Universidad de Deusto
Biblioteca

71.

Universidad de Deusto
Biblioteca

fol 144

J. Can. N: 10.

Universidad de Deusto
Biblioteca

MARTINI

AZPILCVETAE

DOCTORIS NAVARRI,

THEOLOGORVM NOSTRAE
ÆTATIS IVRISCONSVLTISSIMI,
& Iurisconsultorum maximi
Theologi, operum

TOMVS TERTIVS.

IN QVO COMMENTARIA SACRATIORA
insunt quædam, per quæ rationes traduntur, quibus maximè
ad vitam perueniatur æternam, & futuræ
vitæ supplicia euadantur.

CATALOGVM LIBRORVM HVIVS TOMI
PAGINA TERTIA CONTINEBIT.

FACULTAD
DE
TEOLOGIA
Univ. de Deusto
BILBAO

IN VIRTVTE ET FORTVNA.

LVGDVNI,

APVD HÆREDES GVLIELMI ROVILLII,
CVM PRIVILEGIO ET FACVLTATE SVPERIORVM.

M. D. LXXXIX.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Insignis forma, doctrina insignior vnus:
At superat summi cultus vtrunque Dei.

MARNEFFE

CATALOGVS LIBRORVM
QVI IN HOC TERTIO TOMO
OPERVM DOCTORIS NAVARRI
continentur.

ENchiridium seu manuale Confessariorum & Pœnitentium complectens resolutiones omnium penè dubiorum, quæ communiter in sacris confessionibus occurrere solent, circa peccata, restitutiones, absolutiones, censuras, & irregularitates.
Quarto ab eodem dum in Romana Curia Gregorij XIII. in foro Pœnitentiariæ officiis inseruiret recognitum, & innumeris penè locis emendatum, multisque locis locupletatum, & nunc denuò paulò ante mortem aliquot eiusdem additionibus auctum ad Grego. XIII. Pont. Max. ab auctore, & post ipsius mortem, ad Illustrissimum & Amplissimum Cardinalem Stephanum Bonucium scriptum, pag. 1.

QVONIAM HOC ENCHIRIDIVM PER CAPITA DISTINCTVM EST, HIC ETIAM EA RECENSERE, ET QVID IN SINGVLIS HABEATVR BREVITER CONTEXERE *visum est. Præludiorum vero numerus ab ipso auctore statim in eorum initio est insertus. pag. 1.*

ELENCHVS CAPITVM.

DE Contritione, prima parte sacramenti Pœnitentiæ. Cap. 1. pag. 25.
De Confessione, secunda parte Pœnitentiæ. cap. 2. pag. 34.
De Satisfactione, tertia parte Pœnitentiæ, occasione peccati mortalis, & absolutione. cap. 3. pag. 36.
De potestate, scientia, & bonitate Confessarij. cap. 4. pag. 40.
De interrogationibus pœnitentis, & qua prudentia faciendæ. cap. 5. pag. 42.
De peccatorum circunstantiis. cap. 6. pag. 43.
De conseruanda fama proximi in confessione non manifestando complices delicti. cap. 7. pag. 48.
De sigillo confessionis. cap. 8. pag. 50.
In quibus casibus confessio iteranda. cap. 9. pag. 52.
Quomodo confessarius excipiet confitentem. cap. 10. pag. 56.
De primo præcepto Decalogi, De colendo Deo, & de diligendo & credendo in eum. cap. 11. pag. 57.
De secundo præcepto, De non vanè iurando, de voto seruando, de blasphemia. cap. 12. pag. 68.
De tertio præcepto seruandi festa. cap. 13. pag. 87.
De præcepto honorãdi patrem, & matrem: & amandi proximum, vxorem, seruos, Dominos, & occasione peccati. cap. 14. pag. 91.
De quinto præcepto, De non occidendo, agitatione taurorum, restitutione homicidij. cap. 15. pag. 103.
De sexto præcepto, De non mœchando, restitutione pudoris, peccatis coniugum. cap. 16. pag. 110.
De septimo præcepto, De non furando, de restitutione rei alienæ, contractibus, vsura, cambio, & similibus. cap. 17. pag. 122.
De octauo præcepto, De non falsè testãdo, detractione, murmuratione, reuelatione peccati, correctione fraterna. cap. 18. pag. 189.
De nono præcepto, De non concupiscendo vxorem proximi. cap. 19. pag. 200.
De decimo præcepto, & consiliis euangelicis, & ludo. cap. 20. pag. 200.
De quinque præceptis Ecclesiæ, Missæ auditione, ieiunio, soluendis decimis, annua confessione & communione. cap. 21. pag. 204.
De septem sacramentis Ecclesiæ & præsertim fusè de matrimonio, sponsalibus, dispensatione, & similibus. cap. 22. pag. 217.
De superbia, & septem peccatis capitalibus, lege humana, simonia & aliis. cap. 23. pag. 240.
De operibus misericordiæ, & sensibus exterioribus, & defensione proximi. cap. 24. pag. 273.
De peccatis diuersorum statuum, vt regum, iudicum, aduocatorum, testium, clericorum. cap. 25. pag. 280.
Quomodo se geret confessarius erga confessum & de pœnitentia imponenda. cap. 26. pag. 311.
De censuris ecclesiasticis, casibus reseruatis, irregularitate, præsentatione confessariorum, regulis eorum, scientia, credulitate, dubitatione, opinione & scrupulo. cap. 27. pag. 319.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ENCHIRIDIVM SEV
MANVALE DE ORATIONE, HORIS CANONICIS, ATQVE ALIIS DIVINIS OFFICIIS,
quod continet commentarium in cap. Quando ſtamus.de conſec.diſt.1. in viginti vnum capitula diſtinctum.

Cap.1.Continens ſex præludia de orationis præſtantia,neceſsitate,natura.& cæt. pag.293.
Cap.2.Continens textum & breuem eius expoſitionem. pag. 398.
Cap.3.De Horis orandi,tangens triginta octo concluſiones. pag. 400.
Cap.4.De geſtu orandi,tangens decem & ſeptem concluſiones. pag.412.
Cap.5.De orandi loco,tangens quadraginta & vnam concluſiones. pag.415.
Cap.6.De mala & bona oratione,tangens quadraginta nouem concluſiones. pag.421.
Cap.7.De obligatis ad recitandum,tangens triginta quinque concluſiones. pag.429.
Cap.8.De bonitate orationis,tangens ſex concluſiones. pag.435.
Cap.9.De oratione dormiturientis,tangens nouem concluſiones. pag.436.
Cap.10. De integritate Horarum,tangens ſexaginta octo concluſiones. pag.437.
Cap.11.De cauſis excuſandi ab horis,tangens quadraginta duas concluſiones. pag.449.
Cap.12.Super cogitatu extrario,tangens ſeptem concluſiones. pag.455.
Cap.13.De attentione orandi,tangens quinquaginta & vnam concluſiones. pag.456.
Cap.14. De parando ad attentionem animo,tangens quinque cõcluſiones. pag.464.
Cap.15.De re à recitatione aliena,tangens tres concluſiones. pag.465.
Cap.16. De impedimentis,attentiones,tangens octoginta concluſiones. pag.465.
Cap.17.De occaſionibus bene recitandi,tangens quinquaginta concluſiones. pag.475.
Cap.18.Quod circa nouem illationes centum & octo concluſiones attingit. pag.481.
Cap.19.Continens octodecim concluſiones & certas orandi formulas. pag.495.
Cap.20.Nonnulla Doctoris Medinæ & Auctoris dicta concilians. pag.530.
Cap.21.Tractans quadraginta ſeptem concordias inter Sotum & auctorem. pag.547.
Cap. 22. Quod in priori editione extabat inter Miſcellanea quæ ſequũtur, fuit in poſtrema editione inſertum.

HOC AVTEM OPVS ANTE ANNOS TRIGINTA SERMONE HISPANO COIMBRICAE COMPOSITVM, ET CATHERINAE I. REGINAE LVSITANIAE *dedicatum poſtea Romæ latinitate donatum & auctum, Gregorio XIII. & Sixto V. Pont.Max. oblatum eſt.*

Miſcellanea centum de oratione præſertim de Pſalterio & Roſario Virginis matris, & de inſtitutione recta oratorum,& actis quibuſdam eorum, & de pertinentibus ad illa,in quibus reſoluuntur multa dubia, cõfeſſariis & pœnitentibus quotidiana, & nullibi hactenus ſatis reſoluta. D. Iulio Antonio Sanctorio Cardinali & poſtea Sixto V.Pont.Max.dicata. pag.561.
Cõmentarius de ſilentio in diuinis officiis præſertim in choro ſeruando,ſuper cap.in loco benedictionis.Cauſ. 5.quæſt.4.ad Patres ſacris confeſsionibus audiendis præfectos. pag.646.
Commentarius de anno Iobelæo & indulgentiis omnibus in §.in Leuitico ſub ca.qui aliquando.de pœnit.diſt. 1.& in Extrauag.1.antiquorum.& 2. vnigenitus.& 4. quẽadmodum. de pœnit. & remiſſ. iam pridem editus: ſed poſtremo cum auctario Gloſſarum aliquot ea de re extrauagantium:adiectis ſcholiis quibuſdam nõ omnino pœnitendis huiuſmodi* aſteriſco ſignatis:tertio impreſſus ad D. MARIAM Portugalliæ infantẽ & demum ad S.D.N.Sixtum V.Pont.Max.ſcriptus. pag.653.
Adiecti huic tomo ſunt Indices qua uor,primus locorum S. Scripturæ,ſecundus Iuris Canonici, tertius iuris ciuilis,quartus rerum & verborum copioſiſsimus.

Quæſtio

QVAESTIONES IN MANVALI CONFESSARIORVM, IN VTRAMQVE PARTEM *diſputatæ.*

QVAESTIO PRIMA.

AN definitio peccati,qua id eſſe dicitur *dictum,factum, vel concupitum contra legem Dei æternam* bona ſit. 18.1.c.d.
2 An poſsit inueniri pœnitudo cui tota contritionis definitio conueniat, per quã mortalia peccata non condonentur. 29.2.f.
3 An ſatisfactio in mortali facta valeat,non ſolum quoad militantem,ſed etiam quo ad triumphãtem Eccleſiam. 36.2.d.e.
4 An circunſtantia peccati, quæ ſine alterius peccati reuelatione manifeſtari poteſt, confitenda ſit. 49.1.a.b.c.
5 Quo tempore teneamur ad præceptum de diligendo Deum actu implendum ſub pœna peccati. 59.1.e.f.
6 An iuramentum de re leui licita facienda obliget ad mortale. 70.1.c.d.
7 An qui contra ſimplex caſtitatis votũ matrimonium contraxit antequam illud conſummet, teneatur religionem ingredi. 85.2.a.b.
8 An taurorũ agitatio licita, vel peccatum mortale ſit. 107.2.e.f.
9 An qui bona fide emit aliquid ab aliquo, & bona fide illud poſtea vendidit,teneatur illud priori domino reddere,etiam dato pretio omni quod pro eo accepit. 125.1.d.
10 An acceptum iniuſtè de voluntate dantis, ita vt turpitudo ex vtraque parte verſetur,regulariter ſit reſtituendum. 130.1.c.d.
11 An neceſsitas extrema excuſet aliquem à reſtitutione eius quod in ea conſtitutus ipſe accepit, ſi ad pinguiorem fortunam venerit. 138.1.c.d.e.
12 An quis ad reſtitutionẽ teneatur etiam cum aliqua famæ iactura. 144.1.f.
13 An qui donauit ſua, aut renunciat beneficio, vt poſſet iuſtè coaptari in aliquod Collegium, in quod ſoli pauperes coaptantur, ſit habilis ad illud. 150.2.b.
14 An liceat locare domos meretricibus in ea vrbis parte,in qua eis habitare permittitur. 165.1.a.b.
15 An licitum ſit cambiendi genus,quo mutuantes aliquam pecuniam numeratam, dant pro ſcuto ſoluendo in proximis alterius ciuitatis nundinis,minus aliquanto quam valeat. 186.2.a.b.
16 An metus iuſti definitio qua eſſe dicitur, *quo minus malum maioris euitandi cauſſa eligitur* bona ſit. 229.2.d.
17 An ex inceſtu cum conſanguinea commiſſo oriatur impedimentum impediens matrimonium cum quacunque alia contrahendum. 236.1.c.
18 An emptio Aethiopũ vel aliorum, qui ab antropophagis deuorandi ſunt,ſit licita. 255.2.c.
19 An Simonia mentalis tantum obliget ad reſtitutionem rei per eam acceptæ. 260.1.b.c.
20 An Simonia deſinat eſſe conuentionalis & fiat realis, ſi non impleatur ex parte promittentis ſpirituale, etiamſi ex parte promittentis tẽporale impleta ſit. 261.1.f.
21 An pœnitens teneatur acceptare pœnitentiam iuſtam à Confeſſario præſcriptam. 315.1.c.d.
22 An clericus in minoribus conſtitutus ſi nulliter contrahat cum vidua vel corrupta fiat irregularis. 365.1.c.
23 An qui incitat ad prælium milites cum intentione inducendi eos ad ſpecialem alicuius hoſtis deformationem etiam in bello iuſto ſit irregularis. 370.1.c.d.
24 An qui adiuuat Chirurgum ad ſecandum iuſtè membrum, fiat irregularis. 371.1.a.
25 An collatio beneficij facta criminoſo,crimine inducente irregularitatem valeat. 379.2.c.d.
26 An irregularitas maior ſit pœna quam excommunicatio. 380.1.b.

IN ENCHIRIDIO DE ORATIONE ET HORIS CANONICIS.

QVAEST. I.

AN iure diuino naturali & poſitiuo præfixum ſit certum aliquod ad orandum tempus. 400.2.a.b.
2 An circunſtantia horæ debitæ ſit pars ſubſtantialis præcepti de horis recitandis. 409.1.c.d.
3 An doctoratus artium,legum & medicinę in Eccleſia conferri poſsint. 420.1.a.b.
4 An ſententia qua hæreticus damnatur, & brachio ſeculari traditur, extra Eccleſiam ſit ferẽda. 420.2.c.
5 An oratio quæ fit ab Eccleſiæ miniſtro in peccato mortali conſtituto mala ſit. 427. 2. c. d.
6 An beneficium quodlibet quamuis exiguum ad horas dicendas obliget. 433.1.b.c.
7 An oratio peccatoris ſit meritoria & ad quid valeat. 435.1.b.c.
8 An beneficiarij extra chorum horas ſuas recitantes,teneantur recitare reſponſoria defunctorum, quę in choro dici ſolent poſt horas. 438. 1.b.
9 An recitans Roſarium cum ſocio, ita vt partem vnam ille,& partem alteram alter reciter,obligatione de dicendo Roſario ſatisfaciat.440.1. a.b.
10 An recitans Roſarium eadem die,ſed diuerſis horis interruptis aliqua honeſta de cauſſa, perinde mereatur ac ſatisfaciat, ac ſi illud continuatè diceret. 442.1.a.b.

Universidad de Deusto
Biblioteca

11 An qui omisit horas recitare vno die, ad easdem recitandas altero die teneatur. 445.1.b.c.
12 An ægrotus excusatus ab horis dicendis, excusetur etiam ab audiendis, 450.1.d.
13 An ægrotus qui non potest dicere totas horas, teneatur dicere partem earum, & qui non potest eas dicere solus, teneatur eas dicere cũ socio. 2.a.
14 An attentio sit sub præcepto in horis recitandis necessaria. 457.1.b.c.
15 An qui recitant horas aliquibus exterioribus actionibus sese occupãdo, precepto satisfaciant. 453.1.a.b.
16 An melius sit solum, quàm cum aliis horas recitare, 477.1.d.c.
17 An vtile sit inuentum diuidendi reditus Capitulorum in distributiones quotidianas lucrifaciendas solum ab iis qui eis interfuerint. 482.2.c.d,
18 An clericus iustè impeditus, ne matutinum officium adeat, adiens tamen illud, vt distributiones lucretur, etiam minus principaliter peccet. 483.1.c.
19 An sancti inuocandi sint, & vtrum illi pro nobis in cælis orent. 484.1.c.d.
20 An regibus & principibus horas canonicas dicere quotidie conueniat. 488.1.c.d.
21 An Dei immutabilitas orationibus nostris obstare possit. 501.2.a.b.
22 An peccatores à Deo in orationibus exaudiantur. 502.2.a.b.
23 An pro aliis sicut, & pro se orandum sit. 514.1.c.d.
24 An breuiarium Cardinalis S. Crucis commodũ vel incommodum fuerit. 527.2.c.f. 528.1.a.b.
25 An quicunque tenetur ad horas canonicas, satisfaciat eas recitando ex quouis breuiario. 529.1.b.c,
26 An qui obligatur ad horas, satisfaciat ita recitando inter dentes, vt à nemine audiatur. 534.1.a.b.
27 An còadiutor sit obligatus semper ad recitandũ officium. 534.2.f.
28 An oratio desinat esse meritoria gratię & gloriæ ob defectum feruoris. 536.1.c.
29 An qui ita male recitat horas, vt eas repetere teneatur ad fructuum restitutionem teneatur. 538.1.c.
30 An prælatus ordinis possit clericum professum ad laica munia transferre. 549.2.e.f.
31 An sine peccato saltem mortali Missa ante matutinum dici possit. 551.2.c.d.
32 An Missa notabiliter post præteritam horã sextam, vel nonam fieri possit. 552.1.c.d.
33 An decretum Bonifacij VIII. quo decreuit eum qui accipit Ecclesiam Parochialem non intendens ad sacerdotium promoueri, debere restituere fructus perceptos, comprehendat episcopum. 555.1.c.d.

IN MISCELLANEIS DE PSALTERIO ET ROSARIO B. VIRGINIS.

QVAESTIO I.

AN liceat pro re spirituali aliquid sponte datum accipere absque labe simoniaca. 564.c.d.
2 An statuta Confratriæ Rosarij fuerint prima, quę vnquam instituta sunt. 566.2.e.
3 An necessarium fuerit facere communicationem bonorum operum per statutum cõfratriæ Rosarij. 567.1.d.
4 An valor satisfactorius operum sibi in pœnitentiam iniunctorum, possit alteri applicari. 570.2.c.d.
5 An indulgẽtia plenaria fratribus Rosarij in articulo mortis concessa expiret in quouis mortis præsumpto articulo. 573.2.a.b.
6 An Rosarij nomine intelligatur congeries ex 150. Aue Maria & 15. Pater noster cõstans. 574.1.d.e.
7 An obligatus recitare Rosarium satisfaciat recitando illud absque meditatione quindecim mysteriorum. 576.1.f.
8 An necessarium sit ab initio habere intentionem actualem, vel virtualem meditandi illa quindecim mysteria. 577.1.f.
9 An obligatus ad dicendum Rosarium pluribus de causis satisfaciat dicendo illud semel tantum. 581.2.c.
10 An adscriptus in aliquam cõgregationẽ gaudeat gratiis ei concessis, etiam si non impleat quæ in ea iubentur. 582.2.d.
11 An omnia quæ requiruntur à D. Paulo ad episcopatum, requirantur ad quælibet beneficia etiam simplicia. 584.2.c.d.
12 An necesse sit promouendos ab beneficia esse in statu gratię. 585.1.f.
13 An cuiquam liceat petere vel appetere beneficia. 2.c.d.
14 An liceat clerico digno episcopatu appetere illũ. 589.1.b,
15 An quoties promouens ad beneficium minus dignum postposito digniore peccat, toties etiam promotus peccet. 593.2.a.
16 An qui minus dignus est ad beneficia possit ea absque peccato competere. 595.1.a.
17 An petens vel accipiens pensionem sine animo viuendi clericè, peccet. 600.1.a.b.
18 An parochus occultè excõmunicatus licitè possit suis parœcis sacramenta ministrare, 602.2.d.e.
19 An coniectus in carcerem ob hæresim, debeat admitti ad audiendam Missam. 603.2.a.b.
20 An damnatis ad mortem danda sit sacra communio. 604.1.b.
21 An quæ principaliter ad Dei cultum sunt instituta, facere ob gloriam humanam absque mortali peccato liceat. 604.2.d.e.
22 An rectè quidam eos carpant qui Ecclesias, sacella, missas vel alia fundant, & construunt de rebus malè quæsitis. 607.1.c.d.
23 An pro mortuis damnatis orare liceat. 612.2.c.d.
24 An distributiones quotidianæ percipi possint ab his, qui non interfunt horis canonicis consentiẽtibus illis quibus iure accrescebãt. 614.1.b.c.
25 An horas bis teneatur dicere qui habet duo beneficia. 615.1.d.e.
26 An dispensatio Papæ post Concilium Tridentinum ad obtinenda plura beneficia sit necessaria vel vtilis. 620.1.d.e.
27 An dispensatio Papæ ad habendum plura beneficia omnem transgressionem excuset. 2.b.c.
28 An monasterij Rõcæuallis vel hospitalis D. Antonij ministri ostiatim eleemosynã petere possint. 621.2.b.c.

29 An, Dominus vobiscum, à sacerdote separatim horas recitans, dici debeat. 623.1.c.d.
30 An Vesperæ quadragesimæ ante cœnam dicendæ sint. 625.1.d.e.
31 An, Pater noster, in fine omnium horarum, etiam sequenti hora immediatè dicenda, sit dicẽdum. 626.2.c.d.
32 An pueri vel milites beneficiarij, qui nescientes recitare horas non recitant, ad restitutionem teneantur. 632.1.d.e.
33 An missam iniustè imperfectam relinquens sit excommunicatus. 633.1.d.e.
34 An liceat ei qui aliquantulum in Missa progressus est, rursus eam propter aliquam causam incipere. 634.1.a.b.
35 An liceat Missas siccas saltem in nauibus aliquando dicere. 634.1.e.f.
36 An ad indulgentiam per orationem trium dierum quærendam, sufficiat tantum orare vno die, quantum tribus necesse est. 636.1.d.e.
37 An confessus virtute Iobelæi cum proposito faciendi omnia, quæ illud dictat, & non faciens postea, absolutus teneatur. 637.1.c.d.
38 An impotens ieiunare quærat indulgentiam, quæ ieiunium præcipit. 638.1.b.c.
39 An qui confitetur & communicat die Dominico simul lucretur indulgentiam, quæ in hebdomada confitendum præscribit. 638.2.d.
40 An liceat ei, qui non callet artem siue modum recitandi horas canonicas, suscipere beneficium Ecclesiasticum. 639.2.a.

EX COMMENTARIO DE IOBELAEO ET INDVLGENTIIS.

QVAESTIO I.

AN annus Iobelæus Christianorum, per illũ Hebræorum fuerit præfiguratus. 655.1.e.f.
2 An perfectorum sit quærere indulgentias, vel imperfectorum. 656.1.a.b.
3 An indulgentię in sacris litteris & antiquis doctoribus, expressè contineantur. 657.2.a.b.
4 An remissio & indulgentia idem significent. 658.1.c.d.
5 An per indulgentiam Iobelæi venia peccati detur. 661.2.a.b.
6 An vna & eadem indulgentia plenius quæratur aliis, quam aliis. 663.2.c.
7 An episcopus etiam si maximè velit, possit concedere indulgentiam nisi de pœnitentiis iniunctis. 664.2.c.d.
8 An in dubio indulgentia de pœnitentiis iniunctis & non iniungendis solum intelligenda sit. 665.1.c.d.
9 An thesaurus indulgentiarum ex Christi & sanctorum meritis conflari potuerit. 668.2.c.d.
10 An extra sacramentum peccati indulgentia concedi possit. 669.2.c.
11 An indulgẽtia sine iusta & rationabili causa concessa valeat. 670.2.d.c.
12 An verum sit quod ait gloss. sing. paucos indulgẽtias consequi. 674.1.e.f.
13 An ad quærendam indulgentiam, peccatorum confessio sit necessaria. 676.1.a.b.
14 An ad indulgentiam quærendam necesse sit opus pium ob eam iniunctum in gratiæ statu facere. 678.1.a.b.
15 An concessio indulgentiæ sit absolutio pœnæ, vel potius eiusdem compensatio. 682.2.b.c.
16 An prælati indulgentias à se concessas sibi quærere possint. 684.1.b.c.
17 An præter gratiam necesse sit quærenti indulgentiam habere propositum tantam agendi pœnitentiam, quantam illi pœnæ delendæ sufficeret. 684.2.c.d.
18 An defunctorum animæ via gratiæ & misericordiæ non autem iustitiæ à viuis iuuari possint. 688.1.c.
19 An indulgentiæ defunctis via solius misericordiæ non autem iustitiæ prodesse possint. 688.2.c.d.
20 An indulgentia plena concessa à quodam Papa cuidam magistro Parisiensi, qui defenderat Papam posse mortuis indulgentias cõcedere, valeat. 689.2.d.
21 An omnibus defunctis purgatorij specialia Ecclesiæ suffragia prodesse possint. 690.2.c.d.
22 An Apostolica sedes in suis constitutionibus sacræ Scripturæ testimoniis abutatur. 692.1.a.b.
23 An per Iobelæum indulgentiæ omnes suspendantur, vel solæ plenariæ. 693.2.d.
24 An sublata potestate dispensandi super voto, tollatur etiam potestas commutandi illud. 695.1.d.e.
25 An suspensio earum facultatum quæ per Iobelæũ sublatæ sunt, duret etiam Iobelæo finito. 699.1.a.b.
26 An vlla anima possit esse in purgatorio, quæ non fuerit Papæ subiecta. 708.1.a.b.
27 An qui in statu peccati mortalis impleret visitationes Ecclesiarum anni Iobelæi, si postea intra annum confiteatur, consequatur indulgentias. 715.1.d.e.
28 An actus visitationis Ecclesiarum tempore Iobelæi sit moraliter bonus, si fiat à peccante venialiter. 717.2.a.b.
29 An quis possit bis, ter, vel pluries indulgentiam Iobelæam quærere, bis terue vel pluries faciendo visitationes requisitas. 718.2.a.
30 An verbum *mandãmus* contineat præceptum, & an obligans ad mortale, vel ad veniale. 719.2.e.f.
31 An facultates quæ per bullam Sixti IIII. anno Iobelæo suspensæ sunt, fuerint etiam à Gregorio XIII. suspensæ. 722.1.c.d.
32 An liceat principi delicti futuri remissionem concedere. 724.1.b.c.
33 An indulgentia à Papa concessa, extendatur ad peccata commissa post illius concessionem. 724.2.c.d.
34 An peccans spe indulgentiæ consequendæ possit eam consequi. 726.1.d.

Finis Quæstionum

huius III. Tomi.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ENCHIRIDION,
SIVE MANVALE
CONFESSARIORVM,
ET POENITENTIVM.

COMPLECTENS RESOLVTIONEM omnium pene dubiorum, quæ communiter in sacris confessionibus occurrere solent circa peccata, absolutiones, restitutiones, censuras, & irregularitates.

QUARTÒ ab eodem, dum viueret, in Romana Curia Gregorij XIII. in foro Pœnitentiariæ obsequiis inseruiente recognitum, & innumeris pene locis emendatum, multisque locupletatum.

Et nunc denuo (paulo ante mortem) aliquot eiusdem additionibus auctum.

DEMVM VERO CITATIONIBVS AD MARGINEM translatis, variorum exemplariorum collatione, & quorundam locorum adiectione fidelius quàm vnquam antea correctum & auctum.

QVONIAM Totus hic liber de peccatoris anima per pœnitentiam à peccato liberanda tractat, præludemus pauca, quæ considerata, & perpensa facile possunt nos peccantes vrgere ad agnoscendam aliquorum nostrorum erga Deum optimum maximum ingratitudinem, imprudentiam, & impudentiam qua maiora minoribus, immo & mala bonis, & pessima optimis præponimus. Ea vero duximus contrahēda in decem præludia, nihil planè, quod non sit vtile, & necessarium fere omnibus, etiam vtrumque ius callentibus, continentia.

ELENCHVS PRAELVDIORVM.

Primum ob oculos proponet nobis peccantibus animæ nostræ dignitatem.
Secundum, eius vires, & potentias sensitiuas.
Tertium, eius vires, & potentias intellectiuas.
Quartum, finem vltimum, & beatitudinem, in quam creati, & redempti sumus, & miseriam æternam, quam cauere debemus.
Quintum, animæ passiones, & habitus, quibus in merita, vel demerita mouemur.
Sextum, animæ actus humanos, quibus in æternam beatitudinem, vel miseriam itur.
Septimum, quę sint merita, & demerita.
Octauum, membra demeriti in peccatum originale, & actuale.
Nonum, peccati actualis varia genera, & quid sit peccatum mortale: & quid veniale: & quibus notis peccatum mortale à veniali discernatur.
Decimum, pœnitentiæ sacramentum, & eius partes.

DE ESSENTIA ANIMÆ RATIONALIS
PRÆLVD. I.

SVMMARIVM.

1 *Anima quid sit definitur.*
2 *Definitio genere & differentia constare debet.*
3 *Animam qui dixere corpoream, aut mortalem hæretici.*
4 *Animam vnam tantum esse in homine contra glossam.*
5 *Animam rationalem veram formam substantialem corporis esse.*
6 *Anima rationalis quem in finem creata.*
7 *Gratia & operibus, & non sola fide hominem saluari.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

7 *Iustus sit nullus, nisi per merita Christi, nec per illa, lege priuata, nisi sic & sic communicata.*
7 *Gratiam primam nemo de condigno mereatur.*
8 *Christi anima quo tempore iusta & beata effecta.*
9 *Mariæ, Ioannis, & Hieremiæ animæ quando iustæ factæ.*
10 *Animam humanam imaginari paruulis membris distinctam error.*
10 *Anima tota in toto corpore, & tota in qualibet eius parte.*
11 *Deus totus in toto orbe, & totus in qualibet eius parte.*
11 *Christi corpus totum in tota hostia, & totum in qualibet eius parte.*
12 *Animam asserere non esse formam substantialem hominis hæreticum.*
13 *Intellectus dicti Pauli de interiore, & exteriore homine.*
14 *Animæ sedem esse cor, & illam in sanguine habitare & crescere, vt intelligendum.*
15 *Scientia hæc potius discenda, quam aliæ.*
15 *Animam, Deum, & Angelos putans corporeos an peccet, & sit hæreticus.*
16 *Peccatur quibus modis circa credenda de anima. & nu. 17.*

DE præfata essentia animæ rationalis dicimus sequentia. Primò, quod multi, qui corpori magis, quam animæ indulgemus, parum auscultamus illud [a] *Venite, audite, & narrabo omnes qui timetis Deũ, quanta fecit animæ meæ.* quando quidem nimium occupati in curãdo corpore parum de beneficiis illi à Deo collatis curamus. Ob quod ait B.Bern.[b] *Multi multa sciunt, & se ipsos nesciunt, alios inspiciunt, & se ipsos deserunt, Deum quærunt per ista exteriora, deferentes sua interiora, quibus interior est Deus.* Et illud, *O anima Dei insignita imagine, decorata similitudine, desponsata fide, dotata spiritu, redempta sanguine, deputata cum angelis, capax beatitudinis, hæres bonitatis, rationis capax, quid tibi cum carne, vnde tanta mala pateris?*

a Psal. 65.

b In prin. Meditationum.

1 Secundo, quod animæ nostræ rationalis perfecta cognitio nulli vmquam fine sacratũ litterarum, aut fidei orthodoxæ cognitione plene patuit. Quapropter, omissa definitione animæ, quam tradit Arist.[c] quamq; explicat Angelicus, & omniscius ille Tho,[d] scilicet, *Anima rationalis est actus corporis physici, organici, potẽtia vitam habentis.* definiamus eam nostro proposito sic aptius: *Anima rationalis est substantia, per se subsistens, incorporea, immortalis, creata à Deo ex nihilo, vbi & quando infunditur corpori, vt sit forma substantialis eius, per se, ad beatitudinem per gratiam, & bona opera consequendam apta.*

c Lib. 3. de asa. text. 3. & 5.
d 1 part. q. 76. art. 4.

2 Dixi, *Substantia*, ne definitio careat genere, quo & differentia debet constare omnis optima definitio. quod docuit per theoriam Aristot.[e] & per praxim & vsum iurisconsultus Vlpianus[f] vbi Bart. & alij hoc explicant: & constat, verbum, Substantia, esse genus ad animam humanam: omnis etenim anima humana est substantia, vt probat diuus Thom.[g] non tamen econtrario omnis substantia est anima humana.

e Libro 8 Topic. ca. 1. & 2.
f In l. 1. ff. de dolo malo. & l. 1. ff. de restaurea. g 2. libro sens. dist. 3. quæst. 1. art. 6.

Dixi, *per se subsistens*, vt differat ab anima vegetatiua plantarum, & à sensitiua cæterorum animalium, quæ non possunt per se subsistere, vt probat idem sanctus Thom.[h]

h 1. par. q. 75. art. 3. & 6. & q. 76. art. 3.

3 Dixi, *Incorporea*, ad differentiam substantiæ corporeæ, & ad damnationem Diogenis, & aliorum ethnicorum philosophorum, qui dixerunt, animam esse ventum, vel aerem, vt refert B. Isidorus.[a] & S. Antoni.[b] quos appellat hæreticos Tertullianistas Isidorus.[c]

a l. 1. libr. 11. originũ, siue etymologiarum ca. 1. de homine, & partibus eius.
b Part. 1. tit. 1. cap. 4. in prin.
c Vbi supra lib. 8. cap. 4. refertus in cap. pen. 24. q. 1.

Dixi, *Immortalis*, tum ad retundendã hæresim, quæ, vt ait Isidorus[d] Arabicorum est, dicentium, animam simul cum corpore interire: quod hæreticum esse declarauit conc. Lateran.[e] & antea probauit S. Tho.[f]

d In cod. cap. 5.
e Sess. 8. capit. 1. in princ.
f 1. par. q. 51. art. 2. ad 3. & 2. q. 164. art. 1. ad 1. g Clem. 1. 8. porro, verb. intelligitur. de sum. Trinit. & fid. catho.

4 Tum ad differentiam aliarum animarum, quæ cum suis corporibus moriuntur, vt ait ibidem sanctus Thomas & gloss.[g] quæ tamen innuit vnum falsum (quod etiã male affirmat Ioan. Brunus.[h]) quatenus loquitur de anima vegetatiua, qua viuimus, & sensitiua, qua sentimus: significat etenim in nobis esse tres animas, videlicet vegetatiuam, sensitiuam, & rationalem, & morientibus nobis mori duas. quod vtique falsum est: quoniam nulla est in homine alia anima præter rationalem, vt habetur in libro de eccles. dogmat.[i] & latè probat S. Tho.[k] Et ita ipsamet est vegetatrix, siue vegetatiua, & sentiens, & intelligens, siue intellectiua.

h De ipso falsi. conclus. 14. num. 4.
i Cap. 15. in prine. tom. 1. inter opera August.
k In 1 par. q. 76. art. 3. & lib. 2. cõtr. Gẽt. capit. 58. & de anima art. 11. & quolibet. 2. q. 4. art. 1.
l In lib. de hæresib. ad Quod vult deũ. cap. 86.
m De sũ. Trinit. & fid. catho.
n In dicto cap. 5.
o Vbi supra cap. 6.
p Cap. 5.

Dixi, *Creata à Deo*, ad damnandam hæresim Tertulliani, asserentis animas ab Angelis creari, vt tradit B. August.[l] contra Symbolum Apostolorum & Nicenũ Concilij, & cap. firmiter.[m] quibus docemur, Deum esse creatorem omnium, visibilium, & inuisibilium.

Dixi, *Ex nihilo*, ad fugiendum hæresim Gnosticorum, qui, vt ait Isidorus[n] & refert August.[o] ob altitudinem scientiæ, quam sibi arrogabant, se ita appellare voluerunt: & dixerunt ex natura Dei creatas animas, & non ex nihilo. quæ hæresis fuit etiam Manichæorum, damnata per primum concilium Bracharen.[p] in hæc verba: *Si quis animas humanas, vel Angelos ex Dei credit substantia extitisse, sicut Manichæus & & Priscillianus dixerunt, anathema sit.*

Dixi, *vbi, & quando infunditur corpori*, ad fugiendum errorem Origenianorum, asserentium animas hominum iam inde à principio mundi fuisse simul cum angelis creatas in cælo: & inde postea mitti in corpora, vt ait Isidorus[q] & refert S. Tho.[r] Contra item illos, qui asserunt, prius creari animas, quam in corpora mittantur. quod videtur sensisse gloss.[s] dum ait, animam prius viuere, quàm sit in corpore. quod tamen hæreticum esse dicit glossa. Ioan.[t] in hæc verba memoratu dignissima, quæ decerpere potuit ex Magistro sententiar.[u] *Fides nostra est, quod quotidie Deus nouas creat animas, & infundit nouis corporibus, & infundendo creat & creando infundit.* Cui consonat S. Thom. communiter receptus.[x] Ita quod anima non creatur in cælo, sed intra corpus: & non antequam infundatur, sed cum infunditur, vt infra[y] dicetur.

q Vbi supra.
r In 1 par. q. 118. art. 4.
s Capit. si quis obiecerit. 2. quæst. 3.
t In cap. quod verò non formarũ. 12. q. 2.
u Lib. 2. dist. 17.
x In dicto lib. 2. sentent. dist. 3. q. 1. art. 4. ad 1. & dist. 17. q. 2. art. 2. & 1. part. q. 90. art. 4.
y Eodem nu. 11.

5 Dixi, *Vt sit forma substantialis eius per se.* Primum ad declinandam hæresim eorum, qui dixerunt animam non esse formam substantialẽ corporis. Deinde contra eos, qui dixerunt, non esse talem formam, saltem inquantum est rationalis, quos damnauit concilium Viennense[z] in hæc verba: *Porro doctrinam omnem, seu positionem, temere asserentem, aut vertentem in dubium, quod substantia animæ rationalis, seu intellectiua verè, ac per se humani corporis non sit forma, velut erroneam, ac veritati catholicæ, inimicam fidei, prædicto sacro approbante concilio reprobamus.* & tradit S. Thom.[a]

z In clem. 1. 5. porro. de sum. Trinit. & fide cath.
a Opusc. 24.

6 Dixi, *Ad obtinendam beatitudinem*, quo monstraremus finem illum vltimum & felicissimum, ad quem habendum creatæ sunt animæ nostrę, ac subinde nos

ipsi,

ipsi, iuxta illud B. Augustini[a] citatum à Magistro.[b] *Fecit Deus rationalem creaturam, quæ summum bonum intelligeret, & intelligendo amaret, & amando possideret, ac possidendo frueretur.*

a In Enchirid. c. 9.
b In 1. lib. sent. dist. 1.

7 Dixi: *Per gratiam*, ad excludendum errorem Pelagianorum, tradentium (vt refert B. Augustinus[c]) posse nos per solam potentiam naturalem cum concursu generali Dei, sine vlla ope speciali gratiæ, iustificari, & glorificari, quos appellat hæreticos Isidorus[d] qui damnati fuerunt olim in concilio Mileuitano,[e] & concilio Africano,[f] relatis in tribus capitibus vltimis de consecrat. dist. 4. & nouissimè in conc. Trid.[g] vt dicemus.[h]

c In præcitato lib. de hæresi. ad Quod vult deũ, cap. 88.
d In capit. penult. 25. quæst. 1.
e Cap. 5.
f Cap. 80.
g Sess. 6. c. 1. & can. 1. 2. & 3.
h In præl. 3. nu. 11.

8 Dixi: *Et per bona opera*, ad significandum, quod licet primam gratiam, qua per baptismum, vel pœnitentiã iustificamur, nemo suis operibus de condigno mereri possit, vt definit præfatum concilium Trid.[i] & docet S. Thom.[k] nullus tamen adultus iudicio rationis fungens lege communi iustificatur, nisi præuio aliquo actu moraliter bono, à libero arbitrio suo producto, etiã si fide perpolleat, iuxta illud August.[l] *Omnis, qui iam suæ vitæ arbiter constitutus est, cum accedit ad sacramentum fidelium, nisi eum pœniteat veteris vitæ, nouam non poterit inchoare. ab hac pœnitentia cum baptizantur soli paruuli immunes sunt: nondum enim vti possunt libero arbitrio.*[m] & iuxta ea, quæ tradit S. Tho.[n] Adultus, inquam, iudicio rationis fungens: quia infantes, pueri, & adulti carentes iam à natiuitate ratione, ob merita Iesu Christi Domini nostri per baptismum communicata eam nunc sub lege gratiæ consequuntur,[o] & olim sub lege naturali, & scripta ob eadem merita applicata per circuncisionem, & alia sacrificia, & oblationes, in id institutas consequebantur, non tamen ex opere operato, sicuti nunc per sacramenta.[p]

i Vbi sup. capit. 5. & can. 1. & 3.
k 1. 2. q. 112. artic. 1. & 114. art. 2.
l In libr. de pœnit. medic. c. 2. & in cap. omnis. de cõsec. d. 4.
m Quod ipsũ ait in lib. de fide ad pet. ca. 30. & in c. firmissime 15. q. 1. n 1. 2. q. 113 per totã.
o Capit. maiores. de baptis.
p Capit. q. autem & capit. ex quo de cõsec. d. 4.

9 Dñi autẽ nostri Iesu Christi anima illa glorioſissima, & semper benedicta, lege priuata, sine vllo eius actu & merito præcedente, in primo suæ conceptionis instanti, non solum fuit iustificata, sed etiam beatificata, quoad beatitudinem animæ propriam, vt ante & post alios declarat S. Thom.[q] Eadem item lege priuata beata & immaculata virgo Maria, Dei mater in primo suæ conceptionis instanti, B. item Ioannes Baptista, & Hieremias antequam nascerentur, sine vllo sacramento & sacrificio fuerunt iustificati, iuxta ea, quæ leguntur, & notantur, Luc. 1. & Hierem. 1. & tradit S. Thom.[r]

q 3. par. q. 19. art. 3. & 5. lib. sent. dist. 18. ar. 2. 4. & seq. & opusc. 3. c. 238.
r In d. 4. part. q. 27. art. 2. & 6. & q. 27. per tot. & 3. lib. sent. d. 3. q. 3. art. 1. & 2.

10 Tertio dicimus, quòd ex hac definitione sic explicata infertur primo, errare illos, qui imaginantur animas humanas esse diuisibiles, quales sunt animæ aliorum animantium, haberéque capitula, seu partua capita, brachiola, manusculas, & alia membra, quæ respondẽt corporis partibus, quas animant & informant. Quoniam anima rationalis est res incorporea, & indiuisibilis, neque habet vlla talia membra: immo tota est in toto corpore, & tota in qualibet eius parte quoad ipsam animæ substantiam, & essentiam. quòd docẽt S. Thom. ab omnibus receptus[s] post beatum Augustinum[t] quemadmodum Deus optimus maximus est totus in toto mundo, & totus in qualibet eius parte: quia est vbique secundum Magistrum, & alios[u] & S. Thom.[x] & sicut sanctissimũ Christi corpus in almo & admirabili Eucharistiæ sacramento totum atque integrum est sub tota panis & vini specie, & totum sub altera tantum ac qualibet eius parte,[y] & definiunt nuperrime sacrosanctum concil. Trid.

1 Vbi sup. ca. 1. & 2.
s In 1. par. q. 8. art. 2. ad 1. & in 3. part. q. 46. art. 7. & in 1. lib. sent. d. 8. q. 1. art. 3.
t Lib. 6. de Trin. c. 6.
u In dicto 1. lib. sent. dist. 37.
x In præcitata 1. part. q. 8. art. 2. & 3. lib. contra gent. c. 68.
y Cap. singuli. & ca. vbi pars. de consec. dist. 1.

11 Secundo infertur, animam non esse hominem: tum quia anima, vt diximus[a] est substantia incorporea, & immortalis,[b] & tradit sanctus Thom.[c] tum quia homo duabus partibus constat: anima nempè rationali & corpore. Id quod tradit grauissimus auctor Innocent. tertius[d] in hæc verba, *Ad esse hominis duo principaliter exiguntur, videlicet corpus, & anima, ex quorum coniunctione verus homo subsistit.* quod ipsum antea docuit sanctissimus ille pater noster Augustinus[e] & latius expresit diuus Thom.[f] post Aristot.[g]

a Sess. 23. cap. 3.
b In can. 3. c Sup. nu. 2. & 3.
d Cap. fin inter. de sum. Trin. & fide catho.
e Opusc. 23.
f In cap. in quadã. 5. sed aduertitur. de celebrat. missar.
g In lib. 19. de ciuit. Dei. cap. 3 per totũ. & in lib. 9. vet. & nou. test. cap. 22. in cap. Moyses. 32. q. 1. n 1. par. q. 75. art. 4. & q. 79. art. 1 2. lib. de asa text. 3.

12 Tertio infertur, cauendum esse, ne quis ex illis verbis eiusdem Augustini.[h] *Oportet primum domum compaginari & sic habitatorem induci*, colligat id, quod vtinam nemo colligerit: nempè perinde animam rationalem esse in corpore, ac motor nauis est in naui, & habitator domus in domo, quod non sit vera, & essentialis forma humani corporis: quoniam hoc est hæreticum, & damnatum per clement. 1.[i] vt prædiximus.[m]

h In præcitato cap Moyses. 1 8. porro. de sum. Trinit. & fid. cath. m Supra nu. 5. n In epist. 2. ad Cor. cap. 4. o Ibid. lect. 5. p 1. par. q. 76. art. 4. ad 1. & latius in 4. dicta lect. 5. super præfatum c. 4. epist. 2. ad Cor. q Cap. 2. de facta vnction. in princ.

13 Quarto infertur, quod Paulus cum[n] appellat hominem interiorem partem intellectiuã, & hominem exteriorem partem sensitiuam, noluit dicere, quòd aliqua illarum pars separata sit homo, vt quidam hæreticus Tertullianus nomine inde collegit, auctore S. Thom.[o] sed quòd secundum rei veritatem pars intellectiua est principalior pars hominis: & secundum aliquorum falsam æstimationẽ pars sensitiua est pars principalior eius: & totum solet interdum nominari à parte principaliori, vt declarat idem S. Thom.[p]

i 1. 8. porro. de sum. Trinit. & fid. cath. m Supra nu. 5. n In epist. 2. ad Cor. cap. 4. o Ibid. lect. 5. p 1. par. q. 76. art. 4. ad 1. & latius in 4. dicta lect. 5. super præfatum c. 4. epist. 2. ad Cor. q Cap. 2. de facta vnction. in princ.

14 Quinto infertur, glossam illam[q] quæ inquit, cor esse animæ sedem, non esse ita intelligendã, quòd anima soli cordi insideat, indèque reliquum corpus gubernet: sed quòd licet per se totã immediatè omnes eius partes animet & informet: in corde tamen operatur quamplurima eorum, quæ ad vitam pertinent, quæ non operatur in aliis partibus, iuxta illud Parthenices Marianæ.

Cor prius ex illo, quoniam descendit in artus
Vitalis calor, à pleno ceu flumina fonte:
Illic prima domus vitæ, postrema per illud
Discedens terris animus vestigia ponit.

Neque tamẽ ex hoc eleganti elogio colligas, prius tempore cor ipsum animari, quam cætera alia corporis membra: nec posterius tempore, quam illa destitui ab anima. Quoniam vno & eodem tempore creatur à Deo ex nihilo intra corpusculum iam ad id organicè fabricatum & paratum, & simul ei toti, & cuilibet parti coniungitur tanquam forma eius substantialis, & essentialis, ex qua & illo corpusculo constituitur verus homo, vt colligitur ex sancto Tho. communiter recepto[r] & ex Magistro, Scoto, & aliis.[s]

q Capit. si quis obiecerit. 2. quæst. 3. t In cap. quod verò non formarũ. 12. q. 2. u Lib. 2. dist. 17.
x In dicto lib. 2. sentent. dist. 3. q. 1. art. 4. ad 1. & dist. 17. q. 2. art. 2. & 1. part. q. 90. art. 4.
y Eodem nu. 11.
z In clem. 1. 5. porro. de sum. Trinit. & fide cath.
a Opusc. 24.

Sexto infertur, ad eundem item modum intelligendum esse illud B. Augustini,[t] *Anima, quia spiritus est, in sicco habitare non potest, ideo in sanguine fertur habitare.* Infertur item, quod in illo dicto B. Hieronymi,[u] *Nec potest viuere anima, nisi crescendi capax sit*, per verbum, *anima*, intelligendum esse hominem animatum, vt ibidem glossa intellexit per figuram Synecdochen, capiendo partem pro toto (quamuis recentior editio aptius pro anima habeat animal.) anima enim humana nec augeri, nec minui potest: sed semper manet eadem, & incorruptibilis, vt supra dictum est, &

r 1. par. q. 90. art. 2. 3. & 4. & q. 118. ar. 1. s In 2. lib. sent. d. 17. t In præcitato ca. Moyses. 32. q. 2. u In lib. 2. aduer. Iouin. & in cap. ne tales. de cõsec. dist. 5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

probat S.Thom. [a] & Scotus, Bonauentura, & alij. [b]

Septimo infertur, illud Virgilij, [c] *Igneus est ollis vigor, & cælestis origo seminibus*, quod glossa [d] intelligit de hominibus, esse quidem verum in eo sensu, quod origo hominum quoad animā est immediatè à Deo per creationem ex nihilo intra corpusculum, quod embryo dicitur: non autem in illo, quod de aliqua parte cælesti sit illa facta: hoc enim est, vt diximus, erroneum.

15 Octauo infertur, longè magis è re nostra esse per se, & simpliciter scire prædicta, eadémque ruminare, quam alias scientias (etiam iuris) cognitioni fidei Catholicæ minime necessarias. tum per illud dictum Bernardi: [e] tum quia hæc pertinent ad cognitionem fidei orthodoxæ, cuius studium esse vtilius & melius, quam aliarum scientiarum, (etiam iuris, etiam laicis) singulariter definiuit Innocent. receptus [f] tum quia oportet omnes credere, saltèm implicitè, omnia, quæ sunt Catholicæ fidei. hoc est credere in genere esse vera omnia, quæ credit sacrosancta Catholica Romana Ecclesia: & etiam explicitè articulos fidei secundum S.Thom. [g] saltem eos, quos illa solennizat, secundum eundem, quoad hoc ab omnibus receptum. [h]

Nono infertur, quæstionis esse quotidianæ, An, & quantum peccent circa prædicta errantes? immo, An sint hæretici, adeo vt incurrant censuras contra eos latas?

Ad quam quidem quæstionem dicendum videtur primo, quod peccant, nisi simplicitas, vel ignorantia iusta eos excuset: & quod sunt hæretici, si pertinaciter id teneant. [i]

Secundo, quod non sunt hæretici, si pertinaciter non errant, hoc est, si habent præparationem animi actualem, vel virtualē resipiscendi, & credēdi contrarium, cū primū nouerint, id teneri pro fide ab Ecclesia Romana: quales arbitror innumeros, qui simplici ter, & bona fide sine pertinacia imaginantur animas humanas, exutas corpore paruulas quasi infantes: eo quod frequenter audiunt, vel legunt, animam sancti Pauli, primi eremitæ visam fuisse in huiusmodi figura à sancto Antonio per angelos in cælum deferri, vt in eius vita describit diuinus Hieronymus: & animam sanctæ Scholastice à beato Benedicto eius fratre [k] & alias ab aliis. Sicut & imaginantur angelos infantulos. & (quod peius est) imaginantur etiam ipsum Deum patrem omnipotentem figuræ cuiusdam viri grauis & senescentis: & Spiritum sanctum columbam. eo quod passim vident angelos pictos puerili figura in tabulis repræsentationis Natiuitatis, & Ascensionis domini nostri Iesu Christi, & Assumptionis Deiparæ Virginis, & alibi sæpe. & eo quod vident Deum Patrem repræsentatum in figura grauis, seniorisque hominis. & Spiritum sanctum in specie columbæ. quas imaginationes falsas concipiunt, eo quod non satis docentur à parochis, & concionatoribus, animas, & angelos non esse corporeos: & longe minus infinite Deum ipsum optimum maximum, licet per species corporeas repræsententur. & quod huiusmodi repræsentatio ideo fit, quia spiritalia, & incorporea nequeunt oculis corporeis repræsentari talia, qualia verè sunt: & ita repræsentantur in figuris, quæ significent nobis, non quidem ea esse talis figuræ: sed aliquas eorum virtutes, & proprietates habere. Figura etenim infantilis animæ, quæ in cælum defertur, significat eius innocentiam. & quod eiusmodi figura angeli ornantis Christi Natiuitatem, & Ascensionem, & eius Mariæ matris Assumptionem, significat simplicem, & promptam deuotionem ad eis ministrandum. Senilis vero ætas in Deo Patre summam eius auctoritatem, & prouidentiam designat. Columbæ vero, quæ simplex & amans est figura summam simplicitatem, & amorem Spiritus sancti, qui est summus & simplex amor Patris, & Filij eis consubstantialis. Nam si satis hæc docerentur, libenter deponerent huiusmodi falsas imaginationes, crederēntque firmiter, quod nec anima, nec angelus, & longè minus Deus ipse Pater, nec Filius, qua parte est Deus, nec Spiritus sanctus vllatenus visu corporeo cerni possunt.

16 Tertio, quod cum, vt plurimum, nulli orthodoxorum concipiant prædictas imaginationes cum credulitate pertinaci, quod Deus, angeli, & animæ habeant corpora, siue quod sint corporea, non solum non sunt censendi hæretici, immo nec regulariter peccare, saltem mortaliter, si simpliciter & bona fide id faciant: per id quod in simili singulariter dixit Innocent [a] cui nemo hucúsque quem viderim, contradicit. & adsistit Panorm. [b] communiter receptus, videlicet, non esse hæreticum, immo neque peccare eum, qui naturali ratione motus falso opinaretur, Patrem in duinis seniorem & antiquiorem esse Filio: & Filium Spiritu sancto, modo paratus sit corrigi ab Eccle. iuxta August. [c] quod ipsum tenet Castren. [d] de omni alia hæresi, quam quis sine pertinacia credit, vel asserit, nesciens contrarium teneri à sancta catholica Romana ecclesia.

17 Quarto, quod hoc limitandum est primo, ne procedat quoad forum exterius, in quo præsumentur hæretici, licet vere tales non sint. & ideo, vt plurimum, aliqua pœna maiore pro qualitate personarum plectuntur, qui probantur, vel confitentur asseruisse talia. [e] Secundo, ne procedat quoad forum conscientiæ quoad peccatum in iis, qui tenentur scire, illa esse de fide, licet id sua culpa ignorent, vel non animaduertant, nec considerent. Tales enim, & si coram Deo, & in foro conscientiæ non sint censendi hæretici [f] nec consequenter in illo foro incurrant censuras, & alias pœnas contra hæreticos statutas: censendi sunt tamen grauiter peccare, cum ignorantia iuris, quod quis tenetur scire, non excuset [g] quod satis sentit Innoc. [h] dum sentit differre clericos à laicis in materia credendi fidei articulos, & clarius Panorm. [i] quamuis nec ipsi, nec alij, quod sciam, hoc satis declarent. Sed probatur ratione illa irrefragabili, quod paria sunt scire, vel scire debere [k] & constat grauissimè peccare illos, qui scientes, contrarium esse de fide, affirmant talia. ergo etiam qui nesciunt, si scire deberent, grauiter peccant, licet illa qualis qualis ignorantia & incogitantia cum fide implicita, & proposito, saltem virtuali, credendi quidquid nouerint, & adueterint esse de fide, à pertinacia, censura, & aliis pœnis excuset. [l]

Quinto, quod nullus prædictorum errorum, nec alius, si tantum mentalis fuerit, inducit excommunicationem, nec alias pœnas à iure statutas, licet verè sit hæresis, & peccatum mortale grauissimum. [m]

Circa prædicta ergo alij peccant mortaliter, & sunt hæretici: alij peccant mortaliter, & non sunt hæretici, alij non peccant, vel solum venialiter.

1 1. par. q. 75. art. 1. b In 2. lib. sent. d. 17. c. In 6. Æn. d In 3. fin. Iustit. de iure nat. gen. & ciu.

e Relati supra initio huius præludij.

f In capit. firmiter. num. 6. de sum. Tri. & fid. catho.

g 2. 2. q. 2. art. 5. & 6.

h Ibid. art. 7.

i Arg. cle. 1. de sum. Trinit. & fid. catho. 5. porro. iudica glos. in verb. pertinaciter. & cle. 1. §. penul. iudica glos. eod. verb. de vsur. & tradit sanctus Tho. vbi supra.

k Vt in 3. lib. Dialogorū cap. 33. scribit B. Gregorius.

a In præcitato ca. firmiter, de summa Trinit. & fid. catho. nu. 7. b In ead. rubr. nu. 4 & seq. c In epist. 162. & in cap. dixit apostolus. 24. q. 3. d Libr. 1. aduersus 961 hæreses cap. 9. e Arg. cap. accusatus in princ. & 2. 3. & 5. de hæret. lib. 6. f Vt præcitati asserunt. g §. notādū. posito sub cap. si quē pœnituerit. 1. q. 4. cum glos. & omnibus aliis scribentibus, & cap. ignorātia. cum glos. & ei adnotatis de reg. iur. libr. 6. & tradit S. Tho. in 2. 2. q. 76. ar. 2. & 4. & q. 90. ar. 4 & 2. 2. q. 3. ar. 2. h In dicto cap. firmiter de sū. Trinit. & cath. nu. 2. i Vbi supra. k l. quod te mihi dare opiorret. ff. de reb. cred. cum multis ibi à recentioribus allatis. l In quod facit cap. hæc est fides. 24. q. 1. & capit. dixit apostol. ead. cauf. q. 3. quę latius tradit B. Antoninus 2. part. tit. 12. c. 5. §. 1. m Vt dicetur infra c. 11. nu. 22

Primi ordinis est primo, qui sciens, & aduertens contrarium teneri à sancta catholica Romana ecclesia, credit animam non esse substantiam, quæ per se subsistere possit, differentem à corpore, quod informat. [a]

Secundo, qui cum eadem scientia credit, eam esse corpoream, vel habere formam humanam in parua membra digestam. [b]

Tertio, qui cum eadem scientia credit, eam simul cum corpore interire. [c]

Quarto, qui cum eadem scientia credit animas creari ab angelis, vel esse de substantia, vel parte Dei. [d]

Quinto, qui cum eadem scientia credit, omnes animas creari antequam infundantur corpusculis. [e]

Sexto, qui cum eadem scientia credit, animam non esse formam substantialem humani corporis. [f]

Septimo, qui cum eadem scientia credit, posse nos saluari solis viribus naturalibus & nostro libero arbitrio sine gratia speciali supernaturali. [g]

Secundi ordinis sunt, qui prædicta credunt ignorantes, vel non aduertentes, contrarium teneri à sancta ecclesia catholica Romana: quod si scirent, & aduerterent non crederent illa: sed sunt personæ, quę id scire, & aduertere debent. [h]

Tertij ordinis sunt, qui credunt prædicta nescientes, nec scire debentes contrarium teneri ab ecclesia. [i]

a Sup. nu. 1. 3. & 10.

b Num. 3. & 10.

c Num. 3.

d Num. 4.

e Num. 4.

f Num. 5.

g Num. 7.

h Nu. 16. & 17.

i Ibidem.

De animæ potentiis, quatenus est vegetatrix, & sentiens.

PRÆLVD. II.

1 *Animæ potentia quid, & quotuplex.*
2 *Potentiæ sentiendi exteriores quinque, interiores quatuor.* 3.
4 *Anima rationalis habet vim appetitiuam animæ sensitiuæ.*
5 *Sensualitas appellatur vis appetens sensibilis irascibilis, & concupiscibilis.*
6 *Anima rationalis distinguitur à potentiis sensitiuis.*

1 DE potentiis animæ, quatenus est vegetatrix, & sentiens, dicimus pauca. Primo, quod potentia, seu virtus, siue vis animæ, de qua hic agimus, est proximum principium operationis eius, vt satis colligitur ex sancto Thom. [k]

Secundo dicimus, quod diuina bonitas eam ornauit omnibus potentiis, virtutibus, & viribus, quas habet anima vegetans, siue vegetatiua, qua plantæ viuunt. adeo quidem, quod merito anima rationalis posset appellari vegetatrix, siue vegetatiua, vt resolute ait Ioan. Maior. [l] Siquidem cum in homine, vt dictum est supra [m] vna sola sit anima: & videamus eum nutriri, augeri, & perfici: & nutritum, auctum, & perfectum similem sibi generare, consequens planè est, eius animam habere omnes vegetatiuæ animæ potentias, vires, & facultates, quæ sunt tres. Nutritiua, quæ conseruat corpus, Augmentatiua, quæ auget & perficit illud: & Generatiua, quæ sibi simile producit, iuxta illud Arist. [n] *Opera animæ vegetatiuæ sunt tria, generare, alimento vti, & augmentum facere*, vt declarat sanctus Thom. [o]

2 Tertio dicimus, quod eadem illa bonitas ornauit eam etiam potentiis, viribus, & facultatibus omnibus animæ sensitiuæ. adeo quidem vt merito anima rationalis appellari possit sentiens, siue sensitiua, vt recte dicit Ioan. Maior. [a] Cum enim videamus, hominem mouere sese, efficitur cum habere potentiam motiuam animæ sensitiuæ. Cum item perspiciamus, eum sentire & cognoscere, consequitur, eum habere potentiam animæ sensitiuæ cognoscitiuam. quæ diuiditur in interiorem, & exteriorem. Exteriorem exercet per potentias exteriores, quæ sunt quinque, Visus videlicet, Auditus, Odoratus, Gustus, & Tactus, quos recensuit etiam glos. [b] interiorem autem cognitionem sensitiuam exercet per potentias sensitiuas interiores, quæ sunt quattuor.

3 Prima est Sensus communis, cuius munus & officium est recipere interius cognitiones omnium, quæ prædicti quinque sensus exterius cognoscunt, & de illis iudicare. Secunda est Imaginatiua, seu Cogitatiua, cuius munus est seruare omnia, quæ recipit Sensus communis. Tertia Aestimatiua, ad quam spectat recipere intentiones, quas animal naturaliter percipit, sed aliter quam per sensus exteriores: vt est illa, qua ouis æstimat lupum esse suum inimicum. Quarta est Memoratiua, cuius officium est conseruare tamquam in thesauro intentiones, quas æstimatiua recipit, secundum sanctum Thom. [c] qui [d] ait, Auicennam addidisse his quinram, videlicet phantasiam: sed superuacaneè, cùm eius officium efficiat Imaginatiua.

4 Quarto dicimus, quòd hæc eadem anima nostra habet potentiam appetendi, qua pollet anima sensitiua, quia potest appetere ac renuere, quæ per sensus prædictos cognoscit. Quæ quidem potentia appetitiua sensualitas vocatur à sancto Thom. [e] quæ vox, quamuis non videatur latina, ea tamen vtitur etiam Magister. [f] vbi eam definit.

5 Quinto dicimus, quod hæc sensualitas, siue potentia, siue vis appetitiua sensitiua diuiditur in concupiscibilem, & irascibilem. Concupiscibilis est illa, per quam anima humana, quatenus conuenit cum sensitiua, potest appetere, siue velle, vel renuere, siue nolle illa, quæ apprehendit conuenire, vel non conuenire per prædictos sensus, ea ratione quod conueniant, vel non conueniant. Irascibilis vero est illa, per quam audet resistere illis, per quæ impugnantur, vel per quæ impediūtur illa, quæ sibi cōuenire videntur. Itaque potentia irascibilis propugnatrix est potentiæ concupiscibilis, vt dixit sanctus Tho. [g] qui [h] probat, prædictas duas potentias subdi rationi, eique obedire: licet quoad aliquid ei repugnent, & submurmurent. Quoniam dictante ratione, non esse expetendum, vel cupiendum, aut renuendum illud, aut illud, aut non esse resistendum illi, aut illi, aut omnino obediunt, aut certè refrenantur. Quod experientia palam docet, quoties ira, timore, audacia, amore, vel odio pereiti, aut omnino, aut ex parte sedamur, cōsiderando aliqua à nobis, vel ab aliis proposita rationi consentanea: sicuti [i] Dauidis ardens ira extincta fuit per rationes & preces Abigail iustissimas. Amor item effrenatus, & furens Mariæ Magdalenæ, repressus & extinctus fuit per prædicationem domini nostri Iesu Christi, diuinæ & humanæ rationi consentaneam. [k]

6 Sexto, quod satis grauis quæstionis est, An quælibet prædictarum potentiarum vegetatiuæ ac sensitiuæ sit re ipsa idem quod anima? In qua quidē quæstione illa videtur verior, facilior, & cōmodior sententia, quæ habet, nullam harum potentiarum, quas

k 1. par. q. 67. art. 1. & 4. & q. 79. per totā.

l In 2. lib. sent. dist. 16. q. 2. m Prælud. 1. nu. 4.

n 2. lib. de alia, tex. 23.

o 1. par. q. 78. ar. 1. & de anima art. 13.

a In dicto 2. lib. sent. dist. 16. q. 2.

b I. quod meo. ff. de adqu. pos.

c 1. par. q. 79. art. 6. in corpore quæst. d In q. 78. art. 4.

e 1 par. q. 81. art. 1. & 2 Ioan. vigesimo secundo in proœmio elementar. & ab Innoc. 13. in cap. 1. §. in vertice. de fact. vocatione. f In 2. lib. sent. d. 24.

g In dicta q. 81. art. 2. h In fcg. art.

i 1. Reg. cap. 25.

k Luc. c. 7

Universidad de Deusto
Biblioteca

habet anima rationalis humana, quatenus est vegetatiua, vel sensitiua cognoscitiua, aut appetitiua, esse idem quod ipsamet anima, eo quod omnes prædictæ potentiæ constant & sunt cõpositæ ex aliqua parte corporis & ipsamet anima: sicut totus homo constat ex anima, & toto corpore. Et ita sicut totus homo non est sola anima ipsius, vt prædictum est [a] ita partes illæ hominis, quæ sunt potentiæ sensitiuæ, & organa sensuũ ipsius non sunt sola anima, ex qua & aliquibus partibus corporis constant. quia eadem ratio, quæ est de toto ad totũ, est de parte ad partẽ [b] quod longe dilucidius, quã alij omnes tradit Ioan. Maior. [c]

Circa potentias animæ humanæ nullus ferè peccat, credendo illud, aut illud, nisi qui scit, vel scire debet, vnam tãtum animam (rationalem scilicet) esse in homine, iuxta dicta supra [d] & nihilominꝰ credit, animam rationalẽ non sentire, sed solũ intelligere: quia cõsequẽter videtur cõfiteri, plures animas esse in homine; quod est erroneũ. An autẽ id sentiẽs sit hæreticus, vel peccet mortaliter: facile colligitur ex præl. 1. [e]

a Prælud. 1. nu. 12.

b l. qui de toto, ff. de reī vendicat. & cap. pastoralis, §. item ad totum. de offic. deleg. & in 2. lib. sent. dist. 16. q. 2.

c In præl. 1 nu 4.

d Nu. 16 & 17.

De potentiis animæ, quatenus est rationalis, siue intellectiua.

PRÆLVD. III.

1 *Anima rationalis quas potentias habeat: & an sint ipsa. 2.*
2 *Anima & memoria non differunt: sicut nec intellectus & ratio. 3.*
4 *Anima cur appellatur intellectus, memoria, intellectus agens, intellectus possibilis, & ratio, tum superior, tum inferior.*
5 *Anima appetitus, & intellectus varie appellatur.*
6 *Appetendi & noscendi vis intellectiua, vt differt à sensitiua.*
7 *Intellectus an potior voluntate.*
7 *Voluntas & intellectus vario modo animam mouent.*
8 *Appetendi vis diuiditur vt sensualis.*
9 *Anima sola rationalis habet liberum arbitrium.*
10 *Liberum arbitrium non esse homini hæresis.*
11 *Liberum arbitrium, vt sufficit ad cadendum, & non ad surgendum.*
11 *Gratiam gratũ facientem primã nemo de cõdigno meretur.*
12 *Gratia Dei quæsita sine dono perseuerantiæ non perdurat.*
13 *Anima plura nosci vi rationali, quam sensitiua.*
14 *Anima vt noscit se, & angelos, & vtriusque actus.*
15 *Anima & angelus non cognoscunt per suas essentias, vt Deus per suam.*
16 *Homo imago Dei est quoad mentem, non quoad corpus.*
17 *Imago Dei est mulier sicut vir.*
18 *Homo imago Dei quoad naturam, potentias, & actus.*
19 *Homo qua via Deum vnum & trinum melius cognoscit.*
20 *Generatio, & processio in diuinis spiritualissimæ.*

1 DE potentiis animæ, quatenus est rationalis, siue intellectiua dicimus sequentia. Primo, quod Deus Opt. Max. donauit animã rationalem humanam non solum præfatis potentiis, quibus decorauit animam vegetatiuã, & sensitiuam: sed etiam aliis duabus longe nobilioribus, videlicet potentia intelligendi, quam scholæ intellectum appellant, & potentia appetitiua, siue appetendi quam eædem voluntatem nominant.

f 1. part. q. 77. ar. 1. & lib. 1. sent. dist. 3. q. 4. ar. 2. & de anima. ar. 12. & alibi sæpè.

2 Secundo dicimus, quod sanctus Thom. cum suis asseclis [f] ait, illas non esse animam: sed ab ea, & inter se re ipsa differentes, ita vt anima sit substantia: intellectus vero & voluntas duo accidentia diuersa inseparabiliter ab ea emanantia. Scotus autem cõtra tenet [a] cum suis sequacibus, & omnibus Parisiensibus, exceptis Dominicanis, vt testatur ibidem Ioan. Maior. [b] qui eam per multas propositiones dilucidius, quam alij omnes ibi explicat: sicut econtrario Gabriel diffusius aliis obumbrasse videri potest. Equidẽ Scoto magis accedo. tum ob eius rationes. tum quia cum parum, immo nihil referat quoad salutem animæ, de qua tractamus, vtram harum teneamus, per hanc vitamus multas difficultates, quæ multum laboris, & parum vtilitatis ingerunt. tum quia ipsemet S. Tho. [c] ait, memoriam non esse potentiam separatam ab intellectu: & ante [d] affirmat, intellectum possibilem non separari ab intellectu agente, nec speculatiuum à practico [e] nec rationem ab intellectu: nec rationem superiorem ab inferiori. [f] Ad quæ omnia dicenda vir sanctissimus, itidémque doctissimus eo mouetur, quod absque necessitate non sunt res multiplicandæ, iuxta illud Arist. [g] *Frustra fit per plura, quod fieri potest per pauciora.* Id quod non latuit glossam [h] & æquè ferè facilè sustineri potest, quod hæ duæ potentiæ, intellectus scilicet, & voluntas sint vna & eadem res inter se & cum anima ipsa, & quod memoria & intellectus sint vna, & eadem potentia. tum denique, quod clarissimus ille iuxta ac sanctissimus rerũ vtilium doctor Isidorus, quem nemo eorum citat, in hac fuit opinione [i] eamque declarauit quam breuissime per hæc verba, *Hæ* (videlicet potentiæ) *ita adiunctæ sunt animæ, vt vna res sit: pro efficientis enim causarum diuersa nomina sortita est anima. nam & memoria mens est: vnde & immemores dicuntur amentes. dum ergo viuificat corpus anima est: dum vult, animus est: dum scit, mens est: dum recolit, memoria est: dum rectum iudicat, ratio est: dum spirat, spiritus est.* Quæ quidem verba aperte sonant, animam pro varietate officiorum variis appellari nominibus. non quidem eo quod illæ vires & potentiæ sint ab ea, vel inter se re distinctæ: sed eo quod diuersos, & distinctos effectus operatur per illas. quemadmodum Deus ipse, cùm sit vna res simplicissima, tamen quia infinitas vires habet, & infinita operatur, infinita sortitur nomina: cum tamen nihil sit in eo, quod non sit ipsiusmet substantia [k] & sicut vnus & idem homo propter varia officia, varia sortitur nomina: dicitur etenim pater, quia filium habet, rex, quia regnum, & comes, quia comitatum.

a In 2. lib. sent. dist. 16. b quæst. 1.

c In dicta 1. part. q. 79. art. 7. d In eadẽ q. art. 1. 3. & 4. e Ibidem art. 11. f Art. 8. & 9.

g 1. Physicor. cap. 5. h In prin. & in fin. clem. 1. de sum. Tri. & fid. catho.

i 11. libr. originũ, siue etymologiarum ca. 1.

3 Tertio dicimus, quod anima humana, quatenus habet vim intelligendi, variè appellatur. Nam appellatur intellectus, qua ratione intelligere potest: & Intellectus agens, qua ratione agnoscit & agit cognitiones & notitias: intellectus vero possibilis, quatenus recipit eas: memoria vero, quatenus eas recolit, secundum Arist. [l] ratio autem dicitur secundum Augustꝰ [m] quatenus aliud ex alio deducit. quod pulchrè declarat S. Thom. [n] pars vero superior rationis secundum eundem Augustꝰ [o] eo quòd intendit æternis concupiscendis, & considerandis, pars vero inferior rationis, quatenus intendit temporalibus gubernandis, quòd latius declarat idem Tho. [p] & Magister, & alij [q] intellectus verò speculatiuus quatenus id, quòd intelligit, non ordinat ad opus: practicus autem, quatenus id, quod intelligit, ordinat ad opus, vt idem declarat [r] iuxta illud Arist. [s] *Intellectus speculatiuus per extentionem fit practicus.*

k Iuxta cap. firmiter. de sū. Trinit. & fid. catho, adiuncta glossꝰ. in verb. simplex omnino, & tradit Aquinas 1. part. q. 3. & 9. 9. art. 1.

l 1. lib. 3. de anima. m Libr. 3. super Genes. ad litteram, c. 20. n In 1. par. q. 79. ar. 8. o Ibidem cap. 13. p In dicta q. 79. ar. 9. q In 2. lib. sent. d. 24. r In præcinta q. 79. art. 11. s 3. lib. de aīa, tex. 49

5 Quarto dicimus, quod eadem anima variè appellatur, quatenus habet vim volendi, vel nolendi rationalem. appellatur enim propriè animus, vt Isidorus ait, [a] appellatur item à vulgo voluntas: quãuis à nullo auctore linguæ Latinæ idoneo, quem legerim, sic appelletur. Nam ille actus volendi, vel nolendi, qui barbarè dicitur volitio, vel nolitio, est Latinè voluntas, vt docet Marcus Tullius, [b] ibi: *Appetitionem, quam Græci βέκησιν appellant, nos voluntatem vocamus.* Quod ipsum sentit Aug. [c] ibi: *Voluntas est animi motus ad aliquid imitandum, vel non imitandum.* Appellatur etiã spiritus à Paulo, [d] ibi: *Caro concupiscit aduersus spiritum: spiritus autem aduersus carnem.* vbi spiritus significat concupiscentiam spiritualium, vt colligitur ex S. Tho. [e] Appellatur item appetitus intellectiuus vulgariter. Verumtamen quia loquendum est vt plures, vim, seu potentiam intelligẽdi appellabimus intellectum: vim vero, seu potentiam volendi, aut nolendi voluntatẽ, vt vterque, tam Scotus, quàm S. Thom. appellant.

a Vbi sup.

b 4. libr. Tuscula.

c Libr. 1. Retract. c. 15. & c. 1. 2. 12. q. 1. d Ad Galat. 5.

e Ibidem lect. 4. & 1. 2. q. 70. artic. 4. in corpor. q.

6 Quinto dicimus, quod ex iis infertur, quod voluntas, quæ est vis, & potentia volendi, & appetendi intellectiua longè differt à vi, seu potentia volendi, seu appetendi sensitiua. tum quod illa [f] ad plura extenditur. tum quod hæc appellatur sensualitas, vt in proxime præcedenti prælud. diximus, iuxta illa, quæ tradit Arist. [g] quæ subtiliter tractat vterque Thom. [h] illa vero à vulgo appellatur volũtas, seu potentia, vel vis appetitiua, siue rationalis. tum ob illud Pauli, [i] supra relatum, *Caro concupiscit aduersus spiritum: spiritus autem aduersus carnem*, vbi per *carnem*, significatur sensualitas: per *spiritum* autem voluntas superior. tum quia experimur, nos velle aliqua per sensualitatem, à quibus abhorremus per vim appetitiuam intellectiuam, iuxta illud eiusdem Pauli. [k] *Sentio aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ.* tum quia potentia appetitiua sensitiua, siue sensualitas, nõ est ipsa anima: sed pars quædam hominis composita ex anima, & materia, siue corpore, in qua est vis appetitiua sensitiua. Voluntas autem est secundum opinionem, quam sequimur, ipsa anima pura: secundum vero sanctum Thom. est accidens quoddam inseparabiliter ab essentia animæ fluens, vt dictum est.

f Vt infra in 8. dicto nu. 15. dicetur.

g 3. de anima.

h In 1. par. q. 80. ar. 2. i Ad Galat. 5.

k Ad Roman. 7.

7 Quibus quidẽ omnibus addo asseri ab omnibus, quod alia ratione voluntas, siue anima velle potens mouet intellectum, siue seipsam intelligere potẽtem: & alia anima, quatenus est intellectus, voluntatem. Voluntas enim mouet intellectum veluti volendo, & imperando, vt agat illud, aut illud: intellectus autem mouet voluntatẽ præsentando, ei obiectũ, & rationẽ, qua illud velle, aut nolle debeat, vt declarat S. Tho. [l]

l 1. 2. q. 9. artic. 1.

8 Sexto dicimus, quod sicut sensualitas, & potentia appetitiua ánimæ humanæ sensitiuæ comprehendit vim irascibilem, & concupiscibilem, quæ non re, sed tantum ratione differunt: sic potentia, & vis appetitiua animæ intellectiuæ continet sub se irascibilem, & concupiscibilem eiusdem partis intellectiuę, per quas non solum potest facere id, quod faciunt concupiscibilis, & irascibilis sensualitas circa sensilia: sed etiã circa ea, quæ tantum sunt intelligibilia, & potest concupiscere ea omnia, quæ cognouit per sensum, vel rationem conuenire, & renuere contraria: quod est officium partis concupiscibilis. Potest item renuendo resistere omnibus impugnantibus, vel conuenientia impedientibus, quæ cognoscit esse talia, siue per sensum, siue per intellectum: quod est officium irascibi-

a In dicta q. 82. ar. 3.

b Eccl. 15.

c 1. p. q. 22. ar. 2. & 2. 2. q. 140 artic. 1.

d 2. libr. sent. d. 24. e In dicta 1. p. q. 83. per quatuor articulos.

lis, vt colligitur ex S. Thom. [a]

9 Septimo dicimus, quod licet anima humana ea ratione, qua est sensitiua nõ habeat liberũ arbitrium: habet tamen illud qua ratione est intellectiua. tum per illud, [b] *Deus ab initio constituit hominem & reliquit eũ, in manu consilij sui*, id est, libertate arbitrij sui, secundum glos. eiusdem, & S. Tho. [c] tum quia liberè eligit, & refutat per potẽtiam, siue vim appetendi ea quæ sibi repræsentantur à potentia, siue vi intelligendi, & iudicandi, ratiocinando, quod fusissime docet Magister [d] cum aliis in eum commentantibus, & S. Tho. [e] tum quia hoc distat inter inanima, & animata sola anima vegetatiua tantum ex vna parte, & animalia bruta ex altera, & hominem ex tertia, quod prima agunt sine iudicio proprio: alia cum iudicio proprio sed naturali, nõ libero: homo vero ex iudicio proprio libero, potenti diuersa eligere. Nec ideo putet quis, liberum arbitrium esse actum, vel habitũ naturalem infusum, vel acquisitum alicuius potentiæ: quia immo est ipsa potentia animi, vt concludit S. Thom. [f] post Magistrum, [g] vbi idem S. Thom. & alij idem affirmant: & cùm per supra dicta, [h] non distinguãtur re ab anima, secundum eos, quos in hoc sequimur, sed solum ratione, consequitur, liberum arbitrium esse ipsammet animam ea ratione, quod cognoscendo aliquid per vim intelligendi potest liberè illud velle, vel nolle per vim appetendi: & ideo non abs re definitur à prædictis esse facultas voluntatis & rationis: quia in eius exercitio oportet interuenire actum cognoscendi, & ratiocinandi, seu consultãdi, qui pertinet ad intellectum, seu vim intelligendi, & actum eligendi, qui pertinet ad volũtatem, seu vim appetendi. Itaque anima est, & dicitur liberum arbitrium ratione præfata.

f 1. p. q. 83. artic. 2. g In 1. lib. sent. d. 25. h Num. 8.

10 Cæterum circa liberum hominis arbitrium duę sunt hæreses. Altera est Luteranorum, vel potius antiqua Albanensium per impium Luterum renouata, quæ omnino negat inesse homini liberum arbitrium. Altera est Pelagianorum, quæ habet (vt testatur B. Aug. [i] tantum esse illi liberi arbitrij, vt per illud solũ sine speciali gratia possit iustificationẽ mereri. Quarum prior reprobatur non solum à S. Tho. vbi supra, & latissimè à Castrensi, [k] & à quamplurimis aliis alibi: sed etiam à sacrosancto Conc. Trid. [l] quorũ quartus sic habet, *Si quis dixerit, liberum hominis arbitrium à Deo motum, & excitatum nihil cooperari assentiẽdo Deo excitanti, atque vocanti, quo ad obtinendam iustificationis gratiam se disponat, ac præparet, neque possit dissentire, si velit, sed veluti inanimæ quoddam nihil omnino agere, mereque passiuè se habere: anathema sit.* Quintus verò sic inquit, *Si quis liberum hominis arbitrium post Adæ peccatum amissum, & extinctum esse dixerit, aut rem esse de solo titulo, immo titulum sine re, figmentum denique à Sathana inuentum in Ecclesiam: anathema sit.* Sextus demum sic: *Si quis dixerit, non esse in potestate hominis, vias suas malas facere, sed mala opera ita, vt bona Deum operari, non permissiuè solum, sed etiã propriè, & per se: adeo, vt sit proprium eius opus non minus proditio Iudæ, quam vocatio Pauli: anathema sit.*

i In lib. d. hæres. ad quod vult Deũ, c. 88.

k In lib. 9. aduersus omnes hæreses, verbo liberas. 1. prin. l Sess. 6. de iustificat. cano. 4. 5. & 6.

11 Cuius rei consideratio valde nobis profuerit: multum etenim nos ad eius gratiam petendam, & flagitãdam submittet, reputare nobiscum, posse quidem nos mala facere per solum nostrum liberum arbitrium: bona vero, quæ sufficiãt ad vitam æternam consequendam nequaquam. Posterior vero hæresis prædicta Pelagianorum, damnata olim in conc. Milevitano, [m] nuper iterum damnata fuit à sacro Conc.

m Cã. 1. & c. 4. & 7. relatis in tribus c. vlt. de cõsecr. dist. 4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Trident.[a] Primus sic habet: *Si quis dixerit, hominem suis operibus, quæ vel per legis doctrinam fiunt, absque diuina per Iesum Christum gratia posse iustificari coram Deo: anathema sit.* Secundus vero sic: *Si quis dixerit, ad hoc solum diuinam gratiam per Christum Iesum dari, vt facilius homo iuste viuere, ac vitam æternam promereri possit: quasi per liberum arbitrium sine gratia vtrumque, sed ægrè tamen, & difficulter possit, anathema sit.* Canon vero tertius sic ait: *Si quis dixerit, sine præueniente Spiritus sancti inspiratione, atque eius adiutorio, hominem credere, sperare, diligere, aut pœnitere posse, sicut oportet, vt ei iustificationis gratia conferatur: anathema sit.*

12 Quibus addendum, quod etiam ad perstandum in gratia iam quæsita, & perseuerandum in ea ad finem vsque, egemus auxilio Dei speciali, vt probat Aquinas communiter receptus.[b] Immo & Concil. Trident. declarauit[c] contrarium esse hæresim. Quare summo studio nitamur eam quærere, & quæsitam conseruare, ne Deus noster non minus iustus, quàm misericors, videns nostram in ea quærenda oscitantiam, & in eadem conseruanda negligentiam obijciat nobis illud.[d] *Abscondam faciem meam à vobis, generatio enim peruersa est, & infideles filij:* à qua nos indignatione misericordia eius infinita liberet, Amen.

Quæ autem gratia requiratur ad merendum de condigno, & si qua, & quæ, etiam quoad bene operandum moraliter tantum, dicemus infra.[e]

13 Octauo, quod longè plura potest anima nostra cognoscere, & appetere, quatenus est rationalis, quã quatenus est sensitiua. Nam quatenus est sensitiua nihil aliud cognoscere, vel appetere potest (vt prædiximus) quam corporea, & sensilia: quatenus vero est rationalis potest cognoscere, ac appetere primum omnia sensilia. etenim ad ea omnia quamlibet materialia, corporalia, & singularia prædictæ illius potentiæ se extendũt per notitias, & appetitus immateriales, secundum omnes: licet de modo, qui parum facit ad conscientias, inter eos omnes non conueniat, vt videre est per vtrumque Thom.[f]

14 Deinde potest etiã cognoscere & appetere omnia vniuersalia insensilia, incorporalia, & spiritualia: puta se ipsam, & suos actus interiores: angelos item: & eorum actus, immo & Deum ipsum aliquo modo, & in eius simplicissima, indiuiduáque substantia Trinitatem personarũ (licet non naturali lumine) iuxta illud collectæ eius diei festi. *Qui dedisti famulis tuis in confessione veræ fidei, æternæ Trinitatis gloriam agnoscere, & in potentia maiestatis adorare vnitatem.* Non tamen dicimus, Deum esse primum, quod cognoscimus, cum communiter per cognitionẽ creaturarum (quæ sunt eius vestigia) in illius, qui est causa earum, agnitionem veniamus, iuxta illud Pauli.[g] *Inuisibilia Dei per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur*: vel per doctrinam, seu prædicationem magistrorum,[h] quæ omnia latius fundari possunt per ea, quæ tradit Angelicus doctor.[i]

Nono dicimus, quod anima nostra cognoscit se per intellectus sui actum, suam naturam considerando: quæ consideratio tam vtilis erit ea ventibus, quã eius negligentia nocens ea non ventibus, iuxta S. Thom.[k] qui[l] concludit, animam nostram per vim intellectus cognoscere proprium actum intelligendi iuxta illud B. Auguſt.[m] *Intelligo me intelligere.* Immo & proprium actum volendi iuxta illud eiusdem ibidem, *Intelligo me velle*: per quem modum, etiam in statu præsenti, possumus intelligere Angelos, saltem imperfectè, & per similitudinem, etiam affirmatiuè aliquid cognoscere de illis, vt declarat diuinus Thomas.[a]

15 Decimo dicimus, quod inter cognitionem Dei, & cognitionem Angeli, & animæ nostræ plurimum interest. Deus enim sua simplicissima essentia, sine vlla alia qualitate, vel accidente, & sine vllo discursu se, cunctáque alia simul intelligit: Angelus vero, & anima nostra nihil cognoscunt, per suas ipsorum essentias: sed per qualitates sibi inhærentes. Siquidem omnis tam Angeli, quam animæ nostræ intelligentia, notitia, & cognitio est quædam qualitas, & accidens reale distinctum ab eis, & eorum potentiis, inhærens illis: quæ colliguntur ex S. Thom.[b] Inter Angelum autem, & animam nostram hoc interest, quod hæc intelligit componendo, & diuidendo ea, quæ actu simplici apprehendit, & ratiocinando, seu aliud ex alio ex eis deducendo: Angelus vero sine vllo discursu simulac quidditatem rei cognoscit, omnia, quæ illam consequuntur, apprehendit.

16 Vndecimo dicimus, debere nos quammaximas gratias Deo agere, eo quod non solum dederit nobis esse, vt aliis creaturis suis inanimis: & viuere, vt plantis: & sentire, vt bestiis: sed etiam sapere, & intelligere, vt Angelis: & ita effecerit nos imagines sui ipsius, iuxta illud:[c] *Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram*: quæ imago Dei non consistit in corporali figura, neque in esse, vel sentire: sed in esse intellectuali, quo præstat cæteris animantibus, secundum D. Augustin.[d] & in sapere, & intelligere, & aptitudine ad cognoscendum & amandum eum, vt inquit S. Thom.[e] quod quidem beneficium nullis aliis creaturis concesit, præterquam Angelis: qui eo maiorem eius imaginem, quam homo gerunt, quo magis intellectualem naturam habent. Vnde neque homo quoad alias partes, quam quo ad mentem gerit prædictam Dei imaginem: sed solum vestigium, sicut & aliæ creaturæ, vt declarat idem S. Thom.[f]

Nec obstat[g] lex quatenus habet, faciem hominis non esse maculandam aliqua nota pœnæ, eo quod ad imaginem pulchritudinis cælestis est figurata. Quia non significat, vt aliqui putant, imaginem Dei, quæ est in homine, esse secundum faciem corporalem, & ideo non esse maculandam: sed solum insinuat, corpus hominis erecta facie longè aptius esse ad contemplandum cælum, & ad significandum imaginem Dei, eius in mente reconditam, quam cæterorum animalium: & propterea maius vestigium relucere in eius corpore (præsertim facie) quam in aliis, vt ait Auguſt.[h] & declarat S. Thom.[i] & ideo non esse maculandam.

17 Duodecimo dicimus, quod hæc imago Dei ita est in muliere, ac in viro, vt post, & ante alios concludit S. Thom.[k] quia vterque habet animam rationalem, & intellectualem naturam. Nec obstat illud,[l] *Vir est imago Dei, mulier vero imago* (alias gloria) *viri.* Nec illud Auguſtin.[m] *Mulier ad imaginem Dei non est facta.* Non, inquam, hæc obstant, quia non agunt de imagine Dei principali, quæ consistit in essentia hominis: sed de alia minus principali, quæ consistit in productione, & processione. Nam quo ad hanc vir dicitur similis Deo: eo quod sicut ille à nullo alio est, ita vir ex nullo alio homine processit: mulier autem

processit

a Præcitata sess. 6. de iustific. can. 1. 2. & 3.

b 1. 2. q. 109. a. 10. & q. 114. a. 2. & in 2. lib. sent. q. 28. ar. 4. c In dicta sess. 6. cap. 13. & can. 22.

d Deut. 32.

e Cap. 27. num. 190.

f 1. par. q. 86. art. 1.

g Ad Roman. 1.

h Ad Roman. 10. & c. cum ex iniuncto. de hæret.

i 1. par. q. 88. artic. 1. & 3.

k In dicta 1. p. q. 87. artic. 1. l In art. 3. & 4. m 9. de Trinit. cap. 3.

a 1. par. q. 88. art. 1.

b Vbi supra art. 2. & 4. & de anima art. 16.

c Gen. 1.

d In libr. octuaginta trium quæstionum q. 51. e 1. par. q. 93. artic. 2. & 4.

f Vbi sup.

g l. si quis in metallum. C. de pœn.

h In præcitato lib. octuaginta trium quæstionum q. 51. i In dicta q. 93. artic. 6. ad 3. k Vbi supra, art. 4. l 1. Cor. 11. m Libr. quæstion. veteris testam. q. 45 relatũ in c. hæc imago 33. q. 5.

a Vbi sup.

processit à Deo assumente illam ex homine, vt sentit sanctus Thom.[a]

18 Decimotertio dicimus, quod anima nostra non solum est imago Dei, secundum suam naturam intellectualem: sed etiã secundum suas potentias, & actus: quia non solum, quatenus est apta ad cognoscẽdum, & amandum Deum, est illi similis: sed etiam quatenus habet vim memorandi, intelligendi, & volendi. Primo, quia sicut Deus ille summus, habẽs in se simplicissimam substantiam potest meminisse, intelligere, ac velle sine vlla materiali qualitate: ita & anima nostra habẽs immortalem substantiam potest meminisse, intelligere, ac velle sine aliqua materiali qualitate: licet non sine immateriali, vti Deus. Secundo, quòd sicut in illa summa, vna diuina, & indiuidua essentia sunt tres personæ, Pater, & Filius, & Spiritus sanctus. ita & in anima nostra vna, & indiuidua sunt tres potentiæ, memoria, intellectus, & voluntas. Tertio, quòd sicut in illa summa, & indiuidua substantia est Pater, qui cognoscendo se generat notitiam & imaginem sui, quæ est Verbum, & Filius eius ei consubstãtialis & rursus Pater, & notitia illa, & Verbum supremum, quod est Filius, amando sese producunt summum illum mutuum amorem sui consubstantialem, qui est Spiritus sanctus: ita in essentia animæ nostræ ipsa sese intelligendo per suum intellectum generat notitiam sui, quæ est eius imago: & per illam notitiam, quæ eius est imago, & voluntatem generat sui amorem. Quarto, quod sicut Filius genitus à Patre non est Pater, neque Spiritus sanctus: nec Spiritus sanctus productus à Patre & Filio est Pater, aut Filius, aut vterque: ita neque imago illa, quæ est filia quædam animæ est ipsa anima, siue intellectus, nec amor sui productus ab ea, & à notitia sui, qui est quidam filius eius, est ipsa, nec intellectus, nec voluntas. Est tamen immensa differentia: quia notitia illa, imago, & Verbum à Patre productum est substantia, & consubstantialis eius imago coæterna: amor item ille summus à Patre, & Filio productus est substantia, & consubstãtialis coæterna vtrique: at Verbum, & imago, & notitia nostræ animæ, intelligendo se genitam est accidens, & accidens, & accidentaria forma: similiter & amor à notitia, & voluntate productus est accidens, & non substantia, & recentior ea. quæ omnia sunt ex mente omnium.[b]

19 Decimoquarto dicimus semper memorandum esse id, quod sentiunt B. Augu.[c] & Bernardus[d] optimam nempè viam perueniendi in Dei cognitionem esse per cognitionem exteriorem vagam introire in cognitionem nostræ animæ stabilem: & per eam satis ruminatam adscendere ad cognitionem eius diuinæ maiestatis. Quibus addo, quod omnium excellentissima via perueniẽdi ad qualem qualem illius summi summæ Trinitatis mysterij, & personarum diuinarum emanationis cognitionem est cõsideratio eorum, quæ proxime superiori Corollario continentur: per quam stolida illa, & pudenda imaginatio eorum, qui generationẽ filij Dei, & processionem Spiritus sancti imaginantur veluti corporalem explodit, & longe abigitur: qua in re, multos multum errare, nouimus: & in iis quendam gente Iudæum, & professione Christianum, qui ab hinc triginta plus minus annis plurimum in hac alma vrbe valuit, & maximis largitionibus, & astutiis officio sanctæ Inquisitionis in Lusitaniæ regna introducendo frustra obstitit. Is enim omnes leges, & sectas expertus ad spurcissimam Mahometis sectam tandem transfugit, eam, quæ Iudæorum est, eo exosus, quod diceret, nullum Iudæum, qui sibi vir bonus videretur, vnquam inuenisse. Christianam vero, quam dicebat sibi ex omni alia parte placere, eo respuens, quod firmiter doceret, & crederet, Deum habere filium: quod ei videbatur impossibile: quale profecto, immo impossibilium impossibilissimum videri debet, stolidè, nefandè, ac hæreticè imaginanti (vt ille imaginabatur) generationem filij Dei esse corporalem: possibile vero, immo & infinita Dei omnipotentia dignissimum contemplanti, generationem illam esse ter spiritualissimam, vt sancta mater Catholica Ecclesia Romana sanctè contemplatur: contemplanti, inquam, & quam submississime suspicienti, & adoranti. Scio item, multos multum se profuturos, si sæpe memoria voluerint generationẽ illam Filij Dei, qua Pater æternus, vti memoria fœcunda, generat Filium, qui est summa notitia, & imago eius, & productionem illam, qua Pater & Filius producunt Spiritum sanctum, summum vtriusque amorem esse spirituales, & quadamtenus similes generationi spirituali, qua in essentia animæ nostræ memoria fœcunda generat ipsius notitiam, & imaginem: & rursus illa, & voluntas eiusdem amorem producunt.

Contra dicta errat. Primo qui credit non esse homini liberum arbitrium.[a]

Secundo, qui credit liberum arbitrium sufficere ad benemerendum gratiam de condigno.[b]

Tertio, qui credit Angelos, vel animas se solis sine accidentibus cognoscere.[c]

Quarto, qui credit, hominem esse imaginem Dei quoad corpus.[d]

Quinto, qui credit generationem in diuinis esse corporalem.[e]

Quis autem horum peccet mortaliter, & sit hæreticus, & excõmunicatus: & quis tantum peccet mortaliter, & non sit hæreticus: & quis non peccet saltem mortaliter, colligitur ex prælud. 1.[f]

b In 1. lib. sent. dist. 2. & S. Tho. 1. p. q. 93. artic. 7. & eiusdẽ in 1. lib. sentent. dist. 3. q. 4. art. 1. & q. 5. c In c. 11. Sobrino de 10 cap. 6. Medina.

a Nu. 10.

b Nu. 11.

c Nu. 15.

d Nu. 16.

e Nu. 19.

f Nu. 16. & 17.

De summa beatitudine, & summa miseria.

PRÆLVD. IIII.

1 *Beatitudinis & miseriæ æternæ notio magnum ad pœnitentiam calcar.*
2 *Finis quid: duplex, vltimus, & medius, & quid vterque.*
3 *Finis multiplex, verus, falsus, cuius, & quo, & quid sint.*
4 *Finis vltimus & beatitudo idem.*
5 *Beatitudo essentialis est actus intellectus S. Thomæ, voluntatis Scoto.*
6 *Beatitudo quid sit, & quotuplex.*
7 *Deus est quidquid in eo est.*
8 *Beatitudo est actus, & non habitus, neque potentia.*
9 *Beatitudo sine cognitione, & amore Dei esse non potest.*
10 *Beatitudo vera duplex perfecta, & imperfecta.*
11 *Beatos non videre Dei essentiam asserere hæreticum.*
11 *Beatitudinem perfectam non facit cognitio Dei confusa, neque demonstrata, neque fidei, sed intuitiua.*
12 *Beatitudo perfecta vt secura: & quid imperfecta.*
12 *Paulum & Moysem non fecit beatos visio Dei transitoria.*
13 *Dei visio intuitiua inseparabilis à gaudio, & delectatione.*
14 *Beatitudo ab omnibus intenta, paucis est nota.*
15 *Beatitudo creaturæ obiectiua increata, sed formalis creata.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

16 *Beatitudinem perfectam viribus naturalibus quæri, aſſerere hæreticum.*
17 *Beatitudo humana duplex, perfecta & imperfecta.*
18 *Beatitudo imperfecta, quæ magis ad perfectam accedat.*
19 *Beatitudo perfecta ſatiat animum cunctis cupitis, quæ ſunt hæc.*
20 *Miſeria quid, & quotuplex, & eius partium definitio num. 21.*
22 *Miſeriam inferni eſſe interminabilem, eſt de fide.*
23 *Miſeriæ ſummæ quatuor gradus.*
24 *Pœna ſummæ miſerorum ſupremi gradus ſeptuplex.*
25 *Beatitudo ſumma, & miſeria ei contraria ſunt explicitè credendæ.*
26 *Peccata ad plangenda hæc præcipuè mouent.*

1 DE ſumma beatitudine, & ſumma miſeria dicimus ſequentia. Primo, quod quia vix aliquid aliud magis nos ad verè pœnitendum mouere poteſt, quam earum frequẽs conſideratio, ideo expedit eas ob oculos hoc in loco proponere. præſertim cùm etiã ethnicus Perſius carpſerit illum, qui vltimum finem, in quem eſt creatus, non ſibi proponit, vti ſcopum, in quem ſuas actiones dirigat, per illa verba:[a]

a Sat. 3.

Eſt ne aliquid quò tendis, & in quod dirigis arcum?
An paßim ſequeris coruos, teſtáque lutoque
Securus quò pes ferat, atque ex tempore viuis?

Cuius quidem finis ſcopi definitio, & inquiſitio quamplurimorum Philoſophorum ingenia fruſtra exercuit. Nec enim plenè ſatisfecit operoſa illa hac de re Ariſtotelis inquiſitio,[b] & longè minus verboſa illa Marci Tullij,[c] quæ profecto non ſunt tanti facienda, quanti ego ea olim adoleſcens faciebam: imitatus gloripetas illos, qui malunt veritatem diſcere per ambages ex ethnicorum Philoſophia obſcura & nubila, quam recta ex Euangelio claro & ſereno, à ſacris doctoribus expoſito.

b In lib. 1. & 10. Ethicor.
c In quinque lib. de finib. bono. & malor.

2 Secundo, quod nuper [d] definiuimus ex mente Ariſtotel.[e] *finem eſſe bonum, verum vel apparens, quod propter ſe appetitum facit, vt aliud propter ipſum appetatur.* Cuius definitionis declaratione breuitatis ſtudio hic non repetita, ad memoriam reuocamus quod ibi,[f] diuiſimus finem in vltimum & medium. Vltimus eſt, qui propter ſeipſum ſolum amatur. & hic eſt duplex. Alter eſt verè vltimus, & omnium creatorum ſcopus, qui propter ſe tantum, & non propter aliud eſt amabilis: qualis eſt ſolus Deus, vt probat S. Thom.[g] quippe qui ſuper omnia eſt diligendus.[h] Alter eſt falſus, quem falſi homines pro ſua falſa imaginatione impudentiſsime, ſtolidiſsimèque tacitè, vel expreſsè fingunt, & adorant, iuxta illud Apoſtoli.[i] *Quorum Deus venter eſt*, qualis erat voluptas Epicureo, in quẽ Marcus Tullius duos libros [k] ferè prodegit. Finis medius eſt, qui propter ſe, & propter aliud amatur. qui etiam eſt duplex. Alter verè medius: ille ſcilicet, qui verè eſt propter ſe, ac propter aliud amabilis: quales ſunt virtutes, & honeſta omnia, ſecundum Ambroſium.[l] Alter falſe medius: ille ſcilicet, qui non poteſt eſſe amabilis propter ſe: qualis eſt pecunia, vel non eſt amabilis propter aliud: qualis eſt Deus.

d In Commentar. de finib. humanor. actuum ſuper c. cum miniſter. 23. q. 5.
e 1. Phyſicor. c. 1. & 5. Tho. & aliorũ in 2. lib. ſent. diſt. 8. f Num. 4.
g 1. 2. q. 1. art. 2. & q. 17. art. 1.
h Deuter. 6. Matt. 22. marc. 12. et Luc. 10.
i Ad Philip. 3.
k Prædicturum 3. de finib. bonor. & malor.
l Lib. 2. ſuperior.

3 Tertio dicimus, quod etiam [m] diuiſimus finem, in finem cuius, & in finem quo (licet hæc nomina Ciceronianis parum probentur.) Finis cuius eſt id, in quo eſt ratio boni: finis autem quo adeptio & poſſeſsio, ſiue vſus, vel fruitio eius. vt auari finis cuius eſt pecunia, in qua eſt ratio boni: finis vero quo eſt adeptio, poſſeſsio, & vſus eius, vt declarat S. Thom.[a] & ita finis, & ſcopus cuius totius humanæ vitæ eſt ipſe Deus optimus maximus ſempérque benedictus, in quo eſt ſumma & infinita ratio boni: finis vero quo eius adeptio, & poſſeſsio, ſiue fruitio. Et conſequenter alius eſt finis vltimus noſter cui, & alius finis 4 vltimus noſter quo. & quia vltimus finis noſter cuius, & obiectum beatitudinis noſtræ, ſiue beatitudo obiectiua, idem ſunt: & finis vltimus noſter quo, & adeptio finis cuius, ſiue beatitudo eſſentialis noſtra, etiam idem ſunt: conſequitur aliud eſſe beatitudinem noſtram eſſentialem, & aliud eiuſdem obiectum, ſecundum omnes Catholicos in locis prædictis, præſertim S. Thom.[b] vbi definit beatitudinem eſſentialem eſſe rem creatam, & factam: obiectum autem eius eſſe Deum ipſum, increatum, & rerum omnium creatorem.

m Ibidẽ, num. 6.

a 1. 2. q. 1. art. 8. & q. 2. art. 3.
b In 2. d. 1. a. q. 1. art. 1.

5 Quarto dicimus, quod (vt aliorum opiniones prætermittam) ſanctus Thom. cum ſuis aſſeclis, & Scotus cum ſuis diuerſimodè definiunt beatitudinem, ſiue finem vltimum verum quo noſtrum. quoniam S. Thom. cenſet eam eſſentialiter eſſe actum intellectus ſpeculatiui: Scotus autem eſſe actum voluntatis. Vterque namque ait, eam eſſe actum potentiæ maximæ intellectiuarum: & S. Thom. eam putat eſſe intellectum: Scotus autem voluntatem. de qua tamen differentia, quæ ſolam theoriam reſpicit, & non praxim, quò nos animum in hoc opere intendimus: cuiuſque nihil refert, an hoc, vel illud teneamus, parum curandum cenſentes ſequimur in definienda beatitudine opinionem S. Thom. quæ receptior videtur. Quibus addimus, quod beatitudo, & beatitas tempore Marci Tullij Ciceronis videbantur nomina duriuſcula: ſed ea vſus emolliuit, & generaliter ſumpta videntur ſignificare omnem rei volitæ poſſeſsionem, iuxta illud vulgo iactatum, *Beatus qui poßidet.*

6 Et quia non ſolum res verè bonas, ſed etiam malas, quæ aliqua ratione apparẽt bonæ, velle ſolemus, beatitudo diuidi poteſt in veram, quæ definiri poteſt eſſe poſſeſsio veri boni: & in falſam, quæ communiter definitur eſſe poſſeſsio boni tantum apparentis, iuxta illud Regij Prophetę:[c] *Beatum dixerunt populum, cui hæc ſunt: Beatus populus cuius dominus Deus eius:* quorum quidem prius ad falſam: poſterius vero ad veram pertinere ait S. Antoninus.[d]

b In d. 1. a. q. 1. art. 1.
c Pſal. 143
d In 4. p. tit. 7. cap. 4. §. 1.

7 Quinto dicimus, quod beatitudo vera diuidi poteſt in ſummam, quæ eſt ſummum bonum, ſiue vltimus finis verus, vel poſſeſsio eius, & in non ſummam, quæ eſt poſſeſsio boni non ſummi. Beatitudo rurſum ſumma in increatam, & creatam. Beatitudo increata eſt ipſemet Deus optimus maximus, qua ratione eſt infinita ſui ipſius cognitio, & fruitio. Cum omnis operatio Dei, & quidquid eſt in Deo, ſit ipſemet Deus, qui ſe ipſo ſolo ſimpliciſsimo cognoſcit & amat ſe, & omnia alia, vt probat S. Thom. communiter receptus.[e] Beatitudo vero ſumma creata generaliter ſumpta definiri poteſt iuxta mentem prædicti ſancti Thomæ, *eſſe cognitio intellectiua Dei cum fruitione eiuſdem.*

e 1. p. q. 3. per totã, & de ſimplicitate Dei art. 5. & 6. & in qu. 14. de ſcientia Dei art. 4. & q. 26. de 2. notæ Dei art. 1.

8 Dixi, *Cognitio*, pro genere ad inſinuandum, quod beatitudo eſſentialis creata eſt operatio, ſiue actio, vel actus: & non potentia, non habitus, neque alia vlla virtus animę partis intellectiuæ, vel ſenſitiuæ, vt probat S. Thom.[a] aſſerente Philoſophò [b] fœlicitatem, ſiue beatitudinem eſſe operationem ſecundum virtutem perfectam.

a 1. 2. q. 3. art. 2. b 1. & 7. Ethicor.

Dixi, *Intellectiua*, ad inſinuandum, quod beatitudo eſt operatio præſtantiſsimæ potentiarum animæ, quæ eſt intellectus, ſecundum S. Thom. quem ſequimur: & ad ſignificandum, quod beatitudo non poteſt eſſe in parte ſenſitiua, vt luculenter demõſtrat idem.[c] Contrarium enim eſt hæreſis, de qua Alphonſus Caſtrenſis.[d]

c Lib. 3. cõtra gẽt. cap. 33. d lib. 3. aduerſus omnes hæreſes verbo, beatitudo.

9 Dixi, *Dei*, ad excludendas omnes cognitiones aliarum rerum, etiam eas, quibus diriguntur actus omnium virtutum moralium. actus item, & cognitiones pertinentes ad prudentiam, & ad cognitionem omnium aliarum artium, in quibus non conſiſtere beatitudinem non ſolum probat, ſed etiam demonſtrat angelicus Doctor.[e] Immo neque in vlla cognitione, quamlibet ampla, omnium ſubſtantiarum ſeparatarum, ſeu angelorum: ſiue quia illa non poteſt haberi ſine Dei cognitione, vt idem Angelicus Doctor [f] demonſtrat: ſiue quia etiam ſi abſque illa haberi poſſet: tamen ſine illa non ſufficeret ad hoc, vt eſſet beatitudo, per ea, quæ idem auctor [g] adducit.

e Vbi ſupra, ca. 34. 35. & 36.
f Vbi ſupra, & miſabiliter in lib. 4. cap. 42. & 43. g Ibidem cap. 44.

Dixi, *Cum fruitione eiuſdem*: quia cognitio, quæ Dei fruitione caret, non poteſt eſſe beatitudo, quæ vtranque comprehendit, vt infra patebit: quare cognitiones illæ, quas multi theoricè (ſine vllo amoris affectu) differentes, concipiunt de Deo, non ſunt beatitudo: quippe quibus non ineſt fruitio, quæ eſt inhæſio rei per amorem propter ipſam ſolam conceptum, vt tradit S. Thom. communiter receptus.[h]

h 1. 2. q. 11. art. 2. & 3. & q. 12. art. 1.

Sexto dicimus, quod beatitudo ſumma creata eſt duplex. altera perfecta: imperfecta altera. Perfecta eſt *cognitio Dei intellectiua, intuitiua, perpetua cum fruitione eiuſdem, producente ſummum gaudium ac delectationem, & ſatietatem omnium deſiderabilium.*

Dixi, *Cognitio Dei intellectiua*, eadem ratione, qua in definitione beatitudinis in genere.

Dixi, *Intuitiua, ſiue viſiua*: tum ad confutandum errorem Armeniorum, aſſerentium beatos non intueri Dei eſſentiam. quod hæreticum eſt per ea, quæ tradit Alphonſus Caſtrenſ. [i] Tum ad confutandum errorem Beguinorum, dicentium poſſe quem in hac vita eſſe perfectè beatum, & ab exercitio virtutum abſolutum. qui damnatur in clem. [k] tum quia nulla cognitio citerior illa poteſt dici beatitudo perfecta eſſentialis. Non quidem illa confuſa, & communis, quæ ferè communiter omnibus hominibus ineſt: ſiue quia Deum eſſe ſit per ſe notum, ſicut alia demonſtrationis principia: ſiue, quod verius exiſtimat S. Tho. [l] quia euidenti ratione demonſtratur: præſertim illa, qua homo videns res naturales certum ordinem ſeruare (cum ordo abſque ordinatore non conſiſtat) percipit aliquem eſſe ordinatorem earum, vt pulchrè deducit S. Thom. [m] Non etiam illa, quæ per demonſtrationem habetur, licet altior ſit prædicta communi. tum quia licet per eã oſtendatur Deus eſſe immortalis, ęternus, incorporeus, omnino ſimplex, vnicus, & alia huiuſmodi, vt præfatus auctor [n] dilucide oſtendit: per eam tamen non peruenitur ad cognoſcendũ, Deum eſſe cõmune bonum, poſsibile communicatu omnibus hominibus, quibus inſitum eſt beatitudinis deſiderium: neque ad cognoſcendum multa alia prædicata de Deo. tum quia perfecta beatitudo omnem miſeriam excludit: & cognitioni prædictæ multiplex

i Libr. 3. aduerſus oẽs hæreſes, verbo beatitudo in princ. & Ad noſtrum, de hæretic.
l 1. part. q. 2. art. 1. & 2. & 1. lib. ſent. diſt. 3. q. 1. art. 2.
m Vbi ſupra, & lib. 1. contra gent. cap. 12. & 13.
n In prædicto lib. cõtra gẽtiles cap.

miſeria, & horror aditũgi poteſt, vt palam eſt. tum per alia, quæ profundè tradit S. Tho.[a] Non item ſufficit illa cognitio, quæ per fidem habetur, licet ſit longe certior, purior, & amplior, quam prædicta, quæ per demonſtrationem contingit. tum quia beatitudo eſt perfecta humani intellectus cognitio: & cognitio fidei ex parte intellectus eſt imperfecta: quia per eam non capit perfectè id, cui credendo aſſentitur. tum quia beatitudo (cum ſit vltimus finis) tranquillat, ſiue quietat naturale deſiderium: & cognitio fidei non tranquillat, immo accendit, & inflammat eam habentem ad videndum illud, quod credit, & amat. cum quiſque, quod credit, & optat, deſideret videre. tum per alia, quibus idem auctor id concludit.[b]

a Vbi ſupra.
b Vbi ſupra, c. 44

12 Dixi, *Perpetua*: quia tranſitoria, de qua qui eam habet, non eſt certus perpetuo eſſe duraturam, non ſufficit: qualis fuit illa Pauli, qua in raptu vidit Deũ, [c] vbi hoc [d] declarat S. Thom. & qua etiam Moyſes vidit eum, ſecundum Auguſt.[e] quę non fecerunt eos beatos: immo remanſerunt viatores, vt Ioan. Maior poſt alios dixit.[f] Eſt enim de neceſsitate beatitudinis certitudo perpetuitatis eius, vt latè probat S. Tho.[g]

c 2. Cor. cap. 12. d Lectione 2. e Cap. 12. ſuper Gẽ. ad literã. f In proœmio 1. lib. ſum quæſtũ. q. 1. a. 4. q. 5. arti. 4. & lib. 1. contra Gentiles cap. 61. & 62. & 4. cont. gẽt. cap. 92. 1. 2. q. 4. art. 1. & 2. 1 Vbi ſupra, art. 2.

13 Dixi, *Producente ſummum gaudium, & delectationem*, ad ſignificandum, hoc eſſe inſeparabile ab illa cognitione, ſiue intuitione Dei beatifica. Nemo enim poteſt habere ſummum bonum, quod eſt intuitio Dei, abſque ſumma delectatione, vt tradit idem S. Thom. [h] ex viſione enim Dei cauſatur tanta delectatio, vt qui Deum videt, nulla delectatione indigere poſsit, vt ipſe ait.[i]

Dixi, *Satietatem omnium deſiderabilium*, ad maiorem declarationem præfati gaudij, & delectationis: & ad ſignificandum, quod nulli beatorum deeſt aliquod bonum deſiderandum: cum habeat ipſum bonum infinitum, quod eſt bonum omnis boni, ſecundum Auguſtin.[k] relatum [l] à S. Thom.[m]

Beatitudo vero imperfecta eſt *cognitio Dei intellectiua, non intuitiua, perpetua, cum fruitione eiuſdem.*

k Epiſt. 119. & 13. de Trin. c. 7. l Vbi ſupra q. 3. art. 2.

Dixi, *Non intuitiua perpetua*, ad differentiam perfectæ beatitudinis, quæ requirit, vt proxime dictum fuit, illud vtrũque: & quia donec ad illam perueniat ſemper creſcere poteſt, contra alium errorem, damnatum in clement.[n]

n Ad noſtrum de hæretic.

14 Septimo dicimus, quod iure quis mirari poteſt, vt inquit B. Auguſt.[o] quod cum omnes homines naturaliter deſideremus conſequi beatitudinem illam & fœlicitatem æternam: cúmque omnes ob oculos eam habere debeamus, vti ſcopum, in quem noſtras actiones tanquam ſagittantes ſagittas in metam dirigamus,[p] pauci tamen collatione aliorum ſatis eam explicitè nouerunt, & noſcunt. Siquidem cum illa (præſertim perfecta) nequeat ſatis cognoſci, nec percipi abſque Catholicæ fidei lumine, pauciſsimi gentilium, etiam Philoſophorum, ad iuſtam & perfectam cognitionem peruenerũt, & peruenium: pauci quoque Chriſtianorum collatione aliorum eam ſaltem ſatis explicitè noſcunt: & pauciores iuſtam nauant operam ad eam cognoſcendam, & ob oculos habendam perfectam, & exercendam imperfectam: per quam tandem perueniamus ad perfectam illam omnibus votis ſemper deſiderandam.

o In lib. 13. de Trinitate, c. 4
p Vt ait philoſophus à Catholicis recepta, in 2. Ethicor. cap. 1.

15 Octauo dicimus, quod licet obiectũ beatitudinis, ſiue beatitudo obiectiua, & vltimus finis cuius beatitudinis, qui ipſemet Deus eſt, ſit res increata, iuxta illud, [q] *Increatus pater, increatus filius, increatus ſpiritus*

q Symbo. Athanaſij.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sanctus: beatitudo tamen ipsa, qua quis formaliter est beatus, res creata est, vt post, & ante alios concludit S. Thom.[a]

Est enim *qualitas quædam creata in potentia intellectiua, qua Deus clarè, & facie ad faciem cognoscitur*, si est perfecta: per speculum vero in ænigmate, si est imperfecta, vt ait Paulus.[b]

Nono dicimus, quod neque beatitudo formalis perfecta, neque imperfecta est ipsa anima beata: neque vlla eius potentia: neque vllus habitus: vel virtus eius, etiam charitas, etiam consummata in patria: sed neque est gratia ipsa gratum faciens (siue teneamus cum S. Thom. esse aliam à charitate, quod significat clement.[c] siue cum Scoto esse eandem) sed neque est aliquod aliud bonum, vel opus operatū, manenš extra operantem: sed est operatio, non quidem transiens in exteriorem materiam: qualis est sectio, & vstio, quæ non perficit agentem, vt ait Philosophus,[d] sed manens intra ipsum: qualis est intellectio, & (vt ita dicam) volitio, seu voluntas: quæ perficit agentem secundum eundem.

16 Decimo dicimus, quod inter productionē beatitudinis perfectæ, & imperfectæ plurimum interest. Perfecta enim nullatenus potest produci ab intellectu creato viribus eius naturalibus, neque gratuitis, quamlibet magnis, sine illo admirabili gloriæ lumine, iuxta illud Psalm. 35. *In lumine tuo videbimus lumen.* quod Deus ipse sua infinita bonitate indit intellectui beati, quo eleuatur, & augetur virtute ad illàm admirandam operationem clarè videdi Deum, immenso lumine resplendentem, vt probat S. Thom.[e] quin & in dicta clement.[f] declaratum est, hæreticum esse dicere contrarium, vbi glossa[g] assignat rationem desumptam ad litteram ex S. Thom.[h] Imperfecta vero potest produci absque illo gloriæ lumine: in gradu quidem infimo viribus naturalibus animæ, quibus peruenit ad cognitionem, & fruitionem Dei confusam, vel claram per demonstrationem eius existentiæ & bonitatis: in altiore vero gradu addito dono fidei, & spei informis: in maximo autem addito dono mirabili charitatis & gratiæ superna bonitate infusæ, qua anima fit Deo grata, & ad perfectam beatitudinem accepta: & de hac quidem imperfecta beatitudine, quæ est principium, vel via, vel participatio aliqua beatitudinis perfectæ, intelligendæ sunt omnes scripturæ vtriusque testamenti, appellantes aliquos viatores beatos, secundum mentem omnium Catholicorum.[i] Cuiusmodi sunt.[k] *Beatus vir qui non abijt in consilio impiorum.*[l] *Beati quorum remissæ sunt iniquitates.*[m] *Beatus qui intelligit super egenum & pauperem.*[n] *Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini.*[o] *Beati omnes qui timent Dominum, qui ambulant in viis eius*: & octo beatitudines euangelicæ,[p] & aliæ innumeræ.

Vndecimo dicimus, quod Euangelia, & Epistolæ Catholicæ, & Symbola appellantia beatitudinem vitam æternam, non significant, illam esse substantiam, & esse viuentis: sed prædictam beatificam, & æternam operationem viuentis. sola enim beatitudo Dei est ipsius esse Boetius item dicens,[q] quod beatitudo est status omnium bonorū aggregatione perfectus. non desinit beatitudinem per genus, sed per effectum, scilicet, quod beatitudo perfecta causat statum nullius bonis egentem, vt sentit Sanctus Thom.[r]

17 Duodecimo, quod licet beatitudo Dei sit ipsemet Deus, quia eius esse, vt prædictum est, sua est operatio: beatitudo tamen perfecta creata, siue angelorum, siue hominum, est operatio ab eorum substantiis, & esse distincta, contra hæresim, de qua Alfonsus Castren.[a] non tamen est interrupta, sed sempiterna, qua semper, & æternum vnientur ei, vt supra[b] est declaratum, quo confutatur hæresis Origeniana, de qua Alfonsus[c] post August.[d]

18 Decimotertio, quod humana beatitudo est duplex, perfecta, & imperfecta. Perfecta est, quæ supra[e] definitur: quæque nulli potest contingere in hac vita, vt declaratum est per concilium Viennen.[f] quoniam, vt ait Arist.[g] non potest esse perpetua, & sine interruptione, tum esus & potus, tum somni, & aliarum actionum necessariarum: Imperfecta vero est, qua homo in hac vita per cognitionem, & cōtemplationem Dei, adiuncto amore, coniungitur eidem: quæ tanto magis ad perfectam accedit, quanto minus interrumpitur. quo nomine vitā contemplatiua plurimum superat actiuam, quæ multo magis interrumpitur, iuxta illud testimonium Christi Luc. 10. *Maria optimam partem elegit*, nulla tamen cognitio Dei, quantumlibet intensa, & quantalibet fide, spe, & charitate comitata, & continuata, in hac vita potest dici perfecta, vt prædictum est. Cui consonat illud Phathenices Marianæ.

Felices quicumque istis à Syrtibus altam
Visuri pacem sunt in loca tuta recepti.
Nam neque mens vllam secus est habitura quietem,
Neglectos sensura dies, nec dulcia sæcla.

Et illud Iob.[h] *Homo natus de muliere, breui viuens tempore repletur multis miseriis.* at nemo potest esse simul miser, & beatus, vt supra dictum est.

19 Decimoquarto, quod hæc beatitudo summa & perfecta, quę est intuitio, & visio Dei, implet cumulatissime etiam ante iudicium finale, vt definit conc. Floren.[i] omne desiderium cuiuslibet generis omniū bonorum homini à natura insitum, iuxta illud[k] *Qui replet in bonis desiderium tuum.* Et illud[l] *Satiabor cum apparuerit gloria tua.* Omnia enim, quæ homo naturaliter desiderat, reducuntur ad scientiam, aut ad vitæ rectitudinem, aut ad honoris sublimitatem, aut ad famæ celebritatem, aut ad sui conseruationem. at omnia prædicta cumulatissime affluentissiméque confert prædicta, quam credimus & speramus, visio beatifica. Siquidem, vt egregie deducit sanctissimus, qui ea nunc fruitur Aquinas[m] confert primo omnium generum, & specierum & virtutum, & totius ordinis vniuersi, & omnium, quæ sunt in rerum natura scientiam. Secundo, vt in omnibus, & per omnia voluntas sit recta, & per omnia pars hominis inferior, parti superiori subiiciatur, & omnia ratio gubernet. Tertio, honoris sublimitatem, quatenus beatus Deo, sæculorum summo regi vnitus, ipse quoque merito rex dicitur, iuxta illud[n] *Regnabunt cum Christo.* Quarto nominis, & famæ celebritatem non solum apud homines, quorum opinio falli potest: sed etiam apud ipsummet Deum, angelos, & sanctos eius, ita vt in sacra scriptura merito dicatur gloria, iuxta illud[o] *Gratiam & gloriam dabit dominus.* Quinto, diuitias, iuxta illud[p] *Gloria & diuitiæ in domo eius.* Sexto summam voluptatem, iuxta illud[q] *Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos.* Septimo sui conseruationem, iuxta illud[r] *Non esurient, neque sitient, & non percutiet eos æstus, nec sol.* & illud[s] *Absterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorum: & mors*

a Vbi supra verbo, beatitudo. in princ.
b Nu. 11. c Vbi supd. d In lib. de hæresi. ad Quod vult deus, cap. 42. & 43. & 52. de ciuit. Dei c. 20. e Eod. nu. 21.
f Clem. ad nostrum vers. quatro, de hæretic. g 10. Ethicor. & vltimo Metaphysic.
h Cap. 13.
i Sub Eugenio iiij. de quo per Alfonsum vbi supra.
k Psalm. 102. l Psal. 16.
m In præallegato lib. 3. contra Gentiles, cap. 63.
n Apoc. 20.
o Psal. 83. p Psal. 111.
q Psal. 35.
r Esaiæ 25.
s Apo. 21.

vltra

a 1. 2. q. 2. art. 1. & q. 26. art. 1.
b 1. ad Cor. 13.
c 1. sent. 16. de sum. Trin. & Ecclesiast. catho.
d 9. Metaphysicor.
e Vbi supra ca. 53. cum Magistro & omnibus aliis in 4. lib. sent. dist. 49.
f Ad nostrum. de hæret.
g In verb. non indigeo.
h Vbi supra.
i In locis præcitatis.
k Psal. 1. l 31. m 40. n 118. o 111. 127.
p Matt. 5. Luc. 6.
q Lib. 3. de consolat. Philosoph. prosa 2. in princ.
r 1. part. q. 26. art. 1. & 1. 2. q. 3. art. 2. & 3. in dicta distin. 49. quæst. 2.

vltra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit vltra, quæ prima abierunt. Quæ quidem omnia confirmantur, eo quod (vt Isaias[a] & Paulus[b] inquiunt) *Nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit quæ præparauit Deus diligentibus se.* Quod paulò magis explicans B. August.[c] relatus à S. Anton.[d] sic ait. *Quanta illa felicitas, vbi nullum erit malum, nullum latebit bonum, vacabitur Dei laudibus, qui erit omnia in omnibus.* & paulo post. *Quid est enim aliud quod per prophetam dixit: Ego ero illorum Deus & ipsi erunt mihi plebs: nisi ego ero, vnde satientur, ego ero quæcunque ab omnibus honestè desiderantur, & vita, & salus, & victus, & copia, & gloria, & honor, & pax, & omnia bona*, & paulò inferius in fine. *Ibi vacabimus, & videbimus, videbimus & amabimus: amabimus, & laudabimus,* Iuxta illud (addit B. Anton.[e] *Beati qui habitant in domo tua in sæcula sæculorum laudabunt te.* Et quamquam non omnes erunt pares in gloria, sicut nec fuerunt pares in merito: quia alius alio clarius Deum videbit, & Deo copiosius fruetur, iuxta illud[f] *In domo patris mei mansiones multæ sunt.* & illud Pauli, *Sicut stella à stella in claritate differt.* quo cōfutatur error Iouiniani cōtrarius vt tradit Alfosus Castren.[g] post conc. Florentin.[h] ante quod clarius S. Thom. receptus[i] omnes tamen omnino omnibus concupitis replebuntur, satiabuntur, & tranquillabuntur.

20 Decimoquinto dicimus, quòd sicut malum est duplex, verum, & apparens: ita miseria est duplex, vera, & apparens. Vera est passio veri mali: apparens vero passio mali apparentis tantum, qualis est passio vinculorum phrenetico, & fames esurienti, otioso, quæ ipsum ab bene operandum incitat, cap. non omnis. 5. quæst. 5.

21 Decimosexto dicimus, quod miseria vera diuiditur in summam, & non summam. Summa miseria est *passio carentiæ visionis, & fruitionis Dei*, quæ diuiditur in perfectè summam, & imperfectè summam: sicut & beatitudo summa,[k] Miseria perfectè summa est *miseria carentiæ visionis, & fruitionis diuinæ, committat a æterno sensus cruciatu, & omnium malorum genere.*

22 Dixi, *Miseria* pro genere. Dixi, *Carentiæ visionis ac fruitionis*, ad differentiam aliarum mille miseriarum, quas in hac misera vita patimur. Dixi, *Cum cruciatu*, ad excludendam carentiam visionis Dei, quam sæpe patimur in hac vita sine eruciatu, immo aliquando cum voluptate, iuxta illud Pro. 2. *Lætantur cum malefecerint: & exultant in rebus pessimis.* relatum.[l]

Dixi, *Æterno*, ad excludendam miseriam existētium in Purgatorio, quorum cruciatus est temporarius.[m] & ad damnandum errorem Origenianorum, & aliorum asserentium, præfatam miseriam aliquando terminandam. de quo post August.[n] Alfonsus Castren.[o]

Dixi, *Sensus*, ad excludendam miseriam decedentium cum solo peccato originali, qui pœnam quidem patiuntur damni, hoc est carentiæ visionis Dei: sine tamen aliquo cruciatu.[p]

23 Dixi, *Omni omnium malorum*, ad explicandum illam ter horrendam pœnam, quam patiuntur decedentes in peccato mortali, qui perfectè summam miseriam patiuntur: & ad confutandum hæresim, quæ habet, verum infernum esse in hac vita, & non in alia. de qua per Alfonsum[q] nullus enim cruciatus in hac vita est eiusmodi, vt palam est.

Miseria imperfectè summa, est, *miseria carentiæ visionis & fruitionis Dei sine cruciatu*, saltem sensus. qualis est miseria decedentium cum solo peccato originali. qualis est item existentium in Purgatorio: immo & illa viuentium, qui nullam cognitionem Dei coniunctam cum fruitione eiusdem habent, qui ore, vel opere sunt de numero insipientium, qui dicunt in corde suo (vt inquit Regius Propheta Psal. 52.) Non est Deus.

24 Decimoquinto dicimus, quod ex prædictis infertur, eos solos, qui locati sunt in inferno illo loco in quo, testante Iob. cap. 10. nulla est redemptio, esse in supremo gradu miseriæ perfectè summæ: qui vero in loco, quem Limbum puerorum vocant, in gradu eis proximo: qui autem in Purgatorio, in tertio: qui autem adhuc viuentes nullam Dei optimi maximi cognitionem & fruitionem habent, in quarto. Porro miser & infelix quiuis supremi gradus iure dicere potuit, cum infectus mortifero peccato decederet, illud Iob. 10. *Vadam (& non reuertar) ad terram tenebrosam, & opertam mortis caligine, terram miseriæ, & tenebrarum, vbi vmbra mortis, & nullus ordo: sed sempiternus horror inhabitat.*

Ex quo elogio prolixe colligit B. Antoninus[a] septuplicem pœnam. quarum summa, paucis additis, & multis detractis est, quod prima est carcer æternus, situs in loco infimo turpissimo, & obscurissimo, in quem omnis fæx elementorum effundetur, quem non potest non summe horrere anima nobilissima, ad altissimum idemque nitidissimum, & splendidissimum cæli empyrei palatium creata, vt rex delicatissimus carcerem squalore, & pædore sordētem non potest non maxime horrere.

Secunda est priuatio visionis intuitiuæ Dei pariētis omnigenam miseriam, quam S. Chrysostomus tanti faciebat, vt diceret, malle se mille alias pœnas infernales pati, quam ea æternum priuari.

Tertia ignis ille ardentissimus, quo adeo infelices ardebunt, vt illi soli pœnæ nulla martyrum tormenta æquari possint, teste August.[b]

Quarta, desperatio, nulla vmquam, dum Deus erit Deus, consolatione, refrigerio, nec redemptione leuanda. Sicut enim summe perfecta beatitudo omnem excludit miseriam, sic summè perfecta miseria nullam consolationem admittit. Quia quod operatur oppositum in oppositō, operatur propositum in proposito.[c] & tradit S. Thom.[d]

Quinta, tenebræ, tum exteriores densissimæ, quæ nullo solis radio, nulloque splendore ignis, qui licet ibi plurimus sit, est tamen obscurissimus, attenuantur, tum interiores, quibus adeo cæcantur, vt Deum putent iniustum. & scientia hic quæsita, & per mortem plurimū aucta, quæ beatis est solatio, eis sit maiori supplicio, dum per eam clarius cognoscunt, quantæ beatitudinis damnum sua culpa patiantur: vnde vermis ille sæuè corda eorum corrodens & lanians numquam intermoriturus oritur, Isa. 66.

Sexta, societas cacodæmonum, & continua cum eis conuersatio, quorum aspectus adeo terribilis, vt quidam vir sanctus,[e] vnius solius aspectu fere exanimatus, postea in se reuersus testaretur, malle se fornacem ignis ardentem ingredi, quam iterū eum videre.

Septima, confusio. vt enim habet prædictum elogium, ibi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat. horror, inquam, clamorum, blasphemiarum, lamentorum, eiulatuum Deo, sibi ipsis, & sociis, tam

k vt supra diximus, l In 6. quā sit grauis. de excessib. prælator.
m Cap. cū Martha. 3. tertio loco. de celebrat. miss. & cap. animæ. & cap. 910 obeūrb. 13. quæst. 2. n in lib. de hæresibus ad Quodvultdeum, cap. 41.
o Lib. 3. ad uersus omnes hæreses. verbo. beatitudo hæresi. 3. & lib. 8. verbo. Infernus, hæresi. 2. p c. maiores. 8. verū quidē. de baptismo. & cap. firmissime. de consecrat. dist. 4. & tradit S. Tho. in 3. lib. sententiar. d. 33 q. 2. art. 3. quæstiuncula 2. & in 4. dist. 45. quæst. 1. art. 3.
q Vbi supra, verbo infernus.
a In 2. part. tit. 3. ca. 3.
b In 3. fi. de pœnit. dist. 7.
c Ca. sciendum. 8. q. 1. l. & contra fabulas. ff. de vulgari, & pupill. d De malo q. 6. art. 6. & quæst. 13. art. 4.
e Testante B. Antonino, vbi supra.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cacodæmonibus, quam aliis infelicibus maledicentium, maleque precantium, quibus confunditur illud innumeris nominibus lamentabile regnum.

25 Decimosexto dicimus, quod omnes orthodoxi debemus sub pœna peccati mortiferi credere non solum implicite, sed etiam explicite vitam æternam, & mortem æternam. Quoniam omnes sub prædicta pœna tenemur explicite credere articulos fidei, vt ait S. Thom. [a] vt minimum eos, quos sancta catholica Romana ecclesia sollenniter celebrat, secũdum eundem [b] & hunc articulum de vita æterna, & morte æterna, illi contraria non solum celebrat per finem symboli Apostolorum, quo illa vtitur, & Nicæni & Athanasij: sed etiam per festum particulare omnium defunctorum, postridie festi omnium sanctorum, & per missas defunctorum, & alia multa diuina officia.

a 2. 1. q. 1. art. 1. & 6. quę omnes obst. b Vbi supra art. 7.

26 Decimoseptimo dicimus, expertos asserere, nihil fere magis mouere homines ad peccata præterita plangenda, & alia in posterum non committenda, quam frequẽs, & intensa beatitudinis, & miseriæ prædictarum, earumque æternitatis meditatio. quod satis probat illud Eccl. 7. *Memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis.* Duæ enim illæ sunt bona pars illorum nouissimorum, & eorundem eiusmodi meditatio pars non minima exercitij cuiusdam illustrissimæ Religionis, quo breui eius nouitij præducuntur ad iustum voluptatum, vanitatum, & cupiditatum contemptum: & ad pium amorem & cultum Dei, angelorum, sanctorum, & sanctarum, præsertim principis omnium gloriosissimę virginis matris Mariæ, quę nobis ea impetret, semperque conseruet, Amen.

De pasionibus, habitibus, virtutibus, & vitijs animæ rationalis.

PRÆLVD. V.

1 *Passio animæ quid, & nulla propriè in appetitu intellectiuo.*
2 *Passiones principales quatuor: & aliæ quot, & quæ.*
3 *Passiones sex in appetitu concupiscibili sensitiuo:*
3 *& quinque in irascibili. & earum subordinatio. nu. 4.*
4 *Bonum absolute consideratũ obiectum potentiæ concupiscibilis: & consideratũ vt arduum potentiæ irascibilis.*
5 *Passionum aliæ bonæ, aliæ malæ suapte natura.*
6 *& quæ bonæ & quæ malæ in se, & suo genere. & 7.*
7 *Passionis animæ omnes esse morbos: falsum.*
8 *Auctorum dicta de passionibus animæ vt interpretanda.*
9 *Dubijs, & non in claris esse locum coniecturis.*
10 *Passionum sacra confessio qualis esse debeat.*
11 *Confessarius confitentem passiones quid monebit.*
12 *Habitus quid, & quotuplex, num. 13.*
14 *Virtus quid, & vt non repugnat peccato.*
14 *Vitium quid, & vt non repugnat merito.*
15 *Peccatum mortale vt solum charitati repugnat.*

I DE pasionibus, habitibus, virtutibus, & vitiis animæ rationalis dicimus sequẽtia. Primo, quod *passio animæ est motus appetitiuæ virtutis, sensibilis, in imaginatione boni, vel mali*, secundum Damascenum [c] relatum & declaratum à S. Thom. [d] Ex quo infertur, quod passiones propriè non sunt in appetitu intellectiuo, & voluntate superiori, quatenus distinguitur ab appetitu sensitiuo, & inferiori eiusdem, licet inueniantur in eo motus præuenientes deliberationem conformes motibus appetitiuæ virtutis sensibilis, iuxta mentem S. Thom. [a]

c Lib. 2. c. 22. circa principiũ, d 1. 2. q. 22. art. 3.

a In dicta, 1. 2. quæst. 17. art. 7.

Secundo dicimus, quod passiones principales sunt quatuor. duæ potentiæ concupiscibilis, scilicet gaudium, & tristitia, & duæ potentiæ irascibilis, spes scilicet & timor, iuxta illud Seuerini Boetij. [b]

Gaudia pelle,
Pelle timorem,
Spemque fugato,
Nec dolor adsit,
Nubila mens est.
Vinctaque frænis,
Hæc vbi regnant.

b 1. de consol. Philosophi. metro vltimo.

Et iuxta illud Parthenices Marianæ, lib. 4.

Quatuor aduersis miscentur vt æquora ventis,
Eoo, Zephyro, Libyco, gelidoque Aquilone.
Sic totidem nostras ingenti turbine mentes.
Subuerti furijs pectusque in prælia mitti.
Spes leuat arrectos, metus alto à vertice fluctus
Deijcit: hinc animum pulsat furibunda voluptas:
Inde dolor fluctus ceu fracti fluctibus altum
Clamore ingeminat, piceis abscondita nimbis
Nec radios fundit ratio, nec vela gubernat.

3 Tertio dicimus, quod gaudium est de bono præsenti: tristitia de malo præsenti: spes de bono futuro arduo: timor de futuro malo arduo, vt exprimit S. Thom. [c] Est autem vna passio, quæ non habet contrariam, nisi priuatiue, vel per cessationem ab ea, puta ira: irasci enim non est aliud contrarium propriè, quam mitescere, & ab ira cessare, secundum philosophum, [d] declaratum à S. Thom. [e]

c 1. 2. q. 25. art. 4.

d 2. Rhetoric. cap. 3. e Vbi supra quæst. 23. art. 4. in corp. q. f 2. par. tit. 6. cap. 2. in princ.

Dixi autem, quatuor esse principales passiones, significando, esse alias minus principales. sunt enim omnes vndecim, vt tradit S. Antoninus, [f] sex quidem in potentia concupiscibili, amor scilicet, & odium, desiderium, seu concupiscentia, & fuga, siue rectius renutus, aut refutatio, & gaudium, siue delectatio, & tristitia, siue dolor. In irascibili autem quinque, spes scilicet, & desperatio: timor, & audacia, & ira, cui, vt paulo superius diximus, nulla alia passio opponitur. Illæ vero supra dictæ quatuor ea ratione dicuntur principales quia sunt fines & scopi aliarum passionũ quod cum ordine, & sufficientia illarum colligitur, præsuppositio, quod obiectum potentiæ appetitiuæ concupiscibilis est bonum, vel malum absolute consideratum: obiectum vero irascibilis bonum, vel malum arduum, siue difficile, consideratum sub ratione arduitatis, vel difficultatis, vt tradit S. Thom. [g] quem subtiliter defendit ibi Caiet. cõtra subtilem Scotum: quamuis quoad animę salutem parum referat, vtrum illorum sequamur.

g 2. 1. q. 23 art. 1.

Quarto dicimus, quod ex prædictis, colligitur prefatarum vndecim passionum ordo: & quod quatuor prædictæ sunt principaliores, sic, bonum absolute cõsideratum causat in potentia appetitiua quãdam complacentiam ob conformitatem & aptitudinem, quam habet ad illam, quæ est amor, siue prima passio amoris: bonum autem amatum, & nondum habitum causat desiderium adipiscendi illud, quod est secunda passio desiderij, seu concupiscentiæ, bonum vero desideratum iam adeptum, siue obtentum parit in appetitu quietem quandam ex ipso bono adepto: quæ

est tertia

est tertia passio, videlicet delectatio. Econtrario autem malum cognitum causat displicentiam ob ineptitudinem, vel cõtrarietatem, quam habet ad appetitum, quæ est passio quarta odij contraria passioni amoris: malum vero cognitum, & exosum, nondum acceptum, vel (vt ita dicam) nondum ventum generat fugam, vel (vt clarius loquar) respuitionem, vel latinius renutum, ne eueniat, quæ est quinta passio, contraria desiderio: malum autem iam acceptum, siue ventum causat tristitiam, vel dolorem, quę est sexta passio, contraria gaudio, & lætitiæ: quæ sunt sex passiones potentiæ appetitiuæ concupiscibilis. In potentia vero irascibili sunt quinque. nam bonum apprehensum, vt arduum & difficile propter bonitatẽ, quæ habet aptitudinem, & conformitatem ad appetitum generat spem, quæ est prima passio irascibilis. Idem autem speratum vt quęsibile nondum adeptum generat fiduciam, vel audaciam, quæ est secunda passio irascibilis: & econtrario malum apprehensum, vt ineuitabile generat desperationem, quę est tertia passio potentiæ irascibilis, contraria spei, secundum S. Thom. [a] Malum autem futurum apprehensum, vt euitatu difficile generat timorem, quartam irascibilis potentiæ passionem, contrariam fiduciæ, & audaciæ, secundum eundem S. Thom. [b] Quinta vero passio potentiæ irascibilis est ira, quæ generatur frequẽter ex malo iam accepto, quæ non habet contrarium, secundum Aquinatem, [c] quia bonum arduum iam adeptum non parit passionem vllam in irascibili: sed gaudium in potentia concupiscibili: quia desinit habere rationem ardui: Dixi autem, frequẽter iram nasci ex malo accepto: quoniam frequẽter nascitur tristitia sola, quæ pertinet ad potentiam concupiscibilẽ.

a 1. 2. q. 23. artic. 2. in cor. q. & q. 40. ar. 4.

b Dicta q. 35. art. 1.

c Præcitata 1. 2. q. 23. art. 3.

5 Quarto dicimus, quod præfatarum passionum aliquot etiã per se in genere cõsideratæ dicuntur bonæ, & aliquot malæ. Bonæ quidem, quia vt beatus August. [d] ait, misericordia ad virtutem pertinet: & misericordia, quatenus est dolor, siue tristitia de aliena miseria est passio, vt declarat S. Thom. [e] Aristoteles item [f] ait, verecundiam esse passionem laudabilem quæ species quædam timoris est, vt belle declarat Angelicus doctor. [g]

d In lib. 9. de ciuit. Dei, cap. 5. e 2. 2. q. 30. art. 3. f In 4. Ethic. ca. 9.

g 1. 2. q. 42. art. 4.

6 Et quia sicut quidam actus exteriores considerati in suo genere, siue ex obiecto suo dicuntur boni, vt dare eleemosynam, & subuenire proximo [h] & tradit late idem Angelicus doctor [i] ita: passiones quædam, quæ sunt de obiecto suo genere bono, quales sunt misericordia, quæ est quædam tristitia de malo proximi, & verecundia, quæ retrahit à turpitudine, merito in se, & suo genere sunt bonæ. Malæ autem sunt in se, & suo genere quædam passiones, illæ scilicet, quæ sunt de obiecto suo genere malo, cuiusmodi est gaudium de malo alieno, & tristitia de bono alieno. Sicut etiam quidam actus exteriores in se, & suo obiecto sunt mali, vt capere alienum & percutere proximum, iuxta doctrinam S. Thom. [k] quæ autem sint bonæ, & quæ malæ mox dicetur. Neque obstat opinio Stoicorum, quæ habet, omnes passiones esse malas, & animæ morbos, & perturbationes. quoniam illa opinio est falsa, aut certe intelligenda, de passionibus rectæ rationi dissonantibus, aut eam præuenientibus, vt declarat S. Thom. [l]

h Cap. venerabilib. 5. de sent. excom. i In præcitata 1. 2. q. 28. art. 2.

k In dicta quæst. 28. art. 8.

l In dicta q. 24. ar. 2. in corpor. quæst.

7 Quinto dicimus, quòd ex iis infertur. Primo non omnes passiones esse bonas, neque omnes malas, vt Stoici docuerunt: sed alias esse bonas, illas scilicet, quæ rectæ rationi consonant: & alias malas, illas scilicet, quæ illi dissonant. De amore bono est illud. [a] *Qui amat sapientiam, lætificat patrem suum.* De malo autem illud. [b] *Nihil est iniquius, quam amare pecuniã.* De desiderio bono est illud. [c] *Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas in omni tempore.* De malo autem illud. [d] *Desiderium peccatorum peribit.* De bono gaudio, siue lætitia illud. [e] *Intra in gaudium domini Dei tui.* De malo autem illud. [f] *Gaudium hypocritæ est instar puncti.* De bono odio est illud. [g] *Iniquos odio habui.* De malo illud. [h] *Odium pro dilectione mea.* De desperatione bona est illud. [i] *Desperauit Dauid se posse euadere.* De mala autem illud. [k] *Denudare amici mysteria desperatio est animæ infidelis.* De tristitia bona est illud. [l] *Tristis est anima mea vsque ad mortem.* De mala autem illud. [m] *Fœlix, vir qui non habuit animi tristitiam.* De bona spe, siue fiducia est illud. [n] *Quoniam Dominus spes eius est.* Et illud. [o] *Habe fiduciam in Domino.* De mala autem illud. [p] *Spes impiorum peribit.* Et illud. [q] *Fiduciam habuisti in malitia.* De timore bono est illud. [r] *Initium sapientiæ timor Domini.* De malo illud. [s] *Illic trepidauerunt timore, vbi non erat timor.* De ira bona illud. [t] *Irascimini, & nolite peccare.* De mala autem est illud. [u] *Desine ab ira & dereliquere furorem.* Quibus addo, quod malarum aliæ sunt mortaliter malæ, illæ scilicet quibus frangitur lex cuius fractio est mortalis, & aliæ veniliter tantum, illæ scilicet, quibus frangitur lex, cuius fractio est venialis tantum.

a Prouerb. 29. b Eccl. 10. c Psal. 118. d Psal. 111. e Matt. 25. f Iob. 20. g Psal. 118. h Psal. 108. i 1. Reg. 23. k Eccl. 37. l Marc. 14. m Eccl. 11. n Psal. 33. o Prouer. 3. p Prouer. 15. q 47. r Eccli. 1. Psal. 35. Psal. 4. s Psal. 36.

8 Secundo infertur, omnes textus, tam Bibliorum, quàm canonum, & legum, omnia item dicta sacrorum doctorum, & etiam Ethnicorum generatim significantium, non esse amanda, neque desideranda temporaria, neque de illis adeptis gaudendum, intelligi debere de amore, desiderio, & gaudio inordinatis, seu rectæ rationi dissonis. Illa autem, quæ habent non esse odio habendum proximum, nec fugiẽdum, nec de morte, alijsue malis acceptis contristandum, numquam irascendum, intelligenda sunt de odio, fuga, & tristitia inordinatis, seu rectæ rationi dissonis.

9 Ex quo subinfertur, proculdubio excusari posse à nota hæreseos eos, qui generaliter asserunt, non esse timendum, aut non esse sperandum in homine: sine timore seruiendum domino Deo nostro: non esse timendum Diabolum: procurandam esse mentis securitatem, & id genus alia. quoniam hęc omnia possunt esse aliquo respectu ordinata, siue rectæ rationi consona, & consequenter bona, & catholica & in dubio generale verbum, quod ad bonum sensum, & malum trahi potest, interpretandum est in bonum. [x] Dixi supra, generaliter, nullatenus declarando se loqui de inordinato: nã si id faciant, in illo sensu malo sunt accipienda. quia in claris non est locus coniecturis. [y]

x L. In ambigua. ff. de legibus cap. 2. de regul. cat. l. de furetur, lib. 6. l. merito. ff. pro socio. & L. 6. pen. rat. ff. de cond. & d. l. d. b. y L. coniungitur. 5. cõ ita. ff. de verbor. obligat. 10.

10 Tertio infertur quiddam confessariis quotidianum, videlicet, quòd pœnitentes multi confitentur, se habuisse præfatas passiones, amoris, odij, spei, desperationis, gaudij, tristitiæ, timoris, & iræ, &c. & non declarant satis, an habuerint eas bene, vel male ordinatas: neque qui declarant habuisse illas inordinatas, satis declarant, quanta fuerit earum inordinatio, vt iudicari possit, an peruenerint ad culpam mortiferã, & consequenter admoneri possint, & debeant, vt de illis tanquam de mortalibus doleant, ideſt, vt ita doleant, quod proponant firmiter numquam se admissuros similes, iuxta ea quæ infra [z] notãtur.

z Cap. 1. n. 1. & cap. 2 num. 5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

11 Quare pœnitens qui sic generatim & confusè confitetur huiusmodi passiones, interrogandus est, num omnes illæ, vel quæ illarum fuerint tantæ, vt mouissent eum, ad volẽdum potius transgredi legem ad peccati mortiferi pœnam obligantem, quam desistere prosecutionem huiusmodi passionis, amoris, odij, gaudij, lætitiæ, tristitiæ, vel spei, & fiduciæ, timoris, & iræ: nisi confessarius ex qualitate personæ, vel modo confitendi tacite coniiciat paruitatem, vel magnitudinem malitiæ, vel vanitatis earum, vt frequenter coniiciunt.

12 Sexto dicimus, quod habitus animæ est *qualitas stabilis, inhærens essentiæ ipsius, vel alicui potentiæ eius, inclinans eam ad aliquid agendum.* Dixi, qualitas, pro genere: quia omnis habitus est qualitas: nõ tamẽ ecõtrario omnis qualitas est habitus, vt docet Arist.[a]

Dixi, *Stabilis*, ad differentiam actus, qui est transitorius, vt infra[b] dicetur. Dixi, *Inhærens*, ad significandum, quod non est anima, neque aliqua substantia per se subsistens: sed quoddam accidens quod potest subiecto adesse: & abesse, sine illius corruptione, secundum Porphyrium.[c] Per quod reprobatur opinio Magistri, dicentis[d] gratiam esse ipsummet Spiritum sanctum. & hæresis Lutherana quæ habet, gratiam non esse inhærentem contra clem.[e] & tradita per S. Thom. communiter receptum[f] & eundem & Scotum, & alios omnes.[g] & contra Concil. Trident.[h]

Dixi, *Essentiæ ipsius*. ad includendum gratiam gratum facientem, quæ secundum opinionem S. Thom. inhæret essentiæ animæ, qua regeneratur, & fit consors diuinæ naturæ iuxta illud 2. Pet. 1. *vt simus consortes naturæ diuinæ* declaratum per eundem S. Tho.[i]

Dixi, *Vel alicui potentiæ, inclinans eam ad aliquid agendum*, ad includendum omnes habitus alios à prædicta gratia, qui secundum eundem non inhærent essentiæ animæ: sed potentius eius, quas disponunt, inclinant, & impellunt ad aliquid bene, vel male agẽdum. quod colligitur ex eod. S. Thom.[k] & ex Arist.[l]

An autem habitus gratiæ, & habitus charitatis distinguantur re, vt ait S. Thom. cum suis assectis[m] an vero ratione tantum, vt sentit Magister. & affirmat Scotus cum suis[n] sentent. dist. 26. & an charitas inhæreat plus animæ potentiæ differenti re ab ea, sed inseperabili, vt ait S. Thom. an ipsi animæ, vt alij, de quibus est Ioã. Maior.[o] non tracto. quoniã quoad animæ salutẽ nihil refert, an hoc, vel illud teneamus.

13 Septimo dicimus, quod habitus est duplex, infusus, & adquisitus. Infusus est, quem benignissimus Deus solus infundit, vt probatur,[p] & tradit S. Thom. communiter receptus.[q] Adquisitus autem est, qui producitur ab actibus frequentatis. ita quod actus est caussa partialis habitus adquisiti, vel auẽti: & ẽ contrario, habitus est causa partialis producendi nouos actus similes illis, per quos est genit[r], vel auctus, vt colligitur ex S. Thom.[s] qui[s] probat necessitatẽ habituũ.

Octauo, quod duplex est habitus adquisitus, bonus, & malus. Bonus est qui producitur ab actibus bonis: malus autem, qui ab actibus malis.

14 Nono dicimus, quod virtus est habitus animæ bonus: vitium autem habitus animæ malus. tum per illud Auguſt.[t] *Virtus est qualitas, quæ facit bonum habẽrem: vitium autẽ qualitas secundum quã malus est animus.* tum quia vitium est contra naturam hominis quatenus homo est, vt probat Angelicus doctor[u] qui

a In prædicamen. qualit. b Prælud 6. num 1.

c In prædicabilib. d Ian. lib. sententi. d. 17. & lib. 2. dist. 26.

e 2. f. 6. de sſima Trinit. & fid. catho.

f In 1. 2. q. 110. art. 1.

g In dicta dist. 17. & 26.

h sess. 6. canon. 11.

i 1. 2. q. 49. art. 2.

k In 1. 2. q. 49. art. 2 l 2. Ethic.

m In dicta 1. 2. q. 110. art. 3. & in 3. part. q. 7. art. 1.

n In 2. lib. sentẽt. d. 26.

o 3. lib. sententiar. dicta d. 26. quæst. 1.

p In d. cle. 2. f. fi. & in cap. maiores. in fi. de baptis. q. 1. 2. q. 51. art. 4.

q In 1. 2. q. 51. art. 4. & quæst. 69. art. 2. & 3.

r In art. 4.

s Lib. de perfect. in fi. circa finẽ 4. ratiocinationis. relatum à S. Tho. 1. 2. q. 71. art. 1.

t In præcitata q. 71. art. 2.

[a] cõcludit, actum malũ peiorẽ esse simpliciter habitu malo, quamuis secundum quid (eoquod vitium est diuturnius (sit peius actu malo, & vitiosio. & [b] concludit, actum malum, qui est peccatum compati sibi virtutem, sicut & actus bonus compatitur sibi vitium. quamquam peccatum mortale non potest esse simul cum charitate regina virtutum, quæ est gratia gratũ faciens, vel ab ea inseparabilis, quæque est habitus omnium longe nobilissimus à Deo supernaturaliter infusus, licet possit esse cum fide, & spe informibus.[c]

a In art. 3.

b In art. 4.

c Vt ibidẽ S. Thom. tradit, & Cõc. Trid. nuper definiit, sess. 6. cap. 14. & can. 28.

De actu humano, siue morali animæ humanæ.

PRÆLVD. VI.

1 Actus humanus & moralis idem: & quid sint?
2 Voluntarium simpliciter, & secundum quid.
3 Omissio pura quid.
3 Violentum quid, & in quo à metu differat.
4 Metu facta regulariter valere sed rescindi posse: nisi, & cap. num. 5.
5 Sacramenta quæ metu facta valent.
6 Violentus nullus est actus elicitus, siue interior.
6 Voluntas etiam à Deo, non cogitur violenter.
7 Metu factum rescinditur, non autem blanditijs extortũ.
8 Ignorantia, quæ facit actum non esse humanum.

DE actu humano, siue morali dicimus sequẽtia. Primo, quod ea, quibus in beatam vitam, vel mortẽ æternam ab adultis mẽtis compotibus itur, sunt actus humani, siue morales, secundum S. Thom. receptum.[d] Definitur autem actus humanus, siue moralis esse *actus hominis transitorius, & voluntarius perfecte, ac simpliciter, vel omissio eius.*

d In 1. 2. q. 6. art. 1 & alios in 2. lib. sententiar. d. 24. & 25.

Dixi, *Transitorius*, ad differentiã habituum, qui sunt qualitates stabiles, & permanentes.[e]

e Iuxta Arist. 5 pred. qualitat.

Dixi, *Voluntarius*, ad excludendum actus hominis omnino violentos: qui sunt illi, quorum principium est ab extrinseco, passo non conferente vim, idest, eo qui patitur, non opitulante, neque iuuante, qualis est is, quo homo per vim absolutã facit, vt oblatio thuris quę per manũ violẽter ab alio ad id adactã idolo fit.[f]

f Cap. presbyteros. 50. dist.

Dixi, *Perfecte*, ad excludendum actus puerorum, amentium, & subito ex sola imaginatione absque deliberatione more brutorum agẽtium, quorum actus, & si ea parte sint volũtarij, quapropter finem (saltem imperfecte cognitum) aguntur: non tamen sunt perfecte voluntarij: quia non aguntur propter finẽ satis perfecte cognitum, eoquod non agũtur ob finem cognitum propter rationem, & proportionem quẽ habet finis ad id, quod propter illũ agitur: quod solius iudicio, & ratione vtentis est, vt pulchre de more docet Angelicus doctor.[g]

g In 1. 2. q. 6. art. 2.

3 Dixi, Simpliciter, ad includẽdos actus factos metu, qui licet non sint secundum quid voluntarij: sunt tamen simpliciter tales,[h] & probatur per cap. sacris.[i] quatenus ponit differentiam inter communicationem violenter incussam, & metu, siue vi conditionali factam. Dixi, *Vel omissio*, ad comprehendendam omissionem, per quam id, quod quis potest, & debet agere, agit, iuxta eundem[k] ex quo, & altero Thoma ibidem colligas, tria requiri ad hoc, vt omissio cuiuspiã sit pure voluntaria, videlicet, quod possit, & debeat facere, & non velit, negatiue tantum, idest, quod ne-

h Secundõ eundem S. Tho. in eã dẽ quæst. 6. art. 6.

i De his quæ vi.

k. Vbi supra, art. 3.

que velit, neque nolit: nam si nollet agere, ideſt haberet nolitionem, siue voluntatem non agendi, non esset tam actus omissionis, quam commissionis.

Secundo dicimus, quod ex iis infertur. Primo ratio decidendi principij[a] quatenus habet, nihil peccare illam, cuius omnino renitentis virginitas violatur, quia immo, vt beata Lucia, relata ibi à Gratiano dixit, ea duplicatur ad coronam.

a 32. q. 5.

4 Infertur secundo, quod actus (etiam metu factus) est actus humanus, quia est voluntarius simpliciter, licet sit inuoluntarius, secundum quid, vt ait Aquinas[b] & probatur in cap. merito.[c] quatenus habet, eum, qui metu alicuius mali facit aliquid, velle illud, licet non propter se, sed propter aliud. In qua re insignis quidam Theologus[d] & insignissimus Decius[e] lapsi fuerunt, quatenus dixerunt, metu facta non esse simpliciter voluntaria: sed secundum quid tantũ. Ratio siquidem diuersitatis inter violenter, & metu factum, illa est, quod violenter dicitur, cuius principium est ab extrinseco, passo non conferẽte vim, siue non adiuuante,[f] quæ habet, vim esse rei maioris impetum, cui resisti non potest, vt tradit Angelicus doctor.[g] qualis est thurificatio supradicta: quod autem metu fit, licet ab extrinseco impulsionem habeat: passum tamen, ideſt, qui compellitur, confert vim, & adiuuat: quia consentit.[h]

b In 1. 2. q. 6 art. 6. c 15. q. 1.

d In quadã epistola ad me scripta.

e In l. velle ff. de regu. iur.

f l. 1. ff. quod metꝰ caus. g. 1. 2. q. 171. art. 1. ad 1.

h Dicto c. merito. & l. 2. ff. quod met. caus.

5 Et ita factum per vim puram, nec meritũ, nec peccatũ est: neque prodeſt, neque nocet quoad vllum forum: quia non est actus humanus, factum autem metu quia est actus humanus potest aliquando esse meritũ, & (vt plurimum) prodest, & nocet quoad vtrumque forum: quãuis regulariter rescindi possit,[i] nisi quoad sacramenta characterẽ imprimentia, quoad quæ non potest rescindi,[k] & nisi quo ad ea, quæ liberam & spõtaneam voluntatẽ requirunt, vt matrimonium.[l] quia illa metu facta nihil valent, & sine vlla rescisione sunt inualida, siue nulla.

i Vt resoluit glosſ. recepta in c. abbas. de his, quæ vi metꝰ. c. maiores, f. item quæritur. de baptiſ. & eius. ff. l. Ca. cum locum. de sponſ. & votum. ea. de iis, quæ vi metꝰ.

k Vt tenent communiter Doctores. 30. dist. c. fi. & 1. 2. q. 88. art. 6. ad 3.

l Vt tenent communiter Doctores. 30. dist. c. fi. & 1. 2. q. 88. art. 6. ad 3.

6 Infertur tertio, quod nullus actus voluntarius elicitus, siue interior potest esse violentus: nam nullus talis fit, passo non conferẽte vim. Voluntas enim, siue anima velle potens, non potest absolute cogi, siue per vim præcisam ad actum à se ipsa eliciendum, ideſt, ad volendum, aut nolendum, vt pulchre probat S. Tho.[m] Nam, vt[n] ait, etiam si moueatur, & cogatur à Deo ad volendum, non patitur violentiam: quia ipsa confert vim, & adiuuat, dum vult: & ita non fit passo non conferente vim. & consequenter non est violentum per supra dicta.

m 1. 2. q. 6. art. 4. n Ibi ad 4.

7 Infertur quarto, quod nullus actus, neque interior neque exterior definit esse voluntarius, eo quod producatur per concupiscentiam plurimum impellẽtem animum ad volendum: immo est magis voluntarius.[o] Quæ potest esse recta & noua ratio, quare blanditię faciũt, vt actus per eas factus rescindi non possit, sicut metus. & quod licet testamentum metu factum non valeat,[p] testamentum tamen vxoris blando sermone mariti procuratum valet.[q]

o Secundum S. Tho. in dicta quæst. 6. art. 7. p l. fi. ff. si quis aliquẽ testꝓhibb. q. l. fi. C. rod. & dicta l. fi. ff. si quis aliq.

8 Infertur quinto, quod actus factus per ignorantiam aliquando est actus humanus, & aliquãdo non: & quidem est actus humanus, regulariter: non est autem humanus quando tria concurrunt. Quorum primum est ignorantia illius rei, quam quis non tenetur scire. Secundum, quod non sit affectata, seu desiderata vel procurata. Tertium, quod sit talis, sine qua nõ fieret actus quia hæc tria efficiunt inuoluntarium. Quę pulchre determinat Angelicus Doctor.[a] & probatur in cap. 2. de constit.[b]

a In dicta q. 6. art. 1. 3. & cap. ignorãtia. de reg. iur. lib. 6. & c. 6. 17. dist. & melius. 3. notandũ q. 4. sub. ca. turbat. cũ eis adnotatis per glosſ. & doctores. c. 3. fi. de sſima Trinit. & fid. catho. & Card. Imolen. ibidẽ.

b In dicta q. 6. art. 1. 3. & cap. ignorãtia. de reg. iur. lib. 6. & c. 6. 17. dist. & melius. 3. notandũ q. 4. sub. ca. turbat. cũ eis adnotatis per glosſ. & doctores. c. 3. fi. de sſima Trinit. & fid. catho. & Card. Imolen. ibidẽ.

Infertur denique sexto, actum humanum non esse habitũ: quia hic est stabilis, ille autem, vt dictum est, transitorius. hic impellit eũ, cui hęret ad actus sibi cõueniẽtes: ille vero non: vt satis colligitur ex clemẽ. 1.[c]

c In clemẽ. 1. de sum. Trinit. & fid. Catho. verbo, omnibus.

De actu humano, siue morali bono, qui est meritum, & malo, qui est peccatum.

PRÆLVD. VII.

1 Meritum quid & quotuplex.
2 Gratia gratum faciens quid, & quanti valoris. num. 3.
3 Bona in peccato mortali facta quantum prosint.
4 Actus humanus malus, & peccatum morale idem.
5 Peccatum mortale quid, late.
6 Lex æterna quid, & quid ei contrarium.
6 Omissio pura cur dicitur sæpius negatiue.
7 Verba illa, dictum, factum, & concupitum quomodo accipiantur.
8 Definitio hæc peccati cur eligitur.
9 Peccatum & delictum in proposito idem.
10 Peccatum originale quomodo voluntarium.
11 Peccatum veniale qua ratione vere peccatum.
12 Peccata omnia esse mala quia prohibita, vt defendatur.
13 Peccatum non est vitium: & quibus constat. num. 14.
15 Peccatum vt aliud est in genere entis, & aliud in genere moris.
16 Actus manẽs idem in genere entis nũc bonus nũc malus.
17 Actus nullus simul bonus, & malus, etiã diuersa ratione.
18 Bonis in agendis ne sint mala, magna cura adhibenda.
19 Peccatum cordis, oris, & facti in genere moris vnum tantum esse.
20 Cõfiteri peccatũ mẽtis siue operis nõ sufficit: sed cõtra sic.
21 Peccatum non esse reatum, licet aliquando sic vocetur.
21 Reatus quid propriè, & ad quid transfertur.
22 Reatum pro obligatione ad pœnam esse filium peccati: triplicem. num. 23.
23 Actionis mater obligatio.
24 Otiosum omne malum.
24 Circunstantiæ cuius defectu omnis actus fit malus.
25 Peccatur quibus modis circa peccati cognitionem.

1 DE præfatis membris actu, moralis dicimus multa. Primo, quod actus humanus, siue moralis diuiditur in bonũ, & malum: & quod bonus est, qui nulla lege ob se, neque ob suas circunstantias prohibetur, & appellatur meritum secundum mentem S. Thomæ communiter recepti.[d]

d 1. 2. q. 114. art. 2.

2 Secũdo, quod meritum est duplex. Alterum simpliciter seu de condigno. Alterum secũdum quid, seu de congruo. Meritum simplex, siue de condigno est, *quod meretur gratiam, & gloriam, & vitam æternam.* Quod definiri potest esse *actus humanus bonus, factus ab eo, qui habet gratiam Dei gratum facientem.* Cuius meminit glosſ.[e] Quæ gratia gratum faciens definiri potest, esse *donum Dei supernaturale, infusum à Deo creaturæ rationali, quo est illi ad vitam æternam accepta.* ex mẽte S. Thom.[f] Quæ gratia est tanti valoris, quod etiã illa, quã habet vnus particularis est maius bonum, quã aliud bonũ naturale totius vniuersi, secũdũ Thomã.[g]

e In 5. fi. clemen. 1. de sum. Trinit. & fid. Catho. verbo, omnibus.

f 1. 2. q. 110. & 111. & Scoti, & aliorũ in 2. lib. sententiar. d. 26. & 27.

g 1. sec. q. 113. art. 9. ad 2.

3 Meritum autem de congruo, vt S. Thom.[h] & alij multi loquuntur, siue meritum secundum quid, vt ipsemet S. Thom. ibidem nominat, est actus humanus bonus, factus ab aliquo extra gratiam Dei existente,

h In dicta q. 114. ar. 6.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cui de quadam congruitate,& secundum quid debetur,aliqua merces spiritualis,vel temporalis, vt sentit gloss.[a] quæ ponit illos duos senarios.

Quæ cum mortali bona fiunt, dant bona terræ,
Cor faciunt humile, minuunt tormenta gehennæ.

Cui est alia similis, [b] vbi nuper [c] addidimus aliquos fructus vltra eos, quos scripsimus infra: [d] qui fructus licet magnæ sint in se vtilitatis, collati, tamen cum gratia gratum faciente, & gloria æterna,ei respondente,adeo paruæ sunt, vt [e] dicantur, nihil prodesse: cum tamē de fide sit prodesse ad multa,vt dictum est, & satis definit Conc.Trid.[f]

4 Tertio dicimus, quod licet verbum, peccatum, generaliter acceptum, [g] significet omnem deuiationem, vel declinationem à rectitudine operi debita, siue in naturalibus, siue moralibus: [h] in proposito tamen solum accipitur pro deuiatione in moralibus, qualis est omnis actus moralis malus, siue peccatum morale. Definitur autem peccatum morale à variis. ex omnibus autem definitionibus quas post veteres auctores tradit Magist. cum S. Thom. & aliis recentioribus [i] & alij alibi.illam eligimus,quam magnus ille Augustinus tradit [k] quæ non latuit gloss.[l]

5 Videlicet peccatū est dictum,factū,aut concupitū cōtra legem Dei æternam.tū quia clarior, & vsitatior est: tum quia cōuertitur cum suo definito. Nam cuicunque conuenit definitum,idest, peccatum, conuenit etiam definitio: & è contrario,vt per infra dicenda patebit. Nam lex æterna, vt idē Aug. ait [m] & post eum Angelicus doctor. [n] est summa ratio Dei, quæ iam inde ab æterno cuncta ordinauit, & post mundum creatum omnia gubernat,iuxta illud Poetæ.

Quidquid habet Phlegeton, quidquid caua viscera terræ,
Quidquid habet pelagus, quidquid secat aera pennis,
Fecisti solus, totumque opus ipse gubernas.

Et ita quidquid est contra legem, & rationem naturalem, est contra legem æternam: licet non econtrario, quidquid est contra legem æternam, sit contra legem & rationem naturalem:qualia sunt quæ supernaturalibus obuiant, & fere omnis hæresis, blasphemia, & similia. quod docet Angelicus doctor. [o]

Non obstat primo, quod prædicta peccati definitio non videtur conuenire puræ omissioni,quæ,[p] saltem tribus concurrentibus est actus humanus malus, & peccatum: & tamen non est dictum, factum, aut concupitum. nam licet illa omissio non sit dictum, factum aut concupitum affirmatiuum est tamen negatiuum.est namque non dictum,quod debebat dici: non factum,quod debebat fieri: vel non concupitum quod debebat concupisci.quoniam affirmatio,& negatio reducūtur ad idem genus, vt in hac specie tradit Aquinas [q] & probatur per l.si mora.[r] quæ non factum,quod debebat fieri,vocat factum.[s] Ibi enim iurisconsultus appellat factum omissionem traditionis dotis faciendæ mulieri. Et glossa [t] ait, diuisionem illam iurisconsulti,qua diuidit stipulationem in stipulationem de faciendo, & dando, comprehendere etiā stipulationem de non faciendo, & non dando.

7 Non item obstat secundo, quod res dictæ, factæ, aut concupitæ non sunt peccata: quia illa verba definitionis,dictum,factum,& concupitum,non accipiūtur pro illis rebus: sed pro ipsis actibus dicendi,faciēdi, & concupiscendi, seu volendi eas, hoc est, pro ipsa dictione, factione, & vt ita dixerim, concupitione, seu volitione, vel latinius voluntate: quod post alios Gabriel recte intellexit.[a]

8 Non obstat tertio, quod illa definitio Augustini [b] videlicet, *Peccatum est voluntas retinendi, vel consequendi quod iustitia vetat.* nullam facit mentionem de dicto, vel facto: cum enim mentionem fecerit de cōcupito, & voluntate, quæ radix est malitiæ dicti, seu dictionis,facti,seu factionis vel actionis,adeo quidem vt vnum tantum peccatum constituatur ex illis,[c] faciendo mentionem de voluntate, satis videri potest fecisse mentionē de illis,quorum malitia pēdet ab ea.

9 Non obstat quarto, quod secundum hanc definitionem delictum esset peccatum: & tamen Augustinus [d] significat, quod peccatum est perpetratio mali, & ita commissio: delictum autem desertio boni, & ita omissio.quod adnotauit gloss.[e] & ante illam Magist. [f] quia ibidem ipsemet Magist. dixit, indifferenter apud auctores, omne peccatum nomine delicti intelligi: & econtrario omne delictum nomine peccati. [g]

10 Non obstat quinto, quod peccatum originale infantis, immo & nondum nati est peccatum: & tamen non videtur esse dictum,factum, aut concupitū: quia licet non sit factum, aut concupitum personale ipsius actuale: est tamen suæ naturæ humanæ. [h]

11 Quarto dicimus, quod ex prædictis infertur primo, omne veniale peccatum esse peccatum: quia ei præfata definitio conuenit. tum quia illud appellat peccatum Augustinus [i] tum quia S. Thom. [k] omnem actum inordinatum,& vitiosum appellat peccatum. at inter omnes conuenit, omne peccatum veniale esse actū inordinatū. tum quia Magist. [l] præsupponit veniale peccatum comprehendi sub verbo, peccatum, quod ab Augustino [m] definitur esse dictum, factum.&c. Contrarium vero ait S.Bonauentura cum aliquot aliis [n] videlicet peccatum veniale non esse contra legem, sed præter legem. Cui consonat etiam Angelicus doctor. [o] dicens, quod diuisio peccati in mortale & veniale nō est diuisio generis in species,quæ æqualiter participant rationem generis: sed est diuisio analogi in ea, de quibus prædicatur secundum prius & posterius. non enim, inquit, est contra legem, sed præter legem. vbi Caietanus nihil non facit, quo illum à telis Durandi [p] vbi nostram illationem tuetur, defendat.Quin & ipse Caietanus [q] carpit Scotum,eo quod [r] dixisset, peccatum veniale non esse contra legem: quia negari non potest esse contra legem æternam & virtutis. Quæ quidem contentio dirimi posse videtur,dicendo, quod altera opinio procedit de cōtrarietate legis, sufficienti ad assequutionem æternæ vitæ impediendam: altera vero de contrarietate secundum quid, quæ solum sufficit ad eam differendam.

12 Infertur secundo illud celebre elogium, quod non omne peccatum ideo est malum, quia prohibitum, [s] intelligendum esse de prohibitione humana: non autem de prohibitione legis æternæ, per quam omne peccatum prohibetur, vt ex hac definitione colligitur, & adnotauit S. Thom.[t]

13 Infertur tertio, peccatum non esse vitium: quoniam peccatum est dictum, factum, aut concupitum, & ita actus, vt supra dictum est: vitium autem est habitus, secundum Marcum Tullium, [u] quod etiam colligitur ex Ambrosio. [x]

14 Infertur quarto, peccatum constare ex duobus,

videlicet

a In dicta q. 35. q. 1.
b In lib. 22. Retract. c. 14. refert. à Gratiano in c. 1. 2. 1. 6. quæst. 1.
c Vt supra. Prælud. sequē. dicemus.
d In quæstionibus Leuit.
e In regu. peccatum. & reg. delictum, de regu. iur. lib. 6
f In 4 lib. sententiar. dist. 42.
g Per cap. ille rex. de pœnit. d. 3. & cap. si peccatum. de pœnit. dist. 1.
h Iuxta dicenda in princ. præludi seq.
i In cap. vnū 8. q. 1. d. 25. & Ioā. Chrysostomus in ca. de quotidianis. de pœnit. d. 3. & 1. 2. quæst. 71. art. 1. & cū glo. S. Tho. & aliis in 2. lib. sententiar. d. 35. & 42.
m Vbi supra.
n In dicta dist. 42.
o Ibid. q. 1. art. 4. & 1. 2. q. 88. art. 1. & cōtra gent. cap. 139.
p Lib. 2. sententiar. dist. 42. q. 1. 2. q. 72. art. 5.
r In d. 21. eiusdem 2. lib. sentē. tiar.
s Iuxta gloss. celebrem cap. ex parte 1. de offic. de leg.
t In dicto art. 5. ad 4. u In 4. lib. Tusculanar. relatū à S. Tho. in 12. 2. q. 71. art. 1. ad 1.
c In ca. ille rex. de pœnit. d. 1. vbi gloss. Ioan. singularis.

videlicet ex ipso actu, qui est quædam res naturalis, & ex tortuositate,(vt ita dixerim)& defectu rectitudinis,qua caret,ex eo,quod deuiat,& est contra legē, & regulam æternam: quæ carentia appellatur priuatio, inordinatio, tortuositas, & deformitas. & quod, quatenus est actus, & res, merito dicitur quoddam bonum naturale: quia omnis res,quatenus est aliquid est bonum naturale: iuxta illud Gen. 1. *Omnia quæ fecerat, erant valde bona.* Sed quatenus est defectus, & priuatio boni dicitur malum, & nihil ab Augustino. super Ioan.qui verbum,nihil,positum in illo celebri dicto Ioan.1. *Sine ipso factum est nihil*, exponit de peccato.quod non est intelligendum de peccato quoad ipsum actum, quatenus est quædam res: sed de peccato, quatenus est inordinatio, & deest ei rectitudo, vt post, & ante alios declarat S. Thom. [a] vbi concludit, non debere dici peccatum esse à Deo,nisi cum illa additione, in quantum est actus, & in quantum est quædam res.

15 Infertur quinto aliud esse peccatum in genere naturæ, & prout est quoddam ens naturale: & aliud in genere moris, & prout est quoddam ens morale. Nam, vt in illatione præcedenti est dictum, peccatum est aliquid & bonum prout est ens naturale, & prout est ens morale dicitur nihil, & malum.Ex quo subinfertur fieri posse, quod actus, qui sit vnus & idē numero in genere entis, vel naturæ, nunc sit bonus, & paulo post malus in genere moris, idest, quatenus est ens morale.Nam ambulatio,qua quis vadit ad ecclesiam est vna, & eadem res in genere naturæ. at si eam cupit facere ob inanem gloriam, erit mala toto tempore, quo ob eam ambulauerit. & si mutata voluntate continuat eam ad Dei obsequium, erit bona, dum ei de aliis requisitis nihil desit, vt tradit Aquinas. [b]

16 Ex quo subinfertur,quòd vnus actus,qui est simplex, & idem numero secundum genus entis, & naturæ, potest esse duplex, & diuersus in genere moris, puta bonus & malus, peccatum & meritum. id quod idem Aquinas probat. [c] Et quamuis ille de actu solo exteriori formet & prosequatur quæstionem,non tamen ob id intelligas, contrarium sensisse de actu interiori,quod ibidē adnotauit Caiet. cuius quottidianū exēplum accipe in actu volendi comedere carnes, cōtinuato ab hora, qua licet eas comedere vsque ad horam, qua non licet: quod non raro contingit apud infimates in carnis priuio, & apud summates passim in noctibus quæ præcedunt dies,quibus esus carnium vetatur, qualis est dies Iouis, & quicunque præcedit. Quattuor tempora, & festorum vigilias.

17 Animaduertendum tamen est, quod nullus actus pro eodem tempore adæquato potest esse bonus simul, & malus, peccatum, & meritum, etiam diuersa ratione: quia implicat contradictionem. nam si est malus, aliqua rectitudo ad bonitatem necessaria ei deest: & si est bonus, nulla: quia bonum constat ex integra caussa, secundum Dionysium, [d] id, quod affirmat.S. Thom.[e]

18 Quibus (proh dolor) consequens est,bonam operum aliquorum nostrorum partem esse malam.minor enim pars est eorum, quibus nulla deest rectitudo, vel obiecti, vel finis, vel alicuius circunstantiæ. Quamobrem magna cura,& studio est opus,vt quæcunque agimus, circumspecte agamus: ne bona, quæ labore magno ad bene merendum perficimus, parua incuria perdamus: vel (quod peius est) fiant nobis mala, ob quæ puniamur.

19 Infertur sexto quod peccatum interius,quo quis peccat, volendo aliquid dicere,aut facere, dictum,& factum ipsum exterius sunt quidem plura entia, & plures res, quo ad assentiam rei naturalis. Si quidem alia res est exterior actus, & alia interior: sunt tamen vnum peccatum in genere moris. quidquid voluat, & reuoluat satis leuiter & inutiliter Ioan. Maior: [a] quoniam, vt eleganter de more ait Aquinas, [b] actus interior, & exterior ei respondens, licet sint duo in genere, & esse naturæ: in genere tamen & esse morali sunt vnus. Neque tamen ex hoc inferas sufficere pœnitenti cōfiteri omne peccatū interius solum sine exteriori. quoniam oportet confiteri omnia peccata mortifera, [c] & constat, peccatum exterius esse peccatum mortiferum, quando interius est huiusmodi, & licet peccatum interius, & exterius sint vnum peccatum in genere moris: sunt tamen duo in genere naturæ. vt prædictum est.

20 Neque obstat, quod sufficit confiteri exterius: quia qui confitetur exterius, implicite confitetur interius, [d] cum sine illo nō esset peccatum. Non autem cōtra, qui confitetur interius,videtur confiteri exterius: cum interius passim inueniatur sine exteriori: & non concludit hoc adesse quod contingit abesse. [e]

21 Infertur sexto, peccatum esse aliud à reatu peccati. tum quia peccatum per prædicta est dictum, factum, &c. reatus autem peccati est obligatio nata ex peccato ad pœnam subeundam. tum quia Magist. [f] ait, quod licet aliquando in scripturis auctorum verbum, reatus, significet culpam, & aliquando pœnam: id tamen non contigit ex originaria verbi significatione: sed quia,cum reatus sit quoddam medium inter illa,nomen eius transfertur ad significandum extrema. tum quod verbum, reatus, est verbum nouum & incognitum Marci Tullij ærati, & à Messala sub Augusto Cæsare vsurpatum. [g] Vsurpatum, inquam, pro statu rei criminis. quod colligitur ex l. si quis diutino. [h] quidquid ibi reuoluat Accur. Vbi adnotauit Budæus, errore nimio apud Iurisconsultos ætatis nostræ pro crimine reatum accipi.

22 Et quamuis iuxta sensum Budæi, etiam obligatio ad pœnam non dicatur proprie reatus, sed ipse status rei, qui accusatus est, & inter reos receptus: Gregorius tamen [i] pro illa obligatione accipiunt. At quia duplex est peccatum: alterum mortale, alterum veniale, [k] sic duplex est reatus. Alter, quo quis obligatur ad pœnam æternam. Alter, quo quis obligatur ad pœnam temporalem, secundum omnes.

23 Itaque peccatum est mater reatus: reatus vero filius peccati: sicut obligatio est mater actionis, [l] & actio filia eius. [m] Reatus autem siue obligatio ad pœnam est triplex: quia peccatum eo quod triplicem ordinem offendat, ad triplicem pœnam obligat. Quatenus enim offendit ordinem propriæ rationis, obligat ad pœnam remorsus conscientiæ, iuxta illud Augustini. [n] *Omnis inordinatus animus sibi ipsi est pœna.* quam conscientiæ remorsum esse dixit Sanctus Thom.[o] Quatenus autem offendit ordinem Dei, obligat ad pœnam æternam, vel temporariam ab eo infligendam. Quatenus vero offendit legem humanam, obligat ad pœnam illius legis per hominem statutam.Quo fit, vt qui peccamus considerare

a Cap. si quidā de pœnit. & remiss. b In cap. 1. 3. & 5. de pœnit. dist. 3. c In num. 2. d In cap. 27. in 2. 67.
e Ca. nihil de consecrat. dist. 5. f Sess. 6. ca. 7. & cano. 7.
g Vt docet S. Tho. in 1. par. q. 63. art. 1. h Iuxta Arist. 2. Phy sicor. vbi mōstra natura vocat peccata.
i In 2. lib. sententiar. d. 35. & in 1. 2. quæst. 71. art. 6. k In 2. lib. cōtra Faustū, ca. 27. l In cap. ille rex de pœnit. d. 3.
m In lib 1. de libero arbitrio cap. 6. n 2. 2. q. 31. art. 1.
o In dicta quæst. 31. art. fin. & late iuxta ac subtiliter enucleat alter Thom. ibidem.
p Vt præ-dictum est supra præ lud. 6. n. 3.
q In 1. 2. q. 71. art. 6.
r ff. solut. matrimonio.
s Vt ibi adnotauit gloss.
t Recepta ibi p Bar. Alexan. & alios in 2. de verbor. obligationib.
a In dicta d. 42. q. 2. b 1. 2. q. 20. art. 3.
c Ca. omnis. de pœnit. & remiss. & clarius in cap. 4 & can. 6. sess. 14 Conc. Trident.
d Argu. l. 1. labeo. 5. Tubero. ff. de supellect. leg. atq. item cap. præterea de offic. deleg. l. neque natales. C. de probationib. & cū præsentia. eod. tit.
f In 2. lib. sententiar. dist. 42.
g Vt docet Quæstionarius lib. 8 institutionū, ca. 1. b ff. de pœ.
i In cap. si peccatū de pœnit. d. 1. & Magister. cū Aquinate, & aliis vbi supra.
k Ca. vnū. 5. criminis 25. dist.
l. licet. 5. ea obligatio. ff. de procuratoribus.
m gloss. in rub. de actionibus instit.
n Lib. 1. Confess. ca. 12.
o 1. 2. q. 87. art. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

deberemus, quod licet posimus effugere frequenter hominis legis latoris pœnam, errata nostro ignorantis, nequaquam tamen possumus vitare pœnam Dei, omnia cernentis: nec conscientiæ nostræ, omnia nostra videntis: nisi per pœnitentiam legitimam, & peccato accommodam.

24 Infertur septimo, quod actus deliberatus, qui non est bonus, est peccatum. quoniam multi sunt actus, qui iuxta suum genus, vel suam speciem, ideſt, ex obiecto suo neque boni sunt, neque mali, qualis est deãbulatio in campum & leuatio festucæ, vt S. Tho. communiter receptus habet: [a] nullus tamen inuenitur in indiuiduo, qui non sit malus, si non est bonus: quoniam nullus talis inuenitur, cui non desit bonitas vel obiecti, vel finis, vel alicuius circunstantię: & quãuis olim contrarium visum fuerit mihi verius sequuto Scotum [b] eoquod videbatur dari posse actus indifferens sine vlla circunstantia in nullum finem bonum, vel malum ordinatus: postquam tamen legi Caiet.[c] sequutus sum hoc.quia omnis actus deliberatus otiosus est malus, iuxta illud Matth.12. *Omne verbum otiosum, &c.* Sed redij postea ad eam illa firma ratione, quod omnis actio, quæ nõ fit ad aliquem finem est otiosa: & ita deest ei circunstantia finis, siue ordinatio ad bonum finem: & consequenter est contra legem æternam, quæ ad bonitatem actus exigit omnium circunstantiarum concursum rationabilem, quæque habet hominem agere propter finem. iuxta Arist.[d]

25 Infertur octauo, quam vane, & stulte errauerint multi super peccato actuali. Alij quidem, vt Valerius, quod peccatum non est à libero arbitrio, sed à Dæmone tantum. Alij, vt Lutherus, quod omne opus, quamlibet recte factum, est peccatum. Alij, vt Aeti[e], & Armenij, quod aliqua sunt peccata omnino irremisibilia. Alij, vt Vualdẽsis, quod nullum peccatum mortale est tolerandum, etiam ad vitandũ maius malum. Alij, vt Iouinianus, quod semel iustificatus non potest amplius peccare. de quibus late Castren. [e] Alij, vt Vualdenses, quod per peccatũ mortale perditur omnis potestas, tam laica, quam ecclesiastica, vt per eundem Alfonsum. [f]

a 1.2.q.18. art.8.

b In 2.lib. sent. d.7. & 41. & 4.lib.18.

c Super 3. Thom. in dict. art.8.

din 2.Phy sicor. ca.5. relatũ à S. Thom. 1. 2.quæst.1. art. 1.& 2.

e Lib. 11. aduersus omnes hæ reses verb. peccatum hæresi. 3. & legu.

f Vbi supra verb. potestas. hæresi. 2.

De peccati vna specie, quæ est peccatum originale.

PRÆLVD. VIII.

1 Peccatum duplex, originale, & actuale: & quid originale.
2 Peccatum aptius genus ad originale, quam carentia iustitiæ originalis.
3 Peccatum originale tollitur per baptismum, sed non carentia.
4 Peccatum quod primi parentis, vt transfertur in descendentes.
5 Iustitiam originalem sibi, & omnibus perdidit Adam.
6 Peccatum originale non est reatus, & cum eo omnes nascimur.
7 Peccatum originale non est multa, quorum nomine appellatur.
8 Peccatum originale excludit omnes à vita æterna.
9 Peccato originali vt caruit Christus, & mater eius.
10 Peccatum circa originale qui sic, & sic errant hæretici.

1 DE præfata peccati originalis specie dicimus primo, quod peccatum diuiditur in peccatum originale, & peccatum actuale: & quod peccatum originale, attenta magis mente, quam verbis Anselmi [a] & Magistri, & aliorum [b] potest definiri esse peccatum *Primum primi parentis, quatenus fuit naturæ transfusum per virtutem seminalem in omnes, immediate, vel mediate ab eo genitos, quo sibi, & illis perdidit iustitiam originalem quoad hoc sæculum, & beatitudinem æternam quoad alterum.*

a De conceptu virginali, ca. 2. & 3.
b In 2.lib. sententiar. d. 30. & S. Tho. 1. 2. q.81. & 82. & 3. part. q.27. ar.1. & melius ad Rom. 5. lect. 2. col. 2. & 3. & aliorti catholicorum alibi, præcipue tium §§ 1. 2. & 3. Decreti de peccato originali. sell.5. Cõc. Trident.
c Ad Roma. 5. lect. 3.col.2.

2 Dixi, *Peccatum*, pro genere, quia licet Anselmus frequentius receptus ponat vbi supra pro eo, carentia iustitiæ originalis, & alij concupiscentia, vel habitus improprius, vel fomes, vel lex membrorum, vel tyrannus, & alij reatus, vel pœna: aptius tamen ponitur peccatum. Tum per hæc verba circumspectissima S. Thom. [c] *Sicut peccatum actuale est peccatum personæ, quia per voluntatem personæ peccantis committitur: ita peccatum originale est peccatum naturæ eoquod per voluntatem principij humanæ naturæ commissum est. sicut peccatum actuale, quod est peccatum personæ trahitur ad singula membra per aliquem actum personalem: ita peccatum originale trahitur ad singulos homines per actum naturæ, qui est generatio.* Tum per præfatum Concil. Trident. quatenus [d] declarat hæreticum eum, qui dixerit, Adamum inquinatum per inobedientiæ peccatum, mortem, & pœnas corporis tantum in omne genus humanum transfudisse: non autem & peccatum, quod mors est animæ. Et quatenus [e] definit, hæreticum esse negare, quod per baptismum remittatur omnis reatus originalis peccati: aut asserere nõ tolli totum id, quod veram & propriam peccati rationem habet.

d Vbi supra §.1.
e §.5.

3 At per baptismum non tollitur carentia originalis iustitiæ, nec concupiscentia, nec habitus ille improprius, neque fomes, neque lex membrorum, neque tyrannus, licet aliquantum refrenetur, secundum omnes. Ergo nullum illorum est de vera, & propria ratione peccati originalis: ac consequenter neque verum genus definiti, quod est de quidditate & ratione speciei. [f] Et quamuis reatus omnis tollatur per baptismum: tamen secundum Magistrum senten. communiter receptum, peccatum originale, non est reatus, neque pœna, sed culpa, vt infra dicemus. Ergo aptius genus est peccatum, quam aliquod illorum.

f iuxta Porphyrũ in Prædicabilibus.

4 Dixi, *Primum primi parentis:* quoniam alia peccata, quæ ipse fecit, vel posteri eius faciunt, non sunt peccata originalia, neque transierunt, neque transeunt in posteros. [g]

Dixi, *Quatenus fuit naturæ:* quia quatenus personale, ac sola personali voluntate commissum fuit, non fuit neque est originale, neque transfusum: sed quatenus fuit peccatum naturę, & voluntate posterorum eius commissum, ea ratione, & modo, qui ex prædictis verbis S. Thom. colligitur.

g Vt ghbat S. Tho. receptus in hoc ab aliis 1. 2. q. 82. ar. 2. & melius in prælegata lect. 3. c. 5 ad Rom.

Dixi, *Per virtutem seminalem*, ad significandum quomodo, & à quo, & in quos deriuatur. Nam homo, qui in puris naturalibus crearetur miraculose alia de materia, quam humana carne non haberet hoc peccatum originale: quia ille non esset ex Adami posteris. Immo nec si crearetur de carne humana ratione alia, quam per virtutem seminalem, [h] & tamen careret iustitia originali, & fomitem ac concupiscentiam, quam baptizati habent, haberet. [i]

h iuxta sẽtentiã eiusdẽ S. Tho. 1. 2. q. 81. a. 4. & 2. lib. sentent. d. 31. q. 1. art. 2. & alior. præsertim Durãdi in dict. d. 30. quæst. 2.
i Vt satis colligitur ex eodem S. Tho. q. 82. art. 4.

5 Dixi,

5 Dixi, *Quo sibi & posteris, perdidit iustitiam originalem quoad hoc sæculum*, ad insinuandum illud grande, irreparabileque damnum, quod sibi, & nobis intulit prothoplastus. Illa enim iustitia erat quoddam donum supernaturale, inditum à Deo Adamo pro ipso, & pro posteris eius, quo vires inferiores subiiciebat superioribus, & superiores Deo, harmoniam quãdam miram constituens: cui per peccatum amissæ successit discordia, & rebellio deploranda, & potentia concupiscendi tam sensualitatis, quam voluntatis superioris effrenata, secundum omnes. De qua Pœta quidam celebris, post quam graphice conscripsit mortem, & alia, quæ perditio hæc iustitiæ attulit, concludit.

Hæc fuga iustitiæ nostris mala cuncta diebus
Intulit, &c.

Dixi, *Et beatitudinem, quo ad alterum sæculum*, ad ostendendum terribilem effectum, quem hoc peccatum operatur, scilicet quod facit æternum vita carere beata. [a]

a Cap. firmissime. de consecrat. d.4.

6 Secundo dicimus, quod ex præfata definitione infertur primo, peccatum originale non esse reatum, [b] quia, [c] dicimus, peccatum non est reatus.

b Vt ghbat Magister. 2. lib. sentẽt. d. 30. c Vt supra in prælud. præcedenti, nu. 22.

Infertur secundo, hæreticos esse, qui dicunt, non nasci homines cum vero peccato: quia est contra prædicta, fundata in illo Apostoli, Rom. 5. *Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransijt, in quo omnes peccauerunt.* & in illo eiusdem ad Ephe. 2. *Omnes filij iræ nascimur.* Et in definitione cap. firmissime crede, [d] & Concil. Trident. [e]

d &c. de consecrat. dist. 4.
e Vbi supra §. 1.

7 Tertio dicimus, quod peccatum originale non est actus personalis, neque potentia, vt palam est, neque habitus, vt distinguitur ab actu: quia est peccatum: & nulla peccata sunt habitus, vt dictum est supra [f] quamuis late accepto vocabulo metaphoricos dici queat habitus, eoquod, vt ille inclinat ad suos actus, ita originalis peccati fomes inclinat ad suos. [g] Neque est vere concupiscentia, seu, [h] concupiscibilitas. Neque fomes peccati, licet materia eius aliquo modo dici queat, [i] & licet quandoque vocetur peccatum, nominando effectum per causam, iuxta illud Apost. Rom. 6. *Non regnet peccatum in vestro mortali corpore*, adiuncta expositione S. Thom. [k] dum ait, non iubere Apostolum, ne peccatum, hoc est fomes peccati, sit in nobis: sed quod non regnet in nobis, qui debemus, & possumus cum gratia Christi ei resistere. Quoniam [l] dictum est, per baptismum tollitur totum id, quod est de vera ratione peccati originalis, vt determinat Concil. Trident. [m] & tamen experimur baptizati post baptismum motus iræ, amoris, & voluptatis, præuenientes rationem, qui ex fomite illo manant. Et idem est dicendum de carentia iustitiæ originalis, quæ per baptismum non restituitur.

f Prælud. præcedenti. nu. 14.
g iuxta S. Tho. 1. 2. q. 82. art. 1. ad 1. & Durãdum & alios in 2. lib. sentẽtiar. dist. 30. q. 1.
h Vt Magister dicta d. 30. declarãdo ait.
i Iuxta S. Thom. in dicta. q. 82. art. 3.
k Ibid. lectio 3.
l Vt supra, num. 4. in fin. pta.

8 Quarto, quod peccatum originale propriè est peccatum, seu culpa, siue deformitas, & defectus rectitudinis, qua caruit ille actus primi peccati primi parentis, quatenus fuit actus voluntarius totius naturæ, omniumque ab illo deriuandorum per virtutem seminalem, eo modo, quo initio huius præludij monstratum est.

Quinto, quod in vno homine non est, nisi vnum peccatum originale, vt idem S. Thom. [n] docet. qui [o] concludit inesse id omnibus hominibus, & æqualiter. Cui consequens est, omnes homines mundi, natos iam, & nondum natos, mares, & fœminas, adultos, & paruos, discretos, & fatuos, qui manentes in originali peccato moriuntur & morientur, damnari, saltem pœna damni, per quam excluduntur à vita æterna beata æternum [a]

n Recepti, ita c. 9. q. 82. arti. 2. o In 3. & 4.

9 Sexto, quod hoc peccato originali caruerunt dominus noster Iesus Christus, [b] quia non descendit ab Adamo per virturem seminalem, & gloriosissima Virgo eius mater, secundum plerosque catholicos, eo quod fuit præseruata priuilegio particulari: quãuis plerique grauissimi & sanctissimi viri contra sentiant. Vnde neutra opinio est damnanda, iuxta iussa Papę Sixti [c] renouata nuperrime per Conc. Trid. [d]

a Per siue prædictæ definitionis, & c. firmissime. de consecrat. d. 4. & Gratianus arrisibile. Augustinus. licet bona eius parere tribuat Magistr. sententiar. in 2. lib. d. 30. lib. de Doctrina christ. ecclesiastici. b Secundũ Aquinatẽ 1. 2. q. 81. art. 3. & 3 part. q. 27. art. 2.
c In extrauag. 1. de reliq. & ve nerat. sanctor.
d Vbi supra. §. vlti. e Vt habet Cõc Trid. sess. 5. in 1.

10 Septimo, quod contra prædicta errat, & est hæreticus qui non confitetur, Adamum statim ac peccauit, sanctitatem, & iustitiam, in qua constitutus fuerat, amisisse, incurrisseque iram, & indignationem Dei, atque mortem sibi comminatam, totumque Adamum per illam offensam secundum corpus, & animam in deterius commutatum fuisse. [e]

De peccati altera specie, quæ est peccatum actuale, & de speciebus eius, præsertim mortali.

PRÆLVD. IX.

1 Peccatum actuale quid, & quæ eius species noscendæ confessario.
2 Peccatum diuiditur septem modis, in cordis, oris, & operis. numero 2.
3 Et in facti, cordis, & consuetudinis.
4 Et in septem capitalia.
5 Et in Deum, proximum, & seipsum.
6 Et in peccatum per excessum, & defectum.
7 Et in peccatum mortale, & veniale.
8 Peccati diuisiones in quod profunt confessarijs.
9 Mors animæ triplex signata per tres suscitatos.
10 Peccatum mortale & veniale specie differunt.
11 Peccatum ad mortale possunt obligare leges humanæ.
12 Conscientiæ contra legem quis dicitur peccare.
13 Ignorantia quæ excusat:
14 Subreptio quæ excusat.
15 Passiones rei vt excusat: & quid sit illa remissiue.
16 Dispensatio quæ excusat à mortali.
17 Dispensatio alia iusta, alia iniusta, alia nulla.
18 Dispensatio sine causa quæ non mortalis.
19 Dispensatio inferioris circa legem superioris quæ valet.
20 Causa quæ iusta excusat circa legem humanam.
21 Peccatum mortale est contemptus consilij diuini & salutis proxim. 18.
22 Finem vltimum non ponit in creatura quisquis mortaliter peccat.
23 Peccatum quoddam duplex, quoddam simplex, quoddam multiplex.

1 DE hac re dicimus primo, quod peccatũ actuale definiri potest, *esse peccatũ, quod non est originale.* Dixi, *Peccatum*, pro genere, & reliquum pro differentia.

2 Secundo, quod quia erroneum, & hæreticum est illud paradoxum Marci Tullij. *Omnia peccata sunt æqualia.* [f] & non sufficit pœnitenti cõfiteri peccata sua in genere, neque confessario ea sic audire: sed oportet confiteri, & audire illa in specie, [g] ideo peccati actualis diuisiones sunt considerandæ.

f Vt tradit S. Tho. receptus ab omnibus catholicis 1. 2. q. 72. art. 2. & q. 2. art. 9. de Malo.
g Vt infra ca. 2. latius tradetur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Prima eſt Anſelmi [a] in peccatum cordis oris, & operis: quæ per tria verba prædictæ definitionis clare probantur. Quæ tamen diuiſio non eſt generis in ſuas ſpecies, ſed eiuſdem peccati in diuerſos gradus vt ſupra [b] diximus, admonendo confeſſarium quidam quotidianum.

3 Secunda diuiſio eſt Auguſt. [c] in peccatum cordis, facti, & conſuetudinis: quæ etiam non eſt diuiſio peccati in membra diuerſæ ſpeciei: ſed in tria membra diuerſorum graduum eiuſdem peccati. Quod eleganter de more ait ibi Auguſt. ſignificari per tria genera mortuorum, quos Dominus reſuſcitaſſe ait Euangelium, Mat. 9. Luc. 7. Ioan. 11. cui gloſſ. [d] adtexuit illa carmina, magna pietate pariq; arte cõpoſita.

Mens mala mors intus, malus actus mors foris, vſus
Tumba puella, puer, Lazarus iſta notam.
Hanc verbo, hunc motu, lacrymando ſuſcitat illum
Chriſtus & in modico naſcitur æger homo.

4 Tertia diuiſio eſt S. Gregorij [e] in ſeptem capitalia. Et rurſus ſeptem capitalia in quinque ſpiritualia, videlicet Inanem gloriam, Iram, Inuidiam, Auaritiam, & Accidiam: & in duo carnalia Luxuriam ſcilicet, & Gulam. Quæ eſt diuiſio peccati in membra ſpecierum diuerſarum, ſeu diuerſorum generum ſubalternorum: quia ſingula illorum ſeptem à ſe inuicem differunt ſpecie, cum eorum omnia obiecta ſpecie differant. [f] Id autem, quod in alia editione hoc in loco ſubiecimus de differentia confitendi aliquã circunſtantiã neceſſario confitendam non cõfeſſo ipſo peccato, omittimus: quia ſatis exprimitur in cap. 6. [g]

5 Quarta diuiſio eſt Iſidori [h] in peccatum in Deũ, & proximum, & ſe ipſum, [i] quæ tamen diuiſio parum eſt confeſſariis neceſſaria.

6 Quinta diuiſio [k] in peccatum per exceſſum, & in peccatum per defectum. de qua idem dicendum eſt, quod de duabus proxime præcedentibus.

7 Sexta diuiſio peccati eſt in peccatum lethale, ſeu mortale, ſiue mortiferum, & in peccatum veniale. quę diuiſio an ſit generis in ſuas ſpecies, nec ne, ſatis colligitur. [l]

Tertio dicimus, quod longe vtiliſsimum fuerit pœnitenti, confeſſarioque noſſe notas, quibus veniale à mortali diſcernatur. quod non ſatis diſcernitur dicendo, quod mortale ſit contra legem: veniale vero præter eam. Quia ſupra [m] probatum eſt, etiam peccatum veniale eſſe contra legem: & per infra ſcripta patebit, non omnia contra legem facta eſſe mortalia. Notæ autẽ præfatæ ſatis colligũtur ex definitione infra ſcripta peccati mortalis, & ſua declaratione.

8 Quarta, quod peccatum mortale *eſt peccatum contra præceptum diuinum, vel humanum, promulgatum, præceptum, & non derogatum, æterna pœna munitum, vel contra aliquid pro tali habitum, vel an tale ſit dubitatum, quod ignorantia ſubeptio, vel paruitas rei, aut diſpenſatio iuſta vel cauſa iuſta, quo ad legem humanam ab ea non excuſat vel contra diuinum conſilium contemptum, vel contra ſalutem animæ proximi ſp. eram, vel ob finem malum, vel in quo finis vltimus ponitur.*

Dixi, *Peccatum*, pro genere: quia omne peccatum mortale eſt peccatum: non tamen contra omne peccatum eſt mortale. quandoquidem innumera ſunt venialia. [n]

Dixi, *Contra præceptum*: quia factum contra conſilium, etiam diuinum, regulariter non eſt peccatum, etiam veniale. [o]

Dixi, *Contra præceptum diuinum vel humanum*, vt comprehenderem præcepta naturalia diuina, diuina poſitiua, & humana, quæ tria poſſunt obligare ad mortale. Diuina quidem, ſiue naturalia, ſiue poſitiua, iuxta illud Pſal. 118. octonario 2. verſic. 5. *Maledicti qui declinant à mandatis tuis.* Et illud Pſal. 88. verſic. 31. *Si iuſtitias meas profanauerint, & mandata mea non cuſtodierint.*

8 Lex vero humana [a] ſi modo ſit promulgata, recepta, & non derogata in totum, vel pro parte, contra quam agitur. [b]

Dixi, *Aeterna pœna munitum*, ad excludendum peccata, quæ fiunt contra præcepta legum, quæ non infligunt pœnam æternam. Qualia ſunt etiam aliquot diuina, puta de non iocoſe, nec officioſe mentiẽdo. [c] Qualia ſunt etiam illa, quorum auctor non habuit animum obligandi ad illam pœnam, vt ſunt ſtatuta Dominicanorum. [d] Qualia item ſunt ſtatuta complurium aliorum ordinum, & collegiorum, facta inſtar Dominicanorum. Qualia item ſunt, quæ non continent verba præcipientia, ſed tantum ordinantia, vel ſtatuentia, vt ſunt multæ leges ſæculares. [e]

9 Dixi, *Vel contra aliquid pro tali habitum*, ad cõprehendẽdũ peccata facta cõtra cõſcientias dictãtes vel dubitãtes ea eſſe mortalia, quãuis non vere ſint talia. [f] Quibus addo, q̃ ad hoc, vt peccatũ ſit mortale, non ſufficit quod fiat contra conſcientiam, quæ dictat, id eſſe peccatum ſimpliciter, ſed oportet, vt dictet eſſe peccatum mortale. Vnde peccata, quæ fiunt contra conſcientiam dictantem illa eſſe venialia, vel eſſe ſimpliciter peccata, ſolum erunt venialia, ſi ex ſe alioqui non ſunt mortalia. Quia, [g] in cauſato non poteſt eſſe plus virtutis, quam in id potentia cauſæ infundat. Pro quo facit capit. licet ex quadam. [h] Et conſcientia, quod aliquid ſit veniale, vel ſimpliciter peccatum, non infundit in id grauitatem lethalem, quam non habet. Addo item, quod non ſufficit, nec requiritur ad hoc conſcientia, vel dubietas generalis: ſed requiritur & ſufficit ſpecialis, vt poſt Thom. à Vio [i] tradidimus in cap. ſi quis autem. [k] verbi gratia. Si iuriſperitus dubitaret in genere, an iuriſconſultis liceat die feſto conſulere: nulla tamen eum teneret dubitatio, an hoc die feſto hoc conſilium huic à ſe dari liceat, nullum admittitur ex parte dubitationis conſcientiæ peccatum: econtrario autem, ſi quis arbitretur licere generaliter iuriſperitis, diebus feſtis conſulere: dubitet autem, an nunc, & huic, & hoc conſilium ſibi liceat dare, peccatum eſſet ex capite dubitationis. Addo demique, quod nõ ſufficit ad hoc ſcrupulus in genere, nec in particulari. nam ſi quis facit opus licitum, quod credit ei licere, non peccat, licet angatur ſcrupulo generali, vel particulari in contrarium. [l]

10 Dixi, *Quod ignorantia non excuſat*: quoniam illa quando eſt facti, immo & frequenter, quando eſt iuris excuſat eo modo, quo reddit actum inuoluntarium, vt ſupra [m] declaratum fuit.

11 Dixi, *Subreptio non excuſat*: ea enim in omni materia excuſat à peccato mortali. [n] Qualis frequenter inuenitur in Accidię materia, dum quis habet diſplicentias quaſdam bonorum diuinorum non ſatis deliberatas. Cui addi poteſt paruitas iudicij, qualem habent ſemidormientes, vel ſemiebrij, vel adeo turbati, quod licet ſufficiat ad veniale, non tamen ad mortale. [o]

a In lib. de diuiſio. cap. 24. refert ab eod. S. Thom. 2. 2. qu. 162. art. 4. & in cap. ſuper quibuſdam. 11. & in lib. de ſermone Domini in monte relato in cap. ſicut ille [b] de pœnit. diſt. 2.

d Diſt. 12. ſicut tribus.

e In lib. 35. Moralium, cap. 11. relata à Magiſtro in 2. lib. ſentent. d. 42.

f Vt erudite declarat S. Tho. in dicta q. 72. art. 2.

g Sub finẽ infra eod. b In lib. de ſum. bono. i Quã refert S. Tho. vbi ſupra art. 4. k Colligitur ex S. Tho vbi ſupra art. 8. l ex prælud. 7. num. 11.

m Prælud. 7. num. 11.

n Cap. de quotidianis. de pœnit. diſt. 3.

o ſ. fi. 4. d. & cap. præt. 14. q. 1.

a ſuxta c. 2 de maior. & obedien. b ſ. leges. 4. d. vt late tradimus in Comentario prædicti cap. fraternitas 12. q. 2. c Cap. primum 22. q. 2. & latius traditmus infra cap. 23. num. 47. poſt Caietanũ tomo 1. o poſculor. Opuſculo 25. q. 1. & 2. 2. quæſt. 72. art. 5. d Secundũ S. Thom. 1. 2. q. 106. art. 2. ad 1. quem ſequuntur Ioan. Andre. & alij in cap. relatum. ne clerici vel monachi. e Vt latius traditur in tra dicto c. 33. n. 45. & ſeqq. & in præallegato Cõmentario cap. fraternitas. 12. quæſt. 2. f Per cap. per tuas. 2. de ſimon. g Vt ait Bald. l. 1. ff. de ſenator. h De teſtibus & ca. 8. hoc nõ tandũ. qui feud. dar. poſſ. i Dicto 2. tom. Opuſculor. Opuſc. 31. reſponſione 13. verſ. ſeptimum dubium, k n. 61. & ſeq. de pœnit. d. 7. l Vt late probam⁹ in præcitato cap. ſi quis autẽ num. 63. m Prælud. 6 num. 8. n Vt diximus infra cap. 11. nu. 4. & tradimus in cap. inter verba. 11. q. 3 poſt alios ibi citatos, præſertim S. Thom. q. 88. ar. 5. & 2. 2. q. 33. a. 5 & 1 quæſt. 78. art. 3. o Vt pulchre determinat. Iõ. Maior. in 3. lib. ſententiar. d. 37. q. 14.

12 Dixi, Vel paruitas rei: quia etiam hæc in omni materia excuſat. [a] Quæ autem quantitas dicatur magna & notabilis ad efficiendum furtum mortale, latius, quam alij, tractauimus in Comment. cap. final. [b] cuius ſumma inſeritur infra. [c]

13 Dixi, *Vel diſpenſatio iuſta*: quia hæc quoque ſemper excuſat. Per iuſtam autem intelligo eam, quæ valet ipſo iure, licet non fuerit iuſte facta, quales multæ fiunt circa leges humanas: quamuis nulla earum, quę circa legem diuinam, & naturalem ſine iuſta cauſſa fiunt, inuenitur talis: nulla enim earum valet ipſo iure. quia nullus Princeps id faciendi facultatem habet. [d] Arbitror autem, quod licet diſpenſator peccet: tamen diſpenſatus, ſi bona fide, nixus ſuperioris auctoritate putat, eam ſibi iuſta de cauſa eſſe datam excuſatur, donec ſatis nouerit, eam nõ fuiſſe ſic datam. [e]

14 Tales etiam ſunt, quę fiunt circa legem diuinam & naturalem iuſta de cauſa ab eis, qui poteſtatem habent. [f] Tales item ſunt, quæ fiunt à Principibus, qui non recognoſcunt ſuperiores, circa ſuas leges, etiam ſine iuſta cauſa, modo ſine ſubreptione fiant. nam iuſtæ dicentur quoad hoc, etiam ſi diſpenſans, & diſpẽſatus ambo ſciant, non ineſſe iuſtam cauſam. quia licet Princeps diſpenſans circa ſuam legem ſine cauſa peccet, g & licet diſpenſatus peccet, nolendo ſine cauſa ſe conformare moribus honeſtis illorum, quibus conuiuit [h] non tamen peccat ob tranſgreſsionem legis per diſpenſationem ei relaxatæ: quia illa diſpenſatio, & relaxatio (licet iniuſta) valida eſt ipſo iure, vt abſolutio excommunicationis iniuſta. [i] Aduertendũ autem, quod peccatum, quod admittit ſuperior in relaxãdo ſine iuſta cauſa ſuam legem erga aliquem [k] & peccatum quod diſpenſatus committit, petendo eam ſine dicta iuſta cauſa, ſolum ſunt venialia, ſi ſcandalũ & damnum notabile alterius ceſſant. [l]

15 Magna tamen quæſtio eſt, an diſpenſatio inferioris circa legem ſuperioris, etiam in quo ei conceditur poteſtas diſpenſandi, ſine iuſta cauſa facta valeat? Et verius puto non valere. tum quia diſpenſatio definitur eſſe relaxatio legis, cauſa cognita, [m] quia ſic ſe habet inferior ad legem ſuperioris principis: ſicut ille ad legem Dei. [n] Et diſpenſatio principis ſuperioris circa legem Dei ſine iuſta cauſa nihil valet, nec excuſat, vt prædictum eſt. tum quod Innoc. ſingulariter dicit, [o] quod diſpenſatio à Legato facta, etiam auctoritate Papæ ſibi commiſſa, ſine iuſta cauſa non valet.

Quibus omnibus addo primo, inferiorem non cẽſeri diſpẽſare circa legem ſuperioris, niſi id exprimat, etiam ſi iubeat, aut permittat fieri aliquid, quod ſine ipſius diſpenſatione iuſte fieri nequiret. [p]

Addo ſecundo, quod non creditur ei dicenti, ſe facere illam aliqua iuſta cauſa, niſi illa probetur, ſi non eſt facta cum cauſæ cognitione, per ea, quæ latius adduximus in Comment. cap. non liceat. [q] Immo neque ſi fiat cum illa, ſi ſciretur, cauſam eſſe falſam quoad forum conſcientiæ: quamquam diſpenſatus credens bona fide, ſecum diſpenſatum, excuſari poſſet ob ſuperioris auctoritatem.

Addo tertio, quod diſpenſatio ab inferiore circa ſuam, vel prædeceſſoris, vel inferioris ſui legem facta valet in vtroque foro, etiam ſi pro ſolo voluntatis libito eam fecerit. Immo etiã arbitror, eum tacite diſpenſare circa illam, quoties prudens & ſciens iubet, aut concedit fieri aliquid contra eam, nulla de diſpẽ-

a Secundũ S. Thom. in locis g xime citatis. b 14. q. 6.

c Cap. 17. poſt principium.

d Iuxta gloſſ. ſolẽne cap. non eſt. de voto quæ agit de diſpenſatione tũg voto: & gloſſ. c. quanto. de iureiuran. quæ agit de diſpenſatione ſuper iuramento. e Arg. cap. quid caſtatur. 23. quæſt. 5. f Secundũ prædictas gloſſ. g Iuxta mẽtem vtriuſque Thom. 1. 2. q. 96. ar. 5. quam latius explicauim⁹ in prædicto c. ſi quando de refeript. excep. 8. nu. 12. h Contra cap. quæ cõtra. 8. 8. i Ca. venerabilibus. 9. ſane. de ſponſ. excõm. lib. 6. k Per cap. iuſtum eſt 9. diſt. l Secundũ Caietanũ 1. 2. quæſt. 96. art. 5.

m Iuxta gloſſ. ſolẽnem 5. niſi rigor. 1. quæſt. 7. n Cap. cũ ſicut. de maior. & obedié. & c. inferior. 21. diſt. o In cap. dudum. 2. de elect.

p Iuxta duo dicta Innoc. relata, & cõcordata ab Oſtien. & Panor. in cap. diuerſis fallaciis de cleric. coniug. q 5. 4. 12. quæſt. 2.

a Vt dicemus in c. 23. infra. num. 42. b Secundũ mẽtem S. Thom. 1. 2. q. 96. ar. 6. de aliorum, in dicto nu. 42. citatorũ. c Argum. gloſſ. ſingularis, & communiter recepta in l. 1. de pecul. §. qui quotidianis. ff. de pact. d Vt eleganter dixit Caietan. in 2. 2. quæſt. 143. art. 5. poſt alios non citatos ab eo, quos ibi de citauimus. e Iuxta gloſſ. ſingulare, & recepta in cap. quia quidã. 10 d. f Vt late docetur in tra cap. 14. num. 23. g Ca. cum miniſter. 23. q. 5. v. bi poſt §. Thom. 1. 2. q. 18. art. 4. id late tractauimus, n. 23. h Vt tradit veteres Thomas in dicto 1. 2. quæſt. 88. art. 4. i Per diſta. Visnſque Thom. in dicto art. 4. & artic. 10. k In commentario prędicti c. cum miniſter. nu. 21.

l Vt dicitur in cap. 1. in princ. nu. 40. de pœnit. d. 5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& aptum ad quærendum etiam virtutem castitatis, & præmium eius: passum vero ad placendum Deo est triplex, & aptum etiam ad quærendum charitatem, & eius præmium: passum autem ad sacrificandum carnem suam Deo quadruplex, & aptum etiam ad quærendum latriæ, siue religionis virtutem, & præmium eius, & sic de singulis. Quod maxime olim [a] commẽdauimus pro via compendiaria ad virtutes, & earum præmia cumulanda.

a In cap. fratres. de pœn. d. 5.

De pœnitentia, & eius partibus.

PRÆLVD. X.

1 *Pœnitentia quid generaliter, & aliqua sine dolore, & aliqua cum dolore.*
2 *Pœnitentia verbum latinum quid proprie, & quid improprie significat.*
3 *Pœnitentia alia bona, & alia mala.*
4 *Pœnitentiæ Sacramenti à Christo instituti tres actus, de fide est.*

DE pœnitentia, & eius partibus dicimus pauca. Primo, quod pœnitere dicitur generaliter, qui nollet fecisse aliquid iam à se factum. Quod dupliciter contingit. Vel sine dolore, vt in beatis, quos sine dolore suorum erratorum pœnitet, [b] vel cum dolore, vt in viatoribus, qui non solum nolunt, sed etiam dolẽt peccasse, iuxta illud Augustꝰ. [c] *Pœnitere est pœnam tenere.*

2 Secundo, quod verbum, pœnitentia, minime latinum esse, & vtendum esse loco eius verbo Græco μετάνοια plerisque visum est: sed eo vtitur Plinius iunior in illo. [d] *Superest vt agat pœnitentiã pœnitẽtiæ suæ.* Et senior. [e] *Nihil est fœdius agricolis, quã gestæ rei pœnitẽtia.* Et q̃ verb. pœnitudo, vtitur Sacra Scriptura in eadem significatione, Deu. 30. & 1. Reg. 15. & vtrumque proprie significat actum pœnitendi, hoc est nolendi fecisse aliquid à se factum. Transfertur tamen ad significandum sacramentum pœnitentiæ, [f] & etiã ad significandum pœnam à sacerdote in satisfactionem impositam [a] & proprius ad significandum, habitum, qui est virtus inclinans ad prædictum pœnitendi actum immediate, vel mediate, iuxta S. Thom. & præfatos, diuidentes pœnitentiam in pœnitentiam virtutem, & pœnitentiam sacramẽtum. In hoc autem libro, vt plurimum, vtemur eo ad significandum habitum pœnitendi, quæ est pœnitentia virtus, vel eius actum, vel sacramentum pœnitentiæ, vel pœnam, quę à confessario iniungitur confesso.

a Cap. falsas de pœn. dist. 5.

3 Tertio dicimus, quod verbum pœnitentia generaliter acceptum includit malam, qualis est, quæ de opere bono habetur: & bonam, qualis est quæ de opere malo concipitur, de qua in proposito agendum est. Porro pœnitentia bona priori modo accepta, videlicet pro actu, siue habitu bene dolendi iam inde ab Adamo protoplasto incœpit: fuitque semper ad salutem necessaria iis qui peccatum mortale incurrerunt, [b] Pœnitentia vero, prout est sacramentum, cœpit à passo Christo, qui omnia sacramenta nouæ legis, & in iis pœnitentiæ instituit, vt nouissime clarius, quam vmquam declarauit prædictum Conc. [c] quod [d] ait, quod licet vis præcipua sacramenti pœnitentiæ sit forma, & illa ponatur in illis ministri verbis. *Ego te absoluo*, &c. tamen quasi materia eius sunt illi tres pœnitentis actus Contritio, & Confessio, & Satisfactio. Et adeo quidem quod [e] declarauit hæreticum, qui cõtra dixerit per ista verba: *Si quis negauerit, ad integram, & perfectam peccatorum remissionem requiri tres actus in pœnitente, quasi materiam sacramenti pœnitentiæ, videlicet, Contritionem, Confessionem, & satisfactionem, quæ tres pœnitentiæ partes dicuntur, anathema sit.* Et quia in iis tribus actibus recte proponendis, iustificatio eius, qui gratiam baptismalem perdidit, præcipue consistit, [f] ideo ab illis incipimus, fauore diuino tamen iterum prius implorato, submittendo quæcumque dixero Sanctiss. D. Nostri, eiusque Sacrosanctæ, & Catholicæ Ecclesiæ Romanæ iudicio (exoptata cuiusuis alterius melius me sentientis censura.)

b Vt declarauit nup sacrosanctũ Conc. Trid. sess. 6. cap. 14. & sess. 14. cap. 1.
c Sess. 7. cano. 1. d In dicta sess. 14. c. 3.
e In cano. 4. eiusdem sess.
f Vt declarauit idẽ Cõc. Trid. sess. 6. cap. 14.

FINIS PRÆ

LVDIORVM.

a Vt tradit Angelicus doctor in 4. lib. sentẽtiar. dist. 14. quæst. 1. ar. 3. quæstiuncula 3. & 4. c In c. pœnitẽtia. 1. de pœnit. dist. 3. d Epist. 130. e Lib. 17. cap. 12.

f Vt in ca. quod in re. de pœnit. & remiss.

ENCHIRIDION, SIVE MANVALE CONFESSARIORVM, ET POENITENTIVM.

Complectens resolutionem omnium penè dubiorum, quæ in sacris confessionibus occurrere solent circa peccata, absolutiones, restitutiones, censuras, & irregularitates.

DE CONTRITIONE PRIMA PARTE Sacramenti Pœnitentiæ.

CAP. I.

SVMMARIVM.

1 *Contritio quid, & vt non est essentialiter dolor. nu. 3. & num. 4.*
2 *Pœnitudo peccati est nolle illud admisisse.*
3 *Amor Dei debet esse firmissimus, & vt non intensissimus. num. 4.*
5 *Amor Dei super omnia, & obedientialis est virtualis contritio.*
6 *Contritio quem, de quo, & quantum dolorem requirat. & num. 7. & 8.*
7 *Contritio non necessaria de futuris, sed propositum ea cauendi.*
9 *Pœnitens non tenetur credere se mortaliter non peccaturũ.*
10 *Peccatum licet contritum, est tamen confitendum.*
11 *Contritus virtute vt tenetur conteri actu.*
12 *Propositum virtuale vitandi futura quando sat pœnitenti.*
13 *Et quod satis est oranti, sacrificanti, & bona in Deum referenti.*
14 *Contritionem esse dolorem, & detestationem vt intelligitur.*
15 *Contritio in finem vitæ dilata quo ad quæ dubia.*
16 *Contritus non est qui non odit peccatum plusquam alia mala. num. 17.*
18 *Contritus vt est, qui conatur esse contritus, & non est.*
19 *Pœnitens volens peccare data certa occasione non absoluendus.*
20 *Dolor pœnitentis vt non debet esse nimis. & nu. 21.*
22 *Contritio quæ singularis requiritur de singulis peccatis. & num. 23.*
24 *Contritio singularis non necessaria de venialibus.*

1 ANTIQVORVM & recentiorum, [a] secuti sententiam, definimus, quod, Contritio est *pœnitudo voluntaria, cum dolore maximo actuali, vel virtuali, peccati proprij, iam commissi, quatenus est offensa Dei super omnia dilecti, cum spe veniæ, & proposito non peccandi amplius (saltem mortaliter) & confitendi, & satisfaciendi, vt minimum virtuali.*

2 Dixi, *Pœnitudo*: tum pro genere, quia omnis contritio est pœnitudo, sumpto verbo, pœnitudo, pro actu pœnitendi, [a] non tamen contra, omnis pœnitudo est contritio: tum quia licet alij asserant, contritionem esse dolorem, alij pudorem, alij aliud: ipsa tamen quoad suam essentiam proprie est pœnitentia, seu pœnitudo, & actus pœnitendi, seu nolendi peccasse, vt clarius aliis exprimit Card. ille doctissimus Caiet. [b] quod antea senserat Palud. [c] & subtilis doctor, quem ipsi racent [d] qui admodum subtiliter ait, quod hæc quatuor inter se distinguntur. Pœnitentia virtus, quæ est habitus, inclinans nos ad volẽdum vltionem nostri peccati. Voluntas puniẽdo, seu velle punire, quod ex ea oritur. Pœnitudo peccati, seu non velle peccasse: quæ est pars punitionis. Et susceptio ac toleratio punitionis, quæ est satisfactio, vel pars eius. Quorum discrimen ex eo constat, quod singula illorum sine tribus reperiũtur: quamuis tertium sub quarto quadamtenus continetur: quæ breuitatis gratia, quia parũ praxi sunt vtilia, non explicamus: quod tamen ipse Scotus vbi supra facit. Tertium autem scilicet nolle peccasse, est essentialiter, vt ita dixerim, contritio.

a Vt supra præl. 10. nu. 1. & 3. diximus.
b In 1. Tom. Opusculor. Opusc. 4. quæst. 1. c In 4. lib. sent. dist. 19. q. 1. d In cod. 4. li. sent. distin. 14. in fi.

3 Dixi, *Voluntaria*: tum quia pœnitentia violenta, qualis est damnatorum [e] non sufficit, neque illa, quæ repente, ac naturaliter sine vlla deliberatione prouenit, quia non est voluntaria, per ea, quæ supra [f] posuimus. Dixi, *Cum dolore*, ad differentiam pœnitentiæ dolore carentis, qualis est illa beatorum, qui sine vllo dolore meminerunt peccatorum olim admissorum, & nollent illa admisisse, [g] qualis item reperitur in eo viatore, qui nollet peccasse, sine actuali consideratione, quod ipse id perpetrauit, sine qua non nascitur dolor, [h] Non curo hic tractare illam opinionem subtilem doctoris subtilis [i] quem late sequitur Andreas à Vega [k] videlicet, quod pœnitentia ornata iis, quæ in proposita nostra definitione continentur, sufficit ad delenda peccata, etiam si absque dolore contingat, vt hic dicitur contingere posse: quia id de rarissime contingentibus est, de quibus lex parum curat. [l]

e Secundũ Scotũ in 4. lib. sent. distin. 17. art. 3.
f Præl. 6. num. 1. & seqq. post S. Tho. 1. 2. q. 6. art. 1.
g Vt tradit S. Tho. in 4. li. sent. distin. 14. q. 1. art. 3. quæstiuncula 3.
h Secũdũ Scotũ in 4. lib. sent. distin. 14. ar. 3. quod etiam Adrianus in 4. de pœn. q. 1. col. 4. affirmat.
i In prædicta dist. 14. art. 3.
k In libr. 14. cap. 5. & cap. 18. de iustific.
l L nam ad ea. ff. de legib. m Capit. quam sit. de elect. lib. 6.

a Quos in cap. perfecta. de pœn. dist. 1. ci. autmus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Neque ideo, quòd omnes alios dolores superare debeat: non enim opus est, vt damnatorum dolorem excedat, qui omnes huius sæculi dolores facile vincit. [a] Neque quòd æquari debeat illi acerbissimo, quem saluator noster Iesus Christus pro nobis miseris patiens sustinuit, qui fuit maior omni alio huius sæculi dolore. [b] Immo nec debet esse intensior quolibet alio dolore cuiusuis mali: sed debet esse maximus, quoad æstimationem, id est, quod malit perpeti, perpessumq; fuisse omnia mala, quàm mortifere peccasse. [c] Sicut etiam dicimus, amorem Dei maximum esse debere, non quidem necessario quoad intensionem, sed quoad firmitatẽ, hoc est, quod dilectio eius præferenda est omni dilectioni cuiuscunque creaturæ, nec propter vllam aliam deserenda: non tamen est necessum, vt intensior sit ea, qua parentes nostros, vel filios diligimus. [d]

5 Dixi, *Actuali, vel virtuali*: quia sufficit actus, qui licet non sit pœnitentia talis formaliter: est tamen virtualiter. [e] Qualis est actus peccatoris, quo amore Dei vult subire martyrium sibi oblatum repente, sine peccatorum memoria. Immo quilibet amor Dei, quo plus, quã omnia alia diligitur, videtur virtualis peccatorum pœnitentia, secundum communem, [f] quam sequitur ille doctissimus & perspicacis ingenij vir Ioan. Medina. [g] Et meritò, cum ille hoc intelligendũ esse existimet de amore, quem obedientialẽ vocauit, qui virtualiter continet voluntatem efficacem adimplendi, quidquid Deus præcipit. Veruntamen eruditissimus iuxta ac pius frater Dominicus Sotus, soli martyrio hoc tribuendũ esse existimauit. [h] Sed prior sententia confirmatur primo eo, quod in hoc plus operatur amor, quo quis martyrium patitur, quam pœna eius subita. [i] Secundo, quod fieri potest, vt quis plus amet, desideretue martyrium, non patiendo illud, quàm alius patiendo, præsertim momentanee. Posset itẽ cõtingere, vt ex duobus, qui sese martyrio obtulerunt, alter, qui plus diligit, & desiderat, non patiatur, alter vero sic. Tertio, quod eiusmodi amor extenditur ad recipiendum martyrium debitum: immo & ad volẽdam concipiendamq; formalem contritionem tempore, & loco debito, sicuti rectè [k] probat Medina. Quamobrem aperte constat, quantum hæc sententia à Lutherana dissideat: est enim limitanda procedere tantum, quando defectus temporis, aut inculpata inconsideratio peccatorum fuit in causa; quominus formaliter pœniteret, cum tamen Lutherus, nec actuale, nec virtuale propositum huiusmodi requirat, dicens sufficere resipiscentiam, & nouam vitam, quod damnatum est à sacro Conc. Trid. [l]

6 Interrogatus autem, An id, quod fertur dixisse quidam insignis doctor Academiæ Complutensis assumptus postea in Episcopum Legionẽ, meritissimum, videatur tenendum, nempe contritionẽ suapte natura requirere formale propositũ de non vlterius peccando, sed per accidens, temporis, vel considerationis defectu, sufficere virtualem? respondi affirmatiue: modo ita eum peccatorũ pœniteat, quod si aduerteret ad futura, proponeret de nunquam iterando ea, nec admittendo futura. Et ad hunc modum intelligenda videntur ea, quæ de sufficientia propositi virtualis eruditè ac magnificè nuper scripsit prædictus Andreas à Vega. [m] Et hinc confirmari videtur illud Siluestri, [n] Qui mauult mori, quã peccare contritus est. Et illud Paludani, [a] Cui displicet, quod huiusmodi formalem contritionem sibi comparare non potest, contritus est, de quo mox plura.

7 Dixi, *propriũ iam commisit*, ad differentiam de pœnitente de peccato alieno, & ad significandum, quod non est opus, vt sit de peccato futuro: licet, vt statim subiiciam, intentio, seu propositum non peccandi amplius, vtrumque debeat complecti. Præteritũ quidem ad hoc, quod non reperat illud denuo. Futurum vero ad hoc, vt illud non admittat.

Dixi, *Quatenus est offensa Dei*: quia ob id principaliter debet pœnitere, nam quem alio respectu (puta metu pœnæ, infamiæ, aut alio simili) principaliter pœnitet, vt proditorem Iudam, & Antiochum pœnituit, non concipit eam, de qua loquimur, pœnitudinem & contritionem. [b] Plus enim pœnitere ac dolere oportet de peccato, eo quod sit offensa Dei, quã quod incommodet sibi. [c]

8 Addo, quod ex iis, quæ [d] diximus, & [e] dicemus, infertur, non esse veram illam opinionẽ, quam nuper vidimus defendi in selectis quibusdam comitiis. Videlicet, sufficere ad condonationem peccati per sacramentum pœnitentiæ attritionem, qua pœnitens dolet de peccato, etiam si sciat, eam non esse contritionem, nec doleat propter Deum, vel quia eum offendit: sed propter infamiam, vel alia mala temporalia. Oportet enim in primis, vt pœniteat ob amorem Dei, vel eo quod est eius offensa, saltem virtualiter, & quod videatur ei sufficere illa pœnitentia: aut saltem quod non videatur ei non sufficere ad petendam absolutionem. [f] Quamquam pœnitere minus principaliter de peccato ob prædictos respectus non obuiat contritioni, modo principalius id fiat, eo quod est Dei offensa: sicut & amare Deum minus principaliter ob eius in nos collata, vel conferenda beneficia non obuiat merito diligendi cum principaliter ob semetipsum, iuxta illud Psal. 118. *Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas in æternum propter retributionem*, id est, propter repositã mercedem, quam promisisti his, qui tibi placuerunt. Quinimmo minime malum est pœnitere solum metu pœnæ, infamiæ, vel alterius mali: modo voluntatem peccandi excludat, vt luculenter declarat Conc. Trid. [g] Cuius illa verba, *Si voluntatem peccandi excludat*, perinde significant, ac illa: Modo non ea mente pœniteat, & eis respectibus, quod si illi non intercederent, non pœniteret, immo peccare pergeret.

Dixi, *super omnia dilecti*: quoniam amor Dei, nisi maior sit, quam quiuis alius cuiuscumque rei (saltem quoad firmitatem) non sufficit: immo est peccatum, si magis aliud, quam Deus, vel æque ac ille diligitur. [h] Quod intelligendum est de amore, quo diligitur Deus comparatiue, minus quam aliud, vel æque ac ille: non autem de amore, quo simpliciter diligitur Deus sine comparatione ad illud minus, licet amor ille vere non sit anior super omnia, vt facile colligat quis ex dicto Concil. Trid. [i] Dixi, *cum spe veniæ*: quia sine illa saltem virtuali non contingit venia. [k]

9 Dixi, *Cum proposito non peccandi amplius (saltem mortaliter)* quia sine eo non sufficit. [l] Licet enim pœnitudo non se extendat ad peccata nondum perpetrata: non tamen fiet contritio, nisi eam comitetur propositum vitandi in posterum omnia, & singula peccata mortifera, tam præterita, & præsentia quo ad effectum non committendi ea denuo, quam futura. [a] Non tamen est necessarium, vt credat pœnitens se amplius non peccaturum mortifere: quinimmo id quandam superbiam saperet, vt oppositum humilitatem. [b] quia satis est, vt nolit amplius peccare, & proponat id efficere ope diuina.

10 Dixi, *Cum proposito confitendi*: quia licet contritio dimittat peccata, quoad culpam: non tamen tollit obligationem confitendi ea proprio sacerdoti, iuxta illud saluatoris N. Iesu Christi Ioan. 20. *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt.* hoc est, non sunt remissa quoad obligationem confitendi ea Ecclesiæ. [c] Neque cum ratione pugnat, eum, qui restituitur in Dei gratiam per contritionem, teneri ad confitendum offensam: cum & is, cui crimen in foro laico ea lege condonatur, vt vnum annum in bello militet, à die quidem condonationis in gratiam Regis redit: tenetur tamen militare illum annum. Dixi, *Saltem mortaliter*: quia non est necessum habere propositum numquam peccandi venialiter. [d]

11 Dixi, *Et satisfaciendi*, propter ea, quæ inferius [e] dicentur. Et adieci, *Vt minimum virtuali*: eo quod sicut actus, qui est pœnitentia virtualis sufficit, ita eadem ratione sufficere videtur, quod eam comitetur id, quod est propositum virtuale confitendi, satisfaciendi, & amplius non peccãdi. [f] Et licet Caietanus [g] sentiat, tale propositum debere esse expressum: in summa tamen [h] idem sentit, & merito, cum nihil referat, quid ex æquipollentibus fiat [i] & tacitum, & expressum, siue virtuale, & formale exæquantur, [k] quod tamen intelligo procedere, quando defectus temporis, vel quædam inculpabilis inconsideratio pœnitentis fuit in causa, quominus haberet formale propositum.

12 Neque obstat, quod quidam dicitur tenuisse mordicus contrarium: scilicet semper requiri propositum formale mutandæ vitæ, & non peccandi de cætero. Tum per rationes hic à nobis insinuatas, quæ si satis explicentur probant, sufficere propositum virtuale, quando (vt limitauimus) defectus temporis, vel inculpabilis consideratio pœnitentis est causa non habendi formale. Tum, quod etiam contritio virtualis sufficit, quòd est plus. [l] Tum quòd Conc. Trid. [m] requirit quidem propositum non peccandi de cætero in genere, & non in specie formale: & ita satisfit ei per virtuale, quod est vna species propositi generaliter concepti. [n]

13 Tum, quod etiam ad horas canonicas recte pronunciandas requiritur propositum intendendi, & attendendi: at sufficit virtuale. [o] Tum quod ad conficienda sacramenta, præsertim Eucharistiæ, maximum propositum, & maxima intentio, & attentio, conficiendi ea requiruntur: at sufficiunt propositum, intentio, & attentio virtualia. Ita quod licet qui confirmat, vngit, absoluit, & consecrat nullum propositum actuale, siue formale, neque vllam intentionem, neque attentionem actualem, siue formalem habeat quando id facit, conficit verum sacramentum, modo ea virtualiter habeat, secundum omnes. Tum denique quod, vt opera sint bona, debent in aliquem bonum finem referri: attamen sufficit, vt virtualiter referantur. Quin, & vt sint meritoria, oportet ea referri in Deum: at sufficit relatio virtualis, etiam illa, quæ fit tacite per gratiam habitualem. [p]

1 Cap. fin. de pœnit. dist. 2.
b Secũdũ S. Tho. 1 part. q. 46. art. 6 ad 4. & q. 48. art. 2. in cor. q.
c Secundũ eũdem S. Tho. in 4. libr. sent. distin. 14. q. 3. art. 2. quæstiuncula 1. & quodlib. 1. q. 4. art. 9.
d Vt diximus, sequuti S. Tho. 1. 2. q. 109. art. 3. in addit. cap. quando, de cõsecr. dist. 1. nu. 10.
e Secundũ Scotũ cõmuniter receptũ in 4. lib. sent. dist. 14. q. 1. art. 16.
f Cui assentit Gabriel [prę citato 4. libr. sent. dist. 14. q. 1. cõcl. 11. & 12. & in 3. dist. 27. quæst. 1. g In Codi. de pœnit. quæst. 2.
h Lib. 2. c. 18. de nat. & grat.
i Aug. 1. ad Cor. c. 13.
k Vbi sup.
l Sess. 14. cap. 4. & can 3.
m Lib. 13. cap. 22. de iustificat. n Verb. Cõtritio. quæst. 1.
a In 4. libr. sent. dist. 17. q. 1. concl. 3.
b Cap. Iudas. 1. cẽsemus. de pœnit. distin. 3. & tradit S. Tho. in 3. part. q. 86. ar. 1. & alij in 4. libr. sent. dist. 14. & 16. & Adria. de pœnit. q. 1. col. 4. c Vt aperuit Angelicus doctor in dicto 4. lib. sent. dist. 17. q. 3. art. 3. q. 1. ad 4. d In hoc nu. 7. e Infr. nu. 31. f Arg. cap. firmissime. 1. q. 2. & eorum quę supra allata sũt.
a Teste Adriano de pœnitent. q. 1. col. 3. post Palud. in 4. libr. sent. dist. 17. q. 1. col. 5.
b Quod refutatur Innoc. recepti 5 cap. omnis. de pœnit. & remiss.
c Vt sn. nuit Adrianus in 4. de confess. q. 1. & tradit S. Thomas in 4. libr. sent. dist. 17. q. 3. ar. 1. quæstiuncula 1. in cor. q. & innuit Cõc. Trid. sess. 14. c. 1. d Aug. ca. septies. de pœn. dist. 3. e Cap. 3.
f Quod Ioan. Maior in 4. libr. sent. dist. 14. q. 1. affirmat. g lib. 1. Opusculor. Opusc. 4. quæst. 1. h Verb. cõfessionis constitutio 13. & verbo cõfessionis ite. tio.
i l. fin. ff. mand. & cap. licet ex quadã. de testib. k l. cum quid. ff. de reb cred.
l Vt supra nu. 5. diximus. m Sess. 14. cap. 4. n Vt nuper scripsimus in Glos. sum. num. 6. & cap. ecce. num. 1. de pœn. dist. 1. o Vt probauimus in Enchirid. de orat. & horis can. c. 13. nu. 17
p Vt post S. Thom. 2. libr. sent. dist. 4. q. 1. art. 4. & 5. & alios allegauimus 1 cap. charitas. 1. de pœn. dist. 2. nu. 22.
a Sess. 14. cap. 4.
b Secundũ Scotũ in 4. lib. sent. dist. 14. & 16.
c Capit. à nobis de sent. excõ.
d Vt expedit Hostien. cum muniret recepit in dicto cap. à nobis.
e In capit. siquis au. 16. & cap. fi. de pœn. distin. 7.
f Vt sensit S. Thom. quolibet. 1. art. 9. & omnes in 4. lib. sent. dist. 17. q. 2. art. 4. quæstiuncula 1. ad 4. & in dist. 14. & 17. & recte declarauit Thom. à Vio. Tom. 1 Opuscul. Opusc. 4. q. 1. & Opuscul. 17. 9. vnic.
g In cap. omnis. de pœnit. & remiss.
h Vt S. Thom. distinguit quod libet. ar. 9. sensit.
i Vt idem S. Tho. in dicto quolli. 1. art. 9. ait. & ante illũ cẽsuit Innoc. in præcitato cap. ofs de pœnit. & remiss.

COROLLARIA.

14 EX hac definitione sic explicata multa inferuntur. Primo, quod cõmunis modus loquendi probatus à Concil. Florentino, & Trid. [a] per quem contritio definitur esse animi dolor, ac detestatio de peccato commisso, intelligendus est causatiue, hoc est, quod est causa doloris, & detestationis: cum per supradicta hoc eodem cap. nu. 2. constet, non esse dolorem essentialiter: sed causam, ex qua, & aliis ad id necessariis nascitur dolor, si alium de non impediatur. [b]

15 Secundo infertur, quod plurimum decipiuntur quidam putantes, quemlibet dolorem, & quamlibet pectoris tunsionem, & quamlibet prolationem Miserere mei, esse cõtritionem, & sufficere ad lethalium peccatorum condonationem impetrandam: cum ad id sit necessaria talis pœnitentia, qualem superius depinximus, nobili ac generoso animo digna. Neque obstat quod quilibet peccator quamlibet magnus, præsumitur mori contritus, si qua contritionis signa ostenderit, [c] pura si petierit confessionem, si iurauerit parere mandatis Ecclesiæ: si cum loqui non possit, sublenat oculos, aut palmas in cælum, aut tundit pectus. [d] Non, inquam, hoc obstat: quoniã id solum procedit quo ad effectum, vt Ecclesia præsumat, eum habere pœnitentiam, prædictis qualitatibus ornatam ad effectum non denegandi ei ecclesiasticam sepulturam, non autem ad effectum astruendi, quod per id impetret à Deo veniam peccatorum mortiferorum: nisi veram concipiat pœnitentiam, quam concepisse præsumitur.

Tertio infertur, quod merito B. August. dubitabat [e] de salute illorum, quos non ante, sed post ægritudinem pœnitebat peccasse. Nam, vt eius dictum ibi declarantes diximus, æger pressus ægritudine, metu mortis, & aliis curis, vix erigit animum ad describendam contritionem concipiendam, & ita ibi August. dubitabat de vera salute, non autem de præsumpta ad concedendam absolutionem, & ecclesiasticam sepulturam, quod omnes debemus animaduertere, & concionatores frequenter prædicare.

16 Quarto infertur, quod vt pœnitudo peccati perueniat ad gradum contritionis necessarium, oportet, pœnitentem plus odisse peccatum, quam quoduis aliud malum pœnæ odio dignum, simul & velle vitare idem plus, quam quodlibet aliud malum vitatu dignum. [f]

17 Quinto infertur, non esse contritum cum, qui actu, aut virtute nõ est eo animo, vt malit generatim pati quamlibet pœnam, quam mortifere peccare, aut peccasse, quidquid Innoc. [g] senserit. Quoniam, [h] omnis, qui est contritus, habet charitatem: & omnis, qui charitatem habet, Deum plus quam se amat: & omnis, qui Deum ita amat, mauult perdere se, & suam vitam, quam Deum: & cum per peccatum mortiferum perdatur sibi Deus, consequens est, vt malit (saltem generatim) omnia mala pati, quam sic peccare. Dixi autem, generatim: quia nemo [i] tenetur ad conferendum speciatim, reputando secum, quod malit illud, & illud, mortis genus & pœnarum pati, quàm peccare, peccasseue. Immo id esset imprudentiæ: sicut & imprudens foret confessarius, qui interrogaret pœnitentem, malletne potius filios suos, vel se mortem obiisse, quam peccasse: aut sitne paratus

Universidad de Deusto
Biblioteca

potius mori,perderéve filios,quam mortiferum peccatum admittere? Quoniam nimia est huiusmodi tentatio,&,[a] sicut delectabilia plus mouent animum ad delectandum, si speciatim recogitentur, quam si generatim:ita terribilia multo plus terrent,si speciatim cogitentur,quam si generatim,& fieri potest, vt qui generaliter malit omnia mala pati, quàm mortifere peccare, nolit hoc, aut illud malum speciatim consideratum, quocirca satis est confessario, vt videatur ei pœnitens sufficientem peccatorum pœnitudinem habere.

18 Si vero intellexerit, eum minime eam habere, laboret quantum poterit addere ei animum ad eam habendam, & ad malendum perdere in genere alia omnia sua bona, quam Deum, qui est summum bonum eius,& omniũ,sine quo nihil est bonum. Quod si forte non possit eius animũ ad tam excellsum contritionis gradum attollere, contendat eum eleuare saltem ad hoc, quod verè ipsum pœniteat,quod talem non habeat,per ea quæ breuiter,[b] tanguntur, & hoc sufficit, vt sit contritus,vel saltem ita attritus,vt possit absolui. [c] Quæ conclusio non parum consolationis secum adfert,& est communis apud S. Tho. & S. Bonauen. & omnes Theologos. Diximus, Saltem ita attritus,vt possit absolui,quò tollamus scrupulum, quem vir quidam valde doctus, & pius sanctissimæ Societatis Iesu nobis contra hoc insinuat. Eo quod pœnitere, ac dolere quod aliquid non habeam,non est illud habere: sicut nec dolere eo,quod non communicauerim, est communicare,neque perinde valet.[d] Neque animo discruciari eo quod non sim confessus, est confiteri: sicut nec velle arborem conscendere, est ipsam conscendere. [e] Dicimus itaque re vera pœnitere quem, eo quod non habeat contritionem,non esse illam habere (saltem formaliter) neque pœnitere me, quod non valeo pœnitere, quantum mihi expedit ad contritionem habendam, sufficit ad ipsam habendam: nisi alias iam ipsam habeam: sufficere tamen ad credendum, me habere iustam attritionem, quo possim à confessario absolui, & à Deo veniam obtinere,media sacramentali absolutione. Quin & dici posset, esto talis dolor non sit contritio formalis: desiderium tamen habendi eam, adiuncto iusto dolore, quo dolet se non posse peruenire ad contritionis perfectionem (saltem virtualiter) esse ipsam contritionem in voluntate partis intellectiuæ sitam, fomento Dei auxilij bona desideria fouentis, etiam si pars sensitiua recalcitret. Vtilis,& desiderata breuitas, quam liber expostulat, negat locum aliis replicationibus, & triplicationibus,potius subtilibus,quam fructuosis, quod autem hucusque dictum est, nobis videtur sufficere ad scopum,quem proposuimus.

19 Porro bonum signum est, quod pœnitens sua spõte affirmet,se malle mortuum esse, aut quid aliud simile pati, quam peccasse, iuxta sententiam doctissimi Card.Ioan.à Turrecrem. [f] qui secutus S. Bonauenturam tenet,peccatorem, qui secum statuit, potius peccare mortaliter, quam mori, non esse absoluendum: illi vero, qui nihil circa hoc secum deliberauit,etiam si dubitet,quid faceret, dum se in tali articulo constitutum adspiceret,non esse denegandam absolutionem: dummodo habeat propositum non peccandi,& nollet offendere Deum, etiam si talis illi occurreret occasio. Quocirca valde deplorãdi sunt, qui ad confessionem, & communionem accedunt cum proposito vindicandi se auctoritate sua propria de illis,qui eos alapis,aut plagis cæderẽt,aut fustibus percuterent,vel proditores,latrones,meretrices, Iudæos,Sarracenos,Hæreticos,vel aliis huiusmodi nominibus compellarent, aliáve simili iniuria afficerent. Eodem item modo deplorandi sunt illi, qui ad prædicta sacramẽta accedunt antequã exuant suam depraua tam voluntatem vtendi hac, vel illa illicita voluptate,si ea, vel illa occasio eam percipiendi cum aliqua muliere, vel viro eis occurreret.Illi etiam,qui antequam ab animo depellant propositũ perpetrandi quidquid Rex,pater,Dominus,amicus,aut socius ipsis præciperet,aut rogaret,etiam si lethale crimẽ illud esset,præfata sacramenta sumunt.Horum profecto misereri debemus,ipsosque cum lachrymis compassionis rogare,vt attendant, se in quodá diabolico statu, quæ damnatio æterna est, delitescere, qui tali cõfessione,& cõmunione magis ac magis excrescit.[a]

20 Sexto infertur,dolorem sensus,lingultus, planctus, lachrymas,& id genus alia non esse ad contritionem necessaria: quoniam sufficit dolor voluntatis rationalis ex pœnitudine manans: tum per supra dicta: tum quia,[b] hic dolor non est in manu nostra, licet vtile sit illum habere, & desiderare,fleréque largius eo, quod peccauerit, quàm quod alia damna ei acciderint. [c] Cui consequens est illud Paludani,[d] scilicet pœnitentem debere hoc desiderare,non esse intelligendum de debito obligationis: sed decentiæ tantum & vtilitatis. Parique ratione non inconueniens fuerit, vt pœnitens maiore dolore sensus afficiatur ob mortem patris, aut alterius cognati, vel plagam propriam, quàm ob peccatum admissum: quod passim contingit. Immo neque oportet, vt is dolor voluntatis rationalis sit intensior alio quouis dolore rationalis voluntatis ob alia multa concepto.[e] Sufficit enim,vt pluris faciat malum peccati & ob id perdere, vel perditisse Deum, quàm quoduis aliud malum generatim ad finem euitandi illud, dolendique non euitasse. [f] Quinimo satis est, vt velit, conetúrque ita dolere, & si non possit:doleátque ex animo se non posse id facere, [g] & subinde quamuis intensius persentiat,& defleat,mortem patris, quam peccatum admissum: satisfacit tamen, si non modo malit Deum non offendere, vel offendisse, quàm patrem suum viuere.

21 Septimo infertur, quod dolor sensilis ex pœnitentia nascens,& alia corpus affligentia, qualia sunt ieiunare,cilicia vestire,humi accubare,& aliæ similes austeritates non debent adeo modum excedere, vt humani corporis habitudinem corrumpant, efficiántque pœnitentem inhabilem ad faciendum ea, quæ secundum suum statum facere tenetur. Dolor enim ille nititur amore Dei,super omnia dilecti, qui huiusmodi nimietatem reiicit.[h]

22 Octauo, quod licet aliqui sentire videri possint,[i] de singulis peccatis mortalibus singulas pœnitudines esse habendas: contrarium tamen est tenendum [k] scilicet sufficere, quod peccatorum pœnitudo adeo sit extensa, vt saltem virtualiter protendatur ad vniuersa mortifera, tam ea, quæ meminit, quam quæ non meminit. Non enim est necesse, vt pœnitens recogitãs, confiténsve sua peccata de vnoquoque peccato mortifero specialem, & singularem eius pœnitudinem concipiat:sed satis est,vt cõcipiat

genera

a Vt perite ait idẽ Angelic⁹ doctor,dicto,q.9.

b Infra c. 10.nu.4.

c Iuxta Paludanũ in lib.4.sent. dist. 17.q. 1.art.5.

d Vt probamus in cap. vt qd parũ. de consecrat. dist.1. post Ioã. Turrecrem. cõtra glo. ibidem.

e Vt ait gloss. in l. in vẽdentis. C. de cõtrahen. emption.

f In Sum. de pœnit. dist. 3.

a Arg.c.fi pprerea. 8.ca.fi cui de pœnit. d. 1.

b Vt S. Tho.in 4. libr. sent. dist. 17.q. 2.ar.1.q.1. & art. 2. quæst.1. & 2.ar.

c Secundũ omnium meatem. d In dicto 4.lib.sent. dist.17.q. 1.art.5.approbatum à recẽtioribus.

e Per dicta supra hoc capit. num.4.

f Iuxta Maior. in 4. li. sent. distin. 14. quæst.2.

g Per dicta supra nu. 18. & nu.19.

h Capit. fi mediocriter. de cõfec. dist.1. & tradit S.Tho. in 4.lib.sent. dist. 17.q. 2.art. 3. & Opusc. 2. ar.9.

i Videlicet Raym. summa.& Aug. ver. contritio. §. 1. Ludolph. 2. part. vitæ Christi, cap. 20.

k Cũ Ioã. Maior. in 4.lib sent. dist. 17.q. 4.& Card. S. Sixti eruditissimo Tomo 1. Opusculor. Opusc. 4. q. 2. & super 3. part. S. Thom. q. 87. art. 1.

generalem eiusmodi pœnitudinem, quæ virtute se extendat ad omnia mortifera: siue id faciat ab initio, cum incipit reuocare in memoriam peccata confitenda:siue inter reuocandum: siue quouis alio tempore, vel temporis momento, qualis est pœnitudo, qua pœnitent Deum tam mortifere offendisse quouis modo cum proposito,saltem virtuali,confitendi, & satisfaciendi quãdo,& vt necessum fuerit,& numquam amplius sic offendendi, eo quod eum super omnia diligit, capitalémque eiusdem offensam plus, quam quidvis aliud odio dignum odit.[a]

23 De hoc intelligitur illud Ezech. cap.33. [b] *In quacumque hora conuersus fuerit, & ingemuerit peccator, &c.* Nam,vt alia omittam, si de singulis peccatis singulæ pœnitudines concipiendæ essent, contingeret casus, in quo quis adhuc viuens priuaretur potentia consequendi salutem æternam,cõtra expressa canonum sacrorum testimonia, [c] & contra prædictum Ezechielis locum. Nam qui mille peccara lethalia commisisset, & solam quartam horæ partem victurus ægrotaret,aut ad suspendium duceretur, non posset viuens concipere de illis mille peccatis mille pœnitudines ad id necessarias, quò saluaretur. Nolumus tamen dicere, quod sicut eiusmodi pœnitentia generalis sufficit ad remissionem omnium peccatorum obtinendam: ita etiam sufficiat ad eximendum pœnitentem ab obligatione reuocandi in memoriam,& detestandi tempore debito omnia genera, & species illorum,quæ peccauit,enumerando illa numero certo,vel verisimili confessario.

Dixi, *Genera, & species*: quia non tenetur singulorum criminum cuiuscúmque speciei in particulari reminisci, neque etiam in indiuiduo singula detestari.[d]

24 Nono, non esse necessariam pœnitudinem supra definitam ad condonationem venialium consequendam:neque consequenter oportet,vt pœnitudo vnius venialis ad aliud extendatur, tum quia sufficit ad remissionem venialis quicumq; dolor, siue actualis,siue virtualis:quamuis non sit tam magnus, quàm exigitur ad delenda peccata mortalia, [e] tum quia, vnum veniale potest remitti sine alio. [f] Quia illa venialia tantummodo remittuntur, ad quæ dolor ille, siue actualis,siue virtualis extenditur.[g] Cæterum qui dubitat, an peccatum sit mortale, vel veniale, debet ita illius pœnitere,ac si esset mortale, vel saltem cum conditione,Si,& Quatenus esset mortale,secundum illud Auguſt. [h] *Tene certum, & relinque incertum.*

24 Contritio delet omne peccatum etiam ante confessionem.
25 Quæ semper fuit necessaria, sed non statim post peccatum. num. 26.
26 Pœnitudo quæ sufficiat ad condonanda peccata.
27 Contritio quando, & in quibus casibus necessario habenda. & num. 28.
29 Contritio vt habetur sine memoria peccati nondum remissi. & num.30.
31 Pœnitudo maior de maiori peccato bona sed non necessaria.
32 Contritio carens debitis circumstantiis non est contritio.
33 Attritio duplex, & quæ non sufficit ad absoluendum confitentem. & 34. & 35.
36 Pœnitentia minor sufficit baptizando, quam absoluendo.
37 Attritio quæ cognoscitur non esse contritio non sufficit baptizando.
38 Attritus vt fit contritus, & non attritio contritio.
39 Contritio perficitur gratia, & ad eam mouent sex.
40 Contritionis effectus qui sint.
41 Contritio quod non sit pars pœnitentiæ, & attritio sit mala, hæresis.
42 Contritio quæ sufficit, & quæ nõ ad absoluendũ. & nu.45.
43 Sacramentum baptismi per se tendit in peccatum, Eucharistiæ per accidens.
44 Attritio quæ sufficit ad Eucharistiam non valenti confiteri, & quæ ad absoluendum valenti confiteri.

a Vt supra hoc eodẽ cap.nu.29. tradidimus.

b Relatũ in cap.pẽderet. 30. distin.

c In cap.3. de pœnit. dist.7. & d.cap.ponderet. 30. distin.

d Id,quod etiam sentit Medinà vbi supra. et iuxta S. Tho. receptum in 3. part.q.87. art.1.ad 1. & in 4. li. sent. dist. 16. quæstiũcula 2.

e Vt idem vbi supra tradit.

f Iuxta eũdem S. Thom. in dicta 3. par. q.87. art.4.

g Capit. fi quis autẽ de pœnit. dist.7.

24 DECIMO infertur,verum esse,id quod fere omnes asserunt, nempe frequenter per solam contritionem, etiam ante confessionem, & pœnitentiæ sacramentum actu susceptũ condonari mortifera peccata,[a] quod & nos, [b] nuper tradidimus: licet Magister Gratianus, [c] cum aliquot antiquioribus dubitasset, de quo tamen hodie non licet dubitare post declarationem Conc.Trid.[d] quod tamen addit, huiusmodi condonationem, & reconciliationem non esse adscribendam Contritioni sine sacramento, id est, confessionis voto, quod in illa includitur, quia talis condonatio non est credenda fieri per solã pœnitudinem, & dolorem inde natum: sed potius per gratiam,quam ita pœnitenti donat Deus,quaque illa pœnitudo fit contritio. [e] Gratia enim causa est formalis condonationis peccatorum. [f]

25 Vndecimo infertur,quod sicut nunc in lege gratiæ contingit, sola pœnitentia peccata dimitti, sic etiam ante eam in lege naturæ scripta,vera pœnitentia remittebantur, id, quod euidentiore ratione dicendum est. certum etenim est, quod tunc nondum erat sacramentum pœnitentiæ institutum,nec sacramentalis confessio. Certum item, quod etiam tunc erat remissio peccatorum, etiam mortalium: & ita nisi per pœnitentiam virtutis actum,& contritionem illa contigisset, nullatenus alias contingere poterat. Facit,quod licet, vt prædictum est, sine sacramento pœnitentiæ, actu susceptο, contingat aliquando remissio peccatorum: numquam tamen contingit sine pœnitentia. Hæc enim pœnitentia semper fuit,est,& erit iure naturæ ad salutem necessaria,[g] nulláque necessitas excusat ab ea.Etenim, qui post lethale crimẽ admissum ante mortem non est verè contritus, licet non detur ei spacium ad recolendum, & detestandum peccata sua, ob id potissimũ, quod in ipsa peccati perpetratione moritur,vel subitanea morte corripitur,absque dubio damnabitur: licet ille,qui confiteri ea non potuit, si contritionem habuit, excusetur ab obligatione confitendi.[h] Dixi,pœnitentia vera: non autem pœnitentia qualificata, modo supra dicto: nam hæc est vna ex tribus sacramenti pœnitentiæ partibus, & includit in se propositum confitendi, [i] quod nunquam fuit necessarium ante legem gratiæ,nec lege naturali præcipitur plus, quàm ipsa confessio,sicut postea dicemus,[k] neque plusquam sacramentum pœnitentiæ, quod est legis nouæ tantum,secundum omnes.

26 Duodecimo infertur, quæstionis non mediocris esse, An possit inueniri pœnitudo, cui tota hæc nostra definitio conueniat, per quam peccata mortalia non condonentur? Scotus enim, [l] & Card. S. Sixti, Caietanus,[m] aiunt posse. Tum quia iuxta eos pœnitudo prædicta diuiditur in eam,quæ appellatur formata,hoc est,quam gratia Dei iustificans, & condo-

a Iuxta cap. dixi & cepit. magna de pœnit. dist. 1. & S. Thom. 3. part. q.86. ar.2. & in 2.lib.sent. dist.17 ar. 1. quæstiũcula 2. à Palud. & aliis receptũ, & à Panor. in cap. Deus, qui de pœnit. & remiss. b Ita Scot. lib.4.sent. dist.17.q.2. ar.1. quæstiũcula 1. & seq. c In capit. penult. §. quibus. præfatæ. dist. d Sess 14. cap.4. e Iuxta gloss. receptam in cap. conuertimini. de pœnit. dist.1. f Secundũ S. Tho. 1. 2.q.113.ar. 8. & in 4. sent. dist. 1. art. 4 quæstiuncula 1. & tradidim⁹ latius in cap. conuertimini nu.1.& in dicto c. ecce nu.4. & 5. de pœ. dist.1. g Sicuti late in gloss. Sũmæ de pœn. dist. 1. & dist.5. probauimus. h Vt post, & ante aliospraxim. S. Anton. in 3 parte tit. 18.§.2. i Vt sequit S.Tho. in 4.lib.sent. dist.17.q.2. ar.1. quæstiũcula 1. k In c.fin. num.2. l In 4 lib. sent. dist. 14.q.2.art. 2. m Tomo 1 Opusculor. Opusc. 1.q. 2. & quæst.4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nans peccata format, & ornat: & in eam, quæ informis dicitur, hoc est, quam prædicta gratia non ornat. Tum quia peccator non potest sibi suo solo libero arbitrio, sine gratia gratum faciente quærere veniam,[a] & secundum prædictos potest præfatam pœnitudinem concipere viribus suis naturalibus, quibus Deum super omnia diligere possumus. [b] Tum quia eiusmodi pœnitudo non est vltima, & immediata dispositio ad gratiam: quoniam alioquin scire posset quis, se esse in statu gratiæ sine vlla reuelatione, quippe qui scire posset, se habere eiusmodi pœnitudinem: quod est contra expressa sacræ Scripturæ, & iuris testimonia. [c]

Contrarium tamen nobis videtur verius, [d] quia eiusmodi pœnitudo non potest haberi sine amore Dei super omnia, qui solis viribus naturalibus sine gratia haberi nequit post Adami peccatum, [e] tum quia licet Scot[e], [f] teneat, posse nos post Adæ peccatũ nostris propriis viribus diligere Deum super omnia: addunt tamen, neminem ad eum gradum peruenire, qui gratiam Dei non assequatur. Quinimmo subijciunt, non solum prædictam actualem pœnitudinem, sed etiam virtualem, quæ ex amore Dei super omnia resultat, sufficere, esseque vltimam, & immediatam dispositionem ad gratiam Dei gratum facientem quærendam, ita vt nemo ad eam perueniat, quem misericordissimus Deus sua gratia non donet.

Neque obstat fundamentum alterius opinionis, videlicet, quod hanc opinionem sequitur, posse nos scire Deo esse gratos sine reuelatione speciali: quia negamus, nos posse scire, quod pœnitudinem omnibus prædictis qualitatibus ornatam habeamus: tametsi frequenter iuste id credere possimus.

27 Decimo tertio infertur, quod licet sic toto tempore, quo quis se agnoscit lethale peccato mortuum de bono cõsilio debeat à curare, vt tam graui morbo resurgat, periculúmque mortis subitæ, ac æternæ effugiat, iuxta illud Eccl. 5. ***Ne tardes conuerti ad Dominum, & ne differas de die in diem.*** [g] non tamen ad id tenetur præcepto, ad nouum peccatum mortiferum obligante: nisi ea temporis parte, qua memoriæ occurrit quoad vsum, id est, cupiẽdum, vel renuendum, committendum, vel omittendum, secundum communem opinionem. Immo neque tunc ob ea, per quę id affirmauit Adrianus, [h] & ob ea, quæ nos addimus, [i] quidquid Catharinus, [k] dicat de Caietano, qui secum pugnat in eo, quod facile potuit eum excusare, si voluisset. Et hoc est tenendum, quoniam sicut alia præcepta affirmatiua de baptismo suscipiendo, & cõfessione facienda non obligant sub pœna noui peccati, nisi pro tempore necessitatis: ita per consequutionem præceptum affirmatiuum de se conuertendo non obligat sub pœna noui peccati lethalis: nisi in articulo necessitatis, in illo vero sic. Quamobrem ad prædictam pœnitudinem concipiendam tenebimur imminente articulo mortis naturalis, vel violentæ, vel administrandi, suscipiendive aliquod sacramentum. [l] Immo etiam instante populi necessitate aliqua grandi, cui absque orationis feruore prouideri non posset. [m]

28 Decimo quarto infertur, quod licet salutare ac frugiferum consilium sit, vt toties concipiamus pœnitudines omnium peccatorum mortalium, tam iam aliàs contritorum, quàm aliorum, quoties ea nobis memoriæ occurrerint: non tamen est præceptum, quod nos obliget ad eam habendam bis speciatim de eodem, quia Deus non iudicat bis in idipsum. Naum. 1. [a] tametsi teneamur, ne vmquam illud nobis placeat actu, vel virtute: quoniam licet illa noua (vt ita dicam) complacentia non suscitet illam priorem culpam, quæ iam extincta fuit: producit tamen nouam ei similem. [b] Vnde licet illud aliquorum consilium, vt peccata præterita, etiam bene confessa, frequenter ad memoriam reuocemus, quo melius illa iterum atque iterum detestemur, & veluti quendam myrrhæ manipulum, id est, sanctæ tristitiæ de illis faciamus, vehementer probem, quo ad peccata, quæ suapte natura tristitiam, metum, aut terrorem incutiunt: non tamen crediderim, eos intellexisse de illis, quorum refricata memoria ad illicitam delectationem instigat. Cuiusmodi sunt peccata carnis, magni cuiusdam honoris, & lucri temporalis: quinimmo consultius existimarem, eorum nunquam amplius in particulari meminisse: nisi quando opus est semel illa confiteri cum debita contritione, vt recte insinuat Frater Ludouicus à Granata Dominicanus, vir vita, & doctrina concionator omnibus numeris absolutus, in eo libro admodũ sancto & celebri, quem de oratione composuit: vel quando appetitus carnis sunt probe mortificati per vehementem aliquam contemplationem, aut orationem, siue per eximiam quandam abstinẽtiam, siue per morbos, aut dolores. Quoniam omne delectabile in particulari consideratum ad sui desiderium allicit. [c]

29 Decimo quinto infertur, magnæ prudentiæ, sanctíque consilij esse curare, vt post peccatum admissum, quàm citissime nos eius pœniteat: cum per id, etiam ante confessionem in Dei gratiam redeamus. adeo quidem vt fieri possit, vt qui centies mortaliter peccauit per totum anni ab vltima confessione spacium, non manserit quatuor horis sine Dei gratia: eo quòd statim ac peccauit, singulorum peccatorum legitime pœnituerit. Quocirca multi simplices sunt merito instituendi, existimantes eos, qui mortaliter deliquerunt, semper esse in crimine quousque confitentur. Nam, vt supra declarauimus, ad hoc, vt à peccatis resiliant, satis est eis habere excellentem illum dolorem, supra definitum: quamuis remaneant obligati adhuc ad confessionem. cæterum, cum huiusmodi homines raro, vt pote rudiores, doleant, vt dolere conuenit, nisi quando confessarium adeunt, [d] ideo consilium optimum & sanctissimum esset eos inducere ad frequenter confitendum, & saltem in tribus festis Paschalibus, & in festo Assumptionis Deiparæ virginis. Eo item respectu conducit, maximè subito post peccatum contritionem habere, ne videlicet bonorum operum, quæ ante confessionem fiunt, iacturam faciamus: quæ quidem perirent, nisi adesset confessio. Nam opera quantumcunque moraliter bona, si fiunt extra charitatem in statu peccati mortiferi, absque dubio pereunt, & mortua reputantur, quantum attinet ad gratiam & gloriam promerendam, [e] licet quoad alia prosint, [f] in quibus tribus locis alias late id tradidimus. [g] Tradit etiam post alios Ioan. Maior. [h]

30 Decimo sexto infertur, quod (quidquid dicat B. Antoninus) [i] tenendum est, quod peccator licet neque speciatim, neque particulatim meminisset alicuius peccati mortalis nondum condonati: posset

tamen

a Iuxta Iura sacra capp. de confess. dist. 4. & C. Trid. ca. 2. & can. 2. & gl. in c. magna. & cap. cõuerimini. de pœ. dist. 1.
b Iuxta Scotũ in 2. lib. sent. dist. 28. & in 3. dist. 27. q. 1.
c Videlicet Eccle. & cap. fin. de pœnitent. & C. Trid. sess. 6. c. 9. contra manẽ hæreticorum fiducia & can. 12.
d Quod desciscit eruditissimus Caietanus libr. 1. adnotationũ Caietan. adnot. de sacramẽto pœnitentiæ.
e Vt docet S. Tho declaratus ibidem à Caietano 1. 2. q. 109. ar. 1.
f Vbi sup. & Gabriel qui eũ sequitur in dicto 3. lib. sent. dist. 17. q. 1.
g Et Iuxta S. Thom. & cõmunem in 4. libr. sent. distin. 17. & Caiet. Quolib. 7. h In 4. de Confes. q. 5. & Card. S. Sixti Quolib. 7. i In 3. par. glos. Summe de pœ. dist. 5. nu. 10 seq.
h Vbi supra.
i Secundũ omnes.
k Secũdũ Adrianũ vbi supra

tamen de illo contritionem habere, concipiendo pœnitudinem modo supra dicto qualificatam. Aliter enim sequeretur, eum qui alicuius peccati mortalis nondum remissi recordari non posset, esse extra statum salutis, [a] & quamuis responderi possit in tali casu, amorem, quo diligitur Deus super omnia, sufficere, [b] replicari tamen posset, [c] eiusmodi amorem esse contritionem virtualem.

31 Decimoseptimo infertur, quod licet de grauiori peccato, grauior requiratur pœnitentia, siue pœnitudo: hoc tamen est intelligendum de consilio, & honestate, [d] non autem de necessitate, [e] quoniam definitio supra tradita nihil tale requirit. Et quia secundum mentem cõmunem doctorum, [f] pœnitudo circumamicta debitis circunstantiis, & supradictis, quantumcunque sit remissa, & breuissimo tempore, etiam in instanti concepta, satis est ad crimina diluenda quantum ad culpam, & ad commutandum pœnam æternam inferni in temporalem purgatorij, contra sententiam Scoti, [g] quæ hodie communiter non probatur.

32 Dixi, ***Debitis circunstantiis***: quoniam si ego alienum retineo, & potens restituere non restituo: vel habeo odium mortale, quod ab animo non expello: vel non relinquo sodalitia, & occasiones valde propinquas peccandi mortaliter: vel non peruenio ad concipiendum propositum actuale, quo mallem potius mori, quàm mortiferè peccare, non habeo veram talem pœnitentiam, neque proinde consequor remissionem.

33 Decimooctauo infertur, quod pœnitentia de peccatis imperfecta, quam neque debitæ circunstantiæ, neque qualitates prædictæ ornant, poterit nuncupari attritio: non autem contritio, quæ [h] est duplex. Altera eorum, quos pœnitet mortaliter peccasse, vellẽtque non peccasse: sed non omnino statuunt à peccatis suis abstinere. Altera eorum, quos pœnitet quidem peccasse, & statuunt amplius non peccare, non concipiendo peccatum, vt rem supra omnia detestabilia detestandam, neque reputando ipsum vitandum supra omne vitabile. Quinimmo, etiam pœnitudo illa, à nobis supra definita, quam habent illi, qui detestantur peccatum supra omne detestabile, ipsúmque vitare proponunt supra omne aliud merito vitandum, est attritio, vt ipse arbitror, quoadusque Deus propter suam misericordiam, gratiam suam impartitus fuerit: sed est alterius speciei, secundum eundem, appellatúrque contritio informis. At secundum opinionem communem, quam supra secuti sumus, cuicumque habenti eiusmodi pœnitentiam Deus pro sua misericordia statim elargitur gratiam: & subinde non inuenitur sine gratia.

34 Prima species prædictarum attritionum non sufficit, vt per eam solum remittatur peccatum, immo neque per eam, & absolutionem sacramentalem simul: quinimmo peccat, qui cum ea petit, aut accipit absolutionem. Id quod etiam est dicendum de illa pœnitudine, quam quis concipit ob id solum, aut saltem principaliter propter detrimentum honoris, quietis, aut vtilitatis temporalis, aut propter metum infamiæ, laborum, aut pœnæ temporalis, vel æternæ: quamuis talis pœnitudo non sit peccatum, neque malum opus (vti quidam dixerunt) immo potius est laudanda: nisi quando eo animo concipitur, quod peccaret, vel à peccato non cessaret, nisi eiusmodi malum, vel metus intercederet. Quoniam hoc iam esset nouum peccatum adiungere, [a] vt supra diximus.

Secunda item species attritionis non sufficit, secundum eundem, vt propter illam remittantur peccata, etiam absolutione sacramentali adiuncta: licet sufficiat ad ipsam absolutionem licitè petendam ac recipiendam absque vlla culpa: & ad hoc, vt illa ita sit valida, vt non teneatur reiterare confessionem: immo etiam ad obtinendum effectum sacramenti, quando pœnitens prædictam pœnitudinem fuerit consecutus.

35 Ab hac opinione propter summam eius auctoritatem, & quia ei à nemine contradicitur, hucusque nunquam fui ausus discedere: sed nunc, sub debita censura, videtur, cum, quem iure, & ex animo pœniteat mortaliter peccasse, & statuit in posterum nunquam amplius peccare, ob id principaliter, quod peccatum est offensa Dei, & credens sine crassa ignorantia, suum dolorem esse in id sufficientem, confitetur sacerdoti, recipitque sacramentalem absolutionem, non solum satisfacere præcepto confessionis, sicut ille dicit: sed etiam consequi gratiam, & misericordiam à Patre gratiarum, & misericordiarum: quoniam nulla Scripturæ sacræ loca habent expressè, necessarium esse concipere peccatum tanquam quid maxime omnium vitabile, & detestabile. Solum enim habent, ***Pœnitentiã agite***. Matt. 3. & Luc. 3. ***Pœnitemini***. Marc. 1. & Actor. 3. ***Facite fructus dignos pœnitentiæ***. Luc. 3. [b] ***In quacunque hora cõuersus fuerit peccator, iniquitatum suarum amplius non recordabor***. Ezech. 33. [c] ***Conuertimini ad me***. Ioel. 2. [d] ***Scindite corda vestra***. Ioel. 2. [e] ***Dixi confitebor aduersum me iniustitiam meam Domino, & tu remisisti impietatem peccati mei***. Psalm. 31. [f] Nullum præterea concilium, neque summus Pontifex, neque quisquam ex tot sacris doctoribus, in Decreto citatis, eo modo interpretatus est, quòd iamdiu Concil. Florentin. [g] & denuo Tridentinum [h] clarius, & explicatius dixerunt, nempe, necessarium esse dolere de peccatis cum firmo proposito non peccandi de cætero, & cum spe veniæ: neque requirunt huiusmodi reflexiones, comparationésque difficiles, paucissimis cognitas, & paucioribus vsitatas. Quinimmo B. Augustinus [i] constituens differentiam inter conuersum, & versum, dicit, versum esse, qui timore pœnæ compulsus abstinet à peccato: conuersum vero, qui solummodo, vel saltem principaliter, propter Dei amorem à peccato supersedet, & quia ipsum pœnitet offendisse Deum. Et accedit ad hoc, quod pauci (collatione aliorum) confitentes ab institutione confessionis in nostra tempora fecerunt, & faciunt hoc, quod ille requirit: & pauciores confessarij id suaserunt, & suadent. Immo nostro iudicio Concilio Trident. [k] satis apertè hoc, quod dicimus, intelligit. Quocirca recreat nos audiuisse, fratrem Franciscum à Victoria, virum profecto piissimum, clarissimúmque doctorem, qui Hispanias rara illa sua Theologica eruditione (sacramentali præsertim, & morali) præ suis antecessoribus illustrauit, idipsum asseruisse: quin etiam, quantum intelligo, idem sensit Dominicus Sotus [l] asserens illud, quod in sequenti corollario continetur, quod hoc confirmat. Ex quibus omnibus constat, quam vtilis, & secura sit homini pœnitenti confessio.

a Contra capit. 1. de pœnit. dist. 7. & cap. ponderet. 50. dist.
b Vt Gabriel insinuauit in 3. lib. sent. di. 27. q. 1.
c Quod ita sup. nu. 5. dictũ est.
d Argu. c. tempora. 26. q. 7. secũdum S. Thom. in 4. lib. sent. dist. 17. q. 1. ar. 1. & 2.
e Argu. c. alis. de pœn. dist. 3.
f Quã explicat Ioã. Maior in præcitato 4. lib. sent. dist. 14. q. 1. & di. 17. quæst. 1. g. In dicta dist. 14. q. 2. art. 1.
g Et I Reper. c. quãdo. de consec. dist. 1. cũ in multis locis, tũ in additione.
h In 4. lib. sent. dist. 14. q. 2. vt inferius c. 17. n. 169. explicat.
i In 3. part. tit. 14. cap. 18. in principio.

a Capit. si propterea. & c. si cui. de pœnit. dist. 1.
b Et cap. cõsideret. 5. fin. de pœn. di. 5.
c Et cap. ponderet. 50. dist.
d Et cap. conuertimini. de pœn. di. 1.
e Et cap. scindite. de pœnit. dist. 1.
f Et cap. 1. de pœnit. dist. 1.
g Sub Eugenio iiij. in decreto de sacramentis
h In sess. 14. cap. 4.
i In c. nul. 1ª. 6. quod quamuis. de pœnit. dist. 3.
k præcitata sess. 14. cap. 4.
l Lib. 2. de na. & grat. cap. 15.

Universidad de Deusto
Biblioteca

36 Decimonono infertur, ad illam magnam differentiam, quam idem Magister Sotus ponit inter pœnitentiam peccatorum ad suscipiendum baptismum necessariam,& inter eam, quæ necessaria est ad sacramentum pœnitẽtiæ:videlicet quod ad suscipiendum baptismum sufficit quæcunque pœnitudo & detestatio peccati cum cessatione à peccando, ita quòd sit extra propositum peccandi, & quod non placeat ei peccasse. id, quod ait sentire Concil. Triden.[a] quinimmo addit vbi supra volẽti baptizari sufficere quantulamcunque attritionem,vt baptismi sacramentum illi ponit cõferri:quamuis manifestum sit, illam non esse contritionem:ad sacramentum tamen pœnitentiæ requiri pœnitẽtiam de peccatis propter amorem Dei,& eo quod peccatum est eius offensa: & quod à pœnitente putetur esse contritio,vel saltem non credatur non esse contritio,aitque sibi videri Conc. Trident.[b] id sensisse:per quod plurimum præcedens corollarium corroboratur.

Hæc tamen doctrina, licet satis bona videatur, quantum pertinet ad sacramentũ pœnitentiæ:quantum tamen pertinet ad sacramentũ baptismi admodum noua mihi visa est.quatenus habet,qualemcunque pœnitudinem, etiamsi agnoscatur non esse contritio, adiuncta cessatione à peccatis, satis esse ad baptismi sacramentum suscipiendum:quoniam B. Augustin.relatus in aliquot decretis expresse ait,hominem peccati mortalis reatu implicitum nunquam Dei gratiã assecuturũ,nisi eum veteris vitæ pœniteat. Nam[c] ait, nullum hominem vitam æternã acceptu-rum,qui non fuerit hic à malo per pœnitentiam, fidémque conuersus & per sacramentum, fidei, & pœnitentiæ, id est, per baptismum liberatus & paulo inferius, *Maioribus opus est*,inquit,*de malis suis pœnitentiam agere:*& loquitur de pœnitentia ante baptismum.&c,[d] *Nisi eum pœniteat veteris vitæ, nouam non poterit inchoare, ab hac pœnitentia, cùm baptizantur, soli paruuli immunes sunt.* &,[e] *Agant homines ante baptismum pœnitentiam,&c.* Idipsum eisdem penè verbis affirmat Ambrosius.[f] Quin & alij omnes in aliis locis asserere solent, his, qui post baptismum in peccatum prolapsi sunt, necessariam esse pœnitentiam. Diuinus etiam Petrus Apostolus, Act.2. sic ait, *Agite pœnitentiam, & baptizetur vnusquisque vestrum.* Vbi nõ videtur de quacunque pœnitudine intellexisse:sed de illa, quæ concipitur propter Dei amorem, & eo quod peccatum est eius offensa:& quamuis almum Concil. Trid.[g] dicat sufficere aliquod odium, & detestationem : addit tamen esse necessarium, vt talis sit pœnitentia, qualis ante baptismum exigitur : non tamen explicat qualis illa sit : & consequenter id reliquit antiquæ interpretationi.

37 Quapropter equidem sub debita correctione semper consulerem illis,qui infideles adultos aliquos baptizant, siue apud nos, siue apud Indos,vt prius illos inducant ad pœnitudinem peccatorum mortiferorum, eo quod illis offenderunt Deum,quem super omnia amare,& honorare debuissent. Nec auderem asserere, eis licere baptizare illos, quamuis videant, pœnitere eos non ob amorem Dei : sed ob alias causas. Quin affirmo, perperam agere illos,qui,vt fama est, baptizant Indos antequam videant, eos habere pœnitudinem,quæ videatur contritio:eo quod perũt baptismum,eo respectu principaliter quòd pileus,vel alia ludiera illis donantur:licet aliquã pœnitudinem suæ malæ vitæ leuem,& imbecillem conceperint ob aliquas causas, quæ amore Dei nequaquam nitũtur. Videtur tamen nobis posse aliam assignari differentiam inter pœnitẽtiam ad baptismum suscipiendum necessariam,& illam,quæ ad sacramentum pœnitentiæ necessario requiritur : videlicet quod ad baptismum sufficit pœnitẽtia,seu pœnitudo generalis omnium peccatorum mortalium, totiúsque vitæ malæ transactæ,adducendo ad summum aliqua in memoriam, non descendendo particulariter ad omnes eorum species:qua praxi videtur vsus fuisse diuinus Petrus in baptizando eos, quos primos in festo sancto Pentecostes, Act.2.legimus baptizasse:ad recipiendũ vero sacramentalem absolutionem vltra hoc etiam opus est recolere omnes species peccatorum,& de illis omnibus speciatim pœnitere : licet in indiuiduo non teneatur sigillatim, siue particulatim de singulis cuiuslibet speciei pœnitere, doleréque.[a]

38 Vigesimo infertur,quod quamuis virtute sacramenti attritus fiat contritus : ipsa tamen attritio non efficitur contritio,[b] licet iuxta Scotum[c] quem ex parte sequitur Caiet.[d] superueniente Dei gratia, fiat contritio. Possunt tamen consiliari, intelligendo S. Thomæ de attritione,quæ non est contritio propter defectum intrinsecum ex parte subiecti,& scopi, qui esse debet Deus ipse,vel amor eiusdem:quia videlicet ille dolor non concipitur solum, nec principaliter propter amorem Dei,vel eo quod peccatum est eius offensa,vel iniuria:sed solùm,vel tantùm,aut principalius propter damnum,quod ipsi ex eo contigit,vel timet sibi hac in vita,vel in futura euenturum:huiusmodi enim attritio nunquam efficitur cõtritio, licet ad eã ducat:Scotum vero,eiúsque sequaces,qui contrarium opinantur, de illa pœnitudine,quæ est attritio,& non contritio, non ob defectum istum intrinsecum ex parte obiecti : sed ob aliam causam extrinsecam:qualis est defectus gratiæ, vel propositi de abstinendo.

Vigesimoprimo infertur, non esse nimis firmum illud Ioan.Maioris:[e] videlicet,neminem esse adeo imprudentem,qui tempore,quo peccata sua confessario confitetur,non illa detestetur formaliter,aut virtualiter. Non esse, inquam,nimis firmum : quia inde sequeretur,quemlibet confitentem habere iustam contritionem : quod est contra duo præcedentia corollaria, & dicta in principio huius capitis. Scotus autem[f] non ita laxè loquitur circa hoc, ac quidam aiunt : immo secundum eum, nulla pœnitudo momentanea sufficit ad remissionem peccati : quamuis iuxta communem, quam secuti sumus supra, sufficiat.

39 Vigesimosecuudo infertur, quod causa contritionis ex parte Dei est eius gratia,& misericordia : ex parte vero nostra sunt sex, quæ secundum Raymundum,[g] disponunt ad gratiam obtinendam. Memoria, scilicet, peccati:Pudor ex peccato prouenies:Vtilitas eius:Timor iudicij diuini : Meditari quod per illud cælestem gloriam amittimus, nostrúmque creatorem offendimus : Spes veniam consequendi,& gratiam amissam recuperandi, perueniendique ad fœlicitatem æternam. Conducit etiam maxime ad hoc cõsiderare,[h] quod qui mortaliter delinquit, in effectu Deum à se proijcit : sicque illum tractat,ac si non esset vltimus finis, & subinde ac si non esset summus Deus : reputaréque secum,& ruminare,quidnam faceret, vt à Rege veniam impetraret, si eum negasset esse suum Regem : & quod, si semel Rex illi veniam concederet,quantum sibi caueret in posterum,ne iterum in eandem rebellionem prolaberetur:certo sciẽs à Regis voluntate & nutu pendere vitam suam, sicuti nostra pendet à Deo.

40 Vigesimotertio infertur, quod effectus contritionis est, non solum dolere peccatum quantum ad totam culpam:[a] verum etiam extenditur ad remittendam aliquã pœnæ temporalis portionem, in quã æterna commutatur,[b] non tamen abolet, vt plurimum, totam pœnam:quod nos in extrauagante vnigenitus[c] abundè satis supérque collegimus, vbi de culpa & pœna disputauimus.

Dixi : *Vt plurimum:* quia nonnunquam tanta est contritio, vt deleat omnem culpam,& remittat omnem pœnam,[d] nunquam tamen ob id tollitur obligatio confitendi peccatum,secundum omnium sententiam.

41 Vigesimoquarto infertur,[e] hæresim esse dicere, pœnitudinem, siue pœnitentiã,nõ fuisse quouis tempore necessariam ad impetrandam culpæ mortalis condonationem. Dicere item contritionem non esse vnam ex tribus partibus,quas sibi tãquam materiam substituit pœnitentię sacramentum. Dicere item,esse malum examinare conscientiam ad faciendum peccatorum memoriam cum ipsorum detestatione, & emendationis proposito : quamuis ad gradum integræ contritionis non perueniat. Dicere item,non esse de fide, contritionem non solum includere in se cessationem à peccato, & vitæ nouæ propositum, & inchoationem, sed veteris etiam odium continere,& propositum illud cõfitendi tempore debito cum spe obtinendi veniam, & misericordiam : licet,[f] sufficiat propositum virtuale, quando defectus temporis, vel inculpata consideratio pœnitentis fuit in causa, vt non habeatur formale. Dicere item, cõtritionem iustam non esse necessariam nunc in lege gratię ad culpæ mortalis post baptismum admissæ deletionem.

42 Vigesimoquinto infertur, quod cuidam erudito visum est, dixisse nos supra[g] attritionem cognitam,id est, quæ cognoscitur non esse contritio, non sufficere ad absolutionem. Contra quod opponit multa, quæ alias hic scripsimus:cui nunc breuius respondemus. Primo, nos id non dixisse ibi:licet ex eo tacitè colligatur, multas esse attritiones,quæ nõ sufficiunt ad iustam absolutionem. Qualis est pœnitudo præteriti sine proposito actuali,vel virtuali vitandi futura,vel restituendi male parta.[h] Fateor tamen, me secutum fuisse Sotum,quatenus ait[i] quod ad suscipiendum sacramentum pœnitentiæ requiritur attritio, quam putet pœnitens esse contritionem : vel non putet non esse contritionem.

Secundo, quod licet ex præfato Soti dicto videatur inferri, non sufficere ad absolutionem attritionem illam, quæ cognoscitur non esse contritio : intelligendum tamen est illud necessario de attritione, quæ putatur non esse contritio,nec futura talis, etiã munita calore absolutionis sacramentalis.Cum Sotus sequatur opinionem S. Thomæ, communiter receptam, aientis, sufficere ad deletionem peccati attritionem illam, quæ accedente sacramento fit contritio.

Tertio, quod eius tria priora argumenta vrgent quidem contra sententiam Gratiani[k] quæ habet, per

a Sess. 6. cap. 6.

b Præallegata sess. 14. c. 4. & sess. 6. c. 14.

c In c. firmissime 15. q. 1.

d Cap. omnis de consecr. dist. 4.

e In cap. seq. ibi.

f In cap. 1. & 2. de pœnit. dist. 3.

g Præcitata sess. 6. cap. 6. & cap. 14.

a Vt supra nu. 22. dictum est. b Secundũ S. Tho. in 4. lib. sent. dist. 17. q. 3. art. 2. c In cod. 4. q. 2. art. 1. d Tom. 1. Opuscul. Opusc. 4. quæst. 1.

e In præfato 4. lib. sentẽ. dist. 17. q. 1.

f In d. 4. lib. sentẽ. dist. 14. q. 2. art. 2.

g Relatũ à S. Anton. in 2. p. tit. 14. cap. 18. §. 5.

h Vt in c. fratres. de pœnit. dist. 1. num. 96. diximus.

a Vt ex supra dictis nu. 24. & nu. 31. constat, per c. dixi. & c. magnã. de pœnit. dist. 1. Secundũ S. Tho. in 3. p. q. 86. art. 4 & in 4. sent. dist. 17. q. 1. a. 1. c. De pœnit. & remiss. in tractat. de indulgentiis super 5. in Leuitico. de pœnit. dist. 1. notab. 11. d Iuxta gl. c. mensura. de pœnit. dist. 1. & gl. in c. Deus, qui, de pœnit. & remiss. & glo. extraordinaria. 1. de pœnit. & remiss. & tradit S. Tho. in 3. libr. sentẽ. dist. 19. ar. 1. q. 3. & in 4. dist. 15. q. 2. art. 2. q. 3. & dist. 17. q. 1. ar. 1. q. 1.

b Quod fusissime à sacrosancto concil. Trid. sess. 14. c. 3. & 4. definitum est.

c Vt supra num. 11. & 12. diximus.

d Nu. 36.

e Per cap. pœnitentes. de pœnit. dist. 3. & c. fatlas. de pœnit. dist. 1. cũ multis, quæ ibi adduximus.

f In lib. 2. de nat. & grat.

g In cap. conuertimini. verbi. leprosi & c. omnes. de pœnit. dist. 1. & Ioann. Maioris, & eorum, quos ipse sequitur 4. lib. sent. dist. 14. q. 1.

a In eo. 4 lib. sentẽ. dist. 17. q. 2. art. 1. b Eod. ca. num. 36. c Distin. 1. nu. 4. & 5. d Num. c. eod. dist.

e In d. c. conuertimini. nu. 5

f Vt tradit S. Tho. in 4. lib. sent. dist. 12. q. 1. art. 1. q. 1. ad 1.

g Vt post recep. sent. dist. 1. lib. 4. sent. definiunt à cõcil. Trident. sess. 7. de sacramentis in gen. re. cano. 6. 7. & 8. h Vt docet S. Th. communi ter recept. in 3. p. q. 79. art. 1.

i Secundũ glo. recep. in c. de homine. de celeb. miss. approbatã à Concil. Trid. sess. 13. can. vlt.

k Præsertim, num. 14. & 34.

a Vt supra nu. 22. dictum est. b Secundũ S. Tho. in 4. lib. sentẽ. dist. 17. q. 3. art. 2. c In cod. 4. q. 2. art. 1. d Tom. 1. Opuscul. Opusc. 4. quæst. 1.

e In præfato 4. lib. sentẽ. dist. 17. q. 1.

f In d. 4. lib. sentẽ. dist. 14. q. 2. art. 2.

g Relatũ à S. Anton. in 2. p. tit. 14. cap. 18. §. 5.

h Vt in c. fratres. de pœnit. dist. 1. num. 96. diximus.

sacramentum pœnitentiæ non remitti cuipiam culpam:quia remittitur per cõtritionem præcedentem. à qua quidem sententia nos semper discessimus secuti S. Thomam communiter receptum,[a] vt est videre supra,[b] & in Summa de pœnit.[c] & latius & neruosius in cap. conuertimini.[d] Vrgent, inquã, eius argumenta contra præfatam opinionem : nihil tamen faciunt contra Sotum,neque contra nos,qui fatemur,quamplurimos confiteri cum attritione, quæ sola non facit eos contritos:sed accessione sacramẽti fiunt contriti : quorum de numero maiorem partem plebis esse putauimus.[e]

43 Quarto, quod differentia inter sacramentum pœnitentiæ, & Eucharistiæ quoad hoc propositum non consistit in hoc, quod illud (vt ipse ait) solis infirmis,& mortuis datur:hoc autem solis sanis:[f] sed quod illud per se ordinatur ad sanandum,& per accidens ad sanitatem conseruandam,& augendam : & contra hoc principaliter ad sanitatem conseruãdam & augendam,& per accidens ad sanãdum. Siquidem sacramentum pœnitentię iustè datur secundum omnes eis, quorum de numero maiorem partem plebis esse putauimus.[e]

43 Quarto, quod differentia inter sacramentum pœnitentiæ, & Eucharistiæ quoad hoc propositum non consistit in hoc, quod illud (vt ipse ait) solis infirmis,& mortuis datur:hoc autem solis sanis:[f] sed quod illud per se ordinatur ad sanandum,& per accidens ad sanitatem conseruandam,& augendam : & contra hoc principaliter ad sanitatem conseruãdam & augendam,& per accidens ad sanãdum. Siquidem sacramentum pœnitentię iustè datur secundum omnes eis, quorum de numero maiorem partem plebis esse putauimus.[e]

44 Cuius rei ratio est, quia omnia sacramenta nouæ legis conferunt gratiam,[g] ita frequenter auget charitatem, & non sanat:& contra sacramẽtum pœnitentiæ frequenter per accidens sanat : cum scilicet aliquis credens probabiliter, se esse in statu gratiæ,in quo tamen non est, sumit illud.[h]

Quinto negamus, ex prædicto Soti dicto sequi, quod tanta dispositio requiratur ad suscipiẽdum sacramentum pœnitentiæ, quanta requiritur ad sacramentum Eucharistiæ. Tum quia ad sacramentum Eucharistiæ non solum requiritur cõtritio:sed etiam confessio.[i] Tum quia ad Eucharistiam oportet, putare se esse in statu gratiæ : ad absolutionem autem sufficit putare, se ita esse attritum, quod, mediante illa, fiet contritus.

45 Sexto negamus, sufficere ad absolutionem sacramentalem attritionem, siue pœnitudinem, qua peccator cessat à peccato propter solam pœnam inferni, quatenus pœna est,si nullus actualis,vel virtualis Dei amor, vel odium peccati, quatenus est ipsius offensa eum comitetur, per dicta supra.[k]

De confessione sacramentali, secunda parte sacramenti pœnitentiæ.

CAP. II.

1 *Confessio sacramentalis quid.*
2 *Confessio non fuit inducta iure naturæ.*
3 *Sed diuino Iesu Christi Domini nostri.*
4 *Confessio facta laico non est sacramentalis.*
5 *Confessio sacramentalis exigit multa. & 6. 7. & 8.*
6 *In quibus multi errant.*
9 *Confessio, quo tempore facienda, lege diuina.*
9 *Quo humana : & quo extra illa. & num. 10.*
11 *Confessio sacramentalis fuit instituta à Christo.*
11 *De omni mortali, & eius circunstantiis.*

FACULTAD DE TEOLOGIA Univ. de Deusto BILBAO

Universidad de Deusto
Biblioteca

SECVNDA pars sacramenti pœnitentiæ est Confessio sacramentalis (quam vocalem, & auricularem appellamus, eo quod voce, & in aurem secreto fiat) quam adentes aliquid recentiorum definitioni, præsertim Gabrielis [a] in hunc modum possumus definire. Confessio sacramentalis est *peccatoris accusatio, secreta, de suis peccatis, coram proprio sacerdote, vt ab illis sacramentaliter absoluatur.*

Dixi, *Accusatio*, pro genere, ex quo & differentia debet constare omnis definitio, [b] & ad differentiam accusationum, & confessionum iudicialium, vel quæ accidunt extra iudicium: quæ quidem non gratia seipsos accusandi, sed propter alios fines fieri solent. [c]

Dixi, *Secreta*, tum ad excludendum generalem illam, publicámque cõfessionem, quæ fit in principio, aut medio Missæ, vel alias sæpissime: tum ad insinuandum non esse necessarium, vt fiat publicè, vel aliquo tertio audiente: quamuis etiam aliis audientibus facta valere possit. [d]

Dixi, *De suis peccatis*, ad reijciendũ illam, qua quidam se de virtutibus, quidam vero de peccatis alienis accusant. [e]

Dixi, *Coram sacerdote*, ad excludendam illam, quæ fit alij: quoniam illa non est sacramentalis. [f]

Dixi, *Proprio*, id est, habenti iurisdictionem in foro conscientiæ supra illum, qui seipsum accusat. [g] Nam illa, quæ fit alij, quam proprio sacerdoti non est sacramentalis: siquidem absolutio facta ab illo, qui non est sacerdos: vel à sacerdote, qui non est proprius, non est sacramentalis. [h]

Dixi, *Vt ab illo absoluatur*. quoniam quæ fit propter alium finem, non est sacramentalis: cum essentia sacramenti pœnitentiæ in absolutione consistat. [i]

2 Ex qua definitione infertur primo, illam confessionem Domini nostri Iesu Christi, Matth. 11. *Confiteor tibi, Pater cæli, & terræ.* & alias multas huiusmodi confessiones, quarum in multis Psalmis fit mentio, non fuisse sacramentales: sed potius Dei laudes.

Infertur secundo, hanc confessionem sacramentalem nõ fuisse iure naturali inductam, cum post aduentum redemptoris nostri omnia sacramenta nouæ legis initium habuerint, [k] & ita consequenter post Christi Domini aduentũ incœpit sacramentalis confessio, quæ est vna pars sacramenti pœnitentiæ. [l]

3 Infertur tertio, quod sacramentalis confessio, [m] non fuit inuenta, neque instituta in paradiso terrestri, [n] neque à Iosue, [o] neque à Iacobo Apostolo, [p] neque ab Ecclesiæ consuetudine, [q] sed immediatè à Christo Domino nostro: [r] etenim ex præfata definitione colligitur, hanc confessionem sacramentalem esse partem substantialem eius. [s] Id quod etiam explicuit Conc. Trident. [t] declarans id fundari irrefragabiliter in illo Ioan. 20. *Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis retenta sunt.*

4 Infertur quarto, confessionem factam homini laico non esse sacramentalem, ob idque suo loco & tempore repetendam esse. [u]

5 Infertur quinto, huiusmodi confessionem sacramentalem, & auricularem, vt legitima sit, requirere sexdecim conditiones, quæ iis versibus continentur.

Sit simplex, humilis confessio, pura, fidelis,
Atque frequens nuda, & discreta, libens, verecunda,
Integra, secreta, & lachrymabilis, accelerata,
Fortis, & accusans, & sit parere parata.

Quæ quidem sexdecim conditiones explicantur à S. Thom. [a] & à S. Antonino [b] nõsque etiam [c] copiosius & vtilius explicauimus, dicentes in summa, quod *Simplex*, insinuat, quod sit sine plica generalitatis, vel disiunctionis verborum, sic vt confessarius peccatum ita intelligat, vt possit discernere, an sit mortale, vel veniale.

6 Circa quod multi grauiter errant, qui mortaliter peccarunt nimis comedendo, nimis bibendo, loquendo, ridendo, murmurando, irridendo, iocando, & alia similia faciendo: quæ cum possint esse, immo frequenter sint venialia, confessarius intelliget, illa esse venialia. Quare oportet diligenter explicare circunstãtias, per quas facta fuerũt mortalia: puta quod fuerunt facta cum notabili Dei, vel sanctorum, vel Ecclesiæ, vel sacramentorum, aut religionum irreuerentia: aut cum notabili aliquo nocumento salutis spiritualis, aut corporalis, honoris, famæ, vel alterius rei, siue ad se, siue ad proximum pertinentis: vt ita constet, an grauitas culpæ peruenerit ad mortalem, nec ne, nisi ex qualitate personæ, vel modo confitendi confessarius talem conijciat paruitatem vel grauitatem malitiæ, [d] per ea, quæ infra super vnoquoque præcepto, [e] tradentur.

7 *Humilis*, id est, cum signis animi submissi, modestique. *Pura*, id est, sine mistione rerum impertinentium. *Fidelis*, id est, sine mẽdacio: maxime in his quorum veritatem confessio necessario requirit. *Frequens*, id est, quod fiat sæpe: quæ conditio apponitur propter illum, qui sæpe cadit, quæ quidem est secundum consilium: præterquam in illis tantum casibus, & temporibus, quibus ea præcipitur fieri à iure, vel statuto. *Nuda*, quod iocis, aut alia re peccati grauitas non occultetur. *Discreta*, quod fiat verbis honestis, sitque debitis circunstantiis explicata. *Libens*, hoc est, voluntaria: nempe vt fiat (saltem principaliter) propter Deum: licet alioquin minus principaliter ex verecundia, vel quacunque alia humana causa is, qui confitetur, moueatur. *Verecunda*, videlicet, ne sicuti fabula, vel historia impudẽter narretur: sed cum pudore cordis, quem facies ipsa præ se ferat. *Integra*, quod nullum crimen (saltem lethale) cuius adhibita debita diligentia recordatur, taceat. *Secreta*, quo significatur primo, quod ab eodem pœnitente, non autem per alium facienda sit: deinde, quod nullus teneatur confiteri, tertio alio audiente, immo neque licet regulariter, saltem de peccatis occultis.

Cæterum, quia ex prædicto verbo, *Regulariter*, intulerunt aliqui viri pij, me sensisse hoc loco, licere aliquãdo publicè confiteri, quod videbatur esse contra hanc conditionem secreti omnibus probatam: & quod ipse [f] dixi, esse peccatum infamare seipsum, constituendum est, quod confiteri publicè non est illicitum, eo quod speciatim id prohibuerit Dominus noster Iesus Christus: sed quia regulariter non licet publicare propria peccata: verumtamen quia nonnunquam licet publicare illa in aliquem finem bonum, [g] ideo etiam licet aliquando facere dictam confessionem, audientibus aliis, vt scite declarauit sanctum Concil. Trident. [h] subdens, quod Christus non præcepit, quod peccator confiteatur publicè: sed quod non vetuit, quin aliquis in vindictam suorum scelerum, & sui humilitatem, cum ob aliorum exemplum, tum ob Ecclesiæ offensæ ædificationem delicta sua

a In 4. lib. sent. dist. 17. q. 1. b Vt dictũ est supra præliud. 1. num. 2. c Vt sol. fit de Confess. Digestis, Codice, Decretalib., & lib. 6. d Vt infra eod. nu. 6. & 7. trademus. e Cap. omnis. de pœnit. & remiss. ibi, *Peccata*. & ibi, *Sua*. f d. c. omnis. ibi, *Sacerdoti*, & clarius in conc. Trident. sess. 14. c. 6. g d. c. omnis. ibi, *Proprio*. h Vt infra n. 11. trademus. i Vt diximus in c. sacrificiũ. de cõsecr. dist. 1. k Iuxta se tenet. omnis. in 4. lib. sentẽ. dist. 17. q. 3. & super expressũ conc. Trident. sess. 7. can. 1. de sacramentis in genere. l Vt præmissum est supra c. 1. nu. 25. & prælu. 10. num. 4. m Vt in gl. summę de pœnit. d. 5. nu. 2. diximus. n Vt quidam relati ab eod. gl. dixerunt. o Vt alij, quos eod. glo. refert, asseruerũt p. vt alij ibid. relati affirmarũt q. Vt ipsamet glo. à Canonist. ibi & in c. omnis. de pœnit. & remiss. cõmuniter recepta videtur inuere. r Vt tradit Aquinas 4. lib. sent. dist. 16. & dist. 17. s Iuxta S. Thom. 3. par. q. 64. art. 1. & in d. 4. li. sent. dist. 2. q. 1. ar. 2. & dist. 5. q. 1. ar. 1. & cõmunem opinẽ eod. 4. libr. sentẽ. dist. 17. vt Iacobus dixi mus in 1. p. gl. summæ de pœnit. dist. 5. nu. 14. t Vbi sup. & in sess. 14. c. 5. & can. 1. u Secundũ oẽs in 4. lib. sentẽ. dist. 17. & c. quę pœnitet. de pœnit. dist. 1. vbi super hæc multa de confessio. scripsimus.

a In 4. lib. sent. d. 17. q. 3. art. 1. b In 3. p. tit. 14. & c. 1. & 2. c In cap. fratres. de pœni. dist. 1. nu. 1. & seqq.

d Vt diximus supra præliud. 1. num. 11. e Ab 11. c. vsque ad 21. & sup. vtroq; vitio cap. 23.

f Post Sanctum. 2. part. tit. 8. c. 4. § 1. & post Caietanum, 3. q. 71. ar. 3. & in c. inter verba. 11. q. 3. § Prouisũ d. c. inter verba. rationib⁹ & exemplis sãctorum Ambrosij & Anselmi probatum. h Sess. 14. cap. 5.

a Cap. 1. n. 1. & seqq. b Supra c. 1. nu. 34. & seq. c Vt dicetur infra num. 11. d Vt inferius, c. sequẽti explicabitur e Cap. omnis. de pœnit. & remiss. f Clemente in agro. & ibi glo. de stat. mon. g Cap. 1. c. sess. 25. de reg. & monial. conc. Trident. h Secundũ Panor. in præallata c. omnis. de pœnit. & remiss. nu. 20. & S. Thom. communiter receptũ in 4. libr. sentẽ. dist. 17. q. 3. a. 1. i In cap. fratres. de pœnit. dist. 3. § nũc. k In d. c. omnis. & gl. in summa. de pœnit. ea. dist. (in cuius tertia parte, nu. 27. & seqq. id distinxi. l Iuxta gl. singulariẽ in c. debomine. de cõsecr. mis. per argu. à cõtrario sensu omnium calculi approbati. & nũc denuo à S. Conc. Trid. sess. 7. confirm. m In 3. p. q. 80. ar. 9. & in c. 11. epist. 1. ad Cor. & in sum. verb. commun. vt infert, c. 11. n. 45. dicemus. n Secundũ B. Thom. Quodlib. 1. art. 11. o In cap. pastoralis. § 1. nu. 1. de offic. ord. p Cap. cũ infirmitas. de pœnit. & remiss. q Argum. l. 1. § fi nõ propter. ff. ti quis cautionib. vt post Host. Panor. vbi supra concludit. r Argum. c. final. de præscrip. s Argum. c. inquisitioni. de sent. excõ. t Argum. c. magnæ. de voto. u Argum. c. legatur. 24. q. 1.

a Secundũ Archid. in c. 1. 27. q. 1. & ea, quæ tradimus in cap. fratres. 1. num. 19. de pœnit. dist. 3. b Sess. 13. cap. 7.

c Iuxta gl. singularẽ in l. tale pactum. § fin. ff. de pactis, & Cap. 21. num. 55. e Sess. 14. cap. 5. & can. 6.

f Cap. 5. & 20. 7.

g Cap. 5. & cano 8. & sess. 13. can. 9. de sacr. eucli. & Eod. c. 5. & can. 7.

i Cap. 9. num. 3. & sequent.

cum eo non peruenerit, non habuit vim obligandi, [a] videtur tamen probari de iure nouo Concil. Trid. [b] quatenus præcipit, vt qui necessitate vrgente absque præuia confessione celebrauerit, quã citissime postea confiteatur: & videtur, quod si concilium interrogatum fuisset de laicis, qui licitè interdum communicant absque præuia confessione, veluti in prædicto casu, vel aliis huiusmodi, in quibus deest copia confessarij, idem, & de illis definisset: & ita videtur definisse. [c] An autem propter obliuionis periculum quis ante tempus statutum confiteri teneatur dicemus infra. [d]

11 Sexto dicimus, quod post primam huius libri editionem sanctum Conc. Trident. [e] excommunicauit eum, qui dixerit, confessionem sacramentalem non esse vel institutam, vel ad salutem necessariam iure diuino ei, qui post baptismum in culpam lethalem inciderit: aut non fuisse à Christo Domino institutam, & præceptam. Eum item, qui dixerit nos non obligari iure diuino ad confitendum omnia, & singula peccata mortalia, quorum memoriam cum debita, & diligenti præmeditatione habemus, etiam occulta, & interna, solo voluntatis consensu absque verbis, & operibus consummata, & circunstantias, quæ speciem peccati ex vna specie in aliam mutant. [f] Eum item, qui asseruerit, hanc confessionem omnium peccatorum, quam Ecclesia seruat, esse impossibilem: vel illam habuisse originem à consuetudine, vel ordinatione Ecclesiastica: vel ad eam non teneri omnes, & singulos vtriusque sexus Christi fideles, & ob id suadendum esse eis, vt non confiteantur tempore Quadragesimæ. [g] Vel quod non est bonum confiteri peccata venialia. [h] Quo fit, vt temerariũ sit aliquorum laicorum iudicium, qui iudicant clericos, & religiosos toties peccasse mortaliter, quoties vident, eos confiteri. quod sæpe prædicari deberet ad seruandam famam illorum, qui frequentant confessionem, etiam cum eis non est necessaria, & ad eos in id animandum, ne tam pium, & salutare opus omittant: quod vidi omitti ab aliquibus, ne dicerentur, vel crederentur ab eis, qui viderent, eos tam frequenter confiteri, peccata mortalia confessos fuisse: & consequenter tam frequenter peccasse mortaliter. Quando autem, aut in quibus casibus confessio, quæ nulla est, debeat iterari, dicetur infra. [i]

De satisfactione, tertia parte sacramenti pœnitentiæ.

CAP. III.

1 Satisfactio quid. Et est necessaria etiã post restitutionem 2.
3 Satisfactio triplex nõ est necessaria ob triplex genus peccati.
4 Satisfactio fit opere alias debito. Et cur melior imposita 5.
6 Satisfactio sacramentalis in mortali facta quid prodest.
7 Pœna peccati temporaria, in quam æterna mutatur, an per bona opera in malo statu facta tollatur.
8 Bona in malo statu facta prosunt etiam ad præuia gratiæ.
9 Satisfactio vna pensat offensam factam, altera cauet futuram.
10 Occasio peccandi propinqua cauenda, non remota.
11 Miles & mercator non tenentur necessario abstinere ab arte sua.
12 Occasio, quæ est propinqua peccandi vni, non semper est alteri.

Universidad de Deusto
Biblioteca

13 *Pœnitens non tenetur credere, se non peccaturum in arte sua.*
14 *Occasio propinqua studiosè definita.*
15 *Occasione, de qua credendū quod raro inducet ad mortale.*
16 *Matrimonio inualido cōtuncti vt possunt licitè cohabitare.*
17 *Absoluendus quando quis, licet peccandi occasionem non vitet.*
18 *Miles volens redire ad bellum, quod credit iniustum, non absoluendus.*
19 *Concubinarij qui non possint absolui, & qui possint.*
20 *Hospita soluta pollui cum hospite quomodo potest absolui.*
21 *Absoluendæ quæ familiares peccantes cum cognatis, & heris. & num.22.*
23 *Absoluendi, qui aulici non sunt reginarum mensis præsentes. & num.24.*
24 *Absoluendus non est miscens se cœtui lasciuo. & nu.26.*
25 *Absoluendus non est qui comedit ad mortale incitantia.*
26 *Clystera quis fundens non absoluendus.*
27 *Fœminam quis manuducens non absoluendus.*

a In 4. lib. sente. dist. 15. quæst. 1. artic. 1.
b Vt in l. 1. ff. qui satisd. cogā. & in l. finem. 8. omnis. ff. de pignorat. act.
c Vt in c. spectata. de pœnit. dist. 1. & in c. fraternitatis. de pœnit. dist. 3.
d Vt innuit glos. c. peccati venia. de reg. iu. lib. 6. & diximus in rubri. de restit. spol.
e Secundō omnes in 4. lib sent. dist. 15. & to. 1. tit. de restit. spol. l. restituere. ff. de verb. oblig. & c. si quē. 8. fi. 2. q. 4. & dixim⁹ latius in dicta rub.
f Iuxta cōmunē sententiam in dicta dist. 15. quam probat c. 1. expe. de restit. spol. In cap. satisfactis. de pœnit. dist. 3. n. 2. i. 1. ff. de compens.
g Vt probat S. Th. communiter recept. in 4. libr. sent. dist. 15. q. 1. art. 1.
h Capit. fin. 14. q. 4. & reg. per eam. de regul. iur. lib. 6.
i Sicut resolutè diximus in c. 1. 9. post. sc. de pœnit. dist. 5. & in dicto satisfact. de pœnit. distinct. 8. & dicem⁹ infra cap. 26. n. In d. c. 26. num. 1. & 10.
o In 4. lib. sentē dist. 16. & facit c. animæ 13. q. 2.
p Secundū Scotum in præcitato 4. lib. sent. dist. 15. q. 1.

A Tertio dicimus, non esse satis limatum illud, quod multi dicunt: scilicet, quod sicut tribus modis contingit peccare: corde videlicet, ore, & opere: ita tribus modis oportet satisfacere: nempe corde per contritionem, ore per confessionem, & opere per satisfactionem: quoniam hic non agimus de contritione, & confessione, quæ sunt aliæ partes sacramenti pœnitentiæ: sed solum de satisfactione, quæ est tertia pars ab illis distincta. Et si responderis, cōtritionem, & confessionem, quatenus sunt duo opera pœnalia, posse nuncupari species huius tertiæ partis, licet alioqui sint duæ partes eiusdem sacramenti propter diuersas rationes, replicabo, esse multa peccata, quæ non perueniunt ad os, & plurima, quæ non perueniunt ad opus: pro quibus tamen omnibus est satisfaciendum.

4 Quarto dicimus, quod hæc satisfactio fieri potest per bona opera alias debita,[a] dum tamen illa fiāt non solum ad debitum persoluendum: verum etiam ad satisfaciendum pro peccato: quin etiā potest fieri per ærumnas, tribulationes, & flagella à Deo nobis inflicta, & patienter tolerata, offerendo ea in recompensationem nostrarum offensarum,[b] quod postea Conc. Trid. redegit in articulum fidei.[c]

5 Quinto dicimus, quod satisfactio à confessario iniuncta, & à pœnitente accepta duplici ex causa est præstantior illa, quam quisque sponte sua suscipit. Primo, quia est illa magis satisfactoria: nam ex definitione colligitur esse quid sacramentale, quod cæteris paribus ob sacramenti fomentum maiorem habet effectum.[d]

6 Deinde quia, secundum omnes, satisfactoria est, licet fiat in peccato mortali, saltem pro tempore, quo peccator ab eō surrexerit: altera vero minime,[e] licet nos[f] opinionem magis communem Scoti, & Ioan. Maioris [g] tenuerimus, dicentes, eam non solum valere quoad militantem Ecclesiam: sed etiam quoad triumphantem contra distinctionem Cardinalis Caietani.[h]

7 Neque obstat, quod quidam dicitur opponere, quòd secundum S. Thom. & quosdam alios, nullum opus in statu peccati mortalis factum est satisfactorium pro pœna peccato debita, ea ratione, quod opera nostra bona nō sunt satisfactoria, nisi virtute passionis Domini nostri Iesu Christi: & quòd illa non communicatur, nisi eius amicis, sibique gratis: non, inquam, hoc obstat. Tum quia etiam ipse affirmo,[i] id tenerè S. Thom. [k] Bonauenturam, Richardum, & Durandum,[l] & Caietanum [m] quorum sententiam appello communem ibi.[n] Tum quod non est pro communi opinione auctoritas aliqua, cui necessariò sit standum: nec ratio, quæ necessariò eam euincat. Tum quod omnes sentiunt, pœnitentiam à sacerdote iniunctam, & in peccato mortali adimpletam prodesse pro tempore, quo peccator ad gratiam surrexerit. Tum quod etiam idem S. Thom.[o] tenet [p] suffragia facta pro defunctis ab existente in peccato mortali prodesse illis, qui sunt in purgatorio: quod etiam Augustinus triumphus Anconitanus asseruit [q] quem retulimus.[r] Tum quod multi tenent, peccatum veniale posse remitti absque mortali, quorum sententiam validis argumentis munuimus.[s] Tum quod ipsemet Christus, & Apostoli eius ad preces aliquorum peccatorum sanarunt multos ægrotos, etiam antequam iustificarentur. Tum quod rationi eorum

a Vt colligit ex dictis Cōc. Trid. sess. 14. c. 8. & 9. & cā. 12. & 14.
b Sess. 6. cap. 8.
c Iuxta gl. cap. quod quidā. de pœnit. remiss. & c. quæritur. 5. quod autē. de pœnitentia. dist. 3. & nos quoque post alios vtrobique traditum⁹. & sess. 14. de hoc Eucharist. supra præl. 7. nu. 1. & latius infra c. 27. nu. 170.
d Vt prædicti Cōc. satis probat sess. 6. cap. 7. & Arg. ex eō quod principalior. & Inhibil. 5. cum principalius. ff. de reg. iur. & c. accessorium. de reg. iur. lib. 6.
e Ex 5. sed nec C. de veter. iur. enucleant. vbi de hoc Paup. recepti⁹ colligit.
f Iuxta 2. quæ diximus in c. 1. in prin. de pœnit. distinct. 6. num. 36.
g Iuxta 5 Thom. & alios in 4. lib. sent. dist. 16. q. 1. art. 1.
h In præcitato c. 1. in prin. n. 36. & in d. 4. lib. sentē. dist. 15. q. 1. & in dicto tom. 1. Opuscul. Opusc. 6. q. 1. & in c. cū principi. nu. 46. de pœnit. dist. 6. & in 4. lib. sent. di. 15. q. 1. art. 3.
i Can. 15.
k Can. 14.
l In præcitato c. 6.
m In c. satisfactio. de pœnit. dist. 3.

A noue responderi potest, concedendo quidem, opera nostra non esse satisfactoria pro pœna peccato debita, nisi per virtutem, quam accipiunt ex passione Christi,[a] & quod illa non communicatur, nisi suis amicis, sibique gratis quoad gratiā & gloriam æternam, nec consequenter quoad remissionem æternæ pœnæ, vt sentit idem Conc. Trid.[b] negando tamen, quod non communicetur bene operantibus quoad pœnam temporalem, in quam, remissa culpa, commutatur æterna, vt satis sentit idem Conc. quatenus habet, eam communicari quoad præparationem necessariam ad consequendam gratiam iustificantem, quod est maius, quàm remissio pœnæ temporalis, in quam iam commutata est per remissionem culpæ. Tum quod bona in statu peccati mortiferi facta prosunt ad multa,[c] etiam tangentia iustificationem, qualis est præparatio ad gratiam: auxilium item speciale ad illam faciendam.[d] Tum quod maior ratio suader, vt communicetur quoad pœnam temporariam, quàm quoad pœnam æternam, quæ commutata est in temporalem: & communicato principali videtur communicatum accessorium.[e] Tum denique, quod communis opinio non facit ius, immo vnius sententia meliore ratione fundata debet ei præferri.[f] Quare non damnantes communem credimus, hanc esse veriorem, & eam cupimus esse omnibus persuasam ad effectum implendi pœnitentiam, & faciendi multa bona opera in malo statu peccati. Cupimus autem alteram credi ad effectum magis abominandi peccata mortifera, vti horrenda monstra, eo quod secundum illam, non solum auferunt gratiam, sed etiam facultatem satisfaciendi pro pœna temporaria peccatis iam condonatis, & venialibus debita.[g]

8 Sexto dicimus, quod post primam editionem huius libri Conc. Trid.[h] excommunicauit eum, qui dixerit totam pœnam simul cum culpa remitti semper à Deo, ita vt non sit opus amplius quam credere Christum dominum pro omnibus satisfecisse. Excommunicat item affirmantem, non satisfacere nos Deo pro peccatis per pœnam temporalem, in quam commutatur æterna: nec per veniam culpæ, mediantibus meritis Domini nostri Iesu Christi: nec sufferendo mala pœnæ nobis à Deo inflicta, vel à cōfessario iniuncta, vel à nobis sponte susceptā.[i] Excommunicauit item asserentem, satisfactiones, quibus pœnitentes per Christum Iesum peccata redimunt, non esse veros Dei cultus, sed traditiones hominum, & doctrinam humanitus adinuentam, gratisque confictam.[k] Est tamen notandum, quod, vt dictum Conc.[l] definit, nostræ satisfactiones non habent vim, neque efficaciam, nisi nitantur meritis Domini nostri Iesu Christi, qui eam eis tribuit.

9 Septimo dicimus, quod cum in exordio huius capitis dicitur, quod satisfactio hæc, quæ est tertia pars sacramenti pœnitentiæ, habet duas partes, quarum vna est passio voluntaria pœnæ pro peccato, seu offensa facta: & altera abstinentia à facienda: & quod hæc secunda pars requirit, vt B. Augustinus ait,[m] vt excindantur causæ peccandi, quærunt nonnulli grauissimi & peritissimi confessarij grauissimas, & quotidianas quæstiones, quarū decisio pendet ex duabus generalibus. Altera est, An ad absoluendum pœnitentem sit necessarium, vt ille statuat, se non vsurum amplius occasione aliqua, quæ illum

a Vt declarat sacrū Cōc. Trid. sess. 14. c. 8. & 9. & cā. 12. & 14.
b Sess. 6. cap. 8.
c Iuxta gl. cap. quod quidā. de pœnit. remiss. & c. quæritur. 5. quod autē. de pœnitentia. dist. 3. & nos quoque post alios vtrobique traditum⁹. & sess. 14. de hoc Eucharist. supra præl. 7. nu. 1. & latius infra c. 27. nu. 170.
d Vt prædicti Cōc. satis probat sess. 6. cap. 7. & Arg. ex eō quod principalior. & Inhibil. 5. cum principalius. ff. de reg. iur. & c. accessorium. de reg. iur. lib. 6.
e Ex 5. sed nec C. de veter. iur. enucleant. vbi de hoc Paup. recepti⁹ colligit.
f Iuxta 2. quæ diximus in c. 1. in prin. de pœnit. distinct. 6. num. 36.
g Iuxta 5 Thom. & alios in 4. lib. sentē. dist. 16. q. 1. art. 1.
h In præcitato c. 1. in prin. n. 36. & in d. 4. lib. sentē. dist. 15. q. 1. & in dicto tom. 1. Opuscul. Opusc. 6. q. 1. & in c. cū principi. nu. 46. de pœnit. dist. 6. & in 4. lib. sent. di. 15. q. 1. art. 3.
i In ea. distinct. 15. in præcitato tom. 1. Opuscul. Opusc. 6. quæst. 1. & Et recol. 6. 1. 5. facedo. num. 27. & seq.
k Post multa 4. lib. sentē. dist. 15. p. In 1. lib. sentē. dist. 40. q. 1. art. 4. q. 4. ad 1. & in summa de potestate Papæ 1. Part. 32. art. 2.
l In tract. de lobe. notab. 3. nu. 3. & 4. & c. 5. nu. 1. de pœnit. dist. 4.
m In præcitato 5. facerdos. n. 25. & cōtra quotidianis. nu. 11. de pœnit. dist. 3.

a Iuxta c. de occidē. dis. sub fi. 23. q. 5. & eo, quòd notauit à S. Tho. 2. 2. q. 45. art. 1.
b Argum. à maiori, iuxta cle. 1. de reliq. & venera. sanctor. & c. cum in constit. de elect.
c In c. negotiō, de pœn. dist. 5. & in c. quæritur. & in c. contrariū. de pœnit. dist. 5.
d Arg. glo. cabbit. 11. q. 3.
e Cap. volum⁹. & c. cū omnibus. 8. dist. 3. Capit. 1. de cohabitat. cleric. & mulier.
f Capit. presb. 50. distin.
g Vt fusius Aug. in 5. 1. 15. q. 1. & Facilius c. rolerabilis⁹. & c. ita ne. 32. q. 5. & tradit Aquinat. 2. q. 71. art. 5. & q. 73. artic. 8. & alibi sæpe. n 2. q. 5.
h Iuxta Innoc. receptum in c. omnis. de pœn. & remiss.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ctum est, non debet eis præcipere, ne ad eas redeant, cum neque B. Ioannes Baptista præceperit, Luc. 3. militibus ab eo quærentibus, quid facto opus esset, vt salui fierent, deserere militiam. neque Ecclesia præcinit militi, aut negotiatori, ne perseuerent in suis officiis: quamuis id consulat, [a] immo numerat illa inter licita, tametsi periculosa.[b]

14 Quarto respondemus, quod occasio propinqua huiusmodi, à qua pœnitens necessariò debet abstinere, atque statuere, se nunquam ea vsurum, vt à confessario absolui possit, est omnis illa, & sola, *quæ est peccatum mortale: aut talis occasio peculiaris, qua credit vel debet credere confessarius, vel pœnitens, nunquam, vel raro, se vsurum ea sine peccato mortali, bene perpensis eius circumstantiis.* Dixi, *Quod in se est peccatum mortale*, vt includerem officium, & artem Necromantiæ, & fœnerandi, & alias artes, & officia, quæ non possunt exerceri sine peccato mortali. Dixi, *Peculiaris*, ad excludendam occasionem generalem, quam præbet officium, ars, aut exercitium, quo possumus vti licite, credimus tamen nos aliquando in eo peccaturos mortaliter, hæc etenim non est talis occasio: siquidem illum, qui dixerit, eam esse talem, oportet dicere deserenda esse à pœnitente omnia officia, & omnes artes, in quibus aliquando peccauit, vt possit absolui: quia omnia præbent occasionem generalem peccandi, de qua credendum est, quod nonnunquam in peccatum mortale nos inducet, per proximum superius dictum: cuius contrarium ibi probatum est. Dixi, *Confessarius, aut pœnitens*: quia satis est, vt alter eorum credat, aut debeat credere. Dixi, *Nunquam, aut raro*, vt excluderem eas, quibus frequenter vtimur sine peccato mortali, & includerem eas, quibus rarissime vtimur sine illo. Dixi, *Perpensis circunstantiis*, vt significarem, quod hæ possunt esse causa, vt eadem occasio sit talis vni pœnitenti, & non alteri: quia possunt facere, vt confessarius, vel pœnitens credat, quod nunquam, aut raro per eam est peccaturus. Huius autem definitionis probatio nititur eo, quod nemo potest absolui, nisi statuat (saltem virtualiter) nunquam se in posterum mortaliter peccaturum: & consequenter euitaturum occasionem, quæ ex se sit mortifera, aut peculiaris huiusmodi quam probabiliter credit peccati mortalis causam sibi fore, iuxta illud Eccl. 3. *Qui amat periculum, peribit in illo.* [c] quippe non vitare huiusmodi occasionem est peccatum mortale: at talis est occasio, qua credit, se fere semper ad sic peccandum impulsum iri.

Ex qua definitione colligitur peculiaris responsio ad grauissimas & quotidianas quæstiones nobis propositas. Prima est, quod confessarius non debet regulariter absoluere pœnitentem, qui non vult relinquere occasionem, quæ fere omnes, qui sunt ei similes, facit quasi semper mortaliter peccare. Quoniam confessarius, & pœnitens debent credere, quod id, quod efficit aliqua causa in vno subiecto, efficiet alia ei similis in alio subiecto simili: à pari enim causa in pari subiecto par producitur effectus.[d]

15 Dixi, *Regulariter*: quia bene poterit, quando tales occurrunt circumstantiæ, quæ persuadent, quod nunquam, aut raro peccabit propter eam: quamuis non se abstineat ab ea, & re multum ruminata, Spirituique sancto commendata, videtur, quod tunc possunt hoc credere confessarius, & pœnitens, quando quatuor concurrunt. Primum, vera pœnitudo præteritorum. Secundum, verum propositum non peccandi, cum se inuenerit in ea. Tertium, credulitas, quod, Deo iuuante, non peccabit, cum in ea se inuenerit. Quartum, quod subsit aliqua rationabilis causa non se separandi ab ea.

16 Ad quod me mouet. Primo, quod occurrit mihi casus, in quo duo, quorum matrimonium ob certum occultum impedimentum erat inualidum, post susceptos liberos quatuor annis simul cohabitarunt in eadem domo expectantes dispensationem, separati tantum à toro, continentes se à venereis, non secus ac frater, & soror. Deinde, quod Papa Lucius tertius, [a] definit, posse duos matrimonio iunctos viuere coniunctim, vt frater & soror: licet non valeat eorum matrimonium ob coeundi impotentiam. Cuius argumenti vim non tollet, qui responderit, quòd ea impotentia eos à peccato præseruabat, tum quia poterat alter esse potens, tum quod experientia constat, multa eaque turpissima esse peccata inter multos, qui tametsi non sint ad copulam apti: sunt tamen ad se polluendum, & sordidæ ac fœdæ delectationi indulgendum: & de iis quidem loquitur prædictus Papa, si satis eius verba expendantur. Tertio, quod non expedit nimis adstringere pœnitentem: *quia qui nimis emungit, elicit sanguinem.* [b] Quarto, quod multum interest inter peccatum, & occasionem peccandi, quippe non licet vmquam ad peccatum redire: ad occasionem autem licet ob multas causas, quatuor prædictis concurrentibus. Quinto, quod non est opus credere, nunquam in posterum se mortaliter peccaturos. [c]

17 Secunda responsio, quæ ex prædicta definitione colligitur, est, quod rectè faciunt confessarij, absoluendo multos adolescentes, qui versantur inter mulieres, emendo, vendendo, laborando, & conuersando absque cohabitatione illarum in eadem domo: licet non proponant, perpetuò abstinere ab occasione peccandi, quam id illis præbet, quamuis sæpius peccent voluntate, verbis, aut tactibus impudicis, & etiam copula, quia occasio, quæ ex hoc præbetur ad peccandum, non est ex se peccatum mortiferum: neque huiusmodi, vt fere semper faciat mortaliter peccare eos, qui ea vtuntur: & consequenter proposita definitio occasionis propinquæ non conuenit illi.

18 Tertia, quod non potest absolui miles, qui vult redire ad bellum, quod credit esse iniustum: neque qui vult redire ad suam Necromantiam, vel Superstitionem, aut exercitium vsurarum, aut cambiorum vsurariorum, aut contractuum iniustorum, & alia similia: quæ exerceri sine peccato mortali non possunt.[d]

19 Quarta responsio, quod non possunt absolui concubinarij publici, [e] neque etiam hi, de quibus id scitur ab aliquibus, [f] quia est occasio, quæ in se est peccatum mortale ob scandalum, quod scientibus præbet. vnde conuenit ei prima pars propositæ definitionis.

Quinta, quod regulariter non possunt absolui concubinarij, quantumuis occulti, & quia confessarius, vel pœnitens debet credere, quod nunquam, aut raro, si simul viuant, omittent peccare mortaliter voluntate, verbis, vel opere. Dixi, *Regulariter*: quia recte poterunt absolui concurrentibus quatuor prædictis, quæ sufficiunt, & sunt necessaria, vt

confessa

c De quo late diximus in c. si quis autem. nu. 4. & 5 de pœnit. distinct. 7.

d Secundū doctrinā Aristotelicam. li. 3. Physicor.

a In capit. cōsulta. de frigid. & malef.

b Prouer. c. 30. & c. denique. 4. dist.

c Per dictū Imo. approbatū, & superius adductū, in c. omnis. de pœn. & remiss.

d iuxta mētem S. Tho. 2. 2. q. 169. art. 2. ad 4. & 4. sen. dist. 16. q. 4. ar. 2. q. 1. in corpore quæst. e iuxta Angelum in verb. cōcubinarius. f iuxta Siluest. eod. verb. g Vt dicemus infra c. 16. n. 17. & 109.

confessarius & pœnitens credant nunquam, aut raro futurum relapsum per rationes in secunda responsione adductas.

Sexta, quod non potuit absolui quædam concubina, nolens omittere occasionem & voluntatem vitandi suum concubinum ægrotantem, & tenendi, aût porrigendi ei candelam in agone mortis, si sciebatur, eius esse concubina: quia est occasio, quæ in se est peccatum ob scandalum, quod datur: immo neque si nesciebatur, nisi concurrerent illa quatuor, quæ diximus debere concurrere, [a] quem concursum equidem non crederem inæruenire: nisi illa conciperet propositum adhortandi eum, saltem generatim, & sincere ad pœnitentiam peccatorum præteritorum, vt eorum memoria per præsentiam renouata sit potius theriaca, quam aconitum. Nam tunc, quia cessaret ratio prohibitionis, cessaret quoque prohibitio.[b]

20 Septima, quod confessarius potest iustè absoluere illam hospitam, quæ hospites excipiens, quoties quendam certum excipit, habet rem occulte cum illo: modo statuat, & polliceatur nunquam in posterum se recepturam eum, etiam non data alia cautione, quia nullus est textus, neque ratio, quæ probet, aliam cautionem esse præstandam. Immo, concurrentibus prædictis quatuor, posset eam absoluere sine huiusmodi proposito, & promissione, quando absque magno detrimento, & scandalo non posset eum ab hospitio suo prohibere: modo proponeret, ac promitteret, nunquam se solam cum eo solo in aliquo cubiculo separato versaturam, & dicturam, se præteriti ex animo pœnitere, & iam confessam fuisse, propositumque, nunquam se amplius cum eo peccaturam.

21 Octaua responsio, quod possunt absolui, sine separatione, cognatæ, ancillæ, ac famulæ, quæ rem habuerunt cum suis consanguineis, dominis, vel his, in quorum domo degunt, concurrentibus quatuor prædictis: quorum quartum, scilicet causa notabilis, est, quod non possunt sine magno incommodo, & detrimento separari.

Est tamen quæstio notabilis, An possint absolui prædictæ iterum absque separatione si reciderint? & videtur nobis posse, concurrentibus prædictis quatuor. Et idem dicendum arbitror de tertia, & quarta vice: quia non solum semel aut bis, vel septies: sed etiam septuagies septies est parcendum, Matth. 18. Luc. 17. [c] & quia quotidie absoluimus multos, qui quotannis recidunt: & quia recidere non est necessarium argumentum ad iudicandum pœnitentiam præsentem, vel præteritam non fuisse, aut non esse veram.[d] Veruntamen ipse, si essem confessarius, non absoluerem eas, si viderem, quod vicibus præteritis nulla emendatio, neque inchoatio eius extitisset: neque si circumstantiæ infirmitatis, pusillanimitatis, & magna propensio earum ad peccandum, & diffidentia, quam habent illæ de pœnitudine alterius partis mihi persuaderent, quod nisi separarentur, nulla consequeretur emendatio. Et facilius negarem absolutionem famulæ, quàm cognatæ: & cognatæ, quæ non esset in primo gradu, quàm ancillæ: quia facilius possunt separari aliæ, quàm aliæ. Et ante absoluttionem præciperem eis, vt forti, & Christiano animo dicerent personis, quibus cum degunt, & peccant, negari sibi absolutionem, nisi separentur, obsecraréque vehementer per Deum, vt ineant rationem, qua honeste ab illis separentur, alioqui se confessario obedituras. quo pacto absoluerem eas: quia mihi viderentur satis quatuor prædicta concurrere. & postea quamuis non sequeretur separatio: si tamen consequeretur notabilis emendatio, eas iterum absoluerem spe maioris correctionis futuræ, commendata re Iesu Christo domino nostro, & vtendo prudentia, & varia circumspectione, quæ ob varietatem circunstantiarum adhiberi deberet, proposito ante oculos primum remedio spirituali animarum: deinde etiam honoris, & bonorum temporalium, quantum fieri posset, & nonnunquam vterer erga ancillam eo remedio nouo, quod ponimus infra. [a]

22 Nona responsio, quod idem dicendum est de illo, qui occulte rem, aut impudicos tactus habet cum aliqua consanguinea, aut alia sibi amica in alia domo degente, scilicet, cum absolui posse sine proposito nunquam ingrediendi eam. quamuis ego adigerem eum, vt proponeret, se nunquam solum cum illa sola sine maxima causa in eadem camera versaturum: & vt admoneret eam, se pœnitere peccati cum ea commissi, & confessum esse: rogarétque eam, vt idem faceret: persuasumque sibi haberet, frustra eam cogitaturam, se amplius rediturum ad illud peccatum, vel se solum cum ea in aliqua secretiore parte conuersaturum.

23 Decima, iuste fuisse responsum cuidam aulico, qui adsistens de more curiæ Reginæ mensæ, adeo blande cum quadam nobili eidem mensæ adsistenti colloquebatur, vt non solum se oblectaret sermone, & cogitatione sordidis; sed etiam turpi se pollutione interdum fœdaret. Fuit enim responsum, ipsum non posse absolui: nisi statueret, nunquam se in posterum sic conuersaturum cum ea, etiam si versaretur animo ducendi eam in vxorem, & pares ad id essent: quoniam illa occasio est in se peccatum mortale, & consequenter propinqua, quæ necessario euitari debet per primam definitionis partem.

24 Quinimmo addo, non satis esse, vt proponat, se cum illa in posterum non sic versaturum: quia necesse est, vt proponat, se non versaturum, etiam alio modo ex se licito: de quo tamen crederet, suam imbecillitatem & amorem erga illam eiusmodi esse, qui quasi semper eum induceret ad peccandum, quoties cum ea sic versaretur. Id quod etiam est dicendum de puellis nobilibus adstantibus Reginarum mensis, & de adolescentibus, & adolescentulis nobilium, & rusticorum, qui in aliquibus partibus conueniunt, & mutuo sese miscent, & contingunt: & dum choreæ ducuntur, & alia spectacula fiunt, illi in illarum gremiis recumbunt, fingentes id facere, quo illæ capita eorum vermiculis purgent: interdum impudice se se tangentes, & amplectentes, & facientes id genus alia, dignissima, quæ à concionatoribus publice reprehenderentur.

Vndecima, quod possunt absolui, concurrentibus prædictis quatuor, qui sunt in facie Ecclesiæ contugati, & propter legitimum aliquod occultum impedimentum non valet eorum matrimonium, expectántque dispensationem, vt denuo contrahant, & ex separatione sequeretur notabile incommodum. [b]

25 Duodecima, quod etiam absolui potest ille, qui

a Supr. nu. 15.

b Cap. cū cessante, de appellat.

c Et capit. septies. de pœn. dist. 3.

d Quod plus Gratian. dist. 3. de pœn. per tot.

a Cap. 16. nu. 22.

b Per supra dicta nu. 16.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ob etiam rerum calidarum incidit in adeo graues
A carnis tentationes, vt eum aliquando impulerint ad
consentiendum pollutioni, vel fornicationi, sine
proposito nunquam in posterum sic edendi, concur-
rentibus quatuor prædictis. Immo credo, quod in
hoc casu sufficeret concursus trium priorum, quia
occasio non est propinqua: quippe quæ non est in se
peccatum mortale: neque facit quasi semper morta-
liter peccare illos, qui ea vtuntur, quod tamen intel-
ligendum est de illo, qui non comedit sic in hunc
B malum finem, nam si comederet in eum, illud esset
in se peccatum mortale: & consequenter esset neces-
se statuere, nunquam se illa vsurum.

26 Decima tertia, quod etiam potest absolui, con-
currentibus prædictis quatuor, qui ob sermonem,
vel confabulationem, choream, vel amplexum alte-
rius iuxta honestam patriæ consuetudinem, sæpe per
delectationem morosam, & deprauatam voluntа-
tem peccauit, absque proposito nunquam ea occa-
sione vtendi: quo etiam in casu credo sufficere con-
cursum trium priorum, quoniam hæc occasio non
C est ex iis, quæ sunt in se mortiferæ: neque ex iis, quæ
fere semper ad mortiferè peccandum nos inducunt.

Decima quarta responsio, quod idem est dicen-
dum de viro fundente clysteres mulieribus, & de fe-
mina eosdem fundente viris: & de chirurgo, & me-
dico, qui medendis pulchris feminis in locis secre-
tioribus sæpe peccarunt, saltem morosis delectatio-
nibus, & libidinosis ac deprauatis voluptatibus.

Decima quinta, quod idem item est dicendum de
confessario, qui, quoties audit confessionem certæ
D cuiusdam personæ, peccat: & de pœnitente, qui idem
facit, quoties confitetur certo cuidam confessario
cõsueto: & non possunt commutare sine aliqua ma-
gna nota: poterunt etenim absolui sine mutatione,
concurrentibus quatuor prædictis.

27 Decima sexta responsio, quod idem est dicen-
dum de persona, quæ ex eo, quod ducat aliam ma-
nu, aut ducatur ab alia: vel quia videt lauantes femi-
nas in flumine, aut viros natantes, aut ex aspectu pe-
dum, crurium, pectorum, cinctuum, bracharum,
perizomatum, aut aliorum eiusdem generis sæpe
peccauit. Quamquã optimũ esset cauere ob iis om-
nibus, quãdo ex eo nõ sequeretur notabile damnum.
E

De potestate, scientia, & bonitate confessarij.

CAP. IIII.

1 *Confessarius debet habere potestatem, scientiam, & bo-*
nitatem.
2 *Sacerdos non omnis potest audire confessiones.*
3 *Sacerdos non omnis habet iurisdictionem actualem.*
4 *Sacerdos in articulo mortis quoslibet absoluit.*
5 *Et quem extra illum num. 6. & 7.*
F 8 *Confessarius quis perfectus, & quis sufficiens.*
9 *Confessarius audiens ex præcepto minori scientia indiget,*
quam audiens sponte, & nu. 10.
11 *Confessarius potest esse quis idoneus vni loco, & non alij.*
12 *Confessarius non est sufficiens absque iusta scientia, &*
soluendi potestate.
13 *Confessarius imperitus qui excusetur à culpa.*
14 *Prælato præcipere audire cõfessiones quas subditus nõ paret.*
15 *Confessarius absoluës in peccato peccat, sed valet absolutio.*
16 *Absolutio sacramẽtalis quod sit actus iudicialis est de fide.*

CIRCA hoc caput de potestate, scientia, & bonitate confessarij dicimus, primo confessarium debere pollere potestate, [a] item scientia, [b] item bonitate, vt recte suo munere perfungatur. [c]

2 Et potestas quidem consistit in hoc, quod sit presbyter habens iurisdictionem actualem, ordinariam, vel delegatam, quæ ad peccata sibi confessa extendatur. [d]

3 Ex quo efficitur, vt non omnis sacerdos eo ipso, quod sacerdos est, ad id idoneus sit: quia licet per sacerdotalem characterem accipiat potestatem, & iurisdictionem habitualem ad absoluendum (quidquid aliqui Neoterici contra prædicta iura perperam dixerint:) actualem tamen, quæ ad id necessaria est, non recipit, puta ordinariam, vel delegatam à summo Pontifice, seu Vicario, vel à Paroecho: vel saltem vt ratione bullarum, vel propter alias concessiones posit à pœnitente eligi tanquam proprius sacerdos.

4 Nam aliter neque in Quadragesima, neque alio tempore potest valide, & efficaciter absoluere, [e] (circa quod aliqui, etiam docti, decipiuntur:) præterquam in mortis articulo, in quo quilibet simplex sacerdos potest audire confessiones, & à quacunque censura, & quibuscunque casibus absoluere. [f]

5 Ab hac etiam regula excipiuntur illi, qui non habent, nisi venialia, aut mortalia alias rite ac legitime confessa, quos quilibet sacerdos audire potest, [g] quod quidem non ea de causa licet, quod ad id non opus sit iurisdictione ordinaria, vel delegata, [h] sed propter aliam rationem, quam nos, illius confutata, dedimus in cap. placuit. [i]

6 Porro in primo horum duorum casuum, quos excipimus, puta in articulo mortis, poterit etiam religiosus sine licentia superioris valide, & licite absoluere: quoniam tunc ab ipso Papa habet eam, saltem tacitam. At in secundo casu, nempe quando non sunt, nisi venialia, aut mortalia iam rite & legitime confessa non potest licite absoluere: quamuis valeat absolutio, [k] nempe religiosum nõ posse audire confessionem aliquam, nisi ad hoc à prælato suo fuerit tanquam idoneus expositus: etiamsi pœnitens aliàs ex priuilegio Summi Pontificis posit quemcunque sacerdotem, siue sæcularem, siue regularem eligere: eo quod religiosus non habet velle, neque nolle. [l] Quod sane, iudicio meo, debet intelligi de illo religioso, cui aliquo statuto suæ religionis, vel mandato sui superioris est negata facultas audiendi confessiones: non tamen de aliis. Tum quia nullus textus, neque ratio efficax reperitur, quæ opinionem Paludani contra illos fundare valeat. Tum quia religiosus in multis habet velle, & nolle. [m] Tum etiam, quia audire confessiones est opus charitatis: & quemadmodum religiosus absque alia superioris sui licentia, dummodo sibi præceptis non desit, neque prohibita transgrediatur, potest pacem componere inter duos inimicos, & bonum consilium dare cõsulenti ipsum: ita etiam poterit, & fortiori ratione, componere pacem inter Deum, & proximum, vt saluetur. Tum denique quia hoc obseruant communiter regulares, aliique plurimi religiosi, quibus nullum est statutum, aut præceptum contrarium.

7 Secundo dicimus, quod quamuis clerici sæculares non possint alij aliorum audire confessiones post Conc. Trid. [n] sicut poterãt antea: possunt tamen alij

a Cap. in princ. de per. diff. 6. & quę ibi diximus.
b Dicto c. 1. § causas. & ea quę ibi tradidim⁹.
c Dicto c. 1. § laboret. & § sacerdos. & ij ibi scripsimus.
d Cap. admonemus. § ecce. & c. generaliter. § ecce. 16. q. 1. & Cõc. Trid. sess. 14. c. 6. & 7. & tradit S. Tho. in 4. libr. sent. dist. 17. q. 3. art. 3. q. 4. & Quolib. 12. & 32. Opusc. 19. cap. 4.
e Iuxta Panor. communiter receptũ in c. omnis. de pœn. & remi. nu. 7. & Adrian. de confess. dub. 8. & nos latius in cap. placuit. nu. 8. de pœnit. dist. 6. tradidimus.
f Arg. cap. q⁹ de iur. de feuden. excom. c. pastoralis. § itaque. de offi. ordin. & c. si quis suadente. 17. q. 4. & ea, § latius scripsimus in c. 1. nu. 73. de pœ. dist. 6. & tradit S. Th. vbi supra, & super declaratũ est, & oprime à Concil. Trid. sess. 14. c. 7. adiecta tamẽ modificatione insertus apposita i prin. c. 26. nu. 2.
g Secundo Caiet. in sũma, verb. confessio. ii. & Quolib. 12. & 32. Opusc. 19. cap. 4.
h Sic Panor. communiter receptũ in c. omnis. de pœn. & remi. nu. 7. & Adrian. de confess. dub. 8. & nos latius in cap. placuit. nu. 8. de pœnit. dist. 6. tradidimus.
i Arg. cap. q⁹ de iur. de feuden. excom. c. pastoralis. § itaque. de offi. ordin. & c. si quis suadente. 17. q. 4. & ea, § latius scripsimus in c. 1. nu. 73. de pœ. dist. 6. & tradit S. Th. vbi supra, & super declaratũ est, & oprime à Concil. Trid. sess. 14. c. 7. adiecta tamẽ modificatione insertus apposita i prin. c. 26. nu. 2.
k Secũdũ doctrinã Palud. in 4. lib. sent. dist. 17. q. 3. à S. Antonin. 3. part. tit. 17. c. 7. Angelo, in verbo confessio. § 4. & aliis receptam. l Cap. nullus. & quoddam. de elec. lib. 6. m Iuxta S. Tho. communiter recepti 2. 2. q. 104. artic. 5. & Dominic. in § dicto cap. quorundam. n Sess. 24 cap. 15.

religiosi,

religiosi, qui ante illud poterant virtute suarum bul-
A larum confiteri clericis sæcularibus idoneis. De quo
tamen dubitat quidam vir doctissimus. Cuius du-
bium auferri potest ea consideratione, quod per dic-
tum Concilium, vt ex eius contextu facile apparet,
nihil mutatur quo ad illos. Sic enim habet, *Quamus*
presbyteri in sua ordinatione à peccatis absoluendi potesti item
accipiant, decernit tamen sancta synodus, nullum, etiam re-
gularem, posse confessiones sæcularium, etiam sacerdotum, au-
dire, nec ad id idoneum reputari, nisi aut parochiale benefi-
cium, aut ab episcopis per examẽ, si illis videbitur esse necessa-
rium, aut alias idoneus iudicetur, & approbationem, quæ gra-
tis detur, obtineat: priuilegiis, & consuetudine quacumque,
etiam immemorabili, non obstantibus. Per quæ verba non
prohibentur regulares audire confessiones: & à iure
antiquo non est recedendum, nisi quatenus inuenie-
tur expressum. [a] Illa item consideratione, quod ra-
tio, quæ mouit mutare illud in sæcularibus, qui re-
gulariter sunt in hoc distractiores, & negligentio-
res, non habet locum in religiosis, qui regulariter
sunt in eo circunspectiores, & diligentiores. & ita
cessant verba, & ratio, qua sola cessante, lex quoque
cessat, [b] etiam si verba non cessarent: quæ tamen in
hoc casu cessant.

8 Tertio dicimus, quod confessarius, vt sit perfe-
ctus, & vt solus posit de omnibus discernere, debet
probe tenere, atque callere sacramentalem & mora-
lem Theologiam, vtriusque iuris peritiam, & con-
stitutiones Synodales illius regionis, in qua audit
confessiones: [c] verumtamen, vt sit sufficiens muneri
suo obeundo, satis, & necessarium est, vt libros, siue
Græcos, siue Latinos, siue vulgares relegens, diligen-
D terque secum considerans intelligat, quæ peccata ex
iis, quæ illi, quos audit, communiter perpetrant, sint
mortalia, quæve venialia, & quæ circunstantiæ sint
necessario confitendæ, quibusque criminibus an-
nexa sit excommunicatio, quæ sint peccata referua-
ta, quæque restitutionem expostulant: vt saltem sciat
dubitare in iis, quæ alij mediocriter eruditi intelli-
gunt, vt nouerit consulere peritiores quo modo, &
quando agendum sit id, de quo dubitat. Quod si au-
diturus sit clericos debet etiam scire illos casus, in
quibus irregularitas incurritur: aut saltem nosse du-
bitare circa illos. [d] Quæ quidem resolutio fundatur,
E partim in dictis S. Tho. [e] & in cap. omnis, [f] & Caiet. [g]
& aliorum doctorum. Partim in eo, quod vnusquis-
que nosse debet id, quod illi necessarium est ad suum
munus & officium recte exercendum, [h] etiam lege
naturali, iuxta illud Persij.

Publica lex hominum, naturáque continet hoc fas,
Vt teneat vetitos inscitia debilis actus.

Partim, eo quod scientia eminens non est neces-
saria: quoniam satis est illa, quæ dicitur sufficiens. [i]
Partim quod Ecclesiæ primitiuæ presbyteri nihil
amplius, quam quod dictum est, sciebant. Partim,
quod satis est in iudicio exteriori mediocrem quan-
dam causarum peritiam habere, vel saltem aliquem
F adsessorem, vt sit iudex. [k] Partim, quod mille ab hinc
annis in tota Ecclesia Christiana ita communiter
obseruatum esse videtur.

9 Ex qua resolutione sequitur primum, non esse
valde iuri consonam illam differentiam Durandi, [l]
quam constituit inter confessarios, qui ex obedien-
tia, & charitate onus confitendi assumunt, & inter
eos, qui sua sponte ad id faciendum sese offerunt. Vi-

a Vt nos phauim⁹ in dicto §. caueat. nu. 27.
b Libr. 4. sent. dist. 17. in expositione text⁹, siue litter. c Vers. sacerdos. de pœ. & remiss.
d In sũma, verb. confessori necessaria.
e Capit. nõ est sine culpa. de regular. li. 6. & l. ij. iuncta. § pen. ff. de offi. præsi. cũ eis adnotatis.
f Iuxta innoc. receptũ in c. cũ in cunctis de elect. li. 6. certi. C. de iudic. & cap. sta-tuim⁹. § ad fidem. de rescr. lib. 6.
g Recepta à S. Antonino in 3. par. tit. 17. c. 16. aliisque doctoribus, & à nobis etiã in præcitato § caueat.
h Vt nos phauim⁹ in dicto §. caueat. nu. 9.
i Vt sentit Gregor⁹ ix. in præ-citato c. 1. de sepolti.
k Dicto cap. 1.

a Sicut asserit idem dimus Anton. vbi supra.
b Argu. c. quid culpatur. 23. q. 1. & l. 1. ff. de depos.
c Cap. 1. de depos.

b Th. de collation. § in eccle-siis. adiuncta glos. in verbo mu-tatis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dum Regno, vel India: nec qui audit vbi sunt multi viri literati,quos possit cõsulere,vt vbi null[a] est talis.

12 Quarto sequitur, quod confessarius, qui nescit discernere, in quibus casibus possit, aut non possit absoluere: neque differentiam inter maiorem & minorem excommunicationem: vel ignorat peccata mortalia communia, aut simplicem fornicationem, aut voluntatem deliberatam ad peccandum mortaliter esse peccatum mortale: vel quamcumque superbiam, iram, inuidiam, aut gulam existimat esse mortalem: vel circa dubios contractus, saltem dubitare minime nouit, non excusatur à culpa, quantalibet bona vita,conscientia, subtilitate, & ingenio naturali præfulgeat ad alia munera obeunda. [a] Et quod ille, qui eiusmodi confessarios ad audiendum confessiones præfecit, vel præfectos tolerat, multo grauius peccat.[b]

13 Quinto dicimus, veram esse illam sententiam S. Anton. [c] videlicet, huiusmodi confessarium imperitum in tribus casibus excusari posse. Primus est, quando is,qui confitetur, est valde sibi ipsi sufficiens ad suorum peccatorum grauitatem confessario exponendam, & reputatur habere rectam conscientiam. Secundus casus est, quando confitentes sunt personæ spirituales solitæ sæpe confiteri: & perinde communiter non aliis, quam peccatis venialibus tenentur. Tertius est, quando pœnitens est in articulo mortis, & non ad est alius, qui possit eum audire præter illum. Qua eadem ratione idem videtur dicendum de confessario, qui est apud Infideles, Sarracenos, vel Gentiles, penes quos sunt Christiani liberi, vel serui catenis vincti,vel soluti, quibus non est copia confessarij peritioris. [d]

14 Sexto dicimus,quod etiam qui obedientiæ præcepto confessiones audit,iudicando se ad id non esse idoneum, peccat. nam neque prælatus id ei debet præcipere,[e] neque subditus, si non est idoneus,debet id acceptare.[f] At si dubitat de sua sufficientia, poterit prælati se se præcepto conformare, [g] saltem si nouerit, prælatum id muneris ei non iniunxisse ira, odio,amore,vel cupiditate permotum. Superior autem cum secura conscientia poterit hoc illi præcipere, si iudicat, illum idoneum audiendis confessionibus, quibus eum præficit,iuxta id,quod dictum est. [h]

15 Septimo dicimus, quod bonitas confessarij ad minus debet esse tanta,vt sit,vel probabiliter credat, se esse extra statum letiferæ culpæ,[i] nam si in eo statu audiret confessiones, & absolueret mortalis culpæ reatum incurreret.quia omnis,qui recipit, vel administrat sacramentum in peccato mortali, mortaliter peccat,[k] licet eius absolutio communiter valeat.[l]

16 Octauo dicimus, quod postquam hæc fuerunt typis excusa,declarauit S.Conc. Trid. [m] hæreticum eum, qui dixerit, absolutionem sacramentalem sacerdotis non esse actum iudicialem, sed nudum ministerium pronunciandi, & declarandi, remissa esse peccata confitenti, modo tantum credat, se esse absolutum, aut sacerdos non serio, sed ioco absoluat. Eum item,qui dixerit, non requiri cõfessionem pœnitentis,vt sacerdos eum absoluere possit.Eum item, qui dixerit, sacerdotem, qui in peccato mortali est, potestatem ligandi, & soluendi non habere, & ita absolutionem ab eo impertitam non esse validam. vel eum, qui non est presbyter posse sacramentũ absolutionis conferre.

a Arg.cap. nõ est putanda 23.q.1.

b Arg.no. ta.oriũ in glo.c.2.de offic.deleg. & affirmãt Alexius Magister S.Theologiæ, Bonauen. & alij 4. libr. sent. dist.17. & distinctè B. Anto 3 parte tit.17. c.6.§.2.

c Vti sup.

d Arg.c.1 §. finali.ne sede vacatio. & l. generaliter.7. §. pupillus. ff. de Decurio. sub.

e Arg.ad Timoth. c.1. & cap. nihil. de elect. & c. non est. eti. lib.6.

f Cap. non est putanda 1 q.1.

g Arg.cap. qui culpat. 23.q.1. & cõmun. quę tradit diuinus Tho. 2.2. q.104.art. 5. & 6.lib. sent. dist. 29.art.vlt. ad 3.

h Arg.cap. apostolicæ,de cler. excom.mi nist & cap. Innotuit, de elect.

i Cap. 1. §. ita autẽ. & si laboret. de pœnit. dist. 6.

k Cap. illud 95.dist. & cap. per illuam. 1. q.1. & ita diximus post S. Tho. 2. part.q.64. art.6 & 4. libr. sent. dist. 5. q.2. art.2. q.1. in cquando. de con fect.dist.1. c.4 nu.43 & seqq.

l Arg. cap. maledicã. & dicti c. per illud. 5.q.1. in 2.eff.14. can. 9. & 10.

De his, quæ confessarius debet pœnitentem interrogare, & qua prudentia id facere debet.

CAP V.

1 *Confessarius quæ debet interrogare sub pœna culpæ mortalis. num.1.*

3 *Confessarius interrogando seruet hæc tria: Et circa peccata carnis hoc.4.*

1 DIcturi de iis, quæ confessarius tenetur pœnitentem interrogare, & qua prudentia id agere debet, præsupponimus primo, quod is,cui iniunctum est aliquod onus,debet illud recte subire.[a]

Secundo præsupponimus, hoc esse præcipuum confessarij munus, ideoque prudenter exercendum, ac subinde interrogandum pœnitentem id, quod expedit, & non amplius, iuxta illud Augustini relatum à Gratiano. [b] *Diligens confessarius sapienter interroget peccatorem, quod forsitan ignorat, vel verecundia vult occultare.* quibus verbis addit B. Thom. [c] confessarium teneri scrutari conscientiam peccatoris, sicut solet medicus ægritudinem ægroti, & iudex causam litigantis.

2 Ex quibus infertur. Primo,verum esse illud Angeli,[d] diligens. nempe,confessarium teneri sub pœna peccati mortiferi ad interrogandum omnia,quę ipse videt,animaduertit, & credit esse necessaria ad hoc, vt confessio sit integra & fructuosa, cuiusmodi est quod ipse existimat, pœnitẽtem velle silere ob ignorantiam,inconsiderationem, aut obliuionem,[e] nam hoc ad suum munus pertinet,[f] sed non est eiusmodi, quod(suo iudicio)pœnitens,aut intelligit,aut aduertit,neque præ obliuione, verecundiave prætermittit. tunc enim potest sibi persuadere,pœnitentem id non perpetrasse, vel iam alias fuisse confessum. quamuis omittere aliquam interrogationem per inaduertentiam, aut obliuionem non videatur esse mortiferum.[g] Equidem ex confessionibus, quas audiui, intelligo, duas interrogationes esse maxime necessarias.Alteram de numero peccatorum, cuius expressio est necessaria,vt dicetur infra in cap.6. quia video paucos exprimere,Toties peccaui in hoc,& toties in illo: immo sibi satisfecisse videntur, dicendo,Sæpe,sæpius,aut,Infinitis vicibus. quod non sufficit. Alteram de specie particulari eius, quod generaliter confitentur.quoniam adeo generaliter confitentur nonnulli, vt nequeat satis intelligere confessarius, an sit peccatum veniale, an mortale, vt declaratur supra cap.2.num.6.

3 Infertur secundo, quod confessarius debet obseruare illa tria, quæ nos, [h] comprobauimus. Primum est, vt non interroget omnia, quæ pœnitens poterat commisisse: sed tantum illa, quæ homines eiusdem qualitatis efficere solent. [i] Vnde nec nobilem laicum debet interrogare illa, quæ communiter soli ecclesiastici solent facere. Secundum est, vt solum interroget consueta peccata, quæ fere omnes nouerũt: qualia sunt transgressiones vitatiores præceptorum Decalogi, & septem crimina capitalia, & omissiones circa quatuordecim articulos fidei, & circa septem Ecclesiæ sacramenta, & opera misericordiæ, & circa custodiam quinque sensuum, & alia huiusmodi. Non autem interroget peccata occultiora, quæ perditissimi homines inuenerunt: vel si forsan de his verbum fecerit, ita caute & dissimulanter faciat, talibúsque circumloquiis vtatur, vt si pœnitens illa commiserit, proferat:sin minus ea non ediscat.

a Cap.non est putanda.1. q.1. & cap. sufficientem. 30.q.5.

b Vti post alios in d. 8. diligẽs.

c 2.2. qu. 154.art.1.

d Argum. prin. procemij de cretalium

e Arg.c.sit rector. 43 dist. f Cap. oõs de pœn.& remiss.

g Arg. dicti c.sit rector.&eorum, quæ in prælud. 7. & 8 Reper.c.inter verb.11. q. 3.dixim[us].

h In d. 8. diligens. num. 2. & sequen.

i Arg.c.de testib. & testib. cõbis, quę in dicto 8 diligens. ci tatus.

4 Tertium, vt in peccatis carnalibus non descendat nimium ad peculiares circunstantias, singulas quásque minutatim interrogando, ne seipsum, aut pœnitentem ad aliquam delectationem alliciat: etenim quemadmodum docet Philoph. [a] delectabilia tanto magis mouent, quanto particularius considerantur. Quocirca cum de pollutione voluntaria, & extraordinaria, vel de fornicatione interrogat, nihil de modo perpetrandi disquirat:satis est enim dicere, quoties id commiserit: modo id explicet, quod necessarium est ad ipsius peccati naturam & speciem dignoscendam,citra descẽsum ad aliquas turpes circunstantias peccati. Quod adeo verum est, vt nullatenus pœnitenti permittere debeat,nimis distincte illas exprimere,[b] diximus:& consequenter summatim tantũ debet interrogare de osculis,amplexibus, aliisque tactibus impudicis eos,qui nõ sunt obstricti matrimonio: illos autem, qui obstricti sunt,magis perfunctorie,vel nihil prorsus, vel solum ad intelligendum, an aliqua extraordinaria pollutio fuerit subsequuta:vel an illi tactus fuerint cum probabilis pollutionis periculo:quoniam alia, aut non sunt peccata, aut nõ sunt nisi venialia,vti recte Caiet.[c]explicuit,& inferius dicetur.Immo & cum circa hoc aliquid confessarius interrogauerit,honestis vocabulis vti debet, neque turpiter nominet, quod est turpe auditu.[d]

3. Ethic. & S. Tho. quodlib. 1. 3.5.art.9.

De circunstantiis peccati.

CAP. VI.

1 *Circunstantia quid: & quæ sint eius species. num.2.*

3 *Circunstantia mutans speciem necessario confitenda.*

4 *Circunstantia prohibita alia lege, quam ipsum peccatum, vt confitenda.*

5 *Circunstantia extenuans peccatum quando confitenda.*

6 *Circunstantiæ, quæ necessario confitendæ. num. 7. 8. & sequent.*

13 *Circunstantiæ personæ, & religionis quando confitendæ.*

14 *Circunstantia conscientiæ contrariæ quando confitenda.*

15 *Circunstantia numeri non est propriè circunstantia.*

16 *Peccati numerus vt augetur iterando, continuando, & interrumpendo. num.17. & 18.*

19 *Pœnitens potest vno verbo mille peccata confiteri.*

20 *Circunstantia oblita potest confiteri, peccato non confesso.*

1 DE peccati circunstantiis dicimus, primo, quod peccati circunstantia iuxta mentem iuris,[e] sancti Thomæ,[f] & omnium aliorum [g] quos retulimus: [h] & alibi, *est quoddam accidens actus humani, qui peccatum est.* Dixi, *Accidens:* quoniam nulla circunstantia actus est eiusdem substantia. Dixi, *Actus humani, qui peccatum est*: quoniam sæpe fit, vt actus, qui secundum se non est peccatum, sit tale ob adiunctam circunstantiam. Cum enim tunc ipsamet circunstãtia sit illud, in quo peccatum consistit, non est accidens peccati: sed illius rei, quæ peccatum est.[i]

2 Secundo dicimus,quod circunstantiæ actus moralis sunt septem, quæ continentur in illo versiculo, *Quis, quid, vbi, quibus auxiliis,cur, quomodo,quando* (relato à S.Thom. in d.q.7.artic.3.in corpore quæst.) qui magis nobis placet, quàm ille Palud.[a] vti nos diximus,[b] quoniam in illo Palud.ponitur verbum,Quoties, quod numerum denotat,loco, Quibus auxiliis: & numerus non est circunstantia: sed potius peccati multiplicatio,vt ibidem tradidimus.

3 Tertio dicimus, quod harum circunstantiarum omnes illæ, & solæ in sacramẽtali confessione necessario exponi debent, quæ efficiunt opera, quorum sunt circunstantiæ, peccata mortalia: vel quod illa, quæ sunt mortalia vnius speciei, fiant etiam, vt sint alterius: vel quod est mortale ob vnam causam, sit etiam propter aliam: siue mutent opera ipsa ex vna in alteram speciem,siue secus:iuxta communem,opinionem, quam copiosè [c] pertractauimus: & solæ illæ,& omnes sunt huius generis,quæ [d] vltra malitiam eiusdem operis habent specialem repugnãtiam cum ratione. Secundum Scotum verò illæ sunt in confessione aperiendæ, quæ diuersis, specialibúsque præceptis prohibentur.

Diximus,*specialibus*: quoniam non sufficit esse talia, quod vnum in altero includatur:qualia sunt lex prohibens omne malum, & prohibens homicidium, quod etiam in dicto principio [e] probauimus, & in corollariis sequentibus speciatim explicabimus.Ante quorum explicationem admonemus, quod postquam hæc fuerunt Hispanè excusa,Concil.Triden.[f] definiuit, hæreticum esse,qui dixerit, nos non teneri ad confitendum circunstantias, quæ peccati speciem mutant. quod quidem est intelligendum de circunstantia, quæ speciem peccati venialis mutat in mortale,vel speciem vnius mortalis in aliud mortale:non autem de illa, quæ mutat speciem vnius venialis in aliud veniale,quod non est necessario confitendum.[g] Et quãuis prædictum Conc.non loquatur expressè, nisi de illa circunstantia,quæ mutat speciem peccati: intelligendum tamẽ est etiam de illa, quæ opus alioquin ex se bonum,vel saltem non malum, facit mortiferum:immo etiam de illa,quæ facit, vt opus,quod ob vnum respectum est mortiferum, sit tale ob alterum:quamuis species operis quantum ad suam essentiam minimè mutetur: quoniam circunstantia, quæ facit de bono malum, vel de veniale mortale, vel de mortali vno respectu,vt sit tale altero,dici potest mutare speciẽ,vt multo post dicetur infra.[h] Ratio enim, quæ ad hoc definiẽdum Concilium mouit,est,quod confessarius est iudex, qui in causa pœnitentis non posset æquam ferre sententiam absque manifestatione circunstantiæ, quæ mutat speciem peccati: quæ quidem ratio militat etiam in tribus prædictis circunstantiis:quare idem iuris debet esse de omnibus.[i]

Ex prædictis infertur primo, non esse confitendas illas circunstantias, scilicet esse peccatum commissum in secunda, vel tertia feria, aut in prato, vel vinea,manu dextra, vel sinistra: quoniam per has nullum prædictorum trium fit:siquidem non fit mortale,quod sine illis non esset tale,neque etiam fit lethale alterius speciei, neque alio respectu.

Infertur secundo, quod peccans ob fiduciã,quod postea per confessionem veniam obtinebit, non tenetur de necessitate id confiteri:quia non est circunstantia adeo peccatum aggratians: immo potius minuit,[k] quidquid Bonauent.in Apolog.insinuauerit.

4 Infertur tertio,quod is qui furatus est aliquid sa-

a In 4.dist. 16.q.3.a.2. b In princ. d.c. considerem.n.2.

c Ididem, num 3. & secundũ S.Tho. in d. dist.16. q 6.art 2. quæst.3.

e No.74.

f Sess.14. cap. 5. & can.7.

g Iuxta gl. c. omnis. de pœnit. & remiss. recep. ibi, & in 4. li. sent. d.17.

h In illar. 4. num.5. & seqq.

i l. 1.ff.sed. ff. ad l. Aquil.

k Vt inquit Caiet. 2.2.q. 121.art.2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

crum,vel ex loco sacro, non satisfacit dicendo, se id furtum feciſſe:sed oportet exprimere, eſſe rem ſacrã, vel de loco ſacro ſurrepram : nam hæc circunſtantia efficit, vt quod eſt mortale vnius ſpeciei, aut vno reſpectu,fiat etiam alterius,vel altero reſpectu:eo quod ſpecialiter prohibetur lege particulari alia diſtincta ab illa, quæ furtum prohibet, quæ quidem præcipit, ne quid ſacrum, aut de loco ſacro ſurripiatur.[a] Id quod etiam eſt dicendum de homicidio, & fornicatione in loco ſacro perpetratis:per hãc enim circunſtantiam fiunt mortalia alterius ſpeciei, eo quod ob alium reſpectum, quam legis diuinæ:lege ſcilicet humana ſpeciali prohibentur.[b]

Infertur quarto, eum, qui cum coniugata, vel religioſa,vel cognata rem habuit,non ſatisfacere confitendo, ſe cum femina concubuiſſe : quoniam debet exprimere,fuiſſe coniugatam,religioſam,vel conſanguineam:nam in primo caſu eſt propriè adulterium: in ſecundo vero ſacrilegiũ : in tertio autem inceſtus: & conſequenter, quod erat mortale vnius generis,efficitur alterius. Is item, qui deliberauerit furari, vt poſsit rem habere cum religioſa,& coniugata, tenebitur confiteri furtum, ſacrilegium, & adulterium: nam & ſi tria hæc ſint vnus interior actus voluntatis: ille tamen ex triplici cauſa, eáque diuerſa eſt crimen mortale. Siquidem triſariam rationi pugnat, & tribus etiam diſtinctis, & ſpecialibus legibus prohibetur.

Ex quibus facilè colligas reſponſum ad quæſtionem, nuper nobis propoſitam : An ſcilicet coniugatus,qui rem habuit cum vxore aliena,teneatur declarare non ſolum ſe eſſe coniugatum : ſed etiam illam, cum qua rem habuit ? Reſoluenda eſt enim affirmatiuè:quia eſt circunſtantia,quæ per ſe ſola mutat ſpeciem peccati,& ita eſt confitenda per prædicta.

Infertur quinto, quod omnis circunſtantia finis, prohibita per aliam legem ſpecialem & diuerſam ab illa, qua principalis actus prohibetur, debet in confeſsione explicari : cuiuſmodi eſt circunſtantia furantis ad fornicandum, occidendum, vel peruertendum alterum.

Infertur ſexto, eum,qui mentitur,vt alios delectet ſine alterius detrimento (quod eſt mendacium iocoſum, & veniale tantum) hac intentione, vt etiam ſi intelligeret eſſe mortale,nihilominus mentiretur, teneri illam circunſtantiam confiteri : quoniam per illam efficitur mortale,quod ſine illa non eſſet tale.

5 Septimo, quod non tenetur illas circunſtantias confiteri, quæ peccatum extenuant. Vnde qui peccauit cum muliere quadam ab ea prouocatus,non tenetur confiteri ſe eſſe prouocatum ab illa : ſiquidem id peccatum extenuat, per cap.ſignificauit,[c] quod in hoc dixit ſingulare Fely.[d] & per l.ſi adulterium cum inceſtu[e] quam ad hoc aiebat ſingularem Iaſon[f] aptiſsimus tamen ad hoc propoſitum textus.[g] Immo opinio communis, quam ſequebamur :[h] videlicet, quod pœnitens illam circunſtãtiam ſubticere debet: quia in confeſsione ſeipſum excuſare non debet,nũc diſplicet. tum quia nulla lege, aut ratione fulcitur, qua id poſsit efficaciter comprobari. tum quia, quocunque modo illam exprimat, ſe ipſum ſufficienter accuſat,impurando ſibi culpam,quam habet nihil illi detrahens, neque adijciens. Tum quia ſecundum Bonauenturam,[i] & communem, quam[k] ſecuti fuimus, tenetur manifeſtare illas circunſtantias extenuantes,quæ ita extenuant, vt efficiant non eſſe peccatum, vel ad ſummum veniale tantum, quod alias fuerat mortale:qualis eſt circunſtantia grauis morbi, quæ nullum,vel veniale tantum peccatum facit eſum carnium in Quadrageſima:& etiam quando eas confeſſarius pœnitentem interrogat : vel quando ex earum occultatione occaſionem alicuius mali idem confeſſarius apprehenderet.[a]

6 Infertur octauo,quòd quamuis ſit laudabile confiteri confiteri circunſtantias, quæ ita peccatum adaugent, vt illud ex paruo magnum, vel ex magno maius efficiant:opinio tamen communior & probabilior habet, hoc non eſſe neceſſarium, quando augmentum illud non eſt in cauſa, vt veniale mortale fiat, vel alterius ſpeciei mortalis, vel alio reſpectu:[b] licet Marſilius[c] communem iſtam ſentẽtiam reſtringat, ne ſit ei locus in circunſtantia, quæ clarè & manifeſtè peccatum adauget : à quo ibi diſceſsimus ob multas variaſque conſiderationes. Et quamuis poſt hæc Dominicus Sotus aſſeruerit idem, quod Marſilius contra communem : non tamen debemus ab ea diſcedere. Tum quia confeſſarij tam magnam inueniunt difficultatem in perquirendis omnibus circunſtantiis mutantibus ſpeciem, etiam ſine perquiſitione non mutãtium,ſed notabiliter aggrauantium, vt putent quaſi impoſsibile perquirere has,& illas:& Deus non obligat ad impoſsibile,neque ad nimis difficile.[d] Tum quia multi pœnitentes remanent cum magnis ſcrupulis, an confeſsi fuerint benè,aut malè,videntes pauca peccata eſſe vnius ſpeciei,quę non ſint maiora, vel minora notabiliter, quam alia eiuſdem, ratione perſonæ, loci, moræ, modi, præludiorum, aut conſequentium : & ita fiunt importuniſsimi confeſſariis, redeuntes ad ſe reconciliandum,& dicentes, confeſsi ſumus, peierauimus, percuſsimus, fornicati ſumus: ſed non diximus tempus,quod in eo conſumpſimus: neque quod paulo ante, aut poſt diximus, aut fecimus hoc, vel illud, quod augebat peccatum.

7 Et vix eſt vlla via alia ſedandi & tranquillandi eos, quam docendo, illas circunſtantias non eſſe neceſſario confitendas : quia non mutant ſpeciem ſaltem in genere moris. Item quia peccator non tenetur,vt aſſerit cõmunis,& idem Sotus[e] confiteri mala verba, ſigna,& geſtus, quæ antecedunt homicidium, aut percuſsionem:ſufficit enim dicere,interfeci, percuſsi, neque oſcula, & alia multa turpia, quæ præcedunt fornicationem:ſufficit enim dicere, Fornicatus ſum. Neque cogitationes & voluntates apparatuum ad furandum,vel committendum alia delicta : immo ſatisfacit vltimum actum cõfitendo, vt dixit Sotus,[f] dicendo:Percuſsi, Interfeci. Decies,fornicatus,Furatus fui toties,&c. Tum quia ſanctum Concil. Trid.[g] cui interfuerunt viri doctiſsimi,& ſanctiſsimi, qui de his opiniombus in ſcholis diſſeruerũt,declarauit circunſtantias, quæ mutant ſpeciem, eſſe confitendas.[h] Tum denique, quod intereſt plurimum ad ſalutem animarum,vt amemus,& non horreamus confeſsionem:in quod iuuabit alleuiatio eius ab omnibus illis oneribus & difficultatibus, à quibus poteſt leuari, iuxta eius inſtitutionem diuinam, & declarationem ſanctæ matris Eccleſiæ : Iugum enim Domini ſuaue eſt,& onus eius leue, Matth.11. Neque obſtat, quod quidam dicitur dubitare de hac noſtra ſententia,quã nobiſcum fatetur eſſe cõmunem, allegans pro ea multos, quos nos non citamus,eo quod legit aliquos

graues

a Cap.quis quis. 17. quæſt.4.

b Cap pro poſſ. titu. de confeſſ. eccleſ. vel a. 4. X. de eccleſiis de conſecrat. diſt.1.

a Argu.c. nihil. de præſcrip.

b Quod non obſtat ſupra copioſe confirmauimus, & facta declaratio eſt nunc per Conc. Trid. ſeſſ.14.c.5. & ſeſſ.24.c.7. cõtra ſicfa. c In lib.4. ſent. q.22. art.2.

d Iux. mẽte S. Thom in 4. lib. ſentẽt. diſt. 15.q.1 art. 2.& Cõc. Trid. ſeſſ. 6.c.11. & can.18.

e In 4.dist. 18.quæ 2. art.4.

f Poſt alios in d. art.2.

g Præcipue ta ſeſſ. 14. cap. 5. & can.7

b Arc.l.2. ff.de offic. eius, cui capit.cui Apoſtolic. ca. de his quæ fiunt à præl.

c De pœn. & remiſſ.

d In cap. d lecti. de ſacerd.

e §. Imperatores. ff. ad l. Iuliã de adult.

f In l. vltim. ff. de iuſt & iur. g In d. c. cõſideret. verb. tentationẽ. de pœnit. dist.1. h In d. c. cõſideret. num.6. i In 4. lib. ſent. di. 16. k Vbi ſupra.

graues auctores contrarium tenere, quos nos etiam legimus : ſed intrepidè hanc partem elegimus. Tum per fundamenta,quæ hic,& in aliis locis à nobis citatis traduntur. Tum quia, puto eos, qui dubitant cauere ſibi debere, ne ferè ſemper eos poſt auditas, vel factas confeſsiones conſcientia mordeat, dictans, ſe non ſatis inquiſiſſe,vel expreſsiſſe grauitatem peccatorum,quam circunſtantia intenſionis,& extenſionis actus, aut irreuerentiæ, contemptus, temporis, loci, perſonæ, & aliæ inducunt.

8 Quibus addo, quod quamuis hæc noſtra,quæ,vt diximus, communis eſt opinio, videatur facere pro alia concluſione prædicti Soti,[a] de qua nuper interrogati fuimus : non tamen videtur nobis vera. Illa enim concluſio habet, non eſſe neceſſe confiteri virginitatis circunſtantiam, id eſt, quò, is qui confitetur, eſt virgo,ſi voluntas fornicandi non peruenit ad actum, quamuis ſecus ſit,quando peruenit. Non inquam, videtur vera. Tum quia peccata voluntatis, oris, & operis ſunt eiuſdem ſpeciei, & non differunt, niſi quod alia ſunt magis perfecta quam alia,vt dicemus infra[b] & conſequenter ſtuprum mentale, quod eſt voluntas habendi copulam cum virgine,aut cum ſit virgo, erit eiuſdem ſpeciei, cuius ſtuprum reale, quod eſt ipſa copula:& ſi quis eã habuit,debet confiteri illam circunſtantiam, vt ipſemet ait, etiam debet confiteri,qui eam voluit habere,licet non habuerit : cum alia ſpecies luxuriæ ſit velle fornicari cum virgine, vel cum ſit corruptus, vel corrupta. Tum quia Conc. Trident.[c] declarauit circunſtantiam,quę mutat peccati ſpeciem ex vna in aliam,neceſſario eſſe confitẽdam:qualis eſt hæc, de qua loquimur,vt prædictum eſt. Tum denique quia,non facit pro eo prædicta opinio communis:quia loquitur de circunſtantia non mutãte ſpeciem peccati:concluſio vero eius, de circunſtantia illam mutante. Videtur tamen nobis hæc communis opinio reſtringenda.

Primo, ne procedat in circunſtantia,quæ ſic auget peccatum, vt ratione ipſius fiat reſeruatum, ſaltem exui conſtitutionum ſynodaliũ, quæ ſolent aliquando furta aliqua, & damna certæ cuiuſdam quantitatis Epiſcopo reſeruare,vel addere,quod abſolutio, ſiue reſtitutio fiat certo quodammodo.

9 Secundo poſſet etiam reſtringi,ne procedat in ea circunſtantia, quæ habet annexam excommunicationem, vel efficit, vt ea ſit Papalis, quemadmodum leuis percuſsio clerici eſt epiſcopalis[d] ſingularis : grauis vero eſt Papalis.[e]

Tertio limitatur in ea circunſtantia, quam confeſſarius interrogat, & non poteſt ſileri abſque periculo alicuius ſpiritualis incommodi, vt rectè aſſeruit Sylueſt.[f] quamuis Ioannes de Friburgo, qui fuit auctor ſummæ confeſſorum, id non dicat in loco citato ab eo,[g] neque etiam vbi de hac materia tractat.[h]

10 Quarto dicimus, quod circunſtantia diei feſti non eſt neceſſario confitenda:quoniam non facit eſſe lethale, quod ſine illa non eſſet tale : neque alterius ſpeciei talis,neque alio reſpectu:niſi eſſet opus ſeruile in feſtis prohibitum, quale non eſt peccatum iuxta S.Thom.[i] Quam aſſertionem confirmauimus[k] multis fundamentis, reſpondendo totidem aliis oppoſitis,ſecuti in eo Cardinalem Caietanum,[l] reſolutúmque Sylueſtrum,[m] vbi teſtatur, doctiſsimos quóſque ordinis Dominicani conueniſſe, & hanc opinionem ſuſcepiſſe:& Iacobum Almaynum.[n] Quamuis com-

a In dicta diſt. 28. q. 2. art. 4.

b In c. 16. nu. 9. poſt S. Th. 1.2. q. 52. ar. 7.

c Seſſ. 14. c. 5. can. 7.

d Cap. per venit. de ſent. excõ. vbi text. e Capit. ſi quis ſuadente. 17. quæſt. 4. f In ſumma, verb. confeſſ. quæſt. 9. g Libr. 3. tit. 33. q. 12. h Libr. 3. tit. 34. q. 81. i In 3. lib. ſentẽt. diſt. 37. artic. 5. quæſt. 2. k In dicto c. conſideret. nu. 17. & ſeq. l 1.2. q. 7. & 2.2. q. 122. art. 4. & in quolib. 10. & in ſumma verb. dies feſtus. m Ver circunſtãtia. q. 3. & verdies Dominicæ. q. fin. & in aurea roſa caſu 6). n In 4 lib. ſentẽt. diſt. 17. col. 24.

a Sient diximus ſupra dict. nu. 10.

b Vt ſupra dictũ eſt, & probauimus in prim. dic. cõſideret. n. 32. verſ. ad primũ.

c Argu. c. eccleſi. de conſecrat. diſt. 1. & c. propoſiti. de conſecra eccl. & ca. eod. ti. lib. 6.

d Vt ſupra principio dicti c. conſideret. nu. 22. diximus.

e Cap. hominũ. 40. dist. f Cap. præcipuè. 11. q. 3. lib. 6. Cap. 6 eius dignit. de homicid. Cap. per. 37. dist.

i Vt poſt Caiet. 1.2. q. 7. art. 1. dub. 10. in d. primo c. cõſideret. num. 30.

Universidad de Deusto
Biblioteca

est necessarium confiteri circunstantiam, quòd peccauerit contra conscientiam, quando opus effectum ob nullam aliam legem: sed solum propter conscientiam erroneam tantum sit peccatum: tunc enim solummodo vnum ex tribus illis prædictis, & non alia efficere manifestum est.[a]

Decimo, quòd numerus peccatorum non est circunstantia: sed additio peccati ad peccatum. Quoniam frequentatio peccati non circunstat prius peccatum: sed constituit nouum & separatum à priori. Circa quod quatuor diximus.[b] Quorum primum est, non esse satis dicere; Peccaui sæpe in hoc genere peccati: quoniam verbum illud: Sæpe, ita verificatur in numero denario, immo & in binario, sicut in centenario,[c] quamuis Archidiaconus [d] partem affirmatiuam defendat, quem licet Angelus [e] noluerit reprobare: merito tamen eum reprobauit Cardinalis Alexandrinus.[f]

15 Secundum, peccatorem teneri ad dicẽdum certum numerum peccatorum, si eum nouerit exprimere, dicendo: Hoc peccatum commisi toties: quòd si certum numerum minime nouit, debet secum rationem ponere, quoties in die, vel hebdomada, aut mense, plus minúsve illud peccatum admiserit, & exponere numerum verisimiliorem. Peccaret enim mortaliter, qui præ pudore vel hypocrisi aliquid ex numero, cuius meminit, subticeret. immò etiamsi per culpam suam latam fiat, quo minus recordetur, eo quod ea de re nihil antea secum præcogitarat, cum tamen id facere potuisset, & proinde confessio nihil valet.

Tertium, satis esse absque aliquo numero suum statum sufficienter manifestare: veluti si qua publica meretrix per decennium parata & expósita ad fornicandum, tam cum clericis, religiosis, quam laicis & coniugatis, aut solutis: & post conuersionem confiteretur, exprimerétque se toto illo temporis spatio in eo statu fuisse: hoc, inquam, satis esset, vt post Cardinalem Caietan.[g] concluſimus in dicto capit. consideret. ponderantes illa verba. *Quantum perseuerauerit, & desleat quod perseueranter peccauit.* Per quæ prædictam sententiam singulariter probauimus,[h] & addidimus, eum, qui annum integrum omisit dicere horas canonicas, satisfacere, dicendo: Anno integro omisi diuinum officium.

16 Quartum, quod toties numerus peccatorum augetur, quoties peccatum ipsum, vel voluntas peccandi, quæ fuerat intercisa, renouatur [i] quod planè verum est in peccatis internis, quæ solo animo consummantur, vt odium, & hæresis: non autem idem est in illis, quæ opere exterioti consummantur. nam illa voluntas non dicitur iterari, donec opere exteriori perficiatur, vel interrumpatur: vt euenire solet, quando quis vadit in longinquum ad homicidium perpetrandum, & in ipso itinere, quod vno die conficit, nunc de illo, nunc de aliis meditatur. hic enim non peccat in hoc amplius, quàm vnum peccatum, licet multo grauius, iuxta Caietan.[k] quem in dicto principio [l] sequimur, ponderantes textum ad hoc singularem.[m]

Ex quo inferimus primo, peccatum non iterari, aut multiplicari etiamsi durãte opere exteriori multoties volũtas interior interrumpatur, & renouetur: neque etiam econtrario, si manente eadem voluntate opus multiplicetur exterius, anteaquam delictum finiatur.[a]

Infertur secundo, quòd omnes actus interiores & exteriores, qui tantummodo sunt veluti quædam via ad vnicum peccatum perpetrandum, vnicum tantum efficiunt peccatum, etiamsi illi actus fuerint interrupti: quales sunt passus itineris, præparatio equi, lanceæ, aliorúmque armorum vna cum desideriis, variis vicibus interruptis, verbo, esu, & somno renouatis, eius, qui vadit ad occidendum alium triginta, vel quadraginta milliaribus distantẽ: nam licet illi actus in genere entis considerati, singulatim sint multæ & variæ res: tamen considerati tanquam via & partes ipsius peccati, quibus totum peccatum est consummandum, non amplius, quàm vnum peccatum efficiunt: sicut lapides, columnæ, ligna, reliquáque materia vnius domus multa sunt secundum se sumpta: cæterum omnia simul considerata tanquam partes vnius domus, non amplius, quam vnicam domum conficiunt.[b]

17 Nunc autem ad soluendas sex quæstiones ab hinc aliquibus mensibus nobis propositas addimus primo, quod non solum plures actus exteriores, tendentes in vnum peccatum principale, qui diuersi sunt in genere entis, censentur constituere vnum peccatum in genere moris, saltem quoad effectum confitendi numerum peccatorum, quando vnus est in alium via: sed etiam quando quis vno impetu fertur in illos omnes. Tum argumen. præfati cap. cum pro causa [c] quatenus probat, eum, qui vno impetu pluries percutit clericum, semel tantum excommunicari. Tum argumento aliorũ iurium, per quæ Ioan. Andr.[d] concludit, quendam Anglicum, qui tres ictus vno impetu intulit clerico, semel tantum excommunicatum fuisse. Tum quod ille vnicus impetus videtur includere quandam vnitatem in genere moris, & efficere, vt quadamtenus vnus eorum fit ad aliũ via, vel consequens: licet suapte natura in genere entis per se subsistat. Tum, quod qui vnico impetu bis, vel ter appellat, semel tantum appellasse dicitur,[e] & qui bis, vel ter eandem rem in testamento, vel codicillis legauit, videtur semel legasse.[f]

Addimus secundo, quod sicut actus præambuli ad actum principalem peccati nõ augent numerum peccatorum, necessariò confitendum: ita eadem rãtione nec consequenter, nec subsequentes actũ principalem peccati: quales videntur esse actus, quibus quis fecit aliquod peccatum principale: & postea inordinatè gaudet, lætatur, tristatur, dolet, vel loquitur de illo, vel accessoriis eius. Tum quod eadem ratio videtur, & sic idem est de vtrisque iudicandum.[g] Tum quod qui furatus est infantem, qui apud eum adoleuit, vnum furtum fecisse dicitur.[h] Tum quod pauci, collatione aliorum, inueniuntur, qui post vindicatam iniuriam: post fornicationem in domo sua securè habitam: post furtum & dolum admissum, non veliut, dicant, vel faciãt aliqua inordinata, gaudendo, comedendo, bibendo, & ridendo, iuxta illud Prouerb. 2. *Lætantur cum malè fecerint.* attamen nemo dicet, eorum omnium numerũ nominatim esse confitendum. Tum quia totus Ecclesiæ Christianæ vsus videtur habere, quod sicut sufficit homicidæ confiteri, se occidisse talem hominem, non confitendo numerum voluntatum, & aliorum actuum inordinatorum præambulorum illius homicidij, ita sufficit confiteri illud, non confitendo numerum actuum

conse

g Tomo 1. Opusc. Opusc. 28. quæst. 3.

h Vt ibi diximus.

i Secundũ Ioã. And. in reg. de lectis. coll. permitt. de regul. iur. libr. 6 in Mercur.

k In dicto 1. tom. Opuscul. Opusc. 27. quæst. 1. l Nu. 28. in fin. cap. cum pro causa, de sent. excõ.

a Vt copiosius in d. prin. nu. 48. comprobauimus.

b Leũ qui. ff. de vsuc. & l. qui vniuersa. ff. de adq. poss.

c De sent. excom.

d In dicto Mercur. de lictum de reg. iur. lib. 6.

e Cap. Lotharij. de iuncta gl. verb. appellauit. 11. q. 2. f L. cum quæst. C. de legat.

f. l. illud. ff. ad leg. Aquil. ea. dadum. de elect. l. finicio. 3. infans. ff. de furtis.

consequentium, quibus id ei placuit, & monstrauit aliis, verbis, vel factis placuisse sibi. Et quod sicut fornicanti sufficit confiteri principalem actum, non confitendo numerum voluntatum, dictorum, & factorum præambulorum inordinatorum: ita sufficit confiteri principalem actum, non confitendo numerum voluntatum dictorum, & factorum inordinatorum consequentium. Tum quia, licet singuli præfatorum actuum sint per se ipsos peccata mortifera quoad iudicium Dei exactum: & licet oporteat vt contritio, per quam sunt remittenda, formaliter, vel virtualiter perueniat ad omnia illa, quoad tamen iudicium salutare pœnitentiæ, & huius vitæ, quod facere debet confessarius, satis est, vt numerus eorum sic patefiat ei, vt status pœnitentis satis pateat confessario ad iudicandum qualem ei debeat exhibere medicinam.[a] Cum ergo communiter post, & ante actum principalem multa cogitata, dicta, & facta inordinata soleant habeti, satis constat cõfessario quoad iudicium suum salutare ferẽdum status pœnitentis, quoad illam speciem peccati. Arbitramur autem, quod licet, qui rem habuit cum aliqua, non teneatur confiteri colloquia, oscula, & alios huiusmodi actus antecedentes, & consequentes propinquos ad coitum: tenetur tamen qui bis coiuit, etiamsi vnus actus sit propinquus alteri, dicere se bis coiuisse, illa ratione diuersitatis, quod vnus coitus istorum non est communiter via, neque præambulum ordinatum ad alterum, neque cõsequens illum, neque quis vno impetu fertur in vtrumque: colloquia vero, oscula, & amplexus sunt communiter præambula, & consequentia coitum, quem præcedunt, vel consequuntur. Non autem sine causa adiecimus supra, Tendentes ad vnum peccatum principale: quoniam si actus illi sunt peccata separata secundum se, vel ordinantur ad alia peccata, tot peccata committuntur, quot sunt illi ex natura sua, vel quot sunt fines depraui, ad quos diriguntur: nam qui pergit ad homicidium perpetrandum, & in via furatur, rapit, pierat, blasphemat, vel suum esum, potum, iter, & colloquia nõ solum dirigit in homicidium conceptum: verum etiam in adulterium, infamiam, & sacrilegia perpetranda, tot peccata diuersa committit, quot sunt ibi actus in se mali, & quot fines diuersi mali, in quos diriguntur: quod ipsum est dicendum de actibus consequentibus, & de illis, in quos vno impetu fertur.

Ex quibus infertur primo, quod licet quando inter præambula, & consequentia, & actum principalem fit aliqua notabilis interruptio, illa sint peccata diuersa, etiam in genere moris, etiam ad effectum, vt contritio formaliter, vel virtualiter debeat peruenire ad illa: non tamen videntur diuersa quoad effectum necessariò confitendi numerum eorum: eo quod sine illa specificatione satis videtur cõstare status confitentis quoad iudicium salutare sacerdotis.

18 Infertur secundo decisio primæ prædictarũ sex quæstionum: scilicet, quod qui eodem impetu dicit alteri quatuor, vel quinque iniuriosa verba significantia diuersas iniurias: puta quod sit fur, falsarius, hæreticus, censendus est peccare diuersa peccata. Tum quia non sunt antecedentia, neque consequentia ad vnum principale peccatum: neque sunt vnum, neque vnius speciei. Tum quia, licet qui vno impetu infert clerico tres ictus non sit nisi semel excommunicatus: si autem vno impetu, etiam vnico ictu tres ferit clericos, ter est excommunicatus.[a] Tum quia eadem ratione qui ferit, & blasphemat, & hæresim asserit, tria peccata committit cum numero necessario confitenda,[b] qui vero dicit totidem verba iniuriosa, significantia tantum vnam iniuriam: vt quia appellat aliquem quater, vel quinquies furem, hæreticum, vel latronem, vnum tantum peccatum admittit quoad necessitatem confitendi numerum instar bis: vel ter vnico contextu appellantis.[c]

Infertur tertio decisio secundæ quæstionis: scilicet, quod qui dicit alicui vnum verbum iniuriosum: & ille respondet, vnde prouocator replicat, eidem dicens tria verba iniuriosa, peccat tria peccata, si tres diuersas iniurias significant: vnum autem solum, si tantum vnam.

Infertur quarto decisio tertiæ quæstionis: scilicet, quod qui imprecatur mortem alicui, & toti familiæ eius, duo tantum peccata committit: non tot, quot sunt personæ familiæ. Tum quod tota familia pro vna persona ficta accipitur.[d] Tum, quod familia, licet significet multos: eos tamen collectiue tanquam vnum corpus fictum significat. Tum quod qui vnam domum vult inflammare, vel exurere, non videtur peccare tot peccata, quod partes habet, sed vnum: quia vnum corpus compositum ex multis vult inflammare, vel exurere.[e] Et qui vult furari vnam milliadem ducatorum, vel vnum aceruum tritici, vnum solum peccatum videtur peccare.[f]

Infertur quinto decisio quartæ quęstionis: scilicet, quod qui blasphemãdo maledicit diuo Petro, & vndecim Apostolis, duo tantum peccata videtur admittere, eisdem rationibus.

Infertur sexto decisio quintæ quæstionis: scilicet, quod sex peccata peccat, qui peccans mollitiei peccatum inducit sibi succesiuè in memoriam, vt magis delectetur, virginem, viduam, nuptam, cognatam, & monialem: quia sunt quinque peccata diuersarum specierum: cum virtualiter prædictis quinque commisceatur, vel eis mortiferè delectetur, & nulla illorum sint antecedentia, vel consequentia alterius.

Infertur septimo decisio sextæ quæstionis: scilicet, quod semel tantum videtur peccare quoad necessitatem confitendi numerum, qui post vnam fornicationem cum amica habitam, eam vigesies osculatur non ad iterandam fornicationem, sed ad maiorem delectationem: quia illa omnia oscula videntur consequentia fornicationis, & rei iam habitæ.

Infertur octauo solutio illius quæstionis: quot nempe peccata committeret ille, qui longo tempore illicitis amoribus irretitus, mulierem persequitur, sed non potitur ea? dicimus enim, vt minimum toties illum peccare, quoties interrumpit malam illam voluntatem peccandi conceptam cessando ab impendenda opera exteriore pro illo tempore, & iterum postea illam continuat. Ita quod si diem integrum, vel noctem, aut partem eorũ insumpsit musicis cantilenis, quo mulierem alliceret, vel opportunitati captandæ, qua ipsam alloqueretur, vel aliis officiis, quibus in illum finem pessimum eam flecteret, quamdiu talis voluntas & opera exterior non interrumpitur, vnum tantum peccatum erit, licet tanto grauius, quanto diuturnius. At vero si opera illa exteriore, quam tunc adhibet, finita, vacat aliis negotiis, quæ

non

a Vt pulchre declarauit Sotom. 4. Opuscul. Opusc. 5. quæst. 3.

a Secundũ Ioã. Andr. in d. Mercur. c. delictũ. de regul. iur. lib. 6.

b Argu. l. prætor. 5. finali. ff. de iniur.

c Dicto c. Lotharios adiunc. gl. verb. appellauit. 31. q. 2.

d l. 1. ff. si famil. furt. fec. dicatur.

e Argu. l. cum qui. ff. de vsucap.

f Argu. l. vulgariter. ff. de furtis. & cap. valgar. de pœn. dist. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

non sunt via, neque præludia ad prædictum opus, & iterum redit ad eandem illam malam volũtatem solam, vel ad aliam faciendi aliud opus exterius simile, vel dissimile præcedẽtibus ad prauum illum finem consequendum, peccatum aliud committet, & tot subinde peccata tenebitur confiteri, quot interruptiones, aut renouationes huiusmodi interuenerint, præter multas alias voluntates, seu volitiones absolutas, quas habuit absque operis consummatione: & confitendo numerum verisimilem eorum satisfaciet.

19 Decimo dicimus, quod pœnitens potest vnico verbo mille peccata mortalia confiteri: veluti dicendo, Millies blasphemaui: Millies peieraui: Millies fornicatus sum: Millies occidere statui: Millies feci contra meum votum, vel iuramentum. Decies consului alicui, vt in peccato mortali perseueraret: Illud aut illud toties feci ad finem fornicandi: quoniam huiusmodi confessioni nihil deest ad ipsius integritatem, etiam si tot peccata paucis, sed claris verbis expresserit.[a]

Vndecimo, quod circunstantia scandali in duobus casibus est necessario confitenda, secundum omnes.[b] Quoniam in his vnum ex tribus illis supradictis efficitur. Prior casus est, quando scandalum est formale, hoc est, quando aliquid dictum, aut factum fuit, animo prouocandi alium ad peccatum mortale, & non solum tenetur confiteri id, quod prædicto animo dixit, aut fecit: sed etiam tenetur explicare illam peccati speciem, ad quam prouocare intendebat.[c] Posterior casus est, cum per opus suo genere bonum aut indifferens, secundum speciem tamen, & apparentiam malam præbetur occasio peccandi mortifere. Super alio verò tertio casu diuersa est auctorum sententia: videlicet cum quis mortiferè coram aliis peccat absque proposito prouocandi eos ad mortiferè peccandum. nam Adrian.[d] Ioan. Maior.[e] & Syluest. in summa[f] sentiunt partem affirmatiuam: beatus autem Thomas[g] negatiuam, quatenus ait, quod licet grauius peccet, qui peccat publicè, quam qui peccat occultè: non tamen ob hoc dicitur cõmuniter peccatum scandali speciale.[h] Nobis idem nunc videtur, quod vbi supra[i] visum fuit: nempe quod priori opinioni sit locus, quando eiusmodi peccatum per eiusmodi personam, vel in conspectu eiusmodi hominũ admittitur, quod verisimiliter id videntes, peccati occasionem accipient: opinioni vero posteriori S. Thomæ sit locus, quando non fit per talem personam, nec coram talibus, vt ibidem latius extendimus.

20 Duodecimo dicimus, notandum esse, eum, qui obliuiscitur confiteri circunstantiam necessario confitendam, non obligari ad iterum confitendum peccatum, quod iam est confessus: sed satis est ei, vt solam circunstantiam confiteatur: verbi gratia. Iurauit quis se non iniecturum manus violentas in clericum, non furaturum, non blasphematurum: deinde percussit clericum, furatus est, blasphemauit: post quod confessus est, se illa fecisse, oblitus dicere quod antea iurauerat, se illa non commissurum, non tenetur ad iterum confitendum illa: sed satis est confiteri, quod semel, bis, ter, vel toties, licita iuramenta fuit transgressus: vel confiteri se fecisse aliqua opera in se mala, quæ se non facturum antea iurauerat: quod[k] latius tradidimus.

Neque obstat, quod, vt quidam opponit, si vt nos approbamus, non est necesse cõfiteri illas circunstantias, quæ notabiliter aggrauant non mutando speciem, sequeretur, quod sufficeret fornicanti corde & opere confiteri peccasse corde, nõ exprimendo, quod opere compleuerit. Et quod qui ter sola mente peccauit, & bis mente & opere, satisfaceret confitendo se quinquies decreuisse fornicari. Sequeretur item posse confitentem respondere confessario interroganti, an opere peccauerit, quod non: quia potest negare illa, quæ non tenetur necessario confiteri, qualia sunt venialia, & etiam mortalia iam legitime confessa. Ad quæ respondetur negando eiusmodi consequentias: quia conclusio nostra, quam ipse quoque probat, loquitur de circunstantia peccati, & non de peccato, neque de ipsius perfectione, ad quæ fiunt cõsequentiæ, nam peccatum operis non est circunstantia peccati mentis, sed peccatum & perfectio peccati cordis: & à diuersis non fit illatio,[a] & peccata operis oportet confiteri: quia tenemur confiteri omnia peccata,[b] vt supra[c] declarauimus addentes rationẽ, quare sufficiat confiteri peccatum operis sine confessione peccati cordis, & non econtrario, peccatum cordis sine peccato operis.

Quod pœnitens debeat famam proximi conseruare, non manifestando complices delicti.

CAP. VII.

1 *Manifestare aliena peccata qua lege prohibitum.*
1 *Confessio sacramentalis qua lege debet esse integra.*
1 *Legum duarum contrariarum vtra potior.*
2 *Pœnitens non debet nominare personam, cum qua peccauit.*
3 *Circunstantia alioqui necessario cõfitenda quo casu tacenda.*
4 *Confessor vt scandalizari potest ratione circunstantiæ.*
5 *Pœnitens quis debet petere facultatem confitendi alteri.*
5 *Pœnitens quando mutato habitu confitebitur.*
6 *Communicari potest absque confessione inopia confessarij.*
7 *Confessarius quis prodesse possit, & non obesse.*
8 *Verecundia non est iusta causa adeundi extraneum confessarium.*

PRo fundamento dicendorum in hoc cap. præsupponimus primo, infamare alterum iniustè, & reuelare aliena peccata ea ignoranti, esse peccatum, lege diuina naturali prohibitum, vt diximus in cap. inter verba[d] in cuius repetitione id pro sexta conclusione collegimus, eámque 71. corollariis ornauimus, & infra[e] in breue compendium contraximus.

Secundo præsupponimus, quod lex præcipiens, vt confessio sacramentalis sit integra, est lex diuina positiua à Christo Domino nostro instituta.[f]

Tertio præsupponimus, quod quando duæ leges contrariæ in aliquo casu concurrunt, in quo alterius obseruatio est omittenda, tunc temporis illa quæ maior est, minori debet anteferri, & hæc illi cedere.[g]

2 Ex quibus infertur primo, pœnitentem non debere nominare personam cum qua peccauit: quoniam supradicta lex naturalis diuina hoc prohibet.

Secundo infertur, quod confessarius præuidens pœnitentem velle nominare personas delicti consortes, vel

a Vt nos in princ. d. c. consideret. nu. 110. post Caiet. diximus.
b Vt nos in cap. 1. §. antequ. uertere. n. 5. de sent. dist. 5. diximus.
c Per dicta supra in 5. præcedenti, num. 2.
d In 4. de sacram. cõfess. q. 4. e In 4. dist. 38. q. 3. f Verb. secũdũ. q. 3. g 2. 2. q. 43. art. 3. h Quod ipsum affirmat Caiet. in summa, verb. scandalum, 1. 5. aut. aduertere.
k In d. c. cõsideret. nu. 104.

a b Paulum nec de nimis. & cæt. recedentis. de decim. b Cap. omnis. de pœnit. & remiss. c In prælud. 7. dub. 19. & 20. peccis. 7. b. ibi citatis.

d 11. q. 1. c. Cap. 16. e Vt in 4. summæ. de pœnit. dist. 5. & supra cap. 2. docuimus. f Argu. c. Iulian. & c. si Dominus. 11. q. 3. & capitul. sequent. aduertẽdã gl. vera. in c. illa. de consecr. dist. 1. vbi late diximus, & alii quid in sacerdotes. nu. 25. de pœnit. distinct. 5.

tes, vel per quas ipse induxit, vel à quibus fuit ad peccandum inductus, debet statim ei occurrere, ipsumque admonere, ne illas nominet, ne ipse confessarius pariter peccet infamiæ peccato consentiendo.[a]

a Vt ait S. Bonauẽt. in 4. libr. sent. dist. 21. art. 1. q. 3. & facit. c. notum. 2. q. 1. & c. 1. de offi. deleg. b In 4. lib. sent. dist. 16. c In c. ofi. de pœn. & remiss. d Ibidem. e In dicto cap. sacerdos. n. 95. & 96.

3 Tertio infertur, quod quamuis opinio communior,[b] affirmet, quod quando circunstantia necessario confitenda non potest manifestari absque reuelatione tertiæ personæ, tunc potest licite illa reuelari: opposita nihilominus est verior, quam tenet Innoc.[c] & Ostien.[d] & nos latius asseruimus,[e] nempe quod potius debet circumstantiam tacere, quam proximum diffamare, quando alterum de duobus necessario fieri oportet. Exemplum de pœnitente, qui commisit incestum cum propria matre, vel filia, vel extitit mediator, vt ab alio committeretur: sed quia pœnitens, vel mater, vel filia confessario sunt noti, non potest cognationis gradum exprimere absque mulieris infamia: in hoc enim casu tenetur circumstantiam tacere, & eam non infamare. Primum, quia lex de non infamando proximo, diuina naturalis est: Lex autem, quæ iubet confessionis integritatem, est diuina positiua, & ita hæc debet illi cedere,[f] cum non sit locus vtrique. Deinde, quia secundum opinionem communem, pœnitens debet tacere peccatum quod in confessione detectum, sibi, vel confessario probabile damnum animæ, vel corporis, vel famæ afferret. Veluti, si pœnitens confessarij fratrem occidisset, & si confiteretur se aliquem occidisse, statim sacerdos putaret suum fratrem ab illo occisum: aut si cognatam suam, quæ filia esset confessarij, carnaliter cognouisset, & circumstantiam cognationis exprimeret, confessarius suam esse filiam suspicaretur, quibus casibus pœnitens debet curare concedi sibi facultatem confitendi alteri: quam si impetrare non potest, tunc omnia alia peccata debet exponere, & vnum illud tacere, cum proposito illud eidem confitendi, quando prædictum cessauerit impedimentum, secundum S. Tho.[g] & Altisiod. probarum à Ioann. Maiore.[h]

b Per dicta in 5. fin. 6. distin.

g In 4. dist. 17. q. 3. art. 4.
h In 4. lib. sent. dist. 17. q. 5.

4 Denique, quia communis habet opinio, quod si pœnitẽs ob id quod femina est, vel ob peccati enormitatem, vel propter alias causas probabiliter credit, si suum peccatum, vel eius circumstantiam proderet in confessione, scãdalum magnum, vel grandem occasionem peccandi mortaliter confessario præberet, tunc nullo modo debet illam confessario detegere secundum Adrian.[i] eo quod lex quæ scandalum prohibet, est diuina & naturalis, Matt. 18. & Marc. 9.[k] Quæ autem obligat ad cõfitendũ omnia peccata, & omnes eorũ circumstantias est quidẽ diuina, sed positiua,[l] & consequenter patet, illam esse fortiorem ista: & quando concurrunt simul, hæc illi cedere debet.[m] Quod quidem est verum, saltem quando scandalum illud passiuum, quòd ex tali confessione inferretur, ex ignorantia, vel infirmitate, non autem ex malitia proueniret.[n]

i In 4. de confess. q. 4. vers. ad argumẽta quæ cõtra hoc. k Et c. 2. de oper. noui. nunt. l Vt supra diximus. m Per pręd. dicta nu. 3. n Vt sentit Ioan. Maior. in 4. libr. sent. dist. 17. q. 5. 9 Vt dixi. mus infra c. 27. num. 286. per textum, cõgio. & cõmuniter. o Capellan. de fur. & li. 2. decretal. nu. 25. de pœnit. distinct. 5.

Neque obstat, quod quidam contrariam teneant sententiam. Tum quia fundamenta nostra longe fortiora sunt, quam fundamenta contrariæ. Tum, quia fundamentum principale contrariæ est, quod communis tenet oppositum. quod ipsum etiam nos asserimus. Sed non obstat, quia à communi recedendum est, quando pro cõtraria est textus, vel ratio, cui non potest satis bene respõderi,[o] & rationibus prædictis non potest bene respondeni à communi, neque ille ibi eis respondet. Tum quia præsupponunt, me esse auctorem huius opinionis, quòd demiratus sum, cum citauerim duos grauissimos auctores illius, scilicet, Innocen. & Ostien. Tum quia prædictum dictum S. Tho. quod in hoc allegaui, est communiter receptum, nec ille illud negabit, cum sit eiusdem ordinis, & ex eo efficaciter infertur opinio nostra, à qua non est discedendũ: quamuis etiam Sotus immemor nostrarum rationum, sequatur communem.[a] Tum denique, quia omnium fere sententia,[b] habet, quod confessarius, qui non potest confiteri peccatum aliquod sine reuelatione confessionis, debet tacere illud, & reliqua confiteri. Quæsitum est autem nuper à nobis. An qui commisit incestum, teneatur confiteri circumstantiam graduum cognationis, & affinitatis. Cui respondimus teneri: quoniam aggrauat peccatum, mutando speciem. Alia enim species incestus est copula cũ cognata in primo gradu, & alia cum cognata in secundo, & alia cum cognata in tertio, & alia cum cognata in quarto, & circumstantia, quæ mutat speciem, confitenda est per Conc. Trid.[c]

a In 4. lib. sent. dist. 18. q. 2. art. 3.
b Vt in c. seq. nu. 5. dicemus.
c Sess. 14. c. 5. & can. 7.

5 Quarto infertur, quod pœnitens in casibus, in quibus non potest confiteri circumstantiam necessario confitendam sine alterius infamia, debet secundum omnes doctores,[d] procurare facultatem confitendi alteri, qui eum minime noscat: & si talem non inueniat, debet mutato habitu confiteri illi, qui alias ipsum agnoscerat, ita, vt neq; ex voce, aut alio signo deprehendatur, & nomen proprium, patriam, & professionem taceat, quod licite facere potest: quia hæc non tenetur manifestare, nisi quando ex illis oritur aliqua circumstantia necessario confitenda: qualis est esse coniugatum, quoad illam culpam, qua matrimonium læditur: vel esse religiosum quoad culpam, qua votum religionis infringitur. Confessario autem satis est, vt pœnitens eum certiorem faciat, se posse ab illo audiri & absolui. Nolumus tamen dicere, hanc solam causam sufficere, vt pœnitens possit extraneo confessario, non habenti in hoc priuilegiũ confiteri, absque sui parochi, vel alterius licentia: hoc enim non est verum.[e]

d In 4. lib. sent. dist. 17. q. 3.

6 Quinto infertur, quod quamuis aliqui sentire videantur, quod quando nullum ex prædictis remedium inuenitur, huiusmodi pœnitentem videri non habere copiam confessarij, & subinde posse sine præuia confessione communicare,[f] nihilominus tamen verius arbitramur in tali casu debere reliqua omnia peccata confiteri omisso illo, aut eius circumstantia, quæ non potest absque dicto periculo exprimi, cum proposito tamen id confitendi, cum primum occurrerit confessarius, cui absque tali periculo possit illud manifestare.[g]

e Secundũ Palud. recepti in 4. lib. sent. dist. 16. q. 3. quod & nos, in c. facetos. & in cap. fi. de pœn. dist. 6 tradidimus.
f Arg. glo. fi. recepiæ c. de homine. de celeb. miss.
g Per prędicta supra. cod. nu. 5. vt. Maior sentit. 4. dist. 17. q. 5.

7 Sexto infertur, quòd quando proprius confessarius huiusmodi est, vt probabile sit, confessionem talis peccati, & circumstantiæ illi factam profuturam, & nullatenus obfuturam, potest & debet pœnitens illam ei confiteri,[h] hoc enim non est infamare: quia nihil contra ius reuelatur. Nam iure fieri potest reuelatio criminis alterius ei, quem scit profuturum, & non obfuturum,[i] dummodo prius eum per se corripiat, vel nulla sit ei spes correctionis, per suam correctionem, per ea, quæ in repe. cap. inter verba.[k] dicebamus.

h Arg. cap. hoc videtur. 22. q. 5.
i Text. c. 5. Aug. in dicto c. hoc videtur. k In 4. q. 1. conclus. 6.

8 Septimo infertur, non esse iustã causam adeundi

Universidad de Deusto
Biblioteca

extraneum confessarium, non habita facultate proprij, timorem, quod post confessionem parochus magis sollicite, & accurate illius curam sit habiturus, nec adeo bene vt primum de ipso opinaturus,[a] tum quia nulla est lex, neque ratio, quę id conuincat: tum quia pudor solus ad hoc non est legitima causa, nisi quando adeo magnus foret, vt pœnitentem constitueret in periculo tacendi aliquod peccatum, vel circumstantiam necessario confitendam.[b]

a Secundū Silu. verb. confessio. 1. q. 6.

b Vt in c. placuit. nu. 150. de pœn. dist. 6. dixim⁹.

De sigillo confessionis.

CAP. VIII.

1 Sigillum confessionis quid, & quare sic vocetur.
2 Sigillum secreti duobus modis sumitur, & quid sit.
3 Sigillum confessionis quæ includat, & quos obliget. 4. & 7.
5 Sigillum omne cōfessionis est sigillum secreti, non econtrario.
6 Confessor non potens confiteri suum peccatum, nisi reuelando confessum, taceat illud.
7 Sigillum confessionis etiam post mortem durat.
8 Confessarius vt sæpe confessionem detegit. nu. 9. & 10.
11 Sigillum confessionis quando non violatur. nu. 12. & 14.
13 Confessor audiens multos pueros vt peccat.
15 Confessor deponens de sibi confessis quis frangit sigillum.
16 Confessor dicens in tali loco admittuntur grauia peccata, male facit.
17 Confessor quas pœnitentias imponit prudenter.
18 Confessio similitudinaria non inducit sigillum.
19 Confessor vt iuste negat, adulteram non esse sibi confessam adulterium.

1 PRo fundamento dicendorum decurrantes ea, quæ tradidimus in cap. sacerdos,[c] dicimus primo, sigillū nihil aliud esse, *quam obligationem, vel debitum occultandi aliquid:* dicique sigillum per metaphoram: nam sicut sigillum continet occultam rem obsignatam in charta, vel tabula,[d] ita obligatio seruandi aliquod secretum efficit, ne illud fiat manifestum.

c De pœn. dist. 6 nu. 15 post S. Tho. in 4. libr. sent. dist. 21 q. 3. art. 1. q. 3 ad 3. & cōmunē opinionem. d l. 1. §. fin. & l. cū ab initio, & l. fi quis signatoribus. ff. quemad. test. aper.

2 Secundo dicimus, quod sigillum secreti diuiditur in sigillum legis diuinæ naturalis, quod est obligatio iure ipso naturali inducta ad occultādum aliquid, & in sigillum confessionis, quod nihil aliud est, quam obligatio à lege diuina positiua per Redemptorem nostrum inducta, ad occultandum, quod in sacramentali confessione reuelatur. qui quidem propter multas causas,[e] voluit, vt quamuis alia secreta regulariter obseruāda, cap. qui ambulat,[f] quod cum aliis citauimus in dicto cap. sacerdos,[g] sæpe possint, & debeant reuelari, videlicet quādo iubet superior,[h] vel quādo occultatio talis secreti nocet animæ, corpori, honori, aut rei familiari alterius,[i] tamen confessionis sigillum nunquam est reserandum, præterquam in vno casu: nempe quando qui confessus est, ad id facultatem dederit quibusdam conditionibus affectam,[k] quinimmo confessarius, qui directe, vel indirecte confessionem detegit, siue absoluat pœnitentem, siue non, semper peccat mortaliter, siue id faciat præ timore, etiā ipsius mortis, siue gratia vitandi scandalum, aut commodum aliquod reportandi, vel propter quemcumq; alium finē rectū, aut prauum.[l]

e Quas in dicto cap. sacerdot. nu. 33. adduximus. f 1. 9. 5. g In princ. nu. 3. cum seqq. h Cap. intimauit. de testib. cū ei annotatis p. Pan. & Feli. & per Imol. & Panor. in c. ost de pœ. & remiss. & Panor. in c. qualiter. 1. 9. si vero sub finē de accusat. i Vt diximus in rep. c. inter verb. 11. q. 3 concl. 6. k Vt infra nu. 10. & seqq. dicetur. l Capit. fi cerdos. de pœ. dist. 6.

3 Tertio dicimus, quod idem redemptor noster Iesus Christus voluit, vt sub ista obligatione non forum includerentur peccata mortalia & venialia, verum etiam eorum circumstantiæ necessario, vel voluntarie confessæ, & quæcunque alia, quæ licet peccata non sint: sunt tamen talia, per quæ detecta, detegi potest, directe vel indirecte, in genere vel in specie, eum qui confessus est, confessum fuisse, se admisisse aliquod mortale, vel aliquod particulare veniale, etiam si leuissimum foret, vt diximus in cap. sacerdos,[a] per dictum cap. omnis,[b] in illis verbis, *caueat sacerdos, ne verbo, vel signo, vel alio quouis modo aliquatenus prodat peccatorem.*

a Nu. 68. b De pœ. & remiss.

4 Quarto dicimus, quod hoc sigillo & obligatione secreti confessionis non solum ipse confessarius remanet obligatus, verum etiam,[c] omnes illi, qui confessionem sacramentalem audierunt, vel intellexerunt licite, vel illicite, mediate, vel immediate, siue sint clerici siue laici, siue viri, siue fœminæ.[d]

c Vt diximus in c. 1. in princ. nu. 77. de pœ. dist. 6.

d Iuxta S. Th. Palud. & omnes alios in 4. dist. 21.

5 Ex quibus infertur primo, quod omne sigillum confessionis est etiam secreti naturalis: non autem è contrario omne sigillum secreti naturalis est sigillum confessionis.

Secundo infertur, quod sigillum confessionis est fortius altero, quoniam alterum solum introductum est à lege diuina naturali: hoc autem, de quo in præsenti agimus, à lege diuina naturali, & positiua.

Tertio infertur, quod quamuis qui aliquod horū sigillorum infregerit, peccet mortaliter: grauius tamen peccat, qui frangit confessionis sigillum, quam qui alterius secreti naturalis: quoniam ille peccat contra duas diuinas leges: hic autem contra legem naturæ tantum. Sicuti etiam grauius offendit, qui referat secretum, quod iurauit seruare, quam ille qui solum idem promisit,[e] vti copiosius in d. cap. sacerdos,[f] diximus.

e Capit. 22. q. 1. & gloss. in c. iuramēti. ead. caus. quæst. 5. f Nu. 36. & seqq. g In 4. sen. dist. 21. h In dicto cap. sacerdos. i Iuxta c. 1. in princ. de pœnit. dist. 6. k Cap. ex literis. de pig. c. pastoralis. de decis. l. 2. & 5. C. quib. caus. pig. vel hypo. tacit. cōtr. & trad. S. Tho. receptus à Paul. & aliis in 4. libr. sent. dist. 21. q. 3. art. 1. & 2. l Vt ait S. Tho. 2. 2. q. 55. art. 3. f corpore. Panor. & alij in c. nouit. de iudic. Archid. in princ. de pœ. dist. 5. & in c. si peccauerit. 2. q. 1. & c. præcepta. de cōsecrat. dist. 1. Veluti in dicto c. sacerdos. nu. 13. diximus.

6 Quarto infertur, quod confessarius, qui commisit aliquod mortale, quod non potest confiteri absq; confessionis sibi factæ reuelatione, tenetur illud tacere, & reliqua confiteri cum proposito illud etiam confitendi, quando absq; prædicti sigilli præiudicio facere poterit, secundum omnes,[g] quatenus tenent, quod, vt dictum est, non est nisi vnus casus, in quo illud liceat reuelare, qui quidem non est hic.

g In c. 1. de per. & remiss. h Vt in c. sacerdos. de pœ. dist. 6. nu. 87. & seqq. probauimus.

7 Quinto infertur, quod sicut,[h] diximus, non solum sacerdos, & laicus, cui propter aliquam necessitatem fit confessio,[i] & etiam interpres, qui partes pœnitentis, qui linguam ignorat, agit, hoc secretum obseruare tenentur: verum etiam qui casu vel dolo, licite vel illicite alicuius confessionem audit: immo & is, cui causa consilij petendi ab eo, vel detrahendi reuelatur. quoniam res cum onere suo transeunt,[k] & confessio simul ac fit in forma sacramentali, annexam habet obligationem secreti: adeo quidem, quòd iudex nihil deberet agere, aut aggredi ob famam, vel indicium, quod inde oriretur.

i Vt in dicto c. facerdos. n. 52. cōprobauimus. k Cui⁹ argumentis ibidē. nu. 54.

Sexto infertur, quod hoc sigillum & obligatio durat etiam post mortem: quoniam nascitur ex præcepto negatiuo, cuius vis quoad semper, & pro semper obligat.[l]

8 Septimo infertur, quod hoc sigillum violauit,[m] quidam parochus, qui suo parochiano publice conquerenti, quod sibi Eucharistiæ sacramentum denegabat, publice etiam in hunc modum respondit. Ne queraris, amice, quod tibi denegem sacramentum: quia habes casum reseruatum, à quo ego nō possum te absoluere. Nam perinde est, ac si diceret, ille confessus est mihi aliquod mortale: siquidem venialia reseruari non solent.[n]

9 Octauo infertur, quod confessarius in hunc modum loquens, Ille mihi confessus est multa, & valde grauia peccata, confessionem detegit,[a] & etiam ille, qui duarum aut trium personarum confessionibus auditis, de vna illarum sic loquitur, Hic nullum peccatum mortale habuit: quoniam indirecte videtur significare, alios duos mortalia fuisse confessos,[b] adiicientes idem facere illum, qui confessione pœnitentis audita, statim consulit virum doctum præsentem, à quo quid agendum sit in aliquo casu confessionis quærit, & accepto consilio illico redit, vt eum absoluat.

l Vt nos post Palu. in 4. libr. sent. dist. 21. q. 1. in dicto cap. sacerdos. nu. 54. diximus. b Sicut in dicto cap. sacerdos. nu. 17. & 19. diximus.

m Arg. gl. c. 2. de pœ. & remiss. lib. 6.

n Arg. gl. c. 2. de pœ. & remiss. lib. 6.

10 Decimo infertur, quod grauiter errabant quidam confessarij, quos Ostiensis,[c] narrat, se vidisse ridentes & iocantes, qui sibi inuicem confessiones auditas referebant, dicentes in hunc modum, Quidam miles, vel quædā mulier venit ad me hodie, & illud, aut illud mihi cōfessi sunt. qui quidē quamuis illorum nomina non exprimerent: per coniecturas tamen facile fuerat deprehendere. quo in loco etiam reprehendit eos, qui dicunt, Ille confessus est admodum bene. Confessio illius nō mihi satisfecit.[d]

c Vt in c. facerdos. de pœ. dist. 6. num. 59. diximus. d In summa de pœn. & remiss. §. in quo tenētur.

Neque obstat, quod Conc. Trid.[e] iusserit, vt confessarij imponant pœnitentias publicas iis, qui publice peccarunt cum scandalo aliorum manifesto, vt quos ad malum inuitarunt, eosdem ad bonum incitent: tum quia noluit statuere, vt confessarij hoc facerent eo modo, quo sciatur eas ab illis fuisse impositas: tum quia non loquitur de confessariis, tum quia illud esset rumpere indirecte sigillum illud, tum quia etiam erat sancitum antea,[f] vt peccatis publicis imponatur publica pœnitētia: sed illud,[g] intelligitur in foro misto exteriori, in quo posset intelligi hoc dictum Concilij: & non in mero interiori, quod significat dictum Concilium in tribuendo potestatem episcopis mutādi pœnitentiam publicam, de qua loquitur: tum quia non est recedēdum ab antiquo iure, quando nouum ad id nos non compellit. Itaque credo, confessarium non debere palā facere indirecte, quod pœnitens sibi cōfessus fuit aliquod peccatum publicum scandalosum, imponendo ei pœnitentiam publicam sic, vt credatur ab illo fuisse data: quamquam bene potest imponere ita, vt crederetur, pœnitentem à se illud facere ad ædificationem eorum, quos scandalizauit, & etiam posset ei suadere, vt hoc significaret illis, quos scandalizauit, dicendo se id facere, quo sciant se ex animo pœnitere, percupereque, ne quis eius exemplo peccet.

e Vt in c. facerdos. de pœ. dist. 6. num. 59. diximus. f Sess. 14. c. 8. de refor. g In c. 1. de per. & remiss. h Vt in c. facerdos. de pœ. dist. 6. nu. 87. & seqq. probauimus.

Vndecimo infertur, quod contra hoc sigillum etiā facit, qui de concubinariis, vel aliis publicis peccatoribus asseuerat, illos peccata illa publica fuisse sibi confessos. quamuis enim non reuelet peccata, siquidē iam publica erāt: ea tamen ratione visus est reuelare, quia dicit illos talia peccata in cōfessione explicuisse.[i] Ille item reuelat confessionem, qui dicit, Ille confessus est mihi: sed ego eum non absolui. cōstat enim eum, qui huiusmodi verba audierit cōiecturum, pœnitentem cōfessum esse aliquod peccatum mortale: quamuis Caietanus,[k] respondimus, oppositū teneat. Præterea secundum omnes ille etiam infringit sigillum, qui dicit, Ego illum non absolui, quia non vult restituere, vel relinquere concubinā, aut alia peccata.

i Vt in dicto c. facerdos. n. 52. cōprobauimus. k Cui⁹ argumentis ibidē. nu. 54.

11 Duodecimo infertur, quod non frangit hoc sigillum parochus ille, qui accersitus ac sacram Eucharistiam ministrandam publicis vsurariis, vel aliis similibus peccatoribus, quorum confessionē vel ipse, vel alius audierat, cum illis ita se gerit, ac si nihil per confessionem accepisset, & in hunc modū loquitur, Hi homines quantum apparet hucusque in peccato publico permanserunt & permanent, & publico peccatori, quousque etiam publice constet, quod desiit esse talis, non debet Eucharistiæ sacramentū publice ministrari. Nam istiusmodi verbis nō reuelatur confessio, neque quidquam falsę dicitur.[a] At vero si diceret, Ego non possum, vel nō potui illos absoluere, quia publicam illorum pœnitentiam non video, iam tūc violat sigillū: quod nos multis rationibus,[b] confirmauimus. Ille autem qui dicit, Ego audiui confessionē Petri, vel, Audiui peccata Petri, vel, Petrum à suis peccatis absolui, nō est sigilli violator. tum quia per hoc non asserit aliqua mortalia peccata generatim vel speciatim sibi fuisse confessa, nec aliqua venialia in specie. tum quia in summa nihil amplius dicit, quam si dixisset, Confessus est mihi, & ego ipsum absolui, quibus verbis nullus confessionem reuelare videtur,[c] nisi quando aliquis adeo clam est cōfessus, vt nolit alium scire se tali sacerdoti fuisse cōfessum. quod quidem contingit, quando vxor fratris ipsius confessarij contra maritum peccauit, confitetūrque alteri omnia sua peccata, vt postea reliqua præter illud vnum, mariti fratri vel cōsanguinei confiteatur, qui quidem si nosset, illam alteri fuisse confessam, aliquid mali suspicaretur.

a Sicuti post Palu. in 4. dist. 9. q. 4 col. 2. dixim⁹ in princ. c. 1. num. 51. & 52. & in c. facerdos. num. 64. de pœnit. dist. 6. b Contra Caiet. in prin. dicti cap. sacerdos. n. 65.

c Vt in dicto c. facerdos. n. 68. diximus.

12 Decimotertio infertur, quod non rumpit sigillum, qui dicit, Ego ad audiendam reconciliationem Petri, qui suis minutissimis peccatis, vt solet, caput mihi obtundet: nam hic solum in genere peccata venialia alterius manifestat. Non est itē violator sigilli, qui sine expressione causæ denegat alicui suffragium in electione prælati, eo quod eius peccata per confessionem cognouerat. Neque ille, qui dicit, Tale peccatum mortale in confessione audiui, dummodo adeo circumspecte & caute hoc dixerit, vt nullo modo possit cognosci persona, quæ tale peccatū fuerat confessa,[d] quamuis Panormita.[e] oppositum sentiat, cuius argumenta satis aperte & sufficienter,[f] dissoluimus: ibi tamen,[g] adiecimus, satius esse talia verba numquam proferre, nisi propter magnam proximi vtilitatem, & quod viri grauissimi raro ita loqui deberēt, & rarius minus graues, & rarissime leues: quoniam hi facilius, quam illi incidunt in suspicionem criminis de violato sigillo confessionis.

d Secundū Palud. & cōmunem opinionē in 4. libr. sent. dist. 21. & Adrian. in dicto dub. 10. e In c. ostium. 8. de pœ. & remiss. f In dicto cap. sacerdos. n. 78. g Nu. 81. h Argu. l. Mimæ. C. de episc. aud. & §. fi. auth. de sanct. epis. & gloss. c. cum decorem. de vita & hon. cleric. i De pœn. & remiss. k Dist. 21. l Nu. 119.

13 Decimoquarto infertur, quod sacrilega est illa parochorum quorundam cōsuetudo audiendi simul multos pueros in vnum congregatos, iam rationis vsum habentes sine vlla necessitate. tum quia pœnitentiæ sacramento iniuriam faciunt, ipso ad risum & iocum abutentes.[h] Tum etiam, quia ipsi pueri postea suorum sodalium confessiones aliis pueris manifestant, in quo contra multa præcepta delinquitur, quę in cap. omnis,[i] & in 4.[k] habentur, vt in dicto cap. sacerdos,[l] diximus.

14 Decimoquinto infertur, quod confessarius interrogatus, quid egerit circa pœnitentem, quem non absoluit, respondere debet se suo munere fuisse perfunctum: at vero si diceret, se non absoluisse, iam si-

Universidad de Deusto
Biblioteca

gillum perfringeret: nam tunc probabilem ingerit suspicionem, aliquod peccatum graue cõfessum esse pœnitentem, vel aliquam excommunicationem incurrisse, vel nolle emendari: quantumuis Caietanus hoc defendere contendat.[a]

Decimosexto infertur, quod non rumpit sigillum istud confessarius, qui circa peccatum, quod audiuit in confessione, consilio alterius indigens, eo modo postulat illud sibi dari, vt ex eius verbis nullo modo possit intelligi quis fuerit auctor sceleris.[b]

15 Decimoseptimo infertur, quod confessarius, qui vocatus in testem ante iudicẽ exponit, quòd in confessione acceperat, quia alio modo idipsum intellexerat, non dicitur sigillum confessionis dissoluere: dummodo ita prudenter deponat, ac si nunquam quidpiam tale in confessione percepisset. [c] Nam si aliquid aliud adderet, ex his, quæ nouit in cõfessione supra id, quod ante cognouerat, siue rem ipsam, siue rei certitudinem augendo, iam fit sigilli violator.[d]

Decimooctauo infertur, quod nec ille infringit hoc sigillũ, qui ex licentia pœnitentis libere & sponte, & ex iusta causa sibi concessa cõfessionem detegit secundum S. Tho.[e] & multos alios quorum opinionem multis textibus, & rationibus comprobauimus in dicto cap. sacerdos,[f] nouam aliam rationem antiquæ definitioni reddentes.

16 Decimonono infertur, quod male fecit confessarius, licet non dicatur confessionis reuelator, ita loquendo, in tali loco (expresso nomine loci, in quo audit cõfessiones) grauia crimina perpetrãtur. Nam simplices scandalizantur, existimantes his, & aliis similibus verbis confessiones reuelari, atque subinde speciem mali præseferunt: & idcirco ab illis abstinere debemus,[g] iuxta illud Apostol. 1. ad Thes. 5.[h] *Ab omni specie mali abstinete vos.*

17 Vigesimo infertur, quòd non est prudentis confessarij iniungere pœnitenti multa ieiunia, & graues alias pœnitentias, quas ille teneatur statim à confessione vel paulo post eam perficere, quando pœnitentiæ fuerint huiusmodi, vt commode & secreto fieri non possint, absque eo quod ab aliquibus videantur, qui subinde suspicẽtur propter grauia aliqua crimina illas fuisse iniunctas à confessario,[i] quamuis aliqui affirment, propter grauia peccata graues quoque imponi posse pœnitẽtias. dummodo ex eo nulla specialis suspicio exoriri possit propter ista, vel alia crimina confessa fuisse imposita. cæterum quia confessarius nullo modo, nec in genere, nec in specie potest reuelare aliqua peccata mortalia sibi esse confessa, hoc non esse securum arbitramur, nisi cõsensus pœnitentis iusta de causa datus id iustificet.

Vigesimoprimo infertur, quod non facit contra sigillum confessarius, qui ex Petri confessione intelligens, Ioannem fuisse illius complicem in delicto, postea Ioannem de illo crimine interrogat: dummodo non exprimat, quod rem à Petro acceperit,[k] immo nec in particulari interrogando sigillum aperit, quando Ioannes verisimiliter suspicari non potest illud expressisse Petrum in confessione: quia nimirum peccatum ejusmodi erat, vt circa illud confessarij soleant interrogare. Caueat tamen, ne tunc quidquam de Petro suscitetur.[l]

18 Vigesimosecundo infertur, quod qui reuelat secretum reuelatũ sibi sub sigillo cõfessionis, vt vulgo fit, sine sacramentali peccatorum suorum confessione, non frangit sigillum confessionis,[a] etiam si genu flexo, & prœuio signo crucis in fronte reuelauit vt diximus in repe. cap. inter verb.[b] citantes in hoc Sotum, & Caietanum, quem ille non citat.

19 Ad illud vero dubium, quid faciet confessarius alicuius mulieris ductus in aliquod desertum à marito eius nobili, vel à tyranno, & interrogante, an sua vxor confessa fuerit ei, se adulteratam esse, intentando ei mortem, si veritatem non dixerit, respondeo, quòd potest absolute dicere, & si opus est, iurare, eam sibi non esse confessam vllum adulterium, adiiciẽdo mente, eo modo quo dicere obligetur.

a Secundũ Inno. Fan. & cõmunem. in c. ofs. de pœn. & remiss. quos refellim^r in c. sacerdos. nu. 19. de pœ. dist. 6. b 11. q. 3.

In quibus casibus confessio debeat iterari.

CAP. IX.

1 Peccatum recte confessum semel non est necesse iterum confiteri.
2 Absolutio etiam iniusta valet, nisi adsit defectus substantialis.
3 Sacramenta collata excommunicato regulariter valent.
4 Absolutio à peccatis etiam iniusta excommunicati communiter valet. nu. 5.
6 Absolutio carentis iurisdictione non valet. nu. 7.
8 Confessio facta excommunicato, suspenso, vel interdicto, quæ valet. nu. 9. & 10.
11 Confessio facta curato carenti omni titulo inualida.
12 Confessio facta nescienti, aut nolenti absoluere, vt conuenit, nulla.
13 Confessio sine proposito vitandi futura, vel non integra nulla.
14 Confessio omittentis aliquid confiteri iusta de causa valet. num. 15.
16 Confessio sine debita cura reminiscendi quæ non valet.
17 Confessio non iteranda ob pœnitentiam non impletam, neque, &c. nu. 18.
19 Confitens ei, cui male confessus est, vt non tenetur confessa confiteri.

1 CIRCA hoc dicimus primo, conclusionem esse ab omnibus Catholicis receptam,[c] peccatum semel rite ac legitime confessum non esse necessario iterum confitendum, attenta sola lege diuina & canonica. Immo neque lex vlla humana sanciri potest, quæ ad id faciendum obliget absque pœnitentis consensu, iuxta veriorem sententiam S. Thom.[d] & aliorum complurium.[e]

2 Secundo dicimus, quòd sicut aliæ iudicum sententiæ communiter valent, etiam si sint iniustæ,[f] nisi quando defectus est substantialis,[g] ita eadem omnino ratione absolutio sacerdotis regulariter valet, etiam si fuerit iniusta, quando nihil ex substantialibus deest, secundum mentem omnium.[h]

3 Tertio dicimus, quod quamuis peccatum sit excommunicato ministrare sacramenta, si tamen illi conferantur, vera sunt & valida,[i] siquidem professio facta ab excommunicato valet.[k] Matrimoniũ item ab illo contractum.[l] Sacramenta item Eucharistiæ, Confirmationis, & Ordinis ab eo administrata, vel susceptа valent propter rationes vbi supra adductas.

4 Quarto dicimus, quòd ex præmissis diducitur, primo absolutionẽ à peccatis, quę confertur maiore aut minore excommunicatione ligato communiter, valere: quia excommunicatio non inducit defectum substantialem absolutionis à peccatis, quamuis excommunicatus, qui dat & accipit eam scienter, sacrilegium committat,[a] contra Angelum,[b] probauimus. qui quidem incaute pro se adduxit Richard.[c] quem constat nobiscum sentire, & consequenter illum ad iterandã confessionem non teneri, vt in præcitato cap. fratres,[d] probauimus, post Caiet.[e] & maxime prædicta absolutio valet quando excommunicatus nesciebat, vel non aduertebat, se esse excommunicatum, siue ignorantia, aut inconsideratio fuerit iusta, siue secus: dummodo quando absoluebatur, neque crederet, neq; aduerteret, se peccare recipiendo absolutionem: vt cum aliquis est excommunicatus, & nesciens id, vel non aduertens, se excommunicatum esse, bona fide peccata sua confitetur, & petit absolutionem. sicut solent multi facere, qui ignorant se propter percussionem clerici in minoribus constituti, vel prima tonsura initiati excommunicationem incurrere: aut etiam ignorant, vel non aduertunt sententiam excommunicationis generalem esse promulgatam contra eos, qui fructus arborum, vel quid aliud surripuerint: hi etenim quamuis remaneant obligati ad impetrandam absolutionem ab excommunicatione, nõ tamen tenẽtur iterare confessionẽ.

Et si excommunicatio esset iniusta, multo potiori iure valeret absolutio. Quemadmodum enim qui excommunicatur excommunicatione inualida, siue nulla potest iuste absolui, secũdum omnes,[f] sic etiam excommunicatus per excommunicationẽ validam, sed iniustam in foro conscientiæ, & coram Deo potest à suis peccatis absolui. quoniam in illo foro non est excommunicatus.[g] Non obstat, quod Siluest.[h] sequutus Palud. tenuit contra prædicta, scilicet absolutionem impensam excõmunicato non valere, quia in cap. fratres,[i] admonui tenendum esse circa hoc in multis contra Palud. ibi relatum per multas rationes efficaces Caietani, quem in c. fratres,[k] contra Palud. cito & sequor. Et sic quod Manuale alicuius Episcopatus generaliter habet, confessionem excommunicati maiori excommunicatione reiterandam esse, limitandum est ad casus ibi expressos, & infra insinuatos. Neque etiam obstat, collationem beneficij excommunicato factam nihil valere,[l] quia ius humanum circa ea, quæ sunt iuris humani sancire potuit: quod non fecit, nec potuit facere circa substantialia sacramentorum, quæ sunt iuris diuini ab ipso Iesu Christo Domino nostro instituta, vt apertius quàm vmquam Conc. Triden.[m] dixit.

5 Secundo diducitur, inanem esse absolutionem concessam illi excommunicato, qui non solum intelligit se esse excommunicatũ: sed etiam nouit esse lethalem culpam recipere, vel procurare sibi dari absolutionem à peccatis antequam ab excommunicatione absoluatur: quoniam huiusmodi defectus est substantialis, non quia absolutio excommunicato impenditur scienti se talem esse: sed potius quia integram confessionem non facit: siquidem non confitetur peccatum illud, quod perpetrat petendo sibi absolutionem conferri, sciens se peccare petendo & accipiendo eam, & sacerdotẽ impendendo. Et quamuis integra fuisset confessio, puta si ipse confiteretur illud peccatum, quod in expetẽda absolutione committit: tamen adhuc nihil valeret, quia deficit contritio vel attritio debita, quæ confessionem comitari debuisset, vt constat ex supradictis.[n]

6 Tertio deducitur, quod absolutio cõfessarij non habentis iurisdictionem ordinariam, vel delegatam, nulla est, & debet iterari. quoniam defectus potestatis est essentialis nõ solum quoad hoc, sed etiam quoad alia omnia, secundũ omnes,[a] & tactum fuit supra,[b] & est expressum in Conc. Trid.[c] Nec sufficit ratificatio facta à proprio ordinario confessario, quamuis pœnitens hac fiducia fretus cõfiteretur, quod id gratum & ratum ille habiturus esset. Quoniam nulla ratificatio efficere potest, vt sit sacramentum, quod ab initio non fuit tale, secundum Palud.[d]

Nec hoc est cõtrarium sententiæ Ostien.[e] dicentis sufficere ratificationem: non enim dicere voluit, confessionem extraneo confessario factam cum spe futuræ ratificationis à proprio faciẽdæ per eam fieri validam: sed quod confessio facta extraneo credenti probabiliter, quod id est gratũ de præsenti proprio, valet.[f] Cuius rei exemplum,[g] inuenitur in parochianis duorum parochorum, seu curatorum, qui adeo sunt familiares, & amici, quod vterque illorum tam vult, vt alteri confiteantur ac sibi: nam eo casu confessio & absolutio impensæ parochianis vnius, qui alteri parocho confitentur, absque alia licentia validæ reputãtur, non quidem vi ratificationis futuræ: sed cuiusdã præsentis ratificationis, & licẽtiæ tacitæ.

7 Quarto diducitur, quod sicut absolutio confessarij potestate carentis ad absoluendum pœnitentem nihil valet, ita absolutio illius, qui eam habet ad absoluendum de aliquibus peccatis, & non de aliis, eo quod alia sunt reseruata, alia vero non, vel ob aliam rationem, valet quo ad illa, quo ad quæ non est defectus potestatis, qui est substantialis, quoad alia vero, quoad quæ est talis defectus, minime. Quamobrem pœnitens, cum id ei constiterit, non tenebitur omnia peccata iterum cõfiteri: sed solum illa, à quibus eum confessarius non valuit absoluere, secundũ omnes.[h]

8 Quinto deducitur, quod confessio eius, qui confitetur excommunicato, suspenso, vel interdicto, publiceque denunciato, & declarato nihil valet, & est iteranda: quoniam eiusmodi excommunicatus non habet potestatem sufficientem ad sententiam validã proferẽdam,[i] id quod item est asserẽdum de illo, qui ita publice manus violentas in clericum iniecit, vt nulla possit tergiuersatione celari, etiam si denunciatus non fuerit, vt patet ex fine extrauagan. ad euitanda scandala. Martini V. cuius verum tenorem transcribimus infra,[k] decerptũ ex statutis Ecclesiæ Gallicanæ. quem S. Anton.[l] & aliquot alij non fuerunt assequuti, quæque innouata fuit per Conc. Lateran. sub Leone X.[m] Quamuis maius dubium sit de illo, qui est notorie suspẽsus, vel interdictus, vel excõmunicatus propter aliam causam, quam propter notoriam clerici percussionem: sed idem omnino iudicandum esse de illo, sicut de notorie excõmunicato propter clerici percussionẽ, iam,[n] multis fundamentis, & contrariorum argumentorum aptis solutionibus asseruimus: quamuis contrarium passim seruari audiam[o] in Germania, Gallia, & aliquot aliis Regnis, vbi catholici non vitant eos, qui notorie sunt hæretici, ac consequenter excommunicati,[o] & consuetudo dicitur optima legum interpres,[p] quæ cõsuetudo quoniam scitur, & toleratur à summis Pontificibus, qui eam nequeunt de facto extirpare, satis potest dici excusare catholicos ea vtentes. quod etiam tangitur infra,[q] & post illa latius resolumus in Miscell. de orat.[r] quòd hæretico notorio, si nõ est denunciatus excõmunicatus, licitè communicatur. & ira recedi-

a Vt i præallegatis refertur. nu. 5. & 17.

b Cap. officij de pœ. & remiss. & distin. 5 supra eod. c. illat. 11.

c Secundũ S. Tho. in 4. lib. sent. dist. 21. q. 3. artic. 2. ad omnibus receptum, vt nos id tr. in dicto cap. sacerdos. nu. 61. diximus. d Secundũ mentẽ omnium doctorũ, qui scribunt verb. cõfessio. 3. quæ 5. expressis. In 4. lib. sent. dist. 21. quæst. 4. art. 2. f No. 151. & seqq.

g Sicut diximus I. d. cap. sacerdos. n. 68. h Relata 1. c. cum ab omni. de vit. & honest. cleri.

i Sicut in præallegato cap. sacerdos. n. 103. diximus.

k Secundũ Silu. verbi. cõfessio. 3. q. 16.

l Iuxta Siluest. dicta q. 16.

a Arg. c. fi celebra. de cleric. excõ. ministr. & c. sacris. de his quę vi met. cauſ. hu. vt in c. fratres. nu. 40. de pœ. dist. 1. b In verb. confes. 1. §. 4. & verb. confessio. 1. §. 10. c In 4. lib. sent. dist. 18. artic. 9. quæst. 4. d No. 45. e Verb. absolutionis impedimẽta. & verb. cõfessionis iteratio, & Tom. 1. Opuscul. Opusc. 3. q. 2. 3. & fecit c. Apostolicæ. de cler. excõ. ministr. & ea, quæ ait Card. cõf. 40. & Felin. 1. c. sicut uis. cola. 1. de sim. f Arg. c. fo let. de sen. excõ. li. 6. & p multa à nobis citata, in prælect. c. cum contingat. de rescript. g Vt sentit Richar. in 4. dist. 18. art. 3. q. 4. & Adrian. in 4. & cõfess. q. 4. col. 10. ex præsitis, & ex Felino, & aliis ab eodẽ in c. fi. de testi. cog. colligitur. h In verb. confessio. 1. §. 5. i De pœn. dist. 1. n. 50. k De pœ. dist. 1. n. 50. l Cap. postulastis. de cler. excõ. ministrã.

in Sess. 7. can. 1.

n In cap. 1. nu. 37. & seq.

a In 4. lib. sent. dist. 17. b In c. 2. facit. l. Imp. ff. de iurisd. omni. iud. & c. 2. de const. li. 6. c Sess. 14. c. 6. & 7. d In 4. lib. sent. dist. 17. q. 1. e In summa de pœn. & remiss. §. cui confitendũ. nu. 14. vers. octauo. f Vt recte docuit. Sil uest. I. ver. cõfitebor. t. 3. 6. vertic. octauo. ff sacerdos. g Vt in c. placuit. de pœ. dist. 6. tum. 105. diximus.

h In 4. lib. sent. dist. 17.

i Capit. ad prohibẽdũ. de re iudi. & cap. veritatis. de dolo. & contu. k Cap. 27. nu. 35. & prius in c. 1. 6. laborẽ. nu. 10. de pœ. dist. 6. l 3. gar. dil. 9. c. 10. §. 11. vers. 3. erũt. & Felin. in c. Rodulphus. de rescript. m Vt infra dicetur. n In dicto §. laborẽ. à nu. 14. o Cap. excõmunicamus. de hæret. & per bullã Cœnę Domini quæ quotannis in vrbe fertur. p Capit. sũ dilectũ. de consue. & Imi. in me. ff. de leg. q Cap. 27. nu. 25. r Misc. 47.

Universidad de Deusto
Biblioteca

mus à purificatione denuntiari, & notorie excommunicati, suspensi, vel interdicti, quam hic antea fecimus per illa multa, quibus idem fecimus.[a]

9 Sexto deducitur, quod valida est confessio, & absolutio illi pœnitenti concessa, qui præ ignorantia confessus est sacerdoti, vinculo excommunicationis, vel interdicti, vel suspensionis irretito: qui quidē non est publice denunciatus, sed solum est excommunicatus, vel suspensus per sententiam à iure, vel ab homine, vel statuto latam,[b] quoniam censuræ occultæ in præterito tempore, & etiam aliæ in præsenti, nisi fuerint in publico denunciatæ, non impediunt valorem actus, qui ratione publici officij exercetur.[c]

10 Est tamen dubium, an idem sit dicendū de confessione facta alicui excommunicato, qui quamuis non sit notorie talis, neque denunciatus vt talis, tamen hoc ipse pœnitens non ignorat. Et quamuis aliqui partem negatiuam amplecterentur, quia Calderianus affirmat,[d] receptus per Panorm. & cōmunem ibidem,[e] omnes actus ab excommunicato, etiam occulto, ratione publici officij exercitos in fauorem illius, qui eiusdem excommunicati operam exposcit, esse inanes, & nullius effectus: verumtamen opposita est tenenda sententia. quoniam licet opinio Calderini eius ætate ante dictam extrauagan. Martini V. tamquam vera defenderetur, erat enim talis: post tamen amplius non est tenenda, vt,[f] diximus, ante quā legeremus Feli.[g] qui & si subdubitans tenet illam definitionem nō habere locum post illius extrauag. editionem: quoniam fundabatur in eo, quod qui nouit aliquem ministrum publicum esse excommunicatum, peccat participando cum eo: & post illam extrauagantem non peccat, nisi denunciatus, vel sit notorie excommunicatus, quamuis excommunicatio sit specialis, sicut nos post Cosmam,[h] defendimus.[i] Verum tamen est, quod si confitens peccaret mortaliter inducendo hunc confessarium excommunicatum ad audiendam suam confessionem, sciens illum tali vinculo detineri, & se non posse illi confiteri absque reatu lethalis culpæ, idque aduertens tale peccatum non confiteretur, huiusmodi confessio & absolutio nullius essent momenti. non eo quod confessio fieret excōmunicato, vel quia absolutio impenderetur à tali: sed quia confessio non esset integra, quippe quod in ea non exprimeretur peccatum in confitendo ei, & ab eo sacramētalem absolutionem accipiendo admissum. Vnde infertur, idem omnino dicendum esse de illo, qui confitetur sacerdoti mortali peccato irretito etiā non excōmunicato, quādo ob id quod illum ad se audiendum & absoluendum inducit, peccat mortaliter, & aduertēs se in hoc peccare, illud tamen peccatū non confitetur. Huiusmodi autem inductio siue persuasio tunc est peccatum mortale, quando absque vlla necessitate, vel debito quo alius teneretur, illum induxit ad faciendum sacrum, vel ministrandum aliquod sacramētum, quem scit mortali crimine infectum. quia nō solum qui faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus, &c. ad Rom. 1.[k]

11 Septimo deducitur, quod confessio facta parocho, qui nullum titulum bonum, aut malum habuit à superiori, & absolutio ab eodem impēsa nil valent: & ideo sunt reiterandæ,[l] propter potestatis defectum, qui est essentialis. Non diximus frustra, *Titulum bonum, aut malum:* quoniam absolutio data ab eo, qui titulum habet, licet malum, à superiori, & virtute eius possessionem accepit, non est irrita secundum Innoc.[a] quem Panor. & communis ibi sequuntur, & idem dico de absolutione data ab eo, qui aliqua de causa bonum titulum, quo fruebatur, amisit: dummodo amissio illa nō esset notoria. Cui quidem casui quadrare potest quoddā dictum Gregorij IX.[b] Immo & ille, qui bona fide confitetur ei, qui nullum titulum, neque bonum, neque malum habuit: vel illi, qui notorie amisit eum, quamdiu in sua bona fide perseuerat, saluabitur. Si tamen postea eam amiserit, confessio iteranda erit, secundum Panor.[c]

12 Octauo deducitur, quod confessio facta sacerdoti, qui vel nesciuit, vel noluit vti circa absolutionem forma eius substantiali ad id necessaria, nihil prorsus valet: quoniā habet defectum essentialem,[d] quamuis crediderim, raro aut numquam hac sola de causa confessionem inanem fieri. quoniam fere omnes nouerunt formam substantialem absoluendi, de qua cū suis antecedentibus & cōsequentibus postea summatim,[e] agemus, & expressimus copiosius in princ. cap. 1.[f] & communiter loquendo nemini deest intentio & animis absoluendi. Illud etiā addiderim, duobus modis posse prudentem confessarium dignoscere, quando pœnitentis confessio, ob id quod imperito confessario facta fuerit, debeat iterari, videlicet, quādo ipsum ipsiusque omnimodam ignorantiam nouit. & quando ex discursu confessionis sibi factæ, id colligit, eo quòd in rebus grauibus, quas minime ignorare debuisset, nullū remorsum conscientiæ, aut scrupulum iniecit ipsi pœnitenti. Veluti si simplicem fornicationem, vel omissionē sacræ communionis in paschate, vel semel in anno, esse peccata mortalia diiudicare non nouit, ex supradictis.[g]

13 Nono, vt attingamus defectus, qui ex parte contritionis contingunt, deducitur, quod confessio sine proposito vitandi peccata mortalia in posterum, quamuis secum gerat quale quale desiderium vitandi, nihil valet, & iteranda est: qualis est cōfessio illius, quem pœnitet alienum vsurpasse, & non habet restituendi animum: qualis item est confessio eius, qui dolet se fornicatum fuisse, sed non statuit relinquere concubinam. nam pœnitens, qui non confitetur propositum non vitandi illud, quo mortaliter offendit, non integre cōfitetur, & si illud simul cum aliis peccatis confiteatur, se ipsum inhabilem & incapacem absolutionis efficit.[h] At vero si de peccatis præteritis dolet, proponitque futura vitare, quamuis non adeo doleat, neque ita perfecte illa vitare proponat, vt perueniat ad sufficientem contritionem, neque ad eam attritionem, quæ adiuncta sacramento in contritionem transeat, non tamen tenebitur iterare confessionem, vt in cap. fratres,[i] probauimus. nam alioqui nemo sciret se recte fuisse confessum, siquidem nulli constare potest, an sit in statu gratiæ, iuxta illud Eccl. 9. *Nemo scit, an sit odio, vel amore dignus,*[k] & ex consequenti nemo scit, an fuerit contritus: nam si hoc scire posset, posset etiam illud,[l] & quia confessio iterari non debet eo solo, quòd sit informis, qualis est illa per quam gratia & charitas non obtinentur, secundum S. Thom.[m] & late tradit alter Thom.[n] quamuis Gratianus, [o] cum suo magno interprete,[p] & aliis auctoribus oppositam sententiam tueantur. Sed, quòd prædiximus, haud dubiè tenendum est.[q]

a In præcitato §. Laboret.

b Ve patet ex dict. extrau. Martini V.

c Capit. ad prohibēdā. de vit. insti. vbi Pan. & Felin. cū cōi. Ric. resoluūt. Fabr. I. Bal. Sarinus. ff. de offic. præt. & c. 13. q. 7. §. verum.

d In dicto c. ad probandum. de reiudic.

e Et alios, quos ibi col. penult. Fel. refert.

f In c. dilectus 2. de præb.

g In dicto c. ad probandum.

h In glossa statutorū Eccl. Gallicanæ cit. de excōic. nō vsan. verb. generaliter. i In §. laboret. nu. 15. de pœnit. 6.

k Et capit. nouum 2. quæstio. 1. Secundō Panor. in c. nihil. de elec. col. 6. & in c. dudum. 2. col. 1. & Sum. Rossella, verb. confess. 1. §. 41. & 51. uers. vod. q. 19. vers. ex his cō cluditur. & Caiet. verb. absolutionis impeditæ. vers. & propterea. & vers. cō fessiōi iteratio. vers. memento tamen.

a In dicto c. dudū 2. arg. eorum. nu. 8. §. 4.

b In dicto c. dudum. adiuncta glos. verb. deceptæ. secundum Pan. ibidē col. 7.

c In dicto c. nihil. & d. c. dudū 2. & supra dictos.

d Arg. c. de homine. & celab. miss.

e Infra c. 26. ff De pœnitentiis. 6. § num. 7. & seqq.

g In cap. 5. num. 2.

f Verb. cō fessi. 2. q. 1. verſic. qui ex neſcientia.

g In d. c. fratres. nu. 40. & seq.

h Ibidem, num. 80.

i In 4. de sacramen. confessio.

a In 4. lib. sent. distinct. 17. q. 3. a. 4. b De pœnit. & remiss. & in c. 1. q. 1. cauſa. de pœnit. dist. 3. c In decr. Eugen. 3. quarum.

d In c. 2. num. 6.

e In cap. fratres. de pœnit. dist. 5. nu. 81.

h Argu. c. peccati vt nia. de reg. iur. lib. 6. c. legatur. 26. q. 2. & c. illud. 96. dist. & cap. per Esaiā. 1. q. 1. i Num. 35. de pœnit. dist. 5. k Cap. fin. de purg. can. l Arg. cap. dixit. c. magna. 2 pœnit. dist. 1. in 4. dist. 17. quæ. 3. art. 4. n quæst. 3. in materia confessionis. o In c. fin. de pœnit. dist. 5. p In gl. fi. clauſe c. 8. q. 1 Vt ind. c. fratres. nu. 30. credidimus.

14 Decimo deducitur, quod quoad effectum ex parte confessionis nihil valet confessio, quæ non est integra, eo quod pœnitens prudens & sciens præ pudore, aut hypocrisi, vel alia iniusta causa omiserit cōfiteri aliquod peccatum mortale, vel quod probabiliter ipse dubitabat, an esset tale, vel aliquam circunstantiam necessario confitendam, vel etiam eo quod data opera & studiose confessus est lethalem culpam alicui sacerdoti, à quo non bene intelligebatur: vel confessio non fuit aperta & clara ob verba obscura: vel quia confessarius dormitabat, vel quia confessionem diuisit, dum vni sacerdoti partem vnam peccatorum suorum, alteri vero partem alteram confitetur: cum omnia peccata siue cordis, siue linguæ, siue operis, siue occulta, siue manifesta, vni eidēmque sacerdoti dicenda & confitenda sint: quamuis ille non possit ab omnibus absoluere: & propterea necessarium sit ad superiorem recurrere, secundum S. Tho.[a] quem Scotus, & communis sequitur, & est texrus in cap. omnis,[b] in Concil. Florent.[c]

15 Vndecimo, quod non tenetur pœnitens iterare confessionem, in qua aliquid ex his omiserit confiteri propter aliquam causam, quæ iusta sit, qualis est verisimiliter credere, quod confessio peccati ipsum confessarium ad peccandum alliceret, vel induceret in notitiam alicuius peccati & peccantis, quorum notitiam ipse habuit per confessionem propter illa, quæ supra[d] diximus. Neque etiam tenebitur confessionem iterare, si omittit aliquid confiteri, nesciens illud esse lethale. Nam quamuis ignorantia legis diuinæ aliquando non excuset à peccato, excusat tamen, ne peccet id non confitendo, sicut post Ioan. Gersonum, Adrianum, & Syluest. definiuimus[e] nouam huius rei rationem afferentes. Et consequenter pueri vel puellæ, qui grandiores facti nouè agnoscunt esse peccatum mortale, quod alias omiserunt confiteri, ignorantes illud esse tale, non tenentur iterare confessionem eorum, quæ confessi fuerunt, vt etiam tenet Syluest.[f]

16 Duodecimo deducitur, quod qui confessus est non adhibita debita diligentia, qua peccata commissa in memoriam reuocaret, & ob id aliquod peccatum omisit, debet confessionem repetere: quoniam patitur defectum essentialem ex parte confessionis, siquidem culpa sua non extitit integra. Quanta vero debeat esse huiusmodi diligentia nos[g] radicitus pertractauimus, vbi in summa diximus, tantam debere esse ac sufficere, quanta viro prudenti & æstimatori humano videbitur necessaria hominibus eiusdem qualitatis & conditionis, cuius est pœnitens ille, attenta saltem ipsius voluntate, qua cupit interrogari à confessario, & de interrogatis respōdere, quę ficut[h] diximus, magnam partem diligentiæ requisitæ supplet. Confessarius autem, qui defectum notabilem circa hanc debitam diligētiam agnoscit in pœnitente, debet illi imperare, vt eam adhibeat, & postea redeat: nisi articulus mortis, vel belli, vel scandali, vel alia similis causa persuaserit contrarium, vt etiam ait Adrian.[i]

17 Decimotertio deducitur, confessionem quoad defectum ex parte satisfactionis non esse necessario iterandam, ob id quod pœnitens pœnitentiam sibi iniunctam adimpleuerit extra statum gratiæ: immo neque ob id, quod eam nullatenus impleuerit, neque in bono, neque in malo statu, siue id per obliuionem, siue per negligentiam, vel contemptum contigerit, vt in cap. contrarium[a] absque scrupulo asseuerauimus post S. Thom. qui hoc sentit,[b] de quo nihil dubitat Caiet.[c] neque Ioannes Maior,[d] neque etiam Palud.[e] oppositum dicit, si satis eius verba expendantur: quāuis aliquam errandi ansam B. Antonino præbuerit, qui Angelum, & Syluest. labi fecit. Cúmque id sæpe consuluissemus, & affirmaremus nunquam Paludanum id tenuisse, valde gratum fuit postea vidisse Adrianum[f] de conclusione nostra, & de mente Paludani idem quod nos sensisse: quæ quidem sententia proculdubio tenenda est, quidquid aliquot confessionalia contineant, nisi quando pœnitenti ante absolutionem iniungitur pœnitentia: & ille cum imponitur ipsi contemnit, aut iustam curam non adhibet, quo postea iniunctæ pœnitentiæ recordetur, vt eam possit adimplere: quod optime tetigit Caieta.[g] tunc enim nihil valeret, etiam si postea eam iniunctam exequeretur, non quia illam nō adimplet, sed quia quando illa iniungebatur, peccauit, & de illo peccato non se accusauit: atque ideo non fuit integra confessio.

18 Decimoquarto deducitur, quod cōfessio illius, qui credit, se non habere tantam virtutem, qua de cætero à peccatis abstineat, valida est, immo etiam si credat se ante mortem peccaturum mortaliter: quoniam hic defectus non est essentialis, neque accidentarius, vt supra[h] affirmamus. Non valeret tamē confessio illius, qui crederet se non posse à Deo sufficiens auxilium ad non peccandum mortaliter impetrare. Siquidem hic non solum non doleret de omnibus peccatis præteritis: verum etiam peccatum infidelitatis committeret, non credens, Deum cuicunque facienti, quod in se est, gratiam concedere, vt rectè dixit Adrian.[i]

19 Decimoquinto deducitur, quod quando pœnitens propter iterandam confessionem adit eundem sacerdotem, qui meminit peccatorum, vel saltem pœnitentiæ, quam iniunxerat, non tenetur iterum confiteri in particulari peccata iam semel confessa: sed satis erit illi dicere in genere in hunc modū. De omnibus peccatis, quæ tibi pater alias fui confessus, dico Deo meam culpam, & tibi, &c. & deinde declarare peccatum, quod scienter omisit, cum simulatione, fictione, & mala intentione, qua id fecit. Si vero eidem sacerdoti non confitetur, vel confessarius neque peccatorum, neque pœnitentiæ, quam ratione eorum iniunxerat, recordatur, debet tunc pœnitens repetere confessionem, perinde ac si antea non fuisset confessus, iuxta opinionem communem S. Antonini,[k] & Syluest.[l] qui alios citant.

Diximus, Neque recordatur pœnitentiæ: nam si memoriam illius haberet, satis esset, immo etiam meo iudicio, si recordaretur status, quem habebat pœnitens, saltem in confuso, quo casu opinio Medinæ[m] obseruari posset, qui quidem aliorum vestigiis adhærens absolutè tenet, prædictam memoriam necessariam non esse. At vero quando nihil ex hisce tribus concurreret, esset confessio noua, & subinde oporteret eam esse integram.

De modo, quo confessarius erga pœnitentem, se gerere debet.

CAP. X.

1 *Confessarius sic recipiat pœnitentem, Et hæc interroget.* 2.

a Nu. 10. & seq. de pœn. di. 6.

b Quoniā. 2. ar. 12.

c In sum. verb. confessio. 1. ratio vers. ex satisfactionis autem.

d In 4. lib. sent. dist. 17. q. 6.

e In cad. dist. 17. q. 1.

f In 4. de cōfess. col. penult. in fine.

g Vbi supra.

h In cap. 1. num. 9. post Inn. in c. omnis. de pœnit. & remiss. communiter receptum.

i In 4. de sacramen. confess. q. 4. col. pen.

k 2. p. tit. 14. cap. 19. §. 4.

l Verb. cōfessio. 1. q. 3. verſi. si tamen confiteretur. m In C. de confessio. 106. 75.

Universidad de Deusto
Biblioteca

3 *Confessor quæ dicet in principio, medio, & fine.*
4 *Confessor quid monebit confessum non satis contritum.*
5 *Pœnitens quomodo confessionem inchoabit.*
6 *Confessor non ostendat pauorem nec sinat nominare complices. 6.*
7 *Confessor pœnitentem volentem palliare peccata quid monebit.*
8 *Confessor interrogando pœnitentem vnde incipit.*

1 CIRCA hoc dicimus primo, quod confessarius rogatus audire confessionem, primum (saltem de consilio) quatenus vacauerit, debet mentem suã ad Deum eleuare,& formaliter vel virtualiter,saltem corde,dicere illud Psal.50. *Cor mundum crea in me Deus, & spiritum rectum innoua in visceribus meis*:id est,infunde mihi mentem puram,& intẽtionem rectam,vt ad hoc tam sanctum negotium non me moueat,saltem principaliter, cupiditas gloriæ, vel lucri,aut voluptatis, vel studium placendi hominibus,aut res nouas discendi: & pro tua infinita bonitate fac, vt vterque nostrum, ego quidem audiendo, hic vero dicendo tuæ Maiestati placeamus, Amen.

Secundo debet pœnitentem suscipiendo exhibere se talem qualem eum esse debere significant illi versus,quos retulimus [a] relatos à S.Thom.[b]

Confessor dulcis, affabilis, atque suauis.
Prudens, discretus, mitis, pius, atque benignus.

Ipsúmque animare ad sua vulnera detegenda, & ad spem de ipsorum vulnerũ sanitate concipiendam.

Tertio debet inducere pœnitentem, si nouit, ad faciendum actus exteriores confessioni conuenientes,qui sunt genua flectere, signo crucis se præmunire,&c. & si ignorat, eum eos doceat,admonendo ipsum, vt intelligat se potius Deo, quam homini confiteri: ideóque cum maxima reuerentia id facere debere: iubeatque ei vtrunque genu in terram deflectere, & faciem ad vnum latus inclinare. Quod si eum non satis agnouit, de eius statu & conditione interroget, vt quod expedit possit illum rectius interrogare. Si autem ipsum satis nouit, ab his supersedeat.[c]

2 Quarto interroget eum,an aliquo detineatur impedimento,ob quod non debeat eum absoluere:quale est habere concubinam, quam nolit domo eijcere: quale est esse vsurariũ, & nolit desistere:quale odium capitale contra aliquem conceptum, quod nolit ab animo expellere:ne postea de illo queratur dicendo, Voluisti primum mea audire peccata,& postea mihi absolutionem denegas? Eodem item modo se gerat erga Ecclesiasticum multis incompatibilibus beneficiis sine iusta dispensatione oneratum:ipsúmque admoneat, vt ante omnia sibi consulat, quo pacto habeat securam cõscientiam, & deinde eius audiet confessionem.[d] Quod quidem consilium licet huiusque nobis placuerit,nunc tamen valdè damnosum videtur. Tum quia hoc est pertrahere pœnitentem ad suos defectus manifestandos extra cõfessionem: tum quia fieri potest, vt postquam fuerit confessus, pariterque admonitus à confessario nouum animum induat exeundi à peccato, in quo prius residere destinabat. Non est etiam necessarium interrogare, an sit excommunicatus in hunc finem,vt confessarius vitet excommunicationem minorem,quam incurrunt qui excommunicato communicant:quia non incurrunt illam communicando in his, quæ ad eius animæ salutem conducunt, [a] talis autem est confessarij cum pœnitente collocutio, & communicatio circa peccatorum confessionem. Neque Clement. 1. [b] neque Innocent. post quam facta fuit illa, citatus malè à summa Rosella [c] aliud senserunt: quoniam satis est, vt absoluta iam confessione prius pœnitens ab excommunicatione, quam à peccatis absoluatur.[d]

3 Quinto, consideret attentè à principio vsque ad medium,& à medio vsque ad finem confessionis, an propter aliquam causam ex supradictis [e] teneatur pœnitens iterare confessionem,vel confessiones alias præcedentes: & si inuenerit ipsum teneri ad eas repetendas, & id pœnitens nõ aduerterat, debet ipsum admonere, vt iterum conscientiam examinet, si per tempus licuerit, maxime si multorum retro annorum confessiones repetere debeat. Si autem nulla adsit causa iterandi confessionem, roget, an debitam adhibuerit diligentiam ad recolenda sua peccata, per quam excusatur à confessione oblitorum: quo casu satisfacit confitendo ea, quæ occurrerint,cum proposito confitendi alia, cum ea in memoriam venerint. Vtiléque fuerit accusare se ad cautelam de negligentia, si, & quatenus eam admiserit.

4 Sexto prudenter etiam consideret, an pœnitens debitam contritionem gerat:caueat tamen ne ipsum in tẽtationes damnosas & superuacaneas conijciat,[f] & si videtur ei non habere sufficientem contritionẽ, cohortetur eum ad maiorem concipiendam illis considerationibus,[g] quæ sunt priuatio gratiæ, mors animæ, amissio fœlicitatis æternæ, recessus à patrocinio diuino, & accessus ad subiectionem diaboli. Deinde inducat illum ad Dei amorem, propter quem dolorem & detestationem de peccatis præteritis, & propositum firmum cauendi sibi in futurum concipere debet. Quod si adhuc his omnibus ad dolorem non sufficienter eum moueri consideret, interroget, an doleat, quod non doleat tantum, quantum deberet, & an vellet huiusmodi dolorem sufficientem concipere. Quod si annuat, satis erit.[h] At vero si eius dolor non eo vsque perueniat, vel quia non proponit in posterum se à peccatis abstinere, licet id quadamtenus desideret, vel nolit restituere, vel concubinam relinquere,vel odium à se repellere, vel dicit,se non posse,vel nolle castè viuere,vel officio,quod sine peccato mortali exercere non potest, renunciare, vel alia huiusmodi, nullo modo eum debet absoluere.[i] Poterit tamen sacerdos aliquam iniungere pœnitentiam,[k] eum tamen admonendo, non remanere absolutum, neque satisfecisse Ecclesiæ præcepto de confessione semel in anno ad minus peragẽda,quidquid dicat Syluest.[l] Nihil enim valet talis confessio: tum propter essentialem defectum ex parte cõtritionis:[m] tum quia concilium generale Romanum [n] & Florentinum [o] apertè oppositam sententiam expressérunt. Præterea debet illum admonere, vt quotcunque bona opera possit facere,non omittat,quo Deus cor eius illuminare, & emollire ad agendam pœnitentiam dignetur, [p] sed non debet illi absolutionem impendere, etiam si eam importunè satagat extorquere, aliquod scandalum aut desperationem præ se ferens. Quoniam absque dubio sacrilegij peccatum committeret absoluendo: neque talis scandali aliquam rationem habere debet: quoniam ipse sibi illud accipit,nemine ei dante,ideóque scandalum Pharisaicũ est,& subinde negligendum.[q]

a In c.1.§. quibus cognitis,nu. 1. de pœn. dist.6.
b In 4.lib. sentẽ.dist 17. in expolit.text. in fine.
c Vt diximus in cõsideret. in princ. nu. 6o. de pœni.dist. 5.argu.l.1. ff.de actiempt.cap. eum qui de reg.iu. lib.6.
d Caiet.in sum.verb. interroga. confess.5. sexto decimo. versic. secunda si est impediti. argu. c.nihil. de præscript. & c. 2. de oper.nouinunciat.
a Cap.cum voluisset. de sentẽt. excom.
b De pœnitẽt. dist.1. c. Verb.cõfessus. 1.q.1.
d Vt in c. præcedentium.4.de eadem.
e In cap. præcedentium.4.
f Vt in c. 1.nu.47.de eadem.
g In eod. c.1. nu.38. tactis.
h Per supradicta 1 d.c.1.n.28.
i Per cap. quod quidã.de pœnit.& rem. & iuxta idem cap. 1 Verb.cõfesso. 4.q.2.versic.& hoc quidẽ,vt sentit Adrian. 4. de confess.q.4.5. sed quidã erassa ignorãtia, & laxè probat Medina in C.de confess.de pœnit. & rem. Vt supra in cap. præcedentium.11. dist. eadem.
i In cap. omnis vtriusque. de pœnit. & remiss.
k In decreto Eugenii 111.
l Iuxta dictum cap. quod quidam. & c. falsas. de pœnit.di.1. 9 Argum. Matth.15. iuxta S.Th. 2.2.9.4. art.7.ad 2. & in 3.p. q.41.a.2.in com.q. & eodem in 4.libr. sentẽt.dist. 18.q.2.art. 3.q.3.ad 1. & omnes alios dicta dist.18.

An vero qui tacet aliquod peccatum in confessione, incurrat excommunicationem synodalium constitutionum, inferius [a] dicetur.

5 Septimo, vtile est, quamuis non necessarium, vt pœnitens iubeatur à confessario hoc modo suã confessionem exordiri:*Confiteor Deo omnipotenti, beatæ Mariæ semper virgini, & sanctis Apostolis Petro & Paulo, & omnibus sanctis cælestis curiæ, & tibi pater, quia peccaui nimis cogitatione, verbo, opere, &c.* Deinde vero, si pœnitens non statim id facere inceperit,ipsum admoneat, vt omnia peccata,quorum memoriam habet, & de quibus conscientia magis stimulatur, statim exponat, imputando culpam sibi soli,vel potius principalius,quam cælo, dæmoni, mundo, carni, sodalibus, vel corporis constitutioni, siue complexioni, & circunstantias necessarias declarando.

6 Cum vero aliquod graue,vel turpe peccatum ab ipso audierit, nulla signa admirationis,abominationis,aut pauoris ostendat,veluti spuendo, vel se cruce signando,vel seipsum commouendo:quin potius ac si nihil audiret,vsque ad finem confessionis dissimulet, & tunc cum iam velit pœnitentiam imponere, peccatorum grauitatem & deformitatem exponat, secundum omnes.[b] Porro si viderit pœnitentem velle aliquam personam nominare, etiam propter aliquam circunstantiam necessario explicandam,nullatenus id patiatur, iuxta supradicta.[c] Et si viderit se ipsum excusantem in hunc modum, Ego non occido, Alienum non rapio, Nulli malè volo, mansuetè & benignè reprehendat, insinuans locum illum non esse excusationis,sed accusationis potius:subindéque verbis suauibus eum animet ad accusandum se,timore prorsus relegato. Et si pœnitens per seipsum peccata recenseat, patiatur pro libito suo ipsum dicere quantumcunque rudi & crassa,vt dicunt,Minerua,& sine ordine rem exponat: sic enim agnoscet quibus peccatis magnis implicatus extiterit,& de quibus debeat eum amplius interrogare.[d] At qui, si maluerit de illis interrogari, quam solus eadem referre, dummodo propositum habeat ad omnia mortalia crimina referandum (etiam si de illis non interrogaretur) non esset ea de causa condemnandus, sed potius adiuuandus.Si tamen deliberaret aliquod mortale non confiteri, nisi de illo confessarius interrogaret, peccaret mortaliter, & tunc confessarius, si forsan hoc intelligeret, ad detestandum hoc peccatum ipsum instigare deberet.

7 Octauo, si confessarius viderit pœnitentem peccata sua occultare velle, vel probabiliter credit ea obliuiscí, vel putare non esse peccata mortalia,debet cautè & prudenter illum pertrahere ad dicendum ea, ipsúmque docere illa esse lætifera, persuadendo vt ea, de quibus dubitat, an commiserit nec ne, confiteatur tanquam dubia, & non tanquam certa, & indubitanter commissa referantur,neque etiam tanquã non admissa relinquantur:& denique talem se ore & lingua manifestet exterius, qualem se in corde agnoscit interius, in hunc modum seipsum incusans, Videor mihi in hoc, vel illud peccatum consensisse, atqui non sum omnino certus. Id quod etiam facere debet, si dubitat circa aliquod peccatum, an sit mortale vel veniale.Cæterum si ambo dubitauerint,tunc pœnitens sub conditione,peccatum in hunc modum detestetur, Si hoc est mortale, me pœnitet de illo tanquam de mortali. Similiter si de aliquo actu dubitaret, an bonus esset aut malus, sub eadem conditione ipsum detestetur, scilicet: Si & quatenus est malus: quoniam si bonus est, nullo pacto eum detestari debet.[a] Si vero recordatur se lethale crimen admisisse, non tamen occurrit in specie, quod fuerit, tunc fateatur se deliquisse mortaliter, etiam si de eo in specie memoriam non habet.[b]

8 Nono, postquam pœnitens explicauit quidquid circa sua peccata dicendum recordatur, si sacerdoti visum fuerit, illum non absolutè & perfectè illa manifestasse,vt non raro contingit, debet tunc sacerdos ipsum interrogare circa id quod sibi necessarium videbitur à decem præceptis Decalogi initium faciendo.

Circa quod raro, vt puto, mortaliter peccat confessarius,nisi cum principaliter acceprat officium audiendi confessiones ob luerum, fauorem, curiositatem, vel carnalem voluptatem. Dixi, Principaliter: quia qui minus principaliter tria prædicta horum quæreret, non peccaret,etiam si non acceptaret illud officium, nisi aliquod eorum respiceret tanquã causam, sine qua id non faceret.[c]

a In c.27. nu.203.
b Argum. c.1.§.cauturo.de diligens. & §. quibus. de pœnit. distinct.6.
c In c.7. num.2.
d Vt diximus in d. §.diligentia num.6.
a Toã.Maior in 4. lib. sentẽ. dist.17.q.3.
b Idẽ Maior vbi supra.
c Per ea quæ latius tradita,& in comm. c. cum nisi ibi. 33. quæst.5.

De primo præcepto Decalogi, nempè de colendo Deo, & aliis duobus præceptis, scilicet de diligendo Deum, & credendo in eum.

CAP. XI.

1 *Symbolum Apostolorum est summa Christianis credendorum.*
1 *Oratio Dominica continet summam à Deo petendorum.*
2 *Decalogus etiam nunc durat, & est speculum baptizatis.*
3 *Decalogus continet summam eorum, quæ agere & vitare tenemur.*
4 *Præcepti transgressio omnis mortalis. nisi, &c.*
4 *Præceptorum multorum transgressio quæ vnicum peccatum.*
5 *Præceptum de diligendo Deum super omnia, & proximum sicut seipsum cur non sit de decem Decalogi.*

1 CIRCA hoc dicimus primo cum S.Th.[d] & Concil. Colonienſ.[e] quod quemadmodum summa omnium, quæ quilibet Christianus tenetur credere in symbolo Apostolorum comprehẽditur,& in oratione Dominica omnium, quæ à Deo petenda sunt: ita in Decalogo, quem Deus per manus magni illius serui sui Moysis electæ plebi suæ tradidit Exodi 20. summa omnium, quæ facienda sunt, exprimitur. Noluerunt tamen hi patres innuere nihil, quod non contineatur in symbolo,esse necessario credendum:neque quidquam, quod non comprehendatur in Decalogo,esse faciendum: siquidem omnes tenemur credere mysterium sanctissimæ Eucharistiæ,[f] quod tamen non continetur in symbolo. Omnes item obligamur Deum diligere super omne aliud, quod tamen in Decalogo non habetur.[g]

2 Secundo dicimus, quod Decalogus, siue decem præcepta legis antiquæ adhuc in noua & Euangelica perseuerant:quoniam licet vetus illa lex quantum ad cæremonialia & iudicialia, expirauerit,[h] non ta-

d In prin. Opusc. 4. & 2. 2. q. 83. art. 9.
e In Enchir. Christianæ institutionis in princ.
f Cap. 1. §. fin. de sum. Trinit. & fide cath. & clem. si dominũ. de reliq. & vener. sanct.
g Vt dicitur infra eod. cap. num. 6. & 8. & n. 60. fin. & c. 1. de pœnitẽtia. poſt part.

Universidad de Deusto
Biblioteca

men quoad moralia, quæ pertinent ad legem naturæ, cuiusmodi sunt decem præcepta, excepto tertio, quantum ad Sabbathi obseruationem.[a]

3 Tertio dicimus, quod hæc decem præcepta, vt rectè dicitur in dicto Colonienſi concilio, ſunt veluti quoddam ſpeculum, quod traditur baptizato, vt intueatur, quantum per fidem acceptam vitam ſuam renouauerit, & ordinauerit: vel quantum à via illa declinauerit, per quam Spiritus ſanctus in baptiſmo aceptus ipſum deducebat: & qua in re, vel quantum candidâ illam veſtem, quam ibi induerat, transgrediendo, quod ibi promiſerat, maculauerit: & vt poſtquam maculas & vulnera probè conſpexerit, de illis doleat, & cum integra fiducia redeat ad medicũ, qui nullum ægrotum (etiam in eundem morbum ſæpiſsime relapſum) à ſe repellit, & reijcit, Matthæ. 9. & 11.

4 Quarto dicimus, quod quidquid eſt contra aliquod ex decem præceptis, regulariter eſt mortale, niſi vna ex tribus cauſis ipſum excuſauerit. Prima eſt defectus deliberationis, vt contingit in accidia, ſiue tædio circa ſpiritualia, ſubito nos ſurripiente. Secunda eſt paruitas, ſiue exiguitas rei in his, quæ ſunt contra ipſa præcepta: cuiuſmodi eſt paruum & exiguum furtum, iuxta S. Thom.[b] & nos latius tradidimus[c] poſt S. Antonin.[d] & vt colligitur ex quadam Auguſtini ſententia à Gratiano relata,[e] ibi: *Ebrietas ſi aßidua ſit*, & ibi: *Si plus proximum exaſperauerit.* Tertia eſt defectus iudicij ſufficientis, qui contingit in ſemidormientibus, aut ſemiebriis, vel adeo perturbatis, quod quamuis tale iudicium ad peccatum veniale ſufficiat, tamen ad completam rationem mortalis non ſufficit.[f]

Quinto dicimus, quod peccatum commiſſum contra plura præcepta, quorum vnum eſt generale, alterum ſpeciale in generali comprehenſum, non eſt niſi vnum: exempli cauſa, Homicidium eſt contra præceptum ſpeciale de non occidendo, & contra generale de obſequendo & obediendo Deo in omnibus, quæ præcipit, & contra præceptum de gratia & amore diuino conſeruandis: non eſt tamen niſi vnicum peccatum, ſicut tactum eſt[g] cum de circunſtantiis neceſſario confitendis ageremus.

Ex quo colligitur reſponſio illius quæſtionis, nuper nobis propoſitæ, An qui non ieiunat vigiliam S. Matthæi, quando in quatuor tempora incidit, aut miſſam in die Dominico, cum quo concurrit aliud feſtum obſeruandum, nõ audit, aut monachus Franciſcanus, qui non ieiunat die Veneris, in quo aliqua vigilia incidit, ſatisfaciat confitendo, ſe non ieiunaſſe, aut non audiſſe miſſam in vno die, in quo ad id præcepto tenebatur? Reſpondendum enim eſt, quod non: quia dicere debet ſe eo die ad id duobus diuerſis præceptis ſpecialibus obligatum fuiſſe.[h] Quanquam qui vnum peccatum, ex quo alia ſequuntur, committit, vt qui aliquem indignum eligit, ex quo malæ gubernationes oriuntur, non niſi vnum peccat.[i] Quod autem non ſolum peccet mortaliter qui facit opus: ſed etiam qui vult deliberatè id facere, aut delectatur in eo, & qui conſentit aliquo nouem modorum, qui explicantur infra,[k] traditur infra.[l]

5 Sexto dicimus, quod præcepta de diligendo Deũ ſuper omnia, & proximum ſicut ſeipſum non numerantur inter iſta decem: quod docuit S. Tho.[m] quoniam in Decalogo non fuerunt hominibus tradita prima principia, quæ vnuſquiſque per ſeipſum, natura magiſtra, vel per fidem intelligit: qualia ſunt hæc, quæ fons & origo Decalogi, & decem præceptorum in eo contentorum exiſtunt: neque etiam in eodem Decalogo traduntur ea præcepta, quæ difficile, vel per maximam induſtriam ingenij ex his decerpũtur: ſed tantum illa, quæ ab omnibus poſſunt facilè deduci. Vnde infertur, præcepta de fide, & charitate non contineri in Decalogo: ſed præſupponi ad illum: quod multi graues doctores adnotarunt: & præſertim S. Thom.[a] Caietan.[b] & S. Antonin.[c] Et conſequenter errant, qui dicunt primum Decalogi præceptum eſſe de diligendo Deo: eſt enim contra prædicta, & contra textum ipſius Decalogi, Exod. 20. Cuius primum præceptum eſt illud, *Non habebis Deos alienos coram me*: quibus verbis ſolum peccatum ſuperſtitionis, & idololatriæ, quæ ſunt contraria virtuti religionis & latriæ, prohibentur. Quæ quidem virtus non eſt theologica, ſed moralis ſecundum S. Th. receptum,[d] & nulla ibi fit mentio de dilectione Dei & proximi, quæ pertinet ad virtutẽ charitatis,[e] quæ theologica eſt.[f] Errant etiam, qui putant præceptum de credendo in Deum eſſe primum Decalogi eadem ratione: cum fides ſit virtus theologica, & non moralis.

De præcepto de diligendo Deum, quod non eſt Decalogi.

6 *Præcepta de diligendo Deum, & proximum maiora omnibus præceptis Decalogi, & quando adimplenda. nu.7. 8. 9. & 10.*
11 *Præcepti tranſgreſſio, etiam mentalis tantum, quæ mortalis. & num.12.*
13 *Delectatio quæ moroſa, & concurrentibus quatuor mortalis.*
14 *Delectationi malæ reſiſtere virtus, conſentire peccatum.*
15 *Cenſuræ non incurruntur per ſolum conſenſum.*
16 *Reſtituendi obligatio non contrahitur ſolo conſenſu.*
17 *Præcepta Dei non impleri poſſe in ſtatu malo in quo ſenſu eſt de fide.*

6 SEPTIMO, quod neceſſarium videtur hic tractare de præcepto amandi Deũ, & credendi in eum, quæ duo, hoc præceptum primum, & omnia alia Decalogi præſupponunt, vt ſatisfiat his, qui peccata, quæ fiunt cõtra hæc duo præcepta, reducunt ad primum Decalogi. Et ita primo ponemus ea, quæ pertinent ad præceptum de amando Deum. Secundo, ea quæ pertinent ad præceptum de credendo in eum. Tertio, ea quæ pertinent ad præceptum de colendo illum, quod verè & propriè eſt primum præceptum Decalogi.

Circa quod dicimus primo, quod hoc præceptũ de amando Deum non eſt quidem primum Decalogi: ſed maximum omnium præceptorum tam Decalogi, quàm aliorum, iuxta Domini noſtri Ieſu Chriſti doctrinam Matth. 22. quæ diuerſis verbis habetur in ſcriptura. Nam in Deuteronomio cap. 6. ſic habetur, *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota fortitudine tua.* Et in Euangelio Matth. cap. 22. ſic, *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua.* Et apud Marc. cap. 12. ſic, *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota*

anima

a Secundũ Gratia. in d. 3. fin. & S. Tho. 1. 2. qu. 100. articul. 8. & omnes qui loquũtur in 3. libr. ſenté. dist. 27.

b 1. 2. qu. 88. ar. 4. & 6. & 2. 2. q. 66. ar. 4. & qu. 59. art. 4.

c In repet. cap. inter verba. 11. quæſt. 3.

d 1. p. tit. 4. c. 5. 6. 7. & 8. & Adria. quolib. 8. comm. recept.

e In 3. fin. ca. vnum. 35 dist.

f Inter. Io. Maiorem in 3. libr. ſenté. dist. 27. q. 14.

g In cap. 6. nu. 3.

h Per dicta ſupra in prælu. 9. nu. 20.

i Secundũ Alexand. Alſt. 2. p. de accept. perſon & ſentir S. Bonauen. in 4. libr. ſenté. dist. 18. ſuper litteram Magiſtri. 9 2. k Nu. 11. l Nu. 12. & 15.

m 1. 2. q. 100.

a 1. 2. qu. 44. art. 3.

a 1. 2. qu. 100. art. 8 & 2. 2. qu. 44. art. 4. & qu. 79. art. 2.
b 2. 2. qu. 64. art. 8.
c 4. p. tit. 4. c. 1. §. 6.

d 2. 2. qu. 81. art. 5.
e 2. 2. qu. 27. art. 1.
f 1. 2. qu. 62. & 2. 2. q. 23. art. 6.

b In addi. 6. quando. & confer. diſtinct. 2. & ſup. cap. 1. num. 2.
c 1. 2. qu. 109. art. 3. & 2. 2. q. 184. art. 1.
d In 1. diſt. 1. q. 2. & in 4. diſt. 14. q. 2. Caiet. 2. 2. q. 49. art. 4.

e 1. 2. qu. 100. artic. 10. & 2. 2. q. 40. ar. 1. & 8. & ſimiliter quo 9 art. 3.
f 2. tomo Opuſcul. Opuſc. 4. quæſt. 1.
g In 2. libr. ſenté. diſt. 28. quæ. 1. art. 1.
h Hoc eo. cap. nu. 17.
i In lib. de perfect. iuſtit. in reſponſione rationis. 16. & 5. 7. 2. 2. q. 44. art. 6. & in 3. lib. ſent. dist. 27. q. 3. art. 4.
k S. Tho. 2. 2. qu. 33. artic. 2. & Archid. in c. ſi peccauerit. 2. q. 1. & Iſum ma de pœnit. diſt. 1. ab omnibus recep.
l Dicto li. 3. ſent. diſt. 27. q. 3.
m In q. 4. de confeſſ.
n Cap. eõ ſuiuſtiſ. 2. 3. 5. 6. conſideremus. Authẽ. de reſtitu. & ſimil. col. 3.
o Per cap. miſſus. 2. conſecrat. dist. 1.

anima tua, & ex tota mente tua, & ex tota virtute tua. Apud Lucam vero cap. 10. *Diliges Dominũ Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex omnibus viribus tuis, & ex omni mente tua.* Omnes tamen in ſenſu conueniunt, & in ſumma hoc ſibi volũt, Deum præcipere, vt eum plenè & integrè diligamus, nõ quidem quoad hãc vitam, eo modo, vt omnibus horis & momentis id actu faciamus: hoc enim fieri non poteſt in ea, in qua cibo, ſomno, labore, & negotiis neceſſariis id interrumpitur: ſed vt explicat S. Thom.[a] vt ſcilicet in omnibus totam intẽtionem noſtram, quæ per eor exprimitur, in eius amorem & obſequium dirigamus, totúmque noſtrum intellectum (qui *per mentem* ſignificatur) illi ſubijciamus: omnéſque appetitus (qui *per animam* notantur) ad normam ſuæ ſanctiſsimæ legis componamus: & denique omnia noſtra opera exteriora, quæ nomine *fortitudinis, virtutis, & virium* ſignificantur, eidem cõformemus. In ſumma vero hoc totum nihil aliud ſignificat, quã Deum nobis præcipere, vt ſe propter ſeipſum, & magis quã cætera omnia diligamus, eidémque inſeruiamus tam interiori, quàm exteriori obſequio: magis, inquam, non quoad intentionem & ſeruorem: ſed quoad æſtimationem & appretiationem, vt explicumus[b] poſt S. Thom.[c] & alios Neotericos, inter quos eſt Ioann. Maior.[d] Hoc eſt, vt Deum, eiúſque amorem pluris, quàm aliquam creaturam, immo & quam vniuerſas æſtimemus & faciamus: & propter amorem eius potius eligamus mortem opperere, quam ipſum vel corde, vel verbo, vel opere mortaliter peccando negare.

7 Secundo dicimus, quod hoc magnum præceptũ de diligendo Deo ſuper alia omnia poſt peccatum Adæ non poteſt, niſi in ſtatu gratiæ adimpleri ſecundum aliquos, inter quos videtur eſſe S. Tho.[e] Contra quod tamen facit, quod homo ſola virtute naturali, etiam exiſtens in peccato mortali, poteſt concipere, immo concipit partim Deum eſſe ſuper omnia diligibilem, & finem omnium vltimum, & conſequenter eum vt talem diligere poteſt. Deinde, quod datur dilectio Dei ſuper omnia ſine gratia, vt probat Caiet.[f] Præterea, quod ipſemet S. Thom.[g] affirmat, poſſe quem ſine gratia implere præceptum diligendi Deum, quoad ſubſtantiam actus, licet non quoad meritum beatitudinis, quoad quod poteſt intelligi prædicta prior eius opinio, quod ſatis ſentit concordia S. Thomæ 1548. quæ diſtinctio fit etiam in aliis præceptis infra.[h]

Tertio dicimus, quod eſt quæſtio difficilis, non tam bene tractata, quam neceſſaria & quotidie occurrens, videlicet, quando teneamur ad hoc præceptum actu adimplendũ ſub pœna noui peccati mortalis, eo modo, quo in hac miſera vita expleri poteſt: nam perfectè non niſi in alia adimpletur, ſecundum Auguſt.[i] Difficultatem enim ingerit, primum, quod ſit affirmatiuum præceptũ, & conſequenter non obligat pro quocunque tempore,[k] & non videtur præfinitum tempus, quo id fieri debeat. Deinde, quod dura videtur Scoti ſententia,[l] à quo recedit Adrian.[m] nempe, nos omnibus feſtiuis diebus teneri ad illud: quia nullus eſt textus, nec vlla ratio, quæ id neceſſario concludat, & ita non videtur aſſerendum,[n] nam miſſa, quam illis diebus præcipimur audire,[o] rectè audiri poteſt ſine tali amore actu concepto: vnde rati vel nulli ſe huius omiſsionis accuſant. Præterea, quod nimis laxa videtur opinio dicentium, nõ obligari nos ad implendum illud præceptum amplius, quam ſemel in vita: quod meo iudicio Sotus,[a] rectè confutat. Denique, quod dicta Soti non videntur ſatisfacere: tum quia, dicit aliquando non obligari nos amplius, quam ad opus exterius in quocunque ſtatu exhibitum: puta ad increpandum blaſphemum, & S. Thom.[b] dicit hoc præceptum non impleri, niſi in ſtatu gratiæ: tum quod idem Sotus[c] tenet obligare pro tempore baptiſmi, & idem[d] docuit, ad recipiendum baptiſmum non eſſe neceſſarium tantum efficere, quantum requiritur ad recipiendum pœnitentiæ ſacramentum: quoniam ad hoc non ſufficit attritio, quæ noſcitur non eſſe contritio: ad baptiſmum autem ſic, ſecundum ipſum: tum etiam, quia idem affirmat, vnumquemque quoties inſigne aliquod beneficium à Deo conſequitur, teneri ad illud explendum: quod tamen nulla lege, neque ratione efficaci euinci poſſe videtur: & ita non eſt aſſerendum.[e]

8 Quarto dicimus (ſaluo tamen meliori iudicio) ſanctiſsimum quidem conſilium eſſe, vt non ſolum diebus feſtiuis: verumetiam quotieſcunque commode poterimus, nitamur implere prædictum mandatum, præmiſſa (ſi opus fuerit) debita noſtrorum criminum deteſtatione: ſed non præceptum, quod nos ſub reatu nouæ culpæ mortalis obliget, niſi primo, cum ad vſum rationis peruenimus, & iam habemus vel habere debemus cognitionem, referendi & dirigendi nos ipſos, noſtráque omnia opera in Deum ipſum tanquam in noſtrum vltimum finem, ſaltem in confuſo, & eo modo, quo id pueri præſtare poſſunt, vt ſenſit ſubtiliter S. Thom.[f] quem (licet in alium finem) retulimus in Enchirid. de Oratione.[g]

Secundo, cum tenemur ad habendam contritionem de peccatis mortalibus,[h] vt explicuit Caietan.[i] quoniam contritio ſine hoc amore haberi non poteſt.[k] Non tamen ad id tenemur, quoties miniſtramus, vel accipimus ſacramenta: quoniam ſufficit nobis habere tunc gratiam, vel charitatem habitualem, quamuis non habeamus amorem præfatum actualem: quia non tenemur tunc habere contritionem: nam ſufficit habuiſſe antea, & nõ perdidiſſe gratiam habitualem. Ex quo ſequitur, non eſſe neceſſarium hunc amorem actualem, quando baptiſmus eſt ab adulto recipiendus, licet illud dicat Sotus.[l]

9 Contra quẽ facit, quod ipſemet[m] aſſeruit, ad baptiſmum non eſſe neceſſariam contritionem: ſed ſatis eſſe attritionem, etiam illam, quæ ſcitur non eſſe contritio, licet id nobis non videatur verum, per ea quæ[n] diximus. Facit etiam contra eundem, quod eadem ratione teneremur implere hoc mandatũ, quotieſcunque aliquod ſacramentum recipimus, & conſequenter cum contrahimus matrimonium, quod falſum eſt. Satis enim eſt, vt non ſimus in peccato mortali, aut probabiliter credamus: quamuis huiuſmodi adeo exceſſum amorem actualem animo non concipiamus. Facit item, quod nullus peccati mortalis reum diceret eſſe illum, qui octo dies ante baptiſmum rectam contritionẽ de peccatis concipiens, & ſeipſum probabiliter conſtituens in ſtatu gratiæ, poſtea ante noui peccati mortalis admiſsionem ſine hoc amore actuali baptiſmum ſuſciperet: quare hic tertius caſus eſt reſtringendus ad eos, qui ante baptiſmum non habuerunt contritionem.

Tertio quotieſcũque tenemur proximum ex charitate

a 2. 2. qu. 44. art. 3.

b Vbi ſupra.
c Vbi ſupra.
d Libr. 2. de nat. & gra. c. 13.

e Iuxta dictum cap. conſuluiſti.

a Lib. 7. de iuſt. & iure quæſt. 3. artic. 10. & lib. de natu. & gra. cap. 19.

b Vbi ſupra.
c Vbi ſupra.
d Libr. 2. de nat. & gra. c. 13.

e Iuxta dictum cap. conſuluiſti.

f 1. 2. q. 89. art. 8.
g Cap. 2. num. 35.

h Iuxta d. in cap. 2. num. 11. i In dicto artic. 8. k Vt ibi dictũ eſt.

l Præcepto lib. 1. de nat. & gra. cap. 12. m Dict. li. 3. de natu. & gra. c. 15

n In dicto c. 1. nu. 37.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ritate diligere:nam tunc pariter eodem amore Deum diligere tenemur. siquidem hi duo amores sunt eiusdem generis & naturæ: & in amore proximi amor Dei tanquam finis includitur, vt colligitur ex vtroque Thom.[a] vt infra [b] dicemus.

10 Quibus addo primo, eum, qui diligit Deum, probabiliter credens se esse in statu gratiæ, subindeque suum amorem esse amorem Dei super omne aliud, quamuis in rei veritate non sit huiusmodi, neque sit in eodem statu, nihilominus tamen adimplere hoc præceptum, quoad effectum euitandi nouum peccatum, quod admitteretur ob omissionem implementi eius: quoniam sine speciali reuelatione scire non potest quis, quando est in statu gratiæ, Eccles.9. & Iob 9.[c] & definit Concil. Trident.[d] Et ita nisi hoc teneamus, nequiremus scire, quando hoc præceptum impleremus.

Addo secundo, quod posset (nostro iudicio) affirmari, quod hoc supremum mandatum, licet præcipuè & principaliter excelsum illum amorem à charitate profectum nobis præcipiat, minus principaliter tamen etiam obligat aliquãdo ad diligendum Deum hoc eodem amore, vel alio bono & naturali, nõ obligando nos ad præfatum sublimem charitatis, vel saltem quamuis hoc præceptum ad id non obliget: obligat tamen nos lex naturæ, quæ habetur,[e] ibi: *Vt patriæ, parentibusque pareamus.*[f] quæ satis iubet amare patriam, reges, parentes, & dominos, quin etiam omnes proximos, in quibusdam casibus, & etiam Deum ipsum, tanquam Regem, parentem, dominum, gubernatorem, & protectorem, saltem aliquo bono amore naturali, & propterea, vt docuit bene prædictus Sotus,[g] quando Deum audimus blasphemari, aut inhonorari, tunc tenemur ad actum diuini amoris, saltem naturalis boni, quo impulsi, eum, qui in Deum blasphemus, vel contumeliosus extiterit increpemus. Quod quidem ita faciendum esse Conc. Lateranen.[h] in specie præcepit. Nec obstat his dicere, quod amor Dei debet esse talis, quo ille super omnia diligatur: & quod nisi talis sit, non est bonus,[i] respondetur etenim, quod licet diligere Deum comparatiuè minus quam illum, vel æquè ac illum, sit malum: diligere tamen eum absolutè æquè, vel minus absque vlla comparatione, non est malum, vt alij dicunt: quæ quidem omnia tanquam quotidiana, & parum specificata debitæ correctioni subijcimus.

11 Quinto dicimus, quod non solum est peccatum mortale transgressio præcepti sub eius pœna obligantis: sed etiam propositum transgrediendi, immo & desiderium deliberatum id faciẽdi, immo & (quod maius est) ipse consensus, ipsa volitio, seu voluntas vera, & expressa delectandi se illa transgressione cogitata: licet nec faciat, nec proponat, nec desideret facere. Qualis est cõsensus illius, qui de antiquo peccato mortali cogitat absque proposito & desiderio id faciendi, eo tamen animo, vt ex eo nascatur & crescat ei aliqua delectatio, qua fruatur. Quinimmo (quod maius est) consensus, & voluntas interpretatiua vel tacita illius est culpa lethalis. Quæ planè omnia consonant communi opinioni, quæ colligitur ex B. Augustino,[k] & ex eis, quę nos clarius, & copiosius, quam alij resoluimus,[l] vbi in summa diximus, consensum verum & expressum, quem Caietanus positiuum vocat, ipsius delectationis esse illum, quem supra docuimus.

12 At vero tacitus consensus, quem alij interpretatiuum, alij morosam delectationem dixere: Caietanus autem negatiuum non positiuum appellauit, tunc demum est peccatum mortale, quando quatuor concurrunt. Primum vt id, de quo sumitur delectatio sit lethalis culpa.[a]

Secundum, vt qui delectatur aduertat se delectari: nam si circa id non aduerteret, quamuis diem integrum delectatio perduraret: non peccaret mortaliter, iuxta textum mihi singularem,[b] ibi: *Ex deliberatione consentir.* Neque satis est aduertere: nisi integrè aduertat secundum Caietanum.[c]

Tértium, vt non obsistat delectationi, eam à se depellere contendendo: quoniam si id conaretur, iam potius virtuti, quam vitio esset tribuendum: quamuis eam à se non omnino repelleret.[d]

Quartum, vt absque rationabili causa omitteret eam à se reijcere: etenim si omitteret eam depellere, quia nouit se ea vi & virtute animi pollere, vt certus sit, se non ita victum, vel flexum iri ab ea, vt actum, de quo est, velit: neque ita vt voluntas eius superior, seu rationalis, velit ea sensuali delectatione frui, non esset culpa, saltem lethalis, dummodo expresè nõ consentiret in illam. Id quod item dicendum est, si ideo delectationi non resisteret, eámque à se non repelleret, eo quod crederet quo magis velit tentationi obsistere, & contra ipsam pugnare eo illa magis augeretur, quã minueretur: sicut erga carnis illecebras contingere solet, quæ quidem fugiendo potius, quam resistendo superantur, secundum S. Thom.[e] & Ioann. Gersonum[f] & alios alibi. Idem esset, si delectationem illam omisisset expellere, ne suam occupationem honestam, & necessariam, aut vtilem, derelinqueret: quale est studium & lectio rerum impudicarum, ad huiusmodi delectationes prouocantium, necessaria ad prælegendum scholasticis, vel concionandum populo. Quale item audire confessiones de rebus impudicis, & alia huiusmodi, argumento eorum, quæ singulariter scripsit Caiet.[g] & consequẽter, vt hoc sit mortale, oportet illum, cui eiusmodi delectatio oritur, esse talem, vt suæ imbecillitatis & consuetudinis præteritæ ratione habita merito credere teneatur, se nisi illam reprimeret, in ipsum opus malum, vnde nascitur delectatio, vel saltem in delectationem eiusdem operis, verè & realiter consensurum.

Ex qua quidem resolutione intulimus[h] decisionẽ multorum casuum, qui quotidie contingunt, quos hic breuitatis gratia tacemus.

13 Infertur item ex eadem resolutione, delectationem, quæ morosa nuncupatur (à mora videlicet deducto vocabulo) non esse ita nominatam ratione temporaneæ durationis, sed propter moram, quam facit ipsa ratio in ea non expellenda: quia nimirum eam non repellit quam citissimè potest, & debet: vel (quod deterius est) quia eam deliberatè acceptat: quod quidem vel in instanti fieri potest, secundum omnes. In his autem duobus casibus peccatum mortale committitur, licet opus exterius nunquam fiat, neque adsit propositum faciendi. Quod quidem verissimum est, non solum in peccatis carnalibus, verum etiam in reliquis, iuxta mentem omnium, quod expresè S. Bonauent.[i] adnotauit.

14 Itaque resistere delectationi, quæ nascitur ex cogitatione alicuius peccati mortalis virtus est: adsistere autem, & assentiri expresè lethalis est culpa:

a Vt ait S. Thom. 1.2. q.74. artic.8.

b In cap. sed pręterea dum. dist.

c Vbi supra.

d Dicto c. sed pręterea dum.

a Cap.2.5. posteriosus 49.d.& 5. Tho. 1.2. q.74.ar.8.

b Cap.1.de offic.delegat. vbi glo.& omnes ca.notum.2.q.1. ca.sicut dignũ.per totã de homic. ex.19.62. arc.3. in corp.q.& in 4.lib. sent. d.15. q.1. arc.5. quæst.3. d.Cap.17. nu.17.& 20. num.190. & seqq.

c Cap. cũ quis. de fens.excommuni.lib. 6.& c.felicis.5.illud de pœnit. eod.lib.6. Ofti.in summa de pœ. §.quinus. & Caiet. in summa verb.reiitu.6.§.cõsultur. & Felin.in ca.Quando. comatur. & alij alibi.

f 2.2.q.44. ar.4.& q. 72.ar.6. & miniis. 1. 2.q.6.ar.3. & in 2.q. 64. ar.7. & 6. nu.5.

i In c.1.de resi. spol. & cap.14. & 24.infra & ca.interverba. 11. 3.& pro similib.in Cõmen.c. nam in referẽda.24. quæst. 3. diximus.

e Vt videtur sentire S.Tho. 1.2.q.109. ar.3.

f De fals. accus.

g In dicto Opusc.14. q.2.& 3.

h In cap. cogitationis. de pœnit.dist.1.

a In 1.2. q. 100.ar.10. & 2.2. q. 44. art.2. & 6.

b sess. 6. cap.6.

c Lib. 2. sent. d.17.

d In ca. 9. quidã. de pœnit. & remiss.

e Ca. nihil de consecra. dist.5. f & in §.h. de pœnit. dist. 4.

g supra, num.6.

h In lib.ad uersus omnes hæreses verb. præceptũ. in principio.

i sess. 6 ca. 11. & can. 18.

k Lib.10. de Trinit. & Magist. sent. in 2. dist.24.cõ sum commẽtatorib. 4. & ex S. Tho. 1. 2.q.72. & B. Anton. 3.p.tit.5.c. 1. §. 5. & Ioan. Maior in 2. dist. 24.q. 18.& Cai. in summa verb. delectatio mor. 1 princip. & 10. Opusc. Opusc.14. quæst.1.

l In cap. cogitationis. de pœnit. dist.1 & in cap. sed pęnitendum.dist.6.

Cap. XI. 61

non resistere vero neque adsistere aliquando est peccatum veniale, & aliquando mortale, scilicet quando quattuor illa supradicta concurrunt: quoniam omnis voluntas deliberata de peccato mortali, vel (propriùs loquendo) omnis voluntas deliberata se delectandi de actu, qui est peccatum mortale, est mortifera.[a]

At quoniam in huiusmodi delectationibus, maxime si carnales sunt, semper inest aliquid periculi ratiõe naturæ humanæ corruptæ, expedit vt qui huiusmodi delectationes habuit, & non est certus, an ipsis consenserit, neque an sufficienter restiterit, de illis in confessione se ipsum incuset, dicens se dubitare, an quantum debuit illis resistere contenderit. Nã si credit se consensisse, vel non restitisse, vt eis frueretur, vel admodum negligenter se gessit in eis depellendis, cum probabili consentiendi periculo in eãdem delectationes, vel in opera, ex quorum cogitatione illæ nascuntur, tunc necessarium esset confiteri, quod circa hoc credit & sentit.

15 Sexto dicimus, quod non solum peccat, qui aliquod peccatum committit, & in eo perpetrando est præcipuus exequutor, verumetiam omnes alij, qui eidem culpæ consentiunt, iuxta illud ad Rom.1. *Non solum qui faciunt, sed & qui consentiunt facientibus.*[b] consentiunt, inquam, aliquo nouem modorum contentorum in duobus senariis, quos posuit Sanct. Thom.[c] scilicet,

Iussiro, consilium, consensus, palpo, recursus,
Participans, mutus, non obstans, non manifestans.

16 Quibus significatur illum consentire delicto, qui iubet, consulit, consentit, laudat, recipit principalem delinquentem, vel adiuuat, vel non impedit verbo, aut opere, vel non manifestat, cum teneatur & possit. quorum modorum interpretatio & dilatatio, inferius[d] fiet. Interim autem dicimus, peccare mortaliter eum, qui aliquo istorum nouem modorum, principali auctori delicti consentit: quamuis non semper incurrat easdem censuras & irregularitatem, neque eandem restituendi obligationem, quas ille.[e]

Diximus autem in tribus vltimis modis, Cum teneretur & posit: non enim potestas sine obligatione satis est, secundum S. Thom.[f] & vtrobique Caiet. & melius[g] & diximus supra prælud.[h]

Vnde infertur, quod cuilibet modorum peccandi, faciendo vel volendo facere aliquod peccatum possunt adiungi alij nouem, iuxta nouem modos illi cõsentiendi, quos & si non semper infra expresserimus, aliquando tamen insinuabimus. Illud tamen nunc admonentes, tunc aliquem consilio suo, verbis, aut operibus teneri impedire, quando ex officio, quod habet, vel alio titulo ad id faciendum obligatur. Tunc etiam, quando proximus circa id extremam patitur indigentiam, & ipse potest id ipsum præstare, non se in consimilem necessitatem coniiciendo, etiam si ob id rei familiaris, aut honoris iacturam aliquam faciat: immo etiam cum proximus re illa maxime indiget, & ipse sine vitæ suæ, salutis, honoris & rei familiaris detrimento potest commode id facere: per id quod.[i]

17 Septimo dicimus, quod vniuersa ista decem præcepta, & alia omnia possunt impleri ab illo, qui est in peccato mortali, quoad substantiam actus & præcepti, & effectum euitandi nouum peccatum, quod incurreret, si non adimpleret illud iuxta definitionẽ Aquinatis[a] communiter recepti. quod Conc. Trid.[b] sensit. declarans hæreticum esse illum, qui dixerit, opera nostra ob id solum quod fiant extra statũ gratiæ, esse peccata, quidquid dixerit Dion. Carthusianus[c] quem aliquot alij sequuti fuerunt. Est enim hoc vnum inter alia commoda, quæ opera facta etiam in peccato mortali secum afferunt (de quibus gloss.[d] licet ad promerendam gratiam in hac vita, & gloriam in futura nihil valeant) implementum præcepti in illo statu.[e] vbi latius diximus,[f] sub qua regula includitur etiam præceptum de diligendo Deo iuxta declarationem nunc additam.[g] Per quod tollitur ratio, qua insanus Lutherus insane docuit, Deum dedisse nobis duo præcepta, quæ in hac vita non possumus implere, nempe præceptum de diligendo Deo, & de non concupiscendo. quod efficacissime post alios confurat Castrensis[h] & damnauit Conc. Trid.[i]

Cõtra præceptum de diligendo Deũ, quod non est Decalogi, vt peccatur.

18 *Odium Dei vt genere suo maximum peccatorum.*
18 *Præceptum diligendi Deum quis frangit.*
19 *Amat qui firmius aliquid quàm Deum peccat, non qui feruentius.*
20 *Amat quisnam Deum ob alia, quàm ob ipsum, & quãdo amandus.*
20 *Viuere qui vult semper hanc vitam peccat.*

18 CONTRA hoc præceptum de bene diligendo Deo peccat mortaliter primo, qui deliberate odit Deum, quod quidẽ ex genere suo est maximum omnium peccatorum, vt probat S. Thom.[k] Tum quia actus, qui opponitur actui summe bono, summe malus est, secũdum Arist.[l] Actus autem maxime bonus est Dei amor,[m] cui odium Dei est contrarium. Tum quia quia maximo præcepto omnium cõtrarium est, Matth.22. Tum quia directe separat à Deo, quod alia peccata communiter non faciunt, sicut explicuit S. Tho.[n] Dixi, *Deliberate:* quoniam subreptio iudicium præueniens in quacunque materia excusat à mortali, vt diximus supra.[o]

Secundo peccat mortaliter, qui omittit amare Deum super omne aliud amabile, quo tempore id tenetur facere, de quo supra.[p]

Tertio peccat mortaliter, qui omittit referre ac dirigere se, suaque omnia in Deum tamquam in primum principium, & vltimum finem suum, tempore quo ad id tenetur. Quando autem ad id teneatur, etiam ibidem dictum est.

Quarto peccat mortaliter, qui amat Deum, sed minus, vel non plus quam alia comparatiue, hoc est actu, vel virtute, expresse aut tacite gerens in animo, quod tantum, vel æque æstimat vel amat alium ac ipsum Deum: secus autem si absolute sine comparatione id faceret, iuxta declarationem superius positam.

19 Quinto peccat, qui seipsum, vel suam vxorem, filium, aut Regem suum, & dominum, vel quamcumque aliam creaturam firmius diligit, quã ipsum Deum. Dixi, *Firmius:* quia non debet peccato imputari diligere seipsum, vel alium intensius, aut feruentius, quam Deum, dummodo Deus firmius & fortius diligatur, vt in additione capit. quando[q] enu-

a In 1.2. q. 100.ar.10. & 2.2. q. 44. art.2. & 6.

b sess. 6. cap.6.

c Lib. 2. sent. d.17.

d In ca. 9. quidã. de pœnit. & remiss.

e Ca. nihil de consecra. dist.5. f & in §.h. de pœnit. dist. 4.

g supra, num.6.

h In lib.ad uersus omnes hæreses verb. præceptũ. in principio.

i sess. 6 ca. 11. & can. 18.

k 2.2.q.34. ar.1.& 3.q. 39.ar.1.& 1.2.quæst. 73. art.4.

l Ethic. & in Ca. charitat. 2. de pœnit.d.2.

m 1.2.q.34. art.2.

n 1.2.q.94. art.2.

o Prælud. 9. num.11. & eod. ca. num.4.

p Nu.6.& seqq.

q De consecrat.d.1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cleauimus, & supra [a] etiam tetigimus.

Admonemus item, indirecte diligere creaturam amplius, quam Deum, non esse contra hoc præceptum: quoniam quicunque peccat mortaliter, indirecte plus diligit aliud, quàm Deum, in quantum aliquid vult contra eius præcepta: attamen huiusmodi delinquens non ideo peccat contra ipsum præceptum, quoniam directe non facit contra ipsum, neque aliquid operatur, quòd secundum se, & suam naturam separat à Deo, sed secundum accidens, iuxta S. Thom. [b] & Scotum. [c]

20 Sexto peccat mortaliter, qui diligit Deum eo solo, vel præcipue & principaliter, quod ab eo accipit, aut sperat accipere spiritualia, vel temporalia bona, iuxta Frãciscum Mayronẽ [d] & Sylvest. [e] vti in dicta additione post S. Tho. [f] sub finem diximus. Vnde infertur, Concil. Trident. [g] quatenus declarat esse hæreticum asserentem, esse peccatum operari bene ob remunerationem obtinendam, esse intelligendum de eo, qui tacite vel expresse minoris æstimat præmium, quod sperat, quam ipsum largitorem, vel saltem absque consideratione aliqua vnius, vel alterius, & absque eo quod finem vltimum & principalẽ constituat, recte operatur.

Septimo peccat mortaliter, qui eo tempore Deum amare negligit, quo sub peccati mortalis reatu tenetur, veluti quando mortis periculum, vel necessitas recipiendi, vel administrandi aliquod sacramentum sese obtulit, [h] nisi probabiliter crederet se gratiam, vel charitatem habere.

Octauo peccat mortaliter, qui deliberate vult in hoc misero seculo perpetuo viuere, quia bonis eiusdem, nempe diuitiis, gaudiis etiam licitis, scientia, & aliis huiusmodi delectatur, vel propter alias causas, secundum Adrian. [i] quamuis peccatum non sit longam vitam exoptare, etiam aduertendo, quod ob id æterna gaudia differuntur secundum eundem.

Nono peccat qui festiuis diebus omisit producere actum de diligendo Deo super omnia alia, secundum Ioan. Tab. [k] sed oppositum cum Adriano [l] verius supra num. 7. existimauimus.

De præcepto de credendo in Deum, quod non est Decalogi.

21 *Præceptum credendi, & præceptum diligendi differunt vt fides, & charitas.*
21 *Infidelis duplex, positiue, & negatiue: hic non peccat, ille vero sic.*

21 CIRCA hoc præsupponimus primo, quod præceptum de recte credendo in Deum, quod pertinet ad virtutem fidei, tam differt à præcepto de diligendo, quod pertinet ad virtutem charitatis, quam virtus fidei, quæ inclinat ad credendum, à virtute charitatis, quæ inclinat ad diligendum, quæ longe alia & maior est, quã illa, 1. Corint. 13. [m] & monstrat S. Tho. [n]

Secundo præsupponimus, quod licet S. Thom. [o] à Caietano declaratus dicat, quod licet in multis locis veteris & noui testamenti, [p] fuerint data præcepta de diligendo Deo: in veteri tamen non fuerunt data de fide: quamquam certum est, neminem vmquam saluum factum esse, neque placuisse Deo sine fide. Heb. 11. cui consonat principium symboli Athanasij. *Quicunque vult saluus esse, ante omnia opus est, vt teneat catholicam fidem, quam nisi quisque integram inuiolatamque seruauerit, absque dubio in æternum peribit.* [a] nam infidelis positiue, qui est omnis, qui non vult credere post fidem sibi satis notificatam, peccat peccatum infidelitatis, per quod damnatur: & infidelis negatiue, qualis est omnis, qui non credit, eo quod non est sibi satis notificata fides, licet non peccet non credendo, nec ob hoc damnetur, damnabitur tamen propter alia peccata, vt eleganter declarat vterque Thom. [b]

Contra præceptum de recte credendo in Deum, quod non est Decalogi vt peccatur.

22 *Præceptum credendi frangit, qui credit non esse catholicum, quod tenetur credere esse tale.*
22 *Excommunicatus qui dicto, vel scripto affirmat contrarium fidei.*
22 *Hæresis & hæreticus quid, & vt excommunicatus.*
22 *Pertinax quis nam sit.*
22 *Dubium de fide non facit scrupulus, neque subreptio.*
22 *Credens quemlibet saluari in sua lege vt peccat.*
22 *Fidei articulos expresse, & in particulari non credens quando peccat.*
22 *Articuli fidei qui sint explicite credendi.*
22 *Credens patrem in diuinis maiorem esse filio vt peccat.*

22 CONTRA hoc præceptum peccãt mortaliter. Primo omnes infideles, quibus satis notificatũ est Christi Euangelium & non credunt ei: & omnes fideles, qui credunt quidem ei, sed peruerse intelligunt illud, vel alia loca sacræ scripturæ contra sensum ab Ecclesia catholica definitum, vel ignorant aliquod tale, quod explicite scire tenentur.

Secundo, qui pertinaciter credit aliquam hæresim, qualis est, quidquid sanctæ fidei catholicæ contrarium est, [c] & est hæreticus, si est baptizatus secundum communem [d] & tradit Alfonsus Castrensis [e] & subinde sunt excõmunicati [f] per bullam Cœnæ Domini, vt in ea videre est, [g] dummodo errorem illum, verbo, vel scripto, vel opere (etiam sibi soli) expresserit: alioquin vere non est excommunicatus. quoniam ob solum actum interiorem non incurritur excommunicatio, vt post Caiet. [h] diximus [i] & nuper latius in cap. cogitationis. [k] Addidimus autem, *Pertinaciter*: quoniã si præ simplicitate vel ignorantia id credit, quia sibi videtur Ecclesia ita tenere, & est paratus errorem deponere, quandocũque veritatem fuerit edoctus, ille non est hæreticus, neque excommunicatus, vt etiã post Innoc. [l] nos [m] diximus, addẽdo, quod nec peccat mortaliter regulariter. Ille autem dicitur pertinax, qui credit animo non discedendi à sua persuasione, etiam monitus, contrarium ab Ecclesia teneri. [n] Immo & qui credit aliquid, quod scit esse contra fidem, vel contra catholicæ Ecclesiæ definitionẽ: licet affirmet, se esse paratum ad corrigendũ seipsum, vti post Caiet. [o] diximus. [p] Porro verum est, quod quamuis Ecclesia iudicaret esse hæreticum illum, qui aliquid credit, quod manifeste fidei catholicæ, & articulis eiusdem est contrariũ (esto quod assereret se esse paratum ad correctionem suscipiendam) coram Deo tamen, neque hæreticus, neque excommunica-

a Eod. cap. num. 6. & seq.

b 1. 2. q. 34. ar. 2. c In 1. lib. sent. dist. 1. q. 1. sub fi.

d In 1. lib. sent. dist. 1. Verb. caritas. q. 7 f 1. 2. q. 109 art. 3 g. Sess. 6. can. 26. & 31.

h Ioã. Tabien. verb. charitas. §. 10 & sentẽtiarum Maior in 3. lib. sent. d. 27. q. 1.

i In 3. de confess. q. 4. sub fin.

k Verb. charitas. §. 10.

l In 4. de confess. q. 3. col. 2 sub fin.

m Et de charitate in 2 de pœnit. dist. 2. n 1. 2. q. 23 art. 6 o 2. 2. q. 16. art 1.

p Supra n. 6. cum seq.

a Dicto n. 15 & seqq.

b Cap. dubitasti de hæret.

c Io. And. receptus I dicto cap. dubitas. d Vt post Ioannem Maiorẽ in 3. lib. sententiar. d. 25. qu. 4. nos in repetitione inter verba. n. q. 3. col. 6. diximus. e Cap. 1. §. fi. de summa Trin. & fide cath. & pisan. & fi. Symboli Athanasij. f Iuxta mẽtẽ S. Tho. 2. 2. q. 2. ar. 8. cõmuniter recept.

g Iuxta mẽtẽ eiusdem, ibidẽ art. 7. h Secundũ eúdem s. d. In rubr. de hæret. Lib. 1. aduersus omnes hæreses ca. 9. & nos in cap. nouit de iudic. notabil. 3 num. 4 f Cap. excõmunicamus, de hæret. & cap. audiuimus 24. q. 1. g Auron. 3. par. tit. 35. c. 72. & latius ista 1. 2. q. 27. ar. 8. in solũm verb. hæresis. ibi cãmen verba. qui nõ. h De pœnit. dist. 1. In cap. fraternitatis. de summa Trin. & fide catho. cõmuniter recepturn. imo additur ca. quãdo. de cõsecr. d. 1. nu. 7. & supra § 1. ad 1. n. 15. & seqq. n Arg. glo. fin. ibi. lem. g. post. de summa Trinit. & fide catho. 2. 2. q. 11. art. 4 p In repet. c. nouit. de iudic. nu. 2. num. 21. & in diuersis prælud. 1. nu. 17. repetitionis.

i Per cap. vos. de cõsecr. d. 4. & dixim? in repet. c. quãdo. de consec. d. 1. c. 10. nu. 20. post Palud. in 4. lib. sent. d. 15. quæst. 5. col 2.

k In ca. 13.

l Vt diximus supra præludio 3. num. 19. & seqq.

tus est, si vere ignoranter id facit, & quidquid sancta Mater ecclesia docet, vere & implicite credit, iuxta tradita in prædicto prælud. 1. [a]

Tertio peccat mortaliter, qui de rebus fidei pertinaciter dubitat. [b] At vero subreptitia dubietas, & non deliberata, maxime illa, quæ renitente voluntate euenire solet, & contra voluntatem habentis illam perdurat, vel non est peccatum, aut solum veniale, [c] & multo minus scrupuli, qui contra fidem exoriri solent, & contra voluntatem habiti molestè perdurãt. [d]

Quarto peccat mortaliter, qui deliberate credit, quemcumque infidelem, si bene moraliter vixerit, posse in sua secta saluari. [e]

Quinto peccat mortaliter, qui iam discretiõe pollens negligit scire explicite, & in particulari esse vnum Deum solum, qui mundum vniuersum creauit, & iustissime regit, ipsumque esse vnicum & solum in essentia, & trinum in personis, scilicet Patrem, Filium, & Spiritum sanctum, in quo ineffabile sanctissimæ Trinitatis mysterium continetur, [f] nam licet ante aduentum Christi redemptoris nostri satis esset credere vnum Deum, qui remunerat bonos, & malos punit, iuxta Apost. Heb. 11. post sanctũ tamen sui euangelij promulgationem, non satis est illud credere: quamuis in genere, vel implicite credat quidquid sãcta mater Ecclesia tenet, & credit secundum eundem, & communem.

Sexto peccat mortaliter, qui prædictam discretionem habens, negligit scire explicite, & in particulari secundam personam Trinitatis scilicet filium Dei Patris, qui est idem Deus, qui Pater, propter nostram salutem factum esse hominem, natum & mortuum, [g] quidquid Rosella dicat, quem iuste Silvest. confutat. Immo & qui ignorat illos alios articulos prædicti Symboli, saltem quos Ecclesia sollennizat, vt prædictos. [h] Quocirca omnes parochos, patrinos, parentes, & confessarios (præsertim plebeiorum) & etiam concionatores obsecramus, vt fidem istam articulorum explicitam, & in particulari, cæterorũque, qui in Symbolo Apostolorum, quo sancta Romana Ecclesia vtitur, continentur, sæpissime commendare, & inculcare non desinant. quoniam in vniuersa Christiana republica circa hæc tanta est socordia, vt multos passim inuenias nihil magis in particulari, & explicite de hisce rebus credere, quam ethnicum quẽdam philosophum, sola vnius veri Dei naturali cognitione præditum: quamuis modo non, auderem cæterorum articulorum, quos non adeo sollennizat Ecclesia, ignorãtiam, tamquam lethalem & mortiferam condemnare: dummodo saltem implicite, & in genere credatur, quidquid sãcta Mater Ecclesia Romana credendum præcipit.

Septimo peccat, qui non ediscit, & memoriæ mandat Symbolum Apostolicum, & Orationem dominicam, latina, vel alia lingua, quod saltem est veniale graue, [i] vt etiam inferius [k] dicemus.

Octauo peccat, qui circa Trinitatis mysteriũ credit, Patrem Filio, aut Filium Spiritui sancto antiquiorem, vel Patrem, aut Spiritum sanctum humanam, vel aliam corpoream formam habere, vt Filius in quantum est homo habet: vel diuinam generationem, aut processionem Spiritus sancti esse instar generationis humanæ, vel alterius corporeæ, [l] nisi ignorantia, aut rudis simplicitas ipsum excusent: quæ quidem ipsum excusare possunt: immo & quasi semper excusant ad hoc, vt non sit hæreticus, nec excommunicatus, licet non semper excusent à peccato, vt supra [a] tradimus. Et [b] explicauimus, generationem filij in diuinis esse instar productionis notitiæ ab intellectu, emanationem autem Spiritus sancti esse similem processioni amoris ab intellectu & voluntate: nullo autem modo per modum corporeæ generationis. id quod aliqui temere ac stulte comminiscuntur, vt ibi admonuimus.

Nono peccat mortaliter, qui contra sacrum Concil. Trident. [c] asserit veterem, & vulgatam editionem sacræ scripturæ non esse pro authentica habendam: vel qui eam contra vniuersalis Ecclesiæ Dei declarationem, & contra concordem sanctorum patrum sensum interpretatur: quamuis eius interpretatio numquam sit edenda.

De præcepto de colendo, siue honorando Deum, quod est primum Decalogi.

23 *Præceptum colendi Deum, vt differt à præcepto diligendi, & credendi.*
23 *Superstitio est maximum vitiorum moralium.*
24 *Superstitio quadruplex, & quælibet præter primam lethalis.*
25 *Dæmones bifariam inuocantur, expresse & tacite.*
25 *Inuocatio Dæmonum tacita fit quinque modis.*

DE præcepto de colendo, siue honorando Deum, quod est primum Decalogi, dicimus primo, quod hoc præceptum tam differt à prædictis duobus præceptis de diligendo Deum & credendo in eum, quam differt virtus religionis, quæ est moralis, licet omnium suprema, [d] à virtutibus fidei & charitatis, quæ sunt theologicæ, & longe omnibus moralibus maiores. [e]

Secundo dicimus, quod nemini debet videri præceptum hoc non fuisse conuenienter datum. Exod. 20. eo quod datum fuit negatiue, & non affirmatiue, sicut præceptum quartum de honorando parentes. Tũ quia id factum fuit ea ratione, quam alte declarat S. Thom. [f] Tum quia, dum vbi vetatur cultus falsorum deorum, præcipitur cultus veri Dei, argumento à contrario sensu, quod est fortissimum [g] præterquam quod in tertio præcepto directe iubentur sabbatha sanctificari.

Tertio dicimus, quod sicut virtus latriæ, seu veræ religionis, ad quam pertinet hoc præceptum, est maxima inter omnes morales virtutes, [h] ita vitium superstitionis, & falsæ religionis, quod quidem hoc primo mandato prohibetur, ex genere suo est maximum omnium peccatorum, quæ actibus virtutum moralium opponuntur. Quod S. Thom. [i] sensit, & nititur ea ratione quod contraria de contrariis dicuntur. [k] Vnde quemadmodum virtus religiõis & latriæ inclinat & ordinat nos ad Deum ipsum debito modo colendum & honorandum, tamquam primum principium, supremumque gubernatorem nostrum, qui nos creauit, & regit. [l] Sic etiam è contrario vitium hoc superstitionis & falsæ religionis inclinat ad reddendum Deo cultum perniciose aut superflue, vel etiam ipsi creaturæ tacite, vel expresse. [m]

24 Quarto dicimus, quod quattuor sunt falsæ religionis, vel superstitionis species, vt ex B. Augustino. [n] & ab vtroque Thoma. [o] colligitur. Prima est, qua

a Prælud. 2. num. 17. post Innoc. & alios ibi citatos. b In dicto prælud. 3. num. 18.

c Sess. 4. in decreto de editione, & vsu sacrorum librorum.

d Secundũ S. Tho. receptum. 2. 2. q. 81. art. 2. & 6. e Secundũ eundẽ receptũ. 2. 2. quæst. 82.

f 2. 2. q. 122. art. 2. & 1. ff. de offic. eius, cui mand. est iur. &c. cum Apostolica de his, quæ fiũt à prælat. sine cõsen. capit. h Vt habet S. Tho. 2. 2. q. 81. a. 2. receptus.

i 2. 2. q. 92. ar. 2. adiunctis quæ ait quæst. 94. art. 2. k Ca. fœdũ. 8. q. 1. & l. 8. & si contra tabulas. ff. de vulg. & pupill. l. 2. q. 81. art. 2. & 3. & m 2. 2. q. 92. a. 1. & 2. n In lib. 2. de doctri. Christiana relato in cap. illud 26. q. 1. o 2. 2. q. 93. art. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

pernitiosus vel superfluus cultus exhibetur Deo. Est autem pernitiosus cultus, qui cæremoniis mendacibus, falsitatem aliquam præseferentibus, redditur: quales sunt Iudaicæ cæremoniæ: significant enim Messiam esse venturum secundum S. Thom. [a] Superfluus vero cultus est, qui illis cæremoniis exhibetur, quæ neque ad Dei gloriam, neque ad subiiciendum carnem spiritui, & spiritum Deo ipsi, quidquam conferunt, iuxta S. Thom. [b] qualis est cæremonia quædam orandi ante solis ortum, vel audiendi sacrũ à sacerdote, qui vocetur Ioannes, vel dicendi bis Alleluia, vel Pater noster &c. quando semel tantum est dicendum. Secunda species est, qua cultus diuinus alicui creaturæ redditur, gratia ipsam honorandi: & hæc dicitur Idololatria. Tertia species est, qua cultus diuinus redditur creaturæ ad assequendam aliquam scientiam vel instructionem: & hæc dicitur Diuinatio. Quarta species est, qua idẽ cultus tribuitur creaturæ, vt ab ipsa opera nostra dirigantur.

Quinto dicimus, omnes istas superstitiones ex genere suo esse lethalia crimina valde grauia, excepta prima specie, qua parte continet cultum superfluum: sed non contrarium diuinæ, aut humanæ legi: sicut ieiunare in die dominica, vel dicere Pater noster adeo priuate, & sibi soli, ac si non esset pars & membrum Ecclesiæ, secundum Caiet. [c] Quarta etiam species nõ est peccatum mortale, quãdo bona fide, vel præ ignorantia ea aliquis vtitur, ante quam veritatem edoceatur, vt ex mente S. Thomæ, [d] & S. Anton. [e] & Caietã. [f] colligitur, secundum quos in istis duobus casibus non est communiter amplius, quam veniale peccatum, vt inferius explicabimus.

25 Sexto dicimus, quod duplex est modus inuocandi dæmonem. Vnus est expressus: alter vero tacitus. Expressus est, quo aperte vocatur, vel inuocatur dæmon, vel fit aliquid, quod creditur opera ipsius dæmonis fore perficiendum, secundum mẽtem S. Tho. [g] nam priore modo, verbo: posteriore autem opere, auxilium dæmonis imploratur. Tacita autem inuocatio dæmonis toties fit, quoties aliquis enititur efficere aliquid per causas, quæ nec virtute sua naturali, neque ex diuina, aut ecclesiastica dispositione possunt illud efficere, vel quando huiusmodi causæ tanquam necessariæ adiunguntur aliis, quæ possunt talem effectum producere, iuxta mentem S. Thom. [h] cuius definitionis exempla possunt esse quidam rami ab ista radice procedentes, quos posuit Caietan. [i] Quorum primus est vti verbis sacris hac conditione, vt sint scripta in illa, vel illa materia: vel tali tempore, aut hora: & aliis huiusmodi, quæ neque ad diuinum cultum, neque eius honorem, neque ad rectam rationem pertinent. Secundus est, adiungere causis naturalibus aliquos characteres, vim significandi habentes, qui quidem ad dæmones illos probe intelligentes referuntur, vel sunt nomina ignota, quæ ipso quod sunt talia tacite ad eos referuntur. Tertius est, vti causis naturalibus ad effectum supernaturalem, veluti ad agnoscendas hominum arcanas cogitationes, vel ad subito medendum. Quartus vti verbis sacris ad inanem effectum, sicut ad mouendum annulum supra filum, vel ad voluendum cribrum, quæ quidem non verba sacra, sed ipse diabolus mouet, vt illis verbis honorem sibi faciat exhiberi. Quintus est, misere falsa, veluti dicendo Christum habuisse febres. Qua quidem in re iure quis miretur illorum hominum impudentiam, qui his & aliis similibus superstitionibus credunt, quod Deus tam frequenter impartitus fuerit vetulis quibusdam deliris, & hominibus ignorantibus, & (vt plurimum) corruptis moribus, vitaque reprehensibili ea, quæ non est elargitus sanctis, quibus in gradu adeo alto profunda suę diuinæ sapientiæ arcana, virtutemque suæ infinitæ potentiæ, qua tot miracula fecerunt, communicauit: quamuis malis interdum concedat, quod aliquot bonis non concedit. [a]

Septimo dicimus, quod Concil Trident. [b] declarat hæreticum eum, qui dixerit à nobis sanctos inuocandos non esse: aut eorum preces nobis apud Deum non prodesse: aut eorum reliquias & imagines non esse nobis venerandas. simul declarando, quod vt sanctissimum est, imagines honestas sanctorum, maxime domini nostri Iesu Christi, & eius matris habere & colere, sic peccatum est imagines ornare, & habere, quæ sua venustate, nuditate, forma aut habitu, ad libidinem, & alia vitia alliciant. In quo multos (etiam religiosos) errare video, vestientes dominam nostram, & B. Mariam Magdalenam, & alias sanctas ornamentis profanis, & vanis, quibus etiam honestæ fœminæ sese vestire verentur. Item declarauit [c] esse idolatriam credere illis aliquam diuinitatem, aut virtutem inesse, præterquam ad ea, quarum sunt imagines repræsentanda. Item declarauit ibidem, neminem debere in ecclesia collocare, nec domi habere imagines insolitas, & inusitatas sine approbatione episcopi.

Circa præceptũ maximũ de colẽdo Deum, quod est Decalogi, vt peccatur.

26 *Præceptum de colendo Deum frangitur triginta octo modis præter participantes, vsque in finem cap.*
27 *Excommunicatus an sit exterius faciens opus infidelitatis.*
27 *Disputare de fide laico illicitum.*
28 *Ars Magica vetita.*
29 *Maleficium an maleficio tolli possit.*
30 *Sortes quæ prohibitæ, & quæ licitæ.*
31 *Incantatio prohibita, & fide indigna.*
32 *Philtra quæ illicita.*
32 *Adoratio imaginum quæ illicita.*
33 *Somnijs quibus non credendum.*
34 *Reliquias, nomina, & breuia vt gestanda. & num. 35. & 36.*
37 *Augurijs non credendum.*
38 *Dæmoni herbam, & musicam nihil resistere.*
38 *Ars notoria illicita, & quæ sit illa.*
38 *Striges, & Sagas reprobatas.*
39 *Duella illicita, exceptis duobus, & quæ prohibita per Concil. Trident.*
40 *Tentare Deum illicitum, etiam per Martyrium. & 41.*
40 *Martyrium pati quando crimen mortale.*
41 *Dijs, Deabusque gentilium, aut planetis aliquid diuinitatis tribuere impium.*
41 *Magister Poetas gentiles prælegens vt peccat.*

CONTRA hoc præceptum de colendo Deum peccat mortaliter primo, qui seipsum, vel alium circuncidit, vel vtitur aliqua cæremonia Iudaica, vel Mahometica, quæ aliquam falsitatem nostræ sanctæ Catholicę-

que

a 2.2.q.93. art.1.
b Dicta q. 92. ar.2.& facit cap. quisquis. 41. dist.
c 2.2.q.92. art.1.
d Vbi supra.
e 2.par.tit. 12 cap. 2. §.12.
f 2.2. q.95. art.2.
g quam Caiet. 2.2. q.85. 2r.3. expressit.
h 2.2. q. 96.art.1.& in multis art. 1. 95. eiusdẽ 2.2. i In sũma verb.inuocatio.
a Per supradicta, nu. 22. & seq.
b Supra num.19.
c Sicut ea posse probauim' in cap.nouit. de iudic. not.1.
d Cap. nũc autẽ. 11.d.
e 2.2. q. 94.art.1.
f In verb. hæreticus. g Verb.hæresis. q.9. h Verb.hæreticus. n. 2. & verb. Apostasia. num. 3. i Secundũ Alex. Halensem 2. par. tit.33. memb. 2. k In repet. cap.nouit. de iudic. notabil.3. num.42.
a Vt infra nu.36. dicitur.
b Sess.25. in decreto de inuocatione sanctorum.
c Vbi supra.
l Ita Ang. verb.inobedientia. §. 9. Syluest. eod. verb. & Caiet. in summa verb.habitus omissio. m 2.2. q.3. artic.2.
n Ca. quicunque. de hæret. lib. 6. & l. pen. C. de sũma Trinit.
o In sũma verb. disputatio.
p In 2.2.q. 18. art.7.
a Caiet. vbi supra in verb. superstitio.
b Num 23
c De qua supra. dict. num.23.
d Ca.illud 26.q.2. & supra eodem dicto num.23.
e 2.par.tit. 12.c.1.§.5.
f Iuxta Richard. 2. lib. 3em. dist. 17. g l. culpa. C. de maleſ. & mathem. h Verb. curiositas. §. 10.
i Eod. nu. 23. & 24.
k Arg.cap. illud. 26. quæst.2. l Et l. nemo. C. de maleſ. & mat.
m l. mulieres. C. de maleſ. & mat.
n Secundũ S. Tho. in 4. d. 34. q. 1. art. 3. & 10. Maior. & ibidem, q. 2. comunit ter recepti.
o Verb. maleficiũ. q. 8. arg. l. iulius. & l. nemo. C. de maleſ. & mat. & cap. ad ob ſeruetis. 16. q. 7.
p Verb. superstitio. §. 13.
q Arg. ca. 1 ad Rom. & c. notũ. 2. quæſt. 1. r Cap. mouet. 22. q. 2. 3 11. q. 3.
r Præcipue 10. Maioris in 4. lib. sent. d. 35. q. 2.
o Dicta l. nemo. C. de maleſic. & mat.
x S. Tho. 2.2. q. 96. art. 4. ad 2.

que fidei contrariam significat, etiam si minime veram esse credat. [a]

26 Secundo peccat mortaliter, qui expresse dæmonem, Solem, Lunam, Idolum, vel creaturam aliquam, tamquam Deum adorat, etiam solo cultu exteriori. [b] Vel habuit dæmonem, seu spiritum, quem vocant familiarem, vt ipsum admoneret, vel ei ostenderet, renuntiaretue, quæ in locis remotis, aut secretis geruntur. [c] Circa quod nullatenus excusamus Reges, qui non puniunt eos, qui huiusmodi dæmonibus familiaribus vtuntur, sed potius expetunt ab eis certiores fieri, de his, quæ in hostium castris geruntur, aut quæ aduersarij moliuntur.

27 Tertio peccat mortaliter qui ex metu, vel aliam ob causam dicit ex animo aliquid contra fidem, vel consensit in aliquot opus infidelitatis exterius, etiam si intra se, & in corde suo oppositum crederet: sicut Marcellino Papæ legimus contigisse [d] qui non solum est excommunicatus in foro exteriori, sed etiam in foro conscientiæ, secundum Caiet. [e] Sed huius oppositam sententiam olim pro responso dedimus interrogati de certis casibus, qui cuidam religioso Societatis Iesu apud Sarracenos agenti occurrerunt erga Christianos quosdam, qui timore perculsi, & propter alias causas, se esse Sarracenos finxerunt, & sequuti sumus eum, qui Repertorium Inquisitorum composuit, [f] quod hunc quoque verius arbitramur, quam quod Caiet. asseruit. sic enim Siluest. [g] & Ioan. Tabiensi [h] visum est. & profecto etiam si hoc nullus assereret, nos eandem sententiam teneremus: quoniã huiusmodi non est vere hæreticus: quamuis grauissime peccet, [i] id quod ex hæretici, hæresisque definitione, quam [k] adduximus, comprobatur. Et excommunicatio illa iuris, quæ continetur in bulla Cœnæ Domini, solum fertur contra hæreticos credentes, vel contra fautores, & receptatores hæreticorum, quorum de numero non est censendus is, de quo modo loquimur: nisi quando aliquod opus exterius hæreticum commisisset, alicui hæresi vel hæretico auxilium præstando: in quo casu, excommunicatus remaneret, non quia hæreticus, sed quia fautor hæreticorum est.

Quarto peccat mortaliter, qui aliquem habitum, vel signum Iudæi, vel Sarraceni defert in loco, vbi in veste, vel quouis alio charactere vnusquisque suæ legis professionem indicat. [l] Id enim facere perinde est, ac præ timore se Iudæum esse, aut Sarracenum confiteri. non autem peccaret propter solam omissionem signi vel habitus Christianissimi: dummodo signa Iudæorum, aut Sarracenorum non acciperet, sicut recte docuit idem Caiet. [m]

Quinto peccat mortaliter, qui disputat de fide, cum sit laicus, sciens laicis esse prohibitum sub excommunicationis pœna de illa disputare, [n] & Caietanus, [o] qui [p] limitat hoc in disputãte gratia exercitij: licet dici possit talem non includi hic: quia nescit, neque debet scire id esse sibi tali pœna prohibitum.

Sexto peccat mortaliter, qui aliquas reliquias falsas, tamquam si vere sanctorum essent, adorãdas proponit, vel votiuas imagines pro miraculis falsis obtulit imagini crucifixi, vel beatissimæ Virginis, aut aliorum sanctorum: vt alij simili exemplo prouocati aliquid templo offerant, vel alia similia ad offerendum comparent, vt inde aliquid accedat lucri. quoniam magna diuino cultui infertur irreuerentia, mẽdacia circa res sacras persuadendo, [a] & quia est primæ speciei superstitionis per dicta supra. [b]

28 Septimo peccat mortaliter, qui dæmonem expresse, corde, vel verbo inuocat, quo sibi sit auxilio, consilio, vel fauori: quia est tertia species superstitionis. [c]

Octauo peccat mortaliter, qui dæmonem per modum obsecrationis adiurat, vt ab eo aliquid discat, vel vt auxilium ab eo accipiat. [d] Quamquam licitum sit dæmones adiurare per modum coactionis, obstringendo eos ecclesiasticis exorcismis, vel quando sine inuocatione ipsi adsunt, vt solent in arreptitiis adesse. nam licet tunc eos interrogare, sine prece tamen, & sine aliquo societatis pacto ad aliquorum vtilitatem, secundum B. Anton. [e] Quin etiam colloqui cum ipsis dæmonibus corpora hominum obsidentibus, ob curiositatem, vel vanitatem tantum nõ est plusquam veniale: quoniam nullo pacto illis couti licet, nisi tãquã inimicis, Caiet. verb. interrogatio primi præcepti.

Nono peccat mortaliter, qui Necromantiam, vel aliquam aliam magicam artem discit, vel ea vtitur, vel deliberato animo eã vult edisce re, vel ea vti. quoniam [f] non est scientia: sed potius superstitio. [g] Quod si libros huiusce faculratis habet, & nolit eos comburere, non est absoluendus, secundum Angel. [h] nam tertia species est superstitionis, de qua supra. [i]

Decimo peccat mortaliter, qui vult dæmonis opera vel aliis illicitis modis thesaurum inuestigare [k] vel si consulit, aut consuli suadet maleficos, aut eos in domum suam accersit causa percontãdi aliquid, Leuit. 20. *Anima quæ declinauerit ad magos & ariolos, &c.* [l] Vel veneficia aliqua composuit, vt incantationibus, aut inuocationibus dæmonũ tacitis vel expressis noceret alicui, Exod. 22. *Maleficos non patieris viuere.* [m]

29 Vndecimo peccat mortaliter, qui aliquod maleficium, aut incantationem alio maleficio, aut incantatiõe dissoluit, aut precatur alium, vt dissoluat: quãuis ille esset ad id agendum paratus. [n] Id quod etiam Sylvest. [o] comprobat: quidquid dicat Angelus [p] nũquam enim est licitum alium ad peccandum inducere, quamuis ille sit ad id paratus. quia non licet consentire peccanti, [q] quamuis liceat alieno peccato vti, dummodo res ipsa, quæ petitur, non sit peccatum. [r] Quod latius tradidimus in Repet. cap. inter verba. [s] At qui fas est maleficium licitis modis dissoluere: puta exorcismis approbatis, aqua benedicta, sanctorũ precibus, vera pœnitentia, deuota Eucharistiæ perceptione, secundum omnium doctorum sentẽtiam [t] & etiam sine vlla inuocatione soluendo vinculum capillorum, vel aliarum rerum, quibus incantatio continetur.

30 Duodecimo peccat mortaliter, qui interrogat, vel vult interrogare diuinos siue diuinatores circa aliquod furtum, vel quidpiam aliud secretum, vel id ipsum sortibus, aleis, chartis, libris, cribro, astrolabio tentat cognoscere, Deuter. cap. 17. *Non inueniatur in te qui Pythones, ac diuinos consulat.* [u]

Decimotertio peccat mortaliter, qui adhibuit incantationes ad animalia seruanda, vel inueniẽda, &c. vtendo verbis sacris, aut prophanis, vel aliqua alia vana obseruatione. [x]

31 Decimoquarto, qui credit effectum illum, qui ex operibus magorum diuinantiũ, & incantatorũ procedit, etiam si ad sanitatem perueniatur, virtute verborum, vel rerum, quas applicant effici, cum huius-

Universidad de Deusto
Biblioteca

modi res iuxta naturam suam ad similem effectum producendum tali virtute careant: quoniam talem effectum dæmon efficit per alias causas naturales, quas ad id ob pactum expresse, vel tacite cum incantatore conuentum applicat, secundum S. Thom. [a] & S. Anton. [b] & reliquos omnes. [c]

Decimoquinto, qui aliquem peregrinum, quem Hispani Gittanum, Itali vero Cingarum, & Galli Aegytium vulgo vocant, de fortuna sua percontatur, animo credendi id quod ille responderit: quamuis si ex curiositate, vel ridendi gratia id faceret, non esset lethalis culpa, nisi persona talis esset conditionis, vt ex illa interrogatione alij grauiter offenderentur: tunc enim ratione scandali grauius peccatum esset. [d]

32 Decimosexto peccat mortaliter, qui alicui philtrum, siue poculum amatorium propinat, vt ab ipso ametur. [e]

Decimoseptimo, qui rebus sacris & ecclesiasticis aliquam incantationem, aut maleficium facit, aut fieri procurat: veluti aqua baptismali, oleo sancto, ara consecrata, verbis consecrationis, &c. vel aliquid horum secum ob malum finem gestat. [f] Cui casui in plurimis diœcesibus excommunicatio synodalis annexa esse solet.

Decimooctauo, qui ob sanitatem alicui restituendam aliquid applicat, quòd nulla virtute pollebat ad sanandum: veluti cingulo metiri, vimen findere, aperire arborem, vrinam supra certam herbam emittere, lienis morbos secare, nisi propter ignorantiam excusetur.

Decimonono peccat mortaliter, qui sanctorum imagines solum propter ipsamet adorat, sine vlla in ipsos sanctos tacita, vel expressa relatione, & sine respectu, quod repræsentent ipsos sanctos in cælo degentes, aut ipsum Deum. [g]

Item qui fingit, parat, aut habet fictas aliquas imagines sanctorum, vel alias ita nudas, lasciuas, & inhonestas, vt probabiliter credi possit, motum iri aliquos per eas ad concipiendum, & volendum turpia. [h]

Item qui fingit, parat, aut habet imagines aliquas probrosas virgini matri, Sanctis, summo Pontifici, Cardinalibus, Episcopis, aliis ve Prælatis ecclesiasticis, aut iniurias orthodoxæ, catholicæque fidei.

33 Vigesimo peccat mortaliter, qui aliquid futurũ, vel arcanum credit ob id maxime, quia aliquid somniauit propter expressam, aut tacitam dęmonis inuocationem, videlicet, quia propter insomnium credidit illud, ad quod vis somnij extendi non potest: veluti se numquam fore interficiendũ, vel quod thesaurum inueniet, vel scire quam sit vxorem ducturus. [i] Quamuis credere aliquid, quòd in somniis accepit, dum existimat esse reuelationem diuinam, vel causam, aut signum naturale sufficiens ad significandum quod portendit, non est peccatum, iuxta eundem S. Thom. [k] & Caiet. [l]

Vigesimoprimo peccat mortaliter, qui propter ea, quæ somniauit, omittit facere aliquid ad salutem animæ necessarium, vel operatur aliquid eiusdem saluti contrarium: licet si non est tale, solum venialiter peccet. [m]

34 Vigesimosecundo peccat mortaliter, qui certam spem constituit in deferendis aliquot nomnibus scriptis, firmiter credẽs propterea fore, vt numquam in bello vulneraretur, feriretur, vel repẽtina morte raperetur, aut quod neque aqua, neque igne periret, vel quod erga principes omnia sint illi prospere cessura: quoniam huiusmodi nomina neque virtute naturali, neque ordinatione diuina, vel ecclesiastica vllam vim habent ad tales effectus producendos, & consequenter vana est eorum obseruatio. [a] Quocirca talia breuia vel nomina sunt reprobata, & peccãt mortaliter, qui ea confingunt, vel qui illis vtuntur, vel qui cõsulunt, vt alij eisdem vtantur [b] nisi adeo ignorantes & rudes fuerint, vt eos ignorantia excusẽt.

35 Vigesimotertio peccat, qui breuia aliqua (vt vulgo vocant) vel coniurationes, vel nomina, collo appensa gestant, nisi hæc quattuor conditiones concurrant. Prima est, quod sint nomina cognita, & intellecta & sancta: veluti ex euangelio & scriptura sacra, aut aliquo viro sancto desumpta. Secũda, quod in eis nullus alius character aut signum, præter Christi crucem, aut aliud sacrum contineatur. Tertia, quod in eis nihil sit falsi, aut vani, aut ad inuocationem dæmonum pertinens. Quarta, quod nullam constituat spem in modo scribẽdi, vel ligandi, neque in eo, quod in membrana, vt vocant virgine, aut cum sol oritur, vel quando legitur euangelium, conscribantur, vel quod debeant tot sigillis ligari, & à puella virgine, aut quod à nemine videatur, & alia similia, quæ neque ad laudem Dei, neque ad alium effectum naturalem, vel institutum deseruiunt, secundum S. Anton. [c] & Martinum ab Arles, conterraneum nostrum, [d] & satis colligitur ex S. Thom. [e]

Vigesimoquarto, qui facit, aut defert aliquos versus scriptos in die Ascensionis, credens minorem virtutem habituros, si ante Euangelium decantatum, vel post sacra peracta, vel in alio die, in quo talia verba Euangelij in eiusmodi schedulis contenta decantari non solent, fuissent descripti. [f]

Vigesimoquinto, qui defert aliquas reliquias superstitiosa quadam, & vana obseruatione ductus: veluti si vas vbi sunt gestandæ, sit trigonum, vel rotundum, &c. quæ nimirum, & alia huiusmodi ad diuinum cultum nihil attinẽt. [g] neque ad alium effectum naturalem, vel alium institutum deseruiunt. Veruntamen religiosum est cum decenti veneratione reliquias portare, absque aliarum vanitatum interpositione. [h]

36 Vigesimosexto, qui in die B. Ioannis Baptistæ herbas colligit, credens in tali die collectas maiori virtute pollere, quam si in alio die, vel post ortum solis colligerentur, vel in die S. Petri, vel alterius sancti iumentis venam pertudit, id vtilius fore credens: nam id illicitum est, [i] quoniam quamuis peccatum non sit herbam medicinalem colligere simul cum oratione dominica, vel symbolo, si ex deuotione fiat, & absque superstitione, vel etiam eadem herba vti, [k] attamen si aliqua vanitatis species inseritur, peccati rationem habet, licet aliquando propter ignorantiam aut simplicitatem, lethale non sit. [l]

Quibus addo, quod mulieres vtentes quibusdam signis, & benedictionibus sine superstitione & vanitate, licitis orationibus & exorcismis, obtestantes per passionem Christi, & alia huiusmodi, non peccant mortaliter. Veruntamen, horum vsus debet illis merito interdici: quoniam sæpissime multa vana & superstitiosa intermiscent, nisi alias sint personæ honestæ, & prudentes, de quarum vita bona habeatur in populo existimatio, nisi ex hoc aliæ simplices personæ ansam arriperent ad quidpiam simile faciendum:

si enim

a Dist. 5. 96. 4. q. 3. 2. part. tit. 25. cap. 1. & in lib. 2. sent. d. 7.

b De consecrat. d. 3. cap. periatum. & ca. venerabiles.

c Vt supra num. 23. diximus.

d Cap. 2. de nouo. oper. nunciat.

e Angel. verbo. interrogatio primi præcepti.

f Anton. part. 2. tit. 12. ca. 8. 12.

g Secundũ S. Thom. 2. 2. q. 81. ar. 6. Dealer. 48. c. scien. dũ. 26. q. 4.

h In d. ar. 6. i In sũma verb. Somniorũ obseruatio.

k Vt Caiet. ibidem ea die.

l Per dicta supra num. 22.

a Per dicta supra, num. 22.

b Iuxta B. Anton. 2. part. tit. 12. cap. 4. §. 13.

c 2. part. tit. 12. cap. 2. §. 1. arg. cap. non licet. 26. q. 5. d De superstitionibus. & decẽ dicantur c 2. 2. q. 96. art. 4.

e Secundũ B. Anton. 2. part. tit. 12. & citata Sup. eod. cap. 11. 24.

f 2. 2. q. 96. art. 2.

g S. Tho. 2. 2. q. 96. art. 4.

h Iuxta eãdẽ S. Thomam vbi supra.

i Iuxta Martinum de Arles d. tract. de superstitionibus. k Aug. cap. non licet. 26. q. 5.

l Per dicta supra num. 22. & seq.

si enim ea illis præberetur occasio, deberent huiusmodi personæ honestæ ab his protinus abstinere, iuxta verbum Apostо. ad Thessa. 5. *Ab omni specie mali* (alias mala) *abstinere vos*. [a] Porro, illi, qui vulgo salutatores vocantur (quantumcumque alias sint perditissimi homines) licite possunt suo munere perfungi: quoniam gratia illa gratis data, huiusmodi hominibus à Deo solo conceditur in vtilitatem aliorum. [b]

37 Vigesimoseptimo peccat mortaliter, qui eo, quòd audit aues garrire, vlulare lupos, mugire boues, & rugire leones, & alia animalia &c. vel quia obuiauit lepori, aut mulieri grauidæ, certo credit sibi mali quidquam imminere. [c]

Vigesimooctauo, qui certo credit aliquem, quia sub tali sydere vel cõstellatione natus fuerit, vel propter complexionem, aut physionomiam, cogi ad bene vel male operandum. [d]

38 Vigesimonono, qui obseruat illum diem potius, quam illum ad exeundum domo, vel ad iter agẽdum, vel quo pede statim à somno terram contingat, vel quem pedem primum calceet: vel quod domo egrediens in limine impingat, & ob id retrocedit: vel quia simulatque excitatur à somno, statim sternutauit, & ob id in lectum reuertitur: qui has & similes vanitates obseruant, vt plurimum venialiter peccant, antequam à suis curatis, vel concionatoribus, vel confessariis admoneãtur. Post admonitionem autem, [e] iam mortalia crimina inducuntur.

Trigesimo, qui discit vel vult discere artẽ, quã notoriam vocant, quæ certis scientiis, & variis quibusdã obseruationibus, sapiẽtiã infusam pollicetur S. Tho. [f]

Trigesimoprimo, qui credit herbas, vel musicam contra dæmones aliquid posse: quamuis verum sit contra passiones & humores corporeos vim habere, quæ si ad quamdam temperiem reducantur, non adeo potest vexare dæmon. [g]

Trigesimosecundo peccat mortaliter, qui credit veneficos, aut veneficas, vel stryges corporaliter per aëra vehi ad diuersa loca (vt illi existimãt.) [h] Quamuis credere, quod aliquando, licet raro, dæmon aliquos de loco in locum Deo permittente transportet, non est peccatum, Caiet. [i] & experientia iudicum cõpertum est in Germania, vti traditur in Malleo maleficarum, [k] & probatur rationibus late deductis. [l]

Trigesimotertio, qui vult sortes experiri, aut expertus est, vt per eas dæmon, vel cæli constellatio ipsum admoneret, quid facto opus esset, vel aliquid arcani, aut futuri reuelaret, vel sortes iacit ad electionẽ ecclesiastici beneficij, nullo prius facto bonorum & idoneorum delectu S. Thom. [m] quamuis sortes mittere ad rei alicuius partitionem, vel ad capiẽdum cõsilium, ingruente necessitate, submittendo se fortunæ, quatenus diuina prouidentia est, non est illicitum. Verbi grat. tempore pestis, aut belli quinam clerici, aut monachi, etiam cum periculo vitę remansuri sint ad ministerium Ecclesię, & quinam discessuri, ne omnes periclitentur, neque Ecclesia deserta relinquatur, secundum eundem auctorem.

39 Trigesimoquarto peccat mortaliter, qui alium prouocat ad duellum, vel prouocatus acceprat: quod inter sortium species potest numerari, secundum vtrumque Thomam [n] duobus dumtaxat casibus exceptis. Primus est quando Rex quispiam iniuste impugnatus videt se viribus inferiorem alio ad descendendum in prælium. Secundus est quando aliquis falso accusatus, se interimendum præuidet, vel iniuste sibi membrum aliquod amputandum, nisi duellum acceptauerit, [a] quamuis Lyranus 1. Reg. 17. latius de hoc loquatur: quod idem est dicendum de eo, qui vult, consulit, delectatur, copiam ve ad id peragendum aliis concedit. [b] Et quamuis ex vrgente aliqua causa rex ipse tolerare possit: nullatenus tamen id concedere valet. [c] Nunc autem sacrosanctum Conc. Trident. [d] excommunicat eos, qui in terris suis permittunt duellum, siue singulare certamen aliquod, quamuis sit Imperator, & priuat iurisdictione territorij, in quo id permittit, si illud obtinet ab Ecclesia, & etiam dominio directo, si est feudum: & facientes, & eos, quos vocant patrinos, excommunicat, notat infamia, bonis priuat, & reputat homicidas, & morientem in eo priuat sacra sepultura, & eum qui cõsuluerit, aut spectauerit illud excommunicat.

Trigesimoquinto peccat mortaliter, qui sumit, vel cogit, aut vult sumere, vel cogere ad sumendum feruentem aquam, ferrum candens, vel prunas ignitas, vel in fornacem ardentem ingredi, vel quid aliud simile tentat, vt à suspicione criminis, quod sibi imponitur, seipsum expurget. [e]

40 Trigesimosexto peccat mortaliter, qui Deum tentat, se martyrio temere offerens, ipsosque infideles irritans, & occasionem illis suggerens ad eum occidendum sine aliqua causa, quæ vi præcepti, aut consilij ad id ipsum obliget, & dirigat. [f] Est autem martyrium in præcepto primo quantum ad animi præparationem: tenemur enim potius velle mori, quam fidem deserere, aut peccare mortaliter, secundum S. Thom. communiter receptum. [g] Deinde quantum ad effectum, id est, ad ipsum actualiter perferendum, quãdo subire ipsum est necessarium ad fidem, aut bonitatem multorum conseruandam, vel ad vitandas blasphemias. Est autem solum in concilio, quando ex eo nihil amplius, quam Dei gloria, vel fidei exaltatio consequitur, secundum mentem eiusdem doctoris. [h]

Neque ad perferendum martyrium est necessaria perfecta charitas, quamuis huiusmodi charitas exigatur, quo cum voluptate, & gaudio toleretur, secundum eundem S. Thom. [i] quoniam etiam in statu peccati mortalis potest subiri, iuxta Apost. 1. Corint. 13. [k]

Trigesimoseptimo peccat mortaliter, qui Deum tentat, dicendo aliquid, aut faciendo intentione expressa experiendi diuinam potentiam, sapientiam vel pietatem, vel tacite faciendo aliquid, quod tantum ad hanc experientiam faciendum conducit. Verbi gratia, concionari nulla præuia meditatione (cum cã posset adhibere) secum reputans per interiorem inspirationem à Deo sibi necessaria subsidia præstitum iri, secundum Rodolphum. [l]

41 Trigesimooctauo peccat mortaliter, qui se probabili periculo mortis, aut mutilationis obiecit sine necessitate, aut vtilitate, veluti ægrotus, qui respuens humanum remedium, quod facile haberi potest, soli se diuinæ prouidentiæ committit. [m] Quãuis nolle vti medicina tempore martyrij, vel alio propter commodum spirituale, puta propter carnem domandam, passionesque efferuescentes comprimendas, vel vtmelius Christi passionem sentiret, perferendo vulnera, vel cauteria, morbũ iliacum, aliasque huiusmodi corporum ægritudines, quæ mortis periculum secum non afferunt, nullum esset peccatum, sed potius meritum, vt recte docuit Caiet. [n]

a Cap. cum ab omni. de vit. & honest. cleric. vt sẽpe B. Anton. 2. part. tit. 12. c. 1. §. 13. b Margarita confess.

c Cai. Illos. 26. q. 2. & seq.

d Ca. Illud 26. q. 2.

e Secundũ B. Anton. 2. part. tit. 12. & citata Sup. eod. cap. 11. 24.

f 2. 2. q. 96. art. 2.

g Angel. verb. superstitio. §. 6.

h Cap. epist. copi. 22. quæst. 1.

i 2. 2. q. 95. art. 3.

k 2. part. cap. 5. 1. tit. par. qu. etiã de hoc sibi.

l Per dicta supra num. 22. & seq.

m 2. 2. q. 95. ar. 8. ca. 1. & 2. de homicid.

n 2. 2. q. 97. art. 8. ad 2. de pœn. talio. cap. monomachia. 1. q. 5.

a Secundũ Caiet. ibidem.

b Vt in sed dic. e. quãdo. de cõfect. dist. 1. diximus.

c Secundũ eũdẽ Caiet. ubi supra.

d Sess. 25. cap. 19.

e Cap. fin. de purgat. vulg. & cõsuluisti. 2. q. 5. Tho. 2. 2. q. 95. art. 8. ad 3.

f Arg. cap. si. de infir. S. Tho. 2. 2. q. 124. 2. ad 3.

g In quolib. 4. art. 20.

h 2. 2. q. 126. art. 3. ad 2.

i In d. quolib. 4. 2. 19. & Et S. Th. sentẽtiam in dicto quolib.

k 1. par. vitæ Christi cap. 32.

l S. Tho. 2. 2. q. 97. art. 2.

m In dicto art. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

42 Trigesimonono peccat mortaliter, qui credit A
habere aliquid diuinitatis cæli planetas, Saturnum,
Iouem, Martem, Solem, Mercurium, Venerem, & Lunam. Qui item credit, cælicolas homines illos idololatras, & facinorosos Herculem, Bacchum, Iouem, & id genus alios, vel fœminas inhonestas, vt Venerem, Iunonem, & id genus alias, quos, & quas Gentiles suis in libris celebrant, & stolidissime extollunt.

Quadragesimo peccant magistri, qui prælegentes libros & fabulas gentilium poëtarum, & aduertentes, vel aduertere debentes, quòd discipuli incipiunt credere, illos, vel illas habuisse, haberéue aliquam diuinitatem, non monent eos veritatem catholicam: vt scilicet firmiter sibi persuadeant, illos fuisse homines puros, & vitiis magis, quam virtutibus deditos, cruciarique in inferno, cruciatumque iri æternum: quia nisi hoc fecerint, videntur eorum errori consentire, & quos possunt ab eo non reuocare contra capit. 1. Pauli ad Romanor. [a] In quo, vt scio, magistros meos olim peccasse, ita credo, plurimos nunc quoque peccare, quos à concionatoribus frequenter moneri è re Christiana arbitror. C

Quadragesimoprimo peccat mortaliter, qui consentit supradictis aliquo ex illis nouē modis, [b] relatis.

a Et cap. 1, de offic. delegat. & cap. non id. 2. q. 1. & c. qui potest & multa alia 23. q. 3.

b Eod. ca. num. 16.

De secundo præcepto Decalogi, de non assumendo nomen Dei in vanum.

CAP. XII.

1 *Præceptum secundum Decalogi quid per nomen Dei cõprehendat.* D
1 *Iurare quid sit. Et est actus latriæ & religionis. num. 2.*
3 *Iuramentum sine tribus comitibus peccatum: & est duplex.*
4 *Iurare numquam licere dicens est hæreticus.*
5 *Iurare per creaturas quando blasphemia.*
8 *Iurans falsa vt peccat. & seq.*
8 *Iurare secundum suam intentionem, & non illius, cui iuratur, vt peccatum. num. 9.*
10 *Iuramentum rei paruæ an obliget ad mortale.*
11 *Iuramentum conditionale quod ligat. num. 12. & quod factum sine animo adimplendi, num. 13. & quod factum contra consilia, num. 15. & 16. & quod dolosum. num. 13. 14. & quod factum de re, vana. num. 17.*
18 *Iuramentum de redeundo in carcerem quod ligat. & quando factum secundum intentionem remotam eius, cui iuratur. num. 19.*
20 *Peccat, qui talem ad iurandum inducit, & qui sic famulos. num. 21.*
22 *Iuramentum de secreto seruando quando ligat. & n. 23.*

1 PRo fundamento dicēdorum, præsupponimus primo, non solum illum assumere nomē Dei in vanum, qui per eum male iurat, vel bene iuratum male adimplet. [c] Exod. 20. sed etiam eum, qui male vouet, vel male adimplet, quod bene vouit: vel qui effutit blasphemias, aut iniuriosa verba cõtra Deum & Sanctos: quod recte sensit conc. Colonien. [d] & alij, in quibus est Angelus. [e] Dicemus autem primo de hoc præcepto, quatenus agit de iuramento: & mox de eodem, quatenus comprehendit votum. Demum de eodem, quatenus vetat blasphemiam. F

c Iuxta glossar. & opinionem communē.

d In explicatiõe secundi præcepti.

e In verb. interrogatio secundi præcepti.

Secundo præsupponimus, quod. *Iurare est affirmare, vel negare aliquid adducendo expresse vel citate Deum in testem tamquam infallibilem veritatem*, iuxta ea, quæ [a] diximus sequentes sensum glossæ. [b] & mentē S. Tho. [c]

Dixi, *Expresse*, ad includendum iuramenta, quæ fiunt huiusmodi verbis, Allego, vel facio Deum testē huiusce rei, *tacite* autem cum dicimus. Viuit Deus, per Deum, &c. Vel nominando aliquam creaturam, in quantum in ea resplendet diuina veritas: vt quandō quis iurat per euāgelia, per sanctos, per cælum, vel per salutem domini sui: quod perinde est, ac si iuraret per Deum, cuius veritas est in Euangelio, vel per veritatem, quam sancti crediderunt, vel per Deum, à quo pendet salus Domini sui. [d] Idem facit, qui nominat creaturam aliquam à se dilectam, vt in ea diuina exerceatur iustitia, si verum nō sit, quod iurat. Vt qui iurat per vitam suam, aut patris, aut filiorum, vel iurat adiuncta execratione, nisi quod iurauerit verum fuerit: quod appellatur iuramentum per execrationem, vt sentit S. Thom. [e] & Caietanus declarauit, singulariter interim adnotans, non committere duplex peccatum, nempe execrationis & periurij, qui asserens aliquid falsi, insuper adiungit. Hæc mihi faciat Deus, & hæc addat, nisi verum sit, quod affirmo. Cum enim ea execratio prolata sit sola causa aduocandi Deum in testem, non erit amplius quam periurium: nam actus agentium non extenduntur vltra intentionem eorum. [f] C

2 Ex quibus infertur primo, iurare esse actum suapte natura bonum: quia est actus latriæ, siue religionis, quo diuinum honorem illi per quem iuratur, exhibemus: allegatur enim tamquam infallibilis testis, & prima veritas, quæ Deus est. [g] D

Infertur secundo eum, qui aliquid affirmat, vel negat, dicendo. Per fidem meam, vel, In fide mea, vel, In veritate, nihil iurare, si nomine fidei, aut veritatis nihil amplius, quam fidem & humanam veritatem intelligat, iuxta illam loquendi normam, qua principes & nobiles cõmuniter vti solent dicentes, Per fidē meā regalē vel per fidē gentilis, siue nobilis hominis. Neque etiā iurat, qui dicit, Deus scit, an ego verum dicā. Neque qui dicit, Hoc dixerim corā Domino, si careat intētione iurandi: nō enim inuocat Deū, tamquam testem eorum, qui dicit: sed tāquam spectatorem, secundū Caietan. [h] quem tamē non sequimur in eo, quod asserit, non iurare illum, qui dixerit, Deus scit, me verum dicere: qui enim huiusmodi verbis vtitur, Deum vt testem adducit, secundum sanum & communem intellectum. E

3 Infertur tertio, quod omne iuramentum, ad hoc vt licitum sit, requirit tres comites: nempe veritatem, iudicium, & iustitiam: hoc est, quod verum sit quod iuratur: & quod sit iustum: & quod cum reuerentia debita Deo fiat. Et si aliquod ex his tribus ei desit, peccatum est, per illud Ierem. 4. *Et iurabunt in veritate, & iudicio, & iustitia.* [i] & S. Thom. [k] Peccatum, inquam, mortale regulariter, cum ei veritas deest, vel tanta iustitia, vt sit mortale, id quod iuramento confirmatur. Veniale vero, cum non deest nisi iudicium, siue reuerentia, vel iustitia leuis. vt cum iurat quis, se facturū aliquid, quod solum est illicitū veniliter: nō enim erit tūc amplius, quā veniale, secundū cōmunē sententiā, à Caietano [l] optime, & à nobis [m] explicitā. F

Infertur quarto, quod duo sunt genera iuramenti. Alterum assertorium, quo vel præterita, vel præsentia

a In sub. de iureiurand.

b In simul 11. q. 1. c. 2. 3. 5. 7. 9. art. 2. & in 3. d. 39. q. 1. & aliis ibidem. & Goff. & aliorum in rub. de iureiurand. & S. Antonin. 2. part. tit. 10. c. 2.

c Arg. in cob. & cap. & Christus. de iureiurand. & glossa quoniam. q. 7. &c.

d In dicta q. 89. a. 4.

e Ca. mouet. 22. q. 1. & 2. q. 5. art. 1. & 3. lib. sent. d. 14. in expos. litteræ.

f Supra eo dē num. 2. & per cap. clericis. 22. q. 1. & S. Thomam 2. 2. q. 89. a. 6. & dicto 3. lib. sent. d. 39. in expos. litteræ.

g Cap. nobis de sent. excom. in eodem S. Tho. 2. 2. q. 89. a. 4. & probat dicti cap. & si Christus.

h Vt patet ex supradictis, nu. 1. & 2. & ex mente S. Tho. dicta dist. 39. q. 1. art. 2. ad 4. & ad vltim. cõmuniter receptum.

h. 2. 2. q. 89. art. 2.

i Arg. cap. & si Christus in pri. opio de iureiurand. & ibidem. ca. si diligenter. de electio. cap. si quis per caput 22. q. 1. & S. Thom. vbi sup.

k Cap. ante euangelium 35. 22. q. 2. Cap. fides dolosi. pue 101.

l Reiterum in cap. & iurabunt. 22. q. 1. & dicto cap. & si Christus. & 2. 2. q. 89. art. 2. & 3.

m Ibidem in dicto cap. & si Christus.

sentia asseruntur. Alterum vero promissorium, quo futura promittuntur, [a] & ideo duobus etiam modis peccari potest ratione iuramenti, scilicet, aut perperam iurando, vel male adimplendo, quod recte iuratum est.

4 Infertur quinto, quod peccat mortaliter contra hoc præceptum, quatenus agit de iuramento. Primo, qui credit iurare suapte natura esse malum, & numquam licitum. & non solum mortaliter peccat, sed etiam est hæreticus, si pertinaciter id facit: quia id est contrarium contextui capit. 6. Deuter. [b] Est enim ex se, vt supra dictum est, [c] actus latriæ, & religionis, quæ inter virtutes morales supremum obtinet principatum, secundum eundem S. Thom. [d] B

Secundo, qui iurat per dæmonem, vel Mahometum, vel per Idolum aliquod, aut Deum falsum, [e] simulque blasphemat. quoniam id, quod Dei proprium est, scilicet, esse infallibilem veritatem, tribuit creaturæ: quod est blasphemia, iuxta notata à S. Thom. [f]

Tertio, qui iurat per aliquam creaturam, nulla habita Dei ratione, aut respectu tacito vel expresso, eam adducens tamquam testem infallibilem suæ sententiæ, subindeque diuinum honorem, & reuerentiam ei tribuens, secundum omnium mentem, & ea quæ diximus. [g] C

5 Diximus, *Eam adducens veluti testem*, &c. quoniam iurare per creaturam absque respectu tacito vel expresso bonitatis diuinæ in ea resplendentis, & sine tacita vel expressa intentione adducendi eam in testem infallibilem, sed in talem, qualis ipsa est in se, & non designando ipsam tamquam obiectum, in quo diuina iustitia exerceatur, non esset meo quidem iudicio iuramentum: non enim tunc adducitur Deus tamquam testis. neque etiam esse peccatum existimarem: quoniam non exhibetur diuinus honor creaturæ coram Deo. [h] Verum est tamen quod Christiani, quando iurant per creaturam aliquam sacram, vel in qua valde notabiliter relucet bonitas diuina, qualia sunt, Cœlum, Sol, Luna, Stellæ, Lumen, & alia id genus, per Deum ipsum, qui eorum est Dominus, communiter iurare videntur, & saltem in foro exteriori excusabuntur à peccato grauissimo deferendi honorem diuinum creaturæ, sed iudicabuntur obstricti vinculo iuramenti: in foro autem interiori, & coram Deo peccatum grauissimæ superstitionis admittunt, si prædictas creaturas tamquam testes infallibiles infallibilis veritatis allegarent, etiam si per Deiparam Virginem iurarent: attamen nullo iuramenti vinculo obligarentur, si neque actu, siue actualiter, neque virtute, seu virtualiter Deum in testem, sed potius ipsam creaturam, vt talis est, aduocare vellent, [i] quod quidem facere videntur, qui iurant per suam veritatem, aut fidem: vel per fidem, quam suo generi vel dignitati debent, per has barbas, per has vestes, per hos capillos, per has paleas, & per alia vilia, in quibus nihil diuinæ bonitatis speciatim relucet. quos arbitror non iurare bene, neque male, neque intentionem id faciendi habere, per supradicta. E

6 Quarto peccat mortaliter, qui iurat falsum, sciēs aut existimans esse falsum, & aduertens se iurare, quod quidam docti appellare solent, aduertere de dicto, & iuramento, [k] siue fuerit maior natu, siue puer: dummodo annos discretionis attigerit, [l] siue ob vtilitatem suam, siue alienam, siue ex leuitate, siue iocandi, vel excusandi, & se purgandi gratia, siue ob timorem mortis, siue ob alias quascunque causas iurauerit: quamuis id iræ furore percitus faceret, iurando non solum per Deum, per sacrosancta euangelia, per beatam Virginem, per sanctos: sed etiam per vitam propriam, & per conscientiam: vel dicendo, Ita Deus me adiuuet. [a] Neque obstat sollennis glossæ. [b] quæ dixit, non esse amplius quam veniale iurare falsum iocandi gratia: nam communiter & merito reprobatur, vt & nos eam prælegentes reprobauimus. B

Quinto peccat mortaliter, qui iurat falsum, non aduertens esse tale: veruntamen ita dispositus iurat, vt etiam si aduerteret esse falsum, nihilominus iuraret propter peruersam consuetudinem, qua tertio quoque verbo tam falsa, quam vera iuramento confirmat, quod etiam tenuit Caiet. [c] quoniam inconsideratio illa non fuit causa, sed potius comes iuramēti. Quamquam communiter iurare falsum, non considerando, an illud sit falsum, vel an iuret, non est amplius quam veniale secundum S. Thom. [d] & communem opinionem. C

7 Sexto, qui per ignorantiam, quam crassam, vel supinam vocant, iurat falsum, credens se iurare verum, [e] quamuis si debitam adhibet diligentiam, nihil peccat, [f] si tamen aliquam adhibet, sed non quantam debet, non amplius quam venialiter delinquit, secundum eosdem.

Septimo peccat, qui iurat veritatem, credens esse falsum, quod iurat, & considerans id quod iuramento firmat, & aduertēs se iurare, quamuis iocandi gratia id faciat. [g] Cæterum si quod iurat, aduertit, non aduertendo se iurare illud, vel contra aduertit, se iurare, non aduertendo quid iurat, non peccat mortaliter, licet graue veniale peccet. Si autem neque hoc, neque illud aduertit, immo vtrumque sine deliberatione, & consideratione facit, peccat quidem, sed tantum veniale leue. [h] nisi forsan ipsa inconsideratio ex voluntate deliberata, & ex contemptu oriretur: tunc enim esset mortale ratione contemptus. [i] D

Octauo peccat, qui iurat aliquid, affirmās illud esse verum, nesciens an ita sit, [k] nisi affirmet eo solum modo, quo illud nouit, ad normam videlicet illam, qua Archidiaconus respondet Episcopo super eo, qui sacros ordines suscipit: respondet enim, cum esse bonum & dignum, cum tamen id non recte percalleat: quoniam id non simpliciter asseuerat, sed hoc interim adiiciens. Quantum humana fragilitas nosse permittit. [l] E

8 Nono, qui iurat id, quod est verum secundum mentem suam, non autem secundum intentionem illius, cui iurat: cum esset iussus iurare à iudice competente seruato ordine iuris, vel se offerendo sponte ad iurandum. [m] Dixi, *Iudice competente*, &c. quoniam si iudex iuramentum exigens talis non fuerit, vel esto quod sit competens, interrogat tamē contra iuris ordinem, vel est alius homo priuatus, qui per metum aut importunitatem iuramentum extorquet, tunc iurare poterit id, quod secundum suam mentem est verum. falsum autem secundum mentem alterius, cui exhibet iuramentum. [n] Sicuti B. Franciscum fecisse ferunt, qui rogatus, qua perrexisset quidam homicida, qui iuxta eum transierat, manus per manicas immittens respondit, non transisse illac, intelligens F

a S. Bonauent. in 3. lib. sent. d. 39. q. 3. & Gabri. eadem. dist. b Cap. veniens. de iureiur.

c 2. 2. q. 89. art. 3.

d Dicto art. 3.

e Ioā. Andreæ. in ca. sua. de iureiur. Aug. & Alnens. verb. iuramē. f Ca. homines. 22. q. 1

g Dicto c. nonnulli, secundum omnes.

h S. Bonauent. in 3. dist. 39. q. 3. art. 2. i Aug. verbo. petitum, ante §. 1. k Aureol. in 3. d. 39. & ng. vers. b pernumū. §. 4.

l Cap. 1. de iurat. in ord. faci, & omnes ibi, & Angel. verb. iuramentum. §. 3.

m Ca. quacunque 22. q. 5. 5. Tho. 2. 2. q. 89. art. 7. ad 4.

n Cap. humanū. 22. q. 1. de cuius Cõmē. late de hoc differunt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ligens non transisse per illas manicas, [a] quamuis idem Angelus dicat [b] eum manu aurem tetigisse, de quo nos [c] mentionem fecimus, addentes illud cum Adria. [d] quod qui sic inique interrogatur, potest optime respondere, quod nescit, intelligendo, non eo modo se scire, quo illud dicere teneatur.

9 Vnde infertur, quod quando iudex interrogat de aliquo delicto, quod notorium non est, neque de eo haberur semiplena probatio, neque eius infamia præcesit, neque indicia approbata intercedunt, neque ex eius occultatiõe alteri euenit notabile præiudicium, quamuis indirecte in damnum accusatoris redundet, non tenetur ille iudici respondere secundum eius intentionem, rei veritatem manifestando: satis enim est eum, qui iurat dicere veritatem iuxta intentionem suam, vti diximus [e] post S. Thom. [f] & Maior. [g] Et consequenter mulier, quæ secretum habet impedimentum, ratione cuius neque velit, neque possit habitare cum viro, & propterea excommunicationis sententiam patiatur, cum postea eam in articulo mortis constitutam oporteat iurare, se cum marito vitam facturam, vt possit absolui, tunc temporis potest & debet iurare, se id facturam, concipiẽdo intra se conditionem illam, si id sine peccato fieri possit: & ob hoc si postea conualuerit ex infirmitate, & ad maritum nequaquam redierit, periurij rea nullatenus erit. [h]

10 Decimo peccat, qui iurat se aliquid licitum effecturum, quod postea non facit, [i] quamuis ira percitus iuret, modo non esset tanta, quæ iuranti iudicium ad mortalem culpam sufficiens adimeret, [k] de quo infra. [l] An autem idem sit de illo, qui iurat rem leuem licitam, est dubium. nam Caiet. [m] tenet quod sic. Cuius sententia alias magis placuit, quam contraria, quam tenuerunt B. Anton. [n] & Siluest. [o] & post eos Sotus. [p] Nunc autem magis placet prædicta opinio S. Antonini. Tum quia videtur esse receptior, à qua non soleo recedere sine textu, vel efficaci ratione ad id cogẽte. [q] Tum quia paruitas rei in omnium præceptorum materia excusat à culpa mortali, [r] ergo etiam in materia præcepti de implendo iuramentum paruitas & leuitas rei excusabit à culpa mortali. Tũ quia, lex Dei de nõ furando, vel non iniuriãdo nõ minus ligat, quam lex iuramenti: at paruitas furti, & iniuriæ excusat à mortali secundum omnes, vt [s] diximus. Tum quia, qui præcepto Ecclesiæ, vel iuramento tenetur recitare diuinum officium, & qui sine contemptu vnum vel alterum versiculum omittit, non peccat mortaliter, secundum omnes. Tum quia, non obstat cõsideratio illa Caietani, quæ me alias in eius opinionẽ flexit, videlicet, quod versiculus vnius psalmi relatus ad totum officium, quod est quid magnũ, quia est pars eius exigua & reputatur pro modico & nihil, idem tamen versiculus per se ab aliquo omissus, non est pars alterius magni, sed est quoddam totum per se. Non, inquam, obstat illa consideratio, eo quod non omne totum est quid magnum, immo paruum, & cuius furtum non inducit culpam mortalem, nec actionem de dolo, secundum eundem & alios omnes, quamuis ad actionem furti pro eo dandam de rigore iuris sufficiat. [t] Tum quia, ipsemet fatetur iuramenta matrum de dando filiis plorantibus pomo, vel castigando eos non impleta non facere eas reas culpæ mortalis, secundum communem. & difficile est excusare illas alia ratione, quam paruitatis: quamuis alias sæpe dixerimus eas fortiore ratione excusare, quam ipse Caieta. Tum quia iuramentum de faciendo peccato veniali non est plusquam peccatum veniale, vt supra dictum est, & fractio iuramenti de facienda re leui & parua, non videtur esse peior fractione iuramenti de faciendo aliquid, quod est peccatum veniale. Tum denique, quod par est credere Christum misericordissimum non condemnaturum morte æterna illum, qui iurauit vni, vel alteri se salutaturum salute parui momenti nomine illius vnum, vel alterum, vel dicturum aliquid minimi momenti. Quare tenendum videtur cum communi, peccare quidem venialiter qui iuramentum de re parua & leui non implet: non autem mortaliter, quod ipsum de voto rei leuis dicemus. [a]

11 Ex quibus infertur responsio ad illam quæstionem, nuper nobis propositam, An qui dixit, Deus male mihi vertat, & me non adiuuet, si amplius lusero, ab hoc iuramento absolui possit nulla alia de causa, quam quod ipse magnum ludendi desiderium & tentationem patiatur? Responderi enim debet, quod non: quia est verum iuramentum per id quod supra [b] dicitur, & de re graui factum: & sine iusta causa à iuramento iusto de re graui absolui nemo potest, [c] quamuis in rem meliorem, aut æque bonam, aut alia iuramenta commutari posset, quod tamen interroganti, ne faceret consului & persuasi. quia illud iuramentum de ludo illicito in magna quantitate intelligebatur, quod è republica est etiam è castris militum exulare, & non de ludo licito in parua quantitate, qui animi causa etiam togatis licet, & ita nuper sanctissimus D.N. Pius V. renuit in simili casu dispensare.

Vndecimo, qui iurat aliquid facere, & postea id non facit, eo quod aliquod euenit, quod si euenisset à principio nullatenus se id facturum iurasset, aliquando peccat mortaliter, aliquando vero minime, sicut inferius [d] dicemus.

12 Duodecimo, qui iurat se non iturum, aut non transiturum per illum, aut illum locum, ne libidinis aut illiciti ludi occasione tentetur, & post eadem occasione permanente, pertransit: quamuis qui hoc iuraret absque alicuius finis boni & honesti, aut vtilis intuitu, non peccaret mortaliter contrafaciendo: quia iuramentum esset vanum. [e]

13 Decimotertio, qui iurat deliberate se aliquid facturum sine animo adimplendi, [f] quoniam qui iurat aliquid, tenetur habere animum id adimplendi sub pœna lethalis culpę. Vnde qui iurat aliquid illicitum facere cum animo faciendi, bis peccat, scilicet volendo illicitũ admittere: deinde iurando se id facturum quoniã contra iustitiã iurauit. Qui vero iurat se aliquid illicitũ perpetraturum sine animo adimplendi, vno tantum modo peccat, secundum mentem Caiet. [g] iuxta quem etiam rationabilis timor mortis in casu simili nullatenus excusat.

Decimoquarto peccat, qui sophistice, & dolose aliquid iurat, aliter intelligens, quam ille cui iurat intelligit, nulla intercedente causa, aut iusta ratione vtendi tali duplicitate, non solum peccat mortaliter (vt dictum est) verum etiam postea non addimplens illud, secundum sanum & communem intellectum illius, cui præstitit iuramentum. quoniam quando iurans vtitur dolo, alter vero minime, iuramentum adimpleri debet, secundum sanam

& com

a Vt refert Angelus de Periusio in l. si idem. ff. de condic. ob turpẽ caus. & Sotus de Iust. de Iur. in ca. qui cũ fratre. col. fin. de fur. b In l. quibus. ff. qui ex voluntate. ff. de fur. c In ca. inter verba 22. q. 1. conclu. 6. d In 4. de obl. ff. dub. 10. col. 1. & in quolib. 11. littera C. e In dicto cap. inter verba 11. q. 3. cõcl. 6. f 2. 2. q. 70. art. 1. vbi Caiet. g In 4. d. 15. q. 18. h Arg. eorũ quæ notat. Panor. post Oldr. & cõmuniter in cap. litteras. n. 20. de rest. spol. iuncto dicto cap. humanæ aures. i Secundũ omnes § 5. lib. sent. d. 39. & cap. si vero. de iureiu. k iuxta not. in simili de voto per Ioã. Andræ. & cõmunem in c. dudũ. de cõuers. coniug. l Eod. nu. 14. m 2. 2. q. 89. art. 7. n 4. par. tit. 10. ca. 4. § 1. col. 4. o Verb. iuramentum. 1. p Lib. 7. q. 2. art. 1. & lib. 8. q. 1. a. 7. & q. 2. a. 3. de iust. & iur. q Per cap. de quibus. 20. d. & doctrinã Ioã. Andreę. receptã in c. 1. de const. r Per § nũc autem. sub fin. 35. d. & alia late citata supra ca. 11. n. 4. In dicto sinum. 4. c

iuxta glo. receptã in 5. gallioru, Instit. de rerũ diuis. verb. animo.

a Ca. quæcũque ar. te. 22. q. 5. & omnes ibidẽ, Innoc. & cõmunis in ca. veniẽs de iureiur. b Cap. hinc anr. 106. 22. q. 5. Innoc. cũ communi in dicto c. veniens. S. Thom. 2. 2. quæst. 89. art. 7. ad 4. c Ca. Quia valuit. c. veniẽs. de iureiur. d Dict. ca. humanæ aures. 22. quæst. 5. S. Thom. 2. 2. q. 89. ar. 7. ad 3. & Anton. 2. par. tit. 10. capit. 6. § quinto ex alia. f L. nec ri. morem. § fin. & l. isti quidẽ. ff. quod met. cau. & ca dilectus. 1. de simon. g Ca. si vero. de iureiran. & ca. quam. uis pactũ. de pact. libro. 6. h In c. verum. de iureiran. i In dicto art. 7. k Supra, num. 15. l Secundũ Siluest. verbo iuramẽtum. 4. q. 7. verbic. secũdum. m In dict. art. 7. ad 3.

n Cap. in malis. cap. qui facramento. & cap. receptę. 22. q. 4. o Secundũ 2. Anton. 2. par. tit. 1. cap. 4. 2. col. 4. p Verb. iuramentum. 4. quæst. 1.

q Secundũ Angel. verbo iuramentum. 5. 3. & Siluest. verb. iuramentũ. 2. q. 7. 1. 2. q. 89. art. 7. ad 1. 2. par. tit. 10. ca. 6. § tenitus. cãsur. r In dicto art. 7. ad 2. s In Verb. iurare. § 10. x In capit. 17. dist.

& communem intentionem illius, cui iuratum est, [a] quamuis quando qui iurat est in bona fide, alter vero vtitur dolo, debet tunc promissum adimpleri secundum intentionem iurantis. [b] Quare non peccat non adimplendo, quod iurauit, qui dolo aliquo circumuentus iurauit, si dolus est eiusmodi, vt si à principio rem præuidisset, nullatenus iurasset: quoniam iuramentum non obligat extra intentionem illius, qui bona fide iurat, siue in genere, siue in particulari iurauerit se hoc, vel illud facturum, quod sibi ab alio fuerat iniunctum. [c] Neque Deus tale iuramentum bona fide emissum alio modo acceptat, quam illo, secundum quem ex corde processit. [d]

14 Decimoquinto peccat, qui ob metũ iurat aliquid licitum facere absque intentione obligandi se ad implendum illud, vel cum intentione adimplendi, quod tamen minime facit, [e] quoniam redimere propriam, vel alienam vexationem virtutis opus est. [f] Et omne opus virtutis iuramento promissum est faciendum, [g] vt nos [h] respondendo cum communi illi textui, post Caietan. [i] diffuse probauimus. Verum est tamen secundum prædictos, quod si quando iurauit ob metum, habuit intentionem perficiendi quod iurauit in aliquo sensu vero, licet diuerso ab illius mente, qui ipsum iurare compulit, tunc neque peccaret iurando, neque etiam non adimplendo amplius quam ipse intellexit. quoniam non tenetur aliquis iurare secundum intentionem illius, qui perperam ipsum ad iurandum cogit, iuxta ea, quæ dicta sunt. [k] Qua propter qui iurat latroni, se centum aureos illi daturum sub conditione intra se concepta, si forsan illi debet, non tenetur illos persoluere, si alias non debet. [l] Et quamuis hoc exemplum non placeat Caietano [m] recte tamen potest defendi: quoniam nihil falsi in eo iurari liquido constat.

15 Decimosexto, qui iurat aliquid facere cõtra diuinum aliquod præceptum, puta furari aliquid notabile, aut non deponere odium, vel alteri auxilio esse in opere peccati mortalis: veluti si cum aliis coniurauit ad defendendum vel perpetrandum aliquod scelus, vel agendum aliquid contra obedientiam. [n] Diximus, *In opere peccati mortalis*: quoniam qui iurat aliquid facere, quod non est amplius quam veniale, solum venialiter peccat iurando & adimplendo, [o] quãuis ea potissimum ratione compleret, quia videlicet iuramentum apposuit, sicut recte insinuauit Syluest. [p] Etiam si oppositum Angelus verbo iuramentum 5. §. 2. asseueret. quoniam circunstantia illa committendi veniale ob id, quod iurauerat, potius extenuat, quam exaggerat culpam, quia in eo aliqua reuerentia erga Deum habetur.

16 Decimoseptimo peccat, qui iurat se non facturum aliquid, ad quod non tenetur, est tamen secundum se melius id facere, quam non facere, si forsan erat aliquid ad consilia euangelica pertinens: veluti si iuraret, se non mutuo daturum, aut non creditum rem suam, vel non collaturum eleemosynam ei, qui grauem non pateretur indigentiam, vel non ingressurum religionem, vel non accepturum sacros ordines, vel episcopatum, & alia similia. [q] Sed nobis oppositum magis placet: quoniam neque S. Thom. [r] neque S. Anton. [s] dicunt hoc esse mortale, vt aliqui existimarunt. Caietanus etiam [t] & Ioan. Tabien. [u] & gloss. communiter recepta [x] sed à nemine in hoc adducta, tenent nõ esse lethale. Et ratio est, quoniam deterius videtur iurare se aliquid facturum, vel facere omissurum, quod quidem factum vel omissum est veniale, quam iurare se facturum aut omissurum, quod ex genere suo non est peccatum, licet contrarium eius sit melius eo. Iuramentum autem peccandi venialiter, non est amplius, quam veniale, vt supra dictum est, quod quidem intelligendum est, quando non iurauit animo non adimplendi, etiam in casu in quo id non faciendo peccaret mortaliter: quoniam hoc perinde iam esset, ac iurare se scelus lethale committurum, quod quidem semper esset mortale, vt in præcedentibus dictum est. Et quamuis huiusmodi iuramenta sine peccato obseruari possint, tamen ad sui obseruationem non obligant. quoniam vt docuit S. Thom. [a] huiusmodi iuramentis Spiritui sancto apponitur obstaculum, cuius est proprium sancta deliderio animis instillare. Quocirca talia iuramẽta propria etiam auctoritate iurantis possunt infringi, iuxta S. Anton. [b] quidquid Archid. [c] Ioan. Andræ. & Panor. [d] dixerint.

17 Quin etiam addimus fore melius frangere, quam seruare iuramentum de re, quæ suapte natura sit otiosa, vel ad malum & bonum pariter indifferens: vt verbi gratia, qui iuraret se non habiturum in suum ministerium illum aut illum, vel se non alloquuturum aliquem de hac vel illa re: vel non aditurum alterius domum: vel non missurum panes coquendos ad furnum illius: vel eius apothecam non adire, vt aliquid emat, &c. nisi huiusmodi iuramenta proximo fierent ex aliquo pacto, [e] vel soli Deo propter vitandam aliquam occasionem peccandi, quæ inde sibi subministratur. [f]

18 Decimooctauo, qui iurat se in carcerem redeturum, & non reuertitur, quamuis sciat se ob id mortem obiturum, eamque sibi inferendam iniuste secundum Caiet. [g] licet Ioan. Tabien. [h] nitatur Caietano respondere: verum non satis sufficienter id facit. Hoc tamen est intelligendum, dummodo carcer nõ sit iniuriosus, qualis esset si foret priuatus alicuius latronis, vel tyranni, [i] vel iudicis non competentis, siue etiam competentis, absque tamen iuris ordine procedentis: & quamuis cum iurat se rediturum, non habeat animum reuertendi, secundum Angelum. [k]

Decimonono peccat vxor, quæ marito iurat se adulterij crimine carere, hac ratione persuasa, quia videlicet poterat id iuramento confirmare: quoniam egerat pœnitentiam, fueratque iam adulterium facerdoti confessa, [l] quamuis si maritus eam circa hoc ad iurandum compellit, tunc quia id iniuste agit, potest illa iurare, quod secundum suam intentionem verum est, falsum autem iuxta mariti mentem, vt constat ex supradictis [m] quod nos latius, & profundius confirmamus. [n]

Ex quo infertur responsio ad interrogationem nuper factam, An qui iurat se non habere rem aliquam ab alio petitam, vt ab ea danda, vel commodanda se excuset, peccet? Responderi enim debet, peccare, si mens eius verbis consonat: sed non, si non tenetur ad dandam vel commodandam, neque respondendum iuxta mentem petentis, & ea mente iuret, quod non habeat illam, ad eam illi dandam aut commodandam, per prædicta.

19 Vigesimo peccat, qui tempore pestis iurat se ad portas ciuitatis, sed dolose contra intentionem interrogantium. [o] quoniam ad ingrediendum ciui-

tatem

a Dicto ar. 7. ad 3.

b 2. par. tit. 10. cap. 6. § tertius casus. per cap. si aliquid. 1. & 2. 22. q. 2. c In dicto cap. si aliquid. d In cap. si vero. de iureiur.

e Angel. verb. iuramẽtum. 4. § 5.

f Sicut supra nu. 12. dictũ est.

g 2. 2. q. 89. art. 7 ad 4. h In verb. iurat. § 10.

i Panor. in dicto cap. si vero. glossi. communiter recepta. et pastoralis. de iur. & reiud. verbo. p vio lentiam. & Ioa. Andr. in specie, in rub. de iureiur. k Verb. iuramẽtum. 1. § 17. l Arg. cap. 8. de pœnit. canon. Siluest. verb. iuramentũ. 2. § 8. m Nu. 8. Ang. verb. iuramentum. 4. § 1. n In Commentario prędistr. humanæ aures. 22. quæst. 5.

o Siluest. verb. iuramentum. 1. quæst. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tatem sua sponte se offert: nisi forte custodes ciuitatis crederent aliquam vrbem esse infectam à peste, quæ re vera non erat: vel ingressurus rationabiliter crederet, neque se, neque aliquid suum esse peste contaminatum, & subinde verum iurat, se non transisse per talem locum secundum præcipuam intentionem, licet remotam ipsorum custodum. Eadem est ratio de scholasticis vniuersitatum, qui cathedrarum candidatos, siue opositores (vt vocant) extra scholas alloquuntur de illis rebus, quæ ad subornandum minime faciunt, quod tamen si postea cum suffragaturi sunt confiterentur, exinde redderentur inhabiles ad suum suffragium conferendum, & ea de causa iurati respondent, se nulli candidatorum quidquam fuisse loquutos, intra se intelligentes nihil egisse de illis rebus, quæ contra statutorũ mentem fuisse videbantur.

Vigesimoprimo, qui iurat se rationem habiturum boni, vel vtilitatis ad aliquam communitatem pertinentis, vel ad munus, quo fungitur, quam tamen postea non habet. [a]

Vigesimosecundo peccat mortaliter, qui inducit ad iurandum eum, quem falso iuraturum arbitratur, [b] nisi cum inducit iuris ordinem sequutus, sicut iudex ad alterius partis instantiã, [c] quocirca rationi cõsonum videtur, non esse deferendum iuramentum illi, de quo magna habetur præsumptio, quod illud non obseruabit. quod sentit Alexander IIII. [d] quatenus asserit ob hoc non esse recipiendũ iuramentum à clericis se non redituros ad suas concubinas, vbi Panorm. inquit, recte fuisse consultum, si scholastici vniuersitatum non adstringerentur iuramento se Rectori parituros, esset enim præstantius, vt aliis pœnis ad id agendum stimularentur. Vnde infertur, perperam agere confessarios cum pertrahunt pœnitentes ad vouendum, vel ad iurandum se ab aliquo carnali peccato, vel aliis, quod perinde ac illud alliciat, abstenturos. [e]

Diximus, *inducit:* quia textus de tali loquitur. Vnde videtur inferri, quod si alter sponte se offert ad iurãdum, adsitque rationabilis causa ad recipiendũ iuramentum, non peccat ille recipit secundum Siluest. [f]

21 Vigesimotertio, qui expostulat iuramentum à famulis, vel seruis suis, vel quibuscunque aliis, vt declarent auctorem alicuius furti ei facti, ea intentione, vt furem in omnibus casibus prodant: quoniam id licite fieri nequit, nisi in illis, quibus alij exteri possent furtum reuelare: ipse autem vult obligare suos ad id faciendum in omnibus casibus: quod minime fas est, vt latius infertus [g] dicemus. Petere tamen ab eis iuramentum, quo abstringerentur vera dicere in illis casibus, in quibus exteri etiam veritatem detegere licite possent, non esset peccatum iuxta mentem B. Anton. [h] & etiam Angel. Siluest. & Tabiens. [i] licet paullo aliter loquantur, & diximus in cap. inter verba. [k] Neque etiam liceret simpliciter exposcere iuramentum, vt verum exprimant, etiam si non adiatur, vt in quolibet casu id faciant, vt patet ex eis, quæ nos [l] diximus.

22 Vigesimoquarto, qui iurat facere, vel implere aliquid, credens se non posse illud præstare, veluti si iurat se ad certum tempus persoluturum debita, probabiliter credens non futuram ei facultatem id eo tẽpore faciendi. [m] Cæterum si iurat credens se posse persoluere, & facit quod in se est vt soluat, quamuis non satisfaciat, non peccat. [n] Si tamen transacto tempore ad id definitio, quam citissime poterit non persoluerit, peccabit. [a]

23 Vigesimoquinto peccat, qui iurat sub sigillo secreti, se aliquid habiturũ, quod in Concilio, Senatuve pertractatum est, vel suæ fidei commissum fuit, & non occultat, & manifestat in casibus, in quibus non debet [b] idem de illo, qui alterum inducit ad violandum eiusmodi secretum, secundum S. Anton. [c]

De præcepto secundo, quatenus continet, non male vouendum, & bene votum bene adimplendum.

24 *Votum quid. De re mala non valet, sed de præcepta sic. & num. 25.*
26 *Votum obligat ad implementum sui sub reatu mortalis culpæ.*
26 *Votum non fit per propositum solum.*
26 *Votum mentale quid sit, & qualem deliberationem requirat.*
27 *Votum absque animo adimplendi quo modo obligat ad sui complementum.*
28 *Votum de re necessario futura, & de re illicita, & de indifferenti, vt indifferens est, & de eo, quod est contra consilium Christi, non valet. & seq.*
30 *Votum in finem malum non valet, sed sic in bonum ex illo exortum. & num. 31.*
32 *Finis malus, & bonum ex malo natum differunt.*
32 *Votum propriè non est malorum renunciatio, quæ fit in baptismo.*
32 *Votum est duplex, nempe sollenne & simplex.*
32 *Votum plus obligat quam iuramentum, cum concordia contradicentium.*
32 *Voti opus melius, quam voluntariũ. quod sic est limandũ.*
33 *Confessarius sic admoneat pœnitentem, qui votum violauit, &c.*

24 DECLARATO iam hoc præcepto, quatenus habet non male iurandum, declaremus nunc idem, quatenus includit non male vouendum. Pro quo præsupponimus primo, quod secundum mentem Magistri, S. Thomæ, & aliorũ. [d] Votũ est, *Promissio, deliberate Deo facta, de aliquo bono maiori à superiori non irritata.*

Dixi, *Promissio*, pro genere, & ad insinuandũ, quod non sufficit desiderium, neque propositum etiam valde deliberatum faciendi, nisi simul adsit animus seipsum obligãdi, secundũ eandem communẽ vbi supra.

Dixit, *Promissio*, in génere, ad significandum, quod vt aliqua promissio sit votum, sufficit, vt solum sit mentalis, etiam si nihil dicatur, aut scribatur, modo fiat animo, vel mente obligandi secundum communem vbi supra.

Dixit, *Deliberate*: quoniam promissio subita, & absque consideratione facta non sufficeret. Sufficit autem tanta deliberatio & consideratio, quanta ad peccandum mortaliter, vel merendum sufficeret, [e] nam, [f] iudicium quod sufficit ad obligandum diabolo, sufficit ad obligandum Deo. Vnde infertur, votum factum ex iracundia, quę iudicium & rationem vouentis non absorbet adeo, vt tunc posset mortaliter delinquere, validum esse, vt ex Ioã. Andræ. & ex cõmuni opiniõe [g] colligitur, etiã si multi graues auctores, [h] oppositũ senserint, quod ipsum est dicẽdũ de iuramẽto. [i]

25 Dixi, *Facta Deo*: quoniam omne votum tacite, vel expresse, mediate, vel immediate fit Deo, secundũ

a Arg. cap. si verò ca. ego, & ca. veritatis. de iureiur.
b Cap. ille. 22. q. 2.
c Secundũ Richardũ in 3. 38.
d In 2. cleric. de cohabit. cler. & mulier.
e Angel. verb. iuramẽtum. 3. § 11. & Siluest. eod. verb. q. 9. Caiet. 2. 2. quæst. 88. ar. 2. col. 3.
f Vbi supra.
g In ca. 18.
h 2. par. tit. 20. c. 5. 6. i verb. iuramẽtum. k 11. 9. 3. concl. 6
l In dicta concl. 6.
m Siluest. verb. iuramẽtum. 3. quæst. 15. n Ca. quæ relatu. de iureiur.
a Argum. cap. cũ dilecti. de dolo, & contum. l. Cũ iure. ff. de recept. arbit.
b Arg. eap. qui annu. lat. 5. 3. c. 2. par. 2. to. 2. fol.
c 2. par. tit. 10. c. 5. 6. f In dicta q. 88. ar. 1. g Verb. votum. 1. 5. 2.
h In dicto c. 2. 5. 2.
i Cap. puella. & c. fi. 20. q. 2. secundum 5. Tho. in d. q. 88. ar. 9. & omnes alios.
k Et cap. licet emagnæ. & voto. S. Tho. 2. 2. q. 88. ar. 2. & ẽs. f dicta dist. 38. lib. 4. l. 2. q. 88. ar. 1.
m In cap. qui bona. 17. q. 1. n In c. litteras. de voto. o d. c. qui bona. 17. q. 1. p Argu. c. cũ quod. de spõs. q In capit. mulier 32. quæst. 2. r Vbi sup. & alios.
s In dicto c. litteras. de voto. col. 2.
d In 4. lib. sent. d. 38. & S. Tho. 2. 2. q. 88. ar. 1. & 2. & alibi. & Anton. par. tit. 11. cap. 2. in prin. Archid. in c. qui bona. 17. q. 1. & Pan. & alij. in litteras. de voto. cõmuni opinione. & Secunda Palud. in 4. lib. dist. 38. 2. col. 3. communiter recepta.
f Vt alij gloss. singularis. in ca. mulier. 32. q. 2. quæ habet simile 20. quæst. 3. in summa.
g In cap. dudum. de conuers. coniug.
h Ludouicus Roman. sing. 404. & Iaso. in l. 1. Filius. C. de collatio. n. 3.
i Vt tenet est. Sayrus eo de iuram.

S. Thom. [a] Ex quo colligitur responsio ad quæstionem nuper nobis propositam, An vouerat qui dicit alteri, Ego promitto tibi, me cum illo, aut illo amplius non lusurum. respõderi enim debet, quod non. quia non est promissio facta Deo, & ita illi definitio voti supra posita non conuenit.

Dixi, *De aliquo bono*: ad significandum, quod promissio de re illicita, quæ vel veniale, vel mortale peccatum est, non est votum. [b] Dixi, *Maiori bono*: non quidem vt Richard. Maior, & aliquod alij, [c] dicunt, quia votũ necessario fieri debeat de his, quæ sunt de consilio, non autem de præcepto: satis enim est, vt sit maius bonum, siue sit de consilio, siue de præcepto, secundum eundem S. Thom. [d] Quamobrem qui vouit non fornicari, neq; adulterari, & non furari, per huiusmodi votum ita obligatur, vt si fregerit illud, non solum censeatur transgredi præceptum de non fornicando, vel non adulterando, aut non furando: sed etiam præceptum hoc de adimplendo voto, & subinde non sufficeret tali transgressori culpam sine huiusmodi circumstantia confiteri, vt bene adnotauit S. Anton. [e] & melius Caiet. [f] licet oppositum, sed male tenet Ioan. Tabien. [g]

Dixi etiam, *De bono maiori*: ad significandum, quod votum faciendi vel omittendi aliquid facere, cuius contrarium secundum se melius est, nihil valet, cuiusmodi esset votum non ingrediendi religionem, non mutuandi pecuniam, & alia huiusmodi, secundum S. Anton. [h]

Dixi, *A superiori non irritata*: quoniam vota filiorum familias, religiosorum, & aliorum, qui alterius potestati subduntur, legitime à suis parentibus, prælatis, aliisque superioribus irritata non obligant. [i]

26 Secundo præsupponimus, quod ex hac definitione infertur primo, omne votum ad sui obseruantiam obligare sub pœna peccati mortalis, Eccl. 5. [k]

Secundo infertur, solum propositum faciendi aliquid boni, absque promissione & animo se ipsum obligandi, non obligare cõmuniter sub reatu mortalis culpæ, neque venialis: quia non obligat secundum S. Tho. receptum, [l] quem sequitur Archid. [m] & Panor. [n] quidquid videatur asserere glos. celebris. [o]

Tertio infertur, votum fieri posse absque verbis expressis. [p]

Quarto, quod deliberatio, quæ satis est ad obligandum nos diabolo per peccatum mortiferum, eadem sufficit ad obligandum nos Deo per votum ad vitam æternam conducens, vt supra dictum est per gloss. sing. [q] quæ id ante Palud. & Caiet. [r] dixit.

Quinto infertur, quod huiusmodi deliberatio in momento temporis fieri potest: & satis est quod actu vel virtute fiat. Quapropter illud Panor. [s] quod deliberatio, & propositũ debẽt promissionẽ præcedere, intelligendũ est, de præcedentia vt philosophi aiunt, naturæ, seu causæ, & non tẽporis, id est, quod non est opus, vt per aliquod spaciũ tẽporis deliberatio præcedat votũ, sed vt ad merendũ, vel peccandũ mortaliter sufficit facta in eodem momento tẽporis, in quo bonum opus aut peccatum admittitur. sic etiã, vt votum sit validum satis est, vt in eodem momento temporis fiat deliberatio, quo fit votum ipsum. nam quamuis vtrumque simul in eodem tempore efficiatur: semper tamen deliberatio præcedit votum natura, quemadmodum substantia solis præcedit suam lucem, & ignis calorem suum. Est tamen valde magna differentia inter votum, quod magna præcedente deliberatione fit, & illud quod subitaneo, & repentino motu, vel passione aliqua intercedente, cuiusmodi sunt illa quæ passim à quibusdam, & ex quacunque leui cupiditate fiunt: quoniam huiusmodi vota facile dispensantur, commutantur, vel redimuntur, [a] alia vero non sic. quod etiam Caietan. [b] probat.

Sexto infertur, quod solum propositum ingrediendi religionem sine promissione tacita vel expressa, etiam si induat quis habitum religionis, non efficit votum: quia aliud est vouere, & aliud proponere vouere, [c] quamuis Palud. [d] & Anton. [e] & aliquot alij, [f] oppositum tueantur. quoniam in casu illius capitis fuerat promissio, saltem implicita, aut virtualis, vt declarat optime Panor. [g] & Caietan. [h] & alij etiam alibi.

27 Septimo infertur, quod qui Deo aliquid promittit, quamuis sine animo adimplendi promittat, re vera vouet, & tenetur adimplere: secus autem esset, si verbotenus absque animo se obligandi promitteret, vt eleganter prædictus Cardinalis, [i] confirmat, vbi subdit quod quemadmodum Ecclesia, ei qui vouit, si postea dicat non habuisse intentionem seipsum obligandi, non credit: sic etiam perperam agunt religiosorum prælati, qui sine aliis coniecturis, suis subditis iurantibus se non habuisse intentionem profitendi, cum professi sunt, facile credunt.

28 Octauo infertur, quod non est votum promissio, quæ de rebus necessario euenturis fit, quale est votum de moriendo, [k] neque etiam votum de re, quæ in se sit culpa lethalis, aut venialis: quoniam illud non est bonum, & multo minus erit maius bonum. Immo promissio facta de faciendo aliquid, quod est peccatum mortale, est mortalis: & promissio de faciendo veniale, est venialis, vt supra, [l] dictum est de iuramento.

Nono infertur, quod promissio de re indifferenti, quatenus in differens est, non est votum: quoniã res indifferens non est quid bonum secundum se, nisi aliqua circumstantia apponatur, quæ rem alioqui indifferentem bonam efficiat. exempli causa, Votum de non nendo, vel non filando die sabbathi, etiam in honorem beatissimæ Virginis matres, vel votum eundi in ciuitatem Genuensem, vel non adeundi talem domum, absolute & simpliciter emissum, non est dicendum votum: quoniam nihil horum secundum se est malum, aut bonum. Neque enim in die sabbathi nere vel filare ex natura sua deputari potest inter obsequia beatæ Virginis. Licet votum de non nendo die sabbathi, vt aliquoties Virginis Rosarium recitetur, vel de ciuitate Genuensi adeunda ob videndam adorandámque Christi imaginem, quam Veronicam appellant, vel non ingrediendo talem domum, ne quam personam impudicam inspectet, quæ se ad libidinem vel, ad ludos illicitos prouocaret, sint valida. quoniam per has circumstantias, quæ alioquin erant indifferentia, fiunt bona. [m] Quamobrem circumstantiis istis deficientibus, voti vinculum cessaret, vt Caiet. [n] singulariter definiuit.

29 Decimo infertur, quod vota de non faciendo aliqua, quæ Redemptor noster consulit: vt vouere non seruare castitatem, paupertatem, & alia huiusmodi, quamuis licite valeant obseruari, minime

a In dicta q. 88. ar. 1. ad 3.
b Capit. si aliquid & c. in malis. 22. q. 4. c. In 4. lib. sen. dist. 38.
c 2. par. tit. 10. c. 5. 6. f In dicta q. 88. ar. 1. g Verb. votum. 1. 5. 2.
h In dicto c. 2. 5. 2.
i Cap. puella. & c. fi. 20. q. 2. secundum 5. Tho. in d. q. 88. ar. 9. & omnes alios.
k Et cap. licet emagnæ. & voto. S. Tho. 2. 2. q. 88. ar. 2. & ẽs. f dicta dist. 38. lib. 4. l. 2. q. 88. ar. 1.
m In cap. qui bona. 17. q. 1. n In c. litteras. de voto. o d. c. qui bona. 17. q. 1. p Argu. c. cũ quod. de spõs. q In capit. mulier 32. quæst. 2. r Vbi sup. & alios.
s In dicto c. litteras. de voto. col. 2.
a Cap. 1. de voto.
b Vbi sup. art. 1.
c Iuxta glossam l. in vẽdentis. C. de contrah. emptio. & iuxta cap. ex parte. de spõs. d In dicta q. 2. art. 1. e In dicto art. 5. f. Per cap. cõsulti. de regul. g. In dicto cap. litteraturam. h In dicta q. 88. ar. 1. i In dicto art. 1.
I Num. 15.
k Arg. l. 1. ff. de condit. & demonst.
m Arg. c. parat. 33. q. 1. c. disciplina. & cap. & qui emendat. 45. dist. n In dicta q. 88. ar. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tamen obligant,[a] quin potius ita vouens peccat, licet vt plurimum non grauius, quam veniáliter, quod facilè diffuse idem Caietanus,[b] confirmat, præterquam si huiusmodi vota fierent gratia displiciendi talium consiliorum diuino auctori, vel animo non adimplendi talia consilia, quamuis occurreret casus, in quo vim præcepti obtineret.

30 Vndecimo infertur, quod votum maioris boni ob malum finem emissum non obligat, siue finis ille malus sit finis illius boni, quod vouetur, quale est votum faciendi eleemosynam ob inanem gloriam aucupandam, vel ob aliquam voluptatem illicitam: siue sit finis ipsiusmet voti, quale est votum, quo dux ad bellum iniustum proficiscens, promittit se alicui operi pio mille ducatos oblaturum, vt victoriam, licet iniquam, consequatur, ea intentione vt illud votum sit medium ad talem victoriam assequendam, vel in gratiarum actionem victoriæ iniquæ. quoniam omne opus cuius finis est malus, ipsum quoque malum est.[c] Et consequenter quamuis id quod vouetur, bonum sit: votum tamen de illo propter malum finem malũ est: & ita non est cõueniens materia voti.

31 Dixi, *Iniquæ* quoniam si quis voueret aliquod bonum in gratiarum actionem euentus victoriæ absolute sine iniquitate & iniustitia consideratæ, quatenus est quoddam donum Dei, valeret votum: sicut valet votum de faciendo aliquid pium in gratiarum actionem pro filio, quem dederit Deus ex concubina, attenta illa datione filij absolute sine iniustitia fornicationis, tanquam quodam Dei dono, vt mox dicetur. At vero, si neque finis boni quod vouet, neq; eiusdem voti esset malus, licet causa quæ impellit ad vouendum, mala esset, non ideo votum desineret esse bonum.

32 Exemplum de eo, qui aliquam religionem professurus est, non collimando, neque dirigendo suam professionem, & sua vota in finem luxuriandi, licet ad id impellatur spe ibi reperiendi occasionem luxuriandi. Idem est omnino dicendum de eo, qui aliquid vouet anteaquam in duellum siue singulare certamen descendat, hac intentione, vt à morte, vel vulnere liber à certamine egrediatur. Idem quoque de eo, qui vouet aliquid, si Deus illi concedat filium generare ex muliere, quæ sua non est. Etenim quamuis velle vincere, vulnerare, occidere in duello iniusto malum sit: velle tamen sine vulnere sanum & incolumen, euadere, non est tale. Et quamuis rem habere cum illa, quæ non est propria vxor, scelus sit, suscipere tamen filium ex illa dono Dei, non est tale. Idem dicendum de illo, qui huiusmodi votum fecerit, Si à Deo illa, aut illa temporalia bona per fas, aut nefas consequar, illud aut illud opus bonum faciam: quoniam huiusmodi votum non adhibetur tanquam medium ad peccatum, neque vt gratiarum actio pro peccato, sed vt gratiarum actio pro re in se bona, & dono Dei data, & à fortiori validius erit votum, quod fit in vltionem proprij peccati. verbi gratia, Aliquis vouet illam aut illam pœnitentiam vel pœnam subire, vel petere Hierosolymam, vel summam aliquam pecuniæ erogare piis operibus, si tale, vel tale scelus admiserit, vt subtiliter & late post alios Card. Caiet.[d] confirmat.

Duodecimo infertur, quod abrenunciatio illa malarum, quæ fit in baptismo, non est proprie votum, vt dixit Palud.[e] & neruose probat Caiet.[f] quamuis Magister, & alij multi oppositum docuerint. quorũ opinio vera est intellecta de voto improprio.

Decimotertio infertur, quod duplex est voti genus. Alterum sollenne. Alterum simplex. Votum sollenne est, *quod professione tacita, vel expressa religionis approbatæ, vel ex sacrorum ordinum susceptione celebratur.*[a] Simplex autem est, *quodcunque aliud, siue occultum, siue publicum fuerit*, vt ait Palud. cõmuniter receptus.[b] Et quamuis mortale peccatum admittat, qui violauerit votum simplex, & nonnunquam etiam scandalum præseferat: maius tamen crimen est, grauiusque scandalum communiter sequitur ex voti sollennis transgressione.[c]

Tertio præsupponimus, votum maiorem vim obligandi habere, quam iuramentum,[d] quamuis Ioan. Maior,[e] oppositum tueatur. Cuius quidem opinio vera est, quando vtrumque principaliter fit in honorem Dei, vel vtrumque principaliter in vtilitatem proximi. Opinio autem S. Tho. procedit cum votum principaliter fit in honorem Dei: iuramentum autem principaliter fit in vtilitatem proximi, vt communiter fieri solet, quod nos,[f] vtramque opinionem conciliantes, desinimus. & postea Michael à Medina,[g] egregie probat, quod obligatio iuramenti est firmior, quam voti, licet hæc sanctior sit illa, cum per illam promittamus proximo, & per hanc Deo.

Quarto præsupponimus, bonum opus factum ex voto plus meriti habere, quam aliud non ex vi voti factum, secundum doctrinam S. Thom.[h] & Richardum & alios omnes,[i] & glos. singularem,[k] qui quidem omnes sequentes B. Anselmum in lib. de similit. asseuerant, eum qui aliquod bonum facit ex vi voti, similem esse illi, qui arborem cum fructu suo donat: eum vero qui facit opus sine voto, offerenti fructum sine arbore: quamuis opus consilij plus meriti habeat, cæteris paribus, quam opus præcepti,[l] iuxta communem opinionem, quam declarat præcitatus Medina.[m]

33 Quinto præsupponimus, confessarium teneri admonere pœnitentem, qui non adimpleuit votum tempore, quo debebat, non liberari ab obligatione postea adimplendi illud propter pœnitentiam, quam iniungit, eo quod votum non adimpleuit tempore debito, nisi aliqua impossibilitas iuris, vel facti superuenerit, vel eiusmodi erat, quod debito tempore transeunte, eiusdem obligatio transibat, iuxta mentem omnium, quam explicat Caiet.[n]

Modi vsitatiores, quibus peccatur male vouendo, vel male votum implendo.

34 *Vouens rem mortalem, vel venialem vt peccat.*
34 *Vouens item id quod est præceptum, vel contra consilium. & nu. 35. & 36.*
37 *Vouens stulta vota, vt non pectendi se, non lauandi.*
38 *Vouens illud, quod sciebat se non posse præstare.*
39 *Votum, vel partem eius qui recte frangit ob causam. & 40.*
41 *Vouens quis tenetur statim implere, vel ad certum tempus, &c.*
42 *Vouens sub conditione, & satagens ne adimpleatur illa.*
43 *Vouens si perpetrauerit illud, aut illud crimen.*

a Cap. fi. 5. fi. 22. q. 4. & Palud. ex cõi in 4. libr. sent. dist. 38. q. 2. col. 4. [illegible]

c Capit. cũ multi. 23. q. 5. in cuius Cõmentario latius hoc dixim⁹, & c. non est parandi. 1. quæst. 1.

d In dicta q. 88. ar. 1. & in 4. dist. 38. q. 2.

e In dicta q. 88. ar. 2.

a Cap. 1. de voti. & voti. red. lib. 6. b In dicto 4. lib. dist. 38. q. 2. & Panormitan. Cõsil. 1.

c Arg. cap. homicid. & cap. præcipimur. 17. q. 1. d Sotus & S. Tho. 2. 2. q. 88. ar. 8. & in 4. dist. 38.

f In cap. quidam. de iureiur. & lib. 6. & 22. dist. & communiter docent.

g In 4. dist. 38. q. 2. Ope. [illegible] c. 6. Quæstio cap. 3. & in 4. sent. dist. 38. & in 1. de reg. & vouent. & Capis. in officio. de testamentis. In Cõsilio 8 quæst. 4.

n In addit. de materia voti.

b Per supradicta c. 5. n. 3. & 4. & in verb. voti. 5. 2. & in 4. libr. sent. d. 39. q. 2.

Cap. XII. 75

43 *Vouens ob malũ finem, vel ob bonũ, qui nascitur ex malo.*
43 *Vouens virginitatem, & eam postquam violauit, non obseruat.*
43 *Vouens se vxorem ducturum, & postea non ducit.*
44 *Votum religionis impediens, vel ab illa abstrahens ad quid tenetur. nu. 54.*
46 *Votũ religionis suadẽs, vel ingressum ordinis dissolui, &c.*
46 *Vouens religionẽ, & quia non recipitur vt ipse vult, &c.*
46 *Vouentem religionem an statim ligent onera eius.*
47 *Vouens ingredi & profiteri, & postea exit.*
48 *Vouens religionem strictiorem, & intrat laxiorem, &c.*
49 *Religionis de ingressu an consulendum.*
50 *Religionem relaxatam ingrediens, vel in eam filios intrudens. nu. 51.*
52 *Vouens præ timore mortis spiritualis, aut corporalis, vel alterius mali, &c.*
53 *Vouens rem dignã voto, quæ tamen maius bonũ excludit.*
53 *Vouens non bibere vinum, & crebro id violat. vel facere aliquid in tempore certo, quo transacto illud non adimplet. nu. 54.*
54 *Voti quem pœnitet, vel dubitando de voto an valeat, ipsum violat.*
55 *Votum qui nõ adimplet per aliũ, quod per ipsum non potest.*
56 *Vota defuncti qui non adimplet, adiunctus exẽplis. & 57.*
57 *Dispensat super voto per falsam aut iniustam causam.*
58 *Vouere qui pertinaciter tenet esse malum.*
59 *Votum cõiugum de abstinendo, & pactũ an paria. & 60.*
60 *Votum mariti & vxoris sine licentia quod valet. & 61.*
62 *Votum de ingressu religionis generale an tollat refutatio vnius superioris.*

34 EX præmissis infertur, multos peccare contra hoc secundũ præceptum, quatenus præcipit non male vouendum, & bene votum recte adimplendum. Et primo peccat, qui vouet aliquod peccatum mortale, vt occidere, Odisse, seu odio habere, &c. per supradicta.[a]

a Nu. 28.

Dixi, *Mortale*: quoniam votum de re, quæ in se solum est peccatum veniale, non erit plusquam veniale, nisi vouens ea mente votum emitteret, etiam si esset peccatum mortale, nihilominus id se facturum voueret.

Secundo, qui vouet se facturum id, ad quod sub pœna mortalis culpæ tenetur, vt non fornicari, vel confiteri in Quadragesima, & non implet, & peccat non solum quia fornicatur, vel non confitetur, sed etiam quia transgreditur votum. quo fit, vt huiusmodi peccatum cum hac circumstantia confiteri teneatur,[b] quidquid dixerit Ioan. Tabien.[c] cuius opinio non habet locum etiam in illo, qui vouet in genere se non amplius peccaturum, quidquid Ioan. Maior,[d] insinuauerit.

35 Tertio peccat, qui id, ad quod solum de consilio tenebatur, vouet se non facturum, etiam si occurrerent casus, ad quos ex vi præcepti obligaretur, vt qui vouet non mutuare, aut non facere eleemosynam, etiam in casu extremæ necessitatis, non solum quia huiusmodi voluntas secundum se talis erat, verum etiam quia eam voto firmat. Idem dicendum est illo, qui vouet se non facturum id, quod est de consilio, eo animo, vt displiceat Deo tantum, quantum mortalia crimina ei displicere solent: secus tamen esset, si voueret Deo, vt displiceret ei eo gradu, quo venialia ipsi displicent, tunc enim non amplius quam venialiter delinqueret, quod ipsum leuius esset, quando quis votum emitteret non aduertens se in eo diuinæ bonitati rem ingratam admittere, vt Card. Caiet. egregie docet,[a] & tactum est supra.[b]

a 2. 2. q. 88. ar. 1. b Num. 3.

36 Quarto, qui vouet aliquid quod suapte quidem natura est cõtra consilium euangelicum, aut malum, vel non ita bonum sicut oppositum, vel indifferens, sed id facit cum aliqua circumstantia vel respectu, quo fit bonum & honestum, & postea non adimplet: vt si vouet ingredi aliquod monasterium quandiu in eo regularis obseruantia non viget: vel vouet non facere eleemosynam: vel non fideiubere, aut non mutuare aliquid illi vel illi extra tempus cuiusdam eximiæ aut extremæ necessitatis, ne aliquam exinde occasionem peccandi caperet. nam sicut multa sunt ex genere suo bona, quæ ratione circumstantiæ mala fiunt, sic etiã multa sunt ex genere suo mala, vel non adeo bona, sicut eorum opposita, vel indifferentia, quæ ratione alicuius circumstantiæ redduntur bona vel meliora, quam eorum opposita.[c]

c Arg. text. ius singul. 2. veneranbilibus. 6. potest. de sent. excõ. lib. 6. c. nequis. 22. q. 2. c. non mi. 23. q. 1. & c. cum minister. 23. q. 5.

37 Quinto, qui emittit aliqua vota stulta, vel temeraria: qualia sunt non pectere capillos in die sabbathi, non filare, non lauare caput, non edere animalium capita in honorem B. Ioãnis Baptistæ, non immittere ossa in ignem in honorem S. Laurẽtij, & alia huiusmodi, quæ neque ad honorem Dei aut suam, proximive vtilitatem videntur spectare, & ea absque vlla dispensatione & licentia sui confessarij transgreditur, secundum Silues.[d] Quod verum est intelligendo de illo vouente, qui credit eiusmodi vota valere, vel dubitat de eorum valore, & ante depositionem conscientiæ erroneæ illa transgreditur, non autem de eo, qui scit, vel credit ea non valere, quamuis possent licite obseruari, vt Gratianus,[e] docuit. quoniam propria vouentis auctoritate possunt dissolui: quippe quæ secundum S. Thom.[f] ridicula sunt, & magnam superstitionis speciem præseferunt,[g] quòd ipsum fere dici potest de illo, qui vouet se nudum peregrinaturum: quoniam id inhonestum est, & posset valetudini corporis maxime officere, præsertim in hyeme: quamuis S. Antonino,[h] videatur huiusmodi votum in aliud fore commutandum.

d Verb. votum. 2. q. 3.

e In c. fin. 22. q. 4.

f 2. 2. q. 88. ar. 2.

g Secundũ Raymundum, in sũma huius tituli, & Alberũ in 4. d. 38. h 2. part. tit. 11. c. 1. §. 3.

38 Sexto peccat, qui vouet aliquid sciens, & animaduertens, se non posse illud adimplere.[i] Dixi, *Animaduertens.* quia secus esset si non aduerteret illã impotentiam. *Nam ream linguam non facit, nisi rea mens.*[k]

i Ang. ver. votum. 2. §. 9.

k Cap. homines. 22. q. 2.

Septimo, qui vouet se animo obligandi, & non adimplendi, secundum Caiet.[l] & recte quidem: quia habet animum non soluendi Deo, quod ei debet.

l 2. 2. q. 88. art. 1.

Dixi, *Animo se obligandi*: quia qui vouet animo non se obligandi, non tenetur voto in foro conscientiæ. nam id non est vere votum,[m] ita quod ille teneatur voto, qui vouet animo se obligandi, & adimplendi, vel saltem animo obligandi: non autem qui vouet sine animo saltem se obligandi per prædicta,[n] & quia actus agentium non operantur vltra intentiones eorum. Quare apte responsum fuit nuper, bis peccasse illum non implendo suum votum factum animo vouendi, & non implendi, primo vouendo, secundo non implendo.

m Per supradicta nu. 26.

n Ibidem.

39 Octauo peccat, qui vouet votum licitum, ipsumque postea violat: peccat inquam, mortaliter toties, quoties ipsum violat,[o] secundum omnes: nisi id fecerit per obliuionem tolerabilem, vel ægritudinẽ, vel ob aliam iustam impotentiam: vt qui vouet

o Cap. licet. & cap. magnæ, de voto.

Universidad de Deusto
Biblioteca

templum aliquod, siue pauperũ xenodochium ædificare, vel certam eleemosynam facere, & postea fit inops, aut vouet ieiunare, & postea ægrotat.[a] Porro si postea redit ad pinguiorem fortunam, vel sanitati restituitur, totum, vel partem, quam possit, tenebitur adimplere: sicut illa, quæ vouet castitatem, & postea nupsit, cõsummauitque matrimonium, non tenetur ad plene perfectéq; castitatem seruandam: quoniam debitum coniugale viro suo tenetur persoluere, cum ille ab ipsa expostularit: tenetur tamen obseruare secundum partem sibi possibilem, scilicet ad non exigendum debitum. Quinimmo debet etiam voluntatem habere seruandi castitatem perfecte & integre, quando sibi fuerit licitum & possibile, puta marito vita iam defuncto.[b] Vnde infertur, quòd non liberatur quis à voti obligatione propter omnia illa, quæ voto iam emisso superueniunt, quæ si à principio accidèrent, ille qui vouit, à vouendo desisteret, vt inferius,[c] apertius dicemus.

40 Nono, qui vouet aliquid etiam minimum: puta dicere vnum tantum Psalterij versiculum, vel Aue Maria: postea vero non dicit. vel dare poculum aquę frigidæ amore Christi, & non dat, secũdum Caiet.[d] Cuius,[e] opinio licet alias placuerit, nũc tamen contraria, quam tenet Sotus,[f] magis placet, per ea quæ supra,[g] diximus.

41 Decimo peccat, qui vouet aliquid se statim facturum, vel intra certum tempus, siue votum esset tacitum siue expressum, quod tamen non statim, vel intra tempus præfinitum implet, secundum S. Thom. communiter receptum,[h] per textum Deut. cap. 23. Quod si certo nouit, se non vouisse animo statim adimplendi, neque tempori terminum præfinisse tacite vel expresse, intra quod votum adimplere teneretur, non peccat mortaliter non adimplendo, quandiu conscientia non remordet, se esse in mora circa eius implementum. Hoc enim est signum, quod non est transactum tempus, intra quod teneatur implere illud, iuxta mentem prædicti Cardinalis.[i] Et si culpa sua factum esset, vt iam non posset implere, iam peccauit, eo quod ad voti exequutionem se ipsum reddidit impotentem: vt quæ vouit virginitatem, si se corrumpi pateretur, non solum teneretur obseruare, quod supererat ad implendum, verumetiam dignam agere pœnitentiam: quia culpa sua effecta sit impotens ad integre virginitatem obseruandam.[k]

42 Vndecimo, qui facit votum adiecta tamen aliqua conditione, cuius implementum ipse impedit, & postea non implet votum, secundum Richard.[l] Vnde infert, non esse liberum ab obligatione voti, eum, qui vouit Deo aliquid cum conditione, Si Deus ipsum ab aliquo peccato præseruaret, postea vero non facit id quod fecisset, aut deliberabat facere ad se præseruandum ab illo peccato, quando promisit, si non promisisset, vel se in illud peccatum præcipitem dedit, ne ad implendum remaneret adstrictus: quamuis Angelus,[m] & alij non adeo bene sententiam Richardi referre videantur.

43 Duodecimo peccat mortaliter, qui vouet ingredi religionem, si fornicationem, vel adulterium, aliudve scelus admitteret hac intentione, vt huiusmodi peccata vitaret, vel gratia imponendi sibi aliquam pœnitentiam, vel absolute se obligat, si hoc vel illud sibi accideret: quod quidem postea etiam completa conditione non implet: quoniam huiusmodi vota cõditionalia sunt, & ideo cõditione adimpleta obligant,[n] quamuis si contentum in conditione poneretur pro fine, non valerent, vt dictum est,[o] nec facta sub cõditione obligarent ante adimpletam conditionem, nisi vouens ipse esset in causa, quo minus adimplerentur: vt mater, quæ vouet ieiunare, si filius recuperet sanitatem, non tenebitur ad ieiunium, si filius moriatur.[p]

Præsupposito igitur, quod vota huiusmodi conditionalia, etiam pœnalia, quibus quis vouet ingressum monasterij, vel peregrinationem in terram sanctam, vel Vrbem, &c. si illud, aut illud euenerit, aut illud peccatum admiserit, valeant, quæsitum est nuper, quis in eiusmodi dispenset? Ad quod Sotus respondet,[q] antequam peccetur, episcopum posse, & postea non nisi Papam. Sed nobis videtur discrimen esse inter casum, quo quis vouet ingredi religionem, vel peregrinari in terram sanctam vel Vrbem, &c. si tale, vel tale peccatum cõmiserit. & inter casum, quo quis vouet non admittere tale peccatum sub pœna eundi Hierosolymã, aut ingrediendi religionem, &c. quia in priori casu, solum est vnum votum conditionale religionis, in quo neque ante, neque post adimpletam conditionem episcopus dispensare potest,[r] in secundo vero duo vota sunt. Alterum absolutum tale peccatum non committendi: alterum conditionale & pœnale ingrediendi religionem, &c. si peccauerit, &c. quorum prius est principale, & posterius accessorium. & certum est in priori voto principali episcopum dispẽsare posse,[s] cum non sit votum perpetuæ castitatis, neque religionis, neque aliud ex quinque Papę reseruatis. & ita videtur antequã prius absolutum violetur, & per illius violationem posterius conditionale purificetur, episcopum in vtroque dispensare posse. tum quia accessoriũ sequitur principale,[t] tum quia, sublato priori principali per episcopi dispensationem, tollitur secundum conditionale, quum per violationem prioris, quod non est, non possit purificari.

Ex quibus infertur solutio quæstionis nuper propositæ, An valeat iuramentum, aut votum non ludendi, aut non ingrediendi talem domum, quæ illi occasionem peccandi præbet, sub pœna eundi genibus Hierosolymam, ore bufonem ferendo? Responderi enim debet, valere quidem quoad ipsam professionem: sed non quoad circumstantiam ferendi bufonem: quia id inhonestum est, & nullius erga Deum reuerentiæ. Neque quoad circumstantiam eundi genibus: quia est impossibile, saltem moraliter, quod sub votum non cadit.[u] Professio vero ipsa est honesta & possibilis: & ita merito quoad ipsam valet, licet non quoad circumstantias,[x] *quando sunt separabilia*, vt hæc.

Decimotertio peccat mortaliter, qui vouet aliquid propter malum finem, veluti ieiunare, vel eleemosynam facere, vt consequatur iniustã vindictam, vel voluptatem illicitam,[y] & dictũ est supra eodem.[z] Vbi tamen diximus, quod qui concubinam habens, promittit Deo aliqua pia, si dederit ipsi filium ex ea, non vouere propter malum finem: & ideo teneri ad implendum illud, adimpleta conditione, per rationem ibidem allatam.

Decimoquarto peccat mortaliter, qui vouet virginitatem animo perpetuo eam seruandi, & post votum semel, vel pluries violatũ proponit non continere.

[a] Ang. vvr. votum 3. q. 2.
[b] Caiet. in Summa, de materia voti.
[c] In c. 18. nu. 9.
[d] 2. 2. q. 89. art. 7
[e] Lib. 7. q. 2. art. 1. de iust. & iur.
[f] Nu. 10. de iuramento reiecit & paruæ.
[g] 2. 2. q. 88 art. 9. ad 3. & in 4. li. sent. dist. 38. quæst. 1. art. 1.
[h] 2. 2. q. 88. art. 2. & in summa de materia voti.
[i] Argel. in loco iure. ff. de reg. iur. & cap. cõmissa. de crim. lib. 6.
[k] in 4. lib. sent. dist. 38. artic. 3. q. 3.
[l] Verb vo. cũ. 5. 10.
[m] 2. 2. q. 88. art. 9. ad 3. & in 4. li. sent. dist. 38. quæst. 1. art. 1.
[n] Argen. 2. Ced. ter. ff. de verb. signific. & l. p. tr. de reiic. lib. 6.
[o] Supra nu. 30.
[p] Ang. vvr. voti. 3. q. 2.
[q] Lib. 7. q. 4. art. 3. de iust. & iure.
[r] Vt. dicitur infra nu. 50.
[s] Argu. c. nuptiæ. 32. q. 1.
[t] Cap. quæsitum. de reg. iur. lib. 6.
[u] Argu. l. Neque Proculus. ff. de verb. signific. & cap. facien. 22. q. 5.
[x] Arg. cap. vtile. Pro inutile. de vitiat. & reg. iur. lib. 6.
[y] Richar. in 4. dist. 38. q. 2. & Iacob. Cardinal. 2. quæst. 88. art. 2. Nu. 303. & seqq.
[z] Cap. 18. de reg. iur. 2. Cap. 14. num. 7.
[a] Secundũ S. Th. 2. 2. q. 88. art. 4. ad 2. cõtr. receptũ in 4. libr. sen. dist. 38. b l. non obs. ff. si cert. pet. cap. ad audientiã. de decim. c. Rosel. verb. impedimentũ. 4. c. 12.
[b] Supra nu. 30.
[c] Ang. vvr. voti. 3. q. 2.
[d] Argu. c. nuptiæ. 32. q. 1.
[e] 2. 2. q. 88. art. 1.
[f] Secundũ Paluel. in 4. dist. 15. q. 2. art. 2. & S. Anton. 2. par. tit. 2. c. 1. 2 1. Angel. Silu. Tabien & cõmunẽ, ver. restitutio. g Iuxta mẽte prædictorum. h in 4. dist. 15. q. 3. in resp. ad 4. quæst. i Vbi sup. k dist. 4. de restit. q. 3. l 2. 2. q. 62. art. 2.
[g] Cap. scelerosũ. de reg. iur. lib. 6. & cõ principia. ff. de reg. iur.
[h] Argum. l. Neque Proculus. ff. de verb. signific. & cap. facien. 22. q. 5. i Arg. cap. vtile. Pro inutile. de vitiat. & reg. iur. lib. 6. k Richar. in 4. dist. 38. q. 2. & Iacob. Cardinal. 2. quæst. 88. art. 2. l Nu. 303. & seqq.
[m] In 4. dist. 15. q. 2. 7. n Libr. 4. q. 6. art. 3. de iust. & iure.
[n] Cap. 18. de reg. iur. lib. 6.
[o] Conc. Trid. cuius tenor refertur infra, p in quibus iustis causis sunt, quod volẽs ingredi est coniugatus, & sine consensu coniugis vult id facere: vel quia credit ipsum nullatenus religioni conuenire, ipsique fore vtilẽ, vel propter suum spirituale commodum, quod ex ipsius ingressuri consiliis percipit sibi ad honeste viuendum conducens. præsertim ea de causa, quod in monasterio, in quod ingredi destinat, male contra disciplinam regularem viuitur. nam inducere ad talem religionem & eandem ingredi, & in ea recipi peccatum est: siue sit virorum, siue feminarum, non obstante, quod ab Ecclesia toleretur, secundum opinionem communem, quam recte explicat Caiet.
[p] 2. 2. quæst. 189. artic. 9.
[q] Præcinta. 2. 2. q. 189. art. 9.
[r] Præcinta. 2. 2. q. 189. art. 9.

nere.[a] Secus autem esset, si eo animo eam voueret, vt ad eam semel amissam seruandã non teneretur: quia actus agentium non operantur vltra fines eorum.[b] Porro, qui vouet non ducere vxorem, non censetur vouere continentiam, & ideo fornicando non peccaret plus, quam si illud non vouisset,[c] licet qui vouet continentiam, ducendo postea vxorem peccet mortaliter secundum omnes. Verum est item, quod votum absolute ducendi vxorem non valet: siquidem vxorem ducere est à statu perfectiori ad minus perfectum descendere, scilicet à statu continentium, ad statum coniugatorum.[d]

Dixi, *Absolutè*: quoniã si vouerет ea de causa, quod se imbecillem, & vix sufficientem ad resistendũ peccato fornicationis agnosceret: & quod nisi vxorem duceret carni succumberet, obligaretur, vt recte adnotauit Caiet.[e] quoniam illa circumstantia de adhibendo remedio propriæ carnis imbecillitati facit, vt quod alioquin erat minus bonũ, efficiatur maius bonum. Per quod ante tres annos respondimus teneri ad ducendum vxorem quendam, qui vouit vxorem ducere, dum periculum mortis nauigando incurrisset, vt vitio carnis, quo maxime laborabat, commodius resisteret.

44 Decimoquinto peccat mortaliter, qui aliquem retrahit à proposito religionis, quod volebat exequi oblata iam opportunitate, & aliis circumstantiis ad id necessarijs.[f] Grauius tamen peccaret, si post ingressum religionis, in qua animo stabili, perseuerabat, egressũ ei persuasit: grauissime vero, si post professionem, sine iusta dispensatione fecit eum apostatare.[g] Quinimmo in tertio casu tenetur eundem ipsum restituere religioni, si potest, vel si non potest alium similem, vel se ipsum religioni tradere, secundum Scotum,[h] quod etiã in præcedentibus casibus esse faciendum tradunt B. Anton.[i] & Adrian.[k] nobis tamen post Caiet. videtur sufficere in illis casibus suadere alteri æque bono, vt ingrediatur religionem, etiam si hoc illi omnino non persuadeat, quod etiam idem Scotus vbi supra videtur sentire, & ex vtroque Tho.[l] potest facile deduci. Quinimmo credimus in nullo casu teneri se ipsum religioni tradere, quod Ioan. Maior,[m] non exiguis argumentis persuasus, & horum contraria dissoluens tenet, & Sotus.[n] Illud vero cum opinione communi persuasum habemus, illum qui retrahit alium ab ingrediendi, vel profitendi religionem proposito aliqua bona intentione, iustísque de causis non peccare, neque incidere in canonem.[o] Conc. Trid. cuius tenor refertur infra, [p] in quibus iustis causis sunt, quod volẽs ingredi est coniugatus, & sine consensu coniugis vult id facere: vel quia credit ipsum nullatenus religioni conuenire, ipsique fore vtilẽ, vel propter suum spirituale commodum, quod ex ipsius ingressuri consiliis percipit sibi ad honeste viuendum conducens. præsertim ea de causa, quod in monasterio, in quod ingredi destinat, male contra disciplinam regularem viuitur. nam inducere ad talem religionem & eandem ingredi, & in ea recipi peccatum est: siue sit virorum, siue feminarum, non obstante, quod ab Ecclesia toleretur, secundum opinionem communem, quam recte explicat Caiet.[q]

45 Præterea in ea fumus sententia, quod etiam si laude dignum sit, aliquem ad religionem inducere, secundum S. Tho.[r] non esse tamen valde laudandum illum, qui persuadet alteri vouere religionis ingressum: quoniam, vt recte tetigit Caiet.[a] & idem experientia ipsa nos docet, minus alacri animo perferunt onera religionis, minúsq; perseuerant, qui votis ipsis quasi coacti ingrediuntur, quã qui libera, spontaneáque voluntate id faciunt, etiam si vtrumque ex genere suo rectum & licitum sit, secundum S. Tho.[b] Præterea hoc etiam addimus, quod sicut qui inducit alium ad religionem, vbi perfecte regula obseruatur, laudabiliter facit,[c] sic è contrario qui alteri suadet ingredi religionem adeo laxatam, qualem modo dicemus, & vbi regula perperam obseruatur, peccat. Adiicimus etiã, eum, qui vouet ingredi religionem, non satisfacere ingrediendo, vbi regula non seruatur, & vbi cum dissolutione viuitur: & si quando vouet, non intendit ingredi aliam religionem præter illam, & nulla sit spes breui post modum tempore illam suæ pristinæ sinceritati restitutum iri, non tenebitur ingredi illam, neque aliam: quoniam eius votum quodammodo ratione euentus iam factum est illicitum, vt subtiliter adnotauit Ioannes Maior.[d] Quod idem dicimus de illo, qui monasterium reformatum, vbi recipiatur, non inuenit: quãuis inueniat aliquod, quod vocatur reformatum, sed re vera constat non esse tale: quoniam ibi vnusquisque pro sua voluntate vitam agit, & fere omnes putantur esse malæ conscientiæ. at vero contrarium esset dicendum de illo, qui inueniret monasterium, quod non diceretur reformatum, nihilominus tamen re vera in timore Domini, & votorum essentialium obseruantia, & sub regimine obedientiaque sui prælati ibi communiter viuitur, etiam si non adeo stricte sicut regularis disciplina exigit quoad ea, quæ accidentaria sunt, ibidem viueretur.[e]

Decimosexto peccat, qui vouet religionem in genere & absolute, neque saltem animo suo votum restringit ad hanc, vel illam religionem, hoc vel illud monasterium: & quia eum nolunt recipere, vbi ipse vellet, non vult intrare aliam, quæ ipsum reciperet.[f]

Dixi, *Non restringit*: quia si restringeret, saltem animo, ad certam aliquam religionem, vel certum monasterium, & ibi nollent ipsum recipere, non teneretur aliam ingredi, etiã si eum ibi libenter reciperent. quia limitata causa limitatum producit effectum,[g] quamuis præfatus Sotus,[h] absque sufficienti fundamento dicat, debere eum prius curare ingressum in illam, & si eum illa non receperit, teneri intrare aliã. quod tamen nullo iure, nullãque efficaci ratione probatur, & ita non est tenendum,[i] sicut statim infra,[k] dicemus.

47 Decimoseptimo peccat, qui vouet ingredi certum aliquod monasterium, vel certam religionem intentione se ipsum obligandi ad obseruandã continentiam, etiã si non admittatur neque ad habitum, neque ad professionem, & non vult eam, dum vixerit, seruare, eo quod non fuit admissus.

Dixi, *Vouet intentione se ipsum obligandi, &c.* quoniam si ea caruit intentione, sed absolutè vouet tale monasterium, vel religionem intrare, quin etiam (quod amplius est) perseuerare, vel professionem emittere, adnihil eorum erit obligatus, & poterit vxorem ducere, si non admittatur. Immo etiam si fuerit admissus ad habitum, si postea contraxerit matrimonium, licet peccet contrahendo, non tamen obligatur ad

[a] Vbi sup. art. 2.
[b] 2. 2. quæ. 189. art. 2.
[c] Iuxta eũdẽ S. Tho. vbi supra art. 9.
[d] In 4. lib. sent. dist. 38 q. 2.
[e] Caiet. 2. 2. q. 189. art. 3.
[f] Arg. cap. non est. & c. magnæ. de voto.
[g] Lo6 omnis. ff. si cert. pet. cap. super literis. de restript. [h] Lib. 8. ff. iustit. & iur. q. 2. art. 1. [i] Cap. consuluisti. 2. q. 4. 5. cõsiderem*, auth. de sanct. & semiss. collat. 1. [k] Nu. 48.

Universidad de Deusto
Biblioteca

continentiam obseruandam, & quandiu matrimonij vinculum durat, poterit coniugale debitū postulare. nam quemadmodū, qui promisit Deo intra annum sacros ordines suscipere, si eo tempore non suscipiat, peccati quidem reus erit, sed non erit adstrictus ad diuinum officium recitandum, ad quod ordo sacer, si ipsum suscepisset, obligabat, iuxta late tradita per nos cap. quando, [a] neque si in peccatum fornicationis prolabatur facit contra votum vel continentiā, quam ordo sacer sibi habet annexam: sic etiam qui vouet ingredi religionē, & in ea permanere, si postea duxit vxorem, tenebitur quidem ratione peccati non exiguam agere pœnitentiam, & etiam retinere voluntatem adimplendi votum, si aliquando potuerit: at quandiu matrimonij vinculum durat, non tenebitur ad continentiam obseruandam, vt copiosè & subtiliter Card. Caiet. [b] comprobat. Cæterum ei Sotus, [c] contradicit circa differentiam, quam assignat inter illum, qui voto simplici se obligauit ad religionem, & inter eum, qui vouet ingredi, & profiteri. Sed nobis opinio prædicti Cardin. magis arridet. Primo quia, sicut longe distant inter se votum de ingrediendo religionem ad eam probandam, & de ingrediendo eam ad eam profitendam, eamque perpetuo retinendam, [d] sic etiam votum obligandi se ad vnum ex his duobus erit valde diuersum à voto, quo se quis obstringit ad alterum.

Secundo, quia nullus iurisperitus (meo quidem iudicio) inuenietur, qui non iudicaret, dispensationem illam esse subreptitiam, quam qui vouit ingredi simul & profiteri impetraret, exprimendo tantum, quod vouit ingredi, & tacendo, quod vouit etiam profiteri. [e]

Tertio, quod qui vouet tantum ingredi religionem, eamque ingreditur, & post ingressum vouet profiteri, multo amplius obligabitur ad professionem faciendam, quam alter, qui postquam ingreditur non emisit votum de profitendo in ea. [f]

Quarto, quod ius commune non adeo obligat ad perseuerandum eum, qui vouet ingredi ad probandum, sicut obligat votum, quod quis facit perseuerandi & profitendi, siue id ante ingressum, siue post faciat. quoniam iuri communi satisfacit ingrediēdo bona fide & sine dolo, vt probet, virēsque suas experiatur: quamuis si talis vitæ ratio displiceat, poterit, si libeat, exire. [g] At vero si emisit votum profitendi, nihil tale efficere licebit, nisi iusta causa in id eum iuuet. [h] Quocirca mihi persuasum habeo, eum qui prius horum votorum emiserit, posse intra annum probationis religionem, quam elegit, relinquere eo solo, quod modus ille viuendi displiceat: non autem ille, qui posterius emisit, nisi post dispensationem impetratam ex causa, quę viro prudenti videatur iusta, [i] qui autem vouit fieri religiosus nihilo alio expresso solum ingressum videtur vouere, secundum vtrumque Tho. [k]

48 Decimooctauo peccat, qui vouet strictiorem ingredi religionem, & postea ingreditur laxiorem, [l] sed iam non tenebitur illam strictiorē intrare, si professionem emisit in ea, vbi laxius viuitur, [m] alias vero sic. [n] Adiicimus etiam eum, qui vouet religionem, si nulla eum velit admittere, posse in seculo remanere & vxorem ducere, secundū Angel. [o] & Card. Caiet. [p] quamuis Innoc. inj. [q] oppositum sentire videatur.

A At vero qui vouet aliquam intrare religionem, sine expressa tamen vel tacita limitatione huius aut illius monasterij, si in finitimis & propinquis cœnobiis non admittatur, tenebitur ad remotiora, externáque proficisci, vbi sit aliqua spes, quod eum recipient. at vero si saltem tacite secum intellexit de monasteriis tantum suæ regionis, aut regni, vel linguæ, si in his non inueniat receptores, non tenebitur ad alia monasteria tentanda. quod etiam placuit prædicto Cardinali. [a]

B 49 Dicimus tamen, quod quamuis S. Tho. [b] affirmet, non esse opus nimio consilio, longáque deliberatione ad statuendum propositum ingrediendi religionem propter rationes & auctoritates, quas ibidem adducit, & propter alias, quas nos etiam, [c] scripsimus: nihilominus tamen hoc esse intelligendum de illo, cui specialia non obstant impedimenta, puta morbus, debita, cæteráque huiusmodi: sicut in eodem loco exprimit, & de illo, qui adeo bene sit ad ingressum religionis dispositus, ita vt in Deo totam suam collocarit fiduciam, quod eius auxilio quodcunque onus religionis valebit sustinere secundum prædictum Cardinalem, qui ait hoc adeo esse necessarium, quod qui huiusmodi fiduciam non habet, eam debet procurare multa oratione, sacra confessione, sacræ Eucharistiæ assidua perceptione, & sacrę scripturæ lectione. neque prius ingrediatur, quam saltem speret huiusmodi voluntatem fiduciámque post ingressum sibi à Deo præstitum iri. quæ quidem cōclusio singularis & quottidiana est. Gerson vero, [d] & Ioan. Maior, [e] aliquid amplius videntur exigere: quibus omnibus adde, quæ hac de re diximus, [f] & quod S. Thom. [g] concludit, quod vouens ingredi religionem non tenetur ad perpetuo perseuerandum in ea, nisi specialiter id intenderit: cui addit singularitet Caietan. quod vouens ingredi, & fieri religiosus sunt paria, si expresse non intendatur fieri religiosus irreuocabiliter, & in esse perfecto.

50 Decimonono, qui ingreditur & profitetur religionem aliquam, & quia ibi regularis obseruantia nequaquam viget, non obseruat illa religionis præcepta, quæ sub reatu culpæ mortalis obligant: neque excusabitur, eo quod non intendat obligare se ad viuendum arctius, quam in tali monasterio viuitur eadem ratione, qua non excusatur à continentia obseruanda, qui sacros ordines suscepit absq; intentione obligandi se ad eam seruandam. quocirca qui huiusmodi religionem, vel monasterium ingreditur, & profitetur, si tunc non omnia, quæ ibi sub reatu mortalis delicti obligant, præmeditatur, vel si ea præmeditatus non intendit se ad illa obligare, tenetur huiusmodi intentionem mutare in illam, qua intendat tala religionis præcepta in posterum obseruare, vel eam noue profiteri, vt recte adnotauit prædictus Maior, [h] quod quidem verum est quoad essentialia vota, non autem quoad alias accidētarias obseruationes, quæ sunt iam sublatæ, vel mitigatæ apostolicis priuilegiis veris, vel tempore immemoriali præscriptis: vel ex licentia tacita vel expressa proprij prælati ad hoc facultatem habentis: vel ex consuetudine, quæ licet non sit immemorialis, est tamen adeo rationabilis, & tot annorum, adeoque vetus & antiqua, quæ ad ita emolliendas prædictas obseruationes sufficerer. quoad quas obseruationes

recte

a De conf. dist. c. 7. nu. 2.

b 2. 2. q. 189. art 4. c Lib. 8 q. 2. art. 1. de iustit. & iur.

d Capit. ad apostolicā de reg. c. 1. & cap. non solū eodem titu. 6.

e Arg. cap. postulasti. de referip.

f Arg. c. 1. de treug. & pac. & auth. itaq. C. cōia de success.

g Dicto c. ad Apostolicā. & dicto cap. non solum, ibi, Professionē, & cap. 1. ibi Libere.

h Arg. c. non est. & c. magnæ. de voto.

i Arg. dicti c. non est. iuncta gloss. k 2. 2. q. 189. arg. 4. l Secundū S. Tho. 2. 2. q. fi. art. penult. in Cap. q. post vot. d. reg. li. 6. n Secundū Arch. cōter ibi receptum. o Ver. voto. 3. 8. tt. p. 2. 2. q. 189 art. 3. q. In cap. porrectū. de regul.

a In c. super eo. de regularib. & c. Deus qui. de vi. & honest. cleric. b In cap. cū ad monasterium de statu monach. c In cap. nam concupiscentia. de consti. d Decius. Thol. 448 n. 3. p. tit. 18 cap. 1. f. 11. & 12. Flaxius gl. singu. cap. qui circa. de cōsan. 5 Nin. 67. de pœnit. dist. 7. n 2. 2. qu. 189. art. 3.

i Eod. cap. nam. 46.

k Cap. Gō tali. 21. vers. 3. 2. cap. fi. can nobis. de reg. l Ca. sicut tenor. eodem titu. m Cap. 1. debit. que vi. n Ibi, & in d. c. fi. can nobis. o In cap. Abbas. de his, quæ vi. p De vlti. Bellarm. tom. 3. 4. q. In c. verum. de iuram. r Ver. mentur. q. 8. n. In d. c. Abbas.

s In verb. votum. 1. 2. dub.

n In 4. dist. 38. q. 4.

t In cod. dist. q. 6.

a In dicto q. 88. art. b 2. 2. 189. ar. 4.

c In addit. ad quæst. 88. cōclus. 2.

a I. Celsus. ff. de reg. arbit. cap. cum dilect. de dol. & cōtum.

b In verb. votum. 1. quæst. 4.

c q. 88. art. 12.

d In repe. c. quando. de cōsecr. dist. 1 cap. 10. nu. 43.

e Arg. c. vouentib. 17. q. 2.

f Ang. ver. votum. 3. f. 11. Sylu. ver. votū. 2. q. 10.

g Rofell. ver. votū. 3. f. 7.

h In cap. scripturæ. de vot. & Panor. in c. licet. eo. tit. n. 5. Anton. 2. par. tit. 11. c. 3. §. 1. Ang. verb. votum. 3. §. 7. & Sylu. ver. votū. 2. q. 12.

i Vbi sup.

k Vbi supra.

l L. 2. ff. de pollic. notant Pan. & alij in c. licet. de voto. in Gio. in d. l. 2. ff. de pollicit.

rectè poterit defendi opinio Panor. [a] quem prędictus Ioan. Maior licentiosius, liberiúsque quam par erat, carpsit: cum constet etiam Card. Florentin. [b] & post eū multos alios in quibus sunt Felyn. [c] & Aufrerius, [d] immo & S. Anton. [e] idem tenuisse. Cúmque constet totius orbis Christiani maximam partem idem obseruare ipso summo Pontifice sciente & tolerante, & consequenter ipsum aliquatenus dispensante [f] quamuis capitulum illud, cuius est illa glossa, non probat id quod illa dicit, sed aliud singularius, vt in cap. si quis autem [g] diximus.

B 51 Vigesimo peccat, qui filios, vel filias offert monasteriis religiosis, vbi nimia cum libertate & licentia viuitur, & promissa secundum regulam suam & religionem non obseruātur, iuxta mentem Card. Caiet. [h] quod tamen limitandum est procedere, quando filię, vel filij traduntur monasteriis in eisdem educādi instituendíque, quo in eis fiant monachi, vel monachę, & ibi tam licentiosè viuitur, ac supra [i] dictū est: alias non esset peccatum, saltem mortale, vt patet ex his, quæ ibi, & in præcedenti casu diximus.

C 52 Vigesimoprimo, qui vouet præ timore mortis animæ, vel corporalis naturalis, vel casualis concepto in periculo infirmitatis, maris, partus, naufragij, belli, hostium, aliisve similibus, & non implet, etiam conditione, sub qua fortè vouit, completa: quoniam timor, quo mors animæ timetur, qui à Deo proficiscitur, neque ille, quo timetur mors corporis naturalis, casualis, vel accidētaria, immo neque timor mortis violentæ, qui non infertur ad extorquendum votum, infirmat illud, [k] nisi tantus sit, vt hominem ab vsu rationis alienet. [l] Impediret autem timor mortis violentæ, qui dicitur iustus, vel alterius mali ad id sufficientis ordinati ad extorquēdum votum, [m] per quod id tradunt Panor. & alij [n] adiunctis quæ aiunt glossis, idem Panor. & communis, [o] & Fortun. [p] & nos etiā [q] diximus: quidquid dixerit Syluest. [r] post Cardin. [s] dum loco eius vitio librarij, vel impressoris Panormitanum allegat.

53 Vigesimosecundo peccat, qui vouet aliquid dignum, quod voueatur, sed est huiusmodi naturæ, quod de se aliud maius bonum excludit: vt qui vouet perseuerare in religione aliqua de laxiorib [t], quod de se excludit aliam arctiorem, & neque hoc, neque E illud adimplet: quoniam illud votum ad alterum ex duobus supradictis obligat: non autem ad perseuerandum in minus bono, si ad alterū perfectius transire voluerit, iuxta sententiam omnium, quam Ioann. Tabien. [t] explicuit.

Vigesimotertio peccat, qui vouet se nunquā, dum viuet, vinum, vel quid aliud simile bibiturum: postea tamen bibit, quotiescunque id facit: etiamsi in eadem die multoties biberet: quin etiam quamuis non promittat, se non bibiturum, nisi quodam die certo, puta die Veneris, aut Sabbathi: nam licet Palud. [u] innuere videatur, quod tunc tantum prima vice est peccatum mortale, non autem secunda, vel vlteriori, nisi id ex contemptu faceret: oppositum tamen, scilicet quod qualibet vice mortale peccatum admittatur, verius apparet: in quod etiam tandem ipse Palud. ibi, & in alio loco magis propendet, & Io. Maior [x] id asseuerat.

54 Vigesimoquarto, qui vouet aliquid facere aliquo certo tempore: veluti orare, ieiunare aliquo certo die, & non facit illud præscripto tempore, immo & si post illud non fecerit, quantocyus commodè

A poterit: quoniam qui tenetur debitum aliquod persoluere suo creditori ad præstitutum diem, si eo non soluerit, tenetur postea soluere. [a] Quod tamen limitandum est procedere, quando qui vouet non respexit principaliter diem vel tempus, quo promisit explere votum, vt communiter non respiciunt confessarij in diebus, quos imponunt ieiunandos pœnitentibus, iubentes, vt diebus Veneris & Sabbathi vnius mensis, vel anni ieiunent: pœnitens enim, qui aliquo illorum dierum non ieiunaret, teneretur alio postea B ieiunare. Quo quidem casu, sententia Sylvest. [b] poterit defendi: secus esset tamen, quando principaliter respexit tempus, rem autem quam vouit, veluti onus, aut quid adiacens ipsius temporis sibi præfixit: qualis est mens & intentio sanctæ matris Ecclesiæ circa ieiunia, quæ in honorem huius vel illius sancti, vel aliis statutis diebus anni fidelibus proponit obseruāda: ex quibus, si aliqua omittimus, quamuis in eo peccemus, & ob id pœnitentiam agere teneamur, nihilominus tamen nulla deinde remanet obligatio ad totidem aliis diebus, quot omisimus, ieiunandum, vt luculenter Card. [c] sub finem explicuit: sicut neque qui C diuinum officium vno die dicere omittit, illud idem alio die tenetur persoluere, sed solum ad pœnitentiam agendam pro delicto tenetur, sicut diffusius [d] diximus.

Vigesimoquinto, qui vouet, & pœnitudine ductus, non vult illud adimplere. [e] Non tamen peccaret, saltem mortaliter, ob hoc tantum, quod pœnituerit voluisse, modo postea adimpleat, & propositum non adimplendi non concipiat, [f] licet additio ad prædictum Angel. oppositum teneat, præsupponens, paria esse, D quem pœnitere se vouisse, & nolle adimplere votum, quod falsum est.

Vigesimosexto, qui vouet aliquam abstinentiam, aut quid aliud simile, & dubitans postea an debeat implere, nec ne absque superioris dispēsatione, quem facilè poterat adire, votum violat. [g]

55 Vigesimoseptimo, qui vouet aliquid, quod per seipsum adimplere non valet, nec per alium curat adimpleri, illis casibus, quibus id agere tenetur, secundum mentem Innocen. [h] Casus autem, in quibus aliquis tenetur alium sibi substituere ad complendum votum, quando per seipsum id minime valet, sunt qui sequuntur. Primus, quando votum ipsum, saltem tacitè, ad id videtur extendi, vt votum opitulandi his, qui in terra sancta pugnant, extenditur ad opem per alium ferendam. Secundus, quando aliquis vouet id, quod nullatenus per seipsum poterit executioni mādare, secundum eosdem auctores. [i] Tertius quando sua culpa effectus est impotens ad votum implendum, secundum maiorem prædictorum doctorum partem: id quod sine solido fundamento dicitur, quocirca oppositum cum Sylvest. [k] verius arbitramur.

56 Vigesimooctauo peccat hæres, qui vota realia defuncti non adimplet: sunt autem illa, quæ ad rem familiarem illius pertinere videtur: vtpote si vouisset templum struere, vel pro amore Dei eleemosynā aliquam elargiri: quoniā ita tenetur eiusmodi votis satisfacere, ac alia debita persoluere, [l] secus tamen est de personalibus, cuiusmodi sunt vota ieiunandi, macerandi corpus, continendi, & alia similia. [m] Quę procedunt siue hæres sit filius, siue extraneus quispiam alius, nisi ipse sponte sua se ad id voluit obligare, se-

a In c. super eo. de regularib. & c. Deus qui. de vi. & honest. cleric. b In cap. cū ad monasterium de statu monach. c In cap. nam concupiscentia. de consti. d Decius. Thol. 448 n. 3. p. tit. 18 cap. 1. f. 11. & 12. Flaxius gl. singu. cap. qui circa. de cōsan. 5 Nin. 67. de pœnit. dist. 7. n 2. 2. qu. 189. art. 3.

i Eod. cap. nam. 46.

k Cap. Gō tali. 21. vers. 3. 2. cap. fi. can nobis. de reg. l Ca. sicut tenor. eodem titu. m Cap. 1. debit. que vi. n Ibi, & in d. c. fi. can nobis. o In cap. Abbas. de his, quæ vi. p De vlti. Bellarm. tom. 3. 4. q. In c. verum. de iuram. r Ver. mentur. q. 8. n. In d. c. Abbas.

s In verb. votum. 1. 2. dub.

n In 4. dist. 38. q. 4.

t In cod. dist. q. 6.

a In dicto q. 88. art. b 2. 2. 189. ar. 4.

c In addit. ad quæst. 88. cōclus. 2.

a I. Celsus. ff. de reg. arbit. cap. cum dilect. de dol. & cōtum.

b In verb. votum. 1. quæst. 4.

c q. 88. art. 12.

d In repe. c. quando. de cōsecr. dist. 1 cap. 10. nu. 43.

e Arg. c. vouentib. 17. q. 2.

f Ang. ver. votum. 3. f. 11. Sylu. ver. votū. 2. q. 10.

g Rofell. ver. votū. 3. f. 7.

h In cap. scripturæ. de vot. & Panor. in c. licet. eo. tit. n. 5. Anton. 2. par. tit. 11. c. 3. §. 1. Ang. verb. votum. 3. §. 7. & Sylu. ver. votū. 2. q. 12.

i Vbi sup.

k Vbi supra.

l L. 2. ff. de pollic. notant Pan. & alij in c. licet. de voto. in Gio. in d. l. 2. ff. de pollicit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cundum Palud. communiter receptum [a] qui addit, quòd quando ille, qui defunctus est, emiserat votum, partim reale, partim vero personale, & expressit vtrũque: puta votum pergere ad D. Iacobum, ibique calicem aureum offerre, vel monasterium ędificare, & ipsum ingredi, hæres non tenebitur ad id quatenus est personale: sed sic quatenus est reale: & ita in duobus exemplis modo positis non tenebitur adire D. Iacobum, neque monasterium intrare: tenebitur tamen ipsum ædificare, & calicem offerre. At vero, quando expressit solum votum personale, non autem reale, quod erat accessorium, ad nihil tenebitur: verbi gratia. Hæres illius, qui vouit adire D. Iacobum, non tenebitur ipse illuc pergere, neque tenebitur illa persoluere, quæ defunctus eo accedens expendisset. Item hæres illius, qui vouit religionem, non tenetur in demortui locum, seipsum religioni dicare, neque monasterio cõferre illa bona, quæ mortuus secum asportasset si illud ingressus fuisset. [b]

57 Vigesimonono peccat, qui ob falsam, vel iniustam causam voti dispensationem impetrat, vel dispensat in ipso: [c] quoniam dispensatio, quæ falsæ causæ innititur, subreptitia est, & inanis, [d] quæ autem sine causa iusta fit, non tollit diuinæ legis obligationem, iuxta glossas communiter receptas. [e] Et quamuis Adrian. [f] teneat, quòd ille cui conceditur dispensatio sine causa, & contra legem penitus humanã, nihil peccet, licet dispensator sic: oppositum tamen, quòd tenuit Caiet. [g] nobis verius esse videtur, videlicet vtrũque peccare, propter rationes, quas ille ibi affert, & quas nos [h] adiecimus. Occurrit tamen nunc concordia prædictorum auctorum, videlicet ponendo differentiam inter actum dispensandi, & inter actum vtendi dispẽsatione iam impetrata sine subreptione, & dicendo, q̃ opinio Caietani procedat in priori: opinio vero Adriani in posteriori: quo multa dubia quotidiana solui possunt. Addo tamen, illum qui dispensat grauius peccare, quam eum, qui petit & impetrat: nihilominus tamẽ neutrum eorũ mortaliter: nisi quando ex tali dispensatione notabile aliquod scandalum exoritur. Addo item, quod multo minor causa sufficit ad dispensandũ sine peccato circa legem omnino humanam, quam circa legem naturalem & diuinam.

58 Trigesimo peccat, qui credit pertinaciter esse malum vouere, etiam cum debitis circunstantiis, sicut aliqui hæretici tenent, secundum mentem S. Th. [i] quod esse hæreticum latè probat Castren. [k]

59 Trigesimoprimo peccat, qui vel quæ ex consensu coniugis emittit votum continentiæ: postea vero debitum coniugale poscit, secundum omnes. Id etiam est dicendum si debitum soluit ei, qui de ipsius consensu votum emisit, secundum S. Thom. [l] quoniam consentit peccato mortali, quod alter admittit coniugale debitum exigendo, & subinde peccat. [m] Attamen non peccaret, si peteret, secundum Innoc. à Panormit. & alijs, [n] & Syluest. [o] receptum.

Trigesimosecundo peccat, qui, vel quæ coniux, postquam ambo votum simplex continentiæ fecerunt, alter illorum debitum ab altero petit, [p] quamuis alter illorum votum suum violauerit fornicãdo, secundum omnes: quoniam nõ debet frangere suum votum ob id, quod alter suum violauerit. Verum est tamen, quod si timeant sibi incontinentiam, deberent à summo Pontifice dispensationem obtinere: quoniã episcopus id facere nequit, nisi forsan quando illud ex aliquo magno timore originem duceret, qui tamen non erat satis ad voti obligationem impediendam, secundum communem opinionem, [a] quidquid dixerit Ioan. Maior. [b] Cuius opinio posset habere locũ, quando ad sedem Apostolicam non pateret recursus, vti Syluest. [c] insinuauit. Cuius rei radicem nos [d] expressimus, vt inferius [e] dicemus.

Dixi, *Postquam votum fecerunt*: quoniam si tãtummodo pepegerunt inter se ad certum vsque tempus abstinere, veluti vsque ad Pascha, bene possunt ambo postea mutare sententiam. [f] Immo etiam si alterum illorum solum pœnituit pacti, & alter intelligit, eum quem pœnitet pepigisse, propensum esse ad incontinentiam, & facilè in eam lapsurum, tunc deberet ei debitum coniugale persoluere, secundum Hugonem Card. [g] nam quãuis pactum præcesserit inter eos, non tñ vouerũt, & ita sibi inuicẽ possunt remittere pactũ.

60 Est tamen notãdum, quod votum alterius coniugum sine alterius consensu de non soluendo debitum, immo etiam de non petendo, est illicitum, secundum S. Tho. [h] & Palud. [i] quoniam est graue onus alteri, eo quod in eam necessitatem adigitur, vt pudorem petendi debitum semper subire cogatur. Quocirca non solum episcopus huiusmodi votum potest dissoluere, immo & alter coniugum potest omnino illud irritare: quippe quod in suum præiudicium vergat. Neque duo capita, [k] quæ contrarium significare videntur, aliquid obstãt: non enim innuunt, eum, qui professus est religionem absque coniugis consensu, non posse petere debitum, sed potius non posse exigere, hoc est, ad ipsum persoluendum compellere. [l] At vero votum non habendi copulam, nisi quando mos gerendus sit alteri coniugum, licitum est, vimque habet obligandi: quoniam qui tale vouet, sibi soli & non alteri præiudicium facit, Syluest. [m] & quia qui profitetur religionem, vouet non habere copulam carnalem, alter coniugum, qui sine alterius consensu profitetur, non solum vouet non exigere debitum, sed etiã neque petere, neque soluere: ideo eius votũ, quamuis nihil valeat quoad non soluendum & non petendum debitum coniugale, quatenus alteri coniugi præiudicat, valet tamẽ quoad non exigendum, & non petendum, quatenus sibi tantum præiudicat. Quo fit vt altero mortuo, huiusmodi coniux ad castitatem seruandam teneatur: quamuis si postea vxorem duxerit matrimonium sit validum, vt probè docuit Syluest. [n]

61 Trigesimotertio peccat, qui, vel quæ coniux vouet rem, quæ non tendit in præiudicium alterius, veluti ieiunare, vel facere aliquid, ad quod ex vi legis diuinæ, aut humanę tenebatur: vel dare eleemosynam ex his, quæ vltra dotem possidet: postea autem illud non adimplet, secundum mentem omnium doctorum, quam Angel. [o] & Syluest. [p] expressit.

Dixi, *Quod non vergit in præiudicium alterius*: quoniam si aliquo modo præiudicat, nullam vim habet obligandi. Vnde mulier, quæ vouet abstinentiam, vel peregrinationem sine mariti licentia, non tenetur eas adimplere, [q] si maritus repugnauerit. Immo etiam si, ipso consentiente, talia emiserit vota, & postea ille contradixerit, vxor non adimplens votum non peccabit: maritus vero peccat, quando sine causa, quòd primum concesserat postea reuocat, [r] quamuis consensum, quem adhibuit in votum continentiæ, reuocare non valeat. [s] Neque maritus in iniuriam, præiudiciúmve vxoris, quantum attinet ad coniugale debitum, quidquam vouere potest: nam quoad hoc æqualis conditionis esse iudicantur. [a] Mulier vero, quæ antequam nuberet, aliqua vota vouit, & postquam nupsit nõ potest absque mariti præiudicio ea implere, excusabitur ab eorum executione, si maritus nunquam præbeat assensum: quo tamen mortuo tenebitur eadem implere. [b]

62 Trigesimoquarto, qui vouet terræ sanctæ succurrere ex licentia vxoris suæ, vel etiam absque licentia, & postea non implet, [c] quamuis consultius esset nihil tale vouere, si vxor non potest virum comitari, neque etiam absque periculo incontinentiæ remanere, secundum S. Thom. [d] Vxor etiam, secundum Hostiens. Panormit. & communem [e] potest huiusmodi votum sine licentia mariti facere, & tenebitur illud adimplere, quãdo sine periculo incontinentiæ id posset efficere, & haberet talem facultatem, quæ posset milites secum ducere, qui auxilio esse possent: quamuis S. Thom. [f] & Sylueſt. [g] oppositum tueantur. Sed primum verius apparet, etiam si nullus ipsorum absque alterius licẽtia possit habitum suum in habitam religiosorum quos tertij ordinis vocant, vel cuiuscunque alterius religionis mutare: quoniam id præiudicium, ac non nihil horroris, ac fastidij affert.

Adde hic dictis [h] quod vouens generaliter ingredi religionem, vel specialiter aliquam religionem nõ restringens se, saltem tacitè, ad certum monasterium non censetur satisfacere voto, eo quòd refutetur ab vno, vel altero Prælato illius religionis, licet sit Prouincialis vel Generalis: nisi causa cognita iudicaret, illũ esse ineptũ religioni, vt nuper latius probauimus.

De irritatione, commutatione, dispensatione, & ratificatione votorum.

63 *Dispensare, commutare, & irritare votum differunt.*
64 *Dispensant & commutant soli prælati: sed quidam irritant, sed non æquè.*
65 *Votum de nunquam peccando venialiter non valet.*
65 *Votum de nõ peccãdo mortaliter valet, sed facilè soluitur.*
65 *Votum de non peccando hoc, vel illud veniale, vt valet.*
65 *Votum religiosi de non peccando irritat superior.*
65 *Vota nouitij non irritat superior: licet ei quoad iurisdictionem subsit.*
65 *Vota secularis per professionem tolluntur.*
66 *Votum irritatum non resurgit per mortem irritantis.*
67 *Vota religiosorum, quæ valida, & quæ à nutu pendent superioris.*
68 *Vouere potest qui potest peccare, vel mereri.*
69 *Vota religiosorum, & minorum quomodo differant, & conueniant.*
70 *Votum potentium ad matrimonium quæ irritari possunt.*
71 *Vota inualida ratificantur, nisi, &c.*
72 *Dispensans super voto, vel commutans illud qui peccat.*
72 *Religiosus dispensatus per hanc subreptionem.*
73 *Votum qui superior post approbatum irritat.*
74 *Votum ab alio factum, & à se ratum non implet, &c.*

63 PRo luce dicendorum præsupponimus primo, dispensationem, commutationem, & irritationem, inter se differre. Nam irritatio non aliam causam expostulat, quam volũtatem illius, qui ad irritandum habet facultatem. [i] Dispensatio vero causam iustam & rationabilem requirit: quia qui habet auctoritatem dispensandi, poterit omnino votum relaxare absque

eo, quod loco voti aliquid iniungat vouenti, & tunc tam vouens, quam qui dispensat manent in conscientia securi. Commutatio autem, vel redemptio voti exigit, vt id in quod votum est commutandum, redimendúmve æquè bonũ sit aut melius, quam id quod vouit: tunc autem æquè bonum exigitur, quando ex aliqua causa rationabili commutatur: tunc vero melius requiritur, quando sine aliqua causa, sed solum ex mera voluntate est facienda commutatio, iuxta mentem omnium, quam optime Card. Caiet. [a] explicuit. Vnde infertur id, quod nos eundem Cardin. [b] secuti [c] diximus: nempe, eum qui habet potestatem ad dispensandum & commutãdum, posse partim dispensando, partim vero commutando relaxare votum sine causa omnino iusta ad votum ipsum omnino relaxandum, imponendo aliquid loco eiusdem vouenti, licet minus sit eo, quod vouit.

64 Secundo præsupponimus, prælatos tantum ecclesiasticos habere potestatem dispensandi, vel commutandi vota, secundum S. Thom. [d] & alios, [e] & omnium sententiam. Multi autem alij habent potestatem irritandi vota: puta pater, & eo deficiente, mater quæ tutelam filiorum susceperit, & ipsi tutores, vel curatores pupillorum, vel minorum. Maritus etiam potest vxoris vota, & dominus vota seruorum, & Abbas vel alius prælatus vota religiosorum irrita facere: [f] nam, vt rectè definit S. Thom. [g] nullus, qui alterius subditur potestati, potest emittere votum, quod validum sit in eis, in quibus ille subijcitur, absque eius consensu.

Tertio præsupponimus, non omnes præfatos æqualem irritandi potestatem sortiri: quoniam pater, & mater, quæ deficiente patre illi succedit, vel tutor possunt omnia vota irritare, tam realia, quæ ad rem familiarem pertinent, quam personalia, quæ fiunt ab illis, qui pro ætatis defectu non possunt matrimoniũ contrahere: adeo vt qui vouerunt, nunquam amplius illa vota implere teneantur, etiamsi ipsimet, qui ea irritarunt, in ea denuo consentirent: nisi vouens eadem vota iterum ratificaret. Idem omnino dicendum est de prælatis, quoad vota religiosorum: at vero neque pater, neque mater, neque curator vllo modo possunt irritare vota illius, qui ad iustam peruenit ætatem, in qua matrimonium posset cõtrahere, si vota sint personalia, & iuri illorum non præiudicant, qualia sunt votum religionis, & votum castitatis. [h] Possent tamẽ irritare vota realia ad rem familiarem pertinentia, & etiam personalia, quæ illis præiudicant. Neque quidquam ad rem facit, vt vota illa sint pure personalia, vel principaliter personalia, & accessoriè realia: quale est votum ingrediendi religionem, [i] quoniam de his omnibus perinde iudicandum est, ac si pure personalia essent. [k]

Maritus autem nullo modo potest vxoris vota irritare, & nulla facere, neque rursus vxor vota mariti, nisi in quantum alter alteri præiudicium facit, quidquid dicat & affirmet Panormit. [l] secundum Angel. & Sylueſt. [m] propter rationem S. Thom. [n] quam adduximus supra, præterquam in casu, quando alter coniugum notoriam fornicationem, siue carnalem siue spiritualem admitteret, [o] qua de causa alter illorum poterit nullum reddere votum alterius, quo se obstrinxerat ad nunquam coniugale debitum exposcendum, vt constat ex supradictis. Dominus item potest serui sui vota, quæ in suum præiudicium vergunt,

Universidad de Deusto
Biblioteca

gunt, omnino abolere, reliqua vero nequaquam, secundum omnes.

65 Pro solutione autem quæstionum, quæ mihi de hac re proponuntur, dico, quod votum nunquã venialiter peccandi, & nunquam peccandi non valent: quia sunt de re homini in hac vita impossibili, iuxta illud Ioan. 1. cap. 1. *Si dixerimus, quod peccatum non habemus, ipsi nos seducimus.* Item votum nunquam mortaliter peccandi, videtur esse de re tam difficili, quamuis non impossibili, vt non obliget, aut certè facilè per ordinarium relaxari debeat. Item votum non committendi tale, vel tale peccatum veniale, valet. Credo tamen eius transgressionem nõ esse, nisi veniale communiter, sicut nec alia transgressio voti de re leui esse videtur: quia votum quod est quædã lex, quam sibi vouens tulit, non magis eum obligare videtur, quam lex à Deo, & Ecclesia ei lata, cuius leuis transgressio non est mortifera.[a] Et votum non committendi tale, vel tale peccatum mortale, validum est, eiúsque transgressio duplex peccatum est, & transgressor circunstantiam voti confiteri tenetur: quoniã pro certo habeo opinionem, quæ asserit materiã esse satis conuenientem ad vouendum eam, quæ præcepta est, vt dictum est,[b] quamuis quæ solum consilij est, magis propria sit. Item, quod verior mihi videtur Soti opinio[c] quam Caiet.[d] scilicet, quod superior religiosi, omnia eius vota, quamuis sint de non peccando tali vel tali veniali peccato, aut tali vel tali mortali, irritare potest: quia quamuis prælatus tollere nõ possit obligationem, qua subditus ad illa peccata non committenda aliis legibus tenetur: nouã tamen obligationem, quam sibi sufficientem ad id libertatem nõ habens imposuit, tollere potest. Item quod superior non potest irritare vota nouitiorum, sicut professorum: quia illorũ voluntas adhuc à superioris voluntate nõ pendet,[e] licet ei subiaceat quoad iurisdictionem, & superioritatem, saltem commutabiliter & reuocabiliter, licet non irreuocabiliter pro tempore, quo sunt nouitij, sicut professi: & ita cognitio, & animaduersio de delicto nouitij ad superiorem Ecclesiasticum pertinebit,[f] quatenus probat nouitium religionis approbatæ gaudere priuilegio can.[g] & censeri Ecclesiasticam personam,[h] & quod cognitio de delicto nouitij pertineat ad Ecclesiasticum iudicem, expresse determinat Ioan. Andr. Domin. & Francus[i] quod ipsum tenet idem Domin. & communis,[k] & tradit latissime Panormit. post Ioan. de ligna.[l] Item votum quod religiosus, cum esset secularis fecit, ipso facto commutatur in votum solenne religionis.[m]

Interrogatus autem: An maritus vota, quæ sua vxor antequam nuberet fecit, irrita & nulla facere posset? Respondi posse, si marito præiudicant, prout est textus singul.[n] quem ad hoc à paucis citari credo, in quo S. August. ait, *Vt si adhuc innuptæ concesserat pater vota persoluere, si antequam persolueri nupserit, & viro eius non placuerit, non persoluat.* Interrogatus item: An maritus omnia vota, quæ vxor sub eius potestate facit, irritare possit: & qualia possit? & qualia non? Respondi non posse, nisi ea quæ sibi præiudicant.[o]

66 Quarto supponimus, fuisse opinionem Innoc.[p] quod vota eius, quæ habet ætatem nubendi, aut ducendi vxorem, à maritis, vel vxoribus, dominis, parentibus, curatoribus irritata, sicut obligant quoad ea, quæ non sunt in præiudicium irritantium, iuxta communem opinionem: ita quoque incipiunt obligare simulátque ipsi vouentes liberantur à subiectione irritantium. Sed profecto contrarium verius, & rationi conformius nobis apparet,[a] vt tenent Panormit.[b] Angel. & Sylvest.[c] & Caietan.[d] nisi quando expresse se aliquid facturos vouerunt, posteaquam ab alterius subiectione se liberos inuenirent, secundum omnes.

67 Quinto supponimus, vota religiosorum, quorum materia, neque in genere neque in specie est eis prohibita, & proinde secundum se sunt valida, non ideo nullius vigoris existimari: quia sunt irritabilia, quinimmo ad sui obseruantiam obligant, quousque ab illis, qui id possunt facere, irritentur, etiamsi prius ea nunquam approbassent: quoniam sub ea conditione semper fieri videntur, si superior non contradixerit: quæ quidem conditio semper impleta manet, donec superior contradixerit. At vero vota, quæ fiunt in rebus prohibitis à suo superiori, alioquin tamen licitis, non obligant, donec prælatus ea probauerit: quoniam sub hac conditione semper fieri creduntur, si videlicet superior annuerit, vt Cardin. Caiet.[e] rectè definiuit. Et hoc modo debet limitari & interpretari quoddam dictum concilij Agathensis:[f] scilicet, *monacho non esse licitum vouere.*

68 Sexto supponimus, quod licet qui carent ætate sufficienti ad contrahendum matrimonium, si eo iudicio polleant, vt possint iam & mereri, & peccare, quæcunque vota, siue personalia, siue realia, regulariter emittere possunt, quibus obligentur, iuxta glossam insignem, ab omnibus receptam,[g] nihilominus parentes illorum vel tutores omnia illa rectè possunt irritare.[h]

Dixi, *Regulariter:* quoniam voto solenni religionis se non possunt obstringere, etiam cum consensu patris, aut tutoris,[i] bene tamen voto simplici, quidquid aliud insinuent Angelus, & Rosella, malè percipientes, quid sibi voluerit S. Thom.[k] vt optime declarat Sylvest.[l]

69 Septimo supponimus, illud quod definitum est de pueris, qui nondum ætatem nubendi, vel ducendi vxores attigerunt, statuendũ esse de religiosis, quantum attinet ad votorum irritationem, quam ipsorum superiores facere possunt: scilicet, eorum vota, quæ de rebus bonis honestisque fiunt, quæ neque suæ regulæ, neque præceptis diuinis, neque superiorum statutis repugnant, valida esse, quandiu sibi à suis superioribus non obsistitur. Verumtamen illi pro mera voluntate sua, sine alia ratione & causa possunt illa irritare, & nulla reddere, sicut sensit Innocent. communiter receptus,[m] & S. Thom. iuxta Cardin. Caiet. interpretationem,[n] & Palud.[o] & sic venit intelligendum præallegatum illud Concilium Agatense.[p] Est tamen circa hoc adnotandum, quod licet rectè possimus affirmare quoad effectum, ne monachus teneatur adimplere votum, satis esse quod superior iubeat ei, ne faciat id, quod vouit, vel nolit ad id agendum facultatem concedere, esto prius non sit effectus certior de voto: quoad effectum tamen, vt votum irritum, & inane fiat, non satis est hoc, sed præterea necessarium est, vt prælatus de voto ipso iam præmonitus, voluntate & auctoritate sua illud omnino irritet, & nullum faciat, quod optime docuit Caiet.[q]

70 Octauo dicimus, quod illi quibus satis ætatis est, vt possint contrahere matrimonium, possunt etiã quæcunque vota personalia facere, eadémque adimplere tenentur, etiam renitentibus patribus, aut eorum curam gerentibus: eiusmodi sunt vota continentiæ, religionis, dicendi aliquas orationes, & alia similia: dummodo regimini & gubernationi domus paternæ, aut parentum potestati, siue rei familiari, nihil nocumenti, aut iniuriæ inferant. Talia enim vota nihil valerent, nisi essent in subsidium terræ sanctæ, vel fierent ex rebus castrẽsibus, hoc est in bello vel quasi in bello partis, de quibus infra[a] agemus, vel cum expresso tacitóve consensu parentis, vt optime collegit Sylvest.[b] At vero vota realia, quæ principaliter ad rem familiarem pertinent, si ab illis fiant, qui possunt nubere, vel vxorem ducere, licet valida sint, possunt tamen penitus aboleri, aut irritari à parentibus vel curatoribus, donec ad vigesimumquintum annum peruenerint: quemadmodum tam personalia puerorum, qui ad 14. annum, & puellarum quæ ad duodecimum non peruenerunt, secundum B. Antoninum.[c]

Dixi, *Principaliter, quæ ad rem familiarem pertinent:* quoniam vota, quæ accessoriè illam tangunt, nõ possunt irritare, quando adiunguntur personalibus, quæ ab eis irritari non possunt: cuiusmodi est votum professionis, quod quidem ex consequenti bona professi transfert in monasterium cum ipsa persona.[d]

71 Nono supponimus, patrẽ & tutorem posse votum solenne reuocare, si factum fuerit ab eo, qui non habet ætatem, vt possit contrahere matrimonium. Irritandum est autẽ antea quam ad prædictam ætatem peruenerit: quoniam post eam irritari non potest.[e] Cuius contrarium accidit circa votum simplex, quod etiam postquam ad legitimam ætatem peruenerit, poterunt irritare: dum tamen filius adhuc in illa ætate ratum non fecerit votum: quod egregie Caietan.[f] adnotauit.

Decimo supponimus, quod vt aliquis votum suũ inualidum ratificasse censeatur, non satis est credere votum, quod emisit validum fuisse, & ideo proponere illud adimplere, vel ratione illius in monasterio permanere, putans professionem esse validam: sed oportet, vt resciat illius nullitatem, & velit illud noue validare, vt singulariter tradit Caiet.[g] quem sequimur: tum per rationem eius: tum quia errans nõ consentit:[h] tum quia etiam nouo consensu opus est ad validandum matrimoniũ nulliter contractum,[i] quin potius necessarium est, vt ita gratum habeat, vt velit quod votum antea factum ab ipsa ratificatione sit validum, etiam si prius non valuisset, quod præclare etiam idem Cardinalis[k] explicuit.

72 Vndecimo, quod hæc consequitur peccare primo, qui carens potestate ad dispensandum, commutandum, redimendum, vel irritandum votum aliquid horum fecit.

Secundo, qui habens tantum potestatem ad redimendum, vel commutandum, qualem habent multi confessarij virtute bullarum, aut Iubileorum electi, dispensat super voto, vel ipsum irritat, & nullum facit[l] quatenus habent, male facere cum, qui extra territorium suum, vel potestatem sibi concessam aliquid facit: immo & actus ab eo factus non valet, vt sensit Caiet.[m] quod etiam[n] diximus, præsertim quod vti iurisdictione, quam quis non habet, peccatum est lethale, secundum S. Thom. receptum.[o]

Tertio peccat, qui ex ordine Mendicantium ad Canonicos regulares vult transire ex dispensatione Papæ: & quia intellexit illam se obtinere non posse, nisi prius habitum dimittat, ob id eum dimisit, & aliquando seculari veste indutus incessit, & postea eam dispensationem impetrans, huiusmodi diabolicam astutiam subticet, vt[a] comprobauimus. Quocirca huiusmodi religioso consulendum est id quod sæpe complures admonuimus, vt videlicet ad pristinam illam suam religionem reuertatur, vel iterum supplicet summo Pontifici, vt ea taciturnitate non obstante, dispensationem ratam & validam esse velit.

73 Quarto, qui cum esset superior, potestatémque haberet irritandi, vel obliterandi aliquod votum, in ipsum consensit: postea vero sine rationabili causa, ipsum ex mera malitia, vel proprio impulsus affectu, vel fingens illud votum in maximum vergere præiudicium, irritat & annullat, cum parum, aut nihil inde emanaret nocumenti, secundum prædictum Cardinal. Caiet.[b] Qui tamen adijcit, subditos non peccare, si non admpleant votum, quod fuit ita perperam irritatum, sicut etiam superiores nihil peccant, dum legitime irritant subditorum vota solum pro libera voluntate sua, sine causa aliqua & malitia, antequam illa approbentur: quoniam in hoc suo iure vtuntur.[c]

74 Quinto qui votum à parentibus suis, vel aliis factum & à se ratificatum non implet: non autem si non ratificauit, nisi animo seipsum obligandi ad nihil aliud amplius, quam ipse voluerit.[d]

Quis super voto dispensare, aut illud commutare valeat.

75 *Dispensant soli Prælati Ecclesiastici circa vota.*
75 *Papa solus dispensat super voto solenni, & alius quinque.*
75 *Episcopalem iurisdictionem habens an in hoc æquetur Episcopo.*
76 *Episcopus vt dispensat in voto continentiæ perpetuæ.*
76 *Dispensans & dispensatus super voto absque iusta causa vt peccant.*
77 *Dispensandi vna causa super voto est leuitas vouẽdi, &c.*
78 *Voto res oblata cui debeatur facta dispensatione.*
78 *Votum omne tollit professio religionis: sed non iuramentum qua parte proximum tangit.*
79 *Votum qui commutare potest an possit dispensare.*
80 *Voti commutatio vi Cruciatæ facienda est in eius vtilitatem.*
80 *Votum castitatis bis frangit, quæ nubit, & consummat.*
80 *Vota futura includit potestas dispensandi.*
80 *Peccata futura includit potestas absoluendi.*

75 CIRCA hoc dicimus primo, quod soli prælati Ecclesiastici habent potestatem dispensandi & commutandi vota propter rationem, quam S. Tho. communiter receptus reddit[e] per illud 2. ad Corinth. 2. *Nam & ego quod donaui, &c.* Dixi, *Et commutandi*: quia non potest quis auctoritate propria commutare votum, etiã in melius, nisi manifestum sit, illud esse gratius Deo, vt pulchre declarat Caietan.[f] neque consequenter confessarius, neque alius, cui non sit data facultas commutandi vota.

Secundo dicimus, quod solus Papa, vel qui potestatem ab ipso peculiarem habet, potest super quinque votis dispensare, scilicet super voto perpetuæ continentiæ, religionis, peregrinationis in Hierusalem,

a Cap. vnum, 8. fi. 27. dist. 5. Tho. 2. 2. q. 88. ar. 5. & aliis locis citatis in c. 21. nu. 4. vt ibid. diximus.
b Supra num. 25. & in lib. 7. q. 3. art. 3. de iustit. & iur.
d 2. 2. q. 88.
e Arg. c. 1. & c. beneficium de reg. lib. 6.
f Argu. c. religiosos. 8. ff. de sen. excomm. lib. 6.
g Si quis suadente diabolo.
h Argu. c. duo sunt. 12. q. 1.
i In d. c. beneficiũ. de regula. lib. 6.
k In d. c. religiosos. 8. 1.
l In c. cũ contingat. de iudic. num. 12. & seq.
m Capit. scripturæ, de voto cũ ei adnotat.
n In cap. nolunt. 33. quæst. 5.
o Vt supradictũ est.
p In cap. scripturæ. de voto.
a Per cap. quidã. 12. q. 1. & cap. contingit. 2. de elect. & c. sicut. & Vers. 1. 4. 9. 11. 21. 22. 88. art.
a Cap. 17. num. 141.
b Ver. voto. 3. q. 6.
c 2. 2. qu. 88. art. 12. & 10.
d Cap. in præsentia. de prob.
e Capit. puella, & ibi Card. 6. Sixti 20 quæst. 1.
f 2. 2. qu. 89. art. 5.
g Vbi sup.
h 1. fi. per errore. ff. de iurisd. omn. iud.
i Videantur infra c. 22. nu. 47. & 84.
k Vbi supra.
l Arg. cap. de iudiciis. 1. & 2. Sixti. ff. de iurisd. omn. iudic. m. 2. 2. q. 88. art. 12. in cap. 3. de clandest. despons. & cap. 2. 30. dist. 2.
m In cap. scripturæ. 20. q. 1. & nouissimi. 20. q. 2. & nouissimi. & 6. manifestum. 33. q. 5.
n Cap. licet. cum si admonuerit. & omnes de voto.
o 2. 2. qu. 88. art. 12.
p In præfato art. 12.
a In præfat. cap. si quidã. de reform. exemp. 6. n. 4.
b 2. 2. qu. 88. art. 8.
c Capit. puella. 20. q. 1. & nouissimi. & 6. manifestum. 33. q. 5.
d Cap. licet. cum si admonuerit. & omnes de voto.

Universidad de Deusto
Biblioteca

lem, vel Romam, vel ad S. Iacobum Compostellæ. Etenim quamuis nullus textus reperiatur, qui omnia ista vota soli Papæ reseruet, præter votum in Hierusalem,[a] quinimmo neque hoc, quando ex deuotione, & non in subsidium terræ sanctæ fit,[b] iuxta tamen Romanæ curiæ stylum, qui satis colligitur ex extrauaganti Sixti IIII.[c] omnia hæc sunt summo Pontifici reseruata. Vnde secundum aliquos, quicunque inferior ab aliquo istorum quinque tentaret absoluere, præterquam quod peccaret mortaliter, pœnam etiam excommunicationis incurreret,[d] quod tamen non est verum, nisi de illo, qui ex facultate vel concessione eiusdem Papæ Sixti IIII. absolueret: quoniam de tali tantum ipsa loquitur, vti post Syluest.[e] & Angel.[f] nos [g] expressimus. In cæteris autem votis alij Prælati inferiores poterunt dispensare. Episcopi, vel qui iurisdictionem episcopalem sortiti sunt,[h] solam commutandi potestatem illis concedat: sed non est verum propter ea: quæ ipse [i] docuit.

Tertio, quod prælati inferiores episcopis, non habentes iurisdictionem quasi episcopalem, nihil tale possunt, secundum Innocent.[k] nisi ad hoc præscriptione, vel priuilegio peculiari muniantur. Verum est tamen, prælatos regulares posse religiosorũ suorum vota irritare,[l] id quod etiam Syluest.[m] asseruit: immo & dispensare si sunt exempti: quoniam eorum iurisdictio quasi episcopalis reputatur,[n] alias vero minime, quidquid aliqui sensisse videantur.

Quarto dicimus, quod nullus præter summum Pontificem potest dispensare super voto continentiæ solenniter emisso per sacri ordinis susceptionem iuxta communem omnium doctorum sententiam affirmantium, illum posse dispensare in voto solenni per professionem facto, si grauissima aliqua necessitas, secundum Innocent. & glossam cõmuniter receptam,[o] quam nos [p] copiosè roborauimus.

76 Quinto dicimus, quod communis doctorum consensus habet, quod quamuis episcopi non possint dispensare in voto etiam simplici perpetuæ cõtinentiæ, nisi sit magnum periculum incontinentiæ, & non possit adiri Papa,[q] vti inferius dicemus, possent tamen dispensare in voto continentiæ non perpetuo, sed ad tempus seruandæ: veluti per annum, secundum Palud.[r] Immo, & secundum Anton. & alios idẽ facere possent circa votum de nunquam contrahendo matrimonio.[s] In hoc vltimo tamen contrarium tenet Caietan.[t] cuius opinio licet alias mihi placuerit, nunc tamen magis placet opinio Angeli, & Syluestri. Tum quia illa seruatur in sacro pœnitentiariæ prætorio. Tum quia præsupposita opinione communi, quam ipse quoque Caietanus tenet: scilicet, materiam voti sufficientem esse opus, quod non est supererogationis, sed præceptum, non potest vere dici æquialere votum de non nubendo, & votum castitatis, per quod corruit eius fundamẽtum, vna cum responsionibus ad duo argumenta neruosa, quæ ipse contra se proponit, quæ nimia subtilitate potius, quam æquitate niti videntur.

Sexto dicimus, neminem sibi persuadere debere, summum Pontificem pro mera volũtate sua sine iusta causa posse dispensare, aut commutare vota, neque omnem dispensatum sine iusta causa posse esse securum.[u] Neque obstat cap. veniens[x] quatenus habet, in quocunque iuramento esse superioris ius exceptum: quod etiam in votis asserendum est: quoniam illa verba non significant excipi voluntatem Papæ, vt rectè ponderauit S. Thom.[a] sed nullo iuramento, aut voto iuri & auctoritati summi Pontificis derogari, aut detrahi posse, quominus cum rationabili causa in illis possit sanctè dispensare. Quamuis in religiosorum votis & iuramentis intelligendum sit (salua sui superioris voluntate) & ex consequenti, salua voluntate summi Pontificis, qui est supremus omnium Antistes. Non enim est quoad hoc Papæ tanta potestas super alios omnes orbis Christianos, quanta eidem, & aliis religiosorum prælatis super religiosos, vt explicuit optime doctissimus Caietan.[b] Est tamen notandum, quod quæuis causa reddens complementum ipsius voti malum, vel inutile, vel maioris boni impeditiuum, est satis iusta & rationabilis ad dispensandũ, secundum omnes post S. Tho.[c] Immo etiam ad hoc, vt sine dispensatione implementum eius omittatur, si manifestum sit vnum ex tribus supra explicatis efficere, vt patet ex his quæ in superioribus [d] diximus.

77 Septimo dicimus, quod vna ex iustis causis ad dispensandum est leuitas, vel facilitas in vouendo, secundum Panormit.[e] per illum textum, & S. Anton.[f] Imbecillitas item eius, qui vouit ad exequendũ, quod vouit, scilicet, ad ieiunandum, vel peregrinandum. Habere item numerosam familiam, quæ absque notabili nocumento, patroni absentiam tolerare non potest: & alia similia, de quibus certa omnino regula afferri non potest, & subinde arbitrio superioris definiri debent, iuxta Panormit.[g] iuxta quem [h] sufficit necessitas, vel vtilitas publica, quæ tamen non requiritur, sicut quidam senserunt: satis est enim, vt sit vtilitas priuata.[i]

Octauo, quod superior, qui votum commutat, debet perpendere vouentis qualitatem, & expensas, quas facturus esset in explendo voto peregrinationis, vel aliorum similium vltra illas, quas domi suæ facturus esset, illásque omnes in alia pia opera conuertere, laborem autem itineris in ieiunia, & orationes mutare secundum Angel.[k] iuxta quem votum ieiunandi à paupere emissum minoris redimi potest, quam votum diuitis. Item si impedimentum sit temporarium, tunc solum dilationem aliquã temporis concedere potest.

78 Nono, quod quamuis aliqui crediderint, munus voto promissum dandum esse illi, cui promissum est, etiam consecuta voti dispensatione, aut commutatione: oppositum tamen verius arbitramur, iuxta mentem S. Tho.[l] Angel.[m] & Syluest.[n] Id quod Caietanus efficaciter probat,[o] & nos efficacius. [p] Potest enim dispensari in tali voto sine consensu eius, cui vouetur, vt ibi efficaciter probamus. Porro quemadmodum vna ex legitimis causis ad votum castitatis commutandum est magna fragilitas, quam vouens in seipso experitur ad obseruandum votum, & ob quam se credit non adimpleturum, quod vouit,[q] ita etiam certissimum est, quodcunque aliud votum posse in religionis votum permutari,[r] etiam sit sit Hierosolymitanum.[s]

79 Decimo dicimus, quod licet quilibet simplex sacerdos possit à quocunque peccato, & quacunque excommunicatione & fractione voti in articulo mortis absoluere: non tamen potest aut in votis dispensare, aut aliquod illorum commutare. Etenim sola peccatorum absolutio, non autem votorum dispensatio vel commutatio illis conceditur, secundum mentem

omnium

[a] Per cap. ex multa. de voto. & Glossa. Verb. incombit. [b] Secundũ Panor. in dicto cap. ex multa. quem ibi sequi. Rauenna. [c] Et si dominici. de pœnit. & remiss. [d] Per dictam extrauag. [e] Verb. ex commun. 7. casu 32. [f] Verb. ex commun. 5. §. 31. [g] Super eã dem extrauagant. [h] Quamuis Panor. c. propositum. de cõcess. præb. In cap. 1. de voto. [i] In d. c. 1. de vot. ab Host. reliquique omnibus communiter recept. & a Pano. in d. cap. 1. explic. d. 1 Sicut dicit est supra, nu. 63. in Verb. votum. 4. quæst. 3. & lux. gl. sing. & recept. clem. 1. de rebus eccle. non alienan. [k] In cap. cũ ad monaster. de statu monachor. [l] In cap. litteras. de restit. spol. [m] lux. Syluest. verb. votum. 4. quæst. 4. [n] In dict. 38 q. 4.

[o] Angel. verb. votum. 4. §. 9. & Syluest. q. 4. [p] Tom. 2. Opuscul. Opusc. 11. quæst. 1.

[q] Per glossingu. cap. quoa est de voto. [x] De iureiur.

[a] Verb. votum. 4. q. 13.

[b] In 2. in 4. quæstiõe. prior. 27. n. 1. & seqq.

[c] Lib. 7. q. 4. art. 1. de iust. & iur.

[d] arg. cap. priuilegia. 5. dist. & c. fine. & ca. porro. de priuileg. & De rescripe. fid. c. postea. de priuil.

[e] Nicol. de Tud. in c. 1. de voto. n. 2. & in c. 2. de voto. n. 3. & in c. 1. de reg. n. 3. & Host. in summa. de voto. n. 4. & Ioan. de Anan. in c. 1. de voto. n. 3. & Ioan. de Imol. in c. 1. de voto. n. 3. & Ioan. Andr. in Clem. 1. de voto. n. 2. & Ioan. de Lig. in c. 1. de voto. n. 3. & Ioan. Calder. in c. 1. de voto. n. 3. & Ioan. de Ana. in c. 1. de voto. n. 3. & Ioan. de Imol. in c. 1. de voto. n. 3. & Ioan. Andr. in Clem. 1. de voto. n. 2. & Ioan. de Lig. in c. 1. de voto. n. 3. & Ioan. Calder. in c. 1. de voto. n. 3.

[f] In 4. sent. dist. 38. q. 1. art. 1. & 2. & in Verb. votum. 4. q. 1. & in Verb. votum. 4. q. 2. & in Opusc. de voto bus bendi. q. 1. & in tract. de relig. ecclesiast. q. 1. num. 2. & 3. Angel. verb. votum. 1. num. 2. Caiet. in summa. verb. votum. 1. & Capreol. in 4. dist. 38. q. 1. art. 1. ad 1. & 2. & 3. & 4. & 5. & 6. & 7. & 8. & 9. & 10. & 11. & 12. & 13. & 14. & 15. & 16. & 17. & 18. & 19. & 20. & 21. & 22. & 23. & 24. & 25. & 26. & 27. & 28. & 29. & 30. & 31. & 32. & 33. & 34. & 35. & 36. & 37. & 38. & 39. & 40. & 41. & 42. & 43. & 44. & 45. & 46. & 47. & 48. & 49. & 50. & 51. & 52. & 53. & 54. & 55. & 56. & 57. & 58. & 59. & 60. & 61. & 62. & 63. & 64. & 65. & 66. & 67. & 68. & 69. & 70. & 71. & 72. & 73. & 74. & 75. & 76. & 77. & 78. & 79. & 80. & 81. & 82. & 83. & 84. & 85. & 86. & 87. & 88. & 89. & 90. & 91. & 92. & 93. & 94. & 95. & 96. & 97. & 98. & 99. & 100. & 101. & 102. & 103. & 104. & 105. & 106. & 107. & 108. & 109. & 110. & 111. & 112. & 113. & 114. & 115. & 116. & 117. & 118. & 119. & 120. & 121. & 122. & 123. & 124. & 125. & 126. & 127. & 128. & 129. & 130. & 131. & 132. & 133. & 134. & 135. & 136. & 137. & 138. & 139. & 140. & 141. & 142. & 143. & 144. & 145. & 146. & 147. & 148. & 149. & 150. & 151. & 152. & 153. & 154. & 155. & 156. & 157. & 158. & 159. & 160. & 161. & 162. & 163. & 164. & 165. & 166. & 167. & 168. & 169. & 170. & 171. & 172. & 173. & 174. & 175. & 176. & 177. & 178. & 179. & 180. & 181. & 182. & 183. & 184. & 185. & 186. & 187. & 188. & 189. & 190. & 191. & 192. & 193. & 194. & 195. & 196. & 197. & 198. & 199. & 200. & 201. & 202. & 203. & 204. & 205. & 206. & 207. & 208. & 209. & 210. & 211. & 212. & 213. & 214. & 215. & 216. & 217. & 218. & 219. & 220. & 221. & 222. & 223. & 224. & 225. & 226. & 227. & 228. & 229. & 230. & 231. & 232. & 233. & 234. & 235. & 236. & 237. & 238. & 239. & 240. & 241. & 242. & 243. & 244. & 245. & 246. & 247. & 248. & 249. & 250. & 251. & 252. & 253. & 254. & 255. & 256. & 257. & 258. & 259. & 260. & 261. & 262. & 263. & 264. & 265. & 266. & 267. & 268. & 269. & 270. & 271. & 272. & 273. & 274. & 275. & 276. & 277. & 278. & 279. & 280. & 281. & 282. & 283. & 284. & 285. & 286. & 287. & 288. & 289. & 290. & 291. & 292. & 293. & 294. & 295. & 296. & 297. & 298. & 299. & 300. & 301. & 302. & 303. & 304. & 305. & 306. & 307. & 308. & 309. & 310. & 311. & 312. & 313. & 314. & 315. & 316. & 317. & 318. & 319. & 320. & 321. & 322. & 323. & 324. & 325. & 326. & 327. & 328. & 329. & 330. & 331. & 332. & 333. & 334. & 335. & 336. & 337. & 338. & 339. & 340. & 341. & 342. & 343. & 344. & 345. & 346. & 347. & 348. & 349. & 350. & 351. & 352. & 353. & 354. & 355. & 356. & 357. & 358. & 359. & 360. & 361. & 362. & 363. & 364. & 365. & 366. & 367. & 368. & 369. & 370. & 371. & 372. & 373. & 374. & 375. & 376. & 377. & 378. & 379. & 380. & 381. & 382. & 383. & 384. & 385. & 386. & 387. & 388. & 389. & 390. & 391. & 392. & 393. & 394. & 395. & 396. & 397. & 398. & 399. & 400. & 401. & 402. & 403. & 404. & 405. & 406. & 407. & 408. & 409. & 410. & 411. & 412. & 413. & 414. & 415. & 416. & 417. & 418. & 419. & 420. & 421. & 422. & 423. & 424. & 425. & 426. & 427. & 428. & 429. & 430. & 431. & 432. & 433. & 434. & 435. & 436. & 437. & 438. & 439. & 440. & 441. & 442. & 443. & 444. & 445. & 446. & 447. & 448. & 449. & 450. & 451. & 452. & 453. & 454. & 455. & 456. & 457. & 458. & 459. & 460. & 461. & 462. & 463. & 464. & 465. & 466. & 467. & 468. & 469. & 470. & 471. & 472. & 473. & 474. & 475. & 476. & 477. & 478. & 479. & 480. & 481. & 482. & 483. & 484. & 485. & 486. & 487. & 488. & 489. & 490. & 491. & 492. & 493. & 494. & 495. & 496. & 497. & 498. & 499. & 500. & 501. & 502. & 503. & 504. & 505. & 506. & 507. & 508. & 509. & 510. & 511. & 512. & 513. & 514. & 515. & 516. & 517. & 518. & 519. & 520. & 521. & 522. & 523. & 524. & 525. & 526. & 527. & 528. & 529. & 530. & 531. & 532. & 533. & 534. & 535. & 536. & 537. & 538. & 539. & 540. & 541. & 542. & 543. & 544. & 545. & 546. & 547. & 548. & 549. & 550. & 551. & 552. & 553. & 554. & 555. & 556. & 557. & 558. & 559. & 560. & 561. & 562. & 563. & 564. & 565. & 566. & 567. & 568. & 569. & 570. & 571. & 572. & 573. & 574. & 575. & 576. & 577. & 578. & 579. & 580. & 581. & 582. & 583. & 584. & 585. & 586. & 587. & 588. & 589. & 590. & 591. & 592. & 593. & 594. & 595. & 596. & 597. & 598. & 599. & 600. & 601. & 602. & 603. & 604. & 605. & 606. & 607. & 608. & 609. & 610. & 611. & 612. & 613. & 614. & 615. & 616. & 617. & 618. & 619. & 620. & 621. & 622. & 623. & 624. & 625. & 626. & 627. & 628. & 629. & 630. & 631. & 632. & 633. & 634. & 635. & 636. & 637. & 638. & 639. & 640. & 641. & 642. & 643. & 644. & 645. & 646. & 647. & 648. & 649. & 650. & 651. & 652. & 653. & 654. & 655. & 656. & 657. & 658. & 659. & 660. & 661. & 662. & 663. & 664. & 665. & 666. & 667. & 668. & 669. & 670. & 671. & 672. & 673. & 674. & 675. & 676. & 677. & 678. & 679. & 680. & 681. & 682. & 683. & 684. & 685. & 686. & 687. & 688. & 689. & 690. & 691. & 692. & 693. & 694. & 695. & 696. & 697. & 698. & 699. & 700. & 701. & 702. & 703. & 704. & 705. & 706. & 707. & 708. & 709. & 710. & 711. & 712. & 713. & 714. & 715. & 716. & 717. & 718. & 719. & 720. & 721. & 722. & 723. & 724. & 725. & 726. & 727. & 728. & 729. & 730. & 731. & 732. & 733. & 734. & 735. & 736. & 737. & 738. & 739. & 740. & 741. & 742. & 743. & 744. & 745. & 746. & 747. & 748. & 749. & 750. & 751. & 752. & 753. & 754. & 755. & 756. & 757. & 758. & 759. & 760. & 761. & 762. & 763. & 764. & 765. & 766. & 767. & 768. & 769. & 770. & 771. & 772. & 773. & 774. & 775. & 776. & 777. & 778. & 779. & 780. & 781. & 782. & 783. & 784. & 785. & 786. & 787. & 788. & 789. & 790. & 791. & 792. & 793. & 794. & 795. & 796. & 797. & 798. & 799. & 800. & 801. & 802. & 803. & 804. & 805. & 806. & 807. & 808. & 809. & 810. & 811. & 812. & 813. & 814. & 815. & 816. & 817. & 818. & 819. & 820. & 821. & 822. & 823. & 824. & 825. & 826. & 827. & 828. & 829. & 830. & 831. & 832. & 833. & 834. & 835. & 836. & 837. & 838. & 839. & 840. & 841. & 842. & 843. & 844. & 845. & 846. & 847. & 848. & 849. & 850. & 851. & 852. & 853. & 854. & 855. & 856. & 857. & 858. & 859. & 860. & 861. & 862. & 863. & 864. & 865. & 866. & 867. & 868. & 869. & 870. & 871. & 872. & 873. & 874. & 875. & 876. & 877. & 878. & 879. & 880. & 881. & 882. & 883. & 884. & 885. & 886. & 887. & 888. & 889. & 890. & 891. & 892. & 893. & 894. & 895. & 896. & 897. & 898. & 899. & 900. & 901. & 902. & 903. & 904. & 905. & 906. & 907. & 908. & 909. & 910. & 911. & 912. & 913. & 914. & 915. & 916. & 917. & 918. & 919. & 920. & 921. & 922. & 923. & 924. & 925. & 926. & 927. & 928. & 929. & 930. & 931. & 932. & 933. & 934. & 935. & 936. & 937. & 938. & 939. & 940. & 941. & 942. & 943. & 944. & 945. & 946. & 947. & 948. & 949. & 950. & 951. & 952. & 953. & 954. & 955. & 956. & 957. & 958. & 959. & 960. & 961. & 962. & 963. & 964. & 965. & 966. & 967. & 968. & 969. & 970. & 971. & 972. & 973. & 974. & 975. & 976. & 977. & 978. & 979. & 980. & 981. & 982. & 983. & 984. & 985. & 986. & 987. & 988. & 989. & 990. & 991. & 992. & 993. & 994. & 995. & 996. & 997. & 998. & 999. & 1000.

[g] Super grauã. de offic. deleg. eodem lib.

[h] Cæt. part. de cens. fib. & notaute in c. 2. de pact. lib. 6. & in c. cum. C. Lucen. de foro compet. & Felian. in c. fin. num. 9. eod. dic. & ca. dem. que 7. q. 1. vbi gloss. & Ioannes Andr. in c. 1. de iudic. lib. 6. & c. de lapsis. 2. q. 1. quon.

[i] In 4. sent. dist. 38. q. 1. art. 1. & 2. & in Verb. votum. 4. q. 1. & in Verb. votum. 4. q. 2. & in Opusc. de voto bus bendi. q. 1. & in tract. de relig. ecclesiast. q. 1. num. 2. & 3. Angel. verb. votum. 1. num. 2. Caiet. in summa. verb. votum. 1. & Capreol. in 4. dist. 38. q. 1. art. 1. ad 1. & 2. & 3. & 4. & 5. & 6. & 7. & 8. & 9. & 10. & 11. & 12. & 13. & 14. & 15. & 16. & 17. & 18. & 19. & 20. & 21. & 22. & 23. & 24. & 25. & 26. & 27. & 28. & 29. & 30. & 31. & 32. & 33. & 34. & 35. & 36. & 37. & 38. & 39. & 40. & 41. & 42. & 43. & 44. & 45. & 46. & 47. & 48. & 49. & 50. & 51. & 52. & 53. & 54. & 55. & 56. & 57. & 58. & 59. & 60. & 61. & 62. & 63. & 64. & 65. & 66. & 67. & 68. & 69. & 70. & 71. & 72. & 73. & 74. & 75. & 76. & 77. & 78. & 79. & 80. & 81. & 82. & 83. & 84. & 85. & 86. & 87. & 88. & 89. & 90. & 91. & 92. & 93. & 94. & 95. & 96. & 97. & 98. & 99. & 100. & 101. & 102. & 103. & 104. & 105. & 106. & 107. & 108. & 109. & 110. & 111. & 112. & 113. & 114. & 115. & 116. & 117. & 118. & 119. & 120. & 121. & 122. & 123. & 124. & 125. & 126. & 127. & 128. & 129. & 130. & 131. & 132. & 133. & 134. & 135. & 136. & 137. & 138. & 139. & 140. & 141. & 142. & 143. & 144. & 145. & 146. & 147. & 148. & 149. & 150. & 151. & 152. & 153. & 154. & 155. & 156. & 157. & 158. & 159. & 160. & 161. & 162. & 163. & 164. & 165. & 166. & 167. & 168. & 169. & 170. & 171. & 172. & 173. & 174. & 175. & 176. & 177. & 178. & 179. & 180. & 181. & 182. & 183. & 184. & 185. & 186. & 187. & 188. & 189. & 190. & 191. & 192. & 193. & 194. & 195. & 196. & 197. & 198. & 199. & 200. & 201. & 202. & 203. & 204. & 205. & 206. & 207. & 208. & 209. & 210. & 211. & 212. & 213. & 214. & 215. & 216. & 217. & 218. & 219. & 220. & 221. & 222. & 223. & 224. & 225. & 226. & 227. & 228. & 229. & 230. & 231. & 232. & 233. & 234. & 235. & 236. & 237. & 238. & 239. & 240. & 241. & 242. & 243. & 244. & 245. & 246. & 247. & 248. & 249. & 250. & 251. & 252. & 253. & 254. & 255. & 256. & 257. & 258. & 259. & 260. & 261. & 262. & 263. & 264. & 265. & 266. & 267. & 268. & 269. & 270. & 271. & 272. & 273. & 274. & 275. & 276. & 277. & 278. & 279. & 280. & 281. & 282. & 283. & 284. & 285. & 286. & 287. & 288. & 289. & 290. & 291. & 292. & 293. & 294. & 295. & 296. & 297. & 298. & 299. & 300. & 301. & 302. & 303. & 304. & 305. & 306. & 307. & 308. & 309. & 310. & 311. & 312. & 313. & 314. & 315. & 316. & 317. & 318. & 319. & 320. & 321. & 322. & 323. & 324. & 325. & 326. & 327. & 328. & 329. & 330. & 331. & 332. & 333. & 334. & 335. & 336. & 337. & 338. & 339. & 340. & 341. & 342. & 343. & 344. & 345. & 346. & 347. & 348. & 349. & 350. & 351. & 352. & 353. & 354. & 355. & 356. & 357. & 358. & 359. & 360. & 361. & 362. & 363. & 364. & 365. & 366. & 367. & 368. & 369. & 370. & 371. & 372. & 373. & 374. & 375. & 376. & 377. & 378. & 379. & 380. & 381. & 382. & 383. & 384. & 385. & 386. & 387. & 388. & 389. & 390. & 391. & 392. & 393. & 394. & 395. & 396. & 397. & 398. & 399. & 400. & 401. & 402. & 403. & 404. & 405. & 406. & 407. & 408. & 409. & 410. & 411. & 412. & 413. & 414. & 415. & 416. & 417. & 418. & 419. & 420. & 421. & 422. & 423. & 424. & 425. & 426. & 427. & 428. & 429. & 430. & 431. & 432. & 433. & 434. & 435. & 436. & 437. & 438. & 439. & 440. & 441. & 442. & 443. & 444. & 445. & 446. & 447. & 448. & 449. & 450. & 451. & 452. & 453. & 454. & 455. & 456. & 457. & 458. & 459. & 460. & 461. & 462. & 463. & 464. & 465. & 466. & 467. & 468. & 469. & 470. & 471. & 472. & 473. & 474. & 475. & 476. & 477. & 478. & 479. & 480. & 481. & 482. & 483. & 484. & 485. & 486. & 487. & 488. & 489. & 490. & 491. & 492. & 493. & 494. & 495. & 496. & 497. & 498. & 499. & 500. & 501. & 502. & 503. & 504. & 505. & 506. & 507. & 508. & 509. & 510. & 511. & 512. & 513. & 514. & 515. & 516. & 517. & 518. & 519. & 520. & 521. & 522. & 523. & 524. & 525. & 526. & 527. & 528. & 529. & 530. & 531. & 532. & 533. & 534. & 535. & 536. & 537. & 538. & 539. & 540. & 541. & 542. & 543. & 544. & 545. & 546. & 547. & 548. & 549. & 550. & 551. & 552. & 553. & 554. & 555. & 556. & 557. & 558. & 559. & 560. & 561. & 562. & 563. & 564. & 565. & 566. & 567. & 568. & 569. & 570. & 571. & 572. & 573. & 574. & 575. & 576. & 577. & 578. & 579. & 580. & 581. & 582. & 583. & 584. & 585. & 586. & 587. & 588. & 589. & 590. & 591. & 592. & 593. & 594. & 595. & 596. & 597. & 598. & 599. & 600. & 601. & 602. & 603. & 604. & 605. & 606. & 607. & 608. & 609. & 610. & 611. & 612. & 613. & 614. & 615. & 616. & 617. & 618. & 619. & 620. & 621. & 622. & 623. & 624. & 625. & 626. & 627. & 628. & 629. & 630. & 631. & 632. & 633. & 634. & 635. & 636. & 637. & 638. & 639. & 640. & 641. & 642. & 643. & 644. & 645. & 646. & 647. & 648. & 649. & 650. & 651. & 652. & 653. & 654. & 655. & 656. & 657. & 658. & 659. & 660. & 661. & 662. & 663. & 664. & 665. & 666. & 667. & 668. & 669. & 670. & 671. & 672. & 673. & 674. & 675. & 676. & 677. & 678. & 679. & 680. & 681. & 682. & 683. & 684. & 685. & 686. & 687. & 688. & 689. & 690. & 691. & 692. & 693. & 694. & 695. & 696. & 697. & 698. & 699. & 700. & 701. & 702. & 703. & 704. & 705. & 706. & 707. & 708. & 709. & 710. & 711. & 712. & 713. & 714. & 715. & 716. & 717. & 718. & 719. & 720. & 721. & 722. & 723. & 724. & 725. & 726. & 727. & 728. & 729. & 730. & 731. & 732. & 733. & 734. & 735. & 736. & 737. & 738. & 739. & 740. & 741. & 742. & 743. & 744. & 745. & 746. & 747. & 748. & 749. & 750. & 751. & 752. & 753. & 754. & 755. & 756. & 757. & 758. & 759. & 760. & 761. & 762. & 763. & 764. & 765. & 766. & 767. & 768. & 769. & 770. & 771. & 772. & 773. & 774. & 775. & 776. & 777. & 778. & 779. & 780. & 781. & 782. & 783. & 784. & 785. & 786. & 787. & 788. & 789. & 790. & 791. & 792. & 793. & 794. & 795. & 796. & 797. & 798. & 799. & 800. & 801. & 802. & 803. & 804. & 805. & 806. & 807. & 808. & 809. & 810. & 811. & 812. & 813. & 814. & 815. & 816. & 817. & 818. & 819. & 820. & 821. & 822. & 823. & 824. & 825. & 826. & 827. & 828. & 829. & 830. & 831. & 832. & 833. & 834. & 835. & 836. & 837. & 838. & 839. & 840. & 841. & 842. & 843. & 844. & 845. & 846. & 847. & 848. & 849. & 850. & 851. & 852. & 853. & 854. & 855. & 856. & 857. & 858. & 859. & 860. & 861. & 862. & 863. & 864. & 865. & 866. & 867. & 868. & 869. & 870. & 871. & 872. & 873. & 874. & 875. & 876. & 877. & 878. & 879. & 880. & 881. & 882. & 883. & 884. & 885. & 886. & 887. & 888. & 889. & 890. & 891. & 892. & 893. & 894. & 895. & 896. & 897. & 898. & 899. & 900. & 901. & 902. & 903. & 904. & 905. & 906. & 907. & 908. & 909. & 910. & 911. & 912. & 913. & 914. & 915. & 916. & 917. & 918. & 919. & 920. & 921. & 922. & 923. & 924. & 925. & 926. & 927. & 928. & 929. & 930. & 931. & 932. & 933. & 934. & 935. & 936. & 937. & 938. & 939. & 940. & 941. & 942. & 943. & 944. & 945. & 946. & 947. & 948. & 949. & 950. & 951. & 952. & 953. & 954. & 955. & 956. & 957. & 958. & 959. & 960. & 961. & 962. & 963. & 964. & 965. & 966. & 967. & 968. & 969. & 970. & 971. & 972. & 973. & 974. & 975. & 976. & 977. & 978. & 979. & 980. & 981. & 982. & 983. & 984. & 985. & 986. & 987. & 988. & 989. & 990. & 991. & 992. & 993. & 994. & 995. & 996. & 997. & 998. & 999. & 1000.

[k] Verb. votum. 4. q. 1.

[l] arg. 1. 11. ad. 1. Aquil.

[m] Verb. matrimo. nium. 7. q. 5. c. In 4. sen. dist. 38. q. 2. ar. 1.

[n] ea. cõmissũ. de spõsalib. c. In 4. d. 38.

[o] Super §. in Leuit. de pœnit. dist. 1. not. 14. ou à h. Extrauag. 1. de pœn. & remiss.

[p] Lib. 7. q. 4. art. 3. de iustit. & iure.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De præcepto secundo, quoad blasphemiam.

81 Blasphemia quid? & est duplex, mentalis & vocalis.
82 Blasphemia est contraria confessioni fidei. nu. 83. Et secundo præcepto, &c.
83 Blasphemus quomodo absoluendus.
85 Blasphemus quis iocando, aut turpiter nominando, vt peccat.
86 Maledicens creaturis quis blasphemus.
87 Blasphemus an sit, qui cantilenas profanas diuinis admiscet.
88 Interrogatus quod scit qui, & vt iuste negat.
89 Iuramentum quod ligat post, ad quod non ligat cum fit.

81 DE blasphemia, quæ etiam per hoc secundum præceptum vetatur, dicimus primo, quod secundum Ambrosium,[a] Alex. Halensem,[b] & S. Tho.[c] cõmuniter receptos, Blasphemare est: *dicere tacite, vel expresse, verbo, vel scripto contra Deum, aut eius sanctos quidpiam contumelioſum,* & quod quidẽ fit vel tribuendo Deo, quod illi non conuenit, vel auferẽdo quod conuenit, vel tribuẽdo creaturæ, quod solius Dei proprium est: quod si sola mente dicitur, est blasphemia mentalis, si verbo, vocalis: si autem scripto, scripta.

82 Secundo dicimus, quod blasphemia est confessioni fidei, & charitati diuinæ contraria, & diuino, honori videtur derogare, & propterea peccatum est mortale grauissimum, secundum S. Tho. communiter receptum.[d] Quamuis neque blasphemia exterior, neque interior, secundum se tantum sit dicenda hæresis: aliud est enim credere, aliud dicere, etiam si sola mente dicatur, & blasphemia in dicendo, hæresis autem in credendo consistit secundum vtrumque Tho.[e] vbi adiecit iunior tribus modis contingere aliquid dicere: scilicet desiderando, præcipiendo, affirmando.

83 Tertio dicimus, quod nullus blasphemus debet absolui, etiam in foro conscientiæ, absque eo, quod arbitrio seueri cuiusdam confessarij grauissima illi pœnitentia imponatur: quod statuit concilium Lateranense vltimum,[f] sub Leone X. quod nos in cap. inter verb. 8 transtulimus, & elucidauimus.

Quarto, quod interrogatus: An teneatur quis corrigere alterum: quem blasphemantem audiuit, quamuis emendatio non speretur, Respondi, quod sic, & quod id acriter facere tenetur, si sine suo periculo facere potest, vt sancitum est à præcitato concilio Lateranen.

84 Quinto, quod contra hoc secundũ præceptum, quatenus blasphemiam vetat, peccat mortaliter, primo, qui blasphemat contra Deum, vel Sanctos his vtens loquẽdi modis, Pigeat Deum, vel, Doleat Deus, Non credo in Deũ, vel denego, aut maledico Deum, &cæt. vel dicens, Deum non esse misericordem, non seruare iustitiam, esse acceptatorem personarum, non videre quæ aguntur in mundo, aut non curare humana, aut illum iniuste punire, vel hoc aut illud non posse efficere: vel tribuit homini, quod soli Deo conuenit: quale est, hominem beatum facere, vel posse ventura prænoscere, secundum prædicta: quamuis iocose ista diceret, si attendit quid verba significant, & cum deliberatione illa protulit.[h] Is enim, si tantũ iræ furore correptus, & passione excæcatus in similia verba prorupit, vt quid diceret, quid ve verba significarent minime aduerteret, tãtum venialiter peccat, S. Tho.[a] Si vero attendit esse verba blasphemię, mortaliter delinquit, etiam si repentina correptus ira, verba protulerit ipsumque statim pœnituerit illa dixisse, secũdum eundem.[b] Neque quidquam ad rem facit, an subitanea illa ira ex iniusta causa originem habeat, vel ex ludo, ebrietate, vel aliqua occupatione circa rem illicitam, secundum Angelum,[c] etiam si contrarium teneat Panor.[d] cuius dictum est verũ, quantum attinet ad forum exterius. Neque satis est ad peccandũ mortaliter, quod talis inconsideratio ex deprauata quadam consuetudine cũ proprie salutis contemptu coniuncta, vel ex culpa lata procedat,[e] dummodo illa inconsideratio prolationi talis blasphemiæ causam dederit, hoc est, quod si animaduerteret id quod pronũciat, non pronunciaret illud.[f]

85 Secundo peccat mortaliter, qui Deũ, vel Sanctos iniurioſe nominat, pudenda ipsorũ membra propriis nominibus explicans, & aduertens quod dicit, etiam si iocandi gratia id faceret,[g] quamuis vti istis modis loquendi, puta. Per corpus Domini, Per sanguinem eius, siue iurando, siue cũ alio contendendo, non est blasphemia,[h] quoniam post Christi incarnationem Deus dicitur habere corpus & sanguinẽ, in quantum homo, non autem in quantum Deus, de quo in additione c. quando,[i] copioſius diximus.

86 Tertio, qui maledicit, alicui creaturæ ratione carenti, in quantum est creatura Dei: est enim blasphemia perinde ac maledicere Deum: si tamen simpliciter maledicit, non intendendo aliquid amplius, tunc solum erit verbum otioſum & vanum, ac consequenter veniale tantum quod etiam placuit Caietano.[k]

87 Quarto, qui diuino cultui cantilenas seculares profanas & turpes admiscet, siue illa vocẽ humana, siue alio organo proferãtur: vel patitur, aut procurat vt misceantur, quoniam in hoc cultui ecclesiastico, & Deo ipsi irrogatur iniuria,[l] quem nos etiam in Enchirid. de Orat.[m] sequuti sumus (quod ipsum decreuit nũc Cone. Trid.)[n] vbi etiam cum eodem Caietano adiecimus, quod si aliqui præ rustica simplicitate existimarent ista licere recreandi animi gratia, quoniam vident communiter in his visum, & consuetudinem inualuisse, si tamen intelligerent id esse illicitum, & scelus esse mortale, nullatenus id facerent, excusarentur quidem à tanto, sed non à toto. Nunc autem dicimus nobis non videri lethale crimẽ nisi cum cantilena est turpis & lasciua, vana & profana, & cantatur durante diuino officio ab his, qui iam sunt prẽmoniti id nõ licere. Idem asserimus de his, qui in nocte Natalis Domini turpes rhythmos, vel scommata sibi inuicem occinunt, vel execrationes quasdam interserunt, tempore quo dicturi lectiones petunt benedictiones, vt diximus.[o]

88 Rogatus autem, An ille, qui furatus aliquid interrogatur à iudice incompetente, vel alio sine iuris ordine legitimo, vtrum tale quid sit furatus, posit secura conscientia respondere verbo absolute & simpliciter, se id non esse furatũ, intelligendo intra mentem & tacite penes se, quod non est furatus illo die, mense, vel anno: puta anno millesimo quingentesimo septuagesimo primo, vel secundo &cæt. respondi affirmatiue per fundamenta solida, & irrefragabilia, quę pro Paludan. Gabriele, & Adrian. & aliis plerisque tenentibus, & affirmantibus præfato modo respondentem non mentiri, adduximus infra.[a]

89 Rogatus item, An iuramentũ de actu, qui tempore iuramenti est illicitus, liget iurantem pro tempore, in quo fuerit licitus: puta iurauit numquam ingredi talem domum odio matris meæ, quæ eam inhabitat, qua mortua, incipit habitari ab alia, quæ potest esse mihi occasio peccati: Respondi partem affirmantem esse veram in iuramento generali, & apto comprehendere eundem actum, tam tempore, quo est illicitus, quam quo est licitus: partem vero negatiuam in iuramento speciali, vel restricto ex natura verborum, vel ex causa, ob quam fit, vel aliis circumstantiis ad actum illicitum pro tempore, quo est illicitus. Exemplum primi, Iurauit quis generaliter seruare omnia statuta Ecclesiæ N. inter quæ tempore iuramenti inuenitur vnum factum contra canones ab episcopo & capitulo, cuius obseruantia est illicita,[b] postea vero confirmatur illud ex certa scientia à S. Sede Apostolica, quo eius obseruantia fit licita, is tenebitur seruare illud statutum post confirmationem Papæ vi iuramenti, cum comprehendatur sub illo, & possit seruari sine interitu vel dispendio salutis æternæ.[c] Item iurauit quis generaliter, numquam intrare talem domũ nulla adiecta causa speciali. quod per prædictã,[d] remerarium, siue vanum est, si tamen postea incipit inhabitari ab aliqua, cuius consortium teneatur ille vitare, pro tempore inhabitationis illius ligabit eum iuramentum. quia nec ex natura verborum, neque ex causa, vel alia circumstantia restringitur ad solum tempus, quo illicitum, vel temerarium: aut vanum est. Exemplum secundi: iurat quis numquam intrare talem domum, donec mater eius eã inhabitauerit, vel ob causam finalem euitandi eius bonam cõuersationem, quòd illicitum est, si postea alio migrauerit mater: & eã inhabitare cœperit alia, cuius conuersatio esset magna peccandi occasio tali iuranti, poterit quidem intrare illam sine violatione iuramenti: quãquam alia de causa deberet id euitare: quia iuramentum illud fuit restrictum ex natura verborũ vel ex causa finali ad tempus, quo erat temerarium vel, illicitum, & actus agentium non operantur vltra intentionem eorum.[e]

De obseruatione festorum, quod pertinet ad tertium præceptum Decalogi, Sabbatha sanctifices.

CAP. XIII.

1 Festi dies omnes Christianorũ sunt lege humana inducti.
2 Festi obseruatio nunc non tam stricta ac olim.
2 Festis diebus præcipimur audire missam, & vetamur opus seruile facere.
2 Finis præcepti alius ab eo non est in præcepto.
3 Seruilia opera quæ sunt.
3 Seruilia septem opera permittuntur, quinque non seruilia prohibentur.
4 Festa vt potius relaxantur ob necessitatem, quam ob pietatem.
5 Festis quod licet gratis, licet ob mercedem.
5 Festa inducunt, tollũt, & moderantur lex & consuetudo.
5 Festa sua omnis regio, & morantes in ea debẽt obseruare.
5 Festos dies quos viator seruare teneatur.

1 CIrca hoc dicimus primo, omnia Christianorum festa, etiam dies dominicos, solo humano iure, nulla vero iure diuino naturali, aut supernaturali esse in Ecclesiam introducta, vt[a] comprobauimus. Id quod etiam sentit Ioannes Turrecrem.[b] & clarius Archidiaconus,[c] & S. Thom.[d] supra omnes tamen Thom. Vualdensis,[e] vbi ad hoc adducit B. Hieronymum, & Remigium: quamuis,[f] cum multis aliis, & Angel.[g] teneant, saltem dies dominicos iure diuino festiuos esse, quam sententiam Siluest.[h] communem esse asseruit. Verumtamen quod modo definiuimus est tenẽdum. Etenim quamuis ius naturale, & diuinum præcipiant nobis, Deum ipsum honorare & reuereri, non tamẽ definiunt tempus, quo in nouo testamento id facere teneamur: solum autem ius humanum decernit statuitque certos dies, in quibus ab operibus seruilibus cessare oportet, vt id faciamus. Nec obstat c. licet[i] quo ipsi nituntur, quatenus habet, quod tam veteris, quàm noui testamenti pagina septimũ diem humanæ quieti deputauerit. quoniam potest noue, & singulari modo responderi, ad summum probare, quod in vtroque tam nouo, quam veteri testamento inuenitur, quod vnus de septem diebus debet obseruari: non tamen quod hoc Deus præceperit in vtroque: nam licet id præceperit in veteri testamento pręcepto cęremoniali: in nouo tamen testamento, in quo illud cessauit, à principio Apostoli auctoritate sua, & non lege diuina cœperunt diem Dominicum obseruare, idemque facere fidelibus præceperunt. Vnde infertur[k] quanta sit consuetudinis vis circa custodiam & obseruationem festorum.[k]

2 Secundo dicimus, quod ius humanum Christianorum non adeo stricte præcipit, suos dies festos obseruari, ac ius diuinum antiquum suum illud sabbathum tradidit obseruandum, secundum S. Thom.[l] communiter receptum. Quapropter multa nobis in diebus dominicis fieri permittuntur, vt præparare cibos: & alia huiusmodi, quæ nullatenus in sabbathis veteris legis fieri poterant. Vnde etiam consequitur, vt circa prohibita in nostris festis nobis sit facilior dispensatio, quam in rebus prohibitis in sabbatho illo antiquo.[m]

Tertio dicimus, quod hoc præcepto de colendis festis non præcipitur cultus diuinus interior, qui in meditando & colendo Deo consistit: sed tantum exterior, qui consistit in audienda missa,[n] & in abstinẽdo ab operibus seruilibus exterioribus,[o] quæ ministerio corporis sunt exercenda, sicut eleganter docuit Caiet.[p] quoniam quamuis finis huius præcepti sit, vt homo Deo vacet, ipsoque fruatur, & in eo quiescat,[q] quando tamen finis præcepti est aliud à re præcepta, tunc non cadit sub præceptum, sicut idem S. Thom. communiter receptus,[r] asseruit. Verum est tamen, quod sunt necessaria propositum & attentio interiora ad rectè audiendum sacrũ, quo sit religionis opus.

3 Quarto dicimus, in diebus festiuis non omnia opera prohiberi, sed tantum seruilia, quæ sunt illa, quæ proprie seruientibus conueniunt, iuxta tex. Leuit 23. c. *Omne opus seruile non facias in eo.* Non autem illa, quę communia sunt tam iis, qui seruiunt, quam illis, quibus seruitur, secundum eundem S. Thom.[s]

Quinto dicimus, quod ex supradictis infertur, septem generum opera notata à S. Tho.[t] in diebus festis licite exerceri. Prima illa, quibus in diuino cultu Deo seruimus, Ioan. c. 3. Secunda, quibus spiritualia exercemus, quale est docere verbo, vel scripto,[u] Tertia, quæ sunt ad salutem propriam necessaria. Ma-

a In c. licet de ferijs. & in c. 1. de cęlecr. dist. 1.
b In d. to c. 1.
c In c. Ieiunia. cad. dist. 3. d. 2. 2. q. 122. ar. 4. & 1. & Anton. 2. part. tit. 9. ca. 7. §. ante pen. & Io. Maior. in 3. lib. sent. dist. 27. q. 2.
e De sacramental. c. 14.
f Panor. c. licet. de ferijs.
g Verb. ferię. §. 41.
h In verbo dominica. q. 1. verſ. 7. i de ferijs.

i Arg. ca. fin. de cęlebr. miſſar. & l. 2. C. quæ ſit longa conſuetudo.
l In dicta q. 122. ar. 4. ad 4.
m Secundum eundem S. Tho. in d. ar. 4.
n c. miſſas. de cõſecr. dist. 1.
o c. Ieiunia. cum gloſſ. & Archid. de conſecr. d. 3.
p 2. 2. q. 122. ar. 4. in princ.
q Vt docuit S. Tho. ibidem.
r 1. 2. q. 100. ar. 9.

s Ind. q. 122. ar. 4. ad 3.
t In dicto ar. 4.
u Iuxta gloſſ. mirabilem c. 18. numerorum.

a Ar. c. licet. nu. 1.
b Ar. cap. quod ſuper iſt. & corũ. quę ibi citat F. lin. de maiori. & obedien.
c Arg. c. ſi vero. de iureiuran. & c. quamuis. de pæn. cod. 1. lib. 6. d Supra n. 16. & ſeq.
e l. nõ omnis. ff. ſi certũ per. & c. fin. de præb.

Universidad de Deusto
Biblioteca

chab. 4. [a] Quarta, quæ ad salutem corporalem proximi sunt necessaria, Prouerb. 4. *Erue illos, qui ducuntur ad mortem.* [b] Quinta, quæ sunt necessaria ad vitandum damnum sibi, vel proximo imminens. Deut. 22. *Non videbis bouem fratris tui.* &cæt. Sexta, quibus patantur cibi per consuetudinem Ecclesiæ. Septima, piscari quandoque per consuetudinem eiusdem Ecclesiæ. [c]

Sexto dicimus, quod quinque sunt opera non seruilia, quæ prohibentur in festis iure canonico: nam [d] prohibentur mercatus, iudicium ciuile, vel criminale, & iuramentum: nisi pro pace, vel alia necessitate præstetur. [e] & omnis processus & strepitus iudicialis, nisi pietas suadeat, & necessitas vrgeat.

4 Septimo, quod non omnia, quæ possunt fieri gratia necessitatis, possunt fieri ratione pietatis: nã propter necessitatem omnia opera tam seruilia, quã non seruilia, exerceri possunt: sed non omnia permittuntur causa pietatis, si per pietatem intelligamus virtutem illam, qua patriam & parentes veneramur, sicut accepit Marcus Tullius, [f] & August. [g] Neque si pietatem pro misericordia accipiamus. Etenim, quamuis opera, quæ ex natura sua ad misericordiam pertinent vt vestire nudum, alere pauperem, [h] in omnibus diebus festis possint licite fieri, [i] immo & opera iudicialia, [k] alia tamen opera seruilia, quæ ex sola intentione operantis ad misericordiam diriguntur, fieri nequeunt: quamobrem qui sub misericordiæ & pietatis prætextu, absque alia vrgente necessitate in diebus festiuis ædificant, vel reficiunt pontes, sternunt vias, tota errant via, iuxta Caietan. [l] At vero si per pietatem cultum Dei intelligamus, tunc dicimus, omnia illa opera, quæ suapte natura immediate tendunt in honorem Dei, veluti portare crucẽ, & reliquias sanctorum, licite fieri posse. Immo & alia, quæ sunt veluti præambula & præparatoria horum, quæ simul vel paullo ante solent fieri: veluti pulsare cymbala ante missam, vel vesperas. Diuersa tamen ratio est de aliis operibus, quæ licet sint præparatoria in supradicta, ante tamẽ festum ipsum commode possunt fieri: qualia sunt formas (quas hostias vocamus) consecrandas effingere, verrere ecclesiam, tapetibus ornare: & multo minus illa opera, quæ secundum se non deseruiunt diuino cultui, neque sunt præparatoria in illum: qualia sunt arare, serere, & metere ad aliquod subsidiũ ecclesiæ præstandum, quo diuinus cultus ibi fiat: nam ista non sunt licita, nisi iusta intercedat necessitas: vt si Ecclesia adeo esset tenuis & pauper, quod necessariis ad cultum careret.

5 Octauo dicimus, quod tam licite ac principaliter potest fieri in diebus festis ob pecuniam, quod gratis licite fieri potest in eis, quam licite & principaliter ob eam quouis alio tempore id fieri potest: & quod propositum & intentio lucrandi, non facit vt opus, quod alias ex suo genere non est seruile, ob hoc fiat tale formaliter vel materialiter. Quod post Card. Caietan. [m] & in summa, [n] validissimis rationibus, [o] comprobauimus, quamuis Richard. [p] & Ioan. Tabien. [q] & Siluest. [r] non satis rem perpendentes, contrariũ teneant. Quibus addo, quod nouissime Conc. Trid. [s] declarauit, dies festos in suo episcopatu seruari ab episcopo præceptos à religiosis quamuis exemptis seruandos esse.

Nono dicimus, quod quamuis festa, quæ iure cõmuni sint omnibus obseruanda, sint iam expressa & determinata, [a] multa tamen ex eis abstulit consuetudo, & alia induxit. quapropter in singulis regionibus illa festa obseruanda sunt, quæ lex, aut constitutio synodalis recepta, & non abrogata, vel cõsuetudo præscripta, ibi præcepit obseruari, [b] quandoquidem, vt dictũ est supra, [c] omnia ex lege humana inducta sunt.

Ex quo infertur primo, quod si consuetudo præscripta præcipit id, quod passim fieri videmus, vt à media nocte vsque ad mediam noctem festa seruentur, neutiquam seruanda sunt à primis vesperis vsque ad secundas vesperas, quamuis ius ipsum commune id præcipere videatur, [d] & quod si vsus haberet, vt solum seruentur vsque ad meridiem, vel vsque ad sollennia missarum peracta, postea possent opera seruilia fieri.

Infertur secundo, quod vna quæque prouincia, aut ciuitas obseruare tenetur illa, eo modo, & tantũ, quæ, quomodo, & quantum consuetudo ipsius præcipit obseruari.

Infertur tertio, quod qui degit in aliquo loco, tenetur obseruare festa illius loci vbi tunc degit: non autem illa festa, quæ in eius propria patria obseruantur, arg. c. illa. adiũcta gloss. [e] ibi, *Dum fueris Romæ, Romano viuito more. dum fueris alibi, viuito sicut ibi.* Vt de ieiuniis, & de facultate non edendi, vel edendi oua, lacticinia, aut animaliũ intestina in diebus veneris, sabbathi, & aliis diebus vigiliarum, ieiuniorum, & abstinentiarum dicetur inferius. [f]

Infertur quarto, quod operarij, qui ad locandas operas suas vadunt in alias regiones, non tenentur obseruare dies festos suorum locorum, sed illorum, vbi ad tempus commorantur.

Infertur quinto, quod perperam agũt parochi suis parochianis pœnitentias, aut publicas pœnas imponentes: eo quod in festis illis, quę in propria sua parochia obseruantur, in aliis vbi illa non seruabantur, operas suas conducti præstiterunt.

Infertur sexto, posse rationabiliter teneri eos, qui in festi vigilia, & etiam in ipso die festo, à suo proprio loco in alium laborandi gratia commeãt, vbi festum illud non obseruatur, iuxta rigorem iuris nullatenus peccare: siquidem non violant festa, vbi obseruari debent, dum tamen si eodem die egrediãtur: missam audiant. quoniam dies festus vbi ipsum deprehendit, ad id ipsum obligauit: vt ego iter faciens, non semel putaui me ad audiendam missam, vel faciendum obligatum: eo quod ante meridiem trãsibam, egrediebar, & ingrediebar aliquem locum, vbi obseruabatur aliquod festũ, quod aliis in locis non erat obseruandum: quãuis crediderim solũ transitum non adeo obligare.

Modi peccandi mortaliter vsitatiores contra hoc tertium præceptum de colendis festis.

6 *Festum, qui violat, peccat mortaliter, nisi aliquod horum excuset.*
7 *Festum qui violat iter agendo, deferendo onera, &cæt.*
7 *Festum qui violat vi, metu, præcepto, vel coactione, vt peccat.*
8 *Festum vt violat, qui vendit, emit, permutat, &cæt.*
9 *Festum an violat tonsor, piscator, molitor.*
10 *Festum an violet laborans pro pauperibus, pontibus, & viis. nu. 11.*
11 *Venator quis violat festum.*

a 8. & c dist. cibus. de consecr. dist. 4.
b 2. 86 in inferenda. 23. q. 4.
c Ca. licet de feriis.
d In c. 1. de feriis.
e In c. fin. de feriis.
f 3. Rhetoric. ad Herenn. c. 1. 22. q. 2.
g c. tria. 45 dist.
h Iusta gl. ca. fin. de feriis.
i Dicto c. fin.
k 2. 2. q. 122. ar. 4.
l m. 2. q. 122. ar. 4.
n Verb. festos. pagina penultima.
o In c. iejunia. de consec. dist. 5.
p Lib. 3. d. 37. & Angel. verb. feriæ. 5. 9
q Verb. feriæ. n. 17.
r Verb. dominica. q. 4.
s Sess. 25. c. 12.

a In capitulo. decretal. 13. 8. q. 1. & quæ. Iustitiis. & ibi. b Per quæ dicta c. 8. de feriis. & Sacerd. c. Eod. nu. 1.
d ex dict. tiis.
e ex dict.

12 *Festum an violet mulio, qui in eius vigilia mittit iumenta operatura.*
12 *Consulere pro lucro an liceat festis.*
13 *Festum an violet ob pietatem, vel necessitatem, vel sine illa transferibens librum, pulsans lyram, canens, &cæt. nu. 14.*
15 *Festum an violet laborans ob necessitatem, qui ludit, saltat, venatur, & otiose tota die vagatur.*
15 *Festis Crucis, Michaelis, Innocentium, & S. Siluestri licite quis laborat.*
16 *Festo de violato, quædam accusandi consuetudo mala.*
17 *Festis contritio bona, sed non necessaria.*
17 *Festum an violet, qui omittit in eo opera præcepta.*
19 *Oblatio in Missa quando necessaria.*

6 Circa hæc peccat primo, qui diebus dominicis, vel aliis festis sub præcepto obseruandis, aliquod opus seruile, vel ex aliis quinque prohibitis, facit: nisi excuset exiguitas, vel licita consuetudo, vel necessitas, aliqua spiritualis vel corporalis salutis suæ: vel proximi, vel detrimentum imminens rebus suis, vel proximi, quod non potest differri, neque præueniri, vt patet ex supradictis, [a] ob quam necessitatẽ, aut consuetudinem excusantur, qui frumẽtum ex area deferunt in horrea, vel uuas, ex vinea, quando imbres, & pluuiæ timentur, & quicunq; alij, qui similia faciunt. Sic etiam fabriferrarij, qui equos iter agentium ferrant, & macellarij, qui vendunt carnes in festis, easque præparant ad vendendum, quando antea non potuerunt parare. & tabernarij, hospitumque susceptores, qui in suis tabernis aut hospitiis propter ementiũ necessitatem cibos & necessaria vendunt: non autem, qui vt ludant, aut inebrientur, id faciunt. [b] Cuius tamen opinio duriuscula nobis videtur, nec tenenda, vbi consuetudo contrarium præscripsit.

7 Excusantur etiam, qui cibos & edulia, & alia necessaria vendunt: puta panem, vinum, fructus, herbas, & cætera, quæ diei festo conducunt. [c] Excusantur etiam Agasones, qui iumentis oneratis diebus festis suum iter non intermittunt: non autem qui de domibus suis proficiscuntur diebus festis, cum se continere potuissent, [d] aut in aliud tẽpus differre, nisi ante, aut post audiant missam.

Dixi, *Oneratis*: quia conducere deonerata non est aliud, quam iter facere, & iter facientes excusantur: quamuis conducant mulos onustos suis lectis, vestibus, & viaticis, modo missam audiant, licet longius & toto die iter faciant. nam aliquantulum itineris facere, non est opus seruile, neque prohibitum in festis, & sine vlla excusatione consuetudinis, aut necessitatis fas est, secundum omnes. Et idem dicendum videtur de longiori, & totius diei itinere. & licet secundum aliquos hoc sub genere operis seruilis ponatur: consuetudo tamen effecit, vt liceret, modo missa audiatur.

Similiter excusantur, qui diebus festis excoquunt vitrum, ollas, tegulas, calcem, quorum decoctio intermitti in alium diem non potest, [e] & tonsores, qui diebus festis infirmis venas aperiunt, & subditi, & serui iussi, & compulsi à suis heris ad opus agendum festis diebus non ob cõtemptum festorum, sed alterius rei gratia, qui nisi morem gererent, in magnum aliquod damnum personale, vel reale inciderent, maxime si ob id missa prætermissa non fuit. Idem dicẽdum est de vxoribus & liberis, qui in potestate sunt maritorum, & fratrum, & de agricolis ad id iusto metu compulsis, qui laboris sui mercedem accipere possunt, [a] id quod supra diximus. [b] Et si sunt famuli stipendiarij finito tempore, in quod se astrinxerunt, discedant ab eis, nec intra tempus debent parere suis heris, nisi aliqua de causa iusta. Si quis tamen iuberetur, vt operaretur in contemptum festorum, & ecclesiæ, quæ illa sanxit, non debet obedire, etiam si ob oculos certam ab eis propositam mortem videat. [c] Hoc enim iam non solum esset cõtra ius humanum: in quo necessitatis excusatio communiter locum habet: sed etiam contra diuinum & naturale, quo superiorum obseruantia imperatur. [d]

8 Secundo peccat, qui vendit, aut emit die festo, multum temporis in eo consumendo, [e] non tamen si parum, vt fieri solet in emendis aut vendendis candelis, & aliis similibus, quibus de pretio non est conueniendum: quia iam æstimata sunt, aut cito fit, iuxta omnium sententiam, [f] quod temperandum videtur iuxta sequens.

Tertio peccat, qui nundinas adit, aut in eis negotiatur, non audita missa, cum possit: aut facit contra iussum episcopi: nisi exiguitas excuset: aut in eiusmodi negotio magnum susciperet damnum, nisi eo die tractaretur, aut alia iusta causa excusaret. [g] Nec refert, an nũdinæ agantur die Dominico, aut festo maiori, aut minori: quia si consuetudine præscriptũ est, nulla est prohibitio noua eius, qui prohibere potest, licet audita missa, negotiari eo die. Cum enim omnes dies festi lege humana constituti sint, vt dictum est supra, [h] consuetudo poterit moderari festum diei nundinarum: quia etiam omnino tollere posset. [i] Quemadmodum iam modificati sunt, quantum ad res, quæ in auctione venduntur, auctoritate iudicis, vel alia secundum Caietanum, [k] & etiam vigiliæ sollennium festorum, quantum ad tonsuram, quam tonsores exercere possunt ad duas horas post noctis ingressum, secundũ dispensationem Eugenij Papæ IIII. Quod intelligi debet in his religionibus, in quibus cultus fit à vespera in vesperam, vt iure communi fieri debet, [l] nam vbi cultus festi incipit à media nocte, & ad mediam noctem perdurat, vt apud nos vsu receptum est, hoc priuilegium non est in vsu: quandoquidem absque priuilegio tõdere potest vsq; ad mediã noctem. [m]

9 Addimus item cum Caietan. [n] quod neque tondere barbam, neque in id consentire vno, aut alio die festo est peccatum mortale, ob paruitatem operis: neque etiam veniale, si aliqua in id adsit causa, licet contrarium senserit Archid. [o] cuius sententia locum habet in tonsore, qui multis barbam detonder, vel aliter parat: Neque peccant, qui piscantur die festo certum piscium genus, quod tantum certis diebus aduenit, vel conspicitur, & illico discedit, nisi tunc capiatur. Cuius generis sunt Thũni, Halecia, & Sardę: aliquam tamen eleemosynam debẽt erogare in ecclesias viciniores, aut in pauperes, [p] quia licet ca. non loquatur, nisi de Halecibus, siue Aringuis: eadem tamen ratio idem suader in reliquos nominatos pisces. Licitum etiam videtur molere molendinis fluminum, vel ventorum, quæ sine magna occupatione molunt, maxime si adsit consuetudo, & à prælatis nõ prohibeatur. Contrarium tamen dicendum est de molitura pistrinorum, quæ magnam occupationem, & laborem requirit, excepta magna necessitate. [q]

a Rosel. vbi supra casu. 23. & 24. Siluest. vbi supra. 4. q. 1. b Eod. c. n. 5.
c Arg. c. fin. de his quæ vi. & cap. ita ne. 32. q. 5.
d l. veluti. ff. de iust. & iur. & Luc. c. 10. c. 1. de feriis.
f Er præsertim xii uest. verb. Dominica. q. 3.
g Siluest. vbi supra.
h Eod. n. 1.
i Arg. c. fi. de consuetud.
k In summa. verb. iii. festo licita.
l c. 1. de feriis.
m Arg. l. more Romano. ff. de feriis. 2. 2. q. 122. ar. 4.
o In c. peruenit. de consecr. d. 3.
p Iuxta ea, licet de feriis cit. et adnotat. per Pano. & alios, & per Angelum, verb. feriæ. 3. 14. & 35. Caiet. vbi supra.
q Secundo Rosel. verb. feriæ. 3. 9.

Universidad de Deusto
Biblioteca

10 Quarto, qui laborat etiam pro pauperibus diebus festis, etiam audita missa, principalius propter aliquod commodũ, vel amicitiam, aut cognationem, quam ob eleemosynam, aut etiam principalius propter paupertatem: verum non vsque adeo magnam, aut vsque ad vltimam eius potentiam laborat, secundum mentem Monaldi. [a] Neque discrimen statuendum est inter dominicos, aut alios dies festos maiores, aut minores, secundum eundem: nisi quod maius festum maiorem causam requirit, quod ipsa vulgi consuetudo seruat.

11 Quinto, qui laborat diebus festis in extruendis, aut reficiendis pontibus aut viis: quamquam sit pietas, & misericordia erga viatores, tamen absque magna, quæ vrgeat necessitate id facit, secundum Caietan. [b] contra alios plerosque ob dicta supra, [c] secundum quem & omnes licet facere opus diebus festis iis, qui aliter se sustentare nequeunt, modo id occulte faciant, vt vitetur scandalum, & audiatur missa.

Sexto peccat mortaliter, qui venatur festis diebus non audita missa, secũdum omnes: non tamen si eam audiret, etiã si venaretur quæstus causa per superius dicta, [d] quia non est seruile opus, neque de numero quinque non seruilium prohibitorum, neque lucrandi finis efficit, vt tale sit, quidquid dicant Rosella, [e] & Siluest. [f]

12 Septimo peccat, qui iumenta sua festo die, aut eius vespera mittit aliquo, vt alterius diei festi vtilitatem, in quo essent impedita, lucretur. [g] Nisi mittat propter res necessarias eiusdem diei, vel sequẽtis, quæ antea deuehi non potuerũt, & nisi qui conducit, missam audiat, ac breui itinere vtatur, aut consuetudine excusetur, per superi[9] dicta, [h] quod tamen intelligendum est de iumentis oneratis: nam vacua mittere potest, ob superius dicta. [i]

Octauo peccat mortaliter doctor, aut litteratus, qui dat consilium principaliter ob quæstum, etiam illi, qui è longinquo venit, secundum Siluest. [k] & communem sententiam. Cuius tamen contraria est longe est longe verior: tum quia consiliũ non est opus seruile, neque aliquod ex aliis quinque prohibitis: tum quia quod licitum est facere diebus festis, perinde fieri potest ob lucrũ, ac in profestis, vt supra, [l] diximus. Quare non est peccatũ instruere, siue informare iudicem, etiam cũ procuratore & aduocato, verbo, aut scripto, etiam ob pecuniam, & minus prælegere aliquam facultatem honestam: quia est exercitatio operis spiritualis, vt late probatur à Caiet. [m]

13 Nono peccat mortaliter iudex, qui audit litigatores diebus festis, [n] quamuis enim non sit opus seruile, est tamen vnum, de quinque non seruilibus prohibitis: nisi ob pietatem, & misericordiam id faciat: quia quæ non sunt seruilia, licet sint prohibita, conceduntur fieri ob solam misericordiam absque alia necessitate, & ob hanc rationem licent multo magis, quam seruilia, vt supra, [o] diximus. Satisque iusta necessitas videtur, si alio tempore, aut ad iudicem accedi non potest: aut testes haberi nequeunt. [p] Quamobrem excusantur iudices rusticorum, qui diebus festis, secundum consuetudinem aliquarũ regionum, ius dicunt rusticis: eoquod aliis diebus neque iudices, neque testes suppetunt, aut ne pauperes amittant suos dies operarios, quibus ad vitam sustentandam maxime indigent.

14 Decimo, qui transcribit librum, aut instrumentum ob quæstum, secundum Rosellam, [a] & Angel. [b] non tamen propter rationem ab eis allatam: sed quia quamuis scribere de se non sit opus seruile, etiam si ob lucrum fiat: sed seruile est transcribere, & transcribendo componere libros, vt lucretur, quia hoc mechanicum, & corporale est.

Ex quo sequitur, non esse peccatum scribere litteras, consilia, neque instrumenta, de iis rebus, quæ licite fiunt diebus festis, etiam si ob lucrum fiant, per supradicta, [c] quod idem est iudicium de eo, qui pulsat organa, vel alia instrumenta, aut cantat die festo, siue principaliter id faciat ob diuinum cultum, siue ob honestam animi recreationem, siue ob aliquem alium finem pium & necessarium, siue ob quæstum, quidquid dicant Angel. & Silu. quia non sunt opera seruilia, neque talia ex fine lucrandi efficiuntur. [d]

15 Admonemus autem hoc loco quattuor. Primũ, quod licet episcopus sub pœna excommunicationis iuberet, vt nemo diebus festis operaretur, qui tamen ex necessitate id faceret, eiusmodi pœnę non esset re[9]: quia sententia eius generalis, iuridice interpretanda est: nempe quod nemo efficiat opus, nisi lege concessum. [e] At cuilibet conceditur opus vitæ necessariũ, [f] vt supra dictum est. Et si in Excommunicatione iuberetur, quod neque necessitatis causa, neque pietatis laboretur, contineret errorem intolerabilem contra legem, [g] & consequenter irritum esset. [h]

Secundum, quod Papa Eugenius IIII. [i] constituit, vt laici qui operarentur in festis S. Crucis, & S. Michaelis mensis Septembris, & in festis Innocentium, & S. Siluestri non peccent mortaliter, nisi huiusmodi dies dominicis incidant. Item qui audita missa, reliquum tempus diei festi consumunt in venationibus, in bellorum simulachris, siue Iustis & torneamentis, in lusibus, in choreis, aut otiose vagantur, non peccant mortaliter: quia non faciunt opus seruile, licet sic grauiter venialiter secũdum Caietanum, [k] quia tempus diuino cultui consecratum Deo non tribuunt: & quia in huiusmodi occupationibus multa occurrunt peccata mortalia, secundum S. Anton. [l] vbi ait, omnium lacrymis deflendam esse Christianorum cæcitatem, qui grauius Deum offendunt diebus festis eiusdem diuino cultui dedicatis, quam tota hebdomada ad vitam parandam instituta.

16 Ex quibus infertur responsio ad interrogationem nuper factam. An necessitas sola sine licentia superioris excuset à peccato festo die operantem? Respondeo, quod sic, si necessitas est indubia, adeo vt quamuis episcopus præciperet, ne operaretur, posset operari, vt supra dicitur, cessante tamen scandalo: quoniam cum eo nihil agi debet, [m] quemadmodum etiam qui iustã causam & claram non ieiunandi habet, sine tali facultate excusatur. [n]

Tertium, quod reprehensione dignissima est multorum parochorum consuetudo, qui suos parochianos, qui festum violauerunt, aut die quo præcipitur ieiunium non ieiunarunt, cogunt ad petendum publice veniam, die sequenti inter missarum sollennia cum eorum infamia, præsertim si huiusmodi transgressiones sunt occultæ, & non nisi ex confessione cognoscũtur: amentiaque maxima est credere, illum, qui sic publice confessus est, liberũ esse à secreta confessione eiusdem peccati, quam confessario tenetur

face

facere, vt probauimus. [a]

17 Quartum, quod quamuis contritio, aut compũctio peccatorum optima sit in diebus festis: præsertim his, qui intelligunt se peccaro mortali teneri, non tamen præcepta est sub pœna peccati, secundum Rosel. [b] Caie. [c] & Siluest. [d] quos in hoc sequimur.

Vndecimo peccat mortaliter, qui dieb[9] festis missam non audit, vel audit distrahendo se sponte ad cogitationem rerum attentionis missæ debitæ impatibilium. Quia audire missam diebus festis cũ mediocri attentione est præceptum, [e] secundum Angel. [f] & Caietan. [g] & nos late diximus. [h]

18 Duodecimo peccat mortaliter, qui aliis temporib[9] non vacauit orationi, ad quam tenebatur ex priuata obligatione: quales sunt preces canonicæ horariæ, & quas sacerdos imposuit pro pœnitentia, & à proprio prælato spirituali est iussa, ex communi omnium sententia. Et idem est dicendũ de illo, qui preces ad Deum facere prætermisit eo tempore, in quo nullum aliud remedium suæ salutis, aut proximi esse videbatur. Tunc enim lex diuina naturalis ad id nos obligat, vt probauimus, [i] sequuti mentem Paludan. [k] & Siluest. [l] vbi posuimus exemplum de illo, qui in grauissimam tentationem impatientiæ, aut libidinis iniectus, iudicat nullum aliud remedium ad victoriam superesse, præterquam speciale auxilium Dei, oratione impetrandũ, & de illo, qui eminus intuens duos in duello conserturos manus, existimat nullum aliud esse remedium, nisi speciale auxilium Dei oratione impetrandum, ad dirimendum illud duellum iniustum in his enim casibus id à Deo petere tenetur, de quo in seqq.

Contra hoc opponit quidam, quod ex hoc sequeretur teneri quem de præcepto ad orandum pro iis, qui auctoritate iudicum comburũtur, vel suspenduntur, quod est falsum. Cui respondemus negando illationem: quoniam ij iuste occiduntur, illi iniuste se occidere conantur: & ita in iis non licet ponere obicem contra iustitiam, [m] & latius traditur à nobis, [n] in illis autem sic. [o]

19 Decimotertio peccat, qui nil inter missarũ sollennia offert die festo, cum haberet vnde posset, & cum ei ex antiqua consuetudine offerendũ esset, cum notabili scandalo, aut præbendo occasionem, ne maior pars populi offerat, [p] quia licet communi lege nemo ad offerendum diebus festis obligetur, secũdum S. Thom. [q] & Ioan. Turrecrem. [r] & S. Anton. [s] tenetur tamen consuetudine, vbi à decem annis recepta est, secundum Panor. [t] cui satisfit communiter, quando maior pars populi, capituli, aut collegij offert. Neque eam infringit, qui eo quod tunc non habeat, non offert, satisque est offerre quod libitum cuique fuerit, secundum Siluest. [u] nisi præscriptum sit, vt offeratur certa & definita quantitas, iuxta sententiam præcitatorum, & Siluest. [x]

De quarto præcepto honorandi patrem, & matrem, & amandi proximum.

CAP. XIIII.

1 *Religio est virtus annexa iustitiæ.*
1 *Pietas, quæ est virtus annexa iustitiæ, non est misericordia.*
1 *Misericordia, quæ est virtus coniuncta charitati, non est pietas.*
2 *Obseruantia virtus coniuncta iustitiæ.*
2 *Religio aliquando vocatur pietas, immo & obseruantia.*
2 *Religionem spectant tria præcepta: quattuor pietatem, & obseruantiam.*
3 *Patres qui dicantur in hoc quarto præcepto.*
3 *Proximi quoniam pacto comprehendantur in quarto præcepto.*
4 *Patres in tribus honorantur, sed minus quam Deus.*
5 *Præceptum diligendi proximum non est ex decem: & vt ex eo septem nascuntur.*
6 *Amor proximi charitatiuus, & naturalis, qui etiam est duplex.*
7 *Præceptum de diligendo proximo ad quid pro semper obligat.*
8 *Amandi proximi præceptum in malo statu vt impletur. nu. 9. & 10.*
10 *Consuetudo dicendi, Dæmon te arripiat, diabolica.*
10 *Amor honestus inter virum & vxorem per quid conseruatur.*

1 PRo fundamento dicendorum præsupponimus primo, quod inter virtutes, iustitiæ annexas, quemadmodum est vna, quę nuncupatur religio, quæ iuxta Marcum Tullium, [a] & S. Tho. [b] est virtus, *impellens hominem ad honorandum colendumque Deum, tamquã primum principium nostrum, à quo sumus, & in quo viuimus:* ita est alia quæ dicitur pietas, quæ secũdum eundem Tullium, [c] & S. Tho. [d] est virtus, *quæ impellit homines ad colendum parentes, cognatos, patriam, & amicos tamquam principia quædam secundaria, quibus subsistimus, & conseruamur.* Et quamuis vulgus in communi vsu loquendi pietatem, & misericordiam pro eadem re accipiat: tamen re vera diuersa sunt. tum quia misericordia est virtus annexa charitati, secundũ S. Thomam receptum. [e] pietas autem annexa iustitiæ, secũdum eundem, [f] tum quod pietas impellit ad reuerentiam præstandam personis prædictis: misericordia autem, vt aliorum necessitatibus, opitulemur, vt docuit Card. Caiet. [g] frequenter tamen à viris doctis altera alterius nomine nũcupatur. Quibus addimus, quod licet prædicta virtus pietatis præcipue animum inclinet ad honorem exhibendum supradictis personis, tamquam principiis nostris secundariis, à quibus nostrũ esse accipimus, & in eo conseruamur: tamen secundario & minus principaliter, etiam inuitat parentes ad honorandum proprios filios, & maritum & vxorem ad mutuo se honorandum.

2 Secundo præsupponimus, quod est alia tertia virtus, adiuncta etiam iustitiæ, quæ dicitur obseruantia: quæ secundum Marcum Tullium, [h] & S. Tho. receptum, [i] est, *qua viros in dignitate constitutos veneramur tamquam principia, non quidem existentiæ nostræ, sed gubernationis.* & vt religio antecellit pietatem: ita pietas obseruantiam & quemadmodum religio sæpissime pietatis nomine significatur, iuxta B. Auguſt. [k] & S. Tho. [l] sic etiam obseruantia sæpissime nomine pietatis exprimitur, secundum eundem. [m] Item quemadmodum tria præcepta prima primæ tabulæ, quæ supra memorauimus, pertinent ad religionem, quæ est annexa iustitiæ, sic etiam hoc, quod est quartum, secundum ordinem Decalogi, & primum inter præcepta secundę tabulæ, datur præcipue

Universidad de Deusto
Biblioteca

de operibus spectantibus ad pietatem: secundario vero de operibus obseruantiæ. Immo iudicio meo, ad omnia opera charitatis, quæ proximo debentur, potest facile extendi, iuxta dictum quoddam S. Bonaueturæ, [a] quod statim in medium proferemus.

Tertio præsupponimus, quod pater potest præcepto suo filium obligare ad peccatum mortale: immo & re vera obligat, quoties rem alicuius magni momenti, quæ sub eius potestate posita est, ipsi præcipit, vt post Alexan. de Ales, [b] colligunt Angelus, [c] & Siluest. [d] pro quibus est text. Deut. cap. 21. & ad Eph. cap. 6.

3 Quarto præsupponimus, quod in hoc præcepto sub nomine parentum iuxta concilium Colonienſe, quo loco de hoc agit, præcipue intelligimus eos, qui nos genuerunt, cognatos item, patriã, & amicos eius, quæ nos conseruat Eccles. 3. secundario autem intelligimus gubernatores ecclesiasticos. 1. ad Cor. 4. & seculares. 4. Regum 5. & qui nostri curam gerunt, quales sunt tutores & curatores. [e] magistri, pedagogi, immo & omnes proximi iuxta B. Bonauenturã, [f] nam quo ãmodo cognati nostri sunt, [g] quandoquidem omnes ab eodem parente Adamo originem ducimus. [h] Quæ licet vera sint, quatenus hoc præceptum extenditur ad actus virtutis pietatis, & obseruãtię, & charitatis erga proximos: non tamen quoad effectum confitendi necessario circumstantiam personæ offensæ: quoad id enim nõ videntur intelligi omnes proximi, nec cognati, sed solum veri parentes, & superiores quoad ea, in quibus illi habent po testatem super nos.

4 Quinto præsupponimus, quod honor, de quo præceptum hoc loquitur, in tribus consistit, videlicet in amando, obediendo, & honorando, tam corde, quam verbo & opere. Neque est contrarium illud Euangelij, Luc. 4. *Qui non odit patrem suum, & matrem, & vxorem, & filios, & fratres, & sorores. & cet. non potest meus esse discipulus.* nihil enim aliud sibi vult, quam quod idem Dominus dixit, Matth. 10. *Qui amat patrem, aut matrem plus quam me, non est me dignus.* id est, quod Deus vult, vt diligamus quidem, amemus, audiamus, & honoremus parentes, non tamen plus, neque tantum, sicut eum & quod quando ille præceperit aliquid, quod parentum imperio repugnet, tũc ipse præferatur.

5 Sexto, quod præceptum illud de diligendo proximo, sicut se ipsum, Matth. 22. non numeratur inter præcepta Decalogi, sicut nec etiam præceptum de diligendo Deo super omnia inter illa numerari diximus, [i] Quemadmodum enim præceptum dilectionis Dei super omnia est origo, vnde immediate deriuãtur tria prima præcepta Decalogi: sic etiam hoc de diligendo proximo est principium, vnde quartum præceptum, & sex alia, quæ sequuntur originem ducunt: quæ quidem præcepta secundæ tabulæ nuncupantur, sicut tria prima præcepta dicuntur primæ tabulæ, Exod. 20. de quibus pulchre S. Thom. [k] Diximus, immediate: quoniam mediate vel immediate: omnia præcepta ab illo primo de diligendo Deo super omnia, tanquam à primo principio deducuntur: ab ipso enim statim pullulat præceptũ de diligendo proximo sicut se ipsum, iuxta declarationẽ S. Tho. [l] ab omnibus receptam.

6 Septimo præsupponimus, quod duæ sunt species honesti amoris proximi, quod facile colligas ex vtroque Tho. [a] Alter naturalis & humanus. Alter supernaturalis & diuinus, qui charitas, vel charitatiuus appellatur. Amor naturalis, siue humanus ille est, quo proximum diligimus ea ratione, quod est homo, cognatus, vicinus, vel quocunque alio respectu: qui neque Deum ipsum supra omnia dilectum, neque æternam fœlicitatem, neq; capacitatem ad illam in se cõtinet. Amor autem humanus in duos alios amores subdiuiditur, iuxta eundem S. Tho. [b] non obstante illa subtilitate, quam ibi Caietanus tetigit. Alterum vocant amorem concupiscentiæ, quo proximum ipsum principaliter ad aliquod bonum nostrum voluptarium, commodum, vel vtile amamus. Alterum vocant amicitiæ, quo principaliter proximum ad bonum eius voluptuarium, commodum, vel vtile amamus. Et vterque eorũ potest esse bonus, & honestus, si fuerit bene ordinatus: & vterque malus & inhonestus, si fuerit male ordinatus. Alter autem est amor supernaturalis & diuinus, seu charitatiuus, vel charitas infusa, qua proximum amamus, & est eiusdem generis, & naturæ, cuius est amor Dei charitatiuus, seu charitas, secundum S. Thom. [c] Nam licet obiectum materiale amoris charitatiui proximi sit idem proximus, obiectum tamen formale, siue ratio, vel causa amoris, est ipsa diuina & infinita bonitas, quæ nihil aliud est quam ipse Deus super omnia benedictus, vt ait idem sanctus Thomas explicatus ibi à Caietano. [d] Etenim neque amor ille concupiscentiæ, quo proximum ad nostram voluptatem, aut vtilitatem amamus, neque etiam amor amicitiæ naturalis, quo ipsum diligimus ad bonum illius, eo quod sit cognatus, socius, vicinus, vel amicus, vel propter quamcunque aliam communicationem temporalem est charitas, seu charitatiuus, saltem in quantum talis est, iuxta mentem eorundem, quod in dicta additione, [e] latius dicebamus, quod parum à multis aduertitur.

7 Solus enim ille amor proximi est charitas, seu charitatiuus, quo ipsum diligimus, eo quod est capax & aptus, sicut nos, ad participandum nobiscum illam æternam beatitudinem, quam diuina bonitas nobis dare & communicare dignatur, gratissima sui visione & gaudio æterno, & inexplicabili, & optare illam ei tamquam illius capaci. Sic etiam ad hoc, vt amor quo nosmetipsos diligimus, sit charitatiuus, seu charitas, oportet, vt ea nos ratione diligamus, quod Deus propter suam infinitam bonitatem nos fecit capaces æternæ fœlicitatis, quæ in intuendo eo semper pariter, & amando, & fruendo consistit, vt supra, [f] late diximus. Verum est tamen, quod quemadmodum omnis actus cuiuscunque virtutis potest fieri actus charitatis imperatus. quando fit intuitu charitatis: sic etiam amor concupiscentiæ vel amicitiæ honestus fit actus charitatis imperatus, si ob eam habeatur. Sicut enim soluere debitum, eo solo, quod iustum est, est actus virtutis iustitiæ, & actus charitatis imperatus, si fiat etiam ob finem Deo placendi: sic actus amandi patrem eo solo, quod pater est, est actus virtutis pietatis, & non charitatis, fit tamen actus charitatis imperatus, si habetur etiam ob finem Deo placendi. Vnde facile infertur, quam rarus & parcus huius amoris charitatis vsus sit inter Christianos vulgares: cum licet omnes aliquos ament, eo quod sint cognati.

vicini, conterranei, placidi, iucundi, aut vtiles: rari tamen sunt, qui (nisi raro) ament alios ea ratione, quod sunt capaces beatitudinis æternæ, & quod nisi culpa mortalis obsistat, ea simul fruentur, videndo & diligendo cum ineffabili gaudio Deum infinite bonum, & quem misit filium suum dominum nostrum Iesum Christum, vt experientia, quæ rerum magistra est, [a] plusquam oportet, attestatur: cum raro hoc veniat in mentem altioris ordinis hominibus erga minoris ordinis proximos: adeo quidem quod vix reputent infimates sordidos, & squallidos tantæ rei fore secum participes, & satis superque putent facere, si eos aliquo amore dignentur: si eos non contemnant: vel saltem si amore aliquo naturali dignentur, parum considerantes, quod de hoc supremo amore præcepit Christus in illis verbis Ioan. 15. *Hoc est præceptũ meum, vt diligatis inuicem,* & Paul. ad Colossen. 3. in illis verbis. *Super omnia tamen mutuam charitatem habete, quæ est vinculum perfectionis.*

8 Octauo præsupponimus, quod circa hanc materiam est dubium, à nemine (quod sciam) pro dignitate resolutum, quo videlicet tempore teneamur ad præceptum de diligendo proximum, sicut nos, sub pœna noui peccati mortalis non adimplendo tunc illud? Ad quod breuiter (salua debita cẽsura) respondeo primo, quod nos obligat semper, & pro semper: ne vnquam ab amore, & dilectione, qua Deum & proximum in genere ex charitate diligimus, vllum etiam inimicum nostrum, vel Dei excludamus, nisi iam in æternis fuerit suppliciis in infermo condemnatus, iuxta mentem vtriusque Tho. [b] iuxta quam quod de damnatis dixi, intelligo.

9 Respondeo, secũdo, quod nos obligat, vt quotiescunque inimicus, qui nos offẽdit, veniam à nobis postulat, ipsum diligamus, & specialia amoris signa illi ostendamus, iuxta mentem eorundem. [c] Sed crediderim, satis esse ipsum diligere amore aliquo naturali, & huius amoris aliqua signa exhibere: etiam si amorem illum excellentem, & sublimem charitatis, seu charitatiuum minime corde concipiamus: ad hoc ne in nouam aliquam culpam mortalem, propterea incidamus. tum quia contrarium nullo iure, nec vlla efficaci ratione cõcluditur, tum quia licet hoc primo aspectu contrarium videatur ei, quod ipsi dicunt, [d] introspecti tamen forte hoc sentiunt.

Respondeo tertio, quod nos obligat etiam hoc præceptum, quãdo proximus est cõstitutus in extrema necessitate nostri auxilij ad salutem animæ suæ: qualis esset infans aliquis, aut mente captus, aut etiam cordatus, qui sine baptismi Sacramẽto iã iã esset moriturus: qualis esset etiã, qui deposceret aliquod consilium, vel solamen, vel auxilium aliquod spirituale à nobis, sine quo verisimile esset eum condemnatum iri. Dixi, *quando ad salutem animæ nostro indiget auxilio:* quoniam putamus non peccaturum eum, qui hunc amorem charitatiuum non conciperet erga eum, qui eam pateretur extremam necessitatem vitæ corporeæ, si modo alio amore naturali inferiore diuino, quo cognatum, amicum, socium, vel vicinum diligere solet, ipsum prosequendo, ei opitularetur. [e] Nec quidquam obstat dicere, eandem esse rationem illius, qui absque amore charitatis, solo amore naturali impulsus, subuenit proximo in periculo spirituali constituto: quoniam rarissime poterit euenire, vt huiusmodi necessitati spirituali occurri possit absq; desiderio spiritualis salutis, quod formaliter, aut virtualiter amorem charitatis includit.

Quarto, quod vt supra, [a] diximus, videtur nobis non peccare noue illum, qui bona fide credens se esse in statu gratiæ, cum tamen non sit, adimplet præceptum, de diligendo Deum ex charitate, quando ad id est obligatus: ita à fortiori satisfacere videtur præcepto de diligendo proximo, ex charitate, qui extra statum gratiæ illud implet, putans verisimiliter se in eo esse.

Quinto, quod posset etiam defendi, numquam obligari ad implendum hoc præceptum de dilectione proximi in statu gratiæ ex speciali amore charitatis: nisi cum necessitas administrandi Sacramentum ei, qui extrema necessitate spirituali laborat, vel alia similis causa ad id compellit, & obligat, quæ omnia tamquam quotidiana commendamus.

10 Sexto, quod ex his infertur, quam diabolica sit illa consuetudo maledicendi proximo, dicendo, Diabolus te arripiat, Commendo te dæmoni: & è contrario, quam Angelica, quam vtilis & consolans illa, corde ac voce dicendi, Dominus te sanctum faciat, Deus te perducat ad paradisum, & cæt. Vtinam illic nos aliquando conueniamus, & aliæ similes, præsertim viri fœminis: & fœminæ viris. Et enim tale desiderium vere in animo conceptum valde refrenat, cohibetque, ne amor humanus, & honestus degeneret in libidinem, quod frequens ait esse Hieronymus.

Septimo, quod obseruanda est regula, quã in Commentario, [b] à nemine alio traditam ex eis, quæ ibi præmissa fuerunt, intulimus: & postea transtulimus, [c] nempe quod quoties quis videt proximum in periculo patiendi aliquod notabile damnum, à quo non potest, vel creditur non posse liberari, nisi ipse illi subueniat, toties obligatur ad eum liberandum sub pœna noui peccati, modo id præstare possit absque damno, quod vir prudens iudicaret sufficere ad excusandum.

De peccatis filiorum contra parentes circa hoc præceptum.

11 *Filius vt peccat mortaliter odiendo parentes, aut eis malum cupiendo, aut eis amoris signa non monstrando.*

12 *Filius qui nõ obedit patri, quoad regimẽ, & bonos mores.*

13 *Filius parentes feriens, ad iram prouocans, eos accusans, execrans, contemnens, mortem exoptans, vel non liberans è carcere.*

14 *Filius, qui ob parentũ subuentionẽ nõ egreditur religionẽ.*

15 *Filius, qui non ducit vxorem, quam pater vult.*

16 *Filius, qui parentum male parta non restituit, neque legata implet.*

11 EX prędictis infertur, quod peccat cõtra hoc præceptũ de honorando parentes primo filius, qui grauiter odit, vel aliq; graue dãnũ desiderat parẽtibus: si enim graue & iniustũ odiũ, & desideriũ deliberatũ inferendi cuiquã, etiã extraneo, aliquod damnũ notabile est peccatum mortale: multo magis odium in parentes

natura

Universidad de Deusto
Biblioteca

naturales grauius erit, geretque secum circunstantiam necessario confitendam. [a]

Secundo filius, qui esto, quod non odit parentes (immo potius diligit) nũquã tamen, vel raro signa amoris illis ostẽdit: quin poti[a] semper illos torue intuetur aspectu: & ita aspere alloquitur, ac si eos odio haberet, secundũ Angel. [b] & Silu. [c] & Tabien. [d] quoniam tenemur eos diligere, reuereri, ipsisque obedire tam corde, quam verbis, & operibus, vt expositũ est. [e]

12 Tertio peccat filius, qui in rebus pertinẽtibus ad regimen & gubernationem domus, & rei familiaris non vult parere parentibus, [f] nisi quando ex incogitantia, siue maduertentia, absque contemptu, & obstinatione omittit obedire: tunc enim venialiter tãtum delinquit. Si vero in aliis, quæ non pertinent ad ipsorum parentum gubernationem & curam obedire noluerit, non peccat mortaliter. [g]

Quarto, filius qui non obedit in his, quæ pertinent ad bonos mores, & ad salutem animæ: vtpote fugere noxia sodalium contubernia, ludos prohibitos, meretrices, aliaque huiusmodi vitia, quibus tempus infeliciter absumitur. [h]

Quinto peccat, qui filius parentes, etiam leuiter percutit, [i] vel contumeliosis verbis ipsos cum animi deliberatione incessit: vt merito illos ad iracundiam notabilem prouocet. [k]

Sexto, filius qui ex animo ipsis maledicit, siue viuis, siue iam sæculo defunctis. Exod. 21. [l] si tamen ore tenus tantum maledixit, non amplius, quam venialiter offendit.

Septimo, filius qui alicuius criminis eos accusat secundum Richar. [m] nisi esset proditionis crimen in Regem, vel in Rempublicam. nam in hoc casu quamuis non obligetur, [n] nihilominus liceret, [o] immo sæpissime obligatur, vt nos, [p] diximus.

Octauo filius, qui ita parentes contemnit, vt sibi dedecori & contumeliæ futurum esse existimaret se pro filio illorum haberi. [q] Diximus, *Contemnit:* nam si absque contemptu id facit ad vitandum aliquod incommodum sinistræ opinionis, vel ob aliam huiusmodi causam, non peccaret mortaliter, maxime si parentes tacite, vel expresse in eo consentirent, ad fugiendum suum incommodum, quod ex incommodo filij eis proueniret. Contra tamen hæc opponit quidam, quod licite quis potest se inhonoratum iudicare: eo quod patre ludæo, vel hæretico, vel perduellione sit natus. [r] Cui respondetur, non dicere nos hic peccare illum, qui se abiectum, vel infamem putat: eo quod sit talibus parentibus natus: sed longe aliu discrimen peccare illum, qui adeo despicit parentes suos, vt se putet, &cæt. Ita quod ratio peccati non est sita in eo, quod se vilem putet, sed in eo quod despicit indebite parentes inculpatos, quos etiam si sint pauperes, & abiecti, & ipse diues & sublimis tenetur honorare per hoc quartum præceptum.

Nono peccat mortaliter filius, qui parẽtibus mortem desiderat, quo citius ipsorum bona ad se perueniant: vel non dat operam, quo ipsos à captiuitate liberet. vel ab insano furore, quod sunt mente capti & iudicij expertes: [s] hac enim de causa potest exhæredari. [t] vel si forsan prohibuit, ne testarentur: vel à restituendis alienis bonis ipsorum animos auertit. [u]

13 Decimo peccat filius, qui parentibus magna necessitate oppressis non subuenit, maxime circa victũ & vestitum, vel grauibus morbis detentis: cũ id commode facere potest, [a] nisi sciat, patrẽ ex propriis bonis, vel officio, quo fungitur, sibi posse consulere: tũc enim non tenetur ex bonis suis quidquam conferre: nisi munus illud, aut ars, quam pater callebat, suo statui esset dedecori. [b]

14 Vndecimo, qui filius parentibus in extrema necessitate constitutis, eiusque auxilio & ope indigentibus, ingreditur religionem, vel ab ea nõ egreditur, etiam si fit professus, quando verisimile est egrediendo, ipsis posse subuenire, aliter vero minime, [c] vel quando parentes ita grauis præmit necessitas, quæ licet non sit extrema, est tamen talis, quæ filium obligat ex præcepto ad eorum inopiam subleuandam: alias vero minime, & eo non obstante ingreditur religionem, S. Tho. [d] quãuis in hoc casu, si iam est professus, non teneatur exire: debet tamen pro viribus in statu suo perseuerando eis subuenire, secũdum Caietanum. [e] Per quam resolutionem duæ opiniones cõtraria sentientes, videlicet S. Tho. [f] Nicolai Lyrani, [g] & Ioan. Maioris, [h] possunt ad concordiam reduci. Illud autem addimus, quod ille non tetigit: nẽpe, quod si parentes sunt in tali necessitate constituti, quando filius ingreditur religionẽ, tunc tenetur egredi, quando non egrediendo tali necessitati subuenire nõ posset, egrediendo vero posset quoniam huiusmodi debitum præcessit ipsum religionis ingressum: id quod optime Ioan. Maior vbi supra videtur intellexisse. quę quidem omnia post hæc scripsimus. [i]

15 Duodecimo peccat filius, qui ducturus vxorem, non vult ducere in vxorem, quam pater præcepit, vt illo matrimonio inimicitiæ periculosæ sopiantur, vel contra præceptum paternum se minime dignam vxorem ducit, [k] secundum S. Bonauent, licet enim iuxta insignes glossas, [l] pater non possit filiam exhæredare: eo quod cõtra ipsius voluntatem maritum eligit non indignum se: immo neque etiam si indignum iuxta communem opinionem, quam sequuntur Felin. & Decius, [m] & Ioan. Lupus. [n] & S. Tho. [o] Nihilominus tamen filia male facit, & patri iniuriam irrogat, & ex consequenti, peccat mortaliter, quando saltem contrauenit volũtati patriæ sine rationabili causa, vel tali, quæ coram Deo iusta ei videatur, & iuxta hunc modum limitãdum est, quod in huius casus initio dicitur. Ex quo potest colligi nouus & singularis intellectus, c. 1. [p] circa id, quatenus habet: filiũ teneri ducere vxorem illam, de qua assumẽda paciscitur pater: videlicet, quod non solum debet de honestate, sed etiam de necessitate, quo ad effectum non peccandi: licet non quo ad affectum, vt ad id cogi possit.

16 Decimotertio peccat, qui filius, cui ex hæreditate paterna aliqua bona obueniunt, quæ scit iniuste, vt per vsuras, parta fuisse: & ea, vt par est, non restituit. [q]

Decimoquarto peccat, qui filius, ex negligentia, vel auaritia diu differt debita patris defuncti persoluere, vel legata testamenti adimplere, maxime illa, quæ ad pia opera pertinent, iuxta beatum Antonin. [r] Diximus, *Diu differt:* quoniam exigui temporis procrastinatio circa hæc non videtur crimen lethale, [s] immo nec veniale, si ea de causa potissimum rem produxit, vt bona defuncti melius venderentur, ad copiosiores eleemosynas erogandas, quamuis huiusmodi intentio non sufficeret ad rem diutius differendam. [t]

De peccatis parentum erga filios contra hoc præceptum.

17 *Pater & mater peccant non succurrendo filio.*
17 *Mater, quæ filios nõ lactat propriis vberibus, vt peccat.*
17 *Patres, qui exponunt filios ad ianuas aliorum, vel Xenodochiorum.*
17 *Patres, qui irritant vota filiorum, in quæ iam consenserant.*
17 *Patres, qui dolo, aut timore filios inducunt, aut extrahunt à religione.*
17 *Patres, qui cogunt filios ad matrimonium contra eorum vota.*
18 *Patres, qui sinunt filias suas amare, vel amari ob malũ finem, vel iam desponsatas habere tacitus impudicos.*

17 DEcimoquinto contra hoc præceptum peccant pater & mater, qui notabiliter negligunt exhibere illa, quæ ad filij necessitatem spirituale, aut corporalem pertinent, si nulla est eis excusatio paupertatis, vel alterius rationabilis causæ. [a]

Decimosexto peccat mater, quę filium proprio lacte non nutrit, vel negligit notabiliter deligere nutricem bonam, vel gerere curam circa bonã pueri educationem, vel vsque ad triennium ei non ministrauit necessaria, per ea, quæ diximus, [b] quamuis nolle filium propriis vberibus lactare sine causa iusta, non sit amplius, quam veniale, & cum causa neque veniale. Diximus, *vsque ad triennium:* quoniam deinceps pater ipse tenetur omnia necessaria filio exhibere, nisi sit pauper, & filio nulla sint bona, neque ars, aut officium decens, quo possit se ipsum alere: neque sit alias adeo ingratus & criminosus, vt secundum iura exhæredari mereatur, [c] quod recte notauit Sil. [d]

Decimoseptimo peccat mortaliter pater, qui ob auaritiam exponit filios ad hospitalia pauperũ, vel ad ianuas ciuitatis, aut ad alia loca publica, vel priuata, [e] vel non vult filias, etiam spurias, dotare, cum possit. [f]

Decimooctauo peccant parentes, qui absque causa votum aliquod, siue peregrinationis, siue abstinẽtiæ, quod filij cum eorum bona venia fecerant, reuocant, iuxta prædicta. [g]

Decimonono parẽtes, qui filium ab aliqua religione, quam fuerat ingressus, cum iam esset in ætate ad ingrediendum sufficiente, vi, vel dolo reuocant, [h] vel si filio, vel filiæ, qui vel quæ votum continentiæ, aut religionis emiserat, postquam ad ætatem deliberandi peruenerant, consulunt, vel cogunt ad coniugium eligendum. [i]

Vigesimo, qui parentes, dolis, aut minis, aliisque huiusmodi mediis filiam cogunt religionẽ intrare. [k] quod est quidã magnus ætatis nostræ abusus, & causa ruinæ religionibus, & vt in illis maledicantur perpetuo, qui eas, in id compulerunt. Ob quod nuper sanctum Conc. Trid. [l] in hæc verba statuit, *Anathemati sancta Synodus subiicit omnes, & singulas personas cuiuscunque qualitatis, vel conditionis fuerint, tam clericos, quam laicos sæculares, vel regulares, atque etiam qualibet dignitate fungentes, si quomodocunque coegerint aliquam virginem, vel viduam, aut aliam quamcunque mulierem inuitam, præterquam in casibus in iure expressis, ad ingrediendum monasterium, vel ad suscipiendum habitum cuiuscunque religionis: vel ad emittendam professionem, quique consilium, auxilium, vel fauorem dederint, quique scientes eam non sponte ingredi monasterium, aut habitum suscipere, aut professionem emittere: quoquo modo eidẽ actui vel præsentiam, vel consensum, vel auctoritatẽ interposuerint. Simili quoque anathemati subiicit eos, qui sanctam virginum vel aliarum mulierum voluntatem veli accipiendi, vel voti emittendi, quoquomodo sine iusta causa impedierint.*

Vigesimoprimo, qui parentes patiuntur filias suas habere amatores ob malum finem, vel eas à suspectis sodalitiis non separant: qualia sunt aliquarum feminarum consortia: quas verisimile est ipsas ad peccandum impulsuras.

Vigesimosecundo peccant mortaliter parẽtes, qui nosciunt filiam turpem vitam agere, vel vti fucis & irritamentis ad inducendum aliquem in peccatũ mortale, & ipsam neque reprehendunt, neque corrigunt. [a] Veruntamen illa eo solo, quod se ornet cultius, quam statui suo conueniat absque fine malo, saltem mortali, non peccat amplius quam venialiter: nec consequenter parentes amplius, quam venialiter peccarẽt, non reprehendendo eam. Siquidem qui consentit in crimen alterius, non grauius peccat cõmuniter, quam auctor illius. [b]

Vigesimotertio peccant parentes, qui consentiunt, vt cum filia sua sponsa vratur sponsus tactibus impudicis, & enormibus, vt sentit S. Tho. [c] id quod eiusdem commentator amplificat ibidem. Quamuis osculà & amplexus videntur licita talibus Spõsis, etiam ob solam delectationem inde percipiẽdam, ramquam principium nuptiarum promissarum, quæ aliis essent illicita: & multo magis quando absque fine delectationis, sed honesti amoris & beneuolentiæ, & necessitudinis intuitu, id faciunt: ita & parentes licite eis possunt ea permittere, sed quia communiter sponsi cum soli absque arbitris conuersantur, huiusmodi tactibus impudicis vti solent, non deberet eis permitti, vt soli secreto conuersentur.

De peccatis coniugum contra hoc præceptum.

19 *Coniux vt peccat, vetando coniugi missam, & ieiunium.*
19 *Coniux percutiens, vel verbis infamans coniugem.*
20 *Vxor notabiliter tollens obedientiam marito, &cæt.*
20 *Vxor nolens migrare cum marito.*
20 *Coniux prouocans coniugem ad magnam iram, vel ad blasphemandum.*
20 *Coniux notabiliter contemnens coniugem.*

VIgesimoquarto peccat contra hoc quartum præceptum coniux, qui, vel quæ absque causa prohibet coniugi, ne diebus festis audiat missam, aut cogit violare aliquod præceptum diuinum, aut Ecclesiasticum, obligans sub pœna peccati mortalis: puta ne ieiunet ieiunia præcepta, iuxta mentem Beati Antonini. [d]

Vigesimoquinto peccat, qui vel quæ coniux immoderate percutit, aut verberat coniugem: siquidem neque seruum ita cædere debet. [e]

Vigesimosexto, qui causa conuitiandi, vel infamandi notabiliter, deliberate aliquod verbum, licet ex suapte natura minime iniurium, in coniugem profert, vel è contrario sine animo diffamandi, iniuriamue irrogandi, aliquid dicit, quod suapte natura

Universidad de Deusto
Biblioteca

est aptum ad infamandum, & inde infamia subsequitur: vel saltem adest periculum eius infamiæ probabile: iuxta sententiam S. Thom. [a] Quod nos etiam, [b] comprobauimus.

20 Vigesimo septimo peccat mortaliter vxor, quæ marito est notabiliter inobediens, in his, quæ ad regimen domus, & familiæ, bonosque mores pertinent. [c] Peccat etiam vxor, quæ non vult sequi maritum alio migrantem, etenim sub reatu culpæ mortalis cum tenetur comitari, [d] nisi pactum præcesserit inter eos, ne maritus alio migraret: tunc enim minime teneretur, nisi viro aliqua iusta necessitas illinc discedendi superueniret: vt morbus, vel capitalis inimicitia. Neque etiam teneretur sequi maritum vagabundum, si eo tempore, quo matrimonium contraxerunt, ille non solebat vagari, vel vxor eiusmodi mariti morem non intellexerat. [e] Etenim si id prænouisset à principio, tenetur eum sequi, quandiu ex honesta caussa ille vagaretur: non tamen si ob turpem causam id faceret, vel circumduceret, exponendo peccati, vel mortis periculo: quia tunc nullatenus ipsum sequi teneretur. Qui enim ita vagatur, absque dubio peccat, & proinde non est illi consentiendum. [f]

Vigesimooctauo qui, vel quæ coniux per iram, & rixam ad blasphemiam prouocat cõiugem, & sciens, aut scire debens, illum, vel illam ad blasphemiam, vel ad aliam mortalem culpam prouocatum iri, non se reprimit. [g]

Vigesimonono peccat mortaliter vxor, quæ contemnit marito debitam subiectionem præstare, vel illi aliquid notabile imperat, aut eius iustum præceptum non implet: quale est præceptum, vt superflua & vana, moresque incompositos exuat. [h]

Dixi, *Contemnit*: quoniam cum præceptum mariti non sit maius, quam Ecclesiæ, [i] & illud non obliget semper sub mortali, si desit contemptus, iuxta S. Thom. [k] non etiam eius præceptum semper obligat, si contemptus absit, licet aliquando sic.

De peccatis dominorum, & Superiorum erga seruos, & famulos, & subditos: & e contrario.

21 *Dominus vt violat quartum præceptũ erga subditos suos.*
22 *Subditus vt violat quartum præceptũ erga superiorem.*

21 TRigesimo peccat Dominus, vel herus, qui notabiliter negligit ea, quæ pertinent ad seruorũ, famulorumve suorum cõscientiam, non curando ne assuescant male iurare, vel præcepto Dei, aut Ecclesiæ violare: aut non monent eos confiteri & cõmunicare, & missam audire diebus ad id statutis; vel negligit notabiliter procurare illis sacramenta Confirmationis, & Vnctionis extremæ suo tempore, & alias christiane viuere. [l]

Trigesimoprimo Dominus, vel herus, qui habet seruum neophytum, seu nõue ad fidem conuersum, & non curat per se, neque per alium Christianam doctrinam ipsum docere, & quid sit esse Christianum, & subinde qualem vitam agere teneatur.

Trigesimosecundo herus, vel Dominus, qui notabiliter negligit nosse peccata manifesta seruorum, & famulorum suorum, vt possit eos corrigere, secundum S. Antoninum, [a] & eum, qui ex familia sua neque verbis, neque alia iusta pœna emendatur, deber ab ea eiicere; vel ei necessaria denegare: si verisimiliter credit hac ratione ad bonam mentem illum reuocatum iri. [b] At si verisimile est, eum à domo expulsum deteriorem fore, melius erit eum domi retinere, adhibendo ei remedia quæ commode poterit. [c]

Trigesimotertio peccat Dominus, vel herus, qui prohibuit seruis suis, maxime quos sciebat concubinis alligatos, ne vxores ducerent. [d] Dixi: *Prohibuit*: quoniam non tenetur præbere consensum, facultatemque illis facere ad contrahendum matrimonium: sed tantum ad non prohibendum: eo quod valde distant præbere consensum, & non impedire, vt inferius, [e] dicemus: quamuis neutro casu libertatem assequantur. [f]

22 Trigesimoquarto peccat mortaliter subditus, qui notabiliter contemnit superiores, vel illis honorem notabilem, & debitum denegat: etiã si sint dyscoli, & mali. [g]

Trigesimoquinto peccat mortaliter subditus, qui leges, & præcepta iusta superiorum violat: eo quod putat, in hac vita neminem in alium potestatem habere: & non solum peccat mortaliter, [h] sed etiam est hæreticus. [i]

Trigesimosexto peccat mortaliter subditus, qui iusta superiorum præcepta, aut leges omittit obseruare: quod non vult se illis submittere: quamuis credat illos esse vere suos superiores: quod est proprie peccatum inobedientiæ, iuxta S. Thom. [k] Etenim si aliis de causis id omittit, aliquando peccat mortaliter, aliquando venialiter, aliquando nullo modo, iuxta causarum varietatem, qua de re latius, [l] tractabimus.

Qui peccant contra quartum præceptum, quatenus extenditur ad honorandum proximum.

23 *Proximum non honorans quis violat hoc quartum præceptum.*
23 *Proximus qui non diligit se, aut proximum charitate, cum tenetur.*
23 *Proximus qui aliũ excipit à suis orationibus generalibus.*
23 *Proximus, qui non diligit proximum, cum tenetur.*
23 *Amat qui plus se, aut corpus, quam animam suam.*
24 *Amat qui se ipsum, vel proximũ cũ offensa mortali Dei.*
24 *Proximus, qui desiderat, vt alius mortaliter peccet, vel condemnetur.*
24 *Excommunicationem qui procurat in finem, vt proximus condemnetur.*
25 *Accusare qui aut denũciare recusat, quãdo debet, & cæt.*
25 *Odium, & rancor duplex.*
25 *Odium aut rancorem malum quis dicitur habere.*
25 *Inimico an quis debeat amoris signa ostendere.*
25 *Iniuria non omnis affectus eam remittere potest.*
25 *Iniuriæ veniam vter offensorum petere debeat.*
26 *Periculo peccandi se exponens, vel agens contra conscientiam.*
27 *Peccatum mortale alterius, qui non impedit, cum possit absque suo nocumento.*
27 *Peccati alterius qui est causa, nisi. & cet.*
28 *Peccat qui mortaliter, vel speciem eius rei præstat, vt alius ita peccet.*
29 *Peccat qui venialiter, vt aliũ sic peccare faciat, solum veni*

veni aliter peccat.
30 *Proximus, qui facit aliquid, ob quod credit alium mortaliter peccaturum.*
30 *Proximus familiaris alicuius cum scandalo alterius.*
31 *Proximus qui rancorem, aut odium non deponit, ne sibi detrahatur.*
31 *Proximus, qui scandalum præbet edendo carnes, vel non ieiunans.*
32 *Occasio quæ necessario vitanda pœnitenti, vt absolui possit.*
33 *Finis principalis operis boni licet non possit esse bonum minus illo, potest tamen esse minus principalis, modo non sit malum culpæ seu peccatum.*
34 *Occasionem dare ad veniale tantum est.*
35 *Occasio peccandi per actus de se bonos, quæ vitanda.*
36 *Synagogas, Mezchitas, & Idola, qui facit, aut reficit.*
36 *Missæ præceptæ tempore caniens, saltans, &c.*
36 *Membra pudenda nuda ostendens, vel videns.*
37 *Ornans se ornatu ad peccandum prouocante.*
37 *Scurra, vel alius peccans causa nimis ridẽdi, bibendi, &c.*
37 *Peccatum veniale petius omni malo pœnæ, & dispont ad mortale.*
38 *Peccati causam qui dat arma, vel alia commodando.*
38 *Peccat suadens alij peccatum, licet nolit vt faciat illud, & 42.*
39 *Peccat petens, quod peccatum est, etiam ad id parato, & alioqui bonum. num. 40.*
39 *Iuret vt per falsum Deum ethnicus velle malum, sed non vt iuret licet sciat iuraturum per falsum Deum.*
40 *Vsurario carenti pecunia commendans illam vt peccat.*
40 *Peccatum per minus arcere à maiori vt bonum.*
40 *Peccat quando petens bonum ab eo qui dando peccabit.*
41 *Sacerdotis mali ad missandum inductio quæ peccatum.*
41 *Tyrannum rogare pro iustitia, aut gratia nõ est peccatum.*
42 *Peccata an sint vrbane dicta, in peccata mouentia.*
42 *Tactus mamillarum & quidã alij qualis occasio peccãdi.*
43 *Scholarum gradus, & præmia Minerualia cur licita.*
43 *Scientiæ licet ob eas dentur gradus, & cathedræ licitæ.*
43 *Ars mechanica, licet sit occasio malorum, vt bona.*
43 *Scientiæ malus vsus non efficit eam malam.*
43 *Legem non arguit malam malus eius vsus.*
44 *Publici conuentus in bonum finem iusti, & boni.*
44 *Scandalum ob quod non omittenda præcepta, vel consilia.*
44 *Bona quæ non omittenda ob scandalum.*
44 *Bonum speciem mali habens omittendũ, aut excusandum.*

23 TRigesimoseptimo peccat qui quando tenetur, non amat se, vel proximum charitate, siue amore charitatiuo, id est, propter Deum, & quia sunt capaces æternæ beatitudinis, exoptãdo eam sibi ipsis, vt in addit, [a] latius diximus, & supra, [b] breuiter repetiuimus: vel amore naturali tempore quo id facere tenetur sub pœna mortalis peccati, & quod tempus sit ad id aptum supra, [c] insinuauimus.

Trigesimooctauo qui aliquos à participatione, & communione generalium orationum, in quibus pro aliis orare solet, excludit, quales sunt illæ petitiones orationis Dominicæ, *Panem nostrum da nobis hodie, & dimitte nobis debita nostra*, &c. iuxta mentem S. Tho. [d]

Trigesimonono, qui habuit animũ non diligendi, vel non subueniendi cuipiã proximo, eo quod ille sit peccator, vel eũ offenderit, vel ob aliam causam, casu quo illud esset ei ad salutem necessarium, secundum vtrumque Thomam. [e]

Quadragesimo peccat, qui amat, aliquam aliam creaturam firmius, quam animam suam, vel corpus suum firmius, quam animam proximi, vel honorem, aut fortunas suas, quam corpus proprium, aut proximi, adeo quod omittit, vel statuit non opitulari extremæ necessitati illius, cui tunc plus deberet, vt non desit ei, cui minus deberet. [a] Etenim non satis est diligere, quod oportet, nisi etiam debitus diligendi ordo seruetur, puta primo firmius Deum, quam alia omnia. Secundo, nos ipsos quo ad animas nostras, Tertio, animam proximi. Quarto, proprium corpus, iuxta August. [b] per totam. Dixi, *Firmius*, non autem intensius, aut feruentius: quoniam non tenemur ad id, vt in dicta additione, & supra, [c] declarauimus, vbi probauimus, satis esse quod firmius diligamus, hoc est, vt pluris faciamus & æstimemus id, quod magis amare debemus, & eius amorem, quam id quod minus debemus & eius amorem.

Quadragesimoprimo, qui tantum amat seipsum, vel filium, vel amicum, vel delitias, diuitias, honores, dominum suum temporalem, vt sit paratus pro iis animo, vel opere Deum mortaliter offendere, secundum Scotum, & Franciscum Mayronem. [d]

24 Quadragesimosecundo peccat, qui desiderat, vt aliquis mortaliter delinquat, vel damnationem æternam incurrat, vel (quod grauius est) Deum orauit, vt aliquid horum proximo cueniat, vel ex animo maledixit, vt ille aut ille perpetuis Inferni flammis crucietur: vel sententiam excommunicationis contra proximum facit pronunciari hoc animo, vt qui rem ipsi ablatam non restituat, animæ suæ iacturam faciat, vel alia huiusmodi admittat. [e]

25 Quadragesimotertio, qui non reprehẽdit proximum, aut non denunciat, cum debet, vel reprehendit, aut denunciat aliter quam debet, &c. vt inferius, [f] dicetur.

Quadragesimoquarto peccat, qui eo quod est iniuria affectus, vel alia de causa aliquem odio & rancore prosequitur. [g] Etenim quilibet offensus tenetur emittere ex animo odiũ & rancorem malum: immo & ad non concipiendum illum contra suum offensorem, quantalibet fuerit iniuria, iuxta sententiam diui Gregorij. [h]

Dixi, *Odium & rancorem malum*, qui est vna ex filiabus accediæ, non enim obligatur ad eiiciendum illum rancorem bonum, qui nascitur ex ira, qua quis appetit, vt per iudicem castigetur delictum: immo aliquando tenetur illum concipere, conseruare, & ostendere, [i] puta quando ad salutem spiritualem offensoris, vel ad Dei obsequium, aut ad Reipubl. vtilitatẽ conducit, sicut in dicta additione diximus. Non tenetur etiam eum alloqui, neque ei signa amoris ostendere, nisi tempore necessitatis: satis est enim habere animum ad talia signa ostendenda in prædicto tempore, iuxta S. Tho. receptum, [k] maxime quando offensor satisfacere renuit, aut non vult sufficienter id facere. immo nec tunc tenebitur sub reatu peccati illum in suam conuersationem: & amicitiam peculiarem admittere, quamuis aliquod signum speciale amicitiæ teneatur ostendere, vt tactum est supra. [l] Quocirca confessarij aduertere debent, quando, & quomodo ob hoc offensis absolutionem negent, vel concedant, vt docuit Caiet. [m] Multominus item tenetur condonare satisfactionem iniuriæ, quæ in iudicio peti potest, [n] immo aliqui sunt, qui etiam si

Universidad de Deusto
Biblioteca

a Iuxta gl. incepta in cap. peruenit. de sent. excommun. b Secundū gl. Cap. per allegatum.

c Sylu. in rosa aurea casu 56.

d Arg. c. si quis mulier. de pœnit. dist. 7. vt ibi nu. 57. & 81. copiosius diximus. e In 4. dist. 17. f In summa verb. periculo peccādi se exponere.

g Cap. per quas, 2. de simon. vt in dicto c. si quis autē. nu. 120. copiosius diximus. h In præallegato c. si quis autē. nu. 81.

i Cap. qui alios. de hæret. cap. error. 8. dist. c. negligere. 2. q. 7. & alia in glossis eorum citata.

k Sic Sylu. Felyn. in dicto cap. qui alios. l Capit. si peccauerit. 2. q. 1. m Cap. inter verba. & infra c. 24. nu. 20.

n Vt infra, c. 22. n. 23. dicetur.

o Cap. 27. nu 78.

p De qua in c. quinto. de pœnit. excom. q Cap. 24. num. 21. & seq.

A nemus infra,[a] quoniam id illi loco est aptius.

28 Quadragesimoseptimo peccat, qui consilio suo, fauore, vel ope alij est causa peccandi mortaliter.[b] Nolumus autem dicere, quòd quicunque ab alio aliquid petit, credens, petitionem illam futuram esse alteri occasionem peccandi mortaliter, est causa illius peccati: non enim est quum iusta causa id petit, est autem quum sine illa id facit: nam qui necessitate oppressus mutuum poscit ab vsurario, sciens illum sine vsura nullatenus mutuo daturum, non peccat: quamuis peccet qui dat. Peccaret autem qui absque necessitate id peteret,[c] iuxta Ioannis Maioris definitionem,[d] qua definit, eum, qui curatum scelere aliquo mortali irretitum obsecrat, vt filium suum baptizet, non propterea peccare, etiam si sciat illum non præuia pœnitentia peccati baptismatis sacramentum puero administraturum, & per consequens ea de causa reatum mortalis culpæ incursurum,[e] quæ quidem doctrina tunc procedit, quando id quod petitur, ex se non est peccatum, vt in exemplo prædicto in administratione baptismatis, & in petitione mutui. nam si tale esset, numquam liceret, vt si peteret dari sibi baptisma absque contritione, vel mutuo dari sibi sub vsura, vt optime tradit Caietan.[f]

Quadragesimooctauo peccat, qui facit, aut dicit aliquid, quod de se non est mortale, cum intentione tamen alterum ad illud inducendi, vel absque tali intentione facit aliquid, quod præ se fert speciem peccati mortalis, & factum in tali loco, & coram talibus est sufficiens impulsus ad peccadum mortaliter arbitrio boni viri, & prudentis, secundum S. Thom.[g] & S. Anto.[h] quod etiam post ipsum nos,[i] tradidimus.

Dixi, *Quod de se non est mortale*: quoniam si esset tale de se, esset duo peccata effectu, vel vnum cum circumstantia scandali necessariò confitenda ob ea, quę in duobus locis prædictis tradidimus.

29 Dixi etiam, *Et quia fit in tali loco, & coram talibus*: quoniam quod ex se non est peccatum mortale, licet habeat speciem eius, factum coram alio sine intentione inducendi ad peccatum non est mortale: immo etiam quod de se est mortale, commissum coram aliis absque tali intentione, & absque periculo probabili impellendi alios in peccatum non affert secum circumstantiam necessario confitendam vt in dicto §. animaduertere,[k] noua quadam distinctione duas oppositas opiniones ad concordiam redegimus. Item neque veniale peccatum fit amplius quam veniale eo quod fiat animo alliciendi alterum ad peccandum venialiter, secundum omnes.

30 Quadragesimonono, qui tam parui æstimat salutem spiritualem proximi, vt absque necessitate, vel vtilitate, sed ex mera libertate suæ voluntatis aliquid agit, quod credit proximum ad mortaliter peccandum illectum, est exemplum in femina, quæ sine causa exhibet se conspiciendam illi, quem credit simulatque perspexerit, peruersum aliquod desiderium peccandi mortaliter concepturum etiam si illa non intendat ad huiusmodi desiderium allicere, vt,[l] post B. Anton.[m] defendimus.[n]

Dixi, *Absque necessitate, vel vtilitate, sed ex mera voluntate*: quoniam si alioquin non potest congruo quodam modo talia loca non adire, aut tunc temporis illis non adesse, vbi ab alio solet videri: quia

a Capit. nunc. 18. in cap. 24. nu. 2. b Cap. dist. 11. de pœnit. dist. 1.

c Vt refertur in cap. 2. 3. facendum. num. 2. pœn. dist. 1. declarauimus. d In 4. dist. 15. q. 1.

e Cap. per vestras. de homicid. voluntario. & casuali. dilect.

f 2. 2. q. 64. artic. 4. & part. 3. q. 64. art. 8.

g 2. 2. q. 64. art. 7. & 8. h 3. part. q. 7. cap. 2. nu. 2. i Tho. cap. supra. & in 3. sentent. ubi supra. dist. 35. q. 1. ar. 2. quæstiunc. 2. ad 3.

k Na. & communiter. Sylu. verbo. peccatum. 1. princip. Caiet. ibi.

l 2. 2. q. 154. artic. 4. & 5. & 6. ad 1.

m In dicto 4. animaduertere. 6. m. 2. part. 15. 2. & Paludan. in 4. dist. 15. q. 1. nihil. de præsto. dict. cap. 2. oper. nonnulla.

verbi gratia, eundum est illi ad ecclesiam, vel alio, vel sedere oportet ad ianuam cum vicinis & affinibus, ne inurbanitatis possit argui, nullatenus peccat, secundum eundem. Hic occurrit scrupulus non contemnendus, qui ex alio notabili postea dicendo nascitur, circa mulierem, quæ propter appetitum inanis gloriæ (in quo solum venialiter delinquit) fuco faciem depingit, an peccet in hoc mortaliter? sed inferius,[a] ad hoc dubium respondimus, illi enim loco melius quadrabit.

31 Quinquagesimo, qui absque causa necessaria, vel vtili, alicuius mulieris suspectæ consuetudine famiari vtitur, & aduertens se scandalum præbere aliis, qui male de illa iudicant: tamen ab ea non discedit, eo quod nihil facit scandalum aliorum. Eodem modo peccat, qui frequenter moniales, debitam clausuram non obseruantes inuisit, & inde populus occasionem accipit detrahendi & murmurandi, etiam si alioquin caste viuat, & recta intentione loca illa frequentet. Ille item, qui domi suæ habet aliquam mulierem, de qua populus sinistri aliquid suspicatur, siue sit cognata, siue extranea, quandiu eam à se non reiicit.[b] Idem dico de eo, qui habitat cum femina, cum qua eum rem habere populus suspicatur, etiam si alioquin, neque cogitatione cum ea peccet, vt in cap. inter verba,[c] etiam diximus.

32 Altera duarum quæstionum supra,[d] propositarum, quam remissimus huc terminandam, est, An qui occasionem peccandi alteri præbet sine proposito numquam amplius eā præbendi, absolui possit? Ad quam respondi, quod occasio faciens alterum peccare, à qua pœnitens abstinere, & numquam amplius se eam daturum statuere debet, quo absolui possit, numquam respondi, quod occasio faciens alterum peccare à qua pœnitens abstinere, & numquam amplius se eam daturum statuere debet, quo absolui possit, definiri potest esse omnis & sola illa, quæ est scandalum actiuum mortiferum, hoc est, quod qui eam dat mortaliter dando peccat. Et si roges, quæ est illa, quam qui dat, mortaliter peccat? Respondeo, quod omnis & sola illa, *quæ datur per peccatum mortale, aut intentione principali, vel minus principali inducendi ad illud, aut ad id iuuando, aut contemnendo salutem spiritualem proximi, aut in id, saltem interpretatiue, consentiendo.*

Dixi, *Per peccatum mortale*, vt omnis illa occasio, quæ per opera mortaliter mala datur, includatur in prædicta definitione. De qua occasione agit S. Tho.[e] quoniam licet omne peccatum mortale, quo scandalizamus, non habeat circumstantiam necessario confitendam,[f] cum tamen numquam liceat peccare mortaliter, clarum est, quod non est absoluendus qui non proponit, se numquam daturum occasionem peccandi per peccatum mortale: quia qui tenetur ad aliquid, tenetur ad consequens necessarium.[g]

33 Dixi, *aut intentione principali, vel minus principali inducendi ad peccatum mortale*, ad includendum omnes occasiones, quæ cum hac intentione dantur, siue opera ex se bona sint siue mala, siue ad malum, siue ad bonum inuitent: quia simul ac cum huiusmodi intentione dantur, tales sunt, iuxta Sanctum Tho.[h] Nec huic obstat, quod in cap. inter verba,[i] & in cap. quando,[k] & latius nuper in commentario cap. cum minister,[l] dixi, scilicet, quod opus non desinit esse bonum, si principaliter propter Deum fiat, aut quia est bonum quamuis minus principaliter, ob aliquod bonum temporale fiat, propter quod si principaliter fieret, malum esset. Non, inquam, hoc obstat: quia intelligendum est, quando quod minus principaliter intenditur, non est malum culpæ, seu peccatum: sed res bene appetibilis, quamuis non possit esse finis principalis virtutis, quæ præstantior ea est. Id autem, quod in hac definitione dixi, intelligendum est de eo, quod est malum culpæ, seu peccatum, quod nullatenus desiderare, nec velle, nec nobis finem principalem, nec minus principalem proponere possumus. Cuius enim finis malus est, ipsum quoque malum est,[a] vbi,[b] diximus, hoc distare inter finem malum, quia est malum culpæ, & inter finem malum, quia est ineptus, eo quod sit medio minus bonus, quod hic potest esse finis minus principalis boni operis: ille vero non.

Dixi, *Aut ad id iuuando*, ad includendum eas, quibus quis dat opem ad peccandum, opem enim ferens peccat,[c] qualis est, quam præbet is, qui aliquam synagogam Iudæorum ædificat, aut reficit: quamuis sine aliqua intentione mouendi ad peccandum id faciat.

Dixi, *Aut contemnendo salutem spiritualem proximi*, ad includendum eas, quæ dantur ob proximi salutis contemptum, qualis est, quam dat is, qui ideo transit per ianuam domus alterius, quem ob illum transitum mortaliter ira, aut amore inordinato peccaturum credit, quod nihil pendat, aut parui faciat, quod alter ad id moueatur, contemptus enim huiusmodi efficit, vt mortale sit, quod alias non esset, Sanctus Thom.[d] & ante illum gloss.[e] putara singulis à nostris.

Dixi, *Aut consentiendo*: quia consentiens peccat, sicut principalis.[f]

Dixi, *Aut saltem interpretatiue*, ad includendum eas, quæ dantur per eum, qui aliquid facit, quod ex sua natura & circumstantiis, cum quibus facit, adeo ad peccatum mortale incitat, vt maiorem partem eorum, qui sunt eiusdem qualitatis, cuius sunt hi, quibus datur illa occasio, in peccatum mortale deiicere soleat: aut facit aliquid, quod quamuis ex sua natura, & circumstantiis tale non sit: tamen credit & aduertit, ob illud certam aliquam personam, ex sua infirmitate, aut ignorantia mortaliter peccaturam, & antequam huic rei prouideat, id facit: aut credit & aduertit, ex malitia peccaturam, sine tamen vlla causa, & sine vtilitate sua, nec aliena illud facit: aut prætermittit aliquid facere contra legem iustitiæ, aut charitatis præceptum, ob quod alius mortaliter peccat. Addidi tamen, *Certam aliquam personam*: quia non sufficit credere aliquam generaliter: peccaturam, vt qui ad animi recreationem aliquem ludum instituit, non peccat, eo quod aliquem in eo peccaturum credat: sicut nec ille, qui credit, aliquem malum esse in aliquo oppido, aut in aliquo magno conuentu, peccat, vt colligitur ex textu singulari,[g] quamuis ea de re nulla sit præsumptio particularis, licet peccaret, si crederet illum, aut illum illius oppidi, vel conuentus esse malum.

34 Dixi, *faciendi mortaliter peccare*: quia non sufficit illa, quæ venialiter peccare facit, cum, vt absoluatur, non sit opus proposito numquam amplius ad veniale redeundi, quod confessus est, iuxta Sanctum Thom.[h] & supra,[i] dictum fuit: & occasionem venialiter peccandi per opus, quod non est mortale, dare, ad summum est peccatum veniale, & nihil amplius, iuxta eundem Sanctum Tho.[k]

a Dicto c. cū minist. 23. q. 5. b Nu. 36.

c Capit. sicut dignū. 5. illi aut. & 6. hi quoque. de homic.

d 2. 2. q. 186. art. 9. e Cap. quis aūt. 10. dist. f Ad Ro. 1. c. nonū. 2. q. 1. c. 1. de of. dele.

g Capit. Oliua. de elect.

h 1. part. q. 87. art. 1. i Cap. 1. k 2. 2. q. 43. art. 4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ex qua generali, & resoluta definitione, multorum dubiorum, quæ à nobis postquam ad sexagesimum annum peruenimus, quæsita sæpius fuerunt, peculiaris responsio colligitur. Primo quidem, quod talem occasionem dat, quisquis coram alio mortaliter peccat, per primam partem dictæ definitionis, licet eam tali modo non dederit, vt circumstantiæ necessario cõtendæ causa esset, quod quando contingat,[a] dictum fuit.

a In cap. 6. num. 5, & seq.

35 Secundo, quod talis est occasio, quam dat quælibet persona, quæ cum intentione principali inducendi ad amorem in honestum & mortiferum aliquam eleemosynam præbet, aut alloquitur, inuisit, docet, consulit: & à fortiori erit talis ea, quæ datur visu, nutu, blanda & amatoria loquutione, aut blandimentis, tactibus, muneribus, aut obsequiis in hunc finem directis: quia harum cuilibet secunda pars dictæ definitionis conuenit. Nec obstat dicere, quod fortasis ex ea finis mortifer, qui prætendebatur, non sequitur, cum omnis voluntas, vt alius mortaliter peccet, mortifera sit, vt supra,[b] post S. Thom.[c] & S. Anton.[d] & Magistrum,[e] dicitur: & sic qui aliquam harum occasionum dedit, nisi statuat numquam amplius eam se taliter daturum absolui non debet.

b Cap. 11. num. 11. & n. 15. & 16. c 1.2. q. 74. d 3. part. tit. 5. c. 5. §. 1. e In 2. dist. 24. & Ioã. Maiorem dicta dist. 24. q. 18.

36 Tertio, quod est talis, vt colligitur ex Caiet.[f] quam dat, qui etiam sine alia praua intentione facit, aut reficit Idola apud Indos: aut Synagogas, apud Iudæos: aut Mezchitas apud Mahumetanos: aut Pagana templa apud Paganos: aut Hæretica apud Hæreticos, aut facit aliquid aliud, cuius principalis vsus est peccatum mortale: quia occasionem ad illud dat cum auxilio, & sic in tertia parte dictæ definitionis comprehenditur.

f 2.2. quæ. 169. art. 2. ad 4.

Quarto, quod etiam talis est, quam aliqui diebus festis, missa ab ipsis audita aliis, qui eam non audierunt, præbent, canendo, pulsando, choreas ducendo, saltando, ludendo, aut faciendo alias res, quibus præsentes tempore, quo audire missam ex præcepto tenentur, detinent, eo solo, quod eorum salutem spiritualem parui pendunt, respondentes dicentibus eos occasionem peccandi præbere nihil sua referre, cum ipsi eam audierint: quia eis quarta particula dictæ definitionis conuenit. Quapropter gubernatores, qui hæc fieri publice tempore diuinorũ officiorum, saltẽ præceptorũ, prohibent, laude digni sunt.

Quinto, quod est talis illa occasio lasciua, & inciuilis, quam præbent, qui pudenda ostendunt, aut vident nuda, aut operta vestibus tenuissimis, sine circumstantia iustificante, quamuis id sine intentione inducendi ad culpam mortiferam faciant, per primam definitionis partem: quia talis occasio est peccatum mortale, cum ex sua natura communiter ad culpam mortiferam, saltem voluntatis, aut delectationis mortiferæ morosæ inducat. Vnde legitur, Barnabam maledixisse nudis viris, & mulieribus nudis: & sine proposito numquam amplius se eam daturos non sunt absoluendi. Dixi, *Sine circumstantia iustificante*, ad excludendum ex hoc numero aspectus, & tactus, quos infirmi talium membrorum medicis, chyrurgis, & clysteriferis permittunt.

Sexto, quod etiam est talis, quam dat, qui credit aliam certam personam obuiam sibi factam in concupiscentiã, aut iram mortiferam ex sua infirmitate, aut ignorantia casuram, & hoc aduertẽs obuiam illi fit, non prouidendo eius infirmitati, aut ignorantiæ, quamuis sine intentione, vt illa peccet, id faciat: quia illi conuenit sexta prædictæ definitionis particula, videlicet, Consensus interpretatiui.

37 Septimo, quod talem occasionem non dat, qui sine intentione & contemptu mortifero ita se ornat, vt credat quidem se ab aliqua persona totius populi, aut circi, vel Ecclesiæ odio, vel concupiscentia mortifera habendum, si illò ierit: nescit tamen à quo, aut id non aduertit: nec etiam si sciat quis, si intelligat quod ex malitia, praua consuetudine, & habitu quem habet, peccabit: quales sunt hi, qui non solum tales occasiones fugiunt: sed etiã aucupantur, immo se de eo iactant: quia eiusmodi occasioni nec dicta sexta particula, nec alia dictæ definitionis conuenit, & per hanc & præcedentem decisionem, id quod Caietan. dicit,[a] & id quod Syluest.[b] & alij affirmant, conciliari potest.

a 2.2. quæst. 186. art. 9. versus. Ad 2. b Verbo occasio q. 4.

Octauo, quod nec etiam est talis occasio illa, quã dant scurra & alij, qui præbent occasionem nimiam ridendi, comedendi, bibendi, vestiendi, aut loquendi, modo nimietas illa non perueniat ad culpæ mortalis excessum. Per septimam enim dictæ definitionis partem, ex numero dictarum occasionum excluditur, quia solum venialiter peccare facit: quamquam magnopere illis est consulendũ, vt ab eo abstineant. Tum quia ob nullã omnino rem peccatum veniale committẽdum est,[c] quantominus tot sunt committenda? Tum quia etiam vnum tantum peccatum veniale disponit ad mortale, iuxta S. Tho.[d] Idẽ dicendum est de eo, qui dicit aliquid, aut facit, vt ad amorem vanum, aut veniale tantum malum alliciat, qualis est illa, qua quis videt, alloquitur, vel obsequio aliquam feminam prosequitur, non quidẽ quo moueat eam in copulam carnalem, neq; in tactus inhonestos, neq; delectationem morosam: sed quo illa delectetur eius aspectu, alloquio, pulchritudine, ac ornatu, & eũ beneuole intueatur, cõplacentiam de bene cõstituta & culta persona significando, sine alia delectatione, aut fine mortifere malis: quamquã magna circũspectione op' est, ne hoc aliqua mortali culpa inficiatur.

c Vid Sotũ de iust. & iure lib. 5. q. 1. art. 1. d Cap. mo. uet. 22. q. 1

38 Nono, quod interdũ absolui potest, qui occasionem interficiendi dedit ob cõmodatam balistam absque malo fine, licet numquam se amplius sic commodaturum non statuat, & interdũ non: quia commodare ex sua natura talem occasionem non efficit: circumstãtiæ tamen eam efficere possent. Proinde, si quis alicui, qui cum alio rixatus est, irato animo balistam petenti commodauerit eam, talem præbet occasionem: quia interuenit auxilium, aut contemptus salutis spiritualis, aut cõsensus saltẽ interpretatiuus, quod per quintam & sextam dictæ definitionis partem sufficit ad efficiendum, vt aliquid sit eiusmodi occasio. Idem dicendum de eo, qui commodat, aut vendit lanceam, sclopettum, ensem, aut alia arma, aut pigmenta, aut chartas lusorias, talos, orbiculos, aut aliquid aliud, quod bene & male alteri tradi potest.

Decimo, quod talis est illa occasio quotidiana, quã dat, qui imperat, cõsulit, aut rogat aliũ, vt falso iuret, iniuriam inferat, percutiat, fornicetur, aut aliud opus manifeste malum faciat, ad tentandam virtutem eius tantum, licet non intẽdat eum, ad id inducere: immo introrsum desideret, ne illud faciat: quia est peccatũ mortale: nam est actus suapte natura, ad culpã mortiferam inducens sine circumstantia iustificante: & sic illi prima dictæ definitionis pars conuenit.

39 Vndecimo, quod talem occasionem non præbet, qui ab eo, qui ex sua malitia est ad peccandũ paratus, petit aliquam rem ex se bonã: quæ tamen est materia exercendi peccatum ab ipso conceptum, quãuis talis sit ea, quam dat ille, qui petit aliquid, quod est peccatum ab eo, qui ad id accinctus siue parat' est. Ex quo colligitur ratio, quam quidam perdoctus quærebat, cur qui mutuum ab vsurario, ad dandum sub vsuris parato, ob necessitatem petit, non peccat: qui vero petit ab eodem ad vsurã peccat? Est enim ratio, quod qui primum petit non ab eo rem malã, quamuis materiam peccãdi offerat: qui autem petit posterius, sic, vt recte declarauit, & probauit Caiet.[a] cui concordat Dominicus Sotus, tacito eo.[b] Pro quo facit decretum S. Augustini,[c] quo probatur non esse peccatum, petere ab infideli, vt se promissis statutũ iuret, licet illum per suum falsum Deum iuraturum sciat, quamquam petere, vt per illum suum falsum Deum iuraret, peccatũ esset. Facit etiam ratio superius tacta, scilicet non esse peccatum occasionem peccandi sine mala intẽtione cum necessitate, aut vtilitate præbere ei, qui ex sua malitia peccat: quamquã petere, vt peccet, aut vt rem, quæ peccatũ est, faciat, sic. Facit etiã, quod sicut illud decretum,[d] probat, & S. Tho. dixit,[e] alieno peccato sine consensu in illud vti licitum est, quemadmodum ipsemet Deus pro sua bonitate nostris peccatis in bonos fines vtitur.

a Vid sup. b De iustitia & iure lib. 5. q. 1. art. 1. c Cap. mouet. 22. q. 1

d Cap. mouet. 22. q. 2. ex 2. 2. q. 178 art. 4.

40 Duodecimo, quod non est talis occasio illa vsu frequentissima, quam aliquis dat deponendo suos nummos apud nũmularios vsurarios, aut contractus vsurarios exercentes, qui proprios habent ad illas exercẽdas, vt dixit S. Tho.[f] quia nulla particula dictę definitionis illi conuenit. Est autem talis illa, quam dat, qui deponit apud talem nummularium, qui proprios nummos non habet, quibus suas vsuras exerceat, sicut idem S. Tho. sentire videtur: quod verius videtur, quã quod Caietanus super ipsum,[g] insinuauit. Idémque quod nobis, visum fuit Soto,[h] quia differentia, quam S. Tho. inter illos duos ponit, nõ satis bene verificatur, intelligendo eam, vt Caietanus quo ad peccatum veniale, quod vnus incurrit: quia suam pecuniam non depositi prudenter, eam committendo ei, quem credebat eam impensurum, cum propriã non haberet, & alius non: quia prudenter deposuit apud eum, quem credit eam non impensurum, cum propriã habeat: nam is intellectus à mente S. Tho. est maxime alienus: quæ est cõclusio notabilis pro mille apud cambia vsuraria exercentes deponentibus.

f In 2dam 2dæ art. 4.

g In 4. dist. 37. art. 4. q. 3. Lib. 2. q. 15. fund. 6. de iust. & iur.

Decimotertio, quod talẽ occasionem non præbet, qui alium ad committẽdum aliquod peccatum minus inducit, videns eum ad maius cõmittendum deliberatum, nec valens alio modo illud ei dissuadere, vt etiã infra,[i] dicemus, quamuis Caiet.[k] oppositum tenuerit, quia licitum & etiam sanctum est precari, & persuadere ei, qui proponit interficere, aut adulterari, vt satis esse ducat percutere, aut fornicari, vt clare S. Aug.[l] dixit, & Adrian.[m] & etiã Sotus,[n] & Caiet.[o]

i Capit. 17. nu. 161. k Vbi sup.

l In cap. fi. q. 8. versus. Quæri. q. 3. m Super c. ad Rom. n In summa verb. tyrannus. o In 2dam 2dæ q. 64. art. 6. de iust. & iure.

Decimoquarto, quod per prædicta declarari potest illa cõclusio Soti,[p] scilicet, quod non peccat, qui aliquid, quod in se bonũ est, petit ab eo, qui dare aut facere bene potest, eo quod scit, alium dando, aut faciendo petitum peccaturum: quoniam per prædicta vera videtur, quando sine cõtemptu salutis spiritualis proximi, & non prębito ad illud auxilio, nec consensu in illud etiam interpretatiuo, petitur, & alius

p In 4. lib. sent. dist. 24. q. 1. art. 5. ad 3.

a In 4. lib. sent. dist. 24. q. 1. art. 5. ad 3. b Verbo tyrannus. §. 8. q. 1. c Cap. 25. nu. 78.

d In c. 1. §. sacerdos. num. 3. & seq. d pœ. dist. 6. post vtrũq; Th. in 3. par. q. 64. art. 6.

e In summa verb. tyrannus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

esset talis illa, quam quidam sacerdos ante triginta annos mihi confessus fuit, se dedisse, admouendo, iocoso honestóque amore absque mala intentione manus honestæ cuiusdã mulieris pectori, & eiusdem mamillas tangendo,cuius decisiõnem numquam hactenus affirmare sum ausus: nunc autem dico mihi videri eam non esse talem: quia nulla pars prædictæ definitionis eam comprehendit, quando tactus ille ex sua natura non tantum incitat ad peccatum mortale,vt quasi semper mortaliter peccare faciat personas, quæ sunt eiusmodi qualitatis, quando, vt dixi, iocose fit: quamuis si serio fieret, aliud dici deberet. Idem dicendum est de eo, qui absque mortali fine & intentione, aliquam feminam per manum, aut brachium ducit: quamuis vtérque sit iuuenis. Et etiam de eo,qui manũ premit, [a] aut vellicat, aut brachium torquet, aut eius pedem suo contingit. Et etiam de eo,qui amplectitur,& osculatur,vbi talis est consuetudo,modo partium obscœnarum aspectus & tactus absit,de quibus iam dictum est,& modo non sit alius finis & intentio mortalis, vt solet fieri in choreis, iocis, saltationibus, & aliquibus ludis ad recreationem adhibitis,maxime inter cognatos, & familiares, in quibusdam regionibus plus quam in aliis.

43 Vigesimo, quod nec etiam est talis occasio illa peccandi, quam dant Vniuersitates, Studia, Collegia, gradus, magisteria, doctoratus ad docendum scientias licitas instituta:licet multi propter illa peccent,docendo,discendo, gradus conferendo, suffragia ferendo,& male rem gerẽdo,per superbiam, ambitionem, vanamgloriam, inuidiam,auaritiam, technas, mendacia, subornationes, & etiam periuria. Ob quæ huius contrarium dixit ille Hæresiarcha Vuicleffus damnatus per Conc. Constantien. [b] cuius articulus damnatus ibidem est, *Vniuersitates, Studia, Collegia, graduationes, & magisteria, in eisdem, sunt vana gentilitate introducta: & tantum prosunt Ecclesiæ, sicut diabolus.* Sed longe verior est nostra hæc responsio: quia præfatam occasionem non comprehendit prædicta resolutio. Optimum tamen esset, vt considerarent Rectores, & Gubernatores scholarum & collegiorum, tanta esse peccata, quæ in illis committuntur, vt occasionem dederint illi hæretico,& suis sequacibus ad illud de ipsis affirmandum. Ideóque omnibus artibus & viribus nauarent operam diminuendis illis,etiam si omnino exinanire non possent.

Vigesimoprimo, quod nec etiam est talis occasio, quam dant peccandi scientiæ licitæ Theologiæ,Legum, & Medicinæ: quamuis quidam scripsit, quod animæ peribant ob sacram Theologiam ad earum salutem inuentam: & corpora ob Medicinam ad eorum valetudinem inuẽtam:& bona per leges, ad eorum cõseruationem lata: quia culpa non est earum, nec suorum auctorum:sed eorum,qui eis abutuntur. Idem item dicendum de aliis sciẽtiis & artibus, quas infamia notare infamis Cornelius Agrippa, & damnare damnatus Lutherus voluerũt, quos eorum debellator Castrensis refert. [c]

Vigesimosecũdo, quod nec etiam talem occasionem dant, qui illas artes mechanicas exercent, quarum operum vsus bonus & malus esse potest: quamquam plures illis male venialiter vtantur, vt in cap. negotium, [d] probauimus: quia per septimam particulam dictæ resolutionis excipiuntur: quandoquidem peccatum veniale non adimit gratiam diuinam, nec illius dimissio ad illam consequendam est necessaria, secundum sanctum Thom. [a] & dictum fuit supra. [b] Ob quod mihi videtur, absolutionem non esse denegandam personis, quæ componunt pigmenta, indusia, collaria, sudaria, mammillaria, & alia valde operosa, quibus communiter homines male venialiter vtuntur, licet confessarij ab hoc eas abducere deberent, præsertim moniales, quæ cum sint professæ statum perfectionis illustrem, à dandis, & accipiendis vanitatum occasionibus, multum cauere debent, licet non sint nisi veniales: quia quamuis maculam non inspergant, tollunt tamen decoris lucem & obscurant, vt declarauit sanctus Thom. [c] post S.Augustũ. [d] dixit, *Peccata venialia, si multiplicentur, decorem nostrum ita exterminant, vt à cælestis sponsi amplexibus nos separent.*

Vigesimotertio, quod nec etiam dat talem occasionem, qui habet artem faciendi opera, quæ ex se sunt talia, vt illis homines bene, & male vti possint: quamuis maior pars male etiam mortaliter vtatur, vt efficaciter, [e] probauimus, sequuti mentem diui Thom. & Caietani, [f] & præcipuè per istam rationem, quod aliqua ars, aut alia res non est mala, eo quod plures male etiam mortaliter ea vtantur.Bona enim est lex illa naturalis & diuina,de vno solo Deo rectè colendo,quamuis maior hominum pars, immo & nouem ex decem, qui sunt Pagani, Iudæi, Mauri, Hæretici, & multi Catholici male etiam mortaliter ea vtantur. Bona etiam est lex de non iurando irreligiosè: sed maxima hominum pars recensendo in ea Gentiles,Iudæos, Mauros,& Hæreticos, & Catholicos, quos omnes illæ obligant, iurant aut habent voluntatem iurandi per falsos Deos, aut irreligiosè per verum. Sancta est item lex sexti,& noni præcepti Decalogi, de non fornicando, nec concupiscendo: maior tamen pars in illam mortaliter peccat, opere, ore, voluntate deliberata, aut morosa delectatione carnali contra naturam,aut præter illam.

44 Vigesimoquarto, quod nec etiam talem occasionem peccandi dat, qui ad bonum finem permittit,aut instituit cum moderatione debita supplicationes,congregationes publicas, & sollennes orationes, mercatus, nuptias, primas missas, belli simulachra,publica cõiuiuia,& exercitationes currendi,aut choreas,& tripudia faciẽdi: quia p̃dicta resolutio eã non comprehendit:& quia sunt opera suapte natura talia, quibus homines & bene, & male vti possunt. Et quamuis multi ex illis occasionem peccandi capiant: multi tamen illis bene vtuntur, & ex his, qui male vtuntur quamuis aliqui mortaliter peccent: maior tamen pars sine comparatione nõ peccat amplius, quam venialiter.

Vigesimoquinto,an occasio peccandi,quæ ex agitatione taurorum datur sit talis, vel non infra, [g] dicetur.

Vigesimosexto, an sit talis occasio, quæ ex permissione lupanarium publicorum datur, infra, [h] dicetur.

Vigesimoseptimo, quod talis est occasio, quam dat ille, qui ne scandalizet alium, qui iniuste offenditur,omisit aliquid facere, quod sub reatu mortalis culpæ efficere tenebatur, puta rancorem in inimicum conceptũ deponere, vel opitulari proximo extrema necessitate laboranti, secundũ sanctũ Thom. Neque etiam opera,quæ non sunt præcepti,sed consilij:puta dare eleemosynam, iciunare,& id genus alia omittenda sunt ob malitiam, inuidiam, vel malè dispositam voluntatem illorum,qui propterea scandalizantur: est enim scandalum Pharisæorum. [a] Immo nec quando scandalum ex ignorantia, vel infirmitate animi oritur, quod pusillorum,aut ignorantium, seu imbecillium nuncupatur, debent bona opera in totum relinqui: sed occultari, aut differri quousque moneatur proximus,bonitatẽ eius,quod facit.Quod si post huiusmodi admonitionem adhuc scandalizatur,nihili est habendum tale scandalum: tunc enim iam fit Pharisaicum iuxta prælegatos doctores, & beatum Gregorium, [b] nisi quando illi admoniti non intelligunt rationem, quæ illis redditur: aut antiqua consuetudo,vel alia ratio, qua ipsi nituntur, persuadet eis non esse iustam illam rationem, quæ ipsis redditur:tunc enim, quia scandalum non ex malitia, sed ex ignorantia oritur, talia opera, etiam secundum se bona:cum non sint de necessitate salutis spiritualis: dimittenda sunt,vt Card. Caiet. [c] docuit. Nemo tamen subinde cogitet, in gratiam proximi, aut propter euitandum scandalum, licere alicui nec vnicum peccatum veniale committere,secundum S.Thom. [d] immo neque propter impediendam mortem alterius, mentiri vllo modo licet. [e]

Vigesimooctauo, quod talis est occasio, quam dat is, qui ex aliqua causa occulta vescitur carnibus in diebus ab Ecclesia prohibitis, vel qui iciuniis præceptis non iciunat, & eos qui propter ignorantiam scandalizari videntur, certiores non facit, vt patet ex prædictis.

Quid restituet animæ proximi bona lædens.

45 *Restituet quo pacto, qui proximum damnificauit in bonis animæ.*

45 Ircа hoc dicimus, quod, qui proximo nocuit in bonis animę:eo quod ad peccandum mortaliter ipsum induxit, tenetur iuxta vires eniti, vt bonum quod sua opera amisit, ipsi restituatur: nam si rerum corporaliũ restitutio est necessaria, multo certè amplius spiritualium:quæ ad animam pertinent. [f] Siquidem hæc nobiliora bona sunt illis. [g] Proinde modo, quo nocuit restituere debet,inducendo eum,quẽ decepit ad peccandum, ad pœnitentiam:& opera meritoria consulendo, exhortando, & pro eo Deum precibus, tum propriis, tum alienis si opus est, interpellando, ciúsque conuersionem impetrando, reuocare contendat: absque tamen peccati occulti manifestatione. Vnde constat,quantum oneris contrahat, qui alium ad peccandum inducit:quoniam vix dignã restitutionem facere potest: siquidem voluntas, quæ semel corruit in peccatum, vix multis etiam admonitionibus, consiliisque ad virtutem resurgit, secundum Scotum [h] in hoc communiter ibi receptum, & Adriã. [i] & alios alibi.Sed hæc omnia videntur intelligenda de illo, qui vi, dolo, aut fraude alium ad peccandum induxit:vt si pater, dominus,aut paterfamilias auctoritate sua induceret filium suum, aut clientem, vt cũ alio inimicitias exerceret, aut litteris præditus,aut hæreticus quispiam,alteri persuaderet, illũ, aut illum contractum non esse vsurarium: vel illam, aut illam doctrinam esse veram: cum contrarium esset verum: vel qui susurrando & falsa renunciando inter duos inimicitias disseminat. Non est autem intelligendum hoc de illo, qui ad peccandum impulit alium, qui scit illud esse peccatum,& potest liberè,& absque vllo timore,aut erubescentia illius, qui induxit illum ad peccandum,abstinere ab illo peccato, & ab illo resilire: nam hic ad nullam tenetur restitutionem à iustitia præceptam, de qua hic loquimur: siquidem nihil commisit contra iustitiam:quamquam debet illum ex charitate, sicut alios peccatores, & aliquando plus corrigere, id quod erudite insinuauit,& meo iudicio, efficaciter probauit Sotus, [a] & latius nos nuper tradidimus. [b]

De quinto præcepto Decalogi, Non occides.

CAP. XV.

1 *Præceptum quintum vetat mortem corporis,non animæ.*
2 *Occidunt iustè bellans iustè,& se,vel alium defendens.*
3 *Mors aliena pro medio defensionis propriæ an sit licita.*
3 *Vita proximi quando plus æstimanda,quam res propria.*
3 *Defensio iusta inculpatæ tutelæ.*
4 *Fugere quis an teneatur.*
4 *Honorem ob tuendum vt licet alium percutere.*

1 Pro fundamento dicendorum dicimus primo sequentes Concilij Colonien. [c] hoc præceptum fuisse interpretatum ab eodem,qui illud tradidit,vt patet Matt. 5.scilicet, quod per illud non solum prohibetur homicidium,aut quæuis percussio:verum etiam voluntas id faciendi. Etenim vt docuit S.Thom.receptus [d] quem nos sequimur in additione, [e] & supra [f] peccata cordis,oris,& operis eiusdem sunt speciei.

Secundo dicimus, hoc præceptum tanto melius custodiri debere,quãto potiores ob fines latum fuit, quos in dicta additione congessimus:& quod ille infringit illud, qui ob vindictam,vel aliquem alium respectum publicum,vel priuatum iniustum,vult, procurat,aut operatur,aliquod detrimentum personale, aut corporale notabile proximi, non autẽ qui vult, procurat, aut operatur detrimentũ animæ:vt ipsummet Concilium sensit.

2 Tertio, quod sæpe quis licitè alterum occidit. Primo, vt iudex publica auctoritate, [g] Exod.22. *Maleficos non patieris viuere super terram:*secundum S.Tho. [h] etiam ob furtum, iuxta alterum Tho. [i] quæ est communis opinio [k] contra Scotum.Secundo in bello iusto, quod etiam auctoritate publica geritur. [l] Tertio ob vitæ propriæ defensionem. [m] Quarto,quando aliter rem suam tueri non potest, quod post Caieta. [n] & Anton. [o] & Sylvest. [p] probauimus, [q] quod opportunè pro hoc facit, vbi respondimus ad cap.2. [r] quod secundum Panormit. ibidem contrarium probat,in illis verbis, *Te tuáque liberando.* Respondemus etiam ad rationem, quæ pro illo facit: videlicet, quod [s] tenemur ad magis diligendum vitam proximi,quam nostras fortunas. Respondemus,inquam,quod illud est verum in casu necessitatis: extra tamen illum,maiorem curam habere quis debet rerum suarum ad suam suorúmque vitam tuendam,& ad virtutem exercendam,quam vitæ alienæ, iuxta S.Tho. receptum [t] pro quo facit l. vt vim. [u] At qui capit aliena titulo alio, quam necessitatis,nõ est positus in illa. Quarto, propter defensionem proximi [x] Innoc. Panor. & Commun. [y] quidquid dicat Fortun. [z] Omnes autem hi casus vna in re conueniunt: scilicet, quod in omnibus

Universidad de Deusto
Biblioteca

cis peccat occisor, qui ob odium, aut vindictam priuatam occidit:[a] differunt autem in aliis: etenim in tertio casu, qui hominem necat, neque peccat, neque est irregularis: in cæteris autem licet non peccet, fit irregularis, iuxta glos. singul. ab omnibus ferè receptam.[b] Item, qui in duobus primis casibus: scilicet, iudicis auctoritate, aut in bello iusto occidit, aut iubet occidere, potest quidem habere propositum, & animum occidendi, propter bonum pacis, & tranquillitatem reipubl. at qui in aliis casibus occidit, non potest iustè habere animum occidendi, nec apprehendere mortem alterius tanquam medium ad se defendendum: solum enim debet intendere in defensionem sui, rerum suarum, aut proximi, licet exinde mors aggressoris fuerit subsecuta, vt videtur sentire S. Tho.[c] & expresit latè ibi Caiet. & Card. S. Sixti,[d] & Abulens.[e] Pro quibus faciunt aliqua dicta S. Augustini: quorum præcipuum est in dicto cap. *de occidendis hominibus, ne ab eis quisquam occidatur, non mihi placet consilium, nisi forte sit miles aut publica functione fungatur.*

Contrarium tamen tenuimus nos,[f] quod etiam postea latè asseruit Sotus.[g] Primum, quod hæc subtilis limitatio videtur noua, & nouitates, qua parte fieri potest, sunt fugiendæ:[h] tum quia vim vi repellere licere, omnia iura clamant: vt habet prædictum cap. olim.[i] Tum quia licet cuiuis ferro se petentem occidere.[k] Tum quia, nisi S. Thom. vbi supra hoc insinuasset, nullus præfatorum id tenuisset, & S. Thom. id noluisse dicere, satis probat Sotus.[l] Tum quia præfatum Augustini dictum intelligendum est de volente occidere alium, quam aggressorem, vel aggressorem sine præcisa necessitate, vt iura iuribus concordent, quod expedit.[m] Tum quod alioqui vix vllus vnquam occideret aggressorem sine peccato: quoniam omnis inuasus, vt plurimum, concipit voluntatem occidendi, si alias se, suâque tueri nequeat. Tum quod metus mortis, quæ est secũdum Philosophum omnium terribilium maximum, non permittit, vt fragilitas humana tam æquo animo sit, vt percutiendo aggressorem, solum velit se defendere, & non occidere: & ita qui se defendit, etiam vibrando ensem, non peccat[n] etiam si spiculum dirigat in guttur aggressoris: vt rectè explicat Sotus. Quare non licet occidere alium, antequam aggrediatur, ne occidatur ab eo, habita opportunitate id faciendi, licet sciatur id eum velle facere: quia nulla iura naturalia, nec humana hoc permittunt in alium, quam aggressorem, vt præfatus Augustinus videtur innuere.

Credimus autem dici posse, quoad hoc illum tantum aggressorem, qui decreuit occidere alium, nulla mora interposita, qua vllo modo possit effugere mortem, nisi præueniat eum antequam aggrediatur: qualis videtur esse vxor, quæ certo nouit se occidendam à marito pugione, quem suppositit, cerucali ad occidendã eam dormientem, & non potest fugere conclusa claue ianua. Non tamen videtur talis, qui occidit insidiatorem suum, nondum aggredientem à quo tandem certo credit se occidendum, nisi præueniat, de quo me quidam eruditus interrogauit: quia hoc casu interponitur magna mota diei, mensis, vel anni, qua posset liberare absentando, continendo se domi, vel aliquo tuto loco, morte morbo, aut pœnitentia insidiantis: quod, vt puto, esse verum quoad forum interius, ita videtur in foro exteriori excusatum iri, si occisus minatus fuit mortem occidenti: & erat consuetus suas minas exequi: quod Castren. annotauit.[a]

Item, vt quis in tribus vltimis casibus iustè occidat, oportet, vt circa defensionem obseruet moderamen inculpatæ tutelæ: vt id solum faciat, sine quo iniuria nõ posset vitari.[b] Proinde non liceret, se defendere maiori vi, quam sit ad propulsandam iniuriam necessaria,[c] nec consequenter armis, ab eo, qui sine illis inuaditur,[d] nisi quando pugnus inuasoris est ita, aut paulo minus fortis, quam ensis inuasi.[e] Idem nobis videtur, quando nisi se armis defenderet, iniuriam maximam honoris, aut personæ pateretur: siquidem[f] rectè quis potest ob suarum rerum custodiam alterum occidere: at honor pluris valet, quam alia bona fortunæ,[g] & iniuria personæ maior est, quam fortunarum.[h]

4 Ex quo[i] inferebamus, quod si ille, quem alius aggreditur, non potest absque suo dedecore fugere, non tenetur id facere: & si non potest vitare vulnus, aut alapam, quam sibi alter molitur impingere, nisi ipsum occidendo, poterit occidere.[k] Contra vero, qui iam est vulneratus, vel quem aggressor iam reliquit & fugit, non potest absque peccato illum occidere: quoniam iam illud est vindictam sumere, & limites defensionis transgredi.[l] Quod limitandũ existimo, quando affectus iniuria vulneris, aut alapæ, vel alia, magnam sui honoris iacturam faceret: si fugientem non persequeretur,[m] nam talis posset eum persequi, & percutere tantum, quantum ad sui honoris defensionem opus esset: nam licet illud non esset defendere personam, neque fortunas: esset tamen defendere honorem, quem licet[n] defendere, etiam occidendo, si eo ad id opus esset. Addimus item, quia multis videtur id expedire, licet res manifesta sit: scilicet, maritum occidentem, aut cupientem occidere vxorem in adulterio deprehensam, peccare mortaliter,[o] quãuis in foro exteriori minime puniatur. An autem inuasus potens se defendere fuga excusetur ab irregularitate, traditur infra.[p]

Peccat mortaliter quis contra hoc quintum præceptum.

5 *Occidens, feriens, procurans. & eo gaudens: misi id faciat, se, vel alium, vel sua bona defendendo, vel sit latro.*
6 *Latro diurnus & nocturnus in quo differunt.*
6 *Occidens casu, & exponens se periculo mortis corporalis.*
7 *Irregularis est occidens maritum alicuius fœminæ ob sui defensionem.*
8 *Occidens, aut feriens ministros iustitiæ, etiam se defendendo.*
9 *Duella mala, vel torneamenta iniens, vel eis adsistens.*
9 *Torneamenta quædam sunt licita.*
10 *Mortem alienam desiderans, vel ea se delectans.*
10 *Delectari potest quis bono nascente de alterius morte.*
11 *Mortem propriam iratus exoptans, aut vitam abbreuians.*
11 *Excommunicatus qui clericus seipsum percutiens.*
12 *Martyrio se ob tædium vitæ offerens, aut optans se non fuisse natum.*
13 *Comedens, vel propinans notabiliter noxia.*
13 *Infante cum tenero in eodem lecto dormiens.*
13 *Mater quæ filium suum tenerum admittit in lecto.*
14 *Abortiens, vel abortiendi periculum subiens, vel procurans.*
14 *Irregularis fit quis propter abortum procuratum.*

15 *Bellum ad iniustum pergens, vel in eo militans.*
15 *Restitutio rei lucrifactæ in bello iniusto.*
16 *Mortem ad iniustam pergens, vel ab ea non liberans.* num. 17.
17 *Vindictam non petens, consentiens illi, vel morti aliquo ex nouem modis.*
17 *Testem ad condemnandum nemo tenetur se offerre.*
18 *Taurorum agitatio quando auctori visa valde crudelis.*
18 *Taurorum agitatio Gallis, & olim Nauarris inconsueta.*
19 *Taurorum agitatio per Pium V. prohibita vt intelligenda.* num. 20.
19 *Taurorum agitationi duellis æquatæ qui prohibentur interesse.*
20 *Festa sanctorum non tauris, sed iis exhilaranda.*
20 *Taurorum agitatio torneamentis æquata, vt moderata licet.*

5 EX præfatis infertur peccare mortaliter contra hoc quintum præceptũ primo, qui iniustè occidit, aut mutilat, aut fustè, vel aliter notabiliter ferit alium, aut quidpiam horum vult, procurat, aut delectatur ea fecisse.[a] Id autem quòd Ioan. Maior[b] admonet, vt confessarius interroget homicidã, quid impulerit ipsum ad occidendum, & quantum temporis in proposito perseuerauerit, & quoties decreuerit id facere, & post quam perfecit, quoties meminit, & factum placuit: illa, inquam, admonitio pertinet ad peccatorũ circunstantiam, quam numeri vocant, & non pertinet plus ad hoc peccatum, quam ad alia. Et quòd dicit, toties hominem illũ peccare mortaliter, quoties id voluit, debet limitari iuxta illa, quæ in cap. 1.[c] definita sunt: scilicet, vt non procedat quando absque interruptione operis exterioris actus interior continuatur, vel absque interruptione actus interioris apparatus exteriores, & præludia maleficij multiplicantur.

Dixi supra, *Iniustè*, quoniam, qui iustè occidit propter iustam defensionem proximi, vel sui honoris, & rei familiaris, etiam si aliter propriam vitam defendere posset, nõ peccat: licet irregularitatem contrahat.[d] Quamuis postquam hæc scripsissemus, contrarium tenuerit ibidem reuerendissimus Segobiensis Didacus à Leyua, secutus Fortunium,[e] eo quod eiusmodi defensor non peccat: quæ ratio fragilis est: cum iudices, aduocati, & testes, & alij sine peccato cooperantes ad iustè damnandum morte delinquentem, non peccent, immo mereantur: attamen irregulares fiunt, secundum omnes, vt dicemus infra,[f] & seruat Curiæ Rom. stylus, qui ius facit.[g] Quare à communi non est recedendum.

5 Secundo peccat mortaliter, qui noctu, aut diu furem interimit, cum posset illum apprehendere, & se, suâque defensare, non occidendo eum, per resolutionem communem,[h] etenim quamuis magna intercedat differentia, quantum attinet ad forum exterius, inter latronem diurnum & nocturnum, quod hic præsumitur occidere velle, non autem ille, quo ad forum tamen conscientiæ nihil est discriminis: quia occisor scit veritatem, cui in hoc foro cedit præsumptio.[i]

Tertio, qui occidit aliquem, etiam propter tuendam suam castitatem, quam adhuc saluo omni honore suo poterat bene defendere fugiendo, vociferando, vel alio modo, iuxta communem opinionẽ, quam S. Anton.[a] optime declarauit. Nec interest, an sit vir, aut fœmina sic se defendens.

6 Quarto, qui casu occidit, percutitve aliquem præter intentionem: sed in culpa fuit in non aduertendo, vel non adhibendo eam diligẽtiam, quam homines mediocriter prudentes in similibus actibus adhibere solẽt: ne mors aliqua, vel noxa personalis consequatur: vt si deijciens tegulas ex aliquo tecto, antequam deorsum eas mitteret, non præmonuit transeuntes, nec vllum eius rei signum posuit: aut castigaturus aliquem puerum, non abstulit gladium à cingulo, quo erat eum castigaturus, per quem postea è vagina elapsum, illum occidit, aut lædit.[b] Et addimus, quod ad hoc, vt homicidium casuale sit peccatum mortale, nec ne, parum facit ad rem, an opus vnde mors consequitur, licitum sit, vel illicitum: nam in vtroque casu crimen erit lethale, si præcesit culpa in non adhibendo debitam diligentiam ad periculum mortis vitandum, & in neutro, si ea fuerit adhibita: quamuis quantum ad irregularitatem plurimum referat, vt Caiet.[c] sufficienter probauit.

7 Vnde infertur, illud S. Antonini,[d] qui illicitè aliquid aggreditur, quod est causa, vt alium occideret propter sui necessariam defensionem, non solum peccat id aggrediendo, sed etiam est homicida: quod est intelligendum, quãdo opus illud illicitum erat quædam via ad homicidium perpetrãdum.[e] Vt si intendens tantum percutere hominem interimit, & probatur efficaciter per cap. fin.[f] Per quod defendi potest aliud eiusdem S. Antonini dictum:[g] scilicet, quod qui ad mulierem alienam ingreditur, eiúsque maritum interficit, vt se defenderet ab eo, qui eum inuentum cum illa volebat occidere, est homicida quoad irregularitatem. Talis enim ingressus iure dici potest esse via ad tale homicidium, & subinde præuideri debuisse ab eo illius consecutionem: de quo latius infra.[h]

8 Sexto peccat, qui damnatus ad mortem, occidit, aut percutit ministrum iustitiæ, quo se eripiat: quoniam quoties vis est iusta, resistentia est iniusta,[i] & Scotum communiter receptum.[k]

Septimo, qui ne timidus, pusillanimis, aut ignauus habeatur, vel per audaciam nimiam decernit deliberatè amittere, aut amittendi periculo exponere vitam, aut membrum aliquod, vel partem eius notabilem, aut inferendi notabile damnum in proximi personam, loco, tẽpore, vel modo indebito, iuxta mentem S. Thomæ[l] receptam, & per Caieta.[m] Dixi, *Deliberatè*: quia subreptio & inconsideratio eius, quod aggrediebatur, ipsum excusare posset à mortali,[n] & probatur per dicta.[o] Neque obstat, quod ex hoc videtur inferri vnum falsum: scilicet latronem, qui furatur peccare bis: videlicet furando, & se exponendo periculo suspensionis, quia hic agitur de illo, qui per intimiditatem, ne habeatur timidus, stultè & directè per se, se exponit periculo perdendi vitam, &c. latro autem non se exponit per se, & directè, nec per intimiditatem eiusmodi periculo, sed per accidens, & per quandam consecutionem, quod non diuersificat, nec multiplicat speciem peccati,[p] & S. Thom.[q] Et ideo concedo, quod latro, qui furaretur, ne à loco suo iudicaretur timidus mortis, quam propter furtum incurrere posset, bis peccaret.

Octauo peccat, qui aliquo ioco vtitur cum periculo suæ vitæ probabili, puta funambulus super fu-

Universidad de Deusto
Biblioteca

nes in altissimis locis corpus volutãs, iuxta Sylvest.[a] quod, meo iudicio, non procedit quando prudentis arbitrio ille funambulus eis viribus & velocitate pollebat, locúsque sic erat appositus, vt sine periculo verisimili talem iocum exercere posset.[b]

Ex quo infertur responsio ad quæstionem: An qui hauriunt, vel dant venenum ad experiendam theriacam mortaliter peccent? Et aliis quidem videntur non peccare, concurrentibus his: scilicet, quod qui composuit illã pro homine legali habeatur, & quod eam de consilio insignium medicorum solito de more iuxta præcepta medicinæ composuerit: & quod iam facto in aliquo bruto animali periculo, virtus eius comprobata sit: quódque tam qui dat, quam qui sumit venenum, credit theriacam esse talem, qualis esse debet prædicto modo compositã: & nullum subesse mortis, nec alterius notabilis damni corporalis periculum. Aliis tamen aliud visum est, quibus libenter accedo ante periculum, vel experimentum factũ: eo quod satis experimẽti, potest accipi in brutis, post tamen factum non audirem damnare aliorum opinione vsum.

9 Nono peccat mortaliter, qui aliquod duellum, siue singulare certamen illicitum aggreditur, vel procedit ad torneamenta, aliáve huiusmodi exercitia prohibita: vnde vt plurimum cædes, vel grauia vulnera reportantur: vel ad id alium induxit: vel non impediuit, cum posset.[c]

Dixi, *Vt plurimum, vnde cædes, vel grauia vulnera reportantur*: quoniam multa torneamenta, hastiludia, ludus Troianus, siue cannarum, vel virgarum quibus equites tecti clypeis ludere solent, aliáque huiusmodi, quæ exercentur, eo adhibito moderamine, quo cædes & alia pericula caueantur, non sunt illicita: sed potius permittuntur,[d] quod probat Ioannes Maior,[e] licet quandoque, sed raro mors & vulnera notabilia consequantur. Dixi, *Duellum illicitum*: quoniam qui iustum duellum ingreditur, non peccat: quale est illud eius, cui per sententiam iniustam, vita vel membrum eripiendum est, nisi cum accusatore in arenã, & illud duellum descendat: quale est etiam illud Regis, vel Ducis, qui videns se fouere iustitiam, & ab aduersario multo maiori potentia præcelli, quo credit se in vniuersali prælio ab eo superandum: & ideo eligit duellum & singulare certamen, iuxta sententiam Caietani.[f] Nuper autem Concil. Trid.[g] addit multa quoad duelli materiam, quæ supra[h] posita fuerunt.

Decimo peccat, qui interfuit huiusmodi torneamentis, aut duellis illicitis cum magna sui animi voluptate, consensúque deliberato: quod fierent, vel tali intentione spectat eos, vt licet foret sibi interdictũ spectare illos sub reatu mortalis culpæ, nihilominus tamen spectaret eos, vel eius præsentia fuit in causa, vt tales ludi fierent, Sylvest.[i] quamuis extra hos tres casus non erit amplius, quã veniale: nisi ratione scandali fiat mortale, eo quod spectator sit sacerdos, aut monachus.[k] Dubio autem quotidiano, quod circa hæc mouet quidam respondetur infra in fine num. 27.

10 Vndecimo peccat, qui deliberatè alicuius mortem optat, vt in eius munus, aut officium succedat, vel ne reprehendatur, aut castigetur ab illo secundum omnes: vel etiam si quamuis mortem nemini desideret, neque ex alterius cæde voluptatem capiat: sed animaduertens deliberatè delectatur cogitatione peruersi operis homicidij, quia inde sibi aliquod bonum, vel vtilitas prouenire posset, vt sentiunt S. Bonauent.[a] quamuis delectari propter bonum vel vtilitatem, quæ ex illa morte sibi orirentur, non autem propter ipsam mortem, non esset peccatum, propterea, quæ in rep.[b] diximus. Quin etiam optare licet alterius mortem, aut morbum, aut rei familiaris iacturam, in finem vt conuertatur ad dominum: vel ne tot, tantáque facinora perpetret, vel in alium finem honestum & sanctum, iuxta Alex.[c] & S. Thom.[d] vt multi sancte desiderant mortem Turcarum Principi, si non se conuertat, vt Deus Christianismum liberet ab eius tyrannide: immo & inimicis Christianis iniustè nos persequentibus, quando aliud non adesset commodius remedium, possemus ob hunc finem desiderare eam, vt speciatim tradidit Sotus.[e]

11 Duodecimo peccat mortaliter, qui deliberato animo sibi mortem, aut membri mutilationem præ ira, impatientia, dedecore, paupertate, aut pro quouis alio infortunio exoptat,[f] iuxta B. August.[g] & S. Thom. receptum:[h] quoniam nemo est dominus, saltem quo ad hoc, suæ vitæ, aut suorum membrorum,[i] & ob alias rationes, quas B. Thom.[k] adducit. Proinde si ea de causa, cum esset clericus, aut monachus, sibi ipsi manus iniecit, excommunicationem incurrit, iuxta Ioan. And. Panormit. Felyn. & alios omnes.[l] Non autem illã incurrit, qui zelo deuotionis pectus pugno, faciem palma, vel corpus vt cohiberet, disciplina percutit. Neque etiam, iudicio nostro, si talis est percussio, vt sibi licitè eam posset inferre: licet nõ consentire, vt sibi ab alio inferretur: qualis est capillos, aut barbam vellere, se alapis cædere ob mortem parentum, aut amicorum, iuxta mentem omnium doctorum,[m] quamuis nullus eorum hoc expresserit.

12 Decimotertio peccat, qui seipsum offert, vel habet animum offerendi ad martyrium principalius ob vitæ suæ tædium, vel alium finem indebitum, quam ob sanctæ fidei Catholicæ amorem.[n]

Decimoquarto, qui vult vitam decurtare, aut decurtat per abstinentias, quas scit, & aduertit esse indiscretas, etiam si absque intentione abbreuiandi eam, id faciat: sed aduertit quod eam decurtat, iuxta sentent. B. Hieronymi,[o] & vtrunque Thom.[p] quamuis id velit, aut faciat, quo melius Deo pro peccatis suis satisfaciat.

Dixi, *Quas scit, & aduertit esse indiscretas*: quia non videtur esse mortale, si se bonum opus facere existimat: immo neque veniale, si faciat id existimans probabiliter eas non esse indiscretas secundum Caieta.[q] Id quod etiam Gerson,[r] videtur sentire.

Decimoquinto, qui propter aliquod infortunium cupit deliberatè se nunquam natum fuisse. Alexand. titu. de Accedia.

Decimosexto, qui coniecit, aut fuit causa coniciendi aliquem in carcerem, iniustè: siue sit iudex, siue non,[s] & insuper tenetur totum damnum, & iniuriam, quam intulit compensare.

13 Decimoseptimo peccat, qui ægrotans, aut sanus comedit, aut bibit aliquid, aut dedit alteri sano vel ægroto comedendum, aut bibendum, probè intelligens, vel intelligere debens, sibi vel alteri inde graue aliquod nocumentum salutis euenturum,[t] maxime si illa medicus interdixerat: atqui si damnum sit exiguum, nõ erit amplius, quã veniale, secundũ eundem.

a Ver. Arg. quæst. 8.

b Arg. extrauag. 21. Ioan. xxii. de torneamen.

c Cap. monachus 2. q. 5. cl. & 2. de cleric. pugn. in duello, & cap. 1. de torneam.

d Per extrauagã. 1. de torneament.

e In 4. lib. sent. dist. 15. q. 3.

f 2. 2. qu. 95. art. 8.

g Sess. 25. cap. 19. de reformat. & Cap. 12. num. 39.

i Verb. duello 3.

k Angel. in interrog. 5. præcepti.

a Ioan. Andr. in 4. sent. dist. 15. quæst. vnic. Abbas. Host. Ioan. Andr. Panormit. Felyn. & alii. docent.

b Host. Ioan. Andr. Panormit. Felyn. & Cãtera. 2. 2. q. 64. art. 8.

c Arg. ex his quæ tradit. de homicid. adiutrix, quæ ius ait. Inst. de Actionib. & Actio. Capit. ali. quid. 2. 8. q. 1. Capit. de his. 23. q. 8. Capit. quisquis. 2. 23. q. 5. Capit. de his. 23. q. 8. Capit. de his. 23. q. 8. Capit. de his. 23. q. 8

Universidad de Deusto
Biblioteca

illiciti sunt ludi, in quibus vt plurimum occisiones & magna vulnera contingunt: qualia in hac agitatione contingere videntur. Tum, quia vt ille Capitaneus Ioannes ab Azpilcueta, & Xabier (qui fuit frater illius celeberrimi [a] Francisci à Xabier, vnius è tredecim, qui ordini Societatis Iesu longè illustri & frugifero initium fecerunt, tam fortis gladio corporali, quam ille spirituali) dicere solebat, in his taurorum agitationis ludis, viros magis ad fugiendum hostem, quam ad aspectãdum sese assuefacere: ob idque nunquam huiusmodi ludis intererat. Tum quod torneamenta iure canonico prohibentur, [b] adeo vt qui in illis moritur, quamuis confessus, & sacra communione munitus decedat, non sit in sacro loco sepeliendus: & agitatio taurorum torneamentis similis videtur. Ergo de ea idem erit ius. [c]

Sed post ab hinc decem annis & citra, non sum ausus id asserere, immo, vt id facerem à multis seruis Dei selectis opportunè & importunè rogatus, respõdi, quod agitatio taurorum cum moderamine, & debita cautela de se non est peccatum: sanctissimam tamen fore legem, quæ illam prohiberet: quoniam raro debita cautela, & moderamine exercetur: quam legem, nunc postea quam ego in Vrbem appuli, fœli. record. Pius V. Pontifex maximus mira pietate, prudentia, & in viam Domini oues suas dirigendi desiderio ardens tulit, & promulgauit: Kal. Nouembris anni 1567. in hæc verba.

a Fallitur Azpilcueta hæc commemorans, hunc ordini initium dedisse.

b Cap. 1. & 2. de torneament.

c l. illud. ff. ad l. Aquil.

PIVS Episcopus seruus seruorum Dei ad perpetuam rei memoriam.

19 DE salute gregis Dominici nostræ curæ diuina dispositione crediti, prout ex debito pastoralis officij adstringimur, solicitè cogitantes, fideles cuncti gregis eiusdem ab imminentibus corporum periculis, etiam ab animarum pernicie, perpetuo arcere studemus. Sanè licet detestabilis duellorum vsus à diabolo introductus, vt cruenta corporum morte, animarum etiam perniciem lucretur, ex decreto Concilij Tridentini prohibitus fuerit, nihilominus adhuc in plerisque ciuitatibus, & aliis locis quamplurimi ad ostentationem virium suarum & audaciæ in publicis priuatisque spectaculis cum tauris & alijs feris bestiis congredi non cessant, vnde etiam hominum mortes, membrorum mutilationes, animarúmque pericula frequenter oriuntur, &c.

Nos igitur considerantes hæc spectacula, vbi tauri & feræ in circo vel foro agitantur à pietate & charitate Christiana aliena esse, ac volentes hæc cruenta, turpiáque dæmonum, & non hominum spectacula aboleri, & animarum saluti, quantum cum Deo possumus prouidere, omnibus & singulis Principibus Christianis, quacunque tam Ecclesiastica, quàm mundana, etiam Imperiali, Regia, vel quauis alia dignitate fulgentibus, quouis nomine nuncupentur, vel quibusuis communitatibus, & rebus publicis hac perpetuò nostra constitutione valitura sub excommunicationis & anathematis pœnis ipso facto incurrendis prohibemus: & interdicimus, ne in suis prouinciis: ciuitatibus, terris, oppidis, & locis huiusmodi spectacula, vbi taurorum feràrúmve agitationes exercentur, fieri permittant.

Militibus quoque cæterisque alijs personis, ne cum tauris, & aliis bestiis in præfatis spectaculis ipsi tam pedestres, quàm equestres congredi audeant, interdicimus: quod si quis eorum ibi mortuus fuerit, Ecclesiastica careat sepultura.

20 *Clericus quoque tam regularibus, quàm secularibus beneficia Ecclesiastica obtinentibus, vel in sacris ordinibus constitutis, sub excommunicationis pœna, ne eisdem spectaculis intersint, similiter prohibemus. Omnésque obligationes, iuramenta & vota, à quibusuis personis, vniuersitate vel collegio de huiusmodi taurorum agitatione, etiam vt ipsi falso arbitrantur, in honorem sanctorum seu quarumuis Ecclesiasticarum solennitatum, & festiuitatum, quæ diuinis laudibus, spiritualibus gaudiis pisque operibus, non huiusmodi ludis celebrari & honorari debent, hactenus factas, & facta, seu in futurum fienda, quæ & quas omnino prohibemus, cassamus, & annullamus, ac pro cassis, nullis & irritis haberi perpetuo decernimus, atque declaramus.*

Mandamus autem omnibus Principibus, Comitibus, & Baronibus S. R. E. feudatariis sub pœna priuationis feudorum, quæ ab ipsa Romana Ecclesia obtinent: reliquos vero Principes Christianos, & terrarum dominos prædictos hortamur in domino, & in virtute sanctæ obedientiæ mandamus, vt pro diuini nominis reuerentia & honore præmissa omnia in suis dominiis ac terris huiusmodi exactissime seruari faciant, vberrimam ab ipso Deo mercedẽ tam boni operis recepturi. Ac vniuersis venerabilibus Fratribus, Patriarchis, Primatibus, Archiepiscopis, & Episcopis, aliisque locorum ordinariis in virtute sanctæ obedientiæ, sub obtestatione diuini iudicij, & interminatione maledictionis æternæ, præcipimus, quatenus in ciuitatibus & diocesibus propriis præsentes nostras litteras sufficienter publicari faciant, & præmissa etiam sub pœnis & censuris Ecclesiasticis obseruari procurent. Non obstantibus constitutionibus, &c. Datum Romæ apud sanctum Petrum, anno incarnationis Dominicæ 1567. Kalend. Nouembris Pontific. nostri anno secundo.

21 Huius extrauagantis definitionem limitarem, salua sanctæ sedis Apostolicæ censura, ne procederet in agitatione taurorum, vel aliarum ferarum ita moderata, vt probabiliter credi possit, eam non consecutura notabilia nocumẽta personalia, puta mortes, vulnera, ossium rupturas, & id genus alia. Tum, quia ratio & finis, quæ mouerunt eius latorem ad eam edendam, fuit, quia frequenter ex huiusmodi agitatione consequebantur talia, vt colligitur ex proœmio eius, vnde solet causa finalis legis conijci, [a] quæ cessant in agitatione, vt supradictum est, sic moderata & ita cessare debet etiam eius dispositio in ea, & iuxta limites rationis legis debet restringi, vel extendi lex. [b] Tum quia licet prohibita sint absolutè torneamenta, [c] permittuntur tamen illa, quæ cum moderatione prædicta fiunt, quia in eis cessat ratio illius prohibitionis absolutè, vt [d] dictum est, & probatur in extrauagant. 1. [c] & vsus totius Christiani orbis obseruat. Tum, quia videmus vbique, etiam in vrbe, passim agitari tauros, boues, & bufalos chordis longis pedes vel cornua ligatos, etiam per medios calles transitu hominum frequentes: quod tamen nemo, etiam post prædictam extrauagantem damnat, quãuis aliquando contingat aliquod notabile nocumentum. Immo quorannis in carnispriuio solennis cursus equorum, bufalorum, equarum, & asinorum, brauiis præuertenti propositis in vrbe celebratur: quamuis casu insidentium & occursu eorundem nonnunquam prædicta mala contingant. Tum, quia multi viri, eruditione, pietate & religione clari, qui damnabant agitationes taurorum eo modo, quo communiter fiebant, approbarunt agitationes illas, quas ter maxima illa domina Isabella huius nominis Prima, Regina Catholica permittebat, cornuum cuspidibus præcisis, & nimia agitantium temeritate coërcita, tutisque refugiis

giis opportunè constitutis.

Ex quo infertur, quòd etiam ante hanc constitutionem damnandum erat studium illud, quo multi magnates Hispani quærebant & conseruabant ferocissimos tauros, qui ante in circis agitati aliquos occidissent, & iudicium illud crudele, quo iidem & alij fere omnes iudicabant spectacula taurorum prædicta, in quibus nulli occiderentur, vel vulnerarentur, esse frigida, & insipida, & vituperio digna. Et quamquam agitationes, vt profertur, moderatas non auderem damnare, etiam post hanc extrauag. longe tamen melius arbitrarer, loco illarum vti aliis ludis, quibus Gallia, quæ hilarior videtur vtraque Hesperia, ad hilarandum populum & publicam lætitiam significandam, tempore meo vti solebat, puta supplicationibus publicis, hastiludiis equitum, vel peditum pugnis vmbratilibus aduersus dracones fictos, vel effigies hominum armatas, quæ se percutientes in vno brachio repercutiunt altero, exercitiis arcuum, balistarum, scloporum, pilæ, luctæ, cursus, globorum ligneorum tum manu, tum claua, vel malleo impulsorum, chorearum honestarum cum vulgarium, tum noue inuentarũ, & pellis & folliis Lusitanis, & aliis id genus exercitiis, quibus homines non solum recreantur: sed etiam ad bella, & alias artes honestas habiliores redduntur. Sunt autem pellæ puellæ paruæ ditissimè ornatæ, quæ virorum agilium & saltantium humeris insidentes, manuum & brachiorum ac totius corporis gesticulatione plurimum ac honestè spectantes delectant. Folliæ vero sunt manus iuuenum circa grande tympanum saltantium, canentium, & sistrarum sonorarum agitatione mire populum exhilarantium sine vlla vllius iactura.

Ad quid teneatur qui alium occidit, aut percutit.

SVMMARIVM.

22 *Homicida liberi, vel serui quid restituere debeat.*
23 *Homicida quas impensas restituere tenetur.*
23 *Homicida an teneatur se carceri offerre.*
24 *Homicida quid teneatur soluere cognatis.*
25 *Fur & alij rei etiã puniti publica pœna restituant dãna.*
26 *Occidens defendendo se sine moderata tutela punietur mitius, quàm aggrediens, sed restituet quantum ille.*
27 *Duella quæ inter particulares milites exercituum licẽt.*

22 VIGESIMOSEPTIMO peccat mortaliter, qui alium iniuste occidit, & non vult satisfacere. Circa quod dicimus primo: quòd Sotus [a] cui satis consonat Adrian. [b] ait primo, esse stultum putare, eum, qui bouem proximi necat, teneri ad restitutionem: non autem, qui proximum ipsum occidit. Contra quos tamen faciunt multæ leges [c] vt illa quæ habet, hominem liberum nullo pretio æstimari posse, & alia [d] quę sic habet: *Illi homini libero, qui præteriẽs per viam publicã percutitur ve aliqua protecta, aut cadente ex aliqua fenestra, deberi medicationis impensam & stipendia, quæ famus lucrifecisset, non autem quidquam pro deformitate aut cicatrice inde relicta, corpus enim liberum nullam recipit æstimationem.* & illa [e] quæ statuit, quod quãuis cõtra dominum alicuius animalis, quod occidit aliquem ferum, vel aliud animal, eius dominus habet actionem, & ius petendi medicationis impensas & stipẽdia, quæ alioqui lucrifecisset, nihil tamen potest petere pro cicatrice & deformitate, neque etiã si occidatur [a] quod etiã dixit Azo [b] & clarius asseruit Ostiens. [c] Itaque fit resolutio, cum qui occidit, aut percutit aliquod animal brutum proximi, vel seruum teneri illi restituere tantum, quanti valet id, quod occidit. Immo & quanto minoris valet ob deformitatem ex vulnere relictam: & quòd etiam, qui percutit hominem liberum, tenetur ei restituere medicationis impensas, & stipendia, quæ sanus lucrifecisset, tempore medicationis, & tempore totius vitę, quatenus ob illam percussionem ad illa lucrifacienda inhabilis esset effectus: deformitatem autem ex vulnere relictam nullatenus renebitur compensare. Qui vero liberum hominem occidit non tenetur ad soluendum quidquam pro vita quam abstulit, quamuis sic pro eo, quod in se medicando impendit antequam obiret, & pro damno, quod filij & hæredes eius perpessi sunt, vt statim dicemus. Immo etiam id, quod in eius funere moderato iuxta cõsuetudinem personarum ciusmodi conditionis expensum est: quia causa fuerit eiusmodi sumptus [d] quã quam hoc vltimum nemo vsque ad nos expresit.

23 Secundo dicimus, quòd idem Scotus ait huiusmodi hominem debere patienter perferre mortis pœnam sibi iuxta legem inflictam, etiam si suis propriis manibus non teneatur sibi illam conscisceré: q̃ quidẽ recte dictũ est. [e] Neque etiã, iudicio meo, tenetur vinculis & carceribus, aut morti inferẽdę se ipsum offerre, etiã si hoc facere saluti suę animę valde cõduceret.

Tertio quòd idem ait, quòd si pœnam mortis non subeat, saltem expediret reliquum vitæ tempus contra infideles transigere, quòd si hoc non placet, debet aliqua restitutione ad iudicium boni viri homicidiũ compensare, satisfaciẽdo operibus spiritualibus, quæ tanti esse videantur, quanti vita hominis interfecti æstimanda erat, secundum æquipollentiam, seu æqualitatẽ, quæ in hac re inueniri potest: veruntamen hoc non arbitramur esse necessarium per supradicta.

24 Quarto, quòd ipsemet dicit, quod vltra hæc tenetur refarcire parentibus, filiis aut cognatis occisi quamcũque iacturam, quam illi ratione necis perpessi sunt quod quidem iustum est. Vnde Panorm. [f] apertius rem totam explicans dicit, tantum hæredibus defuncti restituendum esse, quantum ille viuens suo labore, aut arte lucrari poterat, quod quidem videtur iure quinquaginta aureis æstimatum esse, [g] vt intellexit singulariter Ostiens. [h]

Quinto dicimus, quòd ex his infertur id, quod Ioã. Maior. [i] asseruit, nempe eum vinculo maioris restitutionis astringi, qui sutorem, aut quemuis alium artificem mechanicum, quàm qui nobilem aliquem occidit, etiam si grauius crimen admittat, qui hunc occidit, quàm qui illum. [k]

25 Interrogatus, An homicida, latro, aut aliquis alius reus, quem iudex puniuit, ad soluendum damnũ, quod parti intulit teneatur? Respõdeo, quòd est quæstio quotidiana, & à paucis declarata, quam ter, cum tres glossas sollẽnes, [l] prælegeremus, tetigimus, & postea obsequentes voluntati Reuerẽdi admodum domini simul & amici mei P. Pradani Illustrissimi ordinis Societatis Iesu determinauimus, concludentes, q̃ sic. Quia lex naturalis & diuina obligat eos ad restituendũ dãnum parti, antequã à iudice puniatur, & illa punitio, quę in vindictam publicã irrogatur, est cõpensatio iniuriæ reipublicæ illatæ, [m] quæ non liberat à debito, quo parti tenetur. Cum qui duobus diuersas

a Iuxta glos. dicęx lex hac, & l. qui à ciione, §. Iliquis. ff. ad l. Aquil.
b 10 summa ad l. Aq. u l c In summa de iniur.
d Arg. c. fi. de iniur. & l. qui occidit. ff. ad l. Aquil.
e Arg. glo. singu. cap. fraternitas 12. q. 2. & eorũ, quæ diximus, l rubric. de pœnis.
f In c. 1. de iniur. post Speculat. de iniur. §. sequitur. num. 26.
g l. 1. §. 1. ff. de iis, qui deiec. vel effud.
h Vbi supra.
i In 4. d. 21. quæst. 19. in fine.
k Arg. l. aut ficta ff. de pœnis. & cap. aut facta. de pœ. d. 1. Scribent reg. peccatum. de reg. iur. lib. 6. & ca. sicut dignũ. 6. eos de homicid. & ca. fi res aliena 14. quæst. 6.
m l. si quis ad nerauam. ff. ad l. Aquil. & cap. vt famæ de sentent. ex commu.

res debet, non liberatur soluendo vni quod ei debet, nec soluendi vni, quod alteri debet [a] & consequenter qui publicam pœnam passus, habuerit quo priuato damno id satisfaciat, soluere debebit & hoc sentit Innocent. si bene pŏderetur. [b] Nec obstat, quod Fel. [c] & alij multi ex glosis prædictis colligũt, scilicet, eũ qui ob delictum luit corpore, eo quòd non habet in ære, ad pœnam pecuniariã non teneri: quamuis postea satis bonorum ad soluendam eam acquirat: quia aliud est dicere, quem propter pœnam corporalem à pecuniaria excusari, quod illæ glossæ probant, & aliud dicere, quem propter pœnam corporalẽ à soluendo interesse parti excusari, quòd illæ non dicunt, & nos asseruimus, id quod etiã sensit Iason [d] quod tamẽ nobis limitandum videtur, quando pars læsa vellet, vt delinquens per pœnam corporalẽ, non solum Reipub. sed etiã sibi satisfaceret. [e] Ex quo sequitur, quod hæredes eius, qui decollatus, vel suspensus est per sentẽtiam, obligantur ad resarciendum dãnum, quod intulerat parti, sicut ad soluẽdum alia debita [f] immo & Fiscus, si eius bona confiscata fuerint. [g]

26 Sexto diximus, inter Scotum & Cõmunem vbi supra conuenire, quod non solum homicida, sed etiã percussor tenetur omnes expẽsas restituere, quas percussus in se medicando fecit, & insuper quidquid lucrifecisset ex arte vel officio suo quãdiu male habuit, immo & quidquid magis in reliquo vitę tempore suo labore ob id lucrifacere poterat. Vnde cõfessarius nõ debet eũ, qui occidit, aut qui percussit absoluere nisi prius illatum dãnum cõpenset, aut re vera proponat restituere, iuxta omnium sententiã: quod quidem totum intelligendum est de eo, qui iniuste percutit, aut occidit. Nam qui secundum ius simile aliquid facit, nulli restitutioni tenetur obnoxius. [h]

27 Non est tamen cõnumerandus inter eos, qui iuste hominem occidunt, ille qui debitum modum defẽsionis excedit, quinimmo (nostro iudicio, quidquid alij opinentur) quãuis multo minus peccet, & subinde minorem pœnitentiã in foro interiori, & leuiorẽ pœnam in foro exteriori mereatur, quàm ille, qui voluntarie alterum occidit, [i] nihilominus tamen tantæ restitutioni, ac alter tenetur obnoxius, saltẽ si culpa lethalis existat. [k] Siquidem huiusmodi mors non solũ iniusta est ex mala intentione: sed etiam ex ipsomet opere exteriori. Quod addimus ad excludẽdum desumptum ex illo dicto Caietani, [l] scilicet, eum, qui alterũ occidit in bello iusto, vel ex iusto præcepto, iniquo animo, & intẽtione, licet propter intentionem iniquã peccet: non tamen teneri ad vllam restitutionem.

Neque obstat, quod quidam dicit, tenere me hic homicidam aggressoris, qui per inaduertentiam non seruauit modum inculpatæ tutelæ, & eo accessit, vt peccaret mortaliter, ad tantam teneri restitutionem, ad quantam homicida voluntarius. Contra quod ait tenere Syluestrum [m] & pro eo facere, quod minor culpa minorem inducit restitutionem. Non, inquam, hoc obstat. Primo, quia Syluester agit de solutione pœnæ, & non de restitutione damni, & interesse, de quo nos loquimur. Ait enim, occidentem ob inculpabilem necessitatem ad nullam pœnam teneri, nisi deret causam aggressuræ, quo casu tenetur ad restitutionem arbitrio boni viri: nos vero loquimur de restitutione damni dati, vel interesse ob illud contingentis. Secũdo per incogitantiam videtur ab eo dici, quod minor culpa minorem restitutionem meretur: videtur enim dixisse hoc, Minor culpa minorem pœnam meretur. Tum quia quodlibet furtum notabile obligat ad restitutionem, non autem odium Dei, quod est suo genere maximũ. Tum quia culpa seiuncta à dolo obligat ad tantam restitutionem, ad quantam ei coniuncta. Tum quia etiam sine culpa interdum quis tenetur restituere: vt cum animal alicuius non assuetum nocere, nocet alicui sine vlla culpa domini. [a]

Dubium remissum huc supra [b] est, An videatur nobis vera sententia Caiet. [c] qua damnat milites, qui tempore belli acceptant singularia certamina vnius contra vnum, duorũ contra duos, 10. cõtra 10. &c. ad quę prouocãtur ab hostibus, quæ dubium proponẽti displicet, eo quod exercitus prouocãtium animosior fieret, si prouocati ea non acceptarent. Pro quo ipse cito, quod primi Reg. capitul. 17. Goliæ prouocatio à Dauide fuit accepta, & quod milites debent honori suo consulere, iuxta ea, quæ Panormitanus & alij tradunt [d] quæ supra [e] extendimus ad eum honorem, quem renuendo talia perderent. Sed arbitror vtriusque sententiam teneri posse: Caietani quidem in certaminibus, quæ offeruntur & acceptantur causa ostẽtandarum virium, & artis pugnandi, & gloriæ vanæ quærendæ sine respectu, saltem principali belli victoriæ commodandi, quod ipsius verba significant: proponentis autem sententia, cum acceptantur principaliter ad commodandum belli victoriæ & honori, ac reputationi fortitudinis, siue exercitus (quæ plurimum ad victoriam conducunt) seruatis seruandis, quod eius ratio significat.

De sexto præcepto, Non mœchaberis vel non fornicaberis.

CAP. XVI.

SVMMARIVM.

1 *Præceptum 6. de non fornicando, & 10. de non concupiscendo quæ vetant. num. 2. & 3.*
1 *Luxuriam an ignorantia, vis, aut metus excusent.*
3 *Luxuria omnis reducitur ad has sex species.*
3 *& an sint & admissa cum moniali vt est varia ob varias causas.*
3 *Sponsa Dei est anima viri, sicut & fœminæ.*
3 *Luxuria ratione loci & personæ sacræ est sacrilegium.*
3 *Sacrilegiũ cur non sit violatio dormitorij, & ecclesiæ sic.*
3 *Consecrari quæ monacha non potest.*
3 *Incestus gradus cur necessario à cõfessario exprimendus.*
4 *Confessarius quantum debet interrogare circa peccatum luxuriæ.*

1 PRo fundamẽto dignoscendorum qui peccant mortaliter cõtra hoc sextum & decimum præceptum præsupponimus, primò id q̃ iam [f] dixim⁹, scilicet, hoc prę̃cepto nobis esse à domino interdictam quamcunque carnalem copulam extra legitimũ matrimonium. Proinde quæcunque talis copula est peccatum mortale, quamuis sit soluti cum soluta, quæ simplex fornicatio appellatur, adeo quidem, vt contrarium asseuerare sit hæresis, vt determinauit concilium Viẽnense. [g] Neque ignorantia ab hoc excusat, neque etiam existimare non esse peccatum rem habere cum

publica meretrice. Est enim hæc ignorantia iuris naturalis, & diuini adeo manifesti, quæ nullatenus excusat. [a] Neque metus, aut minæ mortis, vel infamiæ, neque pudor vociferandi, neque timor infamiæ, quæ vociferationem consequeretur, ab hac culpa excusat. Sufficit enim voluntas, aut consensus etiam coactus, vt culpæ mortalis macula contrahatur. [b] Nam potius debet quis vniuersa mũdi mala perpeti, quàm illi consentire. [c] Excusaret tamen vis absoluta, qua fine vllo consensu cogeretur adulterari, aut fornicari, adeo quòd si virgo existeret, quæ semper animo huiusmodi obscœnæ voluptati contradiceret, non perderet virginitatem, saltem quo ad Deum, vt gloriosissima Lucia virgo & martyr, relata à Gratiano, [d] & à sancto Thom. [e] respondit Paschasio in hęc verba: *Si me feceris inuitam violari, castitas mihi duplicabitur ad coronam.* Quod procedit etiam si de actu ipso delectationem aliquam perciperet: modo neque in ipsum actum, neque delectationem voluntate deliberata consentiret. Nam talis delectatio non esset voluntaria: sed naturalis, & est esse in medio ignis, & non ardere, vt dixit S. Gregorius, [f] neque tenetur manus tratas iniicere in eum, qui vim inferre nititur: neque clamore se defendere. Satis est enim non consentire ad hoc, vt non peccet coram Deo mortaliter, vt singulariter dixit Sotus: [g] quamuis quo ad forum exterius præsumeretur consensisse (si contingeret id ei intra ciuitatem) quæ neque clamauit, neque periit opem ad sui defensionem, cum posset. [h] Illud vero, quod idem Sotus addit, non teneri scilicet huiusmodi fœminam, etiam suis propriis membris resistere, & quòd satis sit non se componere, aut præparare ad obscœnum illum actum, dummodo animo non consenserit, difficile profecto poterit contingere. Quare credo paucas honestas repertum iri, quæ aliquo modo non resistant, saltem sine clamore, & sine manuum iniectione in eos, qui eas tanta iniuria afficere nituntur: quę opinio Soti sic limitata magis placet, quàm opinio Caietani, [i] dicentis debere clamare non obstante infamia, quę inde sequi posset. Interrogatus autem, An sentiam peccare mortaliter, quæ saltem suis membris sine clamore, & percussione non resistit: & quid si ob metum aptat in id sua membra, vel tibias aperit, vel vestem eleuat? Respondi me sensisse non peccare solum non resistendo: sed sic alia in quæstione contenta faciendo, quia ea faciens licet non consentiat ipsimet actui obscœno: participat tamen cooperando ad illum quod sufficit, vt peccet iuxta tradita supra, [k] quæ autem solum non resistit non cooperatur, sed solum patitur: quæ etiam sensit Sotus, [l] licet rationem non reddat.

2 Secundò præsupponimus, quòd simul ac vetatur aliquid, censetur vetitum desiderium, & propositum faciendi illud: immo & consensus deliberatus delectandi se in eo, visu, tactu, aut cogitatu, etiam sine opere alio, actu, nec proposito, aut desiderio committendi illud, vt colligitur ex S. Thom in hoc probato. [m] At consequenter quamuis decimum præceptum, quo vetatur desiderium copulę illicitæ, non fuisset datum: per hoc tamen sextum fuisset vetitum. [n] At dominus noster in hac & furti materia speciarum per nonum & decimum præceptum, vetuit desideria & proposita, eo quòd in eis delectatio, quæ ex cogitatione sola nascitur, est quoddam bonum apparens, ad fut desiderium inuitans. [o]

3 Tertio præsupponimus, quòd omnia luxuriæ peccata tam cogitationum & delectationum, quàm verborum & operum, vt plurimum, sunt ex vnia sex specierum, aut generum. [a] Quarum prima est fornicatio simplex, quæ est inter solutos: solutos, inquam, non solũm à vinculo matrimoniali, sed etiam a cognatione & affinitate, ordine sacro, religione, voto, & infidelitate. Si enim alter esset vinctus aliquo prædictorum vinculorum, non esset simplex fornicatio. [b] Secunda species est adulterium, scilicet, cum alter vel vterque est coniugatus. Tertia est incestus, quando scilicet, ambo sunt consanguinei, vel affines, ad quam reduci potest sacrilegium, quod admittitur quando alter vel est persona religiosa, professa, aut ordine sacro insignita, aut cognatione spirituali coniuncta [c] aut admissa in loco sacro. Quarta stuprum quãdo scilicet, fœmina est virgo: est enim peccatum speciale ratione fractionis sigilli virginalis, vt docet sanctus Thom. [d] Non sufficit autem quo ad hoc, vt vir sit virgo, quod notauit Caietanus. [e] Quinta est raptus, quando scilicet violenter aliqua contra voluntatem ipsius, vel patris eius extrahitur à domo sua, quamuis id fiat ad ducendam eam in vxorem post habitam copulam: & etiam quando violenter extorquetur copula, siue sit virgo siue non, [f] licet illa vim passa, si nullatenus consentit, non peccet, vt dictum est. Sexta est contra naturam, quando non solum peccatur contra rationem naturalem, vt in speciebus sit prædictis, sed etiam contra ordinem, quem natura ad habendam copulam carnalem ordinauit, iuxta vtrumque Thom. [g] vt cõtingit cum peccat vir cum viro, fœmina cum fœmina, aut vir cum fœmina extra vas naturale: quod grauissimum, & abominabile, & indignum quod nominetur peccatum est: quamuis contingat inter maritum & vxorẽ. Eiusdem speciei est etiam cum peccatur eũ animali bruto, quod bestiale dicitur & est omnium, quę sunt contra naturam maximum, iuxta sanctum Thom. [h]

Aduertendum tamen non ideo nos dixisse supra, quod omnia Luxuriæ peccata sunt prædictarum sex specierum, quòd non sint plures species: sed quia hæ sunt celebriores, seu quia directe, vel indirecte omnes reducuntur ad eas: nam & luxuria, quæ admittitur cum religiosa, vocari potest adulterium, vel incestus, [i] quia illa est sponsa spiritualis Dei, qui est omniũ pater, & consequẽter, qui violat eã, violat sponsam alienã, affinemque suam: quãuis etiam eadem gloss. vocat eam sacrilegium, eo quod rem sacram violat, iuxta illud S. Tho. [k] videlicet, aliquod sacrilegiũ est species luxurię, & aliqua species luxuriæ sacrilegiũ, licet [l] solas prędictas sex species posuisset, q̃ Caiet. [m] defendit per quosdã respectus, quos cũ aliis quæstionibus, quæ nõ sunt tantæ vtilitatis, quã subtilitatis, prudẽs omitto. Nec refert, an peccans sit religiosa, vel religiosus, siquidem Deus tam verus sponsus est animarum virorum, qui suam castitatem diuino cultui dedicant, quam fœminarum, quæ idem faciunt. Et tam sacrilega est, cæteris paribus, sæcularis cum quarẽ habet religiosus, quam sacrilegus sæcularis, qui rem habet cum religiosa, & sacrilegiores ille & illa, qui cum sint ambo religiosi, se sibi mutuo commiscent. Sacrilega quoque dici potest omnis copula etiam ipsorũ coniugum, quando ratione loci sacri est illicita. Quæ omnia hinc satis perpensa, & illinc audacia illa impudẽs, temeraria, & infernalis, qua quidam cum irreueren-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tia effrenata & diabolica audent monachas violare, immo etiam de eo gloriari: quin & habere eas in suas concubinas, mouerunt admodum Reuerendum, piũ iuxta ac doctum virum, Priorem Ecclesiæ sanctæ Mariæ del Pilar Cæsarauguſtanæ, ad exhortandum nos, vt hoc loco id exeçraremur: quod adeo de se fœdum est, adeo abominabile, & execrandum coram Deo Opt. Maxim. & Angelis eius, adeoque iram Dei prouocans, quod vtinam bonitas illa, quæ immensa est diuina, ob hoc, & ob diluuium tam effrenatæ luxuriæ, etiam inter cognatos, adeo propinquos & affines, vt non audeamus exprimere, & inter coniugatas, & virgines tam sacratas, quam non sacratas, vt non immittat in nos horrendum diluuium aliquod tribulationum, non solum corporalium, quibus corpora, honores, & fortunæ pereant, sed etiam spiritualiũ, quibus animæ nostræ periclitentur, Amen.

Interrogatus autem, An monasterium & dormitorium religiosorum sint eiusmodi loca sacra, quæ peccatum carnis ibi commissum faciant esse sacrilegium? Respondi, non esse, quoniam sunt quartæ speciei rerum sacrarum, secundum S. Thom. [a] etsi ad sacrilegium satis esset eiusmodi peccatum committi in loco sacro quartæ speciei, sacrilegium esset quodcunque in quibuslibet agris, prædiis, aut domibus ecclesię committeretur, quippe quę omnia sunt sacra eiusdem speciei, [b] iuxta S. Thom. [c] Non obstat quod ecclesia & cœmeteria sunt loca sacra, quæ faciunt, carnis peccatum esse sacrilegium, quia illa sunt tertiæ speciei rerum sacrarum, iuxta eundem S. Thomam.

Interrogatus item, An sanctimonialis, quę cum esset sæcularis, aut antequam professionem faceret, occulte fornicata est, suæ congregationis velum suscipiens peccet? Respondi, peccare, nisi cum dispensatione, saltem episcopi, aut cum alia honesta cautela suscipiat, vt Sylvest. [d] perbelle declarat. Quod ipsum arbitror etiam de illa quæ voluntariè sese polluit, vt colligitur ex S. Thom. cõmuniter recepto, [e] ob quod forsitan paucæ grandiorum, sine cautela licite consecrari possunt.

Aduertendum item, quod non dixi, prædictas sex species luxuriæ esse species specialissimas, sed potius genera subalterna cõtinentia sub se alias species: nam sub specie incestus continetur incestus cognatorum diuersorum graduum, quæ sunt diuersæ speciei specialissimæ: & ita non sufficit confiteri habuisse rem cum cognata, si habuit cum cognata 1.2. vel 3. gradus: sed oportet exprimere gradum, quia circunstantia illa, licet non mutet speciem generalem, siue genus incestus, mutat tamen speciem specialissimam: quod sufficit ad hoc, vt sit necessario confitenda iuxta tradita. [f]

4 Quarto principaliter præsupponimus, periculosum esse tam confessario quam pœnitenti immorari nimis in huius materiæ interrogationibus, proinde debet se quamcitissime ab eis expedire, interrogando sola necessaria, non descendendo nimis ad particularia & minutiora, per dicta supra. [g]

Quinto, quod quidquid Angel. & aliquot alij cõtra suammet rationem dicant, latius est, vt confessarius circa hoc præceptum percunctetur coniunctim omnia, quæ pertinent ad ipsum, vna cum eis, quæ pertinent ad decimum, quam diuisim alia circa illud.

a 2.2. q. 99. art. 3.

b Cap. sacrilegium ca. qui rapit. e. quis quis. 17. quæst. 4.

c Vbi supra.

d Verb. cõsecratio virg. q. 1. e 2. 2. q. 152. art. 1. ad 4.

f In cap. 7 supra n. 4. & seqq.

g In cap. 6. & tradita à Caiet.

Præceptum de non mœchando quis frangit.

5 Præceptum sextum de non fornicando, vel decimum quis frangit.
6 Pollutio voluntaria & inuoluntaria variorum casuum & 7.
6 Pollutionis incurrendæ periculo consentiens.
7 Pollutio dormienti adueniens, &c. an posit placere ob finem bonum. num. 8.
7 Referri potest in Deum quidquid non est peccatum.
8 Pollutio præterita, & futura in quo differant.
9 Generationem matrimonialis copulæ qui impedit.
9 Fornicandi desiderium, & delectatio morosa quando peccatum.
9 Peccata cordis, oris, & operis eiusdem speciei.
10 Delectatione, quam cogitando percipit, si lætatur.
10 Delectatio præsens de copula præterita, vel futura quãdo peccatum.
11 Oscula quæ peccata.
12 Sponsalia hæc faciunt licita quæ alias non sunt.
13 Tactus qui peccata.
14 Ornans se, & insidens fenestris, cantans, audiens aut videns qui peccat.
14 Comedit, qui in fine, vt magis luxuriæ peccato delectetur.
15 Amans insequens amatam vt peccat.
14 Locans domum meretrici vt peccat.

5 HOc præceptum de non mœchãdo, vel non fornicando frangit, primo, qui habet copulam carnalem extra legitimũ matrimonium, & tenetur dicere, quoties illam habuit, & cum qualibus personis, quo sciat confessarius cuius speciei est: puta si est simplex fornicatio, vel adulterium, incestus, stuprum, sacrilegiũ, raptus, aut contra naturam, iuxta dicta supra. [a] Et aduertendum, quod tantum quis peccat per copulam cum vna eandemque persona decies habitam, quantum peccaret, si eam cum diuersis decẽ eiusdem qualitatis, haberet: quod Ioan. Maior [b] expressit.

6 Secundo frangit præceptum qui procurat, vt contingat ei pollutio, aut placuit sibi deliberate contingentia illius non procurata: aut cum posit & debeat eam impedire, non impedit: aut probabili periculo, vt eueniat se exponit, voluendo intellectu turpes cogitatus, & afficiendo voluntatem carnali delectatione: aut immiscendo se conuersationibus, vel tactibus turpibus, quæ ad eam prouocant, à quibus potest, & debet se auertere: aut in finem, vt sibi eueniret pollutio, comedit aliquid, aut bibit, quamuis ad exonerandum naturam id faciat. Quod genus peccati vocatur mollicies, estque de genere peccatorum contra naturam, de quo Apostol. 2. ad Corinth. 5. ait. *Molles non possidebunt regnum Dei.* quod licet maius sit, quando cum alterius opera contingit, propter participationem in alterius peccato: non tamen ob id fit alterius speciei, nisi copula Sodomitica accederet, iuxta sententiam Caietani, [c] & nisi interueniret aliud, quo ea mutatio fieret: proinde si præter id intercederet personæ alicuius memoria, & voluntas, siue desiderium eam libidinem explendi cum illa, non solum esset mollities, sed etiam alia luxuriæ species, cuius est copula re habita cum illa persona: puta adulterium si esset nupta: incestus, si cognata: sodomia, si alterius sexus, secundum eundem Card. [d]

a Hoc capit. num. 3.

b In 4. d. 17. q. 4.

c 2. 2. qu. 154. art. 11.

d Vbi supra.

7 Dixi, *Qui procurat*, &c. quoniam pollutio, quæ inuito contra voluntatem euenit, non est peccatum: qualis est, quæ euenit dormienti, & seminis fluxum patienti, & violento alterius tactu ei, qui non consentit in eo. Dixi, *Cũ possit, & debeat impedire & non impedit*: quoniã non sufficit potentia impediendi, nisi adsit obligatio id faciendi. Nam qui operi alicui incumbens potest eiusmodi pollutionis euentum impedire, cessando ab opere illo, & se in alia diuertendo, sed quia non tenetur opus illud intermittere, non cessat ab eo, & ob id polluitur, nõ peccat, si nullatenus pollutioni aduenienti consentit. Exemplum proponi potest in eis, qui ad prædicandum, docendum, disputandum, audiendum confessiones, aut alloquendum fœminas ex causa honesta, cum sint ipsi viri, vel contra viros, cum sint ipsæ fœminæ, vident, legunt, audiunt, aut dicunt aliqua turpia, aut talia, quæ illam prouocant. Ii enim quamuis possint, non sunt tamen obligati ad omittendum id, quod faciunt, quo pollutionis euẽtum impediant. Quare si ea illis eueniat, non peccant, modo nullatenus, vt supra dictum est, ei aduenienti cõsentiant. Quæ omnia colliguntur ex his, quæ sentit S. Tho. [a] & expressit S. Ant. [b] & Card. Ioã. de Turrecrem. [c] & Cardin. Caiet. [d] Quod ipsum respõdimus & nos cuidã Veredario, seu cursori vtenti diplomate, qui non poterat aliter impedire, quã ab equo descendendo, & pedibus incedendo. Quæ tamen omnia intelligenda sunt, de illis solis, qui probabiliter credunt, voluntatem eorum superiorem siue intellectiuam in huiusmodi pollutionẽ non consensuram. Alij enim qui credunt contrarium, potius debent omittere confessiones, prædicationes, cursum veredatiorum festinatum, & quidquis aliud ob ea, quæ Caietan. [e] dicit, & nos [f] tractantes illud Ecclesiastici cap. 3. *Qui amat periculum peribit in illo.* tradidimus. Non est item peccatum mortale, cupere vt sibi dormienti contingat pollutio (quo leuetur natura) per solam viam naturalem, nullam ad id causam præbendo. Quod ne cui videatur durius, addimus nos in hac parte sequi Caietan. [g] & Sylvest. [h] & alios, præsertim gloriosum illud Anton. [i] non tantum ob eius auctoritatem (quamquam mihi semper maxima est) sed etiam ob has rationes.

Prima est, quod hæc, de qua loquimur, pollutio non est in se peccatum, secũdum omnes: & quidquid non est peccatum in obsequium Dei est referibile, iuxta omnium sententiam, quam sentit. [k] & exprimit. [l]

Secũdo, quod sermo est de desiderio, siue cupiditate, quæ nullatenus est pollutionis causa, quale est desiderium eius qui cupit, vt ea pollutio ei eueniat quãdoque in somnis eo modo, quo solet euenire sudor in leuamentum naturæ.

Tertia, quod eiusmodi pollutio non adæquatur peccato quoad hoc: nam etiam S. Thom. [m] Palud. [n] & communis asserunt, non esse peccatum, complacere sibi de præterita pollutione ob sanctum finem, & purum, & ab omni malo defæcatum, cum tamen peccatum propter nullum finem, euentum, vel effectum quamlibet sanctum, posit vlli iuste placere, vt [o] probauimus.

Quarta, quod inter complacentiam de futura pollutione, & de præterita nulla est, quantum ad hoc, alia differentia, quam quod complacentia de futura posset esse causa illius. At nos expresim agimus de complacentia, quę nullatenus sit causa illius, vt etiam hi, quos sequimur, loquuntur.

Quinta, quod doctores, qui contrarium affirmant, intelligendi sunt de desiderio, & cupiditate, quæ aliqua via est pollutionis, vel aliquid prouocationis eius, licet in bonum finem, & non de illa, de qua nos agimus, quæ nullatenus est causa, nec quid prouocatiuum eius, neque ad malum, neque ad bonum finem.

Sexta, quod falsum est dicere, quod omnes, qui desiderant aliquid, procurent illud habere: & quod quidquid licet desiderare, licet & procurare, possum enim desiderare mortem propriam meam: immo & alienam in multis casibus: immo eam rogare Deum: at non est mihi licitum procurare illam opere, quod recte elucidat Sotus, [a] & docte ac erudite docuit Caietanus. [b] per illa verba, *Aliud est volitum, aliud voluntarium: illud respicit obiectum, hoc voluntatem. Et potest quis nonnumquam recte desiderare, vt eueniat ei mors iussu Regio, aut Reipub. contra suam voluntatem facienti quidquid potest, ne illa eueniat ei, & se defendat ab ea.*

Septima, quod medicus potest desiderare, vt ei, cui medetur contra ipsius voluntatem, eueniat pollutio (quam credit saluti eius plurimum conductam iri) sine vlla culpa ægrotantis, & sine vlla illicita procuratione: quas ob rationes, quibus in præsentia respondere nesciremus, & ob prædictorum, quos sequimur auctoritatem, hanc partem sine vlla contentione peruicaci, & præiudicio eius, qui contra contenderit, sub correctione debita tenemus.

8 Addimus, non esse peccatum mortale, comedere nimis, aut calida edulia, ob quod pollutio euenit, dũmodo non comedat ea eo fine, vt ei eueniat, sed solum, vt suæ gulæ satisfaciat. Ex quibus infertur, pollutionem, quæ dormienti accidit, non esse in se peccatum, licet esset in causa, [c] quia non est voluntaria: & quia, vt [d] diximus, nemo, dum dormit, potest benemereri, neque peccare, etiam venialiter, nisi exequẽdo peccatum, vt si somnum acciperet pro instrumento peccandi, S. Thom. [e] vt acciperet, qui se somno dederit, eo modo, vel ea corporis parte, vt ei pollutio eueniat, tunc enim esset peccatũ, vel saltem executio eius eo modo, quo percussio facta sagitta est peccatum, seu executio peccati, quod perpetrat is, qui eam ad percutiendum emittit. Non est item peccatum, saltem mortale, pollutio illa, quæ incipit euenire alicui, dum dormit, & finitur postquam est experrectus, si voluntas superior, siue rationalis deliberata in illam non consentiat, quamuis sensualitas ea delectetur, [f] immo neque si incipiatur, posteaquam est semiexcitatus, siue experrectus, antequam plene expergiscatur, modo absque eam patientis consensu deliberato voluntatis rationalis perficiatur posteaquam esset plene experrectus, iuxta mentem Card. à Turrecr. [g] quia ad constituendum peccatum mortale iudicium integrum requiritur. [h]

Tertio frangit hoc præceptum is, cui pollutio dormienti eueniens, posteaquam plene expergiscitur, placet deliberate ob delectationem, quam inde cepit, præsertim si desiderat, vt iterum ei ad se delectandum eueniat. Sylvest. verb. pollutio. Dixi, *ob delectationem*, &c. quoniam si placuit præterita, vel cupit futuram ad tentationes carnis sedandas, non

a 1. par. q. 90. a. 2. par. dict. 6. ca. 5. b In ca. 15. summul. & cap. fel. penitentiali. dist. 6.

d Tomo. 1. Opuscul. fol. Opusculo 14. q. 1. & 2. q. 16. & in summa verbo pollutio.

e Vbi supra. f In cap. 5 quis autem de pœn. d. 7.

g 1. 2. qu. 154. art. 5. in verbo pollutio. & quæst. 6. art. 5.

k Caiet. 1. 2. q. 8. art. 3. qu. 10. ar. 10.

m In. 4. dist. 1. q. 3. a. 1. & dist. 2. q. 1. a. 2. & dist. 6. dub. 3.

n Palud. in 4. dist. 1. q. 3. a. 1. & dist. 2. q. 1. a. 2. & dist. 6. dub. 3.

o Vbi. in verbis. & dicit. 3. & dicit. 4. in c. & dicit. 10. & dicit. 11. de pœnit. dist. 1. ca. quidquid dicit. 2.

a Lib. 5. q. 12. art. 1. de iust. & iure.

b 2. 2. qu. 154. art. 5.

c Iuxta gloss. receptã verb. rel. dicti. c. testamentum. & S. Tho. 2. 2. q. 154. art. 5. & Ioan. Maiore in 4. lib. sent. d. 9. q. 2.

d In additione cap. quãdo. de cõsecr. d. 1. e In dicto artic. 5. & Caiet. to. mo 1. Opusculorũ Opuscul. 14. quæst. 1.

f Iuxta cõmunẽ sententiam in 4. lib. sent. d. 9. & Ioan. de Turrecrem. in c. sed pẽsandum. ar. 5. dist 6.

g Vbi supra.

h Ca. omnis. de pœn. & remiss. & cap. 1. de delict. puer. & ca. inebriaguerãt. 15. q. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

procurando, vt eueniat, non est peccatum, [a] etiam si comedat aliquid, vnde putat eam euenturam, modo hoc in hunc finem non faciat, licet ad satisfactionem gulæ id comedat. [b] Facit cap. de occidendis. [c]

9 Quarto peccat, qui habens rem cum aliqua dat operam, ne illa concipiat, procurando, vt tali modo coeat, vt inde nequeat fieri conceptio, quod peccatum est contra naturam, iuxta S. Thom. [d] & Caietanus. [e] quo ad ambos quidem, si ambo consentiant, sint autem, quo ad consentientem tantum, qui est reus culpæ.

Quinto peccat, qui habet propositum, vel desiderium deliberatum copulæ carnalis extra legitimum matrimonium, vel delectatur de illa morose expresim, vel tacite. Expresim quidem fruendo, vel consentiendo expresse, & deliberate in delectationem, quæ ex turpi cogitatu illius nascitur in sensualitate, siue appetitu sensitiuo. Tacite vero, si aduertens se illa teneri, & duci in periculum consentiendi, non expellit, nec nititur expellere sine iusta causa, quæ ab expellendo eam excusat. Quod probatur per regulam superius [f] positam. Toties autem peccat, quoties habuit eiusmodi propositum, aut delectationem morosam, siue circa vnam interrumpendo sæpius, siue circa multas simul, aut separatim, iuxta S. Anton. [g] & omnes alios secundum superius dicta: [h] quia peccata cordis, oris, & operis eiusdem sunt speciei, & solum differunt secundum maiorem, vel minorem perfectionem, secundum S. Thom. [i] Proinde iuxta varias circunstantias variarum personarum, quas sic concupiuit, sunt etiam variæ species horum malorum propositorum, & desideriorum, & peccati speciem mutant: nam quæ sunt erga coniugatas, sunt adulteria, quæ erga cognatas, incestus, quæ erga virgines stupra, de quibus supra dictum est. Et ideo hæ circunstantiæ necessario sunt confitendæ cum numero illorum propositorum, & desideriorum, siue cõcupiscentiarum [k].

Sexto is cui deliberate placet delectatio, quæ sibi nascitur ex cogitatione copulæ carnalis, quam habiturus est cum illa, vel illa, quando sibi facta fuerit vxor, aut si alioquin liceret, iuxta sententiam Caietan. [l] quoniam quamuis licita sit voluntas conditionalis habendi copulam cum illa, vel illa, si, vel quando sua vxor fuerit: quamuis item liceat ei gaudere de spe, quam concipit habendi aliquando illam, non est tamen licitum ei admittere deliberate delectationem carnalem, quæ inde nasceretur: nam quamuis voluntas conditionalis copulæ futuræ, nil ponat inesse, illa tamen delectatio, quæ inde nascitur, non est conditionalis, nec futura: immo præsens, & absoluta, quæ est conclusio singularis, ratione singulari fulta, de qua latius scripsimus nuper. [m]

10 Septimo, qui, vel quæ coniux mortua vel mortuo coniuge meminit copulam carnalem in matrimonio tempore præterito habitam, & delectationem carnalem, ex eius memoria ortam admittit, & ea deliberate gaudet, vel aduertens sensualitati suæ eam inesse, ac exponi se periculo pollutionis incurrendæ, vel consentiendi in eam, non expellit, nec nititur eam expellere cogitatum suum in aliud per disciplinam, vel alio modo, diuertendo, per regulam superius, [n] ad dignoscendum, quæ morosa delectatio sit peccatum mortale, traditam. Verum tamen est, viduum & viduam licite posse, meminisse copularum carnalium temporis præteriti, & gaudere, quod eas habuerint, & quod in eis delectati fuerint, immo & velle illas habere, si qua ratione fieri posset: non tamen est licitum illis habere nunc actu, & in præsentia delectationem, quæ ex illa recordatione, seu memoria nasceretur, iuxta omnium doctrinam, & mentem, quam dilucidius cæteris omnibus declarauit Caietanus. [a] Quod ipsum per easdem rationes videtur etiã nobis de illa cõiuge cui ex recordatione copulæ licitæ præteritæ, aut futuræ coniugis absentis nascitur, atque excrescit delectatio in sua sensualitate: quantumuis nemo, quod sciam, illud exprimat, [b] de quo latius nuper diximus. [c]

11 Octauo, qui deliberato & stabili animo vult amplecti, exosculari, aut tangere, aut amplectitur, exosculatur, aut tangit fœminam, cum sit mas, vel marem cum sit fœmina, animo fruendi delectatione carnali, quæ ex huiusmodi actu nascitur (esto quod tactus ille non sit de se impudicus, esto etiam quod tangeret personam, quam desiderabat, atque sperabat in coniugem accipere, si nondum acceperit) iuxta sententiam vtriusque Thom. [d] S. Anton. [e]

Dixi, *deliberato animo*, quoniam appetitus ille, qui in sensualitate nascitur, aut ex voluntate anteaquam intellectus id animaduertat, & voluntas ei deliberate consentiat, aut etiam omittat eum expellere cum periculo consentiendi, saltem in illam delectationem, non est peccatum mortiferum, per regulam supradictam. [f] Dixi, *Ad fruendum delectatione carnali*, quoniam facere, vel velle facere illa ad se delectandum honeste, vt faciunt multi, qui tangunt, osculantur, & amplectuntur pueros, puellas, cognatos, vel cognatas, nihil peccant, vt diximus nuper. [g]

Dixi item, *Osculari, tangere, & amplecti*, non autem dixi videre, & alloqui: quia hæc cum fiunt honeste in finem honestum, puta ad vrbanitatem debitam, ad se recognoscendum postea cum iterum conuenerint, vel ad reprehendendam illius vanitatem, vel ad de rebus honestis admonendum, vel ad laudandum Deum, quod adeo pulchra opera efficiat, aut ob honestum amorem: immo, & ad se delectandum caste, honesteque amando, non est peccatum: immo est virtutis actus, modo non faciat ea tali loco, tempore, & modo, quo se periculo concipiendi mali propositi operis, vel delectationis luxuriosæ se exponat. Nec est plusquam veniale facere prædicta, ob solam curiositatem cognoscendi, qua pulchritudine, aut quo incessu, aut gestu sit: immo nec oblectare se etiam deliberate videndo, & alloquendo eiusmodi creaturam formosam, & perspiciendo res eius nouas, & pomposas, modo nulla intentio mala illam comitetur, nec alia mala delectatio carnalis, suapte natura ordinata in aliquem luxuriæ actum, vt subtiliter Caietanus. [h] probat, ponendo magnum discrimen inter visum, & alloquium ex vna parte, & tactum ex altera. Nec obstat his, quod Hieron. in Epistola ad Eustoch. de virginitate scribit paullo ante, & post illa verba, (*Claude ostium tuum, absconde ve:*) *Foris vagentur virgines stultæ, &c.* siquidem ille hortatur ad optima, & ad fugienda etiam minus bona, quæ ipsis possunt esse impedimenta, qualia sunt illa: nos vero dehortamur à malis, discernendo illa à bonis, & quo gradu sint talia.

12 Dixi etiam, *nec desponsati*, quia illi quamuis sponsalia tantum de futuro contraxerint, quamuis non li-

a Caiet. 3. 2. q. 154. a. 5. & Adr. 2. part. tit. 6. cap. 4. Sylueft. verb. pollutio 8. Antoni. 8. Sylueft. vbi supra 2. 25. q. 5. & 3. ti quis nec caussi. ff. de reb. credit. d. 2. q. 1. 154. art. 12. e In comment.

b Cap. 11. num. 13.

g 3. part. tit. 3. ca. 2. §. 6. h In ca. 11. supra eod. dub. 13. & 14.

i 1. 2. qu. 34. art. 7.

k Sylu. verb. luxuria. §. 3. & dicta in cap. 6. sup. eod.

l Dicto 1. Tomo Opusculorũ Opusculo 14. q. 2.

m In c. 15. cui. nu. 1. & seqq. de pœ. dist. 1.

n Cap. 11. num. 14.

a Sess. 24. in decreto de matrimonio.

b In 2. 2. q. 154. art. 4.

c Vbi supra.

d In 2. 2. q. 154. art. 4. solu. ad 1. & eod. 4. 2.

e Hier. glo. cauda 4. quæst. 1.

f Sylueft. verb. dominio. §. 2. & Alex. 3. 2. lib. 3. tit. 3. de luxuria.

g In 2. 2. q. 154. art. 4. ad 3. & 4. 2. dub. 1. & 2.

h In 4. dist. 16. q. 3. art. 2. q. 1. ad 4. & 5. & 4. dist. 33. q. 1. art. 4. q. 1. ad 4. & 5. & 4. dist. 49. q. 4. art. 3. q. 1. ad 4. & 5.

i In 2. 2. q. 154. art. 5. & 6.

k In cap. fin. supra eod. & 4. dist. 16. q. 3. art. 2. q. 1. ad 4. & 5. & 4. dist. 33. q. 1. art. 4. q. 1. ad 4. & 5. & 4. dist. 49. q. 4. art. 3. q. 1. ad 4. & 5.

l In 2. 2. q. 154. art. 5. & 6.

m Alex. 3. 2. lib. 3. tit. 3. de luxuria. §. 2.

ceat eius copula, sine proposito saltem antea in matrimonium consentiendi, neque hodie post Concil. Trident. [a] cum tali proposito: licite tamen possunt non solum se cernere, & alloqui, & frui gaudio & voluptate, quæ inde nascitur: sed etiam osculari se mutuo, amplecti, & tangere se tactibus, qui de se non sint impudici, & frui voluptate, quæ oritur ex eis, sine voluntate tamen ampliori. Sponsalia enim, quæ initium matrimonij sunt, faciunt facultatem fruendi voluptate præambula voluptari matrimoniali, quæ singularis est eiusdem Caietani determinatio. [b] Quæ tamen intelligenda venit, quando id fit cum cautela, ne contingat pollutio, nec periculum probabile illius incurrendæ, aut consentiendi in eam, vel in copulam matrimonialem, antequam expresse, vel tacite matrimonium contrahant, licet post Concil. Trident. [c] non sufficiat tacitus contractus: quod quia raro contingit, cum soli secreto sese osculantur, amplectuntur, & tangunt, plurimum expediret, ne opportunitates eiusmodi, donec coniuges fierent, eis consentirentur.

13 Diximus item, *tactibus, qui suapte natura non sunt impudici*: nam si tales essent, quales sunt tactus verendorum, nullatenus debent consentiri: immo si ad euitandos eos esset necessarium, petendum esset cum clamore auxilium, non obstante infamia, quæ alteri partiũ vel vtrique inde nasceretur, secũdum Caiet. [d] cui hac in re contrarius est Sotus, relatus supra [e] & ei accedimus cum moderatione, de qua ibidem.

Nono peccat, qui vadit ad aliquem locum, præsertim Ecclesiam, quo videat, & concupiscat inordinate lethaliterque fœminas, [f] ob intentionem mortiferam: quod idem dicendum de illo, qui mittit, aut tradit, recipit, vel promittit epistolas, aut aliqua dona, quamlibet parua eiusmodi cum intentione. [g]

Decimo peccat, qui quærit mediatrices, aut maleficas, ad consequẽdum suæ concupiscentiæ effectũ. [h]

Vndecimo peccat, qui, vel quæ se in fenestra, vel alio loco exhibet, animo, vt cerneretur ab aliquo, vel aliqua, à quo vel qua scit se carnaliter amari, & eo conspectu mortaliter peccatum iri, licet in opus peccati non consentiat, in quo toties lethaliter peccat, quoties id facit, secundum S. Anton. [i]

14 Duodecimo, qui se vestit, vel ornat eo animo, vt videatur alicui eius pulchritudo, ob quam carnaliter, & mortaliter ametur: non autem si facit illud, vt ametur honeste, licet carnaliter in finem contrahendi matrimonium, vel alium honestum: immo neque si id facit, quo ametur inhoneste, sed non mortaliter, ad luxuriam videlicet tantum venialem.

Decimotertio, qui animo deliberato delectatur, loquendo, canendo, vel audiendo verba luxurię turpia, etiam sine male operandi proposito, per superius dicta [k] & per alios alibi, & omnis qui verbo tactu, vel scripto dat causam alteri peccandi, licet ipse nolit peccare, neque vt alter peccet. [l]

Decimoquarto, qui nutu oculorum, verbis, musico cantu, aut aliis similibus nititur prouocare ad cõsentiendum huic luxuriæ peccato: aut curauit, vt se comitarentur aliqui in aliquem actum mortiferum, qualis est cantus musicus, qualia hastiludia, & alia similia ad prouocandum aliquam in eiusmodi peccatum mortale collimata, & directa. [m]

Decimoquinto, qui falso gloriatur, se cum illo, vel illa rem habuisse, qui non solum peccat: sed & tenetur restituere famam, quam per id ausert. [a]

15 Decimosexto, qui comedit, aut bibit pluscuã oportet, aut quærit aromata, vel aliqua calida, quo magis hoc Luxuriæ peccato delectetur: nisi sit coniux, qui si faciat id ad debitũ matrimoniale cõmode soluendum, nihil peccat: & si facit quo magis in eo soluendo delectetur, tantum veniale admittit. [b]

Decimoseptimo is, quem piget impotentiæ coeũdi luxuriose: quamuis pigere impotẽtiæ ad copulam matrimonialem non sit peccatum, secundum omnes.

Decimooctauo peccat, qui aliquam mulierem mala cum intentione insequitur, quod peccatum eo grauius est, quo maior mora fit in ea insequenda. Immo si mulier est honesta, obligatur ad ei sarciẽdam iniuriam, contumeliam, aut infamiam, quæ ob hoc eam consequitur, [c] modo honesto habitu ipsa incedat: alioqui vero minime. [d] An autem si eam ad peccandum inducit, obligetur ad suadendam ei pœnitentiam, dictum est supra, [e] & latius nuper. [f]

Decimonono peccat, qui locat domum, vel aliquam eius partem alicui meretrici, quam scit vel probabiliter credit in ea meretricaturam, seu suo corpore turpem quæstum facturam, is enim videtur peccato consentire, & ad id admittendum iuuare, ac cõsequenter peccat, argumen. cap. 1. de offic. deleg. cum similibus.

Quid restituere oporteat, qui rem habet cum virgine, vel ea quæ putatur virgo, & non est.

16 *Virginem qui defloratquid restituet, si dolo, aut importunitate, &c. & 17.*

18 *Virgini qui promittit se eam ducturum in vxorem.*

19 *Virgini corruptæ, quæ putata virgo æque bene nubit, vt restituetur.*

19 *Restitutio qualis facienda patri ab eo, qui eius filiam defloraut.*

16 VIGESIMO peccat, qui rem habet cum ea, quæ putatur esse virgo & non est, & non vult facere illa, quæ debet. Circa quod dicendum primo, quod qui rem habet cum ea, quæ putatur virgo, sine dolo, & deceptione ipsius, quia illa se ad id offert, vel leuiter rogata consentit, nil tenetur restituere in cõscientiæ foro, etiam si vere virgo esset: tum quia scienti & sponte consentienti non fit iniuria nec dolus, & tum, quia lex, quæ obligat ad soluendum aliquid ei, quam defloraut, agit de decipiente. [h] Diximus, *Leuiter*: nam si grauiter importune fuit rogata, satis dicitur coacta, quo ad hunc effectum. [i]

Secundo dicendum, quòd in foro exteriori huiusmodi defloratorꝰ iubebitur eam dotare, in vxoremque sibi ducere, [k] aut dotare, & fustibus cædi, [l] quamuis eam incorruptam non mueniſſet, & neget eam fuiſſe talem, nec ipsa se virginem probet, satis enim est ei, quod ipse non probet contrarium, iure namque præsumitur illam fuisse tunc virginem, & deceptam, vt asserunt Antonius, Panor. & Communis. [m] & S. Anton. receptus. [n]

17 Neque obstat hoc, quod hic dicimus (nempe illum, qui virginem defloraut, si ea tam bene nupsit, ac si virgo esset, marito corruptionem minime percipiente, ad nullam restitutionem teneri (non placere cuidam religioso, eo quod contrarium asseruit

a Arg. reg. peccatum. de reg. iur. lib. 6.

b Ang. in 1. errorẽ. circa glos. 5. 17.

c Item apud Lab. eoné. 5. appellatio ff. de iur. d. Vt 1. ead. lib. si quis virginem. e In ca. 15. num. 45. & In c. noli. de pœ. d. 1.

g Cap. sciẽti. de regu. iur. lib. 6. h Cap. 2. de adult. Exo. 22. i Argu. l. 1. C. de rapt. virg. & gl. dicti cap. si tenuit.

k Dict. ca. de adulter. l Ca. 1. eod. tit.

m In dict. cap. si 2. [illegible] num. 6. 3. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Victoria: quia respondetur primo, laudare me infra A
mustum præfatum Victoriam, defendereque eius dictum, quod ille contra me citat.

Secundo, quod Victoria loquitur de satisfactione: ego autem de restitutione, quas differre, vt genus & species diximus. [a] Et ita certum est, corruptorem virginis, etiam si nihil damni restituibilis per hoc ei eueniat, teneri actione iniuriarium ad satisfaciendum pro illa per pœnam impositam, vel imponendam, licet æque bene nubat, vt recte ait Victoria, [b] sed non ad restitutionem, vt ego dico: quia pœna pro iniuria imponenda, vel etiam ipso iure imposita non debetur in foro conscientiæ. [c] Restitutio enim respicit damnum pretio æstimabile ablatum, vel impeditum, reddendum, etiam in foro conscientiæ, per definitionem eius, quam tradimus infra. [d]

Tertio respondetur, quod ad saluandum dictum præfati Victoriæ, q̃ alias certe de rigore saluari non potest, adiecimus, intelligẽdũ esse illud quoad restitutionem in foro cõscientiæ faciendam, quando virgo corrupta, licet bene nubat, ac si fuisset incorrupta, tamen post nuptias, & notitiam corruptionis à marito habitam tractatur male signis, verbis, absentia, & aliis factis, quod est magnum damnum, aut interesse ex illa corruptione consequutum, & restituibile.

Tertio dicendum, quod qui importunis precibus, & appellationibus, aut falsis promissionibus sine pollicitatione eam ducendi decepit, in vtroque foro tenetur. In exteriori quidem ad id, quod supra dictum est: in interiori vero ad ducendam, vel ad faciendum id, quo illa maneat contenta, vel ad resarciendum ei damnum omne, quod inde illi euenerit, scilicet, D
quanto maioris eget, quo talem adipiscatur maritum, qualem manens virgo adipisceretur, iuxta boni viri arbitrium, quod sensit S. Anton. [e] & aliquid amplius, ob verecundiam, quam tota vita sua passura est, & ob contumelias, quas ob id à suo marito est acceptura, vt nos, [f] diximus, addentes non obligari ad eam omnino dotandam, quoniam id pœna est, quæ in foro interiore omnino non debetur, donec à iudice imponatur. [g]

18 Quarto dicendum, quod si promittit se ductu-
rum eam, siue promittat ex animo vero, siue ad de- E
cipiendam eam ficto, obligatur ad explẽda promissa, tã in interiori q̃ exteriori foro, & multo magis si iura mẽto id firmauit, [h] nisi essent valde inæquales genere, potentia, vel diuitiis, puta si ille esset nobilis, & illa agricolæ cuiuspiam, vel artificis mechanici filia, eo enim casu præsumi potest, illam fingere, se deceptam, sed non esse. Vel quia huic rationi præsumptionis non est locus in foro conscientiç, ratio aptior fuerit, quod illa non potest allegare iuste se deceptam esse: quia non est decepta, vel non debuit decipi: quia paria sunt scire, vel debere scire, [i] & S. Anton. [k] & F
Sylvest. [l] ob quod iudicio nostro non obligatur ad amplius, quam ad dandum ei tantum, quantum magis opus habet ad talem adipiscẽdum maritum, qualem si non esset infamata adipisceretur, vel ad reponendam eam in aliquo statu honesto, in quo Dei obsequio viuat, secundum S. Anton. [m] Ad alterum tamen horum tenetur: quia licet non præsumatur decepta ad effectum ducendi eam, tamen tenebitur ad resarciendum damnum, eo quod promissio ducendi, vim habet saltem precum importunarum: idem dicendum de eo casu, quo promissio fuit vera, & ex animo facta, sed esset probabile, quod ex matrimonio eam consequuturo, grande aliquod scandalum nasceretur, vt in eo, qui promittit, & est sacris initiatus, aut aliam habuit vxorem, aut pater renuit omnino illam ei tradere.

19 Dicendum quinto, quod vltra prædicta obligatur ad placandum illius patrem, & ad satisfaciendum ei pro iniuria illata, secundum S. Thom. [a] & Caiet. [b] & S. Antonin. [c]

Dicendum sexto, quod iustum & rationi consonum videtur nobis id, quod dicitur asseuerasse ille celeberrimus iuxta ac doctissimus, pientissimusque doctor P. Frater Franciscus à Victoria, Gymnasta primæ functionis in sacra Theologia resolutissimus, Academiæ Salmanticensis, cum nos etiam in eadem, functionis eiusdem essemus in sacris canonibus, nempe illum, qui virginem dolo, aut importunis precibus corrupit, obligari ad satisfaciendum ei detrimentum ex sigilli virginitatis fractione illatum, etiam si illa æque bene nuberet, ac si præfatum sigillum non C
amississet, quod facile infertur ex dicto tertio supra posito, & rationibus in eo allegatis ad eos saltem casus, in quibus nos ibidem respondimus, scilicet, quando defectum huiusmodi deprehendit illius maritus, & propter hoc eam relinquens, ab eaque discedens, peregre proficiscitur, aut eam aspere, nimiumque seuere tractat: quamuis (iudicio nostro) illa determinatio, seu resolutio limitari debet, ne procedat, locúue habeat, quando maritus eiusmodi defectum non deprehendit: immo existimat se illam inuenisse virginẽ, quales permultos esse plurimis in locis audim[o].

Dicendum septimo, quod is, qui dolo, fraude, aut precibus importunis habuit rem cum aliqua iam ab alio corrupta, sed pro virgine reputata, ac habita, & per hoc eam infamauit, licet in nihilum in foro conscientiæ ob virginitatem ereptam teneatur, ob famam tamen ereptam tenetur, secundum Ioan. Maiorem, [d] quæ omnia sunt intelligenda de illo, qui peruenit ad copulam carnalem.

Concubinarius quis non debet absolui.

20 *Concubinarius verus, aut pro tali habitus, quis non debet absolui.* & 21.
22 *Ancilla, qua dominus abutitur, vt est ab eo separanda.*
23 *Concubinarij vt plurimum excommunicati.*

20 Circa hoc dicimus primo, quod concubinarius cohabitans concubinæ adeo peccat, vt non debeat absolui antequam ab ea separetur, cum proposito numquam amplius ad eam redeundi: tum quia nõ potest vere pœnitere, non abscindendo occasionem & opportunitatem peccandi, adeo propinquam, ac est hæc cohabitatio, vt latius diximus, [e] post S. Tho. à Paludano, [g] & à S. Anton. [h] & Sylvest. [i] tum ob ea, quæ supra, [k] diximus esse ad veram pœnitentiam necessaria: tum per ea, quæ profunde dicta fuerunt de peccãdi occasione, [l] cũ non possint sine grandi periculo habitare insimul, quin alteruter, vel vterq; ipsorum opere, verbis, voluntate, aut delectatione peccet. Nil tamen aliud dicimus, quid faciendum sit eo casu, quo possint ipsi absque peccandi periculo cohabitare, quam quod rarissime id contingat: & quod non

debet

debent absolui absque proposito deliberato numquam cõuersandi opere, animo, aut voluntate. Idem quod dicimus de concubinariis, dicendum credimus de his, quos populus credit esse tales, licet non sint, donec veritas publicetur: quoniam non solum ab omni malo, sed etiam ab omni mali specie cauendum est. [a]

22 Secundo, quod idem, quod diximus de concubinario, dicendum est de illa persona, quæ cuidam alteri cohabitando, non potest ob suam fragilitatem vitare, ac (vt rectius dicamus) videtur ei, quod non vitabit peccatum mortale, nisi separetur ab ea: debet enim separare se ab ea, quamuis sit pater, mater, filius, filia, maritus, aut vxor, ob eandem rationem, etiam si sit ancilla, qua dominus eius luxuriose abutitur, si nequaquam potest ei resistere, aut putat, quod ob suam fragilitatem ei non resistet, nisi fugiendo, quod iuste posset fugere, quemadmodum vxor potest discedere à marito, qui eam ad peccandum attrahit, [b] immo, iudicio nostro posset dominum compellere, quo eam vendat alteri, qui ea non sic abutatur: tametsi hoc nemo alius exprimit, siquidem ob asperum & crudelem corporis cruciatum, qui longe minor est animæ cruciatu, [c] potest ad illud compelle- C
re, [d] cuius rei ratiõnem, quæ fundatur in occasione peccandi altius, quam alij tractamus in hac postrema editione, supra. [e]

23 Tertio, quod concubinarij non solum peccant, sed etiam communiter excommunicantur per constitutiones synodales, vt in Episcopatu Conimbricensi: & hodie vbique gentium legitime prius moniti sunt excommunicandi, & concubinæ in exilium mittendæ, iuxta id, quod statuit Concilium Trident. [f] in hæc verba, *Statuit huiusmodi concubinarios tam solutos, quam vxoratos cuiuscunque status, dignitatis, & cõditionis existant, si postquam ab Ordinario, etiam ex officio ter admoniti ea de re fuerint, concubinas non eiecerint, seque ab earum consuetudine non seiunxerint, excommunicatione feriendos esse, à qua non absoluantur donec re ipsa admonitioni factæ paruerint. Quod si in concubinatu per annum censuris neglectis permanserint, contra eos ab Ordinario seuere pro qualitate criminis procedatur. Mulieres siue cõiugatæ, siue solutæ, quæ cum adulteris seu concubinarijs publicæ viuunt, si ter admonitæ non paruerint, ab Ordinarijs loce viuunt, si ter admonitæ non paruerint, ab Ordinarijs loco eorum nullo etiam requirente, ex officio grauiter pro modo culpæ puniantur, & extra oppidum, vel diœcesim, si id eis dẽ Ordinarijs videbitur, inuocato, si opus fuerit, brachio secularj, ejiciantur, alijs pœnis contra adulteros, & concubinarios inflictis in suo robore permanentibus.*

De coniugum luxuria peccatis.

24 *Coniux cognoscens suam vt non suam, vt peccat.*
25 *Coniux negans sine iusta causa coniugi debitum petitum.* & 26.
27 *Debitum negandi coniugi quæ iusta causa.*
28 *Coniux non discedens à coniuge adulterante vt peccat.*
29 *Maritus vxorem adulteram, quibus casibus accusare non potest.*
30 *Matrimonium contra simplex votum castitatis contrahens, vel consummans.*
31 *Voto castitatis de consensu coniugis adstrictus coniux, qui petit, vel reddit debitum, secus si absque coniugis consensu nouit.*
32 *Debitum vt negatur ob menstruum, aut locum sacrum.*
33 *Coniux conceptionem impediens, & ob id semen extra vas fundens.*
34 *Coniux qui sit patrimus filij per ignorãtiam, vel malitiã.*
34 *Coniux recte reddit debitum male petenti, interdum nõ.*
34 *Cognatio spiritualis spontanea vt maior coacte cõtracta.*
35 *Coniux cognatam nescens, vel coniugi adulterandi licentiam dans.*
36 *Matrimonium clandestinum contrahens sine iusta causa, & quæ sit illa.* & 37.
37 *Lex non cessat cessante fine, sed sic cessante inconueniente legis.*
38 *Matrimonio qui occulto ante benedictionem vtitur.*
38 *Matrimonium nolle publicare cur peccatum.*
39 *Matrimonium, qui cum duabus contrahit, quid faciet.*
40 *Matrimonium contrahens ante scitam coniugis mortem, quid faciet. num.* 41.
42 *Coniuges se impudice tangentes, & extra ordinem polluentes.*

24 Circa hoc dicim[o] multa. Prima, quod quamuis peccatum mariti adulterãtis cæteris paribus sit maius, quam vxoris adulteræ, secundũ Augustinum, [a] quia maioris vigoris ratione vtitur, & melius potest resistere, debetque vxorem suam virtute vincere, & suo exemplo regere: attamen maius est peccatum vxoris, [b] ea ratione, quod facit prolem de suo parte incertam, & maius scandalum generat.

Secundo dicimus, quod peccat coniux, qui, vel quæ cum coniuge eo animo rem habet, quod haberet, vel vellet habere illam, etiã si nõ esset sibi coniux aut qui, vel quæ tam velit habere cum alio, vel alia ac coniuge, [c] secundum Palud. [d] Anton. [e]

25 Tertio, qui, vel quæ coniux sine causa legitima negat coniugi debitum loco & tempore idoneis petitum, secundum omnes, [f] nisi petenti precibus contrarium suadeat, quæ tamen non debent esse nimium importunæ. Nec ab eo excusat. Quadragesima, nec alius dies quamlibet festus, etiam Paschatis, neque voluntas se à pluribus liberis habẽdis excusandi. [g] Multoque plus peccat, quando ira, odio, aut malo aliquo fine id negat.

Dixi, *Tempore & loco idoneis*: quia non tenetur reddere in locis publicis, aut sacris, nec quando probabiliter timeret incurrere ob id mortem, aut grauem infirmitatem, aut abortiendi periculum: qua cum moderatione sunt intelligenda, cap. 1. & 2. [h] quæ iubent, vt leprosi coniuges coniuncti viuant, vt colligitur ex Palud. [i] & Caietan. [k] & S. Anton. [l]

26 Dixi, *Petitum*, quia non obligatur offerre, nisi petatur: verum sufficit quod petatur verbis, nutibus, vel operibus. [m] Prinde Augustinus de Ancona relatus à S. Anton. [n] ait, quod tribus modis debitũ coniugale petit vxor, scilicet, verbis, signis, & suo ingenio, siue cõditiõe per quã maritus cõiicit eã id desiderare: sed præ verecũdia dissimulare, eo quod fœminę naturaliter sunt in hac re verecũdiores viris. Id ipsũ tamẽ dicendum est de marito illo, qui ob pusillanimitatem suam, vel ob vxoris duram conditionem, aut insignẽ auctoritatem, nõ audet expresse sine meru aliquo petere ob eãdemmet rationẽ: quãuis nemo id exprimat.

27 Quarto, quod iustam etiam causam denegandi debitum habet coniux ante consummatum matrimonium, si vult intrare religionẽ, ad quod & ad professionem debet dari ei tempus bimestre, vel quod vir bonus arbitrabitur, iuxta Panorm. [o] Non est tamen talis causa stultitia, vel furor petentis,

a Ca. Indigẽtur 32. quæst. 6.
b Arg. glo. I. illud. C. ad l. Iuliã de adult. & rad. Calet. 32. q. 154. art. 8.
c Ca. orig. ad finẽ glos. f. verb. amaror. 32. quæst. 4. d. 1n 4. d. 32. q. 3. e 3 par. tit. 1. c. 10. §. 1. f In 4. lib. sent. d. 32.
g Arg. c. 7. 1. ad Cor. ca. 1. & ca. 1. de cõiug. lepr.
h De coniug. le. §. i In d. 32. lib. 4. q. 1. & in suma verb. matrimoniũ part. 2. & aliis. i par. tit. 1. c. 10. §. 6. & aliis. Rasfodis in verb. debitũ coniugale.
m Arg. l. de quibus. ff. de leg. & ca. dilectus de appellat. n in dicto §. 6.
o In ca. ex publico. de cõuers. coniug. & cõmunẽ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

si ei reddi potest absque periculo notabilis damni personæ, à qua petitur.[a] Et quamuis quo ad copulam maritus & vxor sint omnino pares, differunt tamē in eo quod illa non fit bigama vel irregularis ob copulam carnalem, etiam si scit eum adulteratum fuisse: ille vero sic ob copulam habitam cum ea, etiam ignorans eam adulteratam fuisse,[b] etiam si iudice iubente id sub censuris faceret: nec refert, an possit probare nec ne, quod ad forum conscientiæ, quo ad quod loquimur, quidquid aliqui absque ratione ac lege dicant.[c]

28 Quinto peccat, qui maritus, sciens suam vxorem adulterari, non se separat ab ea, immo petit, & soluit ei debitum coniugale,[d] secundum omnes, nisi quando adulterium est occultum, aut illa se iam emendauit, aut eo fine debitum petit, quo ipsemet non incidat in adulterium, nec aliis præbeat occasionem credendi se vxoris esse lenonem, secundum Paludanum[e] & S. Anton.[f] Quamobrem vxor communiter non peccat, non recedendo à marito, nec petendo, nec reddendo ei debitum, esto sit publicus adulter. [g] Tum quia nō est eius corrigere maritum, vt est mariti corrigere illam.[g] Tum quia numquam, aut raro putabitur à populo in mariti adulterium cōsentire, vt recte S. Anton.[h] expressit, post Palud.[i] & probat Caietanus.[k]

29 Aduertendum tamen, non posse maritum accusare adulterij vxorem, si etiam ipse adulteratus est,[l] neque quando vxor fuit vim passa,[m] neque quando probabiliter credebat suum maritum mortem obiisse,[n] neque si quis eum ea sub mariti specie rem habuisset,[o] neque si maritus adulterandi occasionem ei præbet,[p] neque si maritus tolerat, & passus est eam, posteaquam scuit eam adulteratam fuisse,[q] neque si ante baptismum id fecit.[r]

30 Sexto peccat qui, vel quæ coniux vouet continentiam, aut numquam contrahere matrimonium, & postea contrahit, etiam si non consummet: & iterum si postea consummat prima vice ad suam petitionem, secundum omnes, immo & quoties id petit, secundum fere omnes.[s] quamuis aliqui contradicāt, & minus bene, quidquid Angelus dicat.[t] Verum tamen est, quod quia (secundum omnes) qui eiusmodi votum emisit, potest habere copulam quando eius coniux id petierit expresse, poterit etiam habere quoties petierit tacite, aut signis, aut ingenio, & conditione,[u] potest etiam qui sic vouet, obtinere ab episcopo dispensationem ad debitum petendum ob grande peccandi periculum, & difficultatem continendi, quæ est similis ei, quam habet sitiens à potu aquæ præsentis oblatæ se abstinendi.[x]

Quæsiuit quidam doctissimus confessarius, cur hoc loco diximus omnes affirmare eum, qui post votum simplex castitatis factum, vxorem ducit, peccare, cum Calderinus[y] & Angelus[z] in contraria sint sententia? Respondi, me hic loquutum de illo, qui ducit vxorem animo consummandi matrimonij, vt cōmuniter matrimonium contrahi solet, in quo omnes consentiunt: prædicti autem duo auctores de illo, qui animo suscipiendæ religionis ante matrimonij consummationem loquuntur, de quo ego hic nil foi loquutus. Nunc autem de illo dico, eum peccare non tantum, eo quod frāgat votum, quam eo quod sponsam decepit, vt Sotus[a] recte dixit, & ante ipsum Sylvest.[b] & quia magnum damnum infert ei, quippe quæ non ita facile alij nubet, ob suspicionem copulæ cum illa habitæ: credo tamen, quod si aliqua causa vrgeret eum ad matrimoniū contrahendum cum ea simulato eiusmodi proposito, qualis esset notabilis mortis, aut infamiæ metus, quamuis non esset satis iusta ad matrimonium impediendum, & dirimendum, non peccaret, modo daret operam, ne quid detrimenti sua culpa ei eueniret, quo casu opinio Calderini, & Angeli intelligi posset.

31 Septimo peccat, qui vel quæ coniux cum alterius consensu vouet castitatem, & post debitum petit secundum omnes: & etiam qui, vel quæ consentit voto, & etiam si non vouit, reddit debitum ad petitionem eius, qui vouit, quia in eius peccatum consentit: non tamen est idem dicendum, si ipsemet, qui non vouit, sed consensit alterius voto id petit, quia nec ipse peccat, contraueniendo voto quod non emisit: nec alter reddendo debitum, à quo votum quod fecit nō absoluit. Quandoquidem coniux faciens alteri facultatem vouendi non videtur renunciare iuri, quod habet petendi, secundum Innocen.[c] communiter per Panormitanum, & alios merito receptum. Quod si ambo communi consensu continentiam vouerunt, ambo peccant mortaliter,[d] vt supra[e] dictum est, vna cum aliis quibusdam ad coniugum vota pertinētibus: quamuis si ambo pacti essent, ne à se mutuo debitum peterent, & ambo cognoscentes quod vterque id peteret, si posset, haberent copulam, non peccarent, secundum Angel.[f] quod melius docet Rosel.[g]

Neque obstat, quod quidam ait, me asserere hic, vxorem si reddat debitum marito voto castitatis adstricto peccare mortaliter, etiam si matrimonium sit consummatum, quod ei non placet, cum eius contrarium probabilius teneat Couarru.[h]

Cui respondeo primo, me non dicere, quod ille imponit, quia loquor de vxore, quæ reddit debitum marito adstricto voto de consensu eius: & ipse opponit de marito adstricto voto sine ipsius consensu, de quo etiam Couarru. loquitur.

Secundo, quod pro nostra parte videtur esse Augustinus[i] in illis verbis. *Quod te non exhortarer, nisi quia tibi ad hoc ipsa consensit.* per quæ significat coniugem, de cuius consensu maritus vouit castitatem non posse iuste reddere illi debitum.

Tertio, quod ratio cur vxor non debet reddere debitum marito sine ipsius consensu voto adstricto est, quia sine ipsius consensu vouit: quæ cessat cum illa consentiente maritus id facit: & merito: quia quæ adiuuat ad vouendum, non debet iuuare ad contrarium, & ad votum infringendum.[k]

32 Octauo, qui vel quæ coniux debitum petit, aut reddit tempore menstruo, secundum S. Thom.[l] & aliquot alios: pro quibus videtur facere cap. ad eius[m] Contrarium tamen asserendum est cum Palud.[n] nempe, quod nō peccat (etiā veniāliter) si eo fine petit, aut reddit, ne conforti sit odio, vel vt fornicationem eius vel propriam euitet, mortaliter autem numquam, etiam si credat ex huiusmodi complexu monstrum aliquod conceptum iri, vt affirmat Palud. & S. Anton.[o] & ante multos annos tradidimus.[p] & ante paucos asseruit vir doctissimus Alfonsus Castrensis.[q]

Nono, qui, vel quæ coniux in loco sacro, siue consecrato, siue tantum benedicto cum coniuge rem habuit, secundum Palud.[r] & S. Anton.[s] Caietanus.[t]

Ioan. Turrecremat.[a] siue eam habeat, vt voluptate fruatur, siue vt fornicationē vitet: & siue ad modicū tēpus existat in ecclesia, siue ad multū, vt tēpore belli, quidquid alij dicant, Angel.[b] & relati per eum.

Neque obstat, quod quidem dicit contrarium esse probabilius, quia id tenet Sotus[c] post Angelum à Clauasio. Non, inquam, obstat. Primo quia S. Antoninus, Paludanus, & Caietanus, quos hic, cito, & Cardinalis Turrecremata, quem etiam cum illis cito maioris sunt auctoritatis, quam Angelus, & Sotus, quos ipse citat, licet ego nullius essem: & ideo non deberet præfatam meam opinionem damnare, sola eorum auctoritate, nulla alia ratione id muniendo.

Secundo, quod Sotus non est contrarius huic meę opinioni, immo consentit ei per omnia, nisi qua parte dubitādo per dictionē, *Forte*, limitat in copula occulta: quā tamen ait non esse occultā, si eā habeant iacentes in eodem lecto, & ideo non debere id eis permitti.

Tertio quod, vt ait Caietanus, nō inconuenit, vt ob reuerentiam Dei, & loci sacri teneātur multo tēpore abstinere, cum id teneantur frequenter facere, etiam ob reuerentiam Regis, cum maritus occupatur in rebus militaribus. Cui addo idem esse, cum occupatur in aliis negotiis ipsi regi, vel reipub. vel suis priuatis necessariis.

Quarto, quia talis copula est illicita, eo quod per eam polluitur ecclesia,[d] etiam si haberetur post multam temporis in ea mansionem, secundum omnes, & etiam Sotum, qui addit eam haberi posse in campanili, aut in aliquo alio loco ecclesiæ contiguo. Addo, quod etiam dubitatio illa Soti de copula occulta non potest sustineri: quia licet per talem copulam non polluatur ecclesia, vt ipse ait, & est verum dum manet occulta: incipit autem censeri polluta simul ac fit nota, quod fieri potest per confessionem coniugum, vel per famam, & alia indicia postea oborta, vt ante circiter quinquaginta annos diximus Salmanticæ prælegendo dictum cap. 1.[e]

33 Decimo peccat, qui, vel quæ coniux potionem, vel quidvis aliud assumit, vel præbet consorti, quo prolis conceptio impediatur, vel ne sibi fiant plures liberi, quam quos educare potest, vel ob alium finem quamlibet bonum. Quod si hoc semen extra vas effundatur, grauius peccatum, & alterius speciei, nempe contra naturam erit, secundum eundem S. Anton.[f] Sed quia coniuges non obligantur ad petendum à se mutuo debitum, secundum omnes, & licitum est eis desiderare, ne sint sibi plures filij, quam quos alere possunt, vt asserit S. Anton.[g] iuste possunt de communi consensu abstinere se à copula carnali,[h] nisi quando alteri esset probabile consortem fornicatum iri, nisi debitum petierit,[i] cuius determinatio tantum procedere videtur, quando alter videt consortem ob verecundiam non petere verbo: sed tacite satis opere petere.

34 Vndecimo qui, vel quæ coniux fuit patrinus filij sui, cum baptizaretur, vel confirmaretur, malitiose, quo coniugem debito coniugali fraudaret, & ideo non reddit illud, eo enim casu non potest petere, sed tenetur reddere. Quod si ambo malitiose fiant huiusmodi patrini, non possunt à se mutuo debitum absque peccato petere: quamuis alteri petenti alter reddere teneatur. Si autem errore, necessitate, aut ignorantia facti, vel iuris fiat, huiusmodi patrinus ius petendi debitum nullatenus perdit: quæ omnia satis colliguntur ex quodam Alex. III. responso[a] simul adiuncta, quam super eo addidimus iampridem opinionum, concordia, ob ea, quæ Palud.[b] scribit, cui concordant Vuendelinus ibi, & Sylvest.[c]

Interrogatus autem à quodam solutionem argumenti, quod fieri potest ex eo, quod diximus supra[d] scilicet, coniugem, qui reddit debitum coniugi, qui vel quæ de consensu eius vouit continentiam, peccare ea ratione, quod consentit peccato? Respondi argumentum quidem esse neruosum, & torsisse ingenia Hostiens. Ioan. Andr. Anto. Card. Panorm. & aliorum[e] aliis alia docentibus: nec video vllum, qui omnino soluerit, sed puto solui posse, negando, quod eadem ratio consensus inueniatur in vtroque casu, quoniam in dicto cap. si vir: agitur de impedimento, quod canon inducit citra consensum coniugis reddere debitum debentis: in illo autem nostro dicto de impedimento, quod nascitur de consensu coniugis debitum reddere debentis, sine quo non poterat nasci, & ita minus tenetur impedimento, quod sola lege sine illius consensu inducitur, quam impedimento, quod lege, & consensu suo inducitur.[f] Cæterum sanum cōsilium est, quod si ambo, vel alter nequeūt se abstinere, petant dispensationē ab episcopo, quem in hoc dispensare posse, S. Antoninus.[g] & Sylvest.[h] aiunt, argu. eorum, quæ adnotant. Pan. & alij.[i]

Interrogatus Romæ, an qui infantem semestrem filium suum, quem abortiuit amica eius baptizauit iam iam moriturum absente clerico, posset ducere in vxorem sine dispensatione illam amicam: Respondi non posse: quia licet necessitas, efficiat, vt possit compater cum vxore sua iam nupta, eademque commatre licite rem habere, vt hic dicitur, non tamen efficit, ne nascatur compaternitas, quæ ante matrimonium nata illud impediat & dirimat.[k]

35 Duodecimo, qui vel quæ cōiux habuit rem cum coniugis cognata, vel cognato, & postea debitum petit,[l] quamuis ad reddendum teneatur, & an impediat à petendo debitum post copulam cum cognata vel cognato suo proprio habitam, colligendum est ex his, quæ dicentur infra.[m]

Decimotertio peccat, quæ coniux facit marito peregre proficiscenti facultatem habēdi rem cum aliis mulieribus, vel consentit vt se cum aliis domi manētibus misceat, aut cum commode posset non impetibus misceat, aut cum commode posset non impedit eiusmodi commistionem, secundum B. Anton.[n]

36 Decimoquarto, qui vel quę coniux clandestine matrimoniū sine iusta causa cōtrahit,[o] etiam si contrahat coram parocho, & testibus, quia licet id sufficiat ad hoc, vt matrimonium valeat[p] non tamen ad hoc, vt desinat esse clandestinum per alia iura, quibus præfatum concilium non derogat. Iusta autem causa id faciendi visa est Caietano.[q] quando cessant omnia inconuenientia, ad quæ vitanda iure vetantur contrahi clandestina matrimonia.

37 Contra quem facit doctrina eiusdem,[r] nempe, quod lex non desinit obligare subditos ad id, quod præcipit, etiam si absque illo habeatur finis, in quem id præcipit: esto, quod responderi posset, aliud esse dicere, quod lex præcipiens aliquid ob aliqua inconuenientia, illis cessantibus, nno obligat, q̄ dicit Caiet.[s] & antea dixit Pan.[t] & aliud dicere id, quod in aliquem bonum finem præcipitur, cessare, si finis ille alia via habeatur, quod ipsemet[u] ait, & nos etiā[x] tradidimus. Iusta proculdubio tamen esset causa, quā ipse

Universidad de Deusto
Biblioteca

ibidem exprimit, scilicet contraxisse antea matrimonium publice, sed inualide ob aliquod impedimentum: habita enim dispensatione ad id conuenienti possunt clandestine contrahere, neque ob id in aliquas pœnas incidunt: quæ res quotidiana est, & in sacro pœnitentiariæ prætorio probata, quatenus etiam post Concil. Trid. qui publice semel contraxerunt, tenentur denuo contrahere, ob dispensationem noue obtentam quoad forum conscientiæ tantum, iuxta ea, quæ habentur infra. [a] Iusta item est causa minori nubendi clandestine alicui sibi multum conuenienti, quando prospicit se à suo curatore traditum iri nuptui alicui parum conuenienti. Nos quoque respondimus in nullas censuras, nec alias pœnas incidisse confessarium, & testes, qui curauerunt, vt quidam gladio grauiter ictus, & iam iam moriturus duceret in vxorem concubinam suam, ex qua liberos susceperat, quo illos faceret legitimos, & quo ad transeundum ex hoc seculo, iter melius adornaret.

38 Decimoquinto peccat, qui, vel quæ coniux matrimonio clandestine sine testibus contracto, vtitur, quia eiusmodi vsus, non solum est vetitus [b] sed etiam malus, secundum Cardinal. Caietanus [c] quod palam verum est post præfatum Concil. Trident. post quod nihil valet matrimonium sine parocho, & testibus contractum: sed quod etiam hodie id sit verum videtur probare id, quod supra diximus, nempe matrimonium dici clandestinum etiam si contrahatur coram parocho, & testibus, extra faciem Ecclesiæ. Porro præfatus Caietanus [d] ait matrimonij vsum numquam esse mortiferum, eo quod benedictionem nuptialem antecedat, id quod antea dixit Angel. [e] & Syluest. [f] Non quia non inueniatur textus, qui hoc significare videatur, vt quidam neotericus dixit, si quidem in capit. aliter. [g] inuenitur, neque ob rationes, quas prædicti formant: sed quia nulla fere transgressio eorum, quæ dicto capit. aliter. prohibentur est mortifera, iuxta omnium sententiam, nisi ex contemptu, vel magno cum scandalo, ea fieret. Quamuis Ioan. Tabien. [h] (pulchre monstrans, S. Thomam non sentire id quod Angel. & Syluest. aiunt) absque iusta ratione affirmet prima vice peccare: quod ipsum ante illum prædixerat D. Anton. [i] quod tamen non videtur tenendum: quia nullo iure, vel ratione talis differentia inter primam vicem, & alias probatur. Et adde, quod pro Caietano videtur hodie textus. [k] Concil. Trident. [l] quatenus hortatur, & non præcipit, vt contrahentes non cohabitent in eadem domo donec benedictionem sacerdotalem in templo recipiant.

Interrogatus autem, An qui matrimonium clandestinum contrahit, eo solo, quod non vult illud publicare, mortaliter peccet, quamuis matrimonio non vtatur? Respondi peccare, si altera pars poscit, vt publicetur, aut periculum incontinentiæ imminet, & nulla est iusta causa, qua differatur: quia officio suo non satisfacit: immo etiam, licet vterque consentiat, & nullum sit incontinentiæ periculum, si ex eo quod non publicatur, ea damna & pericula timeantur, quæ ex eius vsu clandestino orirentur [m] alias vero non. [n]

39 Decimosexto, qui vel quæ coniux primum clandestine contrahit cum priore, & postea publice cum posteriore, & habet rem cum posteriore, etiam si iussu Ecclesiæ sub excommunicatione præcipiētis eam haberet, iuxta sententiam communem, quidquid Magist. sent. communiter refutatus [a] dixerit. Peccat etiam si habet rem cum priore, offendendo eos, qui putant, eam non esse ipsius coniugem. [b] Non tamen peccaret, si absque scandalo eam haberet, tenetur autem posteriori conuiuere. Ecclesia id iubente, si absque periculo habendi rem cum ea, vel eo, id facere potest, alioquin minime, etiam si ob id excommunicaretur, [c] quod tamen hodie [d] non procedit, nisi in terris, in quibus illud non est receptum. Vel nisi quãdo matrimonium fuisset coram parocho & testibus, clam tamen alias contractum, si per mortem parochi & testium, vel alia de causa probatio prioris matrimonij deesset.

40 Decimoseptimo peccat qui, vel quæ coniux antequam satis certior fiat de prioris coniugis morte, matrimonium contrahit iterum, [e] & etiam si post contractum habet rem cum posteriori subsistente causa probabili ad dubitandum de morte prioris (esto non sit euidens & manifesta) debitum petit. [f] Immo & si reddit petitum, etiam iubente superiore, antequam illam animi dubietatem deponat, ad effectum saltem reddendi illud. probauimus enim [g] non solum peccare mortaliter eum, qui facit aliquid, quod credit esse mortale: sed etiam eum, qui facit aliquid, de quo dubitat, an sit mortale nec ne. Proinde coniux probabiliter de prioris coniugis morte dubitans, antequam rem habeat cum posteriore, debet expellere ab animo suo illam dubietatem, & credere mortem prioris, ad effectum saltem reddendi debitum, quamuis non credat, neque credere possit, nec debeat ad effectum illud petendi: quod latissime [h] móstrauimus, aperientes iustum intellectum, & veram concordiam inter dicta duo celebria. [i]

41 Et quod differentia inter scientem ex vna parte, & credentem aut probabiliter dubitantem ex altera, & inter eum, qui ex leui causa credit, aut dubitat ex tertia, non est sita in eo, quod vnus peccat reddendo debitum, & alius non: quia omnes peccant tam reddendo, quam petendo (si illa scientia, credulitate, vel dubietate durante petant vel reddant) sed consistit in eo, quod primus horum non potest illam scientiam iuste deponere, neque ad petendum debitum, neque ad reddendum. Secundus autem potest deponere suam credulitatẽ, vel dubietatem, præcipiente saltem iudice, ad effectum soluendi. Tertius vero potest ad vtrunque effectum: quæ est singularis resolutio à nobis [k] scripta.

42 Decimooctauo qui, vel quę coniux impudicis tactib⁹ se polluit, aut habet tactus huiusmodi intẽdens habere illam, vel cum periculo probabili habendi, iuxta sententiam Card. Caietanus [l] matrimonium enim eiusmodi tactus non efficit licitos.

Decimonono qui, vel quæ coniux habet copulam cum coniuge alia via, quam naturali extra vas naturale, vel tali modo, quo vxor non potest suscipere semen, aut retinere, secundum omnes: qui autem habet copulam intra vas naturale, ita vt vxor possit suscipere semen & retinere, non peccat mortaliter, quamuis fœdus sit modus eam habendi, quamquam graue peccatum veniale admittit, & dignus est qui eo modo vtitur, magna reprehensione, peiorque animali bruto, quod in eiusmodi actu modum naturalem seruat.

Vigesimo qui, vel quæ coniux nullum prædictorũ

facit,

facit, nec vult facere, sed consentit in eo aliquo modo ex illis nouem, quos supra, [a] declarauimus, scilicet mandando, consulendo, consentiendo, laudando, tacendo, auctorem receptando, participando, vel opitulando, aut non impediendo, verbis, opere, aut admonitione, cum posset & deberet id facere, vt ibi diximus, quædam alia tradentur infra. [b]

De muliere fingente se habere filium.

43 *Mulier fingens se prægnantem, vt absoluitur.*
44 *Vxor quid faciet vt nõ se infamet & iusto filio nõ noceat.*
44 *Restitui non debet res familiaris cum famæ propriæ iactura. & seq.*
48 *Restituat damnum, qui tradidit filium suum ad partum supponendum.*
48 *Infantis hospitali expositi impensas quis soluet.*
48 *Mulier testans vt iuste potest spurium filium appellare.*
49 *Adulter potest non credere esse filium suum.*
49 *Causa etiam remota, quæ obligat restituere.*
50 *Restituetur quantum iusto filio læso ob spurium ignotum.*
50 *Legitima filiorum varia in variis regnis.*

43 VIGESIMOPRIMO dicimus peccare primo, mulierem coniugatam, quæ supponit sibi partum fingendo se prægnantem, & parere filium alienum, quem secreto accepit ab alio, illam item, quæ suscepit filium ex adulterio.

Secundo, quod absolui potest, id non reuelando, quamuis per id noceat patri putatiuo, efficiendo vt filium alienum pro suo enutriat, etiam hæredi eius, quatenus filius putatiuus, & spurius habitus pro vero & legitimo, adiuit hæreditatem patris putatiui, aut partem eius, vt respondit Innocentius III. [c]

44 Tertio dicimus id, quod supra dictum est, procul dubio procedere quando maritus indubie credit esse suum filium, & ipsa timet mortem sibi ab eo inferendam, vel mortali odio peccaturum, si resciret. [d] Immo sufficit timor propriam famam perdendi, secundum Caietanum, [e] ante quem id dixit subtilissimus doctor Scotus, [f] & S. Anton. [g] quia vt præfatus Cardinalis, [h] ait, non tenetur restituere bona ordinis inferioris cum iactura bonorum ordinis altioris, saltem communiter, & [i] bona famæ altioris ordinis sunt, quam bona rei familiaris, quia melius est bonum nomen, &c. Prouerb. cap. 22. vt etiam bona vitæ ac salutis, sunt altioris, quam bona famæ. [k]

45 Nec obstat dicere, quod Panormit. [l] & communis videntur præsupponere, quod si reuelare potest absque animæ, & corporis periculo, & putaret sibi fidem habendam, debet reuelare: quia Innoc. cuius mentem ibi omnes sequuntur, ait eam ad id non teneri, si quod grãde malum cõsequeretur. Et quamuis postea ponat exemplum in malo corporis & animæ: non tamen negat, illud esse dicendum de malo famæ, iuxta illud prædictum Prouerb. *Melius est bonum nomen, quam diuitiæ multæ*, quod constat esse grande malum, vt ratio prædicti Caietan. probat. Nec obstat, quod Ioannes Maior, [m] affirmat contrarium, quia id fecit sine iusta supradictorum perpensione.

46 Quarto dicimus, quod si mulier illa iam erat de adulterio infamata, & credit probabiliter absque periculo corporis & animæ posse id reuelare, & quod sibi adhibebitur fides, tam à patre, quam à filio, debet reuelare, quæ communis est conclusio Innocentij. [n]

Quinto, quod si crederet ipsa, filiũ suum spurium & fictum esse tanto virtutis studio, adeóque matri credentem, quod reuelando ei casum secrete crederet, & totam hæreditatem aliis fratribus vterinis relinqueret, teneretur ei reuelare.

47 Sexto, quod quando eiusmodi mulier non est ad reuelandũ huiusmodi casum obligata, aut quando per suam reuelationẽ non potest consulere damno, quod suo marito, vel eius hæredibus iam euenit, aut est euenturum, obligatur ad competenter satisfaciendum eis confessarij discreti arbitrio, vt contextus ipse præfati cap. officij. in fine habet: qui confessarius tali mulieri suadere debet secundum Scotum, [a] vt satagat inducere filium illum ad intrandã religionem, vel vt sacris initietur, & accipiat beneficium aliquod Ecclesiasticum, quo contentus hæreditatẽ aliis renunciet: quod si hoc ei non potest persuadere, debet tam marito, quam eius hæredibus resarcire damnum, ex bonis parafernalibus, id est, quæ vltra dotem habet, qualia si non habeat, non obligatur amplius, quam ad sui peccati pœnitentiam, & ad concipiendam voluntatem satisfaciendi quando poterit, secundũ Scotum. [b] Cui duo addimus. Alterum, quod religio, cuius ingressus est ei persuadendus, debet esse hæreditatis incapax (qualis nulla est hodie post Conc. Triden. [c] præter Franciscanam Capucinorum, & eorum, qui Minorum de obseruantia vocantur) aut quod ante ingressum & professionem renunciet hæreditatem patris putatiui: alioquin enim nil prodesset huic proposito ingressus ille, cum monasterium posset hereditatem illi obuenientẽ adire. [d] Alterum, quod quãdo non poterit ei prædictum ingressum persuadere, nec satisfacere pro bonis, in quæ filius est successurus, debet bona mariti augere, tanto plus laborando, vltra quam per matrimonium obligatur, & tanto minus expendendo in vestitum & victum de his, quæ honeste impendere potest, vt quod per hanc parcimoniam residuum fecerit, adæquetur damno per filium illato, vel inferendo. At si nec hoc ad id fuerit satis, debet donare in vita, vel relinquere in morte tantum, quanto in id opus fuerit, filius legitimis ex parte illa bonorum suorum, quæ libere, in animæ suæ, vel extraneorum gratiam relinquere potest. [e] Demúmque quando hæc omnia non fuerint satis, sufficiet ei contritio, & voluntas illa, quas Scotus dixit sufficere.

48 Septimo, quod etiam obligatur ad resarciendũ damnum prędictum is, qui tradidit ei filium suum ad supponendũ partum, & fingendũ eiusmodi figmentum. Adulter item, ex quo illum concepit, si credit, aut credere debet esse filium suum, quia illius damni causam dedit: & qui causam damni dat, damnum dedisse videtur, [f] & vt alterius eorũ restitutio & resartio vtrúmque liberat, sic altero non potente, aut nolente resarcire alter obligatur, per ea, quæ in cap. sequenti scribentur. Quin etiam si infans fuit expositus hospitali alicui, vt ibi nutriretur, obligati sunt ad soluendas impensas, quas in eo nutriendo fecit, si eos paupertas non excusaret, ob id quod hospitalia in pauperes subueniendos instituuntur. [g]

Interrogatus, An mulier, quæ de adulterio filium susceperit, testari possit, cum id facere posse nõ videatur, nisi affirmando eos legitimos esse, quod est mendacium propter nullam rem dicendum. [h] Respondi posse: tũ quia potest eos appellare filios absq; aliqua legitimi intentione: tum quia sine mendacio potest

Universidad de Deusto
Biblioteca

legitimos appellare, intelligendo apud se, tales esse cõmuni existimatione, iuxta late per nos adnotata,[a] tum quia plurimũ interest legitimorum, eam testari, quo exoneret conscientiam, quantum plus poterit eis relinquendo.[b]

49 Octauo, quòd cõfessarius non debet huiusmodi restitutionem imperare adultero non credenti, nec debenti credere, eiusmodi filiũ esse suum, siue quod mater est leuis, & solita cum aliis adulterari, siue quod ipsa quoque dubitat, an sit filius adulteri, vel mariti sui, siue quod reputat eam, ad se obligandũ, mentiri, secundum S. Anton. [c] Nec ipse adulter facile debet credere se ad id obligatum. [d] Si autẽ adulter credit, eum esse suum filium, restituere debet patri putatiuo impensas, quas in eo nutriẽdo fecit, & etiã hospitali, si apud illud expositus fuit. Insuper & præfato patri restituere debet dotem, aut sponsalitiam largitatem, si quam dedit ei, immo & filiis eius id quod de patris hæreditate habuit, vt S. Anton.[e] ait, quem Sylvest. & communis probant. Quamquam D. Sotus,[f] contrarium teneat, motus eo, quod non videtur ei causa propinqua illius damni. At cõmunis opinio videtur nobis longe verior. Primum quod est cõmunis: deinde, quod ipsemet fatetur adulteram ad id teneri, quæ tamen non est propinquior causa damni, quam adulter: quandoquidem non cõsequitur illud immediate ex adulterio, neque ex partu, sed ex vita eius, quem peperit. Tertio, quod adulter est causa satis propinqua, licet non proxima, & non oportet esse proximã, quo de dãno teneatur, iuxta notata. [g] Quarto, quod adulterium, suapte natura ordinatur ad generãdum, & est via & medium in illud damnum, quod genitus eo ipso, quod genitus est, infert: & cum sit res illicita, obligat in id quod ipsum consequitur, tamquam effectus eius, quo casu etiam causa remota nocet.[h]

50 Nono, quod addit idem Scotus,[1] quod filiis patris putatiui hæredibus non debet restitui tantum, quanti valet hæreditas: nec quantum restituendum esset, si post adquisitionẽ illa eis tolleretur: sed multo minus, iuxta prudentis & boni viri arbitrium, quæ singularis conclusio est, confirmaríque potest, per id quod vtérque Tho. ait.[k] Id tamen, nostra sententia, limitandum est, tunc tantum procedere, quando restitutio facienda est filiis successuris, antequam succedant, id est, quando pater cui successuri sunt viuit, & dubitatur, an filius putatiuus victurus sit eo tempore, quo de diuidenda hæreditate paterna tractabitur: nam post patris putatiui mortem, & aditam eius hæreditatem, videtur iam tractari de bonis quæsitis, & ita restituẽdum est illis tantum, quantum valet id, quod filio putatiuo obuenit,[1] quamuis Scot. (nostro iusticio) in vtroque casu loquatur.

Itaque omnia resoluendo dicendum, quod si persona obligata ad hoc restituendũ, accesserit ad confessarium prius, quam pater putatiuus moriatur, debet se informare quantum expenderit in filio putatiuo educando, vel forsan dotem, aut sponsalitiam largitatem ei tradendo, vel in literarũ studiis sustentando: & sic quam, & quantam meretur filius putatiuus à suo patre putatiuo, & habita horũ ratione, præcipiat illi personæ, vt id residuum, quod patri debetur, ei restituat, persuadeátque illi, vt concipiat propositum restituẽdi, cui oportuerit id, quod præfatus filius putatiuus de bonis patris putatiui acquisiturus est, si superuixerit illi. Quod si persona præfata pœnitens est mortis, periculo propinqua, relinquat aliis filiis, vt dixit Scot. non tantum quãtum deberetur eis, si iam hæreditatẽ acquisiisset, vna cum illis filius putatiuus: sed tanto minus, quãto minoris æstimari debent bona post patris putatiui mortẽ, illi quærenda, ob illam dubietatem, an acquisiturus sit, nec ne? Idque poterit facere meliorando, vt iurisconsultorum vulgus loquitur, alios filios de illa bonorum parte, quam cuicunq; volet, libere potest relinquere, iuxta varias variorum Regnorum leges: in his quidem Castellę de tertia & quinta,[a] in Regnis vero Portugalliæ de tertia,[b] in illis vero Nauarræ de omnibus, excepta minima re. In illis vero terris, in quibus ius commune seruatur, de semisse aut triente.[c] Si autem præfata persona pœnitens accesserit ad confessarium priusquam patri putatiuo successerit, & fratribus suis damnum iam intulerit, præcipiat ei confessarius, vt restituat fratribus, quos filius putatiuus læsit, omne damnum, quod eis intulit, quam optimo modo poterit, quidquid & Scotus, & qui eum sequuntur, dixerit.

De septimo præcepto Decalogi, Non furtum facies.

CAP. XVII.

1 *Furtum quid, & diuiditur in mentale, & reale.*
1 *Præceptum non furandi, quæ, & quot prohibet.*
2 *Furtum genere suo mortale, sed excusant ab eo paruitas, & alia.*
2 *Furtum ad causandũ mortale, quanta quantitas requiratur.*
2 *Furtum notabile, & furtum notabiliter nocens differunt.*
2 *Furtum pauperi & diuiti factum quoliter metiendum.*
3 *Furtum propter omne mortale non fertur excommunicatio vbique.*
3 *Doli actio non datur ob omnem quantitatem, quæ mortalem culpam facit.*
4 *Furtum mortale hæc quantitas facit.*
4 *Furtum à mortali culpa septem excusant.*
5 *Metus minor iusto attenditur in foro conscientiæ.*
5 *Finis vtilis animæ, & bonis domini excusat à furto.*

1 VIA hic locus est oportunus, in quo ponatur summa Commentarij nostri, iuxta iam alias promissa, ideo coniungendo ea, quæ hoc loco tradita fuerunt in Hispano, cũ illis, ad quæ fiebat remissio, dicimus primo, quòd furtum definitur à iurisconsulto,[c] esse, *dolosa contrectatio rei alienæ, inuito domino suo, ad proprietatem eius, aut possessionem, aut vsum acquirendum.*[f]

Dixit, *Contrectatio*, per quod intelligimus etiam voluntatem contrectandi, quæ est mortale furtum. Dixit, *Alienæ*: quia suæ contrectatio, quatenus est, aut merito creditur sua esse, non est furtum.[g] Dixit, *Inuito domino suo*, quia quod eo volente fit, non est furtum.[h] Dixit, *Dolosa*: quoniam iocosa, & officiosa, ad reddendum cautiorem dominum, non est furtum, vt recte ait Maior.[i] Dixit, *Ad acquirendum proprietatem, aut possessionem*, &c. quia ad hoc, vt sit furtum, sufficit vt cõtrectans velit aliquod horum adquirere, secundum omnes. Ex quibus sequitur furtum esse duplex, reale, quod est contrectatio realis, & mentale, quod est voluntas sic contrectandi: quæ definitio iurisconsultorum est vsui loquendi proximior, quam illa Ioan. Maior. vbi supra.

Secundo

Secundo dicimus, quod hoc præcepto, vt diximus,[a] non solum prohibetur contrectatio occulta, vel voluntas eam faciendi, quæ proprie furtum dicitur: sed etiã omnis illa, qua aliquid ab aliquo iniuste accipitur, & iniuste retinetur, & omnis iniusta damni illatio, & per consequens violenta, & denique omnium rerum alienarum vsurpatio illicita,[b] & consequenter omnis voluntas deliberata faciendi aliquod prædictorum: quoniam vt supra diximus,[c] post S. Thom.[d] peccata voluntatis, oris, & operis eiusdem sunt speciei, immo vnum: quamquã quæ sunt solius voluntatis, ad restitutionem non obligant, vt,[e] est dictum.

2 Tertio, quod omne furtũ ex suo genere est mortale secundum S. Tho.[f] & probatur in dicto cap. fin.[g] Excusat autem furtum à culpa mortali. Primo quidem paruitas rei, quia in omni materia peccati, illa & alia duo excusant à peccato mortali, vt diximus supra,[h] post S. Thom.[i] & Anton.[k] & Adrian.[l] Ex quo sequitur, quod saltem in genere moris furtum paruũ, quod non attingit culpam mortalem, differt specie à furto magno, quod attingit illam, quia supra,[m] diximus, circumstantiam, quæ facit actum esse mortalem, sine qua ille non esset talis, mutare speciem in genere moris.

Quarto dicimus, quod magnæ quæstionis est, quę paruitas excuset à mortali, quia id nullo iure naturali, diuino, aut humano definitum est? communiter tamen tenetur, & quidem recte, id boni viri arbitrio relinqui: quoniam, quæ infinita relinquuntur à lege, arbitrio boni viri sunt definienda.[n]

Quinto dicimus, quod sæpe confessarij nos molestarunt, interrogantes, quæ quantitas sit ad hoc mutabilis: aut quam nos talem arbitraremur? quibus conati fuimus satisfacere per sequẽtia posita in præfato Commentario cap. fin.[o] Primum, quod qui parum furatur, volens multum furari, mortaliter peccat, vt S. Hier.[p] clare sentit: nam voluntas faciendi, & ipsum factum eiusdem sunt malitiæ, iuxta S. Tho. receptum,[q] qui autem rem paruulam furatur sine animo aliam maiorem furandi, & maius damnum proximo faciendi, quam paruula illa res valet, furtum mortale non committit, etiam si sciat dominum, id moleste laturum, si ei denuntiaretur, neque eam à se petitam, daturum fuisse, secundum Caiet.[r] quamuis S. Tho. ibi de hac re aliquantum obscure loquatur.

Secundo, quod qui furatur aliquam paruulam rem, veluti subulam à sutore, aut acum à sartore, ob quod, & quia aliam subulam, vel acum non habet à labore cessat, non furatur rem notabilem, quamuis ex eo notabile damnum in dominum redunder, licet contrarium sentiat Sylu.[s] cui consentit Sotus,[t] quia qui paruã illam rem furatur, quamuis ob eam damnum decem ducatorum inferret, non tamen duplo, aut quadruplo illius damni condemnaretur, sed duplo, aut quadruplo rei illius paruæ furto subtractæ, quatenus esset furtum manifestum, aut non manifestum.[u] Illa tamen paruæ rei subreptio esset mortalis, si qui furripit, scit, aut scire, aut credere debet, ex furto illo paruulo eiusmodi damnum notabile domino euenturum, nõ quia res illa surrepta notabilis sit, vel quod voluntas illam furripiendi sit voluntas furripiendi rem notabilem: sed quia damni notabilis causam dat, & consequenter id dare videtur,[x] quæ sunt diuersa, vt ex diuersitate titulorum, de furtis, & de iniurijs, facile colligitur. Quod ipsum est dicendum de eo, qui paruulam rem furatur, credens ex eo dominum magna molestia & perturbatione afficiendum: quale fecit quidam famulus suo hero diuiti nobis noto furripiendo magnum quoddam malum cydonium, quod in horto suo ille habebat, & magni æstimabat, ad ostendẽdum amicis: & monuerat suos famulos, notabili se molestia afficiendum, si illud furarentur. Is enim famulus non admisit furtum notabile, quamuis ob molestiam notabilem, quam attulit, mortaliter peccare potuisset, si quidem credebat, aut credere debebat, illa molestia dominum afficiendum esse.

Ex quibus infertur, quod aliquando qui rem paruam pauperi aufert, mortaliter peccat, non autẽ qui opulento simile aufert, & aliquando è contrario, qui aliquam rem paruam aufert diuiti, peccat mortaliter, & non qui similem aufert pauperi: nam qui furripit subulam sutori, vel acum sartori, credens, vel debens credere, eos non habere alias, quibus operentur, & ideo damnum notabile eis euenturum, peccat mortaliter: non autẽ qui diuitibus easdem auferret: & è cõtrario, qui diuiti furripit rem paruam ab ipso magni æstimatam, quale erat pomum, de quo supra diximus, credens, vel credere debens, eum ob id notabili molestia affectum iri, mortaliter peccaret, non autem qui idem faceret pauperi rem illam non maioris, quam valet facienti: quia ille dat causam notabilis molestiæ, hic vero minime.

3 Tertio, quod licet in aliquibus Episcopatibus per constitutiones Synodales declaratum sit, ne quis excommunicetur pro re, quæ minoris centum dipondiis valeat: & in aliis ne pro re, quæ minoris duobus regalibus, seu iuliis valeat, non tamen idcirco censetur definitum illam esse quantitatem necessariam, vt sit mortale, siquidem quamuis non debeat, nisi pro peccato mortali excommunicatio ferri,[a] vt latius tradimus infra,[b] non tamen pro quolibet mortali fertur ipso iure: & sic præfatæ constitutiones interpretandæ sunt, quod quamuis propter quantitatem minorem, quam duorum regalium, aut centum dipondiorum, mortaliter peccetur, nemo tamen pro minori est excommunicandus.

Quarto, quod aliqui colligerunt ex Soto,[c] summam duorum, aut trium ducatorum non esse notabilem quantitatem, sine consideratione personæ, cui furtum fit: sed nobis, neque videtur prædictũ Sotum id sensisse, neq; esse verum: tum quia S. Tho.[d] à culpa mortali non eximit furtum, nisi quando est de re minima: nemini autem videtur esse talis in hac regione ducatus in se consideratus: tum quia idem S. Thom. sensit, ideo furtum de re minima non esse mortale, quia præsumi potest, id non displiciturum domino, significans secus esse, si putaretur domino id displiciturum. Et quamuis Caiet. magno conatu, & rectè nostro iudicio, eius sententiam extendat ad furtum minimæ rei, etiam si domino displiceat, nullatenus tamen extendisset ad furtum duorum ducatorum, quippe quod longe alienum fuisset à mente S. Thomæ: tum quia in aliquibus Episcopatibus, ex consilio virorum doctorum & prudẽtum statuitur, vt excommunicatio pro furto centum dipondiorum, & duorum regalium, siue iuliorum cõcedatur, vt prædictum est, & vt infra,[e] dicemus. Excommunicatio maior non nisi ob peccatum mortale ferri debet.[f]

Universidad de Deusto
Biblioteca

Non obstant in contrarium citata. Non primum, quia aliud est denegare actionem doli contra eum, qui citra quantitatem duorum ducatorum decipit: & aliud dicere, non peccare mortaliter, qui in minori decipit, quia lex actionem denegat contra emptorem & venditorem, qui in minus quam dimidio iusti pretij decipit, [a] tamen ille mortaliter peccat, si notabiliter decipit, iuxta doctrinam S. Thom. receptam. [b]

4 Quinto, quod consulerem confitenti mihi, vel me consulenti, vt reputaret pro notabili quantitate, quo ad effectum cõstituendi culpam mortalem. Primo summam duorum regalium, vel iuliorum: immo & vnius, etiam dimidij: & quod non haberet pro tali minorem quarta parte regalis, vel iulij, in hac regione, nec in alia, quæ pecunia æquè atque hæc abundaret. Nec damnarem eum, qui teneret mediam inter 4. & dimidiam, non esse notabilem. Sed neque nunc quando pecunia numerata minoris pretij est, quam numquam fuit, dissentirem ei, qui assereret, non esse notabilem ad hoc quantitatem, quæ vnum iulium, siue Regale, aut tres partes eius non contineret, sequutus in hoc mentem cuiusdam statuti Illustrissimi Ordinis Carthusiani.

Secundo cõsulerem, quod pro tali haberet vnum hædum, caponem, & etiam vnam gallinam mediocrem, etiam in regione vbi illa solum dimidio regali, vel iulio non valerer, etiam duodecim ouorum ablationem: & idem dicerem de quarta rubij tritici, & quarta vini: tum quia vnaquæque istarum rerum communiter pro re maiori minima habeatur: tum quia licet olim in publica disputatione, quam super dicto cap. fin. [c] nihil horum attingentes habuimus, defenderimus non esse concedendam actionem furti, nec aliam propter ablationem, aut retentionem tam exiguæ rei, quæ nõ pertingeret ad culpam mortalem: asseruimus tamen propter acceptionem, aut retentionem vnius gallinæ dati posse, quod nobis irrefragabiliter probat §. gallinarum. [d]

Tertio, quod furtum minoris quantitatis dimidio regali, est peccatum mortale, illi qui credit, vel credere debet datum iri per illud damnum maius dimidio regali, quale est furtum vnius acus, aut fibulæ, aut alterius instrumenti, factum ab eo, qui credit, vel credere debet, quod ob defectum eius, is, à quo substracta est, damnum maius dimidio regali patietur ex diaria mercede. Notandum tamen est, quod si daretur excommunicatio propter solum furtum, quæ alia damna non comprehenderet, qui eiusmodi furtum commisisset, excommunicatus non esset, quia, vt supra diximus, aliud est furtum instrumenti tam parui pretij, & aliud damnum, quod eius ablatione, aut retentione fit: quia si duplo, aut quadruplo furti condemnaretur, prout manifestum, aut non manifestum esset, non damnum, sed solum pretium surrepti instrumenti duplicaretur, vel quadruplicaretur, iuxta omnium sententiam, [e] vt supra dictum est.

Quarto, quod excommunicatio generalis contra eos, qui furantur, aut male ablatum non restituunt, omnes iniustè auferentes, aut retinentes tantã quantitatem, quanta ad peccandum mortaliter satis est, comprehendit, quia comprehenduntur sub proferentis verbis & mẽte, quæ est animas à peccato mortali abducere, & ne in illud prolabantur cauere, [f] nisi per constitutionem Episcopatus, vel intentionem excommunicantis, aut aliam viam excipiantur, qui ad aliam certam vsque quantitatem maiorem non auferunt, qui enim exciperentur non comprehenderentur, quia excommunicatio non ligat, nisi quos, & quot, qui excommunicat, aut qui eam petit, vult, vt infra, [a] dicimus.

Quinto, quod de illo, qui multa minima sæpe suo hero, aut alij, aut multis aufert, teneret id, quod infra, [b] dicetur.

5 Secundo, & tertio principaliter excusant furta à mortali indeliberatio, seu surreptio, & defectus iudicij idonei ad culpam mortalem, quæ duo, sicut paruitas rei, in omni materia peccati, excusant ab illa, per supradicta. [c]

Quarto excusat etiam à veniali ignorantia probabilis, quod res esset aliena, & extrema necessitas, vel adeo grauis, quæ iudicio boni viri, ad id sufficiat, [d] & etiam præsumptio probabilis dominum rei æquo animo id laturum, [e] non autem dubitatio, aut temeraria præsumptio, [f] quãuis verè dominus æquo animo ferret: nam qui facit id, de quo dubitat, an sit mortale, vel credit esse tale, mortaliter peccat, per ea quæ diximus, [g] quamquam in hoc casu postremo ad restitutionem non teneretur. [h] Neq; excusaret præsentia, & patientia domini patientis, id præ timore, aut pudore, secundum Sylu. [i] & probatur per illam conclusionem Adrian. [k] videlicet, quod in foro conscientiæ transactio, & donatio non valent, quoties non fiunt animo libero, etiam si non intercedat tantus metus, quantum forum exterius ad inualidandũ illas requirit, iuxta ea, quæ leguntur & notantur in l. interpositas. [l] Excusat etiam à culpa mortali conditio iustificans, vt cum quis vult surripere, si Deus id non vetuisset. [m]

Quinto excusat impotentia recuperandi suum sine scandalo, quia tunc clam capere potest. [n]

Sexto excusat propositũ restituẽdi, qui accipit domino ꝓprio, vt qui à fure, aut latrone vilissimè emit, qđ ille furat' est, aut rapuit, vt domino suo restituat.

Octauo excusat iusta voluntas proficiendi domino spiritualiter, vel temporaliter, vt cum quis occultè furatur pigmenta aut fucos alicui mulieri eis male vtenti, & alios ad peccandum prouocanti: aut gladium furioso, ne se vel alium occidat: aut pecuniam, aut folia lusoria, vel aleas lusori, ne ludat, modo ex hoc magnum scandalum non sequatur, iuxta S. Anton. [o] quia nulla harum est contrectatio, aut acceptio fraudulenta, quæ ad furtum requiritur per prædicta supra. [p]

Restitutio quid.

6 *Restitutio quid, cum definitionis declaratione.*
6 *Restitutio est actus iustitiæ veræ, nu. 7.*
7 *Restituenda res aliena etiam non restituto pretio. 8. & 9.*
10 *Restituenda ipsamet res aliena surrepta.*
11 *Restitutio duplex formalis & virtualis, qualis est remissio.*
11 *Restituendi necessitas ex qua lege nascitur.*

6 VOniam autem non solum acceptio alieni, sed etiam restituendi retentio est contra hoc septimum præceptum, [q] necessarium fuerit dicere de restitutione. Primo quid sit. Secundo, quis ad eam teneatur. Tertio, quid sit restituẽdum. Quarto, quantum. Quinto, cui. Sexto, vbi. Septimo, quomodo. Octauo, quo ordine. Nono, quando.

a l. 1. C. de rescind. vend. & cap. cũ dilectus. de empt. & vend.
b 2. 2. q. 77. art. 7.
c 14. q. 6.
d Inst. de rerũ diuis.
e In dicto §. in duplum. & §. quadruplũ Instit. de actio.
f Arg. c. 1. de sent. excõm. lib. 6. & cap. 2. de constit. eo. lib.
a Cap. 17. nu. 14.
b Emanu. Sa. nu. 139. & 140.
a Eisdem nu. 141.
b In 2. 2. Sent. ar. 4. q. 1. nu. 1.
c Capit. nu. 4.
d Capit. si quis pater. nostr. Fratres. de furt. Panor. & alij. e In. inter omnes. de rebus. Iur. f Dicto §. vnde. g In cap. si quis mu. vt. Si seq. de pœn. dist. 5. h In Decret. de rebus. Iur. i Vide Sylu. de furto. k In 4. sent. dist. 15. quæst. 3. ar. 3. in fine. l Cap. si quis pro. de rebus. Eccles. non alien.
m In Apparat. pro lib. 6. rubr. lib. 5. tit. 4. verb. Furtum. Cabas. vers. Quæritur. n Per plura memorabilia. de furt. Panor. & Imol. in cap. 1. de rebus. Eccles. non alien. Ioan. Andr. in Clem. 1. de rebus. Eccles. non alien. Host. in Sum. de rebus. Eccles. non alien. Ioan. Andr. in Clem. 1. de rebus. Eccles. non alien. Host. in Sum. de rebus. Eccles. non alien. Ioan. Andr. in Clem. 1. de rebus. Eccles. non alien.
o Cap. 1. ver. Quæritur. de empt. & vend. Host. in Sum. de rebus. Eccles. non alien. Ioan. Andr. in Clem. 1. de rebus. Eccles. non alien.

Restitutio igitur, vt ad primum veniamus, apertius & breuius, quam hactenus, definiri potest esse *actus iustitiæ specialis commutatiuæ, quo redditur alteri, quod suum est, vel quod ei debetur lege veræ iustitiæ, formaliter, vel virtualiter, de bonis animi, corporis, honoris, vel pecuniæ.*

Dixi, *Iustitiæ*, quo differat ab actibus virtutum Theologicarum, Fidei, Spei, & Charitatis, quibus redditur Deo cultus debitus interior: & ab actibus Prudentiæ, Fortitudinis, & Temperantiæ, & aliarum virtutum eis attributarum, seu potentialium, quibus animis nostris potius, siue principalius, quam nostris rebus exterioribus medemur, & proficimus, vt post S. Tho. diximus latius, & vtilius infra. [a]

Dixi, *Specialis*, quo differat ab actibus Iustitiæ generalis, quæ versatur in referendo omnium virtutum moralium actus ad bonum commune humanum: sicut charitas in referendo eosdem ad bonum commune diuinum, quod est Deus, vt post S. Tho. [b] diximus in Tractatu de reditib. eccles. [c]

Dixi, *Commutatiuæ*: quia vt S. Tho. [d] receptus ait, requiritur æqualitas inter id, quod restituitur ex vna parte, & inter id, quòd debet restitui ex altera: & quia non est actus iustitiæ distributiuæ, quæ commune priuatis diuidit.

7 Dixi, *Quod suum est*, ad significandum, quod per cap. si res. [e] & mentem omniũ doctorum in illa commiscentium, & Caiet. [f] quisquis rem alienam contra voluntatem domini habet, tenetur restituere illam: quamquam alio modo si eam bona fide habuit, & retinet, & alio si mala: quia si bona fide accepit & retinet, si eam amittit, aut absque ipsius culpa periit, satisfacit restituendo id, quo factus est locupletior. [g] Itaque qui bona fide emit aliquid à non domino, tenetur suo domino illud restituere, simul ac eius esse scierit, etiam non reddito pretio pro eo dato, [h] & si iam illud non habet, tenebitur ad id, in quo factus est locupletior, puta, pretium, quod pro illo habuit. [i]

8 Quod si in nihilo factus est locupletior, ad nihil tenetur domino, neque alteri, cui bona fide venderet illud eodem, vel minori pretio, quo emerat, [k] quia nihil amplius, quam suum habet: licet si pluris venderet, quam emisset, illud plus restituere teneretur: quia quo ad illud alienum retinet, aut aliud pro eo, vt rectè dixit Caietan. [l]

Contra quæ facit primo, quod is bonæ fidei venditor tenetur emptori de euictione. [m] Sed respondetur, quod liberabitur eedendo actionem de euictione, quam contra eum, à quo bona fide emit, habet, [n] quia ea factus est locupletior, ad quod etiam in conscientia tenebitur.

Secundo facit contra hæc argumentum cuiusdã eruditi, fundantis se primo, quod infra, [o] diximus, eum, qui pecuniam adulterinam ab alio bona fide receptam tertio tradit, postea quam id rescierit, teneri ei restituere legitimam. Secundo, quod qui bona fide vendit, auricalchum pro auro, postquam rescierit, tenetur tantundem veri auri restituere. Tertio, quod pretium datum à se bona fide, recuperare potest per euictionem, & non potest iuste vtrumque retinere.

Sed respõderi potest ad duo prima, quod non est eadem ratio de tradente pecuniam adulterinam, vel auricalchum pro auro, & de tradente rem alienam, sed veram, quia ille tradit rem intrinsecus defectuosam: & ita falsam, & communiter est in aliqua culpa accipiendo, vel dando: hic autem rem intrinsecus veram iusti valoris, & ita communiter non est in culpa, accipiendo neque dando. Et vrgenti, quid si vterque esset in culpa, vel neuter in ea? concedi posset idem de vtroque iudicandum. [a]

9 Ad tertium vero, quod solum concludit bonæ fidei venditorem teneri ad cedendam actionem de euictione, quod non negamus, & proxime concessimus. Supradicta ratione, qui ad cœnam inuitatus ex vitulo alieno edit, quamuis restituere teneatur id, quod mala fide comedit: si tamen id bona fide fecit, solum tenetur ad illud, quod ob illam cœnam domestico sumptui subtraxit: & si nihil subtraxit, ad nihil tenetur: quia solũ quod subtraxit est apud eum ex illo vitulo alieno. Idem dicendum est de vsu alienæ vestis, quam quis suam esse arbitratur: si enim ob id, quod eam gestauit, suam seruauit, tenetur soluere vsum, aut quantum ob illum propriæ pepercit.

Tertio facit, quod iure dubitari potest, an qui emit bona fide rem alienam à non Domino, de hoc certior factus, illam reddere venditori possit, & suam pecuniam recuperare? Ad quod respondetur posse, vt respondet Alexan. Halen. doctor irrefragabilis, [b] quem Gabriel, [c] & alij sequuntur.

Quarto, quod videtur cooperari vẽditori ad peccandum in retinendo alieno, quod Medina contra tenet in eo, qui credit venditorem numquam restituturum eam Domino.

Ad quorum prius respondetur, negando, quod qui rem emptam à non Domino, reddit ei, vt pretium datum pro ea recuperet, cooperetur ad peccandum: tum quia actus ille non domini recipiendi rem alienam à se venditam, non est de se peccatum, quia id non est de se accipere alienum dolose, quia potest facere sancte ad finem restituendi eam domino: tum quia ille tenetur restituere illam domino: & ita qui emptor eam restituit illi, videtur iuuare eum, ad exeundum à peccato, & non ad peccandum. Ad posterius autem, negando illud Medinæ dictum: tum quia id non satis probat: tum quia emptor plus tenetur sibi prouidere, quam domino rei. [d] Et reddendo rem non domino recuperato pretio sibi prouidet, faciendo actum iustum, & si ob id per accidens culpa non domini, & non sua, contingat damnum domino, non est imputandum ei, qui reponit rem penes eum, à quo accepit, quum nulla lege iustitiæ obligetur ad aliud, & quod per accidens contingit, non est adeo attendendum. [e]

10 Qui autem mala fide recipit, aut retinet rem alienam, tenetur restituere eandem rem si potest: sin minus tantum quanto pluris valuit à tempore iniustæ acceptionis, vel retentionis, quamus sine sua culpa perierit: quia qui mala fide contrectat, & retinet rem alienam, semper est in mora, & suo damno perit, [f] & ille dicitur habere bonam fidem in hac materia, qui probabiliter credit rem suam esse, aut eius, qui sibi eam dedit, aut illum qui sibi dedit, ius habuisse ad eam dandam. [g]

Dixi, *vel quod ei debetur*, ad includendum redditionem qualiscunque debiti, siue id oriatur ex contractu, vel quasi contractu, delicto, vel quasi delicto, vel lege, statuto, vel sententia obligante, ad id conscientiam, vel testamento, aut alia vltima voluntate. [h]

Dixi, *lege veræ iustitiæ*, ad excludendos actus religionis, & aliarum virtutum attributarum, vel potentialium iustitiæ, quibus redditur quidem debitum, sed non lege veræ iustitiæ, sed alterius virtutis, vt infra dicemus.

a Arg. c. dudum 2. de elect.
b 4. par. q. 86. mẽb. 3. c In 4. dist. 15.
d Arg. l. 6. præter. C. de furt. & aq. & cap. non licet. 23. q. 1.
e l. si quis nec causã. ff. de reb. cred.
f l. in re furtiua ff. de cond. furt. c. mora. cum ei adnot. de regu. iur. lib. 6.
g Capit. si virgo. 34. q. 2. glo. in c. si diligẽti de præb. h Iuxta varias leges variorũ ritulorum. ff. & C.

Universidad de Deusto
Biblioteca

bitum, sed non lege veræ iustitiæ, quæ versatur in reddendo debitum rei exterioris secundum æqualitatem, cùm tamen religio, & aliæ virtutes iustitiæ potentiales versentur in reddendo debitū honestatis tantum vt liberalitas: vel non secundum æqualitatem, vt religio, pietas, &c. non obstat, quod actus restituendi debitum propter transgressionem legis iustitiæ distributiuæ, est restitutio vera & debita, vt dicitur infra, [a] quia iustitia distributiua vera iustitia est, & non similitudinaria: est enim altera species iustitiæ, iuxta S. Thom. receptum. [b]

11 Dixi, *formaliter, vel virtualiter*, ad includendas condonationes, & alias satisfactiones, quæ virtualiter sunt restitutiones, & solutiones. [c]

Dixi, *de bonis animi, &c.* ad significandum, quod non solum ad restitutionem tenetur, qui debet pecuniam: sed etiam alia tria genera bonorum animæ, & corporis, & honoris, iuxta dicta. [d]

Necessitas autem restituendi nascitur ex omni transgressione legum veræ, & specialis iustitiæ, per quam aliquod damnū alteri cuipiam infertur, prout statim dicetur: non autem inducitur ex transgressione legum caritatis & misericordiæ, etiam illa, qua alius damnificatur, vt affirmauit Alex. Halen. [e] & Altisiod. [f] quos sequitur Adrian. [g] quem pridem sequuti fuimus, [h] quod etiã affirmat Sotus tamquam communiter receptum, [i] quod latius aliis fundat, & propugnat prædictus Adrian. qui tamen non videtur reddere rationem diuersitatis, quam noue putamus esse, quod transgressio legum caritatis, & misericordiæ, immo & cæterarum virtutum aliarum à vera & speciali iustitia, non ordinatur per se, & directè ad ablationem alicuius rei exterioris alterius, sed solum per accidens, & indirectè: quia immediatè, & principaliter versantur circa actus interiores, secundum S. Thom. [k] Transgressio autem legum iustitiæ, quæ principaliter versatur circa actus exteriores secundum eundem, per se & directè ordinatur, ad auferendum aliquid ab alio, quod causat restituendi obligationem. Ob quod diximus pridem, [l] multum referre inter testem obligatum ad dicendum verum lege iustitiæ, & inter obligatum lege caritatis, vt etiã infra [m] ponetur differentia inter obligatum ex contractu ad alendum, quæ est obligatio iustitiæ, & inter obligatum ad idem per viam eleemosynæ, quæ est actus caritatis, vel misericordiæ illius filiæ.

a Fode c. nu. 96.
b 2.2.q.61. art.1.
c l. si rem, ff. d pigno. act. no. & l. r ff. q satisf. cogan. & glo. verbo restituat. c. peccatū, de reg iur. lib. 6. d In c. 14. nu. 26. & cap. 16. nu. 16. cũ seq. & infra c. 18. nu. 33.
e 3 part. q. 87.
f In 4. par. g In 4. de restit. q. 1. g. de currentibus cum fure.
h In reper. cap. inter verba. 11. q. 1. c. 6 clu. 6. & infra c. 14. nu. 1. & in per. f Tract. de restitib. q. 1. monit. 2. & 7.
i Lib. 5. q. 1. art. 4. & lib. 4. q. 7. ar. 3. col. 4. & alibi sepè, de iust. & iure.
k 1.2. q. 18 art. 7. ad 1. & art. 8.
l In prædicta reper. cap. inter verba.
m Cap. 14. nu. 7.

Quis restituere teneatur.

12 *Restituere quis teneatur, late, & 13. & 14.*
14 *Peccare faciens quis, & quid restituat.*
15 *Metus minor iusto cogit restituere in foro animæ.*
16 *Libertas animi non tam munitur blanditiis, ac metu.*
17 *Restituere plus tenetur delinquens, quam contrahens, & consentiens, & 18.*
19 *Minister um à restituendo, non excusat iussus domini.*
20 *Delinquens non excusatur eo quod alius id fecisset.*
20 *Opitulans damnum danti, qui totum, qui partem, qui nihil restituer.*
20 *Borbonium, qui ducem vrbem vastantem iuuit, quantum restituet.*
21 *Furantem non impediens quis restituet, & quis non.*
21 *Damnum impedire cum periculo qui etiam iudex non tenetur.*
22 *Restituet quis confessarius negligens.*
23 *Confessor potest dicere hæredi restituenda mortui.*

12 EX prædictis colligitur vna regula breuis, scilicet, quod omnis & solus ille ad restitutionẽ tenetur, qui aliquam rem alienam tenet, vel aliquid lege iustitiæ specialis vere debet. Quæ regula continet illas viginti manus, scilicet, fœneratoriam, raptoriam, &c. quas S. Anton. [a] grauiter & latè tractauit, & decem & septem dicta, quæ adiunxit Syluest. [b] & duas regulas, aut radices Caiet. [c]

Ex qua regula infertur, quod tenetur ad restituendum primo, tenens rem alienam, de quo supra. [d] Secundo, obligatus ex contractu. [e] Tertio, obligatus ex quasi contractu, vt tutor pupillo, &c. [f]

13 Quarto, obligatus lege aliqua iustitiæ, aut statuto conscientiam obligante, quod addo propter pœnas debitas multarum legum pœnalium, quæ non debentur in foro conscientiæ, ante condemnationem iudicis, [g] in cuius Commentario vtiliter & breuiter diximus, quæ sint illæ, contrahendo, addendo, tollendo, ac declarando plurima, quæ prolixissime scripsit in duobus libris de lege pœnali eruditissimus Alfon. Castrensis Illustrissimi ordinis Franciscani maximum decus.

14 Quinto, obligatus ex testamento, vel alia vltima voluntate. [h] Sexto, obligatus ex sententia iusta, [i] etiam condemnante ad pœnam iuxta D. Tho. [k] Septimo, obligatus ex delicto damnificante bona aliena animæ, qualis est persuasio vitiorum vi, dolo, vel metu facta, de quo supra. [l] Aut bona corporis, quale est homicidium vulnus, &c. de quo supra. [m] Aut bona honoris, gloriæ, & famæ, quale est contumelia, detractio, &c. de quo infra. [n] Aut bona pecuniaria, qualia sunt furtum, rapina, & alia quorum quædam sunt sine vllo consensu damnificati, vt furtum, rapina, &c. [o] quædam cum consensu eius, sed coacto per metum, siue vim conditionalem.

15 Quod verum est secundum omnes de timore, qui iniustè iniicitur, & est tam magnus, vt in cõstantem virum cadere possit, quamuis sua culpa in illum incidat, [p] non tamen de eo, qui iustè iniiciatur per iudicem, [q] aut alium, qui iure damnum, quod timebat, inferre potest. [r]

Per quod soluitur quæsitum, An datum ab aliquo timore, ne accusetur, ei, qui cum iure accusare potest, repeti possit, ramquam metus causa datum? Respondi non posse, per citata hic, & per textum iuncta glo. & doctrina Bart. communiter recepta. [s] Nec etiam de eo, qui iniuste iniicitur, si talis non est vt in virum constantem cadere possit, quo ad iudicium exterius, in quo paria censentur consentire sponte, & per eiusmodi metũ, qui non cadit in constantem virum, [t] non tamen quo ad forum conscientiæ, in quo idem censetur, quod quis iusto metu consentiat, vel eo minore, dummodo coram Deo ille fuerit causa principalis illius consensus, vt rectè dixit Adrian. [u]

16 Non est tamen verum id, quod Caietanus his addidit, [x] scilicet paria reputari quo ad forum conscientiæ consentire metu, aut blanditiis: quia, vt ille ait, his non minus, quam metu animi libertas admittur: tum, quia id est contra expressam l. fi. [y] tum quia S. Thom. [z] determinat, quod passio amoris non inducit inuoluntarium sicut passio timoris: tum quia est cõtra rationem, qua idem ad id mouetur: scilicet, quod

a In 2.2. tit. 2. 2. d. 6. 1.
b Vide Sylu. verbo restitutio 2. q. 2. d. No. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nam si crederet, quod propter suam contradictionem alij suam sententiam mutarent, & non contradiceret, cum id facere deberet, diceretur consentire, & eius consensus causa illius partialis diceretur: & ita teneretur, cum ex suo officio ad id obligaretur per prædicta.

22 Decimo infertur, quod cõfessarius, qui per ignorantiam crassam, aut affectatam absoluit ante restitutionem, vel antequam præcipiat eam confitenti ad id parato, remanet obligatus ad restituendum: quia fuit in causa, ne damnificatus, quod suum erat, vel ei debebatur, reciperet.[a] Quod procedit in confessario videnti, aut credente, quod nisi restitutionem præciperet confesso, non restitueret, & si præciperet, sic: non autem in eo, qui solum credit confessum esse obligatum ad restituendum, & id non præcipit ob incogitantiam: aut quia existimat, id ipsi confesso curæ fore: nam is non est causa non restituendi.

Nec obstat, quod quidam cõtradicat. Primo, quia nullo auctore, nec vlla ratione probabili contradicit: ego autem hic cito graues auctores: scilicet, Angelum, & Rosellã. Secundo, quod ratione friuola nititur: scilicet, confessarium nõ teneri ex officio procurare vtilitatem creditoris: sed solũ consulere pœnitentes, quod videtur dixisse pro consulere pœnitenti, per id quod subdit, *Et iuuare animam eius*: quæ ratio facit contra ipsum: cum præcipere pœnitenti restitutionem, ad quam tenetur, sit consulere illi, & iuuare animam eius. Tertio, quod ego non affirmo dictum præfatorum auctorum esse vniuersaliter verum: sed restrinxi illud ad casum, in quo negligentia præcepti de restitutione est causa, cur confessus non restituat: quo casu palam est eum peccare cum obligatione restituendi: quia qui causam damni dat, damnum dedisse videtur.[b]

23 Addo etiam, quod Ioan. Maior [c] difficilè esse censet, quod confessarius iustè dicere possit hæredibus eius, cuius ipse confessionẽ audiuit, sibique mandauit, vt post eius obitum diceret eis, vt restituerent illud, ad quod obligatus remanebat: quia per hoc videtur reuelare confessionem sibi factam. Nec mirum est, cum id tenere: quia ipse sequitur opinionem Scoti, tenentis [d] quod confessarius non potest reuelare confessionem confessi, etiam de ipsius licentia & facultate, etiam iusta de causa data. Nobis tamen, qui sequimur, & probamus opinionem contrariam S. Thom. & communem, [e] non videtur difficile: cum per tale mandatum, expressa, aut tacita facultas ad reuelandum iusta de causa concedatur.[f]

Quæritur hic, quid debeat cõfessarius iubere pœnitenti, qui ex India diues redit? Respondeo idipsum, quod aliis, qui similia in bellis iustis, vel iniustis, vel in pace, tyrannicè, vel fortiter commiserunt, iuxta ius naturale & diuinum, quod nulla recta Monarchia, nec vlla tortuosa tyrannis euertere potest. Super quo quidam Nostrates pij, & eruditi ediderunt aliqua, quæ timorem quendam futurorum malorum præsentis & futuræ vitæ incutiunt, digna decisione summæ potestatis Apostolicæ audita summa Laica.

Quid restituendum.

24 *Restituatur alienum, idem ipsum, & fructus, vel interesse. num. 25.*

26 Aliena res malè retenta cui perit.

24 RESTITVENDVM autem est regulariter idipsum, quod acceptum est, vel debetur, si fieri potest: nisi creditor sit alia re contentus, [a] si autem non potest, eius æstimatio, [b] si est æstimabile: qualia tamen non sunt vita, salus, libertas, honor, & fama: [c] & ideo pro eis restituendũ est, quod vir bonus arbitrabitur.[d]

25 Dixi, *Regulariter*: quia fallit, quando per restitutionem eiusdem rei, peccator occultus manifestaretur, aut aliquod aliud magnum incommodum sequeretur, per infra dicenda. Et si res retenta iniustè est fructifera, restituẽdi sunt domino omnes fructus, & emolumenta, [e] quæ sunt ea, quæ deductis necessariis impensis in illis acquirendis, colligendis, & conseruandis factis supersunt, [f] habita tamen ratione bonæ, vel malæ fidei iuxta supra dicta.[g] Sed si res non est fructifera, non est restituendum, quod ex eius vsu, & industria eius, qui occupatam eam tenet lucrifactum est.

Per quod soluitur dubium de illo, qui torquem aureum à non domino emptum sæpius locauit, an pretium locationis restituere teneatur? Respondendum enim est negatiuè: nam & vsurarius & latro non tenẽtur restituere, quod lucrati sunt pecunia ad vsuram accepta, aut furtiua, negotiationi eam applicantes: immo qui illud accipere vellet, vsuram committeret, [h] secundum Scotum, [i] nisi quãdo acciperet pro suo iusto interesse, aut acciperet is, cui surripitur pecunia, quam collectam habebat ad soluendum suo creditori, & ob eius furtum cogitur ad vsuram accipere, aut vendere suum prædium minoris, quo ei debitum soluat: quia talis accipere posset à latrone, & etiam hic deberet restituere omne illud, quod ob id amisit cum omnibus impensis, & damnis ob id acceptis. Et qui aliquam mulam, aut equum meritorium, seu locari solitum, furatur, & retinet aliquanto tempore, quod in causa fuit ne dominus solitam meredem lucraretur, non satisfacit, etiam in foro cõscientiæ, restituendo solum equum, aut mulam sine vlla mercede deductis impensis debitis, & deduci solitis, vt ait Ioan. Maior.[k]

26 Quin etiam, si fuit vi raptus, furto sublatus, aut retentus, & perit in potestate eius, qui rapuit, sustulit, aut retinuit, tenetur soluere, quanto maioris valuit à tempore, quo malè accepit, donec illum domino, loco, & tempore ad recipiendum conuenientibus obtulit: & si dominus legitime oblatum noluit accipere, satisfacit, restituendo tantum, quanti valuit tempore quo accepit.

Quantum restituetur.

27 *Restituatur quanti æstimatur damnum certum, aut arbitrarium.*

27 *Restituendæ rei, si valor incertus est, quid fiet.*

27 RESTITVENDVM vero est tantum, quantum satis est ad æqualitatem debiti, aut damni illatiuita vt si quantitas debiti, aut damni est certa, necesse est vt tantundem restituatur: sed si quantitas est incerta, cuiusmodi est damni honoris, famæ, vulnerum, fructuum speratorum, semiuum satorum, damni emergentis, aut lucri cessantis, & aliorum similium, restituendum est, quantum bonus vir consideratis omnibus, rei, temporis, loci, & personæ, &c. circunstantiis arbitrabitur.[a] Et vir bonus tantum arbitrari debet, quantum ad æqualitatem requiritur, si poterit, sin minus, quod propius ad eam accedat,[b] habita ratione bonæ, vel malæ fidei iuxta posita supra.[c]

a Rosell. verb. restitutio. 2. §. 5. Angel. verb. restitutio. vlt. §. 5.

b Cap. fin. de iniur. & l. qui occidit. ff. ad l. Aqu. c in 4. lib. sent. dist. 21. q. 3.

d In cad. dist. 22.

e In c. facerdot. de pœnit. dist. 6. à num. 116. vsque ad 120. & sup. eo. c. 8 f Arg. l. 1. ff. de iurisdict. omn. iudic. cap. præterea. de offic. deleg.

a l. rem. cod. de rei. vend. & sequen. Authen. de sanct. eccles. & l. 2. ff. de fund. dot. & Angel. Rodericus. Angelus. Sylu. & reg. Quinquel. lic. & reg. prudẽs. & Nauar.

a l. quæ. ff. de rei vend. Cabed. b Arg. l. 1. §. 1. ff. de rei vend. & l. 2. ff. de fund. dot. c l. 1. ff. de rei vend. & Angel. Rodericus. Angelus. Sylu. & reg. Quinquel. lic. & reg. prudẽs. & Nauar. d Angel. Rodericus. Angelus. Sylu. & reg. Quinquel. lic. & reg. prudẽs. & Nauar.

e l. 1. §. 1. ff. de rei vend. & l. 2. ff. de fund. dot. f l. 1. §. 1. ff. de rei vend. & l. 2. ff. de fund. dot. g Angel. Rodericus. Angelus. Sylu. & reg. Quinquel. lic. & reg. prudẽs. & Nauar. h Cabed. i Angel. Rodericus. Angelus. Sylu. & reg. Quinquel. lic. & reg. prudẽs. & Nauar. k Nauar.

Cui restituendum.

28 *Dominus, cui sua res est restituenda, quis dicatur.*

28 *Domino restituendum quando custos est suspectus.*

29 *Domino suo restituenda res regulariter, sed fallit.*

29 *Prælato dissipanti quæ res Ecclesiastica restituenda.*

29 *Furi cui non restituenda res furtiua.*

30 *Metus qualis excusat, quo ad forum conscientiæ.*

30 *Restituendum an regulariter malè datum, & malè acceptum.*

30 *Restitutio pauperibus facienda quando de præcepto.*

31 *Meretrix, nec aliæ mulieres solutæ, coniugatæ, vel sacræ tenentur de præcepto ad restitutionem. & 34.*

31 *Restituere cur magis tenetur, qui accipit, pro eo quod tenetur facere, quàm qui accipit pro eo, quod tenetur non facere.*

32 *Datum ob maleficium, quo titulo retineri possit.*

32 *Intellectus cap. de hoc. de simon.*

32 *Restituendum, quod malè accipitur, sed non quod malè datur. & 34*

33 *Restituendum omne, quod accipitur pro eo, quod gratis tenetur dari, vel fieri.*

33 *Exempla non restringunt legem.*

34 *Restituant testis, aut iudex acceptum pro testimonio, aut sententia.*

34 *Gratis, qui debet facere, turpiter pro illo accipit.*

34 *Intellectus l. 4. §. sed & quod meretrici. ff. de condi. ob turp. cau.*

35 *Meretricis opera an aliquid valeat in genere entis, sed non moris.*

36 *Opera meretricis, & aliorum delinquentium in foro Dei æquales. & 39.*

37 *Et permissa in foro exteriori tantũ quoad hoc æquantur.*

38 *Meretrices peccant accipiendo, sed non tenẽtur restituere.*

40 *Vendibile per se, vt sit inuendibile ratione admissi.*

41 *Meretricis & impudicæ confessarij, quid eis consulent circa eis promissa.*

HOc in loco, Christiane Lector, in editione vulgari consideraui quinque casus occurrentes in hoc articulo, quo quæritur, Cui est restituendum? in quibus non sine cura & studio vigili discessimus à communi sententia, quo ad quædam, quæ etiam nunc perplacent, licet nonnulla, quæ secutus communem tenui, merito displiceant. Alia igitur methodo, & clariore, ac vtiliore omnia resoluturus simul ac digesturus ea, quæ Didacus à Leyua, & Couarruuias, meus olim in academia Salmanticensi feruentissimus auditor, ac pro dilectissimo filio habitus, & postea eruditissimus doctor, & Gymnasta, ac celeberrimus scriptor, ac demũ insignis Episcopus Segobiensis, dignitate perillustris & Reuerendissimus, scripsit [d] quod à nobis ieiunius eidem prælectum, erudite, curiosè, ac copiosè ditauit.

28 Protestatus igitur nullum vnquam scriptorem, nec ipsum, qui omnes alios in hac re superauit, nec hactenus penitus in ea mihi satisfeciße, & sperans nunc omnibus & mihi satisfacere, precibus gloriosissimæ Mariæ Magdalenæ, cui dies hic sacer est, fretus, dico primo, distinguendum esse, an agatur de restitutione rei alienæ malè acceptæ, vel malè retentæ, eo tantum quod est alienа: aut de restitutione damni dati, intelligendo per damnum tam iniustam acceptionem, quam iniusti detrimenti illationem: ac in priori quidem membro definiendum, quod res aliena regulariter domino est restituenda, siue sit absolutus dominus, siue dispensator dumtaxat: quales sunt prælati Ecclesiarũ, [a] vt olim copiosè probauimus, [b] & nuper.[c] Per dominum autem intelligimus etiam illum, cuius custodiæ est commissa res accepta, aut damnificata: quamuis ea sit dominij alterius: & consequenter, quo ad hoc censetur dominus pignoris creditor, & depositi depositarius, in cuius potestate, aut custodia est illud, & vestis fingendę sartor, & vestimenti lauandi fullo, seu lotor, & rei commodatæ commodatarius: tamen eis restituendum est, quod ab eis acceptum fuerit, & non iis, quorum sunt.[d] Verum est tamen, quod in foro conscientiæ veris dominis restitui possunt,[e] adhibita necessaria cautione, ne prædicti custodes damno denuo restituendi afficiantur, aut alia molestia, néve incurrant in iacturam existimationis fidelitatis, diligentiæ, aut probitatis: & modo illud sine scandalo, & sine alterius iniuria fiat: maxime autem hoc fieri potest, quando aliquis prædictorũ habetur suspectus, quod non restituet domino, aut non sine magna difficultate, aut damno: quia est fur, aut versutus, aut opulentus, aut prodigus, aut alia simili praua qualitate affectus, iuxta omnium sententiam. Immo in istis casibus domino restituendum esse videtur, nisi timeatur aliquod damnum personæ, honoris, aut alia molestia, vt rectè sentit Sotus.[f]

29 Dixi, *Regulariter*: quia nonnunquam alteri est facienda. Primo, cum dominus est furiosus, prodigus, aut habet tutorem, aut curatorem.[g]

Secundo, quando prælatus est dissipator, qui dissperdit bona Ecclesiæ secundum Caietan. [h] & alios recentiores, iuxta quos non est ei restituendum: sed in vtilitatem Ecclesiæ conuertendum. Nobis tamen videtur, quod si prælatus non est suspensus, nec ei coadiutor datus, & quod restituendum est, sunt fructus & prouentus, quorum ille est legitimus dispensator, illi esse restituendum: [i] quia nullibi contrarium statuitur: & etiam quando id quod est restituendum, ad ipsa bona Ecclesiæ pertinet, quæ ipse non potest, nec debet sine causa alienare: quia non est rextus, qui ad aliud obliget, quamuis in hoc casu melius esset ex eorum sententia facere, adhibita tamen cautela: ne alia inconuenientia consequerentur.

Tertio, quando ignoratur dominus rei restituendæ, adhibita debita diligentia, de qua infra.[k]

Quarto, quando est longinquus, aut in tali loco, vt ad eum mitti non possit, aut non sine magno periculo aut scandalo, tunc restituendum est Iesu Christo Domino nostro, hæredi omnium incertorũ vniuersali, [l] vt diximus [m] dispertiendo illud pauperibus eius, aut aliis piis operibus: quia hoc consentaneum legi naturali videtur, & significat cap. cum tu: [n] cuius autem impensis mittendum sit, quando poterit, ex dictis [o] colligitur.

Quinto, acceptum à fure, quamuis ipsius non sit, restitui potest & debet eidem, quo ipse possit, vt debet restituere illa domino, cui furatus fuit, nisi cessantibus aliis incommodis, præstaret domino, aut cui fur tenetur restituere, iuxta S. Ant. [p] vt proxime diximus.

a Cap. fin. 16. q. 1. & c. patrocinia. de donat. b In c. 1. & 2. cum secundum de præb. c In tract. de restit. eccl. super d. cap. 16. q. 1. & in Commẽt. c. non licet Pape. 12. q. 2. d Arg. l. cuius. & l. fin. & l. 1. iunct. ful. lo impẽs. §. sed essi res pigno. ff. de fund. e Arg. d. l. bona fid. & non in eam litem. de rest. spol.

f Lib. 4. q. 7. art. 1. de iust. & iu. g Lupus. l. 1. de fo fur. §. fu. riosos. & pupillos. Instit. de inutil. stipul. Lobell. de autor. tut. q. 1. In fum. verb. restitutio. c. 4.

i Arg. nor. in c. veritatis. de do. & cõ. & in c. ve. nerabili. de offi. deleg. & c. fi. de accusa. & cap. per venit. de fideiuss.

k Eo. cap. nuper.

l Cap. 1. ad Hebr. cap. quo iure. 2. dist. m In cap. nouit. de iudic. nu. 3. & 8. n De restitu. c. qui habet. 14. quæst. 5. o Infra, num. 41. p 2. p. or. 2. c. 1. §. 4. pro quæstione bona fides. ff. depos. & Sylu. ver. rest. 2. q. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Per quod respondetur affirmatiuè ad quæsitum, An satisfiat reddendo acceptum à fure ei, cui ipse mandauit? quia paria sunt reddere alicui, vel de eius mandato alteri.[a]

30 Hactenus de priori membro, id est, quo ad obligationem restituẽdi rem alienam. Quo ad posterius vero membrum, id est, obligationẽ restituendi damnum datum dico quatuor. Primum, quod damnum datum alicui contra suam voluntatem, vt datum per furtum, rapinam, vim, aut metum, saltem reuerentialem ad id sufficientem, per astutiam, dolum, vel accipiendo, ne faceret aliquod damnum iniustum, restitui debet damnificato per tales malos actus, secundum Innoc. Panor. & communem.[b] Per metum autem intelligo, quo ad forum conscientiæ, non solum illum, quem Iurisconsulti appellant iustum, & cadentem in virum constantem,[c] sed etiam minorem: talem tamen, qui sic fuit causa dandi vel accipiendi, quod nisi interuenisset, non fuisset datum, vel acceptum: quoniam tam canones, quam leges requirentes prædictum iustum metum respiciunt forum exterius, in quo si daretur rescisio actuum ob leuem metum, omnium ferè peteretur rescisio: & ita Respubl. litibus redundaret, contra intentionem iuris.[d] Quæ desumuntur ex mente Hostien. & Ioan. Andr.[e] & ex verbis Adrian.[f] & ex Soto.[g]

Addidi tamen vltra alios: *Talem tamen, &c.* quia eatenus tantũ erit inualidus actus per metum leuem factus in foro conscientiæ, quatenus ille fuit causa, saltem sine qua actus factus non fuisset.[h]

Secundo dico, quod acceptum iniustè de voluntate dantis, ita quod turpitudo versetur ex vtraque parte, non est restituendum, saltem regulariter vlli de præcepto: quod etiam in editione vulgari affirmauimus contra communem, quæ vsque ad illam nobis semper placuit: sed tunc re altius perpensa, secuti fuimus S. Anton.[i] Monald.[k] Angel.[l] & Syluest.[m] Pro quo facit primo, quod nulla est lex diuina, nec humana secularis, neque canonica, qua hoc iubeatur: & ita non est dicendum.[n]

Secundo, quod leges [o] & canones huius materiæ statuunt quidem id, quod propter delictum datur, repeti non posse, neque quod ob delictum promittitur, peti: sed non præcipiunt acceptum ob delictum esse alicui reddendum.

Tertio, quod est regula Veruercelli, recepta à S. Anton. [p] Angel. [q] & Syluest.[r] & ab aliis quamplurimis, quod restitutio, quæ non est facienda alicui certæ personæ, sed pauperibus, nõ debetur ex præcepto, sed solum ex consilio: quod rectè limitat Syluest.[s] vt procedat in eo, quod nunquam alicui personæ, nec alicui collegio debitum fuit, cuius defectu pauperibus erogari præcipitur, nec his relictum, nec donatũ fuit, nec per legem præcipientem, nec sentẽtiam specialem adiudicatum. Cum igitur iuxta communem in hoc casu restitutio pauperibus, & nõ parti facienda sit, consequens est, quod non est de præcepto.

Quarto, quod quando malum, ob quod datum fuit, non consequitur, vt si datum est iudici, quo iniquè iudicaret, & rectè iudicauit, & Episcopo quo ordinaret, aut beneficium conferret, & nec ordinauit, nec beneficium contulit, datori & non pauperibus restituendum est, vt doctissimus Medina [t] efficaciter probat.

31 Quinto, quod vt mox dicemus, meretrix non tenetur de præcepto restituere id, quod pro mercede prostibuli accipit, & neque aliæ mulieres solutæ, coniugatæ, vel sacræ: & tamẽ, saltem quo ad forum conscientiæ, in omnibus eis turpitudo versatur ex vtraque parte, vt statim efficaciter probabimus: ergo, &c.

Non obstat primo argum. Adriani, quo sic in effectu argumentatur, qui accipit aliquid, vt faciat bonum, quod præcipitur facere, tenetur ad restitutionem, vt iudex qui accipit aliquid, vt rectè iudicet, & fur ne furetur amplius, & depositarius, vt reddat depositum.[a] Ergo à fortiori qui accipit aliquid, vt faciat malum, quod tenetur nõ facere.[b] Non, inquam, hoc argumentum obstat: quia solui potest negando, maiorem esse necessitatem restituendi acceptum ob malum patrandum, quam acceptum ob bonum debitum faciendũ: quia non est etiam tanta. Tum quia, qui dat alteri, vt bene suo officio fungatur, non peccat, & dat quasi coactus: quia videt, aut timet, quod nisi dederit, accipiens non est bene officio suo functurus. At qui ob maleficiũ patrandum dat, peccat, & sine simili timore dat, & ideo non est ei restituendum. Tum quia, qui accipit, vt quod debet facere faciat, accipit aliam mercedem vltra illam, quam habet ad officio suo fungendum: & ideo non debet illud retinere tanquam indebitè datum, in quo restitutio fit danti.[c] Tum quia, qui accipit, vt quod debet facere faciat, non remanet in conscientia obligatus ad aliud: qui autem accipit ob maleficium, eo secuto, communiter tenetur ad resarciendum damnum per illud datum. Tum quia communis fatetur, eum, qui ob maleficium accipit, non teneri ad restituendum danti, sed pauperibus, & aliis piis operibus: & ita debet fateri, quod hæc obligatio restituendi degeneret à propria restituendi ratione, qua res in primo statu reponitur: & consequenter debet fateri, non reperiri in hoc casu tantam rationem restituendi, quantam in altero, in quo restitutio fit ipsi danti per prædictas leges. Tum quia idem Adrianus,[d] post Angel.[e] fatetur, quod ex mente S. Augustin.[f] is, qui ob maleficium accipit, satisfacit restituendo pauperibus, aut ei, qui dedit, aut cui maluerit, saltem antequã qui malè dedit, facultate recipiendi in sui peccati pœnam, priuetur: qui tamen asserit id, quod accipit, vt fiat quod debetur, soli danti esse restituendum: & per consequens debet fateri strictiorem esse obligationem restituendi acceptum ob bonum, quod debet facere, quàm obligationem restituendi acceptum ob maleficium patrandum. Per quæ omnia & singula argumentum Adriani clarè dissoluitur.

32 Non obstat secundo illud, quod plurimum vrgere videtur: nempe quod titulus, quo aliquid ob maleficium datur, est ipso iure nullus,[g] ergo qui accipit ob maleficium, sine vllo iure tenet, & consequenter iniustè, & tenetur restituere, vt fur vel raptor: quia tenet alienum inuito domino.[h] Non, inquam, hoc obstat: tum quia licet pactum, vel conuentio, qua quid ob maleficium datur, non valeat in illa forma, quam partes solæ prætendunt facere: valet tamen vt donatio quædam virtualis, vel vt quidam actus habendi pro derelicto, quod lex in pœnam malè dantis interpretatur taliter malè dantem habere id pro derelicto, vel pro donato ad hoc, vt ei non debeat necessario reddi, vt alta mente dixit Anton. relatus ibi à Panor.[i] Ex quibus colligitur non esse paria, quod huiusmodi accipiens, nullo penitus titulo præcedente accipiat, & quod

& quod accipiat prædicto qualiquali & turpi titulo præcedente: nam in priori daretur cõdictio sine causa, vel indebiti, vel rei vendicatio.[a] In secundo autem nulla condictio habet locum.[b]

Non obstat tertio, quod acceptum per simoniam non potest iustè retineri,[c] cum tamẽ ex vtraque parte versetur turpitudo,[d] respõderi enim potest primo, secundum aliquos, quod illud cap. non agit de vera restitutione rei acceptæ: quia non iubet restitui danti, sed Ecclesiæ iniuriam passæ.[e] Nec videtur necessario restituendum esse Ecclesiæ: nam S. Thom. quem ibi alij non citant,[f] determinat, satis esse, quod restituatur pauperibus. Sed contra solutionem hanc faciunt verba illius cap. quibus adstruitur, non posse illud sine graui salutis periculo retineri: & ita concludit necessario esse restituendum propriè, vel improprie aliquibus. Alij respondent, quod dispositio illius cap. continet pœnam, quæ non debetur in foro conscientiæ ante iudicis condemnationem.[g] Sed & hæc responsio eodẽ modo refellitur, quo prior: quare respondendum est, cap. illud continere quiddam speciale in illo crimine propter ea, quæ ibi notantur, & melius colligi possunt ex vtroque Thom.[h] & Medina,[i] & Soto:[k] scilicet, quod ibi acceptum fuit pro spiritualibus, quæ nullam æstimationem habent, vt ait Medina: aut quia necessario gratis dari debent, vt ait Sotus: nam etiam continet speciale in eo, quod mandat restitui Ecclesiæ iniuriam passæ: quamuis dicant aliter S. Thom. & Sotus,[l] quod an fecerint per inaduertentiam, dicam infra.[m]

33 Tertio principaliter dico, quod damnum iniustè datum per acceptionem iniustam ab eo, qui iustè dedit, ita vt turpitudo sit ex parte accipientis tãtum, restituendũ est danti, siue damnificato,[n] quod Adri.[o] copiosè probat. De hoc numero sunt iudex, lictor, Notarius, Milites, & eorum Duces, & alij, qui ratione sui muneris publici plus suis stipendiis decretis accipiunt, & omnes alij, qui ad faciendum id, quod debent, aliquid accipiunt: puta, qui accipit, quo non futetur, iniuriam non inferat, quo rectè iudicet, aut recta testificetur, aut suum domino suo reddat, aut quo faciat, vel facere prætermittant alia similia, ad quæ tenetur.[p] Hoc tamen moderatur Sotus,[q] vt solum procedat in his, qui accipiunt ad faciendum illa, ad quæ iustitiæ legibus obligantur, non autem in accipientibus ea, ad quæ legibus aliarum virtutum tenentur: qualis est, qui aliquid accipit, quo non fornicetur, quo missam audiat, quando tenetur.

Sed contra moderationẽ hanc facit. Primo, quod videtur esse noua, & quod nullo textu iuris, neque vlla efficaci ratione necessario probatur. Deinde, quod l. 2.[r] haberi, repeti posse id, quod datur alicui, ne sacrilegium faciat: & constat legem, quæ vetat sacrilegium, esse legem pertinentem ad religionem, vt S. Thom. receptus docet [s] secũdum quem eundem, religio est diuersa virtus à virtute iustitiæ. Tertio, quod glos.[u] ait, repeti posse id, quod datur alicui, ne fiat meretrix, & constat meretricium esse contra legem castitatis & temperantiæ, & non contra leges iustitiæ. Quarto, quod eadem lege [x] cauetur repeti posse id, quod datur furi, vt indicet socium furem, ad quod potius videtur teneri lege charitatis, quam iustitiæ. Quinto, quod datur ab eo, qui est ineptus militiæ deligenti milites, vt eum excusaret à tyrocinio, repeti potest,[y] & tamen delecturus milites tenetur ad bene deligendũ legibus militaribus, quæ potius pertinent ad fortitudinem, quam ad iustitiam specialem, saltem commutatiuam. Sexto, quod eadem ratio turpitudinis videtur militare in eo, qui capit aliquid, vt faciat quod tenetur facere legibus aliarum virtutum, sicut in eo, qui accipit, vt faciat quod tenetur facere lege iustitiæ. Turpitudo enim consistit in eo, quod accipit mercedem pro eo, quod sine mercede tenetur facere, quæ ratio peræquè militat in omnibus, qui debito legali tenentur. Septimo, quod quia ratione repeti potest datum alicui, ne sacrilegium faciat, eadem videtur repeti posse datum alicui, ne parentes despiciat, ne impediat, siue rebellet magistratibus, & superioribus, & ne sit mendax, & ne vindicet se indebitè, aut ne alia id genus delicta perpetret, cum omnia hæc sint debita proximo legibus virtutum potentialium iustitiæ, sicut sacrilegium per leges religionis. Quare moderationem Soti arbitror solum tenendã in his, quæ accipiunt, vt faciant id, ad quod tenentur solo debito honestatis moralis, & non debito legali: quale est, debitum virtutis liberalitatis, & virtutis gratiæ, vt plurimum. Arbitror autem esse verum, quod prædictus Sotus ait:[a] videlicet, eum qui accipit aliquid, ne malè faciat, siue vt faciat, quod tenetur facere, nõ teneri ad restituendum in foro conscientiæ, donec qui dedit repetat illud: quia potest tenere illud ex quodam dantis consensu, donec repetierit saltem extra iudicium. Pro quo facit, quod lex non prohibet translationem dominij rei datę, ne maleficium fiat, sed tantum concedit condictionẽ, quæ est actio personalis: quales sunt omnes condictiones.[b] Per quam rationem facilè respõderi potest, etiam eis, quibus contrarium tenet Fortunius,[c] quem sequitur prædictus Didacus.[d]

34 Ex quibus infertur, quod testis restituere tenetur acceptum ob testimonium, quod ferre renebatur, sicut & iudex, qui capit, vt ferat sententiam, vt diximus.[e] Secundo infertur, quod hæc consequentia regulariter valet, is tenetur aliquid gratis facere. Ergo turpiter accipit aliquid quo faciat illud.[f] Eadem ratione valebit illa argumentatio. Is potest accipere pecuniam, quo hoc agat in mercedem illius actionis. Ergo non tenetur id gratis facere.

Dico quarto principaliter, quod acceptum à meretrice ob turpem causam fornicationis, non est necessario restituendum, etiam in foro conscientiæ. In qua conclusione ferè omnes tam Theologi, quã Canonistæ & Legistæ conueniunt,[g] & S. Tho.[h] Palud.[i] sed ratio nulla redditarũ à prædictis satisfacit. Non quidem prima Iurisconf.[k] quam etiã ad litteram sequitur S. Tho.[l] videlicet, quòd meretrix licet turpiter faciat eo, quod sit meretrix: nõ tamen turpiter accipit, cum sit meretrix. Non, inquã, satisfacit illa ratio. Tum quia videtur sibi repugnare, cũ præsupponat turpe esse meretricari, & non esse turpe mercedẽ pro meretricio capere: cũ l. 2.[m] probet ideo turpiter accipere quẽ aliquid, vt hominẽ occidat: quia turpe est hominẽ occidere & turpe esse accipere, vt sacrilegium faciat: quia turpe est sacrilegiũ facere. Et l. 3. habet turpiter accipere iudicem, vt iniquè iudicet, quia turpe est inique iudicare. Et l. 4. turpe accipere, vt stuprum faciat: quia turpe est stuprũ facere. Cum igitur dicat esse turpe meretricari, cogetur etiam dicere esse turpe propter meretricium accipere. Nec credo Iurisconsultum posse defendi, nisi per æquiuocationem,

Universidad de Deusto
Biblioteca

nem, dicendo quod cum sentit turpe esse meretricari, intelligit de turpitudine vera iuris naturalis, quod ipse nouit, licet diuinum, contra quòd etiã est, ignorauerit, secundum cõmunem doctrinam,[a] & S. Tho.[b] & Ioan. Maior.[c] Cum autem ait non turpiter accipere, sentit de turpitudine iuris humani, quod permittit meretricari. Quod si quis ita defenderit Iurisconsultum vt defendendus est, cogetur dicere, quod iure naturali & diuino, sicut turpe est meretricari, ita etiã erit turpe pro meretricio aliquid accipere. Et cum in foro conscientiæ ius naturale & diuinum sint necessario seruanda,[d] cogetur consequẽter fateri, quod in illo foro vtrumque est turpe, & meretricari, & ob meretricium aliquid capere: & ita ratio illa non satisfacit quo ad forum conscientiæ, licet satisfaciat quo ad forum exterius, in quo impunè licet meretricari.

Secundo ideo non satisfacit præfata ratio, quia concludit necessario vnum falsum: scilicet, esse veram opinionem Cyni, & Angel.[e] Anton. Panorm. & communis:[f] videlicet, quod acceptum ob fornicationem à mulieribus solutis clam fornicantibus, est necessario restituendum: & magis id, quod accipitur à coniugatis, & monachis ob eandẽ causam, non minus, quod accipiunt mares, præsertim clerici & religiosi à fœminis, eo quod libidini earum inseruiunt: quia ratio prędicta, quæ nititur permissione legis humanæ, cessat in illis omnibus, præsertim coniugatis, monachis vtriusque sexus, & clericis: quoniam etiam in exteriori foro hi omnes puniuntur per leges.[g] Cuius tamen contrarium est verum, vt tenet Henricus Boic.[h] Cui consonat vsus confessariorum, vt in editione vulgari tenuimus hic:[i] quibus in locis nunquam fuerunt mihi copiæ sufficientes ad respondendum huic argumento: & ita nec proposui illud, nec respondi, & miror quod cum illud grauiter proposuissent Cyn. Anton. Panorm. & qui sequuntur eos: nemo tamen nostrum, qui contrarium tenemus, ei iustè satisfieri potest, nisi alia ratio addatur rationi prædictæ Iurisconsulti.

35 Non etiam satisfacit ratio Adriani: videlicet, quod meretrix nil accipit alienum inuito domino. Tum quia illi tam est locus in omnibus aliis delictis, in quibus alicui datur sponte aliquid, vt delinquat, quam in meretricio. Cuius tamen contrarium tenet ipsemet Adrianus & communis, quæ contrarium nostri prædicti tertij dicti tenet. Tum quia Iurisconsul. significat hoc esse speciale in meretricio, per illa verba, *Noua ratione*. Ratio item Caiet.[k] videlicet, quod vsus meretricis est materia vendibilis, & nõ rei sacræ: quam Sotus & recentiores magni facere videntur, licet aliqua ex parte satisfaciat, quo ad ponendum differentiam inter acceptum ratione criminis simoniæ, & acceptum ratione meretricij, quo ad quã astruendam, eam ille reddit: non tamẽ satisfacit, quo ad alia: nam æquè, immo magis vendibilis est opera eius, qui se locat ad militandum in bello iniusto, ad duellum committendum, & ad fuste cædendum, vel occidendum alium, quam opera meretricis ad explendum libidinem, volẽtis cum ea rem habere: siquidem palam, & passim conducuntur, vel emuntur operæ lictorũ quos vulgus Hispanũ borreros, vel verdugos, & Italum, boia, siue manigoldi appellant: & lex[l] dicit de locantibus operas ad pugnãdum cum bestiis, & idem facit lex.[m] At ipsemet Caiera. & prædicti, qui eum sequuntur, negant idem esse in aliis delictis, in quibus ex vtraque parte versatur turpitudo: ergo illa non satisfacit.

Ratio vero, quam prædictus Segobiensis, secutus aliquot alios sentit: videlicet, quod lex permittit & facit iustam operam meretricis, nõ tamen alias prædictorum operas, non potest defendi: tum quia ipsimet affirmant acceptum à mulieribus, quæ non sunt meretrices, licet sint coniugatæ & monachæ, non esse restituendum: & constat, nulla lege etiam humana, earum in hac re operas iustas fieri: tum quia lex naturalis & diuina, quæ necessario est seruanda in foro conscientiæ, damnat illam: nec vlla lex humana eam potest quo ad illud forum iustificare:[a] tum quia sequeretur, quod acceptum ob operam pugnandi aduersus feras, cum probabili vitæ periculo, non diceretur turpiter acceptum, secundum leges humanas, & alias aliarum gentium, quæ id probant, aut certè permittunt, iuxta prædicta,[b] quod tamen videtur esse contra mentem eorundem: quod idem esset dicendum de opera conductorum ad duella, vbi permittuntur, & ad furta, vbi ea puniuntur: quod tamen est contra l. 2. & 3.[c]

36 Quare omnibus omnium dictis ruminatis, asserenda arbitror tria. Primum, quod nulla est differentia quo ad forum conscientiæ, in quo lex naturalis & diuina necessario seruanda est, inter acceptum ob operam meretriciam ab vna parte, & ob operas ad alia maleficia, in quibus vtrinque turpitudo versatur, ab altera: quia in omnibus datur, & accipitur, contemplatione maleficij damnati & punibilis in illo foro, & in omnibus æquè voluntariè datur, & in omnibus æquè admittitur turpitudo ab vtraque parte, quo ad illud forum.

Secundum, quod ratio solida & vera, quare acceptum ob operam meretriciam, non est restituendum, est, quod acceptum voluntariè ab alio ita vt ab vtraque parte admittatur turpitudo, nulli est de præcepto restituendum, iuxta conclusa supra[d] contra Palud. Adrian. & alios multos pro D. Anton. Monal. Ang. & Syluest. ibi citatis.

Tertium, quod verus intellectus §. supra citati,[e] colligitur ex supradictis in confutatione primæ rationis, videlicet, turpe esse meretricari iure naturæ, non tamen iure humano: ideo licet meretrix turpe faciat, attento iure naturali, quod est meretrix: non tamen turpiter accipit mercedem, attento iure humano, quod permittit, eam esse meretricem: & ita ille §. solum habet locum quo ad forum & territorium, in quibus opera meretricis est permissa, & non quo ad forum & territorium, in quo illa est damnata, & punitur: quale est forum conscientiæ: & consequenter meretrix quo ad forum conscientiæ, in quo eius status damnatur, non minus peccat accipiendo mercedem, pro illa opera fœda, quam præstat, quam qui accipiunt mercedem pro operis locatis ad occidendum, ad (vt ita dicam) duellandum & iniustè bellandum, ac alia huiusmodi: nec consequenter in illo foro tenetur minus ad restituendum, quam illi. Sed quia illi per conclusa in præfato dicto secundo non tenentur de præcepto, sed de consilio tantum ad restituendum: ita nec ipsa tenebitur de præcepto, sed de consilio tantum restituere quæ est conclusio communis, & antiqua speciali & noua ratione efficaciter, fundata.

37 Ex quibus tribus dictis, & eorum fundamentis infertur

a Glos. in clemen. ad nostrum, de hæret. b 2.2. qu. 154. art. 4. c In 3. lib. sent. dist. 27. q. 29.

d Ca. sunt quidam. 23. q. 1.

e In l. 2. C. de condi. ob turp. cau. f In cap. quia plerique. de immunit. eccles.

g Tit. ad l. Iul. de adult. ff. & C. & 2. de adul. & lynces. C. de raptu vir. & 17. quæ. 2. per totam. h In cap. pœnitentia. de adult. i Et in d. c. peccatũ. & in cap. 1. & 2. de adult.

k In 1. 2. q. 32. ar. 7.

l L. 3. §. remouet. ff. de postul. m L. in area nam. C. de inoff. test.

infertur primo, quod prædictus §.[a] habet locum non solum in meretrice, sed etiam in omnibus aliis, qui operas suas locant, aut accommodant eis rebus, quæ permittuntur in foro exteriori, licet damnentur in interiori; qualia sunt multa quæ permittuntur,[b] in spectaculis carnispriuij, & aliorum festorum, & in hastiludiis, torneamentis, choreis, &c. Quales item erant pugnæ, quas Romani permittebant cum feris, ad quas qui locabant operas, licet fierent infames, vt sunt meretrices: tamen permittebantur, & non puniebantur plus quam illæ, & accipiebant suarum operarum pretium, non secus quam illæ;[c] quæ est conclusio quotidiana comprehendens innumeros, qui conducunt operas ad multa ludicra, quæ sunt saltem peccata venialia, & ita damnata in foro interiori: sed quia non sunt damnata in exteriori, quo ad mercedem accipiendam, & retinendam, æquantur meretricum operis.

78 Secundo infertur, opinionem doctissimi Ioan. à Medina[d] quam prædicti Didacus, & Sotus penitus carpunt, esse veram, qua parte ait peccare meretrices accipiendo mercedem tamquam debitum operæ suæ fornicariæ: tum quia accipere mercedem pro opera occidendi aliquem iniuste, vel furandi, vel infamandi, vel aliquod aliud delictum faciendi, est peccatum, secundum omnes, & non alia ratione, quam quia occidere, & alia prædicta facere, est peccatum. Ergo & accipere mercedem pro fornicandi opera est peccatum, cum illa opera sit talis in foro conscientiæ: tum quia in confesso est, quod assassinus, & quiuis alius locans operas suas ad committendum peccata, & accipiens mercedem ob eas peccat: tum quia licet non concludat quod opera meretricis sit inuẽdibilis, eo quod est peccatum, & peccata nullius pretij sint, immo nihil, iuxta illud Ioann. 1.[e] *Sine ipso factum est nihil.* idest, peccatum, eo quod, vt respondet Sotus, licet opera illa fœda meretricis, quatenus est peccatum, nullius sit pretij; quatenus tamen est res quædam humano vsui accommodata, pretio æstimari potest. Licet, inquam, argumentum Medinæ non concludat, operam illam de se, & in genere entis esse inuendibilem, concludit tamen esse inuendibilem in genere moris, & actus intrinsece mali, pro quo nihil iuste posse promitti, dari, vel accipi, sancitum est ab omnibus iuris vtriusque auctoribus.[f]

39 Nec vsquam inuenies textum, qui significet licere accipere pretium pro opera peccandi, vel peccato cooperandi, excepta vna meretrice, quo ad forum exterius: quia quo ad illud non peccat, nec punitur, & eius opera pro impunita reputatur. tum quia non est bona consequentia, qua Sotus vtitur; scilicet opera meretricis, quatenus est opera & quidam actus vsui humano accommodus, est alicuius pretij & æstimabilis: ergo pro ea aliquid accipi potest: quoniam omnis opera exterior, qua peccator operatur peccatum, vt plurimum est talis, & tamen nullus vnquam Catholicorum, quod sciam, dixit licite posse pro ea, saltem, quando est intrinsece mala, qualis est opera meretricia, capi aliquam mercedem.

40 Non obstat, quod actus peccati consideratus in genere entis est quoddam ens, & consequenter quoddam bonum, & à Deo, vt diximus §[g] licet idem consideratus in genere moris sit nihil, & nullius pretij. quia omnia iura diuina, & humana respiciunt in eo magis id quod est in genere moris, quam quod est de genere entis, quæ sunt inseparabilia: & ita vetant absolute, ne pro tali actu accipiatur, detur, vel promittatur aliquid, excepta, vt dixi, vna fornicatione, & aliis similibus actibus, qui licet sint peccata in foro interiori, permittuntur tamen in exteriori, vt prædictum est: sic in simili Caietanus ait,[a] quòd licet actus conficiendi sacramenta, & ministrandi illa sit res temporalis: non tamen potest vendi; quia magis attenditur spirituale, quod sine illo non potest esse, quam substantia illius. Per quod ipsum dictum Caietani ab omnibus receptum probatur, quod licet aliquid sit in se vendibile: non tamen potest licite vendi, cum miscetur inuendibili. Sic ergo actus delinquendi, licet sit in se vendibilis, coniunctus tamen peccato, quod est inuendibile indiuisibiliter, non potest licite vendi.

Tertio infertur, opinionem prædicti Medinæ non esse veram; qua parte ait, acceptum à meretrice in operæ suæ fœdæ mercedem, esse in foro conscientiæ restituendum: quia per conclusa efficaciter supra in dicto secundo, non est restituendum de præcepto id quod turpiter acceptum est à turpiter dante: at per prædicta, quo ad forum conscientiæ non solum datur meretrici turpiter; sed etiam turpiter accipitur ab ea: quia datur & accipitur pro opera & actu, qui est peccatum, & non qualequale; sed mortale, secundum fidem catholicam.[b] Ergo non est necessario restituendum: sed retineri potest tamquam donatum, vel derelictum ab eo, qui dat, vt dixit Anton.[c] supra in dicto secundo relatus, & declaratus.

Quarto infertur, necessario idem dicendum esse quo ad forum conscientiæ, de aliis feminis, & maribus, cuiuscunque ordinis, qui ob fornicariam operam aliquid accipiunt, quod dictum est de meretricibus, & è contrario. quia sicut illarum fornicatio est vetita, & peccatum mortiferum, vt plurimum in vtroque foro, sic harum fornicatio est vetita, & peccatum mortale in altero scilicet conscientiæ, secundum fidem catholicam,[d] & eo magis, quod meretrix non solum peccat infringendo non solum præceptum sextum & nonum: sed etiam vt plurimum infringendo octauum, quatenus vetat iactantiam, & actum gloriandi, & laudandi se de vita, de statu, vestitu, & artibus ad alliciendum alios in malum turpibus, quod graue crimen esse pronunciatur.[e]

Quinto infertur, partim verum, & partim falsum esse, quod communiter aiunt glossæ à multis receptæ[f] quatenus tenent, promissionem de dando meretrici ob operam meretriciam non valere, nec ex ea posse agi. Per prædicta enim constat id esse verum quo ad forum conscientiæ: falsum autem quo ad forum exterius: & è contrario partim esse verum, & partim falsum, quod ait Barthol.[g] à multis receptus, scilicet promissionem prædicta valere: quia verum est, quo ad forum exterius: falsum autem quo ad forum interius.

Neque obstant illa tria, quæ quidam hic opponit. Primum tenuisse me in Manuali Hispano, feminas coniugatas, & Deo sacratas peccare accipiendo turpe lucrum pro causa turpis concubitus. Secundum, quod nunc omissa priore opinione teneo, posse quidem illas petere, & sibi retinere: sed non tamquam debitum legale, sed tamquam debitum ex animo grato. Tertium, contrarium tenuisse Sotum, Caietanum, & Couarruuiam, quia respondetur primo, su-

a Sed & quod mer. cent.

a In 2. 2. q. 100. art. 2. ad secũdũ dubium.

b Vt prædictũ est.

c In cap. quia plerique. de immunit. eccles.

d Iuxta fidẽ catholicam cle. mẽ. ad nostrum. de hæret.

e In cap. quã graue. de excess. prælat.

f In l. 4. ff. de cõd. ob turp. cau. & in l. 2. C. eod. & in l. affectio. nis. ff. de donat.

g In dicta l. 4. ff. de condi. ob tur. cau.

Universidad de Deusto
Biblioteca

peruacaneum fuisse notare primum, & tertium; cum ipsemet asseuerem ore pleno præfatam mutationem fecisse, & discedere ab opinione præfati Soti, Caietani, & Couarruuiæ. Secundo, quod ipse non videtur satis intellexisse mea diligenter scripta, nec ego sua negligenter notata: quoniam confundit petitionem, & restitutionem; promissum, & acceptum; forum interius, & exterius; ius naturale male cognitum ab ethnicis, & idem bene cognitum à catholicis; obscurat debitum legale, & morale; & causam finalem, & impulsiuam. quæ omnia ego distincte & dilucide, & forsasse (absit iactantia) altius, & resolutius, quam alius nunquam distinctius declaraui, vt ex eorũ contextu omnium aliorum temporum collato, facile diligens, & eruditus quisque lector colliget.

Sexto infertur, confessarios prædictarum mulierum, & virorum impudicorum, quibus ob impudicitiam aliquid promissum est, & nondum traditum, debere illis consulere, quod nos consuluimus cuidam, qui præcepto cuiusdam Magnatis, magnis promissis eius illectus, accepta parte eorum, occidit quendam, & ob id vertit solum in aliud Regnum, querebatur, quod ille Magnas non soluit omnia promissa, & petebat illa. Consuluimus enim, vt caueret ne peteret illa tamquam sibi debita iustitia legali; quia non erant talia propter promissionis nullitatem: & quia per talem petitionem approbaret peccatum, quod ante fecerat, & ita noue peccaret mortaliter: sed quod in litteris, quas ei scriberet, & mandatis, quæ ad eum daret, confiteretur primum, agnoscere se nihil sibi propter illam operam illicitam præter ipsum infernum, de iustitia deberi: & ita nil se petere ob eam, tamquam debitum legale: sed supplicare illi, vt misereretur eius necessitatis & indigentiæ, & dignaretur mittere illi promissa, in eleemosynam: non quidem propter eius factum, quod erat abominandum: sed propter affectum illum magnum obsequendi ei, qui fuit potens, vt præceptis Dei præferret eius præcepta. Ita, quod nullatenus placeret ei suum factum illicitum, nec approbaret illud dicendo, ob id esse ipsi aliquid debitum: sed solum probaret affectum magnum atque desiderium obsequendi, quo in ipsum fuit, cum eius iussa compleuit, & erat obsequendi ei in licitis & honestis, quando ea scriberet, & mandaret. Ita quod delictum non sit causa principalis petendi promissa: sed causa impulsiua & occasio, sine qua non peteret. Quod ipsum, mutatis mutandis, debet consulere confessarius ei, qui promisit dare aliquid ob delictum, post quod perpetratum vult dare, quod ob id promisit: nempe, quod perpetratio delicti non sit causa finalis: sed solum causa, sine qua non daret, & quod det principaliter, vt necessitati eius subueniat, vel honori suo satisfaciat. Quod vtiliter dixit Caiet. [a] Sic igitur præfatæ impudicæ vtriusque sexus personæ debent coram Deo, & confessario agnoscere, nil sibi deberi in foro conscientiæ ob illa turpia facta damnata in illo foro: & ita nihil velle, nec desiderare, vt quidquam ob ea promissorum eis tamquam debitum soluatur, ne noue peccent ea noue approbando: sed cupere & rogare, vt sibi subueniatur soluendo promissa tamquam moraliter debita magno illi amori, quo fuerunt in promissorem extra operam illam illicitam, & quo sunt quando hæc petunt, ad inseruiendum tantum in licitis & honestis: quod ipsum seruare debent in dando eis promissa, qui promiserunt. Et arbitror, quod, vt prædictus homicida per viam iustam plura obtinuit, quam obtinuisset per iniustam: ita hæ quoque personæ impudicæ plura consequentur per hanc viam Deo placidam, quam per contrarium.

Septimo infertur, omnia supradicta intelligenda esse de his, siue feminis siue maribus, qui sine fraudibus notabilibus à suis amicis aliquid extorquent: sed non de his, quæ cum fraudibus notabilibus id faciunt. Verbi gratia, dicendo se esse virgines, cum non essent, aut non fuisse cognitas, nisi à magnatibus N. N. longe maiora extorserunt: quia eiusmodi, sicut alij fraudatores, [a] restituere tenentur, iuxta ea, quæ dicemus infra, [b] post Gerard. & Adrian. Non sunt etiam intelligenda de his, qui accipiunt quidem sine dolo: sed ab his qui non possunt dare. [c]

Vbi restitutio facienda.

42 Restitutio rei alienæ fiat vbi sita est, si bona fide possidetur.
42 Debitum ex contractu, vel quasi soluatur vbi dictum est, vel petitur.
43 Debitum ex delicto, aut quasi soluatur vbi damnum passi fiat satis.
43 Debitum in India petitum an cambijs minuendum.

42 RESTITVTIO autem faciẽda est vbi solutio fieri debet: & ita vbi est sita res, quando restitutio est facienda eo solo, quod est res aliena: cum qui bona fide, & sine sua culpa possidet, nihil perdere debeat. [d] Si tamen restitutio ex contractu, aut quasi debetur fieri debet in loco expresse, vel tacite solutioni destinato, aut vbi petitur, hac lege, vt extra locum præstitutum solutio nec creditori nec debitori damno sit, [e] & si locus præstitutus non fuit, restituendum est, vbi coram iudice competenti petetur. [f]

43 Sed si restitutio ob delictum, aut quasi delictum debetur, facienda est in loco, in quo ipsa facta nullum damnum is, cui fieri debet, accipiat, siue restituatur vbi acceptum fuit, siue vbi est dominus, siue in alio loco, ad quem dominus transtulisset: ita vt damnificatus nulla impensa vel alio onere grauetur, quam si damnum datum non fuisset; quia restituere est in primo statu reponere, & reddere rem integre in statu eo, in quo dominus seruasset, si ab eo ablata non fuisset, [g] quamuis semper sufficit restituere vbi creditori placet, [h] & per dicta supra. [i] Ex quo colligitur cuius impensis suo domino sit suum mittendum.

Quæstionis magnæ fuit nuper in Vrbe; An is, qui mutuo dedit mille in India, ea lege & conditione, vt certo tempore lapso, posset ea petere à mutuatario vbicunque terrarum inueniretur, an postea inuentus in Vrbe teneatur soluere integra illa mille, an vero possit deducere cambia; quibus constat traductio illorum ab India in Vrbem. Et quidem videtur liberandus soluendo illa integra mille in India, aut etiam in Vrbe deductis cambiis; quoniam lex 1. [k] non solum habet locum in debitis aliarum specierum; sed etiam in pecunia numerata. [l]

Quomodo restituendum.

44 Restitutio facienda est eo modo, quem causa cur debetur postulat.
44 Remissio sine rei soluendæ præsentia sufficit ad restitutionem.

45 Debiti remissio solutio quædam est. & 46.
46 Debitum facilius remittitur, dum res soluenda præsens non est.

44 RESTITVENDVM autem est eo modo, quem natura contractus, delicti, aut vltimæ volũtatis requirit, & sufficit quod obligatus per se, vel per aliũ restituat. [a] Et si delictum occultum est, etiam restitutio occulta debet esse. [b] Sed cauendum est, ne quando per alium occulte fit, internuncius, quod restituendum est, retineat, & restituere debens in sua obligatione permaneat, vt dicetur infra. [c]

45 Et quidquid S. Anton. [d] & Din. [e] & alij alibi dicant, sufficit etiam quo ad forum conscientię, vt is cui restitui debet, liberaliter & volũtarie remittat, & condonet, [f] siue realiter ei offeratur, & coram constituatur, quo accipiat, aut condonet: siue solum verbo offeratur, siue absque vlla reali, vel verbali oblatione, creditor precibus partis, aut alterius alicuius internuntij, confessarij, aut alterius remittat & condonet, modo vere & ex animo remittat, & ea sit talis quæ donari possit, vt recte Caietan. [g] resoluit, & Adria. [h] sentit. Et credendum est, cum ex animo remittere, si ipse id affirmat, cum vt acriter Caiet. [i] aduertit, nemo alius sit suæ voluntatis se aptior testis.

46 Quod verum est, si contrarium nõ arguunt coniecturæ; quales respondimus interuenisse quodam casu, in quo austerus quidam dominus, qui suos subditos precibus suis nõ obremperantes, per se aut alios vexabat, à quibus certam conditionem petiit. [k] Et videtur nobis cautum, quod Caieta. singulariter addidit scilicet, quod pauper diuiti debens non ferat ad eum, aut ostendat id quod est soluendum, sed deprecetur per se vel alium, quo ipsi condonetur, ne rei debitæ præsentia difficilior efficiatur ad condonandum: cum multo facilius, quod habemus, quam quod possidemus, remittamus & condonemus. [l] Neque id obstat condonandi liberalitati, sed ad illiberalitatis tentationem reprimendam valet.

Quis ordo in restitutione seruandus.

47 Debitum omne soluendum si potest: sin minus, prius certum, quam incertum. & 48. Et prius res sua Domino, num. 49. quam illud; & illud, num. 50. & 51. Et prius talium, & talium contractuum, quam vsuraram, num. 53.
52 Restituere contra ordinem prædictum non sufficit. & 53.
53 Debitor creditori posteriori prius petenti cur prius soluit.

47 IN restituendo seruetur ordo, quem ius diuinum, & humanum præscribunt, scilicet quod nullus ordo seruetur, quando suppetit vnde omnibus soluatur, cum omnibus, quod debetur sit soluendum, iuxta illud S. Paul. ad Rom. 13. *Cui honorem, honorem, cui debitum, debitum, & cui tributum, tributum.* [m] & quando non suppetit ad omnia soluenda prius debita certa, quorum creditores sciũtur, soluãtur, quã incerta, quorũ creditores ignorãtur, propter quattuor rationes S. Anton. [n]

48 Vnde sequitur, vt bene adnotarunt Siluest. [o] & Caiet. [p] multos errare, qui cum non possunt omne debitum restituere, componunt se super incertis cum prælatis Ecclesiæ, vt id quod eis remittitur tamquam proprium possideant, certos creditores defraudando. verum est tamen, quod si res incerta ad huc in eadem specie permanet; puta quidam calix consecratus, repertus, aut ablatus, & adhuc integer, & non potest haberi eius dominus nec inueniri, potest dari prius Christo erogando in eius pauperes, & pia opera: quia per id nulli creditori præiudicatur: siquidem debitor non tenetur ex alieno creditori satisfacere: & constat, quod ille nunquam eius fuit, immo semper alienus. [a]

49 In debitis certis seruandus est ordo Baldi communiter recepti [b] scilicet, quod primum suo domino suum restituatur, vt commodatum, depositum, furto subtractum, aut raptum, quod adhuc in sua forma & specie reperitur: quia hoc in eius, qui restituere debet, bonis non numeratur, cum eius dominium nunquam ad illum translatum sit, immo semper penes eum, cuius erat remansit. Et ideo ante omnia alia illi restituendum est. [c] Secundo loco venditori soluendum est pretium eius, quod vendidit emptori, penes quem res empta est: quia quamuis illius dominium in emptorem transierit, [d] illud tamen remansit obligatum solutioni, quandiu in sua forma & specie penes emptorem inuenitur. [e] Pro quibus facit primo l. 2. [f] per argumentum à fortiori. Deinde, quod hoc videtur valde æquum, & rationi consentaneum, saltem ad hunc effectum, quo in hoc cæteris creditoribus præferatur, quando omnium solutioni debitoris bona non sufficiunt.

50 Et idem eadem ratione videtur de omni eo, quod titulo oneroso datum fuit. verum est tamen, quod si res empta pluris valeat, quam pretium pro ea promissum, eo soluto, residuum cedet aliis debitis soluendis. Verum est item, quod venditor non habet hoc priuilegium in pecunia habita ex re vendita; nec emptor in pecunia habita ex noua eiusdem rei venditione, nec in eo, quod permutatione illius habuit; quia nec pretium, nec habitum per permutationem in singularibus actionibus in eius locum succedit. [g]

Tertio loco seruanda sunt statuta regionis, si quæ inueniuntur specialia, super ordine restituendi, vt dicuntur esse in aliquibus regionibus de nummulariis fraudatoribus: & si non sunt, seruetur ius commune, iuxta quod ij, quibus bona fuerunt expresse obligata, aliis præferuntur, & postea in sua dote vxor, & fiscus aliis creditoribus, quibus non sunt bona prius expresse hypothecata, quamuis tacite sint. [h]

51 Quarto loco sequuntur ij, quibus sunt tacite hypothecata suo ordine, postea depositarij, nisi quando deposita fuit pecunia ad negotiandum, & vt soluerentur vsuræ, aut interesse, [i] quia tale depositum vim mutui habet. [k]

Quinto loco subsequuntur, qui habent priuilegium personale, quo præferantur aliis sine obligatione reali. Postremum locum tenent alij creditores, qui non habent hypothecam, nec obligationem bonorum expressam, nec tacitam, nec priuilegium personale, sine consideratione, quis eorum sit prior, aut posterior: ita vt quod prædictis satisfactis supercrit, pro rata parte nominum inter hos diuidetur recipiendo, & amittendo solidum pro libra, vt dici solet: deductis tamen ante omnia impensis necessariis, sed non pomposis, ac superfluis funeris & exequiarum debitoris mortui, & publicationis, & copiæ testamenti, & aliis ad aditionem hæreditatis necessariis, iuxta Paludan. communiter receptum [l] & S. Antonin. [m]

Universidad de Deusto
Biblioteca

52 Aduertendum tamen, quod qui alteri mutuum dedit pro reficienda domo, naui, aut alia re simili præferetur omnibus, qui habent hypothecam bonorum domini illius in solutione ex pretio eius conse quenda. [a]

53 Addo præterea, quod qui debitor soluendo hunc ordinem non seruat, suæ conscientiæ non satisfacit, iuxta Hostien. Monal. & Siluest. [b] si ignorantia iuris, aut facti eum non excusat, [c] nisi quando creditor aliquis in petendis suis creditis in iudicio, aut extra illud fuit aliis diligentior: quia tunc non solum potest, sed etiam debet prius illi, quam aliis soluere. [d] Siluest. [e] modo alij non sint magis priuilegiati. Et idem, quod hic diximus de debitore soluente, est dicendum de creditore petente; nempe quod non peccat accipiendo suum debitum, quod diligentius petit, si alij non sunt magis priuilegiati, alioqui sic, violando iustitiam, quæ habet, vt illis priusquam ipsi satisfiat per prædicta. Vnde infertur peccare generos, & nurus recipientes, aut retinentes de bonis socerorum, quod eis debetur, scientes eorum bona aliis magis priuilegiatis deberi. Aequum etiam nobis videtur, quod Caietanus [f] dicit, quod vsurarius prius debet soluere, quod debet per contractus licitos, quibus non est pauperior factus; quales sunt emptionis, & mutui, quam vsuras inique extortas, etiam si ante illos contractus fuissent extortæ. Per quod soluitur, quod hic noue quærebatur: debet tamen prius eas soluere, quam quod debet per contractus gratuitos, quibus pauperior est factus. Non obstat, quod Medina teneat oppositum, dicens vsuras esse magis iniustas, magisque prohibitas à iure diuino naturali, & humano, quam sit retentio debitorum ex aliis contractibus: quia id non est verum: magis enim indubie debeo tibi quod mihi mutuasti, quam quod per vsuram tibi ademi: cum in mutuo nemo vnquam dubitarit, & in vsuris multi: quamuis male, [g] tum ob alia, quæ breuitatis gratia omitto.

Neque obstant illa tria, quæ quidam hic notat. Primum me dicere, quod quando bona, quæ sunt restituenda, non sufficiunt omnibus creditis persoluendis, & creditores sunt æquales, restitutio est facienda pro rata. Secundum, teneri debitorem ad restituendum, quando posterior creditor debitum suum exigit. Tertium vtriusque dicti contrarium esse probabilius; quia qui prior est tempore, potior est iure.

Cui respondetur primo, me non dicere prædicta verba, quæ ipse dicit, sed hæc. Si prædictis, scilicet priuilegiatis satisfactis, aliquid supererit, pro rata parte nominum inter hos, scilicet nullatenus priuilegiatos, diuidetur: nisi aliqua statuta sint contraria, vt dicit S. Antoninus, & est verisimum, & quotidiana praxi receptum.

Secundo, quod ego expresse assentior dicentibus, quod debitor potest, & debet soluere prius creditori posteriori prius petenti, & exigenti debitum, in iudicio, vel extra illud, quam priori nullatenus priuilegiato, propter diligentiam; quam in petendo adhiber. [h] Et ita falsum est, quod ille ait in secunda nota iue dicere; scilicet debitorem teneri ad restitutionem priori creditori, quando posterior prius suum debitum exigit. quoniam expresse contrarium asscro: quia vt ait lex prædicta diligentia posterioris in petendo suum debitum fecit eum potiorem, sicuti hypotheca, & aliud priuilegium.

Tertio, verum esse non, quod ille ait, me dicere, sed debitorem, qui sciens se debere creditoribus chirographariis nullatenus priuilegiatis, & sua sponte non coactus, neque exactus, neque requisitus soluit posteriori fraudans priorem ea parte, quæ illum contingeret, si bona venirent, secundum communem sententiam peccare grauiter, & teneri ad restitutionem: eo quod soluit, quod alteri debetur. [a] Per quod damnantur multi, qui volentes gratificari quibusdam, & videntes sua bona esse diuidēda per iudicem ob suam mortem, vel ob fugam, vel aliam absentiam inter creditores non priuilegiatos, diminuenda credita pro rata, soluunt eis integra; quorum de numero ne sit, caueat præfatus religiosus, si consuluerit hoc talibus debitoribus.

Quarto, quod incogitanter videtur allegare pro suo proposito cap. præfatum, *qui prior est tempore, potior est iure*: quia magis probat antiquiorem creditorem debere præferri posteriori, quam suum propositum; cum palam sit creditorem maius ius quærere sibi credendo, quam petendo, cum ex illo, & non ex hoc nascatur obligatio contra debitorem. Nec potest huic inductioni responderi à defendente, quod posteriori diligentius petenti possit iuste solui; nisi id, quod iurisconsultus in præcitata lege pupillus. sentit; nempe non esse cætera paria, cum posterior creditor est diligentior in petendo, Et præfata regula, qui prior. intelligitur quando cętera sunt paria. [b]

Quando est restituendum.

54 *Restitutio statim facienda.*
54 *Præcepta affirmatiua, & negatiua non æqueligant.*
55 *Debitor quoties noue peccat non restituendo.*
56 *Restituere quis non posse commodè dicitur.*
57 *Restitui non debent bona minoris ordinis cũ damno maioris.*
58 *Debitum ex delicto, & contractu quo ad quæ parta.*
59 *Damnum proprij boni, & lucri non restituere alienum.*
59 *Instrumenta ad victum necessaria quando non restituenda.*
59 *Confessarius an absoluet eum qui semel iussus non restituit.*
60 *Necessitas extrema differt, sed non tollit restitutionem.*
61 *Necessitas extrema non tollit restitutionem etiã eius, quod in ea capitur, & ea minor minus.*
61 *Commune fieri, & communicandum longe differre.*
61 *Extreme patienti satisfit etiam non donando.*
62 *Dominus non fit rei, quæ vsu consumitur, eo quod iure illam consumat.*
62 *Dominus consumens suam rem interdum restituere tenetur.*
62 *Causa limitata a limitatum producit effectum.*
62 *Necessitas decentis status differt restitutionem.*
63 *Damnum debitoris, & creditoris quod differt restitutionē.*
63 *Damnũ quod formidatũ reipublicæ excusat à restitutione.*
63 *Restitutionem excusat metus probabilis peccatorum.*
64 *Debitor sciens se talem antequam damnetur, restituat.*
65 *Confessarius quando iuste differt debitori solutionem.*
66 *Debitor differre non potest soluendo paulatim.*
67 *Restituet quis per alium quando, & per quem faciet.*
68 *Testanti qui potest statim restituere non sufficit legare.*

54 RESTITVTIO autem facienda est statim iuxta S. Tho. [c] ab omnibus receptorum. Pro quo est cap. sæpe: [d] quatenus habet, tãtum fere peccare qui alienum retinet, quam qui accipit. Et quod præceptum restituendi,

tuendi, quamuis sit affirmatiuum, quatenus expresse iubet restituere: est tamen negatiuum, quatenus tacite præcipit non retinere alienum, inuito suo domino. Et præcepta negatiua semper, & ad semper obligant, quamuis affirmatiua nõ nisi ad certum tempus, iuxta eundem S. Tho. [a]

55 Ex quo infertur primo, decisio dubij quando, & quoties quis ob retentionem alieni noue peccet? nam omnes tenent, quod non peccat noue singulis momentis: & quod pluries quam semel peccat communiter, qui illud multo tempore retinet: & quod peccat, quoties proponit non restituere illud. Et etiam credo, quod quotiescunque vtitur alieno, quod restituere tenetur, quamuis de restitutione non cogitaret, Caietan. [b] & secundum aliquos quoties commode restituere valens non restituit: quod tamen intelligendum est, si id animaduertit, quamuis non statuat illud non restituere: non autem alias, siquidem illud potius est status peccati, quam peccare.

Secundo infertur, quod quamuis qui nocte in lecto, aut in ecclesia recordatur, se alienum habere, & posse commode restituere, statim debeat proponere actualiter vel virtualiter restituere: non tamen statim à lecto surgere, aut ecclesiam egredi, quo id restituat: quia id non potest commode, & satis est, id facere, quum commode poterit, boni viri arbitrio. Ad id autem quod hic quæritur; An hæc commoditas arbitraria referatur ad tempus, vel ad facultatem restituendi? Respondetur, quod ad vtrunque: ad tempus quidem, per prædicta; ad facultatem autem, per statum dicenda, seruando ea.

Tertio infertur, quod sicut ignorantia probabilis iuris, aut facti quandiu durat à restitutione excusat: [c] sic etiam multo magis ab statim restituendo excusabit. Et vt condonatio creditoris pro semper à restitutione excusat, sic ab statim restituendo eius voluntaria dilatio excusabit: siquidem permanente hac, inuito domino alienum non retinet. Et vt perpetua restituendi impotentia perpetuo excusat, sic impotentia restituendi statim ab statim restituendo excusat.

56 Et dicitur non posse, non solum qui est in extrema necessitate, aut nullo modo potest: sed etiam qui commode non potest. [d] Ille autem dicitur commode non posse, qui non potest sine damno suorum bonorum altioris ordinis, qualia sunt vitæ, & salutis, respectu famæ, & rei familiaris: & qualia famæ respectu rei familiaris, [e] aut non sine magno damno eorum quæ sunt eiusdem ordinis, quod aliqua dilatio parum creditori nocens excusare potest, vt accurate Sanct. Antoninus [f] prosequitur.

57 Et ita qui statim aliena bona fortunæ restituere sine amissione propriorum suæ vitæ, salutis, aut famæ non potest, ad statim restituendum non tenetur: nam quemadmodum iuxta prædicta, [g] nemo tenetur regulariter ad bona aliena inferioris ordinis restituenda, cum damno suorum altioris ordinis, sic & multo minus tenetur ad aliena inferioris ordinis, & qualitatis, cum amissione propriorum altioris ordinis statim restituenda. [h] Sic eadem ratione, qui debet centum aureos statim soluendos, si non potest statim soluere sine magno damno suæ rei familiaris, puta non nisi domum suam, aut aliquod prædium multo minoris vendat, quam valeat, ad statim restituendum non tenetur.

58 Quod (nostro iudicio) non solum locum habet in debito, quod ex contractu, aut vltima voluntate, sed etiam in eo, quod ex furto, aut alio delicto nascitur, vt sentit B. Antoninus [a] quidquid Caietan. [b] dicat. quia quamuis hæc duo debita, quo ad suam originem differant (quia in vnius origine peccatum est, & in alterius non) quo ad hunc effectum tamen, saltem in foro conscientiæ, similia sunt: siquidem vtrunque restituere tenetur, & in vtroque totalis impotentia omnino excusat, & sic in vtroque mediocris impotentia, mediocriter excusare debet. [c]

Nec obstat, quod quidam religiosus hic ait, asserere me excusari à restitutione eum, qui si statim restituat, amittet bona, vel statum acquisitum per vsuras, vel latrocinium, vel aliam iniustitiam: cuius contrarium ait esse tenendum. Cui respondeo primo, mirari me, quod vir alioqui pius, & religiosus imponat mihi, etiam religioso, quamuis indigno, quod ego, nec hic, nec alibi dixi; scilicet excusari quem à restitutione ob conseruandum statum acquisitum per vsuras, vel latrocinium, vel aliam iniustitiam. Immo in hoc ipso loco [d] dico non posse quidem excusari à restituendo aliena, eo quod per illud sibi videretur euenire sibi magnum damnum, ea ratione quod restitutio alienorum non est damnum restitutionis, eum per id nihil proprium pereat. Et quod paulo post dico, [e] eum scilicet, qui non potest decenter viuere secundum statum suum, si totum quod debet, statim restitueret, intelligitur de statu nobilitatis, vel alio iuste quæsito.

Secundo, quod quidquid dicat Sotus, & teneat Couarruuias, vt puto pro grandi obseruantia, qua erat in Sotum, multis, & irrefragabilibus argumentis probamus nos contra Sotum, & quasdam suas nouas imaginationes, [f] esse veram illam præcellentem doctrinam, quam explicatius aliis tradit eruditissimus Caietanus in locis ibi citatis, quem etiam satis tacite videtur sequi Couarruuias [g] nempe regulariter non esse faciendam restitutionem bonorum inferioris ordinis cum iactura bonorum superioris, quam præfatus religiosus mordere velle videtur, licet aperte id non faciat.

Tertio, quod ego in nihilo recedo à Couarruuia, nec Couarruuias à me, quo ad propositum, si serena mente omnia dicta perpendantur, quod facile, si vacaret, & breuitas in hoc libro affectata, id permitteret monstrarem: nam & ipse Couarruuias, licet me racito, tenet [h] idem esse iudicandum de dilatione danda debitori ex delicto, & debitore ex contractu: quod ipse hic dico.

59 Aduertendum tamen, quod non dicitur magnum damnum propriorum bonorum; eo quod sint magnæ res alienæ restituendæ: quia vt recte Caietanus [i] dixit illud non est suorum bonorum iacturam facere: sed aliena relinquere. Nec etiam dicitur magnum damnum propriorum bonorum, non lucrari; eo quod restituturus est; quia vt idē dicit [k] illud non est amittere suum, sed alieno non vti: quod (mea sententia) non habet locum in instrumentis artis, quibus victum sibi parat, qui restituere tenetur, iuxta S. Anton. nec etiam damnum propriorum bonorum ab statim restituendo excusat, quando restitutionis dilatio etiam magnum damnum, cui est restituendum infert, iuxta omnes.

Quarto infertur, quod quamuis æquum nobis videatur dictum Caiet. [l] quod ante ipsum S. Anton. [m]

Universidad de Deusto
Biblioteca

sensit; scilicet quod confessarius non debet absoluere eum, qui statim restituere tenetur, nisi prius actualiter restituat, si antea à confessario iussus, restituere prætermisit: quia quamuis fides pœnitenti in his, quæ pro se, & contra se dicit, habenda sit: prouideri tamen etiam debet, ne qui semel defecit, iterum deficiat: licet, inquam, hoc dictum videatur æquum: talis tamen pœnitens occurrere posset, & tales circunstantiæ temporis, loci, & causæ, vt confessarius solo restituendi proposito cõtentus esse debeat: cum etiam Deus tunc eo (sua benignitate) contentus sit, [a] quia non est ad amplius faciendum opportunitas, [b] per quæ responderetur affirmatiue, ad noue quæsitum; An qui subtrahit decimas, aut impedit solutionem earum, possit absolui ante realem restitutionem, si ab ea aliquo supradictorum modorum excusatur legitime, non obstante Concil. Trid. quod [c] prohibet absolui ante satisfactionem eiusmodi subtrahentem, vel impedientem.

60 Quinto infertur, quod in necessitate extrema constitutus, non habens aliud, quam quod ad suam, suorúmque vitam est necessarium, restituere non tenetur, nisi creditor eadem necessitate prematur; immo neque si eadem prematur [d] nisi dominium eius, quod restituendum est, semper penes creditorem remanserit, quidquid Ioan. Tabien. [e] dicat.

61 Magna tamen circa hoc quæstio incidit; An sit vera communis opinio [f] quam recentiores sequuntur in Armilla aurea; videlicet, eum, qui in extrema necessitate, quo ea se liberet, aliquid accipit, ad restituendum illud non teneri, licet ad pinguiorem fortunam euadat. Ad quam breuiter respondeo, oppositum eius, quod rectissime Adrianus [g] defendit, verius & iustius esse: nam efficaciter probamus [h] quod nemo fit verus dominus rei, qua eget, ad liberandum se ab extrema necessitate, licet posset iuste eam accipere etiam auctoritate propria, & ea vti, quatenus esset ad id necessaria. tum quia contraria sententia, non videtur probari vlla lege, vel efficaci ratione, sine quibus non est affirmandum aliquid contra ius regulare, [i] & ius regulare habet, id, quod est vnius sine consensu eius non effici alterius, [k] tum quia lex illa celebris, quæ est secunda [l] non habet, res fieri communes per necessitatem, sed esse communicandas. tum quia non patiuntur iura, vt eiusdem rei dominium sit penes plures insolidum. [m] Tum quia legi charitatis, misericordiæ, ac pietatis, & cuiuscunque alterius virtutis satisfit, succurrendo necessitatem extremam patienti sufficienter ad hoc, vt ab ea liberetur, vt palam est: at frequentissime succurri potest, & abunde quidem extrema patienti, commodando, vel locando ei rem illam, qua eget, non tradendo ei dominium illius; verbi gratia. Aliquis, alioqui saltem alibi diues, in montibus Alpibus, vel Pyrenæi niue canis, necessitatem extremam alicuius vestis patitur: & aliquis alioqui pauper, deferens vestes pretiosissimas, holosericas, pellibus Herminiorum carissimis duplicatas, siue suffultas, obuiat illi, tenetur quidem ei vnam, vel duas, vel plures, & quotquot ille, ad illam necessitatem subleuandam eget, commodare, vel locare: sed non dare & transferre in illum illarum dominium: immo, cum se in aliquem locum, vbi necessitas illa cessaret, reciperent, posset illam, vel illas, quas commodauit, repetere; quod nemo negabit, tum quia nemo diceret, quod si quis alioqui diues aliquo in loco famæ moriens obuiaret alicui pistori, viginti mulos panibus coctis onustos aliquo agenti, fieret dominus omnium illorum panum, cum tamen qua ratione fieret dominus vnius, eadem quoque fieret omnium, antequam vllo illorum ad sedandam famem veteretur. Neque quisquam diceret, pistorem obligatum esse ad dandum dominiũ omnium illorum illi: neque illum auctoritate propria posse omnes eos sibi occupare. immo quilibet eruditus diceret, satisfacere pistorem communicando illi esurienti panes necessarios ad illam esuriem sedandam. tum quia ridiculum videtur & grauitati legum contrarium dicere, extremam famem patienti quæri dominium omnium panum, qui in foro venduntur, & illico sedata per vnum panem fame, illud ei perdi, & rursus iterata fame fieri eius, & propulsata ea, desinere esse illius. tum quia glossæ receptæ [a] asserunt, verbum Communia in loco dicto, *Necessitas omnia facit communia*, exponendum esse, per Communicanda.

62 Concludo igitur, per extremam necessitatem proximi, obligare quidem proximos eius ad subueniendum ei tantum, quanto est opus ad liberandum eum ab ea, facereque sibi ius capiendi illud, etiam propria auctoritate: non tamen efficere eum ipso iure dominum illius necessarij: & consequenter teneri regulariter ad restituendum, cum ad pinguiorem fortunam peruenit. Dixi, *Regulariter*: quoniam nonnunquam, vt [b] dicemus, ex paruitate rei, & aliis coniecturis, iuste credi potest, eum ad id non teneri.

Non obstat, quod Sotus [c] noue distinxit inter eum, qui non habet bona aliqua, vbi extrema necessitate vrgetur, nec alibi, & inter eum, qui alibi ea habet, & inter illud, quod tempore talis necessitatis insumptum fuit, quales sunt res ad esum pertinentes, & inter illud quod insumptum non fuit; qualis est vestis, aut equus, quo vsus est. & concludit, quod qui alibi habet bona, ad restitutionem expensi tenetur, & etiam qui non habet ad restituendum id quod insumptum in illa necessitate non fuit: sed non ad id, quod in ea impensum, & consumptum fuit. Non inquam, obstat. tum quia ipse fatetur, quod qui bona alibi habet, restituere tenetur etiam insumptum: & cum vnius regionis bona non adimant necessitatem extremam, in quam in alia incidit, fateri debet, quod extrema necessitas sola non facit dominum rei alienæ, vt ea vtatur sine obligatione restituendi. tum quod præsupponit falsum, significans, quod omnis, qui licite vti potest eo, quod vsu consumitur, illius dominus efficitur: quia ipsemet [d] renet, quod Franciscanus eius, quod licite comedit, & consumit dominus non est, [e] quod nos latius confirmauimus: [f] tum quod etiam præsupponit falsum, quatenus significat, quod nemo, qui consumit aliquid tamquam illius dominus, si est verus dominus illius, ad illud restituendum tenetur: nam qui consumit panem & vinum mutuo acceptum, tamquam dominus & existens verus illius dominus consumit, [g] tamen soluere illud & restituere tenetur. Et ita quamuis extrema necessitas aliquem dominum faceret, quo ad effectum illum ab ea liberandi, non ob id eundem ab obligatione restituẽdi liberaret. [h] Siquidem ad se liberandum ab ea, sufficit dominium, & per mutuum, vel alium iustum contractum, absque donatione acquiritur. tum & necessitas solũ tribuit ius ad accipiendum,

& cogendum, vt illi detur, quod sufficit, vt liberetur ab ea, & non amplius, & ad hoc sufficit mutuo, vel commodato, vel alio contractu iuste accipere, aut illi dare; quia limitata causa limitatum producit effectum. [a]

Concludo igitur, quòd qui aliquid in extrema necessitate accipit, postmodum cum potuerit ad restituendum tenebitur, siue alibi bona habeat, siue non, siue illud totũ consumat, siue non; nisi per coniecturas probabiles iuste præsumeretur donatio, [b] quoniam vltra prædicta sequeretur ex cõtraria opinione, quod si aliquis mille militum dux in extrema necessitate mille ducatorum aurcorum alimenta alicuius priuati hominis, vel villæ comederet, soluere ei non teneretur; quamuis altero die direptione aliqua licita diues euaderet, quod est absurdum, & ita non dicendum. [c]

Infertur sexto, cum, qui totum statim restituendo, non posset decenter pro dignitate sui status viuere, ad illud non teneri, quamuis id facere perfectionis esset, vt ait Sanct. Anton. [d] modo ei sit animus restituendi illi quamprimum poterit, & modo curet, ne quid in alios vsus, quam necessarios & decentes impendat, quo reliquare aliquid, & paulatim restituere possit.

63 Infertur septimo, quod quando ex restitutione statim facta redundaret damnum corporis, aut animæ eius cui debetur, non est statim facienda: quia nec furioso, nec irato ensis depositus, quo creditur, se aut alium percussurum, reddendus est. [c] Neque eadẽ ratione volenti bellum facere, aut litigare iniuste, sua pecunia, qua id faciat, & fortiori ratione, si ex ea magnum damnum reipub. obueniret: siquidem eius bonum priuato præponitur. [f] Et consequenter nemo debet facile condemnare Reges, aliosue Principes, qui aliqua iudicio eius, aliena retinent, credẽtes probabiliter ex eorum restitutione, sua regna passura magna incõmoda & bella iniusta. [g] Quæ tamen non procedunt, quando æqualia, vel multo maiora mala probabiliter crederentur euentura ex retentione, quam ex restitutione. Depositarius enim, qui sicut putat ex redditione gladij furentis, vel alius penes se depositi secuturam percussionem alicuius iniustam, ita credit ex retentione secuturã esse maiora mala, puta, furentem, vel alium cum cognatorum, & amicorum turba, se & suam domum cum his, quæ in ea sunt incensurum, restituere tenetur, argum. à cessante ratione iurium prædictorum, quæ illa fundant, quod aliquando scimus euenisse. Et idem dicendum videtur, quando probabiliter creditur, quod ex restitutione statim facta, sequerentur adulteria, fornicationes, aut alia peccata mortalia, quæ indigentia restituenti, aut eius filiis, aut filiabus suaderet: quia, vt dicit Sanct. Anton. [h] hæc mala sine comparatione sunt maiora, quam damnum, quod creditor ex dilatione sui debiti patitur, immo sunt bona altioris ordinis, quam fortunæ quæ creditori debentur.

64 Infertur octauo, quod multi dãnantur ob non solutionem debitorum, nullum sibi de ea scrupulum conscientiæ incutiendo, credentes se antequam per sententiam condemnentur, non teneri: quia quoties qui alienum iniuste retinet, & considerare debet, se illud debere, & proponit formaliter, vel virtualiter nõ restituere sine vlla iusta causa, quę eum excuset, to-

ties mortaliter peccat, iuxta Ioan. Maior: [a] nam quẽadmodum qui concubinam retinet, non est pœnitens, sed pœnitentiæ illusor, & confitendo peccatum peccato apponit; sic qui opere & voluntate, sine iusta causa alienum retinet, non est vere pœnitens, iuxta Scotum. [b]

65 Infertur nono, quod cõfessarius non potest pœnitenti dilationem concedere, quando certo scit, eum soluere posse, nisi concurrat aliqua causa prædictarũ supra [c] quæ ab statim restituendo excuset. Quibus adnumerarem casum, in quo videret confessarius, debitorem nolle se resoluere ad totum debitum statim restituendum, ob aliquod emolumentum inde sibi proueniens, & creditorem nolle concedere dilationem, parum sibi nocuam, & numquam, aut non tam cito, nec tam vtiliter, atque dilationem concedendo, suum recuperaturum, & ea concessa debitor suã fidem obstringit se ad certum tempus soluturum. His enim concurrentibus confessarius dilationem & absolutionem concedere posset, iuxta mentem Angeli, [d] nam tunc confessarius verisimiliter credere potest, quod creditor illo cõtentus foret, si sciret, vt ipse secretum intimum conscientiæ debitoris.

66 Infertur decimo, quod qui debet, & statim totũ restituere potest, & non vult nisi certam partem in singulos menses vel annos, quousque solutionem finierit, non est absoluendus, quidquid dicant Hostien. & alij Summistæ, iuxta Adrian. [e] dicentem, quod cõfessarius, qui talem absoluit, eum magnopere decipit; quia qui debet & potest commode restituere, & non restituit, est in peccato mortali, per prædicta. quod Ioannes Maior [f] ait, non solum procedere in debitis ex delicto, & furto, sed etiam in aliis mutuo, aut alio iusto modo contractis.

67 Vndecimo, quod qui non potest furtum, aut aliud damnum datum restituere per se, sine sui manifestatione, non debet per se, sed per aliam personam secretam & fidelem id facere, ad q̃ cõfessarius cui reseratum est peccatum aptior aliis videtur, modo pro fideli habeatur. Caueat tamen, quia si persona media non restitueret, non liberaretur debitor ab obligatione, vt exprimit Sanct. Anton. [g] etiam quando pro fideli haberetur, si dominium rei restituendæ in eum, qui restituit translatum fuit: quamuis non quando translatum non fuit, & iuste acceptum fuit. [h] Et idem Sanct. Anton. addit, ne multum fidant prædicatoribus, & confessariis pecuniam potius, quam salutem animarum quærentibus, & consultum fuerit syngraphum à creditore accipere, in qua confiteatur, se accepisse tantam summam, per N. pro solutione eius, quod alius sibi debebat, sine nominis expressione, & eam pœnitenti tradere. Et in hoc casu restitutio differri potest, quousque inueniatur persona, per quam fideliter, & secreto fieri possit.

68 Infertur duodecimo, quod qui statim restituere potest, & non restituit, quamuis testamento relinquat, vt restituatur, securus non discedit, si aliquid ex prædictis eum non excusat: nisi quando id fecit, quia probabiliter credit, quod suus hæres melius præstabit, & nisi hoc persuasum haberet, statim ipse per se restitueret. [i] Addo tamen quod qui nõ potest statim restituere, debet remissionis schedam, aut dilationem à suo creditore petere, iuxta S. Tho. [k] receptum, nisi tali petitione peccatum manifestaretur per supra dicta, [l] aut aliquod scandalum sequeretur. [m]

a Arg. cap. dilect. & c. magna. de pœnit. dist. 1.
b Arg. ca. si quid in ueritate. 14. q. 5.
c Sess. 25. cap. 12.
d Arg. cap. si non licet. 14. q. 5. & l. si pregr. C. de aquæduct. e Vide restitur. 4. f In 4. lib. sent. dist. 15.
g Vbi supra, q. 33. h In tract. de restit. Eccles. 2 mon. 4.
i Ca. legat. 14. q. 3. consideranti. in fin. ad fin. de testam. & sect. 1. ca. fulsuit. 1. q. 4. & ca. 3. de nullis. prælat.
k Lid. qd nostrũ est. ff. de reg. iur.
l In 3. cũ in eadem ff. ad leg. Rhod. de iact. m l. 3. ff. ex pluribus. ff. de acquir. poss.

a In 4. dist. 15. q. 26 vt supra vo. cap. 9. de eleemosyn. de charitate.
b In d. li. sent. dist. 15. q. 2.
c Eod. no. 62. & seq.
d In verb. restituatio, vltim. fin. post Diuisorium.
e In 4. de restit. col. 17.
f In 4. dist. 15. q. 28.
g p. 2. ca. 4. §. 1.
h Iuxta notata in c. significauit. de pœnit.
i Angel. verb. restit. §. 2. k 2. 2. q. 62. artt. 8. ad 2.
l Eodem c. 2. m Arg. c. nihil. de præscr.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quæsitum est autem à multis; An defunctus detineatur in Purgatorio donec eius debita soluãtur? Resoluo negatiue, iuxta S. Thom.[a] & Adrian.[b] quia ficti potest vt moriatur martyr, vel statim post baptismum, quem recta ire in cælum docet fides catholica,[c] vel cum contritione ad omnem pœnam delendam sufficienti,[d] vel absolutus virtute Iubilæi ad id efficacis.[e] Non obstat, quod Angel. dixit cõtrarium,[f] in illis verbis, *Vt à peccatis suis valeat liberari*: quia, vt olim prælegendo illud Salmanticæ, diximus, loco verbi, *Valeat*, quod refertur ad defunctum, debet legi, *Valeant*, quod referatur ad hæredes: ita quod significat per restitutionẽ debitorum defuncti hæredes liberari à peccato suo negligẽtiæ: aut germanius, quod intelligatur de ope tribuenda mortuo, accidentaliter per preces creditorum, vel pauperum bene satisfactorum: nam vt ait S. Thom. solutio debiti parum prodest defuncto, nisi accidentaliter, modo prædicto. Quare risu, aut potius commiseratione digni sunt filij, & alij hæredes, qui miserentes plurimum defunctis, quòd propter debita teneantur in purgatorio, nõ miserentur sibi, quod tenentur in statu infernali notabiliter eorum solutionem negligentes, aut differentes, quod plus satis frequenter contingit.

a In Quo libet 6. art. 1.
b In Quo libet. 8.
c Cap. Ne pastoris. 1. de cõfess. dist. 4. cui sacerdos. de cel. miss. & c. debitores. de bapt.
d Iuxta c. confessorum. ad fin. de pœnit. dist. 1.
e Extrauag. 1. de pœnit. & rem.
f Per c. in sententia. de sent. excom.

De impediente bonum alienum.

69 *Impediens à consequendo aliquo bono quis tenetur restituere. 70. & 73.*
69 *Restitutio præsupponit debitum legale.*
69 *Privatio præsupponit habitum.*
70 *Testamentum, vel legatum qui facit mutari tenetur restituere.*
71 *Intellectus l. 1. §. denique. ff. de aqua plu. arcen.*
71 *Argumentum à contrario quando validum.*
72 *Iustitia distribuendi beneficia, & officia publica multum differt à iustitia distribuendi communes pecunias communitatis singularibus.*
73 *Beneficiariorum malus electror vel collator, cui restituet.*
73 *Impediens malo animo cur non restituit, & impediens metu sic.*
74 *Restituent qui suffragantes siue votantes.*

69 Vbitatur hic, An qui aliũ à consequutione officij, beneficij, aut alterius boni impedit, restituere teneatur? In quo quamuis multum dissentiant doctores, vt patet per Adrian.[h] & quæstio sit difficilis, eamque Caiet.[1] ad nubes efferat, omnibus tamen perpensis, nobis placet, quod Adriano non displicuit, quamuis illud non asseruerit, scilicet quod omnis & solus ille impediens regulariter restituere impedito, & damnũ passo tenetur, *qui impedit illum à consequendo officio, aut beneficio, aut alio bono ita ei debito, vt haberet tam in eo ius perfectum, quod appellant ius in re acquisitum per dispositionẽ inter viuos, aut vltimam voluntatem, collationem, confirmationem, aut alium modum legitimum, aut erat ei de iustitia debitum.* Ita quod habebat acquisitum aliquod ius imperfectum, quod appellant ad rem per iustam promissionem, emptionem, stipulationem, electionẽ, præsentationem, oppositionem siue concursum, expectatiuam, regressum, coadiutoriam, primogenium, legitimam, aut alium titulum, qui non dat ius perfectũ, per quod acquiritur bonũ, sed quoddam imperfectũ, per quod illi conuenit, & acquiritur aliqua actio, vel officium iudicis ad iure petendum: nisi impediatur per modos iustitiæ contrarios; videlicet vim, metum, dolum, mendacium, aut aliam fraudem; etiam si alias odio, vel mala intentione impediat.

h In 4. de rest. q. 19. 1. 2. 2. q. 62 art. 2.

Mouet nos ad id primum; quia ex definitione restitutionis,[a] colligitur, quod vbi non est debitum legale, non est quod restituatur, quod etiam affirmat Caietan.[b] & etiam Sotus. [c] At nemini, cui non est ius in re, vel ad rem, vel officium iudicis ad petendũ est debitum legale, licet forte sit debitum morale, & antidorale.[d] Ergo non debetur eius restitutio.

Secundo, quod restitutio, siue redditio præsupponit ablationem, secundum mentem omnium, quam Sotus,[e] exprimit. At cui nihil iuris est, nihil iuris aufertur; quia priuatio præsupponit habitum.[f] Ergo &c.

70 Tertio, quod qui blanditiis, sine vi, metu, mendaciis, & dolo, facit testamentum mutari, aut legatũ in alium transferri, restituere non tenetur.[g] Ergo neque qui impedit, ne collator, præsentator, aut electror conferat, præsentet, aut eligat illum: vel Rex, vel alius, qui potest conferre aliquod officium, vel aliud ius illi vel illi, tenebitur illi aut illi restituere.[h]

a. Podiensis. liturgia mis. c. 1. b. In 4. d. 15. q. 4. a. 1. c. vbi fusius.
d. Vide Caiet. & Palud. ibidem.
e. In 4. d. 15. q. 4. a. 1. ad 1. & Caiet. ibidem.
f. Per l. 1. de diuis. reg. iur. & l. de acquir. poss. & l. fin. de diuis. & Vbi Doct. pass.
g. Per l. 1. de vsufr. ear. quæ vsum. & l. de aqua. & aq. pluu. arc. & l. fin. de acquir. poss. & c. Apostolica. de libert. & Vbi Doct. pass.
h. Ang. Silu. Rod. Vgol. & alij.

Dixi, *Qui mala intentione, &c.* quia intentio nocendi, aut malum iniustum inferendi necessitatem restituendi non inducit, quamuis in foro conscientiæ peccatum inducat, nisi adiiciatur ei opus aliquod exterius iniurium, & contrarium legibus iustitiæ; vt lictor mala intentione suspendens iuste damnatum, licet peccet, non tamen tenetur restituere quidquam, & miles in bello iusto occidens hostem, vel diripiens ciuitatem malo animo & fine, peccat quidem, sed non tenetur restituere: quia licet transgrediatur leges charitatis, vel aliarum virtutum, non tamen transgreditur leges iustitiæ specialis, quarum transgressio sola est iniuria, & obligat ad restituendum, vt probamus cum communi.[i] Qua ratione etiam Sotus, quem post hæc scripta legimus, discedit à Scoto, Palud. & communi,[k] quatenus aiunt, intentionem malam sine opere iniurioso inducere obligationem restituendi.

Per quæ soluitur negatiue illud noue quæsitum, An qui odio alicuius, famulum prosequitur, & efficit, vt herus eius dimittat eum, qui non potest inuenire alium, qui tantum salarij ei soluat, quantum dimittens, teneatur restituere? Respondendum enim est quod non: nisi efficeret, vt herus contra iustitiæ legem ante lapsum temporis conuenti, eum dimitteret. Non obstat l. Proculus,[l] quam Caiet.[m] citat: quia illa, & l. fluminum,[n] pro nobis faciunt; habent enim eũ, qui fodit puteum in suo, non teneri vicino, licet inciderit venas, per quas fluebat aqua in eius puteum. Neque obstat l. 2.[o] quam citat Scotus; quia vitiosa est allegatio, & videtur voluisse citare l. 1.[p] quatenus significare videtur, eum qui puteum effodit, aut aliud opus in suo facit, vnde damnum vicinus accipit non teneri de damno, si non facit animo nocendi; significans à contrario sensu, quod tenetur, si eo animo faceret. Respondeti enim potest primo, quod argumentum à contrario sensu, licet alioqui sit validissimum in iure,[q] nil tamen valet, quoad ea quibus contrarium exprimitur in iure, iuxta glos. celeb. & receptam, vt tradit ibi late Feli.[r] pro qua textus, optimus in c. à nobis 2.[s] & secundũ omnes communiter intentio mala sine opere iniurioso non obli-

i. In materia de restitut. propos. 1. modus.
k. In 4. d. 15. q. 4. a. 1. ad 1. & Caiet. ibidem.
l. ff. de lib. leg. Proculus. in Vbi Doct. pass.
m. ff. de acquir. poss. l. 1. n. 8. & de aqua. & aq. pluu. arc. q. 1. & ff. de diuis. reg. iur. l. 1. & c. 2. col. vltima. & ff. tam. & c. Apostolica. de libert. & Vbi Doct. pass. & l. fin. de fund. dotal.
p. Vide Caiet. ibidem.
q. Per l. 1. de diuis. reg. iur. & l. de acquir. poss. & l. fin. de diuis. & Vbi Doct. pass.
r. In c. 2. de consuetudine. & de constitut. & Vbi Doct. pass.

gat ad restituendum damnum, vt prædictum est. Quæ solutio roboratur ex eo, quod Vlpianus ibi noluit innuere obligationem restituendi propter malum animum induci, sed vt clarius confirmaret dictũ Marcelli, negantis eo casu actionem de dolo dari, dixit, non esse locum actioni de dolo sine malo animo, sine quo dolus non datur,[a] facit pro hoc, quod prædictæ leges,[b] quæ sunt ipsiusmet Vlpiani, neque alia lex ponderat bonum vel malum animum: sed solum an quis iure, vel iniuria in suo faciat opus, quo nocetur proximo.

Non obstat, quod etiam S. Thom.[c] significat actũ, malo animo factum inducere restitutionem in aliquo casu, quo bono animo factus non induceret. tum quia S. Tho. nõ loquitur de actu solo animo malo facto, sed malo animo iniuste facto: & ita intelligendus est de actu iniurioso alteri, vel modo iniurioso facto; puta per vim, metum, dolum, vel fraudem, de quo statim diximus. tum quia etiam idem S. Thom. videtur legisse prædictum §. denique. & quia non occurrit sufficiens responsio, tentauit aliqua parum firma. De quibus vnum est, quod ait teneri quem aliquo casu ad restitutionem, sed non secundum æqualitatem: cum restitutio sit actus iustitiæ commutatiuæ, quæ obligat ad æquale.[d] Alterum, quod æquiparat in hoc collationem beneficij cum proposito firmo conferendi, quod nullo iure vel ratione necessario probari potest; & reprobatur ea manifesta, quod qui proposuit firmiter cõferre alicui beneficium, si mutata voluntate alteri contulerit, valet collatio, & non tenetur restituere, nec peccat si æque dignus est. At qui iam contulit vni, si mutata voluntate conferat alteri peccaret, & non valeret collatio, & teneretur restituere, etiam si secundus esset longe dignior. Tertio, quod odium, vel malus animus sine opere iniurioso obligat ad restitutionem, quod cum saluare nititur Sotus, parum sibi constat.[e] Quare dicta S. Thom.[f] reducenda videntur ad ea, quæ firma ratione probantur, & tribuenda obseruantiæ, qua solet esse in sacros canones & sacras leges adeo magna, vt nec latum vnguem ab eorum verbis recedere sit solitus: quod quia non aduerterunt Scotus, Palud. Caiet. & alij, putauerunt S. Thomam sensisse contrarium, in quo etiã Sotus se satis inuoluit.

a. l. 1. de dol. & l. Pinaria. de rebus cred.
b. Vide Caiet. ibidem.
c. In 4. d. 15. q. 4. a. 1. ad 1. & Caiet. ibidem.
d. Vide Caiet. ibidem.
e. In 4. d. 15. q. 4. a. 1. ad 1. & Caiet. ibidem.
f. Per l. 1. de diuis. reg. iur. & l. de acquir. poss. & l. fin. de diuis. & Vbi Doct. pass.

72 Non obstat etiam ratio Caiet.[g] scilicet, quòd officia, & beneficia sunt bona communia, quæ sunt singularibus diuidenda; & ideo qui ea male distribuit aut male impedit, contra iustitiam distributiuam facit, vt qui male distribuit, vel impedit bene distribuere centum aureos communes singularibus plebis, & consequenter quemadmodum hic restituere tenetur, iuxta omnes, ita & ille tenebitur. Non inquam, hæc ratio obstat: tum quia illa solum militat in beneficiis, & officiis publicis; & ita quoad alia nihil probat: tum quia non est eadem ratio de distributione centum aureorum communium facienda alicuius communitatis in singulos eius, & de distributione beneficiorum, & publicorum officiorum communium Ecclesiæ, vel Reipublicæ in singulos eius: nam vt perspicaciter ait Sotus,[h] non sunt beneficia, & munera publica communitatis, ita debita sis, inter quos sunt diuidenda, vt centum aurei Communitatis diuidendi singulis eius sunt debiti eis; eo quod beneficia, & officia publica sunt instituta principaliter propter seruitium Ecclesiæ, vel Reipublicę & non propter eos, qui seruituri sunt. Et collatores eorum non distribuunt, tamquam debita eis, quibus distribuuntur, sed tamquam debita seruitio Ecclesiarum, & tamquam electores ministrorum earum: ita quod, per bonam, vel malam electionem eorum, non fit principaliter commodum, vel damnũ eligendis: sed Ecclesiis, vel rebuspub. quibus sunt eligendi: sicut præfectus ab aliquo domino ædificio alicui construendo, deligendo artifices idoneos, vel minus idoneos, non facit commodum, vel damnum principaliter idoneis, vel magis idoneis, quos ad illud opus deligere omittit: sed domino: & si quid damni dat, non tenetur restituere illis, quos omittit deligere, sed ipsi domino, cuius ædificiũ est male, vel non adeo bene, constructum.

g. Vide Caiet. ibidem.
h. In 4. d. 15. q. 4. a. 1. ad 1. & Caiet. ibidem.

Confirmantur hæc, eo quod licet iustitia distributiua illud, aut illud officium, vel beneficium, aliquibus dare obliget; regulariter tamen nemini ius perfectum, quod appellant in re, quo suum fiat, concedit, nec imperfectum, quod appellant ad rem, quo debitum illi sit, & possit illud iure petere; quamuis sit dignior, nec vmquam talis vsus in Ecclesia, aut Republica Christiana fuit, etsi sæpe sæpius diuisor non dando digniori, aut dando indigno peccet. Sed quando centum aureos communes sunt particularibus plebis distribuendi, vnusquisque eorum ius aliquod habet, ob quod illis debetur, & suam partem, aut saltem quantum debetur ex ea petere potest. Dixi supra in conclusione non esse restitutionem faciendam impedito; quia reipub. vel alij iniuste læso, facienda esset, vt ex proxime dictis colligitur.

Dixi, *nisi impediat per modos iustitiæ contrarios*, videlicet vim, metum, dolum, mendacium, &c. quia si per hos modos impediret, teneretur. Vnde si mentiens me esse mortuum, aut non esse eius consanguineum, aut esse spurium, aut ignarum, aut malum, aut per alias fraudes, aut per vim faceret mutari testamentum, aut legatum, aut collationem, aut præsentationẽ beneficij, officij, aut alterius boni, & commodi factam, aut iam decretam, restituere mihi tenetur, iuxta omnes,[a] etiam iuxta Gerardum, relatum per Adrian.[b] licet ipse plus cæteris in hoc se extendat. Ratio vero, cur mala intentio damnificandi hanc necessitatem restituendi non inducit, mendacium autem, fraus, aut comminatio, & alij modi iniusti sic, est quod intentio sola damnificandi est contra charitatem, sed non contra iustitiam commutatiuam, cuius actus est restitutio, & mendacium, fraus, & comminatio sunt contra iustitiam; quia per hæc iustus modus acquirendi, qui impedito competit, impeditur. Non tamen tenetur restituere, quantum impedit, nec quantum soluere deberet, si eripuisset iam penitus acquisitum, aut debitum: sed quantum consideratis circumstantiis, iudicio boni viri videbitur, vt communis dicit in aliis casibus, saltem iuxta æquitatem, & consuetudinem in his semper seruari solitam.

a. Per l. 1. & 2. C. si quis alig. testa. prohi. & l. fin. de hæred. instit.
b. Vbi supra.

74 Ex quo sequitur, quod quãdo beneficia, officia, & cathedræ dantur per oppositionem, seu concursum digniori, extante statuto, quod necessario debeant conferri candidatis tempore præstituto concurrentibus, & competentibus, si satis sunt in id qualificati, & aliquis impediuit, ne darentur legitimis oppositoribus, seu concurrentibus candidatis,

Universidad de Deusto
Biblioteca

sed aliis, restituere tenetur. quia illi iam ius quoddam perfectũ acquisierãt, ad petẽdum, vt alicui ex ipsis daretur. Quemadmodum etiam, qui iniuste ab opere agricolam, à scribendo scribam, &c. impedit, tenetur restituere: quia impedit ab eo, quod ipsi iure cõuenit, scilicet laborare, aut scribere.

a Vbi supra colũ. penule.

Nec obstat, quod Sotus, [a] significare videtur: quia non loquitur de scholasticis suffragantibus aliis, quã candidatis, sed de suffragantibus minus dignis candidatorum, de quibus etiam nos in hoc loco antequam eum videremus, diximus eos ad restitutionem non teneri: quamuis peccent eo modo, quo collatores, & electores beneficiorum. [b] Sequitur etiam, quod non tenebitur restituere, qui sine vi, mendacio, aut fraude, mihi prohibuit profectionem ad Episcopum, cui erat propositum, beneficium alicui digno conferendi, ne me cognosceret, qui si me cognouisset, mihi illud cõtulisset; quia illud beneficium adhuc non erat meum, nec mihi debebatur, nec ab eo per modos iustitiæ cõtrarios prohibitus fui.

b Per supra dicta.

Quæ causæ non restituentem à peccato excusant.

75 *Restitutione à debita excusant hæc nouem. & seqq.*
78 *Debitor non omnis securus per remissionem, quoad peccatũ.*
79 *Debitor excusatur, licet debitum non petatur.*
80 *Debitor non liberatur specie perempta.*
81 *Beneficij collatio, vel procuratio non est debiti restitutio.*
81 *Officium per profanum quando fit restitutio.*
82 *Restitutione ob qualem ignorantiam quis excusatur. & 83.*
84 *Emens rem ab eo quem suspicari debet furem, caueat sibi.*
85 *Præscriptio, quæ à restitutione excusat.*
86 *Cessio qualis bonorum excusat à restituendo.*
87 *Bona vitæ, salutis, libertatis, & famæ esse inæstimabilia.*
87 *Quæ non est necesse reddere pro æstimabilibus, licet sit interdum vtile.*
88 *Liber homo quis possit vendi à se, licet non possit ab alio.*
89 *Bona trium ordinũ vitæ, famæ, & pecuniæ multũ differre.*
89 *Fama, vita, & libertas, & conueniũt, & æstimari non possunt.*
90 *Compensatio, quæ fit pro vita, & fama, non facit eas æstimabiles.*
90 *Fama non æstimatur plus quam vita, licet sic, vt illa compensetur.*
90 *Famam mulier proba pluris, quam libertatem æstimat.*
90 *Metus infamiæ, vt excusat adulteram, vel partum supponentem.*
90 *Intellectus, & inductio cap. officij. de pœnit. & remiss.*
91 *Vita non est amittenda propter famam illustris familiæ.*
91 *Æstimabile aurum etiã maximum fama non etiam minima.*
91 *Adultera de Ecclesia non extrahitur sine debita cautione.*
91 *Fama per æquiualens nequit restitui secundum S. Thom.*
91 *Fama bonitatis sola inæstimabilis, non alia.*

c Eo nu. 60. de peccat. vbi num. 62a glo. recepta, verbo. restituatur. de reg iur. li. 6 & l. 1. ff. qui iustis. caus.
c Arg. cauentes. de rest. adulteris tit. quæ supra nu. 8 & nu. 45. diximus.

75 PRorro multa à restituendi obligatione excusant. Primum necessitas, de qua supra.[c] Secundum, remissio, condonatio, aut alia satisfactio, qua creditor fiat contentus: quæ si est perpetua perpetuo excusat, & si temporalis, pro tempore quo durauerit,[d] concurrẽtibus duobus. Prius est, quod fiat per eum, qui donare potest, & liberam suorum bonorum administrationẽ habeat.[e] Posterius, quod sciẽter, & sponte fiat sine vi, metu, dolo, aut fraude aliqua.

Ex quibus infertur primo, quod non prodest illa quotidiana satisfactio, qua creditor sit contentus parte debiti propter diffidentiam recuperandi debitum, natam ex eo, quod ei debitor minatur, quod si pro cẽtum, quæ debet, nolit esse contentus quinquaginta pro integra solutione, nihil vmquam habiturus sit. secundum Caiet.[a] & antea Siluest.[b] quia deest ei secũda conditio. Secus tamen est de diffidentia recuperandi, quam concipit ob alias causas, vt recte Siluest.[c] insinuauit.

a In Sum. b Vbi Caiet. & Syl. c Vbi Caiet. & Syl.

76 Secundo infertur, non esse opus tertia conditione, quam aliqui desiderant,[d] scilicet, quod sit parata solutio, nec illa, quam quidam theologi relati à S. Anton.[e] scilicet, quod pecunia ponatur realiter corã creditore, sed neque, vt verbis offeratur, quod requirunt alij relati per Perusinum,[f] & Anton.[g] quia satis est, vt creditor scienter, & sponte id faciat, vt sentit glos.[h] immo, vt bene insinuauit Caiet.[i] quando restitutioni obnoxius est pauper, & creditor ita diues, vt remissio, vel dilatio debiti foret opus misericordiæ, consulendum illi est, vt antequam pecunia realiter, vel totaliter præsentetur, remissio petatur: quia quemadmodum actus castitatis liberius in absentia fœminarum, & obiectorum venereorum exercentur, & abstinentiæ in absentia suauium epularum: sic etiã liberalitates cõdonandi, & remittendi debita liberius in absentia solutionis, & ante oblatam, præsentatam, & receptam pecuniam, quam post exercentur.

d Ita Caiet. & Syl. e Vbi Caiet. & Syl. f Vbi Syl. g Vbi Anton. h In Sum. regin. causa. i Vbi Caiet. regin. causa.

77 Tertio infertur, quod non est necesse, quod debitor habeat propositum debitum soluendi, si ei non remittatur, ad hoc vt remissio, & condonatio creditoris valeat; quamuis sic ad hoc vt peccatum dimittatur.

78 Quarto infertur, quod debitor, qui dicit creditori, se ad soluendum quantum sua facultas fert paratũ esse, & simul rogat, vt erga se vratur misericordia, & liberalitate consecuta totius vel partis remissione, fiet liber à peccato, & restituendi necessitate, si soluẽdi voluntatem habebat, esto quod non fieret remissio: si vero talem voluntatem non habebat, liberatur quidem à restituendi necessitate: non autem à peccato, quod peccabat nolendo soluere, etiam non sequuta remissione: quod etiam insinuauit Siluest.[k] nam debitor, qui etiam post condonatum debitum, eo animo esset, quod nollet soluere, etiam si posset, licet non esset ei condonatum, manifeste peccat voluntate inordinata interiori cõtra septimũ præceptum,[l] in quod vtinam multi, qui compositiones quærunt non inciderent.

k Vbi Caiet. & Syl. l Arg. rest. & de multis.

Quinto infertur, quod si aliqua persona proba tractat cum creditore, & dicit, Ego curabo, vt N. soluat tibi tantum, si tu liberali voluntate reliquum remiseris, idque faciat sine fraude, nullo iniecto metu, aut diffidentia numquam debitum recuperandi, & debitor paratus sit facere, quidquid potest, si creditor illi remittit, immunis est à peccato, & restituendi necessitate. Si autem non habet voluntatem soluẽdi quantum posset, manet quidẽ à restitutione immunis: sed non à peccato.

Sexto, infertur, quod si persona internuncia dicit remissionem libere esse factam, & nõ ita res se habet, à restitutione debitor immunis non fit: immo si de eo dubitat, de veritate certior fieri debet: quamquam si internuncius est satis ad id fide dignus,

eius

eius dicto excusatur, quoad contrarium rescierit. Quod cùm resciuerit, soluere tenebitur, aut soluendi voluntate proposita, remissionem petere. [a]

a Arg. gl. sing & recepta in cap. capellanus. de feriis.

79 Septimo infertur, quod non excusatur debitor à peccato, eo quod creditor non petat ab eo debitum, ob timorem etiam reuerentialem, aut ob ignorantiã debiti, si iudicio boni viri soluendo erat: quia eo casu creditor scienter, & sponte non remittit, aut dat dilationem; quãuis excusaretur, si creditor scit sibi deberi, & nõ petit sine aliquo metu, aut sine alio respectu, qui cum inuoluntarium faciat, quia probabiliter credere potest, sibi ab eo dilationem dari, vt vtiliter adnotarunt Angelus,[b] & Siluest.[c]

b In 4. de rest. q. 88.

Octauo infertur, quod qui aliquid debet in genere; puta hominem, bouem, aut equum, aut tot modios frumenti, aut amphoram vini, à solutione; aut restitutione non excusatur, quamuis species, quas ad soluendum destinatas haberet, incendio, aut alio quouis casu fortuito perirent: immo neque si omnia eius bona disperirent; quia debitor in genere non liberatur speciei peremptione,[d] quamquam debitor speciei, puta illius, vel illius hominis, bouis, equi, vestis, &c. regulariter excusatur illius speciei peremptione, si absque dolo, fraude, & culpa, & ante moram perierit. Nec etiam post moram, saltem in foro conscientiæ, si scire tur, quod perinde peritura erat apud creditorem, ac apud eum,[e] siue ex contractu, siue ex delicto deberetur.[f] Siluest.[g] Secus tamen si constaret, aut dubitaretur, quod antequam res periisset, dominus vendidisset, aut ea vsus fuisset,[h] & declarat Siluest.[i] Ille autẽ dicitur esse in mora restituendi, qui tenetur ex delicto,[k] & etiam, qui ex contractu, & non restituit ad diem præfixum, vel non statim, atque scit, vel scire debet, rem esse alienam,[l] idque facit sine iusta causa eam retinendi: nam si eam retineret ratione aliquarũ impensarum, quas bona fide circa eã fecisset, aut credendo iusto errore suam esse, non censeretur in mora.[m]

c Arg. c. Apostolic. vt de cler. excõmu. minist. & c. ignorãtia de reg iur. libr. 6. d Ver. restituto. q. 7. e Eod. can. q.

81 Tertia causa principalis à restitutione excusans, secundum aliquos iurisperitos, est dedisse, aut procurasse creditori aliquod beneficium Ecclesiasticum, quod falsum est; quia per spirituale non potest solui temporale,[n] vt probamus.[o] Et ideo neque à soluendo eo, quod propter obsequia debetur, id excusat. quamuis si post datum aut procuratum beneficium gratis, creditor ille causa gratitudinis debitum remiserit, debitor à restitutione liber erit. Et idem per eandem rationem dicendum est de officiis, quæ sine simonia, aut peccato emi, & vendi non possunt, quamuis non de aliis, quę licite venduntur, & emuntur; quia horum dario, aut procuratio impensa debitoris facta, idonea solutio est.[p]

f l. 1. ff. de vsucap. & toto tit. de præscrip. l. 1. C. de vsuca. trãsfor. & gl. 16. q. 3. in summa.
g ff. de vsucap.
h In l. vt sunt. ff. de verb. sign.

Quæritur autem hic, an sit locus prædictis in officiis sæcularibus, quæ sine peccato vendi non possunt? Respon. non esse, quum titulus est validus; licet in eo peccetur, quales sunt multæ venditiones factæ à regibus, vel aliis facultate ad id regia munitis, in quibus faciendis, solet nonnumquam interuenire peccatum, saltem veniale. Esse vero, quando in eo non solum peccat, sed etiam titulus est nullus, eadem ratione.

i c. vt vigilanti. ea. ti. de præscrip. cap. posthac. de reg. iur. lib. 6. k In cap. peccatũ. de reg iur. lib. 6. l ff. de cess. bon. & C. de his, qui bonis ced.

82 Quarta causa principalis est probabilis ignorãtia facti, qua credit id, quod restituendum erat, suum esse; quia forte hæreditate obuenerat, aut illud nõ debere; quia erat debitũ à patre contractum. Et etiam ignorantia iuris obscuri,[q] præsertim, quando viri scientia,

m l. 1. §. f. & generaliter. ff. de pœn. & gl. can. non satis. 86. di. & c. de iur. 14. q. 6.

de

Universidad de Deusto
Biblioteca

de qua supra [a] diximus. hoc est, ita quod ei suæ artis instrumenta, & ad victum necessaria iudicio boni viri duntaxat relinquantur.

87 Septima causa est impotētia restituēdi sine vitę, & salutis periculo, per ca. officij, [b] cum declaratione, quam super illam Innocen. IIII. cōmuniter receptus fecit. Cuius ratio videtur esse, quod vita, & salus sunt bona altioris ordinis, quam bona fortunæ, & pecunia æstimari non possunt. [c] Et ideo restitutio, quę est actus iustitiæ commutatiuæ, [d] quæ ad æqualitatem partes reducit, non obligat ad danda bona altioris ordinis, & inæstimabilia pro bonis fortunæ, quæ inferioris sūt ordinis. Qui autem bona proximo debita cum periculo vitæ, & salutis restitueret, non male faceret, si magna essent, quin laudem promereretur, ob rationes & auctoritates, quibus pulchre Sotus, [e] probat, licitum est vitam cordate, & prudenter pro defensione sui amici & proximi, & etiam iuxta rei familiaris, & pro quolibet actu virtutis effundere. Vnde inferimus, vetam rationem huius septimæ causæ, & excusationis non esse, quod homo suæ vitæ, & salutis dominus non sit, [f] cum saltem eius custos sit, cum potestate ponendi eam pro Deo, pro republica, pro amico, pro suis bonis, etiam pro quolibet actu virtutis.

88 Octaua causa est impotentia restituēdi sine amissione libertatis, & sui ipsius venditione: quia quamuis lex vetus Exod. 22. statueret, vt qui furto sublatū redderе non posset, venderetur, & etiā vt debitor seipsum aut suos filios pro debito ciuili traderet, Leui. 25. & 4. Reg. 4. & quamuis idem nunc fanciri possit: numquā tamen in republica Romana, post quā Christiana effecta est, decretum fuit, vt aliquis pro debito ciuili seruus efficeretur: immo, [g] sancitum est, ne quisquā ad id compellatur. Ratio huius octauæ causæ videtur esse eadem, quæ septimæ, videlicet, quod libertas sit altioris ordinis bonum, quam bona fortunæ, & sua natura inæstimabile, sicut vita, & salus, [h] & ideo non est danda pro bonis fortunæ, quæ sunt inferioris ordinis, & sua natura æstimabilia. Quamquam non male faceret, qui pro facienda restitutione, se quasi seruum creditori traderet, aut se alteri venderet: nulla enim lex diuina vetus, vel noua id vetat, immo neque vlla Romana, immo statuit ne quis ad id compellatur. & quāuis lex, [i] probet emptionem liberi hominis scienter factā non valere, non tamen probat vendentem se ob grandem necessitatem peccare. Et l. 2. [k] habet, posse patrem vendere filium etiam inuitum propter necessitatem. & hodie passim Christiani in Aethiopia multos emunt, qui se ipsos vendunt, aut se vendi consentiūt. Quod licitum permissumque esse etiam prędictus Sotus, [l] scripsit. Vnde sequitur, quòd ratio huius octauæ causæ excusandi, non est quòd homo liber suę libertatis dominus nequaquam sit, sed prædicta.

89 Nona causa est impotentia restituendi bona sine famæ amissione, secundū doctissimum Card. Caiet. [m] dicentem, quod quemadmodum bona vitę & salutis sunt altioris ordinis, quàm famæ: sic bona famæ altioris ordinis sunt, quam pecuniaria: & quod nemo ad restituriones bonorum inferioris ordinis tenetur, tenetur, cum iactura bonorum altioris.

Contra tamē hoc tenet Ioan. Maior, [n] & Adrian. [o] & postea prædictus Sotus resolutionem prædictam Caietani refutat, [p] sentiens non esse horum ordinum rationem habendam, sed potius æstimationem famæ cum æstimatione debiti esse conferendam: & quod æstimatio famæ tantùm posset æstimationem debiti superare, quod non teneatur restituere: & è contrario si debitum superaret æstimationem famæ, teneretur restituere cum illius iactura. Mouetur ad id primo, quod doctrina Caietani videtur ei magis Metaphysicæ, quam Philosophiæ morali niti. Secundo, quamuis fama ex se maioris sit æstimationis, quàm aliqua res pecuniaria: magna tamen pecuniaria pluris quam exigua fama æstimatur: sicut quamuis pretiosius ex se sit aurum, quam plumbum, [a] tamen plumbum viginti pondo pluris æstimatur, quam vnum granum auri. Tertio, quod qui læsæ maiestatis diuinæ, vel humanæ illustrem aliquam familiam infamauit, restituere suo iudicio teneretur ei famam, etiam si ipsi ob id mors subeunda foret.

His tamen non obstantibus Caietano eruditissimo hærendum censeo. Primo, quia eius doctrina nō tam Metaphysicæ nititur, quam Philosophiæ morali, quæ neminem compellit ad dandam suam vitam pro debito ciuili, & non alia ratione, quàm quia hæc est inæstimabilis, & altioris ordinis debitum, vt dictum est. quæ eadem ratio militat in fama respectu boni pecuniarij: siquidem etiam fama sua natura bonum est inæstimabile, sicut salus & vita, & superat bonum pecuniarium, iuxta illud Eccle. 41. *Curam habe de bono nomine, hoc enim magis permanebit tibi, quam mille thesauri pretiosi, & magni.* & Prouerbior. 22. *Melius est bonum nomen, quam diuitiæ multæ*, & Aristo. [b] ait, Honorem esse maximum bonorum exteriorum; quem probat Sanct. Tho. [c] Cui alter Thom. ibi consentit. [d]

90 Nec obstat quod quando fama restitui non potest aliqua pecunia est compensanda: tum quia id non fit, eo quod fama suapte natura æstimabilis sit, sed quia alia compensatio fieri nequit: tum quia etiam pro vita, & salute, idem fieri iubetur, [e] quę tamen ob hoc non dicuntur æstimabilia: tum quia id non datur pro pretio famæ, quæ nullum habet; sed pro compensatione damni, quod ob eius iacturam obuenit, sicut etiam mutilato aliquo membro, datur aliquid nō pro pretio deperditæ integritatis, quæ nullum habet, sed pro damno, quod ex eius defectu euenit per leges prædictas, & ea quæ supra, [f] citata fuerunt, quorum consideratio ad hæc maxime facit.

Secundo, quod Sanct. Thomas [g] eodem modo loquitur de restitutione famæ, quo de restitutione vitæ, aut membri, quæ restitui nequeunt: nam in vtroque dicit par rependi non posse, & in vtroque dicit compensandum esse. Et [h] vbi de compensatione famæ loquitur, se remittit ad prædictum versic. ad 1. vbi loquitur de compensatione vitæ, aut membri abscisci, dicens in famæ restitutione idem esse faciendum, quod de vita ablata, & membro abscisso dixerat, per quod aperte significat famam æstimari non posse. Et quod id, quod pro ea rependitur, non datur magis pro solutione, quam quod redditur pro vita erepta, aut membro abscisso. Et quod altioris ordinis sunt bona famæ, quam pecuniaria: & quod non potest conferri pretium boni pecuniarij cum pretio famæ, quod nullum est, sed cum damno ex eius iactura sequuto.

Tertio, quod libertas, fama, & honor, eiusdē ordinis esse

esse videntur, & vt dictum est, nemo pro solutione debiti se vendere tenetur. Ergo nec pari ratione se infamare. [a]

Quarto, quod mulier quæ pro honesta habetur, potius seruitutem cum bona fama, quam libertatem cum infamia eligere debet. [b] At pro restituendis bonis se in seruitutem tradere non tenetur. Ergo minus tenebitur, quando ob id pro inhonesta haberetur.

Quinto, quod restitutio, vt dictum est, [c] est actus iustitiæ commutatiuæ, quæ æqualitatem inter accipientem, & eum, à quo accipitur constituit, & restituere debitum cum iactura famæ, esset reddere debitum, & perdere famam pro solo debito, quæ magna inæqualitas foret.

Sexto, quod Innoc. III. [d] aperte dicit, quod metus indicendi suum adulterium marito, vxorem à restituenda hæreditate, excusat: non distinguendo inter hæreditatem magnam vel paruam, & inter famā magnatum & infimatum. Nec vmquam S. Tho. neque aliquis alius elasicus, auctor istas distinctiones parū (iudicio nostro) fundatas induxit. Ergo neque nos eas faciamus. [e]

Septimo, quod non potest dici, quod Innoc. III. [f] non sensit aperte, quod metus amittendi bona altioris ordinis excusset à restitutione bonorum inferioris ordinis: quia clare dicit, quod metus mali maioris consequendi ex indicatione adulterij marito facta excusat vxorem à restitutione hæreditatis, quam spurius pro legitimo habitus obtinebit: & cum textus de metu generaliter loquatur, de quolibet iusto intelligendus est: cumq; metus infamiæ talis sit, [g] etiam de infamiæ metu intelligetur.

91 Octauo, quod durum, & nouū videtur id, quod prædictus Sotus sine aliquo auctore asserit: scilicet, eū, qui illustrem aliquam familiam infamauit, ad restitutionem famæ cum iactura vitæ teneri.

Nono, quod similitudo auri & plūbi non concludit: quia vtrumque sua natura pecunia est æstimabile: & ideo maior quantitas vnius potest pretio superare minorem alterius: sed fama non est res pecunia æstimabilis, sicut nec etiam vita, salus, & libertas.

Decimo, quod rarissime continget casus, in quo bona cito, aut tarde restitui non possint sine iactura famæ, faciliori ratione, quam in casu prædicti c. officij: in quo mulier suppoſuit sibi partum, aut ex adulterio occulto filium suscepit: in quo tamen habetur, quod non tenetur id reuelare marito, si timet eū: cum tamen sine metu amissionis vitæ se in monasterium rutum recipiens reuelare posset: quandoquidem Ecclesia eam suo marito restitui, absque idonea cautione non permittet. [h]

Denique facit, quod si contraria opinio vera esset, sequeretur, nullum inter restitutionem debiti famæ, & pecuniæ discrimen fore: cum iuxta illam in vtraque magnum damnū eius, qui restituere tenetur excusset, & in nulla paruum, & in vtraque pretium pecuniarium magnum, vel paruum reperiatur. Sequeretur etiam, quod semper fama per æquiualens restitui posset, contra sententiam S. Tho. [i] cōmuniter receptam

Concludimus ergo, quod restitutio debiti bonorum omni via possibili procuranda est, sed si non inueniatur ad id idonea, sine amissione vitæ, aut libertatis, aut famæ, non est necessario facienda. Moderamur tamen opinionem prædicti Caiet. vt solum procedat in fama bonitatis virtutem theologam, & moralem consequente, & non in fama ex aliis rebus pręclaris parta: qualis est fama ingenij, scientiæ, virium, solertiæ, artium, diuitiarum, & aliarum rerum similiū: in qua opinioni contrariæ sit locus: quia fama harum non videtur inæstimabilis, vt est fama bonitatis, iuxta ea quę ex Eccles. & Prouer. supra citamus. quas duas spēcies famæ, & infamiæ esse, & in vtrisque locum esse detractioni, probabimus infra. [a]

De restitutione bonorum incertorum.

92 *Bona incerta quæ dicantur.*
92 *Restitutio bonorum incertorum, vt reseruata Episcopo.*
92 *Bonorum incertorū restitutio, vt fieri potest à tenere ea.*
92 *Neq; id Episcopus vetare potest, nisi in quattuor casibus.*
92 *Episcopi absolutionem eius, qui bona incerta habet; vt reseruare possint.*
93 *Pauperibus restituendum, vt potest tenenti restitui.*
93 *Pauperē dici omnia pia opera, & pro suo statu egentem.*
93 *Compositio de incertis, quæ iusta.*

92 BOna incerta sunt, *bona debita alicui homini, qui, vel quorum quantitas ignoratur, etiam post inquisitionem debitam*, iuxta communem sententiam, [b] Dixi, *Bona*, pro genere: dixi, *alicui debita*, ad excludendū ea, quæ in nullius bonis sunt, & habita pro derelictis, quæ occupantis fiunt, [c] dixi, *homini*, ad excludenda sacra & religiosa, quæ licet nullius in bonis hominis sint: sunt tamen Dei, non solum illo titulo generali, quo omnia sunt eius, Psal. 13. [d] sed etiam alio speciali humano, [e] dixi, *qui ignoratur*, ad differentiam aliorum, quorum domini sciuntur, vel iusta inquisitione sciri possunt. dixi, *vel quantitas ignoratur*, ad significandum dupliciter aliqua dici incerta: quamuis gloss. [f] sola illa, quorum quantitas ignoratur, appellet incerta. dixi, *etiam post inquisitionem debitam*: quia ante illam non contingit iuxta ignorantia, [g] si per eam saltem hæredes cognosci possent, S. Tho. receptus. [h] Quorum restitutio pauperibus est facienda. [i] Et secundum multos Episcopis est reseruata, & per eos tantum facienda, secundum Hostien. [k] sed communis contra, cuius veritatem copiose, [l] probauimus: vbi concluſimus, cum, qui restitutioni est obligatus, per se ipsum sine Episcopo, & etiam sine confessario, restituere posse. imo, quod Episcopus contrarium iubere non potest, nec regulariter in eo contra voluntatem debitoris se interponere, secundū Angel. [m] Rosel. [n] & alios, quos refert Siluest. [o] quod adeo quidē verū videtur, quod consuetudo contraria non valeret, siue quia contra legem naturalē esset, siue quia irrationabilis, eo quod Episcopis communiter non magnæ curæ sunt pauperes, iuxta Siluest. [p] Quamquam consuetudo Episcoporum, qui sibi ipsis restitutionem horū bonorum reseruant, de qua gloss. [q] mentionem fecit, defendi posset intelligendo de absolutione peccati commissi ob illorum non restitutionem, & de restitutione, & ordine confessariorū, hoc est prohibere confessariis, ne absq; consilio Episcopi absoluant, aut distribuant, sed non prohibere parti, vt si per se velit, nō restituat, nec suam conscientiam prout debet exoneret. Et hac noua distinctione aduersæ opiniones omnes inter se conciliari possunt, simul & constitutiones synodales multorum episcopatuum defendi.

Dixi supra, *regulariter*. quia episcopus interponere se potest quatuor in casibus. Primus, cum restitu-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tioni obligatus moritur absque hærede & exequutore. Secundus, cùm qui restituere tenetur, non vult id facere, & contra illum in iudicio proceditur. Tertius, cùm qui restituere debet, non recte distribuit. Quartus, cum huiusmodi res ab eo, qui est, aut fuit manifestus vsurarius possidentur, secundum communem vbi supra.

93 Addimus tamen, quod propter omnes rationes, ob quas confessarius debitorem rerum certarum non statim restituentem, aut ad certum tempus absoluere potest, à fortiori debitorem incertarum poterit. Et quod si restitutioni obnoxius est pauper, potest sibi totum aut aliquam partem capere, maxime de consilio episcopi, aut confessarij, tanquam vnus ex pauperibus per ea, quæ infra, [a] dicemus. [b] Neque est necesse iniungere ei onus orandi, vel alia pia faciendi pro animabus eorum, quibus restitutio debebatur, quæ necesse non esset aliis pauperibus iniungere, quia non est textus nec ratio, quæ id probet, quamuis ad ea, quibus alij obligarentur teneretur. [c] Adimus etiam, quod licet pientius esset, pauperiores eligere, & ex his cæteris paribus meliores, [d] non tamen est necesse: quia nulla lege aut ratione id conuincitur. [e]

Per pauperes vero, inteligimus non solum personas pauperes, sed etiam ecclesias, xenodochia, & monasteria, ornamentis, luminaribus, ædificiis, & aliis similibus indigentia, secundum Ioan. And. communiter receptum, [f] aut alia opera pia quia reditus ecclesiastici, æque aut magis, quam hæc incerta pauperibus debentur. [g] Et certũ est illos in alia opera pia insumi posse, quod latius probamus, [h] quidquid dicat Petr[9] Perusinus. [i] Cuius opinioni in legatis pauperibus factis locus esse posset. Immo & pauperes intelliguntur non solum mendicantes, sed etiam alij egentes iis, quæ sunt eis ad decentiam necessaria [k].

Per quæ resoluo affirmatiue illud noue quæstum: An iuste retineat quis illud, quòd per compositionem factam cum Camera Apostolica super incertis retinet: modo vere sint incerta, iuxta definitionem datam supra [l] & modo compositio nõ sit indiscreta: vt quia 20. millia pro 3. vel 4. millibus remittuntur, vt dicit Caier. [m] quia Papa habet administrationem generalem omnium, quæ debentur pauperibus, per ea quæ tradimus. [n] Et ita potest iusta de causa applicare in alia pia, [o] & condonare aliqua iusta de causa, qualis est recuperandi pro illis, quod alias non recuperaretur, vel tarde. Aduertant tamen procuratores huiusmodi compositionum, quòd sunt in peccato, donec eas adipiscantur, si cũ possint non restituant ea pauperibus. Immo & post compositionem, si est eis animus non restituendi sibi condonata, etiam si non fuissent condonata, sicut fur cui remissum est furtum, peccaret, si esset animo non restituendi illud, etiam si non esset remissum. [p]

a Tod.c.n. 51.
b Et larius in tract. de reditt. eccles. q. 3. inuni. 15. n. 3.
c Arg. l.fi. ad l. Aqu. & c. inter cæteras de refeript. d c. est pro bida. & c. non facis. 86. d.
e Vt in eodem tract. & de mo. ex. n. 1. cõcludimus. & in c. 1. de reita. li. 6.
ge. aurã 12. q. 2. & c. fi. li. 6. q. 1. h in dict. tract. q. 1. num. 26. n. 2.
i In tract. de cano. port. spir. cap. 27.
k Vt diximus in d. Tract. q. 1. num. 27. n. 8. & 60 tiller Caier. 2. 2. q. 100. ar. 1. ad 7.
l Eod. nu. 82.
m Ibidẽ.
n In Comment. cap. non licet Papæ. 12. q. 2. §. 12. n. 2.
o Arg. cle. quia vnusquisque. de relig. do mui.
p Arg. di. ſtorũ supra. n. 78.

94 *Beneficiarius quæ profane impensa non restituet.*

94 COmmunis & vera opinio habet, Beneficiarios impendentes fructus suorum beneficiorum in prauos, vanos, vel profanos vsus, & ab eisdem accipientes, non solum peccare, sed etiam ad restituendum teneri, vt late probamus, declaramus, & limitamus in Tracta. de redit. eccles. iast. [a] Summam quorum hue spectantium in monito vltimo, [b] quamplurima continentem pro paucis, quæ hoc in loco in vulgari posueramus, in gratiam confessariorũ de verbo ad verbum reponimus.

Nempe, quod admonendi sunt confessarij, & consultores beneficiariorum, ne facile peccati mortalis & restitutionis damnent, vel absoluant beneficiarij consitentem malam bonorum suorum impensam, immo mature consideret. Primum, omnem impensam quorumcunque bonorum à quibuscunque, quocunque modo factam, si est inordinata, hoc est contra rectam rationem naturalem, diuinam, vel humanam, omnem item retentionem inordinatam esse peccatum saltem veniale: quia illa est prodigalitas, hæc auaritia: hæc est contra virtutem liberalitatis per defectum, illa contra eandem per excessum: & ita vtraque mala, & peccatum saltem veniale, quod probat S. Tho. [c] Inter impensam autem prodigam, & retentionem auaram beneficiariorum de reditibus ecclesiasticis ex vna parte, & similem de reditibus laicis ex altera, hoc distare, quod hæc regulariter est venialis: illa vero mortifera, vt diximus in dicto Tracta. [d]

Deinde animaduertant: An sit regularis, vel secularis. Et si est regularis eadem censura censeant impensam factam ex aliis bonis, quoquo modo quæsitis ante vel post professionem, ac de reditibus ecclesiasticis: quia illa omnia sunt ecclesiastica, eo quod quidquid habebat ante professionem, fit per eam monasterij, vel ordinis, [e] & quidquid post eam quærit, adquirit eisdem, cap. [f] & dictum est in dicto Tract. [g] & modum restituendi male impensa pono ibidem. [h] Si autem est sæcularis, consideret cuius speciei sint bona illa, quæ impendit, & non censeat eum mortaliter peccare magis quam laicum, si bona illa erant patrimonialia, vel quasi. [i] Quorum in numero sunt etiam ea, quæ ratione dignitatis clericalis, missando, prædicando, confessiones audiendo, & alia sacra ministrando, quæsierit, vt ibidem probatur. Idem si erant ecclesiastica, sed reliquata ex illa eorum parte, quæ illi ad decentem vitam erat conueniens, [k] etiam si auare fuerint reliquata, siue residua facta. [l] Idem si ea beneficiarius ipse sit commeritus ex obsequiis ecclesiæ præstitis vltra ea, quæ tenebatur præstare inseruiendo mediocriter suo beneficio, [m] vel si tantundem dederit ecclesiæ suæ vel pauperibus ex bonis patrimonialibus, vel quasi patrimonialibus, quantum de reditibus ecclesiasticis impenderit. Ita quod tantundem potest pro patrimonialibus habere de reditibus beneficij quantum in eleemosynas, & alia opera pia impenderit, post quam beneficium fuit adeptus, [n] quod est maxime notandum. Iudicet etiam bene impensum, quod datum fuit pauperibus quibuscunque etiam alienigenis, & locis piis extra suam parochiam vel episcopatum sitis, [o] etiam si non fuerint data in necessitatem naturæ, sed tantum decentiæ personæ. [p]

Idem

De fructibus beneficiorum male impensis.

94 *Confessarius quid de impensis beneficiarij iudicabit resolute.*
94 *Impensa omnis inordinata peccatum. sed magis clerici, quam laici.*
94 *Regularis beneficiarij impensa quæ iusta, & quæ non.*
94 *Beneficiarij regularis, & secularis quæ impensa vetita.*

a Supra. n. 26.
b c. penale. 14. q. 5. c. 2. 2. q. 66. n. 9.
d Per prædicta supra, c. 6. n. 1.
e Vbi sup.
f Arg. totius tit. ff. quod metus causa. & de his, quæ vi vel clo. Gregoriano, & libro sexto. g c. quisquis 17. q. 4.
h c. cõsque sit de sent. excõm. de quo infra, c. 27. n. 94.
i Post Panor. Fel. & cõmunem in dict. c. cõsuesti. & in 4. d. 15.
l c. constituit. de religiosis. m c. 1. de consec. eccl. lib. 6.
n c. nõ sane. 14. q. 5. c. nullus. 21. q. 1. l. 1. & 2. ff. de condi. ob turp. cau. o Eo. c. n. 34. p Eo. c. n. 33.
q Arg. c. requisisti. de cessa.
r Præsertim Caiet. 2. 2. q. 62. ar. 2.
s In c. grauc. de præben.
t Eo. n. 92.

Idem faciat si fuerit impensum in decentiam, aut vtilitatem ecclesiæ immediatam, vel mediatam, hospitio suscipiendo regem, proceres, & iudices eius: litteratos item, & alios amicos, & etiam aliquando inimicos, vt loco & tempore opportunis prosint, vel non noceant ecclesiæ, vel iuribus eius: vel litigando pro iurib[9] ecclesiæ, vel pro sua electione vel prouisione. [a] Idem si fuerit impensum in remunerationem obsequiorum à cognatis, amicis, vel famulis ei præstitorum. [b] Idem iudicet de vere irreuocabiliterque donatis ad quæuis opera pia, etiam in articulo mortis. [c] Idem etiam de illo superfluo beneficiarij, quod seruat in pia opera etiam futura, modo probabiliter speretur. [d] Nec putet male impẽsum, eo quod beneficiarius male viuat & ob id perdat fructus, modo alias canonice possideat. [e] Idem item iudicet, de quæstris per distributiones quotidianas, quod de aliis reditibus, [f] & de quæstis per pensiones. [g] Pro male vero impenso iudicet retentionem superfluorum sine iusta causa, & sine proposito impendendi piis operibus, saltem futuris probabiliter speratis. [h] Beneficiarium autem, qui fuerit confessus se impendisse notabilem quantitatem de reditibus ecclesiasticis male, vane, aut profane extra casus & modos sub prædictis comprehensos iudicet peccasse mortaliter, tenerique ad restituendum, qua parte poterit illam, piis operibus. Iudicet item diuitem: qui gratuito contractu recipit à beneficiario aliqua, sciens non esse patrimonialia, vel quasi patrimonialia, neque ob causas prædictas largita, peccare mortaliter, tenerique ad procurandum, quod donans restituat, & restituere, si ille id non fecerit. [i] De restitutione autem lucri, quod in ludis fit, dicetur, [k] & de restitutione famæ. [l]

Præceptum contra septimum peccant hi.

95 *Præceptum contra septimum peccat mortaliter, qui accipit alienum. & seqq.*
108 *Mercenario & famulo male soluens. vsque ad n. 114.*
114 *Excommunicatio non ligat eum, qui clã sua recuperat.*
114 *Debitum tantum legale recuperationem occultam iustificat. & seq.*
117 *Legatum pium qui male soluit.*
118 *Necessitas extrema excusat à peccato sed non à restitutione. & nu. 119.*
120 *Venatus, & piscatus prohibitus, & an restituto excuset. 125.*
121 *Restituere qui domini iubent inutiliter.*
122 *Custos pascui, venatus, & piscatus & c. 123. & 124.*
126 *Columbarium quod licitum 127.*
126 *Animalia aliena q̃ ferit, occidit, vel includit. & n. 128.*
129 *Apes, & examina earum capiens.*

95 PEccat primo contra septimum præceptum, qui rem alienam notabilem furatur, vel vult furari. [m]

Secundo, qui rem suam propriam, credens esse alienam, accipit: quamuis quo ad forum exterius pœnam non incurrit, si per id nemini nocet, [n] nec quo ad forum interius ad restitutionem obligatur. [o]

Tertio, qui rem suam, in quam aliquod ius alius habebat, contra eius voluntatem contrectat, vt pignus traditum, aut equum locatum vel commodatum. [a]

Quarto, qui vi accipit, aut vult accipere aliquid, quod peius est, quam furari: est enim rapina, [b] & est alterius, & peioris speciei secundum S. Tho. [c] ideoque habet circunstantiam necessario confitendam, [d] & non solum de accepto, sed etiam de honore, quem per iniustam vim abstulit, satisfacere tenetur, vt alij, qui sine rei ablatione iniuriam faciunt, iuxta sententiam eiusdem S. Tho. [e] & aliorum: & eadem videntur dicenda de illo qui cogit, vel cogere vult ad dandum, vel faciendum aliquid. [f]

Quinto, qui rem sacram ex loco sacro, aut non sacro: aut rem non sacram ex loco sacro furatus est: quin & plus peccat, quam fur simplex, & alterius speciei peccatum, nempe sacrilegium admittit. [g] Et si id commisit effringendo fores, fenestras, feras, tectum, aut parietem ecclesiæ, est excõmunicatus ipso iure, [h] quamuis non ob solam effractionem, quam furtum non sequitur, nec ob solum furtum sine effractione, licet vtrumque sit peccatum graue, & propter iniuriam, quæ per vtrumque infertur ecclesiæ, puniri debeat, vt, [i] diximus. Cui consequens est id, quod Ioan. Maior [k] dixit, scilicet, quod qui effracto sacrario sanctissimum Eucharistiæ sacramentum furaretur, excommunicatus esset. Locus autem sacer, quo ad hoc dicitur quælibet Ecclesia, xenodochium, basilica, eremitorium auctoritate Papæ, aut episcopi ædificata, [l] aut cœmeterium per illos sacratum. [m]

96 Sexto peccat: qui recipit aliquid notabile, vt faceret quod facere tenebatur, vt iudex, proferẽda iusta sententia, aut testis pro dicenda veritate, aut accusator pro accusatione iusta, ad quam tenetur, aut vt desistat ab ea iniuste, [n] & obligatur restituere, quòd accepit ei, qui dedit, vt dictum est supra. [o] Et quamuis grauius peccet, qui capit, vt faciat quod facere non debet aut omittat quod facere debet: non tamen tenetur ex præcepto restituere, quod accepit: quamuis ad damnum, quod fecit tenetur, per dicta supra. [p]

Septimo, qui alterius iussu aliquid emit, & dixit pluris emisse, quo sibi illud plus retineret, iuxta S. Anton. nisi pro impensis necessariis acceperit, aut venditor donauit ipsi, & non pro quo emit. [q]

Octauo peccat, qui distributor onerum, & commodorum alicuius communitatis vel alius non distribuit iuste, aliis plus oneris, quam debet imponendo, & aliis minus commodi, quam par est tribuendo, secundum Anto. & omnes: quamuis nec odio, nec alio malo animo id faciat, nisi ignorantia probabilis iuris, aut facti eum excuset: quia iustitiam distributiuam violat & restituere tenetur grauato id, in quo grauauit, secundum omnes. [r]

Nono peccat, qui prælatus, aut dominus, cui est ius conferendi beneficium ecclesiasticum, aut officium publicum, confert illud indigno secũdum omnes vt [s] diximus, & restituere tenetur, etiam si sit Papa secundum omnes, non quidem digno, vel digniori, vt alij qui dicunt, sed reipub. vel ecclesiæ, cui damnum intulit per supra dicta. [t]

97 Decimo, qui impediunt aliquem etiam sine malo animo, à consequutione alicuius boni, officij, aut beneficij, in quo erat ei quæsitum ius in re, vel ad rem, vel malo animo à consecutione alius, in quo nõdum erat tale ius quæsitum. Sed in priore illo casu tenetur ad restitutionẽ in hoc vero non, nisi vi, metu, men-

a Per tit. de pignor. & hypoth. & c. 1. de vsur. in 6. q. 3. n. 1.
b Per tit. de rapt. & c. 1. de rapt. in 6. c. 1. de vsur. in 6. q. 3. n. 1.
c 2. 2. q. 66. ar. 4.
d Per prædicta supra, c. 6. n. 1.
e Vbi sup.
f Arg. totius tit. ff. quod metus causa. & de his, quæ vi vel clo. Gregoriano, & libro sexto.
g c. quisquis 17. q. 4.
h c. cõsque sit de sent. excõm. de quo infra, c. 27. n. 94.
i Post Panor. Fel. & cõmunem in dict. c. cõsuesti. & in 4. d. 15.
l c. constituit. de religiosis. m c. 1. de consec. eccl. lib. 6.
n c. nõ sane. 14. q. 5. c. nullus. 21. q. 1. l. 1. & 2. ff. de condi. ob turp. cau. o Eo. c. n. 34. p Eo. c. n. 33.
q Arg. c. requisisti. de cessa.
r Præsertim Caiet. 2. 2. q. 62. ar. 2.
s In c. grauc. de præben.
t Eo. n. 92.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dicto, aut minis id faceret, per dicta supra. [a]

Vndecimo, qui pœnam, vel multam iniustam imponit, vel est causa, vt alius id faciat, aut ne suum ius consequatur, cum restituendi obligatione, iuxta omnes. [b]

98 Duodecimo peccat, qui sibi capit aliqua eorum, quæ in mari amittuntur, neque sunt paratarum, nec infidelium, siue ex naui, siue ex mari, siue ex littore accipiat, cum restituendi obligatione, [c] quamuis ea perirent nisi ille occuparet, qualia sunt farina, saccarum, papyrus: cum ex charitate opem suis proximis ferre teneatur, [d] & si fuerit in mora restituendi, etiam ante monitionem ipso facto est excõmunicatus quo ad Deum, licet quo ad Ecclesiam debeat præcedere monitio, vt ibi declarat Panor. Quod locum habet, nisi periculo mortis etiam non adeo probabili se obiiciat, quo ea seruaret: quia tunc sibi retinere posset, eo quod ad opem ferendam cum tali periculo non teneatur. Quamuis etiam tunc si dominus iuste speret se recuperaturum suum per aliud mediũ, scilicet, quia mare ad littus eiiceret, aut inueniret alios qui mercede illud periculum subirent, restituere tenetur, soluta sui laboris mercede iudicio boni viri, iuxta S. Anto. [e] Angel. [f] & Silues. [g]

99 Quamquam simplex qui crederet illud accipere sibi licitum esse per statuta regionis, aut per aliquam aliam rationem, mortaliter non peccaret, nec ipso iure excommunicatus esset, licet respondere teneretur, si iudex sub excommunicationis pœna moneret scientes ad manifestandum. Inter omnes autem conuenit, capta omnino derelicta, vel pro derelictis habita, non esse restituenda, [h] per ea quæ infra, [h] dicentur. Non tamen putatur habitum pro derelicto, quod in mare ob procellam ad nauim onere leuandam iactitur, [i] quamuis sic illud, quod dominus deserit, eo quod existimat, quod licet recuperari sine probabili periculo vitæ posset: neminem tamen illud subiturum. [k] Idem dicendum de accipientibus ab iis, quorum domus & bona igni deflagrant, qui grauius peccant, quam qui simpliciter furantur. [l]

Neque obstat, quod quidam ait me affirmare hic, posse quemquã capere, & seruare sibi bona Christianorum pyraticam exercentiũ per naufragium amissa. Non, inquam, obstat: quia respondetur primo, me neque affirmare, neque dicere illud: sed longe aliud: scilicet quod peccat, qui capit aliqua eorum, quæ in mari amittuntur, neque sunt pyratarum, nec infidelium: &cæt. quod est aliud ab eo, quod ipse imponit. Item quod in meo dicto nulla mentio fit de Christiano exercente pyraticam. Tum quod solum damno capientem bona in mari amissa, si non sunt pyratarum, & infidelium, & hoc est verisimũ. Quod autem idem sit de bonis pyratarum, & infidelium omitto dicere, & casus omissus habetur pro omisso, & relinquitur iuri communi. [m] Secundo, quod non debuit per subauditionem, & per argumentum à contrario sensu corrigere meum dictum: cum huiusmodi argumenta non debeant sumi ad probandum id, quod est contrarium iuri, [n] & traditur in aliis mille locis, quorum aliqua referunt Panor. & Feli. [o] Et consequenter si est verum iure communi, vt ipse colligit contra me, male profecto colligit per subauditionem, & à contrario sensu. Tertio, quod asserit esse verum etiam id quod colligitur à contrario de infidelibus, cum quibus est nobis bellum iustum: & quilibet pius debuit credere, non intellexisse me de aliis. [a] Quarto, quod nec per somnium vmquam intellexi res à pyratis raptas non debere dominis earũ restitui, si cognoscantur: quamuis de receptis ab hostibus iustis, & postea recuperatis distinguatur. [b] Quinto, quod non tam facile debuit damnare sine vllo auctore id, quod ego sequutus S. Antoninum, Angel. & Silues. æque videor mihi dixisse: nempe quod qui cepit aliquid amissum in mari potest sibi retinere, tribus concurrentibus. Primum, quod illud omnino erat perditum, si non saluasset ipse. Secundum, quod perdiderit spem recuperandi. Tertium, quod saluans illud maxime vitæ periculo ob id se obiiceret.

Nec obstat ratio illa generalis, quod res aliena vbicunque reperiatur, est domino restituẽda: quoniam id non est perpetuo verum: fallit enim cum iusta causa contrarium suadet. [c] Et in re vsucapta. [d] Et in re pro derelicto habita. [e] Et in elam accepta pro legali debito, iuxta supradicta, [f] & in ea, quam Princeps iusta de causa militi concedit, [g] & in casu proposito videtur interuenire iusta causa conflata ex eo, quod dominus satis præsumi potest habuisse pro derelicto: & quod capiens non tenebatur tam grande periculum subire: & quod alioquin illud omnino periisset. Et quod sicut vsucapio iustificat acquisitionem rei alienæ, ne incerta sint rerum dominia, [h] à fortiori videtur iustificare causam retinendi huiusmodi acceptum, ne omnino periret, cum lõge peius sit rem omnino perire, quam eius dominium penes quem incertum esse, adiuncta præfata spei recuperandi amissione, & præsumptione derelictionis: & quod fortuna, quæ est ipsa prouidentia diuina insperatam rei recuperationem ei concesit.

100 Decimotertio peccat, qui non casu, sed de industria in aliquam domum, aut locum, aut segetes ignem immittit, cum restituendi obligatione. [i] Et si locus erat sacer, puta ecclesia, aut cœmeterium, aut xenodochium, &c. ipso facto est excommunicatus, & quamuis antequam denuncietur ab episcopo, absolui possit, non tamen postea. [k] Sed si locus non est sacer, non est ipso facto excommunicatus, quamquã excommunicari debeat. Et tales quando dicantur denunciati aut non, dicetur. [l] Auctor vero incendij, aut alterius delicti manifesti, occultus, non potest pœna excommunicationis compelli ad se manifestandum, sed ad restitutionem debitam faciendam sic. [m]

101 Decimoquarto peccat, qui soluit, aut solui facit iniuste, ob debita in carcerem iuste coniectum, cum obligatione restituendi debitum creditori: quamuis misericordia motus id faciat, [n] nisi sit adeo pauper, vt neque per se, neque per alium probabiliter soluere posset: quia tunc quemadmodum ipse se soluendo, & fugiendo non peccat, ita nec alius, qui fugæ auctor esset, nec restituere creditori tenetur, secundum communem: quamuis secundum aliquos sic ad compensandum damnum, quod inde carceris custodi euenit. Contra quos tenet Caiet. quem sequimur, [o] eo quod, qui è carcere licite fugit, ad damna custodis non tenetur: quia illud damnum per accidens sine intentione eius, qui se carcere liberat contingit.

102 Dixi, *Coniectum in carcerem ob debita*: carceratus enim ob delictum, morte, aut abscissione membri dignum, licite fugere potest, iuxta S. Tho. [p]

siue peccatum occultum sit, siue publicum, siue condemnatus sit, siue non, [a] quidquid dicat Cardinalis, [b] etiam effringendo, aut limando compedes, & etiam carcerem rumpendo, modo vim carceris custodi non inferat, aut alteri iustitiæ ministro, quidquid dicat Henri. [c] & Silues. [d] vt optime Caiet. [e] defendit. & à fortiori ratione, fugere potest is, qui quæritur, vt capiatur iuste aut iniuste, cum voluntate satisfaciendi tantum quantum conscientia recta dictat. Qua eadem ratione potest quis alterius fugam sine peccato iuuare, vt antequam capiatur à iustitiæ ministris, liberetur, quando nec ex obligatione sui officij, nec ex mandato Regis, nec alterius superioris, nec ex qualitate delicti, nec ex alia re particulari prohibetur, & credit quod suo iudicio, sine carcere, & sine pœna temporaria resipiscet à peccato, vt [f] diximus, & infra § repetemus, addendo quædam Caiet. [g]

103 Decimoquinto peccat, qui captiuus fugit, aut fuit causa vt alius captiuus à suo domino fugeret, cum obligatione restituendi eundem captiuum, si potest, sin minus æque bonum, aut pretium, & præterea omnia, quæ ille fugiens furatus est, quia quemadmodum fuit causa fugæ, ita & omnium, quæ fugam adornans furripuit, [i] secundum dicta supra, [k] quamquã Christianus captiuus apud Infideles, fugiendo non peccet, nec qui ei auxiliatur, [l] si tempore pacis, aut iniusti belli ex parte Infidelium captus fuit. [m] Idem est, si Christianus iniuste ab alio Christiano detinetur: sed si captus fuit in bello iusto ex parte Infidelitũ, quale esset, si Christiani tempore induciarum, aut pace cum illis constituta, Infideles adorirentur, restituere honestam redemptionis mercedem tenetur, [n] quamuis non personam propter animæ periculum. Ad nullam etiam restitutionem teneretur in casu aliquo, si Infidelis ad circumcisionem, aut idololatriam Christianum compelleret quia ipso facto omnino liberatur, [o] & ita qui liberauit, non peccat, quin bene meretur Silues. [p]

104 Neque obstat, quod quidam ait, me dicere hic, captiuum in bello captum non posse fugere, & ad suos redire, quod ea ratione damnat, quod non distinguo inter seruum emptum, & bello captum, vt Sotus distinguit. [q] Non, inquam, hoc obstat: quia respondetur primo, non dicere me id, quod mihi imponit: quia non loquor in specie de captiuo fugiente ab hostibus ad suos, sed in genere de captiuo fugiente à domino suo. Secundo, quod citat gloss. [r] quæ sine vlla distinctione definit, seruum in bello iusto captum peccare fugiendo à suo domino. Tertio, quod Sotus nõ firme asseuerat distinctionem inter seruum emptum, & bello captum: sed eam sine vllo auctore allegato facit per verbum, reor, & paulo post defert iudicium iurisprudentibus, miscendo aliqua, quæ iusta dolabra indigent. In quibus est, quod cap. si quis seruum, [s] non probat conclusionem præfatæ glossæ, in quam ipsam citat. & quod non loquitur de seruo fugiente, sed de sollicitante eum ad fugiendum. & quod potest intelligi de emptitio, quæ responsio confutatur. Tum eo quod si peccatum est sollicitare seruum ad fugiendum, à fortiori peccatum erit seruo fugere: cum plus delinquat regulariter faciens actũ, quam cõsulens illum. [t] Tum quod, ex nulla parte illius c. nec cap. præcedentis, quod ei concordat, potest colligi concilium Gangrense, vnde fuerunt illa excerpta agere de seruo emptitio magis, quam de bello capto. Tum quod nullum iurisconsultorum responsum in ff. nec vlla Imperatorum constitutio in C. nec vllus Commentator eorum classicus eius notam distinctionem, quod meminerim, fecit. Tum quod ius gentium publicam tantam, vel maiorem auctoritatem potuit dare dominis super captos in bello quantam consensus priuatus: cum auctoritas publica, præsertim omnium gentium maiorem potestatem habeat in personas hominum, quam vllus priuatus. [a] Præsertim, quod causa publica inducendi seruitutem bello captorum multo iustior fuit, quam causa priuata, ob quam se quis vendit, quia fuit conseruatio publica vitæ innumerorum bello captorũ: & causa seruitutis per emptionem fuit priuata, & pauciſsimorum. Tum quod Couarruuias in locis per opponentem citatis, [b] nihil de hac dist. meminit. & expresse, [c] affirmat, peccare seruum fugientem à domino, si fugeret extra limites hostium redeundo ad suos, etiam si sit Christianus ab infidelibus iusto bello captus. Quarto, quod praxis, totius fere Ecclesiæ Christianæ cogit seruos redire ad dominos suos, nisi sint Christiani, & inueniantur in regnis, quæ de more antiquissimo non ferunt, vt in illis vllus Christianus sit seruus: qualia sunt regna Francorum, & patria communis Roma, quæ donat libertate Christianos seruos sese certo modo sibi subdentes. A quibus tamen absoluendis sine concepto proposito redeundi ad dominos suos audiui abstinuisse multos eruditos confessarios.

105 Decimosexto, qui recipit aliquid gratuitum ab eo, qui donare non poterat, nisi ignorantia probabilis excusset, & ad restitutionem tenetur. [d] Donare autem non possunt Abbates, religiosi, moniales, [e] serui, & alij, qui non habent aliquid suum proprium, & filij, qui sunt in potestate patris. [f] Licet hi cognatis donare bene possint, si liberam administrationẽ haberent, & etiam aliis, ex suis bonis castrensibus, aut quasi castrensibus. [g] Possunt etiam illi omnes, cum expressa, vel tacita facultate superioris donare. Quã habere creduntur, qui cum eorum facultate student, peregrinantur, ad largiendas eleemosynas pauperibus, iuxta id quod alij scholastici suę conditionis regulariter faciunt. [h] Et etiam in casu extremæ necessitatis, & etiam magiæ, si ad superiorem non pateat confugium, iuxta Panormitanum receptum. [i]

106 Neque etiam vxor, quæ præter dotem non habet alia bona, quæ Paraphernalia vocantur, donare regulariter potest, sine expresso, aut tacito consensu mariti, nisi quando ipse, ad id tenetur, [k] sub qua limitatione includi possunt octo casus, quibus vxori donare est licitum, quos post alios, [l] Sil. [m] scripsit. Neque furiosus, qui non habet certa interualla, in quibus ad mentem redire solet. [n] Neq; pupillus absque tutoris sui auctoritate. [o] Neque prodigus, qui habet curatorem, aut est ei bonis interdictum. [p] Neque minor 25. annis: quamuis eius donatio valebit, si post illos eam ratam habuerit. [q] Neque personę Ecclesiasticæ de reditibus Ecclesiasticis, nisi ad pia, vel modis tactis, [r] neque hæretici, nec rebelles, nec alij similes, quos lex ob sua delicta suis bonis ipso facto priuat. [s] Quamquam illi, quibus donata ab illis sunt, vsque ad sententiam declaratoriam retinere possunt. [t]

Decimoseptimo, qui recipit aliquid notabile pro se sciens non esse illius, à quo accipit per contractũ,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Alex. 3 par. q. 86. in Eod. t. 10.

sive onerosum, sive gratuitum, [a] cum restituendi obligatione, vt dictum est supra. [b]

107 Decimooctauo, qui se sanctum, deuotum, pauperem, infirmum, aut religiosum, cum non esset, simulauit, vt hac simulatione eleemosynam ab eo, qui parefacta sibi veritate non dedisset, obtineret, cum obligatione restituendi, quod datum ei fuit, non illis à quibus accepit: quia iam apud Deum mercedem suam consequuti sunt, sed pauperibus, iuxta Scotum communiter receptum, [c] & copiosius Adrian. [d] Sotus tamen postea, [e] tenuit, quod huiusmodi hypocrita ad restitutionem non tenetur, nisi eleemosyna magna esset: sed communis videtur verior, quia quod eleemosyna sit magna vel parua non refert, quo ad forum interius, de quo agimus: quia non refert nisi quo ad præsumendum: An erogans habuerit, aut nõ habuerit animum absolute erogandi, [f] & præsumptio cessat in foro interiori, vbi sola veritas valet. [g] Quã tamen communem limitamus, ne procedat, quando simulatio non est causa finalis, sed tãtum impulsiua, [h] qualis videtur esse simulatio, qua paruæ eleemosynæ acquiruntur. Et quoties sic quæsitum fuerit restituendum, non est ei, qui dedit restituendum, vt videtur significare Sotus, sed pauperibus, vt ait communis, per quos omnia opera pia intelliguntur, iuxta ea, quæ citauimus supra, [i] quia causæ finales illius eleemosynæ duæ fuisse videntur: scilicet, amor Dei, & ideo quamuis hæc secunda cesset, & ita quo ad pauperem simulantem erogatio non valet, quo ad Deum tamen valet: quia cessante vna ex duabus causis finalibus, non cessat dispositio, [k] & in ipsum Deum dominium transit, eo modo, quo eius, quod diuinæ suæ inspectati donatur, transit, [l] & ideo impendendũ est in ea, quæ ad ipsum Deum specialiter pertinent, sed non necessario in solas pauperum personas.

In 4. lib. sent. d. 15. q. 1. d In 4. de restit. q. 15. e Lib. 9. q. 7. art. 3. de usu. & in c.

f Arg. c. & si omnes. de simon. g c. tua & ca. is, qui. de spons. h Arg. ex. optimi in l. 2. §. ff. de donat.

i Eod. n. 103.

Nec obstat, quod quidam damnet hanc meã sententiam, qua teneo eleemosynam factam simulanti se pauperem, cum non esset, non esse restituendam facienti eam, etiamsi esset magna: quia Sotus contrariam tenet. Non, inquam, obstat: quia respondetur primo, me allegato Soto, & perpensa eius ratione tenuisse, quod nunc teneo. tum quia ipse fundatur in præsumptione, quæ non habet locũ in foro cõscientiæ, de quo loquimur, contra veritatẽ, quæ in eo respondet. Tum quod datum principaliter amore Dei, licet non acquiratur ei, cui datur: acquiritur tamen Deo, & operibus piis, quæ sunt ipsius, vt antea respondi. Tum quod causa principalis eleemosynæ, quæ legitime datur, principalior est Deus ipse, quam is, cui ob eius amorem datur. Et quod causa finalis est potius attendenda, quam impulsiua. Et quod cum sunt duæ causæ finales alicuius actus, cessante altera non cessat ille: sed conseruatur ab altera, vt probo in contextu. Et quod opinio Soti procedit non solum in eleemosyna magna, sed etiam in parua, quando constat largitorem eius noluisse dare Deo, nec operibus piis aliis, si non esset quærenda ei, cui datur per multa, quæ breuitas Enchiridij, & occupationes maximæ non patiuntur scribere.

k §. affinitatis. Instit. de nupt. l Arg. l. 6. si quis. ad de ciuit. iam. functa gl. verb. minui C. de Episc. & cler. & §. si quis in nomine. aut de Eccle. tit. col. 9. & no. per Innoc. in c. cum super. de causi. possess.

108 Decimonono, qui mercenario diarium suum statim non soluit, contra cap. 19. Leuit. *Non morabitur opus mercenarij, &c.* Vel soluit quidem, sed non in ea re, quam debet, sed alia: puta panno, aut esculento contra eius voluntatem, cum possit soluere in re conuenta: & si in ea non poterit soluere, id in quo soluet æstimandum erit, iuxta pretium commune. Et si mercenarius eo non indigens illud vendit, & non inuenit pretium, quo accepit, ad damnum tenetur, iuxta S. Anton. [a] & communem. Quod meminisse deberent confessarij, & admonere concionatores in eis terris, in quibus Duces, & alij ministri Regum soluunt stipendia militibus in pannis, quibus illi non indigent, quoſque longe viliori pretio statim vendere coguntur. Ad soluendum tamen diarium temporis, quo seruus ægrotauit, non tenetur herus. [b] Et si mercenarium, vel quemlibet alium famulũ, qui suas operas locare consueuit, nullo pretio statuto susceperit, tenetur ei soluere tantum, quanti alium similem conduceret. Et si pretium statuendum est arbitrio heri, taxandum est boni viri arbitrio. [c]

a 2. par. tit. 1. c. 15. §. 2.

b Gab. in 4. d. 15. q. 3.

c Bald. cons. 9. Angel. & Salic. vers. Secundo.

Huic loco congruit quæstio illa iam pridem nobis proposita: An qui donauit sua, aut renunciauit beneficio suo, vt posset iuste cooptari in aliquod collegium, in quod soli pauperes cooptantur, sit habilis ad illud? Ad quam numquam antea sui ausus respondere, licet sæpe rogatus, præsertim Salmanticæ. Tũc autem adduxi multa pro vtraque parte, quorũ summa omissis allegationibus breuitatis gratia, est. Pro parte negatiua vrgere, quod paupertas prædicta videtur culpabilis, procurata, & affectata, quæ non debet prodesse. Pro parte vero affirmatiua, quod is est vere pauper tempore cooptationis, quod solum statuta requirunt: & quod non est factus talis culpa sua & quod nemo diceret eum inhabilem, si id propter amorem Dei fecisset: & quod studiose, siue virtuose, & meritorie, ac satis propter Deum relinquit bona, qui ea relinquit eo fine, vt adipiscatur locum opportunum studiis, & virtutibus, quo aptius maiore cum auctoritate Deo, Ecclesiæ, & Reipub. inseruiat: quoque muniatur qualitatibus, & opinione necessariis ad consequenda loca, in quibus id præstare valeat. Per quæ tenuimus hanc partem, modo donatio esset irreuocabilis sine vllo pacto de retrodonando, & renunciatio beneficij sine vllo pacto, & confidentia illicita de retrocedendo: quoniam alioqui cessio esset fraudulenta, & ipso iure nulla, per quam non vacaret beneficium, secundum Innocen. [d]

d Tho. cons. 18. Ant. & Ioan. Andr. & alios. in Addition.

Vigesimo, qui non vult soluere famulis debitum tacite, aut expresse conuentum cum illis, cum obligatione restituendi per proxime dicta: vel soluere quidem vult pretium conuentum, sed illud est longe minus iusto.

109 Vnde sequitur primo, quod maior pars magistrorum artium mechanicarum: quales sunt sartores, sutores, carpentarij, &cæt. qui accipiunt famulos, quos tyrones vocant, vt eos doceant suas artes, ob idque nullam eis mercedẽ tribuunt, aut exiguam, & interdum etiam pro victu, quem illis præbent, aliquid accipiunt. Et scholastici Salmanticenses, qui accipiunt famulos, ex conuentione expressa, vel tacita, se illis certum tempus ad studendum concessuros, & panem, & duos denariolos pro obsonio, & singulis in singulos menses, singula paria calceorum: & postea occupant eos in aliis rebus contra ipsorum voluntatem, adeo, vt non possint discere illas artes, aut studere, peccant cum magna obligatione restituendi damnum, quod illi accipiunt propter tempus discendi, & studendi illis ereptum. Et si eos volentes occupant, tenentur illis dare quantum dediſſent aliis, qui absque tempore studendi, & discen-

di ipsis seruissent.

Sequitur secundo, peccare cum obligatione restitutionis eos, qui accipiunt famulos, conuentione facta, quod non vacabunt litteris, & illis amplius stipendium non tribuunt, quam aliis, quibus facultatem studendi faciunt: quia notabiliter est minus ea mercede, quam eorum obsequia merentur.

Sequitur tertio, quod nobiles, qui absque conuentione expressa pueros precibus parentum accipiunt, & præbent illis victum, & vestitum: quale gestabant quando eos acceperunt: & per se, aut alios eos elegantia morum, & artibus honestorum hominum instituunt, quo ad viri fiant, & tandem eos honeste cultos dimittunt, obligationi iustitiæ, qua erga eos tenẽtur satisfaciunt: quia illis, ex conuentione expressa, aut tacita plus non debetur, nec plus illa ætas, nec illud obsequij genus meretur, nisi intercederet lex, promissio, aut consuetudo particularis ad plura obligans.

110 Sequitur quarto, quod qui accipiunt œconomos, emptores, à secretis, architriclinos, pueros, satellites, à pedibus, & alios similes famulos, cum obligatione: vt sint parati ad illis omnibus diebus, & horis, quibus eis placuerit seruiendum, & non præbent illis victum, nec vestitum, sed certam pecuniam, quæ ipsorum victui non sufficit, tenentur soluere reliquum, quod ad eorũ victum, & vestitu honestũ, necessarium fuerit, & præterea honestam aliquam mercedem, pro merito obsequiorum. Dixi, *cum obligatione, vt sint parati ad seruiendum illis omnibus diebus, & horis*: quia si non accipiunt nisi vt tres, aut quatuor menses illis seruiant, non tenebuntur ad aliud, quam quod obseruiant, quia illorum mensiũ merebuntur, nec si eos accipiũt ad aliquas horas diei, quemadmodum aliqui doctores Salmanticenses aliquos accipiunt in comites, qui eos comitentur, euntes ad prælegendũ, & inde redeũtes, & diebus festis quando proficiscuntur ad rem sacram, aut ab eadem reuertũtur ipsi, aut ipsorum conuiges, non tenebuntur ad soluendum plus, quam obsequium illarum horarum, cum obligatione paratos se præstandi ad seruiendum illis horis meretur.

111 Sequitur quinto, quod magnates, qui suis famulis dant certam portionem ad victum & vestitum moderatum non sufficientem, non obligando tamen eos ad continuum obsequium: sed solum, vt habitent, aut resideant certum tempus, vbi resederint ipsi, & compareant coram eis saltem singulo quindecimo quoq; die semel, non tenentur ad soluendum plus, quam illam pecuniam, si illis, plus quam dictum est non seruiant: quia nec conuentio expressa, nec obsequia facta eos ad amplius obligant. Sed si pluribus, quam conuentis eorum opera vtantur, tanto plus tenebuntur, quanto plus eos sibi seruiendo occupauerint, & minus tẽporis ad agenda sua negotia eis relinquent, quia illorum meritorum iustitia eos ad id obligat per ius naturale, & diuinum. *Dignus est enim mercenarius mercede sua.* Luc. 10. [a]

a Gal. 6. c. 6. Tim. 5. c.

Vigesimo primo peccat, qui clam recipit, quod sibi deberi prætendit pro vsuris, dolo, aut alio delicto à se admisso: licet enim sponte data propter delictum regulariter retineri possint: non tamen iuste peti: & minus tamquam debita legalia recipi, per dicta supra. [b]

b Sup. c. 112 Vigesimo secundo, qui occulte recipit, quod

suum est, vel sibi iuste debetur, cum commode iure recuperare posset, aut qui (etsi commode iure recuperare non posit) se ob id periculo mortis, aut amissionis alicuius membri, qua iudex propter furtũ cõdemnare posset, obiicit: & qui id facit contra conscientiam sibi dictantem, quòd ita recuperare peccatum est mortale. & qui aduertit vel aduertere debet, quod ex tali occulta recuperatione redundaret magnum scandalum, aut damnum ei, qui habebat eam rem, quam sic ille recuperauit penes se depositũ: aut pignoratam, aut commodatã, licet ad restitutionem non teneatur. [a] Non est tamen peccatum occulte recipere, quòd sibi vere debetur, quando alias illud recuperari non posset propter defectum, iniustitiam, ignorantiam vel affectum iudicis alteri parti fauentis. Et qui quamuis recuperare possit, non tamen cõmode propter rei paruitatem, & magnitudinem sumptus in recuperatione faciendi, aut quia ex tali lite simultates orirentur, aut licite sine lite recuperare posset non tamen sine amissione gratiæ, & amicitiæ illius, qui debet, [b] modo in tali recuperatione eæ conditiones concurrant.

a Gab. in 4. d. 15. q. 3.

b Iuxta gl. fing. in c. ius gentium 1. d.

113 Prima, ne aliquod ex prædictis inconuenientibus sequatur. Secunda, ne plus debito suo accipiat. Tertia, vt restituat damnum corporale aut spirituale, quod ex eo in aliquem redundaret. [c] Quarta, vt res quam accipit, non sit aliena, nec furto, nec latrocinio ablata, nec inualide ab eo, qui debet acquisita. Quinta, vt caueat, ne iterum tale debitum sibi soluatur, eo quod debitor recordatus illius debiti, vel pœnitens voluntatis non soluendi illud ei satisfacere velit. Cauebit autem satis, si quo modo honesto debitori, aut eius hæredibus significet, nihil eos illo nomine vlli debere, secundum S. Ant. [d] Sexta, vt illud vere & de iustitia sit ei debitum multi enim decipiuntur, nostro iudicio, vsurpantes ex bonis suorum dominorũ pro suorum obsequiorum satisfactione, quibus quamuis aliqua compensatio remuneratoria debeatur debito gratitudinis & antidoralis: non tamen debetur de iustitia vera & legali: obligatio enim gratitudinis, quam antidoralem appellant, non parit actionem, neque ius petendi, sicut obligatio legalis per notata à S. Tho. [e]

c Gab. vbi supra. Sil. in Rosa. au. ea cetu 17.

d 2. par. tit. 1. c. 15. §. 2.

e 2. 2. q. 58. & 100. & ab aliis in l. ex hac iure. ff. de iust. & iu re. & l. sed & si. §. cõsuluit. ff. de pet. hæred.

114 Ad noue autem quæsitum hic respondetur affirmatiue, quod Martinus, qui rem depositam apud Ioannem clam accipit pro debito, quod Ioãnes ei debet, tenetur reddere, vel manifestare oblata excommunicatione contra id accipientem, vel scientẽ: quia nullo iure conceditur, vt creditor accipiat in compensationem rem à debitore detentam, si non est sua: & ita est prohibitum per hoc septimum præceptum. Credimus etiam decipi eos, qui putant sibi licere auctoritate propria vlcisci iniurias, quas per iustitię ministros non possunt, quamuis glo. [f] (quã Paulus Castren. consulendo sequutus fuit, & in impressione antiqua, quod non licuit mihi nũc inuenire,) dixit posse. Et etiam qui accipiũt aliquid occulte ob pœnam, quæ illis non debetur ante condemnationem. [h]

f fl. nullus. C. de Iudæ. g. in consilio mihi 203.

h Per gl. c. fraternitas 12. q. 2. & alia, quæ in eius cõmento diximus.

Notanda tamen sunt sequentia. Primum, quod excommunicatio generalis Episcopi, qua monitione præmissa excommunicaret scientes, & non reuelantes res subtractas alicui nescienti, qui eas subtraxit, non obligaret eum, qui sic recuperauerit: neque etiam id scientes, modo pro comperto haberent, eas pro debito legali fuisse subtractas: secus tamen si dubitarent, licet recuperans eis dicat, quod ad

Universidad de Deusto
Biblioteca

recuperandum suum, tantum, quod iustum erat accepit: nisi tanta fide, & virtute apud eos esset, vt merito propter eius dictum dubietatem ab animis suis depellere deberent. [a]

115 Quæ procedunt, etiam si Episcopus iuberet reuelari eos, qui rem illam pro recuperatione rerum suarum acceperint, vt recte probat Sil. [b] quidquid Rosek dicat. quod ipsum nobis videtur, quando datur excommunicatio specialis ob illam rem, quidquid dicat Silu. [c] tum quia quamuis specialis sit quo ad rem, tamen, quo ad personas generalis est. tum quia excommunicatio maior generalisnō ligat eum, qui mortaliter non peccat, [d] tum quia nemo se, nec alium innocentem tenetur prodere, præsertim ad damnum, & præiudicium. [e] Tum quia, vt idem Silu. ait, si intentio iudicis est, vt manifestaretur, quamuis acceperit iniustam compensationem, intolerabilem errorem contineret, & ita non valeret. [f] Tum quia clausula huiusmodi poni solita in litteris Apostolicis sub forma significauit, intelligenda est, quando scitur non fuisse acceptum pro iusta compēsatione, aut dubitatur. [g] Nec refert, an res sit deposita, vel non, quo ad forum conscientiæ, quidquid aliqui dicant. [h]

116 Secundo notandum, quod si is, qui bene accepit, iurare cogeretur, an sciret quis accepisset, posset respondere, se nescire, sub intelligendo intra se aliquem, qui male accepit. [i] Tertio, quod indubium est id, quod dixit doctissimus Medina, [k] scilicet, quod modo supra dicto recuperans contra voluntatem debitoris parati ad soluendum illi peccaret, licet non teneretur restituere per dicta. [l] Quarto, quod licet tertius aliquis non debeat regulariter accipere, etiam occulte, quod est eius, qui restituere tenetur, & non vult, nec commode compelli potest, vt suo creditori satisfaciat. [m] Vxor tamen, potest de bonis mariti, qui debet, & non vult soluere etiam cōtra eius expressam voluntatem, quia est socia adiutrix, Genes. 1. Et hoc faciendo adiuuat eum ad seruandam animam, modo sine scandalo id faciat, Gab. [n] & prouideat, quo maritus intelligat se illi non debere, recuperata scheda remissionis ab eo cui soluet, aut alio modo, per prædicta. [o]

117 Vigesimotertio, qui occulte accipit, quod dubitat, an suum sit, ad illius tamen restitutionem non tenetur secundum Med. [p] quandiu probabiliter, an suum sit dubitat, an eius, qui accipit, quo ad proprietatem: certum tamen est, possessionem eius fuisse illius, qui eam antea habebat, & sic iniuste illam teneri ab eo, qui accipit, donec restituat, aut certo suum esse sciat, & sic tenetur ad restituendum. [q]

Vigesimoquarto, qui non soluit legata pia tempore, & modo debitis: [r] ad cuius peccati remissionem non sufficit propositum in posterum soluendi, si tunc soluere sine magno sui detrimento potest per suprædicta. [s] quod locum habet, quamuis talia legata fiant tantum coram duobus testibus: quia iuxta canonica iura valent, [t] non obstante contrario statuto, quod tamquam præiudicans libertati Ecclesiæ, non valeret. Immo, qui scriberent illud, & iudicarent secundum illud excommunicati essent. [u]

118 Vigesimoquinto, qui absque necessitate extrema aliquid ad edendū, aut vestiendum accipit, cum restituendi obligatione: quia illa licet excuset à tanto, non tamen à toto, [x] licet cū extrema quisque possit sine aliquo peccato accipere, nō pro se solū, sed etiam pro alio, qui est in eadem, si de suo non habet, nec aliter ei subuenire potest. [a] Remanet tamen obligatus ad restituendum regulariter exceptis certis casibus, vt dictū est, [b] quamuis oppositum communis dicat. Quæ procedere potest in re adeo parua, vt probabiliter credi possit, dominum eam gratis concessurum, & etiam in magna, quando extreme egenti constaret eum, à quo accepit non solum eam ipsi mutuaturum, sed etiam gratis concessurum, si præsens esset, quando eam accipit. Quæ ratio probabiliter credendi ex rei acceptæ, & eius domini circumstantiis colligi potest, scilicet, num sit dives, num liberalis, num cognatus, & amicus eius, qui accepit, nū eleemosynas elargiri solitus, vt recte prædictus Medina notauit. [c]

119 Inter omnes autem conuenit, peccare eos, qui extra necessitatem extremam occulte res alterius etiam illi superfluas ad sibi, aut alteri subueniendum accipiunt. [d] Tū quia erogatio superfluorum non semper est debita pauperibus. tū quia etiam quando est debita eis per dominos earū est facienda, & ad eos pertinet pauperū, & piorū electio, vt [e] probauimus: & consequēter alius, nec pro se, nec pro alio accipere potest: nisi vt prædictū est, & tradit S. Tho. [f] communiter receptus. Necessitas autem extrema, quæ sit, infra [g] dicitur.

120 Vigesimosexto, qui aliqu od animal domesticum in prædio suo damnū inferens occidit, aut grauiter percutit: quia non est ei ius id faciendi, sed solum expellendi ab eo, & includēdi, donec de damno dato dominus eius monitus satisfaciat, [h] nisi consuetudo, priuilegium, vel aliquod statutum contra disponeret. [i]

Vigesimoseptimo, qui venatū, aut piscatū, cū iuste non posset, prohibuit cū obligatione restituēdi emolumentū, quod verisimiliter impediuit. [k] Et non potest iuste prohibere, nisi concurrentibus quinq;. Primum est auctoritas regia iusta, aut consensus populi liber à metu, aut præscriptio canonica sine vi, & metu introducta. Secundū, vt ob occasionē ferarū extra loca prohibita, non puniat eos, qui nō procurant dolis eas è prohibito loco extrahi, vt extra illū eas capiant: alias enim punire posset. [l] Tertiū, vt prohibeat in suis propriis prædiis, quāuis, nostro iudicio, sufficit, vt domini aliorum sua sponte in id consentiant. [m]

121 Quartum, vt restituat omne damnū, quod illæ feræ alienis prædiis faciūt, quorū domini in damnū eorū non consentiunt: quāuis in aliorū dānū consentiant. Parū tamē prodest quibusdā magnatibus dicere sæpius in se restituturos eiusmodi dāna, & nūquā restituūt. Quintū, vt caueat prohibēs, ne subditi timentes eū: & ministros eius, & fugientes odiū, & indignationē, & minas eorū, quia eis sæpe opus habēt, ea petere non audeant, quæ peterēt ab aliis sibi paribus: quia eiusmodi metus, etiā si alioqui nō esset omnino iustus, inducit restituēdi necessitatē, vt dictū est. [n] Quod etiā Margarita cōfessorū probat, scilicet ne venātes in locis prohibitis occidāt, vel mutilēt, saltē pro prima vice, quāuis id sanciti sit: quia eiusmodi seueritas nō est exercenda, nisi in consuetos id facere, & contumaces. Et consuetudo sic puniēdi, ēt prima vice, iniusta videtur, quā q. seruaret peccaret mortaliter, q. asserit Sil. [o]

122 Vigesimooctauo, qui sunt iusti custodes venatus, aut piscatus prohibiti, vt ceruorum, cuniculorū, autū, & siluarum cæduarum, aut pascuorum constituti ab iis, quorum sunt illa iura. Custodes, inquam, iurati, aut

aut sola fide adstricti fideliter ea seruare, & non seruant, [a] nisi scirent eos, quos contrafacientes inuenissent, fecisse id necessitate, quæ eos à peccato excusabat, & non permittunt eis plura, quam talis necessitas exigit. Dixi, *Nisi scirent*, &c. quia dubitatio non excusaret: in dubio enim tutiora sunt eligenda. [b] Excusarentur etiam, si scirent eos, quos in eiusmodi locis inueniunt, esse consanguineos, aut adeo domini prædictorum iurium amicos, vt probabiliter credant illi eorum venatum placiturum. Non tamen sufficit inuentos tales esse, qui si facultatem à domino peterent, obtinerent, sed eam petere nolunt. Ex hoc sequitur, peccare, cum obligatione restituendi damnum custodes qui dissimulant se videre prædicta loca prohibita ingredientes, quo cædant, venentur, aut piscentur in eis propter aliqua dona, aut quia sunt sui amici, aut consanguinei: quia tenētur præseruare à damno dominum, ob iuramentum præstitum, & ob fidem datam, [c] quamuis non tenerentur per prædicta, [d] restituere ea, quæ ob id acciperent.

123 Vigesimonono peccat custos, qui se abscondit, ne videatur ab iis, qui talia loca prohibita ingredi volunt, vt ingressos intercipiat, aut puniri faciat secundum aliquos: quorum opinio dura nobis videtur, saltem quo ad eos, qui permittunt ingredi, quo semel deprehensi iterum ingredi caueant: nec sinunt eos inferre damnum notabile in locis eiusmodi prohibitis. Tum per ea, quæ diximus in cap. inter verba. [e] Tum quia oppositum omnes fere custodes faciunt, idque ab omnibus, scitur: & ita nemo se deceptum dicere potest, [f] dixi supra, *Custodes*, ideſt constituti ab his, qui iuste prohibent & possident: quia constituti ab iis, qui iniuste, & tyrannice prohibent, ad nil tenentur, licet iurauerint se capturos, aut denunciaturos, quos inuenerint, [g] in malis promissis rescinde fidem. [h]

124 Notandum tamen est iuste prohiberi venationem certarum ferarum, certis temporibus, scilicet quando pariunt, aut oua faciunt, aut nutriunt, aut tempore niuis, aut ne illis, vel illis instrumentis venatus fiat, aut ne talibus artibus venandi quis vtatur: quia eiusmodi prohibitiones in populi vtilitatem redundant. Sed qui talium prohibitionum tempore venantur, restituere, quod venati sunt, non tenentur, nisi post iudicis condemnationem, Med. [i] & probatur per glos. [k]

Nec obstat, quod quidam ait, me dicere hic custodes, qui abscondūt se, vt venatores prohibita trāsportantes, libere peccent, & comprehensi multentur, peccare, & teneri ad restitutionem. Non, inquam, obstat: quia respondetur primo, mirari me, quod vir religiosus, imponat mihi etiam religioso, licet se imperfectiori falsum: cum omnino contrarium asseram, & rationibus muniam, vt patet ex contextu. Secūdo, quod tacite insinuat, me opinari peccare omnes, qui vetita venantur, & pascua prohibita pascunt, & vetita extrahunt extrahunt, per illa verba, vt libere peccent: quod ego nec exprimo, nec insinuo: immo arbitror multos nihil peccare per ea, quæ scripsi infra. [l]

Trigesimo, qui prohibet suis subditis, ne eiiciant, aut ne occidant feras, in suis prædiis damnum inferentes, cum intentione non restituendi integre damnum, aut postea cū esset notabile, non restituit, Gab. [m]

125 Trigesimoprimo peccat, qui ad venādum profectus, permittit, vt canes sui noceant alienis auibus domesticis, puta gallinis, anatibus, anseribus, & id genus aliis aut quod sui equi, aut famuli notabile damnum inferant prædiis, aut satis, per quæ transeunt, aut eorum fructibus, & non vult restituere, Hostien. [a] Omnibus de venatione prædictis, addo id, quod nemo hactenus attigit, & pauci confessarij (meo iudicio) aduertunt: videlicet, quod reges, & magnates prohibentes, ne feræ palantes, quæ non sunt inclusæ occidantur à dominis prædiorum, quibus nocent, non excusantur à peccato per propositum restituendi damna etiam consequuta restitutione, magis quam excusatur fur, aut raptor per propositum restituendi quod furatus fuerit, aut rapuerit, etiam sequuta restitutione: quia licet per eiusmodi propositum, & restitutionem consequutam excusetur à peccato, quod admitteret non restituendo: non tamen excusatur à peccato, quod admittit damnificando, aut capiendo aliena inuito domino. Aliud enim peccatū est damnificare, furari, vel rapere, & aliud damnum illatum furto subtractum, vel raptum non restituere: & ita excusatus ab hoc, non excusatur ab illo: quia à diuersis non fit illatio. [b] Quare qui per feras, vel animalia domestica nocet prædiis proximi eo inuito, peccat mortaliter, etiam si postea cumulatissime damnum restituat, & consequenter non solum oportet eum pœnitere, & confiteri, quod non sufficienter, vel non debito tempore restituerit damnum illatum: sed etiam quod intulerit illud inuito domino quod concionatores prædicare, & confessarij meminisse deberent.

126 Trigesimosecundo peccat, qui habet columbarium illicitum cum notabili aliorum præiudicio. [c] Dixi, *illicitum*, quale est, si opportunis temporibus alimentum non præbeat, nec circū illud habet agros satos, in quibus sufficienter, saltem pro maiori parte columbæ alantur: nec qui tenet illud est paratus ad restituendum quodlibet damnum notabile, quod illæ fecerint, quando ei constiterit: nec vnum damnum alio compensatur: puta, quia vicinus eius, cui suæ colūbæ nocent, non habet totidem, quæ tantumdem ei noceant, nam concurrentibus aliquot horum tolerari potest, iuxta Palud. [d] S. Anton. [e] non autem quando ex illis damnum notabile proximi nascitur, sicut nascitur ex columbariis aliquorum prædiuitum, qui nec serūt agros, nec vineas colunt, & habent columbaria columbis conferta, quæ ex satis subditorum, vel vicinorum suorum viuunt, qui contradicere ob metum maioris damni non audent, secundum Ioan. Maior. [f] Quamquam (nostro iudicio) regulariter non peccant qui columbaria habent, vbi non est lex, quæ ibi prohibeat, & est consuetudo, quæ id permittat: & populus non quæritur, nec damnum notabile apparet, attento quod ad populi victum pertinent, & æque fere prosunt stercorando, quam nocent pascendo, & eas reges tolerant, & si non essent columbæ domesticæ, essent palumbes siluaticæ, vt sunt cornices & aliæ aues, quod optime Silues., [g] insinuauit.

127 Trigesimotertio peccat, qui in suo columbario certa semina spargit, aut aliqua arte vsus est, qua columbas ab aliis columbariis ad suum pertraheret, cum oblatione restituendi, si paruitas eum non excusat, Med. [h] Quod tamen limitandum videtur, vt procedat tantum in eo, cuius principalis finis est alienas inescare: non autem in eo, qui principaliter intendit suas pascere, & retinere, ne alio euocentur. [i]

128 Trigesimoquarto peccat, qui sibi accipit, aut includit

a Arg. c. fin. de iudic. Tiriq. iudic. 2. de condict. & demonst. & eorum, quæ addit ei Feli. in c. cū contingat. de rescrip.
b Ver. furtum. 1. q. 3.
c Vbi supra. de nullus ca. nemo. 11. q. 3. vt in c. inter verba. c. cluſ. 6. 11. q. 1. decimus. e. quis aliquando. vers. non tibi dico. de pœnit. d. 1.
d c. 1. de re iudicata.
e Per dicta in cāter verba. conclus. 6. argu. l. fi pcurator. ff. de condict. indebi.
f Arg. Hill. ad le. Aquil. & c. 2. de trā ſa. præla. Ar. clutmanæ autores. 22. q. 5. & eorū, quæ in eius Comm. dixi, & citā ſupra c. 12. n. 8.
k In Cod. de reſt. q. 1. Supra eod. n. 112.
m Arg. c. forte. & c. denique. 14. q. 6. n. In 4. li. ſent. d. 15. q. 2.
o Supra n. 118.
p In Cod. de reſti. fol. 66.
q Arg. ca. fæpe. de reſtit. ſpo. & l. 1. ff. de fur. quę habet furtum fieri, quo ad poſſeſſionem.
r c. quia oblationes. 14. q. 5. a God c. n. 66. & 68. ſic relatū t. de reſtitu. c. grauē. de ſent. eg cōmū. Rofil. verb. excōmunicatio 1. 18. excōmu. & infra t. reſtitu. c. 20. n. 119. ex ſi quis dixerit.
s Arg. ca. fæpe. de reſtit. ſpo. & l. 1. ff. de fur. quę habet furtum fieri, quo ad poſſeſſionem.
t c. quia oblationes. 14. q. 5. a God c. n. 66. & 68. ſic relatū t. de reſtitu. c. grauē. de ſent. eg cōmū. Rofil. verb. excōmunicatio 1. 18. excōmu. & infra t. reſtitu. c. 20. n. 119. ex ſi quis dixerit.
u Supra eodem.
a In ſumma de pœnit. & remiſſ.
b l. Papinianus. ff. de minoribus. c. ad audientiā. de deci.
c Arg. c. fi bos. de iniur. & l. 1. ſi quadru. pau. fec. di.
d In 4 lib. ſent. diſt. 15. q. 2. e 2. par. tit. 2. c. 1. & cō mu.
f In præcto 4 lib. ſent. d. 15. q. 2.
g Verb. reſtitutio. 2. q. 4.
h In C. de reſtit. q. 3.
i Arg. l. ſi quis nec cauſam. ff. de rebu cred.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cludit animalia aliena domestica etiam fugitiua, vt eorum lanam, plumas, aut oua in vtilitatē suam conuertat, aut eis vtatur, secundum Ioan. Maior. [a] quia ob fugam non desinunt esse cuius erant. [b] Idem dicendum est de accipiente animalia domum redire solita, vt sunt, sues, apes, pauones, columbæ, cerui qui abeunt, & redeunt. Et de illo, qui accipit, aut occidit ea priusquam illam consuetudinem reuertendi amiserint. [c] quam amisisse videntur, cum ad horas & dies consuetas bis redire desinunt, post quæ accepta capientium fiunt. [d]

129 Apes tamen, aut examina antequam in aluearijs includantur, & aliæ aues ex alienis arboribus acceptæ fiunt accipientis, qui per hoc furtum non committit, etiam eas in alieno prædio accipiendo, priusquam ab ingressu eius aut ab ascensu arboris à domino prohibeatur; immo nec si postea, licet tunc iniuriarum teneretur. [e] Prohibitus autem videtur tacite, si prædium est muro, aut sepe cinctum.

a In 4. lib. sent. d. 15. q. 1. b S. Gabriel. de rerum diuis.

c S. pauc. ante fin. & 1. eod. tit. de rerū diuis. l. naturalē. §. 1. & 2. ff. de adquirend. rer. domi. & l. iuxta q. l. de quib. ff. de leg.

d Instit. de rerum diuis. §. pauones.

e l. animalia. fere. & pauones. & 5. cerui. ff. de acquirer. domi.

De participantibus in damno dato.

130 *Damnum datum à multis diuisis, vel vnius subduce, vel sine illo.*
131 *Restitutionem debiti, qui fauore vel consilio impedit.*
132 *Consulens suæ scientiæ ob hoc non multum confidat.*
132 *Damnum ad aliquod laudando, aut alias animat.*
133 *Ratum habens damnum suo nomine datum.*
133 *Ratificans suo nomine factum delictum semper punitur: quia fingitur esse persona delinquens.*
134 *Testis nocens aly tacendo verum vt peccat.*
134 *Metus iustus à testificādo, & denūciando vt excusat.*
134 *Monitus sub excommunicatione denunciare, vel reuelare quid faciet.*
135 *Monitus reuelare ad plus tenetur, quem monitus denuntiare.*
136 *Custos ex officio vt plus tenetur, quam alius.*
136 *Iudex non cogens restituere reipub. aut priuato.*
137 *Damnum qui dat ministrans aliena hæc faciat. n. 138.*
139 *Furatur qui aliquid ab eo, qui illud dedisset, aut multa parua.*
140 *Damnū datum cū impensis, & interesse restituendum.*
140 *Confessarij cur furi non iubent soluere impensas istas.*
140 *Damnū datum qui impedit volenti illud impedire: & qui mittit ad terrendū ioco, si per incuriam damnum datur.*

130 TRigesimoquinto peccat, qui cū multis adunatis sub vno Duce, siue, vt vulgus ait, Caporali, vel sine illo ad furādum, aut damnificandum vadit. [f]

Restituere autem non tenetur, nisi id quod ad eū peruenit, & id cuius talis causa fuit, quod sine ipso illud non fuisset illatum: ita quod si fuit causa totius, tenetur restituere totum aliis non restituentibus, & si partis partem, secundum posita. [g] Vnde si multi singulatim vineam aliquam ingrediantur, alij aliorum ignari, & vnusquisque suum racemum capiat, etiam quoad vsque nullus in ea relinquatur, nullus eorum mortaliter peccat, nec restituere tenetur, & multo minus tota multitudo: quia nullus eorum damnum notabile facit, nec est causa quo fieret, nec in id cōsentit.

131 Trigesimosexto peccat, qui procurat, vt rex, aut magnas, aut iudex suum cuiquam tollat, vel ne cui, quod sibi debetur restituatur, ne ve ad id debitor cogatur, quod multi magnates & familiares eorum, ad-

f l. 1. ff. si famil. furt. fecit dic. l. ita vulnerauit. ff. ad leg. Aquil.

g Supra, n. 17.

A nocati & procuratores sæpe faciunt, qui non solum mortaliter peccant, sed etiam restituere tenentur.

132 Trigesimoseptimo, qui male consulit scienter & dolose, immo & si bona fide: sed non adhibitis studio, & diligentia debitis, ad veritatem assequendam. Quare qui consulunt, caueant ne nimium suæ sententiæ, vel prudentiæ fidant.

Trigesimooctauo peccat, qui alicuius acumen, aut fortitudinem laudat, aut ignauiam & demissionem vituperat, quo eum ad damnum proximo inferendum moueat, & totum illud damnum restituere tenetur: quia ad id exhortari videtur.

133 Trigesimonono peccat, qui audiēs aliquem alteri suo nomine nocuisse, illud ratum & gratum habet: quia mandare videtur. [a] Quod solum intelligitur iuxta Angel. [b] quando qui nocuit, non nocuisset, nisi existimās eum, cuius nomine nocuit, illud ratum habiturum. Sed huic moderationi raro (nostro iudicio) locus erit quia raro, aut numquam continget aliquem nomine alicuius nocere alteri, nisi existimātem illud gratum illi fore. quamquam si eius nomine factum non fuit, aut gratum illi non fuit, quare nus suo nomine factum est, licet opus in se illi placeat, ad nullam restitutionem tenetur: quamuis peccet. [c]

Nec obstat, quod quidam ait, me dicere hic, teneri ad restitutionem qui nec tacite, nec expresse iussit occidi hominem, sed pro rato habuit: quia ratihabitio æquipollet mandato. Cuius contrarium asserit tenendum. Non inquam, obstat: quia respondetur, primo, me non loqui de homicidio in specie, vt ipse imponit: quamuis in genere loquar de nocente, cuius species est homicidium. Secūdo, quod meum dictum est firmum. Tum per illam regulam iuris. [d] *Ratihabitionem retrotrahi: & mandato comparari.* Et regulam. [e] *Dececit, qui mandauit, vel ratum habuit.* [f] Et palam est mandātem delictum teneri ad restitutionem. [g] Tum quod præfatæ regulæ non solum habent locum in contractibus, & in iudiciis, sed etiam in maleficiis, & delictis, vt habet gloss. recepta per omnes, [h] saltem illis, quæ per alium fieri possunt, [i] immo & in aliis, nisi quo ad effectum fruendi libidine, vt pulchre de iure probat Couarruuias. [k] Tum quod ratihabitio non solum habet vim augendi peccatum, vt ait is, qui contra nos opponit, sed etiam faciendi incidere quem in pœnam, casus est in ca. cum quis, [l] quod determinat, eum qui ratificat percussionem clerici nomine suo factam, incidere in pœnam excommunicationis ipso iure. Tum quia facilius & fortius obligatur quis ad restituendum damnum, quam ad subeundum pœnam. Hanc enim non tenetur regulariter subire in foro conscientiæ, nec in exteriori antequam condemnetur, restituere autem sic, vt supra dictum est. Tum quod omnis ratificans delictum suo nomine factum est puniendus pœna, licet non semper ordinaria, vt late probat prædictus Couarruuias. [m] Tum quod ratificans rem suo nomine acceptam, vel iniustam acceptionem fingitur accepisse propter suam ratificationem: & ita non solum peccat, quia placet peccatum, sed quia fit persona peccantis, & accipientis, secundum totam vtriusque iuris prudentiam, quod non aduertit prædictus religiosus, qui contra nos opponit. Per quod tollitur eius ratio, & consequenter ille qui ratificat incendium domus alicuius, nomine suo factum, magis tenetur

ad

a Felin. in c. cum dilectus. de rescript. n. 3. b Ioan. Andr. in c. 1. de sponsal. in Sexto. c Couarr. in c. peccatum. 2. part. §. 9. n. 2. d l. 1. ff. de reg. iur. e l. 1. ff. de reg. iur. f l. 1. ff. de reg. iur. g Couarr. in c. peccatum. 2. part. §. 9. n. 2. h Glos. in c. 1. verb. effectum. & verb. consequeretur. C. de sent. quæ pro eo. l. interpret.

ad restitutionem domus incensæ, quam ad subeundū pœnam à iure, vel iudice inflictam, vel infligendam.

134 Quadragesimo peccat, qui testis, à iudice legitime interrogatus, an sciret tale furtum, scienus tacet, & ob illud damnificatus suum non recuperat, & restituere tenetur, [a] si non taceat propter metum alicuius periculi sui status, aut personæ, aut bonorum. iuxta S. Anton. [b] & Scotum. [c] Siluest. [d] Notandum tamen est, quod si episcopus monuerit sub excommunicatione, vt denūcient qui nouerint illud: is qui metu tacuit, tenetur parere, sed non quoadusque eū iuxta ordinem correctionis euangelicę moneat: & inducere debet, vt parti læsæ satisfaciat, & si fur satisfecerit, eum denunciare non debet: nec etiam si non satisfaceret, si illud probare non potest. quia quando præcipitur, vt qui talem rem scit, eam per denunciationem manifestet, intelligitur de eo, qui scit & probare potest, vt diximus copiosius quam alij. [e] Sed si admonitus satisfacere nollet, & admonitor probare potest, denunciare debet: quia alias peccaret & excōmunicationē incurreret, & teneretur restituere damnificato, de suo quod ob suum silentium recuperare omisit, [f] nisi ob iustum metum taceat, vt proxime dictum est. Per quæ respondetur ad noue quæsitum, scilicet: An vxor, filius, aut coguatus alicuius delinquentis, abscondens aliqua eius bona in aliquo monasterio, aut alio loco, nec à iudicibus sequestrentur: teneantur ipsi vel alij eius rei conscij, manifestare illa, propter excommunicationem, aut iuramentum, quibus iubentur id facere. Responderi enim potest, quod non, si omnia abscondita pertineāt ad compensandum debitum dotis, vel aliud: alioqui autem sic. Oportet autem cauere, ne iterū peti possit id, ad quod absondita sufficiunt instar illius, qui clam accipit aliquod de bonis creditoris, in sui debiti compensationem: de quo supra. [g]

135 Aduertendum tamen supradicta producere in monito denuntiare, & non in monito testificari, vel reuelare: is enim tenetur id facere, [h] præsertim si iudex post semiplenam probationem coram ipso factam, eam supplendam præcipit, vt qui illud scit ad testificandum veniat, [i] quia illi non præcipitur vt denunciet, sed vt testificetur, [k] nisi sit persona à testificando eo casu excusata ob cognationē, vel aliam causam, de quo infra, [l] dicetur.

136 Quadragesimoprimo peccat, qui constitutus custos ciuitatis, aut agri non obstat damno notabili, quod fieri videbat, saltem clamando cum obligatione restituendi in solidum, per dicta supra. [m] Quamuis qui ad id ex officio non tenetur, licet peccet malitioso tacendo: restituere tamen non tenetur, per dicta ibidem: immo nec peccaret si absque malitia per negligentiam aut modestiam non se ingerēdi negotijs alienis, id facere omittit. Sed si ex officio, aut dignitate tenetur impedire, & administrare iustitiam: quia est princeps, aut iudex, peccat & restituere tenetur, iuxta mentem S. Tho. [n] & supra, [o] adiunctis etiā iis, quæ S. Anton. & Angel. dicunt, & nostri scribūt. [p]

Quadragesimosecundo peccat, qui iudex non facit parti damnum restitui, cum posset, siue sit Reipub. siue persōnæ particularis, cum obligatione restituendi, iuxta Scotum communiter receptum. [q]

137 Quadragesimoterrio peccat, qui curator, procurator, & alienorū negotiorum gestor, administrator bonorum alienorum, & filius, qui res sui patris

a Soto. de iust. & iur. l. 5. q. 1. a. 3. b In summa. verb. furtum. c Soto. de iust. & iur. l. 5. q. 1. a. 3. d c. sæpe de restit. spol. e l. qui tabulas. & l. fere cui. ff. de furt. & gloss. recepta in l. 1. verb. effectū. & verb. consequeretur. C. de sent. quæ pro eo. l. interpret.

tractat, qui nomine sui principalis, & ob eius vtilitatem alicui damnum notabile infert, & ad restitutionem in solidum tenetur, si principales non restituant, & ex eorum bonis restituere potest, si adhuc eorum administrationem retinet, & prudenter faciet restituendo, ita vt ab ipso postea domini reposcere non possint. Et si iam dictam administrationem non habet, & est adeo inops, vt satisfacere non possit, debet dicere principalibus, si ignorant, quod satisfaciant. Et si illi restituere noluerint, tenetur restituere, si potest: occulte tamen poterit accipere de **eorum** bonis tantundem quo satisfaciat, obseruatis conditionibus seruandis ab iis, qui occulte sua debita recuperant: quæ positæ fuerunt supra. [a]

138 Quadragesimoquarto peccat, qui occulte aliquid accipit ab eo, cui non displicet acceptio sibi nota: sed occulta sic. is licet peccet venialiter, nō tamen mortaliter quia eius acceptio, aut retentio non est contra voluntatem domini, sed modus solum accipiendi, quod ad peccandum mortaliter non sufficit, vt definierunt bene Adrian. [b] & Caiet. [c] Id quod sæpe filij ob verecundiam parentum faciūt. Serui etiam & famuli accipientes à suis dominis panem & fructus, quibus vescantur, credentes dominum illa concessurum esse, si ab illo peterent, aut si illic inuenirentur, quamuis nollet, vt se inscio acciperent.

139 Dixi, *Quibus vescantur*. nam qui caperet ad donandum, vel vendendum alteri, vt solent aliqui panem coctum, vinum, aut triticū, aut alia similia mortaliter peccarent, & tenerentur restituere: quia non solum modus, sed ipsum factum inuito domino fit. Qui tamen minutatim vno die quid exiguum, puta quadrantem seu quatrinū, & aliis multis diebus singulis tantundem caperent, nulla vice peccarent, nisi venialiter, etiam si totaliter accepta ad notabilem quantitatem crescerent: modo iam inde à principio, vel postea non habuissent animum furandi notabilem quantitatem per illa parua furta siue tamen cum hoc animo, siue sine illo perueniatur ad quantitatem notabilem, restituenda videtur illa. Quo fit, vt inueniri possint furta solum venialia, quæ obligent ad restitutionem sub pœna peccati mortalis. Quæ limito procedere in eo, qui continuato tēpore sine magnis interuallis illam notabilē quantitatem conflaret: non enim dicerem teneri ad restituendum sub pœna peccati mortalis illos famulos, qui aliquot diebus vnius mensis aliquot eiusmodi furta facerent, & post alium vel duos menses totidē, & post aliquot alios totidem &c. ita quod in fine triū vel quatuor annorū conflarent summā etiam duplo maiorē, quam sit illa, quę semel accepta peccatū & restituendi necessitatē induceret sub pœna peccati mortalis, etiā postquā peruenerint ad notabilem quantitatē, si **numquā** percipiendo illa parua intrēdit peruenire ad illā, ratione illa firma, quod cæteris paribus magis peccat, qui capit, quā qui retinet, [d] & quod qui capit illa parua sine intētione proueniendi ad quantitatem notabilem non peccat plusquam venialiter. Ergo nec retinendo illa.

140 Ad dubium autem à quodam hic nobis propositum, scilicet: An fur teneatur restituere impensas, quas furtum passus fecit in quærēda re sibi furto subtracta? Respondeo, quod sic eas, quas vir prudens & bonus facere debuisset: quia earum causa fuit: & non solum fur, sed etiam quilibet alius malefactor tenetur, ad interesse damni, etiam extrinsecum, [e]

Rogan

Universidad de Deusto
Biblioteca

Roganti autem cur confessarij non obligant eos ad illud restituendum? responderi potest, quia forte non est confessum eis tale damnum consequutum, aut probabiliter credunt damnum passos contentos fore restituto principali: quod sufficeret vt cēsearur restitutum. [a]

Quadragesimoquinto peccat, qui impedit aliquē euntem ad impediendum damnum, quod tertius inferre volebat quarto, & ad restitutionem tenetur, licet aliter non iuuaret tertium: quia impediendo opitulaturum, indirecte videtur iuuare nociturum, vt recte innuit Medina. [b] Peccaret etiam cum obligatione restituendi, qui aliquos amicos, aut famulos mitteret ensibus districtis ad terrefaciendum, aut ad alium iocum, aut ludum, si ex eo damnum sequeretur, niti adhibeat diligentiam debitam: ne damnum notabile fieret. [c]

De peccatis patrum circa bona filiorum.

141 *Peculium filiorum quadruplex. & seqq.*
142 *Clericis quibus quæsita sint quasi castrensia.*
143 *Pater an solus filius succedat.*
144 *Donatio facta à patre quæ valet. & nu. 145. & seq.*
144 *Filius seruiens patri quale mixtum peculium habeat.*
147 *Donatio à patre filio facta quatenus reuocanda.*
148 *Filius qui plus alijs patri seruit, quid plus habet.*
149 *Donatio coniugis facta coniugi quæ valet.*
150 *Legatum à patre relictum filiæ cui dos debetur, vt compensatur.*
151 *Patris hæredes quod damnum datum filio restituent.*
152 *Filiæ renunciatio cum enormi læsione vt valet.*

141 QVadragesimosexto peccat mortaliter, qui pater tractat, aut dat bona filiorum suorum aliquo modo indebito infrascripto, [d] cum obligatione restituendi. [e] Pro quorum intellectu, octo præsuppono.

Primum, quod quattuor bonorum genera, aut peculiorum filij viuentibus parentibus habere possunt, scilicet castrensia, quasi castrensia, aduentitia, & profectitia.

Secundum, quod castrense est, *quod filius in bello adquirit*, [f] & hæc bona solius filij sunt, tā quo ad vsumfructum, quam dominium, & in eis pater nihil habet, secundum omnes. [g]

142 Tertium, quod quasi castrense est, *quod filius familias acquirit per officium aliquod publicum*, puta Medici, Aduocati, Scribæ, aut Magistri in aliqua septem artium liberalium, aut quouis alio publico, propter quod stipendium accipit, per beneficium Regis, vel Reginæ, [h] & quod clerici suo officio clericali, aut suis beneficiis curam animarum habentibus, aut non habentibus, cum administratione, aut sine ea acquirunt: quoniam etiam quælibet alia bona clericorum, saltem quæ acquirunt post clericatum, iure communi sunt quasi castrensia. [i] In quibus nil plus habet iuris pater, quam in castrensibus, [k] quod an de consuetudine seruetur, infra dicetur.

143 Quartum, quod peculium aduentitium est peculium filij familias non castrense, nec quasi castrense, aliunde quàm à patre, & ex bonis eius, & ob gratiam illius principaliter habitum: qualia sunt bona illi hæreditario iure à matre, aut à suis cognatis, aut amicis, & suo labore, industria, aut fauente fortuna parta, per notata. [l] In his bonis aut peculiis, pprietas est filij, & vsusfructus patris, quandiu vnit regulariter, [a] nisi cū qui donauit, aut reliquit filio, vetuit, ne patri quæreretur vsusfructus, [b] & cum in bonis filij sui cum fratre succedit, secundū ius commune, [c] Dixi, *Iure communi*: nam secundū leges Regni Castellæ solus pater filio succedit, [d] & etiam secūdū leges Lusitaniæ, [e] quamuis fratres habeat, nec ad diuidendum inter reliquos fratres tenetur, secundum omnes. [f]

144 Peculium vero profectitium est peculium filij familias habitū à patre, aut eius causa, aut de eius bonis, nec ad bellum, nec ad officia publica pertinens: & in his tam proprietas, quàm vsus fructus est patris. Nobis tamen videtur esse aliquod mistū, partim aduentitium, partim profectitiū: scilicet, quod filius suo labore, & industria ex bonis paternis, aut in eisdem acquirit, quidquid dicat Silu. nam quamuis recte dicat, quod quidquid filius ex illis bonis acquirit, aut patri acquirit, aut furatur: quod tamen filius ob suū laborem & industriam promeretur, eius est, & tanto plus, quam cæteri fratres, debet habere de bonis paternis, quanto plus quam illi in eis quærendis laborauit, aut certe tantum quantū mereedis solui debet alij extraneo, qui tantundem laboraret, aut potius dimidium eorum, quæ de bonis, & pecunia etiam clandestine accepta per suam industriam lucratur, per singularem doctrinam Bart. [g] quam plurimorū auctoritate fulcit Decius, [h] quod intelligendū est, concurrentibus duobus. Alterum est, quod filius patrem sustentare non tenetur: quia habet vnde alatur. [i] Alterum, quod expresse, aut tacite protestetur se eo animo seruire, vt pater, ob suā operam, & laborem det ei tantum, quantum alteri extraneo dare deberet, si ipse ei non seruiret. Meritum etiam filij prædictum attendi potest ad effectum, quod pater donare, aut relinquere poterit tantū plus ei, quam eius fratribus, quantum alicui extraneo, ob similia merita dare deberet: ita quod id non computetur in sua legitima, iuxta mentem Bart. [k] Et quamquam hæc duo dicta colligantur ex eo, quod statim [l] dicetur: visum tamē est hic declarare: quia res est quotidiana, & parum ab aliis resoluta.

145 Quintum, donationem à patre factam filio, qui est sub ipsius potestate, non valere, nec ab illo factam patri: quia pro vna, & eadem persona reputantur. [m] nisi primo, facta à patre in dotem, aut matrimoniū, [n] Secundo, mobilium facta pro bello. [o] Tertio, vsusfructus, quem in bonis filij aduentitiis habet pater, [p] Quarto facta pro meritis, & seruitiis in tantū, quantum pater dare alicui extraneo ob similia merita teneretur, iuxta Bart. communiter receptum. [q] Et in foro conscientiæ sufficit ea esse vera. [r] Sed in foro exteriori probari debent, nec sufficit patrem dicere ea vera esse, iuxta eundem, [s] quia fides non habetur dicenti de se alium benemeritum esse, quando id requiritur ad hoc, vt iure aliquid facere possit: qualis est hæc donatio, iuxta eundem, & communem.

146 Et cum dubitatur an pater filio donet ob merita, vel ob mertm liberalitatam, præsumendum est dare ob merita, si antecesserunt, & alias ob liberalitatē iuxta gl. communiter receptam. [t] Quinto, facta in omnibus casib. in quibus donatio à marito facta vxori suæ, aut ab vxore facta marito valet, qui referūtur, [u] quia iuxta doctissimum Azonem, [x] donatio inter maritum & vxorem, & donatio inter patrem, & filium

a Arg. 11. C. qui ra. fiff. cog.
b In C. de rest. fil. 22.
c Arg. ca. præsbyter. 16. & clarion. & ca. cōsiderantur. de homicid.
d n. 147.
e de qua fili.
f L. castr. ff. de castrēsi pecu. cum ei adnotat. & in tub. C. eo. g. l. ff. C. de inoffic. test. l. 1. 9 fi. ad macedo. Bar. in l. si forte. ff. de castrens. pecu. in tract. de duob. fratrib.
h L. cū mulier. C. de bonis, quæ li be.
i Authē. presbyteros. C. de episc. & clerī. secundū illo titen Pan. & cōmunē. c. quia nos. de rest. & c. cōstitut⁹. de sestit. in integ.
k Lād. folium. C. de bon. quæ libe.
l Vbi supra.

litum communiter æquiparantur. Notandum tamen est, quod donatio patris, & matris facta filio, quæ non est remuneratoria, quamlibet valeat, aut eorum morte confirmetur, q ta in vita non reuocarunt, si tamen excedat quantitatem, de qua patres libere disponere possunt, iuxta varias leges diuersorū regnorum, quas statim citabimus, & legitimæ reliquorum filiorum præiudicat, reuocanda est, quantum opus fuerit ad præiudicium eorum excusandum. [a]

148 Sextum, quod si vnus filius patri suo seruit, & alij non, quamuis pater pro remuneratione eius meritorū dare possit, quanti illa merita valent, & quantum extraneo alicui dedisset: si tamen non dat, nec filius in vita cum patre conuenit, vt sua merita remunerarentur, saltem vt extraneo, nec protestatur se ab eo, aut eo mortuo, ab eius hæredibus petiturum, à suis fratribus hæredibus remunerationem aliquam tatione suorum meritorum poscere non potest, quia illud amore filiali facere censetur. [b]

149 Septimū, quod donatio à marito facta vxori, aut ab vxore marito post cōtractum matrimonium de præsenti, aut ante pro tempore, quo contractum iam fuerit, non valet: & donator antequam moriatur cum libuerit, reuocare potest, [c] quamuis fiat per tertiam personam, & per modum remissionis debiti, [d] excepto quando Imperator, aux Rex donat Imperatrici, aut Reginæ, aut illa illi. [e] Et quando donatur pecunia pro restaurandis rebus igne absumptis. [f] Et quando donator pauperior ob talem donationem non efficitur, quamuis recipiens ditior fiat. Et quando recipiens non fit ditior, quamuis donator pauperior fiat. Et quando donatur pro tempore, in quo matrimonium perficietur, scilicet, vt res fiat mariti, aut vxoris, quando alter eorum morietur. [g] Et quando donatio fit mortis causa, vt donatarius post mortem donatoris id habeat, [h] modo se in vita reuocandi facultate non priuet. [i] Et quādo vxor marito donat ad aliquem honorem, aut dignitatem cōsequendam. [k] Et quando maritus extāte matrimonio, vxori omnem dotem promissam, aut aliquam eius partem remittit, [l] remissio tamen alterius debiti non valet. Et quando maritus vxori suæ in mēsem, aut annum, aut quamdiu superstes fuerit, pro victu suo, & suorum certum quid pro æstimatione fructuum dotis, & non amplius deputat, vt tenet gloss. [m]

150 Octauum, quod pater, qui legatum aliquod filiæ, cui debebat dotem, relinquit, videtur relinquere in solutionem, aut in partem solutionis illius, [n] quia est debitum, quod lege debetur.

Quadragesimoseptimo infertur peccare mortifere patrem, accipiendo sibi, vel alteri aliquid notabile à suo filio familias ex bonis castrensibus, aut fructibus eorum cum obligatione restituendi. [o]

151 Quadragesimooctauo peccat pater accipiendo sibi, vel alteri aliquid notabile, quo ad proprietatem de bonis aduentitiis sui filij familias: vel administrādo ea ita male, vt notabiliter lædatur, siue vsumfructū habeat, siue non, quo cāsu alij fratres hæredes post obitū patris damnū illud, cum bona inter se diuiserint, resarcire tenebūtur. Sed si pater vsumfructū eiusmodi bonorum habebat, & non damnificauit proprietatem, sed solum fructus illorum, nec pater, nec fratres ob illud ad aliquā restitutionē tenentur. [p]

152 Quadragesimonono peccat pater, qui inducit per metum saltem reuerentialem, aut dolum, & fraudem suum filium, vel filiam, vt suæ legitimæ, vel patrimonio renunciet cum iuramento se contentā fore dote minore legitima, cū obligatione restituēdi. [a] Dixi, *per metum, aut fraudem*: quia si sponte id faceret, teneretur ad seruandum iuramentum, etiam si enormiter, vel etiam enormissime læderetur in foro conscientiæ: quamuis nō in exteriori, quia ex tali damno dolus, aut fraus præsumitur, secundum Petrum de Anchar. [b] & late Decius, [c] quæ tamen præsumptio in foro conscientiæ cessat. [d] Qua distinctione contrariq opiniones relatæ per Decium, [e] componi possent.

De peccatis mariti, & vxoris contra septimum præceptum.

153 *Maritus vt peccat accipiendo ex bonis vxoris suæ paraphernis.*
153 *Vxor vt peccat capiens ex bonis mariti, etiam ad pia: nisi octo casib. nu. 154.*
153 *Paraphernalia bona quæ sunt.*
153 *Eleemosynam octo casibus vxor largiri potest, & seq.*
155 *Dos tota vxori reddēda, licet ornatus eius fuerit nimius.*
155 *Maritus cur non nocet vxori in paraphernis, vt in lucris.*
155 *Vxor etiam valde dotata non potest donare 40. scuta.*
155 *Maritus sine vxore quid potest, vbi omnia bona communicantur.*

153 QVinquagesimo peccat mortaliter maritus, qui sibi, aut alteri accipit aliquid notabile ex bonis, quæ præter dotem vxor habet, quæ græco vocabulo parapherna appellat lex vlt. [f] nam alienū cōtra ius vsurpat. Bona paraphernа sunt, *quæ vxor sibi reseruat præter dotem, quā marito pro oneribus matrimonij dedit*. [g]

Quinquagesimoprimo, quæ vxor sibi, aut alteri accipit ex bonis mariti aliquid notabile contra eius voluntatem pro cognatis, ludis, pigmentis, & id genus aliis, cum obligatione restituendi, S. Tho. [h] quia, nec eleemosynam ex bonis mariti, aut communibus absque eius licentia dare potest, nisi primo extreme egenti: cauendo tamen, ne ob id maritus egeat extreme. [i] Secundo, vbi cōsuetudo regionis haberet, quod vxores eleemosynas panis, aut vini largiantur, ibi enim credere potest, id placiturum marito, quamuis expresse, id prohibeat: quia verisimile est, id maritum facere, ne eleemosynas extra modum consuetum tribuat. Si autem crederet eum verè nolle, vt etiā consuetam, & moderatam faciat, debet se ab ea facienda abstinere, iuxta S. Anton. [k]

154 Tertio, cum facit ad euitandum aliquod damnum mariti temporarium, vt Abigail 1. Reg. 25. fecit. Et eadē ratione, immo fortiori, si eam facit ad ipsius damnum spirituale euitandum, vt cum maritus est malignus, & illa moderate largitur, vt Deus eum illuminet, & ad pœnitentiā conuertat, modo sine eius scandalo faciat. [l] Quarto, si maritus est amens. Quinto, si maritus est absens: quia tunc administratio domus ad eam spectat, nisi per illum, aut superiorē aliter statuatur, Palud. [m] Sed quia nec eius dicta, nec ratio iure firmo nituntur, verius est eam in his duobus casibus non posse dare ad summū plus, quam eius maritus mentis cōpos, & præsens largiri solebat. Sexto, cum maritus pro eius victu certum quid illi deputat, & ex eo partius viuendo reliquat aliqua in pauperes eroganda. [n] Septimo, si habet bona parapherna, de quibus ad voluntatem vxor statuere potest: nisi vbi

a Arg. d contrario c. quāuis. vbi Dominic. & alij d pæd. li. 6.
b C. 58. 18. & in reg. accessorū de reg. iur. lib. 6.
c C. 180 d. Iuxta not. in c. 11, qui. & cap. tua de sponsa. e in d. c. 180. & 182.
f C. d pæd. conuen.
g L. si ergo. 8. dotis. ff. d iur. dot.
h 2. 2. q. 62 art. 1.
i Cap. pasc. 86. dist.
k 2. part. tit. 1. c. 19. 8. 1. arg. c. per tuas. 5. de simo.
l Arg. cap. nihil. de præscript.
m In 4. li. sen. dist. 15. q. 3. art. 6. concl. 2.
n Iuxta citatē vbi supra.

Universidad de Deusto
Biblioteca

consuetudo & statuta prouinciæ aliter decernerent. Octauo,si dedit marito dotem ad sustentandum sufficientem , & nihilominus nouit aliâ artem texendi, aut suendi , aut acupingendi, vendendi, emendi,aut aliam similem : qua non deserendo debiram domus administrationem lucratur. Quo possent conciliari opiniones cõtrariæ gloss.[a] & Theologorum,S.Tho. Richard. & Palud.[b] Siquidem ex ita lucrifactis libere impendere potest , vt sentit Barto.[c] modo (vt sanctè dixit Astensis)sua familia eo nõ indigeat: quia de præcepto caritatis primũ domesticis subueniendum est ,[d] & modo lucra non sint communia inter maritum, & vxorem , & administratio sit marito reseruata , vt communiter sunt in omnibus Hispaniæ Regnis.

Adnotandum tamen , quòd si maritus est prodigus,vel decoctor , potest licite vxor accipere clam aliqua , vt necessitatis tempore: domui suæ prouideat,adeò quod marito,ettam id imperanti , non tenetur omnia,quæ habet,illi tradere.[e]

155 Ad noue autem hic quæsitum,respondimus affirmatiue , quòd etiam in foro conscientiæ potest vxor totam dotem repetere mortuo marito , esto, quòd ille multa superflua impendisset in eam alendo & ornando:quia iura cum onere cõseruandi eam vxori faciunt eum dominum eius ,[f] & alia quæ tunc attulimus.

Ad alterum hic noue quæsitũ,respondimus,quod maritus tenetur restituere vxori , non solum dotem integram,sed etiam ea , quæ bene vel male impendit de eius bonis paraphernis : non tamen quæ de lucris cõmunibus:quoniam illa sola quæ tempore diuortij inueniuntur lucrifacta censentur lucra,reliqua enim licet pro dimidio lucrifierẽt vxori : lucrifiunt tamen reuocabiliter , ita quod maritus ad quem spectabat libera illorum administratio , potuit bene vel male administrando , illa, sibi & vxori reuocare , vt tradit Ioan. Lup.[g]

Ad tertium noue quæsitum respondimus , quod vxor etiam si maximam dotem dederit marito , non potest absque eius licentia dare de illa 40. aureos, etiam ei,qui eam lactauit. Nec obstant citata in contrarium de pupillo , quem aliunt non teneri ad restituendum ea quæ de suis bonis clam tutore impendit,nec deponentem qui de rebus à se depositis clam depositario idem facit , quia vterque horum tenetur ad imputandum illud sibi in redditione rationum, quod effectu est restituere.[h] Nec refert , an minutatim iteratis vicibus , an vna eos dederit , cum à principio 40. dare statuerit , per dicta supra.[i]

Ad alia quatuor noue hic quæsita , sic in summa respondimus. Primo,quod etiam in Portugallia,vbi ipso iure omnia bona mariti & vxoris communicantur, donatio mariti de mobilibus , etiam sine vxoris consensu valet : quoniam apud maritum est tota administratio bonorum , & potest solus regulariter alienare mobilia , licet non immobilia.[k] Secũdo, quod tenetur tamen computare illa in partem suam , immo & facere quod vxori suæ id innotescat , vt in partitione tantundem plus sibi cedat, per prædicta. Tertio , quod donatarius , qui credit maritum non manifestaturum id vxori , nec in sua parte clam illa donatum computaturum , tenetur eam eius rei admonere. Quarto , quod idem est dicendum de marito,qui in terris,vbi lucra fiunt communia , donat aliqua clam vxore sua , quia licet impensa eius prouida,vel prodiga diminuat lucra: non tamen id facit donatio , quæ illi non permittitur facat illa.

a l.sicut.ff. de operis libor. b Vid.cap. 1 in l. Cãio. ff. de alim.& cibar.lega. d Cap. nõ furis. 86. dist. & l.fi præfect. C. de seru. & aqua.

e Ang.ver. furtum.

f l.doce an cillum. C. de rei ven. & l. in rebus. C. de iure do. & cap. per vestras. de don. inter vir.&vxo.

g in reb. ff don. inter vir.& vxo.

h Argu. e. veniens.x. cũ similib. de testib. i Rod. nu. 149.

k Iur. tit. 6. lib. 4. ad fi. & tit. 8. lib. 4. ord. Lusitanię.

De peccatis filiorum circa bona paterna.

156 *Filius qui de bonis paternis, patre nolente , aliquid accipit, vel eo volente, vel donante vltra legitimam,nu.seq.*
158 *Filius fruens fructibus , vel pecunia patris , clam fratribus,& seq.*
158 *Legitimam filiorum in variis regnis, variam.*
159 *Filius studiorum impensam à patre factam an,&c.*
160 *Filij legitimam non minuit ornatus filii à patre datus.*
160 *Filius quæ alimenta studij computat in legitimam.*
161 *Filius donatum patris intuitu nolens conferre , nec fratris impensas studij soluere,nec perdita ludo, vel pœnam delicti non computat in legitimam,& seq.*
161 *Filij lucra de patris pecunia facta, & seq.*
165 *Vxor quorum iocalium domina , & quorum vsuaria, & seq.*

156 QVINQVAGESIMO SECVNDO peccat filius , qui aliquid notabile ex bonis patris contra eius voluntatem accipit : quia filius nullum ius in bonis patris viuentis habet , quam quod debet ali ex eis , si ex suis non potest.[a] Et ita quod ex eis acceperit , patri,aut saltem eius hæredibus, singulis pro rata restituere debet : nisi pater viuens illud ei condonarit, iuxta S. Anton.[b] etiam si bona , ex quibus id accipit forent sua aduẽtitia aut profectitia , per supradicta.[c]

157 Et etiam si accipiat ad eleemosynam dandam non egenti extreme , immo & si ad dandum egenti extreme , si eius necessitati mutuando subuenire potuisset per supradicta.[d] Potest etiam licite accipere quando probabiliter coniicit patrem suum eo contentum fore : vt cum de eius licentia peregrinatur, aut in peregrinis gymnasiis versatur, tunc enim probabiliter credere potest , ratas habiturum patrem eleemosynas illas,quas instar sui similium facit.[e] Potest etiam cum bona ipsius aduentitia ad eum spectant, etiam quo ad vsumfructum,cuiusmodi sunt in casibus relatis supra.[f]

158 Quinquagesimotertio,qui filius accipit sibi, vel alteri ex bonis patris datis sibi in peculium profectitium,vel ex fructibus eorum,vel ex fructibus aduentitiorum pertinentibus ad patrem: immo vel ex ipsis bonis cum præiudicio vsusfructus patris contra eius voluntatẽ : vel cum eius voluntate plus, quam pater donare potest , eo quod excederet suam legitimam, & quantitatem , quam pater cuilibet extraneo relinquere potest. Quod interdum iure communi sunt duæ tertiæ partes, & interdum dimidia,[g] & iuxta leges Regnorum Lusitaniæ , tertia ,[h] & Regnorum Castellæ quinta ,[i] & etiam tertia ad donandum ea, quibus filius volet : & si mortuo patre illud plus non vult in diuisionem conferre cum suis fratribus,mortaliter peccat,cum obligatione restituendi per supradicta iura. Idem est si vltra legitimam per donationem patris inualidam aliquid accipit.

Quinquagesimoquarto , qui filius accipit fructus ex aliquibus bonis sui patris viuentis de consensu eius:& post mortem eius nõ vult in diuisionem cum cæteris fratribus illos conferre : nisi pater permittrat, & consentiat eos accipi ab eo animo remunerandi

eius merita , intra tamen quantitatem , quam ei donare potest,[a] quod ipsum etiam est dicendum de pecunia , quam in peculium profectitium à patre accipit , secundum mentem Bart.[b] Idem quoque dicendum de eo , quod pater nomine filij emerat , cum id labore atque industria sua filius promeritus esset.[c]

159 Quinquagesimoquinto peccat , qui filius non vult conferre ea , quæ pater ipsi emit,sed viuens non tradidit,quamuis sint libri,arma , aut alia quæ si traderentur viuente patre,bona castrensia, aut quasi castrensia fierẽt,quo ad proprietatem,& vsumfructum: quia omnino patris remanent , & sic inter fratres diuidenda sunt:licet tempore, quo talia pater emit , filius iam esset doctor , aut miles : nam quo illa fierent bona castrensia,aut quasi castrensia,necesse est , vt in vita patris ea tradantur.[d] Et idem dicendum est de libris,quos pater emit , & tradidit filio , qui versabatur in literarum studiis , si doctor effectus , aut iam emancipatus non erat : quia non fuerunt facta bona quasi castrensia. Verum est , tamen non teneri accipere illa,secundum æstimationẽ,qua empta fuerunt, si nunc minoris æstimantur , iuxta gloss.[e] nec etiam pluris , si eorum æstimatio creuit,iuxta Raphaelem, cuius cõtrarium tenet Ludo.Rom. quod verius nobis videtur.[f]

160 Ad noue hic,quæsitum respondimus, quod filius non tenetur conferre illa,quæ cum eo præ cæteris pater impendit in vestitu, cibo , & equitatu, quia id non est donatio , saltem talis , quæ legitima computari debeat : nisi cum pater donauit ei aliquam summam, vt de ea pro libito disponeret , & ipse suo arbitrio in prædictis impendit,quia conferet eam, vt alias donationes.[g]

Adde , quod si pater filij nulla bona habebat , & aliit eum in studiis literarum , non tenetur in parte suæ legitimæ computare alimenta , quæ ibi accepit. Sed sic,si pater penes se peculium castrense,aut quasi castrense filij habebat:quia præsumitur , cum aluisse tamquam administrator bonorũ eius, iuxta Barth.[h] Quamquam in relictis creditori per vltimam voluntatem distinguitur , an debitum esset necessario,aut voluntate contractum,iuxta commun.[i]

161 Quinquagesimosexto peccat,qui filius,id quod de patris pecunia lucratus est , eo mortuo non vult conferre , cum obligatione restituendi , præter partem lucri , quam suo labore & industria meruit , vt quilibet extraneus meruisset præcedẽte protestatione expressa,vel tacita , per prædicta,[k] quia eam conferre non tenetur per prædicta: quæ pars regulariter est dimidium eius , quod lucrifecit,[l] quem plurimorum auctoritate fulcit Decius,[m] vt diximus supra.[n]

162 Idem de filio,qui viuente patre datum , aut relictum aliquid ab aliquo extraneo solius patris , & non sui contemplatione , mortuo patre non vult conferre : quia illud est peculium profectitium , per supra dicta , o secus tamen esset, si ei datum , aut relictum , ipsiusmet contemplatione fuit , aut tempore, quo iam emancipatus erat. P Quod si non constat vtrius contemplatione fuerit datum, id coniiciendũ est,ex qualitate personarum , & modo relinquendi, & aliis similibus,iuxta boni viri arbitrium.[q] Idem de filio,qui non vult pro sua parte soluere debita honesta, quæ suus frater in literarum studiis viuẽte patre, qui eum ad ea miserat , contraxit , cum obligatione restituendi,[r] quamuis conferre in impensas studij, in quo perseuerare intendit , non teneatur.[a]

a Iux. Bar. & Bald. vbi supra, nu.17.

163 Item dicendum de filio , qui non vult computare in suam legitimam mortuo patre sumptus,quos ille in sua bona aduentitia, necessarios fecit : aut qui in eorum perpetuum emolumentum redundabant, cum pater eos animo recuperandi fecisset, cum obligatione restituendi. Secus tamen esset, si eos animo non repetendi fecit, quod si non constat , parui præsumentur facti sine animo repetendi : cum eo vero, si sunt adeo magni,vt fructuum æstimationem excedant.[b] Illud constat , quod si sumptus non erant ad eadem bona necessarij , nec in perpetuam vtilitatem eorum , sed solum in fructuum , quos pater in vita percipiebat,redundantiam, filius mortuo patre illos in legitima sua computare non tenetur , quia omnia onera,& sumptus in fructuum vtilitatem redundantes ad patrem,qui vsumfructum habet,pertinent.[c]

b Bart.vbi supr.n.22.

c Iux.Bar. recept. d. nu.22.

164 Idem dicendum de filio , qui mortuo patre non vult computare in sua legitima bona patris,quę insumpsit in ludos , & vsus malos & vanos , in quos frequenter filij scholastici pecunias à patre,ad emendum libros acceptas insumunt , cum obligatione restituendi , secundum mentem gloss.[d] Idem de filio committente aliquod delictum , ob quod pater pœnam soluit compellente ad id statuto regionis: secus tamen esset , si pater sponte nullo eogente ad id statuto ex pietate illam soluit.[e] Idem etiam de filio, qui in sua legitima computare non vult sumptus , quos pater animo in ea computandi in eius nuptiis fecit: secus tamen si absque tali animo id fecit,quod in dubio præsumitur.[f]

d l. illud. C. d colla. & cõmunem super ea scribentium.

e Arg.l. liber cap. C. de cap. hæ. in d. tract. n.11.

f l.3.§.fin. ff.d munc. & honor. Bar.vbi supra,nu.30. facit l. ex parte.§ fi. iun. cum gl.ff.famil. herciscę.

166 Quinquagesimoseptimo, qui gener vestes pretiosas , & ad festa celebranda , & alia ornamenta, vt margaritas,annulos,lapides pretiosos data suæ vxori à socero,etiamnum extantia,mortuo socero in vxoris legitima computare non vult , cum obligatione restituendi,si aliud in vltima voluntate non declarauit.[g] Non enim potest dici eorum donatio morte soceri confirmata , cum non constet , nec præsumatur donatio,sed concessio vsus eorum,[h] sed necessaria in vsum quotidianum non tenetur computare, nec pretiosa eo pretio,quo constiterunt: sed quo valent tempore collationis , neque in hoc si opes , aut dignitas personarum adeo sunt magnæ , vt illarum donatio præsumatur.[i] Nec vestes lugubres , quia vxoris sunt.[k] Idem de genero , qui donata vxori suæ à consanguineis eius sibi retinet:quia , quod consanguinei mariti ipsi offerunt , pertinet ad eam , & ad vxorem,quod consanguinei vxoris , eidem dant.[l]

g d. l. ex patre.cum glo. Bald. in addit. Bart. in d. tractat. de duob' fratribus. h Arg.l. id vestimentum. ff. de pecul. & l. mortis. in fi. ff. de donat. inter virum, & vxor. & Bart. vbi supra, nu. 22. i l. filius. ff. d dona. Ang. verb. peculij §. 24. Sylueste verb. q. 22. k Per gl. in l. ex re domini. ff. de fiduciaria. & Angel. verb pecul. §. 12. l. Bart. l. fed si plures. §. 1 ar. rogatio. ff. de vulg. & pupil.

De peccatis falsariorum.

167 *Falsarius,qui nummos in substãtia falsauit,cui restituet.*
167 *Qui circumcidit,aut attenuat nummos.*
168 *Qui scripturam,pondera,mensuras,aut sigillum.169.*
169 *Falsarij Bullarum,qui excommunicati.*
169 *Reliquiis , vel miraculis falsis, vel veris in malum finem vtens.*
169 *Quæstus turpis reliquiarum quis est.*

167 QVINQVAGESIMO OCTAVO peccat , qui nummos in substantia,pondere, aut forma falsificauit, aut falsis sciens tales esse vsus est , iuxta mentem omnium ,[m] cum obligatione restituendi damnum , quod contingit , quando falsitas fit circa substantiam , scilicet subsTituendo , aut permiscendo

m In cap. quanto.de furtis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

vnum metallum pro altero, [a] aut circa pondus minorem pro maiori cudendo, [b] non autem ita contingit damnum, cum solum falsificat formam cudendo sine potestate id faciendi, aut imprimendo characterem, & formam alienam, absque consensu eius, cuius erat, [c] quia primis duobus modis proximum damnificauit, & non tertio: restitutio autem fiet damnum passo, si scitur: sin autem pauperibus. [d] Neque excusatur, quod talem ab alio accepit, quia eius error alteri nocere non debet. Si tamen ignorabat falsam esse, durante ignorantia excusatur: sed postea ea excussa damnificato satisfacere tenetur, & saltē si ipse fuit in culpa accipiendo falsam pro vera. Et non cui dedit, si ipse pro vera impenderit, & damnum erat notabile: alias non, per supradicta. [e]

168 Quinquagesimonono peccat, qui auctoritate priuata, forticibus, aut aliis instrumentis circumcidit, aut aquis acribus attenuat nummos, cum obligatione restituendi. [f] Dixi, *Priuata*: quia secus est si hoc fecit publica eius, qui eos cudi iussit, vt iusto maiores ad æqualitatem pretij aliorum redigerētur. Dixi, *Publica*: quia priuata non liceret reducere ad illam æqualitatem: immo qui id faceret, teneretur restituere id, quod corraderet ei, qui cudi iussit, aut monetario, qui eos cudit, si illud plus perit ipsi monetario, & non iubenti cudere.

169 Sexagesimo peccat, qui aliquam scripturam in damnum alterius falsat, aut ea sciens falsam esse vtitur, aut malitiose abscondit, aut pecuniam dedit, aut rogauit scribam, vt sibi testamentū aut aliam quamlibet scripturam falsam faceret, [g] cum obligatione restituendi omne damnum, quod inde sequetur. Et si sunt literæ Papæ, est excommunicatus excommunicatione Papæ reseruata, [h] licet solam vnam literam, aut vnum apicem, qui non mutaret illarum sententiam demeret, iuxta communem. [i] Quod non credimus esse verum, saltem quo ad forum cōscientiæ, vt post Ioan. Gerson, tradidimus, [k] & trademus infra. [l] Vt etiam non incurrit, qui hoc fecit in literis, quæ iam non valent, quæque iam euanuerunt, secundum Richard. [m]

Sexagesimoprimo, qui falsat pondera, stateras, mensuras, aut illis falsis scienter vtitur, cum obligatione restituendi. [n] Idem de illo, qui falsat subscriptionem, vel inscriptionem, aut sigillum prælati, aut aliorum quorumlibet, cum obligatione restituendi damnum, si quod sequatur, secundum S. Anton. [o]

Sexagesimo secundo peccat, qui vtitur falsis reliquiis, aut veris causa turpis quæstus, vel ebrietatum, & commessationum mortalium, aut miraculis, & reliquiis nouis ab episcopo non approbatis. [p] Turpis autem quæstus dicitur, qui quæritur ex venditione, locatione, traditione vel ostensione reliquiarum, & aliorum sacrorum, cum pacto vel fine principali ob id aliquid recipiendi: non tamen, qui minus principaliter intenditur, vt cum fit principaliter ob honorem & reuerentiam eorum, sicut vt plurimum fieri solet, per ea quæ latè tradidimus. [q]

De peccatis circa inuenta.

170 *Inueniens aurum vt peccat si non restituit, aut non quærit.*
170 *Bona quæ nullius, & quæ derelicta, nu. 176.*
171 *Pauper pauperi restituendum, an possit sibi restituere.*
172 *Thesaurus quid, & inuentus cuius sit, & nu. 173.*

174 *Dominium directum, & vtile definiuntur.*
175 *Thesauri restitutio etiam ante sententiam facienda.*
175 *Thesaurus non est omnis pecunia abscondita.*
175 *Thesaurum prædij empti non reddit emptor etiam sciens.*
176 *Inueniens aliquid vi fluminis in suum fundum tractum.*
176 *Animal laqueo captum inuentum cuius sit.*

170 SEXAGESIMOTERTIO peccat, qui aliquid notabile alienum inuenit, & sibi retinet, vel quamcito, & commode potest non reddit perdenti, si eum cognoscit, aut si non fecit, quæ oportet, vt eū noscat, iuxta Scotum receptum, [a] Diximus, *Notabile*: quia minus eo non inducit mortale, per supradicta. [b] Dixi, *Alienum*: quia nō est peccatū etiam veniale accipere sibi, quod nullius est, cuiusmodi sunt aues, & feræ, & lapides pretiosi littoris maris, quæ inuenientū & capientium fiunt, [c] qualia sunt etiam, quæ aliquando fuerunt aliquorum: sed desierunt esse illorum, quorum fuerunt, nec sunt effecta aliorum, vt thesauri, de quibus plura statim. Quales item quæ à suis dominis pro derelictis habentur. [d] Pro derelicta autem quis habere suam rem perditam præsumitur ex coniecturis de quibus est, quod tacet, & non quærit per se vel per alium, in quod allegatur Feder. Senen. [e] sed ipse ibi aliquid vltra, mea sententia requirit, quod infra [f] ponitur. Aut iacit librum apertum in mare, vel fluuium, [g] quamuis id faciat tempore tempestatis. Non tamen idem esset, si iacet eum clausum, saltem illo tempore, [h] & minus id quod vi fluminis fertur. [i]

171 Quod si per debitam inquisitionem non apparet, quis perdidit, vel cuius est, pauperibus restituendum est. [k] Et si inuentor est pauper, potest sibi totam, aut partem illius retinere tanquam vnus ex eis, saltem ex cōsilio confessarij, per ea, quæ diximus. [l] Caueat tamen, ne à sua ipsius cupiditate falsus debitam inquisitionem omittat, & pauperiorem, quam sit se sibi persuadeat. [m]

172 Sexagesimoquarto peccat, qui casu thesaurum aliquem occultum in loco alieno inuenit, & dimidium domino non reddit, aut si data opera absque facultate domini effodiens inuenit, & totum non reddit, saltē sui laboris mercede deducta, iuxta mentem glossæ. [n] Pro cuius declaratione diximus, quod *thesaurus est pecunia sub terram, vel alibi abscondita vetustiore tempore, cuius dominus ignoratur, & de cuius occultatione nulla est memoria*, [o] qui secundum ius commune totus est eius, qui inuenit illū in eo, quòd plene suum est, quo ad dominium directum & vtile: & si casu inuenit in alieno, dimidium est eius, & dimidium domini loci, vbi est inuentus. Sed si data opera inueniat in alieno, distinguendum videtur, an de consensu domini loci fuerit quęsitus, an sine illo, & priore casu totus cedet inuentori: posteriore vero totus domino loci, vt probat prædicta l. 1. & rectè resoluit Sylu. [p]

173 Ex quo sequitur primo, quod creditor, qui thesaurum in domo, quam pignori habet inuenit, & maritus qui inuenit in terra dotali vxoris, diuidere debet eum cum debitore, aut cum vxore: & etiam, qui in agro, aut domo ad modicum tempus conductis: immo, & ad longum, nempe ad vitam, aut vitas, aut in emphyteusim perpetuam, vel ad decem annos, qui etiam longum tempus constituunt, vt mox dicitur: quia nullus horum est integer dominus, [q] & sic dimidium directo domino dare debet. Et è cōtrario,

si inuen-

a l. Paulus. ff. de solu. b l. ff. de cōtrahen. emp.
c Sine no mine. & l. qui nomine. ff. ad leg. Corn. de falf.
d Arg. c. cū tua d vsur. & dicta sū supra eodem n. 92. & 93.
e Fod. cap. nu. 3.
f Iux. glo. recepr. in d. c. quāto.
g Toto tit. ff. & C. ad leg. Corn. de falf.
h Iuxta c. ad falsarium. de crimine falsi.
i In c. dura. de crimi. falsi.
k In c. ad audientiā. de refer. l. Cap. 27. nu. 62. & in 4. li. sen. dist. 18. art. 12. q. 3.
l Cap. 1. de emptt. & vendit.
m Cap. 1. par. tit. 2. c. 18. & 7.
n Cap. 1. de reliq. & l. nemo. C. de sacrof. eccl. & clarius Conc. Trid. sess. 25. de inuocat. &c. q In reper. c. inter verba. 11. q. 3. concl. 5. & in Enchiridio de Orat. c. 6. num. 15. & seq. & super in Cōmen. c. cū minister. 23. q. 3. nu. 9. & 36. cū seq.
o Cap. 1. de reliq. & l. nemo. C. de sacrof. eccl. & clarius Conc. Trid. sess. 25. de inuocat. &c. q In reper. c. inter verba. 11. q. 3. concl. 5. & in Enchiridio de Orat. c. 6. num. 15. & seq. & super in Cōmen. c. cū minister. 23. q. 3. nu. 9. & 36. cū seq.
p Cap. 1. de reliq. & l. nemo. C. de sacrof. eccl. & clarius Conc. Trid. sess. 25. de inuocat. &c. q In reper. c. inter verba. 11. q. 3. concl. 5. & in Enchiridio de Orat. c. 6. num. 15. & seq. & super in Cōmen. c. cū minister. 23. q. 3. nu. 9. & 36. cū seq.
q Cap. 1. de reliq. & l. nemo. C. de sacrof. eccl. & clarius Conc. Trid. sess. 25. de inuocat. &c. q In reper. c. inter verba. 11. q. 3. concl. 5. & in Enchiridio de Orat. c. 6. num. 15. & seq. & super in Cōmen. c. cū minister. 23. q. 3. nu. 9. & 36. cū seq.

si inuentor habet dominiū directum dimidium dare debet, habenti vtile, vt colligitur ex Bar. [a]

174 Dominium autem directum tantum dicitur habere is, qui proprietatem rei sine vsufructu habet, vt qui in emphyteusim perpetuam, aut ad vitam dedit, aut ad decem annos locauit. Dominium vero vtile tantum dicitur habere, qui sine proprietate habet ius fruendi re perpetuo, vel pro sua vita, aut plus, aut saltem pro decem annis, iuxta glo. [b]

175 Sequitur secundo, cum, qui thesaurum in loco publico, aut sacro, siue religioso inuenit, partiri debere cum fisco, aut ciuitate, aut prælato Ecclesię, cuius est ille locus, vbi est inuentus. Dixi supra, *secundum ius commune*: quoniam vbi aliæ sunt de hoc leges, aut de aliis rebus inuentis, illæ seruandæ sunt: sed non est expectanda sententia iudicis, vt recte monuit Caietа. [c] quia, licet ille non dicat, hæc restitutio non fit in pœnam, cuius soluendæ obligatio exigat sententiam. [d]

Sequitur tertio, quod aliquā pecuniam dispersam per agrum, aut in sacculo retro aliquem parietem, aut in aliquo eius foramine inueniens, restituere tenetur: quia non est thesaurus, per supradicta, & trad. Bal. [e] Idem est de illo, qui aliquam pecuniam metu belli occultatam, aut quo melius seruaretur, repositam inuenit, quia proprie non est thesaurus, de quo loquimur. Quare nullum ius sibi acquirit, qui eam inuenit, immo tenetur restituere illi, qui abscondit, aut eius hæredibus [f] aut pauperibus: quod si non facit, mortifere peccat, [g] si ex coniecturis apparet, non multum temporis fluxisse, ex quo posita fuit. Qui vero emit aliquod prædium, siue vrbanum, siue rusticum, in quo postea thesaurum inuenit, nil tenetur restituere venditori, [h] quamuis sciens in eis thesaurum esse emerit ab eo, qui id ignorabat, iuxta S. Thom. [i] quidquid Ang. dicat.

Sexagesimoquarto peccat, qui thesaurum arte magica, aut alijs diuinationibus, & modis illicitis quærit, quamuis id efficiat in suo, & quod inuenit, fit sici. [k] Videtur tamen, eum retinere posse illum, quousque condemnetur: quia pœna est. [l]

176 Sexagesimoquinto, qui trabem, aut aliquid aliud fluminis vi delatum inuenit, & sibi accipit, nisi esset tale, vt iure præsumeretur pro derelicto esse habitum, [m] & si in suo id inueniens, dominum requireret, vt illud inde auferret, aut pro derelicto haberet, aut peteret à iudice, vt constitueret ei terminum intra quem illud faciat, & dominus nil horum curet, satis præsumi potest, eū id pro derelicto habere, quo sibi retinendo non peccet. [n]

Auis autem, & fera in laqueo etiam alieno inuenta, accipientis fit, [o] nisi vbi contraria consuetudo ei, qui laqueum parauit adiudicet. [p]

De peccatis circa contractus & primo circa depositum.

177 *Fraus species doli.*
177 *Culpa quid, & quotuplex. 178.*
177 *Dolus quid, & quotuplex.*
177 *Fallacia species doli.*
178 *Casus fortuitus quid, & idem vni casus, alteri non.*
179 *De quo nemo nisi in tribus casibus tenetur.*
179 *Contractus magis obligat eum, cuius gratia fit.*

180 *Contractus per quosdam transit dominium, & per quosdam non.*
181 *Deponens mutuabile cum facultate vtendi &c.*
181 *Depositarius vt peccat non reddendo, vel vtendo.*
181 *Depositarius se offerens non ad plus tenetur: nisi &c.*
181 *Depositarius ne de dolo teneatur pactum non valet.*

177 AD cognoscendum peccata, quæ circa deposita, commodata, mutuata, pignorata, & locata committūtur præsupponimus primum, quod plurimū intereſt, an quid dolo, an culpa, an casu pereat, vel pereat; & an culpa lata, leui, vel leuissima; ideoque definiendum esse, quid sit vnumquodque illorum. Definiuntur autem à Panor. [a] post Bart. [b] & S. Tho. [c]

Secundo, quod ex mente omnium prædictorum dici potest breuiter, quod culpa generaliter sumpta, *est voluntaria inordinatio actus*, vt loquitur S. Tho. *aut deuiatio à bono*, vt Bart. Et quia inordinatio, siue deuiatio voluntaria, aliquando fit studiosè, siue de industria, & aliquando inconsiderate, ideo cupa diuiditur in dolum, & culpam simplicem. Dolus autem est *machinatio, seu circumuētio, ad decipiendum, seu fallendum alium adhibita*. [d] Dolus autem est duplex. Alter qui fit verbis, & vocatur fallacia. Alter qui factis tantum, & vocatur fraus, vt ait S. Tho. [e] Iterū dolus diuiditur in verum, & præsumptum, vt aiunt Bart. & Pan. nam licet dolus non possit probari, nisi per confessionem partis, vel cōiecturas, quo ad forum exterius, [f] tamen quādo signa sunt manifesta, dicimus dolum verum: quando secus, dicimus dolum præsumptum. Verbi gratia, librum commodatum reliquisti noctu in platea furibus frequentata, & est perditus, diceris apud homines, vero dolo, eo fine vt perderetur ibi potuisse: si autem eundem librum reliquisti in platea interdiu, diceris dolo præsumpto reliquisse apud eosdem; licet fieri possit, vt neutro casu coram Deo dolo feceris, vel quod in posteriore casu dolose feceris, & non in priore. Et dolum verum appellauit Bar. latissimam culpam: dolum præsumptum latiorem culpam.

178 Ex quibus infertur primo frequentissime fieri, quod qui vere coram Deo non est in dolo, præsumatur esse in eo coram hominibus. [g] Secundo, fraudem esse speciem doli generaliter sumpti. [h] Tertio, quod omnis dolus est culpa: & ita quod promittens indemnitatem alicui de culpa commissa per famulum, tenetur de furto ab eo doloſe admisso, vt aiunt Bart. & Panor. communiter recepti. [i] Culpa vero simplex differt à dolo, quòd ille scienter & studiose fit: hæc vero ignorāter, vel negligēter: & ita est triplex lata, leuis, leuissima. Lata est, *quā regulariter omnes communiter vitāt*: qualis est eius, qui extra domum, aut in scamno librum sibi commodatum relinquit. Leuis vero, *quam regulariter homines diligentes suæ professionis euitant*: qualis est eius, qui librum aliquem in suo cubiculo, ostio tamen aperto, relinquit. Leuissima, *quam homines diligentissimi vitare solent*, qualis est eius, qui librum commodatum intra cubiculū relinquit, quod claue obseratum, non tamen manu, an bene obseratum esset tentauit, iuxta communem opinionem in prædicto cap. & casus fortuitus est *inopinata rei euētus, qui præuideri non potest, etiam per diligentissimum*. Casu autem fortuito fit, quòd sine vllo dolo & culpa eius, de quo agitur, contingit, qualia sunt, quæ contingunt per bellum inopinatum, furtum latronum,

a Inno. de commod. & cap. fin. de depos. b In l. qui Neruā ff. depos. cū noīa. ibi, & alibi fa per notatos doctores. c 1. par. q. 48. art. 5 & 6 & 2a-2æ q. 118. art. 8. d l. ff. de dolo. glos. in re. leie. lib. 6. e in d. 1. f Iuxta gl. cap. 2. de renunc. li. 6. & in l. dolum. C. de dolo.
g Arg. cap. tua de fjō. cum ei ad iun. h l. ur. Liuigētium. ff. sed si fraudē. adiū. & glo. ff. de pactis. i Vbi supra.

Universidad de Deusto
Biblioteca

terræ motum, gelu, grandines, fulmina, & alia similia.[a] Monemus autem, quod alij non monent, quod aliquis euentus dici potest casus fortuitus respectu vnius, & non respectu alterius, vt incendium domus respectu eius, qui incendit, dolo aut culpa dicetur factum: at respectu passi damnum suorum bonorum, aut alienorum per illud, qui nullatenus fuit eius cõscius, casus fortuitus.

179 Tertio, quod regulariter nemo tenetur de dãno, quod casu fortuito contingit, nisi in tribus casibus: primus, quando culpa præcedit, vt qui equum sibi vsque ad Bononiam commodatum duxit ad Mediolanum, & post Bononiæ transitum, incidit in latrones, qui ei rapiunt illum. Secundus, cum mora præcedit, & fit deterior, aut perit aliter, quam periisset apud commodantem. [b] Tertius, cum fit pactum, quòd quamuis casu fortuito amitteretur, ei qui recepit, pereat. [c]

Quarto præsupponimus, quòd quando aliquis contractus in fauorem, & vtilitatem solum alterius contrahentium fit, ille regulariter tenetur de dolo & lata, leui, & leuissima, alter autem non nisi de dolo, & lata culpa. Et si in fauorem, & vtilitatem vtriusque fit, vterque tenetur de dolo, lata, & leui culpa, & non de leuissima, nec de casu fortuito. [d]

180 Quinto præsupponimus, quod aliqui sunt cõtractus, per quos dominium rei de vno in alium non transfertur, & aliqui per quos transfertur. De numero non transferentium est contractus depositi, per quem sola custodia rei alteri committitur [e] & regulariter fit in fauorem eius, qui deponit, & commodat. Et contractus commodati, per quam conceditur vsus alicuius rei, quæ vsu non consumitur, [f] vt commodatio gratuita mulæ, libri, vestis, & id genus aliorum: & regulariter fit in fauorem accipientis: & contractus locati & conducti, per quem vsus alicuius rei, quæ vsu non consumitur, pretio conceditur [g] qualis est concessio non gratuita vsus domus, prædij, mulæ, equi, & id genus aliorum. Et cõtractus pignoris, per quem debitor creditoris aliquid in cautionẽ pignorat. [h] De numero vero transferentium dominium sunt emptio, & venditio [i] permutatio, donatio, & mutuum, per quod gratis creduntur res, quæ in numero, pondere & mensura consistunt, & vsu consumuntur, [k] qualia sunt pecunia numerata, panis, vinum, & oleum.

181 Sexto, quod depositum prædictarum rerum in numero, pondere, & mensura consistentium, facta facultate depositario, vt eis vtatur, incipit esse mutuũ, simul ac depositarius incipit eis vti. [l]

Sexagesimo septimo peccat, qui deponit rem in numero, pondere, vel mensura consistentem, cum facultate vt ea vtatur, pacto facto, aut intentione principali, vt aliquid lucri inde ei redeat; quia per proxime dicta in effectu mutuat, sperans inde principaliter lucrum: quod esse peccatum [m] patebit. Idem de depositario, qui depositum deponẽti petenti reddere non vult, [n] nisi cum deponẽs in suum damnum, aut alienum repeteret: vt quum furens deponens arma, ea ad se, vel alium lædendum repetit. [o] Et nisi quando bona deponentis publicata, siue confiscata sunt: quia tunc depositũ fisco reddendũ est. [p] Et nisi quãdo latro, apud eũ, à quo furatus erat, deponeret. [q]

Sexagesimooctauo peccat, qui depositarius depositum amissum dolo, vel lata culpa eius, de quibus supra, [a] reddere non vult, [b] quamuis non, si culpa leui sit amissum: quia regulariter depositum gratia solius deponentis fit, & per contractum alterius tantum partis gratia factum, altera pars de culpa leui non tenetur, per supradicta. [c] Vnde si ob custodiam aliquam mercedem accipit, tenebitur si sua culpa, quamuis leui amittatur: non autem si leuissima vel casu fortuito, nisi præcesserit mora in restituendo, vel pactum, quod ad id eum obligaret [d] licet non valeret pactum, ne depositarius de dolo teneatur: quia id materiam & occasionem peccandi præberet, quòd non licet. [e] Et etiam quando gratia depositarij depositum factum est, tenetur de culpa leui. Et etiam quando ipse se obtulit custodem, ob quòd qui deposuit alteri diligentiori cõmittere omisit, iuxta commu. Cuius contrarium tenuimus supra [f] sequuti Decium, [g] nisi quando se ob suam vtilitatem obtulit, & non quo gratificaretur deponenti, aut operam suam ei nauaret.

Sexagesimonono, qui depositarius deposito contra voluntatem deponentis vtitur, vt de vtente pignore: infra [h] dicemus.

De peccatis circa commodatum.

182 *Commodans vt peccat ante tempus repetens.*
183 *Commodatarius vt peccat non reddens, aut vtens, &c. & 184.*
185 *Commodatarius remittens per nuncium non reddentem.*
186 *Impensæ quæ, & quomodo commodatario soluendæ.*
186 *Commodatũ à mutuo in eius redditione lõge differt, & seq.*

182 SEPTVAGESIMO peccat, qui commodans commodatum ante tempus constitutum commodatario contra eius voluntatem, & cum eius damno notabili repetit, cum obligatione restituendi [i] nisi commodans tantundem damni pateretur, si non repeteret, secundum Angel. [k] quod saluat, quo ad forum conscientiæ Siluest. quãdo commodatario alio remedio sibi, quo illud damnum vitaret, prospicere potuisset: quamuis illud commodatum sibi non fuisset: sed nostro iudicio, in vtroque foro peccat, qui commodat, & ante tempus reuocat: quia textus indistincte loquuntur: [l] nec vlla ratio in vno foro potius, quam in alio concludit. Et quia licet quis (cæteris paribus) sibi magis, quam alteri obligetur, [m] in proposito cætera non sunt paria: quia commodans sua voluntate propriæ rei vsum alteri concedit, & suam fidem seruare tenetur. [n] Sed si res ad certum vsum, & ad certum tempus commodata non fuit: sed quousque commodãti placeret, (quod precariũ vocatur) cum libuerit, repetere potest: nisi quando absque causa, & cum damno alterius repeteret: quia tunc dolo id facere videretur, Silu. [o]

183 Septuagesimoprimo, qui commodatarius ad præfinitum tempus non reddit, aut deterius factum sua culpa, etiam leuissima reddit, quo commodans, non fuit contentus. [p] Idem si commodatarius in aliũ vsum, quam concessum, commodato vtitur: aut diutius, quam conuenissent, cum damno notabili commodantis, & est obligatus ad restituendum illud, & rem: quamuis deterior fieret casu fortuito: quia furtũ cõmittit, [q] & oĩs fur est in mora, [r] & casus fortuit' ei, qui est in mora, nocet, vt supra [s] dictũ est. Nõ est tamẽ fur, nec peccat, si, pbabiliter credit eũ, qui cõmodauit, cõtentũ fore, eo quod ipse fecisset, & ideo illud fecit. [t]

Nec

a l. quæ fortuitis. C. de pign. actio.
b Per supra d. 2 num. 44.
c d. c. 1. & l. fin rebus. ff. eod. & l. 1. C. eod. & l. 1. §. 15. ff. de act. & obli.
d l. cõtractus. ff. de reg. iur. cũ late adnotabi per Decium.
e l. 1. & l. licet. ff. de pos.
f Cap. 1. cũ ei adnot. de cõmod. & toto tit. ff. cõmod.
g Toto tit. ff. & C. locat. & in Decret. eodem tit.
h l. 1. ff. & C. ff pigno. & eodem. tit. in Decreta.
i ff. & C. de cõtrahen. emp.
k l. 2. §. applella ff. de reb. credit.
l l. Quinta. ff. de pos. & clarius in literi con dictio. ff. cum. l seq. ff. de reb. cred.
m Infra, nu. 206.
n Cap. bona fides. de depos.
o Capit. ne q. 22. q. 2.
p d. l. bona fides.
q Per eandem l.

a Ead. l. infra. & l. 1. C. de pos. & depos.
b Vet. ff. emptionum. 2. 24.
c l. quæ. 2. ff. locati.
d Per supra dicta nu. 29.
e l. 1. ff. depos. & Cephal. cons. 68. n. 8. & Bald. in l. 1. C. de pos.
f Ostien. & Innoc. in cap. 1. de cõmod. & Bald. in l. 1. C. de pos.
g Ead. l. 2.
h Ead. l. 2.
i Lin. 2. de cõmod. & in l. 1. in rebus. C. de pos. & Cephal. cons. 68. n. 8. & Bald. in l. 1. C. de pos.
k Vet. ff. de reb. credit. & Bald. in l. 1. C. de pos.
l Ead. l. 2.

Nec tenetur de damno commodatarius, sine culpa res commodata periit, aut deterior est effecta solo vsu, ad quem commodata fuit, [a] immo saltem in foro conscientiæ, restituere non tenetur commodatum, quod periit, aut deterius effectum est alio vsu, si certum est eodem modo periturum, aut deterius effectum iri, & si tempore competenti commodanti restitutum fuisset, nisi id, quod commodantis ob moram interfuit, Angel. [b]

184 Ex quo sequitur, peccare commodatarium, qui rem sibi commodatam, cum domini damno notabili alteri commodat. [c] Et qui commodatum sui tantum gratia accipit, vt regulariter accipi solet, si sua culpa etiam leuissima amittatur, restituere tenetur. Sed si accipit ob causam & vtilitatem eius, qui commodat: quemadmodum vxor ornamenta & vestes, quas maritus, aut amicus commodat, recipit, quo ornatior ad eum accedat, non nisi ad damnum dolo, aut culpa lata datum tenetur. Et si vtriusque gratia commodatur, vt commodantur vasa argentea, & alia similia ad splendidè aliquem dominũ, vel amicum communem excipiendum tenetur ad damnum dolo, aut lata, & leui culpa datum: sed non ad id quod leuissima datum est. [d] Quamquam Sotus [e] recenter contra omnes dicit, se credere commodatarium nõ teneri de damno dato culpa eius leui, quæ ad mortalẽ in foro conscientiæ non peruenit. Sed communis tenenda est: quia hæc obligatio non tam descendit ex peccato, quam ex natura contractus.

185 Septuagesimotertio peccat, qui misit commodatum, pignus, depositum, aut locatum per nuncium non habitum pro fideli, & amittitur dolo, aut culpa eius, & non vult soluere. [f] Sed non, si misit per nuncium communiter pro fideli habitum, [g] quia ea, quæ pereunt, regulariter suo domino pereunt, & quæ cõmodantur, pignorantur, deponuntur, locantur, vt sunt domus, bestiæ, & similia, quorum dominiũ non transit in accipientem, manent & sunt eorũ, qui commodant, pignorant, deponũt, aut locant: & ita quomodocumque pereant, eisdem pereunt, nisi dolus, pactum, culpa, aut mora præcedat: quorum nihil interuenit in missione rei commodatę per nuncium communiter ad illam ferendam pro fideli habitum.

186 Quamuis contrarium sit dicendum de rebus mutuatis: puta pecunia numerata, pane, vino, oleo, & id genus aliis, quæ vsu consumuntur: quia dominium eorum transit in accipientem: & ideo licet per nuncium fidelem & diligentem mittãtur, si actu non peruenerint ad eos, quibus mittuntur, & nuncius non fuit electus per eos, non liberatur mittens, iuxta communem. [h]

Septuagesimoquarto, qui commodatarius rem sibi commodatam non vult restituere, nisi solutis prius impensis, quas ipse iure facere tenetur, quales sunt victus & curationes exigui pretij, [i] quamuis pro compensatione alterius debiti liquidi retinere posset, [k] & etiam in pignus magnarum impensarum in eius curationem ab aliquo morbo, aut inuestigationem, aut alia similia factarum. [l]

De peccatis circa locata, & conducta.

187 *Locator non reddens pensionẽ pro re locata perdita, & seq.*
188 *Sterilitas, & fertilitas quæ, & quando minuunt pensionem, & 191.*
189 *Sterilitas non dat remissionem his casibus, & seq.*

190 *Pensio emphyteusis duplex, & quæ minuitur.*
192 *Emphyteusis, quæ perditur biennio non soluendo.*
193 *Locator in quatuor casibus potest auferre rem locatam, & num. 194.*
195 *Locãs domũ in malos vsus, vel doliũ vitiosum. & nu. 196.*
195 *Castitatis seruandæ hæc vera remedia.*
195 *Meretricum permissio, vt licita, & domus eis, vt locandæ, & an id expediat.*
195 *Permissio peccati nulla cum participatione lucri licita.*
195 *Locare domũ meretrici, aut alij peccaturo in ea, vt liceat.*
195 *Tributum meretricũ tanquã fœdũ ab Anastasio sublatũ.*
196 *Dolia, & alia vasa vitiosa, sciens vendens, aut locans.*
197 *Operarius, qui non laborat iustè conductori.*
198 *Conductor non soluens, vel damnificans, num. 199.*
199 *Conductor partiarius, nõ partiens domino locanti arbores.*

187 SEPTVAGESIMOQVINTO, qui locat aliquid, & pẽsione accepta ob crimen commissum sua bona perdit, & non vult reddere pensionem saltem pro rata temporis conductori, qui eo non potuit, vt conuenit vti iuxta legem, [a] quæ vna cum glossa & communi sententia probat, locatorem teneri ad reddendam conductori totam pensionem, vel pro rata temporis, siue fundus publicetur ob maleficium, siue detur militibus: licet non teneatur soluere illi interesse damni emergentis, aut lucri cessantis: eo quod nõ fuit vsus toto illo tempore, ad quod conduxit. Idem de locatore, qui compellit ad soluendam integram pensionem domus locatæ conductorem eam relinquere coactum ob pestem, & aliam iustam causam superuenientem ante definitum tempus: quia solum pro tempore, quo ea vti potuit soluere tenetur. [b] Idem de locatore, qui nõ vult deducere partem agricolæ debitam, propter sterilitatem fortuitam, quam nec fertilitas anni præcedentis, nec sequentis compensare potest, [c] quamuis ad id nõ teneatur eo solo, quod fructus iam percepti damnificẽtur, surripiantur, aut pereant: quia id sterilitas dici non potest. [d] Idem de quolibet locatore, & conductore, qui non seruat, vel non vult seruare leges locationis, & conductionis expressas, vel tacitas, quæ colliguntur ex infra scriptis sex notabilibus. Primo, quod iuxta leges Lusitaniæ Catholicæ fidei propagatricis consultissimas, prædictæ remissioni locus non est: quia per illas, ad tollendas mille difficultates circa hoc occurrentes, sapienter statutum est, [e] quòd agricola nullam pensionem soluat, quando nulli fructus extiterint, & quando aliqui fuerint, quamuis pauci sint, integram soluat, aut omnes fructus domino relinquat, de illis semente deducta, si est prædium ab eodem satum, alias nihil. Diximus: *Remissioni*: quia compensationi anni fertilis cum sterili ibi etiã, vt in aliis regnis iure cõmuni locus est. [f]

188 Secundo, quod sterilitas fortuita est, quæ contingit ex insolito calore, frigore, tempestate, terræmotu, magna alluuione, locustis, brucis, & id genus aliis, quæ absque aliqua culpa agricolæ eueniunt. [g] Et quamquam multæ sunt opiniones circa definitionem sterilitatis prædictæ: omnibus tamen perpensis, ea vero propior videtur, quæ definit esse illam, quam conuentio partium, aut consuetudo, vel communis opinio regionis probat: & quod cessantibus his eligatur illa Bartoli: [h] scilicet, quæ est tanta, quæ ex tribus partibus, quæ communiter colligi solẽt, vix duæ tantum colligantur, vt si solent colligi quindecim modij frumenti, & non colliguntur nisi decem, quo

a l. fi fundus. ff. locat.
b Cap. propter sterilitatem. extra. de locat. c. dilectus. de præscript. in ca. lex cõducto. §. fi vis. ff. locat. d l. damnum. C. de loca.
e Libr. 4. ord. tit. 61.
f Vt eod. tit. 61. cautur.
g Prædicto §. fi vis.
h In d. §. fi vis. & Ioa. And. in d. c. propter.

Universidad de Deusto
Biblioteca

casu si prædium erat conductum tribus scutis, duo soluantur.

189 Quamquam item aliqui dicant, quod tunc sterilitas vnius anni compensanda est cum fertilitate alterius, cum in dicto præcedẽti anno, aut sequenti duplo plus solito colligatur. Verius tamen videtur sufficere, vt colligatur tantum, quantum pacto, aut consuetudine ad id constitutum est, aut plus solito tertia parte: quia ad sterilitatem sufficit, vt tertia parte minus solito colligatur. Et in hoc nulla est differentia, an pensio sit soluenda in pecunia numerata, an alia quauis re.[a]

190 Tertio, quod hæc remissio locum non habet, cum locator, & conductor sunt socij partiarij, tam lucri, quam damni.[b] Nec quando sterilitas ex vitio, aut tenuitate agri, in quo multa herba, vel zizaniæ sementem suffocant: quia hoc negligentiæ agricolæ imputatur, qui eas non extirpat: quod etiam Sylvest.[c] recte adnotat. Neque in pensionibus rerum, quæ in longum tempus, scilicet, in decem, vel plures annos, aut in vnam, vel plures vitas, aut in perpetuum conducuntur, & locantur, etiam si maior pars rei, sic ad longum tempus locatæ pereat, etiam casu fortuito, modo non tota,[d] quod verũ est, quando exigua pensio exsoluitur potius ad recognitionem dominij directi, quam ad solutionem fructuum: secus autem, quando ita fructibus respõdet, quod tantum, aut parum minus soluitur, quam si ad modicum tempus conduceretur: tunc enim prædicta remissio facienda est, quia emphyteuta, siue conductor non soluit pensionem, tam ad recognitionem dominij directi, quam in fructuum compensationem: quæ communis opinio est, quam refert, & sequitur Iason.[e]

191 Quarto, quod pensio prouentus, aut merces locationis non sunt augendæ propter fertilitatem, quæ euenit ex eo, quod fructus per conductoris industriã excreuerint: quia sua industria eidem non debet esse damno: nec etiã quando ex fœcunditate prædij euenit, sed sic quando casu fortuito contingit, vt si res locata fuit molendinum, ex quo conductor communiter percipere quinquaginta solet, & quia reliqua molendina vicina destructa sunt, hoc anno centum percipit, pro rata pensio augeri debet, sicut ob sterilitatem casu fortuito euenientem diminui solet, Panormit.[f] & Sylvest.[g] quia contrariorum eadem est disciplina.[h]

192 Quinto, quod qui aliquam rem propriam Ecclesiæ in emphyteusim temporariam, aut perpetuam habet, & per duos annos pensionem soluere cessat, ipso facto eam perdit,[i] nisi celeritate solutionis mora purgetur, quæ purgatur, si ante citationem, vel statim post eam sine alia dilatione soluit, iuxta Innoc. & Ioan. And.[k] & Bald. & Specul.[l] quamuis glossa & Cardinalis[m] arbitrio iudicis relinquant, quod verius videtur. Sed si prædium est alterius personæ priuatæ, non amittitur ob non solutionem ante trium annorum lapsum, sed moram purgare non potest propter maius temporis spatium, quod ad eam faciendam datur.[n] Sed si dominus prædij debet emphyteutæ tantum, quantum sibi debetur, non perdit propter compensationem, quæ solutionis, vim habet.[o]

193 Sexto, quod qui domum suam in certum tempus locauit, ante præfinitum tempus ab ea colonum, vel inquilinum amouere potest in quatuor casibus.[p] Primus, quando in longum tempus: scilicet, in decem, aut ad minimum in quinque annos locatũ fuit, & in duobus primis annis pensionem non soluit: aut quando in minus tempus locauit, & die præstituto non soluit, nec celeriter satisfacit.[a] Secundus, cum ad suam habitationẽ propter aliquam necessitatem superuenientem ea opus habet,[b] si tamen commodè aliter sibi prouidere potest, non dicetur necessitatem habere. Quæ tamen superuenire potest locanti, quia aliam domum non habet, quando locat, quidquid dicat Sylvest.[c] vt si tunc cum alio degebat, & post ea vxorem duxit, & cum ea separatim ipsi viuendum est.

194 Tertius, quando domus indiget refectione, quæ tẽpore locationis nõ indigebat.[d] Sed in hoc, & præcedenti casu pensionem pro rata temporis, pro qua aufertur deducere debet.[e] Quartus, quando conductor abutitur ea, etiam absque damno illius recipiendo meretrices, desides quósque, & lenones, & id genus nihili homines, & tunc nihil ei de pensione remittere tenetur: aut malè ea vtitur, & cum damno illius, in cubicula sues introducendo, arbores cædendo, agrũ idoneo tempore non colendo, quo casu de pensione remittere pro rata debet, & potest in iudicio damna petere.[f]

195 Septuagesimoquinto peccat, qui suam domũ, aut aliam rem locauit ei, quem putabat ea ad peccatum mortale abusurum: vt qui arma locat ei, quem putat interficere, aut iniustè alium percutere velle: aut locat domum suam, ad vsuras in ea exercendas: quia auxilium ad peccandum mortaliter præbet.[g]

Ad nouè hoc in loco quæsita, respondimus multa, quorum summa est. Primo, quod licet potestati publicæ permittere, vt in aliqua ciuitatis parte sint meretrices, secundum August.[h] relatum à S. Thom. communiter recepto[i] dicente, quod vt Deus permittit aliqua mala, quo maiora vitentur, vel maiora bona sequantur, ita potestas humana imitata eum, id facere potest.

Respondimus secundo, quod non licet permittere lupanaria eo modo, quo alicubi permittuntur, videlicet constituendo eis patronos, & locando domos carius, quam locarentur honestis, eo quod magis lucrantur, quam illæ, & recipiendo aliquam turpis lucri partem: quia hic modus cõtinet participationem lucri obuenientis ex peccato, & vt erudite dixit Caiet.[k] nulla permissio peccati est licita, cum participatione lucri præcedentis.

Tertio, quod non licet locare meretricibus domos in ea parte ciuitatis, in qua illa nõ permittit eas habitare: quia legẽ, & consuetudinẽ iustã transgreditur.[l]

Quarto, difficilè defendi posse, quod non peccet mortaliter, qui facit, vel locat domum meretrici, ad meretricandum, etiã in ea parte ciuitatis, in qua permittitur habitare. Tum quia nõ licet locare domum vsurario ad exercendum fœnus.[m] Tum quia nullatenus licet dare occasionem peccandi iuuando, per solutionem positam supra.[n] Tum quia, quamuis possit potestas publica permittere meretrices, consultores, & adiutores earum, & accedentes ad eas: non tamen potest efficere, quod illæ, & hi non peccent: & negari non potest, eum, qui facit, vel locat domum meretrici ad meretricandum iuuare ipsam ad illud. Tum quia fundamenta, quibus contrarium [o] defendimus, soluuntur concedendo, primo, quod licet cuique vti iure rem suam locandi licitè: non tamen illicitè. Secundo, quod quamuis liceat locare domum ei, quem credit aliquo modo, in ea peccaturum ad alium finem, quam peccandi, & ad exercendam artem, cuius exercitium non habet peccatum inseparabiliter admistum: non tamen ad finẽ peccandi, nec consequenter ad exercendam artem cuius exercitium habet in se peccatum inseparabiliter admistum: & ita quamuis liceat locare domum peccatoribus: puta concubinario, aleatori, peieranti, & id genus aliis non excommunicatis, ad viuendum honestè, etiam si credantur peccaturi: non tamẽ ex eo consequitur, quod liceat locare meretrici domum, ad viuendum meretricando, & exercendo artem, cuius exercitium inseparabiliter habet peccatum admistum: quia id nulla humana potestate potest fieri licitum, cum sit contra legem naturalẽ & diuinam,[a] licet iusta de causa permitti possit. Contrarium tamen sine scrupulo affirmat Ioannes Maior.[b] Pro quo facit, quod id seruat cõsuetudo totius ferè orbis Christiani. Et quod prædictum dictum Augustini ab omnibus receptum, vix potest exequi sine domorum locatione. Et quod in hac Vrbe, sciente, & patiente Papa, locantur, & semper consueuerũt locari domus meretricibus. Et confessarij absoluunt, & semper absoluerunt locatores earum sine proposito abstinendi à tali locatione. Et quod ad contraria, quę vrgentissima sunt, respondeti potest procedere in eis, qui locant eo fine principali, vel minus principali, vt meretricentur: non autem in eis, qui locant illis ad viuendum tantum, cum dispticentia coram Deo vera meretricij, & artis meretricandi. Et quòd hoc significare videtur,[c] quatenus verat locari domos vsurariis ad fœnus exercendum, & quatenus non vetat locari indigenis, sed tantum alienigenis: quamuis replicari possit, probari quidem ibi, quòd permittitur locatio vsurariis indigenis ad fœnus exercendũ in foro exterioti, non tamen quòd liceat in interiori, de quo agimus.

Quinto, quod magis expediret non permittere. Primo, quidem, quod difficilè est defendere, quod liceat eis facere vel locare domus, in quibus meretricentur, vt dictum est: & quod raro locantur ad tam parum finem viuendi, quod non misceatur aliquis finis, saltem minus principalis meretricandi, vel de lucro participandi. Secundo, quod multi pueri incipiunt hac occasione prius peccare, quam alioquin inciperent. Tertio, quod libido non extinguitur nec refrenatur, immo accenditur eius vsu secundum Magistrum,[d] addito malæ inclinationi sensualitatis malo habitu: quia duo vincula fortiora sunt vno.[e] Quarto, quod castitatis habitu resistenti illi malæ inclinationi refrenatur illa, & non lupanari resistẽtiæ illi resistenti. Quinto, quod finis per eam prætẽsus, puta ne honestè solicitentur, non attingitur: viri enim prudentes aiunt, eos, qui ad eas solicitandas sunt apti, nõ adire meretrices, immo postquam malè sunt eis assueti, tanto magis honestas solicitant, quo maiore impetu naturæ & vitij feruntur. Sexto, quod ipsemet noui pueros castissimos venientes ad academias ex terris, vbi non est eiusmodi occasio fornicandi, ob eam, quæ in illis se offerebat, animas, studia, & corpora ipsa contagio infecta perdere. Septimo, quod meretrices ipsæ, posteaquam desinunt esse ad illud turpe lucrum aptæ, mille malorũ instrumenta fiunt. Octauo, quod mares maiore vigore sunt ad resistendum libidini, quam fœminæ.[f] Et fœminis nusquam hac permissione succurritur. Nono, quod verum remedium contra libidinem est ardens amor castitatis, vitatio eius perdendæ occasionis, vigilantia ad resistendum coniuncta cum abstinentia, sobrietate, & labore assiduo, super omnia gratia diuina: quorum omnium contraria lupanaria requirunt.

Ex his sequitur primo, pessimam esse permissionem, qua Caupones intra domos suas, vel in tuguriolis contiguis, permittunt meretrices, quo plures eo diuertant: quia non fit auctoritate publica, & est ei mista participatio.

Secundo, esse peccatum mortale quærere lucrum, vel tributum ex meretricio, & fœdis meretricum operis & lucro: quare non immerito Nicephorus,[a] huiusmodi lucrum & tributũ appellat vectigal, & portorium impurum, detestabile, absurdum, Deóque inuisum, feris quibúsque barbaris indignũ, & execrandum piaculum: summísque laudibus effert Anastasium, quod imperiali magnificentia illud omnino sustulit: quod tamen Platina in vita Pontiani tribuit Alexandro. Cuius rei me isthæc recognoscẽtem, admonuit præcellens Doctor Cæsar Costa, non solum vtriusque iuris peritia, sed & historiæ atque politioris litteraturæ cognitione præclarus, nuper à S. D. N. Gregorio XIII. in Referendariorum numerum coopratus: cũ antea fuisset sapientiæ Romanæ Gymnasia pereelebris, & post hæc scripta, feréque dimidium huius operis typis excusum, antequam hic locus excuderetur, ad amplissimũ amplissimæ Capuæ Vrbis olim æmulæ, ab eodem Gregorio, vt eruditissimo, ita in eruditissimos quósque propensissimo, Archiepiscopatum euectus.

196 Septuagesimosexto, qui dolia, vel alia vasa vitiosa scienter non patefacto vitio, locat, aut ignorans eorum vitium, pro integris vendit, ob quòd vinum effusum est, aut damnificatum, & damnum vini & interesse soluere non vult,[b] quamuis secus sit, saltem quo ad forum conscientiæ, si ignorans vitium simpliciter locauit: dicens conductori, nescire se illa esse vitiosa, & ideo displiceret, an essent talia.[c] Quod ipsum est dicẽdum de omnibus aliis vitiosis, ex quibus damnum sequi potest: qualis est equus, qui aquam ingressus in eam procidit, & vestium iacturam affert.[d]

197 Septuagesimoseptimo peccat operarius, qui conductus salario diario, fideliter non laborat, ob quod conductor notabiliter damnificatur, cum obligatione damnum ad arbitrium boni viri satisfaciendi.[e] Idem si promisit, se diario pro altero laboraturum, & dolo, aut sua culpa, id non præstiterit, vel nõ vult conductori damnum ob id acceptum satisfacere, cum obligatione restituendi,[f] secus tamen si cum casus fortuitus impedit,[g] & si est paratus ad præstandum, sed culpa conductoris non præstat, diarium ei persoluendum est: & etiam si præstare omisit ob casum fortuitum ex persona conductoris contingentem, quando conductus diarium in alio loco, si ille non conduxisset, reperiisset,[h] alias non in foro conscientiæ: quæ tamen limitatio nobis non videtur iure probari.

198 Septuagesimooctauo, qui pensionem rei conductæ eius domino non soluit, eo quod ea non vtitur, quia non vult, aut quia ob aliquem casum fortuitum, ex parte ipsius contingentem nõ potest, cum obligatione restituendi,[i] quod limitant Angel.[k] &

a Arg. l. illud Rad. Aquil. & cap. 1. de transfat. prælat. & lex. glo. recepta in d. c. propter.

b Verb. locauit. q. 13.

c In l. C. de iure emphyt. in 20.

d In l. C. de iure emphyt.

e In l. C. de iure emphyt. n 20.

f In d. c. propter, & Verb. locauit. q. 14. & Cap. hoc post. 12. dist. & l. 1. ff. de his, qui fũ. (0) vel alie. tur.

g Cap. post. de iure.

h In d. c. potuit.

i Tiru. de locat. in In d. c. potuit.

k In d. c. potuit.

l L. 6. C. de iur. empho. n Arg. c. fin. de depos. vir. Panor. & alij.

m Cap. pro pter. §. 1. cum glos. de locat.

a Lib. 16. c. 20. hist. eccles.

b L. sed adhes. §. fi quis. ff. locat.

c Ang. ver. locatio. § 14. & Sylvest. eod. verb. q. 18. d Sylvest. vbi supra.

e L. 1. ff. locat.

f Argu. l. fin. ff. ad l. Rhod. de iact. & d. l. sed adhes. & cum quidam. gl. fi vno. §. 6. & quidam. ff. locat.

g Sylvest. verb. locatio. q. 12.

h Glos. in d. l. fi vno. & ité cum quidam. k Ver. locat. § 15.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Sylvest.[a] procedere quando dominus, eo quod eam illi locauit, alteri locare omisit, alias non, saltem in foro conscientiæ. Sed nec hæc limitatio, nostro iudicio, iure probatur: & aduertendum, quod in illa quæstione: An merces locationis, & quælibet alia pensio sit soluenda in principio, vel fine anni: resolutio glossarum [b] ponitur in illis duobus senariis.

Annua si debes, tunc inspicies caput anni.
Anno si debes, in fine tenebris anni.

Circa quod varij variè loquuntur: sed tenendum est, quod in primis conuentio partium est attendenda, & ea deficiente, consuetudo regionis, & eis deficientibus, regulariter soluenda est in fine anni, quando vnica solutio est facienda, & tempus ponitur causa differendæ solutionis, vt resoluit Iason post alios.[c] Dixi, *Regulariter*: quia aliud est faciendum, quando ex causa propter quam datur, & ex persona, cui datur, & aliis circumstantiis aliud conijcitur, vt Panor. cum communi tenet.[d]

199 Septuagesimonono, qui dolo, lata culpa, vel leui, sua, vel suorum, infert notabile damnũ rei conductæ, & non vult illud satisfacere,[e] secus tamen est, si infertur ab alio, cui ipse resistere non potest: aut non tenetur, aut casu fortuito, quem nec culpa, nec mora eius præcesit, per dicta supra.[f]

Octuagesimo, qui colonus partiarius locauit alicui prædium rusticum, aut certam eius partem, nulla arborum mentione facta, & omnes fructus earũ percipit, aut eas cædit, aut alius odio exorto ipsius dolo, vel culpa, eas cædit, aut earum fructus dissipat, & nõ vult restituere domino suam partem, vel damnum.[g]

De peccatis circa iura, & tributa Regia, & publica.

200 *Tributa, & iura regia, qui non soluit vt peccat.*
201 *Tributa sine auctoritate imponens, aut exigens vt peccat.*
201 *Iurium illicitè impositorum exactor, vt peccat.*
201 *Clericos qui grauantes gabellis excommunicantur.*
202 *Episcopi inquirant, an clerici gabellis grauentur.*
202 *Gabellæ rerum, quas homines ad suam necessitatem ferunt.*
202 *Gabellas ob merces debens sic verum pandat.*

200 OCTVAGESIMOPRIMO peccat, qui tributa, & iura iustè auctoritate Pontificia, Regia, aut alia publica consuetudine immemorabili imposita, non soluit, cum obligatione restituendi,[h] quod planè procedit in iuribus debitis, ob prædia, aut alia ad eorum statum pertinentia, aut alia via iusta impositis, cum intentione obligandi ad mortale, aut per iustos contractus locationis, aut alios cum illis initos. Et etiam quando per aliam legem, vel iussionem iustam imponuntur, nisi habuerint intentionem tacitam, vel expressam impediendi obligationem ad pœnam æternam per impositionem alterius temporalis, vt infra [i] dicetur, & [k] olim diximus, & nuper latius.[l]

201 Octuagesimosecundo peccat, qui absque auctoritate Pontificia, aut Regia aliquod tributũ subditis imponit, cum obligatione restituendi: quædam enim rapina est, [a] & excommunicatur per bullã cœnæ, cuius tenor ponetur infra.[b] Idem de illo, qui exigit tributa aliqua apertè illicita, aut sciens talia esse, cum obligatione restituendi,[c] & etiam si dubitat, an sit licita, vel non, & sua sponte iniussus, ad id se offert: secus tamen si iussu superioris facit: quia obedientia in dubio excusat,[d] modo virtute obedientiæ prius dubietatem illam ex animo pellat, & licitum esse credat: eo quod pro talia superiore habetur,[e] notè declaramus.

Octuagesimotertio, qui gabellas, & vectigalia licitè laicis imposita, quæ nec Ecclesia, nec Ecclesiasticæ personæ debent, exigit ab eis: & est excommunicatus ipso facto,[f] non obstante contraria consuetudine: nisi quando inuenerent, aut emerent ad negotiandum, & mercaturam exercendam, aut haberent facultatem à Papa ad illa ab eis exigendum.[g]

202 Rogatus à multis, vt hanc decisionem amplificem, facta mentione gubernatorum laicorum, qui frequentissime imponunt superindicta extraordinaria super pane, vino, carnibus, panno, & aliis id genus ad victum, & vestitum spectãtibus: quæ Itali vocant Gabellas, Hispani Sissas, Galli Tallias, & Gabellas, & ea perinde petunt, aut peti iubent, vel permittunt ab Ecclesiasticis personis, quæ ad ea soluenda non obligantur, ac à laicis. Eorum item, qui vectigalia, & gabellas imponunt pro facultate vehendi, exportandi, & importandi currus, mulos, & alia iumenta, vacua, vel onusta, & perinde petunt, iubẽt, aut permittunt peti ab Ecclesiasticis, atque à laicis: quamuis id, quod vehunt, important, vel asportant, sit de eorum patrimoniis, aut prouentibus Ecclesiasticis, & in suos vsus conuertendum. Rogatus, inquã, hoc, plurima possem hic addere, quæ gratia breuitatis omitto, contentus admonere. Primo, eos grauissime in his peccare, Deum, immunitatémque Ecclesiasticam offendere, censurásque horrendas, etiã bullæ cœnæ Domini incurrere, multos canones famosos infringendo, in quibus sunt cap. bene quidem [h] Ecclesia, [i] cap. aduersus, [k] cap. nouerint, [l] cap. quamquam.[m] Secundo, quod glossas fingul.[n] dixit, quod iudicio sui auctoris, tota Italia ob hæc est interdicta: & quod de aliis prouinciis, qui earum facta norunt, testificentur: quod profecto auditu horrendum est. Tertio, quod attestamur sæpius à nobis, & nostris famulis, satis multa huiusmodi vectigalia, in multis regnis exacta fuisse. Ideóque iure vereri, ne Deus omnipotens indies magis, & magis iratus, consultores Principum, & Rerumpubl. de prædictis canonibus parum curantes, & Principes, ac Respubl. nimium illis credentes, & exactores soli auaritiæ inhiantes grauissimè tãdè castiget. Quarto, demirari me, quod cùm tot has censuras incurrant, tam pauci tamen confessarij locorum, vbi hæc aguntur, eas pro dignitate æstiment, & eas incurrentibus absolutionem denegent, & tam pauci Episcopi, qui excommunicatas, & interdictas personas, & terras vbi hæc fiunt, iubeantur, & permittuntur, denuncient: cum præceptum eis sit à Concil. Viennensi, [o] vt sub pœna peccati mortalis id faciant, postquam de eo ipsis constiterit, quod tamen facilè constare potest: quamuis parte vocata, & audita, id fieri debeat.[p] Quamquam etiam restor, multos populos Italiæ, & gubernatores, & exactores eorum annis, quibus ego sacræ Pœnitentiariæ seruio à summo Pœnitentiario S. D. N. petisse absolutiones à censuris ob hæc incursis, restitutione promissa, parata, vel facta: quos vtinam aliorum regnorum populi, & rectores imitarentur. Amen.

An autem iura illa, quæ Hispani vocant cochlearia, & sedilia, quæ soluuntur ex granis in forum importatis, & in aliqua eius parte ad vendendum depositis, & aliæ id genus Gabellæ, quæ in multis regni Castellæ locis, tam à clericis, quam laicis, vt audio, persoluuntur, licitè à clericis exigantur, iis, qui earum conditiones melius, quam nos norunt, delegamus. Addo, quod portoria, & alia tributa Regia, & publica non sunt soluenda de iis, quæ quis ad suam, & suæ familiæ necessitatem secum portat, iuxta ius commune, nec consuetudo contraria valet, secundum Ang.[a] Sed contra tenet S. Anton.[b] quod verius est, & quotidianus vsus comprobat, & bene: quia consuetudo potest inducere id omne, quod lex, [c] & certum est, hoc lege statui posse, vt etiam idem S. Anton. ait.

Octuagesimoquarto, qui debitor Gabellæ, cui publicanus: siue conductor gabellarum defert iuramentum, aut remittit eius conscientiæ, vt veritatem prefij, aut quantitatis mercium, quas defert dicat: & acceptat, & non plene eam manifestat, cum obligatione restituendi,[d] quod est verum, etiam retenta opinione [e] quæ habet, quod regulariter, qui fraudat legem temporali pœna munitam, non incidit in spiritualem æternam. Non tenetur autem id iurare, & in onus suæ conscientiæ recipere: quia satisfacit dicendo, se paratum soluere, quæcunque se debere publicanus monstrabit.

De peccatis circa pignora.

203 *Pignoris qualis vsus peccatum.*
203 *Pignoris fructus capere quando vsura.*
204 *Pignus cum pacto commissorio capere an liceat.*
204 *Pignus vendere an liceat, & quo ordine.*
205 *Pignore vendito minoris, vel maioris debito, &c.*
205 *Pignorans ornamenta Ecclesiastica vt peccat.*

203 OCTVAGESIMOQVINTO peccat, qui creditor vtitur pignore cum notabili dãno debitoris absque eius voluntate expressa, vel tacita, & nullam habens causam verisimiliter credendi dominum id æquo animo laturum: & est furtum,[f] & si cum eius voluntate expressa, aut tacita vtatur, vsuram admittit, & nisi sit vsus, qui gratis inter amicos concedi solet: qualis est libri iuxta S. Thom.[g] Idem de creditore, qui dolo, aut lata culpa, aut leui pignus perire, aut notabiliter damnificari consentit, vel non vult resarcire damnum: [i] secus autẽ, si culpa leuissima id contigit, & secus si casu fortuito, modo mora non præcedat. Nec pactum, quo pignus quocunque modo periret, debitori periret.[k]

204 Idem de creditore paciscente cum debitore, quod non soluente ad certum tempus, pignus sibi cedat, aut ne post certum diem redimi possit,[l] nisi quãdo non in lucrum creditoris, sed in pœnam debitoris fit pactum, vt pro vendito iusto pretio habeatur: quod sentit Panor.[m] & S. Anton.[n] & Sylvest.[o] Idem de creditore, qui expresse paciscitur, vt pignus venderetur, non soluto intra certum tempus debito, & priusquam venderet, debitori non notificat,[p] nisi etiã conuenerit, ne notificatio esset necessaria.[q] Et licet de pignore non vendendo pactum sit, trina tamen monitione facta, vt luat illud, vendi potest: modo inter monitiones, seu denunciationes ipsas, triduum interijciatur. Si autem nulla facta fuit mentio de vendendo, vel non vendendo, vnica denunciatio sufficit, quo transactis duobus annis, propria auctoritate vendere possit,[a] non autem prius sine auctoritate iudicis.

205 Et si creditor bona fide pignus minoris, quã sibi deberetur vendit, reliquum à debitore petere potest: quemadmodum etiamsi pluris vendit, restituere tenetur.[b] Et quandiu debitor aliquid etiã solum quadrantem debet, creditor totum pignus retinere potest, quoad ille solutus fuerit.[c] Potest etiam creditor pignus à debitore ad tempus præfinitũ non soluente alteri pignorare,[d] potest etiam impensas iustas bona fide in pignus factas repetere: vt si erat ager, in eius cultum: si erat animal, in pastum factas,[e] tenetur tamen ad computandum in sortem fructus ex pignore perceptos, deductis impensis, quas in eorũ collectionem, aut conseruationem fecit.[f]

Octuagesimosexto peccat, qui vasa sacra, libros, vestimenta, & ornamẽta Ecclesiastica pignorat, & nisi fecerit id ex magna necessitate, puta redemptionis captiuorum, subuentionis pauperũ, & aliorum operum Ecclesiæ multum necessariorum.[h]

De peccato vsuræ circa mutua.

206 *Vsura quid: duplex, vera, & palliata.*
206 *Mutuum duplex, verum, & palliatum, & differt à commodato.*
207 *Vsura vtraque pagina specialiter vetita, eam probans hæreticus.*
208 *Peccatum vsuræ duplex, sed neutrum vsura mentalis.*
208 *Vsura lege ciuili vetita, sed valde clàm exercita.*
208 *Vsura centesimæ quæ, & quando licita fuit.*
208 *Vsuram quæ intentio sine facto faciat.*
209 *Intentio secundaria nec vsuram, nec simoniam facit.*
210 *Vsura est lucrum ob dilationem solutionis.*
210 *Vendere pluris ob dilationem, aut minoris ob anticipationem. & 228.*
211 *Interesse quid, quotuplex, & quod peti potest.*
212 *Interesse lucri cessantis petitur sine his conditionibus.*
213 *Montes Pietatis liciti contra Caietan. & Sotum.*
213 *Dotis ob solutionem dilatam quid lucri capere liceat.*

DICTVRVS de peccato vsuræ circa mutua, huic loco ad id opportuno, iuxta promissionem in præfatione factam, inseram summam eorum, quæ in Commentar. de vsur. [j] scripseram, ad scrutandum fundamenta, quibus soluerentur dubia quædam, quæ anno 1554. soluere iusserat mihi Vlysipone Serenissimus ille maximus Cardinalis tituli Sanctorum quatuor Coronamus Cardinalis tituli Sanctorum quatuor Coronatorum omnium virtutum heroicarum panegyri, rerum diuinarum & humanarum eximia cognitione comitata, & inclytus Infans Portugalliæ, Henricus, tunc frater glorioſæ memorię Regis Ioannis eius nominis III. & postmodum regni Lusitani moderator grauissimus, patruus obseruantissimus, & obseruandissimus Regis Don Sebastiani huius nominis primi, iuuenis quidẽ, sed pacis, & belli gestis pro ætate Christianissimi, gloriosissimi, & gerendorum spe admirabilis. De quibus nunc lachrymis obortis nihil aliud dicere licet, quam quòd ipse rex dicitur cecidisse fortissimus, pugnans cõtra Sarracenos in Africa: quam-

Universidad de Deusto
Biblioteca

pis sint, qui dicant adhuc esse in viuis: quia corpus eius omnium qui prælio aderant magnitudine insignisimum nunquam inuentum est. Et quod Cardinalis præfatus eius patruus in Regem assumptus, & Regia Cardinalitiaque dignitate glorioſisimus pro regno terreno, & temporali, quod non dimittebat omnino pacatum, susceptus fuit in regnum pacatisimum, æternúmque cælorum.

206 Summa ergo illius Commentarij est, quod cõtinet vigintiduo notabilia. In quorum quatuor primis habetur, quod quamuis hoc verbum, vsura, prima sui significatione significet vsum cuiuslibet rei, iuxta illud Marci Tullij, pro Rabirio, *Vsuram huius lucis, &c.* tamen iuxta significationem, quam in hac materia communiter habet, significat lucrum prouenies ex contractu mutui, & Græcis dicitur Τόκος, id est, partus, quasi à mutuo partum, & Hæbreis appellatur נֶשֶׁךְ Neſschec, id est, morsus, quo mutuans mutuatarium mordet, vt quidam recentiores scripserunt. Et quòd contractus mutui differt à contractu commodati: quia per hunc non transfertur dominiũ rei commodatæ: per illum autem sic rei mutuo datæ, vt dictum est supra.[a] Licet conueniant in hoc, quod vterque debet esse gratuitus,[b] & quod mutuum verum repetitur in solis rebus, quæ vsu consumuntur, & in pondere, numero, & mensura consistunt: pura, pecunia numerata, vino, oleo, pane, tritico, & id genus aliis, quæ vsu cõsumuntur.[c] Dixi, *verum mutuum*: quia velatum, siue palliatum, etiam in aliis rebus, & contractibus inuenitur. Mutuum enim palliatum est, quod secũdum suam formam apertam, & verba contrahentium est alius contractus quam mutui: secundum vero formam latentem, & mentem contrahentium veram, vel præsumptam, est mutuum: quale est omnis contractus alius à mutuo, in quo quis minoris iusto pretio infimo, siue medio, quærit aliquid propter anticipatam solutionem: & cõtra, quo quis vendit alij pretio maiore iusto supremo propter dilatam solutionem,[d] qui enim emit 10. rem ad minus pretio infimo valentem 12. ob anticipatam solutionem, in effectu videtur mutuare pretium, quod dat, & illud minus iusto pretio, quod dare deberet, accipere pro vsura: qui vero contra vendit rem valentem ad summum, & pretio rigoroso 10. pro 12. ob dilatam solutionem, videtur mutuare pretium rei, quam vẽdit accipiendo illud plus, iusto pretio, quo res vendita valet pro vsuris, vt in prædictis iuribus probatur. Quod autem pretium sit infimum, quod medium, & quod supremum traditur infra.[e] Vnde licet omnis vsura in solo contractu mutui versetur: quia tamen contractus mutui est duplex, verus, & palliatus: ita duplex est vsura: vera, quæ in vero mutuo, & velata, seu palliata, quæ in mutuo palliato versatur.

207 In quinto, & sexto notabili habetur. Primo, quod aliud est peccatum vsuræ, & aliud vsura: quia peccatum vsuræ est accipere, vel velle lucrum vsurarium. Vsura vero est *lucrum pecuniæ æstimabile suapte natura, quod principaliter vi mutui veri, vel palliati quæritur.* Dixi, *lucrum*, pro genere, & *pecuniæ æstimabile*, ad differentiam lucri non æstimabilis pecuniæ: quale est spirituale meriti, & gratiæ, quod fit, quando, & quomodo, & cui oportet apud Deum, iuxta illud Psal. 111. *Iucundus homo, qui miseretur, & commodat, siue mutuat*: & illud Euangelij, Matth. 19. *Centuplum accipietis, &c.* Quod propriè non est vsura, licet aliquando metaphoricè sic dicatur, Luc. 19. S. Thom.[a] Et ita mutuare quem, vt præsentetur, vel eligatur ad beneficium, vel vt illud sibi conferatur, non est propriè peccatum simoniæ, quæ est grauior vsura. Dixi, *Suapte natura*: ad differentiam lucri quasi spiritualis virtutis, & amicitiæ, quod mutuando quæritur, & non est vsura: quia suapte natura non est pecunia æstimabile: licet multi pluris æstimarent amicitiam, quam mutuando aliquibus quærunt, quam pecuniam, quæ ex eo ab vsurario quæritur. Dixi, *Principaliter*: quia licita est intentio minus principalis quærẽdi aliquid pecunia æstimabile, vt infra dicitur. Dixi, *Vi mutui*: ad differentiam eius, quod ratione veri interesse lucri cessantis, vel dãmni emergentis accipitur: quia illud non est vsura.[b] Dixi, *Veri vel palliati*, ad includendum lucrum, quod quæritur ex mutuo palliato, de quo supra.[c]

207 Habetur secundo, quod vsura est illicitum lucrum, & velle, vel accipere illam peccatum mortale, adeo quidem, vt contrarium asserere sit hæresis,[d] & non solum iure humano: sed etiam naturali & diuino veteris & noui testamenti,[e] nam prohibetur hoc septimo præcepto Decalogi, *Non furtum facies.* Exod. 20. quo omnis rei illicita vsurpatio, qualis est vsura, prohibetur,[f] quod est præceptũ vtriusque testamenti, & quod specialiter prohibetur in nouo, per illud Luc. 6. *Mutuum date, nihil inde sperantes*: contra impium Molinęum, & pium Sotum ex Vrbano,[g] per quę etiã ratio eorum confutatur. Et quod ius diuinum noui testamenti specialiter prohibet non solum mutationem cum pacto expresso, aut tacito reddendi plus aliquid mutuato: sed etiam mutuationem sine pacto aliquo cum intentione principali, vt plus aliquid re mutuata restituatur.[h]

208 In septimo notabili, & duobus sequentibus habetur, quod sicut omne peccatum aliud ab vsuræ peccato est duplex: mentale tantum, quod est voluntas peccandi absque verbo, vel opere: & mentale, & reale, quod est voluntas peccandi verbo, vel opere secuto: ita peccatum vsuræ est duplex: mentale tantum, *quod est voluntas lucrandi vsuram opere non secuto*: & mentale, & reale, *quod est voluntas eam lucrandi opere subsecuto.* Et quod vsura mentalis differt à peccato mentali vsuræ: quia non est *voluntas quærendi lucrum ipsum ex mutuo dato intentione principali quærendi illud sine vllo pacto expresso vel tacito*, de qua intelligendi sunt disputantes: An vsura mentalis obliget ad restitutionem? nam de peccato vsuræ mentali tantum nulla est dubitatio: quia sicut nullum aliud peccatum mentale tantum obligat ad restitutionem: ita nec peccatum vsuræ mentale tantum. Sed disputant, An lucrum quæsitum ex mutuo intentione principali ob illud dato obliget ad illam? ita quod præter peccatũ vsuræ mentale tantum, & vsuræ mentale, & reale est vsura mentalis definita supra esse lucrum, &c. quæ non dicitur mentalis, quia lucrum non sit secutum: sed quia sola intẽtio mentalis fuit causa principalis quærendi illud: quæ hactenus (quod sciam) nullibi sunt ita declarata. Et quod nunc etiam legibus secularibus Regum Christianorũ est expresse prohibita vsura, & implicitè à tempore Iustiniani Imperatoris, secundum communem, de qua Ioan. Andr.[i] Et ita nullus Christianus eam clarè exercet: sed verendum, ne aliqui velare, siue palliare, maiorem, quam vnquam exerceat: nam maxima, quæ olim permittebatur, erat

a Nu. 180.
b Iux. glo. recep. in cap. 1. de commod.
c Instituit. quib. mo. re contr. oblig. in princ.
d Cap. in ciuitat. de vsur. & c. ad audientiam. de empt. & c. illo vol. de pigno. cum eis adnotat.
e Cap. 23. num. 78.

centesima, quæ centum mensibus ipsam sortem exæquat: ita vt quoquo mense sors vnum pariat, & duodecim in anno, vt copiosè ostendit Barthol. Socin.[a] cui concordant Budæus & Aleiatus in locis ibi citatis, & alij alibi: & ea tantum in pecunia traiectitia sortis periculum in se suscipiente, in alia vero mercatoribus, duæ partes centesimæ, hoc est, octo pro centum in anno: & aliis non negotiantibus dimidia centesimæ, hoc est, sex pro centum in anno: & nobilibus tertia pars, id est, quatuor in anno pro centum. Et nunc aliqui velare, siue palliare accipiunt tam grandes, vt interdum sors pariat decem, & amplius pro centum ab vnis nundinis in alias: quæ tamen tres, aut quatuor in anno occurrunt: & ita triginta & amplius in anno pro centum. Item antea ex vsuris, vsuræ non capiebantur,[b] at nunc cambiorum cambia corraduntur.

209 In decimo, & vndecimo notabilibus habetur, quod intentio principalis lucrandi ex mutuo sufficit ad constituendam vsuram, etiam sine pacto expresso, vel tacito, contra impium Molinæum: non autem minus principalis contra Sotum.[c] Tum quia id tenent glos. & Innoc.[d] à pleriſque omnibus Theologis & Canonistis recepti. Tum, quia cap. si officia[e] & cap. quid proderit[f] probant, licitum esse ecclesiæ, & prælato seruire cum spe secundariæ, licet non principali, aliquod beneficium obtinendi. Tum quia quamplurima sunt, in quæ quamuis non liceat intendere principaliter, licet tamen minus principaliter. Verbi gratia, non licet dicere missas, & diuina officia audire principaliter propter distributiones quotidianas: minus principaliter tamen sic, iuxta glossam sing. & Non licet etiam principaliter seruire Deo intuitu remunerationis terrenæ, sed minus principaliter sic, iuxta illud Psalm. 118. *Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas propter retributionem.* Adeo, quod Concil. Trident.[h] definiuit, contrarium esse hæreticum. Tum per alia ibi latius adducta: ita quod licet nullum, neque principale, neque minus principale lucrum tamquam iure debitum ex mutuo expectari possit: potest tamen tamquam antidorale, & remuneratorium de gratia, & non de iustitia debitum. Ibi etiam cum communi asseruimus, quod tam principaliter, quam secundario possumus sperare lucrum amicitiæ & gratitudinis ex mutuo: & tam principaliter, quam secundario lucrum pecuniarium ex illa amicitia & gratitudine: sed non nisi minus principaliter, & secundario lucrum pecuniæ ratione mutui. Et consequenter, quod qui postquam principaliter propter lucrum mutuauit, suum peccatum agnoscens, illam intentionem mutat in intentionem minus principaliter accipiendi, si postea gratis datum accipiat, non est vsurarius, vt recte dicit Ang.[i] Et ita non sunt vsurarij omnes, qui cum spe lucri mutuant, sine qua non mutuarent: quia potest esse finis eorum principalis amicitia, vel amor Dei, & virtutis, & lucrum minus principalis. nam, vt aliquis finis eorum principalis alicujus actus, non sufficit quod ille non fieret sine illo: sed oportet, quod pluris vel tanti æstimetur, ac alius finis propter quem ille fit, vt late probamus[k] & supra proxime tetigimus. Nec quę etiam peccat, qui non mutuat principaliter ob lucrum, bona fide aliquid accipiendo à mutuatario, existimans id sibi amanter & gratis ab eo dari, licet id non det tam ob gratitudinem, quam ob timorem, ne pecunia à se repetatur, vel sibi alia vice mutuum denegetur: quamuis si postea id intelligeret, teneretur ad restitutionem illius, secundum Sanct. Anton.[a] & Caietan.[b] Contra vero, si dum sibi dabatur, existimabat non dari sibi libera voluntate, sed coacta, accipiendo quidem peccat, etiamsi à principio sola charitate mutuasset.[c]

Addidimus & ibidem, quod ex qualitate rei datæ, ex lucro, vel iactura dantis, & ex eo, quod in tali casu virtus gratitudinis poscit, probus pœnitens, & prudens confessarius, coniicere possunt, an datum vltra sortem dicatur datum libera, an coacta voluntate. Diximus etiam, illum, qui eo quod à suo debitore debitum recuperare commode non potest, mutuat illi pecuniam, vt sibi hac via alterum tantum, quantum sibi debetur recipiat, non peccare, quia nihil ab eo accipit vi mutui, Ioann. Maior.[d] Adiecimus tamen, hoc casu cauendum esse debitori per chyrographi debiti redditionem, vel per schedulam solutionis eius: ne postea ipse, vel eius hæres iterum illud petant, vel accipiant sponte solutum, per ea quæ dicta sunt in simili supra.[e] Non peccat etiam, qui accipit aliquid ob iustam mercedem laboris sui, vel famuli numerandi magnam pecuniæ summam: quia non vi mutui, sed laboris numerandi accipit. neque qui capit aliquid pro sumptu, & labore mittendi pecuniam mutuatam longe absenti.[f]

210 In duodecimo notab. & duobus sequen. continetur, quod qui vendit, permutat, aut locat minoris iusto, pretio ob anticipatam solutionem, est vsurarius. Et è contrario omnis, qui vendit, permutat, aut locat maioris iusto pretio maximo, siue rigoroso ob dilationem solutionis, per rationem supra positam.[g] Et quod in hoc sæpe videntur peccare, qui emunt, vel locant reditus episcopatuum & beneficiorum, Magistratuum, Prouinciarum, Dominiorum, oppidorum, tributorum, vendibilium exactiones, & alios census Regum, episcoporum, beneficiariorum, & aliorum priuatorum necessitate pressorum, multo minori iusto pretio infimo ob solutionem anticipatam vnius anni, & minori ob duorum, & multo minori ob trium. Et contra, qui vendunt, aut locant aromata, cinnamomum, piper, &c. pannum, sericum, lanas, aulæa, libros, papyrum, & alia similia: boues, vaccas, equas, oues & alia pecora iis, qui eorum indigent, ad sustentandum, vel quærendum præsentem pecuniam ex eis protinus reuẽdendis minoris iusto pretio. Vendunt, inquam, vel locant maioris iusto pretio rigido, & summo propter dilationem solutionis, & tanto plus addunt pretio, quanto solutionis dies longior fuerit. Dixi, *propter dilationem, vel anticipationem*: quia secus si id fieret propter bellum, pestem, vel inopiam victus, vel pecuniæ præsentis. Monemus item ibidem cauere sibi debere ecclesiasticos, & seculares prædiuites, qui agros colonis suis pluris iusto pretio rigido locant propter dilationem solutionis suorum debitorum, aut propter mutuationem tritici ad serendum, & victus, aut pecuniæ ad alia necessaria cum longa solutionis dilatione, quibus rebus fatigant eos supra modum adigentes ad viuendum miserius, quam si eorum essent mancipia. & eos etiam qui reditus suos, quam maximo possunt pretio locant in auctionibus publicis, allicientes ad augenda pretia pollicitationibus & donariis incrementorum, quæ Hispani vocant Pujas, &

a 2. part. tit. 1. cap. 7. §. 6. b 2. 2. q. 78. art. 1.
c Laur. in cap. salubriter. de vsur. & S. Anton. in. vbi supra.
d In 4. lib. sent. dist. 15. q. 29. in prime.
e Eod. cap. num. 113.
f Tab. Ioa. maior vbi supra.
g nu. 206.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dilationibus solutionum, cogentes illos facere renunciationes ab omni iure alienas; quales ante nostram ætatem pauciſsimas Hiſpania vidit: nulla habita ratione, quod per huiuſmodi ſubmiſsiones, & ad casus fortuitos obligationes minuitur iuſtum alioqui pretium conductionis: nec habita ratione, quod locantes tam exceſsiuo pretio ſunt in cauſa, vt conductores vtantur mendaciis, & malis artibus in vendendis eis, vt pretium, quod ſoluunt, ex eis corradant, quibus, ni vtantur, impoſsibile eſt illud corradere.

211 In decimoquinto habetur, quod intereſſe generaliter dicitur *eſſe damnum emergens, & lucrum ceſſans: eo quod aliquid fieri ceſſatur*, ſecundum gloſſ.[a] In qua definitione, coniunctio, Et, accipitur pro, Vel, & verbum, *Fieri*, prout comprehendit, Non fieri: eo quod non facere ſit facere.[b] Et quod eſt duplex; ſcilicet damni emergentis, & lucri ceſſantis.[c] Exemplum damni emergentis, Habeo pecunias ad reficiendum domum, vel emendum ætate triticum, aut fœnum, & eas mutuo tibi: quas quia ad præſtitutum diem non ſoluiſti, domus corruit, triticum duplo carius emi, pecora fame interiere, aut aliquod ſimile damnum accepi. Exemplum intereſſe lucri ceſſantis, Sum mercator, habeo pecunias, quibus merces emere volo ad negotiandum, eas tibi mutuo, & die præfixo non reſtituis, lucrum, quod ob id facere ceſſo, eſt meum intereſſe lucri ceſſantis.

Et quod inter omnes conuenit, vtrumque horum contingens ob mutuum peti poſſe tribus caſibus. primo, quando mora in ſoluendo præceſsit.[d] Secundo, cum id ante, aut poſt moram contingit: mutuum tamen datum fuit per aliquam vim Regis, Ciuitatis, aut cuiuſuis alius. De quo tamen acrius tractatur infra.[e] Tertio, cum à principio conuenit de ſoluendo damno; quibus tribus caſibus non ſolum licet accipere, & exigere, ſed etiam à principio conuenire de ſumma, quæ vltra ſortem ſibi rependenda eſt ex veriſimili illo intereſſe damni, aut lucri, vt late prædictus Sotus ſcripſit[f] quamuis magis quam alij, hanc materiam reſtringere ſit conatus. quod poſtremum hodie non procedit in materia cambiorum, per extrauagant. Pij V. tranſcriptam infra[g] vt ibi dicam. Et quod tota difficultas ſita eſt in caſu, quo quis ſponte, ſine vi mutuat pecunias expoſitas negotiationi, aut rerum frugiferarum emptioni; ob quarum mutuationem ceſſet à negotiatione & frugiferorum emptione, an is poſsit capere licite intereſſe lucri ceſſantis contingentis ante moram, & culpam. nam Innocent. tenet, quod non[h] quem prædictus Sotus laudat, & ſequitur; proteſtatus tamen, quod contrariam; quæ communis eſt, opinionem non damnat: quam etiam laudandam eſſe, & firmiter tenendam[i] probauimus 14. rationibus, refellendo quas ipſe pro ſua adduxit. Quæ tamen concluſio intelligenda eſt, dummodo omnis dolus, & fraus palliandi vſuras abſit, & modo non tamquam res acquiſita, ſed tamquam res in ſpe poſita, & quæ impediri multis modis poteſt, æſtimetur, etiam in contractibus, in quibus etiam hodie licet à principio conuenire (in cambiis enim hodie, vt proxime dixi, non licet) maxime ſi mutuetur res cum pacto de reſarciendo illo: quoniam intereſſe lucri ceſſantis non debetur magis, quam intereſſe extra rem damni emergentis.[k] At hoc regulariter non debetur, niſi pacto præcedente.[l] Ergo neque illud.[m] Et quod pecunia mercatoris negotiationi expoſita, vel alterius emptioni frugiferæ rei deſtinata, pluris valet, quam altera tanta aliorum, & etiam ipſius, illi non ita expoſita.[a] Et ita etiam triticum ſatum, vel ſationi deſtinatum, valet pluris, quam alterum tantum abſolute conſideratum. Et quod quamuis facultas, quæ pecuniæ ad lucrandum ineſt, abſolute conſiderata, eius pretium non plus augeat, quam ſine illa: conſiderata tamen in eo, qui ſcit & vult vti ea ad iuſte lucrandum, facit vt pluris valeat: ſicut facultas generandi, quæ eſt in tritico, abſolute conſiderata, non efficit, vt plus valeat: conſiderata tamen in eo, qui illud iam ſatum habet, aut ſationi præparatum, aliud ſimile ad ſeminandum non habens, facit vt pluris æſtimetur ad effectum, vt vendere & etiam mutuare carius poſsit: & qui furto illud ſuſtulerit, plus quam alteri reſtituere tenetur. Et quod qui habet aliquid quod communiter, nec ſibi, nec aliis pluris quam 10. valet, pluris illud alteri vendere non poteſt, quamuis illi multo plus valeat: tamen ſi ſibi pluris valet, recte id vendere poteſt eo pretio, quo ſibi valet accipiendo pro eo tanto plus, quanto ſibi plus valet, iuxta S. Thom.[b] & Scot.[c] receptos. Et quod ſicut operarius poteſt accipere pretium operarum ſuarum, quas omiſit ad preces alterius, qui eas ſoluere promiſit, ſic & mercator lucrum, quod ad preces mutuatarij omiſit propter promiſsionem de reſarciendo intereſſe.

212 In decimoſexto notabili, & tribus ſequen. continetur, quod non ſunt neceſſariæ tot conditiones ad iuſte capiendum intereſſe lucri ceſſantis ex mutuo, quot Conrad.[d] & quidam alij alibi requirunt: licet aliquot earum ſic. prima enim eſt, vt hic lucrandi modus non tantum ſibi placeat, quantum negotiationis: quod tenet etiam Sil.[e] quæ tamen non eſt neceſſaria: nam iuſtum, & iniuſtum non in bonitate, aut prauitate animorum, & intentionum, ſed in rerum, & operum externorum æqualitate, & inæqualitate conſiſtit.[f] Vnde, & recte ait idem Sotus[g] nihil referre, an mutuans ſit rogatus, & quæſitus à mutuatario, an vltro mutuet, modo quod ad iuſtitiam commutatiuam pertinet, ſeruetur. Secunda, quod intereſſe ſit verum, quæ neceſſaria eſt.[h] Tertia, quod mutuatio, vel non ſolutio ſit cauſa amiſsionis lucri, ſecundum omnes; qualis non eſt ſecundum Caietan. & Medinam,[i] quando mutuans pecuniam habet aliam, qua negotietur. Quæ tamen limitatio non procedit, ſi aliam pecuniam ad alios fines, veluti ad fortuitas neceſsitates deſtinaſſet, neque negotiationi committere vellet, quod prudentiæ eſt. Quarta, vt dandis vſuris non ſit aſſuetus; quia ex tali conſuetudine præſumeretur voluntas exercendi vſuram: quæ tamen conditio non procedit in foro conſcientiæ, in quo veritas præualet præſumptioni[k] & fieri poteſt, vt quis in aliis vſurarius ſit, & in hoc non. Quinta, vt non recipiat intereſſe priuſquam conſtet, quod veriſimiliter lucratus fuiſſet. Quod in materia cambiorum videtur hodie ſtatutum per extrauagantiam, Pij V. tranſcriptam infra.[l] Sexta, vt mutuatarius non egeat extreme. quæ non videtur neceſſaria: quia non tenetur ex præcepto ſubuenire illi gratis, immo ſatisfacit mutuando; vt cum poterit ſoluat, per dicta ſupra[m] & mutuare ſine intereſſe, eſſet donare. Septima, vt mutuans ob hoc, non incurrat infamiam vſurarij apud ſimplices, æſtimantes illud intereſſe eſſe vſuram ob ſimilitudinem, cum omnis ſpecies

mali

a In verb. puellib. l. 1. C. de ſent. quæ pro eo quod int. pruf. b Ita notat. ff. ſolu. matri & glo. ibi. ex cepta in princip. ff. de verb. oblig. c Secundũ eandẽ glo. d l. 1.

d Glo. ſecũdũ ſtebrit in ca. eõgueſtus. de vſur. & alia multa ibi citata. e Cod. nu. mer. 30.

f Lib. 6. q. 2. art. 1. de iuſt. et iur.

g Eod. ca. ſuum. eod.

h In c. fin. de vſur.

i In præ. dicto not. 15.

k Secũdũ Bart. & cõmun. in d. l. 1. l. Ut ſteritus. ff. cum per vendi. torem. ff. de actio. empt. a Aug. l.

mali fugienda ſit, 1. ad Theſſalon. 5.[a] quæ conditio, quamuis ad euitandum peccatum ſcandali neceſſaria ſit: non tamen ad euitandam vſuram, & obligationem reſtituendi, quæ ex ſola iniuſtitia naſcitur, per dicta ſupra,[b] quale non eſt peccatum ſcandali, quod eſt contra charitatem, S. Thom.[c] Octaua, quod cauſa principalis mutuandi ſit ſubſidium neceſsitatis vitæ, ſaluis, honoris, aut bonorum proximi: quæ tamen non eſt magis neceſſaria, quam prima per dicta in ea, licet ſit honeſtiſsima. Nona, vt non capiat, neque paciſcatur totum intereſſe, quod veriſimiliter expectatur, ſed ſolum tantum, quantum valet illa veriſimilis expectatio: immo, quod nec hoc nunc in cambiis fieri poſsit, videtur probari per prædictam extrauagant. vt ibi dicam. Et quod conſequenter, qui cogit ſoluere pœnam, vel intereſſe creditori ſuo, eo quod mutuatarius ſuus non ſoluit ei mutuum ſtato die, licite poteſt ab eo recipere illud, quòd ſic ſoluit: & etiam compenſationem damni accepti ob venditionem rerum ſuarum minoris, quam valerent, aut emptionem tritici, & vini cariori pretio; eo quòd ſtato die debitum ei non ſoluit: quia non accipit ratione mutui, ſed ratione intereſſe damni emergentis, ſecundum omnes, etiam ſi promiſsio de ſoluendo eiuſmodi damno non præceſſerit.[d]

Ibidem etiam continetur, quod non poſsint quidquam capere iuſte ratione intereſſe lucri ceſſantis ij, qui nolunt, vel non poſſunt negotiari, nec res frugiferas emere, & mutuant ad intereſſe: neque illi mercatores, qui certa pecuniæ ſumma negotiantur, & non maiori, & aliam quam habent ad intereſſe mutuant: neque qui multas pecunias in nundinas important, & emptis mercibus ſuo propoſito ſufficientibus reliquas, pro intereſſe mutuant: quia nullum intereſſe verum prætendere poſſunt per prædicta. An autem, qui ſuas, vel aliorum grandes pecuniarum ſummas aliis, atque aliis tradunt in vnis nundinis ſoluendas in aliis cum aliquo lucro, aliqua ratione defendi poſſint? dicetur infra, num. 299.

213 In notabili vigeſimo, & duobus ſeqq. continetur, quod montes Pietatis erecti modo infradicto, ſunt liciti, quod contra Caietanum[e] & Sotum[f] probatur efficaciſsimis argumentis, dilutis eorum rationibus. Modus vero eſt hic; Aliquis opulentus deputat aliquam quantitatem tritici, vel pecuniarum ad mutuandum quotannis pauperibus pignoribus ab eis acceptis; quo pro quantitate accepta, & pro tempore, quo ea non ſoluerint exiguum aliquid ſingulis menſibus ſoluant pro victu, & ſalario eorum, qui habebunt curam dictum triticum, aut pecuniam cuſtodiendi, mutuandi, recuperandi, & reſtituendi pignora tempore opportuno.

Et quod gener licite recipit fructus pignoris fructiferi traditi ſibi à ſocero, in ſecuritatem ſoluendæ dotis g quia non capit eos vi mutui veri, vel palliati, ſed alia ratione, quæ à variis varia redditur, vt monſtrat prædictus Couarruuias[h] ſed nulla ſatisfacit per eas, quibus breuiſsime conſuramus ibidem cõmunem, & aliam Anan. & aliã Medinæ, & aliam Soti, & aliam Fortunij, olim à nobis probatam, ſubdentes aliam genuinam fundatam in donatione tacita dotantis, & tradentis pignus, quæ colligitur ex multis in dotatione concurrentibus, quæ ibi inſinuantur. Ex qua intulimus quatuor. Primum, quemlibet maritum, quamuis non ſit gener eius, qui tale pignus dedit, poſſe fructus eius percipere, non computandos eos in dotem promiſſam: niſi contrarium exprimatur, quamlibet longum tempus ſolutioni dotis præfigatur, modo obligatio dotem ſoluendi eſſet ad præſens tempus, licet ſolutio differretur accepto pignore. Secundum, poſſe maritum paciſci cum eo, qui dotem promiſit, & non ſoluit, vt quoad ſoluatur in ſingulos annos pro ſubſidio onerũ matrimonij pendat tantum, quantum aliquis mediocriter induſtrius ex illa dote, ipſa ſalua, capere poſſet. quod Panor.[a] & alij multi relati per Couarr.[b] & etiam Sotus tenent, quidquid Ioan. Lup.[c] dicat. Tertium, verum eſſe, quod inſinuauit Sotus lib.[d] maritum, ſcilicet, qui dotem recepit, & hæredes eius in caſu diuortij teneri vxori viduæ, aut ſeparatæ ad alimenta præbenda, quæ ſalua manente dote, dari poſſunt, quoad illi ea perſoluatur. Quartum, quod iuſte obſeruari poſſunt ſtatuta terrarum, vt qui dotẽ promittit, quoad ſoluat, & maritus, & ipſius hæredes, quoad dotem viduæ, aut ſeparatæ reddant, certum quid ex centum in ſingulos annos pendant.

a Dicto c. ſaluberiter. b Vbi ſup. c In reper. ca. per verbras. nor. ſolæ dona. inter vir. & vxo. d 6. q. 1. ar. 2. de iuſt. & iur.

Qui peccant peccatum vſuræ circa mutua.

214 *Mutuum, qui non ſoluit æque bonum, & ſtato die, vt peccat.*
214 *Vſuram, qui credit non eſſe peccatum mortale, hæreticus.*
214 *Vſura circumſpectè definita, & declarata.*
214 *Vſurarius confiteatur quoties voluit fœnerari.*
215 *Vſura quando mutuare, propoſita pœna, &c.*
216 *Pignoris induſtrius culti fructum retinere, an vſura.*
217 *Pignoris fructus quando bene capiantur, cum pacto commiſſorio.*
217 *Fundi pignorati fructus, qui bene capiantur. & ſeqq.*
219 *Vſura an ſit mutuare rem, vt reddatur cũ pluris valebit.*
220 *Vſura, vt ſit mutuare, vt molat in ſuo molẽdino. & ſeqq.*
222 *Donare locet, vt reddat duplum, ſi moriatur intra tale tempus.*
223 *Mutuare Regi, vt officium conferat peccatum.*
223 *Medico mutuare, vt medeatur gratis an liceat.*
224 *Mutuare, aut vendere granum pro grano, vt liceat.*
225 *Debitum granum. qui non petit, donec pluris valeat.*
226 *Mutuans pecuniam argenteam pro aurea, vel è cõtrario.*
227 *Emens triticum, vinum, aut oleum, quod elegerit.*
228 *Pretium iuſtum, triplex; imum, medium, ſummum.*
229 *Vendere quis tenetur minus quam emit.*
230 *Emens rem ab eo, quem credit eam non habere, & ſtatim locat.*
231 *Emens minoris debita lege poſt ſoluenda. & ſeq.*
233 *Mutuans mutuo accepta pro vſura ob illa promiſſa. & ſeq.*
234 *Cenſus vt reſtituendus.*
234 *Extrauagantis Pij V. edita ſuper cenſibus tenor. & ſeqq.*
238 *Mutuans ſub vſura pro re pauperi danda, vel pro iniuria remittenda.*
239 *Vendere, vt plus Maio valebit ſit contentus medio eius, quod toto valebit. & ſeq.*
241 *Vendens alicui, quod reuendendum eſt, & emens illud.*
242 *Deponens pecuniam cum pacto, aut intentione lucrandi.*
242 *Vſura in deponendo, & à depoſitario accipiendo.*
243 *Vendens equum maioris, quam valet, licet poſt tantum valeat.*
244 *Vſura eſt ſoluere famulis alicuius, vt poſt auctarium capiat.*
245 *Vſura eſt ſoluere ante diem ſtatutum ob lucrum.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

246 *Vsura mutuatam non soluere quando peccatum.*
247 *Actio, & passio eiusdem rei dantur contrariæ bona, & malæ.*

214 OCTVAGESIMO SEXTO peccat mortaliter, qui res mutuatas non soluit statto die in rebus eiusdem generis, & bonitatis: nisi impotentia, vel consensus expressus, vel tacitus creditoris excuset, aut alia suprædicta. [a] Peccat, præterea qui mutuat aliquid ob lucrū notabile pecunia æstimabile, conuentum expresse, aut tacite, aut principaliter speratum cum obligatione restituendi: nisi antequam recipiat pœniteat, per dicta. [b] Et notandum vsurario non sufficere, vt confiteatur, quoties ad vsuram dederit: quia oportet vt dicat, si scit, quoties secum animo deliberato dare constituit. Et si distincte ignorat numerum verum, dicat verisimilem, plus minusue: vt fieri debet in omnibus peccatis mortalibus, quorum numerus certus ignoratur, vt dictum est: [c] & in specie Ioānes Maior. [d] Idem si à principio sine spe principali lucri mutuauit ex sola charitate: & postea illam concepit, & popposcit illud, per ibidem dicta. Idem de illo, qui non vult proferre diem solutionis debiti absque aliquo lucro: nisi pro suo vero interesse accipiat, per prædicta.

215 Octuagesimoseptimo peccat, qui mutuat apposita pœna, nisi intra diem statam soluerit ei, quem iam à principio credebat ad eam diem soluere non posse, cum obligatione restituendi, secundum Scotum, & communem. [e] Idem si pœnam exigit ab eo, qui sine sua culpa per impotentiam eam non soluit. quia regulariter vbi non est culpa, pœna esse non debet. [f] Idem si soluta parte debiti totam pœnam exigit, saltem quando obligatio est diuisibilis. [g] Sed non si pœnam posuit, vt timore eam incurrendi soluat, præsertim optando potius solutionem, quam pœnæ incursionem. [h]

216 Octuagesimooctauo, qui creditor vtitur fructu, vel vsu pignoris sibi traditi cum pacto non computandi illum in sortem, in quam est computanda omnis commoditas, quam ex eo percipit deductis impensis legitimis, vt supra [i] dictum est. Quæ deductio est in causa, quod vsuram non committat, qui tantum in pignore impendit, quantum vtilitatis ex eo percipit. Nec consequenter, qui equum paruæ vtilitatis in pignus accipit cum onere alendi eum. Neque qui domum egentem tanta, vel maiori impensa refectionis, quam pensio eius valeat. Non tamen putamus esse tutum illud Soti [k] quod nō tenetur in partem solutionis accipere fructus collectos ex pignore, quos debitor non colligebat, nec colligere cogitabat. Tum quia sufficit esse fructus bonorum debitoris, & eos nullo iusto titulo à creditore retineri posse. Tum quia alioquin dicendum esset, creditorem, qui sua solerti industria ter tantos fructus colligeret, quam debitor cogitabat, eum ad restituendum, quòd amplius collegisset non teneri, quod palam est absurdum.

217 Octuagesimonono, qui mutuator accipit pignus cum pacto legis commissoriæ; scilicet, vt nisi ad præfixum diem redimatur, sit venditum; addendo, quod omnes fructus, aut pars eorum, qui vsque ad eum diem caperentur, essent sui. [l] Secus tamen, si prædicti fructus manerent debitoris, vel in sortem, vel in interesse computarentur: quia pactum legis commissoriæ appositum in pœnam sine fraude vsurarum valet; & etiam appositum, vt lapso die luendi pignus esset venditum iusto pretio [a] quæ sunt de mente Panorm. [b] & S. Anto. [c] & Siluest. [d] Secus item est, si dominus directus in pignus accipiat prædium feudale, [e] Quod ipsum dixit de domino directo accipiente in pignus prædium emphyteuticum, [f] quem sequimur: quamuis dubiter Ioan. And. [g] & eisdem Barbat. [h] contradicat: modo tria concurrant, quæ etiam in feudo concurrere debent.

218 Primum, quod nihil aliud debitum ex contractu emphyteutico præter fructus accipiat. Secūdum, vt illud prædium non sit effectum melius, seu melioratum ab emphyteuta, iuxta Sil. [i] Quod verum est, quoad partem fructuum, qui ex melioratione capiuntur, & non quo ad alios, qui sine illa perciperentur. Tertium, quod emphyteuta dominium vtile emphyteusis gratis, aut fere gratis obtinuerit, vt communiter feudatarius solet obtinere: nam siue ille, siue feudatarius ad obtinenda sua vtilia dominia magnam summam pecuniæ soluit, non potest capere fructus sibi, saltem quando pensio, siue responsio pro eis soluenda longe minor est fructuum valore, iuxta communem, quam sequuntur Angel. [k] Siluest. [l] Ioan. Maior. [m] Sed tanto plus ex fructibus retinere poterit, quanto minus pretium iusto dominus vtilis directo dedit. [n]

219 Nonagesimo peccat, qui mutuat triticum, aut aliquid mutuabile, eo pacto vt sibi reddatur tempore, quo verisimiliter creditur eius pretium auctum iri, & ipse vsque ad illud non erat seruaturus, cum obligatione restituendi, [o] quia lucratur aliquid ex mutuo; secus si verisimiliter dubitabat, an tunc pluris, aut minoris esset valiturum. Secus item si ad illud vsque tempus seruaturus erat, & libertatem soluendi intra illud tempus debitori non admit. [p]

220 Nonagesimoprimo peccat, qui mutuat aliquid mutuabile cum pacto, vel intentione principali, vt in suo molendino molat: aut in sua taberna emat: aut ad suam scholam veniat: aut in suo prædio laboret, iuxta mentem Panor. [q] & debet eum ab illa obligatione liberare, & pro illa iudicio boni viri satisfacere [r] quamuis Silu. [s] dicat, vt pauperibus tribuat. Quod procedit, etiam si mutuatarius, nil aliud, ob hoc perdat, nec mutuatori aliud commodum acquiratur, quam quod ille sit obligatus in suo molendino molere, aut in sua taberna emere, &c. quidquid dicant Ange. Rosel. & Adrian. [t] quia illa obligatio molendi, aut laborandi, in tali loco est lucrum pecunia æstimabile: & ideo quamuis non teneatur quidquam ex pretio, aut vtilitate iusta, quam ob illud cepit restituere; tenetur tamen eum ab illa obligatione in futurum liberare, & pro pretio, iudicio boni viri, satisfacere. Idem dicendum est de mutuante cum pacto, vt sibi vendat suum triticum, vinum, aut lanam etiam iusto pretio.

221 Dixi, *Cum pacto vel intentione principali*: quia mutuare cum pacto vel intentione minus principali, q̄ mutuatarius illa ex gratitudine faciet, non est vsura, per dicta supra. [u]

Nonagesimosecundo, qui mutuat in Flandriam, aut in aliam regionem proficiscenti cum pacto, vt sic dixerim, vt assecuraret illud per ipsum dato ei assecurationis pretio, etiam iusto, [x] quia ex mutuo lucratur obligationem assecurandi eum ab ipso, secundum communem. [y] Secus si libere mutuauit, & postea conuenerint, vt mutuator assecuraret certo aliquo pretio: quia id non ex mutuo, sed ex assecuratione lucratur, qui contractus securitatis est licitus, & Reipub. vtilis,

secundum

a In cap. 6. nu. 15. supra eod. & in 4. lib. sent. dist. 15 q. 29.
b Supra eod. num. 210.
c In 4. lib. sent. dist. 15.
d Cap. 2. de constit.
e In 4. lib. sent. dist. 15.
f Cap. fin. cum glos. & communi, de pœnis.
g Cap. fin. cum glos. & communi, de pœnis.
h Dicto c. fuam. 1 fi pac. quo pœnā. & de pac.
i Eod cap. nu. 25. & 26.
k Lib. 6. q. 1. art. 2. de iust. et iur.
l Ca. significauit cum ei adiuncta. de pigno.

a Panor. in cap. 6. de vsur. nu. 5.
b Siluest. in verb. vsura. 5. q. 8.
c Sotus de iust. & iur. lib. 6. q. 1. art. 2.
d Ioan. Maior. in 4. dist. 15. q. vlt.
e Panor. in cap. 6. de vsur. nu. 5.
f Panor. in cap. 6. de vsur. nu. 5.
g Ioan. And. in addit. ad Specul. tit. de locato. §. 1. nu. 5.
h Barbat. in cap. 6. de vsur. nu. 5.
i Siluest. in verb. vsura. 5. q. 8.
k Angel. in verb. vsura. 2. nu. 3.
l Siluest. in verb. vsura. 5. q. 8.
m Maior. in 4. dist. 15. q. vlt.
n Sotus de iust. & iur. lib. 6. q. 1. art. 2.
o Panor. in cap. 6. de vsur. nu. 5.
p Panor. in cap. 6. de vsur. nu. 5.
q Panor. in cap. 6. de vsur. nu. 5.
r Caiet. in summa, verb. vsura. 2. cas. 12.
s Siluest. in verb. vsura. 5. q. 8.
t Rosel. & Adrian. in Sotum de iust. & iur. lib. 6. q. 1. art. 2.
u Panor. in cap. 6. de vsur. nu. 5.
x Panor. in cap. 6. de vsur. nu. 5.
y Panor. in cap. 6. de vsur. nu. 5.

secundum S. Anton. receptum, vt dicetur infra. [a]

222 Nonagesimotertio, qui mutuat aliquid cum pacto, vt si mutuarius intra certum tempus moreretur liber esset: & si viueret duplum redderet. quia ex mutuo lucratur illam obligationem soluendi duplum, quāuis dubiam [b] secus si donaret gratis, absque fraude, quo donatarius, si vsque ad tale tempus vixerit duplum reddat: quia nullum ibi mutuum interuenit, sed est contractus innominatus, do, vt mihi des. [c]

223 Nonagesimoquarto peccat, qui Regi, vel magnati mutuat cum pacto, vel intentione principali, vt sibi conferat aliquod officium pecunia æstimabile, licet id, quod tali officio lucratus est restituere non teneatur: secus, si principaliter mutuat, vt eius amiciam sibi comparet cum spe secundaria, & minus principali, quod sibi illud officium conferat, per dicta supra. [d] Idem de eo, qui alicui mutuat cum pacto, vt eum iuuet, pro se deprecetur, vt doceat, vt scribat, aut aliud quid simile pecunia æstimabile faciat. Idem de eo, qui medico mutuat cum pacto, vt sibi medeatur: siue sit alius medicus, qui sibi possit mederi, siue non, quidquid distinguat Med. [e] Idem de illo, qui mutuat alteri cum pacto, vt ille sibi mutuet alia vice alterū tantum, secundum gloss. [f] quidquid dicat Adrian, [g] nisi quando solum obligat per pactum ad id, ad quod iure naturali gratitudinis obligatur, secundum aliam gloss. [h]

224 Nonagesimoquinto peccat, qui mutuat alicui triticum vetus cum pacto, vt alterum tantum recens sibi restituat, sciens recens melius, & maioris pretij fore, quam suum tempore mutui, & solutionis, per suprædicta, & per dictum Siluc. [i] maxime si libertatem soluendi, quando libuerit, admit, & obligationem restituendi recens imponit. Secutus tamen si principaliter mutuat, ne suum corrumpatur, & valet, aut valebit tanti, vel pluris tēpore mutui, vel solutionis, quam recens sibi soluendo: siue quia est maior penuria eiusmodi tritici, quando mutuo datur: siue quia siccius est recenti, & ideo ex hoc plus quam ex altero capit mensura: siue quia eius substantia est melior. Immo non peccaret, qui faceret pactum, vt plus tritici recentis, quam datum est reddatur: modo verisimiliter non valeat pluris illud plus recens restituēdum, quam vetus, cum mutuatur, vel cum mutuans illud est venditurus: quia in hoc nihil lucratur ex mutuo, qui mutuat: nec qui accipit, perdit quidquam, iuxta communem, [k] quamuis mutuator viteat damnum, quod ei ex corruptione tritici euenire posset, quod iuste velle potest absque damno mutuatarij, vt recte Siluest. [l] insinuat. quia non etiam est vsura tempore caritatis annonæ triticum æstimatum pretio, quo tunc venditur mutuare cum pacto, vt tempore solutionis reddatur triticum pretio, quo tunc valebit. quia in effectum est vendere triticum, & dilationem solutionis cōcedere, iuxta omnium mentem, [m] nisi per leges iustas esset prohibita eiusmodi tritrici anticipata emptio, vt est prohibita per leges Castellæ tritici anticipata emptio ad reuendendum, & etiam pro sua domo: nisi pretio, quo viginti dies ante, & viginti post sacrum diem S. Mariæ Septēbris valebit in Metropoli loci, vbi emit. [n]

225 Nonagesimosexto, qui quod sibi debetur, non vult recipere vsque ad tempus, quo eius pretium crescat; cum debitor illud tempus expectare non teneatur: quia vult lucrari impensam, quam in custodiēdo faceret, & periculum amissionis vitare. Idem de illo, qui alteri mutuat cum pacto, vt tali tempore, & non ante restituat: aut in alio loco extra illum, in quo iure tenetur, reddat, [a] quia illam obligationem, quæ pecunia æstimabilis est, vltra sortem lucratur. Non tamen peccat, qui non petit triticum, quod sibi debetur, vsque ad annum, aut tempus, in quo carius erit: nisi directe, aut indirecte debitoris solutionem impediat, vt (nostro iudicio) impedit diues, qui nolens, vt pauper Augusto anni fertilis soluat, prædicit ei, vt illo tritico ad suam vtilitatem vtatur, & nullo pudore afficiatur: eo quod non soluit. Ad quas fraudes vitandas prudenter statutum est in Lusitania, vt qui triticum mutuo datum ante diem S. Mariæ Aug. non petierit, non possit petere vsque ad seq. annum.

226 Nonagesimoseptimo peccat, qui pecuniam argenteam mutuat, vt aurea ei soluatur, si ideo hoc faciat, vt in æstimatione lucretur, [b] quamuis bene possit pecuniam argenteam aurea, & auream argentea emere, & vendere: & etiam lucrum aliquod moderatum accipere, [c] quia non lucratur ex mutuo: sed ex permutatione, emptione, vel venditione, sicut etiam ex commodatione pecuniæ, vt pignori detur, ad ostentationem diuitiarum, quo aptius vxorem ducat, aut ob alium similem finem: quia ad huiusmodi fines, etiam pecunia numerata commodari potest, [d] & trad. Scot. receptus. [e]

227 Nonagesimooctauo, qui triticum, vinum, aut oleum alicuius prædij ante messem, vel vindemiam minoris ob anticipatam solutionem emit, quam collecta sunt valitura, [f] secus tamen si æquo pretio, licet minori ob periculum, si cui subiiciuntur, emeret. [g] Nec interest, an ematur definite triticum talis agri, aut vinum talis vineæ: aut cum facultate deligendi triticum talis agri, aut vinum talis vineę, vt libuerit, modo quod æquum fuerit plus ob illam optionem soluat, & sic intelligendum est, quod Gab. [h] & alij scribunt.

228 Idem de eo, qui aliquid minoris iusto pretio ob anticipatam solutionem emit, aut carius iusto pretio, ob eandem dilatam vendit, vt dictum est supra. [i] Iustum pretium intelligo, siue sit infimum, siue medium, siue supremum: quia non constat in indiuisibili; habet enim latitudinem, vt traditur infra. [k] Vnde quis iuste pannum, cuius pretium infimum est decem, & medium decem cum medio, & supremum vndecim, emit decem, ob anticipatam, vel præsentem solutionem, qui non venderetur ei, nisi vndecim dilata solutione: & contra, iuste vendit quis eundem vndecim dilata solutione, quem libenter venderet decem præsentibus. Qui vero emeret minoris anticipata solutione, vel maioris venderet dilata, peccaret cum vinculo restituendi per suprædicta, [l] per quæ conciliandi sunt doctores, qui sibi contrarij videntur.

229 Notandum tamen non vnum solum decipi existimantem, se iusto pretio suas merces vendere, quoties non pluris, quam emit sumptibus, & moderato lucro numeratis vendit, vt recte Sotus insinuauit, [m] quia fieri potest, vt sumptus eius sit immoderatus, aut quod deceptus fuerit carius emendo, aut quia abundantia eiusmodi mercium, quæ confluxerint, illarum pretium diminuerit. Quare aliquando vendere debebit minoris, quam emit, quamuis dilata solutione vendat, si tunc vendere voluerit, & aliquando cum maiori lucro, quam solet etiam, præsenti pecunia vendere poterit: quia parum impendit, aut quia contingit emere minori pretio eiusmodi merces, vbi emit, quam quo detulit; immo ob inopiam augetur. [n]

a Anton. vbi sup.
b Hostiē. in summa. de vsur. & an aliquo. sub fine.
c Caiet. in summa, verb. vsura. nonnull. 12.
d L. 5. fin. & l. seq. ff. commod. & in 4. lib. sent. dist. 15.
f Pano. in cap. nauig. nu. 6. per illum tex. de vsur.
g L. fi fundus. 5. frumenta. ff. de cōtra. empt.
h In 4. lib. sent. dist. 15. q. 1. art. 1.
i Nu. 210.
k Cap. 25. à nu. 72.
l Nu. 210.
m Lib. 6. q. 1. de iust. & iur.
n Argento. in l. præ tris rerum. ff. ad l. Falcid. & per Caiet. 2. 2. q. 77. art. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

220 Nonagesimonono peccat is, qui pecora, vel prædia emit ab eo, quem credit ea non habere: & statim certa pensione ea eidem locat, cum obligatione restituendi pensionem, quam ex re, quæ non erat, ceperit.[a] Secus si probabiliter credebat, illa eum habere, & bona fide emit: nec tenetur restituere, etiam post cognitam veritatem id, quod ex ea insumpsit bona fide: immo neque id, quod non insumpsit, & quo factus est ditior. si quando ea emit, volebat emere ralia, & emit ab illo; eo quòd ea obtulit vendenda: & ideo non emit alia ab alio: & ita pro suo interesse potest retinere, iuxta dicta supra.[b]

231 Centesimo peccat, qui centum soluenda à se, vel ab alio alteri in fine anni emit, vel redimit, soluendo in principio eius aliquid minus; puta 20. vel 30. ob anticipatam solutionem: & tenetur restituere, Gabr.[c] Caiet.[d] & latius Anton.[e] nisi id faceret, eo quod debitum non est liquidum, aut quia labor, impensæ, aut periculum subeunda sunt in eis recuperandis, vel illa quibus emit, habet destinata negotiationi, aut frugiferorum emptioni, ex qua verisimiliter illud minus, quod alteri soluit, lucraretur, præsertim si id facit rogatu venditoris, Medin.[f]

Nobis tamen videtur verum id, quod Caietanus dixit,[g] & ante illum, & alios Inno. cui nemo ibi contradicit,[h] videlicet, iuste minoris emi posse debita, quæ non sunt soluenda vsque ad annum secundum, vel tertium, vel decennium, &c. quam si præsenti die soluenda forent. Tum quia minus est habere actionem, quam rem.[i] & alia, quæ congerit Dec.[k] Tum quia hoc non est mutuare, sed emere, & non emere nummos sibi soluendos, sed ius, eos ab hinc ad aliquod tempus recuperandi. Tum quia hoc ius, quod vno anno est inutile, minoris valet, quam si esset statim vtile. Per quod periclitatur id, quod ipsemet Caiet. dixit[l] scilicet eum, qui debet centum aureos in fine anni, non posse eorundem remissionem in principio anni minoris centum emere. nam qua ratione potest tertius illam actionem emere, eadem poterit ipsemet, contra quem datur, redimere, quidquid in hoc Sotus dicat. Cuius tamen, & Caietani opinio saluari potest, intelligendo de redemptione facta minoris ob solam solutionis anticipationem, vt in principio huius casus insinuauimus: & supradicta procedunt quando ob alios præcedentes respectus minoris emuntur, cessante omni fraude vsurarum. Et ad hanc concordiam reduci debet S. Thom.[m] relatus, & probatus à S. Anto.[n] & late Angel.[o] & latius Siluest.[p] qui idē, quod Caietanus, & Sotus sentire videntur, quæ tamquam quotidiana, & iuridica notanda sunt. Non obstat, quod hæc consequeretur, diuitem posse dare alteri centum soluenda post annum cum aliquanto auctario: quia respondetur negando sequelam. Tum quia, vt dictum est, hæc intelliguntur cessante fraude vsuraria, quæ in eo non cessat. Tum quia actio, de qua loquimur, iuste venditur,[q] qualem non habet vendendam is, cui diues dat illa.

233 Centesimoprimo peccat, qui centum mutuo ab aliquo pro lucro decem accipit, & eadem alteri precanti pro lucro aliorum decem ratione mutui soluendorum mutuat, Ioannes Maior.[r] Secus tamen, si illa decem accipit ratione interesse damni, quod alias pateretur, per supradicta.[s]

234 Centesimosecundo, qui emit censum perpetuum, vel temporarium, redimibilem, vel irredimibilem sine conditionibus ad id requisitis, super quarum numero, & veritate remissimus Lectorem in Hispano ad Not. 22. Commentarij cap. 1. [a] Cuius summam supra [b] retulimus in hoc latino, excepto illo notabili, cuius summa hic ex parte relata fuit; quorum loco subiicimus extrauag. quam ille nunquam satis laudatus Pius V. post nostrum in Vrbem appulsum, in hæc verba promulgauit.

PIVS EPISCOPVS SERVVS SERVORVM DEI, AD PERPETUAM REI MEMORIAM.

CVM omnis *Apostolicæ seruitutis obeuntes cognouerimus innumeros celebratos fuisse, & in dies celebrari censuum contractus; qui nedum nō contineantur intra limites à nostris antecessoribus eisdem contractibus statutos: verum etiam, quod deterius est, contrarijs omnino pactionibus, propter ardentem auaritiæ stimulum, legum etiam diuinarum manifestum contemptum præseferunt, non potuimus, animarum, prout tenemur, saluti consulentes, & piarum mentium petitionibus etiam satisfacientes, tam graui morbo, lethiferoque veneno salutari antidoto non mederi.*

235 *Hac igitur nostra constitutione statuimus, censum, seu annuum reditum creari, constituique nullo modo posse, nisi in re immobili, aut quæ pro immobili habeatur, & de sui natura fructifera, & quæ nominatim certis finibus designata sit.*

Rursum, nisi vere in pecunia numerata præsentibus testibus ac notario, & in actu celebrationis instrumenti, non autem prius recepto intégro, iustóque pretio.

Solutiones, quas vulgo anticipatas appellant, fieri, aut in pactum deduci prohibemus. Conuentiones directè, aut indirectè obligantes ad casus fortuitos eum, qui alias, ex natura cōtractus non teneatur, nullo modo valere volumus. Quemadmodum, nec pactum auferens, aut restringens facultatem alienandi rem censui suppositam: quia volumus rem ipsam semper, & libere, ac sine solutione laudemij, seu quinquagesimæ, aut alterius quantitatis, vel rei, tam inter viuos, quam in vltima voluntate alienari.

Vbi autem vendenda sit, volumus dominum census alijs omnibus præferri, eique denunciari conditiones, quibus vendenda sit, & per mensem expectari.

236 *Pacta continentia morosum census debitorem teneri ad interesse lucri cessantis, vel ad cambium, seu certas expensas, aut certa salaria; aut ad salaria, seu expensas medio iuramento creditoris liquidandas, aut rem censui subiectam, seu aliquam eius partem amittere, aut aliud ius ex eodem contractu, siue aliunde acquisitum perdere, aut in aliquam pœnam cadere ex toto irrita sint, & nulla. Immo, & censum augeri, & noue creari super eadem, vel alia re in fauorem eiusdem, aut personæ per eum suppositæ pro censibus temporis, vel præteriti, vel futuri omnino prohibemus. Sicuti etiam annullamus pacta continentia solutiones onerum ad eum spectare, ad quem alias de iure, & ex natura contractus non spectarent.*

Postremo, census omnes in futurum creandos non solum re in totum, vel pro parte perempta, aut infructuosa in totum, vel pro parte effecta volumus ad ratam perire: sed etiam posse pro eodem pretio extingui, non obstante longissimi etiam temporis, ac immemorabili, immo centum & plurium annorum præscriptione, non obstantibus aliquibus pactis directè, aut indirectè talem facultatem auferentibus, quibuscumque verbis aut clausulis concepta sint.

Cum

Cum vero traditione pretij reditus extinguendus erit, volumus per bimestre ante id denuntiari cui pretium dandum erit, & post denuntiam intra annum tamen etiam ab inuito pretium repeti posse, & vbi pretium nec volens intra bimestre soluat, nec ab inuito intra annum exigatur: Volumus nihilominus quandocunque reditum extingui posse, præuia tamen semper denuntia, de qua supra, non obstantibus his, de quibus supra, eáque obseruare mandamus etiam quod pluries ac pluries denūtiatum fuisset, nec vmquam effectus sequutus fuisset.

Pacta etiam continentia pretium census extra casum prædictum ab inuito, aut ob pœnam, aut ob aliam causam repeti posse, omnino prohibemus contractusque sub alia forma post hac celebrandos fœneraticios iudicamus. Et ita illis propterea non obstantibus quidquid vel expresse, vel tacite contra hæc nostra mandata dari, remitti, aut dimitti contingat, à fisco volumus posse vendicari.

237 *Hanc autem salutiferam sanctionem nedum in censu nouiter creando: verum etiam in creato quocunque tempore alienando, modo post publicationem constitutionis creatus sit, perpetuo & in omnibus seruari volumus. Declarantes pretium semel censui constitutum numquam posse ob temporum, aut contrahentium qualitatem, seu aliud accidens, nec quoad vltimo contrahentes minui, vel augeri. Et licet legem ipsam ad contractus iam celebratos non extendamus: illos tamen omnes, in quos sub alia forma peruenerunt census, hortamur in Domino, vt singulos contractus censuræ bonorum religiosorum subiiciant, & animarum saluti consulant. Non obstantibus, &c. Dat. Romæ anno 1568. 14. Kal. Februa.*

Cui adnotamus aliqua in prædicto Comment.[a] noue recognito, quæ, ne Manuale nimium crescat, prætermittimus.

238 Centesimo tertio, qui mutuat cum pacto, vt mutuatarius vltra sortem sibi reddendam det aliquid notabile alicui tertio, vel pauperibus. quia non licet vsuram lucrari etiam ad redimendos captiuos.[b] Secus tamen de mutuante, vt ei remittatur iniuria, non quidem per rationem, quā S. Anton. & Siluest.[c] reddunt; scilicet, quod vnicuique liceat suam vexationem redimere,[d] quia illud de vexatione iniusta intelligitur: & vexatio, qua iniuria affectus iniuriantem in iudicio vexat, non est iniusta.[e] Quare nos hic nouam addimus; scilicet, quod pœna iniuriæ non debetur in foro conscientiæ.[f] Et quod speciale est, vt pacto nudo tollatur ipso iure actio iniuriarum,[g] & quod non videtur tam quærere, quod requirit. c. quoniam:[h] quam à damno pœnæ, quæ non est ante sententiam alteri in conscientia debita, liberari. Quo fit, quod mutuare cum pacto, vt non solum iniuria remittatur: sed etiam damnum, quod affectus iniuria passus est, quodque sibi in conscientia debetur, est peccatum vsuræ. Non peccat etiam, qui pecuniam, qua vult emere aliquid frugiferum mutuat alteri, cum pacto, vt soluat tantū quotannis, quātum fructus rei frugiferæ, quam emisset deductis impensis quotannis valerent.[i] Non obstat quod quidam dicitur dixisse, quod illud pœnæ debitum est legale: quia non est tale ante sententiam & ante fit mutuum.

239 Centesimoquarto peccat, qui vendit triticum, vel aliquid aliud vno mense pro pretio maiore, quo vaiturum est alio, ad quem vsque non est seruaturus, & tenetur ad restitutionem eius, quod vltra pretium temporis venditionis acceperit,[k] quamuis posset illud mutuare vno mense vsque ad alium, in quo verisimiliter plus valebit, vt reddatur æquæ bonum in illo, vel ante illum, vt recte Sotus adnotat. Dixi, *Non est seruaturus*, &c. alioqui enim secus, tribus concurrentibus. primum, ne summum quo illo mense valiturū est pretium accipiat, sed medium. Ita quod si in vna parte eius valuit decem, & in alia quindecim, & in alia viginti, non nisi quindecim capiat, iuxta Alex.[a] Secundum, vt de pretio deducat tantum, quantum seruando diminutum fuisset iuxta expertorum iudiciū. Tertium, vt deducat impensas, quas in seruando in illud vsque tempus facturus erat.[b] Nec obstat distinctio Caiet.[c] magis difficilis, quam animabus vtilis. quia quidquid ille dicat, æquius est dicere, quod cap. finale de vsur. moderatur cap. in ciuitate. quam quod ille asserit.

Male autem ex hoc loco infert quidam, dicere me non posse quem vendere rigoroso pretio iusto, soluendo tempore, ad quod vsque seruaturus erat: sed tantum moderato, quod ipse nullatenus sentio: sed longe aliud scilicet, quod qui vendit rem pretio, quo valitura est aliquo tempore, ad quod vsque seruaturus erat; puta mense Maio, non potest iuste accipere pretium maximum rigorosum, quo valebit aliquo die illius mensis: sed medium illius, quod valebit toto mense, collatis pretiis quibus valuit diuersis diebus illius. Ita quod, si aliquo die valuit decem, alio 15. alio 20. debet esse contentus 15. Et si seruaturus erat vsque ad certam hebdomadam, & in eius diebus valuit multis pretiis accipiet medium illorum. Et si vendidit pretio, quo valeret certo die vsque ad quem seruaturus erat, & in eius variis horis valuit variis pretiis, accipiat medium eorum.

240 Centesimoquinto peccat, qui vendit aliquid dilata solutione in aliud tempus pretio maximo, quo valebit vsque ad illud.[d] Vbi tamen conclusimus non esse vsurarium pactum, vt sibi soluatur pretium medium minimi & maximi, quo ab emptionis tempore, vsque ad tempus, in quod ille seruaturus erat, valeret, siue eius pretium cresceret, siue decresceret.

241 Centesimosexto peccat, qui aliquid ei, qui pecunia indigebat, vendidit cum pacto, aut voluntate principali, vt statim sibi minoris iusto pretio reuendat,[e] secus si simpliciter vendidit pretio iusto, quamuis summo: & postea, quia emptor vult illud reuendere, & non inuenit alium, qui emat, idem venditor iterum pretio iusto, quamuis infimo & pio accipit. Angel.[f] De qua diuisione pretiorum, & aliquot aliis huc pertinentibus, infra[g] dicetur. Vsus tamen huius determinationis licet iustè, lædere posset famam mercatoris, nisi fuerit cautus: & laudarem valde mercatorem, qui id faceret, quando videret neminem alium velle dare pretium iustum etiam infimum, maxime si daret mediocre. Notandum etiam, quod vsuram admittit qui suas merces, quo lucraturum se sperabat, deportat, & dikatat solutione pluris iusto pretio etiam summo vendit, eo quod aliarum aduentu, adeo pretium decreuit, quod nō solum non lucraretur, sed etiam perderet, si præsenti pecunia etiam summo pretio venderet, per supra dicta.

242 Centesimoseptimo peccat, qui vel deponit pecuniam apud aliquem mercatorem, aut nummularium cum intentione principali, vt aliquod lucrum menstruum, vel annuum ei soluatur salua sorte: & retenetur pactum restituere, quamuis non interueniat pactum acceptum restituere, quamuis non interueniat patetur accept

Universidad de Deusto
Biblioteca

mercator, aut fugere aut decoquere pōt. Tū quia illud lucrū nō ob periculū, sed ob mutuū depositō palliatū accipitur. Tum quia illud periculum non est considerabile per notata.[a] Secus tamen est, si absque pacto & intentione principali prædictis præfatum depositum faceret, & acciperet à depositario gratis donante aliquid ob gratitudinem, eo quòd ex pecunia depositā fuerit lucratus: etiam si libentius suam pecuniam penes hunc gratum, quàm penes alium depositam habeat. Et etiam depositarius illud det sperans, quod ob huiusmodi largitionem ab ipso pecuniam suam non auferet, quia omnia hæc sunt gratuita.[b] Vsura tamen esset, si mercator illud daret, tamquam ad id ob pretium, & vsum illius pecuniæ obligatus, & dominus ob hanc eandem rationem acciperet, aut speraret, & etiam si principaliter ob hæc deponeret.

243 Centesimooctauo, qui equum, aut aliam rē omnium iudicio non maioris pretij, quā quindecim aureorum ob dilatam solutionem viginti aureis venit, cum obligatione restituendi quinque: licet postea propter mortuos alios equos 20. æstimetur.[c]

244 Idem de eo, qui cum Rege vel alio, qui suis militibus, aut famulis mercedes & stipendia persoluere intra certum tempus tenetur, intra quod ob nummorum inopiam, illis soluere non potest, pactscitur se illis soluturum, si à domino sibi plus aliquid, eo quod soluerit, detur, vt decem pro centum,[d] nisi ratione veri interesse excusaretur. quamuis Rex, vel ille alius in suis litteris dicat, se gratuitam donationem illius pluris facere.

245 Tum quia hoc in effectu est mutuare pecuniā, vt ad certum tempus eadem cū aliquod auctario soluatur. Tum quia illa donatio non est vera; cum nō ex liberalitate, sed ex necessitate quærendi pecuniā mutuam fiat.[e] Idem etiam de Præfecto ratiociniorum, Quæstore ærario, aut soluendis stipendiis, & mercedibus, &c. obligato, si aliquid ab his, quibus soluere debebat, accipit, vt anticipet solutionē, per prędicta,[f] nisi verum esset interesse, aut iusta actionis emptio excuset.

246 Cētesimonono, qui mutui accepti vsuras soluere iurauit, & intra diem statutū non soluit, nec impetrauit, absolutionē à iudice, vel à parte: nam licet promissio soluendi vsuras non valeat: iuramentum tamē soluēdi illas obligat,[g] quāuis à iudice potest absolui,[h] & solutas repetere.[i]

247 Non obstat, quòd soluens vsuras videtur peccare consentiendo peccato Vsurarij; quia non iurat, nec promittit soluere illas, quatenus earum acceptio est peccatum; sed quatenus est actus de se indifferens, qui bono fine fieri potest virtuosus, iuxta doctrinam Sancti Thom.[k] quæ eadem ratione acceptio sub vsuris à nolente mutuare, est licita: nam actio eiusdem rei potest esse bona, & passio mala: & contra passio bona & actio mala, iuxta illud glo.[l] de Christi passione; *Actio dissimilis, passio grata fuit.*

De vsura in pactis de retrouendendo.

248 *Pactum de retrouendendo quid, quod iustum, & quod vsurarium, & minuit de pretio, sed fructus non adimit ementi. & nu. 249.*

250 *Pœnitenti pro se, & contra se in foro conscientiæ creditur.*

248 Centesimodecimo peccat mortaliter, qui emit aliquid cum pacto de retrouendendo simulate, animo magis mutuandi, quam emendi, & vsuram committit. Qui autem minori iusto pretio, etiam dempta parte, qua illud pactum præfatum diminuit, peccat quidem peccatum iniustitiæ: sed non vsurę coram Deo, licet aliquando coram hominibus præsumatur vsura, secundum omnes. Pro quo notandum primo, quod pactum de retrouendendo est pactum *quo emptor promittit reuendere rem emptam venditori, quōcunque voluerit, vel intra certum tempus, quod licitum est, & diminuit de pretio.*[a] Secundo, quod emptor non tenetur restituere fructus interim perceptos, nisi à tempore morę, quā committit simul ac pretiū illius loco & tempore congruis oblatum non accipit.[b] Tertio, quod iuste potest etiam statim locare venditori honesta pensione.[c] Quarto, quod ad iustitiam huius pacti concurrere debent aliqua, primum, vt simulatio, saltem ex parte emptoris, absit, ita vt emptor vere & principaliter intendat emere, secundum, ne fiat, pactum, vt redemptio fiat maiori pretio, quam emptio facta est.[d] Tertium, quod emptor faciat illud eo solo, vt placeat venditori, & quod malit, ne redimatur: & quod non emeret, nisi putaret esse redimendum: quod tamen non est iuridicum. Tum quia nullo iure, vel ratione probatur. tum quia sæpe contingit, aliquem posse vere rem aliquam emere cum pacto retrouendendi, quod minuit pretium eius, & non absque illo: quia non habet satis pecuniæ ad eam iusto pretio emendam sine illo pacto, sine quo pluris valet.[e] Tum quia multi nollent res aliquas emere, quas tamen rogatu amicorum, quos oportet eas vendere, emunt quidem vere cum prædicto pacto, sed sperantes eas redimēdas, quas alioqui nō emerēt.

249 Nec etiam est necesse regulariter, quòd alij dicunt, ne pactum fiat, quòd vltra certum tempus id redimi non possit. quia perspicuum est posse fieri pactū de retrouendendo intra solum vnū annum, duos, tres, aut plures: quod in effectu est pactum, ne vltra illa tēpora præfinita redimatur.

Dixi, *Regulariter*: quia post extrauag. Pij V. super censibus relatam supra,[f] in emptione census non liceret illud, quod est nouum & singulariter notandū. Non est etiam necesse, quod alij dicunt, ne emptor vsuræ dare solitus sit, eo quod præsumeretur solitum facere,[g] quia licet ad sic præsumendum in foro exteriori iuuare posset: non tamen in foro conscientiæ, in quo cessat omnis præsumptio.[h]

250 Nec etiam est necesse, ne fiat pactum, vt ante duos, vel tres annos venditor redimere non possit, & postea sic: quia huiusmodi pactum est licitum, licet pluris valeat, quod venditur cum hoc pacto, quam quod eum pacto quando libuerit redimendi: quamuis non quanti si absque aliquo pacto venderetur. Nec videtur verū illud Ioā. Maior,[i] quod venditor grauat emptorem pacto quando libuerit redimendi nisi consentiat, vt emptor aliquid capiat ratione sui interesse: quia qui suo iure vtitur, nemini iniuriam facit.[k] Quamuis contra fraudatores, qui vendunt prædia non sata, & vineas vindemiatas cum pacto redimendi intra annum & solent redimere paulo ante messem, vel vindemiam, solutis impensis, lege Nauarræ cautum est, vt qui non redemerit ante Pascha, non possit redimere nisi

post

posit messem, vel vindemiam. Quinto, quod hic nō agimus de coniecturis ad præsumendum in foro contentioso eiusmodi emptorem habuisse intentionem magis mutuādi, quam emendi, & eiusmodi venditorem magis pignorandi quam vendendi: siquidem de solo foro conscientiæ tractamus, in quo pœnitenti pro se, & contra se creditur.

De vsura in societate.

251 *Societas quid, & quæ licita, & vt inuenda. nu. seqq.*

254 *Assecuratur vt sors & lucrum in societate, & 255.*

254 *Assecuratur vt capitale cum lucro. & 255.*

256 *Intell. nouus ca. per vestras. de donat. probant lucrum sine periculo.*

256 *Sorte salua qui lucratur in Gallia, & Italia.*

257 *Legare nummos, vt de reditu missæ dicantur, an liceat.*

257 *Vsufructus nummorum legatur, & vt sit perpetuus.*

258 *Vsura est dare ad lucrum salua sorte, vel non negotiaturo.*

259 *Deponens pecunias in scriptura mutui, vel depositi peccat.*

260 *Societas in animalibus, & locatio eorum quæ licita. & 261.*

251 Centesimovndecimo peccat mortaliter, contra hoc septimum præceptum, qui accipit notabile lucrum ex pecunia in societatem iniustam collata vel maius, quam debet ex collata in eam, quæ iusta est secundum omnes. Societas autem est *conuentio plurium suam pecuniam, industriam, vel laborem conferentium ad lucrandum.*[a] Et ratio, qua lucrum ex pecunia in societatem collata accipi potest, & non ex mutuata, est secundum S. Tho.[b] quod dominium rei mutuatæ cū periculo in mutuatarij transfertur: non autem rei in societatem collatæ, immo manet periculo conferētis, sicut industria & labor periculo ea conferentium.[c]

252 Ad hoc autem vt societas iusta sit, tria requirūtur. Primum, vt negotiatio licita sit.[d] Secundum, vt pecunia subiaceat periculo eam conferentis, hoc est, vt si pereat tota illi pereat.[e] Tertium, vt in omnibus iudicio prudentis æqualitas seruetur, & pro quantitate partium collatarum lucrum diuidatur,[f] & post alios Caiet.[g] hoc exemplo declarauit, vnus confert mille aureos, alius laborem suæ personæ eisdem æstimatum: alius suam industriam quingentis æstimatam, vt hæc societas licita & sancta sit, ex his omnibus vna summa facienda est, & ex lucro & iactura pro rata eius quod confert quisque capere debet, vt si isti tres quingentos aureos lucrarentur, duo singulos ducentos aureos caperent, & tertius centum. Sortus tamen,[h] dixit, non esse habendam rationem quantitatis pecuniæ, quam quis in societatem cōfert: sed periculi, cui exponitur. Iustius tamen videtur cōtrarium. Tum quia id habetur in l. si non fuerit.[i] Tum quia hoc est nouum inuentum, quo adhuc nulli negotiatores vsi sunt. Tum quia longe clarius & securius est dicere, societatem exæquandam esse iudicio peritorum, qui æstiment pretium pecunię collatæ cū conditione expressa aut tacita, vt in primis conferenti restituatur, si nulla eius iactura facta fuerit, & pretiū industriæ & laboris ea conferentium absque aliqua spe quidquam pro illis referendi, nisi lucrum adsit: quiq; simul considerent, nullam vsuræ, nec iniustitiæ suspicionem esse ex eo quod ei, qui pecuniam confert de consensu eius minus lucri, quam par sit detur, si est persona, quæ donare potest. Per quod multæ societates iustificantur, quas aliquot prædiuites cum suis famulis, amicis, aut cognatis exiguæ industriæ contrahunt, quo eis fidem, honorem, & diuitias concilient, & conferendo in societatem magnas summas pecuniæ, solum ad dimidiam, aut tertiam, aut quartam lucri partem eos obligant: quamuis etiam defendi possent, dicendo, potius esse locationes cum salario incerto, quam societates.

252 At si vnus pecuniam, & alius pecuniam, & operam confert, vterque pecuniam quam contulit accipiet, & ex lucro, qui pecuniam & operam contulit, plusquam alius arbitrio mercatorū percipiet.[a] Quādo autem alius pecuniam, alius operam, aut industriā in societatē confert, tota iactura pecuniæ erit eam cōferentis, & tota laboris eius qui eum subiit, & industriæ eius, qui eam adhibuit, siue iactura in principio, siue in medio, siue in fine negotiationis fiat, iuxta Bart. & Bal.[b] & S. Tho.[c] quæ vera opinio est, maxime in foro cōscientiæ, iuxta Angel. & Siluest.[d] Tum quia alioquin pars pecuniæ, ad quam soluendam alius teneretur, à periculo libera esset, quoad eum qui contulit, & consequenter, quoad illam partem, esset mutuū & non societas.

253 Tum quia si in fine societatis lucrum esset, ante quàm diuidatur, qui pecuniam contulit, eam in primis accipere deberet. Tum quia non liceret pacisci, vt dimidiam, aut tertiam, aut quartam partem pecuniæ perditæ alius, qui laborem aut industriam posuit, persoluat: quia nullam ex illa partem sumit, si nullum inueniatur lucrum finita societate: immo tota eam conferenti restituitur. Tum quia, vt qui pecuniam contulit eam perdit: sic qui laborem aut industriam adhibuit, ea perdit, quæ interdum tanti & pluris æstimantur, quam pecunia collata. nā tantus potest esse labor, & tanta industria, vt licitum sit pacisci, vt qui ea confert, duas partes ex lucro, & dominus pecuniæ vnam solam accipiat. Verum tamen est, quod si pecunia cōferretur cum pacto, vt communis esset, & communiter inter illos sicut lucrum diuideretur, iustum esset vt pecunia perdita, omnibus perirer, secundum omnes.[e]

254 Notandum autem, quod periculum pecuniæ collatæ vitare potest eam conferens, facta cum socio conuentione, vt se faciat securum, siue (vt aiunt) assecuret suscipiendo in se periculum eius, constituto ei pretio illo securitatis, quo eum tertius assecuraret, aut vt tanto minus de lucro communi accipiat: nam qua ratione tertius potest eum assecurare, eadem potest & socius, vt recte Siluest.[f] Quæ confirmantur ex eis, quę pridem respondimus Vlyssippone contra quandam maximi ponderis societatem iniquam, oblata alia iusta, quæ colligi poterat ex Maiore,[g] & Caiet.[h] & Silueſt.[i] videlicet, quod fierent tres contractus. Primus societatis, in quā alius pecuniam, alius operam & industriam conferat. Secundus, quo qui operam cōfert, assecuret alterius sortē iusto pretio accepto, aut altero tāto ex lucro remisso. Tertius, vt ad tollēdas suspicionēs & molestias rationum, qui operam præstat, lucrū incertum lucro aliquo certo redimat, aut ex lucro verisimili, sed incerto tantundem certi retineat. Pro quo facit efficaciter, quod nemo negat cū, qui confert aliquam pecuniā in societatem posse assecurari de sorte, & de aliqua certa parte lucri ineundo suos contractus assecurationis & lucri eum tertio: & qua ratione

potest

a Ind. ca. nauis anti. & Gil. Fr. ibi notant. 14. q. 3.

b Caiet. 2. 2. q. 78. art. 2.

c Iod. Mair in 4. libr. sent. dist. 15. q. 32.

d Arg. c. f. ciuitate. de vsur.

e Med. de restitutione in quibus casibus ficta mutuum vltra sortem accipere, cas. 3. fin. & præcedenti.

g c. debitores. de iureiur. h c. 1. cod. tit. i d. c. debitores.

k 1. 2. q. 98 art. 7. & 9.

l Cap. 1. de const. eccl. vel alc. li. 6. verb. sāguinis.

a Cap. 1. de empt. & vend. b Ioan. Andr. in Clem. 1. de vsur. Panorm. in c. 1. de empt. & vend. Host. Ioan. & alij in c. 1. de empt. & vend. c Host. Ioan. & alij ibi. d Host. Ioan. & alij ibi. e Host. Ioan. & alij ibi. f Host. Ioan. & alij ibi. g Host. Ioan. & alij ibi. h Host. Ioan. & alij ibi. i In 4. dist. 15. q. 2. ar. 2. q. 3. k Host. Ioan. & alij ibi. l In 1. 1. C. de empt. & vend. m Host. Ioan. & alij ibi. n Host. Ioan. & alij ibi. o Host. Ioan. & alij ibi. p Host. Ioan. & alij ibi. q Host. Ioan. & alij ibi. r Host. Ioan. & alij ibi. s Host. Ioan. & alij ibi. t Host. Ioan. & alij ibi. u Host. Ioan. & alij ibi. x Host. Ioan. & alij ibi. y Host. Ioan. & alij ibi. z Host. Ioan. & alij ibi. a Host. Ioan. & alij ibi. b Host. Ioan. & alij ibi. c Host. Ioan. & alij ibi. d Host. Ioan. & alij ibi. e Host. Ioan. & alij ibi. f Host. Ioan. & alij ibi. g Host. Ioan. & alij ibi. h Host. Ioan. & alij ibi. i Host. Ioan. & alij ibi. k Host. Ioan. & alij ibi. l Host. Ioan. & alij ibi. m Host. Ioan. & alij ibi. n Host. Ioan. & alij ibi. o Host. Ioan. & alij ibi. p Host. Ioan. & alij ibi. q Host. Ioan. & alij ibi. r Host. Ioan. & alij ibi. s Host. Ioan. & alij ibi. t Host. Ioan. & alij ibi. u Host. Ioan. & alij ibi. x Host. Ioan. & alij ibi. y Host. Ioan. & alij ibi. z Host. Ioan. & alij ibi.

a Angel. & Sil. ver. societas.

b In 1. 1. C. professio. c. 2. q. 98 art. 2 ad 1. d Verb. societas.

f Verb. societas. 1. q. 2 dixit.

g In 4. li. sent. dist. 15. q. 49. li. in to. 1. Opusc. tract. 11. resp. 11. 1 verifico cient. 1. q. 1.

Universidad de Deusto Biblioteca

poteſt inire cum tertio, eadem etiam cum ſocio poteſt, A
ceſſante omni fraude, & ſimulatione.

255 Addo, quod poſſunt fieri eodem tempore, vt monſtrat præcitatus Ioan. Maior [a] & non ſolum formaliter & explicite, ſed etiam æquiualenter & implicite. Vt ſi quis negotiatori publice proteſtaretur, ſeparatum ad accipiendam pecuniam à quocunque volẽte illi conferre illam in ſocietatem, cum pacto de aſſecuratione ſortis ad rationem 4. pro centum, & lucri certi 4. pro duodecim incerti lucri. Ita quod ex lucro incerto veriſimili 12. ex centum accipiat quatuor pro aſſecuratione ſortis, & quatuor pro certificãdo lucro duodecim, & conſequenter non teneatur reddere, niſi quatuor. Et poſtea alius ſciens, hanc proteſtationem, confert ei centum, dicens; Ego confero tibi centum in ſocietatem negotiationis cum ſecuritate ſortis, & redemptione lucri incerti, iuxta proteſtationem tuã. B

256 Pro quo, præter prædicta vrget ea per veſtras, [b] ſic noue inductum: Ibi Papa iubet, vt marito vergente ad inopiam, dos deponatur apud aliquem mercatorem, quo ex parte lucri honeſti, onera matrimonij ſuſtenter; & ita intentio eius fuit, vt dos ſalua ſeruaretur; ſiquidem ob hoc iubebat illam à marito auferri: & ita videtur noluiſſe, vt ad lucrum & damnũ mercatori traderetur, quod erat eam periculo obiicere: voluit item, certum aliquod lucrum inde prouenire, ad matrimonij onera ſuſtinenda. At hæc duo fieri non poſſunt ſine aſſecuratione, & lucri incerti pro certo redemptione. Ergo Papa tacite voluit illa fieri.

157 Facit etiam, quod in multis Galliæ locis, quãdo in ea prælegebamus, audiuimus, & nunc in aliquot Italiæ partibus & montibus idem ſeruari, quod Eccleſiæ, & viduæ, & pupilli more antiquo conferebant ſuas pecunias mercatoribus, quo quatuor ſecura pro centum in ſuam ſuſtentationem lucrarentur, quæ conſuetudo defendi nullo modo poteſt, per intellectum, quem Ioan. Andr. & nonnulli alij, [c] aſſignant, ſcilicet quod in fauorem eccleſiarum, viduarum & pupillorum, cum illo lucro mutuari poterat: quia eſſet vſura, quæ neque etiam ad redimẽdos captiuos admitti poteſt. [d] Nec vllo alio modo defendi poteſt, quam dicendo, quòd exordium cœpit ab hoc ſocietatis modo, qui fit cum ſecuritate & redemptione prædictis, & continuatus fuit vſque ad illud tempus. Ad quod coniiciendum facit, quod vix tertiam partem lucri dubij veriſimilis, quod ſibi pro ſua rata regulariter obuenire poſſet, accipiebant. nam veriſimile lucrum centum ad minus erat 12. vel 15. & non recipiebant, niſi quatuor pro centum: quod ſignificat, illos reliquas duas partes pro ſecuritate eiuſmodi, & redemptione dubij pro certo relinquere. Pro quo facit etiam, quod Caiet. ſcripſit. [e] Intelligimus tamen hoc, ceſſante omni fraude & ſimulatione, & vt coram Deo formaliter; aut æquiualenter prædicti tres contractus veri fiant. De quibus omnibus copioſius ſcripſimus in prædicto Comment. [f] reſpondendo ad quædam Soti argumenta. Et quidẽ optarem, vt epiſcopi, vel ſaltem Pontifex Max. declararet, prædictam conſuetudinem eſſe iuſtam; eo quod præſumendum ſit quod in terris, in quibus à tempore immemoriali illa inoleuit, habuit originem huiuſmodi licitam, & ita bona conſcientia ſeruari poſſe, monitis præſertim deponentibus, & depoſitariis, vt tres prædictos contractus faciant, vel habeant pro factis. Pro quo facit, quod conſuetudo immemorialis facit præſumi titulum requiſitum ad eius valorem. [a] Licitum eſt etiam pactum, in quo qui pecunia aliena negotiatur, omne lucrum domino illius tradit, & ei à domino certum quid, & ab omni periculo liberum pro labore, & induſtria ſoluitur: quia huiuſmodi contractus non eſt ſocietatis, ſed locationis. & ideo ſi iactura eius dolo, vel culpa, aut illius miniſtrorum contingeret, ſatisfacere domino tenetur, quia gratia vtriuſq; fit, per dicta ſupra. [b] C

Ad quæſita hic de pecunia legata parocho, & beneficiario alicuius Eccleſiæ, vt perpetuo ſingulis menſibus, tot miſſæ pro legante dicantur, quod ex lucro illius, ad rationem quinque pro centum quotannis dici poterunt? Reſpondeo, legatum eſſe licitum, quia licet legare vſumfructum pecuniæ [c] & quia tale onus licite adiicitur. [d] Et quod expediret, vt legatarij emerent ea cenſum perpetuum irredimibilem ad rationem vnius pro viginti, ſi inuenirent, & ſi irredimibilem non inuenirent, aliqua prædia reditus annui quinque, vel plurimum pro centum: & ſi nec ea, cenſum redimibilem: & ſi neque illum, conferant illam alicui mercatori in iuſtam ſocietatem, & quærant aliquem opulentum, qui ſortem, & aliquod lucrum certum, quanto maius poterunt, aſſecuret pro parte lucri veriſimilis, & incerti ad eos ex illa ſocietate prouentura: & ſi non inuenerint tertium, qui hoc faciat, curent, id fieri ab eodem ſocio, cui illam in societatem contulerunt, per tres contractus initos modo ſupradicto, [e] & dicant tot miſſas annuas, quot dicendis illud, ſufficiat arbitrio Epiſcopi. [f] D

158 Centeſimoduodecimo peccat, qui dat pecuniam in ſocietatem ei, quem ſcit ea non eſſe negotiaturum, vt militi, vel clerico indigentibus, in certum lucrum: quamuis tres prædicti contractus ſocietatis, ſecuritatis & redemptionis concurrerent: quia non eſt vera; ſed ſimulata ſocietas, quæ mutuum valeat, ſiue palliat.

259 Centeſimodecimotertio, qui vere coram Deo pecuniam in ſocietatem contulit in lucrum, & damnũ ſed à ſocio publicam mutui, aut depoſiti ſcripturam accepit: quia mentitus eſt in periculum notabile ſuæ famæ, & bonorum proximi: quoniam poſſet voluntate mutata ſuam pecuniam depoſitam, vel mutuatam repoſcere, quãuis periret. Quare, eiuſmodi ſcripturã, ſi lucrum participare vult, reſcindere debet: quãquã reſpondimus, hoc locum non habere in eo negotiatore, qui contra intentionem pecuniam conferentis pro honore ſuo ſcripturam mutui, aut depoſiti loco ſocietatis conceſſit, modo illam conferens ſcripturam prædictã, quàm cito cõmode poteſt reſcindi faceret, & aliam ſocietatis, ſi vellet capere poteſt, & etiam pignora accipere pro ſecuritate reſtituẽdę ſibi ſuæ pecuniæ, niſi amittatur: & etiã paciſci, ne tali, aut tali mercimonio, nec in tali, aut tali loco aut tẽpore, cũ tali, aut tali homine negotiẽtur: & ſi mercator rebus, aut loco, aut tẽpore, aut perſona pacto excluſis negotiatus fuerit, iactura eius periculo erit, qui contra pactũ fecit, iuxta S. Anto. [g] Idem de eo, qui confert pecuniam in piſcatum nauticum, modo poſito infra. [h] E F

260 Centeſimodecimoquarto peccat, qui locat boues, mulas, aut alia animalia penſione iniuſta notabiliter, de qua glo. [i] aut cogit agricolam ad ſoluendã iuſtã pro tẽpore, quo deſinit laborare ſine culpa ſua ob culpã dñi, vel caſum fortuitũ cõtingentẽ circa, eũ vel

a Dicto 4. libr. Sent. dist. 15. q. 3.

b De dote inter virum & vxo.

c De ea per veſtras.

d Cap. fin. per eo. de vſur.

e In dicto. 1. Opuſculum, Tract. 31 reſpond. 11.

f Cap. 7. 14. q. 3.

animalia, iuxta ea, quæ, [a] diximus, & gloſſ. [b] aut cogit A
ad æſtimationem eorum poſt mortem, aut damnum naturale vel fortuitum ſine dolo, aut culpa leui eius eueniens; quia hæc domini periculo ſub ſunt, [c] niſi cũ agricola paciſcatur, vt periculum quocũque modo eueniret, eſſet commune vtriq;, dato ei ob hoc iuſto pretio, vel facta debita diminutione penſionis, quæ ſine hoc pacto eſſet iuſta. [d] Quin, & ſi abſque intentione petẽdi aliquid vltra debitum ab agricola, ſi abſque eius culpa damnum contingeret, ne durius boues exerceat, paciſcitur, vt dimidium damni quoquo modo contingentis ad eum ſpecter, non facta ob id aliqua penſionis diminutione, mortaliter peccat. Tũ quia qui eius voluntatem neſciunt, ſcandalizat, vt inquit S. Bernard. [e] Tum quia mori poteſt ſine illius intentionis declaratione, aut mutare intentionem, & poſtea ipſe, aut ipſius hæredes miſerũ agricolã vexare. B

261 Licitum item eſt tradere animalia in ſocietatẽ alteri, ea lege, vt lucrum ſit commune: ſed qui ea recipit nil ex eo capiat, donec pretium eorum domino perſoluatur: & poſtea ſint communia, modo ea, quæ ante ſortem recuperatã interierint, domino intereãt, & non recipienti, iuxta Sanct. Anton. [f] qui alios cõtraria tenentes conciliat. Circa quæ, [g] ponit regulam, per quam omnes caſus deciduntur, ſcilicet, quod omnis ſocietas circa animalia, in qua ponuntur pacta, quibus alicui ſociorum, iudicio boni viri, notabile damnum infertur, eſt illicita, & recte quidem: quia etiam omnis alia, in qua commoditatum partes non reſpondent ex æquo partibus in ſocietatem collatis eſt illicita; per dicta ſupra. [h] C

De vſura participantibus, & eam non reſtituentibus.

262 *Vſuram qui ſuadet, aut ſub ea petit, vt peccat.*
263 *Peccatum non eſt ad minus peccandum inducere.*
264 *Vſurario à non volente reſtituere, qui accipit ſolutionem crediti malos fines, vel impedit, ne gratis mutuetur, & ſeq.*
265 *Pignus ab vſurario emptum, reſtituendum.*
265 *Vſurary bona non ſunt obligata, & fiunt ementis.*
265 *Dominium rei quæſitæ per vſuras quærit vſurarius.*
265 *Dominium rei emptæ ab vſurario quærit emptor.*
266 *Vſurario rem datam, vt vendicat qui dedit.*
267 *Accipiens rem notabilem ab vſurario quando reſtituet.*
267 *Vſuras pro alio exercens, etiam famulus obligatur.*
267 *Proxeneta vſurarum qui peccat.*
268 *Vſurary vxor, quæ peccat viuendo de bonis ſui mariti. & 269.*
270 *Vſurariorum filij, & famuli, qui peccant de bonis eorum viuendo.*
271 *Vſurarij gener recipiens ab eo dotem, vt peccat.*
272 *Dotem ob vſurario datam retinendi remedium.*
273 *Vſura non eſt marito vſus pignoris pro dote dati & 274.*
275 *Vſuras, qui iudex iubet ſolui, aut non reſtitui, & aduocatus, procurator, & teſtis, qui ad id auxilium præbent, reſtituere tenentur. nu. 277.*
276 *Vſurarium inſtrumentum faciens, vt peccat.*
278 *Vſurarius vſuras, & fructus pignoris reſtituat.*
279 *Vſurariũ manifeſtũ ante reſtitutionem abſoluens peccat.*
279 *Vſurario manifeſto nullũ detur Sacramentũ, niſi. & 280.*
280 *Vſurarij teſtamentum nullum, niſi hæc præcedant.*
282 *Vſurariũ quis manifeſtus, & à quo abſoluẽdus. & nu. 281.*
283 *Piſcatorum, ac diuitũ eiuſmodi ſocietas vſuraria. & 283.*
283 *Socius induſtriam adhibens, quid de ſuo impendere debeat.*

262 Centeſimodecimoquinto peccat mortaliter, qui inducit aliquem, vt ſibi, aut alteri tertio det ad vſuram: quia peccato mortali conſentire peccatũ mortale eſt, [a] quanto magis ad illud inducere? Qui autẽ accipit ad vſuram ab eo, qui ad id eſt paratus, aut petit ab aliquo mutuũ ſimpliciter: & quia alius nõ vult gratis mutuare, accipit ſub vſuris non peccat mortaliter, niſi ob finem mortalem accipiat: nec etiam venialiter, ſi ob cauſam iuſtam accipit: ſed ſic, ſi abſq; ea accipit, aut ob finem venialem; ſcilicet ob vanitatem, & ludos veniales, aut vt eius negotiatione diuitias accumulet, cũ alias habeat vnde honeſte viuat, iuxta mẽtem S. Tho. [b] & noſtrorũ doctorum, [c] quos Caieta. [d] explicat. Quamuis igitur accipere ad vſuram licitum ſit; non tamen petere, vt ſibi ad vſuram detur, quia eſt petere aliquid, quod alius ſine peccato facere non poteſt, quod numquam licitum fuit, iuxta S. Anton. [e] & Caiet. [f] ſed ſic ab eo mutuũ petere. At ſi rogatus petat vſuras ſibi promitti, nec vellet ſine illis mutuare, poteſt ſub iis licite accipere. D

263 Conſtitutus tamen in extrema neceſſitate, non peccat inducendo ad mutuandũ ſibi ſub vſuris cũ, qui ſine illis mutuare non vult, iuxta Inno. recept. [g] quia hoc non eſt proximũ ad peccandũ inducere: ſed conſulere, vt minus peccet, hoc eſt, potius peccatum vſuræ, quam homicidij committat: quod licitum eſt, [h] verum etiã videtur S. Anto. [i] non peccaturũ, qui mutuũ ad vſuram ob ignorantiam, aut inconſiderationẽ petieret; aut quia ſcit fruſtra ſe rogaturum eum, vt gratis mutuet: quod tamen nobis ſecurum non videtur propter rationes, quas modo tetigimus. E

264 Centeſimodecimoſexto peccat, qui ad vſuram capit aliquas merces ad res vanas, graue æs alienum contrahendo, & vxorem, & liberos notabiliter damnificando, vt inſinuat Sotus, [k] quamuis non loquatur ille de capiente ad intereſſe, nec de emente (habita fide de de pretio) merces, quas præſenti pecunia vendit, quòd Hiſpani Mohatram vocant, idem tamen eſt dicendum de illo. [l] Et notandum, quod qui mutuat ei, quem ſcit vſurarium in fines malos, aut vanos, nõ poteſt licite capere ab eo ſolutionem, ſi facta ea, vſuras reſtituere non poſſet: quia qui mutuat in malos fines non habenti vnde ſua debita ſoluat, dignus eſt, cui nõ ſoluatur, ſi aliis debitoribus nõ poteſt ſoluere, [m] quod ad forũ conſcientiæ videtur reſtringendũ, vel ad caſũ, quo debita eſſent æque priuilegiata, per dicta ſupra. [n] F

265 Centeſimodecimoſeptimo peccat, qui ſuadet volenti mutuare gratis, vt non mutuet, niſi ad vſurã, aut volenti contrahere, vt contractum vſurariũ faciat, cum obligatione reſtituendi in ſolidum. [o] De emente autem pignus ab vſurario amiſſum, ob non ſolutionẽ vſurarũ perinde iudicãdũ, ac de emẽte rẽ alienã, ſecũdũ mẽtẽ Scoti, [p] quia nec vſurarius videtur q̃rere dominiũ, nec domin° pignoris pdere illud iuxta dicta. [q]

Alia vero, quæ hoc in loco in Hiſpano ſcripſimus declarãdo, dico primo vertus eſſe q̃ bona vſurarij nõ ſunt obligata pro vſuris extortis: quia nullo iure probatur huiuſmodi obligatio: & ita tenent Ioã. And. Pan. & cõmunis, [r] per illũ textũ inductũ ibi à Pan. [s] cõtra gloſſ. [t] quã etiã ibi Domin. & Fran. reprobant. Secundo, quod dominium rei per vſuras lucrifactæ tranſit in vſurarium, ſecundum gloſſam. [u] reſpondendo illi capitulo contrariũ ſignificanti, quæ communiter ibi recipitur. Tertio, quod domi-

a Cap. 1. & Rom. cap. eorum. 2. q. 1.

b 2. 2. q. 78. art. 4.
c In c. ſuper eo. de vſuris.
d In ſumma verb. vſura &c. 2. 2. q. 78. art. 3.
e 2. part. ti. 1 c. 9. §. 14.
f 2. 2. q. 78. art. 4. & Tomo. 1. Opuſcu. Tract. 31. reſpõſione 13.
g In d. ca. ſuper eod.
h Cap. ſi quod vehius. 33. q. 2. Aug. vt bo vſura 2. §. 2. Silueſt. eodẽ verb. vſura 2. q. 1. & Caiet. 2. 2. q. 78. art. 4. & in d. reſpõſione 13.
i Vbi ſupra.

k Libr. 6. q. 1. art. 5 de iuſt. & iure.
l Arg. ut. Iud. ff. ad l. Aquil. et c. aduduum 2. de elect.

m Gab. in 4. lib. ſent. diſt. 15. q. 1. t. Silueſt. verb. vſura 8. q. 7. n. Eo. ca. 2 nu. 52.

o Silueſt. verb. vſura 7. q. 2.

p In 4. li. ſent. diſt. 15. q. Supra eod. à cap. à nu. 205.

r In ca. cũ 10. & in c. tua.
s De vſur. 1. In vtroque & 1 c. 2. eo. tit. lib. 6.
u Cap. ſiquis vſurã. 14. q. 4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ium rei venditæ per vsurarium, transit in emptorem, ita, quod non potest auferri ab eo, qui soluit vsuras pro earum restitutione, vt Panorm. cum communi Modernorum tenet. [a] Quarto quod debitor potest recuperare rem, quam pro vsuris soluit vsurario, si penes eum est immo & si penes aliũ titulo gratuito, saltem quum desunt vsurario bona ad restituendum. [b] Ex quo infertur, quòd qui aliquid notabile accipit gratis ab vsurario, in eadem specie, qua fuit datum illi, vel etiam in alia, si sciebat eius bona non sufficere ad vsuras restituendas, aut probabiliter dubitabat, peccat mortaliter, si non vult restituere iis, quibus vsurarius tenebatur, iuxta S. Ber. [c]

266 Centesimodecimonono peccat vxor vsurarij, quæ sciens maritum non habere amplius, quam ad restituendas vsuras extortas, viuit ex eius bonis, cum ex suis, aut consanguineorum bonis, aut ex suo labore honeste viuere possit. [k] Quod, nostro iudicio restringendum est ad eam, quę viuit de eisdem bonis vsura acquisitis, quorum dominium in vsurarium non transiit: qualia sunt pignora frugifera: & ad eam, quæ sumptuosius, quam eius statum deceat, viuit: non tamen ad eam, quæ solum impendit ea, quæ in eam, eo quod vxor eius est, & ob dotem allatam impendere tenetur maritus: quia tanto & plus obligatur maritus ad eam sustentandam, quam ad vsuras restituẽdum, [l] quidquid Siluc. [m] & alij dicant: neque ad hoc necessarium est, quamuis sanctum, eam maritum tẽpore opportuno ad eas restituendum inducere, & Deum, vt eum conuertat precari: neque amplius, quã alia vxor tenetur in prædictorum bonorum custodiam, conseruationem, & amplificationem incumbere: neque, vt vsurarius res incertas restitutioni obnoxias retineat, & Episcopus cum ea, vt de illis tamquam pauper viuere possit dispenser; neque vt sit in extrema necessitate, quidquid Syluest. [a] & alij dicant: quia nullo iure, neque vlla ratione, ea esse de necessitate iustitię probari potest.

269 Quod ipsum fere dicendum est de vxore alterius cuiuslibet non habentis vltra ea, quæ tenetur soluere, vel restituere. [b] Idem quoq; de liberis, qui aliter viuere non possunt: sed non de illis, qui aliis inserviendo victum quærere possunt, nisi seruitia patri facta id mereantur, quia ad hos sustentandos pater non tenetur. [c]

270 Idem etiã de famulis, qui sui victus impensam lucrantur, & de filiis, & famulis ignorantibus bona, quibus sustentantur, vsura parta fuisset. Et de merentibus tanta, quanta expendunt, & iustũ stipendium afferendo vtilitatem rei familiari, laborando, effodiẽdo, aut aliquid domi efficiendo, aut eam administrando, modo ne eandem rem pro vsura solutam in stipendiũ accipiant. [d] Sed non est idem de his, siue filiis, siue famulis, quorum opera, quamuis sit licita, nõ tamen affert tantum vtilitatis rei familiari, quantũ impensæ. Qualis est eorũ, qui non nisi ad comitatũ, aut mẽsam, aut alias res similes seruiunt, iuxta S. Bernardinum. Et multo minus si ad res inutiles, vt ad alendos canes, accipitres, &c. [e]

271 Centesimovigesimo peccat, qui capit dotem à socero vsurario, cuius bona soluendis vsuris, quas debet non sufficiunt, sciens id aut debens scire, quod nostra sententia, intelligitur non solum quando res ipsæ vsura acquisitæ in dotem dantur, & quando dos est extra modum, sed etiam quando in pecunia aut in aliis rebus, quarum dominium ad vsurarium transfertur, moderata, & necessaria datur: quia capit ab eo, qui nec donare, nec dotare sine peccato potest: & quia vxor sine marito illam dotem restituere non potest, si illa vult & maritus repugnat maritus peccat, & nõ illa, modo staruat mortuo marito, aut quam citius poterit, restituere. Et cum maritus vult, & illa non, vxor peccat, & non maritus; qui tamen de tali dote participare non debet. Et si inter vtrumq; cõuenit de non restituẽdo, vterq; in starndamnationis versatur. [f]

272 Hoc tamen remedio vti possunt, si socer satis habet ad restituendum res certas, & multas incertas debet: possunt enim petere ab Episcopo, vt adiudicet iis non habentibus, quo sustententur, illa bona dotalia, quæ pauperibus essent restituenda, iuxta dicta. [g] Quod autem diximus, vxorem absq; consensu, & licentia mariti sui vsuras restituere non posse, intelligitur quando ex illarum restitutione scandalũ sequitur, & non quando secreto absque eiusmodi scandalo id faceret, per supradicta. [h]

273 Centesimovigesimoprimo peccat socer, qui genero suo, cui dederat prædium frugiferum in pignus soluendæ dotis, mutuat tantũ, quantum debet ei pro dote, vt ei relinquat illud ad percipiendum ex eo fructus, quos ille potest percipere.

274 Quia ratio, qua cap. salubriter, [i] quo hoc conceditur gẽnero, aut alteri matrimonio coniuncto, non habet locum in eo, qui tantundem mutuat ei, eo prædio in pignus accepto: quamuis gener bene potest socero, vel alij, qui liberaliter mutuauit, omne ius, quod in pignus habet liberaliter concedere, modo non faciat id principaliter ratione mutui; sed alia iusta, per dicta, [k] & quia id nullo iure prohibetur; quod etiam Siluest. ait. [l] Quæ autem sit illa ratio, & ad quas personas extendatur, tradimus noue supra. [l]

275 Centesimouigesimosecundo peccat iudex, qui vsurario vsuras adiudicat, aut eum ad eas restituendas non cogit. [a] Idem de procuratore, & aduocato, qui iuuant in hoc vsurarium, aut obuiant restitutionem earum petenti, cum obligatione restituendi in solidum. [b]

276 Neque excusantur, quod scripturæ in superficie iustæ viderentur, si conscientia dictabat, esse fatas pro vsuris, iuxta Hostien. [c] vbi hoc non ait Innoc. licet eum ad id citet Syluest. Idem de notario publico faciente instrumentum simulatum, quod licet formaliter licitum contractum contineat, vere tamen continet vsurarium: vt cum vere res pignoretur, scribit, quod venditur, vel pro centum decem datis, scripsit centum, vel è contrario, ita vt pro contractu iniusto, iustum describat, cum obligatione restituendi: nisi principalis restituat, [d] cum efficaciter socius damni inferendi fuerit. Quamuis si hoc in fauorem eius, qui mutuum accepit, fecit, quia indigebat, & vsurarius gratis mutuare nolebat, neque sub vsura cum scriptura continente apertè illam restituere non teneretur: licet mortaliter peccaret, & esset excommunicatus, vbi excommunicantur tales contractus simulatos facientes. Sicut nec esset ob scripturam apertam vsuram continentem, quia per eam, nec damnum intulit, nec eius causa sufficiens fuit, cum ea, & qui accipit, & qui mutuum dedit æque vti possint: nisi eam faciat in locis vbi ex statuto iniusto, aut iniqua consuetudine, qui mutuum ad vsuram accipiunt, ad eam soluendã cõpelluntur: quia tunc restituere tenetur per dicta supra, & per Syluest. [e] Certum est etiam Notarium ad mercedem, quam pro labore scripturæ contractuum vsurariorum accipit restituẽdam non teneri, quamuis in eo peccet: quia suam mercedem accipiendo non peccat contra iustitiam, quæ solum imponit necessitatem restituendi, per dicta supra. [f]

277 Idem de testibus eiusmodi instrumentorum vsurariorum: quia eiusmodi contractus absque testibus, non valent. [g] Quæ procedunt, non solum in testibus, & notario sciente, contractum esse vsurarium, sed etiam in dubitante, qui antequam dubietatem exuerit, testificatur, vel facit instrumentum vsurarium, [h] cum late ibi à nobis traditis: quamuis aliquanto minus peccaret, per ea, quæ [i] scripsimus. Dixi, *Antequam dubietatem exueret*: quia si per opinionem alicuius doctoris solennis fulcitam ratione, illam exueret, posset id bona conscientia facere, per dicta. [k]

278 Centesimouigesimotertio peccat, qui vsurarius non restituit, quod vltra sortem accipit, vel fructus pignoris ei dati perceptos, vel quos percipere potuit. Nec excusat eum, quod mutuatarius multum eius pecunia lucrifaciat, contra impium Molinæum: quia non ratione lucri mutuatarij, sed mutui eas recipit. Quod si ipse non restituerit, hæres eius tenebitur restituere: & si fuerint multi, quisque pro sua parte tenebitur. Et si quis eorum non habet vnde restituat, alius ad id pro suę hæreditatis parte, quantũ fecerit, obligabitur. [l] Immo, & legatarij, & donatarij, & qui gratuito acceperũt aliqua ab vsurario, tenebũtur restituere, si quæ obuenerunt ad hæredes non sufficiant, quatenus facti sunt locupletiores, per supradicta. Ad restituẽdũ tamẽ, quod suo nomine pecunia vsuraria emit, nõ tenetur, iuxta Io. Maior. [m] & cõmu. [n]

279 Cẽtesimouigesimoquarto peccat sacerdos, qui vsurarij manifesti confessionem audit, vel eum absoluit, vel aliquod aliud Sacramentum ei ministrat, antequam vsuras, quoad poterit restituat: aut præstet cautionẽ de restituendo cum pignoribus, vel fideiussoribus, iis à quibus eas extorsit, si præsentes sunt: alioqui iis, qui eis acquirere possunt. Et si non sint tales, Episcopo, aut eius Vicario, aut ipsius proprio parocho, coram personis fide dignis, aut aliquo notario ex ordinarij mandato, ita vt in cautione exprimat veram summam debiti, si scitur: sin autem, arbitrio recipientis. Qui si scienter obligationẽ minorem debito receperit, ad restituendum residuum tenebitur. Et vsurario nolenti hoc facere, nemo debet esse testis in testamento, nec confessionem eius audire, nec ipse debet in loco sacro sepeliri, & eius testamentum ipso iure est nullum. Si vero pignora, vel fideiussores dare non potest, iuret se dare non posse: quæ omnia continet cap. quamquam, [a] quin etiam is, qui eum in loco sacro sepeliret, nisi prius prædictis præstitis, excõmunicatur., [b] vt infra dicetur. Quod si vsurarius in periculo mortis est, & vult prædicta præstare: sed nõ potest, à quolibet sacerdote eius confessio audiri potest, & absolui: & obtenta ab eo facultate Episcopo eius promissionem declarabit, vt si conualuerit, ipsum, & si moriatur, eius hæredes, ad restitutionem compellat. [c]

280 Porro vsurarius manifestus dicitur, qui palam, & notorie ad vsuram mutuat: aut suas res ob dilatam solutionem carius iusto pretio rigido manifeste vendit. Et non est necesse, vt quibusuis perentibus tribuat sicut aliqui dicunt: sed quod eius mutuatio, quando fit, sit manifesta. [d] Neque hoc requiritur: sed satis est, vt postea per sententiam, aut alias, illud palam, & notorium fiat secundum prædictum Ant. & citatos ab eo, quod iustius videtur.

281 Per sacerdotem vero in hoc casu intelligimus non solum parochum, sed etiam quemlibet confessarium potestatem audiendi sacram confessionem eius legitimam habentem. [e] Cęterum, qui aliis acquirunt, sunt liberi in patris potestate constituti, & serui proprij, aut bona fide possessi. [f] Notarius autem in hoc casu extraneo non acquirit: nisi illud mandato ordinarij faciat, secundum gloss. [g] quòd intellige, quo ad effectum satisfaciendi præcepto Ecclesiæ in hoc casu: nam quo ad alios acquireret iis, quibus stipulatur, vt Peruf. [h] recte declarauit.

282 Centesimouigesimoquinto peccat, qui confert aliquam pecuniam in societatem nautarum volentiũ ire piscatum in mare longinquum, & non habẽtium commeatum, & alia in id necessaria, eo pacto, vt tanta sibi lucri pars obueniret, quanta cuiuis alij nautarum, & vt euentus nauigationis sit illorũ periculo: & quod ex lucro futuro primum prædicta pecunia ei soluatur: & si nullum fieret, vel adeo exiguũ, vt non sufficeret ei soluendæ, quisque pro sua rata illam soluat, nautæ vero vacui maneant. [i] Tum quia, vt ait Bald. [k] socius, qui non est particeps pecuniæ in societatem collatæ, nõ debet soluere aliquam partem eius in negotiatione perditæ. Et is non communicauit suam pecuniam nautis, cuius iacturæ participes esse voluit. Tum quia vult esse socius omnium lucri euẽtuum, at iacturæ non nisi vnius. Tum quia vult, vt tota sua sors principalis sit sibi salua. [l]

283 Credimus tamen, eum hanc conditionem adiicere posse, vt casu, quo tota pecunia, siue sors ab eo

Universidad de Deusto
Biblioteca

collata,aut eius pars amitteretur, nautæ soluerent eā partem,quam de ea impenderent in impēsas,quas domi facerent: quia quum alius in societatem suam pecuniam,alius suam industriam,& laborē confert, qui laborem,& industriam cōfert,non debet de lucro deducere totas sui victus impensas: sed eas solas, quas vltra domesticas faceret, [a] & licet contrarium videatur verius Saliceto, [b] & esset verum quando tale pactum non interueniret: non tamen esset, quando interueniret,quia pactum illud nō est iniustum,cum illi non obligentur ad sortem soluēdam,nisi pro ea parte, quā impedisset in impēsas, quas domi fecisset, in quo nulla inequalitas in hac materia reperbata inuenitur. [c]

a Iuxta Bald. in d. l.1.num.9. b In d. l.1.

c Arg.l sed & ii. §. quæritē. 2. ff. de petit.hæred. & l. cū duobus.§. quidā Sagariam. ff. pro socio.

De vsura circa cambia.

284 *Mutuū quoduis cum pacto,vt mutuās assecuret vsura.*
285 *Mutuum pecuniæ ab vno numeratæ assecurando eum absque pacto.*
285 *Assecuratio licita & vtilis.*
285 *Vsuras nauticas esse nunc vetitas quo sensu.*
285 *Vsura non est aliquid pro fideiussione accipere.*
286 *Cambium quid,& quid sit siccum & est septuplex.*
287 *Pecunia eadem numerata plus alij valet.*
287 *Permutatio antiquior emptiōe,& licita ēt in pecunia.*
287 *Pecuniæ finis peculiaris quis: & qui alij septem, in quos locari potest pretio,licet nō mutuari vel cōmodari.*
287 *Commutatio omnis æqualem valorem commutatorum requirit.*
287 *Cambium etiam pecuniæ pro pecunia, vtriusque valorem æqualem requirit.*
287 *Permutatur id quod est pro eo quod nondum est.*
288 *Cambium primum per officium mutuandi licet, sed non est in vsu.*
288 *Cambium secundum per minutum licet etiam priuatis, etiam in Hispania.*
289 *Pecunia cur maiori pretio præfixo exponi potest.*
290 *Cambium tertium per litteras licet quatuor seruatis: & quod merces cambientis incerta.*
290 *Cambium tertium de vno loco ad alium valet, sed non de tempore ad tempus.*
291 *Cambium quartum translationis realis licet.*
291 *Pecunia vt merx est vendibilis, sed non vt est pretium.*
292 *Cambiū quintū ratione interesse veri, sed nō falsi lucri.*
293 *Cambium sextum per custodiam pecuniarum licet.*
293 *Campsor capit & reddit pecuniam dupliciter, re, & chirographo.*
293 *Deponens qui apud campsorem gratis custodientem vsurarius.*
294 *Cambium septimum præsenti pecuniæ pro absente licet, hoc seruato.*
294 *Contractus nominati, & innominati in hoc pares.*
294 *Pecunia vna octo de causis plus valet, quam alia.*
295 *Pecuniæ pretium auctoritate priuata vt mutari potest.*
295 *Mutuans pecuniam alicubi, quando plus recipere potest alibi.*
295 *Pecunia præsens tanto plus valet absente, quanto distantior. & num. 296.*
297 *Cambia vsitata pecuniæ minoris pro maiore vt liceāt. num 298. & 299.*
300 *Bulla Pij V. de Cambijs, & quæ post nō sint licita. 301.*
302 *Mutuare Regibus sub vsuris vt licitum.*

CENTESIMOVIGESIMOSEXTO peccat mortaliter contra hoc septimum præceptum, qui quærit lucrum notabile ex cambiis siccis,vel realibus contra iura naturalia,diuina,vel humana iusta, exercitis. Pro cuius

A & aliorum intellectu, inferemus huic ad id opportuno loco: summam Commentarij capit. final.de vsur. quod est vnum de quinque prædicto Manuali adiunctis, quorum summam huc pertinentium huius latini opportunis locis inferere in eius præfatione promisimus.

284 Summa igitur prædicti Commentarij huic loco opportuno inserenda est,quod in primis quinque numeris habetur,quod principium illius capituli,aliter intelligitur à gloss. Hostien. Ioan. And. & aliis in illud commentantibus, aliter à Ioan. Maiore, Caiet. Sylvest.Med.& Soto in locis ibi citatis, quos ipsemet olim sequutus fueram: & quod eorū intellectus nullatenus quadret contextui eius, multis rationibus perspicue monstratur, licet sit verus in se, videlicet, quod mutuare alicui pecuniam traiiciendam per loca periculosa,eo pacto, vt mutuarius faciat eam assecurare à mutuāte,accepto in id aliquo pretio,est pretium vsuræ: quia vltra sortem quæritur mutuanti obligatio, vt assecuretur ab eo pretio aliquo accepto. Et quod secundus intellectus est, quod mutuans pecuniam traiiciendam per loca periculosa, susciendo periculum in se ob aliquod pretium, est censendus vsurarius. Cuius statuendi ratio noua, & germana redditur,per quam monstratur, non fuisse Gregotio animum reprehendendi assecurationes,quas quotidie in magnam Reipub.vtilitatem fieri videmus:sed neque declarare,quod mutuare cum pacto,vt mutuarius teneatur facere assecurare permutātē,sit vsura: quia hoc in dubiū erat, & indignum,vt tāta opera declararetur, neque fuisse animum decernendi esse vere peccatum vsuræ, mutuare susciendo periculum in se, & assecurando pretio iusto ei, qui vere vult pecuniam per loca periculosa traiicere, & vere vult eam sibi assecurari iusto pretio: quia hoc coram Deo,& in foro conscientiæ licitum est, vt ibidem monstratur: sed fuit animus obuiandi quamplurimis vsuris palliatis, quæ fiebant mutuando cum assecuratione, susceptо pro ea pretio quamplurimis, qui volentes sibi mutuari,& non inuenientes qui gratis mutuarēt,fingebant se velle traiicere pecuniam in alias terras, & velle sibi eam assecurari, addito pretio iusto, quo inuenirent mutuatores. Obuiauit autem inducendo præsumptionem iuris, & de iure, qua qui hoc faceret præsumeretur vsurarius: & ita nō dixit,eum, qui hoc faceret,esse vsurarium:sed censendum,hoc est,præsumēdum esse vsurarium.Quæ prouisio digna fuit sanctitate & eruditione Gregorij noni:& firmatur ratione prædicta,per quam soluuntur argumenta,per quæ prædicti, & etiam nos intellectum communem reliquimus.

285 In num.6.7.& 8. habetur, quod confitenti se mutuasse pecunias alteri, earum securitatem depositi,quo eas mari,aut aliis periculosis locis transferret: & sine fraude ipse eidem securitatem præstitit pretio, quo ab alio eam accepturus erat nulla restitutio est præcipienda à confessario. Et quod principio illius cap. solum est locus in mutuante pecuniam numeratā,quod multis fundamentis probatur. Et quod illud cōmuniter receptum, vsuras nauticas esse prohibitas per ius Pontificium prædicti cap. intelligendum esse illas vetitas quo ad forum exterius,si ob mutuum pecuniæ numeratæ accipiantur: & etiam quo ad interius, si propter pecuniæ, aut alterius rei mutuationem sumuntur: sed non si, & quatenus ob so-

lam

lam securitatem præstitam recipiuntur (nulla ratione habita saltem principali mutuationis certæ quantitatis) modo non accipiantur maiores,quam ab alio tertio pro eadem securitate reciperentur:quæ est noua,& singularis resolutio. Et quod errat impius Molinæus in locis ibi citatis,asserens licere mutuanti accipere vsuras à diuite: quia prædictum cap. nauiganti: habet, non licere vsuras accipere ab his, qui traiiciunt pecunias in partes vltra marinas causa negotiādi, quod palam est non fieri à pauperibus. Et quod, quidquid Laurentius dubitet in loco ibi citato, fideiussor potest accipere aliquid pro fideiusione, [a] vbi hoc notat Bar.receptus, quum per supradicta assecurans possit pro securitate aliqtid accipere, & fideiussor sit in effectu assecurator, & non capit vi mutui, sed vi fideiusionis, modo cesset fraus, qualis esset,si nollem tibi mutuare,nisi mihi fideiussorem N. præstes,quo cum conueni, vt pro eo certum quid accipiat inter nos partiendum, aut quod liberatus à me à fideiusione,illud mihi tradat:aut nolens sine lucro mutuare, mitto te ad fratrem meum, aut alium, cui pecunias mis,qui tibi eas mutuet, cum pacto, vt ego pro te fideiubeam, & postea nolo fideiubere, nisi certa aliqua re mihi abs te data,quāuis teneri etiam possem his casibus, non inesse vsura, cum nihil vi mutui taciti, vel expressi accipiatur: sed solum vi alterius contractus longe differentis ab illo iuste illi appositi.

a Abbas in prædicta d. cap. fin.

286 In 9.& 10.num. continetur, quod *cambium proprie est commutatio vnius rei pro alia.* & quod diuiditur in cambium pecuniæ numeratę,& cambium aliarum rerum:quia multis de causis infra expressis,alia pecunia, plus valet vni,quam alia alteri,& è contrario. Et quod cambium, vt à vulgo vsurpatur, *est omnis contractus pecuniæ pro pecunia non gratuitus,siue sit permutatio, siue emptio, siue depositum,siue quuis alius.* Et diuiditur in reale,& siccum.Et quod cambium siccum,iuxta S.Anton. & alios Theologos, ibi citatos, est *cambium fictum & non verum,*& sic accipitur in Extrauag. Pij.V, infra ad verbum, num.300.relata. Sed Laurentius in dicto Comment. citatus, qui ante omnes de hoc meminit,dicit,cambium siccum esse,*quo campsor prius dat,quam accipiat:*quod ipsum etiam Sylvest.ait. [b] Et quia dat antequam accipiat, dicitur siccum. Reale vero contra,*quo campsor prius accipit pecuniam,*quam det. Et quod aliæ diuisiones Caietan.Medin. Soti, & aliorum non videntur vtiles. Et quod ex mente omnium potest vtiliter dici, septem esse genera cambiorum. Primum, ratione officij mutuandi, quod non est in vsu. Secundum, per minutum, quo præsens pecunia pro præsenti commutatur. Tertium, per litteras. Quartum, per translationem. Quintum, ob interesse.Sextum,pro custodia.Septimum,per commutationem pecuniæ præsentis pro absente.

b In 20. num. 286.

287 In num. 11. & tribus seqq. continetur, quod permutatio est antiquior emptione, quæ cœpit post inuentam pecuniam numeratam: & quod pecunia fuit inuenta, vt esset pretium, quo necessaria vitæ emerentur, & vt rerum venalium esset mensura quædam publica. Et quod postea sequuta est permutatio pecuniæ pro pecunia, & ars cambiendi, quæ est ars negotiandi pecuniis vltro citroque dandis, & accipiendis: & quod licet Arist. non sit visa licita: tamen ordinatā ad quærendam sustentationem, vel alium finem honestum, etiam Christianis licet ex mente

A S. Thom. ibi citati & recepti. Et quod licet primus finis pecuniæ sit emptio, & venditio: sunt tamen alij septem secundarij, in quos ea licite vtimur, cambiendo, permutando, opes ostentando, ornando, aspectu eius delectando, & iure siue succo eius medicando. Et quod excepto mutuo, & commodato, licite præbens eam potest capere pretium pro eius vsu: qui autem mutuat, & fingit se locare in aliquem vsum prædictorum, in quo pro vsu eius aliquid accipiat, peccat coram Deo cordium scrutatore. Et quod in omnibus commerciis, & contractibus iustitiæ commutatiuæ, est seruanda æqualitas, ita quod tanti valeat acceptum, quanti datum: & è contrario secundum omnes ibi citatos, præsertim Scotum [a] Et ita sicut in emptione iusta tanti debet valere merx quanti pretium pro ea datum, & tanti vsus rei locatæ, quanti pensio pro ea soluenda, & tanti equus dandus pro mula, quanti mula pro equo danda. Et consequenter in commutatione, & cambio pecuniæ, tanti debet valere danda, quanti accipienda: & quod huic consequens est, quod nullo cambio, in quo pecunia pro pecunia datur, potest accipi aliquid vltra iustum valorem pecuniæ, quam dat ratione cambij, quatenus est permutatio, nisi adiungatur alia iusta ratio accipiendi: quia si cambium aliarum rerum, quod est naturalius, antiquius, & magis necessarium, non est iustum, nisi seruata æqualitate valoris vtriusque rei campsæ, à fortiori cambium pecuniæ pro pecunia non erit iustum, non seruata æqualitate valoris, vtriusque pecuniæ. Et quod qui dat nunc pecuniam pro alia maiore post vnum, vel duos, vel plures menses reddenda, iniuste facit per prædicta, quia vult accipere rem maioris valoris pro re minoris, via permutationis: immo secundum Hostiens. ibi citatum admittit vsuram pessimam: & quod non est necesse ad iustitiam permutationis, quod Sylvest.& Sotus ibi citati aiunt, quod res accipienda per permutationem,iam sit in rerum natura,& in dominio eius, cum quo res alia permutatur: quia nullo iure id cauetur, neque vlla ratione probatur: immo contrarium ostenditur, eo quod res nondum nata emi, vendi,& promitti potest,per ibi citata.

a In 4.lib. sent. d. 15. q.2. art.2.

288 In 15.num.& tribus seqq.continetur,quod prædictum primum cambium per officium licitum est: nam, quidquid alibi ibi citati dicant, posset constitui à Repub. officium mutuandi egentibus cum salario de publico constituto: immo, & præstituto aliquo paruo lucro reddendo à mutuatariis vltra sortem pro labore officiarij instar montiū Pietatis,quod ibi copiose probatur.

In 19.& 20. num. continetur, quod iustum est secundum cambium, vocatum vulgo per minutum, quo quis cambit præsentem pecuniam pro præsenti, puta, nummos minoris valoris, pro nummis maioris: vel contra, puta quadrantes pro iuliis, vel iulios pro scutis: aut contra, modo fiat ex eo officio à Repub. in hoc moderato lucro instituto, secundum plerosque omnes. Et quod credimus etiam priuatis licere accipere aliquid exiguum, minus quam quod campsori assignatur, non sola ratione cambij, sed alicuius interesse singularis, laboris, tædij, impedimenti, & aliarum incommoditatum. Et quod licet legibus Hispaniæ vetitum sit, ne quis officium campsoris sibi auctoritate propria sumat, non est tamen speciatim vetitum priuatis, ne cambiant priuatim

Universidad de Deusto
Biblioteca

occurrente occasione sine officij campsoris specie,liceat iuste vetari posit ex causis ibi expressis. Et quod habens aliquam monetam, quæ ratione materiæ, vel alicuius singularis interesse pluris saltem sibi valeat, quam publica lege æstimetur, potest illam permutare pro alia, recepto illo pluri, præsertim in foro conscientiæ: quia quidquid dicat Medina, quamuis illa moneta æstimata sit à Republica certo pretio, ad vsum suum principalem, qui est esse pretium, & licet nemo cogi possit ad dandum pro illa maius pretium quam constitutum: propter tamen alium secundarium vsum, & singulare interesse, iuste potest aliquid amplius accipere, quod etiam Sotus affirmat. Et quod hoc cambium est iniustum, quoties campsor plus lucri quam sit lege, vel consuetudine statutum recipit, & quoties pecuniam adulterinam, prauam, fractam, aut vsu non receptam compermutanti tradit, aut cum in pretio decipit.

289 In num. 21. & aliis decem seqq. continetur, quod tertium cambium, vocatum per litteras, est iustum, & Reipub. necessarium: quia per illud virtualiter transfertur pecunia de vno loco in alium quamlibet remotum, virtute litterarum, quibus efficit campsor, vt tradatur tanta pecunia in alio loco, quanta ei datur, in quo ipse dat litteras, & aliquid amplius pro iusta mercede. Et quod dicitur cambiũ per litteras, quia communiter fit per eas: quamuis etiam fieri possit per nuncium, vel per ipsum campsorem. Et quod ad iustitiam requiritur, primo, vt seruetur æqualitas valoris inter pecuniam datã, & accipiendã: quia in omnibus cõtractibus tã nominatis, quã innominatis, seruãda est æqualitas rerũ cõmutatarũ, iuxta prædictã omniũ, præsertim Scoti, sentẽtiã.

Secundo, quod campsor non accipiat plus iusta mercede: & quod illa non cresçit ex eo solo, quod tardius sit accipienda pecunia virtute litterarum, vel eo quod à principio non traditur ei pecunia, vel pars eius, sed expectat solutionem vsque ad tempus, quo certum fiat litteris satisfactum esse: neque decrescit ex eo, quod tota pecunia statim soluatur, vel intra breuius tempus solito: quia per dicta supra,[a] propter anticipationem, vel dilationem solutionis, iustum rei pretium nec augetur, nec minuitur.

290 Quare qui minoris cambiunt, accepta præsenti pecunia per litteras, quas vocant cambij, quam dilata solutione per litteras, quas vocant crediti, non possunt excusari, si iustum summum pretium mercedis excedant, quamuis intra latitudinem iusti pretij pluris cambire possint, dilata solutione, quam statim facta, per dicta.[b] Excusari, inquam, non possunt ratione mercedis huiusmodi cambij, licet ratione interesse veri aliquando forte excusari possint, iuxta infra dicenda. Et quod tertio requiritur quod campsor, qui dat pecunias soluendas in aliis quamlibet remotis locis, sciat vel probabiliter credat, quod persona, cui eas dat, habeat pecunias, vel fidem, & voluntatem satisfaciendi litteris, quas de soluendis illis sibi tradit, quod satis probat prædicta Extrauag. relata infra.[c] Et quòd alioqui vsuram iniquam admittit, & iniquiorem si eas tradit cum pacto, quòd si non soluantur intra tres menses ibi campsori ab eis, ad quos remittitur solutio, soluatur intra sex mẽses Romæ cum lucro cambij, quo ibi erat soluendo, & lucro recambij Romæ soluendo. Addo nunc quarto esse necessarium, vt locus, in quo est soluenda pecunia, longe distet à loco, in quo dantur litteræ: alioqui enim esset cambium de tempore ad tempus, quòd non licet, & non de loco ad locum quòd licet.[a]

Et quod, attento solo iure naturali & diuino, æque iuste potest fieri hoc cambium per litteras de Ciuitate vnius Regni ad aliam eiusdem, sicut ad aliã alterius Regni: quod & Sotus sibi contrarius in locis ibi citatis tenet: quamuis in aliquot Regnis iure humano id prohibeatur ad tollendas palliatas vsuras, inducendo præsumptionem earum: quod tamen cessante fraude, & fictione non ligaret in foro conscientiæ,[b] modo tanto minus lucri acciperet campsor, quanto minus interuallum, inter vtramque Ciuitatem interiaceret, quod multis rationibus ibi probatur. Immo & concluditur, quod iura illa particularia humana quantum prosunt vno respectu, tantum obsunt altero. Et quod prædicta iura particularia deberent restringi ad cambia, in quibus campsor dat pecuniam in vno loco, & accipit litteras de soluendo ei illam in alio: & non extendi ad illa, in quibus campsor recipit: quia per illa solet frequenter vsura palliari: per hæc autem non, immo multum commodari habentibus necessitatem transferendi pecuniam suam secure in alium locum. Et quod laudanda fuit lex bo. me. Caroli V. qui præscripsit pretium moderatum, quo campsores suorum Regnorum cambirent: quæ tamen, iuxta id, quod ibi præsagiuimus, non fuit vsu recepta: quamquam nihil aliud per eam fiebat, quam reductio mercedis cambientiũ, ad quantitatem, in qua nos eam cognouimus etiam post annum 1530. quando translatio vnius ducati Salmanticæ Romam fiebat minoris grosso, siue dimidiato Regali: quæ tamen nunc constat tribus fere Iuliis, siue Regalibus: & contra, Roma Salmanticam fiebat vno Carolino, siue tribus quartis Iulij, siue Regalis, & nunc constat fere quatuor Iuliis: quæ caristia nescio, qua iustitia coram Deo defendi possit.

291 In num. 31. & duobus seqq. continetur, quod licitum est quartum cambium per translationem realem, quod prius emendo, vendendo, permutando, aut per alium contractum innominatum, quærendo pecuniam valentem minoris in aliqua Prouincia, quam in alia, eo quod ibi non recipitur, vel eius materia non tanti ibi, quanti alibi æstimatur: aut quia est deformata, fracta, rasa, resecta, aut iniusti ponderis, & postea realiter transferendo in aliam, vbi aliquo respectu pluris valet. Et quod pecunia emi, & vendi potest, quidquid aliqui dicant cum Soto: qui licet neget, eam emi posse, concedit tamen posse permutari, non solum quamquam simplex metallum, sed etiam tamquam monetam, quæ octo rationibus, pluris, vel minoris iusto pretio lege, & statuto valere potest: quæque considerata, vt quædam merx est res vendibilis, & vt Sotus ait, campsibilis, licet non considerata vt pretium.

292 In num. 34. & seqq. continetur, quod licitum est quintum cambium, quo campsor recipit aliquid vltra sortem veri interesse damni emergentis, vel lucri cessantis, quod incurrit campsor cessando ob id ab alio iusto cambio, vel mercimonio, vt proximi necessitati cambiendo succurrat, cum pacto soluendi ei tantum, quãtum fuisset aliter lucraturus: quia, & mutuare sic liceret per dicta supra.[c] Dixi, *cessando*, quia secus esset, si nõ cessaret, vt mercator, qui quamuis mutuauerit vnam pecuniam, mercatur alia tantũ, quantum mercaretur, si non mutuasset illam. Quibus addo nunc, Pium V.[a] statuisse, ne à principio certum interesse præfigi possit in cambiis.

293 In num. 36. & quatuor seqq. continetur, quod licitum est etiam sextum cambium, quo quis lucratur ob custodiam pecuniarum, vt lucrantur argentarij, siue bancharij auctoritate publica constituti ad custodiendas pecunias, quas iudices iubent apud eos deponi, quasque alij singuli deponunt, ea lege, vt habeant eas paratas ad reddendum, simul ac petitæ fuerint, habeantque librum rationum depositarum & redditarum, salua iusta mercede pro tẽpore, quo penes eos fuerint: quia huiusmodi officiũ est vtile Reipub. & dignum salario publico, vel priuato. Et quod etiam auctoritate priuata fieri potest, vt aliquis habeat custodiam pecuniarum talium vel talium personarum volentium prædicta lege, siue pacto apud eos suas pecunias deponere: quia id in effectu est cõtractus locationis ex parte campsoris, vel depositarij, & conductionis ex parte deponentium, quem iustum esse clamant omnes tituli de locat. & cõduct. Et quod duobus modis fit depositio pecuniæ apud campsorẽ, scilicet numeratione, & traditione chirographorum acceptatorum ab eis pro pecunia numerata. Et quod duobus etiam modis fit redditio, scilicet numerãdo, & tradẽdo chirographos, quibus rogat alium campsorem, vt pro eo numeret. Et quod non est verum id, quod Sotus, & aliqui mercatores dicunt, in Hispania cãpsori deberi quinque de mille cum redditur in numero, cuicũque reddatur, & cum per chirographum nihil. Tum quia nulla talis lex est. Tum quia contra omnia iura est, quod alius à deponente ei teneatur soluere præfata quinque, quæ deponens debet ob custodiam, & prædictas rationes campsorum. Quæ quidem allegatio licet esset iustissima, mihi tamen aliquando capiẽti pecuniam virtute chirographi è longinquo remissam parum profuit. Et quod nulla certa merces videatur esse præstituta à prædictis campsoribus pro prædicta custodia, & opera iure communi, neque particulari saltem Hispano: & ideo, cessante conuentione, definienda est boni viri arbitrio, pensatis pensandis. Quamquam video, quod in Vrbe non solum non soluitur propter hoc bãchariis: sed etiam habetur & agitur ab eis gratia deponẽtibus, eo quod lucrantur vtendo pecunia deposita in cambiendo & negotiando: immo in aliquibus partibus Hispaniarum & Galliarum, etiam gratia refertur reddendo 6. vel 7. pro cẽtum in anno: licet certum sit, hos postremos vsuram committere, si ex pacto expresso, vel tacito ea accipiunt: & illos primos, si ex pacto custodiũt gratis pecunias depositas, & facultatem vtendi pecunia accipiunt pro salario custodiæ sibi alias debito, ea lege vt parati sint eas reddere simul ac petuntur: & vtroque obligatos esse soluere iustam mercedem, nisi post custoditam pecuniam, gratis ea cõdonetur: quia vt dictum est supra,[b] pecunia deposita facta facultate depositario illa vtẽdi, mutuata cẽsetur. Et ideo quidquid ob eius vsum vltra sortem ex pacto expresso, vel tacito accipitur, vsura est. Dixi, *post custodiam*: quia donatio antea facta vim pacti vsuratij haberet, vt ex se patet.

294 In num. 41. & 11. seqq. continetur, quod etiam est licitum septimum cambium, quod fit per cõmutationẽ præsentis pecuniæ pro absente: & quod nil refert quo ad hoc, an commutatio fiat per emptionem,

a Eodem cap. n. 128.

b Eod. nu. 259. & in fin. cap. 25. num. 78.

c Nu. 300.

a Vt refert Cõtenson. in 2. tom. Theol. tract. de vsur. quæst. 8. dub. 3. §. 2. num. 3. & 4. & alij quos ibi citat Pyrrh. Bonacina de vsura quæst. 2. punct. 3. num. 3.

b Adde Nauarr. in Man. cap. 17. num. 232. & alios citat. Salon. de iust. & iur. tract. 2. disp. 2. dub. 2. num. 3.

a Eodem. num. 287.

b Quæ 4. est. ff. de eo, quod certo loco.

c Eod. num. 300.

quæ est contractus nominatus: aut per permutationẽ, vel per contractus do, vt des, vel facio, vt des, &c. qui sunt innominati: quia licet contractus nominati ab innominatis differant, quo ad aliqua, quo ad hoc tamen non differunt, vt dictũ est supra:[a] quia sicut emptio, & venditio reddũtur iniustę ex inæqualitate valoris mercis, & pretij & ex augmẽto pretij ob dilationẽ solutionis, & diminutionẽ eiusdẽ propter anticipationẽ solutionis, ita etiam permutatio, & cõtractus do, vt des, & alij innominati. Et quod ex hoc infertur nil referre, an cõtractus, quo campsor dat, vel accipit pecuniã in vno loco, vt det, vel accipiat eandem cum lucro in alio, appelletur emptio, vel vẽditio, vt Cajet. ait, aut permutatio, vt Sotus, & aliquod alij, aut do, vt des, aut do, vt facias dare, vel facio dare, vt des &c. quod iuri proprius videtur: eadem enim mensura iustitia eius, quocunque nomine appelletur, metienda est. Et quod vt dictũ est, secundũ S. Tho. & receptam sententiã, pecunia etiam, quatenꝰ pecunia est, cõmutari potest, & ex eius commutatione negotiando lucrum quæri. Et quod octo possunt esse in causa quare vna moneta potest valere pluris, vel minoris, quam alia. Primum diuersitas metalli. Secundum, diuersitas bonitatis eiusdem metalli. Tertium diuersitas formæ, & ponderis. Quartum, diuersitas locorum. Quintum, reprobatio totalis, vel partialis. Sextum, temporis diuersitas. Septimum, copiæ, vel defectus. Octauum, absentia, vel præsentia. Et quod vna pecunia numquam valet pluris, vel minoris ex eo, quod citius, vel tardius danda, vel accipienda sit: in quo grauiter multi mercatores, & mutuantes errasse videtur. Et quod, qui centum ducatos mutuat ad annum, si intra illud cresçat eorum valor auctoritate publica, debent solui eidem totidẽ in fine anni, si eos eo vsque erat seruaturus, vel mutuauit cũ pacto, vt redderẽtur ei centum alij eiusdem metalli, & formæ, siue maioris siue minoris in fine anni valerẽt, quidquid Sotus, cui respõdetur ibi, scribat: immo, & si non erat seruaturus eos, neque fecit prædictũ pactum, sed simpliciter mutauit illos aureos in auro, secundum Bart. communiter receptum. Et quod sicut quælibet alia merx plus valet, vbi est inopia eius, quam copia, ita nummus aureus pluris valet, vbi est magna inopia auri: & argenteus vbi est magna inopia argenti: quia pecunia, vt prædiximus, quædam merx est. Pro quo vltra alia citamus legem in hoc singularem.[b]

295 In num. 53. & 14. seqq. continetur, quod non obstat prædictis, quòd auctoritate publica constitutum est pretium monetæ publicæ, quod non potest murari priuata, neque quod aurei non valeãt plures Iulios, vel Regales tempore inopiæ eorum, quàm copię, quia id est verum eo respectu, quo est pretium, & quoad effectum cogendi quem ad accipiẽdum eos pro pluri: non tamen eo respectu, quo sunt merx & campsibiles, siue commutabiles, & quo ad effectum vendendi volẽti eos quęrere, præsertim data eorũ penuria: quòd in Vrbe passim factitatur: nã, vt audio à fide dignis, licet pretium scuti aurei statutum expresse à Principe sint vndecim Iulij, & tacite per consuetudinem ascenderit ad vndecim cum dimidiato: tamen propter penuriam solet commutari cum quærente scuta aurea in auro, additis vno duobus, vel tribus obolis, siue baiocis: licet nemo cogatur illo pretio accipere. Et quòd pretium pecuniæ in nundinis augetur ob multitudinem volentium accipere per viam cambij, & ob pau-

Universidad de Deusto
Biblioteca

citatem volentium cambire, & è contrario, minuitur ob paucitatem volentium capere, & multitudinem volentium dare. Idem tamen limitandum esse ad multitudinem volẽtium dare, vel accipere per viam cambij liciti, sicuti aliarum mercium valor crescit per multitudinem volentium eas iuste emere, non autem per multitudinem volentium eas rapere vel furari. Et quod ducatus pluris valet in Lusitania, quam in Castella: & quod Mara petini Castellæ æquantur Reais Lusitaniæ. Et consequenter, quod mutuans centum ducatos in Lusitania iuste capere potest aliquid vltra centum in Castella, & è contrario mutuans centum in Castella, iniuste accipit centum integros in Lusitania, si alia ratio accipiendi, quam mutui non interueniat. Et idem dicendum de aliis locis, in quorum altero minoris, vel pluris valet, quam in altero. Et sic, qui mutuat centũ ducatos in Hispania noua, non potest capere totidem integros in vetteri, nec in Italia, & minus in Gallia, & Flandria: & quod pecunia præsens pluris valet ex se, quam absens præsenti æteris paribus, eo quod ex se requirit laborem, impensam, & periculum in traducendo, secundum Cald. quod auctoritate Caiet. Syluest. & Med. & rationibus firmis contra Sotum probamus, licet per accidens contingat, vt sine labore, & impensa ementis possit deferri absens: quia satis est, quod ex se sine illis fieri non possit. Et consequenter, quod recte consulit Card. [a] iustam fuisse emptionem, qua quidam Genuæ centum ducatis præsentibus emit centum & sex existentes in Alexandria. Et quod eadem ratione sola lege naturali, & diuina attenta, posset quis iuste emere centum ducatis præsentibus Medinæ, centum & vnum existentes Hispali, quamuis sint Ciuitates eiusdem Regni Castellæ. Et quod tanto minoris potest emi absens, quãto maior est distantia. Et consequenter, quod aliquando absentia efficit, quod ducatus absens valens pluris in loco suo, quam præsens in loco suo, æqualis pretij sit in loco præsenti minoris valoris, & aliquando minoris, & aliquando maioris, iuxta distantiam locorum maiorem, vel minorem vtriusque, & iuxta differentiam maiorem valoris vnius, & valoris alterius: cuius exempla ibi ponuntur. An autem sicut absentia pecuniæ minuit eius valorem, ita & præstatio eius absens, & futura post annum, vel aliud tempus maius, vel minus minuat valorem eius, ita quod præstatio eius præsens valeat plus, quam illa, magnæ quæstionis videtur? Ad quam faciunt adducta supra ad probandum, quod debitum post aliquot tempus potest emi iuste pretio minore præsenti. [b]

296 In num. 68. & seqq. ꝙ principalibus emporiis Hispaniæ, Galliæ, & Belgij habentur tres, vel quatuor nundinæ certis temporis interuallis distinctæ. Et quod sunt aliqui, qui habent magnam quantitatem pecuniarum, quibus nullas merces emunt: sed in fine prædictarum nundinarum tradunt eas iisdem, quibus antea, vel aliis volentibus eas accipere soluendas in nundinis, in aliis Ciuitatibus eiusdem, vel aliorum Regnorum proxime futuris, cum aliquo certo, vel incerto lucro, & in fine aliarum nundinarum recipiunt illam quantitatem cum illo lucro per se, vel per suos initores, siue actores: & statim tradunt eas aliis, vel eisdem soluendas in nundinis, vel aliis terminis statis alterius Ciuitatis, & in fine illorum faciunt, quod in proxime præteritis. Et ita non solum conseruant suam pecuniam, sed etiam eius lucro viuunt, & ditantur. Et quod non absre dubitatur, an hoc genus cambij liceat.

Quibus nunc addo, esse huic dubio simile illud, in cuius solutione substituimus ante aliquot menses D. Emanuel à Sa Doctor doctissimus iuxta, ac piissimus, & ego, interrogati à quodam reuerendissimo animarum salutis suæ gentis sitienti Episcopo, An sit licitum illud genus cambiendi, quo tota Italia hodie formaliter, & reliquum orbis virtualiter vtitur, vti dicitur, nempe, quod multi habentes pecuniam numeratam, & nolentes, vel non potentes vti arte mercandi, nec emere prædia, quorum reditu se substentent, vtuntur arte campsoria in hunc modum: quod Genuæ, vel alio in loco Italiæ, dant pro scuto Marchæ, quod valet Lugduni 67. soluendo ibi in proximis nundinis 65. vel 66. plus, vel minus prout fuerit prolixius, vel breuius tempus inter dationem, & solutionem: numquam tamen dant 67. quia tunc nihil lucrarentur, & accipiunt ab his, quibus dant pecuniam, litteras ad quosdam tertios, qui illa scuta in illis soluant sibi, vel actoribus suis, qui rursus dant illa scuta sibi soluta eisdem, vel aliis, soluenda Genuæ, vel alibi in terminis ad id solitis, cum auctario certo, vel incerto determinando à deputatis in id: & mox illa scuta soluta cum auctario prædicto, dant eisdem, vel aliis soluenda in aliis nundinis proximis Lugduni, dando, vt prædictum est 65. vel 66. &c. pro scuto Marchæ: & ita continuo suo cambia renouantes suas pecunias augent. vtriusque dubij similitudo colligitur ex eo, quod in vtroque genere cambij campsor dat pecuniam alibi, & alio tempore soluendam cum aliquo auctario certo, vel incerto. Et quia vtriusque resolutio est pernecessaria omnibus omnium fere negotiatorum totius orbis Christiani confessariis eam faciam diuina ope, quam breuissimam. Pro parte negatiua facit, quod hi videntur in effectu mutuare, & accipere aliquid vltra sortem propter dilationem temporis, quod est vsura. [a] Pro affirmatiua vero facit, quod infinitus est numerus Christianorum honestorum, qui hac arte viuunt: nam non solum mercatores, & campsores, qui eam palam exercent: sed quamplurimi alij diuites, infimates, mediocres, & summates, etiam Ecclesiastici, vtuntur ea, deponendo, seu commendando suas pecunias campsoribus, vel mercatoribus prædicto modo negotiantibus cum pacto, vel intentione principali, vt eis cedant partes incertæ, vel certæ lucri incerti, pro quantitatibus à se commendatis: qui omnes confitentur, absoluuntur, & communicant quotannis: & temerarium videtur eos omnes, & eorum confessarios damnare. Facit item, quod vt ait Cald. [b] sine huiusmodi cambiis omnia commercia cum extraneis Regnis cessarent, & propria pauperiora fierent.

297 Pro resolutione igitur eorum dico primo, non posse illa defendi, nisi per reductionem ad aliquã speciem cambij supradictarum: & quòd non possunt reduci ad primam, neque ad secũdam, neque ad quartam, neque ad sextam, vt palam est id perpendere volenti. Secundo, ꝙ nullatenus possunt illa defẽdi, quatenus eo maius auctarium accipiunt, quo plus tẽporis interiacet iter dationẽ, & solutionẽ, nisi ratione veri interesse: quia id lucri fit ratiõe dilatiõis tẽporis ad soluendum, ꝙ nullatenus licet, vt prędictũ est. [c]

a In consil. 1. de vsur.

b Supra eod. cap. num. 230.

Tertio

Tertio dico, quod possunt saluari reducendo ad tertium, & quintum, modo pecunia, quæ datur in cambium alibi soluẽda sit destinata mercaturæ, vel rebus frugiferis emendis, itaquod causa principalis, quare cessatur ab illis, sit illius datio ad cambiũ: modo item seruentur illa, quæ in illis seruãda esse supra diximus, & prędicta Extrauagans requirit. Quarto dico, quod etiam defendi possunt, quatenus reduci possunt ad septimum, quo pecunia absens maior emitur, vel cõmutatur prẽsenti minori, vel datur pro ea: qui vt [a] dictum est, pecunia absens suapte natura minus valet, quam præsens eam vendenti, commutanti, vel alias danti. Oportet autem, quod in eis seruentur illa, quæ in illa specie cambij seruanda esse diximus, & consequenter aduertant, an eadem pecunia in eo loco distanti valeat pluris, quam in præsenti, & collato illo pluri cum minori, quo propter absentiam valet, reducant ad æqualitatem, quæ, vt prædictum est, [b] in omni commutatione, quocunque nomine censeatur, lege ipsa naturali, & diuina requiritur. Quare si eadẽ pecunia pluris valet Lugduni, quam Metinæ, carius debet emi Metinæ, quã eadem pecunia existens Metinæ emenda esset Lugduni: & è contrario. Quo forte iustificantur cambia illa, quæ passim fiunt à Metina Vlyssipponem, & Vlyssippone Metinam: licet enim tam distet Vlyssippo à Metina, quam Metina ab Vlyssippone: longe tamen minoris emitur Metinæ ducatus existens Vlyssippone, quam ducatus existens Metinæ ematur Vlyssippone: quia idem ducatus pluris valet Vlyssippone, quam Metinæ.

298 Aduertant item, quod sicut necessarium est ad iustificandam emptionem, commutationem, vel datiõnem, vt sit actualiter, vel virtualiter vera merx vẽditoris, quæ ematur, vel commutetur, vt præsupponunt l. 1. & 2. [c] ita etiam oportet ad iustificationem huiusmodi cambij per reductionem ad septimum, vt accipiens pecuniam præsentem, & vendens, vel commutans pro illa absentem, habeat illam in loco solutionis saltem virtualiter: & quod dans præsẽtem, vere velit illam absentem emere, vel cum illa commutare, alioqui esset ficta emptio, & mutuum palliatum, & consequenter vsurarium, & illicitum per dicta supra eod. cap. num. 230.

299 Dixi, *saltem virtualiter*, quia sufficit, quod habeat eam sub credito, ita quod certo sciat, vel saltem probabiliter credat, quod tradet eam is, ad quem destinantur litteræ.

Aduertant etiam, quod sicut emens rem aliam absentem minoris, quam valeat communi æstimatione notabiliter, etiam detracto eo, quo minus valet propter absentiam, peccat mortaliter, & tenetur ad restitutionem in foro conscientiæ illius partis notabilis, quæ ad iustum pretium requiritur: ita etiam campsor, qui præsenti pecunia emit absentem, notabiliter minoris, quam valeat communi æstimatione propter illam absentiam, etiam detracto, quo minoris valet propter absentiam, peccat mortaliter, & tenetur ad restitutionem illius partis notabilis, quæ ad iustum pretium requiritur. Et consequenter, qui cambiens, dat pecuniam minoris valoris, pro pecunia maioris valoris soluenda alio loco ei, qui nec realiter, nec credito eam ibi habet, peccat mortaliter, & tenetur ad restitutionem, quia virtualiter vsuram committit. Nec ad excusationem sufficit quod ignoret, cum illam habere, vel non habere: sed oportet, vt sciat, vel probabiliter credat eam habere: quia ignorantia etiam facti eius, quod oportet scire, non excusat. [a] qualis est hæc. [b]

a 21. q. 4. 5. notãdum. b Arg. cap. innotuit. cum gloss. de elect.

Quinto, quod tam in his duobus generibus cambiendi, quam in aliis debent seruari contenta in extrauag. Pij. V. quæ sic habet.

300 *PIVS Episcopus &c. In eam pro nostro pastorali officio curam diligenter incumbimus, & infra. Primum igitur damnamus ea omnia cambia, quæ sicca nominantur, & ita confinguntur, vt contrahentes ad certas nundinas, seu ad alia loca cambia celebrare simulent, ad quæ loca ij, qui pecuniam recipiunt, litteras quidem suas cambij tradunt, sed non mittuntur, vel ita mittuntur, vt transacto tempore vnde processerant, inanes referantur, aut etiam nullis huiusmodi litteris traditis pecunia ibi denique cum interesse reposcitur, vbi contractus fuerat celebratus. Nam inter dantes, & recipientes vsque à principio ita conuenerat, vel certe talis intentio erat, neque quisquam est, qui in nundinis aut locis supradictis huiusmodi litteris receptis solutionẽ faciat. Cui malo simile etiã illud est, cũ pecuniæ siue depositi siue alio nomine fidi cambij tradũtur, vt postea eodem in loco, vel alibi cũ lucro restituantur, sed & in ipsis cãbijs, quæ realia appellantur, interdum (vt ad nos perfertur,) campsores præstiturum solutionis terminum lucro ex tacita, vel expressa cõditione recepto, seu etiam tantummodo promisso differunt. Quæ omnia nos vsuraria esse declaramus, & ne fiant districtius prohibemus.*

Porro, ad tollendas quoque in cambijs, quantum cum Deo possumus occasiones peccandi, fraudesque fœneratorum, statuimus, ne deinceps quisquam audeat, siue à principio, siue alias, certum & determinatum interesse, etiam in casu non solutionis pacisci, neque realia cambia, aliter quam pro primis nundinis vbi illæ celebrantur: vbi vero non celebrantur, pro primis terminis iuxta receptum locorum vsum exercere, abusu illo prorsus reiecto, cambia pro secundis, & deinceps nundinis siue terminis exercendi. Curandum autem erit, in terminis, vt ratio habeatur longinquitatis, & vicinitatis locorum, in quibus solutio destinatur, ne, dum longiores præfiguntur, quam loca destinatæ solutionis desiderant, fœnerandi detur occasio. Datum Romæ apud Sanctum Petrum anno incarnat. Dominicæ milleſimo quingentesimo septuagesimo primo Kal. Feb. Pont. nostri anno sexto.

301 Nota primo ex hac Extrauag. id, quod dixi [c] scilicet, sola, & omnia cambia ficta, & simulata hic appellari sicca: & omnia & sola vera, realia, quod colligitur ex verb. *sicca*, adiuncto verbo, *& ita finguntur*, & verb. *realia*, & toto orationis contextu: & ita non damnat omnia cambia, in quibus campsor dat prius, quam accipiat, licet omnia illa appellentur ficca, secundum Laurentium. [d]

Nota secundo ex versiculo, *vt cõtrahentes, &c.* ad iustitiam cambij per litteras requiri illud tertium, & quartum quæ supra, [e] diximus esse necessaria, videlicet, quòd campsor sciat, vel probabiliter credat, eum cui dat pecunias posse soluere vbi promittit, & quod litteræ dentur ad alium locum distantem.

Nota tertio, quod est vsura nomine cambij personata illud lucrum, quod capiunt campsores nomine cambij, vel recambij à debitoribus propter dilationem, quam concedunt eis vsque ad proximas nundinas, quod etiam probat capit. consuluit. [f] Sed non adeo clare: quod est limitandum saltem quo ad

c Supra num. 286

d Supra relatũ in nu. 294.

e Nu. 285. & 297.

f De vsur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

forum conscientiæ, quando pro vero interesse id caperet, per proxime dicta, [a] & prius supra. [b]

Nota quarto, quod licet iure communi licuisset ante hanc Extrauag. conuenire à principio, vel postea ante terminum solutionis super interesse verisimili, vt certũ quid solueretur, adeo quòd dixit Med. [c] soluendum esse interesse verisimile, conuentũ à principio, licet in fine appareat nullum futurum fuisse, cui consentit Sotus [d] post eam tamẽ non licet in hac materia cambiorum, licet in aliis sic, quum à iure antiquo non recedatur plusquam exprimitur, [e] quod tamen limitandum est, quo ad forum conscientiæ, quando certificatio esset æqua coram Deo: quia hæc lex, vt ex ea patet, fundatur, quo ad hoc in præsumptione, cui non est locus in illo foro. [f] An autem idem sit in mutuo, quod in cambiis, dubitari posset, & disputando vtraque pars defendi. Sed quia hæc lex in hoc est exorbitans à iure communi, iustior videtur pars negatiua.

Nota quinto, quod non possunt exerceri cambia, nisi quo ad proximas nundinas, vel proximos terminos ad soluendum cambia præfigi consuetos: quod tamen arbitror limitandum esse, quo ad effectum carius cambiendi, ad secundas, vel tertias nundinas, quã ad proximas. Non enim videtur Pius prohibere, ne maior dilatio detur debitori sine vllo maiori campsoris lucro. [g]

Nota sexto, quod per hæc solui potest quæstio quotidiana, quam sæpe in Vrbe fuimus interrogati, An liceat vni Hispano dare alteri Romæ cẽtum scuta pro centum soluendis ab eo in Hispania cum aliquo augmento? Ad quam breuiter respondemus, primo, quod non per viam interesse lucri cessantis, si non habebat illa destinata ad mercandum, vel ad emendum aliquid frugiferum: quia nullum verum tale interesse prętendere potest, per proxime dicta. [h] Secundo, quod non potest etiam per viam emptionis, & commutationis rei præsentis cum re absente, si ille nec formaliter, nec virtualiter habet illa in Hispania, per supradicta. [i] Tertio, quod potest per viam emptionis, vel commutationis rei præsentis cum absente, si alter vere habet illa scuta, quæ vendit in Hispania formaliter, vel virtualiter in reditibus beneficij, vel aliorum bonorum, vel in tali credito, quod probabiliter creditur per litteras eius destinatas ad aliquem cognatum, vel amicum tradenda esse ea ibi, per supradicta. [k] Idque duplici ratione. Prima ratione absentiæ, ob quam valet minus. Secunda ratione valoris: quia plus valent hic centum, quam ibi totidem. Quarto, quod licet etiam per viam mutui, præsupposito, quod eadem pecunia valet hic plus, quam ibi, immo, & si non valeret plus, facta facultate mutuatario soluendi in Vrbe, aut si malit in partibus cum cambio, quo traductio illorum in Vrbem constabit: quia hoc casu nil videtur capi vltra sortem, nisi ad summũ interesse damni emergentis, præsertim, si qui dat, eget illis, vel putatur eis opus habiturus in Vrbe.

Non obstat decisio illa S. Anton. [l] quod vsuram committit, qui campsor Romæ dat alteri centum ad agendum sua negotia soluenda Parisiis intra octo menses cum auctario quinque vel octo, quem sequitur Sylvest. [m] & Gregorius Lopez. [n] Tum quia loquitur de mutuante, vel de illo, qui sola ratione dilationis datæ ad soluendum accipit aliquid vltra sortem, quod colligitur ex dilatione octo mensium, & ex eo, quod eadem pecunia plus valet Parisiis, quam Romæ, quod numquam licet. [a] Supradicta vero procedunt in illis, qui alia ratione, quam mutui, vel dilationis accipiunt plus: puta ratione emptionis rei, quæ minus valet ob absentiam, vel ob locum, in quo est, vel ratione interesse lucri cessantis, vel damni emergentis.

Nota octauo, quod id, quod vulgo dicitur, scuta & ducatos, quibus vtuntur mercatores, & campsores in nundinis cambiendo, esse maioris pretij, & diuersos ab illis, quibus vtuntur in emendis rebus necessariis, & mercibus, non est intelligendum, quod ipsi mercatores augent, vel minuunt pretium eorum, vel quod apud eos pluris valent: sed quod ducatus, vel scutum cum auctario, quod soluendum est pro eo alio remittendo, vel aliunde remisso valet pluris, & quod quantum debeat esse illud auctarium arbitrantur ipsi tamquam boni viri, & in arte periti, attenta varia variorum locorum distantia, & maiore copia, vel penuria pecuniæ campsibilis, & merito: quia res indefinitæ arbitrio boni viri sunt fiendæ. [b] Vnde non omnes ducati cum auctario suo, quibus vtuntur in cambiendo sunt eiusdem pretij, sed varij, & maioris, & minoris iuxta varietatem locorum, ad quæ, vel vnde remittuntur soluendi: & ita non sunt damnandi, tamquam fictitij, vt aliqui, quos in prædicto Commentario sequuti fuimus, damnant.

302 Defendere autem illos, qui mutuant sub vsuris Regibus, &c. aliquo modo eos cogentibus, non videtur facile. Tum quia id iure naturali est peccatum, vt dictum est, [c] quale ob nulla mala vitanda admittendum est. [d] Tum quia pro nulla re licet mentiri, [e] & mentiri, & ad vsurã dare parificari videtur. [f] Tũ quia saltem multi eorum ratione interesse non possunt illas accipere: quia pecuniam, quam mutuant non habent paratam ad exercendam mercaturã, nec ad prædia, & census emendos, vt satis definit Sotus. [g] Tum quia ratione cambij nõ videntur posse accipere: quia non est licitum cambire cum lucro in loco ad eundem, neque in nundinas secundas, vel tertias per prædicta: & Reges capiunt mutuũ non soluendum vere in locis extra sua dominia sitis, licet fingant illud in suis litteris: & omnia cambia ficta reprobantur. Tum quia, vt audio, capiunt illas pecunias cum promissione soluendi auctarium ad rationem 5. 8. aut 10. pro 100. in anno, quod ad nullum genus cambij liciti reducitur. Tũ denique, quia difficile est reducere huiusmodi lucrum, ad lucrum cambij septimæ speciei, & ad nullum aliud iustum potest reduci. Quare consulendum videtur viris pecuniosis non exercentibus mercaturam, neque intendentibus emere prædia, vel census, etiam si non mutuarent, vt sine vllo temporali auctario gratis principaliter mutuent suas pecunias prædictis Regibus pro spirituali virtutis, & merити, sperantes minus principaliter aliquam remunerationem antidoralem: aut certe emant ab eis census iusto pretio cum pacto redimendi constitutos super reditibus publicis illarum, vel illarum Ciuitatũ, vel statuum: habentibus vero pecunias destinatas ad lucra prædicta mutuent sub interesse verisimili lucri cessantis.

***

De octa

a Nu. 197. b fol. ca. num. 235.
c In C. de resti. fol. 132.
d Libr. 6. q. ar. 3 de iust. & iur. el. præcipimus. C. de appel.
f Cap. tua. & cãs qui de iurisd. cũ eis adnotat.
g Argu. l. 9 fauore. C. de leg. & c. quod ob gratiã. de reg. iur. lib 6.
h N. 197.
i Eodem. num. 198.
k Eodem. num. 198.
l 2. par. tit. 1 cap. 7. §. 10.
m Verbo vsura. 4. q. 13.
n l. ji. §. par. tit. 11.

De octauo præcepto Decalogi, Non sis falsus testis.

CAP. XVIII.

1 *Præceptum octauum quid principaliter, & quid secundario prohibeat.*
2 *Testans ignotum esse verum, vt peccat.*
3 *Peccatum verborum septuplex, & præcipue ex intentione iudicandum. & num. 4.*
3 *Mendacium, quid quotuplex, & quod mortale, etiam in iudicio.*
5 *Miracula falsa, & vitam sanctorum fictam prædicans.*
6 *Promissio quæ obligat ad mortale, aut ad late.*
7 *Deliberatio, quæ ad obligationem sufficit.*
8 *Simulatio, & Hypocrisis mendacia factorum, & quæ mortales.*
9 *Iudicium temerarium quid, & crebro parit mendacium.*
10 *Contumelia, conuitium, & improperium quid.*
11 *Honor quid, & quæ inhonoratio mortalis.*
12 *Correctio iusta, qua contumelia carere debet.*
13 *Susurratio quid, quæ mortalis, differt à detractione, & & contumelia. & seqq.*
15 *Derisio quid, quæ blasphemia, & quæ mortalis. num. 16.*

1 PRo fundamento dicendorum in hoc cap. præsupponimus primo, ex mente S. Thom. recepta, [a] quod hoc præcepto principaliter prohibetur latio falsi testimonij iudicialis, & veri celatio: & secundario omnis significatio inordinata verborum, signorum, & factorum, quæ fit mentiendo, inhonorando, susurrando, detrahendo, maledicendo, detrahendo. De quibus omnibus, quo ordine proposita sunt, dicetur.

Secundo præsupponimus, quod omnis significatio huiusmodi est, saltem peccatum veniale, per tradita supra. [b] Tum quia est iniuria verborum, & quæcunque talis est saltem venialis. Mortalis autem est omnis, & sola illa, quæ fit animo notabiliter iniuste nocendi in bonis spiritualibus, aut temporariis, quãuis non noceat: & illa, quæ fit nocendo notabiliter, aut dando causam ita nocendi sine tali animo: aduertendo tamen, aut aduertere debendo per illam notabiliter noceri, aut causam notabilis nocumenti dari, alias non: quamuis iniuria grauissima sit, iuxta mentem S. Thom. [c] declaratam vtrobique per Caiet.

Primo igitur peccat mortaliter contra hoc præceptum testis, qui facit aliquid ex septem positis infra cap. 25. num. 39. nam falsum testimonium ob tria est peccatum mortale, iuxta S. Thom. [d] quod probatur per cap. 1. [e] puta ob iuramenti violationem, quæ fere semper est mortalis. [f] Ob iniustitiam, quæ etiam est mortalis, quum est notabilis, alias non per supra [g] & ob perniciem mendacij.

2 Ad noue autem hic quæsitum, An testis testatus aliquid esse verum, nesciens esse tale, sed credens cuipiam illud affirmanti, teneatur restituere illud, quod ob id condemnatus soluit? Respondeo, non teneri (licet peccet grauiter) si affirmans esset tantæ probitatis, vt ei confitenti, communicanti, & Christianè viuenti merito credi posset, quia iuste credere potest, & nemini iniustitiam fecisse, [h] alioqui sic: & etiam si contrarium rescierit, quia contrarium credere debet, nam in claris non est locus coniecturis. [i]

Secundo peccat, qui mentitur notabiliter nocendo, iuxta illud Sapien. 1. *Os quod mentitur, occidit animam.* Dixi, *notabiliter*: quia alioqui solum venialiter peccaret per supradicta. Mendacium autem *est significatio falsi, vel putati falsi pro vero*, secundum Aug. [a] nam illud quod additur, [b] de animo fallendi, non est necessarium ad essentiam mendacij: sed ad maiorem eius grauitatem secundum mentem eiusdem ibidem, & omnium: & ita est actus contrarius virtuti, quæ appellatur veritas, quæ dirigit ita nos ad conformandum dicta, & facta nostra, vt vera dicamus, & fidem seruemus, iuxta S. Thom. [c] Narratio autem fabularum Aesopi, aut aliarum similium significando expresse, aut tacite eas non esse veras, non est mendacium, vt recte Caiet. [d] insinuauit: quia non significatur per eam falsum pro vero.

3 Diuiditur autem mendacium, primo in formale tantum, quo significatur verum putatum falsum. materiale tantum, quo significatur falsum putatum verũ, & mistũ, quo significatur falsum, putatũ falsum vt declarat S. Tho. [e] Secũdo in iocosum, quo tãtũ delectatio quæritur. Officiosũ, quod nemini nocet, & alicui prodest, quæ duo non sunt mortalia, etiam si à Religioso, aut ab alio cuiusuis status perfectionis dicantur: nisi iuramento firmentur, aut cum magno scandalo dicantur, aut animo non abstinendi ab eis: quamuis essent mortalia, aut contra conscientiam, quæ illa esse peccata mortalia dictaret secundum vtrumque Thom. [f] Perniciosum, quod alicui in rebus spiritualibus, corporalibus, aut temporariis nocet, & est mortale, quando dicitur cum intentione notabiliter nocendi, aut notabiliter nocet. Ad quas tres species reducuntur illę octo, quas S. Augustinus posuit & quarum quælibet suo genere est mala, etiam secundum Aristot. [h] quia est inordinatus actus, vt supra dictum est, & ita non potest dici absque peccato, saltem veniali, etiam pro vita, vel anima alicuius seruanda. [i] S. Thom. [k] qui [l] sensit, omne mendacium iudiciale, etiam leue esse mortale: quod verum esse de mendacio rei ad iudicium pertinentis, & non alterius dixit ibi Caiet. & sentit. [m] Nos tamen asseruimus, [n] quod mẽdacium de re leui, etiam pertinente ad iudicium, non est mortale, consentiẽte doctissimo, nec minus Christiano doctore Magistro Fratre Martino à Ledesma professore huius nostræ Academiæ Conymbricensis celebertimo, qui gloria, & magnum decus est Illustrissimi Ordinis Dominicani: quod ipsum fecimus [o] postquam legimus Sotum de ratione tegendi secreti, vbi [p] idem tenet, concludendo, nullum mẽdacium esse mortale, eo solo, quod in iudicio exteriori, vel interiori dicatur, quod extra illud dictum, tale non esset: nec per consequens quando non est notabiliter damnosum, nec iuratum, sed tantum esse veniale, vt etiam infra, [q] repetemus. Ita quod per solam circunstantiam iudicij, nisi alia concurrant non fit mortale. Per quod cessat oppositio cuiusdam docti fundata in alio nostro dicto infra, [r] scilicet reum mortaliter peccare, negando veritatem iudici competenti iuste interroganti: qui tamen non peccaret negando extra iudicium alteri: quia ibi præter circunstantiam iudicij concurrunt saltem duæ aliæ, scilicet iuramentum, sub quo respondet reus: & quod lex diuina, & humana obligant dicere verum, quando iudex competens iuste interrogat, iuxta S. Tho. receptum [s] & probatur tit. de interro. actio. & q. fit notabile damnũ accusato ri [t] aut Reip. cui notabiliter interest crimina puniri. [u]

4 Tertio peccat, qui mẽtitur in materia fidei sacræ scripturæ,

a In c. homines. 22. quæst. 2. b In 5. ille. sub c. beatus. eod. caus. & q.
c 2. 2. qu. 110. art. 3. ad 3.
d In dicta q. 110. ar. 1.
e Vbi supra art. 1.
f In eadem 2. 2. q. 110. art. 3. & 4. & in c. primum. 22. quæst. 2. & in q. 8. Ethic.
g Cap. sup. eode. vsur. & in dicto cap. primũ. h Vbi supra art. 3.
l In q. 69. art. 1.
m In dicta q. 110. ar. 4. & in c. fraternitas. 17. de pœnit. dist. 1.
n In rep. cap. inter verba. 11. quæst. 3. p Membro 2. 3. 7.
q Cap. 12. num. 37.
r Eodem. num. 37.
s In 2. 2. q. 69. art. 1. & q. 70. ar. 1. t Ca. quisquis. 7. q. 8.
u Cap. vt famæ. de sentent. excomm. & l. hã. vel. neratui. ff. ad l. Aqui.

Universidad de Deusto
Biblioteca

scripturæ,vel morum,quia de sua natura est mortaliter perniciosũ,iuxta S.Thom[a] quod ibi limitat Caiet. non procedere quando id fit per solum multiloquiũ, vel alias sine animo & periculo nocendi notabiliter, & persuadendi aliquod falsum alicui. Vnde infertur, nõ esse mortale allegare falsè in pulpito, vel in cathedra, dicendo tale quid esse in illo, vel illo cap. vel lege, quod est in alio, aut tribuere August. Hiero. Bar. vel aliis, quod alius dicit.

Quarto peccat,qui concionando, falsum miraculum,sciẽs tale esse,narrat:aut data opera vitã alicuius sanctialiter quã sit fingit,iuxta Caiet.[b] quia est perniciosum notabiliter,quoniã ex parte dicẽtis fides & existimatio miraculis Christi,& eiꝰ sãctorũ adimitur.

Quinto peccat,qui promissionem obligantem ad mortale non adimplet eo modo, quo debet,[c] quia species mendacij notabiliter pernicios est tãlem fidem & promissionem non adimplere.

6 Porro promisio,quæ obligat ad mortale, *est omnis vera, deliberata, & voluntaria, etiam nuda, vel licitæ, possibilis, & notabilis, quam mutatio rerum status non enervauit*. Dixi, *Omnis*, vt non solum comprehenderet promissionem factã Deo, quale est votum, de quo supra[d] sed etiam homini,etiam hosti,[e] & nõ solum expressam: sed etiam tacitam.[f] Dixi, *Vera*, ad excludendam fictam, quæ fit animo non obligandi, vt sentit Sanct. Thom. [g] Quamuis peccet significando animum se obligandi, quem non habet, etiam mortaliter, si alicui notabiliter noceat, vel intendat nocere per prædicta.

Ex quo infertur, non obligare promissionẽ, cuius causa principalis non est vera, si ei, qui promisit, non erat animus se obligandi absque ea:nec refert quo ad forum conscientiæ, vtrum causa exprimatur, aut taceatur:quia opinio Collect.& Panor.[h] qui expressionem causæ requirunt,intelligitur in foro exteriori,in quo absque ea animus obligandi non præsumitur, vt recte insinuauit Sylvest.[i] non autem in foro conscientiæ,in quo soli veritati stãdum est.[k]

7 Dixi, *Deliberata*: quia facta absque deliberatione ad id necessaria non obligat per ea,quę supra[l] de voto dicta sunt.Ex quo colligi potest, quod illa deliberatio sufficit,& requiritur,quæ sufficit, & requiritur ad votum. Dixi, *Voluntaria*: quia metu, aut dolo extorta non sufficit in conscientia:nisi adsit iuramentũ iuxta S.Tho.[m] nec etiã in foro exteriori:quia quãuis regulariter actori actio detur: reo tamẽ exceptio cõceditur.[n] Dixi etiam, *Nuda*,quia iure naturali,diuino & canonico etiam illa obligat. [o] Dixi, *Rei licitæ*, quia illicitæ non obligat. [p] Dixi, *Possibilis*, quia promissio rei impossibilis nõ obligat.[q] Dixi, *Notabilis*,quia cum furtum re notabilis non sit peccatũ mortale,licet veniale sic, vt supra dictum est[r] à fortiori, nec violatio promissæ rei exiguæ erit mortalis:quãuis venialis sic: quę autẽ res sit notabilis supra dictum est.[s] Per quod à mortali excusantur,qui promittunt alicuius nomine salutem alicui se dicturos, aut alia mandata parui momenti ad aliquem perlaturos, & postea non perferunt. Et qui precationem Angelicam, & alia similia parua pollicentur, etiam si iuramento, aut voto id ipsum confirmassent secundum eos, quos in hac traductione sequimur.[t]

Dixi, *quam mutatio rerum status non enervauit*: quia tali mutatione superueniente, non obligat, iuxta Senecam lib.de benefic. approbatum per S. Tho.[u] vt si

a In d. qu. 110. art. 4.

b Vbi supra.

c Ca. iuramenti. 22. q. 5. & c. 1. de pact.

d Cap. 12. num. 14. e Ca. nolit. 23. q. 1. l. labeo & l. ité quia. ff. de pact. g. 2. 2. qu. 110. ar. 3. ad 5. & facit cap. humanæ. 22. q. 5. & l. obligationũ. 1. ff. de actio. h In cap. 1. de don. & in c. fi. eius. de fide instr. i Verb. pactum. q. 4. k Cap. humanæ autoritas. 2. 2. q. 5. & c. qui de ipsum, l. Cap. 12. n. 24 & 26. m 2. 2. qu. 89. ar. 7. n la. C. de inutil. stipul. & laudauit am. C. de his quæ vi. o Cap. de pact. & l. 1. ff. eod. tradit. Inn. in cap. nouit. de iud. & Fel. in cap. cum Ioannes. num. 15. & in ca. qui in ecclesia rũ. de constit. nu. 35. post Bart. in ex. ita. ad. rem. ad. restituendã. verb. deuũ ia. ione p Cap. in magn. 22. quæst. 4. q. 1 impossibilia. ff. de regul. iur. ca. nemo ad impossibile. eod. tit. lib. 6. q Cap. 17. num. 3. r Cap. 17. num. 4. s In d. cap. 12. nu. 10. & 40. u 2. 2. qu. 110. ar. 5 ad 5.

8 Sexto peccat mortaliter, qui factis rem aliquam falsam pro vera in damnum notabile alterius significat: vt qui vult apparere bonus, aut facit quo appareat talis,nolens esse talis: quia est mendacium perniciosum: nam mendacium dicitur etiam in factis,qualis est simulatio, qua significamus esse, quod non est: & hypocrisis,qua significatur bonus,qui non est talis iuxta mẽtẽ S.Aug.& S.Isidori explicatã per S.Tho.[h] asserentem, paria esse factis,aut verbis mentiri: facere autẽ aliquid, quo quis appareat bonus,quum non sit, sine notabili alterius damno solum est veniale:sed facere opera, quibus bonus appareat, cum non sit, sine intentione ostẽdendi se bonum, non est etiam veniale,iuxta mentem omnium,quam recte Caietanus explicat,[i] nisi collimetur illud in aliquem finem malũ, puta,vt aliquas hæreses doceat, aut aliquam dignitatem ecclesiasticam, aut temporariam, qua indignus est, cõsequatur, aut nisi in tali simulatione suum vltimum finem constituat, iuxta Alex.[k] & Caiet.[l] Peccat etiam,saltem venialiter, qui vult bonus videri, cũ non sit,etiã si id ad ædificationẽ proximi referat:quia non sunt facienda mala,vt inde bona eueniant.[m] Ad noue hic quæsitum, scilicet, An peccet, qui fingit se talem genere,conditione,gradu &c. qualem requirit optio ad collegia, vel alia munera? Respondemus, quod sic, per dicta.[n]

9 Septimo, qui per leuia, & minus idonea indicia, aut signa, in iudicio, aut extra illud, firmiter iudicat de proximo aliquid mali in eius damnum notabile, vel quod peccat mortaliter,aut est in peccato mortali: quia est mendacium mentale perniciosum contra illud 1.ad Cor.4.*Nolite ante tempus iudicare*. secũdum mentem Sanct.Thom. [o] Qualis est, qui damnat peccati mortalis aliquem bonæ existimationis, aut incognitũ, eo solo,quod videat eum cum muliere secreto loquentem:vel eo quod videat aliquem comedere mane,aut sæpe in die iciunij ex præcepto,quia forte causam non iciunandi habet: aut eo quod vidit aliquem, non ita familiariter atque solebat cum aliquo versari, aut leuem aliquam iram ostendere: quia non omne odium, & omnis indignatio mortifera est, vt supra,[p] diximus: & alij similes, qui firmiter facile iudicant alios occidisse,vel furatos fuisse.

10 Octauo peccat, qui alicuius honorem notabiliter intendit lædere, vel lædit, aut causam dat lædendi per contumeliam, conuitium, vel impropериum, secundum Sanct. Thom.[q] iuxta cuius mentem *contumelia* est *significatio alicuius mali culpæ facta præsenti*, vt appellando furem.

Pro

Pro quo facit l. 1. [a] *Conuitium* vero, *significatio facta præsenti alicuius mali culpæ*, vel pœnæ, vel defectus naturæ, vt appellando furem, vel cæcum. [b] *Improperium* autem est *significatio beneficij tempore necessitatis ei collati*, quamuis hæc nomina frequenter confundantur.

11 Quæ tria sunt contraria honori: quoniam honor est *exhibitio reuerẽtiæ, in testimoniũ alicuius excellẽtiæ maxime virtutis*,secũdum S.Tho.[c] de quo nos latius.[d]

Dixi, *Lædere intendit* &c. quia si huiusmodi significatio fieret causa iustæ castigationis, aut correctionis,non esset peccatum: nam Christus appellauit discipulos stultos. Luc.vlt. & Apostolus Galatas insensatos, ad Galat. 3.

12 Dixi, *Iuste*: & ita cum causa principalis eius est correctio,& non ira: quia si hæc esset causa principalis,graue peccatum foret, & frequẽter mortale, vt ait Sylvest. [e] cui addo primo S. Thomam dicere [f] quod quamuis hoc absque peccato fieri possit: fit tamẽ ratissime,vbi ait Caiet.nũquam id fieri posse,nisi quando specialiter Spiritus sanctus inspirat,dicente Ciceron.1.Offic.*Omnis animaduersio, & castigatio cõtumelia vacare debet*. Secundo, quod vt absque peccato fiat, etiam propter correctionem,oportet vt solum significetur vitium, cuius correctio prætenditur, alioqui enim esset mentiri, & sic peccaretur.[g] Tertio, eum, qui contumeliam alteri facit, animo eum infamandi, præter peccatum contumeliæ,etiam detractionis cõmittere,& non sufficere confiteri,quod alteri dixerit contumeliam: sed oportet confiteri,quod eam dixit, & intentione eum infamandi,vt vbi supra[h] diximus.

13 Nono peccat, qui bonam amicitiam aliquorum intendit notabiliter lædere,vel lædit, aut dat causam lædendi per susurrationem, animaduertens, vel animaduertere debens,se id facere,per dicta.[i] Susurratio autem est *significatio inordinata mali culpæ alienæ, vel pœnæ,vel defectus naturæ,alteri facta,per quam seritur discordia,vel causa discordandi inter eos*,secundum S.Tho. & secundum quem ibidem,eo differt à cõtumelia,quę lædit honorem, & à detractione, quæ famam, quod hæc lædit amicitiam: & est grauissimum peccatum, secundum eundem ibidem, & non debet absolui donec,quo ad eius fieri poterit,illos inter se reconciliet: aut si id præstare non potest,damnis inde sequutis iudicio boni viri satisfaciat, iuxta summam Rosel.[l] nostro tamen iudicio absoluendus est,modo firmiter hoc facere proponat,per dicta supra.[m]

14 Dixi, *Bonam amicitiam*,quia sanctum est(iuxta illud Matth.10.*Non veni mittere pacem,sed gladium*.)tollere malam, qualis est concubinariorum, qualis erat Iudæorum contra S.Paulum [n] Dixi, *Notabiliter*, quia exigua læsio non est mortalis per supradicta. [o] Dixi, *Per susurrationem*, quia si fieret per ordinatã significationẽ,non peccatum per ea,quę dicta sunt de bona amicitia: & de tali necessario est intelligẽdũ id, quod ait Sot.[p] dicens licitum esse vni minuere de amicitia duorum,quo cum eorum altero amicitiam cõtrahat, eum quo absque illa diminutione non potest: & id q subdit non esse scilicet plusquam veniale minuere amicitiam aliquorum, nulla inter eos inimicitia inducta,necessario etiam est intelligendum de diminutione,quæ non lædit notabiliter: quia neminem excusat a mortali lædentem alium notabiliter propter vtilitatem suam, vel alienam.[q]

15 Decimo peccat, qui notabilem erubescentiã, vel animi perturbationẽ,per derisionem intendit iniicere alicui, vel iniicit,aut dat causam illius, aduertens, vel aduertere debens se id facere,per dicta.[a] Derisio autem est *significatio inordinata mali culpæ,aut pœnæ, vel defectus naturæ ad injciendam erubescẽtiam*, secundũ S.Tho.receptum,[b] secundum quem eundẽ, eo maior derisio est, quo maior est,qui deridetur, & minus debet derideri. Quare maxima est Dei, Sanctorum, & rerum ei sacrarũ. Isai.27. sed hæc etiã est blasphemia, vt ait Caiet.[c] Proxima huic est derisio parentũ, Prouerb.30.Et huic proxima,bonorum & iustorũ.Ioã.12.

16 Derisio etiam aliorũ qualificata vt supra,est mortalis,secundũ omnes: in quã sæpe Aulici incidũt, qui sine vlla miseratione eo magis aliquem deridẽt, quo magis erubescit.Dixi, *Inordinata*,quia ordinata,vt iocosa de exiguo aliquo malo alterius,vt paruo rubore suffundatur,est actus virtutis Eutrapeliæ,quẽ S.Tho. [d] iucunditatẽ vertit, & inclinat ad recte vtendum ludicris. Venialis autem quando parum exceditur modus.Mortalis vero quando inducit magnã & notabilem perturbationem,iuxta omnium sententiam.Differt autem ab aliis verborum peccatis: quia eius finis est,vt quis turbetur & erubescat,secundum S. Tho.[e]

Vndecimo peccat, qui maledicit, &c. vt supra in secũdo præcepto,[f] dictum est,hoc addito, quod maledictio non accipitur hic pro maledicto,sed pro imprecatione mali,iuxta S.Thom.[g]

De detractione siue murmuratione.

17 *Bonis in quinque honoraryis nocens vt peccat.*
17 *Detractio quid, quotuplex, & quæ mortalis. & 18. 21. & 22.*
19 *Fama quid, vt hic accipitur,& quotuplex.*
20 *Famæ damnum notabile quid. & 21. 22. 23.*
24 *Detractor quod falsũ imponẽs peccat mortaliter. & 25.*
26 *Detractor,qui secretũ detegit peccat mortaliter. & 27.*
28 *Prodigalitas etiam famæ regulariter non est mortalis.*
29 *Detractor, qui suum crimen detegit etiam tortus.*
30 *Detractor non est accusator, aut alias iuste crimen detegens. & seqq.*
34 *Detrahit qui inuentor libelli famosi illum legens num. 34. & 35.*
36 *Detractor quis audiens, vel referens mala, vel bona tacens. num. 37. & 38.*
38 *Detractor quis iudex inquirens, interrogans, vel iubens denuntiari, vel visitans, aut procurans occulta sciri, num. 39. 40. & 41.*
42 *Restituere famam, vel alias compensare læsor, & hæres tenentur. & seqq.*
44 *Famã non læsã tentãs eã lædere nõ restituat etiã si &c.*
45 *Fama læsa mendatio aliter quam læsa vero restituenda.*
46 *Famæ restitutio condonari etiam iuste potest, nisi &c.*
46 *Debitum condonatis cui principaliter debetur.*
47 *Famæ ablatio an compensetur ablatione reciproca.*
47 *Famæ debitũ non tam facile tollitur, ac actio iniuriarũ.*
47 *Famæ restitutio excusatur vitæ, vel salutis periculo, & obliuione, & num. 48. & seqq.*
49 *Reus negans quis non infamat accusantem.*
50 *Famam qualis relator mali non restituit.*

17 DVODECIMO peccat mortaliter, qui alicuius aliquod quinque bonorũ honorabilium,scilicet laudis,honoris,famæ,glorię, & reuerẽtię,quę infra[h] definiẽtur,notabiliter intẽdit lædere,vel lædit,aut dat causam lędendi:q frequẽter fit per detractionẽ,secũdũ S.Th.[i]secũdũ quẽ ibidẽ,& latiꝰ tradita per nos.[k] Detractio siue murmuratio,vel infamatio,quæ ꝓ cadẽ re hic sumũtur,definiri potest

esse

a Num. 1.

b 2. 2. q. 73. art. 1. & 2.

c In dicto art. 2.

d 2. 2. qu. 168. art. 1.

e In d. qu. 73 art. 1. f Cap. 12. num. 86. & infra c. 23. num. 17. g Vbi supra, q. 76.

h In Cap. 2 3. num. 9. i 2. 2. q. 73. art. 2. k In reper. cap. inter verba. 11. qu. 3 conclus. 6.

Universidad de Deusto
Biblioteca

esse *significatio alicuius mali cuiusuis hominis nõ canonizati inordinata, expressa siue directa, & tacita siue indirecta:* qua lǽditur, vel periclitatur eius fama, vel gloria.

18 Dixi, *Significatio*, pro genere, in quo conuenit cum mendacio, & cum omnibus aliis verborum peccatis supradictis. Dixi, *Alicuius mali*, ad comprehendendum omne malum culpæ, pœnæ, & defectus naturæ, & etiam diminutionem boni. Dixi, *Cuiusuis iam & non alterius*, per statim dicenda. Dixi, *Hominis non canonizati:* quia infamatio famæ, & gloriæ Dei, Angelorum, & Sanctorum, immo & creaturæ irrationalis, quatenus est creatura Dei, quo ad eius naturam, non est detractio: sed blasphemia, siue id fiat ad inhonorandum, siue infamandum, siue iocandum, & deridendum, secundum mentem S. Thom. [a] licet Angeli & canonizati nostri proximi sint, iuxta S. Augustin. de Doctr. Christiana, relatum à S. Thom. [b] Dixi, *Inordinata:* quia non est mala, immo bona significatio iuridica, vt dicit S. Anton. [c] Dixi, *Expressa, siue directa*, ad includendam illam, qua directe significatur malũ aliquod. Dixi, *tacita, vel indirecta*, ad includendam illam, qua dicendo bonum significatur malum, qualis est illa, qua quis dicendo quod monachus est robustus, rubicundus, pinguis, artis venandi, & equitandi valde peritus, significat tacite, quod carni magis, quam spiritui seruit. Dixi, *Lǽditur*, & non, Tollitur, ad includendam lǽsionem partis famæ. Dixi, *Aut periclitatur*, ad includendam significationem mali, qua non lǽditur fama: sed est causa sufficiens lædendi ex parte significantis: vt quum significatur malum alicui non credenti illud propter suam virtutem, vel vtilitatem dicentis, vel auctoritatem fide dignioris ei contradicentis. Dixi, *Fama vel gloria*, quia significatio mali, quatenus tollit honorem, non est detractio, sed contumelia, vt supra. [d] Non addidi tamen, vt Sanct. Thomas & Antoninus, & communis verbum, Aliena: quia non solum est detractor, qui alium, sed etiam qui se ipsum infamat, vt idem Sanctus Anton. dixit [e] & sentit Caiet. [f] dicentes, peccare eos, qui seipsos infamant: quamuis metu tormentorum id faciant: quod tamen [g] moderamur. Non etiam addidi, Secreto, vt prædicti: quia quamuis regulariter detractio in absentia fiat, potest tamen fieri in præsentia, vt sæpe fit: nam qui alteri præsenti malum significat, quo eum infamet, quamuis id (vt communis dicit) sit contumelia, quatenus tollit honorem, est tamen etiam detractio, quatenus famam tollit, vt idẽ S. Anton. vbi supra explicauit, & probatur per illud. [h]

Qui furatur, vt adulteretur, per se loquendo, magis adulter est, quam fur.

19 Porro fama, vt hic accipitur pro bona tantum, est *existimatio bona de aliquo, qua putatur bonus, vel habilis in aliquem bonum vsum*, Dixi, *Existimatio*, pro genere, vt non solum comprehendat opinionem communẽ, sed etiam particularem & singularem vnius, vel alterius per infra dicenda. Dixi, *qua putatur*, ad includendam existimationẽ, qua quis putatur habere aliquod bonum, quod non habet, vel non tantum quantum putatur habere. Dixi, *Bonus*, propter existimationem qua putatur habere virtutes Theologales, vel Morales. Dixi, *Vel habilis*, &c. ad includendum existimationem, qua quis putatur habere prudẽtiam, & alias virtutes intellectuales, & litteras, artes, sagacitatem, industriam, habitudinem, vires, vel alias dotes animi, vel corporis inditas, vel quæsitas.

20 Vnde sequitur, quod fama est duplex. Altera, qua quis putatur esse bonus moraliter. Altera, qua putatur vtilis ad aliquem finem. Quamuis autem præfata quinque honorabilia differant inter se, quoad alia, vt traditur, [a] quoad materiam tamen pœnitendi, & confitendi parum differunt: & ideo quidquid hic de lædente famam dicitur intelligi potest de lædente alia. Famæ vero & aliorum quatuor bonorum honorabilium damnum est duplex, Leue, & Notabile. Leue est, quod non est notabile. Notabile autem damnum, *quod est causa, vt infamato aliquod bonum notabile animæ, corporis, vel pecuniarum auferatur, aut putetur tali bono indignus*, quod apertè sentit Caiet. [b] quamuis non ita explicet. Bonum autem notabile animæ, corporis aut honoris dicitur, *quod viro prudenti, & bono tale videbitur, consideratis circunstantijs personæ, loci, temporis, & alijs*, [c] quãuis supra [d] nisi fuerimus determinare quantitatem damni notabilis pecuniarij.

21 Detractio porro diuiditur primo in septem species, secundum Alex. Alen. [e] & S. Thom. [f] Et tres secundum Scotum. [g] Sed, vt [h] diximus, reducuntur ad duas, quæ sunt significatio mali falsi, & mali veri secreti. Secundo diuiditur in formalem tantum, & materialem tantum, & formalem & materialem simul, vt [i] mendacium diuisimus. Formalis tantum est, quæ fit animo lædendi, & non lædit. Materialis tantum est, quæ lædit, & non fit animo lædendi. Formalis, & Materialis simul est, quæ fit animo lædendi, & lædit. Porro quælibet detractio suo genere est peccatum mortale: quia longe maius bonum est talis fama, quam pecunia. [k] Et læsio pecuniæ, qualis est furtum, est suo genere mortale, vt dictum est, [l] ergo & detractio. Dixi, *Famæ morum:* quia secus est de detractione famæ aliorum donorum, vt mox dicetur. Est autem mortale, quoties fit animo famam proximi notabiliter lædendi: aut absque tali animo, eam notabiliter lædit: aut dat causam eiusmodi læsionis, aduertens aut aduertere debens probabiliter, ex suo dicto aut facto tale damnum inferri, vel illatum iri. Veniale tantum est, quoties fit animo lædendi parum aut sine malo animo parum nocet, aut notabiliter, sed ignoranter, vel sciens, sed inaduertenter, quum non teneretur aduertere. [m]

22 Decimotertio peccat mortaliter, qui peccatum falsum mortale alteri imponit: quia per hoc bona fama morum alicuius notabiliter lǽditur, nisi per aliquam circunstantiam damnum famæ notabile, & periculum eius probabile excusetur. Dixi, *Peccatum*, quia detegere falsos defectus naturales, puta, quod est luscus, claudus, mancus, gibbosus, ignarus, & alia huiusmodi, quæ non pertinent ad bonam famam morum, nõ est suo genere, nec regulariter mortale, vt prædictum est: quia id de se non infert damnum notabile famæ, nec dat illi causam, vt vbi supra probamus. Dixi, *Mortale:* quia imponere, vel detegere veniale non est de se mortale: quia de se non infert dãnum famæ notabile per proxime dicta. Dixi, *De se*, quia per accidẽs potest esse mortale: vt cũ ex impositione, vel detectione venialium cuiusuis fama notabiliter lǽditur. Vnde quidquid aliqui dicant, inter impositionem, & detectionem venialium & mortalium hoc interest, quod horum detectio non infert de se damnum notabile, illorum vero sic: & ita nonnumquam hæc est mortalis, & illa venialis. Et consequenter non est vsquequaque verum illud S. Anton.

tonini, [a] & Sylu. [b] scilicet, detractionem, quæ generalibus verbis sua natura tam mortalia, quam venialia comprehendentibus fit, non esse mortalem: quia immo est, quando cum damno notabili, aut magno eius periculo fit, aut coram ciusmodi personis, de quibus credi potest, eos tam maculas mortales, quam veniales concepturos esse: nisi expresse aut tacite non nisi de solis venialibus verba fieri admoneantur. Dixi, *Falsum*: quia longe rarius excusatur à mortali, qui imponit falsum mortale, quam qui detegit verum mortale, vt mox dicam. Per falsum autem intelligo etiam verum putatum falsum, quæ est detractio formalis tantum, quæ quo ad detegentem est perinde malum, ac si falsum esset. [c] Dixi, Alteri: quia imponere sibi non est mortale regulariter, & de se. [d]

23 Decimoquarto peccat, qui imponit peccata venialia falsa, aut defectus naturales, vel pœnæ falsos cum talibus circunstantiis, quod inferunt damnum famæ notabile, vt ex proxime dictis colligitur. Nouiquendam virum insigniter eruditum, & probum, ab adipiscendo egregio quodam munere impeditum, per culpas veniales vanitatis & iracundiæ falsas; & quendam alium per defectus generis, visus, & virium naturalium falsos, ab amicitia valde vtili, & honorabili repulsum, per quod proxime dicta cõfirmantur.

26 Decimoquinto peccat, qui peccatum verum mortale secretum alterius detegit inordinate: nisi aliqua circunstantia excuset à mortali: quia licet lõge grauius peccet ratione falsitatis, qui falsum imponit, quam qui verum secretum detegit: ex parte tamẽ nocumenti famæ pares sunt, quod sufficit ad hoc, vt detractio sit mortalis, per dicta. [e] Dixi, *Secretum*: quia detegere notoria facti, vel iuris, vel famosa sine mala intentione nocendi, non est peccatum saltem mortale: quamuis illi, quibus deteguntur, ea ignorent: nec in regione vbi deteguntur, scirentur, vt si quis in Lusitania diceret, illum, vel illum in Castella fustibus ictum fuisse, etiam si ille sit in Lusitania præsens, & ab his, quibus dicitur cognoscatur, vt copiose [f] probauimus quatuor fundamentis, & trium contrariorum solutionibus muniuimus, & sentit Caie. [g] & ante illum Ioan. Maior. [h] Addidi, *Notoria iuris*, quia quæ contra ordinem iuris diuulgata fuerunt, propter infamiã diuulgari non possunt in eo loco, ad quem illa nõ peruenit, Sor. [i] Et idem dicendũ de detectione illorum, quæ cito diuulganda sunt, facta ei, qui ea cito cogniturus est, iuxta S. Tho. [k] quem ibi retulimus.

27 Dixi, *Alterius*, quia detegere propria peccata vera, & secreta, & imponere sibi falsa suo genere, & regulariter nõ est nisi veniale: quamuis per illud notabiliter fama lædatur, aut omnino amittatur, vt magister Sotus, [l] explicuit, & multo ante Adrian. [m] sensit, quem ille non citat.

28 Quia prodigalitas regulariter nõ est peccatum mortale, vt sentit S. Tho. [n] & detectio proprij peccati, non est iniustitia, sed prodigalitas famæ, iuxta glo. memorabilem, [o] & per alia, quæ adduximus, [p] vbi conciliando cum hac opinione contrariam Caietani diximus, illam defendi posse, quando ex ipsius infamia damnum animæ, aut vitæ propriæ, aut aliænæ, aut honoris, aut bonorum alienorum sequitur. Animæ propriæ, vt quando indigens notabiliter fama ad se honestè continendum eam prodigit. Animæ alienæ, vt qui pro iusto habitus hæreses, aut alia turpissima sua delicta detegit, quod probabile est forre causam, vt alij in eadem incidant. Vitæ propriæ, vt qui crimen aliquod detegit, ob quod eiusdem, aut alicuius membri iacturam mereatur. Infamiæ alienæ, vt qui monachus, aut monialis, seipsum infamant peccatis, quæ ipsorum ordini, aut monasterio notabilem infamiam inferunt. Bonorum alienorum, vt quum is, cuius opera ad sui gubernationem Respub. indiget ob illam, se facit ad id ineptum. In quibus quatuor casibus nemo neget, esse peccatum mortale se ipsum infamare: quia præiudicat alteri, vel sibi in his, quæ iure renunciare non potest, qualis est salus animæ, & ad illam necessaria. [a] Qualis est etiam vita & amissio membri & corporis. [b] Aliorum vero præfatorum communis & nostra opinio procedat regulariter extra hos quatuor casus: quamquã hæc conciliatio omnino vtrorúmque mentibus non congruit: quæ omnia limitantur procedere quũ non peieratur: quia omne periurium suo genere est mortale. [c]

29 Ex quibus sequitur à fortiori, regulariter non esse mortale de se confiteri crimina falsa, aut vera occulta ob metum tormentorum, cum facere illud sponte non sit tale. Est tamen mortale in quatuor casibus proxime dictis, nisi cum aliquod tale detegit persuasus torquendum esse, donec confiteatur, aut vitam amittat, vt singulariter & noue dixit Sotus lib. [d] quia in eo casu, vt ille ait, non tam mortis suæ dat causam, quã vna morte multas redimit, quem, [e] sequuti fuimus, quamuis nunc displiceat: nisi quãdo certus esset per alias coniecturas, quam per minas iudicis, quod vsque ad mortem torquebitur, vt quia solitus est iudex fœuire ita torquendo. Tum quia negare non possumus, hoc esse causam suæ occisioni præbere, quod nemini licet. [f] Tum quia scire non potest veram iudicis voluntatẽ esse adeo firmatam: quamuis eam verbis iratis explicet. Interdum enim iudices fingere solent.

30 Dixi, *Inordinate*: quia qui iuridice id facit, non peccat, vt qui iuste accusat, immo meretur, aliis circumstãtiis in id necessariis cõcurrẽtibus, vt S. Anto. [g] tener, & nos, [h] copiose probamus, quamuis priuatæ vtilitatis causa accuset, nec secreta monitio præcedat, vt ibidem probauimus post Adrian. [i] & Sotum, [k] quidquid Sylu. [l] & Caiet. [m] dicant: quia iuste detegit: nisi odio, aut vindictæ immoderatæ appetitu id fiat.

31 Idem dicendum de eo, qui sine accusatione, absq; tamen mortifera intẽtione, detegit peccata vera aliorum secreta quando, & quomodo sua detectio Reipub. cõuenit, quo ea puniat, aut caueat, ne proximus damnum spirituale, aut temporariũ accipiat. Vt qui denunciat hæreticum, ne corrumpat: proditorem, ne prodat: lepra, aut peste laborantem, aut alio morbo contagioso, ne suo morbo alios inficiat: inhabilem ne ordinetur, aut ei beneficium conferatur, aut ne indignus ad hæreditatem admittatur: latronem, ne furetur: periurum ne suo falso testimonio noceat: aut adulterum, & homicidã, vt ab aliis caueatur, & alios similes assuetos, & ad nocendum præparatos: de quibus, [n] diximus: quia hoc non fit inordinate: quoniã iure conceditur, [o] & consequenter potest quis latronem, & furta eius occulta detegere ad euitanda dãna Reipub. & priuatorũ, etiã sine correctione fraterna, si per eam non speratur correctio, alias non, nisi præuia illa, si de illis specialiter & iuridice interrogatus non fuerit, iuxta Ioan. Maiorem. [p]

32 Vnde non peccat, qui causa vitandi damnum

Universidad de Deusto
Biblioteca

corporale, aut spirituale innocentis crimen alterius detegit: nam Paulus sciens Ioānem equum furatum fuisse, cuius Petrus falso accusatur, & iniustè cōdemnabitur, nisi Paulus peccatum secretum Ioannis detegat, si ob id Petrus liberandus fuerit, detegere tenetur,[a] & latius tradimus,[b] per illud Prouer. *Erue eos, qui ad mortem deducuntur*, & alia: quod postea tenuit Sor. [c] Sic etiam non peccat, qui vt testis coram suo iudice & superiore delicta, & defectus proximi detegit: quia hoc non detegit inordinate, vt late,[d] probauimus. Nec qui sua delicta, culpas, & defectus suo iudici, & superiori confitetur, quando, cur, & quomodo iure diuino & humano potest, aut debet: quia hoc non est detegere inordinate, vt [e] copiose probo, multa peculiaria de hac re attingendo.

33 Dixi, *Nisi aliqua circumstantia excuset à mortali*, tunc enim non esset peccatum, aut nō nisi veniale. Vt cum quis peccata mortalia eius, qui se de illis iactare solet absq; intentione eum lędendi detegit, quia eius fama saltem notabiliter non lædit, vt [f] diximus: & qui absque intentione lædēdi detegit personæ, quæ non oberit, & forte proderit: qualis est is, cui dicere perinde est, ac nulli dicere, quales etiam parentes & alij, qui credūtur nullatenus nocituri, nec publicaturi.[g] Quare illud Caiet. [h] detectio mali parenti facta non est peccatum, limitandum est, nisi huiusmodi peccatum esset, & eiusmodi parens, vt detectio facta ei plus, vel æquè noceret filio, quam facta aliis.

34 Decimosexto peccat, qui inuenit scriptum, in quo aliquis sua peccata ad memoriam suæ confessionis scripserat, & ea diuulgat: nisi essent talia peccata, quorum euulgatio parum famæ noceret. Idem de illo, qui legit, etiam si non diuulget schedulam, in cuius principio scriptum erat: Memoriale meorum peccatorum, aut aliud simile, quo scire teneretur eius auctorem nolle ea ab alio legi, vt [i] diximus: quia licet fortè nō inueniat notabiliter lædentia: dat tamen iustam lædendi causam, quòd sufficit per prædicta.

35 Decimoseptimo peccat, qui libellum famosum componit, in illo peccata aliena falsa, aut vera occulta scribens, & in publicum proiicit, quò legatur, aut talem libellum inuenit, & non rupit, sed diuulgauit. [k]

36 Decimooctauo, qui peccata aliena vera, vel falsa audita ab aliis aliter quam audiuit, augendo illa, vel certitudinem illorum notabiliter aliis refert: quia perinde facit, ac si tamquā à se visa referret: & ita idem est iudicandum de vtroque. [l] Dixi, *Aliter, &c.* quia alioqui non peccaret, saltem mortaliter, si alias non intēdit famam eius notabiliter lædere, nec lædit, nec dat causam iustam læsioni, & non affirmat illud verum esse, nec scire: sed solū audisse, nec aliquid aliud, quod esset iusta causa credendi interueniat, puta auctoritas personæ cum additione aliquorum rem certiorem facientium, quibus probabilis causa credendi audientibus præbeatur, vt in d. repet. nu. 450. dictum est. Dixi, *Absque animo notabiliter lædendi*, quia ille non solum hoc, sed quodlibet aliud colloquium facit mortale per dicta supra, [m] quamuis adderet se non credere.

37 Decimonono peccat, qui audit detrahentem mortaliter, assentiendo, vel non resistendo, quum id facere deberet: nam qui audit detrahentem, plus & minus æque, atque ille peccare potest: & etiam mereri: qui enim audit incitando aliū, & interrogando, quo diceret, potest plus, quam qui dicit peccare, iuxta Adrian. [a] per decretum Vrbani, [b] quod tamen non loquitur de eo, qui audit & est causa mali, sed de eo, qui malum non esse defendit: & ob id melius prohibant duo capitula S. Auguſt. [c] vt [d] diximus: qui autem audit, nec præbēdo ad id causam, nec impediendo eo se delectans, tantum, quātum, qui dixit, cæteris paribus, peccat, iuxta S. Tho. [e] Qui tamen audit sine assensu & delectatione, quod ita detrahatur, licet nō contradicat ob verecundiam, aut aliam non prauam rationem humanam, non peccat mortaliter, nisi in tribus casibus, iuxta S. Tho. [f] Primus, si est superior, puta iudex, parens, aut magister, qui resistere tenetur. Secundus, si aduertit ex eo magnum damnū dicenti, vel alteri euenturum vltra infamiam, & quod contradicendo vitare poterat. Tertius, quādo fama eius, cui detrahitur notabiliter lædit ur, vt, [g] post S. Anto. & Caiet. [h] probauimus: qui vero resistit verbis, aut gestu tristi, aut aliis signis ad illud idoneis, regulariter meretur, vt ibidem addimus.

Vigesimo peccat, qui interrogatus de vita, & moribus alicuius, vel alias cum teneretur ad notificandas virtutes illius, tacet eas cum eius notabili damno boni quæsiti, vel quærendi per supradicta.

38 Vigesimoprimo peccat, qui iudex inquirit specialiter, vel per viam inquisitionis procedit contra aliquem, nulla præcedente infamia: quia intendit lædere famam illius, aut lædit, aut dat causam læsioni inordinatæ contra iura, quæ prohibent specialiter procedi per viam inquisitionis contra aliquem, iusta infamia non præuia. [i] Nec sufficit, quòd sciat esse duos, aut tres testes, quibus eius delictum probari possit, [k] & à fortiori minus, quod sint aliqua indicia, vt [l] euidenter probauimus, [m] quod Sot. [n] & Caiet. [o] non satis diligenter aduerterūt propter dictū quoddam S. Tho. non bene intellectū, vt ibi declaramus. Dixi, *Specialiter*: quia generaliter inquirere potest, nulla persona, nec vllo delicto expresso. [p] Dixi etiam, *Per viam inquisitionis*, quia per viam accusationis legitimæ potest, vt supra dictū est. Sufficit autem, quod delictum sit notorium, licet delinquens sit occultus, ad hoc, vt quæri de eo possit generaliter: sed non vt quæratur nominatim, an ille, aut ille id fecerit, vt ibi contra prædictos cū Innoc. cōmuniter recepto diximus, & latius, & neruosius in Comment. rubricæ. [q]

39 Vigesimosecundo, qui iudex interrogat reum post confessum delictum de socio, aut auxilium præbente, si adhuc erat occultus extra casus infrascriptos, in quibus id facere licet, eadem ratione, qua supra. Idem eadem ratione de reo, qui socios occultos indicat extra casus prædictos, vt [r] diximus.

40 Vigesimotertio peccat, qui Prouisor, Vicarius, aut Officialis generaliter omnibus subditis præcipit, vt qui viderunt, aut audierunt talem delinquentem, denuncient, secundum Sotum, [s] ratione supradicta: quia id est contra ius, per quod subditi non tenentur denunciare delinquētem, vt eum puniat: sed vt damnum, quod fecit restituat, quod potest restitui absque eius denunciatione. Oppositū tamen melius visum fuit, [t] & idem nunc videtur: tum quia talia mandata generalia intelligenda sunt secundum ius, [u] & ita intelligenda sunt, salua fraterna correctione, & consequenter quando ea est necessaria, iuxta S. Thom. [x] communiter receptū, hoc est, si fur, aut læsor secreto admonitus noluerit restituere. Tū quia vsum ferendi

eiusmodi mandata recepisse videtur Ecclesia. Tum quia Caiet. [a] dixit non peccare iudicem interrogando reum, iam confessum suum delictum de sociis generaliter, quando sunt tales, de quorum aliis potest interrogare, de aliis non, si eius intentio non sit interrogare, nisi de illis, de quibus iure potest, & debet. Tum quia illic affatim eius fundamentis respondimus, quāuis fateamur, melius fore, vt iubeat sola illa, quæ sunt notoria, vel publica per famā, denunciari. [b]

41 Vigesimoquarto peccat, qui Prælatus, Iudex, Visitator, aut quiuis alius priuatus procurat, aut vult noscere peccata secreta alicuius, à quo, quando, cur, & vbi non debet, aut qui cōpellit carcere detentum ad statim iurandum se dicturum verum in omnibus, de quibus interrogatus fuerit, & interrogat particulariter de omnibus & singulis casus partibus, ob quē carcere detinetur ratione supradicta: & hi plus peccant, quam qui audiunt simpliciter detractionem mortalem cum assensu: quoniam illi sunt tanta, vel maior causa detractionis, quam qui cum simplici assensu audiunt detractionem mortalem, & supra dictum est, peccare mortaliter eum, qui cum assensu detractionem mortalem audit.

Fama quomodo restituatur, aut condonetur.

41 VIGESIMOQVINTO peccat, qui non vult restituere damnū famæ notabile datum iniustè à se, vel ab eo, cuius hæres est, alteri illud non condonanti, si nulla causa excusat: quia damnum famæ necessario restituendū est, vt latè, [c] probamus. Tum per textum memorabilem. [d] Tum quia bonum famæ maius est, quam bonum pecuniarium, Prouerb. 22. & Eccl. 41. cum aliis relatis, [e] & damnum boni pecuniarij necessario est restituendum. [f] Ergo & damnum famæ, vt tenent S. Tho. [g] S. Anton. [h] & communis, S. Tho. Richar. & alij, [i] & Hostien. [k] Vnde licet abundantia boni pecuniarij ei, cui debetur interdum debitorem à restituendo, saltem statim, excuset: abundantia tamen bonæ famæ non item: immo ad restituendā eam magis obligat, vt recte Ioan. Maior, [l] probat. Quin etiam sicut, qui notabiliter famam læsit per vnum peccatum habētem alia notoria peccata mortaliter peccat, sic ad restitutionem damni tenetur, vt recte Adrian. [m] probat, & S. Tho. [n] sentit, perpendente id Caiet. quidquid in hoc Palud. [o] in fine senserit.

43 Immo, & qui ob vitæ periculum, aut alias rationes famam restituere non potest, eam compensare tenetur, vt qui alium percutit, aut manum abscindit, quam restituere non potest, iuxta legem diuinam Exod. 21. renouatam, [p] & declaratam ibi per Doctores. [q] Nec infamans excusatur saltem quando mentiendo infamauit, eo quòd in aliis duplo, vel triplo magis eiusdem famam augeat, iuxta eundem, [r] vt vbi supra diximus. Nec etiam excusatur, eo quod infamatus se ab infamia liberauerit suis optimis factis falsitatem eius, quod sibi impositum fuit docens, aut abolita eorū apud quos infamatus fuit mala, quam ipsi cōceperunt opinione, eo quod vanitatem detrahentis intellexissent, iuxta Adrian. [s] Quod quāuis, [t] sequuti fuimus: nunc tamen non sequimur: quia eius rationes solum probant teneri ad restituendū damnum, quod infamatus accepit, quandiu infamatus manāsit: sed non ad famæ iam recuperatæ restitutionē.

Porro addo primo, quòd infamatus, quādo ex sua infamia Respublica damnum capit, tenetur ad procurandam restitutionem famæ suæ, quando est persona publica, iuxta S. Greg. [a] & S. Tho. [b] & declarationem cuiusdam dicti S. Aug. [c] positam vbi supra. [d]

Addo secundo, quod damnū acceptū à male infamato durante infamia non est integrè restituendū: sed tantum, quantum prudenti & bono viro visum fuerit, secundum Sotum, [e] quod nostro iudicio intelligendum est de damno boni quærendi, & non de damno boni iam quæsiti. [f]

44 Dixi, *Damnum datum*: quia volitum, & non datum, eo quod dari non potuit, vel pœnituit, non est restituendum: quia volens nocere, noxa nō sequuta, peccat quidem: sed non tenetur restituere, per sæpè dicta. [g] Vnde qui detrahit alicui apud aliquos asinimo infamandi eum, etiam per inuidiam, odium, vindictam, quæstum, aut aliam rationem iniustam, si illi ob id malam opinionem non conceperunt, nec bonā amiserunt, non tenetur restituere famam, quia eam non abstulit, licet in eo peccet, vt Adr. [h] determinauit, quem sequimur. [i]

Addo tertio, quod tenetur restituere, qui immodice laudando alium, alterius famam notabiliter extenuat, secundū eundem, [k] quales multos in Curiis, aulis, scholis, immo & religionibus reperias.

45 Addo quarto, quod qui famam alienam mentiendo læsit, debet eam restituere, asserendo se fuisse mentitum, aut saltem dixisse falsum: immo & testes adducere, si opus fuerit, quo eis dissuadeat, quibus contrarium persuasit, secundum Sotum. [l] Quorum postremū durum videtur nobis putantibus satis esse iurare, si alias ei non crederetur. Tum quia maiorem causam dat credendi reuocationem iurando eam, quam dederat credendi falsum, quod eis sine iuramento dixerat. Tum quia nunquā fuit in vsu. Tum quia testibus tunc demum ad summum esset opus, quum esset suspicio illum ad reuocationē precibus vel pretio, & non conscientia inductum.

Addo quinto, quod etiam infamans detegendo delictum verum occultum restituere tenetur, iuxta S. Tho. [m] communiter receptum, non quidem asserendo se falsum dixisse, sed male loquutum fuisse: quod non sufficere dixit Hostien. [n] Et ideo Ioan. Maior, [o] asserit, oportere, & satis esse ita dicere, quando tale delictum de tali dixi, illud verum existimabā, sed adhibita postea diligentia, inueni me praue loquutum. Qui modus licet aptior sit, quia nullum mendacium continet, neque ex eo tam facile atq; ex cōmuni colligi potest verum esse id, quod male dictum fuit: nō tamen videtur tutus quoad viros prudentes & doctos, apud quos præstaret restituere laudando sæpius virtutes, quas habet, eis persuadendo, vt pro tali habeant, nulla mentione facta mali antea per eum detecti, licet vere, iuxta Caiet. [p]

46 Addo sexto, dicere Sotum, [q] eum, qui verum dicendo infamat, non teneri ad tantam restitutionem, ad quantam, qui mentiendo id facit. Quod non videtur nobis tutum, quia licet plus peccet, non tamen plus nocet. At restitutio, cum actus sit iustitię, vt [r] dictum fuit, potius respicit nocumentum quam modū nocendi. Dixi, *Ab eo cuius hæres est*: quia hæres detractoris, non solū iudicio exteriori, sed etiam interiori tenetur restituere, secundum Adrian. [s] id efficaciter probantem & asserentem, ita mortaliter peccare hæ-

Universidad de Deusto
Biblioteca

redem, qui prædictam compensationem pro defuncto non facit, ac si non solueret alia debita. Dixi, *Condonanti*: quia obligatio restituendæ famæ ab infamato condonari potest, vt sentit S. Anton.[a] & eum non referēs illud exprimit Adrian.[b] & post hunc Sotus.[c] Tum quia potest quis damnum suorum bonorum condonare regulariter, secundum glo. receptam,[d] & fama est de bonis nostris. Tum quia potest quis remittere, quod sibi debetur in casibus à iure non prohibitis, ex quibus hic non est.[e] Contrarium tamen tenet Caiet.[f] & Ioan. Maior.[g] Ad quorum fundamenta responderi potest. Primo, concedendo peccatum esse, se ipsum sine causa infamare, & etiam interdum infamiam condonare: sed negando ex hoc casu sequi, eius remissionem non valere: quia etiam interdum peccat, qui amittit sua bona, aut debitum remittit,[h] eius tamen remissio valet, si aliud nō obstat. Secundo, quod damnū infamiæ principaliter tangit infamatū, & minus principaliter bonum publicum, & sufficit condonatio eius, ad quem damnum principaliter pertinet,[i] cū adductis ibi latè per Hyppol. nam si mille modij tritici mihi ab aliquo comburantur, non solum mihi, sed etiam ciuitati damnum fit, & pauperibus, qui sibi de eo prouidere emptione, aut eleemosyna potuissent: sed quia ad me solum principaliter pertinēt, & ad ciuitatem & pauperes minus principaliter, mea sola condonatio comburentem illos liberat, vt copiosius,[k] diximus. Opinio tamen Maioris & Caietani posset habere locū in illis quatuor casibus, in quibus supra,[l] dictum est peccare mortaliter qui sese infamat. Per quæ respondetur ad noue quæsitum, quòd non solum potest condonari aliquando famæ restitutio, ad hoc vt condonatio valeat: sed etiam ad hoc vt condonatio sit iusta, & meritoria; quando scilicet fit iusta de causa, & aliis circumstantiis concurrentibus, cum quibus etiam alterius debiti remissio est meritoria.[m] Dixi, *Alteri*: quia nemo tenetur eam sibi restituere, nisi in prædictis quatuor casibus, in quibus remissio famæ non valet, & detractio est peccatum mortale.

47 Ad primum noue hic quæsitum, An qui se mutuo infamarunt, per compensationem à restituendo excusentur: Respondeo negatiue. Tum quia non videtur esse locus in hoc compensationi per dicta. Panor. post alios.[n] Tum quia damnum illi illatum, per reciprocam infamiam non tollitur, sicut debitum vnius per debitum reciprocum alterius.[o] Ad secundum, quod condonatio infamiæ factæ petenti generaliter veniam omnium detractionum excusat restitutionem earum, ad quas verisimilis intentio cōdonantis extēditur, & non aliarum.[p] Ad tertium, quod infamatus conuersando familiariter cum infamante videtur quidē remittere iniuriam,[q] non tamen obligationem restituendi sibi famam quam abstulit, sicut nec alius creditor per cōuersationem cum debitore remittit debitum.[r] Dixi, *Cessante causa*: quia sunt aliquot causæ ab hac restitutione excusantes, e quibus est iustus timor mortis & salutis: quamuis teneatur ad resarciendum damnum alia via: quia quattuor sunt bonorum ordines, videlicet, animæ, corporis, famæ, aut honoris, & pecuniæ: & bona primi ordinis sunt potiora bonis secundi: & secundi potiora tertij, & tertij potiora quarti, vt[s] tractauimus: & nemo tenetur restituere bona inferioris ordinis cum iactura bonorum superioris, quamuis sic cum iactura bonorum eiusdem, aut inferioris ordinis, vt singulariter Caiet.[a] responsū determinauit. Cuius determinationem in hac traductione,[b] defendimus aduersum Sotum.[c]

Ad dubium autem, quod videtur hoc consequi, An is, qui suo mendacio fuit causa, vt alius perderet maxima bona, excusaretur à restituendo, si restitutis eis perderet locum honoris, quem habebat in populo ratione diuinorum? Respon. concedendo sequelam, quo ad talem restitutionem, quę non posset fieri sine tantæ falsitatis detectione: non autem quo ad aliam.[d] Porro ex eisdem causis est tāta obliuio dictæ infamationis, vt perinde sit, ac si numquā dictum fuisset, secundū S. Anton.[e] ne pro restitutione famæ, reuocatio infamiæ fiat: quamuis mea sententia, resarcire deberet iudicio boni viri, pecunia, beneficiis, aut laudibus damnum, si quod à tempore illatæ infamiæ vsque ad eiusdem obliuionem fuerit passus. Dixi, *Ac si numquam dictum fuisset*: quia si qua eius memoria restat, restitui debet. Tum quia singulariter Caiet.[f] determinauit, eum, qui adolescens falso apud æquales iactauit se cum tali puella rem habuisse, & postea senex illius peccati, & damni, quod proximo intulit recordatus est, apud eosdem mendaciū reuocare teneri. Tum quia difficile est certo scire, id in perpetuā obliuionem venisse, cum quod quis vno die non meminit, altero die recordetur. Tum quia interdū tāto firmius credimus, quanto quis detractionem, quam fecit post tot annos, & post tam frequentem confessionem, ac cōmunionem non curat reuocare. Adde, quod Caiet. sentit huic moderationi non esse locum, nisi in detectore veri secreti: nam secundum ipsum impositor falsi, tenetur ad restitutionem, non obstante obliuione. Quod durum nobis videtur, deberet enim sufficere saltē quærere ab eo, apud quem id imposuit, nū alicuius delicti, quod de tali dixisset, meminisset: & si responderet negatiue, cum rogaret, ne ob aliquod suum delictum eum peiorem putaret, testans sine aliqua expressione, falsum sibi dixisse.

48 Ex eisdem est etiam diuulgatio eius, quod male detectum fuit, facta alia via, quamuis teneretur restituere damnū interiecto tempore à tempore infamiæ, vsque ad diuulgationem acceptum, vt singulariter sentit Adrian.[g] & nos probamus.[h] Dixi, *iuste*, ad significandum, quod sicut nullus lædens iuste famam alterius, vel suā peccat: ita nec tenetur ad restitutionem, non autem ad significandum, quod omnis, qui detrahit iniustè, ad id tenetur: excusatur enim ob prædictas causas: & quoties nō dedit iustā causā credēdi, vel nō fuit ei adhibita fides, vel læsio fuit parua.

49 Vnde non obligatur accusatus de vero crimine secreto, ad restituendum famam, quam accusator amisit, eo quod illud non probauerit, si illud confiteri non tenebatur: quamuis negando peccaret. Nec etiam si cōfiteri tenebatur, si non respondet accusatorem calumniari, sed decipi. Nec quamuis respondeat calumniari, si sibi nō credatur, eo quod iudices, & alij credunt, accusatorem (quamuis intentū probare non potuerit) contra suam conscientiam non accusasse, vt pulchre hæc omnia Caiet.[i] probauit. Et contraria communis,[k] & aliorum,[l] procedere poterit in accusato, qui ad confitendum crimen obligatus, non solum illud negat: sed etiam affirmat suam accusationem calumniosam esse, & id persuadet, quidquid Caiet.[m] de hac re subtiliter magis, quā secure disputet. Ad noue hic quæsitū respondeo, cum, qui ad pœnam debita minorem à iudice damnatur, eo quod negat veritatem, quam tenebatur confiteri, non obligari in conscientiæ foro ad subeundā eam, ad quam damnatus fuisset confessa veritate: quia in eo nō tenetur ad pœnam, donec à iudice damnetur.[a] Dixi, *ad pœnam*: quia debitum, & interesse citra condemnationem, immo & post iniquā absolutionem, debetur.[b]

50 Nec itē obligatur, qui delicta aliena à se audita otiosè, absq; tamen affirmatione solum refert, quamuis audientes ea credant secundū Adrian.[c] & Sylu.[d] quia non dat eis iustā causam credendi, nisi circumstantia personæ, vel alia eam iustam efficeret: & nisi referens existimet, aut existimare debeat, quod audientes ea ita credēt, perinde, ac si affirmaret, per rationes positas,[e] nec qui stulte refert delictum scientibus illud, quamuis tunc de illo non cogitent. Nec quando, qui dicit adeo leuis est, & qui audiunt adeo graues, vt eius dicto nihilo moueantur. Nec quando is, in quem dicitur, adeo vilis est, & absque aliqua fama in illa materia, vt nullam notabilem iacturam faciat.[f] Nec qui peccatum alienum cum tali sui auctoris pœnitentia refert, vt absque aliqua infamia eum honoret. Nec qui solam occasionem remotam infamiæ præbuit: vt qui ioco quandam monialem interrogauit, Cur filium suum ad fores Ecclesiæ, aut xenodochij exponi fecisset? & illa apud Deum, & homines valde queritans, apud aliquos in prauam suspicionem venit. Nec etiā iuxta Sotum,[g] detractor conspicuus, & dignitate antecedens, restituere tenetur famam alicuius hominis infimæ sortis, quia, vt ipse ait eum excusat pretiosæ famæ amissio: quam in eiusmodi restitutione faceret, vt à restituēdo aliquo exiguo bono, quis excusatur ob magnam iacturam suorum, quam ob id faceret. Quod vt nouum ita videtur durū in praxim deductum, nisi alia iusta compensatio fieret, aut obtineretur condonatio.

De detractione, siue reuelatione secreti.

51 *Secretum confessionis non reuelandum, etiam metu mortis, nisi vno casu.*
52 *Secretum quid, & quotuplex, & cuius detectio mortalis.*
53 *Epistolæ clausæ, quæ apertio mortalis.*
54 *Secreta perniciosa reuelanda, non autem alia, etiam metu.*
55 *Confessio, quæ multis videtur, & non est Sacramentalis.*
56 *Correctio fraterna quando non necessaria.*
56 *Fama proximi seruanda, quando aliter ipse potest seruari.*
57 *Reus quis confitendo crimen non peccat.*
58 *Reus quis consortes tegere, aut detegere debet.*
58 *Confessarius, quos reos se, & consortes reuelare iubebit.*
59 *Iudex, qui reum de se, & consortibus interrogando, & torquendo peccat.*
60 *Secretum nulli noxium, etiam iubenti non reuelandum.*
61 *Reuelatio mali proprij, & neglectus famæ, quæ mortalis.*
62 *Secreti promissi detectio peior, quam non promissi.*

51 VIGESIMOSEXTO peccat confessarius, vel quiuis alius, qui detegit aliquod peccatū, quod iuste, aut iniuste medio confessionis Sacramentalis dicit (quamuis sit veniale) absque facultate iusta de causa à pœnitente facta. Et consequenter etiam interpres confitentis lingua confessario ignota. Et laicus, cui aliquis in extrema necessitate confitetur: & doctor, à quo consilium de confessis petitur. Et qui se cōfessarium finxit, quo alicuius peccata no sceret, etiam si tormentis adactus, & quamlibet maximo metu mortis id fecerit: quia omnes isti obligantur ad subeundum potius mille mortes, quam id facere, vt prædictus Doctor,[a] dixit, & nos ante ipsum copiosè,[b] scripsimus.

52 Pro cuius, & aliorum declaratione dico primo, quod secretum in genere definiri potest, *esse id, quod à nemine, vel à tam paucis scitur, quod neque est famosum, neque notorium*, ex mente S. Tho.[c] & eiusdem, & Scoti,[d] & Caiet.[e]

Dico secundo, quod diuiditur in secretum, quod de se ab vno solo sciri potest, quales sunt soli, & omnes actus interiores animæ hominis: & in secretum quod de se à plurimis sciri potest: qualis est omnis actus exterior, qui non est famosus, nec notorius: quod rursus diuiditur in tres species. Prima, quæ de se sine vlla promissione, scientem obligat ad se celandum regulariter, quale est omne occultum, cuius detectio noceret animæ, corpori, honori, vel famæ, vel fortunis alicuius.[f] Secunda est, cuius celatio à sciente expresse, vel tacite promissa est. Tacite promittitur, cum id colligitur ex modo dicendi secreto, nulla de celādo expressa promissione facta, vt doctor subtilis,[g] sentit. Tertia, ad quam celādam lex diuina positiua confessionis Sacramentalis obligat.[h] Tale est omne peccatum Sacramentali confessione detectum.

Dico tertio, quod prima species secreti præcipitur illa lege naturali generali de non nocendo proximi animæ, corpori, honori, vel famæ, aut fortunis, quæ decerpitur ex septem præceptis secundæ tabulæ Decalogi Exodi 20. quæ probant non esse nocendum proximo aliquo modo. Secunda vero prohibetur lege naturali de præstandis promissis.[i] Tertia vero etiam per legem diuinam positiuam de seruando secreto confessionis, & ideo tam obligat, quam aliæ duæ: quia obligat, quotquot illud directe, aut indirecte sciunt sub pœna peccati mortalis in omnibus casibus, vno solo excepto, scilicet quando pœnitens iusta de causa illius detegendi facultatem facit, vt[k] latè probauimus. Et secunda magis obligat, quam prima: quia obligat in omnibus casibus, in quibus prima, & aliquot aliis: nam qui promisit seruare secretum, ex quo seruato graue damnum alteri nō infertur, non debet detegere illud, etiam præcipiente superiore. At prima species non æquè obligat: quod enim quis scit aliter, quam per secreti cōmissionem, tenetur reuelare superiore præcipiēte, etiam si ex eo seruato nullus læderetur, secundum S. Tho.[l] Verum est tamen, quod promissio seruādi secreti parui momenti non obligat, nisi ad summum ad veniale, vt recte Caiet. dixit,[m] sicut nec secretum, de occultis parui momenti, & venialibus obligat ad maius. Non enim magis pecco detegendo risum tuum immoderatum venialem secreto mihi dictum, quam si eundē secreto à te fusum detegerem, secundum eundem.

Dico quarto, quod omnis detectio peccati confessione Sacramentali detecti, aut per eius medium sciti, est peccatum mortale, excepto casu prædicto, siue illud secretum sit, siue publicum, siue graue, siue leue, secundum omnes. Quamuis interdum sit mortale triplici ratione, vt cum peccatum detectum est occultum, & graue: quia eius celatio est tacite pro-

Universidad de Deusto
Biblioteca

missa. Interdũ dupliciter, vt cum est publicum, & leue. Interdum vero vna tantum, vt cum est leue per prædicta: veluti quando peccatum confessum est parui momẽti, aut publicum: tunc enim non est peccatum mortale, nisi per legem diuinã, & canonicam, quamuis sit veniale, ob eius secretum tacite à confessario promissum. Vnde videtur, quod confessarius, qui reuelaret peccatum graue, teneretur confiteri circumstantiam prædicti duplicis, vel triplicis vinculi, si adesset, per prædicta supra.[a]

a Capit. 6.

Dico quinto, quod detectio secreti aliarum duarum specierum est mortalis, nisi fiat in casu à iure permisso, aut res sit tam parui ponderis, quod eius detectio nemini notabiliter noceat, & absque intentione notabiliter nocendi fiat: quia quamuis id obuiet legi naturali prædictæ de non nocendo, nec reuelando malo secreto, vel secreto commisso: propter tamen paruitatem damni definit esse mortalis, sicut mendacium etiam est contra illam, & non est mortale, nisi sit notabiliter nocens, vt dictum est supra.[b]

b Eod. n. 2.

Et furtum paruæ rei contra legem quidem naturalem est,[c] non est tamen mortale, per prędicta.[d] Ratio autem, quare detectio peccati, etiam leuis confessi sit mortalis est, quia licet per eam parum lædatur proximus: plurimum tamen lædit ur Sacramentum confessionis & publica vtilitas, quatenus retrahit pœnitentes à confitendo, ne cõfessa peccata publicentur: quæ colligitur.[e] Oportet autem, vt sciatur secretum esse parui ponderis, ad hoc, vt eius detectio non sit mortalis: quia si probabiliter dubitetur, an sit grauis ponderis, mortalis esset.[f]

c l. 1. ff. de furt. d Supra c. proximo, n. 2.

e Ex cap. si diligẽti, & notatis ibi de foro comp. f Arg. c. si quis autẽ de præscript. 2. & cord. q ibi late tradimus.

53 Vigesimoseptimo peccat mortaliter, qui refert, aut legit literas obseratas, aut scripturas alienas, quæ in secreto obseruabantur, animo lædendi aliquem notabiliter, vel lædendo, aut aduertẽs, vel aduertere debens, quod inde posset notabile damnũ sequi, per prædicta,[g] nisi ex consensu expresso, aut tacito eius, à quo, vel cui mittuntur, id faciat, aut de auctoritate legitima,[h] vt tempore belli Præfecti finitimis hostiũ locis eas referant. Prælatus item, & prælata eas, quæ suis monachis, aut ab eis mittuntur.[i] Peccat autem, sed non nisi venialiter, qui aperit sine consensu, imprudenter, putans eas ad se missas, aut ob curiositatem, sine vlla intentione nocendi notabiliter, & sine vllo nocumento notabili, aut periculo probabili eius inferendi, sola causa sciendi noua, vel captãdi risum ex barbara compositione, aut ex eleganti voluptatem: quia id non est cõtra charitatem Dei, nec proximi necessario habendam: peccaret tamen mortaliter, si id faceret cum prædicta intẽtione, vel prædicto nocumento, aut periculo certo, vel probabiliter dubio nocendi: quia est falsarius,[k] & quia vtitur re aliena contra voluntatem domini, & ita admittit furtum,[l] & per alias rationes, quas scripsimus.[m] Nec obstat, quod hæc ratio videtur idem concludere in casu proximè præmisso: quia in illo paruitas, vel (vt ita dixerim) nullitas damni excusat à mortali, vt in quacunque alterius præcepti materia, iuxta dicta.[n] Adde his illud quotidianum S. Anton.[o] singulariter asserentis, inimicum mittentis, vel eius, cui mittitur, epistolam absq; aliquo peccato referare posse, si per illam aliquod damnum sibi parari iuste timet: quod videtur habere locum, etiam quando probabiliter timetur, datum iri per eam aliquod damnum iniustum alteri, & quod illud impediat illam reserat,[a] cauendo tamen, quoad eius fieri poterit, ne cui vllum damnum iniustum inferatur.[b]

g Sup. eod. c. nu. 2.

h Arg. l. iuste. ff. de acquir. pos. i Cap. non dicatis. 11. quæst. 3.

54 Vigesimooctauo, qui secreta in iniustam aliorũ perniciem non vergentia Ciuitatis, cõcilij, aut exercitus ad eorum magnum damnum reuelat, etiam si metu tormẽtorum, aut amissionis vitæ id faciat, per prædicta. Vnde sequitur Hispanum à Gallo in bello captum, quantalibet tormentorum vi torqueatur, non posse, salua conscientia, secreta iusta exercitus Hispani, ad ipsius conseruationem necessaria detegere: nec contra, Gallum Hispanis secreta exercitus Gallicani: nec illum, qui delictum alienum secretum violenter scruit, vt idem prædictus doctor singulariter affirmat: quamuis hoc, & quod de secretorum testium litigantium detectione nullis tormentis facienda dixit, moderanda nobis videntur, vt solum procedant, in damno irreparabili, vt quia mors, vel mutilatio membri sequeretur: non autem quando sola pœna pecuniaria, vel alia ex illis, quæ facile à detegente reparari potest timetur, vt ibidem innuimus. Dixi, *in iniustam aliorum perniciem non vergentia*: nam talia reuelari possunt, exemplo illius prudentissimi, & fidelissimi Chussai, qui cõsilia Absalonis, pessima Dauidem admonuit,[c] & Elisei, qui iniqua secreta Regis Syriæ Israelis Regi denunciauit,[d] non enim peccat, immo bono fungitur officio, qui denunciat cui, quando, & quomodo oportet, peccatores, peccata, & stratagemata dãnosa Reipub. aut proximo, quia hoc iure potest, & debet fieri, vt latius,[e] probauimus, per varia iura,[f] de quibus est cap. præterea,[g] quatenus habet, eum, qui scit aliquem re habuisse cum consanguinea eius, quam vult ducere, teneri denunciare, quo iniustum matrimonium, & peccata, quæ ex eo orirentur impediantur. Quæ etiam procedunt in presbytero: potest enim etiam ille proditiones, homicidia, & alia delicta parata, denunciare absq; periculo irregularitatis ob id incurrendæ, modo protestetur, se id solum facere ad cauenda mala quæ imminent, vt sine sanguinis effusionis pœna impediãtur, vt pulchre Caiet.[h] probat,[i] licet protestatio solum videatur necessaria quo ad forũ exterius, per dicenda.[k] Presbytero, inquam etiam iurato seruare, & non detegere illa secreta secundum Innoc. receptum,[l] modo illa aliter quam per confessionem Sacramentalem nouerit: per eam enim solam cognita in nullo mundi casu detegi possunt, iuxta communem, & veram opinionem, quam copiose,[m] probauimus, excepto vno, de quo ibi, & supra[n] diximus.

a Aug. c. ad iustum. 23. de eorum. q. 1. dic. cor. prom. q. 3. Aug. c. confessus. 33. quæst. 4.

b Caiet. cap. 8. Rep. cap. 4.

c In 2. 2. q. 68. art. 1. dub. 2. & alij.

d Caiet. ibi. e In 2. 2. q. 68. art. 1. dub. 2. & alij.

55 Dixi, *Sacramentalem*, quia oportet esse talem, per quam pœnitens vere confiteatur peccata sua, non enim sufficit dicere, Hoc tibi dico in confessione, iuxta Innoc. Panor. & cõmunem,[o] etiam si genibus flexis, & signo Crucis fronte signata, id fiat, absque proposito confitendi peccata, & absolutionem accipiendi, quia talis detectio non est Sacramentalis, nec maiori secreti vinculo obligat, quam aliud extra confessionem detectum, vt recte determinat Sotus,[p] & ante ipsum clarius, & firmius Caiet.[q] quem ille nõ refert, cuius rei ignorantia multi grauiter errant, & eis, quibus detegunt, ingerunt scrupulos, an debeant illa detegere, dum super eis denunciandi, fertur excommunicatio, vel vt testes coram iudice fistuntur, vel vrgentur necessitate denunciandi, eo quod sunt Reipub. aut proximo pernicios a.

o Panor. cap. 1. de sponsa. n. 7. Ioan. And. in Clem. 1. de sponsa. n. 3. Ioan. Lup. in Clem. 1. de sponsa. q. 1. n. 3. Ioan. Gut. de iuram. confirm. 1. p. c. 14. n. 3. Ioan. Gut. de iuram. confirm. 2. p. c. 3. n. 1. Ioan. Gut. de iuram. confirm. 3. p. c. 1. n. 1. Ioan. Gut. de iuram. confirm. 4. p. c. 1. n. 1. Ioan. Gut. de iuram. confirm. 5. p. c. 1. n. 1. Ioan. Gut. de iuram. confirm.

Universidad de Deusto
Biblioteca

in ſecreto fieri, ſi non erant præparationes ad aliis nocendum, aut ſi denunciat, quæ probare non poteſt, iuxta illud Prouerb. 11. *Qui ambulat fraudulenter, reuelat amici commiſſum:* [a] quod quatuor decretis, & aliis confirmamus.[b] Tum quia quamuis iuret ſe dicturum, quod ſcit, verè reſpondere poteſt ſe illa neſcire abſque periurij metu, intelligendo intra ſe, illud ſe non ita ſcire, vt detegere teneatur, [c] quidquid dicant Geneſius à Sepulueda, & Sotus: quod neruotius poſtea confirmauit.[d] Tum quia, qui iurat dicere, quidquid ſcit, intelligitur iurare dicere, quod licitè poteſt, & non amplius.[e]

62 Trigeſimoquinto peccat, qui ſecreto ſibi commiſſum diuulgat, aduertēs, aut aduertere debens inde ſecuturum alterius notabile damnum, aut notabilem diſcordiā: licet non ſit expreſsè rogatus, nec promiſerit ſecretum, etiam ſi erat tale, quod prima facie eius detectio non videretur nocitura, rogatus tamen, eius ſecretum promiſit, & poterat ſubeſſe aliqua ratio, ob quam illud roganti notabiliter conueniebat celari. Quamuis ſolum ſit venialis detectio ſecreti, quam conſtat nemini notabiliter nociturā, vt recte Caiet.[f] reſoluit per ſupradicta.[g]

De nono præcepto, Non concupiſces uxorem proximi tui.

CAP. XIX.

1 *Amari ſe velle amore mortali, mortale.*

1 CONTRA hoc præceptum eiſdem modis peccatur, quibus contra ſextū: quia vtroque eadem explicitè, vel implicitè prohibentur. Quare modis peccandi contra ſextum,[h] ſolum addimus, quod peccat mortaliter, qui, vel quæ deliberatè cupit, vel gaudet amari amore libidinoſo mortali ab alio, vel alia: quamuis non ſic amet: quia conſentit peccato mortali ſuo, vel alieno, iuxta dicta:[i] vbi dictum eſt quando voluntas, vel conſenſus in proprium, vel alienum peccatum, & delectatio moroſa ſint mortales.

De decimo præcepto, Non concupiſces rem proximi tui, & de conſiliis Euangelicis.

CAP. XX.

1 *Concupiſcentia inordinata rei notabilis mortalis eſt.*
2 *Ludus quid, & duplex, & quis venialis, & quis mortalis.*
3 *Ludus cauſa principali lucrandi negotiatio, & communiter mala, num. 4.*
5 *Ludens ludo vetito ſibi lege ad mortale obligante, & etiam licito ab impotente donare, vel coacto, vel dolo, mortaliter peccat, & 12.*
6 *Lex an vlla iuris communis ludi obliget ad mortale.*
7 *Ludus omnis aleæ, & principaliter ob lucrum prohibitus.*
7 *Ludus omnis etiam induſtriæ principaliter ob lucrum, ſaltem venialis, & 8.*
9 *Ludus aleæ rei notabilis clerico ſacrato, & monacho mortalis. & 10.*
11 *Ludus de ſe nullus laico mortalis, & quis ei glorioſus.*
13 *Ludere quis dicatur coactus.*
14 *Ludi ſpectator clericus magis peccat, quam laicus.*
15 *Ludentium ſuſceptores, &c. vt peccant.*
16 *Peccantium miniſtri quando peccant.*
17 *Ludens diſſimulans peritiam, fallens, & non monens, vt peccat.*

17 *Ludens credito ni iuret, non ſoluat, & tunc, &c.*
17 *Iurans ſoluere perdita quid facit.*
18 *Promiſſio reciproca, ſiue ſcommeſſa, vel apueſta quæ licita.*
18 *Ludo quæſita non reſtituenda, niſi, &c. & num. 19.*

1 CONTRA hoc decimum præceptum peccat mortaliter. Primo quicunque inordinatè cōtra iuſtitiam concupiſcit aliquid notabile. Dixi, *inordinatè*: quia qui concupiſcit ordinatè per emptionem, permutationem, hæreditatem, aut alium iuſtum titulum, non peccat. Dixi, *contra iuſtitiam, & notabile*: quia qui concupiſcit inordinatè contra ſolam liberalitatem, vel parum contra iuſtitiam, ſolum venialiter peccat per citata,[a] iuxta mentem S. Thom.[b] explicatam ibi per eius commentatorum. Et quia hic ſolum agimus de tranſgreſſione huius præcepti per ludum, & iocum, quia de aliis [c] actum eſt, pauca de illis præmittimus.

2 Primo, quod ludus & iocus eſt, *actus principaliter factus ad recreandum animum per voluptatem*, ſecundum Ariſtot.[d] & S. Thom.[e] Dixi, *principaliter*: quia qui magis fit ob lucrum, vel alium finem, quam ob animi recreationem non eſt propriè iocus, nec ludus, ſed actus alterius virtutis, vel vitij: qui cum fit factis, appellatur ludus, cum autem verbis, iocus. Et eſt duplex, bonus & malus. Bonus eſt, *qui fit ad honeſtam animi recreationem ſine vlla mala circunſtantia*: ex quo frequentato generatur habitus, & conſuetudo honeſtè ludendi, & iocandi, qui eſt virtus, quam Ariſtot.[f] Eutrapeliam vocat. Et quia omnis virtus moralis inter duo vitia extrema exceſſus, & defectus interiacet,[g] ita hæc interiacet inter exceſſum inordinatum ludendi, & inter defectum inordinatum ab eo abſtinendi, vt [h] probat S. Thom. longè tamen frequentius peccatur per exceſſum, quam defectū: quia ludo, & ioco æquè parce condienda eſt vita, ac ſale cibi, iuxta Cice.[i] recepr.

Secundo præmittimus, quod ludus, & iocus malus eſt, qui lege vetatur, vel circunſtantia mala veſtitur: vt plurimum autem, & ſuo genere eſt venialis: quis autem ſit mortalis infra dicetur.[k]

3 Tertio præmittimus, quod ludus exercitus principaliter animo lucrandi potius eſt negotiatio, quam ludus, vt ex ſupradicta definitione colligitur: quæ negotiatio ferè ſemper mala eſt. Tum quia per eam aufertur amicis, quibus erat dandum, vt ait Ariſtotel. Tum quia per eā quis aſſueſcit bonis aleæ ſubijcien-dis, & multum temporis terere. Tum quia eſt occaſio, vt coniuges, liberi, & famuli paruifaciant damna bonorum, & cuſtodiam eorum, cum maritum, fratrem, aut herum vno aleæ iactu, tantam bonorum iacturam facere videant. Tum quia pauciſsimi, aut nulli per eam diteſcunt: immo per eandem multa mala, & vitia imbibuntur, vt Hoſtien. admonet.[l] Dixi, *ferè*: quia finis prouidendi neceſsitati cum probabili credulitate lucrandi à diuite, vel preces, aut iuſſus amici, aut ſuperioris diuitis, poſſent quandoque huiuſmodi ludum, & negotiationem honeſtare.[m]

Quarto præmittimus, quod ludus non fit mortalis ex ſola circunſtantia animi principaliter lucrandi aliquid, etiam notabile, ab eo, qui donare poteſt, vt probat Caiet.[n] neque etiam ex nimio, & ardenti ludendi appetitu: niſi cum extenditur ad alicuius legis, quæ obligat ad mortale, violationem. Qualis eſt eorum, qui noctes in dies, & dies in noctes vertētes, miſſas præceptas omittunt, aut ſubeunt periculum amiſſionis bonorum, ſine quibus nequeunt ſuſtētare vxores,

res, liberos, ac reliquam familiam ſuſtentandam de præcepto, aut debita ſtatuto tempore ſoluere, aut putantur inepti ad munera bellica, & ciuilia Reipubl. eis ad illa notabiliter egentis, & timentis, ne pecuniā ad ea neceſſariam eis datam ludo perdant, ſimul, & deplorantis eorum vicem, quod cum ſint alias rebus egregiè agendis apti, ob hanc vnam rem ad id reputantur inepti. Neque etiam ex circunſtantia loci ſancti: quia nullo id iure cauetur, niſi cum ſpecialiter talis in eo ludus prohibetur: qualis eſt comœdia rerum prophanarum,[a] aut niſi fiat cum notabili ſcandalo, vel irreuerentia Dei, vel Eccleſiæ.[b] Immo ſine vllo peccato, & cum merito poteſt quis in eo ob honeſtā cauſam ludere: puta quo infirmus, qui illic eſt recreetur, quo otium pellatur, aut ſolatium capiant milites, qui eum tempore belli cuſtodiunt: quamuis ſine vlla iuſta cauſa id ibi facere ſit ſaltem veniale iuxta Caie.[c] Neque ex circunſtantia perſonæ: nam ſine vlla culpa, etiam veniali, clericus, & monachus interdum etiam talis, & chartis luſoriis ludere poteſt ob honeſtā cauſam: puta ad exeitandum, vel recreandum ſocium ægrotum ea re indigentem, modo non frangat legem vllam ad mortale obligantem, de qua infra.[d] Neque ex circunſtantia temporis: quia quamuis peccatum ſit totum diem feſtum in ludis præſertim operoſis conſumere: quales ſunt ludus pilæ, prælij vmbratilis, & ſimiles: mortale tamen non eſt, niſi miſſa, aut aliud diuinum officium præceptum, vel votum omittatur. Neque ex eo, quod potius fortuna, & euentu, quam induſtria nitatur, niſi alioqui lege prohibeatur: quia nimo ludus, qui in quantum talis ad relaxationem animi fit, tanto aptior eſt, quanto magis fortunæ, quā arti & induſtriæ nititur: quia intentionem animi magis remittit: & ita contra vulgi opinionem, omnium ineptiſsimus eſt ludus latrunculorū, quem Itali Scacchorum, Hiſpani vero Axedrez, & Galli Eſchez vocant: quia is minus, quam alij animum relaxat: quamuis magis liceat, quam aliquot alij, qui lege prohibentur.[e]

4 Secundo peccat mortaliter contra hoc præceptum, qui ludit cum irreuerentia notabili Dei, vel dictis, & factis in ſe mortalibus, vel mortali circunſtantia veſtitis. Dixi, *Irreuerentia Dei*: ob cap. cum decorem,[f] & Concil. Trid.[g] quòd grauiſsime in hæc ferè verba prohibuit: *Mandat, & præcipit ſancta Synodus, ne de cætero quiſquam vllis ſacræ ſcripturæ locis vtatur ad ſcurrilia, fabuloſa, vana, adulationes, detractiones, ſuperſtitiones, impias, & diabolicas incantationes, diuinationes, ſortes, libellos, etiam famoſos.* Dixi, *vel dictis, &c.* ad includendos ludos impudicos, & alios de ſe mortiferos.[h] Dixi, *vel mortali circunſtantia veſtitis*: ad includendos ludos, qui fiunt cum notabili ſcandalo, aut cum notabili alterius nocumento, vel periculo eius probabili,[i] & ad excludendos ludos, qui fiunt cum circunſtantiis animi principaliter lucrandi, nimietatis ardoris, & auiditatis ludendi, ſacri loci, temporis, vel perſonæ ſine prædicto ſcandalo, & nocumēto, & periculo, & tranſgreſsione alterius legis ad mortale obligātis: hi enim licet, vt plurimum, ſint mali, non tamen ſunt ob hoc mortales per proxime dicta.

5 Tertio peccat mortaliter quicunque ludit rem notabilem ludo prohibito ſibi lege obligāte ad mortale: vel ludo licito cum eo, qui donare non poteſt, vel à potente donare ad id metu coacto, vel per dolum, & fraudem decepto. Dixi, *notabilem*: quia paruitas excuſat à mortali, vt ſupra dictū eſt,[a] & alias ſæpe. Dixi, *ludo prohibito ſibi*: quia multis prohibetur aliquis ludus, qui non prohibetur aliis: nam multis interdicuntur voto, iuramento, aut ſtatutis Collegiorum, & Cœnobiorum aliqua genera ludorum, quæ aliis non ita vetantur.

6 Dixi, *lege obligante, &c.* qualis an ſit vlla humana iuris communis, quæri poteſt? & reſponderi primo, lege obligante, ſaltem ad veniale, prohiberi communiter omnem ludum, qui magis nititur caſu, & fortuna, quam induſtria & arte, quo luditur ob lucrum principaliter,[b] quibus omnibus, tam laicis, quam clericis interdicitur ludus alex in vniuerſum.

7 Per quam ſignificatur omnis ludus, principalius nitens ſorte, aut caſu, quam induſtria, & arte ex mente omnium, de quibus eſt ludus ad tabulas,[c] qui licet multum nitatur induſtria, magis tamen fortuna: de quibus videntur etiam eſſe ludi chartarum luſoriarū, quorum aliqui magna quidem induſtria nituntur, ſed maiori fortuna. Dixi, *quo luditur ob lucrum principaliter, &c.* ad excludendum eum, quo potius cauſa honeſtæ recreationis, quam lucri paruo tempore luditur: vt quo à prandio, vel cœna luditur cauſa ſolatij, nullius rei pecuniariæ lucro propoſito, vel ſolum alicuius eſculenti, vel poculenti, quod bis lucrifactum ſemel ſoluatur, vel ſpiritualis lucro precum aliquarum pro vincente à victo dicendarum. Tum quia id permittitur.[d] Tum quia ratio legis, quæ tales ludos vetat, eſt refrænare auaritiam, quæ ceſſat in prædictis, & conſequenter ipſa lex.[e]

8 Secundo dico, quod ſimili lege prohibetur etiam ludus induſtria, & arte potius, quam fortuna nitens, quo æquè, vel principalius, luditur cauſa lucrandi, quam relaxandi animum. Tum quia eſt inordinatus lucrandi actus, cum rei in vnum finem ordinatæ ſit vſus in alium ferè ſemper contrarium: quia ludus ad honeſtam animi recreationem inuentus, vertitur in negotiationem turpem, eandémque intendentem, & fatigantem ipſum.[f] Tum quia dicta authentica aleārum: permittens quatuor genera ludorum induſtria, & arte magis quam fortuna nitentium, verat ne præmium maius, quam vnius ſolidi proponatur vincenti, tacitè prohibens, ne principaliter auaritiæ cauſa ludatur, etiam ludo permiſſo, tacite etiam limitans,[g] quæ permittit ludi pecunia ſaliendo, currendo, lucrando, &c. qui ſunt ludi magis induſtria, quam fortuna nitentes, ad pecuniam vnius tantum ſolidi.

9 Tertio dico, quod lege, etiam ad mortale obligante, prohibentur monachi, & clerici beneficiarij, vel in ſacris ordinibus conſtituti ludere huiuſmodi ludis aleæ, ſiue fortunæ illicitis, notabilem quantitatem, præſertim de fructibus beneficiorum Eccleſiaſticorum. Tum quia prædictam iuſtam legem canonicam tranſgrediuntur. Tum quia præfata capita,[h] iubent clericum ob aleæ luſum deponi ab officio, vel beneficio: quod mortalem culpam præſupponit.[i] Et ita hoc Ioan. Maior, Adrian. & Caietan.[k] ſignificant. Tum quia in pium dicatis vtuntur contra illa multa, quę citauimus.[l] Tum quia Concil. Trid.[m] præcipit ſeruari iura ante illud, per Papas, & alia Concilia ſuper ludo, & luxu clericorum ſtatuta.

10 Dixi, *præſertim de fructibus beneficiorum*: quia idem puto, quo ad peccatum, licet non quo ad reſtitutionem, de his, qui ludunt de bonis patrimonialibus,

nam

h Poſitis in cap. 26.
i Sup. c. 11. num. 11.
a Cap. 11. num. 4.
b Cap. epiſcopus 35. diſt. & l. 1. ff. de aleæ luſu. & apud Athen. aleatorem vſus. C. de relig. & ſumptu. fun. & c. clerici. 1. de vita, & hone. cler. & Per. d. authen. inter dicimus C. de epiſc. & cler. & ſi. interdicimus, authentic. de epiſc. coll. 9. vnde illa ſumitur d. Per. l. q. ſi in comitio. ff. de aleæ luſu & aleatoribus & gloſſ. d. l. 1. & 35 diſt. & gloſ. l. ſi tibi. 6. 1. ff. quarē rei. actio non dat.
c Iunta l. adigere. 6. quāuis. ff. de iur. pa. tro. & cap. ſuggeſt. ff. & c. membrum. de appellat. & theoriam Panor. ſuper eis poſita, & recepram.
d Cōtra c. fi. de verb. ſignif. l. legata inuti liter. ff. de adim. leg. & l. 1. ff. de aleæ luſu.
h l. 35. diſt. & c. inter dilectos. & excel prę. i Arg. c. non affera mus. 14. quæſt. 1.
k Vbi ſupra.
l In tract. de reſtitut. eccleſ. q. 1. mouit. 20. m Seſſ. 25. cap. 1. de reform.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nam ratione solius ordinis, & professionis interdicuntur eis huiusmodi ludi. Canones enim prædicti sine vlla fructuum beneficiorū mentione prohibent eis, huiusmodi lusus, vt videre est in eis, fundatis in illo dicto Apostol. 2. Timot. 2. *Nemo militans Deo, &c.* Dixi, *beneficiarij, vel in sacris ordinibus constituti*, ad significandum, quod de aliis idem, quod de laicis est censendum, per doctrinam Panormit. communiter receptam.[a]

11 Quarto dico, quod non audeo dicere tam graui lege humana prohiberi laicis lusum, etiam principaliter ob lucrum, etiam magnum. Tum quia prodigalitas eorum de se non est mortalis, vt S. Thom. receptus ait,[b] & supra [c] est significatum. Tum quia non videntur in hoc submitti prædictis canonibus. Tum quia leges prædictæ seculares super hoc latè non videntur obligare ad mortale: siue quia intētio legislatorum non fuit illa, iuxta dicenda,[d] siue quia quo ad hunc effectum nō videntur receptæ, cum in omnibus mundi partibus, cuiusque ordinis laicos videamus magnam pecuniarum summam, & maximam eorum partem principaliter propter lucrū ludere, & à confessariis, sine proposito nunquam ita ludendi absolui: quod facere nequirent, si in eo mortaliter peccarēt,[e] siue quia leges illæ non tractant de materia iustitiæ, sed temperantiæ, vel modestiæ: quæ vt plurimum solum ad veniale obligant. Dixi lege humana: quia secus esset, quoties ratione loci, temporis, personæ, vel modi ludendi prohiberetur eis lege naturali, vel diuina, de reuerendo Deum, & sacra, vel de curandis rebus publicis, vel priuatis suis, vel proximi, vel soluendis debitis, ad quæ de præcepto tenentur. Et quidem licet non ausim dicere, eos tam forti lege humana teneri: audeo tamen orare omnes, præsertim illustres, vt secum reputent se grauiter, saltem veniaIiter peccare, turpémque negotiationem exercere.[f] Lucrúmque, quod in eis fit, turpe ab omnibus appellari, & sæpissime esse restituendum.[g] Et eo maiorem apud virtutis studiosos infamiam incurrere, quo cum sint maiores, maius scandalum præbent.[h] Ideóque sine proposito ab eis perpetuo abstinendi non posse sine graui pudore ad sanctissimum Eucharistiæ sacramentum accedere: eóque maiorem gloriam apud Deum, & homines adepturos, quo cum minore pecuniæ lucro, sola vel penè sola vincendi gloria proposita pro palmario in signum victoriæ ad iucundam pugnam pro magnitudine sua amicos allicerent.

Quinto dico, ad discernenda prędicta toties quem principaliter ob lucrum ludere, quoties tāti, aut pluris lucrum facit, quam animi recreationem. Dixi, *tanti, aut pluris*: quia sufficit, vt tanti faciat illud, ac animi recreationem, per ea quæ pridem diximus,[i] non autem dixi, vt Syluest.[k] Qui non luderet, nisi lucrum proponeretur: quia vt aliquid sit finis principalis alicuius actus, non sufficit, vt sit causa, sine qua ille non fieret, vt ibi dixi, proposito euidenti exemplo de clerico, qui ad preces matutinas non surgeret, nisi lucri faceret distributiones: neque missam faceret, nisi quā vocant pitantiam speraret: tamen maioris facit illa, quam quod propter illa datur. Et ita potest quis ludere principaliter recreationis causa, quamuis non luderet, nisi lucrum expectaret. Suam ergo quisque in hoc conscientiam consulat.

12 Dixi, vel ludo licito cum eo, qui donare non potest: quia qui cum tali rem notabilem ludit, siue sit clericus, siue laicus, peccat mortaliter, secundum omnes: eiusmodi est stultus, puer, mancipium, filius, qui adhuc in patris potestate est, prodigus, coniux, monialis, monachus, & similes, secundum Ioan. And. Cald. & communem.[a] Iustum tamē videtur id, quod Sot.[b] insinuat: scilicet, filium etiam sub patris potestate constitutum, qui de ipsius licentia in scholis studet, aut in Curia versatur, licitè posse de suo commeatu quatuor, aut quinque de centum, quæ dantur ei, ludo impendere. Cui addo idem dicendum de religioso, qui studet, aut negotiatur impensis sui Abbatis, modo id honestæ recreationis causa faciat: quia pater & prælatus tacitam eius rei facultatem facere videntur,[c] non placet tamē id, quod ille addit: nempe huiusmodi filium non posse à collusore plura lucrari, quam collusor ab ipso. Tum quia omnes communiter contrarium præsupponunt. Tum quia non est textus, neque ratio, quæ concludat, pauperem alium honesto loco natum, & etiā plebeium, & mendicum non posse amplius lucrari à diuite, quam dines ab ipso. Tum quia cap. si qua de rebus,[d] & §. pupillus,[e] probant, contractum cum pupillo, aut Ecclesia factum valere in alterius præiudicium, quamuis in eorum non valeat. Tum quia iniuriam pari potest, qui eam facere nequit.[f] Tum quia amissa facultate faciendi, & perdendi, facultas patiendi, & lucrandi non amittitur,[g] quamuis eius opinio procedere posset in eo, qui falso dicendo, se facultatem habere donandi, & perdendi, allicit alium ad lusum.[h]

13 Dixi, *vel à coacto, &c.* Tum quia metus, dolus, & fraus omnem contractum, quamlibet alioqui licitum ita inficiunt, vt sit irritus, vel irritandus.[i] Per coactionem autem intelligo non leuem, & consuetam inuitationem, & inductionem, sed eam, quæ sit iusto metu, vel tam grandi reuerentiali, vel cum eiusmodi exprobratione, vt inuitatus, & rogatus, si non luderet, vel à ludo discederet, vilis, & abiectus reputaretur, secundum mentem eorundem, quos etiam Sot.[k] sequitur: quod quotidianum est.

14 Quarto peccat clericus, vel monachus, qui ludū mortaliter malum spectat,[l] si multo tempore spectat: secus si paruo.[m] Idem si ludo delectatur venialiter malo: ita quod etiā si mortalis esset eo delectaretur,[n] quia facientes, & cōsentientes, &c.[o] Idem si eius præsentia est causa, quod ludo mortali ludatur,[p] aut si ex officio debeat prohibere, & non prohibet.[q] Dixi, *clericus, &c.* quia laicus, qui non est causa ludi mortalis, nec delectatur eo, quatenus talis est, sed solum industria, & arte ludentium, non peccat secundum mentem omnium.

15 Quinto peccat, qui eiusmodi lusoribus subministrat domum, mensam, candelas, aut alia in ludum necessaria,[r] per quæ probatur peccare, qui consentit peccato, præsertim cooperando, iubendo, mandando, inuitando, vel inducendo, quod expresse, vel tacitè, directè, vel indirectè facit huiusmodi susceptor. Et quia grauiter contra hoc vrget quidam doctus dubitans,[s] idem tenuerim, addo, me idem etiam nunc tenere: idque confirmo per tres leges priores,[t] quibus graues pœnæ statuuntur cōtra eiusmodi susceptores.

16 Et ad inconuenientia, quæ ipse hinc infert, respondeti potest per ea, quæ supra,[u] respondi pro locantibus domos meretricibus in ea parte ciuitatis, vbi permittuntur habitare, & per ea, quæ Caiet. subtiliter distinguit [x] pro dantibus cœnam pro ieiunaturis in die ieunij, limitata infra, [a] per illa enim defendit potest non peccare famulum mensæ concubinariorum ministrantem, neque iuuantem concubinam ad se ornandum, neque ministrantes mensis Sybariticis prælatorum, neque opifices, qui calceos, & sandalia, vel vestes vendūt meretricibus, & alios similes: modo id sine vllo consensu in peccatum faciant: quoniam non inducunt, neque iuuant directè ad illud: susceptores autem prædicti tacitè, immo, vt plurimum expresè inuitant, & iuuant directo, vel quasi, ad huiusmodi ludos mortales, & consentiunt eis. Et ad id, quod insinuat, si non hunc, alium susceperūt eos, respondeo per id, quod dixi supra,[b] contra ministrum mistum vsurarij, & pro ministro nudo eiusdem: & contra seruum occidentem, quem alij conserui erant occisuri.

17 Sexto peccat, qui dissimulando peritiam magnam, quam habent in ludendo pila, vel alio eiusmodi ludo attrahit alium longè imperitiorem ad ludendum, aut falsis talis, vel chartis vtitur; legésve ludi cum notabili damno collusoris transgreditur: quia vtitur dolo, & fraude: de quibus supra. Idem de eo, qui ludit non apposita pecunia cum iuramento de soluendo, quod perdiderit, & non soluit.[c]

Per quæ respondeo ad nouē quæsita. Ad prima quidem tria, quod peccat mortaliter, qui scienter ait, se habere plura puncta, quam habeat, quo lucratur: & qui aduertit collusorem errore calculi dicere se pauciora habere, quo perdit, & non monet: & qui accipit priorem locum, quem manum appellāt: quia primus accipit: secundus accipit, quod iam alter lucratus est: tertius, quia surripit ius aptius lucrandi collusori, quamuis non teneretur restituere quantum ob id lucraretur: sed quantum illud ius prioris loci valet: sicut qui lædit messem non tenetur restituere, quantum illa in area redderet: sed quanti æstimaretur in herba, S. Thom.[d] quæ tria tunc, & tantū procedunt, cum damnum notabile infertur per supradicta.

Ad quartum respondeo, quod inspector ludi non peccat contra legem iustitiæ, eo quod non admonet ludentem errare cōputando, vel non capiendo priorem locum, si id non promisit. Et ita quāuis aliquando peccaret contra legem charitatis: non tamen teneretur restituere: ad id enim sola lex iustitiæ obligat, per citata supra.[e]

Ad quintum, quod ludens sub fide sua non iurata non peccat in regnis Hispaniæ non soluendo: quia diuæ memoriæ Carolus V. in Comitiis Mātuæ Carpentariæ, siue Madritij anno 1518. vetuit, ne luderetur sub fide soluendi, etiam ludis licitis: qualis est pilæ: simul irritas declarando quascunque promissiones, obligationes, & fideiussiones, quæ ad id præstarentur. Quod ipsum esse seruandum, etiam in aliis regnis iure communi asseruit Adrian.[f] quod efficaciter videtur probare præfatus Didacus (qui quum superiora excuderentur, solum quidem erat Reuerendissimus Segobiensis, nunc autem est Consilij Hispaniarum Maximi Præses) [g] licet contra tenuerit idem Adrian.[h] & Castren.[i] Nihil tamen prædictus Præses ait de iurante soluere, sicut nos hic egeramus de solo promittente. Nunc autem aimus, teneri ad soluendum iurantem, vt prædiximus: posse tamen repetere soluta instar solum promittentis soluere vsuras, qui eas non tenetur soluere, nisi iurauerit, & tunc solutas repetere potest, [k] & quod vt iurās soluere vsuras, potest petere absolutionem, antequam soluat, qua obtenta non tenebitur soluere, [a] ita iurans soluere in ludo perdita potest petere absolutionem, qua obtenta non tenebitur soluere.

18 Septimo peccat, qui facit rei notabilis sponsionem, quæ Italis Scomessa, Hispanis Apuesta, Gallis Gagement dicitur, per quam spondentes sibi aliquid mutuo promittunt in aliquem euentum incertū præteritum, vel futurum, certo sciens, à se assertum esse verum, & id dissimulat, vt alium ad sponsionem inducat: quia dolo, de quo supra, in damnum notabile proximi vtitur: qui enim sine dolo eā facit, non peccat: quia talis sponsio nulli legi iustitiæ est contraria: imo est consona,[b] licet vt plurimum obuiet liberalitati. Neque obstat quod Ioan. Maior, [c] & Adrian.[d] contrarium significare videantur. Tum quia eorum ratio satis examinata idem concludit. Tum quia non dicunt eos, qui sic volunt lucrari, mortaliter peccare: sed absolutè peccare: quod etiā nos cum Caiet. quasi fatemur, dicentes id ferè semper esse liberalitati contrarium, & ita lucrum sordidum.

19 Octauo peccat, qui lucratur aliquid notabile ludo, etiam licito, ab eo, qui non potest donare, vel à coacto & grauiter attracto, aut dolo vel fraudulenter, vt prædictum est, & non vult illud restituere secundum omnes. Dixi, *Ab eo, &c.* quia secundū veriorem opinionem, quidquid dicat Panor.[e] & Gabr.[f] nemo lucrifacta in ludo, etiam illicito, ab eo, qui donare potest ea, quæ perdit absque metu, dolo, & fraude tenetur restituere de præcepto, etiam pauperibus, vt satis sentit vterque S. Thom.[g] & explicant Ioann. Maior, & Adrian.[h] & Caietan.[i] Tum quia nihil accipit contra iustitiam, cum non accipiat inuito domino, qui sine ludo, & cū ludo donare ea poterat. Tum quia, neque quod sponsionibus sine fraude lucrifit, neque quod emptionibus & venditionibus in diebus festis, aut locis sacris, quamuis in eo mortaliter delinquatur, est necessario restituendum: quia non obstante illo peccato valent.[k]

Adde, quod qui tenetur restituere lucrifacta in ludo ab vno, non potest compensare cum perditis cum alio: nec è contrario: cum perditis vero cum vno potest compensare lucrifacta ab eodem, non solum durante eodem ludo, ad cuius vsque finem nihil censetur lucrifactum: sed etiā in diuersis ludis, etiam si alij sint liciti, & alij illiciti, siue vterque sit habilis ad donandum siue inhabilis, siue alter habilis, alter inhabilis: quamuis de rigore iuris in hoc vltimo contrarium dici possit, sed sequimur Sylvest.[l] hoc tenentem ex æquitate, saltem quo ad forum conscientiæ, licet arbitrer neminem, qui falsis talis, aut chartis, aut alias dolo & fraude lucratur ab alio, cōpensare posse cum iustè lucrifactis ab eodem, non enim videtur iustum, vt compensentur cum iustè perditis: quo casu procedat opinio contraria. Addo item, quod etiam ministri & inspectores, quibus ludentes ex collatis in medium aliquid conferunt, tenentur restituere, quando lucrans ad id tenetur, alias non.[m]

De consiliis Euangelicis.

20 *Consilia spernens, vel non implens quādo peccat mortaliter.*
21 *Consilia Christi præparatione animi seruanda.*
22 *Consilium à Christo statum non esse tam bonum, ac contrarium asserere, hæresis.*

a In cap. clerici 1. & vit. & honest. cleri. & in c. 1. & 2. de postul.

b 2. 2. qu. 118. art. 2. c Eodem. num. 1.

d Infra, cap. 23.

e Cap. peruenerunt. 1. & 2. de pœnit. dist. 3.

f Per dicta nu. 1. & 3.

g Vt infra dicetur. h Cap. peruenit. 1. quæst. 3.

i In cæteris verbi. 1. q. 3. & 1. Ruchirid. de orat. & hor. canonicis c. 6. num. 14. & in eius addit. & nuper in cōment. cap. cum minister, 23. q. 5. n. 71.

k Ver. ludus. q. 2. §. 6.

a In 4. dist. 15. q. 2. Gabriel. 4. dist. 15. q. 1. ar. 3. dub. 2. Ioan. And. Cald. & communem.

b In 4. dist. 15. q. 2. Sot. 4. dist. 15. q. 2. ar. 3. in fine.

c Cap. 1. de iureiur.

bl. cum ad præfes. ff. de reb. cre. & l. 4. tit. 16. ff. de verb. obli. per quam hoc notat Paulus, & Alex. ibi approbati per Iaf. & citati per eū ibi, & in d. locum ad præfes. c. In 4. lib. sen. d. dist. 15. q. 2. §. fed, d. In 4. de rest. q. de ludo.

e In d. c. clerici. & in c. quia plerique. de immunit. eccles.

f Vbi sup. g 2. 2. q. 32. ar. 7. ad 2.

h Vbi sup.

i In sum. ver. ludus.

k Iux. glo sing. in c. decet. 5. cessent. comm. eccl. lib. 6.

l Verb. ludus. q. 17.

m Gab. in 4. dist. 15. q. 2. dub. 2. in fine.

Universidad de Deusto
Biblioteca

22 *Consilium contra Christi an peccet monachus caritate annonæ gaudens.*
22 *Caritate annonæ gaudens quis non peccat.*
23 *Peccatum quod non est omne in Deum potest referri.*

20 CONTRA consilia Euangelica,aut canonica peccat mortaliter, qui ea per contemptum verum non implet, vel proponit non implere, etiam tempore,quo fierent præcepta:vel ait,non esse de se & absolutè meliora, quam contraria : vel non licere illa vouere,vel vota seruare.[a] Dixi, *Per contemptum* : quia regulariter omissio simplex implementi eorum alio tempore, quam prædicto , licet.[b] Contemnit autem verè non omnis , qui nõ impler,sed qui principaliter ideo non implet, quia ea parui facit:id enim est verus cõtemptus,iuxta S. Thom.[c] declaratum [d] bene per Caietan.& confusè per Felyn.[e] & ferè ad verbum per Archid.[f] & clarius per nos infra.[g] Dixi , *Verum*:quia quo ad forũ conscientiæ non sufficit præsumptus,[h] licet in multis casibus citatis [i] per Fely. præsumatur.

21 Dixi , *Proponit* , &c. quia consilia seruanda sunt præparatione animi , secundum August. relatum à Gratiano,[k] & à S.Thom.[l] & alibi sæpe, hoc est, proposito actuali , vel virtuali adimplendi ea , in quibus casibus de necessitate salutis existunt , vt ibidem de martyrio declarat.Dixi, *Vel ait*, &c.quia qui affirmat, statum coniugalem ex se esse æquè bonum , vel præstantiorem cælibatu,aut secularem religioso,non solum peccat, sed est hæreticus per scripta S.Thom.[m] quia aduersatur illi.[n] *Si vis perfectus*, &c. Dixi , *De se & absolutè* : quia dicere secundum quid,& alicui conuenientiorem esse vitam coniugalem,quam cælibem, & laicam,quam clericalem,non solum non est hæresis:sed catholicum,& probatum à Paulo.[o]

22 Ad quæsitũ hic : An religiosus,qui ad tria consilia Christi castitatis , paupertatis , & obedientiæ se astrinxit, posit iustè gaudere,quod pretium creuerit modiorum tritici,quorum certus numerus à suo Abbate pro suo annuo victu , cum facultate vendendi eos , cum placuerit , conceditur propter sterilitatem anni , vel aliam causam ? Respondetur posse. Tum quod perinde potest ipse gaudere illo augmento , ac Abbas augmento ad suam & suorum sustentationem applicatorum.[p] Tum quia quo ad administrationem honestam reditus Ecclesiastici secularis , & regularis æquiparantur,iuxta dictum singul. Card.[q] Tum quia de omni eo, quod non est malum culpæ, potest quis bono aliquo fine gaudere : quia omne tale potest in Deum referri, vt resolut Caiet.[r]

23 Et caritas tritici non est malum culpæ , sed pœnæ,[s] & ita potest quis gaudere caritate , quatenus per eam luxuriantes victu , vestitu , & venereis refrenantur,& socordes Dei recordãtur,& omnes ad orationem refugiunt. Tum quia potest quis gaudere de augmento preti , non gaudendo , immo dolendo de causa eius,vt gaudemus de passione Christi,quatenus nos redemit,& dolemus,quatenus eam intulerunt Iudæi:& nepos beneficiarij demortui gaudet de beneficio eius sibi collato , dolens de morte patrui:& filius gaudet de bonis obuenientibus ei per mortem patris, plorans illam plurimum.Tum quia licitè potest quis etiam desiderare malum pœnę alicui ob aliquem bonum finem , vt mortem tyranni , quo Respubl. pace fruatur , Turcarum Principis , quo Christiani trauquillentur, vt [a] dictum fuit post Alexan. S.Thom. & clarius Sot. quamuis desiderare simpliciter caritatem tritici , vel gaudere , quod illa euenerit , principaliter, vt carius vendatur, peccatum est.

a Iure glo. sing. recepram in c. quis autẽ. 10. distin. declaratã ibi p Doct. & per Fely. ante & post alios laré. f cap. 1. de constit. b §. fin. 4. dist. & §. quod præcipitur. 14 quæst. 1. c 2. 2. qu. 186. art. 9. d Ibi. e In c. cũ quidã. de iureiur. f In cap. quicunq; 8. dist. g Cap. 13. num. 40. h Cap. 1ua. de sponsi. i Vbi tup. k In cap. parãtus. 33 quæst. 1. l 2. 2. qu. 124. art. 3. ad 1. m 2. 2. q. 152. art. 4. & q. 184. n Mat. 19. o 1. ad Corinth. 7. vt ibi docet D. Thom.

p Arg. c. 1. de ætate monach.
q In clem. 2. de vit. & hone. cler.
r 1. 2. qu. 100. ar. 10. & q. 8. art. 3. ad 3.
s Cap. non omnis. 3. quæst. 5.

De quinque præceptis Ecclesiæ principalibus, & primo de Missa audienda festis diebus.

CAP. XXI.

1 *Missam vnam totam non audiens sine vesperis vt peccat.*
2 *Missæ quæ pars notabilis , & tantum festo audienda necessario.*
3 *Missæ omittendæ quæ causæ iustæ, & an interdictum.*
4 *Missa ab audienda quæ vidua excusatur, vel laudatur.*
5 *Missa an audienda in parochia.*
6 *Missam audire sine attentione debita non sufficit. & 8.*
7 *Missa ab audienda excusatus an teneatur supplere, &c.*
9 *Missa ab audienda quæ familia, vel menstruosa excusatur.*
10 *Missam tangentes plurimi errores.*
10 *Missæ & diuinorum cantui nulla lasciua & prophana miscenda.*
10 *Ecclesiam non turbent strepitus , deambulatio , & colloquia prophana.*

1 PRAECEPTA principalia Ecclesiæ sunt quinque. Primum,de missa audienda festis diebus. Secundum , de ieiunando certis diebus. Tertium de soluendis decimis.Quartum,de confitendo semel in anno.Quintum, de communicando saltem in Paschate.

Contra horum primum peccat mortaliter.Primo, quicunque discretus missam integram die festo sine iusta causa non audit,[b] etiam si absque vero contemptu per solam negligentiam id facere omittit : quod re ẽtè Syluest.[c] probat,quidquid post Richard.[d] Angel.dicat.[e] Dixi , *Quicunque*:quia quilibet cuiuscunq; sit ætatis, sexus,vel conditionis, puer, vel senex, mas vel fœmina,laicus, vel clericus,aut monachus, liber, aut seruus eam audire tenetur secundum communẽ, quam tenent Richard.[f] & Cardin. [g] Anton. [h] Dixi, *Discretus*: ad excludendũ discretione carentem : quales sunt infans, & stultus.[i] Dixi , *Missam* : quia nemo iure cõmuni regulariter tenetur audire de præcepto alia diuina officia, etiã vesperas,licet multi iure particulari voti, iuramenti, statuti, beneficij , religionis, vel consuetudinis præscriptæ ad id teneantur:qualis consuetudo videri potest introducta in tota ferè Gallia , Nauarra , & aliquot oppidis Castellæ , & Lusitaniæ , licet paucis : quod arbitror fuisse in causa , cur Palud.[k] dixit teneri omnes ad audiendum vesperas die festo. Credo tamen, prædictas consuetudines nõ obligare ad mortalem culpam : sed solum ad veniale. Tum quia longè laxius audiuntur vesperæ,quã missæ. Tum quia pauci se accusare videntur de illarum auditionis omissione tanquam de mortali , & pauciores confitentur eam.

2 Dixi etiã,*Missam*:& nõ missas:quia nemo ad plures missas die festo audiendas obligatur,etiam in die Natiuitatis Domini (licet in eo ab eodem tres dici possint) præter eos,qui voto,pœnitentia,aut statuto,aut pacto, ad plures audiendas tenentur:quia id nulla lege cauetur:& ideo nulli est imponendum.[l] Dixi , *Integram* : quia non sufficit audire defectam aliqua parte notabili.[m] Notabilis autẽ pars definienda videtur

a 3. Sent. 1. 1. 2. 2. q. 122. art. 4. ad 4.

arbitrio prudentis,cum à iure non definiatur, [a] & apparet talis ea , quæ protenditur ab Introitu vsque ad Epistolam,& Graduale inclusiuè,vt diximus, [b] simul addentes,quod ex vna particula principij & finis potest constitui vna notabilis pars.Et quod legendo per se post missam partem omissam , saltem, quæ non esset notabilis , vel audiendo lectam ab alio , satisfaceret, iuxta auctorem Margar. Confess. vt etiam satisfacit,qui dimidium vnius missæ, & alterum dimidiũ omissum alterius audit. [c] Et quod licet nonnullis videatur non satisfacere huic præcepto eos,qui ante benedictionem exeunt, per prædictum ca. missas, quod antea exire vetat,contra tamen putamus , quo ad effectum euitandi mortalem culpam , nisi cum partem notabilem omittunt : quia paruitas in omni materia excusat à mortali, iuxta citata. [d] Dixi, *Festo*: quia nemo vllo alio die hoc præcepto tenetur,etiam clericus vel monachus,immo neque episcopus,quia cap.fin. [e] quod maxime ipsum obligare posset, non dicit, eum teneri, sed non decere,vt vllo die illam omittat.Nullo,inquam, alio die etiam ieiunij, & Quadragesimæ: quoniam cap. solent, [f] quod maxime in contrarium virget , sublatum est dissuetudine : aut intelligendum est de consilio , vt etiam notant Rosel. [g] & Siluest. [h] quamuis plurimum deceat,vt audiat eam quicunque id commode facere potest,tempore tam sancto,tamque sacris D.N.Iesu Christi , qui in ea realiter offertur mysteriis dedicato.

3 Diximus, *Sine iusta causa*: quia cum ea licite secũdum omnes omittitur : qualis est illa , ob quam non potest audire absque graui damno animæ , corporis, honoris,bonorum propriorũ : vel proximi, [i] qualem habent etiam excommunicati & interdicti , licet absolutionem procurare neglexerint: quamuis enim illam, quam consequi possunt,negligendo procurare, peccent : non tamen peccant non audiendo missam, quam iure nequeunt audire. [k]

Nec obstat cap.fin. [l] quatenus habet, non potentibus eligere sine licentia,nec procurantibus eam , curtere tempus electioni præfixum , quia est diuersa ratio,vt ibidem vtrobique notatur. Talem habẽt etiam infirmus,& eius minister,qui sine salutis damno, eam audire nequeunt. Nutrices item , quæ sine periculo non possunt relinquere eos , quos lactant. Illi etiam, quibus est impedimento aliquod graue negotium:& qui ratione sui officij exire prohibentur : quales sunt aliqui arcium custodes , & domini & eorum consultores,qui tempore missæ negotiis moram nõ patientibus impediuntur.Iter facientes quoque,qui audiendo missam socios necessarios amitterẽt. Et pauperes, qui carent vestibus , sine quibus absque notabili pudore eam audire non valent,secundum communem, quam Silue. [m] explicat:quamuis non adeo aperte. Interdictum autem generale non excusat eum, qui iure communi, aut priuilegio speciali eam illius tempore audire potest,de quibus sunt clerici etiam primæ tonsuræ secundum opinionem Ioan. And. [n] receptã per totam Hispaniam,sed non per Galliam , quæ contrariam Archid.tempore nostro seruabat.

4 Vidua item , quæ iuxta regionis consuetudinem post mortem mariti domi se continens eam non audit per dimidiatum,vel integrum mensem : sed non, quæ per plures menses,vel annum nõ audit, Siluest. [o] quod ipsum tenet S. Anton. [p] Sed contra seruat insignis quædam Hispaniæ prouincia, in qua nobiliores viduæ toto vno anno de consuetudine domi se continent,& non audiunt eam.

Rogatus autem dicere : An id liceat ? Dico primo difficile defendi posse eiusmodi consuetudinem non valere,modo ad alia non egrediantur.Tum quia prædicti fatentur,valere cõsuetudinem continendi se sic, quindecim, vel triginta diebus : & eadem ratione coguntur probare consuetudinẽ continendi se per 40. 50.60. & 100.dies,& consequenter per sex menses & annum totũ:cum lex de audienda semel in anno missa,aut in duobus,aut sex mensibus , non sit magis naturalis, vel diuina positiua,quam lex de audienda semel intra quindecim,vel triginta dies. Tum quia negari non potest,posse ferri legem, quæ aliqua iusta de causa præceptum hoc relaxaret aliquibus ad semestre , vel annum , & consequenter concedendum est idem fieri posse consuetudine : cum quidquid induci potest humana lege, posit & consuetudine, [a] & hæc causa videtur iusta in terris,in quibus facile de viduis male præsumitur.

Secundo dico,laude dignam futuram viduam,quę hac consuetudine posthabita , imitaretur nobiles illas & gloriosas Martham , & Magdalenam Lazari sancti fororesin eo, quod vt illæ,non obstante luctu, quo fratrem recens mortuum lugebant , egressæ fuerunt ad excipiendum dominum Iesum adhuc mortalem: ita ipsa exiret ad videndum eum iam immortalem,& glorioſisimum in sacramento extantẽ, & exorandum,vt sicut Lazarum è sepulchro eduxit,sic sui mariti animam à purgatorio (si est in illo) educat.Et dignior haberetur illa,quę imitaretur viduas illarum regionum , quæ vadunt ad ecclesiam singulis totius primi anni viduitatis diebus, exoraturæ Deum pro suis maritis , & in medio missæ panem & ceram pro illis oblaturæ.Illa item,quæ imitaretur altissimos eosdemque potentissimos , & Christianissimos Lusitaniæ Reges nostros Ioannem huius nominis tertium, & Catherinam huius nominis primam,quos admirabilis cultus & amoris erga Deum exemplo vidimus audire publice missam pontificalem,& vesperas cum cõcione diei Epiphaniæ anni 1554. qui erat terti [o] dies à lamentabilissimo illo funeris Principis:immo Principum floris eorum vnici filij , & omniũ Regnorum & statuum suorum vnici hæredis , recentique matrimonio coniuncti incõparabili Principi Ioannæ illius nunquam satis laudati Caroli V. filiæ , & glorioſisimi Philippi II.Regis Catholici sorori,Ioannæ,inquã, illi Principi & Dominæ nostræ , quæ in illo lamentabili casu, præsertim in dissimulanda morte,quã clandestine nouerat,quę ei prægnanti miris modis occultabatur,ne esset causa aborsus , admirabilem & inauditam Regij animi erga Deum religionem,erga coniugem amorem , erga soceros pietatem , erga omnes magnanimitatẽ, prudentiam & constantiam adhuc adolescens,totis viginti diebus ab eius morte,ad suum vsque felicissimum partum monstrauit. Religionem quidem:quod sola in cubiculo secretiori, diuinæ voluntati suã omnino subiiciens, ne ab orando pro tanto coniuge tanta perturbatio retraheret,presentiæ,diuinæ contemplatione illam mitigabat.Amorem vero erga coniugem,quod quocunque temporis momento vacabat , in profusissimas ac inexplebiles soluebatur lachrymas.Pietatem erga soceros,quod ipsis verbo , gestu , & habitu , summum suum dolorem de tanti & tam dilecti filij morte conceptum, pro maxi-

a Iure glo. sing. recepram in c. quis autẽ. 10. distin. declaratã ibi p Doct. & per Fely. ante & post alios laré. f cap. 1. de constit. b §. fin. 4. dist. & §. quod præcipitur. 14 quæst. 1. c 2. 2. qu. 186. art. 9. d Ibi. e In c. cũ quidã. de iureiur. f In cap. quicunq; 8. dist. g Cap. 13. num. 40. h Cap. 1ua. de sponsi. i Vbi tup. k In cap. parãtus. 33 quæst. 1. l 2. 2. qu. 124. art. 3. ad 1. m 2. 2. q. 152. art. 4. & q. 184. n Mat. 19. o 1. ad Corinth. 7. vt ibi docet D. Thom.

a 1. de quibus. ff. de leg. & cõs. de cõsue. Lvẽditor. §. fi cõstat ff. cõmu. præd.

Universidad de Deusto
Biblioteca

mo nepotis habendi desiderio dissimulantibus, se conformabat, dissimulando contra omnem coniugalem affectum summum illum, quo excruciabatur dolorem ex omnium dilectissimi morte manantem, & redundantem, & nulli vel charissimæ ministræ illum aperiendo: & soceros simul, vel singulatim ad se consolandum frequenter aduentantes, eisdē vultu, & gestibus, quos gerebant excipiendo, & ridentibus, festáque veste ornatis arridendo, festáque se veste ornando nulla interim de tanto Principe, tantóque coniuge apud eos, vel vllos alios facta mentione, etiā intra suum secretissimū cubile, intra quod clausum nullis lachrymis, nullis ad Deum precibus parcebat, donec soceri moniti, quod se, sine vlla tamen voce querula, fere interimebat, accederent consolaturi eā, quæ vultu spem simulans, altum premebat corde dolorem, quæ omnia numquam nec visa, nec lecta, nec audita fuisse arbitror ante illam, cui maximo, eodémque diuino sapientiæ, consilij, fortitudinis, & pietatis dono donata fuerunt.

Tertio dico, quod episcopus regionis, vbi talis consuetudo seruatur, rem se dignam faciet, si suis suorúmque parochorum concionibus suaserit populo suo, vt illa penitus aboleatur, aut saltē ad octo, vel quindecim dies restringatur, vel id de illius consensu in synodo statuatur. Non enim ausim asserere, quidquid alij dicāt, posse ipsum ex abrupto suo præcepto eam iuste laicis inuitis tollere. Caueant autem prædictæ viduæ, ne suam intra domum inclusionem ob vanam mundi gloriam principaliter patiantur, cum eam in suorum, suíque mariti peccatorum pœnitentiam offerre debeant, non minus, immo plusquam in ecclesia pro eis orando. Caueant item, ne illud extendant vltra suæ conditionis viduas.[a]

§ Excusatur etiam nupta, quæ sine magno mariti scandalo missæ interesse non potest. [b] Non dixi tamen, In sua parochia: quia satisfacit audiendo extra illam, etiam in aliquo oratorio, vel sacello, modo id non faciat ob contemptum eius, vel parochi. [c] Ex quo ibi à cōtrario sensu Pan. id colligit, siue id faciat iusta de causa, puta quia proprius parochus est concubinarius, excommunicatus, denunciatus, aut suspensus ab ordinibus, aut vt deuotius ibi audiat, aut illic simul audiat missam & cōcionem, aut vtiliorem concionem: siue sine illa, modo sine contemptu prædicto. Tum per prædictum cap. 2. Tum quia consuetudo generalis tolerata id videtur habere: adeo quidem, quod secundum Sylu.[d] Episcopus suis subditis contrarium præcipere non potest, quia consuetudo est generalis, & vt episcopus non potest tollere, nec restringere ius commune, [e] sic nec generalem totius orbis consuetudinem, quæ vim eandem habet, [f] & ita excommunicatio, quam contra eam ferret, esset nulla, [g] secundum S. Anton. & Sylu. [h] Tum quia Leo X. in breui cōtento in supplemento priuil. [i] præter alia sic statuit, *Auctoritate Apostolica tenore præsentium notum facimus, omnes Christi fideles vtriusque sexus, qui non contempto proprio sacerdote parochiali, in ecclesijs fratrum ordinum Mendicantium dominicis, & aliis festiuis diebus missas audiunt: satisfacere præcepto Ecclesiæ demissa audienda, nec in aliquam labem peccati mortalis, pœnam vt propterea incurrere.*

Nec obstat Conc. Trid.[k] quatenus habet, teneri quem ad audiendam concionem in parochia sua, si commode potest: quia non agit de missa, sed de concione. Non obstat etiam decretum, [a] quatenus habet, vt episcopi moneant populum, vt frequenter, saltem Dominicis & sollennioribus festis ad suas parochias accedant: quia non ait, vt iubeant, neque eos teneri, sed solum vt moneant, quod non inducit necessitatem. [b] Obstat tamen fortiter id, quod ibi subditur, posse scilicet, episcopum auctoritate Apostolica iubere circa hoc opportuna: nisi respondeatur non videri debere opportunum, vt cum scādalo tot laicorum, & monachorum tam generalis consuetudo, quam etiam in vrbe seruari videmus, tollatur: præsertim, quod fœc. rec. Pius V. in Bulla motus proprij lata mense Iulio 1567. declarauit, audientes missas festis diebus in monasteriis Mendicantium satisfacere huic præcepto. Cuius Bullæ tenor cū moderatione, quam ipsemet dicitur concepisse, si publicetur interea, ponetur in fine cap. 27.

6 Secundo peccat mortaliter, qui missam quidem die festo audit, sed intendit animum iis, quæ attentioni necessario debitæ repugnant in aliqua eius parte notabili colloquendo, pingendo, scribendo, dormiendo, & alia huiusmodi faciendo secundum mentem Ang. [c] Sylvest. [d] & Caiet. [e] Non tamen est tenendum illud S. Anton. [f] scilicet, eum, qui ecclesiam adit principaliter ad videndum, aut alloquendum fœminam pulchram, aut ob aliud quodvis illicitum, non satisfacere huic præcepto. Tum quia potest quis malo fine ecclesiā adire, & bene in ea missam audire. Tum quia præsupponit opere malo, præsertim mortali, non posse adimpleri præceptum, quod esse falsum latè probamus, [g] & tangimus supra. [h] Et quamuis nōnulli dicant peccare mortaliter eum, qui iusta de causa die festo ab audiēda missa excusatur, si nulla prece, saltem mentali, id supplet, qua Deum tāquam dominum, & creatorem reuereatur, & super omnia diligat, quod sentit Scot. [i] & Angel. [k] moti eo, quòd omnis Christianus iure diuino tempore aliquo ad orandum sub pœna peccati mortalis tenetur, vt diximus, [l] & quòd hoc Ecclesia fieri decreuit dominicis, & festis diebus, quando missa auditur: non tamen videtur hoc tenendū. Tum quia iustum impedimentum ab obligatione præcepti de missa audienda nos eximit. Tum per adducta ab Adriano, [m] & supra à nobis. [n] Tum quia licet dilectio Dei super omnia sit finis huiusmodi præcepti, vt ipsi dicunt, non tamen eo præcipitur, quia finis præcepti, non est in præcepto, vt post S. Tho. [o] latius tradidimus. [p]

8 Tertio peccat, qui audiens missam ex præcepto priuatas, vel publicas preces ita recitat, vt missæ auditioni necessariam attentionē non adhibeat secundum omnes. Nec quo ad hoc refert, an preces sint debitæ iure communi, voto, pœnitentia, vel aliàs, an vero voluntariæ: nam quidquid dicāt Angel. [q] Gab. Maior. Caiet. & alij multi, quos in d. Enchirid. [r] citauimus, vera resolutio est, quam ibi dedimus, scilicet, posse quem eodem tempore satisfacere præcepto de audienda missa, & de dicendis horis canonicis, aut aliis votis, iuratis, vel in pœnitētiam iniunctis, modo non adeo vni rei intendat, vt alteri necessariam attentionem adimat: quod fieri potest, cum nemo teneatur ex præcepto audire, & minus intelligere verba sacerdotis: quia satis est, vel ex longinquo missanti adesse, & surgendo, genua flectendo, vel aliàs actualiter, vel virtualiter exoptare, vt sacerdos, qui pro omnibus loquitur, orat, & sacrificat, à Deo exaudia

a Argu. c. quæ cōtra mores. 8. distin.
b Argu. c. volunt. 33. quæst. 5.
c Cap. 2. de paroch.
d Vbi sup. quæst. 5.
e Argu. c. inferior. 21. dist.
f L. de quibus. ff. de legg.
g Arg. ca. de fest. & 20 indi.
h Vbi sup. quæst. 3. & Conc. 90.
k Sess. 22. cap. 4. de reform.
a De vsibus mendic. & exhibitione missæ. lib. 2. cap. 22.
b L. 6. de 3 libr. C. de sacrosanct. eccles.
c Vbi sup. quæst. 3.
d In 3. dist. 28. quæst. 1. art. 3. quæstiunc. 3.
e Vbi sup. quæst. 3.
f In 3. dist. 28. quæst. 1. art. 3. quæstiunc. 3.
g Vbi sup. quæst. 3.
h Vbi sup. quæst. 3.
i In c. 1. de celebr. miss. lib. 6.
k In 3. dist. 28. quæst. 1. art. 3. quæstiunc. 3.
l In 3. dist. 28. quæst. 1. art. 3. quæstiunc. 3.
m Vbi sup. quæst. 3.
n Vbi sup. quæst. 3.
o Vbi sup. quæst. 3.
p Vbi sup. quæst. 3.
q Vbi sup. quæst. 3.
r Vbi sup. quæst. 3.

exaudiatur, quod facile facere potest, etiam horis canonicis necessariam attentionem adhibendo, præsertim quando horas, & preces prædictas tunc temporis recitat, quo nec audire, nec intelligere sacerdotem potest, vel quia longius abest, vel quia submisse & secreto sacerdos loquitur, vel audiens surdus est, vel ob alia similia. Quare contrariæ opinioni locus est, quo ad melius esse, vel eum alteri rei attentio necessariò debita subtrahitur: adeo quod si eam neutri rei adhiberet, neutri satisfaceret, iuxta illud gloss. [a]

Qui binos lepores vna sectabitur hora.
Vno quandoque, & quandoque carebit vtroque.

Quartò peccat dominus, parer, vel herus, qui notabiliter negligendo, vel in opera, quæ differri poterant occupando seruum, filium, vel famulum, est causa, ne die festo missam audiat. [b] Nec ferenda videtur consuetudo illa, qua nobiles puellæ, nunquam ad missam, nec concionem antequam nubant egrediuntur, maximè si ad alia nuptiarum, vel ludorum festa ducantur, aut fenestræ eis permittātur. Quamuis excusentur, si à parentibus prohibeantur. Angel. [c] & Sylvest. [d] sed non illi, nisi saltem aliquot solennioribus festis missas eis domi, vel foris permittant. Quando autem filia adolescens excusatur, mater etiam, quæ ad illam custodiendum domi remanet, excusabitur. [e] Ad noue hic quæritum, respondemus fœminas non excusari ab audienda missa festo ob menstrua, quæ illis contingunt, nisi debilitas alia in id sufficiens eis accedat. [f]

10 Quinto peccat mortaliter, qui dicit non offerri in missa idem sacrificium ineruentum, quod in cruce fuit oblatum cruentum, vt definit Concil. Trid. [g] aut in missa non offerri verum & proprium sacrificium, aut quòd offerri in ea sacrificium nō est aliud, quam nobis Christum ad māducandum dari. [h] Aut Christum non fecisse sacerdotes Apostolos per illa verba, *Hoc facite, &c.* [i] Aut missæ sacrificium tantum esse laudis & gratiarum actionis, aut nudam commemorationem sacrificij in cruce peracti, nō autem propitiatorium, vel solum prodesse fumenti: neque pro viuis & defunctis, pro peccatis, pœnis, satisfactionibus & aliis necessitatibus offerri debere. [k] Aut blasphemiam irrogari Christi sacrificio in cruce peracto per missæ sacrificium, aut illi per hoc derogari. [l] Aut imposturam esse missas celebrare in honorem sanctorum, & pro illorum intercessione apud Deum obtinenda. [m] Aut canonē missæ, errores continere. [n] Aut cæremonias, & vestes missæ esse malas. [o] Aut missas, in quibus solus sacerdos sacramentaliter communicat, illicitas esse. [p] Aut quod nihil submissa voce dicendum sit in missa. Aut lingua tantum vulgari eam celebrari debere. Aut aquam non miscendam esse vino in calice offerendo. [q] Aut nō esse optimum omniū pro animabus purgatorij suffragium. [r]

Idem Concil. [s] iussit, vt iubeant episcopi, ne fiat vlla conuentio super dicendarū missarum mercede, neque in missis nouis offeratur quidquam magis coacte, quam sponte. Et quòd nulla missa dicatur extra ecclesiam, aut oratorium, quod non subiaceat visitationi ordinarij. Et quod nullus presbyter notorie criminosus eam dicat, nec diuinis officiis interfit. Et quod nulla cantio lasciua, vel profana miscea-tur cantui, etiam organico, nec in ea fiant cæremoniæ inusitatæ, nec cum superstitioso candelarum numero. Et quod non fiant in ecclesia actiones, & colloquia vana, vel profana, deambulationes, strepitus, clamores. Idem concilium, [a] iubet ordinariis, vt moneant teneri parochianos ire ad audiendam concionem in suis parochiis, quoties commode potuerint.

a Sess. 24. cap. 4. de refor.

De secundo præcepto Ecclesiæ de ieiunando.

11 *Ieiunia determinantia ius naturale omnia iuris humani,* & 12.
13 *Ieiunium non frangit potus, nec medicina, nec præguſtatio.*
14 *Ieiunium bina comestio, & collatio matutina frangit.*
15 *Ieiunia qui cibi vetiti.*
16 *Ieiunio à seruando triplex causa, quos excuset.*
17 *Ieiunio liberat bonum etiam mercede sic exercitum.*
18 *Ieiunium quæ peregrinatio, & cum vxore discordia tollit,* & 19.
20 *Ieiunium quæ causa tantum putatiua & dubia tollit.*
21 *Ieiunia circa, etiam episcopus, & alij prælati sic dispensant,* & 22.
22 *Præceptum Ecclesiæ totum, aut pro parte, qua potest, seruandum.*
23 *Ieiunio non omnis solutus potest edere carnes.*
24 *Ieiunium ad frangendum quis inuitans peccat,* & 25.
25 *Peccatum quādo non est inuitare ad actū, qui peccatū est.*
26 *Ieiunij die quis ministrans cibos peccat.*
27 *Ieiunare quis, licet edat mane, teneatur.*
27 *Ieiunium frangit præueniens horam, sed non vesperas, aut nonam.*
27 *Ieiunet famulus, sed nemo die Dominica.*

CONTRA hoc secundum præceptum Ecclesiæ de ieiunando peccat mortaliter. Primo, qui qualemcunque cibum, quocunque tempore sumit, credens eius esu se deiectū iri carnis aliqua grandi tentatione: quia frangit ius naturale, quo quis tenetur tali casu à tali cibo abstinere, siue ieiunare, ex mente S. Thom. recept. [b] Quod castitatis cultores, & eius contemptores alta mente reponant. Dixi, *Deiectū iri*: quia non sufficit credere se tentatum iri, etiam grauiter, modo speret gratia Dei non se consensurum illi, iuxta dicta supra. [c]

Secundo peccat, qui die ieiunij præcepti ab Ecclesia à media nocte in mediam noctē vescitur pluries, quam semel tantum, vel cibis vetitis, sine causa iusta, vera, vel putatiua, aut dispensatione, quod asserit S. Tho. [d] & Caiet. [e] efficaciter probat. & S. Tho. cum communi. [f] & Innoc. cum communi. [g] Nec obstat, quod nulla lex pontificia, vel conciliaris statuat, ieiunia per verba præceptiua: quia tota Ecclesia id pro præcepto accepit, vt significat S. Hieron. [h] & S. Apollonius. [i]

Dixi, *Die ieiunij præcepti.* Tum ad excludendū tantum consultum. Tum ad significandum, esse aliquos dies ad id designatos, scilicet, totam Quadragesimā, & quemliber eius diem, & Quatuor anni Tempora, quæ ex tota 76. dist. colligitur esse Feriam Quartam, Sextam, & Sabbathum immediate sequentes Pentecosten, Exaltationem Crucis, S. Luciæ, & diem Cinerum, iuxta illud vulgatum, *Post Pen. Cru. Lu. Ci.* id est post Pentecosten, post Crucem, post Luciam, & post Cineres: & dies vigiliarum à iure communi, aut particulari præceptarum. Porro Leo X. in quodam

b 2. 2. q. 147. art. 3.
c Cap. 16. nu. 7. & 8
d Vbi sup. e Ibidem.
f In 4. lib. sen. dist. 15. g In rub. de obser. ieiu.
h In c. vrid. 76. dist.
i In c. ieiunia. de cōs. dist. 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Breui, misso ad Legatum Hispaniæ statuit, vt anno, quo Vigilia S. Ioannis incideret in diem corporis Christi, pridie illius ieiunetur, scilicet feria quarta, & non quinta illi sacra. An vero vouens ieiunare omni feria sexta, vel sabbato, possit vesci carne, & non ieiunare die Natalis Domini tali die incidente? Respondeo, quod non.[a]

12 Dixi, *Ab Ecclesia*, ad significandum, omnia ieiunia Christianorum esse instituta iure humano, & nulla diuino, nec naturali, vel positiuo: nã etsi Quadragesimæ ieiunium antiquitate, & forte præfiguratione præstet, arctiusque sit ob id seruandum, iuxta S. Tho.[b] & nonnullis, de quibus est ille Franciscanus, vir plane pius & eloquens Tholosas, qui encomium Quadragesimæ aduersus Lutheranos scripsit, iuris diuini illud esse asserãt: vere tamen iuris humani est, secundum communem, quam confirmauimus.[c]

Dixi, *A media nocte, &c.* quia ieiunium ecclesiasticum à media nocte priori in mediam sequentem durat, iuxta definitionem,[d] secundum omnium sententiam, nam cap. de esu carnium,[e] quod cõtrarium significare videri alicui potest, de consilio loquitur,[f] vt ibidem diximus.

13 Dixi, *Vescitur*: quia licet bibere sæpius vinum, aut aquam inter vescendum, & mane & vespere iuxta S. Thom. receptum,[g] pulchra ratione id afferentem: quamuis ad sustentandum & famem sedandam biberet, quidquid aliqui sine textu & ratione ad id idonea dicãt. Esto, quod venialiter peccaret qui cœpta, & nondũ finita digestione biberet, non quidẽ quod ieiunium frangat, sed quia actum inordinatum agit, nisi iusta causa, puta charitatis, pacis, societatis, sitis, aut alia similis eum excusaret, vt etiam Caiet. ait.[h]

Dixi etiam, *Vescitur*, ad excludendos eos, qui aliquid præsumunt causa medicinæ, aut causa prægustandi cibos dominorum, vel infirmorum, quibus inseruiunt, etiam mane, & etiam si cibi prægustandi sint oua vel carnes, & etiam in Quadragesima, quia non sumunt illud in cibum, sed in medicinam: vel vt ex debito officio suis dominis seruiãt, propter quod nec soluunt ieiunium, nec excusantur ab eo. Id quod item est dicendum de iis, quos inter comedendum legere oportet, quia possũt præsumere aliquid, cœna in finem lectionis dilata, secundum omnes. Et idem de iis, qui vespertino symbolo, seu collatione die, qua ieiunant, vtuntur, comedendo aliquid solius fructus, vel panis, vel vtriusque iuxta morem regionis, modo ne tantum sumatur, vt ieiunium defraudetur, non tantum,[i] ne potus noceat, quod etiam nulla extante consuetudine fieri potest, sed etiam si ad sustentandã naturam edatur, & quamuis non bibatur iuxta mentem Innocent. & Panor. & communis,[k] explicatam à Caiet.[l] & melius,[m] & nos probauimus,[n] ea præsertim ratione, quod cum omnia ieiunia sint, vt prædiximus, iure humano inducta, possunt consuetudine rationabili præscripta duriora, vel blandiora fieri,[o] quidquid aliqui dicant.

14 Non licet tamen vti mane collatione vsitata vesperi, & prandium in vesperũ differre, iuxta Caiet.[p] Et meritò, quia illa non fit medicinæ causa, nec fieri potest ratione vllius consuetudinis, quia nullibi est talis: & consuetudo, quæ contra ius est, non est amplificanda,[q] quamuis causa medicinæ, debilitatis, cõplexionis, vel necessitatis aliqua necessaria agendi, iuste id fieri posset.

Dixi, *Pluries quam semel*, quia vnica comestio est de essentia ieiunij, nisi quatenus consuetudo aliquam paruam, permittit. Quare qui facta cœna de mensa surrexit, voluntate amplius non comedendi, & postea redit ad eam, & comedit, videtur frangere ieiunium, secundum Archid.[a] Pro cuius opinione faciunt ea, quę de iteratione actus diximus late supra.[b] Quod idem videtur de illo, qui facta meridie cœna, sub noctem symbolo, seu collatione notabiliter immoderate vtitur (quod frequenter fit in Vigilia Natalis Domini, præsertim in Lusitania, vbi multa ex saccaro confecta, & cõdita propinantur, quo reuera fraudatur ieiunium) & admittit veram cœnam nomine collationis tectam, seu palliatam.[c] Sola autem secunda comestio peccatum est: non autem tertia, neque quarta, vel vlterior: quia illa sola ieiunium frangit, secundum Durand.[d] quem sequuntur recte Angel.[e] & Syluest.[f] quidquid disputet Ioan. Maior,[g] modo in tertia, vel vlteriore non edantur cibi vetiti: quia quoties quis edit illos, toties mortaliter peccat secundum omnes.

15 Dixi, *Vel cibis vetitis*: quia etiam vnica illorum comestione frangitur ieiunium, secundum omnes. Sunt autem cibi vetiti carnes, quales non sunt limaces.[h] Oua item & Lacticinia in Quadragesima,[i] in aliis autem temporibus solum carnes iure cõmuni, vt sentit S. Thom.[k] quamuis nemo id satis declaret: quod in vrbe seruari videmus: tametsi in Hispania, & bona parte Galliarum omnia exæquentur. In omnibus tamen ieiuniis seruanda est consuetudo quadraginta annorum comedendi oua, & lacticinia,[l] licet in orbe nouo, & terris noue repertis & aliis, in quibus nondum est talis consuetudo, seruandum sit præfatum ius commune.

16 Dixi, *Sine causa iusta*, quia illa secundum omnes excusat. Omnis autem iusta reducitur ad vnam ex tribus, scilicet impotentiam, necessitatem, & maius bonum, secundum S. Thom.[m] explicatum à Caiet.[n]

Prima, scilicet impotentia eximit ab hac lege pueros vsque ad 21. annum,[o] expedit tamen eis ieiunio assuescere, & ob aliquam vrgentem necessitatem ad id compelli possunt.[p] Hæc eadem eximit senes sexagenarios secundum communem, licet S. Tho. nihil de hoc dicat, & merito: quia,[q] alij aliis citius fiunt ad id impotentes, & ideo arbitrio prudentis, aut superioris id relinquendum est.[r] Equidem gratia Deo, octuagesimum annum agens perinde possum ieiunare, ac cum agerem sexagesimum, immo & quinquagesimum. Eadem etiam mulieres grauidas, & nutrices excusat, quippe quas non solum sibi, sed etiam aliis edere oportet, & ita vna comestio eis non sufficit,[s] immo peccarent, nisi ita robustæ essent, vt vna comestione sibi & infantibus sufficere possent.[t] Eadem etiam excusat pauperes non valentes quærere sibi cibum ad vnicam comestionem sufficientem, non tamen alios.[u] Eadem excusat infirmos non valentes, vel non debentes simul tantum comedere, quantum eorum saluti sufficiat. Eos item, qui tam infirma sunt complexione, vt vacuo stomacho capitis dolorem, vel vertiginem patiantur, aut nota nocte calere vel dormire nequeant.[x]

Secunda causa, scilicet necessitas, excusat quem à ieiunando, quoties oportet facere ipsum aliquid impatibile illi, ad vitæ, aut sui status decori conseruationem necessariam, aut ad vitandum damnum aliquod notabile, aut lucrandum aliquid, quod raro lucrifieri potest. Et omnis alia necessitas, quæ à festo seruando excusat.[a] Non tamen illa sola, nostro iudicio, excusat. Excusatur enim à ieiunio faber ferrarius, carpentarius, agricola, & quilibet alius operarius, qui aliter quam assiduo suo labore non potest se, aut suam familiam sustentare, aut collocare suas filias, aut studiis filiorum necessaria suppeditare, nec sibi, nec suis ad cultum decentem necessaria comparare,[b] qui tamen ab obseruandis festis non excusarentur. Vnde sequitur, illud Eugenij III. non tam priuilegium esse, quam iuris communis declarationem, opifices scilicet, suas artes exercentes, aut colonos, colendis, serendisque agris, aut aliis operam dantes, siue sint diuites, siue pauperes, ad ieiunia sub peccato mortali non teneri: & à cõfessariis absolui posse consulendo illis, vt in eleemosynis aliisque piis operibus occupentur,[c] quia nullus eorum, qui operi laborioso incumbũt, vt plurimum tam diues est, qui suo labore ad aliquid ex prædictis non indigeat. Et à fortiori excusatur, qui ieiunãdo, non potest ad suam, aut aliorum salutem spiritalẽ, vel corporalem necessaria efficere, veluti cõcionari ex officio, aut obedientia, verbo, aut scripto docere, aut confessiones audire.[d] Eadem causa excusat eos, qui ieiunando, suo officio, vt par est, fungi nequeunt, quia vt ieiunium opera necessitatis non impedit, sic nec obligationis, & consequenter excusatur magnum iter facturus, saltem pedes, & maritus, qui vxori suæ reddere debitum aliter non potest, & vxor, quæ ieiunando marito satis placere nequit.

17 Tertia causa, scilicet maius bonum, excusat eos, qui non possunt ieiunando sanctioribus, & meliotibus operibus vacare, quibus non ieiunando vacarent,[e] qualia sunt opera misericordiæ spiritualia & corporalia, quæ suapte natura sunt actus misericordiæ, quæ est virtus præstantior abstinentia, cuius actus est ieiunium.[f] Qui tamen, & Sylueſter limitant hoc procedere in eis tantum, qui sine aliqua mercede ob solam charitatem faciunt, & non in aliis, qui ob mercedem id faciunt absque alia ad id obligatione voti, obedientiæ, aut beneficij: quod verum est, cum id faciunt principaliter, vt se à ieiunio excusent,[g] nam si principaliter causa se sustentandi, vel misericordiæ, vel cultus Dei, & minus principaliter propter mercedem id facerent, ab eo excusarentur: quoniam id, quod principaliter intenditur, debet attendi.[h]

18 Vnde sequitur, solam peregrinationem voluntariam non esse iustam causam excusandi, nisi cum propter personæ auctoritatem aliorum deuotionem auget peregrinando, & ieiunãdo peregrinari nequit, aut cum ardor deuotionis ex quo procedit, efficit vt salubrior sit animæ peregrinatio quam ieiunium.[i]

Dixi, *Voluntaria*: quia secus esset, quando est vota, præcepta, vel iniuncta in pœnitentiam, & differri commode non potest, eo quod tempus implendi accedit, & socij, qui tunc ad id se obtulerunt necessarij, postea deerunt.[k] Si autem vtrumque commode facere potest, non excusatur, vt recte adnotat Sylueſt.[l] Quod si quis dubitat, an opus pium, & volũtarium, quod intendit, excuset ab obligatione ieiunandi, consulat superiorem, qui sæcularibus est episcopus, & monachis prælatus, si facile potest adire, alioqui, proepiscopus, vel parochus, quorum dicto adquieſcat secundum Caietanum.[a]

19 Excusatur etiã vxor à ieiuniis voluntarie votis, si maritus repugnat,[b] non autem quo ad ieiunia Ecclesiæ, nisi cum ex ipsius ieiunio inter ipsam, & maritum notabilis discordia, aut odium, aut scandalum, rixa, percussio, aut blasphemia consequeretur,[c] quia Deo gratius est conseruare pacem, & impedire prædicta mala, quam ipsius ieiunare, secundum eundem dicentem in alia opera pia eiusmodi ieiunia auctoritate superioris commutari debere, quod magis esse consilij, quam præcepti nobis per prædicta videtur.

20 Dixi, *Sine causa vera, vel putatiua*: quia si quis bona fide credit sibi iustam ad non ieiunandum causam esse, & ob id non ieiunat, non peccat, saltẽ mortaliter, secundum Palud.[d] S. Anton.[e] Illi tamen, qui dubitat, an sine notabili damno suæ salutis ieiunare possit, confessarius consulere debet, vt experiatur: & si per id cognouerit esse sibi notabiliter nociuum, iuste à ieiunando cessare poterit: & si adhuc dubitauerit, ad superiorem pro dispensatione cõfugiat, qui vero hoc noluerit facere, non est absoluendus: quia non est satis contritus, cum videatur nolle parere Ecclesiæ.[f] Qui autem non potest ieiunare totam Quadragesimã, sed potest bis, vel ter in hebdomada, tenetur id facere, eoq; satisfacit præcepto, ita Caiet.[g]

21 Dixi, *Aut sine dispensatione*, quia illa excusat secundum omnes: solus autem Papa circa ieiunia generalia dispensat absolutè, ne quis ieiunij lege tenecatur, vel nõ illis aut illis diebus.[h] Singulariter tamen cum illo, aut illo iusta de causa, ne illo aut illo die ieiunet, etiam episcopus videtur posse dispensare, immo & eo absente parochus, & quilibet prælatus cum suis religiosis, iuxta S. Thom.[i] quem.[k] Caiet. sequitur. Tum quia licet hoc iure expresso probari nequiret, satis tamen necessitatibus quotidie occurrentibus persuadetur. Tum quia tam frequenter Sedes Apostolica cõsuli non potest. Tũ quia videtur receptum consuetudine, quæ iurisdictionẽ dare potest.[l]

22 Ex quo infert Caietanus,[m] non debere prælatos relinquere suæ conscientiæ subditos petentes ab ipsis dispensationem, vt liceat eis cœnare aliqua de causa in die ieiunij, aut ante horam comedere, quia potius debent eis compati, & benigne dispensando à suis scrupulis liberare, aut ieiunium in aliud pium opus commutare. Notãdum tamen secundum eundem, quod dispensatus, vt comedat die ieiunij pluries, quam semel non videtur dispensatus, vt carnes comedat: neque dispensatus vt comedendo carnes possit ieiunare, videtur dispensatus, vt possit bis eas comedere: nec dispensatus vt ante horam iustam prandeat, videtur à ieiunando liberatus: nec necessitas, aut iusta causa, quæ excusat ab integro ieiunio, videtur excusare ab omni parte illius: ieiunare enim prout potest, tenetur: quia, vt ille ait,[n] præceptum Ecclesiæ licet in totum seruari non possit, seruandum tamen est quo ad illam partem, quo ad quam seruari potest.[o] Notandum item, quod non excusatur quis à ieiunio propter eleemosynam, in quo multi absque textu & ratione errant, quia debitor vnius rei, soluendo aliam non liberatur.[p]

23 Tertio peccat mortaliter, qui iusta de causa excusatus à ieiunando, cum sustentari possit esciis ieiunio congruis, carne, ouis, aut lacticiniis vescitur, iuxta S. Anton. receptum,[q] & probatur ratione posita sub finem.[r]

a Per c. fin. de obseru. ieiun.
b Vbi sup. art. fin.
c In capit. Quadragesimæ. & cõsec. dist.
d L. more Romano. ff. de festis. e De consec. dist. 3.
f Iuxta gl. suam.
g In d. q. 147. art. 6.
h In d. art. 6.
i Vt ait Innoc. in d. rubri.
k In d. rubric. de obseru. ieiun. & in Sũma, verb. ieiunium. in 2. 2. q. 147. art. 6.
l In dict. c. solent. de cõsec. dist. 1.
m Arg. c. fi. de cõsuet.
n Vbi sup.
o Arg. c. fi. de cõsuet.
p Vbi sup.
q Capit. ad audientiã. de decimis. & c. odia. de reg. iur. lib. 6.

a Vbi sup.
b Cap. meminisse. 33. q. 1. & c. noluit. 33. q. 1.
c Iux. Syl. vbi supra.
d In 4. lib. sen. dist. 15. q. 4. art. 1. ex. par. tit. 6. c. 2. 8. Anto. Syl. ver. ieiunium. q. 8. & Caiet. in Summa. rod. verb. & in 2. 2. q. 147. art. 3.
f Iuxta S. Anton. in decis. quandam q. Pro quo facit c. ad audientiã. de homic. & c. iuuenis. de spons. g In summa. de ieiun. excus. & 2. 2. quæst. 147. art. 6.
h Arg. element. ne Romani. de elect. c. ex institutione. & appel. & in 2. dict. q. 147. & in dicta q. 147.
k Ibidem. l Cap. cum consuetudo. de foro cõpeten. & c. duo simul. de off. ord. in Decto art. 4.
n In dicta q. 147. art. 7
o Pro quo apta text. in c. cum dilecti. de dolo & cõtu. cõferatis à gloss. & doctoribus ibi. p Leon. & l. manifesti. C. de solut.
q 1. par. tit. 7. c. 1. §. 7. r Nu. proximo.

Universidad de Deusto
Biblioteca

24 Quarto peccat, qui ad cœnam inuitat eum, quem nescit non esse à ieiunio exemptum, & probabiliter credit, aut dubitat ob illam inuitationem ieiunium fracturum, quod alias seruaturus esset: quia dat causam propinquam peccandi mortaliter secundum Caiet.[a] dicentem, hoc non procedere in eo, qui scit inuitatum alibi esse cœnaturum: quam limitationem tenuimus primum hic, & postea contrarium in quadã additione vulgari lingua scripta per multas rationes. Nunc vero alta mente re perpensa, credimus posse saluari eam secundum mentem eius in eo, qui ex causa iusta inuitat paratum cœnare, puta vrbanitatis, vel amicæ hospitalitatis, ad cœnandum secum, in quantum cœna est actus sustentandi naturam, & de se bonus vel indifferens, nullatenus consentiendo in eum, quatenus est fractio ieiunij.

25 Credimus enim licere inuitare, & prouocare iusta de causa alium, ad aliquem actum suo genere bonum, vel indifferentem, nullatenus consentiendo in eum, quatenus fit male, vel est malus. Tum quia Deus ipse inuitat, immo iuuat, ad agendum aliqua, quæ sunt peccata, quatenus sunt entia, quia quatenus sunt talia, sunt ab eo, per quem omnia facta sunt,[b] vt dictum est supra.[c] Tum quia licet gaudere de eo, quod est peccatum, alia ratione, quam quia est tale. De occisione enim Christi gaudemus, qua parte est nostra redemptio, & dolemus, qua parte fuit grauissimum peccatum, iuxta illud glo.[d] *Actio displicuit, passio grata fuit*, & de occisione tyranni gaudemus, qua parte est liberatio populi, licet alia ratione sit peccatum. Tum quia licet egenti mutuum petere simpliciter ab vsurario, qui scitur non esse mutuaturus sine vsuris, immo & accipere sub eis non consentiendo in dationem, quatenus est mala. Tum quia licet parochiano petere & accipere à suo parocho Sacramenta, in quibus dandis ille peccat, & creditur peccare, vt dictum est supra.[e] Tum quia licet locare meretrici domum, in qua creditur meretricatura, fitam in ea parte vrbis, in qua meretricari permittitur, vt dictum est.[f] Tum quia licet vendere, aut dare peccatoribus non excõmunicatis necessaria & vtilia ad sustentationem, licet illa directa ad peccandum, vt ipsi dirigunt, sint peccatum,[g] immo & oportet id facere, etiam excommunicatis extreme egentibus, immo & infidelibus volentibus infideliter viuere secundum omnes.[h] Tum quia licet petere à Gentili, Iudæo, vel Saraceno, vt confirmet iuramento contractum, licet sciatur, vel credatur superstitiose, & cum peccato iuraturus.[i] Tum quia Beatus Laurentius dixit Decio Tyranno, *Assatum est iam, versa, & manduca*, cum tamen illa versio esset peccatũ ex parte assantis. Et multi martyres prouocarunt tyrannos ad sui occisionem, quæ tamen ex parte eorum erat peccatum. Quin & S. Andreas Apostolus prouocauit ad sui crucifixionem, & eius protractionem, resistendo ne deponeretur, quum tamen vtraque tam crucifixio, quam eius protractio esset grande peccatum. Et rationibus in contrariũ adductis respondeti potest, eas procedere in eo, qui sine iusta causa inuitat, vel consentit in actum cœnandi, vel cum causa quatenus est peccatum, vel est causa, ob quam ieiunium illius diei frangitur. Per quæ omnia declarantur dicta,[k] quæ ad hanc resolutionẽ sunt reducẽda.

26 Quarto peccat, qui paterfamilias, œconomus, tabernarius, hospes, aut caupo, mane aut vespere dies bus ieiuniorum suis filiis, famulis, aut aliis, quorum curam gerit, cibos ministrat, aut iis, qui suam tabernam, aut cauponam adeunt, propinat eos cibos, quibus illos ieiunũ soluturos sine causa credit, aut saltem dubitat, aut dubitare debet: quia quamuis fortasis non sit causa principij peccati, est tamen causa actus, per quem peccatũ exequitur, secundũ Caiet.[a] aut continuationis illius, & ita peccato consentit & cooperatur, vt Ioan. Maior [b] tradit, non autem si fatis apparet eos non teneri ad ieiunandum, eo quod sunt iter facientes, adolescentes, senes, infirmi, grauidæ, aut nutrices: aut probabiliter credit habere aliquam causam occultam legitimam non ieiunandi, & illis occulte ministrat, aut saltem sine scandalo alicuius. Ad quæ reducenda sunt, quæ tanto apparatu, ait Gab.[c] Resoluens tamen tabernarios, & caupones, qui parati sunt ministrare cibos in die ieiunij quibuscunque petentibus, nulla admonitione de ieiunio facta, nullaque ratione habita, an habeant iustam causam non ieiunandi, an peccent, aut non, mortaliter peccare, quod ex prædictis sequitur.

27 Quinto peccat mortaliter, qui in diebus ieiuniorum cibos vetitos ministrat sine dispensatione legitima, nec consuetudine id permittente.[d]

Sexto peccat, qui mane comedit in die ieiunij per talem ignorantiam, vel incogitantiam, quæ à violando ieiunio excusat, & ob id ieiunat, quia non obstante tali esu, perinde poterat ieiunare, ac si nihil comedisset, & hora consueta vesci.[e] Dixi, *Talem*: quia secus est, si est eiusmodi, quæ à violando non excusaret: eo quod iam fractũ ieiuniũ reparare non potest illo die, & alio non tenetur secundũ omnes,[f] quidquid dicat Palu.[g] vt qui vno die pces horarias omittit, non tenetur altero die recitare, vt late diximus.[h]

Septimo peccat, qui notabiliter absq; iusta causa horam comedendi, in loco consuetam præuenit, quia ieiuniũ frangit, quod probat Caiet.[k] quidquid dicat Angel.[l] Secus si iusta de causa id facit, vt quia non vacabit hora consueta comedere, siue ob iter arripiendum, siue ob hospites, siue ob aliam honestam causam.[m] Licet autem pro libito proferre horam, modo sine superstitiõe fiat iuxta S. Anton.[n] ab omnibus receptum. Nec frangunt ieiunium, qui ante vesperas Quadragesimæ comedunt, vel aliis ieiuniorum diebus ante nonam recitatam, quamuis officiis diuinis addicti id facere sine iusta causa non debent, iuxta S. Antonin.[o]

Octauo peccat, qui compellit famulos ad ieiunandum obligatos in diebus ieiunij ad opera illi impatibilia, quæ cõmode in alium diem differri possunt,[p] id quod item dicendum est de eo, qui ieiunat diebus Dominicis, quia superstitiose credit, in illis ieiunandum esse cõtra consuetudinem Christianam,[q] secus si ieiunet ob salutem suam, studium, domandam carnem, aut alios bonos fines, immo meretur.[r]

De tertio præcepto Ecclesiæ, De soluendis decimis.

28 *Decimæ, quo ad quotam iuris humani, quo ad sustentationem diuini, & ita quo ad illam tolluntur consuetudine, & non quo ad hanc, nu. 30.*

29 *Decima triplex, prædialis, personalis, & mista.*

30 *Decimam insolitam non imperat Papa.*

31 *Decima personalis, in quo à prædiali differt, & nõ soluitur.*

a 2. 2. q. 147. art. 4.

b Ioan. 1.

c Præcep. 7.

d Cap. 1. de cõsec. eccl. vel alta. lib. 6.

e Cap. 14 num. 16.

f Sup. c. 17. nu. 195.

g Cap. audi Deniq. & c. mesam. 11. q. 3.

h Per cap. pasce. 86. distin.

i Cap. moner. 22. qu.

k In d. nu. 26 & 31. & supr. c. 20. num. 20.

31 *Decima soluenda non deducta impensa, nec semine, &c.*

32 *Decimas debens, vel impediens ante restitutionem non absoluatur.*

32 *Primatiæ, vt decimæ soluendæ.*

28 CONTRA hoc præceptum de soluendis decimis, peccat mortaliter, primo, qui decimam Ecclesiasticam iure debitam non soluit integrè, cui debet, secundum omnes,[a] & illa multa, quæ Innoc. communiter receptus citat,[b] pro quorũ intellectu dico, primo, quod lex illa vetus[c] repetita in multis locis ab Innoc.[d] qua vndecim tribus Israel iubebantur soluere duodecimæ Leuitarum diuino cultui addictæ decimam omnium fructuum, erat lex iudicialis, quo ad quotam: quamuis quo ad congruam sustentationem, quæ debebatur ei, eo quod erat dicata, & seruiebat diuino cultui, erat moralis, & naturalis deducta ex illa generali, *Dignus est mercenarius mercede sua*,[e] secundum S. Thom.[f] declaratum ibi pulchrè per Caiet. & late probauimus: & quãuis Innoc.[h] & gloss.[i] recepti ab omnibus ferè nostris, præsertim à Petro Rauen. in fine sui compendij, teneant, decimas etiã quo ad quotam iure diuino deberi.[k] Sed malè: quia certum est, eam non deberi lege naturali, cum illa nullum ante Moysem, nec post eum ante Christum, alios, quam Hebræos ligauerit, quod fecisset, si esset lex naturalis,[l] & consequẽter erat iudicialis, vel cæremonialis, quas non solum est verum, sed de fide, cessasse à passione Christo.[m] Vnde Ioan. Maior [n] ait cõtrarium esse hæresim, licet Canonistæ illud tenentes nõ debeant censeri hæretici, & [o] speciatim confutat prædictum Rauennatem mordicus in sequentem Innocen. eo quod eorum dicta cõsequitur præcepta iudicialia legis veteris nõ expiraſſe, quod est hæresis. Nec obstat dictus §. ille: quia intelligendus est, de lege, quæ diuina esse solebat, aut de lege diuina veteri, quæ nouæ humanæ exemplo fuit, sicut dixit Caiet.[p]

29 Secundo dico, triplicem esse decimam: Prædialem, personalem, & mistam. Prædialis est, quæ prouenit ex fructibus prædiorum: tritico scilicet, vino, oleo, &c. personalis est decima lucri ex sola industria, aut labore personæ, quæsiti: quale est lucrum mercedis, mercis, officij, venationis, &c.[q] mista est, quæ partim ex prædiis, & partim ex industria capitur: qualis est fœtuum pecudum, & pullorum auium. Et ita hæc lex Ecclesiæ est generalior, quam vetus, quæ solam decimam prædialem, aut mistam soluere iubebat.

30 Dixi, *Ecclesiasticam*: ad includendam triplicem decimam supradictam. Dixi, *iure debitam*: ad excludendum eam, quæ consuetudine, vel conuentione rationabili, non debetur: quod ferè tota Italia seruat, & bene quidem: quia quum, vt prædictum est, decima non debeatur, quo ad quotam iure diuino, potest illam diminui, vel tolli, modo congrua sustentatio iure naturali debita relinquatur ministris Ecclesiasticis.[r]

Ex quibus sequitur primo, quod qui soluit minorem partem, quam decimam, vel decimã de vnis fructibus, & de aliis non: modo soluat totam partem cõtentam, & de omnibus fructibus decimari consuetis, satisfacit: modo suam parochus congruam sustentationem habeat, per prædicta, etiã in duobus casibus, de quibus Panorm.[s] quem sequitur Angel.[t] quorum quidem prior est, quando Papa soluere iuberet: quia retenta opinione prædicta Theologorum, supra efficaci ratione comprobata, eiusmodi iussus absque noua causa non esset iustus, & ab eo supplicari posset.[a] Posterior vero est quando ministri Ecclesiæ necessitate pressi decimas peterent: nam, & in hoc casu non esset soluenda quota decima præcise, sed plus, vel minus, vel tantum prout congrua sustentatio, plus minus, vel tantum requireret: quia hoc iure naturæ, cui humana consuetudo derogare nequit, debetur: illa vero humano, cui consuetudo derogat.[b]

31 Sequitur secundo, idem dicendum de personalibus, quod de aliis: videlicet, quod non debentur, vbi est consuetudo legitime præscripta nõ soluendi eas: qualis est ferè nostra ætate in toto orbe Christiano, exceptis salariorum famulorum, & famularum aliquarum regionum Hispaniæ. Inter has enim, & alias hoc solum interest, quod eæ nunquam fuerunt debitæ iure diuino, etiam veteri, illæ vero sic Hebræis tantum: & quod in his deducuntur impensæ, & solum lucrum decimatur: in aliis non item per notata,[c] id tamen est certum de lucro illicito, quod est restituendum, non esse soluendam decimam personalem: de alio vero sic, modo non sit per notorium peccatum quæsitum: ex tali enim lucro non est accipienda, ne illud approbari videatur, iuxta glossam communiter receptam.[d]

Secundo peccat, qui soluit quidem decimam iure debitam, sed deduxit prius impensas sationis, aut collectionis fructuum, aut semen satum, aut pensionem, quam domino prædij soluit,[e] aut decimat partem pejorem: quia licet non debeatur optima, debetur tamen mediocris.[f]

Tertio peccat, qui soluit quidem omnes decimas debitas, sed non vbi, quando, vel quibus iure, vel consuetudine legitima debet,[g] nisi legitimo pacto inter Ecclesiasticos, & laicos excusetur.[h]

32 Quibus addo, quod Concil. Trid.[i] sic præcipit, *Qui decimas, aut subtrahunt, aut impediunt, excommunicentur: nec ab hoc crimine, nisi plena restitutione secuta absoluantur*: quod intelligimus de iis, qui restituere possunt antequam sacrosanctum corpus Domini sumere debeant, aut moriantur.[k] Condonatio vero facta ab eo, cui debentur, sufficeret ex mente glossa solennis.[l] Nec refert, an diues sit qui debet, an pauper, vt rectè significat Ioan. Maior,[m] quidquid sentiat S. Antonin.[n] nisi quod beneficiarius condonando diuiti, quod pauperibus est erogandum, & diues accipiendo, quod illis erat dandum peccare possent, & teneri ad restitutionem, iuxta ea, quæ diximus.[o]

Quarto peccat, qui primitias iure, vel consuetudine legitima debitas non soluit, vbi, quando, & quibus debet,[p] & concionator religiosus, vel confessarius, qui dehortatur, aut auertit à solutione decimarum est etiam excommunicatus, iuxta dicta infra.[q]

De quarto præcepto Ecclesiæ, De semel in anno confitendo.

33 *Confessio omnium mortalium intra annum per seipsum necessaria: & interdum ante Quadragesimam: venialium vero vtilis tantum: nisi, &c. & seq.*

37 *Confitendo qui mentiens, vel nolens integrè fateri, peccat mortaliter, & seq.*

40 *Confessio talis, qualis eius finis, & quis principalis.*

41 *Confitens, qui laico, vel qui confessionem iterans peccat mortaliter. & 42.*

43 *Pœnitentiam iniunctã, qui non implens peccat mortaliter.*

44 *Confessarij dictum, qui reuelans peccat mortaliter.*

a Iuxta c. ti quidã. de rescrip.

b Cap. fin. de cõsuet. vt dictum est supra, num. 28.

c In c. ad Apostolicæ. c. non est. cap. ex transmissa. c. pastoralis. de decim. & in d. c. ex transm. d Contra. c. tua nobis. & cap. non est de decim. e Tol. lib. 4 sum. vbi supra. f Arg. c. certificari. de sepult. & c. ea te. de iureiu. h Cap. fin. turbatos. & c. vendens. de usuris. cõ eis adnot. 4 in fin. 25. q. 1. de reform. k Arg. c. 9. num. quæ dicta sunt supra. cap. 17. nu. 56. l Cap. peccatum. de regu. in 6. verbo, restituatur. m Vbi supra. n 2. p. tit. 4. c. 3. §. 7. o In tract. de restitu. eccl. q. 1. monit. 2. & 61. citat. supra. c. 17. nu. 94. & specialius in c. non licet. 12. q. 2. §. 13. num. 4. p Iuxta c. 1. & ibi no tata, de decim. & trad. S. Th. 2. 2. q. 86. q. Cap 27. nu. 143.

Universidad de Deusto
Biblioteca

33 CONTRA hoc præceptum de semel in anno confitendo, peccat mortaliter primo, qui non confitetur iam habens discretionem, & potest, omnia sua peccata mortalia semel in anno, cui debet, confiteri.[a] Et quamuis omittere vno anno confessionem non sit, nisi vnum peccatum mortale,[b] tamen, quoties quis proponit non confiteri toto anno, toties peccat, iuxta omnium sententiam. Quid autem sit confessio (de qua loquimur) sacramentalis, & quæ sexdecim conditiones, quas requirit, cum quatuor notabilibus, dictum est.[c]

Dixi, *habens discretionem*: ad excludendos eos, qui ea carent,[d] eam autem videtur habere puer, qui ob malefactum verecundatur, & bonum discernit à malo, & interrogatus: an liceat innocentem interficere? aliena inuadere? superiori maledicere? & alia huiusmodi negatiuè respondet. Et interrogatus: an bonum sit esurienti panem porrigere? adire Ecclesias? affirmatiuè respondet. Sed non omnes eodem tempore, eam consequuntur, quod diligenter considerare debent ij, quibus illi subdūtur.[e] Porro decens est consuetudo, vt vno, aut altero anno prius incipiant confiteri, quam communicent, quo maiori cum reuerentia id faciant.[f]

34 Dixi, *potest*: quia si copiam confessarij non habet, aut est excommunicatus, & non negligit procurare absolutionem, aut ex consilio confessarij in longius tempus confessionem differt, aut alias impeditur, non peccat.[g]

Dixi, *peccata mortalia*: quia hoc præceptum non includit venialia, etiam si mista sint mortalibus, iuxta glossam in cap. omnis. receptam ibi,[h] & probatam per Concil. Trid.[i] nisi quando dubitatur, an sint mortalia,[k] aut tanto affectu est in illa, quod timet se per ea in mortale inducendum, nisi fortiter frænet illa confitendo, iuxta S. Bonauent.[l] Quibus consequens est, posse quem, si velit, confesso vno veniali peccato, alterum tacere.[m] Vtile tamen est carenti mortali, sæpius venialia confiteri: quia per id augetur gratia, pœna purgatorij minuitur, & propositum nunquam peccandi mortaliter renouatur, & habitus venialiter peccandi diminuitur.[n] Dixi, *semel in anno, & omnia*, propter ea, quæ[p] dicta fuerunt.

35 Secundo peccat mortaliter, qui non confitetur, etiam extra Quadragesimam, occurrente casu, in quo ad id obligatur. Quinque autem casus[o] attigimus, quibus prædictus Ioan. Maior addit alium, in quo quis nouit, se memoriam omnium totius anni peccatorum, in Quadragesima minimè habiturum, quod videtur vtile, sed non necessarium. Tum quia ferè omnes in anni decursu toties peccamus, vt veri numeti in Quadragesima non meminerimus. Tum quia nulla lege ad id obligamur, & sine lege non est asserenda obligatio.[q] Tum quia Concil. Florent. citatum à nobis,[r] cui Trident. consentit,[s] tantum obligat ad confitenda peccata, quorum meminimus: in quod tamen adhibenda est mediocris diligentia, quâ ibi determinauimus, sed non illa noua, quam Maior, sine textu, & ratione necessaria excogitauit, quaque scrupulis onerari possent pœnitentes.

Tertio peccat, qui non iterat confessionem, in quibus casibus iteranda est, supra[t] positis, sciens, aut scire debens se ad illud teneri, iuxta mentem omnium.

36 Quarto, qui confiteri potest ore proprio per semetipsum, & non vult id facere, nisi tantum per scriptum, vel nuncium ob segnitiem, aut pudorem.[a] Dixi, potest: quia qui per seipsum confiteri nequit, non tenetur ad confitendum per alium, nec per scriptum, nec etiam per interpretem. Si tamen id faceret, valeret confessio, & absolutio, quæ scripta mitteretur, secundum Palud.[b] & clarius Adrian.[c] quos secuti fuimus,[d] & nunc etiam sequimur, quamuis aliqui contradicant. Tum quia illa, quæ per interpretem fit, semper fuit, & est in vsu Ecclesiæ, & eam, quę per scriptum à præsente pœnitēte fit, probat glossam.[e] Tum quia falsum est de ratione intrinsecæ confessionis esse, vt sit secreta. Concil. enim Trident.[f] expresse ait, posse etiam fieri eam publicè: licet nemo ad id teneatur, & si id esset verum, confessio, quam tertius insidiose audiret, nil valeret. Tum quia dictum cap. quę pœnitet: habens non esse faciendam per scriptum, intelligi debet, quando verbo commode fieri potest, ne cōtradicat prædicto cap. qualis: quod secundū vnum intellectum, glossa habet eam per scripturam fieri posse. Tum quia hæc opinio misericordiam Dei, virtutem sacramenti pœnitentiæ, & deuotionem pœnitentium auget: & opposita retrahit à confitēdo alienæ linguæ homines, & mutos scientes scribere, & ægrotos in domum parochi ægrotantis migrare nequeuntes: quod tetigimus.[g]

37 Quinto peccat mortaliter, qui mentitur in confessione, affirmando, aut negando aliquod mortale, nisi affirmaret absque animo sacerdotem decipiendi, putans se sanctè posse nimis accusare.[h] Dixi, *mortale*: quia si solum affirmaret, vel negaret falsè tantum veniale, non peccaret mortaliter, siue proposuisset illud confiteri, siue non, quidquid dicat Caiet.[i] quia mendacium solo eo, quod in iudicio interiori confessionis, aut exteriori dicatur, non est mortale, quamuis sit de re, quæ ad iudicium, in quo illud fit pertineat, nisi sit iuratum, aut notabiliter perniciosum.[k] Dixi, eo solo: quia vt scripsimus[l] potest esse peccatum, quando quis nullum aliud verum confiteretur: nō quidem, quia est mendacium: sed quia irreuerentiā sacramento facit, non subijciendo materiam ad illius exercitium sufficientem: qualis non est peccatum falsum: licet veniale verum sic.

38 Et quod dictum est de veniali est dicendum de mortali, alias legitime confesso: cum neutrius confessio sit necessaria, & vtriusque sit sufficiens materia sacramenti secundum communem Catholicorum. Vtde sequitur nō peccare mortaliter, vt[m] diximus, confitentem negantem se admisisse peccatum mortale, alias legitime confessum.

39 Sexto peccat, qui inter confitendum proponit non confiteri aliquod peccatum mortale, si confessarius non interroget: quod agnoscens cōfessarius procurare debet, vt eum pœniteat peccati nolendi confiteri integrè.[n]

40 Septimo peccat, qui confitetur ob finem mortaliter malum: puta, ad consequendum aditum faciendi aliquid, quod esset mortale, aut ob vanam mortalem gloriam: quia omnis actus, cuius finis mortalis est, ipse quoque talis est.[o] Dixi, *mortaliter malum*: quia confiteri ob finem venialem, non est mortale: quamuis enim eximius vir ille Angel.[p] teneat, concionari, missam celebrare, & alia principaliter diuino cultui dedicata facere propter honorem, aut inanem gloriam,

a Cap. omnis vtriusque sexus. de pœnit. & remiss. b Vt significat glos. singul. in summa de pœnit. distinct. 5. c. Sup. a cap. 2.

d Dicto c. omnis.

e Argu. c. duo ista nomina. 21. q. 4.

f Maior in 4. lib. sen. dist. 17. q. 2.

g Argu. c. quidam vir. & eum de confessio. præsen. & trad. S. Anton. 2. par. tit. 9. c. 8.

h Et in 4. libr. sent. dist. 16. per omnes.

i Sess. 14. cano. 5.

k Arg. c. 6 quis autē. de pœnit. dist. 5.

l In d. 4. libr. sent. distin. 16. sub fin. in 10. Maior, & alij, vbi supra. n Syluest. verbo, cōfessio, 1. q. 6. 3.

m In dicto cap. 2.

p In d. c. 2. num. 6. & duob. seq.

q S. consideremus. authen. de trient. & remiss. col. 3. & c. consuluisti. 2. quæst. 5.

r In c. fratres 8 pœnit. dist. 5. num. 65.

s Vbi sup. cap. 5.

t Cap. 9.

riam, esse mortale: contrarium tamen tenendum est, vt latissime[a] demonstrauimus. Addimus autē, quod vt aliquis dicatur confiteri principaliter, ne notetur, aut infametur in populo, aut ob metum apparitoris siue Merini, aut pœnæ, non satis est, quod alias non confiteretur: sed oportet, vt id æque, aut pluris quam confessionem, & absolutionem faciat, quod pauci faciunt: quamuis multi non confiterentur, nisi aliquo respectu prædictorum, aut alio simili temporario in id mouerentur, per ea, quæ in locis supradictis diximus, præsertim[b] disputando de causa principali, & minus principali actus humani. Vnde sequitur non peccare mortaliter eos, qui ne suam existimationem honestam amittant, confessario cuidam familiari suo confitentur omnia sua peccata, etiam obscena, & postea alteri probo, & graui solum leuiora: quod de se non est malum: & si finis venialis fuerit, peccatum veniale erit, & si mortalis, mortale, & si bonus, qualis frequenter est, sanctus, & probus, immo interdum necessarius, quidquid dicat Syluest.[c] & alij, quorum dictum ad distinctionem dicti nostri reduci potest.

41 Octauo peccat, qui confitetur laico, vel clerico non presbytero absque necessitate, cum possit confiteri presbytero: aut cum necessitate, animo accipiendi ab eo absolutionem sacramentalem, aut detegendo peccata mortaliter secreta imprudēter, iuxta Scotum, & communem,[d] & Card. Turrecr.[e] quod[f] diximus, intelligendum esse solum de eo, qui confitetur peccata, quibus absque peccato mortali se infamare non potest, & de eo, qui scit absolutionem sacramentalem, datam à laico, etiam in vltima necessitate, esse sacrilegium, & esse graue peccatū interdum seipsum infamare, etiam ad veniam à Deo obtinendam: non autem de eo, qui bona fide credens (licet per ignorantiam iuris) licitum esse, hoc fecit: eo quod communiter id inter peritos licitum existimatur: quod tamen falsum est, iuxta omnes.[g]

Nono peccat, qui confessus laico tempore necessitatis peccata mortalia, non confitetur eadem postea, cui debet tempore, quo cōfiteri tenetur, iuxta omnes,[h] quia ad confitendum ea nō secus tenetur, quam si nullatenus confessus ea fuisset.[i]

42 Decimo peccat, qui peccatorum semel bene factam confessionem iterat secundo, tertio, & sæpius propter scrupulos, cum periculo desipiendi ob mutilam de re tristi cogitationem, aut cum scādalo notabili confessarij, aut notabili infamia tertij.[k] Dixi, *cum periculo & scandalo*: quia non videtur plusquam veniale id facere sine illis, licet sit veniale: quia procuranda est tranquillitas animæ, & conscientiæ, quam huiusmodi scrupulosa repetitio diminuit, & ideo semel confessus, & absolutus conuenienter iuxta iudicium docti confessarij, quiescere debet: immo, & credere, se confessum fuisse illa, quæ postea occurrent, quæ nescit: an fuerit confessus, vel nō: sed habet probabilem causam credendi se illa confessum: quia ob hoc nullo se periculo subijcit, eo quod certo nesciat, se illa confessum non fuisse: morbus enim, quo laborat excusat eum, & facit, vt pro certo habere debeat, quod alius recte cōpositus pro dubio reputare deberet: eo quod passio inordinata timoris iudicij constantiam ei adimit, & tot dubia phantasia excitat: vt ad timendum nunquam se bene confessum inducat, & non sine magna molestia phāsiæ morus sedare possit, per quod multa pericula tam corporis, quam animæ incurrun-

a In sum. verb. confes. condit.

b 2. 2. qu. 90. art. 3.

c In cap. quem pœnitet. de pœnit. distinct. 1. d. In c. at si. 8. de adulter. vers. de iud.

e Cap. 26. num. 20.

f In c. 1. 9. pœnit. de pœnit. dist. 5. n. 13.

g In 2. q. de satisf.

h Cap. 2. & maiores. & obedien.

i 3. fin. 4. dist. & c. fin. 14. q. 1.

k Ca. signi ficasti. de elect. & late Fely. in cap. ad audientiam. 2. de refer. vbi glos. l. 1. hæredes palam. 8. fed. & si non. ff. de testa. ru in 4. li. sent. 8. dist. 11. q. 1. art. 3. col. 6. & Iarius Adria. in 4. de confes. dub. 10. col. 11.

tur, & multa vtriusque opera bona impediuntur, vt

De quinto præcepto Ecclesiæ, De communicando in Paschate.

45 *Communicandum in Pascha, aut ante, vel post octo dies, nisi, &c.*

45 *Communicet quam citius poterit non communicans in Paschate.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

45 *Obligatio, quæ lapsu termini implendi præceptum finiatur.*
46 *Communicat quis scienter in mortali, & ob id peccat.*
47 *Gratia in diuina se esse nemo scit, & quis piè credit esse in ea.*
48 *Communicare bene quis censura ligatus potest.*
49 *Communio confessionem actualem mortalium præquirit, nisi, &c.*
50 *Communionis omissio ob odium, quæ mortalis.*
51 *Communionem, quæ copula, vel pollutio, licita, vel illicita impedit.*
51 *Pollutio, vel copula carnalis, quæ communionem impedit.*
52 *Communicans alienum parochianum peccat, nisi, &c.*
53 *Communio, quo esu, vel potu eodem die præsumptio impeditur.*
54 *Communicans, vel celebrans pluries, quam semel in die peccat.*
55 *Communio quando ob peccatum occultum malè, & ob publicum vectè denegatur. & 56.*
57 *Communionem non procurans eis, quorum curam gerit, quam peccet.*
58 *Communicare non licet paruulis, nec aliis sub vtraque specie, nisi celebrando.*
59 *Communicare, qui tenentur pluries in anno, & quoties expediat, & deceat.*

45 CONTRA hoc præceptum quintũ peccat mortaliter primo, qui non communicat in Pascha,[a] nec ante, vel post octo dies, iuxta declarationem Eugenij IIII. quam ignorauerunt Panormit. & alij,[b] & S. Anton.[c] sed eam inter alios citauit Ioan. Maior,[d] nisi de licentia proprij sacerdotis in aliquot plures dies differat,[e] & nisi sit excommunicatus, interdictus, aut suspensus à communione, & nequeat absolui per impotentiam facti, aut iuris, aut ob aliud impedimentum, quale est illud occultũ, quo impeditur à faciendo, quod requirit absolutio.[f] In quo casu patienter perferendo censuram, & pœnam Ecclesiæ, potius meretur: modo pro viribus procuret habilitatem ad absolutionem censuræ, & peccatorũ, sanctámque communionem secũdũ omnes, quod rectè explicat Gab.[g] Vbi autem est consuetudo legitima, & præscripta satisfaciendi huic præcepto, communicando quolibet Quadragesimæ die: qualis est in nostra Conimbricа, & multis aliis locis, sufficeret conformare se illi, vt diximus.[h] Hortamur tamen, ne quis statim à prima confessione in annum integrum dilata communicet, sed expectet aliquandiu: & postea denuo confessus ea, quæ in memoriam redierint, & interea peccauerit, mundius ad illam purissimam, sanctissimámque mensam accedat. Et quamuis D. Anton.[i] quem Sylvest.[k] sequitur, & etiam Medina[l] teneat, eum, qui in Pascha resurrectionis nõ communicauit, non teneri sub pœna noui peccati ad communicandum vsque ad alterum Pascha: quod ipsum dicunt S. Anto.[m] & Sylvest. de confessione, contradicente in hoc Medina,[n] nobis tamen contrariũ videtur in vtroque verius. Tum quia si, vt Medina dicit, qui intra vnum annum non confitetur, ante finem alterius anni confiteri tenetur: eo quod præcipit, eadem ratione, qui non communicauit in Pascha, tenebitur ad communicandum ante finem alterius anni: cum idem cap. communionem semel in anno præcipiat: nam prædictum cap. præcipiendo communicare in Pascha duo in effectu præcipit: scilicet, communicare semel in anno, & communicare in Pascha: & licet lapso Pascha non posit impleri alterum de communicando in ipso, potest tamẽ alterum de communicando semel in anno, vt in simili dicitur,[a] de citato ad comparendum certo die Romæ, qui si nõ potest comparere illo die, tenetur comparere quantocyus post illum poterit.[b] Tum quia licet quando tempus ad finiendam obligationem præfinitur, eo lapso, ea finiatur,[c] quando tamen præfinitur ad dilatandam solutionem, nõ finitur per lapsum ipsius: immo vegetior efficitur,[d] vbi hoc adnotat Panormit.[e] communiter receptus: at terminus Paschæ in prædicto cap. præstitutus, nõ præfinitur ad finiendam obligationem, sed ad dilatandam debitt solutionem, & declarandũ eam fieri posse intra annum citra culpam, & pœnam. Tum quia nõ obstat eorũ fundamentum, quod præceptum de ieiunando illo, vel illo die, & de singulo quoque die recitandis horis canonicis elapso die, non obligant ad ieiunandum, aut recitandum alio die: quia vt singulariter melius, quã alij dixit Petrus de Ancha.[f] relatus per nos[g] illa ieiunia, & illas horas præcipit Ecclesia tanquã onus illis diebus annexum: quod in istis duobus præceptis confessionis, & communionis non facit, quibus determinat tempus confitendi, & communicandi, à iure diuino indeterminatum, intra quod ei satisfaciamus: & sic quãuis obligatio illo die cõmunicandi, eodem elapso cesset: obligatio tamen communicandi intra annum non cessat, quin manet, vt quantocyus poterit satisfiat: cum annus tacitè præfixus fuerit pro dilatione pura satisfactionis, & communicatio in die Paschæ pro onere illius diei.

46 Secundo peccat mortaliter, qui communicat credens, aut credere debens, se mortalis culpæ reum,[h] idem de eo, qui communicat cum proposito non seruandi legem aliquam ad mortale obligantem, aut redeundi ad concubinam relictam, aut ad aliud quodpiam mortale iam confessum, post Pascha: aut non restituendi alienum, aut non deponendi odium, vel rãcorem mortiferum, &c. idem de illo, qui de peccato præterito mortali ob vtilitatem inde acceptam delectatur, quamuis ad illud redire amplius nolit: qualis est, qui delectatur vsura, mendacio, fraude, vel furto: eo quod per ea, bona sibi quæsiuit: aut fornicatione, aut adulterio, ex quibus suscepit liberos, quos impẽse amat: quia quoties hoc animo deliberato facit, mortaliter peccat, quamuis proponat nunquam ad ea redire, licet sine peccato posset gaudere de iis, & aliis per quodcunque peccatum quæsitis restitutioni non subiectis, modo eum pœniteat peccatorũ, aut saltem non placeant illa sibi, neque quod per ea quæsita, sic quæsita fuerint,[i] quod clarè resoluit Io. Mai.[k] Licet enim cuiuis delectari de quibusque bonis effectis malarum causarum modo eis, qua parte malæ sunt non delectetur. Ille etiam credit, aut credere debet, se mortalis culpæ reum, qui ex ignorantia affectata, siue procurata id ignorat: quia delectatur se nescire illa esse peccata, vel ea non meminisse, ne ad confitendum illa teneatur: immo, & qui id facit ex ignorantia cralla, qua laborat, qui ad id sciendum, an sit peccatum, vel recordandum an fuerit, non vtitur diligentia, qua communiter suæ conditionis homines vtuntur, iuxta Scotum, & communem,[l] ille tamen non credit, nec credere tenetur, se esse mortalis culpæ reum, ad communicandum, absque nouo peccato, qui

a Cap. omnis. de pœnit. & remiss. b In d. c. omnis. c In 2. p. tit. 9. c. 9. d In 4. lib. sent. dist. 17. q. 2. e d. cap. omnis.

f Vt in casu cap. inquisitioni cum ei adnotat. de sent. excõ.

g Ser. 21. de Cucha.

h In cap. cũ dilecti. de pœnit. distinct. 5. §. exactæ, num 1.

i 2. p. tit. 9. c. 8. §. 3. n. Var. Eucharistia. 3. q. 15. l In C. de pœn. dum de confess. tractat. m Vbi supra. n Vbi supra.

eo, qui debita diligentia in recordando, & consulendo doctos adhibita nullius mortalis culpæ conscius est, siue quia talem non meminit, siue quia ignorat esse mortalem, aut se non satis contritum esse. Is enim deuotè, ac reuerenter communicans non peccat nouè, etiam si verè sit culpæ mortalis reus, quin interdum virtute tanti sacramenti veniam consequitur, dum eius calore fit de attrito contritus, secundum S. Thom. communiter receptum,[a] non enim est necesse ad rectè communicandum scire, se in gratia Dei esse.

47 Tum quia hoc non nisi reuelatione speciali diuina sciri potest.[b] Tum quia sufficit probabiliter credere se in illa esse, quod facere potest, qui se contritũ esse probabiliter credit, & ille se contritum esse probabiliter credere potest, qui verè Deo dicere potest tria, quę ponit Ioan. Gers.[c] Quorum primum est, Domine omnium peccatorum meorum, saltem mortalium, ex animo me pœniteat, & propono ad ea nunquam amplius redire, & ab aliis in posterum cauere. Secundum, propono ea omnia, Domine, tempore congruo confiteri. Tertium, hæc principaliter facio, & faciam tui amore, & quia tuam immensam maiestatem, & bonitatem offendi, debens eam honorare super omnia, & amare.

48 Tertio peccat mortaliter, qui cõmunicat contra prohibitionem Ecclesiæ: eo quod est excommunicatus, interdictus, aut suspensus à communione, per proxime dicta: nisi quando huiusmodi censuræ in se nullæ essent: per ea, quæ latè diximus,[d] aut iniuste coram Deo, & secreto communicaret, aut in terris vbi id ignoratur, iuxta ea, quæ[e] post Felyn. & alios[f] scripsimus.

49 Quarto peccat, qui habens copiam confitendi communicat ante confessionem actualem omnium peccatorum mortalium, nunquã antea legitime confessorum, & ante eorum absolutionem: quamuis vetam de eis contritionem habeat, iuxta S. Thom.[g] Scot. & alios,[h] & glossam singularẽ ab omnibus nostris receptam,[i] quamuis Caiet.[k] quem sequitur Arquilla oppositum teneat. Cuius opinionem, & fundamenta euidenter refutauimus,[l] quámque Trid. Conc. reiecit,[m] Dixi, *habens copiam:* quia secus, si eam non haberet, vt illa glossa singularis dixit, quam non habet, qui sine scandalo confiteri nequit: vt qui in altari inchoata iam missa, alicuius peccati non confessi recordatur, cui sufficit cõtritio de illo cum proposito confitendi ad missam prosequendam. Idem de illo, qui iam venit cum aliis ad communionem suscipiendam, & peccati alicuius non confessi recordatur, & non potest illud decenter ante illam confiteri, nec à communicãdo absque sui nota abstinere: potest enim communicare cum proposito illud confitendi, secundum Scot.[n] & Sylvest.[o]

50 Quinto peccat, qui omittit communionem, ad quam tenetur, propter odium, vel voluntatem non parcendi, aut non restituendi, aut non faciendi aliud, ad quod sub mortali reatu tenetur: is enim nouè peccat: quia nemini malitia sua debet prodesse.[p]

51 Sexto peccat, qui intra vnum diem naturalem post habitam copulam carnalem, aut pollutionem illiciram, etiam contritus, & confessus communicat, quod q latè olim suasimus, protestati nullum esse rextum, vel rationem necessario id probantẽ, quod multis prudentibus confessariis visum fuit durum. Quare prætermisis quibusdam, quæ hic super hoc addidimus, affirmamus idem, quod in postrema additione affirmauimus: nempe hoc de rigore iuris nõ procedere: quamuis multa pro eo faciant: immo quod vera contritione, puráque confessione præcedente, & nullo cõtemptu, nec distractione notabili, nec alio, quod obstet interueniente, potest celebrare, & communicare humiliter, secundum Palud.[a] Sylvest.[b] Minus autem procederet in eo, qui post pollutionem inter dormiendũ absque peccato mortali habitam (quamuis ex causa mortali contingeret) communicaret, aut celebraret, confessus illam causam, iuxta ea, quæ ibi post alios multos diximus. Et minus in eo, qui ex necessitate, aut ex officio proprio, aut alterius, necessario ab ipso præstãdo celebrat, aut ducitur magna deuotione, iuxta S. Thom. & communem,[c] & nos diximus.[d] Et licet coniugati intra diem, quo debito coniugali satisfecerint, communicare de honestate non deberent: non tamen peccant, saltem plus quã venialiter, communicando, iuxta communem, quam tenet Caiet.[e] Nec etiam si intra diem, quo communicauerunt, debitum coniugale reddunt, secundum Albertum Magnum.[f]

52 Septimo peccat, qui hanc sanctam communionem percipit ab eo, qui non erat proprius parochus, nec superior absque eiusdem licentia expressa, vel tacita, aut priuilegio, etiam extra Quadragesimam, aut Pascha, etiam in articulo mortis,[g] etiam si sit religiosus, per dictum Sylvest.[h] contra alios, nisi ignorantia excusetur: & qui absque tali licentia ministrat, si est religiosus, excommunicatus est,[i] verumtamen Leo decimus concesit cuilibet sacerdoti ordinis Minorum, vt quouis anni die sacrosanctum Domini corpus secularibus ministrare posit, excepto solo die Paschatis,[k] & consequenter Dominicanis, & reliquis omnibus, qui eius priuilegiis vtuntur: quod etiam scimus, concessum esse particulariter, & merito patribus Illustriss. Societatis IESV, in audiendis confessionibus, & communicandis confessis exercitatissimis. Et quamuis ob aliqua quibusdam videri posit, hanc exceptionem diei Paschatis resurrectionis intelligẽdam esse de omni communione, qua huic præcepto satisfit, nobis tamen intelligenda videtur de sola communione diei Paschæ, siue fiat ad satisfaciendum præcepto siue non: quia prædictus Leo Papa satis id declarat in prædicta concessione, attentis verbis, quę addit simili Nicolai V. concessioni 149.[l] Nec condemnaremus eum, qui acciperet, aut qui sanctissimum Sacramentum ministraret, quando eiusmodi essent personæ, tempus, & causa, vt iudicio boni viri credi posit parochum eo contentum fore, si intelligeret, propter tacitam quandam facultatem, quæ ex hoc oriri videtur: per ea, quæ in simili casu dicta sunt.[m]

53 Octauo peccat, qui communicat, aut celebrat post cibi, aut potus ex proposito sumptionem eodem die, elapsa iam media nocte, cum valet, aut ita ægrotat, vt commodè posit differre in sequentem diem, quamuis per modum medicinæ, aut ipsam medicinã sumeret.[n] Dixi, *ex proposito:* quia deglutire reliquias cibi diei præcedentis dentibus insertas, aut aliquam aquæ guttam, aut particulam alterius rei, lauando os, aut gustando ius, vinum, aut aliud simile, absque proposito edendi, tanquam saliuam, non impedit communionem, nec celebrationem: quia non est propriè sumere cibum, vel potum. Dixi etiam, *eodem die elapsa*

a In 4. dist. 9. b Ver. Eucharistia. 3. q. 10.

c In 4. lib. sent. d. 8. 9. & in 3. par. q. 80. ar. 7. d In dicto cap. 2.

e In sum. verb. communio sacramenti. f Augu. ciuit. cum propria. 13 quæst. 4.

g Iux. Card. clem. 2. de priuile. quæst. 11. h Verb. ex cõmun. 6 excomm. 11. q. 3. i d. clem. 1. de priui. de qua infra cap. 27. nu. 101. k Vt habetur in sup pl. m. priuileg. Apostol. concess. 100.

l In monumentis ordin Minorum secundo impressis.

m In c. 9. num. 5.

n Cap. Iiquido. & c. faciam. 68 ex adnotat. de consecrat. dist. 2.

Universidad de Deusto Biblioteca

media nocte: quia prius sumptum non impedit,quamuis propè mediam noctem cœnet,& postea non dormiat, nec digerat , iuxta communem, quam [a] confirmauimus, licet aliqui contradicant, [b] quod tamen nõ probat,vt ibi alias diximus. Licet,qui ex cœna noctis præcedentis mentem conturbatam sentit,communicare ex consilio non debeat, iuxta S.Thom.[c] quamuis communicando non peccet mortaliter. Dixi,*cum valet:* quia infirmus sequentem diem expectare commodè non valens,communicare potest:sed non celebrare,etiam ad ministrandum infirmo, nec ad vitandum scandalum, etiam iussu prælati inferioris Papa, iuxta communem.

54 Nono peccat, qui pluries eodem die communicat,vel celebrat,[d] nisi in certis casibus:non peccat tamen sacerdos,qui ob infirmitatem,vel alias non celebrando cõmunicat sine stola,& superpellicio, quamuis cap.Ecclesiast.23.distinct.hoc significet secundum Angel.[e] verè enim id non intendit , vt rectè innuit Sylvest.[f] quia solum loquitur de sacerdote communicante celebrando : loquitur enim de sumente corpus,& sanguinem,& qui non celebrando communicant,non percipiunt sanguinem sub specie vini , vt sentit glossa recepta,[g] & definit Conc.Trident.[h]

55 Decimo peccat parochus , qui communionem subdito , siue secreto , siue publicè petenti , tempore quo iure communicare tenetur,denegat propter peccatum mortale occultum,quod in confessione audiuit, à quo illum non absoluit:eo quod non satis eius pœniteret. Tum quia id est detractio,& detectio peccati occulti.Tum quia est reuelatio peccati sibi confessi,vt[i] diximus.Dixi, occultum:quia ob publicum, & notorium potest,& debet negare : nam meretricibus,& vsurariis,& quibuslibet aliis peccatoribus notoriis, quantumlibet suorum peccatorum eos pœniteat,& sanctissime confiteantur, nõ est publicè communio ministranda (quamuis sic in secreto) donec publicè pœnitentiam agant,aut parochus ab ipsis facta sibi facultate publicè denunciet iam eos pœnitere,& confessos esse,aut ex ipsorum bona conuersatione,aut alio legitimo modo de vitæ emẽdatione constet:vt qui ipsorum prauis exemplis offensi fuere, eorundem emendatione ædificentur,iuxta S.Bonauent. & Palud.[k] & nos.[l]

Notorium appellamus , quod est manifestum per sententiam,vel per confessionem in iure, vel euidentiam rei, quæ nulla tergiuersatione celari potest,[m] & non aliud, licet duobus, tribus , aut pluribus testibus probari possit,vt [n] late tradit Anton. receptus à Panormit. & aliis. Dixi , *quod in confessione audiuit :* quia si alio modo extra eam intellexit, licet denegare publicè non possit illam tali tempore petenti : potest tamen eam secretè denegare secretè petenti , quamuis debito tempore petat:quia nec detrahit , nec detegit peccatum occultum , nec reuelat confessionem sibi factam. Dixi, *tempore quo iure,&c.* quia in alio non solum non potest denegare , sed etiam debet : cum nec ipse ad præbendum , nec ille ad petendum teneatur, iuxta sententiam prædictorum.[o]

57 Vndecimo peccat, qui pater,tutor,curator, aut herus,negligit notabiliter procurare,vt sui liberi, pupilli,minores,aut famuli domi suæ viuentes,& ad cõmunionem obligati communicent tempore debito, maxime si sciat,aut scire debeat illos non communicaturos, nisi à se moneantur.[p] Diximus , *ad id obligati:* quia secus est de aliis:quales sunt pueri,qui secũdum honestam consuetudinem aliquanto tardius communicant, quam confiteantur , ob reuerentiam tanti sacramenti:illa enim consuetudo præceptum,[a] quo ad hoc limitat,aut certè declarat:quin dici etiam potest eandem etiam declarasse præceptũ diuinum,de communicando,iuxta illud Ioan.*6. Nisi manducaueritis carnem filij hominis,non habebitis vitam in vobis,&c.* vt nec in articulo mortis teneantur communicare vsque ad ætatem, in qua sani tenerentur:quanquam meo consilio tunc communicarent , nisi valde puerili iudicio essent,quin etiam cum prædicto Card.addimus, prædictos, qui aliena cura gubernantur,& eorum monitionem expectant , non peccare , donec moneantur, quamuis eorum curam gerentes tardius æquo monendo peccent, qui si dubitauerint,consulere debent, eorum confessarios,& eorum consilium sequi.

58 Duodecimo peccat, qui laicus,vel clericus non celebrando,communicat sub vtraque specie,[b] & melius Conc.Trident.[c] damnat eum , qui dixerit Christi fideles præcepto diuino teneri ad sanctissimũ Eucharistiæ sacramentum sub vtraque specie panis, & vini sumendum,& [d] hæreticum esse, qui dixerit , Ecclesiam errasse statuendo,vt laici,& clerici non conficientes sacramentum sub specie tantum panis communicent,& [e] definit, hæreticum esse, qui dixerit totum , & integrum Christum sub vna tantum specie non sumi,& [f] damnat eos,qui asserunt paruulos vsu rationis carentes ad hanc sanctam communionem obligari.

59 Decimotertio peccat monachus S. Benedicti, qui non communicat semel in mense,[g] & monialis cuiusuis ordinis, quæ idem non fecerit,[h] & quotidie autem communicare , vel celebrare proculdubio de se licitum est, & melius est quam contrarium:quamuis aliqua circunstantia fieri possit, vt hoc sit melius illo per accidens , iuxta mentem S. Augustini.[i] & affirmat S.Tho.[k] quare, qui experitur per quotidianam celebrationem , aut communionem , deuotionis feruorem in se erga Deum augeri , & reuerentiam erga sanctum Sacramentum non minui,faciat hoc quotidie : sin minus, abstineat aliquando,quo deuotius atque religiosius id faciat , iuxta eundem S. Thom. adde, quod olim omnes , qui intererant missæ, communicabant,[m] & postea etiam laici saltem ter , scilicet in Pascha,Pentecoste, Natalique Domini,[n] & diuus Augustinus omnes ad communicandum,saltem singulis dominicis cohortatur,[o] & certè honorabiliores viri & fœminæ,saltem quater:scilicet tribus prædictis diebus , & in festo omnium Sanctorum id facere deberent , & horum religiosiores singulis mensibus instar monachorum, & monialium prædictarum,quanquam ad satisfaciendum huic præcepto, sufficit regulariter semel in tempore Paschali communicare.[p] An autem sacramentum Eucharistiæ sit dandum damnato ad mortem ? dicetur infra.[q]

De septem sacramentis Ecclesiæ in genere.

CAP. XXII.

1 *Sacramentum quid,& vt gratiam ex opere operato cõfert.*
2 *Sacramenta septem, tria non iterabilia,quatuor autem sic.*
2 *Sacramenta circa septem vndecim errores Tridenti dãnati.*
2 *Sacramentis alia sunt de essentia eorum, alia de præcepto.*
3 *Sacramenta non credens , vt debet, ea dans, aut sumens in mortali peccat.*

4 *Sacramenta sumens ab excommunicato,&c. & dans,vel sumens in mortali,& inuitans malum ad dandum , & inhonorans ea verbo,aut facto,vt peccat.*

1 DICTVRVS de Sacramentis sola confessariis, & pœnitentibus necessaria , præmitto primo,quod verbum, Sacramentum , primo significat secretum, iuxta illud.[a] *Sacramentum regis abscondere bonum est.* Secundo, iuramentum,[b] tertio , signum rei sacræ, vt accipitur in hac materia. Sed quia duplex est signum , vnum quod tantum significat. [c] Alterum vero , quod significat, & facit rem significatam : quo modo acceptũ,varie definitur à Magist. & aliis,[d] Ioan. Andr.& aliis,[e] breuissime vero definiti potest,ex mẽte Aug.[f] vt ibi diximus,quod est signũ sacræ rei. Dixi,*signum,* pro genere: quia omne Sacramentũ est signum , non contra omne signum Sacramentũ.Dixi item,*signum,* intelligendo de sensibili : quia quodlibet verum Sacramentum est aliquo quinque sensuum sensibile ex mente Augst. [g] intelligendo item de signo efficaci, seu effectiuo , quia quodlibet illorum efficit , saltem instrumentaliter, gratiam , quam significat secundũ S. Tho,[h] licet Scotus , & alij sequaces aliter dicant, pro Sancto Thoma tamen vrget Conc.Trid.[i] Dixi, *rei sacræ,* ad differentiam aliorum signorum alia significantium,& operantium , qualia sunt signa Zodiaci.Intelligẽdo item,per rem sacram, gratiam Dei sacram , & sanctificantem , quam quodlibet Sacramentum significat,& producit.Cui definitioni consonat illa Augustini , *Inuisibilis gratiæ visibilis forma,*[k] cum illa additione Magist. [l] *Cuius similitudinem gerit, & causa existit:* quia perinde est, ac si dixisset. Signum visibile,siue sensibile effectiuũ rei sacræ, quæ est gratia inuisibilis:nam dicere,quod Sacramentum est visibilis forma est dicere , quod est signum visibile , seu sensibile, & dicere , quod gerit similitudinem gratiæ est dicere,quod per quandam similitudinẽ significat illam:& dicere,cuius causa existit,est dicere,quod efficit eam. Itaq; interrogatus,quid est Sacramentum? breuiter,& secure respõdere potest,quod est rei sacræ signum(intelligendo per rem sacram gratiam,& per signum , signum sensibile aliquo quinque sensuum) efficiens instrumentaliter gratiam , quam significat. Dixi , *instrumentaliter :* quia solus Deus potest creare principaliter gratiam , iuxta S. Tho. per omnes receptum , [m] & ideo ipse solus potest instituere Sacramentum , vt definit Conc. Trid. mox referendum. Itaque Sacramenta ab aliis operibus differunt in eo, quod ipsa conferunt gratiam ex opere operato, vt habet prædictum Conc. [n] alia vero tantum ex opere operantis,hoc est,vnumquodque Sacramentum per virtutem,& institutionem diuinam , aliquam determinatam à Deo gratiam in anima suscipientis,etiam iudicij expertis , & nec mereri, nec peccare valentis, instrumentaliter producit , modo mortalis peccati obicem non ponat : & ita omnibus parem gratiam Sacramentalem conferunt : quamuis præter illam Deus illud suscipienti aliam maiorem, vel minorem gratiam pro maiori,vel minori merito, & affectu suscipientis conferat.

2 Secundo præsupponimus, quod septem sunt Sacramenta nouæ legis,Baptismus,Confirmatio , Eucharistia, Pœnitentia, Extremaunctio,Matrimoniũ, & Ordo , [o] & doctrinam communem , [p] probatam pridem per Conc. Floren. [q] quorum tria iterari nequeunt,id est,nec dari , neque prodesse possunt , nisi semel,scilicet Baptismus, Confirmatio , Ordo : alia vero quatuor sic.

Tertio præsupponimus , quod Conc.[a] declarauit hæreticum dicere esse plura,aut pauciora , quam septem nouæ legis Sacramenta : aut aliquod eorũ non esse proprie Sacramentum , [b] aut à Sacramentis antiquæ legis non nisi cæremoniis differre , [c] aut nullũ eorum aliqua ratione esse alio dignius,[d] aut non esse omnia necessaria , sed aliquod eorum superfluum, quamuis omnia singulis necessaria non sint,[e] aut solum significare,& non continere gratiã, aut eam ritè accipientibus non semper ex opere operato cõferre,[f] aut quod horum tria,scilicet,Baptismus, Confirmatio , & Ordo non imprimant characterem in anima, & signum,quoddam indelebile,propter quod ea iterari non possunt , [g] aut ab omnibus Christianis administrari omnibus posse , [h] aut non requiri in conficiendis Sacramentis intentionem , saltem faciendi, quod facit Ecclesia , [i] aut quod peccato mortali ministri Sacramenti confectio , aut collatio fiat nulla,[k] aut ritus Ecclesiæ omitti , aut mutari per quemlibet prælatum posse.[l]

Quarto præsupponimus , quod quodlibet Sacramentum constat duobus.Quorum alterum est velut materia substantialis. Alterũ vero velut forma substantialis , quæ sunt de essentia , & necessitate Sacramenti,sine quibus omnino est nullum. Requirit etiã alia,quæ sunt de necessitate præcepti , non autem de necessitate Sacramenti, id est, quod peccatur conficiendo sine illis,sed Sacramentum est validum , vt in Baptismo aqua est materia substãtialis , & inuocatio Trinitatis forma substantialis , sine quibus nil valet: verba vero illa Ego , & Amen , in forma posita,sunt tantum de necessitate præcepti, id est , peccatur baptizando sine illis:sed baptismus valet.[m]

3 Circa vero præfata sacramenta in genere peccat mortaliter primo,qui credit aliquid ex damnatis per prædictum Conc. Trid. sciens,vel debẽs scire id esse damnatum,& est hæreticus,[n] & excommunicatus,si verbo,vel scripto id expressit, per bullam cœnæ Domini,de qua infra.[o]

Secundo peccat , qui credens , vel credere debens se reum mortalis culpæ ministrat , saltẽ sollemniter, aliquod sacramentum , vel suscipit : nisi ita se credat attritum,quod adiuncto calore sacramenti,fiat contritus,vt diximus latius,[p] quamuis Baptismus minorem attritionem,quam alia requirit,per dicta supra.[q] Nec excusatur,vt quidã putant , subita ministrandi, aut accipiendi sacramenti necessitate , veluti si mortifero vulnere ictus baptismũ à sacerdote imparato deposcit, quia quamuis hoc aliquem prætextum habere possit iuxta opinionem eorum,qui dicunt cuiq; peccato mortali proprium dolorem esse adhibendum,quod vno momento fieri non potest: nullo tamen prætextu nititur , veram sequendo opinionem, quam tenuimus,[r] scilicet, sufficere generalem quendam , qui omnia comprehendat , quod puncto temporis præstari potest. Quare sacerdos administraturus sacramentum aliquod quantumlibet imparatus inueniatur , debitam de omnibus suis peccatis mortalibus contritionem habere potest,vel attritionem, qua se probabiliter cõtritum esse credat. Et quamuis ad alia sacramenta hoc satis sit: ad celebrationem tamen, aut communionem præter contritionem con-

Universidad de Deusto
Biblioteca

sessio actualis peccati requiritur, vt supra dictū est. [a]

4 Tertio peccat,qui suscipit aliquod sacramentum à sacerdote excommunicato, interdicto, aut ab eius administratione suspenso,& denunciato pro tali, vel à notorio concubinario, excepto baptismo & communione tempore necessitatis. Quis autē sit concubinarius notorius dictum est supra. [b]

Quarto peccat, qui citra necessitatē inuitat ad sacrificandum,aut ad dandum alteri sacramentū,quem probabiliter credit existere in peccato mortali occulto,aut publico,& sine debita de eo pœnitētia illud facturum,ita vt sit causa,cur id faciat,alias nō facturus, vt supra dictum est. [c]

Quinto, qui verbo,aut facto notabilem irreuerentiam alicui sacramento facit secundum S.Tho. [d]

De Sacramento Baptismi.

5 *Baptismus,quid,quotuplex, & quæ illi substantialia.*
6 *Baptismi errores Tridenti damnati.*
6 *Baptismum ministrans,vel suscipiens in mortali peccat.*
6 *Obstetrix ignorans formam baptizandi peccat.*
7 *Baptismus à quocunque collatus valet.*
7 *Baptismus sine concursu materiæ formæ, & intentionis non valet.*
7 *Baptizans chrismate veteri, vel non subditum, vt peccat.*

5 *Sacramentum Baptismi est sacramentum quæ natura alis, qua vnus ab alio in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti cum debita intentione abluitur.* Dixi, *Sacramentum*, pro genere,reliqua pro differentia: & Aquæ naturalis,ad significandum, quod hæc est eius essentialis materia, nec sufficit alia aqua artificialis, vt rosacea,secundum omnes,[e] quod definiuit Conc.Trid. [f] Dixi, *Qua vnus ab alio abluitur*:quia nemo à se ipso baptizari potest. [g] Dixi, *In nomine patris*, &c. quia inuocatio expressa totī Trinitatis est de necessitate hui⁹ sacramenti. [h] Vnde forma baptismi in Ecclesia Romana est hæc. *Ego te baptizo in nomine Patris & Filij, & Spiritus sancti.* Amen. [i] quamquam illa verba, Ego, & Amen, non sunt de essentia sacramenti, sed de necessitate præcepti. [k] An autem contraueniat substantiæ,vel tantum præcepto, qui baptizat, solum dicens in nomine Trinitatis,aut Christi,tangit gloss. [l] & late tractamus. [m] Quo fit, vt solus baptismus aquæ, sit proprie baptismus: sanguinis autem, qui fit per martyrium, & flaminis, qui per pœnitentiam sine copia baptizandi solum metaphoricē. [n]

6 Porro Conc. Trid. [o] damnauit eum, qui dixerit baptismum Ioannis fuisse tantæ virtutis,quātæ Christi. [p] Aut aquam naturalē non esse necessariam. [q] Aut quod Ecclesia Romana non doceat veram Baptismi doctrinam. [r] Aut non valere, qui ministratur per infidelem, etiā cum intentione faciendi, quod prætendit Ecclesia. [s] Aut non esse ad salutem necessarium. [t] Aut non posse baptizatum amittere gratiam, si vult credere. [u] Aut non obligari ad vllam aliā legem, quā credendi. [x] Aut quod per eum tolluntur vota post ipsum emissa. [y] Aut per memoriam eius condonari,vel venialia fieri peccata post eum admissa. [z] Aut esse rebaptizādum apostatam ad fidem reuersum. [a] Aut neminem baptizandum ante ætatem, qua Christus fuit baptizatus.Aut paruulos nō esse baptizādos:vel postquam adoleuerint esse rebaptizandos. [b]

Interrogatus autem Romæ de vltimis finibus Hispaniæ:An infans,qui baptizatus sine solennitate moritur,antequam illa suppleatur,possit in loco sacro sepeliri? Respondi nō solum posse,sed debere. Tū quia Hostien. [a] affirmat puerum extractum de ventre matris sepeliendum esse in loco sacro. Tum quia standū est regulę,nisi probetur exceptio, [b] & regula est,quod omnis christianus debet in loco sacro sepeliri:& constat huiusmodi puerum esse christianum charactere christianismi insignitum, [c] & nullo iure speciali prohibetur.

Ad aliam item quæstionem, An debeat sepeliri cū solennitate crucis, & luminarium instar aliorum infantium baptizatorum solenniter? Respondeo affirmatiue, ea ratione insolubili, quod is tā Christianus est,quam illi, & tantum gratiæ sacramētalis habet ac illi, per dicta supra, [d] quia exorcismus & alia,quæ fiūt in baptismo solenni,nō sunt de necessitate sacramenti,sed solum præcepti,secundum omnes.

Circa baptismū peccat mortaliter primo, qui credit aliquid de prædictis 14. damnatis per prædictum Conc.Trid.credens: vel credere debens,ea esse damnata, & est hæreticus: immo & excommunicatus, si verbo, vel scripto id expresit per prædictam bullam cœnæ domini.

Secūdo,qui baptizat,aut permittit se baptizari bis, & est irregularis, [e] de quo latius infra. [f]

Tertio,qui est in causa,aut in notabili culpa, vt aliquis sine baptismo moriatur,aut renuit dare baptismum petenti in articulo mortis:cum nullus eo aptior ipsum baptizare velit. [g]

Quarto,qui baptizat in peccato mortali,aut baptizatur impœnitens,per dicta supra. [h]

Quinto,quæ obstetricis officio fungens, debitam baptizandi formam ignorat,Palud. [i] & S. Anton. [k]

7 Sexto peccat,qui cum non sit presbyter, baptizat absque necessitate, [l] immo & presbyter, qui baptizat citra necessitatem sine exorcismo,& aliis solennitatibus debitis,vel cum illis extra ecclesiā, præter quam principum filios. [m] Et clericus qui coram presbytero baptizat solenniter est irregularis. [n] Non est autē necessitas recens infantis natiuitas, vt nonnulli male putant,qui infantes recens natos sine solennitate baptizari faciunt grauiter peccantes. Verum est tamen, quod baptismus collatus à quocunque, siue mare,siue fœmina,siue fideli,siue infideli cum intentione faciendi quòd facit Ecclesia, valet, [o] etiam si baptizans eum pro ludiero habeat, iuxta Innoc. [p] Peccat autē laicus, qui (etiam in necessitate) baptizat, præsente clerico,& clericus minor præsēte presbytero, & mulier præsente viro,& infidelis præsēte fideli:nisi aptior sit excommunicatus,aut alio modo impeditus, iuxta communem. [q]

Septimo peccat,qui baptizat sine forma & materia essentiali baptismi supra positis: aut sine intentione actuali,aut virtuali faciendi, quod Ecclesia prætendit: nec quidquam talis baptismus valet, & iterandus est, iuxta notata per Inno. & omnes. [r] Et idem de eo,qui durante prolatione verborum substantialium baptismi,non tingit aqua,sed solum ante,vel post illā, [s] vbi hoc sentit Cardin. S. Xisti, & S. Thom. [t] vbi id satis exprimit Caiet. & magis Ioan. Maior. [u] quin & gloss. [x] dixit, oportere ablutionem concurrere cum verbis,in vltimo instanti prolationis eorum:quod tamen non est verum,per rationes Caiet. [y]

Octauo

Octauo peccat, qui vngit baptizatum chrismate præcedentis anni citra casum necessitatis. [a] Idem de illo, qui absque iusta necessitate baptizat alterius parochianum, sine facultate sui parochi, vel Episcopi, aut eius Vicarij. [b] Non tamen ipso facto est excōmunicatus,quamuis sit religiosus, sicut foret ob administrationem aliquorum aliorum sacramentorum, [c] de quo infra. [d] Adde,quod ad hoc, vt aliquis sit vere baptizatus sufficit,quod quantulacumque pars eius tangatur aquæ quamlibet modicæ, [e] cuius ratio pulchre redditur à S.Tho. [f] Et diximus nos. [g] Quo fit vt recte faciant illi, qui cum difficile mulier parit infantē, & timetur de eius morte,antequam totus exeat, procurant baptizare illum fundendo aquam in partem, quam iam peperit,& apparet foris.

De Sacramento Confirmationis.

8 *Confirmatio quid, & quod est vere & proprie sacramentum.*
8 *Confirmationis minister ordinarius Episcopus,& quando presbyter.*
9 *Confirmando sic,vel sic peccat Episcopus.*
9 *Confirmans existens in mortali peccato, vel omittens ob contemptum,vt peccat.*
9 *Confirmatio Patrinum requirit,& ordinem præcedit.*

8 *Confirmatio alias vocatur manus impositio, [h] & ex mente Magistri,& omnium, [i] & vtriusque Tho. [k] & nostrorum, [l] definiri potest, esse sacramentum vnctionis chrismatis consecrati, quo Episcopus frontem baptizati inungit sub certa verborum forma.*

Dixi, *Sacramentum* pro genere, reliqua pro differentia. Dixi, *Chrismatis*, ad designandum materiam eius,quæ est chrisma, quod conficitur ex oleo,& balsamo. [m] Balsamū autem non est de necessitate sacramenti,quod efficaciter probat Caiet. [n] est tamen de necessitate præcepti. [o] Dixi, *Consecrati*: quia licet benedictio, vel consecratio aquæ non sit de necessitate sacramenti baptismi: consecratio tamen chrismatis, vel olei,est de necessitate sacramenti Confirmationis, per rationem S.Tho.recepti. [p] Dixi, *Episcopus*, ad designandum ministrum,qui necessario debet esse Episcopus. [q] Quamuis ex dispositione Apostolica possit esse presbyter,de qua intelligendum est ca.peruenit. [r] vt paucis multa resoluens definit Caiet. [s] Dixi, *Frontem*, ad differentiam baptismi, in quo vertex capitis inungitur. [t] Vnct. Cuius diuersitatis ratio adducitur à S.Tho. [u] Dixi, *Baptizati*: quia character Cōfirmationis,de necessitate præsupponit characterem baptismi,cap.nouissimę.de consec.dist.5.Ille enim est ianua omnium sacramentorum. [x] S.Tho. receptus. [y] Dixi, *Certa*,&c.ad designādum formam eius,quæ est, Confirmo te signo crucis,& confirmo te chrismate salutis in nomine Patris,& Filij & Spiritus sancti,Amen.Cū cuius formæ prolatione debet concurrere vnctio. [z] Cuius cōuenientiam assignat S.Tho. [a] hoc enim sacramento baptizatus fit miles Christi ad constanter confitendum eum, & fortiter pugnandū contra eius inimicos, [b] & ita signatur cruce,quæ est signū Ducis. Quorum omnium bona pars confirmatur à Conc. Trid.quod [c] declarat hæreticum, qui dixerit, Confirmationem non esse verum sacramentum, aut nullam ei virtutem inesse, aut eius ordinarium ministrū non esse solum Episcopum,vbi ponderandū est,quod ait ordinarium, significans posse esse delegatum mdispensatione Apostolica,vt prædictum est.

9 Circa hoc sacramentū peccat mortaliter. Primo, qui non existens Episcopus, ministrat illud, vel existens episcopus vngit oleo non consecrato, vel non consecto ex balsamo,vel non seruata prædicta forma per supradicta.

Secundo,qui suscipit illum credēs,vel credere debens,se mortalis culpæ reum esse,per dicta supra. [a]

Tertio,qui per contemptum nō curat se, suamque familiam confirmari. [b] Dixi, *Per contemptum*, quia sola negligentia tantum esset venialis,cum nō videatur illi præcepto contraria,vt ait Scot. [c] Contemnere autem videtur, qui potens sumere commode, omittit, secundum Palud. [d] quod verum est quo ad præsumptionem fori exterioris, quæ in interiori cessat, [e] in quo ille vere contemnit, qui ideo principaliter omittit,quod paruifacit,per ea,quæ dicit S.Thom. [f] vbi id pulchre explicat Caiet. & Archid. [g] quem sequitur Dominic. [h]

Quarto peccat, qui patitur se sine patrino confirmari,credens,aut credere debens,quòd licet hoc non sit de substantia sacramenti,est tamen de præcepto.

Quinto peccat,qui non se facit cōfirmari ante omnem ordinationem. [i] Conc.Trid. de reform. nullam tamen per hoc censuram incurri, aliquoties respōdi. Tum quia eius omissionis negligentia non est mortalis,vt dictum est.Tum quia nullo iure id cauetur,nā nec prædictum concilium addit aliam pœnam,quam quod non admittatur quis, etiam ad primam tonsurā ante confirmationem. Tum quia,licet character ordinis de necessitate sacramenti requirat characterem baptismi,non tamen requirit characterem confirmationis. Quin opinamur cum Soto, [k] peccare quidē, sed non mortaliter,suscipientem,vel ministrantem,etiam scienter ordinem ante confirmationem, modo id sine contemptu fiat.

De Sacramento Eucharistiæ.

10 *Eucharistiæ sacramentum polyonimum,& quid.*
10 *Eucharistiæ circa sacramentum errores.*
10 *Communio, quod non requirat confessionem, disputare malum.*

10 *Sacramentum hoc Eucharistiæ polyonimum, siue multinomium est. Vocatur enim Græcè Eucharistia, hoc est, bona gratia: quia vt Magister ait, [l] Iesum Christum, qui est omnis gratiæ fons, & origo, continet.Hostia item, Sacrificium, Communio, Sacramentū altaris,& viaticū,ob eas rationes,quas reddit S.Tho. [m] & paulo latius nos reddimus. [n] Definiri autem potest ex mēte Magistri,& S. Tho. & aliorum omnium, [o] esse sacramentum, quod sub specie panis & vini,vel alterius eorum, verum corpus & sanguinem Iesu Christi continet.* Dixi, *Sacramentum* pro genere,reliqua pro differentia. In quibus aduertēdum:quod vno eodemque modo existūt corpus & sanguis sub vtraque specie: sanguis enim vtrobique existit intra eius gloriosi corporis venas,& vtrobiq; corpus sic continens eum:quamuis sub specie panis cōtinetur corpus virtute verborū sacramenti,& sanguis per concomitantiā eius, & cōtra, sub specie vini continetur sanguis, virtute verborum sacramenti, & corpus per concomitantiā, secundum S.Tho.receptum. [p]

Circa materiam huius sacramenti peccat mortaliter primo,qui nō credit definita Tridentini vndecim

Universidad de Deusto
Biblioteca

sess. 13.

canonibus à Conc. [a] credens, aut credere debens, ea esse definita ab Ecclesia, & prædicto concilio: & si verbo, vel scripto id exprimit, est excommunicatus per prædictam bullam cœnæ. Definiuit autem concilium, hæreticum esse dicere verum Christi corpus, & sanguinem eius non contineri realiter in hoc sacramento, vnita eius diuinitati, sed solum in signo & figura. [b] Aut aliquid substantiæ panis, aut vini, remanere in eo post consecrationem, licet eorum accidentia maneant. [c] Aut sub qualibet specie, tam vini, quam panis, & qualibet parte separata ab alia, non contineri totum corpus Christi. [d] Aut licet quando ministratur, aut sumitur sit in eo, nõ tamen esse ibi potest, nec ante sumptionem, nec in reliquiis eius. [e] Aut principalem eius fructum esse peccatorum condonationẽ. [f] Aut nõ esse adorandum Latria, siue debita Deo adoratione, dũ est in sacramento. Aut non esse faciendum peculiare illius festum, neque deferendum in supplicationibus, siue processionibus, neque populo proponendum adorandum. [g] Aut non licere seruare illud in sacrario, neque deferre ad infirmos. [h] Aut in communione non sumi realiter Christum totum. [i] Aut christianos etiam discretos, non teneri communicare semel in anno. [k] Aut presbyterum non posse seipsum communicare. [l] Aut solã fidem sufficere ad bene communicandum. [m]

Secũdo peccat, & est excommunicatus, qui etiam disputando defendit opinionẽ habentem licere contritio ante actualem confessionem mortalis culpæ communicare. [n]

De Sacramento Pœnitentiæ.

11 *Pœnitentia quid, & quot, & quæ partes eius.*
11 *Pœnitentiæ circa sacramentum multa definita Tridenti.*
11 *Pœnitentiam in mortali sumens, vel ab eo qui est in illo, vt peccat.*

11 PŒnitere quid sit, & an vox pœnitentia sit latina, & quod pœnitẽtia est duplex, virtus, & sacramentum, & alia iis annexa, præmissa sunt supra, [o] & ex mente ibi citatorum, sacramentum pœnitentiæ est *sacramentum absolutionis, quo sacerdos sibi subditum, & confitentem legitime sua peccata, cum iusto dolore, & proposito satisfaciendi absoluit ab eis.* Dixi, *Sacramentum*, pro genere, reliqua vero pro differentia, quæ tangunt tres partes integrales eius, scilicet Contritionem, Confessionem, & Satisfactionem, quæ sunt quędam eius materia, de quibus est dictum, [p] generatim, & [q] singulatim.

Circa hoc sacramentum peccat, primo qui credit, non esse vera definita à Trid. Conc. [r] Aut dubitat de veritate eorum, credens, aut credere debens, ea esse ab Ecclesia, & Concilio definita: & si verbo, aut scripto id exprimit, est excõmunicatus per bullam Cœnæ prædictã. Definita vero vbi supra sunt hæc, Quod Pœnitentia semper fuit necessaria ad veniam peccati mortalis. Quod sacramentum Pœnitentiæ numquam fuit ante aduentum Christi, nec ante mortem & resurrectionem eius. Quod postea nil prodest nondum baptizato. Quod Christus principaliter instituit illud per illa verba, *Quorum remiseritis*, &c. per quæ eadem fuit data potestas recõciliandi Deo eos, qui post baptismum mortaliter peccant. Definit item, esse hereticum dicere, sacramentum pœnitentiæ nõ esse vere, ac proprie sacramentum, institutũ ad reconciliandum Deo peccantes mortaliter post baptismũ. [a] Aut vnum & idem esse sacramentum Baptismi, & Pœnitentiæ: & ideo pœnitentiam nõ recte appellari secundam post naufragium tabulam, [b] quia, vt idem Concilium subiicit, materia & forma eorũ est diuersa, & non oportet, vt minister Baptismi sit iudex, sicut minister pœnitentiæ. Et quia sacramentum Pœnitentiæ nil prodest nõ baptizato, nec baptismus relapso post eum in mortale. Et cõtra Baptismus prodest non baptizato, & Pœnitenti à lapso post baptismum in mortale, &c. Aut verba illa, *Quorum remiseritis. &c.* non esse intelligenda de potestate remittẽdi peccata. [c] Aut ad perfectam pœnitentiam non requiri Contritionẽ, Confessionem, & Satisfactionem, quasi materiam & partes eius. [d] Aut dicere, alium, quam episcopum, vel presbyterũ absoluendi potestatem habere. [e] Aut eosdem si mali sunt, eam perdere. Aut non esse iudices ad absoluendum confessum, sed ad declarandũ eum absolutum. [f] Admoneo lectorem nõ excerpere me omnia contenta in canonibus prædictæ sessionis: quia ea, quæ pertinent peculiariter ad Contritionem, excerpta fuerunt, [g] & quæ ad Confessionem, [h] & quæ ad Satisfactionem. [i]

Secundo peccat, qui absque Contritione, vel iusta Attritione peccatorum suorũ, aut absque proposito ab eis abstinendi, aut restituendi debita, aut existens excommunicatus ante absolutionẽ ab excommunicatione, absolutionẽ sacramentalẽ procurat, aut vult absolui ab aliquo non presbytero, aut ab excommunicato denunciato, aut suspenso, aut si citra necessitatem à parocho alieno, vel à suo notorio peccatore, vel quum scit esse in mortali, & Pœnitentiam non acturum ante absolutionem per supra dicta. [k]

De Sacramento extremæ vnctionis.

12 *Extrema vnctio quid, & vnctio cum verbis concurrat.*
13 *Extrema vnctio quas partes tanget, & quibus sit verbis, & quare morbo, & non violenter morituris detur.*
14.
15 *Extremæ vnctionis de sacramento multæ veritates Tridentinæ.*
16 *Extremæ vnctionis contemptus, vel in mortali susceptio mortalis.*

12 SAcramentum Extremæ vnctionis est sacramentum, *quo presbyter vngit oleo consecrato certas corporis partes infirmi probabiliter periclitantis certa verba cum debita intentione proferendo.* [l]

Dixi, *Sacramentum* pro genere, reliqua pro differẽtia. Dixi, *Presbyter*, ad designandum neminem alium posse illud ministrare, vt definiui Concil. infra citandum. Dixi, *Vngit*, ad designandum actum ministrandi, qui cõsistit in vngendo, & fieri debet durante verborum prolatione, aut ante prolationis principiũ, vt in simili dictum est, [m] de baptizante, [n] & de confirmante, [o] & de ordine dicetur infra. [p]

13 Dixi, *Certas partes*. Vnctio enim debet fieri in oculis, naribus, auribus, ore, manibus, pedibus, & renibus. Dixi, *Infirmi*, &c. ad designandũ cui sit ministrandũ hoc sacramentũ: nõ enim sufficit, vt sit in quouis probabili mortis periculo, in quali est morte damnatus, prælium ingressus, mari, & tẽpestate iactatus, neque quælibet infirmitas sufficit: sed oportet, vt sit talis, quę probabile mortis periculũ minetur secundũ omnes: cuilibet tamẽ eiusmodi infirmo est ministrãdũ, etiã si iam

a Conc. Trid. sess. 13.
b Can. 2.
c Can. 3.
d Can. 4.
e Can. 5.
f Can. 6.
g Can. 7.
h Can. 8.
i Can. 9.
k Can. 10.
l Can. 11.
m Can. 12.
n Præfatio can. 11.
o In præludio.
p In 4. præludio. q In tribus primis.
r Sess. 14.

iam sit amens, & phreneticus, si absque irreuerentia sacramenti id fieri possit, & potuerit ante peccare, & antequam insaniret expresse, aut tacite petierit illud, aut si meminisset, perituros fuisset, nec in peccato mortali notorio infanierit: quamuis sint, qui ætatem pubertatis requirãt: immo & si dubitatur, an sit mortuus, administrari, potest sub conditione si non est mortuus: non tamen iam aperte mortuo, nec incepta ministratio perficienda est, si antea moriatur. Dixi, *Oleo sacro*, ad designandum materiã, quę est oleum oliuarum, per Episcopum consecratum. Dixi, *Certa*, &c. ad designandum eius formam, quæ iuxta Conc. Flor. est hæc, quando oculi infirmo vnguntur, *Per istam sacram Vnctionem, & per suam piissimam misericordiam indulgeat tibi Dominus quidquid deliquisti per visũ.* Quando aures, dicendum est, *per auditum*: quando nares, *per odoratum*: quando os *per oris vitium*: quando manus, *per tactum*: quando pedes, *per incessum*: quando renes, *per ardorem libidinis*: quamuis multæ Ecclesiæ vtantur istis verbis, Et per sanctissimam benedictionem, loco horum, Per suam piissimam misericordiam, nec nocet, per mox dicenda, diuersitas verborum, in eundem scopum tendentiũ. Quæ fere omnia probantur per illa Iaco. 5. *Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eũ Dominus, & si in peccatis sit, dimittentur ei.* nam per verbum, *Infirmatur*, probantur dicta de infirmo vngendo, & per verbum, *Presbyteros*, dicta de ministro, & per verba, *Vngit, & oleo*, dicta de visu & materia, & præterea per verbum, *Alleuiabit*, probatur hoc sacramentum conferre salutem corporis, quando spirituali infirmi expedit: & per illa verba, *Et si in peccatis sit*, &c. per hoc sacramentum peccaris remitti. Et quia non exprimuntur mortalia, nec venialia, intelligenda sunt de omnibus, si reliqua ad ad necessaria concurrant. [a] Vnde licet secundũ communem principaliter institutum fuerit contra venialia, tamen etiam mortalia remittit. Quo fieri potest, vt aliquis moriens absque hoc sacramento damnaretur, & vnctus eo saluaretur: fieri enim potest, vt aliquis sua peccata confiteri non possit, aut quãuis possit, non censet illud necessarium ei, quia est iam confessus, sine tamen Contritione, vel Attritione ad remissionem sufficienti, & postea tanta attritio ei supereueniat, quæ licet de se non sufficiat ad remissionẽ, sacramenti tamen calore adiuncto sufficeret, iuxta opinionem S. Tho. [b] communiter receptam, scilicet per virtutem sacramenti aliquem ex attrito contritum fieri, iuxta dicta supra. [c] Quare magnæ curæ nobis huius sacramenti susceptio esse debet, vt morientes beati semper viuamus. Amen.

14 Porro ratio, cur morbo, vel senio, & non alio modo morienti administretur, est, quia sic morientis iudicium & constantia valde turbatur corporis, & sensuum omnium imbecillitate. [d] Quin & dæmon aerius cum illa hora, quam quauis alia omnium peccatorum repræsentatione, & spectris horrendis affligit. Quod vsu venire iis nõ solet, quibus vita violenter eripitur, quia moriuntur integro iudicio & firmo, neque eiusmodi repræsentationibus affliguntur, ideo non ita necessaria est illis, ac huic ista vnctio.

15 Circa hoc sacramentum peccat mortaliter primo, qui credit non esse vera definita super eo à sacro Conc. Trid. [a] aut dubitat de eorum veritate, credens, & aut credo debens ea esse ab Ecclesia, & Concilio definita, & si verbo, vel scripto id exprimit, est excommunicatus, per sæpe dictam bullam Cœnæ. Definitum vero est ibi hæreticum esse dicere Extremam vnctionem non esse vere, & proprie sacramentum institutum ab ipsomet Domino nostro Iesu Christo, & promulgatũ à Diuo Iacobo. [b] Aut non conferre gratiam, sicut alia. Aut non remittere peccata, nec alleuiare infirmum, aut iam cessasse, quasi olim tantum fuerit gratia curationum. [c] Aut ritum eius, quem obseruat Ecclesia Romana repugnare sententiæ beati Iacobi, ideoque eum posse iuste mutari, & cõtemni. [d] Aut D. Iacobum per presbyteros intellexisse seniores populi, & non tantum sacerdotes, ideoque posse per alios quam Episcopos, & sacerdotes ministrari. [e] Nemo tamen inferat ex his, non posse alias Ecclesias alia vti verborũ æquipollentium forma, quia licet ipse Dominus illud instituerit, verba tamen formaliter, quibus est ministrandum, nõ præscripsit. Adeo quod D. Ambros. verbo indicatiuo, *Vngo te*, &c. vteretur, quæ communis est sententia profunde fundata à Paludo. [f] per quod tollitur dubium è longinquo nobis propositum.

16 Secundo peccat, qui ægrotus, vel senex constitutus in articulo mortis non petit hoc sacramentum per contemptum, iuxta omnes. [g] Idem si non petit filio, seruo, famulo, pupillo, aut alij suæ curæ commisso per supradicta in simili. [h]

Tertio peccat, qui accipit credens, aut credere debens se mortalis culpæ reũ sine confessione, vel contritione, vel tali attritione, quæ calore huius sacramẽti vim contritionis attingeret, per supra dicta. [i]

De Sacramento Ordinis.

17 *Ordo in genere quid, & quis ecclesiasticus, & quid ordo sacramentum.*
18 *Ordo Theologis septuplex, Canonistis nouemplex, nobis octuplex.*
18 *Ordinis circa sacramentum errores Tridenti damnati.*
18 *Ordinatus ab Episcopo titulari, vel contra Prælati voluntatem, vt peccat.*
18 *Episcopus ordinans alienũ aut suũ sine titulo, vt peccat.*
18 *Ordinatus non renunciet, nec alienet titulũ, nisi &c. &c.*

17 ORdo generaliter & proprie sumptum auctore August. [k] *est parium, dissimiliumque rerum sua cuique loca tribuens dispositio.* quomodo capitur in c. ad hoc, [l] & in rub. [m] & quia personæ præstant rebus, ideo hominum ordo præstantior est ordine rerum. [n] Et quia inter homines Deo sacri, siue spirituales præstant aliis, [o] ideo per Antonomasiam appellatione ordinis simpliciter prolati intelligitur ecclesiasticus, sicut appellatione iuris Ciuilis, Romanum, & Apostoli, Paulus, [p] & definitur à Tho. Vualdensi, [q] *esse sacramenta ministrantium habitudo legitima cuique ratione ministerij sui conueniens*: hinc dicitur ordo Prædicatorũ & Minorum. In hac tamen materia accipitur pro sacra ordinatione & actu, quo homines in ecclesiasticum ordinem cooptantur, vt colligitur ex Conc. Trident. [r] & potius secundum mentem, quam verba Magistri, & aliorum, [s] & gloss. [t] potest definiri, *esse sacramentum, quo traditur character, & potestas consecrandi eucharistiam, vel in id administrandi.* Dixi, *Sacramentum*, pro genere, reliqua pro differentia. Porro materia ordinis est

a Sess. 14.
b Can. 1.
c Can. 2.
d Can. 3.
e Can. 4.
f In 4. dist. 23.
g In 4. d. 23.
h c. 11. num. 17. arg. ca. duo. 23. q. 4.
i cod. c. n. 3.
k Li. 2. de Ciuit. Dei. ca. 13.
l 23. dist.
m. De ord. cognit. & ff. de decret ab ordin. fac. l. 1. & fide stat. homi. & c. solite. de maior. & obed. & huius ciuilis iuncta gloss. Inst. de iure natu. q Li. 1. de Sacrame. cons. r Sess. 23. can. 3.
s In 4. lib. sent. d. 24. t In Summa in v. &.

Universidad de Deusto
Biblioteca

traditio rei sensibilis,vt libri,vel calicis,quæ & acceptio, seu tactus earum debent concurrere cum prolatione verborum formæ,ita vt durante ea fiant:quoniam si ante,vel post fierent, ordinatio esset nulla, vt late demonstrat Caiet. [a] & supra dictū est in simili, [b] & de Confirmatione, [c] & de Extremaunctione. [d] Quod fundatur multis, in quibus est cap. fin. [e] quod ipsum tamen in contrarium fortiter retorqueri potest,quatenus habet supplendum, & non iterandum, sed respondendum illud esse referendum ad manus impositionem, & non ad tactum, quorum duorum prius meminit: illa enim non est de substantia sacramenti, vt tactus, seu acceptio, quod recte post alios declarat Sot. [f] Forma vero est prolatio verborū, quæ pro varietate ordinum sunt varia, sicut & res traditæ sunt diuersæ.Conueniunt tamen in significando traditionem,& acceptionem sacramento substantialem.

Dixi, *Character*, ad designandum, quod character & potestas, quæ traditur non sunt sacramentum, sed effectus eius. Vnde definitiones eorum, quæ habent hoc sacramentum esse chatacterē, siue signaculum,& potestatem,debent censeri datæ per effectum, & non per genus,& differentiam,vt illa August. *Fides est credere,quod non vides.* Et illa Azon. [g] *Appellatio est rescissio sententiæ,&c.*

18 Dixi,*Consecrandi*, &c. ad distinguēdum ordinem presbyterij ab aliis.Ordines autē sunt nouem secūdū Canonistas, [h] quibus constituuntur Tonsuratus, Ostiarius; Exorcista, Lector, Acolytus, Subdiaconus, Diaconus, Presbyter,& Episcopus.Quamuis secundum communem Theologorū, [i] solum sint septem dicentium,Primam tonsuram, & Episcopatum non esse ordines, sed officia. Quorum quatuor maiores dicuntur sacri,non quidem,quod omnes non sint sacri, sed quia eis est annexum votum solenne castitatis, non vt essentiale, sed accidentarium ex statuto Ecclesiæ. [k]

Circa hoc sacramētum peccat mortaliter primo, qui credit nō esse vera definita super eo à dicto Conc. Trid. [l] aut de eorum veritate dubitat:& si hoc verbo, vel scripto exprimat, est excōmunicatus per bullam Cœnæ supra sæpe citatam. Definiuit autem Concilium hæreticum esse eum, qui dixerit,non esse in nouo testamento Sacerdotium visibile,vel externū: vel non esse potestatem aliquam consecrandi,& offerendi verum corpus & sanguinem Domini, & peccata remittendi, & retinendi:sed officium tantum, & nudum ministerium prædicandi euangelij: vel eos,qui non prædicāt,prorsus nō esse sacerdotes, [m] Aut præter Sacerdotium non esse in Ecclesia catholica alios ordines,& maiores, & minores, per quos velut per gradus quosdam in Sacerdotium tendatur. [n] Aut ordinem,siue sacram Ordinationē non esse vere & proprie sacramentum à Christo Domino nostro institutum, vel esse figmentum quoddam humanum excogitatum à viris rerum ecclesiasticarum imperitis.Aut esse tantum ritum quendam eligendi ministros verbi Dei,& sacramentorum. [o] Aut per sacram Ordinationem nō dari Spiritum sanctum: ac proinde frustra Episcopos dicere, *Accipe spiritum sanctum.* Aut per eā non imprimi characterē, vel qui sacerdos semel fuit, laicum rursus fieri posse. [p] Aut sacrā Vnctionem,qua Ecclesia in sacra Ordinatione vtitur,non tantum nō requiri,sed contemnendam & perniciosam esse,similiter & alias Ordinis cæremonias. [q] Aut in Ecclesia Catholica non esse hierarchiam diuina ordinatione institutam,quæ constat Episcopis,Presbyteris,& Ministris. [r] Aut Episcopos nō esse Presbyteris superiores, vel non habere potestatem confirmandi & ordinandi: vel eam,quam habent,illis esse cum Presbyteris communem: vel ordines ab ipsis collatos, sine populi,vel potestatis sæcularis consensu,aut vocatione, irritos esse. Aut eos,qui nec ab ecclesiastica potestate rite ordinati,nec missi sunt,sed aliunde veniunt,legitimos esse verbi & sacramēti ministros. [s] Aut Episcopos,qui auctoritate Romani Pontificis assumuntur, non esse legitimos, ac veros Episcopos: sed figmentum humanum. [t]

Porro aduertendum est, quod prædictum Concilium non definit vtra opinio Theologorum, vel Canonistarum de Ordinum numero sit tenenda, quod sperabamus,quādo hæc scripsimus:licet, [u] canonistis videatur aliqua ex parte fauere.

Quare probabilis videtur vtraque.Mea tamen,cui videtur assentiri Medina, [x] salua saniori, est, quatuor Ordines, siue Ordinationes: scilicet tres maiores & Episcopatum, esse vere & proprie sacramentum, cui prædicta definitio conuenit: alios autem potius esse sacramentalia. Et ita quo ad Episcopatum recedo à communi Theologorum, per c.1.iuncta gloss.32.d. & allegata in ea, quæ expresse ponunt quatuor sacros Ordines, & per prædictum 7. can. quibus ego bona fide nescirem respondere. Quo ad quatuor vero minores & primam tōsuram,recedo à Canonistis.Tum per rationes Caiet. [y] Tum quia non est eis adiūctum votum castitatis solenne. Tum quia durum videtur damnare omnes,qui accipiunt eos, non præmissa cōfessione,vel saltem cōtritione sufficienti: quorum infinitus videtur esse numerus, quòd tamē necesse esset facere, si essent sacramenta vera gratiam conferentia ex opere operato,per dicta supra. [z] Tum quia conferunt eos etiam Abbates. [a]

Secundo peccat,qui credens, vel credere debēs se mortalis culpæ reum,Episcopatum:vel alium ordinē sacrum suscipit secundum omnes: non autem qui alios,secundum eos, qui negant vera esse sacramenta, quos sequimur.

Tertio,qui contrauenit nouis statutis Conc. Trid. quod, [b] statuit,vt qui se procurat ordinari ab Episcopo titulari absque licentia sui Episcopi, etiam si sit illius familiaris,& continuus commensalis, & in loco nullius diœcesis,vel exempto,suspēsus sit ab exequtione ordinum, quousque suo Prælato visum fuerit: Episcopus vero titularis ab exercitio Pontificalium per annum.Et [c] quod Episcopus ordinare potest eum qui fuit familiaris eius per triennium, si beneficium statim re ipsa, & sine fraude illi conferat. Et, [d] quod nemo promoueatur ad ordines cōtra voluntatem sui prælati, etiam si prohibeatur promoueri, ob occultū crimen,& extraiudicialiter,& quod ei qui à suis ordinibus,gradibus,aut dignitatibus ecclesiasticis fuerit suspensus, nō suffragetur vlla licentia de promouendo,aut ad priores ordines,gradus, aut dignitates antea consequutas restitutio cōtra proprij prælati voluntatem. Et [e] quòd Episcopus potest suspendere ad tempus sibi visum suum subditum ordinatum quacunque auctoritate,absque suo præcedenti examine, si eum inueniat inhabilem. Et [f] quod episcopus, aut alij sui ministri pro collatione quorumcunque ordinum,pro litteris dimissoriis, aut pro sigillo nil quidquam etiam sponte oblatum accipiant.Et notarij pro scriptura, si eis nullum salarium pro officio exercēdo sit constitutum,decimam tantum vnius aurei partem accipere possint. Et [g] quod nō concedat dimissorias, nisi prius examinatis & approbatis. Et [h] quod nemo ordinetur, nisi prius legitime cōstet eum beneficium ecclesiasticum ad victum sufficiens,pacifice possidere. Et quod illud beneficium resignare nequeat, nisi facta mentione, quod ad illius beneficij titulum sit promotus,eaque resignatio non admittatur,nisi constet aliunde posse commode viuere, & aliter facta sit nulla. Et quod patrimonium,vel pensionem obtinentes promoueri posthac nequeant, nisi quos episcopus iudicarit necessarios, vel vtiles, constito prius, quòd patrimonium illud, vel pensio satis sunt eis ad vitam honeste sustentandā,& illa sine licentia episcopi alienare nequeant, donec beneficiū sufficiens adipiscantur,aut aliunde habeant,vnde honeste viuere valeant.

Quarto peccat,qui contrauenit illis præceptis,vel prohibitis,quæ continentur infra. [i] Alij modi peccādi ratione Ordinis colligi possunt ex his,quæ de matrimonio infra. [k] dicentur, & de indigna perceptione & administratione. [l]

De Sacramento Matrimonij.

19 *Matrimonium quatenus sacramentum, quid, & quale est apud infideles.*
20 *Matrimonij sacramentū conferre gratiam est de fide.*
20 *Matrimonij materia,& forma quæ,cum exemplis.*
21 *Matrimonium indissolubile regulariter sic in totū,sic in partem solutur.*
22 *Diuertere ob quæ potest,vel debet,coniux à coniuge.*
23 *Adulterans perdit ipso iure ius exigendi debitū, licite tamen petit.*
23 *Adulterans perdit ius negandi debitum adulteranti.*
23 *Debitum in foro animæ non debetur adulteranti.*
24 *Adulterantis coniux quando religionē ingredi potest.*
25 *Sponsalia quid,& quibus modis soluuntur.& nu. seqq.*
28 *Sponsalia omnia ipso iure soluuntur per causā notoriā.*
28 *Sponsalia duobus modis transeunt in matrimonium.*
29 *Matrimonij,& sponsalia cōtrahendi quæ ætas legitima.*
29 *Matrimonium regulariter omnis iustæ ætatis,& iudicij contrahere potest.*
30 *Matrimonij impedimenta quot,& quæ non.nu.31.*

19 Præsupponimus primo,quòd sacramētum matrimonij est *sacramentum,quo fit maris & fœminæ coniunctio individuā vitæ consuetudinē retinens*, [m] Dixi, *Sacramentum*, pro genere.Nec obstat,quòd matrimoniū est inter infideles non baptizatos,qui nō sunt capaces sacramentorū, quorum ianua est Baptismus, [n] quia apud eos non est matrimoniū, quatenus est sacramentum,sed tantum,quatenus est contractus: & prædicta definitione definitur solum sacramentum matrimonij,siue matrimonium,quatenus est sacramētū. Dixi, *Maris,& fœminæ*, ad differentiam sacramenti Baptismi & Pœnitentiæ, quibus fit quædam coniunctio inter Deum & animam metaphorice, [o] Dixi, *Coniunctio*, intelligendo potius vnionē animorum, quā corporum,vt glossæ declarant in iuribus supra dictis,& est textus. [p] Dixi, *Individuam*,quia est insolubile, hoc est, non potest, nisi morte naturali regulariter solui, nec sic coniuncti possunt aliis altero viuente coniūgi, & vtercque alteri debet fidem seruare, & debitū cōiugale reddere,& se mutuo in administrāda re familiari iuuare,& neuter eorum sine alterius consensu continentiam promittere potest.

20 Ex quo infertur, Matrimonium Christianorum gratiam conferre ex opere operato,nisi obex ponatur iuxta communem, [a] contra gloss. [b] & nōnullos eam male approbātes,quia ex prædicta definitione patet, illud esse sacramentum, cuius proprium est ex opere operato gratiam conferre, [c] quod approbauit Conc. Trid. [d] mox citandum,post quod non solum pro falso,id quod ait illa gloss. sed etiam pro hæretico habēdum est,& cauenda aut certe caute legēda sunt ea,quę scribit Magist. Canus. [e] Addo hic omnia,quæ dicentur in hac materia de viris, intelligenda esse de fœminis, & ē contrario, nisi quatenus aliud expressum fuerit.

Secundo præsuppono, quod quamuis diuersi de materia & forma huius sacramēti sentiant,præsertim Adrian. [f] planius tamen videtur,quod consensus expressus & legitimus personarum ad cōtrahendū idonearum,siue expressus consensus ad coniungendum sit materia,& verba, aut alia signa, & interdum taciturnitas,quibus ille exprimitur, sint forma quatenus exprimunt consensum, vt materia stipulationis, quæ interrogatione & responsione conueniente fit,est cōsensus, & verba sunt forma, [g] quamuis ad stipulationem necessaria sunt verba, & non sufficit nutus, aut signa, neque scriptura, [h] ad matrimonium autē sic, [i] immo interdum auditio, & taciturnitas sine contradictione,vt quando pater contrahit pro filia presente, & audiente,tacente, & non contradicente, [k] pro quò aptus tex.ibi, & in c.1. [l] Illa vero verba & signa sufficiunt, & requiruntur, quibus significatur statim vna cum dicto,vel signo,alterum alteri sui corporis potestatem tradere,iuxta omnium sententiam:qualia sunt illa, *Ego te in meā vxorem accepto.* Et,*Ego te in maritum meū accipio.* [m] & alia eis æquipollentia, vt, *Consentio in te tāquā in meum vel meam coniugem*, &, *Ab hoc tempore te pro mea vxore,vel marito habebo*, aut, *Volo vt sis mea vxor,vel maritus*, [n] nil enim refert, quid de æquipollentibus fiat. [o]

21 Tertio præsuppono, quod matrimonium interdum diuiditur in totum,etiam quo ad vinculum, & interdum quo ad torum & habitationem tantum, & interdum quo ad torum tantum:nam diuiditur in totum antequam sit consummatum copula carnali,per professionem solennem religionis approbatę, [p] quod esse de fide definiuit Conc. Trid. [q] Diuiditur etiam ante consummationem per dispensationem Papæ iusta de causa factam, secundum gloss. sing. [r] receptam ab omnibus pturis Canonistis, & à Theologis canonum peritis cōtra puros Theologos,excepto Caiet. [s] Quorum opinio adeo seruatur, quod etiam ter, vel quater ad petitiones consilio meo, antequam in vrbe venissem oblatas,fœlic. Paulus III. & Pius IIII.per suas dispensationes dissoluerunt quædam matrimonia omnino clandestine contracta,nondum consummata, in remedium animarum alioquin probabiliter periturarum. Quod attestor ne quis sequutus Sotū, [t] contra Caiet. vllum scrupulum ingerat iis, qui eiusmodi sanctissima gratia fruuntur,vel post hac fruentur. nam & post eum Michael à Medina. [u] Caiet. & communem est sequutus.

Diuiditur etiam matrimonium contractum inter infideles, etiam post consummationem, si altera pars eorum ad fidem catholicam conuertatur,& alte-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ta noluerit ei cohabitare sine contumelia Creatoris, & sine nisi ad peruertendam, vel inducendam eam in mortale. [a] quia, vt dictum est, non est inter eos sacramentum, sed contractus tantum. Diuiditur autē quo ad thoram, & cohabitationem, & non quo ad vinculum, propter fornicationem, iudicis auctoritate, iuxta illud. [b] *Quicunque dimiserit vxorem nisi ob fornicationem.* &c. [c] & etiam propter sæuitiam coniugis, & ob aliquas alias causas. [d] Diuiditur autem quo ad rorum tantum ob fornicationem per solam euangelij auctoritatem, sine alia iudicis sententia, secundum communem & gloss. [e]

22 Circa quæ alias hic addidi primo, posse coniugem catholicum, vel catholicam discedere à cohabitatione coniugis Lutherani, vel Lutheranæ ad suam hæresim inducentis [f] non tamen noue contrahere.

Secundo idem esse dicendum de coniuge, qui, vel quæ à suo, vel sua coniuge inducitur ad aliud peccatum mortale, & non potest ab inducendo retrahi. [g]

Tertio, respondisse nos cuidam nuptæ posse illam recedere à suo marito adeo laxo animo, & nimium fidenti, quod inducebat in domum suam quosdam amicos parum pudicos, quibus, vel aliquo eorum cum ea relictis exibat domo, & illi modo directe, modo indirecte, modo verbis, modo tactu, inducebant eam in aliquod peccatum cordis, & in grande periculum operis: & rogatus ab ea, ne id faceret, negligebat. Tū quia eiusmodi maritus saltē indirecte inducebat eam ad peccandum. Tum quia non tenebatur ei conuiuere cum periculo mortis corporalis volēti eam occidere, vel venenare, siue intoxicare, [h] ad quod reducendum est cap. 2. [i] à fortiori non tenebatur conuiuere illi sub tanto periculo mortis spiritualis, quæ tanto grauior est corporali, quāto anima præstat corpori. [k] Tum quia vxor potest discedere à marito furē, nolente à furando cessare, Palud. [l] Tum quia non obstat, neminem posse cogi ad peccandum, [m] quia non potest etiam cogi ad apostatādum: potest tamen discedere à consorte in apostasiam inducente. [n] Tum quia fere casus est in hoc in l. si lenones. [o]

Quarto, coniugem à coniuge recedere non posse propter morbum, quem alij Gallicum, alij appellant Neapolitanum. [p] quia non potest etiam ob morbum lepræ, qui est æque contagiosus. [q]

Quinto, quod coniux à coniuge non potest ob amentiam discedere, nisi probabile mortis periculum inducerer, per prædicta, quod dolens respōdi cuidam amico religionem intrare volenti, eo quod vxor furere cœperat, quia commode poterat eam à se offendendo arcere.

Sexto, non peccare vxorem eo, quod non discedit à marito adultero, etiam in adulterio perseuerante, neque eo quod ei reddat, vel petat debitum, etiam si publice adulteretur, modo id ei nō placeat (quod fere semper contingit) & probabiliter arbitretur eum non destituturum ab eo, licet ipsa ei debitum neget. Immo nec maritus peccaret, idem faciendo cū vxore adultera, si displiceret ei adulterium, & pēsatis personarum, loci, temporis, aliisque circumstantiis fieret probabile, eam non posse ab adulterando arceri sine maximo scandalo, & damno publico, vel priuato. Per quod limitanda sunt cap. si vir. [r]

23 Septimo, quod coniux adulterans nō potest exigere debitum à consorte innocente tamquā iure de-

a c. gaude ma. de Iudic.

b Luc. 16. c Relatum i c. dixit d. anim. 32. q. 1. & c. domin. eod. caus. 9. q. 2.

d Not. as super sent. lib. 4. c. literas. fin. de restit. spol. e c. nosse 32. q. 1. f Per ca. 2. de diuor.

g Palud in 4. li. sent. d. 39. q. 1. col. fin.

h d. c. litteras sub fi. (De diuor.

k c. ille 32. q. 1. & ca. præcipim⁹ 33. q. 2. l Vbi supra. m 32. q. 1. q. 1.

n Per d. c. 2. de diuor.

o C. de episcopis audien. & in c. diffinitionem. fundatio glo. de eo, qui cognō. contaug. vxo suæ.

p Arg. c. si vxor. & c. horrendū 32. q. 1. & Alex. in l. si cū dote. ff. si mutus. ff. 50. lut. matr. q c. 11. & 1. de coniug. leptos.

r De adul. & c. 1. 32. q. 1.

renunciare. [a] Tum quia alioqui iuramentum in fauorem eius factum, posset ei ob varios respectus præiudicare, [b] licet oppositum tenent Innoc. & Panor. [c] & Silu. [d] quorū opinionis color per prædicta tollitur.

26 Secundo, per alterius in religionem ingressum, [e] & cum alia potest alter sponsalia contrahere, etiā antequam professionem emittat, [f] cuius opinio probabilior est contraria, quam quidam tenent, ea ratione, quod nouiciatus est iusta causa discedendi ab sponsalibus: eo quod dedit causā, vt ioco & serio, animo irrato, & pacato posset improperari ei, quod fuit religiosus, & inconstans, & alia, quæ materiam possunt præstare ringendi coniunctis inter se, & cum aliis exteris. Et quod contrarium tenentes concedunt sufficere nouiciatum aliquorum mensium absque professione.

Tertio per alterius matrimonij verbis de præsenti contractū, etiā copula nondū sequuta per sponsalia itē de futuro, copula cū affectu maritali sequuta. [g] Dixi, *affectu maritali*: quia sine hoc prima sponsalia, quoad Deū non diriminuntur, quāuis sic, quoad Ecclesiā secundū iura antiqua, secundū quæ sponsalia tranſibant in Matrimoniū per solā copulā carnalē. quod sublatū est per Conc. Trid. vt dicetur infra, [h] concurrente autē hoc prima sponsalia non diriminuntur, nisi secūda esset cognata, vel affinis primæ ex coitu licito intra gradum prohibitum. Dixi, *Nisi secunda esset cognata, vel affinis, ex coitu licito intra gradum prohibitum*, iam si talis esset, neutrā in vxorē ducere posset secundum dicta iura antiqua. Non quidem primā, propter impedimentū affinitatis ex illa copula ortū. Non secundā propter impedimentū publicæ honestatis ex primis sponsalibus, quoad ipsum natū, iuxta notata. [i] Dixi, copula sequuta: quia præcedens etiam secundū iura antiqua non sufficeret, [k] quidquid quidam recentiores leuiter dixerint.

Quarto, per alterutrius ad aliā regionē migrationem absque causa probabili, aut cū illa, sed iudex certum tēpus redeundi præfiniuit, & intra illud non rediit, quæ præfinito est necessaria, iuxta iuis canonicū, cui est in hac re standū, quod tempus non præfinit, [l] non tamen iuxta ciuile, licet illud, cui non est standū, tempus præfiniat, [m] præscribit enim quod absens in eadē prouincia expectetur duobus annis: & si in alia tribus, vt tradit S. Anto. [n] & Silues. [o] quod procedit etiam in sponsalibus iuratis secundum Panor. [p]

27 Quinto, per superuenientem affinitatem ex eo, quod altera pars rem habuit cū cognato, vel cognata intra gradū prohibitū alterius partis, prius quā copulā maritalem cum sua sponsa, vel sponso haberet. [q]

Sexto, per absolutionem factam à iudice, eo quod contraxit illa intra pubertatis annos, & peruenies ad illos antequam eis consentiat expresse, vel tacite petit ab eis absolui. [r] Si tamen ambo, vel alter eorum esset minor septē annis, sponsalia essent adeo nulla, vt ex illis nullū impedimentum publicæ honestatis oriretur: & ita alteruter eorum cū cognata, vel cognato alterius matrimonium contrahere posset. [s]

Septimo, per lapsum temporis præstituti ad matrimonium de præsenti contrahendum nam per illum is, per quem non stetit, quominus fieret, liberatur, & alteri pœnitentia irroganda est, propter fidem violatam. [t]

Octauo, per superuenientiam lepræ, paralysis, aut alius morbi contagiosi, aut amissionis oculi, nasi, aut

a c. litteras. de conjug. lepro. & c. quidam. de iureiur.

b Dicto c. quidam.

c Iuxta glossā. recepta ibidē per ver. oculos. d Arg. c. 2. de transl. prælat. e c. nō fo. 28. q. 1. f Conciun. qui clerici, vel voluen.

g Vt supra dictū est. h In 4. d. 27. q. 1. ar. 1.

i vbi supra. k In 4. de matrimo. q. 11.

l Ver. Matrim. 2. q. 10. m In summa. de spōs. 5. 6. ob rationē in c. 2. & c. requisiuit. de spons. n In c. de illis. de cond. appos. o In Limosier bona. ff. de iur. dot. p 1. par. c. 1. n. 2. in Epito. q c. cū in tua. de spons. r Arg. extravagan. quæ. de voto. s In rub. de spons. t In c. de illis. de spons. u d. extrauag. antiquæ. x De qua infra eod. c. n. 44. y In c. veniens. qui cleric. vel voluen.

z In 4. lib. sent. d. 27. a In d. c. de illis. b In d. 5. 6. c In d. c. de illis. d c. si duo pueri. de desponsat. impub. & c. fœcularet. 33. q. 2. e Ver. spōsalia q. 11. 5. vltimo. f In d. ca. de illis. col. fin.

g Ver. spōsalia q. 11.

inter

Universidad de Deusto
Biblioteca

intentione Matrimonium consummandi, nam si habeatur formicario affectu,id est, sine intentione se cognoscendi tamquam maritus, & vxor, sed tamquam soluti à matrimonij vinculo, non est Matrimonium coram Deo,sed coram Ecclesia sic,iuxta cõmunem,[a] quidquid dicat Hostien. [b] secũdum antiqua iura,quæ quomodo post Conc.Triden.cessent ponitur infra. [c] Secundo per declarationẽ consensus,de præsenti verbis aliquo aperto signo factam, & nõ alias quantumlibet simul habitent, aut sponsus eam in domum traducat, & oscula,& amplexus interueniant, & quamuis copula tenetur. [d]

29 Quinto præsuppono,quod ætas legitima cõtrahendi Matrimonium in maseulis est 14.annorum cõpletorum,& in fœminis duodecim,etiam completorum: & ad sponsalia contrahenda septem in vtrisque: quamuis si potentia supplet ætatem,contrahere prius possint, quæ tamen vsque ad illam ætatem non præsumitur. [e]

Sexto,quod omnis vtriusque sexus ætate legitima & iusto iudicio,præditus, potest Matrimonium contrahere,nisi specialiter prohibeatur, vel aliquod impedimentum interueniat inter contrahere volentes, [f] Dixi, iusto iudicio : quia amens tempore amentiæ non potest. [g]

De impedimentis Matrimonij in genere.

30 IMpedimentum Matrimonij secũdum S.Thom.& communem,[h] est duplex. Alterum impediens,& dirimens. Alterum impediens tãtum. Dicitur autem impediens,& dirimens, eo quod facit, vt impediti nõ solum contrahendo peccent,sed etiam,vt ipsum Matrimonium contractum nõ valeat : non autẽ eo quod dissoluat Matrimonium legitime contractum ante illius impedimentum : quia nullum tale est. Impedimenta vero huius generis sunt duodecim, contenta his versibus.

Error,conditio, votum,cognatio, crimen,
Cultus disparitas,vis, ordo,ligamen, honestas,
Si sis affinis,si forte coire nequibus.

31 Impedimentum vero impediens tantum dicitur, quod impedit,& nõ dirimit, idest facit,quod peccent, qui ita impediti contrahunt, sed Matrimonium contractum valet, Impedimenta vero huius generis sunt duo.

Ecclesiæ vetitum,nec non tempus feriatum,
Impediunt fieri,permittunt iuncta teneri.

Ad quæ quidem duo reducuntur alia omnia, licet specialiter dictis versibus non contineantur, quæ infra tangentur.

De impedimentis dirimentibus erroris personæ, & conditionis.

32 *Error multiplex,personæ,conditionis fortunæ, & aliarum qualitatum. & 33.*
33 *Error personæ,vel conditionis seruilis annihilat Matrimonium.*
33 *Matrimonio ab erroneo,qua auctoritate receditur.*
34 *Matrimonio seruorum consentiens dominus liberat eos, & an vendere possit eos,& avcere à debito reddendo:*
34 *Matrimonium contrahens seruus, an Dominum vxori præferet.*
34 *Error personæ, & conditionis dirimunt sed non alij.*

32 PRimum impedimentum dirimẽs Matrimonium est error personæ. Est autẽ error personæ credere de vna persona,quod sit alia,vt quod sit libera,cum sit serua,vel quod sit filius talis Regis, Ducis, Comitis, aut alterius,cuius non est. Dixi, *talis* : quia si credatur indeterminate,quod est filius Regis,aut Ducis, nobilis,aut diuitis, non est error personæ, sed fortunæ,aut qualitatis,nec etiam si credatur filius talis Regis,aut Ducis, si talis Regis, & talis filij cognitio nõ habeatur, [a] error etiam personæ est, credere, quod sit primogenitus alicuius,cum non sit, & propter spem, quam habet illum in paternis bonis successurum, ei nubit tamquam primogenito,iuxta Cald. [b] & Host. [c] Ang. [d] nisi absolute consentiret in eum præsentem: quia tunc Matrimonium valeret,quamuis crederet alium esse,iuxta mentem S.Tho.& communis. [e]

Itaque primo ob hoc impedimentum peccat, qui procurat,vt Matrimonium, vel sponsalia à se, vel ab alio per errorem contrahantur,quæ alias non contraherentur, [f] & probatur per dicta S. Tho. [g] & Matrimonium sic contractũ, nihil valet, si fuerit error personæ,vel conditionis seruilis, secus si solum fortunæ, aut alius qualitatis, [h] qualis est credere de paupere, quod est diues:de plebeio,quod est nobilis,de infami, quod est bonæ famæ:de corrupta,quod est virgo. [i]

33 Secundum impedimentum dirimens Matrimonium est error conditionis seruilis, quo quis credit seruum esse liberum : nam Matrimoniũ cõtractum a libero cum serua,quam putabat esse liberam: vel è cõtrario,cõtractum à libera cum seruo,quẽ putabat esse liberum,nihil valet: licet contractum cum libero, vel libera ab eo,vel ab ea,qui, vel quæ credit esse seruum, vel ancillam valeat, [k] & tradit S. Tho. & cõmunis, & Ange. [m] & communis, [n] & si Matrimonium erroneum fuerit clandestinũ propria auctoritate se separare potest,quo ad torum,& cohabitationẽ : sed si est in facie Ecclesiæ cõtractum, quo ad torum se separare potest,sed nõ quo ad cohabitationem,nisi per sententiam Ecclesiæ, [o] quod procedit etiam si dominus post Matrimonium eam manumiserit ipso inscio, & cum ea libera facta copulam coniugalẽ habuerit,quia talis copula habita est virtute primi consensus, qui nullus fuit, [p] si tamen postquam resciuit esse seruam, consensit in eã saltem per copulã vxorio affectu habitã,Matrimonium fiet validum secundum iura antiqua,licet non post Conc. Trid. vt dictũ est supra, [q] si autem liber Matrimonium ignoranter contrahit cũ serua,& nihilominus eã vult pro vxore habere, & illa non vult, non est Matrimoniũ : sed coget illã Ecclesia,vt consentiat in illud, iuxta glossam, [r] quod est verum,si illa nondũ legitime alteri nupserit.quę glossa addit,quod Dominus tradens suam ancillam tamquam liberam libero credenti eã esse talẽ, manumittere illã videtur. Quæ omnia sunt intelligenda,etiam de libera contrahente cũ seruo.Et Dominus,qui consentit Matrimonio sui serui,aut seruæ,& locũ ad reddendũ debitũ nõ concedit:quia quãuis seruus cõtrahens Matrimoniũ inuito domino, ad ei obsequendũ magis,quã ad debitũ reddendũ teneatur:si tamen, eo consentiente contrahit,ad illud magis,quã ad hoc tenetur.

a In c. ij. qui de spons. ii ibi fem. c 62, nq. 144.

d c. fi.de sponf. & Aret. in conf.144. ex facto.

e c. puberes de def. ponf impub. & c. 1.6. idem quoque. eod.li.6. adidẽtia glossis & communi doctorũ. f c.cum apud def. ponf. g c. dilectus. de sponsal.

h In 4.lib. 1ect.d.34.

netur.& quamuis Dominus post Matrimonium, etiã suo consensu contractum eum vendere possit,nõ tamen in tam remotas regiones, vt vsus Matrimonij ei impediatur, iuxta communem, [a] & S. Tho. [b] licet honestum esset,ne ad tam remotas vẽderet, etiã dum cõtra voluntatẽ eius cõtraheret, quamuis ad id sub pœna mortalis peccati, non tenetur, iuxta communem, [c] salrem quando commode in vicinas vendere non posset.

Errores autem aliarum qualitatum : vtpote fortunarũ,nobilitatis,virginitatis, fortunæ, & reliqui non dirimunt : quia id nullo iure cauetur:immo contrarium, [d] & diximus supra.

De impedimentis dirimentibus voti, & cognationis spiritualis.

35 *Votum solenne castitatis impedit, & dirimit Matrimonium.*
35 *Votum post solenne contrahens nulliter cõtrahit, & excommunicatur.*
36 *Cognatio spiritualis tam Baptismi, quam Cõfirmationis quid, & ad quos Tridenti restricta. num.37.*
37 *Patrini sunt solum hodie,qui designantur, & quot designandi. num.38.*
39 *Patrinus,an fiat omnis tangens,cum nemo designatur.*
39 *Cognatio spiritualis nõ nascitur ex solennitate supplente baptismum. & 40.*

35 TErtium impedimentum dirimens Matrimonium est votum solenne castitatis,quod celebratur professiõe expressa,vel tacita religionis approbatæ, vel sacri ordinis susceptione, vt dictum est supra, [e] post quod,qui contrahit peccat mortaliter, [f] & est excommunicatus, [g] de voto autem simplici dicetur infra. [h]

36 Quartum impedimentum dirimens Matrimonium est impedimentum cognationis:quę est triplex, carnalis, spiritualis, & legalis.Cognatio spiritualis, quæ Matrimonium impedit,& dirimit (nam de non dirimente infra eodem nu. 72. agemus) *est attinentia duarum personarum,quæ ex statuto Ecclesiæ oritur per Baptismi, & Confirmationis administrationem, vel susceptionem baptizati, vel confirmati*, iuxta mentẽ omnium, [i] quæ olim secundum iura antiqua erat triplex, paternitas, comparternitas,& fraternitas, secũdum dictam glossl. receptam paternitas est, quæ contrahitur inter baptizantem (qui locum patris tenet,siue sit clericus, siue laicus,vir, aut fœmina) & baptizatũ : & inter baptizatum, & patrinum, qui locum matris tenet, siue sit vnus, siue plures,siue vir,siue fœmina. [k] Comparternitas est,quæ contrahitur inter patrem & matrem baptizati ex vna parte,& ex altera inter baptizantem, & patrinũ,vel patrinos,qui ex sacro fonte susciplunt, si sunt baptizati,quamuis sint schismatici,aut hæretici,& alias non : quia non sunt eius capaces, iuxta S. Tho. & Richar. [l] quidquid alij dicant : neque etiam inter baptizantem, & patrinos baptizati. Fraternitas est cognatio inter baptizatum, & filios naturales baptizantis,& patrinorum,etiam non legitimos, & etiã habitos post baptismũ. Dixi, *olim secundum iura.* quia hodie cessat fraternitas, & aliqua ex parte comparternitas,per Conc.Trident. [m]

37 Quare loco multorum, quæ hic in vulgari dixi, & nunc cessant,subilcio tenorem illius cap. quod sic haber, *Sancta synodus statuit : vt vnus tantum siue vir, siue mulier, iuxta sacrorum canonum institura, vel ad summum vnus,& vna,baptizatum, de baptismo suscipiat: inter quos ac baptizatum ipsum, & illius patrem, & matrem, nec non inter baptizatem,& baptizatum, baptizatique patrem, ac matrem tantum spiritualis cognatio contrahatur. Parochus antequam ad baptismum conferendum accedat diligenter abeis,ad quos spectabit,sciscitetur ; quẽ, vel quos elegerint, vt baptizatum de sacro fonte suscipiat, & eum,vel eos tantum ad illum suscipiendum admittat, & in libro eorum nomina describat, doceatque eos, quã cognationem contraxerint, ne ignorantia vlla excusari valeant. Quod si alij vltra designatos baptizatũ tetigerint, cognationem spiritualem nullo pacto contrahant. Ea quoque cognatio,quæ ex confirmatione cõtrahitur,confirmantem, & confirmatum,illiusque patrem & matrem,ac tenentem non egrediatur:omnibus inter alias personas huius spiritualis cognationis impedimentis,omnino sublatis.*

38 Per hoc nouum statutũ cessat quæstio, an multi,& quot possint esse patrini : & an inter fratres baptizati, & omnes filios, vel quos patrinorum, vel baptizantis sit hoc impedimentum : & an inter baptizatum, & filios adoptiuos patrinorum,& baptizantis:& an inter baptizatum, & vxorem, vel concubinã, vel maritum patrini, vel matrinæ, vel baptizantis, & an cognatio transeat per actionem, vel passionẽ,in coniugem,vel concubinam, ante, vel post cognitam : & an omnes suscipientes, respondentes, vel tangentes baptizatum,vel qui eorum sint patrini, vel matrinæ: quoniam tota cognatio spiritualis redacta est ad solã eam, quæ est inter patrinum, & baptizatum, patrem, & matrem baptizati:& inter baptizantem & baptizatum & patrem,& matrem baptizati:ita quod nulla est hodie fraternitas,aut confraternitas:nulla item cõpaternitas inter baptizantem,& patrinos:nulla item inter baptizatum,& coniuges,& concubinos, vel concubinas prædictorum,& minus,inter ipsosmet patrinos.Et ideo sine peccato possunt esse patrini maritus, & vxor. Nulla item inter respondentes tangentes, & alios; nisi sint ad id designati:quamuis videatur relinqui dubium: an quando nulli designãtur in patrinos, per culpã parochi,vel alterius in necessitate baptizãtis,soli,& omnes tangentes baptizatum fiant cognati iuxta ius antiquum:quod verius videtur: quum à iure antiquo non fit recedẽdum, nisi quo ad excepta in nouo, [a] & Conciliũ videtur loqui, quando designantur aliqui patrini quod ipsum dicendũ videtur,quando plures, quam vnus,vel duo designantur:& admittuntur, omnes scilicet cognatos fieri,quia multa fieri prohibentur,quæ facta tenent, [b] in quod facit doctrina Bart.communiter recepti. [c]

40 Notãda tamen sunt tria.Primum,errare illos,qui cũ puer in domo baptizatur propter necessitatẽ sine solennitate,& postea cũ ea in Ecclesia exorcizatur,& vngitur chrismate,credũt ex hoc posteriori actu oriri cognationẽ,& non ex priori,cũ contra se res habeat: quia posterior actus nõ est Sacramentũ,sed sacramentale,per quod nec character imprimitur,nec cõfertur gratia ex opere operato : licet sit actus carechismi, & exorcismi,ex quo alia cognatio minor impediens ; & non dirimẽs nascitur, [d] de qua infra. [e] Ob.quod multũ expediret,vt parochus nõ solũ faceret ea, quæ Cõcilium prædictum iussit, sed etiam in tali supplemento scriberet illum actum supplendi non fuisse baptismum,sed tantum catechismum cum exorcismo.

Secundum, cognationem spiritualem Matrimonio iam contracto superuenientem non dissoluere

a In c. 1. de Matri. cõtract. contra inter. dict. Eccl. & ca. 1. de cleri. per fal. prom. c In 1 prosecutio n. 3. ff. de noui operis nunc.

d c per catechismũ. de cognat. spiritual. lib. 6. e Tod. c. n. 72.

illud

Universidad de Deusto
Biblioteca

illud: sed tantum exactionem debiti coniugalis impedire, vt supra, [a] dictum est.

Tertium, quod eodem modo est restricta cognatio, quæ nascitur ex Confirmatione, quo quæ nascitur ex baptismo, per prædictum Conc. supra relatum, & ita totum cap. [b] limitatur per illud. Adde, quod non baptizatus non potest esse patrinus, neque contrahere hanc cognationem, [c] baptizatur autē etiamsi sit hæreticus, sic. [d]

Interrogatus autem dudum: an pater baptizans in necessitate filium suum susceptum ex fornicatione posit contrahere Matrimonium cum illius matre? respondi non posse: quia regula iuris habet, cognationem spiritualem impedientem, & dirimentē contrahi inter baptizantem, & parentes baptizati. [e] à qua non excipitur, nisi baptizans filium suum, & cōiugis suæ, vel sui cum qua, vel quo iam contraxit Matrimonium, [f] ea ratione, quod per actum bonum, non debet præiudicari Matrimonio sancto antea cōtracto, quæ cessat in contrahendo, de quali quærebatur, per quod videntur solui argumenta, quæ in contrarium adducit Sot. [g] qui tamen non fuit ausus tenere contrarium, nec etiam Palud.

a c.16. au. 34.

b De cognat. spirit. lib. 6. c. S. Tho. in 4. d. 42. q.1. ar.3. d Sot. & Silu verb. Matrimonium. q. 8.

e c.1. de cognat. spirit. lib 6.

f Per c. ad limitia. 32. q.5.

g In 4. d. 42. ar.3.

De impedimento cognationis carnalis.

41 *Consanguinitas quid, & impedit, & dirimit intra quartum gradum.*
42 *Affinitas quid, & quantum restricta per Conc. Trid.*
43 *Copula carnalis perfecta quid, & quæ gignit affinitatē.*

41 Cognatio autem carnalis, seu consanguinitas, *est propinquitas duarum personarum eo quod vna ex altera, vel ambe ex eadem descendunt*, secundum gloss. receptam, [h] pater enim, & filius sunt consanguinei, quia vnus ab alio descendit: duo item fratres: quia ambo à certio descendunt.

42 Affinitas vero est, *propinquitas duorū personarum, quarum vna cum consanguinea alterius copulam habuit*, secundum gloss. receptam, [i] in qua re copula illicita, & licita sunt pares, [k] modo sit perfecta, quæ est illa, per quam semē viri in vas fœminæ naturale ad generandum mittitur, [l] & non sufficit saltem coram Deo violatio virginitatis, nec quælibet alia turpitudo, iuxta gloss. recept. [m] & ita nō sufficit actus sodomiticus, iuxta mentem S. Tho. & communem, [n] quam Palud. & S. Ant. [o] explicant.

43 Ex quibus sequitur primo consanguineos, vel affines intra quartum gradū non posse Matrimonium licite contrahere, nec contractum valet, [p] sed prædictum Concilium, [q] limitauit impedimentū affinitatis ex illicita copula natum, ad primum, & secundum gradum tantū, stantes in vlterioribus gradibus Matrimonium post eam contractum non dirimi. & licet contextus illius non addat, illud non impedire, sed tantum nō dirimere: & ideo potuisset aliquis dicere, quod licet Matrimonium contractum per affines ex copula illicita tertij & quarti gradus valeat: peccare tamen cōtrahentes sine dispensatione: quia à lege veteri non discedimus, nisi quatenus per nouam exprimitur, [r] tamen Pius V. Motu proprio super hoc edito contrarium declarauit, [s] scilicet dictam affinitatē, nec dirimere, nec impedire.

Sequitur secundo, huiusmodi contrahentes nō solum peccare, sed etiam excommunicatos esse, sicut sunt consanguinei, [a] nisi excuset ignorantia, de quo infra, [b] qui vero contrahunt tantum sponsalia intra quartum gradum, peccant quidem, sed non sunt excommunicati, nisi copula sequatur, & ea sequuta sic, iuxta communem secundum iura antiqua, per quæ sponsalia transibant in Matrimonium per copulam carnalem sequtā: nō tamē hodie post Conc. Trid. [c] quæ tamen secundum iura antiqua nō procedebant, quoad forum conscientiæ, nisi in eo, qui vxorio affectu copulam habuerat, alias enim in illo foro non esset verum Matrimonium, iuxta omnes, [d] ex quibus infertur, quod huiusmodi impediti contrahentes ante legitimam ætatem, non sunt excommunicati: quia in effectu sponsalia tantum de futuro contrahunt, [e] idem de contrahentibus credentibus se cognatos, si vere non sunt: nā peccant mortaliter, & non valet Matrimonium, si credebant illud non valere, alias sic, vt recte Siluest. resoluit, [f] quod autem dictum est de viro contrahente cum muliere, idem censetur dictū de illa contrahente cum illo.

h In 3999. de consanguinitate, lib 4.

i In arbore affinitatis.

k c. diffe. rentiā. de eo qui cognouit consanguin. vxor. suæ. l c. extraordinaria 35. q. 1. m In d. c. extraordinaria.

n In 4. lib. sent. d. 41. o 1 par. ri. c. 12. p c. nō debet. de cognat. & affinit.

q Sess. 24. c. 4. de refor. Matr.

r I præcipi mus. C. de appell. s In extrauag. ad Romanū la. anno 1566.

De impedimento cognationis legalis.

44 *Cognatio legalis quid, quotuplex, & quousque impedit, & dirimit. num. 45.*

44 Cognatio vero legalis, *est propinquitas ex adoptione alicuius in filium prouenient*, secundum mentem prædictorum, [g] & est triplex. Prima est ascendentiū, aut descendentium, scilicet adoptantis, & adoptati, & descendentiū eius, quæ nec dissolutione adoptionis, nec emancipatione tollitur, [h] secunda quasi transuersalis, scilicet inter adoptatum, & filios naturales adoptantis durante adoptione, & filio naturali existente in potestate patris, & non alias, [i] tertia est, quædā legalis affinitas, scilicet inter vxorem adoptati, & adoptantem, & inter adoptatum, & adoptantis vxorem, quæ durat perpetuo, sicut prima, [k] porro quælibet harum cognationum impedit, & dirimit Matrimoniū, iuxta gloss. & communem, [l] licet aliqui contradicant, quo ad cognationem transuersalem.

45 Ex quibus sequitur inter adoptātem, & adoptati matrem hanc cognationem non contrahi, & quod adoptans aliquam in filiam suam non potest cum illa, nec aliqua eius descendente intra quartum gradum Matrimonium cōtrahere: quia sunt tamquam ascendentes, & descendentes. Item, quod non potest contrahere cum vxore filij adoptiui eo mortuo, nec filius adoptiuus cum vxore adoptantis eo mortuo: quia est cognatio tertiæ speciei: quamuis sic cum eius matre, etiam filio viuente: quia inter illos nulla cognatio intercedit. Sequitur item, quod adoptiuus cum filia naturali adoptantis hoc viuente, & illa in eius potestate manente, Matrimonium contrahere non potest, sed sic patre mortuo, aut filia emancipata, aut si est illegitima, aut ipse est iam emancipatus: quia hæc cognatio his modis soluitur, secundum omnes. [m]

Inter prædictas vero tres cognationes hoc interest, quod consanguinei, si contrahant inter se Matrimonium intra quartum gradum non solum peccāt, [n] sed etiam sunt excommunicati, [o] sicut, & de affinibus infra dicemus. Cognati autem spiritualiter, vel legaliter, licet peccent, non tamen sunt excommunicati sicut, nec consanguinei sola sponsalia de futuro contrahentes, iuxta gloss. receptam. [p]

De impedimento criminis, aut delicti.

46 *Matrimonium quæ occisio, & quod adulterium impedit, & dirimit. & 47.*

46 Vltimum impedimentum est crimen. Pro cuius notitia notandum, duo esse crimina, quæ matrimonium impediunt, & dirimunt, ad quæ reducuntur illa tria S. Thom. communiter recepti. [a] Alterum est occisio coniugis alicuius causa cōtrahendi cum eius coniuge, quæ facta vtroque machinante perpetuo impedit, etiam si alter infidelis esset, & ad eius conuersionem procurandam patrata fuisset, [b] facta vero, altero tantum machinante, non sufficit, nisi adulterium intercedat. [c] Dixi, *causa contrahendi*: quia occisio alio fine facta non sufficit, [d] neque ratihabitio occisionis suo nomine factæ: quamuis sit iusio, aut cōsilium, iuxta gloss. receptas. [e]

Alterum crimen est adulterari scienter cum cōiuge alterius, & contrahere matrimonium, vel dare fidem de contrahendo. Dixi, *adulterari*: quia si non erat vere coniux, licet putaretur talis, non impedit, [f] impedit tamen si sit verum, quamuis sit solutum quo ad torum, vel cohabitationem. [g] Dixi etiam, *adulterari*, quia nec datio fidei de contrahendo, nec contractus sine adulterio sufficit, [h] Dixi, *scienter*: quia si vterque probabiliter ignorat, possunt matrimonium contrahere, simul atque mortuus fuerit, qui impedie bat: & si alter tantum ignorat, in eius arbitrio est, sublato impedimento idenuo matrimonium contrahere, vel non [i] donec sciens cum tertia contraxerit, & modo ignorans non resciuerit ante mortem impedientis, postquam resciverit non habuerit copulam.

47 Notandum item, quod vt matrimonium inter ignorantem impedimentum, & scientem valere incipiat, non sufficit cessatio impedimenti, & consensus nouus scientis: quia oportet, vt etiam ignorans denuo in illum consentiat, postquam ei notum fuerit interuenisse impedimentum, per quod illud matrimonium non valuit, & fiat ei iusta libertas ad renouendum, si voluerit, secundum Innoc. [k] & Scot. [l] Satis tamen videntur hæc ei notificari, & dari libertas, quando certior sit matrimonium nil valuisse, ob aliquod impedimentum in genere, & quod non cōgarur ad denuo contrahendum, quamuis non exprimatur speciatim impedimentum, ob quod primum matrimonium non valuerit, neque à domo sui matrimonij in matorem libertatem deducatur: quin, & præstat id facere, quoties non conuenit, vt illud speciatim nouerit, satis enim esset tunc dicere gratiose, suspicor te non esse maritum meum, aut vxorem meam aliqua de causa, ideo rogo te plurimum causa tranquillitatis meæ conscientiæ, & consolationis, vt si, & quatenus opus fuerit denuo nos pro coniugibus habeamus, secundum mentem Caietan. [m]

De impedimento dirimente infidelitatis.

48 *Matrimoniū, quæ infidelitas impedit, quousque dirimit.*
49 *Matrimonium, quod inter infideles nullum, & quod annullandum.*

48 Sextum impedimentum dirimens matrimonium est infidelitas. Matrimonium etenim contractum à fideli cum infideli, nondum baptizato nullum est, etiam si sit cathecumen [a], hoc est in fide Christiana instructus, & velit baptizari: [a] nam licet, vt supra dictum est matrimonium inter infideles esse possit, quatenus est contractus, [b] non tamen quatenus est Sacramentum, [c] nec etiam vt contractus valet, si contra leges eorum fiat, [d] & multo minus quando contra leges naturales, vt fit quoties cum pluribus, quam cum vna contrahitur. [e]

49 Notandum tamen, quod matrimonium infidelium non diuiditur, eo quod alter eorum ad fidem conuertatur, licet conuersus licite se separare possit, quo ad cohabitationem à non conuerso, nolente cōuerti: quamuis melius faceret conuiuendo ei, quousque spes aliqua conuersionis esset: tamen cum alia matrimonium contrahere viuente infideli non potest, nisi cum ipse nollet habitare cum ea absque contumelia creatoris, & sine studio peruertendi eam, aut in peccatum mortale inducendi: quod procedit etiam in infidelibus, qui contraxerunt in gradibus lege canonica prohibitis, modo secūdum leges eorum matrimonia essent valida, [f] immo, & si infidelis antequam matrimonium contrahat conuertatur, illum recipere tenetur [g] siue dicamus per cōuersionem matrimonium dirimi, sicut sensit Panorm. [h] siue per secundum, ad quod contrahendum prædicta faciunt facultatem, vt melius dixit S. Tho. [i] Dixi supra, *cum infideli nondum baptizata*: quia contractum cum fideli hæretica, vel schismatica valet, licet contrahendo peccet, iuxta gloss. receptam [k] & S. Tho. & alios. [l] Sed contrahens cum non baptizata peccat, & non valet matrimonium: quamuis iam sit cathecumena, vt dictum est supra.

a Ca. nauc. vbi gloss. 28. q.1. b Ca. gaudemus. de diuor. & ca. de inde. 2. & dist. c Arg. cap. veniens. de preb. non bapt. d Arg. ca. fi. de diuo. & c. de infidelib. de cōiug. & affinit. e Dicto c. gaudem.

f Per cap. gaudem. de diuor. g Dict. ca. quanto & d. cap. gaudemus. h Dict. ca. quanto.

i In 4. lib. sent. d. 39.

k In cap. non oportet. 28. q. 1. l In d. dist. 39.

De impedimento dirimente violentiæ, vel metus.

50 *Matrimonium metu iusto contractum, immo & consummatum, nullum.*
51 *Metus, quis iustus nouæ definitus, & declaratus.*

50 Septimum impedimentum dirimens matrimonium est violentiæ, vel metus: pro cuius declaratione præmitto primo, quod quamuis omnes contractus, facti per metum regulariter valeant, secundum gloss. & communem, [m] licet noster Fortunius Garcia oppositum tenuerit: [n] & quamuis Sacramenta, in quibus character imprimitur, sicut in baptismo, [o] etiam valeant: contractus tamen, & Sacramentum matrimonij per metum contracta nil valent, [p] quia ita Ecclesia decreuit, ob multa, quæ Panor. & alij tradunt, [q] quæ tamen sola sine statuto Ecclesiæ, vix sufficerent.

51 Præmitto secundo, quod non quilibet metus ad hoc sufficit, sed requiritur iustus, qui cadat in virū cō stātem, [r] qui definitur à S. Tho. communiter recepto, etiā à Soto [s] esse ille, *quo minus malū maioris euitādi causa eligitur, vt olim diximus* [t] & late trad. Couarruuias. [u]

Contra quam definitionem occurrunt hoc in loco in Manuali sermone Hispano scripto, quædam primū, quo minor timor est iustus mulieri, quā viro. iuxta gloss. sing. & à plurimis laudatam, [x] quę non esset vera, si hac definitione perpenderetur.

Secundum, quod vera, & communis sententia ha-

m In cap. abbas. de his, quæ vi.

n De vit. & lic. ca. 5. num. 1. & C. manores. 3 item quæritur. de bapt.

p Cap. veniens. ex cum locū. de spōsal. & rea. fert ragabilis in c. siguis. fieauit. de eo, q duc. in matrō. q. In d. ca. cum locū. merum ff. ij. mei. caut.

q Ibid. in 4. lib. sent. d. 29 ar. 2. & in d. cap. cum locū. u In epit. 4. 1. parte ca. 4. d. 1 8 nu. 10 & in 1. part. cap. 1. § 4 x in d. ca cum locū.

Universidad de Deusto
Biblioteca

bet, iustum metum iudicis, vel prudentis arbitrio esse definiendum, secundum glos.[a] & prædicta definitio satis concludit esse à iure definitum.

Tertium, quod communis Panor. Præpos. & aliorum multorum habet contra Host.[b] quod qui matrimonium metu mortis contractum, metu quoque mortis consummat, non videtur matrimonium validum facere, & quidem ratione irrefragabili, scilicet, quod essentia matrimonij est, vt consensus sit liber,[c] secundum omnes: & cum consensus directus in matrimonium, metu mortis extortus, non sit satis liber fortiori consensus indirectus, & per quandam consequutionem resultans, ex copula eodem mortis metu extorta, non erit satis liber: qui tamen secundum definitionem prædictam non potest dici iustus, quippe, quo nõ eligitur minus malum ad euitandum maius: imo maius malũ, scilicet peccatum mortale ad euitãdam mortem corporalem, quæ est malum minus eo.[d]

Quartum, quod nihil male venialiter factum, posset dici iusto metu factum, quum omnis culpa, etiam venialis, sit maius malum omni alio malo, quòd non est peccatum, secundum Panor.[e] & omnes Theologos, & Canonistas, & sentit glos.[f] quod tamen etiam Sotus, qui definitionem prædictam sequitur,[g] satis negat.

Quintum, quod omnis rectus iudex iudicabit metum iustum mortis, & mutilationis esse iustum absolute sine cõsideratione, an per illum liberetur à maiore malo, vel minore[h] & etiam metum ablationis omnium bonorum, vel maioris partis eorum, saltem si magna sunt,[i] & merito, quia vita quædam sunt iuxta glos. receptam iuncto textu.[k]

Sextum, quod etiam omnis rectus iudex considerabit in alio alius generis metu, non solum malum ipsum obiectum, sed etiã circunstantias fortitudinis, vel fragilitatis, non solũ sexus, vt dixit prædicta glos. sed etiã ætatis, innatæ magnitudinis, vel paruitatis animi, aliorũque accidentium metum passi: ita quod eiusdem mali obiecti malum in alio iudicabit iustum in alio vanum non considerando, an metum passus liberetur à maiori malo, an à minori.

Septimum, quod ad reddendum actum inefficacem coram Deo sufficit quilibet timor, etiam minor iusto, modo sit causa, sine qua non, saltem principalis eius, vt dictum est,[l] & probatur efficaciter: quia leges constituentes discrimen inter alium metum, se fundant super præsumptione, qua præsumunt alium esse causam actus, alium vero non: & lex fundata in præsumptione, non habet locum coram Deo, si veritas ei non respondet.[m]

Octauum, quod quoad hunc effectum necessario recedendum est à definitione S. Thom. communiter recepta, licet obseruanda sit plurimum, quo ad effectum excusandi à culpa: facit item glos. fin.[n] quatenus notat ex illo capit. metum reuerentialem annullare votum pueri vouentis religionem, etiam quo ad forum exterius, cui tamen non conuenit prædicta definito.

Nonum, quod licet suscipiens ordinem sacrum metu iusto, verum characterem ordinis suscipiat,[o] non autem obligatur voto continentiæ illi annexo,[p] tradit S. Thom.[q] & in specie Ang.[r] & ita timor, qui non est iustus ad annullandum Sacramentum, est iustus ad annullandum votum. Per quæ nuper respondimus, non obligari ad preces horarias, & à bellis iustis abstinentiam, quæ illi sunt annexæ, filium cuiusdam maximi Principis, qui maximo reuerentiali metu patris infantis, & patrui Regis diaconatum accepit, iunctis, quæ concurrebant circunstantiis: per quæ omnia dicendum est, definitionem præfatam iusti timoris à nemine, quod sciam improbatam, nec limitatam esse necessario limitandam: quibus est consequens, quod licet metus mortis, quo testis falsum deponit, non dicatur iustus secundum definitionem S. Thomæ, nec consequenter excuset à peccato, erit tamen iustus, quo ad infirmandum eius testimonium, & quo ad excusandum eum à pœna saltem ordinaria secundum definitionem præd. gloss. communiter receptæ; idque ipsum omnino dicendum de scriba, qui metu mortis fecit instrumentum, vel testamentum, id est peccare quidem, sed instrumentum, vel testamentum esse rescindendum. Id etiã ipsum omnino dicẽdum est de eo, qui matrimonium metu mortis contractum, metu quoque consummat, scilicet peccare quidem, sed non præstare consensum satis liberum, quo matrimonium valeat: porro iustus metus non solum annihilat matrimonium eius, qui ob illum fingit se consentire, sed & eius, qui vere consentit, secundum S. Thom. & communem,[a] quidquid Cardinalis incaute ibi dicat: secundum quos omnes si pars coacta postea libere consentiat, saltem tacite, altera in sua voluntate perseuerante, firmatur matrimonium: quin & ad id cogi potest volente parte coacta,[b] & si sponte habeat copulam, videtur tacite consentire, quo ad forum exterius: non tamen quo ad interius, nisi vere consentiat.[c]

DE IMPEDIMENTO dirimente ordinis.

52 *Ordo sacer cur impedit, & dirimit matrimonium, &c.*

OCTAVVM impedimentum dirimens matrimonium est ordo sacer. nullus enim sponte initiatus aliquo ex prædictis quatuor sacris ordinibus, potest contrahere matrimonium, & si contrahit non valet: quia eis est annexum votum solenne castitatis, quod impedit matrimonium, & dirimit,[d] ad quod votum eos suscipiens obligatur, quamuis eius propositum non sit illud seruare, nec ad id se obligare. Nec obstat, quod nemo cogitur vouere,[e] quia Ecclesia neminẽ ad ordines sacros cogit, sed solũ statuit, vt qui eos suscipit, sit ad matrimonium inhabilis. Et sic qui voluntarie ordinatur, voluntarie illam inhabilitatem incurrit, iuxta Scot.[f] & si contrahat illud, est excommunicatus,[g] de qua infra,[h] & an sit irregularitis dicetur ibidem. Dixi, sponte, quia secus, si iusto metu initiaretur, iuxta dicta supra.[i]

Porro coniugatus, qui ordinem sacrum suscipit inscia, aut inuita sua vxore, non solum peccat cum suscipit, sed etiam postea cum debitum coniugale exigit, & idem si reddit illud susceptis ordinibus, ex illis consensu legitimo.[k] non est tamen legitimus, nisi ipsa religionem ingrediatur, vel nisi sit senex, & castitatem vouerat.[l]

De impedimento dirimente secundarum nuptiarum.

53 *Matrimonium contrahens cum secunda, viuente prima clam ducta, vt peccat, & quid ager, fama mortis priorin audita. & seq.*
53 *Filius Matrimonij putatiui qui legitimus.*
54 *Matrimonium contrahens secundo, putans mortuam primam, quid ager.*
55 *Dubius, credens, & sciens, in hoc pares.*
56 *Matrimonium contractum à credente illud non valere, an valeat.*

NOVVM impedimentum dirimens matrimonium, est matrimonium præcedens, quod dirimit sequens: nullus enim potest contrahere cum alia viuente prima, etiam nondum cognita, & clandestine ducta: ita tamen, quod valuisset matrimonium, & etiam si iam prima alteri nupserit, & liberos ex eo susceperit, (quod proh dolor! frequenter contingebat, ante Concil. Trident.) & peccat, nec absolui potest, donec sine firmo proposito non cognoscendi secundam,[a] nec vlla regionis absentia, nec temporis longinquitas in hoc prodest, nisi denuo contrahat cum illa, post habitam de morte illius notitiam, ad quam habendam sufficeret fama, si in longinquum profectus fuit, secundum Anton.[b] cui contradicit Panor. ibidem, sed recte defendit eum Sylvest.[c] aut si erat senex, aut prælium ingressus, non apparuit, de qua re litteras accepit ab his, qui eidem interfuerunt, iuxta gloss. receptam,[d] quoniam si fama orta ex horum aliquo ad eum perueniret, posset denuo contrahere cum secũda, & sine peccato cum ea rem habere: porrò filij ex ea ignorante primum matrimonium suscepti, legitimi forent.[e]

54 Illa item peccat, nec absolui potest, quæ contrahit cum secundo, credens probabiliter suum primum maritum mortuum esse, & postea ob nuncium, de eius vita acceptum credens, vel debens credere illum viuere, petit debitum coniugale, aut reddit secundo: si tamen dubitat, potest & debet reddere, sed non petere, iuxta communem probatam,[f] contra quod tamen grauiter vrget, quod sicut qui facit aliquid, quod credit esse mortale, mortaliter peccat,[g] ita, qui facit aliquid quod dubitat esse mortale, mortaliter peccat,[h] vt late probamus,[i] super quo multa dicit Adr.[k] sed non satisfacit, vt ibidem demonstramus, vbi diuina ope noue respondimus id, quod eruditis in Hispania placuit, concedendo scilicet, quod non debet reddere dubitando, sed credendo: & quod potest credere mortuum, quo ad effectum reddendi, & non quo ad effectum petendi: eo quod,[l] potest quis vno tempore ob quædam motiua credere aliquid ad vnum effectum: & alio ob alia contrarium, vel de eo dubitare ad alium effectum. Et ita quando rationes dubitandi, adeo graues sunt, vt iudicio prudentis neutram partem credere debeat, nec petere, nec reddere debitum debet: & quando adeo leues, vt vtranque partem credere possit, & reddere, & petere, dubietate sublata, potest: & quando sunt mediocres, & tales, vt ob eas in præiudicium alterius non sit credendum, sed in suũ fiq; reddet credendo ad hunc effectum mortuum esse, & non petet dubitãdo de illo, quo ad hunc effectum: & si certo intellexerit cũ viuere, relinquere debet secundum, & redire ad primum: alias enim adulteraretur,[a] & primus eam accipere debet, nisi de eius vita certior facta cum secundo rem habuerit,[b] hæc quæ dicta sunt de vxore nubente secundo, censeãtur dicta de marito ducente secundam.

56 Peccat item ille, ac illa, qui, vel quæ credens suã vxorẽ, vel suum maritũ viuere, cũ re vera mortua, vel mortuus esset, matrimoniũ cũ alia, vel alio contrahit: nec valet matrimonium, si dum contrahit, credit illud non fore validum: quia non consentit legitime in matrimonium: secus si credit matrimonium valere, licet credat contrahendo peccare mortaliter, vt recte Sylvest.[c] explicuit, declarando conformes esse opiniones, quæ contrariæ videbantur.

De impedimento iustitiæ publicæ honestatis.

57 *Impedimentum publicæ honestatis quid, & quam restrictum Tridenti.*
58 *Matrimonium, vel sponsalia à parentibus contracta, quæ valent.*
58 *Sponsalia inualida etiam publica, non impediunt matrimonium vllum.*

57 DECIMVM impedimentum dirimens matrimonium est iustitiæ publicæ honestatis: quod definitur esse *impedimentum ab Ecclesia inductum dirimens matrimonium contractum inter sponsum, aut maritum, & omnes cognatos sponsæ suæ, aut mariti intra gradum prohibitum,* iuxta mentem nostrorum,[d] & S. Tho. & alios,[e] scien-dum est tamen, quod copula carnalis ad hoc impedimentum non est necessaria, licet illa intercedente aliud impedimẽtum affinitatis nascatur,[f] nec erat necesse iure antiquo, vt sponsalia, aut matrimonium iure valerent: quia sufficiebat pure fuisse contracta sine defectu consensus,[g] vel sub conditione, sequuta illius purificatione, & impediebat vsque ad quartum gradum: nunc autem iure nouo Concil. Trid.[h] nulla sponsalia inualida producunt hoc impedimentum, neque valida vltra primum gradum: matrimonium autem etiam inualidum per verba de præsenti contractum producere hoc impedimentũ, & consequenter differre in hoc à sponsalibus per verba de futuro contractis, declarauit Pius Quintus,[i] quamuis etiam hodie, quod de sponsalibus dicitur, dici potest de matrimonio contracto per verba de præsenti inter impuberes: quia illud resoluitur in sponsalia de futuro.[k]

Ex quibus sequitur primo, quod qui primum contrahit sponsalia cum aliqua, & deinde matrimonium cum cognata eius, priorem debet accipere: quia matrimonium cum secunda propter impedimentum iustitiæ publicæ honestatis nullũ fuit. Et si cũ secunda rem habuit, neutram habere potest, non secundam, propter hoc impedimentum, non priorem, propter affinitatis impedimentum, secundum omnes.[l]

58 Sequitur secundo, quod hoc impedimẽtum hodie non nascitur ex sponsalibus, vel matrimoniis cõtractis inter consanguineos, aut affines inter gradum prohibitum, aut cum ordine sacro initiato, aut religioso: quia sunt inualida, licet olim nascerentur: quia non erant inualida ex defectu consensus. Sed nec olim, nec hodie nascitur ex sponsalibus à parentibus factis, siue filij legitimæ ætatis sint, siue non: nisi ex-

Universidad de Deusto
Biblioteca

presse, aut tacite consentiant, aut nisi sint præsentes sine contradictione, vel nisi absentes in id postquam eis innotuit, consenserint.[a]

Sequitur tertio quod illud, Palud.[b] commendatũ à nobis hic in Manual. Hispano, scilicet ex sponsalibus, & matrimoniis inualide & clandestine cõtractis, non nasci hoc impedimentũ quo ad forum conscientiæ,[c] non esse adeo commendandum: quoniam hodie, etiam ex publice contractis, si sunt inualida, non nascitur: sed quo ad matrimonium sic.[d] Et etiã quo ad sponsalia, quæ Conc. præcesserunt,[e] quoniam hodie, etiam ex publice contractis, si sunt inualida, non nascitur: quamuis quo ad ea, quæ præcesserunt Concilium, prodesse posit.

a Cap. 1. porro de despons. impub. & ibi in 4. d. 27. q. 1. a. 5.

b Per c. cum dilectus de sponsa & ca. 1. eod. tit. lib. 6. cum ibi adnotat.

c Per dict. Extrauag. Pij V. & Arg. cap. fi. de cõsti.

d Per dict. Extrauag. Pij V. & Arg. cap. fi. de cõsti.

e Per c. cum dilectus de sponsa & ca. 1. eod. tit. lib. 6. cum ibi adnotat.

De impedimento dirimente impotentiæ.

59 *Impedimentum impotentiæ quid, & dirimit: quid faciet sic impeditus. & 60.*

59 DVODECIMVM impedimentum dirimens matrimonium est impotentia coeundi. Est autem impotentia impediens matrimonium, *impediẽtum perpetuum naturale, aut accidentale ad copulam naturalem perfectam*, iuxta mentem S. Thom.[f] & S. Anton.[g] Dixi, *Perpetuum*, quia temporarium non sufficit.[h] Illud autem est perpetuum, quod sine miraculo, aut sine probabili periculo animę, aut corporis tolli non potest.[i] Dixi, *Naturale, aut accidentale*, ad significandum ex duabus causis hoc oriri, scilicet, naturali, quæ significatur per verbum frigidis,[k] & accidentali, quæ per verbum maleficiatis: quoniam ad impedimẽtum frigiditatis reducitur omnis alius naturę defectus, aut excessus, & arctio membri, quæ copulam impediunt, & ad maleficium, siue fascinationem, quodlibet accidentale, quòd ex abcisione, castratione, vel alio artificio nascitur. Dixi, *Ad copulam naturalem perfectam*, quia non sufficit impotentia generandi, quæ in sensibus, aut aliis sua natura, aut arte sterilibus inuenitur, iuxta gloss. receptam.[l] Porro hoc impedimentum est impediens, & dirimens.[m]

f In 4. lib. sent. d. 34. q. 3. par. tit. 1. cap. 12. h Cap. fraternitatis. de frig. & malef. i Dict. ca. fraternitatis. k Posita l rubr. de frig. & malef.

60 Vnde sequitur, non esse verum illud, quod dicunt Palud.[n] & S. Anton.[o] quod qui potẽs matrimonium contrahit cum impotente, sciens inpotentem esse, non potest se separare ab illo contra eius voluntatem, eo quod est verum matrimonium, & sibi debet imputare contrahens cum impotente: quia fundamentum eorum falsum est, cum inter eos nullum verum matrimoniũ sit, annihilante illud hoc impedimento, ꝙ est impediens & dirimẽs: quod etiã insinuat Sylueſt.[p] quamuis idem,[q] contrarium dicat. Ex quo subinfertur, eum id scientem non posse vti tali matrimonio ad delectationem carnalem, quamuis illi tamquam frater & soror conuiuere possint, vt sensit Cælestinus, & eius gloss.[r] qui vere maritus est, & non potest habere copulam carnalem perfectam, vt quia nõ potest fundere semen, licite potest niti, & vti vxore, ad habendam eam, secundum Caietan.[s] & diximus.[t]

l Ca. 9. sed. de frig. & malef. in Ca. 1. & 3. de frig. & malef. n In d. 34. quæst. 2. 02 par. tit. 2. c. 11. & 13.

n Ver. matrimonii. 32. q. 1. c. subsimul. q In eod. quæst. 5. a.

r In c. laudabili. de de frig. & malef. li. cet. s 2. 2. qu. 154. art. 2. col. 6. t In c. cõsideret de pœn. d. 5. num. 48.

De impedimentis impedientibus, & non dirimentibus matrimonium in specie, & primum de impedimento conditionis.

61 *Conditio quid, & quotuplex in matrimonio, quæ suspendit, quæ annihilat, quæ reijcitur, & quo differt a causa, modo, & demonstratione. & 62.*

63 *Conditio si N. voluerit, an eo semel veniente, vel tacente impleatur.*

64 *Matrimonium conditionale solui per purum ante conditionem impletam. & 65.*

66 *Conditio non omnis impleta quo ad Ecclesiam impletur.*

67 *Conditio quæ matrimonium purum reddit.*

61 PRIMVM impedimentum impediens, & non dirimens est conditio. Est autem conditio, vt hic sumitur, *suspensio alicuius dispositionis, quousque aliquid futurum fiat*, ex mente gloss.[a] quidquid verba eius, & verba Bart.[b] sonent, & denotatur per hanc coniunctionem (*si*) vel aliud æquipollens ex mente eorundem, veluti, *Duco te, vel ducam te in vxorem, si illud, aut illud euenerit.*

a In c. pœnag. de pœn. & ibi Abb. & Doct. appro.

b Arg. c. ex literis. de condit. appos.

62 Conditionum autem in matrimoniis tria sunt genera.[c] Primum est earum, quæ sunt turpes, & contra substantiam, aut bonum matrimonij, qualis est illa, *Si curaueris non concipere*, quæ est contra bonum generationis, & illa, *Si aliam ditiorem non inuenero*, quæ est contra bonum indiuiduitatis, & illa, *Si victum ex adulterio quæsieris*, quæ est contra bonum fidei. Quæ omnes annihilant matrimonium.[d]

Secundum earum, quæ sunt turpes, aut factu impossibiles, sed non contra substãtiam, aut bonum matrimonij, qualis est illa, *Si furatus fueris, Si occideris, Si cælum digito tetigeris*, quæ non annihilant, sed pro non appositis in fauorem matrimoniorũ habentur: & matrimonia, in quibus illæ ponuntur, censentur absque aliqua conditione contracta.

Tertium earum, quæ sunt honestæ, qualis est illa, *Si pater meus voluerit, Si tanta dos detur*, quæ si sunt veræ conditiones, matrimonium suspendunt, quousque impleantur,[e] modo ponantur à principio, & suspensiue: secus enim si à principio resolutiue, vel post cõtractum suspensiue,[f] iuxta intellectum Vincen. quem Panor. & communis probant, & modo ambæ partes illis expresse consentiant, aut tacite, altera eas exprimente, & altera tacente, secundum Adr.[g] quamuis Innoc.[h] requirat expressum vtriusque partis consensum: absque tamen sufficienti fundamento. Dixi, *Si sunt veræ conditiones*: quales non sunt de re præterita, aut præsenti, veluti illa, Si N. mortuus est, aut si viuit, non suspendit, quia non est vera conditio: immo statim, si est falsa, matrimonium nullum est: sin vera statim valet.[i] & eadẽ ratione causa in illo posita nõ suspendit, secundũ gloss.[k] vt cùm dicitur, *Matrimoniũ tecum contraho, quia talem rem feci*: nec modus, vt cum dicitur, *Cõtraho tecum matrimonium, vt talem rem facias*: nec demonstratio, veluti, *Matrimonium tecum contraho mercatore, aut domino talis rei.* Et quamuis hæc tria, scilicet causa, modus, & demonstratio numquam suspendant: annihilant tamen quando sunt contra substantiam, aut bonum matrimonij,[l] aut personæ errorem inducunt, de quo supra.[m]

c In 4. di. 28 q. 1.

d Arg. ca. tua. & ca. is qui cũ eis innuer. de sponsa.

e In 4. di. 28 q. 1.

f In c. per tuas. de cõd appo.

63 Ex quibus sequitur primo, quod qui matrimonium contrahit cum conditione, Si pater meus voluerit, non esse matrimonium antequam pater consentiat, & quod simulatque consenserit, matrimonii esse incipit, si contrahentes ad eius vsque consensum in illa voluntate permaneant,[n] & patre renuente, omnino esse desinit. Magnæ tamen quæstionis est, An confirmetur per consensum eius, postquam semel cõtradixerit præstitum: pro negatiua enim parte facit, quod primus eius actus videatur attendendus,[a] verius tamen videtur confirmari, si quousque ille consentiat, contrahentiũ consensus duret, alias non, iuxta Card.[b] & Silues.[c] Non minoris autem quæstionis est, quando pater tacet non contradicendo, nec consentiendo expresse. Nobis placet opinio Silues.[d] quatenus ait, confirmari si per signa colligitur illum tacere: eo quod ei placeat: & infirmari si colligitur tacere, eo quod displiceat: non autem quatenus ait censendũ ideo in dubio tacere, quod placeat: quia id videtur esse contra regulam. *Is qui tacet non fatetur, nec negare videtur*,[e] & contra aliam, quæ habet, *facta non præsumi nisi probentur*,[f] quas non video quo ad hunc casum iure limitatas.

64 Sequitur secundo, quod si tempore quo apponitur conditio pater est mortuus, & filius ignorat, statim non valet matrimonium: quia conditio non potest impleri, cum mortuus, nec consentire, nec dissentire possit.[g] Si autem scit patrem esse mortuum pro non appositа (quia impossibilis) habenda est, & consequenter censendum matrimonium valere.[h]

Tertio sequitur, quod si ante conditionem impletam altera partium voluntate mutata contrahit cum alia absolute, illud matrimonium valebit, licet post illud contractum conditio impleatur,[i] quia in his, quæ ex voluntate solius disponentis pendent, impletum conditionis non retrotrahitur ad tempus dispositionis,[k] sed impleta conditione, antequam contrahat cum secunda perfectum est matrimonium, & ideo cogi potest ab Ecclesia recipere primam.[l]

a Arg. c. ex literis. de condit. appos.

b In c. ex literis. de condit. appos.

c In c. ex literis. de condit. appos.

d In c. ex literis. de condit. appos.

e Arg. ca. tua. & ca. is qui cũ eis innuer. de sponsa.

f In c. per tuas. de cõd appo.

g In 4. di. 28 q. 1.

h In c. per tuas. de cõd appo.

i Per tit. de matri. contract. contra interdict. h In 4. di. 28 q. 2. co lum. 1. & Vr. præd. defen. du Silu. verb. matrimo. 7. q. 1. k c. cũ inhibitio. de clandest. despõs. & per omnes in 4. d. 23. q. 1 col. 1. & 4. & Sylu. 3. c. 1. de retor. matrimonij.

65 Quarto sequitur, referre multum, an quis dicat, *contraho tecum matrimonium, si permiseris coitum*, An *contraham tecum matrimoniũ si permiseris coitum*, vt insinuat Silues. post alios,[m] quia in priori casu statim fit matrimonium, si intelligit de fornicario coitu, quia conditio est turpis, & habetur pro non appositа: & si intelligat de vxorio, simul ac coierit, est perfectum quo ad Deum, & Ecclesiam: quia impleta est conditio, sub qua fuit contractum. In posteriori autem, si intelligit de coitu fornicario, conditio habetur pro non appositа, & sic manent sponsalia pura, & consequenter copula carnali subsequuta fit matrimonium præsumptum quo ad Ecclesiam secundum iura antiqua, vt mox dicetur: quo ad Deum autẽ non, nisi copula esset vxoria: si autem intelligit de coitu licito: sunt sponsalia conditionalia, quæ sequuta copula purificantur, quo ad Deum, & Ecclesiam: & transeunt in matrimonium præsumptũ quo ad Ecclesiam; quo ad Deum autem fiunt de conditionalibus absoluta, & purificata per conditionis implementum, sed non matrimonium, nisi consensus matrimonialis suspendens actum, vt dictum est, ab vtraque parte addatur, vt est addendus post sponsalia pura, per quę mens obscura Silu. declaratur: sed quum prædicta sponsalia non possint purificari, nisi per licitum coitum, & ille non possit haberi, nisi sit matrimonialis, necesse est consequenter dicere, illa non purificari per illam copulam: aut certe per eam transire illa in verum matrimonium coram Deo: quod nobis videtur verum, & firmum secundum iura antiqua, licet non secundum nouum Tridentinum: secundum quod non potest fieri matrimonium nisi præsente parocho, & duobus, vel tribus testibus, vt dicetur infra.[a] & tactu est supra,[b] & dicetur infra.[c]

a Arg. ca. tua. & ca. is qui cũ eis innuer. de sponsa.

b In 4. di. 28 q. 1.

c Per tit. de matri. contract. contra interdict. h In 4. di. 28 q. 2. co lum. 1. & Vr. præd. defen. du Silu. verb. matrimo. 7. q. 1. k c. cũ inhibitio. de clandest. despõs. & per omnes in 4. d. 23. q. 1 col. 1. & 4. & Sylu. 3. c. 1. de retor. matrimonij.

66 Quinto sequitur, quod per hæc verba (*recũ contraho, si te virginem inuenero*) intelligendo per inuentionem honestarum fœminarum, est matrimonium conditionale: quia est vera conditio, quippe quæ est de re futura, & honesta: & intelligendo de inuentione per copulam carnalem, est purum matrimonium quo ad Ecclesiam: quia talis conditio, eo quod sit turpis, habenda est pro non appositа. Et eadem ratione, per illa verba, (*contraham tecum, si te per copulam virginem inuenero*) contrahuntur pura sponsalia. Et per illa, *contraham tecum, si te virginem per honestas fœminas inuenero*, contrahuntur sponsalia conditionalia, quo ad Ecclesiam: quamquam quo ad Deum in nullo casu matrimonium contrahitur, aut sponsalia ante adimpletam conditionem, si vere coram eo, fuit animus suspendendi vsque ad implementum illius.[d]

d Arg. ca. tua. & ca. is qui cũ eis innuer. de sponsa.

67 Sexto demum sequitur, quod matrimoniũ contractum per illa verba. *Duco te in vxorem*, si cras sol orietur, vel per alia, quæ conditione necessario euenturam importent, esse purum & non conditionale apud Ecclesiam, secundum S. Thom. & Bonauen.[e] Host. Card. & Panorm.[f] contra gloss. ibi, & alios illam male approbantes: quamuis quo ad Deum, & in foro conscientiæ, non sit tale, si vere fuit animus suspendendi actum, vsque ad solis ortum.

e In 4. di. 28 q. 1.

f In c. per tuas. de cõd appo.

De impedimento interdicti, & feriarum.

68 *Matrimonium clam, vel contra interdictum superioris contrahens, vt peccat.*

69 *Matrimonia clandestina, quæ hodie nulla, cum aliis Tridenti statutis.*

70 *Ecclesiæ facies, quæ olim, quæ nunc, quando extra eam, etiam cum causa non contrahitur.*

71 *Nuptias benedicendi tempus Tridenti ampliatum.*

68 SEcundum impedimentum impediens, sed non dirimens, matrimonium est interdicti, & feriarum, vt cum alicui, ne contrahat matrimonium cum aliqua ob aliquod impedimentum Episcopus, Iudex, aut parochus interdicit, donec constet non subesse illud impedimentum, quod opponitur,[g] secundũ Palud.[h] quidquid dicat Ang.[i] Valet tamen matrimonium sic contractum, si vere non suberat impedimentum, licet peccet contrahendo, sicut & peccat, qui cõtrahit matrimonium per verba de præsenti clandestine sine iusta causa, aut publice sine trina denuntiatione prius in Ecclesia facta, quo qui impedimentum inter eos esse sciunt, indicent illud,[k] & est excommunicatus, non quidem iure communi, sed Episcopali, quale in plerisque omnibus Episcopatibus Hispaniæ est.

g Per tit. de matri. contract. contra interdict. h In 4. di. 28 q. 2. co lum. 1. & Vr. præd. defen. du Silu. verb. matrimo. 7. q. 1. k c. cũ inhibitio. de clandest. despõs. & per omnes in 4. d. 23. q. 1 col. 1. & 4. & Sylu. 3. c. 1. de retor. matrimonij.

69 Et quia multa circa hoc statuit Conci. Trident.[l] substituam hic aliqua eius quibusdam sublatis, quæ in vulgari huic loco inserueram.

Primum est errare dicẽtes, quod matrimonia clandestina contracta ante illud concilium, non valent: vel quod filius non potest contrahere matrimonium sine consensu parentum: vel quod parentes possunt illud irritare.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Secundum, quod matrimonia clandestina etsi contracta valeant, contrahere tamen illa detestabile est.

Tertium, quod ob causas ibi expressas statuit in hæc verba, *Sancta Synodus præcipit, vt in posterum antequam matrimonium contrahatur, ter à proprio contrahentium parocho tribus continuis diebus festiuis in ecclesia inter missarum sollennia publice denuncietur inter quos matrimonium sit contrahendum, quibus denunciationibus factis, si nullum legitimum opponatur impedimentum, ad celebrationem matrimonij in facie Ecclesiæ procedatur, vbi parochus viro & muliere interrogatis, & eorum mutuo consensu intellecto, vel dicat, Ego vos in matrimonium coniugo in nomine Patris, & filij, & Spiritus sancti, vel alijs vtatur verbis, iuxta receptum vnuscuiusque prouinciæ ritum. Quod si aliquando probabilis fuerit suspicio matrimonium malitiose impediri posse, si tot præcesserint denunciationes, tunc vel vna tantum denunciatio fiat, vel saltem parocho, & duobus, vel tribus testibus præsentibus matrimonium celebretur: deinde ante illius consummationem denunciationes in Ecclesia fiant, vt si aliqua subsint impedimenta, facilius detegantur, nisi ordinarius ipse expedire iudicauerit, vt prædictæ denunciationes remittantur, quod illius prudentiæ, & iudicio sancta Synodus relinquit. Qui aliter quam præsente parocho, vel alio sacerdote, de ipsius parochi seu ordinary licentia & duobus, vel tribus testibus matrimonium contrahere attentabunt, eos sancta Synodus ad sic contrahendum omnino inhabiles reddit, & huiusmodi cõtractus irritos, & nullos esse decernit, prout eos præsenti decreto irritos facit & annullat.*

Quartum, quod, *Quicunque sacerdos sine licentia parochi coniunxerit matrimonio aliquos, etiam prætextu immemorialis consuetudinis, maneat suspensus, donec ab ordinario eius, qui coniungere debebat absoluatur.*

Quintum, quod, *Parochus habeat librum, in quo coniugum & testium nomina, diemque, & locum contracti matrimonij describat, quem diligenter apud se custodiat.*

Sextum quod, *Prædicta Synodus hortatur cõiuges, vt antequam contrahant, vel saltem triduo ante matrimony consummationem sua peccata diligenter confiteãtur, & ad sanctissimum Eucharistiæ sacramentum pie accedant.*

Septimum, quod, *Si quæ prouinciæ aliis vltra prædictas laudabilibus consuetudinibus, & cæremonijs hactenus vtuntur, eas omnino retineri sancta Synodus vehementer optat.*

Octauum, quod, *Hoc decretũ in vnaquaque parochia suũ robur post triginta dies habere incipiat à die primæ publicationis, in eadem parochia factæ numerandos.*

A duertendum circa hæc primo, quod concilium non annullat omnia matrimonia clandestina, sed solum illa, quæ fiunt sine præsentia parochi, vel alius sacerdotis facultatem in id ab eo, vel ab ordinario habentis, & sine duobus, vel tribus testibus. Præterea, quod nil expresse decernit, de matrimonio contracto in facie Ecclesiæ, sine sacerdotis proprij, vel alius præsentia. Et quod non valeat, vrget versiculus, *qui aliter.* Et contra, quod valeat facit, quod videtur intelligendus de contrahentibus clandestine.

70 Aduertendum secundo, quod facies Ecclesiæ alibi dicitur ianua Ecclesiæ, vt in Lusitania: alibi ipsa Ecclesia, vt in Belgio, alibi præsentia multorũ secundum Maior.[a] vt in bona parte Hispaniæ, & vbi est talis consuetudo, ad hoc vt dicatur cõtrahi in facie Ecclesiæ, sufficit præsentia cognatorum, & vicinorum, & idoneus testium numerus, iuxta Pan. communiter receptum.[b] Nunc autem per prædictum concilium supra proxime relatum videtur contrahi satis in facie Ecclesiæ, si trina denunciatione præmissa, contrahatur coram parocho, vel eius locum tenẽte, & duobus, vel tribus testibus.

Tertio aduertendum, quod si contraheretur corã parocho & testibus, non præmissa trina denunciatione, vel nõ omissa legitime, valeret quidem matrimonium, sed diceretur clandestinum, quo ad alios effectus, quam annullationis matrimonij: quia quo ad illos non videtur derogari iuri antiquo, à quo non est recedẽdum vltra quam recedit nouum.[a] Aduertendum quarto, quod hodie etiam cum iusta causa non valebit elam sine parocho & testibus contractum: licet antea iuste potuisse contrahi diximus hic, sequuti Caiet.[b] Id enim videtur sentire concilium, qua parte facit facultatem Episcopo relaxandi prædictas denunciationes, quando ei videbitur conueniens: non tamen facit ei facultatem remittendi præsentiam parochi & testium. Sed (quod valde notandum est) fœlicis. Pius V. declarauit, non esse illos necessarios, in contrahendo denuo matrimonio, ab iis qui illud publice cũ denunciatione sufficiente contraxerunt: sed propter aliquod impedimentum occultũ, est nullum, quo sublato oportet, vt denuo cõtrahatur, quod fieri posse, sine vlla parochi & testiũ præsentia, antequã ad Vrbem veniremus, respondimus. Qua declaratione sacrum Pœnitentiariæ Prætorium frequenter vtitur. Aduertendum quinto, quod licet sufficiens causa relaxandi denũciationes sit, quod nobilis cũ ignobili, diues cum paupere, senex cum adolescẽtula matrimonium contrahere velit: aut quod timeat consanguineos, iuxta Palud.[c] & S. Anton.[d] non tamen sufficiunt ad hoc, vt Episcopus relaxet solennitatem adhibendi parochum & testes, vt satis colligitur ex tenore Concilij. Aduertendum sexto, expresse determinari à prædicto Cõcilio, Episcopum posse dispensare circa prædictas denunciationes, quod antea non fuimus ausi cõfiteri, nisi in terris, vbi id fieri cõsueuit.

71 Circa hoc peccat mortaliter, qui temporibus ab Ecclesia prohibitis benedictionẽ nuptiarum accipit, aut in domum suã solenniter sponsam traducit,[e] sed non, si solum sponsalia, vel matrimonium de præsenti contrahit,[f] quia sola benedictio, & traductio solennis prohiberur, iuxta mentem S. Tho. & Palud.[g]

Tempora vero prohibita iure antiquo sunt ab Aduentu vsque ad Epiphaniam, à septuagesima ad Pascha, & eius octauam, & à tribus Litaniarum, siue Rogationum diebus ad septimum diem Pentecostes.[h] Conc. autem Trid.[i] restrinxit hæc tempora, in hæc verba. *Ab aduentu D. N. Iesu Christi, vsque in diem Epiphaniæ, & à feria quarta Cinerum vsque in octauam paschatis inclusiue, antiquas solennium nuptiarum prohibitiones diligenter ab omnibus obseruari sancta Synodus præcipit: in aliis vero temporibus nuptias solẽniter celebrari permittit.* Consummare autem matrimonium per copulam absque solennitate nuptiarum, & absque traductione solenni in domum nullo tempore prohibetur, iuxta Caiet.[k] quem sequimur: quãuis Palud.[l] & S. Anto.[m] & quidam alij sine ratione necessaria teneant peccare: sed solum prima vice.

De impedimento sponsaliũ, & catechismi.

72 *Cognatio ex catechismo non dirimit, & an restricta Tridenti.*

72 *Lex super metiente trahitur ad mensũ, si est eadẽ ratio.*

a In 4. dis. 17. q. 2.

b In d. ca. cum tanta. in fi.

72 Tertium impedimentum impediens, sed non dirimens matrimonium, est quod nascitur ex spõsalibus antea cõtractis: omnis enim, qui post contracta sponsalia cum vna, sine iusta causa contrahit cum alia matrimonium, aut sponsalia peccat mortaliter secundum omnes: & venialiter, sed grauiter, si cũ iusta causa id facit ante facultatem ei à iudice concessam, vt supra,[a] diximus. Matrimonium tamen contractũ valet: quia hoc impedimentum solum est impediens, & non dirimens, vt dictum est supra.

Quartum impedimẽtum est cognatio spiritualis, nata ex catechismo.[b] Catechismus autem *est institutio baptizandi solenniter à sacerdote facta, antequam baptizetur, de articulis nostræ fidei catholicæ Romanæ credendis.*[c] Ex qua institutione nascitur cognatio spiritualis inter easdem personas, inter quas ex baptismo, de qua supra,[d] sed non est tanti effectus: quia hæc impedit matrimonium, & non dirimit,[e] illa vero vtrumque facit.

Ad quæstionem autem, An hæc cognatio censeatur restricta per prædictum Concil. sicut illa, quę nascitur ex baptismo, & confirmatione? Respondeo affirmatiue arg. glos. solen.[f] quatenus habet per illud c. fuisse sublata quædam genera publicæ honestatis, eo quod fuerunt sublata similia genera affinitatis. Ex qua colligit ibi Præpos. vnum, quod mea sententia, vt ibi alias dixi, non colligitur: sed sic aliud nostro proposito conuenientius, quod colligit Domin.[g] Nempe, quod cum duo sic se habent, quod alterum est mẽtiens, alterum mensum, lex corrigens, vel limitans metiens: censetur corrigere, vel limitare mensum, si eadem ratio militat in vtroque. At constat, quod cognatio spiritualis, quæ ex baptismo oritur, metitur eam, quę ex confirmatione & catechismo nascitur, & ita concilium limitans illam, videtur hanc quoque limitasse.

De impedimento voti simplicis, iuramenti, & consuetudine.

73 *Votum simplex castitatis non dirimit matrimonium, & quatenus seruandum.*

73 Votum impedimentũ impediens tantum, est votũ simplex Castitatis. Omnis enim qui post votum simplex castitatis emissum, matrimonium, aut sponsalia contrahit peccat: etiamsi votum esset limitatum ad tempus nõdum lapsum, matrimonium tamen valet,[h] etiam si vterque vouisset, secundum communem, & etiam glos.[i] quicquid ei imponatur, & etiam si contraheret animo ingrediendi religionem post contractum, secũdum Richard.[k] Ros.[l] & S. Anto.[m] Debet tamẽ seruare votum, qua parte potest sine præiudicio alterius, & ita petere non potest debitum post consummatum matrimonium, nisi vt dicitur supra,[n] nec reddere priusquam consummet, quia ante religionem intrare potest,[o] nec matrimonium mortua prima vxore denuo contrahere potest, iuxta S. Tho. & communem,[p] & Archid.[q] etiam si iurasset contrahere: quia tale iuramentũ nõ liberat à voto, immo per illud redditur illicitum, & non seruandum.[r] Peccat item, qui matrimonium cum ea, quam castitatem vouisse sciebat, contrahit,[s] matrimoniũ tamen valet.

An autem peccet, qui interrogatus ab eo, qui votũ simplex castitatis emisit, an valeret matrimonium si contraheret illud, respondit valere, dubium est: nam Host. tenet quod sic, & aliqui alij, quod non: sed conciliari possunt, dicẽdo opinionẽ Host. intelligi, quando tali personæ, & tali tempore, loco, & modo respõdetur, vt voti violandi occasio detur: & contrariam, quando tali & tali modo respondetur, quod nulla talis occasio datur: quamuis eam ille ex bono responso arripiat, vt recte sentit Silu. [a] Idem quod dictum est de voto, videtur dicẽdum de iuramento,[b] & de consuetudine, quæ induceret simile impedimentum, ex mente glos.[c] Cuius exemplũ de filiis duorum compatrum antea hic positum omitto, quia sublatum est hodie per Concilium Tridentinum relatum supra eod.

a Verb. matrimonij. 9. q. 1. 6. 9.

b Arg. ca. debitores. de iureiu. c. c. super eo. de cogn. spirit.

De reliquis impedimentis non dirimentibus.

74 *Matrimonium impediunt, sed non dirimunt septem delicta, & quæ sint illa.*

74 *Vxoricidium, & mariticidium impediunt matrimonium.*

74 *Pœna vnius correlatiui extenditur ad aliud, si eadem est ratio.*

74 *Raptus, vt impedit matrimonium.*

74 *Filij proprij susceptio quæ impedit matrimonium.*

74 *Presbyticidium vt impedit matrimonium.*

74 *Pœnitentia solennis vt impedit matrimonium.*

74 *Incestus tam cum cognata, quam affini impedit matrimonium. sed Episcopus dispensat. & 75.*

76 *Matrimonium ficte contractum, nullum coram Deo, & quo validatur, & quo creditur deceptio.*

77 *Matrimonium secundum contrahens, decepta quid agere debeat.*

78 *Protestatio contraria facto inualida, & quæ nocet matrimonio.*

79 *Matrimonij contractus, qui ob finem malum mortalis, vel venialis.*

80 *Matrimonio sufficit consensus diuerso tẽpore sic datus.*

81 *Matrimony contractus in excommunicatione, vel mortali, est peccatum: sed valet.*

82 *Matrimony vsum impedit scientia nullitatis eius superueniens.*

83 *Matrimonij impedimentum non denuncians, vt peccat, & vt id facere debeat.*

83 *Consuetudo etiam circa sacramentalia induci potest.*

83 *Iulius Anto. Sãctorius Cardinalis S. Seuerinæ laudatus.*

83 *Benedictio nubentium quibus danda, & an præmittenda copulæ.*

83 *Nuptiæ primæ benedicendæ secundæ non item.*

74 Sextum impedimentũ nõ dirimens est incestus,[d] de quo latius dicetur infra.[e] Septimũ vxoricidiũ,[f] & quamuis Silu. dicat nullo iure probari idem esse (vt ita dicam) marticidio, sequimur tamen Palud. qui oppositum affirmat.[g]

Non obstat, quod pœna non debet extendi vltra suum casum,[h] quoniam fallit in illis correlatiuis, in quibus eadem ratio idem suader, secundum Pan.[i] ita hoc resoluentem: & eadem, immo maior ratio suadet idem in vxore, quod in marito, quod etiã Sotus,[k] tenet: licet huic argumento non respondeat.

Octauum impedimentum est, raptus sponsæ alterius,[l] quod tamen per Concilium Trident.[m] factum est dirimẽs, quandiu rapta in potestate raptoris manserit, in hæc verba. *Decernit sancta Synodus, inter raptorem, & raptam, quandiu ipsa in potestate raptoris manserit, nullum posse consistere matrimonium. Quod si rapta à*

d c. 1. & 2. & c. transmissæ. de eo. qui cogn. cõsang. vxo. suæ. et 75. f. c. admonere. 33. q. 2.

g Dicta d. 44. h c. pœnę. de pœnit. d. 1.

i In proœm. Greg. & alios citatos ibi per Felin. k In d. 37. Ioc. statũ 37. q. 2. m Sess. 24. ca. 6.

Universidad de Deusto
Biblioteca

raptore separata, & in loco tuto, & libero constituta, illũ in virum habere consenserit, eam raptor in vxorẽ habeat: nihilominus raptor ipse, ac omnes illi consilium, auxilium, & fauorem præbentes, sint ipso iure excommunicati, ac perpetuo infames, omniumque dignitatum incapaces: et si Clerici fuerint de proprio gradu decidant. Teneatur præterea raptor mulierem raptam, siue eam vxorem duxerit, siue non duxerit, decenter arbitrio iudicis dotare.

Nonum propriꝰ filij de fonte susceptio, animo ne vxor debitum exigere à se possit. [a]

Decimum est Presbytericidium, [b] quamuis Pan. [c] dicat, id locum non habere, quousque in iudicio conuincatur.

Vndecimum impedimentum est pœnitentia solennis iniuncta, & facta. [d]

Duodecimum matrimonium sciẽter cum moniali contracto. [e] Quoniam vero super impedimento incestus magna fuit disputatio in sacro Pœnitentiæ prætorio, quum et summa prudentia, miraque dexteritate tanquam summus Pœnitentiarius præsidebat Cardinalis Alciatus Illustrissimus, idẽque omniuga disciplinarum encyclopædia clarissimus: An omnis incestus hoc impedimentum pareret. His quæ alias hic dixi, substituo primum, plerosque omnes iuris diuini, & humani peritos stricte ac proprie appellare incestum solum coitum cum consanguinea, vel affine in gradu prohibito. [f] Secundum inter omnes conuenire, ex omni incestu oriri impedimentum affinitatis impediens, & dirimens. Tertium inter omnes etiam conuenire ex incestu cum affine, durante matrimonio admisso oriri impedimentum impediens matrimonium contrahendum cũ quacunque alia. [g] Quartum plerosque omnes Theologos tenere ex incestu cum consanguinea oriti quidem impedimentum affinitatis: nullum tamen aliud siue ante, siue post matrimonium contractum admittatur, in quibus est S. Tho. [h] communiter receptus & Sot. [i] S. Ant. [k] Silu. [l] quos etiam sequitur Couarruuias. [m] Tum quia videtur eis nullo iure id caueri, cum prædicta capitula solum agant de incestu cum affine. Tum quia, vt ait Rich. non videtur hoc inductum ob grauitatem criminis, sed ob iniuriam, quæ fit matrimonio per coitum cum cognata coniugis.

Contrarium vero tenent plerique omnes Canonistæ cum Pan. & Præpos. [n] quos hic ego sequutus fui cum Ang. [o] Tum quia, vt ibi dixi, id stylus curiæ seruat, dum dispensando, vt consanguinei, qui se incestu polluerunt, contrahant inter se matrimonium, apponit clausulam, vt superstes sine spe coniugij maneat. Tum quod cap. si duo. [p] habet, *consanguineos matrimonio iunctos separari debere, & posse cum alijs contrahere.* si iuuenes sunt: significando, vt ait glos. indigere dispensatione, si scienter se coniunxerunt, quæ tamen propter iuuentutem dari potest. Tum quod cap. fin. [q] de consanguineis concubinarijs, ait, *si alter eorũ morte præuentus fuerit, alter, quandiu viuit grauiter pœniteat, & sine spe coniugij maneat.* Tum per cap. *de incestis.* [r] ibi. *Incestuosos nullo nomine coniugij deputandos.* Tum quia ratio, quæ est contextu multorum cap. 35. causæ, colligitur, quare multo plus insistitur in eis ad declarandum incestuosum cum affine non debere contrahere, quã incestuosum cum cõsanguinea, videtur esse, quia de illo plus poterat dubitari, quam de hoc. Tum quia ratio prædicta Richard. est firma, cum incestus cũ affine, nullo præcedente matrimonio, idem tractat. Nam c. si quis cum duabus. [a] habet, quod cum duabus sororibus fornicatus non debet contrahere etiam cum alia, nisi quædam concurrant, ob quæ dispensetur, & vbi ait glos. Tum per c. si quis cum matre & filia. [b] Tum per c. qui propinquam, [c] in quo Papa Fabianus ait, *Qui propinquam sanguinis vxorem dimittunt, & separantur, non licebit eis quandiu viuunt alias vxores sibi in coniugio sociare.*

75 Super hoc autem impedimentum dispensare potest, & debet Episcopus, si timeatur incõtinentia, [d] & iuxta Palud. [e] & S. Ant. [f] quos sequimur contra Pan. & Præp. tenentes [g] Episcopum non dispensare in incestu cũ consanguinea, sed cum affine. Tum quia plurimi tenent, vt diximus proxime, incestum cum cognata nullũ inducere impedimentũ. Tum quia iuribus prædictis permittitur dispẽsatio simpliciter. Quin addimus, quod stante consuetudine, quod ob nullum incestum dispensatio petatur, quando incontinentia timetur, etiam Episcopi dispensationem non esse necessariã, secundũ Palud. S. Ant. & communem vbi supra, quidquid alij dicant. Immo addit Palud. [h] hoc consuetudine seruari, cui credimus, ideo quod nũquã vidimus, neq; audiuimus vllũ incestuosũ petere dispẽsationem à Papa, vel Episcopo, nisi ad cõtrahendũ cum ea, cũ qua incestũ cõmisit, vel eius cõsanguinea ob affinitatẽ inde ortam, quam si S.D.N. sciret, nũquam haberet forte, ne in dispensationibus cum incestuosis apponeretur prædicta clausula, vt superstes, &c. An autem idem possit facere Episcopus in impedimento ex aliis delictis orto, dicitur infra. [i]

76 De contrahẽte autẽ animo ficto, vel inordinato, vel contra censuras, & irreuerentiam sacramenti dicendũ primo, peccare illũ, qui cõtrahit matrimoniũ, aut spõsalia ficte sine animo vere contrahẽdi, & non efficere quo ad Deũ, & forũ cõscientiæ matrimoniũ, quãuis copula sequatur, si postea vere in eam nõ consensit: licet quoad Ecclesiã sit præsumptũ secũdũ iura antiqua, [k] quã. [l] Sed nõ secundũ ius nouũ Concilij Trident. ex quo colligitur spõsalia nõ transire in matrimoniũ per solam copulam, vt dictum est supra. [m]

Secundo dico, quòd ad validãdũ tale matrimoniũ fictũ nõ sufficeret cohabitatio cũ ea tanquã propria vxore etiã si crederet sufficere propter confessarij, vel alterius auctoritatẽ, nisi coiret, aut cohabitaret animo denuo contrahendi cũ illa, vt rectè probat Silu. [n] quia per talẽ cohabitationem, & copulã nõ vult denuo matrimonium contrahere, sed vti antea contracto. Quę limitatio Siluestri, licet iuridica sit secũdum antiqua iura prædicta: non tamen secũdum ius nouum Concilij Trid. vt proxime dictum est.

Tertio, quòd ex hoc sequitur, quod valeret matrimoniũ cũ alia secũdo cõtractum, antequã primũ nouo consensu vtriusque cõfirmaretur, & cõsequenter cũ secunda cohabitare deberet, si absq; scandalo posset, Ang. [o] & Silu. [p] tamen obligatur sub pœna mortalis confirmare primum, antequam cum secunda contrahat. [q] quia tenetur verificare verba, quibus eam decepit, nisi tanta sit inæqualitas, vt illa præsumere debeat, causa decipiendi eam, illum verba contractus dixisse. quo casu tamen tenetur restituere damnum famæ, honoris, vel rei familiaris, si quod illa ex talibus verbis pateretur, secundum S. Thom. [r] Porro, ita decepta alteri nubere non potest, nisi quando probabiliter iudicio prudentis, & boni viri crederet, eum, qui decepit, verum dicere asse-

a c. de eo. 30. q. 1. b d ca. qui presbyteri. de pœn. & remiss. c Vbi supra.

d c. de bis. c. antiqui. 33. q. 1. e c. si ergo, qui. 27. q. 1.

f Vt in 3. lib. C. de incest. nupt. & aliis locis infra citandis.

g Per ca. 1. & 2. & c. reali. infra. de eo, qui cogn. consang. vxor.

h In 4. d. 34. q. 1. ar. 1. in. 1d. 37. art. 2. Sot. lib. 8. pars. 6. qu. 3. 4. ite. 1.

i Vers. Matrimo. 7. Impedimẽto vltimo. In capit. 4. ca. 2. in prin. n. 4. in d. c. 1. & 2. de eo, qui cogn. cõsang. vxor.

k In cap. si quis cum duabus. 35. q. 3.

l Vbi supra.

m Verb. in cert. 3. q.

n 35. q. 6.

o 35. q. 8.

p 35. q. 5.

a In ca. dilectus. de spons.

b Cap. ex litteris. de spons.

c Mai. 3 4 d. 27. q. 1.

d Eod. cap. num. 47.

e Ca. si celebrat. de cleric. excõ. minist. f Ca. illud 55. d. vt supra eod. c. nu. 2. dictũ est. Ang. verb. matrimoniũ. 2. 5. 7.

g Ca. significasti. de eo, q. dux. in matri. h Cater. in summa ver. matrimonium. i Arg. cap. per totã. 2. de Simonia. & eorũ, quæ latiũ diximus in ca. si quis autẽ. 12. de pœn. d. 3. in 9. & cum seq. k Iuxta dicta in d. ca. si quis autẽ. & supra eod. ca. n. 14. & seq. l In l. 11. titio fidei. de cond & demonstr. Iuxta cum 4 notis, de test. n Arg. ca. per tuas. de probat.

o In 4. d. 27. a. 1. q. 4. Ang. verb. matrimonium. 2. 3. 14. Sylue. verb. matrimoniũ. 4 q. 3. p Arg. c. 2. de maior. & obed.

q Ca. præterea. 2. de spons. r In c. facere deo. n. 17. de pœn. d. s In 4. dist. 21. t In 4. de cõfess. q. 1. dub. 7. u In reper. Gintes verba. 11. q. 1.

asserendo se non habuisse animum contrahendi cum illa, sed tantum decipiendi. Vir bonus autem, & prudens id arbitrabitur, si statim post contractum id ei declarauit, & cum alia contraxit, aut religionem professus est. Et idem, si non statim id declarasset, postea tamen iuramento id firmat, & est alioqui fide dignus & sæpe vel saltem semel in anno confitetur, communicat, & bonorum consuetudine vtitur, aut si sint adeo dispares, vt non sit verisimile illum matrimoniũ cum illa vere contrahere voluisse, aut si sint alia eiusmodi indicia, & ille duxerit aliam, vel profiteatur religionem: alioqui enim non est tutum ei alteri nubere, quoniam sæpe diuites, & nobiles, ob egregiam formam, & honestatem, & alios fines matrimonium cũ fœminis plebeiis, & tenuis conditionis vere contrahunt. Quæ colliguntur ex Rof. [a] & Sylues. [b] Quibus addimus ordinis sacri susceptionem paris esse coniecturę, quo ad hoc, cuius est matrimonium secundum, aut religionis professio. [c]

77 Quarto dico, quod si illa cum secundo contraxerit, ante vllam rationem credendi se fuisse deceptam, non debet, nec potest secundo debitum reddere, aut petere, si autem rationem iudicio boni viri, & prudentis satis probabilem ad id credendum habuerit, poterit petere & reddere. At si eiusmodi rationem credendi nata fuerit, quæ non sufficiat ad credendum in fauorem suum, sed ad euitãdum præiudicium matrimonij sic, reddere debet, & non exigere. [d]

78 Quinto, quod peccat, qui ficte contrahit matrimoniũ cum aliqua legitimis verbis, protestatus prius, sine iusta causa per nulla verba, quæ diceret esse sibi animum contrahendi cum ea, quamuis eam carnaliter cognosceret, & in foro exteriori pro matrimonio iudicaretur, [e] quia illa protestatio, quę facto contraria est, nil prodest. [f] Dixi, *Sine iusta causa*, quia si fuerit iusta de causa, puta ad scandalum aliquod notabile vitandum, non peccat, neque iudicaretur matrimonium in foro exteriori propter defectum consensus, secundum omnes. [g]

Sexto dico peccare, qui matrimonium ob finem mortaliter malum contrahit, puta ad libertius adulterandum, occidendum, &c. secundum omnes quia quam malus est finis actus, tam malus est ille, [h] vbi late nuper hoc tractauimus. Et ideo non est plusquam veniale contrahere matrimonium ob finem solum venialiter malum. Nec cõtrahere principaliter propter carnis delectationem, aut pulchritudinem, aut diuitias, aut ob alium finem, qui de se non est mortalis, est mortale, est tamen veniale, quia illa non possunt esse finis actus matrimonij: & omnis actus directus in finem malum, vel principaliter in finem ineptum, est saltem venialis. [i] Nec contra sentit Palud. [k] quidquid dicat Ang. vt rectè ait Sylues. [l] Contrahere vero minus principaliter ob aliquod trium prædictorum, vel ob aliud temporale, modo principaliter contrahatur propter Deum, vel quia est licitum, & honestum, nullum est peccatum. [m]

Septimo dicendum, quod quando de voluntate contrahentium constat, non refert quo ad Deum, & forum conscientiæ, quibus verbis contrahentes vtãtur: quia si fuerit vtriusque voluntas contrahendi de præsenti, fit matrimonium, si vero de futuro, sponsalia tantum. [n]

80 Octauo, quod quamuis conueniret, vt amborũ consensus simul eodem loco & tempore concurre-

ret, non est tamen necessarium, quidquid dicat Pan. [a] sufficit enim vt altera pars prius, & in alio loco consentiat, & postea quouis temporis interuallo interiecto, altera alibi assentiat, modo prior in suo consensu perduret, iuxta Host. & Ioan. And. [b] Quo fit, vt si altera pars vere consensum præberet, altera autẽ falsę, quæ post 10. 20. vel plures dies, & mẽses vere assentiret, permanente altera in suo consensu, verum matrimonium fieret. Consensus autem prioris tãdiu dicitur durare, quandiu non recedit ab eo. [c] Dixi, *Legitime*, quia si aliquod impedimentum subesset, quo consensus præstitus redderetur illegitimus, oporteret vt impedimento sublato, denuo ambo consentirent, perinde ac si nullo vnquam tempore contraxissent, per dicta supra. [d]

81 Nono dico, peccare illum, qui excommunicatus excommunicatione maiori, aut minori, vel infectus peccato mortali, ante illius detestationem matrimonium contrahit, quia omnis excommunicatus etiam minori excommunicatione, à percipiendo sacramento prohibetur, [e] & etiam mortali peccato infectus ante pœnitentiam. [f] Valet tamen matrimonium. [g] Quare qui credit, aut probabiliter dubitat de excommunicatione, priusquam contrahat, quærat absolutionem. [h]

82 Decimo, peccare illum, qui post cõtractum matrimonium sciens illud non valuisse, habet rem cum coniuge. [i] Si autem dubitat, perpendendæ sunt rationes dubitandi, nam possunt esse tantæ, vt credere teneatur, & perinde se debeat habere, ac si sciret, & tam paruæ, vt ad nullum effectum credere debeat, & tam mediocres, vt credere debeat ad effectum non exigẽdi, & non ad effectum non reddendi. [k]

Vndecimo, quod non tenetur ad credendum subesse impedimentum, eo quod vnus testis etiam fide dignus & iuratus, & amicus, & proprius parochus id ei assereret: quia licet dictum vnius fide digni sufficiat, vt iuste credere possit secundum glos. singu. [l] non tamen sufficit ad inducendum necessitatem credendi, ad id enim oporet esse duos. [m] Minus tenetur credere coniugi etiam cum iuramento affirmanti, se numquam in illam consensisse, [n] quando cum illa cõtraxit, & præsumeri potest mentire nunc eum, qui se tunc mentitum fatetur. Si tamen leuiter credit, nec petere, nec reddere debitum potest, durante illa credulitate, quam tamen leuiter conceptam, leuiter deponere potest, reuocante coniuge suum dictum, vel habito illo pro mendacio, pro quali haberet Ecclesia, vel ob alia indicia, iuxta mentem Richar. [o]

83 Duodecimo, qui iussus sub pœna excommunicationis, non denũciat impedimentum, quod scit subesse inter volentes contrahere. [p] Modus autem debet nunciandi impedimentum saltem occultum, quod ex peccato nascitur, est, vt prius de illo secreto impedimento moneat, vt ab illo matrimonio desistat, & si noluerit desistere, denunciet superiori, aut alteri, qui impedire potest, quamuis probare non possit: quia ad impediendum matrimonium nondum contractum testimonium vnius solius sufficit, [q] vt diximus, [r] contra Maior. [s] sed si satis intelligit ex sua denunciatione magnum scandalum sequuturum, quamuis probare possit, ad denunciandum non tenetur, iuxta Adrian. [t] vt latius diximus. [u]

Decimotertio, quod quãdo vnus solus siue sit prius sacerdos, siue alius quilibet, scit aliquos iuste ob

a In ca. dilectus. de spons.

b Cap. ex litteris. de spons.

c Mai. 3 4 d. 27. q. 1.

d Eod. cap. num. 47.

e Ca. si celebrat. de cleric. excõ. minist. f Ca. illud 55. d. vt supra eod. c. nu. 2. dictũ est. Ang. verb. matrimoniũ. 2. 5. 7.

g Ca. significasti. de eo, q. dux. in matri. h Cater. in summa ver. matrimonium. i Arg. cap. per totã. 2. de Simonia. & eorũ, quæ latiũ diximus in ca. si quis autẽ. 12. de pœn. d. 3. in 9. & cum seq. k Iuxta dicta in d. ca. si quis autẽ. & supra eod. ca. n. 14. & seq. l In l. 11. titio fidei. de cond & demonstr. Iuxta cum 4 notis, de test. n Arg. ca. per tuas. de probat.

o In 4. d. 27. a. 1. q. 4. Ang. verb. matrimonium. 2. 3. 14. Sylues. verb. matrimoniũ. 4 q. 3. p Arg. c. 2. de maior. & obed.

q Ca. præterea. 2. de spons. r In c. facere deo. n. 17. de pœn. d. s In 4. dist. 21. t In 4. de cõfess. q. 1. dub. 7. u In reper. Gintes verba. 11. q. 1.

iustam

Universidad de Deusto
Biblioteca

iustam ignorantiam impedimenti coniugatos, neutri parti dicere debet, etiam si ei fides sit habenda. Tū quia ex eo nullum commodum sequitur, & magnum incommodum sequi potest, cum illi non peccent, & fortasis alterutter eorum hoc rescito, vellet se cum scandalo alterius separare. Tum quia nemo tenetur alium suum errorem admonere, quando est error facti, vel iuris humani, quod regulariter à vulgo ignoratur, & nullum tertij præiudicium redundat.[a]

De Benedictione nuptiarum.

DE benedictione nuptiarum dicēdum primo, peccare illum, qui benedicit secundas nuptias sollenni benedictione sacerdotali, quæ intra missam fit, vel qui suscipit illam credens, vel credere debens, non debere benedici.[b] Secundo dico decerpsisse me quædam de hac re ex parergo quodam notabili, quod communicauit mihi Illustrissimus & Reuerendissimus Cardinalis Iulius Antonius Sanctorius, tit. S. Bartholomæi in Insula, S. Seuerinæ vulgo nuncupatus, libertate animi, eruditione, omnigenaque virtute, præsertim iustitia, constantia, zelo fidei, & sanctæ Sed Apost. omnibus clarissimus, mihi vero cum multis alij nominibus, tum etiam quod magna pars fuerit, vt huius Enchiridij, siue Manualis traductionem ipse facerē, quia ignominiæ (quam alij nomini meo inusissent) obuiarem, obseruandissimus. Quorum primum est, nuptias primas benedicendas,[c] vnde Conc. Trid.[d] hortatur contrahentes matrimonium, ad benedictionem suscipiendam, ante consummationem eius, vbi ponderandum est, quod hortatur, & non præcipit, per quod significat id esse de consilio, & ita non esse peccatum ante illam consummare, etiam prima vice, nec exigendo, nec reddendo, nec vbi est consuetudo benedicēdi, nec vbi non est. Tum per rationes Caiet.[e] Tum per §. final.[f] qui expresse habet id non esse peccatum, significans nec veniale quidem esse, quidquid Caiet. absque necessaria ratione ibi dicat, modo id fiat sine contemptu. Omissio enim cum illo etiam mortalis esset, qualis est omissio cuiuslibet consilij euangelici, iuxta gloss. sing.[g] Secundum, iure communi nullas secundas nuptias esse benedicēdas,[h] cuius ratio non est illa quam dat glo. illius, scilicet, quod sacramentū non debet iterari. Tum quia hæc benedictio est quid sacramentale, & non sacramentum per dicta supra.[i] Tum quia sacramenta non imprimēria characterem iterabilia sunt, vt ibidem dicitur, nam & matrimoniū, quod sacramentum est iteratur,[k] & etiam Extremaūctio, quam verum sacramentum esse definit Concil. Trid. relatum supra,[l] in quo glo. c. quidquid,[m] & per Pan.[n] damnata errant, quatenus dixit in matrimonio non conferri gratiam. Est autem ratio solida, quā sēsit Mag. post Ambros.[o] quod Ecclesia vetuit benedictionem hanc super vllam personā reiterari: & quāuis alij alias rationes, cur id vetuerit tradāt, nobis sollidior videtur esse illa, ꝙ decedere videtur vt benedictiones sollēnes rerū & personarū, quales sunt cōsecratio Ecclesiæ, altaris, virginū, catechismus, exorcismus, ordinū, & aliæ similes iterentur, ne vilipendātur.

Ex quo infertur, quòd quidquid nuoluant aliqui, nunquā iure communi scripto, secundæ nuptiæ contractę ab vtraque parte, vel altera prius benedicta, sūt benedicendæ.[p] Tū quia si benedicerentur secūdę, reiteraretur benedictio super vtrāque, vel super alterā.

Non obstat opinio S. Tho.[a] recepta per eius scholæ viros doctissimos ibi, & alibi, excepto tamē Soto, qui forte ne contradiceret S. Thom. id ibi nō tetigit: qui debet reduci ad terminos gloss. prædictæ, id est, quòd habeat locum, vbi est consuetudo. Per eam enim induci potest, vt nō solum cum virgo nubit viduo quo casu ille loquitur, sed etiam cum virgo ducit viduū, vel cum vidua nubit viduo benedicatur, vel reiteretur benedictio, licet rationabilior sit consuetudo in primo mēbro, quam in secundo, & in secundo quam in tertio: quia hæc prohibitio iuris humani est, & sicut per legem, ita per consuetudinem contrariā tolli potest.[b] Nec obstat dicere, quod cōsuetudo in sacramentalibus non valet, quia quidquid dubitet Roch. cum citatis ab eo,[c] contrarium est verum, & probatur irrefragabiliter per cap. de trina. iuncta gloss.[d] immo & cap. 2.[e] ibi, *nisi cōsuetudo antiqua*. & gloss. ciuilis. licet aliqui, tam illum quam illā incaute pro cōtraria parte citēt, & supra,[f] dictum est consuetudinem, qua aliis verbis alibi Extremaūctio ministratur, esse seruādā, sicut & aliis verbis à Græcis, & aliis a Latinis Baptismus ministratur, & alibi aliis verbis matrimonium per sacerdotes celebratur: & in Ordinibus conferendis aliud alibi habet consuetudo extra substantialia. Infertur etiam, quod contrahentes primas nuptias, & ante benedictionem susceptam iterum contrahentes, debent benedici, quia ratio iterationis in eis cessat.

Dispensare super impedimentis matrimonij quis possit.

84 *Matrimony omne fere impedimentum legis humanæ, & cur Papa semper non tollit.*
85 *Matrimony omnia impedimenta non dirimentia tollit Episcopus.*
85 *Impedimenta dirimentia an tollat consuetudo.*
85 *Matrimonium clandestinum de licentia Episcopi hodie contrahitur.*
86 *Matrimoniū impedimento sublato denuo contrahendū.*
86 *Dispensatio difficilius datur in contracto scienter, quā ad contrahendum.*
86 *Gratiam quæ taciturnitas annullat, & quæ expressio.*
87 *Dispensatio danda gratis cum aliqua triū causarū, alias non, nec cum ea in secundo, nisi cum Principibus.*

84 PRIMO dicendum, quod Papa in omnibus impedimētis matrimonij iure humano inductis dispensare potest,[g] qualia sunt omnia prædicta impedimenta, tam dirimentia, quam nō dirimentia, excepto impedimento consanguinitatis inter ascendentes, & descendentes: & impedimento erroris, & iudicij, quod defectum consensus legitimi inducit, quem supplere Papa non potest, quippe qui est iuris naturalis, & diuini, vt resoluim⁹,[h] post illum gloriosum martyrem & Episcopum Ioan. Rofensem in consilio pro Regina Angliæ, quo defendit illā religione Christiana glorioliſsimam Angliæ Reginam D. Catherinam incomparabilem, incomparabilis Caroli V. amitam: & post alios antiquos, & recentiores, quos ad hoc ille copiose adducit. Tum quia licet Leuitici 18. aliquot impedimenta legedituina iudiciali, aut cæremoniali introducta fuerint, quia tamen illa non erat naturalis, cessauit à Christo passo, ad quem vsque durabat,[i] & ita sub lege gratiæ non ligat, vt diuina sed vt humana renouata p facros canones. Tum quia ratio naturalis, quæ inerat ei, ob quam

a Arg. notator in §. non aliter 1. q. 4. & ita ignorātia. de legitor. lib. 6. & notan. quæ trad. Adrian. in 4. de confess. qu. 5 dub. 7. col. 3 & nouiss. de ſi quis de Pœn. d. 7. nu. 66. mōstrādo veritatem intellect⁹ non cōtra cōmunem cap. quia circa. de cōſanſ & affinit.
b Per cap. perueni. & vbi. dd. de ſecund. nupt.
c Cap. nouerit. & ca. ſpō. 30. q. 4. d. Seſſ. 24. ca. 1 de refor. matri.
d et. Tomo tract. 13. f Prædicta noſtra.
g Ca. quia anō. nō. d. b C. qui. & cap. vlt. de ſecd. nup.
i Rod. nu. 1. & 2.
k Ca. aperiās. 32. q. 1. Rodem. nūm. 15. 20. 1. 3. ita ſupra nu. 10. n. 111. de ſpō. & vbique. l ota d. dist. 42. §. fin.
p Per rationē ſupra. bile in de cōſ. vtr.

quam conueniebat eam statui, non erat tanta, quæ sola sine vlla constitutione positiua diuina, vel humana obligaret, & ita non constituebat ius naturale, vt fusius declarauimus,[a] in quam conclusionem omnes fere orbis Christiani Academiæ conuenerunt, in casu prædictæ Reginæ. Verum tamen est, quod Papa non soleat dispensare in gradibus prohibitis d. cap. 18. Leuit. nisi grauissima de causa, non quia non possit, sed quia non expedit. In quam conclusionem conflandum est, quidquid quamplurimi in plurimis locis ordinariis, & extraordinariis scripserunt,[b] licet enim Papa dispensare possit super prædictis omnibus impedimentis, super matrimonio tamen legitime contracto, & consummato non potest, iuxta illud Matth. 19. *Quos Deus coniunxit, homo non separet.*[c] Contractum autem, & consummatum inter infideles quomodo diuidatur, vel diuidi possit dictum est supra,[d] non autem dicitur consummatum per copulam præcedentem illud, sed per subsequentem: & idcirco antequam sequatur, religionem ingredi potest.[e] De matrimonio autem, quod præsumebatur olim per copulam consequutam sponsalia, nihil dicimus hic: quia iure nouo Concilij Trident.[f] per solam copulam non transeunt sponsalia in matrimonium, vt sæpe dictum est, præsertim supra,[g] & infra dicetur.[h]

85 Secundum dicendum, quod Episcopus dispensare potest impedimento à se, aut ab inferiori suo indicto, si quod tale inueniretur: immo etiam in impedimento incestus, vt supra,[i] diximus, immo, & in omnibus aliis impedimentis, quæ impediunt, & non dirimunt, iuxta mentem Palud.[k] & S. Anton.[l] excepris votis castitatis, & religionis, in quibus etiam ipse Papa non sine magna difficultate, & causa dispensat, & licet stricto iure communi, contrarium defendi posset, eo quod inferior legem superioris nec tollere, nec moderare potest,[m] & non videtur id concessum, nisi quo ad impedimentum incestus, sequor tamen eos. Tum quia ex quadam æquitate, & rationis paritate hæc concessio extendi potest ad illa. Tum quia videtur, quod consuetudo non tantum id habeat, sed quod etiam nec à Papa, nec ab Episcopo petatur dispensatio, quando cum illo impedimento aliud dirimens non concurrit: nondum enim adhuc in tanta ætate vidi, vel audiui id fieri. Votum autem de non nubendo non censetur votum castitatis, vt tenuimus supra,[n] & ita seruat sacræ Pœnitentiariæ prætorium, quidquid dicat Caiet.[o] in eo potest Episcopus dispensare, vt in prædicto prætorio aliquando responsum est.

Dubium autem, an Episcopus possit dispensare super matrimonio clandestine contrahendo, quod consuetudo fere vbique habebat, sublatum est per prædictum Concilium supra relatum, quod expresse id concedit.

Tertio dicendum, quod Episcopus non potest dispensare in aliquo impedimento, quod impedit, & dirimit, secundum omnes, nisi quando impedimentum occultum est, & matrimonium publicum, & separatio magno scandalo foret, & ad Papam, aut eius Nūcium potestatem ad id habentem confugi non potest propter magnam paupertatem, aut alia legitima impedimenta, vt affirmant Ang. & Syluest. quorum dictum primi eiulgauimus Salmāticæ, & propter quorum sententiam demonstratam, sed non approbatam

neque reprobatam à nobis, nonnulli Episcopi aliquoties dispensarunt, quam tamen tandem approbauimus per argumenta neruosa.[a]

86 Quarto dicendum, quod matrimonium, quod est ob aliquod impedimentum nullum, non incipit valere propter dispensationem Papæ superuenientem, etiam cohabitatione, & copula subsequēte: quia Papa non potest supplere consensum iure naturæ requisitum,[b] vt tradit Panor. post Ioan. And.[c] & ideo necessum est, vt denuo contrahatur: quod tamen clā contrahi potest modo tradito supra.[d]

Quinto dicendum est, quod licet olim facilius dispensabatur cum impeditis, qui iam etiam scienter contraxerunt, & consummarunt matrimonium: hodie tamen iure Concil. Trident.[e] difficilius dispensatur: cuius ea de re verba sunt. *Si quis intra gradus prohibitos scienter matrimonium contrahere præsumpserit, separetur, & spe dispensationis consequendæ careat. Idque in eo magis locum habeat, qui non tantum matrimoniū contrahere, sed etiam consummare ausus fuerit, quod si ignoranter id fecerit, siquidem sollennitates requisitas in contrahendo matrimonio neglexerit, eisdem subijciatur pœnis* & infra. *Si vero sollennitatibus adhibitis, impedimentū aliquod postea subesse cognoscatur, cuius ille probabilem ignorantiam habuit tunc facilius cum eo, & gratis dispensari poterit.* Ex quibus colligitur, quod consummatio illiciti matrimonij, quæ olim inclinabat Papam ad dispensandum, hodie retrahit, quia omnis expressio falsi mouentis Principem ad gratiam concedendam, nocet, non autem, quælibet taciturnitas veri idem facientis, sed solum ea, quæ tacet verum, quod iura iubent exprimi, secundum Rot.[f] pro quo facit optime lex 2.[g] cui adde idem videri dicendum de tacente ita verum, quod æquipollenter exprimit falsum: quia de æquipollentibus idem est iudicium,[h] qua de re posuimus exemplum,[i] de Monacho monito à Banchario, quod Papa non concedet ei gratiam trāseūdi ad regulam laxiorem, nisi nouerit eum habitu omisso apostatasse: qui dimisso eo, vno, vel altero die, se præsentat Banchario, quo informet Papā de eius apostasia, vt moueatur, ad concedendā ei illam gratiā: is enim licet expresse nō exprimat falsū, tacite tamen sic, subindicando, quod nō dimisit habitum, vt impetraret illam, sed ob alias causas, quibus multi temere dimittunt, & qui impetrat dispensationem contrahēdi cum cognata, cum qua rem habuit, tacito incestu, videtur æquipollenter tacite dicere, quod non commisit illum, & ita æquipollenter exprimit falsum, & consequenter gratia efficitur nulla.

87 Sexto dicendum, quod prædictum Concilium,[k] præter prædicta statuit alia, in hæc verba. *In contrahendis matrimonijs vel nulla omnino detur dispensatio, vel raro, idque ex causa, & gratis concedatur. In secundo gradu numquam dispensetur, nisi inter magnos Principes, & ob publicam causam.*

Septimo dicendum, quod solas tres causas habet Curia pro iustis, ad dispensandum etiam in quarto gradu, quæ sunt defectus doris competentis: extinctio magnæ litis: & quod maior pars sibi parium suæ Ciuitatis, vel loci insignis, quem inhabitat, sunt ei consanguinei, vel affines intra quartum gradum: vel si est alius locus minor, si ipsa non habeat sufficientem dorem, ad nubendum extra illum. Dufficientem tamen est, an sufficiat defectus doris competentium tamen est, an sufficiat defectus doris competentium tamen est, an sufficiat defectus doris competentium

Universidad de Deusto
Biblioteca

requiratur defectus ad contrahendum cum quolibet sibi pari: & videtur sufficere. Tum quia beneficium dicitur incompetens vni, licet aliis multis sit competens[a] & non omnis dignus beneficio in genere, est dignus hoc, vel illo, vt sentit vterque Thom.[b] & pretium, quod communiter est iustum in vna prouincia, vel vno anno vnius rei, non est iustum eiusdem in aliquo particulari loco, vel mẽse, eiusdem prouinciæ, vel anni, vt dicitur infra.[c]

a Cap. cum alias iur. dict. glos. & resp. 13 2. q. 63. art. 2.

c Cap. seq. num. 78.

De superbia, & septem peccatis capitalibus.

CAP. XXIII.

1 Virtus, vitium, & habitus quid, & quotuplex.
1 Actus bonus, & malus tripliciter, & quid bonus, siue ordinatus simpliciter, & quare nullus in indiuiduo indifferens, & quis ordinatus.
2 Virtutes in medio vitiorũ, ideoque illis duplo pauciores.
3 Vitia capitalia è quibus non est superbia, septem hoc verbo signata. num. 4.

1 TRACTATVRI de septem capitalibus vitiis, & actibus eorum, meminerimus primo, vt supra,[d] dictum est, quod aliud est habitus, aliud actus siue actio, & operatio: & quod habitus est, *qualitas mentis mouens eã ad actus similes illis, ex quibus productus est*: & quod est duplex, bonus, qui est virtus, & mouet ab bonos actus, & malus, qui est vitium, & mouet ad malos, &[e] quod actus est duplex, vnus indeliberatus, & inuoluntarius, qui neque est bonus, neque malus: alius voluntarius, & deliberatus, qui est triplex, bonus, malus, & indifferens, & quod bonus est triplex, ex obiecto tantum, vt ieiunare, & ex circunstantia tantum, vt loqui ad vtilitatem proximi, & ex vtroque, vt ieiunare ad obediendum præcepto. Malus item triplex, ex obiecto tantum, vt mentiri ad vtilitatem proximi: ex circunstantia tantum, vt ieiunare ob vanam gloriam: ex vtroque simul, vt mentiri ad pernicięm proximi: indifferentes autem, quales sunt innumeri, puta tacere, loqui, comedere, bibere, & similia, quæ de se nec sunt bona, nec mala: sed bene, & male fieri possunt: & tale indifferẽs non reperitur in indiuiduo, iuxta doctrinam S. Thom. quam[f] defẽdimus ea efficaci ratione, quod si quis daretur, maxime esset, qui in nullum finem bonum, neque malum ordinaretur: sed is non est talis, quia esset otiosus, & consequenter malus, ex defectu circunstantiæ finis, licet ex obiecto esset indifferens: & quod iuxta doctrinam Dionysij[g] quam potuit excerpere ex Arist. bonum, siue actus simpliciter bonus, & ordinatus, siue meritum, constat ex integra causa, id est ex concursu bonitatis obiecti, saltẽ iustificati, & circunstantiarum, tam finis, quam aliarum, personæ, loci, temporis, &c. Malum autem, siue malus actus simpliciter, & peccatum ex quocunque defectu, siue obiecti non iustificabilis, vel non iustificati, siue finis, siue alicuius circunstantiæ. Dixi, *non iustificabilis*, qualia sunt fornicari, & mentiri: quæ nulla circunstantia possunt fieri iusta. Dixi, *non iustificati*, quia frequenter obiectum actus boni simpliciter est obiectum de se malum: sed iustificatur per circunstantiam, qualis est occisio hominis, quæ cum sit de se mala, iustificatur tamen per culpam occidendi, & legem id præcipientem. Itaque in toto hoc capitulo per actum bonum, & ordinatum, intelligemus actum bonum vtroque modo, tam ex obiecto, quam ex circunstantiis, qui est meritum de congruo, vel de condigno, & per inordinatum, omnem actum ordinato contrarium, qui est peccatum saltem veniale. Item per vitium, habitum malum, & per virtutem, habitum bonum.

d In Præludio quinto.

e Ex præludio 6.

f In d. prælud.

g 4. cap. de diuin. nomi.

2 Secundo, quod duplo plura sunt vitia, quam virtutes: quia cuique virtuti duo vitia opponuntur, alterum per excessum, alterum per defectum, in quorum medio virtus consistit, iuxta illud Horat.[a] *Virtus est medium vitiorum & vtrinque reductum.* relatum à gloss.[b]

a 2. 2. qu. 161. art. 1. licet in ar. 2. aliud vi deatur seu tire.

b In lib. 33 Moral.

3 Tertio, quod septem vitia, quæ vulgus septem peccata mortalia appellat, sunt septem vitia principalia, quæ S. Greg.[c] & alij apte docentes capitalia appellant, non quia sunt peiora, neque etiam quia semper, aut sæpius mortalia: quia aliqua regulariter sunt venialia, sicut infra dicetur: sed quia sunt fontes particulares, ex quibus alia multa dimanent: ex quorũ numero non est superbia, iuxta S. Greg.[d] & S. Th.[e]

c Vbi supra artic. 4.

4 Quinimo est horum septem, & aliorum omniũ Regina, secundum eosdem (quamuis vulgus contra existimet) pro eorum faciliori memoria retinenda hac voce (Saligia) vtens, intelligendo per litteram S, Superbiam, per A, Auaritiam, per L, Luxuriam, per I primum, Iram, per G, Gulam, per I secundum, Inuidiam, per A secundum, Accidiam. Ad quod aptior esset vox Sualigia, octosyllabon, per quarum primam videlicet, S, intelligitur, Superbia omnium vitiorum Regina, & per V, Vanagloria, quæ est vnum ex septem vitiis capitalibus, & per alias sex prædicta alia sex, de quibus omnibus, & eorum execrandis filiabus, ordine, quo proposita sunt, dicemus.

d 1. 2. qu. 84. art. 3. & 4.

e S. Thom. 2. 2. qu. 162. art. 6. & 7.

De Superbia Regina omnium vitiorum.

5 Superbia quid, quotuplex, & eius etymon.
6 Superbia sola de se mortalis contemptum subiectionis Dei actu requirit.
6 Humilitas ad sui essentiam, non requirit expressam ad Deum subiectionem.
7 Superbiæ quatuor species, quæ potius sunt eius effectus, & interdum hæreses. num. 8.

5 SVPERBIA est plurimum vsitata, & parum nota: nam multi putarunt eam esse omne vitium: quia illa est supergressio legis, quæ per omne vitium fit. Et alij ignorarunt discrimen inter eam ex vna parte, & ambitionem, præsumptionem, & vanamgloriam ex altera: adeo quod Maior[f] putauit, has esse species illius, quod est contra Aug. & cõmuniter receptum: alij, in quibus videtur esse vterque Thom. communiter recepti[h] quos in Manuali Hispano sequuti fuimus, requirunt ad eius essentiam actualem contemptum subiiciẽdi se Deo, & legi eius: quod in præsentia non possum mihi persuadere, cum id (gratia Deo) pauci Christiani faciant, & fere omnes aliquo modo superbiamus. Quare dicendum primo, verbum, *Superbire*, descendere à verb. *supereo* interposito, b, causa euphoniæ, vnde superbia est quædam (vt ita dicam) superitio, & actus, *quo quis superior, seu supergreditur aliqua*: & ita superbia in genere significat omne, quod superit, seu superat, seu excellit alia, secundum gloss.[i] vbi superbia pro dono superante,

f Hinc Rhe. lib. 2. ad. Her. & Tul. 2. de inuen.

g Vbi supra.

h Vbi supra.

i Vbi supra.

& excellente alia ponitur. Vnde licet verbum superbus, sæpius pro elato & fastuoso, & insolenti accipiatur, vt in illo Maron.[a]

a 3. Æneid.

Stirpis Achilleæ fastus, iuuenémque superbum.

Sæpe tamen pro nobili, excellenti, vel sublimi capitur, iuxta illud eiusdem.[b]

b 2. Æneid.

Hinc populum latè Regem, belloque superbum.

Et illud.[c]

c 2. Æneid.

Cecidítque superbum Ilion.

Secundo dicendum, quod superbia generaliter sumpta diuiditur in bonam, & malam, quod adnotauit S. Tho.[d] superbia vero mala in habitũ superbiæ, & actum eius. Superbia habitus definiri potest esse *vitium mouens, siue inclinans ad appetitum inordinatũ excellentiæ propriæ, quatenus est excellentia.* Dixi, *vitiũ*, pro genere: quia omnis superbia habitus est vitium, non contra omne vitium est superbia habitus. Est enim speciale distinctum ab aliis, vt probe docet S. Tho.[e] Dixi, *appetitum*, includendo amorem, & desiderium excellentiæ, vel gaudium, siue complacẽtiam de ea, ad notandum, quod est vitium voluntatis, & nõ rationis, vt monstrat idem S. Tho.[f] Dixi, *inordinatum*, ad includendum omnem, quo appetitur excellentia de re falsa, vel vera, sed mala, vel bona in nullum finem, vel malum, aut vanum relata, vel maior merita: & ad excludendum ordinatum, qualis est solus ille, quo appetitur excellentia de re vera, & bona, & in finem bonum directa, & non maior merita: illa enim non est actus superbiæ, sed modestiæ: qualis est appetitus excellẽtiæ meritæ, siue debitæ scientiæ, virtuti, viribus, & arti, quibus quis secundum rectam rationem alteri vult præstare, iuxta S. Th.[g] Dixi, *excellentiæ propriæ*, quia illa est obiectum actus eius: & nõ addidi, *ad superandum alium*, quia id nõ est necessarium: sufficit enim velle excellentiam propriam immeritam, vel meritam modo immerito sine actuali relatione præferẽdi se proximo. Dixi, *quatenus est excellentia*, quia appetitus eius, quod re vera est excellentia quædã, sed non appetitur eo respectu, quod est talis, sed alio, non est superbia, sed aliud vitiũ circa quidẽ honores, ambitio, circa potestates, præsumptio: circa gloriam, vanagloria, & circa alia aliud: hæc enim, & id genus alia possunt cõsiderari alio respectu, quam excellentiæ, licet in se sint veræ excellentiæ.

a 2. 2. qu. 161. art. 1. ad 1.

b 2. 2. qu. 162. art. 1.

c 2. 2. qu. 162. art. 1.

d 2. 2. qu. 162. art. 1.

e 1. 2. qu. 84. art. 4.

f 1. 2. qu. 71. art. 6.

g 2. 2. qu. 162. art. 1.

6 Et ita ad essentiã superbiæ nõ requiritur actualis contemptus Dei, nec legis eius, nec renitus se subijciendi eis, nec defectus proximi, magis quã in aliis vitijs, quæ non inclinant immediatè ad illa.

Nec obstat prædicta doctrina S. Tho. quia probè saluari potest in superbia, quæ de se est peccatũ mortale: nõ autem generaliter in omni superbia. Sic nec videtur verum illud Caiet. eum, qui proptiã excellentiam inordinatè amat, sine actuali contemptu diuinæ subiectionis, nõn esse formaliter, & directè superbum: est enim formaliter superbus, sed non illa superbia, quæ de se fit mortalis: & ita non omnis superbia directe auertit à Deo: sed sola supradicta, quã dicimus esse de se mortalem, de qua intelligitur etiam gloss.[h] allegata per S. Thom. quatenus habet, superbiam ex se maius peccatum esse omnibus aliis, quæ omnia ideo tam accurate dixi, ne plurimi continua superbia laborantes nos excusemus ab hoc vitio, dicentes, nos nullam excellentiam cupere cum actuali contemptu subiectionis Dei, & eius legis: cum quo certè paucissimi Christiani eam cupiunt: & ne plurimos humiles sua laude priuemus, qui frequentissime actum humilitatis faciunt, nõ se subijciendo expresse Deo, vel legi eius: qualis tamen non esset ille, quia cum sit contrarius superbiæ, oporteret eum circunstari subiectione actuali, si superbia ei contraria requireret, & expressum contemptum, & renutũ huiusmodi subiectionis: quare sicuti humilitatis actus est subijcere sua bona naturalia minora bonis naturalibus maioribus: & sua dona minora diuina maioribus donis diuinis alterius: & sua bona omnia naturalia diuinæ gratiæ alterius, non se subijciendo expresse Deo, vel legi eius: immo sine vlla eorum memoria expressa, vt satis colligitur ex S. Tho.[a] ita superbię actus est præponere quem sua naturalia bona minora maioribus naturæ bonis alterius: & sua minora dona diuina maioribus diuinis alterius: & sua etiam bona naturæ, gratiæ diuinæ alterius, licet non faciat id cum expresso cõtemptu Dei, vel legis eius: & sicut renuere excellentiam, quia recta ratio id dictat, sine vlla actuali memoria Dei, est actus humilitatis: ita appetere excellentiam immeritam, sine vlla actuali memoria Dei, est actus superbiæ.

a 2. 2. qu. 161. art. 1. licet in ar. 2. aliud vi deatur seu tire.

7 Tertio dicendum, quod species superbiæ sunt quatuor, secundum S. Greg.[b] declaratum à S. Tho.[c] prima est putare habere à se ipso solo bona naturæ, qualia sunt ingeniũ, intellectus, memoria, vires, pulchritudo, &c. aut bona fortunæ, qualia sunt diuitiæ, honor, potẽtia, &c. aut bona spiritualia, qualia sunt gratia, scientia, prophetia, facundia ad prædicandũ, & legendum, &c. quorum nulla habet à se ipso, sed omnia sunt ei data à Deo. Secunda agnoscere quidem illa à Deo sibi data, non tamen gratis, sed ex iustitia, scilicet iniuriorum, precum, eleemosynarum, & id genus aliorum. Tertia, arrogare sibi bona, quæ non habet, cuiuscunq; ordinis illa sint. Quarta contemnere alios inordinate, aut velle, vt sibi submittãtur, quamuis eum præcedant. Aduertendum tamen huiusmodi falsa iudicia non esse immediatas species superbiæ: sed illius effectus, quia hæc consistunt in intellectu, & ratione: illa vero in voluntate, quæ illis infecta iudicium corrumpit, efficitque, vt falsum iudicet verum. Corrumpit, inquam, eo quod ipsius excellentia maior esset, si ita se res haberet: maius enim est ex se habere, quam ab alio, vel suis meritis, quam dono, vel magna, quam parua, vel maiora, quam alij, vt probe declarauit S. Thom.[d]

b In lib. 33 Moral.

c Vbi supra artic. 4.

d 1 Vbi sup. ar. 4.

8 Circa quæ peccat mortaliter primo, qui appetit propriam excellentiam cum actuali contemptu diuinæ subiectionis, vel legis eius: aut cum voluntate se Deo præponendi per dicta.[e]

e Num. 6.

Secundo, qui adeo amat propriã excellentiam, vt iudicet esse vera quatuor prædicta quæ sunt falsa, vel aliquod illorũ deliberatè, aduertẽter, & in specie: q. a quadamtenus, licet nõ actualiter, videtur contemnere subiectionem Dei, & legis eius. Dixi, *deliberatè, & aduertenter*: quia secus si id primo motu passionis, vel per incogitantiã ita iudicaret, secundum S. Th.[f] communiter receptum. Dixi, *in specie*: quia credere id in genere deliberatè, & aduertenter, non est actus superbiæ, sed infidelitatis, secundum S. Thom.[g]

f Vbi sup.

g In dicto artic. 4.

Tertio peccat, q. apperit inordinatè excellẽtiã, vel de illa inordinatè gaudet, aut lætatur, sine actuali quidem contẽptu subiectionis Dei, & eius legis: sed cum notabili irreuerẽtia eius, vel dãno proximi, ex eo resultante: quia hoc mortale est per supra sæpius dicta.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De vanagloria.

9 *Bona honoraria quot, & quæ, & appetere illa illa de se non malum.*
9 *Laus, honor, fama, gloria, & reuerentia, quid.*
10 *Gloria vana quid, quot, & quæ filiæ eius, &* 11. *&* 12.
11 *Præsumptio quid, & quæ mortalis, &* 14.
11 *Ambitio quid, & quæ mortalis, &* 15.
11 *Pertinacia quid, & quæ mortalis, &* 31.
11 *Discordia quid, & quæ mortalis, &* 33.
11 *Contentio quid, & quæ mortalis, &* 34.
13 *Laude falsa, vel alias inordinata gaudere non semper malum.*
13 *Finis aptus spiritualium nil temporale est, &* 15.
14 *Iurisdictionem alienam vsurpare mortale.*
14 *Gratiam, vel gloriam æternam, suo arbitrio posse quæri, præsumptio.*
15 *Beneficia incompatibilia, vel plura, quorum vnum sufficit, non licent.*
15 *Beneficium appetendo quomodo quis peccat.*
16 *Iactantia filia prima vanagloriæ, quid, & quæ mortalis.*
17 *Inuentio nouitatum secunda filia vanagloriæ, quid, & quando mortalis, &* 18.
18 *Vestitus qui licitus, qui venialis, & qui mortalis, &* 19.
20 *Ornatus, fucus, fictio, & auctio pulchritudinis quæ mortalia.*
21 *Confessari*[a] *dubius, an cõfessa sint mortalia, quid faciet.*
22 *Ornans se, vt in coniugem appetatur, vestiens veste incongrua sexui quis peccet.*
22 *Vestiens se habitu religioso, quis mortaliter peccat, &* 23.
24 *Curiositas quid, & quod semper est peccatũ, & quando mortale, &* seq.
30 *Libri qui purgandi, & qui prælegendi pueris.*

9 PRIMO præsuppono summatim quædã, quæ latè tractaui,[a] quod bona honoraria sunt quinque, scilicet laus, honor, fama, gloria, & reuerentia, & quod laus est, *sermo elucidans magnitudinem alicuius virtutis*,[b] & quod honor est, *exhibitio reuerentiæ in testimonium alicuius excellentiæ absolutæ*,[c] & quod fama est attestatio popularis de re aliqua,[d] & quod gloria est clara cum laude notitia: & quod reuerentia est animi reputatio, qua bonitas alterius magnifit, &[e] quod hęc quinque conueniunt, primo, quod frequenter alia pro aliis accipiuntur. Secundo, quod nullum eorum est virtus intellectualis, vel moralis. Tertio, quod sũt maiora bonis pecuniariis. Quarto, quod appetitus, vel contemptus horum quinque suapte natura, neq; est bonus, neque vitiosus, sed indifferens: bonus quidem, quum est ordinatus, malus quum est inordinatus. Quinto, quod appetitus eorum, etiam inordinatus, regulariter est venialis: in quinque vero casibus mortalis, secundum communem, quos ibi,[f] reduxi ad tres, scilicet cum habetur de malo mortifero, vel de alio, in quo finis vltimus constituitur, saltem ad effectum frangendi legem ad mortale obligantem: vel in finem aliquem mortalem referendo, & quod contemptus eorum inordinatus regulariter est venialis: mortalis autem, cum cõtemnitur laus de gratia Dei gratum faciente manans: vel in eo finis vltimus constituitur, quod nonnulli philosophi fecerũt: vel in finem mortaliter malum refertur.

Secundo præsuppono, quod appetitus, & cõtemptus horum quinque ordinatus, est, quo appetitur aliquod horum de re vera, & de se bona, vel indifferenti in finem bonum directa, non nimium, nec maius quam eius bonitati debetur, nec tanquam testimonium certum, & diuinum, sed tanquam humanũ incertum: & contra appetitus eorum inordinatus est ille, quo appetitur aliquod horum de re falsa, vel mala, vel indifferenti, in vanum, malum, aut nullum finem relata: vel de bona maius, quam eius bonitati debeatur, vel tanquam testimonium veritatis certũ, vt diuinum, & plusquam humanum, vt[a] diximus ex mente S. Thom.[b] & Abulen.[c]

10 Tertio præsuppono, quod vanagloria pro habitu malo, *est vitium inclinans ad inordinatum appetitum gloriæ*, secundum mentem S. Tho. communiter recept.[d] Dixi, *appetitum*, ea ratione, qua in definitione superbiæ.[e] Dixi, *inordinatum*, quia ordinatus ad virtutem pertinet. Dixi, *gloriæ*, ad differentiam superbiæ, ambitionis, præsumptionis, & aliorum vitiorum, quæ licet inclinent ad appetitum inordinatum aliquorum, quæ pariunt gloriam: non tamen immediatè inclinant ad eius appetitum. nec ad alia, eo respectu, quo pariunt gloriam: sed aliis, vt supra dixi de superbia, & mox dicam de ambitione, & præsumptione: vanagloria vero pro actu est appetitus inordinatus gloriæ, per quem generatur, & augetur vanagloria habitus, ex quo vicissim generantur actus similes illis, ex quibus illa est nata.

11 Quarto, quod vanagloria est vitium capitale, & parens aliorum vitiorum, quæ eius filiæ nuncupantur: quia illa vitia dicuntur esse filiæ alterius, quæ se ad finem illius principalem dirigunt, & septem alia vitia sunt, quæ ex se tendũt in manifestationem gloriæ, quæ est finis illius, scilicet iactantia, *quæ inclinat ad declarandam inordinatè verbo propriam excellentiam*, inuentio nouitatum, *inclinans ad ostendendam inordinatè eandem veris factis, laude vera, vel vana digna*. Hypocrisis, *quæ ad idem, falsis factis inclinat*; pertinacia, *ad inordinatè ostentandum iudicium inclinans*, discordia, *inclinans ad inordinatè ostendendum nostram voluntatem, voluntati alterius præstare*. Contentio, *inclinans ad inordinatè altercandum*. Inobedientia, *inclinans ad inordinatè renuendum iussa, saltem quatenus iubentur*.

Quinto, quod præsumptio, & ambitio à vanagloria differunt, & non sunt eius filiæ, sed sociæ magnanimitati contrariæ, secundum S. Tho.[f] Præsumptio enim, *est vitium inclinãs ad appetitum inordinatum eorum, quæ vires, vel merita excedunt*. Ambitio vero, *vitium inclinans ad inordinatum honoris appetitum*.

12 Ex quibus infertur, quod peccat mortaliter primo, qui gloriam, laudem, aut famã appetit de re aliqua, quæ est peccatum mortale, puta ex duello, occisione, mutilatione, vel percussione iniustis, vel iustis in finem mortaliter malũ directis: aut constituit vltimum finẽ in aliqua gloria famæ, vel laude, vel pro ea adipiscenda, vel non amittẽda proponit frangere aliquam legem ad peccatum mortale obligantem, vt faciunt mulier, quæ ne infametur, stupro consentit, & iudex, qui ne officium perdat, vel vt aliud consequatur, iniustè iudicat: & concionator, qui ne pulpitum amittat, tacet vera, de præcepto dicenda, secundum omnes, vt[g] latè dixi. Appetere autem gloriam inordinatè de aliis, quæ non sunt peccata, aut non nisi venialia, nec directa in finem mortalem, aut non est peccatum, aut solum veniale.

13 Secundo peccat, qui se, vel alium laudat de aliqua re, mortaliter mala, vel falsa, aut vera, & nõ mortaliter mala: causam tamen præbens probabilem & verisimilẽ damni notabilis cultus Dei, aut boni proximi, asserendo se, vel alium bonum sacerdotem, bonum confessarium, bonum iudicem, bonum medicum, bonum præceptorem, eum esse malum, aut certe non tam bonum, cum obligatione restituendi damni, si quod intulit.[a] Dixi, *damni notabilis*: quia alias tãtum venialiter peccaret, vt dixi.[b]

Tertio peccat, qui falsè laudatus, sciens, & aduertens inde aliquod damnum notabile insequuturum, non contradicit, saltem quantum oportet, ad illi obuiandum: quãuis regulariter neque approbatio explicita, neque tacita falsæ laudis erit plusquam venialis, si fuerit de re bona, aut saltem non, nisi veniali ter mala. immo non est peccatum, sed virtus audire sine cõtradictione falsam laudẽ, modo ea non delectetur eo respectu, quo est falsa, vel laus, mendaciũ, aut adulatio: alioquin esset saltẽ veniale,[c] vnde, qui de aliqua virtute, ad suũ statum necessaria falsè laudatur, vt cũ vxor occulte adultera de fidelitate laudatur, cam neque approbare, neque reiicere debet: immo neque peccat falsè laudatus, eo quod gaudeat laudari, non ob falsam laudem: sed quia per opinionem, quam habent alij de virtute suo statui necessaria, euitatur scandalum, vt[d] diximus.

Quarto peccat, qui res principaliter institutas ob honorem Dei, & cultum eius, & salutem animarum, principalius, vel æque principaliter ob vanam gloriam facit: quale est concionari, missam celebrare, precari, & id genus alia, secũdum Abul.[e] & Angel.[f] quod post alios,[g] efficaciter confutauimus,[h] dicentes solum esse veniale. Nullum autem peccatum, immo meritũ est facere illa principaliter propter Deum vel quia sunt honesta, & sancta, & secundario propter gloriam, vel laudẽ humanam in finem aptum relatam, per ibi dicta post S. Thom.[i]

14 Quinto, qui præsumit cum notabili irreuerentia Dei, vel damno notabili proximi spirituali, vel corporali: honorario, vel pecuniario, exercere officium, nesciens illud exercere, vtpote concionando, consulendo, medicando, vt nos post S. Tho.[k] latius tractauimus: quamuis non sit, nisi veniale illud exercere absque irreuerẽtia, & damno notabili proximi.

Sexto peccat, qui aliena iurisdictione vtitur, aut sua extra suum territoriũ.[l] vel absoluit à peccatis, à quibus non potest: aut dispensat, vel commutat vota sine auctoritate ad id sufficienti, secundum S. Ant.[m]

Septimo, qui confidit se gloriam æternã sine meritis consequuturum, aut meritis sui liberi arbitrij, absque gratia Dei,[n] quamuis sperare, se (etiã de congruo) gloriam æternam cum auxilio diuinæ gratię adepturum, est meritum, & actus spei virtutis Theologicæ, secundum S. Tho. recep.[o]

Octauo peccat, qui confidit gratia Dei se priuatum non iri, nec punitum, quantuscunque peccator sit, asserens paradisum hominum causa paratum, & non bestiarum, iuxta Rich.[p]

Nono peccat, qui non abstinet ab occasione, qua semel peccauit mortaliter, associando, videndo, vel alloquendo aliquem: & postea non abstinet ab ea, secundum S. Ant.[q] Quod est verum, si propter suam inconstantiam, vel fragilitatem probabiliter putat se succubiturum: alioquin non, nisi vt plurimum ve-

nialiter, si aliqua de causa ad id redeat, vt diximus.[a]

15 Decimo peccat, qui ambit honorem de re, quæ est peccatum mortale, aut ad committẽdum mortale, aut in eo vltimum finem ponit, aut ita appetit, vt malit mortale aliquod cõmittere, quam eum amittere, vel non adipisci. Quod est frequens in ambientibus, præsertim per concursum, & oppositionem, cathedras, beneficia, officia, collegia, collationes, præsentationes, nominationes ad illa, secũdum omnes: quamuis alias, regulariter, appetitus inordinatus honoris non excedat metas culpæ venialis, vt latius dixi.[b]

Vndecimo peccat, qui appetit, vel accipit plura beneficia incompatibilia, sine iusta dispensatione,[c] aut plura compatibilia, quam quæ ad suam honestam sustentationem sufficiunt, iuxta glo. sing.[d] quæ in ius redacta videtur per sanctum Conc. Trid.[e] pet quod videtur sublata moderatio Cardinalis,[f] quatenus inquit, illam gloss. procedere solum in eo, qui capit plura beneficia (quorum vnum ei sufficit) ad viuendum fastuosius, vel ad thesaurizandum, & non in eo, qui quærit illa ad faciẽdum largiores eleemosynas, & alia opera pia largiora, quem sequuti fueramus,[g] sed postea,[h] noue concludi, quod prædicta opinio Card. non habet locum quoad hoc, vt quis plura beneficia (quorum vnum sufficit) possit obtinere, sine dispensatione, sed sic, quoad hoc, vt possit dispensari iuste cum eo, qui non vt fastuosius viuat, vult illa, sed solum ad faciendum plura opera pia, in quæ sola impendit reditus eorum, viuendo ex solo reditu beneficij sufficientis.

Duodecimo peccat, qui accipit beneficium Ecclesiasticum spirituale principaliter propter honorem, aut vtilitatem temporariã, secundum S. Anto.[i] Quod limito procedere in eo, qui est eo indignus ob ignorantiam, vel alium defectum: nam supra,[k] diximus, quod falsum est esse mortale facere ordinata ad cultum diuinum principaliter ob bona temporalia.

Decimotertio peccat, qui quærit officiũ aliquod, nesciens exercere illud, secundum S. Anton.[l] Quod non procedit in eo, qui quærit illud fide bona, & animo vtendi consilio peritorum, quando fuerit ei necesse, & credit se habiturum opportunitatẽ vtendi illo,[m] quod frequens est in omnibus oppidis, & pagis, quibus iudices ignari iuris præficiuntur.

16 Decimoquarto peccat, qui per iactantiam, quæ filia primogenita vanæ gloriæ est, se, aut suos laudat, cum irreuerentia notabili Dei, aut cum iniuria, vel scandalo proximi notabili, vt Pharisæus, qui dixit,[n] *Non sum sicut cæteri hominum, nec sicut iste Publicanus*. aut cum notabili damno proximi, puta asserendo falso se, vel aliquem suorum esse magnum aduocatum, magnæ sanctitatis, &c. alias enim solum est veniale, iuxta S. Thom. recept.[o] Alex. Alef.[p]

17 Decimoquinto peccat, qui per inuentionem nouitatum, filiam secundam vanæ gloriæ, adinuenit nouas epulas, nouas vestes, noua exercitia, & ludos: aut alia noua de se mortalia: aut in finem mortalem directa: aut in iacturam notabilis cultus Dei: aut boni alieni publici, vel priuati, iuxta mentem omnium. Idẽ de illo, qui vtitur vestitu, aut ornatu, animo pelliciendi aliquem ad sui concupiscentiam mortalem, licet ea non sequatur, iuxta S. Tho.[q] quia finis mortalis est, & ad minimum tam malus est actus, quam eius finis,[r] idem item de illo, qui ea se mente quouis

a Vbi sup. nu. 15. Cõfer, & latius supra c. 5. à nu. 5.

b Vbi sup. nu. 140.
c Capit. de multa. de præb.
d Recept. in cdudũ. 2. de elect.
e Sess. 24. c. 17. de reform.
f In clem. gratiæ. de rescript.

g In repet. c. ad haec. de præb.
h In Miscel. & Orat. Missell. ej.

i 2. par. tit. 3. c. 5. §. 4.

k Rod. c. nu. 13.

l Vbi sup. §. 5 & probat. idem iurist. §. 12. & ad 1. Aquil. & c. nõ est puĉida 1. q. 1. in Argu. 1. clari iurist. C. de iud. & c. statutum. §. assellorem. illicito principio. de rescr. lib. 6. n Luc. 18.

o Vbi sup. p. 2. par. tit. de iactãtia.

q 2. 2. q. 132. ar. 2. r Cap. cum ministr. 23. q. 1. & q ibi latè dixi post eundem S. Thom. recept. 2. q. 10. art. 4. & 6.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ornatu ornat, vt non desisteret ab eo, etiam si vetaretur aliqua lege ad mortale obligante, ob vanã, quam de eo capit delectationem. Tum quia contra charitatem Deo debitam facit, & consequenter peccat mortaliter.[a] Tum quia omne peccatũ per eiusmodi complacentiam fit mortale, de tali enim cõplacentia, & non de qualibet alia debet intelligi illud B. Aug.[b] *Nullum peccatum*, inquit, *veniale est, quod non fiat criminale, dum placet.* Idem de illo, qui ob ornatum omittit adimplere præceptum, vt qui ob eum omittit missam die festo.[c]

18 Nemo tamen peccat ornando se etiam splẽdide pro sui status decentia, & more regionis, modo id bono fine faciat: immo meretur, licet alius, vel alia ad eius concupiscentiam per accidens alliciatur,[d] solúmque venialiter peccat, qui etiam si sit religiosus, vel religiosa, se moderate ornat, ob solam vanam leuitatem, ostentando suam pulchritudinem, & elegantem corporis habitudinem, & compositionem absque alio fine, vel circumstantia mortali, immo etiam si notabiliter modum excedendo id faceret, vt egregie adnotauit Caiet.[e] & merito, quia licet id sit contra virtutem: non est tamen magis cõtra charitatem Dei, proximi, vel propriam, quam prodigalitas, quæ de se non est mortalis, vt infra dicetur, licet sit contra virtutem liberalitatis.

19 Nec mortaliter peccat, quamuis sic venialiter, qui contra morem se ornat, modo id non vetetur lege aliqua ad mortale obligante, nec consuetudine illi æquipollente, nec qui se ornat splendidius, quam status suus requirit, nisi id esset in causa non soluendi debita, vel non præbendi alimenta, cui præbere obligatur, etiam si ob id alius ad mortaliter peccandum moueatur: quia eiusmodi actus suapte natura, vt plurimum ad solum veniale mouet, & ita, qui ob id mortaliter peccat, sua prauitate motus sic peccat, ex mente Caiet.[f] quem sequimur: quamuis in hoc, & nonnullis aliis, de quibus statim dicetur, Sylu.[g] & nonnulli alij contradicant: quia non satis, vt dixit Caiet. naturam peccati mortalis perpenderunt: neq; etiam fœminæ mortaliter peccant ostentantes pectora nuda, quo pulchriores videantur absque alia mala intentione mortali, secundum eundem: quia id nullo iure naturali diuino, aut humano, saltem ad mortale obligante, vetatur: nihil enim aliud est hoc, quam pulchritudinem ostẽdere, quæ, quamuis summa esset, non tamen adeo incendit, vt ea, cui inest, dicatur peccare, eo quod alius per eam mortaliter peccet: quod ille ibidem nerusose probat, & deduci potest ex his, quæ de occasione vitanda, dicta sunt,[h] quamquam consuetudo hæc digna sit vt à locis, in quibus est, paulatim extirpetur: vestire se tamẽ adeo tenui veste, vt pudenda traluceant, est mortale tam viro, quam fœminæ: quia eiusmodi nuditas per se ad luxuriam mortalem prouocat, quod non facit pectorum nuditas, quæ per se solam pulchritudinis ostensionem respicit.

20 Non est tamen de se mortale, augere, & fingere pulchritudinẽ maiorem, quam insit, ornatu, & fuco: licet sit quædam species mendacij operis, nisi ob luxuriam, vel alium finem mortalem id fiat, secundum S. Tho.[i] quamuis sit graue veniale, sicut diximus,[k] nisi fiat ad deformitatem aliquam obtegẽdam, iuxta eundem S. Thom. nullum item est peccatum crimibus, siue capillis alienis vti, ad commodum ornatum: sicut nec lana aliena, aut lino terræ vti ad se commode vestiendum: quia de similibus idem iudicandum,[a] quamuis esset peccatum veniale vti eis fingendo esse proprios, quippe, quod esset mendacium operis, iuxta dicta.[b]

21 Et vt confessarius absoluere debet, quem videt, non nisi venialiter in hoc peccare: sic etiam absolutionem negare non debet ei, de quo intelligere nequit, an venialiter, an mortaliter peccet: quamuis persuadere illi non possit, vt ab eo temperet, quia se mortaliter peccare non credit: nec persuadeat ei esse mortale, quod forte tale non est, ne postea id faciens, quamuis non sit mortale, peccet mortaliter, iuxta S. Anton.[c] Ros.[d] Syluest.[e] Nostro tamen iudicio cautius ageret resoluendo se prius per se, vel alios, an sit mortale, necne, & postea impartiretur, aut negaret absolutionem, per ea, per quæ,[f] diximus peccare iudicem, qui iudicat, antequam dubitatem animi deponat: aut certè ei persuadeat, antequam eum absoluat, vt proponat ab illo abstinere, si per vitos idonea scientia, & conscientia præditos mortale iudicetur: alioqui enim (ni esset valde doctus) non habet sufficientem contritionem, aut attritionem.

22 Decimosexto peccat mortaliter, quæ monialis, vel inhabilis ad contrahendum cum aliquibus id scientibus, se illis conspiciendam offert, quo ab illis in vxorem sine iusta dispensatione expetatur: quia peccato mortali alieno consentit. Sed quæ ad nubendum est idonea, licet nubere nolit, immo castitatem, aut religionis ingressum secreto vouerit, licite sui conspectum facere potest, & se ornare, & velle, vt ab aliquibus in vxorem appetatur, quo in aliis rebus sibi, vel suis faueant, aut ob alium bonum finem: quia id nullo iure diuino, vel humano prohibetur, & consequenter non damnandum.[g] Nullatenus etiam peccat fœmina, quæ veste virili se vestit, nec vir qui fœminea iusta de causa, veluti ne ab inimicis agnoscatur: aut quia alia veste caret, vel ob honestam fui, aut alterius oblectationem, secundum S. Tho.[h] neque plusquam venialiter, si ob leuitatem id faciat, absq; alio fine, & circumstãtia mortali, iuxta Caiet.[i]

Decimoseptimo peccat, qui vestit se habitu religionis in opprobrium illius, aut vt eo ad turpia personatus siue laruatus, aut sine larua vtatur,[k] secus tamen si ad solam leuitatem, aut ad oblectationẽ, abs-que malo fine eo vtatur: modo nullum inde opprobrium notabile religioni, vel alicui proximo contingat.

23 Porro curiositas, quæ satis cognata videtur huic secundæ filiæ vanægloriæ est, *vitium mouens ad nimis, vel immoderate sciendum*, ex mente S.Tho.[l] & semper est peccatum saltem veniale,[m] siue quis ita scire velit, per aliquem quinque sensuum exteriorum, siue interiorum, siue per intellectum: quia est contraria virtuti studiositati, de qua S. Tho.[n] & rationi repugnat. Mortale vero tantũ, quum aliqua circumstantia mortalis ei adiungitur, secundum eundem,[o] & Caiet.[p] vt quum quis scire cupit aliquid, transgrediendo aliquam legem ad mortale obligantem, aut ob finem mortaliter malum, se, vel alium obiiciendo periculo probabili perdendæ salutis animæ, vel corporis: vel proximum notabili damno honoris, vel fortunarum, per supradicta, & per dicenda.[q]

25 Exempla quædam vtilia, & quotidiana sunt de virgine, volente curiosè nosse, quanta sit copulæ

carnalis

carnalis delectatio, quamuis eam experiri nolit, nam si eam experiri vellet, aliud peccatum luxuriæ, præter curiositatem cõmitteret,[a] de illo item, qui vult scire alienum peccatum consultando confessionem sacramẽtalem alteri factam,[b] & de illo, qui vt discat aliquid, missam præceptam omittit, aut maleficium aliquod conficit, aut diabolo se cõmendat, aut eum in magistrum ad discendum suscipit per multa, quæ diximus.[c]

26 Et de illo, qui cognitionem rerum officio suo necessariarum negligit, quo non necessarias cognoscat, vt parochus, qui ob studium poẽsis, vel officij mechanici, ignorat res audiendis confessionibus, vel aliis agendis, officio suo necessarias,[d] vt diximus,[e] de illo, qui vitia alterius inquirit animo eum notabiliter infamandi, facere enim id bono animo, quo præclara imitemur, aut praua ex charitatis regula corrigamus, sine alia mala circumstantia, virtutis actus est,[f] quia id non est appetitus inordinatus, sed ordinatus.

27 Exemplum item est de illo, qui appetit scire aliqua secreta ab eo, qui absq; peccato mortali, non violando mortaliter legem naturalem, vel iuramentum, vel promissionem de secreto seruando, non potest ea illi reuelare, per dicta supra.[g]

28 Et de viro volente videre fœminam nudam, vel eius pudenda, & de fœmina volente videre virum nudum, vel eius pudenda, credens, aut credere debens, ex illo aspectu tali loco, & tẽpore habito consensum iri actui, aut delectationi mortali, aut pollutionem sequuturam.

29 Et de illo, qui vt sciat quantam in castitate constantiam ipse, & alia habeãt, loquitur solus cum sola tempore, & loco secreto credẽs, aut credere debens, se causam fore, vt alteruter eorum alicui mortali saltem delectationis morosæ consentiat.

30 Et de illo, qui legit, vel audit libros amorum, & gestorum lasciuorum, & luxuriosorum, credens, aut credere debens, se vel alium consensurum saltem alicui delectationi morosæ, iuxta mẽtem S. Isidori,[h] & S. Anton.[i] & certè è Republ. Christiana foret, ne libri Ouidij amatorij in scholis legerentur, nec Martialis, Iuuenalis, Catulli, Tibulli, Propertij, Plauti, Terentij, & alij eius generis, nisi purgati à locis libidinis incentiuis.

31 Et consequenter etiam Cælestina liber vulgo adeo plausibilis, nisi magna ex parte purgatus: quin & reuocarentur in scholas Grammatices, hymni, & orationes, quas collectas vocant. Homiliæ, & authores Christiani egregie latini, qui ferè soli olim in eis prælegebantur, vt latè diximus,[k] quo pueri simul cum literis pietatem imbiberent.

32 Decimooctauo peccat, qui per Hyppocrisim tertiã filiam vanægloriæ modo dicto,[l] vel pertinaciã, quartam filiam, inordinate suam opinionem defendit in iis, quæ ad fidem Catholicam, & mores pertinent, contra communem sensum doctorum Ecclesiæ, aut in damnum iniustum proximi notabile: alias enim pertinacia est venialis, præsertim quando se continet intra metas intellectus, credendo, & operando secundum communem Ecclesiæ doctrinam.[m]

33 Decimonono peccat, qui per discordiam inordinatam, quintam filiam vanægloriæ, voluntati alterius non vult suam conformare circa doctrinam boni diuini, aut humani necessarij, ad salutem pro-

priam, aut alienam, animæ, vel corporis, aut honoris, vel alterius boni proximi, secundũ mentem S.Th.[a] nam solum veniale est discordare sic in aliis, etiam sub pœna venialis tantum præceptis: neque etiam veniale in eis, in quibus etiã sub pœna venialis concordare non tenetur: vt non concordare roganti, vt ambo religionem ingrediantur, aut ieiunent, &c. secundum eosdem.[b]

34 Vigesimo, qui per contentionẽ, sextam filiam vanægloriæ, contra perspicuam veritatem altercatur circa pertinentia ad sanctam fidem Catholicam, aut ad salutem animæ, aut corporis necessaria: alias enim non peccat nisi venialiter, iuxta Caiet.[c]

De inobedientia septima filia vanægloriæ.

35 *Obedientia, & inobedientia specialis, & generalis quid.*
35 *Inobedientia, quæ mortalis. & 36.*
37 *Obediendum, in quo non est superiori. & 4. seq.*
42 *Contemptus legis verus quid, & quis præsumptus.*
43 *Legis obligantis ad mortale, etiam receptæ transgressionem, quæ excusant. & 44.*
45 *Ignorantia triplex, & quid vnaquæque illarum. & 46.*
47 *Ignorantia interdum excusat à pœna legis, & ab ea.*
47 *Officium, vel artem sine peritia, & scientia exercens quis peccat.*
48 *Lex, quæ humana obliget ad mortale. & seq.*
49 *Lex concepta verbo constitutiuo, & non præceptiuo, quid faciat.*
50 *Legis nullum vnicum verbum originario significatu signat mortale.*
51 *Leges multæ naturales ad solum veniale obligant.*
52 *Lex Ecclesiastica verbis præceptiuis, maxime istis vtens ad mortale obligat, secus de seculari, quæ tamen non tollit pœnam per aliam statutam. & seq.*
56 *Lex pure pœnalis, & mista, vt differant.*
57 *Pœna magna, vt potest esse iusta sine culpa. & seq.*
62 *Vidua fornicata peccat, fruendo re à marito relicta, vt casse viuat.*
63 *Lex in parte recepta, ad eam ligat.*
63 *Pœna exclusionis à collegio ipso iure incursa non tenetur quis in conscientia.*
64 *Commissum capitur iuste in conscientia, & etiam tacetur.*
65 *Laudemium soluere non tenetur donans, sed sic vendens.*
66 *Pœna etiam ipso iure imposita non debetur in conscientiæ foro, nisi, &c. nu. 67.*
68 *Consuetudo optima legis interpres.*

35 DE inobedictia septima filia vanægloriæ dicendum primo, quod obedientia, prout est specialis virtus, *est virtus inclinans ad faciendum, quod iubetur eo principaliter, quod iubetur.* Et contra inobedientia, prout est speciale vitium, *est vitium inclinans ad non faciendum, quod iubetur, eo principaliter, quod iubetur*, vt finguraliter tradit S. Tho. receptus,[d] ita quod ex duobus conficitur inobedictia specialis, scilicet ex non faciẽdo iussum, & ex animo nõ faciendi illud, eo principaliter, quod iubetur. Et è contratio obedientia, prout est virtus generalis, comprehendit omnes virtutum omnium actus, quibus fit, quod iubetur, siue faciendo, siue omittendo: & inobedientia, prout est generale vitiũ omnes actus omnium vitiorum, quibus nõ fit, quod iubetur, siue faciendo, siue omittendo, secundũ eundem vbi supra receptũ. Et ita non est in inobedictia, non facere consultum, sed sic non facere iussum etiã, si non obliget ad plusquã veniale, vt probat Caiet.[e]

a 2.2.q.57. artic. 1. & Cajetan. in summa, verb. discordia.
b Vbi sup.
c In summa verb. obtentio.
d 2.2.q. 104. art. 2.
e In d. art. 2.

a Caiet. d. 2. quæst. 169. art. 2. Verb. ornatum.
b Relatum in c. vnic. 3. citatis. 14. dist.
c Cap. missas. de consecr. dist. 1.
d Arg. cap. quisquis. 21. dist. c. quæ cõtra moret. 8. distin.
e 2.2.q.169 art. 2.
f In dict. q. 169. art. 2. Verb. ornatum.
g 2.2.q.169 ex. ad 3. & in c. fœmineum. 6. dist. 5.
h In cap. 3. supra eod.
i 2.2.q.169 ex. ad 3. & in c. fœmineum. 6. dist. 5.
k 2.2.q.169 art. 2.
l 2.2.q.169 art. 2.
m 2.2.q.169 art. 2.
n 2.2.q.169 art. 2.
o 2.2.q.169 art. 2.
p 2.2.q.169 art. 2.
q 2.2.q.169 art. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

36 Est tamen hoc discrimen, quod nō facere iussum obligans ad mortale; est mortale, quamuis nō omittatur eo quod iubetur. Non facere autem, quod ad solum veniale obligat non, nisi quando omittitur eo principaliter, quod iubetur, quæ est inobedientia specialis, vt idem ibidem subtiliter declarat. Hoc præmisso dico quod peccat, qui deliberate omittit facere, quod sibi iubetur satis apertè à superiore, animo eum obligandi ad mortale nesciens id sibi ab eo iuberi nō posse.[a] Dixi, *deliberate*, quia primus motus, quo renuitur iussus, solum est venialis, secundum eundem S.Tho. [b] Dixi, *quod sibi iubetur*, quia omittere consultum, non est de se vllum peccatum.[c]

37 Dixi, *animo eum ad mortale obligādi*: quia alias non peccaret mortaliter. Dixi, *nesciens id sibi ab eo iuberi non posse*. Tū quia nō oportet, quod sciat, id ab eo iuberi posse, satis enim est, vt dubitet de illo,[d] quamuis talē dubitatē deponere debet priusquā faciat, credendo id posse sibi iuberi, ppter auctoritatē eius, ne faciēdo contra conscientiā dubiam, peccet, per ea quæ dixi.[e]

38 Si tamen crederet probabiliter superiorem per errorem iussisse, aut non iussurum fuisse, si veritatem nosset, non peccaret, non parēdo.[f] Tum quia multa sunt, ad quæ superior subditum obligare non potest, secundum S.Tho. receptum,[g] quale est contrarium præceptis superioris iubentis, scilicet Dei, Papæ, Ecclesiæ, aut alterius,[h] quale illud, ad quod iubentis potestas nō se extēdit, vt sunt actus omnino interiores, quibus non est opus præceptis exterioribus implēdis, vt post eundē ibidem dixi,[i] vt etiā sunt actus spirituales respectu superioris sæcularis,[k] & vt actus gubernādi Ciuitatē respectu ducis exercitus.[l] Reuelatio itē peccati omnino occulti,[m] & ite ratio cōfessionis legitimę respectu omniū, vt dictum est supra.[n]

39 Qualis etiam iussus, ne iubentis superiorem alloquatur, quales asperitates religionis, ad quas nec expresse, nec tacite regula extenditur,[o] nisi in pœnā contumaciæ, vel alius delicti imponantur.[p] Qualia item alia impertinentia ordini, & regulæ, vt sublatio palæ à terra, aut intuitio volatus auium diu continuatus, Sylu.[q] Non est tamen tale, id quod est contra regulam suam, & ordinem, aut legem, ad quod Prælatus dispensare potest, quia si iusta de causa id ei iuberet, parere deberet, vt si præciperet subdito, ne ieiunaret tali, aut tali die præcepto per legem, aut regulam, eo quòd credit probabiliter eum esse ad id impotentem: quamuis si sciret superiorem falli non teneretur per supra dicta,[r] quicquid dicat Ros.[s] quia magis oportet obedire Deo, quam hominibus.[t] Dixi, *Satis apertè*, quia sufficit vt iubeatur verbis claris, vel obscuris, satis id significātibus. Sufficit enim, vt intētio iubentis, q̄ ita voluit iubere, intelligatur.[u]

40 Dicendum secundo, peccare primo, qui transgreditur legem humanā iustam, promulgatam, & receptam, & non abrogatam, obligantem ad mortale sine iusta ignorantia id causante, aut alia iusta causa, aut dispēsatione valida, elapso tēpore, quòd ad obligandum requiritur.[x] Dixi, *Legem humanam*, & non canonicam, quia etiam contra sæculare potest mortaliter peccare,[y] quamuis illa mihi hoc non dicat. Dixi, *Iustam*, quia iniusta non obligat, qualis est facta à non habente potestatem,[z] aut principaliter ob vtilitatem priuatam, non autem publicam secundum S. Tho.[a] aut contra diuinam naturalem, aut supernaturalem,[b] & quæ subditis est inæqualis.[c] Dixi, *Promulgatam*, quoniam lex ante promulgationem, non obligat,[a] quod rectè defendit Decius.[b]

41 Dixi, *Receptum*, quia antequam recipiatur, saltem per maiorē partem vniuersitatis, cuius pars est transgressor, non ligat: quoniā promulgari videtur cum conditione, si recipiatur, *saltem per maiorem partem*, vt singulariter dixit Dominic.[c] per recētiores receptus ibi,[d] & profundus Fely.[e] Dixi, *Non abrogatam*, quoniā abrogata per aliam legem contrariam, aut per consuetudinē, non obligat.[f] Dixi, *Quæ ad mortale obligat*, quia transgrediens eam quæ solum ad peccatum veniale obligat, venialiter tantum peccat,[g] qui autem solum consultoriam, vel exhortatoriam, nec etiam venialiter peccat,[h] nisi faciat id ex contemptu.[i]

42 Dicitur autem transgredi legem ex contemptu quisquis principaliter mouetur ad id, eo quod illam, vel illius auctoritatem patuifacit: nō autem qui mouetur, & inducitur ad id principaliter per iram, auaritiam, aut aliam causam, etiam iniustam, secundum vtrumque Tho.[k] & Archid.[l] & Dominic.[m] quantumlibet illud inuoluat Fely.[n] Nec etiam ad id satis est cōsuetudo peccandi, iuxta S.Tho. mentem,[o] quā oprimè, & dilucide declarat Caiet. quicquid dicat Richar.[p] quē sequitur Ang.[q] quia quāuis cōsuetudo multum faciat, ad præsumendū prædictū contemptū in foro exteriori, nil tamen facit quoad interius, vbi sola veritas consideratur,[r] vt etiam illa glossa celebris,[s] quæ dicit, eū, qui sine iusta causa trāsgreditur, videri contemnere, intelligenda est in foro exteriori, non interiori, per prædicta. Verū tamen est, cōsuetudinem transgrediendi aliquam legē multum incitare ad cōtemnendam illam, ideoq; ab ea cauendum est.

43 Dixi, *Sine iusta causa*: quia hæc semper à mortali excusat, iusta mentem S.Tho.[t] & Archid.[u] & Pan.[x] Illa verò causa videtur iusta, propter quā legislator si præsens foret, eum excusaret,[y] & etiam causa, quæ bona fide pro iusta habetur, & ob quā nisi talem eam iudicaret, contra legem non faceret, à peccato mortali excusat: quamuis non à veniali, iuxta mentem Palud.[z] & Sylu.[a] quod singulariter explicat Caiet.[b]

44 Dixi, *Sine iusta dispensatione*, quia si est iusta, omnino excusat,[c] immo & si est iniusta, eo solo, quod sit data sine iusta causa, modo detur absque surreptione per eum, qui sine causa iusta valide potest dispensare, licet sic dispēsando peccet, excusat saltem à mortali, secūdum omnes, licet quandoq; non à veniali, iuxta ea, quæ nuper scripsimus.[d] Dixi, *Elapso tēpore*, quia constitutiones Pōtificæ, vel Imperatoriæ nō obligāt, nisi post tēpus in ipsis præfixum, si quod præfigatur, alias post duos menses ab ipsarū promulgatione facta in prouincia,[e] iuxta opinionē cōmunem, & verā Antquā tenuimus.[f] Quāuis lex inferiorū, quæ nō præfigit tēpus, simulātq; promulgatur, & scitur, liget, iuxta cōmunem (& etiā Pontificia, & Imperatoria, si in illa dicatur, vt iam inde à principio obliget) quo ad pœnā intrinsecā irritationis actus per eam prohibiti: nam quo ad pœnam extrinsecam, semper iusta ignorantia excusat, etiam post quemcumque temporis lapsum, licet postea nō ita præsumatur sicut antea.[g]

45 Dixi, *Sine ignorantia iusta causante illud*: quia vt excuset, oportet quod sit iusta, & causa actus, est enim triplex, præfata ignorantia, nempe, Affectata, crassa, siue supina, & iusta. Affectata siue optata est, qua quis ignorat quod scire tenetur: quia non vult scire, quo liberius absque suæ cōscientiæ cōtradictione, vel

alia

alia de causa iniusta peccet, iuxta illud,[a] *Noluit intelligere, vt bene ageret*, quæ adeo non excusat, aut minuit peccatum, vt etiam augeat ob circumstantiam mali desiderij. Crassa vero siue supina est, qua quis ignorat id quod communiter omnes sui ordinis sciunt, quod contingit per culpam latam, de qua supra,[b] quæ excusat à tanto, sed non à toto.

46 Iusta vero (quæ à Theologis inuincibilis, & à nostris probabilis appellatur) est, qua quis ignorat quòd non oportet eum scire,[c] & qua cōmuniter homines eiusdem ordinis adhibita debita diligentia laborant, iuxtà S.Tho.[d] qualis est eius, qui petit consilium à viris habitis pro prędictis scientia, & conscientia in id sufficienti, qui falsè illi consulunt,[e] & hæc omnino excusat, quando est causa actus: ignorantia enim interdum est peccati causa, interdum non, sed eius comes. Est causa, quando actus non fieret, nisi ignoraretur. Est solum comes qñ peccaretur, etiam si sciretur: & hæc nūquam à culpa excusat: illa vero interdum omnino, interdū ex parte, vt prædictum est.

47 Ex quo sequitur, quod nō excusantur omnino prælati, medici, aduocati, & alij officiales, qui suas artes exercent sine iusta scientia, & notitia eorum, quæ sua officia, & munera prærequirunt: cum inde notabile damnum spirituale, aut corporale proximis euenire possit probabiliter credi possit: quia eorum ignorantia non est iusta, cum sit eorum, quæ sui ordinis homines communiter scire solent, & debent.[f]

Addo his, quod licet ignorantia communiter nequeat esse iusta circa legem naturalem, vel diuinam: quo ad eius dispositionē, & quatenus est talis: potest tamen esse iusta quo ad pœnam humanitus statutam, si illa est excommunicationis, secundum Anto.[g] pro quo est casus.[h] Immo etiam si sit alia quælibet communiter non statuta eadem ratione, vt efficaciter defendimus[i] post S. Anton,[k] cui consentit Angel.[l] & Sylvest.[m] & Caiet.[n] Quod maxime procedit in foro conscientiæ, quo ad quod multos pios quis cōsolari potest, maximè in materia cēsurarū, & irregularitatū.

48 *Quæ lex humana obligat ad mortale.*

Sit tamen quæstio quam hoc in loco optaueramus, vt definiretur à sacrosancto Conc. Trid. quod & optauerūt alij, in quibus fuerūt Caiet.[o] & Henr.[p] Quæ lex humana obligat ad mortale. Pro cuius aliquali explicatione dico primo iuxta doctrinam S. Thom.[q] communiter per Theologos, & Canonistas approbatam[r] non solum leges diuinas, sed etiam humanas iustas, etiam quatenus sunt humanę, tam secutares, quam ecclesiasticas posse obligare, etiam in foro conscientiæ, ad peccatum veniale, immo & mortale,[s] & alia multa quæ nuper adduximus[t] addendo, mutando, & detrahendo multa iis, quæ Castr. copiosè scripsit[u] in quorum priori[x] latè hoc deducit. Quod ipsū etiam facere possiint statuta ciuitatū, iuxta gloss. ling.[y] receptā quo ad hoc: quāuis illa id mihi nō satis dicat. Immo & de facto obligant ad mortale illæ leges, & statuta, quorū auctores intēdūt per illa ad mortale obligare, iuxta cōmunē, saltem si vt tales receptæ sunt: quod addo, propter 10. dictum infra positum.

49 Secundo, quod nullæ leges, quarum latores id non intenderunt, obligāt ad mortale. Tum quia nec illæ diuinæ consultoriæ, etiam ad veniale obligant, iuxta S. Aug.[z] & aliquot earum præceptiuarum tantum ad veniale obligāt secundum Caiet.[a] Tum quia vt dixit S.Tho.[a] receptus à Ioan. Andr. & aliis[b] statuta Dominicanorum non obligant ad mortale, nec veniale: sed solū ad pœnā exteriorem: quia eorum auctores hāc vim illis tribuere noluerunt. Tū quia actus agentium non operātur vltra intentionem eorum.[c]

Tertio, quod non obligāt ad mortale leges etiam canonicæ, quæ non habēt verba præceptiua, vel prohibitiua: sed solum ordinatiua, vel cōstitutiua, etiam si sint imperatiui modi, qualia sunt illa: facite, dicite, faciant, dicant,[d] & alia similia, quę iuxta communem intelligentiam non significant præceptum, nec prohibitionem, iuxta S. Tho. communiter receptum,[e] probatum à Panor. & communi,[f] licet Fely.[g] contra senserit,[h] cuius opinio procedit in illis, quæ ponuntur in materia, quę de se ad mortale obligat, quia fundamenta eius ad illa sola extendi videntur, & id sentit gloss. recept.[i] Quamuis tunc non tam obligat illa lex, quam alia, quæ eiusmodi materiam talem fecit. Exemplum in cap. statuimus,[k] in quo verbū, statuere, importat præceptum, eo quod ponitur in materia alias præcepta, scilicet transactionis iustæ, quæ præcipitur seruari.[l] Ratio huius tertij dicti est, quia illa verba videntur significare, quod quamuis auctor eiusmodi legis habeat animū, vt actus transgrediendi illam legem sit vitiosus, licet ante illam fuisset indifferens, & consequenter volucrit obligare ad veniale, quia vt minimum tale est quilibet actus vitiosus: quia tū non præcipit, nec prohibet, videtur noluisse obligare ad mortale, iuxta singularē declaracionē Cāe.[m]

50 Quarto, quod nullum est verbum Latinū, quod solum in aliqua lege positū sufficienter significet suo significatu originario mentē illius latoris fuisse trāsgressorem obligare ad mortale, nec consequenter illa verba. *Teneatur, Debeat, Obligetur*: nec illa, *Præcipimus, Obligamus, Vetamus, Inhibemus, Mandamus, Prohibemus*. Tum quia sunt generalia, & tam apta ad indueēdam obligationem ad culpam venialem, quam ad mortalem.[n] Atque ideo in dubio intelligēda potius de culpa & pœna veniali, quam de mortali: cum leges, quæ rectè possunt intelligi de pœna maiori, & minori, in dubio de minori intelligendæ sint.[o]

51 Tum quia multæ leges, etiam diuinæ, & naturales præceptiuæ ad solum veniale obligant, vt probat Caiet.[p] qualis est lex de non mentiendo iocose, aut officiose sine damno alterius: qualis item lex de non furando minima, de non ridendo immoderātè: omnes enim hæ leges sunt præceptiuæ: earū tamen transgressio est solum venialis, secundum omnes catholicos. Tum: quia S. Thom. agens de præceptis charitatis,[q] & prudentiæ,[r] & iustitiæ,[s] & fortitudinis,[t] & temperantiæ,[u] ita comprehendit ea quæ obligant ad veniale, sicut quæ ad mortale: quòd speciatim tradit Caiet.[x] & à Castr. tacito eodem,[y] & nos nuper.[z]

52 Dixi, *De se, & suo originario significatu*: nam de accidentali, quem vsus Ecclesiasticus, & communis interpretatio Conciliorum, Pontificum, & aliorū Prælatorum, & Doctorum illis tribuit, omnia & singula verba præceptiua, & prohibitiua posita in lege Ecclesiastica, significant in dubio conditorem eius habere animum obligandi ad mortale: nisi aliud in ea positum contrarij indicet per d. clē. exiui,[a] quæ habet, S. Francisco noluisse obligare omnes suos religiosos æqualiter ad omnia, quæ sua regula cōtinet, eo quod ad aliqua ex regula addidit verbum, *Præcipiens*, quod ex vi sua ad mortale obligat, & ad aliqua non.

Universidad de Deusto
Biblioteca

53 Et quamuis responderi posset, esse ibi speciale in hoc verbo, *Præcipio*, posito in ore tam magni Sancti, & auctoris tam sanctæ, & arctæ regulę, & ad subditos tantæ perfectionis, & asperitatis: quamuis item fortè expediret respõdere, quo obligatio multarum legum Ecclesiasticarum antiquarum suo pristino statui obligandi restitueretur: quia tamen illa clem. dicit, quod ex significatione, & vi verbi præceptiui nascitur eiusmodi obligatio, tutius esse censeo quousque aliter interpretetur sancta sedes Apostolica, sequi prædictos patres clarissimos, & consequenter concedendum est vnum, quod est satis durũ populo Christiano, quod intentio cuiuslibet legislatoris Ecclesiastici, vtẽtis in sua lege verbo præceptiuo, aut prohibitiuo, est obligare ad mortale, vt tenet cõmunis,[a] nisi per aliquod aliud verbum, aut signum exprimatur cõtrarium, aut significetur. Et à fortiori si ita dicat, *Arcte præcipimus*,[b] & adhuc à fortiori si ita, *In virtute sanctæ obedientiæ præcipimus*,[c] aut, *Sub obtestatione iudicij diuini*,[d] cum per eiusmodi additiones obligationis incremẽtum significetur. Propter quod iustius nobis videtur, quod doctissimus Medina dicit,[e] quã dictum Castr.[f] scilicet hoc verbum (*oportet*) in lege canonica positũ tãtum obligare, quam illud (*debet*) aut (*obligatur*) quia vsus sacrorum canonum, & ipsorum interpretum ita communiter interpretatur,[g] & Fort.[h] à fortiori lex, quæ continet pœnam præsupponentem peccatũ mortale ad hoc obligat: quamuis verba præcipiẽtia, & prohibentia non cõtineat: cum illa magis, quam prædicta verba animum ad mortale obligandi significet: nam qui vult aliquid, videtur velle aliud, sine quo id esse non potest.[i] Atque ideo ad mortale obligat lex, quæ præcipit, aut vetat aliquid sub pœna excõmunicationis maioris, aut simpliciter sub pœna excommunicationis: quia de maiori intelligitur,[k] siue addatur, ipso iure, siue non,[l] quia excõmunicatio maior præsupponit peccatum mortale,[m] nisi prærequirat monitionẽ, iuxta Caie.[n] & Castr.[o] Non est tamen idem de pœna suspẽsionis, interdicti, aut irregularitatis, quæ aliquãdo sine culpa adhibetur.[p] Sed sic de æternæ indignationis Dei, & SS. Petri, & Pauli, aut alia simili, quę solum in statu infœlici peccati mortalis locum habet. Et idem dicendum est de lege, quæ continet has, & alias coniunctim pœnas temporarias.

54 Quinto, ex hoc quarto dicto sequitur, quod leges seculares ad mortale non obligant eo solo, quod verba præceptiua, & prohibitiua contineant. Tum quia nec significatio, & vis eorum originaria, nec accidẽtaria inducta per vsum secularem, talem obligationem indicant. Cum manifestum sit reges & iudices seculares nunquã regulariter interpretatos fuisse ita, vt in eiusmodi legibus talis obligatio contineretur: quia principaliter pœnas temporarias (quas infligere, & tollere transgressoribus possunt) respiciunt,[q] & non spirituales, quas nec infligere, nec tollere possunt, etiã ministerialiter, vt Ecclesiastici.[r] Tum quia eadem ratione neque etiam leges diuinæ obligationẽ ad mortale inducunt eo solo, quod per verba præceptiua ferantur, vt recte notauit Castr.[s] cum vsus iuris canonici sicut robur diuino non adimit,[t] ita etiam non addit, vt quatenus est diuinum, obliget magis quam ante illum obligaret,[u] atque ideo volũtas Dei, an fuerit obligandi nos ad mortale, vel non per suam legem, in qua ponitur verbũ præcipiens, & mandans, colligẽda est ex declaratione Prophetarũ, Apostolorum, summorũ Pontificum, Cõciliorum, aut Doctorum sanctorum, & sapiẽtium: qui sua auctoritate, aut rationibus efficacibus illã eiusmodi esse persuadent.[a]

55 Sexto, quod quousque contrarium à sancta sede Apostolica declaratur, probabilius nobis videtur, leges humanas etiam præcipientes (præsertim seculares, quæ pœnam temporariam constituunt) in dubio ad æternam non obligare, quatenus sunt leges eius, qui eam pœnam statuit. Tum quia si hoc defendi iustè posset, defendi deberet: quia conueniret, vt leges humanæ, quæ ad mortale obligarent, paucæ essent. Tum quia multi catholici, in quibus sunt Imol.[b] & Fely.[c] & Caiet.[d] tenuerũt nullas leges quamuis pœnas temporarias non statuant, quatenus sunt humanæ, ad mortale transgressorẽ sine contemptu, & scandalo obligare: licet nobis oppositum videatur, si constat legem esse iustã, & voluntatem legislatoris fuisse, eius simplicem transgressorem ad mortale obligare. Tum quia in dubio iudicare debemus legem esse minus pœnalem.[e] Tum quia qui de duobus propositis alterum affirmat, alterum negare videtur.[f] Et ita legislator qui ad pœnam æternam, & temporariã potest obligare, hanc irrogando, illã excludere videtur, vt dixit Matthæus Mathes. doctor doctissimus.[g] Tũ quia consuetudo antiqua ita videtur interpretata, præsertim leges seculares, de quarum transgressione non consuevit fieri scrupulus conscientiæ, neque doctis, nec indoctis, neque pœnitentibus, nec cõfessariis, neque aliis cuiusuis conditionis, ordinis, vel sexus hominibus, nisi cum per eas etiam lex diuina naturalis, aut reuelata, aut canonica infringeretur. Tũ quia gentiles legumlatores de pœna æterna nil curarunt, & paucissimi seculares ex Christianis reperientur, qui dicant suam intentionem, quando eas ferunt, aliam pœnam temporariam imponendo, esse ad æternam obligare, ad quam diuina, vel naturalis non obligat.

56 Tum quia satis supérque probat Castr.[h] legem purè pœnalem, hoc est legem, quæ constituit pœnam absque aliqua prohibitione, ad aliquam culpam non obligare, quatenus est talis, vt dixerũt Henr.[i] & Angel.[k] & non est magna differẽtia realis inter hanc, & illam, quam idem mistam appellat, quæ prohibet, & pœnam decernit, vt sentit Henr. & probat Sylues.[l] qui profecto non erat dignus tanta reprehensione, quanta præfatus Alphonsus Castr. eum reprehendit, eo quod hanc distinctionem verbalem, & puerilem appellasset, quia quamuis, sicut efficaciter ille probat, pœna nõ semper præsupponat culpam,[m] & ideo licet qui constituit pœnam, nõ semper ad culpam obligare velle, nec præsupponere obligationẽ ad illam vt deatur: communiter tamen sic, vt probauimus.[n] Regulariter enim ob culpam statuitur, quamuis interdũ ob solam causam,[o] & prædicti Henr. & Ang. & Sylu. loquuntur de pœna constituta ob male commissum, vel omissum. Et sicut ex hac nostra consideratione colligit Sylu.[p] vtranque legem ad culpam obligare, quia cũ altera obliget, & neutra ab altera in hoc differat, etiã altera dicetur obligare: ita nos contra colligimus, quod cum altera nõ obliget, & neutra in hoc ab altera differat, etiam altera non dicetur obligare. quę nostra collectio eo magis est recipienda, quã tuta, quo mitior est, & magis pœnam minuit.[q] Dixi in hoc sexto dicto, *Pœnam temporariam*: quæ non præsupponit æternam, ad excludendam eam, quæ imponit excommunicationem, aut aliam prædictarũ, quas in 4. dicto diximus præsupponere culpam mortalem. Dixi etiã, *In dubio*: ad excludendas illas, in quibus vtraq; pœna exprimitur: & eas, de quarũ auctoris intentione constat eum ad vtranque obligare voluisse per aliquam aliam legem, aut cõsuetudinem, aut per alium modũ legitimum. Dixi, *Quatenus sunt leges eius, qui solam temporariam posuit*: quia si sunt etiam leges aliorum, qui ad mortale obligare voluerunt, ad illud obligabũt quatenus sunt tales, per quod respondetur ad cap. perpetuo. & cap. commissa.[a] quę pro singularibus citantur ad probandum oppositum prædictorum, scilicet, quod illa exprimunt vtranque pœnam: & quod loquuntur de legibus pœnalibus, quæ pœnam temporariam imponunt ei, qui per transgressionem aliarũ, æternam incurrit, vt prædixi post Dec.[b] respõdimus[c] non enim intendimus dicere, vnam legem, quæ pœnã temporariã imponit, tollere ęternam per aliam statutam, præsertim qñ sunt diuersorum Legumlatorum.

57 Septimo, quod sextum dictum præcedens locũ habet etiam in legibus, quæ statuũt pœnam amissionis magnorum bonorum, & etiam famæ, & alicuius membri, & vitæ: quia eadem ratio in istis, quæ in illis militat. Nec obstat, quod aliqui dicunt, eum, qui periculum magnæ iacturæ bonorum, aut famæ subit, mortaliter peccare: id enim non est verũ, vt diximus[d] cum non adest alia circunstantia, quæ mortale faciat. Nec etiam obstat, quod saltem est mortale, se periculo probabili amissionis vitæ, aut membri obijcere: & qui contra hãc legem facit, huic periculo se obijcit: quia aliud est dicere aliquem peccare eo, quod temere se tali periculo obijcit, quod est quintũ Decalogi præceptum violare, & aliud dicere, eum peccare eo, quod facit contra legem, quæ talem pœnam statuit: iam tanta cautione quis hanc legẽ violare potest, vt probabile pœnę ab ea cõstitutę periculũ nõ incurrat.

58 Nec obstat dicere, quod ex hoc sequeretur, legem, quæ talem pœnam statueret, iniustam fore, eo quod adeo magnam pœnam statuit ob actum, qui nõ est peccatum mortale. Tum quia ad legis iustitiam satis est, vt præsumatur mortale in foro exteriori, quamuis tale non sit in interiori. Et legislator præsumere potest, immo re vera præsumit, eum, qui sine iusta causa legem suam iustã violat, per cõtemptum legis, aut ipsius auctoris violare, iuxta glos. quæ ita intellecta est vera,[e] & concordat communis, quod certum est peccatum mortale esse.[f] Tum quia non esset iniusta lex, in qua cius lator exprimeret, se nolle, vt illa fuit transgressorem ad mortale sine dicto contemptu, & scãdalo obliget: sed velle, vt qui sine iusta causa eam transgredietur, præsumatur per contemptum id facere, & ob id pœnam illam incurrere, per dicta S. Thom. & Caiet.[g] & nostrorum.[h] Et consequenter etiam iusta erit lex, quæ tacitè hoc contineret, quod nostrum septimum dictum intendit, cum solum intendat, quod legislator, qui talem pœnam temporariam ob contemptum præsumptũ exprimit, videtur tacitè æternam excludere ab eo, qui sine contemptu eam violat: quod etiam satis aperte sensit Ioan. Imol.[i] respondens ad multa argumẽta, quæ aptius per hoc, quam per eius respõsiones solui possunt. Per quod etiam soluuntur argumẽta, quæ pro contraria parte, maiore verborum apparatu, quam neruorum robore adduxit vbi supra Cast. vt olim explicuimus,[k] & nuper in vrbe.[l] Ad quæ facit, quod aliquot exercituum ductores nostra ætate laudati sunt, eo qđ ob minima furta, quæ de se nõ erant mortalia, aliquot milites ad disciplinã militarem conseruandam morte afficerũt.

Octauo, quod seruandũ est id, quod antiqua consuetudo declarauit de intẽtione legum humanarum, quousque à sede Apostolica aliter declaretur: quia optima est earum interpres.[a]

59 Et credimus, quod consuetudo communis non solum plebeiorum, & indoctorum: sed etiam nobiliũ, & doctorum habet, non reputari peccata mortalia in foro interiori transgressiones legum purè humanarum, aliquam pœnam temporariam continentium in foro exteriori: nisi sint tales, quæ præsupponant peccatum mortale, vt transgressiones aliarum legum diuinarum naturalium, aut supernaturalium. Nec trãsgressiones aliarum legum præcipientium non pœnalium, factas per ignorantiam non crassam, nec affectatam, aut optatam: sed per incuriam, aut obliuionem leuis culpæ, aut cum causa probabili vera, aut pro tali habita, bona fide sine dolo, aut credendo intẽtionem legislatoris non fuisse, ita obligare in tali casu, quod iuri consonare videtur, iuxta mentem S. Tho.[b] quod non videtur contra mentem Archid.[c] nec Panor.[d] & aliorum à Felyn. relatorum,[e] si bene ponderentur: quin per hoc omnes fortasse conciliari possunt.

60 Nono, quod ex prædictis elicienda est determinatio plurimarum, & perplexarum quæstionum, quas passim interrogantur docti ab iis, qui important in regna, vel vrbes, vel exportant ab eis prohibita inferri, vel extrahi, vel permissa, non soluto vectigali, & portorio, quæ Hispani *Alcauata, & Portazgo, & Sisa*, Itali, & Galli, *Gabella*, vel *Dogana*, & *Datio*, vocant. Qui item piscantur in fluminibus vetitis, aut montes vel prata prohibita depascũt: aut cædunt ligna in syluis eis vetitis: & de aliis rebus similibus, qui solam legem humanam Ecclesiasticam, vel secularem pœnalem, vel non pœnalem violant.

61 Per quæ respondetur ad primum hic nouẽ quæsitum, quod præsupposita opinione, quod non peccat importans, aut exportans vetita: peccat tamen volendo ea defendere vi & armis, ne custodes ei auferant illa: quia qui resistit iustè aggredienti, peccat, iuxta doctrinam Bart. receptam.[f] Dixi, *Vi, vel armis*: quia secus, si fuga, vel blandis verbis, aut alio modo sicuro, & honesto id faceret. Ad secundum autem nouẽ quæsitum, quod prælatus imponens aliquam pœnam temporariam ipso iure incurrẽdam facienti aliquid, præsumitur excludere spiritualem,[g] etiam si iuberet, ne confessarius absolueret eum, nisi prævia solutione: quia ille iussus potest operari effectus alios ab isto, & sic non erit inutilis,[h] immo etiam potest absolui auctoritate bullarum Papæ ante solutionem.[i]

62 Ad tertium demum, quod vidua realiter fornicata, non potest sana conscientia retinere bona relicta sibi à marito ea conditione, vt castè viueret, per supra dicta. Dixi, *realiter*: quia secus, si tantum mente, verbo, vel alio actu citra copulam lasciuo: quia non videtur hoc intendisse testator, cuius volũtas est primum attendenda.[k]

Decimo, quod sicut lex in nihilo recepta ad nihilum obligat, vt paulo ante dictum est,[l] ita lex in vna sola parte recepta, quoad illam solum obligat,[m] quo fit vt aliquot leges obligent, quo ad suam dispositionem principalem, & non quo ad pœnam: quia quo ad illam sunt receptæ, & non quo ad hanc: & aliquot quo ad vnam partem pœnæ, & non quo ad aliam.

a In d. cap. nam.
b Vt in clement. dud. de sepult. prin. e Glo. clemen. fi du minum. 6. tacẽque. & reliqu. & vener.
d Clem. 1. de immu. eccles. e In C. de pœn. tract. de iciunio col. 35.
f In d. c. 5. § 1ux. glo. cit. de rescri. lib. 6.
h In l. 1. ff. de iust. & iur.
i Lillod. ff. de acquir. hæredit. c. præterea. de offic. deleg.
k Cap. penul. de sent. excõ. l Caier. in d. art. 9.
m Cap. ne mo. c. nullus. 11. q. 1. n In dicto art. 9.
o Vbi sup. cap. 1. p Cap. fi ci vitas & c. fi semel. de sentẽt. excomm. lib. 6. & c. fi quis vi. dentes. cũ gl. 15. dist.
q Cap. fi quæ 4. dist. & l. 1. ff. de iust. & iur. r Cap. ipsi sacerdotes 1. q. 1. cap. quem pœnit. de pœnit. dist. 1. vers. ipsi enim. & c quadcunque. 24. quæst. 2.
s In dicto art. 1. t Cap. sumquidē 25 q. 2. cũm Romani de elec. u Arg. c. cum nul. tios. ff. ma. jo. & obe. inferior. dist.

a I. mũic. ff. de leg. & cap. cum dilectus. de cõsuetud.
b In 4. dist. 15. q. 3. & 2. q. 147. art. 3. ad 2. Collectan c. de consili. Card. in c. fin. de offic. ordin. Caiet. 2. 2. quæst. 147 art. 1.
c In c. vltimũ. 7. dist.
d In rubr. de obseruation. col. 8.
e In cap. 1. de consti.
f In l. vt vim. ff. de iust. & iu.
g Per dicta 6.
h Arg. l. fi quãdo. C. de inoffic. test. i Arg. glo. sing. edicto text. elemen. 1. verb. offici. de hæret.
k Lin conditionib. ff. de conditio. & demonst. l. Nu. 40. in Aggel. quæ de iure ff. de reiuend.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Exemplum de extrauag.2.[a] quam definitiue pronunciauimus olim Salmaticæ in illius diœcesi receptam esse quo ad suam dispositionem, & pœnam intrinsecam annullationis locationis factæ vltra triennium: non autem quo ad extrinsecam excõmunicationis: & consequenter fieri posset, quod aliqua lex humana, etiam Ecclesiastica, ligaret quo ad pœnã exteriorem, & non quo ad interiorem, licet eius lator vtranque ponere intendisset: si quo ad hanc non esset recepta, & quo ad illam sic: sicut & quælibet fundata in præsumptione ligat in foro exteriori, & non interiori, quoties veritas præsumptioni est cõtraria.[b] Equidẽ optarẽ, multas leges purè humanas, siue pœnales, siue nõ pœnales, esse hoc modo, vel alio cõsuetudinis, vel declarationis, saltem mentalis earũ latorum, quo ad pœnas spirituales, & forum conscientiæ derogatas: quin etiã cuperem, vt omnes legislatores in condendis legibus imitarẽtur auctores instituti Illustrissimi ordinis Prædicatorum, quos alij multi clarissimi ordines imitati sunt, quatenus earum auctores ad nullã pœnam, etiã minimam animæ interiorem, & ad grauem corporis subditos obligant, modo etiam imitarentur eorundem in puniendis eis seueritatem, & diligentiam in foro exteriori pœna corporali, vel alia.

63 Porro ad primum hic nouẽ quæsitum respondeo, quod collega, vel municeps transgrediens statutum imponens pœnã exclusionis à collegio, vel municipio, ipso iure, non tenetur in foro conscientię relinquere collegium, vel municipium, antequam iubeatur id facere, per prædicta.

64 Ad secundum, quod pœnam cõmissi, siue quæ ipso iure committitur, iustè capere potest is, in cuius fauorem committitur, si iustè fuit imposita,[c] secus, si iniustè: qualia sunt, quæ in emptione censuum super immobilibus imponuntur sub pœna commissi, siue rei, super qua imponitur in casum nõ solutionis per biennium dilatæ: quod iniustè solebat olim poni, & nunc per multa, quæ non oportet afferre: quia fœl. recor. Pius V. id, & aliquot alia, quę in eiusmodi contractibus fiebant, prohibuit.[d]

Ad tertium, quod non tenetur quis in foro conscientiæ manifestare rem in commissum cecidisse.[e]

65 Ad quartum, quod verè donans emphyteusim, non tenetur soluere in foro conscientiæ laudemium: immo nec in foro exteriori, per allata latè à Iaso.[f] Vendens autem videtur teneri ad soluendum illud in vtroque foro: quippe quod videtur esse pars pretij, ob quod emphyteusis fuit minori pretio concessa: quod non videtur tam pœna, quam interesse, quod in vtroque foro debetur.[g]

66 Secundo peccat, qui iussus à iudice soluere notabilem pœnam ob legem violatam nõ soluit, secundum S. Thom.[h] Dixi, *Iussus à iudice*: quia non soluendo priusquam iubeatur, non peccat,[i] etiam si pœna ipso iure, & ipso facto incurratur, iuxta communem recentiorum, quod tenuit tenere Fely.[k] & sensit,[l] & asserit Sylvest.[m] & Caiet.[n] quam semper secuti sumus, & etiã probauimus olim copiosè,[o] veram esse, quando pœna est talis, quæ aliquã executionem requirit: qualis est amissionis bonorum ob hæresim, aut proditionem,[p] qualis est de soluẽda tali, vel tali summa, & regulariter alia quæuis. Tum quia regulariter lex humana secularis pœnalis ad pœnã peccati mortalis non obligat, vt dictum est supra proxime.[q] Et sub lege gratiæ omnis lex pœnalis continens pœnam temporariam determinatã, est purè humana quo ad illam: quamuis sit quo ad alia diuina, aut naturalis. Tum quia non est credẽdum, legislatorem, (qui præoculis semper æquitatem habere debet)[a] velle facere partem ipsam contra se executricem,[b] præsertim quãdo pœna est grauis corpori, honori, aut fortunis. Tum quia clem.2.[c] adiuncta glos. quam didicimus ex solo Franc. Aretino,[d] cuius nemo ex tot commentantibus meminerat, probat transgressorem legis nõ solum à peccato, sed etiam ab excõmunicatione ob illud incursa absolui posse, ante solutionem pœnæ ob eam debitæ. Tum quia consuetudo, quæ est optima legis humanæ interpres,[e] id habet.

67 Dixi, *Regulariter*: quia id fallit in pœnam excõmunicationis, suspensionis, interdicti, irregularitatis, amissionis beneficij ipso facto, & aliorum similium, quæ executionem iudicis non requirunt, considerate mẽte, saltem tacita legislatoris, qui voluit vt pars ipsa contra se foret executrix. Quod quamuis in aliquibus pœnis spiritualibus, & aliis paruis temporariis interstè velle posset: in aliis tamen grauibus, (vt credimus) non posset: quia præberet magnam subditis peccandi occasionem, qui naturaliter recusant fieri pœnarum contra se ipsos impositarũ executores,[f] vt ibi supra dicimus respondendo ad fundamẽta Castr.[g] & communis nostrorum,[h] quorum opinio locum habet in pœna imposita à testatore iuxta gloss.[i] non eo solo, quod ipso iure, & facto incurritur: sed quia potius est legatum conditionale, quam pœna, iuxta Caiet.[k] & ante ipsum Panor.[l] sensit. Est etiam eidem locus in pœna conuentionali, quã partes in suis contractibus adhibent, secundũ Fely.[m] & Dec.[n] Quorum opinio, quamuis hactenus placuerit: nunc tamen plurimum displicet. Tum quia Ancha.[o] cuius illos ad id auctoritas mouit, non id affirmat. Tum quia nemo quamlibet iustus, & religiosus eã nisi coactus soluit. Tum quia cum in omnibus ferè instrumentis contractuum apponãtur pœnæ, & frequentissime incurrantur, maxima mundi pars ad magnam restitutionem teneretur: durúmque cõfessariis esset, negare absolutionem iis, qui restituendi firmum propositum non haberẽt: quales essent ferè omnes, qui huiusmodi pœnas incurrissent. Tum quia viros honestos dedecet pœnam accipere, nisi quando ob interesse accipitur,[p] quamuis de rigore iuris exigi posset.

68 Tum quia videtur non esse partibus eiusmodi pœnas in suis contractibus constituentibus intentio, vt qui eas incurrerit, vltro solutionem earum offerat, vt solutionem debiti principalis offerre debet, sed vt per eas ad obseruationem contractuum cogantur, vt per pœnas ad legum obseruationem. Tum demique, quod non solum communiter tam boni, quam mali ita concipiunt: sed etiam consuetudo ita interpretatur. Quare limitanda est eorum opinio, vt procedat in illis pœnis, quæ in satisfactionem interesse debentur, iuxta Ancha. receptum.[q] Hæc enim pœna licet sit pœna ex parte soluentis: non tamen est ex parte recipientis, secundum omnes, & hoc sentit glos. receptra. Itaque qui eam incurrit ad eius solutionem in conscientia tenetur, aut saltem ad tantam eius partem, quantum est verum interesse eius, cui debetur, iuxta latè tradita per textum, gloss. & doctores.[r]

De auaritia, secundo vitio capitali, & filiabus eius.

a Decret. eccles.

b Iuxta c. is qui. & cap. tua de sponsi.

c Cap. potuit. de loca. l. 1. & c. de iur. emphyt.

d Per extrauag. Commun. latam anno 1565. & relatam ad verbũ supr. c. 17 num. 234. & in cõmen. de vsuris. num. 84.

e Argum. prædict. l. in l. 3. C. de iur. emphyt.

f Per l. 3. ff. de eo quod cer. loc. & l. 2. C. de sent. quæ pro eo, quod int. prof. & gl. cap. cõquestus de vsur.

h 2. 2. qu. 62. artt. 5. receptum. Iux. glo. sing. in c. fraternitas 11. q. 3. arg. c. fine. 3. in hoc 11. q. 1. & cõmun. in cap. 2. de constit.

i Ita cauduimus. de sim. l. Anch. in c. fœlicis. colla 3. de pœn. li. 6. in Verb. pœna. q. 35. & verb. hæresis. q. 8. Mato. in 3. dif. 25. q. 3. & in fin. n. 10 d. q. 20. art. 1. in 8. Tabi. verbo excommunica. 1. casu 2. 8. 1. 9 in rubr. de pœnis. & super 3 de fraternitas.

k Cap. eũ secũdum, de hæret. lib. 6. & l. quisquis. C. ad leg. Iul. mate.

l Et c 17. nu. 102.

69 Auaritia quid, & quæ contraria est iustitiæ, & caritati. & 72.

69 Liberalitas virtus inter quæ vitia media. & 70.

70 Prodigalitas quid, & quæ mortalis.

71 Pecunia dicitur numerata, & quidquid ea est æstimabile.

72 Auaritia capitale vitium has septem habet filias.

73 Iniustitia omnis genere suo mortalis.

74 Auaritia in retinendo superflua quæ mortalis.

75 Beneficiarius superflua retinens, vel prophanis impendens, peccat mortaliter.

76 Duritia cordis quæ mortalis, & vt confitenda.

77 Prudẽtia vera, & carnis seu mũdi quid, & quo differãt.

77 Astutia quid, & quod duobus ministris vtitur.

77 Dolus, & fraus quid, & sunt genus, & species.

78 Pretium rerum iustum, quid, & triplex. & 79.

79 Merx penes vnum cur pluris valet, quam penes alium.

80 Valor rei iusti est, quo præsenti pecunia vendi potest.

81 Pretium non augetur periculo recipientis rem creditam.

82 Pretium non auget nec minuit dilata solutio.

83 Pretium auget vtilitas vendentis, non vtilitas, vel necessitas ementis.

84 Pretiũ minuit copia venditorũ, & auget paucitas eorũ.

85 Pretio maiore, vel minore dimidio, vt peccatur.

86 Retrouendendi pactum diminuit pretium.

87 Pretio minore iusto emere volens quis non peccat.

88 Pretium quando taxandum, & taxatum, & seruandũ.

89 Emens, vel vendens aliud pro alio, vel vilius pretiosiore, vt peccat.

90 Vendẽs arma iniustè bellaturo, vel alia nociua, vt peccat.

91 Emens triticum, vel vinum tempore messis, vel vindemiæ, vt excusetur.

92 Emẽs, vel vẽdẽs monopolio, vel sol[o] priuilegio, vt peccat.

93 Vendens vetita infidelibus, vt peccat, & est excõicatus.

94 Pecuniæ publicæ custos, ea & vtendo, & emendo, vt peccat.

95 Hominis liberi emptio regulariter illicita.

95 Emptio liberi hominis alioqui perituri licita.

96 Emptio Aethiopum liberorũ pro seruis vsitata, peccatũ.

97 Pronexata vendens pluris, quam sit mandatum, qui restituet. & 98.

69 PRÆNOTANDVM primo, quod *Liberalitas*, est vna virtutum attributarum iustitiæ, quæ dicitur pars eius potentialis, de qua S. Thom.[a] Quæ ex eius mente, & Aristot. 4. Ethic. definiri potest, esse *Virtus inclinans ad appetitum dandi ordinate pecuniam*. Datur autem *ordinate*, cum datur quid, cui, vbi, quomodo, & propter quod oportet.

Secundo, quod quia quælibet virtus consistit in medio duorum vitiorum extremorum, quorum alterum opponitur ei per defectum, alterum per excessum, vt dictũ est supra.[b] Ita liberalitas consistit inter vitium auaritiæ, quod opponitur ei per defectum appetitus dandi, & vitium prodigalitatis, quod opponitur eidem per excessum appetitus dandi. Et consequenter *Auaritia definitur esse vitium inclinans ad inordinatum appetitum pecuniæ*, ex mente S. Tho.[c] & quod *Prodigalitas est vitium inclinans ad appetitum inordinatum effusionis pecuniæ*, de qua S. Thom.[d] Ille vero appetitus quærendi, vel effundendi pecuniã, dicitur *inordinatus*, cui deest aliqua prædictarum circunstantiarum.

70 Tertio notandum,[e] quia prædicta inordinatio potest contingere in damnũ alterius, & sine illo, fit, vt auaritia, quæ habetur sine damno alterius, opponatur tantũ liberalitati, & de se sit venialis tantũ: & quæ fit cum alterius damno opponatur etiã iustitiæ, & de se sit mortalis. Et eadẽ ratione prodigalitas, quæ fit sine damno alterius, opponatur tantum liberalitati, & de se sit venialis tantum. Prodigalitas vero, quæ fit in damnum alterius, opponatur etiam iustitiæ, & de se sit mortalis, secundum mentem S. Thom. receptum.[a]

71 Quarto, quod per pecuniam intelligimus hic pecuniam numeratã, & quidquid est ea æstimabile,[b] & consequenter quod appetitus dandi, vel retinendi pecuniam per se nec est bonus, nec malus, sed indifferens. Ita quod rectè ordinatus est bonus, & praue ordinatus est malus, vt supra[c] diximus de appetitu gloriæ, honoris, & famæ.

72 Quinto prænotãdum, quod auaritia est vitium capitale, siue cardinale, iuxta S. Gregor.[d] & S. Tho.[e] quia est fons septem aliorum vitiorum, quæ suapte natura tendunt in finem, quem auaritia prætendit. Primum est duritiæ cordis, quòd est vitium à compassione pauperum auertens, & sæpe ad nimium seruandam pecuniam tendit. Secundum inquietudinis mentis, quod est vitium animum ab ordinata quiete auertens, & frequenter nascitur ex nimio acquirendi studio. Tertium violentiæ, quod est vitium ad vim inferendam inclinans, & frequenter in eundem tendit finem. Quartum fallaciæ, quod inclinat ad decipiendum verbis, & sæpe in eundem fit finem. Quintum periurij, quòd est vitium inclinans ad decipiendum verbis iuratis, quod in eundem finem sæpe fit. Sextum fraudis, quod est vitium inclinãs ad decipiendũ factis quoad res, quod frequenter fit in eundẽ finem. Septimum proditionis, quod est vitium ad decipiendũ factis, quo ad personas iuxta S. Thom.[f] Et quia supra actum est de periurio,[g] & de proditione,[h] de violentia.[i] Et de fallacia,[k] de reliquis tribus hic agendũ est.

73 Circa auaritiam igitur peccat mortiferè primo, qui deliberatè, & inordinatè appetit quærere, vel retinere pecuniam in damnum notabile alterius.[l] Dixi, *inordinate*, quia ordinate appetere est virtus. Dixi, *Pecuniam*, quia appetitus aliarum rerum non est verè auaritia. Dixi, *In damnum alterius notabile*, quia sine illo solum est veniale, per dicta.[m]

Secundo peccat mortiferè, qui inordinatè retinet, aut prodigit pecuniam in alterius damnum: quia horum prius est actus auaritiæ, non solum qua parte opponitur liberalitati: sed etiam, qua opponitur iustitię: & posterius est etiam actus prodigalitatis vtriq; contrariæ: & constat omnem iniustitiam suo genere esse mortalem, vt docet S. Tho. receptus,[n] & idem de illo, qui periculo mortis corporalis, aut spiritualis propter appetitum pecuniæ quærendæ, vel effundendæ se obiicit, secundum mentem vtriusque Thom.[o]

74 Tertio peccat, qui pecuniam superfluam, hoc est, maiorem, quam necessitas vel decentia status requirat seruat, cupiditate inordinata delectandi se illa, in dies eam augendo, & nõ subueniendo pauperibus, secundum Caiet.[p] Quod est certum, si id faciat negando opem extreme egenti, vel transgrediendo aliquam aliam legem ad mortale obligantem,[q] & etiam quam aliam legem ad mortale obligantem, si id faciat ad solum se delectandum eius possessione, non erogãdo pauperibus occurrentibus: quia transgreditur legem, qua diues tenetur superflua illis erogare: licet enim nullis eorum teneatur illa singulis erogare: tenetur tamẽ erogare aliquibus, quos elegerit.[r] Adeo quidem, vt ad id cogi possit, secundum glossam communiter receptam & putatam singularem,[s] quæ tamen habet duas similes. Amplia-

a In prædictis duabus q. b Iuxta c. totum. 1. quæst. 3.

c Fod. c. num. 8.

d Lib. 31. Moral. e 2. 2. qu. 118. art. 7.

f 2. 2 qu. 118. art. 8. g In fœdo prædicto, in c. 12.

h In c 15. i In 17. k In 18. l Cap. pœnale. 14. q. 5. adiecto c. ferpe. de restit. spol.

m In dict. c. 11. nu. 4.

n 2. 2. qu. 59. art. 4.

o In d. q. 118. art. 4. ad 3. & 119. art. 3.

p In d. q. 118. art. 4. sub fin. q Per supradicta.

r Cap. sicut hi. 47. dist. cum concord.

s In d. c. sicut hi.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tio autem hæc non videtur tenenda. Tum quia æquiparat laicos beneficiarijs quo ad necessitatem faciendi eleemosynam, contra S. Thom. & communem, vt infra insinuabitur. Tum quia videtur noua, & nullibi gentium recepta. Tum quia cõsequeretur eam, quod quolibet tempore, etiam affluentiæ, posset iudex cogere laicos diuites ad dandum superflua pauperibus: quod videtur durum, & contra præfatas glossas quæ significant id solum fieri posse tempore grandis necessitatis, in quo solo posset procedere hæc opinio. Dixi, *Inordinata*: quia coaceruare ad prouidendum futuræ necessitati suæ, vel suorum, maxime filiorum collocandorum matrimonio, vel munere aliquo, aut gradu honestãdorum, vel Reipub. cuius est princeps, ab inimicis defendẽdæ, non est actus vitiosus, sed prudentiæ: immo nec si id faciat ad augendum suum statum, & se in altiorem ordinem promouendum, quo altioribus virtutibus seruiat Deo, & Reip. iuxta sapientiam, vel prudẽtiam à Deo immediatè acceptam ex mente Caiet.[a] alioquin nullus plebeius iustè suum statum mutare posset, aut nobilis suum augere, quod est absurdum, & rideo non dicendum,[b] nec ob id dicitur habere tale superfluum, quòd de præcepto pauperibus teneatur erogare, iuxta dicenda.[c]

75 Quarto peccat beneficiarius Ecclesiasticus, qui non erogat superflua quæsita ex reditibus Ecclesiasticis pauperibus, vel piis operibus, siue id faciat auarè retinendo, siue prodigè impendendo iuxta mentem S. Thom.[d] quia vt rectè insinuat Caiet.[e] est contrarium iustitiæ, non solum legum canonicarum: sed etiam naturaliũ, quod nos latius olim probauimus,[f] & nuper latissimè in tractatu de reditibus eccles. 8

De filiabus auaritiæ, duritia cordis, & inquietudine mentis.

76 PEr duritiam cordis, & inquietudinem mentis peccant, qui non subueniunt pauperi, quoties tenentur de præcepto obligante ad mortale: quod quando contingat dicetur,[h] alias enim hæc venialia tantum sunt. Immo, & quia hæc ferè nunquam sunt mortalia, nisi coniungantur aliis actibus mortalibus, non sunt necessario confitenda: quia satis est confiteri illa mortalia, quæ per prædictam duritiam, & inquietudinem admittuntur.[i]

De emptione, & venditione, dolo, & fraude filiis auaritiæ factis.

77 PEr astutiam vero, dolum vel fraudem peccant primo, qui contrahendo, vel quasi cõtrahendo, afficiunt aliũ damno notabili per commutationem rei minoris valoris, vel pretij minoris pro alia maioris, vel pretio maiori, quia id est contra septimum præceptum, & contra illud 1. ad Thessal. 4. *Ne quis supergrediatur, neque circumueniat in negotio fratrẽ suum.*[k] Pro quibus facit primo, quod prudentiæ veræ duo vitia sunt contraria per similitudinem: prudentia carnis, vel mundi: & astutia in malam partem accepta: nam vera prudẽtia est virtus, *quæ inclinat ad quærendum vera bona per verè bona media*, iuxta Aristot.[l] & S. Thom.[m] Prudentia vero carnis, vel mundi, *est vitium inclinans ad quærẽdum bonum apparens: & non existens per bona, vel mala media.* Astutia vero, *est vitium inclinans ad quærendum vera bona per media mala*, iuxta eundẽ receptum.[a] Cuius astutiæ ministri sunt duo, dolus, *qui est circumuentio mala ad decipiendum adhibita*,[b] & comprehendit tam eam, quæ fit verbo tantum, quam quæ facto tantum, vel vtroque modo. Fraus autem, quæ tantum facto fit: ita quod fraus est species doli, quod eleganter insinuat Iurisconsul.[c] dicens, *fraudem inesse dolo*, quod solerter exponit Accurs. de illa inhæsione, qua species inest generi, & clarius S. Thom.[d]

78 Secundo, quod pretium iustum rei (cuius notitia maxime necessaria est plurimis vtriusque iuris, & aliquot Theologiæ locis intelligendis) *est pretium pecuniarium, quo communiter æstimatur res valere tunc, attenta illius intrinseca bonitate, & vendentis vtilitate, loco, tempore, & copia, vel defectu rerũ illius generis, & emptorum, & venditorum earum, & modo vendẽdi eam, statutum à gubernatore loci, vel domino rei.* Dixi, *Pretium* pro genere, & *Pecuniarium*, ad excludendũ pretium affectionis.[e] Dixi, *Communiter*, ad excludendum pretium priuati affectus, quo vnus, vel alter rem suam æstimat.[f] Dixi: *Tunc*, quia præsens tantum æstimatio, & quam haberet vendita præsenti pecunia, est attendenda. Dixi, *Attenta bonitate intrinseca*, quia ob eam vna res pluris valet, quam altera eiusdem speciei, & quantitatis.[h] Dixi, *Vtilitate vendentis*, quia venditor tãto pluris vendere potest rem aliquam vnius generis, quam alij similes, quanto vtilior est illa ei, quam aliæ illis, secundum S. Thom.[i] & Scotum[k] communiter receptos, secundum quos vtilitas emptori prouentura, vel necessitas habendi eam, nil pretium auget. Dixi, *Loco*, quia eadem res pluris valet in vno loco, quã in alio. Dixi, *Tempore*, eadem ratione.[m] Dixi, *Copia, vel defectus*: quia hic auget, illa minuit, secundum omnes. Dixi, *Emptorum, vel venditorum*: quia copia horum minuit, & defectus auget, & contra, copia illorum auget & defectus minuit, etiam secundum omnes. Dixi, *Modo vendendi*: quia minoris valet merx quum rogatur emptor, quam quum rogatur venditor: iuxta illud vulgatum, *vltroneæ merces vilescunt*, quo fit vt idem pannus, & idem liber maioris valeãt in taberna mercatoris, quam in manu proxenetæ quærentis emptorem: & longè minoris valeãt spolia, quæ victor exercitus vendit statim à direptis hostium castris, quam alia eiusdem generis, quę etiam à proxenetis deferuntur vendenda vrbibus pacatis. Dixi, *A gubernatore*: quia illius est illud statuere.[n] Dixi, *A Domino*: quia deficiente æstimatione cõmuni, & gubernatoris, potest ipse Dominus illud statuere consideratis industria, impensa, & labore, quem illis deportãdis de vno ad alium locum suscepit, & periculo, quod transferendis mercibus subiicit: sollicitudine item: & impensa illas conseruandi.[o]

79 Tertio, quod, vt cum primis dixit Scotus[p] pretium iustum non consistit in indiuisibili, immo habet latitudinem, cuius extremum inferius appellatur pius, & supertius rigorosum: & quod inter illa duo intercedet medium, vel moderatum. Verbi gratia, vnius vlnæ panni iustum pretium dicentur decem Iulij, vno plus, vel minus: ita quod vndecim erũt rigorosum, nouem pium, & decem, & quodlibet aliud interiacens, medium, vel moderatum. Ex quibus infertur primo, non solum pretium alicuius rei iustũ esse illud, quo communiter in aliqua regione venditur: sed etiam, quo in hoc loco, tempore, & modo vendendi, communiter haberi potest. Secundo, quod nõ est peccatum expectare tempus, locum, & casum, in quo res vilius vendatur, vt aliqui expectant fines nundinarum, in quibus vt plurimum ob copiam venditorum, & defectum emptorum, merces minoris valent: & alij auctiones publicas bonorum viuorum, vel defunctorum: & alij delationes mercium proxenetarum, nam necessitas venditoris non facit emptionem iniustam, vt probat Caiet.[a]

80 Quarto, quod dictum illud cõmune, *Tanti valeret rem, quanti vendi potest.*[b] intelligẽdum est de pretio, quo vendi potest in illo loco, tempore, & modo communi vendendi venditoris, præsente pecunia,[c] modo cessent omne monopoliũ, fraus, & dolus iuxta S. Anto.[d] in quibus est astutia illa depromendi in forum multa venialia, quo pretiũ decrescat, & emendi deprompta, quo pretium augeatur.

81 Contra prædicta facit primo opinio Medi n[e] tenentis res carius vendi posse credito, quam præsenti pecunia, & vilius emi ea anticipata: quia modus vẽdendi videtur augere, vel minuere pretium propter periculum, quod contingere potest: eo quod debitor fieri potest inops, & impotens ad soluendum pretiũ, vel tradendam mercem, vel ingratus, & malignus, qui nolit id facere: sed eam neruose confutat Sotus,[f] & neruosius confutari potest, eo quod est noua, & contra omnes alios Theologos, & Canonistas & quod Ecclesia declarauit id esse illicitum,[g] per quod solumtur omnia eius argumenta, cum ex illo inferatur, Ecclesiam Catholicam determinare pericula illa nõ esse magis considerabilia ad augendum pretium, quã ad aliquid dandum vltra sortem mutuanti, & lege ipsa naturali, & diuina, qua vetantur vsuræ, concluditur illa non esse considerabilia in mutuo ad augendum pretium.

82 Facit secundo, quod præfatus Sotus tenet licitam esse emptionem lanarum anticipata solutione minoris iusto pretio, modo illa fiat ante annum, & quod etiam mercator deferens per mare magnã merciũm quantitatem, potest credito vendere maioris iusto pretio, quo venderet pecunia præsenti: quæ tamen opinio non est tenenda. Tum quia noua est, & rationes eius infirmæ, & æque fere concludentes opinionem Med. quam reprobat, ac suam. Tum quia iustius potuit concedere mercatoribus aliarum mercium facultatem carius vendendi propter verum interesse lucri cessantis (quam tamen eis præfatus Sotus negat) quam mercatoribus lanarum, & mercium nauticarũ propter respectus, quos tangit: nam quidquid ille dicat, certum est nobis cum communi, licere in foro cõscientiæ mercatori carius vendere propter verum interesse lucri cessantis, monito emptore, quod vere coram Deo cessat lucrari propter dilatam solutionem, tantum quanti maioris iusto vendit ei merces ob dilationem: & quod si nolit emere ea cõditione, non emat, qua sola ratione possent etiam defendi supradicti emptores lanarum, & venditores nauticarum mercium, si vere coram Deo interueniret tantundem interesse lucri cessantis, quanti carius ob dilatam solutionem vendunt. Dixi, *in foro cõscientiæ*: quia in exteriori difficile excusaretur, attenta præsertim extrauagante Pij V.[h] quare eædem leges seruandę sunt in lanis, & nauticis mercibus vendendis quæ in aliis.

83 Ex quibus omnibus sequitur primo, quod non peccat qui rem, qua magnopere opus habet, importunitate alterius ei vẽdit tãto pluris iusto pretio, quãto dãno (saltem affectionis) eius venditione afficitur. Secundo, quod peccaret, qui hoc faceret ob magnam necessitatem emptoris, vel magnam vtilitatem, quæ inde illi proueniret,[a] licet honestum esset, vt emptor, quia ea multum lucraretur, aut se iuuaret plus aliquid iusto pretio venditori daret.[b] Tertio quod licet minoris iusto pretio aliquid emere, quando plurimi refert venditoris eam vendere, & emptoris parui eam emere, & pietate motus emit: vt cum quis emit à paupere suam operam solo victu, quem ei præbet, ne famæ pereat.[c] Quarto, quod etiam licet emere minoris prædium aliquod cum pacto, vt venditor, quandiu vixerit, fructus eius percipiat: aut in tot annos, quam si fructus statim percepturus esset,[d] pro quo est textus in cap. cum Ioannes.[e] Quinto, quod etiam licet venditori vendere dilata solutione, tanto plus addendo pretio iusto postea soluendo, quantum credit se in eo recuperando insumpturum, modo proponat id remittere debitori, si absque impensis stato die soluerit,[f] quod non videtur tutum Sylvest.[g] quia venditor potest mutare voluntatem, aut eius obliuisci, aut mori: & ita emptor cogi totum soluere, sed occurri potest omni periculo, tradente venditore schedam subscriptam, qua promittat se tantum de pretio remissurum, si stato die soluat quantum iusto pretio adiecit, sine causæ remissionis expressione, ne in foro exteriori præsumatur usurarius. Per quæ omnia clarent verba posita supra,[h] cui addo, quod si deceptio fuit vltra dimidium iusti pretij, deberet rescindi contractus, vel pretium suppleri, vel diminui in vtroque foro.[i] Immo, & si deceptio fuit vltra quartam partem iusti pretij, cum pacto de retrouendendo in Regnis Lusitaniæ per statuta Regia,[k] & si deceptio esset in parte minore dimidio, & etiam quarta parte iusti pretij, modo esset notabilis, peccaretur cum obligatione restituendi in foro interiore, iuxta S. Thom.[l] & etiam in exteriori canonico per viam denuntiationis, vt efficaciter probauimus.[m]

85 Admonemus tamen hoc loco id, quod ibi non fecimus, nempe quod ad rescindendum hac ratione contractum, non solum oportet probare rem emptã, vel alias commutatam, tempore contractus tanto pluris, aut minoris valuisse in illa regione, iuxta communem æstimationem: sed etiam, tãto pluris, aut minoris valuisse in illo loco, & tempore, & modo vendendi, quãdo, vbi, & quo modo vendita fuit. Et quod etiam emptor, qui prætenderet rem non esse emptam pretio minore iusto, probare poterit anno illo, tempore, & loco homines laborasse caritate annonæ, bello, vel peste, aut alia simili calamitate, ob quæ fuit tũc abundantia vendentium res venales ciusdem qualitatis, cuius erat empta, & penuria pecuniarum, & emptorum, ob quod venditores rogabant emptores, qui ægre emebant, quo probato, probaretur res empta multo minoris valuisse, quam alio tempore, vel loco, per dicta supra,[n] & etiam venditor, qui prætenderet rem non esse vẽditam pretio maiore iusto, posset probare prædicta contrario modo se habuisse: & ideo nõ sunt facile consulendæ huiusmodi lites. Tum quia sunt periculosæ: tum quia nemo facile condemnare debet in iudicio, vel extra eos, contra quos intenduntur, præsertim si damnum passus sciebat se illud pati, & erat talis persona, quæ illam, vel eius partem donare poterat, & sponte absque vi, metu, & graui neces-

Universidad de Deusto
Biblioteca

sitate id passus est: quia potest iudicari voluisse illud damnum donare, secundum Petr. ab' Anch. [a] quem post Saly. [b] defendimus. [c] Tum quia via denunciationis Euangelicæ est fragilis contra negantem deceptionem, [d] & iudices sæculares iam nõ permittunt alia via tractari huiusmodi lites apud iudices Ecclesiasticos.

86 Admonemus item per dicta, [e] quod pactum de retrouendendo multum diminuit de pretio, & consequenter leges, quæ loquuntur de deceptione vltra dimidiam, vel quartam partem pretij, debere intelligi de dimidia, vel quarta pretij per tale pactum diminuti, frequenter enim tale pactum quartam partem, vel ampliorem pretij diminui, argu. extraua. [f] quatenus probant, annuum censum duodecim emi posse iuste pretio 100. cum pacto de retrouendendo perpetuo, qui sine illo valeret 200. & amplius.

87 Secundo mortaliter peccat, qui vult deliberate emere, aut per alium cõtractum obtinere aliquid minoris iusto pretio pio, aut vendere, vel dare per alium contractum carius iusto pretio rigoroso notabiliter, secundum omnes. Dixi, *deliberate*, ad excusandos innumeros, qui sensualitate ad id prouocante, sine iusta deliberatione eiusmodi desideria concipiunt, [g] excusatur etiam à mortali, qui non vult emere rem minoris iusto pretio, quod valet in loco, tempore, & modo quo emit: sed sic minoris pretio pio, quo venditur in officina, aut vbi emptores rogant. Ob quod à mortali excusantur scholastici malentes emere libros aliorum discedentium, aut vita functorum, minoris iusto pretio pio, quam in officina bibliopolarum valent apud venditorem, eo modo, quo eos vendit. Et qui obseruant occasionem emendi pannum, talem, aut alia in auctionibus, vel à proxenetis quærentibus emptores mercium sibi ad vendendum traditarum: quæ minoris æstimantur, & emuntur: qui vero per ignorantiam probabilem emit, aut vendit notabiliter iniuste, non peccat, donec id resciuerit, & satisfacere noluerit, iuxta S. Thom. [h] & alios, quos adducimus. [i]

88 Tertio peccat mortaliter, qui vendit triticum, aut aliquid aliud æstimatum certo pretio iusto à Repub. maiore notabiliter illo, cum obligatione restituendi illum excessum, secundum Medi. [k] & Castr. [l] nec à peccato excusat pœna in edicto æstimatorio statuta, secundum eosdem: nec donatio emptoris facta in emptione, quia præsumenda est non esse facta voluntate libera, sed necessitate coacta. Dixi, *in emptione:* quia facta postea, cessante necessitate, excusaret, per dicta, [m] qua in re, quod dicitur de laicis, dicendum videtur de clericis, quia quamuis hi legi sæculari non subiiciantur: subiecti tamen sunt legi naturali, & diuinæ, quæ præcipit, ne quis sua vltra iustum pretium vendat. Iustum autem pretium est, quod ab habente in id potestatem præstituitur, secundum omnes, quod etiam tenendum est in terris, vbi limitatur pretium rei in illis collectæ, & non aliud importatæ, etiam si res clericorum æque bonæ sint, ac importatæ, quia licet ipsi ita sint exempti à iurisdictione edicentis, ac exteri, [n] & etiam sua quo ad aliqua, [o] confitendum tamen est, illa quo ad aliqua alia magis subiici illi quam extera, & quod causa prouidendi necessitati suæ Reipub. iuste potest dari priuilegium bonis externis, vt tam subditi, quam externi possint importare illa vendenda in suis terris, excludendo ab eo

A bona suæ terræ, quæ sunt exemptorum ab eo: quãuis charitatis Christianæ foret, vt Principes Ecclesiq; qui maiore misericordia resplendere debent, taxas, & pœnas sæcularium, quas ob misericordiam faciunt, suis edictis iuuarent. Dixi, *iusto æstimatum:* quia æstimatio iniusta non obligat, saltem in foro conscientiæ, secundum omnes. Arbitror autem rarissime ponendam esse hanc taxam. Tum quia dat occasionem vẽdẽdi corrupta, & fere inutilia eodem pretio, quo sincera, & vtilissima. Tum quia, superueniente maxima necessitate, tollitur omnino taxa, & illa non occurrente, parum est necessaria. Tum quia nemo diuitum vult mutuare, nec vendere credito res taxatas, nisi pretio taxæ, etiam tempore abundantiæ. Tum quia præbet occasionem innumerorum peccatorum mortalium, mille modis taxam fraudantibus: quorum vnus est nolle vendere rem taxatam, puta triticum, nisi ematur etiam non taxata, puta vinum duplo, & quadruplo maiore pretio, quam valet, quem specialiter reprobat Med. [a]

89 Quarto, qui sciens emit vili rem pretiosam, ab ignorante: puta aurum, vel equum fanum, à putante esse aurichalcum, vel infirmum, aut contra, vendit vile pro pretioso puta plumbum pro stanno, stannum pro argento, aurum alchimisticum pro naturali, &c. cum obligatione restituendi damnum, secundum mentem S. Thom. receptum. [b] Idem de venditore, qui sciens rem vitiosam sine declaratione vitij vendit nescienti, & ea de re non monito secundum eundem S. Thom. [c] nec satisfacit, dicendo se nolle teneri de aliquo eius defectu: & quod vendit cum omnibus suis defectibus, exprimendo mendaciter longe plures, quam habeat, etiam si occultum inter illos falsos exprimat: ita vt emptor moueatur ad credẽdum non inesse illi occultum verum, cum iudicat eum mentiri in patentibus, vt cum ait, vendo hunc equum tibi pro claudo, cæco, manco, mutilo, & quouis defectu laborante, mentiendo circa patentes defectus secũdum Specul. receptum. [d] Tum quia tenetur specialiter declarare defectum, quem ipse scit, & emptor ignorat. Tum quia mouet emptorem ad credendum, ipsum mentiri in occultis, cum in patentibus patenter mentiatur. [e] Dixi, *sciens:* quia nesciens celando nõ peccat: licet cum resciuerit, tenebitur ad reparandum damnum emptori. Dixi, *occultum:* quia manifestum non tenetur declarare, veluti si equus patenter est cæcus, vel claudus &c. modo non faciat, aut dicat, quo id non appareat, nec etiam occultum, quod emptori non erit notabiliter damnosum: nec tale, propter quod desineret emere, licet ægrius esset empturus, modo tantum de pretio detrahat, quanti ob illud vere minoris valet, iuxta eundem Mai. [f] post venditionem tamen admonere debet emptorem illius vitij, & quod ob id minoris ei vendidit, ne si emptor alteri pluris venderet, esset causa damni illius tertij, vt recte annotauit Caiet. [g] idem de vendente rem quam sciebat cito corrumpendam ementi ad diu seruandum. [h]

Quæritur hic noue, an peccet mortaliter, qui vendit aliquid amissum ipso iure ob hæresim, crimen læsæ Maiest. aut aliam similẽ causam, emptori id ignoranti, eaque de re admonito? Respondeo quod sic: quia per supra dicta vendens aliquid non manifestando vitium occultum illud ignoranti, peccat, & satis superque vitiosum, quo ad hoc videtur, rem vendendam non esse vendentis, posseque ab emptore iure auferri, etiam non reddito ei pretio, quo emit: eiusmodi sunt prædicta ipso iure amissa, secundum Ioan. Andr. communiter receptum, [a] nisi tam occulto modo fuisset amissum, quod probabiliter credit vendens illud nemini detectum iri, nec consequẽter rem venditam ab emptore euictum iri. Tunc enim cessante causa, ob quam peccaret, cessat peccatum. [b]

90 Quinto peccat mortaliter, qui vendit arma ei, quem scit emere ad nocendum iniuste, aut ad bellum, quod scit esse iniustum, vt tenet S. Anton. [c] vel dubitat, & non est subditus Principis, cui vult militare: subditus enim potest dubietatem deponere, [d] quid autem sit dicendum de illo, qui vendit illa sine vllo malo fine ob iustum lucrum, licet credat ementem iturum ad bellum iniustum, colligendum ex resolutione posita supra, [e] ex quo loco colligitur item, quid sit dicendum de vendente, vel habente venialia toxica, aconita, inutilia, chartas lusorias, taxillos, fucos, & pigmenta, & id genus alia.

91 Sexto peccat mortaliter, qui tempore messis, aut vindemiæ emit, tam immoderate oleum, triticum, aut vinum, quo postea carius vendat, vt caritatem induceat. [f] Dixi, *vt caritatem inducat*, alias enim secus, præsertim ad prouidendum suæ domui alendæ, etiam paulo plus quam egeat, & postea quod superfuerit pretio currente vendat: vel si emit ad prouidendum Reipub. vt Ioseph. [g] aut pauperibus egentibus, aut ne exportetur, vel disipetur: aut ob alios fines honestos, secundum mentem Innoc. [h]

Ad noue autem quæsita super eo, quod Itali *Stoccho* & Hispani *Mohatra* vocant, nimirum quum quis, non inueniens pecuniam mutuam, emit credito argentum factum, vel panum, aut alias merces, quo statim eas minoris vendendo pecuniam cogat? Respondeo primo, quod vendens illa ei pretio iusto, etiam rigoroso non peccat, alioqui sic, per dicta sup. [i] Secundo, quod non decet eum denuo emere à se vendita, etiam iusto pretio minore illo, quo vendidit, ne pro iniquo mercatore, vel vsurario palliato habeatur cuius infamiæ periculo probabili se exponendo peccaret. [k] Tertio, quod de rigore iuris ei liceret denuo emere illa iusto pretio mediocri, vel pio minore rigoroso, quo vendidit: quia nulli legi iustitiæ videtur contrauenire, & si alicui legi charitatis scandalizando alios contrairet, peccaret quidem, sed non teneretur ad restitutionem, ad quam solius legis iustitiæ transgressio obligat, [l] ad aliud etiam noue quæsitum super venditione census, respõdeo, quod quidquid alias hoc in loco dixerim, non licet hodie post præfatam extrauagantem Pij V. emere, vel vendere censum noue imponendum, vel iam impositum pluris, vel minoris, quam in prima impositione fuit emptum, vel venditum propter vitandam fraudem qua quis posset simulare se emere censum pro se magno pretio ad reuendendum illum postea tertio minore pretio.

92 Septimo peccat mortaliter, qui facit monopolium cum aliis mercatoribus, ne illas, aut illas merces minore pretio, quam illo, vel illo vendant, [m] aut à Principe priuilegium impetrat, ne certi generis mercees ab alio, quam ipso vendantur in populi damnum notabile, ex mente Ros. [n] quamuis liceat Principi, aut Gubernatori in bonum publicum obligando ad id aliquos, statuere vt soli deputati ab eis talia,

A aut talia pretio tolerabili minutatim vendant, puta vinum, oleum, &c. iuxta Rosel. [a]

Octauo peccat mortaliter, qui emit, vel vendit frangendo festa, vt supra, [b] vel peierando, [c] vel mentiendo. [d]

93 Nono peccat mortaliter, qui ad terras infidelium res vetitas exportat, veluti arma, ligna, & alia ad bellum pertinentia, & est excommunicatus, [e] quod late declarauimus. [f]

94 Thesaurarius item, aut receptor alicuius Ciuitatis, Communitatis, aut domini, qui emit, aut negotiatur pecunia publica in custodiam recepta, per tres leges, [g] quod limitandum est procedere solum in eo, qui id facit sine superioris consensu, vel non soluendo, quibus debet statis temporibus absque consensu eorum expresso, vel tacito, vel soluit, sed cum damno notabili, quod restituere tenetur ex mente S. Anton. [h] Item, qui socieratem habet cum alio, nolẽs discedere ab eo non resipiscente, per dicta sup. [i]

95 Decimo peccat mortaliter, qui emit hominem liberum non constitutum in extrema necessitate se vendendi, vel possessum pro seruo, quem credit, aut credere debet illum non fuisse captum in bello iusto, nec ob crimen libertatem amisisse: sed surreptum, aut captum à latronibus, quales, vt fertur, sunt multi Æthiopes, & Indi capti à Pyratis Christianis, vel latronibus suæ regionis, & postea vẽditi exteris pro seruis, & obligatur restituere illum suæ antiquæ libertati. [k] Dixi, *non constitutum*, propter eos, qui emunt captos male per paganos destinantes eos in cibum, ob idque eos impinguantes, quod passim contingit Brasiliæ, ac in aliis terris, quas incolũt Antropophagi: licet enim eos emere, & illis emptioni suæ consentire. Tum quia vita pretiosior est libertate. [l] Tum quia pater tempore famis extremæ filium vendere potest. [m] Tum quia id potius est eripere illos à morte iniusta, ad quod tenemur, iuxta illud. [n] *Erue eos qui ducuntur ad mortem.* [o] quam emere. Tum per ea, quę tradit Imol. [p] & Salyc. [q] Tum quia nemo tenetur ad gratis subueniendum egenti, etiam extreme: modo commodando, vel mutuãdo satis ei succurrat, per dicta. [r] Tum quia emptio illa temperatur, eo quod huiusmodi emptis per se, vel per alium se redimere licet, reddito pretio, quo constiterunt, vel saltem eo, quod valerent tempore redemptionis, si vere serui essent, etiam inuito possessore: & eo quod redempti fiunt libri, & non liberti perinde ac si numquam fuissent capti, instar filiorum à patre ob famem venditorum, [s] desumpto argumento ab æquiparatis, [t] ex quo fit, vt moneri debeat secundus emptor modum, quo ille fuit antea emptus: vt secundus emptor filij à patre ob necessitatem vẽditi est monendus: minoris enim valet ob priuilegium redimendi se inuito possessore, vt minoris valet prædium cum pacto de retrouendendo emptum, iuxta supra dicta. [u] Non obstat, quod melius faceret, qui gratis illum ab extrema illa nec essitate liberaret. Tum quia id non arguit, hoc esse malum, quia bono melius datur. [x] Tum quia vtilius est dicere hoc, quã contrarium, ne bona opera impediantur, quum illud nemo, vel rarus facturus sit: hoc vero multi facient, & faciunt, quos arbitror iuste posse capere, etiam interesse iustum pretij pro eis dati. [y]

96 Quæritur autem hic noue, an peccent, cum obligatione restituendi, ementes Æthiopes, Indos, vel alios delatos è suis terris in alias? Respond. quod

Universidad de Deusto
Biblioteca

non: si sciunt, aut probabiliter credunt eos fuisse à se, vel ab aliis cum consensu eorum venditos, vel in bello iusto capros: alias secus. Is autem mala fide credit eos esse seruos, qui scit, aut credit esse famam publicam ex fide dignorum relatione ortam, quod dolo, vel vi extra bellum iustum fuerunt capti, vel in naues introducti, ac postea volentes nolentes adducti: quod aiunt esse frequentissimũ, [a] quod singulariter probat sufficere iure antiquo ad aliquem vitandũ famã, quod sit excommunicatus: & quamuis iure nouo nec fama, nec scientia excommunicationis ad id sufficiat, [b] sufficeret tamen fama, quod est denunciatus. [c]

97 Vndecimo peccat mortaliter proxeneta, vel licitator, qui aliquid ad vendendum accipit, & sibi partem pretij notabilem retinet, cum obligatione restituendi, iuxta Ang. [d] nisi pro iusto sui laboris stipendio à domino non soluto acciperet, & etiam si pro stipendio acciperet, si gratis se venditurum promisit, [e] quamuis si accipit certo pretio vendendum, retinere potest id quo pluris illud vendiderit, nisi excesserit pretium rigorosum: talis enim excessus emptori est restituendus, iuxta Ang. [f] quod limito procedere, quando expresse, aut tacite agitur, vt id sibi retineat, vt cum conuenit nihil ei pro stipendio dandum. Contrarium vero quod tenent S. Anton. [g] & Ioan. Tabien. & Iaf. [h] & etiam Maior. [i] quando id nõ esset actum. vt quum quis famulo suo stipendio conducto, vel amico gratis id facturo tradit aliquid vendendum certo pretio, vel proxenetæ conuento stipendio: licet proxeneta, qui sua industria illud pretiosius reddit, cum ad id non teneatur, excessum sibi retinere possit. [k]

98 Duodecimo peccat mortaliter, qui suo stipẽdio iusto non contentus, rei domino dixit, neminem pro illa plusquam centum dare velle: & accepta potestate dandi illam eo pretio, vendit centum, & viginti, sibi retinens 20. [l] cum obligatione restituendi.

De simonia, qua per speciem emptionis, & venditionis auaritia cognata est.

99 *Spirituale, etiam vt hic sumitur multiplex.*
99 *Spirituale alterum à solo Deo, alterum ab eo, & homine: sed vtrumque iure diuino vendi vetatur.*
99 *Spirituale humanum antecedens, & consequens.*
99 *Spirituale purum, & mistum, & hoc vi vendi potest.*

Definitio rei spiritualis.

99 MISSA breuitatis causa inquisitione illa inutili, cur hoc vitium simonię potius denominetur à Simone, qui volẽdo emere spiritualia illud incurrit: quã à Giezi, vel Balaan, vel Iuda, qui volendo ea vendere illud incurrerunt, cum per venditionem ita committatur, sicut per emptionem, præmittendum primo, quod vt ait Ioan. Maior. [m] non est facilis definitio rei spiritualis. Cuius ratio, licet eã ille nõ assignet, potest esse, quod spirituale siue spiritale dicatur omne, quod pertinet ad spiritum. Spiritus autẽ dicitur proprie halitus, iuxta illud. [n] *Spiritus meus attenuabitur.* Impropriè vero per figuram metaphoram, siue translationem appellatur nunc anima. [o] *Tradidit spiritum.* nunc ventus. [p] *Tamquam aduenientis spiritus vehementis.* nũc omne incorporeum, iuxta illud. [q] *Spiritus est Deus.* nunc alia, vt ait S. Thom. [a] & ideo necesse videtur esse, vt spirituale quoque multipliciter dicatur: & ita in hoc proposito non capitur pro halitu, neque pro re pertinente ad illum, neque pro vento, neque generaliter pro re incorporea: sed pro re pertinente ad salutem animæ, quæ est cuiusdam generis spiritus impropriè accepti.

Quare omisso stylo, quo in vulgari hoc in loco vsi fuimus sequuti Ioan. And. Panorm. & communem, [b] adiunctis, quæ S. Thom. & communis ait, [c] spirituale, vt huc pertinet, *est donum supernaturale à Deo datum, ad animarum salutem, vel aliquid aliud institutum supernaturaliter ab eodem ad eam efficiendam: vel ab Ecclesia potestate supernaturali, & gratis sibi data ad conficiendum illud, & gratis dandum*, quę definitio satis colligi potest ex cap. gratia. & cap. qui studet. [d] & cap. quam pio, [e] & ex Durando, [f] & ex S. Thom. [g] & Ioan And. & Panor. [h] Dixi, *donum* pro genere. Dixi, *supernaturale*, ad includendum spirituale per essentiam ad differentiam donorum naturalium, quæ naturaliter dantur. Dixi, *ad salutem animarum*, ad excludenda insignia, seu arma, dotes, & victorias, & alia huiusmodi Regibus, & Principibus aliquot, vel aliis in alium finem, quam salutem animarum supernaturaliter concessa. Dixi, *vel aliquid institutum supernaturaliter ab eodẽ ad eam efficiendam*, ad includendum spirituale per causam, qualia sunt Sacramenta, quæ ipse solus instituit, & sola efficiunt instrumentaliter gratiam, vt dictum est supra. [i] Dixi, *vel ab Ecclesia potestate supernaturali sibi data*, ad includenda spiritualia, quæ à Ioan. Andr. & Panorm. [k] vocantur spiritualia statuta: qualia sunt Sacramentalia, & eis annexa ab eadem institutа, quibus Sacramenta parantur, conficiuntur, & conseruantur: vt consecratio, & benedictio Ecclesiæ, vel altaris, vasorum, ornamentorum, aquæ baptismalis, vel benedictę, exorcismus, catechismus, iuris patronatus, beneficia, collationes, præsentatiões, renũciatiões & id genus alia. Dixi, *gratis dãdum*: quia omni rei spirituali repugnãt emptio, venditio, & omnis nõ gratuita donatio, triplici ratione secundũ S. Thomã receptũ, [l] scilicet: quia non est pecunia æstimabilis: & quia nemo alius à Deo est verus dominus eius: & quia origo eius procedit ex gratuita Dei voluntate.

Ex qua definitione infertur primo, quædam esse spiritualia, vt hic accipiuntur, à solo Deo immediate creata, vel instituta, vt sunt gratia gratum faciens, septem dona Spiritus sancti, & septem Sacramenta, & gratiæ, quas gratis datas appellant, & iurisdictio Ecclesiastica supernaturaliter primum à Christo Domino nostro data, vt diximus. [m] Alia vero ministerio Ecclesiæ instituta, qualia sunt reliqua prædicta. Non tamen ex hoc inferas, quod solum priorum venditio est iure diuino prohibita, & consequenter prohibita, quia simoniaca: quia etiam venditio posteriorum est eiusmodi, vt infra tangetur, [n] non item putes, quod omne sacrum est spirituale, vt hic accipitur. Bona enim mobilia, & immobilia Ecclesiastica sunt sacra iuxta S. Thom. receptum, [o] & probatur, [p] quæ tamen non sunt spiritualia, vt hic sumuntur, & ita corũ emptio etiam iniusta non est simoniaca: licet sit sacrilega, [q] quia definitio eis non conuenit: nam licet dedicentur ad sustentationem spiritualium, vt ait S. Tho. [r] non tamen per benedictionem facti constituuntur, quæ de sola potestate supernaturali, & spirituali fluere potest, vt noue resoluimus nuper. [s]

Secundo

a Arg. glo. singu. in l. Titio fundus. ff. de condi. & demon. & notat. per gloss. in c. qualiter. & quando 2. de accus. & c. illud. de cler. excom. mi.
b Per extrauag. ad euitanda. Martin. V. relat. insta ca 27. n. 35.
c Vbi bi cetur. d Ver. emtio. 6. 25. e Arg. cap. non sane. 14. q. 5.
f Vbi supra.
g 3 par. tit. 8. ca. 1. §. 4. h In 5. actiones Inst. de actõi. i In 4. d. 15. quæst. 41.
k Gab. in 4. d. 15. q. 10. art. 3. du. 4.
l Caiet. in sum. verb. proxeneta.
m In 4. li. sent. d. 15. quæst. 1.
n Iob. 17.
o Ioan. 19.
p Act. 2.
q Ioan. 4.
r Ad. 2.
s Infra num. 99.

Secundo infertur, quod omnia spiritualia instituta ab Ecclesia, sunt instituta virtute potestatis diuinitus acceptæ, & ideo merito vocantur annexa spiritualibus, quia sunt superaddita humanitus spiritualibus datis diuinitus: quædam quidem antecedenter, puta quæ non requirunt in habituro illa, aliud spirituale, quam Christianismum: vt ius patronatus, ius sepulturæ, calix, & similia. Alia dependenter, siue consequenter, quæ requirunt aliquid spirituale vltra Christianismum: qualia sunt beneficia, & officia Ecclesiæ quæ est doctrina S. Thom. communiter receptа. [a]

Tertio, quod quædam sunt spiritualia pura ab omni rei temporariæ mistione: qualia sunt gratia, & dona Spiritus sancti: alia mista ex spirituali, & temporario, & horum quædam habẽt plus spiritualis, quam temporarij: vt Sacramenta, & actus conficiendi ea, qui constant ex parte pure spirituali, & labore temporali: alia contra, quorum maior est temporalis, & minor spiritualis: vt calix sacratus, & ornamenta sacra, in quibus materia, quæ est maior pars, est res temporaria, & consecratio, & benedictio, quæ est spiritualis, minor. Et quamuis neutra horum pretio vendi possint, quo ad partem spiritualem, neque eius ratione debeant maioris æstimari: tamen ea quæ sunt generis posterioris vendi, & emi possunt ratione partis temporariæ. Ea vero quę sunt prioris generis non.

Definitio Simoniæ.

100 *Simoniæ definitio declarata.*
100 *Emptio, & venditio proprie, & improprie sumuntur.*
100 *Simonia absque re temporali formaliter inuenitur.*
100 *Simonia non est emptio, vel venditio artis, vel consilij.*
100 *Simonia omnis datio spiritualis pro pretio.*
101 *Simoniam vt non facit causa minus principalis.*
101 *Causa non omnis, ob quam non fieret actus, est principalis.*
102 *Simonia non est dare pecuniam pro alimento, pœna, vexationis redemptione, missa, precibus, vel laude.*

100 SECVNDO principaliter præmitto, quod simonia est *voluntas studiosa emẽdi, vel vendendi spirituale, vel spirituali annexum*, secundum gloss. sollen. [b] receptam ab omnibus Canonistis, [c] & à Theologis, [d] & à S. Thom. [e] Dixi, voluntas, ad significãdum, quod simonia mentalis, qua quis vult committere simoniã conuentionalem, vel realem, est vere peccatum mortale simoniæ, etiam non sequuta conuentionali, nec reali: quia radix malitiæ simoniæ, sicut & cuiuslibet alius peccati, in actu interiori voluntatis consistit, secundum S. Thom. receptum, [f] iuxta illud. [g] *Non quod intrat per os &c.* Tum quia peccata cordis, oris, & operis eiusdem speciei, & malitiæ sunt, [h] & constat admittere simoniam conuentionalem, vel realem esse peccatum mortale. [i] Tum quia talis voluntas est peccatum mortale secundum omnes, & non nisi peccatum simonię: ergo est simonia: propter quod Maior. [k] male deridet gloss. [l] putans eam dicere contrarium, quod tamen non dicit, immo expresse aiunt ambæ gloss. esse peccatum: sed non facere quem simoniacum, id est, de numero eorum, quos iura vocant simoniacos, id est, punibiles pœnis contra eos constitutis: quod quia non satis aduerterunt aliqui grauiter in hoc lapsi sunt. Dixi, *studiosa*, ad excludendam indeliberatam. Dixi, *emendi vel vendendi*, ad includendum omnem voluntatem dandi, vel accipiẽdi aliquod pro spirituali non gratuito: sed in quoddam pretium, vel interesse formaliter, vel æquipollenter temporale iure id non permittente, vel prohibente, per infra dicenda. Dixi, *spirituale*, ad includendum omne diuinitus datum, vel institutum ad salutem animarum iuxta dicta. [a] Dixi, vel spirituali annexum, tum ad includendum omne spirituale humanitus per potestatem diuinitus datam adhibitum ad conficiendum, & conseruandum spirituale diuinitus datum. [b] Tum ad significandum, quod in nullo alio, etiam sacro committitur simonia, per prædicta. [c]

Ex qua definitione, & eius declaratione infertur primo, quod nunquam cõmittitur simonia circa corporea, vel incorporea, quæ sunt naturaliter quæsibilia: quia non sunt spiritualia, vt spirituale sumitur in hac definitione, & cõsequẽter nec circa scientiã iuris vel aliam, & artem, & consilium naturaliter quæsibilia, licet contra senserit gloss. violans textum, [d] quatenus habet non licere Doctori vendere consilium, sine studij labore præstitum, innuens id esse simoniam: cui consequens est, quod grauiter labuntur Hostien. Card. & Panorm. & aliquot alij, [e] sentientes committere simoniam illos, qui docent aliquam scientiã pecunia, si habent vnde se aliunde substentent: quia non vendunt quid spirituale, vt hic sumitur: & grauius Panorm. significans scientiam, vel laborem docendi esse tale spirituale, quod aliquo modo ad quandam permutationem cum beneficio spirituali accommodari posit. [f]

Secundo, quod duplex est simonia. Altera prohibita, quia simonia, idest iure diuino prohibita: altera simonia, quia prohibita, non quidem, quod solo iure humano sit prohibita, vt sentit gloss. [g] communiter à Canonistis recepta: sed quia iure humano ab Ecclesia per potestatem supernaturaliter, & diuinitus ei traditam instituto, est prohibita. Prioris generis est voluntas emendi, vel vendendi vere spiritualia: siue à solo Deo sint data, vel institura: siue ab Ecclesiastica potestate diuinitus accepta, iuxta dicta, [h] posterioris generis est voluntas faciendi collationes, renunciationes, vel recipiendi eas factas cum conditionibus, modis, vel pactis in aliis licitis: & etiam in his, nisi ab Ecclesia prohiberentur: & ita frequenter simonia committitur sine interuentu pecuniæ numeratæ, vel rei ea æstimabilis: nam cum quis renunciat beneficiũ suum in fauorem alicuius, vt ille, vel alius renunciet aliud in fauorem alicuius, vel alius renunciet aliud in fauorem alterius: vel suffragatur cuipiam in aliqua electione, vt alius suffragetur alteri: vel renunciat beneficium suum simpliciter, vt alius impetret sibi aliud ab Episcopo, vel alio collatore: & aliis similibus casibus, nõ datur formaliter pecunia, neque aliquid aliud ea æstimabile: & tamen est simonia secundum Raim. quem sequuntur Ang. [i] & Syluest. [k] Tum quia id tanquam simoniam prohibet Ecclesia. Tum quia, id merito prohibet: nam his omnibus datur, vel relinquitur spirituale cum onere, vt fiat aliquid quasi pro pretio rei spiritualis, vel causa principali immediata eam habendi, quod prohibetur, [l] & includitur sub declaratione tertia definitionis: quæ tamen non procedit in conditione, & modo, quæ iure insunt, [m] modo

a Supra num 99.
b Per ibidem dicta.
c Nu. 99.
d In cõsil. licet. 11. q. 3.
e In cap. quia non multi. de mag.
f Arg. cap. ad quæstiones. de rescriptis. ad hoc appli ca l. g Cap. ex parte. de offic. de leg.
h Nu. præced.
i In sum. ver. simonia. 3. §. 3.
k Vers. simonia. q. 13 num. 4.
l In cap. dilecti 3. & c. non satis. de simon. c. qui pio. 1. q. 1. ca. fi. de pact. in Cap. fi. gnificasti. cõ glos. de elec. & ca. audientiã. 8. cum glo. de rescript.

Universidad de Deusto
Biblioteca

exprimatur eo solo modo,quo insunt, vt Fylin.& citati ab eo ibi declarant.[a] Per quę pridem defendimus collationem cuiusdam commendæ factam cuidam adiecto modo, vt solueret quadraginta aureos annuos, quos ordinis statuto soluere tenebatur, quisquis eam haberet.

Tertio,quod permutatio beneficiorum,etiam quo ad titulum est simoniaca: si fiat absque superioris auctoritate,[b] quoniam per eam quis vult dare, vel facere aliquid pro quærendo aliquo spirituali in quoddam pretium, vel causam principalem, & immediatam quærendi illud, licet non sit pecunia æstimabile, vt palam est : quamuis licita sit, si fiat auctoritate superioris: quia id iure permittẽte fit. [c] Et quia iura solum permittũt permutationẽ beneficiorum,quę sunt permutantium : ideo Simoniaca est permutatio, qua quis ius ad rem,quòd habet per regressum, accessum, electionem, præsentationem, oprionem, vel aliam nominationem,permutat cum alio simili iure,vel beneficio alteri iam quæsito, vel vocanti. [d] Et idem de permutatione, qua renuncians beneficium minoris valoris reddit pecuniam, vel constituit pensionẽ annuam alteri permutanti maius ad æquandũ illa: quia id nullo iure permittitur : quamuis quum Ecclesiæ bona inæqualia habentes permutantur, quo ad proprietatem, refundi possit separatim pecunia, qua bona illa æquentur, [e] per quod idem fieri posse auctoritate superioris in permutatione titulorum,dicit Anch. [f] quod commendat Felyn. [g]

Quarto , quod non est simonia dare, vel accipere alia ratione,quam pro pretio quærendi spirituale:puta pro sustentatione ministrorum , vel pro liberalitate , vel eleemosyna, vel pro solutione obligationelegis,vel consuetudinis, vt sentit S. Thom.& exprimit Caietan.[h] nam præpositio (*pro*) aliquando significat pretium,vel causam principalem immediatam,in qua significatione accipiendo vniuersaliter est verum, nil pro re spirituali , vel ei annexæ posse accipi , [i] nil, inquam , etiam paruum , vel minimum secundum S. Thom. [k] Aliquando significat causam impulsiuam, vel remotam,vel sustentationem, vel aliam ex prædictis,& in hac significatione verum est posse accipi aliquid pro spirituali, iuxta glosſ. iuncto textu.[l]

101 Quinto , quod licet dare , vel accipere aliquid temporale minus principaliter,& tamquam pro causa impulsiua,& excitatiua pro spiritualibus. Tum per proxime dicta. Tum per glosſ.[m] quæ aiunt,simoniam quidem admittere illum, qui prælato inseruit principaliter ob beneficium Ecclesiasticum , præsertim interueniente pacto, non autem, qui principaliter ob alium iustum respectum inseruit , licet secundario , & minus principaliter ob illam spem inseruiat : quod pulchre de more declarat Adrian. [n] Tum quia glosſ. illa celeberrima, [o] ait peccare quidem eum,qui surgit ad matutinas preces principaliter propter distributiones quotidianas: non autem illum,qui surgit principaliter, vt Deo inseruiat, & minus principaliter, & secundario , vt eas lucretur. Tum quia Vrbanus Papa,[p] & Cæleſt. [q] determinarunt licere clericis seruire Deo in Ecclesiis ob spem ascendendi ad dignitates illarũ.Immo Gelasius [r] dixit eos ad hunc ascensum spe maioris commodi compellendos. Tum quia glosſa recepta , [s] dicit expresse per illum textum : licere clerico seruire in Ecclesia ad quærendam aliquam dignitatem : modo principaliter ob id non seruiat , cui similis est glosſa. [a] Tum denique , quod glosſa. [b] recepta communiter , confirmata multis contra Sor. [c] habet,quòd licet peccet, qui mutuat principaliter ob lucrum: non tamen,qui principaliter id facit,vt iuuet proximum quamuis minus principaliter, & secundario id speret. Causam autem impulsiuam , & excitatiuam voco etiam illam,sine qua non fieret actus:modo ille fiat principalius ob aliam , quam illam , vt in hac specie dixit Mai.[d] & ante illum sentit S. Thom.[e] loquens de clerico surgente ad matutinas ob distributiones, alias non surrecturo.Tum quia, [f] probauimus, non est bona definitio illa Bartol. [g] qua definit causam principalem esse causam, qua cessante, cessat effectus: tum quia multis causis minus principalibus, sine quibus actus non fieret , conuenit : tum quia secundum eam omnis causa, sine qua non, esset principalis : quod est falsum , secundum omnes , & per supradictos textus & glosſas quæ habent locum etiam in his, qui non seruirent Ecclesiis , vel prælatis , nisi sperarent beneficia: & quia actus virtutum licet fiant vitiosi ob finem principalem temporarium : non tamen fiunt tales ob minus principalem. [h] Alioqui enim omnes fere actus nostri essent vitiosi : quia pauciſsimi fiunt pure propter solum Deum,& solam virtutem sine aliquo respectu retributionis, quam etiam Dauid habebat in seruiendo Deo. [i] *Inclinauit cor meum &c. propter retributionem.* & vt quidam dixit.[k] *Quis virtutem amplectitur ipsam, Præmia si tollas?* Itaque vere coram Deo incurrit simoniam quicunque dat , vel facit aliquid temporarium etiam minimum , vel spirituale pro spirituali tanquam pretium eius, vel causam principalem , & immediatam eius habendi : & è contrario nemo, qui alia ratione, & minus principaliter dat, vel accipit etiam temporale pro spirituali vere coram Deo , & in foro conscientiæ simoniam committit : quamus in foro exteriori interdum præsumatur committere , quæ resolutio ex prædictis , & ex Arch. & Caietan. [l] irrefragabiliter colligitur. Per quæ pridem respondi, non commisisse simoniam,qui mutuauit Episcopo noue prouiso bonam pecuniæ summam principaliter, & immediate , vt ei benefaceret, & ad ineundã amicitiam,sperans secundario sibi, vel alij gratiam alicuius beneficij: quia non mutuauit pro pretio,neque pro causa principali, nec immediata rei spiritualis, saltem vt hic accipitur.

102 Sexto , quod non est simonia dare , vel accipere aliquid pro sustentatione ministri : quod procul dubio procedit in sustentatione necessaria, quo ad vtrumque forum , & etiam in non necessaria quo ad forum conscientiæ , quoniam licet diuites accipientes pro illa ex facto præsumi possint eam admittere: vere tamen non admittunt,si non accipiunt pro pretio , vel causa principali , & immediata suæ actionis spiritualis per prædicta : & pauperibus licet in vtroque foro, etiam ex pacto accipere, vt dixit Caietan. [m] quæ sanè differentia non potest defendi , nisi ratione diuersitatis inter vtrunque forum,& inter veritatem, & præsumptionem.

Septimo , quod dare , vel accipere pecuniam pro impensis , vel pœna excommunicationis , vel absolutionis per iurisdictionem spiritualem impositæ,non est simonia , [n] etiam si pœna non erogetur pauperibus, [o] licet id esset melius. Ad quod reducen dum est, quod ait S.Thom.[p] cum aliis quibusdam.

Octauo , quod neque datio pecuniæ ob vexatio-

nis redemptionem est vere simonia , [a] modo , qui dat iam habeat ius acquisitum,etiam in possessione,[b] quę ampliatio per prædicta procedit quidem quo ad forum exterius , & præsumptionem simoniæ : nisi aliquid aliud eam tollat : sed non quo ad interius , quo ad quod non est vere simonia , si dans nil iuris intendit emere , neque eius dationis causa principalis , & immediata est iuris possessionis acquisitio : licet illa sit causa, sine qua non daretur : sed alia , vel amicitiæ conciliandæ,vel litium, vel aliorum scandalorum, & damnorum vitatio, vt respondi de datione cuiusdam habentis ius firmum impediti accipere possessionem per arma cuiusdam nobilis,nil aliud iuris prætendentis, quam potentiæ, vel indignationis, & iræ duraturæ , donec aliquid temporale ei daretur. Dixi , *modo habeat ius quæsitum:* quia antea non liceret dare aduersarijs,etiam malitiosè impedientibus eius promotionem secundum S. Thom. [c] nisi impedirent vim inferendo : vel procurando pro indigno : vel solus ipse occurreret dignus , qui eligeretur, vt recte animaduertit Sor. [d]

Nono, quod largiri eleemosynam pauperi, vel sacrificio pro missa , vel orationibus , non est simonia, nisi pro pretio, & animo illa emendi daretur : quo animo dare,etiam pro vita æterna,esset actus simoniacus,quidquid aliqui dicant citantes pro se S.Thom.[e] qui hoc non dicit : nam & illud. [f] *Peccata tua eleemosynis redime,* [g] non est intelligendum de venditione,& redemptione propria,sed de impropria, & metaphorica, vt idem S.Thom.[h] intelligit. Idem de dante alicui, vt excubias in domo defuncti agat: quamuis accessorie intelligatur illum psalterium recitare debere. [i]

Decimo , quod est simonia dare , vel accipere aliquod munus à manu,lingua , vel obsequio , [k] quando obsequia, vel laudes, vel preces, quæ sunt munera linguæ, dantur , vel accipiuntur pro pretio , & causa principali,& immediata rei spiritualis,vel ei annexæ: vt dum conuenit inter duos vt alter alterum laudet apud illum, vel illum , illo, vel illo loco , vel tempore: aut inseruiat sic, vel sic in illo, vel illo negotio, vt sic, vel sic roget aliquem pro aliquo , & alter dabit ei aliquod beneficium, vel ordinem: secus autem si non darentur, vel acciperentur in pretium, vel in causam principalem, & immediatam, vt dantur, & accipiuntur cum non exeunt fines suæ naturæ : quamuis laudes essent fallæ , & preces malæ , & obsequia peruersa, iuxta mentem S. Thom. [l] quamuis glosſa, [m] cui satis concordant Anton. Cardinal. & communis, contradicat,quo ad preces carnales, & pro se,vel pro indigno oblatas: quod tamen singulariter refellit ibidem Inno.dicens per eas quidem peccari, sed nõ peccatum simoniæ : ad quod reducendum est etiam id quod idem S.Thom. ait, [n] de rogante pro se indigno beneficium. Idem dicendum de dante aliquid causa dicendi missam , vel faciendi alia similia , quæ componuntur principalius ex spirituali , quod est ipse actus, qui fit potestate spirituali ad id concessa, & minus principaliter ex temporali, quod est labor, qui in eis agendis suscipitur: distinguendum enim est an det in pretium, vel causam principalẽ, an ob minus principalem, vel alias rationes supradictas post vtrunque Thom. [o] qua ratione Episcopi , clerici , monachi, & moniachæ,sine sint pauperes,siue diuites, siue propti, siue alieni sine peccato accipere possunt portiones,

eleemosynas, & stipendia, quæ pia consuetudine, aut lege naturali diuina, aut humana iusta iis,qui tale,vel tale opus spirituale faciunt , debentur,non quidem pro pretio,& causa principali immediata eorum, nec laboris, qui in opere suscipitur, sed tãquam pium debitum , vel causa excitatiua , & minus principali.[a] Quibus addo , quod etiam pro pretio , & causa principali immediata potest dare quis aliquod temporale pro obligatione exercendi munus vicarij , Episcopi,vel parochi,vel capellani,vel concionatoris vnum annum,mensẽ,aut hebdomadam, secundum Innoc.[b] vel subeundi laborem, adeundi aliquem locum longinquum , vbi rogatur missam dicere,aut aliquem alium actum spiritualem agere , quia huiusmodi obligatio vel labor non sunt de se accessoria illis actibus, vt recte decl.Caiet.& ante illum sensit Innoc.vbi sup.

Vndecimo , quod non committit veram in foro interiori simoniam, qui notario Episcopi pro instrumento ordinis dat aliquid , etiam amplius, quam debet , vel etiam ipsi Episcopo pro pastellis , præsertim post susceptum ordinem sine vllo pacto : modo non dederit pro pretio formali , vel æquipollenti ordinis: quamuis in foro exteriori possit præsumi contrariũ. [c] Idem arbitror de beneficario, qui soluit aliquid in possessionis adeptione aliis beneficiatiis , ad quod non potest cogi , [d] etiam stante consuetudine , si dandum vertitur in priuatum , vel publicum profanum commodum: quale est prandium,vel symposium aut pretium eorum: secus si pro fabrica,pauperibus,vel alio pio opere,vt constat per Panorm.communiter receptum,[e] quod confirmare videtur Concil. Trident.[f] saltem à contrario , quatenus videtur permittere dationem ad pia, si non habeat speciem simoniæ , quod tamen videtur in hoc æquare statutum, & consuetudinem : & ita corrigere Panor.& communem, [g] quẽ sequitur Alexan.[h] quatenus contra eorum sententiam exæquat in hoc constitutionem consuetudini, quod ipsum videtur statuere de marcha argenti , vel alia summa,quæ alicubi datur pro titulo beneficij,ne pro commodo data possit accipi, etiam stante consuetudine: quin etiã puto nõ posse nũc capi pro rebus piis, quod consueuit capi pro commodo proprio : quia non erat consuetudo,vt pro illis caperetur:& ea quæ pro commodo proprio accipiebatur , sublata est , & iure communi , etiam pro illis non debet capi. [i] Notarium autem,qui magis accipit pro instrumẽto, quo de ordine maiori datur fides,& Prælatum,qui eo plus exigit pro titulo , quo maius est beneficium, arbitror esse plane simoniacos:quia vendunt temporale mistũ spirituali maioris , quæ venderent purum , [k] præterquam,quòd contrauenium prædicto Conc.Idem arbitror de dante aliquid presbytero, vel alteri, vt baptizet aliquem in necessitate constitutum , iuxta Pan. cõmuniter recept.[l] quidquid dicat glosſ.secũ pugnãs, [m] nam, & in necessitate licite accipitur ab hæretico.[n]

Diuisio Simoniæ, & quid mentalis.

103 *Simonia triplex mentalis , conuentionalis , & realis.*
103 *Simonia mentalis duplex, & vtraque mortalis.*
103 *Simoniæ mentalis non obligat ad restitutionem, etiam si sit diuinitus prohibita.*
103 *Simoniam nullam mentalem obligare ad restituendum defensum.*
103 *Restituere non obligant opera sola intentione interiori mala.*

a Arg. l. 3. ff. de leg. 1.

b Ca. quæsitū. & ca. pen. de ret. permut.

c Ca. cum olim. e. cõ vniuersitā. de ret. permut. & clarius in cap. nouit. tit. lib. 6. & cle. 1. eod. tit. d Per d. ca. cum ei annot. præsertim per Ioan. And. & Franc.

e Cap. ad quæstiões de ret. permut sin consi. 280. g In cap. quia verisimile. de præsumpt. fruit. 1. h Vbi supra ar. 5. & melius in summa ver. simonia. i V. ghar prædictā ca fiat. & ca non satis. de fun. & declarat Archi. in eā ordinationes & c iudices. 1. quæst. 1. k In 4. lib. sent. d. 25. q. 1. ar 1. ad 1. & dist. 40. q. 1. ar. 1. l In d. cap. iudices & c. Agatho. 63. d. vbi eũ Archid. & cõmunis in c. ad Apostolicā de simo. in Ca. cum esset. de simon. & c. cũ ad nostram. de elec.

n Quolibet. 9. ar. 2. subscribens L. M. N. O. in ca. de cler nõ resid. lib. 6.

p In cap. si vrbanus. 9. d. q. in cap. quid prodest. 61. d. in c. cõsuluit. 74. dist. o In cap. quid prodest.

a Per supradicta, & per exp. significatū de præbē. vbi id latius diximus.

b Receptũ in c. quoniam. de præb. Vie. iuin.

c Per ca. 1. de simon.

d Ca. Iacobus. eod tit & ca. ex multis. 12. quæst. 3.

e In d. cap. Iacobus. f Sess. 24. cap. 14. de reform.

g Vbi supra. h In d. cap. ex multis.

i Dicto ca ex multis.

k Per prædicta n. 599.

l In ca. cũ Ecclesiæ. de simon. in cap. baptizandus. 1. qu. 1. nota. glo. in ca. præter. 5. hæres. dist.

Universidad de Deusto
Biblioteca

103 *Ecclesia non punit interiora, nec exteriora sola intentione mala.*

103 TERTIO principaliter præmitto, quod Simonia est triplex mentalis tantum, conuentionalis tantum, & realis: simonia mentalis tantum est *simonia mere tantum concepta, circa omnem conuentionem expressam, vel tacitam siue res tradatur siue non*, & est duplex. altera, quæ neque peruenit ad conuentionem, neque ad dationem. altera, quæ peruenit ad dationem citra omnem conuentionem: quarum vtranque esse peccatum mortale simoniæ supra probatũ est, & in prædicto cõment.[a] vbi [b] probo neutrã harum simoniarũ mentalium tantum obligare ad restituẽdum per eam acceptum, siue id sit spirituale, siue temporarium: & quidem quo ad priorem, in qua realiter nil datur, nec accipitur, omnes conueniunt: sed quo ad posteriorem, qua aliquid datur, vel accipitur, etiam sine vlla conuentione expressa, vel tacita, contrarium tenet Ioan. Maior.[c] & Adri.[d] & Sot.[e] eo quod vsura mentalis tantum obligat ad restitutionem,[f] & dictum est supra,[g] & latius in Comment. [h] & quod eadem ratio idem debet suadere in simonia mentali, [i] sed nobis semper placuit communis opinio, quam irrefragabiliter probamus. [k] Primo, quia illud in secunda parte tam manifeste id dicit, vt nimiæ cuiusdam audaciæ fuerit illud inficiari, adiiciendo ei glossas omnino dissonas.

Secundo, quod ita in hodiernum diem intellexerunt illud glossæ, & fere omnes doctores Theologi, & Canonistæ, in quibus est Innoc. IIII. ibi, quidquid illi imponat Syluest. tenens tamẽ communem,[l] exponit enim verbum *Vtrinque*, in eo positum sic, *Idest, ex parte dantis, & accipientis beneficium, qui ideo seruit, vt beneficium acciperet, & ille, qui dedit beneficium, ideo dedit: quia sibi seruiit*: & ita intelligit illud de secunda simonia mentali, in qua datur, vel accipitur aliquid: in iis etiam est S. Thom. [m] quidquid dicat Sot.[n] quod in prædicto commentario efficaciter mõstramus, vbi etiam idem probamus de Hostien. Ioan. Andr. & Caietan. quos aliqui suspicantur fuisse in contraria sententia: nam alij omnes sunt in nostra communi.

Tertio, quod illud cap. non potest intelligi, quomodo illud intelligit Maior. [o] vt clare ibidẽ mõstramus per multa, quæ breuitatis gratia prętermittimus.

Quarto, quod illud cap. non potest intelligi, sicut Adri.[p] sentit, quem Sotus vbi supra sequitur. Tum quia, vt contextum in suam trahant sententiam iubent demi notam rubeam (quæ paragraphum, & diuisionem significat) positam ante illa verba, *Et ad* &c. & ita tacite, E, maiusculum sententiis, & periodis aptum, quod semper in prædicta cõnexione adhibitum est, [q] in e, paruum murari iubent, contra perpetuam consuetudinẽ à Gregorio IX. hucusque seruatam, nullo ad id producto exemplari: sicut videmus mutatum esse dudum in quadam Parisiorum impressione. Tũ per alia omni responsione maiora, quæ, [r] afferimus, præsertim quod impossibile est secundum eorum intelligendi modum aptare constructionem aliquam tolerabilem illi versiculo. *Eos &c.* vt eum construere volenti palam erit.

Quinto, quod non obstat fundamentum aduersantium, videlicet, quod non potest dari ratio apta diuersitatis, cur vsura mentalis obliget ad restituendum, & non simonia mentalis, eo quod Panorm.[a] probat non esse idoneas ante ipsum redditas: nec approbat quas ipse reddit, & merito: quia postrema, quæ videtur ei aliis præstare, præsupponit falsum, nẽpe quod cap. illud loquitur de illo, qui non dat, vel facit temporarium principaliter pro spirituali, sed minus principaliter, & secundario: quod est falsum, quia illud capit. agit de simonia, quæ est peccatum mortale, vt supra probatum est, quale non est facere aliquid minus principaliter, & secundario pro spirituali. [b] Nihil, inquam, obstat prædicta eorum ratio. Tum quia debemus assentiri humiliter declarationi Papæ: licet rationem, qua ille motus fuit, non attingamus,[c] credentes non defuisse illi rationem ita declarandi. Vnde dixi Ioan. Ana. ibi, quod ratio iusta illius decisionis ab auctore petẽda erat. Tum quia satis apta est, quam reddit Caietan. scilicet, quod id, quod pro vsura datur coacte datur: quod autem pro simonia sponte: vt quod datur pro emptione, aut vẽditione. Nec obstat replicatio Sot.[d] videlicet, quod pares sunt in hoc soluens vsuram, & dans aliquid pro beneficio: quia vterque mallet habere gratis, & vterque ideo dat: quia non potest, quod desiderat habere gratis. Non inquam, obstat hæc replicatio contra Caiet. quia ad hoc vt consensus dantis impediat restitutionem, non sufficit, quod mallet habere gratis, quam pretio: quoniam alioqui etiam omnis venditor teneretur restituere pretium ementi, sed sufficit consensus præstitus via cõtractus approbati: & q̃ datur per viã simoniæ, datur per viã cõmutationis, quæ de se iure probatur: non autẽ quod datur per viã vsuræ. Et ideo cõsensum datũ per viam simoniæ Greg.[e] sufficientẽ ad impediendã restitutionem: consensum autem dantis per viam vsuræ reputauit ad id insufficientem Vrbanus. [f] Tum quia etiam alia ratio diuersitatis efficacior supradicta noue reddi potest, scilicet, quòd vsura bene soluitur, & male recipitur: nam vsuram soluere non est peccatum, [g] recipere autem sic,[h] & qui male recipit ab eo, qui bene dat, tenetur id restituere danti. [i] At qui per simoniam mentalem accipit ab eo, qui male dat, bene suscipit ob ignorãtiam malæ intentionis, aut saltem accipit à male dante: & consequenter nemini tenetur illud restituere, saltem si præstet id, propter quod datum est, per regulam supra,[k] positam, scilicet eum, qui bene, aut male accipit ab eo, qui male dat, ad illud restituendum ex præcepto non teneri: saltem si illud cuius causa datum est, fecit, & nulla speciali lege id iubeatur. Et quamuis de accepoo per simoniam realem sit lex specialis, quæ id iubet,[l] nulla tamen talis est de accepto per simoniã mentalem, immo contraria expresse ponitur. [m] Concludo igitur proculdubio, quod simonia mentalis non obligat ad restituendum quæsitum per eam, siue illud sit spirituale, siue temporarium: quod procedit etiam in simonia iure naturali, vel diuino prohibita. Tum quia illud cap. generaliter loquitur, & ita generaliter est intelligendum. [n] Tum quia speciatim agit de simonia, qua temporarium fuit datum pro statu spirituali religionis, quæ iure diuino prohibetur, per dicta supra.[o] Procedit etiam quo ad vtrumque forum quidquid dicat Med.[p] qui nescio cur illa verba, *In quo casu delinquẽtibus sufficit per solam pœnitentiam suo Satisfacere Creatori*, non ponderarit. Procedit etiã, nõ solũ quãdo altera pars simoniã tantum mentalẽ cõmittit;

a Cap. fin. b Nu. 11.
c In 4. d. 25. q. 1. d In quo. lib. 9. e Lib. 5. q. 8. art. 1. de iust. & iur. f Cap. consultat. de vsur. g Cap. 17. h De vsur. i Vt est in ca mandato. de tem. k In dict. comment. 4 num. 11.
l Ver. simonia, q. 20.
m 2. 2. qu. 100. art. 8. ad 6. n Vbi supra.
o In 4. d. 25. q. 1.
p Quolib. 3.
q In dicto ca mandato. de fim.
r In dict. ment.

sed etiam quando vtraque quidquid aliqui dicant. Tum quia aperte agit textus de quæsito ab vtraque parte in illis verbis, *Vtrinque taliter acquiruntur*. & nihil faciẽda est declaratio Maior. [a] Tum quia Innoc. quartus ponit exemplum textus in duobus quorum alter seruiuit pro beneficio, & alter dedit illud ei pro seruitio. Procedit etiam non solum in eo, qui quærit aliquod temporale, non dato spirituali, sed etiam qui quærit alterum eorum, altero dato: quia verba, & ratio textus æque hunc casum, ac illos comprehendũt, per prædicta, quidquid dicat Sot. Procedit etiam in datione cuiuscunque rei temporariæ à manu, siue à lingua, siue ab obsequio, de quibus supra eadem ratione.

Simonia Conuentionalis quid.

104 *Simonia conuentionalis quid, & peior mentali tãtum.*
104 *Simonia conuentionalis non sit realis, nisi sit vtrinque completa.*
104 *Emi, obligari, & stipulari possunt futura.*
104 *Dominij translatio per simoniam solo iure diuino non impeditur.*
104 *Collatio beneficij pura, quod non possit pendere, fallit hic.*
104 *Excommunicatio pura, quod non possit pendere, fallit hic.*
104 *Emphyteusis amissio pendet à voluntate domini, cui acquiritur.*
104 *Simoniacus celebrans ante completam vtrinque, an irregularis.*
104 *Pensionarius solo lapsu termini non excommunicatur.*

104 SIMONIA vero conuentionalis tantum, *est simonia conuenta expresse, vel tacite, nondum tamen ab vtraque parte executa*. Et est duplex, Altera ex neutra parte executa. Altera ex vna tantum, & vtraque est peior mentali tantum: quia etiam prior est mentalis, vt illa, quo ad forum interius, & etiam punibilis quo ad exterius: cum sit peccatũ mortale graue, [b] & probabile: quia est exterior actus. Posterior vero adeo quidem quod, (vt audio) grauissimum Rotæ prætorium propter eam commissam super beneficio solear priuare eo illam committentem: licet, quia non peruenit ad realem, non declaret eum ipso iure illo esse priuatum. Quod satis mite est, quum etiam ab officio deponere posset de rigore iuris: quia pro crimine graui id potest, iuxta resolutionem Panor. & Decij. [c] Tum quia obligat ad restituendum acceptum ei, qui dedit, etiam ante iudicis sententiam, vt Caiet. adnotauit. quod verum est, si acceptum est temporale: falsum autem si acceptum sit tale spirituale, quod accipiens non potest reddere danti sine renunciatione præuia, & collatione superioris subsecuta, quale est beneficium ecclesiasticum: quamuis priuari possit eo propter illud delictum, vt prædictum est, & falsius si acceptũ est tale quod nullatenus auferri potest, qualis est character impressus per sacramentum ordinis, qui nulla potestate humana est delebilis. [d] Dixi, *Ab vtraque parte*, quia implemẽtum ex parte promittentis temporale non efficit, vt simonia desinat esse conuentionalis tantum, & fiat realis: quod etiam concedit Caietan. [e] quem sequitur Sot. [f] quorum tamen vterque negat idem esse de impedimento ex parte promittentis spirituale, quia secundum eos sufficit illud ad constituẽdam simoniam realem. Primum quidem, quia S. Thom. ait simoniam esse, conferre beneficium ob obsequia futura. Deinde quod credito vendere, est vendere. Sed contrarium est tenendum, donec aliud statuatur, cum Cass. [a] & Gomez, [b] quos ille non citat, dicentibus collationem beneficij per simoniam conuentionalem factam valere. Tum quia, vt illi testantur, id obseruat stylus Curiæ Roman. qui facit ius, [c] cuius in hac re notitiam per eos habitam magnifecimus olim, vt scripsimus. [d] Tum quia non est sufficiens ratio qua mouetur Sot. dicens, quod cõferre, & tradere statim beneficium dilato pretio est simonia mentalis, & conuentionalis ab vna parte perfecta: nam etiam tenetur confiteri, quod dare, & tradere pecunias statim pro beneficio promisso, & conferendo tempore quo vacabit, est simonia mentalis, & conuentionalis ab vna parte perfecta: & ita confiteri debet incurri pœnas per vtranque, vel neutram: & cum secundum eum non incurratur per vtranque, per neutram debet incurri. Non item sufficit dicere, quod sanctus Tho. ait, quod est simonia conferre beneficium ob futura obsequia: sicut etiam est vendito vendere aliquid dilato pretio: quoniam etiam dixisset esse simoniam dare statim pecuniam pro beneficio postea conferendo: sicut dixisset, quod est emptio dare pecuniam præsentem pro merce postea tradenda. In confesso est enim emi posse merces futuras, etiam nondum natas, immo & spem earum, [e] sicut & obligari, [f] & promitti, [g] & legari. [h] Tum quia idem Sot. fatetur, & recte, [i] quod translatio dominij beneficij per simoniam collati impeditur non iure naturali, nec diuino, sed humano tantum ecclesiastico. Quod ipsum est dicendum *de translatione pretij per simoniam dati*, quidquid ille dicat, secundum Panorm. [k] Caietan. [l] Sylues. [m] & communem. Et idem à fortiori de aliis pœnis contra simoniacos statutis: ergo catenus est dicendum eas incurri, quatenus iure humano id exprimitur, & nullo tali est expressum, quod magis incurratur per simoniam conuentionalẽ completam ex parte dantis spirituale tantum, quam completam ex parte dantis temporale tantum. Tum denique, quod extrauag. 2. [n] quæ has pœnas induxit, non induxit eas contra omnes simoniacos: sed tantũ contra eos, qui simoniam in ordine, vel beneficio committunt. Nec etiam contra hos omnes: sed solum cõtra eos, qui committunt dando, aut accipiendo: ita quod non habet locum nisi in simonia, quæ ad opus dandi, aut accipiendi peruenit. At Caiet. & Sot. non possunt dicere dationẽ vnius eorum, quæ sunt danda, sufficere, quia vterque fatetur non sufficere dationẽ pretij, nisi ad dationẽ beneficij perueniatur. Et quum extrauagãs non magis de datione vnius, quã alterius loquatur, intelligenda est de vtraque. Multo fortiora sunt argumenta, quæ quendam magnum Aduocatum consistorialem proposuisse in huius grauissimo Rotæ Auditorio refert prædictus Cassador, qui ea, [o] soluit, & multo magis quam illa obstat vnum, quod nos pridem proposuimus Auditorio nostro Conimbricẽ, quo se in inuestiganda solutione exerceret, quã nunquam inuenit, scilicet, quod nulla collatio beneficij pure facta sine conditione potest esse pendens, sed statim aut valet, aut est nulla, [p] & late traditorum per Fel. [q] Ad secundum eorũ opinionẽ collatio pure facta cum pacto dandi centũ ad finem anni pendet: si enim non soluantur, valet, si soluãtur nõ valet iã inde à principio. Item excõmunicatio pure lata non potest

a In decis. 5. de cõsti. b In reg. Cancel. de trien. q. 15.
c Cap. ex litteris. de const. cap. quã grauẽ. de crimi. fal. d In cap. si quando. de rescript. in excepiõe. 4. num. 3.
e Inec emptio. ff. de cõtrahen. empt. vel. f Ligua nõ dum. ff. de pigno. g Interdũ ff. de verb. oblig. h & eaque Instit. de legat.
i Vbi supra.
k In d. ca. b. & ca. de hoc. de bi. monia. l In summa ver. simonia. & 2. 2. q. 100. art. 2. in Verb. simonia 3 20.
m De sim.
o Vbi supra.
p Arg. ca. 2. de elect. lib. 6. q In eõ. statutũ. de rescript.

Universidad de Deusto
Biblioteca

esse pendens. [a] At secundum eorum opinionem, excommunicatio lata per prædictam Extrauag. esset pendens: quia si soluantur illa centum erunt excommunicati iam inde à principio, & si non soluantur, numquam. Post autem maturam considerationem animaduerti, quod hæc omnia æque obstant Caietan. & Sot. ac Cass. & Gomez. & quod ad defendendum omnes eos nouissime responderi posset concedendo quidem, quod iure canonico antiquo nec collatio, nec excommunicatio potest esse pendens: sed quod illud ius est humanum, & non naturale, neque diuinum, & consequenter tolli potest alio iure scripto vel non scripto nouo, [b] & quod ius, quod colligitur ex prædicta extrauag. inducta modo supradicto, stylo curiæ adiuncto, est nouum, contrarium in hoc prædicto antiquo: & ita tollit illud tamquam posterius. [c] Pro qua solutione vrget, quod amissio emphytheusis ipso iure incursa, [d] est ita in pendenti, quod si dominus proprietarius antequam illam petat, vel declaret se velle petere, moriatur, non censetur amissa: & si petatur sic. Et idem si ipse emphytheuta moriatur, antequam ab eo illa petatur per ea multa, quæ dictus Cass. adducit. [e] Facit etiam, & proprius, quod excommunicatio lata ipso iure contra pensionarium in casu solutionis faciendæ in certo termino, eo lapso non censetur incursa, donec is, cui illa debetur declaret, se velle illam esse incursam: & illo etiam post mensem, & annum declarante habetur pro excommunicato iam inde à termino lapso: & si antequam declaret moriatur, vel soluatur pensio, vel fiat concordia, vel pensionarius moriatur, censetur nũquam incursa, vt stylus habet, & prædictus Cass. affirmat. [f] Itaque dici potest, quod illa extrauagans interpretata per stylum Curiæ antiquum Papa sciente, & tolerante seruatum, probat singulariter quod nullitas tituli, & excommunicatio inductæ per illam sint ita in pendenti, quod non ligent, donec ab vtraque parte compleatur simonia: impleta vero ab vtraque parte, etiam si longe postea impleatur ab altera, censeri eas inductas iam inde à contracta simonia. Non ignoro facilius responderi posse dicendo, nullitatem tituli, & excommunicationem non inde ab ipso tempore datæ tituli incurri, sed à tempore simoniæ ab vtraque parte perfectæ, nisi contrarium seruaret stylus antiquus, cui standum est.

Succedit tamen quæstio non minus quotidiana, quam grauis, An incurrat irregularitatem, qui celebrat post completam ab altera parte simoniam, & ante completam ab altera? In qua idem videtur respondendum, quod de pensionario celebrante post lapsum termini ad soluendam pensionem sub pœna excommunicationis latæ sententiæ præstituti. Equidem arbitror eam non incurrere, saltem quo ad forum conscientiæ. Tum quia appellans à declaratione excommunicationis, de cuius valore dubitatur, non incurrit irregularitatem, vt pulchre declarat Felyn. [g] Tum quia appellans ante excommunicationem, & fidens appellationi celebrãdo non incurrit irregularitatem, etiam si declaretur male appellasse. [h] Tum quia vt ait Panor. [i] pœna irregularitatis ponitur ob contemptũ, quem prædicti vere non habent, nec præsumuntur habere, attento quod in casu simoniæ non completæ non est incursa excommunicatio: & in casu non solutæ pensionis credere potest pensionarius se excusatum tri per impotentiam, vel concordiam, vel boni-

[a] Cap. ad hæc quoniã de appellat.
[b] Cap. fi. de consuet.
[c] Cap. 1. de const. lib. 6.
[d] Per cap. portuit. de locat. & l. 2. C. de iur. emphy.
[e] In decis. 2. & 3. de locat.
[f] In d. decis. 2. & 3. de locat.
[g] In cap. Rodolphinũ. 45. de rescript. h lux-gloss. pen. cõmuniter recep. in ca. fo. de sent. excõ. lib. 6.
[i] In ca. pastoralis. §. verum. de app. & Domin. in d. ca. fo. & Fel. in d. Rodolph.

A

tatem eius, cui debet, quod non volet eum declarare, &c. Facit quod Rota non iudicat irregularem eum, qui celebrat post intimationem executorialium, antequam declaretur, vt sentit Fel. [a] quatenus ait, Rotam suo tempore iudicasse validam collationem factam ab Episcopo excõmunicato eo, quod nõ paruerit executorialibus intimatis ante declarationẽ, quæ fieri non potest nisi seruatis quatuor terminis, de quibus ibi per eum. Quare hoc videtur proculdubio tenendum, donec aliud statuatur, excepta simonia confidentiali, per quam ipso iure annullari titulum & incurri excommunicationem, & alias pœnas probant duæ nouæ extrauag. Pij IIII. & Pij V. vt, [b] notatur. An autem earum exemplo statuere idem in aliis sit è re christiana, scribetur in comment. prædicti cap. fin.

B

C

D

E

F

[a] In 2. tom. opusc. 9. qu. 2. de simon.
[b] Lib. 9. q. 5. art. 1. de iust. & iur.

Simonia realis quid.

105 *Simonia realis quid, & in quo peior mentali.*
105 *Simonia realis omnem dispositionem beneficialem annihilat.*
105 *Renunciatio per simoniam realem facta non valet.*

105 SIMONIA realis est *simonia conuentionalis expresse, vel tacite ex vtraque parte completa, saltem quo ad aliquam partem promissorum vtriusque partis.* Dixi. *Vel tacite*: quia interdum fit illa sine verbis, solis nutibus, quibus vnus etiam in momento, vt ait Caietan. significat se facere, vel dare aliquid pro spirituali, & alter velle accipere aliquid pro illo, vel factis tantum: puta spõdendo, vel faciendo Scommessam, vt Itali dicunt, vel (vt Hispani) Apuestam, 100. vel 1000. cum episcopo, quod non conferet beneficium tale vacans suo filio, vel nepoti: & episcopus, vt lucretur illa, confert illud ei. Vel vt quod quidam magnas fecit, dicendo regi percupienti, vt successor cuiusdam episcopi mortui solueret viginti millia scutorum, quæ illi debebat, si placet suæ maiestati, ego soluam illa omnia ex legitima parte, quæ debetur ex bonis maternis filio meo, &c. qui erat dignus episcopatu, nihilo expresso de episcopatus præsentatione, pro qua tacite promittebat: nam si rex nihil alias respondendo præsentasset illum eius filium, & magnas soluisset illud debitum, censenda fuisset simonia realis, quippe quæ esset tacite cõuenta, & ab vtraque parte completa. Dixi. *Ab vtraque parte*: quia non sufficit, quod impleatur ab vna parte tantum per supra late adducta. Dixi. noue, *Saltem quo ad aliquam partem promissorum vtriusque partis*, ad includendum simoniam cuius conuentionem non implent partes in totum, sed in partem sic, vt cum quis promittit 200. pro renũciatione duorum beneficiorum, & renunciatur vnum tantum, & soluuntur 100. tantum.

Porro hæc simonia realis vt minimum est æque mala, ac mentalis, & conuentionalis: quia non solum est mortalis in foro interiori, vt mentalis, & punibilis in exteriori, vt conuentionalis: sed etiam punitur annihilatiõe, siue nullitate, & excommunicatione, restituendique obligatione. Ita quod beneficiarij per eã prouisi, non quærũt vere beneficia, nec faciũt fructus eorũ suos, & tenentur relinquere illa, & restituere fructus ex illis perceptos: & ipso iure excõmunicantur: & nihil valet præsentatio, electio, cõfirmatio, & quælibet alia dispositio, & prouisio, [c] quæ ẽt satis põderata probat nec renũciationẽ valere. ℣ probatur in 2. cã

[a] De renunciatione. 2. vel Pan. & Felin. 2. de Elect. 7. de rescript. in antiq.
[b] Nota de prouisione Bulla in antiq.
[c] Nota de prouisione Bulla in antiq.

vaiuer

vniuersorum. [a] secundum vnum intellectum, & ibi Innoc. [b] communiter receptus, [c] & licet ita renuncians castigari possit, & priuari beneficio: non tamen perdit ipso iure illud: quia renunciatio est nulla, vt prædictum est.

106 *Missa pro dicenda non debet statui quid certum.*
107 *Spirituali pro præstito dari consuetum potest capi.*
106 *Simonia conuentionalis est promissio sine animo soluẽdi, & quando realis.*
106 *Simonia an faciat obligationis antidoralis remissio.*
106 *Mediator simoniæ & capiens sibi vt roget simoniacus.*
107 *Simoniacus non est conferens ob consanguinitatem, amicitiam, vel preces etiam indignorum, nisi &c.*
107 *Simoniæ quædam visitatæ in Curia inter præsentes, & absentes.*
107 *Renunciare beneficio intentione vt detur N. licet, eo non expresso.*
108 *Simoniam interdum Papa incurrit, pœnã eius nũquam.*
108 *Beneficiũ spirituale in quẽ sensum est vendibile à Papa.*
108 *Simoniam quam Papa incurrit.*
108 *Papa, & alij prælati, vt possunt spiritualia profanare.*
108 *Papa, & episcopus vt possunt rem spiritualem integram vendere.*
108 *Beneficium vendi, quo ad partem temporalem, vt calix, & sacra.*
108 *Papæ beneplaciti reseruatio nihil prodest, antequam et placeat.*
109 *Confidentia quid & quotuplex.*
109 *Confidentia plus nocet, quam simonia, etiam realis.*
109 *Confidentia inducit nouam reseruationem.*
109 *Confidentiæ huius mediator excommunicatur, sicut simoniæ.*
109 *Confidentiam hanc non facit promissio conferendi.*
110 *Bulla Pij V. de confidentia cum 12. adnotationibus.*
111 *Pensio beneficialis non potest emi, nec vedimi, sed gratis remitti: quia est spirituale dependenter.*
111 *Pensionis emptio. si simoniaca est, non valet, sed non excommunicat.*
111 *Vicariæ spiritualis venditio simoniaca, sed non excommunicat.*
111 *Vicariæ alius iurisdictionis secularis emptio valet.*
111 *Simoniacus qui ipso iure suspẽsus, vel excommunicatus.*
111 *Simonia omnis mortalis, quæ excommunicat, quæ dimittere obligat.*
111 *Simoniam committit emens carius ob spirituale annexum, sed non excommunicatur.*

A

B

C

D

E

F

[a] D. legatus. ff. de liberata leg.
[b] In cap. quam de mat. & qualit.
[c] Per supradicta nn. iura.
[d] De quo num. 101 b Cap. vltim. de testi. i Vbi sup. Fel. in cã. ad audientiam. 2. de refer. nu. 19.
[e] In cap. quam de mat. & qualit.
[f] Per supradicta nn. iura.
[g] De quo num. 101 b Cap. vltim. de testi. i Vbi sup. Fel. in cã. ad audientiam. 2. de refer. nu. 19.
[h] k 2. 2. qu. 78. art. 2. ad 2.
[i] Per extrauag. 2. de simon. In d. ca. tuam. de mat. & qualit.
[k] In cõmun. de simo.

GÆTERVM vltra quæsita decisa circa simoniam in ordine, [d] & in beneficiis, [e] & in præsentatione, [f] quærũtur multa noua.

106 Ad quorum primum respõdeo, quòd non licet Episcopo iubere, vt certa pecuniæ quantitas detur pro missa dicenda, & nemo minorem accipiat. Tum quia missa non est pecunia æstimabilis. [g] Tum per alia ponenda in dicto cap. fi. præsertim, illud S. Tho. [h] quod quamuis constitui possit in aliqua Ecclesia, vt fiat supplicatio in funere eius, qui tantum dederit, nõ tamen ne fiat pro eo qui tantum non dederit.

Ad secundum, quod consueta dari pro actibus spiritualibus iam præstitis licite possunt accipi, antequã præstantur, immo & interdum peti ad impediendas contentiones, & molestias, quæ alioqui probabiliter putantur futuræ, quod determinat Caiet. [i]

Ad tertium, quod est simonia conuentionalis tantum promittere in instrumẽto publico 100. scuta alteri, vt conferat sibi beneficium sine vllo animo emẽdi illud, nec soluendi illa: licet Caiet. [a] & Sotus, qui eum sequitur, [b] contradicant, dicentes eum quidem peccare communicando simoniæ mortali alterius, mentiendo item, & scandalizando, non tamen simoniam committendo, & ex eo inferentes non teneri relinquere beneficium eiusmodi dolo acquisitũ: quia ad essentiam simoniæ non est necessaria vera voluntas emendi, quod ipsi præsupponunt, sed sufficit voluntas faciendi, aut dandi aliquid, quod formaliter, vel virtualiter est temporale pro spirituali consequẽdo, per dicta, [c] quod in hoc casu fit, cum vnus eorum velit dare spirituale, & alius promittere in instrumẽto publico quocunque animo id faciat. Verum tamen est quòd inferunt, nempe illum non teneri ad relinquendum beneficium ratione talis simoniæ: non quidem eorum argumento, scilicet, quod non committit simoniam: sed quia illa non est realis sed conuentionalis tantum, quæ, vt prædictum est, nec excommunicat, neque annihilat actum, neque ad restituendum obligat. Quamuis posit dici simonia realis conuentio, qua conuenirent duo, vnus ad dandum spirituale, alter ad dandum instrumentum authenticum promissionis cẽtum, si alter daret spirituale promissum, & alter traderet instrumẽtum eiusmodi promissum, etiam si nũquam solueret: quia ex bona parte impleret promissum tradendo illud, quod promissum fuit: & vt prædictum est sufficit eam impleri ex vna parte, quo ad partem promissorum. Non tamen arbitror esse realem illam, qua quis promitteret temporale, etiam instrumento publico, quod traderet: quum hoc casu talis traditio instrumẽti non sit pars rei promissæ, vt in superiori casu: sed solum probatio promissionis: quod est quotidianum, & ideo notandum. [d]

Ad quartum, quod conferens beneficium ei, cui est obligatus tantum ad antidora, animo se ab illa obligatione liberandi, simoniam committit, secundum Innoc. [e] quod non est verum, nisi conferat pro pretio formaliter, vel virtualiter temporali. [f] Nec tunc esset plusquam simonia mentalis secunda, [g] si non deduceretur in pactum illa remissio, quæ in effectu est donatio, [h] in quo sensu videtur intellexisse. Innoc. [i] Sed si res satis perpendatur, nec tunc est simonia: quia nullum debitum legale, sed solum antidorale remittitur, quod non habet vim pretij, vt S. Thom. clarius aperit, [k] & probat consuetudo S. Sedis Apostolicæ, & omnium Prælatorum, qui conferunt beneficia his, qui benemeriti sunt de se, vel suis Ecclesiis, vel Repub. quibus sunt obligati sola antidorali obligatione.

Ad quintum, quod mediator simoniæ committit eam, & excõmunicatur. [l] Immo & dans mediatori, seu intercessori, vt procuret sibi collationem beneficij secundum Innoc. [m] quem ibi Anton. Panorm. & Bellam. sequuntur, & idem Innoc. [n] quem ibi Felyn. sequitur: quia, vt ille ait, paria sunt dare collatori, & dare tertio, vt moneat collatorem ad conferendum: nisi daretur illi, quod decreret pro labore, quem suscipit in semel, vel frequenter adeundo collatorem, & redeundo ab eo, vel in compensationem alicuius interesse considerabilis, damni, vel lucri cessantis ipsius mediatoris, vel nisi daret principaliter ad ineundam amicitiam, & secundario, vt postea per illa

[a] In 2. tom. opusc. 9. qu. 2. de simon.
[b] Lib. 9. q. 5. art. 1. de iust. & iur.
[c] Supra num. 100.
[d] l. legatus. ff. de liberata leg.
[e] In cap. quam de mat. & qualit.
[f] Per supradicta nn. iura.
[g] De quo num. 101 b Cap. vltim. de testi. i Vbi sup. Fel. in cã. ad audientiam. 2. de refer. nu. 19.
[h] k 2. 2. qu. 78. art. 2. ad 2.
[i] Per extrauag. 2. de simon. In d. ca. tuam. de mat. & qualit.
[k] In cõmun. de simo.
[l] Per extrauag. 2. de simon. In d. ca. tuam. de mat. & qualit.
[m] In cõmun. de simo.
[n] In cõmun. de simo.

mouere

Universidad de Deusto
Biblioteca

moueretur ad monendum collatorem,vt conferat ei beneficium per prædicta. Per quæ, & hoc proximum dictum,videtur saluari,qui dat munera à manu,à lingua, vel obsequio familiari Papæ principaliter ad ineundam amicitiam cum illo, & secundario, vt impetret ei à Papa aliquod beneficium cum se ad id occasio obtulerit,& postea occasione oblata sine alia illicita conuentione impetrat illud. Secus autem esset si principaliter daret ei,vt rogaret Papam pro eo, vel vt obtineret ei beneficium:quo casu intelligendus est Sot.[a] & Syluest.[b] contrarium significantes.

107 Ad sextum, quod non est simonia conferre propter consanguinitatem secundum S.Tho.[c] quidquid aliqui parũ caute dicãt: quia illa nec emitur,nec venditur, nec vllo contractu non gratuito quæritur: quod ad simoniam requiritur, per eius definitionem: quod & Sot. [d] probat quamuis conferens ob illam principaliter peccat secundum Innoc. [e] non tamen incurrit censuram, qua simoniacus inuoluitur. Idem eadem ratione dicendum de conferẽte ob amicitiam licet ob eam indigno cõferret. Idem puto de illo, qui pro se indigno precatus collatorem, obtinet beneficium,nisi preces pro pretio fiant,& accipiantur, quo casu intelligendus est S. Thom. [f] Idem de hypocrita, qui ob laudem humanam spiritualia facit:sed alia ratione,scilicet quia non dat quidquam spirituale propter laudem secundum eundem S. Thom. [g] nam si daret, vel faceret in pretium laudis, simoniacus esset, per prædicta.

Ad septimum respondeo, quòd simonia realis cõmittitur ab eo, qui habito ab Hispania nuncio de aliquo beneficio vacante, conuenit cum aliquo Papæ familiari, vt impetret illud ab eo pro se: & quod ipse consentiet certæ pensioni à Papa cõstituendæ.Et postea familiaris impetrat illud pro eodem monitore qui consentit prædictæ pensionis constitutioni,& expediunt litteras nulla mentione facta Papę de conuẽtione pensionis constituendæ : quia est conuentio simoniaca,ab vtraque parte executa, vt patet. Idem & fortius est dicendum de illis, qui habito ex Hispania nuncio de duobus beneficiis vacantibus,conueniunt vt vtrunque illorum in caput vnius eorum impetretur,& inter ambos diuidatur ex æquo vtilitas eorum & impensa facienda in soluendis pensionibus eis, qui ea sibi impetrant.Et postea is in cuius caput impetrata fuerunt, nulla de huiusmodi conuentione facta mentione,renunciat alterum in fauorem alterius,qui contribuit dimidium impẽsarum: quoniam est simonia ab vtraque parte completa.

Ad octauum, quòd simonia realis admissa fuit à duobus Hispanis,inter quos conuenit,vt alter existẽs in Hispania moneret de vacantibus alterum residentem in curia, & is impetraret à Papa illa,& diuiderẽtur ex æquo vtilitas,& impensa per renũciationes,permutationes vel pensionũ cõstitutiones ad id necessarias. Cõtra tamen puto de his,inter quos conuenit,vt alter moneret & alter impetraret vtrique vel vtri eorũ vellet,sine vlla obligatiõe ciuili alia ab antidorali, quę naturali iuri inest,vt benefacienti benefaciam[o], [h] & postea libere ipse impetrat,& resignat, vel cõsentit pẽsioni pro sua libera voluntate:quia expressio eorũ, quæ tacita insunt, non inducit simoniam, vt prædictum est post Fely.[i]

Ad nonum, quòd admittit simoniam, qui habito nuncio de vacante beneficio in Hispania, notum facit illud alicui familiari Papæ, qui obtinet ab eo gratiam cõferendi illud cuilibet Hispano,quem ipse nominabit:& postea nominat illũ monentẽ facto,quod illi pacto vel illi pensioni annuente Papa consentiet, & ad securitatẽ eius necessaria faciet: & postea nominat illum,& ille consentit pensioni prædictæ,nulla de pacto prædicto facta mentione Papę: quia est conuẽtio simoniaca, completa ab vtraque parte, & nõ purgata auctoritate eius , qui de illa nil nouit. Secus autem si nullo pacto præcedente nominaret eum, & ille cõsentiret, quia nulla cõuẽtio illicita interuenit.

Ad decimum dico primo, quod renunciatio facta in fauorem alterius, id est adiecto modo , vt conferatur illi,vel illi, est simonia.[a] Nisi fieret in manib[9] Papæ secundum stylum Curiæ à multis sæculis seruatum , à quo tamen cœpit recedere S. D. N. Gregor. XIII. quamuis permittit,vt vna cum renunciatione vnius, præsentetur petitio alterius,cui renunciãs vellet conferri. Quibus consequens est conuentionem, quæ alias esset simoniaca,desinere esse talẽ per clausulã adiectam,si,& quaten[9] S.Sedi Apostolicę placuerit, & nõ aliter,nec alio modo. Quod receptissimum est: sed male intellectum,& peius seruatũ ab his,qui prius quam Sedis Apostolicæ beneplacitum accedat, eam, saltem ex parte exequũtur. Ex quibus sunt renunciatarij, qui promittunt renunciantibus pensionem, vel aliud temporale,si Papæ placuerit. Et qui faciunt cõcordiam de dando , vel faciendo aliquid temporariũ pro quærendo iure aduersarij : & postea prius præstant promissa, vel partem eorum, quam Sedis Apostolicæ beneplacitum accedat,vt sentit Gomez.[b]

Secundo, quod renunciatio beneficij facta , etiam in manibus inferioris ea intentione , vt conferatur alicui cognato renunciantis,vel alij,nulla conditione, modo,vel pacto expressis valet: & renũcians non admittit simoniam etiam mentalem secundum glos. sollennem , [c] & expressam sententiam grauissimi hac in re auctoris S.Anton.[d] quamuis Panor.& Dec.& citati per eos incaute teneant eum admittere mentalẽ, quod palam est falsum : quia nullatenus conuenit ei definitio simoniæ supra posita.[e] Cum emptio,vel vẽditio actualis, vel virtualis , nec vllus contractus non gratuitus , nec vlla voluntas faciendi aliquid horum etiam tale, quale in proximo quæsito diximus, interueniat , vt palam est : & cautius loquitur idem Dec. [f] quamuis si vellet renunciare principaliter ob cognationem , vel vt conferatur indigno eo peccaret , non tamen peccatum simoniæ,sed aliud iniustitiæ,vel acceptionis personæ inordinate conceptæ , vel procuratæ.Pro quo facit,quòd mandatum datum ad renũciandum beneficium in manibus ordinarij libere , & ad petendum ab eo post renunciationem liberam vt prouideat illi,vel illi, non est simoniacum, immo valet , & renunciatio virtute illius facta , & collatio ad petitionem mandatarij cõsecutæ sunt validæ,vt Rota declarauit testante Cass. [g] Et negari non potest ex illo mandato colligi intentionem renunciantis fuisse,vt conferretur nominato per eum:sed quia nõ fuit id positum sub pacto,modo, vel conditione, cessabit simonia. Et quòd his non obstet extrauag. Pij V. de confidẽtia,annotabitur infra super ea. Quamuis certum sit,quod velle renunciare cum pacto, vel modo, vt detur illi,vel illi,est simonia mortalis, etiam si nulla subsequatur renunciatio cum pacto, vel sine pacto per dicta.[h]

a Lib.6.q.7.ar.3.co.1. de iuil. & iur.
b Verb.fi.monia. q.6.
c 2. 2. qu.100. art.5 ad 2.
d Vbi supra. e in d.cap. tuam.
f 2. 2. qu.100. art.5 ad 3.
g Vbi supra ad 4.
h Iuxta l.si non fortè 5 libertus. adiecta gl. fin. ff. de condit. indebit.
i in cap.ad audientiã. de reiudicat. nu. 10 in specie hoc decernens.

108 Ad vndecimum de cõmittente simoniam cum Papa dico primo,quidquid alias hoc in loco scripserim,alios in aliis sequutus,Papam peccare posse peccatum simoniæ in emptione , & vẽditione cuiuslibet rei spiritualis , sicut quilibet alius homo , quæ sunt verba S. Thom. [a] Ex quo infertur primo non posse ipsum liberare à peccato simoniæ alium vendentem, vel ementem ab ipso rem spiritualem , qua parte est spiritualis:quia nec se ipsum potest ab eo excusare.

Secundo,quòd Papa non potest efficere, vt actus, qui est simoniacus iure naturali, vel diuino absq; aduminiculo iuris humani,desinat esse simoniacus: quia sua Sanctitas subest illis legibus , saltem quo ad vim directiuam secundum eundem S.Tho.receptum.[b]

Tertio,quòd Papa potest rem , cuius spiritualitas iure tantum humano inducta est,frangendo,vel mutando,efficere profanam,vt diximus,[c] immò , & alij Prælati ex iusta causa idem facere possunt.[d]

Quarto , quòd Papa potest rem spiritualem,quæ constat ex spirituali , & temporali, vt calix, & vestæ factæ,emere,& vendere,quo ad partem temporalem, etiam integram , & sanam absq; præuia execratione, vel confractione , qua mutatur forma , vt colligitur ex S.Tho.[e] Immo,& alij Prælati ad vsum ecclesiasticum nihil plus accipiendo ratione spiritualitatis , vt satis colligitur ex eod. S. Thom. [f] Quamuis non ad vsus profanos.[g]

Quinto infertur,quòd Papa nullam pœnam temporalem statutam cõtra simoniacos , etiam qui sunt tales in rebus spiritualibus, etiam à Deo solo institutis incurrit:& quòd potest facere ne alius eam incurrat: quia omnis talis pœna est inducta iure humano, cui non subest ipse,& potest alios eximere per dicta.

Sexto, quod auctoritas eius de facto eximit à pœnis simoniæ omnes , qui cum eo, vel cum consensu eius faciunt actum , qui aliàs esset simoniacus : esto quod expresse eos non liberet , non facta differentia inter prædictas simonias : quia quo ad pœnas eadem ratio militat in vtraq;. Et ideo quidquid dicat Pan. [h] & Felyn.cum limitans,[i] in rebus spiritualibus à solo Deo institutis cõmissa , veritas habet, quod non eximit à culpa,sed tantum à pœna simoniæ , & à culpa, & pœna simoniæ , iure tantum humano prohibitæ, tum per prædicta:tum per l.quidam consulebat, [k] & eorũ , quæ de certa scientia Principis vetius, & communius dicuntur ab iis, quos latè citat Felyn.[l] Tum per stylũ Curiæ,qui hoc seruat, vt satis testatur Cassador, [m] licet Caiet. contrarium iudicauerit esse verius, [n] sequutus in hoc Pan. quamuis sub finem se remittat iuristis.

Septimo , quod ex his est haurienda decisio quæstionis, An Papa vendens beneficium,& emens illud cõmittat simoniam? Et quidam aiunt absolutè quod nunquam. Alij quod semper. Alij quod non,si beneficium est simplex:si autem est curatum,sic.E quibus est Panormi. [o] Quorum primorum opinionem sequuntur cõmuniter Theologi, quos sequitur Caie.[p] nósque soliti sumus sequi hoc syllogismo firmo in Barbara. Omne spirituale,vt hic sumitur, est inuendibile iure naturali , & diuino, [q] non solum datum, vel institutum immediate à solo Deo , sed etiam ab ecclesiastica potestate supernaturaliter diuinitus ei data, per dicta, [r] & adducta per Caiet. [s] At omne beneficium est ius spirituale , vt hic sumitur, [t] & tradit S. Tho. [u] à quo nullus etiã Canonista recedit. Ergo omne beneficium ecclesiasticum est inuendibile. Et confirmatur , ius spirituale clericale est à Deo solo institutum,cui omnia beneficia sunt annexa : & quidem adeo, quod vendito beneficio censetur venditũ ius clericale,[a] & ius clericale est inuẽdibile, per prædicta. Confirmatur etiã eo , quod ius patronatus est inuendibile, [b] & tenet S.Thom.[c] ab omnibus etiam Canonistis receptum. quod tamen est minus spirituale, quam beneficium,quippe quod cadit in laicum tanquam spirituale antecedẽter non præsupponens clericatum,nec aliud spirituale , præter Christianismũ, cum tamen beneficium sit tale dependenter , & præsupponens clericatum.[d] Confirmatur item eo,quod ius decimarum est inuendibile : quia deputatum ab Ecclesia ministris eius,vt ipsemet S.Thom.ab omnibus receptus,[e] ait,& probatur. [f]

Octauo infertur , quod quidquid aliqui facile detrahant , non arbitror vllũ Papam vlla beneficia vnquam simpliciter vendidisse contra conclusionem prædictam: quamuis ceperit aliqua nõ via venditionis,nec permutationis , nec alius cõtractus non gratuiti:sed aliis viis iustis.Quæ colligũtur ex eo, quod potest beneficia extinguere,& alia aliis vnire,diuidere,& reditus eorũ augere & diminuere.[g] Potest etiã partem reditum eorum vacantiũ , & non vacãtium de consensu beneficiariorum , immo & sine illo ex iusta causa applicare alicui bello pio , vel aliis piis operibus, & necessitatibus Sedis Apostolicæ , vel alterius , & in iustam pensionem aliquibus : ac consequenter annatas , vel compositiones necessitatibus Sedis Apostolicæ,vel aliis piis operibus applicare.

Nono , quod quamuis Theologorum sentẽtiam, quam omnium profundissimè confirmat Caiet.[h] sequi soleam:puto tamen nouissime tenendum,primo Caiet. dicere quædam quasi metaphysica in illo tractatu,quę non satis probat. Secundo,quod Papa sua potestate absoluta , & plena potest vẽdere absq; peccato ex iusta causa beneficia,quo ad partẽ,quam habent pecuniariam, & temporariam:sicut potest vendere alia spiritualia,quę cõstant partim ex spirituali, & partim ex re pecuniaria:qualia sunt calix,vestis, & vasa consecrata. Tum quod eadem ratio est in omnibus. Tum quia,id quod dicitur vendentẽ absolutè beneficium,vel aliã rem,quæ constat ex re spirituali, & pecuniaria præsumi , vel videri vendere vt ruque,[i] est verum quo ad præsumptionem , & non quo ad veritatem , quæ tollit eam , si est ei contraria , [k] & ita non includeret illum , qui verè solum temporale intenderet vẽdere:& minus illũ, qui expresse protestaretur se solum intendere vendere illã,quo ad partem temporalem. Tum quia oẽs confitentur non solum Papam,sed etiã omnes alios Prælatos posse vendere calicem,vel aliam rem consecratam,etiam integram ecclesiæ,vel clericis ad vsum spiritualem, quòd quotidie fit. Tum quia nemo negare potest , posse Papã ex causa iusta donare , & vendere,vel permutare aliquam rem immobilẽ vnius ecclesiæ pro alia alterius ecclesiæ,etiam profana:& aliquam partem redituum vnius ecclesiæ pro aliqua re alterius ecclesiæ,vel etiã laici : quod quidquid dicat Caiet. efficaciter probat cap.ad quæstiones.[l] Tum quia sic vendendo, donando,vel permutãdo nihil spirituale vendit,donat , vel permutat,sed solũ temporale. Tum quia non obstat illud argu.quod suum Achillem facit Caiet. scilicet, quod omnia beneficia ecclesiastica sunt annexa iuri

a Cap.fi qs obtenerit. 1.q.1.
b Capit. de iure.d iur. patr.
c Vbi sup.
d Cap. cũ adeo.de rescr.& cex litteris. de transl. e Ibidem. f in c.altaria.1.q.1.
g Capit. ex parte. de const.& c. maiorib⁹. & c. extirpandæ in princ.& §. qui vero. depœnit. c licu: vnire de excess. prælc. cũ eis adnot.
h Vbi sup.
i Iux. prædictũ c. si quis obiecerit. k Cap.iux. de sponsi.
l Et omnes tr. de rem permu.

Universidad de Deusto
Biblioteca

clericali consequenter: quia non sunt ita annexa, vt nequeant auctoritate Papæ separari multis modis, vt prædictum est. Tum quia etiam aurum, argentum, & sericum calicis, & vestis consecratorum est annexum calici, & vesti consecratis, immo magis quam reditus beneficio: attamen Papa potest ex iusta causa vendere illud aurum, argentum, & sericum alij ecclesiæ, vel clerico, etiam non mutata forma. [a] Ergo etiã ex iusta causa poterit vendere reditus mille ducatorum alicuius episcopatus, vel archidiaconatus habentis reditus decem millium, etiam non separãdo illos à reditibus episcopatus, vel archidiaconatus: & ea lege, vt archidiaconus teneatur illa quotãnis soluere. Reditus enim beneficij non ita annexi sunt iuri clericali, quod non possint authoritate saltem apostolica diuidi, & vendi, saluo existente, & non vendito iure clericali: sicut vẽditur pars materiæ calicis, non vendita eius tota materia, neque consecratione eius. Et Canonistæ, qui tenuerunt contrariam partem communis Theologorũ noluerũt dicere id, quod Caiet. imponit eis nimium notans eos, & nec per somnium imaginati sunt illa eius quasi metaphysica, sed in nostrum hunc sensum videntur dixisse Papã posse vendere beneficia: licet Panor. distinguẽdo inter curata, & simplicia iure reprehendi possit, quia voluerunt dicere, quod plus rei spiritualis vendere possit vendendo curata quam simplicia: sed quod vtrunque vendere potest ex iusta causa, quoad partem temporalem: & neutrum quoad partem spiritualem, quo ad ius exercendi curam, vel ius clericale ministrandi officia diuina, cui iure naturali, & diuino debetur stipendium. Sicut potest vendere calicem, & vestes sacras, quoad partem temporalem, & non quoad spiritualem, siue consecrationem. Adde iis illud, in quo sæpè grauiter erratur, scilicet, quod cõcordiæ, & aliæ dispositiones super spiritualibus, quæ sine Papæ consensu factæ essent simoniacæ, non sunt tales si fiant cum clausula, saluo, vel reseruato beneplacito Papæ, siue S. Sedis Apostolicæ: quæ tamen si exequuntur antequã beneplacitum eius impetretur, fiunt simoniacæ: quia fiunt sub conditione, si Papa voluerit, [b] & dispositio conditionalis nihil prodest, donec conditio impleatur, [c] & ideo cauendum à tali executione, quæ inducit censuras, & annihilat actum.

109 Ad duodecimum, quod ex responsione ad decimam præcedentium quæstionum sequitur nõ esse simoniacam confidentiam illam, qua quis confidit, quod collator cõferet beneficium renunciatum illi, cui renuncians volet, post renunciationem libere, & sine vllo pacto, & modo: aut quod patronus præsentabit ad illud ita renunciatum: quia nullus in ea re contractus non gratuitus, nec voluntas illũ faciendi interuenit, neque vllo iure naturali vel diuino talis fiducia prohibetur, si aliud non obstat. Et eadem ratione non est confidentia simoniaca conferre beneficium, vel procurare vt conferatur alicui ea intentione, & spe, quod ille aliquando ceder in fauorem alterius à se nominãdi, vel sui ipsius conferentis, vel procurantis: dummodo nullum pactum, nullus modus, & nulla conditio adiiciatur, quod certũ est solo iure antiquo attento. Et quod idem sit attentis extrauagantibus fœl. rec. Pij IIII. & Pij V. super cõfidentia beneficiorũ editis, probatur efficaciter eo, quod illæ nihil prohibent, quod ante illas non fuisset prohibitum, solum enim disponunt contra confidentiam illicitam beneficialem, & non omnẽ: sed tamen simoniacam, qualis non erat omnis cõfidentia beneficialis. Tum quia confidentia in genere est certa spes de re aliqua, quod ita fuit, est, vel erit, & interdum sonat in bonam partem, vt in illo. [a] *In Domino confido*, & interdum in malam. [b] *Qui confidunt in eis*, & consequenter est confidentia licita, & confidentia illicita, licita est, qua quis ordinate sperat, illicita qua inordinate. Tum quia hoc consequitur, quòd confidentia beneficialis est duplex, licita, qualis est illa, qua quis ordinate cõfidit, quòd collator conferet beneficium fratri suo cum primis eo digno: & illicita, qualis est ea, qua quis inordinate confidit, quod collator cõferet beneficium suo fratri eo indigno. [c] Tum quia confidentia illicita beneficialis est duplex. Altera simoniaca, qualis illa, qua quis confidit, quòd collator conferet beneficium mediante pretio, pacto, modo, vel conditione expressa, vel tacita digno, vel indigno. Altera non simoniaca qualis est illa, qua quis confidit, quòd collator cõferet beneficium ob cognationem, vel amicitiam indigno: sine tamen pretij, pacti, modi, vel conditionis interuentu.

Quod autem extrauagantes prædictæ non sint editæ contra omnem cõfidentiam beneficialem, sed tantum contra illicitã: nec contra omnem illicitam: sed tantum contra illicitã simoniacam patet. Primo, quod principium extrauagantis Pij IIII. sic habet. *Sane licet dudum, cum certam simoniacæ prauitatis speciem, quam beneficiorum confidentiam vocant, &c.* Et ex principio colligitur intentio disponẽtis. [d] Secũdo, quod mox declarat se loqui de confidentia, qua quis accepit custodiam alieni beneficij cum pacto, vt postea cedat alteri. Tertio, quod postea ter se restringit ad eam, adiiciens verb. *Confidentium*, verbum, *Huiusmodi*, quod restringit ad prædicta. [e] Quarto, quod Pius V. de eadem omnino confidentia disponit, de qua Pius IIII. vt tam ex proœmio, quam reliquo contextu palam colligitur. Quinto, quod declarant præteritas, de quibus agunt, cõfidentias fuisse illicitas: quod non potuisset iuste fieri, nisi ante fuissent prohibitæ: cũ lex non extendatur ad præterita, [f] & ita quæ confidentia ante illas erat licita, etiam nunc est licita: & è contrario, quæ nunc est illicita, antea erat illicita: & quæ illicita nunc est simoniaca, antea erat simoniaca: & quæ antea non erat simoniaca, nec nunc est simoniaca, licet iuste præsumi possit in foro exteriori per modos ad id inductos à Pio V. per extrauag. cuius tenor sequitur, *Pius Episcopus, &c.*

110 *Intolerabilis*, & infra. *Bene quidem, & prouidenter fœl. rec. Pius Papa IIII. prædecessor noster ad tollendam fiduciariæ mancipationis beneficiorum ecclesiasticorum corruptelam, statuit, & decreuit: vt ipso iure vacarent ecclesiæ monasteria, cæteráque beneficia ecclesiastica in confidentiam à quibuscunque etiam S. R. E. Cardinalibus cuiusuis personæ contemplatione, vel intuitu recepta, liberam illorum dispositionem sibi, & Apost. S. reseruando: nec valerent ipsorum collationes seu concessiones, nec fructuum, nec pensionum reservationes, nec facultates illas transferendi, nec regrediendi, seu accedendi, & ingrediendi ad Ecclesias, monasteria, & beneficia supradicta, illaque recipientes fructus, pensiones, & alias res eorundem indebite perciperent. Prohibens quibuscunque etiam sub censuris ecclesiasticis, ne quid huiusmodi amplius auderent. Ac etiam decreuit omnes & quascunque promissiones, præfectiones, collationes, commendas, & alias dispositiones de Ecclesiis: monasterijs, & beneficijs, nec non reseruationes fructuum, pensionum, rerum, & iurium ac etiam transferendi, regrediendi, accedendi, & ingrediendi, aliásque facultates, siue per se, siue futuros Romanos Pontifices, etiam motu proprio, ac consistorialiter, siue etiam per ordinarios collatores, etiam ad patronorum præsentationem, cum interuentu consentiæ huiusmodi, siue expresse, siue occulte, ac de iure præsumpto, & aliàs contra prædicta pro tempore factas, nullius momenti fore, nec cuiquam suffragari: sed Ecclesias, monasteria, & beneficia huiusmodi ipso iure vacare, ac prædictæ dispositioni reseruatæ esse: sicque per quoscunque etiam per præsumptiones, & coniecturas legitimas, & alias eorum arbitrio procedendo, cum alioqui confidentias huiusmodi in lucem erui, & probari non posse constaret, iudicari, & definiri debere. Nec non irritum, & inane quidquid secus contigerit attentari, quemadmodum consectis super his literis plenius continetur, & infra. Multi enim ipsa beneficia iure retinere nequeunt: alij ne cogantur ad sacros ordines, & ad residentiam, ad incedendum in habitu clericali, vt ad bellum proficiscantur, vt inimicos occidant, alij vt alieno nomine lites agant, aut desendant: alij propter crimina incapaces: quidam vt purgato delicto, vel absolutione consecuta illa repetant, eadem in alios deponunt, & in plerisque fructus ipsorum aut eis ministrantur, aut quibus ipsi statuunt, sæpe laicis, & inhabilibus. Plerique vel senes, vel infirmi, vt beneficia in domibus suis perpetuent, illa renunciarunt, & renunciant in alios, qui vel profanam familiam cedentium de fructibus ecclesiasticis alãt: vel illa etiam nmum infantibus, aut nascituris asseruent, facto interdum circuitu retrocessionis, cum reseruatione fructuum, & altarium rerum, aut accessu, præsertim ab illis qui præstandorum iurium Cameræ Apostolicæ sunt immunes. Alij aut incapaces, aut aliis beneficiis ecclesiasticis onusti, aut ecclesiastico ordini se se mancipare refugientes, aut mere laici beneficia ecclesiastica aliis conferenda procurant, vt de illis postmodum ad libitum suum disponatur, fructus etiam percipientes illorum. Ad hæc plerique ordinarij, & alij collatores, ac etiam patroni laici curant deponenda beneficia, vt fructus, seu pensiones capiant eorundem, aliisve faciant ministravri. Alia item permulta eiuscemodi admittuntur, quibus immaculata verum diuinarum puritas impie violatur, disciplinæ ecclesiasticæ nerus dirumpitur, & imminens patratur exitium animarum. Quare nos volentes periculosam talium audaciam noui iuris subsidio cohibere, præsentium auctoritate statuimus, vt si quis quacunque auctoritate Ecclesiam, vel monasterium, aut aliud beneficium ecclesiasticum qualecumque ex resignatione, vel cessione cuiuscunque personæ simpliciter, aut cum circuitu retrocessionis cum regressu, vel accessu, etiam sola dimittentis intentione receperit, vt illa, vel illud etiam in euentum regressus, vel accessus, eidem dimittenti, vel alteri postea conferatur: aut illius fructus, vel eorum pars alij, vel alis concedantur, vel pensiones soluantur ex eisdem, hæc confidentia censeatur. Itidem si ordinarius vel alius collator contulerit antehac, aut conferat in futurum beneficium ecclesiasticum quouis modo vacans, ea conditione tacita, vel expressa, vt postea in alterum pro arbitrio collatoris, seu alterius cuiuscunque contra iuris communis ordinationem disponatur, siue vt de eo prouisus, fructus illius, vel partem ad vtilitatem, vel libitum conferentis vel cedentis, aut alterius, relinquat & remittat, seu pensionem illi, vel illis, quem, vel quos idem collator aut cedens, vel alius per se, vel alium scripto aut verbo iusserit, seu significauerit, persoluat: & pariter si à patrono etiam laico, vel alteri præsentatori, seu electori contigerit, aut contingat id fieri. Ad hæc si clericus prædictæ Cameræ, aut Cardinalis, aut alius à solutione iurium ipsius Cameræ, vel etiam Cancellariæ Apostol. exemptus post resignationem, vel cessionem alicuius extranei de ecclesia, monasterio, vel alio beneficio ecclesiastico in se Apostolica vel alia auctoritate factam & admissam, illam, vel illud etiam confectis literis Apostolicis, & possessione apprehensa in eundem resignantem vel cedentem modico spatio interiecto, veluti duorum, aut trium mensium retrocesserit, aut retrocedat in futurum, ex illa retrocessione fructus ecclesiæ, seu monasterij, aut beneficij, vel eorum pars, seu pensio, seu quid aliud super illis reseruatum: aut regressus, seu accessus, & ingressus ad illa vel illud ipsi clerico, vel cardinali, aut alio exempto sit fuerit ve concessus. Postremò, si quis crimine aliquo absolutus, aut cum quo super irregularitate dispensatum est denuò receperit, quacunque auctoritate ecclesiam, monasterium, vel aliud beneficium ecclesiasticum, quod ante, vel post commissum delictum, aut contractam irregularitatem dimiserit, in quouis horum casuum confidentiæ prauitas sit contracta, casusque huiusmodi litteris prædictis comprehendantur, ac si illis specialim expressi fuissent: licèt ipsum confidentiæ crimen alterius tantum partis conscientia sit admissum. Ad probandum vero plane confidentiarum abusum inter alias etiam hæ præsumptiones, & coniecturæ habeantur legitimæ, videlicet, si quis post cessam ab se ecclesiam, vel monasterium, aut beneficium, & publicatam resignationem, seu cessionem, captámque à successore possessionem, sese in illa, vel illo, seu rebus illius per se, vel alium, seu alios de facto intecerit, aut fructus perceperit: aut quicunque successor illi, vel eius propinquis ipsos, aut partem aliquam remiserit eorundem: si recipiens beneficium constituerit dimittentem, vel eius parentes, aut propinquos procuratores ad percipiendum, vel locandum fructus beneficij dimissi, & illi, vel illis de fructibus perceptis, aut percipiendis donationem fecerit: si vel sola procuratoris depositione, vel libris rationalibus mensariorum ex parte dimittentis expeditis, quæ personam recipientis concernit prosecuta sit, simúlque expensæ pro ea necessariæ ab illo factæ fuerint. Denique si quis pro concessione alicui facta, quacunque auctoritate de beneficio ecclesiastico per se, vel alium, seu alios intercesserit, vel alias in negocio concessionis se se immiscuerit quoquomodo: deinde aliquid de fructibus talis beneficij de facto etiam per manus possessoris, ac etiam simplicis donationis titulo perceperit, seu de illo postmodum ad voluntatem intercessoris fuerit dispositum quandocunque. Testes autem de quacunque ve singulares singulas probare valeant præsumptiones, & coniecturas, pluresque huiusmodi præsumptiones, & coniecturæ plenè probationem faciant in prædictis. Cæterum criminosi, & cæteri omnes, qui ad perhibendum in casibus simoniæ testimonium recipi possunt, ad prædicta omnia admittantur. Sed ne quisquam etiam vana fiducia fretus non intendendi contra se iudicij in crimine perseueret: vtque hoc malum grauioris censuræ stimulo vsquequaque prohibeatur, & omnes, & singulos, qui huc vsque ecclesias, monasteria, beneficia, fructus, pensiones, aliis ve res intercedente hoc confidentiæ vitio receperunt, ac retinent, nisi statim ad se reuersi, & resipiscentes celeri dimissione sibi prospexerint: & qui quid tale admiserint in futurum etiam omnibus, & singulis aliis monasteriis, dignitatibus, administrationibus, officiis, & beneficiis obtentis, quæ pariter sub dicta reseruatione comprehendi volumus: necnon fructibus, pensionibus & aliis rebus Ecclesiasticis, ac etiam Romanæ Curiæ, & aliis officiis temporalibus præsentium auctoritate priuamus, & ad futura inhabiles decernimus, & in iuris subsidium excommunicationis sententia innodamus, à qua nullus nisi in mortis articulo constitutus, ab alio quam à Romano Pontifice absolutionis beneficium valeat obtinere, &c. Datum Romæ apud Sanctum Petrum anno Incarnationis Dominicæ Millesimo quingentesimo sexagesimo nono, Kalend. Iunij, Pon-

a Vt supra dictũ est.

b Arg. l. à testatore. ff. de cond. & demõst. e Cap. fi. g. tit. de reiect. lib. 6. & g. ofs. inst. de verb. obli.

Universitat de Deusto Biblioteca

tificatus nostri anno quarto.

Ex qua nota primo, quod intentio prædictorum Piorum non fuit, [a] inducere aliquam prohibitionem nouam confidentiæ beneficialis: sed Pius IIII. intendit renouare antiquam, & Pius V. iuuare illam inducendo modos probandi eam, quæ difficile probatur. Ita quod non intendit asserere esse veram in foro interiori confidentiam illicitam simoniacam in casibus, in quibus statuit pro tali esse habendam, sed quod in exteriori est præsumenda talis.

Secundo nota, quod simonia conuentionalis confidentiæ beneficialis est peior alia conuentionali beneficiali, qua palam emitur, vel venditur beneficium: quia per illam non annullantur acta, nec inducitur censura, antequam ab vtraque parte impleatur, vt dictum est, [b] per hanc autem sic: quia simul ac quis accipit beneficium in cõfidentiam prædictam, antequam impleat, quod promisit, ipso iure est excommunicatus, & ipso iure collatio ei facta est nulla, & tenetur ad restitutionem omnium fructuum, quos perceperit à die acceptionis.

Tertio nota nouam, & amplam reseruationem, qua omnia beneficia collata, & accepta in confidentiam illicitam, & simoniacam sunt reseruata Sedis Apost. collationi, qua ratione peior est hæc simonia conuentionalis etiam ex vna tantum parte completa, quam alia realis ex vtraque parte executa: quia non aufert ordinario potestatem conferendi, nec reseruat illam Papæ, hæc autem vtrunque facit. Quam ob rem caueãt sibi, qui eiusmodi beneficia accipiunt per ordinariorum collationem, vel per papæ prouisionem non facta mentione de huiusmodi reseruatione, saltem per clausulas generales ad id sufficientes: quas tamen communiter in impetrationibus Apostolicis inseruntur.

Quarto nota, quòd non solum collationes per huiusmodi confidentiam factæ sunt nullæ: sed etiam omnes accessus, regressus, pensiones, & alia quæcunque etiam auctoritate Apost. reseruata fiduciariis, siue confidentiariis huiusmodi, in cessionibus, vel retrocessionibus quibus postea illa admittunt: quorum de numero arbitror esse plurimos, qui debent sibi cauere. Salua limitatione posita inf. [c]

Quinto nota casum nouum, in quo fructus beneficiorum per huiusmodi confidentiam collatorum, & pensionum confidentiariis constitutarum, reseruantur cameræ Papæ à die collationis, & constitutionis: quod est notandum ad consulendum eis, qui hac in re peccarunt.

Sexto, quod hæc extrauagans in illis verbis, *Sola admittentis intentione*, & in illis, *Conscientia tantum vnius partis*, videtur significare contrarium eius, quod supra responsum est ad quæsitum decimum, Scilicet quòd sola intentio absque pacto renunciandi beneficium, vt detur alicui non facit simoniam. Sed respondetur quod non intendit asserere per illa verba, quod sola talis intentio constituat in foro interiori simoniam, sed quod probatio eius faciat in exteriori præsumi illam. Tum quia, vt supra probatum est, prædicti Pij nil noui prohibuerunt, & Quintus solum addidit quatuor modos præsumendi simoniam in exteriori foro. Tum quia non ait per hoc fieri confidentiam: sed quod censeatur, hoc est, præsumatur confidentia, vt in simili habet cap. fin. [d] quod ibi ponderauimus.

Septimo nota, octo coniecturas ad præsumendam simoniacam confidentiam in foro exteriori. Prima probatio intentionis, etiam tantum vnius partis, quæ tangitur in ver. *Quare*. Secunda in ver. *Itidem*, scilicet quod collator ita conferat, vel patronus præsentet, vt postea de beneficio, vel fructibus eius sic, vel sic disponatur. Tertia, in ver. *Adhæc*, scilicet, quod exemptus à solutione iurium Curiæ beneficium acceptum per resignationem alicuius etiã post litteras expeditas, & possessionem acceptam retrocesserit in eundem, reseruato sibi aliquo infra spatium duorum, aut trium mensium. Quarta, in ver. *Postremo*, quod absolutus à delicto vel irregularitate denuo accepit beneficium quod renunciauit, ante, vel post delictũ, vel incursam irregularitatem. Quinta in ver. *Ad probandum*, quod quis post cessum beneficium, & duplicata cessione, & capta possessione à cessionario se in illud per se, vel alium ingerit, & fructus, vel partem eorum accipit, aut successor ipsi, vel propinquis eius aliquos fructus remiserit. Sexta, in illo ver. *Si recipiens beneficium, &c.* Septima, in ver. *Vel sola probatio, &c.* Octaua, in ver. *Denique quod interceſſerit, &c.*

Nota octauo, quod ver. *ad probandum*, & clarius versic. *testes*: significant, quod vnaquaque harum coniecturarum sola non sufficit ad plenam probationem, quod equidem arbitror æquum: nam darum videtur, quod prima, & octaua, & aliquot aliæ per se solæ sufficiant. Quare videtur id arbitrio iudicis librandum. [a]

Nota nono, casum in quo testes singulares sufficiunt contra regulam cap. bonæ, [b] quod autem subdit, *vt testes criminosi, &c. admittantur*, commune est omni simoniæ. [c]

Nota decimo ex ver. *Sed ne quiſquam*: duos casus nouos, quibus duo genera beneficiariorum ipso iure priuantur beneficiis omnibus etiam iuste obtentis, & fiunt inhabiles ad illa, vel alia obtinenda. Alter est eorum, qui ante hanc extrauagantem acceperunt beneficia per simoniam confidentialem, & statim habita notitia de ea non resipuerunt, & dimiserunt illa beneficia, & pensiones per eam obtentas. Alter est eorum, qui post eam acceperunt, vel acceperint aliqua beneficia, vel pensiones, per eiusmodi confidentias: quæ est pœna terribilis, ferenda tamen: quia statuta est, [d] quam tamen relaxare, vel saltem in ea dispensare iustæ misericordiæ fuerit. Et an, vel quos ignorantes liget, dicemus. [e]

Adde noue vndecimo, quod mediator confidentiæ veritæ à præfatis Piis ipso facto est excommunicatus: quia per præfata omnis confidentia, de qua ipsi agunt, est simonia beneficialis, & omnis mediator simoniæ in beneficio, vel ordine est excommunicatus ipso facto. [f]

Adde item noue duodecimo, quod promissio simplex conferendi, vel restituendi alicui beneficium, nihilo alio addito, non est confidentia in præfatis bullis damnata. Tum quia earum verba non aptantur ei, & cui verba legis non aptantur, nec illa aptatur. [g] Tum quia non erat simoniaca, ante illas bullas: quoniam licebat olim huiusmodi promissio simplex, [h] & licet postea, [i] fuerit statutum, ne illa promissio obligaret: non tamen fuit statutum ea ratione, quod esset simoniaca: quia si talis esset, non potuisset vnquam valere: & præfatæ Bullæ non

damnant

a Vt supra dictũ est.

b Supra, nu. 103.

c Eod. cap. nu. 11.

d De fur.

damnant confidentiam, quæ ante illas non erat simoniaca, per prædicta.

III Ad duodecimum quæsitum respondetur, quod pensio solita constitui super beneficio Ecclesiastico, non potest pecunia redimi, neque constitui, quod nuper neruose probaui coram Illustrissimo, eodemque clarissimo, Cardinali Alciato, in disputatione quæ inseretur prædicto cõmen. [a] vbi breuiter monstro pensionem, vt in hac materia sumitur, à nemine ante nos iuste definitam. Et quod non est beneficium, nec portio fructuum eius, sed ius non temporarium, sed spirituale, aut illi annexum, non antecedenter, vt ius patronatus, sed dependenter, aut consequenter instar beneficij, & subinde non potest magis, immo minus emi vel vendi, quam ius patronatus: & potest gratis remitti, etiam sine auctoritate constituentis, non tamen redimi anticipata solutione sine auctoritate Papæ. Et quod redemptio sine illa, a pretio facta non valet, & non obstante illa, lapsis annis, pro quibus anticipata est solutio potest peti. Et denique, quod simonia committitur in emptione, & venditione illius: sed illa non inducit excommunicationem ipso iure, plusquam simonia, commissa super iure patronatus: quia extrauagans 2. de simonia: solum excommunicat simoniacum in ordine & beneficio, quorum neutrum est pensio, & ideo tanquam pœnalis, & restringenda, non extenditur ad simoniam super ea commissam. Secus quando emeretur, vel redimeretur pensio ad quærendum, vel renunciandum aliquod beneficium, quia tunc videretur committi simonia: eo quod datur pretium ad dandum, vel quærendum ius spirituale, veluti admittitur simonia quando mediatori datur, vt dictum est, [b] & eadem ratione idem dicendum videtur de emptione iuris patronatus alterius rei spirituali annexæ.

Ad decimumtertium de emente, conducente, vel per alium quemlibet contractum non gratuitum quærente Vicariam, & quamuis iurisdictionem, vel potestatem spiritualem, etiam ad tempus episcopi, vel parochi, vel cuiuslibet alius beneficiarij, respondeo in summa, quod latius dixi coram eodem Illustrissimo Cardinali Alciato, & inseretur prædicto comment. [c] primo, quod committit simoniam. [d] Secundo, quod meretur priuari: sed non est ipso iure priuatus officio clericali secundum Hostien. Panor. & communem. [e] Tertio, quod ipso iure talis contractus est nullus: & consequenter non quærit talem vicariam: & ita tenetur eam relinquere, vt iuste pœniteat. [f] Quarto, quod non est ipso iure excommunicatus, [g] quia non admittit simoniam in ordine, vel beneficio, quale non est talis vicaria per adducta à Felyn. [h] Quinto, quod non est ipso iure inhabilis ad illam: quia nullo iure id cauetur, & ita non est dicendum. [i] Sexto, quod prædicta non procedunt in iurisdictione sæculari secundum Panor. [k] quia circa eam non potest committi simonia, per dicta supra. [l] Septimo, quod neque procedunt in vicaria perpetua, quæ est beneficium, [m] & consequenter in illa incurreretur simonia, & excommunicatio illi annexa.

Ad decimumquartum, de pœna simoniaci dico primo, omnem simoniacum pœna æterna esse dignum: mentalem autem tantum nulla pœna temporaria etiam restitutionis: conuentionalem autem tantum pœna temporaria ordinaria restitutionis accepti, si est restituibile: alioquin, si non est restituibile, extraordinaria arbitraria, per dicenda ibi, & supradicta. [a]

Secundo simoniacum realem in ordine tam occultum quam publicũ esse ipso iure suspensum quo ad se & alios, per textum in hoc omniũ optimum, [b] vt hoc ibi dicit Innoc. communiter receptus.

Tertio dico, quod simoniacus in beneficio non est ipso iure suspensus, vt ibidem dixit Innoc. quatenus ait simoniacum in beneficio, acta pœnitentia, & relicto illo posse celebrare, quem sequimur, quidquid vtérque Thom. dicat, [c] & Sor. [d] quia nullo iure antiquo, nec nouo prædictæ extrauagantis id cauetur.

Quarto, quod simoniacus realis, tam in beneficio quam in ordine, est ipso iure excommunicatus, excommunicatione reseruata Papæ, per dictam extrauagantem nouam.

Quinto, quod hæc consequitur simoniacum realem in ordine egere absolutione ab excommunicatione, & suspensione: simoniacum vero in beneficio, ab excommunicatione tantum.

Sexto dico, nullum alium simoniacum, præterquam in ordine, esse ipso iure suspensum, & excommunicatum: quia si quis esset, maxime foret simoniacus in beneficio, qui tamen non est, per tertium dictum.

Septimo, quod nullus simoniacus, præterquam in ordine, & beneficio est ipso iure excommunicatus, quod rectè affirmat Sylvest. [e] & probatur: quia nullo iure antiquo vllus simoniacus ipso iure est excommunicatus, per prædicta, & ius nouum prædictæ extrauagantis solum excommunicat ipso iure simoniacũ in ordine, & beneficio. Nam verba illa ipsius, *in officiis ecclesiasticis*, intelligenda sunt tantum de officiis, quæ sunt beneficia. [f]

Octauo dico, quod simoniacus ordinatus recipit quidem characterem, sed non executionem, per rationem S. Thom. [g] & quia character est indelebilis, [h] non potest illum relinquere.

Nono, quod omnis præsentatio, electio collatio, & quæuis alia dispositio beneficiaria per realem simoniam est ipso iure nulla, & consequenter quæsitum per illam debet relinqui etiam ante simoniam: quia iure naturali debent relinqui aliena, [i] & quidem cum fructibus, vt dictum est supra. [k]

Decimo dico, quod committens cum Papa simoniam super re spirituali nondum profanata, incurrit quidem pœnam æternam, sed non temporariam per supradicta. [l]

Vndecimo, quod simoniacus etiam tantum conuentionalis ob confidentiam, nil iuris quærit in beneficio per eam obtento, & ipso iure excommunicatur: & perdit alia beneficia bene quæsita: & fit inhabilis ad omnia. An autem & quos excusset ignorantia à prædictis pœnis, præsertim ab hac huius noui iuris dicetur. [m] Et quidem non auderem earum damnare illos, qui ante præfatos Pios confidentiam, etiam realem admisissent tempore, quo confidentiæ, etiam ex se illicitæ, adeo probabãtur in Curia, quod redderetur ius contra non reddentes beneficia in eustodiam, & cõfidentiam accepta. Tum quia illa iure tantum humano est illicita, & ita permissione Papæ approbatoria potuit fieri, & facta fuit licita. [n] Tum quia licet ipsa iure diuino esset prohibita, pœnæ ra-

a Nu. 103.

b In extrag. 2. de simo. & ij cap. tanta. eod. tit.

c 2. 2. q. 100. art. 6. d Lib. 5. q. 8. art. 2. de iust. & iure.

e Verb. simon. q. 19.

f Vt in c. de multa, de præb. & in c. cũ accessissent. de constit. g Vbi sup. h Cap. 9 & 10. c. offendit. de cõsec. dist. 4.

i Cap. si res. 14. q. 6. k Cap. 17. nu. 15.

l Nu. 109.

m In commen. c. frater. in 12 quæst.

n Arg. c. 1. de constit. lib. 6.

Universidad de Deusto
Biblioteca

men nullitatis titulorum, & aliæ, iure humano sunt statutæ, & sic quo ad illos dicta permissione potuerunt tolli,[a] & ita iure stricto defendi posset, non fuisse per ipsos annihilatas renunciationes, collationes, & pensionum impositiones, factas antea prædicto tempore: & consequenter non teneri ad relinquenda beneficia, aut pensiones, neque ad restituendos fructus vi earum perceptos: quia legitime factum pœnam non meretur,[b] ex quo inferretur limitatio eius, quod supra dictum est, omnem confidentiam, quæ post dictos Pios est illicita, fuisse talem etiam ante illos, ne procedat in ea, quam præfata permissio Papæ approbatoria fecit licitam.

Duodecimo dico, quod peccat, qui emit, aut vendit carius bona ratione iuris præsentandi ad aliquod beneficium illis annexum: aut aliquem calicem, aut corporalia, eo quod sunt consecrata, aut rosaria, aut alia eo, quod sunt benedicta per dicta supra,[c] licet non incurrat excommunicationem: quia non committit simoniam circa ordinem, vel beneficium, per dicta.[d]

a l. qui cõgenare. ff. de reg. iur.

b l. Gracchus. C. ad l. Iul. de adulter.

c Nu. 59.

d Supr. nu. 100.

De luxuria tertio vitio capitali, & eius filiabus.

112 *Luxuria quid in genere, & quid in specie.*
112 *Luxuriæ quibus modis maximè resistitur.*
113 *Luxuria vitium capitale gignit has octo filias.*
113 *Castitas quibus modis seruatur.*
114 *Cæcitas, præcipitatio, inconsideratio, & inconstantia, quæ mortiferæ.*
114 *Amor sui, huius mundi, horror futuri, qui mortifer.*

112 DE luxuria dico primo, quod luxuria, & luxuriari generaliter sumpta significant omnem nimiam diffluentiam, tam esus, potus, & vestitus, quam venereorum: sed specialiter, vt hic sumitur, luxuria *est vitium inclinans ad inordinatum venereorum vsum*: & actus, ex quo illud gignitur, & augetur est inordinatus vsus venereorum, qualis est omnis except. vsu Matrimonij quippe qui est prohibitus sexto præcepto Decalogi de quo supra,[e] & quoniam omnis habitus, quale est vitium, augetur ex actibus ex quibus gignitur, & ad eos inclinat, vt dictum est,[f] consequitur vsu venereorum augeri luxuriam, & consequenter illo non sedari, immo accendi, volentésque eam sedare debere id facere, resistendo, vel fugiendo, & nullatenus eam experiendo: erraréque grauissimè, qui secum constituunt, vna, vel altera vice experiri, & nunquam amplius. Tum per illud Apost. g *Fugite fornicationẽ*. Tum per illud Cassiani,[h] quem S. Tho.[i] & omnes alij sequuntur. *Nullo faciliori modo luxuria, quam suarum occasionum fuga vinci potest: illa enim experientia crescit habitus qui quo auctior est, additus naturæ corruptæ, tanto est fortior hostis, fortiúsque impugnat.* Quo fit vt facilius seruari possit castitas virginalis, quam vidualis: immo & vidualis, quam coniugalis absente diu coniuge: quæ magna consolatio vtentium cœlibatu est, vt latius diximus.[k]

113 Secundo dico, quod hoc vitium, præter sex, aut septem, aut plures species, quas habet, de quibus supra,[l] dicitur vitium principale, & capitale, eo quod ex eo nascuntur octo filiæ infernales iuxta S. Greg.[m] & S. Tho.[n] scilicet cæcitas mentis, præcipitatio, inconsideratio, inconstantia, amor sui, amor huius mundi, horror futuri, & odium Dei: quæ licet etiam ex aliis nascãtur: ex hoc tamen frequẽtius: hoc enim inclinando ad delectationem venereorum, quæ est omnium vehementissima, occupat partem animæ inferiorem in appetenda, & procurãda illa: & rursus illa adeo trahit ad idem superiorẽ sibi valde cognatam, quasi vim inferendo, vt non permittat illi circa vltimum, & alium debitum finem satis intẽdere, nec media in illam diligere: & impellat ad se, mundúmq; hunc nimis amandum, futurúmque horrendũ, tandémque ad Deum vltorem odio habẽdum. Quo fit, vt eo longius cæteris abesse debeant ab hoc obcæcante vitio contemplationi addicti, litteris dediti, Gubernatores, Duces, & Iudices, quo Iudiciori prudentia, sapientia, cõsilio, circũspectione, & constãtia indigent, tam ad præfigendos fines, & scopos, quam ad deligendum media, quibus eos assequantur.

Circa quod peccatum luxuriæ, & filiarum eius peccat mortaliter primo, qui peccat contra 6. præceptum, de quo dictum est.[a]

114 Secundo peccat, qui per cæcitatẽ, vel socordiã mentis nõ proponit explicite pro vltimo fine Deũ, & vitam æternã, per dicta,[b] aut per præcipitationẽ, & incõsiderationem, non deligit media de præcepto deligenda: aut per inconstãtiam desistit ab eo, in quo de præcepto tenetur præstare: aut ob amorẽ sui præceptum aliquod trãsgreditur. Raro autẽ per has luxuriæ filias, quis peccat mortaliter alio genere peccari, quam transgressionis præceptorum Decalogi, Ecclesiæ, vel aliorum peculiarium ipsum ad mortale obligantium. Dixi, *raro*, non ratione Caiet. parum tuta: sed quia interdum peccat exponendo se periculo transgrediẽdi præcepta propter præcipitationem, inconsiderationem, & alia prædicta vitia, non perueniendo ad ipsam transgressionem, iuxta prædicta.[c]

Tertio peccat mortaliter, qui deliberate vult semper, & perpetuo viuere in hoc mũdo, sine Dei visione intuitiua, per dicta supra,[d] aut deliberato Deũ odio habet, qd est suo genere omniũ peccatorũ maximũ.[e]

a Supr. cap. 22.

b Supra nu. 100.

c Supra nu. 100.

d Supra nu. 100.

e Supra nu. 100.

De ira quarto vitio capitali, & eius filiabus.

115 *Ira sæpius passio, & est vitium capitale.*
116 *Indignatio quæ Christiano mala, & quæ mortalis.*
117 *Maledictio sui, vel Diaboli, vel irrationalis creaturæ, quæ mortalis.*

115 PRAESVPPONENDVM primo, quod ira primũ accipitur pro passione animæ sita in potentia irascibili, quæ non habet contrariam, vt aliæ passiones eiusdem, quæque interdum est bona, & interdum mala, vt dictum est. [f] Ira vero prout habitum vitiosum sonat, vt hic, *est vitium animæ ad appetitum inordinatum vindictæ inclinans*, iuxta S. Thom.[g] peccatum autem iræ est actus inordinatus volendi vindictam: quis autem actus dicatur inordinatus, dictum est supra,[h] hoc autem vitium iræ ea ratione est capitale, aut cardinale, quia ex eo nascuntur alia septem vitia, scilicet indignatio, tumor, clamor, blasphemia, contumelia, opprobrium, & rixa, iuxta S. Thom.[i] quem copiosè defendit ibidem alter Thom. Alij addunt istis aliàs quatuor, scilicet maledictionem, seditionem, bellum, & vindictam: sed maledictio ad contumeliam, seditio, & bellum, ad rixam rediguntur: vindicta autem est proprius actus iræ.

f 2. Cap. 22.

g 2. 2. q. 158. art. 1.

h 2. 2. q. 158. art. 1.

i 2. 2. q. 158. art. 1. ad 4.

Peccat

Peccat mortaliter circa iram, & filias eius primo, qui per eam transgreditur quintum præceptum, de quo supra,[a] & consequenter, qui deliberatè vult vindictam notabilem immeritam, vel maiorem merita, vel meritam auctoritate propria, vel contra iuris ordinem, vel principaliter in malum proximi, & non in bonum iustitiæ: quia hic est inordinatus actus iræ, per dicta, & remissa supra proxime.

116 Secundo peccat, qui committit prohibitũ sub pœna mortalis, vel iussum sub eadem per indignationem inordinatam, qua debita subtrahitur affabilitas: aut per tumorem inordinatum, quo quis nimis cogitationibus vindictæ tumet, vel clamorem inordinatum. Dixi, *inordinatum*: quia hæc tria ordinata, non vitia, sed virtutes sunt.[b]

Tertio, qui blasphemat eo modo, quo dictum est supra,[c] vel maledicit creaturæ irrationali quatenus creatura est.[d]

117 Quarto peccat, qui ex animo deliberato maledicit imprecando sibi malum, cui non licet consentire, vel proximo malum notabile sub ratione mali, iuxta illud.[e] *Maledici regnum Dei non possidebunt*: & eo grauius, quo maiorem reuerẽtiam, cui maledixit debet, iuxta illud.[f] *Qui maledixerit patri, aut matri, morte moriatur.*[g] Dixi, *ex animo deliberato*: quia indeliberatè, vel ore tantum maledicere, non est mortale, vt communiter maledicunt parentes filiis, & coloni, & mutiones bobus, & mulis: sufficit tamen id facere ex animo deliberato, etiam momentaneo, licet illico pœniteat: sicut sufficit consensus deliberatus etiam momentaneus voluntatis ad quodcunque aliud peccatum mortale, vt rectè declarat Caie.[h] Dixi, *sibi malum*: cui non potest consentire: quia imprecari sibi damnum boni, quod posset prodigere, nõ est peius, quam eius prodigitas, quæ non est mortalis, per dicta supra.[i] Dixi, *notabile*: quia paruitas excusat, vt sæpe dictum est. Dixi, *sub ratione mali*: quia sub ratione boni non est peccatum, vt imprecari aliquod malum auerso à Deo, vt ad eum conuertatur, iuxta dicta.[k]

a Cap. 22.

b Supra nu. 100.

c Supra nu. 100.

d Supra nu. 100.

e Supra nu. 100.

f Supra nu. 100.

g Supra nu. 100.

h Supra nu. 100.

i Supra nu. 100.

k Supra nu. 100.

Quinto peccat, qui maledicit diabolo ratione suæ naturæ: quia illa est bona, & à Deo facta, secus si ratione suæ culpæ,[l] & tradit S. Tho.[m] modo nec plus, nec aliter quam meretur, per proxime dicta.[n] Qui autem maledicit ex animo dicendo trado, vel committo te diabolo, vel maledicit aliquam creaturam irrationalem, puta equos, mulos, boues, & alia sensibilia, aut ventos, aquã, calorem, frigus, lapidem, pulverem, arenam, & alia insensibilia, si id faciat, qua ratione sunt creaturæ Dei, blasphemat: si vero, qua ratione est res proximi, perinde est ac si proximo malediceret: si autem neutra prædictarum rationum id faciat, solũ venialiter peccat: quippe qui rem vanam exoptat: cum neque bonum, neque malum conueniat rei rationis experti, per se consideratæ: quæ resolutio est S. Thom.[o] Quare confessarius debet interrogare confitentem si maledixit alicui rei, an id fecerit ore tantum, aut ore, & animo, nulla ratione Dei, vel proximi habita: quibus casibus non est plusquam veniale: aut ex animo, ea ratione, qua est creatura Dei, quo casu est blasphemia: aut qua ratione est res proximi: quo casu perinde peccat, vel non peccat, ac si maledicteret proximo: quis vero, & quomodo peccet per rixam, vindictam, seditionem, & bellum, quæ sunt quatuor filiæ iræ, dixi,[p] & quis per contumeliam & opprobrium, alias duas eius filias.[q]

l 2. 2. q. 158. art. 1. ad 4.

m 2. 2. q. 158. art. 1. ad 4.

n Supra nu. 100.

o 2. 2. q. 158. art. 1. ad 4.

p Supra nu. 100.

q Supra nu. 100.

De inuidia quinto vitio capitali, & eius filiabus.

118 *Inuidia quid, & genere suo mortalis.*
118 *Nemesis quid, & quæ mortalis.*

118 CIRCA inuidiam est dicendum, *quod est vitium inclinans ad inordinate tristandum de bono alieno, eo quod suam excellentiam minuit*, iuxta Arist.[a] & S. Thom.[b] quem pulchrè Caietan. ibi defendit. Dixi, *inordinate*, ad excludendam tristitiam ordinatam, ad quam sæpe charitas inclinat, iuxta illud.[c] *Beati qui lugent*. Dixi cætera, ad excludendam tristitiam de bono alterius eo, quod sit suum, quæ pertinet ad odium: & eam, quæ est de bono alieno, quatenus est damnosum sibi, vel alteri, quæ potest esse bona, & mala: & eam, quæ nascitur ex eo, quod ille indignus est eo, quæ pertinet ad indignationem, quæ est mala, iuxta legem Christianam: quamuis non secundum Arist. vt dicit S. Thom.[d] & ad excludendam eam, quæ nascitur ex eo, quod minuit excellentiam suam: & hæc sola pertinet ad inuidiam, quæ semper est peccatum, & suo genere mortale, secundum S. Thom.[e] quia est contra charitatem inclinantem ad gaudendum de quolibet bono proximi, quatenus est bonum ei. Ratio vero cur inuidiæ vitium dicitur capitale est: quia parit alia quinque, scilicet, odium, susurrationem, detractionem, in aduersis aliorum lætitiam, & in prosperis tristitiam, iuxta S. Gregor.[f] declaratum per S. Thom.[g]

a 2. Rhet. b 2. 2. q. 36. art. 1.

b 2. 2. q. 36. art. 1.

c Matth. 5.

d Vbi supra.

e Vbi sup. artic. 3.

f 31. Moral. g Vbi sup. artic. 4.

Peccat autem mortaliter circa inuidiam, & filias eius primo, qui deliberato dolet de bono notabili proximi, scilicet scientia, honore, fama, diuitiis, fauore, veneratione, & id genus aliis, ea ratione, quod sua per illud excellentia diminuitur, per proxime dicta. Dixi, *deliberato, & notabili*: quia surreptio, & paruitas semper à mortali excusant, vt sæpe dictum est.[h]

Secundo peccat mortaliter, qui tristatur eo, quod non sunt ei tanta bona temporaria, quanta aliis ob finem mortiferum: quia eiusmodi finis omnem actũ efficit mortalem, iuxta dicta.[i] Tristari autem de hoc ob finem venialem, est veniale tantum: & tristari ob bonum, virtus, si cæteræ circunstantiæ adsint: sicut & tristari eo, quod careat virtutibus, quas in aliis videt, ad finem eas quærendi iuxta mentem S. Thom.[k]

h Præsertim in c. 11. nu. 4.

i In præludd. p. nu. 19.

k Vbi supra.

Tertio peccat, qui deliberato tristatur eo, quòd Deus bona malis largitur: quòd est verum, si id faciat, diuinam in diuidendo bona prouidentiam incusando, secundum omnes, quòd explicat Caieta.[l] definiens idem de illo, qui proponit imitari malos in actibus moralibus, vt fortunarum copia similis eis cuadat, contra illud.[m] *Noli æmulari in malignantibus*: quæ omnia tradimus.[n]

l Late 2. 2. q. 36. art. 1. & in summa, verbo Nemesis.

m Psal. 36 in to. capit. femel, de pœnit. dist. 1.

De Gula sexto vitio capitali, & eius filiabus.

119 *Gula quid, & habet quinque species, & quinque filias.*
120 *Gula non est edere carnes in terra aliena, vbi id licet.*
121 *Ebrietatem scienter sibi, vel alij procurare, mortale.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

122 *Carne humana vesci non licet.*
122 *Anthropophagi carnibus humanis vescuntur.*

119 DE gula dicimus primo, quòd illa ex mente vtriusque Tho.[a] & eiusdem, & aliorum,[b] *est vitium inclinans, ad comedendum, & bibendum inordinate* : & actus eius est esus,& potus inordinatus, vel voluntas eum faciendi.

Secundo, quòd quinque sunt species gulæ, iuxta S. Gregor.[c] contentæ in hoc versu.

Præpropere, laute, nimis, ardenter, studiose.

Declaratæ per S. Thom.[d] id est, ante tempus, nimium, aut nimio ardore, nimia festinatione, nimio apparatu, & nimio sumptu:quæ vtinà vtriusque gladij principes suis sanctis sanctionibus arcerent ab occupandis prouinciis,quas nondum occuparunt : expellerentque ab eis, quas occupatas adeo in carnalia desideria demittunt, vt ad cælestia mentes erigere non sinant.

Tertio dicimus, quod gula dicitur vitium capitale, ea ratione, quia quinque fœdæ filiæ ex eo nascuntur : puta, Hebetudo mentis, Immoderata lætitia,Multiloquium, Scurrilitas, & Spurcitia.

Quarto dicimus, quod gula regulariter est venialis,etiam si absque vtilitate vsque ad vomitum etiam intentum sese quis cibo,& potu ingurgitet, vt sentit Caiet.[e] quidquid dicant Ang.[f] & Syluest.[g] incautè dicentes, S. Anto.[h] affirmare hoc esse mortale:quod non affirmat. Dixi, *Absque vtilitate* : quia ob illam licet sumere ad vomendum amplius, quam par est de consilio medicorum.

120 Quinto dicimus, quòd est mortalis, cum in ea vltimus finis ponitur cum per eam aliquod præceptū ad mortale obligās violatur:cum notabile damnum salutis propriæ,aut proximi infertur,aut procuratur: cum debita lege iustitiæ ob eam non soluuntur.

Sexto peccat, qui vescitur carnibus,vel alio cibo vetito, in aliqua regione etiam tempore, quo liceret ei vesci in sua : sicut è contrario non peccat vescendo eis in regione,qua transit,vel in qua moratur: licet in sua id ei non liceret. Nauarrus enim, & Lusitanus vescentes in Castella die Sabbatho extremis, vel interioribus partibus animalium, non peccant: licet in suis terris id eis non liceat. Castellanus autem idem faciens in Lusitania, vel Nauarra peccaret, per[i] illud vulgatum.

Si fueris Romæ, Romano viuito more:
Et si sis alibi, viuito sicut ibi.

Quidquid dicat Alexandrinus ibi, & quidam alij alibi, vt sentit Panor.[k] & Cardin.[l] Imol. & Bonifac. & Porcius,[m] & alij alibi:quod & communis consuetudo seruat. Idémque seruandum est circa festa & ieiunia,& alia varia variarum terrarum præcepta.

121 Septimo peccat quis, cum se scienter inebriat, aut procurat alium inebriari secundum S. Thom.[n] quia notabiliter vult nocere alteri, & sibi esse nocumento,cui renunciare non potest,volens se,vel alium rationis vsu priuare. Dixi, *Scienter*:quia secus,si id fecit ignorantia qualitatis potus,vel inaduertentia nimietatis eius:quia tunc,aut nihil, aut solum venialiter peccaret. Idem est de scire debente,[o] vt quia consueuit tali,vel tanto potu inebriari,& cum bibit,non credendo se inebriatum iri : non quòd iteratio actus ex veniali mortale faciat:sed quia consuetudo facit, vt ille scire debeat, se eiusmodi potu inebriatum iri: quòd satis est secundum Caiet.[a]

122 Octauo peccat, qui humanis carnibus vescitur,vel præbet eas alteri edendas citra maximam necessitatem:etiam si neminem ob id occidat,nec occidi procuret : quia vt rectè ait Caiet. vt sola fœmina humana est ad copulam licitā apta, ita sola caro animalis irrationalis est licita,qua vescamur. Quare de more prouide patres illustrissimæ societatis Iesu renuunt baptizare Gentiles Anthropophagos cathecumenos,non proponentes abstinere perpetuo à carnibus humanis, etiam in bello iusto interfectorum: quia non sunt contriti,nec satis attriti,& cōsequenter non baptizandi.[b]

123 *Hebetudo mentis, quæ mortalis.*
123 *Lætitia nimia, quæ mortalis.*
123 *Multiloquium, quod mortale.*
123 *Scurrilitas, & spurcitia, quæ mortalis.*

123 IRCA vero præfatas quinque filias gulæ peccat mortaliter primo, qui per mentis hebetudinem se terrenis miscens,& à cælestibus auocans conscientiam suam non discutit, quando, & quomodo præcepto tenetur.[c]

Secundo peccat mortaliter,qui ob immoderatam lætitiam,obscœnis cantilenis,verbis,aut gestibus vtitur,intendens inducere, vel credens, aut credere debens se,vel alium per eam inductum iri in consensum alicuius actus:mortalis,cordis,oris,vel operis,vt rectè declarauit Caiet.[d] & probatur per cap.[e] Idem de eo, qui saltat, choreas ducit, & irreuerenter psallit, aut canit,& præsertim in Ecclesiis,& cœmeteriis.[f] Maxime vero,si est sacerdos:nisi parū,& secreto id faceret.[g]

Tertio peccat mortaliter,qui multiloquio in irreuerentiam Dei notabilem vtitur:aut adeo delectatur, vt paratus sit id præferre implemento alicuius præcepti, secundum S. Anton.[h]

Quarto, qui per scurrilitatem, vel spurcitiam vestes valde impudicas gestat, aut aliàs intentione expressa, vel tacita prouocandi ad luxuriam,vel alium finem mortalem, per prædicta.

De accidia septimo vitio capitali, & eius filiabus.

124 *Accidia quid,cur ita, & pigritia dicta, filias quinque parit.*
125 *Desperatio filia accidiæ, quæ mortalis.*
125 *Pusillanimitas filia accidiæ, quæ mortalis.*
125 *Rancor filia accidiæ, qui mortalis.*
125 *Euagatio mentis quæ mortalis.*

124 DE accidia dicendum primo, quod illa generaliter sumpta continet, *omnem tristitiam de quocunque spirituali bono*, secundum S. Tho.[i] sed sumpta specialiter, vt hic sumitur, est contraria charitati, & definiri potest,*esse vitium inclinans ad tristandum de bono spirituali diuino, quatenus est diuinum in eo, qui tristatur*, secundum mentem vtriusque Thom.[k] Dixi, *De spirituali* : ad excludendum tristitiam de bono temporali. Dixi, *Diuino* : ad excludendum tristitiam de bonis spiritualibus virtutum moralium. Dixi, *Quatenus est diuinum* : quia contristari de eo quatenus est laboriosum, vel aliorum operum impedimentum, non est accidia, vt aduertit vterque Tho.vbi supra. Dixi, *In eo qui tristatur* : quia tristari de eo quatenus est in ipso Deo, pertinet ad odium eius,& quatenus est bonum diuinum in ipso, pertinet ad accidiam,vt subtiliter,conciliando S.Thom.sibi ipsi,distinguit ibidem Caiet. nam bonum spirituale diuinum, vt est in homine, consistit in charitate,& amicitia inter ipsum & Deū,qua se conformat ei, volendo ea,quæ ipse vult, & gaudendo colloquio,& consuetudine eius,tāquam verissimi,& supremi amici,& patris,reuelādo ei cum delectatione viam suam.[a] *Proba me Deus, & scito cor meum, interroga me, & cognosce semitas meas, & vide si via iniquitatis in me est,& deduc me in via æterna.* Cum ergo quis tristatur, & eum tædet eiusmodi colloquij, sermonis,& gaudij, hoc peccatū committit, cognatum odio Dei,suo genere omnium peccatorum grauissimo,secundum S.Thom.[b] Quare etiam hoc peccatum est valde graue, genereque suo mortale, cum deliberato,& aduertente animo admittitur:quod raro videtur contingere. Ex quo infertur, merito vitiū hoc vocari accidiam:quia vt acidum frigefacit,& tepefacit calorem,& ita hoc amorem,& desideriū boni diuini spiritualis sui, in animo iam aliunde excitatum : & actus ille sic tristandi, siue tristitia inordinata, est actus, seu peccatum accidiæ.

Ex quibus infertur, primo, quod qui tristatur de bono spirituali aliarum virtutum moralium, veluti de reddendo suum alteri, quod est bonum iustitiæ, aut moderato esu, & potu, quod est bonum temperantiæ,&c. non peccat hoc peccatum, sed vitij contrarij virtuti, de cuius bono tractatur.

125 Secundo, quod ratio, cur hoc vitium dicatur capitale,seu principale est:quia ex eo sex improbæ filiæ nascuntur, iuxta S. Gregor.[c] declaratum per S. Thom.[d] scilicet Desperatio, Pusillanimitas, Torpor animæ, Rancor, & Euagatio mentis. Ratio vero cur à vulgo vitium hoc appelletur pigritia,licet incautè, quia omnem ignauiam & tarditatem significat,videtur esse quod facit hominem pigrum ad bonum diuinum prosequendum, ea ratione,qua vt delectantia ad sui prosecutionem mouent, ita contristantia removent, iuxta illud Aristot.[e] *Delectatio tenet operantem in opere.*

Peccat autem mortaliter circa accidiam, & filias eius primo, qui per eam omittit aliquid sub pœna mortali præceptum, vt communionem, missam, vel preces horarias : non tamen inducit circunstantiam necessario confitendam, sufficit enim confiteri, quid omiserit,non exprimendo,quod per accidiam id fecerit. Dixi, *Præceptum* : quia omittere aliud ad summum esset veniale ex mente Arch. & Card. S.Sixti.[f]

Secundo peccat mortaliter,qui per accidiam, vel pigritiam,vel aliam negligentiam,vel non ediscit,vel non credit ea,quæ de præcepto mortifero secundum suum statum tenetur,de quibus supra.[g]

Tertio, qui desperat peruenire in vltimum finem, nempe beatitudinem, & visionem intuitiuam Dei, & vitam æternam, iuxta dicta.[h]

Quarto peccat, qui transgreditur aliquod præceptum mortiferū per pusillanimitatem, qua fugimus aedua:vel per torporem,quo fugimus mediocria:vel per rancorem,quo indignamur in bene monētes:vel per malitiam,qua nos bonorum spiritualium tædet: vel per euagationem mentis,qua fugiendo sancta diuertimus in illicita : quod tamen, vt prædixi, non addit peccato circunstantiam necessario confitendam, quod ob hæc sit transgressus.

De peccato in Spiritum sanctum.

126 *Peccata in Spiritum sanctum sunt desperatio, præsumptio, impœnitentia, obstinatio, impugnatio agnitæ veritatis, & inuidia fraternæ gratiæ, & cur irremissibilia.*

126 PECCATVM in Spiritum sanctū aliquo nomine accidiæ cognatum,definiri potest secundum mentem Mag. & recentiorum communiter, [a] & S. Thom.[b] & gloss.[c] & aliorum alibi, *esse peccatum contra bonitatem Spiritui sancto attributam commissum.* Sicut enim quòd committitur ex infirmitate, dicitur contra patrem,cui attribuitur potentia : & commissum per ignorantiam contra filium, cui attribuitur sapientia : ita commissum per malitiam dicitur contra Spiritum sanctum,cui attribuitur bonitas. Peccatum autem in Spiritum sanctum est sextuplex.Desperatio,qua tollitur spes veniæ.Præsumptio,qua impeditur bonus timor.Impœnitentia,qua fugatur dolor præteritorum. Obstinatio,qua omittitur cautio futurorum. Impugnatio agnitæ veritatis,qua relinquitur cognitio veritatis. Inuidia fraternæ gratiæ, qua de gratia proximi quis tristatur.Quodlibet enim horum sex peccatorum tollit medium veniæ à bonitate Spiritui sancti consequendæ,& dicuntur irremissibilia,[d] non quidem quia sit vllum peccatum:quod verè contrito non condonetur,[e] sed quod hæc secundum suam naturam repellunt media, & principia, quibus remittuntur peccata,videlicet spem,timorem, dolorem, &c. vt tradit S.Tho.[f] Quamobrem merito dicuntur grauissima,quoties pars animæ superior consentit in eis:alias enim solum sunt venialia:quia subreptio in omni materia excusat à mortali.[g]

De quinque sensibus exterioribus, & de operibus misericordiæ.
CAP. XXIIII.

1 *Sensus exteriores quinque,& quis eorum vsus malus,& mortalis.*
2 *Misericordia quid,& est virtus moralis maxima.*
3 *Eleemosyna actus misericordiæ,ur dicatur charitatis.*
4 *Misericordiæ opera spiritualia septē, corporalia totidē.*
5 *Eleemosyna spiritualis præstat corporali, quando vtraque præcepta.* & 8.
6 *Supersluum duplex, naturæ tantū,& naturæ,& status.*
7 *Status decenter conseruandus, vel mutandus.*
7 *Restitui cur non debeat damnum ob eleemosynam denegatam consecutum.*
8 *Eleemosyna, potius in vita, quam post eam agenda.*
9 *Eleemosyna spiritualis quando cum vitæ periculo præcepta. num.*10. & 11.
9 *Animæ proximi salus præferenda corporis proprij saluti.*
10 *Franciscus Azpilcueta & Xauier societatis Iesu laudatur.*
11 *Eleemosyna à danda egenti extreme nullum votum excusat.*
11 *Consilium dolesum, vel damnosum, quod mortale.*

1 IN præludio secundo dictum est, quinque esse sensus exteriores, per quos veluti per quasdam feneſtellas omnium externorum species, siue similitudines in animos nostros intromittuntur, videlicet visum, auditum,

a 2.2.qu. 148. art. 1. & 150. art. 1 b In 1. lib. sent. dist. 42.

c. Moralia in c. quinque. de cōsecr. dist. 5. d In d. q. 148.

e In sum. verb. gula. f Ver, mūdicia. g Verb. gula. h 2. par. ti. 8. c. 4. §. 6.

i Cap. illa. 11. distinc. quod eius gl. proba. k In cap. consilium de obseru. ieiun. l In clem. 2. qu. 1. de celeb. miss. & ibi. main 5. sed & quod princi. in litt. de iure nat. nu. 26. n 2. 2. qu. 150. art. 1.

o L. quòd te. ff. d. iurb. cred.

a In 1. lib. sent. dist. 40. b 2. 2. qu. 14. art. 1. c Cap. si cerel. sub fin. de pœnit.

d Mart. 12. ac cap. quia diuinitus de pœnit. dist. & c. pœnitet. de pœnit. dist. 7.

f Vbi sup. art. 2.

g Cap. sed pensandū, dist. 6. & p. Hæc dicit præsertim c. 11. nu. 4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

auditum, tactum, gustum, & olfactum, cum multis aliis ad eos pertinentibus: de quibus dicēdum primo, quod eorum vsus suo genere indifferens est: ordinatus quidem bonus: inordinatus vero malus. Ordinatus est, quem omnes circunstantiæ ad actum bonum necessariæ circunstant. Inordinatus vero contra, cui aliqua deest: iuxta definitionem actus boni.[a] Est autem mortalis, cum ei cōuenit definitio peccati mortalis.[b] Venialis autem cum non conuenit illa ei, & deest aliqua circunstantia ad bonitatem necessaria.

Quare per hos sensus ille solus, & omnis peccat mortaliter, qui videt, audit, olfacit, aut gustat aliquid, transgrediendo aliquod præceptum obligās ad mortale: aut, vt aliquod horum faciat, se, aut alium periculo probabili mortaliter peccandi obijcit: aut infert damnum notabile animæ, saluti, honori, aut bonis proximi, aut animæ, aut saluti propriæ, per proxime dicta. Et ideo non videtur necesse interrogare aliter pœnitentem de peccatis per hos sensus patratis, nec vt ipse confiteatur, tanquam facta per eos: quia non inducunt circunstantiam necessario confitendam, vt dictum est,[c] de peccatis accidiæ, & filiarum eius.

2 Secundo dicendum, quod ex mente Augustini[d] & S. Thom.[e] misericordia est, *virtus moralis inclinans ad miserendum ordinate patientis aliquod malum, vel defectum, & ei subueniendum.* Dixi, *Virtus moralis*: quia non solum est talis, sed maxima earum, quæ dirigunt ad proximum.[f] Dixi, *Ordinate*: quia misereri inordinate, etiam ad subueniendū, vitij est.[g] Dixi, *Subueniendum*: quia misereri ad puniendum, etiam ordinate, pertinet ad iustitiam.[h]

3 Tertio dicendum, quod interdum actus, & opera misericordiæ vocantur etiam opera charitatis:[i] quia licet immediatè procedāt à misericordia: mediatè tamen frequentissime procedunt à charitate, quatenus amor proximi ex ea immediatè procedens, est causa miserendi, & volendi ei subuenire. Vocantur etiam eleemosyna: nam verbum, eleemosyna,[k] interdum accipitur pro re spirituali, vel temporali, qua necessitati alicuius subuenitur,[l] & in illo.[m] *Cum facis eleemosynam, &c.* & in illo.[n] *Date eleemosynam, &c.* & interdum accipitur pro actu virtutis, quo fit illa subuentio, secundum mentem S. Thom.[o] & eiusdem, & S. Bonauent. & aliorum,[p] & nostrorum,[q] & aliorum alibi: nam verbum, eleemosyna, idem sonat quod miseratio. Sicut enim hoc verbum Latinum deriuatur ab illo verbo Latino, misereor, ita illud Græcum ἐλεημοσύνη ab ἐλέω verbo Græco, quod sonat misereor.

4 Quarto dicendum, quod cum malorum, & defectuum alia sint corporis, alia spiritus, duplicia sunt opera, seu actus misericordiæ, siue eleemosynæ. Altera corporalia, contenta in illo versu declarato per S. Thom.[r] & per Archid.[s]

Visito, poto, cibo, redimo, tego, colligo, condo.

Id est, esurientem pasco, sitientem poto, captiuum redimo, nudum operio, peregrinum hospitor, ægrotum visito, mortuum sepelio. Altera spiritualia, contenta in illo altero versu per eosdem declarato, scilicet.

Consule, castiga, remitte, solare, fer, ora.

Intelligendo per consule, etiam doce, id est, indigenti consilio consule, ignorātem doce, tristem consolare, peccantem corrige, offensam remitte, onerosum porta, ora pro alio. Et quamuis inueniantur alia mala, & alij defectus, ratione quorum miserēdum sit: vt frigus, & æstus: non tamen ideo hæc diuisio antiqua omittenda est, quod quidam nouatores faciunt. Tum quia alia possunt reduci ad hæc. Tum quia hęc sunt communiora, & frequentiora.

5 Quinto dicendum, quod misericordia, seu eleemosyna, siue sit spiritualis, quæ melior est corporali, iuxta S. Augustin.[a] & S. Thom.[b] siue sit corporalis, est de consilio, vel saltem non de præcepto obligante ad mortale, exceptis duobus casibus. Alter est, cum quis habet superflua naturæ, & occurrit, & petit ab eo aliquis egens extreme.[c] Alter, cum quis habet superflua naturæ, & status, & est alius egens necessarijs ad suum statum, vt sentit S. Augustin.[d] & S. Ambr.[e] & S. Tho.[f] quod probatur per adducta ab eo, & à Caietan.[g] & Maior.[h] quamuis Panormit. communiter receptus, S. Anto.[k] & summa Rosel.[l] oppositum teneant, non rectè S. Thom.[m] intelligentes: quorum tamen opinio est vera, quo ad hoc, vt non teneatur alicui occurrenti egenti: tenetur tamen illi, vel alij quem elegerit, vt clarè resoluit S. Thom.[n] In quibus tamen duobus non est de præcepto subuenire donando: sed satis est subuenire commodādo, vel mutuando, vt diximus.[o]

Extreme autem egere dicitur, non solum qui iam animam agit, vel spirat: sed etiam cum indicia probabilia apparent eo deuenturum, nisi ei subueniatur, & non se offert, nec expectatur probabiliter alius, qui ei subueniat, iuxta S. Thom.[p] & declarat Caietan.[q] Quo fit, vt ratione necessitatis extremæ non possit defendi opinio Soti, dicentis[r] ei, qui est in periculo amittendi suum honorem, de præcepto esse subueniendum. Tum quia ipsemet[s] dicit & bene hominem esse dominum sui honoris, & famæ, ad condonandum communiter cum merito, ei qui ademerit, quamuis alia ratione infra[t] defendatur.

6 Sexto, quod superfluum naturæ,[u] dicitur omne id quod alicui superest, demptis necessarijs ad vitam suam, & suorum. Superfluum vero status est id, quod superest alicui deductis necessarijs ad vitam, statumque decentem suum, & suorum, habita ratione cuiusque, non omnium qui contingere possunt: sed eorum, qui probabiliter timeri, vel expectari debent, secundū omnes, quibus Caiet. addit, quod ad eundem etiam statum pertinent ea, quę necessaria sustentandis filiis, filiabus, mancipiis, famulis, hospitibus, conuiuijs, muneribus honestis, & magnificentijs moderatis: sed & sentit S. Tho. & exprimit Caiet.[x] & melius Sylues.[y] quod necessarium ad status decentiam non constituit in puncto indiuiduo: sed habet latitudinem eo maiorem, quo maior est status: quia in vno erit decem plus, aut decem minus: in alio cētum plus: centum minus: & in alio mille plus, mille minus, &c.[z] & eorum, quæ de pretio iusto, pio, mediocri, & rigoroso dicta sunt.[a]

Septimo dicendum, quod ex hoc sequitur, facile iudicandum nō esse, aliquem secularem plura, quam quæ suo statui necessaria sunt habere: cum etiam ille, qui ad aliquod dominium emendum, & mutandum suum statum in aliū maiorem, ad quem idoneus est, pecunias congerit, nō habet plus, quam suum statum deceat, vt dictum est.[b] Dixi, *Secularem*: quia Ecclesiastici non possunt in tot fines, ac illi pecunias coacervare, vt infra[c] attingetur. Sequitur item Roffellam iure iusta ratione dixisse paucos diuitum confessarios saluatum iri, si eleemosyna in prædictis duobus casibus de præcepto foret: nō enim tot sunt, quot putat, huiusmodi diuites, quibus sit superfluum status, cum

nec Reges, & magni Principes, qui habent thesauros ad bella, quæ probabiliter contra suas respublicas timent, aut quæ pro illis gerere debent, superflua habere censeantur.

7 Octauo dicendum, quod nemo tenetur ad dandam eleemosynā de suo statui decenti necessario, nisi egenti extremæ: quia quisque debet decenter viuere, aut statum suum in alium mutare, vt singulariter S. Thom. docuit[a] pro quo est cap. quorum.[b]

Nono, quod quamuis non soluens debitum, quando, vbi, & quomodo debet, ad restituendum damnū, quod ex illa mora creditor accepit, teneatur, iuxta supradicta,[c] qui tamen pauperi eleemosynam nō dat, etiam sub peccato mortali debitam, non tenetur ad restituendum ei illam eleemosynam, nec damnum, quod inde illi prouenit, quia vt latius[d] diximus, charitas non obligat ad restituendum illud, ad quod alicui dandum, aut faciendum, sub pœna peccati mortalis obligat, iuxta Alex. Alens.[e] & commune, quam pulchrè defendit Adrian.[f] concludendo ad restitutionem non teneri cū, qui cum verbis, aut factis posset, furtum & damnum proximi non impediuit: nisi ex officio, & iustitia ad id teneatur.

8 Omittimus autē hic gratia breuitatis encomion eleemosynæ, quam sibi gratissimam esse Christus ipse testatus est,[g] & per totam suam sacrā scripturam, & suos sacros doctores, quorū summus Aug.[h] sic dixit. *Non memini me legisse, aliquem malè mortuum fuisse, qui vberes opera pietatis bene exercuerit.* Quibus adde si placet ea, quæ scripsimus.[i] Quare, vt alienum est ab omni iustitia, per fas, & nefas, quo iure, quáve iniuria coacernare diuitias: ita quoque à prudentia Christiana seruare illas, eleemosynis dum vita manet parcendo, & ad hæredes relegando, iuxta illud Agonis gloriosissimæ eiusdémque patronæ nostræ Luciæ ad matrē.

Res seruata perit, miseris data porrigit alas
Ad superos: alæ duplices, argentea læua,
Aureæ dextra, viámque datori ad sidera pandit.
Certa præit vitæ pietas, incerta sepultos
Consequitur: nam quod nostri est dum vita superstes,
Arbitrij, mox est alieni, vt vita recessit.

Non est item benignitatis Euangelicæ, immo neque humanitatis Ethnicæ pauperem petentem à se asperis verbis repellere, etiam cum ad largiendum ei eleemosynam non tenemur: licet nō sit mortale, iuxta S. Augustin.[k] quamuis enim non debeatur eleemosyna realis: debetur tamen benigna responsio: vt rectè advertit Maior.[l]

9 Circa vero prædicta opera misericordiæ, siue eleemosynæ peccat mortaliter primo, qui habēs superfluum, etiam tantum naturæ, non cibat, potat, vel vestit egentem extreme, & occurrentem. Dixi, *Occurrentem*: quia non tenetur quis quærere alios: nisi id ei ex officio incumbat, per prædicta. Idem de non reddimente, saltem mutuando, captum, quem credit alias iniustè occisum iri. Idem de non visitante, non hospitante, non sepeliente, cum extrema necessitas proximi ea exegerit, per supradicta. Per quod respondetur ad noue quæsitum, quod non tenetur sub culpa mortali quærere eiusmodi egentes in carceribus, hospitalibus, & aliis locis.

Secundo peccat mortaliter, qui grandi, licet non extrema, necessitate pressō, non fert opem necessariam, quam commodè ferre potest, & credit, neminem alium eam ei laturum, per dicenda infra.

Tertio peccat mortaliter, qui non facit aliquam de septem eleemosynis spiritualibus prædictis eius extremam necessitatem, quo ad animæ salutem patienti: etiam si id non posset absque iactura vitæ corporalis facere: quia tenetur quis præferre animā proximi suo corpori, vt probat vterque Thom.[a] Raro tamen eiusmodi necessitatem patitur Christianus, vt diximus[b] quum per contritionem absque alia ope saluari possit.[c] Patitur tamen illam, qui existens in culpa mortali, & proximus morti, putat se quauis peccatorum attritione saluum fore: & ideo non curat eam augere, ad perfectionem necessariam,[d] tūc enim videtur extreme indigere doctrina de vera contritione. Eandem etiam necessitatem patiuntur paruuli Christianorum morti proximi existentes apud infideles, vel apud fideles nescientes baptizare. Dixi, *Christianorum*: quia secundum sententiam S. Thom. receptiorem,[e] filij infidelium adhuc expertes fationis, sine parentum consensu non debent baptizari.

10 Eandem etiam pati dici possunt multi Gentiliū in Indijs Brasiliæ, & Peru, morti propinqui, qui conuerterentur, si fide Catholica erudirentur. Qualem habuisse satis videtur arbitratus magnus ille Dei seruus Magister Franciscus ab Azpilcueta, & Xauier, vnus ex primis decem Illustrissimi, vtilissimique nostro seculo ordinis societatis Iesu, cognatus noster, & amicissimus, Gentiles cuiusdam Insulæ, ad quibus prædicandum per varios casus, variāque discrimina rerum, cum probabili periculo vitæ profectus fuit,[f] qui postea ibi, & alibi Euangelio magno cum fructu prædicato, anno 1552. traiecit in amplissima Chinarum regna litterarum studijs, & seculari politia florentissima Tartariæque vt creditur contermina: quāuis etiam licitè, & heroicè potuit ille eiusmodi pericula subire pro animarum illius gentis salute: licet non iudicasset eam in extrema necessitate constitutam, nec se ad id de præcepto obligatum: vbi admirabili cum exemplo cruces nostras tollendi, & Christum Opt. Max. crucifixum sequendi, vitam Apostolicam mortalem, quæ illi quoddam martyrium iam inde ab initio prædictæ Societatis fuit, cum immortali commutauit. Cuius rei Altissimus, cui tam feruenter inseruiuit, multa signa dedit, corpus eius in dura casa montis asperrimi solitariè mortui illæsum præseruando: Lusitanósque aliquot casu illuc appellentes nullo alio vinculo, quam charitatis coniunctos mouendo, vt terras sibi vetitas intrare ausi quærerent illud: quæsitúmque naui inferrent: in eáque ad Goam bis mille leucis, & à Lusitania quatuor millibus distantem transueherent. Mouendo item innumeram multitudinem, primum Malacæ, deinde Goæ, ad excipiendum eum de naui honorificentissime, & reponendum in Ecclesia simul magna deuotione colendum, vt & nunc colitur: exemplo suo adhortans nos omnes, vt Deum Opt. Max. ex animo oremus & flagitemus quo multos tanto muneri aptos efficiat, eisque fortem animum inspiret commigrandi eo, vbi tanta messis, & tam pauci sunt operarij: vbi etiam ipse iam pridem vitam finissem, nisi ille quando Vlissyppone discesset, me iam senescentem, laboribus animo suo conceptis imparem iudicasset, scribens vt absentiam patienter ferrem in terris præsentiam sperans in cælis, Amen. Quæ prædicta consequitur primo, eum, qui non est parochus, nec prælatus, non teneri cum probabili periculo vitæ suæ

corpora

a Positam in pra. 7. num. 1.
b Posita sup. prælect. 9.
c Cap. proximo, d 9 de cinit. Dei. e 2. 2. q. 30 ar. 1. 2. &3.
f Vt ident ibi probat art. 4. g Cap. est insuſta misericordia 23. q. 4. h Cap. omnis. & cap. qui emendat. 45. dist. i Cap. inter opera charitatis. de pœnit. & c. duæ. 45 dist.
k Vt in d. commen. doximus. l Vt in c. tria. & in c duæ 45. distinct. m Matt. 6. n Luc. 11. o 2. 2. q. 32 art. 1. p In 4. lib. sen. dist. 15. q. In d. c. tria.
r 1. 2. q. 32. art. 2. s In d. c. tria. scilicet.
a 2. 2. q. 25 art. 5 ad 3. & q. 32. ar. 5. & 6.
b In cap. inter verba. 23. q. 1.
c Cap. dixi & cap. magna. de pœn. dist. 1. d Iuxta dicta, cap. 7. num. 1.
e 2. 2. qu 10. art. 12. & 3. par. q 68. art. 10.
f Vt coplosius in repet. cap. si peccauerit 2. q. 1. explicauimus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

corporalis ad inuisendū pestilentia, aut morbo contagioso infectum,& in extrema necessitate vitæ corporalis cōstitutum:quamuis secus, si in extrema spiritualis versaretur, in quod resoluendum est, quod dicit Gabr. in quodam sermone.

11 Secundo, nullo statu,voto,aut præcepto humano excusari quem, si alioqui potest à subueniendo proximo in extrema necessitate cōstituto : adeo quidem, vt etiā clericus religiosus debeat detegere proditiones,& coniurationes contra Rempub. factas: & si opus fuerit in remedium etiam coniuratores ipsos: nec fiet irregularis licet ob eas illi morte plectantur: modo id faciat protestatus se id facere, vt periculo imminenti citra sanguinis pœnam obuietur,[a] quod rectè adnotauit Caiet.[b]

Tertio sequitur, magna laude dignos esse, qui sæuiente peste ęgrotantibus spiritualia ministrant:licet ad id non teneantur per ibidem dicta.

Quarto peccat mortaliter, qui consulit mortale aliquod proximo,aut dolo vel culpa lata aliquid nocabiliter noxium, per prædicta,[c] nisi id faceret, quo minus peccaret, iuxta S. Augustī.[d] Quædam hic antea posita de non docente, de ignorantia, consilio, rancore, tristitia, & oratione prætermittimus, ne supra opportunius dicta repetamus.

a Tabiena c. prælatis.de homicid. lib.6.
b 2.2.qu. 35.artic.7. relatus supra c.18. num.54.
c Cap.14. num.28.
d Relatum in cap. si quod vetitus.33. q.2.

De correctione fraterna.

12 *Correctio fraterna quid, & qui ad eam teneantur.*
13 *Correctio fraterna de solis mortalibus facienda.*
14 *Correctionis fraternæ ordo,& quando non seruandus.*
14 *Corrigens intentione mortali, vel cum damno notabili, vt peccat.*

12 DICENDVM primo quod fraterna correctio vna de septem eleemosynis spiritualibus, *est monitio proximi secreta, aut coram testibus, vt se à peccato emendet,*[c] ad quam præcepto naturali tenemur omnes:etiam infideles & etiam Euangelico.[f] Omnes fideles, prælati, & subditi,iusti,& peccatores:quamuis magis prælati, quam alij:& qui maioris sunt authoritatis quam qui minoris,modo quatuor concurrant. Primum, quod certum sit proximum peccare peccatum mortale,vel veniale periculosum. Secūdum,quod speretur emendatio:aut saltem nō timeatur deterioratio. Tertium, opportunitas non solum personæ, ita quod magis ipse,quam alij ad id teneatur, saltem considerata eorum,ad quos id magis spectat,negligentia: sed etiam temporis:quæ colliguntur ex vtroque Tho.[g] Adri.[h] Sot.[i] Innoc. Panor. & aliis,[k] Archid. & aliis præsertim Turrecrem.[l] quamuis de nonnullis horum inter illos sit cōtrouersia,quā tollere [m] nisi fumus. Quartum,vt ea commodè fieri possit,id est,absque damno notabili salutis,honoris, famæ, & fortunarum corrigentis:nisi emendandus sit in extrema eiusmodi correctionis necessitate, quod raro contingit per supradicta. Nec (quidquid aliqui dicant) excusatur quis ab ea facienda, eo quòd sit in peccato mortali cum nemini sua malitia prodesse, aut bonitas nocere debeat.[n] Cúmque quilibet possit ope diuina(quæ nunquam facienti,quod in se est,denegatur) suorum peccatorum pœnitere,& eorum veniam consequi.[o]

Secundo dicendum, quod ex his sequitur responsio ad nouē quæsita primo,quod nō peccat quis peccato mortali omissionis correctionis, eo quod non corrigat eum, qui per ignorantiam probabilem dicit ieiunij, vel festi non ieiunat, vel non audit missam: quia in eo non peccat ille mortaliter, nec venialiter periculosè, quo cessante, cessat præceptum de corrigendo, per prædicta. Secundo, quod peccat, si non corrigit eum, qui peccat ex ignorantia non probabili,vel fragilitate:præsertim quum id commodè facere potest, iuxta posita.[a] Tertio,quod non peccat negligentia corrigendi, qui transiens per terram hæreticorum, non reprehendit eos tractantes sacramenta, vel imagines irreuerenter,vel docentes aut prædicantes hæreses,si nulla est ei spes emendationis;immo timor auctionis mali:quia deest secundum eorum quatuor, quæ dicta sunt ad obligationem corrigendi requiri.

13 Ex quibus sequitur, quod quamuis laudabile sit corripere proximum de peccatis venialibus, puta risu inordinato,sermone otioso,nimia audiendi curiositate:non tamen est mortale id non facere, iuxta S. Anto.[b] Confessarius autem nullatenus,nec publicè, nec secreto debet corripere quenquam de peccatis ab eo sibi confessis,vt rectè monuit Sot.[c] & probatur copiosè per ea, quæ dixi, [d] nisi pœnitens significaret id esse sibi gratum, inducendo colloquia,vel consulendo super eis.Sequitur item, non esse interdum peccatum,immo meritum, differre correctionem cuiusquidem,quousque in maius delabatur, quo aptius correptus emendetur ab vtroque. Dixi, *Interdum*:vt cum is, qui debet corrigere probabiliter credit eum, qui peccauit per negationem peccati,vel aliquas alias circunstantias eius non emendatum iri, si tunc corrigatur : & si expectetur alius casus, in quo deprehensus corrigatur, sic : quia hoc effectu,est temporis opportunitatem expectare. Qua consideratione excusati videntur, qui pueris ad furtum,& alia vitia proclius bus permittunt occasiones in ea labendi,vt in eis cōprehensi vtilius castigari queant.

14 Tertio dicendum, quod ordo corrigendi est, vt primum secreto,& fraterne peccans corripiatur. Deinde,si se ob id non emendat,coram duobus testibus, & postea iudici denuncietur,[e] nisi damni periculum esset in mora,& non esset ei certum sua monitione illum ab eo cessaturum. Si enim de hoc certus esset,nō deberet statim iudici denunciare,secundum S. Tho.[f] ab omnibus receptum.[g] Dixi, *Si certus esset*:quia si dubitaret,statim deberet iudici denunciare. Quod consequitur raro opus esse fraterna correctione secreta circa proditiones Reip. & hæreses fidei Catholicæ: quia raro quis pro certo habere potest talem proditionem,aut hæresim penitus cessaturā. Non est item opus secreta admonitione, quando peccatum publicum est,iuxta S.Thom.receptum.[h] Est autem publicum (vt paulo clarius quam Caiet.& alij,diximus) ad hūc effectum,quod est notorium,iure, vel euidentia facti, vel saltem fama.[k]

Quarto dicendum peccare mortaliter eum, qui proximum de aliquo peccato cum intentione mortaliter mala corripit : aut de peccato occulto coram illius ignaris, non seruando ordinem supradictum: cum damno notabili illius famæ,aut illius probabili periculo:[l] nam etiam peccat, qui reuelat illud superiori, non seruata forma prædicta, etiam in finem, vt prouideat ne illud iteret, vt rectè asserit Sotus,[m] & ante illum Adrianum, quem ille non citat, contra Richard.[n]

c Arg.c. nouit. de iud.& c. 1 peccaterit 2.q.1.
f Matt.18
g 2. 2.qu. 33.& 3.T. in 4.libr. sent.dist.19 in 4.d. correct. frater.
i Lib. de rat. teg. membr. 2.q. 2.
k In cap nouit. de iudic.
l In cap.si peccauerit 2.q.1.
m In d.c. si peccauerit.
n Cap.2.d. post.præl. 1.inq; fal. 10. ff. de fort.
o Cap.pō deter. 6o. dist.

15 *Emendatur cap. non in inferenda,quæst.3.*
16 *Iniuriam inferre,imbecillitas, propellere virtus.*
17 *Defendere omittens peccat,si consentit, & etiam dissentiens.si teneatur etiam cum incommodo.*
17 *Defendere vitam,& bona proximi, & impedire damna, vt tenemur.*
18 *Defendere omittens, non omnis consentit, & quis præsumitur consentire.*
19 *Defendere omittens opitulando peior simpliciter omittente.*
19 *Defendere omittens qui præsumitur consentire, & opitulari.*
19 *Irregularis non est simpliciter consentiens homicidio facto, vel faciendo.*
20 *Defensionis omissio,etiam sine consensu,cur peccatum.*
20 *Defendere qui omittit consentit, vt verum, triplici opinione confutata.*
21 *Intellectus nouus cap.quantæ,de sent.excom.*
21 *Scientia sola apparatus delicti, cur interdum morte plectitur.*
22 *Defensionis ex charitate omissio cur impunis in foro exteriori.*
22 *Defensionis quæ omissio irregularitatem, & censuras inducit.*
22 *Defendere proximum à damno magis præceptum, quam subuenire ei ad lucrum.*
22 *Damnum proximi etiam mediocre quando impediendum.*
23 *Peccat mortaliter, qui proximi mortale peccatum non impedit.*
23 *Eleemosyna cur necessario fiat,etiam inuito, non egenti illa extreme.*

15 HVIC loco ad id opportuno, pie lector, inferam summam eorum, quæ huc pertinentia continet comment. cap. non in inferenda,[a] qui est quintus eorum, qui Manuali Hispano adiungebantur: ea igitur est, quod ibi,[b] admonui,cap. illud esse decerptum ex.[c] S.Ambrosio:sed vitiosè, quatenus habet, *ferenda*,pro,*inferenda* : & *imbecillis, siue imbellis*, pro, *bellicæ* : & post verbum, *fortitudinis*, verbum, *repellere*, superfluum:ita quod est sic legendum.

Non in inferenda, sed in depellenda iniuria lex virtutis est: qui enim non repellit à socio iniuriam, si potest, tam est in vitio,quam ille, qui facit:vnde S. Moyses, hinc prius orsus est tentamenta bellicæ fortitudinis: nam cum vidisset Hebræum ab Aegyptio iniuriam accipientem, defendit, ita vt Aegyptium prosterneret, atque in arena absconderet. Salomon quoque ait,[d] *eripe eum,qui ducitur ad mortem.*

16 [e] Colligimus autem ex eo, quemuis Principem magnanimúmque virum debere sibi persuadere imbecillitatem esse, & non fortitudinē iniuriam inferre, indignámque eis esse persuasionem illam, qua quidam putant se, vel suos amicos nil posse, aut nil facere, nisi possint, aut faciant impune ea, ob quæ alij puniuntur, per multa ibi adducta:verbum enim, *virtutis*, in illo cap. positum more castius loquentium,fortitudinem significat, vt in illo Cicer.[f] *Omnia summa consequutus est virtute duce, comite fortuna.*

g Quod peccat,qui proximū non defendit, quod ipse S. Ambro. ibidem comprobat exemplo Moysis,[h] & auctoritate Salomon.[i] cui concordat Aug.[k] & Symmach.[l] & grauius Innoc. III.[m]

17 [n] Multa dubia contra conclusionem hanc adduximus : pro quorum resolutione,[a] posuimus primam sex declarationum, scilicet eam planè procedere in eo,qui non defendit consentiendo : quia siue defendere posit, siue non, siue sit præsens, siue absens,consentiendo iniuriæ peccat, & tale peccatum, quale qui iniuriatur, iuxta illud Apost.[b] *Digni sunt morte, non solum qui faciunt, sed etiam qui consentiunt.* & tradit S. Thom. speciatim.[c]

[d] Continetur deinde secunda declaratio, scilicet quod non procedat prædicta conclusio in eo, qui ad defendendum non tenetur, secundum vtrúmque Thom.[e] non tenetur autem ad defendendum, qui sine damno honoris, existimationis, aut pudoris, id facere non potest,secundum Felyn. [f] cui nemo contradicit, nec nos vnquam in cathedra cōtradiximus ante prædictum commentarium : in quo tamen id facimus ob multa, quorum summam ex præmissis, & subiectis declarationibus colligas. E quibus est, quod in extrema necessitate nostræ defensionis constituto, subuenire tenemur, etiam cum damno omnium eorum,quæ ad conseruandam vitam nostram non sunt necessaria,& consequenter honoris, pudoris, existimationis, & fortunarum sustentandæ vitæ non necessariarum,iuxta illud S.Ambrosij. [g] *Si quum rapitur quis ad mortem, plus apud te pecunia tua valeat, quam vita morituri,non est leue peccatum.*

[h] Resoluimus, quod charitatis lege tenemur ad defendendam proximi vitam, ne iniuste ei adimatur,etiam cum incommodo omnium prædictorum, sine tamen vitæ periculo. Dixi, *ne iniuste ei adimatur:* quia non tenemur ad redimendam vitam iuste condemnati,etiam si Rex,vel lex, statutum, aut sententia,pecunia redimendi facultatem facerent, & ita limitandum est prædictum cap. non satis. Tum quia sanctum,& vtile est eius animæ,vt ea sic ei adimatur, per doctrinam Scoti.[i] Tum quia alioqui Rex ipse, vel iudex damnans eum, in primis peccaret, non redimendo,quod est absurdum: posset autem eiusmodi damnatus vendere se in seruum redimenti pretio redemptionis,per ea,quæ dicta sunt supra,[k] & quod eadem lege charitatis tenemur etiam ad defendenda illa eius bona, sine quibus vita eius seruari nequit,[l] & etiam ad impedienda eius damna externa, etiam cum incommodo nostro pecuniario,si probabiliter credimus, nullum alium id facturum, [m] nisi damnum proximi esset tam paruum, vt arbitrio boni viri, non debeamus nobis incommodare tantum, quantum opus est ad illa impedienda,[n] vel nisi scandalum,vel maius damnum inde sequeretur. Dixi,*nullum alium id facturum.* Tum quia id significant prædicta capp. quatenus loquuntur de boue errante, & de asino iacente in via, ad quem reducendum, vel leuandum frequenter alij non inueniuntur. Tum quia tollitur necessitas, si est alius, qui occurrat ei. Dixi, *pecuniario*:quia non tenemur ad id cum damno honorario : nisi quando damnorum magnitudo, & honoris paruitas aliud suaderent : quia vt dictum est,[o] maioris fit honos, quam pecunia. Per quod excusantur multi viri graues à defensione puerorum, & leuium hominum, quos alij pugnis cædunt, nisi ipsi citato gradu, & cum notabili honoris, & existimationis iactura, eis succurrant. Dixi, *vel nisi scandalum, vel damnum inde sequeretur*: quo excusatur,qui clara voce non contradicit concionatori alicui ex pulpito grauiter detrahenti, & qui non liberat iniusta

a In nu. 9.
b Ad Ro. 1.1.latum in c.1. de de of.dele. c.1.q.60 art.8 & 2. 2. q. 154. art.4. d In num. 10.& 11. e 2.2.q.62 art.7.
f In c.1. de here & in d.c. quāq; relatum à nobis supra c. 14. num.6.
g Relatū in c. non satis. 86. distin.
h In num. 12.& 13.
i In 4.dist. 15.q.1.7. de occido. rebus supra c. 15. num.21.
k Cap. 23. num.96.
l Arg. l. 2. ff de iurisd. omn. iud. c præterea de of.dele.
m Arg. Exod. 23. & Deute. 22.
n Argu. l. præsc. C. de seruit. cap.si non licet. 23. quæst.5.
o Cap. 18. num.47.

Universidad de Deusto
Biblioteca

morte damnatum, & ad supplicium tractum, ne ex eo tanta seditio inter exequatores, & alios excitetur, & probabiliter mortes, & vulnera innocentum timeantur, vt recte tetigit Adrian. [a] addens, non teneri quem ad detinendum herum aliquorum, ne se de rupe præcipitet, si credit se interfectum iri ab eis suã intentionem bonam ignorantibus.

18 [b] Quod aliqui tenentur defendere se, & alios, non solum lege charitatis, sed etiam iustitiæ. Reges enim, & alij superiores lege iustitiæ tenentur defendere se, & suos subditos: & contra, subditi suos superiores, [c] præsertim feudatarij, & eorum domini, [d] patres item, tutores, curatores, heri, pædagogi, parochi, custodes, & alij similes: & è contrario, eos filij, pupilli, minores, famuli, mancipia, parochiani, & custoditi, per notata à Panor. [e]

[f] Tertia sequitur declaratio conclusionis prædictæ, videlicet, quod multi ab iniuria non defendentes, ei vere non consentiunt: vnde textus pro conclusione citati, habentes, quod qui non defendit cum posit, consentit, non sunt intelligendi de vero consensu: sed de præsumpto: & tum demum etiam de præsumpto, quum tenetur defendere, & commode potest: quamuis enim quis teneatur ad defendendum aliquem cum damno omnium suarum facultatum: præsumi tamen non debet consentire, si illud non, nisi cum tali damno, facere potest. Tum quia in dubio non est præsumendum delictum, [g] & dubium est, an qui omittit defendere cum tanto damno, omittat defendere ob complacentiam iniuriæ, vel ob damni euitationem: & hoc posterius præsumendo vitatur præsumptio delicti. Tum quia experientia, quæ est rerum magistra, [h] docet, multos principum, & aliorum familiares minime impedire innumeras iniurias, ad quas impediendas, etiam cum damno facultatem tenentur, non quidem, quod illæ eis placeant, sed ne gratiam eorum, & spem donorum amittant. Ex quibus infertur, frequentissime quem præsumi consentire iniuriæ, cui vere non consentit: & contra non consentire, qui vere consentit.

19 [i] Quarta accedit declaratio, scilicet quod multum interest inter non defendere solum, & non defendere, & consentire ex vna parte: & inter consentire, & auxilium præbere ex altera. Tum quia prius tantum est peccatum contra charitatem, aut misericordiam, & contra præceptum de diligendo proximo, vt rectè sensit Sot. [k] posterius verò, videlicet, consentire, & auxiliari iniuriam inferenti, est contra iustitiam, vt ibi latè probatur. Tum quia prius non obligat ad restituendum, posterius verò sic: quia vt supra, [l] diximus, qui solũ contra præcepta, charitatis & misericordiæ peccat, damnũ inde sequutũ restituere non tenetur: qui verò contra iustitiam peccat, sic.

[m] Adiungitur quinta declaratio, scilicet, quod non omnis, qui iniuriæ consentire præsumitur, iniuriam inferenti, auxiliari præsumitur, saltem auxilio, quod delicti participem eum directe faciat. Tum quia duæ præsumptiones speciales non debent circa idem concurrere, præsertim ad augendum delictum, [n] quod fieret, si non solum cõsensus, sed etiam auxilium præsumeretur. Tum quia communis opinio, quam tenet Panor. [o] quamque ait communem Dec. [p] tenet, non delinquere communiter iure ciuili, qui solum non defendit: & quamuis iure canonico regulariter delinquat, non tamen est puniendus in foro exteriori: & si præsumeretur auxiliari, contradicendum esset, cum vtroque iure opem ferentes delinquenti, puniendi sint secundum omnes. [a] Tum quia vt sentit gloss. [b] & clarius Innoc. communiter receptus, [c] qui non impedit homicidiũ, quod nouit tractari, non fit irregularis eo sequuto: & si præsumeretur opem tulisse, censeretur talis. Tum quia, vt quis incurrat excommunicationem can. si quis suadente, [d] non sufficit, vt consentiat etiam malitiose clerici pereussioni, si eius nomine non fiat, nec aliquo modo iuuet, [e] & si præsumeretur iuuare censeretur excommunicatus. [f]

[g] Declaratio sexta adiungitur quod præcedens declaratio fallit, cum quatuor concurrunt, scilicet, potestas impediendi, obligatio id faciendi, commoditas eiusdem, & notorietas delicti, hoc est, vt manifestum sit illud esse delictum, & manifesto fiat: iis enim concurrentibus, non solum præsumitur consensus, sed etiam auxilium, [h] per quod ibi latè ostendimus, non solum probari hanc fallẽtiam, sed etiam præcedentem declarationem regulariter esse veram: quod ad interpretandum plurimos canones, & leges, memoriæ mandandum est.

20 [i] Ex prædictis inferri ostenditur quod ratio, qua non defendens proximum peccat, non est: quia consentit offensioni, siue defendat, siue non: nam consentiendo peccat, & non peccat, si non consentit, siue defendat, siue non, si alia lege ad id non tenetur. Ratio autem vera cur peccat est: quia omittit facere, quod ei lege charitatis, vel iustitiæ præcipitur, vt faciat, interdum cum damno suarum facultatum, & honoris, interdum sine eo, vt prædictum est: quamuis cæteris paribus consentiendo magis peccet. Et ita iura dicentia, eum, qui non defendit consentire, non significant, non consentientem non peccare: sed potius non defendentem præsumi consentire: quod est verum de illo, qui debet, & potest commode: immo & præsumi auxiliari, si cum his tribus concurrat euidentia iniuriæ, vt prædictum est.

[k] Dicitur, quod ex prædictis inferuntur decem, & octo quorum aliqua subiicimus. Primum, nullam trium opinionem celebrium exponentium prædicta iura, esse omnino veram: non opinionem Ioannis, quam Bernardus refert, [l] qui nimis ea extendit ad omnes, qui quomodolibet possunt, non defendunt: non etiam opinionem Bernardi, qui nimis ea restringit ad solos habentes publicam potestatem: nam ex multis eorum constat loqui etiam de priuatis: non item Innoc. & Panor. & communem, qui partim ampliant, & partim restringunt plusquam prædicti, dicentes, ea loqui de omnibus personis, tam publicis, quam priuatis sed de solis, dolo id facere omittentibus: veritas enim habet, quod ad effectum peccandi loquuntur de omnibus personis, tam priuatis, quam publicis: & tam de omittentibus dolo, quam negligentia, & deferendo, vel non deferendo opem: modo lege iustitiæ: vel charitatis ad id teneantur. Dixi, ad *effectum peccandi*: nam ad effectum incurrendi censuras, & restituendi damnum solum comprehenduntur obligatos ad illud non solum lege charitatis, sed etiã iustitiæ: quia hi soli incurrunt censuras per adducta latius ibi, & tacta supra. [m]

21 [n] Ponitur, quod nec glossa, nec doctores attigerunt verum sensum prædicti capituli, [o] quem tamen nos ibi damus, [p] scilicet quod quicunque potest commode, & non defendit clericum ab iniuria manifesta, quæ manifeste infertur, est excommunicatus, vel censendus talis, ratio eius noua est: quia opitulatur, aut præsumitur aliquo modo ei opitulari, & ita legem iustitiæ violare. Dixi, *Est excommunicatus*: ad includendum eum, qui vere omittit defensionem ad opitulandum. Dixi, *vel censendus*: ad includendum eum, qui non vere omittit ad opitulandum, sed ob timorem, pudorem, vel negligentiam. At quia non obuiat manifesto delicto, manifeste facto, cum commode posit, præsumitur velle opem ferre, vt ibi latius deducitur.

[a] Quod ratio à nemine reddita, qua niti potest rigida illa, sed iusta decisio Barto. [b] scilicet, quod quamuis regulariter nemo puniri debeat, eo quod sciat parari delictum, & non indicet: fallit tamen in filio, seruo, & subdito sciente parari illud in patrem, dominum, aut alium superiorem, præsertim suprem. Est, inquam, ratio, quod alij solum regulariter delinquunt contra præcepta charitatis, hi vero contra præcepta iustitiæ, quæ iubet, vt superiores defendant inferiores: & contra, inferiores superiores, vt supra tactum est, quam rationem Bald. si considerasset, & qui eum sequuntur relati à Felyn. [c] non tam acerbe in Bar. inuectus esset. Qua ratione merito actius animaduertitur in eos, qui magistratus, vel ministros eorum non defendunt, quam qui aliquos priuatos non tuentur.

[d] Dicitur ex eisdem colligi rationem nouam, cur regulariter, qui alium non defendit, quamuis in eo peccet, non punitur in foro exteriori, neque canonico, iuxta communem supra relatam, & in foro conscientiæ sic, quod scilicet omissio defensionis regulariter non est contra iustitiæ leges, quamuis sit frequenter contra leges charitatis, & ideo legum iustitiæ pœnis puniri non debet.

22 [e] Dicitur, neminem incurrere censuras, vel irregularitates non defendendo alium, nisi lege iustitiæ ad id teneatur: ideóque rectè nos respondisse clerico cuidam insulano, non incurrisse irregularitatem propter homicidium sequutum, eo quod ipse sciens illud tractari non monuit occisum. [f]

[g] Dicitur, quod recognoscens Manuale Hispanũ antea cõpositum die glorioßissimæ Magdalenæ sæculo, anno 1556. eius, vt puto: beneficio inueni solutionem cuiusdam antinomiæ, quæ me diu, multúmque torserat inter cõclusionem communiter receptam, & supra, [h] positam, quod nemo regulariter tenetur ad præstanda opera misericordiæ corporalia sub culpa mortali, nisi egenti eis extreme: & inter illam certã, quod quilibet tenetur bouem proximi etiam inimici errantem reducere, si potest ad illum: asinum item sub onere iacentem subleuare, vel ad subleuandum iuuare, si credit probabiliter alium id non facturum, [i] quod probat idipsum faciendum esse de veste, & de qualibet alia re proximi amissa. Quę proculdubio locum habent, etiam cum proximus non eger eis extreme. Solutio autem vera, & noua est, quod illã procedit quoad opem dandam egenti, & de lucro tractanti, hæc quoad opem dandum, de damno vitando tractanti: pro quo discrimine facit, quod & plus fauent iura agenti de damno vitando, quam agenti de lucro captando. [k] Ex quo, & positis supra, [l] infertur hanc item conclusionem procedere ad iter facientem, qui offendit mulionem egentem

ope alterius, ad eleuandum mulum luto hærentem: nam si est iter à multis frequentatum, quos credit probabiliter ei auxiliaturos, non peccat mortaliter non opitulando ei: alioqui sic, vt peccaret, si iter esset à paucis frequentatum: & ad inuenientem iumenta proximi segetes depascentia: & ad videntem ædes, segetes, aut suppellectilem proximi ardere, & non extinguit cum posset ignem: & ad audientem famæ proximi grauiter detrahentem, qui licet ei non credat, putat tamen alios credituros, si ipse non resistit: & alios id genus innumeros, videntes notabiliter lædi proximi salutem mentis, vel corporis, & honorem, vel rem familiarem: nam, si credunt alios non impedituros illa mala, & ipsi non impediunt, peccant mortaliter: è quibus etiam esse videtur, qui videt alium ementem animalia, pannos, prædia, vel alia vitiosa, vel longe minora, vel peiora, quam putat ipse, & non monet illum.

23 [a] Probatur, & defenditur conclusio huc pertinens posita supra, [b] scilicet, peccare mortaliter eum, qui cum possit non impedit peccatũ proximi. Quæ quidem conclusio probatur primo, quod per dictum cap. non in inferenda: & alia multa conclusum est sup. lege charitatis obligari nos omnes ad impedienda mala vitam corporalem proximo adimentia: at vita animæ pretiosior est, & magis diligenda quam corporis, secundum S. Tho. receptum, [c] ergo magis tenemur ad impedienda mala, quæ ei vitam animæ adimunt: sed peccatum mortale, ei adimit vitam animæ, [d] ergo, &c. Secundo, quod mortaliter peccat, qui proximum volentem se præcipitare non retinet, cum possit, [e] & qui non extrahit, etiam inuitum è domo iam ruitura. [f] Tertio quod peccat mortaliter, qui, vt supra proxime dictum fuit, potest impedire damnum proximi, quod credit ab alio non impeditum iri, & non impedit, [g] at nullũ damnum est maius proximo, quam mors animæ, quam peccatum mortale infert: ergo, &c. Quarto, quod magis tenemur ad impedienda futura peccata, quam ad punienda præterita, [h] at constat, ad corrigenda præterita proximi peccata nos teneri, [i] à fortiori ergo tenebimur ad peccatum nondum commissum impediendum: vnde ad impedienda peccata futura in omni casu inquiri potest, iuxta quoddã dictũ singul. Innoc. IIII. [k] non tamen ad punienda præterita, nisi certis casibus, vt dictum est, [l] & à laico clericus capi potest, ne committat, non tamen pro commissis, iuxta Panor. [m] communiter receptum. Quinto, quod ad euitãdum scandalum, quo proximus peccaret, debemus facere, aut omittere omnia, etiam in Euangelio consulta, quæ sine peccato possumus, [n] vt sunt aliquot eleemosynæ: ergo, &c.

Quæ conclusio procedit primo, non solũ quando sine damno, pudore: & dedecore id facere possumus, vt dixit Felyn. relatus, & cõfutatus supra, [o] sed etiam si oporteat ob id amittere facultates, & honorẽ, immo & vitam, quando eius anima in extrema nostræ opis necessitate constituta est. Procedit etiam quando non est in extrema nostræ opis necessitate: ob suã tamen imbecillitatem, vel ignorantiam crassam, aut affectatam, aut ob alias causas, & occasiones peccãdi in ea est necessitate, vt nisi nos ei opitulemur, peccatum mortale cõmissurus sit, & spiritualiter moriturus, & si opitulemur, non: quæ est singularis doctrina pientissimi, eiusdẽmque doctissimi Adrian. [p] quæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

prædicto die Magdalenæ sacro, casu reperta magna me liberauit animi angustia, simul dolore afficiens, quod nulla eam ratione fulciat, solum inferens ex ea eleemosynã spiritualem arctius præcipi, quam corporalem. Pro qua tamen adduximus rationẽ, quam nunquam alibi audire, vel legere meminimus, videlicet, nos teneri ad impedienda mala proximi, etiam quæ ille vitare potest, si vult: modo sint eiusmodi, quibus iuste non potest consentire, qualia sunt præcipitium, suspendiũ, domus ruentis oppressio, [a] quales item, cibi, vel potus, vel medicinæ ad vitam necessariæ renuus, [b] mors item, & mutilatio membri. [c] At mors animæ, quam peccatum infert, est eiusmodi, ergo tenemur ad impediẽdam eam, etiam illi, qui non est in extrema nostræ opis necessitate constitutus. Itaque inter eleemosynam spiritualem, & corporalem in hoc non est discrimen, vt per suam illationem significauit Adrian. quamuis sit discrimẽ in eo, quod eleemosynã spiritualem tenemur largiri constituto in extrema illius necessitate, etiam cum periculo vitæ: corporalem autem non, nisi citra illud, per quod eius illatio verificatur. Procedit item præfata conclusio, etiam si ad impediendũ mortale proximi oporteat nos non vti iure nostro spirituali, vel temporali, quo absque peccato possumus non vti argumentum illius. [d] *Qui scandalizauerit vnũ de pusillis istis.* [e]

Non autem procedit prædicta cõclusio, nisi concurrentibus tribus, quæ requiruntur, vt nos præceptum fraternæ correctionis obliget, videlicet, certitudo quod peccatum est mortale: spes effectus impeditionis: & opportunitas, tam personæ, scilicet quod sit, quæ magis ad id teneatur, saltem ob negligentiam magis obligatorum, quam etiam temporis, vt colligitur ex rationibus S. Thom. & aliorum vbi supra citatorum, quibus prædicta esse necesaria, quo præceptum fraternæ correctionis obliget, monstrauimus.

Non item procedit, quando proximus non est peccaturus ex ignorantia, vel fragilitate, sed ex malitia, & ad impediẽdum oportet, vt quis designat vti iure, vel bono suo spirituali, vel temporali, iuxta illud. [f] *Sinite illos, cæci sunt, &c.* & allata per S. Tho. [g] & notata per nostros. [h] Quod confirmatur eo, quod diximus supra, scilicet non teneri quem ad donandum cẽtum (etiam si possit) ei, qui sese furca suspensurum affirmat, nisi ea donentur.

Per quas declarationes facile soluuntur quatuor argumenta contraria. Primum, quod non peccat mortaliter, qui petit mutuum ab vsurario, quẽ credit non nisi ad vsuram daturum. Secundum, quod nec qui à parocho petit, vt suum filium baptizet, credens eum peccaturum mortaliter: quia credit esse in mortali, & antea non contritum iri. Tertium, quod neque mulier, quæ ob vanam gloriam venialiter sine alio fine mortali se comit: quamuis credat, aliquem ob id concupiscentiã mortalem cõcepturum. Quartum, quod nemo tenetur ad eleemosynam impartiendam sub pœna peccati mortalis, nisi in extrema illius necessitate constituto, vt dictũ est. [i] Et qui vult mortaliter peccare sciens id esse tale, non est in extrema necessitate opis alienæ, cum voluntarie id faciat. [k] Possunt etiã solui duo prima per duas declarationes postremas: tertium vero de muliere se comente per adducta supra. [l] Quartum autem soluitur per primam, & secundam declarationem: quatenus

a De quibus prædictũ agit. c. iumid. & d. cõsp. pietas.
b Iua. glo. solen. in 6. 1. 83. dist. c. 1. liber homo. ff. ad l. Aquil. c. omnigit. de sent. excom.
d Matt. 18. e Ita. c. 2. de cons. nouunic. S. Tho. 2. 2. q. 43. art. 7. & 8.
f Matth. 15 g Vbi sup. n. In eo qui scandalizauerit. de reg. iur. & dicto cap. 2. de cons. nunc.
i Sup. nu. 11.
k 13. q. 1. §. 1.
l Capit. 3. nu. 1. & c. 21. nu. 19.

habeat, teneri nos ad impedienda mala proximi, quibus ille iuste consentire non potest: quamuis non sit in extrema nostræ opis necessitate constitutus.

De peccatis diuersorum statutum, & primum Regum.

CAP. XXV.

1 Rex vt peccat aliena capiens, & capta non restituens, male, vel ob malum finem gubernans.
1 Rex seditiones excitans, vel subditos non exercens peccat.
2 Rex arces non muniens, vel armẽtis carens vt peccat. & 3.
4 Rex legem pœnalem ferens, vel vias, & lites negligens, vt peccat.
5 Rex disponens circa legem naturalem, vel suam, vt peccat.
6 Rex tollens subditis bona sua, & libertates, vt peccat.
6 Rex bellans iniuste, vel malo fine vt peccat.
6 Rex iura noua indicens, & visitates impediens, vt peccat.
7 Rex cogens operari subditos, & eorum delicta non puniens, vt peccat, & 8.
7 Rex officia sua vendens, & indignis conferens, peccat, & 8.
8 Rex matrimonium contrahere cogens, vt peccat.
8 Rex beneficia indignis conferens, & malam consuetudinem seruans. 9.
9 Rex damnans inauditum, vel auditum male, vt peccat. 10. & 11.

1 DICENDVM quod peccat mortaliter primo Rex, vel monarcha, qui aliena regna, dominia iniuste quærit, vel iniuste quæsita non restituit, nulla iusta causa ab hoc excusante. [a] Venialiter autem periculose, qui ea, etiam iuste quæsita gubernat principaliter ob voluptates, vel diuitias aut gloriam, & honorem. [b] Nam vt sancte resoluit S. Tho. [c] finis primarius laborum eius vix tolerabilium debet esse ipse Deus, cuius vices in terra gerit, & vera beatitudo, de qua supra. [d]

Secundo peccat, qui iuste possessa iniuste gubernat non reddendo suum cuique ius, vel excitando factiones, vel non sedando eas, non prouidendo annonæ, vel aliarum rerum caritati, aut præficiendo rectores indignos aut non ferendo leges necessarias, vel constitutas non exequendo, aut non communiendo armis, artibus, & exercitiis ad se, & illa tuenda necessariis, adeo, vt iudicio prudentis, ea vel partem eorum, probabili amissionis periculo subiiciat, iuxta mentem eiusdem S. Tho. [e]

2 Tertio peccat, qui per incuriam non habet propria armenta boum, & greges ouium, arietum, porcorum, & mares selectos, quo habeat carnes, in obsonium suum, & suorum: aut non colit agros proprios, quo triticum, hordeum, & alia frumenta sibi, suisque necessaria colligat: aut non habet equitia producendis equis ad bella necessariis: hæc enim sunt mortalia, aut certe venialia perieulosa, secundum S. Thom. [f] Dixi, per incuriam: quia iudicio nostro non sunt peccata omissa ad vitandos sumptus, & ad quærendum plus ex prædiis locatis, quam per se cultis, & de suis herbis locatis, quam per armenta sua, & greges depastis, aut ad melioribus curis occupandum tempus, quod his imponendum est, & quod mirror, nec S. Thom. nec alios animaduertere: quum fere omnes reges ea facere omittant.

Quarto peccat, qui adeo negligit coaceruare diuitias artificiales, auri, argenti, pecuniarũ, & aliorum

similium,

similium, vt se, suúmque regnum exponat probabili periculo pereundi fame, bello, & aliis malis, quæ probabiliter defectu pecuniarum euenire possunt: è quibus est mutuari à subditis cum pudore, & periculo deferendi iustitiam in eorum fauorem, vel à numulariis sub vsuris, aut interesse, ad quæ postea soluenda nimium sit grauaturus populum, ex mente eiusdem. [a]

3 Quinto peccat, qui pecunias congerit grauando notabiliter subditos ob auaritiam, nullo iusto fine proposito, iuxta S. Anton. [b] quia id est contrauenire præcepto de dando superflua pauperibus, iuxta dicta supra. [c]

Sexto peccat, qui prodigis largitionibus ita indulget, vt se exponat probabili periculo vsurpandi aliena, vel tributa maiora, quam par est exigendi, aut debita statis diebus non soluendi, aut onere grauissimo interesse, ac cambiorum se, suúmque regnum in maximam paupertatem inducendi propter rationes Aristi. [d]

Septimo peccat, qui adeo negligit munire suas arces, vt occasionem populo præbeat irreuerentiæ, vel rebellionis, aut aliis inimicis occupandi regni, aut partem illius, iuxta mentem eiusdem S. Thom. [e]

4 Octauo peccat, qui negligit per incuriam impetrare refectionem, & custodiam viarum publicarum sui regni: ita vt viatores notabilia ob id damna incurrant, aut de suis publicis reditibus pauperibus extreme egentibus à se petentibus non subuenit, iuxta eundem S. Tho. [f] Dixi, *negligit*, quia secus si per ignorantiam, aut impotentiam id omittit, [g] quamuis hoc alij non animaduertant.

Nono peccat, qui habet cum alio Rege Christiano super aliquo regno, vel dominio aliquã dubiam, & antiquam controuersiam, quæ de iure non potest extingui: quia non habent superiorem: neque bello, quippe quorum arma adeo creuerunt, vt neuter ab altero omnino superari possit, nisi facta per strages copia Turcis inuadẽdi, quod reliquum est christiani orbis, vel bonam partem eius, & non vult in arbitros suspicione carentes conuenire, nec petere, vel accipere conditiones honestas, quibus pax firma fiat: quod probauimus. [h]

Decimo peccat, qui aliquam legem pœnalem constituit principaliter propter suam vtilitatem priuatam, quo eius transgressione, aut dispensatione multas pecunias cogat. [i]

5 Vndecimo peccat, qui dispensat in legibus diuinis, aut naturalibus, absque iusta causa: & qui in prosperiis cum notabili damno, aut scandalo publico, vel priuato: & qui delicta diuina lege aut naturali damnata, sine iusta causa condonat, videns, aut videre debens, se ad alia similia occasionem præbere: aut lites, vel solutiones debitorum sine iusta causa suspendit. Tum per gloss. sing. [k] Tum quia omnis iniustitia rei notabilis est mortalis, iuxta S. Tho. [l] Dixi, *Sine iusta causa*, quia cum causa, & sine scandalo notabili, illa licita facere potest. [m]

6 Duodecimo peccat, qui non permittit populo suo tueri suas libertates, sibi ex iure diuino, aut humano iurato debitas: aut bona populi vsurpat, & restituere obligatur. [n]

Decimotertio peccat, qui minus, aut precibus importunis adigit aliquem ad donandum sibi sua

bona, absque iusta in id causa, cum obligatione restituendi. [a]

Decimoquarto peccat, qui gerit bellum iniustum defectu auctoritatis, aut iustæ causæ cum obligatione restituendi, aut iustum ex se, sed animo, & fine iniusto sine obligatione restituendi, iuxta vtrunque Thom. [b]

Decimoquinto peccat, qui impedit visitationem monialium iuridicam, [c] & est excommunicatus, si admonitus non desistit. [d]

Decimosexto peccat, qui exigit à suis subditis aliqua tributa noua absque necessitate publica cum obligatione restituendi: quamuis in bonum finem ea exigat. [e] Et multo magis si ad superfluum vsum, vel vestium pompas, conuiuia, prodigalitates, quas vulgus liberalitates appellat, [f] Dixi, *Noua*: quia si antiqua bene statuta ita prodigit, non tenetur restituere, nec mortaliter peccat, nisi aliqua circunstantia finis, formæ, materiæ, aut alia mortalis interueniat. [g] Dixi etiam, *Absque necessitate publica*, quia cum hac exigere & accipere posset, si ad eam sui reditus non sufficerent. [h]

Decimoseptimo peccat, qui adigit subditos suos, ad id non obligatos, sibi domos ædificare, agros colere, vineas fodere, aut alia similia facere sine integra sui laboris compensatione, [i] subdens, bis eum peccare, qui diebus festis ad hoc eos adigit.

7 Decimooctauo peccat, qui officio sui regni vendit tam care, & talibus personis, vt probabiliter credat, aut credere debeat, eas male illis vsuras, aut subditos oppressuras, [k] alias secus, iuxta S. Thom. [l] quamuis præstaret non vendere. Quo fit, vt dictum Panor. [m] scilicet, id quod domini pro officiis secularibus suæ iurisdictionis accipiunt, lucrum sordidum esse, & accipiendo mortaliter peccare, restringendum sit ad personam, quæ superiorem agnoscit & locum, vbi vetitum est lege obligante ad mortale, cui consuetudo præscripta non derogauit, sine licentia eius, qui eam dare potest ad vendendum honestó pretio personis idoneis. Et consequenter non sunt damnandi reges, & principes, qui ea dant pro pecunia in dotem, vel mercedem obsequiorum, neque etiam ipsi officiarij illa vendentes tam honesto pretio talibus personis, vt probabiliter credatur, eas illis non male vsuras, quo pretium male datum petius extorqueant. Quare ob ea, quæ in curiis monarcharum fieri vidimus eorum confessarios, consiliarios, & regni procuratores admonemus, videri è republica, & animarum salute fore, lege aliqua circunspecte statuere vnicuique officio, vel muneri certum pretium, vltra quod nil dari, vel accipi posset, declarando eum, qui plus acciperet, plus iusto pretio accipere, & addendo, ne remissioni locus esset, & tempore quo titulus confertur, cogerentur partes iurare de non plus dando, vel accipiendo: cum indies adeo eorum pretia crescant, vt ementes honeste viuere nequeant, nisi magno reip. malo, vt illa quæ fortè mutuo & sub vsuris, vel interesse acceperunt, recuperent.

Admonemus verò hic, fœl. rec. Pium V. tulisse legem anno 1571. mense Decembri, [n] contra ambientes officia iurisdictionis administrationem habentia, in hæc verba, *Nemini de cætero liceat, mediante pecunia, vel solutione, & traditione, ac promissione aliarum rerum, & per interpositas personas, aut alias quouis modo*

a Argu. c. cõuenior. 23. q. 8. 2. Reg. c. 25. & cap. fi. & Caiet. cau. & Bart. in trac. de tyran. nu. 10
b 2. 2. q. 40. art. 1.
c Cle. attendentes. d stat. monach. d Ead. cle. 5. fin.
e Cap. miliare. sub fi. 23. q. 1. f Summ. cõfes. li. 2. tit. 5. c. 35. nu. 31.
g Per supradicta c. 25. n. 75. h Arg. c. cũ secundum. de præb. & c. 13. q. 2 & eorum, quæ ibi citant. i S. Anto. part. 2. tit. 3. c. 4. §. 4.
k Per rationes Auth. vt iudi. fine quo. & Auth. de mãd. prin. §. 2.
l Ad Ducissã Beatrãiæ in opusc. 22. q. 1. m Cõmuniter recepti in c. 1. & 2. ne prælat. vic. fu.
n In extrauag. & si Romani.

Universidad de Deusto
Biblioteca

faciendis, aliquas dignitates, & officia exercitium, & administrationem iurisdictionis habentia procurare, assequi, vel obtinere: ac si quis his præsentibus contrauenisse quoquomodo dici, aut censeri potuerit, ipsum contrauentem eo ipso confiscationis omnium bonorum, degradationis, & amissionis, tam priuilegij doctoratus, quam quorumcunque per eum obtentorum officiorum tam secularium, quam ecclesiasticorum, ac demum vltimi supplicij pœnam irremissibiliter incurrere volumus, & infra. Et quod vbicunque, & quandocunque compertum fuerit per interpositam personam, aliquas pecunias, seu alias res traditas seu promissas fuisse alicui curiali, familiari, vel cuicumque alteri personæ pro officiis, & dignitatibus iurisdictionis administrationem habentibus, is qui officium huiusmodi obtinuerit, se à præmissis attenta interpositione personæ huiusmodi nullatenus excusare queat: quinimmo nulla admissa ignorantiæ excusatione, ipso iure præsumatur solutionem, & promissionem huiusmodi de eorum, qui officia & dignitates similia obtinuerunt consensu, & mandato penitus esse facta, eisdémque propterea pœnis subiacere omnino intelligatur.

8 Decimonono peccat mortaliter, qui cogit aliquem ad certum matrimonium contrahendum, vel à contrahendo impedit,[a] quod Concil.[b] in hæc verba confirmauit. *Præcipit S. Synodus omnibus cuiuscunque gradus dignitatis, & conditionis existant, sub anathematis pœna, quam ipso facto incurrant, ne quouis modo directo, vel indirecto subditos suos, vel quoscunque alios cogant, quo minus libere matrimonia contrahant.*

Vigesimo peccat, qui præficit officiarios indignos, imperitos, aut malæ conscientiæ, credens, aut credere debens eos tales esse, aut per iustam ignorantiam præfectos, postquam id resciuerit non deponit, cum possit absque suæ vitæ periculo, & damno Reipub. cum obligatione restituendi damna, quæ fecerunt,[c] per ea, quæ copiose diximus.[d]

Vigesimoprimo peccat, qui ad sacerdotia, vel beneficia ecclesiastica, quorum est patronus, præsentat personas non idoneas ætate, scientia, vel moribus: aut inducit legatos, episcopos, & alios prælatos ad conferendum talibus, aut patronos ad tales præsentandum.[e]

Ad noue autem quæsitum respondeo, non peccare possidentem virtute bullæ Iulij secundi aliqua bona tanquam profana, quibus pater eius imposuit onus aliquarum missarum, constituens eum patronum eorum, & earum: quia etiam absque tali bulla poterat ea iuste possidere, vt talia, quippe quæ nullius speciei sacrorum sunt, vt colligitur ex S. Thom. recepto,[f] non enim sunt bona ecclesiastica, licet oneri ecclesiastico sint subiecta.[g]

Vigesimosecundo peccat, qui non cohibet suos subditos ab vsurpando alieno, per furtum, rapinas, munera, aut per alium quemuis modum illicitum, cum obligatione restituendi.[h]

Vigesimotertio peccat, qui negligit abolere prauas suæ terræ consuetudines, veluti vsuratum, ludorum periculosorum animæ & corpori, cum fine scandalo id possit aut permittit falsas mensuras, aut pretia iniusta rerum venalium, cum obligatione restituendi.[i]

9 Vigesimoquarto peccat, qui per se, vel alium condemnat aliquem, præsertim ob crimen in dicta causa, aut non concessa se defendendi facultate, aut sine scientia publica per publicam probationem habita, ductus scientia priuata per priuatam probationem quæsita, secundum mentem S. Tho.[a] & clarius Caiet.[b] Tum quia sententia, quæ actus publicus est, auctoritate, & scientia publica, & non priuata ferenda est. Tum quia iuris naturalis est, ne quis inauditus, & indefensus damnetur.[c] Quo fit secundum eos, grauissime peccare reges, & principes, & esse homicidas, qui aliquem etiam subditum, inauditum & indefensum veneno, aut alio mortis genere interfici iubent, vel beneficiis, officiis, honoribus, aut aliis bonis ad nutum nō amouibilibus priuāt, sola scientia priuata ducti. Eodem item modo peccare exequutores talium mandatorum, neque excusari obedientia, quam suis regibus id præcipientibus debent: quoniam contra ius naturale, vel diuinum non est eis obediendum.[d]

10 Contra vero non peccare eum, qui secundum allegata, & probata iudicat, quamuis vti priuatus oppositum iustum esse sciat: adeo quod eum, quem priuate scit innocentem, iuste condemnare possit probatum nocentem, saltem quando quo ad eius fieri potuit, omnia facit vt veritatem cognoscere, & ne de illo casu iudicaret, iuxta S. Tho.[e]

Pro quibus est textus.[f] Dixi, *Ad nutum non amouibilibus*: quia in aliis secus est,[g] qualia sunt officia Castellæ regia.[h] Idem quum res notoria est, vel ex natura rei, vel actis constat, nullam condemnando defensionem competere,[i] quia scientia rei publice notoriæ publica est, & non priuata, vt sentit S. Thom.[k] Idem quum aliqua magna, & iusta de causa non recognoscens superiorem omittit audire & vocare reum, vt probauimus,[l] modo curet allegari, & probari pro parte absente, quæcunq; possunt. Per quod excusauimus magnum quendam Monarcham, qui virtute processus in absentia facti, & sententiæ sine citatione latæ, fecit capite plecti quemdam suorum militum ducem, sibi in alio regno militantem: quia nec capi, nec sine metu rebellionis illius, & magnæ partis exercitus, audiri poterat.

11 Non autem omnino placet consilium Raymundi probati à S. Anton.[m] quod rex, aut dominus, qui suis subditis aliqua de superioribus causis restituere tenetur, & non potest, aut certe difficile id facere, condonet eis aliquas operas, vel iura sibi debita in perpetuum, eisve annuam pensionem perpetuam, aut temporariam in id sufficientem super bonis regni constituat: aut aliquod Xenodochium, aliúdve opus pium de illorum consensu si haberi possit, instituat: non inquam, omnino placet. Tum quia impotentia eum excusat per dicta.[n] Tum quia non potest iura regni diminuere, nec onera augere.[o] Tum quia non sufficit dare piis, quod debetur aliis.[p] Tum quia consensus subditorum in eiusmodi raro est spontaneus, iuxta illud, *Preces Principis iussa sunt.*[q] Quare securius consilium esset, vt superflua sui status rescando, & parcius viuendo, & à donis gratuitis abstinendo, quantum posset de reditu suo decenter reliquaret, quo debita solueret, & restitueret, iuxta mentem Aristotelis.[r] & S. Thom.[s]

Vigesimoquinto peccat mortaliter rex, qui vt iudex facit aliquid, quod iudici esse mortale,[t] dicecur.

De peccatis Iudicis superiorē agnoscentis.

12 Iudex vt peccat mortaliter suscipiēdo officiū, cui est impar.
12 Iudex iudicans iniuste, aut accipiens pretium pro sententia etiam iusta.

a S. Anto. 3. par. tit. 1. c. 4. §. 1. b Tri. sess. 24. c. 9. de refor. matrim.

c Scot. in 4. lib. sentr. dist. 15. q. 2. art. 4. d In præl. cap. si quādo. de sent. ex. cap. 16. num. 3. & 4.

e Cōtra c. cū in cunctis. de ele. & c. grauo. de pīb. & alia late dicta in d. relec. ex cept. 16.

f 2. 2. q. 87. art. 3. g Argu. c. ex parte. de censib. h Rich. in 4. lib. sent. dist. 15. ar. 3. q. 5.

i Rich. vbi supr. argu. cap. error. 83. dist.

13 *Exemptus hodie multo plus subiacet ordinario, quam olim.*
13 *Iudex vsurpans iurisdictionem, non seruans ordinem iudiciarium, vt peccat.*
13 *Iudex malè capiens, & victum non condemnans in expensis peccat.*
13 *Iudex non satis studens, nec consulens, affectu condemnans, & miseris non deferens, vt peccat.*
14 *Iudex appellationi non deferens, vel eam non admittens, vt peccat.*
14 *Iudex pœnam legis augens, vel diminuens, vt peccat.*
15 *Appellatio ab interlocutoria in quibus casis criminalibus hodie sublata.*
15 *Iudex sententiam nullam superioris exequens, vt peccat.*
16 *Iudex non obediens Ecclesiæ, non seruans interdicta, prehendens iudicem Ecclesiasticum, qui eum excommunicauit, cogens absoluere, libertatem Ecclesiæ minuens, res intra Ecclesiam capiens, vt peccat.*
17 *Iudex extrahens quem ab Ecclesia, approbans falsitatem officiarij, negans damnato confessionē, vt peccat. & 23.*
19 *Ecclesiæ immunitate gaudet regulariter omnis Christianus tantum, & non alij, & seq.*
24 *Iudex partibus æquales aduocatos non assignans, non visitans carcerem, excommunicatum admittens, clericum suo iudici non reddens, iudicans die festo, iura nimia exigens, fingens quo fœminam adeat, procedens sine accusatore, vt peccat, & seq.*
25 *Iudex non inquirens generaliter, interrogans, & inquirens specialiter.*
27 *Domini terrarum cultarum à Sarracenis eis decimantibus hoc agant.*

12 DICENDVM, quod peccat mortaliter primo iudex petens, aut suscipiēs munus gubernandi, aut iudicandi, quo ita est indignus: vt sit verisimile inde notabile aliquod damnum proximo euenturum,[a] per ea, quæ latè adduximus in prælect. cap. si quando,[b] ponendo exemplum de eo, qui noscens se contra potentes sententiam ferre nō ausurum, iudex efficitur.[c]

Secundo peccat, qui sciēs, aut scire debens, sententiam iniustam fert: aut iustam ferre negligit amore, odio, precibus, metu, vel alia de causa,[d] cum obligatione restituendi, non solū principale, sed omnes impensas, damnum, & interesse, quæ ex eo cōsecuta fuerint,[e] siue appellet, siue non,[f] nisi consentiat in sententiam animo remittendi debitum: de quo intelligi potest Medin.[g] Et si est Ecclesiasticus, & tulit eam etiam contra conscientiam, ipso facto est suspensus, & irregularis: si antequam absoluatur ab ea, celebret.[h]

Tertio peccat, qui pecuniam accipit vt bene, vel male iudicet: aut vt iudicare omittat,[i] cum eadem obligatione restituendi (vt dictum est[k]) ea, de quibus in §. præcedenti: & etiam quod accepit, si pro bene iudicando accepit, iuxta distinctionem positam.[l] Adde extrauag. quæ incipit: *Ab ipso* Gregorij XIII. quæ innouat extrauagant. 1.[m] in quam latè nuper commentati fuimus.

13 Quarto peccat, qui iudicat aliquid esse iustū, vel iniustum: etiam si re vera sit tale: sed non habet in id iurisdictionem, eo quod reus est exemptus, licet aliquando contra eum ordinario concedatur,[n] quod Conc. Trid.[o] innouauit, & ampliauit in hæc verba. *In ciuilibus causis mercedum, & miserabilium personarum clerici seculares, aut regulares extra monasterium degētes, quomodolibet exemptis: etiam si certum iudicem à sede Apostolica deputatum in partibus habeant: in aliis vero si ipsum iudicem non habuerint, coram locorum ordinariis tanquam in hoc ab ipsa sede delegatis conueniri, & iure medio ad soluendum debitum cogi, & compelli possint, priuilegiis, exemptionibus, conseruatorum deputationibus, & eorum inhibitionibus aduersus præmissa nequaquam valituris.*

Quinto peccat, qui iudicat etiam rectè: sine tamen probatione sufficienti: siue quia testes sunt suspecti, vel iniustè tortī: aut non vidit saltē mediocriter processum, aut probationem legitimam non admisit S. Tho.[a] addēs peccare quoque cum, qui probationem maiorem necessaria exigit. Pro quibus omnibus sunt cap. ira,[b] & cap. 2.[c] Et qui ordinem iuris non seruat, procedendo sine libello: aut sine contestatione litis, vbi sunt necessaria: aut sine dilationibus necessariis, aut superfluas concedendo, non admittendo iustas exemptiones: aut iniustas admittendo,[d] interrogādo ea, ad quæ pars respōdere non tenetur.[e] Et qui in sententia aliqua clausula obscura vtitur, qua condemnatus aliquo tempore se cōtra iustitiam defendere possit. Et qui appellationem, aut recusationem, quā non debet, admittit: vel contra, quam debet, non admittit, præsertim propter preces, aut munera, quod est peccatum quotidianum,[f] aut differt sine iusta causa expeditiones iudiciorum petitorum.

14 Et qui propter pietatis famam pœnam absque facultate id faciendi remittit totam, aut partem, aut eandem auget, vt seuerum se ostendat,[g] non faciendo ea in ipsa sententia, vel faciendo in ea, sed sine iusta causa, & probatur,[h] per Deci. post alios,[i] vbi latius id diximus: & quamuis qui superiorem nō habet totam pœnam, aut illius partem remittere possit, aut mutare corporalem in pecuniariam, si videt illud in honorem Dei, aut in vtilitatem Reip. cessurum: vt cum reus vtilis est populo,[k] & etiam si videt nullum inde damnū publicum emergere, de consensu partis aduersæ: si tamen præuidet, vel præuidere debet, occasionem delinquendi per illud præberi, quæ vt plurimum præbetur ignoscendo homicidis, latronibus, iniquis iudicibus, & id genus aliis, grauiter peccat, quamuis pars aduersa in id consentiat.[l]

15 Et qui sententiam superioris exequitur, sciens cā nullam esse, & irritam: siue quia errorem cōtineat intolerabilem, siue manifestam iniustitiam.[m] Dixi, sciēs nullā esse: quia validam (licet iniusta sit) exequi potest, postquā procurauerit: ne executioni mandetur,[n] & qui iubet aliquem sine iusta causa comprehendi, sicuti supra dictum est,[o] & qui sine iusta causa omittit condemnare victum in impensis petitis à victore,[p] & qui ignorans ea, quæ ad iudicandum sunt necessaria, quem debet, non consulit. Dubitauerunt quidam viri docti an omnes in præfatis modis peccandi contenti ad restitutionem teneantur: quibus responsum fuit, quod sic: quoniam omnis qui damnificat proximum aliquid contra legem iustitiæ specialis agendo, tenetur restituere damnum, vt diximus,[q] & per modos peccandi præcedentes peccatur contra leges specialis iustitiæ. Admonemus tamen, quod qui per dictos modos peccat tenetur quidem restituere id, in quo contra iustitiam læsit: non autem ea omnia, in quibus malè iudicat: sed tantum in quibus iustitiam specialem læsit, vt qui contra ordinem iuris, vel dilatando, vel abbreuiando, vel malè concedendo, vel negando appellationem lædit solum restituat id, in quo sic lædit: non autem omnia in quibus condemnauit, vel absoluit, &c. qui autem assessorem habet: & quem de-

a 2. 2. q. 60. artic. 3. & 6. b 11. q. 3. c De probat. & cap. no strum. 3. iunct. glo. irrepenu. de iureiu. d Clem. fæpe. de vsur. f Iustic. e Glo. magna cap. 2. de confes. lib. 6.

f 5. Anto. 3. par. tit. 8. c. 14. §. 2. g S. Tho. 2. 2. q. 67. art. 4. Alex. 3 par. de leg. iud quantum adpersonā iudicis. q. 4. art. 4. 5. Anto. 3. p. tit. 19. cap. 1. & 7. h Per Lef. ſpiciendū ff. de præs. & l. quid ergo. 5. pœna grauior ff. de offic. q. nor. inſa. i In cap. at ſi. §. de adulteriis. de iudic. k Lad. beſtias. ff. de pœn. & Alexan. vbi ſupra. l Caiet. in ſum. verb. iudic. peccata. m Cho. recept. 1. paſtoralis §. quia vero. de offi. delega. Alex. Alenſ 3 p. tract. de quinto §. cepto mē. be. 1. art. 4 circa fin. n Per dicta §. quia vero. & ſupradicta. o Cap. 15. num. 14 p. Cap. cauſa. lumiam. de pœn. l. properandum. §. ſin autem alterutra. C. de iud. q Supra c. 17. nu. 6. & ſeq. & in tractat. de reditib ecclēſia. q. 1. moni. 2. & 7. nu. 6.

Universidad de Deusto
Biblioteca

bet consulit,& eius consilium secutus malè iudicat, non peccat:assessor autem,& consultor sic,cum obligatione restituendi,[a] qui vero mortali odio, malóve animo aut fine (licet alioqui iustè) aliquem damnat morte,mutilatione, vel alia pœna:[b] quamuis peccet, non tamen tenetur restituere, secundum mentem vtriusque Thom.[c] quia non peccat contra leges specialis iustitiæ,sed charitatis,vel alterius virtutis, quæ communiter non obligat ad restitutionem.[d]

Adde, quod Conc. Trident.[e] sic circa hæc statuit, *In causis visitationis,& correctionis siue habilitatis, & inhabilitatu necnon criminalibus ab Episcopo seu illius in spiritualibus vicario generali ante definitiuam sententiam ab interlocutoria, vel alio quocunq; grauamine nõ appelletur.* Circa quod nota primo,cõsonare illud iuri antiquo quo ad causas visitatiõis,correctionis,habilitatis, & ĩhabilitatis.[f]

Nota secundo quod dissonat illi, quo ad causas criminales:& videtur solum esse locus ei in criminalibus,quæ tractantur coram Episcopo, & vicario generali eius:& non in eis, quæ tractantur coram inferioribus,vel delegatis à Papa, Legato, vel Episcopo. Tum quia prooemium illius habet id statui in auctoritatem Episcoporum:quo libentius resideant in suis Episcopatibus. Tum quia verba sæpius repetita solum loquuntur de Episcopis, & vicariis eorum,& nõ quibuscunque:sed tantum generalibus. Tum quia est ius correctorium,& nouum, per quod nõ recedimus ab antiquo, nisi quatenus in eo exprimitur.[g]

Nota tertio quod iura remouentia appellationem in aliquot casibus, & admittentia regulariter in omnibus,[h] solum procedunt in foro exteriori, quia in interiori iudex, qui grauat, peccat non admittendo appellationem,vel alia via grauamen non remouendo:siue sit casus,quo liceat appellare,siue non.[i] Qua in re quamplurimi litigantes,& aduocati, ac procuratores eorum, passim grauissime peccant cum obligatione restituendi.

Nota quarto quod ad hoc vt iudex peccet,nõ admittendo appellationem,& pars appellando,non requiritur,quod sententia sit iniusta,secundum acta:sed sufficit quod credatur esse ipsa re iniusta,& per agenda de nouo possit monstrari esse talis.[k]

Sexto peccat mortaliter, qui peregrinos, viduas, pupillos, & alias miseras personas negligit notabiliter præferre aliis in iure sibi reddendo.[l] Et qui iudex secularis mandatis Papæ,aut aliorum prælatorũ non paret aut eorum excommunicationes,aut interdicta, vt debet, non seruat.[m]

16 Septimo peccat, qui cogit, aut præcipit tempore interdicti celebrare:aut ne denunciati excommunicati è diuinis officiis egrediantur:& est excommunicatus.[n] Et qui vi,metúve absolutionem extorquet: aut excommunicationem aut interdictum reuocari facit.[o] Et qui facultatem facit comprehendendi,aut vexandi iudices Ecclesiasticos in personis,aut bonis: eo quod contra ipsum censuras tulerunt,vel suo iussui non paruerunt.[p]

Octauo peccat, qui prohibet subiectis ne vendant, vel emant ab Ecclesiasticis: & est ipso facto excommunicatus.[q] Et qui cõpellit, vt bona immobilia, aut iura Ecclesiæ subijciantur laicis:aut ad eosdem transferantur.[r] Et qui iubet capi cruces, ornamẽta,libros, aut alia Ecclesiæ bona.[s]

17 Nono peccat,qui extrahit,aut vult,vel iubet extrahi per vim ex loco sacro eos, qui ad illum confugerunt,[a] per multas leges regias citatas à Don Remigio à Gogni Pampilon.[b] & per leges Lusitaniæ circunspectissimas. Pro cuius rei notitia dico quatuor. Primum,quod per locum sacrum hoc in loco intelligitur quælibet Ecclesia,capella, basilica, eremitorium, & quodlibet aliud sacellum, pro missa dicenda, episcopali authoritate constructum,sine qua destrui nõ potest, iuxta mentem Cardin.[c] Cœmeterium item, quod est locus per episcopum sepeliendis mortuis sacratus:siue sit continuum, siue contiguum Ecclesiæ, siue ab ea separatum.[d] Dormitorium item commune clericorum, & religiosorum.[e] Et ianua, & porticus Ecclesiæ,aut cœmeterio adnexa.[f] Claustrum item,& pauimentũ,licet spatiũ plusquam 30.pass.contineat.[g] 18 Domus item episcopalis:quamuis ab Ecclesia seiuncta sit.[h] Domus etiã Ecclesiæ ad habitationẽ clericorum intra 40.aut 30.passus constructæ,alias non, nisi alicui capellæ adnexæ essent.[i] Spatium item 40. passuum in circuitu Ecclesiæ maioris,& 30.in circuitu Ecclesiarum minorum,[k] vt affirmat Oldrad.[l] & Fely.[m] Admonemus tamẽ nullo in loco hoc seruari, nisi quo ad fines cœmeterij, forium, claustrorũ, graduum:& sic videmus plus obseruari opinionem,quã ridet ibi Oldrad. quam suam. Hospitale item episcopali auctoritate constitutum.[n] Et presbyter qui defert sanctum sacramentum extra Ecclesiam.[o] Cardinales etiam hoc priuilegio vtuntur:quod tamen nullo iure scripto probatur, quamuis fortasis sic non scripto consuetudinis,[p] & à fortiori eo vtentur Imperatores, Reges,& ipsorum Regiæ: quamuis non ipsorum statuæ,neque domus aliorum magnatum, nisi priuilegio donatorum.[q] In vrbe tamen nulla Ecclesia vitatur hac immunitate aduersus iudices etiam seculares Papę:licet domus Cardinalium cum certo ambitu,& legatorum regum,& Rerump. ea gaudere videamus.

19 Secundum,quod hac immunitate gaudent omnes,& soli Christiani liberi,qui ad prædictum locum sacrum,siue ob delicta, siue ob debita cõfugiunt.[r] Et etiam serui, ob delicta, quæ grauissime à iure puniri possunt,confugientes:aut ob fœuitiam dominorum: aliàs non:& ideo suis dominis reddi debent:præstita tñ cautione saltem iuratoria,de nõ sæuiendo in eos.[s]

Tertium, quod ex hoc infertur, hac immunitate gaudere excommunicatos, interdictos, & suspensos iuxta Imol. Bonifac.& communem:[t] quia non excipiuntur à regula prædicta. Et eadem ratione, qui de licentia custodis carceris, vel sine illa, etiam violato iuramento de non egrediendo è carcere, confugiunt, quia licet teneamus,[u] quod iustè in carcerem coniectus exiens à carcere, præstito iuramento de redeundo,teneatur redire:per vim tamen educi non potest.[x] Et etiam qui violato carcere confugit. Et qui comprehensus per locum sacrum ducitur,[y] etiam si iam damnatus ad supplicium ducatur:quia iam est intra eam receptus:& à fortiori,qui à iustitiæ ministris fugiens in eam est ingressus.[z] Gaudet etiam percutiens clericum,aut occidens,& consequenter omnis sacrilegus,qui in loco sacro non committit, quidquid relati per Remig.[a] dicant sine textu, & iusta ratione: cum à regula prædicta nõ inueniantur excepti. Exules item,siue banniti,etiam ita,vt impunè occidi possint:& obligatus ad reddendas rationes:& mercator, qui decoxit, aut fidem fefellit:& qui transfugit ad hostes quidquid dicant relati à Remigio,& quos ipse sequitur,[b] modo nõ delinquãt in Ecclesia,neque alia delicta excepta cõmittant:quia nõ est textus,nec vlla ratio firma,quæ eos à prædicta regula excludat.

20 Quartum, quod non gaudent hac immunitate Iudæi, Mauri, Pagani, hæretici, & alij infideles: nisi quando cõfugiunt,vt verè fideles efficiantur,[a] neque blasphemus, iuxta Nicolaũ Boërium,[b] & alios quos refert & sequitur Remig.[c] Quod nostro iudicio nõ probatur, per rationes dicti Nicolai malè digestas: cum (quidquid ille dicat) certũ sit blasphemum,quatenus tantum talis est,non esse hæreticũ,iuxta vtrunque Tho. receptum,[d] & si vna cum blasphemia hæresi tenetur, non quidem qua parte est blasphemus: sed qua parte est hæreticus,& infidelis,desinit gaudere hac immunitate. Non item gaudet viarum grassator, neque nocturnus segetum, & aliorum fructuum vastator.[e] Neque qui occidit,mutilat,vel aliud graue crimen in loco sacro admittit,[f] iuxta communem, quam copiosè tractat prædictus Remig.quia à prædicta regula excluduntur per iura præcitata. Nec refert an delinquant cum spe immunitatis,an sine illa.[g] Quod quamuis sit contra communem in theorica: est tamen in praxi recepta,[h] quod Lusitania non seruat,cuius leges ita distinguere videntur.[i]

21 Neque qui insidiosè occidit,aut animo occidendi percutit,iuxta communem,[k] quam prædictus Remigius copiosè refert,[l] quamuis sic, qui absque tali animo percutit, secundum ius commune. Sed iuxta leges Lusitaniæ vsu receptas,nemo qui alium de proposito,vel in duello occidit,aut percutit, hac immunitate gaudet.[m] Nemo item ea gaudet,qui ex Ecclesia alterum extra Ecclesiam existentem percutit: neque contra,qui existens extra illam existentem in illa percutit,[n] quia in Ecclesia dicitur delinquere. Neque qui existẽs intra Ecclesiam iussit extra Ecclesiam delictum fieri,quo ad delictum,quod iubendo committit:quia in Ecclesia patratum fuit: quamuis sic, quo ad delictum patratum ex iussu suo.[o] Neque qui eum, qui in Ecclesia erat, per vim extraxit, saltem per vestes trahendo:quia in Ecclesia delinquit. Neque qui extrahi eum iussit,quo ad delictũ, quod in hoc committit:quamuis sic,quo ad delictum,quod interficiendo,aut percutiendo post eum extractum, committeret:[p] quia hoc extra,& illud intra cõmissum est. Neque qui sponte egreditur.[q] Neque is,quẽ Papa educi iubet.[r] Neque personæ Ecclesiasticæ.[s]

22 Quod videtur limitandum quo ad iudicem Ecclesiasticum, non autem quo ad iudicem secularem, quem arbitror non posse extrahere ab Ecclesia clericum in minoribus constitutum, etiam ob delictum: licet quo ad illud post Conc. Triden.[t] habeat in eum iurisdictionem. Neque qui ex Ecclesia se iniustè defendens, pugnat:quia intra Ecclesiam delinquit. Neque qui propè Ecclesiam delinquit, animo ad eam confugiendi,[u] quamuis quo ad Lusitaniam, nihil refert,propè Ecclesiam,aut longè delinquat:sed an casu,aut data opera id faciat,[x] neque etiam secundum ius commune,nostro iudicio. Tum quia,non est textus,qui ita distinguat. Tum quia, supra proxime secuti sumus opinionem Panor.dicentis, nil referre, an qui in Ecclesia delinquit, id faciat cum spe immunitatis eius, vel sine illa. Neque etiam gaudet, qui ab Ecclesia sponte egreditur, licet subdolis aliquorum verbis deceptus:quãuis qui promittit reddere Ecclesiæ,aut ciusmodi dolis vtitur, (siue sit iudex,siue alia persona particularis) ad fidem seruandam tenetur,vt videtur æquius,iuxta relata per prædictum Remig.[a] Neque qui comburit,aut deijcit Ecclesiam:quia in ea delinquit,[b] quidquid dicant relati à Remig.[c]

23 Decimo peccat mortaliter,qui consentit suis officiariis aliquo dolo,vel falsitate in notabile partium damnum vtentibus: quia facientes,& consentientes, &c.[d] aut non seruat consuetudines,& statuta, quæ se seruaturum iurauit:si sint licita, possibilia,& non derogata saltem per consuetudinem contrariam.[e]

Vndecimo peccat, qui damnato ad mortem non permittit locum suscipiendi sacramẽtum pœnitentiæ ab eo petitum:nec contraria eum consuetudo excusat,[f] idem esse de sacra communione tenet ibi glossa communiter recepta quam latè Rauennas defendit in tract. incip. Valete,in fine alphabeti aurei:quæ tamen in Gallia non obseruatur, secundum Steph.[g] & Robertum Gaguinum,[h] dicentes negatã fuisse Comestabili Galliæ Ludouico Lucemburgensi, quando anno 1475. iugulatus fuit. Neque etiam in Hispania: & quidem non malè nostro iudicio (quamuis prædictus Rauen. cum communi oppositum teneat) vt in d. clem. pridem defendimus,eo quod ita fieri expedit ob multa:ne executio sententiæ criminalis differatur plusquam differri oporteret:si ea cõdemnato tribueretur. Tum quia irreuerẽtiæ esset sumere supplicium de aliquo eo ipso die quo communicauit: cum non constet species sacramenti esse digestas. Tum quia non est tanta ratio cõcedendi hoc sacramentũ,quanta pœnitentiæ,cui suscipienda prædicta clem. præcipit dari locum. Est tamen consuetudo vrbis (vt diximus in Enchiridio de orat.cap.22. num.11.) digna maxima Maximorum Pontif. prudentia,quam orbis imitari deberet, vt damnato ad mortem denuncietur sententia post mediam noctem, vt liceat ei confiteri, & communicare ante quatuor horas, quam ducatur ad mortem:& (si libuerit) etiam testari:vt iam corrupta tanto temporis spacio panis specie, sine vlla irreuerentia sacramenti cum magno eius fructu moriatur semper victurus, Amen.

24 Duodecimo peccat, qui coram se litigantibus æquales aduocatos,& procuratores ex eis,qui coram se aduocati, aut procuratoris munere vtuntur, non concedit, cum damno notabili alterius partis,[i] præsertim personis miserabilibus: quibus interdum etiã non petentibus prouidere debet.[k] Imo & interdum sine stipendio, scilicet, quando soluere nequeunt, & aduocati sine tali stipendio illis patrocinari possunt.[l]

Decimotertio peccat mortaliter, qui non visitat carceres, aut non procurat,vt in eos coniectis necessaria vitæ suppeditentur, cum illorum damno notabili,[m] aut in suo iudicio excommunicatum admittit aut in suo iudicio excommunicatum admittit in actorem,aduocatum,aut testem,contra superioris iussum,aut iustam partis requisitionem.[n] Dixi,*Contra, &c.* alias enim non videretur nobis plusquã veniale, si ex eo damnum notabile alteri non sequatur.

Decimoquarto peccat iudex laicus,qui non restituit statim Ecclesiastico captum dicentem se esse clericum,si eum in habitu clericali inuenit, aut manifesto constat eum clericum esse,& est excommunicatus.[o] Dixi,*In habitu clericali*: alioqui enim non tenetur reddere Ecclesiastico,donec ei de clericatu constet,[p] nec tunc si est clericus coniugatus:nisi probet, quod vnã solam, & virginem vxorem duxerit, & habitum, & tonsuram clericalem gestauerit.[q]

Ad nouè autem quæsitum respondeo, peccare iu-

a Cap.statum. 5. assessore. de sentent. lib. 6. Pan. & Ant. in c. nua nos. & homic. & Deci. post & ante alios in l. consilij. ff. de reg. iur. b Per cap. cum nimis ter. 22. q. 4. & multa ibi per nos super adducta. c 2. 2. qu. 40. art. 1. d Vi. in d. mo. deducitur. e Sess. 25. cap. 3. de reform. f Per cl. licet. de offic. ord. & cap. reprehensibilis. de appell. cũ eis annotat.

g l. præcipimus C. de appel.

h Iux. glo. singu. in l. qui restituere. ff. de rei vend.

i Arg. l. 3. ff. de app. & cap. ad nostram. eod. tit.

k Argu. ex. per tuas. & sent. excõ. & c. solet. 10. tit. li. 6.

l Cap. regum. 23. q. 5. Rich. in 4. dist. 15. art 3. q. 4

m Cap. 1. de maior. & obed. & c. 1. 11. q. 3.

n Clemen. grauis. de sent. excõ.

o Cap. 2. & hic que vt nunc. lib. 6.

p Cap. qui cunque. & sent. excõ. libr. 6. de qua infra c. 27. n. 29.

q Cap. eos. de immu. eccl. lib. 6. r Cap. 2. de reb. ecc. ne. non alien. lib. 6.

s Cap. indigne. 12. quæst. 1.

delictis

a Vbi sup. in fin. c. b Cap. fin. de immu. eccles. c Vbi sup.

d Cap 1. ad Roni. c. 1. de offi. leg. & clemen. 1. 2. notarij de hæret.

e Cap 1. de itereran. lib. 6. f Clem. 1. de penit. & remiss. g De potesta. eccl. cap. 118. h In vita Ludouici. 12.

i l. prouideãt. C. de postul.

k l. nec quidquã. 3. fin ff. de offic. procons. l Sylues. verb. aduocatus. q. 18

m Arg. l. iudices. C. de epis. aud. & c. pasce. 86. dist.

n Cap. decernimus. de sentent. excommu. li. 6. & Inoc. in c. 1. de offic. ordin.

o Cap. si iudex. de sent. excõ. lib. 6. p d. c. si iudex. & ibi omnes.

q Cap. 1. de cleric. coniug. lib. 6.

dicem

Universidad de Deusto
Biblioteca

dicem laicum capientem clericum, qui vi abstulit ab eo processum,& retinentem donec illum restituat, si post factum delictum, vel in flagranti cum capiat, & non remittat ad iudicem Ecclesiasticũ infra tempus debitum.[a]

25 Decimoquinto peccat, qui die in Dei honorem feriato testem iurare facit, aut aliquem alium actum iurisdictionis exercet qui non esset meræ executionis,[b] nisi necessitate excusetur.[c] Et qui accipit plusquam valet cera, & labor sigili signandi, secundum Gabr.[d] quod non seruatur,nec est verum,vbi est lex, aut consuetudo,quæ contrarium induxit, quidquid ille sentiat.[e]

Decimosexto peccat, qui fingit aliquid, quo eat, aut mittat ad accipiendum testimoniũ alicuius fœminæ: & est excommunicatus.[f] Aut ex officio suo procedit sine petitione partis, ad vtilitatem priuatã, aut etiam publicam, in delictis sine accusatore:exceptis casibus, in quibus id ius permittit,qui sunt multi secundum multos, quos nos quasi ad vnum reduximus,[g] scilicet quando principaliter intenditur cohibitio malorum futurorum, & materiæ illorum generaliter.

26 Decimoseptimo peccat, qui cessante iusto impedimento omittit visitare,aut inquirere,ad noscendum delinquentes,& delicta sui territorij,& illud eis expurgandi.[h] Et qui in huiusmodi visitatione, & inquisitione generali interrogat quenquam speciatim, an ille,vel ille,illud,aut illud delictum fecerit.Et qui generaliter edicit, aut speciatim adiurat quenquam, vt notum faciat sibi quidquid scit,siue sit occultum, siue publicum:quia non debet velle, vt quidquid scitur sibi dicatur, sed solum illud quòd est notorium, vel famosum, per dicta supra.[i] Et qui procedit per viam inquisitionis contra aliquem particulariter:vel interrogat de sociis contra supra dicta.[k] Aut facit, vel consulit aliquid eorum, in quibus supra eodem, reges,& monachas mortaliter peccare dictum est.

27 Ad nouè autem quæsitum respondeo,Dominos terrarum,in quibus prognati à Sarracenis degunt,& omnes reditus Ecclesiasticos capiunt, teneri ad dandam congruam sustentationem parochis Ecclesiarum,[l] & ad denunciandum sacrosanctæ Inquisitionis officio eos, quos nouerint cæremoniis Mahometicis vti, per mandata inquisitorum, quæ in hoc sæpe fiunt.

De peccatis Aduocatorum, & Procuratorum.

28 *Aduocatus,vt mortaliter peccat,necessaria ignorans,aut fouens litem iniustam:aut est in causa,quod aduersarius suam iustam causam perdat:aut ob nimias dilationes,& illicitas subornationes testium,notabiliter illi officit,&c.*

29 *Aut aduersario secreta suæ partis pandit:aut pauperi non subuenit.*

30 *Aut stipendium immoderatum, aut ex eo, quod non debet accipit,aut aduersæ parti fauet: aut de suo stipendio sic, aut sic conuenit.*

30 *Prævaricator est aduocatus, qui parti aduersæ fauet.*

30 *Stipendium aduocati quale iustum, quando in pactum deduci potest.*

28 DICENDVM primo, quod mortaliter peccat aduocatus,qui non existens ad id idoneus patrocinatur,[m] & ita peccat,qui sine iuris peritia id facit, nisi ob defectum iurisperitorum id faciat ad tribunal, in quo patrocinatur mediocriter instructus ex libris sectmone vulgari scriptis.[a]

Secundo peccat, qui defendit causam, quam scit esse iniustam,cum obligatione restituendi dãna partiaduersæ, & etiam suæ, si eam id non admonuit.[b] Et qui licet nesciat eam omnino esse iniustam:magis tamen reputat esse iniustam, quam iustam.[c] Et qui à principio credit iustam,& non desistit,postquam nouit non esse talem : quia quamuis aduersario id indicare non debeat,neque secretum detegere:à patrocinio tamen suæ partis desistere debet, & ei suam sententiam declarare:immo & inducere eum ad cõcordiam honestam.[d] Quamuis si causa est dubia ob varietatem opinionum magnorum virorum,aut ob diuersos intellectus legis, qua est decidenda, poterit ad finem vsque sine peccato prosequi, si pars sua id admonita voluerit.[e]

Tertio peccat,qui notabili sua negligẽtia,aut ignorantia, partis suæ causam iustam perdit, cum obligatione ad damna, & interesse,[f] si pro doctore se gerit, & pars eius ignorantiam ignorat:alias secus,nisi sit in dolo, vel lata culpa, iuxta mentem Innoc.[g]

Quarto peccat, qui facit aliquid, quo causam iustam aduersarius amittat : aut infert ei aliquod damnum notabile, petendo superfluas dilationes, dando, aut subornando partem, aut testes, ne verum fateantur, aut id genus aliis modis, cum obligatione restituendi omnia damna,& interesse.[h] Et qui facit praesentari instrumentum,aut testes falsos,aut allegat iura falsa,aut asserit aliqua,quæ scit esse falsa,[i] quamuis possit prudenter occultare,& tacere id,quod ius fouet partis impedire potest,[k] & honestè simulando suum aduersarium fallere,[l] absque tamen mendaciis.[m]

29 Quinto peccat, qui aduersario indicauit secreta notabilis momenti suæ partis,[n] cum obligatione restituendi damna. Et qui non subuenit pauperi in extrema necessitate sui auxilij constituto,eo quod ex defensione illius causæ vita ipsius aut suorum pendet,[o] & alias non, per dicta supra:[p] quia non tenetur magis ad faciendam eleemosynam de sua arte, quam diues de suis bonis, quidquid dicat Hostien.[q] Angel. Rosel.& Syluest.[r]

30 Sexto peccat, qui stipendium exigit de eo, propter quod non debetur,vel notabiliter maius debito pro patrocinio.[s] Peccat etiam,qui parti aduersæ pro patrocinio.[s] Peccat etiam,qui parti aduersæ publicè,aut secreto fauet, quod est prævaricatorẽ agere.[t] Stipendium vero,siue honorarium moderandum est iuxta magnitudinem causæ,& laboris, & scientiæ, & consuetudinis regionis.[u] Conuentio autem non est facienda in medio litis,sed in principio,vel fine,[v] quamuis verè iusta sine vi, & scandalo facta, non videtur peccatum,saltem in foro conscientiæ : quia in ea cessat præsumptio, qua in hoc casu nititur forum exterius.[y]

Septimo peccat,qui conuenit,de quota parte litis, puta dimidia,aut tertia,aut quinta,aut decima,[z] quibus id vetatur,ne præbeatur occasio,volendi per fas, & nefas vincere. Idem si pacisc atur,vt victa ea tãtum sibi soluatur,[a] quamuis sine peccato cõuenire possit, vt sibi certa quantitas iusta pro suo labore soluatur, siue vincat,siue non,iuxta communem in dictis legibus : immo & de certo aliquo palmario sibi dando, præter stipendium, si vicerit,[b] modo sit moderatum.[c]

De

a Per not. in c. cum non ab homine. de iud.& Panor. Felyn. & Decl. q. 2 num. 10. dilucidius alijs hoc resoluit.

b Cap. 1. & fin. de feriis.

c Per cap. & ibi annotata, d In 4. lib. sent. dist. 15. q. 6. art. 4. dub. 5. lit. R. S.

e Arg. c. fi. de cõsuet. & cap. ad Apostolicam. de regula. quid quid ille respõdeat.

f Cap. mulieres. de iud. lib. 6.

g In d. c. inter verba. cõcl. 6.

h Arg. l. congruit. ff. de offic. præsid. & c. 1. de offi. ordi. cum annot.

i Cap. 18. num. 19.

k Cap. 18. num. 58.

l Argu. c. de monachis. de præbend.

m l. nemini. C. de ad noc diuer. Panor. in pub. de postul. Bart. l. 1. ff. eo. S. Tho. 2. 2. qu. 71. ar. 2.

a Cap. in omni. de testib.

b Cap. si vero. de iureiur. c Verb. restitut. 5. q. 1. vers. 7. & In c. 33. num. 40. & 62.

c Cap. 17. num. 31. & seq.

f Sylues. vbi sup.

g Nu. 40.

h Arg. c. sæpe de restitu. spol. adiunct. c. pernele. 14 quæst. 3. 1. 2. qu. 69. art. 2. & In 4. lib. sent. dist. 15 q. 6. a. 2. l. in c. later verba. concl. 6.

m In l. fin. nu. 7. ff. de quæst.

n 2. 2. q. 69. artic. 1. & 2.

o Libr. de rat. tegen. tombe. 2. quæst. 7.

p Cap. peccati vestra. de reg. iur. lib. 6.

q Vt vbi supra & c. 18. cap. 10. num. 58.

De peccatis Accusatoris, Denunciatoris, & Custodis.

31 *Actor aut accusator, vt peccat mortaliter, mouens aut prosequens litem iniustam,aut ob malum finem : sententia iniusta vtens, discedens à lite, aut falso iurans,mentiens etiam pro iusta lite, non accusans, iurans non accusare, num. 32.*

33 *Denunciator vt mortaliter peccat denunciando, quod, aut quo fine, vel modo non debet,aut non denunciando,quod debet, cum exemplis.*

33 *Denunciator secum, & cum alio teste probat.*

34 *Custos, apparitor,& Merinus,vt mortaliter peccant, non accusando inuentum, aut damnum non intimando, aut non restituendo hoc, & hoc.*

31 DE iis dicimus primo,quod peccat mortaliter, qui accusat aliquem in iudicio criminis falsi : vel petit debitũ falsum, cum obligatione restituendi omnia damna inde secuta,[a] aut ignoranter, sed simul ac nouit illud esse falsum , non desistit,[b] & qui etiam post definituam sententiam pro ipso latam nouit suam causam iniustam fuisse, & non restituit, quod per illam accepit.[c]

Secundo peccat, qui accusat aliquem veri criminis, vel petit verum debitum, animo tamen , vel fine malo mortaliter:sed nõ obligatur ad restituendum.[d] Dixi,*Mortaliter*:alias enim tantũ venialiter peccaret.[e]

Tertio peccat, qui post citatam partem , non renunciata lite procurat eam suspendi contra voluntatem aduersarij.[f] Aut deserit causam spiritualem contra ius.[g]

32 Quarto peccat, qui pacisc itur , aut transigit in causa criminali adulterij,vel alius criminis,in qua pœna sanguinis non est imponenda , [h] quamuis nostro iudicio, si ex eo damnum Reipub. aut proximi non sequeretur, in foro conscientiæ non esset mortale: quia causa principalis, quare id veratur, videtur esse damnum,vel scandalum publicum,quod inde nascitur:& ita cessante illa videtur cessare prohibitio.[i] In omnibus autẽ casibus esset mortale,si transactio fieret interueniente periurio, vel mẽdacio pernicioso,[k] & etiam si ob discessionem à lite iniusta quidquam accipit, cum obligatione restituendi.[l]

Quinto peccat, qui ad obtinendum in causa iusta iuramentis, instrumentis vel testimoniis falsis vtitur, sine obligatione restituendi.[m]

Sexto peccat, qui omittit accusare aliquem,cuius delictum in magnum damnum spirituale,aut temporarium Reipub. redundat : & alias id impediri non potest,[n] quod plurimum commendat ibidem Caiet. Idem de eo, qui iurat,aut promittit non accusare, de peccato mortali nõdum patrato,aut eum iniustè accusare.[o] Dixi, *Nondum patrato:* quia secus de patrato.[p]

33 Septimo peccat, qui denunciat,quod non debet notabiliter nocendo : vel quando debet, intentione mortali,[q] aut omittit denunciare tractatum criminis committendi in damnum spirituale , aut corporale, publicum, aut priuatum,vt proditionis, coniurationis, hæresis , aut aliorum similium : quamuis esset secretus,& iurasset se non denunciaturum.[r] Idem si non denunciat alia delicta pernicios a soli auctori, à quibus per correctionem fraternam non resipiscit,modo ea probare possit.[s] Dicitur autem posse probare , si habet vnum testem integrum : quia denunciator in

A hoc iudicio locum alterius testis tenet.[a]

34 Octauo peccat, præfectus custodiæ vrbis , qui iurans se accusaturũ , quos post sonum campanæ inuenerit,non accusat:quia frangit iuramentũ iustum,[b] quamuis sine obligatione restituendi pœnas,quas accusati incurrissent,iuxta S. Bernardinum,quem citauit Sylvest.[c] & ex dictis,[d] deduci potest:neque etiam quod recepit, ne accusaret , tenetur ad necessario restituendum,iuxta opinionem,quam secuti fumus supra,[e] quamuis si videt aliquem aliquod damnum facientem,& ei,qui damnum accipit non indicat,cõtra B id quod iurauit,aut promsit ratione sui officij , non solum peccat mortaliter, sed etiã ad sarciẽdum damnum tenetur.[f] Idem videtur dici posse de custodibus, & de præfectis circa importandas,& exportãdas merces in confinibus regnorum , prouinciarum, & ciuitatum:qui permittunt exportari, vel importari vetitas,scilicet peccare mortaliter,& esse periuros,nec absolui posse,sine firmo proposito nunquam id amplius permittendi : sed non tenentur ad restituendum pœnas,quas soluissent transgressores, si denunciati fuissent:neque bona, quibus ob id priuarentur : quamuis C tenerentur ad restituenda vectigalia,quæ importatores,vel exportatores deberent:quia hoc non est pœna,sed interesse:faciunt infra dicenda, de teste falso.[g]

De peccatis rei accusati, & inquisiti.

35 *Reus carceratus per iniustam causam se defendens, vt peccat.*

36 *Reus iudice interrogatus veritatẽ,eam negans,vt peccat.*

37 *Confessary caueant ne reos vitam, aut animam perdere faciant.*

37 *Reus non detegens socios,aut non parens excommunicanti, vt peccat.*

38 *Confiteri an debeat, qui negauit, & damnatur.*

39 *Reus defendens se mendaciis, aut à iusta sententia appellans, vt peccat.*

35 DICENDVM, quod peccat mortaliter primo reus,qui scienter suscipit defendendam aliquam litem iniustam , aut non desistit ab eius defensione , postquam sciuerit eam iniustam , cum damno notabili aduersarij.[h]

36 Secundo peccat mortaliter, qui interrogatus à suo iudice seruato iuris ordine , non fatetur verum, etiam si sit crimen morte plectendum, secundum S. Thom.receptum,[i] Gabr.[k] vt latius tradimus.[l] Dixi, *Seruato iuris ordine:*secundum quem tria in hoc requiruntur. Primum,vt delictum sit notorium,famosum, aut semiprobatum,quòd contingit,quando est vnus testis oculatus, & omni exceptione maior,aut vnum indicium,vel plura æquipollentia,vt sentit Bartol.[m] Secũdum,vt probatio sit tam posita in processu. Tertium, vt sit reo notificata,quo videat se ad obediendum mandato iudicis teneri,secundũ vtrunq; Tho.[n] tunc autem adeo obligatur,vt à confessario non fit absoluendus:nisi proponat illud cõfiteri. Nam,vt recte ait Sot.[o] talis reus in non confitendo peccat, neque eum peccati pœnitet,immo in eo perseuerat : & consequenter veniam nõ meretur , nec absolutionẽ,[p] quæ est singularis, & quotidiana conclusio.

37 Quare diligenter confessarius consideret , ne præcipiendo confiteri inducat reum in iacturã corporis , & in non præcipiendo , in iacturam animæ,[q] monuimus addendo quid dicẽdum de illo,qui con-

fessus

a Cap. in omni. de testib.

b Cap. si vero. de iureiur. c Verb. restitut. 5. q. 1. vers. 7. & In c. 33. num. 40. & 62.

c Cap. 17. num. 31. & seq.

f Sylues. vbi sup.

g Nu. 40.

h Arg. c. sæpe de restitu. spol. adiunct. c. pernele. 14 quæst. 3. 1. 2. qu. 69. art. 2. & In 4. lib. sent. dist. 15 q. 6. a. 2. l. in c. later verba. concl. 6.

m In l. fin. nu. 7. ff. de quæst.

n 2. 2. q. 69. artic. 1. & 2.

o Libr. de rat. tegen. tombe. 2. quæst. 7.

p Cap. peccati vestra. de reg. iur. lib. 6.

q Vt vbi supra & c. 18. cap. 10. num. 58.

Universidad de Deusto
Biblioteca

fessus suum delictum socios occultos,etiam iussu iudicis deregit : & de illo cui à Prælato præcipitur, vt sub pœna excommunicationis aliqua occulta intra certum tempus reuelet.De fugiente autem è carcere, & non implente iuramentum de redeundo ad illum, dictum est supra.[a]

38 Ad noue autem quæsitum respondeo:eum,qui ritè interrogatus, negauit delictum, quod confiteri tenebatur,& nihilominus damnatus ducitur ad supplicium, non teneri ad confitendum illud:nisi notabile aliquod damnum inde alioqui probabiliter sequeretur: quia nullo iure contrarium euinci potest, quum ad eius animæ salutem sufficiat iusta confessio cum absolutione sacramentali.[b]

39 Tertio peccat,qui sciens se iustè condemnatum, ad differendum executionem appellat,[c] cum obligatione restituendi omnia damna,& interesse,S.Tho.[d]

De peccatis Testium.

40 *Testis vt mortaliter peccat asserens falsum, & tacens verum.*

41 *Testis dubitans, & non reuocans suum dictum verum, quod putat falsum.*

41 *Testis iurans se testem non fore, excusans se illicitè, absentans se, vt peccat.*

42 *Testis deregens, quod non debet, non testans quod debet, num.44. mercedem accipiens, num.45. non parens edicto iubenti testari, sine aliqua octo excusationum, quibus non se excusat inhabilis, vt peccat.46.*

43 *Testis quid faciet interrogatus de eo, quod tacere debet.*

47 *Testis, quis tenetur se offerre, & quis non, & quis potest, & non tenetur, & seq.*

49 *Testes quando dicuntur deesse, vt admittantur inhabiles, & cogantur priuilegiati, & seq.*

51 *Testis falsè testans, vt non restituit fisco bona quærenda ei, si verum testaretur.*

40 DICENDVM, quod peccat mortaliter primo testis,qui iuratus,aut iniuratus verum esse in iudicio affirmat, quod scit esse falsum, aut dubitat esse verũ, aut tacet verũ, in notabile alterius partis damnum,[e] cum obligatione restituendi,iuxta mentem S.Tho.[f] quia Deum, iudicem, & proximum offendit,[g] & quamuis timor iustus à non testificando excusare possit, non tamen à testificando falsè.[h] Dixi, Quod scit:quia si mediocri diligentia in reuocanda ad memoriam veritate adhibita errat, non peccat, saltem mortaliter, iuxta mentem eiusdem optime per Caiet. declaratam.[i] Sed si nouerit esse, debet suum dictum reuocare, si reuocatio prodesse possit. Potest autem prodesse si statim post attestationem, se corrigat,[k] & etiam ex interuallo,antequam sententia feratur, saltem ad debilitandum suum primum dictum,[l] adeo quod desinet esse testis integer, id est,omni exceptione maior.[m] Quin interdum secundo testimonio,& non primo credetur, scilicet, quando considerationis circunstantiis personarũ,causæ,& temporis, iudici videretur non reuocare suum dictum,per subornationem,sed stimulo conscientiæ,[n] vt quum (quod est exemplum Panor.[o] Episcopus probus,& diues diceret aliquid in alicuius plebeij lite, & post aliquod tempus elapsum iuratus diceret se per errorem, vel oblionem ita dixisse : sed si per magnam negligentiam,vel defectu saltem mediocris considerationis dicat falsum,mortaliter peccat,cum obligatione restituendi , iuxta S. Thom.[a] & S. Anton.[b]

41 Secundo peccat mortaliter,qui testatur verum, quod credit esse falsum , vel solo timore periurij testatur , per dicta ,[c] sed sine obligatione restituendi: quia quamuis nocere velit, non tamen nocet , & qui iurat non testificari etiam iubente superiore in casu, quo tenetur.

Tertio peccat , qui casu , in quo ad testificandum tenetur, quo se ab eo excuset , falso dixit partem aduersam sibi inimicam esse , sciens , aut scire debens, suum testimonium ad seruandam iustitiam necessarium esse, cum obligatione restituendi.[d] Idem de latente, vel absentante se , ne testificetur, vt post Sot.[e] diximus[f] aut se non offert in testem,sciens id esse necessarium ad impediendum aliquod notabile damnum publicum,vel priuatũ, per dicta[g] post S.Tho.[h] etiam si promisisset,vel iurasset seruare secretum.

42 Et qui alienum peccatum secretum deregit,cuius cognitio non est necessaria ad mala,& damna impedienda:quamuis particulariter de eo interrogetur, iuxta eundem S.Thom.[i] maxime, si illud per solam confessionem sacramentalem, vel cõsultationem dicit , iuxta dicta.[k] Quo fit aduocatos, confessores, medicos, & alios similes, quibus deteguntur secreta litium,dubiorum,& morborum, peccare testificando de secretis communicatis secreto cum eis:nisi aliunde illa nouerint , vel nisi sint talia , quæ non derecta in aliorum damnum redundarent : nec tunc est detegendum aliquod vltra necessarium : neque quantum est necessarium : si maius ex eo damnũ famæ,in eum, qui detegitur , quam in damnificatum bonorum redundat , per multa tradita,[l] donec concurrant tria supra dicta.

43 Porro, qui non tenetur ad testificandum, debet dicere iudici se ad respondendum interrogatis non teneri , quamuis sciret:& si illum cogere velit,appellare debet : si non timet iudicem in eum fœuiturum, & si hoc timet, respondere potest,se nihil scire,intra se intelligendo:quod dicere teneatur,vt dictum est, discedendo in hoc ab eloquentissimo, & doctissimo doctore Genesio Sepulueda,[m] olim condiscipulo nostro,in artibus liberalibus, quem credo nõ meminisse legere Palud. quia dicit,vsque ad Gab.neminem hoc dixisse:quum tamen antea ille dixisset , quòdque verum esse probauimus.[o]

44 Quinto peccat mortaliter, qui sciens alium esse in extrema sui testimonij necessitate:quia sine illo vitam amissurus est, vel ea, sine quibus vita eius , vel suorum probabiliter peribit , nisi se ad id in testem offerat,& non se offert.[p] Dixi , *In extrema necessitate*, quia ob aliam,quamuis magna sit,sub pœna mortalis non tenetur,nisi eo modo,quo offendẽs bouem proximi errantem tenetur.[q] Non tamen tenetur restituere, eo quòd iniustus non se offert : quia lex charitatis, qua se tenetur offerre,non obligat restituere,vt dictum est supra.[r] Secus autem si iustus non restituere, tur,& ob id aliquis suum ius amittat:nisi timor periculi,in quod incurrere posset,eum excusaret,vt supra tactum est:lex enim iustitiæ , qua iustè iustus tenetur testificari, obligat restituere,vt fæpe dictum est.

45 Sexto peccat , qui mercedem accipit, vt veritatem restetur,cum obligatione restituendi ei,qui dedit,[s] & qui accipit,vt falsum restetur, sine tamen necessitate restituẽdi,nisi de cõsilio pauperibus, per dicta supra. Omne tamen , quod per suum falsum testimonium

a Cap.23. num.18.

b Cap.quẽ peruitet.de pœ. dist.1. c Arg. l.1. ff. de app. & c.ad nostram. eo. titu. d Vid sup. artic.4. & probat c. omnino. & c. quicunque.1. quæst.6.

e Prouer. 22.& c.1.d crim.falsi. f Recept. 2.2. q.70. art.4. g Cap.1. de crim.falsi. h Arg.c. de quis. 11.q.3. i In dicto artic.4. k Cap præterea. de testib.cogen. l Iux. Inoc. rece. ab omnibus, in d. cap. præterea. m Iuxta Card.in c. venient.2. de testib. n Iux.Hostien.rece. per Anto. & Pan.in d. c. præterea. arg. l.1. ff.de testib.cap.1. ff.de testibus. & 1.1.q.6.d.1-1. o In d.c præterea.

a Vt sensit glossa.2 communiter receptã.tertio loco.de probat.vt vbi supra dixi mus. b Arg.c.2. fin. de iuram.calum.lib.6. & per ea, quæ ibi,& in aliis locis doctores docẽt. c Vt vbi supra dictum est.

alterutra partium amiserit , restituere debet. [a] Accipere tamen potest impẽsas itineris faciendi ad ferendum testimonium , & mercedem operariam dierum, quibus se occupauit in eo , vna cum interesse damni emergentis,& lucri cessantis. [b]

46 Septimo peccat , qui absque causa non paret iudici præcipienti , vt denunciet talia & talia crimina, vel debita:& est excommunicatus , si mandatum fuit sub pœna excommunicationis latæ sententiæ , teneturque dãna restituere. Dixi, *Absque causa*, quia multa excusare possunt , vt copiosius aliis dixi , [c] tractando de magna prudentia , qua est opus ad recte parendum eiusmodi mandatis. Quorum primum est,quod peccatum est occultum, & peccator iam emendatus, aut sola fraterna correctione probabiliter emendabilis:tunc enim non est parendum ante fraternam correctionem,etiam si præciperet, vt fieret denunciatio, non habita ratione fraternæ correctionis, secundũ S. Tho.[d] & B. Anto. [e] Secundum,defectus probationis peccati denunciandi,vt dictum est supra. [f] Tertium, quod à talibus, & taliter audiuit,vt ob id moueri non debeat:præsertim si denunciaturus esset talis,qui leuitatis ob illam denunciationem notaretur , aut cuius testimonium iudicem magis , quam conueniret, moueret. [g] Quartũ,denũciatio eius à quo audiuit.Quintum.nosse eum,qui furatus est,vel tenet illud,retinere in compensationem alterius tanti, vel pluris, quod sibi debetur. Sextũ quod per solam sacramentalẽ confessionem nouit. Septimum quod per solam consultationem secretam,pro consilio habendo nouit.

Ad noue autem quæsitum respondeo,eum, qui nõ denunciauit delicta intra tempus in edicto contentũ, teneri ad denunciandum post illud , quam cito commode potest. [h]

47 Octauo peccat,qui non se offert in testem: cum ad id tenetur:vel se offert, cum non deberet.Est enim qui se tenetur offerre,& qui tenetur se non offerre, & qui potest se offerre,& non tenetur,vt copiosè,& vtiliter tractamus, [i] quorũ aliqua,quæ parum inseruiunt confessariis , omittendo,dico primo, quod offerre se tenetur , sciens præparari aliqua mala notabilia,quæ sine suo testimonio probabiliter euenirẽt: sciens item crimen, de quo aliquis accusauit , aut denunciauit alium,ob solam conscientiæ obligationem. [k] Secũdo, quod regulariter non debent se offerre,nec oblati admitti ascendentes contra descendentes,nec è contra: non:& idem fere de vxore pro,vel contra maritum:& è contrario:& de liberto contra patronum. [l]

48 Tertio,quod regulariter nemo tenetur ad se offerendum in testem, [m] & quilibet iussus testificari tenetur id facere,exceptis priuilegiatis. Quarto , quod regulariter priuilegiati possunt cogi ad testificãdum, in defectum aliorum testium , etiam maritus contra vxorem,& è contrario. [n]

49 Quia iura statuentia,vt aliqui non admittantur: quia sunt inhabiles : & alij vt non cogantur ad testificandum.

Quia sunt honorati , aut coniuncti,intelliguntur, quando alij non desunt. [o]

50 Quinto, excusatur,qui probabiliter timet sibi ex suo testimonio aliquod magnum damnũ spirituale, aut temporarium,personæ,honoris,aut bonorũ euentorum,secũdum Bald. recept. P vt si ex eo scandalum oritur,vt ait Sil.[q] citat[o] à nobis vbi supra:Sexto,quod quamuis ad effectum admittendi testes inhabiles ob defectum aliorum,non sufficiat nõ esse alios idoneos: quia opus est , quod neq; sint,nec soleant,nec possint interuenire communiter in eiusmodi factis,nisi tales personæ priuilegiatæ,aut inidoneæ, [a] ad effectum tamen compellendi priuilegiatos , satis esset iuramentum partis dicentis non adfuisse alios, quam priuilegiatos , & eos , sic,nulla interueniente in contrarium coniectura, [b] nisi ex eo aliquod damnum timeatur : [c] addendo,quod quamuis teneretur filius ad denunciandam hæresim patris,& ad testificandum de illa , si alij desint:nisi sciat, eum iã pœnituisse , aut certo credat, quod monitus ab ipso,aut ab alio vere resipiscet : Inquisitor tamen debet ei prouidere adhibendo magnũ secretum,ne id sciat pater, & ne illi aliquod magnum damnũ ex eo eueniat. Septimo,probare nos ibi,quod inhabilitas non excusat à parendo eiusmodi mandatis:licet aliquando excuset priuilegium.

51 Ad quæsitũ autẽ è longinquo à viro vndequaque doctissimo,& pientissimo respondeo,quòd testis,qui in iudicio legitime interrogatus super crimine,ob q̃ bona publicantur, negat veritatẽ , propter quod reus absoluitur, non tenetur ad restituendũ fisco id, quod ad eũ pertineret,si dãnaretur.Tũ per dictũ S. Bernar. relatũ a Sil. [d] quem sequimur. [e] Tum quia pœna non debetur in foro animæ ante condẽnationẽ. [f] Tũ quia etiam interesse remotũ,& extra rẽ non debetur. [g] Tũ quia leges humanæ præsertim pœnales,nõ ligant potissimũ in foro animæ, nisi quatenus sunt receptæ , vt traditur sup. [h] & nullibi vlla lex damnari iubens aliquẽ publicatione bonorũ est ita recepta,vt ante damnationem bona ad fiscũ deferãtur.Tum deniq;, quod alioqui sequeretur omnes custodes confiniũ Regnorum deputatos ad custodiendũ:ne quis aliqua exportet ex illis,vel importet in illa,vel non saltem,nisi soluto vectigali:vel portorio,siue gabella sub pœna priuationis bonorum,tenerentur restituere, non solũ iura,siue vectigalia debita : sed etiam bona , quæ ob id debent fisco applicari : quod nullus , vt arbitror , hactenus dixit.

De peccatis Notariorũ, & Tabellionum.

52 *Notarius cum sit,quæ & quot capitula iurat.*

53 *Notarius vt peccat faciens instrumentum falsum, & rescindens,vel delens verum.*

53 *Notarius,vt peccat male cõponens, & nõ tradens illud.*

53 *Notarius non informans satis renunciantem,aut transcribens die festo.*

53 *Notarius non seruiens pauperi,vt debet peccat.*

54 *Notarius conficiens instrumentum de re illicita, & scribens statuta vsuraria.*

54 *Notarius non retinens prothocollum, & faciens testamentum insano.*

54 *Notarius stipendium nimium capiens , litteras ordinum carius tradens.*

52 DICENDVM, quod peccat mortaliter primo notarius,qui non seruat aliquod capitulorum à se iuratorum : cum creatus fuit notarius, [i] quorum primum est , quod conficiet instrumenta,de quibus fuerit rogatus,nil veritatis tacendo, nec fallitatis miscendo. Secundum,quod non reuelabit,quod secrete ipsi commissum fuerit , nisi iusta de causa. [k] Tertium,quod non conficiet aliquod instrumentum scienter de aliquo contractu vsurario , nec de alio quouis illicito. [l] Quartum, quod retinebit de omnibus instrumentis,quæ dederit,prothocollũ , aut

a Vt sensit glossa.2 communiter receptã.tertio loco.de probat.vt vbi supra dixi mus. b Arg.c.2. fin. de iuram.calum.lib.6. & per ea, quæ ibi,& in aliis locis doctores docẽt. c Vt vbi supra dictum est.

d Verb.restituatio 5. vers.7. & sup.eod. n.34. f Gl.c.fraternitas. 11.q.1. g l.1. ff.lit.s. cum per venditorem. ff. de actio. empt. h c.11.2 n. 49. & seq.

i Hostien. in c. licet. ne cle. vel monachi. recep. per Ioan.And. Panor. & Colin. ibidem, & S. Anton. 3. par. tit. 6. c.1.§.1. k Secundũ Panor. in d.c. licet. in fi. Panor.vt supra.

Universidad de Deusto
Biblioteca

regestum. Quintũ, quod erit fidelis ei, à quo est creatus notarius: & admonebit eum ea, quæ sciuerit in eius damnum vergere. Sextum, quod nullo amore, odio, spe, vel timore officio suo abutetur.

53 Secundo peccat, qui instrumentum conficit falsum: aut verum vtile, & parti necessariũ occultat, aut rumpit, vel delet. & qui per malitiam, aut ignorantiam notabilem male aliquod testamẽtum, aut instrumentum conficit, addendo aliquas clausulas obscuras, aut necessarias omittendo: propter quod aliquis suum legatum, aut debitum perdit & qui solẽnitates necessarias dolo, aut lata culpa omittit: puta suum nomen, signum, testes, diem, mensem, aut annum.

Tertio peccat, qui rogatus ab aliquo, vt sibi det aliquod instrumentum, quod dare tenetur, non dat: ne aduersario, aut amicis eius displiceat, & qui non informat partem ignorantem, quæ renunciatura est alicui iuri, quale est illud, [a] & qui die festo, absque necessitate ob auaritiam instrumenta conficit: cum in alium diem commode differre posit & qui rogatus à pauperibus non valentibus soluere iura, non vult ipsorum instrumenta scribere, aut iam scripta in publica forma tradere, secundum eũdem vbi supra: quæ tamen non tenetur dare gratis, per dicta supra. [b]

54 Quarto peccat, qui excipit, aut in publica forma scribit statutum, vt soluantur vsuræ: aut non repetantur solutæ, & est excommunicatus, [c] & qui excipit, aut in publicam formam statuta cõtra libertatem Ecclesiæ redigit. [d]

Quinto peccat, qui conficit testamentum carentis iudicio, aut ratione non vtentis, cum obligatione restituendi ei, qui ab intestato successurus erat, [e] & qui stipendium notabiliter maius debito accipit, etiam sponte datum, si publicum stipendium cõstitutum illi erat, [f] & qui aliquid accipit pro litteris ordinatoriis, [g] quamuis, si non datur ei, ob id aliquid ex publico, licitè potest aliquid pro suo labore considerata illius qualitate, & nõ ordinis, accipere, hoc est, vt non accipiat plus eo, quod de maiori ordine fidem faciat, per supradicta. [h]

De peccatis Magistrorum, & Doctorum.

55 *Doctor, vel magister, vt peccat mortaliter lauream immeritam, vel principaliter ob honorem petens, vel suscipiens.*

55 *Doctor docens Theologiam in peccato mortali notorio, admittens excommunicatos, vel malos scholasticos, aut admittens religiosos, vel presbyteros. nu. 56.*

57 *Doctor approbans ad lauream indignum, falsa docens, vel inutilia, aut malo fine mortali, præsertim vltimo, subornans auditores, procurans, vt indignus ad munera studij delegetur.*

57 *Doctor perlegens die festo, & seruans nouum festum vt peccat.*

58 *Doctor vt peccet stipẽdium priuatum accipiens, vel beneficium cum pacto legẽdi, castigans discipulos, aut contemnens simplices.*

55 DIcendum, quod peccat mortaliter primo, qui errat aliquo ex quindecim modis retatis ab Aluar. Pelag. [i] quorum vnus est, petere, aut accipere lauream Theologiæ, aut canonũ, quam non meretur. [k] Idem de accipiente laureamaliarum facultatũ per dicta, [l] & per rationẽ S. Anto. [m] & qui (licet sit idoneus) tamẽ principaliter petit illam propter honorem, & vtilitatem propriam, secundum S. Anton. [a] quod non esse tenendum probamus post Siluest. [b] & qui prælegit in scholis peccato mortali notorio infectus, iuxta S. Anton. [c] quod limitandum est, ad prælegentem sacram scripturam, vt ait S. Thom. [d] quod non aduertit S. Antonin.

56 Ratio autem cur magis peccet legens prædictam scripturam, redditur à S. Tho. [e] Peccat item, qui ad scholas suas admittit excõmunicatos, aut prauis moribus vtentes, iuxta mentem S. Anton. [f] quod nõ videtur verum, quo ad excommunicatos: nisi essent excommunicati cum participãtibus expresso doctore, [g] nec quo ad praua exercentes: si doctor non habet iurisdictionem ad eiiciendos eos è scholis, quam communiter hodie doctores in magnis vniuersitatibus non habent quidquid in auth. [h] statuatur, licet præcepto correctionis ad id procurãdum pluspuam alijs teneri posset, iuxta dicta. [i]

Secundo peccat, qui professor legum, aut medicinæ, ad suam prælectionem religiosum, presbyterum, aut clericum aliqua dignitate Ecclesiastica prædituni, ad se audiendum admittit, & est excommunicatus, [k] & qui professor cuiusuis facultatis, etiam Theologiæ, admittit aliquem religiosum in suo habitu sine licentia superioris, aut cum licentia, sed sine habitu: & est excommunicatus per rationẽ participationis in crimine, [l] & qui prælegit, aut docet principaliter ad humanam gloriam, quod principaliter ad gloriam diuinam institutum est, [m] cuius oppositum, scilicet non esse plusquam veniale per multa, & firma tenuimus, & breuiter repetimus supra. [n]

57 Tertio peccat, qui statuta à se iurata nõ seruat, & qui existens examinator indignum laurea ad eam probat: vel contra dignum reprobat, [o] aut alio modo illicito quempiam à consequẽda laurea impedit, cum obligatione restituendi.

Quarto peccat, qui sciens, aut scire debens, falsa in alicuius notabilem damnum spirituale, vel temporale docet: vel subtilia magis, quam vtilia docendo auditorio notabiliter nocet & qui docet malo fine mortali, per sæpe dicta: vel ponẽdo vltimum finem in docendo: quia fruitur vtendis, contra doctrinam B. Augustt. relatam à Magist. [p]

Quinto peccat, qui per se, aut alios inducit auditores alterius doctoris, vt eum non audiant, cum notabili damno profectus eorum, vel honoris doctoris, cum obligatione restituendi, [q] & qui per factiones, aut subornationes, aut alias malas artes procurat, vt aliquis indignus eretur rector, aut prælector alicuius cathedræ, iuxta mentem Aluari, [r] & S. Ant. [s] sentientes idem de procurantibus, vt creetur notabiliter minus dignus, quod est verum saltem, quãdo, & vbi clerus dignus, quod est verum saltem, quãdo, & vbi doctores, aut prouisores iuramẽto, statuto, aut alio mandato, ad dignissimum eligendum sub pœna peccati mortalis tenentur, & etiam in aliis, exceptis ad summum sex casibus, quos nuper scripsimus, [t] & qui prælegit die festo, illis, horis, aut tandiu, vt probabiliter credat auditores ob id omissuros missam & qui facit seruari festum non seruandum, cum damno notabili auditorij non consentientis. [u] Dixi, *non consentientis*: alias enim secus. [x]

58 Sexto peccat mortaliter, qui habens stipendium publicum, vel beneficium in id ei collatum, exigit aliquid ab auditoribus. [a] Dixi, habens alias enim etiam à pauperibus non egentibus extreme, exigere

potest

potest, [a] iuxta prædicta supra, [b] quidquid dicãt Host. Rayn. & alij ibi citati. & qui canonicatum, aut prædendam, aut aliud beneficium cum pacto docendi in scholis suscipit, & est simoniacus. [c] Dixi, *cũ pacto*: quia secus si cum onere tali beneficio vacanti imposito. [d]

Septimo peccat mortaliter, qui scholasticum crudeliter castigat: quia solum leuis castigatio est ei permissa, [e] & si castigatus est clericus, est excommunicatus: nisi excusetur per infra dicenda, [f] & qui simpliciores contemnit, [g] quod videtur restringendum ad contemptum, per quem notabile damnum honoris, aut bonorum illis ex iustitia legali debitorum infertur. [h]

Qua quidem in re Concil. Trid. [i] statuit, primo, quod habens beneficium, cui est annexum onus prælegendi sacram scripturam, cogatur prælegere per se, si est idoneus, alioqui per alium eligendum à nominatis ibi: & quod posthac non conferatur, nisi idoneo ad per se id faciendum.

Secundo, quod in omnibus Ecclesiis Cathedralibus, & collegiatis existentibus in aliquo insigni oppido, in monasteriis quoque monachorum, & conuentibus mendicantium sacræ scripturę lectio habeatur: in Ecclesiis vero tenuioris prouentus sit saltem magister, qui gratis grammaticam doceat.

Tertio, quod docentes sacram Theologiam, dum publicè in scholis docuerit, & in scholis eam discentes priuilegiis omnibus de quinquennali perceptione fructuum in absentia à iure communi concessis gaudeant. Quod ipsum dicendũ est de discente, aut prælegente canones, vt probat Feli. [k] cuius rationi hanc vnam addo, quod nulli scientiæ expessendæ tãto tempore est opus, ac canonicæ: vt enim quis perfectus canonista, cuadat: opus est, vt canonicæ prudentiæ non mediocerem legum, & Theologiæ adiungat eruditionem. Rara itaq; auis est perfectus canonista, etsi vtriqueforo per necessarius: vt qui multo tempore prædictas tres disciplinas professus esse debeat. [l]

Quarto, quod nemo ad huiusmodi lectionis officium admittatur, qui non prius ab Epis. loci de vita, moribus, & scientia examinatus, & approbatus fuerit.

De peccatis Scholasticorum.

59 *Scholasticus, vt mortaliter peccat ob finem mortalẽ studens, non seruans præcepta studij, discens vetita, auocans auditores concurrenti, negligenter studens, male insumens viaticum, non soluens salarium, arrogans sibi gradum quem non habet.*

59 DIcendum, quòd peccat mortaliter primo scholasticus, qui ob finem mortalem studet. [m] Et qui statuta præcepta academiæ iusta, & ad mortale obligãtia, non seruat, iuxta mentem, [n] nisi iusta de causa id fecerit, quam quo ad mortalis excusationem, in proposito putamus esse illam, quæ pro tali communiter in academia habetur. [o]

Secundo peccat, qui suffragatur, aut curat alium suffragari alicui indigno, vt fiat prælector, rector, beneficiarius: immo & si sit dignus, si tamen competitor esset dignior, præsertim si iurauit suffragari digniori, iuxta proxime dicta in simili.

Tertio peccat, qui scientias veritas, aut superstitiosas discit, [p] & qui alicui lectori adimit scholasticos, aut adiicit, vt proxime de doctoribus dictum est & qui in studendo notabiliter negligens fuit, iuxta mentem S. Anton. [a] quod restringẽdum videtur ad eum, qui impensis alienis, vel redituum suorum Ecclesiasticorum, & nõ propriis studet, per supradicta de prodigalitate, [b] & multo magis, si prędicta bona in comportationibus, venereis, vel lusibus, & id genꝰ aliis impendit: quin & tatribus partem sibi à patre datam restituere tenetur, iuxta communem, quam bene Iaf. defendit. [c]

Quarto peccat, qui contra veritatem, quam scit, altercatur modo prædicto, [d] & qui stipẽdium debitum præceptori, cum posit, non soluit, [e] aut qui dicit habere se gradum, quo caret. [f]

De peccatis Medici, & Chirurgi.

60 *Medicus, & Chirurgus vt mortaliter ob ignorantiam peccant.*

60 *Medicus non curans secundum præcepta, & negligens visitare, vel studere.*

60 *Medicus præbens medicinam dubiam, & deserẽs ægrotum, vt peccat.*

61 *Medicus abscindens membrum, minuens sanguine, & non admonens confessionem.*

61 *Medicus medicinas non eligens, aut curationem differens, vt peccat.*

62 *Medicus confidens, vel concedens animæ noxia pro salute corporis.*

63 *Medicus non admonens mortem vicinam, & tali casu nimium stipendium petens.*

64 *Medicus nimias medicinas ordinans, pauperi nõ medens, vel diuiti nolenti soluere.*

64 *Medicus detrahens alijs medicis, vt peccat.*

60 DIcendum, quod peccat primo medicus, vel chirurgus, qui absque sufficienti scientia medicatur, etiam si sit laurea donatus & qui artem satis callet: sed eius præcepta non sequitur & qui notabiliter negligit studere, aut infirmos visitare, [g] quãus ægrotus sanetur, iuxta S. Ant. [h] cum obligatione restituendi, iuxta mentem Panor. & omnium, [i] & qui adhibet medicamenta morbo, antequam eum cognoscat, [k] licet qui per diuturnam experientiam didicit curare aliquos morbos, puta scabiẽ, ossium fracturam, nubeculam ocularem, fistulas, dolorem dentium, & molarum, aurium, & aliorum similium posit licite curare: quamuis regulas medicinæ ignoret, modo absque aliquo incantamento, aut fatuno id faciat, [l] & modo superueniente febri infirmo medicum adhibeat peritum: & modo ne quid, quod ignoret, intentet. [m]

61 Secundo peccat, qui dubitans de aliquo medicamento, an esset notabiliter noxium, an non, prębuit illud vt experiretur, aut lucraretur, aut non haberetur ignarus, &c. [n] & magis, qui præbet rem quam scit notabiliter nociuam: etiam si ob misericordiam, aut vt ægroto placeret, præbeat, [o] & qui ægrotum derelinquit, antequam debeat, ob quod mors, aut prolongatio morbi euenit, cum obligatione restituendi damnum, [p] & qui cum membrum aliquod necessario est abscindendum, non quærit quem credebat bene abscissurum: aut dubitãs de necessitate abscindendi, iussit abscindi & qui nesciens minuere sanguine, vel abscindere membrum, alterum eorum, vel vtrunque facit, [q] & qui sciens pharmacopolam medicamentis corruptis vsurum, non eligit incorrupta, [r] & qui quo

a Iaf. §. ri. & alior.

b c. 23. n. 79.

c In auth. quod locum. col. 3. C. de col lat.

d Supra c. 25. n. 34.

e Arg. cap. fapiẽde re iudi. spoliat & restit. S. Anton. vbi supra. Fl. redditum. C. de profess. & med. libro 10.

a Secundũ S. Anto. 3. part. tit. 6. c. 3. §. 6.

b Rod. ca. nu. 29. & 44. & ca. 34. n. 3. & 4.

c Clem. 1. de sepult.

d c. graue, de sent. ex commu.

e Arg. eorum, quæ alr Bald. in l. 1. C. de testam. lib. 6. n. 17. & Bald. in auth. sed hodie. C. de Epísco. & cleri.

f Iuxta Anton. Bnit. in c. 1. not. 3. de iudic. n. 13. iuncta.

g De appellat. recip. lib. secundo. & S. Anto. 3. part. tit. 1. c. 1. §. 10. & 2. part. tit. 3. c. 5. §. 6. Ia da. in fine verbi. si vero. post glossam fin. glo. 2. de magistr. Bal. §. fi.

g Idem in c. cua. nu. 30. & Alex. vbi supra. Ioannes Andr. in c. 1. de constit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

plus stipendij accipiat, morbi curam differt. [a]

Tertio peccat, qui non persuadet infirmo confessionem, antequam medicinam ei applicet, [b] cui non est locus, quando manifestum est morbum nõ esse periculosum, [c] quidquid dicat Silu. [d] nec etiam, quando credit esse periculosum, & lethiferum, si iuxta cõsuetudinem bonorum, & honoratorum medicorum monet eius parochum, aut qui eius curam gerunt, vt illi Sacramenta præbeant, & ipsi omittunt dicere id per se: non quia nolũt id facere: sed quia putant id infirmo nociturũ iuxta Caiet. [e] nam vt ipse ait, & nos, [f] illa constitutio hoc modo recepta est, & obseruata: & quamuis infirmus confiteri nolit, non ideo à medico relinquendus est, iuxta omnes.

62 Et qui propter salutem corporalem, contra salutem animæ consulit, vt illicite coeat, aut se inebriet, aut abortiat, & etiam si per ignorantiam id consulat: immo, & si non consulat, sed dicit, ego non tibi consulo, sed si tale quid faceres, sanareris. [h]

Quarto peccat, qui prægnanti præbet aliquid, quo abortiat, etiam si præbeat, vt cã à morte seruet: si credit, vel dubitat fœtum esse animatum, [i] sed si probabiliter credit, non esse anima rationali animatum, in quo inuestigãdo debet diligentiam maximam adhibere, licite poterit illud præbere, quo vitã matris seruet, cum non sit culpa mortis alienæ nec corporalis, nec spiritualis. [k]

Quinto peccat, qui sine iusta causa concedit debilibus facultatem frangendi ieiunium, aut vescendi carnibus diebus vetitis, & qui affirmat ieiunia præcepta corpora destruere &c. [l] cum obligatione contrarium persuadendi, si potest: quamuis infirmus vtens facultate, quam putat sibi iuste datam, non peccat, secundum S. Ant. [m] & qui credens infirmum morturum, & quod eius admonitio est multum illi profutura, ad exuendum peccatum mortale, & ad testandum, quo rixæ grandes inter hæredes impediantur, & neque per se, nec per alium admonet, vt peccatum exuat, & testetur. [n] Dixi, *credens:* quia secus si iuste putat suam admonitionem parum profuturam: quia credit eum in bono esse statu, & de suis bonis testatum fuisse secundum eosdem. [o]

Sexto peccat, qui petit stipendium notabiliter nimium publico carens: aut accipit mediocre habens publicum, cum pacto nihil præter id accipiendi plusquam præscriptum, etiam vltro sibi datum, cum obligatione restituendi: nisi per alia obsequia, & visitationes tempore valetudinis id compẽset, [p] & qui exigit stipendium quod ægrotus propter mortis metum promittit, si aliunde habet vitæ necessaria. [q]

64 Et qui facit, vt infirmus plura, quam opus est, medicamenta emat, ob conuentionem inter eum, & pharmacopolam, vel aliam causam iniustam, cum obligatione restituendi. [r]

Septimo peccat, qui non vult gratis mederi pauperi ægroto, [s] quod nostra sententia restringendum est ad eum, qui credit illum probabiliter moriturum, nisi ei medearur, & non est alius, qui id faciat, nec qui soluat salarium, & non vult mederi salario credito: nã neque constituto in extrema necessitate tenetur quis subuenire gratis; modo eum eximat ab ea mutuando, commodando, vel operas credendo per supradicta, [t] & qui non vult mederi diuiti soluere nolenti, [u] quod intelligendum est de eo, qui vellet quidem ab eo curari: sed ob auaritiam non quærit medicum existens

A in magna eius necessitate, & si medeatur illi, post eius mortem, vel curationem exigere potest suum stipendium, [a] & qui detrahit aliis medicis idoneis, ne ad curationes se omisso, accersantur. [b]

De peccatis exequutoris testamenti, tutoris, curatoris, & hospitalarij.

65 Exequutor testamenti, vt peccat mortaliter non soluens legata, & debita.

65 Viduus, aut vidua, cui aliquid relinquitur quo ad cas. vixerit.

B *65 Exequutor testamenti nimis tardans vt peccat, & qui excommunicatus.*

66 Rem pupilli non seruans, eius pecuniam lucro iniusto deputans, vt peccat.

67 Vxor transiens ad secunda vota peccat tutela fungens.

67 Hospitalarius vt mortaliter peccat.

65 DE iis dicendum, quod peccat primo exequutor, qui non soluit debita, aut legata præsertim pia defũcti, qui reliquit bona ad vtraque sufficientia & qui vi

C soluat legata; non soluit debita, credens bona non sufficere vtrisque soluendis, [c] debita autem sunt etiam vota realia defuncti per supradicta. [d]

Secundo, quę vidua, cui maritus reliquit vsumfructum suorum bonorum quo ad caste viueret, fructum cõmittit: & perinde bonis vtitur, ac si id non committ. sisset, cum obligatione restituendi, iuxta Caiet. [e] & ea quæ diximus, [f] secus tamẽ, nostro iudicio, si vsumfructum reliquit quo ad nuberet. & idem eadem ratione videtur de marito, qui relinquitur ab vxore vsufructuarius.

D Tertio, qui soluit quidem, sed post moram notabilem, [g] & est excommunicatus, si qua constitutio synodalis excommunicans non exequentem intra certum tempus eum comprehendat. [h]

66 Quarto peccat, qui tutor, aut curator non conseruat, nec defendit bona sui pupilli, vel minoris: & qui sine vtilitate, vel necessitate alienat: & qui est in culpa vt actionem, vel aliud ius perdat: & qui nõ vendit res mobiles, quæ obseruatæ nullam vtilitatem pariant, & pretium non conuertit in bona immobilia, quæ vtilitatem parerent, si inuenitur emptor, cum o-

E bligatione damna restituendi. [i] Tutor autem dicitur, qui præficitur pupillo, hoc est minori 12. annorum si est fœmina, aut 14. si est masculus ad protegendum personam, & bona eius, [k] curator vero, qui maiori 25. vel 14. & minori 25. præficitur, aut furioso, aut prodigo administrãdis eius bonis, [l] & vterque iurat, se officio suo recte vsurum. [m]

Quinto, qui tutor notabiliter est negligens in pupillo bonis moribus imbuendo, & à vitiis, & peccatis

F seruando. [n]

Sexto, qui dedit ad lucrum pupilli, vel minoris peeuniam, salua sorte: nisi per tres contractus, de quibus supra, [o] & tenetur restituere, si pupillus, vel minor nõ restituat, sed potest secreto de rebus eius accipere, quod huic rei satisfuerit; siue eorum administrationem habeat, siue non, seruatis supradictis. [p]

67 Septimo peccat mulier, quæ officio tutelæ fungitur post secundas nuptias, [q] vel post stuprum commissum per eandem legem, quam in hoc ponderat Salic. [r]

Octauo hospitalarius, qui reditus hospitalis non

insumit

insumit in ea, in quæ sunt destinati, & qui sinit eos perdi: aut in alia dispendit, [a] & qui nimis tarde recuperat bona eius alienata, [b] & qui adeo negligit reficere ædificia, quod ob id cadant, cum obligatione restituendi. [c]

Porro Concil. Trid. [d] commendata plurimum clericis hospitalitate statuit, quod hospitalarij hospitalium onera compleant: quæ si commode non possint, fructus illorum in alium pium vsum conuertant: prout ordinario cum duobus peritioribus de capitulo videbitur & quod omnes hospitalarij, etiam si sint

B laici, non tamen regularibus subiecti, vbi viget regularis obseruantia, ad prædicta ab Episcopis compelli possunt: & præterea in foro conscientiæ teneantur ad restitutionem fructuum, quos contra hospitalium institutionem perceperint, nulla eis remissione profutura. & quod administratio huiusmodi vni, & eidem personæ vltra triennium non committatur, non obstantibus etiam ptiulegiis, & immemorabili consuetudine. &c.

De peccatis Clericorum quoad ordines.

68 Ordinando prima tonsura hæc sunt necessaria, & hæc minoribus sacris.

68 Ordinando cui Capitulum vel alius sede vacante non potest dare licentiam.

68 Ordinandi facultas Papæ, quæ legitima, & qualiter intelligenda.

68 Ordinandi ætas mutata, & multa noua ab ordinatis, & ordinandis facienda.

68 Missa pro noua nil detur, nec merces pro aliis, ignotus non missetur: nec quis extra sacrum.

69 Dispensat quis ad ordines, & cum male ordinato.

D *69 Ordinem sumens vt peccat, si est indignus, si per simoniam, si ab Episcopo excommunicato, si existens illegitimus, etiam occultus, n. 70. si extra tempora legitima, si ante iustam ætatem, si sine iusta licentia, si furtim, aut per saltum, n. 71. si non suppler supplenda, si eodem die multos ordines sumit, si deformis, si energumenus, epileuticus, aut insanus, excommunicatus, aut mortali infectus. 72.*

73 Clericus, vt peccat Sacramenta in mortali ministrans, sacra tangens, aut post notorium peccatum, etiam acta pœnitentia missans. n. 74.

73 Ordinem, & eius vsum, quod peccatũ notorium impedit.

73 Notorium quid dicitur.

74 Dispensat Papa aliter quam inferior, etiam in quo vterque potest.

75 Interdictus ingressu Ecclesiæ, rebaptizans, chrismate veteri vngens, post cibum celebrans, non confessus, concubinarius notorius. nu. 76.

77 Dispẽsat vt Episcopus in irregularitate peccati notorij.

77 Concucinarius clericus, & fornicarius vagus, paves, nõ hamantur in sacro. & 78.

78 Missam concubinarij audire vt mortale, & cur melior boni quam mali. 79.

80 Concubinarius notorius quis euitandus.

81 Iacobus Sabellus Cardinalis multis nominibus suspiciendus.

81 Missam extra locum sacrum celebrandi facultas non datur, & vt peccat si celebrat intra illum, 82. & vt si in Ecclesia interdicta, si super aram fractam, si ante preces matutinas 83. si sine aliis necessariis etiam timore mortis 84. si sine lumine, aut aqua, si in pane, & vino corruptis, si in omphacio, si noctu, si post me-

E *ridiem. nu. 86. si pluries quam semel eodem die, nisi bis septem casibus. si non bis, aut ter in anno, si effundit sanguinem & si reliquias corporis post ablutionem sumit. 89. & 90.*

84 Benedicat quis vestes sacras stola pro cingulo seruit.

87 Missæ triplici faciendæ die Natiuitatis, quis optimus modus.

87 Missam quotidie audiat Episcopus, nemo eam nisi semel in die faciat, nisi iis septẽ casibus, nec in his vnquam ter. nec semel die Parasceues, & Sabbatho sãcto. 88.

90 Missans sic sumat reliquias calicis, patenæ, & oris, & suppleat defectum vini. nu. 91.

B *92 Missa cui, & quomodo applicanda. nu. 111. non dicenda à ligato censuris. n. 93. nec coram interdictis. n. 94.*

94 Clericus vt peccat alios clericos ad diuina officia admittens.

95 Interdicta non seruans, excommunicatos sepeliens, absoluens indebitè confessum, & non mouens eum.

95 Vota male commutans, omittens, aut volens omittere horas canonicas, aut partem earum male eas recitans, non attendens ad eas, & c. à nu. 97. & seqq. Hostias multas consecrans. nu. 91.

C *101 Author ob nullas occupationes, vel morbos, omisit horas nisi bis 70. annis, quibus recitat.*

101 Horariæ preces ob quas causas iuste omittuntur. & seqq.

105 Attentio ad horas sufficiens triplex, & sufficit virtualis. & seqq.

108 Horas, ad quas tenenentur clerici sacri, & ad quas minores.

109 Clericus vt peccat ducens vxorem, cohabitans fœminæ, eam inuisens, Monasteria frequentans, habitum, & tonsuram non deserens, aliena gestans, ludens, mendicans, lanius, tabernarius, mercator, aut mensam nõ benedicens, aut faciens, quæ antiquo, & nouo iure hic relato vetantur, in quibus sunt omnia officia secularia, cum arte medica. nu. 110.

109 Concubinarij clerici pœnam innouat Concilium Triden. addens nouam.

111 Missæ triplex Valor, quis cui applicandus, quid de vna dicta pro multis.

111 Missans pro duabus pitantiis non alendus ob missam.

68 DIcendum, quod peccat mortaliter primo, qui se facit ordine insigniri contra cano- a 23. ca 4. de refor.
nes Concil. Trid. quod in sess. [a] sic statuit,

E *Nemo initietur prima tonsura, qui cõfirmationis Sacramentum non susceperit, & fidei rudimenta edoctus nõ fuerit: quique legere, & scribere nesciat: de quo probabilis coniectura non sit eum non secularis iudicij fugiendi fraude: sed vt Deo fideliter inseruiat hoc vitæ genus elegisse.* [b] b Et ca. 5. sic.

Ad minores promouendus ordines bonum à parocho, & magistro scholæ, in qua educatus est, testimonium habeat. Assumendus vero ad singulos maiores vno mense ante ordinationem Episcopum adeat, qui parocho, aut alteri, cui magis expedire iudicauerit committat, vt nominibus, aut desiderio volentium promoueri publice in Ecclesia proponatur, de eorum natalibus, ætate, moribus, & vita à fide dignis diligenter inquirat, & testimonium quamprimum ad ipsum Episcopum transmittat. [c] c Et sess. 7. c. 6.

Non licet Ecclesiarum Capitulis sede vacante infra annum à die Vacationis ordinandi licentiam, aut litteras dimissorias concedere alicui, qui beneficij obtenti, vel obtinendi occasione arctatus non fuerit. Et capitulum contraueniens Ecclesiastico subiaceat interdicto: sic vero ordinatus, si in minoribus constitutus sit priuilegio clericali non gaudeat. in maioribus vero, ab executione ordinum, ad beneplacitũ su-

a Ant. vbi sup.

b c. cũ infirmitat. de pœnit. & remiss. c Iuxta Angel. verb. medicus. & Rosel. ibidẽ §. 2. d Ver. medicus. q. 5.

c Verbum dicat. f In d. ca. cum infirmitas.

g d. c. cum infirmitas. h Io. And. d. c. cũ infirmitas.

i Ioan. de Nesp. in 20. quodlib. proba. ex ab Anton. part. tit. 7. ca. 3. §. 2. & Silue. verbo medicus. q. 4. & communiter. k Iuxta eosdem.

l Arg. ca. fin. de iniur. & cap. consilium de obseru. ieiu. m Vbi supra §. 2.

n Io. Med. quodlibet 21. & Ilu. Anton. vbi supra §. 7. o Vbi supra.

p S. Anto. vbi supra §. 2. proba. ex ab Angel. verb. medicus. §. 8. Silu. eo. §. 2. q Medici. ff. de var. & extraord. cogn. r Alberic. lib. 6. tit. 4. tutela gl. celebrem, & excepit. in fum. 85. d. & 5. Anto. vbi supra. & Aliot. verb. medicus. 2. c. 17. nu. 118. & ca. præced. n. 17. & supra eodẽ cap. 19. s Iuxta eosdem gl. in c. 1. §. 1. di. & capitur. 86 dist.

Universidad de Deusto
Biblioteca

turi Prælati sit ipso iure suspensus. quod ipsũ statuitur, [a] de impetrante dimissorias ab alio quam eo, qui loco Capituli succedit in iurisdictionem Episcopalem. [b]

Facultates de promouendo à quocunque non sufficienter, nisi habentibus iustam causam in litteris exprimendam, ob quam à propriis Episcopis non ordinentur: & tunc nõ ordinentur, nisi ab Episcopo in sua diœcesi residente, vel pro eo Pontificalia exercente, atque præuio diligenti examine. [c]

Nemo ordinetur prætextu cuiusuis rescripti, aut priuilegij, nisi eius probitas, & mores ordinarij testimonio commendentur. [d]

Ordines minores per temporum interstitia conferantur: nisi Episcopo aliud expedire videbitur, idque linguam callentibus. ordinandi vero, non nisi post annum à susceptione postremi gradus minorum ordinum ad sacros promoueantur: nisi necessitas, aut Ecclesiæ vtilitas iudicio Episcopi aliud exigat. [e]

Nullus ad subdiaconatum ante 22. ad diaconatum ante 23. ad presbyterium ante 25. ætatis annum promoueatur, & quod nulli etiam regulares, nisi præuio Episcopi examine, ordinentur. & nota, quod huic nõ obstat bulla Pij V. quę hoc onus, & aliquod alia prædicti Concilij abstulit mendicantibus, ob reuocationẽ eius per S.D.N. Gregorium XIII. cuius tenor est qui ponitur sub fin. c. 27. & mox, sic.

In minoribus constituti non promoueantur ad maiores, nisi bonum habentes testimonium in minoribus sint probati, & per annum in iis sint versati, sperantes se Deo auspice continere posse. & mox sic, *Deceret eos saltem diebus dominicis, & solennibus cum altari ministrarint communicare.* & mox sic, *Duo sacri ordines, eodem die, etiam religioso non conferantur.* [f]

Assumendi ad presbyterium in minoribus probati sint, ac bonum habeant testimonium, & anno integro diaconatum exercuerint, populoque docendo, & administrandis Sacramentis necessaria scierint, à quibus castitatis, & vitæ bonæ exempla expectentur, & quod cum promotis per saltum, si non ministrauerint, Episcopus ex causa dispensare possit. [g]

Nullus ordinetur, qui non ascribatur illi Ecclesiæ, aut loco pio, pro cuius necessitate, vel vtilitate ordinatur, & si eum locum Episcopo inconsulto deserat, ei sacrorum vsus interdicatur, & nullus clericus peregrinus, sine commendatitijs ordinarij sui litteris, ad diuina officia admittatur. [h]

Episcopi in ecclesijs id ferre valentibus assignari stipendia minores ordines exercentibus procurent, & quod nulli exerce ant officia minorum ordinum, quibus carent, vt in iis constituti se in illis exerceant. [i]

Vt Episcopi omnino prohibeant, ne quid pro missis nouis celebrandis detur, & importuna, ac illiberalis eleemosynarum exactiones, & ne cui vago, & ignoto sacerdoti missas celebrare liceat, & nemo publice, ac notorie criminosus sancto altari ministrare, aut sacris interesse permittatur, & ne sanctum hoc sacrificium extra Ecclesiam, ac ad diuinum tantum cultum dedicata oratoria à secularibus, aut regularibus quibuscunque peragatur.

Secundo peccat mortaliter, qui suscipit aliquem ordinem etiam minorem per simoniã proprium realem ante ordinationem commissam, quamuis occultam, quæ est causa ordinationis: & est excommunicatus, [k] etiam si committatur dando tertio, & non ordinatori secundũ Inn. [l] Dixi, *ante ordinationem*: quia datio post eam, non efficit simo. [m] vel certe non talẽ, quę excõmunicet. Dixi, *propriam*: quia si alius dat, aut promittit aliquid episcopo, aut alteri, vt eum ordinet ipso inscio, vel scio, sed contradicente non peccat: & accipit, nõ solum characterem, sed etiã eius exequutionem, iuxta Bullã quẽ sequitur Card. Alex. [a] quidquid gl. c. si quis & alij dicãt maxime post extra. ad extranda Mart. V. de qua inf. [b] nec postea soluendo illud, ꝙ se inscio datum fuit, suspensionem, aut excõmunicationem incurrit, secundum Sil. [c] nec peccat, saltem in foro conscientiæ, quidquid ille sentiat: si nõ habet tratam, neque gratam illam dationem: quia nulla id lex vetat, quo ad illud forũ. Dixi, *quæ est causa ordinationis*: alias enim contra, per dicenda infra, [d] & dicta supra. [e]

69 Tertio peccat mortaliter, qui scienter ab Episcopo excommunicato denunciato ordinatur, immo & postea vtens ordine illo absque dispensatione Papæ: quia licet characterem accipiat, non tamen illius exequutionem, quo ad quam solus Papa dispensat. [f]

Quarto, qui non existens legitimus sine dispensatione ordinatur. [g] Ad minores autem episcopus dispensat. [h] Ad sacros vero ordines solus Papa, & cũ intrante religionem ius commune ad omnes ordines, etiam sacros dispensat. [i] Et nil refert quo ad forum conscientiæ, an illegitimitas, (vt ita dicam) sit secreta, vel publica: quidquid aliqui existimauerint absq; textu, & iusta ratione. Idem de qualibet alia irregularitate, quo ad peccatum, licet non quo ad dispensationem, de qua cum aliis pertinentibus ad irregularitatem, infra, [k] dicimus.

70 Quinto peccat mortaliter, qui ordinatur ordine sacro extra tempora à iure statuta, aut ante legitimam ætatem, aut absque litteris dimissoriis: & est ipso iure suspensus: & si ordine illo vtitur fit irregularis, in quo solus Papa dispensat per extrauag. Pij II. cum ex sacrorum. quæ nuper fuit impressa, de qua meminit Vitladie, [l] quam nos declaramus. [m] Dixi, Ordine sacro: quia licet sic minores capiendo peccet: nõ tamen est ipso iure suspensus: quia iuxta commune ius defectus ætatis suspensio ipso facto non incurritur. [a] Per quod omnes, qui prædictam extrauag. non nouerant, contrarium dixerunt, putantes non suspendi quem ipso iure: propterea quod ante legitimã ætatem ordinem sacrum etiam presbyterij suscipiat, in quibus sunt S. Ant. [o] & Maior. [p] nec videtur prodesse in hoc fratribus obseruantiæ suum priuilegium. [q]

Sexto peccat mortaliter, qui furtim contra prohibitionem ordinãtis ordinatur: & si prohibitio fiat sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, est excommunicatus, & irregularis, in quo solus Papa dispẽsat.

71 Septimo peccat mortaliter, qui scienter per saltum, idest, minore ordine, omisso maiore, ordinatur, & est suspensus. Super facultate autẽ dispensandi super hoc sequuti fuimus hic opinionem Hostien. [r] quã videtur etiam elegisse Concil. Trid. [s] scilicet, quod Episcopus potest dispensare antequã ministret, quod tamen est intelligendum, modo antequam vtatur dispensatione, omissum ordinem suscipiat, quod nos hic post Host. addimus. [u]

Octauo peccat mortaliter, qui ordinatur omisso aliquo necessario necessitate præcepti: licet non de necessitate sacramenti, & nõ supplero defectu, eo vtitur: non tamen fit irregularis. [x] Et qui eodẽ die duos ordines sacros suscipit, non solum peccat: sed est etiã à posteriore suspensus, in quo solus Papa dispẽsat, [y] immo & irregularis, vt exprimitur infra, [z] vbi additur ratio, quare hic ponitur suspensus. Et qui eodem die ordines minores & subdiaconatum suscipit, [a] & magis qui duos ordines sacros eodem die suscipit, etiam si sit religiosus, per prædictum Concil. [a] non tamen, qui quatuor minores eodem die suscipit, [b] quod etiã post Concilium prędictũ procedere potest in eo, cum quo Episcopus dispẽsaret, vt non seruatis temporum interstitiis posset accipere. Quin viderur, quod posset accipere illos, & subdiaconatum eodẽ die, vbi est talis consuetudo, quæ valet, secundum S. Anton. [c] Concilium enim eiusmodi consuetudinem non tollit.

72 Nono peccat mortaliter, qui deformitatem habens faciẽ, vel manus notabiliter deformes: vt si oculo careat, vel habet nasum & digitos abscissos, vel compactos, vel superfluos, [d] non tamen fit irregularis: licet promotus celebret. [e] Et idem de eo qui postquam semel à dæmone obsessus, aut morbo caduco in terram elisus, ordinatur. [f] Et qui anteq̃ in hos morbos incideret, ordinat⁹, postea frequẽter eis corrept⁹, celebrat. [g]

Admoneo te, pie lector, quod in Manuali Hispano nihil dixi de verso in insaniam, vel furorem: licet præ dictum c. maritũ etiam de illo agat: ne iniicerem scrupulos iis, qui ante, vel post ordinationem alienantur à mente per ebrietatem, phrenesim, lethargiã, aut aliũ morbũ, quibus adimendis non occurrebat tunc ratio sufficiens: quæ postea in casu cuiusdã nobilissimi viri occurrit, videlicet illud c. restringendũ esse ad eos solos, qui alienantur mẽte directe, & immediate per in ordinationem organi sensuum: non autẽ, qui mediate, & indirecte vi morbi, vulneris ire, vel alicuius passionis breuis. Quæ declaratio multis viris eruditissimis Illustrissimi ordinis Dominicani placuit.

Decimo peccat mortaliter, qui excommunicatus ordines quãuis minores suscipit, [h] & fit irregularis, si excõmunicatio erat maior: cum quo solus Papa dispensat, Pan. & cõmun. [i] nec Silu. [k] contrariũ sentit: quãuis nonnullis ita visum est. Et qui in peccato mortali existens ordines suscipit, aut aliquod sacramentũ ministrat, [l] & etiã si res sacras tangit, vt aliquid aliud quam minister Ecclesiæ facit suo officio fungens, iuxta mentem S. Tho. [m] & Silu. [n] sed nõ, si eas tangit, ita vt laicus posset, vt si tẽpore necessitatis baptizat, è terra sacramentum leuat, aut epistolam sine manipulo cantat, iuxta S. Tho. [o] per Silu. [p] bene defensum.

73 Vndecimo peccat mortaliter, qui notatus aliquo peccato notorio depositione digno suscipit ordines ante dispensationem, etiam post actam pœnitẽtiam. [q] Dixi, *Notorium*: quia ad hunc effectum, nõ sufficit esse famosum, nec testibus probabile. Notorium autẽ dicitur quo ad hoc, quod est confessum à parte in iudicio: vel super quo est lata sententia, quæ transiuit in rem iudicatam aut est adeo manifestum, vt nulla tergiuersatione celari possit: vt est peccatum eius, qui tam publicam habet concubinam, ac maritus habet vxorem, & publice filios alit, [r] & etiam illud, quod scit euidẽter maior pars populi vicinorum, aut collegij: modo in eo saltem sint decem. Itaque scientia pauciorũ quã sex non facit rem notoriã, neque sex, quando illi non sunt maior pars illius congregationis, cuius respectu illud dicitur notorium, quidquid dicat Silu. [s] & alij per ipsum notati contra communem Anton. [t] quem Pan. [u] & communis ibi, & in aliis locis sequuntur.

Neque obstat id, quo nititur Silu. quod ex hoc sequeretur, nihil posse dici notorium in magna aliqua ciuitate, cũ fere nihil agatur, quod maior pars videat. Tum quia multa fiunt tota ciuitate euidenter vidente, vt obseruatio festi, tormentorum explosio in ouatione publica, & id genus alia. Tum quia multa sunt in magna vrbe, quæ licet non sint ei toti notoria: sunt tamẽ talia regioni, vicinię, aut collegio quod satis est, vt aliquid notorium dicatur. Dixi, *Depositione digno*: quia ex aliis hic effectus non oritur, iuxta Card. [a] quę sunt adulterium, periurium, homicidiũ, & falsum testimonium. Dixi etiam, *Post factam pœnitentiam*: quia ad excusandũ à peccato nõ sufficit illa sine dispẽsatione.

74 Sed dubium est, An episcopus, qui cũ eo potest dispensare, censeatur ipso facto ordinando cum, dispensare. Ad quod respondet Silu. [b] affirmatiue, si talis est eius intentio: licet nullis verbis vtatur. Et idẽ de prælato, qui suum subditum ad suscipiendos ordines mittit. Quod quamuis fortasis locum habeat in foro conscientiæ interiori, non tamen in exteriori: cũ iuxta communem, & veram opinionem, quæ concilians Inno. [c] sibi ipsi, [d] tenet, quod inter Papam, & Episcopum hoc interest, quod Papa præbẽs aliquid ei, quem scit iure humano ad id inhabilem, ipso facto, sine dispensationis expressione censetur habilem facere: non autem Episcopus. Cuius diuersitatis ratio est, quod Episcopus non potest absque causa dispensare: Papa vero sic, vt copiose scripsimus multos referendo. [e] Nunc autem addimus ex prędicta ratione sequi, limitandum esse, quod dictum est de Episcopo: vt procedat quando dispensat circa ius commune: non autem quando id facit circa suã constitutionẽ synodalẽ: cum dispensatio eius circa eam sine causa facta, valeat.

75 Duodecimo peccat mortaliter, qui interdictus ingressu ecclesiæ diuinis officiis interest: & si celebrat est irregularis, [f] sed nec est irregularis, nec peccat celebrando extra Ecclesiam, [g] nec intrans etiam precãdi causa tẽpore, quo diuina officia non peraguntur. [h]

Decimotertio peccat mortaliter, qui baptizat, quẽ certo scit esse baptizatum: & est irregularis, vt declaratur infra. [i] Et qui in baptismate vngit chrismate veteri eum, qui erat extra mortis periculum. [k] Et qui celebrat aduertens sũpto aliquo cibo, vel potu post mediam noctem, [l] etiam pro medicina, iuxta S. Tho. [m] Dixi, *Aduertens*: quia secus si nõ aduerteret ante missam inchoatam: licet aduerteret post eam cœptã, etiã ante consecrationem, & eam sine scandalo non posset imperfectam relinquere, iuxta Ang. [n] & Silu. [o] dicentes idem esse de illo, qui post inchoatã missam meminit se suspensum, excommunicatum, vel irregularem esse, nec ob id nouam irregularitatem incurrit.

76 Decimoquarto peccat mortaliter, qui aduertens ante missam inchoatã, se esse in peccato mortali, eoque non prius confesso celebrat, per dicta supra. [p] Dixi, *Aduertens*, &cæt. quia aduertens post inchoatam non debet à missa desistere: etiam si absque scandalo posset: debet tamen illud ante secretam confiteri, si fine scandalo facere potest: sin minus, contritus, missam perficiat. [q]

Decimoquinto peccat mortaliter notorius cõcubinarius, aut fornicarius, qui ante pœnitentiam celebrat, & fit irregularis: quia est suspensus ipso iure, [r] saltem donec pœnitentiam agat, [s] & qui suspensus celebrat est irregularis. [t] Idem est de diaconis, & subdiaconis, [u] & etiam de initiatis solis minoribus ordinibus, si aliquem actum sui ordinis proprij exerceant, [x] in qua irregularitate solus Papa dispensat secundum cosdẽ. Dixi, *Notorius*: quia nõ sufficit ad has pœnas incurrendas, quod sit infamatus, vel probari possit esse talis: quamuis mortaliter iuxta omnes peccet.

Universidad de Deusto
Biblioteca

77 Dixi, *Ante actam pœnitentiam*: quia post actam celebrans, aut sui ordinis actum exercens: quamuis peccet mortaliter celebrando sine dispensatione, [a] vt alij peccatores notoriis peccatis depositione dignis notati: nouam tamen irregularitatem non incurrit, quam ante actam pœnitentiam celebrando incurreret, super qua solus Papa dispensat, licet remaneat in antiqua, quam peccatum notoriũ inducit, super qua Episcopus dispensare potest, vt expressius aliis resoluit Ioan. Imol. [b] Dixi, *Concubinarius, aut fornicarius*: quia quo ad effectum incurrendi suspensionem à sacramentis, & excludendi ab officiis diuinis idem est de fornicario vago, qui cũ multis se permiscet, quod de eo, qui vnam concubinam habet. [c]

Est autem non mediocre dubium inter recentiores, An qui audiunt missam publici cõcubinarij mortaliter peccent. Ad quod resolutorie dico tria. Primũ quod peccãt illi, quorum auditio est causa, vt ille eam dicat, & sine iusta causa eam audiũt: quia mortale peccatum est præbere causam mortaliter peccandi, sine iusta causa, vt dictum est supra. [d]

79 Quo fit, vt prudentiæ sit potius commendare missam sacerdoti bono, quam malo. Tum quia commendare illi est aliquale peccandi periculum: commendare autem huic nullum. Tum quia licet quo ad essentialia missæ, scilicet continentiam realem corporis, & sanguinis Domini, & quo ad effectum operis operati pares sint missa boni sacerdotis, & mali, [e] quo ad tamen preces, & effectum operis operantis, multo meliot, & efficacior est missa boni, quam mali, secundum omnes, vt diximus. [f]

80 Secũdum, quod qui probabiliter ignorat legem prohibentem, ne quis missam concubinarij notorij, aut fornicarij audiat, non peccat: quia ignorãtia probabili iuris positiui excusatur. [g] Neque confessarius tenetur ad docendum eam pœnitentẽ: immo imprudentiæ esset id facere, vt ait Gab. [h] & Ros. [i] quod nostra sententia intelligendum est, quando considerata qualitate pœnitentis, & clerici illa admonitio nihil prodesse crederetur.

Tertium, quod scientes, aut scire debentes prædictam legem, peccant mortaliter audiendo eam. Tum per c. præter, [k] & alia multa. Tum quia S. Tho. [l] cum omnibus fere antiquis hoc tenet, & Card. Turrecrẽ, [m] addens, se dignissimam sententiam, [n] scilicet quod mortui in eiusmodi peccato non sunt in loco sacro sepeliendi. Quod notandum est contra eos, quibus morientibus candelam in manu tenendam tradunt concubinæ. Tum quia idem asserit Pan. [o] & communis Theologorum, [p] quidquid dicat Gab. [q] & Maio. [r] cum aliis qaibusdam nam Concil. Trid. canones antiquos super hoc latos approbat, adiiciendo pœnas grauiores, quam illi adiecerunt. [s]

81 Decimosexto peccat mortaliter, qui sacrificat extra locum sacrum, [t] & quamuis ante Concil. Trid. de licentia episcopi, vt in Manuali Hispano diximus, celebrari poterat extra illum super ara sacra portatili aliis necessariis interuenientibus, [u] post illud tamen, non licet episcopis illud concedere per decretũ eius, [x] descriptum. Nec ipse Papa eam concedit, saltem non episcopis, etiam in vrbe motãtibus, neque aliis quam Cardinalibus: licet nobis in singulare beneficium ea data sit, cuius concedendi pars magna fuit Illustrissimus, & Reuerẽdiss. Cardinalis Iacobus Sabellus S.D. N. Vicarius, generis Sabellorum antiquirate, reconditæ prudentiæ, & immotæ in recto constantiæ, aliisque nominibus Vrbi, & orbi gratissimus. Credimus autem, quod sicut de licentia, [a] poterat ante prædictũ Concilium celebrari, propter necessitatem sine licentia episcopi: ita posset etiam hodie: quia non videtur quo ad hoc esse illi derogatum per concilium: & consequenter ei adhærendum. [b] Quod est notandum pro terris, in quibus frequentissimæ supplicationes fiunt, ad aliqua parua eremitoria, præ quorum foribus solet dici missa, vt ab omnibus audiatur: & pro primitiis seu primis missis sacerdotũ, ad quas maxima multitudo, quam ecclesia capere non potest, solet conuenire. Multo minus autem posset dari licentia celebrandi in mari, vel flumine, vbi effusio sãguinis timeri posset, etiam vrgente quauis necessitate, [c] per quod ipsum decretum videtur sublatum priuilegium Prædicatorum, & Minorum, in quouis loco honesto celebrandi, allegatum per Ange. [d] cuius in Manuali Hispano meminimus.

83 Decimoseptimo peccat mortaliter, qui in ecclesia interdicta celebrat, & fit irregularis, & qui in polluta sanguine vel semine: non tamen fit irregularis. [e] Et qui scienter, aut per ignorantiam crassam celebrat super ara enormiter fracta, aut non consecrata, aut in cõsecrata, quæ hostiam & calicem, quo celebrat, non capit, [f] Dixi, *Enormiter*, per c. quod in dubiis. [g]

Decimooctauo peccat, qui ante recitatas horas matutinas celebrat: quia est contra consuetudinem generalem Ecclesiæ: nisi incidente aliqua repentina necessitate ad vitandum graue aliquod damnum, aut scandalum id faciat. [h] Ante tamen recitatam primam celebrari potest, nisi esset consuetudo, vel constitutio contraria: quæ & si esset, intelligenda foret, de missa maiore, & recitatione in choro, & non de alia, secundum Ang. [i]

Nec quidquam obest cibus, & potus sumptus post matutinas preces recitatas ante mediam noctem: modo post eam nihil sumatur, iuxta Adria. [k] & alios, quos retulimus. [l]

84 Et qui sine omnibus vestibus sacris, aut sine corporalibus, aut sine libro, saltem continente canonem, scilicet, *Te igitur*, vsque ad cõmunionẽ, celebrat, iuxta S. Anto. [m] etiam si festum vrgeret, iuxta eundem ibidem: etiam si aliter mortem vitare nequeat, secundum Caietan. [n] (quod nobis satis durũ videtur) licet si celebrat, non fiat irregularis. Et potest loco singuli stolam longam adhibere, & loco stolæ manipulum longum, iuxta Palud. [o] Quinetiam singulum nõ benedictum adhibere potest, iuxta Rich. [p] & Scot. [q] quia cingulum, & calcei, secundum ipsos, benedici non solent. Contra quos facit, quod etiam pro eis benedictio in Pontificali nostro reperitur. Hæc autẽ benedictio ad episcopum spectat iure cõmuni: priuilegio autem Papę ministri, & prouinciales fratrum Minorũ possunt benedicere corporalia: & iidẽ, & custodes, & guardiani alia ornamẽta pro suo ordine, & promonialibus S. Claræ, & tertij ordinis, & nõ pro aliis. [r]

85 Decimonono peccat mortaliter, qui sine aqua aut lumine celebrat. [s] Et qui consecrat in pane fermentato, aut corrupto: ita vt substãtiã panis perdat. [t] Aut in omphacio, aut in vino adeo acido, aut adeo lymphato vt substantiam vini amittat, & consecratio nulla est. Dixi, *Substantiam amittat*: alias secus, idem Richardus. [u] Et qui solũ vinũ sine aqua cõsecrat, licet valeat consecratio. [x] Et qui noctu ante lucẽ celebrat, iuxta

omnes

a In com. tom. cap. non iu in fest. dist. 3 q. 1.
b c. præced. d. 1. n. 1. c. Arg. c. 1. ff. de iud. Trin. d. consul. iuss. de celebr. miss. &c. Iustitiæ. de cõsecr. d. 2.
c In edit. reform. cleric. orum.
f In 4. dist. 15. q. 2. ff. par. tit. 13. ca. 6. § 4. hod. c. nolite sanctis. i Ver. miss. f. 540.
k Ver. miss. n. 5. q. 6. & 7.
l Ind. ea. nostr. m d. c. fin. de priuil. lib. 6.

a Per d. e consuluit.

o c. visum de consec. dist. 1. p. c. fabius. in d. cõsecr. 2.

q & in præd. to inclusi. ibi. Manual. de orat. ca. 7. n. 43. prohibuit.

omnes, excepto episcopo, secundum Palud. [a] Quæ quãuis nulla ratione firma videtur niti (vt alias hic, [b] dixi) quia tamen vt audio, vsu recepta est, defẽdi posse videtur ob episcopi prærogatiuas, quas glo. prædicta refert, & quia etiam, vt nos vidimus Tholosæ abhinc sexaginta circiter annos in Gallia Aquitanica, vbi omnes fere quotidie audiebant missam, quo operarij, filij, & famuli eam audirent, longe ante lucem incipiebant fieri missæ. Quod ipsum & in Gallia Belgica etiam nunc fieri audio. Quem vsum difficile puto relictum iri, etiam post receptum Conc. Trid. iubens horis rãtum debitis celebrari: nam & de episcopi, aut alterius superioris licentia, propter necessitatem communicandi infirmum morti proximum, & defectum Eucharistiæ eam ante lucem dici posse ait S. Anton. [c] quem Ang. & Syl. & posteriores sequuntur. Imo & nostra sententia in tali casu etiam sine licentia episcopi absentis. [d]

Est etiam communiter illicitum celebrare post præteritam notabiliter horam sextam, secundum Io. And. [e] sed nostro iudicio, minus bene. Tum quia non est textus, neque ratio, quæ prohibeat ieiunio, vbi sine scandalo potest facere eam ante nonam. Tum quia est oblatio, & sacrificium increatum à sacerdote in persona Christi oblatum: & idem, quod ea hora ab ipso inter Christo fuit oblatum cruentum: quod quædam prima missa fuit, vt copiose probaui, [f] & frequenter id fecit, præsertim diebus festis: vt ego & mei iter facientes, & post meridiem peruenientes ad loca intenta, satisfaceremus præcepto. Cui consequens est, priuilegia de dicẽda missa circa, vel post meridiem, continere ius commune, & tantum prodesse ad sedandos animos scrupulosorum, qualia esse etiam alia multa diximus. [g]

86 Nec videtur obstare prædictum decretum, [h] quatenus prohibet, ne sacerdotes aliis horis, quam de ortis celebrent: quia id intelligendum est de horis ante lucem, vel post nonam, qua prædicta oblatio Christi consummata fuit: nam & in Quadragesima dici debet post nonam, quam cõstat esse post meridiem, & horam cœnandi in die ieiunij, vt docet S. Thom. [i] consequenter videntur sublata priuilegia Sixti IIII. Inn. V. & Leonis X. de dicenda missa ante horam legitimam, quorum tenores in Manuali Hispano hoc in loco relatos prætermitto.

Ad noue autem quæritum de presbytero non potente finire missam cœptam, respondeo primo, quod potest relinqui imperfecta, si non erat facta consecratio: quia cap. nihil. [k] quod habet officiũ diuinum non debere relinqui imperfectum, intelligitur sine iusta in id causa, nam, [l] dicetur missam cœptam relinquendam etiam superueniente excommunicato, qui nolit abesse.

Secundo, quod si facta sit cõsecratio, est perficienda per alium ieiunum, qui continuabit eam à loco, in quo alter reliquit, [m] vel per non ieiunum, si deest ieiunus: quia maioris momenti est præceptum de missa post consecrationem per alium presbyterum perficienda, quod est diuinum, aut diuino proximum, [n] quam de communicando ieiune, quod est humanum. [o]

Tertio, quod quamuis nec prædictum c. nihil. nec concordantia præcipiant, vt alius presbyter eiusmodi casui præsens teneatur illam perficere: arbitror tamen teneri: etiam si non esset ieiunus: debereque se vestire sacras vestes, & concipere contritionem, & confiteri, si opus foret, & copia id faciẽdi adesset: tum ad euitandum scandalum, quod ex ea imperfecta oriri posset: tum ob conseruandum tanti sacramenti honorem, ad quod longe magis tenemur, quam ad seruandas fortunas proximi: quas tamen, si sunt notabiles, præcipimur seruare: saltem quum commodè possumus, per citata, [a] & redacta in summam. [b]

Quarto, quod non est tamen perficienda per laicum, nec per clericum presbytero minorem: quia non potest. [c]

87 Vigesimo peccat mortaliter, qui pluries quam semel eadem die celebrat, [d] (per quod probatur recte dici facere missam, quod moneo, ne quis mali consulat eam phrasim, qua interdum vtor, & grauiter vtitur Illustrissimus Cardinalis Sabellus, [e]) nisi in septem casibus, iuxta Palud. [f] & S. Anton. [g] Primus die Natiuitatis, in quo tres dici possunt, [h] quarum dicendarum optimus modus videtur, vt prima, media nocte secunda, diluculo: tertia, hora tertia dicatur: quamuis etiam bene dicantur interdiu omnes tres, sine intercapedine, aut cum ea: sed ante lucem non potest dici recte, nisi vna: vt post Angel. [i] & Syl. [k] diximus. [l] Secundus casus est, quando superuenit dicta iam missa aliqua persona notabilis, veluti episcopus, quem singulis diebus decet eam audire, vel dicere. [m] Et eadem vel maiori ratione, cum superuenit peregrini: etiam si non sint tanti status, si præcepto illo die ad audiendam missam teneantur. Tertius, cum repente post dictam missam corpus defuncti occurrit sepeliendum: & consuetudo habet, ne sepeliatur sine missa, quando ea celebrari potest. Quartus, quando aliquis ita ægrotat, vt communicare necessario debeat, & non est Eucharistia. Quintus cum quis præest duabus ecclesiis vnitis duabus missis indigentibus: & nõ est alius, qui alteram dicat. Sextus, ob nuptiarum benedictionem. Septimus, cum occurrit causa, quæ iusta videatur ad hoc arbitrio boni viri, [n] quod habet sicitum esse celebrare plures, quam semel vrgente necessitate.

88 Notandum tamen, quod neque in prædictis casibus est licitum, si sacerdos, qui semel celebrauit, non est ieiunus: etiam si nihil præter solitam calicis purificationem sumpserit: neque si iam eodem die dixit, excepto die Natiuitatis: neque si adsit alius sacerdos, qui possit, & velit illam missam necessariam dicere, iuxta communem prædictorum. Notandum est etiam omnibus diebus missam dici posse, [o] exceptis feria sexta, & sabbatho hebdomadæ sanctæ, [p] Nec obstat consuetudo, quam contrariam in sabbatho sancto videmus: quia missa, quæ nunc in illo dicitur, non est eiusdem diei, sed noctis resurrectionis: quamuis eam paulatim imbecillitas humana tãti ieiunij impatiens ad horam reliquarum retraxerit, vt significat collecta, quæ incipit. *Deus qui hanc sacratissimam noctem, &c.* [q] In sexta vero feria sancta nec dicitur, nec dici debet, nec publice, nec secreto: sed solum suscipitur hostia, quæ ex præcedenti die consecrata remansit. At die Iouis sancto, aut feria quinta eiusdẽ hebdomadæ, & publice & secreto dici potest: quia id nullo iure prohibetur: immo decretum cap. Sabbatho, bene ponderatum, permittit, licet illo die fere omnes à celebrando abstineãt: alij, ob defectum commoditatis: quia in illo die Sacrista alrara deorsum: alij quia falso putant, non licere: alij ob ambitionem confessionum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vigesimoprimo peccat presbyter, qui nō celebrat sine iusta causa, saltem ter, aut quater in principalibus festis anni, in quibus laici religiosiores communicare solent. [a] vt latius tradimus in d. Enchirid. de orat. [b] etiam si nō habeat curam animarum, nec alia ratione, quam presbyterij sit obligatus. Quin Concilij prædictum, [c] iubet Episcopis curare, vt presbyteri saltē dominicis, & festis solemnibus sacrificent: & qui curam habent animarum tam crebro, vt muneri suo satisfaciant. Per quod tamen ante præceptum Episcoporum, non videtur presbyter teneri pluries ad missandum, quam ante Concilium: quum id non præcipiat: sed tantū curā ad id agēdi Episcopis committat.

89 Vigesimosecundo peccat is, cuius negligentia sanguis in terra, aut altari effunditur: & quid sit tunc faciendum statuitur, [d] in hæc verba, *Si per negligētiam aliquid de sanguine Domini stillauerit in terram: lingua lambetur, & tabula radetur. Si non fuerit tabula: vt non conculcetur, locus corradetur, & igne consumetur, & cinis intra altare recondetur: & sacerdos quadraginta diebus pœniteat. Si super altare stillauerit calix: sorbeat minister stillam, & tribus diebus pœniteat. Si super linteum altaris, & ad aliud stilla peruenerit quatuor diebus pœniteat. Si vsque ad tertium, nouem diebus pœniteat. Si vsque ad quartum viginti diebus pœniteat: & linteamina, quæ tetigerit stilla tribus vicibus minister abluat calice supposito: & aqua ablutionis sumatur, & iuxta altare recondatur.* Ex quo infertur non debuisse cremare ob hoc quædam corporalia pretiosa amicum cuiusdam, qui è longinquo me super hoc consuluit.

Vigesimotertio peccat mortaliter, qui reliquias sacramenti, quæ in calice, aut in patena remanēt quamlibet exiguas, post ablutionem sumit, iuxta mentē Palud. [e] & Rof. [f] quod est verum, si ex interuallo id faciat, secus si incontinenti, vt neruose probat Caiet. [g] quia quæ incontinenti fiunt, inesse videntur. [h] Quare quas ex interuallo inuenerit custodire debet in alterum diem sumendas: aut certe ministrare eas alicui ad communicandum dispolito, iuxta eosdem. Porro, humor in calice remanens post sumptionem sanguinis, quo ad omnino exsiccetur, magna cum reuerentia tractandus est, quia ibi est sanguis D.N. Iesu Christi: & ideo prima ablutio facienda est vino, & summa cum reuerentia sumenda, [i] & quamuis post sumptionem corporis, & sanguinis aliqua particula hostiæ in ore remanserit, licite potest sumi ablutio: licet ea prius deglutiatur quin & toties potest sumi, quoties opus fuerit ad hostiam degluriendam: quod decentius videtur, quam ad id digitum ori inferre secūdum Rosel. [k] Et si sumpto sanguine, aliquid hostiæ in calice manserit, debet eam digito ori calicis admouere, & ante mistionē vini sumere, iuxta Scot. [l] Decentius tamen videtur, quod Ang. dicit, [m] quodque ego soleo facere, scilicet vt vinum infundatur, & simul cum particula hostiæ sumatur. [n]

91 Præterea notandum, quod cū post hostiam sumptam, volens sumere sanguinē aduerterit mihil, vel solam aquam esse in calice, debet secundum Scotum, [o] accedere ad cornu altaris, quasi ablutionem acceptur-us: & sumpto vino & aqua, vel solo vino, cum aqua, quæ remansit in calice, redire ad medium altaris: & ibi consecrare, incipiēs ab illis verbis, *Simili modo, &c.* prosequens vsque ad illa, *Vnde & memores*, &c. aliis prætermissis, ne populus propter moram errorem intelligat, sanguinem Domini cum reuerentia percipere, & mox purificatione accepta reliqua prosequi. Quæ praxis videtur præstare praxi S. Tho. qui [a] censuit, quod deberet alteram hostiam non consecratam, cum nouo vino aqua misto sumere, & incipiēs à vers. *Qui pridie.* consecrare sub vtraque specie, & missam finem vsque prosequi perinde, ac si alterā hostiam non consecrasset, nec sumpsisset, neque aquam calicis degustasset. Ac si is, cui, hoc contingit, ignorat præceptum Ecclesiæ: quo qui celebrat tenetur sub vtraque specie consecrare, & sumere, [b] aut inopinato casu perturbatus non suscipit, nec consecrat vinum, nō peccat ob id mortaliter, iuxta Adria. [c] Subnotandum item, quod qui multas hostias consecrandas accipit & memor tantum illius, quam manibus tenet, verba consecratoria profert, omnes consecrat. quia quamuis non habeat intentionem actualem eas consecrandi, habet tamen virtualem manātem ex actuali, quam habuit consecrandi, quando illas accepit consecrandas. [d]

Vigesimoquarto peccat mortaliter, qui aliquam pecuniam accipit, ad per se, vel alium dicēdas missas: & facit eas ab aliis dici, aliquid sibi retinendo de pecuniis pro eis tradendis, secundum Maio. [e] Contrarium tamen sentit Sot. [f] Nobis vero videtur, quod opinio Maioris procedat, quando qui pecuniam accipit, non habet vllum officium, ob quod lex, aut consuetudo aliquod illi stipendium pro eiusmodi cura ex quaque pitantia missæ constituit, impensis eorum, qui eas dicere debent: quia licet omnes sibi commissas dicere faciat: non tamen quātum debet eas dicentibus persoluit, & sic iniustitiam committit. Sotoro, quando est persona, quæ officium præfato modo habet, & etiam quando qui dat pecuniam, dat plusquam ad salaria ordinaria sufficit, cum voluntate saltem tacita: vt quod superest retineat sibi pro cura, & industria: quam ei rei impendit. [g] Cuiusmodi videntur esse aliquot parochi, & sacristæ, quibus consueuerunt commendari missæ dicendæ, & tradi eleemosynæ pro eas dicturorum pirantiis.

92 Vigesimoquinto peccat mortaliter, qui obligatus ad dicendam missam pro aliquo, non applicat ei totam illam eius partem, quam tenetur ei applicare. Tum quia, vt diximus, [h] vna missa pro multis dicta non tantum valet cuilibet eorum, quātum valeret dicta pro eo solo. Tum quia secundum Scot. pulchre, hac de re differentem, triplex est valor missæ: scilicet generalis, qui debetur toti Ecclesiæ iuxta intētionem illius: medius, qui ei pro quo dicitur: & specialis, qui dicenti, & ita qui totum valorem generalem non applicat toti Ecclesiæ secundum ordinationem eius: & qui nō applicat totum medium ei pro quo dicit, peccat: quia iniustitiam committit: quāuis valorem specialem sibi debitum iuste posit applicare sibi, vel alii cui voluerit: siue addat plures collectas, quam debeat, siue non, iuxta Maio. [k] cui consentit ibidem Vuend. Gab. licet repugnare videatur in hoc vltimo Scoto, [l] Quæ tota est doctrina singularis, vsu Ecclesiæ merito recepta: licet S. Tho. [m] & post ipsum Syl. [n] & Caiet. & nonnulli alij aliud tenuerint. Tum quia qui tenetur ad dicendum vnam missam alicui, siue quia liberaliter eam illi promisit, siue quia pro ea dicenda pitantiam accepit, non satisfacit illi, eam etiam pro alio dicendo, nisi ille tacite, aut expresse consentiat, vt [o] cum communi diximus. Tum quia paupertas dicentis non sufficit, vt pro vna missa

a S. Tho. 3. par. q. 83. art. 10. & Rich. in 4. dist. 11. ar. 2. b Arg. cap. dolentes. de celebr. miss. c Sess. 23. c. 14.

d In ca. si per negligētiam. de consec. d. 2.

e In 4. d. 8. q. 1. in fin. f Verb. eucharistia. 3. § 13. g 3. tom. 4. tract. de sacrif. q. 1. h l. lecta. ff. de reb. cred.

i c. ex parte. de celeb. miss.

k Ver. eucharistia. 1. § 12. Syluest. eo. q. 8. l In 4. d. 8. q. 1. m Verb. missa. § 20. & Silu. est Ver. Eucharistia. 2. q. 9. & eucharistia. 3. q. 8. n Arg. d. l. lecta. ff. si cert. petat. & l. conuenit. ff. de verb. oblig. o In 4. di. 8.

duæ pitantiæ capiantur, quamuis Sot. [a] contra minus bene teneat. Tum quod nullo ad id textu, ratione, vel alio authore fulcitur. Tum quod ipsemet ait, [b] quod qui habet vnde sustentetur, duas pitātias pro vna missa accipere non potest: & paupertas dicentis non tollit institiam, nec debitum alteri. [c] Tum quod Ecclesia non instituit missas ad alendos pauperes clericos: immo sanxit, vt nullus pauper ordinaretur, [d] & qui ordinatus in paupertatem inciderit aliqua arte, siue agricultura sibi victum quærat. [e] Tum quod non obstat illud. [f] *Qui altari seruit, de altari viuat.* per ea, quæ ad intelligentiam illius diximus, [g] & quia quilibet sacerdos plus in aliis, quam in dicenda missa Ecclesiæ seruit: siquidem vt nimium horas canonicas recitat, [h] & ideo non tenetur ei victum præbere solus ille, pro quo celebrat: & quia quælibet pitantia dari solita cōmuniter sufficit pani, & vino emendis, quibus solis, quinimmo paucioribus multi laici etiam coniugati sustentantur tota die laborantes. Ex quibus infertur responsio ad noue quæsituum, scilicet, quod neque parochus, neque aliquis alius, qui tenetur dicere missam pro vno, satisfacit dicēdo pro illo, & alio: nisi de consensu eius, pro quo tenetur expresso, vel tacito: qualis colligitur ex consuetudine seruata in parochia, vt parochus dicat missam publicam de defunctis pro parochiano defuncto sepeliendo, vt sentit Scot. [i]

93 Vigesimosexto peccat mortaliter excommunicatus, inter dictus, aut suspensus suspensione maiore, qui aliquem actum particularem, & proprie siue specialiter ad suum ordinem pertinentem exercet: & sit irregularis, in quo solus Papa dispēsat: [k] cum moderatione adhibenda infra. [l] Et qui missam, aut alia diuina officia celebrat in loco non interdicto coram personis interdictis: & est ab ingressu ecclesiæ suspensus: [m] & si stante illa suspensione celebrat, fit irregularis. [n]

94 Quod quantum ad suspensionem, & irregularitatem intelligendum est de exempto à iurisdictione ordinaria, & non de non exempto: quia cap. episcoporum quod de hoc loquitur, non comprehēdit non exemptos, iuxta opinionem. Arch. ibidem receptam per Domin. Petrus. & Io. Colon. & Villadiego, [o] quo nonnullos consolati sumus: quamuis S. Ant. [p] & aliqui Summistæ sequantur glo. eiusdem cap. quę opposita tenet, non perpendentes Io. And. eius authorem saper eadem glo. postea ob multas rationes tenuisse, quod à nobis dicitur.

95 Vigesimoseptimo peccat mortaliter clericus vsurarius ecclesiæ, qui clericos alterius ecclesiæ ad diuina officia tempore interdicti generalis admittit, iuxta opinionem Arch. [q] quam obseruari in Gallia vidimus. Cuius tamen contrariam Io. And. quæ in tota Hispania obseruatur, veriorem iudicamus.

Vigesimooctauo peccat mortaliter, qui interdicta generalia, aut particularia (de quibus, [r] dicetur) non prout debet obseruat: & qui aliquem excommunicatum, aut nominatim interdictum, aut manifestum vsurariam sepelit: & est excommunicatus, [s] de quo, [t] dicemus.

96 Vigesimono peccat mortaliter, qui non habens ad id facultatem scienter, aut per ignorātiam crassam confessum à casibus, & censuris, à quibus nō poterat, excepto mortis articulo, absoluit: sed irregularitatem non incurrit, nec aliam censuram, tenetur tamen monere sic absolutum, si commode, & sine scandalo potest. [a] Et qui commutat vota, aut in eis absque autoritate dispensat, vt dictum est supra. [b]

97 Trigesimo peccat mortaliter clericus ordinis sacri, aut beneficiarius, monachus, aut monachus, qui deputatus ad chorum omittit, vel vult omittere per totum diem horas canonicas, aut aliquā partem notabilem earum: aut notabiliter male eas recitat, sine proposito iterum recitādi, absque iusta causa, aut absque attentione necessaria: quia, [c] hæc tria hominum genera tenentur ad legitime recitandas omnes horas canonicas singulis diebus, [d] adiuncta ratione forti S. Anton. qua probat, ad id teneri monachos. Dixi, *ad chorum*: qui enim profitetur ad alia obsequia extra chorum: puta bellica, vel ad alia opera seruilia, non tenetur ad illas, sed ad alias illarum loco eis ab ordine statutas. Dixi, *omittit, vel vult omittere*: quia toties peccat mortaliter, quoties id facit vel deliberat id facere. [e] Dixi, *per totum diem*: quia licet peccet: quia eas non recitat, etiam priuatim extra, aut intra ecclesiam horis debitis sine aliqua causa, (vt probamus, in d. Ench. [f] non tamen peccat mortaliter, si ante mediam noctem eas dicat, vt post S. Anton. [g] probamus in d. Ench. [h] addentes primo, melius esse anticipare illas, quam postponere: quando per occupationem debitis horis dici nequeunt: quia illud prouidentiæ, hoc negligentiæ videri potest. Secundo, non esse peccatum, immo meritum, propter honestas occupationes matutinas horas vespere præcedenti recitare, & mane vsque ad nonā inclusiue, & post meridiem reliquas simul, [i] quia vt ait S. Tho. [k] melius est anticipare laudes Dei, & postea alium actum studiosum agere, quam vnum per alterum impedire: quamuis anticipās, vt voluptuosius mane dormiat, venialiter peccet. [l]

98 Dixi, *Partem notabilem*: quia omittere paruā, puta, vnam dictionem, aut partem versus, etiam sine voluntate repetendi, non est plusquam veniale: modo ne ob contemptum, aut cum notabili scandalo omittatur, per dicta in d. Enchiri. [m] quid quid sentiat S. Anton. [n] Dixi, *Sine proposito supplendi*: quia cum eo ne venniale quidem est aliquam partem notabilem cum aliqua causa omittere, veluti ob tussim, colloquutionē, aut responsionem ad aliquam rem necessariam recitando cum alius non expectantibus. Dixi, *Aut notabiliter male recitat*. propter eos, qui toties contrahunt syllabas, dictiones deglutiūt, & suos versus incipiunt, antequam ij, quibus cum recitant suos absoluāt: quod est graue peccatum, & omnium, quæ in horis recitandis, & cantandis admitti vidi frequentissimū: & propter eos, qui recitant cum iis, qui toties hoc faciunt, vt iudicio boni viri fiat notabilis confusio: ij enim mortaliter peccant: quamuis qui parum, non nisi venialiter, per dicta. [o]

99 Dixi, *Sine proposito* eas iterum recitādi: quia qui cum eo recitat, & postea iterum eas repetit, non peccat mortaliter, vt faciebant quidam amici mei, qui moniti à nobis, quod non satisfaciebant recitando eū prælatis, & aliis balbutientibus, & versus notabiliter anticipantibus, verentes eos monere, ne suos versus anticiparent, excusabant se, dicentes se sic recitare cū proposito iterum bene recitandi. Non etiam peccat mortaliter, qui per oblitionem, aut inaduertentiā aliquam horam, aut eius partem notabilem omittit: aut horam, quam prius recitare debet, posterius recitat: veluti qui prius tertiam, quam primam: aut prius aliquem psalmum, hymnū, aut lectionem posterius di-

a Syl. ver confessor. 3. in princ. b c. 12. nu. 72.

c Vt probamus in Enchir. de orat. c. 7. n. 2. & 4. d Arg. c. 1. de celebr. missar. & c. fin. 91. d.

e Arg. supr. d. c. 1. n. 1 & 2. Felin. n. 4. per cle. 1. de celebr. miss. & per c. 1. co. 11. vbi Io. And. id sentit. 2. par. ti. 9. c. 12. § 1. & 2. & 3. n. 3. nu. 97.

f Arg. c. 1. de celeb. miss. g Quolib. 5. ar. 18. h Arguica. clericus. 21. dist.

m c. 10 n. 18. in fi. & nu. 11. & sup. c. 11. 2 nu. 2. n. 3. par. ti. 9. c. 12. § 1.

o In d. Enchir. c. 10 n. 11. per cle. 1. de celeb. miss. & c. doleus. eod. ti. & in flauit. Ecclesiæ Gallicano. tit. Qualiter horæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cendam immo nec tenetur ad ea iterum recitanda neque parte omissa supplera ad prosequēdū omnia, quæ postea dixit: satis enim est supplere per obliuionem, aut inaduertentiam omissum. [a]

100 Dixi, *Sive causa iusta*: quia sunt etiā aliquot causæ excusantes. Prima infirmitas eiusmodi, ob quam directe vel indirecte precum recitatio infirmo noceret, iuxta Innoc. & Host. [b] quòd videtur intelligendum de nocumento notabili, quod sequeretur non solum recitādo horis debitis, sed etiam ante vel post illas, vsque ad mediam noctem, & etiam recitando cum socio, si eum haberet: & alias non, vt diximus, [c] inferentes febrim, quæ statis horis recurrit, non excusare illum ante, vel post illas commode dicere valentem: nec consequenter febrim quartanam, aut aliam leuem, [d] nec aliam, quæ non impedit colloquia grauia, & negotiorum, ac rerum grauiū ordinationem, vt dixi. [e] Quo fit, vt arbitrer multos nimis facile se excusare. Equidem non sum ausus excusare me ob ægritudinem à pronunciandis horis, nisi vno vel altero die spatio 70. circiter annorum, quibus recito: licet quinquies conclamatus fuerim. Porro, vt non est opus repetere post ægritudinē horas in illa omissas, [f] ita non est opus eas ab alio recitante audire ægritudinis tempore, [g] nec aliud sentiunt Innoc. & Hostien. [h] quidquid dicat Gerar. [i] & monstramus. [k] Neque est necesse loco horarum mente Deum precari, quidquid dicat Maior, [l] sine textu, aut ratione cōcludente.

101 Secunda causa à recitando excusans, vt [m] diximus, est occupatio repentina, aut quæ sine scandalo, aut peccato omitti non possit, iuxta Henr. de Gand. [n] cui satis consentit Maio. [o] & Sil. [p] vt si necesse foret horas omittere ad sedandos populi tumultus, qui excitantur: aut vt ad concionem, quæ sine scandalo, aut magno damno omitti nō potest, necessaria parentur. Et idem quando occurrit necessitas habendi prælectionem in concursu publico, vel conclusionum defensione, quæ recte facere plurimum reipublicæ, vel priuatæ interesset, & eorum studium, & precum recitatio se non compateretur, vt præfati sentiūt: quamquam nos, gratia Deo, ad hunc vsque diem nunquam earum recitationem ante, vel post eiusmodi actus omisimus: & si frequenter nobis occurrerūt: neque ob geminas in die lectiones, quas multis annis Tholosæ & Caturci primum, deinde Salmanticæ, & Conymbricæ habuimus: nec ob quaternas toto anno in Gallia singulis diebus etiam festis, exceptis Virginis Matris, Dominicis, & Apostolorum habitas: nec facile consuleremus alteri, qui recitando partem ante signatum concionandi, vel prælegendi pūctum, & partem post concionem, vel lectionem, & partem inter studendum, satisfacere potest: attento quod sine ope diuina nihil, & cum ea, omnia fieri possint, iuxta illud Pauli, [q] *Omnia possunt in eo, qui me confort at Christus.*

Tertia causa est defectus breuiarij, siue id sua culpa, siue absque ea contingat: quia quamuis peccet breuiarium sibi non comparando: non tamen peccat nō recitando, quum id præstare nequeat: modo iuste pœniteat illud non comparasse. [r]

102 Quarta causa est dispensatio Papæ, iuxta Card. Turrecr. [s] neque aliud sensit Card. Flor. [t] quamuis illi ita visum fuerit, vt [u] diximus: admonendo, quod quamuis Papa in hoc dispensare possit: rarissime tamen solet, nec cuiquam ea (mea sententia) expedit: expertum enim est, benignitate Dei fieri, vt nihilominus quis proficiat in sui muneris functione recitando eas horis animi causa consumendis, quam omittendo. Vbi etiam probamus neminem à recitando excusari, eo quod studeat, inseruiat, vel peregrinetur, quidquid dicat Gerard. [a] & Abb. antiquus, [b] vt diximus, [c] copiosissime, [d] quod neque excommunicatio etiam denunciata à recitando seorsim excusat. [e] Et [f] quod neque tenuitas beneficij excusat, & quidquid Sot. [h] dicat: tum quia solo suo arbitrio nititur: tum quia tituli beneficiarij acceptatio, & non quantitas reditus, ad id obligat, tum quia sibi debet imputare, quod accepit illud, præsertim si permittitur dimittere, & non desit, qui velit illud accipere.

103 Quinta est, quod non teneatur ad hoc nisi ratione beneficij: & quod eius nullos fructus nec per se, nec per alium capiat, nec capere possit, nec in posterum capturus sit ob illud tempus, vt dixi. [i] Addo, *Nec per alium*: propter multos pueros, & alios familiares, vel amicos, quorum parres, heri, vel amici pro illis capiunt: quia isti non minus quam si ipsi caperent retinentur. [k] Addo, *Nullos*: quia quamuis non nisi distributiones quotidianas caperet, ad illud tenetur iuxta eosdem. Addo, *Neque capere possit*: propter eos per quos stat, quominus capiant, non accipiendo possessionem, vel non residendo.

104 Addo, *Neque in posterum capturus sit*, &c. quia si litigaret, & habita sententia fructus sequestraros, aut ab aduersario perceptos obtinere deberet, tenetur secundum omnes: quamuis possessionem non accepisset, nec accipere posset, quidquid Card. S. Sixti, & Palud. tanquam magis Theologi, quam Canonistæ in hoc senserint: quia fructus percepti, saltem post litem contestatam, debentur vero beneficiario, si vrcerit: quamuis contra possessorem de proprietate litiget, tam in rebus spiritualibus, quam profanis. [l] Vnde infertur, non excusari eum, qui in pensionem omnium fructuum consensit ei, qui in suum fauorem beneficium renunciauit, (quod quotidie fiebat olim: nunc autem, sub S.D.N. Greg. XIII. nunquam, aut rarissime) quia vere beneficiaria est, & habet possessionem beneficij, aut per ipsum stat, quo minus eam habeat: & si vult, potest, aliquos fructus capere: quia potest seruire, & ad mercedem sui seruitij cogere eum, cui omnes fructus reseruati sunt: fructus enim illi seruitij non intelliguntur, qui reliqui sunt deductis oneribus. [m] Oppositum tamen nobis ibi visum fuit, & hic videtur de eo, qui consensit, vt renūcianti omnes fructus, & omne seruitium, & administratio beneficij reseruarentur: quia is nil potest percipere, neque seruire nolente pensionario, quæ est conclusio quotidiana, & singularis.

105 Dixi in principali cōclusione, *Sine necessaria attritione*: quia eius defectus est mortalis, vt probauimus. [n]

Porro, attentio necessaria consistit in habendo à principio horarum proposito actuali, aut virtuali ad eas attendendi: & postea actualiter, aut virtualiter attendendo aliqua attentione sufficienti, quę est triplex. Prima, verborum: ne alia pro aliis, aut confuse, aut irreuerenter dicantur. Secunda rerum significatarum per ea. Tertia personarum ad quas diriguntur, puta Sanctissimæ Trinitatis, Angelorum, ac sanctorū eius, & rerum petitarum ab eis, puta beatitudinis, gratię, charitatis, fidei, spei, & aliarum virtutum, vt clarius aliis, [o] diximus: addentes, quod harum trium attentionum secūda est melior prima, & tertia secunda. Item,

a Palud. in 4. d. 15. q. 3. art. 2.

b Inoc. t. de cele. miss.

c Vbi sup. c. 11. nu. 2.

d Host. in d. ca. 1. de cele. miss. c In d. c. 11. n. 4. & 5.

f Iuxta Inno. & Hostien. rece. prox., in d. c. 1.

g Palud in 4. d. 11. q. 3. art. 2. conclu. 1.

h In d. c. 1.

i De assidditate c. tād col 4.

k Vbi sup. præc. 11. n. 5.

l In 4. di. 12. qu. 6. post argu. 10.

m Vbi supra.

n In quo lib. 15. q. 12.

o In 4. di. 12. q 6. co. 4. & super Mat. ca 6. col. 12.

p Ver. hora. q. 6.

q Ad Phil. 4. 13.

r Argu. 1. impossibilium ff. de reg. iur. & c nemo ad impossibilia eod. tit. lib. 6.

s In ca. Ecclesiæ, 21 d.

t In cle. 2. de celebra. miss.

u Vbi sup. n. 5.

tertiam omnibus esse communem, & etiam primam fere omnibus, sed secundam solum callentibus idioma, quo horæ soluuntur.

106 Non abs re autem addidi, *virtuali*: quia, [a] dicebamus, sufficit virtuale, quale habet, qui petit, vel accepit breuiarium animo huic obligationi satisfaciendi, aut eundi obid ad Ecclesiam, & alia similia: ita vt interrogatus, quare petis, aut facis hæc, vere respondeat, ad recitandi obligationi satisfaciendum, iuxta ea, quę post alios præsertim Maior. scripsimus, [b] quòd tamen propositum actuale, aut virtuale tollitur per propositum actuale, aut virtuale non attendēdi: quale habet expressim, qui non vult attendere, & tacite, qui aduertit se euagari cogitando res à sua precatione alienas, & ad nullam dictarum attentionum animum reuocare nititur, iuxta communem: & etiam, qui deliberate se occupat in rebus exterioribus omnibus tribus prædictis attentionibus impatibilibus, attenta saltem industria recitātis, & ita se occupātis.

107 Vnde, [c] intulimus, eū qui scribit, aut legit aliena ab iis, quæ recitat, communiter peccare, etiam mortaliter, si deliberate id faciat, recitando partem notabilem precum debitarum, saltem sine proposito itetrandi: quia scribere, aut legere aliena ab eis, quæ recitantur, est opus exterius, quod omnibus tribus modis attentionis repugnare videtur. Addidi. *Communiter*: quia necessitas, vel vrbanitas respondendi alicui, vel subscribendi epistolæ, vel aliud simile faciendi, excusaret eum, qui cum aliis recitaret, & proponeret supplere postea, quæ socij dum ipse scribit recitant. Addidi, *Deliberate, & recitando partem notabilem*: quia faciens illud non aduertendo esse ita contrarium recitationi, aut solum dum quid paruum recitatur, non peccat saltem mortaliter. [d]

Ad primum circa hæc noue quæsitum respondeo italicere officium matutinum diei sequentis recitare etiam ante solis occasum, sicut post illum toto horarum diei penso persoluto, vt post Caiet. dixi. [e] Ad secundum, quod non satisfacit recitans per breuiarium nouum trium lectionum sine dispensatione: quia sine illa non est iustus modus recitandi horas canonicas, vt ex eius proœmio patet, & dixi. [f] Ad tertium, quod non satisfacit quis recitando per breuiarium cuiusēque diœcesis nisi esset ordinatus ad solum titulum patrimonij, & careret beneficio. [g]

108 Porro, supradictis non est locus in clericis minorum ordinum tantum, si non sunt beneficiarij, vel monachi, vel pensionarij. Iure namque communi ad nihil determinatum recitandum tenentur: nisi cum ordinantur, promittant, vel ordinatori præcipienti cōsentiāt dicere aliquid, vt fieri solebat ab hinc circiter septuaginta duobus annis in Celtiberia, cū primū prima tonsuram accepi: promittebat enim, vel ordinatori præcipienti cōsentiebat initiatus prima tonsura recitare quotidie Miserere mei: & initiatus aliis minoribus Canticum graduum, siue quindecim Psalmos graduales: quòd tamē iam pridē non fieri audio. Dixi, *Vel pensionarij*: quia licet ante extrauag. Pij V. infra relatam, ad nullas preces obligarentur: post eam tamen obligantur ad officium minus B. Mariæ quotidie recitandum.

Ad noue autem quæsitum respondeo licere etiam hodie insigniri prima tonsura, sine intentione ascendēdi vlterius. Tum quia id nullo iure diuino, aut humano prohibetur. Tum quod illegitimus Episcopi dispensatione promouetur ad minores, & simplex beneficium, qui tamen postea non potest ascendere vltra. Tum quia Concil. Trident. [a] requirit quatuor, e quibus non est hoc. Idem eadem ratione videtur dicendum de quatuor minoribus.

109 Trigesimoprimo peccat mortaliter, qui ordine sacro insignitus contrahit matrimonium, & matrimonium non valet, & est excommunicatus, vt dictum est. [b] Et qui cohabitat fœminæ, qualiscunque sit illa, cognata, vel extranea, formosa vel turpis, serua, vel libera, iuuenis, vel senex, credens, aut credere debens se voluntate, vel opere, vel vtroque modo peccaturum, per illud. [c] *Qui amat periculum peribit in illo.* & ea, quæ super eo, [d] scripsimus, & per cap. 1. [e] Nec obstat cap. interdixit. [f] quatenus habent licere clerico cohabitare filiæ, matri, sorori, amitæ, aut fratriæ, aut extraneæ seni: quia procedūt quo ad forum exterius: & quando non sunt alias suspectæ, nec habent famulas iuuenes, & clericus est bonæ famæ, iuxta mentem iuris diuini, & humani: quod satis sentiunt Ioā And. Panorm. & communis, [g] non autem procedunt quo ad forum conscientiæ, quando vere coram Deo imminet huiusmodi periculum: licet à multis hæc non satis intelligantur. Et qui solus domum solius de fornicatione suspectæ adit, [h] aut ita sibi periculosæ, vt credere debeat se in consensum fornicationis mentalis, vel operis inductum iri, etiam si esset religiosa, vel commater. [i] Porro Concil. Trident. [k] vetat clericis, ne concubinas domi, vel foris habeāt: alioquin pœnis à sacris canonibus impositis puniantur: & si à superioribus moniti non resipuerint, ipso facto sint priuati tertia parte fructuum beneficiorum, & pensionum fabricæ Ecclesiæ, aut alteri loco pio arbitrio Episcopi applicanda. Si vero, nec secūdo moniti resipuerint, non solum eo ipso perdant omnes fructus, & pensiones, sed etiam à beneficiorum administratione arbitrio Episcopi tanquam Sed. Apostolicæ delegati suspendantur: & si ita suspensi perseuerent, beneficiis, portionibus, officiis, & pensionibus quibusliber perpetuo priuentur, & ad illa inhabiles reddātur, donec iustis de causis cum eo fuerit dispensatum. Si vero ad eas semel dimissas redierint, aliasve mulieres scandalosas sibi adiunxerint, præter dictas pœnas, omni appellatione remota, excommunicentur. Horum autem cognitio non ad Archidiaconos, aut Decanos: sed ad Episcopos pertineat, qui valde summarie procedant. Clerici vero beneficia ecclesiastica non habentes pro delicti modo castigentur pœnis carceris, suspensionis ordinis, ac inhabilitatis ad beneficia, &c.

110 Trigesimosecundo peccat mortaliter, qui monasteria monialium sine iusta causa & manifesta, post prohibitionem sibi factam frequentat. [l] Dixi, *Qui sine iusta causa, &c.* quia sola frequentatio sine monitione, & mala mortaliter intentione non præbendi mali mortalis occasionem, vel scandalum, non videtur peccatum, saltem mortale.

Trigesimotertio peccat mortaliter clericus sacri ordinis, beneficiarius, vel monachus, qui habitum nō gestat, & tonsuram, aut comam, vel barbam nutrit: aut coronam non radit: aut vestes sibi indecentes induit: aut arma offensiua portat secundum iura communiter recepta. [m] Dixi, *Sacri ordinis, beneficiarius &c.* quia alius licite potest tonsuram, & habitum omnino exuere. Dixi, *Exuere*: quia non posset tonsuram cum armis publice ferre, & rasuram, [n] & arma portare, &

a Vbi in d. cap. quamuis. de cons. dist. 5.

b Sess. 24. cap. 4. sup. nu. 68. relatum.

c Ecclesi. 3. d In cap. si quis autē. de penitē. dist. 1.

d De cohab. cleric. & mulier. & per additā, & Raph. Volaterrano lib. 21. Anthrop. f 33. d. cap. volumus. & ea. cum omnibus. 81. dist.

g In c. 1. de cohab. cle. & mul.

h Ca. clericus. 81. d i Arg. proxime citatorum.

k Sess. 25. cap. 14.

l Cap. monasteria. de vit. & honest. cler.

m Cap. si quis. & c. clerici. de vit. & honest. cler. & clem. 2. eod. tit.

n Arg. glo. recepta in verbis. sus. rauo clem. 2. de vita & honest.

Universidad de Deusto
Biblioteca

alia omnia,quæ laicus potest facere in ciuilibus secũdum Panorm.vsu receptum, & in theorica communiter probatum, [a] quod nullibi æque bene probatur ac in [b]Concil.Tridẽt.quod etiam ad hoc notauimus in commen. [c] immo in criminalibus eadem ratione. Nec obstat quod irregularitatem contrahendi periculum subit,quia etiam illud subit laicus. Et cum nõ teneatur sacrum ordinem, vel beneficium suscipere non videtur teneri prædictum periculum vitare:licet putem non licere id facere rasuram in capite deferendo: sicut non licet cum ea vestem partitam deferre. Alioquin enim nulli iudices sæculares,nec aduocati, vel procuratores coram eis causas criminales agentes prima tonsura insigniti possent absolui, nisi firme proponerent nunquam id facere,vt etiam tradimus,[d] dicentes indolere nos non addidisse ista in hoc loco. Dixi, *Omnino exuere:* quia non licet tonsuram & coronã deferre vna cum veste virgata,vel partita, &c. [e] Dixi, Secundum iura communiter recepta: nam secundum ius Concilij Cartagin. [f] prohibetur radi barba,& cõsuetudo Vrbis, & multæ partis orbis eam permittit, modo labium superius radatur.

Trigesimoquarto peccat quidem clericus non seruans infrascripta decreta, sed non mortifere, nisi iuxta resolutionẽ subiectam in fine huiusmodi peccãdi, nempe qui non seruat cap.*nullus:* vetans ingressum tabernæ, & cap.*conuiuia:* vetans conuiuia sine certis legibus: & cap.*quando:* vetans pluries quam ter bibere, & cap.*non liceat:* [g] iubens benedicere mensam à principio,& in fine gratias agere: & cap. clerici.2. [h] sic habens.*Clerici officia vel commercia secularia non exerceãt, maxime inhonesta. Mimis,Iocularibus, & Histrionibus nõ intendant, & tabernas prorsus euitent, nisi forte causa necessitatis in itinere constituti. Ad aleas, & taxillos non iudant,nec huiusmodi ludis intersint.Coronam,& tonsuram habeant congruentem, & se in officijs ecclesiasticis, & alijs bonis studijs exerceant diligenter.Clausa deferant desuper indumenta nimia breuitate, vel longitudine non notanda.Pannis rubeis,aut viridibus, nec non manicis,aut sotularibus consutitijs frænis, sellis, pectoralibus, calcaribus deauratis, aut aliam superfluitatem gerentibus, non vtantur. Cappas manicatas ad diuinum officium intra Ecclesiam non gerant, sed nec alibi, qui sunt in sacerdotio & personatibus constituti: nisi iusta causa timoris exigerit habitum transformari.Fibulas omnino non ferant, neque corrigias auri vel argenti ornatum habentes,sed neque annulos, nisi quibus cõperit ex officio dignitatis. Pontifices autem in publico, & in Ecclesia superindumentis lineis omnes vtantur, nisi monachi fuerint,quos oportet ferre habitum monachalem.Pallijs diffibulatis non vtantur in publico, sed vel post collum, vel ante pectus hinc inde connexis.*

Clericus vero tabernarius, & lanio, siue macellarius, vltra peccatum incurrit pœnam clem. 1. [i] & qui virgata,aut partita veste, vel epitologio seu tabardo, vel caligis scacatis, viridibus, vel rubeis vtitur,aliam grauẽ pœnam, [k] quam innouãdo Conc.Trid.[l] addidit,vt beneficiarius etiam exemptus ab Episcopo suo monitus habitum clericalem non gestans ab ordinibus, & beneficiis suspendatur: & si id non suffecerit, iis priuetur. Et [m] sic statuit. *Obseruentur, quæ de clericorum vita, honestate, cultu, luxu, commessationibus, choreis, lusibus, necnon secularibus negotijs fugiendis sancita sunt, sub pœnis statutis, vel maioribus arbitrio Episcopi imponendis, & si qua in desuetudinem abierint Episcopi ea in pristinũ reuocari iubeant.*Ex quo [n] collige omnia sæcularia officia esse prohibita clericis: limitando per suprædictam limitationem Panorm. ad beneficiarios, & ordine sacro insignitos: & à fortiori monachos: & consequenter artem chirurgicam, & medicam, & licet nullo iure speciatim prohibeatur eis exercitium harum duarum artium, nisi cum fit cum adustione, vel incisione,[a] quia tamen sunt sæcularia officia non possunt iuste exerceri à prædictis, nisi causa pietatis erga miserabiles, & cognatas personas, [b] quibus fit eis facultas postulãdi pro eiusmodi personis. Possent etiam causa necessitatis, vel recreationis animi operari aliqua honesta, puta, vt ait B. Hier. [c] scribere libros, ficellam iunco texere, olera & plantas in areolis serere, & inserere, &c. & illa vendere. Non autem exercere mercaturam, & vilius emere, vt carius vendant,licet id, quod sibi super est de eo,quod vilius ad suam,& suorum sustentationem emunt,vendere possint pretio iusto tunc currenti,licet sit carius. Possunt etiam negotiari aliquo modo honesto ad suam,& suorum necessariam sustentationem, præsertim per alium,vt sentit gloss. [d] & S.Anton. [e]

Adde, quod Caietan. [f] ait, quod clerici non peccant mortaliter trãsgrediendo leges humanas, neque has, neque alias nisi consequatur graue scandalum, aut aliquod peccatum,quod iure diuino sit mortale, vel magna occasio eius: vel nisi irregularitas, vel excõmunicatio maior incurratur. Immo subdit, neque propter illa quẽquam excõmunicandum esse ante iustam monitionem iudicis: licet trãsgressiones huiusmodi multa peccata venialia etiam grauia contineãt: quæ tamen doctrina nimis laxa videtur, tum per resolutionem supra positam, [g] scilicet canones, & constitutiones Ecclesiæ vtentes verbo, *Præcipio*, vel ei æquipollenti, ad mortale obligare, (etiam sine contẽptu,& scandalo,)trãsgredientes.Quod ipsũ Caiet. ipse fatetur. [h] Videtur tamẽ posse procedere, quo ad eas transgressiones earum legum, quæ non vtuntur verbo præceptiuo, & quæ communiter nec à prælatis, nec à subditis inter magna peccata numerantur,qualis videtur,omissio benedictionis mẽsæ,& aliæ huiusmodi: siue quod consuetudo leges illas à principio obligantes ad mortale temperauerit, ne obligẽt plusquam ad veniale, siue, quod iam inde à principio ita receptæ sunt. [i]

11 Trigesimoquinto peccat mortaliter, qui obligatus ad dicendam missam pro aliquo, non applicat valorem eius, cui, & vt debet, vt dictum est supra, & Pro cuius probatione, & multorum nunc hic quæ istorum solutione dico primum, quod missa est, *actio qua ex institutione Christi in memoriam eius passionis, & visum in eiusdem corpus, & sanguinem transubstantiantur, & illa sub eorundem specie Deo Patri offeruntur.* Nec dictio(*missa*) est noue, vt nonnulli aiunt, fingunt,sed ducta olim à patribus ex Hebræo, & Chaldæo משה missach,Deut.16.quod obligationem ſpõtaneam significat: vt pie ac erudite tradit eruditissimus Demochares. [l] Quare non impropie dixit Fenerrancus Maior, [d] & Vuendel. [e] Et consequenter, quod vt gradus gratiæ,qui per sacramentum conferetur,est limitatus, certus, solique Deo notus, nobis autem ignotus, ita & gradus remissionis pœnæ, quẽ operatur missa quatenus est sacrificium, est limitatus, certus, solique Deo notus, nobis autem ignotus, qui distribuitur efferenti,& facienti offerri,& pro quibus offertur: nec mirum, quia licet id quod offertur, scilicet Christus totus,sit illimitatus,& infinitus,& passio,& virtus eius illimitata, & infinita,limitato tamẽ, & finito modo applicatur, & ita limitatum, & finitum effectum operatur, sicut & in aliis Sacramentis eadem virtus infinita: quia limitate, & finite applicatur,per ea finitum,& limitatum effectum gratiæ operatur, vt pulchrè B. Thom. quo ad hoc ab omnibus receptus dixit, [f] quanta vero pars tribuatur offerenti, & facientibus offerri, & quanta circunstantibus efferentem,& quanta iis,pro quibus offertur, soli Deo est notum. Arbitror autem,quod non præstituitur à Domino Deo quantitas diuidenda æqualiter inter omnes, qui participant de hoc fructu satisfactionis missæ,sed quod pro sua infinita benignitate cuilibet orthodoxo, eo solo nomine, quod est orthodoxus, deputat certam particulam, quæ nec crescit eo, quod sint pauciores orthodoxi: nec decrescit:eo quod sint plures: & præter hanc putat aliam cuilibet circunstanti, quæ nec crescit,nec decrescit ob maiorem, vel minorem numerum circunstantium: & aliam toti Ecclesiæ, & speciatim iussis nominari ab ea, scilicet Papæ, Antistiti, & Regi, quæ etiam est stabilis: aliam facienti missam,& nominatis ab eo priuatim,quæ crescit, aut decrescit pro numero maiore,vel minore à se voluntarie nominatorum: aliam porrigenti pitantiam, vel facienti eam fieri, & ei, vel eis pro quo, vel quibus fit,quæ etiam crescit,vel decrescit pro numero facientium eam fieri, vel eorum, pro quibus fieri faciunt.Ratio autem diuersitatis inter tres priores, & istos posteriores sit, quod in illis datur pluribus, vt singulis, in his autem pluribus, vt vniuersis: cuius rationis ratio desumitur, ex quadam vnitate, quam

interdum

interdum gratia breuitatis,vtimur verbo missare,pro missam facere, vel dicere.

Secundo, quod in illo articulo non minus obscuro, quam quotidiano valoris missæ, & eius applicationis post multa diu cogitata, in hæc infra scripta digero. Primum,missam qua parte est bonus actus ex opere operantis habere vim merendi, & satisfaciendi:sicut omnes alios actus bonos, non solum quatenus est actus missantis, sed in quatenus est actus Ecclesiæ per illum eius nomine factus: & qua parte continet orationem habere vim impetrandi, sicut alias omnes orationes bonas,tam quatenus sub nomine Ecclesiæ per eius ministrum, quam quatenus fit à missante. Qua parte vero continet sacramẽtum,operari ex opere operato gratiam soli sacrificio communicanti, & aliis circunstantibus communicantibus. Qua parte vero est oblatio, & sacrificium incruentum corporis,& sanguinis Domini,non solum repræsentans illud cruentum eorundem factum in cruce, sed existens omnino idem, prodest ex opere operato quo ad remissionem pœnæ offerenti, & facientibus offerri, & his pro quibus offertur. Quod satis sentit S.Thom.[a] quatenus ait,missam etiam sacerdotis mali esse satisfactoriam pœnę eius,pro quo fit:quod etiã exerte affirmat Sot.[b] & implicite Scot. [c] & eius conterranеus Maior, [d] & Vuendel. [e] Et consequenter, quod vt gradus gratiæ,qui per sacramentum conferetur, est limitatus, certus, solique Deo notus, nobis autem ignotus, ita & gradus remissionis pœnæ, quẽ operatur missa quatenus est sacrificium, est limitatus, certus, solique Deo notus, nobis autem ignotus, qui distribuitur efferenti,& facienti offerri,& pro quibus offertur: nec mirum, quia licet id quod offertur, scilicet Christus totus,sit illimitatus,& infinitus,& passio,& virtus eius illimitata, & infinita,limitato tamẽ, & finito modo applicatur, & ita limitatum, & finitum effectum operatur, sicut & in aliis Sacramentis eadem virtus infinita: quia limitate, & finite applicatur,per ea finitum,& limitatum effectum gratiæ operatur, vt pulchrè B. Thom. quo ad hoc ab omnibus receptus dixit, [f] quanta vero pars tribuatur offerenti, & facientibus offerri, & quanta circunstantibus efferentem,& quanta iis,pro quibus offertur, soli Deo est notum. Arbitror autem,quod non præstituitur à Domino Deo quantitas diuidenda æqualiter inter omnes, qui participant de hoc fructu satisfactionis missæ,sed quod pro sua infinita benignitate cuilibet orthodoxo, eo solo nomine, quod est orthodoxus, deputat certam particulam, quæ nec crescit eo, quod sint pauciores orthodoxi: nec decrescit:eo quod sint plures: & præter hanc putat aliam cuilibet circunstanti, quæ nec crescit,nec decrescit ob maiorem, vel minorem numerum circunstantium: & aliam toti Ecclesiæ, & speciatim iussis nominari ab ea, scilicet Papæ, Antistiti, & Regi, quæ etiam est stabilis: aliam facienti missam,& nominatis ab eo priuatim,quæ crescit, aut decrescit pro numero maiore,vel minore à se voluntarie nominatorum: aliam porrigenti pitantiam, vel facienti eam fieri, & ei, vel eis pro quo, vel quibus fit,quæ etiam crescit,vel decrescit pro numero facientium eam fieri, vel eorum, pro quibus fieri faciunt.Ratio autem diuersitatis inter tres priores, & istos posteriores sit, quod in illis datur pluribus, vt singulis, in his autem pluribus, vt vniuersis: cuius rationis ratio desumitur, ex quadam vnitate, quam habent missans, & voluntarie nominati ab eo: & ex alia quadam vnitate, quam habent facientes eam fieri cum his,pro quibus eam faciunt fieri.

Ex quibus infertur,posse quem quadruplicem partem quærere, vnam, quia orthodoxus, alteram, quia circunstans, tertiam, quia nominatus ab Ecclesia, quartam, quia facit eam fieri, missantem autem semper duas,vnam,quia orthodoxus,alteram, quia oblator, & interdum tres, quum scilicet, absque nulla obligatione missat: quia tunc gerit personam facientis eam fieri: alios vero semper vnam, & interdum duas,vel tres, vt combinanti patet. Quæ omnia confirmantur ea ratione, quod vinculum multiplex plus operatur, quam simplex, [a] credimus autem partes facienti,fieri & missanti designatas,esse maiores, quam alias tres: quia plus impendunt in eam faciendo: secundum quid tamen minores, quatenus possunt per communicationem cum aliis decrescere, vt prædictum est.

Secundo sequitur,quod sacerdos tenetur ad applicandum valorem missæ satisfactorium iis, & eo modo, quo dictum est: & ad hæc reducendum est, quod dicunt Scot.Mai.& Vuend.[b] quatenus loquuntur de applicatione valoris missæ generali, speciali, & medio modo: & quod partem sibi obuenientem totam, vel partem eius potest applicare cui, vel quibus voluerit,secundum Mai.& Vuend.[c] quod ipse frequenter soleo facere: licet Scot.aliter sine iusta ratiõe sentiat contra rationem legis. [d] Ex quo subinfertur, eo sibi minus de sua parte obuentum iri, quo plures ad communionem illius nominauerit.

Tertio sequitur eum, qui obligatur ad celebrandã vnam missam pro aliquo lege, statuto, promissione, vel pro populento, siue pitantia, (quod verbum videtur deductũ per maiores nostros à verbo πίθι, quod latinis significat bibe, iuxta illud vulgatum, ὃ πίθι ὃ ἀπίθι, idest, aut bibe, aut abi) nequaquam satisfacere, dicendo illãm pro illo, & alio, sine illius consensu. Tum quia iniuste partem satisfactionis vni debitam, alteri applicat. [e] Tum quia, vt dictum est, missa non solum prodest ex opere operato, sed etiam ex opere operantis: & secundum omnes satisfactio, quæ fit,ex opere operantis tanto minus prodest vni,quanto pro pluribus sit, vt pater de ieiunio, & eleemosyna facta pro multis.

Quarto, quod paupertas dicentis non sufficit, vt pro vna missa duæ pitantiæ capiantur: quãuis Sot.[f] contra minus bene teneat, per fundamenta supra, [g] formata.

Tertio principaliter dico, quòd sacrificus tenetur orare nominatim pro Papa, & antistite suo,vt missale nouum Pij V. ex edicto Trident. editum iubet, & etiam pro Rege suo. Tum quod D. Paul. [h] quem in hoc allegat Innocenc.III. [i] id satis iubet.Tum quod in omnibus fere missalibus ante hoc nouum id iubetur. Tum quia licet in hoc non iubeatur expresse de rege,iubetur tamen tacite,quatenus iubetur fieri pro Papa,qui Romanis est Rex.

Quarto dico presbyterum Romanum satisfacere nominando Papam, nullo alio Episcopo, vel Rege nominato: quia ipse solus est Papa, Rex, & antistes: modo extra eius Imperium temporale, & Episcopatum Romanum particulare, nõ habeat domicilium, vel beneficium, saltem residentiam personalem requirens: qui vero subditur diuersis ratione domicilij,

Universidad de Deusto
Biblioteca

originis,vel beneficij,[a] videtur teneri orare pro Episcopo, & Rege domicilij: quia secundum gloss. magnam receptam, [b] subiectio ratione illius maior est, quam originis, & beneficij: quod non satis aduertit, qui natus in vno regno, & habens domicilium in alio. Regem originis nominat: quamuis scholasticus, peregrinus,& alius non habens constitutum domicilium contrafacere debeat, nisi beneficium requirat residentiam personalem, quod satis confert domicilium, iuxta doctrinam Bartol. [c] origo enim præstat simplici habitationi.[d]

Quinto, posse quidem eum iuste, sed non teneri orare nominatim pro alio à prædictis, & illo,vel illis, pro quibus missam specialiter facit: vel pro illis, qui eam fieri faciunt: nam nec canon missæ, [e] nec alia id præcipiunt:sed facultatem tantum faciunt nominandi alios,vt supra insinuaui,quo ad partem suam, quæ ex opere operato ei obuenire debet.

Sexto, quod securus, & breuis modus applicandi missam aliis à prædictis ex mente Scor. [f] est hic *Memento Domine mei, & eorum viuorum, quibus possum sine præiudicio prædictorum valorem huius missæ applicare: & humillime supplico tibi omnia scienti, vt ita eum mihi, & illis, & eo ordine feras applicatum, quo possem ego tuo consilio quam optime applicare.*

Septimo, quod sacrificio volenti meminisse illorum, quos in 2. parte canonis, siue primo memento, vbi licet ei nominare viuos, & vndecima parte, qui est locus nominandi mortuos, expedit vti pro locis imaginum sex casibus grammaticalibus, vt post, & ante alios consuluit pius,& eruditus Gabr. [g] cuius consilio iam inde à prima missa, quam feci, vti cœpi: qui tamen nec alius quem legerim satis aperit an expediat speciatim nominare multos: nam à parte negatiua stat, quod id mentem vagam facit, & partem satisfactoriam sibi debitam communicando multis, minuit: & nescit cui quem præponere debeat. Pro parte vero affirmatiua stat, quod multi pij, & eruditi id rogant, & rogantur: & quod Ecclesia iubet prima parte canonis nominari Papam, Episcopum, & Regem. Equidem mihi iam pridem persuasi non esse cõcipiẽda nimia propria nomina, siue imagines indiuiduas,ne mentem,quæ tota deberet esse in actione illa diuina, nimium distrahant: vtile tamen esse concipere aliqua, quæ affectum magis excitent: nec nocebit cõcipere quamplurimos generatim, & breuiter: quia id auget reuerentiam erga Deum, & amorem erga proximum. Quare,vt arbitror non esse vtẽdum prolixis memoriis compositis à pio, & erudito P. Ioan. Iusto Lanspergio Carthusiano, & ab aliis postea auctis, ita credo vti posse vna mediocri, qua frequentissime vtor, collocando in nominatiuo me, & eos qui sunt causa meæ missæ: in genitiuo genitores, & genitos: in datiuo, datores: in accusatiuo, accusatos: in vocatiuo vocatos siue inseruientes: in ablatiuo, eos quibus obtuli preces meas, vel qui suas mihi obtulerunt: interdum concipiendo propriam imaginem vnius,vel alterius,per singulos casus,interdum per aliquos tantum, interdum per nullos, subiecta clausula iustificatiua in hanc quę sequitur sententiam, *Memento Domine horum famulorum, famularumque tuarum, in primis mei miserimi peccatoris, & N. qui est, vel qui sunt causa impulsiua principalis huius missæ, & eorum, qui me genuerunt spiritualiter Sacramento, vel doctrina, & in his N. & N. & eorum, qui mihi benefecerunt, & in his N. aut N. & eorum, quos offendi, & in his N. aut N. & eorum, qui mihi inseruiunt, & in his N. aut N. & eorum, quibus preces meas obtuli, & qui suas mihi obtulerunt, & in his N. aut N. quibus tamen hanc missam eo modo, & ordine volo applicatam esse, quo quam optimo te Domine (qui omnia nosti) consulente, applicare deberem.* qui autem missat sine obligatione extranea, tollat illa verba (& N. qui &c.) & loco illorum ponat hæc (*etiam quatenus sunt causa impulsiua missandi*) qui autem habet parentes corporales viuos, addat in secundo casu verbum,(*corporaliter*) verbo (*generunt*) ibi posito: in secundo vero memento, tollat in primo casu verbum (*mei*) quia in eo solum mortui nominantur, vel concipiuntur, prosequendo reliqua, vt in primo.

[a] Iuxta ea, cõ cullius de rẽp. ordin. lib. 6. b In c. iuxtaũ. 5. vero de rescrip lib. 6

[c] In l. 1. ff. ad munic. num. 15. & seqq. d Arg. l. ciuem. C. de incol. lib. 11.

[e] Nec cap. vlium. & sequen. de cons. d. 1.

[f] In d. quolibet 20.

[g] In cano. missæ.

De peccatis Clericorum, quo ad beneficia.

112 *Beneficiarius clericus, vt mortaliter peccat per simoniam in beneficio proprium.*

113 *Simoniacus an sit, qui constituit certum salarium alicui, donec conferat ei aliquod beneficium.*

113 *Beneficiarius vt peccat per simoniam in beneficio alienam.*

114 *Beneficium sine iusto titulo habens, vexationem, vel pensionem male redimens, vt peccat.*

115 *Beneficiarius vt peccat per simoniam acceptum non restituens, non relinquens incompatibile.*

116 *Beneficium curatum capiens, aut dignitatem ante 25. annum, non suscipiens presbyterij intra annum post beneficium curatum obtentum, aut sine proposito suscipiendi presbyterium. & quid de dubitante, & accipiente non curatum, num. 118.*

117 *Illegitimus capiens beneficium sine dispensatione, vel pensionem.*

118 *Pœna ipso iure incursa quãdo soluẽda in foro cõscientiæ.*

118 *Episcopus intra quot mẽses sub duplici pœna cõsecrãdus.*

119 *Pensio à Papa ob paupertatem concessa laico licita, & quare.*

120 *Beneficiarius non peccat vxore ducta beneficium retinens sponsalia contrahens.*

121 *Beneficium quodlibet residentiam requirit, & quæ ob ea excusent.*

121 *Residentia Episcopo, & curato iuris diuini, & quæ excusant ab ea.*

122 *Horas non recitans etiam pensionarius, cui restituet, & per extrauag. Pij V.*

123 *Beneficiarius non perdit fructus ob peccatum regulariter, nisi quum est excommunicatus, vel non recitat: & tunc cui restituet, & an sibi pauperi retinere possit num. 124.*

125 *Beneficium vnicum sufficiens habendum, & quæ ex causa plura. & seqq.*

128 *Beneficium ad retinendum tam prodest consuetudo quã dispensatio.*

131 *Pavochius non ministrans Sacramenta subdito ab ea non obligato remissiue.*

132 *Sepeliens excommunicatum, vel notorie malum, vel ad sepulturam adigens, &c.*

133 *Beneficia ius vt peccat nesciens necessaria, & quæ sunt illa: non iuuans peste infectum.*

134 *Beneficium capiens in excommunicatione, & irregularitate, & mortali, non missans quotidie, vbi, & quomodo teneatur.*

135 *Beneficij habendi ætas, curatus prædicet, & profitetur fidem.*

[a] Arg. cap. de hoc. de simon. vbi omnes, & S. Tho. 2. 2. q. 100. a. 6. ad 4.

[b] Cap. de multa. de præbend. c Per extrauag. execrabilis §. qui vero eod. tit.

[d] Ca. cum in cunctis. §. fœtoria. de elect.

[e] Ca. de æt. & qual. lib. 6. f. Sess. 24. cap. 12. de reform. g. sic cap. si quãdo. de rescrip. ex cap. 5.

[h] In §. cui. ff. ad Iuuenal.

[i] Clem. 3. de verbor. sig. & cap. 6. de elect. in 6. Sess. 24. cap. 12. de reform.

[k] Sess. 23. cap. 12. de reform.

[l] Arg. ca. licet. cano & consuetudo de rescrip. lib. 6. & glo. in verbo iuste. p. Cap. 1. & 2. vt nil. innouet. lib. 6. q. Sess. 25 cap. 15.

dem, quod requirit gradũ & ordinem sacrum. n. 136.

137 *Pensio quanta pom possit super Episcopatu, & parochiali.*

138 *Missas constituas Episcopus, generalis, & abbas minuere possunt.*

139 *Beneficium ad nullum detur accessus, regressus, mandatum, coadiutoria.*

139 *Parochialis Ecclesia, etiam reseruata, per concursum conferatur.*

140 *Religiosus vt peccat contra votum paupertatis remissiue.*

112 PRIMO peccat mortaliter clericus, quo ad beneficia, qui vult quærere illa per simoniam, siue mentalem, siue conuentionalem, siue realem: sine tamen excommunicatione, & obligatione restituendi si non quærit, & etiam si quærit, nisi simonia sit realis; quid autem sit simonia, & quotuplex, & quæ excommunicat dictum est late.[a]

113 Quibus addo non admittere simoniam Episcopum, qui accipit aliquem in familiarem suum, cõstituta certa mercede annua, donec ei aliquod beneficium conferat, secundum Host.[b] modo nullum patium post illud collatum de gratis seruiendo interedat, & ita Maior. [c] cui consentit Host. existimans e contradicere illi.

Secundo peccat mortaliter, qui per simoniam ab alio commissam in fauorem eius ipso ignorante, & non contradicente, quærit beneficium, in quo, vel ad quod nullum ius prius habebat: & rescIens id consentit, vel illico non renunciat illud. [d] Dixi, *in fauorem eius, & eo non contradicente:* quia secus si ad nocendum ei, vel commodandum, sed eo contradicente committeretur.[e] Dixi, *in quo, vel ad quod nullum ius habebat:* alias enim secus, si ipse in eam non consentit, [f] & etiam si illa simonia aliena non fuit causa quærendi illud: siue quia commissa fuit cum vno multis electoribus, præsentatoribus, aut à collatoribus, quorum maior pars, ea non intercueniente, illum elegisset, præsentasset, aut ei contulisset: siue quia is, cum quo admissa fuit, non fuit ob eam principaliter motus: quãuis ob id data fuisset, vt resoluimus, [g] sequuti primã opinionem gloss. [h] quæ quamuis limitetur ab Hosiensi, & etiam à Panorm. licet minus quam ab ipso, & rectè quidem quo ad forum exterius, per rationem Ioan. And. tamen quo ad forum conscientiæ, quod sola veritate nititur, [i] non nocet coram Deo simonia quæ vere non fuit causa quærendi beneficium, quod sine illa æque, atque cum illa quæreretur.

114 Tertio peccat mortaliter, qui sine titulo canonico scienter accipit, vel tenet beneficium cum obligatione relinquendi, & fructus perceptos restituendi; & qui à principio putat titulum esse canonicum: sed rescIens non esse talem retinet illud. [k]

Quarto peccat mortaliter, qui vexationem, vel pensionem redimit aliter quam debet, iuxta dicta, [l] & qui precibus suis, vel alienis male quærit beneficiũ, quod quando fiat, dictum est, [m] & qui permutat ius ad rem, cum iure in re. [n]

115 Quinto peccat mortaliter, qui quæsitum per simoniam commissam in beneficio non restituit Ecclesiæ, cuius est illud, [o] debet tamen ita illi restitui, ne quidquam cedat delinquenti, quod si sic fieri non potest, restituat cum authoritate superioris alteri Ecclesiæ, vel pauperibus, [a] eam tamen auctoritatem non arbitror in foro conscientiæ necessariam.

Sexto peccat mortaliter, qui post obrentum secũdum beneficium curatum, dignitatem, aut personatum, & post habitam eius possessionem, vel postquam per eum, quo minus eam habeat, stat, non renunciat prius, vt debet: quia ipso iure perdit illud, [b] immo, & posterius, si pergat retinere vtrumque, & fit incapax ad quodlibet aliud, & etiam ad ordines. [c]

116 Septimo peccat mortaliter, qui beneficium curatum capit sine dispensatione Papæ ante 25. annum cœptum, & collatio est nulla, [d] & tenetur relinquere illud cum fructibus: nisi remedium à Papa quærat. & idem de eo, qui accipit dignitatem, aut personatum non curatum: excepto, quod hos cum dispensatione Episcopi post viginti annos completos obtinere potest, [e] quos tamen Concil. Trident. ad 22. produxit, [f] vt diximus. [g]

Ad noue autem quæsitum respondetur, quod in Episcopatu Palentino, in quo per concursum dantur beneficia, potest esse competitor ad presbyterale, etiam post Concil. Trident. licet nondum compleuerit 25. annos, & stet constitutio synodalis iubens, vt obtinens beneficium presbyterale intra annum fiat presbyter. Tum quia iure antiquo sufficit attingere 25. annum, ad obtinẽdum illud, & quodlibet curatũ, [h] & ei nulla parte derogat Concil. Trident. nam qua parte habet, neminem ante 25. annum ordinandum presbyterio, intelligendum est de anno cœpto: quia licet regulariter tempus positum in accusatiuo intelligatur de perfecto, secundum communem, quam Bal. Alex. & Iaf. sequuntur, [i] tamen contra tenet ibi Bart. cuius opinio sequenda est secundum eosdem, quando concurrit aliqua alia coniectura intelligendi de cœpto, puta fauoris, qualis adest in proposito, & alia fortior, quod ius antiquum solum requirebat cœptum, [k] cui conciliandum est nouum, quum id fieri possit, [l] & alia vtraque fortior, quod idem Concil. [m] habet posse conferri beneficium curatum ei, qui attigit 25. annum & eadem ætas ad illud, & ad presbyterium sufficit secundũ omnes. Tum quia mens Concilij nõ fuit mutare annum cœptum in complexum, sed numerũ, ita quod vt antea sufficiebat, & requirebatur ad subdiaconatum 18. annus, & ad diaconatum 20. & ad presbyterium 25. nunc requiratur ad subdiaconatum 22. ad diaconatum 23. & ad presbyterium sicut olim, 25. & ita potest hodie quis fieri subdiaconus in 22. cœpto, & diaconus in 23. cœpto, & presbyter in 25. cœpto. Tum quia non obstat dicta constitutio synodalis: quia etiam hodie potest quis intra annum à susceptis minoribꝰ fieri presbyter, si Episcopo videatur id conuenire, [n] videri autem debet, vt is, qui per cõcursum obtinuit presbyterale ordinetur intra annum: quod si Episcopus noluerit assentiri, excusatur à pœna, qui obtinuit illud: quia iusto impedimento sine sua culpa impeditur. [o]

117 Octauo peccat mortaliter illegitimus, qui absque dispensatione Papę beneficium curatum accipit, aut simplex sine dispensatione Papæ, aut Episcopi, [p] & acceptio est nulla, & tenetur relinquere, nisi dispensationem obtineat. Quibus addo, quod Concil. Trident. [q] statuit, ne filij illegitimi clericorum habeant pensiones super beneficiis, quæ parentes eorum obtinuerunt: neque etiam vlla beneficia in ecclesiis vbi patres beneficium aliquod habent, aut ha-

a Arg. cap. de hoc. de simon. vbi omnes, & S. Tho. 2. 2. q. 100. a. 6. ad 4.

b Cap. de multa. de præbend. c Per extrauag. execrabilis §. qui vero eod. tit.

d Ca. cum in cunctis. §. fœtoria. de elect.

e Ca. de æt. & qual. lib. 6. f. Sess. 24. cap. 12. de reform. g. sic cap. si quãdo. de rescrip. ex cap. 5.

h In §. cui. ff. ad Iuuenal.

i Clem. 3. de verbor. sig. & cap. 6. de elect. in 6. Sess. 24. cap. 12. de reform.

k Sess. 23. cap. 12. de reform.

l Arg. ca. licet. cano & consuetudo de rescrip. lib. 6. & glo. in verbo iuste. p. Cap. 1. & 2. vt nil. innouet. lib. 6. q. Sess. 25 cap. 15.

Universidad de Deusto
Biblioteca

buerunt: quoque reciprocæ resignationes, quæ posthac à parentibus clericis in fauorem filiorum, aut alias fraudulenter fient ipsis,nequaquam suffragentur: quin peccat mortaliter,omnis qui accipit beneficium aliquod carens qualitatibus, quas illud per fundationis suæ statuta,vel alia requirit.[a]

118 Nono peccat mortaliter,qui post obtentam ecclesiam parochialem, & habitā illius pacificam possessionem, non promouetur ad presbyterium intra annum, & eo lapso illam retinet, & non relinquit illam, vel fructus post annum perceptos non restituit: quia eam ipso facto perdit,[b] nec obstat, quod continenter soleant tenere, & tenui,[c] quod pœna temporalis,etiam ipso iure incursa, non debetur in foro cōscientiæ: quia id non procedit cum contrarium constat de mēte legislatoris,vel cum non imponitur proprie,vt pœna,sed vt quædam conditio, vel modus rei traditæ: vt cum testator relinquit aliquid alicui, vt quippiam faciat,alias perdat legatum,iuxta Panorm. cōmuniter receptum,[d] & in proposito constat ex stylo, mentem Pontificum statuentium, vt illo vel illo casu vacet beneficium ipso iure,esse, vt peccet, qui illud ita perditum retinuerit,& fructus non restituerit: & quod beneficia conferantur quodam modo sub illo modo,vel conditione tacite vel expresse, vt,[e] & latius trado.[f] Potest autem Episcopus ratione studij dispēsare,ne intra septem annos ad presbyterium suscipiendum teneatur,modo intra annum, quo presbyter fieri debebat, subdiaconus fiat,[g] quæ tamen dispensatio nil prodest ei, qui ad studendum non proficiscitur,[h] iuxta mentem textus.[i] Adde quod Concilium Tridentinum,[k] iusserit, vt promotus in Episcopum intra tres menses teneatur consecrari sub pœna perdendi fructus ipso iure, & intra alios tres, sub pœna ipso iure perdendi Episcoparum.

Decimo peccat mortaliter, qui ecclesiam parochialem accipit sine intentione presbyterium suscipiendi, vt eius fructus intra annum percipiat, & post eum illam dimittat cum obligatione restituendi fructus: nisi voluntate illa mutata presbyterium eo durante suscipiat, cap. commissa,[l] quod habet, nil minus peccare, qui eam illi scienter confert, tenetque ad seruandam indemnem Ecclesiam:idemque dicendum esse de illo, qui sine animo ascendendi ad presbyterium, quoduis aliud beneficium accipit, sensit glosſ.[m] quod & si prima facie æquum videri potest: contrarium tamen iure vetius est, quum d.cap. commissa. pœnale, extra suum casum non debeat extendi, præsertim sine rationis (vt ita dicam) identitate, vel maioritate, qualis hic non est,[n] & quamuis alias idem visum sit de eo,quia à principio quidem voluntatem habuit suscipiendi presbyterium: sed postea,ea mutata beneficium retinuit: contra tamen videtur de rigore iuris dicendum,quum longe magis peccet, qui ab initio eiusmodi contrariam intentionem habens accipit, quam qui bona accipiens, postea cum mala commutauit,vt patet ex se: & textus solum agit de accipiente mala animo. Quod ipsum maiore ratione videtur de eo, qui non mutauit, sed de mutanda ea dubitare cœpit: & etiam de eo, qui aliquod beneficium accipit animo illud relinquēdi, si aliud pinguius sibi conferatur,modo suæ functioni satisfaciat, quandiu primum obtinuerit, quidquid dicant Panor.[o] Syl.uerb.[p] Gab.[q] sine textu,& ratione iusta,obligantes homines ad insolita, & nullo iure præcepta,[r] immo, & de illo, qui accipit beneficium, cui non est annexus sacer ordo, animo firmo satisfaciendi quidem eius oneribus: sed non ascendendi ad presbyterium, nec alium ordinem sacrum: quia id nullo iure prohibetur.Quin etiam puta,quod & consului,posse quem iuste acciperē beneficium animo,vt dictum est, satisfaciendi, & cum proposito, quod si frater eius primogenitus obierit mortem sine liberis, aut ad cōponendam pacem, aut extinguendas lites, aut alia similia,aut ad augendum decus suum,vel suæ familiæ, vel patriæ expediret ducere vxorem,id faceret: videtur autem rectum, quod ait Sotus,[s] peccare mortaliter beneficiarios etiam simplicium beneficiorum, qui absque animo se initiandi sacris incedunt sine habitu clericali, non quidem eo quod non habeant eiusmodi animum: sed quia non deferunt habitum clericalem: quos tamen puto non obligari ad restituendos fructus per prædicta.

119 Nec tamen probo, quod ait, peccare coniugatos, accipiendo auctoritate Apostolica pensiones super beneficiis: modo eas accipiant in sustentationem suo statui necessariam:tum quia id non est contra ius diuinum: tum quia Papa potest applicare fructus beneficij,de cōsensu beneficiarij illis piis operibus, quibus potest ipse beneficiarius:& constat eum posse applicare illos coniugatis egentibus: quod tamen Papa raro, & nunquam sine magna causa videtur facere debere, ob scandalum, quod inde oriretur,[t] cui est consequens, posse quem iuste gaudere pensione à Papa sibi constituta non seruiendo Ecclesiæ, licet contra tenuerit Sot.[c]

120 Vndecimo peccat mortaliter beneficiarius minorum ordinum tantum, qui post matrimonium cōtractum per verba de præsenti, retinet beneficium iuxta mentem glosſ.& communis,[d] quia ipso iure illud amittit, adeo vt non recuperet illud: quamuis vxor ante consummatum matrimonium religionem ingrediatur secundum omnes: quod est verum, etiam si matrimonium ob aliquem defectum extrinsecum, veluti consanguinitatis, aut affinitatis non valeat, modo consensus interueniat, vt declarat Panorm.[x] non tamen est idem de contrahente sponsalia de futuro, secundum omnes: nec constituto in sacris contrahente matrimonium, etiam per verba de præsenti, quia is non perdit beneficium ipso facto: quamuis eo priuari possit, vt glosſ.[f] determinat.

121 Duodecimo peccat mortaliter,qui in suo beneficio non residet, nulla ipsum ab ea causa excusante: quia omne beneficium, quamlibet tenue, iure communi requirit residentiam,[g] multiplex tamen causa excusat. Prima auditio Theologiæ ad quinquennium: prælectio eiusdem donec durauerit, etiam sine licentia Prælati: quia eam ius concedit,[h] & idem est de auditione,& prælectione iuris Pontificij iuxta Archid.[i] & Panorm.[x] quod per nouas rationes defendimus. Ad alias autem scientias licentia Episcopi requiritur, nisi vbi contraria consuetudo viget,per notata.[m] Secunda causa est,obsequium Episcopi,quo ad duos canonicos,ac etiam alios,si occupentur ab eo in vtilitatem Ecclesiæ suæ, vel Cathedralis: non autem si forte occupentur in seruitio suo personali, nisi ex vrgente causa,& Ecclesia non indigente seruitio.[o] Tertia causa eadem vel maiori ratione, est obsequium Papæ, per eadem iura: modo id fiat principaliter ad inseruiendum, & non ad procurandum beneficia,

secundum

a Sess. 21. ca. 5. de reform.

b Ca. licet canon. de elect. lib. 6.

c In comment. cap. fraternitas 12. q. 2. & in rub. de pœnis & alias sæpe.

d Sup glo. verb. adiciendo c. Raynald. de testam.

e Tetigi in ca. non licet. 12. q. 2.

f In d.cap. fraternitas 12. q. 2. Ca. cum ex eo. de elect. lib 6. in Syl. uer. beneficium 3. quæst. 2. 1 Verb. insistēres, & quæ in eo dicunt Archi. & toi. Andr.

g Sess. 23. ca. 2. de reform.

l 5. æterū. de elect. lib. 6.

m In c. relatum. de cler. nō resid. & clarius ibi Panorm.

n l. præf. ff. de pœn. & c. pœnæ. de pœnit. dist. 1.

o In d. ca relatum.

p Ver. beneficium. 1. quæst. 5. q. in 4. 2 1. q. 8. a. 1 Contra cōsuluisti. 2. quæst. 4.

secundum Ang.[a] Dixi, *principaliter*: quia minus principalis intentio non nocet.[b] Quarta, licentia legitima,[c] voco autem legitimam eam,quam dat is,ad quē ea res pertinet, & ex causa boni viri arbitrio probabili, & in scriptis: quando id ius requirit, de quo infra. Quinta consuetudo honesta, iuxta Innocenc.[d] quamuis consuetudo absentandi se sine causa, nihil valeat,iuxta eundem ibidem,& omnes:neque cum ea fraudando Ecclesiam obsequio debito.In omni tamē casu obseruandum,vt beneficium debito non fraudetur obsequio, & subditi bene gubernentur: & quāuis qui abest sine causa probabili cum licentia, aut sine illa peccet: non tamen videtur teneri ad restituendos fructus,quoad condemnetur,iuxta mentē Pan.[e] quāuis Ang.teneat contra,[f] nisi quando iure exprimitur.

Quæ omnia,& aliquot alia clarius quam vnquam explicuit Concil.Trident.Primo,[g] præmittēdo quales debeant in Episcopum promoueri,monendo promotos, vt suum officium impleant, innouando omnes antiquos canones de residentia Episcoporum, & noue statuendo, vt quicunque Episcopus, vel eo superior sex menses à suo Episcopatu sine legitima causa abfuerit perdat quartam partem omnium suorum redituum: & si per alios sex alteram quartam:& si vltra,denuncietur Sedi Apostolicæ per eos, qui hoc facere ibi præcipiūtur: quo grauius puniatur.Et mox[h] iubet, vt omnes habentes inferiora beneficia requirentia residentiam personalem,cogātur facere illam, & quod priuilegium perpetuum de fructibus in absentia percipiendis nulli prosit: nec temporale, nisi ex causa rationabili per ordinarium approbanda fuerit concessum: quo casu Episcopi tamquam delegati Sedis Apostol.prouideant, vt per deputationem idoneorum Vicariorum,& congruę portionis fructuum assignationem, cura animarum nullatenus negligatur, nemini quo ad hoc priuilegio, seu exemptione quacunque suffragante. Secundo prædictum Concilium,[i] adiicit omnium prædictorum, & aliorum rationem, in hæc verba. *Cum præcepto diuino mandatum sit omnibus, quibus animarum cura commissa est, oues suas agnoscere, pro his sacrificium offerre, verbique diuini prædicatione, Sacramentorū administratione, ac bonorum omnium operum exemplo pascere, pauperum, aliarumque miserabilium personarum curam paternam gerere, & in cetera omnia pastoralia incumbere: quæ omnia ab iis nequaquam præstari, & impleri possunt, qui gregi suo non inuigilant, neque assistunt &c.* ex quo obiter notandum, non solum Episcopos,sed etiam parochos iure diuino teneri ad residendum in suis parochiis, & ad prædicandum populo,quæ alibi non videntur ita expressa.Declarat item male colligere aliquos,[k] licere Episcopis abesse per quinque menses:& exprimit,quòd quilibet Episcopus, qualiscunque & quantuscunque, etiam si sit Cardinalis, obligatur ad prædictam residentiam personalem: subiiciens tamen, quod licet abesse, quū Christiana charitas, vrgens necessitas, debita obedientia, ac euidens Ecclesiæ, vel Reipub. vtilitas id postulat. Decernit autem,quod causa huiusmodi approbanda est in scriptis à Romano Pontifice, aut à Metropolitano, vel eo absente suffraganeo Episcopo antiquiori residente, qui idem Metropolitani absentiam probare debebit, nisi cum absentia inciderit propter aliquod munus,& Reipub. officium Episcopatibus adiunctum: cuius quoniam causæ sunt notoriæ, & interdum repentinæ, ne eas quidem significa-

a Dian. sess. 6.

b l. præcipimus. C. de appell. etiam per arg. à contrario sen. fugę. à nobis. 2. de sent. excō.

c Arg. cap. indubitāde regul. iur. lib. 6.

d Sess. 6. 5 statuimus.

ri Metropolitano necesse erit. Poterit itē abesse duos, vel tres menses in anno ex causa,cuius iustitia soli ipsius cōscientiæ relinquitur. Addit autem contra facientī nouam pœnam vltra peccatum mortale, & pœnas statutas per canones antiquos. Et[a] vt pro rata tēporis absentiæ non faciat fructus suos, & eos perceptos non possit tuta cōscientia tenere, imo teneatur Ecclesiæ, fabricæ, vel pauperibus erogare, non obstante vlla compositione. Ex quo obiter nota casum, in quo non prodest compositio. Addit item hæc verba. *Eadem omnino, etiam quo ad culpam, amissionem fructuum,& pœnas de curatis inferioribus, & aliis quibuscunque,qui beneficium aliquod Ecclesiasticum curam animarum habens obtinent, Sacrosancta Synodus declarat, & decernit: ita tamen,vt quandocunque eos, causa prius per Episcopum cognita, & probata, abesse contigerit, Vicarium idoneum ab ipso ordinario approbandum, cum debita mercedis assignatione, relinquant. Discedendi autem licentiam in scriptis, gratisque concedendam vltra bimestre tempus, nisi ex graui causa non obtineant.* Et quamuis hæc littera in vtranque partem flecti possit, arbitror parochum posse abesse duos mēses,absque licentia scripta cum causa, quæ videatur ei iusta. Tum quia ante Concilium id licebat, & à iure antiquo non est recedendum sine iure nouo expresso.[b] Tum quia Episcopo, qui magis tenetur residere permittitur.Tum quia verba Concilij habent eadem omnino seruanda,quo ad hoc in curatis inferioribus, quæ in Episcopis. Tum quia est pars benignior. Ad primum autem noue quæsitum resp.Capellanos Regum,perinde posse capere fructus in absentia, ac Capellanos Papæ, si vtrisque eiusdem generis priuilegia sunt concessa: immo & magis, si forte plus sit eis fauore Regum concessum.[c] Ad secundum vero, quod Caietanus non dissentit ab his, quæ ante Concil. Trident. quod post eum habitum est, seruanda fuisse supra diximus.

122 Decimotertio peccat mortaliter beneficiarius, qui horas canonicas non recitat, & fructus perceptos non restituit, iuxta Concil. late habitum sub Leone X.[d] cuius tenor est, *Statuimus, vt nemo beneficium curatū, aut simplex habens, qui elapsis sex mensibus ab eius consequutione sine legitimo impedimento officium diuinum recitare omiserit, pro eo tempore quo nō recitauit fructus suos faciat: immo eos impendere tanquā rem iniuste captā in fabricā beneficij aut eleemosynas paupe. ū teneatur.* Cui addo, quod fel.rec.Pius V.cui nostra de hac re opinio, quā hic tenueramus,placuit,declarauit hūc §. per extrauag. seq.

PIVS Episcopus seruus seruorum Dei, Ad perpetuam rei memoriam. Ex proximo Lateranensi Concilio pia, & salubris sanctio emanauit, vt quicunque habens beneficium cum cura, & sine cura,si post sex menses, quam illud obtinuerit, diuinum officium, legitimo cessante impedimento, non dixerit, beneficio ū suorum fructus pro rata omissionis, & officij, & temporis suos non faciat: sed eos tanquam iniuste perceptos in fabricas ipsorum beneficio ū, vel pauperum eleemosynas erogare teneatur. Verumtamen multorum animi suspensione tenentur, cuiusmodi ratæ prædictæ ratio sit habenda. Nos huic rei euidentius, atque expressius prouidere volentes,statuimus, vt qui horas omnes canonicas vno, vel pluribus diebus intermiserit,omnes beneficij seu beneficiorum suorum fructus, qui illi, vel illis diebus responderent, si quotidie diuiderentur, qui vero matutinum tantum, dimidiam, qui exteras omnes horas aliam dimidiam, qui harum singulas sextam partem fructuum eiusdem diei amittat:

Universidad de Deusto
Biblioteca

tamen si aliquis choro addictus nõ recitans omnibus horis canonicis cum alijs præsens adsit, fructusque, & distributiones forte aliter assignatas solæ præsentia iuxta statuta, consuetudinem, fundationem, aut alias sibi lucrifecisse prætendat: is etiam præter fructuum, & distributionum amissionem. Item ille, qui primis sex mensibus officium non dixerit, nisi legitimum impedimentum ipsum excusauerit, graue peccatum intelligat admisisse. Declarantes præstimonia, præstimoniales portiones, & quæcunque alia beneficia, etiam nullum omnino seruitium habentia, obtinentes cum prædictis pariter contineri. At quicunque pensionem, fructus, aut alias res Ecclesiasticas, vt clericus percipit, cũ modo prædicto ad dicendum officium parum B. Mariæ Virginis decernimus obligatum, & pensionum fructuum, rerumque ipsarum amissioni obnoxium.

Ex quibus nota primo reprobari opinionem Soti, & nonnullorum dicentium non obligare prædictum §. statuimus.

Nota secundo, verum esse, quod dixi declarando prædictum §. [a] videlicet, quod prædicta restitutio non est necessario facienda fabricis Ecclesiarum, vbi sunt beneficia: sed satis est largiri eos pauperibus.

Nota tertio id, quod hinc ibi intulimus, & q non semel cõsolati sumus aliquos scholasticos pauperes, qui ob hoc fructus suorum beneficiorum amiserant, scilicet, quod satisfaceret eiusmodi obligatus, capiendo, saltem de consilio confessarij, eos sibi tanquam vni de pauperibus.

123 Tum quia, qui ad dandum aliquid pauperibus tenetur, potest illud sibi accipere tanquam vnus ex eis, si vere talis est, saltem de consilio confessarij, & quo ad forum conscientiæ, [b] per ea, quæ latius scribimus. [c]

Nota quarto, quod non sufficit restitutionem prædictam facere fabricæ, vel pauperibus, quando restituenda sunt lucrifacta per diuributiones quotidianas, quæ debentur iis, qui horis illis diebus, in quibus illi non recitarunt, interfuerunt, quibus accrescunt, [d] & non sufficit dare pauperibus, quod debetur alteri, [e] nisi quando ignoratur quis sit. [f]

Nota quinto, quod idem eadem ratione dicẽdum videtur de fructibus Ecclesiarum, vbi est statutum, vt fructus male percepti restituantur certis operibus piis: quia illis deberet fieri prædicta restitutio. Quod ipsum videtur de parte, quam corpus, seu grossam canonicatuum vocant, quam canonici ita lucrantur ratione suorum canonicatuum, vt pars non lucrifacta ab vno, accrescat aliis, & obueniens tempore vacationis non reseruatur successori, qualem regulariter non habet canonicus, [g] sed diuiditur inter superstites, [h] idem eadem ratione videtur de eo, quod canonicus perdit ob excommunicationem, suspensionem, aut aliam quancunque causam, sicut per hanc non recitandi: quia de similibus idem est iudicium. [i] Non tamen tenetur ad restituendum fructus beneficij, eo quod in peccato mortali occulto, aut notorio fuerit. Tum quia id nullo iure cauetur. Tum quia licet Ang. teneat quod sic. [k] Rosel. tamen, & Syluest. [l] idem, quod nos tenent. Tum per prædictum §. statuimus: quo id probatur irrefragabiliter, quatenus habet, beneficiarium, qui suas horas recitare omittit, non teneri ad restituendum, quod primis sex mensibus à consequutione beneficij accepit: & manifestum est illum in peccato mortali notorio fuisse, si notorie omisit, & si occulte in occulto. De capiente autem

a In d. cap. quãdo, per text. in Clement. de orat. ca. 7. num. 52.

b Per tradita à Bal. in l. id, ff. de pauperib. n. 22. Gab. Episcopis & cleric. Cubi consil. 59. de testam. Ancon. in cons. 84. Dominici Apollonia. c in d. cap. 7. nu. 34.

d Per ea, docter. nec. trid. lib. 6. cum ei adnot.

e Arg. ca. ea re de iureiur. f Cap. cum tu. de vsur. vbi gl. cõmu.

g Secundũ gloss. fing. in c. quod fieri. de elect. verbo cõsentire. in fin. not. ea in ca. relatum. 1. de iudam. f Ca dudũ 2. de elect.

h Per elect. 3. §. 1. f Verbi clericali. 4. q. 3.

parochialẽ, & nolente ordinari presbyterio diximus. [a]

124 Decimoquarto peccat mortaliter, qui beneficij sui ædes, vineas, prædia, & alia bona dolo, vel negligentia destruit, vel damnificat, cum obligatione reficiendi, & restituendi. [b]

Decimoquinto peccat mortaliter, qui suspensus à beneficio, aut excommunicatus per canonem, aut per hominem recipit fructus, & impendit eos pernde, ac si non ita esset ligatus: quia suspensus à beneficio non potest de fructibus beneficij dispendere, nisi ad se, & suos modeste sustentandos: & hoc si bona non habet, vnde viuat, [c] sed excommunicatus nihil potest accipere. [d] At quia hoc intelligendum est de excommunicato, per quem stat, quominus absoluatur, & illa de suspenso in pœnam, qui non potest facere, vt absoluatur, videtur nihil differre in hoc excommunicationem à suspensione ob contumaciam, quæ tam facile, ac excommunicatio tollitur, vt recte senint Doc. [e] Qualiter autem peccetur per dispensationem fructuum beneficiorum inter viuos, vel per vltimas voluntates, dictum est supra, [f] quibus addo Concil. Trident. quod, [g] omnino interdicit, nedum Episcopis, sed & cæteris beneficiariis etiam Cardinalibus, ne consanguineos, familiares ve suos reditibus Ecclesiasticis augeant, aut illos iis, nisi pauperes sint, distribuant: eosque monet, vt omnem humanum erga consanguineos, & propinquos affectum, seu malorum seminarium, penitus exuant. De celebrante autem, & recitante horas principaliter propter pecuniam (quod simonia est) dictum est supra. [h]

125 Decimosexto peccat mortaliter, qui habet multa beneficia diuisa in titulum, quorum vnum sufficit tui decenti sufficit, vel sine dispensatione, vel consuetudine iusta. [i] Dixi, *diuisa*: quia secus si legitime vnita, aut annexa. [k]

126 Dixi, *in titulum*: quia licet habere vnum in titulum, & aliud ad tempus commendatum, ad sex menses tantum, si est Ecclesia parochialis. [l] Dixi, *ad tempus*: nam de commendato in perpetuum idem dicendum est, quod de dato in titulum, [m] quod probauimus, [n] excepto quod vacans per mortem Commendatarij censetur vacare eo modo, quo vacabat tempore, quo fuit ei commendata: quod stylus Romanæ Cutiæ hodiernus palam seruat.

127 Dixi, quorum vnum sufficit: alioqui secus: nã quamuis Concilium Tridentinum, [o] quod approbat tacite prædictam glossam, statuerit, vt vnum tantum conferatur vni, qualis, & quantuscunque sit ille, attigit tamen, quod si illud ei non sufficerit, licebit ei aliud simplex sufficiens, dummodo vtrunque pernalem residentiam non requirat habere. Ex quo duo collige, posse quem iuste tenere duo beneficia simplicia non requirentia residẽtiam personalẽ, quorum alterum non sufficiat, absque vlla dispensatione: quæ ante hoc concilium fuit communis opinio. [p] Et quod Concilium non prohibet retentionem plurium, etiã requirẽtium residentiam personalem, per iustam dispensionem. Dixi, *absque dispensatione*: quia non sufficit habere iustam causam eam obtinendi, attento solo iure naturæ, & diuino sine dispensatione iuris positiui id prohibentis, iuxta S. Thom. [q]

128 Dixi, *aut consuetudine iustã*: tantũ, licet non plus, valeret illa, quantũ dispẽsatio, [r] quia vtraq; potest iuri humano derogare, & neutra naturali, vel diuino. Porro, iusta causa tenẽdi plura attẽto iure naturali &

conse

a Clem. 1. de reb. eccle. nõ alienan. b Cap. 27. num. 149.

c Vt supra cap. 22. nu 68.

d Nu. 83. e Ibidem.

f Cap. 1. de sepult. lib. 6.

g Clem. cu pluries. §. fine. de pœnit.

h Cap. 27. num. 144. i Ca. quib⁹ 18. quæst. 2. & Cap. nõ est parcida. 13. q. 1. & l. idẽ iuris. §. 1. ff. ad l. Aquil. l Glo. cle. 1. de rescript. præb. verb. reputamus quã Cardinal. Panor. & Imol. probãt ibidẽ. m In præl. cap. fi quãdo ex. rept. n. & 11. de rescript.

n Supra cap. 4. o Ita Keep. & ea cum in cunctis, de elect.

p Arg. de eã in cunctis. & eorum, quæ ibi innocẽt. accipiãt, & Panor. in c. venerabilis. de præbend. q Cap. 2. num. 10

r Car. in ver. de elect. postulatis. & c. si celebr. de cele. eccl. ministr. s In d. ca. si celebrat. in c. dilectus. de except. col. 3. n. 1. s. d. 44. q. 8. & in 4. d. 18. quæst. 4.

t Arg. ca. de pact. & per eam Greg. & c. significauit de præb.

v Ca. missus. de cõsecr. d. 1. t.

consequenter dispensandi, & consuetudinem circa id inducendi, est secundum eundem circunstantia eiusmodi, quæ sufficiat ad tollendam deformitatem, quam multitudo beneficiorum præ se fert. plura siquidem beneficia tenere, vt ille ait, nec adeo suapte natura est malum, vt per nullam circunstantiam iustificari possit, vt fornicatio, & alia id genus vitia: neque adeo indifferens, vt sine aliqua circunstantia iustificante liceat, vt habere duo prædia, vel domos. [a] Talis est circunstantia eius, cui attenta suæ personæ qualitate non sufficit vnum beneficium ad honeste, decenterque viuendum. Talis item tanta prudentia, sagacitas, & industria alicui [a], vt speretur plus, eis quibus præest profuturus, etiam absens, quam cõmuniter alius præsens: & potius accipit propter vtilitatem beneficiorum, aut subditorum, quam propriam, [b] talis est etiam defectus aliorum idoneorum, [c] talis insuper notabilis animi virtus, nobilitas, & scientia: [d] quamuis hæc causa videatur includi in prima: quoniam ideo eum nobili, & graduato dispensari posse videtur, [e] quia eius honesta sustentatio pluribus quam alterius indiget, vt ibi diximus. Talis etiam visa fuit Cardin. [f] intentio tenentis plura beneficia, non ad splendidiorem victum, vestitum, & famulatum, & alia eiusmodi: sed ad largius erogandum in pauperes & opera pia, retento sibi tantum ad vitam decentem necessario, & vera huius intentionis exequutione.

129 Quare confessarius non debet absoluere habentem plura beneficia, nisi saltem concurrat aliqua prædictarum, vel alia simili circunstantia. [g] Dico, *saltem*: tum quia non sufficit quælibet illarum sine dispensatione iuris humani. Tum quia vltima Cardinalis, licet ante prædictum Concilium sustentari posset, post illud tamen non licet, cum absolute prohibeat habere plura beneficia, etiam compatibilia, vltra id, vel ea quæ sufficiunt honestæ atque decenti sustentationi, [h] quoniam tamen concilium non prohibet tenere beneficia illa, quæ ante fuerunt collata: sed ne de cætero conferantur plura vni, consuluimus eum, qui ante illud plura obtinuit, posse nunc retinere, limitando se iuxta d. opinionem Cardinal. quam licet, sit contra Panorm. & communem, semper putauimus veram ante illud. quo fit, vt iure quis miretur, etiam post prædictum Concil. à Pontificibus Max. conferri multa, quorum vnum sufficit vni, & multos sibi collata retinere, quæ profecto iure retinere nequeunt, etiam cum dispensatione, nisi iustificetur per intentionem à Cardinale requisitam. Addo quod idem Concilium, [i] statuit, vt plures parochiales Ecclesias, aut vnam parochialem, & vnam cathedralem obtinentes, cogantur alteram infra sex menses dimittere: in quo pondera verbum, cogantur, &c. per quod respondimus neutram ipso iure vacasse: pondera item id habere locum, etiam in his qui per iustam dispensationem tenebant plures parochiales: quamuis audiam aliquos cõtradicere, [k] quod aiunt esse innouatum per idem Concilium, [l] quorum opinio licet disputando forte defendi posset: consulimus tamen non debet. Tum quia est contra mentem Concilij, vt ex eius contextu patet. Tum quia sic interpretatur Curia cogens ad dimittendam alteram Ecclesiarum omnes, qui ante etiam cum legitima dispensatione tenebant duas. Tum quia licet principium dict. capit. ordinarij: innouetur vsque ad §. cæterum ille tamen tacetur: hoc tamen ius nouum non extenditur ad alia incompatibilia legitime obtenta: & ita qui habet alia beneficia incompatibilia, puta plures personatus, vel vnam parochialem, & aliam dignitatem, vel personatum, quæ non sunt Ecclesiæ parochiales, non est cogendus relinquere vllum.

130 Decimoseptimo peccat mortaliter, qui fructus sui beneficij in plures, quam tres annos locat, aut in emphyteusim dat, [a] & est excommunicatus in terris, vbi est recepta extrauag. Pauli II. de qua infra. [b]

131 Decimooctauo peccat, qui parochiano petenti Sacramenta non ministrat: vel non dat licentiam alteri confitendi: vel interest matrimonio clandestino, [c] aut benedicit secundas nuptias, [d] aut primas tempore indebito. [e]

132 Decimonono peccat, qui inducit aliquem ad promittendum, aut iurandum se accepturum sepulturam in sua Ecclesia, aut quam iam accepisset, non mutaturum, [f] & est excommunicatus excommunicatione Papæ reseruata, [g] de quibus infra, [h] diximus: & qui aliquem in peccato mortali notorio mortuum in loco sacro sepelit. [i]

133 Vigesimo peccat mortaliter, qui non discit ea, quæ necessario scire tenetur ratione beneficij, vel officij, neque vult illud renunciare, [k] porro sacerdos, quatenus est solum sacrificus, est obligatus scire legere, cantare, & construere, [l] & faciunt multa, quæ adduximus, [m] & quatenus Sacramenti minister scire debet, cuiuscunque Sacramenti formam, materiam, & modum debitum administrandi: & quatenus confessarius, & iudex fori conscientiæ scire debet, quod, [n] dictum est, quo fit primo, vt religiosis, & quibus non est onus curæ animarum, neque audiendi confessiones, satis sit scire, quæ sunt necessaria presbytero, iuxta mentem Innocene. [o] Secundo, quod qui habet prædictum onus ignorans, ad id necessaria, tenetur discere illa, aut relinquere onus, vt dictum est: & ita, qui licet sit idoneus ad aliquod beneficium, si tamen non est idoneus ad id, quod obtinet ratione loci, aut personarum subditarum, & non vult discere, quo fiat talis non debet absolui. [p]

Vigesimoprimo peccat sacerdos, qui negligit, aut ob timorem omittit communicare proximum iam morientem, vel eius confessionem audire: quamuis pestilentia laboret, si est id extrema necessitate spirituali constitutus, iuxta dicta. [q]

134 Vigesimosecundo peccat mortaliter, qui beneficium Ecclesiasticum accipit sciens, aut scire debens se irregularem, suspensum, excommunicatum, aut interdictum esse: & titulus eius est nullus, [r] & qui in solo peccato mortali id facit iuxta Panorm. [s] quod non est verum, vt probauimus ibidem post Felyn. [t] Ioan. Mai. [u]

135 Vigesimotertio peccat mortaliter, qui non discit tot, & tales missas, quot & quales, & quo in loco tenetur, absque iusto impedimento: aut quas omisit, vt debet non complet, [x] quod autem teneatur dicere parochus in quantum parochus, non videtur iure determinatum, nec sufficienti ratione probari: quia nulla ratio concludit omnibus diebus eum missam dicere, neque omnibus, quibus commode potest: quamuis sic omnibus festis de præcepto colendis, quia in eis populus eã tenetur audire, [y] quare primo institutio, vel cõstitutio particularis seruãda est

a Arg. de eã in cunctis. & eorum, quæ ibi innocẽt. accipiãt, & Panor. in c. venerabilis. de præbend. q Cap. 2. num. 10

r Car. in ver. de elect. postulatis. & c. si celebr. de cele. eccl. ministr. s In d. ca. si celebrat. in c. dilectus. de except. col. 3. n. 1. s. d. 44. q. 8. & in 4. d. 18. quæst. 4.

t Arg. ca. de pact. & per eam Greg. & c. significauit de præb.

v Ca. missus. de cõsecr. d. 1. t.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Secundo consuetudo,quæ pro lege habetur, quando lex deest, [a] & ita vbi est consuetudo dicendæ missæ omnibus diebus per se,aut per alium non satisfacit dicendo diebus, quibus commode potest: quia tenetur per se,vel per alium quolibet die dicere: & vbi est cõsuetudo,vt solis dominicis, & festis, vel certis hebdomadæ diebus,tenetur dicere per se, vel aliũ in illis: quamuis Sot. [b] non satis caute iudicet parochum teneri, & satisfacere celebrando quoties decenter potest, sacellani autem, siue capellani, tenentur dicere, quas,vbi & quomodo instituto sacellorum, vel eorũ promissio habet. [c] Addo, quod onus annexum beneficio,vt illud obtinens quotidie celebret de S.Maria, non obligat ad missandum omnibus diebus, neque ad missam dicendam de illa omnibus, quibus missare tenetur, sed solum illis, quibus frequentius salua honestate & deuotione debita potest, [d] onus autem dicendi per se, vel per alium omnibus diebus, de omnibus diebus intelligendum est, vt ibidem diximus.

135 Vigesimoquarto peccat mortaliter,qui contrauenerit alicui sequẽtium præceptorum Conc. Trid. quod,[e] præcipit sic. *Habens beneficium cum onere legendi legat per se, si est idoneus, sin minus, per alium, & in posterum non valenti legere per se, non conferatur eiusmodi beneficium,decernens collationem ei factam esse nullam.* Cui consequens est,acceptantẽ peccare. [f] Et in sess. [g] quod habẽs beneficium curatum prædicet verbum Dei suo populo,vt minimum Dominicis, & festis solennioribus,& doceat ad salutem necessaria: quod est tanquã nouum,& singulare notandum. Et [h] quod nullus obtineat beneficium ante 14.annum. Et quod in minoribus constitutus, nisi beneficium ecclesiasticum habeat, aut in seminario, vel aliqua schola, quasi via ad maiores suscipiendos versetur, non gaudeat priuilegio fori. Quæ res nouissima est. Et [i] quod archidiaconi sint magistri,aut licenciati in theologia, aut canonibus. Nota non sufficere quo ad hoc doctoratũ, vel licentiam iuris ciuilis,medicinæ,vel artium,quod curia seruat:per q̃ soluitur quæstio missa mihi ex Hispanis. Et quod per archidiaconum intelligitur solũ is, de quo loquitur rubrica, [k] qualem in Hispania neminem scio: quia prædicta rubrica solum videtur loqui de illo,qui est caput capituli, & primus post pontificem, & tales Hispania in sæcularibus ecclesiis vocat decanos,& in regularibus priores,& hallia,vt plurimum, præpositos, cui alludit cap. quamuis. [l] Reliquæ vero dignitates non conferantur, nisi constitutis in anno. 22. Per hoc colligitur cap.1. [m] quod præscripsit in hoc annum 20. Et prouisi de beneficiis curatis teneantur infra duos menses à die possessionis coram Episcopo,aut eius vicario profiteri fidem Catholicam, spondentes se in Romanæ Ecclesiæ obedientia permansuros.

136 Quod ipsum de canonicatibus, & dignitatibus prouisi faciãt,non solũ coram Episcopo, sed etiam in capitulo: alioqui non faciant fructus suos, nec illis suffragetur possessio. Quod etiam valde nouum est, quatenus multum addit cap.ego.N. [n] respectiue. Nemo etiam obtineat dignitatem, canonicatum, aut portionẽ,qui non sit ordine sacro,quẽ illa requirunt, initiatus, aut in ea ætate constitutus, vt infra tempus statutum, initiari valeat. In omnibus vero Ecclesiis cathedralibus omnes canonicatus habeant annexum ordinem presbyterij, diaconatus, vel subdiaconatus. Hortatur etiam concilium, vt saltem dimidia pars canonicatuum conferatur tantum magistris, vel doctoribus, aut etiam licenciatis in Theologia,vel iure canonico. Pondera, quod postremum non est præceptum, sed tantum exhortatio, quæ non obligat. [o] Quodq; nulli [p] statuti,aut cõsuetudinis vigore liceat, ab Ecclesiis vltra tres menses quolibet anno abesse.

137 Hic videtur permitti maior absentia dignitates, & canonicatus obtinentibus, quam parochis, quod super fructibus episcopatus, non excedentibus summam ducatorum mille, aut fructibus parochialium non excedentibus centum ducatorum,pensiones, aut fructuum reseruationes non assignentur. Hoc videtur tangere Papã,qui licet ligari nõ possit, seruat tamẽ hactenus inuiolabiliter, & vbi parochiales non sunt diuisæ diuidantur, & vbi non sunt, erigantur: non obstantibus &c.

138 Item, [q] quod episcopi in synodis, & abbates, & generales ordinum in capitulis suis generalibus pro sua conscientia disponant de missis,si earum fuerit exorbitans numerus, vel eleemosynæ iis dicendis impares. Hoc videtur ius nouum quo ad abbates, & generales, sed non quo ad episcopos,qui possunt hoc facere, [r] etiam sine synodo, iure antiquo, quod non videtur per hoc sublatum, cum fuisset additum ad augendum. [s]

139 Item, [g] quòd quarta funeralium solita iam ante annos. 40. persolui Ecclesiæ parochiali, soluatur, etiam si postea concessa fuerit alicui monasterio,non obstantibus, &c. Et [h] statuit, quòd in posterum accessus,regressus, aut coadiutoriæ cum futura successione non concedantur, nisi quoad episcopatum, & abbatiam,certis ad id causis cõcurrentibus. Et [t] quod nec mandata de prouidendo, gratiæ expectatiuæ, etiam sub nomine indulti,nec aliæ quæcunque gratiæ ad vacatura,aut indulta ad alienas ecclesias cuiquam concedantur, & hactenus concessa, abrogata censẽtur. Et [k] quod nulla Ecclesia parochialis, etiam si reseruata fuerit & vacet in Curia, nisi per concursum & oppositionem præuio examine, de quo ibi, conferatur.

140 Qualiter autem religiosus peccet contra votum paupertatis altius quam hactenus trado in Cõment.cap.non dicatis. [l]

De peccatis Prædicatorum, siue Concionatorum.

141 *Prædicans,vt peccat, si id facit sine facultate, quam is dare potest, & aduertens se esse in mortali, vel mentiens.*

142 *Prædicans, vt peccat miscens ridicula, detrahens prælatis, decimare dissuadens, si religiosus sine consensu episcopi. num. 143.*

143 *Prædicandum quid, quoties, quibus, & quibus.*

141 CIRCA hæc dicimus,quod peccat mortaliter primo concionator, qui publice concionatur absque facultate legitima, [m] qualem habet Episcopus per totum orbem,& parochus in sua parochia: qui potest dare illam alteri noto, & alias probato quo ad suam parochiam,sicut episcopus quo ad suam diœcesim,& Papa quo ad omnes,vt colligitur ex Pan. & communi, [n] quia sunt ordinarij, & ordinarius potest omnia quæ sunt iurisdictionis, delegare iure canonico. [o]

Secundo peccat mortaliter qui aduertens se esse in peccato mortali, ante iustam contritionem concionatur,secundum Caiet. [a] qui retractauit,quod dixerat in summa, [b] vbi oppositum tenuit: quia actus prædicandi saltem per legem humanam est actus peculiaris ordini Diaconatus. Et quia aduertens mentitur concionando circa doctrinam fidei, bonorum morum, historiarum sanctorum: miraculorum, aut prophetiarum, ad cohortandum, inducendum aut mouendum auditores, iuxta Caiet. [c] Dixi, *Circa doctrinam fidei, &c.* quia mentiri circa alia non est peccatum mortale,nisi notabiliter scandalizaretur, vt de mentiẽte in iudicio,& confessione dictum est supra. [d] Et peccat, qui principaliter, vel minus principaliter, ob laudem,honorem,vel pecuniam prædicat: & quãto plus mereatur, qui pure ob Dei gloriam id facit, colligas ex cap.23. [e] & latius ex commen.nostro. [f]

142 Qui vero concioni fabulam, & facetias, aut aliquid ridiculum miscet,peccat quidem iuxta S. Anton. & Caietan. [h] sed communiter non plusquam venialiter iuxta eundem, [i] immo nec semper venialiter, vt cum ad hilaritatem honestam breuiter dicitur, vt tradit Aug. Triumphus. [k]

Tertio peccat mortaliter religiosus, qui concionãdo prælatis Ecclesiæ, & sacerdotibus detrahit,præsertim quo laicis placeat. [l] Quod intelligendum est. [m] de detractione nominatim, expresse, vel æquipollenter facta: licet enim generaliter prælatorum vitia reprehendere, modo id prudenter, & absque scandalo fiat. Et quamuis d. clem. solum loquatur de religiosis: quia sæpius in eo peccant, idem tamen de sæcularibus dicendum est, quo ad peccatum: quamuis non quo ad pœnas ibi constitutas. [n] Quæ confirmãtur per Concil. Lateranense, quod [o] vetuit concionatoribus populo prædicare miracula falsa, incerta, aut prophetias per sacram scripturam non approbatas: & Prælatis Ecclesiæ detrahere, addens aliis pœnis excommunicationem latæ sententiæ reseruatæ Papæ, quod non latuit Caietan. [p] Et religiosus qui concionando dissuadet populo decimarum solutionem,est excommunicatus. [q]

143 Quarto, qui contrauenit præceptis Concil. Trident.quod [r] præcipit sic, *Nullus regularis prædicet in Ecclesijs sui ordinis,nisi prius examinatus & approbatus à suo superiore,de vita, moribus, & scientia, obtenta ab eo licentia, quam Episcopo præsentet benedictionem ab eo petendo. In Ecclesijs vero, quæ sui ordinis non sunt, etiam licentia Episcopalis necessaria erit. Episcopi etiam neminem regularem extra claustra viuentem nec sæcularem sacerdotem prædicare sinant, nisi eis non sint & moribus & doctrina probati, etiam cuiuscunque priuilegij prætextu.* Et, [s] sic. *Nullus sæcularis, vel regularis, etiam in Ecclesijs sui ordinis prædicet,contradicente Episcopo. Episcopi autem singulis Dominicis,& festis solemnibus, diuinam legem per se in suis Ecclesijs annuncient,vel si legitime impediti sint,per deputatos ab eis: in alijs vero Ecclesijs per parochos, vel alios: tempore vero Aduentus, & Quadragesimæ quotidie, vel saltem tribus diebus in hebdomada, legem diuinam, & sacram scripturam annuncient, & festis diebus pueros doceant doctrinam Christianam, & obedientiam erga Deum, & parentes.* Et cap.7. sic, *ministrantes Sacramenta,etiam si sint Episcopi, ijs qui ea suscipiunt, illorum vim, & vsum explicent, & inter missarum solemnia, vel alia diuina officia vernacula lingua festis diebus legem diuinam populo exponi curent, postpositis inutilibus quæstionibus, quæ non ædificant. Res item incertas, aut speciem falsi habentes proponi non permittant, & curent prædicari doctrinam veram de purgatorio.* Et [a] sic, *Omnes curam animarum gerentes per se,vel per alios aliquid ex his,quæ in missa leguntur Dominicis, & festis exponant, & mysterium sanctissimi huius Sacramenti declarent.* [a] Sess. 22. cap. 8.

De peccatis coniugatorum.

144 *Sponsalia Clandestina post Concil. Trid. complens, & vtens Matrimonio præsumpto &c. vt peccat.*

144 *Matrimonium præsumptum cessat, & coram quo parocho contrahendum, sine cuius præsentia contractum nullum.*

144 PECCAT primo coniux modis supra [b] positis,& non complens sponsalia clãdestine contracta, etiam post Concil. Trid. quia illud solum matrimonium, & non illa annullat: & qui vtitur matrimonio præsumpto per copulam carnalem habitam post prædictum Concil. quia post illud cessant matrimonia præsumpta, [c] & qui discedit à matrimonio contracto coram parocho habitationis fœminæ,etiam si parochus habitationis viri non assistat: & qui vtitur contracto publice,etiam coram toto populo,sine præsentia parochi, vel alterius presbyteri, cum licentia illius, vel ordinarij: quia congregatio Concil. Trid. sub Pio V. interpretata fuit sufficere parochum mulieris, quãdo matrimonium contrahitur in parochia mulieris, sicut eadẽ sub Greg. XIII. cẽsuit,sufficere parochũ viri, quando in eius parochia cõtrahitur,vt dictũ est sup. [d] b 16.num. 25.& c.22. 2.num.30. c Perez.15. q. de spõ. d Cap.22. nu.28.29. & 69.

Confessarius erga confessum vt se geret.

CAP. XXVI.

1 *Confessarius docebit confessum hoc,& hoc.*

1 *Confessarius alium ad aliud exhortetur, alium laudet,aliq; nil dicat.*

2 *Confessarius hoc præstari faciat quinque casibus.*

3 *Confessarius facile non iudicet esse mortale, quod est cõtrouersum, & quid tunc faciet.*

3 *Confessarius non absoluat nolentem facere necessaria.*

4 *Confessarius quid faciet:quando pœnitens contrariã suæ opinionem habet,& quid quando vterque dubitat.*

5 *Confessarius quid dicet ei qui restituere debet, & quid ei, qui restituturum se promisit, & non præstitit.*

6 *Confessarius quid faciet in absolutione reseruatorum, cum breui resolutione.*

6 *Peccatum reseruatum cui, & quomodo confitendum, & soluendum.*

7 *Absolutio excommunicationis præcedit peccatorum absolutionem,ante illam faciet hoc, & hoc.num.8. & 9.*

10 *Absoluatur pœnitens ab omni excommunicatione maiore, & minore sic.*

11 *Absolutio peccatorum detur in hac forma, quamuis ad substantiam eius minus sufficit.*

12 *Absolutio conditionalis non detur: & data à peccatis, censuris & irregularitatibus ab eo, qui pœnitentem poterat absoluere ab omnibus, quas incurrisset, etiam oblita incidit &c.num.13.& cum datur ab eo,qui nõ poterat,quid fiet,& an absenti dari possit.num.14.*

1 CIRCA hæc dicimus primo,quod confessarius,vt diximus, [c] doceat ea in quibus pœnitentem errare animaduertit putando peccatum esse, quod non est: aut contra,aut esse mortale q̃ est veniale: aut contra, c In princ. c.1. de pœn. d.6.nu.50.

Universidad de Deusto
Biblioteca

saltem in his,quæ scire tenetur: idem faciet de censuris, quas falsò credit esse, vel non esse.[a]

Secundo pro varietate pœnitẽtium, alium arguat, alium soletur, alium de diligentia, & ordine memorandi, & accusandi modeste laudet, & ad gratias ob id agendum incitet: aliis alias virtutes magis commendet, aliis alia vitia acrius increper. Porro, pœnitenti docto,diligenti, & sæpe confitenti, & celebranti,aut nil dicat,aut solum,vt faciat,quæ nouit faciendа: & cum sit lux, & sal aliorum caueat, ne sit eis offendiculo,vt copiosius diximus.[b]

2 Tertio,præmissis ante vel post prædicta interrogationibus opportunis, faciat concludi confessionẽ, dicẽdo se commisisse illa omnia peccata, & alia multa,quæ non satis meminit,cogitatione,verbo, opere, & omissione:& persuadeat proponere nunquam amplius Deo iuuante ea,nec alia saltem mortalia ob eius amorem peccaturum,iuxta dicta supra.[c] Sed non obliget eum ad id voto,iuramento, vel alia promissione, quæ nouum vinculum adiiciat: nisi quum ius id præcipit, vt excommunicato notorio absoluendo,[d] & in incẽdiario,[e] & in mutilatore,[f] & manifesto raptore, aut ecclesiæ violatore, & & vsurario publico,[h] & in publice iniuriante personis ecclesiasticis.[i]

3 Quarto, caueat facile negare absolutionem pœnitenti dicendo esse mortale id, de quo sunt contrariæ opiniones, ne eum in futurum propter conscientiam illaqueat: sed potius consulat libros,vel doctos, vel certe persuadeat ei propositum faciendi,quod iure facere debet consilio N.vel N.quibus confidit, vel altorum quorum iudicio fidendum est:tale enim pœnitentis propositum sufficit, vt absoluatur.[k]

Quinto, quod nullatenus absoluat pœnitentem nolentem abstinere ab eo, quod certum est esse mortale,per dicta sup.[l]

4 Sexto, quod si sint contrariæ doctorum opiniones, quarum alteram confessarius, & alteram pœnitens sequitur, & confessarius credit euidenti se textu, vel ratione niti: pœnitentem autem dubia, non debet eum absoluere. At si confessarius non adeo forti ratione nititur,vel pœnitens vtitur pari,vel fere pari, & habet aliquem pro se doctorem clarum, poterit eum absoluere, vt post Adri.[m] tenuimus,[n] nõ distinguentes inter proprium parochum ad audiendum obligatum,& alium, qui potest audire, & non tenetur, vt nec Adri.distinxit, quidquid Gofred.relatus per S. Anton.[o] dicat. Quibus adde, quod, sicut cũm dubitatur, an aliquid sit mortale, nec ne, securiorem partem confessarius & pœnitẽs eligere debent: ita quum dubitatur, an pœnitens hoc facere, dare, aut pati debeat, benigniorem opinionem confessarius eligere debet, Ang. & Sylvest.[p] Dixi, *Quum dubitatur*: nam confessarius, vel pœnitens credens suam sententiam esse veram,non dubitant,vt diximus.[q]

5 Septimo, quod pœnitentem ad aliquam restitutionem aliquorum obligatũ inducere debet ad propositum eam faciendi, quam cito commode poterit, iuxta dicta,[r] admonendo eum, si nimis differat, in peccatum mortale recasurum, & gratiam quam per confessionem & absolutionem adeptus est, amissurum. Quin & eum, qui confessione præterita restitutionem promisit, nec restituit, non debet absoluere quoad restituat, nisi raro.[s]

6 Octauo, quod pœnitentem habentem peccatum reseruatum non debet absoluere ab eo sine priuilegio, bulla, vel alia licentia eius, qui illa potest dare: sed[a] debet absoluere à quibus potest, & pro absolutione reseruati mittere ad eum, cui reseruatum est: cui solum reseruatum confiteatur,vt ab illo absoluatur, aut absoluendus ad priorem confessarium remittatur.Quare,vt cuidam doctissimo respondi,non debet dicere absolute. Absoluo te ab omnibus peccatis mihi confessis, sed cum limitatione, exceptis tali & tali: posset item pœnitens per se, vel per alium ante vel post suam confessionem impetrare facultatem secretam, verbo, aut scripto ab eo, cui reseruatum est, absoluendi à proprio confessario: sed quia is modus periculosus est, eo quod peccatũ extra confessionem deregitur, tutius esset, vt confessarius per se, vel alium impetraret sibi facultatem absoluendi ab illo vel illo peccato ei reseruato. Superior autem, cui est reseruatum peccatum, non potest absoluere ab illo, antequam ipsi, vel alteri omnia fuerit confessus.

7 Nono, quod pœnitentem excommunicatum prius debet absoluere ab excommunicatione quàm à peccatis: alias mortale sacrilegium committeret, vt diximus,[b] post Palud.[c] cõtra Angel.[d] sequentem Monald.pro se incaute citantem Richar.qui contrarium tenet: licet absolutio peccatorum si concederetur valeret, modo, quo supradictum est.[e] Quod si facultatem absoluendi ab excommunicatione non habet, nullatenus à peccatis absoluat, quousque absolutus ab ea, redeat, aut deferat mandatum ad absoluendum eum.Porro in absoluendo ab excommunicatione seruare debet formam iuris, quæ vt diximus,[f] habet, primum, vt iuret patere super eo mandatis Ecclesiæ. [g] Secundo, quod parti satisfaciat, si offensa, aut debitum est notorium,[h] aut impensas, si contumacia est notoria,[i] & hoc si potest, sin minus præstet sufficientem cautionem, id est dando pignora, vel fideiussores: & si neque hanc potest, der iuratoriam. Noue autem addimus,quod quamuis distinctio debiti,offensæ, aut cõtumaciæ notoriæ & dubiæ locũ habeat in foro exteriori: in interiori tamen non habet,sed solum si scit, aut nescit se debere, aut offendisse, aut quantum, aut quomodo, aut cui soluere debeat: quia in hoc foro cessant præsumptiones, & confessum à pœnitente pro certo notorium habetur, iuxta omnes,[k] quod est vsu frequens, & in theologorum.

8 Tertio, quod humeros nudatum cum psalmo *Miserere mei Deus.* aut alio pœnitentiali, virga, fune, aut flagello cædat, & post *Gloria patri &c. Kyrie eleyson &c. Pater noster &c.* cum versiculis *Saluum fac. &c.* Oremus, *Deus cui proprium est misereri, & parcere, suscipe deprecationem nostram, & hunc famulum,quem excommunicationis sententia ligatum tenet, miseratio tua pietatis absoluat per Christum D. N. Amen.*[l] & post absoluat in hæc verba, Auctoritate, qua fungor, absoluo te à vinculo excommunicationis, quod incurristi ob hanc,vel illam causam,& restituo te sacramentis Ecclesiæ, & communioni fidelium,In nomine patris &c. Amen. Et si est excommunicatus ob multas causas, exprimat eas in absolutione: alioquì à solis expressis esset absolutus,iuxta omnes.Quamuis mea sententia satis est habere intentionem eum ab omnibus absoluendi, & comprehendendi omnes suis verbis. Si vero, ob vnam tantum causam sæpe incurrit, sufficit dicere, toties, quoties eam incurristi. Et quia statim

a Per principia ca. 1. de pœn.d. 6. & quæ ibi tradit.& argum.c.omnis. 5. sacerdos. de pœnit. & remiss.

b Ind ca. 1.num. 42. & seqq.

c Cap. 1. num.12.

d Cap. ex parte. de verb.sig & c.solet de sent.excõ. lib 6

e Ca.pestifera.11.q.3. fc. si quis membrificauit & quæst. g Ca.super eo. de rapto.

h Ca.quãquã. verbo. bullas. de vsur.lib.6. i Ca.quisquis.inuenitur.fuerit. 17.q.4.

k Ang. verbo confessio 4.§. 1. & Syl.o. verb confessio qu. 20. adiunct 6. quæ diximus sup.ca 23. num.12. l Cap. 10. num.4.

m In 4 de conf.ff.q 5 dub.7. n In cap.si quis iurãs de pœn.d. 7. nu. 68. o 3.par.tit 17.cap.10. §.1.

p Vbi supra.

q In d.ca si quis au. 14 num.9. & seqq.

r In ca 17 num.14.

s Vt in d cap.17.nu 38.infinitum est.

statim dicemus expedire, vt generaliter absoluat quemlibet pœnitentem ab omni excommunicatione, sub conditione, si & quatenus est opus & potest: quamuis non videat eum aliqua teneri, à fortiori expediet, vt eum sic absoluat,quando eum absoluit ab aliqua particulari,qua videt eum teneri.

9 Quamquam autem modus prædictus regulariter seruandus est,quando commode potest in absoluendo excommunicato:absolutio tamen aliter facta valet etiam solum dicendo. *Ego te absoluo ab excommunicatione. Rebenedico te*:aut aliud æquipollens, cum intentione absoluendi,[a] vt diximus,[b] vbi addimus,[c] ne faciat fœminam nudare humeros:quia nullo iure id cauetur,& [d] quod quatuor prædicta non sunt seruanda,quando excommunicatio non est certa,& ad cautelam absoluitur. Et Leonem P P. X. fratribus ordinis Minorum concessisse,ne quando excommunicatos in foro conscientiæ absoluunt, teneantur eos flagellare dicẽdo psalm. *Miserere mei.*[e] Quæ omnia procedunt etiã in absolutione à delegato facta impliciter,vel additis illis solitis verbis, (seruata in eis forma) vel similibus. Secus si aliquid aliud delegans mandauerit obseruari: quia priore casu solum contineret monitionem, posteriore vero etiam nouam formam.[f]

Decimo,confessarius imponat pœnitentiam ante absolutionem,[g] quod tamen non est necesse: quia tantum valet, & tam sacramentalis est, quæ post, quàm quæ ante imponitur, vt dixi,[h] post Gerson.[i]

10 Vndecimo absoluat eum ad cautelam ab excommunicatione maiore, vel minore, suspensione, vel interdicto,in hanc sententiam, *Si teneris aliquo vinculo excommunicationis maioris, suspensionis, vel interdicti, à quibus te possum absoluere,absoluo te.si & quatenus possum.* Et expedit, sed non est necesse adiungere, *Restituo te sacramentis Ecclesiæ, & communioni fidelium*: iuxta Gerson.[k] & omnium mentem: quia eo ipso, quod absoluitur,eis restituitur.

11 Duodecimo absoluat à peccatis præmittendo, *Misereatur tui,&c.* Dominus noster Iesus Christus te absoluat. *Et ego auctoritate ipsius, qua fungor te absoluo ab omnibus peccatis tuis,In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Passio D. N. Iesu Christi, & merita B. Mariæ semper Virginis, & omnium Sanctorum, & quidquid boni feceris, & mali patieris, sint tibi in remissionem peccatorum, augmentum gratiæ, & præmium vitæ æternæ.* Non sunt tamen hæc omnia necessaria:essentialia enim, & necessaria sunt illa, *Absoluo te*:vt diximus,[l] & colligitur ex vtroque Tho.[m] & ex Conc. Floren.[n] quia quæ absolutionem præcedunt, sunt preces: & quæ sequuntur,sunt iniunctio pœnitentiæ generalis, vt diximus,[o] post S. Tho.[p] Alia multa verba multi adiungunt, quæ non solum sunt superflua, sed etiam periculosa: è quibus sunt illa, *De quibus contritus,&c.* Tum quia absolutio non solum comprehendit peccata contrita: sed etiam quæ apparent contrita, ad effectum, ne iterum ea pœnitens confiteri teneatur: quin etiam attrita certæ speciei comprehendit quo ad effectum remittendi, vt supra dictum est.[q] Tum quia scrupulos gignere posset, vt dixi,[r] vbi,[s] etiam dixi, qualiter intelligenda sit determinatio quædam Ioan. Gerson. quo vera sit.

12 Admonemus etiam id,[t] quod non debet absoluere ab excommunicatione de futuro, & minus à peccatis dicendo, *Ego te absoluo ab excommunicatione, aut à tuis peccatis, sub conditione si illud, aut illud feceris,aut si satisfeceris.* Tum quia absolutio non debet esse in suspenso.[a] Tum quia licet sortiretur effectum post adimpletam conditionem,peccaret tamen, qui eam sic faceret.[b] Quamuis posset ferre sub conditione de præterito, quæ actum non suspendit,[c] veluti dicendo, *Si feceris,aut præstitisti talem rem, ego te absoluo*, vt dicitur, quum de baptismo dubitatur: *si tu non es baptizatus, ego te baptizo.*[d] Quod si superior absens inferiori facultatem dederit, vt à casibus sibi reseruatis absoluat sub eo modo, vt iterum illi confiteatur, quando præsens fuerit, confessarius tenetur illum modum pœnitenti declarare:& si eum non acceptauerit non debet audire, si ante confessionem id sciuerit:nec à reseruatis absoluere, si post cõfessionem sciuit: si tamen consenserit absolutioni, adeo valet absolutio, quòd quamuis postea pœnitens superiori non confiteatur, valere illa non desinat: peccatum tamen mortale nouum committet.

13 Est autem valde notandum, quod qui confitetur alicui habenti facultatem absoluendi ab aliqua excommunicatione, vel peccato reseruato, quibus ipse tenetur, & obliuiscatur illa, & absoluatur ab omni excommunicatione,& peccato si, & quatenus potuit confessarius, vt supra est dictum, absoluitur etiam ab eis:ita quod quamuis postea factus memor eorum confiteatur illa, vt tenetur alteri, qui talem facultatem non habet: ab illis possit absolui ab eo: quia defierunt esse reseruata, & habere excommunicationem adiunctam,quippe quæ per priorem absolutionem sublata fuerunt, & peccata remanserunt solubilia à quouis proprio sacerdote, vt dixi,[e] allegando locum specialem, vbi id dixit Palud.[f] quem nemo allegat: quamuis generaliter allegando eum sequantur S.Anton. Ang. Syl. Gab. & Adr. in locis, quos, [g] citamus. Et ideo qui confitetur habenti authoritate absoluendi ab omnibus peccatis,& censuris per viam confessionalis,bullæ,jubilei,vel aliam prudenter facit,curando, vt modo supradicto generaliter ab omnibus excommunicationibus,& peccatis absoluatur: immo, & vt secum in irregularitatibus dispensetur, si etiam ad eas se extendit facultas: quia si postea in mentem venerint, confitendo peccata, nulla obtenta absolutione à censuris, nec dispensatione ab irregularitate: quod religiosi notare debent,qui in visitationibus ab irregularitate:& aliis censuris generaliter absoluũtur à superioribus: nam esto tunc non meminerint illa, sublatæ censentur, nec tenentur aliam absolutionem quærere ab eis,sed satisfaciunt confitendo simpliciter peccata, ob quæ illa incurrerunt.[h] Aduertendum, quod hic nihil dicitur de irregularitatibus, vt visum fuit Reuerendissimo episcopo Vulturariensi.[i] An autem idem sit de illis dicendum,quod hic dicitur de censuris quæstionis est. Et etiam dubitari potest an confessarius electus virtute cap.fin.[k] possit dispensare, vt tradit Syl.[l]

14 Decimotertio, quod si absoluit aliquem ab excommunicatione,aut à casu reseruato, à quibus ipse non poterat,debet procurare facultatem absoluendi eum ab illis, & post habitam eam absoluet eum præsentem,si præsentia eius habere potest, sin minus absentem ab excommunicatione, quando voluerit, & à peccato reseruato, quando ille in gratia esse videbitur,secundum Ant.qui aitmultos insignes theologos congregatos super hoc in quodam cõcilio quod

a Argum. c. ad hæc quoniam. de appell. b Vt dixi ibidẽ, nu. 65. c I.cum ad præsens. ff. si cert. petat. d Capit.1. de baptis.

e In c.1.§. casus. de pœn.dist.5. & in c.1. in princ. nu.70. ea. distin. f In 4 dist. 18. q. 3. col.pen. g In d. §. cauetur.

h Angel. verbo confessio 1.§. 11. Rof. verbo confessio 2. §. 9.Syl.ver. confessio. 1.q.4. i In 8.de irreg.libr. 6.cap.25. num.6. k De pœn. & remiss. l Verbo cõfessor 1. vers.quæritur.nu.9

Universidad de Deusto
Biblioteca

ipſe citat ibi, & [a] concluſiſſe, huiuſmodi pœnitentem poſſe abſolui in abſentia, etiam ſi præſentia eius haberi poſſet: ſed ſcandalum immineret, dicendo ei, quod nequaquam eſt abſolutus, & propterea oportet ipſum iterum confiteri. Quod equidem ego reſellere minime audeo, licet nonnullis contra videatur: & ſi prædictam facultatem habere nequit, admonere debet eum ſi poteſt, vt ſe abſoluere faciat à tali caſu, aut peccato, à quibus ille non poruit. [b] Non enim ſatis placet illud Directorij,[c] ſcilicet, vt obtenta abſoluendi facultate, iterum pœnitentem accerſat, & caute fingat, ſe eum de aliquo peccato iam confeſſo interrogare velle, quo melius eum erudiat de nonnullis aliis, ſi poſtea commiſit, & ab omnibus abſoluere. Tum quia raro id ſine ſcandalo fiet. Tum quia non poteſt illum ab illo peccato, & aliis abſoluere, niſi omnia peccata integrè ex propoſito abſque tali fictione confiteatur. [d]

a Num.13

b Vt dixi in cap.1.in princ. de pœn. dist. 5.nu.60.

c Libr. 1 tit. 15. §. 143.

d Cap.oft. de pœn.& remiſſ.

De pœnitentia imponenda.

15 *Pœnitentia iuſta eſt imponenda: alia omnis cur falſa dicta: omnibus leuis neceſſaria: & quæ alia voluntaria grauis indiſcrete ponitur.*

16 *Pœnitentia iuſta quid, eam Deus ſolus nouit.*

17 *Pœnitentia ſeptennis vnicuique peccato mortali non debetur in foro interiori.*

18 *Pœnitentia arbitrio confeſſarij relinquitur, non ad hunc effectum: ſed ad iſtum: & quæ imponenda, ſitque conueniens, quales non ſunt hæ.*

19 *Confeſſarius antequam pœnitentiam iniungat, dicat hæc.*

20 *Pœnitentia ſatisfactoria alia à neceſſaria culpæ delendæ: & quæ earum acceptanda.*

21 *Pœnitentia ex cauſa diminui, & mutari poteſt. nu.22.*

23 *Pœnitentia per opera alias debita fieri. & 24.*

24 *Pœnitens quod officium relinquet.*

25 *Confeſſarius pœnitenti abſoluto hæc conſulat.*

15 DECIMOQVARTO, quod frequenter rogati ſuper quantitate pœnitentiæ imponendæ, tandem concluſimus octo. Primum, quod confeſſarius debet conari imponere pœnitentiam iuſtam pœnitenti. Tum quia ea minorē Greg. falſam appellat, [e] non eo quod nil profit, vel abſolutionem irritam faciat: ſed quia pœnitentem fallere poteſt, præbendo occaſionem credendi, ſe per illam plane ſatisfacere. Tum quia Abulens, [f] circa finem dixit confeſſarium imponentem pœnitentiam pro ſuo libito, ſine alia circunſpectione, peccare: quamuis non declaret, an mortaliter, an venialiter, niſi quando nullam ſcienter iniungit, cui ſatis concordat Conc. Colon. [g] multa de hac re tangens, & Adrian. [h] ſacerdotem non debere condonare offenſas contra Deum factas ſine multa prudentia, & pœnitentia, [i] & Maior. [k] non eſſe veri amici imponere paruam pœnitentiam, neq; prudentiæ, eius paruitate lætari. Tum quia Concil. Trid. [l] poſt hæc ſcripta declarauit: eōuenientes pœnitentias eſſe à confeſſariis imponendas, & non leues pro grauibus iniungēdas, ne participes eorum fiant. Quo fit, vt conſtanter affirmemus non recte fungi officio ſuo confeſſarios, qui omnibus vnam, & eandem leuem pœnitentiam obligatoriam, & aliam grauiorem voluntariam imponunt.

e In c. fil. ſas. de pœ. diſt. 5.

f Super 18 Matth. q. 49.

g De ſatiſf. fact. c. prædictis. n. In 4. de Claub. q. 2. col. 6. 1. Arg. c. ſi. q. præterea. 23. quæſt. 4. & in 4. diſt. 20. col. 1. l. Seſſ. 14. cap. 7.

16 Secundum, illam eſſe pœnitentiam iuſtam, quæ neque eſt maior neque minor merita, quæque exæquat, & non ſuperat pœnam peccatis confeſſis in purgatorio luendam. [a]

Tertium hanc ſoli Deo eſſe cognitā: ſolus enim ille nouit quanta pœna debeatur in purgatorio peccato mortali per contritionem, & cōfeſsionem condonato: quia ſolus ipſe nouit grauitatem peccati, & vim contritionis, & partem quam abſolutio ſacramentalis tollit: meritum item operis ſatisfactorij, tum ſacramentalis, tum cuiuſlibet alius, quod pro magnitudine, vel paruitate gratiæ, & deuotionis magis, vel minus, ſaltem ex opere operantis ſatisfacit.

17 Quartū vulgatum eſſe, vnicuiq; peccato mortali iuxta canones pœnitentiam ſeptem annorum iniungendam eſſe, in quod allegatur Gratian. [b] Pro quo nunquam nos textum reperire potuimus, vt diximus, [c] quamuis ſic multas gloſſas receptas, [d] quæ id dicunt: & communis cum Hoſtien. [e] & Palud. [f] S. Anton. [g] cui conſonare videtur ſtylus concedendi indulgentias 40. vel alius numeri annorum, & dierum in pœnitentiā iniunctorum. Quare contrarium putamus. Tum quod id tenet S. Thom. [h] ante quem idem ſenſit D. Hier. in cap. menſuram: de pœn. dist. 1. Tum quia nec Gratianus dicit Eccleſiam ſeptēnem pœnitentiam in ſingula peccata ſtatuiſſe, ſed tantum pro grauiſſimis peccatis iniungi ſolitā fuiſſe. [i] Tum quia dici poteſt, illam pœnitentiam non fuiſſe taxatam pro foro interiori: ſed exteriori, vt probamus. [k] Tum quia ibi oſtendimus illos 46. canones pœnitentiales, quos Hoſtien. [l] colligit, ad forum exterius pertinere. Tum quia ineptè imponeretur pœnitentia ſeptennis pro vno quoque peccato ei, qui mille confitetur.

a Arg. l. qd ergo. §. pœna grauior. ff. de his, q not. infam. & addoctores per Dec. in cat fi. §. de adulteriis, de iudic.

b Iux. glo. ſolenn. d. cap. menſuram.

c Arg. c. ſi. curti dignū. de homic. & cap. aut facta. de pœ. dist. 1.

d Arg. c. cū ex eo. de pœn. & remiſ. & extrau. 1. & 2. eod tit.

e Arg. c. 1. & 2. 20 quæſt. 7.

18 Quintum, quantitatem, & qualitatem iuſtæ pœnitentiæ nunc, & ſemper relinqui, relictāmque fuiſſe prudentis cōfeſſarij arbitrio, [m] non quidem, vt ſenſit gloſſ. [n] ad effectum vt pœnitens facta pœnitentia iunctā magna, vel parua, ab omni pœna purgatorij liberetur, quia hoc falſum eſt, [o] nec etiā ad effectum, vt pœnitens ad pœnitentiā impoſitam acceptandam teneatur, ſecundum aliquos, vt dicemus, [p] ſed ad effectum, vt animæ negotia, quo ad hunc mundum, & quo ad alterum mediocriter gerantur.

Sextum, confeſſarium circumſpicere debere in æſtimanda pœnitentia magnitudinem, & paruitatem peccati, & contritionis, & qualitatem perſonæ pœnitentis, an ſit robuſtus, an debilis, iuuenis, an ſenex, aſſuefactus, an non. An item videatur magnam recuſaturus: aut quamuis acceptet, eam non impleturus: an ſit pauper, aut diues, magnoperéque curare debere, ne pœnitentiam ineptam imponat: qualis eſt eleemoſyna pauperi, ieiunium perpetuo laboranti, auſteritas magna delicato, & in altiori loco poſito: qualis quæ imponitur vxori, filio, ſeruo, aut famulo, in notabile obſequiorum debitorū impedimentum, vel in periculum lapſus ſpiritualis, aut detectionis peccati occulti, iuxta mentem S. Ant. [q] qualis peregrinatio mulieribus, iuxta Hoſt. [r] maxime ſine ſuis maritis, vel cum illis in longinquum, cum domi manentes ſanctos inuiſere ſpiritu poſſint, Maior. [s] qualis panis, & aquæ, & ſolitudinis melācholico, & ſerulis preces obligato, vt dicimus, [t] & aliæ ſimiles.

19 Septimum confeſſarium pœnitenti dicere debere, iuſtam pœnitentiam, quæ ſibi imponenda erat, ſolum Deum Opt. Max. ſcire, & timentes Deum, &

h Iux. glo. ſing. & recep. c. 16. pœna par. diſtinguit. 26. q. 7. g In d. 2. at §. 3. i. h In ſum. de pœn. §. An poſſit imponi à non proprio ſacerdote. 3. ſyl. verb. confeſſio. q. 12. Rofel. verb. confeſſio ſacra mētalis. §. 11.

i De ſatiſf. fact. q. 4. k In c. 1. de pœ. dist. 6. nu. 40. l Seſſ. 14. cap. 9. in fin. cap. cum ſit. & in prin. d. c. 1. de pœ. dist. 6. n. 36.

m Iux. to. 3. l. ucx. o Gloſ. recep. in l. 2. ff. de verb. oblig. per ſ. ſi vacet. iuriſt. de aug. p In 4. diſt. 20. 3. pars. n. 4. 2. 10.

cupientes vitare pœnas alterius vitæ antiquitus ſeptem annorum pœnitentiam pro vno quoque maximo peccato mortali facere ſolitos fuiſſe, iudicantes tam longam pœnam, tam magnæ offenſæ purgandæ adhiberi oportere: ſed quod non intendit imponere ipſe, niſi ſponte velit eam ſuſcipere. Et ſi reſponderit ſe velle, & iudicat illum impoſitam impleturum, iniungat eam, quæ iuſta videbitur, habito reſpectu ad eas, quæ prædictis canonibus pœnitentialibus præcipiuntur: nam, vt habet Concilium Colon. [a] iam quod ſperandum non ſit, vt communiter ab hominibus iterum ſuſcipiantur pœnitentiæ antiquæ, bonum tamen eſſet, vt aliqui ad illas reuocarentur: in quod mouere poteſt etiam formula antiqua cōcedendi indulgentias per relaxationem annorum, & dierum in pœnitentiam iniunctorum: de quarum modo intelligēdi paucula, quæ hoc in loco ſcripſimus, remittimus ad Comment. §. in leuitico. [b]

20 Oſtauum, quod pœnitenti nolenti acceptare tam magnam pœnitentiam ſatisfactoriam, diminuat quantum ei placuerit, declarando ei pœnam alterius mundi, iuxta Maior. [c] Dixi, *Satisfactoriam*: quia reſtitutoria, vel ad excundum à peccato neceſſaria: qualis eſt alieni reſtitutio, odij mortalis depoſitio, & dimiſſio concubinæ, & officij, quod ſine peccato exerceri nequit, & conuerſationis, qua ſe credit in mortale peccatum lapſurum, neceſſario imponenda eſt, quam ſi nolit acceptare nullatenus eſt abſoluendus, vt dixi. [d] Rectè autem faciet concedendo, vt quod non recitauerit, aut non ieiunauerit die præſcripto teſticere poſſit alio, vel eleemoſyna redimere.

Decimoquinto, quod ex his poteſt ſatis inferri deciſio quæſtionis ſup. [e] tactæ, & huc remiſſæ. An pœnitens de præcepto teneatur acceptare pœnitentiam iuſtam à confeſſario præſcriptam? in qua placet ſententia ſubtilis Doctoris Scoti, [f] quam ſequitur Gab. [g] & Med. [h] diſerte tractans eam, ſcilicet, quod ſufficit pœnitenti habere propoſitum ſatisfaciendi Deo hic, vel in purgatorio: quibus conſonat Hoſtien. [i] & Pan. [k] niſi quatenus tenent, teneri ad acceptandam aliquantulam, & ſaltem vnum Pater noſter, quibus nullus Canoniſta, quod ſciam contradixit. Sed de veritate huius limitationis inutile prorſus duco diſputare: cum nemo ſit tam ſaxeus pœnitens, qui bona fide confiteatur, & nolit, vel tantillam pœnitentiam acceptare. Pro qua Scoti ſententia, & cōtra eam multa hoc in loco Manua. Hiſpano adduxi, quæ conſulto omitto, eo quod videam in Vrbe, & in orbe receptum, ne cuiquam denegetur abſolutio, eo ſolo quod nolit acceptare pœnitētiam ſibi iniunctam: modo habeat propoſitum verum plane ſatisfaciendi Deo viuens per bona opera, & indulgentias, vel mortuus in purgatorio cruciatu horrendo; quamuis contra teneat Palud. [l] cum aliquot aliis. Pro quibus vrget cap. omnis, [m] habens, pœnitentiam à confeſſario iniunctam à pœnitente acceptari debere, & Concil. Flor. agens de ſacramento pœnitentiæ habet, confeſſarium pœnitentiam arbitrari debere: & quod omnes catholici confitentur, confeſſarium ſicut poteſtatem habet ad abſoluendum, ita ad obligandum habere, cuius oppoſitum eſſe hæreticum declarauit Concil. Trid. [n] & Concil. Latet. quod [o] præcepit confeſſariis, ne blaſphemos Dei, & ſuæ matris abſque magna pœnitentia ad arbitrium ſeueri confeſſarij abſoluant. Sed his reſpon-

a Arg. l. qd ergo. §. pœna grauior. ff. de his, q not. infam. & addoctores per Dec. in cat fi. §. de adulteriis, de iudic.

b Iux. glo. ſolenn. d. cap. menſuram.

c Arg. c. ſi. curti dignū. de homic. & cap. aut facta. de pœ. dist. 1.

d Arg. c. cū ex eo. de pœn. & remiſ. & extrau. 1. & 2. eod tit.

e Arg. c. 1. & 2. 20 quæſt. 7.

deri poteſt, ſolum per ea probari, quod confeſſarius ſine iuſta cauſa non debet imponere minorem ea, quam arbitratur iuſtam, ſed cum illa ſic, [a] etiam nullam imponendo: vt eum iam iam ſpirantem, nec pœnitentiam facere potentem, ſine vllius pœnitentiæ impoſitione expreſſa abſoluit.

21 Multæ autem ſunt iuſtæ cauſæ minuendæ pœnitentiæ, puta impotentia eam implendi, vt proxime dictum eſt, magnitudo contritionis, quæ ſola interdum totam pœnam remittit, [b] ſenectus, debilitas, ægritudo, timor probabilis, quod iuſtam non impleb bit, [c] tempus iubilei, vel aliarum indulgentiarum, [d] iniunctio, & acceptatio, & directio omniū bonorum operum totius vitæ in ſatisfactionem pœnæ peccatis ſuis debitæ. [e]

22 Porro, cum valde diminuit iuſtam, moneat pœnitentem eius rei ignarum, quam grandis eſſet imponenda: quanto plus prodeſt exigua præſentis vitæ, quam magna futuræ, collimet, & dirigat omnes curas, & labores in præſenti perferendos, & mortem ipſam etiam neceſſario ſubeundā, in ſatisfactionem pœnitentialem: quæ omnia ratione hac ſuſcepta, leuius feret. Addo quod etiam iniuncta, & acceptata mutari poteſt, & diminui iuſta de cauſa: puta quia bona fide putat pœnitens, ſe eam implere non poſſe, aut non ſine difficultate, vel periculo ſalutis animæ, vel corporis: quia tunc, non ſolum confeſſarius qui eam impoſuit, ſed etiam alius ſi ipſe facile adiri non poſsit, etiā eo inferior mutare poteſt, ſcilicet epiſcopus impoſitam à Papa, & parochus impoſitam ab epiſcopo; [f] vt latius poſt Dec. dicimus, [g] etiam non iterata confeſsione eorundem peccatorum, ob quæ impoſita fuit modo impoſita fuiſſet ob peccata eiuſmodi, à quibus, qui eam mutat, abſoluere potuiſſet, iuxta Monal. [h] quamuis ſtricto iuri cōſonantius ageret, qui eius implementum differet, quouſque poſſet eū, qui illā impoſuit adire, ſi ſpes breui adeūdi foret.

23 Pro prædictis facit, quod (gratia Deo miſericordiſsimo) poſſumus ei ſatisfacere operibus bonis, etiā alia ratione debitis, & de neceſsitate etiam naturæ ſubeundis, vt poſt Caiet. [i] probamus, [k] poſt quæ declarauit Conc. Trid. [l] quod pœnis, & flagellis à Deo inflictis, & patienter toleratis ſatisfacere poſſumus, & conſequenter tolerandis infirmitatibus, & ipſa morte naturali, aut violenta ineuitabili. Quo fit vtiliſsimā eſſe illam clauſulam. *Quidquid boni feceris, &c.* quam, [m] diximus formæ abſolutionis vtiliter addi, declarato præſertim ſupradicto modo eius valore. Confeſſarius tamen pœnitentiam ieiunij aliquorum dierum, aut precum imponens, in dubio cēſetur nō imponere eorū, ad quæ pœnitens non tenetur: & conſequenter is, cui ieiunium quatuor dierum imponeretur, non ſatisfaceret dies quatuor temporum, aut vigilias, ad quas tenetur, ieiunando, ſecundū omnes.

24 Ad noue quæſitum, ſcilicet, An ceſſatio à peccato, & emendatio vitæ poſsit in pœnitentiam imponi? Reſpondeo affirmatiue. Tum quia licet pura ceſſatio à peccato non ſit opus, velle tamen ceſſare ab eo verum opus eſt: & ita non obſtat, quod aduerſarij dicunt, ſola opera eſſe in pœnitentiam imponenda. [n] Tum quia promittens non facere dicitur promittere factum. [o] Tum quia licet verius eſſe putemus, opera alias debita poſſe in pœnitentiam imponi, contra Scot. Palud. & Maio. magis vrgentem, [p] cum S. Anto. [q] referente Ægid. & Richa. id tenuiſſe:

f Iux. glo. ſing. & recep. c. 16. pœna par. diſtinguit. 26. q. 7.

g In d. 2. at §. 3. i.

h In ſum. de pœn. §. An poſſit imponi à non proprio ſacerdote. 3. ſyl. verb. confeſſio. q. 12. Rofel. verb. confeſſio ſacra mētalis. §. 11.

i De ſatiſf. fact. q. 4. k In c. 1. de pœ. dist. 6. nu. 40. l Seſſ. 14. cap. 9. in fin. cap. cum ſit. & in prin. d. c. 1. de pœ. dist. 6. n. 36.

m Iux. to. 3. l. ucx. o Gloſ. recep. in l. 2. ff. de verb. oblig. per ſ. ſi vacet. iuriſt. de aug. p In 4. diſt. 20. 3. pars. n. 4. 2. 10.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quod & S. Thom. sentit, [a] & Gab. [b] pro quo vrget Conc. Triden. [c] determinando posse nos satisfacere Deo pro peccatis per pœnas ab ipsomet inflictas, vel alias naturales, vel violentas, etiam necessario patiendas, subeundo eas patienter in remissionem eorum: quod antea tenuit, [d] S. Thom. Tum quia non sequitur ex hoc, quod videretur stulte facere, vt Maior obiicit, qui clericis non iniungit in pœnitentiam omnes horas canonicas dicendas, nec aliis alia eis præcepta: quia prudenter cauet ab eo faciendo, ne confessi ea postea omittentes bis peccent, cõtra præceptum Ecclesiæ, & cõfessarij. Tum quia omnis virtutis actus, licet vno respectu sit delectabilis, est tamẽ alio pœnalis: vt post alios declarat rectè Sot. [e] & ita qua parte est pœnalis est ad pœnitẽtiam aptus. Tum quia omne opus bonum, etiam pure mentale, est satisfactorium pœnæ peccati remissi secundum Scot. [f] cõmuniter receptum. Tum quia sicut dirigens vnũ & eundem actum in multorũ præceptorum implementum, omnia illa implet, ita pœnitens dirigens vnum, & idem opus in implementum præcepti Ecclesiæ, & confessarij, vtrumque implet. Per quæ facile respondeas argumentis Maioris. [g] Nolumus tamen dicere, quod sacerdos prudenter faciat iniungendo in pœnitentiam cessationem ab omnibus peccatis, & emendationem vitæ sub pœna noui peccati: quia id esset dare occasionem bis peccandi, vt prædictum est: sed quod aliquando potest præcipere cessationem ab aliquibus peccatis alicui, quem merito credit eam seruaturum, & semper potest eam consultiue imponere: sicut & alia omnia bona opera, quæ facturus est, potest iniungere sine noua obligatione ad illa, quam implendo, tanquam pœnitentiam consultiue iniunctam, plus satisfaciet, quam sine illa iniunctione satisfaceret.

Decimosexto dico, quod confessarius non debet consulere pœnitenti, vt deferat officium alioqui licitum, in quo multum peccat, quando est periculum incidendi in alium statum, in quo plus peccet: quòd cõtingeret, si mercatori multum in decipiendo peccanti, consuleret relinquere mercaturam, quòd futurum sit ei magna occasio adulterandi, furandi, vel peiora faciendi: sufficit enim vt firmiter proponat nunquam amplius se quemquã decepturum & redditurum, quod illicite acquisiuit, vt diximus, [h] post Adr. [i] Dixi, *Alioqui licitum*: quia secus est de illicito, quod exerceri sine mortali non potest: quia præcipiendum ei est, vt relinquat: quamuis eo occasio magis peccandi præbeatur, neque absoluendus est, nisi se id relicturum proponat, vt diximus. [k]

25 Decimoseptimo, post absolutionem admoneat eum, vt fugiat occasiones peccandi non solum eas, quas de præcepto tenetur fugere, sed etiam alias, de quibus vtrisque latè dictum est supra, de acceptis quidem, [l] & de datis. [m] Consulat item, vt pluries, quã semel in anno confiteatur, vt audiat conciones, bonorum precibus se commendet, & eorum conuersationem habeat, etiam si credat pœnitentem sua consilia non exequuturum, vt contra tentationem vitij, quo maxime tenetur, diuinam opem imploret per preces alicuius sancti, qui virtute contraria plurimũ enituit, vt meditetur pœnas inferni adeo magnas, & perpetuas, vt obuiet inimico suggerenti semper pœnitentiæ locum esse: memoria repetendo, quot passim mille modis subito absque pœnitendi, & confitendi facultate moriantur: & aliquo vitio maximo illaqueato persuadeat, vt firmiter proponat, & interdum voueat, se illam, vel illam pœnitentiam subiturum, si recidat in illud: non autem vt iuret, vel voueat, se id non admissurum, [a] nec se, si recideret, religionem ingressurum: quæ res frequens est, frequenterque sacram pœnitentiariam varie torquet.

26 *Absoluere ab omnibus etiam reseruatis, etiam in articulo mortis quilibet presbyter potest, sine pœnitentia exteriori consulendo hoc. nu. 33. ad petenda alia sacramenta inducendo. nu. 34.*

27 *Absolui, vel communicari, an debeat proximus mortis, vel alius loquela priuatus. nu. 28.*

28 *Restitutio pauperibus debita an ecclesiis fieri possit.*

29 *Bullæ indulgentiarum per incuriam quibusdam in morte non prosunt. nu. 30.*

31 *Bulla quæ primo vsu expirat.*

31 *Articulus mortis quis dicitur.*

31 *Absolutio per bullam, quam formam requirat: & an extra confessionem detur.*

32 *Absolutio à censuris quid prosit mortuo.*

32 *Moriens quis non sepeliendus, quid admonebitur, ad quid inducetur. nu. 33. 34. & 35.*

26 DECIMOOCTAVO dico, quod quilibet presbyter catholicus non præcisus ab Ecclesia absoluere potest quẽlibet in articulo mortis, à quolibet peccato etiam reseruato, & à qualibet censura, si copia superioris desit, vt copiosè diximus, [b] per illum tex. [c] & alia multa: & nouissime per Conc. Trid. [d] in hæc verba, *In Ecclesia Dei custoditum semper fuit, vt nulla sit reseruatio in articulo mortis, atque ideo omnes sacerdotes quoslibet pœnitentes à quibuslibet peccatis, & censuris absoluere possunt.* Dixi, *Presbyter*: alius enim etiam deficiente presbytero, non potest à peccatis absoluere, [e] neque ab excommunicatione, vt probamus, & defendimus ibidem, [f] cum prædicta glos. recepta ibi ab omnibus, & ab Imol. [g] cõtra glos. probatam ibi à Pan. & Fel. [h] & contra S. Ant. [i] Dixi, *Catholicus & non præcisus*: quia hæreticus, schismaticus, & excommunicatus excommunicatione maiori, & interdictus, suspensus, notorius, aut denunciatus non potest, quamuis alius non reperiatur, vt ibidem probamus. [k] Quamuis autem hæc fuerit opinio communis ante Concilium Tridentinum: post illud tamen videtur verius contrarium, scilicet, quod omnis sacerdos catholicus, etiam si sit excõmunicatus, interdictus, vel suspensus, etiam denunciatus potest in articulo mortis absoluere ab omni peccato, & censura, vt dicimus infra, [l] vbi ponderantur verba Concilij ibidem relata, & idem credimus de schismatico, si nõ esset hæreticus, licet non de hæretico, quod etiam voluit Sotus. [m]

An autem qui absoluitur à peccato reseruato, vel excommunicatione reseruata in articulo mortis ab eo, qui non poterat de iure id facere, teneatur iterum confiteri, vel absolui, quæstio quotidiana est. Ad quã dicobreuiter, quòd non. Tum quia peccata semel confessa, & absoluta legitime non sunt iterum confitenda, vt dictum est. [a] Tum quia omnis reseruatio cessat in articulo mortis, vt habet præfatum Concilium. [o] Tum quia licet excommunicatus absolutus in articulo mortis teneatur parere mandatis excommunicatoris, [p] non tamen tenetur quærere absolutionem. Nec obstat, quod excommunicatus reincidit in eandem excommunicationem, si non paruerit mandatis excommunicatoris quam cito commode potuerit. [a] Tum quia non est idem de confesso peccata reseruata. Tum quia aliud est teneri ad absolutionem quærendam, aliud reincidere in excommunicationem, si non paruerit. Tum quia non videtur teneri ad parendum iudici, si cum parte concordauerit, vel alias satisfecerit tantum, quantum debebat coram Deo: quia mens præfati cap. eos: illa videtur esse, quæ magis est attendenda, quam verba, præsertim in foro conscientiæ. [b]

27 Decimonono dico, quod sacramentum eucharistiæ ministrari potest infirmo à iudicio mentis per phreneſim, vel alias alienato, qui antea signa contritionis ostendit, tollendo manus, tundendo pectus, dicendo *Miserere mei Deus. Deus propitius esto mihi peccatori*: aut id genus alia, etiam si non petiisset sacramẽta, & obstinatus multo tempore in peccato mortali mansisset, nec per multos annos cõfessus fuisset: quia censendus est contritus, & in sacramenta deuotus, [c] à fortiori sacramentum Extremæunctionis, & absolutio à quibuslibet censuris, si & quatenus eas incurrerit, [d] indulgentia item iuxta gratias, quas habuerit, vt post alios dixi in Comment. de indulgen. [e] sed nullatenus absolutio sacramentalis à peccatis, quia illorum confessio est pars quædam essentialis sacramenti pœnitentiæ, sine qua illud nec constare, nec esse potest, vt supra dictum est, [f] per definitionẽ sacramenti pœnitẽtiæ, quam post Maior. [g] tradimus in cap. pœnitentia, [h] & singulariter determinauit Abul. [i] quamuis prædictum cap. is qui, [k] contrarium insinuet, sed non probat: quia non debet intelligi de absolutione sacramẽtali, sed de absolutione excommunicationis, de qua illud intelligi sentit glos. quatenus allegat d. cap. à nobis. Loquela vero priuatus, qui per signa cõfiteretur, absolui posset, vt alius mutus, qui etiam matrimonium per signa contrahit. [l] Quare vtẽtes in articulo mortis formulis absoluendi Manualium vulgarium caueant ne intendant absoluere sacramentaliter eos, qui sibi nec nutu, vel signo peccata sunt confessi. Publicus autem vsurarius factus amens (sicut non debuisset ad confessionem, & sepulturam admitti, antequam ipse, vel hæres eius præstaret ea, quæ iuberi [m] diximus, [n] ita videtur, quod neque ad cõmunionem, antequam hæres præstet quæ ante confessionẽ eius ipse debebat præstare, si confiteri potuisset: quamuis signa contritionis præ se ferat. [o]

28 Vigesimo dico, quod infirmum, qui nec sermonem, nec iudicium amisit, inducere debet ad concipiendam remissionis suorum peccatorum spem, per nostram de illis contritionem, & propositum ea concipiendi, exemplo Dauidis, [p] Magdalenæ, [q] Latronis, [r] & aliorum: & monere diligẽter, vt quidquid meminerit alicui debere ex delicto, aut quasi delicto, ex contractu, aut quasi contractu, vel ex testamento, statim si commode potest, restituat: sin minus declaret se id debere, & quam optimo iure potest prouideat, vt quã citissime post mortem eius restituatur. [s] Caueátque ne aliena hæredibus, aut ecclesiis etiam pro calicibus, vel ornamentis relinquat, quin potius reddat debita certa creditoribus certis, & incerta pauperibus, qui sunt eorum hæredes, [t] iuxta S. Ant. [u] Quamuis incerta restituẽda pauperibus possunt restitui mea sentẽtia etiam ecclesiis; aut monasteriis pauperibus, saltem quatenus talia sunt, per citata à nobis, [a] quod si noluerit facere, non est absoluendus.

29 Vigesimoprimo, admonemus id, quod pridem admonuimus, [b] habere multos confessionalia, aut alias gratias, per quas Papa non concedit directè indulgentiam, sed eam concedendi potestatem confessario largitur, & sæpe, quia hoc non aduertitur, contingit, vt quis confiteatur, aut moriatur bullis plenus, & vacuus indulgentiis. Ideóque confessarius curet scire, an confessus siue sanus, siue infirmus habeat talia, & habenti illa, postquam eum à peccatis absoluerit, dicat hæc verba, vel talia eiusdem sententiæ, *Auctoritate qua fungor, concedo tibi omnem illam indulgentiam peccatorum tuorum, quam tibi concedere possunt virtute cuiuscunque tuæ gratiæ, in nomine Patris, & Filij & Spiritus sancti*: iuxta mentem S. Anton. [c]

30 Quod autem vulgo dicitur, & nos copiosè diximus, [d] necessarium esse seruare formam Bullarum, ad veniam, vel indulgentias consequendas, intelligitur, quo ad eleemosynas, ieiunia, & alia, propter quæ cõceduntur: sed non quo ad verba absoluendi exemplis impressis inserta. Tum per ea, quæ [e] tradimus.

C Tum quia in originali ea nõ ponitur, & solum inseritur in dictis exemplis ad docendum indoctiores, quid facere debeant, vtendo illis, vel aliis verbis iuxta mentem omnium.

31 Vigesimosecundo, quod videtur dicere tutius, quod nemo virtute Bullarum communiter extra confessionem absolui potest. Tum quia cõmuniter Bullæ concedunt facultatem eligendi confessarium, qui absoluere possit, &c. & ita videtur requiri, vt confessio concurrat cum absolutione. [f] Tum quia hæc facultas absoluendi à censuris videtur tribui, vt quoddam præludium necessarium ad absolutionem peccatorum, quam constat non posse dari nisi confesso, vt prædictum est.

Vigesimotertio dico, quod quia in hac materia per articulũ mortis non intelligitur solus ille, in quo quis moritur, sed etiam omnis ille, in quo mori probabiliter timetur, vt dictum est, [g] idcirco infirmus, qui iã in aliqua simili infirmitate vsus est bulla concedente aliquam facultatem in articulo mortis, non poterit vti ea in alia: quia illa per primum vsum expirauit, [h] nisi addatur in ea, quod si nõ moriatur illa infirmitate, in qua infirmus ea vtatur, reseruetur ad aliam, qua moreretur: vel contineat, vt possit ea vti quotiescunque articulus mortis ei occurrerit, quod vidimus insertum aliquibus, iuxta mẽtem omnium.

32 Vigesimoquarto dico, quod infirmus, qui cum signis contritionis moritur absque absolutione ab excõmunicatione, post mortem potest, & debet absolui: sed tantum ab eo, qui eum sanum in vita absoluere poterat, & non à quouis sacerdote, qui in articulo mortis absoluere eum potuisset: & si iam est in loco sacro sepultus, non est extrahendus, vt flagellando absoluatur: quia sufficit flagellare sepulchrũ: secus vero si fuerit sepultus in loco non sacro, iuxta dicta, [i] de viuis absoluendis, & notata, [k] & valet illa absolutio ad eum in loco sacro sepeliendum, aut ad illũ ab eo nõ extrahendũ, & vt pro eo publice oretur. [l]

33 Vigesimoquinto dico, quod non sepeliat mortuum in loco sacro non confessum totum vnum annum à confessione postrema: neque notorium peccatorem subito absque signis contritionis morientem, [m] nec confitentibus in articulo mortis imponat

Universidad de Deusto
Biblioteca

magnam pœnitentiã exteriorem, saltem mox agendam: sed nioneat ad interiorem contritionem quam maximã potest, non tam proponẽdo pœnas inferni, quam spem misericordiæ Christi pro eo crucifixi, & brachia ad eum benigne suscipiendum tendentis, & præsentando gaudia paradisi latè descripta,[a] quia in eo articulo, vt ait S. Gregorius, desperatione magis quam præsumptione quis oppugnatur. Moneat autẽ ad volendũ satisfacere diuinæ iustitiæ, quatenus poterit in hoc seculo, si conualuerit, & ad offerendum ipsam mortem instantem in peccatorum suorum satisfactionem, & ad iubendum, vt de bonis suis sibi fiant missæ, & eleemosynæ rationabiles. Consulat simul, vt roget amicos, si quos habet præsto, vt precibus, ieiuniis, & disciplinis eum iuuent ad pœnitentiã, quæ peccatis eius debetur, agendã, mittendo eis xenia, & eleemosynas pro conditione rogatorũ, quo libẽtius id agant, ex mente Host.[b] & Palud.[c] quia certum est aliũ pro alio pœnitẽtiã agere posse, qua satisfaciat pro eius pœna in purgatorio soluẽda, vt dixi.[d]

34 Vigesimosexto dico, quod post hoc moneat eũ ad Eucharistiam, & extremã vnctionem magna cum deuotione petendam & suscipiendam: simul, vt permaneat cõstans in fide Catholica (contra quã acrius quam vnquam in illo transitu oppugnabitur) & tentatus à Dæmone, vel à se quid credat: respondeat id quod Sancta mater Ecclesia credit: & retẽtatus, quid illa credat, quod ego credo, nec ad vlteriorem disputationem descendat. Tentatus item, quomodo est possibilis talis, & talis articulus? respõdeat id ad gubernatores Ecclesiæ spectat, non ad me, hoc saltem tempore, quo satis supérque mihi est credere simpliciter, atque bona fide, quod tot Apostoli, tot millia Martyrum, Confessorum, & virginum crediderunt, & vitas pro illo profuderũt, quiq; nunc me in cœlo (si in eadem fide, amore Christi, & eorũ ornata, constanter discesserо) porrectis vlnis præstolantur. Tentatus vero, quo ausu tantus peccator, quãtus ipse est, speret adire locum, quẽ tam iusti inhabitant? respondeat diffisus mihi, & meritis meis, quaten[9] mea sunt, confisus autem meritis D.N. Iesu Christi infinitis, & magnis suæ Gloriosissimæ matris, & omnium prædictorum, qui ea mihi rectè ipsis confidenti multis modis communicant, & vsque in finem sua bona gratia communicabunt.

35 Vigesimoseptimo, curet cõfessarius, & qui ægrotum circunstant, vt quam minimum fieri potest, de cognatis, & amicis, & rebus temporalibus, puta de vxore, filiis, & opibus, &c. cogitet, & ne nimia salutis corporalis spes ei fiat: quia sæpè ob paruam, & fallacem consolationem, & incertam illius spem, in certam damnationem corruit ægrotus. Ideóque opportunum est sæpè colloqui cum eo de morte, etiam si id turbationem, & tristitiam quandam pariat: quia præstat, vt salutari tristitia compunctus saluetur, quã vana lętitia laxatus damnetur: & quidem improbandæ consuetudinis est, polliceri certam salutem mortis periculo probabili laboranti, contra exemplum Isai. 38. qui salutari metũ Regem Ezechiam ad salutem animæ induxit dicendo. *Dispone domui tuæ: quia morieris, & non viues:* optimi enim amici est, admonere tunc eum mortis periculum imminere, essẽque tempus opportunum statuendi nunquam se amplius saltem mortaliter peccaturum, & dolendi super omnia, quod Deum ita offenderit, & sua culpa inimicus effectus fuerit eius, qui se condidit, redemit, sustentauit: qui sibi vitam, salutem, honorem, & bona conseruauit: & qui se iudicaturus est, & per suam sanctissimam misericordiam regna cœlestia daturus, vbi cum sua sanctissima matre, omnibus Angelis, & sanctis, ipsum videamus, ipso perfruamur, ipsum glorificemus in æternum, Amen.

a Supra præl. 4.

b In sum. §. quãdo. de pœn. & remiss. c In 4. dist. 20. q. 3. art. 2. d In d. §. in Leuitico. mortuus. 2. & 7.

Admonitio pro volente testari.

36 *Testamentum cur à sano, vel initio morbi, & statu gratiæ faciendum.*

36 *Testari impediens vt peccat, & quibus cognatis pauperibus testabitur.*

37 *Pater cur non tenetur præeligere filium digniorem, vt Gubernator publicus.*

38 *Lege nauarrorum, & Aragonum cur pater filium sine causa exhæredare queat.*

39 *Pater minuere non potest legitimam vere donando, sed remunerando, & faciendo pia sic.*

39 *Donna Maria à Mendoza laudata.*

36 TESTARI volens, sanus, vel in principio morbi id faciat, ne postea succedat, quod Sancta mater Ecclesia credit: & retẽtatus, quid illa credat, quod ego credo, nec ad vlteriorem disputationem descendat. Tentatus item, quomodo est possibilis talis, & talis articulus? respõdeat id ad gubernatores Ecclesiæ spectat, non ad me, hoc saltem tempore, quo satis supérque mihi est credere simpliciter, atque bona fide, quod tot Apostoli, tot millia Martyrum, Confessorum, & virginum crediderunt, & vitas pro illo profuderũt, quiq; nunc me in cœlo (si in eadem fide, amore Christi, & eorũ ornata, constanter discesserо) porrectis vlnis præstolantur. Tentatus vero, quo ausu tantus peccator, quãtus ipse est, speret adire locum, quẽ tam iusti inhabitant? respondeat diffisus mihi, & meritis meis, quaten[9] mea sunt, confisus autem meritis D.N. Iesu Christi infinitis, & magnis suæ Gloriosissimæ matris, & omnium prædictorum, qui ea mihi rectè ipsis confidenti multis modis communicant, & vsque in finem sua bona gratia communicabunt.

35 Vigesimoseptimo, curet cõfessarius, & qui ægrotum circunstant, vt quam minimum fieri potest, de cognatis, & amicis, & rebus temporalibus, puta de vxore, filiis, & opibus, &c. cogitet, & ne nimia salutis corporalis spes ei fiat: quia sæpè ob paruam, & fallacem consolationem, & incertam illius spem, in certam damnationem corruit ægrotus. Ideóque opportunum est sæpè colloqui cum eo de morte, etiam si id turbationem, & tristitiam quandam pariat: quia præstat, vt salutari tristitia compunctus saluetur, quã vana lętitia laxatus damnetur: & quidem improbandæ consuetudinis est, polliceri certam salutem mortis periculo probabili laboranti, contra exemplum Isai. 38. qui salutari metũ Regem Ezechiam ad salutem animæ induxit dicendo. *Dispone domui tuæ: quia morieris, & non viues:* optimi enim amici est, admonere tunc eum mortis periculum imminere, essẽque tempus opportunum statuendi nunquam se amplius saltem mortaliter peccaturum, & dolendi super omnia, quod Deum ita offenderit, & sua culpa inimicus effectus fuerit eius, qui se condidit, redemit, sustentauit: qui sibi vitam, salutem, honorem, & bona conseruauit: & qui se iudicaturus est, & per suam sanctissimam misericordiam regna cœlestia daturus, vbi cum sua sanctissima matre, omnibus Angelis, & sanctis, ipsum videamus, ipso perfruamur, ipsum glorificemus in æternum, Amen.

eius tantum comprehendunt eos, qui potestate publica debent eligere ad honores, & munera publica Ecclesiastica, vel secularia iuxta leges iustitiæ distributiuæ, quæ dictant, vt optimi quique ad ea deligantur,[a] nos autem agimus de homine priuato, qui priuata potestate ad sua priuata bona delegit, quẽ nulla lex obligat ad eligendum optimum filiorũ, sed tantum eum, quem voluerit. Tum quia prædictus Ioan. falso imaginatus fuit patrem distribuentem bona inter filios, teneri legibus iustitiæ distributiuæ, quæ solum ligant eos, qui publica potestate, publica, & communia bona distribuunt particularibus: aliquãdo secundum merita eorum: vt quum distribuunt munera, & officia, aliquando secundum fortunas eorum: vt quum distribuunt pecunias.[b]

38 Ad secundum respondeo, quod leges regnorum Nauarræ, & Aragoniæ, quibus permittitur patribus exhæredare filios, relictis singulis eorum quinis solidis, & singulis prædiolis, ea ratione iustificãtur, quod per illam facultatem filij continentur in officio, & obedientia paterna: ne dicant, quod in Castella frequenter audiuimus, filius vnicus sum parẽtibus meis, velint, nolint, succedam in omnibus eorum bonis, excepta quinta parte: vel, & si habeam fratres, meam tamen legitimam mihi tollere nequeunt, &c. Nec obstat illud à multis assertum, legitimam partem bonorum parentum deberi filiis naturali iure, quod humano illorum regnorum tolli nequit,[c] non inquam, id obstat: quia solum est verum, quo ad filios pauperes, debiles, infirmos, & inhabiles se sua arte, & labore honestè sustentare non valẽtes, & ad id legitima parte, vel maiore indigentes: non autem, quo ad alios, vt probamus,[d] efficaci ratione, & per l. si quis à liberis.[e]

39 Ad tertium respondeo, quod licet parentes non possint iusta conscientia minuere filiis partes bonorum suorum eis iure debitas per veras donationes, nec contractus simulatos, scilicet forma onerosos, & re gratuitos: possunt tamen per contractus verè onerosos, & donationes remuneratorias, per fundamenta Iasonis,[f] & Ioan. Lupi[g] quibus, & omnibus citatis per eos addo posse, etiam donando aliquid amplius vltra merita donatarij: quia perfecta gratitudo non solum exigit, vt tantum quãtum accipitur retribuatur, sed aliquid amplius secundum Aristot.[h] quod applicauimus[i] ad donationes remuneratorias beneficiatorum.

Ad quartum respondeo, quod pater potest dum viuit largiri de suis bonis in veras eleemosynas, & opera pia, ad cultum Dei, salutem animæ suæ, & redemptionem pœnæ peccatorum pertinentia: tum quia dare eleemosynam, non est donare:[k] quia hoc non est vera donatio, sed donatio ob causam, & tantam, quæ omnes fortunas hominis superat. Per quam considerationem bis defendimus à murmure quorundam eruditorum illustrissimam eandem pientissimam Donnam Mariam à Mendoza, quæ iuuandis pijs operibus, & elargiendis multis, & magnis eleemosynis, cuiusque ordinis pauperibus tam religiosis, quã secularibus, superare mihi videtur omnes quotquot à quinq; seculis viderim, audierim, & legerim, etiam Reges, & Reginas, optimo cum exemplo secularium magnatum, & nõ parua reprehensione Ecclesiasticorum, in ea re plus satis dormitãtium: quam vtinam videant omnes sic seruientem Christo vsque in finem in terris, & ipse ego olim regnantem sine fine cum eo in cælis, Amen.

a V. sing. declarauit Panor. per tex. & glo. in c. dilectus. nu. 3. & 5. de maiorit. & obedient. b Arg. glo. sing. in c. 13. qui de sanct. excõ. li. 6. verb. de iure. c Cap. quęrenti. de verbor. significat. d Cap. si celebra. de cleric. excommunicat. in tit. de sentent. excom. f In 4. dist. 18. g Cap. in pœnis. de reg. iuris, lib. 6. h Cap. primul. de testament. excõ. i Cap. 1 nobis. 18 sententiam excõ. cap. fluuius. & c. continuo. eo. tit. li. 6. k Cap. 2. de conflict. li. 6. clem. 1. & 2. verum de hæret. l. Nu. 40. & 41. m Iur. gl. Gutier. in d. c. 2 nobis. 1. quã Host. Panor. Felyn. & cõmuniter seq. n 24. q. 3. c. 74. o In l. hu. ff. de pœn. p Secundũ Panor. & cõmuniter ibidem. q Cap. fin. de off. legat. secundum cuiusdam in prædictis locis.

D 4

Universidad de Deusto
Biblioteca

Diuiditur etiam excommunicatio in iustam,& in iniustam.[a] Excommunicatio *iusta est, quam fert is, qui potest, propter quod, & quomodo debet*, quæ nihil operatur, quo ad Ecclesiam triumphantem, & quo ad Deum,[b] quam plus satis laudant Panor. & Felyn.[c] vt dixi in cap. ita quorundã,[d] & declarauimus.[e] Plus (inquam) satis: quia quamuis non auferat communionem omnino interiorem, sed solum præsupponat ablatam propter peccatum mortale, ratione cuius fertur: auferet tamen,[f] dicetur, auxilium suffragiorum generalium Ecclesiæ, & communionem sacramentorum, quibus iter paratur ad Ecclesiam triumphantem.

3 Iniusta vero est, *quam fert is, qui non potest, aut aliter, & ob aliud quam debet*: & diuiditur in iniustam validã, & iniustam inualidam: nam sicut aliæ sententiæ (licet iniustæ sint) valent regulariter, quantum ad forum exterius, & earũ virtute in eo tanta fit executio, quanta iustarum,[g] & aliquæ sunt nullæ, & irritæ,[h] sic etiã sententia excommunicationis quamuis iniusta valet regulariter, & ob id Grego.[i] dixit timendam esse, siue iusta sit, siue iniusta: & aliqua nulla est: iniusta valida diuiditur in eam, quæ est iniusta ob defectum rectitudinis animi iudicis, aut formæ, quæ non est essentialis, & in iniustam ex defectu iustę causæ ad excommunicandum, quæ multum differunt: quamuis enim vtraque valeat, prima tamen tantum ligat, quantum iusta in foro interiori, & exteriori: secunda vero parum plus nihilo, nisi in foro exteriori, propter scandalum post declarationem: quia non adimit communionem, quæ omnino est interior, neque suffragia generalia, quam Ecclesia & eius ministri faciunt, quatenus sunt tales nisi aliqua negligentia, vel contumacia mortali roboretur,[k] adeo quod Caiet.[l] de effectu excommunicationis dixerit, eiusmodi excommunicationem iniustam non esse propriè excommunicationẽ, sicut nec homo mortuus est homo. Quod tamen ita non esse probauimus multis rationibus,[m] quarum à nonnullis desideratarũ vna est, quòd tota definitio excommunicationis ei conuenit, cum ea separet à communione sacramentorum, & hominum, quantum ad forum exterius, & etiam quo ad interius, vbi sciunt illum esse excommunicatum, & ignoratur eius iniustitia, quantum ad effectum peccandi, nisi eum euitent: & valet hęc consequentia: separat quantum ad forum exterius, ergo separat: separat quãtum ad hoc, ergo separat, arguendo à toto in modo, ad suam partem: vt est homo albus ergo est homo, iuxta doctrinam Aristot.[n] Altera est, quòd non definit quis esse homo ex eo quod non videt, non audit, non loquitur: neque ideo, quod non facit omnia opera, quæ alij faciunt, modo aliqua vitalia faciat: ita quamuis hæc excommunicatio non efficiat omnia quæ iusta: facit tamen aliqua, propter quæ potest appellari verè excommunicatio: quia operatur id quod est dictum. Et quamuis opinio Caiet. defendi possit, quia effectu non differt à communi: relinquenda tamen videtur: quia differt à communi more loquendi canonum, qui [o] habet sententiam pastoris etiã iniustam timendam esse, vbi gloss. & vbique Doctores apertè dicunt, valere, ac ligare excommunicationem iniustam, & differre ab ea quæ est nulla. Iniusta vero inualida, seu nulla nihil aliud operatur in foro interiori, neque exteriori, quam quod obligat excommunicatum ad seruandum eam, quo ad populus sibi persuadeat, aut debeat persuadere causas nullitatis ad euitandum scandalum.[a]

4 Porro, excommunicatio iniusta est nulla in multis casibus, quos ponit gloss. celebr.[b] qui omnes ad quinque redigi possunt. Primus, quando qui excommunicat non est iudex saltem excommunicati,[c] aut non toleratus, qualis est excommunicatus, & suspensus à iurisdictione, aut interdictus, & denunciatus talis.[d] Secundus casus, quando fertur contra tenorem priuilegiorum.[e] Tertius, quando post legitimam appellationem fertur.[f] Quartus, quando excommunicatio continet intolerabilem errorem, quę habet illa, quæ datur contra aliquem, eo quod rectè aliquid fecit: puta quia dedit eleemosynam pauperi, aut quia non fecit aliquid illicitum, aut impossibile.[g] Quintus, quando excommunicator excommunicat eos, qui participant cum excommunicato à se, non nominãdo eos expresè præuia trina monitione, cum interuallo aliquot dierum.[h] Dixi, *Cum excommunicato à se*: quia secus in excommunicatione lata contra participantes cum excommunicatis ab alio, vt dixit Perus,[i] reputans esse id singulare dictum.[k]

Non obstat, quod videtur derogatum consuetudine prædictis capitibus quum de more non dentur litteræ contra participantes nominatim. Tum quia in Lusitania passim fit. Tum quia in terris in quibus id non faciunt iudices, subditi etiam non seruant eorum præcepta: & vt illi sunt in possessione ferendi litteras contra participantes sine solemnitate illorum iurium, ita isti sunt in possessione non parendi illis, & non habendi se pro excommunicatis maiori excommunicatione ad effectum se abstinendi à diuinis, & obtinendi absolutionem. Et ita videtur non esse derogatum illis capitibus.[l] Nec obstat, quod conseqüeretur illas litteras esse superuacaneas: quia potest dici, quod prosunt ad effectum perueniendi ad interdictum, & brachium seculare.[m] Non obstat etiam, quod in aliquot regionibus est cõsuetudo dandi denunciatoriam contra eos, qui non sunt confessi ante Pascha, excommunicãdo vicinos participantes cum eis. Et quod illa excommunicatio censetur valida, & ligare vicinos eis participantes: quia illa non datur contra participantes cum excommunicatis ab ipso denunciante: sed cum excommunicatis à confitente synodali: denuncians enim non excommunicat, sed tantum declarat.[n]

Quis potest excommunicare.

5 *Excommunicare potest regulariter omnis qui habet iurisdictionem Ecclesiasticam, ordinariam, vel delegatam in foro exteriori.*

6 *Excommunicare nequit Episcopus extra suum Episcopatum, nec laici, nec mulieres, neque quis seipsum.*

7 *Excommunicare an posit consuetudo, aut excommunicatus, suspensus, aut interdictus.*

8 *Excommunicans sine facultate, causa, ordine, scriptura, vel monitione peccat.*

5 SECVNDO præmitto, quod causa efficiens excommunicationis potest esse Papa, & omnes alij prælati, etiam si sint minores episcopis: quales sunt abbates, præpositi, & priores Ecclesiarum collegiatarum regularium, & secularium, etiam si non confirmati, vel prouisi: neque benedicti: modo sint confirmati, vel prouisi: quia hi omnes possunt excommunicare iure communi suos subditos,[a] & etiam reliqui omnes, qui consuetudine præscripta sibi compararunt iurisdictionem,[b] & non alij. Dixi supra, *Collegiatarum*: quia alij qui vocãtur abbates, & priores in multis regionibus, eo quod sunt rectores Ecclesiarum habentium multos beneficiarios non viuentes collegialiter, non possunt excommunicare iure communi: quia nullam eo habent iurisdictionem fori exterioris, iuxta notata.[c] Quo fit, vt Capitulum sede vacante possit excommunicare,[d] & Archiepiscopus, Episcopus, & delegatus summi Pontific.[e] & etiam delegati prædictorum eos, in quos habent iurisdictionem delegatam.[f] Fit item e contrario, quod Abbates, Rectores, aut parochi Ecclesiarum simplicium parochialium non possunt excommunicare suos parochianos iure communi, neque specialiter, neque generaliter: quia facultas excommunicandi, non oritur ab ordine: immo est pars iurisdictionis fori exterioris,[g] quam ipsi non habent: eam tamen possent habere ex consuetudine præscripta,[h] tunc autem tantam habebunt, quantam consuetudo dederit.

6 Fit item, quod nec Episcopus extra suũ Episcopatum potest excommunicare etiam suos subditos,[i] etiã si esset vi pulsus, nisi in loco viciniori Episcopatui,[k] aut nisi de consensu Episcopi vbi manet, & habet domicilium,[l] aut in re adeo manifesta, quæ non requirat cognitionem causæ.[m] Videtur tamen, quod qui extra suum Episcopatum non residentiam consummauerint, ligantur excommunicatione lata ab eo contra non residentes in beneficiis suis, eo quod non residentiam incœperunt in Episcopatu: vel quia res est sita intra illum.[n] Fit item, quod non possunt excommunicare mulieres.[o] Neque laici sine priuilegio Apostolico.[p] Nec quisquam se ipsum,[q] & ob id Episcopus, qui excommunicat generaliter quemcunque qui furatus est, aut furabitur, lusit, aut ludet, licet ipse id faciat, aut fecerit, non erit excommunicatus secundum Host.[r] & S. Tho.[s] communiter receptos, vt probat Henr.[t] sed Episcopus solum esset denunciator excommunicationis summi Pontificis aut excommunicationis alterius Episcopi, aut eius Vicarij, aut alius, qui excommunicat, maneret excommunicatus secundum Bern. de Busto,[u] & mentem omniũ.

7 Nec consuetudo sola absque sententia, aut constitutione aliquem excõmunicat,[x] nisi legitime præscripta sit, aut approbata à summo Pontifice aut alio prælato quãtum ad suos subditos: quia tunc vim haberet statuti secundum Angel.[y] Neque excommunicatus, quamuis sit occultus,[z] cuius tamen oppositum est verius, scilicet, quod si non est denunciatus potest excommunicare, & valet excommunicatio lata ab eo, secundum Panor.[a] & Felyn.[b] quamuis eam ferat in fauorem eius, qui scit eum excommunicatum, vt dixi.[c]

8 Quibus consequens est, peccare mortaliter qui sciens, aut qui scire debens se non posse excommunicare excommunicat: quia vsurpat iurisdictionẽ alienam, aut eius vsum, quod est peccatum mortale, iuxta S. Thom.[d] Et qui excommunicat aliquem iniustè: quamuis id nõn faciat odio, inuidia, aut mala voluntate, sed per ignorãtiam crassam, aut supinam secundum Richard.[e] Et etiam qui excommunicat sine canonica monitione,[f] vel solo verbo, sine scriptura publica, aut priuata, nisi iusta de causa id omittat: quamuis excommunicatio liget, & excõmunicans maneat suspensus per vnum mensem ab ingressu Ecclesiæ, & à diuinis officiis,[a] intra quem si celebrauerit aliquod officium diuinum alicui ordini peculiariter addictum, erit irregularis, cum quo solus Papa dispensat.[b] Quæ tamen pœna suspensionis non afficit Episcopos: quia non fit eorum particularis mentio, quod est necesse, vt ipsi incurrãt suspensionem,[c] nec prælatos religiosorum, quando est periculum in mora, vel constitutiones ordinis præscribunt aliam formam, vel propter ignorantiam iuris secundum Gabr.[d] qui non satis vigilanter loquitur: quia quando periculum est in mora, etiam alij omittere possunt solennitatẽ prædictam,[e] & constitutiones, nisi essent confirmatæ à summo Pontifice nõ possent derogare iuri communi,[f] & ignorantia, nisi esset iusta, eos non excusaret,[g] præsertim quod prælati religiosorum cautius excommunicare debent, quam secularii, propter maiorem charitatem, qua debent esse erga fratres.[h]

De causa, & fama excommunicandi.

9 *Excommunicatio maior non feratur, nisi propter contumaciam mortalem, aut peccatum futurum, &c.*

10 *Excommunicatio, quæ sine monitione, sententia & clausula iustificatiua est nulla, num.* 11.

10 *Excommunicatio de rebus perditis à solo Episcopo danda, & alia non nisi in subsidium.*

10 *Excommunicatio annalis suspectum hæreseos facit.*

12 *Excommunicatio, quibus verbis fit, & conditionalis, vel sine intentione ligandi, an liget, num.* 11.

9 TERTIO præmitto circa hæc primo, quod nemo debet excommunicari maiori excommunicatione, nisi ob contumaciam mortalem, qua persistit in peccato mortali præterito, aut in futura inobedientia nõ comparendi, aut non parendi iusto præcepto facto, præcedente mora, culpa, aut offensa.[i] Et consequenter nemo incurrit excommunicationem impositam à canone generali, vel particulari, nisi peccãdo mortaliter: quæ est regula consolationis plenissima, quam tradidit Palud.[k] quámque nos applicuimus multis, & in his parua furantibus.[l] Et idem eadem ratione dicendum, quo ad hoc de excommunicatione generali lata ab homine.

10 Secundo, quod quæ excommunicatio fertur à canone, aut statuto ita, vt qui fecerit illud, aut illud ipso facto sit excommunicatus, aut quod illud, aut illud nõ fiat sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, non requirit præcedentem canonicam monitionem, per ea, quæ diximus:[m] immo, qui contra facit statim excommunicatur.[n]

Tertio, quod Conc. Trident.[o] huic rei multa adiecit in hæc verba, *Quapropter excommunicationes illæ, quæ monitionibus præmissis ad finem reuelationis: vt aiunt, aut propterditis, seu subtractis rebus ferri solent, à nemine prorsus, præterquam ab Episcopo decernantur: & tunc non aliàs, quã ex re nõ vulgari, causaque diligenter ac magna maturitate per Episcopum examinata, quæ eius animum moueat: nec ad eas concedendas, cuiusuis secularis, etiam magistratus authoritate adducatur: sed totũ hoc in eius arbitrio, & conscientia sit positum, quando ipse pro re, loco, persona, aut tempore eas decernendas esse iudicauerit. In causis vero iudicialibus mandatur omnibus iudicibus Ecclesiasticis cuiuscunque dignitatis existant, vt*

a Cap. sacro. de sent. excõ. & c. quotiẽs. 6. b Cap. 1. de sent. & re iud. lib. 6. et. ap. quia periculosum. eod. tit. & lib. d In 4. dist. 18. quæst. 2. col. 9. can. 7. e Per cap. constitui. sub fin. de sent. excõ. lib. 6. f Cap. qũ super iis. de maiori. & obed. g Ca. ignorantia. de reg. iuris, lib. 6. h Arg. notatorũ per Pan. in c. cauſi. quę. de iudic.

i iuxta mẽtem c. nullam. c. nemo. 11. qu. 3. cap. 1. de sed cap. à nobis. 2. c. fœro. de sent. excõ. & c. Romanus. 5. cauam. eo. tit. lib. 6. k In 4 dist. 18. quæst. 2. art. 2. l In c. inter verba. 17 q. 4. nu. 480. m In 3a prælect. c. cum contingat. de refcript. 1. cauſ. nul. lit. posſ. In noct. I prin cip. cap. ſacro. de ſent. excõ. n Cap. ſi quis ſuaderit. 17. q. 4. cap. à nobis. 2. de ſent. excõ. & cap. 2. de conſt. li. 6. o Seſſ. 25. cap. 3. de reform.

a Vide glo. in ſum. quæſt. 3. b Iux. ſing. gloſſ. cap. quoniã. quæſt. 7. c In dict. cap. ſi de ſent. excõ. d In gloſſ. fin. nu. 8. de iudæis. e In c. penul. de ſent. excõ. f Vi. num. 18.

g Cap. cõſiter. d re iudic. & l. res iudicatæ. ff. de regul. iur. h l. prolatam. C. de ſent. & interl. omn. iudic. i In cap. 1. 11. q. 3.

k Fel. poſſ. alios in c. vlt. de reſtit. cog. l In tract. 10. q. 1.

m In d. c. penult. de ſent. excõ.

n In Topic. Balt. recep. in l. continuus. C. de epiſcopis, & cler.

o Vt cap. 1. 11. q. 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quandocunque executio realis, vel personalis, in qualibet parte iudicy propria authoritate ab ipsis fieri poterit, abstineant se tam in procedendo, quam definiendo à censuris Ecclesiasticis, seu interdicto: sed liceat eis, si expedire videbitur, in causis ciuilibus ad forum Ecclesiasticum quomodolibet pertinentibus contra quoscunque etiam laicos per mulctas pecuniarias, quæ locus pijs ibi existentibus eo ipso, quod exactæ fuerint assignentur, seu per captionem pignorum, personarúmque districtionẽ, per suos proprios, aut alienos executores faciendam, siue etiam per priuationem beneficiorũ, aliáque iuris remedia procedere, & causas definire. Quod si executio realis, vel personalis aduersus reos hac ratione fieri non poterit, sitque erga iudicem contumacia: tunc eos, etiam anathematis mucrone arbitrio suo, præter alias pœnas ferire poterit. In causis quoque criminalibus, vbi executio realis, vel personalis, vt supra, fieri poterit, erit à censuris abstinendum. Sed si dictæ executioni facilè locus esse non possit, licebit iudici hoc spirituali gladio in delinquentes vti: si tamen delicti qualitas, præcedente saltem bina monitione, etiam per edictum id postulet. Nefas autem sit seculari, cuilibet magistratui prohibere Ecclesiastico iudici, ne quem excommunicet: aut mandare, vt latam excommunicationem reuocet, sub prætextu, quod contenta in præsenti decreto non sint obseruata: cum non ad seculares, sed ad Ecclesiasticos hæc cognitio pertineat. Excommunicatus vero quicunque si post legitimas monitiones non resipuerit, non solum ad sacramenta, & communionem fidelium, ac familiaritatem non recipiatur: sed si obdurato animo censuris annexus in illis per annum insorduerit, etiam contra eum tanquam de hæresi suspectum procedi possit. Hæc ibi. In quibus nouem percipuè notanda videntur. Primum, quod solus Episcopus potest ferre huiusmodi excommunicationes generales. Secundum, quod in causis ciuilibus nullus iudex debet vti excommunicatione, nisi in subsidium aliorum iuris remediorum: neque in criminalibus, nisi quum executio personalis, vel realis fuerit valde difficilis.

11 Tertium, quod insordescens in ea per annum, habetur de hæresi suspectus. Quartum, quod ob culpam præteritam non debet ferri nisi canonica monitione præcedente, quæ est trina,[a] cum interuallo saltem duorum dierum inter vnam, & aliam monitionem, aut vnam pro tribus concedendo sex dies pro illis: quando non est periculum in mora,[b] & quando tale periculum interuenerit diminuendũ est tempus quomodo, & quantum oportuerit, & non plus, nec minus. Quod adeo est verum, quòd excommunicatio esset omnino nulla, si ferret eam prælatus, vel iudex in executionem sententiæ, vel præcepti sine præuia cognitione, & sine clausula iustificatiua latæ circa præterita, id est, dato termino ad allegandas causas, si quas habuerit contra huiusmodi mandatum,[c] quod est maximi ponderis. Quintum, quòd qui excommunicat sine hac monitione, & sine scripto, in quo declaretur causa, peccat mortaliter: licet valeat, vt tactum est.[d] Sextum, quod excommunicatio lata sub conditione, ante implementum eius, non ligat.[e] Septimum, quod excommunicatio non ligat, si qui eam fert, nõ habet intentionem ligandi: neque etiam si is, qui eam petit, non habet voluntatem, vt ligetur: quia omne suum robur accipit excommunicatio à voluntate excommunicantis, qui quum excommunicat ad petitionem partis, non vult magis excommunicare, quam ipsa pars velit. Quare illi, quos excommunicans, aut petens excommunicari eos, qui illud, aut illud fecerint, aut non denunciarint, intendit exinere ab illa, vere eam non incurrunt, licet se putent incurrere. Octauũ, quod nulla certa verba sunt præscripta pro forma substantiali excommunicationis.

12 Quapropter, vt dixit bene Hostien.[a] nihil refert, an iudex dicat: Excõmunico te, aut separo te à communione, aut similia, quibus declaret voluntatem suã excommunicãdi de præsenti: illa tamen, quæ ipse putat ad sufficere, scilicet, cognosco, aut habeo te pro excommunicato, dicta à iudice, non videntur nobis sufficere, post Goffr. quem ille refert: quidquid ipse dicat: nisi quando ponuntur in excommunicatione canonis, aut decreti, aut in excommunicatione conditionali: quales sunt omnes, quæ dantur cum monitione canonica, aut propter peccata futura,[b] quo hæ duæ opiniones inter se conciliari possunt. Nonum, quod non parens canoni, aut iudici iubenti aliquid sub pœna excommunicationis, nõ statim erit excommunicatus: quia verba illa non significant voluntatem excommunicandi ipso facto, sed comminationem excommunicandi eum, si non paruerit.[c] Neque etiam hæc, *excommunicetur*, sed hæc, sic, *sit excommunicatus*,[d] nisi quando alia iura declarant oppositum, quo casu intelligẽda est glos.[e] Quæ resolutio licet communis videatur: iure tamen proprius apparet, quòd præfata verba, *sit excommunicatus*, non denotant sententiam latam, sed ferendam: nisi cum alia iura id declarant. Tum quia plurimi canones[f] continent illa verba, quæ tamen secundum glos.[g] ferendam sententiam significant. Tum quia verbum, sit, est futuri temporis, per verba cuius non fertur excommunicatio ipso iure: nisi aliquid aliud adijciatur.[h] Tum quia nõ obstat dicere, quòd verbum, sit, est etiã præsentis temporis imperatiui modi, sicut & futuri optatiui. Tum quia non est ita propriè illius, ac huius. Tum quia ista dispositione dubia mitior pars est eligenda,[i] & præfata verba sunt dubia: ergo interpretanda sunt, vt significent potius sententiam ferendam, quam latam. Tum quia glos.[k] verbum sit, exponit per fiat futuri temporis.

a d. cap. sacro.

b Cap. constitutione de sententia excommun. lib. 6. adducto d. sacro.

c Iuxt. Innoc. in c. proposuit de cõcess. præb. col. 1. & in c. 1. eo. tit. lib. 6. Oldrad. consil. 81. num. 2. & alios quos citauit in præloq. d. c. cũ contingat. de caus. nullit.

d Supra num. 8.

e Cap. præterea 2. de appell.

Quis possit excommunicari, & quis in excommunicatione non includitur.

13 *Excommunicari solum potest homo baptizatus, & mortalis, habens superiorem: proinde nec diabolus, nec Papa, nec infidelis, nec locusta, licet possit adiurari.*

14 *Excommunicatio generalis non ligat impotentem parere, neque eum, qui scit, &c. Nec etiam specialis terminus prorogato, nec tunc, &c. num. 15.*

16 *Excommunicatio non ligat ignorantem eam, etiam super ve illicita.*

13 QVARTO præmitto circa hæc primo, quod nemo excõmunicari potest, nisi homo baptizatus mortalis, habens superiorem,[l] & nos dilatamus,[m] proinde non possunt excõmunicari diabolus, anima separata à corpore, collegium, aut vniuersitas, quæ non sunt homines,[n] neque Iudæus, vel Ethnicus, qui non sunt baptizati, etiam si sint cathecumeni, hoc est conuerti nondum baptizati, per dicta,[o] quamuis indulgentias lucrari possint, vt ibi dixi. Neque resuscitatus denuo non moriturus,[p] nec Papa, qui nulli hominì, vel legi humanæ, qua sola fertur excommunicatio, quo ad pœnam subijcitur,[q] nam neque propter hæresim incidit in excommunicationem humanam, de qua loquimur, sed in diuinam secundum rationes Caieta.[a] quicquid dicat S. Anton.[b] Et quia hic tangitur summa Papæ maiestas, moneo te, Christiane Lector, typographo iam imprimente hoc cap. 27. ostensum fuisse mihi librum in Hispania impressum, cuius auctor ait dicere me alicubi non esse obediendum Papę statuenti aliquid in detrimentum beneficiorum patrimonialium Castellæ: quod tamen est falsum: nec vllibi ego vnquam id scripsi, nec debuit ab vllo scribi. Tum quia sapit hæresim Anglicanam. Tum quia procedit ex defectu cognitionis essentiæ rei spiritualis, quam nos latius, & resolutius, quam vllus alius, quem meminerimus eorum, qui ante nos scripserunt, definiuimus.[c] Tum quia hæc ignorantia est causa, vt aliqui nimis amplient potestatem laicam ad spiritualia, quæ nemo potest construere, neque destruere, nisi Papa, q̃ plenitudinẽ potestatis spiritualis immediatè accipit à Christo: vel alius, qui mediatè, vel immediatè partem eius acceperit à Papa.[d] Tum quia nullus Catholicus debet ignorare omnia beneficia Ecclesiastica, siue sint iurispatronatus, siue patrimonialia, siue præstimonia, siue commendæ, siue præceptoriæ, esse iura spiritualia,[e] & nullus, neque Imperator, neq; vllus alius princeps habet potestatem erigẽdi, vel extinguendi vllum ex illis, etiam quam minimum: nisi habeat ad id potestatem immediatè, vel mediatè acceptam à Papa. Quæ est fides Catholica, quam nisi quisque firmiter crediderit saluus esse non poterit. A quo falso testimonio prius nos liberaissemus, si prius id nouissemus. Nemo item à se ipso, nec à suis statutis excommunicari potest,[f] nec ab inferiori.[g] Quare superstitionis est credere, quod possunt excommunicare locusta, bruchus, aut aliud genus vermium, & animalium irrationalium: quanquam religiose vti possumus contra ea aqua benedicta, precibus, adiurationibus sanctis fundatis in diuina bonitate, & misericordia, & suis sanctissimis verbis, & institutione Ecclesiæ Catholicæ: quibus solis vtinam vterentur, qui audacter promittunt se eiecturos ea ab illa, aut illa regione, si illud, vel illud sibi detur: quando quidem nihil quod superat vires naturales, & effectum sacramentorum, & institutionis Ecclesiæ, & reuelationem particularem, potest promitti tam certo, atque ipsi promittit, nec pretiũ peti sine specie cuiusdam simoniæ.

14 Secundo, quod in excommunicatione generali non includitur, quem proferens, vel petens illam non intendit includere: neque is, qui non potest parere, aut iusta de causa ad id non tenetur: vt qui nõ potest restituere, vel denunciare furtum, aut iusta causa ab eo excusatur: modo adhibeatur remediũ quod commodè adhiberi potest, vt cessante necessitate, aut causa satisfiat iis, quorum remedium dedimus.[h]

15 Tertio, quod excommunicatus sub conditione, si non soluat ad præscriptum terminum, non erit excommunicatus eo prorogante illum antequam incurratur excommunicatio, iuxta cõmunem Panor. & citatorum à Deci.[i] sed si non soluat in termino prædicto, erit excommunicatus.[k] Quod intelligendum est, quando prorogatum fuit consensu iudicis, alias secus, vt recte ait, (mea sententia) Syluest.[l] nam licet excommunicatio lata ad petitionem partis tolli possit antequam incurratur de consensu eiusdem: nõ tamen suspẽdi, neque differri, neque ita mutari, vt semel sublata iterum incurratur: quia id iurisdictionis est, quam pars non potest tribuere.[m] Adde illas singulares decisiones citatas sup.[a] quod non soluens pensionem in termino, non est excommunicatus, donec pensionarius id declaret.

a Cap. 23. nu. 104.

b Cap. 23. num. 49.

Quarto, qui scit id, quod iudex iubet reuelare: sed habet causam iustam non reuelandi, iuxta dicta sup.[b]

16 Quinto, quod ignorantia facti probabilis excusat ab excommunicatione secundum omnes: & etiam illius iuris, quo fertur excommunicatio propter aliquod opus de se licitum, quod ipse ignorabat, neque tenebatur scire esse prohibitum. Idem de ignorantia eius, qui facit opus de se illicitum, cui adiuncta est excommunicatio per statutum inferioris Papa, quod ignorat: nisi crasse, aut supine id faciat secundum Adrianum, & omnes,[c] secus tamen secundum eum, & omnes citatos ab eo, si adnexa esset lege Papæ, vt est percussio clerici,[d] per locum ab speciali: nobis tamẽ videtur verius contrarium cum Syluest.[e] Tum quia eadem ratio inuenitur in vtraque: vtraque enim est ignorantia iuris humani, nullúmque aliud est in hoc discrimen, quam quod ignorantia pœnarum legum Papæ non præsumitur, nec tam facilè potest probari, quo ad forum exterius, quam pœnæ statutorum ordinariorum. Tum quia per dicta superius,[f] ignorans pœnam legis quo ad alia sibi notæ, non incurrit eam in foro conscientiæ. Tum per alia quę ponimus,[g] vbi respondimus ad argumenta Adriani.

c Per c. 2. §. vlti. de const. li. 6. d. Argu. d. cap. 2. & Verb. excommun. 2. notab. 3. & 4. & excom. vlti. q. 3.

f Cap. 23. nu. 47. & infra nu. 274.

g In cap. fraternitas 12. q. 2.

Quid operatur excommunicatio maior.

17 *Excommunicatio, vt tollat communionem interiorem, & exteriorem, & mixtam, & priuet à sacramentis, & suffragijs, num. 18. diuinis officijs, num. 19. & omni contento hoc versiculo*, Os, orare, &c. *num. 20. facit, & alia vndecim, num. 20. & 23. seq.*

18 *Excommunicatus est iumentum diaboli, præter illum, & illum, num. 19.*

21 *Excommunicatus, vt infamis, & vt perdat debita seruitia, num. 22. & 23.*

17 VINTO præmitto, quod vt dixi post S. Thom.[h] triplex est communio. Prima omnino interior charitatis, & gratiæ, qua efficimur mẽbra eiusdem corporis mystici Christi: à qua solum peccatũ mortale nos separat.[i] Secũda omnino exterior, qua inter nos alij aliis communicamus comedendo, bibendo, colloquendo. Tertia media, seu mixta, scilicet sacramentorum, & suffragiorum generaliũ, quæ facit, aut præcipit fieri Ecclesia Catholica. Et quod excommunicatio non tollit primam communionem, sed supponit sublatam esse: & ita operatur primo, non quidem, vt nonnulli dicunt, exclusionem à gratia Dei, sed declarationem exclusionis factæ per peccatũ mortale. Secundo excludit à sacramentis Ecclesiæ actiuè, & passiuè, ita quod nec possit accipere, nec dare.[k]

h In expos. symboli in ill. parte 1. *Sanctorum communionem.*

i Cap. relatum. de pœnit. dist. 1. cum duob. seq.

18 Tertio priuat suffragiis generalibus Ecclesiæ: adeo, vt nulla in re intẽdat ei subuenire per illa: quod maximum damnum est. Ob quod dici solet excommunicatum possideri à diabolo,[l] & vti eo sicut mulio suo iumento.[m] Quod tamen non intelligitur de excommunicato vere contrito procurante pro viribus absolutionem,[n] is enim coram Deo est in statu gratiæ, & fruitur communione prima, & tertia, non autem secunda. Idem de excommunicato, absque iu-

k Cap. Ecclesiarum 3. q. 4.

l In cap. auiti. & c. omnis. 11. quæst. 3. m Glo. in d. c. auiti. n Argu. c. dixi. & c. magna. de pœn. dist. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sta causa: & de illo, qui non potuit soluere ad præstitutum tempus, intra quod iussus fuit sub excommunicationis latæ sententiæ pœna: ij enim quo ad Deũ non sunt excommunicati: quia non peccarunt mortaliter, quáuis sint quo ad homines,[a] idem est de excommunicato ob contumaciam præsumptam, sed non veram coram Deo.[b]

19 Quarto, excludit à diuinis officiis, & aliis precibus cum aliis simul faciendis, vel audiendis,[c] quanquam bene potest solus precari, etiam in Ecclesia: licet alij precentur seiuncti ab eo, iuxta Innoc. recept.[d]

Quinto priuat omnibus contentis illo versiculo glossi.[e] *Os, orare, vale, communio, mensa negetur,* quem Hostiens.[f] & omnes Theologi, [g] & Canonistæ[h] attigerunt.

20 Per, *os*, intelligitur participatio colloquendo, osculando, amplexãdo, recipiendo, mittẽdo, vel dando litteras.[i] Per, *orare*, autem dicta participatio sacramentorum, & diuinorum officiorum, & quarumlibet aliarum precum in Ecclesia intra, vel extra eam cum aliis dicendorum.[k] Per, *vale*, vero includuntur mutuæ salutationes, quæ fiunt per collocutionẽ, aut litteras, aut etiam assurgendo, aperiendo caput, mouendo labia, & alia similia, quæ significant salutationem sine locutione,[l] quidquid dicat Maior,[m] & Angel.[n] quorum opinio teneri posset, quo ad forum cõscientiæ, quando eiusmodi signa fierent sine intentione salutandi, intra animum dicendo, Deus te conuertat, vel aliud simile.[o] Per, *communio*, participatio, quæ habetur in operando, exercendo, aut faciendo aliquid simul cum eo, aut habitando in eadem domo, aut in aliqua eiusdem parte, aut conuersando cum eo aliis modis. Per, *mensa*, intelligitur comedendo in eadem mensa, dormiendo in eodem lecto: quamuis domus sit aliena, secundum S. Anto.[p] iuxta quem, & Innoc.[q] non potest quis etiam in conuiuio alicuius tertij comedere cum excommunicato: immo debet surgere ex mensa, si excommunicatus accumberet: non tenetur tamen exire domo: immo potest comedere in alia domus parte, si vterque non erat inuitatus ad idem conuiuium: nam si erant ambo inuitati, licet in duabus mensis diuersis comederent, videbuntur communicare in eodem conuiuio, & simul edere quantum ad hunc effectum, iuxta mentem illorum.

21 Sexto, facit irregularem vtentem aliquo actu ordini suo peculiari.[r] Septimo, facit infamem, si excommunicatio est manifesta,[s] quod Ludo. Rom. dixit ad hoc singulare,[t] limitauit tamen [u] vt solũ procedat in excommunicato ob causam afferentem infamiam iuris, aut ob cõtumaciam in causa infamiam inurente. Octauo, facit collationem beneficij Ecclesiastici adeo nullam, vt non conualescat per absolutionem, nisi reuocetur,[x] & consequenter tenetur relinquere illud, & restituere fructus ad id vsque tẽpus perceptos. Nono, priuat facultate eligendi actiua & passiua.[y] Decimo, suspendit ab officio, & beneficio.[z] Quanquam si habet officium publicũ, valebit quod per illud faciet ratione eius, quousque toleratur.[a]

22 Vndecimo, eximit subditos ab onere seruiendi ratione fidelitatis, aut subiectionis iurisdictionalis, quandiu fuerit excommunicatus.[b] Duodecimo, priuat facultate ducendi vxorem sine peccato mortali per supradicta de sacramentis: quanquam hic secũdo cõtinetur. Decimotertio, annullat rescripta obtenta à summo Pontifice præterquam super articulo eiusdem excommunicationis [a] nisi, quod de more fit, detur absolutio, ad effectum illorum consequendum, & non insorduerit per annum, vt diximus,[b] vbi [c] posumus tenorẽ regulæ Cancellariæ de insordescentibus.

23 Decimoquarto, priuat alios facultate pro eo orandi publicè, & solenniter: quamuis possint priuate, vt diximus.[d] Decimoquinto, repellit à iudicio, vt nõ possit esse actor, neque procurator actoris, neque reus: potest tamen esse reus ad se defendendum,[e] vt habet communis ibidem, & etiam constitui procurator, vt absolutus procurare possit, vt diximus.[f] Decimosexto, facit, vt perseuerans in excommunicatione per vnum annum in causa criminali videatur confiteri crimen, [g] per quæ malè intellecta glossi.[h] cum aliis multis, tenuit, quod debet etiam priuari suis beneficiis: quod non est verum, vt copiosè scripsimus super illam. Decimoseptimo, priuat sepultura loci sacri. Decimooctauo, obligat manentem in ea per aliquod tempus ad soluendam, antequam absoluatur, pœnam constitutam in aliquibus episcopatibus,[k] & constitutam etiam per leges seculares Castellæ,[l] & per leges Lusitaniæ aliam, postea quam captus fuerit.[m] Decimonono, quòd operatur & alia multa, quæ scribit Rebuf.[n] quædam tamen incautè.

De excommunicatione minore, & participatione cum excommunicato.

24 *Excommunicatio minor solam participationẽ passiuam sacramentorum tollit, non missæ auditionem, &c. nam sacramentorum tollit, non missæ auditionem, &c. nam, vt diximus: non æquatur mors alicui tollitur à quauis presbytero, num. 26. non incurritur in his casibus, num. 26. & 27.*

27 *Excommunicatus communicat cum vxore, filiis, & familis: non est vitandus, donec denuncietur.*

28 *Excommunicato participare veniale, num. 29. missi sex casibus, num. 30. 31. & 32.*

28 *Communio Christianorum triplex, quam non tollit principaliter excommunicatio.*

33 *Excommunicato specialiter non denunciato præsentes, quæ missa continuanda, & 2. seq.*

35 *Extrauagantis, ad euitanda, tenor.*

36 *Excommunicato ob iustum timorem participari potest sic, & non sic.*

36 *Excommunicato pro denunciato orari potest oratione priuata, non publica, &c.*

36 *Excommunicatio lata à iudice in participantes excommunicato à se, sine ista monitione, nulla.*

24 SEXTO præmitto circa hoc primo, quod excommunicatio minor, vt dictum est, [o] solum separat à participatione passiua sacramentorum: & ideo potest eligere, & vti omni iurisdictione, quanquã non potest eligi, [p] potest & ministrare sacramenta, si dando non recipiat: nam missans ad communicandum alios, & Episcopus missans ad dandum ordines non peccant, qua parte dant, sed quia sumũt: qui est verus intellectus rationis illius celebris, [q] quem pridem dedimus ibi secuti mentem Host.[r] relicto Panor. quid dicant Maior,[s] & Adria.[t] contra illum textum, eius ratione non satis intellecta.

Secundo, quod prædicta minor excommunicatio non facit, vt peccet audiendo missam, nec sumendo pacem, quæ in ea offertur secundum Dom. & Franc. contra Archid.[u] nec absoluendo ab excommunicatione maiore, vel minore,[x] nec absoluẽdo à peccatis:

a Vt dixi vbi supra post Caiet. in tract. 15 rom. 1. b Secundò Mai. in 4. dist. 18. q. 2. colũ 8. c Cap. 9. in fi. de pœnit. & remiss. d Cap. inuper. de sent. excõ. e Cap. fraternitas. de sent. excõ. lib. 6. f In sum. de sen. excõmun. §. exquisita pœna. g In 4. dist. 18. h Mille in locis. i Cap. cũ excõmun. & seq. 11. q. 3. k Iux. Innoc. in d. c. super & dicẽda infra nu. 36. l Iux. mentem Card. Imo. & cõmunemin clem. 1. de sent. excõ. m In 4. dist. 18. q. 2. n Verb. excommun. 9. 8. 4. o Augu. l. nõ omnis ff. si cer. pe tic. l. in agris. ff. de acqui. rer. domi. p 3. par. tit. 24. cap. 7. q In d. c. nuper.

r Vt dictũ est supra. s Per cap. infames. 6. quæst. 1. t In fing. 265. u Singul. 289. x Cap. cũ bonæ. de rest. & qua lit. & cap. postulasti. cum glos. & ei annot. de cler. excommun. minist. y Cap. constitutus. 1. de appel. z Cap. pastoralis. 5. verũ. eod. titu. a Cap. approbandi de re iud. & ibi glo. verb. inodatus. b Cap. nul. & vlt. q. 6.

a Maio. in 4. dist. 18. q. 2. col. 8.

b d. c. quo iusto.

c In sum. de sen. excom. f. 8. d Io. And. & alijs in cap. fa. cens. de iis quæ vi. e in 4. dist. 18. f In d. cap. sacris.

g C. fin. l. cõsensit. ff. de pœt. do. a. & c. ex parte de cõsuet. h Contra cap. 13. al Rom. & c. inhiæ de maior. i Capit. 20. nouit. 45. k Capit. 2. de vsurar. l. Nu. 36. m In d. c. nu. 36. n Ver. excõicatio. 1. cas. 41. f. fin. o Fod ver dubio 1. & 5. & excõicatio 9. cas. 41. p In cuper. nu. 9. q Ibid nu 8. de sent. excom. r Verb ex cõcatio. 5. cas 1. 9. 37. & 38. s Nu. 112 per c. nuper. & c. fi concubinæ de defen excom.

t Nu. 51.

u In sum. de sentẽt. excom. 5. & quæ sit pœna, ver. sed numquid. iux. cl. nt. gra. ut. addutia glos. recepi. de sen. excõ. x In d. c. nuper. y In 4. dist. 18. z Bod. c. nu. 19. a Ia. c. Rodulphus de rescrip b Ia. p. fi. fi. 14. c. 3.

quia id est dare, & non recipere sacramentum, neque eadem ratione dando sacramentum infirmo sine missæ celebratione, quidquid dicant prædicti.

25 Tertio, quod hæc excommunicatio quamquam ferri potest per sententiam iudicis: tamen communiter non fertur, nisi per ius in octo casibus, quos ponit Innoc.[a] Quorum, quia solum vnum videmus in vsu, & quia dici solet in aliis non esse veram excommunicationem minorem, ideo eos taceo. Casus autem vsitatus est, participatio cum excommunicato maiore excommunicatione, in casibus prohibitis. Dixi, *Maiore*: quia non incurritur ea ob participationem cum excommunicato minori: nam non transit in tertiam personam excommunicatio.[b]

Quarto, quod post eam incursam nullum sacramentum potest recipere antequam absoluatur ab ea: non quia æquetur peccato mortali, vt dixerunt Panor. & alij,[c] siquidem in multis excedit, & in multis exceditur ab illo, vt ibidem docemus.

Quinto, quod quilibet sacerdos simplex, etiam si non sit parochus, sicut potest absoluere à peccatis venialibus non habẽtem mortalia secundum Caiet. id constanter affirmantem, ita potest eundem absoluere ab excommunicatione minori, vt efficaciter contra eundem probamus.[d]

26 Sexto, quod regulariter participans cum excommunicato maiori excommunicatione incurrit minorem. [e] Fallit tamen in multis contentis illo versu glossi.[f]

Hæc anathema quidem soluunt, ne possit obesse,
Vtile, lex, humile, res ignorata, necesse.

Per, *Vtile*, excluditur qui participat cum excommunicato ad vtilitatem eius animæ prædicando, vel admonendo, quod animæ conuenit: quamuis interponat nonnulla alia verba, vt commodius persuadeat, & vel ad vtilitatem propriam temporalem præsertim sibi debitam, vt petendo ab eo debitum in iudicio, aut extra illud,[h] aut consilium spirituale pro se, aut pro aliis, & etiã temporale valde necessarium, quando non occurrit alius similis, à quo petatur.

27 Per, *Lex*, vxor excommunicati, quam lex coniugij ad communicandum ei obligat. Per, *Humile*, filij, quos secum habet, serui, famuli vrbani, & rustici, qui ante excommunicationem erant subiecti illi: & ideo tenentur inseruire,[i] nisi eorum consilio, auxilio perseueret in sua cõtumacia.[k] Dixi, *Ante*: quia qui post excommunicationem scienter cœperunt viuere cum eo, non excusantur. Et quamquam iuxta glossi.[l] maritus, pater, dominus, & herus non possunt communicare vxori, filiis, mancipiis, & familis excommunicatis: nobis tamen verius videtur oppositum, quod sentit Adr.[m] quos rectius ait excludi per verbum, *Vtile*, quam per verbum, *Lex*: per illud enim excluditur creditor, qui potest suum debitum petere à debitore excommunicato, & omnes istæ personæ subiectæ sunt debitores mariti, patris, domini, & heri, quatenus debent eis debitum coniugale, aut victus, aut stipendium. Per verbum, *Res ignorata*, excipitur ignorans,[n] quando ignorãtia est facti secundum omnes, & etiam quando est iuris dubij per notata.[o] Nunc autem dicitur iusta ignorantia eius qui ignorat excommunicatum esse denunciatum.[p] Verum est tamen, quod qui à fide dignis audiuit illũ, vel illum denunciatum, debet cuitare,[q] sed qui dubitat, non tenetur vitare, præsertim in præsentia alio-

rum: quia inferret illi iniuriã.[a] Per, *Necesse*, excipitur qui participat propter magnam necessitatem propriam, vel excõicati: vt quia alter alterius eleemosyna indiget, quã ab aliis cõmode habere nõ potest.[b]

28 Septimo, quod participatio cum excommunicato maiori excommunicatione non est communiter plusquam venialis, etiam habita à non exceptis superius, secundum opinionem Host.[c] & communem,[d] & S. Tho. & aliorum,[e] quamuis dubitet Pan.[f] & aliqui teneant oppositum.

29 Dixi, *Communiter*: quia fallit in sex participationibus. Prima est participatio in sacramentis, vel diuinis officiis. Secunda, nimis frequens. Tertia, in contemptum clauium. Quarta, contra speciale præceptũ iudicis. Quinta, cum excommunicato à Papa cum participibus. Sexta, in peccato mortali: quarum ratio specialitatis est, quod quælibet illarũ est principaliter prohibita, vel coniuncta cũ alia malitia mortali.

30 Prima enim est mortalis, quia communio sacramentorum, & diuinorum officiorum est illi principaliter vetita. Secunda vero est mortalis: quia intelligitur de frequentia, quæ habet cõiunctam malitiam mortalem animandi ad delinquendum.[g]

31 Tertia, quia habet cõiunctam malitiam mortalem inobedientiæ,[h] quis autem dicatur contemnere, dictũ est supra.[i] Quarta, quia est duplex inobedientia iuris, & iudicis,[k] quod limitatur infra.[l] Quinta, ea ratione qua quarta: qualem tamen excommunicationẽ solus Papa potest ferre, per dicenda.[m] Sexta, quia miscetur ei malitia mortalis ipsius peccati.

32 Octauo, quod quidquid dicãt Rosel.[n] & Sylu.[o] & prius Anchar.[p] & Panor.[q] & Ioan. Tabien.[r] multum refert, an quis participet cum excommunicato in delicto habente annexam excommunicationem, antequam eam incurrat, vel post eam incursam: nam qui communicat ante incursam, vel cum incurritur, non incurrit eam: communicans vero postea sic, modo concurrant ea, de quibus infra,[s] quorum verus intellectus est hic. Non obstat, quod sæpe consulens, mandans, iubens, & iuuans ad faciẽdum aliquid, cui est annexa excõmunicatio, excommunicantur: quia non excommunicantur ratione prædictæ participationis, sed quia lex non solum excõmunicat facientes, sed etiam cõsulentem, mandantem, &c. qualis est lex excõmunicans percutiẽtem Cardinalem. Quod autem lex excommunicãs simpliciter facientem regulariter non comprehendat cõsulentem, nec mandantem, probatur infra.[t]

33 Nono, quod excommunicato ingrediente ecclesiam ad orãdum debent exire qui sunt intra eam, aut rogatu, vel vi eum cogere egredi, alioqui cessare ab officiis diuinis, etiam missæ cœptæ: si nondum incœptus est canon, id est, *Te igitur*, &c. nam si esset cœptus, perficiẽda est ad finem vsque cum vno tantum ministro, sumendo etiam sacramentum, Host.[u] & Innoc.[x] S. Thom. & commu.[y] Non tamen exire tenentur, eo quod transeat excõmunicatus per ecclesiam, aut non orando maneat in ea propter alia negotia, per dicta,[z] neque etiam eo quod flectat genua, & dicat aliquam orationem priuatim.

34 Decimo, quod textus, qui declarant, quãdo excommunicatus occultus debeat cuitari occulte, & quando non, procedunt secundũ tempus antiquum, & non secundum hoc, in quo seruari debet extrauagans ad euitanda, relata male à Felyn.[a] & à S. Ant.[b]

a Vt in sum. de sentẽt. excom. 5. & quæ sit pœna, ver. sed numquid. iux. cl. nt. gra. ut. addutia glos. recepi. de sen. excõ. x In d. c. nuper. y In 4. dist. 18. z Bod. c. nu. 19. a Ia. c. Rodulphus de rescrip b Ia. p. fi. fi. 14. c. 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& bene à nobis, [a] lata per Martinum V. & relata in statutis Ecclesiæ Gallicanæ, [b] & iterum renouata à Concil. Lateran. [c] & in concordatis inter eum, & Franciscum I. cuius tenor est hic.

35 *Ad euitanda multa scandala, & multa pericula, & subueniendum conscientiis timoratis, constituimus, vt nemo posthac teneatur abstinere, & separare se, neque euitare communicationem alicuius in administrando, aut recipiendo sacramenta, aut in aliis diuinis officiis, aut extra illa, ratione alicuius sententiæ, aut censuræ ecclesiasticæ, aut suspensionis, aut prohibitionis ab homine, aut à iure generaliter promulgatæ: neque seruare interdictum ecclesiasticum. si illa talis sententia, prohibitio, suspensio, aut censura non fueris promulgata, aut denunciata specialiter, & expresse à Iudice contra certam aliquam personam, collegium, vniuersitatem, ecclesiam, aut locum certum, aut certam: neque manifesto constet incurrisse in sententiam excommunicationis, quod nullo modo potest occultari, aut per aliquod remedium iuris excusari: quia à cõmunione huius, vult, quod se separent iuxta canonicas constitutiones. Per hoc tamen non intendimus releuare, neque iuuare sic excommunicatos, suspensos interdictos, aut prohibitos.*

Nota primo, quod hæc extrauagans in verbo, *generaliter*, significat eam nihil prodesse, quo ad excommunicatum specialiter: sed cõtra tenet gloss. [d] quam sequimur. Tum ob auctoritatẽ eius. Tum ob verbũ, *Specialiter*, in secunda parte positũ. Tum per adducta in d.§. laboret. Tum quia vsus Vrbis, & orbis habet, non vitare excommunicatos specialiter ob contumaciam non comparendi, vel non parendi, antequam declarentur, & denuncientur.

Not. secundo, quod hæc extrauagãs nihil prodest excõmunicato, & sic perinde tenetur nunc ac antea ad euitandum alios: quamuis sit occultus.

Not. tertio, quod hæc extrauagans nihil prodest quo ad excõmunicatos manifestos, qui nullo modo possunt occultari. Quod consequi videtur peccamus omnes catholicos Galliæ, & Germaniæ, qui Lutheranis manifestis, immo & palam confitentibus se tales, cõmunicant. Tum quia sunt manifesti excõmunicati propter hæresim notoriam per bullã Cœnæ. [e] Tum quia non videtur prodesse dicere, quod finis restringendus est ad excommunicatũ ob percussionem clerici notorie iniustam, vt habet tenor relatus à Fely. Ant. & à nonnullis aliis, qui vel illa restrictio non fuit posita, vel postea fuit sublata, [f] & in in dictis concordatis: sed quia durum est damnare gentem, in qua sunt tot viri eruditissimi & academię præsertim Parisiensis Tolosana, & Louanensis probabiliter dici potest prædictam extrauagantẽ esse vsu receptã cum sola illa limitatione de excõmunicatione manifesta percussionis clerici iuxta tenorem antiquæ: vel quod multitudo hæreticorum & necessitas cõicandi, & negotiãdi facit licitũ, quod alias non esset. [g]

36 Vndecimo: quod qui semel est excommunicatus, & denunciatus semper vitari debet quousque constet de absolutione, [h] nisi persona sit eiusmodi, cui affirmanti se absolutam esse, probabiliter debeat credi, [i] & quod qui timore mortis alloquitur excõmunicatum non peccat, neque incurrit aliquam excommunicationem, secundum Innoc. [k] & Maior. [l] etiam si colloqueretur, & participaret in diuinis officiis, [m] modo non participet in peccato mortali, neque cum negatione saltẽ tacita fidei catholicæ, quæ resultaret ex communicatione in contemptum, & vilipendium excõmunicationis: quia oportet potius mori, quam sic communicare: cum magis teneatur defendere articulũ fidei de auctoritate, & potestate ecclesiæ ferendi excõmunicationem, & illius valorem, quam vitam corporalem, [a] & hoc modo limitandum est d. cap. sacris, [b] vt dixi, [c] & senserunt Maior. & Sylu. [d]

Duodecimo, ad primum dubium hic propositum respon. quod illud S. Thom. [e] scilicet esse peccatum mortale orare pro excommunicato, est intelligendũ primo de oratione publica, quæ nomine ecclesiæ fit, & non de priuata: quia ipsemet, [f] tenet licitum esse orare pro excommunicato, & pro quouis infideli oratione priuata. Secundo, quòd vt dixi, [g] non procedit in excommunicato nulliter, seu inualide, neq; in excõmunicato valide, sed ex iniusta causa, neque in excommunicato iuste, quẽ credimus vere pœnitere: modo non fiat expresse publice pro illo, iuxta mentem Host. [h] Immo ibidẽ omnibus qui ante nos scripserunt addimus, posse quẽ dicere missam oratio in ea, & applicando eius valorẽ quibus ecclesia mandat applicari eo fine, vt illud suum opus orandi, & applicandi ad quem, & pro quo debet, accipiat Deus pro oratione priuata, vt aliquis infidelis, vel excommunicatus cõuertatur. Quoniam aliud est applicare preces missæ, & eius valorem alicui, aliud applicare illud opus orandi, & applicandi, vt ibidem, [i] copiosius declaratur.

Ad secundum, quod pro excommunicato non denũciato, nec notorio potest orari publice per prædictam extrauag. quæ post S. Tho. lata fuit, per quam nunc non negatur sepultura iis, qui excommunicati moriuntur: nisi sint denunciati.

Ad tertium, quod incurrit minorem excommunicationẽ, qui, vt ministet Ecclesiæ, aut nomine eius orat pro excommunicato denunciato: quia ex dictis S. Thom. [k] colligitur, quod non solum est veritum orare cum excommunicato, vt prædictum est, sed etiam orare pro eo oratione publica Ecclesiæ nomine facta.

Ad quartum, de participantibus cum excommunicato contra præceptum iuris, & iudicis, dico, quod non solum peccãt mortaliter, vt dictum est, [l] sed etiã incurrunt excommunicationẽ maiorem, nisi quum excõmunicans dat litteras contra participantes cum excõmunicatis à se, sine monitione, de qua supra, [m] quia excõicatio sic lata est nulla, vt ibi dictum est.

Ad quintum, quod illud vulgatum superius positum, scilicet peccare mortaliter qui communicat cum excommunicato in oratione, intelligendum est de oratione publica, quæ fit nomine Ecclesiæ, quales sunt missæ, horæ canonicæ, quas cantant, vel dicunt, sui ministri nomine ipsius, qualis est consecratio ecclesiæ, altaris, & virginũ, benedictio solẽnis episcopi, & aquæ benedictæ & officia defunctorum, & sepultura, non autem de oratione priuata, qualis est salutatio Angelica matutina, meridiana, & vespertina, qualis est benedictio simplex mensæ, & aliæ similes, quæ non sunt prohibitæ tempore interdicti, vt dicetur, [n] immo videtur quod neque venialiter peccatur in aliquibus earum. Tum quia S. Thom. [o] ait orate pro excommunicato participare cum illo oratem priuata, vel priuatim dicta. Tum quia S. Anto. & omnes fatentur, quod licet dicere excommunicato, cum me salutat, aut mitto ad eum litteras, *Deus te conuertat*: quæ est magna oratio, & maior illa, *Deus*

a In c. 1. §. laboret. de pœn. dist. 6. b In tit. de excõ. non viand. c Habito sub Leone X. sess. 11.

d In d. statutis Gallicanis.

e De qua infra.

f In dicto Cõc. Late.

g Iux. reg. quod non est licitũ. de reg. iur. in 6. per glo. celeb. cap. ppõsuit. de cler. excom. mi. i Aug. ver. excõicatio 8. §. 16. k In cap. si vere. de sent. excõ. l In 4. dist. 18. quæ. 4. col. 3. m 5. Ver. excõicatio. 5. q. 4.

Deus nos conuertat: quod tamen ei dicere possumus. Tum quia possumus alloqui excommunicatum super eis, quæ ad eius animam pertinent. [a] Tum quia licet legere cum excommunicato aliquam partem Euangelij, aut alicuius psalmi: siquidem illud eius animæ conuenit, & consequenter dicere, *Miserere nostri: & leuani oculos meos*, quæ sunt orationes. Tum quia possumus audire cum eo concionem, [b] in cuius initio omnes frontem cruce consignamus, dicentes *Per signum crucis, &c.* quæ est egregia oratio, & salutamus Virginem Matrem per *Aue Maria, &c.* quæ est oratio præcellens, in cuius fine omnes facimus preculas à concionatore iussas, dum absoluit, siue precatur dicens, *Misereatur vestri omnipotens Deus, &c.*

Ad sextum, quod actus extraiudiciales excommunicati etiam denunciati, & in illo agendo peccantis etiam mortaliter, regulariter valent, vt alterius non excommunicati. Tum quia excommunicatione non desinit esse verus homo imo, nec liber, nec perdit potestatem naturalem, & ita potest regulariter contrahere, vt quilibet alius, & facere omnia, quę iure naturali gentium, & ciuili nituntur, [c] & consequenter testari, secundum communem, quam sequitur Fran. [d] quod præsertim procedit in actibus, quos lex humana non potest annullare, quales sunt sacramentales: nam baptisma, cõfirmatio, & ordo collata excommunicato, vel ab excommunicato, valent, secundum omnes, immo & matrimonium, [e] fallit autem regulariter in actibus pertinentibus ad potestatem, & iurisdictionem ecclesiasticam humanam, per quam illi annullari possunt: quales sunt, ad beneficia præsentatio, electio, postulatio, confirmatio, institutio, collatio, prouisio, & nominatio. [f]

De absolutione excommunicationis, & à quo ferri potest.

37 *Excommunicatio, & absolutio conueniunt in his, & differunt in his. 38.*
38 *Excommunicatio sine causa parum nocet, absolutio multum prodest: an falsa vtramque annihiler.*
39 *Excommunicatione à minore, & maiore lata à iure, vel ab homine hic absoluit. nu. 40. etiam sola tonsura initiatus: licet non soleat fieri cum magno interdum incommodo. nu. 41. & 2. & seq.*
44 *Absolutio excommunicationis à quo delegatur. nu. 45.*
46 *Absolutus ob impedimentum, vel à Papa cum onere præsentandi se faciat hoc.*
47 *Excommunicationis absolutionem huiusmodi satisfactio præcedat. nu. 48.*

37 SEPTIMO præmitto circa hoc primo, quod absolutio, & excommunicatio conueniunt in multis. Tum quia neutra requirit certa verba pro forma substantiali, vt supra dictum est. [g] Tum quia neutra valet quidquam non seruata forma alia quam iuris, cum qua data est potestas excommunicandi, vel absoluendi ei, qui antea habebat. [h] Quare licet absolutio facta ab habente potestatem iure ordinario non seruata forma iuris valeat, etiã ante satisfactionem: nihil tamen valet facta à delegato non seruata forma absoluendi sibi data in delegatione. [i] Et ita absolutio facta extra mortis articulum ab eo, qui per bullas, vel alia priuilegia habet facultatem absoluendi in eo, non valet: neque facta ante satisfactionem ab eo, qui haberet facultatem absoluendi post eam. Dixi, *Alia quam iuris*: quia, vt pridem respondimus, absolutio data virtute mandati Papæ ad absoluendum secundum formam iuris valet, quamuis ea non seruetur, vt valeret facta sine illa ab ordinario auctoritate ordinaria: quia non fuit intentio Papæ inducere nouam formam per illa verba, sed admonere committarium id quod secundum ius debet facere, quod in simili dixit Innoc. [a] quem sequitur gloss. sing. & receptissima, quæ magna est. [b] Tum quia vt excommunicatio valet regulariter, quamuis sit iniusta, ita absolutio. [c]

38 Secundo, quod differunt in multis: quia excommunicatio iniusta ex causa nihil nocet quo ad forũ conscientiæ, vt supra, [d] dictum est: absolutio vero iniusta prodest, nam cõfessarius posset absoluere à suis peccatis absolutum iniuste ab excommunicatione, & absoluto iniuste prosunt suffragia generalia Ecclesiæ, quæ non prodessent nullatenus absoluto, quæ noua, & firma declaratio est. Tum quia excommunicatio lata metu iusto valet etiam quo ad forum conscientiæ, subsistente iusta causa ad excommunicandum, [e] absolutio vero minime. [f] Tum quia excommunicatio lata ex falsa causa valet, & non absolutio, [g] quamuis Card. [h] exequat eas dicens neutram valere, si neutram esset daturus iudex si sciret causam esse falsam: vtramque vero valere, si iudex haberet animum dandi vtranque, si sciret vtriusque causam esse falsam: & quamquam illi magis dubitant de valore absolutionis quam excommunicationis: ego vero contra puto non esse dubium de valore absolutionis, etiam quantum ad forum conscientiæ: quia illa non excedit facultatem humanam, neque continet errorem intolerabilem: siquidem non pertinet nisi ad iustitiam partium, in eo, quod potest male, aut bene: & adeo dubito de valore excommunicationis datæ ex falsa causa, vt putem non valere illam: quia videtur continere errorem intolerabilem & excessum facultatis humanæ, eo quod vult excommunicare aliquem, siue peccauerit mortaliter, siue non, ex dictis supra, [i] per illud Panor. & Felyn. [k] quod excommunicatio lata per iudicem cõtra citatum non comparentem ex iusto impedimẽto nihil valet: quia non intendit, vt debuit excommunicare, si iustum haberet impedimentum: & si intendit excommunicare, siue esset iuste impeditus, siue non, implicaret errorem intolerabilem, qui annullat excommunicationem. [l]

39 Tertio, quod excommunicatum minore excommunicatione potest absoluere quilibet sacerdos, qui potest absoluere à peccatis, [m] quamuis non sit eius parochus, si non habet nisi venialia, vt supra diximus. [n]

Quarto, quod excommunicatum maiori excommunicatione à iure non reseruata alteri, potest absoluere proprius prælatus, [o] per proprium prælatum intelligo Papam, episcopum, & capitulum sede vacante, & alium quemuis prælatum exemptum ecclesiæ regularis, aut sæcularis, qui dicuntur habere iurisdictionem quasi episcopalem, secundum gloss. [p] & etiam quiuis alius non exemptus habens iurisdictionem in foro exteriori, & etiam parochus, aut sacerdos simplex, qui potest absoluere à peccatis mortalibus: secundum Innoc. & Host. [q] quæ est communis opinio S. Thom. & Bonauen. & aliorum Theolo-

a In c. fin. de sponsa. b In. c. de offi. deleg. c Cap. venerabilibus. de excõ. d. c. ea. e Glo. fin. in c. 1. de his q. fiunt a maiori. Panor. in c. Abbas. col. 1. & Rauen. eodem. & alios. f Per text. ibi sing. in d. c. 1. glos. pen. ex parte. de offi. ordin. & in cap. quod super. in d. tit. in c. ab excõicato. de sent. excõ. & c. ea. quæ. & c. quod si. glos. col. 5.

f Eod. cap. nu. 4. k in c. 2. de sent. excõ. & reiter. cõsulenti.

l Cap. per tuas. de sent. excom. c. venerabilibus. 5. de eo. qui. 6. in Cap. nuper. de sent. excom. n. In c. 4. nu. 2. & c. plenius. de pœnit. dist. 4. nu. 25. & seq.

n d. c. nup.

p R. cap. clerici. de sep. eccl. nupt. alioru.

q d. c. nup.

Universidad de Deusto
Biblioteca

gorum,[a] & etiam Summistarum, quos latè citat Sylu.[b] quamuis oppositum teneat Panor.[c] quæ non dicit, quod ille iuxta quam cõmunem pridem consuluimus, limitando illam noue, vt procedat solum quantum ad forum conscientiæ, & altera quantum ad forum exterius: limitando item illã cum S. Tho. ita quod prædictus sacerdos simplex non potest hoc facere sua authoritate, sed vt commissarius deputatus à Papa,[d] qui pro hoc est quasi expressus: & quod prælatus proprius potest absoluere ab excommunicatione incursa iure extra suum episcopatum, & parochiam, secundum Fed.[e] communiter receptum. Dixi, *Non reseruata*: quia is cui reseruatur debet eam dare secundum omnes.

40 Quinto, quod excommunicatum ab homine ipse solus potest absoluere, aut eius successor, superior, aut delegatus,[f] nisi quod delegatus Papæ, qui potest excommunicare intra vnum annum post sententiam diffinitiuam, eo transacto non potest absoluere,[g] quod est singulare secundum Panor. ibidem, qui cum communi idem dicit de quolibet alio delegato habente facultatẽ exequendi suam sententiam. Et nisi incendiarius excommunicatus ab episcopo, qui non potest absolui ab eo post denunciationem,[h] quod est singulare.[i] Et nisi excommunicans, qui post excommunicatur excommunicatione maiori, & denũciatur,[k] quanquam potest si solum excommunicatur minore,[l] & nisi excõmunicatio sit pronunciata ab inferiori, & confirmata à Papa ex certa scientia: nam ab ea non potest absoluere, qui eam tulit, secundum Ioan. And. recept.[m]

41 Sexto, quod si qui excommunicauit non est sacerdos, non potest absoluere in foro conscientiæ: quanquam potest in exteriori, secundum aliquos, quos Sylu. sequutus est,[n] quod restringẽdum est ad absolutionem coniunctam cum peccatorum absolutione: nam ab excommunicatione sola potest absoluere etiam quo ad conscientiæ forum: etiam sola prima tonsura initiatus, vt affirmat S. Thom.[o] receptus à S. Anto.[p] & Ioan. Tabien.[q] & quamuis nemo illud affirmet, affirmandum tamen esset ob multa, quæ in id adduci possent, cõmodius tamen videtur committere presbytero secundum Maio. recep. contra quem facit, quod multi omittunt quærere absolutionem à suis parochis putantes illas commissiones iudicum esse absolutiones: & quod pauci sunt, qui possunt probare suam absolutionem factam per hanc commissionem à parocho: quia ille absoluit secreto sine notario & testibus. Per quæ putamus vtilius fore, vt iudex si ei vacaret, absolueret, & daret litteras absolutorias: & cum de more committit, excommunicatus debet dare operam, vt corã notario, & testibus absoluatur à parocho, quo cum oportuerit possit probare absolutionem: quia semel excommunicatus, semper præsumitur talis,[r] quanquam aliquando ausi fuimus affirmare, quod qui ostenderet commissionem, vt absolueretur, & diceret se absolutũ à suo parocho, præsumeretur absolutus cum solo testimonio parochi, & etiam sine eo, saltem si esset vir timens Deum, & ingrediebatur, & admittebatur ad diuina officia, habita ratione cõsuetudinis receptæ absoluendi absque notario & testibus, quòd etiam verum videtur: quodque facit ad intelligentiã clausulæ cuiusdam nouæ magni momenti additæ à S. D. N. Greg. XIII. in Bulla Iobelæi dati anno 1572. sub finem ibi, *Declaramus.*

44 Septimo, quod executor mandati Papæ, quo iubetur excommunicare certum hominem sine cognitione causæ, non potest absoluere, postquam excommunicauit. Et quod qui potest absoluere ab excommunicatione lata à iure, potest absoluere ab excommunicatione generaliter lata ab homine, iuxta decisionem singularem Ioannis de Imola,[a] relatam per Fely.[b] dicentẽ nunquam se in alio legisse: quamquam idem ante Ioan. Imol. dixerunt Ioan. & Card.[c] & resumpserunt,[d] per illum textum, quod defendimus nos.[e]

45 Octauo, quod qui possunt absoluere ab excommunicatione virtute iurisdictionis delegatæ à Principe, aut cõcessæ in priuilegium perpetuum ratione dignitatis, aut officij, aut virtute alterius ordinariæ potestatis, possunt committere aliis iuxta gloss. receptam,[f] quæ conciliat illud cum cap. fin.[g] dicens illud procedere in illis, quibus solum simplex ministerium absolutionis, sine alia iurisdictione conceditur. Et omnibus addimus, quod simplex ministerium absoluendi potest delegari etiam à delegato ordinarij, & à subdelegato delegati Papæ, quamuis nõ possunt delegare suas iurisdictiones, ratione quarum id eis competit, neque etiam aliquem articulum iurisdictionalem,[h] quod quotidianum est.

46 Nono, quòd excommunicati à iure, vel homine, qui ob grauem morbum, aut ob aliud iustum impedimentum faciunt se absolucre ab eo, qui sine illo non poterat, debent se præsentare cessante impedimento, quam cito commode possunt, ei qui eos iure poterat absoluere: alioquin recidunt in eandem excommunicationem.[i] Idem de iis, quos absoluunt legati Sed. Apostolicæ cum onere præsentãdi se suis ordinariis, aut aliis quibuslibet ad suscipiendam pœnitentiam, aut satisfaciendum ei, quem iniuria affecerunt: sed non tenentur regulariter se præsentare personaliter, sed satis est mittere procuratores ad id idoneos secundum Caiet.[k] qui ait absolutum esse iudicem, quo ad forum conscientiæ, ad determinandum tempus intra quod commode potuit se præsentare.

47 Decimo, quod omnia iura, quæ iubent satisfacere ante absolutionem in articulo mortis, intelligenda sunt, si excommunicatus potest satisfacere: & si non potest, satis est, quod det cautionem,[l] quamuis Imol. teneat oppositum.[m]

48 Nostro vero iudicio cautio debet esse sufficiens, id est cum pignore, vel fideiussore si eam potest dare, sin minus det eam, quam potest, saltem iuratoriam, per easdem rationes Card.[n] & Felyn.[o] si quidem ad impossibile nemo tenetur.[p] Quin & putamus eum, qui potest satisfacere ante mortem, sed non commode, id est non nisi notabiliter vtilius vendendo bona sua, si potest differri absque magno damno alieno, non teneri ad aliud, quam ad dandam cautionem sufficientem, quod satisfaciet primo quoq; tempore, per dicta.[q] Adde quod Sotus,[r] tenet non sufficere inopiam ad hoc, vt delegatus præuia satisfactione absoluat.

* * *

a In 4. dist. 18. b Ver. excommu. n. 1. c In d. c. super per glo. sing. 6. episcopus. de pœn. & remiss. li. 6. d d.c. nuper. §. fin. e Conf. 16. & Pan. c. grauæ. col. 3. de præb. f Cap. pastoralis. §. præterea. de of. dele. g Cap. quæ reati. de offi. deleg. h Cap. tua. de sen. excomm. i Secundũ Car. ibi de h Cap. audiuimus. 24. q. 1. j Cap. diuinus. Idem. excom. m In c. ex frequentibus. de institut. n Ver. absolutio. n. 101. 4. o In 4. dist. 18. p 3. par. d. 24. c. 77. q Ver. absolutio ab excom. r Iur. glo. solum. c. proposuit. de cle. excommunicat.

De excommunicationibus à iure latis, & primum de reseruatis Papæ per Bullam Cœnæ, & alia iura.

49 *Excommunicationes iuris antiqui paucæ, noui multæ nouissimi quamplurimæ. nu. 50.*
51 *Excommunicatio vt interpretanda: & lata in facientem non includit regulariter consentientem.*
51 *Consilium quis dicitur dare, & quod nocet danti.*
52 *Bulla Cœnæ Domini quæ, & iterata non multiplicat censuras, & seq.*
54 *Greg. XIII. fœliciter cœpit, fœlicius prosequitur, fœlicissime perfecturus.*
55 *Excommunicatio prima bullæ Cœnæ in hæreticos. num. 56. Secunda, in schismaticos. num. 57. Tertia in appellantes ad futurum Concil. num. 58. Quarta in Pyratas. nu. 59. Quinta in accipientes naufragorum bona. nu. 60. Sexta in imponentes noua pedagia. num. 61. Septima, in falsarios. num. 62. Octaua, in deferentes arma Turcis. nu. 63. Nona, in impedientes necessaria Romam adducentes. num. 64. Decima, in male tractantes Romipetas. nu. 65. Vndecima, in vsurpantes sibi iurisdictionem in Vrbe. num. 66. Duodecima, in iniurios Cardinalibus. num. 67. Decimatertia, in impedientes cursum causarum Curiæ, &c. num. 68. & seq. Decimaseptima, in vsurpantes fructus, &c. num. 71. Decimanona, in laicos cognoscentes de criminibus clericorum. num. 72. Vigesima, in occupantes bona Sed. Apostolicæ. num. 73. Decimaseptima, in male absoluentes à censuris bullæ: quæ tamen non est reseruata. 74.*
55 *Hæreticis credentes, fautores, & receptores, qui. nu. 56.*
57 *Schisma quid, quo differt ab hæresi, & excommunicatur in bulla Cœnæ.*
57 *Appellans ad futurum Concilium excommunicatus bulla Cœnæ.*
59 *Pyratæ qui excommunicati bulla Cœnæ.*
60 *Naufragorum bona accipientes excommunicati, etiam ante monitionem restituendi. nu. 118.*
61 *Augmentum, & auctum exequantur.*
61 *Pedagia noua quis potest imponere, vel augere.*
62 *Litteræ Apostolicæ an dicatur signatura: & aliud falsare, aliud falsis vti.*
63 *Arma bellica quæ, & sunt offensiua, & defensiua.*
65 *Roma, & Sedes Apostolica, vel eius Curia diuersa.*
67 *Iudex secularis eiiciens Episcopum à suo episcopatu, &c. excommunicatus.*
68 *Impediens cursum causarum Curiæ, vt excommunicatus.*
73 *Ecclesiæ Rom. iura, & bona nulla taciturnitate, vel patientia perdi.*
74 *Absolutio bullæ Papæ reseruata non continetur etiam in sua generali.*
74 *Priuilegium remuneratorium per contractum iusta de causa tollitur.*
74 *Absolutio male absoluentis à censura bullæ, cur non reseruata.*

49 PRAEMITTO primo, quod glo.[a] colligit 50. excõmunicationes latas ipso facto per solas clementinas, & alia prius,[b] triginta duas latas per solos textus Sexti, & prius congesit Host.[c] triginta tres, quas solas induxerũt omnia iura Decreti, & Decretalium ad eius vsque tempora, cum vna.[d] Ex quo facile intelligas, quam pareifuerint antiqui patres in excommunicando, & quam largi recentiores: quum ad annum vsque 1398. quo promulgatus est Sextus, vix inuenirentur triginta tres casus, qui in pauciores quam in 26. redigi possunt.

50 Et per solum Sextum inducti fuerunt 32. & per solas Clem. 50. Postea, per bullas Cœnæ, per extrauagantes impressas, & non impressas, per constitutiones synodales, & prouinciales, per visitationes, & reseruationes secularium, & religiosorum, pene innumeræ. Quarum multitudinis diminutio desiderata fuit à nobis olim cum primum Manuale Confessa. Hispano sermone composuimus, imo & cum illud latinum Romæ fecimus. Nunc autem postquã Bullarium quam plurimarum extrauag. antiquarum. Max. Pontificum prodiit impressum videtur valde vtilis, imo & necessaria limitatio earum aliqua, saltem quoad forum conscientiæ. Salua S. D. N. definitione.

Secundo præmitto, quod quia alij alium ordinem seruarunt in casibus recensendis, nos sequemur eum, quem Ang. à Clauas: seruauit,[a] cui ex bona parte consonat Sylu. qui primo ponit reseruatas Papæ, secundo, reseruatas episcopo, tertio, nulli. Et vt facilius quis quam velit inueniat, imprimis ponentur antiquiores, præterquam quod inter reseruata Papæ per bullam Cœnæ erunt primæ, quia magis reseruatæ.

51 Tertio præmitto, quod ad iudicandum an quis sit excommunicatus necne à iure vel ab homine, debent perpendi diligenter verba, quibus ius, vel iudex vtitur, & personæ contra quas, & opera ob quæ excommunicat: non enim vltra illa extenditur. Vnde lex excommunicans facientem aliquid, non comprehendit regulariter solum consentientem: etiam mandando, consulendo, fauendo, vel auxiliando, antequam fiat, nisi ex eius tenore, vel aliarum legum id expresse, aut tacite colligatur, quod firmiter asseuerat Caietan.[b] & Sylu. sibi contrarius,[c] & Ioan. Tabien.[d] quod & nos hic in Manu. Hispano tenuimus, & nunc tenemus. Tum quia secundum omnes excommunicatio non debet extendi de vno casu ad alium,[e] eo quod pœnæ sunt restringendæ,[f] & prædicti non sunt proprie, & vere facientes, nam mandatum, & consilium præcedunt factum, & nihil præcedere potest id, quod vere ipsum est, & frequenter hæ præcedunt mense, & anno factum: immo & plerúque post vitam dantis ea fiunt, & interdum est impossibile, quod per factum accipientis ea, excommunicentur dantes illa, qui mortui ante, & forte martyres in cœlo iam sunt beati. Tum quia participans cum excommunicato ante commissum crimen, habens annexam excommunicationem, vel quum committitur, non incurrit eam,[g] & constat omnes prædictos communicare in crimine, ante crimen commissum. Tum quia cap. quod in dubiis.[h] habet participantem cum excõmunicato esse excommunicandum, & non excommunicatum: quod Ioan. relatus à glos. intellexit etiam de participante in crimine, qui licet merito carpatur ibi à Panor. & communi quo ad participantem in crimine commisso, non tamen quo ad participantem ante illud commissum: qualiter participant ij, de quib. loquimur. Tum quia cap. fœlicis,[i] & alia multa, exprimunt consulentes, mandantes, &c. quum intendunt eos includere. Tum quia cap. quicunque,[k] probat ex-

a Verb. excom. 5. 6. 7.

b In sum. verbo excom. c. 47. nouab. 3. c In verb. excõ. 10 dubio. 4. d Ver. excom. 5. cas. 49. Bonif. ed. cõ. in clem. 1. de consang. e Secundũ glo. recep. in cle. 1. de sepul. & in clem. 1. de constitut. f l. pen. ff. de pœn. & ex pœnæ. de pœnit. dist. 1. g Per resolutionẽ supra, nu. 13. posita. h De sent. excom. i De perm. lib. 6. & cle. si quis suadente. ed. tit. & multa. c. bullæ Cœnæ. & l. si quis ad ff. de iur. om. iu. lic. k De sent. excõ. li. 6.

Universidad de Deusto
Biblioteca

communicationem latam contra dantem licentiam malefaciendi, non extendi ad vtentem illa, nisi expresse id exprimatur, & cle.r. [a] excommunicãs contrahentes,non comprehendit consulentes, mandantes,nec aliter consentientes, neque lata,[b] in sepelientes excommunicatum, comprehendit consulentes, & iuuantes, & prosequentes funus ad sepulturam, qui suis manibus non inferunt eum illi, secundum glo.ab omnibus ibi receptam.Tum quia Bar.[c] communiter receptus secundum Iason. [d] ex professo tenet,eum qui per alium facit,non vere,sed ficte videri id facere: nisi quando illud aliud est instrumentum motum ab eo necessario faciens, quale est baculus, vel gladius:inferens ex eo mandantem non vere, sed ficte facere id quod mandatarius facit, præsertim quum mandatarius non obligetur ad id etiam post susceptum mandatum,vt contingit in materia delictorum,de qua loquimur.Tum quia cap. mulieres,[e] non habet id quod Pan. & aliquot alij imponunt ei, scilicet, quod mandans percuti clericum vere percutit illum : sed quod vere committit, cui supplendum est,in legem,id est vere delinquit: quia mandare illud,est vere delictum, vt respondit Bart. [f] quem sequuntur vbi supra Rom. & Iason. & ita nulla ratione defendi potest,quod vere & proprie sint idem mandare, vt aliquid fiat,& factum virtute mandati: quamuis frequentissime ficte reputentur idem, sicut hæres,& defunctus,pater,& filius,Episcopus, & Vicarius, &c. Nec consequenter Ias. [g] iuste recedit à Bart.cui dixit communem adstipulari. Dixi, *Nisi ex eius,tenore expresse,&c.* ob d.l. si quis id,quod,[h] & alia, quæ pœnam impositam facienti expresse extendunt ad mandantem, significando tacite alioqui non extensum iri:non quidem quòd mandare sit facere,sed quia legislatori placuit vtrúmque ad pœnam ibi positam exæquare. Dixi, *Vel ex tenore aliarum* : vt ex aliis iuribus, & consuetudine Ecclesiæ, cap. si quis suadente,[i] loquens de iniiciente manus in clericum,extenditur ad mandantem,cõsulentem, & iuuantem,[k] Dixi, *Tacite*, propter cap. significauit, [l] quod habet mittentem arma Sarracenis, ita esse excommunicatum ac deferentem, per canonem latum contra facientem:non quidem quòd idem sit deferre per se, & mittere per alium, sed quia lex pœnalis extenditur de vno casu ad alium, quando alioqui esset frustratoria, vel quasi cap. si ciuitas, [m] quod habet interdictum ciuitatis extendi ad suburbia, ne fiat frustratorium,& gloss. [n] quæ cap. illud loquens de testamento,extendit ad codicillum,ne sit frustratorium.Quibus addendum, quod canon se extendens ad consulentem,non comprehendit ita simpliciter consulentem consilio adeo simplici, quòd sine illo tam certo, & iniquo animo fuisset admissum delictum, ac cum illo. [o] Idem eadem ratione est dicendum de mandato,iussu, & fauore, sine quibus perinde omnino peccatum admissum fuisset, ac cum illo.[p]

Adde, quod refert,an disponens loquatur principaliter de faciente,& secundario de mandante, consulente,aut principaliter de omnibus:quia priori casu non incurrit excommunicationem consulens,aut mandans, antequam fiat opus: vnde mandans cuipiam etiam centies percutere clericum non excommunicatur, donec percussio sequatur, & nunquam si ea nunquam sequatur.[q] In posteriore vero sic:nam qui mandat interficere aliquem per assassinos,statim

a De concâng.

b Per cle. 1. de sepul.

c In l.si is, q. d epto re.ff.de v. suscipi. à no. 56. & melius in l.sed si vnius. §. 1. ff. de iniu. & in d.l. si is qui, colum.74.

d Vbi sup.

e De sent. excom.

f In d.§.1.

g Vbi sup.

h Et publicta capp. felicis. & si quis suadente. & multa bullæ Cœnæ.

i 17. q. 4. & d.c. mulieres. & c. quicunq; de sent. excõ & c. sicut dignũ. de homic.

l De sent. excõ.

m De sen. excom.

n Cap. 1. de vsur. li. 6.

o Per cap. fœlicis 3. illud. de pœn. libr. 6. iuncta gl. celebri verb. simplici. cui similis gl. magna d. cle. & quis suadente.

p Per d. supra c. 17. à nu. 17.

q Arg notatorũ in d. c. mulieres. de sent. excõ.

reticus definitur supra,[a] & quod excommunicatio in hæreticos videtur omnium antiquissima, [b] sed non erat reseruata ante bullam.[c]

Secunda, quod hæc excommunicatio non comprehendit magos, qui aliàs non sunt hæretici,[d] quos tamen comprehendebat bulla Pij V. quòd est valde notandum.

Tertia, quod verbum,Credentes,omissum in bulla Pij V. fuit expressum in hac potius ob declarationem, quam ob necessitatem : nam etiam eo non expresso fuissent inclusi, quippe qui vere sunt hæretici,[e] eo quod, quamuis non credant explicitè hæreses: credunt tamen implicitè, credendo pertinaciter esse verum, quod alius hæreticus credit, nescientes qui credat in specie.[f]

Quarta, quod fautores, receptatores, & defensores solum dicuntur ad effectum incurrendi hanc censuram,qui hæc faciunt eis eo respectu, quo sunt hæretici.[g] Tum quia tenetur quis hæretico extreme egenti subuenire.[h] Tum quia potest quis, licet non teneatur, eidem etiam nõ extreme egenti subuenire, quatenus est homo,argum.cap.duo ista nomina,[i] ibi. *Quia peccator est, corripe, quia homo miserere*:& ibi, *Nulli homini claudenda est misericordia : sicut nulli peccatori impunitas relaxanda est.* Tum quia alioqui omnes ferè catholici etiam religiosi, Germaniæ,Angliæ,Scotiæ, & bonę partis Galliarum,inciderent in has censuras: quippe qui habent commercium cum hæreticis,quatenus sunt homines,quod sine aliquo fauore,vel auxilio eis præstando haberi nequit. Tum quia nullo canone contrarium probatur : licet multis probari posset eum præsumi fauere hæretico, qui scienς eum esse talem, fauet ei sine aliqua circunstantia, quæ excusare posset eum, etiam in foro exteriori à tali præsumptione:quales multæ occurrere possunt fundatæ in timore,necessitate,cognatione,vel vtilitate,in pace,militia,& bellis, in quibus videmus,& legimus Carolum V. & Philippum II. omnium Regum, quos sua ætate terra coluit,& colit catholicissimos fauisse domis, ducibus, & militibus Lutheranis Maiestati suæ militantibus. Quo ad forum autem interius, in quo sola veritas inspicitur, [k] facilè est discernere fauorem datum alicui eo respectu quo malus,& hæreticus est, à dato eidem,eo quod proximus,& à Christo redemptus est.[l]

Quinta, quod Caieta.[m] oblitus fuit ponere id, quod in 2. 2.[æ] & in summa [o] tenuit, & alij aliis locis, quod adducimus in cap. *cogitationis pœnam nemo meretur*: ? scilicet, hæreticos mentales tantum non incurrere hanc censuram, neque aliam à iure humano latam:quales tamen non sunt ij, qui hæresim proferunt verbo,scripto,vel nutu,& signo verbis æquipollenti,licet nemine id vidente,vel audiente promserint : quia sufficit sua natura esse probabile, licet contingat probari non posse ad hoc, vt includatur sub potestate,& iurisdictione humana,& pœnis eius, quod multis confirmaui.[q]

Sexta, quod in foro interiori non sufficit hæresis exterior sine mentali, ob quod superius contra eum & alios diximus.[r]

Septima, quod qui habet,vel legit libros Catholicorum referentium dicta hæreticorum etiam desumpta ad verbum ex libris eorum,non incurrit hãc excommunicationem:quia nõ sunt libri hæreticorum, etiam si principaliter legeret illos ad sciendum dicta,

a Cap. fi. de hæret. li. 6. Clem. vnic. eod. tit. li. 5. Extra. eod. tit. li. 5.

b Extra eod. tit. li. 5.

c Extra eod. tit. li. 5.

d Verb. ex commun. sub hu.

e Vt infra dicetur.

f Verb. ex commun. 3. cas. 18.

g Verb. ex commun. cas. 18.

h Verb. ex commun. cas. 18. i Arg. l. quod fauore. C. de legib. cum Bart. in l. si vnius. §. fi. ff. de iniur.

& rationes eorum : sicut non incideret audiendo eadem relata verbo per alium. Neque eadem ratione qui legit libros Catholicorum elucidatos per annotationes hæreticorũ:licet iste incidere posset in censuram indicis librorum Pij IIII. Secunda excommunicatio profertur vna cum prima contra schismaticos in hæc verba.

Nec non schismaticos,& eos, qui in animarum suarum periculum se à nostra, & Rom. Pontif. pro tempore existentis obedientia pertinaciter subtrahere, seu quomodolibet recedere præsumunt.

57 Declaratio, quod hic significatur hæresim differre à schismate,& hæreticum à schismatico,& rectè quidem, vt colligitur ex cap. schisma,[a] & S. Thom.[b] loquentem in hæc verba. *Hæresis & schisma distinguuntur secundum ea, quibus vtrumque per se, & directè opponitur. Nam hæresis per se opponitur fidei, schisma autem per se opponitur vnitati Ecclesiasticæ charitatis. Et ideo sicut fides,& charitas sunt diuersæ virtutes, quamuis quicunque careat fide, careat charitate: ita etiam schisma, & hæresis sunt diuersa vitia : quamuis quicunque est hæreticus, sit etiam schismaticus, sed non conuertitur : & hoc est, quod Hieron. dicit in epist. ad Titum,cap.3. & refertur in cap. inter hæresim.*[c] *Inter schisma, & hæresim hoc interesse arbitror, quod hæresis peruersum dogma habet, schisma ab Ecclesia separat.* Hæc ille: ex quibus colligas quod schisma generatim sumptum est peccatum, quo quis se ab vnitate debita separat:specialiter vero sumptum est peccatum,quo quis se separat ab vnitate Ecclesiæ,nolendo subesse ei,vel membris eius,quatenus sunt eius : licet credat non esse nisi vnam Ecclesiam,& vnum Vicarium supremum. Tertia fertur in hæc verba.

a 24. q. 1. b 2. 2. q. 39 art. 1. ad 3.

c 24. q 3

58 *Anathematizamus omnes & singulas personas cuiuscunque status, gradus, seu conditionis fuerint, & interdicimus vniuersitates, collegia, & capitula quocunque nomine nuncupentur,ab ordinationibus,sententiis,seu mandatis nostris,ac Rom. Pont. pro tempore existentium ad vniuersale futurum Concilium appellantes : necnon eos,quorum auxilio appellatum fuerit.*

Declaratio prima, quod hæc excommunicatio nunc primum facta est Bullæ Cœnæ:antea enim licèt lata,& reseruata fuisset per Pium II. & Iulium II.vt tradit Sylvest.[d] non tamẽ fuit hactenus inserta Bullis Cœnæ. Secunda,quod huic excommunicationi adiũgitur interdictum propter vniuersitates, in quas non fertur excommunicatio.[e] Tertia, quod consulens,& auxilians prædictis non incurrunt, donec appellatio subsequatur. Quarta fertur in hæc verba.

59 *Anathematizamus omnes pyratas,latrunculos marinos,& illos præcipuè,qui in mari nostro à monte Argentario vsque ad Tarracinam discurrentes eos, qui in illo nauigant deprædantur,mutilant,interficiunt, robúsve, & bonis suis spoliant, omnésque receptatores eorundem,& eis auxilium scienter dantes, vel fauorem.*

Declaratio prima,quod excommunicatio ista nostra sententia comprehendit omnes, & solos eos, qui principaliter versantur in agendis prædis, percutiendis,aut interficiendis in mari occurrentibus: quia hi sunt Pyratę,& latrones marini,quidquid dicãt Ang.[f] Sylvest.[g] & Caiet.[h] cuius temporis Bulla speciatim includebat consulentem, quem licet hæc speciatim non includat, generatim tamen includere videtur: quia includit auxiliantes, & fauentes : & negari non potest, eum qui consulit, auxiliari, vel fauere.[i]

d Verb. ex commun. cas. 18. e Verb. ex commun. cas. 18. f Verb. ex commun. 3. cas. 18. g Verb. ex commun. cas. 18. h Verb. ex commun. cas. 18. i Arg. l. quod fauore. C. de legib. cum Bart. in l. si vnius. §. fi. ff. de iniur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Secunda, quod qui gerunt sua negotia, aut mercimonia cum amicis, aut bella iusta, vel iniusta cũ inimicis, & deprædantur aliquando incidenter, non includuntur hic, iuxta omnium sententiam.

Tertia, quod non includit eos qui in solis fluminibus faciunt hoc, quidquid sentiat Angel.

Quarta, quod sufficit facere hoc alicui, vel aliquibus nationibus: & non est necesse facere omnibus, vel ferè omnibus: quia quum in id incumbentes principaliter Pyratæ, aut latrones maris dicantur, rectè in eis verificantur verba huius clausulæ, quidquid dicat Sylvest.[a] Quinta fertur in hæc verba.

a Vbi sup.

60 *Anathematizamus omnes & singulos, qui Christianorum quorumcunque nauibus tempestate in transuersum (vt dici solet) iactatis naufragium passis, aut etiam submersis, siue in ipsis nauibus, siue ex eis dilapsa, & in mari, vel littore inuenta, cuiuscunque generis bona tam in nostro Tyrrheni, & Adriatici, quam in quibuscunque aliis cuiuscunque maris regionibus, & littoribus rapuerint, aut scienter sibi acceperint, aut ab aliis rapta, seu accepta scienter receperint: ita vt nec etiam ob quodcunque priuilegium, consuetudinem, aut longissimi etiam immemorabilis temporis possessionem, seu aliam quemcunque prætextum excusari possint.*

Declaratio quod hæc excommunicatio nuper facta est Bullæ Cœnæ: nam licet antea fuisset lata, non tamen eius absolutio erat reseruata, [b] de quo infra,[c] vbi dicetur an sufficiat acceptio, vel requirantur voluntas (vt sic dicam) mora, & monitio: & quam iniqua sit lex contraria. Sexta fertur per illa verba.

b Vt videre est in c. excomm. de rapt. c Nu. 117.

61 *Excommunicamus omnes, qui in terris suis noua pedagia, seu gabellas ad id potestatem non habentes imponunt, vel augent: aut imponi, vel augeri prohibita exigunt.*

Declaratio prima, quod hic statuitur idem de augmentis gabellarum antiquarum, quod de nouis: quod ipsum dicendum esset etiam si nihil fuisset expressum de augmentis, vt diximus in expositione alterius bullæ, vbi hoc non erat expressum,[d] hoc tradit Angel.[e] & Sylvest.[f]

d Arg. l. 5 ex toto. in princip. de leg. 1. & in l. peculiũ. ff. de leg. 2. e Verb. pedagium. f Verb. excommun. 7. c. 19.

Secunda, quod per pedagia, & gabellas intelligi possunt, etiam portoria, de quibus in bulla Pij V. & alia vectigalia, ob identitatem mentis legislatoris, & rationis legis, & latitudinem vulgarem significationis eorum. Qua de re latius [g] tractamus.

g In c. fraternitas. 12. q. 1.

Tertia, quòd per illa verba. *Ad id potestatem non habentes*: includitur solus, & omnis qui recognoscit superiorem in temporalibus, ad quem ab eo appellari potest: nullus enim talis huiusmodi potestatem habet, & quilibet alius sic.[h]

h Per c. 1. quæ sunt regalia in vib^o Feud. & nou. in cap. super quibusdã. de verbor. signific.

Quarta, quod per, *Exigit*, intelligitur hæres illa imponentis, publicanus, conductor, siue arrendator illorum iuriũ, & recipiens etiam famulus à non sponte soluentibus,[i] quia exigere est extorquere à nolente soluere.[k] Dicitur autem inuitus, & nolens soluere, etiam qui soluit rogatus soluere tanquam debitum, Caiet.[l] Excusare tamen posset ab hac censura probabilis ignorantia iuris, aut facti.[m]

i Iux. rub. de exact. trib. lib. 10. C. k Glo. fun. to 10. 2. in l. soluêdo. ff. de negot. gest. glos. & Cardin. cleme. fin. de cenſib. l Vbi sup. cap. 19. in Argu. cap. 5. de constit.

Quinta, quod per prohibita debent intelligi simpliciter prohibita, id est, quæ à nullis, neque à laicis, neque à clericis iustè possint exigi: & prohibita exigi à clericis & non à laicis, nõ sunt simpliciter, sed secundum quid prohibita: & ideo petens illa à clericis incurrit quidem excommunicationem,[n] quæ non est reseruata, non tamen hanc. Septima fertur in hæc verba.

m Cap. quia quam. de cens. lib. 6.

62 *Excommunicamus omnes falsarios litterarum Apostolicarum in forma breuis, ac supplicationum, gratiam, vel iustitiam concernentium per Rom. Pont. vel S. R. E. Vicecancellarium, seu gerentes vices eorum, aut de mandato eiusdem Rom. Pont. signatarum, aut sub nomine eiusdem Rom. Pont. seu Vicecancellarij, aut gerentium vices prædictorum signantes supplicationes easdem. Ac etiam falso fabricantes litteras Apostolicas, & in forma Breuis, ac supplicationes huiusmodi. Extendentes constitutionem fæ. re. Innocentij Papæ I I I. quæ incipit, Ad falsariorum: cum omnibus pœnis in ea contentis, ad eosdem fabricantes, & etiam ad falsificantes, seu mutantes supplicationes per nos, seu de mandato nostro signatas, & datas sine nostra, aut Datarij nostri licentia.*

Declaratio prima, quod per hãc clausulam,[a] probatur appellatione litterarum Apostolicarum in materia odiosa non includi supplicationes à Papa signatas, quas signaturas vocamus, alioquin superflue extenderetur per hanc illud cap. puniens falsantes litteras Apostolicas ad fallantes signaturas.

a Vide Abb. in c. 1. de rescript. n. 2. Ioan. And. in Clem. 1. de rescript. n. 2.

Secunda, quod hæc excommunicatio non est reseruata Papæ, nisi quo ad ea quæ includuntur in hac clausula: quia quatenus continetur in illo cap. non est reseruata, vt patet ex eo, & notatis à Caiet.[b]

b Vide Caiet. in c. 1. de rescript. n. 2.

Tertia, quod videmur bene pridem respondisse, quod neque in hanc excommunicationem, neque in illam d. cap. ad falsariorum: incidit falsarius litterarum Episcopi, vel nuncij: quia hæc propriè non sunt litteræ Apostolicæ: nec eadem ratione falsarios litterarum pœnitentiariæ: quia non sunt litteræ Papæ, sed eius commissarij constituti viuæ vocis oraculo. Secus tamen de falsario Breuium Papæ, iuxta Gomez.[c]

c Ioan. And. in Clem. 1. de rescript. n. 2. Gomez. 2. Var. c. 1. n. 2.

Quarta, quod non includit eos, qui subreptitias, vel obreptitiæ impetrant litteras Apostolicas, vel vtuntur illis, vt diximus,[d] quia non sunt litteræ falsæ. Neque eos, qui vtuntur litteris falsis: quia solum loquitur de falsantibus: & aliud est falsare, & aliud vti falsis,[e] quo excommunicantur omnes falsarij, & non omnes falsis vtentes, nisi soli laici.

d Vide Abb. in c. 1. de rescript. n. 2. e Ioan. And. in Clem. 1. de rescript. n. 2.

Quinta, quod ille dicitur habere litteras falsas, vel vti eis, qui sciens, vel debens scire esse tales, vtitur eis, iuxta Caiet.[f]

f Caiet. in c. 1. de rescript. n. 2.

Sexta, quod non satis est corrigere aliquam litteram, aut punctum, quod non mutat substantiam aliquam, vt faciat incidere in hanc excommunicationem, vt dictum est,[g] post Ioan. Gerson.[h] contra Hostien. saltem quo ad forum conscientiæ: quum id facere bona mente sine dolo, & vllo alterius damno, non videatur mortale, nec consequenter excommunicare, iuxta dicta.[k] Octaua fertur in hæc verba.

g Vide Abb. in c. 1. de rescript. n. 2. h Ioan. Gerson. 2. Var. c. 1. n. 2. k Caiet. in c. 1. de rescript. n. 2.

63 *Excommunicamus omnes illos, qui equos, arma, ferrum, filum, ferri, stannum, chalybem, omnisque alia metallorum genera, atque bellica instrumenta, lignamina, canapem, funes, tam ex ipso canape, quã ex quacunque alia materia, & ipsam materiam aliáque huiusmodi, quibus Christianos impugnant, deferunt Sarracenis, Turcis, & aliis Christi nominis inimicis. Necnon illos, qui per se, vel alium, seu alios, de rebus Christianæ Reipub. statum concernentibus in Christianorũ perniciem, & damnum ipsos Turcas, & Christianæ religionis inimicos certiores faciunt, illisque ad id auxilium, consilium, vel fauorem quomodolibet præstant. Non obstantibus quibuscunque priuilegiis, quibuscunque principibus, & dominis, siue priuatis personis per nos, & sedem prædictam, hactenus concessis, quæ illis nolumus in aliquo suffragari.*

Declaratio prima, quod hanc excommunicationem præcesserit posita in cap. ita quorundam.[l] Hæc autem

l Vide Abb. in c. 1. de rescript. n. 2.

autem videntur omnibus illis amplior: quia licet,[a] excommunicentur exercentes mercimonium cum Sarracenis tempore belli, [b] treugam magis bello, quam paci æquet: & licet [c] victualia, siue commeatus ad eos deferri prohibeat, quod est intelligendũ, etiam per nuncios,[d] tamen hæc non solum excommunicat speciatim deferentes multa: sed etiam prohibita, & ita videtur excommunicare omnes illos, quos singula eorum excommunicarent, etiam si hæc non faceret.

a Vide Abb. in c. 1. de rescript. n. 2. b Ioan. And. in Clem. 1. de rescript. n. 2. c Gomez. 2. Var. c. 1. n. 2. d Caiet. in c. 1. de rescript. n. 2.

Secunda, quod ad respondendũ dubiis, quæ olim passim interrogabamur in Lusitania, etiam ex Africa super hac materia à confessariis illustrissimæ societatis Iesu, ante hoc Manuale quandam repetitionem composuimus,[e] dicatam insigni collegio eiusdem societatis Conymbricens. ex vbi dictis aptè posset hæc clausula illustrari.

e Iux. Old. consil. 71. probarum à Io. And. in rubr. de Iudæ.

Tertia, quod per equos intelligendi sunt etiam equi debiles, claudi, vel morbosi traditi à prætatis inimicis, & opera, & arte Christianorum in eorum terris curati, & feroces effecti: quia est verbum generale eadem ratione includens eos, ac alios apud nos genitos.

Quarta, quod per arma, vt ibi accuratè diximus, intelliguntur tantum bellica, id est, quæ sunt vna species, armorum generatim sumptorum,[f] principaliter ad pugnam facta, vel destinatione animi ad eam destinata, quorum posterius dico propter ligna, trabes, ferrum, & alia metalla, quæ non sua forma artificiali, sed praua deferentis intentione destinantur ad pugnã conficiendo ex eis naues, vel alia instrumenta pugnæ accommoda: & consequenter in hac clausula continentur non solum offensiua, vt lanceæ, enses, pugiones, bombardulæ, seu sclopi, cultri, & etiam cultelli: quia suaptè natura sunt ad pugnam apta, quamuis ob patuitatem aliquando pro subiecta materia non dicantur arma, sicut nec lapides, nec alia defensiua, vt post alios dixit eruditissimus Andr. Alciatus,[g] cuius titulum commentariis ob reconditam eruditionem suspiciendis, illustrauit. Non, inquam, solum offensiua, sed etiam defensiua, vt cassides, loricæ, scuta, peltę, clypei, & id genus alia.[h] Arma vero illa, quæ per se non sunt bellica: qualia sunt lapides, & fustes, & baculi, non includuntur plusquam aliæ merces, nisi cum intentione deferentis destinantur mediatè, vel immediatè ad pugnam.

f Argu. l. adigere. 5. quamuis. ff. de iure patr.

Quinta, quod per ferrum intelligendum videtur factum, & infectum,[i] non tamen vena ferri, vel auri, vt dixi,[k] contra Sylvest.[l] quamuis etiam illa includeretur, si deferretur intentione, vt ex ea fieret ferrum, & ex ferro arma pugnæ accommoda, per prædicta.

g In d. c. ita quorundam. n. 10. & 11. h Per d. fu prà cap. 1. num. 19.

Sexta, quod per aurum, argentum, & alia metalla, etiam intelliguntur facta, & infecta.[m] Et quamuis,[n] in legatis eorum appellatione, nõ continentur nummi, & pecunia signata: non tamen video iustam rationem, quare sic magis metalla ad pugnandum inepta reputentur deferri, quam pecunia signata, quum hæc aptior sit ad arma comparanda, quam illa, & cum si ratione mercimonij permitteretur, eadẽ ratione, qua hæc, etiam illa deberent permitti. Per bellica instrumenta videntur intelligi, tympana, fistulæ, litui, cornua, & tubæ. Per lignamina intelliguntur trabes, & alia ligna nauibus, & triremibus, & aliis instrumentis bellicis fabricandis opportuna: quamuis ° restrictius lignamina galearum prohibeantur, vt ibi dixi. Per funes videntur intelligi non solum linei, & canapei, sed etiam lanei & sparteï: quia dictum generaliter, generaliter est intelligendum.[a] Quod autem naues, & triremes contineantur probat cap. ad liberandam,[b] & illud Aristot. *Propter quod vnumquodque tale, & illud magis:*[c] & lignamina prohibẽtur, ne inde naues fiant: ligna vero ad ignem fouendum non vetantur magis, quam aliæ merces, vt [d] dixi. Per, *Turcis, &c.* non videntur includi hæretici, neque Iudæi, neque Gentiles: quibus cum non est bellum Christianis: quia nec mens, neque ratio, neque verba clausulæ, videntur eis conuenire, nec Turcæ, & Sarraceni, qui nos contra alios Turcas, vel Sarracenos iuuarẽt: vt videtur contigisse, quando Carolus V. Regem Tuneti ab ea iectum restituit, & contingere potest quoties populus aliquis Christianus in suam iustã, & necessariam defensionem sociaret sibi aliquot infideles.[e] An autem excusetur princeps, dux, vel præfectus vrbis vel castri donans vnum vel alterum equum, ensem, hastam, vel sclopum in gratiam cuiuspiam beneficij accepti, vel spe accipiendi, dubitari potest: quia verba eum includunt, sed credi potest excusari ex defectu nõ quidem verborum sed mentis.[f] Per illa verba. *Quibus Christianos impugnãt:* videtur significari esse necessum ad violandam clausulam, vt deferentes hoc malo animo deferant: quod est falsum, & ad hanc inductionem res ponderari potest, quod hæc verba potius ponuntur ad demonstrandum factum communiter solitum, quam ad significandum necessitatem tam praui animi: nemo enim excusaret mercatorem deferentẽ multas hastas fraxineas, multas cassides ferreas, & sclopos Turcis, solo animo lucrandi, desiderando, immo pacisecendo, ne vnquam eis contra Christianos vterentur.

a Ioan. And. in Clem. 1. de rescript. n. 2. b Caiet. in c. 1. de rescript. n. 2. c Gomez. 2. Var. c. 1. n. 2. d Ioan. And. in Clem. 1. de rescript. n. 2. e Caiet. in c. 1. de rescript. n. 2. f Gomez. 2. Var. c. 1. n. 2.

Septima, quod Christiani metu mortis, aut verberum remigãtes in triremibus Maurorum, etiam contra Christianos, non videntur excommunicati, vt g probamus: quamuis à mortali peccato nesciamus vllatenus excusare, quod ægerrimo animo fero, quum hoc consequatur non posse eos vnquam absolui, neque iustè communicare, antequam firmiter proponant se nunquam ita remigaturos, etiã si ob id oporteat oppetere mortem. [h] Remigantes autem etiam sponte, vel regentes eorum naues contra alios infideles, nec excommunicantur, nec peccant: quia d. cap. ad liberandam: de regentibus eorum naues contra Christianos intelligendum videtur.[i] Nona fertur in hæc ferè verba.

g In d. c. ita quorundam. nota ibi. h Per d. fu prà cap. 1. num. 19. i Argu. à cessatione rationis & mentis legislator. l. adigere. 5. quãuis. ff. de iur. pat.

64 *Excommunicamus omnes impedientes, siue inuadentes eos, qui victualia, seu alia ad vsum Romanæ Curiæ necessaria adducunt. Ac etiam eos, qui ne ad Romanam Curiam adducantur, vel afferantur impediunt, seu perturbant, vel pro eis aliquid exigunt aut soluere faciunt, seu hæc facientes defendunt per se, vel alium, seu alios, cuiuscunque fuerint ordinis, præeminentiæ, conditionis, & status: ac etiã si Pontificali, vel Regali, aut alia quauis Ecclesiastica, vel mundana præfulgeant dignitate.*

Declaratio prima, quod includit omnes Christianos, qui faciunt aliquod in ea contentorum.

Secunda, quod non comprehendit eos, qui ob vtilitatem suæ Reipub. iustè prohibent victui necessaria, aut peste grassante in Curia suis ad eandem proficisci cum commeatu, & similibus: quia non intendunt impedire: licet ex eo per accidens id consequatur, vt dixit rectè Caiet.[k] Decima fertur in hæc verba.

k Vbi sup. n. 18. verb. excommunicati. 1. si quis nec causam habuit, nec est. pat. & c. non debuit de sent. excõ.

65 *Excommunicamus omnes ex proposito interficientes, mutilantes, vulnerantes, detinentes, capientes, seu deprædantes Ro-*

Universidad de Deusto
Biblioteca

mipetas, seu peregrinos ad vrbem causa deuotionis, seu peregrinationis, & prorsus omnes alios ad sedis Apostol. accedentes, vel apud eam morantes, aut recedentes ab ipsa, & illis dantes auxilium, consilium, vel fauorem.

Declaratio prima, quod hæc clausula includit venientes ad Vrbem, vel ab ea recedentes causa deuotionis, vel peregrinationis, quos non includebat Bulla eiusdem D. N. quam exposuimus in Manuali Latino, nisi quando in ea maneret sedes Apostol.

Secunda, quod includit omnes venientes ad sedem Apost. & recedentes ab ea, siue maneat Romæ, siue foris: non tamen venientes Romam, si alia de causa, quam deuotionis, & peregrinationis ad eam veniant: neque venientes ad Vrbem, vbi extra illam fuerit Curia, si alio respectu quam sedis Apost. iuerint ad eam, vel receserint ab ea.[a]

a Arg. no. iu. cap. ego N. de iureiu. verb. luminaria declaratio nem Ioan. Andr. Panormit. & Felyn. b Cæ. vbi sup. c. 14

Tertia, quod non includit eos, qui vadunt, degũt, aut redeunt, à loco vbi est Curia, si non proficiscantur, versentur, aut reuertantur ratione Curiæ, si illa non est Romæ.[b]

Quarta, quod ad hanc incurrendam non oportet, quod id faciens careat iurisdictione, quod requirebat Bulla in alio Manuali exposita saltẽ quo ad aliquos.

Quinta, quod propositum percutiendi, seu interficiendi, quod sufficit ad peccatũ mortale, non sufficit ad incurrendum hanc censuram, ob percussionem, vel interfectionem: imo est necesse, quod concipiatur tempore animi pacati, vel tranquilli, iuxta Caietan.[c] quanquam nostra sententia, satis est, vt concipiatur etiam tempore turbati & irati: modo concipiatur ante rixam, & tempus percussionis vel mortis: quia per hoc seruatur proprietas, seu specialitas, quã hæc clausula significat in hoc cap.

c Vbi sup.

Vndecima fertur in hæc verba.

66 *Excommunicamus omnes illos, qui non habentes in eadem Curia iurisdictionem ordinariam: vel delegatam eius prætextu capiunt, spoliant, detinent morantes in eadem, vel qui talia fieri mandant.*

Duodecima fertur in hæc verba.

67 *Excommunicamus interficientes, verberantes, percutientes, capientes, carcerantes, detinentes, vel hostiliter insequentes S. R. E. Cardinales, ac Patriarchas, Archiepiscopos, Episcopos, sedisque Apostolicæ legatos, vel Nuncios, aut eosdem eiicientes à suis diœcesibus, territoriis, terris, seu dominiis, eáque mandantes, vel rata habentes, seu præstantes eis auxilium, consilium, vel fauorem.*

Declaratio prima, quod ob singula horum septem admissa contra Cardinales incurritur hæc excommunicatio.

Secunda, quod quo ad cap. fœlicis: & pœnas in eo contentas exæquantur Cardinalibus Patriarchæ, Archiepiscopi, Episcopi, & Legati, seu Nuncij sedis Apostolicæ.

Tertia, quod licet expresse non dicatur, quod facientes prædicta contra Patriarchas, Archiepiscopos, &c. incurrant censuram Bullæ, cum censura prædicti cap. fœlicis: non sit de se censura Bullæ: de mente tamen S. D. N. videtur fuisse, vt censeretur censura Bullæ. Tum quia intendit in hoc æquare illos Cardinalibus. Tum quia Pius V. in sua Bulla expresse excommunicauit iniuriantes eis, sicut iniuriantes Cardinalibus.

Quarta, quod hæc censura includit etiam eiicientes à terris suis Legatos, & Nuncios sedis Apostol. Patriarchas, Archiepiscopos, & Episcopos à suis diœcesibus, eáque mandantes, consulentes, & ad id auxiliantes. Ita quod latius prouidetur iis, quo ad hoc, quam Cardinalibus, quatenus sunt Cardinales, & nõ Legati, vel Episcopi.

Quinta, quod hic videtur prouisum contra illos iudices seculares, qui cum Episcopos non parentes suis iussis non possunt capere, neque punire, iubent eis, vt è regno exeant: ob quod non solum iubentes, sed & lictores iussa exequentes, & opem ad id ferentes, immo & consulentes ligantur: iubẽtes autem exire Curiam Regis, vel alium locum, qui non esset eorum diœcesum, esto malè facerent, non tamen hac censura ligarentur: quia neque eius verba, nec eadem ratio eis aptantur.

Sexta, quod excusatur ab hac censura, qui defendendo se cum moderamine inculpatę tutelæ aliquid horum facit,[a] & qui probabiliter ignorans faceret aliquid in prædictos noctu, vel etiam interdiu habitu alieno repertos.[b]

a Arg. no. ti. cap. ego N. de iureiu. verb. luminaria declaratio nem Ioan. Andr. Panormit. & Felyn. b Cæ. vbi sup. c. 14

Septima, quod per hanc clausulam cessat, quo ad principalia vetita id, quod in Hispano innueramus, licet, quod clem. si quis suadente,[c] largius prouidebat Episcopis, quam Bullæ præcedentium Pontificum, eo quod illa prouidet contra bannientes, quod prædictæ Bullæ non faciebant: cessat inquam: quia hæc prouidet etiam contra eiicientes, quod est generalius, quam bannientes. Immo etiam videtur cessare quo ad accessorias: quia tria illa verba, scilicet mandantes, seu consilium, vel auxilium præstantes, includere videntur omnia, quæ plura verba illius clementis continent. Nam per mandantes comprehenduntur ratum habentes,[d] & per consilium, & auxilium cætera: nam & defensare, & socium esse comprehenduntur sub auxilium præstare.

c Vbi sup.

Octaua, quod Episcopus dicitur, qui est consecratus, & non qui solum electus, præsentatus, confirmatus, institutus, aut prouisus, etiam si iam adeptus sit possessionem.[e] Decimatertia fertur in hæc verba.

d Vbi sup.

68 *Excommunicamus illos, qui per se, vel alium, seu alios, quascunque personas Ecclesiasticas, vel seculares ad dictam Curiam super eorum causis, & negotiis recurrentes, illosque in eadem Curia prosequentes, aut procurantes, negotiorum gestores, Aduocatos, & agentes in forum, seu etiam auditores, vel iudices, super dictis causis, vel negotiis deputatos, occasione causarum, vel negotiorum huiusmodi verberant, mutilant, occidunt, bonis spoliant: seu qui per alios, seu alios, directè, vel indirectè, prædicta exequi procurantes aut eisdem consilium, auxilium, vel fauorem præstare non verentur, cuiuscunque præeminentiæ, & dignitatis fuerint. Ac etiam omnes tam Ecclesiasticos, quam seculares cuiuscunque dignitatis, qui prætextes friuolam quamdam appellationem à grauamine, vel futura executione litterarum Apostolicarum, & in forma breuis, tam gratiam quam iustitiam concernentium, necnon citationum, inhibitionum, sequestrorum, monitoriorum, processuum, executorialium, & aliorum decretorum, à nobis, & à sede prædicta, seu Legatis, Nuncijs, Præsidentibus, cameræ Apostolicæ, auditoribus, commissariis, aliisque iudicibus, & delegatis Apostolicis emanatorum, & quæ pro tempore emanauerint, aut alias ad curias seculares, & laicam potestatem recurrunt, & ab ea instante etiam fisci procuratore appellationes huiusmodi admitti, ac litteras, citationes, inhibitiones, sequestra, monitoria, & alia prædicta capi, & retineri faciunt, quæ illa simpliciter, vel sine illorum beneplacito, consensu, vel exemine executioni demandare, aut ne tabelliones, & notarij*

super huiusmodi litterarum, & processuum executione instrumenta, vel acta conficere, aut confecta parti, cuius interest, tradere debeant, impediunt, vel prohibent, ac etiam partes, seu earum agentes, notarios, executores, & subexecutores litterarum, citationum, monitoriorum, & aliorum prædictorum capiunt, percutiunt, vulnerant, detinent, ex ciuitatibus, locis, & regnis eiiciunt, bonis spoliant, perterrefaciunt, concutiunt, & comminantur, per se vel alium, seu alios, publicè vel occultè, seu capi, carcerari, detineri, vulnerari, minisque agitari faciunt. Quive alias quibuscunque personis in genere, vel in specie, ne pro quibusuis eorum negotijs prosequendis, seu gratiis, vel litteris impetrandis ad Romanam Curiam accedant, aut recursum habeant, seu gratias ipsas: vel litteras à dicta sede impetrent, seu impetratis vtantur directè, vel indirectè prohibere, statuere, seu mandare, vel eas apud se, aut notarios, seu tabelliones, vel alias quomodolibet retinere præsumunt.

Declaratio prima, quod hæc clausula includit primum impedientes cursum causarum ad Curiam, vel in Curia. Secunda impedientes executionem litterarum Curiæ: sedis Apost. Tertia tractantes malè personas illas agentes, & impedientes dari instrumenta super his petita. Quarta impedientes impetrationes litterarũ gratiæ, vel iustitiæ à sede Apostolica. Quinta, quod non est necesse ad incidendum in censuras huius clausulæ, vt prædicta impedimẽta fiant auctoritate iudiciaria laica: sed sufficit, vt fiant priuata, vel Ecclesiastica. Tum quia id patet quoad primam & secundam partem, & quo ad eos qui procurant, vt superiores ponant impedimenta prædicta. Tum quia non est cur excusetur Ecclesiasticus, qui auctoritate Ecclesiastica intimantem, citantem, & alia iussa sedis Apostol. implentem, capit, conijcit in carcerem, vel vetat, ne instrumẽta super executis à se præstet. Tum quia nulla verba eius id indicant, neque vlla ratio concludit, & ita vt est generalis, generaliter intelligi debet.[a] Tum quia id, quod contra sentit Caiet. potest intelligi de contentis in §. sequent. Sexta quod hæc excommunicatio includit multos alios quos nõ includebat Bulla prædicta in Manual. Latino exposita, vt pater legenti. Decimaquarta fertur in hæc verba.

a Vbi sup.

69 *Excommunicamus omnes, & singulos Cancellarios, Vicecancellarios, & Consiliarios, ordinarios, & extraordinarios, quorumcunque Regum, & Principum, ac præsidentes Cancellariarum, Consiliorum, & Parlamentorum: necnon procuratores generales eorundem, vel aliorum Principum secularium, etiam si Imperiali, Regali, Ducali, vel alia quacunque præfulgeant dignitate, quocunque nomine nuncupentur: aliosque iudices tam ordinarios, quam delegatos, necnon Archiepiscopos, Episcopos, Abbates, Commendatarios, Vicarios, & officiales, qui per se, vel alium, seu alios auctoritate propria, & de facto, quarumcunque exemptionum, vel aliarum gratiarum, & litterarum Apostolicarum prætextu, beneficiales, & decimarum, ac alias causas spirituales annexas ab auditoribus, & commissario nostris, aliisque iudicibus Ecclesiasticis, auocant, illarum ve cursum, & audientiam, ac personas, capitula, conuentus, collegia, causisque ipsas prosequi volentes impediunt, ac se de illarum cognitione tanquam iudices interponunt: quique partes actrices, quæ illas committi fecerunt, & faciunt ad reuocandum, & reuocari faciendum citationes, vel inhibitiones, aut alias litteras in eis decretas, & ad faciendum, vel consentiendum eos, contra quos tales inhibitiones emanarunt, à censuris, & pœnis in illis contentis absolui per statutum, vel alias compellunt, vel executionem litterarum Apostolicarum, seu executorialium, processuum, aut decretorum prædictorum quomodolibet impediunt, vel suum ad id fauorem, consilium, aut assensum præstant, etiam prætextu violentiæ prohibendæ, vel aliarum prætensionum, seu etiam donec ipsi ad nos informandos (vt dicunt) supplicauerint, aut supplicari fecerint: nisi supplicationes huiusmodi coram nobis, & sede Apostolica legitime prosequantur.* Decimaquinta fertur in hæc verba.

70 *Et qui ex eorum prætenso officio, vel ad instantiam partis, aut aliorum quorumcunque, personas Ecclesiasticas, Capitula, Conuentus, collegia Ecclesiarum quarumcunque, coram se, ad suum Tribunal, audientiam, cancellariam, concilium, vel parlamentum, præter iuris canonici dispositionem trahunt, vel trahi faciunt, vel procurant directè, vel indirectè, quouis quæsito colore. Necnon qui statuta, ordinationes, constitutiones, pragmaticas, seu quæuis alia decreta in genere, vel in specie, ex quauis causa, & quouis quæsito colore, ac etiam prætextu litterarum Apostolicarum vsu non receptarum, seu reuocatarum, vel cuiusuis consuetudinis, aut priuilegij, vel alias quomodolibet fecerint, ordinauerint, & publicauerint, vel facta, & ordinata vsi fuerint: vnde libertas Ecclesiastica tollitur, seu in aliquo læditur, vel deprimitur, aut alias quouis modo restringitur, seu nostris, & dictæ sedis, ac quarumcunque Ecclesiarum iuribus quomodolibet directè, vel indirectè, tacitè, vel expressè præiudicatur.* Decimasexta fertur in hæc verba.

Necnon qui Archiepiscopos, Episcopos, aliósque superiores, vel inferiores prælatos, & omnes alios quoscunque iudices Ecclesiasticos ordinarios quomodolibet impediunt, quominus sua iurisdictione Ecclesiastica contra quoscunque vtantur, secundum quod canones, & sacræ constitutiones Ecclesiasticæ, & decreta Conciliorum generalium, & præsertim Tridentini statuunt. Ac etiam eos, qui post ipsorum ordinariorum, vel etiam delegatorum quorumcunque sententias, & decreta, aut alias, fori Ecclesiastici iudicium eludentes ad Cancellarias, & alias Curias seculares recurrunt, & ab illis prohibitiones, & mandata, etiam pœnalia ordinariis, aut delegatis prædictis decerni, & contra illos exequi procurant. Eos quoque, qui hæc decernunt, & exequuntur, seu dant auxilium, consilium, patrocinium, & fauorem in eisdem. Decimaseptima fertur in hæc verba.

71 *Et qui iurisdictiones, seu fructus, reditus, & prouentus ad nos, & sedem Apostolicam, & quascunque Ecclesiasticas personas ratione Ecclesiarum, monasteriorum, & aliorum beneficiorum Ecclesiasticorum pertinentes, vsurpant, vel etiam quauis occasione, vel causa sine Rom. Pont. vel eorum, ad quos de iure pertinent, expressa licentia sequestrant.* Decimaoctaua fertur in hæc verba.

Et qui collectas, decimas, taleas, præstantias, & alia onera clericis, prælatis, & aliis personis Ecclesiasticis, ac eorum, & Ecclesiarum, monasteriorum, & aliorum beneficiorum Ecclesiasticorum bonis, illoúmque fructibus, reditibus, & prouentibus huiusmodi, absque simili Rom. Pont. speciali, & expressa licentia, imponunt, & diuersis etiam exquisitis modis exigunt, aut sic imposita, etiam à sponte dantibus, & concedentibus recipiunt: necnon qui per se, vel alium, seu alios, directè, vel indirectè, prædicta facere, exequi, vel procurare: aut eisdem, auxilium, consilium, vel fauorem, aut votum, seu suffragium, palam, vel occultè præstare non verentur, cuiuscunque sint præeminentiæ, dignitatis, ordinis, conditionis, aut status, etiam si Imperiali, aut Regali præfulgeant dignitate, seu Principes, Duces, Comites, Barones, Respublicæ, & alij potentatus quicunque, etiam regnis, prouinciis, ciuitatibus, & terris, quoquomodo præsidentes, aut quauis etiam Pontificali dignitate insigniti: inuocantes decreta super his per sacros Canones, tam in Lateranensi

Universidad de Deusto
Biblioteca

nonissime celebrato, quam aliis conciliis generalibus edita, etiam cum censuris, & pœnis in eis contentis. Sequuntur declarationes harum quinque censurarum.

Declaratio prima, quòd in hanc censuram non incidunt, nisi qui auctoritate iudiciali, & laica hic vetita faciunt, vt sub finem primæ partis huius clausulæ exprimitur.

Secunda, quod per, *Prætextum violentiæ*, includit impedientes executionẽ litterarum Apostolicarum, iustitiæ, vel gratiæ specie tollendæ violentiæ: quales an sint semper, vel quando impedientes eam post appellationem, vel supplicationem in tempore: & forma interpositã, quæstionis est, vt quotidianæ, ita maximæ, dignissimæque, quã summa Ecclesiæ potestas, summa seculari audita determinet: quanquam satis videtur hic determinari, quo ad eos, qui propter illas nullatenus ad tribunal eius, ad quem supplicatur, vel appellatur adducatas, vel adducendas impediũt. Quod etiam video pro re indubitata haberi in Hispaniis, & Galliis posse regulariter Reges defendere possidentes colorato titulo beneficia Ecclesiastica, ne absque iusta causæ cognitione deturbentur, vel spolientur, virtute illarum litterarum, etiam Apostolicarum. Quod vt vbique ferè in illis regnis seruatur, ita multi iure munire conantur: an vero satis muniant necne, S. D. N. definitioni remitto: licet videatur non posse iure probari consuetudinem illam quorundam recentiorum, qui decernunt bene, vel malè esse appellatum ab interlocutoriis, ob actus, quos iudices à quibus, facient, vel desinent facere post appellationes ab eis interpositas: cum omnis sententia interlocutoria, ex solis ante illam actis sit approbanda, vel reprobanda,[a] quo facto appellationum prosecutio perinde negligitur, ac si à iudicibus, ad quos appellatum est, tertia sententia lata esset: quanquam prosecutionem appellationis nil innouato minimè impediant.

Tertia, quod per verba illa, *Præter iuris canonici, &c.* nouè addita, excluduntur ab hac censura iudices seculares, qui in casibus à iure permissis vocant ad sua tribunalia Ecclesiasticos.

Quarta, quod quarta pars huius clausulæ videtur nouè inserta in fauorem iudicum ordinariorum, & merito, cum ordinaria iurisdictio sit fouenda, & fauorabilis,[b] per quam videtur reduci ad Bullam excõmunicatio cap. quoniam[c] vt super ea infra dicetur.

Quinta, quod per eandẽ partem innouatur Concilium Trident.[d] quod grauiter hortatur Imperatores, Reges, & quoscunque alios regulos, & dominos: vt maiores suos imitati, Ecclesiam sanctam, & cultum Dei, ministrósque illius, quo à Deo prospera recipiant, obseruent.

Sexta, quod per illa verba quintæ partis, *Quíue iurisdictiones, vel, &c.* prouidet, indemnitati fructuum Ecclesiasticorum, cui vt sit locus debent concurrere quinque. Primum, quod sint reditus Ecclesiastici, & non prophani, etiam si ad Ecclesiasticum pertineant, iuxta Caiet.[e] quod est intelligendum de bonis non pertinentibus ad eum, quatenus est Ecclesiasticus, neque ratione beneficij.[f] Secundum, quod capiantur tanquam reditus Ecclesiastici. Tertium, quod pertineant ad aliquem. Quartum, quod capiantur absque licentia Papæ. Quintum, quod capiantur auctoritate, & potestate vsurpata, iuxta Caietan.[g] Quare latrones, & milites, qui rapiunt eos, vt quælibet alia bona, non incurrunt hanc censuram: neque qui minuta portoria, siue pedagia exigunt à clericis, sicut ab aliis laicis, nulla habita ratione fructuum, aut bonorum Ecclesiasticorum: neque qui capiunt eos tempore vacationis: quia nullius sunt personæ veræ secundum Caietan. cui non assentior. Tum quia nemo dixerit, quod capiẽtes fructus sedis Apost. vacantis non contineantur ob contentã in 17. excommunicatione: neque eadem ratione capientes bona conuentuum, monasteriorum, neque communia conuentui, & prælato, quæ tamen ad nullam personam pertinent. Tum quia fructus vacationis tempore obuenientes, pertinent ad successorem, & durante vacatione ad commendatarium, vel œconomum, vt latè dixi.[a] Tum denique, quia potest dici, quod verbo, *personas*, hic posito significantur etiam fictæ ob paritatem æquitatis & rationis.[b] Decimanona fertur in hæc verba.

72 *Excommunicamus omnes, & quoscunque Magistratus, Senatores, Præsidentes, Auditores, & alios iudices quocunque nomine vocentur, ac Cancellarios, Vicecancellarios, notarios, scribas, ac executores, & subexecutores, & alios quoscunque se interponentes in causis capitalibus, seu criminalibus contra personas Ecclesiasticas illas bannendo, capiendo, processando, seu sententias contra illas proferendo, vel exequendo, etiam praetextu quorumcunque priuilegiorum, à sede Apostol. ex quibuscunque causis, ac sub quibuscunque tenoribus, & formis in genere, & specie concessorum quibuscunque Regibus, Ducibus, Principibus, Rebusque pub. Monarchis, Ciuitatibus, & aliis quibuscunque potentatibus, quocunque nomine censeantur, quæ nolumus illis in aliquo suffragari, illa omnia ex nunc in irritum reuocando.*

Declaratio prima, quod hæc excommunicatio fertur ad tuendam iurisdictionẽ Ecclesiasticã in causis criminalibus, sicut superior ad tuendam in ciuilibus.

Secunda, quod tollit priuilegia data, etiam Regibus: per quod dubitari posset de iudicibus Galliarum, qui iudicant clericos pro portu, siue delatione armorum, & aliis casibus, quos vocant priuilegiatos: equidem arbitror difficilè eos ab illis abstenturos, siue quod præsupponant priuilegia illa esse remuneratoria obsequiorum à se magnis impensis, sanguinis, & fortunarum præstitorum: siue quod sint immemorialia, & super criminibus leuibus concessa,[c] siue alia, quæ an audiri debeant iudicio S. D. N. relinquo. Vigesima fertur in hæc verba.

72 *Excommunicamus omnes illos, qui per se, vel alium, seu alios directè, vel in directè, sub quocunque titulo, vel colore de facto occupant, vel detinent, vel hostiliter destruunt, vel inuadere, occupare, detinere, vel destruere, aut inuadere hostiliter præsumpserint in totum, vel in partem Almam vrbem, regnum Siciliæ, insulas Sardiniæ, & Corsicæ, Terras citra Pharum, patrimonium B. Petri in Tuscia, Ducatum Spoletanum, Comitatum Venaxinum, Sabinensem, Marchiæ Anconitanæ, Massæ Trebariæ, Romandiolæ, Campaniæ, & maritimas prouincias, illarúmque Terras, & loca, ac Terras specialis dominationis Arnulphorum. Ciuitatésque nostras Bononiam, Ferrariam, Ariminum, Beneuentum, Perusium, Auinionem, Comitatum Castelli, Tudertum, & alias ciuitates, terras, & loca, vel iura ad ipsam Rom. Eccles. pertinentia, dictæque Romanæ Ecclesiæ mediatè subiecta: quíue supremam iurisdictionem in illis nobis, & eidem Rom. Eccles. competentem de facto vsurpare, perturbare, retinere, & vexare variis modis præsumunt: necnon adhærentes, fautores, & defensores eorum, seu illis auxilium, consilium, vel fauorem quomodolibet præstantes.* Vigesima prima fertur in hæc verba.

Item omnes & singulos supellectilium, librorum, scripturarum, & bonorum cameræ, & palatij Apostolici, ex eodem palatio infirmitatis Rom. Pont. ac Sedis Apost. vacationis tempore ablatores, & illorum detentores, ac quoscunque alios, ad quorum manus bona prædicta quocunque titulo, & quauis causa scienter peruenerint.

Declaratio, quod includit factionem, quæ existens extra aliquas Ciuitates Papæ, & vi armata irrumpit in aliquam earum, inuita altera factione, intra eam existente per rationes Caietani.[a]

Sequitur §. *Volentes*, in quo statuitur, vt hæc Bulla nõ expiret lapso anno, nec alio modo, donec edatur alia noua, in hæc verba.

Volentes præsentes, ac omnia, & quæcunque his litteris contenta, quouisque alij huiusmodi processus à nobis, aut Romano Pont. pro tempore existente, fiant, aut publicentur, durare, suosque effectus omnino sortiri. Sequitur §. continẽs reseruationem harum censurarum.

Ceterum à prædictis sententijs nullus per alium, quam per Rom. Pont. nisi in mortis articulo constitutus, neque etiam tunc, nisi de stando Ecclesiæ mandatis, & satisfaciẽdo cautione præstita absolui possit, etiam prætextu, quarumuis facultatum, & indultorum quibuscunque personis Ecclesiasticis, secularibus, & quorumuis ordinum, etiam mẽdicantium, & militiarum regularibus, etiam Episcopali, vel alia maiore dignitate prædictis, ipsíque ordinibus, & eorum monasterijs, conuentibus, & dominibus, ac Collegijs, Confraternitatibus, Congregationibus, Hospitalibus, & locis pijs, necnon etiam Imperiali, Regali, & alia mundana excellentia fungentibus, per nos, & dictam Sedem, ac cuiusuis Concilij decreta, verbo, litteris, aut alia quacunque scriptura, in genere, & in specie concessorum, & innouatorum ac concedendorum & innouandorum.

Declaratio prima, quod hæ cẽsuræ includunt omnes, etiam Imperatores, & Reges, & Vniuersitates, quibus illæ sunt aptæ: & quod nulla consuetudo, etiam immemorialis, nec præscriptio quælibet longissima, nec priuilegium, etiam per viam contractus, vel remunerationis concessum contra eas prodesset. Secunda quod satisfactio sufficiens, de qua loquitur, est intelligenda ex limitatione, de qua supra,[b] & quod priuilegium in remunerationem, vel contractum cõcessum, ex causa reuocari potest, quæ communis opinio est.[c] An autem derogetur Concil. Trident. dicitur infra.[d] Sequitur §. *Quod si forte*, contra absoluentes ab his censuris.

74 *Quod si forte aliqui contra tenorem præsentium talibus excommunicatione, & anathemate laqueatis, vel eorũ alicui absolutionis beneficium impendere de facto præsumpserint, eos excommunicationis pœna innodamus, grauius cõtra eos spiritualiter, & temporaliter, pro vt expedire nouerimus, processuri.*

Declaratio prima, quod non comprehenditur hac censura Confessarius, qui obliuione, incogitãtia, aut ignorantia non crassa absoluit: quia fertur cõtra prẽsumentem absoluere, de quorum numero non est, qui sic absoluit, per ea quæ diximus,[e] post Cardinal.[f] & per dicta Caietan.[g]

Secunda, quod absolutio huius excommunicationis non est reseruata Papæ, vt ex littera patet, sicut ex Bulla Martini V. quam ponit S. Antoninus,[h] quãuis contrarium visum fuerit Felyn.[i] & Caietanus.[k]

Tertia, quod ab ea potest absoluere ordinarius, siue illa, & aliæ latæ in Bulla putẽtur latæ à iure, siue ab homine: quia sunt generales, per dicta.[l] Equidẽ latas in Bulla Iulij III. quã in Man. Hispano exposui, iudicaui esse latas ab homine: quia Bulla illa non habebat

a Vt notat glo. fin. recepta in c. cum appellationis. 5. fi vero de appell. lib. 6. per ibi per hãc. C. de reimpet. appell.

b Iux. glo. Ioleon. & recep. cle. nu. 11. de offic. ordi. c. De immunit. eccles. d Sess. 25. cap. 20.

e Vbi sup. cap. 27.

f Argu. c. nouerint. 10 q. 1. & c. cum dilectus. de iureiuran.

g Vbi supra.

a Cit. C. de offi. delegati. in dicto num. 41.

vim legis, quæ perpetuat,[a] sed præcepti, quod cũ præcipiẽte finitur, vt[b] dictum est, & has latas per S. D. N. potius putarem dicendas latas à iure: quia voluit eas non finiri sua morte, quæ vtinam ante dies Petri non cõtingat. Amen. Sequitur §. *Declarantes*, in quo absolutio restringitur, & protestatio magna adiicitur.

Declarantes, ac protestantes quancunque absolutionem, etiam solenniter per nos faciendam prædictos excõmunicatos sub præsentibus comprehensos, nisi prius à præmissis, cum vero proposito vlterius similia non committẽdi desiterint: ac quoad eos, qui contra libertatem, vt præmittitur, statuta fecerint, nisi prius statuta ordinationes, constitutiones, pragmaticas, & decreta huiusmodi publicè reuocauerint & ex Archiuiis, seu capitularibus locis, aut libris, in quibus annotata reperiuntur deleri, & cassari, ac nos de reuocatione huiusmodi certiores fecerint eos non comprehendere, nec eis aliter suffragari. Quin etiam per huiusmodi absolutionẽ, aut quoscunque alios actus contrarios tacitos, vel expressos, ac etiam per patientiam, & tolerantiam nostram, vel successorum nostrorum quantocunque tempore continuatam, in præmissis omnibus, & singulis, ac quibuscunque iuribus Sed. Apost. ac S. R. E. vndecunque, & quomodocunque quæsitis, vel quærendis nullatenus præiudicari posse, seu debere.

Non obstantibus priuilegijs, indulgentijs, & litteris Apostolicis generalibus, vel specialibus supradictis, vel eorum alicui, seu aliquibus, & alijs cuiuscunque ordinis, status, vel conditionis, dignitatis, & præeminentiæ fuerint, etiam si vt præmittitur, Pontificali, Imperiali, Regali, seu quauis alia etiam mundana præfulgeant dignitate, vel eorũ Regnis, Prouincijs, Ciuitatibus, seu locis à prædicta Sede ex quauis causa, etiã per viam contractus aut remunerationis, & sub quauis alia forma, & tenore, ac cũ quibuslibet clausulis, etiam derogatoriarum derogatorijs cõcessis, etiam continentibus, quod excõmunicari, anathematizari, vel interdici non possint per litteras Apostolicas nõ facientes plenam, & expressam, ac de verbo ad verbum de indulto huiusmodi, ac de ordinibus, locis, nominibus propriis, cognominibus & dignitatibus eorum mentionem. Necnon consuetudinibus etiam immemorabilibus, ac præscriptionibus, quantumcũque longissimis, & aliis quibuslibet obseruantijs scriptis, vel non scriptis, per quæ contra hos nostros processus, ac sententias, quo minus includatur in eis se iuuare valeant, vel fuerint quomodolibet præscriptæ, quibus omnibus, & singulis, ac quibuscunque iuribus Sed. Apost. ac S. R. E. vndecunque, & quomodocunque quæsitis, vel quærendis nullatenus præiudicari posse, seu debere.

Non obstantibus priuilegijs, indulgentijs, & litteris Apostolicis generalibus, vel specialibus supradictis, vel eorum alicui, seu aliquibus, & alijs cuiuscunque ordinis, status, vel conditionis, dignitatis, & præeminentiæ fuerint, etiam si vt præmittitur, Pontificali, Imperiali, Regali, seu quauis alia etiam mundana præfulgeant dignitate, vel eorũ Regnis, Prouincijs, Ciuitatibus, seu locis à prædicta Sede ex quauis causa, etiã per viam contractus aut remunerationis, & sub quauis alia forma, & tenore, ac cũ quibuslibet clausulis, etiam derogatoriarum derogatorijs cõcessis, etiam continentibus, quod excõmunicari, anathematizari, vel interdici non possint per litteras Apostolicas nõ facientes plenam, & expressam, ac de verbo ad verbum de indulto huiusmodi, ac de ordinibus, locis, nominibus propriis, cognominibus & dignitatibus eorum mentionem. Necnon consuetudinibus etiam immemorabilibus, ac præscriptionibus, quantumcũque longissimis, & aliis quibuslibet obseruantijs scriptis, vel non scriptis, per quæ contra hos nostros processus, ac sententias, quo minus includatur in eis se iuuare valeant, vel fuerint quomodolibet præscriptæ, quibus omnibus, & singulis, ac quibuscunque iuribus Sed. Apost. ac S. R. E. vndecunque, & quomodocunque quæsitis, vel quærendis nullatenus præiudicari posse, seu debere.

Vt vero præsentes nostri processus ad cõmunem notitiam facilius deducãtur, chartas, seu membranas processus ipsos continẽtes valuis Ecclesiæ S. Ioã. Laterane. & Basilicæ principis Apostolorũ de vrbe appendi faciemus, quæ processus ipsos quasi sonoro præconio, & patulo indicio publicabit, vt ij, quos processus huiusmodi cõtingunt, quoad ipsos non peruenerint, aut quod ipsos ignorauerint, nullã possint excusationẽ prætendere, aut ignorantiã allegare: cum nõ sit verisimile id remanere incognitũ, quod tam patenter omnibus publicatur.

Insuper vt processus ipsi, ac præsentes litteræ, ac omnia & singula in eis cõtenta, eo fiant notiora, quo in plerisque ciuitatibus, & locis fuerint publicata, vniuersis, & singulis Patriarchis, Primatibus, Archiepiscopis, Episcopis, & locorum ordinarijs, Prælatis, & Rectoribus vbilibet constitutis, per hæc scripta cõmittimus, & in virtute sanctæ obedientiæ districte præcipiendo mandamus, vt per se, vel alium, seu alios præsentes litteras, postquam eas receperint, seu earum habuerint notitiam semel in anno, aut si expedire viderint etiam pluries, in Ecclesijs suis, cũ in eis maior populi multitudo ad

Universidad de Deusto
Biblioteca

diuina conuenerit, solenniter publicent, & ad Christi fidelium mentes reducat, nuncient & declarent.

Cæterũ hortamur eosdem vniuersos, & singulos Patriarchas, Archiepiscopos, Episcopos, aliosque locorũ ordinarios & ecclesiarum Prælatos, necnon Rectores, exteroſque curã animarum exercentes, ac presbyteros seculares, & quorumuis ordinum regulares ad audiẽdum confessiones quauis auctoritate deputatos, vt transumptum harum litterarũ penes se habere, legere, & diligenter examinare procurent.

Volentes earundem præsentium tr. ãsumptis etiam impressis, notarij publici manu subscriptis, & sigillo Iudicis ordinarij Rom. Curiæ, vel alterius personæ in dignitate ecclesiastica constitutæ munitis, eandem prorsus fidem in iudicio, & extra illud vbique locorum adhibendam fore, quæ ipsis præsentibus adhiberetur, si essent exhibita, vel ostensa.

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ excommunicationis anathematizationis, interdicti, declarationis, protestationis, sublationis, reuocationis, cõmissionis, innodationis, mandati, hortationis, & voluntatis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attẽtare præsumpserit indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri, & Pauli Apostolorum eius se nouerit incursurum. Datum Romæ apud sanctum Petrum, anno Incarnationis Dominicæ millesimo quingentesimo octogesimo tertio, pridie Nonas Aprilis, Pontificatus nostri anno vndecimo.

De excommunicationibus reseruatis Papæ non contentis in bulla Cœnæ.

75 *Excommunicatio prima reseruata Papæ extra bullam Cœnæ in canonum trangressores. Secunda in percussorem clerici. num. 76.*

77 *Clerici percussio quæ excommunicat, & quæ non, à nu. 80. & quis clericus quoad hoc. num. 79.*

88 *Absolui qui possunt ab Episcopo à canone si quis suadente. 17. quæst. 4. ob enormem percussionem, & qui ob mediocrem, & quod omnes possunt ob leuem, vsque ad num. 91.*

91 *Percussio enormis, mediocris, & leuis, quæ dicantur. num. 92.*

75 PRIMA[a] in transgressores Canonum: sed quia restringitur ad eos, qui transgrediũtur negando Papæ potestatem ad condẽdos eos, hæc reducitur ad primam bullæ Cœnæ.

76 Secunda,[b] per hæc verba. *Si quis suadente diabolo iniecerit manus violentas in clericum, vel monachũ subiaceat excõmunicationi, & à nullo episcopo absoluatur, donec conspectui Apostolico repræsentetur, nisi in articulo mortis.*

Declaratio prima, quod illa particula, *Si quis*, comprehendit viros, & fœminas,[c] iuuenes, & senes cuiuscunque ætatis habentes iudicium ad peccandũ mortaliter,[d] & etiam clericos, laicos, religiosos.[e]

Secunda, quod ex illis verbis, *Suadente diabolo*, colligitur, quod iniectio manus debet esse illicita, & adeo quidem, vt sit peccatum mortale: quia nemo incurrit in excommunicationem maiorem per canonem, vel hominem generaliter latam, nisi peccet mortaliter, iuxta dicta supra.[f] Nec sufficit vt iniectio sit mortalis, nisi fiat suadente diabolo, vt ait Card.[g] licet id raro contingat: contingit tamen aliquãdo, vt dicitur,[h] quidquid dicat Card.[i] quia nostro iudicio raro contingit casus, in quo iniectio sit lethale peccatum, & non sit satis animi mali ad inferendum iniuriam, per quam incurratur hæc censura: nisi quando percussor ignorat percussum esse clericum.

Tertia, quod non sufficit conatus ad percutiendũ, sed requiritur percutio.[a] Nec requiritur, quod iniuria sit immerita: sed sufficit quod immerito, vel iniusto modo, vel per quem non debet, irrogetur.[b]

77 Quarta, quod per *Manus*, intelligantur etiam pugni, brachia, pedes, genua, & alia quælibet pars corporis, quia non exprimuntur manus, vt excludantur reliqua membra, sed quia est instrumẽtum aptius ad percutiendum & ita comprehenduntur omnes partes corporis.[c]

Quinta declaratio quod dicitur manus violentas iniicere clerico, qui immediate, aut mediante instrumento iniicit ei, aut rei cum tangenti, & per consequens qui eum percutit esse, baculo, aut aspergit puluere, vel aqua, saliua, aut alia re simili,[d] & etiam qui etipit è manibus, aut corpore: aliquid vi, & qui capit, in carcerem coniicit, aut includit aliquo loco, vnde egredi nisi cum pudore non potest, aut ad frenos equi manus admouet, aut abscindit cingulum ephipij, aut eum adeo furiose persequitur, vt cogat se dare præcipitem in flumen, vel aliud discrimen ad se liberandum,[e] sed non si alias fugiens cadit, & vulneretur, iuxta S. Anto.[f] quem sequitur Syluest.[g] quamquam Ang.[h] contra teneat.

78 Sexta declaratio, quod sufficit mandare hanc iniectionem, si ea consequatur,[i] vel concilium, auxilium, vel fauorem ad id præbere,[k] per locum à fortiori, aut ratificare eam, si eius nomine facta fuit: alias non,[l] quãuis enim prædictus canon de solo iniiciente loquatur, extenditur tamen ad prædictos ratione tacta supra.[m] Idem si non iusit, sed dixit suis se vindictam eius expetere, credens, vel credere debẽs, quod ex hoc illi mouerentur ad percutiendum: quia licet non dicat eo animo, præuidere tamen debebat eos eo animo dictum putaturos.[n] Itẽ qui ex officio possunt, & tenentur propulsare percussionem, & non propulsant.[o] Immo quo ad forum exterius quilibet alij,[p] qui videt facinus esse manifestum, & se posse commode obuiare, & non obuiat, per d. cap. quantę. noue declaratum per nos.[q] Et etiam ministri iustitiæ laicæ, qui in quantum tales percutiunt eos: nam etiam si leuiter percusserint, ad Papam sunt remittendi, iuxta Pan.[r] & Steph.[s] Immo & ipsemet clericus qui se irratus percutit,[t] cum limitatione posita supra,[u] sed consentiens, vt ab alio percutiatur non est excommunicatus: quamquam potest excommunicari,[x] quod potius[y] dicat consentientes se percuti excommunicandos esse.

79 Septima declaratio, quod per *clericum*, intelligitur non solum qui sacro ordine, sed etiam qui prima tonsura est insignitus,[z] quamuis sit coniugatus, modo cum vnica, & virgine, & gestet habitum, & tonsuram clericalem,[a] & quamuis sit excommunicatus, suspensus, irregularis, & etiam depositus verbo nisi sit degradatus realiter, vel in corrigibilis.[b]

Octaua declaratio, quod per Monachum, intelligitur quilibet religiosus religionis approbatæ,[c] & quælibet religiosa,[d] quilibet item cõuersus, aut nouitius alicuius religionis approbatæ,[e] & etiam ij, quos appellant Beguinos, & fratres tertij ordinis S. Dominici, vel S. Francisci, qui viuunt gregatim, & gestant habitum religionis, vt sentit Rot.[f] & dixit Fel.[g] quã quam aliud dicat Caier.[h] quod verũ esse posset iuxta

a Glos. in cõ. lex ca. fi cleri. cus. de sen. excõmu. illo. 6. b Dict. ca. fi clericus. & ibi omnes. c Cap. ipsa pietas. 23. q. 4. & ca. cum beatus. 45. d. d. 3. par. fi. 24. cap. 1. col. 4. e Ca. fi vero. de sent. excomm. Flux com munẽ ibidem g Io. lib. de vit. & ho. lit. tit. h Syl. ver. excõm. 6. nu. 4. cal. 16. i secundum cõmunẽ. k Ang. au. ib. si quis. C. de azul.

a Sic c. nulli. fas. 19. d.

b In ca. fi quis suadente. 17. q. 4.

c Iuxta gl. etus approbatam

d c. 1. c. mulieres. & c. pueris. de sent. excõm. iuncta glosl. e c. de monachis & c. cum illorũ. eod. tit. f Bod. c. n. 9. per cap. nemo. & ca. nullus. 11. q. 3. g In d. c. fi quis suadente q. 3. art. 1. h Iuxta n. 80. i Ibi in ar. 1.

1 Iuxta Pan. & cõmu. ca. ex parte. de cler. coniug. 2 c. cum nõ ab homine. de sent. excõ. illorum. 60 sent. excõ. c Cap. de monialibus. eod. tit. d c. nõ dubium. de sent. excõ. in 6. eod. tit. lib 6. e Dec. 331. in antiq. Flux. 2. de for. cõpe. & in lib. 5 quando literæ Apostolicæ, & c. limit. 4. g Ita d. cap. 80.

dinem, & stylum Ecclesię Romanæ. Et etiã Eremita,[a] quæ vera est, si sit subiectus alicui superiori, qui gaudeat hoc priuilegio, Syluest.[b]

Nona declaratio, quod in articulo mortis non solum Episcopus, vt hic habet: sed etiam quilibet alius sacerdos simplex, si Episcopus adiri nõ potest, absoluere ab hac excommunicatione, & à quauis alia per supra dicta,[c] & quod articulus mortis definitur sup.[d]

Quæ manus iniectiones non excõmunicãt.

80 SVNT autem multæ manuum iniectiones in clericum ab hac censura exemptæ. Prima iocosa, & ludicra,[e] etiam grauis, intra tamen fines ludi, & extra, modo non sit dolosa, & subita turbati animi, iuxta mentem Richar.[f] quia id non facit suadente diabolo, quod exposcit dictus canon, vt dictum est.[g] Secũda probabilis ignorantia clericatus,[h] aut quia noctu percutit: quamuis rebus illicitis daret operam, quidquid dicat Syluest.[i] absque textu, & ratiõe ad id idonea. Dixi, *Probabilis*, quia alias non excusaret, vt si vidit tonsuram, & non credidit esse clericum.[k] Tertia, percussio eius, qui ter monitus habitum clericalem non defert.[l] Quarta, & quinta, eius, qui se immiscens militaribus, vel sæcularibus actis, ter monitus non abstinet, etiam si gestet habitum, & tonsuram clericalem.[m] Quæ tamen trina monitio facienda est cum intercuallo aliquorum dierum, nec sufficeret vna pro tribus,[n] quidquid dicat Bonif.[o]

Sexta, eius qui relictis habitu, & tonsura, turpibus, & enormibus se miscet, licet non admonitus, iuxta commu. quam Steph. Auf.[p] dixit se bis vidisse vitari Tolosæ: & si Panorm. & Card. teneant oppositum.[q] Septima, bigami.[r] Octaua, cõiugati etiã cum vnica & virgine, sed non gestantis vestem, & tonsuram clericales.[s] Nona, degradati realiter. Decima, depositi verbaliter, & incorrigibilis.[t] Vndecima, eius qui priuilegium clericale quoquomodo amisit, Steph. Auf.[u] Duodecima, circulatoris siue ioculatoris, & furiæ per annum, vel si iter monitus ante non abstinet.[x] Decimatertia, exercentis per se ipsum tabernã, vel lanienam publice, si ter monitus non desistit.[y] Decimaquarta, qua percutit principaliter, vt corrigat tanquam magister, pater, herus, propinquus, senex, aut superior in ecclesia,[z] modo principaliter nõ fiat odio, malitia, vel ira: & percussio sit moderata, saltem iuxta suum propositum, & modo castigatus non habeat ordinem sacrum,[a] nisi sit magister,[b] vel pater iuxta communem,[c] quam sequitur Syluest.[d] stricto iure idem posset dici de aliis, cum d. cap. cum voluntate: non distinguat, nec vlla ratio ad id cogat. Decimaquinta, inuadentis in suam necessariam defensionẽ,[e] aut sui honoris, quando fuga ei esset ignominiosa.[f] Decimasexta, quæ est necessaria ad iuste recuperandum bona, quæ iniuste capta clericus asportat, vel vi occupat,[g] & qua detinetur clericus debitor fugiens, aut fugam præmeditans ad præsentandum suo prælato iuxta Panor. & communem.[h]

83 Decimaseptima, qua magister iustitię sæcularis, qui capit clericum in delicto flagranti, vt illum præsentet suo prælato iuxta. Panor. & communem,[i] aut inuentum noctu, modo præsumat probabiliter illum aliquod scelus intendere, alias secus, vt quia fert lumen, vel socium, vel est persona à tali suspicione omnino aliena, & modo iustum modum in capiẽdo non excedat, puta si permittenti se sponte capi, & duci quiete, de industria pugnos impingit, aut calcem,[a] aut mittit in carcerem cum, qui offert fideiussionem præsentandi se: quod non potest facere etiam iudex ecclesiasticus, nisi grauitas delicti, vel alia iusta causa id exigat.[b] Decimaoctaua, qua volẽs delinquere arcetur, vel qua liberatur ab inimicis, vel alio incõmodo.[c]

84 Decimanona, qua in suam necessariam defensionem ei ensem aufert, aut qua cogit equo desilire, quo super eo fugiat iuxta S. Anton.[d] Vigesima, inuẽti inhoneste cum sua vxore, matre, sorore, aut filia legitima, vel naturali,[e] etiam si mutilet eum, aut occidat,[f] licet Fortuni contradicat,[g] modo id ex continenti, & passione subita faciat.[h] Dixi, *cum vxore, matre, vel sorore*: quia secus in coniunctis remotiori gradu, vel cum filia adoptata,[i] sufficit autem quod inueniat amplexantem, osculantem, aut in loco suspecto, quamuis non inueniat in ipso opere carnali, iuxta communem, modo fraus absit, quæ non absit, quum maritus & vxor conueniunt, vt dolo accesseretur ad uoluptatem, vt afficeretur iniuria.[k]

85 Vigesimaprima, qua detinetur clericus domi inuentus honeste colloquendo cum vxore post monitionem, vt ab ea re abstineret, modo nihil aliud mali ei faciat quam detinere spatio 20. horarum continuarum ad tradendum suo iudici,[l] nam si percuteret esset excommunicatus, iuxta Ang.[m] quo aptius videtur textui d. cap. si vero: quam eius oppositũ, quod sensit Syluest.[n] Vigesimasecunda, qua mulier percutit clericum de stupro tentãtem defendendæ suæ castitatis causa, modo tentatio fiat facto, & non solo verbo: quia tunc non liceret ei nisi defensio verbalis,[o] ob quod pridem respondi, excommunicationem incurrisse quandam monacham nobilem, quæ impegit alapam clerico cuidam notabili, quod eam ex amore formosam appellasset. Vigesimatertia, tam subita vel tam parua, quod illata laico non esset mortalis iuxta sententiam omnium, quam optime explicat Caier.[p]

86 Vigesimaquarta, qua prælatus capit suum clericum per se vel alium etiam laicum, aut verberat per se, vel aliam clericum in pœnam probabili suo iudicio iustam. Dixi, *suum*: quia secus si alienum.[q] Dixi, *alium clericum*: quia licet possit capere per laicum,[r] non tamẽ verberare, nisi per clericum vel monachũ, neque etiam per alios, si ipse per se commode potest facere,[s] excepto Episcopo, qui non debet verberare suis manibus,[t] nisi quando non adesset alius ad id faciendum.[u] Vnde sequitur incurrere excommunicationem laicos, per quos iudex ecclesiasticus torquet clericos, nisi deesset clerici ad id idonei, iuxta Pan.[x] & Sylueſt.[y] quamquam vt dixi alias,[z] ecclesiasticus, qui consuetudinem sequutus torquet, aut cædit clericum per laicum nõ est excõmunicatus, licet peccet, vt dixit Auf.[a] quia cõsuetudo etsi nõ excuset à culpa, excusat tamen à pœna,[b] pœna inquã, saltẽ ordinaria, licet forte nõ ab extraordinaria, vt post Dec.[c] diximꝰ.[d]

87 Vigesimaquinta, qua iuste eiicit ab ecclesia excommunicatum, aut alium diuina officia turbantẽ.[d] Vigesimasexta, qua eiicit è Sede Apost. cum, qui sine canonica electione Cardinalium eam occupat.[e] Vigesimaseptima, qua pro munere sibi iniuncto includit, & continet Cardinales conclaui ad eligendum Papam.[f] Vigesimaoctaua, qua vult, & tentat ferire etiam iaculando, & non ferit: quia errat.

a Glos. in cõ. lex ca. fi cleri. cus. de sen. excõmu. illo. 6. b Dict. ca. fi clericus. & ibi omnes. c Cap. ipsa pietas. 23. q. 4. & ca. cum beatus. 45. d. d. 3. par. fi. 24. cap. 1. col. 4. e Ca. fi vero. de sent. excomm. Flux com munẽ ibidem g Io. lib. de vit. & ho. lit. tit. h Syl. ver. excõm. 6. nu. 4. cal. 16. i secundum cõmunẽ. k Ang. au. ib. si quis. C. de azul.

1 Iux. glo. d. ca. cum nõ ab homine. & l. cupio. & quidam. ff. ad l. Iuliam. de adult. m Ver. excommu. 5. §. 19. n Ver. excommu. 6 cal. 10. o Angel. vbi supra. §. 21 & Sylph. in d. tit. reg. 1 fal. 6. p Vbi sup. 49. to. q Ang. d. §. in. de. nouissimo. & c. 1. cons. lib. 6. r Ca. vt fa cere de sent. excomm. lib. 6. & c. fi clericus eod. tit. & lib. s Dict. cap. vltim. t. u. tit. de sent. excomm. x Cap. non licet. 86 distinct. u Glos. ibidem. x In ca. vindictæ. y Verb. excommun. cas. 11. x In d. cap. vt famæ. a In d. reg. fal. 2. b Iux. glo. in ca. cum venerabilis. de con sua. c In d. c. 2. de const. d Cap. venienti. de sent. excõ. mo. & cle. grauis. iuncta glosl. eod. tit. e Cap. si quis pecu nia. 79. d. f Cap. vbi periculum §. præterea de elect. lib. 6.

1 In dict. capitum non ab homine. vbi late post Dec. num. 10. diximus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quos excommunicatos ab hoc canone absoluit Episcopus.

88 PORRO multi possunt ab Episcopo ab hac excõmunicatione absolui, puta morti propinquus, [a] mulier cuiuscunque conditionis sit, [b] membra sua captus scilicet claudus, cœcus, &c. [c] ægrotus perpetua, vel diuturna ægritudine nequiens iter facere, puta tertiana, quartana, vel podagra, [d] qui ante pubertatẽ eam incurrit, licet post eam solutionem petat, [e] senex, [f] qui iudicio Episcopi videtur nõ posse ad Sedem Apost. venire iuxta mentem Innoc. & adolescens cui iter esset discrimini Angel. [h] quod nullo iure probat, nec Panorm. quem citat ait, [i] pauper arte (qua iter agendo vti non potest) viuens, [k] quia non tenetur mendicare, si alias non est mendicus, alioqui sic: nisi mendicando soleat sibi, & coniugi prouidere, & iter faciendo id præstare non possit, iuxta Ioan. And. & Panorm. [l] qui hoc inimicitias vel alia iusta impedimenta iudicio boni viri Sedem Apost. sine periculo vitæ adire nequit, [m] etiam si sua culpa inciderit in ea, [n] filius familias, i. qui est in potestate patris non valens ire ad Papam sine præiudicio eius, [o] nisi pater consentiat, vel emancipetur: seruus, nisi dominus cõsentiat eius ad Apost. Sedem profectioni, vel manumittatur, [p] quidquid dicat ibidem Panorm. vt probat Syluest. [q] Dixi, *Seruus:* quia secus est in famulo libero percussore: impotens, aut tam delicatus, vt non posset sufferre iter adeundi Romam, quod arbitrio Episcopi relinquitur. [r] Tales enim non sunt mittẽdi Romam, sed prius consulẽdus Papa, & obediendum eius imperio, quidquid dicat glos. [s] nisi fuerit periculum probabile mortis in mora: quia tunc absoluendi sunt vt alij, qui fuerint in eodem periculo.

89 Ij tamẽ & quilibet alij, quibus iustum adest impedimentum iudicio probi viri, quominus adeant Sed. Apost. vel nuncium à latere, qui etiam potest absoluere,) [t] possunt absolui ab Episcopis, quantumuis negent Innoc. Ancha. Card. [u] vt probat Felyn. [x] & Syluest. [y] modo pro viribus satisfaciant, & iurent sublato impedimẽto se præsẽtaturos apud Sed Apost. [z] qui postea nisi se præsentent quam citius cõmode poterunt, recidunt in eandem excommunicationem. [a]

Responsio ad quæstiones propositas.

AD primam vero septem quæstionum hic quæsitarum respondeo quod non solum excommunicatus ob percussionem clerici, sed etiam ob aliam quamlibet causam, cui [b] absolutio est reseruata Sedi Apost. potest absolui ab Episcopo, si ob iustum impedimentum nequeat eam adire: quia in omnibus generaliter loquuntur Felyn. & Syluest. [b] & in omnibus eadem ratio idem ius suadet.

90 Ad secundam, puta, quanti temporis debeat esse impedimentum, vnius, an plurium mensium, vel annorum: Respondeo quæstionem hanc nouam, & grauem esse: qua matura expensa videtur primo non esse habendam rationem appulsus, sed dicendus: alioqui omnes pene Hispani haberent impedimentum duorum, triumve mensium. Secundo sufficere impedimentum tanti temporis, quantum est necessarium à discessu ad appulsum. Tum quia optat Ecclesia, ne agens id, quod in se est, ob impedimentum in excommunicatione moriatur, [a] de appel. Tum quia non videtur posse determinari tempus aptius omnibus casibus, & conformius canonibus. Tum quia falso existente impedimento nulla erit absolutio, & si cessante impedimento non arripuit iter, recidit in eandem excommunicationem, [b] per quæ duo cessat occasio fingendi falsa impedimenta, & intentio matris Ecclesiæ seruatur,

Ad tertiam, iustum impedimentum esse, habere curam animarum, & iuste timere eas ob suam absentiam notabile damnum accepturas: nisi posset constitui idoneus Vicarius.

Ad quartam, quod non potest absolui ab Episcopo, qui licet ad sed. Apost. ire nequeat, potest tamen adire legatum, vel aliũ eius ad id priuilegio munitum.

Ad quintam, quod iustum habet impedimentum is, qui ire non potest, licet pro absolutione mittere possit: non enim ad id ius eum obligat, sed vult, vt si possit, vadat.

Ad sextam, quod tale impedimentum habet non valens ire, nisi relinquendo in necessitate extrema, vel valde magna, vxorem & filios, argum. [c]

Ad septimam, quod eiusmodi impeditus absolui non poterit à simplice sacerdote, etiam si eum Nuncius, vel Episcopus absoluere recusent: non enim ad id potestatẽ habet, nisi in articulo mortis, in quo simplex sacerdos fit quo ad hoc summus Pontifex, & pulchre in Concil. Trident. [c] dicitur nullum casum esse reseruatum in articulo mortis.

91 Præterea absolui possunt per Episcopum à percussione mediocri, non tamen enormi, clerici simul viuentes in collegio, [f] & religiosi, [g] sed hi possunt absolui à suis prælatis, clerici non, nisi à suo Episcopo secundum Panor. [h] Ianitor, seu exequutor, merinus, aut alius minister, qui vt custodiat fores, aut cohibeat homines manus infert clericis absque intentione lædendi, & si nõ sine culpa, & læsio est leuis, aut mediocris, [i] quamquam si est enormis solus Papa absolutit. ab incursa vero ob paruam, vel leuem Episcopus. Non intelligitur in hac materia per leuem percussionem illa, quæ non peruenit ad peccatum mortale: finem quidem ob eam, quæ non est mortifera, non incurritur excommunicatio maior, vt supradictum est, [l] sed ea, quæ est quidem mortifera: at collatione aliarum magis mortiferarum est leuis, & non enormis, neque etiam mediocris. Quæ vero sit leuis declaratur per extrauag. [m] quæ adscribitur Papæ Ioan. xxij. & perperam, quoniam ante eius tempus eam allegauit Hoperam, quoniam ante eius tempus eam allegauit Hostien. [n] vbi tamen ait respondisse sibi Innoc. III. fe. cisse eam, insulsius autem quidam eam tribuit Pio II. cuius exemplum iam diu Roma adducendum curauimus, & cuius præcipua verba sunt hæc. *Percutiens & c. respondemus percussionem leuem esse pugni, palmæ manus, pedis, digiti, aut baculi, aut lapidis, quæ nullam membrorum sine effractione dentium, sine aut sine multorum capillorum, sine effusione multi sanguinis. Nolumus tamen dicere, quod huiusmodi leuis percussio, vt pugni, aut vngues fiat atrox ob multi sanguinis effusionem. Ad indicandum tamen, quæ læsio sit leuis mediocris, aut enormis, volumus diligenter perpendi, non solum factum sed etiam qualitates eius, & modum percutiendi, & lædendi cum omnibus suis circunstantijs loci, personæ, & aliys: personis, si est magister, iudex, prælatus, pater, patronus, aut dignitas, percussus iniuste à subdito, aut alio se viliori: quia ex hoc interdum censentur graues iniuriæ, quæ ex se sunt leues, aut mediocres. Et quia conditio negotij non patitur integram determinationẽ huius rei, relinquimus tuo arbitrio, vt declares quæ sit leuis, & quæ enormis iniuria, admonentes vt potius declares in dubio esse percussionem grauem, & ab ea non posse absolueri, quam declarando leuem esse occasionem præbeas lædendi statũ ecclesiasticũ.* hucusque sunt verba extrauagãtis.

92 Cui addimus primo enormem esse percussionem, qua quis interficitur, sciditur membrum, aut inutile, vel quasi ad suum munus efficitur: & illam, ob quam factam in alia parte, quam in naribus, vel alia vnde sanguis facile erũpere solet, defluit multum sanguinis: & illam quæ fit in proprium Episcopum, aut Abbatem, & quæ magno scandalo est populo, vt declarat, & sentit Innoc. III. [a] Et quamquam idem dicat gloss. [b] de quolibet excessu notorio, & idem asserat Sylvest. [c] de ea, quæ infertur in foro, vel audientia publica coram iudice, aut in oculo, aut in facie, [d] aut in ecclesia, aut in dormitorio: non tamen credimus id esse verum, nisi quando percussio est in se notabilis, & gignit aliquod magnum scandalum, quia Lap. & Card. [e] declarat aliquas ex his non esse etiam mediocres, sed leues. Secundo addimus quod iniuria mediocris est, quæ est media inter leuem, & enormem: & quia de hoc certa regula tradi non potest, relinquitur arbitrio Episcopi, & etiam confessatij, qui habet facultatem Episcopi iuxta Host. recep. ab omnibus, [f] vt iudicent habita ratione circunstantiarum personarum, locorum, & temporum, cauendo ne iudicent leuem eam, quæ enormis est. [g] Tertio, quòd Lap. [h] cũ eluserit esse percussionem leuem, à qua posset absolueri Episcopus, colaphum, quem impegit Cappellanus quidam perpetuus Aretinæ ecclesiæ cuidam Canonico in eadem ecclesia absque sanguinis emissione, & quòd Card. [i] concluserit percussiones duorum clericorum, qui sibi ipsis mutuo pugnos, & pedes impegerũt in itinere, esse leues, à quib⁹ posset absoluere Episcop.

Excommunicatio tertia reseruata Papæ extra bullam Cœnæ est lata à delegato lapso anno. Quarta in falsarios. Quinta lata ab Episcopo in habẽtes bullas falsas, &c. Sexta in clericos admittentes excommunicatos à Papa. num. 93. Septima, in incendiarios post denunciationem &c. Octaua, in sacrilegos infringentes ecclesias. num. 94. Nona, in male eligentes senatorem Rom. Decima, in clericos soluentes talias, sed reuocata fuit. num. 95. Vndecima, in insequentes Cardinales, nu. 96. & 97. Duodecima, in vexantes excommunicantium cognatos &c. nu. 98. & seq. Decimatertia, in inquisitores malæ procedentes. num. 100. Decimaquarta, in religiosos absque facultate administrãtes certa sacramenta. num. 101. Decimaquinta, continetur in bulla Cœnæ. nu. 102. Decimasexta, in facientes eligere sepulturas. num. 103. Decimaseptima, in eos, qui cogunt celebrare in locis interdictis. nu. 104. Decimaoctaua in absoluentes per confessionalia Sixti IIII. Decimanona, in exenterantes mortuos. nu. 105. Vigesima, in dantes, aut accipientes ob ingressum monasterij. Vigesimaprima, in cõmittentes simoniam in ordine vel beneficio. Vigesimasecunda, in eos, qui ab ordine mendicantium ad alium transeunt. nu. 106. Vigesimaquarta in eos, qui asserunt hoc de conceptione Virginis matris. nu. 107. Vigesimaquinta, in delegatos, qui male auctorãr alienationes ecclesiasticas. nu. 108. Vigesimasexta in septem genera personarum violantiũ monastica. nu. 109. Vigesimaseptima, in peregrinantes in Ierusalem absque facultate Papæ. Vigesimanona in Cardinales, qui secreta manifestant. num. 110. Trigesima, in prædicantes miracula falsa. Trigesimaprima in Cardinales sede vacante simoniam committentes. num. 111.

106 *Consuetudo excusat à pœna, licet non excusat à culpa.*

111 *Bartholomæus à Carranza Doctor doctissimus, Archiepiscopus Toletanus.*

93 *Tertia excommunicatio reseruata Papæ extra Bullam Cœnæ ponitur in cap. quærenti,* [a] *quod habet delegatum Papæ lapso iam anno ad exequendam suam sententiam definitiuam ei concessa, non posse absoluere ab excommunicatione à se lata ob limitã eius iurisdictionem, & ita absoluit eius superior, qui est solus Papa.* [b]

Quarta est in cap. ad falsariorum, [c] *quod excommunicat falsarios, de quibus dictum est supra,* [d] *quæ quo ad aliquos casus non continetur in Bulla Cœnæ.*

Quinta est in cap. dura, [e] *quod reseruat Papæ excommunicationem latam ab Episcopo in habentes litteras falsas Papæ, nisi eas intra viginti dies destruant, vel resignent.*

Sexta in cap. significauit, [f] *quod reseruat Papæ absolutionem excõmunicationis, quam incurrunt clerici, qui scienter, & sponte communicant cum excommunicatis à Papa, admittendo eos ad diuina officia.*

Declaratio quod ad hanc incurrendam requiruntur sex secundum Caiet. [g] Primum, quod sit clericus. Secundum, quod excommunicatio fiat cum excommunicato à Papa. Tertium, quod ad diuina officia admittat. Quartum, quod sciẽter id faciat. Quintum, quod id faciat sine vllo timore, etiã iniusto, qui licet non excusaret à peccato mortali, excusaret ab excõmunicatione secundum eundem, contra quem facit, quod verbum illud *sponte*, in quo se fundat, non probat id, quod ipse ait: vt ex duobus iuris capitibus colligitur, [h] quibus probatur satis sponte fieri dici, quod sine metu iusto fit, etiam si interueniat aliquis metus leuis, & non iustus: per quod eius noua opinio tollitur efficaciter, quo ad forum exterius: quamuis in interiori seruari posset in tali metu, qui est causa sine qua non fuisset communicatum: quia talis metus quo ad illud forum exæquatur iusto, vt dixi supra. Sextum, quod sit excommunicatus à Papa iudicialiter, aut nominatim secundũ omnes vltra quod hodie requiritur denunciatio. [i]

94 *Septima in cap. tua,* [k] *quod reseruat excommunicationem latam, & denunciatam in incendiarios.*

Declaratio prima, quod d. cap. tua, non excommunicat, neque iubet denunciari, vt cap. conquestus: de quo in octaua: sed solum, quod denunciati non absoluantur nisi à Papa, & ob hoc non probat esse excommunicatos à iure. Secunda, quod Caiet. [l] quem pridem sequuti fuimus in d. cap. tua. & nunc etiam sequimur, recte dixit nullum esse canonem, qui excommunicet incẽdiarios etiam Ecclesiarum, licet gloss. [m] & communis. [n] S. Anton. [o] Steph. [p] contrarium teneant in incendiario Ecclesiæ, sed sine textu & ratione sufficienti, quæ defendi non potest, nisi id haberet consuetudo, & teneatur quod illa tolerata, & approbata à prælatis vim habeat legis, vel statuti excommunicantis per dicta supra. [q]

Octaua in cap. conquestus, [r] *quod habet excommunicatos esse sacrilegos, qui effringunt, & spoliant Ecclesias.*

Declaratio prima, quod illud c. non excõmunicat,

a Per id cap. si quis suadente. b Ca. mulieres. de sent. excõmunic. e Iuxta. Com. ibidem. d Per not. in d. cap. ea noscitur. Rofel. ver. absolu. 10 2. 5. 19. e Cap. 1. & fi. eod. tit. f Ob ea. ea noscitur, & ea quæ. uis. ea ers annot. de sent. excõmunic. g In d. cap. quamuis. h Verbi excõmunic. 5. casu 5. 56. i Iu d. ea. ea noscitur. k Ca. quod de iis, &c. quæsitis. de sent. excõmunicat. l Iu d. ea. ea noscitur. m Cap. de cæt. eo dem tit. n Arg. quo ta à Bario in l. si fide iis qui b. vt Indig. & Felyn. in c. cũ oportet. de accus. col. 4. post Fan. ibidem. o Ca. mulieres. de sent. excõmunic. & Panor. ibi. p Ca. relata. de sent. excõmun. q Ver. absolutio 4. in fin. dubio 6. r Iux. glo. eiusde ca. Iux. Pan. & Felyn. in eo ca. mulieres. s Cap. ad audientiam. de sent. excõm. & c. per. de offic. deleg. u In d. cap. quamuis. x Ibidem nerulos. y Ver. absolutio. 4. dubio. 4. z Iuxta ea quæ in. ca. & de his. de sent. excõmunic. a Cap. cos qui. de sent. excõmunic. c. fib. 6 b Supra citati.

a De offic. deleg.

b Cap. fin. diuisti. de offic. leg. & ca. fin. de offic. deleg. c De crimfalsi. d Eod é ca. num. 5. e De crim. falsi.

f De sent. excomm.

g Vbi sup. cap. 38.

h Arg. cap. sup. hoc de renuntiat. & capit. ad audientiã. de his, quæ vi.

i Per extrauagan. ad euitãda. ri latam sup. eodem ca. num. 3. k De sent. excõmun.

l Vbi sup. cap. 22.

m Dict. ca. tua. n Panor. & alibi ibidem. o 3. par. tit. 24. cap. 15. p Clem. 1. de offic. & de potestate Ecclesi. num. 68. q Eodem ca. num. 3. r De sent. excomm.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sed præsupponit esse excommunicatos: siquidem iubet denunciari eos vt tales. [a] Secunda, quod duo requiruntur ad incurrendam hanc, scilicet perfringere,& rapere siue furari,[b] & ob id qui effringit crucem sacrarium,aut perpetrat alia similia nefaria scelera, & non furatur,non incurrit eam.Nec sufficit quæcumque fractio, puta seræ, vel arcæ: sed requiritur ecclesiæ,vel eorum eius. Tertia,quod per ecclesiam intelliguntur monasteria, hospitalia, & reliqua ædificia pia,[c] auctoritate Episcopi ad id sacrata, & non alia.[d] Quarta, quod is dicitur effringere ecclesiam, qui effringit, vel effodit parietem, aut frangit fores, dirupit seras,& qui impellendo, vel quouis alio modo violẽto ingressum sibi parat,[e] non autem, qui reserat eas clauę, siue etiam surripuerit vel extorserit, siue non, iuxta sententiam omnium. Quinta, quod non sufficit denunciatio generalis.[f]

95 *Nona, & prima libri Sexti,*[g] *excommunicat cum reseruatione eligentes in Senatorem Romanum aliquem Imperatorem, Regem &c. Comitem,procerem aliquem potentia, aut alium dignitate perinsignem, aut fratrem, aut filiũ eius &c. & huiusmodi electos, qui sine consensu Papæ se intruserunt in illud, & qui præbuerint auxilium &c.* De quo quia est de raro contingentibus,nil amplius. *Decima.*[h] *Excommunicat clericos qui pendunt vectigalia,decimas,vel talia secularibus.* sed reuocata fuit à Clem.[i]

98 *Undecima,*[k] *excõmunicat cum reseruatione eum, qui insectatus fuerit,percusserit, aut ceperit tanquam inimicus aliquem Cardinalem, aut comitatus fuerit eum, qui hoc pẽtrauerit,aut mandauerit,aut id ratum habuerit, aut dederit consilium, vel fauorem,aut sciens receperit, aut defenderit, etiam si ob ea non esset antiquiore iure excommunicatus. Principem item,& gubernatorem quemlibet,& suos ministros, qui contra prædictos non obseruauerit suam constitutionem intra mensem postquam scinerint.*

97 Declaratio prima,quod hæc extenditur nũc ad Archiepiscopos,& Episcopos per bullam Cœnę Domini, Secunda, quod insectantes, domini,Iudices, & officiales negligentes &c. qui non percutiunt, etiam si id maxime velint,non incidunt in d.cap.si quis suadente,sed in hoc sic. Tertia,quod quidquid dicat Syluest.& quos ille refert,[l] qui iubet alicui, vt insectetur Cardinalem tanquam inimicum, non incurrit nisi consequuta insectatione, sequuta vero sic: quamuis nulla consequatur percussio,licet qui iubet percutere non incurrat non sequuta percussione, nõ quidem per rationes Syluest. sed per dicta supra,[m] puta quia iussio percussionis prohibetur vt accessorium illi: & ira non sequuta illa iussio nõ habet effectum: sed iussio insectationis est accessoria illi,& ita illa insequuta, etsi non sequatur percussio, impleta est iussio eius. Quarta, quod excusantur principes, domini & iudices,si incipiant procedere intra mensẽ postquã scinerint, quamuis non fiant processus,neque puniant.

98 *Duodecima,*[n] *excommunicat cum reseruatione omnes, qui facultatem tribuerint alicui interficiendi,capiendi, aut nexandi personas aliquorum,aut eorum facultates, aut quorum,eo quod tulerint sententiam excõmunicationis, suspensionis,vel interdicti,contra Reges, &c. aut cõtra quoscunque alios eorum ministros: aut cõtra alios quoslibet aut illos,quorũ ratione eiusmodi sententiæ promulgatæ fuerunt, aut eos, qui eas seruãt aut qui nolunt cõmunicare cum sic excõmunicatis, nisi ante quã d. cla facultas exequtionis mãdetur fuerit reuocata ab eius aut sui eius occasione in sunt occupata bona,& intra septẽ dies non restituant, aut satisfaciant.*

Excommunicat etiam eos,qui nisi fuerint tali facultate, ante proprio motu fecerint aliquid ex prædictis. Et si duobus minus personis perseuerauerint in dicta excommunicatione, non possunt absolui,nisi à Summo Pontifice.

99 Declaratio prima quod ex sola datione facultatis nõ incurritur in eam,neque etiam ex eius exequtione, si ante exordium reuocetur: neque etiã si post exequtionem, si ea solum fiat in bonis, & illa intra septem dies restituatur,vt recte adnotauit Caiet.[a] Secunda, quod ex Syluest.[b] colligitur, quod suo libro deerãt illa verba,*Et quoslibet alios.* quia restringit textum ad excommunicationes latas contra solos prædictos dominos, & eorum ministros, contra verum tenorem huius textus. Tertia,quod iuste vexando nõ incurritur ista excommunicatio,[c] iuxta Caiet. quod nostro iudicio locum habet etiam quando ob vindictam,& odium vexat, sed non plus, & alio modo quã iustitia postulat,[d] & quod omnes filij,famuli, aut cognati excõmunicantis dicuntur sui in hoc casu iuxta Ioan. Andr.& communem,[e] & etiam, nostra sententia,eius intimi amici, & omnes illi quorum grauamẽ videtur grauanti esse grauamen excommunicãtis,& ea de causa id facit: siquidem negari non potest eius grauamen quo ad hanc constitutionem,& eius rationem,quæ eos omnes comprehendit.[f]

100 *Decimatertia,*[g] *cum reseruatione excommunicat Inquisitores, & alios deputatos officio Inquisitionis ab episcopo,qui odio, amore aut lucri, vel cõmodi temporalis grauia contra iustitiã, & suas conscientias omittunt procedere contra aliquẽ,vbi fuerit procedendũ super huiusmodi prauitate,aut ob eas causas, & eodẽ modo imponendo hæresim, aut impedimentũ officij prædicti, præsumũt vexare aliquem.*

Declaratio quod ad incurrendam hanc est necesse vt sit Inquisitor,aut deputatus ad eius officium ab Episcopo: quia ipse Episcopus solum incurrit suspensionem efficij in tres annos,[h] & quod non procedat quando,& quomodo debet, aut procedat vt non deber;& quod hoc faciat contra iustitiam,& suam conscientiam sciens illud esse iniustum: & quod hoc faciat ob odium,amore,fauore,aut lucro,[i] quia non satis est facere ignorãtia, timore,aut ad euitãdũ scãdalũ: & cum reseruatione religiosus qui sine licentia expressa prædictorum dominorum, & eorum ministrorum, contra verum tenorem huius textus. Tertia,quod iuste vexando nõ incurritur ista excommunicatio,[c] iuxta Caiet. quod nostro iudicio locum habet etiam quando ob vindictam,& odium vexat, sed non plus, & alio modo quã iustitia postulat,[d] & quod omnes filij,famuli, aut cognati excõmunicantis dicuntur sui in hoc casu iuxta Ioan. Andr.& communem,[e] & etiam, nostra sententia,eius intimi amici, & omnes illi quorum grauamẽ videtur grauanti esse grauamen excommunicãtis,& ea de causa id facit: siquidem negari non potest eius grauamen quo ad hanc constitutionem,& eius rationem,quæ eos omnes comprehendit.[f]

100 *Decimatertia,*[g] *cum reseruatione excommunicat Inquisitores, & alios deputatos officio Inquisitionis ab episcopo,qui odio, amore aut lucri, vel cõmodi temporalis grauia contra iustitiã, & suas conscientias omittunt procedere contra aliquẽ,vbi fuerit procedendũ super huiusmodi prauitate,aut ob eas causas, & eodẽ modo imponendo hæresim, aut impedimentũ officij prædicti, præsumũt vexare aliquem.*

Declaratio quod ad incurrendam hanc est necesse vt sit Inquisitor,aut deputatus ad eius officium ab Episcopo: quia ipse Episcopus solum incurrit suspensionem efficij in tres annos,[h] & quod non procedat quando,& quomodo debet, aut procedat vt non deber;& quod hoc faciat contra iustitiam,& suam conscientiam sciens illud esse iniustum: & quod hoc faciat odio,amore,fauore,aut lucro,[i] quia non satis est facere ignorãtia, timore,aut ad euitãdũ scãdalũ: & cum reseruatione religiosus qui sine licentia expressa prædictorum dominorum, & eorum ministrorum, contra verum tenorem huius textus. Tertia,quod iuste vexando nõ incurritur ista excommunicatio,[c] iuxta Caiet. quod nostro iudicio locum habet etiam quando ob vindictam,& odium vexat, sed non plus, & alio modo quã iustitia postulat,[d] & quod omnes filij,famuli, aut cognati excõmunicantis dicuntur sui in hoc casu iuxta Ioan. Andr.& communem,[e] & etiam, nostra sententia,eius intimi amici, & omnes illi quorum grauamẽ videtur grauanti esse grauamen excommunicãtis,& ea de causa id facit: siquidem negari non potest eius grauamen quo ad hanc constitutionem,& eius rationem,quæ eos omnes comprehendit.[f]

a Arc. cap. parochialis, 5. verum. Ar. appel.

b Pan. in c. si de fur. 5. Ant. vbi supra c. 12. & Caiet. vbi supra cap. 21.

c Panor in d. cap. 12. d. secundũ eiddem in dicto cap. 6. quæstus autem ad hæc de reg. dom.

d Syl. ver. excõmun. 7. qu. 8

e Fluxa dicta extrauag. ad eius tanda.

f In c. fundamẽta de elect. lib. 6.

g In c. ecclesiasticæ de im. in mit. eccles. lib 6. I. Clem. 1. de immu. eccle.

h In c. figuris, de præs. lib. 6.

i Verb. excõmunic. 7. qu. 11.

k In c. si quis suadente 17. qu. 4.

l Panor. cap. nu. 11.

m Eodem cap. nu. 11.

n In c. quicunque de sent. excõmu. lib 6.

subiectionem videtur præsupponere textus esse ad hoc necessariam, iuxta Caiet.[a] Tum quia ille non est clericus, neque laicus,de quo textus loquitur, secundum Card.[b] quamuis oppositum, sed nõ iuste,teneat Syluest.[c] Quinta, quod per presbyterum parochialẽ intelligitur rector, quamuis non sit initiatus ordine missæ,[d] aut eius vicarius, & episcopus,[e] & eius vicarius generalis.[f] Sexta, quod incurritur etiam ob administrationem factam in articulo mortis,[g] & etiam si faciat ob defectum parochi.[h] Septima, quod non incurritur ex eo, quod administret parochiano, qui ait habere se facultatem, cum non habeat,[i] neque eo, quod administret sacramentum pœnitentiæ aut baptismi,secundũ omnes ibidẽ: neque eo quod absoluat ab excõmunicatione lata ab homine.[k] Octaua,quod fratres minores,& alij,qui participant eorum priuilegia possunt ministrare sæcularibus quolibet die excepto Paschatis, vt dictum est sup.[l]

Decimaquinta in clem. si quis suadente. de pœn. Nunc facta est Bullæ Cœnæ per S.D.N. Gregorium XIII.

103 *Decimasexta,*[m] *excommunicat clericos, & religiosos qui violant constitutionem illis prohibentem aliquem inducere ad vouendum, invadum, aut promittendum eligere sepulturam in sua ecclesia, aut quod non mutabit electam.*

Declaratio prima, quod ad incurrendam hanc est necesse,quod sit clericus,aut religiosus:& quod induceat ad intrandum, vouendum, aut promittendum de electione sepulturæ, aut non mutandam electam: & quod persuasus aliquid horum faciat: & quod sepultura pertineat ad ecclesiam eius qui persuadet,[n] & quod temere faciat non existimando probabiliter id facere posse, iuxta Caiet.[o] Secunda, quod non sufficit precari, aut inducere ad eligendam sepulturam, si non promittit,iurat,aut vouet, iuxta S. Anton.[p]

104 *Decimaseptima,*[q] *excommunicat; cum reseruatione nobiles, & dominos temporales, qui cogunt aliquem ad celebranda diuina officia in locis interdictis, sine compulsione personæ clericorum, siue eorum consanguineis. Et qui voce præconis, aut sonitu campanæ, aut ad clangorem tubicinis,vel buccinæ conuocant populum ad audiendum missam in aliquem locum, præcipue excommunicatos, aut interdictos: & etiam qui prohibent ne excommunicati, aut interdicti ab ecclesia eiciantur,quando peraguntur diuina officia,qui admoniti à sacerdote nominatim nolunt exire.*

Declaratio prima,quod per tria priora ex his quatuor, soli & omnes domini temporales incurrunt in hanc,quamuis sint prælati, si habent temporalẽ iurisdictionem iuxta gloss. Card. & Imol.[r] per quartum autem omnes. Secunda, quod conuocatio debet fieri aliquo modo ex prædictis, & non clam per nuncios. Et quod excommunicati sint nominatim admoniti.[s]

105 *Decimaoctaua,*[t] *excommunicat cum reseruatione, eos qui ex priuilegio Papæ Sixti IIII. absoluunt ab aliquo eorum quinque votorum, scilicet peregrinationis in Hierusalem, & Romam, Compostellam, religionis, castitatis, nisi in dictis confessionalibus fiat mentio illorum de certa scientia, cum derogatione illius extrauagantis.*

Declaratio hanc extrauag. nunc nihil, vel parum prodesse quo ad contentum in ea principaliter: quia iam confessionalia illa desierunt: sed est notanda ad hoc quod dispensatio quinque votorum in ea contẽtorum reseruatur Papæ, ad quod nullus textus ante hunc an libris iuris Pontificij habebatur.

Decimanona,[a] *excommunicat cum reseruatione eos qui exenterant mortuos ad eos conseruandos aut eos coniungunt in frusta,& ea coquũt,vt ossa eximius demudata deferãt, & sepeliant in alio loco,& qui hoc fieri iubent.*

Declaratio prima, quod non habet locum in his, qui moriuntur in terris infidelium, vbi non est facer locus ad sepeliendum,neque in eo qui hoc facit viuo neque etiam mortuo alio fine, quam sepeliendi in alio loco,quamuis in vindictam,& etiam ad vescendũ id faceret.[b] Secunda, quod non incurrit, qui hoc facit cadaueri ne fœteat,aut in anatomiam,aut cadaueri tegio, vt ab eius populis iustus honor habeatur, Caietan.[c] quod in vsu habet Gallia.

106 *Vigesima,*[d] *excommunicat cum reseruatione eos, qui dant, aut accipiunt aliquid ob ingressum in aliquod monasterium.*

Declaratio prima,quod non incurritur per acceptionem,vel largitionem absque pacto,aut ob consuetudinem,vel antiqua iura,aut sine præsumptione bono animo:quia bis repetit illa verba *Eos,qui præsumũt.* Neque per acceptionem eum pacto in victum eius, qui ingreditur ob necessitatem, iuxta Caietan.[e] Secunda, quod Innocentius VIII. declarauit moniales non incurrere hanc, nisi ob receptionem cum pacto,aut alicuius non idoneę,ob largitionem.Et quod S.Anton.[f] quẽ referunt Syluest.[g] & Felic.[h] ait,quod Martinus V. dixit se nolle hac tenori moniales, Tertia,quod consuetudo contraria excusaret à prædicto mortali,vt diximus.[i] Quarta, quòd Clemens VII. cõcessit, vt moniales nullam simoniæ pœnam incurrerent propter pacta, & conuentiones, quas contraherẽt in dotibus monasterium, in commodum earum victum, vt habetur in compendio priuileg.[k] qua de re latius scripsimus.[l]

Vigesimaprima,[m] *excommunicat cum reseruatione cõmittentes simoniam in ordine, vel beneficio, & eius mediatores.*

Declaratio prima,quod non intelligitur, nisi de simonia,quæ committitur in ordine,& beneficio secũdum omnes: quia de ea tantum agit, quod etiam elicit Caiet.[n] Secunda,quod non habet locum in simonia mentali,neque etiam in sola conuentione tali,sed in reali per prædicta,[o] & latius in cõmen.[p] Tertia quod mandatum positum in ea, vt denuncient eam scientes,non obligat alios,quam Curiales Romanos secũdum Syl.[q] neque nũc eos,neque alios secũdũ S. Ant.[r] quia non est quo ad hoc recepta Sylvest.[s] & Caiet.[t]

Vigesimasecunda,[u] *de regularibus excommunicat cum reseruatione fratres ordinũ mendicantiũ sine speciali facultate Papæ migrãtes ad non mendicãtes,excepto ordine Carthusianorũ,& etiam admittentes eos.* Hæc facit ad illud Ioan.Maior.[x] Carthusia religionum optima.

Vigesimatertia,[y] *quam refert Ioan.Andr.*[z] *excommunicat cum reseruatione omnes eos,qui largiuntur, aut accipiunt aliquid,aut promittunt in Curia Romana ad obtinendum iustitiam,aut promerendam gratiam alicuius rei.* Sed Palu.[a] & Ang.[b] & Sylvest.[c] & Caiet.[d] afferunt fuisse reuocatam per Clementem V. fuit autem innouata, & maioribus pœnis aucta per S.D.N.Gregorium XIII. per extrauagantem, quæ incipit. *Ab ipso.* promulgata die 8.Nouemb.an.1574. quam statim magno comentario donauimus in honorem sanctissimarũ, earundẽque fortissimarũ virginũ & martyrũ Luciæ, & Catherinæ,intra viginti dies,quibus fecta earũ distãt.

a In extrauag. t. d. sepul. intercommunes.

b Sylu. vbi supra cap. 42. & colligitur ex tex.

c Vbi sup. cas. 7. d. In extrauag. 11. de sepul.

e Vbi sup. cas. 71.

f Tertia pars, tit. 22. 13. 7. 01.

g Vbi sup. cas. 14.

h In c. quo niãde sent. In d. cap. quorũ argum. gloss. fin. in ca 16 verua. bilis. de cõsuet. ra. denique 4. d. & eorũ que Autre in rep. de. 1. de offic. ord. in reg. 1 fall 1. difficil.

k Ver. moniales. nu. vlt.

l In tract. de red. q. 1 mon. vsq. m In extrauag. Pauli 2. de simo.

n Vbi sup. cas. 71. o Ca. 21 n. 106. & ca. 1. n. 11. p Cap. fin. de simon.

q Vbi sup. cas. 43. r Vbi sup. cap. 66.

s Vbi sup. t. Post cas. 81.

u In extrauag. Martin. V.

x In 4. d. 38. q. 11.

y In extrauag. 1. de sent. excõ. z In ca. mo. de simonia.

a In 4. d. 38. q. 3. col. pen.

b Verb ex cõmunic. 5. cas. 15.

c Vbi sup. cas. 26.

d Post. cas. 81.

e In extrauag. grauc. de reliq & ven. sanct.

Universidad de Deusto
Biblioteca

peccare mortaliter eum, qui crediderit Virginem Matrem fuisse conceptam in peccato originali: & etiam è contrario eum, qui dixerit peccare mortaliter oppositum tenentem.

Declaratio quod qui sincero, & solido animo sine alia audacia, vel præsumptione dixerit hoc non incurret, iuxta Caiet. [a] quia ait, *ausu temerario*, & paulo ante *præsumerent*, & ita dolum, aut certe latam culpã requirit per supradicta. [b] Quamquam in Concil. Basilien. sess. 36. fuit declaratum fuisse conceptam sine peccato originali, vt asserit Dom. Bartholomæus à Carranza Illustrissimus nunc Archiepiscopus Toletanus in summ. eiusdem Concilij: renouata est tamẽ præfata extrauag. Tridenti. [c]

108 *Vigesimaquinta*, [d] *excommunicat cum reseruatione, commissarios, & delegatos ad cognoscendum an illa aut illa alienatio bonorum ecclesiasticorum sit in vtilitatem euidẽtem ecclesiæ, vel non, qui amore, timore aut pecunia ea auctorant.* Quamquam Caiet. hanc nõ posuit, siue quod non haberet pro authentica, siue quod non esset vsu recepta, quod ipsum de aliis multis significat. [e]

109 *Vigesimasexta in priuilegijs ordinum relata apud S. Anto.* [f] *excommunicat cum reseruatione ingredientes monasteria monialium, Minorum, & Prædicatorum sine licentia præfecti ordinis, aut generalis, aut eius, qui ab ipsis ad id habet facultatem. Et qui præsumunt proferre in lucem libellos famosos lingua vulgari, vel alia, aut componunt, aut habent, aut in vulgus emittunt versus, aut cantilenas in infamiam, & detractionem status ordinis Prædicatorum, vel Minorum. Et eos qui præsumunt prædicare, docere defendere prædictos religiosos non esse in statu perfectionis, vel non licere eis viuere ex eleemosynis, neque prædicare, neque audire confessiones cum licentia summi Pontificis aut aliorum prælatorum inferiorum sine licentia Rectorum ecclesiarum, vel presbyteri Cardinalis. Et eos qui præsumunt inferre aliquam, quæ incommoda sit, violẽtiam locis prædictorum Prædicatorum, & Minorum. Et qui in suis monasterijs, vel ecclesijs detinent apostatas prædictorum, nisi ejecerint, postquam à monachis ipsorum ordinum fuerit eis denunciatum, ne eos retineant. Et monachos Minores, qui præsumunt recipere ordinis Prædicatorum, professos absque licentia summi Pontificis, quæ faciat expressam mentionem huius indulti, aut nisi prius petant, & impetrent facultatem suorum priorum, & qui palam vel clam conantur expellere ex vniuersitate Parisiorum Prædicatores, vel minores.*

Declaratio prima, quod septem excommunicationes diuersorum Põtificum in hac continentur, quas S. Anton. refert. [g] Secunda, quod primam non incurrit, qui ingreditur dicta monasteria ignorantia iusta, vel quasi iusta ductus secundum eundem, & Caiet. [h] neque qui ingreditur sciens, sed persuasus iustam esse causam, ob quam ingreditur. [i] Tertia, quod secunda non habet locum contra componentes prædictos libellos in ignominiam ipsorum religiosorum, & non eorum status. [k] Quarta, quod in septimo loco pro, *Parisiorũ* est apud Sylvest. [l] *Perusium*, per errorẽ. Quinta, quod mulieres, quæ priuata intentione ingrediuntur monasteria monialium prædictarum, possunt absolui à confessarijs sui ordinis per priuilegium Sixti IIII. [m] Sexta quod prælati prædictorum ordinum, & eorum qui gaudent priuilegijs Carmelitarum, possunt excommunicare omnes clericos & laicos, qui retinent Apostatas sui ordinis. [n] Septima, qui faciunt dictam damnosam violentiam, possunt absolui à cõseruatore, & prælato ordinis in foro conscientiæ per priuilegium Leo. X. [o]

110 *Vigesimaseptima apud S. Ant. & Sylvest.* [a] *excõmunicat qui peregrinantur in Hierusalem absque licentia Papæ.*

Vigesimaoctaua in extrauag. Iulij II. relata per S. Anton. [b] *excommunicat eos, qui appellant à Papa ad futurum Concilium &c. Sed* hæc hoc anno facta est tertia Bullæ Cœnæ, per S. D. N. Gregorium XIII.

Declaratio quod qui consulit, vt appellet, non incurrit, si non appellet, secus de consulente licitum esse appellare, [c] quia priore casu prohibetur consilium secundario, posteriore vero principaliter.

Vigesimanona in Concil. Lateramen. [d] *excommunicat cum reseruatione Cardinales reuelantes aliquid de secretis actis in Consistorio Papæ cum ab eo datum sit præceptũ secretiatim & expresse, vt id maneret secretum.*

111 *Trigesima,* [e] *excõmunic. eos, qui prædicãt miracula falsa vel incerta, vel prophetias, quæ nõ cõtinẽtur sacra scriptura.*

Sed Caietan. ait, [f] quem sequitur Frater Bartholomæus Carranza Nauarrus, tunc doctissimus, & religiosissimus Doctor, nũc autẽ Illustrissimus Archiepiscopus Toletanus, in fine sũmæ Cõcilij Lateranensis sub Leone X. cẽsuras huius Conc. nõ fuisse receptas.

Trigesimaprima in extrauagante Iulij II. approbata in dicto Concilio Latera, [g] *excommunicat Cardinales qui Sede Apost. vacante contrauenerint, ordinauerint, dissouerint, aut aliquo modo præsumpserint facere, vel attentare contra ordinata ab eodem Iulio II. vt sine simonia eligatur Papa.*

De excõmunicatiõibus reseruatis Episcopis, vel Papæ, partim illis, partim neutris.

112 *Excommunicationes reseruatæ Episcopi sunt tres, & aliæ duæ aliquando. num. 112. & 2. seq.*

Prima, in cap. peruenit, [h] *incursa ob leuem percussionem clerici, vel monachi, de qua supra.* [i]

Secunda, quam fert Episcopus per suum statutum reseruando sibi absolutionem, secundum omnes. [k]

Tertia est excommunicatio Papalis, cuius absolutio ob aliquod iustum impedimentum conceditur inferiori: quia illam dare debet Episcopus, & non alius inferior.

Secundum Innoc. communiter receptum, [l] quia quæ dispensatio, vel absolutio reseruata Papæ priuilegio iuris conceditur inferiori, videtur concedi Episcopo, & non alij eo inferiori, iuxta eundem Innocenc. [m] probatum per Panorm. [n] qua eadem ratione excommunicatio prima harum quinque censetur esse reseruata Episcopo.

Quarta partim Episcopalis, partim non, [o] *excommunicat eum, qui scienter participat cum excommunicato in crimine, ob quod est excommunicatus, cum reseruatione absolutionis ei cui esset reseruata absolutio excommunicationis ob crimen, in quo participando eam incurrit alius.*

Declaratio prima, quod ad incurrendam hanc excommunicationem oportet: quod fiat participatio in crimine post illud commissum, & ob id incurram excommunicationem ab eo, cum quo participat, vt dictum est. [p] Et quod participet cum eo sciens illum esse excommunicatum. Secunda, quod licet ante extrauagantem præfatam, ad euitanda, [q] sufficiebat, & requirebatur scientia excõmunicationis, ita post eam requiritur, & sufficit scientia denunciationis illius, per ibi dicta. Tertia declaratio in solutionem proposiri dubij, quod sicut qui percutit pluries clericum, sita vt appellentur diuersæ percussiones, [r] singulis vicibus incurrit excommunicationem: sic qui participat in crimine multoties cũ excõmunicato, ita vt dicãtur iteratæ participationes, singulis vicib[us] incurrit excom-

excommunicationem. Quarta, quod ab hac debet absoluere idem, qui ab altera. [a] Idcirco, cui reseruata fuit prior, eidem & hæc erit, & si illa nemini fuerit, neque hæc erit vlli.

113 *Quinta etiam partim Episcopalis, & partim nõ,* [b] *excommunicat eum, qui ob articulum mortis, aut aliud iustum impedimentum absolutus ab eo, qui aliter non potuisset, recuperata valetudine, vel sublato impedimento, quam cito commode potest, non repræsentat se superiori, à quo debet absolui, quo obediat eius mandatis. Et etiam quia Sede Apost. aut eius Nuncijs præcipientibus, vt se præsentent ordinarijs, aut alijs iudicibus, quo exequatur sua iussa, vel quo satisfaciat læsis, vel ijs, ob quos fuit excommunicatus, non facit quam cito commode potest.*

Declaratio prima, quod prima pars huius excommunicationis habet locum in absolutis à quibuscũque, vt ex littera palam colligitur: & secunda non nisi in absolutis à Sede Apost. aut eius Nunciis, de quibus solum loquitur. Itaque non habet locum in absoluto ab Episcopo, vel alio delegato, iux. Caiet. [c] quamuis habeat nostro iudicio in absoluto à summo Pœnitentiario. Secunda, quod tempus intra quod quam cito commode potest tenetur præsentari: quo ad forum exterius relinquitur arbitrio boni viri, [d] quo ad interius autem conscientiæ absoluti. [e] Tertia quod hæc est Papalis, vel Episcopalis, si prima talis erat, & nemini, si prima non erat reseruata: quia textus habet eandem esse.

De excommunicationibus nemini reseruatis.

114 *Excommunicatio prima nemini reseruata, in seculares non reddentes ius Ecclesiasticis. Secunda, in consentientem electioni de se in Papam male factæ. Tertia, in eum, qui sic suscepit munus administrandi partem talis Episcopatus. Quarta, in scholasticos Bononiæ, qui sic conducunt. Quinta, in imponẽtes tributa, &c. Ecclesiasticis, num. 115. Sexta, in cortos clericos, qui audiunt leges, aut medicinam, num. 116. Septima, in clericos suscipiẽtes præfecturas seculares Octaua, in schismaticos. Nona, in capientes bona naufragorum. num. 118. Decima, in seruantes statuta contra libertatem Ecclesiæ, num. 119.*

117 *Lex quæ amissum in maxi tribuit, &c. N. iniusta.*

119 *Libertas Ecclesiastica quæ, quis eam violat. num. 120.*

114 *Prima,* [f] *quæ excommunicat Gubernatores, & Iudices qui admoniti ab Episcopo, & alijs Ecclesiasticis, omittunt ius illis reddere, ob negligentiam, vel iniquum animum.*

Secunda, [g] *excommunicat eum, qui non electus saltem à duabus partibus Cardinalium in Papam, consentit suæ electioni, & etiam recipientes eum in Papam.* Hæc non est reseruata Papæ, nisi permistam habeat hæresim credendi duas esse Ecclesias, aut schisma absque illa, & tunc reseruatur per Bullam Cœnæ in clausula prima, & secunda. [h]

Tertia, [i] *excõmunicat Episcopum, qui in Ciuitate diuersarum linguarum suscepit gubernationẽ eorũ, qui sunt suæ, priusquã suscipiatur à proprio Episcopo in coadiutorẽ suũ.* Hanc Caiet. [k] hodie esse parum vtilẽ significauit: quia Papa communiter confert omnes Episcopatus in similibus locis, qui si lustrasset Episcopatus Castellæ, Nauarræ, & Galliæ, in quibus alij Vasconice, alij Hispanice, alij Gallice, alij Teutonice loquuntur, id non dixisset.

Quarta, [a] *excommunicat doctorem, & scholasticum vniuersitatis Bononiæ, qui conduxit domos alterius doctoris, aut scholastici sine eius consensu ante finem termini.* Iuxta Innocenc. & communem, [b] contra Host. hęc non habet locum extra Vniuersitatem Bononiæ: & ideo nihil amplius dicimus de ea.

115 *Quinta,* [c] *excommunicat consules, rectores, & potestates imponentes Ecclesijs, vel personis Ecclesiasticis talias, vel vectigalia, si admoniti non desistunt, & omnes, qui præbent cõsilium, fauorem, vel auxilium, & eorũ successores.*

Declaratio prima, quod per potestatem hic intelligitur secularis, iuxta Ioan. Andr. [d] & quod satis est vna admonitio. [e] Secũda, quod non incurrit Gubernator, qui vt debuit contra dixit, etiam si non relinquat officium iuxta Panorm. [f] & melius Angel. & Sylvest. [g] & Ioan. Tabien. [h] quamquam Ioan. Andr. oppositum teneat, [i] & Innoc. dubitet, [k] siquidem non peccauit si contradixit tantum, quantum, & quẽadmodum debebat, [l] & sine peccato mortali, non incurritur excõmunicatio maior, [m] vt dictum est supra. [n] Tertia, quod hæc nõ incurritur propter tributa omnino realia, quæ clerici debent ob sua bona, nec ob realia extraordinaria, quæ immediate spectant ad eorum bona, vt ad reficiendum iter, vel callem, qui est ante prædium, vel domum suam, sed incurritur propter onera mere personalia, & mista, quæ imponuntur personis & bonis. [o]

116 *Sexta,* [p] *excommunicat religiosos, qui exeunt à suis monasterijs, vt audiant leges, vel medicinam, & audiunt, & nõ redeunt intra duos menses ad illa. Et clericos qui habent dignitatẽ, vel personatum, quãuis non sint presbyteri. Et presbyteros, quãuis omnino nullam habeant dignitatẽ, neque Ecclesiam parochialem, qui audiunt dictis duobus mensibus.*

Declaratio prima, quod hãc non incurrit religiosus, qui audit intra monasterium, aut extra in eadem Ciuitate, degens in eadem, aut egreditur ad audiendum aliquod exordium, vel aliquam prælectionem, vel honoris, vel informationis causa, vel redit ante prædictos duos menses ad claustrum, iuxta mentem Panorm. cui Caiet. [q] & alij recentiores consentiunt. Secunda, quod clerici seculares quamuis obtineant beneficia, etiam si sint subdiaconi, vel diaconi, modo non habeant dignitatem, vel personatum non incurrunt in eam: quia non loquitur de illis. [r] Tertia, quod presbyteri, etiam beneficium non habentes, & qui habent dignitatem, vel personatum: quamuis non habeant nisi minores ordines, eam incurrunt, si audiunt duos menses, etiam si non egrediantur e suis terris, neque domibus, iuxta communem. [s] Quarta, quod nemo istorum incurrit eo, quod doceat eam, etiam extra domum suam, iuxta Innoc. & Panorm. [t] quidquid dicat Sylvest. [u]

117 *Septima,* [x] *excommunicat sacerdotem, qui est Vicarius Vicecomitis, aut alterius præfecti secularis, si admonitus non relinquat præfecturam.*

Declaratio prima, quod non incurrit hanc clericus minorum ordinum, iuxta Panorm, [y] quidquid Sylvest. dicat. [z] Secunda, quod incurrunt in eam prælati, qui sunt gubernatores, vel præsidentes Cancellariarum, iuxta Caietan. [a] Tertia, quod non incurrit prælatus, qui habet eiusmodi procurationem annexam suæ dignitati, aut suo patrimonio, iuxta omnium sententiam.

Octaua, in cap. nullitas 19. dist. & cap. 1. de schismaticis

Sed

a Vbi sup. cal. 88.

b Eodem n. num. 73

c Sess. 4. sub finem. d Apud Sylu. verb excõmun. 7. cas. 49

e Post cas. 81. 1 par. tit. 34. ca. 70. & Caiet. vbi supra casu 81.

f Vbi sup.

g Vbi sup.

h Vbi sup.

i Iuxta eũdem. k Per dicta sup. ca. 18. nu. 31. l Vbi sup. cas. 54. m Vt habetur in cõpẽdio ver. absolutio 2. num. 2. n Vt habetur in dicto cõpendio verb. Apostata num 7. o Vt dicitur in dist. compẽdio ver. absolutio 2 quo ad seculares. 5. fin.

a In cap. 2. de locat.

b In eodẽ cap.

c In c. non minus. de immuni. Eccles.

d In d. cap. nõ minus. & iux. Host. ibidem. f In ca. aduersus. eodem tit. & Verb. excõmunic. 9. cas. 5. h Cas. 18. i Ibidem. k In c. nuper. de Sent. excõ. l Arg. cap. Ephesi. 8. 24. dist. m Cap. nemo. 8. ca. nullus. 11. quæst. 3. n Eodem ca. num. 9.

o Iux. Panor. recep. in c. non minus. p In c. non magnopere. 6. c. super specul. de cleric. peregrinãt. & cap. 1. eod. in 6.

q Vbi sup. cas. 50.

r Iux. glo. sing. ca. cũ ex eo. ver. Illiterarum de rescrip. lib. 6.

s In dict. tenẽb. capp.

t Vbi sup. ú Ver. excõmunic. 9. cas. 5. x In c. clericis. de cleric. vel monach.

y In d. cap. clericis. z Vbi sup. cas. 7.

a Cas. 70.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Sed hæc hodie continetur Bulla Cœnæ supra relata.
118 *Nona*, [a] *excommunicat eos, qui capiunt bona Christianorum naufragio perdita, & non restituunt eis.*

Declaratio prima, quod hæc facta est Bullæ Cœnę per S. D. N. Gregor. XIII. vt patet, [b] quæ tamen etiam tantum accipientes scienter excommunicat, quamuis non videatur comprehendere eos, qui bono animo, aut saltem non malo accipiunt, donec sint in mora restituendi. Secunda, quod neutra incurritur ex sola acceptione bonorum, sine mora, & voluntate (vt ita dicam) restituendi secundum omnes. Quod est verum attenta decretali, & etiam attenta Bulla, nisi acceptio fuerit scienter patefacta: quia tunc illa sufficit, licet sic absque monitione secundum Panorm. [c] & Caietan. [d] quos sequor ob rationem firmam Caiet. contra Ioan. Andr. [e] quamuis eum sequatur Syluest. [f] Tertia, quod ex his sequitur, quod lex, quæ statuit bona naufragorum esse tribuenda illi vel illi, est iniquissima, quippe quæ afflicto addit afflictionem contra cap. cum percussio. [g]

119 *Decima*, [h] *excommunicat eos, qui obseruari faciunt statuta facta & consuetudines inductas aduersus libertatẽ ecclesiasticam, nisi ex libris radant: & eos qui ea faciunt, & scribunt, & potestates, consules, & gubernatores, & consiliarios quorumlibet locorum, vbi eiusmodi statuta seruantur: & qui iudicant secundum illa, & qui ea publica in forma scribunt.*

Declaratio prima, quod non incurrunt hanc omnes, qui violant libertatem ecclesiasticam, vt nonnulli censuerunt, sed solum qui eam violant per viam statutorum, & consuetudinem contrariam, vt recte dixit Caiet. [i] Secunda, quod non satis est facere obseruari, si eradit ex libris intra duos menses, neque nõ eradere, si obseruari non facit, [k] quamquam Sylvest. [l] contradicit, & Caiet. dubitat. [m] Tertia, quòd quidquid dicat Caiet. [n] potestates, consules, gubernatores, & consiliarij incurrunt eam, quamuis non obseruent, neque obseruari præcipiant, si sciant, & non impediant eorum obseruantiam, quia hæc est aperta sententia textus dicti cap. nouerit. Nec obstat eius ratio, scilicet, quod ex omissione non videtur incurri excommunicatio: quia falsum est, [o] & ipsemet contra Sylvest. tenet. [p] Quarta, quod qui faciunt obseruari, vel scribi eiusmodi statuta sincero corde: quia credũt esse salutaria, non incurrunt, [q] maxime si credunt de cõsilio viri eruditi, & pro idonea scientia & cõscientia prędito habiti, [r] & glo. sing. quę est tertia, ex qua Pan. cõmuniter receptus hoc [s] colligit. [t] Quinta, *quod liberras ecclesiastica est, quam habet Ecclesia vniuersalis quatenus est talis in spiritualibus, & temporalibus concessam à Deo, vel Papa, vel Imperatore.* [u] Sexta, quod qui ordinat contra hanc, vel illam ecclesiam particularẽ, non incurrit hanc excommunicationem, nisi illa etiã pertineat ad hanc ecclesiam vniuersalem. Septima, quod non sufficit aliquid esse cõtra societatem humanam, vt dicatur esse contra libertatem ecclesiasticam: vnde, [x] non dicitur, quod statuere ne laici coquant, molant, aut vẽdant clericis panem &c. esse contra libertatem Ecclesiæ, sed quod præsumitur esse: quia per se non tangit Ecclesiam, quatenus est Ecclesia, sed quatenus est congregatio hominũ, vt sunt aliæ, φ est singulare dictum Caiet. [y] φ alias, dicto c. vlt. addidimus.
120 Octaua, quod ad hoc vt aliquod statutum dicatur contra libertatem ecclesiasticam, debet esse factum intentione derogãdi ei aut alicui rei eiusmodi, quod ex sua natura aduersetur eidem, quale est statuere, ne ecclesiis, vel ecclesiasticis dentur eleemosynæ, vel decimæ, vel vt vectigal, gabellam, seu scitam soluant de his, quæ emunt sibi, & non ad negotiandũ, seu ad causa lucri reuẽdendum. Nona, quod non est huius generis statuere, ne in funeralibus, primis missis, vel nuptiis extra modum offeratur, neque fiãt immoderata conuiuia, neque sumptus cerę, lusus & reliquæ pompæ, iuxta Caiet. [a] licet Tabien. [b] contradicat, cui per prædicta respondeas. Quamuis enim hoc fiat Ecclesiæ, & ecclesiastici min⁹ lucrentur: tamẽ hoc factũ suapte natura non eo refertur, sed per accidens, quod non cõsideratur, [c] vt & late traditur per Arist. de physico, [d] declaratum per B. Tho. [e] Decima, quod ca. vlt. [f] quatenus dicit quod laici non possunt statuere de funeralibus, intelligendum est de his, quæ suã natura diriguntur ad Ecclesiam, vel salutem animæ mortui, vel ad cultum diuinum, vt sentit Felyn. [g] & expressit Caiet. [h] & nõ de aliis. Vndecima, quod hæc excõmunicatio hodie est reseruata Papę, vt patet sup.

Excommunicationes lib. Sexti Decretalium nulli reseruata.

121 *Excõmunicatio Vndecima nulli reseruata, & prima Sexti in eos, qui secreto mittunt &c. Cardinalibus quãdo sunt in conclaui ad eligendũ. Duodecima, in dominos, &c. qui in electione Papæ nõ faciunt obseruari &c. Decima tertia, in eos, qui molestia afficiunt electores, eo quod non elegerint optatum ab eis. num. 122. Decimaquarta, in noue vsurpates ius custodiẽdi aliquam ecclesiam sede vacãte &c. nu. 123. Decimaquinta, in directorem electionis monialium, qui hoc, vel illud facit. num. 124. Decimasexta, in eum, qui procurat suum conseruatorem &c. Decimaseptima, in facientes se metu absolui à cęsuris. Decimaoctaua, in fingentem aliquid quo iudex vadat ad meliorem. nu. 125. Decimanona in compellentes subuentre bona ecclesiastica. nu. 126. Vigesima, in inuentores nouarum religionũ. nu. 127. Vigesimaprima, in exigentes ab ecclesiasticis portoria. num. 128. Vigesimasecunda, in sic impedientes iurisdictionẽ ecclesiasticã. nu. 129. Vigesimatertia, in dominos, qui prohibent subditis ne vendant, ne ve emant à clericis &c. nu. 130. Vigesimaquarta, in religiosos temere habitũ deferentes. num. 131. Vigesimaquinta, in religiosos ad studia sine licẽtia euntes &c. 133. Vigesimasexta, in doctores docentes religiosos. Vigesimaseptima, in fouentes hæreticos. n. 134. Vigesimaoctaua, in iudices non auxiliantes contra hæreticos &c. nu. 135. Vigesimanona, in interficientes penas Iassinos. nu. 136. Trigesima, in permittentes fœneratores. nu. 136. Trigesimaprima, in dantes vepresalias contra ecclesiasticos. num. 136. Trigesimasecunda, in negligentes persequi iniurias Cardinalibus. num. 136.*
126 *Tempus decem annorum est longum tempus.*
126 *Monitio extraiudicialis nõ debet esse necessario trina.*
128 *Mercator quis, qualis non est monasterium assortians terram &c.*
130 *Lex, quod nemo vendat prædiũ nisi tributario, valida.*
132 *Religiosus habitum quis relinquit, quãdo peccat mortaliter, & est excommunicatus. 133.*
133 *D. Franciscus à Nauarra olim prior Roncesuallis, post Archiepiscopus Valentinus laudatus.*
134 *Religiosi Doctor qui excommunicatus.*
135 *Iudex non auxilians cõtra hæreticos, vt excõmunicatus.*

a In ca. excommunicationon. de raptor.
b Supra num. 60.
c In d. cap. excõmunicationi.
d Vbi supra cas. 15.
e In d. cap. excõmunicationi.
f Verb. excommunicatio 7. cas. 10. g 7. q. 1. & l. Diuus. ff de off. præfid.
h In c. nouerit. de sent. excõmunic.
i Vbi supra cas. 15.
k Iux. glo. sing d. cap. grauem. de sen. excõmu. & Cõmu. in d. c. nouerit.
l Verb. excõmunicatio. 9. cas. 10.
m Vbi supra.
n Dict. cas. 31.
o Per cle. 1. §. verum de hæret.
p In c. 9. q. 1 Iux. in no. in d. c. nouerit. fi fin.
q Arg. notatorũ. in cap. 1. de constit.
r Ibidem.
s Ca. capellanus. de feriis.
t Iux. Inoc. in d. c. nouerit. colum. 1.
x In ca. fi. de immu. eccl. lib. 6.
y In d. cas. 31. & 32.

136 *Assassinus quis sit proprie, & quis improprie.*
136 *Repręsalias quis concedat contra clericos &c.*
121 *Vndecima*, [a] *excommunicat omnes, qui mittunt litteras vel nuncũ, vel clam loquuntur Cardinalibus inclusis conclaui ad eligendum Papam.*

Declaratio prima, quod non obligat ipsos Cardinales, qui sunt intus. Secunda, quod quamquam Archid. [b] quem sequuntur Ioan. Andr. Dominic. & Franc. cum aliis, dicat, vnum quodque horum trium secreto faciendum esse ad incurrendum: contextus tamẽ eius id de solo tertio significat, φ ante dicit Caie.
Duodecima, [c] *excommunicat Dominos, Gubernatores, & quoslibet alios magistratus, seu officiales Ciuitatis, vbi creandus est Papa, qui diligenter obseruari non fecerint omne id, quod eo tempore faciendum esse statuitur in illo ca.*
Huius declarationes missas facimus: quia raro, & in paucis locis sunt necessariæ.
122 *Decimatertia*, [d] *excommunicat omnes, qui per se, vel alios præsumpserit vexare aliquam personam ecclesiasticã, vel alia loca pia, eo quod regati, sed alias inducti, eum pro quo rogabantur, seu inducebantur eligere noluerit, vel consanguineos eorum &c.*
Declaratio prima, quod ad incurrendam hanc necesse est, vt interueniat grauamen spolij, vel iniusta persequutio: & quod id fiat, quia noluit eligere eum, pro quo fuit rogatus vel suasus: & quod persona eligenda sit ecclesiastica: & quod grauamen, seu molestia fiat rogato, vel eius consanguineo, vel ecclesiæ, monasterio, vel pio loco. [e] Secunda, quod ex hac, infertur nos bene respondisse cuidam dõmino, eum nõ incurrisse hanc, quod prętermisisset largiri eleemosynas consuetas cuidam ecclesiæ: quia non fuisset electus in ea is quem optaret. Tertia, quod per spolium intelligitur quæcunque acceptatio quorumlibet bonorum mobilium, vel immobilium, occulta, vel violenta, iuxta Arch. in d. cap. sciant cũcti. Quarta, quod ipsum, quod dicitur de electione, dicendum est de præsentatione spectante ad personam ecclesiasticam, sed non ad laicam. [f] & idem de confirmatione, institutione, & postulatione, iuxta Domini: receptum.
123 *Decimaquarta*, [g] *excommunicat eos, qui vsurpare conantes noue ius custodiendæ, & seruandæ alicuius ecclesiæ vacantis, præsumunt capere aliqua bona illius.*
Declaratio prima, quod duo sunt necessaria ad incurrendam eam, scilicet, vt velint vsurpare tale ius, & vt capiant bona, ita vt sine altero non suffi-ciat. [h] Secunda, quod qui hoc facit, eo quod ad eum pertinet ex fundatione, vel antiqua consuetudine, vel præscriptione, non incurrit per finem illius cap. Tertia, quod noue vsurpare dicitur, qui nondum possedit 40. annos, iuxta gloss. [i]
124 *Decimaquinta*, [k] *excommunicat accersitum in directorem electionis monialium, non temperantem à rebus, ex quibus nasci, vel ali potest discordia.*
Declaratio prima, quod nihil refert an sit religiosus, aduocatus, prudens vir vel fœmina. [l] Secunda, quod hinc colligitur quantum errent, qui existimant moniales S. Claræ, & cuiuscunque alius religionis, non posse accersire aliquam personam extraneam, scientia, & conscientia ad id idonea prędictam, cui fidant ad faciendam sanctam, & canonicam electionem suæ Abbatissæ, cum possint vocare medicos, chirurgos, latomos, fabros lignarios, & alios ministros ad res necessarias: cum canonica electio sit maxime necessaria monasterio, & recte factu difficillimo in qua tanta sese offerunt dubia, vt pauci, quãuis sint consummata canonum peritia, eam sic dirigant, quin super aliquo errent. Verum est tamen cæteris paribus, quod satius esset vocari in directorem eiusdem ordinis virum, quam extraneum. Tertia, quod vt recte Dominic. ibi ait, non incurrit hanc, qui interest electioni non accersitus in directorem, neque qui excitat, vel alit discordiam facta iam electione, iuxta Caietan. [a]
125 *Decimasexta*, [b] *excommunicat partem incitantem conseruatorem ad procedendum in eis, quæ non continent apertam violentiam, vel iniuriam, & quæ requirunt altiorẽ indaginem.* Hanc non incurrit, qui non est pars in iudicio, neque si est, & procurauit, sed iudex non processit per dicta supra. [c] Neque cum cõseruator datur cũ clausula, vt possit cognoscere etiam de eo quod requirit altiorem indaginem, vt communiter hodie conceditur. Quæ vero noue de hac re induxit Concilium Tridentinum videre licet. [d]
Decimaseptima, [e] *excommunicat eos, qui vi, aut metu consequuntur absolutionem, vel reuocationem sententiæ excommunicationis, interdicti, vel suspensionis.*
Declaratio prima, quod non satis est iniicere metum, si absolutio non fuit impetrata. [f] Secunda, quod nil refert an sententia sit iusta, vel iniusta, [g] neque quod sit lata à iure, an ab homine, [h] neque an ipse excommunicatus faciat hoc, an alius. [i] Tertia, requiritur vt timor sit iustus, sicut sentit gloss. pen. [k] & communis ibidem: quamquam oppositum dicat Caiet. [l] quod videtur tenendum, quo ad forum conscientiæ, per posita. [m]
Decimaoctaua, [n] *excommunicat eum, qui fingit casum, vel fraudem aliquam facit, quo iudex ipse vadat ad accipiendum testimonium alicuius fœminæ.* Sed nihil refert, quod qui fingit sit ipsemet iudex, neque quod iudex sit clericus, aut laicus, modo profectio personalis iudicis perficiatur: sed nõ erit excommunicatus, si ipse non fingi fecit, iuxta communẽ opinionẽ. [o] & Caie. [p]
126 *Decimonona*, [q] *excommunicat omnes, qui compellunt prælatos, & alias personas ecclesiasticas ad submittendum perpetuo, vel in longum tempus ecclesias, bona immobilia, aut iura earum laicis in casibus iure prohibitis, & acceptantes referentes illis tanquam superioribus, patronis, vel defensoribus. Et qui aliquid horum habentes per aliquem contractum licite factum, vsurpant plusquam per illum illis est permissum, & admoniti ab eo non desistunt.*
Declaratio prima, quod ad incurrendam hanc est necesse interuenire omnes qualitates in ea tactas: & ideo, [r] eam non incurrit, qui hoc facit ad breue tempus, quod iuxta communem est illud, quod est minus decem annis, [s] quidquid gloss. dicat. [t] Secunda, quod admonitio secundæ excommunicationis debet esse trina. [u] Quamquam nostra sententia, vna est satis per gloss. celeb. [x] & resolutionem Panorm. & Dec. [y] quæ habet monitionem extra iudicialem quam non facit iudex ad excommunicandum, sufficere vnicam, & etiam eam, quæ fit in iudicio alteri, quam partibus litigantibus, & hęc est extraiudicialis, quæ non fit partibus litigantibus, neque ad ferendam excommunicationem, quod glossam decepit, sed ad incurrendum à iure statutam. Tertia, quod hic modus submissionis appellatur in Castella commenda, & quibus fit commendatarij, vt apparet ex lege 1. [z] quæ sub aliis pœnis id prohibet.

a Vbi sup. cas. 80.
b In c. fin. de offic. de leg. lib. 6.
c Eod. ca. num. 51.
d Sess. 24 cas. de re format.
e In cap. 1. de his, quę vi. lib. 6.
f Archid. ibidem.
g Glossa ibidem.
h Cãet. vbi supra cas. 41.
i Gloss. & cõmunis ibidem.
k In verb. vim, eiusdem cap. 1 In d. cas. 41.
m Cap. 17. n. 6 & 10. & melius ca. 11. n. 51. ii Iu. ca. 2. de iudic. lib. 6.
o In dicto cap. 2.
p Vbi sup. cas. 59.
q In c. 1. de reb. eccle. non alien. lib. 6.
r Iux. glo. illius cap. 1. lin. fi. Mager. vestiga vel emphiteu. & gloss. cle. 1. de rebus eccle. & Dec. cõsil. fin. 1. part. t Cap. 1. de reb. eccle. lib. 6.
u Iux. glo. & Sylvest. ver. excõmunicatio 9. cas. 19.
x Clem. 1. §. 1. verb. requisierit de hæret.
y In c. cũ causa. de officio. de legat.
z Tit. 11. l. 1. ordina Castellæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

127 *Vigesima,* [a] *excommunicat eos, qui instituunt nouum ordinem religionis, aut accipiunt nouum habitum illius, & mendicantes, exceptis quatuor ordinibus, qui absque facultate speciali Papæ recipiunt aliquem ad suum ordinem, & qui acquirunt nouam aliquam domum, vel locum, aut vendunt ex acquisitis.*

Declaratio prima, quod non incurritur hæc, eo quod aliquis, vel aliqua accipiat aliquod nouum habitum, vt per se solitarius degat in sua domo, vel in alio loco iux. gloss. sing. [b] quam commendat Panor. [c] modo non instituat ordinem viuendi in societate. Secunda, quod nostra sententia Caiet. [d] prætermisit hanc: quia visum illi fuit eam collectam fuisse à doctoribus ex quadam extrauag. relata per eum ibidem, vbi hoc significat, quæ non extenditur ad tot.

128 *Vigesima prima,* [e] *excommunicat eos, qui per se, vel alios suo nomine, vel alieno exigunt ab ecclesijs, vel ecclesiasticis personis portorium, siue pedagium, & ducatum per se, vel alios pro suis personis vel suis rebus, quas non deferunt causa negotiandi.*

Declaratio prima, hanc hodie contineri in bulla Cœnæ, iuxta Sylues. [f] sed quia, vt recte declarauit nostro iudicio Caiet. per illa verba, *Portoria prohibita*, ibi non includuntur portoria, quæ licite exiguntur à laicis, sed quæ illicite petuntur tam à laicis quam clericis, dictum Sylues. limitandum est, vt non procedat quo ad ea, quæ licite exiguntur à laicis, qui non sunt priuilegiati, quamuis illicite exigantur à clericis, & laicis immunibus. Neque videtur posse fulciri dictum Sylues. ad intelligendum illud generaliter, vt loquitur sexta clausula, [g] quatenus excommunicat eos, *qui exegerint aliqua onera ab ecclesiasticis etiam sponte concedentibus:* quia nostra sententia illa clausula loquitur de oneribus impositis petitis, & rogatis saltem indirecte ratione prouentuum ecclesiasticorum: & non de iis, quæ petuntur, vt ab aliis quibuslibet laicis, prout significatur in eadem clausula, & in eius declaratione. Secunda, quod ex hoc infertur, nos bene concepisse responsionem negatiuam in illo dubio, An portorij exactores, seu publicani, qui exigunt à clericis portorium, seu vectigal, siue gabellam, seu scissam in casibus prohibitis, incurrant excõmunicationem Cœnę, sicuti hanc? quia dicendum est quod nõ. Tertia, quod ille solus dicitur exercere mercaturam, qui emit, vt vendat absque mutatione eius: non autem qui emit in suos vsus, & postea per accidens, vendit non mutãdo: nec qui emit, vt vendat mutatum in aliam formã, iuxta Archid. & communem. [h] Quarta, quod monasterium, vel clericus, qui habet venam ferrariam suam & exportat eam in alias terras, vt inde ferrum conficiat, & vendat, non debet vecturam, iuxta Feder. [i] quę sequitur Anchar. in dicto cap. quamquam: vt nec deberet suos prouentus ecclesiasticos, si deueheret, vel sui patrimonij, iuxta Cyn. receptũ, [k] per illam legẽ, [l] quamquam deberet, si emeret venam, & aliorum ministrorum manibus conficeret, iuxta Archar. [m] contra Feder. in hoc vltimo. Quinta, quod locatores, & agricolæ partiarij prædiorum ecclesiasticorũ, debent soluere pro sua parte, iuxta Dominic. & Perusi. [n] Sexta, quod qui accipiunt guidagia, seu ducatus, seu mercedem ob id, quod ducant, & portoria à clericis, & ecclesiis persoluentibus sua sponte, non incurrunt hanc iuxta omnes, sed pauci sunt, qui sic soluant, iuxta Caietanum. [o] Qui vero recipiunt fictas tallias, vel vectigalia illis imposita, quamuis sponte soluant, incurrunt eam, quæ continetur in Bulla Cœnæ, de qua supra. [a]

129 *Vigesima secunda,* [b] *excommunicat impedientes iurisdictionem, & iudices ecclesiasticos ample.* Sed quia id amplius facit bulla Cœnæ, de qua supra, [c] eius rationem omittimus.

130 *Vigesima tertia,* [d] *excommunicat eos, qui habent dominium, & prohibent subditis, ne vendant vel emant quidquam personis ecclesiasticis, neque molant frumenta, neque coquant panes, neque præstent alia officia.*

Declaratio prima, quod per dominium intelligitur temporarium, secundum omnes. Secunda, quod non est necesse, vt de hoc statuto caueant, sed sufficit vt imperent subditis. [e] Tertia, quod [f] hoc ex se non est contra libertatem ecclesiasticam, sed cõtra societatem vitæ humanæ: præsumitur tamen fieri contra eam, vt dicit textus singulariter: quia præsumitur, quod intentio est vexare eam. [g] Quarta, quod statuere, vt nemo vendat sua prædia ei, qui non conferat in communia vectigalia, non est ex se contra libertatem ecclesiasticam, [h] quia intelligendum est, ita vt non comprehendat clericos, quamquam posset esse ob prauam intentionem & iniustam extensionem.

131 *Vigesima quarta,* [i] *excommunicat religiosos, qui temere reliquunt habitum sui ordinis.*

Declaratio prima, quod hæc nõ incurritur ob honestam dimissionem, qualis est quæ fit iusta de causa. [k] Secunda, quod neque etiam incurritur ob quamlibet dimissionem temerariam: quia quælibet dimissio absque rationabili causa est talis: quia necessario vtique saltem debet religiosus suo habitu in omni loco, [l] saltem de honestate, iuxta S. Anton. [m] & quælibet talis non est peccatum mortale, cum dimissio ad currendum, vel iaculandum lapidem, non sit talis, iuxta Palud. [n] Tertia, quod non incurritur etiam ob quamlibet dimissionem temerariam mortiferam: quia non incurritur ob dimissionem, vt expeditius formicarióm indulgeat, Sylues. [o] credens recte id, quod Palud. [p] prima facie huic contrarium dicit intelligi de eo, qui reliquit, vt dissimulatus ad formicandum vadat. Quarta, quod incurritur ob dimissionẽ, quæ fit ad vtendum alio ad scelus aliquod mortiferum, aut in tantum tempus, aut ob talem causam, & rationem, quod iudicio boni viri dicatur dimisisse habitũ, vt probat Sylues. Quinta, quod ex hoc sequitur, quod non incurritur ob dimissionem, si non accipit alium, neque etiam ob acceptionem alterius adeo exiguo spatio, vt vix sit notabile iudicio boni viri, vt dicatur reliquisse, siue reliquat illum intra monasterium, siue extra in aliquo hospicio, vel extra: vt qui reliquit hilari aliqua leuitate, vel ob lætum festum primæ missæ, vel nuptiarũ, vel doctoratus, vel alterius rei similis secundum sententiam Card. [q] Sexta, quod incurritur etiam, iuxta gloss. dimittit omnino, sed gestat occultum, iuxta gloss. sing. [r] etsi oppositum teneat Panor. [s] cuius opinio videtur vera cum adeo non occultat, quin familiares cognoscant eum esse religiosum: gloss. vero, quando abscondit, sic, vt non appareat talis familiaribus, vt optime innuit Caiet. [t] Et est consuetudo canonicis simplicibus regularibus in Hispania, qui cõmuniter gestant paruum habitũ super sagulis vel te talari obtectis. Dixi, *Simplices:* quia ordinum militarium, quales sunt Diui Iacobi, & Christi, deferunt alia insignia in vestimentis exterioribus, quibus internoscuntur pro religiosis. Septima, quod incurrit, qui

[a] Inc. 1. d. relig. domib. lib. 6.
[b] In eod. cap. verb. habitum.
[c] Consil. 5. lib. 1. d Cap. 5.
[e] In c. quãquam. de cens. lib. 6.
[f] Verb. excõicatio. 9. cas. 2. 17.
[g] Posita supra eod. c. nu. 61. dictæ bullæ.
[h] In d. c. 1. facit c. cit. cies. 32 d.
Cõsi. 107.
[k] In Lomnet. C. de Episcop. & cler. l. 1. & 5. priuilegia. in d. ca. quãquam. 5.
[n] In dicto c. quæquã.
[o] Cas. 59.

dimittit etiam ad accipiendum alium alterius religionis, iuxta cõmunem, quamuis immediate sumat illum iuxta Sylu. [a] & Caiet. [b] licet Lapus, [c] & Dominic. [d] oppositum teneant, detorquentes textum à suo proprio sensu.

132 *Vigesima quinta, quod Concil. Trid.* [e] *statuit, quod nullus regularis prætendens se vi, vel metu ingressum religionem, vel ante ætatẽ debitam professum, aut quid simile, volensque habitum quacunque de causa dimittere, aut etiam cum illo sine licentia superiorum discedere, audiatur, nisi intra quinquennium tantũ à die professionis, ac tunc nõ aliter, nisi causas, quas prætenderit, deduxerit coram superiore suo, & ordinario. Quod si ante habitum sponte dimiserit, nullatenus ad allegandum quancunque causam admittatur, sed ad monasterium vedire cogatur, & nullo priuilegio suæ religionis gaudeat. Nullus etiã regularis cuiusuis facultatis vigore transferatur ad laxiorem ordinem, neque detur cuiquam regulari facultas occulte fe-rendi habitum suæ religionis.*

Vigesima sexta, [f] *excommunicat religiosos, qui vadunt ad aliquæ studia, etiam theologica sine licentia sui prælati, aut cum ea sine consilio maioris partis conuentus.*

133 Declaratio prima, quod solenniori licentia indiget religiosus ad adeunda studia, quam alia negotia: quia ad hæc satis est licentia sui prælati, & ad illa non sine sui conuentus. Secunda, quod non incurrit hanc, qui proficiscitur ad alium locum, vbi est conuentus sui ordinis, & est studium litterarum ad studendum, eo quod magis dicitur mutare cõuentum, quam ire ad studium litterarum, iuxta Caiet. [g] Tertia, quod non incurrit, qui proficiscitur cum sola licentia superioris prælati, à quo pendet licentia habitandi extra monasterium, vti in ordinibus mendicantium. Quarta, quod neque etiam incurrit abbas, vel prior supetior ob id quod ad litterarum studia proficiscatur sine licentia sui superioris, & conuentus, iuxta Anch. quem sequuntur ibi Ioan. And. Dominic. & Angel. [h] & communis: quamuis Perusi. ibidem dubitet, & Sylu. [i] teneat oppositum, quod per locum à speciali probatur hic nõ esse quem excommunicatum eo solo, quod exeat monasterium sine licentia prælati non dimisso habitu, licet cõtrarium afferat Rebuff. [k] Quin & videtur expressum, [l] monitionem prærequiri, vt eiusmodi exiens sine licentia excõmunicetur, quæ opinio Archid. obseruata fuit Tolosæ erga Illustrissimum D. Francũ à Nauarra, qui cum hoc Manuale Hispano sermone componebamus, erat Reuerendissimus Episcopus Pacensis, cum antea fuisset prior maior celeberrimi Monasterij simul, & Xenodochij seu hospitalis generalis B. Mariæ nostræ Ronceuallis, qui illustribus virtutũ, eximiarum litterarum, & admirabilis vitæ, & consuetudinis ornamentis, & insignibus in illud vsq; tempus semper suam regiã stirpem honestauit, atque decorauit, quem tunc Cæsarea Maiestas archiepiscopum Valentinum designauit, declarans exterioris dignitatis accessione incrementa interiora heroicarũ eius virtutũ, quæ diuino munere in dies magis, ac magis illustriores fiebant, & ferebantur in cœlum, vbi iam à multis annis, vt par est credere, tam fœlicíter fruitur Christo, quam sanctè vixit in terra, cui viuenti, vt magno tempore suauissime conuixi, vtinam liceat post fata mea, quæ longe abesse nequeunt, beate contiuere æternum. Amen.

134 *Vigesima septima in d. cap. 2. excommunicat Doctores qui docent leges, aut medicinã religiosos, qui reliquerunt suum habitum aut detinent eos arroganter in suis scholis.*

Declaratio quod quatuor faciunt hanc incurrere, scilicet, quod auditor sit religiosus, & audiat leges, vel medicinam, & id fiat relicto habitu: & quod doctor id sciat, eumque doceat, vel arroganter detineat in scholis, iuxta Caiet. [a] quamuis Archid. [b] & Ioan. Andr. & Sylu. [c] teneant non esse necesse, vt relinquant habitum: quia licet auditio non relicto habitu sufficiat, vt doctor incurrat aliam excommunicationem latam per cap. nuper, [d] contra participantes cum excommunicato in crimine, ob quod est excommunicatus, vt participat doctor, qui prælegit leges vel medicinam religioso, postquam ob auditionem incurrit excommunicationem: non tamen sufficit ad incurrendam hanc, quæ requirit habitus dimissionem.

Vigesima octaua, [e] *excõmunicat eos, qui scienter præsumunt sepelire in loco sacro hæreticos, credentes, & eorũ receptatores, defensores, aut fautores, & prohibet absolutionẽ, quousque suis propriis manibus è sepultura extrahant & foras mittant.*

Declaratio prima, q̃ qui sint hi credẽtes, & qui sint implicite, & nõ explicite hæretici, dictũ est. [f] Secunda quod tam laicus quam clericus hanc incurrit. [g]

135 *Vigesima nona,* [h] *octo excommunicationes complexa, excommunicat omnes habentes iurisdictionem temporariam non obedientes episcopis, & inquisitoribus in requirendis, prehendendis, & custodiendis hæreticis, credentibus, defensoribus, & fautoribus: & qui non perduxerint illos ad Curiam, & loca ad quæ requiruntur, & qui non prehenderint prædictos, postquam eorum brachio seculari fuerint traditi, ad puntendum illos sine mora, & eos qui postquam prehenderunt, dimittunt sine licentia episcopi, vel inquisitoris: & eos qui aliquo modo cognoscunt, vel iudicant de crimine hæresis: & qui directe vel indirecte impediunt episcopos, aut inquisitores in illorum processibus: & eos qui ad aliquid prædictorum præbuerint auxilium, consilium, vel fauorem.*

Declaratio prima, quòd hæc non est reseruata, sed illi contra quos datur, toties incidunt in eam, quæ est bullæ Cœnæ, quoties se faciũt fautores huius pestiferæ gentis, [i] & probatur per clausulam primam bullæ positam supra. [k] Secunda, quod si episcopus iuberet vnum, & inquisitor contrarium, debet superseder, iuxta Ioan. And. [l]

136 *Vigesima nona,* [m] *excõmunicat omnes eos, qui per assassinos interficiunt aliquẽ Christianũ, aut iubent interfici, quãuis non sequatur mors, aut receperint, defenderint, vel celauerint.*

Declaratio, non incurrunt hanc, qui faciunt interficere ob pecuniam, quamuis huiusmodi interfectores vulgus Italicum appellet assassinos: quia non sunt proprie tales: illi enim soli sunt certi quidam pagani ditionis cuiusdam domini, ita per suasi, vt putẽt præcelles opus esse interficere, quẽ suus dominus iubet, quomodocũque, & quacunq; de causa iubeat: & non esse id omittendũ, quãuis ob id occũbere oporteat, vt gloss. Ioan. And. & Archid. sentiũt, [n] & Aret. [o] vbi non fuit ausus tueri contrariam opinionem.

Vigesima, [p] *excommunicat clericos, qui non sunt episcopi, ob vnumquodque ex quatuor, scilicet, quod permittunt versari in suis terris fœneratores publicos alienigenas, vel quod non expellunt eos ex illis, vel quod locant illis, vel alio prætextu concedunt domos ad vsuras exercendum.*

Declaratio prima, in excõmunicationẽ duorum priorum casuum incurrunt solum clerici, qui sunt domini, in posteriores quilibet, vt annotauit Caiet. [q] Secunda, quod per alienigenam intelligitur, qui non

[a] In dicto cas. 61.
[b] In d. c. 2. c Verb. excomm. 9. cas. 26.
[d] Et cap. si cõcubinę. de sen. excommu.
[e] In c. 2. de hæret. li. 6.
[f] Supr. nu. 126. g Io. And. in d. c. 2. quę sequitur Perusi. cum cõsi. h In c. inquisitionis. de hæret. lib. 6.
[i] Cæle. vbi sup. cas. 2. k Eod. c. nu. 55. & 56. l In d. c. vt inquisitionis. m In c. 1. de homic. lib. 6.
n In d. c. o In cõsi. integ. col. 16. p In c. 1. de vsur. li. 6.
q Vbi sup. cas. 52.

Universidad de Deusto
Biblioteca

est natus in illa terra, neque est filius orti in ea: quia dicit alienigena,& non oriundus,iuxta communem. Tertia,quod nihil refert an fœnerator sit Iudæus,vel Christianus quo ad hoc iux. Dominic. & Peruf. [a] Quarta, quod non satis est dare domum in habitationem,vel in hospitiũ, nisi concedat ad fœnerandũ actualiter,vel virtualiter iuxta sententiã cõmunem. [b]

Trigesimaprima, [c] *excommunicat eos qui concedunt, vel extendunt represalias ad ecclesiasticos, vel eorum bona, nisi intra mensem à concessione, vel extensione revocaverint.*

Declaratio prima, quòd hæc locum habet tam in represaliis, quæ iuste conceduntur contra gentem, vel ciuitatem,vnde est clericus,vel ecclesia, quam in his,quæ iniuste:quia textus generaliter edicit, & eadem est ratio quo ad hoc. Secunda,quòd concedere pertinet ad superiorem, qui concedit, & extendere ad inferiorem, cui conceduntur. [d] Tertia,quod qui concederet represalias contra bona alicuius clerici propter sibi debita, iudicans hoc conuenire,non incurreret hanc,iuxta Arch.quem Ioan. Andr. Dominic. & Peruf. probant: quod validis rationibus confirmat Caiet. [e] Quarta, quòd propter debita clerici vnius episcopatus,non possunt concedi contra bona alterius clerici eiusdem episcopatus. [f]

Trigesimasecunda, [g] *excommunicat omnes principes, & alios dominos, & iudices non obseruantes tenorem illius statuti contra percutientes, vel insequentes hostiliter aliquẽ Cardinalem.* Quæ hodie videtur facta bullæ Cœnę,vt supra. [h]

Excommunicationes Clementinarum nulli reseruatæ.

137 *Excommunicatio trigesimatertia non reseruata,& prima clem. in frangentes sequestrum, vel impedientes, &c. Trigesimaquarta in sepelientes in loco interdicto. Trigesimaquinta in religiosos qui sibi appropriant decimas.nu.138. Trigesimasexta, in religiosos adeuntes aulas ad nocendum.nu.138. Trigesimaseptima,in monachos habentes arma in monasterio.nu.139. Trigesimaoctaua, in impedientes visitationem monialium.nu.140. Trigesimanona, in imitantes statum beguinarum. nu. 140. Quadragesima, in contrahentes matrimonium in sex casibus. num.141. Quadragesimaprima,in inquisitores pecuniam accipientes, &c. nu.142. Quadragesimasecunda,in facientes statuta ad soluendum vsuras.nu.143. Quadragesimatertia,in mendicantes accipientes domos. nu.144. Quadragesimaquarta,in religiosos dissuadentes decimas.nu.145. Quadragesimaquinta,in negligẽtes suadere decimas,&c.nu.145. Quadragesimasexta,in religiosos non seruantes interdictũ.nu.146. Quadragesimaseptima,in impugnantes litteras Papæ electi.num.147. Quadragesimaoctaua, in interpretãtẽ clementinã Exiui. nu.147. Quadragesimanona, in bizochos, aut biguinos. nu.148. Quinquagesima, in imprimẽtes libros sine examine.nu.148. Quinquagesimaprima,in impedictes nunciorum receptionẽ. nu.149. Quinquagesimasecunda, in alienantes, vel locantes bona ecclesiastica. num. 149. Quinquagesimatertia, in mulierũ raptores,&c. Quinquagesimaquarta, in cogentes ad matrimonia minus libera. Quinquagesimaquinta, in cogẽtes virginem,&c ingredi monasterium, &c. Quinquagesimasexta, in impedientes virginum sanctam vel accipiendi voluntatem.&c. Quinquagesimaseptima, in concedentes locum ad duellum,&c. Quinquagesimaoctaua, in committentes duellum,&c. Quinquagesimanona,in dantes consilium in causa duelli & illius spectatores. Sexagesima, in non habentes pro authenticis libros sacrorum bibliorum, &c. Sexagesimaprima, in mulieres ingredientes claustra monasteriorum. Sexagesimasecunda,in male tractantes ministros inquisitionis. Sexagesimatertia,in scientes, & non reuelantes iniurios Cardinalibus. Sexagesimaquarta, in capientes fructus beneficiorum primi anni,&c. Sexagesimaquinta,in moniales exeuntes monasteria,&c. Sexagesimasexta,in capientes Christianos in seruos. Sexagesimaseptima, in non parentes inquisitioni generali.nu. 150.*

137 *Sequestra infringens cur hodie excommunicatus.*

138 *Decimas ob retentas quis religiosus incurrat excommunicationem.*

139 *Religiosus adiens Regiam ad nocendum prælato, vel monasterio.*

139 *Canonicus regularis arma gestans excommunicatus.*

140 *Visitationem monialium impediens est excommunicatus.*

142 *Inquisitores ob acceptam pecuniam quomodo excõcati.*

144 *Religiosus quis loca ad habitandum accipiens excõcatus.*

145 *Religiosus quis dissuadens, vel non suadens decimas est excommunicatus.*

146 *Religiosi non seruantes interdictum Ecclesiæ matricis excommunicati.*

147 *Papa simul ac electus, est confirmatus à Deo.*

147 *Glossa clementinam exiui,de verb. sign. an prohibitũ.*

148 *Impressio & editio librorum vt prohibita.*

149 *Legati qui impedit receptionem est excommunicatus.*

149 *Locat qui bona ecclesiastica vltra tres annos an excommunicatus.*

137 TRIGESIMATERTIA, [a] *excommunicat eos, qui capientes fructus beneficij impediunt, vel infringunt sequestrum inductum super beneficio ab ordinario, ob latam in curia Romana vnam sententiam definitiuam super possessione, vel proprietate eiusdem.*

Declaratio quod visum fuit Caiet. [b] hunc casum raro contingere: quod aliquando mirum nobis fuit cernentibus quotidie sequestra poni, & infringi, & impediri, donec aduertimus sequestra huius temporis non poni ab ordinariis, de quibus loquitur hic textus,sed ab ipsis auditoribus Rotæ auctoritate Papæ: & sic hodie non incurritur hæc lata à iure, sed alia,quam fert iudex,qui decreuit sententiam.

Trigesimaquarta, [c] *excommunicat sepelientes aliquem in loco sacrato interdicto in casibus non permissis,aut interdictos nominatim, vel excõcatos publicos, aut vsurarios manifestos.*

Declaratio prima, quòd incurrunt hanc clerici exempti,& nõ exempti,laici, fœminæ, [d] etiamsi iussu prælati hoc faciant. [e] Secunda,quod incurrunt sepelientes in ecclesia, [f] quãuis textus non loquatur nisi de sepelientibus in cœterio: non tamen de sepulchris in agris,& locis profanis, etiamsi sint coniuncta sacratis. [g] Tertia, quod omnes,& soli illi videntur hoc die quo ad hunc effectum publici excommunicati, vel nominatim interdicti, qui pro talibus sunt denunciati, per extrauag. ad cuitanda, [h] quamquam gloſ.7.eiusdem clem.& doctores super illam,& Pan. Felyn. & alij, [i] aliud dicant. Quarta, quòd vsurarius manifestus dicitur quo ad hoc, qui notorie sine palliatione,siue simulatione interesse, vel aliorum contractuum fœnerat,secundum mentem communem, quam exprimit Caiet. [k] Quinta, quod solum qui sepeliunt, & collocant corpus in sepultura incurrunt hanc, & non qui efferunt, vel prosequuntur,aut diuina officia peragunt, [l] quamuis solus baiulus sepe-

liret iuxta Caiet. quod videtur defendi posse per adducta supra: quamuis gloſ. fing. cum communi refragetur, [a] eo quod constitutio esset ludibrio, [b] pro qua facit limitatio quædam ibi tacta, & fundata in cap.significauit. [c] At quis audeat dicere mille prosequentes funus excommunicari vno solo baiulo sepulturæ inferente? quod cõsequeretur ex gloſ. Sexta, quod neque sepelientes incurrunt: nisi scienter & præsumptiue in faciant:& ita qui crederet eos fuisse absolutos,aut dedisse cautionem iustam non incurrerent eam. [d] Septima, quod horum absolutio sine debita satisfactione est iniusta,& nulla, quia præfata clem.habet,vt sine illa nullatenus absoluantur: quæ dictio nullitatem ipso iure inducit. [e]

138 *Trigesimaquinta,* [f] *excommunicat religiosos quoscunque, qui nonalium, aut alias decimas ecclesiis debitas ad eos ex aliqua causa legitima non spectantes appropriare sibi præsumpserint, aut qui exquisitis coloribus, & dolis vsurpant,& eos qui non permittunt, vel prohibent solui decimas ecclesiis animalium suorum familiarium,vel pastorum, vel aliorum, quæ sub commiscent:aut animalium, quæ in fraudem ecclesiarum in multis locis emunt,& tradunt venditoribus, vel alias tenenda,aut terrarum quas colendas aliis tribuunt, si requisiti ab iis quorum interest,non desistant intra mensem:aut si quod contra prædicta præsumpserint vsurpare, non restituerant competenter intra duos menses ecclesiis læsis.*

Declaratio prima, quod hanc incurrunt quilibet religiosi, quamuis sint ordinum mendicantium, sed non laici,neque clerici sæculares, [g] neque religiosus translatus ad ecclesiam sæcularem: quia non est simplex religiosus, [h] neque etiam,nostro iudicio, incurreret suspensionem quam incurrunt alij religiosi,qui habẽt beneficia regularia,per dicta supra. [i] per quandam decisionem Felyn. [k] Secunda, quod nemo eam incurrit eo solo, quod non soluit, nisi appropriet, vsurpet, aut prohibeat, vel non permittat. [l] Tertia, quod non incurrunt qui hoc faciunt credentes eas pertinere ad sua beneficia per priuilegium, vel præscriptionem: quia textus habet, præsumpserunt, & ita requiritur dolus. [m] Quarta, quod sufficit vna requisitio. [n]

139 *Trigesimasexta,* [o] *excommunicat religiosos simplices, qui petunt aulas principum animo nocendi suis prælatis, aut monasteriis.*

Declaratio quod hæc incurritur ab eo qui prædictum facit: quamuis confiteatur in aulam cum facultate,siue licentia. [p]

Trigesimaseptima, [q] *excommunicat monachos, qui sine faculteate abbatis habent arma intra claustra monasteriorum.*

Declaratio prima, quòd non incurrunt hanc canonici regulares, [r] neque qui habent lapides,& baculos, [s] quidquid dicat Pan. [t] non quia non sint propriè arma, sed quia non fuit legis intentio intelligere de illis,& quia per se non sunt bellica, quamuis per intentionẽ fieri possint talia per ea,quæ late diximus, [u] & tactum est supra, [x] incurrunt tamen qui habent cassides, thoraces & alia arma defensiua, quæ ex se sunt talia, secundum communem. Secunda, quod claustrum est locus vnde exire non licet sine facultate. [y] Tertia,quod non incurrit qui per negligentiã ignorantiam iuris,vel obliuionem, sine praua intentione offendendi habet eiusmodi arma, etiam in cubiculo, [z] neque qui habet ad resistend ũuo abbati, quem probabiliter timet se inuasurum, [a] neque qui habet in alio monasterio: neque qui foris venit cum

A illis in monastrium, nisi in eodem seruauerit. [a]

140 *Trigesimaoctaua,* [b] *excommunicat eos,qui præsumunt impedire visitatores monialium in eo,quod statuitur à Concilio.* [c] *si à visitatoribus admoniti non cessant.*

Declaratio quod hæc admonitio fieri debet posito iam impedimento, & non sat.est ea, quam ante nonnulli visitatores faciunt: quanquam satis est, vt sit generalis,gloſſ.recepta ibidem.

Trigesimanona, [d] *excommunicat fœminas, quæ sequuntur statum beguinarum, vel de nouo instituunt, & religiosos,qui eas iuuant consilio,auxilio,& fauore.*

B Declaratio quod non includuntur hac moniales tertij ordinis S.Dominici, neque S. Francisci,neque fœminæ, quæ sine regula aliqua degunt in suis domibus,vel suorum patrum, vel cognatorũ, vel aliorum,cœlibes inseruientes Deo,vt ab ipso afflatę fuerint,iux. Caiet. [e]

141 *Quadragesima,* [f] *excommunicat eos,qui scienter in gradibus consanguinitatis, vel affinitatis constitutione canonica interdictis, aut cum monialibus contrahere matrimonialiter non verentur,necnon religiosos, moniales, ac clericos in sacris ordinibus constitutos matrimonia contrahentes, & inter eos*
C *scienter eadem celebrantes.*

Declaratio prima, quod hæc ligat septem genera hominum,quamuis gloſſ.r.eiusdem elem.recepta dicat sex: quia omittit clericum, qui sciens eiusmodi celebrat contractum. Secunda, quod interpretatio Caiet.principalis,[g] huius clem.est obscurior ipsa: & quod non incurritur ob Matrimonium contractum cum Iudæa Sarracena,vel Pagana,vel cum affine spirituali, vel cũ qua intercedit publicæ honestatis impedimentum,vel aliud quodlibet,quamuis sit tale,vt impediat valorem Matrimonij,nisi in solis prædictis septem casibus:nec in istis, nisi quando sine iusta dispensatione contrahitur, [h] & sine conditione, si Papa dispẽsauerit,Couar. [i] Tertia, quod illud aduerbium, *scienter* tres priores casus tantum respicit,& in septimo loco eius ponitur *sciens*:quia in aliis non est communiter locus ignorantiæ: vbi tamen esset,idem iuris foret, vt sentit gloſſ. [k] Quarta, quod à pœna istius clem. sola ignorantia facti probabilis excusat secundum gloſſ. [l] quam dixit singulem Præpositus, [m] contra quam tenui prælegendo illam Salmanticæ,& nuper consulendo in sacro Pœnitentiariæ prætorio, cum Ioan.Imol. & Bonifac. [n] Tum quia dicta clem. non loquitur simpliciter de cõtrahente, sed de contrahente scienter, & lex puniens facientem aliquid scienter,requirit dolum, [o] à quo quælibet ignorãtia, etiã crassa excusat. [p] Tum quia alioquin nil referret, an lex diceret simpliciter,qui cõtrahit, vel qui scienter contrahit,quod est contra mentem omniũ. Tum quia certum est, quod quacunque ignorantia quis aliquid faciat, vere non facit scienter: & ita vere non cõtinetur lege lata contra facientem scienter: quamuis quo ad forum exterius aliud interdum præsumi
F possit,sed hic de foro cõscientiæ agimus. Tum quia quæcunque ignorantia, quæ non est tantum comes, sed etiam causa sine qua non fieret actus,diminuit de culpa illius,secundum S. Tho. [q] Quinta, quod non incurrunt cõtrahendo sponsalia,siue Matrimonium per verba de futuro,neque ob id, quod rem habeant ante illa, [r] neque postea,si eam habuerunt sine voluntate maritali,secus si cum hac habuerunt, incurrunt, in quo casu intelligenda est d. gloſſ. quæ est vera secundum antiqua iura,non post Conc. Trid. in locis

Universidad de Deusto
Biblioteca

vbi legitime publicatum est, secundum quod hodie nulla sponsalia possunt transire in Matrimonium per copulam: quia nullum est validum nisi fiat, saltem coram parocho,& duobus,vel tribus testibus,vt dictum est supra, [a] cui hoc addendum erat: sicut & huic loco addendū est,quod supra habetur. [b] Sexta, quod ad incurrendā hanc non sufficit,quod scientia supradictorum impedimentorum superueniat post contractum,licet sufficiat ad peccatum, si non separentur secundum gloss.communiter receptam. [c] Septima,quod qui præbent consilium,auxilium,vel fauorem ad id,vel mandant,non incurrunt hanc, quæ contra solos contrahentes Matrimonium,& clericū celebrantem datur, vt patet ex verbis: quamquam per constitutiones synodales solet extendi, etiam ad testes. Octaua, quod qui cōtrahit Matrimonium ob timorē,qui in aliis contractibus foret iustus,non incurreret, [d] licet peccaret mortifere, etiam ducendo consanguineam in tertio,vel quarto gradu: quia talem transgressionē iustus timor non excusat à mortali,iuxta Caiet.[e]

142 *Quadragesimaprima,* [f] *excommunicat omnes inquisitores,& Commissarios suos, aut Episcopi, vel capituli Sede vacante,qui prætextu sui officij illicite sumunt pecuniam aliquam,& qui scientes confisicant bona ecclesiastica.*

Declaratio prima,quod per Commissarium potest intelligi Vicarius Episcopi, [g] & per pecunaam quælibet res,quæ illa æstimari potest. [h] Secūda,quòd est casus Episcopalis,sed præcedere debet satisfactio, & alias non valeret: quia adimit potestatem dicendo, quod non possint absolui sine ea, quod est verum quando potest satisfacere, [i] nisi in articulo mortis. Tertia,quod non est soluenda pœna vltra id, quod fuit acceptum,vt valeat absolutio,iuxta gloss. [k] quæ probat quandam conclusionem singularem supra positam.[l]

143 *Quadragesimasecunda,* [m] *excommunicat omnes officiales ciuitatum, vtcunque appellentur, qui faciunt, scribunt, vel dictant statuta, vt soluantur vsuræ, vel quod solutæ non possint repeti: & eos, qui iudicant vsuras esse soluendas, aut non esse repetendas solutas: & qui ad id potestatem habentes non eradunt è libris talia statuta, vel consuetudinem vim eorum habentem.*

Declaratio prima, quod duo requiruntur ad incurrendum hanc,scilicet, quod sint officiales Ciuitatum, & quod faciant aliquid ex sex prædictis in ea prohibitis, [n] & ideo,qui sententiam scribit,eam non incurrit, [o] quamuis in casu cap.nouerit, [p] de quo supra, [q] incurrat. Secunda, quod non incurritur statuendo,vt nemo accipiat pro vsura, nisi tātum quid pro viginti in mense iuxta gloss.sing. [r] per quam iam pridem defendimus quandam legem Lusitaniæ.

144 *Quadragesimatertia,* [s] *excommunicat omnes religiosos mendicantes,qui accipiunt nouas domos, vel noua loca in habitationem,aut commutant, vel alienant acquisita ante Concilium Lugdunense aliquo titulo.*

Declaratio prima, quod non incurrit hanc, nisi qui est mendicans, & præsumit facere aliquam rem ex his tribus per prædictam clem. coniunctam prædicto cap.1.& ob id non incurrunt,qui relinquit,vel mutant accepta post Concilium, [t] quia illud relinquere,& mutare ad hos solum refertur,iuxta Anch. & Dominic. [u] Secunda, quod neque etiam incurrit, qui ad finem,vt sit eremita,accipit, vel construit sibi aliquam domum remotam à populis, vt probatur, [x] vel ob aliam causam, quam ad habitationem antiquam,iux.Dominic.& commu. [a] Tertia,quod Papa Iulius II.de quo in supplemento, [b] concessit Minimis,vt non obstante hac prohibitione,possit recipere quaslibet domos, & ædificare basilicas,siue eremitoria,& loca in suam habitationē, sine alia facultate Apostolica, & per cōsequens omnes qui eisdem priuilegiis gaudebunt, vt gaudent fratres minores obseruantiæ per participationem. Quarta, quod etiam possunt ministri prouinciales obseruantiæ per priuilegiū Leonis X. [c] occurrente necessaria causa transferre,vel mutare Ecclesias, tam fratrum, quam monialium ab vno loco in alium, & conuertere priora loca ad vsus humanos, vt melius videbitur conducere eiusmodi locis, & monasteriis, sic vt materia ædificiorum adhibeatur ad alteram ecclesiam.

145 *Quadragesimaquarta,* [d] *excommunicat religiosos, qui concionantur, vel alias dicunt aliquid ad auertendos audientes à soluendis decimis debitis ecclesiis.*

Declaratio prima, quod tria requirūtur ad incurrendam hanc. [e] scilicet,quod sit religiosus, quod habeat intentionē auertendi, & quod decimæ debeantur Ecclesiæ. Addimus quartum,vt audiētes sint qui eas debent, vt palam colligitur ex eodem textu. Secunda,quod nullus religiosus excluditur ab hac,siue sit, siue non sit mendicans, [f] & quod nulla religiosa, nullus laicus, neque clericus secularis comprehenduntur secundum Guliel.receptum communiter. [g]

Quadragesimaquinta, [h] *excommunicat religiosos, qui de industria nullum conscientiæ scrupulum incutiunt in confessionibus pœnitentibus de solutione decimarum, & postea non expiata hac negligentia, cum commode possent, præsumunt concionari.*

Declaratio prima,quod quinque requiruntur ad incursionem huius. Primum quod sit religiosus. Secundū, quod fuerit negligens in onerando scrupulo conscientiam pœnitentis in confessione, vt solueret decimas. Tertium,facere hoc sciēter,& non purgare illam negligentiam, cum cōmode posset. Quartum, cōcionari absque purgatione illius. Quintum,quod non sit religiosus monasterij, quod accipit decimas. Secunda, quod ad hanc non est necesse præcedere requisitionem: quia id non colligitur ex littera, [i] notat Caiet. [k] quanquam Sylu.sentiat oppositum. [l]

146 *Quadragesimasexta,* [s] *excommunicat religiosos, qui non seruant interdictum, vel cessationem à diuinis, quam seruat ecclesia Cathedralis, vel matrix, vel parochialis oppidi.*

Declaratio prima,quod in hanc non incidūt laici, neque clerici, sed solum religiosi: & hi sic, siue sint mendicantes,siue non, [m] si sciunt obseruationem interdicti. [n] Secunda,quod non habet locum in interdicto, vel cessatione speciali, sed solum in generali. Tertia, quod habet locum, etiam in interdicto, vel cessatione inualida, siue nulla, ratione præcedentis appellationis, vel alia. [o] Quarta, quod non satis est illud obseruari à nōnullis canonicis, si portionarij, vel alij capellani non seruant illud, & celebrant publice. Quinta,quod quando non est in oppido ecclesia Cathedralis, neque matrix, & sunt multæ parochiales diuisæ,necesse est ab omnibus eam obseruari ad huius incursionem, [p] quamuis parochialis intra cuius fines situm est monasterium,obseruet. [q] Sexta, quod quamuis religiosi teneantur obseruare, quod matrix obseruat,etiam si nullum sit: non tamen sunt immunes ab obseruatione validi,licet à matrice non

seruetur.

a Cap. 14. n. vlt. per præfatum Concil. explicatū in c.21.n.18. b In d. c. 22.n.43. c In dicto verb.seq. ter.

d Per supra d.cap. 22.n.51.

e 1. 2. q. 96.ar.4. f In clem. 2. de hęre

g Caiet.in sum. ver. excomm. cal.4. h Cap.totum 1. q. 3. & gloss. in d.clem. 2. i Secund& gl. in ver. satisfecerit. in d. cle.2. k Ibidem verb. officij. l Cap. 23. n.65. m In cle. 1. de vsur.

n Caiet.vbi supra cal.11. o Glo.recept. in d. clem.verbo iudex. p De sentē. ex.6 q Eod. ca. pna. 11.9.in princ. r In dicle. 1.vers. facere. s In clem. cupientes de pœn.

t de quo d c.1.

u Ibidem. x Ibidem sub n.n.

seruetur. [a] Immo incurrerent, nisi seruarent pœnas per alios textus positas. [b] Septima, quod habet locū in omnibus interdictis, & cessationibus generalibus positis à iure, vel ab homine quacunque auctoritate, vt bene determinat Bonifac. [c] contra aliquas limitationes Card.& Imol. Octaua,quod Concil. Triden. [d] statuit, quod censuræ, & interdicta nedum à Sede Apost. manātia, sed etiam ab ordinariis promulgata mandante Episcopo,à regularibus in eorum Ecclesius publicentur,atque seruentur.

147 *Quadragesimaseptima in extrauag. sin.de senten. excommu. inter communes, quæ ibi tribuitur Clem. V. & à B. Anton.* [e] *Bened. III. & à Felyn.* [f] *excommunicat impugnantes litteras electi P P.antequam coronetur.*

Declaratio prima, quod ratio extrauagantis est: quia eodem momento, quo canonice Papa eligitur confirmatur à Deo immediate,& eandem habet potestatem,quam post coronationem. [g] Secunda,quod non habet locum in eo, qui ob iustum timorem fuit electus, [h] iuxta Pan. [i] dicentem hoc procedere quando iniectus fuit timor in electione illius, vel illius,& non quando vnius ex illis,vel ex illis.sed idem esse in hoc casu probat Fortun. [k]

Quadragesimaoctaua, in extrauag. Nicolai relata per S. Anto. [l] *excommunicat commentantes clem.exiui.de verb. sign. quæ declarat regulam S. Francisci.*

Declaratio hæc suspensa fuit per quandam extrauag.Ioan. xxij. quam S. Anton. [m] quem sequitur Sylueſt. & Tabien. asserit se vidisse: & quod Card. eam refert: [n] tamen non affirmat hoc,sed quod Papa Nicolaus III. excommunicat omnes,qui quandam suam declarationem, [o] interpretati fuerint, nisi certo modo, [p] de quo nescio, cur nullus alius faciat mentionem,neque glos. [q] quæ colligit omnes casus lib.6. & quod illam excommunicationem suspendit Ioan. xxij.& quod nemo veruit interpretationem d. clem. Quamobrem credimus suspensionem, quam vidit S.Anton. fuisse excommunicationis d. cap. exiit, & non eius, quæ data fuit cōtra interpretantes d.clem.

148 *Quadragesimanona relata à Caiet. videtur esse eadem, quæ posita est pro trigesimanona: ideo eam omitto.*

Quinquagesima, in Concil. Lateran. sub Leon. X. sess. 10. *excommunicat eos,qui aliquem librum, vel quemlibet aliam scripturam imprimunt, vel facient imprimi sine approbatione certarum personarum.*

Declaratio quod Caiet. & Fratri Bartholomæo Carranæ videtur, neque hanc neque reliquas censuras positas in Concil.Later.postremo obstringere: quia non sunt receptæ,vt dictum fuit supra, [r] quamuis pars solennitatis huius seruetur in Hispania,& Concil. Trid. decreuerit sub iisdem pœnis d. Concilij Lateran.quod nemo imprimat, vel imprimi faciat librum de sacris rebus absque nomine authoris, neque vendat,neque habeat nisi examinatum per ordinarium, neque sine facultate sui superioris, si fuerit religiosus: & idem statuit de eo, qui edit librum aliquem manu scriptum: & amplius, quod qui habuerit,censebitur pro authore eius,nisi det alium, & approbatio tradetur in scripris, idque gratis,quæ reponatur in principio libri, quod nescimus an sit receptum, vel an recipietur: quia videmus libros impressos sine illius obseruationis solennitate insignū virorū Domi. Sori,Bartholomæi Carranæ, & Ambrosij Catharini, qui eidem Concilio interfuerunt. Quamquam nunc in recentibus editionibus cernimus impressos cum dicta solennitate. In Regno tamen Castellæ lege Regia vsu recepta requiritur, & sufficit licentia Concilij Regis supremi, cuius authoritate examinatur prius ab aliquo viro in id designato,quod etiam seruari audio in Regno Franciæ, cum magno Reipub. fructu. In Vrbe autem Vicarius,aut eius vices gerens remittit videndum Magistro sacri Palatij,quò decernente posse imprimi, Typographus imprimit, præfixa in principio libri sola clausula, *de licentia superiorum*, aut æquipollenti.

149 *Quinquagesimaprima,* [a] *excommunicat omnes, qui impediunt, ne legati,& Nuntij Papæ recipiantur: vel ne exequantur mandata, ob quæ sunt rebi, non obstante quacunque consuetudine,de non mittendo legato nisi eo,qui petitur &c.*

Hæc quanquam virtute huius extrauag. non est reseruata: est tamen quatenus includitur in Bulla Cœnæ,de qua supra. [b]

Quinquagesimasecunda, [c] *excommunicat omnes,qui alienant, vel locant in plures quam tres annos bona immobilia, vel mobilia pretiosa ecclesiarum extra casus iure permissos & qui prædicta bona percipiunt.*

Declaratio prima, quod hæc extrauag. non verat alienationem in casibus permissis à iure: & quod in nihilo fuit recepta iuxta Sylu. [d] & quod consuetudo valet contra illam iuxta Roch. de Curt. [e] Secunda, quod Caiet. [f] dicit, quod in aliquibus locis ad nihil, in aliquibus ad aliquid est recepta. Et quod in hac re Confessarius inquirere debet de consuetudine, ad internoscendum quem, & quanti debeat condemnare.

150 Tertia,quod idem per eandem rationem debet perpendere iudex fori exterioris. Et credimus nullibi esse omnino receptam: quia in nullo loco est vsu recepta priuatio beneficiorum, quam incurri iubet ipso iure ab aliis,qui fuerunt minores,quam Episcopi,vel Abbates intra sex menses,si perseuerāt in dicta alienatione: & quod in Lusitania non videtur recepta,quo ad locationem in solos tres annos: quia passim videmus fieri locationes in quatuor. Quarta, quod iampridem nos Salmanticæ tulimus sententiam,qua iudicauimus ex probatis coram nobis, irritam, & nullam fuisse quandam locationem in plures, quam in tres annos factam: clericum autem, qui eam fecit, non debuisse iudicari excommunicatum iuxta antiquum ius, [g] neque per consequens irregularem,eo quod celebrasset post illā locationem absq; absolutione: & sic credimus in paucis locis esse receptam,quo ad pœnas extrinsecas: quanquā in multis est recepta,quo ad dispositionem principalem, & pœnam intrinsecam nullitatis alienationis, & locationis factæ in plures quā tres annos. Quinta, quod Concil. Trid. [h] statuit, quod nullæ locationes beneficiorum anticipatis solutionibus factæ valeant in præiudicium successorum, quocunque indulto, vel priuilegio non obstāte: nec huiusmodi locationes in Romana Curia, vel extra confirmentur. Non liceat etiam iurisdictiones ecclesiasticas, seu facultates nominādi,aut deputādi Vicarios in spiritualibus locare,nec cōductoribus per se aut alios ea exercere. Locationes vero rerum ecclesiasticarum, etiam auctoritate Apostolica confirmatas S. Synodus irritas decernit,quas à 30. annis citra ad lōgum tempus factas Synodus prouincialis,vel deputandi ab ea in damnū Ecclesiæ, & contra canonicas sanctiones contractas fuisse iudicabunt. Per longum vero tempus intelli-

a In extrauag. super gentes. Ioan. xxij de cōmer.

b No. 67. etc. Rebuffus in Bulla Pauli 1. Iunc. ff. prima, de rebus ecclesi. non alien.

d Ver. aliquando q. 1. & Intercept. cap. fin. de consuet. fol. 51. & alibi sup. cal. 55.

g Cap. ne prælati. vic. loua.

h Sess. 25. cap. 11. de refor.

Universidad de Deusto
Biblioteca

gitur decem annorum, etsi varient glossæ.[a]

Quinquagesimatertia in mulierum raptores, ac illis consilium, auxilium, & fauorem præbentes, qui etiam sint perpetuo infames, & dignitatum incapaces. Et si fuerint clerici, de proprio gradu decidant,[b] *& teneatur raptor mulierem raptam, siue eam duxerit, siue non, decenter iudicis arbitrio dotare.*[c]

Quinquagesimaquarta in eos, qui quouis modo subditos suos, vel quoscunque alios, cogunt minus libere matrimonia contrahere.[d]

Quinquagesimaquinta in eos, qui quomodocunque coegerint aliquam virginem, vel viduam, aut aliam quancunque mulierem, præterquam in casibus iure expressis, ingredi monasterium, vel suscipere habitum, aut profiteri: quique consilium, auxilium, vel fauorem in id dederint, vel præsentes ei actui scienter fuerint.[e]

Quinquagesimasexta in eos, qui sanctam virginum, vel aliarum mulierum voluntatem veli accipiendi, vel profitendi, quoquomodo sine iusta causa impedierint.[f]

Quinquagesimaseptima, in concedentes locum ad monomachiam, vel duellum in terris suis inter Christianos, & iurisdictione, ac dominio Ciuitatis, & loci, in quo, vel apud quem fieri permiserint, quod ab Ecclesia obtinuerint, priuantur: & si feudalia sint, directis dominis statim acquiruntur.[g]

Quinquagesimaoctaua in eos, qui duellum commiserint, & eorum Patrinos, cum bonorum proscriptione, ac perpetuæ infamiæ, ac homicidij pœna. Et si in ipso conflictu decesserint, perpetuo careant ecclesiastica sepultura.[h]

Quinquagesimanona, in eos qui consilium in causa duelli dederint, vel illius spectatores fuerint, non obstante quocunque priuilegio, &c.[i]

Post hæc anno proxime præterito 1582. nonis Decemb. S. D. N. Gregorius XIII. addidit præfato Concil. Trid. hæc verba.[k] *Statuimus omnes illos, qui ex condicto statuto tempore, & in loco conuento monomachiam commiserint, etiamsi nulli patrini, socii ve ad id vocati fuerint, nec loci securitas habita, nullæ ve prouocatoriæ litteræ, aut denunciationis chartulæ præcesserint, censuris, & pœnis omnibus à dicto Concilio propositis teneri perinde, ac si publico, & consueto abusu singulare certamen inijssent. Volentes etiam locorum Dominos, si certamen ex condicto huiusmodi permiserint, aut quantam in se fuerit non prohibuerint, omnisque illud fieri mandantes, instigantes, auxilium, consilium, vel fauorem dantes, equos, arma, pecuniam, commeatum, & alia subsidia scienter subministrantes: aut ex composito spectatores, vel socios quouis modo se se præbentes, eisdem censuris, & pœnis subiacere, etiam si illi, qui ad locum destinatum pugnaturi accesserunt impediti pugnam non commiserint, si per ipsos non steterit quominus illa committatur.* Hactenus verba eius. Ex quorum illo. *Statuimus*, colligitur hanc additionem continere ius nouum,[l] & consequenter non includere præterita.[m]

Sexagesima in non habentes pro authenticis omnes libros sacrorum Bibliorum, iuxta vulgatam editionem, exceptis 3. & 4. libris Esdræ: aut etiam constitutiones apostolicas scienter contemnentes.[n]

Sexagesimaprima à Pio V. lata excommunicat, cum reseruatione, omnes mulieres etiam Ducissas, ingredientes claustra monasteriorum etiam monialium, virtute facultatum apostolicarum, quas reuocat: & concedentes licentiam, comitantes & recipientes, & prælatos, ac monachos eas introducentes, vel admittentes suspendit.[o]

Adde his primo id, quod in comment. cap. statuimus,[p] scripsimus, scilicet per prædictam extrauag. solum excommunicari ingredientes monasteria monialium virtute licentiæ Apostolicæ: sed Pius V. declarasse mentem suam fuisse includendi etiam ingredientes sine licentia.

Adde secundo, quod S. D. N Gregorius XIII. anno 1575. idibus Iunij,[a] reuocauit omnes facultates ingrediendi monasteria concessas quibuscunque personis, etiam contemplatione Imperatoris, &c. cum omnium derogatione amplissima: nulla tamen mentione facta de intrantibus sine tali facultate: sed credendum est eandem mentem ei fuisse, quæ Pio V. & ita seruare sacram Pœnitentiariam.

Adde tertio, quod idem sanctissimus quando supra, auxit eam ad intrantes cum licentia episcopi, vel aliorum prælatorũ, quam possunt dare per Concil. Trid.[b] exceptis necessitatibus vrgentibus.

Adde quarto, quod idem sanctissimus anno 1582. 23. Decemb.[c] extendit eam ad episcopos, & alios prælatos, quibus tributa est facultas ingrediẽdi monasteria, ne vtantur ea, nisi in casibus necessariis, & à paucis, iisque senioribus, ac religiosis personis comitati.

Sexagesimasecunda eiusdem Pij,[d] *excommunicat, & punit perinde ac hæreticos, omnes quicunque ex inquisitoribus, aduocatis, procuratoribus, notariis, aliisque ministris prædicti officij, vel episcoporum, id munus in sua diœcesi, aut prouincia obeuntium, seu accusatorem, denunciatorem, aut testem in causa fidei quomodocunque productum, vel euocatum occiderint, verberauerint, deiecerint, seu perterrefecerint, qui ve ecclesias, ædes, aliasve res siue priuatas officij, aut ministrorum expugnauerint, inuaserint, incenderint, expilauerint, aut libros, litteras, auctoritates, exemplaria, regesta, protocolla, exemplaturas, aliá ve instrumenta, siue publica, siue priuata, vbicunque posita combusserint, diripuerint, seu interuerterint, seu ex incendio, aut direptione, aut alio quocunque modo illa exportauerint, seu qui in conflagratione, expugnatione, aut direptione etiam vermis siue capiendi, siue comburendi, siue suppriment di causa fuerit, siue ves, aut personas seruari, defendiue prohibuerint: qui ve carcerem, aut aliam custodiam, seu publicam, seu priuatam effregerint, vinctum extraxerint, seu emiserint, capiendum prohibuerint, captum ve eripuerint, receperint, occulerint, seu facultatẽ fugiẽdi dederint, seu iusserint id fieri. Qui cœtum cõcursum ve fecerint, siue vt aliquid prædictorum fieret homines accommodauerint, siue alias consilium, auxilium, aut fauorem publicè, vel occultè in quibuscunque prædictorum scienter præstiterint, licet nemo occisus, nemo verberatus nemo extractus, emissus, vel ereptus, nihil expugnatum, nihil effractum, succensum, direptum ve, nullam denique damnum reipsa sit secutum.*[e]

Sexagesimatertia eiusdem Pij,[f] *extendit excommunicationem cap. fœlicis, de pœnit. lib. 6. ad scientes quomodocunque crimen in Cardinales commissum, vel committendum, & non reuelantes illud opportune Papæ, vel ordinario, &c.*[g]

Sexagesimaquarta excommunicat cum reseruatione personas accipientes priuilegio, vel consuetudine aliquid ex fructibus primi, vel alterius anni beneficij vacantis, & interdicit Capitula, & suspendit episcopum idem facientes, non autem includit loca pia.[h]

Sexagesimaquinta eiusdem Pij,[i] *excommunicat omnes abbatissas, & moniales exeuntes à monasteriis, quascunque dispensationes, & indulta, etiam motu proprio, & ex certa scientia, & de apostolicæ potestatis plenitudine concessa, & confirmata, quibus ipsæ, & quælibet ipsarum, ac monasteria, & loca, in quibus degunt, à quibusuis ordinariis, & aliis quibuscunque personis, etiam ratione visitationis, & correctionis, ac quibusuis aliis de causis, & quibuscunque clausulis, & decretis irritantibus, & annullantibus, etiam motu proprio, & ex certa scientia, & de apostolicæ potestatis plenitudine, ac alias quomodolibet, & quibuscunque in contrarium facientibus, etiam derogatoriarum derogatoriis, & quibuscunque aliis, etiam in corpore iuris clausis, & in futurum concedendis, exemptæ existunt, & esse censentur, & quæ illis vtuntur, & gaudent, ac quæ ipsarum, & monasteriorum, & locorum huiusmodi

Universidad de Deusto
Biblioteca

fert prohibitio, qua huiusmodi forniearius vtitur ordinis sui vsu, à prohibitione, qua infectus crimine magno depositione digno, & notorio prohibetur: quoniam hæc est irregularitas delebilis ab Episcopo, cui contraueniens peccat, sed non incurrit aliam irregularitatem, de qua supra:[a] illa vero est suspensio, & vera censura, cui contraueniens incurrit irregularitatem à solo Papa delebilem, distinctam à suspensione sic violata, de qua in d.cap.[b]

155 *Secunda in cap.cum in cunctis §. fin. de elect. suspendit triennio à beneficiis clericos eligentes in Episcopum eum, qui non est legitimus, vel legitima ætate, scientia, & moribus præditus.*

Declaratio prima, quod comprehendit etiam eos, qui eligunt tãquam compromissarij.[c] Secunda, quod non comprehendit eos, qui eligunt in aliam dignitatem, neque laicos, vt Reges, & Imperatores, qui præsentant in Episcopos, neque Cardinales, qui eligunt Papam,[d] quia solum loquitur de clericis eligentibus Episcopum.

Tertia in extrauag. cum ex sacrorum. Pij 11. suspendit eos, qui sine legitima facultate, vel ætate, vel extra tempus legitimum, ordinem sacrum accipere præsumpserint, & facit irregularem ordine prætem.

Declaratio prima, quod ob ignorantiam illius extrauag. & per cap. vel non est compos,[e] quod non suspendit, sed iubet suspendi, oppositum dixerunt ferè omnes cum glos.[f] Secunda, quod non comprehendit eum saltem quo ad forum conscientiæ, qui bona fide & simplicitate existimans se legitimum, ordinatus est, vt latè diximus,[g] quia textus habet, *præsumpserint*, quod significat dolum, secundum doctrinam Cardin.[h]

156 Quod idem ausi fuimus dicere ibi de eo, qui temerarie quidem ordinatus est, postea tamen bona fide, & candida simplicitate, per pœnitentiam purgato peccato, exercuit ordinem, existimans sibi licitum esse: quanquam ad illud vsque tempus non fueramus ausi affirmare.

Quarta est in cap.1.de cler. pug. in duel. suspendit clericum qui prouocat ad duellum, vel acceptat prouocationem, & in arenam descendit,[i] sed non est verum: quia textus in d. cap.1. solum dicit deponendum fore.

Quinta in cap. sacro. de sentent.excommunic. suspendit vno mense ab ingressu Ecclesiæ eum, qui excommunicat absque monitione, quæ debet esse talis, qualem supra diximus.[k]

Sexta in cap.1. de sentent. excommunic. lib.6. suspendit ab ingressu Ecclesiæ, & diuinis officiis eum, qui excommunicat, interdicit, aut suspendit aliquem solo verbo sine scripto, aut expressa causa illius, vel non dat copiam requisitus.

Septima in cap.quia sæpe.de elect.lib.6. suspendit à quolibet officio, & beneficio, capitula, & singulares personas, quæ vacante sede Episcopali, vel collegiata, vsurpant sibi aliqua bona: quæ reliquit vita functus, aut collecta fuerunt tempore vacationis. Quod locum habet etiam in reditibus sigilli, & in quolibet alio emolumento.[l]

157 *Octaua in cap. præsenti. de offic. ordin. lib. 6. suspendit Episcopos, & superiores eorum ab ingressu Ecclesiæ, & inferiores ab officiis, & beneficiis, qui vsurpant aliquid ex redditibus dignitatum, & Ecclesiarum vacantium, & illis subditarum, quos reliquerunt mortui, vel collecti fuerunt durante vacatione, nisi habeant speciale priuilegium, vel consuetudinem præscriptam ad hoc.*

Nona in cap. fin. de offic.delegat. lib.6. suspendit vno anno ab officio conseruatorem sedis Apostolicæ, qui scienter cognoscit causas, quæ non sunt notoriæ. Quod intelligendum est de his, quæ conceduntur sine clausula, quod possit cognoscere etiam de aliis, cum qua ante Conc. Trid. concedebantur: per illud tamen statutum fuit,[a] vt esset longè restrictior vsus.

Decima in cap.1. de re iudic. lib.6. suspendit vno anno à suo officio iudicem Ecclesiasticum, qui contra ius, & suam conscientiam aggrauat partem gratia, vel sordibus. Sed debent concurrere quinque, vt hæc incurratur. Primũ, quod non sit Episcopus.[b] Secundum, quod aggrauet contra iustitiam. Tertium, quod faciat contra conscientiam. Quartum, quod sit iudex: quia non satis est, quod sit merus executor, vel arbiter. Quintum, quod faciat pretio, amore, timore, vel odio, vt ex gloss. recepta colligitur.

Vndecima in cap. Episcoporum. de priuileg. lib.6. suspendit ab ingressu Ecclesiæ (quousque satisfaciant) eos, qui admittunt ad diuina officia, aut sacramenta, aut Ecclesiasticam sepulturam, excommunicatos, aut interdictos publicos. Quæ tamen, vt dictum est,[c] locum non habet, nisi contra exemptos, iuxta communic. contra glossam eiusdem cap.

Duodecima in cap. non solum. & cap.constitutione. de regul. lib.6. suspendit eos, qui admittunt aliquem ad professionem, ante finitum annum probationis in aliquo ordine mendicantium.

Decimatertia in clem.2.de vita & honest.cler. suspendit in sex menses clericos beneficiarios, qui gestant vestes partitas, vel coloribus distinctas, & sacro ordine initiatos, qui non sunt beneficiarij, & minoribus insignitos, qui cum prima tonsura gestant tales vestes, inhabiles efficit ad beneficia in idem tempus. Non autem incurrit illam qui ob celebrationem nuptiarum, vel doctoratus, vel alicuius alterius similis festi, aut aliam iustam causam gestat, iuxta Card.[d]

Decimaquarta in clem.1.de veb. eccles. non alien. suspendit, quoslibet religiosos, qui habent aliquam administrationem, & alienant aliquam rem ad eam pertinentem, etiam solum præbendo alicui ad vitam absque necessitate, aut absque facultate sui capituli si habet, vel sui prælati si non habet capitulum. Hanc non incurrunt, qui in modicum tempus locãt fructus,[e] licet incurrant aliam excõmunicationem, vt supra dictum est eod.cap.num.149.

158 *Decimaquinta in cap. penult. de simon. suspendit Papaliter, qui sacris initiatur sine patrimonio cum pacto non petendi ab Episcopo victum: & qui ordinatur ad præsentationem alicuius beneficiarij, cum pacto nihil petendi ab eo.*

Declaratio prima, quod per eandem rationẽ nostra sententia suspenditur, qui ordinatur cum patrimonio, vel alimentis promissis, vel donatis ab aliquo pactus antequam ordinaretur se nõ petiturum, postquam ordinatus fuerit, qui casus est valde quotidianus. Secunda, quod qui post ordinationem remittit, vel retrodonat ius, aut patrimonium, quod illi fuit donatum, vel promissum sine pacto ante ordinationem facto, non incurreret.[g] Tertia, quod qui ordinatur cum facultate sui Episcopi, impetrata ad titulum patrimonij donati, & ante ordinationem renunciati, non censetur nostra sententia ordinari absque facultate, quo ad effectum incurrendi aliam suspensionem supra positam,[h] quia talis renunciatio facta antequam ordinetur, non videtur valere, per ea, quæ omnes dicunt,[i] etiam si esset iurata, iuxta Felynum, & Ananiam contra Panormitanum, hanc tamen incurrit.

Decimasexta in constitutionibus Pij V. fol. 407. suspendit Episcopum ordinantem, absque titulo clericum religiosum ordinis, in quo solum fit votum temporale religionis: quia is, quo ad hoc reputatur secularis.

Quarto dico, quod rursus est duplex suspensio, altera à diuinis, altera ab aliis,[a] & quantum differat harum altera, quo ad irregularitatem transgressorum dicitur infra.

Quis, cur, & quomodo potest suspendere, & suspendi, & absolui, & quæ pœna contrauenientis.

159 *Suspendere, & suspendi quis potest: requiritur monitio scripta, & peccatum, non certa verba.*

160 *Suspensio ab vno non est ab alio: & sic à iurisdictione non est ab ordine: nec contra, & à beneficio non est ab ordinibus, vel iurisdictione: nec quæ ab officio est à beneficio, num.161.*

161 *Generalis non incurritur ab Episcopo, qua forma tollitur.162.*

162 *Absolueve quis potest à suspensione lata à iure, vel ab homine.*

163 *Suspensionis transgressor quis irregularis, & vt peccet participans.*

159 CIRCA hoc dico sequentia. Primo, quod communiter omnes, & soli illi, qui possunt excommunicare, possunt etiam suspendere: & quamuis omnis Christianus possit excommunicari, solæ tamen personæ Ecclesiasticæ possunt suspẽdi, per definitionem suspensionis supra[b] positam, & quod suspensio scripto ferenda est, sicut excommunicatio,[c] & quod debet præcedere monitio suspensionem, quando ponitur ob contumaciam, quamuis non quando in pœnam, iuxta Innoc.[d] receptum per Panor. & communem,[e] & quod ob quodlibet peccatum mortale, immo & veniale, potest quis suspendi, vt dictum est.

Secundo dico, quod vt excommunicatio lata post legitimam appellationem est nulla, & inualida, sic suspensio: & vt appellatio non suspendit excommunicationem præcedentem, sic neque suspensionem.[f]

160 Tertio dico, quod suspensus à quibusdã actibus, non est suspensus ab aliis non annexis eis. Ex quo sequitur, quod suspensus à iurisdictione, non est suspensus ab ordine, qui est diuersus ab ea,[g] neque contra, suspensus ab ordine, est suspensus à iurisdictione, neque suspensus à beneficio, est suspensus ab ordine, neque à iurisdictione, quæ ei conuenit alia ratione, quam beneficij, à quo est suspensus. Neque suspensus simpliciter ab officio, censetur esse à beneficio quoad ea, quæ dantur non interessenti diuinis officiis, modo suspensio non sit tam diuturna, vt tacitè, vel expressè habeat vim priuationis,[h] quidquid dicant Card. & Imol. post Gasparem: quia multa ad beneficium pertinentia potest facere suspensus ab officio clericali, qualia sunt regere, & gubernare illa quæ ad eccl. attinent, & alia quæ non sunt diuina officia.

Per quæ nuper respondi beneficiatũ suspensum, ideo quod presbyter factus fuit ante annum 25. cœptum, non perdidisse fructus beneficij: quia per illam transgressionem suspenditur tantum ab officio.

161 Quarto dico, quod suspensus ab ingressu Ecclesiæ tantum, potest excommunicare, & absoluere: quia adhuc retinet iurisdictionis vsum,[i] & quod

quis, eo quod sit suspensus à beneficio, non est ab officio, neque suspensus officio tantum, est à beneficio: & vt suspensus ab officio, & beneficio simul, est ab vtroque, iuxta omnes, sic suspensus ab officio, aut beneficio diuisim, à nullorum est, iuxta Panormit. receptum contra glossam.[a]

Quinto dico, quod non incurrunt hanc censuram latam generaliter à iure Episcopi, nisi fiat mentio specialis illorum, licet secus de excommunicatione.[b]

Sexto dico, quod suspensio ferri, & tolli potest quibuslibet verbis id significantibus: quia nulla sunt præscripta in formam substantialem suæ lationis, vel solutionis: quanquam in absolutione necessarium est iusiurãdum, vt in excommunicationis absolutione,[c] licet communiter quando est certa suspensio, docti vtantur hac forma. *Absoluo te à vinculo suspensionis, quam incurristi ob talem, vel talem causam, & restituo te pristinæ executioni:* & si est dubia hac, *si teneris aliquo vinculo suspensionis, quo te possum absoluere, absoluo te*, iuxta sententiam Sylvest.[d] aliquantulum reformatam: & quod suspensio tam lata ab homine quam à iure, quæ certo tẽpore, aut facto, aut omissione facti alicuius terminatur, tollitur lapso tempore, vel adueniente termino, ipso facto, absque vlla absolutione, secundum glossam,[e] receptam communiter, & putatam singularem à Panor.[f] quæ tamen habet alias similes.

162 Septimo dico, quod à suspensione lata ob contumaciam, & non in pœnam delicti absolutè sine termino & reseruatione, siue iure communi, siue particulari, confirmata, vel nõ confirmata per Papam, potest absoluere Episcopus, & eius Vicesgerens,[g] vt tradit Innocen. communiter quo ad hoc receptus,[h] & quod à lata in pœnam alicuius delicti etiam à iure, non potest absoluere Episcopus, siue sit temporaria, siue perpetua, quidquid dicant glos.[i] licet communiter recipiantur in suis locis, vt probat efficaciter Panormit.[k] vbi eum sequitur Aret. & Felyn. altius ibi rem perpendens, quam in d.cap.nuper,[l] vbi aliud dicit, eo quod non satis perpenderat dicta Panor. recepti ab omnibus, qui ea diligenter expenderunt, quod non fecerunt aliqui, vt Sylvest.[m] & alij, qui sibi ipsis contradicunt, dum sequuntur Panor. tenentem contrarium eius, quod ipsi. Potest tamen in ea dispensare, si posita fuit ob adulterium, aut alia minora delicta secundũ eundem Panor.[n] Dixi, *à iure*: quia à suspensione absolutè posita ab homine regulariter non potest absoluere, nisi qui eam tulit, aut eius superior, aut successor.[o] Malè autem exceperunt à regula prædicta, quæ habet suspensos à iure ob contumaciã posse absolui ab Episcopo, clericos, & religiosos, qui administrant sacramẽta, aut sepulturam hæreticis, aut accipiunt eleemosynas ab illis: quia textus cap. excommunicamus.2.[p] quo nituntur, nõ loquitur de suspensis ab officio, sed de priuatis, & de suspensione irrogata in pœnam, & non ob contumaciam, & de pœna reseruata. Malè etiam excipiunt exauthoratum, siue degradatum, aut depositum realiter, cum neque hic, neque depositus verbaliter, sint suspensi per dicta supra.[q] Malè etiam excipiunt suspensum ob collationem beneficij factam indignis,[r] quia illa suspensio irrogatur in pœnam, & non ob contumaciam.

163 Octauo dico, quod omnis, qui violat suspensionem strictè acceptam pro vna specie trium censurarum Ecclesiasticarum peccat mortaliter,[s] & incurrit

a Cap.25. num.73.

b 25.num. 77.

c Capit.si cõpromissarius.eo. tit.lib.6.

d Arg.l. fin.ter interpretatione. ff.de pœn. cap. penult. de pœnit.dist.vltimo.t.

e De tempor. ord.

f Clem.generali. de æta.& qu. & in d.c. vel nõ est cõpos. S. Anton. in 3.par.titu. 14.cap.16. Maior in 4.dist.24. quæst.t. g In reper. c. accepta. de restitu. spol. opp. & 2.tu.12. h In clem. 1. q.38. de priuileg.

i Iux.Sylvest.verb. suspensio. vers.11.& Tab.ibid.

k Eo.cap. num.10. & 21.

l Clemen. 1 tantum. de elect.

a Cap.latores. de cler.excõmin.

b Cap.quæ periculosum.d sentent.excõ. lib.6 cum gloss. & ei annot.

c Cap. super eod.c. venerabilis. de sent. excom.

d Verb ab solutio 6. dubio 2.

e In clem. 1 verb. do mic de decim.

f In c.1.de iud.nou.6.

g Arg.ibi. nuper, de sent.excõ & melius c. ex litteris de constitu.

h In c.2. de solut. i Clem.1. de hæret. §. pen.ver. excom & c. cupientes. Scarpe rum. verb. suspensor. de electio. lib.6.

k In c.2. de solu.& c.cum litteris. de restitutionibus.

l Et in c. pasto. 23. 3. vers. res de offic. ordin. m Verbo suspensio. quæst.8.

n In d.c. tam litteris. & c.2. de solut. iuxta nor. in c.ar. fi. §.de adulteriis. de iudic.

o Arg.c. pastoralis. §. præterea vbi Felyn. de offic. deleg. p.2.fin.de hæret.

q Eo cap. nu.155. & iuxta e. genue. de præb.

s Arg.c.2. de maior.

currit

Universidad de Deusto
Biblioteca

currit irregularitatem, si violat eam exercendo aliquem actum peculiarem alicuius ordinis, siue maioris, siue minoris, per cap.1. de sententia excommun.[a] & cap.1. de re iudic.[b] & vtrobique Innocen. receptus communiter dicit, quod illa duo capita non solum habent, quo ad hoc locum in casibus, in quibus loquuntur, sed etiam in omnibus aliis violantibus suspensionem: quia non fuit mens eorum conditoris, qui fuit ipsemet Innoc. IIII. quidquam nouè inducere in illis, sed declarare secundum antiquas sanctiones canonicas, de quibus meminit textus, eã incurri. Dixi, *aliquem actũ peculiarem ordinis*: quia secus si exerceret alium, etiam Ecclesiasticum, & ad officia diuina pertinentem, qualis est psallere etiam in choro cum aliis, canere responsa defunctorum, vel letanias, baptizare sine solennitate, vt alius laicus, & alia id genus, quæ non sunt peculiariter alicui ordini deputata. Illa autem dicuntur deputata alicui ordini, quorum faciendorum specialis potestas traditur in ordinatione, vt in presbyterio potestas consecrãdi, baptizandi, solenniter dicendi collectas in choro: in diaconatu potestas canendi solenniter Euãgelium: in subdiaconatu canendi solenniter epistolam, in acolytatu ferendi cereos, &c. Dixi, *etiam minoris*: quia violans exercendo solenniter actum deputatum ordini minori, ita incurrit, ac exercens deputatum maiori, secundum Innoc. & communem.[c] Repetij sæpe, *solenniter*: quia faciens aliter aliquod horum, vt cantans epistolam, ferens cereos, vel vrceolos tanquam alius laicus, non incurrit secundum omnes.

Ex quo infertur primo, quòd verius est Episcopum celebrantem in apparatu Pontificali incurrere irregularitatem: quia id est actus peculiaris ab aliis ordinis Episcop. quem esse verum ordinem distinctum ab aliis significasse Conc. Trident. dictum est.[d]

Secundo infertur, quod psallere in choro non facit irregularem: quia non est peculiare vlli ordini vero: licet enim videatur peculiaris Psalmistatui, siue primæ tonsuræ, tamen illa non est verus ordo.[e]

Tertio infertur, quod suspensus à perceptione sacramentorum, quamuis peccet mortaliter in percipiendo ea, non tamen est irregularis,[f] quia perceptio non est officium diuinum, neque opus peculiariter ordini alicui addictum.

Quarto infertur, quod suspensus ab eorum collatione, dando illa nõ tanquam ad suum ordinem pertinentia, sed vt alius quilibet laicus, non incurrit eam, iuxta Hostiens.[g]

Quinto infertur, quod sacerdos suspensus ab officiis sacerdotalibus administrando in ordine inferiori non peccat, neque est irregularis.

Sexto infertur, quod suspensus à beneficio non peccat eligendo, si ius eligendi non competat ei ratione illius.[h]

Septimo infertur, quod suspensus ab officio peccat, sed non incurrit irregularitatem eligendo, & acceptando electionem de se factam,[i] & excommunicando, & conferendo beneficia.[k]

Octauo infertur, quod licet suspensus ab officio prædicandi, celebrando non peccet, nec fiat irregularis, secundum Panormit. & communem,[l] concionando tamen peccat, & est irregularis, secundũ opinionem, quam sequimur supra,[m] quod actus prædicandi est lege diuina, vel humana, vel consuetudine actus peculiariter diaconatui deputatus: quia licet institutione diuina sit soli sacerdotio peculiaris,[a] lege tamen, & consuetudine humana videtur deputatus diaconatui, vt tandem Caiet.[b] concludit: quando saltem solenniter vti ex officio suo tanquam sacerdos prædicat.

Nono infertur, quod sicut tenemur vitare excommunicatum in omnibus, per supra dicta,[c] ita suspensum in eo, à quo est suspensus: & non vitando in diuinis officiis, & in actibus deputatis suis ordinibus peccamus mortaliter, si est denunciatus, alias non, per extrauag. ad euitanda,[d] & per latius dicta.[e]

Interdictum quid, & quotuplex.

164 *Interdictum hic non generaliter, sed specialiter sumitur, quo conueniat, & differat ab excommunicatione, & suspensione, num.165.*

166 *Interdictũ triplex, & quid vnũquodq; includat, n.167.*

164 CIRCA hæc dico sequentia. Primum, quod vt interdicere significat prohibere,[f] sic interdictum generaliter dicitur, quælibet prohibitio: sed hic accipitur speciatim pro vna trium censurarum Ecclesiasticarũ quòd[g] cautius definiri potest, quã à Cald.[h] *esse censura Ecclesiastica qua prohibentur diuina officia, sacramenta, & sepultura actiuè, & passiuè, exceptis aliquibus.* Dixi, *censura Ecclesiastica*: pro genere, quo distinguitur à cessatione à diuinis, de qua in cap. irrefragabilis,[i] quæ non est censura Ecclesiastica: quia non est nisi ipsa omissio officiorum diuinorum, iuxta Panormit.[k] Reliqua adduntur ad differẽtiam inter interdictum ex vna parte, & inter excõicationem, & suspensionem ex altera, quæ tres cõueniunt in nouem, iuxta Cald.[l] receptum per communem Domi. & Peru.[m] Syluest. & Tabi.[n] & per complures alios alibi.

Conueniunt enim primo, quod quælibet earum est censura Ecclesiastica.[o] Secundo, quod quælibet in scriptis debet ferri, & cum causa in eis expressa.[p] Tertio, quod nullam earũ suspendit appellatio subsecuta, & quamlibet annullat præcedens.[q] Quarto, quod quamlibet debet præcedere monitio,[r] cum fertur ob contumaciam, & non cum in pœnam.[s] Quinto, quod quælibet est nulla, cum fertur sine canonica monitione ab excommunicatore contra participantes excommunicatis à se.[t] Sexto, quod quælibet impedit à diuinis, excepta illa suspentione, quæ non fit ab eis.[u] Septimo, quod in absolutione omnium iuratur.[x] Octauo, quod nulla earum contra receptores filios spediales Papæ ab ordinario ferri potest.[y] Nono, quod quælibet est à superiore seruanda,[z] immo, & à ferente quousque eam tollat, Calder.[a]

165 Differunt autem primo, quod excommunicatio directè priuat cõmunicatione, quatenus est communicatio humana. Suspensio priuat directè vsu facultatis Ecclesiasticæ. Interdictum vero priuat directè sacramentis, & diuinis officiis. Dixi, *directè*: quia indirectè, & per consequentiam priuant etiam consequentibus directè prohibita. Secundo, quod excommunicatio non potest suspendi, & aliæ sic,[b] quam idem esse de excommunicatione dixit Dec.[c] quem per multa fundamenta sequimur.[d] Tertio, quod Episcopus non incurrit suspensionem, neque interdictum latum à iure, nisi exprimatur in eo, excommunicationem vero sic.[e] Quarto, quod vniuersitas non potest excommunicari,[f] suspendi autem, & interdici sic.[g] Quinto, quod excommunicati nunquam admittuntur ad diuina officia, alij vero sic interdum.[a] Sexto, quod excommunicatio, & suspensio non feruntur nisi ob culpam propriam, & maior ob mortalem, & minor, & suspensio, etiam ob venialem: interdictum tamẽ etiam ob alienam.[b] Septimo, quod absolutio excõmunicationis semper requirit aliqua verba: suspensionis vero, & interdicti non, quando feruntur quousque certum quid fiat: quia sufficit, vt illud fiat,[c] quæ tamen habet alias quatuor similes citatas à nobis.[d]

166 Secundo dico, quod interdictum est triplex, locale tantum, personale tantum, locale, & personale simul. Locale tantum est, quo solus locus interdicitur: quod rursus est duplex, generale, quo interdicitur locus vniuersalis, vt regnum, prouincia, episcopatus, ciuitas, oppidum, pagus, aut parochia. Et speciale, quo interdicitur aliquis locus particularis, vt Ecclesia, & non desinit esse tale, eo quod comprehendat multa loca, modo sint particularia, quale est, quod interdicit multas Ecclesias, etiam si interdicat omnes ciuitatis, episcopatus, prouinciæ, regni, aut quotquot sunt in mundo, iuxta Cald.[e] receptum per Domin. Peru. & Communem,[f] singulare autem, quod addit Angel.[g] est species interdicti particularis minime necessaria. Interdictum personale tantum est, quod interdicit personas tantum, quod etiam est duplex, scilicet, generale, quod interdicit aliquã vniuersitatem hominum, vt populi, regni, prouinciæ, ciuitatis, oppidi, collegij, aut pagi.[h] Et speciale, siue particulare, quod interdicit personas singulares, vnam, aut multas, certas, aut incertas, vt quod interdicit hoc, vel illud facientem. Interdictum locale, & personale simul est, quod interdicit locum, & personas simul: & quod interdicit locum, & populum, & tales, vel tales personas: exemplum quotidianum est in interdicto, quod appellant ambulatoriũ, quo interdicitur aliqua persona, & locus vbi est, vel fuerit, quamdiu ibi fuerit, aut etiam certo tempore postquã recesserit, de quo quatenus est locale, iudicandum est, vt de locali tantum: & quatenus est personale, vt de personali tantum,[i] quibus addimus, vnumquodque illorum posse diuidi in simplex, & mistum, hoc est generale tantum, aut particulare tãtum, aut generale, & particulare simul. De quo quatenus est generale, iudicandum est, vt de generali, & quatenus particulare, vt de particulari.[k]

167 Tertio dico, quod interdictum generale loci non includit populum, nec personas eius: neque interdictum generale populi alicuius loci comprehendit eum: itaque quãdo est interdictus vnus locus, qui sunt in eo, & nõ fuerunt causa interdicti, possunt audire & dicere in alio loco diuina officia, & dare, & accipere sacramenta, & alij aliorum oppidorum non possunt hoc facere in illo loco interdicto, cuius illi sunt. Et quando interdicitur solus populus, illi qui sunt eius, non possunt audire, neque ibi, neque alibi: & exteri possunt audire ibi, & in eo potest celebrari patentibus ianuis, exclusis eius loci hominibus, perinde ac si non esset interdictus.[l] Rursum interdictũ cleri alicuius loci non comprehendit locum, neque populum, & habitatores eius laicos: neque e contrario interdictum populi comprehẽdit clericos.[m] Cuius rei nouam rationem tradidimus,[n] post Deci.[o] quamuis interdictum cleri videatur includere religiosos, & religiosas, conuersos, & cõuersas, nouicios, & nouicias, secundum Domi.[p] & Cald.[q] Item inter-

quam

dictum ciuitatis includit suburbia, & ædificia propemœnia,[a] quæ vero ædificia dicenda sint talia relinquitur arbitrio iudicis.[b] Interdictum etiam Ecclesiæ, licet speciale tãtum, includit sacella, & cœmeterium contigua, alia non.[c] Interdicta vero Ecclesia, non censentur interdicti clerici eiusdem: neque cõtra, interdictis clericis, censetur interdicta eorum ecclesia.[d]

Quis, cur, & quomodo potest interdicere, & interdici.

168 *Interdicit communiter, qui excommunicat, & suspendit, & contra.*

168 *Interdictum fertur ob culpam alienam, sed non ob culpam debiti, & ponitur ipso facto à iure his casibus, num.169. & quæ opera prohibeat, num.170.*

169 QVARTO dico, quod communiter, qui potest excommunicare, & suspendere, potest etiam interdicere: & qui potest excommunicari, & suspendi, potest etiam interdici. Et vniuersitas, quæ non potest excommunicari,[e] & locus, qui non potest suspendi,[f] potest interdici.[g] Et quanquam aliud est populus, vel vniuersitas, & aliud particulares eiusdem,[h] interdicto tamen illo, censentur interdicti omnes eius particulares, fontes & insontes,[i] quia potest vnus interdici propter culpam alterius, licet non excommunicari, vel suspendi, vt prædictum est: quãuis semper debeat interuenire culpa propria, vel aliena, vt feratur interdictum: nec sufficit culpa non soluendi debitum, vt feratur interdictum generale auctoritate ordinaria, vel delegata sine speciali Papæ mandato,[k] quamuis particulare Ecclesiæ ferri posset, iuxta Cald.[l] & Dominic.[m] non tamen parochiæ, quamuis per incogitantiam, nostro iudicio, contradixerit Steph.[n] Interrogatus olim Salmanticæ, an infans lactens, & amens ineludantur interdicto? Respondi, includi, nec esse admittendos ad diuina: quia vt prædictum est, sine culpa propria quis potest interdici.

169 Quinto dico, quòd fertur generale ipso facto contra vniuersitatem, quæ facit solui portoria illicita clericis,[o] & contra eam, quæ facit, vt capiatur, percutiatur, vel in exilium mittatur suus Episopus.[p] Et cõtra eam cuius dominus impedit ingressum, aut negotia nuncij Apostol.[q] Immo & in omnibus casibus, in quibus iure fertur interdictũ locale generale, ob delictum populi, in eisdem fertur etiam generale personale contra suum populum: quamuis non, quando fertur ob delictũ solius domini, si non exprimatur,[r] fertur etiam particulare locale Ecclesiæ in aliquot casibus, scilicet, quando vniuersitas facit, vt capiatur, percutiatur, vel mittatur in exilium suus Episcopus.[s] Et quando clerici, aut conuentus Ecclesiæ, nolunt restituere corpora, aut monumenta eorum, quos in ea sepelierunt: & quod inducti ab eis iurauerunt se electuros sepulturas.[t]

170 Sexto dico, quod interdictum personale particulare solum includit personas nominatas, & actus in eo expressos, & qui includũtur in illis. Si vero nulli exprimantur, omnes qui vetãtur interdictis censentur inclusi. Vnde interdicto simpliciter Petro, omne illud, quod interdictum prohibet, vetatur illi. Interdicto autem eo quo ad ministerium altaris, reliqua omnia potest facere: quo ad ingressum vero Ecclesiæ omnia diuina officia illi prohibẽtur intra illam: quia includuntur in prohibitione ingressus illius, & nulla

extra

a Cap. fi ciuitat. de sent. excõ. lib. 6. b Gloss. ibidem. c d. cap. fi ciuitat. d Arg. cap. per remissionem. de priuil. lib. 6.

a Cap. Romana. 5. in vniuersitẽ de sentent. excõ. lib. 6. f Vt supra dictũ est. g d. c. fi ciuitas. & d. cap. si sententia. h Arg. c. denique. 7. q. 1. & l. proponebatur. ff. de iudic. i d. cap. fi sententia. vbi id affirmãt Domi. & Per. & Extrauag. prouide. j Sent. excõ. l. Vbi sup. membr. 1. cap. 4. m In cap. fi sent. de sent. excõ. n De pœn. eccles. cas. 10. o Cap. quã quam. de cens. li. 6. p Clem. 1. de pœn.

q Extrauag. super gentes. de cons. fuetud.

e Cap. si sententia. de sent. excõ. lib. 6.

a d. clem. 1. de pœn.

t In cap. 1. de sepult. lib. 6.

Universidad de Deusto
Biblioteca

extra illam: quia potest facere domi, vel in tabernaculo,[a] aut in sacello non erecto auctoritate episcopi, perinde ac si nulla re esset interdictus, iuxta S.Ant.[b] & ante illum Cal. secundum quem approbatum ab Anch. Domin. & Perus.[c] cui est interdictus ingressus Ecclesię bene potest introire in eam, & orare quando non aguntur diuina officia, vt gloss. singul. dicit de excommunicato,[d] quamuis multi contra sentiant, sed malè: non potest tamen audire diuina officia, iuxta Domi. & Communem,[e] quidquid dicat Cal.[f] sed nostra sententia potest transire per eam, etiam quando illa fiunt: quia id non est audire.[g] Quorum ratio est: quia prohibitio ingressus Ecclesiæ solum respicit diuina officia, ne ea faciat, vel audiat in ea.[h]

a lux. glo. c 15 cui de sent. excō. lib. 6. & commu. b 3 par. tit. 29. c. 2 §. 2. c In d. c. 15 cui. d Cap. qui ſtuder. 1. q. 1. & Inoc. in c. super. de ſent. excō. e In d. c. 15 cui. f Vbi ſup. col 16. g Arg. eorum, quæ ſupr. eod. canum. 34. diximus de excom. h In d. cap. 15 cui, cū ei annota. & c. præſentis. 5. q. 2.

Qua prohibeantur Interdicto, & tempore interdicti.

171 *Interdicto vetantur omnia diuina officia, ſacramenta, & ſepultura, præter expreſſa.*
172 *Officia diuina quæ, & permiſſa quomodo in interdicto generali, num. 174.*
173 *Miſſa vna ſingulis hebdomadis licita in interdicto ſpeciali.*
174 *Clerici etiam alieni admittuntur ad diuina tempore interdicti, & an coniugati.*
174 *Aqua benedicta, vt benedicenda, & vſui adhibenda tempore interdicti.*
175 *Interdicto in loco, & etiam in Eccleſia clerici recitāt horas, num. 176. & vt campanæ pulſatio, Epiſcopi benedictio, & ſacramentalium vſus liceant, num. 177. Confeſſio item, & alia plurima. 178.*
179 *Interdicta quæ priuilegia particularia relaxant. & 2. ſeq.*
182 *Interdictum iure ſuſpenditur quatuor feſtis, & an aliis hoc priuilegio. & 2. ſeq.*
187 *Interdictum non denunciatum non obligat, neque nullum, & quando tale, & validum violando qui laici, & moniales peccant.*
188 *Ceſſatio à diuinis quid, & eſt duplex, & in his differt ab interdicto.*
189 *Ceſſatio qualis, & cur ponatur poſt interdictum, num. 190.*

171 SEPTIMO dico, quod per quodcunque interdictum prohibentur omnia diuina officia, ſacramenta, & eccleſiastica ſepultura (exceptis his, quæ expreſsè, vel tacitè permittuntur) vt colligitur ex cap. 4.[i] nō est,[i] & notatis in eis, & ex definitione interdicti.[k] Ex quo ſequitur, quòd regulariter prohibentur omnia exercitia ſpecialiter deputata alicui ordini, ſiue maiori, ſiue minori, vt dicendi epiſtolam ſolenniter cum manipulo Subdiacono, & Euangelium Diacono, offerendi vrceolos Acolyto, dicendi miſſam, aut agendi hebdomadarium, quando peragitur matutinum, aut aliæ horæ canonicæ preſbytero, & ordinandi Epiſcopo: quia omnia talia exercitia ſunt diuina officia, quæ eſt ratio noua, & firma non perpenſa ab aliis.

i De ſpōſ. & c. fin. de excēſ. præl. & cap. quòd i te de pœn. & remiſſ. & c. 1 ſponſ. de ſen. excōmu. cap quoniam. & c. 8. eo. tit. lib. 6. k Supra nu. 164.

172 Octauo dico, quod malè definierunt Angel.[l] & aliqui alij diuina officia in hac materia, eſſe officia diuina in miſſali, & breuiario contenta: quia neque omne in illis ordinatum eſt diuinum officium, nec omne diuinum officium eſt in illis ordinatum: ſiquidem multa ſunt ordinata in Pontificali, & multa in miſſalibus & breuiariis, quæ non ſunt diuina officia prohibita tempore interdicti. Qualis eſt benedictio menſæ, & fructuum, qualis baculi, & ſacculi ad peregrinandum, & habitus nouitiorum. Poſſunt autem rectè definiri eſſe officia ordinata in dictis tribus libris, aut in aliis legitime ad vſum ordinum, & aliorum ſacramentorum, vel ſacramentalium, aut ad horas canonicas.

l Verb. interdictum 5. §. 4.

173 Nono dico, quod poteſt dici vna miſſa quaque hebdomada etiam in Eccleſia ſpecialiter interdicta, ad renouandum ſanctum ſacramentum, quod aſſeruatur infirmis, cum moderatione verſiculi ſequentis,[a] & etiam plures quam vna, ſi neceſsitas infirmorum id poſtularet.[b] Et quod poſſunt celebrari omnia diuina officia in loco generaliter interdicto, ſicut prius ianuis clauſis, voce ſubmiſſa, non pulſatis campanis, & excluſis excommunicatis, & interdictis,[c] expulſis item non habentibus priuilegium iuris communis, aut ſpecialis.[d] Dixi, *In loco generaliter interdicto*: quia in interdicto ſpecialiter, non habet locum, iuxta gloſſ. recept.[e]

a Per dict. ſupra. b Cald. vbi ſupra memb. 6. col. 16. c Cald. d. memb. 6. col. 14. ſe ceptus cō muniter in c. fi. de ſent. excom. li. 6. d d. mēb. 6. col. 16. e Mēb. 6. col. 16.

174 Et quamuis Anchar. dicat, quod talia officia diuina debent fieri per ſolos clericos, & monachos illius Eccleſiæ, vel monaſterij, & non per alios, cuius opinio obſeruabatur meo tēpore in Gallia, vbi pauca interdicta ponuntur: ſed contrarium, ſcilicet, quod omnes clerici maiorum, & minorum ordinum etiam primæ tonſuræ vndecunque, & cuiuſcunque Eccleſiæ, niſi fuerint cauſa interdicti, poſſunt admitti ad dicendum, & audiendum illa, tenent Ioan. And. Domin. & Philip.[f] quod ſeruatur in tota Caſtella, vbi feruntur infinita interdicta, & etiam in Luſitania, vbi feruntur pauciora, etſi plura, quam in Gallia: ſed clerici coniugati non ſunt de horū numero: quia quid quid dicat Margarita confeſſorum, non gaudent nisi duobus priuilegiis,[g] è quibus non eſt hoc, & conſequenter quo ad hoc habentur pro laicis, vt iampridem reſpondimus Salmanticæ: quanquam ſi eſſet conſuetudo præſcripta, qualis fertur eſſe in Aragonia, valeret illis,[h] etiam ſi eſſet introducta per errorem iuris.[i] Et adeo quidem excludendi ſunt non habentes priuilegium, vt non ſint admittendi ad obligationem, quæ fieri ſolet in medio miſſæ, neque ſit ea porrigenda pax, neque aperienda feneſtra, neque foramen, per quam intueri poſsint corpus D. N.[k] Neque ſacerdos poteſt benedicere aquam abſque prædicta modificatione, neque benedicta illa inſpergere populum abſque illa ante miſſam, cum antiphona, *Aſperges*, &c. ſicuti ſolet, iuxta Cald.[l] Quanquam credimus populum poſſe ſumere aquam benedictam cum ingreditur Eccleſiam, & clericum dare ei, tamquam laicum ſine peccato, quidquid ſentiat idem Cald.[m] quia id nullibi prohibetur. Et vox debet eſſe tam ſubmiſſa, quę foris non audiatur, vel ſaltem proferatur ea intentione, vt non audiatur, & cum debita cautione: quia hoc excuſaret peragētes officia, quamuis ab aliquibus curioſis audirentur cōtra eorum voluntatem: ſiquidem tam clarè eſt proferenda, vt alij ab aliis poſsint audiri in choro.[n] Poſſunt tamen accipere funeralia,[o] & alias oblationes factas pro defunctis, quamuis ſepeliantur extra locum ſacrum, & illi eſſent interdicti, ſi deceſſerunt pœnitentes: ſiquidem poteſt, & debet rogari pro eis.[p]

a Per dict. ſupra. b Cald. vbi ſupra memb. 6. col. 16. c Cald. d. memb. 6. col. 14. ſe ceptus cō muniter in c. fi. de ſent. excom. li. 6. d d. mēb. 6. col. 16. e Mēb. 6. col. 16. f Conſ. 1. col. 1. & 3. g Vbi ſupra, col 14. & 15 & ſeq. h Cald. d. col. 16. i Vēr. interdictum q. 1. k Eod c. n. 182. l In dict. conſ. 3. & Cald. vbi ſupra. m Mēb. 6 col. 19. nec nō eſt. de ſpōſal o c. quoniam. de ſent. excō mu. lib. 6. p c. accēpiſti. de cō ſec. d. 4. q c reſpō ſu. de ſen. excomm. r d. c. quoniam. t d. c. non eſt. t d. c. fin u d. c. fin. y illis. x di. cap. quod in te. y Glo. d. c. fi. recepta. z In d. mēbro. 6. col. 22. a In d. ca. fi. f. adiicimus. & ſ. ſeq. b Nu. vlt. c permittimus. de ſent. excōmunic. d Cald. vbi ſupra memb. 6. col. 19.

respondimus, & defendimus ſequentes mentē Hoſt.[a] cum cap. illud prælegeremus contra Villadieg.[b] & ſaris contra Cald.[c] & Angel. & Sylu.[d] ſcilicet, quod in tempore generalis interdicti non ſolum vnus, ſed etiam duo, tres, & plures recitare poſſunt ſuas horas in campo, ianuis, quæ non ſunt, non clauſis, & domi, & in cubiculo clauſis illis, & etiam nō clauſis, modo non audiantur ab aliis non habentibus priuilegium ad audiendum, quamuis audiant aliqui per tranſitū, & caſu. Et quod etiā intra eccleſiam poteſt quis ſolus non clauſis ianuis recitare horas ita ſubmiſſe, vt à nemine alio à ſe audiatur: & ita duo, vel tres diuiſi in aliquo ſacello, aut tam ſubmiſſe, aut tam ſciuncti à populo, vt audiri nequeāt, & à fortiori intra vnum facellum clauſum, quamuis ianuæ eccleſiæ, vbi illud eſt ſint apertæ, quidquid dicant Hoſtien. Ioan. Andr. & Card.[e] quia intentio iurium, quæ permittunt diuina officia cum prædicta moderatione in eccleſiis, non eſt excludere alia loca, vt põderabat Villadieg.[f] immo à fortiori includere illa, vbi regulariter non audiuntur ab aliis, permittendo ea dici in eccleſiis, vbi ſolent audiri: & principalis ſcopus prohibendi diuina officia eſt, ne audiātur à laicis,[g] cum non obſtante illo quiſque clericus teneatur dicere ſuum officium.[h] Dixi, *tempore interdicti generalis*: nam in loco ſpecialiter interdicto non eſſet licitum quidquam horum facere, neque clauſis ianuis, neque apertis.[i]

a Conſ. 1. col. 1. & 3. g Vbi ſupra, col 14. & 15 & ſeq. h Cald. d. col. 16. i Vēr. interdictum q. 1. k Eod c. n. 182. l In dict. conſ. 3. & Cald. vbi ſupra.

176 Vndecimo dico, quod non prohibetur oratio matutina, meridiana, & veſpertina, quam vocant Aue Maria, neq; benedictio menſæ,[k] neque ea, quam Epiſcopi iter facientes concedunt. Neque prohibetur lectio, neque declaratio pſalmorum, aut euangeliorum, aut aliorum ſimilium, quæ in diuinis officiis dicuntur, cum non prohibeatur prædicatio,[l] neque oratio priuata in eccleſia, etiam illis ipſis, quorum cauſa poſitum eſt interdictum, licet illi ſint interdicti perſonaliter,[m] neque dare, neq; accipere aquam benedictam in ingreſſu eccleſiæ: neque cantus laicorū, etiamſi cantent litaniam, aut pſalmos, & laudes Dei, aut eius ſanctorum in ſuis confraternitatibus etiam intra eccleſias,[n] neque excommunicare, neque abſoluere excommunicatum abſque ſtola, & ſolennitate ſacerdotali, iuxta Inno.[o] & Cald.[p] neque etiā introducere puerperam in eccleſiam ad reddendum Deo gratias in illa, etiam cum confeſsione generali abſque ſtola, & ornatu ſacerdotis,[q] neq; conſequenter confeſsio generalis, quam ſolent facere laici ſacerdoti,[r] neq; adoratio crucis in die Veneris ſancti,[s] neque recommendatio animarum defunctorū,[t] neque alia ſimilia: quia nō ſunt diuina officia. Et quamuis laici non poſsint ſepeliri in loco ſacro tali tempore, neque extra illum cum officio diuino, licet ſublato interdicto deferri debeant ad illum: & ſi ſepeliantur in illo durante interdicto, nō ſunt extrahendi.[u] Clerici tamen ſeruantes interdictum poſſunt ſepeliri in loco ſacro abſque ſolennitate: quia id eis permittitur,[x] quamuis ſint coniugati, ſi conſuetudo præſcripta habet, vt clericus coniugatus cum vnica & virgine, perinde poſsit intereſſe diuinis tempore interdicti, ac alij non coniugati, alias non.[y]

b Nu. vlt. c permittimus. de ſent. excōmunic. d Cald. vbi ſupra memb. 6. col. 19. k Eod c. n. 182. l In dict. conſ. 3. & Cald. vbi ſupra. m Mēb. 6 col. 19. nec nō eſt. de ſpōſal o c. quoniam. de ſent. excō mu. lib. 6. p c. accēpiſti. de cō ſec. d. 4. q c reſpō ſu. de ſen. excomm. r d. c. quoniam. t d. c. non eſt. t d. c. fin u d. c. fin. y illis. x di. cap. quod in te. y Glo. d. c. fi. recepta. z In d. mēbro. 6. col. 22. a In d. ca. fi. f. adiicimus. & ſ. ſeq. b Nu. vlt. c permittimus. de ſent. excōmunic. d Cald. vbi ſupra memb. 6. col. 19.

Ad quæſitum, an dictum Cald. de litaniis habeat locum in clericis? Reſpondeo habere: quia litaniæ cum cantu, vel ſine cantu abſque ſolennitate conſuetæ crucis leuatæ, ſuperpelliciorum, & ordinis procedendi, de quibus loquitur Cald. licent tam clericis, quam laicis: cum prædicta vero ſolennitate neutris, licet minus clericis, quam laicis: quia hæ ſunt diuinum officium, illæ vero nequaquam.[a]

a Per dict. ſupra.

177 Duodecimo dico, quòd non poſſunt pulſari campanæ, neque campanulæ ad horas canonicas,[b] quamuis ſic ad alios fines, veluti ad Aue Maria prædictum, aut ad oſtendendum reliquias, aut notificandum horas, aut prædicādum, aut ad aliud, quod non ſit officium diuinum.[c] Vnde fortaſsis originem duxit Salmanticenſis conſuetudo pulſandi ad interdictum (hoc eſt ad notificandum illud) horis quibus finienda erat pulſatio ad primam, & ad veſperas: quæ tamen etſi noſtra ſententia iam excuſet à pœna, & à peccato, ob id quod potuit ſua antiquitate effectum interdictorum quo ad hoc minuere: tamen non excuſaſſet in exordio, neque modo excuſaret vbi primum inciperetur: quia eſſet manifeſta fraus, vt ad aliud propoſitum dixit Cald.[d] neque etiam poteſt Epiſcopus tempore interdicti publice benedicere ſolenniter cum baculo, & verſu, *Adiutorium noſtrum*, &c. ſecundum Cald.[e] neque benedicere Abbatem, neque Abbatiſſam, neque conſecrare calices, altaria, virgines, neque benedicere corporalia, & alia ornamenta ad dicendum miſſam, neque vela monialium: neque ipſe, neque parochus poſſunt benedicere aquam, vt declarauit bene Feder.[f] & Cald.[g] neque candelas in die Purificationis, neque palmas, & ramos in Dominica palmarum,[h] neque miſſam, quam ſiccam dicūt, ſine conſecratione, Sylu.[i] quia ſunt diuina officia. Dixi, *Publice*: quia clam ianuis clauſis, &c. bene poſsūt iuxta eundem: quia non ſunt, vt ille dicit, ſacramenta, ſed diuina officia ad facienda quædam ſacramentalia: & ideo etiam fieri poſſunt in feſtis, in quibus tollitur interdictum, de quibus infra,[k] iuxta Feder.[l]

b Mēb. 6 col. 19. nec nō eſt. de ſpōſal o c. quoniam. de ſent. excō mu. lib. 6. p c. accēpiſti. de cō ſec. d. 4. q c reſpō ſu. de ſen. excomm. r d. c. quoniam. t d. c. non eſt. t d. c. fin u d. c. fin. y illis. x di. cap. quod in te. y Glo. d. c. fi. recepta. z In d. mēbro. 6. col. 22. a In d. ca. fi. f. adiicimus. & ſ. ſeq. b Nu. vlt. c permittimus. de ſent. excōmunic. d Cald. vbi ſupra memb. 6. col. 19. e Mēb. 6 col. 19. nec nō eſt. de ſpōſal o c. quoniam. de ſent. excō mu. lib. 6. p c. accēpiſti. de cō ſec. d. 4. q c reſpō ſu. de ſen. excomm. r d. c. quoniam. t d. c. non eſt. t d. c. fin u d. c. fin. y illis. x di. cap. quod in te. y Glo. d. c. fi. recepta. z In d. mēbro. 6. col. 22. a In d. ca. fi. f. adiicimus. & ſ. ſeq. b Nu. vlt. c permittimus. de ſent. excōmunic. d Cald. vbi ſupra memb. 6. col. 19.

178 Decimotertio dico, quod ſola & omnia illa ſacramenta, & ſacramentalia, quæ ius, aut priuilegiū exprimit, aut tacite permittit, ſunt permiſſa in loco interdicto, ſiue interdictum ſit generale, ſiue ſpeciale, iuxta Cald.[m] quale eſt ſacramentum baptiſmi pro paruulis,[n] & etiam pro adultis,[o] qualia ſunt catechiſmus, & exorciſmus, & vnctio olei, & chriſma, ſi quidem in baptiſmo iubētur hæc fieri,[p] quale etiam eſt ſacramentum confirmationis,[q] & conſecratio chriſmatis, quæ ad id, & baptiſmum eſt neceſſaria,[r] & eadem ratione cōſecratione olei baptizandorum. Quale eſt ſacramētum pœnitentiæ pro infirmis,[s] & etiam pro ſanis,[t] qui non fuerint excōmunicati, neque interdicti, neque fuerint cauſa interdicti ſua culpa, neque conſilium, neque fauorem, neque auxilium præbuerint delicto, ob quod fuit poſitum. Siquidem hi nequaquam ſunt admittendi ad ſacramētum pœnitentiæ, niſi ſatisfaciant prius ſi poſſunt, ſin minus præbeant idoneam cautionem, iurando ſe daturos operam fideliter, vt ſatisfiat per ſe, aut per alios.[u] Quale eſt etiam euchariſtia, ſiue viaticum,[x] ſolum in articulo mortis,[y] & ſic non poteſt dari ſanis, quamuis ſint clerici & religioſi, iuxta Cald.[z] & Philip.[a]

m Mēb. 6 col. 19. nec nō eſt. de ſpōſal o c. quoniam. de ſent. excō mu. lib. 6. p c. accēpiſti. de cō ſec. d. 4. q c reſpō ſu. de ſen. excomm. r d. c. quoniam. t d. c. non eſt. t d. c. fin u d. c. fin. y illis. x di. cap. quod in te. y Glo. d. c. fi. recepta. z In d. mēbro. 6. col. 22. a In d. ca. fi. f. adiicimus. & ſ. ſeq. b Nu. vlt. c permittimus. de ſent. excōmunic. d Cald. vbi ſupra memb. 6. col. 19. e Mēb. 6 col. 19. nec nō eſt. de ſpōſal o c. quoniam. de ſent. excō mu. lib. 6. p c. accēpiſti. de cō ſec. d. 4. q c reſpō ſu. de ſen. excomm. r d. c. quoniam. t d. c. non eſt. t d. c. fin u d. c. fin. y illis. x di. cap. quod in te. y Glo. d. c. fi. recepta. z In d. mēbro. 6. col. 22. a In d. ca. fi. f. adiicimus. & ſ. ſeq. b Nu. vlt. c permittimus. de ſent. excōmunic. d Cald. vbi ſupra memb. 6. col. 19.

179 Quod verum eſt niſi haberent priuilegia, quibus non præiudicaret Bulla S. D. N. Greg. XIII. tranſcripta infra,[b] licet ſecundum ius cōmune poſſint ſumere, quando celebrant: quale eſt celebrare ſemel in hebdomada ad renouandum ſanctiſsimum Sacramentum,[c] quale etiam pulſare campanulam, quando fertur ad infirmos, & etiam oſtendere ipſum in reditu vbi mos eſt,[d] partim quia videtur iuſtum,

Universidad de Deusto
Biblioteca

& decorum, [a] partim quia non est de actibus prohibitis per interdictum conspectus S. Sacramenti, nisi in missa. Quale est etiam sacramẽtum matrimonij, [b] etiam inter interdictos personaliter, & specialiter iuxta Card. [c] sed non est talis benedictio nuptiarum, iuxta Hostien. [d] receptũ per Communẽ, [e] & Cald. [f] Non est tiam tale sacramentum extremæunctionis, [g] etiam quo ad clericos: quia quamuis sint priuilegiati quo ad sepulturam, non tamen quo ad extremaunctionem, iuxta Ioan. And. [h] neque religiosis potest dari extremaunctio secundum ius commune. Neq; etiã est tale ordinare in loco interdicto, iuxta Inno. [i] neque extra illum si ordinator, vel ordinatus sint interdicti personaliter Pan.ibidem, & melius Cald. [k]

180 Decimoquarto dico, quod priuilegium audiendi diuina officia tempore interdicti cum prædicta moderatione, nõ valet ei, qui fuit causa eiusdem, aut cuius culpa, aut fraude fuit positum, aut commissum delictum, ob quod fuit positum: ei autẽ qui hoc non commisit, si est persona singularis, valet, non solum pro se, sed etiam pro suis familiaribus domesticis, qui non sunt fraudulenter recepti ad audiendum, aut celebrandum cum illo, [l] sed si est collegium non valet nisi collegis. [m]

181 Et quamquam in aliis materiis per familiares & domesticos intelliguntur mulier, filij, nepotes, serui, & famuli illi subiecti, qui ratione potestatis paternæ, vel dominij degunt cum illo, [n] in hoc tamen casu non sumitur tam late, iuxta Anchar. [o] & sic, nostro iudicio, in hoc casu illi tantum intelligendi sunt familiares domestici alicuius, qui cum de more comitantur. Hæc enim ampliatio huius priuilegij fit, ne inutile sit, vt posset esse, nisi sic ampliaretur ad multos, qui sine comitatu nõ possunt honeste ad ecclesiam ire, aut celebrare in ea, iuxta glos. solen. quæ pen. est, [p] & commendata ad pulchram conclusionẽ per Dec. [q] Et sic clericus qui habet vnũ famulũ laicum, potest dicere missam in ecclesia seruiente illo, siue receperit ante interdictum, siue post, & in eius locum si ægrotaret, vel abesset, posset sumere alium etiam mere laicum, Calder. [r] Addo etiam, quod priuilegia concessa aliquibus religiosis, vt tempore interdicti possint admittere ad diuina officia suos confratres, intelliguntur de illis, qui licet sint, & maneant extra monasteria, tamen se addixerunt illi ordini mutato habitu sæculari, aut donarunt inter vivos sua bona suo ordini, seruato sibi quamdiu vixerint vsufructu. [s] Eodem modo qui habẽt priuilegia, quod tempore interdicti possint admitti ad diuina officia, possunt sepeliri in cœmeterio, iuxta Calder. [t] quem sequitur Angel. [u] licet Feder. [x] in contrarium inclinet, cuius opinio facile defendi posset, si consideretur sepultura pro principali, & officium pro accessorio, sicut & opinio Cald. cõsideratione contraria, & tanquam fauorabilior seruanda videtur.

182 Decimoquinto dico, quod etiam possunt fieri omnia diuina officia festis Natiuitatis, Paschæ, Pentecostes, & Assumptionis Dominæ nostræ diebus solum, & non octauis, etiam sine prædicta modificatione, apertis ianuis, campanis pulsatis, & alta voce, exclusis excommunicatis & admissis interdictis: ita tamen, vt quorum culpa tale interdictum positum fuit, non accedant ad altare: quia id expresse permittitur. [y] Quod idem postea permissum fuit in festo corporis Christi, & tota octaua per Martinum V. & Eugenium IIII. [a] quæ legi solent intra octauã eiusdem festi, & in die Conceptionis, & sua octaua Virginis Matris in ecclesiis, in quibus dicitur officium ordinatũ per protonotarium Leonardum Nogarolum, & eius missa, quæ incipit, *Egredimini*: & non in quibus illud non dicitur, vt monuimus. [b]

183 Decimosexto dico, quod in diebus, in quibus à iudice suspenditur interdictum, id omne & solum, ad quod suspenditur potest fieri in illis: ita quod si non suspenditur ad aliud, quam ad sepeliendum aliquem, aut faciendam certam missam, aut certum officium, aut dandum certum sacramẽtum (vt sæpe fit Salmanticę) non potest fieri nisi illud: & ideo cum suspenditur aliquod interdictum, scire oportet quo ad quantum tempus, & quo ad quæ officia illud suspenditur, quod tenor suspensionis monstrabit.

184 Et si nouerimus interdictum esse simpliciter suspensum in vnum diem, vel dimidiatum, potemus in eo facere omnia quæ possunt fieri, si nullum esset interdictum. Si autem nouerimus esse suspẽsum quo ad officia diuina tantum, vel ad aliquot missas tantum faciendas, non licebit facere alia: & ita non licebit alia sacramenta, vel sacramentalia dare, suscipere, vel facere. In prædictis autem quatuor diebus suspenditur à primis vesperis illorum, [c] vsque ad completorium inclusiue diei, aut octauæ postremæ, Archid. Domin. & Peruf. [d]

185 Et suspenditur illis diebus, [e] quo ad omnes missas, & omnia diuina officia illorum festorũ, & quæcuis alia tam publica, quam peculiaria, & tam ordinaria, quam extraordinaria, [f] quia textus dicit generaliter missæ celebrentur, & alia diuina officia dicantur sicut prius, & quia sic vsus habet.

186 Et consequenter publice potest Episcopus in illis consecrare, Abbates, Abbatissas, calices, ecclesias, virgines, corporalia, & alios apparatus altaris, vela, & oĩa alia quæ fieri possent secreto prædicto tẽpore, de quibus supra. [g] Et quãquã alias nobis visum fuit, quod die corporis, & conceptionis, & eorum octauarum non poterant peragi, nisi officia diuina eorum festorum, ponderantibus illud verbum, *Huiusmodi officia*, quod est in dicta extrauag. Martini V. & Eugenij IIII. quia tamen mens auctoris videtur fuisse suspendere quo ad illos dies tantum, quantum suspẽdebatur à iure quo ad prædictos quatuor dies, & etiam amplius, siquidem suspendit quo ad octauas: & quia videtur sic eam interpretari cõsuetudo, dicimus permissum esse in illis omne id, quod permittitur in præfatis quatuor festiuitatibus, & etiam in omnibus aliorum sanctorum prædictorum ordinum in ecclesiis, in quibus suspenditur.

187 Decimoseptimo dico, quod nemo tenetur nostra ætate seruare interdictum aliquod, nisi denunciatum, vt supra dictum est de suspensione, [h] & de excommunicatione, [i] per extrauag. ad euitanda: cuius tenor de verbo ad verbum refertur supra. [k] Nec quando interdictum est in se nullum, & nullitas est sufficienter publicata: exceptis religiosis, qui debent illud obseruare, si Ecclesia matrix id obseruat, vt dictum est supra. [l] Interdictum autem est nullum regulariter in eisdem casibus in quibus excommunicatio, de quibus supra. [m]

Decimooctauo dico, quod laicus non dicitur violare interdictum vllum quamuis sit validum & declare interdictum nunciatum, audiendo missam, vel alia diuina officia in loco

a d.c.quoniam.
b Glossd. cap.fin.
c d. mẽb. 6.colũ.11. d In d.c. non est. e Ibidem. f d.memo. 6.colũ.12. g d.c. qđ inte. h d.c. qđ inte.
i In d.c nõ est.
k Memb. 2.col 12.
l Capit. licet.6.cum cõcedatur. de priuile. lib.6. m d.c. licet.
n Iux.glo. & determinationem Aret. & Fel. in cap. in litteris. de testib. o Cap. licet.
p d. c. licet.
q In c.cũ ordinem. de celebrip. colum.2.
r Vbi supr.memb.6.
s Capit.vt priuilegia, de priuile. t In 6. mẽb. colum.44. u Ver.b.interdicti. 6.5.15. x Cons.5.
y Per cap. alma mater. & in festiuitatibus. de feri. excõ. lib.6

in loco interdicto, etiam ab eo, qui dicendo ea peccet, & quamuis audiat cum aliquo personaliter interdicto, iuxta Caiet. [a] exceptis quatuor casibus, in quibus peccaret, quamuis non incurreret irregularitatem. Primo cum ipsemet est interdictus personaliter, etiam si interdictum sit generale oppidi eius, quidquid ille dicat. [b] Secundo, cum expresse, vel tacite est causa, quod illa dicantur, rogando, iubendo, aut præbendo ad id causam sua præsentia, & auditione: quia facientes, & consentientes, &c. [c] Tertio, cum dicit talia officia, qualia dicendo violarent clerici, [d] vt sentit Cald. [e] affirmans, quod tali casu potest puniri per iudicem ecclesiasticum: quia delictum est ecclesiasticum. Quarto, cum mentiendo asserens se esse clericum minorum, aut habere priuilegium, intraret ad audienda diuina officia vetita, vbi dicebantur clausis ianuis.

Decimonono dico, quod monachi, & moniales, qui nullum ordinem habent, peccant mortaliter faciendo officia prohibita clericis: quia merentur inludi ob id in aliis monasteriis strictioribus, quo faciant pœnitentiam, [f] & licet non incurrant irregularitatem, fiunt tamen intelligibiles actiue, & passiue, iuxta Cald. [g] Et à fortiori clerici, qui violant interdictum peccant mortaliter, quantumliber dubitet Caiet. [h] & censentur violare quo ad hunc effectum, quoties faciunt, quod illis est prohibitum per interdictum personale, & quo ad effectum incurrendi irregularitatem, illis tantum vicibus, quibus supradictum est. [i]

188 Vigesimo dico, quod cessatio *à diuinis est quædam desistentia à diuinis officiis, & ab administratione sacramentorum*, iuxta mentem Inno. & Communem, [k] quæ est duplex, generalis, quæ fit in loco vniuersali, vt ciuitate, oppido, aut parochia, & particularis, quæ in particulari, vt in ecclesia, aut ecclesiis. Quo fit, non esse certũ, quod asserit auctor compendij priuileg. [l] allegãs in hoc duos doctores Salmãticences, scilicet, cessationem à diuinis generalem, & interdictum generale esse idem, contra mentem Cald. [m] & Card. [n] declarat. Tum quia vt supra. [o] dixi, cessatio non est censura, & interdictum sic. Tum quia secundum Inno. [p] receptum ibi per Anto. Panor. Peruf. & Præpositr. qui transgreditur cessationem à diuinis etiam particularem, non est irregularis: & qui transgreditur interdictum, quamuis sit generale, sic: quod optime probat Bonifac. [q] post Card. & Imol. licet Ioan. And. [r] quem sequutus fuit Angel. [s] teneat contrariũ, sed male, vt demonstrauimus Salmanticæ. [t] Tum quia ipse Angel. [u] fatetur cessationem particularem, non esse idem, quod interdictum particulare, neque facere sui transgressorem irregularem, [x] ob idq; qui habet priuilegium audiendi diuina officia tempore interdicti, non poterit tempore cessationes, [y] neque qui habet priuilegium audiendi tempore cessationis generalis, poterit tempore specialis: quamuis verum sit, quod interdictum generale, & cessatio generalis æquantur quo ad modificationem prædictam, [z] & quo ad rigorem prædictæ clem. [a]

189 Roganti vero cur ponatur sæpe cessatio post excommunicationem, & interdictum, quibus non est partitum, si interdictum est fortius illa? Respondeo, quod hoc nõ fit, nisi à summo Pontifice: & quod ille non ponit cessationem generalem post interdictum generale, sed aliud interdictũ speciale, aut cessationem specialem, quæ aufert celebrationem diuinorum officiorum etiam clausis ianuis, &c. Cæterum quando feruntur simul interdictum, & cessatio specialis, ponderandæ sunt diligenter: litteræ, & secundum eas iudicandum. Tum quia transgressor censetur irregularis ea ratione, qua est interdictum, & non ea qua est cessatio, per prædicta. Tum quia interdicta, & cessationes posita à summo Pontifice nonnunquam sunt strictioria, nonnunquam vero laxiora quam communia, tantum, enim & non plus obstringunt, quantum ille vult, secundum omnium sententiam. Alia de cessatione vtilia, sed confessariis non vsque adeo necessaria, tradit nouissime vir eruditissimus, & clarissimus Alphonsus Aluarez Guerrerus Præses Regius in Regno Neapolitano, in suo laude dignissimo Iuris Pontificij, ac Cæsarei Speculo, varia eruditione referto. [a] Qui tamen potius referre, quam probare videri debet Philip. Franc. [b] dicentem, cessationem generalem positam ab habente potestatem eam ponendi, vim interdicti ad inducendam irregularitatem habere, quum paulo ante cum communi contrarium recte teneat.

190 Porro, vt quòd ad numerum vltimum ius cap. retuleramus, hic opportunius expediamus, multa super interdictorum suspensione priuilegia sunt à Sede Apost. concessa religiosis, quorum summam hoc in loco in vulgari scripseramus: sed quia putamus ea esse sublata per. [c] Concil. Trid. cõsulto etiam super hoc S. D. N. eam prætermittimus, desiderantes, vt Sanctitas eius faceret illis facultatem suspendendi interdicta in diebus tantum, & non octauis sanctorum sui ordinis, modo eandem faceret etiam parochiis quo ad dies sanctorũ suarum ecclesiarum patronorum, quam puto faciet, si humiliter petatur. Dixi, *In diebus tantum*, ne nimis eneruetur neruus censuræ ecclesiasticæ. Dixi, *Modo*, &c. vt seruetur æqualitas & concordia, qua, vt post Salustium, [d] ait Hiero. etiam paruæ res crescunt, vt discordia magnæ dilabuntur. Non arbitror tamen eis sublata priuilegia super necessitate, vel modo præsentandi ordinariis cõfessarios: quia credimus, quod per præfatum cap. [e] solum tolluntur eis priuilegia contraria iuribus communibus, quæ in capitibus præcedentibus eiusdem tituli iubentur seruari, & in nullo illorum iubetur seruari ius commune præsentandi præfatos confessarios, sicut ius commune de interdictis seruãdis iubetur seruari, [f] & alia in aliquibus aliis. Qua ratione idem dicendum est de aliis priuilegiis concessis eis contrà alia iura communia, quæ non iubentur in illis seruari. Et hæc quidem de tribus censurarum ecclesiasticarum speciebus, puta excommunicatione, suspensione, & interdicto dicta sufficiant. Veniamus nunc ad irregularitatem.

a c. 17. de ecclesiastico interdicto. b In ca. si canonici. de offic. ordinar.
c Ca. 12 & postremo de re, sed. ex.
d Sallust. in bello iugur.
e fin. de reg.
f In d.cap. 1.

De irregularitate, & de eius multiplicitate, & regulis generalibus.

191 *Irregularitas quid humanum inuentum est: tollitur manente peccato, & est quintuplex: nulla mentalis tantum. num. 192.*

193 *Irregularis nemo in dubio iudicandus in foro exteriori, sed sic in interiori.*

194 *Irregularitatem non duplicat celebratio, nec tollit bulla communis.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

191 PRIMO dico, quod nomen irregularitas est parum latinum, & generaliter acceptum significat id, quod aliquem extra regulã ponit: quia componitur ab,in,pro, non, & regularis secundum omnes. Sed irregularitas accepta, vt in hac materia sumitur, definiri potest ex mente canonum & Innoc.[a] communiter recepti paulo cautius, quam definiat Speculator,[b] & Villadieg.[c] Nicol.[d] S. Anton.[e] & Alua.[f] & alij alibi. *esse impedimentũ inducti ũ à iure canonico, directe impediens acceptionẽ ordinum ecclesiasticorum, aut aliquem vsum eorum, quatenus sunt ordines, etiam post pœnitentiam.* Dixi, *Impedimentum*, pro genere: *& inductum à iure canonico*: ad significandum non esse inuentum iuris naturalis, neque diuini. Dixi, *directe impediens*, ad differentiam excommunicationis, suspensionis, interdicti, & aliorum impedimentorum canonicorum, quæ quamquam ordines, & eorum vsum impediunt, quatenus sunt communicatio, aut sacramenta, aut officia, aut beneficia ecclesiastica: non tamen quatenus sunt ordines, saltem directe, Dixi: *Aut aliquem vsum acceptorum*: quia aliqua irregularitas impedit acceptionem, & non vsum acceptorum, & aliqua vnum vsum & non alium,[g] vt statim dicetur, Dixi, *post pœnitentiam*, ad maiorem eius naturæ declarationem, & ad significandum posse quem absolui à peccato, quo irregularitas incurritur, remanente ipsa, secundũ Card.[h] quidquid innuat extrauag. 1. de priu.

Ex quo sequitur primo, quod recte dixit Innoc.[i] omnem irregularitatem inductam esse à iure canonico humano, quamuis aliqua eius origo in veteri testamento fuisset, secundum mentem gloss.[k]

Secundo, quod incaute Sylu. & Tab.[l] in principio significauerunt irregularitatem esse suspensionem, & plus aliquid. Tum quia irregularitas non est censura ecclesiastica, suspensio vero sic,[m] Tum quia est species pœnæ multum differens ab illa.

Tertio, quod incautius Speculator,[n] significat omnem excommunicatum & suspensum, aut interdictum esse irregularem.

192 Quarto, quod iuxta mentem textum (omissis multis modis diuidendi doctorum) irregularitas diuidi potest in quinque species, quæ manant ex quinque defectuum generibus, scilicet, sacramenti, corporis, animæ, lenitatis perfectæ, & delicti: quanquam Aluarus Pelagius dixit esse innumerabiles,[o] quod verum esse potest accipiendo eam generalissime, sed non accipiendo specialiter, vt prædictum est: quia in solis casibus iure expressis incurritur.[p]

Quinto, quod prima regularum, quibus regulanda est irregularitas, est quod nulla earum incurritur sola voluntate faciendi, nisi fiat id, ob quod imponitur, & ideo nulla est mentalis, vt infra dicetur.[q]

193 Secundo dico, quod vt Pan.[r] receptus per complures recentiores dixit, in foro exteriori nemo in dubio irregularis iudicandus est, quamuis in interiori secus, in quod est aptus textus in cap. significasti. 1.[s] Interius autem reputatur non solum forum penitentiæ, sed etiam consilij, secundum Villadieg.[t] Cuius differentiæ ratio non est, vt diximus,[u] quod in rebus dubiis non sit accipienda pars securior, sed quod nemo potest facere absque peccato id, de quo dubitat an sit peccatum, necne, & quod nullus iudex debet condemnare aliquem, de quo dubitat, an debeat condemnari necne, propter ibi allegata, mon-

a In c. nisi num. 7. de renunc. b De disp. s. iuxta. c De irreg. colum. 1. d De irreg. 3. par. tit. 18. cap. 1. e De priuil. eccl. lib. 1. art. 46.

g Capit. 1. de cleric. ægro.

h In clem. dudum §. ac deinde. q. & de sepult. i Capit ad audientiã. de homic. k § 1. de cõf. dist. 1. l Verb. irregularitas Capit. quærenti, de verb. sign. n In d. §. iuxta.

o In li. de planct. Eccles. libr. 1. ar. 24. arg. c. 8 it. q. 1. p Capit. is qui. 8 sen. excõ. li. 6.

q Nu. 226.

r In c. ad audientiã. de homic.

s De homic. t De irreg. colum. 43. u In cap. ii quis autẽ, de pœnit. distin. 7. à nu. 35.

beri, vt clare colligitur,[a] hæc vero etiam ab Episcopo. Secundo, nota textũ expressum contra Castren.[b] ad hoc, quod omnis irregularitas descendens ex crimine quamlibet occulto, indiget dispensatione, licet hæc dari possit hodie ab Episcopo. Tertio, quod per illud non datur Episcopis vlla potestas dispensandi super vlla irregularitate occulta descendente aliunde, quam ex delicto, & consequenter, neque super illegitimitate, vt dicitur infra.[c]

De prima specie irregularitatis ex bigamia.

195 Bigamia quid, est triplex, & qualiter iuris humani, debilis à Papa, & similitudinaria etiam ab Episcopis, quæ non contrahitur à laico contrahente nulliter cum vidua. & 2. seq.

195 DIco primo, quod *bigamia est status coniugati cum duabus coniugibus siue ante, siue post baptismum ductis*,[d] de qua secundum gloss.[e] fuit statutum, vt esset impedimentum ordinum ob quatuor, scilicet, quod bis coniugatus non potest apte significare vnionem Iesu Christi cum Ecclesia vnica sua, & sancta sponsa,[f] cuius glossa recepta,[g] id late declarat: & quod excellentia Sacramenti ordinis hoc meretur,[h] & quod est signum incontinentiæ,[i] & quod ad persuadendam castitatem auctoritatem adimit.[k]

Secundo dico, quod triplex est bigamia, scilicet vera, interpretatiua, & similitudinaria, iuxta gloss. receptam,[l] quam sequuntur ibi Anto. & alij, & dixit antea Rota,[m] quæ in nouissime rubricatis est prima eiusdem tituli, & declarauit Speculator.[n] Vera est eius, qui habuit, & cognouit duas vxores veras, alteram mortua altera,[o] quamuis vtramque, vel alteram antequam fuisset Christianus habuisset.[p] Interpretatiua est quam incurrit is, qui fingitur duas vxores habuisse, qualis est contrahens cum vna sola, sed vidua, aut cum corrupta per alium,[q] secus si per se,[r] Idem si cum virgine, quam post commissum adulterium ab ea, cognouit,[s] quamuis per ignorantiam id contingeret,[t] qualis est etiam contrahens cum vna validum matrimonium, cum alia inualidũ, aut cum duabus de facto, cum neutra valide, ob aliquod impedimentũ viuentibus ambabus, aut cum vna, mortua altera. Similitudinaria est, quam incurrit ordine facto insignitus, vel voto solenni adstrictus cum aliqua etiam vnica contrahens, & consummans,[u] licet illa sit vergo, vt sentit Angel.[x] cui consentiunt Syl.[y] & S. Anton.[z] Primo, per d. cap. quotquot. Secundo, quod licet neque de iure, neque de facto contrahat cum duabus, vel vna corrupta valide, tamen habet affectum contrahendi cum opere subsequuto, postea quam per ordinem sacrum, vel votum solenne contraxit similitudinarie cum Christo. Dixi, *Ordine sacro insignitus, vel voto solenni adstrictus*, ad significandum, quod nec laicus, nec minoribus tantũ initiatus contrahens cum vidua, siue corrupta inualide, siue nulliter propter aliquod impedimentum efficitur irregularis, vt in sacra Pœnitentiaria nuper cõclusum fuit. Tum quia nullo iure id cauetur, & irregularitas non cõtrahitur, nisi in casibus à iure expressis.[a] Non obstat Rota,[b] quæ per cap. fin.[c] tenuit contrarium in clerico minorum ordinum: quia non aduertit inte-

a Eod. tit.

b Capit. il multis. de æta. & qualit.

c Cap. pen. de bigam. & c. fi. 34. distin. d Cap. de bituris. de bigam.

e Capit. si quis vidua. 2. 34. distin.

f In c. 1. de bigam. & cap. ad 2. dicentiam. de hom. g In quo lib. 4. n. 8. h In c. 1. de bigam. i Decis. 447. k Cap. lector. cum gl. 34. distin. l iux. Rot. in decisa decis. 447.

m In c. 1. de bigam. lib. 6. vbi bonus text. & ibi Domin. n In 4. di. 27. o Ver. bigam. q. 6. p In d. decis. 447. q Angel. c. lector. r Cap. 1. cu gloss. qui cleric. vel vouent.

H 3

Universidad de Deusto
Biblioteca

a In tſima, de corpor vitia. §. Et quæ & in c. ex parte. eod tit. b Arg. c. fi. de temp. ord.

ab inimicis fuit illi abſciſſum, vt ait Hoſt. [a] quem ſequuntur Ioan. And. & Com. determinauit de eo, cui maritus mulieris, cum qua fuit deprehenſus, pudenda abſcidit, & à fortiori, ſi iure à iudice abſciſſa fuere. [b]

Secundo dico, quod etiam defectus partis membri, quam ipſe per indignationem abſcidit, eam inducit, [c] quamuis facultatem naturalem bene celebrandi non adimat, ſi eſt notorium, quod per indignationem, & impatientiam fecit, & alias non, iuxta Anton. & Cardin. [d] quamquam de eo Villadieg. dubitet, [e] & poſſunt conciliari dicendo, quod non eſt irregularis ob defectum membri, ſed ob notorietatem peccati, quod ſe abſcindendo commiſit. [f]

c Cap. qui parcè. 55. diſtin.

d In c. fin. de corpore vitiat. e Vbi ſup. colum. 38.

f d. c. fin.

199 Tertio dico, quod neq; imbecillitas membri, neque eius defectus contingens abſque propria culpa (niſi impediat celebrationem) irregularem efficit, qualis eſt illius, cui conſilio medici, aut chirurgi propter valetudinem, aut ab infidelibus, aut ab inimicis ſine ſua culpa abſciditur. Qualis illius qui natus fuit ſine pudendis, aut poſt per vim à parentibus, aut aliis caſtratus. Qualis claudicatio eius, cui ſcipio in altari non eſt neſſarius. [g] Qualis macula oculi, quæ non priuat viſu, neque notabilem deformitatem tribuit. [h] Qualis gibbus, & nimia magnitudo alterius, aut vtriuſque oculi, ſi non ſint notabilis deformitatis.

g Gloſſ. c. h quis in infirmitate 11. diſt. h Capit. 1. de corpo. vitiat.

Quarto dico, quod verum videtur, quod iampridem reſpondi, ſcilicet, quòd quamuis monoculus ſit irregularis, [i] non tamen qui caret viſu oculi dextri, qui aliis videtur ſanus, & ſiniſtro quantum ſatis eſt ad bene celebrandum cernit, licet gloſ. [k] idem de carente oculo, & de carente eius viſu videatur cenſuiſſe, etiam ſi integer appareat, ſecundum Alex. [l] & Vuendel. [m] quod teneri poteſt de oculo ſiniſtro, quē ſtylus Romanus oculum canonis appellat, cum eſt neceſſe videre eo, vt canonem miſſæ ſine indecora, & nimia faciei ad populum conuerſione legere poſsit, alias ſecus, quod nuper conſuluimus ei qui viſu dextri oculi tantum valebat, vt ſine tali conuerſione legere poſſet: magis enim deformitas, quam defectus viſus videtur in hoc expenſus, & ideo caput, ſi euangelica: diſponens de carentia oculi, quæ grauem inducit deformitatem, non eſt extendendum ad carentiam viſus, quæ eam non facit. [n]

i d. cap. ſi euāgelica, & In ca. 2. de verb. ſign. lib. 6.

l In c. hinc etiam. 49. d. ſtin. m In 4. di. 25. q. 1. colum. 18.

n Arg. c. odia. de regul. iur. lib. 6.

200 Quinto dico, eſſe errorem vulgi dicere, oportere eum, cui abſciſſa ſunt virilia, ea à refacta, aut in puluerem redacta ſecum geſtare ad celebrandum, [o] & Hoſtienſ. [p] dicit melius etiam fore, quod nonnulli neque viridia geſtarent, cuius falſum dictum eſt verum, quando ob illud non eſſent irregulares.

o Vt ait gloſſ. fing. recepti. in cap. eunuchus 55. diſtin. p In c. fin. de corpo. vitiat. q Capit. pen. & c. fi. de corpo. vitiat. r In c. 2. de cleric. ægro. s De irregul. colum. 39. t Arg. glo. d cap. qui partem. u In c. i. de corp. vitiat. x Eiuſdē ritoli. y Ver. corpore vitiat. q. 1.

Sexto dico, quod quilibet defectus, aut imbecillitas cuiuſlibet membri, quæ inhabilem facit ad celebrandum, ſaltem ſine notabili horrore, deformitate, aut ſcandalo, irregularem efficit, ſiue incurratur culpa, ſiue ſine ea, [q] quæ eſt regula Pau. [r] quam dixit ſingul. Villadieg. [s] quod ipſum de membro ſuperuacaneo, aut nimis grandi dicendum. [t] Quis autem defectus, aut deformitas ſit talis, determinabit Epiſcopus, iuxta Innoc. [u] per capit. 2. [x] receptum per Card. & Anton. & non confeſſarius, neque alius prælatus eius qui eſt ordinandus, quamuis ſit religioſus, Sylueſt. [y]

Septimo dico, quod defectus, aut exceſſus membri, qui aliquem efficit inhabilem ad exercendum aliquod officium eccleſiaſticum, efficit irregularem ad illud, non autem ad aliud, ſecundum Panor. [a] per illum textum. Exemplum de clerico, qui eo quod membro aliquo captus ſit, non poteſt miſſare, ſed ſic pœnitentes abſoluere, & aliqua alia officia exercere. Quod verum nobis videtur, quando non incurriſſet eum ſponte, aut ſua culpa, iuxta Villadieg. [b] & probatur per ſupradicta, quo ad iam ordinatos, non autem quo ad ordinandos, [c] quod etiam ſenſit eruditiſsimus R. D. Symmachus [d]

a Sess. 23. c. 4. de ref. form.

b In d. præſecti. cap. ii quòdo. de reſcri. excep. 19 c. §. proximo. d Cap. 1. & c. veniens. de præſby. non bapt. e In d. c. 1.

202 Vndecimo dico, quod ætatis defectus, qui etiam ad defectum corporalem reducitur, dum durat, irregularem facit, iuxta Villad. [e] Quæ vero ætas in ordinādo requiratur dictum eſt ſupra. [f] Et quamquam ordinatus ante legitimam ætatem characterem accipiat (licet ſit infans, & ordinetur presbyterio, iuxta Archic.) [g] non tamen ordinum exequtionem, neque priuilegia ad eam pertinentia, quamuis ſic ad characterem ſpectantia, qualia ſunt canonis & fori. [h]

f Cap. ſi quis infirmitate. 9. q. 3. & c. 2. §. hæreticis. de hæret. lib. 6. g d. §. hæretici. & c. ſtatuim. 2. eod. tit. & lib. h Cap. 1. & 2. 84. diſt. & c. confirmi. 17. quæſt. 4. i Aug. contr. te. de reſcri. vbi Felinus. 2.

Duodecimo dico, quod in hoc defectu ſolus Papa diſpenſat, [i] quamuis ſit religioſus, non obſtantibus priuilegiis, quę videtur excluſa per Conc. Trid. [k]

k Arg. eorum quæ ſupra proximo §. d. ſunt, & notatur in §. 1. cap. at ſi. de iud. l In c. cum odio. nu. 10. de reſcript. m In d. c. ſi quando excep. 10.

Decimotertio dico, quod lepra, quæ etiam ad hunc defectum corporalem redigitur, irregularitatem inducit, & non ſolum ſuſceptionē ordinum, ſed vſum ſuſceptorum impedit. [l] quod ipſum in quibuſdam alia corporis infirmitate, quæ notabile ſcandalum ordinum vſui præbet, videtur dicendum, ſaltem quo ad actus, in quibus id facit, [m] & in hac ſolus Papa diſpenſat. [n]

penſat,

penſat, [a] & adeo eſt irregularis, vt ſemel hoc morbo infectus, nunquam amplius poſsit ordinari, quamuis omnino ſanus appareat, [b] neque qui iam ordinatus eſt, ſi ſæpe decidit, neque etiam ſi raro, modo ſpumas ore vomat, celebrare poteſt, alias ſic, vt colligitur ex cap. communiter: & duobus ſeq. [c] adiuncto ſocio præparato ad perficiendam miſſam inceptam, ſi forte morbo corriperetur, [d] exceptis obſeſsis à dæmonibus, qui nunquam celebrare debent, vt ſentit S. Anton. [e] & quod dicitur de epileptico, idem de amente, lunatico, & furioſo, [f] dicendum eſt.

a Sess. 23. c. 4. de ref. form.

b In d. præſecti. cap. ii quòdo. de reſcri. excep. 19 c. §. proximo. d Cap. 1. & c. veniens. de præſby. non bapt. e In d. c. 1.

Decimoquinto dico, quod Hermaphroditus, qui eſt vtroque ſexu præditus, non eſt capax characteris, ſi ſexu fœmineo magis quam virili præſtet: & licet ſit eius capax, ſi magis virili quam fœmineo pollet, non debet tamen ordinari, [g] ſecundum S. Anton. [h] receptum: quia eſt monſtrum, & in hac ſolus Papa diſpenſat. [i]

f Cap. ſi quis infirmitate. 9. q. 3. & c. 2. §. hæretici. de hæret. lib. 6. g d. §. hæretici. & c. ſtatuim. 2. eod. tit. & lib. h Cap. 1. & 2. 84. diſt. & c. confirmi. 17. quæſt. 4. i Aug. contr. te. de reſcri. vbi Felinus. 2.

204 Decimoſexto dico, quod eſt irregularis ſeruus, ſic vt non poſsit ſine facultate ſui domini ordinari, & ſi cum illa ordinatur, fit liber, illo vero ignorante, vel contradicente manet ſeruus ſicut antea, ſi non initietur niſi minoribus. Et ſi initietur ſubdiaconatu, vel diaconatu ſe liberare poteſt, dato alio ſeruo æquali ſui loco, aut iuſto pretio ſoluto. Ad preſbyterium autem promotus, manet liber dato ſuo peculio, aut redimendo ſe, ſi peculium non habet: & ſi nec illud habet, nec hoc facere poteſt, ſatisfaciet præſtando domino obſequia non indecentia preſbytero, iuxta S. Anton. [k]

Decimoſeptimo dico, quod infamis tam facti quā iuris infamia, eſt irregularis, [l] in qua, cum naſcitur ex infamia iuris, ſolus Papa diſpenſat, iuxta Villad. [m] niſi quando Epiſcopus diſpenſat ſuper dehcto, ad quod ſua facultas ſe extendit, acceſſoriè infamiam demit, iuxta gloſſ. ſingul. [n] cui ſimilis in cap. Dominus, [o] & ea, quæ poſt Decium dicimus, [p] in ea vero, quæ naſcitur ex infamia facti, qualis eſt illa, quæ naſcitur ex crimine graui notorio, etiam Epiſcopus diſpenſat. [q] Quin etiam pœnitentia iuſta, & emendatione vitæ interdum aliqua tollitur: quia omnis res per quaſcunque cauſas componitur, per eaſdem diſſoluitur. [r]

Decimooctauo dico, quod qui vinum non poteſt bibere, quin euomat, eſt irregularis, [s] cum quo etiam Papa non poſſet diſpenſare, niſi teneatur eum poſſe diſpenſare, vt qui celebrat non ſumat ſub vtraque ſpecie, [t] de quo tractare hic non conuenit: non video tamen, cur is non poſsit promoueri ad ordines minores, cum non teneatur communicare ſub ſpecie vini, etiam ſi ſeruaretur, cap. peracta, [u] quo gloſſa illa mouetur.

De tertia ſpecie irregularitatis ex aliquo defectu animæ.

205 *Irregularis quis Idiota, Neophytus, & infidelis, & quis diſpenſat.*

206 *Deformare hic capitur pro occidere, vel mutilare circa irregularem ex homicidio, & ſeq.*

209 *Irregularis eſt ex defectu perfectæ lenitatis omnis, & ſolus qui. & 210. & ita iudex, accuſator, teſtis, &c. qui fuerunt cauſa deformationis ſecutæ, numero 212. & 214.*

211 *Cauſa propinqua deformationis quid, & quotuplex, & multa illata, & ſeq.*

211 *Intentio virtualis ſpecialior neceſſaria ad irregularitatem iuſtam, quam iniuſtam.*

213 *Irregularis deformans ob defenſionem parentum, & patriæ, &c. non autem denuncians, &c. num. 214. & quid adiuuans chirurgum deformantem, num. 218.*

215 *Irregularis non eſt ſic dans aymæ hortans, inuās, pugnans, &c. contra Aluarum Pelag. Et quis ferens ligna, parans funes, & alia ad deformandum, & ſeq.*

217 *Diſpenſare nequit Epiſcopus cum irregulari iuſto, & cum malè ordinato, num. 241.*

205 DIco primo, quod idiota ſiue illiteratus, penitus ignarus litterarum, eſt irregularis, [x] de quo latè dixi in prælectione. [y] Nunc autem addo Concil. Trident. [a] quod videtur facere irregularem, etiam ad primam tonſuram, eum qui neſcit legere & ſcribere, & ad quatuor minores, eum, qui ſaltem Latinam linguam non intelligit.

a Sess. 23. c. 4. de ref. form.

Secundo dico, quod raro, aut nunquam in hoc defectu directè Papa diſpenſat, quanquam ſic indirectè, diſpenſando ſuper ætate neceſſaria ad diſcendum, vt dixi, [b] de amentia vero, & defectu iudicij continuo, vel interpellato ſupra [c] meminimus.

b In d. præſecti. cap. ii quòdo. de reſcri. excep. 19 c. §. proximo. d Cap. 1. & c. veniens. de præſby. non bapt. e In d. c. 1.

Tertio dico, quod defectus fidei irregularem facit, ita vt qui non eſt baptizatus non eſt capax ordinis, [d] quamuis ſit catechumenus & ſanctus: quia character ordinis præſupponit characterem baptiſmi, iuxta Ioan. Andr. & communem, [e] neque baptizatus ordinatur, licet capax, ſi eſt hæreticus, aut fautor hæreticorum, quamuis ſit iam conuerſus, [f] neque etiam filius hæretici, qui talis exceſsit vſque ad ſecundam generationem per lineam virilem, aut vſque ad primam per fœmineam. [g] Neque Sarracenus, Iudæus, aut Paganus, Neophytus, ſiue recenter conuerſus, aut baptizatus. [h] Dixi, recenter conuerſus, & non nouus Chriſtianus: quia vulgus nouos Chriſtianos appellat etiam ab hinc plus decem, viginti, triginta, & quadraginta annis conuerſos, in quibus hoc locum non habet, [i] & minus in eorum filiis, quos etiam praua nonnullorum conſuetudo nouos Chriſtianos appellat: quamuis ſtatutis aliquarum Eccleſiarum à ſede Apoſtolicæ confirmatis aliud ſtatutum ſit.

d Cap. ſi quis infirmitate. 9. q. 3. & c. 2. §. hæretici. de hæret. lib. 6. g d. §. hæretici. & c. ſtatuim. 2. eod. tit. & lib. h Cap. 1. & 2. 84. diſt. & c. confirmi. 17. quæſt. 4. i Aug. contr. te. de reſcri. vbi Felinus. 2.

Quarto dico, quod in his irregularitatibus defectus animæ ſolus Papa diſpenſat, [k] neque ille ſatis bene poteſt in defectu iudicij cōtinui, vt ſentit Bal. [l] neque in defectu baptiſmi: quia ea iure naturali, aut diuino in eo, qui eſt ordinandus requiruntur, iuxta illa, quæ adduximus. [m]

k Arg. eorum quæ ſupra proximo §. d. ſunt, & notatur in §. 1. cap. at ſi. de iud. l In c. cum odio. nu. 10. de reſcript. m In d. c. ſi quando excep. 10.

De quarta ſpecie irregularitatis ex homicidio iuſto ob defectum perfectæ lenitatis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

206 Dico primo, quod hæc oritur ex occisione, vel mutilatione membri hominis in casu licito: quia visum est Ecclesiæ non posse eum satis referre lenitatem, atque mansuetudinem D. N. Iesu Christi (qui propter nos suum proprium sanguinem fudit, & morti se tradidit) qui occidit, vel mutilat etiam licitè, per dicta S. Thom.[a]

Secundo dico, quod illa sola pars hominis dicitur membrum, quæ officium per se distinctum habet, vt manus, pes, auris,[b] quare digitus non est membrum, sed pars membri, iuxta Bartol. receptum,[c] quem firmiter sequimur contra Caiet.[d] licet eum sequatur Sotus.[e] Primo, quod à communi opinione præsertim recepta, non est discedendum sine textu aut ratione necessaria,[f] quales ipsi non afferunt. Secundo, quod Caietan. confitetur, quod ille, cui vnus digitus abscinditur, sine quo bene celebrare potest, non est irregularis, & consequenter non perdidit membrum, cum amissio membri apparentis irregularem faciat.[g] Tertio, quod[h] habetur, quod habens abscissum vnum digitum, habet abscissam partem membri, & non ipsum membrum. Et alibi[i] innuitur habentem æquo plures digitos, non habere æquo plura membra. Quarto, quod falsum est id quod Caietan. pro se adducit, scilicet, quod vt sit membrum, non est necesse, vt habeat officium distinctum ab aliis membris, & satis est, quod sit socius, & adiutor in illo officio faciendo: quia etiam pars digiti manum in suo officio iuuat, attamen non est membrum, vt ipsemet fatetur: tum quod cap. 1.[k] ab ipso citatum, potius pro nobis quam pro eo facit, quanquam neutram partem probat. Quinto, quod non est verum id quod assumit, scilicet, testiculos hominis sine parte genitali membrum per se facere: quia quamuis, qui sua culpa eos amisit, non possit ordinari, non tamen ex eo sequitur esse membrum: nam non potest ordinari, qui sua culpa partem digiti amittit,[l] quam tamen non esse membrum ipsemet confitetur. Sexto, quod nullus æquus iudex iudicare auderet, quod statutum irrogãs magnam aliquam pœnam in abscindentem alteri membrum, includat digitum abscindentem: nam & Felyn.[m] ponens sex casus, in quibus digitus habetur pro membro, oppositum pro regula ponit. Monemus tamen nullam esse glossam, quæ hanc conclusionem Bartol. expresè teneat, licet Soto fuerit visum id tenere glossam clement. 1.[n] quæ tamen nihil tale habet, nec vllus nostrorum eam in id citauit.

Tertio principaliter dico, quod quamuis paria sint quo ad hoc, interficere, & membrum abscindere,[o] non tamen sunt paria, abscindere illud, & debilitare, etiam adeo, vt nihil eo facere possit, secundum Cardin. Panormita. & Præpositum.[p] post Calder.[q] quia saltem excusat à deformitate.

207 Contra quod tamen facit, quod idem Panormitan.[r] quem sequuntur Angel. Sylvest. & quidam alij, contrarium tenuit, asserens, quod clement. 1.[s] quæ de hoc loquitur, pro diuersis ponit mutilare & truncare: & quod per mutilare intellexit debilitare. Pro quo facit, quod Bonfac.[t] ait, quod irregularis est, qui facit alium irregularem, id est, inhabilem ad sine scandalo celebrandum, quæ duo assumpta esse falsa, iampridem probauimus Conymbricæ. Tum quia præfata clement. 1. non habet truncare, sed solum mutilare, vt palam est. Tum quia[a] irregularitas non contrahitur, nisi in casibus à iure expressis, & quibus non sunt illi, quos ipsi de suo addunt. Tum quia iura statuentia irregularem cum qui occidit, aut mutilat, oppositum de debilitante significant.[b] Tum quia generans filium extra matrimonium, irregularem facit,[c] non tamen est ob hoc ipse irregularis: & iudex furem furti damnando, facit eum irregularem,[d] ipse tamen ob hoc non est irregularis. Tum quia membrum audum verè est membrum, vt habetur,[e] ibi, *si cuius manus arida est, membrum quidem est, licet inefficax.*

208 Quarto dico, quod ad maiorem breuitatem vtemur hoc verbo deformare, loco illorum verborum occidere, & mutilare membrum, & non abs re, quia vterque potest dici deformator. Mutilator quidem: quia tollit formam figuræ accidentalem. Occidens autem: quia tollit formam substantialem.[f]

209 Quinto dico, quod omnis & solus ille est irregularis huius speciei, qui iam baptizatus *hominem deformat in casu licito, alio quam infirmitatis, aut dat causam propinquam deformandi aliquem, aut saltem, vt eximus deformetur, quam alias fuisset deformatus, extra necessitatem inevitabilem suæ vitæ defendendæ.* Dixi, *iam baptizatus*: quia per mortem iustam anteriorem irregularitas non incurritur,[g] secundum Panormitan. & Præpositum.[h] & Cardin.[i] quem ibi secuti sumus cum glos.[k] & Innocent.[l] & Villadieg.[m] non quia infidelis sit incapax omnis irregularitatis, est enim capax baptismæ,[n] sed quia iura solum constituerunt hoc de actibus baptizatorum.[o] Per quod soluitur argumentum quod ad oppositũ tenendum Villad. induxit.[p] Dixi, *deformat*: quia nisi deformatio sequatur, nõ incurritur.

210 Dixi, *hominem*: ad includendum cum, qui deformat Sarracenum, aut alium infidelem, & excludendum eum, qui solum corpus mortuum, aut antequam animetur deformat, ob dicenda.[q] Dixi, *in casu licito*: quia qui in alio hoc facit, hanc irregularitatem non incurrit, sed aliam peioris speciei, scilicet, delicti.[r] Dixi, *alio quam infirmitatis*: quia deformitas ob illam inducta deformatorem irregularem non facit, neque deformatum, si per hanc facultas recte celebrandi non adimatur,[s] quorum tamen nullum loquitur de deformatore: sed solum de deformato. Quod autem idem sit dicẽdum de deformatore colligitur ex dicẽdis infra.[t] Dixi, aut est causa, generaliter, ad includendũ quatuor causas, scilicet, efficientem, materialem, formalem, & finalem, de quibus infra.[u]

211 Dixi, *propinquam*: quia non sufficit esse remotam causa vero propinqua, quo ad hoc, est dictum, vel effectum licitum directum sufficienter in deformationem inde secutam. Dixi, *licitum*: quia illicitum causat irregularitatem speciei sequentis. Dixi, *directum*: quia oportet, vt sit tale, quod tendat in deformationem ex se, siue suapte natura, vel intentione operantis, vt est ictus mortifer etiam sine intentione occidendi, vel contra, ictus ex se non deformatorius cum intentione deformandi. Dixi, *sufficienter*: quia non sufficit qualiscunque: non enim sufficit directio, quam minimus ictus ex se dirigitur in deformationem, neque directio per quamlibet generalem intentionem, qualem habet, qui præbet arma militi ad bellum iustum generaliter, & qui hortatur generaliter exercitum ad prælium iustum, & ad victoriam, etiam iuuando sine intentione speciali deformandi.

Dixi

a 2. 2. qu. 40. art. 2.

b Arg. c. sequela 89 distinct. c In l. 2. ff. de public. fund. c. d 2. 2. q. 95. artic. 1. e Lib. 2. q. 1. art. 1. de iust. & iu. f Iust. cap. de quibus 10 dist. & Iod. Andr. recept. in c. 1. de constitu. g Iur. omnium mem. h In l. 2. § Officio. ff. de ædilit. edi. i In l. non sunt liberi ff. de statu hom.

k De cor. vitiat.

l Cap. qui partem 55 dist. & 1. 1. de corp. vitiat.

m In d. c. cum illorũ. de sent. excom.

n De homicid.

o Clem. 1 de homic.

p In c. 1. qui cleric. vel vouent. q Ibidem.

r In d. c. cum illorum. s De homicid.

t Bad. clemen. 1. colum. 5.

Dixi, *saltem*: quia sufficit, vt sit causa, vt deformetur citius quam alias deformaretur. Dixi, *extra necessitatem inevitabilem*: quia hæc excusat,[a] quamuis ante illam oppositum tenuit S. Thom.[b] eo quod nondum per illam hoc ius nouum erat inductum, vt opinatur Caietan.[c] licet illa non contineat verba ius nouum denotantia: sed parui refert an nouum, an vetus contineat. Idem autem esse de deformante ob necessitatem euitandæ mutilationis dixit Cardin.[d] Ille vero dicitur esse in prædicta necessitate, qui neque fuga, neque vllo alio modo, nisi interficiendo, aut deformando aggressorem, eam vitare potest,[e] quia licet regulariter quis non teneatur fugere ad peccatum vitandum, ne aggressorem interficiat: tenetur tamen quo ad vitandam irregularitatem, vt rectè Panormit. declarauit,[f] & senserunt glossæ,[g] quia hæc sine peccato incurritur,[h] non tamen dicitur fuga posse vitare, cui ipsa est periculosa secundum communem, quam sequitur Felyn.[i] & etiam Bonfac. post Zenzeli.[k] Dixi, *secutam*: quia sine illius consecutione alia non sufficerent, etiam si alia pœna sanguinis irrogaretur.[l] Dixi, *inde*: quia non sufficeret aliunde: nam si captus à iudice contra quem sum testatus, occideretur ab alio quam à iudice, vel ab eo alia de causa, vel non moueretur per meum dictum: quia nõ vidit, vel floccipependit, non essem irregularis: quippe quod ex meo dicto non fuit secuta mors.

212 Ex qua regula sequitur primo, quod est irregularis huius speciei iudex iustè procedens, accusator aut promotor fiscalis, testis, & notarius, qui sententiam scribit, aut pronunciat, aut testimonia testium scribit, aut legit quando publicantur, scribens aut dictans litteras, quibus iubetur deformatio, agens aut procurans contra reum talem deformationem patientem, etiam pro reo, qui vicit cum condemnatione talionis, per quam accusatus fuit deformans: assessor, & quilibet alius officialis,[m] omnes enim hi deformant, vel dant causam propinquam deformandi, per prædicta.

Secundo sequitur, quod non est irregularis qui alteri arma præbet, vt se alias se defendere non valentem defendat, si ille aggressorẽ deformet: quia quum per se ipsum deformando non incurreret,[n] à fortiori non incurreret faciendo id per alium.[o]

Tertio sequitur, quod è contrario qui dat arma proximo non valenti se sine illis defendere, & ille occidat inuadentem, est irregularis: quia tota regula conuenit ei, quum non det illa ad necessariam suæ vitæ defensionem: & à fortiori si non daret illi arma, sed ipsemet illis occideret eiusmodi inuadentem, vt tenet glossa ferè ab omnibus recepta.[p]

213 Quarto, quod est irregularis, qui deformat alium ob defensionem iustam vitæ alterius, etiam patris, aut matris, etiam in bello iusto, etiam in casu in quo, nisi ipse id faceret, ciuitas obsessa caperetur, aut exercitus iustum bellum gerens fugaretur: & à fortiori qui ob iustam defensionem sui honoris & bonorum, aut proximi deformat, licet id iustè faceret, quod fieri posse dictum est:[q] quia solus ille, qui necessitate inevitabili suæ personæ deformat ab illa excusatur.[r] Nec obstat, quod doctissimus Fortunius,[s] oppositum tenuit, quem aliqui secuti sunt moti eo, quod non incurrit excommunicationem, qui clericum propter defensionem necessariam proximi percutit, iuxta Innocent. receptum,[t] quod certum est licere, immo & interdum oportere proximum defendere.[a] Non inquam hæc obstant: quia excommunicatio generalis non incurritur sine peccato mortali vt supra[b] dictum est, irregularitas autem sic, per dicta,[c] & quia non sufficit iustam esse deformationem, quo non inducat irregularitatem: & quia sequeretur, quod qui defendendi honoris, aut bonorum causa in casu licito interficit, non foret irregularis, quod asserere esset mille decisiones in theoria & praxi receptas sine ratione sufficienti mutare contra textum ferè expressum.[d] Dixi, *iustam*: quia qui ob iniustam defensionem, aut in bello iniusto hoc facit, non est irregularis huius speciei, sed sequentis hac deterioris & difficilioris dispensationis: nullam tamen illarum incurrunt, qui iudicibus denunciant proditiones, homicidia, & alia delicta cum protestatione, se hoc facere solum, vt impediantur ne fiant, & non vt aliqua pœna saltem deformante puniantur, etiamsi sint clerici eiusmodi denunciantes, vt supra[e] diximus, modo ea extra confessionem sciant: quia licet clericus qui alium ob alienas iniurias coram iudice, etiam cum prædicta protestatione accusat, irregularitatem non vitet, si iudex accusatum deformet,[f] non tamen incurreret si ad euitanda mala, quæ imminent eos denunciet cum prædicta protestatione, præsertim id conscientia eum perstringente per locum à maiori. Quanquam etiam laici, qui hoc faciunt sine prædicta protestatione, huius speciei irregularitatem incurrunt, licet non peccent: & clerici beneficiarij, vel ordine sacro initiati alterius speciei deterioris, quia peccant.

214 Quinto infertur, quod eam non incurrunt laici, vel clerici, qui deferunt ad iudicem crimen, quod non meretur deformationem, licet captum ob illud, iniustè, vel ob alia aliunde ad eum delata deformet: modo non tenerentur credere id euenturum: quia non præbent prædictam causam propinquam, neque sufficit, quod intersint deformationibus, quæ per iudicis sententiam fiunt, glossam Panormitan. & communem,[g] nisi intersint authoritatem, vel auxilium præbendo, sed tantum nil dicendo, aut faciendo, quo deformatio fiat, aut anticipetur, quamuis clerici,[h] peccent, si eis interfint sine causa rationabili, vt consolandi, aut confitendi condemnatum.[i] Quod nostro iudicio restringendum est ad clericos sacrorum ordinum, & beneficiarios, per supra dicta,[k] & Ang.[l] & Sylvest.[m]

215 Sexto infertur, quod clericus præsens bello iusto etiam adhortando ad victoriam generaliter, & percutiendo multos propriis manibus, & efficiendo, vt commilitones eius ope, & hortatu multos occidant, non fit irregularis, si per se non deformet: quia non dat causam propinquam deformandi supra definitam, cum non faciat actum speciatim ad deformationem directum quo ad percussos ab aliis: & licet faciat talem quo ad percussos à se: illi tamen non sunt deformati secus si per se deformat: quia licet necessitas defendendæ patriæ, parentum, cognatorum, aut alius proximi à peccato excuset, non tamen ab irregularitate per proxime dicta.

Septimo infertur, quod ex hoc colligitur ratio, cur interdum præbere lanceam, aut ensem, ballistam, aut sclopetum non faciat aliquem irregularem, & interdum sic: & interdum præbere ante prælium non, & in eo sic: quia interdũ datio illa est causa propinqua,

& inter

a Cap. dilecto. de sent. excõ. lib. 6. cap. quia ex. etc. in antiq. b Iod. cap. num. 9. c Nu. 106.

d In d. clement. vbi glos. recepta ferè g. ofa hoc tenet.

e Cap. 18. & in repe. cap. inter verba. 11. quæst. 3.

f Vt supra dicta cit.

g In c. sententiam. ne clerici, vel monachi. h Secunda eam d. g. recepta. i Secundo Pan. ibid. a Cap. 55 nu. 10. l Verb. Cleric. 4. § 1. m Verbo cleric. 2. § 4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& interdum non, & ita interdum inducit irregularitatem,interdum non: non enim facit talem cum,qui non dat principaliter ad deformandum,licet det generaliter ad bellandum, præliandum,& vincendum, vt pasim dant patres, patrui, cognati, amici, & domini Ecclesiastici:& seculares,vt colligitur ex Panor. & communem,[a] & S. Anton.[b] & aliis supra citatis: neque etiam,[c] qui dat ballistam, aut sagittas sagittariis,vt iaciant in hostes sine tamen intentione speciali,vt deforment, sed generali,vt vincant: nec eadem ratione qui sclopetum,aut globulos præbet:& à fortiori,nec qui dat lanceam,ensem, & alia arma quibus rarius quis interficitur:neque qui hortatur milites,vt animose,& fortiter aggrediantur prælium iustum,vt Deo,iuramento,Regi,& Imperatori suis satisfaciant: neque etiam qui in ipso prælio cohortatur, & dicens præliamini, vincite.[d]

216 Octauo infertur verus intellectus cap.quod in dubiis,[e] quatenus habet sacerdotes, qui ad præliandum incitant in bellis esse irregulares,& glossæ,[f] dicentis irregularem esse,qui ad præliandum dat arma, si eis aliquis interfectus fuerit, & commun.[g] concludentis, qui in prælio ad interficiendum incitat esse irregularem,quamuis bellum iustum sit ex parte sua: & illius dicti Innoc. approbati communiter ibidem, scilicet,eum qui ballistam,aut sagittas præbet ei,quē credit interfecturum, si interficit, esse irregularem, quamuis bellum iustum sit:intelligi enim debent de incitante, vel dante arma cum prædicta intentione sufficienti ad constituendum causam propinquam deformationis.

Contra hæc tamen omnia plurimum vrget primo, quod intentio actualis, siue expressa,& virtualis, siue tacita æquiparantur.[h] Et qui incitat, iuuat, aut præbet arma ad præliandum, & vincendum hostes, virtualiter videtur velle,vt percutiant,mutilent,& occidant eos,vel aliquem eorū,quum id non possit contingere mortaliter nisi ea faciendo: & qui vult consequens, vult necessarium antecedens.[i] Secundo vrget, quod qui hortatur suos in prælio iniusto secuta deformatione fit irregularis ea sola ratione,quod videatur virtualiter deformare. Tertio vrget,quod dupliciter vult quis aliquid, scilicet in sese, vel in causa sua:& quod sufficit velle in causa homicidium ad incurrendam irregularitatem.[k] Ad soluendum hæc,& constituendum definita supra in hoc dicto,& septimo,& octauo corollario eius prædictis, quæ nullibi satis resoluta legimus, adhibito multo studio, & diuino fauore per sacra implorato in vigilia S.Matthęi anno 1556. ea occurrerunt,vna cum consideratione, quod non omne quod sufficit ad dandā causam propinquam,& habendam intentionem sufficientem deformandi quo ad deformationem iniustam,vt incurratur irregularitas, sufficit ad dandam causam propinquam, & habendam sufficientem intentionem occidendi, quo ad occasionem iustam,vt eadem incurratur. Tum quia qui iubet aliquem percuti baculo iniuste, etiam expresso modo,ne interficiat, si iussus interficit, est irregularis: quia dat propinquam causam, & habet intentionem ad id sufficientem.[l] At prælatus qui ciuitati cuius iurisdictionem temporariam habet, gubernatorem præficit, vt iustitiæ munera exequatur, non videtur dare causam propinquam, nec habere intentionem sufficientem, vt interficiat, quanquam expresse id non prohibeat,[m] cum tamen certius sit illum gubernatorem aliquem morte condemnaturum,quàm iussum percutere,occisurum. Tum quia opem ferens, & assistens etiam sine armis iniuste præliantibus, dat talem causam, & habet talem intentionem sufficientem, vt post Innocent.[a] supra dictum est: qui tamen assistit iuste præliantibus non,[b] etiam si assistat armatus,[c] etiam si hortetur,[d] nec etiam si percutiat.[e] Per quam respondetur tribus argumentis prædictis, quod assumpta in eis sunt vera quidem regulariter, sed fallunt in his, quæ spectant ad hanc irregularitatem:quia sicut speciale est in ea, vt pro actu etiam iustissimo impocriale est in ea, vt pro actu etiam iustissimo imponatur, ita speciale est, vt ad id reguiratur causa, ita propinqua, & intentio adeo specialis, vt dictum est.

217 Nono consequitur hæc omnia modus excusandi ab irregularitate prælatos clericos, qui non solum solent interesse bellis sacris: & piis cum suis subditis, & militibus,sed etiam exhortari eos ad præliandum, & vincendum, sine tamen intentione speciali ad deformandum per alios, & sine deformatione ab ipsismet facta, quanquam nulla probabilis excusandi eos ratio occurrisset Aluar. Pelag.[f] modus item excusandi ab ea clericos, & fratres Lusitanos, qui magno zelo fidei Christianos,& non minori animo suos in Indiis contra Sarracenos, & Paganos hortari solent, manibus crucem gestantes, & aciem ipsam præeuntes, qui non irregulares,sed regularissimi sunt.

Decimo facit, quod est irregularis huius speciei, qui vt consequatur indulgentias, fert ligna, quibus hæreticus vratur, si ex eis factis cooperatus fuit ad occidendum, alias non, iuxta S.Antonin.[g] & communem.Quę consequitur,quod quando antea struuntur hæretici, quam vrantur, non fieri irregulares eos,qui huiusmodi ligna detulerunt,neque etiam quando viui vruntur, si ligna iacta fuerint mortuis iam illis.

Vndecimo facit, quod sit irregularis comitans iudicem tanquam notarius, satelles,aut custos damnati ducti ad mortem, aut deformationem: vendens item, vel commodans scalas,funes, enses, sagittas, ballistas, aut alia instrumenta ad sagittis configendum, ad laqueo suspendendum, iugulandum,aureandum, aut aliud membrum decidendum.

Duodecimo, qui capit, aut indicat furē,aut reum, vt à iudice capiatur, & qui etiam fuæ vtilitatis causa tradit, aut conqueritur de aliquo apud iudicem ibi ne protestatione, ne procedat ad deformationem:[h] quia omnes isti sunt causa propinqua deformationis in casu licito, & ita irregulares. Dixi etiam fuæ vtilitatis causa: quia si causa alienæ tantum id faceret, etiam cum protestatione, fieret irregularis.[i] Quod autem protestatio non solum verbo, sed etiam mente debeat fieri, quo ad forum conscientiæ, dicetur infra.[k]

Decimotertio, quod etiam est irregularis hortans condemnatum, vt admoueat caput ad stipitem, aut cippum, aut ascendat scalas, aut faciat aliquid ahicui ex quo accelereturdeformatio.Et qui acuit gladium, aut præparat funes, aut instrumenta, quo cæsus, & minori cum dolore fiat executio, iuxta mentem S. Anton.[l] & omnium aliorum.

218 An autem adiuuans chirurgum ad secandum iustè membrum fiat irregularis quæstio nouè mota est.

a In d.c. sententia. b 1 part. 28. cap. 2. §. fin.
c Iux. Innoc. in d. c. sententiam.
d Iuxt.cō munem i d.cap sententiam. e De pœnit. Cap. ita quorundā de Iudæ.
f In d.c. sententia.
g In d.c. sententia.
h In l. cū quid.ff. de reb. cred. & c.quem admodum de iureiu.
i L.2.ff. de iurisd. om. iud.c.prætorea. de offi.deleg.
k Pro quo est c. presbyteri. & c. conitebatur. cū multis aliis.de homicid.
l Cap.fin. de homic. lib.6.
m Cap.plaris.d nomic.lib 6.

est. Pro cuius parte affirmante facit, quod adiuuans iudicem iustè iudicantem occidere, vel mutilare sit irregularis per prædicta. Ergo eadem ratione adiuuans chirurgum iustè mutilantem incurrit eam. Sed renenda est pars negatiua. Tum quia rem,quæ culpa caret in damnum vocari non conuenit.[a] Et quod præfatus actus iuuandi est bonus,iuxta illud Apostoli:[b] *Alter alterius onera portate.* Tum quia nullo iure cauetur,quod iuuans chirurgum incurrat irregularitatem absque sua culpa propter mortem,vel mutilationem,[c] de iuuante autem iudicem sic.[d] Et ad oppositum,cui nullibi responsum memini,respondetur:negando in vtroque casu eādem rationem idem ius dictare:quoniam iudex damnās aliquem,vt mutiletur, & is, qui eum quo quomodo ad mutilandum reum iuuat, licet moueantur ad id virtute iustitiæ:finis tamen eorum est vindicare, & actum,terrorem, & horrorem incutiētem facere,vel ad illum iuuare:chirurgus autem volens mutilare,& qui eum iuuat,mouentur misericordia,& pietate ad sanandum ægrotum:& Ecclesia induxit irregularitatem ob homicidium, & mutilationem,ad assimilādum Christo miti,& mansueto ministros eius, quo mites essent,& non crudeles,nec similes crudelibus:quales sunt etiam,qui iustè occidunt, vel mutilant, iuxta cap. *non est crudelis, qui crudeles iugulat, sed crudelis ideo vocatur: quia crudelis patientibus esse videtur. Nam latro sustensus patibulo crudelem iudicem putat,*[e] chirurgus autem, & qui iuuant illum misericordia, & pietate moti, nec sunt crudeles, nec similes crudelibus:& ita longè diuersa ratio induxit Ecclesiam ad constituendum iudicem,etiam iustè iudicantem,& iuuantem eum irregulares,quam chirurgum,& eum iuuantem. Pro quo facit primum dictum supra.[f] Ex quibus infertur idem esse iudicandum de medico,& iuuante illum,quod dictum est de chirurgo,& eum iuuante:quoniā nec illi, nec iuuantes illos absque culpa incurrunt irregularitatem:cum culpa autem sic.[g]

Sexto principaliter dico, quod in hac irregularitate solus Papa dispēsat, sed longè facilius, & ex minore causa,quam in sequenti,quæ ex actu illicito nascitur: licet post Conc. Trident. in illa si est occulta dispensset Episcopus, & in hac non,vt[h] dicetur.

De quinta specie irregularitatis, ex homicidio iniusto vno ex delictis, vnde illa nascitur.

219 *Irregularis per deformationem illicitam est omnis, & solus ille, &c.*
219 *Causæ sunt quatuor, efficiens, formalis, materialis, & finalis.*
220 *Causa propinqua deformationis nouè definita, & seq.*
221 *Irregularem facit omnis deformatio illicita merè intenta, & nulla merè casualis, mista vero facit contentum in hac regula.28. corollarijs ornata de monacho, chirurgo, abortiente, vulnerante, & deformante, ministrante arma, iuuante, & hortante, accusante sine protestatione, detinente furem, alente feram, magistro castigante, ludente illicitè clerico, venante, cordigero equitante, & de adulterante, vsque ad num.239.*
233 *Mandans, vel consulens hoc,differunt,nec refert an cito, an tardè executio fiat, & seq.*

219 Dico primo, quod quo ad hunc effectum paria sunt occidere, & mutilare, siue abscindere membrum: non tamen debilitare, vt dictum fuit supra,[a] & vt ibi, ita hic vtemur verbo deformare pro occidere,aut mutilare,seu membrum abscindere.

Secundo dico, quod deformatio est triplex, merè voluntaria, merè casualis, & mista. Merè voluntaria est deformatio intenta, seu volita in se iustè,vel iniustè:qualis est quam quis intendit facere iustè, vel iniustè, per se,vel per alium,iubendo, consulendo, aut cooperando,vel iuuando testimonio,vel patrocinio, ferro,veneno,aut aliis modis,aut deducendo ad locū vbi deformetur,aut procurando,vt faciat aliquid,ob quod deformetur. Merè casualis est non intenta,seu volita in se, neque in causa ad eam sufficienter ordinata,qualis est mors quam infert fulmen eo loco illi, qui sine talis deformationis præuisione ad eum iuit, vel missus fuit. Illa enim neque est volita in se,neque in causa ad illam sufficienter ordinata. Mista est,quæ non est intenta, vel volita in se, sed sic in causa sufficienter in illam ordinata,qualis est facta à seruo iusso palo cædere alium citra deformationem,& testificatio in causa sanguinis nolentis deformationem. Illæ enim nō sunt intentę,siue volitæ in se,sed sic in causa sufficienter in eā ordinata,vt bene declarat S.Tho.[b]

Tertio dico,quod sicut ad soluenda dubia occurrentia circa irregularitatem quartæ speciei posuimus vnam regulam,ita nunc ad soluenda dubia circa hāc tradimus alteram, scilicet, *quod omnis, & solus ille est irregularis hac specie irregularitatis, qui discretus, & baptizatus seipsum,aut alium hominem illicitè deformat,aut causam propinquam illicitam illius,aut suæ anticipationis præbet.* Dixi, *discretus*: quia infans,& furiosus,qui nunquam habuit iudicium, aut amisit illud ante deformationem, eam non incurrit.[c] Dixi, baptizatus:quia prius facta non sufficit.[d] Dixi, *deformat*: ad includendum occidentem,& mutilantem, sed non solum debilitantē, etiam sic, vt sine scandalo non possit celebrare, vt proxime diximus. Dixi, *seipsum*: quia cum nemo sit dominus suorum membrorum,[e] etiam irregularitatem incurrit,qui seipsum illicitè deformat,[f] quamuis id sancta intentione faciat,vt qui se castrat, quo melius castitatem colat.[g] Dixi,aut alium hominem:quia non satis est deformare embryonem nondum animā rationali animatum,[h] aut cadauer ea destitutum.[i] Dixi, *illicitè*: quia qui ob morbum consilio chirurgi abscindi facit,aut abscindit aliquod suum,aut alienū membrum,hanc irregularitatē non incurrit,[k] quamuis aliam,quæ ex defectu corporali nascitur incurreret, si ob eam fieret inhabilis, aut deformis ad celebrandum sine scandalo per supra dicta.[l] Dixi, *causa*: generaliter ad comprehendendum quatuor causas, quæ sunt efficiens,materialis,formalis,& finalis,iuxta Aristotel.[m] & nos collegimus dudum,[n] & tradit Marian. in hoc proposito,[o] & consequenter ad includendum eum, qui est causa efficiens deformitatis, qualis est, qui eam facit, iubet, mandat, ratificat, vel iuuat:& eum qui est causa materialis illius,qualis est, qui dat arma,aut deducit aliquem ad locum,vbi sunt inimici parati ad deformandum ipsum: & eum, qui est causa formalis, qualis est, qui instruit, docet, aut consulit:& eū qui est causa finalis,qualis est,qui præmiū,aut receptationē deformatori pollicetur. Dixi, *propinquam*: quia non sufficit,quod sit causa remota,[p]

qualis

a Num.206
b 2.2. qu. 64.art.8.
c Clem.1. de homic.
d Cap.si quis vidist. 50.dist. & per dicta supra nu 206.
e l.liber. homo. ff. ad l.Aquil. c.cum ingressi.de sent.excō. f Capit. si quis abscidit.& c. hi qui. 55. dist.
g d.cap hi qui.
h Ca sicut extranti.de homic. c. quod vero.& cap. Moyses. 32.q.1.
i Archid. c. si quis. 55.q.1.
k Capit.si quis nē dicit. & c. si quis in infirmitate. 55.dist. l Ead cap. nu.100.
m Libr.2. Physic. n ex gl.1. decretali. o in d.c. ad audientiam.9.44 de homic. p Per glos. singu.c. de causis.de homicid.ex per ounos.

Universidad de Deusto
Biblioteca

qualis est de se omnis armorum fabricatio. Dixi, *illicitam:* quia irregularitas huius speciei,quæ oritur ex deformatione illicita, nunquam sine peccato saltem veniali nascitur, vt statim dicemus.

220 Causa vero propinqua illicita deformitatis potest definiri esse dictum, aut factum illicitum directum sufficienter in deformationem inde secutam, declarando partes eius, vt supra [a] excepto, quod non requiritur intentio tam specialis ad incurrendam ex causa illicita, de qua hic,quam ad incurrendum ex illicita, de qua ibi, vt [b] declaratur. Dixi, *suæ anticipationis:* ad includendum eos,qui dicunt, aut faciunt aliquid, sine quo deformatio quidem sequeretur,sed non tam cito,iuxta Speculat.[c] Panormit.[d] Villadieg.[e] S.Anton.[f]

Ex hac regula sic declarata infertur primo, quod prima deformatio intenta, & volita in se semper inducit irregularitatem.

Secundo infertur, quod nulla secunda, scilicet merè casualis inducit illam: quia neque est in se, neque in sua causa volita.

221 Tertio infertur, quod omnis,& sola deformatio mista secuta ex opere illicito lege iustitiæ, quod est causa propinqua eius,inducit irregularitatem huius speciei,cap.tua.cap.susceptmus,[g] quæ de opere in se illicito loquuntur, & cap. cõtinebatur.& cap.presbyterum, [h] quæ de opere licito illicitè facto agunt. Dixi, *lege iustitiæ*:non enim sufficit,quod sit iniustum lege charitatis:nam iudex,qui iustè secundum legem iustitiæ iubet homicidam occidi:licet fortè id faciat animo vindictæ priuatæ,vel etiam quia erat clericus beneficiarius, qui licitè non poterat esse talis iudex: neque miles, qui occidit in bello iusto hostem, malo tamen animo non est irregularis hac specie irregularitatis, sed tantum specie præcedentis defectus lenitatis,quæ est facilè dispensabilis. Dixi etiam, *sola:* quia nulla deformatio casualis, quæ ex opere licito licitè facto nascitur,facit quem irregularem huius speciei.[i] Non dixi, vt alias, de opere licito illicitè facto: quia opus licitum illicitè factum illicitum est.[k] Dixi, *quod est causa propinqua eius:* quia non sufficit, quod sequatur ex illicito, nisi sit causa eius propinqua, qualis est deformatio fulminis ictu facta eius, qui malè iussus aliquo ibat:quia illa mala iussio,neque de se,neque per intentionem directam in illam est causa propinqua ipsius per prædicta: sicut, & culpa præcedens casum fortuitum non efficit, vt fortuita imputentur, [l] nisi illa culpa dirigatur sufficienter ad illum,vt in hac ipsa specie singulariter dicunt Anchar.& Franc.[m] nam & tunc demum culpa præcedens casum nocet commodatario, cũ illa aliquatenus ordinatur ad illum.[n] Mula enim commodata periens in itinere ictu fulminis non perit commodatario, licet propter eius culpam in ludendo,vel fornicando non transiit prius locum vbi fulminauit: quia culpa illa non fuit sufficienter directa in illum casum, & [o] ideo mãdans percutere citra mortem, si mandatarius occidat, fit irregularis:quia percussio culpabiliter mandata, sufficienter dirigitur in mortem. Quod autem dicatur sufficienter directum boni viri arbitrio terminandum est.[p]

222 Quarto infertur, pro resolutione eorum, quæ contra hæc adduci possent,ex Soto,[q] & aliis infra citandis,dicendum esse, quod non est aptus, nec verus intellectus,quem pro certo dat Sotus cap. tua:[r] scilicet, quod monachus, qui vtendo chirurgia ob salam pietatem curat vulnus, & aperit,ex quo infirmus exponens se vento contra præceptum eius,moritur, non est irregularis: & si ob lucrum curat, sic. Tum quia Ioan.And.Panor.Anan.& Fely.dicunt in vtroque casu esse irregularem,quamuis in altero casu,quia in altero facilius dispensetur. Tum quia textus apertè dicit illum monachum exercendo alienum officium sibi vetitum peccasse,ibi: *Licet ipse monachus nonnullum deliquerit officium alienum vsurpando, quod sibi minime congruebat:* & ita ex opere illicito sufficienter ad id tendenti secuta fuit deformatio. Tum quia textus in illis verbis, *si tamen, &c.* palam cõcludit necessitatem fuisse illi dispensationem, etiam si ob solam pietatem curasset.

Quinto infertur, quod nimis audacter videtur dixisse idem Sot. contra omnes Canonistas, immo, & Theologos non esse textum probantem,quod ex deformatione casuali ex opere illicito secuta, fiat quis irregularis. Tum quia cap.dilectus.& cap.ex litteris,[s] id probant à contrario sensu, quod licet,vt ipse asserit infirmum logicis: iurisconsultis tamen firmissimum est,[b] saltem quando desumitur ad probandum illud, cuius contrarium non est iure expressum,[c] vt in proposito contingit. Tum quia prædicta duo cap. dilectus. & ex litteris: non solum probant id à contrario sensu, sed etiam à cessante ratione & causa, quod est validum,[d] vt palam est ea perpẽdenti. Tum denique,quia plurimi sunt textus,quibus pro regula statuitur,quod qui deformat,irregularis est,[e] & adeo quidem, vt videantur includere etiam eos, qui iustè, & sanctè, directè, aut indirectè deformant, aut illius causa sunt. Quin multi, & in his S. Thom.[f] contra casum clement.1.[g] tenuerunt esse irregularem, etiam deformantem ob necessariam suæ vitæ defensionem. Cum ergo à regula non sit discedendum nisi iuste,aut ratione in id cogente,[h] cúmque ius ab hac irregularitate non eximat, nisi casu citra culpam deformantem, regula præfata probata relinquitur.

223 Sexto infertur, quod deformans embryonem inanimatum, vel cadauer exanimatum, non est irregularis,per dicta.[i] Nec qui propinat mulieri,aut viro potũ,quo eis generandi facultas impeditur:quia non deformat,[k] neque qui prægnantem abortire facit,antequã fœtus anima rationali animetur,[l] quæ quadragesimo die masculo, & octuagesimo fœminæ infungitur.[m] Si vero nescitur, an fœtus abortiuus quem abortiuit post diem quadragesimũ,sit mas,an fœmina, debet se censere irregularem, qui eius causa fuit.[n]

Septimo infertur, quod nõ est irregularis,qui vulnerat pluries, & plurimum,etiam cum maxima sanguinis effusione, etiam abscindendo aliquas partes membrorum, modo non abscindat membrum, nec vulneratus moriatur,etiam si maneat inhabilis ad decenter celebrandum: quia non deformat. Monemus autem,quod licet auris, siue cartilago illa sensum auditus exornans:non videatur esse membrum eius:tamen carentia videtur inducere irregularitatem, ob deformitatem, quam in parte adeo edita, & publica inducit,[o] & eius quod paulo ante diximus, per illud quod Speculat. placuit.[p]

Octauo infertur,quod non est irregularis,qui iustè aliquem percutit,& non occidit,licet ab aliis sine ipsius culpa occidatur,[q] aut moriatur culpa medici,aut regimine, aut morbo superueniente: quia illa mors non est sequuta ex eius opere illicito, secus tamen est de iniustè percutiente:nam etiamsi percussio non sit mortifera,est tamen causa, quod alius eum interficiat,aut incidit ob illam in morbum, quo moritur etiam culpa medici, vel malo regimine:quia quo ad hoc paria sunt interficere, & iniustè percutere, ex quo mors sequatur,etiã sine alia culpa percutientis.[a]

224 Nono infertur, quod non est irregularis, qui non occidit,nec mutilat, licet debilitet membrum, adeo vt nequeat celebrare per supradicta.

Decimo infertur, quod est irregularis huius speciei præbens arma ad bellum iniustum euntibus, si quis in eo deformetur, [b] & à fortiori si ipsemet prælietur. Immo & quidquid dicat Spec. [c] & nonnulli alij,nos opinionẽ Innoc.Pan.& Communem, [d] certam putamus, scilicet, quod qui in prælio, vel alia quacunq; rixa intersunt illis,ex quorum parte sunt, iniusta,auxiliando,vel fauendo, sunt irregulares, si aliquis in eis deformetur, siue intersint armati, siue in ermes siue deformẽt, siue nõ, siue ob id timor inimicis augeatur,siue non,quãuis nõ,qui intersunt ad dissuadendũ prælium,& suadendã pacem,licet inde nonnihil animi suorum parti, & nonnihil timoris aduersæ redderetur. Neque etiam qui intersunt iis, qui iuste bellum gerunt,etiam ad fauendum, modo suis manibus non deforment, etiamsi animo deformandi percutiant,& ex percussione postea sequatur deformatio culpa percussi,vel medici: quia hoc differt iusta percussio ab iniusta. Addo etiam, quod qui suis manibus interficiunt in iusto bello, non sunt irregulares huius speciei,sed illius quę nascitur ex defectu perfectæ lenitatis, de qua supra, [e] si sunt laici, necsi sunt clerici,si initæ ipsis pugnæ tanta est necessitas,vt excusęt à peccato,quamuis non ab irregularitate,vt contingere potest,iuxta notata per Caiet. [f] & tractatur supra.[g]

225 Vndecimo infertur,quod est irregularis huius speciei laicus,vel clericus,qui alium in iudicio iniuste criminis merentis mortem,aut deformitatem accusat, si ea sequatur. Et qui inimico indicat vbi sit, quo iter teneat,quomodo inueniet, quem quærit ad deformandum iniuste, si illud sequatur. Iudex item condemnans iniuste,& omnes eiusmodi condemnationi scienter fauentes.Dixi,*iniuste:*quia quamuis laicus, qui iuste accusat, sententiam fert, vel exequitur, cum omnibus ad id auxilium præbentibus sit irregularis alterius speciei, vt dictum est, [h] non tamen huius quæ est deterior, & difficilioris dispensationis quam illa, excepto clerico ordinis sacri, qui hoc facit etiam iuste accusando sine protestatione prædicta: quia facit actum illicitum, iuxta regulam S.Tho.[i] vnde sequitur deformatio.

226 Duodecimo infertur,quod non est irregularis huius speciei,nec alterius, qui ad recuperandum sua detinet furem quo ad iudex veniat, aut eidem tradat:neq; qui furti sibi facti accusat in iudicio, quamuis suspendatur,modo expresse protestetur, se nolle vt Iudex illi irroget pœnam sanguinis, [k] & alias sic, etiam in foro conscientiæ, licet id ei vere displiceat, vt colligitur ex gloss. & Arch. [l] & affirmat Calder. probatus ibi à Perus. [m] si autem vere placeat, fiet irregularis,quo ad forum conscientiæ,etiamsi scripto, aut verbo protestetur contrarium, secundum Ioan. And.Dominic.& Perus.[n] Et ideo non semel consuluimus quibus id contigit,vt dispensationem obtinerent: quamquam Fel. [a] contrarium significet, allegando in id Ioan.Andr. [b] qui tamen in meo libro id non dicit,neq; in libris Dominic.& Perus. [c] qui eum pro nostra parte allegant,& bene: quia ipse remittit se ad Host.[d] vbi copiosius quam omnes id,quod nos asserimus tenet. Nec obstat, quòd per solam voluntatem, aut intentionem sine opere exteriori irregularitas non incurritur,vt supra dictum fuit,[e] quia in proposito cum voluntate concurrit accusatio,aut quærimonia exterior, quæ ad iudicem defertur, & deformatio illam consequuta, & protestatio non est talis, qualem ius requirit ad excusandum ab irregularitate,ius enim non requirit protestationem mendacem,& fraudulentam, qualis est præfata:in nullo enim casu mentiri permittitur. [f] Hæc tamen irregularitas non est huius speciei,sed præcedentis, quæ ex defectu perfectæ lenitatis nascitur, nisi in clerico sacris initiato,vel beneficiario, qui peccat sic detinendo, tradendo, aut accusando sine dicta protestatione,vt dictum est.

227 Decimotertio infertur, quod est irregularis huius speciei qui illicite rixatur,aut certat cum alio, si eius amici superuenientes eum deforment, etiamsi absque aliquo eius consensu id faciant, iuxta Ioan. And. [g] receptum à Panor. Fel. & Communem quia ex eius opere illicito in id aliquo modo ordinato, sequuta est deformatio.

Decimoquarto infertur, quòd est irregularis huius speciei,qui domi suæ alit, aut custodit feram aliquam bestiam,vt Leonem Elephantẽ, aut Vrsum:& est in culpa soluendo, vel tenendo solutam, vt illa aliquem deformet:secus si non est in culpa, secundũ Innoc. Card. & Com. [h] quia quum est in culpa, ex opere illicito sequitur deformatio, non autem, cum non est in ea.

228 Decimoquinto infertur, quod est irregularis huius speciei chirurgus, vel medicus, cuius dolo, ignorantia,aut negligentia, aut audacia omittendo suæ artis regulas,ictus,vel ægrotus deformatur: alias secus,iuxta mentem Spec.receptam,[i] & Inno.& omnium. [k] Custos item infirmi, qui dolo, aut notabili culpa,aut contra consilium curantis præbet, aut facit aliquid quo infirmus deformatur saltem citius, non autem si id faciat bona fide sine culpa notabili, licet in aliquo errauerit,& potest se liberare scrupulo consilio doctorum,qui si etiam dubitant, irregularem se debet putare,iuxta Spec.[l]

229 Decimosexto infertur,quod est irregularis,secundum Spec.[m] receptum,qui cum non sit medicus, neque chirurgus, sagittam, aut aliud telum corpori infixum percusso euellit, vt citius moriatur, vel si ob id celerius moriatur, quam alias moreretur: & etiam qui ad aliam partem infirmum vertit,vt citius moriatur: & qui aliquid horum iubet, rogat, aut consulit, & ob id citius moriatur,alias non.

230 Decimoseptimo infertur, quod non est irregularis infans,neque dormiens,neque furiosus alium deformans.[n] Infans autem quo ad hoc dicitur minor septennio,secundum glossam,[o] quod certum est quo ad forum exterius: quo ad forum autem interius, videtur iudicandus talis maior eo, si nondum nactus est iudicium sufficiens ad peccandum: & minor eo, si iam nactus est illud, vt colligitur ex Ioan. And. & Panor.[p] Imol. & Bonifa.[q] vbi fuit defectus iudicij, quod præsumitur post septem annos,& non

a Nu.211.
b Nu.211. c De dispensat. §. iuxta, nu. 12.& 13. d In c.sententiam, ne cleric. vel monachi. e Vbi sup colum.12. f 3.par.tit. 28.c.2.§.1.
g De homicid. & c.h.eo.tit. lib.6. h Eodem titulo.
i Cap. lator.e dilectus.c. ex litteris. 1. & 2. cap. Ioan. de homic. & a.prælatis. eo.tit.li 6.
k Cap. cũ minister. 23.q.1.gl. iunct. text. c.a.de coll. Iud. detes. i Contra l. fi creditor & l. quæ fortuita. C. de pig. act.
l in glo. penult.c.fi. de homic. lib.6.
m fur.mẽtem omn. in d.c.1.de commod. & c.fi. de depos.
n in c.fin de homic lib.6.
o Argu.l. 1.ff. de iure delibet. c.de cautis de offi.delegat. q.Lib.3.q. 1.art.v. de fur. & iur. De homicid.
p In c.fin. de homic. lib.6.
q Lib.3.q. 1.art.v. de fur. & iur. De homicid.
r In c. dilectus. ex litteris. 1. & 2. cap. Ioan. de homic. & a.prælatis. eo.tit.li 6.
s In c.ex litteris. de homic. lib.6.
t In c.fin. de homic. lib.6.
u In c.fin. de homic. lib.6.
x In c.fin. de homic. lib.6.
y In c.fin. de homic. lib.6.
z In c.fin. de homic. lib.6.
a In c. postulasti. de hom. li.6. b In c.1. d. hom. li. 6. c In d.c.1. d In fum. de homic. §. qua pcr. ver. si vero.
e Nu.192. per cap. fi. 23.q.1.
f Cap.1.12. q.2. e. super eo. de vsur.
g In c. Petrus. de nom.
h In d. c. ad audientiam.
i Vbi sup nu.11.
k In c.tua. de homic.
l Vbi sup. nu.13.
m Vbi supra.
n Cle.1. de homic. o Præsertim clem.
p In c.1. de delictis puerorum. q In d.cle.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ante. Et quamuis Zenzel. receptus per Card. & Ioan. Colonien. & Villad.[a] & Syluest.[b] dicat, quod est irregularis qui ebrius iudicio carens deformat: quia causa fuit illius, cum se inebriauit, [c] nobis tamen nunquam placuit, quo ad omnino ebrium, & extra iudicium positum. Tum quia furiosus quamuis sua culpa furat, siue insaniat, non est irregularis deformando. [d] Tum quia multi inebriantur citra suam culpam. Tum ob duodecim argumenta, quæ adhibet Maior.[e] ad probandum, quod ebrius non peccat in eo, quod extra iudicium manens facit. Tum quia neque qui dormiens deformat, fit talis, etiamsi deformet, quem vigilans deformare intendebat, vt [f] communis declarat. Et magnopere lætatus fui, cum primum hoc Bonifacium tenere vidi, [g] quamquam communis opinio procedere potest in ebrio, qui iudicium omnino non amisit, & quo ad forum exterius, si tanta ebrietas non probaretur: & etiam quo ad forum interius, in eo qui sciens solere se inebriatum, sumere arma, & alios percutere, sua culpa inebriatus fuit, vt Marian. annotauit,[h] quia facit opus illicitum ordinatum ad id cõsuetudine ipsius. Quod ipsum dici potest de dormiente, & furioso, qui interdum ad se redit, si admoniti se dormientes, aut furentes capere arma, & percutere alios, sunt in culpa non prouidendi tempori quo dormierint, vel furuerint, ne talia faciant, à parietate, siue idemtitate rationis.[i]

231 Decimooctauo infertur, quod fit irregularis iniuria affectus, si eius amici iniuriantem deformant, rogati, vel iussi ab ipso: & etiam si eo sciente & non contradicente id faciant, alias secus.

Decimonono infertur, quod est irregularis, qui auertit aliquem à liberando alio ab iniusta deformatione,[k] quia ex ipsius opere illicito ad eam ordinato, sequuta est, quamquam nemo fit irregularis ex sola complacentia, quod deformetur alius: quia id non sequitur ex ea,[l] licet in eo peccet. Nec consequenter medicus, qui non vult curare infirmum, qui oo id moritur: nec dices non pascens, vel non vestiens fame, vel frigore morientem, nec qui cum potest, nõ defendit quẽ deformãt, nisi sit iudex, aut qui suo officio ad id tenetur, iuxta S. Anton.[m] quia non sequitur ex opere illicito iustitiæ lege: & omissio operum charitatis etiam obligantis ad mortale, non obligat ad restitutionem damni, nec ad pœnas irregularitatis.[n]

232 Ex quo sequi videtur, non esse irregularẽ eum, qui omittit aliquod trium prædictorũ facere, etiamsi omittat voluntate & desiderio mortis eius, cui subuenire omittit, secundum S. Ant.[o] quamuis Syl. oppositum teneat,[p] & ante illum Ang.[q] sed sine ratione & textu idoneo: quia cap. quantæ,[r] quod Angel. adducit, & est fortissimum fundamentum omnium, quæ allegari possunt, non loquitur de irregularitate sed de excommunicatione, & magis inducit præsumptionem quo ad forum exterius, quam veram dispositionem, vt diximus.[s]

233 Vigesimo infertur, quod est irregularis qui iubet, mandat, vel consulit aliquem deformari illicite, sequuta deformatione,[t] siue statim, siue multo post id faciat, antequam iussum, vel mandatum reuocetur expresse, aut tacite per restitutionem inter eos primæ amicitiæ, ita vt in notitiam iussi, vel mandatarij veniat, iuxta Inno.[u] & Villad.[x] Idem de iubẽte, mandante, vel consulente percussionem alicuius citra deformationem, ea sequuta. [a] Dixi, & repeti supra, *illicite*: quia secus si licite, quidquid Sylu.[b] subtiliter, sed periculose dicat. Tũ quia tunc nõ sequitur deformatio ex opere suo illicito. Tum quia ex dicto Sylu. inferretur, eum qui exercitũ ad præliandum, & vincendũ absq; alia intentione expressa, vel virtuali interficiendi cohortatur, esse irregularem huius speciei, cum tamen non sit etiam speciei præcedẽtis per probata supra.[c] Idem de ratificante deformationem suo nomine factam, quam antequam fieret mandare poterat: quia ratihabitio his duobus concurrentibus mandato cõparatur,[d] pro quo facit glos.[e] quidquid ibi Arch. dicat, & alias non: vt si factum fuit alterius, nomine, aut suo cum esse infans, aut furiosus, qui mandare non possunt, iuxta Ioan. And. & Pan.[f] Hæc autem procedunt, siue is contra quem consulitur, iubetur, vel mandatur, deformetur, siue consultus, iussus, vel mandatarius, iuxta Panor.[g] Inter consulentem autem, & alios hoc distat, quod consulens non satisfacit reuocando cõsilium: quia tenetur persuadere contrariũ: nam consilium datur gratia eius, cui consulitur, qui non tam cito credit ei, qui contrarium priori consilio suadet, quam iussus, vel mandatarius mandanti, vel iubenti. Ex quibus colligitur, fuisse irregularem illum clericũ, qui me pridem consuluit, dicens se consuluisse, coniugi cuiusdam absentis, quæ facta erat prægnans, certum modum abortiendi, quod postea pœnitentia ductus reuocauit: sed illa verita maritum regredientem, exequuta consilium, abortiuit.

234 Vigesimoprimo infertur, quod non est irregularis, qui scit tractari de alicuius deformatione illicita, & non significat illud ei, quamuis peccet mortaliter, si nec dicto nec facto ad id iuuet, quidquid dicat Sylu.[h] per dicta superius,[i] est tamẽ qui interest pugnæ iniustæ auxiliando, incitando, aut exhortando suos, aut animos cõtrarijs imminuendo, & etiam custodiendo vestimenta, aut sarcinas eorum, qui ad præliandum iniuste proficiscuntur.

235 Vigesimosecundo infertur, quod magister castigans discipulum non fit irregularis, etiamsi moriatur, si circumspecte faciat, alias secus,[k] & clericus ludens cum clerico aut laico, qui decidẽs suo socio tello deformat, sine alicuius notabili culpa, non fit irregularis, si licito ludo licite ludebat, alias secus. Et quod tecta reficiens, aut aliquos lapides in alium locum iaciens, aliquem deformans, est irregularis, si dicto aut signo debite non præmonuit illac transituros, alioqui secus.[m] Et quod iacies lapides in sues, aut alia animalia aliquem deformans, est irregularis, si admisit culpam non satis circumspecte id faciendo, alias non,[n] & quod clericus venans, aut ballista se exercens, aliquem casu deformans, est irregularis, iuxta Angel.[o] & Sylu.[p] quod intelligendum est de venatione aut exercitio illi illicitis, non autem de licitis. Non enim omnis venatione, nec omne ballistæ exercitium est illicitum illi, vt illi præsupponunt.[q]

Vigesimotertio infertur, quod clericus introducens meretricem per tecta in domum suam, si decidens moriatur, vel abortiat, fit irregulari, si vero introducat per viam planam, & idem contingat, minime: quia licet vtrumque opus sit illicitum, & ex vtroque sit secuta deformatio casualis, prius tamen est sufficienter ordinatum ad eam, & posterius non. Et

Et quod circumuersans campanam, cuius tintinnabulum solutum aliquem deformat, nõ est irregularis, si non fuit in culpa male ligandi tintinnabulũ, alias secus: vt quia erat campanarius ad id obligatus.[a]

236 Vigesimoquarto infertur, quod iocans, aut saltans cum grauida muliere, quæ ob id abortit, non est irregularis, si licite id facit, vt frater, propinquus, aut amicus honestus, secus si illicite, vt amator obscœnus aut clericus, aut monachus, cui eiusmodi saltatio esset prohibita.[b] Et quod monachus, vel clericus beneficiarius, aut ordine sacro initiatus videns furem surripientem vociferatur, latro, latro, secuta deformatione, est irregularis huius speciei, si animo, vt deformaretur clamauit: aut credens quod superuenientes eum deformaturi erant, vel ad iudicem vt deformarctur ducturi, alias non.[c] Laicus autem, vel alius clericus idem faciens, esset irregularis præcedentis speciei.

Vigesimoquinto infertur, quòd est irregularis, qui dormiendo suffocat infantem in eodem lecto illicite à se positum, alias secus. Quando autem id licite fiat, & quando non, dictum est supra.[d] Idem de mittente puerum ad puteum, aut ad flumen, vbi suffocatur. Et de eo qui fugiens ictum vnius, propellit alterum, qui deformatur, & alia similia, quæ illicite facta inducunt irregularitatem, alias non.

237 Vigesimosexto infertur, quod recte dixit Sotus,[e] aberrasse Sylueſtrũ dicendo irregularitatem incurri à clerico, qui cædendo alienam arborem, casu aliquem interimit, etiam adhibita diligentia, quæ ipsum cædentem propriam, à culpa excusaret. Recte etiam dixit, nõ fieri irregularem monachum, eo quod sursum versus ipso moueãte campanam tempore prohibito, illius tintinnabulũ aliquẽ occidat, si eam diligentiam adhibet, quæ sufficere ad excusandum eum à culpa, si tempore debito id faceret: licet enim his duobus casibus opus sit illicitum, culpa tamen nullatenus dirigitur in mortem.

Vigesimoseptimo infertur, quod eadem ratione recedo ab eodem Sylu.[f] dicente irregularem fieri clericum, qui mercãs illicite casu occidit aliquẽ absque alia culpa in id ordinata: & quod limitãdus est Caiet. dicẽs, quod licet clericus occidens casu venãdo, si tãtam diligentiam, quantam laicus adhibet, ne homicidium sequatur, non magis peccet, quam ille, incurrit tamen irregularitatem, quam non ille, limitandus est, inquam, ue procedat in venatione, quæ sua natura in homicidium non dirigitur, qualis est venatio passerũ & perdicum ad aucupis cantum, vel accipitris sine armis, in prouinciis in quibus non est prohibita: licet clericus peccaret id faciẽdo tempore, quo diuinis interesse tenetur: neque si rogatus, vt se venantẽ comitarẽtur, fulminis ictu periret. Dixi, *Limitandum*, quia saluari potest in venatione Vrsorũ, Aprorũ, & Ceruorum, quæ armis exercetur, si mors per illa cõtingeret.

238 Vigesimooctauo infertur, quod non fit irregularis monachus minor peccans equitando, eo quod mula mansuetissima, qua vehitur citra suam aliã culpam puerum occidat: quia culpa incessionis eiusmodi mulæ nullatenus dirigebatur in talem mortem: & quod adulter qui à marito cum vxore deprehẽsus sui defensionis causa eum occidit, est irregularis, vt dixi supra,[g] sequutus S. Ant.[h] quia adulteriũ est actus illicitus, & sufficienter directus ad mortem inferendam, attenta maritorum procliuitate, & consuetudine interficiendi adulteros & suas vxores: & lege permittente in certis casibus patri, & marito eos, & adulteratẽs occidere,[a] & eadem ratione clericus adulter fit irregularis, si maritus ob id occidat vxorem secundum meam opinionem, quam fel. recept. Pius V. probauit, cum in sacra pœnitentiaria id controuerteretur. Adde hic ea quæ tradimus in rub. de iudic.[b]

De dispensatione Irregularitatis.

239 Missam quis irregularis iuste dicat.
239 Dispensare potest, sed non solet, Papa in irregularitate homicidij voluntarij.
239 D. Franciscus Toletus Societatis Iesu insigniter laudatus.
240 Homicidium voluntarium exacte definitum, & cum quo dispensat Episcopus.

239 DE dispensatione huius irregularitatis dico primo, id quod pridem respondimus, scilicet, licere facere sacrum post debitam contritionem & confessionẽ ante dispensationem ei, qui occultissime occidit alium, & probabiliter est certum, & creditum, infamatum iri eum illud fecisse, nisi celebret: quia lex naturalis & diuina de defendẽda sua fama præstat legi humanæ de abstinendo à sacro in irregularitate, per dicta supra.[c] Ad quæstionem autem, quam hic quærit quidam vir eruditus, scilicet, an idem sit dicendum de excommunicato occultissimo posito in simili periculo infamiæ, & de monali incidente occultissime in censuram Papalem, vt ante moram petendi absolutionem possit communicare, quando aliæ ad id tenentur, & interesse choro, & aliis, quibus si abstineret fama eius & monasterij periclitaretur? Ad quod respondeo affirmatiue eadem ratione.

Secundo, quod tam mala est quo ad forum conscientiæ hæc irregularitas occulta, quam publica, per dicta supra,[d] vbi transcripsimus.[e] Concilij Trident. quo Episcopis noue conceditur facultas dispensandi super quacunque irregularitate descendente ex quocunque delicto occulto, excepto homicidio voluntario. Super dispensatione vero descendentis ex voluntario idem Concil.[f] statuit in hæc verba. *Cum etiam, qui per industriam occiderit proximum suum, & per insidias ab altari auelli debeat: quia sua voluntate homicidium perpetrauerit, etiam si crimen illud nec ordine iudiciario probatum, nec alia ratione publicum, sed occultũ fuerit, nullo tempore ad sacros ordines promoueri possit nec illi aliqua ecclesiastica beneficia, etiam si curam non habeant animarum, conferre liceat: sed omni ordine, ac beneficio, & officio ecclesiastico perpetuo careat. Si vero homicidium non ex proposito, sed casu, vel vim vt repellendo, vt quis se à morte defenderet, fuisse commissum narretur, quam ob causam etiam ad sacrorum ordinum, & altaris ministerium & beneficia quæcunque ac dignitates iuxe quodammodo dispensatio debeatur, committatur loci ordinario aut ex causa Metropolitano seu viciniori Episcopo, qui nõ nisi causa cognita, & probatis precibus, ac narratis nec aliter, dispẽsare possit.*

Ex quibus duobus cap. nota primo, quod ante prædictum Concil. non licebat Episcopis dispensare super hac irregularitate publica, neque occulta. Ad quod probandum alias hic adduximus multa, quæ nunc tanquam superuacanea omittimus.

Secundo nota,[g] duplex homicidium voluntarium illicitum. Alterum in se intentum, ac volitum, super

a In tract. de irregular. c. 28. b Ver. homicidio, 1. quæst. 4. c Cap. nuper. de sent. excom. in 6. d Iux. glo. cap. si quis infantes. 15. q. 4. & Card. in d. cleri. 1. q. 6. & Imo. in 3. sent. 2. e In 4. dist. 15. q. 2. fin d. cle.

f In d. cle. 2. n. 16.

g In c. ad audientiã. nu. 15. de homic.

h Ver. homicid. 1. quæst. 5.

i Ver. homicid. 1. q. 17.

k Arg. c. si quis vidua. 30. d. & c. periculosè. de pœnit. dist. 1. l Gloss. recepta. d. c. si quis vidua.

m 2. part. tit. 28. c. 2.

n Per d. in c. 2. in fin. 5. & in tract. de red. eccles. libb. q. 2. nonito 9. 4. part. tit. 33. c. 2. in fin. prin.

o Ver. homicid 2. quæst. 5.

p Ver. homicid 1. q. 17.

q De sent. excom.

r Supr. c. 24

s Cãpit. si quis vidua. 30. d. & in c. ad audientiã. de homic. conser ve cap. si quis. 2. Ver. loquitur. col. 32.

a Arg. l. pen. ff. l. mulier. ff. ad legi. Iul. de adult. & l. Gracchus. C. eod. b 2. n. 107.

c Ca. 7. nu. 3. & 4. Sylu. dicit. de cõfessar. d 1.

d Eodem num. 194. e Cap. 6. sect. 14.

f Sess. 24. c. 7. de refor.

g Ex dict. cap. 7.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quo statuitur, ne dispensetur. Alterum volitum in se causa defensionis: nam vers. *si vero*: ponit duplex genus homicidij illiciti, scilicet, casuale, & factum causa defensionis, quod intelligendum est de intento, & volito in se, licet causa defensionis, alioqui enim superflueret: quia contineretur sub casuali altero membro disiunctiuæ. Ex quo tertio nota, quod homicidium intentum, & volitum in se causa defensionis, licet sit illicitum ob excessum inculpatæ tutelæ, non est indispensabile, quod est quotidianum in praxi: ad quod hunc canonem efficaciter in sacra Pœnitentiaria inducentem iucunde audiui admodum Reuerendum Collegam in ea meum Franciscum Toletum, excellentem sacræ paginæ Doctorem & acerrimum antea Gymnastam, ac nonnullis annis primum fœl. recept. Pij V. & nunc S. D. N. Ecclesiastem cum primis Vrbis, & orbis suspiciendum, Illustrisimæque Societatis Iesu singulare ornamentum.

240 Tertio nota, quod ex eodem, [a] & his quæ aliàs hic, & prius, [b] de confec. dixi, potest definiri homicidium voluntarium, super cuius irregularitate dispensandi potestas excipitur in omnibus facultatibus dispensandi super irregularitate factis tam summo Pœnitentiario, quam Legatis, Cruciatarum Cõmissariis, & quibusuis aliis. Definiri inquam potest, *esse homicidium illicitum, tentum, siue volitum in se saltem æquipollenter, alias quam vt ad mortis causa aborare.* Dixi, *Illicitum*, ad differentiam eius, quod neque est licitum, quale est factum ab infante, vel furioso, [c] eius item, quod est iustum, quale est quod ministri militiæ, vel milites in bello iusto iuste faciunt, de quo supra in quarta specie. Ex quo videtur inferri prædictos, & alios, quibus fit facultas dispensandi super omni irregularitate excepta illa, quæ nascitur ex homicidio voluntario, posse dispensare super ea, quæ nascitur ex homicidio iusto, cum solum homicidium iniustum dicatur voluntarium per prædictam definitionem. Dixi, *Intentum, vel in se volitum*: quia non sufficit, vt sit volitum in causa, quale est omne casuale producens irregularitatem secundum S. Thom. receptum. [d] Dixi, Saltem æquipollenter, ad includendum illud, quod non est quidem intentum, seu volitum in se, sed in causa adeo propinqua morti, vt moraliter vix sint patibilia, velle ille illam causam, & nolle occidere. Cuiusmodi sunt, nolle occidere, & venenum, quod scit esse mortiferum propinare, vel ferire ense punctim circa præcordia, vel circa caput etiam cæsim. Dixi, *Alias quam &c.* ad excludendum intentum ob defensionem vitandæ mortis causa. [e] Dixi, *Ab oratore*: quia non sufficit vt intendatur ab alio: fit enim sæpe, quod idem homicidium sit voluntarium vni, & non alteri, quale est, quod facit Petrus percutiendo alium animo occidendi, mandante Ioanne, vt aliquam iniuriam leuem citra deformationem ei dicat, vel faciat. Illud enim Petro est voluntarium, & Ioanni non. Et cõtra quod famulus facit propinando potum veneno infectum animo iocandi, mandato heri persuadentis esse solo sale inspersum, id enim famulo non esset voluntariũ, & hero sic. Quæ definitio fundatur, tum in d. cap. 7. quatenus in tribus locis significat omne homicidium indispensabile esse volitum in se scilicet, ibi, *Per industriam, vel per insidias.* & ibi, *Voluntate sua.* & ibi, *Ex proposito.* Tum quia S. Thom. receptus, [f] ait voluntarium differre à casuali, eo quod est volitum in se, & casuale in causa tantum. Tum quia longe magis peccat, qui intendens occidere, occidit, quam qui non intendens illud facere, id facit. Adeo quidem quod occidens sine animo occidendi, minus peccare dicatur, quam vulnerans animo occidendi, [a] quia hic est in dolo, ille in culpa, & dolus præponderat culpæ. [b] Tum quia mandans vulnerare aliquem citra mortem, licet mandatarius occidat, non debet pœna ordinaria mortis puniri, sed minori, secundum Communem, quam post plurimos alios sequitur Dec. [c] & Alciat. [d] & non alia ratione, quam quia non intendebat occisionem. Ergo qui occidit aliquem non intendens occidere, non incurrit irregularitatem indispensabilem, quam incurrit intendens occidere, quum secundum mensuram delicti debeat esse plagarum modus. [e] Tum quia capit. fina. l. [f] quod maxime contra hoc facit, non probat mandantem percutere citra mortem, ea consequuta, esse homicidam voluntarium, neque irregularem irregularitate indispensabili, sed tantum esse irregularem, quòd & nos fatemur. Tum quia nullo iure probat Caietan. [g] quòd percutiens in vtero prægnantem, sine animo causandi abortum, si ille sequatur, est homicida voluntarius. Et quod faciens sine animo occidendi, aliquid, ex quo vt plurimũ sequitur mors, illa sequuta, est homicida voluntarius: quia id maxime fundat in dict. cap. fin. & in dictis S. Thom. quod autem in d. capit. fin. non probetur supra probatum est: & quod dicta S. Thom. id non probent, probatur eo quod ait in corpore quæstionis, omne, quod non est volitum in se, sed in causa tantum, esse casuale, & in secundo argumento & eius solutione sentit homicidium percutientis in vtero prægnantem sine occidendi animo esse casuale, licet punibile, & non voluntarium. Tum quia d. cap. fin. si probaret, quod ait Caietan. probaret quod etiam faciens id, ex quo non sequitur vt plurimum homicidium, esset homicida voluntarius: quia vt plurimum non sequitur mors ex percussione nolentis occidere: nam & ex percussione volentis occidere pluries definit sequi mors, quàm sequatur, vt experientia docet. Tum quia in cap. significasti, [h] clare significatur dispensandum esse cum clerico, qui percussit sacrilegum fossorio, sine animo occidendi, licet ob id ab aliis fuerit occisus. Tum denique quod, vt supra ponderatum est, prædictum cap. 7. probat non omne homicidium illicitum intentum, & volitum in se, esse indispensabile, dicens, *non esse tale intentum causa defensionis.*

Quarto nota, quòd post prædictum Concil. non potest Episcopus dispensare cum homicida voluntario ad vllos ordines, neque vllum beneficium, etiam simplex, vt disponitur in d. cap. 7. quamuis cum alio posset dispensare quo ad ordines minores, [i] & etiam ad beneficium, per cap. 2. [k] omnium iuris optimum. secundum Anan, [l] modo sit simplex, iuxta Panor. ibidem. & Felyn. [m] & etiam ad retinendum curatum iam obtentum, licet non ad obtinendum, iuxta Dec. [n] concordantem sic opiniones contrarias

De Irregularitate delicti accipiendi, aut exercendi male ordines.

241 *Irregularis, vt sit ordinatus, aut ordine vtens in censuris, aut ab Episcopo censurato, aut extra tempora aut vtens ordine non habito. & seq.*

CIRCA hæc dico primo, quod irregularis, qui sciens, aut scire debens se esse excommunicatum excommunicatione maiori, aut interdictum, aut suspensum, saltem a suscipiendis ordinibus, ordinatur. [a] Dixi, *Excommunicatione maiori*: quia minor quamuis sufficiat ad peccandum, non tamen sufficit ad irregularitatem incurrendam. [b] Dixi, *Vel debens scire*: quia ignorantia crassa non excusat, [c] qualis est eius qui ad constitutum diem sub pœna excommunicationis fuit citatus, & non comparuit, & postea celebrat nesciens se à iudice fuisse excommunicatum, vbi de consuetudine tales contumaces excommunicantur, iuxta Ancb. [d] receptum etiam per Villad. [e] Neque Episcopus in hac potest iure antiquo dispensare, nisi cum ingrediente religionem post bonam aliquanti temporis conuersationem. [f] Dixi, *Iure antiquo*: quia nouo Tridentino, [g] potest, si delictum sic celebrandi est occultum, erit autem occultum si excommunicatio est occulta licet celebratio sit publica, [h] quia quamuis actus celebrandi sit publicus, non est tamen publica eius malitia: quod in sacra Pœnitentiaria definitum fuit.

Secundo dico, quod etiam est irregularis, qui quatuor ordines minores, & subdiaconatum vno eodemque die suscipit, [i] sed consuetudine excusari potest. iuxta S. Anton. [k] vt supra, [l] diximus. Et à fortiori, si duos sacros ordines suscipit. Nec obstat, quod sup. [m] dicitur, quod est suspensus, eo quòd non est irregularis: sed quia cap. litteras, [n] quod de illo disponit, vtitur verbo suspensus, vti antiquiora iura, quæ præcesserunt cap. nisi, [o] ante quod non erat frequens in canonibus verbum irregularitas, vel potius: qui d. cap. litteras: loquitur de ordinato duplici ordine sacro non præcedente excommunicatione contra eum, qui sic ordinaretur: qui licet sit irregularis, non tamen est tantum quãtum, qui duos ordines sacros accipit præcedente excommunicatione contra sic accipientem, vt colligitur ex cap. 1. 2. & 3. [p] cum eis adnot. à Panor. & aliis, quamuis Episcopus potest concedere vsum aliorum prius susceptorum. [q]

Tertio dico, quod est irregularis, qui ordinatur ab Episcopo, qui se abdicauit episcopatu suo quo ad locum, & quo ad dignitatem, [r] sciens, aut scire debens eius abdicationem, quamuis de facultate sui Episcopi ordinetur, iuxta omnes. [s]

Quarto, quod qui ab Episcopo excommunicato, interdicto, aut suspenso, simoniaco, schismatico, hæretico, aut deposito, aut degradato ordinatur est irregularis: quamuis characterem susciperit, [t] non tamen exequutionem, siquidem qui eam non habet, alteri dare non potest, modo sit denunciatus talis, [u] & ad id iusto timore non cogatur. [x] Potest autem Episcopus dispensare cum eo, qui ignorans denunciationem, ordinatur. [y]

Quinto dico, quod qui ordine sacro ordinatur ante legitimam ætatem, vel extra tẽpora legitima, vel absque literis dimissoriis, non est irregularis, est tamen ipso iure suspensus, & si antequam absoluatur, eum exerceat fit irregularis. [z]

242 Sexto dico, quod quamuis qui per saltum ordinatur accipiendo maiorem ante minorem ordinẽ, verum ordinem suscipiat, etiam si primo saltu ex laico presbyter fiat, iuxta gloss. [a] receptam communiter, est tamen suspensus, & prætermissum ordinem sine dispensatione accipere nequit. Potest tamen Episcopus antequam accepto vtatur, dispensare, vt prætermissum suscipiat, & postea ambobus vtatur, sed si priusquam dispensetur, vtatur accepto, aut prætermisso, videtur talis irregularis, cum quo solus Papa ad maiorem ordinem dispensat, si sciens errorem id fecit, si autem per ignorantiam, Episcopus potest: immo & si scienter vsus fuerit ad exercendum acceptum, quamuis non ad maiorem suscipiendum. [a]

Septimo dico, quod est irregularis, qui ordine, quem non habet vtitur, [b] modo illo vtatur serio, & non ioco, [c] & tanquam ordinatus eo, & non vt laici ex consuetudine interdum exercent officium minorum ordinum, iuxta S. Thom. [d] & S. Anton. [e] aut non initiatus presbyterio, sine consueta solennitate, vt alius baptizat, aut nondum subdiaconus, epistolam cantat ex choro, aut altari, etiam cum dalmatica, sed sine manipulo, aut cum eo, vbi est talis consuetudo, iuxta S. Anton. [f] & affirmat Villad. [g] fratribus mendicantibus esse consuetudinem eam dicere, etiam cum manipulo, secus enim si solum executione careret, eo quod in ordinatione aliqua solennitas accidentalis defuit: licet enim peccet vtendo, antequam illa suppleatur, [h] non tamen fit irregularis. Quin pridem respondi, quod quamuis clericus primæ tonsuræ, qui solenniter cantauit epistolam cum manipulo tanquam subdiaconus, vbi non erat consuetudo cantandi eam cum illo nisi subdiacono, fit irregularis: in foro tamen animæ non est talis, si noluit id facere tanquam subdiaconus, licet in foro exteriori putaretur talis: quia præsumeretur id fecisse, vt subdiaconus. Ad dubium de laico audiente serio confessionem sacram, & absoluente, simulando se presbyterum, respondeo quod sit irregularis per prędicta: quia solenniter facit actum appropriatum ordini presbyterali, quo caret.

243 Octauo dico, quod est irregularis violans interdictum generale, aut speciale, locale, aut personale sepeliendo, administrando sacramenta, aut celebrando diuina officia sic, vt aliquod opus peculiare alicuius ordinis faciat, vt dictum est supra. [i] Dixi, *Clericus*: quia laicus quamuis sæpe peccet moraliter interdictum violando, nũquam tamen irregularitatem incurrit, vt supra, [k] dictũ est. Dixi, *Interdictũ*: quia secus de cessatione non mista interdicto, vt dictũ est supra. [l]

Nono dico, quod solus Papa cum tali ad ascendendum ad maiorem ordinem dispensat, quamuis ad vtendum accepto possit Episcopus. [m]

De Irregularitate ex delicto violandi censuras celebrando.

244 *Irregularis vt sit censuratus celebrando, aut actum ordini proprium agendo, & seq.*

PRIMO dico, quod excommunicatus excommunicatione maiori, interdictus, aut suspensus, qui sciens, aut scire debens, celebrat officia diuina, faciẽdo soleẽniter aliquid alicui certo ordini suo deputatũ tãquã ordinatus tali ordine, aut audit authorãdo, est irregularis, iuxta Communem quam Host. Ioã. And. Pan. & alij tenent. [n] Et probatur de excommunicato in ca. si celebrat. à contrario sensu, [o] & de suspenso in cap. 1. P Dixi, *Excommunicatione maiori*: quia minor ad

a Arg. ca. 2. & eorum, quæ post alios ibi annotar. Pan. de cler. per salt. & mot. & Sylu. verb. irregularitas. q. 11.
b Cap. 2. de cler. non ordin. ministr.
c Arg. c. Illud, 15. q. 1. d In 4. d. 14.
e 3. par. tit. 28 cap. 1.
f Vbi sup. n. 3.
g Vbi sup. columna 42.
h Cap. 1. de sacramen. nõ iteran. cũ annot. ibi.
i Rod. cap. num. 189.
k Rod. ca. num. 187 l Rod. cap. num. 188
m Pan. in ca. 1. de cle. non ordi. ministr.
n In c. 1. de cler. excõ. ministr. o Rod. ibi. p De re iudicata lib. 6.

Universidad de Deusto
Biblioteca

hoc non sufficit.[a] Dixi, *Sciens:* ad excludendum eum, qui per ignorantiam probabilem hoc facit, & ad includendum eum qui per crassam.[b] Dixi, *Diuina officia:* quia peragendo alia, puta iudicando, visitando, castigando, præsentando, eligendo, confirmando electum, &c. non incurritur: quia id nullibi cauetur, & ita non est dicendum.[c] Dixi, *Aliquid certo ordini suo*, ad excludēdum, iuxta doctrinam Innoc.[d] receptam communiter, eos qui recitant aliquas horas, etiam canonicas, & respōsoria ad sepulchra mortuorum cantāt, aut Psalmos in choro, quod etiam consueuerunt laici facere, aut ferunt cereos, aut faciunt aliquid aliud minoribus ordinibus annexum, quæ mere laici consueuerunt facere, vt S. Thom. & Anton.[e] dixerunt. Dixi *solleniter*, ad excludēdum eum, qui dicit epistolam aut euangelium sine apparatu solito, vt proxime dictum est. Dixi, *Tanquam ordinatus tali ordine*, ad includendum hebdomadarium, qui tanquam sacerdos capitulum dicit, & orationem in choro, & aquam solēniter benedicit. Quod Syluest. declarat.[f] Dixi, *Aut audit auctorando*, ad includendum prælatum, aut dominum qui ligatus aliqua censura coram se celebrare facit aliquem, siue sit ligatus ea, siue non: aut aliquem ligatum, licet ipse non sit ligatus, iuxta gloss. sing.[g] commendata in per plurimos.

245 Secundo dico, quod non distinguimus, vt alij inter suspensum quo ad se solum, & inter suspensum quo ad se, & quo ad alios: quia loquimur de suspenso suspensione propria, quæ est species censuræ ecclesiasticæ,[h] definita, qualis non est ea, quam peccatum mortale, vel irregularitas facit, vt ibidem dictum est.

Tertio dico, quod in hac irregularitate solus Papa dispensat.[i]

De Irregularitate ex delicto iterandi Baptismum.

246 *Irregularis est bis baptizans, aut bis baptizatus, num.* 247.

PRIMVM dico esse irregulatem, qui sciens se esse baptizatum, iterū se permittit baptizari,[k] & qui rebaptizat, quem scit esse baptizatū,[l] etiam ignoranter,[m] nisi ignorantia esset probabilis & iusta, iuxta Scotum,[n] & Card. S. Xisti,[o] qui quamuis gloss. Arch. & citati per eum aliter ibi dicant per illum textū, tamen nos ibi nouē respondimus: & etiam dubium probabile excusat quoniam non monstratur esse iteratū, quod nescitur esse factum.[p] Ignorantia probabilis est ea, qui adhibita diligentia debita scire non potuit, an quis offertur, sit baptizatus, vel non, qui baptizandus sit sub ea conditione, *si non es baptizatus, ego te baptizo.*[q] Talis tamen non est ei, qui scit eum natum ex parentibus Christianis, & educatum inter Christianos qui infantes recens natos baptizant: debet enim credere esse baptizatum.[r]

Secundo, quod vt diximus,[s] parochus non debet iterato baptizare illum, quē obstetrix baptizauit, donec cognoscat ex ea, an & quomodo baptizauit: & si cognouerit eam scire baptizare, & baptizasse rectē, debet alia omnia supplere, sed non baptizare, etiā sub conditione, si non es baptizatus, &c. quosdam tamen qui sic baptizarunt bona fide, respondi pridem non fuisse irregulares quo ad forum exterius, licet peccauissent: quia vere non baptizarunt, cum cōditio esset de præterito, vel præsenti, & talis falsa faciat cessare actum.[a] Et quia intentio eorum non fuit iterare baptismum, & actus agentium non operantur vltra intentionem eorum.[b]

247 Tertio dico, quod idem est de iteratione reliquorum sacramentorū, quæ characterem imprimunt quæ sunt confirmatio, & ordo, secundum S. Anton. per cap. dictum,[c] quod agit de bis confirmatis, & ca. 1.[d] quod agit de bis ordinatis, licet acerrim[e] Scotus, communiter receptus oppositū teneat, cuius opinio etsi iuri scripto aptior videatur, consuetudini tamen illud interpretandi aptior est S. Ant. & ideo tenēda.[f]

De Irregularitate ex delicti notorietate.

248 *Irregularem sola enormitas peccati non facit, quid aliud requiratur. num. seq.*

249 *Sodomita non est irregularis, sed hodie grauissime punitus.*

250 *Matthæus Contarellus S.D.N. Datarius laudatus.*

251 *Collatio beneficij facta irregulari nulla.*

252 *Irregularis an omnis incapax beneficij.*

252 *Irregularitas pœna maior excommunicatione minore. num. 253.*

253 *Commissio sicut mandatum expirat morte committentis.*

254 *Cōfessarius quis per Bullā electus tollit irregularitatē.*

255 *Occultum, & pene occultum quid, & quotuplex.*

255 *Publicum quid, & quotuplex.*

255 *Qualitas adiuncta verbo iuxta eius tempus intelligitur.*

255 *Dispensat, vt Episcopus in irregularitate notorij criminis, & in nulla Confessarius.*

248 DICO primo, esse irregularem eum, qui notorio crimine, enormi, & digno depositione notatur.[g] Dixi, *Notorio:* quia id requiritur. Quod autem sit illud dictū est supra,[h] de hac ipsa re tractando. Quibus est consequens, non sufficere, quod probari possit, aut sit fama de eo, aut sit confessum extra iudicialiter, vt S. Antonin. dixit.[i] Dixi, *depositione digno:* alias secus, vt dictum est.[k]

Secundo dico, quod crimina depositione digna sunt adulteriū, & omnia alia maiora illo, concubinatus diu cōtinuatus, præsertim notorius, & fluprū virginis, & alia similia, de q̄bus late Pan. & alij,[l] & Aret.[m] & Villad.[n] & Ang. & Sylvest.[o] post S. Anton.[p] male inuitārētes magnos scrupulos multis ecclesiasticis; qui delicta enormia occultissima commiserunt. Tum quia contra eos est dictum caput *ex tenore*, vbi expresse hoc ait Innoc. Tū quia B. Antholom. Brixien. tenet contra eam, inducendo cap. fin.[q] per quod nouē declarauit Gregor. IX. nulla crimina occulta præter homicidium facere irregularem. Tum quia hoc probatur per cap. is, qui,[r] quatenus habet, nullum crimē, quantumlibet graue irregularitatem induceret, nisi de quo id à iure specialiter statuatur, vt hunc effectum habeat, vt homicidiū. Tum quia nullo solido fundamento nituntur contradictores: solum enim inūtur auctoritate Bernar. & Hostien.[s] & Specul.[t] & Ioan.[u] quos licet Ant. sequatur,[x] contra tamē tenet,[y] sequitur.[z] Innocēc. Speculator etiam vltimo loco,[a] refert opinionem Vincentij contrariam. Tum demque per ea, quæ adducit contra eos Aret.[b]

249 Quarto dico, quod hæc consequitur crimen occultum sodomiæ, licet nefandum, de quo interrogamur, non inducere irregularitatem: quamuis Speculat.[a] contra teneat, nisus opinioni supra reiectæ, tū per prædicta. Tum quia, vt dictum est, enormitas non sufficit, nec requiritur ad inducendam irregularitatem: hæresis enim mentalis enorme crimē est, & multo maius quam quædam alia inducentia irregularitatem.[b] & etiam desperatio,[c] & multo enormius odium Dei,[d] quorum tamen nullum irregularitatem inducit: & alia multo minora eam inducunt,[e] quin aliquando opera bona.[f] Tum quia nunquam vidi, nec audiui dispensationem super hoc à Sede Apost. Tum quia & Aret. ex professo, hæc tractans irrefragabiliter id comprobat. Nec me in contrarium mouent illa plurima, quæ diligentissime tradit præfatus Illustris. Præses,[h] quia vt ipsemet fatetur, non est de casibus expressis in iure, extra quos non incurritur irregularitas, vt dictum est.[i]

Quinto, quod dubitari potest, an incurrat eam iure nouo extrauag. fel. recept. Pij V.[k] cuius tenor, quo ad hoc est. *Omnes & quoscūque presbyteros, & alios clericos sæculares, & regulares cuiuscunque gradus, & dignitatis, tam diuinum nefas* (puta sodomiæ) *exercentes, omni priuilegio clericali, omnique officio, dignitate, & beneficio ecclesiastico præsentis canonis auctoritate priuamus.* Ita quod per iudicem ecclesiasticum degradati, potestati sæculari tradantur.

Ad quod dico primo, non inducere illam, quo ad laicos: quia nil agit de illis. Secundo dico, quod nec quo ad clericos, si teneamus pœnas eius ipso iure non incurri: quod tamen teneri non potest, propter illa verba, præsentis canonis auctoritate priuamus: quæ cū sint præsentis tēporis, inducunt ipso iure pœnam,[l] vt tradit Felyn.[m] & sentit glossa,[n] cōmuniter recepta. Tertio dico, non includere illam quemcūque clericum sodomitam, sed solum exercentem, quod verbum dixit mihi S.D.N. Greg. XIII. de industria posuisse in ea Reuerendiss. eundemque doctiss. ac integerrimum, nec precio, nec precibus à recto flexibilem virum Matthæum Contarellum Datarium eiusdem Sanctissimi fidelissimum, quia à me consultus id ipsum respondit.

250 Ideoque arbitror tantum comprehendere eos, qui quasi ex vsu continuato id exercent,[o] per quem Bart.[p] quem sequitur Panor.[q] dicit artificē, vel mercatorem non dici eum, qui semel, aut iterum, artē, vel mercaturam exercet, sed eum, qui totics, vt vulgi opinione habeatur pro tali. sicuti etiam ebro, & abigeus non dicitur quis pro vno, vel altero actu,[r] & ita temperanda videtur d. extrauag. saltem, quo ad forū conscientiæ, vt solum comprehendat eum, qui sic labitur in præfatum crimen, vt boni viri arbitrio dici possit exercitor eius, non autem, qui tantum cadit aliquoties, & pœnitet cecidisse.

Quarto dico, quod cupienti mihi, vt solum forum exterius respiceret, idem Sanctissimus respondit, etiā interius respicere, quum nō fundetur super præsumptione, nec ponat discrimen inter vtrūque forū. Quinto dico, etiam videtur temperanda, ne comprehendat omnem exercentem luxuriam contra naturam, quæ comprehendit omnem pollutionem extraordinariā, secundum S. Thom.[s] neque exercentem omnem actū sodomiticum, qui comprehendit omnem pollutionem habitam cum alio, vel alia extra vas ordinarium secundum eundem ibi, sed solum habentem copulam sodomiticam, argum. capit. fin.[a] quod habet, non consummari copulam, nisi intra vas naturale semen effundatur, & cap. extraordinaria,[b] quod habet ex tali pollutione non gigni affinitatem. Quærēr autem, an vt vidimus eam grauiter in foro exteriori receptam, ita ea in foro interiori sit recepta? respondemus, quæstionem esse facti, ad quam respondere non est iurisconsulti.[c] Sexto dico, quod quo ad illos, quos comprehendit inducit depositionem ipso iure, quæ non est irregularitas sed peior illa.[d]

251 Sexto principaliter dico, quod nulla irregularitas inducit priuationem beneficij iam quæsiti ipso iure, quæ videtur sententia Innocenc.[e] communiter recepti,[f] præsertim à Felyn.[g] & probatur per cap. clericis,[h] quod probat irregularitatem ex homicidio natam, non inducere illam: & cum illa sit potissima,[i] à fortiori non inducent aliæ.

Septimo dico, quod omnis irregularitas præcedēs collationem reddit ipsam subsequutam nullam ipso iure: quod probatur primo, quod verior resolutio illius grandis quæstionis tractatæ à multis citatis à Felyn.[k] An collatio beneficij facta criminoso valeat, est, quod facta irretito crimine inducēte irregularitatem non valet, facta vero alij sic,[l] & aliorum citatorum vbi supra per Felyn. Et ita ratio, cur valet, vel non valet, nō est criminis magnitudo, vel paruitas, sed quod inducit irregularitatem, quę ratio non esset iusta nisi irregularitas impediret valorē collationis. Tum quia inhabilis ad vnū, est inhabilis ad ei annexū,[m] vt in hac specie dicit hoc glossa notabilis,[n] & probat c. postulatis.[o] At irregularis est inhabilis ad ordinē & vsū eius, & beneficiū ecclesiasticū prærequirit ordinem & illius vsum: quia datur propter officium,[p] ergo irregularis est inhabilis ad beneficium, & consequenter collatio illi facta nil valet. Deinde quod cap. 2.[q] & d. cap. studeat,[r] probant irregularem esse inhabilem etiam ad beneficium simplex sine dispensatione.

252 Contra tamen hoc facit, quod ex eo sequeretur, quod collatio facta initiato aliquo ordine, qui sine sua culpa fieret irregularis defendendo iuste proximum, vel amittendo aliquod membrum, vel deformitatem grandē incurrendo casu, vel morbo, vel malitia aliorum non valeret, quod videtur contra totum titulum de cler. ægrot. & cap. cum percussio,[s] quod licet omnis irregularis sit incapax omnis ordinis suscipiendi, non tamen est incapax omnis ordinis susceptī, vt per eius definitionem patet, & constat ex cap. 2.[t] quod probat, clericū qui perdit aliquod membrum, quo fit inhabilis ad sacrificandum, nō ideo fieri inhabilem ad alium vsum ordinum, scilicet ad canendum in choro, vel ad audiendas confessiones, & ab absoluendum: ergo saltem irregularis quum sit habilis ad aliquem vsum ordinis suscepti, etiam erit habilis ad beneficium, cui seruiendo sufficit ille vsus, & consequenter videtur, quod qui est irregularis ob defectum, quo solum est inhabilis ad celebrādum, & non ad canendum, licet inhabilis sit ad susceptionem ecclesiæ parochialis, non erit ad susceptionē beneficij simplicis. Pro quo faciunt etiam capit. 2. & capit. studeat,[u] quibus conceditur dispensatio ad beneficium simplex ei, cui non conceditur ad officium altaris: sed respondeti potest, per hæc solum probari, quod ei qui sine sua culpa incidit in irregularitatem, quæ nascitur ex defectu ad vsum vnius

Universidad de Deusto
Biblioteca

ordinis & non alius iam susceptí, potest dari beneficium non requirens maiorem vsum, quod concedimus: & consequenter in casu d. capit. 2. [a] ei qui duos digitos, & dimidiam palmę amisit sine sua culpa, posset cõferri beneficium non requirens celebrationem, nõ autem requirens illam. Nec ex hoc sequitur, quod cuilibet laboranti quarta specie irregularitatis, quæ sine culpa contrahitur, possit conferri quodlibet beneficium, ad quod clericus huius ordinis iam susceptí sufficit: non inquam hoc sequitur: quia licet sine culpa contrahatur, non tamen contrahitur ob defectum habilitatis ad vsum vnius ordinis, & non alius susceptí, sed ob defectum contrarium cuiuslibet ordinis susceptí, & suscipiendi vsui, scilicet defectus lenitatis ab omnium ordinum vsum requisitæ.

Octauo dico, quod ad incurrendam irregularitatem, quæ ex delicto nascitur, non sufficit, quod illud sit veniale, quod sentit Sotus. [b] Tum quia irregularitas est pœna valde grauis, quippe quæ omnium ordinum vsu priuat, & ideo non imponenda pro culpa veniali. [c] Tum quia sine contemptu non incurritur, dicente Panorm. [d] quod est pœna contemptus, quod ipsum dixit Domin. [e]

253 Tum quia non obstat ratio Caietan. contra tenentis, [f] scilicet quod excommunicatio minor, quæ incurritur per peccatum veniale, est maior pœna quã irregularitas: quia id falsum est: nam licet non priuet sacramentorum perceptione passiua, vt excommunicatio minor, [g] priuat tamen actiua, & collatiua, & omnis ordinis vsu, quod est maius, à qua omni non priuat illa, [h] & præterea excommunicatio minor est medicinalis, & facile solubilis. [i] Irregularitas autem difficilis, cum regulariter à solo Papa sit delebilis, qua ratione licet excommunicatio maior dicatur pœnarum maxima, [k] quia tamen est facilis solutionis, & medicinalis, censetur minor aliis multis secundum Panorm. & Communem. [l] Nec obstat, quod Panor. & communis tenent, [m] quod licet excommunicatus minore excommunicatione non peccet mortaliter, nisi celebrando, peccat tamen venialiter conferendo sacramenta, eo quod textus, [n] id videtur exprimere: quia ille intellectus est ineptus, vt [o] tetigi, & contrarius textui, probanti, quod minor excommunicatio tantum prohibet à participatione sacramentorum, quæ in sola perceptione consistit: & ita ne textus sibi sit contrarius, quatenus ait peccare conferendo sacramenta, debet intelligi de collatione, quæ fit vna cum perceptione, ex mente Hostien. & Anchar. [p] qualis est collatio eucharistiæ facta sano à celebrante, & ordinis ab Episcopo missante. [q]

Nono dico, quod subieceram hic in alia editione quandam resolutionẽ Cosmæ glossatoris Prag. sanct. quam attexuit §. & nihilominus, [r] quam quia intelligo non esse adeo perpensam, ac solent esse aliæ illius viri doctissimi omitto, & illi substituo rationem, qua non debeat D. Lector fidere illi decisioni quotidianæ, ac periculosæ relatæ in hac materia dispensationum à viro alioquin eruditissimo, [s] scilicet, quod cũ Papa dispensat per commissionem factam ordinariis vt de veritate precum cognoscatur, iuxta Concilij Trident. [t] commissio illa non expirat morte Papæ, etiã re integra: ad quod citat Sylvest. Armil. & Feder. immo & me aliqua ex parte in id inuoluit, quod tamen non est verum: quia mandatum, & commissio alteri facta expirat re integra morte mandantis, [u] etiã si sit iudiciale. [a] Nec obstat auctoritas eorum, quos allegat: nam Feder. quem alij sequuntur, non loquitur de mandato, vel commissione dispensandi: sed de gratia potestatis factæ ad dispensandum, & de dispensatione iam facta, loquitur enim de gratia, qua Papa concessit cuidam Magistro Prædicatorum potestatem dispensandi cum centum fratribus sui ordinis illegitimis vt possint esse priores: & de dispensatione iam facta ab illo Magistro, & non de mandato & cõmissione dispensandi cum tali, vel tali religioso: nos autem loquimur de commissione dispensandi cum tali, vel tali, si preces eius veritate nitantur, quæ non est gratia facta Commissario, sed mandatum conditionale de gratia facienda alteri tertio expresso: ficut facultas, quam facit Papa cuipiam conferendi aliqua beneficia aliquibus personis idoneis non exprimẽdo eas, censetur gratia facta illi delegato, quæ non expirat re integra morte Papæ. Facultas autem à Papa concessa cuipiam cõferendi aliquod beneficium alicui certæ personæ non videtur gratia facta illi, sed mandatum de gratia facienda ei, cui conferendum est beneficium: & ideo si Papa re integra moriatur expirat, vt expresse habent tex. sing. cap. si cui, [b] & hoc est quod voluit dicere Dec. [c] quatenus ait id, quod Pan. concessionem quæ gratiam continet, non expirare morte mandantis, [d] intelligendũ esse de concessione facta per viam gratiæ eius, cui fit concessio, & non de facta per viã simplicis commissionis alij tertio: qualis est commissio dispensandi cum aliquo, expresso, *preces veritate nitantur*, quia tunc non fit gratia ei, cui committitur, sed tertio, cum quo est dispensandum, in quo citat Ioan. Andr. & alios, & efficaciter probatur per prædicta.

254 Decimo dico, quod cum nulla irregulari dispensare potest confessarius electus per bullas Papæ, quæ solum habent clausulam absoluendi à qualicumque censura: quia irregularitas non est censura, neque absolutio eius est necessaria ad peccatorũ absolutionem, vt dictum est supra, [e] post Dom. Alex. & Villad. ibi citatos, neque etiam si habent clausulam dispensandi à quibuslibet votis, & absoluendi à quibuslibet censuris, & pœnis. Tũ quia stylus Curiæ habet, quod per eam non intelligatur data facultas dispensandi super irregularitate, nisi exprimatur, quod colligitur ex eo, quod aliquoties eam exprimit. Tum quia quoties id exprimit dando facultatem expressam dispensandi super irregularitate, solet excipere illam, quæ ex bigamia, & homicidio voluntario nascitur. Et ita ex contrario consequeretur quod clausula absoluendi simpliciter ab omnibus censuris, & pœnis, quę passim in Iubilæis & bullis indulgentiarum ponitur sine irregularitatis expressione, maioris virtutis esset, quã cum ea: quia in hoc casu semper excipitur irregularitas, quę ex bigamia, & homicidio voluntario manat, & in illo non. Tũ quia pari ratione posset absolui à pœna pecuniaria pro illo peccato à Iudice imposita, vel imponenda, quod est palam falsum. Tum quia facultas illa absoluendi à censuris & pœnis, quæ ponitur in dictis Iubilæis & bullis, solum videtur respicere illas censuras, & pœnas, quæ impediunt absolutionem à peccatis: quia in illum finem datur, vt colligitur ex illis verbis. Et cum absolutio peccatorum recte fieri possit sine sublatione irregularitatis, vt supra, [f] dictum est, non videtur eius sublatio concessa, nisi exprimatur: quia ex fine sumenda est intentio

Authoris

[a] De cler. ægro.

[b] Lib. 5. q. 2. art. 9. de iust. & iur.

[c] Arg. cap. nõ affirmamus. 34. quæst. 2. & in ca pastoralis. §. verum. de appel. n. 5. & in ca solet. de sent. excõ. lib. 6. vbi Bologn. post. Pro illis, & Fel. in cap. Rodulphi nu. 43. de rescript. [f] in sum. verb. irregularitas. [g] Cap. si de cler. excõ minist. [h] Per d. supra eodem num. 24. & Cap. cum dilideres de sent. excõmunic. & in c. corripiantur. 24. q. 3. [i] Vbi sup. in dict. cap. finali. & in 3. par. o in dict. num. 24.

[p] Ibidem.

[q] Vt ibidẽ dixi.

[r] Tit. de cõcubinariis. vers. inhabiles.

[s] In tract. de irregularit. nup̃ edito lib. 5. capit. 5. num. 6. [t] Ca. 5. sess. 22. de reform.

[u] l. mãdatum. C. de mandato.

Authoris. [a] Non obstat, quod secundum hoc, verba illa, *alijs pœnis*, superfluerent, quum non videatur occurrere alia pœna distincta à censuris, cuius sublationem prærequirat absolutio Sacramentalis, & sacra communio, non inquam hoc obstat: quia immo potest dari aliqua, scilicet suspensio à Confessario, ne intra certum tempus confiteatur, vel communicet, quã non esse proprie censuram diximus supra. [b] Et etiam illa, quam ipse pœnitens promitteret aliquo bono fine subire, vel soluere, si intra certum tempus illa Sacramenta susciperet. Et illa qua aliquot canones pœnitentiales mandant arceri, quem intra aliquod tempus à communione. [c] Adde quod fere omnes prælati omnium religionum possunt dispensare super qualibet irregularitate sui monachi excepta illa, quæ nascitur ex homicidio voluntario, & bigamia, non quidem iure communi, sed priuilegio concesso specialiter eis, vel generaliter communicando illis priuilegia omnia omnibus aliis concessis.

Vndecimo dico, quod in hac materia, & facultatis concessæ ad dispensandum super occultis, & non publicis, [d] vt Bullæ Sacræ Pœnitentiariæ, & aliquorum Legatorum circumspectis omnibus videtur resoluendum, quod occultum est, quod non est publicum.

255 Publicum autem, quod est notorium, manifestum, vel famosum, Tum quia ratio cur alterum concedatur, & alterum negetur, est, vt obuietur scandalo publico, [e] cui satis obuiatur non dispensando in notorijs manifestis & famosis. Tum quia non est de occulti essentia, quod suapte natura non sit probabile, qualia sunt sola mentalia. [f] Neque, quod licet suapte natura sit probabile, nullatenus tamen probari possit: quia id est contra §. hæc ergo, [g] quatenus probant dici occultum factum in præsentia quinque: & contra cap. 2. [h] quatenus probat ministerium Acolyti iuuantis rebaptizantem posse esse occultum. Tum quia pene occultum videtur esse species occulti, [i] quatenus occultum & pene occultum dicit esse, quod toleratur, etiam si ab aliquibus sciatur, & glost. ibi, [k] ait id dici pene occultum, quod probari potest, licet difficulter. Tum quia nulla irregularitas contrahitur ex facto sua natura probabili, & paucæ sunt, quarum factum aliquo modo probari non possit, per supradicta. [l] Tum quia omne, quod est publicum, potest dici occultum, & publicum definitur esse, quod patet omnibus, secũdum Barto. [m] Et ita oportet esse saltem notorium, manifestum, vel famosum, sufficit tamen esse tale viciniæ, Collegio, vel monasterio, licet non prouinciæ, Ciuitati, vel parochiæ. Tunc autem dicetur tale alicui eorum, quãdo maiori parti eorum fuerit tale, modo saltem decem inueniãtur in eo, per notata à Panorm. & citatis ab eo. [n] Publicum autem est triplex, scilicet notorium, quod nititur sciẽtia maioris partis prædictarum Communitatum. Manifestum quod nititur fama eiusdẽ partis maioris, orta à scientibus: & famosum, quod nititur fama maioris partis, orta, ex vno scienti, vel ex indiciis, vel præsumptionibus illi æquipollentibus. [o] Occultum item triplex, scilicet, quod non est probabile suapte natura, qualia sunt sola mentalia: & quod est probabile suapte natura, sed non potest probari: quia coram nemini factum est: & quod probari quidem potest, sed adeo à paucis, [p] nulla inde fama orta est, nec est in iudicium deductũ, quod præfatę glossæ pene occultũ appellãt.

Duodecimo dico, quod vt delictum dicatur publicum, non sufficit, vt actus qui est delictum, sit publicus, nisi etiam publice sciatur esse delictũ: missa enim facta coram populo ab excommunicato occulto actus publicus, & delictum est, non tamẽ delictum publicum: quia nescitur publicum esse delictum. Tum quia qualitas adiuncta verbo debet intelligi secundum qualitatem eius, [a] quatenus probat non dici dominum serui delinquentis, qui nõ erat dominus serui cum deliquit, & vt aiunt Dialectici, non dicitur vidisse Papam, qui vidit eum solum antequam esset Papa. Tum quia testamẽtum factum ab aliquo ante militiam, non censetur militare, nisi in ea approbetur, [b] & Barto. [c] ait, quod pupillus moriens post mortẽ tutoris, per cuius scientiam reputabatur sciens in vita eius, dicitur mori ignorans, quod ad effectum. [d]

De sex casibus, quibus Ecclesia pro polluta habetur, ita quod non liceat in ea celebrare.

256 *Ecclesia, vt dicatur polluta in sex casibus. &c. seq.*
258 *Polluta Ecclesia pollutũ est cœmeterium contiguum sed non contra.*

256 PRIMVS casus est, [e] quando intra eam sanguis humanus iniuriose effunditur aut causa naturalis eius effusionis, aut mortis datur. Dixi, *intra*: quia secus si extra eam, etiam de super in tecto, vel subter eam in specu, iuxta Archid. [f] Dixi, *Ecclesiam*, generaliter, ad cõprehendẽdam etiam nondum consecratam, [g] quãuis, quo ad reconciliationem sit magna differentia: quia reconciliatio consecratæ debet fieri ab Episcopo, & cum aqua benedicta ab ipso, aut ab alio Episcopo: non consecratæ vero potest fieri à solo presbytero, & cum aqua à seipso benedicta, [h] quod probãt. [i] Ioan. Andr. Anchar. Card. & Panormit. licet dubitet Anto. [k] Dixi, *effunditur*: ad significandum, quod non sufficit aliquarum guttarum sanguinis emissio: quia iura requirunt effusionem, quæ largitatem denotat. [l] Dixi, *sanguinis*: quia non sufficit percussio, quæ non sit mortifera sine eius effusione, quamuis sit eiusmodi, vt mortifera sine eius effusione, quamuis sit eiusmodi, vt carnes contundat, aut ossa frangat, iuxta Specul. [m] Dixi, *humanus*: quia nulla effusio cæterorum animalium ad id sufficit. [n] Dixi, *iniuriose*: quia non sufficit naturalis effusio per nares, aut per os, aut quæ casu fit lapsu, vel offendiculo, aut ictu lapidis, aut regulæ per se decidentis, [o] neque facta ob iustam defensionem, [p] neque ludo, aut ioco, [q] quod nostro iudicio intelligẽdũ est de licito, & licite facto. [r] Qualis raro accidere potest in ecclesia, nisi cum aliqua pia repræsentantur, [s] nec effusio facta per furiosum, aut stultum, [t] aut per puerum iudicio carentem. [u] Dixi, *aut datur causa, &c.* quia sufficit, vt vulnus infligatur intra eam, quamuis percussus ante egrediatur, quam sanguis in illam infundatur, & quamuis recipiatur ille aliquo vase, ne in eam decidat: nec contra sufficit, quod sanguis in illa effundatur, si vulnus extra inflictũ est. [x] Dixi, *naturalis*: quia non sufficit, vt feratur sententia condemnatoria, etiam intra illam, si per eius exequutionem effusio extra illam facta est. Dixi, *aut mortis*: quia satis est ad id suffocare, aut alias intra illam hominem sine sanguinis effusione interficere, [y] sufficit etiã mors, & effusio sanguinis ob fidẽ Catholicã occisi, vel vulnerati, [z]

non

[a] In delictis. §. 1. ff. de noxal. lib. Trin. ff. de testam. ibi, & in dict. §. 1. & l. cũ antiquitus. C. de iur. delib. & in ca. ecclesijs. 68. & ca. ecclesia. de cõsecr. d. 1. c. 2. posuisti. de cons. eccles. & in d. c. ecclesijs. & glo. in ca. de cõsecr. eccl. lib. 6. [b] Ca. fi. de cõsecr. eccl. [c] Ca. aqua de cõsecr. eccl. d. ca. 1. Ibidem. [d] Ibidem. [e] Ca. reuerimini. 16. q. 1. & glo. hæc ipsa ecclesia illorũ de sent. excõ. ver. effusio. [f] Archiep. in dicta dat. per Fel. ibi, & Panor. in d. ca. propositi. [g] De dedicat. eccles. columna. 10. in rationali diuin. office. [h] Glossa d. ca. de cõsecr. eccles. verb. Ianuens. lib. 6. [i] Glossa d. ca. reuerimini. [k] Ibidem. [l] Ca. de immunit. eccles. lib. 6. & per ea quæ in ca. quãdo. de sepult. d. c. 2. [m] Specul. tit. Arch. in dict. cap. 1. [n] Collectarius in d. c. 1. Arg. ca. de delict. puero. [o] Glossa in d. cap. cõmuniter recepti. [p] Glossa in d. cap. pupillus. [q] Ca. si qua actione. §. 1. ff. ad l. Aquil. [r] Arch. & glossa. recepta in dict. cap. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

non tamen sufficit interficere, aut percutere aliquo telo, vel tormento misso ab ecclesia in existentem extra eam, quamuis sufficiat mors, vel effusio facta in ecclesia per tormentum foris missum, secundum mentē prædictorum. Ad quæstionem hic propositam respōdeo, quod nec ista, neque alia pollutio occulta impedit celebrationem in ecclesia, secundum gloss. receptam,[a] ex qua cum eam Salmāticæ prælegerem, intuli fieri posse, vt effusio sanguinis, vel seminis facta ab hinc octo diebus, hodie incipiat impedire, & non ante: nā facta tunc videntibus duobus, & vsque nunc tacentibus, nunc autem publicantibus, ita vt fama gignatur, nō impediet, vt ita dixerim, ex tūc, sed ex nūc.

257 Secundus casus est, quando in ecclesia semen humanum voluntarie effunditur. Dixi, *humanū*: quia cæterorum animalium ad id non pertinet,[b] & quia satis est, vt sit cuiuslibet hominis, siue fœminæ, viri clerici, laici, fidelis, siue infidelis: & quod effundatur iuxta, contra, aut extra cursum naturalem.[c] Immo, & per copulam coniugalem, iuxta gloss. notab.[d] & alias tres, quāuis alia oppositum teneat,[e] quam eius additio à nobis ibi probata cōfutat. Dixi, *Voluntarie*: quia non sufficit quæ dormiendo fit,[f] quamuis Angelus, g oppositum dicat, sed absque sufficienti ratione, quia ex eo quod teneatur coniugalem violare, non sequitur sufficere eius, qui dormit, cum ista non contineat eam irreuerentiam, quam illa erga ecclesiam.

Tertius casus est, quando in ea aliquis excommunicatus sepelitur.[h]

Quartus est, quando in illa aliquis infidelis sepelitur,[i] quamquam in hoc casu non solum reconcilianda est ecclesia, sed etiam parietes illius abradendi: licet in præcedenti reconciliatio sufficiat.[k]

258 Quintus est, quando ecclesia per Episcopū excōmunicatum publicū cōsecratur, aut benedicitur.[l]

Sextus, quando omnes parientes renouātur.[m] Sed contrarium verius videtur, vt docuimus,[n] nisi quando omnes, aut maior pars eorum simul deiiciuntur, quod raro fit. Et addo, quod quoties aliqua ecclesia polluitur, etiā cœmeteriū illi contiguū est pollutum, quāuis non id, quod nō est contiguū, licet è cōtrario, polluto cœmeterio ecclesia illi cōtigua nō polluat.[o]

De casibus reseruatis.

259 *Casus reseruatus quid, & quotuplex.*
259 *Casus reseruatus dicitur, quia tollitur, nō quia nō datur.*
260 *Absoluere omnes omnis Sacerdos iure diuino potest.*
260 *Papa à quo, & qua potestate absoluitur.*
260 *Absoluitur Episcopus non potestate à se data.*
261 *Casus nullus reseruatus Papæ sine censura, qua sublata cessat reseruatio: secus in episcopali.*
262 *Casus quor, & qui reseruantur Episcopis.*
262 *Blasphemi absolutio, vt faciendā.*
263 *Papa iurisdictionem immediate sumit à Deo in omnes.*
263 *Papa absoluit ab omnibus sibi, & alijs reseruatis.*
263 *Regis operibus præfecti sæpe hoc modo peccant.*

259 CIRCA hoc dico sequētia. Primo quod casus videtur proprie descendere à cado, & significare ruinam, iuxta illud Curtij. *Casu vhemēti inopinato oppressus.* per translationem autem significare alia, scilicet miseriam, per quam quis ruit à statu fœliciori, iuxta illud.

P *Sed sit tantus amor casus cognoscere nostros.*

Et euentum inopinatum, quia cadit, & deuiat à regula prudentiæ. In proposito autem significat peccatū, quo quis cadit à rectitudine virtutis, & est duplex. Alter reseruatus, alter non reseruatus. Reseruatus est, *cuius absolutio admittitur alieni inferiori facere dotis*: & est duplex. Alter Papalis, *cuius absolutio admittur omnibus Parochis, & etiam Episcopis*: alter Episcopalis, *cuius absolutio admittur solis Parochis.*

Secundo dico, quod ex his infertur, casum non dici reseruatum eo solo, quod non concedatur potestas absoluendi ei, qui non habebat eam actu, vel habitu, (vt aliqui sentire videtur,) sed quia tollitur, & minuitur ei, qui eam actu, vel habitu habebat: & ita verius mum videtur id, quod ait Palud.[a] relatus à nobis,[b] scilicet omnes sacerdotes simul cum ordine sacerdotali accipere potestatem super verum Christi corpus ad conficiendum Sacramentum Eucharistiæ, & super Christi mysticum ad absoluendum ab omnibus peccatis mortiferis, eius sumptionem impedientibus: quos latius quam alij fundauimus,[c] per illius contextum, & multa alia. Quibus nunc addimus primo capadiicimus,[d] & cap. generaliter,[e] in quibus Gratianus exerte concludit, quod omnes sacerdotes, siue regulares, siue sæculares in sua cōsecratione, & ordinatione æqualem suscipiunt potestatem baptizandi, prædicandi, & pœnitentias dandi, & peccata remittēdi, & licet eis omnibus interdicatur exercitiū illius potestatis, donec iure ordinario per electionē populi, vel de alius licentia concedatur. Secundo, quod Panormitanus senex, & id animaduertens,[f] reuocauit quæ dam quæ, g dixerat, quem postea omnes, qui eum legerunt sunt sequuti. Tertio, quod S. Anto.[h] pro re certa præsupponit, sacerdotibus datam esse plenariam potestatem absoluēdi à Christo, & sacerdotem posse diuino iure omnia quæ pertinent ad forū pœnitentiale, præter ea, quæ iure humano fuerint ei adempta. Quarto, quod Gratianus,[i] concludit monachos accipere tātam potestatem in hoc per suam consecrationē, quātam parochi, & alij sacerdotes: quia eisdē verbis consecrantur omnes: & subdit, quod cum in cōsecratione cōiungantur, non debet fieri diuortium, siue diuisio quo ad potestatem: sed tātum quo ad exequutionem eius. Quinto, quod Bart. quem sequuti sunt omnes, dixit,[k] esse iudices, quos vocant cartularios habentes iurisdictionem in habitu, & non in actu, super eos qui se voluerint illis subiicere: sicut delegatus à Sede Apostolica contra aliquē expressum cum clausula, & quosdam alios, generaliter habet quidē in expressum iurisdictionem in habitu, & actu, & in non expressos habitu tantum, vt probatur.[l] Quales videntur fuisse in primitiua Ecclesia communiter omnes sacerdotes, donec parochiæ diuiderētur,[m] & Vrbanus statueret, ne quis audiret cōfessiones alienorū parochianorū.[n]

260 Tertio principaliter dico, quod etiam ex prædictis infertur non satis caute dixisse Sotum,[o] vnum esse omnium consensum, quod in ordinatione sacerdotis nulla iurisdictio absoluendi à mortalibus cōferatur. Tum quia omnium consensu iure diuino competit eis potestas, & iurisdictio absoluendi: & per nullum actum eis conceditur illa iure diuino, nisi per consecrationem: ergo in sua consecratione, & ordinatione accipiūt illam iurisdictionem saltem in habitu. Tum quia expresse habetur,[p] quod potestas absoluendi datur in consecratione iure diuino: licet iure humano adempta sit eius executio, donec assequantur eam ratione tituli, vel de alia licentia.

a Cap. 1. de consecrat. eccl. lib. 6.

b Gloss. in d. cap. 1 ver. humanū.

c Text. in c. ecclesiis. ver. cuiuscunque, 68. d. & Special. vide supra tit. de dedicat. eccles. colum. 10 d. in d. cap. de cōsecr. & in d. ca ecclesiis. e in d. cap. ecclesiis. de consecrat. dist. 1. f Glo. fing. in d. ca. ecclesiis, communiter recepta. g in verb. conficerat ecclesiæ. §. 9 in Ca. consuluisti. de cōsec. eccl. vel alta. i Ca. ecclesiā de nouit. & ad. cōsecrat. dict. Iure Pan in d. ca cōsuluisti. k Arg. dict. ca. consuluisti. vbi notat Pan. in Glos. in ca. ligneis. de cōsecr. eccles. l in d. cap. ecclesiis. nouit. & Cap. 1. de cōsecr. eccles. vel altar. lib. 6.

m Virg. 2. Æneid.

Quarto dico, quod etiam infertur ex eisdem ineaute ipsum dixisse, Papam constituere sibi confessarium, & dare illi iurisdictionem super se. Tum quia si confessarius acciperet iurisdictionem à Papa, non posset eum absoluere potestate iure diuino sibi data, cum eam solum haberet ab ipso iure humano. Tum quia nō aduertit id, quod nos longè ante ipsum scripsimus,[a] scilicet nō posse asseri quod ipse dicit. Tum quia Papa non habet iurisdictionem super se: immo, neque super successorem suum,[b] Tum quia iure naturali vetatur quis habere iurisdictionem super se, seeundum omnes,[c] & nemo potest dare alij, quod ipse non habet.[d]

Quinto dico, quod incautius idem subijcit, idem prorsus esse in Episcopo, quod in Papa, scilicet, quod in eligendo confessarium,[e] ipse dat iurisdictionem illi, quod nusquam alius dixit: cum secundum omnes confessarius non absoluat Episcopum virtute iurisdictionis acceptæ ab eo, sed virtute iurisdictionis diuinitus acceptæ per claues, quas accipit in ordinatione, non ab homine, sed supernaturaliter à Deo, vt ipsemet dixit,[f] & sentit, g dum per multas rationes nobis applaudentes concludit, solum sacerdotem esse verum ministrum sacramenti pœnitentiæ, nec sufficere quod sit sacerdos: sed oportere, vt sit proprius, vel delegatus à proprio: & quod tres soli dicuntur, quo ad hæc proprij sacerdotes, scilicet Papa, Episcopus, & parochus, quos ait esse iure diuino proprios: & ita accipere à Deo diuinitus potestatē absoluendi. Et cùm per nullum alium actum, quàm per consecrationem eam accipiant, & omnes eodem modo, & eisdem verbis consecrentur,[h] consequitur eos accipere à Deo iurisdictionem, saltem in habitu in sua ordinatione, & consecratione, vt eruditissime[i] dixit Panor. quem omnes postea secuti sunt, & diluciderat Gratianus[k] concludit, omnes sacerdotes accipere potestatem dandi pœnitentiam, & absoluendi à peccatis per consecrationem, licet iure humano vetetur eis executio eius, donec per titulos, vel alio modo licentiam assequantur.

Sexto dico, quod ex hoc sequitur aliud esse casum reseruatum, aliud censuram, quæ est pœna eius, vt est tactum supra.[l]

Septimo dico, quod Concilium Trident.[m] definit esse hæreticum dicentem, quod Episcopus non possit reseruare aliquem casum quo ad forum interius, sed solum quo ad exterius. Et addit quod in articulo mortis omnis casus, & omnis censura desinit esse reseruata, & [n] quod Episcopi absoluere possunt in omnibus casibus occultis reseruatis Papæ: cuius tenor refertur supra.[o] Huc §. in editionibus prioribus Latinis hic posito videtur contradicere bulla Cœnæ Domini,[p] quatenus reseruat absolutiones excommunicationum illius bullæ, non obstantibus quibuslibet Conciliis. Per quæ verba videtur derogare præfato cap. 6.[q] Et quod, vt audio S. D. N. non permittit, vt Episcopi absoluant per seipsos, nec per suos vicarios speciales hæreticos occultos: licet illud concedatur eis.[r] Et quod eadem ratione videtur eis ablata facultas absoluendi ab omni excōmunicatione, & casibus reseruatis in illa bulla: nisi dicamus, quod hic §. limitat illum, ne procedat in occultis, & habentibus complices, & ita non sunt contrarij. Pro quo facit, quòd lex specialis non censetur tolli per generalē, siue præcedat, siue sequatur,[s] cui similis in l. sciendum,[t] quatenus probant præfatam authenticam licet sit posterior limitari per præfatam l. sciendum: licet sit prior, & non tolli per d. authenticam licet sit posterior, & tradit Decius.[a]

261 Octauo dico, quod nullus est casus reseruatus Papæ, cui non sit annexa aliqua censura, vt testatur S. Anton.[b] & sentit Caiet.[c] Quo fit vt bulla, quæ concedit facultatem absoluendi à casibus Papalibus, videatur concedere potestatem absoluendi à censuris Papæ reseruatis.

Nono dico, quod ab omnibus peccatis habētibus annexam censuram Papæ reseruatam, post sublationem eius legitimam simplex parochus absoluere potest: quia per id desinit esse reseruatum,[d] nisi cum reseruatione censuræ Papalis concurreret etiam Episcopalis, qua sibi reseruat peccatum, ob quod illa censura ponitur,[e] quatenus habēt, altero ex duobus impedimentis, sublato, alterum non tolli. quod quamuis iure nitatur, videtur tamen vsu indistinctè interpretatum, sublatam esse episcopalem reseruationem, & censuram sublata Papali, per ea quæ diximus.[f]

Decimo dico, quod Episcopus concedendo casus suos, siue sibi reseruatos, non videtur concedere absolutionem à censuris sibi reseruatis: quoniam à diuersis non fit illatio,[g] & aliud est peccatum reseruatū Episcopo, aliud censura ei reseruata: nam aliqua sunt peccata annexam censuram non habentia, quæ sunt Episcopo reseruata: & etiam sunt censuræ aliquæ illi reseruatæ, peccatis ob quæ illæ dantur ei non reseruatis. Nec etiam concedendo absolutionem à suis casibus, & à censuris, videtur concedere absolutionē, aut dispensationem votorum, aut irregularitatum, à quibus ipse potest: quia nec sunt casus, nec censuræ ipsi reseruatæ, & ita ex illis nō infertur ad hæc, neque è contrario.[h] Ad quæstionem de parocho habente facultatem absoluendi à casibus reseruatis Episcopo suo, an possit absoluere pœnitentem alterius Episcopatus, cum iusta licentia sibi cōcessa à peccatis reseruatis suo Episcopo? Respōdi, posse. Tum quia glossa,[i] & clarius per multa Panor.[k] habent confessarium legitimum vnius parochiæ posse absoluere cōfessum à peccatis vbicunque cōmissis: & Episcopi videntur tacitè velle debere, vt idem sit de peccatis eis reseruatis, quando confessio fit habenti facultatem absoluendi à reseruatis suo Episcopo. Tum quia id videtur habere consuetudo: nunquam enim intellexi vllum confessarium legitimum, cui esset præfata facultas, remisisse quem ad Episcopum alterius Episcopatus. Et consuetudo ampliare potest iurisdictionem, immo & dare non habenti.[l]

Vndecimo dico, quod Episcopus concedendo alicui omnem suam facultatem, & omnem suam auctoritatem ad audiendam cōfessionem, & absoluendum auditos, non videtur concedere casus sibi reseruatos iure communi, aut suo particulari, aut consuetudine generali vel speciali,[m] quamquam oppositum credo quando concedit omnes suos casus: quia iuxta communem loquendi consuetudinē, quæ attendi debet,[n] per suos casus peccata illi reseruata intelligūtur: nec S. Anto.[o] oppositum tenet. Et etiā quando concedit omnem suā facultatem excepto tali casu reseruato.[p] Et etiam quo ad forum conscientiæ, quando apparet intentionem Episcopi fuisse cōcedere reseruatos ei, cum omnem suam facultatem concesit.[q]

262 Duodecimo dico, quod excommunicationes

a In reg. 1. ff. de regul. iur. b Vbi sup. dol. 1. dub. vltimo casu.

d Caiet. in sum. verb. casus.

e Arg. ex tuarum, de author. & vsu pal. & l. si dom. ff. de furt. vbi gl. si. f In c. ita quorundā de iudæ. vot. 11. nu. 71.

g l. Papinianus. ff. de minor. & cad. ubi omnia. de decim.

i Cap. plac. cur. de spo. k In c. cū contingat. nu. 29. de for. compet.

l Cap. duo simul. cū gloss. de offic. ord. m Arg. c. fi. de offic. vic. lib. 6. & eorum, quæ Ioan. And. citat. in c. tuæ. de dolo. n Cap. ex litteris. de spons. l. ibrorū. §. qd tamen Cailius. ff. de leg. 3. o 3 potest. 17 c. 13. p Arg. ut. dominus. 31. q. 3. & eo tit. quæ le 2 notat Dec. 1 reg. ff. de regul. iur. q Arguc. intelligētia de verbor. signi.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Episcopo reseruatæ referuntur supra.[a] Qui autem, & quot sint casus ei reseruati, magna est inter doctores contentio, vt colligitur ex glossa,[b] S. Anton.[c] & Angel.[d] & Syluest.[e] in qua controuersia communior conclusio est, esse quatuor, quinque, aut sex. Primus est, peccatum clerici, quòd irregularitatem annexam habet, secundum Syluest. & eos quos ipse refert,[f] sed nobis verius & vsitatius videtur dictum Card. scilicet, clericum qui ob aliquod peccatum irregularitatem incurrit, posse absolui à censura, si qua subest, & à peccato, antequam cum illo in irregularitate dispensetur. Secundus est incendium domorum, frugum, aut aliarum rerum ex proposito factum, & consilium, & auxilium in id præstitum.[h] Tertius est peccatum, ob quod pœnitentia solennis imponenda est, quę ob solum notorium peccatum graue, & scandalosum imponitur.[i] Quartus, absolutio blasphemiæ publicæ & notoriæ,[k] cui communis innititur, sed non probat: quia loquitur de foro contentioso, vt rectè Angel. insinuauit vbi supra, & quia ius nouum[l] Concil. Lateranens. sub Leone X. oppositum eius, quod communis dicit, significat: quatenus vetans, ne confessarij blasphemos in foro conscientiæ, nisi cum grauissima pœnitentia ad arbitrium seueri confessarij imposita absoluant, innuit eos posse cum prędicta pœnitentia absoluere, prout supra[m] dictum est. Quintus, dispensatio votorum, & iuramẽtorum: sed hic non debet numerari inter casus, cum nõ sint peccata, qualia illos esse diximus supra.[n] Sextus, absolutio excommunicationis maioris,[o] sed hic non est casus reseruatus: quia non est peccatũ, sed illius pœna: neque intelligenda est de omnibus excommunicationibus, sed de reseruatis Papæ, quarum absolutio in aliquibus casibus inferiori conceditur, per quẽ Episcopus intelligitur, vt dictum est:[p] nam ab aliis casibus reseruatis parochi quo ad forum conscientiæ iure communi absoluere possunt, per dicta supra.[q] Per quæ videtur, vnum, vel alterum tantum ex his casibus esse vsu receptum. Alij vero casus reseruantur Episcopis ipsis per consuetudinem generalem, aut quasi generalem, quos tangit & refert glossa.[r] Primus est homicidium voluntariũ, aut realis membri abscisio: quia mentalis, nec verbalis etiam peruenies ad percussionem non comprehenditur, S. Anton.[s] Secundus, peccatum falsitatis falsandi scripturas, ac dandi testimonium falsum, aut tacendi verum coram iudice,[t] & peccatum admissum ab Aduocatis, Procuratoribus, & Notariis ostendendo scripturas partibus aduersis.[u] Tertius violatio libertatis, aut immunitatis Ecclesiæ, de qua supra,[x] per quam iniustè personis, aut rebus Ecclesiasticis iniuria infertur. Quanquam nunc sæpe habet annexam excommunicationem cœnæ, per dicta supra,[y] & consequenter videtur, quod omne sacrilegium est casus Episcopalis per consuetudinem.[z] Quartus peccatum retinendi incerta aliena, quem supra[a] vtiliter declarauimus. De casibus tamen qui per consuetudinem, aut constitutionem specialem episcopatuum reseruãtur, certa regula dari non potest, iuxta omnes: quia vnaquæque prouincia suo sensu abundat.[b]

263 Decimotertio dico, quod non videtur satis tuta opinio cuiusdam viri eruditi, quam publicauit in tractatu suo de casibus sedi Apostolicæ reseruatis sub finem: nempe quod confratres sanctissimæ Trinitatis, & alij Christi fideles non possunt absolui à casibus reseruatis Episcopis eis inconsultis auctoritate bullæ S. D. N. Gregor. XIII. per quam facit facultatem præfatis Christi fidelibus in hæc verba. *Et insuper vt ipsi confratres, & alij Christi fideles indulgentiarum, remissionum, relaxationum præfatarum Deo propitio facilius efficiantur participes, illis, & eorum cuilibet, vt temporibus, & diebus supradictis quoscunque seculares, vel quorumuis ordinum etiam mendicantium regulares presbyteros idoneos ab ordinariis locorum approbatos in suos possint eligere confessores, & qui eorum confessionibus diligenter auditis, & eos, & eorum quemlibet ab omnibus, & singulis eorum peccatis, criminibus, excessibus, & delictis quantumcunque grauibus, & enormibus, etiam sedi Apostolicæ reseruatis, exceptis contentis in litteris in die Cœnæ Domini legi consuetis, toties, quotiens, & etiam à criminibus in eis litteris contentis semel in vita tantum, & in mortis articulo eadem auctoritate absolutionem impendere, ac pro commissis pœnitentiam salutarem iniungere, &c.* Præfatus enim auctor fundat suam opinionem in eo, quod Papa non potest tollere ius diuinum: & quod iure diuino est concessa potestas Episcopis reseruandi sibi aliquos casus: quæ potestas videretur eis auferri, si virtute præfatæ concessionis possent prædicti Christi fideles absolui à peccatis reseruatis Episcopis. Quæ tamen opinio non est vera, nec bene fundata. Tum quod Papa habet super omnes Christianos iurisdictionem,[a] & non solum qualem qualem, sed immediatam quo ad omnia spiritualia, vt colligitur ex S. Thom.[b] & sicut habet illam immediate à Deo, ideo nemo alius potest eam illi tollere, vel minuere.[c] Tum quia nõ satis cautè arguit tolli ab Episcopis ius reseruandi casus, eo quod Papa conferat facultatem absoluendi ab eis aliquibus aliis in aliquot casibus, vt in casu proposito: quia effectu arguit à sublatione partis ad sublationẽ totius, & sic à minori ad maius affirmatiuè contra regulam Dialectiorum, & Bald.[d] Tum quia etiam omnis presbyter solo iure diuino attento potest absoluere quemlibet à quolibet peccato, vt dictum est supra,[e] & efficaciter probauimus,[f] attamen plurimis nõ licet iure humano Papæ id vetante. Nec sequitur ex hoc tolli eis potestatem illis diui nitus datam, sicut in iure diuino naturali cuilibet licet pacisci, & contrahere,[g] nihilominus iure non solum Pontificio, sed etiam Regio vetantur multi ad pacisci endum, & contrahendum. nec propterea dicitur tolli ius naturale, & diuinum. sed tantum ex æquo, & bono restringi. Tum quia omnium est vna conclusio, multa iura iure naturali, & diuino competentia multis restringi, & limitari à summo Ecclesiæ Principe quo ad spiritualia, & à seculari quo ad temporalia,[h] tam per interpretationem inter ius, & æquitatem interpositam,[i] quam per iustam dispensationem interpositionem,[k] quam per iustam naturalem,[m] & communem,[l] quam per rationem iustam naturalem, & communem, prout fusè tradunt Felyn. Dec. & alij,[n] & palam est in casu proposito solum ius Episcoporum restringi, & limitari ex iusta causa, sancta, & honesta. Tum quia glossa,[o] damnatur ibi communiter, quatenus dicit confessos religiosos habentibus à Papa priuilegium audiendi confessiones teneri confiteri iterum suis parochis, si absque ipsorum licentia confessi fuerint ipsis. Tum quia præfata opinio sapit hæresim Ioan. Poliaci damnatam,[p] quatenus asseruit, quod stante statuto cap. omnis vtriusque sexus: non potest Papa facere, vt parochiani non teneantur confiteri proprio sacerdoti, seu parocho Ecclesiæ. Et quod Papa non

potest

a Extr. cap num. 12. cum seq. b Cap. 2. de pœnit. & remiss. lib. 6. c 3. par. 11. tit. cap. 11. d Verb. casus 5 prin. e Sod ver. q. 2. & gl. & doctores in clem. dudum. f. fatuimus. de sepult. f Vbi sup. quæst. 3. g In clem. dudum. §. ac etiam. de sepult. h 22. q. 8. c possi-nã. i Cap. fin. 2 Iun. glo. 26. q. 6. ẽ tamen nõ est in vsu. k Per cap. statuimus de maled.

l §. ad abolendam. sess. 7.

m Cap. 12. num. 83.

n Eod. c nu. 254. o Glost d. c. 1. de pœnit. & remiss. lib. 6.

p Eod. c num. 111.

q Eodem num. 39.

r Extrauag. inter cunctas de priuileg. s 2. par. ti. 17. cap. 11. in fin. t Iun. not. à Pano. in c. 1. de crimi. fals. & Barr. in l. 1. ff. eod.

u Iuxta l. 1. §. qui de posita. ff. eod. x Eod. c. nu. 119. & c. 24. n. 17.

y Eod. c. num. 110. in fine. z Sylvest. ver. casus. quæst. 4. a 10 c 17. num. 91.

b Cap. vltim. 36. distinct.

potest dare licentiam audiendi confessiones, quin confessus habenti eam teneatur eadem peccata iterum proprio Parocho fateri. Tum quòd destruit clem. dudum,[a] & omnia Iobelæa, cruciatas, & confessionalia, quibus fit facultas eligendi confessores, & consuetudinem generalem totius Ecclesiæ christianæ, quæ contrariam eius opinionis sententiam vbique terrarum seruat. Tum denique quod facile diluitur argumentum eius, concedendo quidem Papam non posse tollere ius diuinum in totum,[b] immo & concedendo potestatem reseruandi sibi aliquos casus iure diuino Episcopis conuenire,[c] negando tamen, quod non possit Papa illam ex iusta causa limitare, & restringere aliquo prædictorum modorum: negando item, quod per limitationem, & restrictionem in hoc casu factam, tollatur Episcopis potestas reseruandi sibi facultatem absoluendi in aliquot casibus per supradicta. Quin & Panor. dicit,[d] secutus Innoc. receptum ab omnibus, quod per rationem naturalem potest declarari, & limitari ius naturale, & diuinum, non solum per legem Papæ quo ad spiritualia, & per legem alterius principis quo ad temporalia, sed etiam per consuetudinem rationabilem, vt passim limitatur præceptum de non occidendo, & de standa duorum, vel trium testimonium, &c. Dixi supra, *Immo & concedendo*, &c. Tum quia Concilium Triden.[e] non habet præfatam potestatem reseruandi dari Episcopis iure diuino, id est immediate à Deo: sed magnopere ad Christiani populi disciplinam pertinere, vt hanc potestatem habeant, summi quidem Pontifices in toto orbe, Episcopi vero in suis diœcesibus. Quod longe aliud est, cum multa iure humano constituta multum ad Christiani populi disciplinam pertineant. Tum quia hæc reseruandi potestas non pertinent ad ordinis substantiam, neque ad iurisdictionem ad absoluendum necessariam: sed ad aliam extrariam Ecclesiæ christianæ gubernandæ valde opportunam. Tum quia nullibi probari videtur iure diuino competere Episcopis aliam iurisdictionem, quam illam, quæ datur eis per ordinationem, & consecrationem: quia omnis alia cõceditur eis mediate, vel immediate à Papa.[f] Per quam considerationem negari posset, quod ita immediate suscipiant Episcopi iurisdictionem hanc reseruandi extrariam à Deo, sicut ordinis characterem: sed à Papa per electionem, confirmationem, vel aliam dispositionem ordinariam, vel delegatam, expresse, aut tacite per traditionem, & consuetudinem iam inde ab ipso Petro in hunc diem continuatam.

Ad primam quæstionem hic propositam respondeo quod Regis præfectus publicis operibus, qui minore pretio cogit subditos ad importandam materiam eorum, non potest iuste in gratiam alicuius priuati etiam gratis curare, vt importent similem ipsius operi. Ad secundam, quod non sufficit ad id consensus Regis, qui operas subditorum non potest ita in vtilitatem priuatam, ac publicam impetrare. Ad tertiam, quod talis priuatus non excusatur, eo quod ipse prefectus suæ conscientiæ oneri id accipit, magis, quam Pilatus suscipienti bus in se Iudæis culpam damnationis Christi: nec magis quam iuuans ad furandum eum qui totam culpam in se recipit: quia facientes, & consentientes, &c. ẽ

Miscellaneum 1. de præsentatione Confessariorum Religiosorum.

264 *Præsentatio fratrum ad audiendas confessiones, &c.*
265 *Concilio non derogatur nisi expresse.*
266 *Præsentatus semel, & admissus noua præsentatione non indiget.*

264 DE præsentatione fratrum confessariorum facienda ordinariis,[a] hoc in loco scripsimus in vulgari multa, & diligenter quidẽ, quæ ob iustas causas præter hæc pauca in editione latina omittimus. Primum, quod,[b] tenentur prælati fratrum petere ab Episcopis, & superioribus, vt placeat ipsis, quo fratres ad id per suos prælatos nominati, possint in suis ciuitatibus, & diœcesibus libere eorum subditorum confessiones audire, & salutares pœnitentias imponere, & cum sua facultate, & bona venia absoluere, quidquid dicat Sylvest.[c] allegando Card.[d] qui licet ibi subobscure loquatur, tamen in §. ac deinde,[e] resoluit, teneri fratres ad petendum prædicta. Secundum, quod[f] debent fratrum Prælati eligere fratres idoneos in numero conuenienti ad tria prædicta, & eos præsentare Episcopis. Dixi, *Præsentare*: quia non sufficit nominare,[g] quod dixit esse sensibus corporis exhibere. Tertium, quod Episcopo sine iusta causa nolente admittere, possunt præsentati facere illa perinde, ac si fuisset admissi.[h] Nec videtur obstare Conc. Trid. Tum quia huiusmodi præsentatus, & sine causa ab Episcopo reiectus habetur pro approbato ab eo, sicut & regularis petens licentiam transeundi ad regulam strictiorem negata ea sine iusta causa habetur pro licentia donato,[k] & sicut Abbas, qui petiit tertio benedictionem ab Episcopo habetur pro benedicto, si eam sibi neget.[l]

265 Tum quia Concil. Trid. non videtur voluisse derogare iuri communi, & conciliari,[m] neque Concilio Lateranen.[n] quod requirit derogationem expressam Concilij ad hoc, vt illi censeatur derogatum, de quo latè Fely.[o] Tum quia expedit iura concordare,[p] & possumus hæc iura commode concordare dicendo, quod Concil. Trid. limiterur per alia duo prædicta ob rationem specialitatis, quæ colligitur ex eis, *Ad frenandam aliquorum Episcoporum duritiem*: vt in dict. cap. 1.[q] statuitur, cum etiam posteriores leges limitentur per priores.[r]

266 Quartum, quod semel præsentatus, & admissus non indiget noua præsentatione, etiam si aliquoties exierit diœcesim, ad quam fuit præsentatus.[s] Quintum, quod præsentatus non debet absoluere à casibus Episcopo reseruatis, nisi data ei ad id facultate, & minus dispensare in iuramentis, vel votis,[t] quod est rutius secundum S. Ant.[u] licèt Syl.[x] contra teneat quo ad casus per ipsum Episcopum reseruatos. Sextum, quod prædicti cõfessarij per priuilegium Papæ Sixti IIII. possunt audire confessiones omnium, qui ad sua loca confitendi causa venerint, licet non sint ex episcopatu, ad quẽ fuerunt præsentati,[y] non tamen possunt extra loca pro quibus sunt præsentati nisi, &c. Septimũ, quod Episcopi si voluerint possunt remittere religiosis obligationem petendi, & præsentãdi, habendo eos pro præsentatis,[z] & sentit.[a] Conc. Later. ibi, nisi eos exhiberi sibi petierint. Octauum, quod prædicti Patres habent priuilegiũ Innoc. VIII. quo se possunt aliter præsentare Episcopis, re-

a Iux. clo. dudum de sepult.

b Iux. dictam clo. dudum. §. statuimus. & Concil. Later. sub Leone X. sess. 11.

c Ver. cõfessor. 2. quæst. 1. & in d. §. statuimus.
d Quæst. 5.
e Iux. dictum §. ac deinde.

g Iux. glo fing. & recept. ibid. verb. præsentare. h d. clo. §. si vero. i Capit. 16. de reformat.

k Cap. licet. de regula. l Cap. 1. de supp. negl. præla. in d. clem. dudum. §. si vero. n. Sess. 11. arg. dicti solennis Archid. in cap. 1. de constit. & o In cap nonnulli. de rescrip. p Cap. cũ expensas. de electio. lib. 6. q De supp. negl. præl. l. 1. sed & posteriores. ff. de legib. s d. clo. §. fidem. vbi Card. q. 1. Iux. glo. recep. 1 d. §. si vero. u 1 par. tit. 17. c. 11. x Ver. cõfessor. q. 1.

y Supple. fol. 18 cõcess. 19.

z Argu. c. quod ob grauit. de regul. iur. lib. 6. a Prædicta sess. 11.

Universidad de Deusto
Biblioteca

latum in Compendio priuil.fratrũ Minorum.[a] Hæc tamen præsentatio non est tantæ virtutis, ac alia: non nisi in vnum annum durat,neq; facit vt sic præsentati pro præsentatis habeantur, iuxta formam iuris,nec consequentur,vt gaudeant priuilegiis, quibus præsentati gaudent,vt colligitur ex tenore concessionis,quæ quia est priuilegium,stringi debet,[b] & eo non esse vtendum consulit Compilator præfatorum priuilegiorum.[c]

a Ver.præsécratio fratrũ.& melius verb. absolutio quo ad sæculares. & habetur i monumẽtis primæ impressionis,fol 95. & secũdæ impressionis, 95. & in supplemẽt. fol.9. cõcef.312. b Cap.porro. & cap. sane.de priuileg. c Ver.præsentatio. 5.vlt.

Miscellaneum secundum de quibusdam regulis Confessariorum.

267 *Bona facta in peccato mortali ad hæc multa prosunt.*
268 *Absolui non debet sacramentaliter non confessus, etiam non valens.*
269 *Confessio facta vni non sufficit, vt alter absoluat.*
269 *Voluntas non fertur in incognitum.*
270 *Religiosus qui testans non absoluendus.*
272 *Excommunicati mortui cuius absolutio non petenda.*
272 *Mortuus absolui,& excommunicari an possit.*
272 *Hæres cuius excõcati absolutionem quærere non debet.*
272 *Excommunicatum etiam non confessum absoluit sacerdos,etiam excommunicatus in morte.*
272 *Absoluere non potest laicus excõcatum etiam in morte.*
273 *Collatio beneficij facta excommunicato quæ valida.*
273 *Excommunicatio non ligat extra Episcopatum, etiam episcopo volente.*
273 *Excommunicatio conditione non trahitur retro.*
273 *Appellatur ab excommunicatione durante conditione, etiam post decendium.*
274 *Pensio,cui quis per se consentit statim tenet.*
274 *Ignorans cur non incurrit pœnam extraordinariam.*
275 *Absoluit quis ab hæresi per Papæ commissionem.*
275 *Dispensare potens super voto,cur non potest super iuramento.*
276 *Vouens intrare religionem,an tenetur extra prouinciam.*
277 *Absolutio excommunicati ad cautelam quotuplex, à Confessario vt dari potest.278.*

267 PRo contentis in regulis Confessariorum,& Pœnitentium hic in vulgari positis, quæ exceptis vno supra locis opportunioribus inseruntur, substituo illud, & alia sexdecim responsa totidem nouæ quæstionũ. Primo,quod vltra illa,ad quæ[d] diximus prodesse opera bona facta in peccato mortali,prosunt etiam ad implenda præcepta, & excusandum à nouo peccato, iuxta ea quæ diximus,[e] & ad illustrandam mentem peccatoris, quo suum malum statum agnoscat,& eius pœniteat,[f] & ad quærendas virtutes morales,[g] & ne peccatum nos suo pondere in aliud trahat, secũdum Alcisiod.[h] & ad quærendã cordis lætitiam,iuxta illud Pauli.[i] *Spe gaudentes*,& ne angelus noster tutelaris ob ingratitudinem nos omnino deserat,& ne tam cito nos Deus puniat:tardius enim puniuit Achab: quia se humiliauit.[k] Id autem quod hic diximus in vulgari de actu de se malo fieri bonum ex circumstantia, & contra, explicatum est supra,[l] per quod soluitur dubium.

d In præl. 7.nu.1.
e In princ. de pœnit.d.1.6. nu.41.
f Cap. falsas.de pœnit. g Cap.vt. dec.13.q.6. hin 4.par. summæ. i Rom.15.
k 3.Reg.21
l Capit.21. num.1.

268 Secundo, quod firmiter est tenenda sententia posita supra,[m] scilicet, non debere quem absoluere sacramentaliter infirmum, qui verbis, vel nutibus non fuerit ei confessus aliqua peccata, licet antequã obmutesceret,vel iudicii amitteret, vocauerit eum, quantumlibet voluntatem confitendi cum signis contritionis ostenderit alij, vel aliis quã absoluturo.

m Cap.26. nu.27.

A Tum per rationem irrefragabilem ibidem insinuatã. Tum quod S.Tho.pro contraria parte citatus,[a] dicens posse talem vngi extreme,baptizari, & à peccatis absolui,intelligẽdus est de absolutione alia quam sacramentali,puta generali deprecatiua, vel à pœna per indulgentias ei concessas S.item Anton.[b] pro eadem citatus, qui solum ait in tali casu sacerdotem debere præbere infirmo quidquid humanitatis potest absoluendo, reconciliando, est secundum prædicta intelligendus. Medina etiam pro eadem citatus,[c] potius concordat sequendo glossam,[d] quæ vt[e] diximus,verbum,*pœnitentiam*,in textu positum intelligit de alia absolutione,quã sacramẽtali. Tum quia quamuis valeat confessio facta scripto absenti, falsè ex iusta causa,vt dictum est supra,[f] non tamen sufficit velle scribere illa, nisi scribat, & id faciat animo confitendi ea,& non cuicunque, sed illi presbytero, à quo vult absolui: & ita non sufficiet vocare confessarium, & dicere se velle confiteri, immo nequeconfiteri peccata coram alio, nisi ad summũ, quum confiteretur omnia ei mandando, vt deferret illa tanquam nuncius ad presbyterum eum absolutum.

a In 4.dist.22. q.3.ar.1.q.1. b In 4.dist.20.q.2. c Cap.vt. dec.13.q.6. hin 4.par. summæ. d Cap.porro. e Ver.præsentatio. 5.vlt. f Cap.falsas.de pœnit.dist.1.

B 269 Tum quia contra Conc.Trid. & omnes receptas sententias esse videtur dicere, quod voluntas confitendi absque confessione, vel confessio facta vni,præsertim non presbytero,vel aliter quam sacramentaliter, sufficiat, vt absoluatur ab alio, qui eam non audiuit,& iudicialiter debet absoluere:cum voluntas non feratur in incognitum, secundum Aug.[g] præsertim iudicis(qualis est confessarius.)[h] Tũ quia non vendicat sibi locum eadem ratio in hoc sacramento, quæ in baptismo, eucharistia, & extremaunctione: nam illa non ministrantur iudicialiter, & causa cognita, vt hoc: nec vllius eorum pars essentialis est cõcursus vllius actus actualis illa sumpturi quo ad eorum ministrum: immo sufficit voluntas præcedens ea suscipiendi, in hoc autem non sufficit voluntas confitendi, & accipiendi absolutionem, immo confessio est eius pars substantialis, vt definit Conc.Trid.[i] Tum denique, quod si maior cognitio peccatorum non requireretur ad absolutionem, non concluderetur confessionem esse iure diuino, præceptam,per illud.[k] *Quorum remiseritis,&c.* vt subtiliter insinuauit Medina,[l] quod est contra veritatem declaratam in Conc.Trid.[m]

g Cap.vt. dec.13.q.6. hin 4.par. summæ. h Rom.15.
i Cap.falsas.de pœnit.dist.1.
k Ioan.20.
l In 4.dist.20.q.2.
m Cap.26. nu.27.

170 Tertio,quod confessarius absoluere, & sinaturin sacro sepelire non debet vllum religiosum, etiam Canonicum regularem (qui omnia laxissimæ regulæ seruit,[n] testantem,vel testari volentem, nisi à proposito desistat, & si quod testamentum fecit, reuocet illud, aut certè efficaciter reuocare propo-nat, [o] & latè tradit admodum Reuerendus Pater Ioan. Trullus eruditione, ac pietate insignis, simul Prior sanctæ Christianæ Canonicorum regularium Aragoniæ, de ordine suo optimè meritus,[p] fatr ea-uendum esse cuiuis Canonico regulari, & à fortiori cuilibet alij monacho, à scribenda scheda, vel memoriali significante suam de vllis rebus suis vltimam deputatis sic, vel sic distribuendis voluntatem, vel intentionem vltimam, quod tamen solum intelligendum est de faciente illa ea mente,vt sint testamentum, codicillus, donatio mortis causa,vel alia vltima voluntas vim ex sua dispositione trahens, nõ autem alio,qui expresse, vel tacite protestatus nolle testari, vel nullatenus disponere, solũ rogat suum Prælatum,

n Cap.cum ad monasterium. de statu monach. o Cap.cum ad monasterium. de statu monach. p Cap.cum ad monasterium. de statu monach.

vel

vel Conuentum, vt pro sua libera voluntate, illud, aut illud pietatis,aut misericordiæ opus, illi, aut illi faciat, cum hoc nullatenus sit disponere, sed ad pie disponendum alium pio rogare,aut exhortari, quod cuilibet religioso,etiam Franciscano,licet, quia misericordia est virtus omnibus,etiã pauperrimis,communis,[a] quæ quotidiana conclusio est, quam nuper paulo latius tradidimus.[b]

a 2.2. ecce 16.q.1.

271 Quarto,quod hæres eius qui moritur absolutus à peccatis,& susceptis aliis sacramentis, & in loco sacro sepultus,licet postea credat eum obiisse excommunicatum, non tenetur petere absolutionem. Tum quia mortuum proprie, & quo ad Deum, nec absolui,nec excommunicari potest,quia non est homo mortalis,quem solum excommunicari posse supradictũ est. Nec obstat cap.si quis,[c] per quod glossa eius contrarium dixit per illa verba: *Dicatur mortuo, anathema*: quia non significauit,quod excommunicetur,vt putauit glossa cum Panor.[d] sed quod fiat ei maledictio, qua declaretur decessisse anathematizatus,vt pulchre ait Castren.[e] nec absolui,quia solus potest absolui, qui & excõmunicari, & e contrario.[f] Nec obstat prædictũ cap.[g] quia sensus non est,quod excõmunicatus mortuus proprie quo ad Deum absoluatur, sed quod denuncietur Ecclesiæ decessisse quo ad Deum absolutus, ita vt liceat ei nominatim orare pro illo,secundũ mentem Panor. & Com. ibi, & Cast.[h] Tum quia, si quo ad Deum, & culpam per pœnitentiam fuit absolutus, non indiget absolutione, quo ad illa: & quum excommunicatio esset occulta,non indiget etiam quo ad Ecclesiam,quæ non iudicat de occultis,[i] & si per pœnitentiam non fuit absolutus,nil prodest quo ad Deum absolutio. Tum quia,solus denunciatus excõmunicatus indiget absolutione quo ad Ecclesiam,[k] &c. hic de quo quæritur, non, erat denunciatus,non inquam,tenetur, immo nec expedit petere,quia nihil prodest animæ quo ad Deum,& nocet honori quo ad homines.

b Cap.quæ admodũ. de iureiu. c Cap.tua. de ordin. cog. & ca 2.de iud. d In 1.c. fi. de spõs. & 8. Ioan in 4. lib. sent. dist. 17. q 1. & 3.par q.83 art.7 ad 2. e Supr ci 16.nu.16 f Vt fatis probat ci eos.de sent excom. glo c.pen de cler.ex commu. h Cap.postulastis.eod.tit.

i In d.c.postulastis.

k De qua Fel. in c apostolic. (S. Sob t de excep & alij ali hi. Hinc Bal ad Cod.lib stum.7.nu in 1.1.6. & Innoc. om. fidẽ nu.14.

272 Quinto,quod idem omnino dicendum est de hærede illius, qui sine absolutione cum signis tãtum contritionis in excõmunicatione occulta moritur,[l] non autem de hærede excommunicati denunciati: quopiam is debet quærere absolutionẽ ab eo, à quo vivus, & sanus erat absoluendus, si non fuit absolutus, saltem ab aliquo sacerdote simplici in articulo mortis,[m] qui tunc potest absoluere, vt clarius, quam omnia alia iura antiqua definit Concil. Triden.[n] in hæc verba, *In articulo mortis omnis sacerdos quoslibet pœnitentes, à quibuslibet peccatis, & censuris absoluere potest*.

l Cap.cum ad monasterium. de statu monach. m Cap.cum ad monasterium. de statu monach. n Cap.cum ad monasterium. de statu monach.

Sexto, quod per hoc videtur, quod omnis sacerdos possit absoluere ab excommunicatione in articulo mortis,etiam non confessum, modo signa contritionis præcedant: quia in tali articulo non solum habet facultatem absoluendi à peccatis, etiam reseruatis, sed etiam à censuris, vt per prædicta verba patet: quod clare sentit Pan.[o] dum ait,quod præsupposito,quod laicus posset absoluere à censuris in articulo mortis, illa prodesset, ne iterum oporteret eum absolui,Et constat secundum omnes non posse laicum absoluere à peccatis. Ergo à fortiori absolutio sacerdotis sine absolutione à peccatis prodesset. Præsuppositum tamẽ non est verum, vt dictum est,[p] quod ipsum postea videtur confirmasse prædictum Concil. Trid. per prædicta verba, quæ non habent, omnis homo, sed (*omnis sacerdos*) significando non

o Cap.cum ad monasterium. de statu monach. p Cap.cum ad monasterium. de statu monach.

posse id facere etiam alium clericum etiam sacris iniciatum,quanto minus laicum.

Septimo,quod per eadẽ verba ausim dicere, quod sacerdos etiam excommunicatus, & denunciatus potest hodie absoluere licite constitutũ in prædicto articulo,sicut nõ excõmunicatus. Tum quia Conc. vniuersaliter nullum excipiẽdo loquitur. Tum quia non obstat,quod per excommunicationem tollatur, vel certe suspendatur iurisdictio, quam saltem habitualem habet iure diuino,[a] sine qua non potest consistere absolutio:quia probabiliter credi potest,quod mater Ecclesiam non auferre illi, nec suspendere iurisdictionem quo ad talis articuli tempus, licet,vt proxime dictũ est,non deceat credi, quod laico eandem quo ad eundem articulum videatur concedere: quia quo ad eum non agitur de non tollẽda,vel non suspendenda iurisdictione,sed de nouo danda;quod est difficilius,[b] præsertim incapaci, qualis est laicus, talis iurisdictionis.[c] Ausim,inquam, id nunc dicere, quamuis ante prædictum Conc. Communis contra tenuerit,[d] quam ipse quoque immemor prædicti Concilij sequutus fuerat supra.[e] Cæterum faceßat subtilis illa nouitas differentiæ quorundam inter articulum mortis, & periculum mortis: eadem enim sunt quo ad iura facentia facultatẽ absoluẽdi in eis.[f]

a 2.p. ecce 16.q.1.
b Cap.quæ admodũ. de iureiu. c Cap.tua. de ordin. cog. & ca 2.de iud. d In 1.c. fi. de spõs. & 8. Ioan in 4. lib. sent. dist. 17. q 1. & 3.par q.83 art.7 ad 2. e Supr ci 16.nu.16 f Vt fatis probat ci eos.de sent excom. glo c.pen de cler.ex commu. h Cap.postulastis.eod.tit.

273 Octauo, quod illud dictum de collatione beneficij facta alicui excommunicato, quod sit nulla, procedit etiam in eo qui se excommunicatum ignorat, secundum gloss. Pan. & com.[g] nam licet ignorantia excuset à pœna transgressionis,non tamen efficit capacitatem acquisitionis, cuius excommunicatus est incapax,[h] sufficeret tamen dispensatio Episcopi,si ad eum spectabat collatio,secundum omnes, non tamen si ad aliũ, quidquid dicat Pan.[i] quod tamen non procedit in collatione facta à Papa,vel Legato cum clausula absoluẽtes quo ad effectum præsentium cõsequendũ, in litteris eorũ apponi solita.[k]

g In d.c.postulastis.
h Cap.cum ad monasterium. de statu monach.
i In d.c.postulastis.
k De qua Fel. in c apostolic. (S. Sob t de excep & alij ali hi. Hinc Bal ad Cod.lib stum.7.nu in 1.1.6. & Innoc. om. fidẽ nu.14.

Nono,quod non est tenenda opinio Bart.[l] communiter recepta à Legistis,vt tradit Hypp.[m] scilicet, excommunicatio Episcopi ligat extra Episcopatum ipso id volente:quia irrefragabiliter confutatur, per cap.2.[n] & fortius per ratione eius,[o] vt recte affirmat Panor.[p] Nec obstat l. fin.[q] qua magno colore motus fuit Bart. quia est male traducta è græco in latinũ, vt testatur eruditissimus Andr. Alciat.[r] secundũ cuius translationẽ nihil facit pro Bart.& sequacibus.

l De comm. lib. 6. Sumpta ex d.l. fin. p In cap à nobis. 1. nu. 11. de sent.excõ. q ff.de decret. ab ord.fac. r Lib. 2. disputat. cap.18. s Ipse tenet decret. li.6. t Et quæri vtero ff. fiat. hom. tradit fiat recep.in li fi in qui ff. emptor. ff. de vsuc. nu.67. u Contra l. vbi repugnantia ff. de reg.iur. x In c.præterea. 1. de appellat. y Decius. in.ff.Ispenſ. super reg. Canc. l. & 11. de reſc.

Decimo, quod excommunicatio conditionalis impleta cõditione non retrotrahitur: quia fictio retrotractionis non habet locum in cẽsuris. Tum arg. cap.licet.[s] Tum quia fictio fundatur in æquitate,[t] & nulla æquitas suadet, vt qui iuste excõmunicabat ante conditionẽ impletã censeatur iniuste tunc excõmunicasse: id enim esset fingere impossibile secũ pugnas.[u]

s Ipse tenet decret. li.6. t Et quæri vtero ff. fiat. hom. tradit fiat recep.in li fi in qui ff. emptor. ff. de vsuc. nu.67. u Contra l. vbi repugnantia ff. de reg.iur. x In c.præterea. 1. de appellat. y Decius. in.ff.Ispenſ. super reg. Canc. l. & 11. de reſc.

Vndecimo, quod sicut excommunicatio lata sub conditione non ligat ante eam impletam; ita potest quis appellare ante illam impletam, etiam post dicendum: ita quod sine scrupulo potest communicare, etiam ea impleta, vt sentit glossa quam contra Panormitanum sequitur communis.[x]

x Cõtra l. vbi repugnantia ff. de reg.iur.

274 Duodecimo,quod pensionarius,qui personaliter consensit constitutioni pensionis, non soluens eam die statuta, incidit in censuram, etiã ante intimationem litterarum,secus si consensit per procuratorem,iuxta stylum Curiæ,de quo testatur Cassad.[y]

y Decius. in.ff.Ispenſ. super reg. Canc. l. & 11. de reſc.

Decimotertio,quod pro cõmuni opinione,quam

Universidad de Deusto
Biblioteca

tenuimus supra,[a] scilicet, quod ignorantia probabilis excusat ab excommunicatione statuti pro facto damnato, vltra ibi dicta facit, quod licet non requiratur consensus delinquentis in pœnam, vt obligetur ad eam, quia obligatio non nititur eius cõsensu, sed potestate legislatoris imponentis eam, requiritur tamen cõsensus in causam, ob quam imponitur, vt dixit S. Tho. [b] & vt quis dicatur consentire in causam alicuius non sufficit, quod cõsentiat in eo, quod est causa, sed requiritur quod sciat, aut scire debeat id esse causam,[c] & qui scit aliquid esse malũ, & ignorat pœnam ob id impositam, scit quidem id quod est causa illius, non tamen causã illius. Nec obstat, quod ex eo sequeretur, quod mulier, rusticus, & alij, qui probabiliter pœnas legum ignorant: in nullam earum inciderent: responderi enim potest negando quidem sequelam, quo ad pœnam ordinariã, & mediocrem proportionatam delicto, secundum naturam eius statutam, vel prudentia communi imponendam, quam quilibet discretus paulo plus minus præuidere potest, saltem hallucinando per legem naturalem dictantẽ delicta mediocriter punienda,[d] concedendo vero sequelam quo ad pœnam extraordinariam, & exorbitantem, & auctam vltra naturam suam nude consideratam propter frequentiam, vel alias circumstantias personæ, temporis, loci, &c. ea ratione diuersitatis, quod quicunque scit, vel scire debet aliquid esse malum, scit, vel debet scire id esse puniendum iuxta naturã eius: & ita non solum consentit in eo, quod est causa eius, sed etiam in eo quod scit, vel debet scire esse causam eius: secus tamen est de pœna exorbitanti aucta, & addita vltra naturam eius, ob frequentiam, & alias circumstantias, quia nec scit, nec scire debet illud malũ esse causam illarum, cuius generis est excommunicatio, & eo magis, quo sola ratio naturalis, quæ docet pœnam debitã malo, non pertingit ad illam sine lumine fidei. Quæ est ratio germana cap. 2.[e] per quam extenditur ad quascunque alias pœnas exorbitantes, sola natura delicti considerata. Per eandem rationem idem censeo cum Sylu.[f] de excommunicatione lata per legem communem Pont. Max.[g] cum multis eruditis Curiæ putantibus multas extrauagantes cum censuris grauissimis latas super criminibus damnatis, quarum notitia nunquam transit Pyrenæum, nec Alpes, non excommunicasse Hispanos eas penitus ignorantes: nam & percutiens clericum, aut patrem, aut dominum, & interpellans monialẽ, vel virginem ignorans probabiliter eorum qualitates, quas sciens id non fecisset, non incurrit pœnas extraordinarias pro illis additas,[h] quia etsi sciat esse malum, id quod facit, nescit tamen, nec scire debet tantam pœnam pro illo malo impositam: & minus peccat, qui frangit legem grauissimis, & extraordinariis pœnis munitã ignorando eas probabiliter, quam sciendo: sicut minus contemnit, & peccat qui ingreditur hortum, leui cespite septum causa furandi, quam qui alto pariete cinctum.

275 Decimoquarto, quod nullus præter Papam sine eius cõmissione speciali, potest absoluere ab hæresi, & cẽsura ei annexa, etiam occultissima: quia Papa eam sibi reseruati in Bulla Cœnę: quamuis Conc. Trid.[i] concedit Episcopo, vt per semetipsum in suo Episcopatu possit absoluere subditos suos ab occulta hæresi: quamuis item possit cõtendi, quod non sit derogatum, quo ad hoc illi per Bullam Cœnæ: quia S. D. N. Gregor. XIII. & Pius V. adeo id expresse declararunt, vt etiam summo Pœnitẽtiario negauerint illã facultatẽ, nisi cum certis modificationibus, sine quibus, nec hic absolũt sine maxima causa, nec ille dum vixit absoluebat, etiam cum illa. Per quod,[k] moueor ad credendum, quod nec virtute Iubileorum, nec Bullarum Cruciatarum, in quibus non datur specialis facultas absoluendi ab hæresi, potest quis absolui ab ea, licet expresse detur facultas absoluendi à casibus Bullæ Cœnæ,[l] iuncto dicto S. Anto.[c] scilicet quod facultas generalis absoluendi ab excommunicatione non includit absolutionem illius, quæ specialiter non fuisset concessa.

Decimosexto, quod Confessarius, eo quod sit munitus facultate dispensandi super voto, non potest dispensare super iuramento, etiam eiusdem materiæ. Tum quia iuramentum videtur continere duo vincula, promissionis, & iuramenti, quæ sunt fortiora vno,[d] qua ratione S. Tho.[e] ait votum iuramenti esse firmius non iurato. Tum quia secundum eundem alia ratione ligat iuramentum, quam votum. Iuramentum enim ligat quia est sacræ rei attestatio, ratione reuerentiæ, qua quis debet implere, quod per nomen eius promittit. Votum vero ratione fidelitatis, qua quis debet implere, quod Deo promisit. Tũ quia secundum oẽs votũ, vt votum, nõ est iuramentum, nec contra, nam diuersitas nominum, definitionum, & titulorum,[f] & rationum obligandi supra dictarum, concludit esse diuersæ speciei iuramentum, & votum, & facultas dispensandi super vna specie, non extenditur ad aliam,[g] quatenus probat, virtute mandati, vel priuilegij de conferendo beneficio vacaturi maioris, non posse conferri beneficium minoris. Tum quod Abbates habentes potestatem absoluendi à sententia canonis si quis suadente,[h] non possunt absoluere à multis aliis excommunicationibus minoris auctoritatis, iuxta Fed.[i] quia exorbitantia à iure cõmuni nõ sunt extendẽda de alio, ad aliud.[k]

276 Hoc ipso die, quo hæc in prima editione latina excudebantur, puta, pridie Idus Octob. An. 1573. (quo sui sacræ Pœnitentiariæ Prætorij primum habuit conuentum Illustriss. & Reuerendiss. Card. Stanislaus Hosius postea quam fuit in summũ Pœnitentiarium à S. D. N. delignatus, magna cum laude, & gloria vtriusque, vtpote gratis, & absens, nihilque minus præuidens, ob solam eandémque celeberrimam pietatis, integritatis, & eruditionis famã, qua non solum Vrbi, sed orbi toti Christiano etiam ante purpuram fuit notissimus) tactum fuit, an qui Hispanus probabiliter ante 20. annos vouerat ingredi Religionem ordinis fratrum minorum Conuentualium, (qui postea à fel. re. Pio V. in tota Hispania abrogatus fuit) teneretur quærere extra illam, vbi nõ est abrogatus, monasterium, in quo reciperetur? Et videtur non teneri, tum per dicta supra. [l] Tum quod actus agentium non operantur vltra fines eorũ. [m] Et orator nõ intẽderat intrare extra Hispaniã.

277 Eodem die rogatus de potestate absoluendi ad cautelam Confessarij electi per confessionalia, Iubilæa, & alias Bullas Apost. dico tumultuarie primo, quod absolutio excommunicationis simplex est absolutio integra excõmunicationis quæ scitur esse lata, & valida. Absolutio vero ad cautelam est, quæ non est talis: & ista est triplex, dimidiata, quæ ad certum tempus, vel actum fit: & integra, eius, quæ dubitatur esse lata: & eius, quæ scitur esse lata, sed dubitatur an valeat. Quæ colliguntur ex cap. solet,[a] & scribentibus ibi, præsertim Innoc.[b]

Secundo, quod præfatus electus Confessarius non potest dare primam harum, & ita non potest absoluere cum reincidentia. Tum quod illa non est integra. Tum quod in effectu est quædam suspensio, vt ait Innoc.[c] & Dec.[d] & Confessario huiusmodi non est potestas dimidiandi absolutionem, nec suspendendi. Tum quia eam dare esset fere absoluere pure, & excommunicare sub conditione, ad quod faciendum nulla est illi potestas: nec potest absoluere ad certum tempus, vel actum: quia id effectu esset absoluere cum reincidentia.

278 Tertio dico, quod potest dare secundam, quã passim dant Confessarij confessis ignorantibus se esse excommunicatos per verba illa, *Si teneris vinculo excommunicationis, &c.* Per quam absoluitur ab ea, vel eis in quas potestas eius extenditur, modo præmiserit satisfactionem, vel aliud quod Bulla requirat, vel certe eo sit animo, quo faceret illud, si meminisset se esse excommunicatum, & faciet cum primum meminerit. Tum quia attenta sua ignorantia, satis videtur facere, quod potest, & facienti quod potest, non est neganda absolutio. Tum quia passim ita absoluunt Confessarij laudati ob hoc ab eruditis, vt etiam prædictum est.[e]

Quarto dico, quod non potest dare tertiam sine præuia satisfactione, si confessus agnoscit esse veram offensam, ob quam est excommunicatus: quia quum offensa est manifesta, non potest dari illa etiam cum cautela sufficienti sine præuia satisfactione. [f] Potest autem dare, si dicat se non offendisse: sed si dicat se dubitare de offensa, videtur, quod non possit: quia cõmissa simpliciter absolutione non censetur commissa absolutio ad cautelam. [g] Non obstat, quod semper tenuerim, & teneam, quod delegatus, cui commissa est causa, potest partes absoluere ad cautelam, cum Aret.[h] recepto frequenter à Decio, & nobis, contra glossam communiter receptam,[i] quia glossa loquitur de commissione absolutionis ab excommunicatione, quæ tractari potest commode sine absolutione ad cautelam, & decisio Aret. & vsus loquitur de commissione causæ, quæ sine absolutione partium ad cautelam non satis commode posset tractari. Adde iis illa, quæ scripsimus in cap. 1.[k]

Quinto dico, quod Confessarius, cui committit Sacra Pœnitentiaria, vel alius superior, vt absoluat latorem ad cautelam in foro conscientiæ tantum, non tenetur seruare formam d. cap. solet. quia illi foro non congruit citatio partis, quam illa requirit,[l] sed satis est, quod constet ei per confessionem partis, preces veritate niti.

Sexto, quod Confessarius, cui simpliciter, vt simplici confessario, committitur absolutio ad cautelam in vtroque foro, debet antea accipere cautionem sufficientem,[m] licet non debeat citare partem, nec audire excipientem de manifesta offensa, saluo, si aliquid amplius, vel minus faciendum ei præcipiatur: quia vno onere sublato, non censetur sublatum alterum,[n] & ita cum absolutio ad cautelam requirat citationem, & sufficientem cautionem, etiamsi sit dubia offensa,[o] licet onus citãdi tanquam inconuenium foro pœnitentiæ tollatur, satisfactio tamen, vel cautio sufficiens, quæ etiam illi foro congruit, non videtur tollita: adeo vt putem, quod si excommunicatus agnosceret offensam esse veram, deberet eum cogere ad prius satisfaciendum. Dixi, *in vtroque foro*: quia si committeretur, quo ad forum conscientiæ tantum, putarem sufficere seruare propositum firmum satisfaciendi debito, vel offenso, si apparuerit eam valere, quum quo ad illud cor magis respiciatur, quam manus,[a] Dixi, *nisi plus, vel minus præcipiatur*: quia si præciperetur, vt sine vlla cautione, vel eũ sola iuratoria, vel satisfacto dimidio, vel toto absolueret, id esset seruandum.[b]

Septimo, quod Confessarius, cui committitur absolutio specialis alicuius ad cautelã in vtroque foro, deberet absoluere coram notario, & testibus, vel saltem testibus, vt absolutus posset probare aliis suam absolutionem, quæ non præsumitur, nisi probetur.[c]

Octauo, quod excommunicato, denunciato, & absoluto à Confessario, siue simpliciter, siue ad cautelam, quo ad forum conscientiæ tantum, non tenentur communicare alij præsertim publice, neque iure possunt, nisi probabiliter illud credentes, quia limitata causa limitatum producit effectum,[d] nec absoluto, quo ad vtrunque forum, nisi legitime id ostendatur, vel probabiliter credatur.[e]

Miscellaneum III. de scientia, credulitate, opinione, dubitatione, & scrupulo.

279 *Scientia, fides, opinio, dubium, & scrupulus quid, vt differunt, & conueniunt. & seq.*

280 *Conscientia quid, quotuplex, ad quid obligat. scrupulosa quam mala, nascitur ex sex causis, & curatur 10. medicinis. à nu. 282.*

281 *Dubiis in rebus pars tutior an necessario eligenda.*

283 *Legis rigor temperatur per æquitatem quinque modis.*

284 *Intellectus illius dicti,* Bonæ mentis est culpam timere, vbi non est.

279 DICIMVS primo, quod scientia, fides, opinio, dubitatio, & scrupulus, in quibusdam conueniunt, & in quibusdam differunt, vt resolutius aliis tradimus.[f] Quorum summa est, quod scientia est cognitio visiua rei,[g] tam intellectus, quam sensus.[h] Fides est cognitio, qua firmiter ita esse iudicamus, id quod non videmus, iuxta illud Augustini, *Fides est credere: quod non vides*,[i] iuncta gloss. 7. quæ citat illud Greg.[k] *Fides non habet meritum, vbi ratio humana præbet experimentum.* Opinio est cognitio, qua iudicamus aliquid esse, vel non esse, quod non videmus, nec firmiter credimus ita esse, sed cum formidine, ne contrarium sit verum.[l] Dubitatio est cognitio duarum rerum contrariarum neutram earum iudicando veram iuxta glossam,[m] quæ dubietatem appellauit titubationem. Scrupulus est cognitio argumenti apparentis contra prædicta. Ex quibus infertur, hæc quinque conuenire in hoc, quod sunt cognitiones, & actus potentiæ cognitiuæ & non appetitiuæ, vt ex verbo, *cognitio*, apparet: & quod differunt in eo, quod scientia est firma, & euidens cognitio. Fides firma non tamen euidens, sed obscura.[n] Opinio autem, nec euidens, nec firma, quamuis sic iudicatiua. Dubitatio vero, nec euidens, nec firma, nec iudicatiua. Scrupulus autem est solum quoddam argumentum contra aliquam prædictarum. Et quod quatuor prima sunt contraria, quæ non possunt simul inesse vni,

Universidad de Deusto
Biblioteca

& eidem perſonæ eodem reſpectu. Scrupulus autem cum qualibet aliarum quatuor eſſe poteſt.

Miſcellaneum IIII. de conſcientia.

280 CONSCIENTIA, vt definit,& diuidit S.Thom.[a] non eſt potentia, nec proprie habitus animę,ſed actus eius iudicatiuus, interdum teſtificans, quod illud fecimus, vel non fecimus, iuxta illud.[b] *Scit conſcientia tua te crebro maledixiſſe aliis, &c.* interdũ accuſans,vel excuſans dictando aliquid bene,vel male factum eſſe,iuxta illud B.Auguſt. *Senti de Auguſtino quidquid libet, ſola me in oculis Dei conſcientia non accuſet,*[c] & interdũ dirigens dictando aliquid faciendum, vel non faciendũ eſſe,[d] & ita hic accipitur,definiriq; poteſt eſſe ſciẽtia,fides,opinio,aut dubitatio, de aliqua re facienda,vel non facienda,ſecũdum Communem in locis proxime citatis,& eſt duplex. Vera,quæ vere iudicat aliquid eſſe faciendũ, vel non faciendum. Et erronea,quæ falſe iudicat eſſe faciendum, vel nõ eſſe faciẽdum.[e] Eſt,& aliter triplex:certa, quæ pro certo iudicat. Dubia, quæ nullatenus iudicat:& ſcrupuloſa,quæ cõtra id quod iudicat, habet argumẽta. Porro, quælibet conſcientia certa ligat eam habentem. Quantũ autem quælibet harum obliget dictum eſt.[f]

281 Quibus addo, non ſemper eſſe neceſſariũ partem tutiorem eligere : quia ſatis eſt quoad præcepti implementum turam eligere vt latè,[g] probauimus, etiam in his, quæ ad fidem, & mores pertinent : in aliis enim, nec de cõſilio, quis tenetur eligere tutiorem, vt ibidem probatur.

Miſcellaneum V. de cauſis, ex quibus fit conſcientia nimis ſcrupuloſa.

282 DICO primo,quod conſcientia nimis ſcrupuloſa naſcitur ex vitio naturali,vel acquiſito.

Secundo dico, quod conſcientia nimis ſcrupuloſa gignit multa mala, ſcilicet inconſtantiam, augmentum peccatorum, animi paruitatem, nebulas intellectus, inquietudinem mentis, accidiam, & id genus alia.

Tertio dico, quod huius vitij cauſæ, ſecundum S.Ant.[h] ſunt complexio timida,melancholia,& mania,dæmon tranquillitatis oſor, vigiliæ, ieiunia immodica,& conuerſatio cum ſcrupuloſis.

283 Quarto dico,quod decem ſunt huius ægritudinis medicinæ, ſecundum S.Ant.[i] Prima Deus per ſuam gratiã intus habitãs, & foris benigne aſsiſtens. Secunda pharmacum contra melancholiam,maniã, & alios malos humores,iudiciũ debilitantes. Tertia auerſio cogitatus à re ſcrupuloſa. Quarta ſubmiſsio ſui aliorum iudicio. Quinta contrauentio ſcrupulorum.Sexta vſus epiſceiæ ſiue æquitatis circa leges,de qua S.Tho.[k] perſuadẽdo ſibi nõ peccare,qui implet legem ſecundum mentẽ authoris, licet verba offendat,[l] neq; qui eam in ſenſu benigniore ſeruat,quãuis in duriore violet,[m] neque,qui eam non ſeruat vbi,& quãdo eſt impoſsibile,vel valde difficile,[n] neq; qui eã non ſeruat,vt pro ſtulto non habeatur:nec qui in rebus dubiis ſecundũ cõmunẽ bonorũ vſum ſeruat.[o]

284 Septima rectus intellectus illius vulgati, *Tutior pars eſt eligenda in dubio,*[p] nempe,in eo quod eſt proprie dubium, quale non eſt, cum ſufficienti authoritate, aut ratione altera pars creditur : neque cum ex multis opinionibus vna pro vera eligitur. Octaua rectus intellectus illius. [a] *Bonarum mentium eſt etiam culpas agnoſcere, vbi culpa non eſt* : cuius vnus verus ſenſus eſt, generaliter ſe culpatũ agnoſcere, licet nõ meminerit ſpecialiter culpã.[b] Ali⁹,(qui viſus eſt.[c] Ioan.Gerſon. aptior) ſignum animæ in bonum propẽſæ,timere,ne ſit culpa,quod non eſt tale : quamquam hoc non eſt bonitas,immo ſcientiæ, aut probi iudicij defectus.

Quæ opinio deligenda.

285 *Opinio communis quæ,& quando alteri præiudicat.*
286 *Opinio,quæ deligenda late, & reſolute.* 287.
288 *Opinio deponat dubium,antequam iudicet, conſulat,aut operetur. & ſeq.*
290 *Scrupulos mitigat ſibi parum, & multum Chriſto fidere, & eum talem imaginari.*
290 *Auxilio ſine ſpeciali Dei q̃ bona moraliter agi poſſunt.*
291 *Deus,vt Deus,nullius figuræ, vt homo, gratioſiſſimæ, & beniginiſſimæ.*

285 NONA medicina eſt electio bona ex variis opinionibus, & quieſcere in ea. Electio autem bona fit ſecundum Matth. Matthæ.[d] & alios alibi citatos. Primo cõſuetudine receptam,[e] niſi ſit contra legem naturalem vel diuinam certam, contra quam conſuetudo nihil poteſt.[f]

286 Dixi, *certam* : quia dubiam inter:pretari poteſt conſuetudo, & eius interpretatio ſeruanda eſt iuxta Panor.[g] Secundo ceſſante conſuetudine eligendo eam,quæ nititur alicui textui, cui contraria licet ſit communis nequit apte reſpondere, etiamſi quæſtio principalis ſit vnius iuris,& textus alterius, per citata à Philip.Franco.[h] Tertio eligendo eam,quæ nititur aliquo argumẽto cui aptè reſponderi nõ poteſt.[i] Quarto ceſſantibus his eligendo cõmunem, ſi ſcitur eſſe talis.[k] Quinto ceſſante communi eligendo eam, quæ pluribus fundamentis, & rationibus nititur, quamuis ſatis aptè diſſolui queant : quia cæteris paribus. funiculus duplex,aut triplex difficilius rũpitur.

287 Sexto ceſſantibus prædictis, eam quæ benignior,aut fauorabilior fuerit.[m] Qualis eſt quæ tutagnior,aut fauorabilior fuerit.[m] Qualis eſt quæ tutamento fauet.[n] Et quæ Matrimonio,dori, teſtamento, to, aut libertati,[o] aut aliis piis, & religioſis rebus,[p] aut pupillo,viduæ,peregrino, aut alteri perſonæ miſerabili.[q] Qualis etiam quæ priuato contra fiſcum, fauet,[r] cum fiſcus in delicto priuati fundatur, alias ſecus,[s] vt recte Decius declarauit,[t] alias ſecus. Qualis etiam eſt quæ valorem actus defendit, ſiue actus, de cuius fauore agitur, ſit vltima voluntas,[u] ſiue contractus,[x] ſiue libellus,litis conteſtatio, ſententia, aut quilibet actus iudicialis,reſcriptum, aut priuilegium,[y] quia præſumptio pro actus valore præponderat aliis,[z] quamuis valor actus in actoris fauorem, & damnum rei redundet.[a] Septimo prædictis deficientibus illam,quæ reo fauet.[b] Octauo ſi nullo modo prædictorum alia opinio aliam ſuperat,illam quã affirmãt Doctores auctoritate,& ſcientia in materia, de qua agitur præſtantiores,[c] & ita quam tenent Theologi, ſi quæſtio eſt theologa, & quam Canoniſtæ,ſi Pontificia,& quam Legiſtæ ſi ciuilis.[d]

288 Quatuor autem nobis videntur addenda omnibus,qui hac de re tractarunt, quo ad forum conſcientiæ.Primum quod Iudex,conſultror, aut agens, qui in re dubia iudicaturus,conſulturus,aut facturus, eſt ali

a 1.part.q. 79.art.13.
b Eccl.7.
c Cap.ſenti 11.q.3.
d Cap. per tuas. 2. de ſimo.
e d.c. per tuas. Iuquiſitio. ni.de ſent. excom.
f Prælud. 9.à nu.9.
g In d.c.ſi quis autẽ. à nu.34.
h 1.par.ti. 3.cap. 10. §.10.
i 1.par.tit. 3. cap. 10. §.10.
k 2. 2. q. 120. l 5 Tho. ibi art.3. m l. beniguius.& l. ſeq. ff. de legib. n S. Ant. vbi ſupra colum.6. o Argu.§. 1 ges. 4. diſt. & l. minime. ff.de leg. p Capit.ad audientiã. de homic. c. ſi quis autem de pœnit.diſt 7
a In directo ſenſu can.3.diſt.6
b In c.ſi nomen.
c Cap.25 num.48.

eſt aliquid, antequam id faciat, debet, vt non peccet expellere, ex animo illam dubietatem,& credere,aut certè opinari opinionem dicto modo electam eſſe veram,& ſecundum eam debere in eo caſu iudicare: quia ſi priuſquam id faceret,& dubius iudicaret,conſuleret, aut faceret, peccaret contraueniendo conſcientiæ dubiæ per dicta.[a] Secundum eſt, quod in vtroque foro vnus, & idem de vna, & eadem re poteſt, & debet credere aliquid eſſe verum quo ad vnũ effectum propter vim alicuius rationis,& cõtrarium, quo ad alterum propter vim alterius,argum.cap.Dominus,[b] & multorum, quæ pro eius vera concordia adduximus,[c] per quæ probatur vnam,& eandem mulierem poſſe,& debere credere ſuum maritum eſſe illum, cui cohabitat, quo reddat debitum, & contrarium ad effectum exigendi. Tertium, quod quamuis in foro contentioſo regulariter prædicta obſeruari debeant, in foro tamen conſcientiæ, ad effectum non peccandi ſufficit eligere pro vera eius opinionem, quem merito cẽſemus eſſe virum idonea ad id ſcientia,& conſcientia præditum, iuxta dicta.[d]

289 Quartum, quod non videtur vna opinio appellanda communis, ad effectum præiudicandi alteri eo ſolo,quod plures eam ſequantur tanquam oues aliæ alias, quæ præcedunt ſine iudicio ſequentes : velut aues, quæ vnam volantem aliæ omnes ſequuntur ſecundum Dec.[e] Communiorem enim ad hoc eximarem illam, quam ſex, vel ſeptem auctores claſſici rem ex profeſſo tractantes aſſererent, quam probatam à quinquaginta ſola ferè authoritate priorum ductis. Opinio enim communis non ex numero opinantiũ, ſed ex pondere authoritatis fit, vt dicit Alexan,[f] relato à Ludo. Gomez,[g] quin & arbitror vtrãque ad hoc poſſe dici communem, quando vtraque habet octo vel decem aſſertores graues,& cum iudicio eam deligentes. Quo fit, vt non ſit multum laudanda diligentia quorundam recentiorum inquirentium vtram teneant plures : doctrina enim præfata Ioan.Andr.[h] de ſequenda communi, intelligenda videtur, cum pauci reſpectu aliorũ teneant cõtrariam.

290 Decima ſcrupuloſi medicina colligitur:conſiderando primo,quod opinio,quæ videtur eſſe S.Auguſt. & aliorum antiquorum, (quam ſequitur Gregorius, Arim.[i] & inquam incurrat S. Thom.[k] & S. Bonauent.[l] quãmque munit ibi : Maior vigintiquatuor argumentis) tenet neminem poſſe ſolo libero arbitrio, & concurſu Dei generali, ſine auxilio eius ſpeciali etiam moraliter tantum bene operari. Et quod licet contrariam teneat Guil. Ocham,[m] & videatur receptior apud recentiores : licet item,noſtra ſententia, ei ſit locus in operibus bonis, quæ ſuapte natura, & ex propinquo, ad ſolos virtutum moraliũ fines attingendos ratione naturali duce diriguntur (qualia ſunt ſecundum rationem naturalem, honeſtè viuere,alterum non lædere, ius ſuum cuique tribuere:quale, quid liceat, quid deceat, quídve expediat,iuxta naturalem captum, & rationem prouidere) neceſſariò tamen tenẽda eſt antiquiorum ſententia in actibus moraliter bonis,quę ex propinquo ſpectant ad iuſtificationẽ:qualia ſunt bene credere, ſperare,diligere,pœnitere,qualia percupere cæleſtia,contemnere terrena, & horrere inferna, & id genus alia,

Deo Ieſu Chriſto æterni Dei

A argum.[a] Concil.Trid.in hæc verba. *Si quis dixerit ſine præveniente Spiritus ſancti inſpiratione, atque eius adiutorio hominem credere, ſperare, aut pœnitere poſſe ſicut oportet, vt ei iuſtificationis gratia conferatur, anathema ſit.* Qui ſacer canon argumento à contrario ſenſu ſatis etiam probat opinionem recentiorum, quo ad alios actus moraliter bonos. Secundo conſiderando, quod bona pars ſcrupulorum naſcitur ex quadam nimia confidentia propriarum virium, per quam ferè quis putat ſe poſſe ſolis illis bene pœnitere, confiteri, communicare,bene precari,& alia id genus operari,& videns ea non tam rectè, ac vellet facere, pluries iterat ea non implorato,vt deberet à Deo auxilio diuino,& poſtrema facit imperfectius quàm prima:& ita nunquam ſibi plene ſatisfacit,& turbatur triſtitia errorum, & timore errandorum. Huiuſmodi ergo ſcrupuloſi medicina fuerit conſiderare paruitatem,& infirmitatem ſuam, & omnium communem, ob quam vix quis poteſt, etiam moraliter tantum bene agere ſine gratia gratum faciente, vel auxilio ſpeciali Dei: & ita reputare ſua opera,qua parte ſua ſunt,non poſſe fieri tam perfectè, vt ſint digna tanta maieſtate : & conſequenter diffidere ſibi, & fidere infinitæ bonitati eius, qui pronior eſt ad miſerendũ, quàm vlciſcendum. Et quod vt eſt auſterus in eos,qui nimium ſibi fidentes, & ſine illo ei bene ſeruire poſſe putantes, & ſic non ſatis, de ipſius auxilio curantes, omnia perfectè ſuis viribus facere nituntur,& non faciunt:ita eſt clementiſsimus erga eos, qui memores ſuæ imbecillitatis,& ipſius auxilij neceſsitatis, ſine quo ei placere non poſſunt,illi ſe totos ſubijciunt,& pro naturalibus ſui liberi arbitrij viriculis, ac pro auxilio ab eo ſuperaddito, bona fide obſeruantiæ legum eius,& Eccleſiæ ſuæ ſtudent, ſperantes eum boni æquique conſulturum eam,quæ mediocris fuerit,etiam ſi non ſit exacta. Qui enim hæc pio animo ſecum voluerit, contentus erit,quòd vel mediocriter obligationi ſuæ ſatisfecerit,& gratias aget Deo,quod ad id ita ſua diuina bonitate eum iuuerit,deſiderans,ſperánſque fore,vt in dies maiore ope auctus,melius id faciet,ſcrupulos abiget, animúmque ſerenabit.

291 Et quia Deus vt Deus nullam figuram, & ita neque vultum ſeuerum, neque gratioſum niſi metaphoricos habet, quippe qui longè, imo infinite ſimplicior eſt,quàm anima & Angelus, plurimum ſcrupuloſo conducet imaginari vultum illum ſpecioſiſsimum, & beniginiſsimum reuerendiſsimæ & benedictiſsimæ humanitatis D. N. Ieſu Chriſti,qualem ſancti contemplantur eum, cum olim doceret, concionaretur, & conuerſaretur, exhibere ſolitum, nempè ſerenum,ſubhilarem, in ſui amorem rapientem,conſolantem, & lætificantem:imo & promittentem ſe à nobis fragilibus & humilibus noſtræ paruitati parũ fidentibus, eiúſque magnificentiæ plurimum confidentibus,& bona fide ſibi ſeruientibus, non exacturum adeo ſeueram rationem, qua nos condemnet, ſed adeo beneuolam qua ſaluet, Amen.

Quoniam verò[b] promiſimus inſerere hic tenorem cuiuſdam Bullæ fœl. rec. Pij V. & moderationis eorum, de quibus in ſubiecta Gregor. XIII. Bulla, ſi exiret interea : quæ quia non exiuit, ſolam hanc ſubijcimus : prout ſupra[c] etiam promiſimus.

æterno filio laus & gloria.

Universidad de Deusto
Biblioteca

GREGORIVS EPISCOPVS SERVVS, &c.

Ad perpetuam rei memoriam.

IN tanta negotiorum mole, qua Rom. Pontif. assiduè præmitur, vix vitari potest, ne aliqua interdum exiliant, quibus postea recognitis necesse est moderationis remedium adhibere. Cum itaque alias fœl. rec. Pius PP. V. prædecessor noster auditis grauaminibus, quæ Fratribus ordinum Mendicantium ab ordinariis locorum, & parochialium Ecclesiarum rectoribus multis modis inferri dicebantur super sacris concionibus, & lectionibus habendis, confessionibus audiendis, pœnitentiis iniungendis, fratribus ad ordines promouendis, celebratione Missarum, cura animarum, sacramentorum ministratione, sepulturis, quarta funeralium, legatis, donationibus, eleemosynis, collectionibus, aliisque huiusmodi iuribus, necnon decimis, & diuersis oneribus, ac etiam super statu, & regimine sanctimonialium ipsis fratribus subiectarũ, formatione processuum, censurarum publicatione, processionibus, præcedentia, locorũ acquisitione, certísque aliis rebus tunc expressis, multa per quasdam suas litteras pro dictis Fratribus non modo statuerit, sed & quæ iam in Concilio Tridentino decreta fuerant ad hæc pertinentia declarauerit: multáque præterea priuilegia eisdem 17. Kalen. Iunij, Pontificatus sui anno secundo, & deinde illa diuersis ordinibus, &c. concesserit. Postea, de Vicariis perpetuis Ecclesiarum quæ illis sunt vnitæ, &c. decreuerit. Demum animaduerso, quòd illa multas lites, &c. inter eos, & ordinarios concitauerant, primũ illa restrinxerit. Deinde plenius prouidens priores litteras moderatus fuit, & alias iuxtar earum concessas reuocauit, lites ad se aduocando. Postremo circa confessariorum regularium approbationem aliqua declarauerit. Nos hac varietate cognita, & infra. Statuimus, de prædictis, & aliis omnibus litteris, & constitutionibus, quæ ab eodem prædecessore eiusdem de rebus pro quorumcunque regularium, etiam Mendicantium ordinibus, & congregationibus quomodolibet emanarũt, ac omnibus, & quibuscunque in eis contentis, eam deinceps dispositionẽ atque decisionem pro subiecta materia futurã esse, quæ siue ex iure veteri, siue ex sacris dicti Concil. decretis, siue alias legitimè ante dictarum litterarũ, & constitutionum editionem erat, & si ipsæ non emanassent futura fuisset, ad quam dispositionem & decisionem, suúmque pristinum statum, illa omnia reducimus. Quinetiam abrogamus omnia irritantia, & alia decreta, & quæcunque alia nostris statuto, ordinationi, & reductioni aduersantia. Decernentes illa pro infectis haberi, ac omnes lites, coram quibusuis iudicibus, &c. motas necdum decisas, & iam decisas, si modo tractum habeant successiuum, & futura dubia quandocunque orientur, ad nos referenda esse. Necnon irritum, &c. Dat. Romæ Pontif. nostri anno primo.

COM

COMMENTARIVS DE ORATIONE, HORIS CANONICIS, ATQVE ALIIS DIVINIS OFFICIIS,

Ante annos triginta sermone Hispano Conymbricæ compositus, & aditus.

NVNC AVTEM ROMÆ, ANNO M. D. LXXVI. Recognitus, auctus, & Latinitate donatus ab eodem, sacræ Pœnitentiariæ Decretorum Doctore deputato.

De Præludiis attingens 33. Conclusiones.

CAP. I.

1 Orationis, & virtutum in materia quàntum quis scit.
2 Oratio actus eminens, & omnium virtutum colophon.
3 Oratio actus latriæ, siue religionis.
4 Orationis res necessaria, impigerque nuncius.
5 Oratio magnarum virium ad impetrandum.
6 Oratio quadamtenus vincit, & cogit Deum.
7 Oratio propter quæ difficilis.
8 Oratio verbũ generalissimè, generaliter, & specialiter sumi.
9 Orat semper, qui semper bene agit.
10 Oratio vt hic sumitur, num. 10. & vt definitur.
12 Petitio duplex, aperta, & operta.
13 Oratio est petitio, & actus intellectus.
14 Oratio cur dicitur ad sidera, num. 14. & cur affectus purus, num. 15. & cur non assensus in Deum, & deuotio, num. 16. nec erectio mentis in Deum, num. 17. Sed sic petitio mala, num. 18. & cur actus latriæ.
20 Deus a & ω, cum pulchro distichio Boetij.
20 Latria siue religio quid.
21 Oratur solus Deus vno respectu, & sancti alio.
21 Orare & orari sanctos Tridentini diffinitum.
21 Invocationem circa sanctorum quinque definita Tridenti.
22 Orari cur non debet vivus, nec existens in purgatorio.
26 Orare proprium Angelorum & hominum, num. 23.
27 Orat Christus quatenus homo, non quatenus Deus, nu. 24.
25 Orare potest malè dæmon, & cur non orant, qui sunt in purgatorio.
26 Paschasius ex purgatorio vt fecit miracula.
27 Orandum quo sine non est pro existente in purgatorio.
28 Oratio triplex mentalis, verbalis, & mixta.
29 Orationum alia bona, alia mala.
30 Orationum aliqua publica, alia priuata.
31 Oratio vt ex quatuor partibus integralibus constet.
32 Oratio S. Trinitatis egregiè contexta.
33 Orationis Christianæ componendæ ratio.
33 Ludouicus à Granata ordinis Prædicatorum laudatus.
33 Conciliatio dictorum auctoris cum his, quæ alij post eum de oratione scripserunt, remissiuè.

Præfatio.

VT O maiore cum luce, maioréque cum cautela intremus, & transeamus hãc syluam obscuram, & lubricam, accipiamus in fasces, & fulcra hęc præludia, & præsuppolita.* Quæ & alia innumera in hoc libello cõtenta, olim, quamuis senex, fidentius scripsi, quàm nunc, & si longissimè senior, audeo confirmare, veritus ne quis dicat esse me de numero contentorum in quodam monito [a] alibi à me ipso scripto, nempè: *In orationis & alia quamis Deo inseruiendi materiâ, omnes sibi ipsis videri scire & velle alios docere, & paucos quod sciunt operari*; cum ea quæ scripto docui, opere non præstauerim.

1 Ideóque oportet me dicere, quod licet quadamtenus verum sit illud cuiusdam pij ibidem à me ipso citatum, scilicet: *In materia virtutum tantum quisque nouit quantum facit, & non plus*: non tamen omnino, & iuxta rigorem verborum esse accipiendum: & ideo posse me aliqua, quæ non feci, in hac, & alia virtutum materia scire: & ea alios, qui plura fecerunt, humili, & pia mente docere: quod Deo annuente facere conabor.*

Præludia.

PRIMVM ergo præludiũ sit, orationem de qua S. Cyprianus hic agit, esse actum cum primis omnium, qui Deo grati sunt, eminentem, & sublimem, iuxta illud abbatis Isaac.[b] *Sicut ad orationis perfectionem omnium tendit structura virtutum, ita, nisi huius culmine omnia fuerint colligata, atque compacta, nullo modo firma poterunt, vel stabilia perdurare*: nam & cum primis omnium, quæ offerimus Deo est id, quod Oseas appellat,[c] vitulos labiorum, id est, vocalem orationem, quódque Paulus vocat [d] hostiam labiorum, vt significat Concilium Viennense, &

a Monit. dicti addit. huius regul.

b In collat. patrum collat. 9. cap. 1.

c Oseæ 14

d Hebræis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

se,[a] & vt quidam pius aiebat: [b] *Omnis Dei cultus oratione constat, aut perficitur*, & ideo tantopere nobis à tota Ecclesia Christiana commendatur, & vt si nocte, & dies insistamus, adhortatur, admonens illud ipsiusmet Saluatoris, [c] *Oportet semper orare, & nunquam deficere*, & illud Pauli, [d] *Sine intermissione orate*, cui alludit illud Hieronymi: [e] *Nunquam de manu tua Psalterium cadat*, & illud eiusdem: [f] *Oret in Ecclesia sacerdos indesinenter*: quæ infra [g] temperabuntur, & declarabuntur, ea vero potissimum ratione hoc primum præludium confirmatur, quod iuxta S. Thom. in hoc omnibus receptum.[h]

2 Oratio est actus virtutis illius, quæ, maxima est, omnium moralium, [i] quam Latini religionem, & Græci latriam appellant, quæque nos impellit & iuuat, ad Deum debitè honorandum, etiam secundum Ciceronem.[k]

Secundum Præludium.

3 SECVNDVM præludium, orationem esse rem admodum nobis necessariam. Ei enim, qui vinctus est, aut adeò grauis, vt nequeat ire quo sibi est necesse, necessarius est nuncius, vel procurator, vt docet Vlpian.[l] At nos qui sumus graues, & corpore vincti, nequimus adire Deum, & postulare ab eo quod nobis necessarium est, nisi per orationē: per eam autem sic. Quia est tanti animi, & virtutis, vt ascendens colles, transiliens valles, flumina vadens, & omnia impedimenta findens, in conspectum Dei intrare audeat, iuxta illud Sapientis: [m] *Oratio humiliantis se nubes penetrabit, & donec propinquet non consolabitur, & non discedet, donec altissimus aspiciat*, & iuxta illud Dauidis, [n] assuetissimi huic nuncium ad eum mittere, *dirret in conspectu tuo oratio mea*, super quo dixit magnus ille Patriarcha noster Auguſt.[o] *Mira virtus orationis, quæ illuc intrat ad Deum, quo caro peruenire nequit.* Cui allusit Aquinas,[p] asserēs orationem esse quendam interpretem, proxenetam, & veredarium orantis ad oratum. Quibus accesit noster ille magnus Archidiaconus,[q] qui per pulchras auctorum sententias probat, quod oratio per varias eius vires ad Dominum appropinquat: penetrat, flagitat, & impetrat. Accesit item doctissimus ille Gerson,[r] dicens orationem esse quendam nuncium nobis à Deo datum, vt nos in hac peregrinatione comitetur, & nostras ei miserias renunciet, opémque petat. Nuncium, inquam, duabus alis, spei, & fidei alatum, & animo charitatis armatū, pararúmque ad suo quàm citissimè officio fungendum. Quo factum est, vt licet Dominus noster nullam formam edendi, bibendi, vestiendi, & calceandi præstituerit, formam tamen orandi egregiā & omnibus numeris perfectā instituit.

4 Quippe qui nouerat quanto interuallo orationis necessitas, & vtilitas, illorum necessitatem, & vtilitatem (etiā si & illa magna sit,) excellat. Idem quoque Dominus licet prohibeat nos solicitos esse, quid comedamus, bibamus, & vestiamur, non tamen vetuit, imo grauiter adhortatus fuit, vt ad orandum simus solicitiametsi plerique nostrum (quæ humana fragilitas est) minus de hoc, quā de illis solicitī simus,

Tertium Præludium.

5 RATIONEM, vt prædictum est, esse magnæ virtutis, magnarúmque virtum, quod significauit ipsemet Christus, per illam Euangelij Lucæ parabolam [s] cuiusdam, qui media nocte post quam cubuit, importuno amici rogatu volens, nolens surrexit è lecto, & fecit panes, quo alium amicū de via venientem commodo exciperet hospitio. Per illam item parabolam [a] de iudice, qui licet nec Deum, nec homines vereretur, precē tamen ciuis sui viduæ obnixa, huic reddere coactus fuit: & quis oratio fiduciam præstat consequendi, quidquid petierimus à Deo, iuxta multa Euangelij promissa præsertim illud: [b] *Quodcunque petieritis patrem in nomine meo dabo vobis, & si quid petieritis in nomine meo, dabo vobis.*

6 Hæc Deum quadamtenus cogit, vt illa Chananæa [c] eundem vincit, & superat, iuxta illud Hieronymi: [d] *Deus ipse, qui nullius intra se superari viribus potest, publicani precibus vincitur.* Per hanc populus Israeliticus orante Moyse vicit, sicut & eo orationem remittēte vincebatur.[e] Theodosij oratio fuit in causa vt tela in eum iacta in iacentes retorquerentur.[f] Hæc præstat sterilibus liberos, salutem ægrotis, mortuis vitam, & iamiam damnandis paradisum. Huic debendum potius, quàm alij cuiuis humano inuento, iuxta illud Concilij Lugdunen.[g] memorabile fidelibus, *Non est tam de solicita quantumcunque inuentione fidendum, quàm de instantia orationis humilis, & deuotæ precandum.* Quod tamen multi (proh dolor) parum curamus. De hoc est illud S. Bernardi [h] elogium, *duobus vnum indubitanter sperare debemus, vt det nobis quod petimus, aut quod nouit esse vtilius.*

Quartum Præludium.

7 CONVENIRE quidem, vt sciamus, quid sit oratione carpamus, vt in simili captum est gloſ. illa celebris.[a] *De horologio nouimus, & quid sit horologium ignorabimus?* non esse tamen eam definitu facilem. Tum quia difficultium varietate res adeò confusa est, & obscurata, vt oporteat oculos diligenter aperire, quò inueniatur veritas: quoque illa omnes concludentur: Tum quia quidam linguæ Latinæ callentissimis, ait, orare quidem omnibus Latinis esse pro rogare; orationem autem pro rogatu minime, nisi Christianis; quamuis ipsum pro rogatu minime, nisi Christianis; quamuis ipsum Ilus curiæ Romanæ, (cui satis consonat vulgaris Italus, Hispanus, & Gallus) oratorem pro rogatore passim accipiat: Tum quia sunt quibus oratio videatur esse actus intellectus, & quibus videatur esse actus voluntatis, & quibus videatur esse vtriusque: facilè colligas ex variis eius descriptionibus, quas refert Alexander ille Halen. doctor, irrefragabilis, & post eum Doctor angelicus [b] Gulielmus, [c] Gabriel, & alij Theologi alibi, & gloſ.[d] Hostien.[e] & alij canonum periti alibi. Tum quia verbum (oratio) aliter à Gramatico, aliter à Logico, aliter à Rhetore, aliter à Theologo, iutisq; peritis accipitur, vt de se patet, & pulchrè declaratur à magno Abulense Episcopo.[f]

Quintum Præludium.

8 VOD mea sententia dicere oportet ad conciliandum omnes diuersa docentes, verba illa (orare, & oratio) tripliciter accipi, in sacris litteris, sacrisque canonibus, & legibus, nempe generalissimè, generaliter, & specialiter. Oratio enim generalissimè sumpta complexa est omnem bonam actionem: vt singulariter docuit Richar.[g] qua in significatione videtur allumi in illo Lucæ:

9 *Oportet semper orare, & nunquam deficere*: ita vt significet, oportet semper benè agere, & nunquam malè. Glossa enim eius ordinaria sic habet. *Homo nunquam desinit orare, nisi quando desinit esse iustus*, & addit: *Semper orat, qui semper agit bona.* Oratio verò generaliter tantum sumpta significat omnem actum contemplandi, meditandi, & laudandi Deum, aut suos sanctos, aut alia sua, quatenus sua sunt: gratiarum item actiones & petitiones, quæ ipsi fiunt, iuxta illud Matthæi. [a] *Vigilate, & orate, & ne intretis in tentationem.* In quo illud verbum, orate, non solum significat petere, vel rogare, sed etiam meditari, contemplari Deū, & ad eum pertinentia. Iuxta item illud: [b] *Ascendit in montem solus orare*: In quo illud verbum, orare, significat, in Deo, & eius gloria maiori eum libertate meditari, & contemplari, vt singulariter exponit Innocent. III.[c] Palam est enim Dominum nō ascendisse in montem & secessisse à turbis ad petendum tantum aliquid, sed etiam ad ea, quæ prædicta sunt, facienda. Probatur idem, & fortius per illud. [d] *Pharisæus hæc orabat: qui tamen nil in eis petebat, solum enim gratias agebat, ob quædam sibi collata beneficia, quæ narrabat.* Hoc modo etiam accipitur, cum dicitur: ille, aut ille tanto tempore mansit orando. Hoc etiam modo videtur sumi in illo Pauli.[e] *Obsecro primum fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones*: secundum enim sententiam S. Thom. super eo [f] & Richard. verbum illud (orationes) significat accessionem ad Deū per cogitatum & affectum, sic etiam sumpsit Damascenus, cum dixit [g] orationem esse ascensum mentis in Deum. Oratio autem specialiter sumpta, est petitio Deo facta, secundum plerosque omnes.[h] Posteaquam hæc scripsimus, inueni S. Bonauenturam,[i] & S. Anton.[k] qui eum non citat, hos tres significatus notasse: quamuis non probent eos, vt supra sunt probati. Secundum quorum nullum visum fuit aliquando mihi hanc dictionem in hoc capitulo sumi, nō quidem iuxta primū, quia non est ei locus in omni actione bona: Non iuxta secundum, quia non est etiam ei locus in omni actu contemplandi, & meditandi de Deo, vt infra tangetur. Non iuxta tertium, quia locus est ei in pronunciatione omnium Psalmorum, & Canticorum, in quorum aliquot nihil petitur, sed tantum laudatur Deus, & gratiæ ipsi aguntur. Laudem autem aliam esse ab oratione, non solum aperte patet, sed etiā efficaciter probatur per definitionem laudis, quam infra tangemus,[l] & latè alibi [m] probamus. Nunc autem rem altius perpendenti videtur prædictum verbum, oratio, tertio præfato modo in hoc capitulo sumi.

10 Tum quia principaliter agit de orationibus ab Ecclesia ordinatis, in quarum aliquibus, & si solæ laudes, vel solæ gratiarū actiones Deo fiant, in principio tamen, medio, vel fine, semper aliquid ab eo petimus, vt palā ex eis constat, & rectè annotauit Card. Caiet.[n] Tum quia laudes & gratiarum actiones sunt præambula quædam media, & præparamenta, quò petitiones nostras attentiores, feruentiores, & efficaciores reddamus, & consequenter sunt partes earum proœmiales confirmatoriæ, aut confutatoriæ.

Sextum Præludium.

11 VOD oratio præfato tertio modo sumpta (vt communiter in sacris litteris, sacrisque canonibus, & legibus sumitur, & vt

A eam sumpsit gloriosus ille Cyprianus martyr, & doctor egregius in hoc capitulo) diffiniri potest esse petitio Deo apertè, vel opertè facta. Dixi (petitio) pro genere, quod omnis bona diffinitio requirit vt post Aristot.[a] Vlpian.[b] Bart.[c] & alios diximus alibi.[d]

12 Nam verbum, petitio, genus, siue generalior est, quàm verbum, oratio, præfato tertio modo accepta: cum omnis oratio sit petitio, & non contra, omnis petitio sit oratio specialiter sumpta. Petitio enim, quæ Regi, vel alij homini viuo fit de re præsertim, quam ipse naturali vi præstare potest, nullatenus est B oratio, est tamen petitio. Dixi, Deo, pro differentia, qua differt ab aliis petitionibus, quæ aliis fiunt, quarum nulla, etiam si fiat Papæ, dicitur oratio, vt speciatim præfatus Gulielmus [e] annotauit. Dixi, apertè vel operte facta. Tum quia nonnunquam fit expresse, & nonnunquam tacitè, vt à fororibus Lazari petita fuit sanitas eius, per illa verba. *Domine, ecce quem amas, infirmatur.*[f] Vt enim Auguſt. ibi sentit, & declarat Thom.[g] taciè petierunt eius sanitatem, licet nil de ea expressissent. Tum quia licet petitio, quam Angelis, & Sanctis Dei porrigimus, apertè tantum fiat illis, operte tamen fit Deo, quatenus porrigitur eis tanquam intercessoribus id quod petitur, ab eo impetraturis, & ita cum effectus eiusmodi petitionis speretur ab eo, potius fit ei quàm ipsis, vt potior est medio finis.[h]

Corollaria.

13 EX quibus infero aliqua corollaria, quibus ea fiant luculentiora, & auctorum circa illa elogia concilientur. Primum verum esse illud Auguſt.[i] *Oratio quædam petitio est*, & quòd S. Thom. de hoc perspicacius aliis in 4. lib. Sentent. loquutus est.[k] Secundo orationem esse actum intellectus, non voluntatis, vt profundè probat S. Tho.[l] eo nerueso argumento, quod ratio est pars intellectus [m] & petere, rogare, & impetrare, & ordinare, & loqui pertinent ad ipsam rationem: & constat ex præfatis orationem esse petitionē, rogatum, & locutionem quādam mentalem aut verbalem, vt & post S. Thom. declarauit Gabriel.[n]

14 Tertio, desiderium petendi, impertranditve aliquid à Deo: non esse orationem: vt idem S. Tho. vbi supra receptus ab omnibus astruxit, & palam fit ex eo, quod desiderium est actus voluntaris, & oratio intellectus,[o] vt prædictum est: & ex eo, quòd longe aliud est, desiderare, & aliud petere. Multa enim cupimus, vt faciant alij, quæ nolumus, vel non audemus, vel turpè ducimus petere, vt rectè annotauit prædictus Episcopus Parisiensis. [p] Quarto quòd illud gloſſæ ordinariæ. [q] *Oratio est desiderium boni*, saluandum est per figuram Methonymiam, qua pro effectu ponitur causa: quia desiderium boni nō est oratio, sed causa eius.

15 Qua eadem figura dixit Auguſt. orationem esse purum affectum in Deum directū: non enim vir eruditissimus voluit dicere, ipsum purum affectum esse proprie orationem, cum palam sit illum esse actum virtutis, spei, vel charitatis: orationem autem virtutis religionis: sed voluit dicere, actum dirigendum, & ordinandi illum purum affectū in Deum esse orationē accipiendo per Methonymiā, actum materialem directum, pro actu illum dirigente, vt S. Tho. declarat.[r]

16 Quinto illud Anselmi relatum à S. Thom. vbi supra. *Oratio est ascensus mentis in Deum*: non esse intelligendum

a In clem. 1. de celebr. miss. adnota glo. in ver. fructū bitorum. b Guliel. I princ. rhe. o. diuine, & Gabr. I cau missæ lectio. 61. col. 2.

c Luc. c. 18.

d Ad The salon. 5.

e In c. nunquam de consecrat. dist. 5.

f In cap. si quis vidi, 36. dist.

g In cap. 5. num. 6.

h 2. secq. 8. art. 3.

i 1 Tho. 2. sec. q. 81. art. 6.

k 2. Rhetor.

l In l. 1. ff. de procur. facit e. cō dilectis de dol. & cōtum. c. cū paraci. de appell.

m Cap. 31.

n Psal 87.

o Super eo. Psal. 87. p 2. sec. q. 83. ad 4.

q In cit. rei sunt. de premis. distinct. 1.

r In 1. par. alphab. 47 inf. sermonis habiti in concil.

s Cap. 11.

a 1. Top. cap. 7. b In l. 1. ff. de testam. c In d. l. 1. & in l. 1. ff. de acquir. poſſeſſ. d In gloſſ. de probat. & de præbend.

e In rhetor. dium. col. 3

f Ioan. 11.

g 2. sec. q. 83. art. 17.

h 1. & sim. in. 3. per totum. ff. de aut. & arg. leg. & Angel. de proſeſſ. 29. q. 1.

i In Rh. de verb. Deo.

k Dist. 45. quæst. 4

l 2. sec. q. 83. art. 1. in corp. part. q. 79. art. 6. & diuisim tradimus in Man. Confeſſ. q. 1. n. 2. & in cano. Missæ sec. 6. n. 1. & 2.

o S. Tho. d. q. 83 ar. 1.

p Guliel. vbi supra. 9. ad The salon. 3.

r In d. dist. in. 15. q. 4. ar. 1. q. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

gendum de oratione specialiter, siue tertio modo accepta, sed de oratione generaliter, secūdo modo sumpta. Sexto per eandem quoque figuram Methonymiam, saluari debere illud Hugonis de S. Victore. *Oratio est deuotio quædam ex compunctione procedens*, declarando noluisse dicere, ipsam deuotionem esse orationem, sed significare, quod deuotio, qua quis se deuouet Deo, sperans opem ab eo, continet quandam petitionem tacitam illius, quam sperat, opis, & adiutorij: quæ est quædam operta petitio, & consequenter oratio, & ita posuisse causam pro effectu, per Methonymiam: Licet enim deuotio & oratio, ambæ sint actus virtutis religionis, longè tamen altera ab altera differt, quod facilè colligas ex S. Thom. qui duas de illis diuersas quæstiones proponit, & multis articulis ornat.[a]

a 2. sec. q. 83. vbi de oratione, & qu. 82. vbi de deuotiõe cuius diffinitionem & tres casus vide oritur ponitur, infra c. 30. eroten. 16. b In libr. de modo orandi.

17 Septimo quòd illa diffinitio Neotoricorum,[b] nempe, *oratio est erectio mentis in Deum, cum studio quippiam ab eo impetrandi*: non est satis perpensa. Tum quia non conuenit orationi purè vocali, quod etiam ipsemet fatetur. Et per contenta in præsenti præludio constat orationem vocalem esse veram orationem. Tum quia substantia orationis non est ipsa erectio mentis in Deum, sed petitio, quam mens ita erecta facit per præfata.

18 Octauo quòd non est etiam satis ampla illa diffinitio Damasceni. *Oratio est petitio decentium à Domino.* Non enim amplectitur petitionem indecentium, & malorum Deo factam: quam tamen esse orationem conuincit Aquinas,[c] cuius non videtur meminisse eius Commentator[d] negans absolutè vllam petitionem contrariè inordinatam, esse orationem.

c In 4. distin. 15. q. 4. art. 1. q. 1. d 2. sec. q. 83. art. 4.

19 Nono, quòd non abs re vt supra dictū est oratio dicitur esse actus virtutis, quam Græci λατρίαν & Latini vocant religionem, quæ inclinat & iuuat ad suspiciendum, & venerandum Deum, Opt. Max. vti principium, & fontem vltimum, & portum, in quem tendimus, & in quo requiem speramus: vt colligitur ex S. Thom. communiter recepto.[e]

e In d. q. 83. art. 4.

20 Per orationem enim petentes egestati nostræ opem, & suppetias, honoramus eum, qua parte nos subijcimus ei, agnoscendo eum totius nostri boni fontem, & auctorem, vt ex eodem S. Thom. colligitur,[f] & graphicè insinuauit S. ille Seuerinus[g] illo carmine:

f Vbi sup. g Metrop. 9. lib. 3. de consolat. philosop.

Tu requies æterna pijs, te cernere finis.
Principium, vector, dux, semita, terminus idem.

Vt qui alto corde, nouerat eum esse α & ω principium & finem.[h]

h Apocal. cap. 1.

21 Decimo quòd Deus solus sit orādus, ad effectum vt det, aut efficiat id quod oratur. Tum quia oratio vt prædicitur, & probat S. Thom. recept.[i] est actus latriæ, & religionis, quę soli Deo debetur, iuxta illud: *Deum tuum adorabis, & illi soli seruies.* Tum quia principaliter, sola gratia gratum faciens, & beatitudo sunt petendæ, quas solus Deus præstat iuxta illud:[k] *Gratiam & gloriam dabit Dominus.* Quamuis ad effectum, vt oratus intercedat ad Deū, & impetret ab eo quod oratur, etiam Angeli, & sancti vtiliter orantur, iuxta illud:[l] *Vocā si est, qui tibi respondeat, & ad aliquem sanctorum conuertere.*

i 2. sec. q. 83. art. 3.

k Psal. 83.

l Iob 5.

Quæ omnia confirmat vsus ille iam inde ab Apostolis receptissimus Ecclesiæ orantis ad Deum, per (miserere nobis) ad Angelos autem & sanctos per (ora) vel (intercede pro nobis) & grauissimè definiuit sacrosanctum Concilium Tridentin.[a] in hæc verba: *Episcopi, & quibus est munus docendi, fideles, diligenter instruant, docentes eos, sanctos vnà cum Christo regnantes, orationes suas pro hominibus Deo offerre, bonum atque vtile esse, se suppliciter eos inuocare, & ob beneficia impetranda à Deo per filium eius Iesum Christum. D. N. qui solus noster Redemptor, & saluator est, ad eorum orationes, opem, auxiliumque confugere. Illos vero, qui negant sanctos æterna felicitate in cœlo fruentes inuocandos esse, aut qui asserunt, vel illos pro hominibus non orare, vel eorū, vt pro nobis etiam singulis horis inuocationem esse idololatriam, vel pugnare cum verbo Dei, adue sarique honori vnius mediatoris Dei & hominum Iesu Christi, vel stultum esse in cœlo regnantibus, voce, vel mente supplicare, impiè sentire.* Ex quibus colligas primo sanctos pro nobis orare. Secundo nos vtiliter eos inuocare in nostros ad Deum intercessores. Tertio sanctos nos ad eorum opem confugere. Quarto nil per hoc dignitati Christi detrahi. Quinto hæreticum esse cōtrarium asserere.

a In d. q. 83. art. 4.

22 Vndecimo infero, quòd nec existens in purgatorio neque viui quamlibet sancti sunt orandi secundum S. Thom.[b] & Richard. quia vt ille ait, per orationem principaliter petitur beatitudo, quā illi non dum habent, & non debet peti ab aliquo id, quo ipse caret. Quæ ratio licet non omnino concludat, quia multa petimus à multis, quæ ipsi non habent, non quidem vt ea ipsi præstent, sed vt ab aliis impetrent: conclusio tamen tenenda est. Quia licet existentes in purgatorio sint maiores nobis, qua parte de sua beatitudine sunt certi, sunt tamen minores, qua parte sunt in statu pœnali, & non in statu orandi pro aliis, sed vt oretur pro illis, & quia nostras orationes minime cognoscunt. A viuis autem petimus non orando, sed verbo, vel scripto, & rogando, vt pro nobis orent, iuxta S. Thom.[c] & Abulensem[d] communiter receptos: Ratio autem, cur rogatio ad sanctos mortuos dicatur oratio, non autem facta ad sanctos viuos, manifesta est redditu facilis: Tum quia illa S. Thomæ, quod illi sunt beati, hi autem minime, non videtur efficax, eo quòd ante Christum passum poterant orari existentes in limbo patrum, qui nondum erant beati per illud Iob.[e] Tum quia nec illa, quod illi sint in patria, hi vero in via, satisfacit, quia patres qui erant in limbo, non erant in patria. Tum quia qua ratione rogatio ad sanctū, vt oret Deum pro beatitudine rogatis, videtur esse facta Deo, saltem tacitè & operte: eadem rogatio facta viuo iusto pro beatitudine, videtur tacitè facta Deo: nisi hoc ideo negemus, quòd viuus non est certus de sua beatitudine, mortuus autem sic: etiam si esset in patrum limbo, qui per reuelationem specialem, propter eorum magnam sanctitatem, sibi factam, poterant orationes viuentium ad se actas nosse.

b In 4. d. 45. q. 2. ar. 2. Durand. ibi q. 4. Richard. ibi ar. 3. q. 3. Gabriel. ibi q. 1. ar. 1. dub. 3. Ocham. ibi q. 6. Maior. ibi q. 1. Almain. ibi q. 1. Aureol. ibi sect. 2. Scotus ibi q. 3. Ægid. ibi q. 1. Capreol. ibi ar. 1. concl. 2. Gabriel. in can. miss. lect. 40. Biel. ibi q. 1. ar. 1. dub. 3. Adrian. in 4. sent. de orat. q. 2. Cathar. in opusc. de purgat. c. 3. Caiet. 2. 2. q. 83. ar. 11. Sotus in 4. d. 45. q. 2. ar. 2. Vasquez 3. p. disp. 240. c. 2. Suarez 3. p. disp. 54. sect. 3. Valent. 3. p. disp. 1. q. 13. punct. 3. Nauarr. in man. c. 11. n. 42. Syluest. 2. 2. q. 83. ar. 11. Medina 1. 2. q. 68. ar. 1. Ioan. de Medina de orat. q. 1. ar. 2. Ioan. de Lugo de virt. fid. disp. 20. sect. 4. n. 40. Ioan. de Ripa de purgat. sect. 3. Ioan. de Rada de purgat. q. 2. ar. 2. Ioan. de Torquem. de purgat. c. 3. Ioan. de Cruce de purgat. q. 2. ar. 2. Ioan. de Ripa de purgat. sect. 3. Ioan. de Rada de purgat. q. 2. ar. 2. Ioan. de Torquem. de purgat. c. 3. Ioan. de Cruce de purgat. q. 2. ar. 2.

c 2. 2. q. 83. ar. 11. ad 3.

d In 4. d. 45. q. 3. ar. 2. q. 1. ad 3. Ioan. de Medina de orat. q. 1. ar. 2. Ioan. de Lugo de virt. fid. disp. 20. sect. 4. n. 40. Ioan. de Ripa de purgat. sect. 3. Ioan. de Rada de purgat. q. 2. ar. 2. Ioan. de Torquem. de purgat. c. 3. Ioan. de Cruce de purgat. q. 2. ar. 2.

e Iob 14.

Nec obstat, quòd etiam, qui purgantur, sunt certi de sua beatitudine, quia sunt in statu pœnali, & extra statum merendi, & impetrandi vt prædictum est.

23 Duodecimo infertur, quòd soli Angeli & homines possunt orare. Tum quia nec inanima, nec brutorum possunt orare. Tum quia nulla rationis expertia, possunt agere actum rationis, qualem supra diximus esse orationē. Tum quia nullus illarum (quæ sunt immensæ, coæquales, & æternæ) summæ Trinitatis personarum potest adire superiorem, quod oratio requirit, secūdum omnes. Non obest, quod Regius spaltes per illud:[f] *Pullis coruorum inuocantibus eum*, significet pullos coruorum orare Deū, quia vt ait S. Thom.[a] non dicuntur inuocare, quia orant, sed quia naturaliter cupiunt bonitatem diuinam modo sibi apto participare, & participant, aut secundum Caiet.[b] roris alimenta suscipiendo.

f Psal. 146.

a 2. 2. q. 83. ar. 4. ad 3.

b In d. q. 83. ar. 4.

24 Non item obstat, quòd Christus verus Deus, & vera secūda persona Trinitatis orabat, & orat[c] quia ipse erat, & est verus Θεάνθρωπος Deus & homo, & in quantum homo orat, & orabat, non in quantū Deus, vt post alios declarat S. Thom.[d] qui[e] ait, ideo non dicere nos illi tanquam homini, *ora pro nobis*, sed tanquam Deo, *miserere nobis*, vt Nestorij, & Arrij errorem vitemus, quamuis absque vllo errore possemus eum orare: vt in quantum homo pro nobis oraret. De cacodæmone autem dicit Abulensis,[f] nunquam quidem illum orare, sed posse.

c 3. p. q. 21. ar. 4. ad 2. d 3. p. q. 21. ar. 4. ad 2. e 3. p. q. 21. ar. 4. ad 2. f In 4. d. 45. q. 2. ar. 2. q. 1. ad 3.

25 Cuius argumenta concludunt quidē, eum nunquam bene orare, nec posse id bene facere, sed non quod non malè oret, neque quod id facere, nequeat: Et de existente in purgatorio, ait, nunquam orare, quia eius oratio non potest esse meritoria, neque satisfactoria, quia est, vt diximus, extra statum merendi, imò & satisfaciendi, nisi eo modo sibi iam determinato: & pœnam sibi decretam patiendo: & S. Thom. quem ille non refert, ait,[g] quod miracula quæ Deus per S. Paschasium, existentem in purgatorio fecit, vt colligitur ex D. Gregorio,[h] non fecit sua oratione, sed orantium fide.

g 2. 2. q. 83. ar. 11. ad 3. h 4. Dialog. c. 40.

26 Pro doctrina tamen Abulensis, de existentibus in purgatorio, quod non orent, est communis opinio à diuo Thom.[i] S. Antonin.[k] & aliis[l] communiter recepta.

i In 4. d. 45. q. 2. ar. 2. k 3. p. tit. 14. c. 4. §. 1. l Durand. Richard. Gabriel. Ocham. Maior. Almain. Aureol. Scotus. Ægid. Capreol. Gabriel. Biel. Adrian. Cathar. Caiet. Sotus. Vasquez. Suarez. Valent. Nauarr. Syluest. Medina. Ioan. de Medina. Ioan. de Lugo. Ioan. de Ripa. Ioan. de Rada. Ioan. de Torquem. Ioan. de Cruce. Ioan. de Ripa. Ioan. de Rada. Ioan. de Torquem. Ioan. de Cruce.

Decimotertio infertur, nos non debere orare, neque opera bona facere pro animabus in purgatorio existentibus, eo fine, vt ipsæ, quandiu sunt in eo, orēt pro nobis, sed sic eo, vt ab eo liberatæ, & in supremi illius cælestis solij throno locatæ, id faciant.

27 Quamuis vir quidam, ac doctor Illustr. & præcipuæ apud me obseruantiæ, ac non minus pius, quā doctus, vti ex eius operibus & vita liquet, contrarium huic corollario sentiat in quodam opere[m] pastoribus vtilissimo Hispano idiomate nuper ab eo compositō, nullum in id textum, rationem, vel auctorem, licet reperiatur, allegando.

m Pastor bonus.

28 Decimoquarto infertur, quòd triplex est oratio,[n] mentalis tantum verbalis & scripta tantum, & mixta: Si quidem quandoque oramus sola mente, nulla exprimendo verba, aliquando solis verbis, nil animo concipiendo, neque quid dicamus cogitando, nonnunquam vtroque modo exprimendo, vel scribendo cogitata, & in id quod dicimus, vel scribimus, mentis aciem intendendo.

n 2. 2. q. 83. ar. 12. ad 3. Ioan. de Medina de orat. q. 1. ar. 2. Ioan. de Lugo de virt. fid. disp. 20. sect. 4. n. 40. Ioan. de Ripa de purgat. sect. 3. Ioan. de Rada de purgat. q. 2. ar. 2. Ioan. de Torquem. de purgat. c. 3. Ioan. de Cruce de purgat. q. 2. ar. 2.

29 Decimoquinto, quòd orationum alia est bona, alia mala: quædam enim oratio est peccatum, iuxta illud Psalmographi,[o] *oratio eius fiat in peccatum.* Quod nefariosa ratione comprobat B. Thom.[p] & facit illud Malachiæ,[q] per S. Hieronymum & Gregorium[r] citatum. *Maledicam maledictionibus vestris.* Vnde subinfertur, dictum illud Abulensis.[s] *Dæmones & si possint, nunquam orant*: intelligendum esse vt supra dictū fuit.

o Psal. 108. p 2. 2. q. 83. ar. 12. ad 3. q Malach. 2. r 1. Moral. c. 30. s In d. q. 83. ar. 4.

Decimosexto, id quod aiunt Cassiod. & Archid.[t] puta petitionem eius, qui postulat à Deo indecentia, non esse orationē: quin potius esse secundum Caiet.[u] execrationem, non esse verum, aut saltem intelligi debere, sumendo verbum (*oratio*) strictè pro sola bona oratione.

t Cassiod. in Psal. 108. Archid. in c. 1. de consecr. dist. 3. u 2. 2. q. 83. ar. 12. ad 3.

30 Decimoseptimo, orationum aliam esse publicā, aut communem aliam priuatam, vel singularem. Publica est, quæ fit nomine Ecclesiæ, per illius ministros pro populo, iuxta glo. recep.[a] & prædictum S. Tho.[b] Cui suffragans ex hoc infert Caiet. orationem publicam necessario debere esse vocalem. Priuata, propria & particularis est, quam quis nomine suo, aut alieno, non tamen vt minister Ecclesiæ facit.

a Glo. magnam clement. 1. de reliq. & vener. b In d. q. 83. ar. 12.

31 Decimooctauo, quòd quatuor illæ partes in quas B. Paulus[c] diuidit orationem puta, obsecratio, oratio, postulatio, & gratiarū actio non sunt partes subrectiuæ, siue species eius, tanquā generis: neque enim vnaquæque earum per se sumpta est petitio, & per consequens, neque oratio, prout hic sumitur: sed sunt partes integrales orationis. Hac siquidem scriptura à Cassiano,[d] & variis priscis, & Neotericis diuersimodè declarata,[e] S. Paulus nos docuit, quatuor præcipuas partes, ex quibus oratio cōstat, iuxta S. Tho.[f] si satis perpendatur, dum ait, ad orationem tria requiri: quorum secundum diuidit in duo. Primum, quòd homo accedat ad Deum: id est, defigat oculos mentis in eum quod significat B. Paulus verbo (*orationes*) secundum ratio impetrandi, quæ ex parte Dei est eius sanctitas, significata verbo (*obsecrationes*) & ex parte nostra, recognitio beneficiorum receptorum, insinuata verbo, *Gratiarum actiones.* Tertium petitio aperta, vel operta significata verbo, *postulationes.* Pro quarum exemplo proponit idem S. Tho. illam summæ Trinitatis omnibus numeris absolutam orationem, siue collectam.

c 1 ad Tim. c. 2. d In coll. part. coll. 9. c. 11. & 4. seq. e Super Ilo Pauli. 2 ad Tim. cap. 1. f 2. sec. q. 83. ar. 17.

32 *Omnipotens sempiterne Deus, qui dedisti nobis famulis tuis, in confessione veræ fidei, æternæ Trinitatis gloriam agnoscere, & in potentia Maiestatis adorare vnitatem, quæsumus, vt eiusdem fidei firmitate, ab omnibus semper muniamur aduersis. Per D. N. Iesum Christum.* In hac enim oratione primum approximamus Deo, cogitationem nostram in eum iaciendo, eique dicendo. *Omnipotens sempiterne Deus.* Secundo, commemoramus causam impetrandi postulata ex parte nostra, agendo ei gratias beneficiorum receptorum, dicendo. *Qui dedisti, &c.* Tertio obsecramus eum dicendo. *Quæsumus, vt eiusdem, &c.* Quarto adducimus causam obtinendi postulata, ex parte diuina, dicendo. *Per Dominum, &c.*

33 Decimonono, ex proxime dictis posse quem colligere praxim in orando Deum à nobis seruandam: in primis quidem, vt oculos in eum cōijciamus, contemplando suam potentiam, sapientiam, bonitatem, & misericordiam infinitam, carúmve aliquam, quæ magis petitioni nostræ congruat. Deinde, vt oculis in eum defixis, gratias ei agamus pro beneficiis, quæ nobis communia cum aliis confert, puta creationis, & redemptionis, aut propriis, puta salutis, scientiæ, honoris, aliorúmve bonorum spiritualium, corporalium, aut fortunæ, nobis specialiter præstitis. Actisque gratiis, postulemus optata: & protinus ei dicamus, vt sui amore, aut sacratissimæ incarnationis Christi Iesu, aut benedictæ suæ matris, aut aliquorū Angelorum, vel sanctorum id præstet. Quod cuilibet Christiano scitu dignum foret, & familiare esse perdeceret. Qua vero ratione supradicta de diffinitione, diuisione, vtilitate, necessitate, & eminētia orationis conciliari possint iis, quæ post me eruditissimus, idémque piissimus frater Ludouicus à Granata omnium, qui sua ætate in Hispaniis concionati sunt, aut primus, aut certè cum primis mea sententia cen-

Universidad de Deusto
Biblioteca

sendus, & alij qui de oratione eruditè simul & piè conscripserunt, licam in principio cap. 21. quod multis de oratione miscellaneis refertum nunc sumus addituri.

Continens textum, & sex conclusiones.

CAP. II.

1 *Textus huius capituli restitutus.*
1 *Præfatio Missæ inuentum antiquum, & quotuplex.*
2 *Orandum attente, & modestè.*
3 *Orandum voce, & corpore modestis & verecunde, &c.*
4 *Hebdomadarius sic incipiens horas peccat.*
5 *Missæ magis quàm horis attendendum.*
6 *Oraturus Deum reputet, quanta cura Regem rogaret.*
7 *Orans corpore fracto, & incomposito, an & quando peccat.*
8 *Actu eodem, quia nequit esse bonus & malus, non potest quis bene & male mereri.*

1 COLLECTVRVS notabilia præmitto, capitulum hoc esse particulam vnam sermonis sexti gloriosissimi doctoris, fortissimique martyris S. Cypriani, post omnes septem petitiones orationis Dominicæ, scripram. Deinde, contextum eius vitiatum videri fuisse à librariis & excusoribus decreti, qui pro *omnis*, scripserunt *hominis*, quod me amanter admonuit, eruditissimus, idémque rerum antiquarum obseruantissimus, sacræ Theosophiæ doctor, Ioan. Baptista Cardona illustri genere prognatus: cum tamen id longe antea, totum orbem præsertim Gallicum admonuissent opera ipsa Cypriani, quæ prodierunt correcta, etiam antequam Gryphius Lugduni, anno 1537. ea excuderet. Admonuit etiam quædam, quibus confirmatur id, quod ex hoc cap. colligitur: partem scilicet illam Missæ quæ vulgò hodie, Præfatio, vocatur, non à paucis annis (vt quidã impij nouatores mentiuntur) sed iam inde ab ætate Cypriani eodem nomine fuisse appellatam, & quòd illa verba, *Sursum corda*, & *Habemus ad Dominum*, à tempore Apostolorum in vsu Ecclesiæ esse cepisse, colligitur tum ex Clemente: [a] tum ex Missa diui Iacobi, qua Græci vtuntur: quorum etiam meminerunt D. Christ.[b] & Aug.[c] Omissis autem aliis, quæ prædictus doctor admonet, & anteà tradidit Gulielmus Durand.[d] addo, decem esse Missæ præfationes: quarum nouem exprimit Gelas.[e] & decimam quæ est Virginis matris, quam concilium Vrbani [f] addidit. Quas omnes & solas, nuper iussit inferi suo missali fœl. rec. Pius V. exclusis aliis, quæ iam nimiæ, & in eis aliquot non satis probatæ, in alia missalia irrepserant.

a Libr. 8. constitut. Apostol. c. 19.
b Homil. de Eucha. & in 1. Corinth. 16.
c In c. 13. de bono perseuerã. tom. 7. & in 4. lib. ratio. diuin. offic. c. 31. vbi hoc cap. citat. & in c. 10. de consec. distinct. & sanctor. tom. 7. distinct.

Cyprianus.

QVANDO autem stamus ad orationem, fratres dilectissimi, inuigilare, & incumbere ad preces toto corde debemus: cogitatio carnalis omnis, & secularis abscedat, neque quicquam tunc animus aliud, quam id solum cogitet, quod precatur. Ideo, & sacerdos ante orationem præfatione præmissa, parat fratrum mentes dicendo (*Sursum corda*) vt dum respondent plebs, (*Habemus ad Dominum*) admoneatur, nihil se aliud, quam Dominum cogitare debere. Claudatur contra aduersarium pectus, & soli Deo pateat: nec ad se hostem Dei, tempore orationis venire patiatur.

2 Noto secundo, intentionem principalem Cypr. in hoc cap. fuisse, nos docere attentè orandum esse, & exhortari vt id agamus. Quod ipsum vbi supra non elegantibus verbis protinus facit. *Quæ autem segnitia est alienari, & capi ineptis cogitationibus, & prophanis, quum Dominum deprecaris, quasi sit aliud, quod magis debeas cogitare, quam quod cum Deo loquaris?* Id ipsum & his non minus dolatis, & elegantibus, è vestigio reperit scilicet. *Quomodo te audiri postulas, cum te ipsum non audias? vt esse Deum memorem tui, cum rogas, cum tu ipse memor tui non sis?* Idem & aliis verbis longè ante in dicto sermone sic ait. *Sit autem orantibus sermo & precatio cum disciplina, quietem continens & pudorem. Cogitemus nos sub conspectu Dei stare: placendum est diuinis oculis & habitu corporis, & modo vocis.*

3 *Nam, vt impudentis est clamoribus strepere, ita congruit verecundo modestis precibus orare.* Hoc ipsum & paulo inferius efficit dum ait.[b] *Quando in vnum cum fratribus cõuenimus, & sacrificia diuina cum Dei sacerdote celebramus, verecundiæ, & disciplinæ memores esse debemus, non passim ventilare preces nostras inconditis vocibus, nec petitionem commendandam, modestè Deo tumultuosa loquacitate tractare.* Ex quibus omnibus infero, primo, peccare hebdomadarium, siue illum, cui est cura incipiendi horas intra, vel extra chorum, qui tanquam præmonens ad ea elata, & immodesta voce, incipit, *Pater noster*, quasi minitans, aut vngens, ridens, iocans, aut vanis inclamans, aut vngens, ridens, iocans, aut vanis indulgens.

4 Incipit, inquam etiam interdum extra chorum iens ad eum, vbi pronunciandæ sunt horæ, quo pacecinit poëta, sine mente somnum. Quæ omnia secessu medio cri, nec nimis citato, nec nimis tardo: & illinc oculis mentis in Deum, & corporis in crucifixum super pulpito, aut alio in loco positum intentis inciperet, *pater noster*, & protinus, *Deus in adiutorium*, cum ea modestia, & pausa qua videatur frattibus, in choare illas, non solum lingua, sed etiam mente.

Secundo infero peccare etiam eos, qui (quod quotidianum est) horis admiscẽt iocos, risus, cachinnos, aut impertinentia negotia, præsertim in choro, scandalizando cæteros, & alienando eorum mentes, à cogitatu diuinorum & spiritualium licet nõnulli adeo cæcutiant, vt honestæ id affabilitatis, & ciuilitatis esse iudicent: existimantes affabilitatem, & ciuilitatem vllam esse honestam, quæ Christianismo sit contraria, ignorantiámque suam prodentes, qua ignorant id in diuersis prohibitum esse conciliis.[c]

Tertio infero etiam peccare illos, quos vidi orare in choro turpiter, & indecore dispositis pedibus, & brachiis, oculis errantibus, & capite modo huc, modo illuc circumacto, tanto cum impetu, & clara voce non secus ac si cum Deo, vel sanctis ringere velent. Quando autem id sit mortiferum, aut veniale peccatum dicetur infra.[d]

Quarto infero Cardinalem illum doctissimum Ioannem à Turrecrem. non debuisse mutare principium huius capituli quod communiter est, quando, &c. in. *Cum autem*, Quandoquidem prototypa emendatiora, & à recognitore non vulgari emendata, concordant cum lectione vulgata.

Quinto

Quinto infero, non satis cautè dixisse prædictum Cardin. scopum, & summam huius capituli, esse, dicere, quod si in cæteris orationibus magnopere attenti esse debemus magis tamen dum celebramus, vel audimus Missam.

5 Sanctus namque Cyprianus [a] non loquitur, particulariter magis de attentione seruanda, in dicenda vel audienda missa, quàm in alia oratione: licet ore pleno fatear, quod quemadmodum tremendum illud Missæ mysterium, præcellit aliis aliarum horarum, & officiorum, ita decens foret, attentionem illius vincere aliam aliarum: esto foret iis sufficiens. Itaque vt ex statutis Eccles. Gal. & præfato sermone diui Cypriani, ac aliis Neotericis colligitur, quisquis orando mentis luce aciem, in Deo defigere volet, consideret, quanta cura se componeret, si Imperatori, aut Regi loqui deberet, ne quid in corporis habitu, aut verbis appareret quod oculos suæ Maiestatis offenderet, licet id non sit amplius, quam homini homini, & mortalem mortali loqui.

6 Et hoc considerando repetet quanta solicitudine deceat, compositum esse eum, qui profecturus est ad thronum, & sedem diuinæ Maiestatis, coram qua etiam potestates Angelicæ contremiscunt, ne quid sit in eo, quod oculos diuinos offendat: Non audemus loqui Regi, nisi de flexis in terram genibus, Deo vero audemus loqui erecti: non dico corpore, sed elati arrogantia, & philautia. Veremur alloqui Regem absque vestimento mundo, & nisi pexis capillis, facie lota, & fortè suffricta odores, ne eum offendat aliquis fœtor. Non veremur autem alloqui Deum, conscientia contaminata. Multis principibus huius seculi locuturis, præcellentia illa humana, tantum pudorem ingerit vt eis, & vocem, & memoriam adimat: & nos vociferãdo, & velut aliud quippiam agendo alloquimur Deum nostrum. Clamamus ad Deũ, exaudi Domine orationem meam, & clamor meus, ad te veniat, & nõ audimus id quod dicimus. & quod peius est, sumus, qui dum lingua oramus oculis perfulcis, & errantibus vagamur, animis sordibus abuoluti. Reliqua attentionem concernentia sigillatim infra [b] deferibentur. Id tamen solum, nos hic admonendos esse arbitramur quod prædicta elogia Cypriani in confirmationem huius capituli adducta, neruosè probare videntur: toties nos saltem venialiter peccare, quoties habitu corporis, & membrorum, fracto & incomposito Deum oramus.

7 Quod proh dolor frequentissimè multi priuatim recitando facimus, & cõsequenter perdimus fructum meritorium, & satisfactorium earum horarum, quas sic recitamus: quia per peccatum veniale nil bene meriri possumus, cum per illud malè mereamur, & vno, & eodem actu (quia non potest esse simul bonus & malus, etiam diuerso respectu) benè & malè mereri nequimus, iuxta resoluta in Manuali Confess.[c] & infra dicenda.[d]

8 Quæ tamen admonitio videtur restringenda ad illam fracturam & incompositionem corporis, quæ est causa ne orationi, quantum ad eius bonitatem oportet, attendatur: aut certè alicui scandalo est, saltem veniali per infra [e] dicenda.

De hora orandi, tangit 78. conclusiones.

CAP. III.

1 *Orandum aliquo tempore, & quo olim, & quo nunc.*

1 *Trinitas trina trium horarum oratione fuit præsignata.*
3 *Martino pro requie & incude fuit oratio.*
4 *Authorem suæ tepidæ orationis pudet.*
5 *Orandi tempus certum nullo iure diuino præfixum.*
6 *Orandum semper in quo sensu.*
7 *Orat semper qui bene semper agit, vt semper petit, qui bene semper seruit.*
8 *Orare tenemur omnes, & petere vt saluemur.*
9 *Orationis quæ omissio iure diuino mortifera.*
10 *Mendicatio quæ, & quando præcepta.*
11 *Orare non tenetur quis eo solo, quod sit in statu peccati mortalis.*
12 *Pœnitendum non est, quoties quis in statu peccati mortalis est.*
13 *Orare pro proximo quando necessarium.*
18 *Missam omnis Christianus omni festo audire debet.*
19 *Orare aliqua debent interdum aliqui laici, quæ non debent aliqui clerici.*
20 *Oratio Dominica, & Angelica omnibus ediscendæ.*
21 *Patrini & patres maè negligunt docere ista.*
22 *Horæ status horis dicendæ, & seq.*
24 *Oratio pro multis diebus vota, quæ vno dici potest.*
25 *Pœnitentia iniuncta vt ante Missam dicatur quæ post eam dici potest.*
26 *Horæ quæ, quot, & cur sic dictæ, & seq.*
30 *Horæ quater nocturnæ, & ter diu dici solitæ.*
30 *Hora nocturnorum à laudibus distincta.*
31 *Horis nocturnis quæ hora debita.*
32 *Orantes bene saltem mediocriter imitandi, & seq.*
34 *Dies variè sumitur, & vt quo ad horas.*
35 *Dies & nox artificialis 12. horas in 12. partes æquales diuisas habent.*
37 *Horologia Romana vt ab exteris differant.*
38 *Hora 1. 3. &c. vt incipiunt.*
39 *Horæ statæ horis dicendis quæ.*
41 *Vesperæ Quadragesimæ quæ ante cœnam dicendæ.*
43 *Missa sabbati sancti quando olim, & quando nunc dicenda.*
45 *Hora etiam priuatim stata hora dicenda.*
46 *Horæ præuentio quæ prouidentia, & seq.*
49 *Horas comites itineris vt libenter audient.*
49 *Oratio veniabiter mala parum vtilis.*
49 *Peccatum & meritum simul nihil potest esse.*
50 *Horæ ob ludos quæ iustè mutantur.*
51 *Horas non licet mutare ob interdictum.*
52 *Missa maior sub interdicto sic dicenda.*
53 *Horæ dicendæ in horis statis, licet nullus externus ei sit interfuturus.*
54 *Horam præuenire vt molliter dormias, & otioris, vt peccatum.*
55 *Horas extra horas statas iusta de causa benè dici.*
56 *Horas cum paruo temporis ad studendum damno sic dicet studiosus.*
57 *Horas dicendi vespera priuilegium quid prodest.*
58 *Horas dicere extra status peccatum veniale, & seq.*
60 *Dies ad horas dicendas quando incipit, & desinit.*
61 *Horas vespera vsque ad primam tantum dici.*
62 *Peccatum mortale an contra legem, & veniale præter.*
63 *Horas qui prælatus non curat dici horis statis lethaliter peccatum.*
64 *Horam matutinam à laudibus diuidi posse.*
64 (Te Deum) *matutinæ, & non laudum esse partem.*
64 *Pater noster ante laudes quomodo dicendum.*
65 *Horas præpostere ex causa nullum peccatum, & seq.*
70 *Missam ante primam dicere an mortale.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

71 *Hora priuatim, an publicè dicatur, vt hic differt.*
72 *Hora de vna hora in aliam quando mutanda.*
73 *Beneficium an detur carenti qualitate requisita.*
74 *Hora mutata non semper quo ad omnia mutatur.*
75 *Præscriptio non extenditur ad similia.*
76 *Horæ statæ siue debitæ, recitandi aliqua latitudo ineſt, & ſeq.*
78 *Horæ debitæ lapſus non nocet, quantum lapſus diei.*

1 TERTIO noto ex primo verbo textus. *Quando*, aliquo tempore orandum esse. Dicens enim, *Quando autem ſtamus ad orationem*: significat nos aliquo tempore ei vacare debere. Circa quod dico primo, ipsummet B. Cyprianum in eodē sermone paulo inferius [a] dicere, quod in veteri testamento orabant tribus horis, puta, tertia, sexta, & nona, quò typicè significaretur summa illa Trinitas, quæ in nouo omnibus manifestari debebat.

a Pag.20.

2 Cum enim tribus horis numero ternario à se diuisis, tertia, sexta, & nona orabatur, non obscurè significabatur esse trinum & vnum Deum, qui orabatur, vt ipse singulariter ponderat. Porro hæ tres horæ, tertia, sexta, & nona, videntur esse eædem, quibus scriptura ait Danielem [b] solitum orare, Dauid vero septies in die orabat, dicit enim.[c] *Septies in die laudem dixit tibi.* Sanctus autem Iacobus minor orando centies in die, & toties in nocte genua flectebat coram Domino. De beato quoque Martino legitur.[d]

b Cap.6.
c Pſal.118.
d Anto.in 2.par.hiſt. tit.10.c.11 §.2. & electius ante ipſũ Sulpitius in vita Martini pagi. maiori ordine & de trãſitu eius pag.3. & in 2.par. lib.9. vit. Patru de eo, quod ſine interruptione orabat.

3 Quod inuictum ab oratione spiritum non relaxabat: & quidem fertur ipse animum aliis negotiis grauatum ea relaxasse sic, vt faber ferrarius vno malleo ictu, incudem feriendo sese refocillat. De Abbate Arsenio legitur,[e] quod sabbatis orabat brachiis expansis ab occasu solis, vsque ad mane dominicũ, quo sol Oriens suis radiis vultum eius illustraret. De Abbate item Bisario,[f] quòd sexdecim dies orauit in suo cubiculo rectus, & brachiis extensis.

e Ibidem.
f Ibidem.

4 Quæ gesta cum aliquot tepidiores memoria reperimus: & hinc perpendimus eos fuisse homines, ac ipsi sumus: & quod ipsi sicut illi, saluari desideramus & speramus: quódque ab eodem Deo, à quo & ipsi, creati sumus & redempti, & iuuamur: quin etiam nõnulli ad sublimem ordinem sacerdotij, doctoratus & religionis sumus promoti, ad quæ non omnes illi, aliique eis similes promoti erant: Illinc vero animaduertimus raro vel nunquam nos ita nos nobis subijcere, vt mentes totas habeamus in Deum intentas modico saltem illo tempore, quo pronunciamus, & canimus horas canonicas, vel sacrificamus. Quid de nostra paruitate, laxitate, & fragilitate dicemus? nisi quod trædere nos deberet edere, vestire, & cum hominibus conuersari, donec saltem firmo animo proponeremus, & inciperemus pronunciare, canere, & missare, cum feruore, attentionéque debita, simul totum tempus, quod in studendo, legendo, consulendo, edendo, bibendo, & aliis actibus de se bonis, vel necessariis impẽderimus, dirigeremus, dicaremúsque gloriæ Dei principaliter: eáque agendo sæpenumero leuaremus oculos ad Deum, inuocando, *Deus in adiutorium meum intende*: quod Abbas Isaacus docebat faciendum modo infra narrato.[g] Ita tamen, vt ob id opera prædicta licita nullatenus impedirentur, sed tantum diuino quodam sale salirentur: vti monachi Ægypti manibus laborãtes teste Cassiano [h] orabant.

g Cap.11.
h Lib.3.c.1. de canon. & diuin. orat. & ſeq.

5 Secundo dico neque iure diuino naturali, neque diuino positiuo esse certum aliquod tempus ad orandum præfixum, vt S. Thom.[a] Palud.[b] & alij sentiunt, & S. Antonin.[c] Abulens.[d] Angelus, [e] Syluester & alij alibi.

Contra tamen hanc conclusionem facit primo, quod sacræ scripturæ testimonio, Dauid [f] solebat orare mane, vespere, & meridie: *Veſpere mane & meridie narrabo opera Domini. Media nocte ſurgebam ad confitendum tibi*, Præterea Daniel [g] ter orabat in die, nempe mane, hora tertia, sexta, & nona, iuxta S. Cyprianum,[h] vti supra retuli. Ad hæc tamen respondetur: probare quidem illos sic orasse, non tamen ad id obligatos fuisse, ac proinde minus nos ad id obligari.

6 Secundo contra hanc conclusionem facit illud Redemptoris nostri [i] *oportet ſemper orare & nunquam deficere.* Illud item Apostoli. [k] *ſine intermiſſione orate.* Ad hoc respondent S. Thom.[l] & alij complures [m] diuersis modis, quos omnes, qui sunt quatuor, colligit cæteris clarius Abulensis,[n] iuxta quorum omnium mentem, & doctrinam resoluo, saluatorem nostrum, & suum Apostolum dicere noluisse nos debere semper orare, ita vt oratio in se semper duret. Illa enim si mentalis est, non durat diutius, quam ipsi conceptus: si vero vocalis, nisi quandiu voces. Conceptus autem, & voces semper durare non posse, manifestum est, quandoquidem comedere, dormire, & alia ad conseruationem nostram necessaria, alia item officia debita parentibus, superioribus, & aliis proximis, agere nos oportet. Voluerunt autem dicere caulam finalem orationis, quæ ad orandum mouet, semper durare debere. Causa enim illa est desiderium habendi charitatem, & permanendi in ea, & per eam fruendi æternam gratiam, in vitam perueniendi æternam. Quæ causa semper durare debet actu, siue expressa, aut virtute, siue tacitè, per totam vitam per omnes eius actiones, iuxta illud perpetuo memorandum, quod in ea parte horæ primæ, quæ pretiosa vocatur, pronunciamus. *Dirigere, ſanctificare, regere, & gubernare dignare Domine Deus cæli & terræ hodie corda, & corpora nostra, ſenſus, ſermones, & actus noſtros in lege tua, & in operibus mandatorum tuorum, vt hic, & in æternum, te auxiliante, ſalui & liberi eſſe mereamur.* Non enim possunt esse actiones nostræ meritoriæ vitæ sempiternæ, nisi actu, & expresse, vel virtute & tacitè, in conſecutionem gratiæ diuinæ, & salutis nostræ ordinentur. Hic tamen intelligendi modus, & si verus sit, & memorandus, sitque de mente gloss. [o] magnæ singularis, non videtur tamen mihi satis germanus. Prouideo de hoc & aliis posthabitis, arbitror Saluatorem nostrum, eiúsque Apostolum per prædicta verba intellexisse hortari, vt semper oremus, accipiendo verbum (*orare*) generalissimè, vt in cap.1. nam interdum accipi diximus pro bene, & non male agere, & sic quod petamus à Deo suam gratiam & vitam expresse aut saltem tacitè bene viuendo, iuxta gloss. ibi citatam, *ſatis orat, qui bene agit.*

i Luc.18.
k 1.Theſſ.5.
l 2.2.q.83.a.13.
m Caiet.ibi. Sylu. verb. oratio. q.1. Nauar. c.11.n.1. Ledeſma 3.p.q.21.a.4. Vaſq. 1.2.d.91.c.1. Suar. d.13.ſect.1. Granad. d.1.q.1.p.1. Ioan. Sanct. d.2.c.1. Ioan. a S. Thom. d.9.a.1. Gabr. lect.3. Ruard. Tapper. q.1.a.1. Ioan. Med. de orat. q.1.a.1. Ioan. Hurt. de orat. d.1.q.1. Ioan. Alfar. de orat. q.1.a.1. Ioan. Gonz. de orat. d.1.q.1. Ioan. Ord. de orat. q.1.a.1. Ioan. Mart. de orat. d.1.q.1. Ioan. Poſſ. de orat. d.1.q.1. Ioan. Rub. de orat. d.1.q.1. Ioan. Mart. Rub. de orat. d.1.q.1. Ioan. Mart. Rub. de orat. d.1.q.1.
n Abulens. in cap.18. Matth. q.1. Ioan. Mart. Rub. de orat. d.1.q.1.
o Glo. in cap. Cum ſimus de cleric. non reſid. Ioan. Mart. Rub. de orat. d.1.q.1.

7 Hic intellectus videtur magis arridere glossæ ordinariæ,[p] & Caietano vno in loco,[q] & si alibi [r] aliam gerat Deum pro proximo, quem videt esse in peccato mortali, vt eum ab illo liberet: cum aliud sit remedium, quo liberetur ab eo. Quæ etiam conclusio verum est, & tetigerunt Sanct. Thom.[s] & Abulens.[t] & alij.

p Glo. in cap. Cum ſimus de cleric. non reſid. Ioan. Mart. Rub. de orat. d.1.q.1.
q 2.2.q.83.a.13.
r Caiet. in 1.2.q.71.a.6.
s 2.2.q.83.a.13.
t Abulens. in cap.18. Matth. q.1. Ioan. Mart. Rub. de orat. d.1.q.1.

8 Tertio dico, quòd quamuis nullus certo tempore iure naturali, & diuino præfixo teneatur orare: omnes tamen, qui ad ætatem discretionis, & vsum rationis peruenimus, præcepto naturali diuino obligamur aliquo tempore orare, vt videtur sentire S. Thom.[a] Primo quidem per illud supra adductum,[b] *oportet ſemper orare*, verbum enim oportet necessitatem importat, vt tradit ibi D. Ioan. Chrysostom. & ea est eius propria significatio, iuxta gloss. communiter recept.[c] ac proinde scriptura illa intendit saltem dicere, necesse esse orare.

a 2.2.q.83.a.13.
b Luc.18.
c Glo. in cap. Cum ſimus de cleric. non reſid. Ioan. Mart. Rub. de orat. d.1.q.1.

Secundo quia, vt omnes sumus obligati salutis nostræ curam habere, ita iure naturali tenemur id agere, sine quo salus illa nõ quæritur,[d] qui enim vult finem, velle quoque debet media in eum necessaria,[e] & saluari non possumus adulti citra speciale Dei auxilium,[f] vti euangelium, & epistolæ Catholicæ [g] tradunt. Dei autem auxiliũ non promeretur, nisi petens, iuxta illud Augustini,[h] *Nullum niſi orantem auxiliũ promereri*: quamus ex eo non inferatur id, quòd quis [i] sentit quoniam Deus Opt. multa nobis, quæ non promeremur, beneficia confert: imo frequenter adijcit, quod oratio non præsumit, iuxta egregiã quandam collectam,[k] & magnus ille Aquinas diffinit gratiam, quæ non est habituale donum, sed auxilium Dei mouentis ad bonum, non requirere præparationem: quare plus facit illud Euangelij,[l] *Petite, & accipietis*: significans non petentem non accepturum. Cum itaque iure naturali adulti simus obligati desiderare aliquando nostram salutem, ita & eam aliquando petere, quod est orare.

d Verbo, oratio, in fine.
e Verbo, oratio. q.finali.
f 1.ſec.q.89.art.6.
g In rad. q.89.art.6.
h l. Papinianus. ff. de minor. & c. ad audientiã de decim.

9 Quarto dico difficilè esse determinare, quando quis peccet mortaliter non orando, solo iure naturali, & diuino positiuo attento, vti dixit Paludanus.[m]

m Paludan. in 4.d.15.q.4.a.2.

10 Tum quòd secundum eundem, quemadmodum illo solo attento: tunc dumtaxat tenemur mendicare, & propter Deum panem materialem petere, cum non subest alia ratio conseruandi nostram vitam corpoream, aut illius, qui fidei nostræ est creditus: ita tum demum tenemur orare, & petere bona spiritualia ad salutem necessaria, quando alia nulla in id ratio subest.

11 Tum quod secundum eundem,[n] non semper mortifere peccat, qui videns se peccato mortali irretitum, non orat, aut petit à Deo gratiam, vt eo liberetur, cum alia sint remedia. Quæ est conclusio consolationis plena: nõ quidem vt omittamus orare, quum sumus in peccato mortali, sed vt qui omisimus, non oneremus nos scrupulis, & necessitate reuocandi ad memoriam, & confitendi numerum vitiorum, quibus id agere omisimus.

n Paludan. in 4.d.15.q.4.a.2.

12 Tum quod non etiam peccat quis mortaliter ob id solum, quod videns se esse in peccato mortali, illius non pœnitet eum, dummodo ei peccatum non placeat: & verisimiliter credat tempus pœnitendi nõ defore, vti alibi fuse,[o] post Caietan.[p] & Adrian.[q] probauimus.

o Caiet. in 1.2.q.71.a.6. & ſeq. Adrian. in 4.de reſtit. q.1.a.3. Paludan. in 4.d.15.q.4.a.2. Nauar. c.11.n.1. Ledeſma 3.p.q.21.a.4. Vaſq. 1.2.d.91.c.1. Suar. d.13.ſect.1. Granad. d.1.q.1.p.1. Ioan. Sanct. d.2.c.1. Ioan. a S. Thom. d.9.a.1. Gabr. lect.3. Ruard. Tapper. q.1.a.1. Ioan. Med. de orat. q.1.a.1. Ioan. Hurt. de orat. d.1.q.1. Ioan. Alfar. de orat. q.1.a.1. Ioan. Gonz. de orat. d.1.q.1. Ioan. Ord. de orat. q.1.a.1. Ioan. Mart. de orat. d.1.q.1. Ioan. Poſſ. de orat. d.1.q.1. Ioan. Rub. de orat. d.1.q.1. Ioan. Mart. Rub. de orat. d.1.q.1. Ioan. Mart. Rub. de orat. d.1.q.1.
p 2.2.q.83.a.13.
q Adrian. in 4.de reſtit. q.1.a.3.

13 Tum denique quod non etiam secundum eundem Paludanum peccat mortaliter qui omittit rogare Deum pro proximo, quem videt esse in peccato mortali, vt eum ab illo liberet: cum aliud sit remedium, quo liberetur ab eo. Quæ etiam conclusio conscientias nostras plurimum solari potest, non quo omittamus orare pro existentibus in peccato mortali, sed vt non reperiamus nos tam onustos

peccatis mortalibus: considerantes quanto sæpius murmuramus aduersus malè agentes, quàm Deum rogemus, vt eis mentem de malefactis pœnitendi inspiret.

14 Quinto dico, quod etiam si difficilè sit decidere, quando quis sub pœna peccati mortalis teneatur orare pro se, vel pro suo proximo, attento solo iure naturali, & diuino positiuo, videtur tamen id fieri posse, colligendo mentem supradictorum, dicendo ad id teneri, quoties sibi videtur non esse aliam rationem consequendi suam, aut proximi salutem. Verbi gratia, quando quis videt aliquos ad duellum, quo se occidant properare, neque eis prodesse potest nisi sua oratione: aut cum se videt tam grauiter tentari impatientia, luxuria, ambitione, & aliis tentationibus, vt inl ad se ab iis liberandum, præter opem diuinam, sufficere sibi videatur: pro quo facit, quod de ieiunio tradit S. Thom.[a] obligari quem ieiunio iure naturali, cum videt esse necessarium ei ad resistendum tentationi carnis, aut subleuandum mentem in Deum.

a 2.ſec.q.14.art.3.

15 Non dixi frustra, attento iure naturali, & diuino positiuo: si enim vltra id accesit votum, iuramentum, aut pœnitentiæ iniunctæ, dubium non est, quin teneatur iure diuino dicere orationem tempore iuramento, vel voto præfixo, aut in pœnitentiam acceptato.[b]

b c.magnę deuoto c. ſi vero. de iureiur. c. admonere 33.q.2.

Sexto dico, non esse vsque adeo tutam conclusionem illam Abulens.[c] puta iure naturali & diuino nos teneri orare pro iis proximis, quos videmus in necessitate constitutos, & eos orationibus nostris adiuuare posse. Dico etiam non esse tutum illud Syluestri [d] quòd iure diuino obligamur orare cum audimus missas, quas Ecclesiæ præcepto audire tenemur: quia illa obligatio potius est finis iuris humani determinantis diuinum.

c Super Matt. c.6. q.32.
d Verbo, oratio, in fine.

16 Septimo dico, dubiam esse illam conclusionem Syluestri [e] scilicet: Omnes qui nati sunt teneri iure naturali ad orandum in eo momento quo incipiunt habere discretionem, siue vsum rationis. In cuius probationem, & si ipse nihil allegat, facit illa conclusio diui Thom.[f] nempè omnes obligari dirigere, & ordinare se ipsos ad finem debitum, eo tempore, quo incipiunt habere vsum rationis, adeo quod qui id facere omittit, peccat mortaliter.

e Verbo, oratio. q.finali.
f 1.ſec.q.89.art.6.

17 Per quod concludit quod nullus, qui est in peccato originali, potest prius peccare venialiter, quàm mortaliter. Faciunt etiam pro Syluestro duæ rationes, ad comprobationem huius sententiæ D. Thom. à Caietano [g] adductæ: quas prolixitatis, & obscuritatis euitandæ causa omitto. Verius tamen nobis videtur contrarium, eius quod Syluest. dixit, per supra memorata, nec ex conclusione D. Thom. sequitur eius conclusio. Quia aliud est deliberare de se, & de suo fine quod ait S. Tho. & aliud orare Deum, vt præbeat sibi auxilium perueniendi ad eum: quod ait Syluester, & à diuersis non fit illatio.[h] Rationes autem, quas ipse & Caietanus adducunt concludunt quidem, oportere vsum rationis adeptos, deliberare de se, & ordinare se ad finem debitum, puta ad gloriam, vel ad virtuose honestèque viuendum, non tamen concludunt, oportere orare, & petere à Deo auxilium, ad perueniendum in eum, quod clarè patebit ei, qui dictas rationes ponderauerit, quod tamen hic non facio. Infertur tamen ex his, quòd

g In rad. q.89.art.6.
h l. Papinianus. ff. de minor. & c. ad audientiã de decim.

Universidad de Deusto
Biblioteca

qui non recordamur, an cum primum cœpimus habere vsum rationis, ante omnia nos addixerimus, & ordinauerimus ad finem debitum, an non: tenemur confiteri in dubio illud peccatum, vt determinat Caietan. [a] quod ante decem annos me feciſſe memini: ante primam editionem vulgari ſermone, & 40. circiter annos ante hanc in ſermonem Latinum traductionem, non tamen obligamur, qui non recordamur an tunc petierimus à Deo auxilium ad nos ſaluandum, an non: quamuis ſecundum opinionem Sylueſtri teneremur.

18 Octauo principaliter dico, conſiderato iure humano, omnes, tam viros, quàm mulieres laicos, ſiue ſeculares, ſacerdotes, diuites, & pauperes, ceſſante iuſta cauſa, vel impedimento, teneri ad orandum, vel aſsiſtendum ſacerdoti pro nobis oranti, in miſſa diebus feſtis, ad quam audiendam obligamur, iuxta ſanctæ matris Eccleſiæ ordinationem, contentam in capitulo, [b] cui iuſtum commentarium ordinaria lectione adiecimus, vbi diximus, errare multos ſacerdotes, qui facile omittunt audire, & dicere Miſſam, die Dominica, ſi aliis diebus hebdomadæ dixerunt, vel audierunt. Dictio enim vel auditio aliis diebus facta non excuſat ab audienda, vel dicenda ea, illa die. Quibus addo, quòd iuxta varias leges, & ordinationes variorum, ſummorum, & aliorum Pontificum, Capitulorum, Abbatum, & aliorum Præfectorum, tum Eccleſiaſticorum, tum Secularium, multa, & diuerſa tempora inueniuntur, in quibus multi, & diuerſi tenentur, ad orandum, licet iure communi ad id non obligentur.

19 Vnde euenit, quòd ſæpe, aut per leges Regum, aut ſtatuta ſingularia ciuitatum, Confraternitatum, aut aliorum Collegiorum multis proceſsionibus, Miſsis, & aliis officiis diuinis obligantur orare aliquot laici, quibus non tenentur aliquot clerici, & monachi.

Addo tamen regulariter, non eſſe homines obligatos audire, vel dicere veſperas, & alias horas canonicas diebus feſtis: quamuis conſuetudo illa valde laudanda Galliæ, & quarundam aliarum partium mouit ad dicendum contrarium Paludanum, [c] & quoſdam alios, quorum opinio ſeruanda eſſet, in quibus locis conſuetudo legitimè præſcripta eam obligationem induxiſſet. [d] Credo tamen, vt dixi in Manuali Confeſſar. [e] huiuſmodi conſuetudines non obligare ad mortalem culpam, ſed ſolum ad venialem. Tum quia longè laxius, quam auditio Miſſæ ſeruantur. Tum quia pauci ſe accuſare videntur, de illarum fractione, tanquam de mortali, & pauciores confitentur ea.

20 Nono dico, cunctos Chriſtianos teneri memoriter ſcire, *Patrem noſtrum*, *Aue Maria*, & *Credo*: quia ſecundum Paludanum [f] ſunt principia fidei Catholicæ, & licet ipſe nil in id alleget, textus tamen eſt ſingularis [g] noſtri patris Auguſtini de oratione Dominica, & Credo inferius in eodem libro: quæ præcipit patrimis, & matrimis quiddam magnum, de quo multi parum curant: ſcilicet, vt exhortentur filios ſuos, & filias in baptiſmo ſuſceptos, ſeruare caſtitatem, diligere iuſtitiam, & habere charitatem. Et quòd ante omnia ipſimet ſciant, & doceant filios, ſymbolum, & orationem Dominicam: tameſſi credam, non ſufficere, vt ſymbolum fidei memoriter teneatur, ſed oportere illud intelligere, ſaltem quo ad articulos explicitè ab omnibus credendos, vt colligitur ex mente D. Thom. [a] ex quo infertur multos in hac re peccare multa peccata negligentiæ & ignorantiæ mortalia, & venialia. Alios, quod hæc non ediſcunt, neu intelligunt.

21 Alios autem, quia non docent filios naturales, aut ſpirituales, ſcientes eos non eſſe doctos, nec doceri prædicta à ſuis parentibus naturalibus, non pluis memores ſui muneris, & quòd ſint parentes ſpirituales, quam ſi iocoſa, & ludicra fuiſſet illa obligatio, qua ſe ad hoc cum fuerunt in baptiſmo patrimi aſtrinxerunt: vt dixi Salmanticæ ſuper illo cap. [b]

22 Decimo dico, omnes horas, Miſſas, proceſsiones, aliáſque preces iure aliquo humano debitas: pronuncianda eſſe, & canendas horis temporibuſque ſtatis, nec debere, anteponi, nec poſtponi abſque iuſta cauſa: quia quod certo tempore debetur non ſufficit ſoluere poſt illud: quod in multis capitulis & legibus cauetur. [c] Et quamuis ſufficiat antea ſoluere communiter, [d] non tamen cum tempus interpoſitum eſt ſolum [e] in fauorem creditoris, aut in fauorem creditoris, & debitoris: [f] vel in fauorem alicuius tertij. [g] Quod dico per vnam concluſionem quotidianam Petri Ancharani [h] coneludentis, hæredem iuſſum erogare aliqua poſt ſuam mortem pauperibus, poſſe erogare illa in vita eiuſdem, quia illud iuſſum fuit principalius in obſequium Dei, & ſalutem animæ, quàm pauperum, qui poſt vel ante mortem, futuri erant, vt ibi pulchrè per eum. Quæ quidem meo iudicio, eſt verior quam alia contraria Bartol. [i] Et Miſſæ, & aliæ orationes ſunt ordinatæ vt tali, & tali tempore dicantur, non ad recreandum eos, qui has dicere tenentur, qui ſunt debitores, ſed etiam ad conſolandum eos, qui eas ſunt audituri, & in fauorem vtilitatis publicæ, quæ conſtitit in diuini cultus augmento, & in eo quod deuotius communiter dicuntur, & audiuntur, cum horis ſtatis celebrantur, & conſequenter, nec antepoſiti nec poſtponi, ſine iuſta cauſa poſſunt.

23 Ex qua ratione infertur primo, ei, cui datur pœnitentia pronunciandi tria pſalteria, tribus hebdomadis vel menſibus, ſiue tria roſaria tribus ſabbatis, vel ter, *miſerere mei*, tribus diebus veneris, vt facilius: & minore labore ea pronunciare poſſit, ſatisfacere pronunciando, ea, in tribus primis diebus, quia in eius fauorem poſitum fuit tempus, & dilatio. Secundo eum cui datæ ſunt dictæ pœnitentiæ diuerſis temporibus, vt magis duraret ei memoria, & dolor ſuorum peccatorum, & ſæpius recordaretur, virginis matris, quæ fuit illi mediatrix veniæ, & indulgentiæ quærendæ, & plus perpenderet paſſionem, quam paſſus eſt tali die Redemptor noſter, non ſatisfacere faciendo ea in aliis diebus, quam præſtitutis: quia non in fauorem pœnitentis tantum, ſed patrius in maiorem vtilitatem animæ ipſius, quæ eſt quidam tertius, & gloriam honoremque Dei, aut eius matris, conſtitutum fuit ei tempus, & determinatum.

24 Tertio quòd vouens pronunciare ſeptem Pſalmos, in ſeptem hebdomadis ſequentibus adimplebit illud recitando eos in primis ſeptem diebus, ſi præſtituit illud tempus, vt poſſet facilius, & minore cum labore recitare, non tamen ſi præſtituit, vt plus ei duraret memoria cauſæ propter quam, vouit, vel ad maiorem honorem Dei.

25 Quarto

a 2. ſec. q. 89. art 6.

b Miſſas ſuper ead. diſtinct.

c In 4 dif. 15. q. 5. colum. 2.

d Arg. l. de quibus. ff. de leg. & cap. fin. de conſuet. e Cap. 22. num. 1.

f In 4 dif. 15. q. 5. colum. 2.

g In c. vos autem, infra diſt. 4.

a Libr. de offi. eccle. cap. 19. b Libr. de Sacra. alt. cap. 14. c in tranſitu lib. 5. dict. d laud. d In prog. ad. qualiter horæ verb. offi. ex parali. 9. c. 19. & 2. f. Eccl. 2. cap. 9. g In prin. libr. 5. cation. diſt. offi. h In capit. preſbyter. 91. diſt.

i Lib. 10. q. 1. art. 4. de iuſtit. & iur.

k Ch. m. 1. verb. canonici, de celeb. miſſ. l In tract. de horis cano. nu. 26. & in cap. 1. de cele. miſſ. m In c. fi. de priuil. lib. 6. n In cle. 1. verb. canonica, de celeb. miſſ. o Libr. de eccleſ. of. c. 14. cum quinque ſeq. p In c. 1. de cele. miſſ. q In prag. ſanct. quòd diui. offic. ſit celebr. verb. Debitis. r 1. par. tit. 9. c. 11. §. 3. col. 1. & 2. par. tit. 13. c. 2. §. 4. s Libr. de ſacramẽtis c. 10. vſque ad 17. inclußue. t In prime. libr. 5. ratio. diui. offic. u 1 tec. 18. x In lib. 1. de eccleſ. offi. c. 23. y De ſacrament. c. 24

25 Quarto infertur, ſacrificos, quibus à ſuis Confeſſariis imponuntur pœnitentiæ poſt miſſam implendæ ſatisfacere, vt plurimum eas ante miſſam implendo, quam vt plurimum, adeo imponuntur dicendæ poſt miſſam, quia non creduntur habituri oportunum tempus, ad eas implendas ante illam, non tamen contra, quæ imponuntur dicenda ante miſſam poſſunt iuſtè poſt illam impleri, quia tempus non conſtituitur in eorum fauorem.

26 Vndecimo dico, orationes principales Eccleſiæ, ideo horas, aut preces horarias dici, quia certis horis ſunt deputatæ, deſumpſerèque ab illis ſua nomina, quæ ſunt Matutina, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Veſpertina, & Completoria, dicuntúrque canonicæ ſiue regulares. Tum quia ſunt inuentum Canonum, & canon idem eſt Græcis, quod Latinis regula. [a] Tũ quia omnes qui canonibus recitare obligantur, ad eas recitandas tenentur. Ex quibus infertur præfatum Cardinalem, [b] & Albertum, [c] erraſſe, dicentes eas nuncupari ab oro, oras, cum prima verbi, oro non aſpiretur, prima vero verbi hora ſic.

27 Duodecimo dico, quòd horæ canonicæ ſuprædictæ communiter eſſe dicuntur ſeptem, ſcilicet, Matutina, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Veſpertina & Completoria, ſiue completorium, iuxta illud Pſalmi. *Septies in die laudem dixi tibi*, & iuxta ſeptem in eis repræſentata, quæ continent quinque illi ſenarij omnium memoria digni, à gloſſa, [d] citati.

Hæc ſunt ſeptenis, propter quæ pſallimus horis.
Matutina ligat Chriſtum, qui crimina purgat.
Prima replet ſputis, cauſam dat Tertia mortis.
Sexta cruci nectit, Latus eius Nona bipertit.
Veſpera deponit, tumulo Completa reponit.

Quamuis Ioannes Caſsianus, [e] & alij conſiderent alia repræſentata, in quibus ſunt, [f] dicentes, ideo Eccleſiam ſepties orare, vt repræſentet creationem mundi ſeptem diebus completam, & redemptionem ſeptem horis conſummatam, & quamuis hæc omnia non male dicantur, aptior tamen nobis videtur opinio Archidiaconi, [g] & quorundam aliorum, [h] dicentium octo eſſe horas Canonicas, diuidendo Matutinum in nocturnos, qui durant vſq; ad Laudes, & Laudes, quæ durant vſque ad Primam. Tum quòd Dauid ille maximus Pſaltes, [i] non ſolum ait: *Septies in die Laudem dixit tibi*, ſed etiam, *Media nocte ſurgebam ad confitendum tibi*, & conſequenter nocte & die octies confitebatur Deo, id eſt laudabat eum. Tum quod Agathen. concilium, [k] id ſatis ſignificat, quatenus habet Primam, Tertiam, Sextam, Nonam, Veſperam, & Completorium, diſtingui à nocturno officio, quod durat vſq; ad Laudes, & quod de nocturno intelligitur illud. [l] *Media nocte ſurgebam*, &c. de aliis verò ſeptem illud aliud, *Septies in die Laudem dixit tibi*.

28 Tum quòd laudes differre à nocturnis, probatur eo, quod eas cum nouo cymbalorum pulſu inchoamus, & earum initio repetimus, *Deus in adiutorium*, quod eſt omnium horarum initium, & quod habent proprium hymnum, & quod in Natiuitate Dominica Miſſa Gallicanus inter eas, & nocturnos interponitur & olim tres nocturni dicebantur in tribus Vigiliis ſiue tribus partibus noctis, diuidendo eam more militari, ad agendas excubias: & Laudes in quarta Vigilia canebantur, teſtantibus id multis, in quibus ſunt Iſidorus, [a] & Thom. VValdenſis. [b] Hanc etiam opinionem probat Guiliel. Duran. [c] Coſmas Guimier. [d] & Diuus Antoninus. [e] Tum quod rationi congruere videtur, quod ſicut Eſdras, [f] ordinauit, vt Iudæi à Babilone in Hieruſalem recens reuerſi, octies in die pſallerent, quater die, quatérque nocte, ſic etiam Chriſtiani recens à Chriſto redempti totidem id facerent: quod ſit tribuendo nocti Veſperas, Completorium, Matutinum, & Laudes: & diei Primam, Tertiam, Sextam, & Nonam, vt prædictus Guiliel. [g] & Archidiaco. [h] dixerunt. Tum denique quòd non deeſt, quòd repreſentare poſſunt ſoli nocturni, qui ante Laudes dicuntur, cum repreſentare poſsint agonem illum acerbiſsimum, quo Redemptor anxius factus, prolixius orans ſanguinem ſudauit. Quo fit, vt longè magis recedere videantur à dicendis horis debito tempore, qui ob occupationes ſero officium nocturnum, & laudes diei ſequentis ſimul recitant, vel canunt, quam qui tantum officium nocturnum ſero, & Laudes mane: ſiquidem Laudes quæ faciunt horam matutinam longe ante horam eis propriam dicunt. Qua ratione, & quia ſatius arbitror præuenire officium diei ſequentis, poſt cœnam ſeu Sympoſium vel collationem, quam ante illam: & quia officium nocturnum, & laudes interdum ſunt tanta pars, quantam quis cœnatus vno contextu ſatis attente, & deuote non poteſt facile dicere, frequenter ſoleo ipſe dicere nocturnos tantum ſero, hora eis fere propria circa media noctem, & Laudes hora etiam illis fere propria ſub auroram, de quo inferius num. 64. pauca. Quæ omnia ſi ſatis ponderare voluiſſet Sotus, [i] non tam abſolute dixiſſet non eſſe audiendos, qui dicunt octo eſſe horas Canonicas, cum tot claſsici authores, præfatis eiſdémque neruoſis rationibus id aſtruxerint, nulla eis reſponſione reddita.

29 His conſequens eſt Miſſam non eſſe de numero horarum canonicarum, quod & glo. recepta, [k] in loco proprio, & Albertus alibi, [l] aſſeruit. Conſequens item eſt, quod licet epiſcopus, ſicut quilibet alius ſacro ordine inſignitus, peccat mortaliter quocunque die omittens recitare aliquam horam canonicam, vt infra dicetur, non tamen ita peccat omittendo miſſam, [m] quia miſſa non eſt hora canonica. Et Bonifacius viij. non dixit præcipi, ſed decere epiſcopum audire Miſſam quotidie, vt ponderauit quædam glo. [n] ſingularis, ſecundum Panor.

30 Decimotertio, dico non eſſe facilè dictu, quæ horæ ſint ſtatæ, ſiue in quibus tenemur dicere horas canonicas præcipuè nocturnas. Tum propter varietatem doctorum, quæ colligi poteſt ex ſancto Iſidoro, [o] & Innoc. & aliis ordinariis, cum Alberto de Ferrariis, [p] in aliis, & Coſma, [q] & S. Antonino, [r] & Thom. VValdenſi, [s] & Speculatore, [t] in aliis. Tum quòd antiqui Chriſtiani deſiderio, quo ardebant ſemper orandi, iuxta illud Redemptoris, [u] *Oportet ſemper orare, & nunquam deficere*, & reputantes non poſſe nos id facere ob fragilitatem, & neceſsitatem humanam, diuidebant noctes in quatuor partes, eo modo, quo milites eas diuidunt in quatuor vigilias, quæ ternis horis conſtabant, & in vnaquaque earum orare. In ſingulis quidem tribus pronunciando ſingulos nocturnos, & in quarta Laudes, vt D. Iſidorus, [x] & Thom VValden. [y] declarant, imitantes

Universidad de Deusto
Biblioteca

Esdram,[a] iuxta dicta in dicto præcedenti, & vltra prædicta, quæ noctu faciebant pronunciabant diu Primam, Tertiam, Sextam, Nonam, vesperti nam, & completoriam, singulas earum singulariter, separatis horis. Tum quòd iidem antiqui alij, aut alij ter in vnaquaque noctium surgebant, adibántque ecclesiam, vt simul orarent. Prima quidem Vigilia, quando plebs dormiebat, surgebant soli clerici, qui tempestiuè cubabant. Post verò mediam noctem clerici, & coniugati, tam fœminæ, quàm mares: Ante autem quàm luceseceret, omnes, non solum clerici, & coniugati, sed etiam soluti, & pueri ac puellæ, testante id Cosma.[b]

[a] Esdræ 3. c. 9.

[b] In Prag. tit. Qualiter horæ. verb. officium.

31 Tum quod sunt, qui vesperti nam & completoriam referant ad officium nocturnum dicentes eas & nocturnos, & Laudes seruire quatuor noctis partibus: Primam vero Tertiam, Sextam, & Nonam, quatuor diei partibus, cum die, & nocte octies recitarent, & in quacunque vice tres saltem psalmos pronunciarent, qui multiplicati per octo, sunt viginti quatuor. Ita quod pro vnaquaque hora noctis, & diei dicebant saltem vnum psalmum, sic quadamtenus semper orabant & adimplebant illud Redemptoris,[c] *semper oportet orare*, quamuis illud aliter germanius posse intelligi dictum sit.[d]

[c] Luc. 18.

[d] Supra eod. c.

32 Tum quia postea refrigescente charitate, & crescente concupiscentia, multa mala, & turpia in illis congregationibus nocturnis fiebant, factum est, vt non solum omnes eas non adirent, sed nec pauci præter clericos: & tandem nec etiam omnes clerici, imò nec omnes canonici etiam Ecclesiarum Cathedralium, imò Laudes dicuntur statim, & immediatè post nocturnos, & completorium mox post vesperas, & Sexta, diebus ieiunij, finita Tertia, & Nona finita missa, & missa finita Tertia: & Sexta, & Tertia quasi mox finita Prima, ita quod solum ter communiter adeunt Ecclesiam, scilicet ad Matutinam, & Nonam vel vesperas, & ita mos vetus videtur confundi nouo & nouus vereri. Tum quia alij alias horas intelligunt per Primam, Tertiam, Sextam, Nonam, Vesperti nam, & Completoriam vt copiosè,[e] diximus.

[e] Cap. 50. ler supra eodem.

33 Quæ omnia retuli Christiane lector, vt consideremus per Deum, & reputemus omnes quã magnus erat ille ardor, & desiderium, quo ardebant nostri prædecessores inseruiendi nostro creatori & Redemptori. Quanta cura, & sollicitudine inuigilabant nocte, & die, & quàm: parum gaudebant eo quòd iam suas horas absoluissent, & ab obligatione eas dicendi iam soluti essent, vt nunc plerique gaudemus, quantóque magis optabant reuerti ad orandum, & colloquendum cum Deo, petendúmque ab eo opem, & gratiam quam nos? Illi edebant, & bibebant, vt possent recitare, & orare, nos vero recitamus, & oramus, vt possimus habere quod edamus, & bibamus. Illi se exercebant aliis operis, vt se per illas alentes possent melius orare, & afflictabantur desiderio aduentus temporis orandi, quippe quorum animis, oratio erat refrigerium, requies, & solatium. Nos vero contra affligimur desiderio finis orandi, & horas recitandi, & aduentus horæ edendi, bibendi, confabulandi, & ludendi. Cogitemus ergo per Deum immortalem hæc & perpendamus: vos quidem qui maiore cum affectu, sapore, diligentiáque recitatis reputando vobiscum, quantum vobis deest, quo illis euadatis pares, & mereamini humilitate, quod non meremini actione. Nos autem, qui tenui affectu minoréque sapore, magna negligentia, & maiori tædio recitamus, eleuemus mentes, resumamus vires ad imitandum vos, quos hac in re videmus feruentiores. Amen.

34 Decimoquarto dico, quòd ad recte intelligendum, quam horam diei appellat Ecclesia Primam quam Tertiam, & quam Sextam, Nonam, Vesperas, & Completorium, non debemus sumere diem, pro die naturali, qui secundum Romanos, Hispanos, & Gallos incipit, à media nocte in mediam noctem,[a] & Athenienses ab occasu solis, vsque ad alium occasum, & Babylonios ab ortu solis, vsque ad alium ortum eiusdem, & Arabes, à meridie, vsque ad alium meridiem, iuxta glo. Accursij,[b] quæ forte est vitiata quatenus continet, nimis pro minus, vt colligitur clarè ex M. Varrone,[c] quem ipsa citat, decepta forte per Aulum Gellium,[d] qui etiam forsan est vitiatus, sed debemus sumere diem pro die artificiali, vt Astrologi eum accipiunt, pro tempore ab ortu solis, vsque ad occasum interiecto, & non diuidendo per horas æquales horologij, sed per duodecim partes, quæ continent partes æquales eius, siue dies sit longior, siue breuior. Ita quod sex priores incipiuntur ab ortu solis, & finiuntur meridie. Aliæ verò sex incipiuntur, à meridie, & finiuntur occasu solis.

[a] Ad l. 2. de ver. sig.

[b] In 4. dist. 15. quæst. 3. col. 4.

[c] 3 par. tit. 16. c. 4. §. 4. & Verbo ra. q. 9.

[d] Vide Macrob. in somn. Scipion.

35 Ex quo sequitur primò, quòd quando dies sunt æquales noctibus etiã huiusmodi horæ erunt æquales horis horologij. Secundo quòd horæ dierum æstatis longiores & maiores erunt, quàm horæ dierum hyemis: quia cum dies æstatis sint maiores, quã dies hyemis, & non diuidantur in plures partes, & horas, quàm dies hyemis, necesse est vt sint maiores. Tertio quod vt prima semper incipit orto sole, ita sexta, finitur meridie, & vt septima semper incipit à meridie, ita duodecima terminatur occasu solis. Quarto quòd Tertia in hyeme, quando dies solum est octo horarum horologij, incipit ab hora nona & finitur decima horologij Hispani & Galli, quæ sunt circiter 15. & 16. horologij Romani, & Nona incipit ante duas horas horologij Hispani & Galli post meridiem, & finitur ante tres, quæ secundum horologium Romanum sunt circiter 20. & 21. & Tertia in æstate quando dies artificiales sunt sexdecim horarum, incipit ante septimam, & finitur octaua, & Nona incipit ante tertiam, & finitur quarta horologij Hispani & Galli.

[a] Ad l. 2. de ver. sig.

36 Totum hoc dictum cum suis Corollarijs probatur per quandam legem subtiliter inductam,[f] quæ habet, quòd media nox pridiè Kalendas Ianuarij incipit sexta hora, quod non potest esse, nisi intelligatur de nocte artificiali, quæ incipit ab occasu solis, & finitur ortu eiusdem, & diuidatur nox quàmlibet longa, qualis est illo tempore, in duodecim partes æquales, quarum sex occupent primam mediam noctem, & aliæ aliam. Probatur etiam in Euangelio Ioannis,[g] dicentis: *Nonne duodecim horæ diei sunt?* & in Euangelio D. Matthæi,[h] dicentis, *Patrem familias exisse ad conducendam operarios hora prima, tertia, sexta, nona, & vndecima*, & nouissimos dicit non laborasse, nisi vna hora: quia dies finita fuit duodecima. Probatur etiam alia lege,[i] iuxta intellectum suæ glossæ.

[f] Ad l. 2. de ver. sig.

[g] Cap. 11.

[h] Cap. 20.

[i] Ad l. 2. de ver. sig.

37 Ne tamen remoretur lectorem diuersitas horologij Romani, & Itali ab vna parte, & Hispani, & Galli ab altera, admoneo primò quòd vtraque horologia conuenient in hoc, quòd faciunt diem naturalem 24. horarum æqualium, sed differunt primò quòd hæc incipiunt signare ab vno solis occasu, & finiunt in altero, illa vero incipiunt à media nocte, & finiunt in altera media nocte. Secundo quod illa signant per duas duodenas, quarum alteram incipiunt in media nocte, & finiunt in meridie, & alteram incipiunt in meridie, & finiunt in altera media nocte, hæc autem signant easdem 24. horas per quatuor senarios, quorum primus incipit à solis occasu, & secundus ab vltima primi senarij, & tertius ab vltima secundi senarij, & quartus ab vltima tertij, & finitur in occasu, in quo numerantur 24. Tertio quod Romæ numeramus omnes horas signatas sine interruptione, appellando primam secundi senarij septimam, & secundam, octauam, &c. & primam tertij senarij 13. & secundam 14. &c. & primam quarti senarij 19. & secundam, 20. &c. & vltimam, 24. Hispanus vero, & Gallus interrumpunt numerum, incipientes primam duodenam ab vna, & finientes in duodecima, & incipientes secundam duodenam à prima eius, & finientes in duodecima, ita quòd apud illos nunquam est 13. neque 14. neque vlterior. Vnde qui promittit apud illos se ituturum vel venturum hora 13. videtur promittere se nunquã id facturum. Quarto quòd secundum hæc horologia nunquam scitur, quando est vera media nox nec verus meridies, sed solum quando est vel futurus est occasus, & secundum illa non scitur qua hora est, vel futurus est occasus. Quinto, quod secundum illa multum temporis perit in numerando sine interruptione vsque ad 12. magno vitæ tædio frequenter, secundum hæc vero parum, quia vsque ad sex tantum numeramus. Sexto quod ob id heris mechanicis magis placent hæc, quàm illa, & eorum operariis magis illa quàm hæc. Septimo quòd horologium Capitolinum, & quædam alia Romana conueniunt cum Hispanis, & Gallis, quatenus signant 24. horas per duas duodenas, vt illa, cum aliis autem Romanis in eo quòd incipit signare ab occasu: & quod qui audiunt ea numerant sine interruptione à prima vsque ad 24. Per quæ satis intellecta facile potest quis reducere horas communis horologij Romani & Itali ad horas Hispani & Galli, & contra horas illorum ad horas istorum. Quare breuitatis gratia de vnis tantum loquemur & quia in æditione vulgari Hispana: antequam Romam appulissemus, de horis horologij Hispani, & Galli locuti sumus, par est, vt eam latinitate donantes, de eisdem loquamur.

38 Decimoquinto dico quod ad conciliandũ omnia Sylvester,[a] dixit Primam continere tres partes primas dici artificialis, diuidendo diem, vt astrologi diuidunt, vt prædictum est & durare, vsque ad horam tertiam, quàm dicit continere alias tres partes earum, & durare vsque ad meridiem, à qua sexta incipit, quam etiam dicit continere alias tres partes, & durare vsque ad nonam, quam quoque dicit continere alias tres partes vltimas, & durare vsque ad duodecimã, & hac de causa dici posse Tertiam finita Prima, & Vesperas finita Nona. Sed hæc doctrina Sylvestri,[b] nullo textu solidè potest fundari, cum sit contra multos vt superius demonstraui: Alciatus etiam dixit alibi,[a] diem testante Ecclesia incipere ab occasu Solis, & durare vsque ad alium occasum: à qua opinione firmis rationibus in dicto cap. nos discessimus.

[a] Ad l. 2. de ver. sig.

39 Quare dicendum est iure scripto, per mediam noctem intelligi, medium noctis, id est horam duodecimã horologij Hispani vel Galli: & per Primam, vnam horam post solis ortum, quando dies sunt pares noctibus, & aliquanto plus vna, quando sunt longiores, & aliquanto minus vna, quando sunt breuiores, & per Tertiam, Sextam, & Nonam, eas quas suprà diximus: & secundum præfatum ius scriptum, & antiquam consuetudinẽ, præfatæ horæ sunt horæ statæ siue debitæ, in quibus horæ Canonicæ dici debent. Sed hoc ius, quod est humanum, & non naturale neque supernaturale diuinum, potuit mutari per leges Summorum Pontificum, & per consuetudinem legitime præscriptam. Cui consequens est Primo, verum esse id quod sentit Palud.[b] & clarius aperit D. Antoninus,[c] & clarius Sylvest.[d] puta illas horas nunc posse dici debitas, in quibus horæ Canonicæ dici debent, id est, in quibus, per aliquam iustam ordinationem, constitutionem, vel consuetudinem fundationis, ordinis, vel monasterij vbi dicuntur, debent pronunciari, vel cani, cùm leges iustæ superiorum, & consuetudines rationabiles debeant obseruari.[e]

[b] In 4. dist. 15. quæst. 3. col. 4.

[c] 3 par. tit. 16. c. 4. §. 4. & Verbo ra. q. 9.

[d] Vide Macrob. in somn. Scipion.

[e] c. 1. & Ma tor. trad. 8. Tho 1. sec. q. 96. ar. 4. Panor. & Fel. & alij in ca. 1. de consti. in his & cap. Ecclesiastici earum. 11. dist.

Consequitur secundo, quòd vbi iusta ordinatione, Matutinum dicitur media nocte in Ecclesia, non satisfacere suo muneri dicentes quarta hora post mediam noctem: neque contrà, si constitutum est, vt dicantur quarta, satisfacient dicentes media nocte, quia vtrunque potest iustè ordinari, vt concludit D. Antoninus,[f] & quamuis ob sex causas ab Archidiacono, & scriptas, satius dicuntur, media nocte, iuxta illud.[h] *Media nocte surgebam ad confitendum tibi*, alia tamen ratione, aptius dicuntur paulò ante auroram, sub quam aptissimè dicuntur Laudes, præsertim, quando vtraque simul dicuntur, vt communiter fit, ne sit eis necesse iterum cubare post Matutinum, quæ recubatio visa est inconueniens Sanctis patribus Ægypti, vt Ioan. Cassianus singulariter,[i] prodidit: licet alibi,[k] contra sentire videri possit. Decere autẽ videtur, & expedire, vt ab aliis dicatur Matutinum media nocte, ab aliis ante auroram, & sub eam.

[f] 3 par. tit. 16. c. 4. §. 4. g in c. imitare. 6 q. 1. h Psal. 118. c. 1. de celebrit.

[i] Lib. 1. c. 11. de institu. cœnob. & Lib. 3. de instit. cœn. cap. 5.

40 Tum vt aliis in aliis horis laudantibus Deum, omni ferè hora eius Maiestas laudetur, fiatque quadamtenus Laus perennis. Tum quòd multi laici audientes pulsum campanæ ad Matutinum, media nocte canendum, in quibusdam monasteriis & ante auroram, & sub eam, in Cathedrali, & aliis ecclesiis, surgentes ex suis lectis, vel iacentes, in eis, collaudant etiam eundem variis horis.

Consequitur tertio, quòd & si iuxta ius commune Nonam tenemur dicere in Quadragesima, tertia hora post meridiem, secundum horologium Hispanum & Gallum, & Vesperas post Nonam ante cœnam, vt tempore D. Thomæ,[l] fiebat: nunc tamen non est necesse id facere, quia consuetudo generalis in hoc ei derogauit.

[l] Quod colligitur ex sec. 2. q. 147. ar. 7

Consequitur quarto non esse anteponendas Nonam, & Vesperas in quadragesima, ita vt ante decimam, vel vndecimam nostri horologij Hispani, vel Galli, finiantur, quod aliquando factũ vidi, ob ignorantiam

Universidad de Deusto
Biblioteca

rantiam fortè vel ob citius cœnandi auiditatem, sed malè, quia nondum tantum temporis effluxit ab eo, quo vespere pulsabantur in quadragesima, post vndecimam prædicti horologij horam, vt potuisset dici legitimè, id præscriptum. Quin, & multis monachis religio est, non finire vesperas in quadragesima, vsque ad meridiem, siue duodecimam nostri prædicti horologij completam, à iure autem antiquo non est discedendum, nisi quatenus aliud ius vel consuetudo legitima præscripta ei derogat.[a]

41 His tamen adiungo legem de celebrandis vesperis ante cœnam, in quadragesima, intelligendâ, de vesperis, quæ publicè in Ecclesia dicuntur, non de aliis, quæ priuatim, intra, vel extra eam: iuxta Syluestrum,[b] & Caietanum,[c] eo, quod illud capitulum singulare,[d] quod præcipit dicere vesperas ante cœnam in quadragesima, loquitur, si benè penderetur, de publicè & non priuatè dicendis. Quæ conclusio quotidiana est.

42 Sequitur quinto, quòd licèt iure communi sabbato sancto, non debeat ante noctem dici Missa, neque sabbatis quatuor temporum, ante vesperam,[e] tamen hodie etiam ante meridiem, potest dici, ob consuetudinem, licèt quoad sabbatum sanctum sub dura videri possit, quia illa missa est noctis resurrectionis, & non diei sabbati, vt dixit, glo. recepta.[f]

43 Tum quia cereus ille paschalis, qui ad eam solenniter dicendam incenditur, eam noctu dicendam significat. Tum quia idem facit illa collecta Missæ, *Deus qui hanc sacratissimam noctem*: etiam & illa verba, *hæc nox*: toties in benedictione præfati cerei repetita. Quæ tamen durities, satis mollitur, eo, quòd frequenter, Ecclesia permittit dicere, *hodie*, & *hac hora*, referendo in aliam diem id, quod in alio fit, & in aliam horam, quod alia, vt in qualibet octaua Natiuitatis, & Resurrectionis, in parte illa Missæ, quæ incipit, *Communicantes*, dicimus, *hunc diem*, referendo id ad primum diem festi, & frequenter, *Iam lucis orto sydere*, ante ipsius ortum, & interdum post meridiem, referēdo id ad tempus ortus. Addo tamen hisce omnibus, quòd licèt præfatis sabbatis recepta iam consuetudine liceat sacrificare, sine celebrare missam, & recitare Nonam ante meridiem, non tamen esse illicitum, etiam post id facere, etiam post tertiam, aut quartam post meridiem, modò sine scandalo fiat.

44 Tum quia vt[g] diximus, hæc cōsuetudo solum est inducta causa subueniendi imbecillitati hominum, nè nimia dilatio cœnæ eis noceret, & ita solum efficit, vt præuentio, quæ alioquin esset illicita, sit licita, nō tamē efficit, vt protractio in tardius tempus sit illicita eis, quibus vires & animus, ad eam ferendam essent, quia actus agētium non operantur, vltra intentiones eorum.[h] Tum, quod nulla hoc nititur ratione, vel authoritate, quod & ego, aliquoties feci, & sæpè consului parochis, quos sabbatho sancto oportebat, multos reconciliare, & reconciliatos sacrosancta synaxi communicare, quæ nequibant facere, nisi Missa in tertiā vel quartam post meridiem protracta, & hoc quidem firmissimum erat, ante concilium Tridentinum.[i] Sed illud visum est aliquibus contraire iis, quatenus iubet Missas horis debitis celebrari. Sed nil obstat, quia hora debita tam iure: quam ratione est illa, quam nos dicimus: vt per præfata patet.

45 Decimosexto principaliter dico non solū horas Canonicas, quæ publice in Ecclesia canuntur, aut recitātur, sed etiā, quas priuatim in & extra eam vnusquisque clericus per se, aut cum socio recitat, dicendas esse horis statis debitis, & non sine iusta causa, in aliis. Tum quia ita fieri iubetur.[a] Tum quia non iubentur dici statis horis, tam in fauorem recitantium, quàm ad augendum cultum diuinum & ad efficiendum magis continuam, diuturniorémque orationem, & ita non tantum in fauore recitantium, quantum in fauorem cultus diuini, & animarum ipsorum, & consequenter non possunt ei renunciare per supra,[b] dicta. Tum quia Ioan. Andr.[c] relatus, & recept. ab omnibus, refert Angelum solere, Eremitæ cuidam sancto in recitandis horis, statam siue debitam præuenienti horam, ferre vuas immaturas comedendas, postponenti vero marcidas, dicenti vero statā debita, maturas, & sanas: & patet monachum illum non solere recitare horas publicas, in ecclesia, sed priuatim in suo cubiculo. Tum quia paræmia, & adagium Hispanum habet. *Vísperas de noche, y maytinas de dia, ni plazen à Dios, ni à S. Maria*: quod tamen intelligendum est, de dictis absque causa. Tum quia Hostiēsis,[d] quem omnes in loco proprio, & Cosmas Guimier,[e] Cardinalis item,[f] sequuntur, aiunt electos ita debere psallere horas suas Canonicas, vt officium respondeat horæ diei, non restrictè sed largè eam considerantes, vt recte ab Angelo est dictum.

46 Tum quia dictum illud Hugon. de S. Victore, & relatum, per Palud.[h] & alios. *Ante horam orare prouidentiæ, post negligentiæ, debita vero obedientiæ esse*, intelligendum est secundum eosdem, de eo, qui iusta de causa præuenit horam, & sine, aut cum ea potest præuenire, postponit eam.

47 Hinc infertur primo, errare multos ecclesiasticos, qui integrum diem in otio consumentes, nec lectioni, nec studiis negotiovè vlli incumbentes, sibi gratulantur, & collectantur, quod illico vbi illuxerit, aut paulò post horas suas omnes, ad vesperas vsque recitauerint.

48 Secundo errare quoque clericos equitando itē facientes, & horas debitis horis recitare potentes, quin statim sub auroram, vno spiritu, vel contexu, dicunt omnes, & postea totum diem colloquiis, fabulis, & verbis ociosis, ne dicam turpibus, & pestiferis insumunt.

Tertio infertur consultius facturos, si sub crepusculum diei dicerent Matutinum, & deinde ad vnam horam Primam, & inde ad duas Tertiam, sub meridiem Sextam, & secunda pomeridiana Nonam Vespertinam vero prope quartam pomeridianam, & sub crepusculum noctis Completoriam: omnēsque has debita cum pausa, & tono pronuntiarent, aliquanto interuallo, remanendo retro suos comites, ne illis essent molesti. Quin, & consultissimè agerent, si comites ipsos, qui dignitate minores, vel pares essent, amanter hortarentur ad audiendum sanctum illud, & diuinum officium, quod ipsi (Deo aspirante) quàm optime, vel certe, quam minime male possent, lubenter eis, vt eorum capellani, pronunciarent.

49 Crede, candide lector, mihi experto, quod ita ueris comitibus paribus aut minoribus, communiter hoc placebit, libebitque illis discere, quàm sanctum sit toties in die meminisse Dei, & conuersari cum eo, maiorisque facient & clericos, & diuinum officium, & si quis eorum tam praui fuerit ingenij, vt huius rei eum tædeat, vel pigeat, racebit tamen, & boni consulet, si viderit hoc à clerico non hypocrisis, aut arrogantiæ causa fieri, sed quia obligatus sit dicere horas suas debitis horis, & quod charitate non ficta, sed vero Deo placendi zelo, mouetur ad inuitandum comites, vt meditentur in eo, & ab aliis cogitationibus vanis & malis ad solida, & sancta mentes conuertant.

Quarto infertur, contra scholasticos ad dicendum diuinum officium obligatos, qui priuatim non audiendo prælectores, nec prælegendo aliis facultates auditas, repetunt, & licèt nullo negotio spirituali, nec temporali occupentur, possentque studia sua intermiscendo eis preces horarias, gratiora, sibi facere, omnes vno halitu, & contextu pronunciant, immemores illius S. Bernar. *Lectionem impugnat oratio & orationem lectio.*

Quinto infertur, contra canonicos, & beneficiarios Ecclesiarum Cathedralium, & Collegiatarum, priuatim quidem officium Ro.trium lectionum domi recitantes, officium vero suæ Ecclesiæ in choro, cum intersunt ei, & cumulatè, suo iudicio, Deo satisfaciunt, pronunciando totum officium Romanum vsque ad vespertinam ante lucem, vel diluculo, & vespertinam, & Completoriam statim à meridie, vel sub noctem, licèt non impediantur impedimento, quominus eas dicant horis debitis; maxime autem errant, cum hoc faciunt illis diebus, quibus non tenentur interesse, nec intersunt in choro publicè dicendis: Peccata tamen in his quatuor corollariis tacta tantum sunt venialia, per infra dicenda. Sed rememorandum quod infra,[a] diximus, scilicet, per ea opera, quæ licèt sint ex parte bona, ex parte tamen sunt mala venialia, nulla ex parte esse meritoria, vel satisfactoria, & ita, quicquid per ea promereri quis potuit, omnino perdit, rememorandum, inquam, est, quò magna cura caucamus, ne recitationes nostræ sint peccata venialia, cum per eas licèt non perdatur gratia gratum faciens, impeditur tamen eius crementum, & augetur pœna prius debita iuxta doctrinam S. Tho.[b] & communem.

50 Sexto infertur, non licere anticipare officia diuina ob spectacula, agitationes taurorum, vel ob hastiludia, & lusum cannarum, & alia profana, quo postea liberius ea spectare liceat, nisi cum illi, qui solent audire, non venirent ad audiendum ea, si alia quàm debita hora, non celebrarentur. Dixi, nisi, &c. quia non liceret mutare horā sine iusta causa, vt eas celebraturi præfata spectacula adirent, iuxta multa iura,[c] id significantia.

51 Septimo infertur, non licere mutare matutinam diecndam hora quarta post mediam noctem, ad horam septimam, ob interdictum generale, ob quod non cantatur. Tum quia interdictum nec tollit, nec mutat ordinem diuinorum officiorum, nisi quoad expressa in cap. Alma mater,[d] putà, quod clausis portis, submissa voce, & non pulsatis campanis dicantur. Tum quia eadem ratio, qua statutum est, vt decantentur hora quarta non extante interdicto, debent dici eadem extante illo, vt palam est.[e] Tum quia hoc solet præbere occasionem committendi illud à Concilio generali,[f] deploratum in clericis, nempè, quòd vix ad diuinum concentum auium excitantur. Tum quia ex hoc prouenit, vt post interdicti sublationem ægrius ad quartam surgant.

Octauo infertur, quòd sicut non extante interdicto, in quibusdam ecclesiis Cathedralibus, & collegiatis inter Primam, & Pretiosam celebratur Missa de Prima, & ea finita descenditur, vel extitur compluribus diebus ad dicenda responsoria defunctorum super sepulchris eorum, quibus dictis ascenditur, vel redditur cum (*Miserere*) ad capitulum, vel chorum, ad dicendam Pretiosam, sic fieri debeat etiam extante interdicto, per dicta in corollario præcedente.

52 Eodem planè modo sequitur, quòd sicut Missa de Tertia, non extante interdicto dicitur dicta Tertia, ante Sextam: & si dies ieiunij, aut Veneris fuerit, Missa celebratur dicta Sexta, & Nona post illam, sic fieri debeat tempore interdicti, cum, quantum ad hoc, nihil interfit extare, aut non extare interdictū. Item sequitur, quòd sicut Missæ non extante interdicto cantantur capitulariter in choro, sic extante eo generali, capitulariter submissa voce in choro pronunciari, debeāt, id est chorum capitulariter debere respondere celebranti, & pronunciare totum officium cum pausa, & tono, sic vt non cantentur, sed à presbytero in altari exaudiantur, quem ita missare oportet, vt audiatur in choro. Et si huius rei gratia opus esset Canonicos, & beneficiarios descēdere ad capellam, id facere debent. Quæ confirmantur per contextum celebris capituli Alma,[a] scilicet, Missæ, & alia diuina officia dicantur sicut prius, submissa tamen voce. Pondera, quod ait (sicut prius) excepto quod submissa voce dici debent. Ergo cum prius dicerentur capitulariter, cumque prius chorus respōderet, & diceret introitum, & *Kyrie*, *Gloria*, *Credo*, & alia debent, profecto hęc diceret tempore interdicti, quod placuit ibi Archidiacono probato, per Ioan. Andr. Dominic. & communem, in eodem cap.[b] super verbo, adessent.

53 Nono infertur, quod etiam si foris nemo veniat ad ecclesiam, auditurus horas publicas, horis tamen debitis dicendæ sunt, secundum opinionem, quam pro vltima, & per consequens sua ponit Innoc.[c] per Hostien. Ioan. Andr. & cōmunem ibidem probatam. Quo fit, vt iure valde turpe visum fuerit, quod à quibusdam religiosis factum nouimus, pulsare campanam media nocte, ad significandum Matutinum tunc celebratum iri, & neminē surgere ad celebrandum illud imo nec postea conuentualiter, sed tantum singulariter illud à singulis dici.

54 Decimo infertur, verum esse illud S. Thom.[d] S. Anton.[e] & Alberti de ferrar.[f] cum communi assertum, scilicet, peccare recitantem matutinum vespera, absque alia causa, quàm vt cōmodius & delicatius mane dormiat, eadēmque ratione psallentes horas summo mane vsque ad Nonam exclusiue, vel inclusiue quo postea ludant, confabulentur, & orientur.

Vndecimo infertur, peccare illos, qui sine iusta causa recitant Primam ante matutinam, Tertiam ante Primam Completoriam ante vespertinam, aut vespertinam ante Nonam, quia ordinem dicendi eas rectum peruertunt, licèt vt infra,[g] dicetur, non sit necessarium id quod ita dicitur, iterandum, sicut nec præcipimur horas tempore indebito recitatas iterare. Quo fit, vt peccata in his duobus corollariis

tacta

a l. præcipimus. C. de appel. cap. ad audientiam, de præscr.

b Ver. hora q. 5. c. In summa verb. horarum. d. d.c. Solent: sup. ea. dist.

c Cap. Sabbato in fine dist. 1. & in terminis, sub c. solet sup. eo. d.

f In c. visura supra eadem & plani. pl. hæc quod à patrib. 74. dist.

g d. c. Solent.

h l. non omnis. ff. ti cer. per. & c. fin. de præb.

i In sess. 22. s. decr. de observ. & cult. in cele. miss.

a Cap. Alma de sent. excō. lib. 6.

b Cap. Alma de sen. ex. co. li. 6.

c In c. 1. de cele. Miss.

d Quod [illegible] e 3. part. ti. c. 4. §. 4. f In c. 1. de cele. Miss. q. 2.

g Cap. 19.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tacta non sint mortifera, sicut nec in quinque proxime præcedentibus contenta.

55 Decimoseptimo principaliter dico horas, quæ canendæ sunt, & dicendæ in ecclesia, ita dici posse vel cani hora anticipata, vel postposita iusta de causa, sicut horæ, quæ priuatim intra, vel extra pronunciantur. Tum quia intentio eorum, qui horas præfatas ad dicendum diuina officia præfixerunt, videtur esse præfata, vt quædam capitula probant. [a] Tum quia rationi consonat, vt ob processiones aliquas solennes, aut concionem insignem, aut iucundum Bullæ Cruciatæ, aut Regis aduentum, aut alias similes causas præponatur, vel postponatur horæ debitæ Prima, Tertia, Missa, aut aliud aliquod diuinum officium, ita tamen, vt fiat authoritate superioris ad id potestatem habentis, qualis videtur Episcopus in Ecclesia Cathedrali, vel eius Vicarius, aut Capitulum, vel Decanus: per dicta in simili casu de ieiuniis à S. Thom. [b] & Panor. [c] communiter receptis.

56 In aliis autem Abbas, præpositus, Prior, vel alius Prælatus: argumento cuiusdam glossæ singularis. [d] Cui consequens est primo esse tolerabile id, quod fit in quibusdam Vigiliis quorundam dierum solennium in nonnullis Ecclesiis, in quibus, vt concurrat populus ad earum matutinam, sub crepusculum noctis eam canunt. Cui consequens, secundo videri potest id quod Ioan. Maior. [e] dixit, non peccare scholasticos, qui toto tempore ante prandium studiis vacant, & à sumpto prandio horas recitant, eo quod studiis aptior sit aurora, & orationi non inepta Vespera, & licèt studium non sit iusta causa omittendi recitationem horarum canonicarum, esse tamen potest talis ad recitandum eas iustè hora alioqui indebita, vt exertè asserit S. Tho. [f] in præceptore, aut doctore prælegente: licèt meo consilio, nullus, eo solo quòd sit litteris deditus, id faciet, nisi etiam aliis occupetur negotiis. Consultius enim est tam ad animæ salutem consequendam, quam ad augendum tempus studendi, & vana colloquia vitãdum, quam etiam ad maiori cum deuotione, animique consolatione orationi vacandum, recitare Matutinam prima parte noctis, vsque ad Laudes, & cum primum surrexeris Laudes & Primam, deinde hora horologij Hispani vel Galli nona æstate, & Decima hyeme, Tertiam, & Sextam, audiendo Missam, & statim à prandio Nonam, & vbi paulisper dormieris Vespertinam, & in fine studij pomeridiani, aut initio Vespertini, (quod mihi magis arridet) completoriam, etsi non solum studiis, sed & aliis, est occupatus negotiis, quo minus supradictum ordinem seruare possit, procuret potius anticipare, quàm postponere. Experientia enim non semel didici, Dominum Iesum raro impertiri fauorem recitandi cum animæ consolatione horas quantumcunque iusta de causa postpositas, aut saltem mihi nunquam illud impertiuit, licet aliquando sic, horam præuenienti. Quin fateor ingenuè, decisionem hanc Ioannis Maioris magis obfuisse mihi quam profuisse, quippe quæ occasionem præbuit mihi postponendi aliquoties horas, quas potuissem anteponere: postea vero semper eas cum animi tædio, & fastidio pronunciaui. Consequitur, tertio licere recitare Matutinas, & Laudes prima parte noctis, gratia vigilantius immorandi litteris discendis, vel docendis, aliisve operibus piis tempore matutino: secundum S. Thom. [g] recept. per

[a] Cap. 1. de cele. Miss. c. presbyt. 31. dist.
[b] In 2. sen. q. 147. art. 4. ad 3.
[c] In Rub. de obser. ieiunij.
[d] In c. Potuit de locat.
[e] In 4. dist. 12. col. 2.
[f] Quodli. 3. art. 18.
[g] In Quod lib 1. ar. 18

omnes. Item posse quem licite recitare omnes horas diluculo, vsque ad Vespertinam, vt maiori cum attentione eas proferat: præsumens fore, vt postea tempus desit ad recitandum eas attentè, & deuotè, ob negotia sibi occursura, vt ab Illustrissimis Cardinalibus, aliisque multis passim fieri Romæ ait Innoc. a Ioan. Andreas, & Communis. Non obstat, quod indies Romæ impetratur priuilegium, & per Bullas Cruciatas Apostolicas indulgetur, vt Matutina vnius dici præcedenti Vespera dici queat, & quod iure communi conceditur, frustra precibus impetratur. [b] Nil inquam hoc obstat.

57 Tum quia multa Romæ via priuilegij conceduntur, licèt iure communi sint concessa, vt absolutio irregularitatis mentalis, & alia huic similia: Quæ memini videre in Bullis Cruciatæ, qualia tamen nulla in iis, quæ sunt probabiliter dubia, non vidi concedi à sacro pœnitentiariæ prætorio. Nec id omnino frustra fit, reperiuntur enim nonnulli ita scrupulosi, quòd nullius opinione serenari queant, quos tamen Apostolica concessio serenat, & reddit serenissimos. Tum quia tam efficacibus verbis posset concedi hoc priuilegium à Sede Apostolica, quod liceret impetranti etiam impune, sine vlla iusta causa anticipare, quod iure communi minimè licet. Admoneo te tamen lector Christiane, quod abhinc 60. annos vix audebant in Hispaniis & Galliis, etiam ex causa post dictam Vesperi Matutinam, bibere etiam ob sitim aquam, cœnantem verò post illam neminem vidi. Video tamen nunc passim Matutinam recitari ante cœnã, & ante solis occasum in Vrbe, quod An omninò licitè fiat dicam cap. 21.

58 Decimooctauo quod sicut recitare horas præueniendo, vel recitandis horis postponendo iusta de causa, non est peccatum per supra, [c] allegata, & finis illa sic per dicta in dicto 15. non est tamen plusquam veniale, quæ conclusio est consolantissima, & vera.

59 Tum quia nulla ratio, nec authoritas est, quæ in contrarium vrgeat. Tum quia licet concilium generale, [c] præceperit, vt obligãti ad horas Canonicas dicant officium tam nocturnum quàm diurnum, non tamen præcepit: vt nocturnum nocte, & diurnum die diceretur. Tum quia si, vt tenemur psallere omnes horas singulis diebus, ita teneremur ad dicendum illas horis debitis, sequeretur, quòd vt non possumus communiter vlla de causa horas vnius diei differre in alterum, sic etiam non possemus differre easdem de vna hora in aliam, cuius contrarium vbique seruatur, & iure, [f] probatur, vt supra, [g] dictum est. Vnde singulariter sensit S. Anton. [h] & exerte asserunt Syluester, [i] & Caietan. [k] quòd dicere Primam, imò & Matutinam post meridiem, imò & post decimam, & vndecimam à meridie non est peccatum mortiferum, modò ante mediam noctem finiantur.

60 Ex hoc dicto infertur primo, quòd & si ad iustum implementum præcepti, de dicendis horis, necesse sit obseruare circunstantiam temporis, tamen non videtur pars substãtialis eius, quod eo præcepto præcipitur, secundum Caietanum. [l] Secundo Recte dictum à S. Thom. [m] quod quantum ad horarum recitationem, vnusquisq; dies incipiat à sua vespera, pro quo est concilium. [n] Compendij, & decretum Alexan. iij. [o] tertio verum esse dictum illud Caiet. [p] Diem quo ad horas recitandas durare vsque ad mediam noctem, & incipere à vesperis, quæ insignis est

præfato

præfatorum textuum declaratio. Sequitur quarto, Rectè dixisse S. Thom. [a] eum, qui dicta vespertina & completoria vnius diei serò dixit matutinam sequentis diei, videri eas dicere illo die, quòd tamen non procedere, nisi quoad Matutinam, & Laudes dixit Caiet. Qui licet absque vllo textu, & ratione ita declarat dictum S. Thom. [b] fundatum à nobis maximæ authoritatis textibus, ea tamen ratione nobis placet, quòd consuetudo generalis habere videtur non esse dicendas Vespera præcedente horas alterius diei vltra Laudes. Quamuis enim ratio S. Thomæ de rigore videatur cõcludere idem, quoad Primam, & Tertiam, & alias omnes horas, consuetudo tamen præfata illud limitans, rationi valde consona videtur. Qua propter nunquam respondere ausus fui licere dicere in Vespera Primam aliasve horas alterius diei, exceptis Matutinis, & Laudibus. Quod ipsum decidit S. Antonin. [c] dicens, quod neque in capella Papæ recitatur Prima statim post Matutinũ, nisi cum post mediam noctem dicuntur. Contra tamẽ hoc dictum decimum octauum facit primo, quòd si ratio principalis pro eo adducta, nempè circunstantiam temporis horæ debitæ, non esse partem substantialem præcepti de recitando diuino officio, esset vera, sequeretur nõ solum nõ esse peccatum mortale, sed ne veniale quidem recitare horas anticipando, aut postponendo, cum id nec vllis legibus, nec præcepto contrairet. Secundo quod concilium Viennen. [d] habet, vt debitis horis Deo psallatur, statutis ecclesiæ Gallicanæ [e] receptum, & longe antea alibi decretum. [f] Tertio quòd vir ille doctissimus Vmbertus in Commẽtario regulæ S. August. [g] reprehendens non surgentes de nocte ad Matutinas, eo quòd putarent satis superque satisfacere officio diurno interessendo, dicit non cupere se fieri de numero beatorum, & consequenter peccare mortifere. Quarto quòd Angelus a Clauasio [h] dixit Prælatos non curantes, vt horæ in ecclesiis suis debitis horis psallantur, peccare mortaliter, estò dicantur in aliis horis, idemque esse dicendum de clericis; & monachis ad id obligatis.

Ad primum tamen horum respondeo, negando illationem in eo factam, nam vt dicit S. Thom. [i] peccatum veniale vt plurimum non consistit in non adimplendo præcepta, nec in trãsgrediendo prohibita, quia in his consistit potius mortale, sed in non seruando modum rationabilem adimplendi præcepta, quem lex prætendit. Quod nos vtiliter declarauimus nuper in Manuali Confess. [k] Et quia lex præcipiens recitare horas prætendit vt recitentur obseruato dicto modo, & circunstantia horarum debitarum, ideo id non obseruans videtur peccare venialiter, & non mortaliter.

63 Ad secundum respondeo, quòd iura in eo citata ad summum concludunt dictum Angeli in quarto argumento allegatum, nempè, Prælatos non procurantes recitari horas publicas in suis Ecclesiis horis debitis, peccare mortaliter, quod ipsum etiam Sylvest. [l] affirmauit, licèt ne hoc quidem Caiet. [m] cõcedat. Cuius opinio licèt de rigore fustẽtari queat, ex æquo tamen dici potest eam reprobari per concilia præcitata, [n] quæ non solum iubent horas canonicas celebrari, sed adiiciunt modum eas celebrandi horis debitis. Ampliatio illa Angeli, qua dictum de Prælatis extendit ad clericos, & monachos, iustè videtur refelli à Syluestro [o] asserente eos non peccare

mortiferè, si dicant suas horas in aliis, quàm debitis horis, licet Prælati præcipiant, & procurent, vt in suis Ecclesiis horæ debitis horis dicantur, modo illud præceptum, ab aliquibus eorum illis horis impleatur.

Ad Tertium respondeo, nos non obligari opinione Vmberti, & eam D. Antoninum [a] duram iudicasse, meóque iudicio noluisse contrarium his, quæ prædiximus, asserere, licèt ad incitandum nos, quo libentius noctu ad Matutinas surgeremus, verba prægnantia, quæ vtrumque significare possent, protulisset.

Ad quartum respondeo idem quod ad secundum, concedendo illud Angeli, vt prædictum est declaratum.

64 Decimonono, principaliter dico, licere iusta de causa recitare Matutinas vsque ad Laudes de nocte, & differre Laudes ad tempus Matutinum, vt etiam nunc à nonnullis religiosis fieri videmus, quod approbat doctissimus ille Canonista Guimier. [b] Tum qui sunt horæ distinctæ, vt supra dictum est. [c] Dubitatur tamen quotidie, ad vtram earum referatur, *Te Deum laudamus*: ad Laudes ne, vt initium earum, an ad Matutinam, vt eius finem, & consequenter, an dicendum sit in Vespera simul cum nocturnis, an mane cum Laudibus? & meo iudicio Matutinæ finis est. Tum quia nocte Natiuitatis ante Missam pro fine illarum dicitur, & post communionem incipiunt Laudes, per *Deus in adiutorium*. Tum quia *Deus in adiutorium*, est initium omnium horarum secundum iustam institutionem Damasi Papæ, quam Hieronymus dicitur ei suasisse, & *Te Deum*, dicitur ante *Deus in adiutorium*, ad Laudes. Tum quia secundum regulam S. Benedicti post, *Te Deum*, dicitur euangelium, secundum Guiliel. durandum [d] in vna parte, qui in alia dicit Laudes incipere à versiculo eam præcedente. Qui tamen versiculus secundum formulam breuiarij Pij V. nunc non dicitur, licet vt plurimum secundum alias formas dici solebat. Non obstat his, quòd ab Innoc. III. [e] videatur poni pro parte Laudum, dum dicit, quòd *Te Deũ laudamus*, regularius dimittitur, quàm dicitur in Laudibus matutinis, Responderi enim potest, primo cum per verbum, *Laudibus matutinis*, non intellexisse partẽ horarum vulgo Laudes dictarum, sed omnia officia matutina, quæ Primam præcedunt, quæque vt aliæ omnes horæ etiam sunt laudes Diuinæ, & consequenter Laudes. Secundo quod ipse loquutus fuit iuxta morem frequentius receptum à choris Ecclesiarum, in quibus communiter excepta nocte Natiuitatis, Laudes immediatè post Matutinam celebrant, ne bis ex interuallo diuersis horis eos surgere, & in choris conuenire oporteat. Vnde infertur, quod psalmus, *Miserere mei*: qui iuxta formam quorundam breuiariorum in Quadragesima, & feriis solet dici loco, *Te Deum*, etiam sit finis Matutinæ, & cum ea dicendus, & non cum Laudibus, cum seorsim dicuntur, cum eadem ratio sit vtriusque, [f] & surrogatum sapere debeat naturam eius, cui surrogatur. [g]

Incidit tamen hic quæstio, An in Ecclesiis vbi nocturni more antiquo seorsim dicuntur à Laudibus, vel priuatim extra chorum ab aliquibus, vt me frequenter facere solitum supra [g] dixi, ante illas debeat præmitti Pater noster, cum Aue Maria secundum formulam recitandi à fœlice Pio V. in suo Breuiario

[a] In 2. par. t. 16. ca. 12. §. 3. col. 5.
[b] In gloss. Prag. tit. Quãdo hor. ver. officium.
[c] In 21. d.
[d] In Ratio. lib. 5. cap. de nocturnis col. vlt.
[e] In 1. cõsilio de celeb. Missa.
[f] Ergo ibi dicitur Illud ad 1. Aquil.
[g] Fuerat dict. de Ascen. & Ecclesia S. Mariæ, vt hic. pend.

Universidad de Deusto
Biblioteca

traditam? Pro parte enim negante facit, quod nusquam in initio Laudum id significatur, nec in Nocte Natiuitatis Domini, in qua separatim canuntur. Pro parte vero affirmante facit regula illa eius, quæ ponitur in fine regularum generalium, quod *Pater Noster* cum *Aue Maria*, ante omnes horas debent præmitti, excepto Completorio, & meo iudicio hæc pars est seruanda. Nam fundamento pro contraria parte adducto responderi potest, ideo non fuisse hoc in initio Laudum admonitum, quia vt plurimum non dicuntur separatim, & noluit obligare ad id quãdo dicuntur coniunctim: & in nocte Natiuitatis Domini, quando vt plurimum separatim publicè canuntur, excusatur ab eo dicendo, qui Missam dicit, ne illam interrumpat, & chorus, ne cantum suum diuidat, quod æquum videtur.

Suboritur etiam quæstio, An in fine nocturnorum cum dicuntur separatim à Laudibus, debeat dici *Pater noster*, secundum præfati Breuiarij formulam, & videtur quòd sic: quia licet nulla regula generalis præfati Breuiarij habeat, vt in fine cuiuslibet horæ dicatur *Pater noster*, sunt tamen particulares de Laudibus, Tertiis, Sextis, & Nonis, quibus præcipitur vt in fine illarum dicatur: quæ per identitatis rationem videntur extendendæ ad vespertinam, & consequenter ad finem nocturnorum, cum dicuntur separatim ab hora Laudum, licèt non extendantur ad Primam, quia Pretiosa immediatè dici debet post benedicamus eius, quamuis ipse soleam dicere illud in fine Pretiosa: de consilio magis, quam de præcepto. Ex quibus infertur quòd dicenti horam nocturnam separatim ad hora laudum additur onus dicendi duo *Pater noster*, & vnum *Aue Maria*, vnum quidem *Pater noster*, in fine horæ nocturnorum, & *Pater noster*, & *Aue Maria*, in principio horæ laudem.

Vigesimo dico, plerumque non esse peccatum edere, aut bibere aliquid post dictam Matutinam in Vespera, nec id præstare impedimentum celebrandi Missam mane sequenti, secundum decisionem magistri Raulinij in quodam sermone cœnæ Domini, & Ioannis Maioris. [a] Quæ decisio magnæ mihi fuit olim consolationi, ob quam respondi eum, qui ratione studij, alterius ve negocij iuste recitare potest Matutinam diei sequentis in vespera eius, posse illam recitare etiam ante cœnam, si putat deuotius se illam dicturum ante cœnam, quam post eam somno superueniente. Respondi etiam posse eam dici antequam noteat, modo iam expleuerit horas illi [b] diei. Tum quòd nec à S. Thom. [b] nec vllo alio doctore insigni contrarium dicatur. Tum quia eadem ratione vtrumque probatur. Tum quia Thom. simpliciter ait, recitatis Vesperis, & Completorio hodierni diei, posse dici Matutinas crastini, nulla facta mentione cœnæ, aut sympolij, quod collationem vocant neque noctis, neque diei, an sit de nocte, nec ne. Ex, quo infero clericos, & religiosos, qui feria quarta, quinta, & sexta hebdomadæ sanctæ canunt, aut recitant de more sub crepusculum, & noctem Matutinas, quas vocant tenebras, ante sympolium, siue cœnaculam, quam collationem vocant, iuste posse illam, post eas dictas, siue cantatas, sumere, licet satius esset eam sumere ante, quod multi religiosi faciunt, præsertim si post multam noctem fuerint finiendæ.

a In 4. dist. 12. q. 6. col. 1. & 5.

b In dicto loco lib 3. anot 8.

65 Vigesimoprimo dico, non esse peccatum inuertere ordinem horarum iusta de causa, nempè recitare Tertiam ante Primam, Nonã ante Sextam, Completorium ante Vesperas.

66 Iustam autem causam esse arbitror, quòd chorus incœperit Tertiam, aliamve horam, ego autem non dixerim Primam, aut aliam illam, quæ incipitur præcedentem.

67 Quo casu liceret mihi psallere cum choro quã canit horam, & postea dicere Primam, aut aliam à me omissam, secundum S. Antoni. [a] aperte dicentem quod etiam si per negligentiam, aut incuriam, imo scienter id fieret, non esset pius quàm veniale, nec induceret obligationem iterandi horam iam dictam, licet ordine præpostero. Quod ipsum affirmant Angel. [b] & Syluest. [c] & satis colligitur ex eo, quod Innocenc. [d] dicebat.

a tum. 43.

68 Contra hoc tamen facit, quod idem S. Anton. & Angel. [e] allegantes Hostiensem dicunt peccare mortaliter eum, qui priusquam recitet Primam, sacrificat, siue missat, etiam si intendat eam postea recitare.

b Ver. hora 8. 22. c Ver. hora. 9. 9.

69 Cui tamen responderi potest primo, quod dictum Hostiensis agit de præpostèratione horarum ad Missas, quæ, vt prædictum est, non sunt horæ, dictum vero nostrum agit de præpostèratione vnius horæ ad alteram, & à diuersis non fit illatio. [g] Secundo responderi potest, negãdo peccare mortifèrè eum, qui ante recitationem Primæ sacrificat, cum nullibi reperiatur textus, qui id probet.

d Lib. de Sacramentali. ca. 23. & 26. e Cap. Imitare. 6. q. 1.

70 Nec obest quod inualuerit consuetudo non sacrificandi, siue Missandi ante Matutinam. Tum quia non est extendenda illa ad sacrificantem ante Primam, post illam. Tum quia non omnis transgressio cuiusuis consuetudinis est mortifera, vt neque etiam quælibet transgressio legis humanæ, imo nec Diuinæ, vt asserit S. Thom. [h] & diffusè probat Caietan. & hanc conclusionem tenet Syluest. [k] quæ de rigore iuris mihi vera videtur, etsi nec ea vti, nec eam audire consulere vnquam ausus fuerim, neque etiam eam consulerem, nisi cum sequeretur scandalum, aut retardatio nimia populi, si prius Missa non celebraretur, aut alia non absimilis causa concurreret, qualis esset consuetudo tempestiuè Missandi ante horam deputatam primæ: quia etsi Missa non sit de horis Canonicis, vt supra dictum est, & ideo non habeat ordinem ad illas, ad eam tamen deuotius & reuerentius dicendam disponit recitatio Matutinæ & Primæ, & quidem germanius quàm quædam alia præparatoria priuata, priuatim à parum doctis composita, quod fortè non circumspexit Sotus [l] vir alioqui circumspectissimus, quo nimiam fortè occasionem præbuit sacrificis ante omnes horas missandi, contra consuetudinem antiquam, quam D. Anton. [m] & Angel. secuti. [n] Hostiens. magni fecerunt, quod iterum tangemus infra. [o]

g In 6. dicto huius 1. cap.

71 Vigesimosecundo dico, quòd maior causa iubesse debet, quo iustè ab horis debitis mutari possint horæ publicæ in ecclesia publicè recitandæ, quàm quæ priuatim in ea, vel extra eam recitari possunt, & maior, quo transferantur ad horas remotiores debitis, quàm ad propinquiores illis. Maior enim effectus maiorẽ causam requirit: [p] effectus vero maior est mutare publicum, quàm priuatum, & magnum quam paruum, vt ex se patet.

72 Ex hoc sequitur primo, quòd quãuis ad anticipandam priuatam recitationem mearum horarum, sufficiat propositum agendi honestam rem aliquam publicam, vel priuatam ea hora, qua recitare debeo rem, quæ quidem nec antea, nec postea commode fieri potest, iuxta mentem S. Thom. [a] non sufficit tamen ad mutandum officium, quod publice fieri debet.

a In 4. dist. 12. q. 6. col. 1. & 5.

73 Quinimo opus est concurrere opus aliquod publicum, quod eam horam sibi vendicet, puta concionem, supplicationes, receptionem Bullarum, Principis, aut alterius rei similis, eo quòd bonum publicum præferendum sit priuato, [b] & magis publicum minus publico. Secundo sequitur quod vt mutetur perpetuo aliquod sacrum officium de vna hora in aliam maiore opus est causa, quàm vt semel aut iterum mutetur. Tertio quòd licèt ob aliquam causam possint clerici vnius ecclesiæ semel, iterumvè transferre matutinam mediæ noctis in auroram, vel noctis crepusculum, non tamen possunt statuere, vt in perpetuum sic mutentur citra maiorem causam, & authoritatem, adeò, vt bis responderim non sufficere in id authoritatem Episcopi, qui suo statuto contrario non potest mutare ius commune Cõciliorum, & Pontificum Maximorum, [c] qui vt supra [d] dictum est, statuerunt, vt horæ Canonicæ saltem publicæ certis horis recitentur, iuxta illam singularem decisionem Felyn. quod licet Episcopus possit semel, vel iterum iusta de causa dispensare vt de consensu hæredis fundatoris conferatur beneficium fundatum ei cui non insunt qualitates insundatione requisitæ, nõ potest tamen statuere, vt tali semper conferri possit. [e]

b Ver. hora 8. 22. c Ver. hora. 9. 9.

Quarto sequitur maiorem sub esse debete causam, vt hodie antequam noctescat recitetur Matutinum diei sequentis, quàm nocte iam facta, & maiorem, vt pronuncietur Vespertina hora Primæ, quam Tertiæ, Sextæ, vel Nonæ.

74 Vigesimotertio dico, quòd quamuis vt supra [f] dictum est inueterata consuetudine non parum in ecclesiis immutatæ sint horæ debitæ officiorum diuinorum publicorum: meo tamen iudicio, non desinunt esse debitæ quæ antea erant iis qui in illis priuatim eas recitare vellent, id est ita, quod licet in hac sancta ecclesia Cathedrali finita Prima, & facto signo ad Missam, confestim recitant Tertiam, & finita Tertia statim, si sit dies ieiunij, Sextam, sin minus Missam, & ea finita protinus Sextam, & si sit dies ieiumj, cuestigio Nonam, & sine mora Vespertina finita, Completoriam.

f 3. par. tit. 13. cap. 14. §. 4. g Nu. 50.

75 Ad hoc tamen, vt non peccem etiam venialiter dicendo Primam, Tertiam, Sextam, vel Nonam, sufficit, vt eas dicam his horis, quibus iuxta ius commune dici debuissent, de quibus supra [g] diximus. Quamuis enim hæc Ecclesia Cathedralis, & aliæ similes præscriptionis beneficio obtinuerint: quod horæ publicæ istis temporibus dici in iis debeant, quodque etiam iisdem temporibus priuatim dici possint, non ideo tamen ex ea præscriptione sequitur, quod non liceat eos priuatim dicere horis iure communi statis, cum sint res diuersæ, & præscriptio non sese extendit de vna re ad aliam, etiam similem: secundum Innocenc. [h] communiter receptum: & quod in fauorem alicuius est inductum, non est in eius præiudicium retorquendum. [i] Fauor autem cleri huius Ecclesiæ & aliarum similium est, vt horæ publicæ tam priuatim quàm publicè possent dici istis horis immutatis. At non fauor, sed potius præiudicium eius est, quòd nisi in illis, priuatim eas dicere possint, vt de se patet. Confirmatur hoc eo, quod in simili supra [a] diximus de Missis Sabbati Sancti, & ieiuniorum quatuor temporum.

h In 6. dicto huius 1. cap.

76 Vigesimoquarto dico, quòd in obligatione recitandi horas canonicas debitis temporibus non debent debita accipi strictè, puta, quòd Prima incipi debeat præcisè in fine primæ partis diei artificialis. Tertia vero præcisè in fine tertiæ partis, Sexta in fine sextæ, & Nona in fine Nonæ, sed potius debet sumi cum aliqua latitudine, scilicet in iis, vel paulo ante, vel post recitentur, iuxta Angelum de Clauasio, [b] & Syluest. [c] Quorum dictum & si mihi placeat, eorum tamen exemplum displiceat, scilicet quod Matutina media nocte dicenda sub auroram possit dici. Tum quòd hyberno tempore sunt sex, vel septem horæ intermediæ inter noctem mediam, & auroram, quæ tantam distantiam inter vnam, & aliam horam constituere videntur, vt indecens sit reputare factum in vna, quod fit in alia. Tum quòd eadem ratione quod recitaretur hora tertia, posset reputari recitatum hora nona, & contra, quod nemo consuleret. Tum quod falsum est quod ipsi præsupponunt, puta, quod Matutina dici debeat media nocte, quamuis enim optimum esset vt id fieret, vt probat Thom. V. Valdensis, [d] nullus tamen extat textus, qui id præcipiat, licèt sint complures dicentes Dauidem id facere solitum, quamuis item Archid. [e] multis rationibus id melius esse asserat, non est tamen textus determinans horam Matutinæ, præterquam quod sit officium nocturnum, siue noctu dicendum.

d Lib. de Sacramentali. ca. 23. & 26. e Cap. Imitare. 6. q. 1.

77 Et ita tam qui illud recitat sub auroram, quàm qui media nocte censentur iure cõmuni recitare horis debitis, non quòd recitatio in aurora reputatur mediæ noctis, sed quòd vterque reciter noctu, aut paulo post. Tum denique quod S. Antonius [f] determinat vt supra diximus, [g] quòd in ecclesia, in qua statutum est, vt Matutina media nocte dicatur, non sufficit illam dicere in aurora, nec contra, vbi statutum est, vt in aurora dicatur, sufficit dici media nocte. Hanc itaque latitudinem arbitrarer circiter mediæ horæ ante vel post, ita quòd qui recitaret Primã media hora ante vel post finem primę partis diei, censeretur recitare hora Primæ, & etiam qui recitaret ferè media ante vel post finem tertiæ partis diei, censeretur recitare hora tertia, & sic de reliquis. Ex hoc inferebant quidam, quòd cum Matutina cum Laudibus recitatur in aurora, ea finita protinus posse dici Primam, eo quòd videbatur eis tempus illud posse dici hora debita, sed non est verum, quia prima hora non est in ipso solis ortu, qui est initium primæ partis diei, sed in fine illius partis, vt supra dictum est.

78 Vigesimoquinto principaliter dico, duas esse differentias inter lapsum horæ debitæ ad recitandum aut diei debiti. Altera quòd etiam si labatur hora, durat nihilominus obligatio recitandi, si adhuc durat dies vsque ad mediam noctem, verum lapso die vltra mediam noctem, expirat etiam obligatio recitandi secundum communem. Altera, quod solus lapsus horæ debitæ ad recitandum non parit peccatum mortale, vt præfatum est, [h] in priuatim recitante: lapsus vero diei sic, secundum eandem Communem. Colligitur præterea, non satis prudenter loquutum

Universidad de Deusto
Biblioteca

fuisse doctissimum alioqui virum Cosmam, [a] cum dixit, quod expirante hora deputata lectioni horarum, expirat etiam obligatio recitandi eas. Neque id dicit Petrus Ancharanus, [b] quem ibi allegat: Non enim loquitur de hora deputata lectioni horarum, sed de termino ad horas dicendas deputato, & duo sunt termini ad id præfixi, vnus ad euitandum omne peccatum, etiam veniale, & recitandum, vt decet, quæ est ipsa hora debita. Alter ad dicendum satisfaciendo obligationi præcepti, & excusandum à peccato mortali, & restitutione fructuum, qui est integer dies, vsque ad mediam noctem. Posset tamen opinio Cosmæ saluari, quoad horas debitas, & deputatas ad dicẽdum in eis publicè prædictas horas in choro: Non enim satisfacerent cantantes, vel publicè recitantes à prandio Matutinam, Tertiam, vel Sextam, quam tenebantur in choro ante prandium dicere, & non dixerunt. Crediderim tamen hunc saluandi modum ipsi ibi in mentem non venisse.

a In trial. Quido ho 17 ver. Sypcopando. b In c.1. de celeb. Miss. col. fin.

Tangens de gestu orandi 17. Conclusiones.

CAP. IIII.

1 *Stare diuersa significat, & quid in hoc capitulo.*
2 *Orandum quo gestu sit non statuit lex diuina.*
3 *Genua flectere cur bonum.*
4 *Oranti priuatim nullus gestus præscribitur.*
5 *Beneficiario quæ deambulatio prohibita.*
6 *Orandum esse vario gestu probari lege.*
7 *Geniculandum quando ad* (ET HOMO *factus est*)
8 *Alapa inflicta à Dæmone Christiano.*
9 *Intellectus cap. scire 76. dist. cum concord.*
10 *Symbolum Apostolicum cur non proprie oratio.*
11 *Geniculari semper licet ad Aue Maria.*
12 *Oratio priuata quo gestu fiat decentius.*
13 *Orare deambulando quando, & quomodo vtile.*
14 *Orat bene priuatim publica pedes, eques &c.*
15 *Geniculandum Deo vtroque genu.*
16 *Orare vno gestu alijs, & alio alijs melius.*
17 *Ceremoniæ superfluæ, curiositas mala,*

1 NOTO quarto ex secundo Verbo huius textus, *stamus*, colligi, quod erecti in pedes debemus orare, dicit enim *stamus*, & stare significat erectum esse in pedes, & nõ sedere. Circa quod dico primo, verbum hoc, *stare*, multifariam apud latinos accipi: quandoque enim significat erectum esse in pedes, [c] nonnunquam permanere, & durare, iuxta illud Maronis, *Et bene apud memores veteris stat gratia facti.* aliquando esse fixum, & statutum, iuxta illud eiusdem, *stat sua cuique dies.* Genuina tamen, & propria eius significatio est, sua vi, ac pendere subsistere, sic dicimus nauem, solem, arborem, rupem stare, iuxta Virgilij. *stabat acuta silex.* & ita accepit hic B. Cyprianus inquiens. *Quando stamus ad orationem:* id est, Quando nos sumus in oratione siue erecti, siue genuflexi, siue sedentes, siue iacentes.

c Ca. Apostolica. supra eod. d.

2 Secundo dico, quod, meo iudicio, nullo iure diuino, neque naturali, neque supernaturali pro tempore testamenti noui, siue gratiæ, describuntur nobis aliqui gestus, aut corporis habitus, quibus orare, aut recitare teneamur: nullo namque noui testamenti loco nobis præcipitur, vt id faciamus erecti, genuaflexi, iacentes, pectora tundentes, oculis in cœlum sublatis, aut in terram defixis, aliisve seruatis gestibus: quamuis enim verum sit D. Paulum dixisse. [a] *Volo viros orare in omni loco, leuantes puras manus sine ira, & disceptatione.* non tamen ideo præcipere voluit, quòd quando oraremus, manus tolleremus, sed vt cum deuotione id faceremus, vti declarat ibi S. Thomas. Neque ibi præstituit gestus corporales ad orandum, sed puritatem operum, vti commentatur alij. [b] Idem item Paulus licèt alio in loco [c] aiens, *flecto genua ad partem, &c.* bonum quidem exemplum præberet, vt idem ageremus, non tamen præcepit.

a 1. Tim. 2. b Ca. 6. de consecr. l. 2. C. Quæ sit longa consuet.

3 Asserendum tamen aduersus deplorandos Lutheranos & alios hæreticos, gestus exteriores & corporales, etsi per se neque placeant, neque displiceant Deo multum tamen mouere nos ad concipiendum sic effectum mentis, vt boni vel meliores sint. Nam vt sapienter dixit Augusti. [d] *Geniculatio, & alij hujusmodi gestus licèt per se non placeant Deo, at illis velut signalibus humilitatis, & abiectionis homo interius se humiliat.* cuius rationem esse ait S. Thomas, [e] quod naturale est nobis per res sensibiles peruenire ad insensibiles, & ita adoratione exteriori nos moueri ad interiorem.

c Cap. 1. num. 9. d Sec. 2. q. 81. art. 2. e Cap. 2. num. 2.

4 Tertio dico, quòd circa gestus seruandos in recitandis horis priuatis, vel publicis priuatim, nihil ferè videtur iure communi Maxime Pontificum, & conciliorum statutum, & quod pauca videntur esse præscripta iis, qui recitant vel cantant publicas, quorum paucorum vnum est vt dum legitur Euangelium stemus erecti. [f] Secundo quod inter Pascha, & Pentecosten non geniculemur, [g] quod intelligendum est vti infra dicetur, [h] Tertio, quod cum eleuatur, vel defertur prope nos sanctum Eucharistiæ sacramentum, illud veneremur, [i] genua flectendo, secundum gloss. [k] Quarto quòd in statutis Gallica. religiosissime statuit, vt cum dicitur, *Gloria patri & filio & spiritui sancto.* omnes assurgant, quod vt videtur seruari religiosè aliquibus in locis, præsertim Galliarum, quæ receperunt præfata statuta, ita obseruant tam parum reuerentiæ fieri huic versui à laicis & clericis, quod licèt sit tam sublimis, tam suspiciendus, tamque glorificans, & luculentissimè Sanctissimam exprimens Trinitatem, sitque religiosissimum inuentum, quo in fine cuiusque psalmi mentis nostræ oculos in eam figamus, vix tamen vllus sit, qui festinantius minoreque cum deuotione ac attentione pronuntietur: adeò quidem, vt aliqui non proferant magis, quàm gloria Patri & Filio & Spiritui Sancto, haud obscure significantes, se non considerare, quod cernunt nempe Deum præsentem esse, & aduertere omnia, videreque quàm irreuerenter eum reuerantur, & quàm incogitanter obliuiscantur, quàm denique malè tam bene meritam gloriam sibi tribuant, ipse pro sua misericordia nobis ignoscat, & nos adiuuet, quo emendemur Amen. Quintum est id quod præfata statuta Gallicana [m] reuocauerunt, & concilium Lugdunense [n] antea statuit, scilicet quod cum sublime illud nomen, *IESVS*, pronunciatur, omnes illud

f Sec. 2. q. 3. art. 1. g Ca quoniã de cons. dist. 1. h Ca. quoniã de consecr. dist. 1.

illud veneremur, saltem capita inclinando.

5 Quod (gratia Christo cuius est nomen) minus male reuerentur, quàm versum præfatum. Sextum quod eadem statuta Gallicana statuerũt vt dum chorus diuina officia facit, vel dicit, nullus beneficiarius præsertim honoratior incedat per Ecclesiam, neque extra prope illã deambulet, sub pœna non modo priuationis, distributionis illius horæ, verũ etiam totius eius diei. Quod nõ satis aduertẽdo, & minus perpendendo videmus multos, & in eis eò plures, quò honoratiores, non sine graui populi scandalo contrarium agere.

6 Quarto, principaliter dico, multos eiusmodi gestus introduxisse consuetudinem vniuersalem, in quibus sunt recitare solem orientem versus, signum crucis fronti imprimere, S. Hierony. [a] tundere pectus, quando eleuatur in altari Domini corpus, dum dicitur, *Agnus Dei:* cum in confessione generali dicimus, *mea culpa*, & alia eiusmodi, quibus eo maior obseruantia, & reuerentia debetur, quò maior ratio est credendi fuisse primitus per Apostolos statuta, ac deinde per manus aliorum Christianorum ad nos vsque deriuata: quod insinuat Apostolus his verbis: [b] *Cætera cum venero disponam.* quodque ante & post alios recte ponderauit Thomas VValdensis, [c] adducens [d] authores asserentes cæremonias missæ, quas seruat Ecclesia, traditas fuisse Apostolis, ab ipsomet Iesu Christo.

a Tit. de Symb. lib. 4. ratio. diu. b Ca. 6. de consecr. l. 2. C. Quæ sit longa consuet. c Cap. 1. num. 9. d Sec. 2. q. 81. art. 2. e Cap. 2. num. 2. f Sec. 2. q. 3. art. 1. g Ca quoniã de cons. dist. 1. h Ca. quoniã de consecr. dist. 1.

Quinto dico, quòd dicendo officium publicum seruari debet, quod lex, aut consuetudo rationabilis Ecclesiæ, & patriæ in qua dicitur, statuit, & ideo in ista Cathedrali Conymbricensi omnes horas B. Mariæ minores dicimus, & audimus erecti, similiter & Euangelia, Collectas, hymnos, capitula initia horarum, & pretiosam, Cantica item noui testamẽti, & illud Veteris, quod incipit, *Benedicite.* & psalmum, *Ecce nunc Benedicite. & Venite exultemus.* quando dicitur vnà cum Inuitatorio, & Symbolum Athanasij, *Quicũque vult saluus esse.* Reliquos verò psalmos horarum dicimus sedentes. Geniculamur cum dicimus, *Te Deum laudamus.* ad solum versum. *Te ergo quæsumus, &c.* nudamus caput, quoties geniculamur, & etiam cum assurgimus ad Collectas, & initia horarum, & Gloria patri, cum dicitur ad Responsorium hora Vespertina, aut ad Tertiam, Sextam, vel Nonam Nocturnorum, & quando inchoamus aliquas Antiphonas, & Responsoria longa, aut brevia, aut versiculos, & ad Pater noster, & Aue Maria, nonnunquam gradimur, & cum proficiscimur ad Letanias supplicationes, & funera defunctorum.

7 Sexto, dico cõtentionem magnam exortam fuisse inter nonnullos in Regno Castellæ, cum Salmanticæ prælegerem, An liceret geniculari ad, *Et homo factus est.* Credo maioris, tempore resurrectionis, siue inter Paschã & Pentecosten. Nonnulli enim in suis concionibus verbo, in suis verò Missis exemplo, docebant non licere, permoti iuribus, [e] quibus statuitur non esse geniculandum illo tempore iucundo, cum oramus.

8 Qua eadem ratione video carpi eos, qui genua flectunt inter Paschã & Pentecosten ad Aue Maria, cum sub crepusculo noctis pulsatur ad illud, quod Lusitani Vocant, *A Trimidade.* quia per trinum fit pulsum, cuius tamen contrarium visum fuit nobis tunc, & nunc videtur. Tum quòd etsi non reperiatur ius expressum quo iubeamur curuare genua ad, *Et homo factus est*, Symboli maioris in Missa pronunciati, vel cantati, debemus tamen id facere secundum Episcopum Mimatensem. [a] Adeo quòd feratur, quod quidam Cacodæmon inflixit ingentem colaphum cuidam Christiano non se ad illud geniculanti dicens: sub terram vsque nos Cacodæmones inclinaremus, si pro nobis naturam nostram assumpsisset, vt pro vobis hominibus humanam assumpsit. Tum quòd tantum valet consuetudo, quantum lex: [b] & omnes Christiani assueuerunt geniculari ad illud, quum in Missa cantatur, vel recitatur. Tum quia fundamento aduersæ opinionis responderi potest, quod iura illa quæ nobis prohibent geniculari tempore Resurrectionis, siue inter Pascha & Pentecosten, non includunt hanc geniculationẽ: quia non habent simpliciter nos non debere geniculari, sed non debere geniculari in oratione.

a Tit. de Symb. lib. 4. ratio. diu. b Ca. 6. de consecr. l. 2. C. Quæ sit longa consuet.

9 Credo autem non est oratio, tum quia non est petitio, qualis est omnis oratio specialiter accepta, vt supra [c] dictum est, quàm quia oratio est actus latriæ, aut religionis, vt post S. Thom. [d] diximus supra. [e]

c Cap. 1. num. 9. d Sec. 2. q. 81. art. 2. e Cap. 2. num. 2.

10 Credo vero est confessio fidei, quæ iuxta eundem S. Thomam [f] est actus fidei. Tum quia id, quod statuitur illis iuribus pro præfato tempore, alia iura extẽdunt ad omnes dies Dominicos, & alia [g] ad omnes dies festos solenniores, & ita nullo die Dominico, aut alio anni festo solenni liceret ad dicta verba geniculari, quod opinio aduersaria confiteri non auderet, quandoquidem ferè in iis solis dicitur, & cantatur. Tum quod illa iura non sunt intelligenda de qualibet oratione, alioqui enim non liceret geniculari inter Pascha, & Pentecosten in ingressu Ecclesiæ, neque dum consecratur, aut eleuatur Sanctissimum Sacramentum, nec ad confessiones generales, quæ fiunt ante introitus Missarum, neque ad benedictiones Episcopi, neque ad alia multa, ad quæ ante, & post illa iura sæpe Christifideles genua curuarũt. Tum quia præfata iura dicunt temporibus, quibus vetant geniculari, nos debere stare: [h] ac proinde sequeretur, quòd qui esset in choro ad omnes psalmos, lectiones, & responsoria in pedes stare deberet, quod repugnat ei quod Ecclesia vniuersalis seruat: Tum ob alia multa, quibus prælegendo quatuor illa capitula, quæ præfatam genuflexionem prohibent, semel Salmanticæ, & iterum hic Conymbricæ monstraui, non esse intelligenda de qualibet genuflexione ad quamlibet orationem, sed duntaxat ad Collectas, quas ferè solas Missale: & Breuiarium vocant orationes, quæ sunt Collectæ, quas in fine, & initio Missarum, & in fine aliarum horarum pronunciamus præfati prius, *Oremus.*

f Sec. 2. q. 3. art. 1. g Ca quoniã de cons. dist. 1. h Ca. quoniã de consecr. dist. 1.

11 Ex hac conclusione, & rationibus, quibus confirmatur, infertur primo, nullo iure probari non esse geniculandum, cum de more pulsatur ad Aue Maria diluculo, meridie, vel sero inter Pascha, & Pentecosten magis, quàm aliis Dominicis, & festis præcipuis anni, quamuis bonum fuerit seruare consuetudinem, si qua sit, non tamen est seruanda, vt res iure communi scripto præcepta. Secundo infertur posse, debereque nos in hac Sancta Ecclesia etiam tempore resurrectionis geniculari ad *Te Deum laudamus.* dum dicitur versus ille. *Quos pretioso sanguine redemisti.* quum

Universidad de Deusto
Biblioteca

id consuetudo rationabilis nullo iure prohibita dicitur, & similiter ad, *Verbum caro factum est.* & ad, *Procidentes adorauerunt eum.* & ad, *Ecce ancilla domini fiat mihi secundum verbum tuum.* non solum in hac Ecclesia, sed & vbicunque consuetudo id dictauerit.

12 Septimo dico auctore præfato Episcopo Parisiense,[a] optimum corporis habitum ad priuatim cum deuotione, & citra distractionem orandum, esse sedere, & inniti alicui rei latere siniſtro, vt cor in eo residens, vnde manat omnis motus, & inquietudo, quiete fruatur. Cæterum, vt corpus, quod corrumpitur, aggrauat animam,[b] & grata omnibus in rebus est fastidij expultrix varietas, qua etiam vsi sunt patres Ægyptij, vti significant Ioan. Cassian.[c] non inutile fuerit quandoque geniculari, nonnunquam stare, aliquando sedere.

13 Quin & reperio deambulationem, & si sæpe numero noceat, prodesse quandoque, præsertim cum somnus impugnat, & cum fit proponendo verè, vel imaginariè in pariete, arbore, rupe, aut scopulo Sacrosanctam Iesu Christi, vel aliam sacram imaginem, & recitatur, velut cum illo loquendo, oculis continuò in illam defixis, maximè, si hoc fiat appropinquando, & recedendo, quinque decemve passuum interuallo, per modum cuiusdam semicirculi, ita circumãbulando, vt semper illa imago habeatur à fr̃e. Addimus præterea insidere subsellio humili prodesse magis, quàm insidere sedi altiori, præsertim habenti à tergo aliquid, cui scapulis orans innitatur, vt rectè Cassian.[d] & ipsa experientia docet. Adde quod gloriosa illa Magdalena iacens, & vni lateri plane incumbens orabat secundum aliquot.[e] Abbates verò illi Arsenius, & Bisarius corpore erecto, & brachiis expansis.[f] Moyses cum pro victoria contra Amalechitas brachiis sublatis orabat, populus eius victoriam reportabat,[g] quando autem illa demittebat, vincebatur. Saluator noster,[h] in horto, qua nocte captus fuit, flexis genibus orauit: & quatuordecim seniores, quos sanctus Ioan. vidit in Apocalyp.[i] procidentes in terram adorabant Dominum: & ad hoc inuitabat Dauid dicens:[k] *Venite, adoremus, & procidamus ante Deum.*

14 Ex quibus omnibus videtur sequi primo quòd qui orat priuatim, etiam si horas publicas recitet, potest citra peccatum orare pedes, eques, procumbens, iacens, vel recumbens, ambulans, vel quiescens, iuxta Innocen.[l] & Hostiensis. cum communi dum id agat sine aliorum scandalo,[m] & seruatis aliis circunstantiis, per quod satis probatur restrictio nouæ admonitionis factæ supra.[n]

Secundo quod neque priuata, neque publica oratio fieri debet coram aliis brachiis insolitè expansis, neque corpore per terram insolite extenso, aut cum aliis gestibus insolitis, nisi in casibus, quibus id communiter fieri solet, cuiusmodi est brachiorum sublatio, quum eleuatur Dominus, & prostratio in terram, cum in passione refertur Saluator expirasse: gestus enim insueti scandalizant, & sunt vitandi.[o]

15 Tertio sequitur, quòd decet vt oratio, siue priuata siue publica, cum geniculando fit, vtroque genu & non altero tantum flexo fiat. Tum per illud Apostoli.[p] *In nomine Iesu omne genu flectatur.* & illud Esaiæ.[q] *Mihi curuabitur omne genu.* quamuis non ignorem hæc alium etiam habere intellectum. Tum quia magnus ille, & potentissimus Rex Salomon,[r] postquàm ædificauit templum, vtroque genu flexo in eo orauit.

16 Equidem licèt rustici, pastores, & alij nonnulli excusari possint ab omni peccato, orantes altero duntaxat genuflexo, Ecclesiasticos tamen, præsertim religiosos, & eos, qui cum eis, & aliis modestæ vitæ conuersantur, non facile excusarem à peccato veniali, aut certè aliqua indecentia, nisi aliqua iusta de causa id facerent. Minus autem illos nobiles, & delicatulos, qui nobilitatis ergo flectunt singula genua versus altera, & singula crura versus latera protendunt, quasi calcitraturi, & ea ostentaturi, parum considerantes, quantum irreuerentur creatorem suum facies quocunque eis libuerit auertendo, oculis quasi dimicando, manibus capita, ac barbas pectendo. O quàm benè Deo, & hominibus apparent, & quantum laudantur magni Reges, principes, & alij nobiles posiſti coram Deo, suo vtroque genu terræ affixo, capitibus immotis, & demissis, manibus iunctis, oculis non errantibus, interdum in terram, nonnunquam verò in Sacratissimum Sacramẽtum, aut crucem aut imaginem, quam coram se habent, defixis.

17 Quarto sequitur, quòd licèt quis quiescens, & ambulans, pedes vel eques, genibus flexis, prostratus, vel erectus, possit priuatim dicere, & recitare suas horas etiam publicas: quoniam tamen deuotionem magis adiuuat genus vnus, quàm alius, & magis vnus vnum, & alius alium, operæ pretium fuerit experiri, quis præfatorum sibi magis expediat, eoque vti: Sicut enim secundum singularem illam S. Thomæ[a] decisionem supra[b] relatam, animæ nostræ non parum mouentur ad se submittendum Deo, interius & spiritualiter, per submissiones sensibiles, corporales, & exteriores, eò, quod naturale sit nobis apprehendere spiritualia per sensibilia, sic etiam conseq̃ter, cùm simus diuersarum complexionum & habitum, diuersimode quoque afficimur, tametsi, mea sententia, non erraret vt plutimum, qui recitando priuatè seruaret eas ipsas cæremonias, quæ in choris Ecclesiarum Cathedralium ritè gubernatarum seruantur, cum recitantur publicè. Tum quia sunt prouatæ, habitæque pro aptis tanto tempore à quamplurimis doctis, & piis. Tum quia solicitudo, & cura seruãdi diuersas cæremonias diuersis in locis, cum qui eis non est assuefactus, auertit ab attentione debita. Et quidem experientia docet, eos, qui cæremoniis plus satis sunt addicti, longe magis cogitare, quomodo, quando, & vbi eas seruaturi sint, quàm cui, & cur eas agant: quod non leue damnum est.

Super orandi loco tangit 41. Conclusiones.

CAP. V.

1. & 2. Orare vbi, & an vbique liceat.
3 Oratio fieri iussa certo loco ibidem fiat.
4 Orare in Ecclesia melius, quàm extra.
5 Oratio mentalis quouis loco etiam turpi bene fit, à num. 6.
imò & vocalis ex causa. nu. 8. etiam debita. n. 9. & 10.
11 Hora publica publicè dicenda, sacrum locum quærit regulariter.
12 Missa deputata vni loco, ibidem dicatur.
13 Oratio tempore interdicti vbi alias fiat.
16 Episcopi obligati horis, & aliis duobus.
18 Distributio amissa non excusat à peccato.
20 Horis ab interessendo an excusent dies conceßi.
21 Ecclesias irreuerenter ingredi peccatum.
23 Iesu nomen sic venerandum.
24 Mariæ nomen sic venerandum.
25 Ecclesia non fert rixas, clamores, tumultus, lusus &c. nec sympoßa, nec conuentus, nec fabulas. num. 30.
26 Processio Corporis Christi alicubi malè sublata, & vt facienda.
29 Prædicatio processioni solenni importuna.
32 Ecclesias in ipsis tales peccant.
35 Ecclesia non fert contractus profanos, nec candelarum. num. 36. sed sic lites Ecclesiasticas. num. 37.
38 Ecclesia in ipsa permittitur Doctorari &c. & an informatio de confugiente ad eam. num. 40.
39 Monasterium S. Crucis laudatum, & excusatum.
41 Necessitas quæ facit ne factum in sacro sit malum.
Ecclesiæ circunstantia an facit mortale quod alioqui non esset tale.
43 Totum & pars notabilis, quoad quid paria.

1 NOto quinto in eodem verbo, *stamus*, ex quo eodem desumptum fuit capit. quartum, orandum esse aliquo in loco: quandoquidem stare præsupponit locum in quo stetur. Circa quod dico primo, nonnullos hæreticos asseruisse, non esse recitandum, vel orandum extra Ecclesiam, alios vero non esse melius orare in Ecclesia, quàm in stabulo, vel causa porcina, & satius esse orare in monte, quam in ea, quos latè refert & reprobat Thom. VValden.[a] grauibus authoritatibus, ac rationibus quas ibi videre licet.

2 Secundo dico, omnem orationem mẽtalem, imo & vocalem priuatam, ac etiam publicam priuatim dictam, quæ non est præcepta fieri certo loco, in quocunque fieri posse, sacro & non sacro, priuato & publico, dummodo aliæ circunstantiæ concurrant: secundum illud Apostoli.[b] *Volo viros orare in omni loco.* & paulo inferius, *similiter & mulieres.* & per illud præfationis Missæ, *Vere dignum & iustum est, æquum & salutare, nos tibi semper & vbique gratias agere.* Et illud D. Bernardi,[c] *Vbicunque fueris, intra temet ipsum ora, si longe fueris ab oratorio, non quæras locum, quoniam ipse locus es.* Dixi.

3 *Quæ non est præcepta fieri certo loco.* quoniam si vobis, pœnitentia iniuncta, lege, consuetudine rationabili, vel statuto fundatoris aliqua Missa, responsorium, vel oratio dici, vel fieri debent pro viuis aut defunctis certo in loco, non sufficit vt dicantur in alio, per multa iura,[d] quibus ita determinarunt Bald.[e] & alij[f] variis in locis. Dixi etiam, *Dummodo aliæ circunstantiæ concurrant:* nam si recitando aliquo in loco daretur scandalum, aut species hypocriseos, quod dant, qui in locis publicis, & vbi est concursus hominum, sine vlla causa recitant publicè, vel adhibitis cæremoniis superfluis, esset peccatum, vti sentiunt B. Ambrosius,[g] & S. Auguſt.[h] quorum verba retulit, & reprobè ponderauit Thom. VValdenſ.[i]

4 Tertio dico, quòd cæteris paribus melius est recitare in locis sacris, & in ipsis Ecclesiis, quam alibi, vti sensit Concilium Gangrense[k] vnà cum œcumenico Lugdunensi,[l] statutum ecclesiæ Gallicanæ,[m] & probat Thomas VValdensis.[n] Cuius tres causas recenset B. Thomas.[o] Prima est virtus consecrationis, cuius ratione Deus specialiter iuuat ad melius orandum, vti ipse subtiliter declarat, & Caietanus,[a] & nos diximus in alio cap.[b] huiusmet distinctionis. Secundo ob mysteria & res sacras, quæ in ecclesia continentur. Tertio ob concursum eorum, qui eo confluentes mutuo sese adiuuant, vt melius exaudiantur.

5 Quarto dico, quòd secundũ nõnullos, oratio debet fieri in loco honesto, non in obscœno, ac inhonesto. Videtur enim q. licèt in ea petatur quod, propter quid, per quẽ, & à quo peti debeat, non petitur tamen vbi decet, ideoque circunstantia loci videtur deesse. Quod abominatus Gerardus Carthusianus dicit nõnullos loqui cũ Deo, vbi verecundarentur loqui cum suis canibus, & pro re horrenda refert, se audiuisse sacerdotem quendam recitantem vesperas in latrina, qui licet in id neminem alleget, potuit tamen allegare S. Ambrosium, & S. Augustinum,[c] qui super illo S. Pauli.[d] *Volo viros orare omni loco.* dicunt intelligendum esse de loco decente, & non obscœno, quod ipsum eos non referendo tradit ibi S. Thomas.

6 Hoc tamen quartum dictum non est intelligendum de oratione mentali, quæ nullo verbo prolato fit: ea enim quocũque in loco facta placet Deo, dummodo aliæ circunstantiæ concurrant, vt eleganter tradit B. Thomas.[e]

7 Et pro indubitato habeo aliquot orationes mentales nonnullorum pauperum, infirmorum, nudorum & pannosorum, quorum corpora delitescunt in subterraneis speluncis, stabulis aut latrinis, animæ vero in purissimis illis cœlis, conuersando cum lympidissimis cœlitibus gratiores esse Deo, quàm sint aliquot actæ in Ecclesiis, & choris splendidis, etiam ab his qui manent iuxta Sanctum Sacramentum vestiti superpelliciis albis, vt nix, animas tamen habentes nigras vt carbo, & vagantes cogitatu in patinis, vineis, latifundiis, diuitiis, & locis sordidis, artibusque turpibus, & obscœnis.

8 Non est etiam hoc dictum intelligendum de eo, qui facit orationẽ in loco obscœno necessitate pressus, puta captus, inclusus, aut aliàs præter voluntatem detentus, quandoquidem nulla est lex quæ id prohibet, aut saltem non nisi humana, quæ superueniente necessitate in id sufficiente cessat, vt innuit. Papa fœlix.[f] Non etiam mihi videtur locum habere in eo, qui orationes aliquas voluntarias, ad quas non obligatus, in eiusmodi locis recitat, dum tamen aliæ bonæ circunstantiæ concurrant. Nullibi enim id video vetitum, & ideo non est asserendum.[g] Non etiam intelligendum videtur de iis qui in Ecclesiis Cathedralibus, & aliis collegiatis, ac conuentualibus seruiunt, & necessitate coacti extra choros ad naturæ necessaria proficiscuntur, recitando in itinere partem horarum, quam chorus recitat tempore, quo vadunt & redeunt: neque etiam videtur nobis intelligendum tam de loco contaminato corporis sordibus, quàm de eo, qui ansam præbet vt anima sese spiritualibus sordibus inquinet, aut sese cogitationibus terrenis occuper.

9 Tum quod nonnihil occurrit lex vlla diuina, vel humana, quæ vetet in locis corporeis sordibus conspurcatis orare. Tum quòd etsi super verbis illis Paulinis[h] S. Auguſt. & S. Ambros. dicant locum debere esse oportunum, indecentius tamen existimant forum, & concursum hominum, quàm

a Guiliel. in sua Rethorica diuina.
b Sapiẽ. 9.
c Lib. 2. de instit. cœnob. ca. 11. & 12.
d In lib. 2. cap. 12.
e Quod in num. Sylu. in rosa aurea feria 4. post pascha & multæ ipsius picturæ significant. f In vitis patrum. 2. part. tit. De eo vt sine intermissione oretur.
g Exod. 17. h Luc. 22. i Apoc. 4. & 5. k Psal. 99.
l In ca. 2. de celeb. Miss. in Gambili cli. Gaudalo. de præscrip.
m Cap. 2. num. 7.
n Ad Phil. 2. p Esai. 45. q 3. Reg. 8.
a 2. 3 parr. q. 83. a. 5 ad 2. b In Ca. eccles. tits. supra eadem.
c In lib. de assiduitate orandi. d 1. ad Tim. 2.
e In c. 2. ad Tim. lect. 2. col. 2.
f Ca. ficut de consec. d. 2. facit c. quanto de consuet.
g 2. q. 4. c. cõsuluisti.
h In d. c. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

locum sordidum. Tum quòd statutum Gallicanũ,[a] non vetuit recitari horas Canonicas in eiusmodi locis à deuotione mentes non alienantibus. Tum quòd plerosque probos, & pios peregrè profectos vidi recitare suas horas in stabulis secus iumenta sua, eo quòd eas ibi dicerent quietius, quam in cubiculo diuersorij clamoso strepitu impediti. Tum per adducta in 2. dicto.

10 Tum quòd cessante scandalo, vel hypocrisi, & aliis id genus, ac contemptu sacrorum verborum, & irreuerentia eius, quem alloquimur, non video rationem efficacem, cur in istis sordidis locis malum sit voce horas recitare, præsertim si sordes, pedor: fœtor, & humilitas loci referantur ad serius reputandam paruitatem, ac spurcitiam humanam, & quàm parum mereatur homo tam humilis & sordibus, eo quòd ante illam altissimam maiestatem, & indicibilem munditiam diuinam se humiliat. Tum denique quòd Abbas Isaacus[b] & Ioã. Cassianus expresè huic parti astipulantur, vti infra[c] dicemus.

11 Quinto dico ex præfatis sequi primò, quòd omnes horæ Canonicæ cum publicè dicendæ sunt, recitandæ sunt, aut canendæ regulariter in loco sacro, & quòd aliquæ præces dicendæ sunt in ecclesia, aliæ in claustro, aliæ in cœmeterio, aliæ extra sacrum locum, neque sine causa, & dispensatione, vel commutatione legitima, temporaria, vel perpetua, iustè contrarium fieri posset. Nam secundum ius commune,[d] horæ canonicæ quæ publicè dicuntur, in Ecclesia dici debent, & secundum nonnullas leges, fundationes & consuetudines rationabiles statutum reperitur, vt aliquæ orationes in diuersis dicantur horis, quod seruandum esse in 2. dicto, probatum est.

12 Secundo sequitur decisio quæstionis, quam sepius fuì rogatus: An scilicet clericus studens satisfaciat suæ conscientiæ celebrando in hac Academia missas, quas ratione sui beneficij erat obligatus dicere in certa Ecclesia, eremitorio, vel altari suæ patriæ. Respondendum enim est negatiue per dicta in 2. dicto.

Tertio sequitur quod Capitulum sanctæ huius Ecclesiæ, quod obligatur dicere responsoria sanctorum, aut defunctorum ante Altare maius, aut in corpore Ecclesiæ, vel in tali, aut tali parte Claustri, aut in Capitulo, non satisfacit dicendo illa alibi sine causa, vel legitima authoritate.

13 Ex quo sequitur, quarto quòd præfatum Capitulum non debet recitare dicta responsoria in choro, etiam tempore interdicti generalis, quandoquidem alio tempore debet illa dicere in suis locis designatis, & interdictum generale non alterat loca, nec tempora, cum quibus dicendæ sunt horæ, & aliæ orationes, dummodo in iis seruari possit modificatio. capit. alma mater,[e] vt ibi probatur, & supra[f] monstratum est.[g] Dixi dummodo in iis seruari posit modificatio, &c. certum enim est, quod responsoria in Cœmeterio aperto dici iussa, non possent ibi dici tẽpore generalis interdicti, eo quod non posit seruari dicta modificatio, de claudendis ianuis.

14 Sexto dico beneficiarios esse obligatos recitare, & dicere horas publicas in Ecclesia, peccaréque qui eas in illa recitare negligunt sine causa in id iusta, etiam si eas dicant domi, vti in quodam Concilio probatur, & cum communi determinat Innocenc.[h] & quidem mortaliter. Concilium enim illud præcipit eos deponi, & depositio non fit, nisi ob graue peccatum, [a] quòd etiam ip Episcopo locum sibi vendicat. Tum quia id insinuat Concilium Cartaginense,[b] quatenus statuit. Vt Episcopus prope ecclesiam moretur. Tum quia ob id communiter omnia Episcoporum palatia sunt coniuncta, aut saltem vicina suis Ecclesiis Cathedralibus, & ita determinant aliqui Neoterici.[c]

Dictum tamen istud sextum, quod ad peccatum mortale attinet, limitandum est, vt duntaxat locum habeat in eo, qui ob contemptum, aut contra præceptum particulare prælati hoc facere omittit, aut cum ob suam absentiam diuinus cultus damnum notabile patitur, eo, quòd ob id officium in Ecclesia, aut non dicitur, aut saltem non cum debita solennitate, quia sine illo alij eam præstare nequeunt, vt limitauit quidam Cardinal.[d] & ante illum id sensit Syluest.[e] etsi sit graue peccatum veniale, quæ sanè opinio nobis æquissima videtur. Limitandum præterea est: istud dictum, vt tantum procedat in beneficiariis Ecclesiarum collegiatarum, vel regularium, in dicto namque Cõcilio Papæ Martini ponitur verbum, *conuenerit*, quod concursum, & congregationem significat. Meo tamen iudicio, idem dicendum est de beneficiariis Ecclesiarum, quæ licet non sint collegiatæ, sunt tamen tales, in quibus tenentur conuenire, & simul dicere aut matutinum, aut vesperas, aut missam canere, aut omnes, vel aliquas horas alias recitare: paulo siquidem minus peccant isti non conueniendo ad eas, quàm clerici collegiatarum non conueniendo ad suas, cum verbum illud, *conuenerit*, non minus verificetur in congregatione illorum, qui non faciunt collegium, quàm illorum, qui illud faciunt.[f]

15 Ex hac limitatione sequitur primo decisio cuiusdam quæstionis, quàm me interrogauit pientissimus quidam Dei seruus, & amicus meus non vulgaris, qui ab hinc centum quinquaginta leucis siue miliaribus Hispanicis, nempè à Valleroncallia Nauarræ me visitauit, puta, An qui habent aliqua beneficia, quæ aspellantur rationes in ecclesia non collegiata, in qua communiter rationarij surgunt dicturi Maturinam, antequam illucescat, & illam dicunt bini, & bini, aut singuli, non tamen omnes simul, nulla alia lege, aut consuetudine eos ad id obligante, peccent non eundo ad recitandum suas horas in ecclesia sicut alij? Et respondendum videtur negatiue, quoad peccatum mortale: quia videtur eos saluare ab eo proxima limitatio. Arbitror autem peccare venialiter per præfatum dictum sextum, nisi aliqua causa eos excuset. Tum quia licèt nullo iure teneantur eas dicere in choro collegialiter, quamuis voluntarie eas fiquandoque dicant, tenentur tamen dicere illas ratione suorum beneficiorum, siue rationum, quas habent in ecclesia. Tum quia iustum videtur, vt laicis tempestiuè surgentibus, & ad Ecclesiam euntibus clerici rationarij animum, & bonum exemplum tribuant, iuxta morem illius Ecclesiæ religiosum, quo omnes simul, aut bini, & bini, aut singuli in Ecclesia recitant.

16 Secundo sequitur quòd Episcopi non sint tam immunes ab horis ecclesiæ suæ Cathedralis, ac vulgus existimat, nam præter supradicta etiam Papa Gregor.[g] statuit, vt Episcopus in sua Ecclesia more sacerdotali resideat. Neque huic obstat Concilium

Aurelianen

a Tit. quomo. hor. Canō. dicen. sunt extra Empor.

b In coll. 12. cap. 10. & Cap. 19. num. 47.

d Clem. 1. §. Negotiat de celebr. Miss. Innocen. addicta gl. verb. Perfoluat. ca. tit.

e De sent. excō. libro 6. f Ca. 3. nu. 52. & 53. g Cap. hoc 92. dist.

h In cap. 1. de celebr. Miss.

a Per quæ verba videtur declarare. ca. 6. de constitut.

Aurelianense,[a] quod insinuat eum non teneri interesse diuinis officiis, præter quam Dominicis, diebus quia non intendit dicere, quod interesse non teneatur aliis diebus: sed quia Dominicis se excusare non potest, nisi ob infirmitatẽ, aut aliam causam similem, etsi aliis diebus alia de iuiori possit, vt ibi declarauimus. Caueant igitur sibi illi Episcopi, qui absque causa, & præsertim ob conuersationes vanas, ob lusus, conuiuia, & musicos sonos & cantus, vtque in mollibus plumis, ac lectis suffumigatis, & suaueolentibus plus æquo dormiant, & oblectentur, omittunt interesse diuinis officiis, quæ in sua præsentia longe reuerentius agerentur. Meminerint illud Hieronymi.[b] *Si quis pontifex esse, non tam vocabulo, quam merito imitetur Moysen, qui indefessus in tabernaculo Domini erat.* & paulo post. *Hæc duo sunt Pontificis opera, vt aut à Deo discat legendo scripturas diuinas, & sepius meditando, aut populum doceat.*

18 Tertio sequitur, quod beneficiarij huius sanctæ Ecclesiæ & aliarum similium, non solum amittimus distributiones quotidianas, quando omittimus recitare horas publicas in Ecclesia sine iusta causa, sed etiam ad minus graue peccatum veniale peccamus, quin & mortale, si eo quod ad illas non imus, non recitatur officium publicum, aut non cum sollennitate debita, aut cultus diuinus detrimentum aliquod notabile patiatur, circa quæ non pauci errant: distributionum enim quotidianarum elargitio, aut prouentuum, præbendarum in eas partitio non inducit, neque tollit obligationem eundi ad horas, cum ea nascatur ex titulo, possessione Canoniæ & præbendæ quod Concilium illud Martini[c] innuit, & alia iura comprobant.[d] Nam præfata largitio solum est quoddam calcar, & causa impulsiua nos incitans ad eundem ad Ecclesiam, vt infra[e] dicetur.

20 Quinto sequitur quòd octoginta dies, qui in hac Ecclesia conceduntur eis, qui fecerunt residentiam primi anni, & quinque, quos quolibet mense, habet, qui eam facit, vt nihil quotidianarum distributionum perdendo, possit abesse ab horis & aliis diuinis officiis, intelliguntur, vt id fieri possit iusta ex causa vel rationabili, & non pro solo libito, aut causa iniusta, & irrationabili, per illam singularem determinationem magni illius Patriarchæ Hierosolymytani, magnique Theologi & Canonistæ Petri Paludani,[f] quod statutum, aut consuetudo, vt qui tali, aut tali officio, vel horæ præsens fuerit, distributiones lucrifaciat, etiam si protinus egrediatur & abscedat, de eo intelligi debet, qui egreditur, vt procuret negotia Ecclesiæ, vel agat opera aliqua sancta, & non de eo, qui egreditur vt otietur, fabuletur, aut ludat, subiungens quod statutum contrarium, puta, vt lucrifaciat eas, etiam si egrediatur, vt otietur, aut alia ex causa vana & iniusta, non excusabit eum coram Deo, nec in conscientia, & si in foro exteriori non debeat ei detrahi sua portio.

21 Quinto sequitur quod qui chorum egreditur ante horam finitam, aut omittit venire, aut intrare cum prætextu eundi ad naturæ necessaria, aut barbam resecandi, aut aduentus hospitis seu actuum scholasticorũ, aut ob alias excusationes similes, quas statutum reputat iustas, si non sint veræ, peccat, & nõ quærit sibi distributiones quotidianas illius horæ. Tum per præfatam Paludani determinationẽ. Tum quia cessante causa, cessare debent effectus nondum productus. [a] An autem sufficiat veritas harum causarum, an requiratur quod etiam sint vera impedimenta interessendi horis, quæstionis quotidianæ est, frequenter enim sunt veræ, & non vera impedimenta: Vt cum quis se excusat à vesperis, vt tradatur sibi barba, & faciat eam radi longe post vesperas, forte sub noctem, aut excusat se causa eũdi ad actum scholasticum, & potest illum adire ante horam inceptam, aut post eam finitam, vel excusat se causa aduentus hospitis, & ante, vel post aduentum eius potest interesse horæ, à qua se excusat? Cuius quæstionis pars affirmatiua visa fuit olim mihi vera, nunc autem altius cogitanti æquior videtur negatiua. Tum quia parum, vel nihil detrahi cultui diuino, qui rasuram barbæ, ob quam potuit excusari ab aliqua hora, si fecisset in ea radi, protrahit in noctem, vel aliam horam proximiorem, cum si protrahere non posset, illa hora faceret eam radi. Tum quia benignior est, & consuetudo ita videtur interpretari, quæ cum nil vel parum noceat diuino cultui, satis potest probari.[b]

22 Sextum dictum principale fuerit debere nos omnes Christianos præsertim ecclesiasticos considerare, quantum & quam sæpe peccamus intrando ecclesias, & existendo in eis. Contemplemur illud Concilij Lugdunensis.[c] *Decet domum domini sanctitudo, decet vt cuius in pace factus est locus, eius cultus sit cum debita veneratione pacificus &c.* Expendamus & illud, quod subiicit. *Sit itaque ad Ecclesias humilis, & deuotus ingressus, sit in eis quieta conuersatio, Deo grata, inspicientibus placita, quæ considerantes non solum instruat, sed & reficiat.*

23 Ex quo infertur primo peccare eos, qui Ecclesias ingrediuntur absque vlla reuerentia, ridentes, & iocando aquam lustralem siue benedictam in alios spargentes, caput aperiendo, & flectendo genua magis habitu quodam & consuetudine id agendi, quam deuotione, aut memoria sanctitatis loci sacri. Expendamus item illud eiusdem Concilij, quo præcipit, vt quum sacratissimum illud, *Iesu*, nomen (in quo solo oporter nos saluos fieri) pronunciabitur, præsertim in sacrificio Missæ, flectamus genua cordis, quod vel capitis inclinatione testemur. Expendamus, inquam, hoc, & quòd in eo potissimum præcipitur, vt flectamus genua cordis. Cui consequens est, errare, nos qui caput detegimis, quum illud audimus principaliter, vt reputemur ab hominibus pij: id enim est corda attollere, & pilea demittere, licet de nemine id præsumi debeat,[d] quod nonnulli facere solent.

24 Secundo sequitur defectum suæ diseretionis, & scientiæ prodere nonnullos, qui magna diligentia, & solicitudine nudant, & inclinant capita, & reuerentur dulce illud nomen virginis & matris *Mariæ*, & horum nihil agunt, cum pronunciatur dulcissimum illud, & super aliis cunctis exaltatum nomen *Iesu*, Quin & quando simul proferuntur, & audientes proferri Iesum Christum, & Virginem Mariam suam matrem, nomini Iesu non exhibent reuerentiam, nomini vero Mariæ, quam maximam. Optimũ enim, & vt ab omnibus fiat percupiendum, mente humili, & deuota Virginem matrem venerari, & etiam signis exterioribus significare, modo reputemus suo filio longè maiorem deberi incomparabiliter, & tanto excellentiorem, quanto incomparabiliter creator præcedit creaturam, & quod quãdo am-

a Ca. cum ecclesiarum de appellat. lib. 6. & quæstio. fi. de iure patron.

b Arg. ca. Reuerta. de consecr. d. 2. & cap. fi. de cõsuet.

c In ca. decet. de immunit. Eccles. lib. 6.

d l. 1. 2. de reg. iur. l. merito. fi pro socio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

bo simul nominantur in Euangelio, aut Collecta, vel alibi, maiorem reuerentiam exteriorem exhibeamus nomini filij, qui Deus est, & homo, creator, & redemptor, quam nomini matris, quæ pura creatura, & redempta est. Redempta, inquam, non à peccato, quod in ea fuerit, sed quod in ea fuisset, nisi præseruata foret. Quandoquidem reuerentia latriæ, quæ debetur filio, maior est, quam duliæ vel hyperduliæ quæ matri debetur, iuxta Catholicam D. Thomæ,[a] & omnium aliorum doctrinam. Recordemur, quæso memoratum Concilium addere,[b] quod nemo in Ecclesiis, seditionem excitet, conclamationem moueat, impetumvè committat. Ex quo sequitur peccatum esse in Ecclesiis exercere gesticulationes Mimorum, ducere choreas, & tripudia profana, & quæ hic vulgus vocat folias, seu pelas, & alios ludos clamosos, & tumultus profanos.

25 Tertio sequitur peccatum esse eas ingredi cum laruis vociferando, & dæmones imitando, præsertim cum diuina officia celebrantur, & etiam, meo iudicio, maius peccatum est excitare huiusmodi clamores, & strepitus, vel consentire, vt fiant inter clericos, & religiosos, cum supplicationes faciendo extra Ecclesiam procedunt, interrumpendo cantum, & eos ab attentione debita alienando, quàm ea in Ecclesiis, cum cessant diuina officia, facere, etiam si hoc quoque iure vetitũ[c] sit, excepto forte eo, quod opus ad foret historias aliquas pias, & animabus salutiferas præsentandum, & exhibendum, vt glossa recepta dixit,[d] adducendo exẽplum repræsentationis præsepis Domini, Herodis, Magorum, & aliarum similiũ.

26 Quarto sequitur Deum forte magis offendi, quam coli inuentis quibusdam profanis, & sumptuosis, quæ fiunt in festo corporis Domini, aliisque diebus, quibus solennissimæ supplicationes fiunt. Video namque illa inferri in Ecclesias, quando canuntur Prima, Tertia & Sexta, & missa maior, & pleræque aliæ submissa voce celebrantur, & turbant populum, ne audiat, clerum vero, ne ea peragat, & dicat, vti decet. Videre est nonnullos clericos, vt ea cernant, chorum deserere, alios cantum omittere, alios canendo ridere, & ridendo canere. Quidam ad id quod dicunt, non attendunt. Nonnulli proniores sunt in obseruando, quibus vestibus hic exeat, quomodo ille tripudiet iocetur, & ludicra grata proferat, quàm in meditando de ipso Sanctissimo Sacramento, quod ibi perfertur, aut de mysterio, quod refert illa supplicatio. Quin etiam (quod peius est) nonnunquam videre licet eum ipsum, qui defert Sanctissimum Sacramentum, aut præcipuam imaginem, in risum diffluere, & cõuertere oculos magis ad hosce iocos, & strepitus, quam in ipsummet Deum, & hominem, quem suis manibus gestat, non sine prauo id cernentium exemplo.

27 Quocirca, meo iudicio, saluo saniore, eiusmodi diebus Rectores tam Ecclesiastici, quam seculares, procurare deberent primo, ne prodeat vlla inuentio de se inhonesta, aut alteri iniuria. Deinde ne vlla repræsentatio præterquam pia inferatur in Ecclesiam, etiam cum officia diuina cessant, multoque minus, dum celebrantur, & audiuntur. Tertio quod permittere possent, vt cuiusque inuentionis authores singuli semel deuote exhibeant debitam reuerentiam Sancto Sacramento, aut præcipuæ imagini, quę in supplicatione gestatur, & coram ipsis honestam suam orationem faciant, quo tempore satius esset, vt cessaret supplicatio, & ministrorum Ecclesiæ cantus, quando quidem citra peccatum cessare possit, citra quod tamẽ non potest male recitari, aut male cãtari.

28 Quarto quod non permittant vt post amplius se misceant clericis, & religiosis laudantibus Deum, & canentibus in ea, interpellando eorum cantum, & diuinas laudes. Quin potius procurent, vt longe ante, vel post eos procedant, exhilarando, & recreando plebem, ne ei fastidium pariat in multas horas protracta supplicatio.

29 Quinto prouideant, vt huiusmodi supplicationes fiant tempestiuius solito, & finiantur hora horologij Hispani, vel Galli decima, aut ad summum hora vndecima, vel duodecima, vt audio Parisiis fiunt hora octaua, vel nona supplicationes diei Corporis Domini, in quibus, vt audio, est tanta hominum multitudo, ac deuotio, quanta in quibus vis aliis orbis Christiani. Idemque vidimus factum in vrbe ab anno 1567. in hunc 1585. etiã in supplicationibus illis solennissimis, quas ipsimet Maximi Põtifices, iidẽque religiosissimi Pius V. Gregorius XIII. & Sixtus V. inmerabili comitante caterua, ipsum sacramẽtum manibus propriis religiosissimo totius orbis Christiani exemplo gestauerunt sine vlla penitus inuentione ludicra, nec profana, nec impertinenti. Prouideant, itidem quam, vt fiant tempestiuius, ne præbeatur occasio torrentiaculis, tot ebrietatibus, & luxui in finem prouidendi fami, siti, & calori in eis superuenturis, eo quod præuideant eas duraturas in horam post meridiẽ pritmam, vel secundam, & aliquibus in locis tertiam non sine graui irreuerentia, & offensione diuinæ maiestatis, ad quam reconciliandam, & venerandam sufficitur is labor.

29 Sexto quod iis diebus quibus tam diu durat supplicatio, iustius omitti, quam haberi potest concio, quam in hoc solo religiosissimo Lusitaniæ regno fieri vidi sub medium supplicationis, partim quod parum prodest, partim quod nonnulli ab ea ad commessationes, & iocos, etiam interdum obscœnos egrediuntur, alij negligenter verbum Dei audiunt, & obdormiunt, alij vilipendunt, & fere omnes fastidiunt, & ferè omnes nimio cibi, & potu muniti ad processionem veniunt, præsertim si probabiliter suspicentur concionatorem fore ambitiosum, & conaturum ibi ostendere multam doctrinam, & paruam prudentiam in concionando multum parum attentis.

30 Septimo, sequitur fieri non posse conuiuia, & sympoſia Confraternitatum, populorum, & congregationum in Ecclesiis, & earum cœmeteriis, etiam cessantibus diuinis officiis. Tum quia vetitum est, ne in iis comedamus. Tum quia in huiusmodi cõuiuiis, & sympoſiis excitari solent clamores, & tumultus. Tum quia sunt sęcularium cœtus, qui in Ecclesiis fieri non possunt, nisi ob res pias, vti ſtatim[b] dicetur. Non censerem tamen peccatum, si istud necessitate fieret, puta, ob multam pluuiam, aut solis æstum, nec que alius locus oportunus ad fese recipiendum foret, dummodo à clamore, & strepitu, & immodesta comportatione abstineatur, nam & consilium Carthaginense[c] indulget istud peregrinantibus, cum diuersoria desunt. Qui sanè textus non obscure significat peccatum esse, quòd vidi fieri, nempè subministrari prandium amicis, & aliis alicuius notæ viris itet agẽtibus, in Ecclesia æstate, eo quòd esset subfrigida, &

in hyeme

a In 3 sent. dist. 9. q. 1. art. 2. q. 1. ad 3.
b d. ca. decet. §. 1.
c Ca. cum decorũ. de vit. & honest. cler.
d In d. cap. cum decorem.

in hyeme eo quod esset subcalida, cum non deesset honestum aliud receptaculum extra Ecclesiam, in quo id honestè fieri posset. Expendamus insuper etiam illud aliud, quod præfatum Concilium Lugdunense subdit,[a] nempè, *Cessent in locis illis vniuersitatum, & societatum quarumlibet Concilia, conciones, & publica parlamenta, &c.*

31 Ex quo sequitur primo quòd non fuisset licita congregatio nõnullorum (quorum ego vnus extiti) insignis huius vniuersitatis, & ciuitatis Conymbricæ, quæ anno superiore decreta fuit in Ecclesia Cathedrali finitis diuinis officiis, ad ventilandum, & decidendum nonnullas controuersias, quæ inter Academiam, & Ciuitatem subortæ erant, nisi finis pius pacem inter eos statuendi, illam licitam reddidisset, per infrà dicenda. Secundo sequitur errare plerosque vitos literatos, qui vt decidant talem, vel talem quæstionem profanam, de communi consensu in Ecclesia conueniunt. Tertio sequitur peius agere homines bonæ partis pagorum regni Castellæ, & Nauarræ, qui ad discutienda sua negotia (quod fer è semper fit clamoribus, & vocibus,) conueniunt in Ecclesiis, aut earum cœmeteriis.

32 Verum tamen est, quòd licèt ipsi in eo peccent, actus tamen extraiudiciales ibi facti validi sunt, & firmi, vt determinat Bald. receptus.[b] Verum etiam est secundum communem,[c] licitè posse fieri laicorum conuentus in Ecclesiis ad opera pia, quales sunt confraternitates sanctissimi sacramenti, & aliorum rerum piarum, quas Budæus[d] frattrias & confratrias vocat. Expendamus item illa verba eiusdem Concilij. *Cessent vana, & multo fortius fœda, & profana colloquia, &c.* Ex quo sequitur tam paucos esse Christi fideles, qui in Ecclesiis non peccent, quam rari sunt, qui semel, aut iterum non effutiant in eis otiosa, vana, turpia, mala, aut saltem profana. Intelligamus per Deum idem concilium ita præcipere, *Cessent confabulationes quælibet, sint postremo quæcunque alia, quæ diuina possunt turbare officia, aut oculos diuinæ Maiestatis offendere, ab ipsis prorsus extranea, ne vbi peccatorum omnia est postulanda, ibi peccandi detur occasio, aut deprehendantur peccata committi.*

33 Ex quo colligitur peccatum esse conuenire ad Ecclesiam tres, aut quatuor, aut plures, vel pauciores Canonicos, Clericos, Monachos, vel sanctimoniales, laicos, vel laicas, & in ea subfrigiditate eius contra æstatis æstum fruentes conuersari, referendo apologos, & fabellas, ridendo, iurando & fortè mentiendo, ac iurando citra necessitatem, & vtinam nunquam citra veritatem murmurando nõnunquam, & detrahendo proximis.

34 Consideremus illud ipsum Concilium sub finem dicere. *Cessent in Ecclesijs, earumque cœmeterijs negotiationes, & præcipuè nundinarum, ac fori cuiusque tumultus.*

35 Ex quo sequitur primò, omnem contractum emptionis, & venditionis, & alios qui de rebus profanis fiunt in Ecclesiis, vel locis sacris esse peccata, siue fiãt de mobilibus, & se mouentibus, siue de immobilibus, & stabilibus. Quæ omnia licet ita sese habeant, tam confidentes tamen, & temerarij sumus, adeoque tam parum diuinam Maiestatem veneramur, vt in paucis locis vix plures ineantur contractus & distractus, quàm in Ecclesiis. Quod contractuum confusionem ad eas remittunt dicentes. Dic N. vt vadat eras auditum sacrum in tali Ecclesia, & ibi eo finito expediemus tale, aut tale negotium. Dic. vadat eò ad vesperas, & ibi concludemus hoc, vel illud.

36 Secundo sequitur non solum peccare eos, qui super suis mensis in Ecclesiis exponunt candelas venales, vt emptores eas offerant, sed etiam eos, qui aliter eas, vendunt, vt etiam peccabant, qui vendebant columbas, sacrificandas in templo, quos Redemptor[a] noster ex eo eiecit. Quod intelligendum est, cum primaria venditorum intentio fòret (vt communiter esse solet) aliquid lucrifaciendi, si enim ipsimet clerici, vel religiosi eas venderent eo fine præcipuo, vt emptores satisfaciant suæ piæ deuotioni, non esset peccatum, vt determinat S. Anton.[b] receptus per Cardinalem S. Cruc.[c] Syluest.[d] & alios,[e] etsi Angelus[f] absolutè dixerit non esse peccatum. Cuius opinio subsistineri posset in iis, qui vendunt in cœmeterio, & non in templo, vt alij rectè sentiunt.[g] Laudabilior tamen, & imitatione dignior est mos omnium ferè Ecclesiarum Vrbis, in quibus accipiunt quas volunt eas oblaturi, misso in Capsulam ad id paratam, earum pretio, absque vllo verborũ strepitu.

Tertio sequitur videri primo aspectu peccatum audire, & decidere in Ecclesia lites, ne dum seculares, verum etiam Ecclesiasticas, nisi sint spirituales: dicit enim textus, *fori cuiuscunque tumultus cesset*, & sic tam fori Ecclesiastici, quàm secularis, vt ponderat Decius,[h] cui quatenus sibi aduersatur, respõdet, quod loquitur de confirmatione electionis, quæ non modo est causa Ecclesiastica, sed etiam spiritualis, quæ differunt, vt genus & species. Glossæ[i] tamen communiter receptæ[k] absolutè dicunt esse permissum in eis iudicium causarum Ecclesiasticarum: quarum opinionem veriorem existimo.

37 Tum quia principalis pars iurisdictionis Ecclesiasticæ est spiritualis, & diuinitus à Christo data, vt monstramus in quadam repet.[l] Tum quia indubitatum est apud omnes etiam Decium,[m] quod licet sententia Iudicis secularis lata in Ecclesiis sit inualida, Ecclesiastici tamen est valida, quamuis in ea ferenda peccaretur, sicuti & omnium consensu contractus initi in Ecclesiis, & locis sacris valent, licet contrahentes peccent, iuxta glossam receptam.[n] Quod intelligo de contractibus initis per laicos, aut super rebus profanis, non autem de initis per clericos super rebus Ecclesiasticis: non enim magis damnare debemus Canonicos, & Monachos contrahentes in iis super rebus Ecclesiasticis, quàm eos qui in eis iudicãt de illis, quod licet.[o] Non obstat dicere, quod Canonici & Monachi debent contractus suos inire in capitulis communiter sitis in Claustris extra Ecclesias, quia sæpenumero videntur contrahere etiam in choris, & intra corpus Ecclesiæ citra vllum peccati scrupulum.

Quarto, sequitur, non absre in dubium vocatum fuisse, An licitum sit nec ne, gradus Doctoratus, & alios Ecclesiasticos in Ecclesiis conferre? In cuius decisione communis sequitur Ioannem Andr.[p] qui affirmatiuè respondet, quòd verisimum esse arbitror quo ad gradus collatos authoritate Apostolica, qua dari solent communiter. Maius autem dubium videtur in collatis authoritate Regia, vt in hac Conymbricensi Academia gradus artium Medicinæ & legum conferuntur. Rationum, quibus addubitari potest, altera est, quòd causa præcipua, quæ

persuasit

a Matth. 21.
b 3 par. tit. 1. cap. 16. §. 1. col. 4. & Caietan. verb. Immunitas col. 2. d Eodem verb. q. 2. e Ioan. Tabien. verb. emptio. f Ver. Immunitas §. 3. g Vbi sup.
h In c. qua fronte de appellc. lum. 2.
i Gloss. 11. q. 1 in summa. k d. ca. decet. verb. secularib & in ca. 1. & ca. cum in Eccles. de immunit. Eccle. l. c. Nouit. post. 1. nu. 8. de iudicij. m In d. ca. quę fróte.
n In d. ca. decet ver. pro cessi.
o Ca. Qua fronte vbi cõmuniter etiam Dec de appell.
p In d. cap. decet.

Universidad de Deusto
Biblioteca

persuasit Ioann. Andr. Doctoratum posse conferri in Ecclesia est, quòd sit res Ecclesiastica, & confertur ab Ecclesiastica persona, & qui authoritate Regia gradus confert, secularem personam, & non Ecclesiasticam gerere videtur. Altera, quod communis opinio Ioann. Andr. Dominici, & aliorum habet iudicem secularem non posse tractare aut decidere lites profanas in Ecclesiis etiam de rebus piis motas, textus enim generaliter vetat, & inualidat quodcunque iudicium seculare, ciuile, & criminale. Quibus non obstantibus, contra puto, & consequenter celeberrimi, & reformatissimi Monasterij S. Crucis Reuerẽdissimum Priorem Cancellarium nostrum non peccare conferendo authoritate Regia, & vt ea conferantur in sua Ecclesia permittendo gradus artium, Medicinæ, & legum, saltem cum eos ipsemet confert, & licèt de collatione per alium, qui laicus esset, magis dubitari posset, idem tamen defendi potest ea ratione, quòd collatio gradus non est actus Iurisdictionis contentiosæ, sed voluntariæ, & opus de se pium & sanctum. [a] Et quòd communis [b] opinio Ioã. Andr. Dom. & aliorum habet, laicos posse facere cœtus ad pia in Ecclesiis.

38 Quinto sequitur, nullos præfatorũ graduum ab vllis etiam Ecclesiasticis posse licitè conferri in Ecclesia cum strepitu & tumultu chorearum, & ludorum præfatorum per supradicta.[c]

39 Sexto sequitur sanctissimam, & religiosissimam fuisse mentem, & intentionem, quam (postquam hucusque scripsissem) mihi communicauit Reuerendissimus, idemque grauissimus præfati monasterij frater Blasius, quæ eadem erat Reuerendissimi prioris, & conuentus eiusdem celeberrimi monasterij, quod, meo iudicio, totius ordinis Canonicorum Regularium Patris nostri S. August. in Hispania, & extra eam, in agenda vita reformatissima, est primum. Intentionem, inquam, procurandi vt in Ecclesia dicti monasterij conferantur in posterum per Cancellarium, qui est memoratus prior, alij gradus, quam in sacra Theologia, quod modo dum typis excuderetur hic quaternio, à Regia maiestate sancitum fuit, simul & præclaræ virtutes, & vita d. D. reformatoris titulo Episcopi auctæ, & illustratæ.

40 Septimo sequitur peccare, mea sentẽtia, Iudices seculares horum regnorum, qui in Ecclesiis summariè se informãt de iis, qui ad illas se recipiunt, vt sciãt, An immunitate frui debeant, nec ne. Neque dici potest, quòd lex regia huius Regni eos excuset, quia licèt illa lex eis tribuat facultatem sumendi informationem summariam, non tamẽ habet, vt possint eam sumere in Ecclesiis, vti ex illius contextu [d] patet. Nec obstat quod cuiquam videri posset valida, eo quod non sit actus plenè iudiciarius, in quo debeat vocari, vel audiri pars, licet vocandus sit Rector, aut Parochus Ecclesiæ. Et quod per supradicta licet non debeant negotia & actus profani in Ecclesiis tractari, si tamen fiant, & Iudiciales non fuerint, valent, vt dixit gloss. [e] recep. quia negari non potest ad huiusmodi informationem necessariam esse iurisdictionẽ contentiosam, & vocationem Rectoris, vel Parochi, vt ipsa lex requirit.

41 Octauo dico omnia in septimo dicto deducta limitanda esse, ne locum habeant, quando supra memorata vetita in Concilio Lugdun. [f] fiunt ob necessitatem, quam secum conuehunt bella, incendia, inũdatio aquæ, æstus intensi, inimicitiæ, & aliæ iustæ causæ, & nõ sunt de se mala, nec lege naturali diuina, nec diuina supernaturali reprobata, per supradicta.[g]

42 Limitari etiam debent, vt intelligantur de peccato veniali, non autem de mortali: quod enim vetatur in illa Concilio, & non esset de se peccatum mortale, si fieret extra Ecclesiam, non erit tale si in illa fiat nisi esset tantum, aut tali modo factum, quod omnino perturbaret officium diuinum, vel fieret per cõmodum, vt tradit Ang. [h] recep. ab aliis, [i] aut esset res magnæ irreuerentiæ, cuiusmodi est coitus inter maritum, & vxorem secundum alios. [k] Quòd autem Ang. ait de omnino perturbante officium, dicendum est etiam de perturbante notabiliter illud, vel partem notabilem eius: sicut enim quoad peccatum mortale attinet, paria sunt omittere, vel dicere male totum officium, aut partem eius notabilem, [l] vt in simili sentit S. Antoninus, [m] cum aliis multis, ita eadem ratione idem est dicendum de perturbante notabiliter officium vel notabilem partem eius.

43 Quoniam Reuerendo in Christo patri Paulo Constabili, eidemque Sacræ Theologiæ Doctori eruditissimo, ac Sacri Palatij Magistro, cum primis qui hactenus fuerunt in exequendo suo munere diligentissimo, ac fidei zelo vtilitatisque Reipub. Christianæ desiderio feruẽtissimo, hunc locum ex officio examinanti placuit, vt hic speciatim dicerem, quid mihi videtur de sententia authoris Directorij Inquisitorum, quam sentit, [n] opinantis nempe sententiam, qua hæreticus damnatur & traditur Curiæ secularis, extra Ecclesiam esse ferendam, dico pro ea facere primo illa verba vniuersalia prædicti cap. decet. [o] esse *in ecclesia fori cuiusque tumultus*, & illa *sint loca eadem cogitationibus laicorum aliena*, & constat sententiã, quã statuitur damnatum esse tradendum brachio laicali, non posse sine cogitatione laicorum ferri. Secundo, quod traditio illa fit iudici laico, damnatum in suam potestatem accipiẽti, quod videtur non posse fieri sine interuentu secularis, & aliquo actu iudiciali secundum. Tertio, quod sententia sanguinis intra Ecclesiam ferri non debet [p] nec quicquam crudele exerceri, vbi est tutela refugij, vt ibidem dicitur, & traditio illa videtur quidam actus sanguinis, & quædam crudelitas eo modo, quo crudele accipitur in illo capitulo: quod illud vetatur: includit enim actum in se iustum in sãguinis effusionem tendentem, qualis videtur illa traditio. Quarto, quod eiusmodi sententiæ in Hispania extra Ecclesiam ferantur.

44 His tamen non obstantibus contrarium est tenendum. Tum quia, spiritualia in ecclesia exercẽri debent, [k] quatenus habet electionem Episcopi intra Ecclesiam debuisse cõfirmari. Tum quia Ambros. [l] dicit causam fidei in Ecclesia esse tractãdam. Tũ quia omnes discrepante nemine confitentur lites causarum spiritualium intra Ecclesias posse tractari, & fere omnes idem dicunt de omnibus causis ecclesiasticis, vt supradictum est, & constat causam hæreseos prę omnibus aliis esse spiritualem, & adeo quidem, vt specialissime ob hoc prohibeatur tractari à iudicibus laicis, [m] quamuis etiam aliæ spirituales vetentur tractari ab eis etiam ineidenter. [n]

46 Tum denique quod hoc seruatur in vrbe, quæ caput, est orbis, & ordo procedendi Papæ regulariter est seruandus ab aliis, vt ait Clemens. III. [o] Ex cuius responso Baldus colligit illud, *A maiore bona disfuare minor*. Quinto quod nil obstant in contrariam partem adducta non enim primum. Tum quia omnes ad vnum DD. sentiunt per illa verba, cuiuscunque fori, non comprehendi forum spirituale causarum, & ferè omnes, non comprehendi etiam forum aliarum causarum Ecclesiasticarum, & forum, in quo sententia datur in hæreticum Curiæ seculari tradendum, non solum est Ecclesiasticarum, sed etiam spirituale, & non quale quale, sed valde, vt prædictum est. Tum quia non obstat huic responso replicatio à me antehac obiecta, nempè, quod nemo reddit rationem, quare illa verba, cuiuscunque fori, cum sint vniuersalia non includant omne forum spirituale & Ecclesiasticum ac seculare, cum illa etiam sint verè foraquia responderi nouè potest, quod in illo contextu verbum forum, non accipitur translatiuè, ita vt significet locum, vbi iudicia tractantur sed propriè, ita vt significet locum, quo res venales afferuntur, originem trahens à ferendo. Vnde dictum est forum boarium, vbi sues venduntur, & forum Boarium, vbi boues, & forum piscarium, vbi pisces, & forum olitorium, vbi olera. Quod satis significant verba præcedentia, scilicet: *Cessent omnes negotiationes, præsertim mundinarum ac cuiuscunque fori tumultus*. Quod ipsum significat etiam verbum, *tumultus*, qui proprius est huiusmodi fori, significant & sequentia, & omnis secularium iudiciorum strepitus. Per quæ vetatur strepitus iudiciorum, & non quorumcunque sed tantum secularium, quale non est iudicium super hæresi habitum. Tum quia mens authoris non fuit per illa verba in argumento allata vetare omnem cogitationem de rebus laicis, (alioqui enim peccaremus quomodocunque cogitando in Ecclesiis de Regibus, & Principibus, & bellis eorundem, montibus & vallibus de coniugatis & militibus, quod est absurdum, & ideo non dicendum,[a]) sed tantum de cogitatione rei sacræ aduersa, vel de faciendo in eis præfata vetita.

Ad secundum autem respondetur negando, quod traditio præfata non possit in Ecclesia fieri absque aliquo actu iudiciali seculari: quia satis est ad id ille actus Ecclesiasticus tradendi, de quo per tabellionem Ecclesiasticum fiat fides. Nec obstaret quod eadem fieret etiam per tabellionem secularem. Tum quia ea magis esset extraiudicialis, quam iudicialis: & quia fieret accessoriè, non principaliter: & quia ea etiam iure fit aliàs, putà, quoties confugiens ad Ecclesiam iussè traditur ab illius rectore, vel accipitur in ea incatibus, quibus non gaudet illius immunitate.[b]

Ad tertium quidem respondetur, sententiam sanguinis non esse in Ecclesia ferendam, negando tamen quod sententia de præfata traditione facienda sit sententia sanguinis. Tum quia iudex eam faciens rogat secularem, vt citra sanguinis effusionem traditum tractet, vt patet ex quotidiana praxi in præfato directorio [c] expressa. Tum quia si esset sententia sanguinis, non posset eam Ecclesiasticus etiam extra Ecclesiam ferre.[d] Tum quia non omnis actus, per quem paratur via ad sanguinis effusionem, vetatur fieri in Ecclesia, sed tantum ille qui non permittitur, sed vetatur fieri in ea: actus enim, quo rector Ecclesiæ, permittit vt iudex secularis extrahat ab Ecclesia confugientem ad eam, in casu quo non gaudet immunitate, imo neque traditio eiusdem nolentis exire est tanta, vt colligitur ex præfato cap.[e]

Ad quartum respondetur cõcedendo quod communiter in Hispania sententiæ feruntur extra Ecclesiam negando tamen ideo id fieri, quod non possit ferri intra eam, sed potius vt fiat solennius, & maiore populi multitudine astante ad lucrandas indulgentias, & ad concionem audiendam, & ad maius auersus hæreses odium, & horrorem concipiendum. Cuius rei argumentum est, quod raro pluries quam semel in anno huiusmodi sententiæ feruntur, & tunc populo prius per præconem ad id monito, & Orchestris ad id magno sumptu apparatis, & in loco Ecclesiæ contiguo. Et quod tantæ turbæ non est Ecclesia capax.

De mala & bona oratione tangit 49. Conclusiones.

CAP. VI.

1 *Oratio bona & mala, & quid earum vtraque.*
2 *Oratio defecta aliqua bona circunstantia mala est.*
3 *Oratio pro victoria Regis, vel lucro, quæ mala.*
6 *Oratio pro morte alicuius, & episcopatu, quæ mala.*
8 *Oratio matris Iacobi, & Ioannis cur mala.*
10 *Oratio in honorem, & gloriam vanam mala.*
11 *Gloriæ vanæ desiderium quod mortale remittitur.*
12 *Oratio cuius finis principalis est lucrum distributionis quotidianæ.*
13 *Finis principalis accuratè definitus.*
14 *Intentio virtualis quid, cum exemplis.*
15 *Missæ dictio ob solam pitantiam quæ mala.*
16 *Horas dicere pro quæstu æquè ac pro Deo malum.*
17 *Finis quis dicitur finis ob quem æquè vel magis sit actus.*
18 *Orare ob Deum, & ob quæstum quando non peccatum.*
19 *Oratio ob temporale non relata in aliud mala.*
21 *Oratio publica cui eam facienti periculosa.*
23 *Finis desinit esse principalis ob relationem in aliud.*
24 *Oratio pro cupitis, & contra exosa quæ mala.*
26 *Oratio pro temporalibus quæ bona, quæ melior, & quæ optima.*
27 *Oratio impœnitentis quid prosit.*
29 *Orationes publicas dicens quid vitare debeat.*
30 *Gloriæ eius ve desiderij vires quis nouit.*
31 *Oratio eo melior, quo purior ab honoris desiderio.*
32 *Oratio non potest simul esse bona, & mala.*
33 *Orare discant pueri ob Deum, & non ob gloriam.*
34 *Oratio ob famam in finem debitum relata bona.*
35 *Famam & gloriam secus quam oporteat cupere malum.*
36 *Honor in sex fines bene desideratur.*
40 *Oratio ministri Ecclesiæ facta in mortali quæ mortalis.*
41 *Irregularis qui ob orationem factam tempore interdicti.*
42 *Oratio quædam bona, quæ non est meritoria.*
43 *Exercitium spirituale in statu malo factũ quod mortale.*
45 *Oratio mixta vanæ obseruantiæ mala, cum exemplis.*
45 *Obseruantia vana, & superstitiosa quæ.*
46 *Martinus Arlas Archidiaconus laudatus.*
47 *Orationes diei S. Ioannis, quæ malæ.*
48 *Oratio incantatricum quæ mala.*
49 *Oratio pro valetudine prospera quæ bona.*

NOTA sexto ex hoc verbo, orationem, colligi, orationum aliam esse bonam, aliam malã. Diuus namque Cyprianus in eo præsupponit, quòd facta absque debita vigilantia, & sollicitudine est mala: facta vero cum ea bona. Pro quo præter supra citata [a] facit, quòd [b] oratio est petitio à Deo apertè vel operte fa-

a Authen. habita C. ne fil. pro pat. b In d. cap. decet.

c In hoc ipso o. dic. verb. Recordemur.

d Lib. 2. tit. 4.

e d. cap. decet. verb. procef.

f 4. Do. creet.

a 10. cap. 3. numer. 1. b In d. c. numer. 11.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cta. Quam definitionem manifestum est conuenire tam malæ quam bonæ orationi. Oratio bona est, qua bonum bene petitur: alia vero, qua malum aut malè petitur. Pro quorum vberiore declaratione inferam aliqua corollaria quæ pro exẽplis nobis subseruient.

2 Primum est, quod oratio, qua petitur quod, propter quod, à quo, vbi, quando, quomodo, aut pro quo non debet, est mala. Nullus enim actus est bonus, cui aliqua circunstantia ad bonitatem requisita deficit: nam sicut vt mala sit, sufficit eam continere aliquem defectum, ita vt sit bona, necesse est eam omni defectu carere, vti alibi [a] diximus, secuti doctrinam Aristotelicam [b] receptam à S. Thom. variis in locis, [c] & ab aliis omnibus communiter approbatam, per illud Dionysij, [d] *Bonum constat ex integra causa: malum autem ex singularibus defectibus.*

Secundum quod mala est illa oratio, qua iniuria affectus petit opem à Deo ad vindictam suæ iniuriæ authoritate priuata faciendam, & illa furis petentis à Deo media furripiẽdi illud, aut illud, & illa, qua prouocans, vel prouocans ad duellum, antequam in arenam descendat orat Deum pro victoria: & interdum, quod peius est, nouendiales cæremonias obseruat, & missas pro ea dici procurat, & illa, qua quis rogat Deum, vt sibi citra matrimonium contingat aliqua muliere potiri: & illa iniustè litigantis, qua rogat Deum, ne causa cadat: sed vincat: si quidem omnibus his petitur, quod non licet, quódque peccatum est.

3 Tertium malã item esse orationẽ eius, qui sciens, & prudens petit victoriam pro Rege, vel domino suo iniustum bellum gerente, aut se à iusto illato defendente: petit enim, quod non debet. Quando quidem, vt bellum iniustum gerere est peccatum, [e] & tutari se à iusto, non est licitum: [f] ita maius peccatum, & minus licitum erit cupere vincere in illis. [g] Qua eadem ratione mala erit oratio eius, qui petit à Deo victoriam pro suo Rege, siue iustè, siue iniustè bellet: quod plerosque facere vidi, putantes non solum se non peccare, sed rẽ dignissimã fidelissimo subdito agere.

4 Quartum malam esse orationem eius, qui petit à Deo adimpletionem desideriorũ alterius praua desiderantis, quod alicui videri potest esse frequens in conclusionibus epistolarum, & mutuis valedictionibus, seu à sese inuicem decessionibus. Quod, vt videtur, nonnulli non dicunt absolutè. Deus te tuorum votorum compotem faciat, sed cum adiectione, Deus te sanctorum tuorum votorum compotem faciat. Quod tamen non opus est exprimere, id enim iure [h] subintelligitur in foro exteriori, si qui orat mente vel verbo, expresè aut tacitè, nõ se ad praua referat.

5 Quintum malam quoque esse orationem eius, qui petit compleri desideria propria, vel aliena, vt semper magis magisque lucretur, & diteſcat, nõ præfigendo lucro finem aliquem honestum: vt enim alibi post S. Tho. [i] declarauimus, [k] licet lucrari, & lucrum ex se mala non sint, ita neque sunt bona nisi accedat aliquis terminus & finis honestus, cuiusmodi est sustentatio suæ familiæ, & status, aut subuentio pauperum, & id genus alia.

6 Sextum malam quoque esse orationem fratris natu minoris rogãtis Deum, vt maior moriatur, quo succedat in ius primogenij, siue maioratus. Peiorem vero esse orationem filij, vt moriatur pater, & paulo minus malam esse orationem eius, qui habens regressum vel accessum, aut præsentationem, vel collationem alicuius beneficij, rogat vt illud obtinens moriatur, de quibus dixit Persius. [a] *Nonnullus peteret ves à Deo, quas vereretur petere à Staio: qui erat vilissimus.*

7 Et quamuis fortè pauci sint expectantes, qui id rogent, vereor tamen multos tum cognatos, tum famulos esse, qui sæpius optent, imò & petant à Deo, vt parentibus, & dominis eueniant optata, quæ non nisi morte aliena possunt, aut saltem arbitrantur non posse ad se venire.

Septimum, malam etiam esse orationem, qua quis Deum rogat, vt faciat ipsum Episcopum, Archiepiscopum, Cardinalem, aut Papam, quamuis esse mereatur, quoniam petit, quod non debet: & desiderium illud malum est, secundum communem sententiam, quam post S. Auguſt. [b] S. Thom. [c] S. Anton. [d] & alios fuse alibi [e] tradimus, & eam semper tenuimus donec compoſuissemus miscellaneum 42. infra cap. 22. insertum vbi claram huius puncti resolutionem apponimus.

Octauum malam præterea esse orationem eius, qui petit à Deo, vt patri, filio, cognato, vel amico largiatur dignitatem aliquam spiritualem, vel temporalem, quam non meretur ob defectum ætatis, iudicij, scientiæ, experientiæ, vel alius id genus, vel quia est vitiosus. Hæc enim sunt ei peccata: vt alibi [f] copiose comprobamus. Et consequenter oratio, qua id petitur à Deo, est mala, & peccatum.

8 Nonum malam fuisse orationem Mariæ matris filiorum Zebedei, qua petiit à Domino, vt eos constituerent in suo regno, vnum ad dexteram, alterum vero ad sinistram.

9 Petebant enim quod non debebant, nimirum sedes gloriæ temporalis, in regno temporali Redemptoris spiritualis: & quia etiam si petiissent sedes gloriæ spiritualis, eas necdum merebantur, secundum Bedam, [g] saltem tempore, quo illas petebant, scilicet statim resuscitato Redemptore, & ante quàm morerentur. Et quia petebant primos accubitus, postpositis cæteris Apostolis, secundum communem, quam Ekius [h] & Caiet. [i] sequuntur.

10 Decimum, malam esse orationem eius, qui aliquid postulat ab eo ob honorem vel gloriã vanam, id est, vt vanè honoretur, & æstimetur. Tum quia licet postulet, quod debet, non tamen petit in finem debitum, & consequenter deficit circunstantia boni finis, quæ omnium præcipua est, iuxta Gregor. Nicenum relatum & declaratum à S. Thom. [k] & cum defectus cuiuscunque circunstantiæ reddat orationem malam, vti supra diximus, à fortiori id faciet defectus circunstantiæ boni finis [l] quæ est omnium potissima. Tum quia actus ob vanam gloriam, vanam famam, aut vanam laudem factus malus est, etiam si ob vanam gloriam perpetiente ait. *Huic operi non tam præmium, quàm pœna debetur.* Quo fit, proh dolor, vt multi sint, qui non solum non bene merentur, & oleum, quod aiunt, & operam perdunt, sed etiã maiè merentur pœnas inferni, vel purgatorij, dum alij recitant, & Deum rogant obnixè vt eis elargiatur ingenium, memoriam, vocem claram coniunctam eloquentiæ & artium liberalium, aliarúmque scientiam, vt quærant sibi honorem vanum & vanam laudem in scholis, pulpitis, & auditoriis. Alij verò dum importunè orant Deum scientiam artis militaris cum robore, strenuitate ad consequendum honorem vanum, num, facinore aliquo militari. Alij vero, dum supplicant sibi concedi prosperam valetudinem, vires, & agilitatem, ac fiduciam cum dexteritate coniunctam, quo sibi vanum parent honorem currendo, saliendo, discum proijciendo, luctando, & eiusmodi exercitia generosa exercendo.

11 Hæ enim orationes omnes, siue pro nobis, siue pro aliis, ad hos fines factæ malæ sunt, & quidem venialiter, cum desiderium eiusmodi vanæ glorię est veniale, mortaliter autem, cum eiusmodi desiderium est mortiferum. Quod desiderium quando sit mortale vel veniale, profundius, & copiosius aliis declaramus alibi. [a] Porrò non otiosè dixi, *ob honorem vanum, vel vanam gloriam:* sicut enim non omne desiderium, honoris & gloriæ est peccatum, sed dumtaxat desideriũ malæ, & vanæ gloriæ: ita non omnis oratio, qua petitur à Deo honor, & gloria temporalis, aut fit ob cã, est mala, sed illa dumtaxat, qua petitur vana, vel mala, aut ob eam fit. Quis verò honor, fama, & gloria dicantur vana, aut mala, vbi supra [b] fuse tradimus, & inferius in summam obiter redigemus. [c]

12 Vndecimum malam etiam esse orationem, & recitationem, cuius finis principalis licet non sit de se malus, aut vanus, est tamen meptus, id est, non est proportionatus, eo quod non sit ita bonus, ac ipsamet oratio. Ad hoc enim vt actus aliquis sit bonus non sufficit eius finem in se non esse malum, sed opus est, vt non sit minus bonus, & malè proportionatus, vt post D. Thom. [d] Maior. [e] & Adrianum [f] alibi [g] probauimus.

Duodecimũ, quòd omnis oratio cuius finis principalis est lucrari distributiones quotidianas, quęrere aliis fructus, & reditus, vel consequi aliquod beneficium, aut dignitatem, est mala, vtpotè quæ careat circunstantia finis debiti: quod rectè sensit glos. [h] dicẽs: *Qui vadit ad matutinas principaliter, vt lucretur distributiones quotidianas peccat:* & fusius declarauit Adria. [i] à nobis alibi [k] relatus, dicens, neque totalem, neque partialem finem principalem orationis, aut alterius actus virtutis posse esse bonũ vllum temporale. Non otiosè dixi, *finis principalis:* si quidem fama, honor, & gloria possunt esse fines minus principales orationis, recitationis, & aliorum actuum virtutis, dum tamen non sint vanæ, & idem de aliis bonis temporalibus & dignitatibus, quia possunt esse tales fines minus principales, vt alibi [l] diximus, vbi fusius, quam alius in hunc vsque diem declarauimus quis dicatur finis principalis, & quis non. Quod veluti valdè necessarium, ad materiam subiectam, & ad alia, quæ postea super textu adducentur hic summatim repetam, admonendo nos prius, quantopere noceant mali, vani, & indebiti fines amantibus bona temporalia, præsertim honorem, famam, & gloriam.

13 Finis principalis est finis, gratia cuius solius fit, vel fieret opus, etiam si alius non concurrerit actu, neque virtute: vel saltem tantũ, vel æquè gratia eius, ac alius. Dixi, *finis:* ne definitio careat genere, siue vocabulo generaliori, quã sit definitum. [m] Omnis enim finis principalis est finis, sed non contra, omnis finis est finis principalis. [n] Dixi, *gratia cuius solius fit opus:* propter finem, qui solus occurrit ad operãdum operatio. Exemplum de fine illius, qui sine memoria, vel recordatione Dei, nec alius finis, seruat castitatem eo quod sit rationi consonum: finis principalis eius est viuere, & operari iuxta rationem, & benè operatur.

Dixi quoque, *vel fieret etiam si alius non concurreret:* propter actus, qui ob multos fines principales fiunt, ita quòd quamuis vnus illorum solus occurreret actus fieret. Exemplum de illo, qui amore Dei, & quia recta ratio præcipit, seruat castitatem ita, quòd ob solam rectam rationem id dictantem, etiam si nullam de Deo memoriam haberet, eam seruaret, & contra propter solum amorem Dei idem faceret, quamuis nullam de recta ratione, actualem, nec virtualem memoriam haberet.

14 Dixi, *actualem, vel virtualem:* id est, expressam, vel tacitam: quia vt aliquis finis sit principalis, non oportet, nec opus est quòd actualiter, vel expresè nõ mediteris alium finem, cuius amore tantum, vel plus quàm alius operis, sed sufficit, & oportet, vt nec virtualiter siue tacitè tale concurrat. Exemplum de illo, qui pro amore Dei ad imitandum eius munditiem, promisit seruare castitatem, & postea illam seruat, eo quod illam seruare sit rationabile, sine memoria actuali Dei, nec eius amoris. Finis enim principalis obseruantiæ huius castitatis non est solum, quòd sit rationabilis, sed amor Dei: quia licet solum eam seruet, eo quòd sit rationabilis, si sola actualis eius expressa intentio consideretur, considerata tamen virtuali, quæ fluit ex amore Dei, qui eum ad vouendum mouit, Deus & eius amor etiam sunt finis principalis. Dixi etiam, *saltem magis pro illo, quam pro alio:* ad comprehendendum finem principalem, qui per se solum non moueret ad faciendum opus, saltem tali tempore, loco, & modo, nisi aliqua alia causa impulsiua cum eo concurreret. Exemplum de illo, qui pro suis negotiis etiam si essent grauia, non proficisceretur Romam, sed quia alia quædam ei commendantur, illuc proficiscitur, non tamen tantum pro illis, quantum pro suis. Hoc enim casu, negotia eius sunt finis principalis. Dixi etiam, *tantum vel æquè gratia eius ac alius:* propter finem principalem, per quem solum non fieret opus, nisi adiungeretur ei alius qui tantum, vt ille, moueret ad faciendum. Exemplum de illo, qui non proficisceretur Romam pro lucrifaciendis 50. scutis aureis, quæ dantur ei ob negotia alicuius, sed quia alius præbet alia 50. pro suis, proficiscitur tam pro vnis, quam pro aliis. Hoc enim casu tam lucrum 50. scutorum vnius, quàm 50. alterius est finis principalis suæ profectionis: licet non totalis. Et si quæras qualis vocatur intentio virtualis, dico, omissa magna disputatione, & opinionum, quæ super hoc sunt diuersitate, in 2. lib. sentent. [a] & perpensis grauibus argumentis quæ Ioan. Maior ibi [b] contra communem opinionem formar, contra quam etiam mihi videtur illa D. Thomæ, [c] & Cardinalis Caietani in multis locis: [d] omnibus igitur his omissis, & perpensis, resoluo, quod virtualis relatio est, quæ in alia generali facta antea, vel tunc includitur, aut quæ ex alia speciali sequitur, aut aptitudo operis concurrens cum habitu ad talem relationem inclinante. Exemplum primæ partis, in bonis actibus, & operibus eius, qui generaliter refert, aut aliquando omnia opera bona vitæ tuæ retulit in seruitium Dei, puta cum fieret monachus, vel Christianus, vel aliquem statum, in quolibet alio tempore accepit, & postea, aliam intentionem contrariam non habuit. Exemplum secundæ partis: passus, & miliaria, quæ conficit is, qui constituit ire ad diuum Iacobum, & illuc pergit: ex relatione enim & ordine,

a In comment. cap. interverb. 11. q. 1. prælud. 2. n. 5 & 3. Ethicorum. c. 1. 2. q. 18. art. 4 ad 3. & q. 19. ar. 6. ad 1. & art. 7. ad 3. & qu. 20. art. 2. d. 4. cap. de divin. nominib.

e Tho. 2. sec. q. 40.

f Bart. in l. vt vim. ff. de iust. & iur. nu. 4. g Arg. authen. multo magis. C. d. sacrosanct. eccl. & c. cum in cunctis de elect.

h Cap. 1. de iureiur. li. 6. l. fi. procurator ff. de condit. indeb.

i Sec. 2. q. 77. art. 4. k Cap. quatuor. d. pœnit. dist. 5. num. 15.

a Dist. 40.

b In d. dist. 40. col. 1.

c d. distin. 40. art. 1. d. 2. sec. q. 2. art. 3. & q. 100.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quo vouit, & proficiſci propoſuit ad B. Iacobum, & poſtea proficiſcitur illuc, confectio illorum milliarium, & paſſuum conſequitur, & procedit. Exemplum tertiæ partis ſunt bona opera eorum, qui ſunt in ſtatu gratiæ, quæ virtualiter in Deum referuntur, eo quod ſunt bona moraliter, & conſequenter apta ad referendum in vltimum finem, & concurrunt cum habitu gratiæ gratum facientis, quæ ad id inclinat, vt D. Thom.[a] Caietan.[b] & Maior ſuperius allegati. Quin & planius eis loquens dico, quod communiter relatio virtualis eſt, cum actualiter ad aliquem finem, non refertur: tamen ſi operarius interrogaretur, an propter illum faciat, verè reſponderet, quod ſic, ſecundum Bonauenturam & Gabriel.[c]

a In 2. dist. 40. quæſt. 1. art. 5. b 2. 2. q. 83. antic. 3 qu. 100. ar. 10. & aptius ad propoſitum q. 5. art. 1. & 3. & 18. art. & 9. in addi. magnus. c In 2. dist. 40. col. 2.

15 Decimumtertium, quod qui dicit, vel canit horas in choro, reſponſoria in cœmeterio, Miſſas in altari ſolum pro ſtipendio, quod ob ea datur, non proponens alium altiorem finem actualem ſiue expreſſum, nec virtualem, ſiue tacitum, peccat: quia eius finis principalis eſt bonum temporale, cum ſolum illius reſpectu faciat. Conſequitur etiã peccare illum, qui pronunciat, vel canit ſupra memorata in finem Deo ſeruiendi, & in finem lucrandi diſtributiones quotidianas, & reditus, ſi plus id faciat ob hunc, quam ob illum, ita quod etiam ſi non interueniret ſeruitium Dei, nec alius finis, niſi prædictum lucrum tam reuerenter diceret, vel caneret ſupra memorata: quia eius finis principalis totus, vel partialis eſt bonum temporale, vt ex dicta definitione pater. Sequitur etiam quod qui ſupra memorata pronunciat, vel canit plus ob Deum, & vt faciat, quod debet, quam ob lucrum, pluris æſtimans illius ſupremi, & vniuerſalis Domini ſeruitium, quam lucrum temporale, quod pro eo habere debet, non peccat, etiam ſi, niſi ſperaret aliquid lucri, non faceret illud: quia in hoc caſu lucrum non eſt finis principalis orationis, cum non fiat amore illius ſolius, nec tam pro illo quam pro alio reſpectu: operari autem, & agere ſtudioſe propter lucrum temporale minus principaliter conſideratum eſt licitum & bonum, vt in corollario præcedenti tangebam, & alibi [d] fuſius probaui.

d In comment. cap. inter verba. 21. q. 3. concluſ. 5. num 17. & poſtea in cõment. cap. cum miniſter. 23. q. 5. nu. 9. & n. 38. cum aliis ſeq. e In 4 dist. 25 q. 1. col. 2. f In comment. d. c. inter verba, concl. 4. num 34. & poſtea in c. cum miniſter. num 6. & 36. cũ ſeq. g In d. c. cum miniſter a nu. 36. h In eod. commen. concluſ. 5. & poſtea in d. c. cũ miniſter. a nu. 9. & 36. cũ ſeq. i In d. 2. per. c. inter verba.

16 Decimumquartum non peccare ſacrificantem principaliter propter Deum, pluris æſtimantem ſeruitium ſuæ Maieſtati debitum, quàm dimidium Iulij, ſiue argentei Regalis, vel Carolinum integrum, vel aliud ſtipendium, quod datur pro pitantia vel eleemoſyna: quamuis ſi non tribueretur illud ſibi, non diceret, vt concludit Maior, [e] à me alibi [f] citatus. Nam ſicut ibi [g] clarè monſtraui ad hoc, vt quippiam ſit principalis finis operis non ſufficit, quod interueniente illo fiat illud, & non interueniente, non: ſed oportet, vt ob id ſolum fiat, vel fieret, etiam ſi nil aliud actuale, nec virtuale, nec expreſſum, nec tacitum interueniret, aut quod ſaltem tam fieret ob illud, quam ob aliud vt præfatum eſt. [h] Et ſi quæras, quomodo quis cognoſcet, an plus vel tantum faciat aliquid ob vnum, quam ob alium finem, cum ita facit ob duos fines, quod non faceret, ſi alter eorum deeſſet? (quod ibi [i] prætermiſi) Reſpondeo, quod conſulat ſemetipſum, vtrum illorum pluris æſtimet, vel habeat altero, & vtrum tanti, & vtrum minoris. Nam ille, quem pluris æſtimat, & pluris habet quo ad illud opus, ille erit principalis, & ille, quem minoris habet, erit minus principalis. Et ſi vtrunque æquè habet, vterque erit principalis.

17 Non dixi otioſè, *quo ad illud opus*: quia fieri poteſt, quod alter finis in ſe pluris æſtimetur, ad alia, quàm alter, ſed non ad illud quod facit. Sæpe enim euenit, quod quamuis quidam magnas, & eius petitio pluris habeatur ſimpliciter, quam vllus ſubditus eius, & illius petitio quo ad alia: ad mutuandum tamen eundam amico tuo centum ſcuta, interdum pluris habentur preces alicuius ſubditi eius, vel ſanguinei ei coniuncti, vel alterius amici, quam epiſtola deprecatiua illius Domini coram Deo, & ſi fortè coram gentibus ſimules.

18 Decimumquintum quod ex præcedenti ſequitur, eſt, quod qui ad Matutinas ſurgit, & intereſt Primæ, & aliis horis ob Deum, & conſequendam eius gratiam & gloriam, óbque lucrum diſtributionum quotidianarum, non peccat, ſi actu, vel virtute, expreſsè, vel tacitè pluris extimat inſeruire Deo, & facere, quod ſui officij & muneris, eſt quàm illas: quamuis ſi eas non ſperaret, minime illis intereſſet. Et æquè vel pluris habet illud exiguum lucrum, quam tam alti Domini miniſterium, & conſecutionem, conſeruationémque eius gratiæ & gloriæ peccat. Vnde videtur ſequi, quod qui intereſt horis ob lucrum diſtributionum, peccando mortaliter, vel intendendo non pœnitere peccati mortalis, quo eſt infectus, vel notabilem earum partem occupando, in loquendo, ſcribendo, ridendo, ſyncopando dictiones, anticipando verſus, vel alia ſimilia faciendo, frequenter non ſolum peccat ob malum, & peruerſum modum dicendi horas, ſed etiam eo quod ob inceptum finem illa pronunciat: quia difficilè eſt, quod quis interſit horis ob Deum, & lucrum, cum propoſito ducendi eas tam euerſo modo, quo peccet, mortiferè, & quod eas principalius pronuncíet propter Deum, & eius obſequium, & vt præbeat ſibi gratiam & gloriam, quam propter lucrum, cum ei non inſeruiat, imo deſeruiat, & non quærat gratiam, & gloriam, ſed potius indignationem & confuſionem. Quis audet dicere ſacerdotem ſacrificantem ſcienter in peccato mortifero, propter pitantiam, ſiue ſtipendium pluris æſtimare obſequium Dei quem tam grauiter offendit, quam pitantiam, qua alitur? Quis credet dicenti, ſe plus amare honeſtam mulierem eo quod ſit amica Dei, quam propter pulchritudinem, ſi contra præceptum diuinum concupiſcit eam inhonorare, & deturpare? Dixi ſupra, *frequenter*: quia ſæpe videtur contrarium contingere, cum ſæpius contingat, aliquem mortaliter peccantem maioris verè habere Deum quem lethaliter offendit, quam ad in quo id facit.

19 Decimumſextum corollarium idem quod in præcedenti corollario diximus de clericis, qui ob diſtributiones quotidianas interſunt horis, dicendum eſſe de monachis & monialibus, quæ illis interſunt ob pudorem, aut metum diſciplinæ, aut amiſſionis vini, carnis, aut obſonij, aut coactionis ieiunij in pane, & aqua: nam ſi is timor eſt finis principalis, cur interſunt peccant, & ſi ſolum eſt minus principalis, non peccant.

20 Ne vero laici putent hæc ſolum pertinere ad clericos, monachos, & monachas, addo idem debere dici de illis laicis, qui audiunt Miſſas, pronunciant horas, roſaria, aliáſque orationes ad placendum Deo, & mundo, conſequendúmque ſalutem, ſapientiam, aliáque bona temporalia. Si enim principaliter hoc faciunt ob bona temporalia, peccant, non tamen ſi minus principaliter. Idem ipſum eſt dicendum de omnibus, cum de clericis, & monachis tum de laicis, qui pronunciant, canunt, audiunt Miſſas, & quaſcunque alias preces ob Deum ſimul, & ob laudem, honorem, famam, & gloriam ſolidam quas inde conſequuntur. Si enim Deus eſt eorum ſcopus, & finis principalis, & hæc alia ſunt ſecundarius, minúſque principalis bene faciunt: ſi autem hæc ſunt finis principalior, vel æquè principalis, malè faciunt. Non otioſè dixi, *ſolida*: quia ſi propter vanum honorem, vel vanam famam id fecerint peccant ſaltem venialiter, etiam ſi ſit finis minus principalis, vt ſuperius dicebam. Addo idem, quod dictum eſt [a] de oratione, eſſe dicendum de quocunque virtutis actu, ſiue opere bono, quod propter bona temporalia, ſiue corporis, ſiue honoris, ſiue fortunarum fiat.

a Sec. 2. q. 18. art. 4. & 7. & idem S. Tho. cũ comment in 4. libr. ſentẽ. dist. 38.

21 Quo fit periculoſum eſſe cantare ſolenniter Miſſas, euangelia, epiſtolas, lectiones, aliáque ſimilia, quæ ſolum ab vno coram multis pronunciantur, per quod honor quæri, aut perdi poteſt, periculoſum eſſe inquam, cupidis honoris, & non ſatis virtute humilitatis munitis, & parum exercitis in agnoſcenda ſuarum virium paruitate, & quam parum debeatur ibi ob ea, quæ cum auxilio generali, & ſpeciali Dei, ſine quo nil tale poſſunt facere, dicant, aut faciant. Id quod optimè ſenſit magnus ille Cancellarius Pariſienſis. [b] Tum quia frequentiſsime impugnabit eos aliquantus appetitus, & vtinam non grandis vani honoris vel nimius timor vani dedecoris, qui vtinam non ſæpe ſaltem venialiter expugnet. Tum quia niſi valde repreſſerint affectus dicent, faciẽtque iſta tam, vel plus, vt decus ſaltem ſolidum quærant, aut dedecus verum non incurrant, quam vt Deo Opt. Max. placeant magiſque pigebit eos ſuo muneri male ſatisfeciſſe, eo quod amiſerunt honorem, quam quod Deum offenderunt: nam ſi omnes agantes aliqua vbicunque ea egerint etiam in eremo, & loco deſerto viliter impugnant, vt dixit Ioan. Caſsian. [c] vana gloria, quam ille appellat Xenodochiam, multo magis impugnabit eos, qui aliqua coram aliis agunt, & magis eos, qui tam publica, ac prædicta.

b In locis proxime citatis.

22 Decimumſeptimum ſit, verum eſſe decimum corollarium quartæ concluſionis dicti noſtri commentarij: [d] ſcilicet eſſe peccatum recitare horas, miſſare, diſciplinã, ſiue flagello ſe ferire, ieiunare, aliáque id genus opera ex genere ſuo bona facere eo fine, vt Deus nobis concedat viſum, ſalutem, vires, honores, dignitates, aliáque bona temporalia, non referendo ea in altiorem finem actu, nec virtute, ſed permanendo in eis tanquam in fine principali ideóque vt rectificentur, oportere vt referantur actu vel virtute in vltimum finem, qui Deus eſt, vel alium generalem, vel particularem aptum omni vel alicui virtuti: puta quia cupiuntur ea ad melius inſeruiendum Deo, vel ad viuendum iuſtè, caſtè, temperatè, & virtuoſe: ſeu, vt recta ratio dictat.

23 Hac enim relatione actuali, vel virtuali fiet, vt illa bona temporalia, quæ abſque illa erant finis principalis dictorũ bonorum operum, per illam fiant minus principalis ob ea quæ ſupra [e] dicta ſunt.

Decimumoctauum quod bonæ, & malæ eſſe poſſunt multæ orationes ſiue preces, & aliæ actiones ſuo genere bonæ, quales ſunt orationes & ieiunia virginum, quæ in quibuſdam prouinciis ſeptem annorum ſabbatis ſeruant, peregrinationes item, & opera pia, quæ faciunt, vt virgo Mater, vel aliquis alius diuorum eis opituletur, vt in nubendo ſint fœlices. Preces item, & ieiunia, aliáque opera pia militum, quo à periculis bellicis liberentur, & pronunciatio illa initij Euangelij Ioannis venatorum, ne aquila ſuos accipitres vel falcones occidat: & procuratio Miſſarum D. Antonij, vt res inueniantur: dictio item Miſſæ, preces, ſupplicationes, eleemoſynæ, ieiunia, peregrinationes, diſciplinæ, nouenæ, ob vitam, aut ſalutem illius, aut illius, ob peſtem vitandam, ob proſperum iter agentium, ob pacem, concordiam, ob pluuiam tempore ſiccitatis impetrandam, ob ſerenitatem tempore pluuiæ, vt naues deducantur, vel in portum fœlicem prouehantur, vt pro Regum victoria, pro liberis accipiendis, & quæcunque denique alia bona opera, quæ ob euitandam tribulationem, vel conſequendam proſperitatem temporalem dicimus, facimus, patimur, aut procuramus, vt alij dicant, faciant vel patiantur. Hæc inquam, omnia opera ſuo genere bona, ſæpe ſunt bona, & ſæpe mala. Mala quidem, ſi bona temporalia propter quæ fiunt, accipiantur pro fine principali. Bona vero ſi pro fine minus principali. Quod mea ſententia frequenter à concionatoribus admonendum eſſet. Quando autem dicantur ſumi pro fine principali, quando pro minus principali ſupra eſt dictum.

24 Decimumnonum, quod dicentes, & facientes dictas orationes, vel alia bona opera ad conſequenda memorata vel alia bona temporalia, aut corporalia, vel ad euitandum damna præfata, ſi nolunt peccare, & volunt placere Deo, & non ad iracundiam prouocare illum, quem procurant placare, debent ea facere magis eo quod ſunt Dei obſequia vel opera virtutum, pluris faciendo eius obſequium, & virtutes quarum ſunt opera, quam bona temporalia, quæ petũt, petereq; illa vt viliora & minus pretioſa.

25 Et melius facient, ſi intendant ſtudioſe, ſiue virtuoſe viuere cum his, & melius ſi intendant virtuoſius viuere cum illis, & melius ſi intendant inſeruire Deo cum eis, optime autem, ſi intendant inſeruire melius Deo cum eis, quam ſine eis, quia cæteris paribus tanto eſt melius & ſublimius opus, quanto finis eius eſt melior, & ſublimior vt concludit D. Thom. [a] cum multis aliis.

26 Cui conſequens eſt quod è contrario, ſicut dicentes, & facientes orationes, & opera memorata principalius propter bona temporalia petita, quam propter Deum, offendunt illum, ira magis offendunt, ſi intendant cum eis viuere vitioſe, magiſque, ſi intendant viuere vitioſius cum eis, quàm ſine eis, magis autem, ſi intendant offendere Deum cum illis, & magis ſi intendant plus offendere eum cum eis, quàm ſine eis: quia cæteris paribus eo opus eſt peius & deiectius, quo eius finis eſt peior & deiectior, vt ipſemet D. Thom. [b] multique alij concludunt.

27 Vigeſimum quod non abs re dicere poſſumus: Væ concubinariis qui per ſe vel per alios ſacrificant, aliáſque preces, & bona opera faciunt pro vita, ſalute q; concubinarum vel concubinorum cum intentione actuali, vel virtuali, abutendi eis poſtea, Væ Regi, & Domino qui tyrannidem exercet, pyratæ, latroni, oppreſſori, fœneratori, auaro, luxurioſo,

Universidad de Deusto
Biblioteca

religioso impudico, inobedienti, vel proprietario, lusori, leguleo, cauillatori, & execordi, aliisque consuetudine peccandi detentis, qui dicunt & faciunt dicere orationes, Missas, aliáque multa opera suapte natura bona, vt Deus dignetur concedere eis vitam, salutem, pulchritudinem, prosperitatem, fœlicem fortunam, diuitias, sapientiam, & iudicium: cum relatione actuali, vel virtuali, eorum, ad continuandum suum abusum, aut peiorem, vel sordidiorem, aut scandalosiorem. Hi enim non solum perdunt, (vt aiunt) oleum & operam in orando, aliáque supra dicta opera faciendo, sed etiam thesaurizant sibi iram, & indignationem Dei, mortiferéque peccant. Dixi, *cum intentione actuali, vel virtuali, &c.* quia meo iudicio, cum solum ea faciunt propter bona temporalia, absque tali relatione, solummodo venialiter peccant.

28 Non obstat præfato corollario, quòd orationes, aliáque bona facta in peccato mortifero, & si nõ sunt meritoria gratiæ, nec gloriæ, tamen ad multa, multósque effectus prosunt, & est bonum illa facere,[a] quia id est verum de bonis, quæ bene moraliter, siue virtuosè fiunt: qualia non sunt hæc de quibus corollarium loquitur, quia hæc sunt malè facta, & mala: nam quamuis opera ex se mala, ob relationem ad bonum finem non fiant bona: tamen opera ex se bona, & etiam optima, ob relationem in malum finem fiunt mala, vt omnes concludunt, & nos alibi[b] diximus. Et corollarium præfatum agit de his operibus suo genere bonis, actu vel virtute in malum finem relatis. O quot peccata, & quanta restant confitenda, & quanta ignorantia, & inconsideratio tenet etiam nos, qui cæteri scientia præcellere putamur. Deus Opt. Max. pro sua misericordia nos omnes illustret, concedátque gratiam, qua emedemur, Amen.

29 Vigesimumprimum corollarium, quod qui pronunciamus, canimus Psalmos, lectiones, epistolas, euangelia, vel officium præcinendi habemus, incipimus antiphonas, Psalmos, submisse vel solenniter sacrificamus, & Pontifices in pontificalibus celebrantes valde conari deberemus, nihil horum dicere saltem principaliter ob vllam laudem, honorem, famam, vel gloriam, & vt audientes dicant, benè dixit, benè decantauit, benè pronunciauit, imò vt & esset nobis vtile optare, quod si malè diximus, veritatem nobis dicerent, ad nosipsos corrigendos, ita proficeret desiderare, ne si bene diximus nos laudarent, saltem non referendo laudem in alium iustum finem: effectque vtilissimum assuefacere nos, nobisque commendatos, ne quicquam ob eiusmodi fines faceremus: sed tantum ob seruitium creatoris ciúsque gratiam quærendam: & quia ratio dictat, vt creatori recte inseruiat sua creatura. Tum per dicta in fine corollarij præcedentis. Tum quia vt supra diximus, & alibi lucide probamus, nulla laus, fama, vel gloria, nec aliquod bonum temporale potest esse finis principalis alicuius actus virtutis. Tum quia alibi[c] efficaciter probamus, quòd amor præfatorum est formidabilis, & continuus noster hostis.

30 Nam, vt omittamus alia, ait ille magnanimus athleta Dei D. Augustin. *Quas vires nocendi habet humanæ gloriæ amor, non sentit, nisi qui bellum ei indixerit, quia etsi cuique facilè est laudem non cupere dum negatur, difficile tamen est non delectari, cum offertur.* Tum, quia, vt etiam alibi[d] probo, cæteris paribus, nostræ orationes, operáque bona eo rectiora, & virtuosiora sunt, quominus amoris, laudis, honoris, & lucri temporalis eis miscetur, & sunt excellenter virtuosa, quæ nec principaliter, nec minus principaliter fiunt alia ratione, quàm quòd sunt Deo grata, vel rectæ rationi consona. Quin & ea quæ fiunt, eo quòd sunt Deo grata, præcellunt eis, quæ fiunt eo quod sunt rationi consona: quia Deus est vlterior & melior finis, quia est vltimum, quàm virtus, quæ est medium, & in illud referibilis, vt rectè concludunt Ocham[a] & Gabriel.[b]

31 Tum quia sicut aurum æqualis ponderis eo pretiosius est, quo minus misturæ argenti aliúsve metalli habet, ita & virtutis actus erit præstantior, quo minus misturæ amoris, laudis, & honoris habuerit: quia hæc ita se habent ad virtutem, ac ad aurum alia metalla. Vnde sicut aurum, si tantum, aut magis habet argenti, quam auri non nominabitur aurum, sed auratum, vel argentum, & aurum, ita oratio & quodlibet opus bonum, si tam, aut magis principaliter fit propter laudem vel aliam rationem temporalem, quam propter Deum, & rationem generalem vel particularem id dictantem, iam non vocabitur bona, sed mala bono colore operta: quia non potest esse simul bona, & mala, iuxta veram opinionem.[c]

32 Tum quia vt etiam alibi[d] probo, paruuli deberent doceri, ne laudem, & gloriam, vel aliquid aliud præter Dei obsequium, & virtutem principaliter appeterent, vtilissimúmque esset eis, vt à parentibus suis audirent id, quod à Regina Blanca filia Regis Hispaniæ, & Regina Franciæ audire solebat filius eius Rex sanctus Ludouicus: [e] *Mallem te videre corpeream morientem, quàm mortiferè peccantem.* Nolo tamen dicere non esse bonum suadere paruulis, quòd si fuerint Deo deuoti & virtuosi consequantur eos honor, & gloria, & fortunæ prosperitas, modo eos doceant, quòd non debeant esse deuoti, nec viuere benè, fáceréque bona opera ob id, sed quia id est Deo gratum, vel ratio recta dictat.

33 Vigesimumsecundum corollarium, quod non peccant, imò merentur pronunciantes supra memoratas orationes, ob laudem, honorem, famam, & gloriam temporalem, referentes eas actualiter, vel virtualiter, in vltimum finem, in quem possunt, & debent referri.

34 Tum quia honor, fama, & gloria sunt bona temporalia, & vt alibi probaui,[f] licitum est pronunciare memoratas orationes, & facere alia virtutum opera ob salutem, bonam valetudinem, ob serenitatem, pluuiam, fœlicitatem in iter agendo, nauigando, merces emendo, vxorem ducendo, nubendo, & ob alia bona corporalia, vel temporalia, referendo ea actualiter, & expresse, aut virtualiter, & tacitè in vltimum finem, qui est Deus: aut in alium generalem, vel specialem debitum vnius, vel omnium virtutum, puta ad viuendum iustè, castè, fortiter, temperanter: vel vt recta ratio dictat. Per hanc enim relationem actualem, vel virtualem, illa bona temporalia, quæ absque illa erant finis principalis memoratarum orationum, & operum bonorum, fiunt minus principalis per supra dicta.[g] Tum quia vt ex præfatis colligitur, & expresse affirmat eruditissimus Cardinalis Caietan.[h] à me alibi citatus, [i] tam licet cupere, quæreréque laudem, & gloriam humanam, quàm alia bona temporalia, & pecuniaria, etiam hæc sint bona temporalia, & nõ minora, imò maiora illis, vt alibi probauimus: [a] & illa non debent nec possunt licitè desiderari solum propter se ipsas, sed tanquàm in aliquem finem iustum vtilia, secundum decisionem D. Thom.[b] & S. Anton.[c] Tum quia sicut peccatum est, non expetere alia bona temporalia, cur, quando, quomodo, & vbi ratio dictat, iuxta D. Thom.[d] & S. Anton.[e] ita etiam non optare laudem, honorem, & gloriam, cur, quando, & vbi ratio dictat, est peccatum secundum eosdem.[f] Hoc tamen corollarium intelligendum est de gloria, laude, & honore solidis, & non vanis: quia desiderium vanorum etiamsi referatur ad Deum, & virtutem, est malum, quia nullus actus malus siue peccatum potest apte referri ad Deum, vel virtutem, cum sit vitiosus, & vnus, & idem actus non potest esse bonus, & malus, vt supra,[g] ex Tho.[h] dictum est. Nam vt idem, & alij,[i] concludunt, erogans eleemosynam ob gloriam vanam nihil meretur, & peccat, nisi distinctis actibus id faciat, puta vno actu volens dare eleemosynam ob Deum, vel virtutem, & altero, volens eandem elargiri ob gloriam vanam. Quo casu duo diuersi actus voluntatis essent, alter bonus, alter malus.

35 Vigesimumtertium, quod hæc materia quotidiana adeo animã concernens incitabit lectorem ad desiderandum, quæ laus honor, fama, & gloria, sint solida, quæ contra vana, & mala. Ad quod respondeo id quod alibi,[k] post S. Tho.[l] Abulen.[m] & S. Antonin.[n] respondi nempè, quod sunt vana & mala vna de tribus causis. Prima quod cupiuntur, de rebus, quæ non habentur, vel maiora, quam illæ merentur. Secundo quod cupiuntur pro certiori, & maiori testimonio virtutis, quam re vera sunt. Tertio quod nec actualiter, nec virtualiter in finem debitum referuntur.

36 Vigesimumquartum etiam desideraturum lectorem, qui sunt fines, in quos hæc experi possint? Ad quod respondeo summatim, quod alibi,[o] fusius respondi esse sex. Primus, gloria Dei. Secundus bonum spirituale proprium, vt in eo perseueret, vt S. Tho.[p] decidit. Tertius bonum spirituale proximi, vt idem S. doctor,[q] expresit. Quartus, valde vsitatus, bonum corporale, vel vtile sibi. Passim enim videas multos cupientes laudari de suo genere, habitudine, ingenio, aliisque bonis temporalibus, in fitem, vt nancisCantur maritos, aut vxores suis dotibus pares. Alios vt laudentur de arte dextere legendi, canendi, scribendi, docendi, prælegendi, vel aduocandi, vt pro meritis, & non plus laudati, iustam aliquam conditionem, aut salarium consequatur.

37 Quintus etiam valde vsitatus bonum temporale vtile proximi. Multos enim videas cupientes de bonis sibi à Deo concessis laudari, vel suspici vt suis filiis, famulis, clientibus vel aliquibus aliis, in eorum gratiã de bono aliquo temporali prouideatur, quorum nulli peccant, imo bene agunt. Sed quia supradictum est, quod nullum bonum temporale potest esse aptus finis principalis, saltem externus quem appellant operantis siue agentis actus boni, siue virtutis, & quod peccatum est ordinare id quod maius & melius est, in finem obtinendi id quod est minus, & non æque bonum, vt supra,[r] sequutus S. Thom.[s] & alios dixi, & actus virtutis est quid maius, & melius quocunque bono temporali, dicendum est, tunc demum bonum temporale propriũ vel proximi posse

a Vt dicetur infra cap. 21.

b In comment. cap. cum minister. 23. q. 5 nu. 1. & 2 nu. 30.

c In cod. comment. cap. inter verba, conclus. 5. nu. 70.

d Ibidem num. 25.

esse aptum finem recti desiderij, laudis, & gloriæ, quando bonum temporale in quod ordinatur appetitus laudis, & gloriæ, refertur actualiter, vel virtualiter in obsequium Dei, aut honestam vitam. Hac enim relatione bonum temporale definit esse finis principalis eiusmodi appetitus: & Deus, aut virtus incipit esse finis eius, præcipuus, vt supra,[a] dictũ est.

38 Sextus finis est humilitas, & obedientia vel charitas, ob quam admittitur laus, honor vel gratia.

39 Exemplum de illo, qui admittit honorem à maiore se sibi præstitum intrandi, vel exeundi aliquam ianuam, vel eundi ad manum dexteram propter obedientiam, humilitatem, vel charitatem, ne exasperet eum, vel sit ingratus ei.

Exemplum item de illo, qui admittit verba magnifica & laudatoria scripta sibi vel dicta ab aliquo maiore se, quæ non deberentur ei etiam à minore, & admittit ea non tanquam sibi debita, sed quia ratio affabilitatis, & charitatis in dictat, vt admittat ea.

40 Vigesimumquintum malam esse orationem, quæ fit ab aliquo vt ministro Ecclesiæ in peccato mortali constituto, secundum Adrianum.[b] Pro quo facit primò quòd licet petitio sit bona, necnon finis in quem petitur, non tamen petit qui petere debet, atque ita videtur vitiari petitio per defectum circunstantiæ personæ. Secundo quod decretũ,[c] quoddam S. August. cum glo. sua singulari probant mortifere peccare sacerdotem, qui in peccato mortali constitutus alicui sacramentum pœnitentiæ administrat. Tertio quod S. Thom.[d] dixit mortiferè peccare presbyterum, qui mortali peccato infectus baptizat. Quarto quod idem S. Tho.[e] ait peccare mortifere episcopum, qui in peccato mortali constitutus sacros ordines confert. Quinto quod idem S. Tho. ait,[f] peccare peccatorem, qui in peccato mortali manens ex officio, & munere suo reprehendit alium. Sexto ratio & fundamentum trium horum dictorum doctissimi istius iuxta ac sanctissimi Doctoris videri potest esse, quod peccat quicunque vtitur indigne suo munere spirituali, & tuo officio abutitur, quicunque in peccato mortali cõstitutus illud exercet. Hæc tamen opinio tam ample accepta, videtur dura, & iam pridem me torsit, & fecit me abstinere semel à celebranda missa, vt recogitarem si quando, & quoties id feci, & prius antequam celebrarem, id confiterer. Postea autem re penitius inspecta, animaduerti hoc esse contrarium doctrinæ ipsiusmet S. Thom. aliis in locis,[g] & [h] à me citati, aperte significantis tum demum ministrum Ecclesiæ, & officio suo spirituali fungentem, peccare cum agit vt minister eius aliquid, quod pertinet ad eum ratione alicuius cõsecrationis, & ordinis sacri, secundum eiusdem eruditissimi Cardinalis,[i] quatuor in locis dedem declarationem. Cui optime consonat quædam determinatio Innoc. IIII.[k] communiter recepta, nempè incurrere irregularitatem clericum tempore interdicti facientem actum interdictum peculiariter alicui ordini depuratum, puta dicendo missam, cantando euangelium cum apparatu diaconali: non autem facientẽ alios actus pertinẽtes ad omnes ordinatos, qualia sunt cãtare psalmos, antiphonas, & versus.

41 Dicendum est igitur hoc corollorarium procedere in eo, qui cum sit subdiaconus aut diaconus cum apparatu diaconali, vel subdiaconali, Euangelium, vel epistolam cantat, quod parum ab aliquibus

a In coroll. 12.

b Quolib. 8. A. & postea in 1. q. fine argumentis.

c Cap. 1. 5. sacerdos. de pœ. dist. 6. cũ glos. verb. iudicandus.

d In 4. dist. 5 q. 2. ar. 3. q. 3.

e In 4. dist. 24. q. 1. ar. 2. q. 2.

f In 4. dist. 19. q. 2. art. 2. q. 2.

g In 2. sec. q. 35. art. 5. & q. 60. art. 6. & 3. part. q. 64. art. 6.

h In c. 1. 5. sacerdos. de pœnit. dist. 6.

i Cajet. in 2. tom. de vsu. spiri. & in 2. sec. q. 35. art. 5. & q. 187. art. 2. & 3. part. q. 64. art. 6.

k In c. fin. de excess. prælat.

Universidad de Deusto
Biblioteca

consideratur. Locum item habet in presbytero, qui vt talis solenniter baptizat, sed non in baptizante priuatim, vt obstetrix, vel quiuis alius laicus baptizat, iuxta decisionem S.Tho.[a] Procedit etiam in celebrante missam, cui tamen non sufficit contritio, & status gratiæ, sed est necessaria etiam actualis confessio, secundum glo. singularem,[b] communiter per omnes, & à nobis ibi receptam, & alibi,[c] contra Caietanum, [d] approbatam: cuius glossæ determinatio recepta fuit postea in Concilio Trident. [e] Procedit etiam in concionante, vt idem Cardinalis, [f] decidit, cum sit actus deputatus diaconatus ordini saltem lege canonica, quamuis hoc in dubium reuocari possit. Nec minus meo iudicio locum habet in eo, qui capitulum, & collectam pronunciat in choro, quia id facit tanquam presbyter, necnon in benedicente aquam benedictam, vt alibi [g] dixi. Non autem procedit hoc corollarium in eo, qui absque obligatione pronunciat horas, nec in eo, qui obligatus ad recitandas eas, priuatim pronunciat, imò nec in eo, qui publicè eas cantat, aut pronunciat etiam dicendo antiphonas, responsoria, & versiculos in choro, processionibus, aliisque in locis, eo modo, quo quiuis laicus, aut primæ tonsuræ clericus eas cantare siue recitare posset, modo non dicat capitulum vel orationem, euangelium, vel epistolam, vt sacerdos, diaconus, aut subdiaconus, nec ferat cereos, vt acolytus, nec alios agat actus peculiares & proprios ordinum Minorum, eis insignitus vtendo illis.

42 Non obstat his primum huius corollarij fundamentum, nego enim in oratione præfata deficere circunstantiam personæ ad effectum, vt sit actus bonus moraliter, licet sic ad hoc, vt sit meritorius. Ad secundum respondeo, absoluere pœnitentem absolutione sacramentali, esse actum peculiarem, & confessori proprium ratione consecrationis, id est, sacerdotij. Atque ideo non posse licitè fieri à scientre se in peccato mortali constitutum, iuxta declarationem, & limitationem supra à nobis in Corollario additam. Ad tertium idem respondeo, Baptismum scilicet, imò & exorcismum Catechumenorum baptizari cupientium, esse proprium presbyteri ratione consecrationis, hoc est presbyteri, prout Nicolaus Papa, [h] & Gregorius, [i] sentiunt, & S. Thom. [k] communiter receptus decidit. Ad quartum idem respondetur, quod ad tertium. Ad quintum, dico verbis illis S. Thom. [l] non esse standum cum ab eodem, [m] postea contrarium determinetur, nempè peccatorem, eo quod increpet humiliter proximum, in peccato mortali constitutus, non peccare, licèt id faciat ex officio & munere spirituali, cum hoc ratione consecrationis & ordinis non pertineat ad ipsum.

43 Ad postremum, nego omnem vsum muneris spiritualis existentis in peccato mortali, esse peccatum mortale: alioqui enim mortiferè peccarent omnes iudices, Prælati, & beneficiatij Ecclesiastici, qui in peccato mortali existentes, iudicant, citant, partes audiunt, licitè iubent, exigunt decimas & reditus, admonent, & his similia agunt: quod perdurũ esset.

44 Dicendum igitur, vt prædiximus, tum demum vsum muneris spiritualis existentis in peccato mortali esse nouum peccatum, cum functio illa pertinet ad eum ratione facultatis per consecrationem, vel ordinationem acceptæ, & non alias. Et ideo quis non obligetur ad dicendum vel cantandum horas, nisi ratione ordinis, vel officij quod solis sacris initiatis conferrur, non tamen peccat mortaliter pronunciando eas in statu peccati mortalis, quia facultas licite pronunciandi eas non oritur ex ordine præfato, cum id à quouis etiam nullo ordine insignito licitè fieri possit.

45 Vigesimumsextum corollarium, omnem orationem, cui vana obseruantia miscetur, esse malam, licet enim per eam petatur, quod, à quo, vbi, quando, & cur deber, non tamen eo modo, quo debet, cum superstitiosè fiat, iuxta doctrinam communem S.Tho.[a] & aliorum. Vana autem & superstitiosa obseruantia est vsus cuiusuis rei, ad effectum, quem ea nec virtute naturali, nec institutione diuina, vel humana ecclesiastica operari potest. Nec est ceremonia concernens reuerentiam, & Dei, suorúmve sanctorum honorem, vt rectè ex eodem S. Thom. [b] Ioan. Gerson. [c] aliisque multis colligitur.

46 Ex quo subinfertur primo, malas esse processiones, & orationes, quarum conterraneus noster perdoctus, ac pius Martinus ab Arles, Archidiaconus Pampilonen. meminit in quibus proiiciunt imaginem S. Petri, aut S. Fœlicitatis in flumen donec pluat, aut in margine eius reponũt eam, vt intra spacium xxiiij. horarum pluuiam pro certo sperent, aut immergunt eam in flumine. Eiusmodi enim in aquas imaginis immersio, nec virtute naturali, nec institutione diuina, vel humana ecclesiastica talem effectum, scilicet pluere tẽpore siccitatis, operari potest.

47 Secundo sequitur, malas esse orationes, quas ipso die S.Ioan. fiunt à colligentibus herbas ante solis exortum, credentibus nec suas orationes, nec herbas, eo orto lectas vllas vires, aut efficaciam habituras, licèt colligere herbas ad curandum, dicendo orationem Dominicam, aut symbolum eo die, & quouis alio sit salubre, secundum Decretum Martini Papæ in quodam concilio. [d] Tertio malam item esse orationem, quæ in hac ciuitate Conymbricensi à quibusdam ad crucem quandam nouam tempore matutino sole nondum orto pro infirmis funditur, cum credulitate, quòd eo exorto incassum oraretur.

48 Quarto malas esse orationes eorum, qui carminum incantamẽtis curant vulneratos, adiurant nubes, aut chartulas conficiunt pro febricitantibus, nomina dæmonum, vel aliorum ignotorum iis inscribentes, cum hæc nec virtute naturali, nec institutione diuina præfatam salutem operari possint. Quinto malam fuisse orationem, quam scriptam in fundo cuiusdam lancis olim datam mihi febricitanti febri tertiana, quò ab ea liberarer, ab asserente me liberatum iri, si verba illius pauxillo vino confusa biberem, licet enim verba essent sancta, confusio tamen eorum, per quam illa verba peribant, facienda primo in fundo lancis, & postea bibenda, vana obseruantia erat, quippè quæ nulla ratione naturali, nec diuina, neque Ecclesiastica poterant operari præfatam liberationem.

49 Sexto malas esse orationes, quas quidam ægroti in chartulis scriptas alligant collis ligatas filo à virgine filato certa diei parte, habent enim mixtam sibi vanam obseruantiam fili, & temporis; licèt pium sit portare aliqua verba euangelij, alteriusvè sacræ scripturæ ligata in collo principaliter ad honorem & gloriam Altissimi, & minus principaliter ad salutem

a In 4. dist. 15. q. 2. art. 2. q. 5.

b In c. de homine. de celebr. miss.

c 3 par. gl. sum 1. dist. 3. de pœn. nu. 31.

d In sum. ver. communio & 1. ad Cor. 11. & in 3. par. q. 80. art. 2.

e Sess. 13. can. 11. & cap. 7.

f 2. 2. q. 187 art. 2. & 3. part. q. 80. art. 6.

g In c. 1. de pœ. dist. 6. § sacerdos nu. 17.

h Cap. catechismi. de consec. dist. 4.

i Cap. sacerdos de consec. dist. 4.

k 3 part. q. 71 art. 4.

l In 4. dist. 18. q. 3. art. 3. q. 2. min 1. ser. q. 33. q. 2. art. 3.

tem sibi ab eo misericorditer dandam, modo ne quid vanum, aut nomen ignorum misceatur, nec vlla spes in modo ea scribendi, & alligandi ponatur, iuxta mentem S. Tho. [a] Ioan. Gerson, [b] & aliorum quamplurimorum. Septimo, quod iuste quærat hic quispiam, quid dicemus de orationibus, quibus sagæ benedicunt rosaria pro parturiẽtibus & angina, aliove morbo laborantibus, immistis verbis etiam à se non intellectis, additisque cæremoniis superstitiosis halitus, suffitus, oscitationis, aliisque similibus reprobatis? Quid item de his, qui ad eiusmodi sagas, & incantatrices pro remedio salutis confugiunt? Quid quæso? quàm vt rogemus Deum Opt. Max. vt supplendo negligentiam, si qua est, Prælatorum, ita eos & eas castiget, vt errata sua agnoscant, & sibi persuadeant supremam illam diuinæ Maiestatis potestatem, & bonitatem infinitam, esse fontem salutis non solum spiritualis, sed etiam corporalis: & quòd hæc in primis est per media naturalia procuranda, non sperando neque desiderando, intempestiue nanciscì eam miraculosè, & cum illa defecerint refugere ad gratuita Dei, per modos & vias à sacra scriptura, sacráque Dei Ecclesia, & ipsius Canonibus nobis præfixas: & non per prauas, & superstitiosas à Cacodæmonibus & eorum ministris inuentas. [c]

De obligatis ad recitandum 35. Conclusiones tangit.

CAP. VII.

1 *Horæ canonicæ quæ, & qui ad eas obligantur. & seq.*
3 *Beneficiarij, & religiosi qua lege ad horas tenentur.*
5 *Horas ob omissas quoties quis peccat.*
7 *Confiteatur sic omittens horas die, vel anno.*
8 *Circunstantia multiplicans peccata confitenda.*
9 *Horas recitare nolens peccat, licet post recitet.*
10 *Bonitas actus exterior ab interiori fluit.*
11 *Confitendum propositum malum, licet non exequatur.*
12 *Clerici minorum ordinum ad quas horas tenentur. & seqq.*
15 *Ordo primæ tonsuræ, & minores multis obsunt.*
16 *Ordines minores denegare quando virtus.*
17 *Horas recitet excommunicatus, imo & degradatus.*
19 *Ordinis character nunquam amittitur.*
20 *Horas debet monachus priuatus monachismo.*
21 *Horas recitent monachi, & monachæ ad chorum professæ, etiam extra monasteria manentes, sed non conuersi, nec ad alia professi, nec pensionarij, nec magistri præbendarij, nec bedelli, & clauigeri.*
27 *Beneficium etiam exiguum ad horas obligat.*
28 *Horas dicere quis non recipiens fructus teneatur.*
30 *Horas dicere talis pensionarius tenetur.*
31 *Beneficiarius non recitans restituat fructus.*
33 *Restitutio ob horas omissas cui facienda.*
34 *Restituere pauperibus quis sibi retineat.*
35 *Restituetur cui distributio horæ amissa.*
1 *Horis à dicendis quis excusetur vemissiuè.*

SEPTIMO nota ex hoc verbo, *fratres*, omnes Christianos ad orandum teneri: S. enim Cyprianus hic omnes sui Episcopatus Christifideles, & in eorum persona omnes alios alloquitur, præsupponens omnes quibus cum loquitur ad orandum obligatos, quam obligationem descendere ex lege diuina, & naturali supra probatum est, [d] ibique dictum est quando, & pro quo tempore obliget, ideo hic tantum dicemus, qui iure obligentur ad pronunciandum horas canonicas, & quæ nam sint illæ. Exordiens itaque à secundo, dico primo à diuersis diuersas earum traditas definitiones, vt colligere licet ex Ioa. de Lign. [a] Cardinal. Florent. [b] Alberto de Ferrariis, [c] & aliis, magis tamen mihi arridet illa Cardi. [d] Turrecrem. nempe quòd horæ canonicæ sunt oratio publica sub certo numero psalmorum lectionum, & aliorum huiusmodi à sanctis patribus ad laudem Dei ordinata, & per septem congruentes horas distributa: quam definitionem breuitatis causa hic non declaro, declaraturus eam ex parte in secundo Corollario.

Secundo dico conclusionem esse communiter, [e] recept. sola tria genera hominum, hoc est sacris initiatos, beneficia Ecclesiastica obtinentes, & religiosos obligari ad recitandum horas canonicas.

2 Tertio dico de sacris initiatis esse textum expressum duobus in locis repetitum. [f] Sed quia ille de solis sacerdotibus loquitur, ideo videtur subdiaconos, & Diaconos, non tam iure humano scripto, quam lege naturali diuina determinata per vniuersalem consuetudinem ad eas obligari cœpisse: nam vt Salmanticæ cap. [g] illud prælegens docui, clericus initiatus sacris, ob tantum honorem susceptum, iure naturali obligatur ad referendum Deo maiores gratias, quàm laici sed tantum generaliter, & indeterminate, non definiendo, quæ & quantæ debeant esse illę, sed consuetudo immemorialis est eas esse faciendas per pronunciationem horarum canonicarum.

3 Quarto dico de beneficiariis reperiri textum & rationem, textus est in Concilio Martini Papæ, [h] & in aliis duobus, [i] vbi satis probatur eos etiam si primæ tantum sint tonsuræ, teneri pronunciare horas canonicas. In illis enim statuitur clericos minoribus ordinibus insignitos matrimonium contrahentes priuari debere suis beneficiis, eo quod vxore ducta non possunt commode diuinis vacare officiis, ergo obligantur ad illa. Ratio autem est, quod laici persoluunt decimas, alióque reditus clericis, vt suis ad Deum intercedant orationibus, & laudent eum pro eis qui per occupationes suas id facere nequeunt. Qua re motus dixit Vlricus per S. Anton. [k] Card. [l] Turrecrem. & alios probatus, Clericos teneri recitare horas pro communi plebe non solo præcepto Ecclesiæ, sed etiam iustitia naturali.

4 Quinto dico Caiet. [m] dixisse non reperiri textum, nec rationem necessario probantem, quod religiosi teneantur pronunciare horas canonicas: illa enim Paludani, [n] scilicet, quod sunt ministri Ecclesiæ, & ab ea vt tales sustentantur, non videtur concludens, religiosis enim debita videtur sustentatio, eo solo quod dedant se totos obedientiæ, & obsequio religionis, sicut & quiuis hærus, & locus hospitalis est obligatus ad sustentandum vita durante quemuis à se receptum, & modo præfato suo se dedentem obsequio. Sed meo iudicio ratio S. Anto. [o] satis concludit religiosos professos ad clericatum, & chorum ad hoc esse obligatos, quia, inquit, religiones ad vitam contemplatiuam ordinantur, approbat Ecclesia non solum vt pro semetipsis eas professi orent, sed, etiam vt idem faciãt pro vniuersali Ecclesia, & non vt quales quales, sed tanquam fideles eius ministri, & orationes ordinariæ ministrorum Ecclesiæ sunt horæ canonicæ, vt supra dictum est: pro qua ratione facit differentia à S. Thom. [p] posita inter eos, qui vt sint

clerici,

a In reper. clem. 1. de cele miss.

b In d. cle. 2 q. 9.

c In rep. c. 1. de celeb. miss.

d In d. § 1. 92. dist. 1.

e Palud. in 4. dist. 15. q. 1. col. 2 & 2. S. Anto. in 3. part. tit. 15. c. 4. § 4. Car. Turrec. in dist. 21. Abulen. c. 6 sup. Matt. & Maior. ibi & in 4. dist. 12. & alij ibi.

f In can. de cele. miss. quod ad verbd est 6. presbyt. 92. dist.

g Cap. 1. de cele. miss.

h Cap. fin. 92. dist.

i Cap. 9. & 10. & cap. fallacijs de cle. coniu.

k In 3. par. tit. 15. c. 14. § 1.

l In 3. 1. 91. dist. an. 3.

m In ver. horarum. 3. 1.

n In 4. dist. 15. quæst. 3. col. 2.

o In 1. par. tit. 14. c. 4. § 1.

p 2. 2. 189. art. 5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

clerici, fiunt monachi, & qui fiunt tales ad officia laicalia, quæ vtcumque probatur per quædam scripta S.Hyeron.[a] & S.Auguſt.[b]

5 Ex his ſequitur primo vnumquemque præfatorum trium generum hominum non pronunciantem quotidie dictas ſeptē horas canonicas, vnámve earum ſine iuſta cauſa omittentem, peccare mortifere, iuxta Henric. de Gandauo, [c] Cardinal. Turrecrem. Palud. Sylueſt. & communem, quantumuis Henr. Anglicus & Angel. de Clauaſio, [d] dubitent. Idem dicendum eſt de omittente partem notabilem, vt ſentit Paluda. [e] regulariter enim quoad peccandum mortifere paria ſunt omittere aliquod totum, aut partem eius notabilem, vt dictum eſt ſupra. [f]

6 Secundo ſequitur omittentem vnico die pronunciationem ſeptem horarum canonicarum peccare mortifere, ſed ſemel tantum ſecundum Girardum, [g] Carthuſianum, & Nicolaum Ploue, cuius nomine neſcio quomodo ſecundo excuſus ſit tractatus Girardi nihilo, nec vno quidem verbo dempto, addito, vel mutato, vt in 6. volumine tractatuum apparet, quod ipſum ante illos Archid. [h] & vterque Card. in vna parte, & alij alibi dixerunt, & ratio eſt, quia ſeptem horæ præfatæ vna tantum ſunt oratio, vt probatur per definitionem earundem in primo dicto traditam, & conſequenter non pronuncians eam vnam tantum orationem omittit, & ita vnum tantum peccatum admittit, licet grauius, quam ſi omitteret dimidium, aut vnam, aut alteram horam, aut partem notabilem eius, ſecundum omnes. Hæc tamen intelligenda ſunt de eo, qui peccat tantum non pronunciando horas, non de eo, qui deliberate proponit non recitare eas: toties enim quotidie peccat obligatus ad dicendum eas, quoties proponit omittere omnes, aut aliquam earum, licet poſtea intra tempus debitum recitet eas, & ſi eas poſtea non dicat, peccat iterum ob omiſſam pronunciationem earum, ita quod propoſitum non recitandi eas vnum ſit peccatum, & earundem poſtea data opera omiſſio alterum, hoc omiſsionis, illud vero cōmiſsionis.

7 Tertio ſequitur eum qui die vno, menſe, aut anno horas recitare omiſerit, ſæpius memor earum, & proponens non recitare illas non ſatisfacere confitendo confeſſario ſuo, ſe omiſiſſe eas vno die, menſe, aut anno, quia nō ſolum tenetur ſpecificare tempus, quo omiſerit, ſed etiam veriſimilem numerum earum vicium, quibus propoſuit non recitare illas, quæ eſt concluſio quotidiana & diligenter notanda tam confeſſariis, quam confitentibus, & probatur per aliam quam alibi, [i] fuſius poſt S. Thom. ponderantes textum in hoc ſingularem. [k]

8 Tractamus, ſcilicet circunſtantiam numeri non eſſe propriè circunſtantiam, ſed multiplicationem peccati, & etiamſi eſſet circunſtantia, cum tamen ſit talis, quæ peccatum peccato accumulat, neceſſario confitenda eſt, & propterea numerus verus, aut ſaltem veriſimilis confitendus eſt confeſſario.

9 Quarto ſequitur, proponentem omittere præfatas horas, aut aliquas earum, vel partem notabilem peccare mortifere: debetéque duci pœnitentia, & ſuo tempore, & loco illud confiteri, licet poſtea mutato propoſito debite, & ne puncto quidem omiſſo eas reciter. Ob quod non ſine dolore non ſemel reſpondi aliquibus mihi aliquoties dicentibus: Bene tibi ſit, quia ſi tu non celebraſſes tarde, vel ſi non nos admonuiſſes, hoc die feſto Miſſam non audiiſſemus, aut horas non pronunciaſſemus, & in peccatum incidiſſemus. Reſpondi, inquam, ſi propoſuiſtis non audire Miſſam hoc die feſto, licet poſtea me tarde celebrante audieritis, vel ſi propoſuiſtis non recitare horas, licet poſtea me admonente recitaueritis illas, non excuſamini à peccato commiſsionis, quod proponendo non audire, vel non dicere admiſiſtis, licet ſic à peccato omiſsionis, quod incurriſſetis non audiendo, vel non dicendo poſt illud malum propoſitum, cum poſſetis.

10 Quæ omnia fundantur in concluſione illa S. Tho. [a] Card. Turrecre. [b] & communi, nempe actum interiorem ſine exteriori æque bonum, aut malum eſſe, atqui cū illa, cæteris paribus, vt latius, Deo volente, anno proximo in lectione ordinaria Decreti, [c] explicabo, in qua idem ſemel, atque iterum Salmaticæ dixi, & nunc quando hic liber imprimitur ſcriptum relinquo, fundantur item in concluſionibus in fine Corollarij ſubiiciendis.

11 Quinto ſequitur innumeram peccatorum mortalium cōfeſsionem omitti, quamplurimi enim ſunt, qui proponunt non audire Miſſas aliquibus feſtis, non dicere horas aliquot diebus, non facere alia, quæ ſibi ſub pœna peccati mortiferi à lege vel homine præcipiuntur, qui ſi poſtea mutato proposito, audierint, recitauerint, vel præcepta impleuerint, non curant propoſita illa mala, quæ ſunt mortifera, confiteri, vt etiam ſunt plurimi qui proponunt alium percutere fornicari, furari, pernitioſe mentiri, non ieiunare, quando ad id tenentur, non ſoluere quod debent præfixo termino, non adimplere iuramentum, non præſtare quod promiſerunt, & alia id genus in finita, qui ſi poſtea mutata voluntate ieiunant, ſoluunt, & adimplent, non curant illa propoſita mortifera poſtea confiteri. Qui omnes ſatis miſerabiles ſunt. Tum quòd compertiſsimum eſt omnia præfata propoſita interiora eſſe mortifera, cum ſint eiuſdem ſpeciei, cuius ſunt opera exteriora ab eis profecta, & ideò, cæteris paribus, æque mala, ac illa, vt præfatum eſt. Tum quod æque compertum eſt nos obligari ad confitendum omnia peccata mortifera, etiam mentalia tantum. [d]

12 Sexto ſequitur clericos primæ tonſuræ, & minorum ordinum, qui beneficia eccleſiaſtica non habent, non obligari ad horas canonicas. Tum quod nullo iure id ſtatuitur. Tum quod ratio quæ ſibi locum vendicat in ſacris ordinibus initiatis, non vendicat locum in illis, nam etſi vtrique ratione doni ordinum à Deo accepti maiores, quàm laici obligentur gratias Deo agere, non tamen iure, aut conſuetudine determinatum eſt illud, quoad initiatos minoribus in dicendis horis canonicis, conſiſtere. Tum quia, ſi ſatis perpenditur, non agit de omnibus ordinatis, ſed de ſolis ordine ſacro inſignitis. Tum quia mordicus cōtendenti eam agere de omnibus, reſponderi poteſt, nullo iure id probari, imò confutari per contextum, quem gloſſa elucidat, diſtinguendo, ſiue punctando illum, vt ibi diſtinguunt Archid. & alij. [e] Neque eſt eadem ratio, cum ipſa Eccleſia non ſuppeditat eis victum, eo quòd ſint clerici. Eodémque modo reſponderi poteſt autho-

ritati Imo. Io. Andr. & Panor. qui idem quod gloſſa aſſerunt, quamuis Panorm. [a] & Ioan. Andr. dixerunt, eos conſuetudine contraria excuſari.

13 Septimo ſequitur, quòd vbi viget conſuetudo, vt quatuor minoribus inſigniti recitent pſalmos, aut canticum graduum, aut horas noſtræ dominæ, prima vero tonſura inſigniti, *Miſerere mei*, aut canticum graduum, eadem ratione ad id tenebuntur, qua inſigniti ſacris ad horas Canonicas: ſecus vbi huiuſmodi conſuetudo non viget, licet ſaltem quandiu priuilegio clericali gaudebunt, erunt obligati ad aliquot preculas in genere, non tamen ad determinatas, niſi forte Epiſcopus, qui eos ordinauit, eas determinaſſet, & eiuſmodi determinationi conſenſiſſent, vti communiter fieri ſolere & debere tradunt Paluda. [b] & Cardinal. Turrecrem. [c] Et quia intelligo paucis minoribus initiatis, & paucioribus prima tonſura tantum inſignitis, iuſtam de hac re curam eſſe, qui tamen, vt dixi, etiam citra conſuetudinem, lege naturali tenentur aliquot maiores gratias agere quam laici, vtile fore arbitror, vt aliquam partem precum ſuarum, & aliorum bonorum operum huic rei generaliter applicarent, dicentes: *Domine gratias tibi ago, quod me in hunc altiorem ordinem promouere dignatus es, & quia pro fragilitate memoriæ, & pro externorum occupatione raro, vel nunquam pro tanto beneficio gratias debitas ago, deputo in id humiliter ſufficientem precum, aliarumque actuum meorum partem tuæ miſericordi maieſtati*, vt in ſimili dicemus infra. [d]

14 Octauo ſequitur innumera committi peccata ab ordinatis prima tonſura, & quatuor minoribus: tum quod pauci eorum, collatione aliorum laudant magis Dominum, nec plures preces faciunt pro populo, quam ſi ordinati non eſſent, ad quod tamen obligantur lege diuina naturali, etiamſi neque lex humana, neque præceptum Epiſcopi iuriſdictionem habentis, cum ea concurrerent: tum quod variis in locis conſuedine receptum eſt, vt recitent horas B. Mariæ, & in aliis ſeptem pſalmos pœnitentiales, in aliis canticum graduum, & in omnibus complures reperiuntur, qui ea non recitant: tum quod omnes pene Epiſcopi, ordinantes, vt audio iniungunt clericis primæ tonſuræ, vt recitent, *Miſerere mei*, ſingulis diebus, & clericis 4. minorum, canticum graduum, & pauciſſimi ſunt, qui huiuſmodi præceptis ſatisfaciant. Corollarium hoc ſi intelligatur de mortali videtur durum, & ideo ad illud molliendum dici poſſet, nullibi forte vigere conſuetudinem, quæ clericos minorum obliget ſub pœna peccati mortalis, quodque præcepta Epiſcoporum, & conſenſus ordinatorum ad nullum mortale peccatum obliget, ſed ad ſummum ad veniale tantum: quia cōſuetudo generalis quæ optima legum interpres eſt, [e] ita videtur interpretari.

15 Nono ſequitur, compluribus, qui prima tonſura initiantur, ſatius fore ipſo ordinationis die frāgere crura, quàm prima tonſura, aut quatuor minoribus ordinari: tum propter proxime dicta: tum quòd nulla præuia confeſsione, aut vera contritione ordinantur in ſtatu peccati mortalis, & conſequenter mortaliter peccant, quia ſacramentum ſuſcipiunt in tali ſtatu, vt alibi [f] declaro. Quod eſt verum ſecundum opinantes quatuor minores, & primam tonſuram eſſe vera ſacramenta, non autem ſecundum eos, qui credunt ea non eſſe ſacramenta, ſed

tantum ſacramentalia, quos ſequimur in Manual. confeſſ. [a] Tum quod non ſe ordinant ad finem debitum, nimirum, vt ſeruiant Deo in officiis eccleſiaſticis, quandoquidem non intendunt initiari ſacris, aut munia ſacra vt tales, in Eccleſia ſubire. Quin potius ordines ſuſcipiunt ob finem malum, puta, vt pro ſua libidine vindictam ſumant de aliquo, qui eis fuerit iniurius, vel vt ipſi poſsint eſſe aliis iniurij abſque iudicum ſæcularium pœnæ formidine, & ita ſuſcipiunt ordines, quaſi in occaſionem, & anſam peccandi, quod ab omni iure diuino, [b] & humano alieniſsimum eſt. Quod fuit in cauſa, vt nunquam ſatis laudatum Concil. Trident. [c] ſtatuerit, ne clericus ordinum tātum minorum gaudeat in Criminalibus immunitate clericali, niſi fuerit beneficiarius, aut clericalem habitum, & tonſuram deferens, alicui eccleſiæ ex mandato Epiſcopi inſeruiat, vel in ſeminario clericorum, aut in aliqua Schola, vel vniuerſitate de licentia Epiſcopi, quaſi in via ad maiores ordines ſuſcipiendos verſetur.

16 Decimo ſequitur magna laude eſſe dignos Epiſcopos, qui primam tonſuram, & quatuor minores non conferunt niſi ei, qui per ſe, ſi fuerit adultus, aut per parentes ſi puer, iurauerit ſe velle ad maiores legitimo tempore aſcendere, è diuerſo vero vituperio dignos eſſe eos, qui nullo prætio examine facilius omnibus petentibus eos conferunt, quam in macello conferuntur carnes, illas pro ſuis nummis petentibus.

Vndecimo excommunicatum non excuſari ob excommunicationem ab onere dicendi horas, tum quod excommunicatio non tollit ordinem, neque beneficium neque profeſsionem: tum quod excommunicatio non liberat debitorem à ſoluendo, [d] quæ concluſio eſt gloſſarum [e] recepta, non tamen debet eas recitare officium peragendo in ſua Eccleſia, [f] neque cum alio, [g] nec dicendo Dominus vobiſcum, vt determinat Archid. [h] cum Cardin. Alex. & communi, nec ſi abbas fuerit, vel abbatiſſa, cum ſuo monacho, vel moniali, vt hoc anno reſpondi.

17 Duodecimo ſequitur initiatos ordinibus ſacris ad id teneri, etiamſi ſint depoſiti, & actu ſuis ordinibus degradati, iuxta Archid. Card. Alexan. & communem. [i] Vt enim excommunicatio & ſuſpenſio non tollunt ordinem ſacrum, ita nec depoſitio, & degradatio, nec clericum liberat oneribus ordinis, cuius character indelebiliter inhæret ei, iuxta gloſſam [k] celebrem: cuius etiam virtute vere conſecraret, ſi conſecrare præſumeret, licèt grauiter peccaret, iuxta Thom. [l] Palud. [m] Archid. [n] Ioan. Andr. [o] & communem Theologorum, & Canoniſtarum. Non obſtat quòd aliqua quatuor præfatorum, plus honoris adimunt quàm alia. Plus enim adimit excommunicatio, quàm ſuſpenſio, & plus realis degradatio, quàm depoſitio verbalis, imò & quàm excommunicatio quoad aliquid, licèt quoad aliquid non.

18 Quod velut parergon hic latius non declaro: & videtur quòd ſublato honore, auferri etiam debeat onus. Non, inquam, obſtat illud: reſponderi enim poteſt, quòd præfata quatuor non tollunt illum honorem, cui annexum eſt onus recitandi, characterem nimirum impreſſum in anima, qui ne ipſa quidem morte deletur. [p]

19 Decimotertio ſequitur, q̄ clericus ſacris non-

dum

a Capit ſic viue c. ſi clericatus 16 q. 1. b Cap. leg. 16. q. 1.

c Quodli. 20. q. 20. Card Turrecre. in 6. 1. 91 dist. art. 5. Pal. in 4. d. 15. q. 4. col. 5. Sylu. verbora q. 12. d In verb. hora. 5. 10. e In d dist. 15. quæſt. 1. col. 1. f Capit. 5. nu. 42.

g In tract. de horis, q. 8. qui fuit excuſus olim vnacū reper. Alber. in c. 1. de cele. miſſ. h In cap. Eleutherius. 91. di.

i In c. conſiderent nu. 6. & ſuſſ. nu. 41. & ſeqq. de pœ. dist. 5. k In princ. illius cap. cōſideret. in verſ. malitioſi execratione.

a Cap. 22. nu. 17.

b Matt. 18. l. cōuenit. ff. de pactis dotal. c. ex parte de cōſuet. c In ſeſſ. 23. c. 6. de refor.

d Cap. intellexim. de iud. c. ſi vere. de ſent. ex. cō. e Cap. ſolet. de verb. ſig. in 6. d. & c 1. de cle. excō. f Capit. ſi quis epiſcopat. 11. quæſt 3. g Cap. cū excōicato. 11. q 3. h In d. c. preſbyter. 28. diſt. i In d. cap. preſbyterum.

k In c. licite. 32. q. 7. l 3. parr. q. 83. art. 8. m In 4. d. 11. quæſt. 1. coſ. 5. n Archi. & Alex. in d. c. preſbyterum. 28. diſt. o In c. degradatio de pœ. lib. 6.

p Gloſſ. c. licitè. 12. q. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dum initiatus beneficij sui præsentatione, vel renunciatione liberatur ab onere recitandi horas: cessat enim causa illius oneris, & cessante causa, cessare quoque debet effectus, [a] & ita determinat Card. [b] Quod ipsum prima facie videri posset alicui de monacho non initiato sacris, & beneficium non habente, ac extra suum monasterium non accipiendo ab illo alimenta, degente.

20 Sed contrariũ videtur verius, licet quæstio noua sit, & à nemine, quem viderim mora saltem de tali, qui suapte sponte nulla, aut inualida dispensatione præuia, habitu derelicto, aut retento, viuit extra illud. Tum quia ob culpam eius non alit eum monasterium. Tum quia culpa non debet ei patrocinari, aut libertatem conferre. [c] Idipsum mihi videtur de eo, qui coactus ob suas culpas, iuste est eiectus aut sine eis iniuste: is enim semper remanet monachus, nec vxorem ducere potest, & ad ordinem suum ferè semper vna vel alia via, si volet, redire potest, vt colligitur ex vna Decretali Gregorij ix. [d] & adductis ibi per Doctores, & fusius Vmberum super regula B. Augustini, [e] & latius nuper alibi, [f] tradidimus. Idipsum dicerem de eo, qui præuia iusta dispensatione ad certum tempus, vel in perpetuum egrederetur, dummodo illa non sese extenderet ad vota substantialia eadem ratione. Dixi, *Non se extenderet ad vota substantialia*, quia secus, si se extenderet ad illa, vt si fieret, ei per dispensationem iusta facultas ducendi vxorem, ita vt desineret esse religiosus, quam fieri posse à Papa iusta de causa tradit Innocentius, [g] & communis, [h] contra D. Thom. [i] dicentes iustam fore causam, vt dispensaretur cum filio Regis monacho, ob defectum hæredum, ad procreandos eos, & ad sedanda scandala, vt pacificè regnaret, & liberos hæredes procrearet, vti altius, & clarius cæteris mense præterito scripsimus: talis enim monachus iuste per talem dispensationem coniugatus non teneretur ad eas dicendum: quia omnino desinit esse religiosus. Dixi, *ita vt desineret esse religiosus*: quia per solam facultatem ducendi vxorem non desineret esse talis, iuxta ea quæ nuper scripsimus vbi, [k] supra.

21 Decimoquarto, sequitur moniales professas ad chorum obligatas etiam esse ad horas Canonicas, alias vero quæ profitentur, vt seruiant professis ad chorum, quas vocamus conuersas, minime. Eadem namque ratio quam ex S. Antonino adduximus in 3. dicto ad probandum, quod religiosi tenentur ad horas Canonicas, militat in eis. Quæ est singularis determinatio Cardinalis Turrecr. [l] licèt enim Inno. [m] & alij complures asserant monachas, quæ sciunt legere posse publicum Ecclesiasticum officium recitare, eo quod licèt incapaces sint verorum ordinum, [n] non sunt tamen incapaces eius rei, quæ ad illud sufficit. [o] Non dicunt tamen aperte ad id obligatas esse vti præfatus Cardinalis.

22 Decimoquinto ex his colligi rationẽ, ob quam in ordine Christi, S. Iacobi, S. Ioannis, & aliis militaribus, aliqui religiosi obligantur ad horas Canonicas, alij vero eiusdem ordinis minime, quoniam aliqui profitentur ad chorum, alij vero ad bellum & præliũm, vel alia munia laica.

23 Decimosexto, quod nouitij non tenentur recitare dictas horas Canonicas, iuxta communem, [p] vt pote qui non sint alicuius trium generum supradictorum, quia non sunt verè religiosi. Nec obstat id quod Paludanum mouit, [a] ad contrarium sustinendum, nimirum, quod gaudent priuilegio Canonis, [b] quo excommunicantur illi, qui percutiunt clericos, vel monachos, [c] quia clericus primæ tonsuræ eo gaudet iuxta omnes, & non tenetur recitare eas licet sit insignitus quatuor minoribus, vt supra dictum est. [d] Quod ipsum assero de fratribus, quos vulgus appellat laicos, & iura vocant conuersos, scilicet, quod non tenentur ad dictas horas Canonicas, vt exerte determinauit Caiet. [e] nam licèt sint religiosi, non tamen profitentur ad clericorum munia chori, tenentur nihilominus hi recitare Rosarium B. Mariæ, aut alias orationes ab ipsa regula, vel prælato præceptas: non quòd præceptum Ecclesiæ de pensо horarum persoluendo extendat se ad eos, verum quia tenentur adimplere, quod eis superior iubet vt ipse rectè declarauit, & senserat antea Paludanus quicquid S. Antoni. [g] tradat. Idem mihi videtur de Nouitijs, & conuersis Monasteriorum monialium etiam militarium, qui ad bellum & prælium profitentur ob eandem rationem. [h]

24 Decimoseptimo, quòd professi tertiæ regulæ S. Francisci, sacrum ordinem, nec beneficium habentes, non obligantur ad dictas horas Canonicas. Eorum namque regula non est tam religio quam modus viuendi, vti dixit glos. singul. [i] recepta per omnes. Quod non est intelligendum de viuentibus in congregatione, & emittentibus tria vota substantialia, quia illi veri religiosi sunt, vt colligitur ex duabus constitutionibus fœl. record. Pij V. quarum quælibet incipit. Ea est, quæque agunt de extinctione officiorum illius ordinis, & eius submissione ordini Minorum de obseruantia.

25 Decimooctauo, quòd ob solam pensionem temporariam, aut perpetuam super beneficio Ecclesiastico obtentam nemo tenetur recitare horas Canonicas, Pensionarius enim proprie non est beneficiarius, [k] nec per cõsequens est alicuius trium generum hominum obligatorum ad horas Canonicas recitandum, de quibus in primo dicto, & ita expresse docuit Card. Caietan. [l] & si, mea quidem sententia, diceret, quod Ecclesia eos lata lege noua ad id obligaret, saltem illos qui pensionem haberent vitæ sustentationi sufficientem. Et ita fœl. record. Pius V. postquam nos in vrbem appulimus, statuit vt pensionarij tenerentur ad horas Beatæ Mariæ minores recitandum sub eadem pœna, qua beneficiarij ad horas maiores tenentur, cuius ea de re extrauagantem inseruimus, & declarauimus in Manual. Conscil. Iatinitate donato, [m] & infra. [n]

26 Decimonono sequitur non esse obligatos ad has horas Magistros grãmaticæ, aut aliarum facultatum, qui accipiunt præbendam aliquam, aut portionem pro docentibus institutam, iuxta ius communem, [o] vel statuta & fundationes, hi enim non habent beneficium Ecclesiasticum, de quo agimus, vt patet beneficium Ecclesiasticum, de quo agimus, vt palam probatur per definitionem illius, quam alibi, [p] satis perpensam tradimus.

Vigesimo, non esse obligatos etiam Bedellos, Clauigeros, Campanarios, Sacristas, quos Lusitani vocant Thesaurarios, nec eos, qui titulo gratuito, vel oneroso alio quam beneficij ecclesiastici ius alimentorum habẽt in aliquo monasterio vel ecclesia; nullus enim istorum sub aliquo trium generum hominum

num suprà dictorum comprehenditur. Limitatur nihilominus hoc singulariter infra. [a]

27 Vigesimoprimo sequitur, quod non desinit esse obligatus ad recitandum clericus eo solo, quod eius beneficium sit exiguum, quum enim beneficiũ licet, exiguum habeat continetur sub vno trium generum hominum, quos diximus obligatos esse ad recitandũ, & ita determinat glossa singularis, [b] ibi ab omnibus recepta, & ab Hostiensi & aliis alibi. [c] Et S. Antoni. [d] Alberto, [e] & aliis [f] alibi. Neque secundum eandem glossam receptam interest, An beneficium quãdo acceptum fuit, fuerit exigui reditus, An postea fuerit diminutus, vtroque enim casu claris iuribus, & rationibus, quas in eadem glossa videre licet, est obligatus. Et secundum hanc opinionem communem semper consului, & asserui, quod æquè obligatus est ad pensum istarum horarum clericus primæ tõsuræ, vel minorum ordinum habens beneficiorum duorum milium marapetinorum seu quatrinorum, atque Episcopus eius, adeo vt mortaliter peccaret sicut Episcopus si eas non recitaret, licet non tam grauiter cæteris paribus.

Non sum tamen nescius viros doctos, & pios tempore meo contrarium respondisse. Pro quibus facit primo decisio Bonifacij, [g] quod is cui fit potestas cõferendi beneficia personis idoneis, nõ potest illa conferre eis, qui beneficia ad decentiam vitæ sufficientia possident, non habentibus vero huiusmodi sic, [h] quo significatur non habere beneficia qui non habet sufficiens. Secundo quod ratio ob quam quis videtur obligatus recitare propter beneficiũ videtur esse, quod qui de altari viuit, altari seruire debet, vt qui ei seruit, de eo viuere debet. [i] Quæ ratio cessare videtur in eo qui tam exiguos fructus ex beneficio suo percipit, vt se iis sustentare nequeat. Tertio quod *parum & nihil*, in iure [k] æquipollent: qui autem nihil percipit, nec per eum stat, quo minus fructus beneficij percipiat, non est obligatus ad recitandum, vt in Corollario sequenti dicetur. Itaque neque is, qui parum percipit obligatus erit.

Hæc tamen argumenta nihil cõcludunt, & ad primum quidem fateor, quod vt quis desinat esse capax alicuius beneficij, non sufficit aliud insufficiens possidere, sed sic vt dicatur habere beneficium, vt idem Bonifacius [l] declarauit, & hoc sufficit vt recitare teneatur. Ad secũdum dico rationem veram, ob quam beneficiarius tenetur recitare, nõ esse, quod se sustentet patrimonio Christi: quandoquidem vt supra ad aliud propositum diximus, etiam famuli clericorum, & maior pars Cathedratiorum maioris partis Academiarum eo se sustentant, nec tamen ad id obligantur. Ratio autem vera est, quod ob quodlibet beneficium quantumuis simplex & exiguum, depurtur quis ad laudandum & rogandum Deum, eique inseruiendum pro populo, ab eo recipiens aliquem prouentum, licet sibi sustentando imparem. Ad tertium nego parum & nihil semper in iure [m] sic æquari, quin potius regulariter differunt, vt post & ante alios eleganter resoluit Philippus Decius. [n]

28 Vigesimosecundo, iustam causam non recitandi habere clericum, qui ob solum beneficium ad id tenetur, si neque per se, neque per alium vllos fructus percipit, nec per eum stat, quo minus eos percipiat, videtur namque cessare in eo ratio illa obligationis, cum nullum stipendium ab Ecclesia recipiat, nec in posterum percepturus est pro eo tempore, secundum Palud. [a] Cardin. [b] & alios non paucos. Dixi, *per se neque per alium*, ob multos pueros & adolescentes, quorum patres pro eis recipiunt. Hi. n. non minus obligantur recitare, quàm si per se reciperent. [c] Dixi, *neque vllos*. Nam etsi nil præter distributiones quotidianas perciperent, ad id obligati essẽt, secũdum eosdem. Dixi, *Nec per eum stat, quo minus eos percipiat*. si enim cum possessionem capere posset, eam non acceperit, etsi possessione capta, cum posset residere, non resideret, ob idque desineret percipere fructus, non excusaretur. Dixi, *Nec in posterum recipere debet*: si enim litigaret, & habita sententia recipere deberet fructus sequestratos, aut per aduersarium receptos, obligatus foret secundum omnes, etiam si non accepisset, nec accipere posset possessionem, quicquid præfati [d] tanquam magis Theologi quàm Canonistæ sensерint: fructus enim recepti saltem post litis contestationem actori debentur, si vincat, etiamsi contra possessorem super proprietate litiget, tam in spiritualibus, [e] quàm rebus profanis. [f]

29 Audio esse qui dicant non teneri quem ad recitandum, donec apprehendat possessionem, vel stet per eum, quo minus eam capiat, eo quod nullos interim fructus capiat, neque capere possit, cum fructuum perceptio à possessione incipere videatur, quæ opinio procedere potest in eo, qui prouisioni sibi factæ nondum consensit, eo quod beneficium nondum est suum, licet sit ei debitum, [g] non tamen in eo, qui iam consensit collationi. Tum quia per solam collationem acceptam ante possessionem quæritur ius in re, & dominium beneficij ei, cui collatum est. [h] Tum quia sicut in matrimonio carnali ante possessionem transit dominium, [i] ita & in spirituali. [k] Tum quia mortuo pronisо ante quæsitam possessionem beneficij, vacat illud per eius mortem per tradita à Felin. [l] Tum quia fructus debentur beneficiario à die acceptatæ collationis, quia fructus rei domino illius debentur, [m] per quod respondetur fundamento contrariæ partis, quam tamen dicerem procedere in Canonico, qui nihil potest quærere de fructibus eius ante possessionem acceptam per præfata.

30 Vigesimotertio infero, quod is, qui omnes fruct° loco pensionis reseruauit ei, qui in suum fauorem resignauit beneficium, (quod quotidianum est) recitare tenetur, per ea, quæ latius infra [n] dicemus. Tum quia est vere beneficiarius, & per suum consensum fructus sunt reseruati alij. Tum quia si vult aliquos fructus percipere, potest, cum possit ei deseruire, & is cui omnes fructus sunt reseruati pro seruitio impendendo cogatur satisfacere, ij namque soli, qui oneribus deductis supersunt, [o] censentur fructus.

Vigesimoquarto infertur, neminem à recitãdis horis excusari ob id duntaxat, quod fructus beneficij debeantur fabricæ, aut prædecessori mortuo, aut alteri cuipiam rei, vel personæ, ex consuetudine aut priuilegio in primo anno aut pluribus. Siquidem ei debetur dimidium fructuum, prout Ioan. xxij. declarauit. [p] Et quia etiam ante dictam declarationem poterat ei deseruire, & sustentationẽ Vicario debitam percipere per supradicta. Posteaquàm hæc fuerunt typis excusa compositum fuit caput vigesimum, in quo iterum tacta fuerunt eadem & resoluta, vtibi licet videre. Quid autem dicendum si statuto vel consuetudine præsertim à Papa confirmatis intro

Universidad de Deusto
Biblioteca

ductum sit (vt audio esse introductum in aliquot Hispaniæ & Germaniæ Ecclesiis) vt primo, vel vlteriori anno nil penitus percipiat nouus Canonicus, etiamsi voluerit inseruire, sed omnia cedant antiquis? Respondeo fœl. record. Pium V. abrogasse illa per extrauag. quæ incipit, Dudum, æditam anno 1570. Sed quia aliquot ecclesiæ non receperunt eam, nec volunt recipere, credo quod nouus Canonicus excusaretur à recitando, etiamsi iure deberentur illi dimidiati fructus: quia cum non posset eos sine impensa fructibus maiore & lite molestissima contra suam ecclesiam exigere, satis videtur nõ posse eos recipere, [a] quamuis hoc ad alios alia de causa litigantes non extenderem, quia in illis cessaret reuerentia, quæ à litigando contra suam ecclesiam retraheret. [b]

a argumẽta l. Ne vos proculo. ff. de verb. sign. c faciat. 22 q. 2.
b argumento c. fin. de festis.

31 Vigesimoquinto, quòd ex supradictis videtur inferri posse decisio illius quæstionis quotidianæ, an videlicet beneficiarij sint obligati restituere fructus beneficiorum ad ratam temporis, quo non recitant horas, & pro vtraque parte faciunt argumenta valida adducta à Panorm. [c] Qui tamen cum communi negatiuam partem determinat, & hæc proculdubio est vera opinio, attento iure contento in Decreto Gratiani, & Decretalibus, Sexto, & Clementinis: contraria verò est vera attento quodam statuto Concilij Lateranensis vltimi [d] sub Iulio secundo cœpti, & sub Leone decimo finiti. Cuius ego primus vulgator fui in Academia Salmanticensi, vbi etiam quadriennio postea nonnulli eruditionis nomine celebres Doctores consuluerunt secundum vererem & communem, à qua recesserunt viso textu, cuius tenor sequitur in hæc verba.

c In c. 1. n. 5. de celeb. Miss.
d In sess. 9. §. statuimus.

32 *Statuimus quoque, & ordinamus, vt quilibet habens beneficium cum cura, vel sine cura, si post sex menses ab obtento beneficio diuinum officium non dixerit legitimo impedimento cessante beneficiorum suorum fructus suos non faciat, pro rata omissionis recitationis officij, & temporis: sed eos tanquam iniustè perceptos in fabricas huiusmodi beneficiorum vel pauperum eleemosynas erogare teneatur. Hoc statutum, vt supra dixi, innouauit, declarauit, & auxit fœl. record. Pius V. per vnam extrauagantem* incipit. *Romanum, & inter cætera statuit, vt omnes Canonici, & beneficiati horas canonicas recitare tenerentur, & quòd qui vnam horam, vel plures, aut partem horæ vnius, vel plurium, aut totum officium, vel partem officij omiserit, nisi iusta causa excusauerit, grauem culpam incurrat, & ad fructuum suorum distributionum amissionem, item ille, qui primis sex mensibus officium non dixerit, nisi legitimum impedimentum ipsum excusauerit, grauem culpam incurrat, & ad fructuum suorum amissionem teneatur. Quæ quidem statuta, vt ibidem dicitur, ex Concilij Tridentini decreto, & mente edita fuerunt, & ad illius imitationem, & ad tollendum abusum, qui in quibusdam Ecclesiis irrepserat, quòd videlicet Canonici, & beneficiati, qui horas canonicas recitare tenebantur, illas non recitabant, sed per substitutos, & mercenarios recitari faciebant, & ipsi fructus suorum beneficiorum integros percipiebant, & ad pias causas conuertebant, quæ omnia ad Dei laudem, & diuini cultus augmentum

Universidad de Deusto
Biblioteca

gnissimam assequamur, Amen. An autem vlla oratio ex aliqua parte mala impetret aliquod temporale bonum non fuit tactum in hoc capitulo: sed partem affirmantem tenuit Adrian. [a] in hæc fere verba. *Oratio mala nonnunquam est impetratoria alicuius temporalis remunerationis, propter bonitatem mixtam & obuolutam malitiæ.* Quod paulo inferius probat, per remunerationem factam obstetricibus Aegyptiis [b] ob piam intentionem saluandi paruulos masculos Hebræorum, mendacio inuoluram, probat & authoritate August. qui in lib. de Ciuit. Dei dixit: Romanos meruisse Imperium Iustitia ob humanam laudem facta, quod constat fuisse peccatum, sed infra [c] per firma fundamenta discedimus ab Adriano.

a Quolib. 8. fi. M.

b Exod. 1.

cc. 10 60 eqq. 34. de valore orationis.

De Oratione dormiturientis tangit 9. Conclusiones.

CAP. IX.

1 *Orandum vigilando, & non dormiendo.*
2 *Vigiles plebis sunt clerici.*
3 *Angeli assistunt orantibus.*
4 *Dormiendo nemo meretur, aut demeretur.*
5 *Dormiendo oratio vel recitatio facta inutilis.*
6 *Missam audire dormiendo non sufficit.*
7 *Oratio præcepta vel vota quæ recitatur in lecto.*
8 *Dormire notabili Missæ tempore quando mortale.*
9 *Orando cum sopore quando, & quantum peccetur.*

1 NOno nota ex illo, *inuigilate*, non esse recitandum dormiendo sed vigilãdo. Pro quo facit illud, *Vigilantibus & non dormientibus iura subueniunt.* [d] & quòd eædem ipsæ horæ vocantur in iure canonico [e] vigiliæ. Cuius ratio secundum Host. [f] quem Io. Andre. & communis sequuntur est, quod illæ cum sollicitudine vigili recitari, & cantari debent, & vt dicit S. Lucas. [g]

d l. Pupillus. §. fin. ff. de his, quæ in testam. cred. §. Quorũ iuncta glo. Proœmiãdict.

e dist. 91. §. 1. & clericus vicium, f In c. 1. de cele. Miss. g Luc. 2. h In ser. 56 co. 3. super Cant.

2 Angeli non denunciarunt Natiuitatem Domini quibuslibet pastoribus, sed solum vigilantibus, & custodientibus vigilias noctis super gregem suum: & S. Bernar. [h] dixit illud Canticum, *Inuenerunt me vigiles qui custodiunt ciuitatem.* intelligi de Ecclesiasticis, qui suis orationibus custodiunt populum eis vitæ necessaria subministrãtem, & alibi. [i] postquam dixit, Credimus Angelos sanctos astare orantibus iuxta illud Psalmi, [k] *In conspectu Angelorum psallam tibi.*

i ser. 7 co. 1. super Cant. k Psal. 137.

3 Non sine compassione nostrum, qui somniculosi horas recitamus dixit. *Doleo proinde aliquos vestrum grauiter in sacris vigilijs deprimi somno, nec cœli ciues reuereri sed in præsentia Principum tamquam mortuos apparere, cum vestra ipsi alacritate permoti, vestris interesse solemnijs delectentur.* Facit etiam hymnus ille sæpius recitatus quam expensus, sæpius cantatus, quam intellectus, *Nocte surgentes vigilemus omnes, semper in psalmis meditemur, atque viribus totis Domino canamus dulciter hymnos.*

l C. le. 1. cõsi. anno, de homi. Th. in 4. d. 9. q. 1. ar. 4. q. 1. receptus ibi cõmuniter, & 2. 2. q. 154. ar. 5. m. 3. ar. 9. q. 84. art. 8. pro quo est Cle. 1. de homic. am et an.

4 Postremo conuincitur hoc conclusione illa communi, [l] quod nemo dormiendo bene, vel male mereri potest: cum nemo dormiendo sensibus impeditis [m] vtatur ratione, & iudicio ad merendum sufficienti.

5 Ex hoc notabili sequitur primo non satisfacere præcepto recitandi horas eum, qui recitat dormiendo, aut dormitãdo ad singulos versiculos à socio pronunciatos, neque etiam eum, qui dormit parte notabili earum, dum chorus illas recitat, & vt excuserur à peccato mortali, iterato eas recitare debere, aut supplere id, quod ipso dormiente alij recitarunt, non secus ac si nihil penitus recitasset, aut iis recitandis non interfuisset.

Secundo sequitur, eum qui aliqua parte notabili alicuius horæ sua culpa obdormit in choro, non lucrifecisse plus distributiones quotidianas illius, quam si ei non interfuisset.

Tertio sequitur rem periculosam esse recitare Matutinas à cæna somno nos vehementer grauãte, etiam si stando, vel ambulando eas recitemus. Homines namque fatigati studio, negotio, itinere, alióue labore, etiam stando vel deambulando obdormiunt.

Quarto sequitur, periculosius adhuc esse, quod à multis fieri solet qui sociis regentibus breuiarium ipsi memoriter recitant lecto decumbentes, tam somno lenti, vt quid dicant plane ignorent.

6 Quinto sequitur, non satisfacere præcepto de audienda missa festis eum, qui eam audiendo dormitoto tempore quo illa, aut aliqua eius pars notabilis dicitur, sicut etiam non satisfaceret si non interesset, dum illa: aut pars eius notabilis dicitur: vti alibi [a] probamus.

a c. Missas. fupra cod. b c. cũ ad celebrandum. eod. dist. c l. plane. ff. famil. ercis. l. Turon §. Lucius. ff. de vsur.

7 Sexto sequitur, periculosum esse id quod in diebus accidit, putà, quod quis itinere fatigatus lecto decumbat, cum proposito & obligatione in eo memoriter recitandi Completorium, eo quod existente in domo alicuius amici: vel eius, quem vereri debet, & non valens citra rusticitatem conuersationem bonam interpellare, illud non dicit: nam si obdormit antequam illud finiat, & non expergiscatur ante mediã noctem, mortaliter peccat, ob quod solum si antequam euigilaret & pœniteret moreretur, in orcum detruderetur, saltem si sciebat, aut scire debebat, quod attenta sua complexione, & consuetudine eiusmodi temporibus obdormire, & non expergisci solitus sit. Idipsum etiam assero de iis, qui voto aut pœnitentia, certis diebus tenentur recitare rosarium Beatæ Virginis, aut quippiam aliud simile, & priusquam illud recirent, in lectum se recipiunt, vt illud in eo recitent.

Septimo sequitur, quòd licèt nemo dormiendo peccare possit: [b] potest tamen ipsum met dormire esse peccatum, vti subtiliter declarauit Caietan. [c] & etiam velle dormire aut nolle vigilare, & velle ita sedere, aut iacere, vt obrepat somnus impediens solutionem pensi debiti.

b A. Host. Io. Andr. Abb. Ioan. Lup. Ant. Gab. Sot. Nauar. Ang. Syl. Rod. Vill. Med. Cord. Ledesm. Valent. Vasq. Reg. Less. Molin. Salas. Bonac. Ioan. Gut. Ioan. Med. Ioan. Bapt. Lop. Ioan. Sanch. Ioan. Alb. Ioan. Bapt. Ferr. Ioan. Bapt. Gon. Ioan. Bapt. Pol. Ioan. Bapt. Mon. Ioan. Bapt. Cast. Ioan. Bapt. Cal. Ioan. Bapt. Cal. Ioan. Bapt. Cal

Universidad de Deusto
Biblioteca

recitare de defunctis diebus ferialibus, & solos Capellanos omnibus diebus, quibus non occurrit festum duplex, vel octaua: quia illud generaliter per regulam ordinariam omnibus præcipitur: hoc vero non, sed duntaxat prædictis Capellanis statuto, vel ratione particulari.

5 Quinto sequitur, responsorium quod pro defunctis in fine Pretioſę in hoc episcopatu dicitur ab omnibus clericis, tam intra hanc ecclesiam Cathedralem, quam extra eam, à recitantibus dici debere. Alia vero responsoria, quæ dicuntur in fine singularum horarum in diebus, quibus non occurrit festum duplex, vel octaua, non nisi à Beneficiariis, & Capellanis prædictis. Illud enim ordinariè omnibus generali & particulari respectu præcipitur. Hæc autem respectu primo ob bona in id legata huic Ecclesiæ præcipiuntur Beneficiariis.

Occurrit tamen difficultas non leuis, An Beneficiariis eius extra chorum horas suas recitantes obligentur recitare prædicta responsoria. Et pro indubitato habeo non teneri eos qui non lucrantur distributiones illius horæ. Quod autem obligentur ij, qui absentes eas lucrantur facit, quod S. Tho. [a] sentit Beneficiarium studentem teneri recitare in scholis omissa officia quorum distributiones, quum iis interest lucratur.

In contrarium vero vrget, quod maior beneficiariorum pars ea non recitat, quando non interest choro, & quod ad multa tenetur chorus, & illi, qui ei interſunt, ad quæ absentes non tenentur: etiam si eiusmodi causa & ratione absint, quæ sufficiat, vt lucrifaciant distributiones quotidianas, in quibus sunt stare, sedere, aut geniculari, cum tale, aut tale quid dicitur, recitare responsoria defunctorum finita prima in corpore, aut claustro ecclesiæ, legere kalendas in Capitulo ad Pretiosam, Commemorationes item, Responsoria, hymnos, psalmos, & alia, quæ dicuntur in supplicationibus, Litaniis, & missis, quæ fiunt ab iis qui interſunt. Facit insuper, quod absentes non tenentur agere commemorationem S. Claræ, & alias, quas cũ ea finito Completorio agimus, etiam si participes sint distributionum quæ pro eis dantur. Postremo facit, quod quædam in ecclesiis Cathedralibus & Collegiatis præcipiuntur Capitulo, aut Collegio, animo ad id obligandi chorum, aut Capitulum, & non eorum singulos, quemadmodum præceptum illud conseruandi genus humanum, [b] *Crescite, & multiplicamini.* non fuit datum singulis ea mente, vt quilibet eorum obligaretur, sed toti vniuerso, ea mente, vt non deessent in tota multitudine, qui illud sufficienter adimplerent, vti post, & ante multos alios tradit B. Tho. [c]

6 Ob quæ omnia consonantior iuri videtur hæc pars saluo eo, quod sub finem c. finalis dicetur. Et ad adducta in contrarium ex Thoma dico, eum non dicere scholasticos esse obligatos recitare omne id, ob quod lucrantur distributiones, sed non teneri recitare officia extraordinaria defunctorum, vti præsentes: quia neque lucrantur distributiones, quas illi.

7 Vnde potiori ratione, non obligatur ad dicta responsoria is, qui extra chorum ex priuilegio, vel iure secũdum aliud Breuiarium, & regulam recitat, quàm chorus, licèt meo consilio, vtrique eorum partem in id sufficientem precum, & aliorum bonorum operum, quæ faciunt studendo, legendo, aut alia negotia ecclesiæ vel sua peragendo applicarent in auxilium eorum defunctorum, quorum gratia fundata sunt eiusmodi responsoria, saltem generaliter Deo dicẽdo.

8 *Suscipe Domine Deus iustam partem meæ orationis, laborum, & operum, quæ tua inuatus clementia præstiti hactenus, vel egero, in satisfactionem eorum, quæ debeo hactenus, quorum contemplatione mihi bene fit.* Quam sanè applicationem facere saltem tacitè, omnibus Christifidelibus expediret, vti non pauci faciunt expressè.

9 Sexto sequitur, non satisfacere præcepto recitandi horas eos, qui dum cantant, aut recitant, omittunt tantam partem versuum, psalmorum, vel deglutiendo, corrumpendo, & syncopando verba, syllabas, vel litteras, ita quod ex ita omissis, & corruptis fieret notabilis pars horæ. Qui enim id agunt, omittunt partem notabilem horarum, & consequenter non recitant eas integras, & præterea contraueniunt Concilio Romano [a] & Viennensi, [b] & statuto ecclesiæ Gallicanæ, [c] quæ illud grauiter reprobauerunt, Maximè verò illud statutum Gallicanum, dum ait non debere nos recitare pronunciando in gutture, aut inter dentes declutiendo, aut syncopando dictiones.

10 Quod optimè confirmat visio illa relata à S. Anton. [d] de quodam patre sancto, cui videnti in choro dæmonem multa imponentem sacco, & interroganti quid imponeret: respondit syllabas, & verba, quæ hi vel illi omittunt, inter dentes deglutiunt, & male pronunciant, vt illos eius rei accusaret in iudicio futuro.

11 Septimo sequitur, quod licet tarde veniẽs ad chorum sine iusta causa cœpta iam hora, peccet venialiter, & quemadmodum qui modo cum causa, modo sine ea tarde venit, potest continuare cum choro horam inchoatam, lucrifaciendo meritũ, & distributiones quotidianas, si venerit tempore ab ipso statuto permisso, & meritum dumtaxat consequendo, si aliquantisper tardius venerit, per infra [e] dicenda, ita peccat mortifere, si non supplet ea, quibus non interfuit si partem notabilem constituebant: quia huiusmodi non recitat horam integram: si autem supleuerit, excusabitur à peccato tantum, quantum mox dicetur.

Octauo sequitur, eum qui egreditur chorum, antequam finiatur hora, absque iusto impedimento, vel iusta causa, non solum perdere distributiones quotidianas, sed etiam saltem venialiter peccare, imo & mortifere, si ob id omitteret partem notabilem horæ, & postea non suppleret eam pronunciando per se. Quin & si suppleat, debet præsumere se iniungationi diabolicæ consensisse ob illam visionem D. Benedicti à D. Gregorio recitatam, [f] scilicet, quod vidit diabolum extrahentem quendam monachum per extremitatem cucullæ à choro, antequam finiretur hora, & discìplina D. Benedicti diabolum fugatum fuisse.

12 Nono sequitur non adimplere id ad quod tenetur, qui dum horam chorus cantat, aut recitat, scribunt epistolis vel instrumentis ab aliis scriptis, aut legunt, loquuntur, negotiantur, rixantur, vel faciunt intra vel extra chorum per se solos, vel cum aliis aliqua ab officio diuino aliena, & ab attentione debita distrahentia, siquidem pars sunt non adesse, & canere vel recitare agendo attentioni debitę repugnantia, per supradicta de eo, qui obdormit, & infra de attentione necessaria dicenda, imo hoc est peius illo, ob scandalum, & malum exemplum.

13 Quod

13 Quod ipsum eadem ratione dicendum est de his, qui audiunt missas obligatorias, & faciunt, vel dicunt prædicta saltem dum sacerdos quidpiam pronunciat elata voce in altari, excepto quod non sunt tot, quæ repugnant attentioni necessariæ ad audiendam missam, quot attentioni necessariæ ad bene recitandum, & canendum repugnant.

14 Decimo, sequitur ratio ob quam in statutis Gallicanis [a] in hac & aliquibus aliis Ecclesiis statutum est, quod nemo in choro dum canitur in missa, aut recitatur hora, legat, aut recitet aliud quicquam præter id quod canitur, & recitatur, siquidem interim dum recitat, aut legit aliud, non potest recitare, aut canere id, ad quod tenetur.

Vndecimo sequitur, quam aperte cõdemnant seipsos nonnulli, qui grauiter reprehendunt eos, quos vident recitare aliquid in Breuiario, vel alio libello precatorio dum canitur vel recitatur in choro, & absque vllo scrupulo ipsimet loquuntur, negotiantur, intendunt, tident, iocantur, legunt epistolas, petitiones, & prouisiones subsignant, dant & accipiunt nuncia commissa, & responsa. Nam si malum est recitare & laudare Deum vno modo tempore, quo alio modo oportet recitare & laudare, nonne peius erit se vel alium recitantem aut canentem per prædicta impedire? [b]

Duodecimo sequitur, eum, qui rogat vel causam dat, quod legatur, scribatur, verba fiant, recitetur, aut aliud quippiam recitationi, vel cantui debito repugnans fiat, peccare: quoniam qui dat occasionem damni, damnũ dedisse videtur, [c] & is cui placet peccatum alienum peccat. [d]

15 Decimotertio sequitur, eos qui corrigunt aut emendant scandalizando, murmurando, vel ridendo barbarismos, solœcismos, accentus, male moderatum cantum, vel pronũciationem prauam eius, qui legit, vel cantat in Missa, aut choro, & super eo contendit cum aliis, alienando se ipsum & alios ab attentione necessaria eius, quod postea recitatur, vel canitur, plus peccare, quam is, qui errauit. Nam is peccauit in vno vel altero verbo, syllaba, vel accentu, & qui sic corrigit omittit dicere, vel audire multa verba, & interdum versus, quos chorus vel lector recitat, & distrahit alios ne etiam audiant, vel dicant.

16 Primo quæritur circa hoc notabile, qua ratione, vel quo iure qui canit vel recitat in choro, vel extra eum cum aliis, satisfacit canendo, vel recitando dimidium horarum, & etiam, qui nõ præcinit, vel dicit lectionem, vel collectam aliquam, neque inchoat antiphonas, quando ore canuntur, nec eas dicit quando recitantur, eo quod ista faciant, vel dicant alij pro omnibus?

17 Ad hanc quæstionem respondeo primo, quod licet nõ reperiatur lex vlla in id expressa in iure communi, est tamen consuetudo generalis à toto orbe Christiano recepta dictans, quod qui recitat in choro aut extra eum horas cum sociis, satisfacit dicendo dimidium psalmorum & versiculorum, & audiendo alterum dimidium, audiendo item orationes, capitula, lectiones, antiphonas, responsoria, & alia, quæ iuxta consuetudinem chori, vel eorum qui simul recitant, dicere non solet nisi vnus, vel duo quandoquidem consuetudo habet vim legis, [e] etiam in hac materia, [f] & omnium interpretum certissimus est in rebus incertis consuetudo, [g] & ita sentiunt Henricus, [h] S. Anto. [a] & Paludanus, [b] & vltra ea quæ ipsi dicunt facit quod Papa Damasus [c] statuit, vt alternatim canerentur psalmi in Ecclesia, vt nunc fit, & non totus psalmus ab omnibus confuse, vt olim fiebat, & nunc etiam fit à Iudæis: nec ita, vt totus recitaretur vel caneretur ab vno solo audientibus aliis.

18 Quod ait Ioan. Cassianus [d] monachos Aegiptios seruasse.

19 Secundo, quod ex hoc sequitur singularis illa decisio Paludani, [e] quod qui tenetur dicere officium defunctorum, vel psalterium, aut aliud simile, præcepto confessarij, rogatu vel ordinatione defuncti, satisfacit dicendo dimidium, & audiendo reliquum per versus, vt fieri solet, & quod duo vel plures obligati ad recitandum singula psalteria, satisfaciunt recitando, & audiendo vnum alternatim per versus, & si secus dicendum sit de duobus vel pluribus, qui tenerentur dicere singulas missas: non enim sufficeret, quod vnus eorum eam diceret, adiuuantibus eum aliis: Sacrificium enim missæ, vt & alia sacramenta, operatur ex opere operato, & non solum ex opere operantis, id est absque consideratione operantis, vt idem declarat.

20 Secundo quæro, an satisfaceret suæ obligationi obligatus dicere aliquem certum numerum Aue Maria, vel Pater noster, qualem habent Corona, Psalterium, vel Rosarium virginis Matris, qui recitat illa cum alio alternatim, eo modo quo ego frequentissime solitus sum facere iter faciens & interdum domi manens, vel ad stationes iens cum familiaribus meis, & aliis sociis & amicis: ita quod omnes dicamus simul orationes Dominicas, & alternatim orationes, siue salutationes Angelicas.

21 Ad quam respondeo primo, quod iam dudum impetraui ad cautelã verbo à S. D. N. Gregorio xiij. gratiam, qua ita lucrifaceremus indulgentias mihi & illis, qui mecum ita recitarent, concessas pro psalterio vel corona, recitando sic alternatim, ac singulatim, ac si confuse simul omnes omnia recitaremus.

22 Secundo quod donaturus latinitate hunc libellum Beatitudinem eius supplex orauì, vt sibi placeret partem affirmatiuam huius quæstionis approbare, & eam hoc in loco per me, pro lege, aut dispensatione promulgari, qui pro sua summa dignitate, maxima sapientia, & cana prudentia, respondit cupere se prius videre statutum illud Damasi Papæ, quo prædicta precatio alternatiua inducta fuit: quod mihi hactenus non licuit inuenire: tametsi illud etiam per alios quæsiuì, & in his per D. Doctorem Rotilium Benzonum Romanum, virum egregie profecto pium, & eruditum, Canonicum Basilicæ principis Apostolorum Vaticanæ, Theologum, & in ea sacræ scripturæ continuum interpretem: qui mira diligentia attulit mihi quamplurimorum, tum recentium tum veterum, qui ea de re meminere, nomenclaturam, quorum tamen nullus adeo exprimit ac Platina, [f] & Breuiarium fœl. recor. Pij V. [g] Platina quidem his verbis.

23 *Damasus instituit vt alternatim canerentur psalmi in Ecclesia.* Breuiarium autem his, *Instituit Damasus, vt in ecclesia psalmi, ab alternis canerentur.*

24 Tertio, quod cum non potuissem inuenire præfati Damasi decretum, neque eius tenorem, non redij ad S. D. N. ne tot & tantis curis obruto nimium essem molestus, sed decreui, salua suæ Sanctitatis, & cuiusuis alius rectius sentientis cen-

a 1. par. i. 9. c. 11. §. 3. col. 1. b In 4. di. 43. q. 2. co. 3.
c Platina in eius vita p. u. penul.
d de Instit. cœnob. li. 2. c. 11.
e In 4. dist. 45. q. 2 co. 3.
f In vita Damasi.
g In lect. 6. ipsius fe sti.

a d. Quoli. 6 ar. 5.
b Gen. 1. 2.
c 2. 2. q. 183. art. 10. ad 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sura,cui me omniaque mea libenter submitto dicere, quæ pro vtraque parte occurrunt. Pro parte namque negatiue facit primo, quod verba decreti Damasi non videntur aptari recitationi Pater noster, & Aue Maria quia solum comprehendunt psalmos, & cantum illorum. At Aue Maria, & Pater noster, non sunt psalmi, nec recitatio eorum est cantus. ergo verba decreti non possunt eis aptari, & cui non aptantur verba dispositionis, nec ipsa dispositio aptatur. [a]

a c. indemnitatibus. ff. supradict. de elect. l. 6. l. 4 ff. tottes. ff. de damn. infect. b c. quæ à iure communi de reg. iur. li. 6.

25 Secundo,quòd quæ à iure communi exorbitant non sunt extendenda, [b] & prædictum decretum Damasi videtur exorbitare à iure communi contento in principio huius capituli, videlicet quod oratio dicēda ab aliquo, est ab eo integre dicenda, & decretum limitat illud, ne procedat in obligatis ad cantandum psalmos,statuens, vt in eis sufficiat canere dimidium eorum,& audire dimidium.

26 Tertio quòd memini me videre in Galliis quendam Prælatum ita priuatim recitātem cum alio psalmos, vt vnus præiret pronunciando versum sequentem, & alter sequeretur eum ipsummet versum repetens,qui forsan,vt erat doctus, sentiebat decretum Damasi, æditum de psalmorum cantu nō esse extendendum ad illorum recitationem, quanto minus ergo dicetur extendi ad recitationem Pater noster, & Aue Maria?

27 Pro parte autem affirmante facit primo, quod prædictum decretum Damasi non fuit ius nouum, quatenus disponit, vt psalmi possint alternatim cantari: quia genus precandi alternatim in psalmis & aliis fuit inuentum longissimè ante Damasum. Nam

lib. 2 hist. eccles. c. 14. Theodoretus, [c] citat B. Athanasium hæc dicentem, *Isti duo admirabiles viri Flauianus, & Diodorus, quanquam sacerdotij administrationem nondum sunt consequuti sed annumerati Laycis,tamen noctu,& interdiu ad pietatis studium omnes sedulo excitarunt. Hi primi psallentiū chorum in duas partes diuiso hymnos Dauidicos alternis canendos tradiderunt, quæ res primum incepta Antiochiæ vbique peruasit, & ad vltimas orbis terræ oras peruagata est.*

1 li. 4 hist. eccles. c. 8. Et Socrates, [d] sic dicit. *Ignatius Antiochiæ tertius à Petro Apostolo episcopus, qui cum Apostolis ipsis multum vel satius est,visionem vidit Angelorum Sanctam Trinitatem hymnis alterna vice decantatis collaudantium,& formam canendi in ea visione expressam Ecclesiæ Antiochiæ tradidit,vnde illa traditio in omnibus Ecclesijs recepta est.*

e de eccl. Hierarch. c. 3. part. 3. n. 56. & Dionysius Areopagita [e] videtur innuere morem canendi hymnos ad alterum quasi vna concordi & consona sacrarum rerum chorea Et in antiquo hymno Angelorum est illud. *Alternantes concrepando,meos damus vocibus.*& Nicephorus [f] modum alternandi psalmos Ioanni Chrysostomo tribuit. Per quæ omnia concluditur longe ante Damasum licuisse cantare psalmos alternatim,& non solum psalmos, sed etiam alios hymnos, alias laudes, & alias orationes. ergo licuisse, & licere etiam salutationes Angelicas, & Orationes Dominicas alternatim dicere.

f lib. 13. c. 8.

28 Secundo,quod Damasus non inducit licentiam cantandi psalmos alternatim, sed necessitatem id faciendi in choris:& ita sicut per decretum eius non est inducta necessitas dicendi alternatim alia quam psalmos, ita non est sublata facultas dicendi ea à choro, vel à multis alternatim : quia nihil de illis veruit, vel præcepit,& consequenter *Pater noster, Aue Maria,* & alia laudū cantica dicenda à multis,possunt dici confuse,& alternatim, esto psalmi canendi à choro decant dici alternatim.

Tertio quod ratio quare iam inde à nascente Ecclesia vtile iudicatum est laudare Deum per hymnos, alias laudes, & cantica alternatim cantata, videtur fuisse, quod alternatim & disiunctim dicendo,vt plurimum eo attentius, deuotius & intelligentius, quo distinctius dicuntur. Quæ ratio tam militat in multis obligatis ad dicenda dena, vel vicena quadragena, sexagena, vel centena *Aue Maria* vel *Pater noster*, ac in obligatis ad dicendos denos, vincenos, quadragenos, sexagenos, vel centenos versus vnius, vel plurimum psalmorum. Ergo idem ius est in vtriusque. [a]

Quarto,quod nemo iure naturali, diuino, & humano serena mente librato iudicabit minus satisfacere suo debito viginti obligatos ad dicendum quinquagintа *Aue Maria*, dicendo ita alternatim,vt primus, tertium, quintum, &c. dicerentur ab altera parte eorum, & secundum, quartum, sextum, &c. ab altera eorundem, quam illi viginti obligati ad dicendos quinquagenos versus vnius,vel plurium psalmorum, qui alternatim eos ita dicerent, vt primus, tertius, quintus, &c. dicerentur ab altera parte eorum, & secundus, quartus, quintus, &c. ab altera eorundem.

29 Quinto, quod summa & fouenda est ratio quæ oro religione facit, [b] & ita sententia,opinio & alia dispositio, quæ religionem & pietatem fouet & auget, est fouenda. [c] Et hoc facit hæc sententia. Tum quia vt prædictum est attentionem, deuotionem, & intelligentiam erga dicenda auget, quod plurimi est faciendum in precibus. [d] Tum quia magnam præbet occasionem iter facientibus, deambulantibus, & arantibus euntibus, & inde redeuntibus recitandi psalterium, coronam vel rosarium Virginis Matris, quod est optimum,& antiquum inuentum precandi genus.

30 Recitandi item coronam D.N. Iesu Christi, quæ noue inuenta & optima precandi species est, & consta *33. Pater noster*, & 5. *Aue Maria*, quorum primum in initio, secundum in fine decimi *Pater noster*, tertium in fine vigesimi,quartum in fine trigesimi,quintum in fine 33.est dicendum.

31 Tum quia etiam præbet occasionem sanctè cum memoria Dei & spiritualium cōuersandi parentibus cum liberis & patribus & matribus familias cū suis familiaribus multis horis, quibus otiarentur, vel vane aut male sine Dei & spiritualium memoria conuersarentur.

32 Sexto,quod Paluda. [e] receptus, & supra relatus dixit,quod quemadmodum qui iure communi tenetur ad horas canonicas satisfacit dicendo dimidium earum, & audiendo aliud dimidium per versus, ita qui iure speciali pœnitentiæ, voti, vel statuti tenetur ad vnum psalterium,vel officium defunctorum satisfacit dicendo dimidium, & audiendo aliud dimidium per versus, & eadem ratione idem dixisset de illo, qui teneretur ad cantandum, vel recitandum, prosam festi Corporis Christi, vel officium defunctorum, vel alios hymnos, vel cantilenas pias extraordinarias. At eadem omnino ratio videtur de illo, qui tenetur ad dicenda quinquagena vel centena Aue maria, imò ea parte maior, quòd vnus Aue Maria, non differt ab altero, quantum vnus versus psalmi vel prosæ ab altero.Ergo idem dixisset de hoc,quod de illis. [a]

Septimo, quòd si essent decem qui tenerentur ad dicenda centena Aue Maria, & simul conuenientes dicerent ea omnes confuse, planè satisfacerent obligationi. At decentius, distinctius, & gratius Deo videretur, si alternatim quinque vnum, & quinque aliud dicerent. ergo potius deberēt sic distinctè, quam confusè dicere, quia maius bonū minori præfertur, [b] & consequenter tantum, vel plus satisfacerent alternatim,quam coniunctim dicentes.

33 Octauo,quòd lex illa de psalmis alternatim cantandis extensa est fere ab omnibus ad recitantes psalmos,imò & ad canentes, & recitantes hymnos, prosas, & quæ vocant sequentia, imò & ad cantum, & recitationem Capitulorum, Euangeliorum, Epistolarum, & lectionum,quæ cum in altari,tum in choro recitantur,& cantantur. ergo eadem, & maiori ratione debet extendi ad cantum, & recitationem magni numeri Aue Maria, vel Pater noster, à multis dicendum.

Nono, quòd si S. D. N. ob aliquam piam causam præciperet, vt 50. Aue Maria, cantarentur, vel recitarentur per aliquot dies in choris ecclesiarum, plerique omnes in choro diu versati iudicarent ea omnia, & singula non esse cantanda, vel recitanda ab omnibus & singulis chori confusè, sed alternatim,ita vt altera pars chori cantaret, vel recitaret vnum, & altera alterum:quod profecto decentius, pientius, & gratius Deo, Virgini Matri,& populo ea audienti esset. ergo pari ratione, si conuenirent in ecclesia vel extra eam multi,qui tenerentur ad cantanda,vel recitanda quinquagena Aue Maria, rectius facerent,si ea alternatim, quàm confuse dicerent. At nemo negaret eos confuse dicentes satisfacere. ergo nemo negare debet eos alternatim id faciendo melius satisfacere.

34 Decimo, quòd non obstant argumenta in oppositum adducta. Ad primum enim respondetur primo negando, quod Damasus induxit nouam facultatem canendi alternatim psalmos : quia vt probatum est longe ante illum alterna illa cantio, & laudatio non solum licebat, sed præstabat cantioni, & laudationi confusæ, quam in hodiernum diem Iudæi seruant, & prædicti grauissimi patres laudibus efferunt eos, qui eiusmodi alterna cantione, & laudatione sunt vsi, & videm facerent aliis suaserunt. Non tamen negamus benè dicere Platinam,& Breuiarium prędictum, & alios multos, Damasum instituisse prædictam alternam cantionem: quia concedimus eum statuisse vt psalmi alternatim in choris canerentur, ita quòd post eius institutionem non licet eos confuse cantare, sed ex eo,quod ipse præcipit illud fieri, non sequitur, quòd non licebat antea, imò iudicatur, quòd licebat quidem, sed non erat præceptum, qui est verissimus intellectus illius institutionis, & respōsio firmissima. Secundo respondeo quòd lex illa Damasi extendenda est ad casum propositum.

35 Tum quia ex similitudine rationis leges communes non pœnales extenduntur, [c] & in casu proposito non tantum est similis ratio, sed etiam eadem:per quam etiam lex pœnalis extenditur de vno casu ad alium,iuxta quandam glos. singularem [d] concurrente aliquo ex quindecim,vel septemdecim,vt super eo tradiderunt magno apparatu Domin. & Philippus Francus post Anton.de Butrio. [a] Tum quia lex etiam limitatoria extenditur ad casum similem, [b] vbi multa ex hoc congerit Decius. Tum quia omnes extendunt eam ad recitationem alternatim faciendam, cum tamen solum de cantu loquatur. Tum quia omnes extendunt etiam eam ad cantum,& recitationem hymnorum,prosarum,& eorum, quæ appellantur sequentia, & ad id genus alia. Quo fit vt merito extendi debeat etiam ad Pater noster,& Aue Maria,in magno numero à multis in choris, vel extra eos canenda,vel recitanda.

Ad secundum respondeo primo, negando quòd prædicta lex Damasi exorbitet à iure communi,quatenus permittit prædictam alternationem:quia vt prędictum est ante illum fuit permissa, & laudata. Secundo quod licèt diceretur exhorbitare à iure antiquo,quatenus induxit præceptum de canendo alternatim,cum antea esset solum consilium,& ita licet ex ea sequeretur eos,qui tenentur ad dicēdum magnum numerum *Pater noster*, & *Aue Maria*, sine aliarum orationum mistura, in choro non teneri de præcepto canere illa alternatim, non tamen sequitur, quod non licet ea dicere alternatim, nec quod alternatim dicendo nō satisfaciant: quamquàm credo quod optimi choristæ, vt prædixi, iudicarent dicenda esse alternatim sicut cætera omnia, quæ possunt distingui versibus,vel aliis modis in id aptis.

Ad tertium respōdeo, quod ille de quo argumentum fit nimium scrupulosus erat. Per quæ dicendum videtur in præsentia, donec aliud decoctius exeat, præfatam quæstionem esse problema, cuius vtraque pars disputando defendi potest, sed quod pars posterior omni iuri videtur consonantior, eamque ipse à multo tempore in recitando virginis matris rosario seruare sum solitus.

36 Ex quo infertur,quid censendum sit de eo,quod ante circiter 40. annos consuluit quidam pietatis, & eruditionis ergo celebris: nempe quòd multi, qui ratione cuiusdam fratriæ siue confraternitatis tenebantur certis diebus dicere quinquies *Pater noster*, & totidem *Aue Maria*,satisfacerent,si conuenientes in vnū ita alternatim ea dicerent, quòd vnus eorum quasi choraula diceret primum *Pater noster*, & secundum *Aue Maria*, & tertium *Pater noster*, & quartum *Aue Maria*, aliis audientibus,& alij dicerent illo audiente primum *Aue Maria*,& secundum *Pater noster*, & tertium *Aue Maria*, & quartum *Pater noster*, & postea omnes simul dicerent quintum *Pater noster*, & quintum *Aue Maria*. Huius ego viri eruditi, & pij consilium & praxim sequutus, frequenter in memoriam quinque plagarum D.N. Iesu Christi cum familiaribus, & sociis prædicta quinque *Pater noster*, & quinque *Aue Maria*, prædicto modo soleo dicere, præmonendo ante vnum quodque *Pater noster*, in cuius plagæ memoriam illud cum vno *Aue Maria*, sumus dicturi : ante primum quidem *Pater noster*, per illa vel similia : in memoriam quinque plagarum D. *N. Iesu Christi dicamus quinque Pater noster, & totidem Aue Maria, & primo in memoriam plagæ manus dexteræ.*& dicto primo *Pater noster*,cum *Aue Maria*, per illa verba, *In memoriam autem plagæ manus sinistræ.* & finito illo cum *Aue Maria*, per illa. *In memoriam plagæ pedis dextri*, &c. & post finem omnium versiculum. *Adoramus te Christe*, cum oratione. *Domine Iesu Christe*, vt infra : [c] & quamuis

c Cap 19.

aliis

Universidad de Deusto
Biblioteca

aliis in contemplandis illis (quæ nobis ob oculos semper esse deberent) plagis frequentioribus, magis fortè prosit solitaria illorum recitatio, mihi certe vtilior solet esse hæc cum aliis pronunciatio.

37 Tertio principaliter quæro, an obligati ad recitãdum aliquo die coronam, psalterium, Rosarium prędicta eadem die, sed diuersis horis eiusdem diei ex aliqua honesta causa interrupris, perinde mereantur, & satisfaciant, ac si vnico contextu, sine vlla interruptione ea perficerent? Super qua quæstione sicuti super præcedenti cum Sanctissimum D. N. consuluissem, Sãctitati Suæ placuit, vt eam ad summum Sacræ Pœnitentiariæ prætorium viris vndequaque doctissimis refertum referrem, quod cum fecissem, & varios in ea re decidenda inuenissem, decreui, ne cuiquam molestior essem, meam circa eam dicere sententiam, vt dixi circa præcedentem, Salua. S.D.N. & tanti Prætorij censura.

38 Pro cuius parte negante facit primo conclusio principalis huius capituli, nempè quod horæ Canonicæ, & alia diuina officia sint integrè, & sine interruptione canenda, & recitanda. Secundo quòd vnus actus vnico tempore, & sine interruptione fieri debet, vt stipulatio, [a] & vt testamentum. [b] Tertio quod officium diuinum non debet relinqui incœptum.

Pars autem affirmatiua videtur potius tenenda. Tum quia omnes horæ Canonicæ vnius diei, licet sint vna oratio, vt patet per definitionem Cardinalis Turrecre.[c] quam supra sequuti fuimus: tamè septem, vel octo horis interruptis iustè perficitur. Ergo & corona Virginis Matris, quæ continet quinque partes, quarum quælibet constat vno *Pater noster*, & vna decade, siue decem *Aue Maria*, poterit dici quinque horis distinctis.

39 Tum quia vsu receptum est, quod Rosarium Virginis Matris, licet sit vna oratio, dicatur per tres partes interruptas, quarum quælibet continet quinque *Pater noster*, & quinque decades, *Aue Maria*. Ergo eadem, vel simili ratione poterit & corona dici per partes.

40 Tum quia visitatio quatuor, quinque, vel plurium Ecclesiarum facienda vno die pro indulgentia consequenda, vel pœnitentia implenda, vel voto vel commissione exequẽdis, potest fieri per partes interruptas, visitando alias ante prandium, & alias post illud, imo & aliam, vel alias diluculo, & alias aliis horis, tertia, sexta, nona, vel sub noctem, modo eodem die visitentur omnes, vt diximus in Comment. de Indulgentiis. [d] Ergo & rosarium, corona, & psalterium Virginis dicendum aliquo die pro aliqua prædictarum, vel aliarum causarum poterit dici per partes, & horis interruptis: quia negari non potest, quin Rosarium dictum vno die diuersis horis eius, non sit vno & eodem die dictum, & consequenter erit satisfactum obligationi dicendi vno & eodem die. Tum quia licet vna decas Rosarij vel Coronæ continens decem *Aue Maria* videatur indiuisibilis quoad illa, sicut vna septem horarum Canonicarum quoad ea, quæ continet, vna tamen decas *Aue Maria*, diuisibilis videtur ab alia decade, ac vna hora canonica ab alia. Tum quia sicut facultas dicendi horas canonicas diuersis horis magnam tribuit occasionem dicendi eas commodius, & cum frequentiore, & continuatiore memoria diuinorum, ita facultas dicendi præfatas decades diuersis horis magnam præberet occa-

[a] l.1. §.1.l. cõtinuus. ff. de verb. oblig. [b] l. Hæredes palam §. fin. ff. de testam. & l. hæc consultissima. C. eod. tit. [c] c. nihil. 7. q.1.

[d] Super. d. in Leuitico de Præd. 1. not. 31. & 41.

sionem frequentandi memoriam Virginis Matris, & rerum diuinarum, & commodius, ac forte deuotius eas dicendi. Tum quia id præberet occasionem occupandi bene plurimas partes temporis (quæ pretiosissima res est) quamplurimis occupatis, qui perdunt eas, dum euntes ad Ecclesiam, vel congregationes, & expectantes socios ad horas dicendas, vel expedienda negotia, vel expectantes audientias Magnatum, Iudicum, aduocatorum, vel aliorum amicorum occupatorum, nihil agunt, nec recitant prædicta, putantes non posse illa finire antequam congregatio adsit, aut audientia præbeatur, aut alia, quam speranda occupatio veniat, & credunt, quod nihil proderit eis partem eorum dicere ad effectum vt censeantur dixisse illa, licet post illas occupationes superuenientes ea perficiant. Qui si putarent posse rectè dicere aliquam vel aliquas decades Coronæ, ad effectum vt dicendo posteà alias censerentur perficere coronam, lubentius dicerent tunc illas, & lubentius post illas occupationes alias restantes.

41 Tum quia emptio, [a] venditio, & omnes contractus regulariter, excepta stipulatione, possunt fieri per litteras & nuncios, & sic magno interuallo inter consensum vnius contrahentis, imò & Matrimonium, [b] imò vt diximus, oratio horarum Canonicarum, licet sit vna, potest tamen fieri septem vel octo horis interruptis. Et ita regulariter omnis actus potest fieri per partes interruptas, exceptis his, in quibus contrarium iura statuunt. At nullum ius naturale, Diuinum, neque humanum statuit, vt Rosarium, vel Corona Virginis Matris nõ possit per partes, & rempore interrupto dici, ergo poterit ita perfici. Tum quia non obstant in oppositum adducta.

Ad primum enim eorum respondetur primo, negando quod omnes horæ Canonicæ sunt vnico contextu simul recitãdæ, quamuis sint vna oratio, vt proxime dictum est.

42 Secundo concedendo, quod quælibet hora Canonica, & quodlibet officium diuinum publicum, quæ publicè, populo dicenda sunt, de quibus loquuntur iura in argumento citata, debent dici sine vlla interruptione, cum ad euitandum scandalum populi, tum ad euitandum tædium sociorum, cum quibus dicenda sunt: nos autem loquimur de priuatis precibus quæ priuatè dicuntur. Vnde etiam hora Canonica publica, quæ priuatè dicitur, potest interrumpi aliquando sanctè, & cum merito, aliquando peccando, sed adimplendo præceptum, vt colligi potest ex his, quæ latius dicemus infra. [c]

Ad secundum concedo, quod aliqui actus, quò valeant, debent fieri vnico contextu, sed nego, quòd omnes ita fieri debeant, imò regulariter possunt fieri per tempora interrupta, vt proximè probatum est.

Ad tertium respondeo, quod preces priuatæ de quibus loquimur, non sunt officia diuina Ecclesiæ, de quibus loquuntur iura in eo citata. Quare concludo eum, qui obligatus est ad dicendum Rosarium, Psalterium, vel Coronam Virginis Matris, vel Coronam D. N. Iesu Christi aliquo die, satisfacere dicendo ea eodem die horis interruptis, præsertim aliqua honesta de causa, & in finem tollendi otij, & non tenendi tempus, saltem dicendi vnico contextu sine interruptione singulas decades eorum, quod nos à multo tempore seruauimus: & donec contra-

tium

tratium statuatur seruare intendimus.

43 *Horæ quam partem omittens peccat mortaliter.*
43 *Missæ pars notabilis quæ.*
44 *Horæ pars notabilis quæ.*
44 *Chorum nemo post primum psalmum ingrediatur.*
45 *Horas publicas non expedit dicere secretè.*
46 *Oratio publica præstantior priuata.*
47 *Horæ claræ, & non submissæ ad hoc dicendæ.*
47 *Maiores Chori cantare debere.*
48 *Horæ omissio ob ignorantiam, incuriam, obliuionem, negligentiam, & contemptum vt alia ab alia differt.*
49 *Horas omissas supplens quis excusatur.*
49 *Suppletio horarum omissarum vt excusat. n. 70.*
50 *Horas omnes vsque ad mediam noctem dici posse.*
50 *Hymnus Matutinæ potest dici vesperis & contra.*
51 *Matutinas debens male gaudet horæ debitæ lapsu.*
52 *Horæ vnius diei omissio an, & quomodo suppleuda.*
53 *Horæ vnius diei onus eiusdem solius.*
54 *Confessarius pœnitentiam quantam imponit.*
54 *Restitutio Deo facienda à papa minuitur.*
55 *Oratio quinque psalmorum quæ melior toto psalterio.*
56 *Pœnitens an debeat subire pœnitentiam meritam.*
57 *Restitutio ob horas omissas & postea dictas.*
58 *Horas omissas à choro an supplet dictio priuata.*
59 *Horæ chori integrè dicendæ, licet alias dicat.*
59 *Horæ chori vt supplentur per aliud Breuiarium.*
60 *Horas vnius diei dicens Breuiario diuerso.*
61 *Oratio Dominica quando dicenda.*
62 *Breuiarium Cardinalis S. Sixti qua parte incautum.*
63 *Oratio Dominica cur sit in fine, & vt facienda.*
64 *Horas inchoant male nonnulli hebdomadarij.*
65 *Oratio præcepta deuotius fiat quàm consulta.*
66 *Dæmon incitat ad consulta vt abducat à præceptis.*
67 *Exhortatio vt oratio præcepta præferatur consultæ.*
68 *Psalterij artificium à Caiet. apte exertum.*
69 *Horas ex diuersis Breuiariis dicere an sat sit.*
70 *Horam interrumpens re pertinente ad eam non peccat.*

QVARTO quæritur, quomodo respondendum sit ei, quod statuto eccles. Gallicanæ [a] statutum fuit, scilicet, non esse admendas distributiones quotidianas beneficiatis ad Matutinas euntibus, priusquam finiatur psalmus, *Venite exultemus*. & ad alias horas antequam finiatur primus psalmus, & ad Missam ante vltimum, *Kyrie eleyson*: & consequenter præsupponit non esse necessarium recitare, vel cantare integre omnia. Quod est contra notab. principale huius capituli.

43 Ad quam quæstionem dico primo, quod omnes & soli illi peccant mortaliter omittendo recitare, canere, vel audire aliquam partem diuinorum officiorum, qui id agunt per contemptum, vel cum notabili scandalo, aut omittunt partem notabilem per negligentiam absque proposito supplendi vt debent.

Secundo dico, non videri partem notabilem Missæ solum introitum eius, vt determinat D. Anton. esse tamen (quicquid alias significauerim) eam, quæ durat vsque ad vltimum, *Kyrie eleison*. Tum quia memoratum statutum Gallica. [b] id significat, quatenus, vt in quæstione proponitur, statuit, vt ei, qui ante finitum vltimum Kyrie non venit ad chorum, non debeantur distributiones Missæ. Tum quia D. Anton. determinat tertiam partẽ Missæ esse partem notabilẽ eius, & non eam, quæ durat vsque ad introitum? & tacẽs de illa, quæ durat vltra introitum, videtur consentire prædicto statuto. Nec obstat, quod sunt aliquot constitutiones synodales, per quas distributiones lucrifiunt ab iis, qui veniunt antequam finiatur epistola: quia maioris auctoritatis videtur prædictũ statutum per totam Galliam receptum. Itaque consulendum est ei, qui cœpit audire Missam post collectam die festo, audiat aliam, aut saltem partem illam alterius, quam non audiuit, quia id sufficeret. Quoniam, vt ait Maior, [a] satisfacit præcepto, qui audit vnam partem vnius Missæ, & reliquam alterius, eo quod ex duabus illis partialibus auditionibus integratur auditio præcepta, sicut contra ex omissionibus duarum partium Missæ, quarum neutra esset pars notabilis, fieri posset vna omissio partis notabilis, vt alias respondi ei, qui omisit partem Missæ vsque ad introitum, & discessit ab ea statim post Communionem.

44 Tertio dico, posse dici non esse partes notabiles Primæ, Tertiæ, Sextæ, Nonæ, illarum principia vsque ad finem primi psalmi, nec ad affectum peccandi, neque perdendi, distributiones quotidianas: quia tam statutum præfato Galli, quam alia communiter non reputant partes illas esse notabiles. Quod intelligendum videtur quoad effectum peccandi, modo suppleant priuatim illas partes quas omiserant per dicta supra, [b] & dicenda infra [c] quia non potest negari, quod omissio prædictorum principiorum vsque ad primum psalmum fere finitum sit omissio partium notabilium, cum sit circiter tertiæ partis prædictarum horarum: computatis Pater noster & Aue Maria, Deus in adiutorium, & hymno, cum parte primi psalmi, & consequenter, nisi suppleatur, inducet culpam mortalem, licet non inducat distributionis perditionem. Ex quo sequitur aliquam partem esse notabilem ad peccandum mortaliter, quæ non est talis ad perdendum distributiones quotidianas. Notandum tamen, quod nemo post finitum primum psalmum durante ea hora deberet ingredi chorum, etiam perdendo distributiones, aut incurrendo alias pœnas, quod aliquot religiones obseruant, & seruare consueuerant monachi Aegyptij, secundum Ioan. Cassian. [d] quia eiusmodi ingressus est occasio multum distrahendi mentes eorum, qui cœperunt canere, vel recitare horam, ab attentione illis debita, ad cogitãdum quare venit tam tarde, & tales occasiones sunt euitandæ, per hunc textum, vt infra dicetur.

45 Quinto quæritur, An sit vtilis repetitio aliquorum scrupulosorum qui quasi murmurando suppleant in choro vel extra illum principia horarum, capitulorum, & aliorum, quæ de consuetudine vnus solus dicit. Ad quam respondeo, quod non est vtilis, & minus necessaria secundum Communem opinionem, [e] imo superflua, & ita superstitiosa, & peccatum inquietans intellectum, cum sit maius obsequium Dei audire illa deuote, humiliter, & tranquille. Quod ipsum dicerem illis, qui celebrant Missam solenniter cum diacono, & subdiacono, melius videlicet eis foret audire epistolam, & euangelium deuote, non dicendo illa per se, quàm antea recitare, & postea indeuote audire.

Ex quo satis infertur, non esse tam vtile & securum, quam multi existimant (de quorum numero ipse etiam olim fui) recitare priuatim prius in domo, aut in Ecclesia ea, quæ postea canenda, vel di-

cenda

[a] Maior in 4. d. 12.

[b] eod. c. nr. [c] eod. c. 11. 48.

[d] de Inst. cœnob. li. 2. c. 7.

[e] S. Anto. & Palud. vbi supra.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cenda sunt communiter in choro,eo prætextu, quod recitatio illa communis, vel cantatio sæpe sit minus attente, eo quod attentionis partem admant partim errata aliena, partim propria,partim quod dictum ab vnis non satis auditur ab aliis, partim colloquia, aut nimis properus vnius vel alterius egressus, aut tardus ingressus, aut id genus alia.

46 Quod tamen non esse tam vtile ac putatur, sed sæpe numero damnosum probatur, tum per proxime dicta, ex quibus hoc corollarium infertur. Tum quia quadantenus videntur errare, putantes orationem priuatim in domo, vel cubiculo, vel cella dictam esse meliorem ea quæ publice in communi fit in Ecclesia, quod falsum est, vt probabimus infra, [a] multis rationibus. Tum quia qui prius priuatim recitant horas, vt plurimum non curant satis circumspecte eas recitare,eo quod iterum eas sunt recitaturi, vel cantaturi, & postea eas recitantes minus attendũt eis eo quod eas iam semel dixerint. Tum quia prædicta recitatio priuatim præmissa causa est, cur in choris minor sit attentio, & maior negligentia, plura colloquia, & inquietudines. Nam cum qui hoc agunt vt plurimum sunt primores,& cum existiment iam se satisfeciſse præcepto, liberius colloquuntur, negotiis intendunt, silentium rumpunt,imo & omittunt aliquot versus, vel partes eorum, quod non facerent,nisi iam prius recitassent, suntque exemplum, vt idipsum alij minores agant, & ita fit confusio, & perturbatio,contra Concilium Toleta. [b]

47 Addo his, quod ad lucrandum distributiones quotidianas chori non sufficit dixisse horas antea,vel dicere eas postea in domo,vel ecclesia, sed oportet vt in choro cum aliis, vbi illæ lucrifiunt dicantur, vt dici possunt recitando, vel canendo cũ aliis. Tum quia distributiones non dantur solum eo, quod dicuntur, vel canuntur horæ, sed quia dicuntur vel canuntur cum aliis in choro, vel alia parte Ecclesiæ, vbi, & quemadmodum statutum est. Tum per illud singulare Caiet. [c] scilicet non satisfacere præcepto dicendi horas ad lucrandum distributiones quotidianas, Canonicos, & Prælatos, qui sunt in choro, & partem dimidiam non canunt, etiam si recitent submisse, & aliam dimidiam partem audiant, ob efficaces rationes ab eo adductas. [d] Quod confirmatur illo Ecclesiæ Gallicanæ: [e] *Et cum psallendi gratia ibi conueniant muta, aut clausa labia tenere non debent, sed omnes, præsertim qui maiore funguntur honore, in psalmis, hymnis, & canticis Deo alacriter modulentur.* Confirmatur etiam eo, quod in aliquibus Ecclesiis, velut in hac Conymbricẽsi statutum est, vt præsidens posit mulctare omnes eos, qui existentes in choro non canunt cum reliquis, quod consonat his, quæ dictum Statutum paulo inferius addit. Audio tamen id, quod etiam Extrauagans Pij V. relata supra [f] significat statutis aliquarum Ecclesiarum lucrifieri distributiones per solam præsentiam factam in choro, etiam sine cantu & recitatione:quæ nescio qua iusta ratione iustificentur contra prædicta: nam illa, quæ insinuat Caiet. [g] scilicet, maiores chori non debere cantare, sed à minoribus cantata meditari, est expresse contra prædictum Statutum Gallicanum, & contra se ipsum supra citatum, de quo etiam infra cap. 11. nu.41.

48 Sexto quæro, An omnes omissiones partium horarum sint æqualis culpæ, & an per suppletionem deleantur? Ad quod dico primo longe differre

a In c.17. n.11.

b c. in loco. 5. q.4.

c to.1. opuſ. tract. 3t. 17. reſpon. reſp. 4.

d In dict. Reſp.8. et 11.quomo. diu. obſtr.

e Fe. 7. an. 32.

f In ſumma verb. horarum in fin.

omittere per ignorantiam, incogitantiam, vel obliuionem recitationem alicuius partis horarum, & omittere per negligentiam, & omittere per contemptum,quoniam quando per ignorantiam, incogitantiam, & obliuionem omittitur, communiter non est plus quam veniale, etiam si omittatur pars notabilis, eo leuius, vel grauius, quo ignorantia, incogitantia, vel obliuio est magis, vel minus culpabilis. Et si nulla in eis fuerit culpa, nulla quoque erit in omissione, vti sentiunt S.Anton. [a] Angel. [b] & Siluester. [c] Quando verò mera negligentia omittitur pars notabilis,est mortale: quando autem per contemptum, est mortale, etiam si pars omissa non sit mortalis, vt dixi supra. [d]

Secundo dico diuersos esse effectus suppletionis omissionis: vt enim sentit D. Anton. [e] cum communi, supplementum eius, quod per ignorantiam, incogitantiam vel obliuionem omissum fuit, regulariter excusat à peccato saltem mortali, non autem excusat eum, qui per contemptum vel veram negligentiam, saltem sine animo supplendi defectum id facit. Quoniam hic quando omisit peccauit mortaliter ob illum contemptum vel negligentiam, & licet supplementum eum excuset à peccato nouo quod committeret, si valens supplere non suppleret, non tamen excusatur à iam commisso per contemptum, vel per meram negligentiam sine proposito supplendi.

49 Ex quo sequitur, quod nonnunquam is, qui tenetur supplere partem omissam, non excusatur supplendo à peccato mortali, neque omittendo supplere mortaliter peccat: & alius, qui supplendo excusatur à mortali, qui si non suppleret mortaliter peccaret, alius item, qui supplendo non excusatur à peccato mortifero, & si non suppleret, denuo peccaret. Exemplum primi in eo, qui per contemptum omisit aliquam partem exiguam, quæ non est notabilis. Exemplum secundi in eo, qui per ignorantiam, inaduertentiam, aut obliuionem,partem notabilem omisit. Exemplum tertij in eo qui pura negligentia omisit aliquam partem notabilem,sine proposito supplendi. Maior pars huius dicti fundatur in eo,quod neque omissio,neque non suppletio partis non notabilis contra contemptum, est peccatum mortale, vt supra, dictum est,& quod peccatum mortale, iam commissum sola pœnitentia, & non aliis supplementis deletur,quæ saltem virtualiter, non essent pœnitentia, vt tradit S. Augustſ. [g] receptus ab omnibus Catholicis deplorandos Luteranos.

Tertio dico, quod qui omittit omnes horas, vel vnam, aut aliquam partem notabilem illarum liuper contemptum,siue per obliuionem, ignorantiam vel inaduertentiam,& eodem die ante mediã noctem recordatus fuerit illius omissionis, supplere debet quod omisit,iuxta communem,& toties peccat,quoties propofuerit & deliberarit id non agere vt supra declaratum est.Pro hac sententia, quæ Communis est, facit illa conclusio supra [h] posita,scilicet, quod nemo recitãs priuatim peccat mortaliter ob id solum,quod tarde dicat horas extra chorum, dummodo eas recitet ante mediam noctem.

50 Nam si recitatio Matutinarũ & Primæ post meridiẽ supplendo defectũ Matutinę,nos excusat à peccato mortali,necessario sequitur nos obligari ad supplendũ,cum non supplendo peccaremus. Verũ tamen est,

quod

b In c.1. de celebr. Miſſ.

c In cap. preſbyter. 91.diſt.

a Quolib. 3.art.29.

b In c.1. de celebr. Miſſ.

c In cap. preſbyter. 91.dist.

d In c.1. nu. 10. de celeb.miſſ.

e In 4.dist. 15.q.1.colum.6.

f In 4.dist. 15.q.1.colum.6.

g In cap. non mediocriter de cõſecr. diſt.5.

quod Cardinalis à Turrecremata & Alexãdri, fuerũt in ea opinione, [a] quod lapsa tanta parte dici postquã horę matutinæ recitari non solent,non est quis obligatus ad eas recitãdas magis, quã si totus dies lapsus esset, in quod allegant Vmbertũ, apud quem non reperi illud. Verum in id allego pro eis,quod dixit D. Th. [b] indecẽs esse dicere. *Iam lucis orto sydere*:hora cõpletorij, ob idque non obligari eum, qui vno die omisit suas horas, illas recitare alio. Sed ad hoc dictum S. Thom. responderi potest, negando id indecens esse. Tum quia,qui dicit hòras suas extra tempus eis correspondens, non refert, neque referre debet tempus de quo hymni, vel alij versus, aut antiphonæ loquuntur ad tempus, in quo eas dicit, sed ad tempus, de quo iusta ratione intelligendum est,vt singulariter dixit quidam Neotericus. [c] Tum quia, si quod dicit S. Thom. verum esset,neque, imo minus posset dici Prima antequam illucesceret, quandoquidem iuxta veritatem non diceretur, *Iam lucis orto sydere*. Tum quod Ecclesia quolibet anno in die Natiuitatis,imo & per totam octauam dicit, *Hodie natus est Saluator*: & in Paschate Resurrectionis, *Hodie surrexit*: in Ascensione, *Hodie ascendit*: & non propterea falsum dicit,vel indecens: quia referuntur ad alium diem similem, ante mille quingentos annos elapsum. Tum quod demiror, quomodo ipsemet D. Anton. Angelus, & Syluest. dicunt pro vna parte illud esse inconueniens,& alia ex parte asserunt,quod horæ omissæ suis debitis temporibus possunt, & debent dici eodem die ante mediam noctem,& ita præsupponunt posse dici hora Completorij hymnum Primæ, & Matutinæ. Tum quod idem. S. Thom. [d] cum toto mundo dixit, aliqua de causa aut aliquo bono respectu Matutinam alterius diei cum suis Laudibus posse dici vesperа præcedente: & certum est multos hymnos Matutinarum, & Laudum,non minus repugnare tempori, de quo loquuntur recitando ea hora, quam hymnus Primæ dictus hora Completorij repugnat horæ Completorij: quandoquidem hymnus Matutinarum feriæ secundæ, scilicet: *Somno vefectis artubus, spreto cubili surgimus*:& hymnus feriæ tertiæ. *Ales diei nuncius lucem propinquam præcinit*: & alij similes dicti vesperа præcedenti,antequam cubemus, non minus, imo magis repugnant tempori, in quo dicuntur, quam hymnus, *Iam lucis orto sydere*: repugnat vesperæ ipsius meridiei, in qua dicitur. Tum quod neque S. Thomas, nec alius quisquam eorum, qui sequuntur suum dictum negabit ante meridiem non esse quem obligatum supplere Primam eius diei, quam necdum recitauit, neque negabit hymnum, *Iam lucis orto sydere*: repugnare horæ immediatè meridiem præcedenti illius diei.

51 Ex his omnibus sequitur, quòd stulte duo beneficiarij quodam die lætabantur, alter,quia lapsus erat meridies, & alter, quia sol tam occiderat, & necdum recitarant Matutinas feriales prolixas, neque aliud quicquam vsque ad vesperas, putantes iam præteriisse tempus officij Matutini, & quod non erant iam obligati illud dicere: sed dumtaxat facere, quòd in dicto sequenti dicetur de eo qui omisit recitare integro die. Sic enim duplici ratione aberrabant, altera quidem, quod gaudebant præteritum esse tempus,in quo poterant excusari à peccato mortali: altera verò, quia minoris faciebant mortiferè Deum offendisse, ob quod æternæ pœnæ rei fiebant, quàm

laborem laudandi aliquantulo tempore diuinam eius Maiestatem.

52 Quarto dico, quòd qui vno die omnes suas horas,aut vnam vel aliquam partem notabilem illarum omisit non tenetur lapso eo die dicere illud ipsum, quod omisit, vt determinat S. Tho. [a] quem sequuntur omnes Theologi, & ante eum dixit Innocentius IIII. probatus ab omnibus Canonistis, [b] & à duobus Cardinalibus cum Archidiacono. [c] Cuius dicti ratio secundum S. Thom. est quòd ineptum, & insolens videtur dicere officium quadragesimale tempore Resurrectionis. Quam tamen rationem non omnino concludere satis ostendi potest per tradita in præcedenti dicto: & quòd neque ipsẽ, neque alius negaret posse dici pasionem, & alia diuina officia quadragesimalia tempore Resurrectionis ex deuotione.

53 Et quod omnes fatentur, quòd si is, qui omisit officium vnius diei, vel multorum, vellet de nouo recitare, pro satisfactione bene ageret,licet ad id non teneretur. Ratio tamen vera huius dicti mihi videtur esse illa, quam sentit Petrus de Ancharano, [d] videlicet, quod præceptum dicendi horas, sicut & ieiunandi, tam est annexum dici, vt eo lapso non possit impleri, quandoquidem non potest recitari, sicut nec ieiunari illo die,qui iam lapsus est:& consequenter non obligat, quia non est possibile impletu, & ideo non est necesse imponere omittenti pœnitentiam dicendi totum officiũ omissum, sed aliud,quod confessarius arbitrabitur.

54 Contra hæc tamen facit primo, quòd Confessarius videtur teneri iniungere ei, vt dicat omne officium omissum, aut agat opus aliud æquè bonum: quoniam communiter Palud. [e] & alij dicunt iniungendum esse in pœnitentiam aliud, quod æquè vel magis placeat Deo.

Secundo,quòd qui tenetur recitare ratione beneficij & non recitat, non solum offendit Deum, cui satisfacere potest per pœnitentiam arbitrariam, sed etiam homines viuos aut mortuos, qui fundarunt beneficium, & eos, qui reditus exsoluunt, aut pro quibus recitare oportet, & per consequens videtur, quod sicut qui iurauit Deo dare mihi singulis diebus vnum ducatum,si mihi dare omittat integro anno, licet pœnitentia arbitraria posit satisfacere offensæ Diuinæ,illi tamen, quod mihi debet, non potest, nisi persoluat mihi tot ducatos, quot sunt dies in anno. Ipsemet enim Palud. [f] loquendo de hoc dicit, quod restitutionem Deo faciendam potest moderari eius vicarius, non autem homini faciendam, quæ sunt verba notatu dignissima.

Ad priorem horum scrupulorum dico, non esse facilè saluare Paludanum, & illius sequaces: hinc enim præsupponunt,ad veniam culpæ peccati omissionis horarum necessarium esse iniungere in pœnitentiam opera quæ de se sint æquè bona, ac illæ horæ malè omissæ, & illinc significant, sufficere dare in pœnitentiam septem Psalmos, aut Psalterium, aut aliud quippiam maius ei, qui omisit recitare vno die vel multis: nec satisfaciet, qui responderit,quod eius intentio fuit dicere, quod erat necessarium dare in pœnitentiam id, quod esset æquè vel magis gratum Deo, quam pronunciatio horarum omissarum, attenta deuotione pœnitentis, quamuis de se non esset tam grande, iuxta illud Hieron. [g]

Universidad de Deusto
Biblioteca

55 *Melius est quinque Psalmorum decantatio cum cordis puritate, ac serenitate, ac spiritali hilaritate, quàm totius psalterij modulatio cum anxietate, & cordis tristitia*: non inquam satisfacit, qui hoc responderit. Tum quia iuxta veram opinionem, quam [a] defendimus, & declaramus, [b] non tenetur pœnitens acceptare in pœnitentiam opera magis grata Deo, quam quæ omisit facere: quia sufficit propositum ea ex se faciendi in hac vita, vel patiendi in purgatorio.

56 Tum quod non constat, neque constare potest pœnitentem istum maiore cum deuotione recitaturum septem Psalmos iniunctos in pœnitẽtiam, quàm horas omissas, & indubitatum est, quod etiam si eas minore cum deuotione recitaret, satisfaceret pœnitentiæ necessariæ ad absolutionem culpæ, licet non fortè totius pœnæ purgatorij. Tum quia, quod ad satisfactionem Deo debitam attinet, considerari non debet, quid agere omisit, sed quantum in eo offenderit, quandoquidem fieri potest, vt qui minus omisit, magis offenderit. Itaque tutius esse arbitror dicere, mentem Paludani & eius sequatium fuisse dicere vtile fore, sed non necessarium iniungere pœnitenti, & ab eo suscipi in pœnitentiam rem æquè, vel magis gratam Deo, quàm easdem horas omissas recitare.

57 Ad secundum argumentum respondeo, illud plurimum vrgere eum, qui sequeretur opinionem illam communem, quæ vera erat ante Concilium Lateranens. vltimum supra [c] à nobis relatum, scilicet Beneficiarios non fuisse obligatos ad restitutionem fructuum beneficiorum, eo quod non pronunciarent horas: hoc enim argumento probatur obligari eos saltem ad satisfaciendum aliarum virtutum actibus, intentioni testatorum & benefactorum, quod tamen nil vrget post dictum Concilium, quo ad omittentem horarum recitationem post sex menses elapsos. Nam responderi potest, eiusmodi beneficiarium pro rata temporis, quo omisit, non fecisse fructus suos, & obligari ad restitutionem eorum, non autem ad iterandum horas non pronunciatas, quorum noua pronunciatio non liberaret à restitutione prædicta. Dixi, quo ad omittentem horarum pronunciationem post sex menses elapsos. Nam quo ad non recitationem, iis currentibus idem etiamnum seruãdum est, quod ante Concilium præfatum, cum quantum ad hoc, nihil in eo sit mutatum.

58 Quinto dico chorum, qui errat cantando horam aliquam, aut partem eius notabilem, non obligari ad supplendam eam cantando, vel conuentualiter pronunciando: sufficit enim vt singuli singulariter suppleant illum defectum, licet satius esset (si sine scandalo fieri posset) vt cantando, aut pronunciando conuentualiter, quam separatim suppleretur, iuxta decisionem vtriusque Cardinalis [d] in decretum scribentis valde singularem, & quotidianam.

59 Tertio, quod quemadmodum pronuncians horas extra chorum iuxta formam breuiarij Romani à Cardinale S. Crucis compositi, vel alius, obtenta ad id dispensatione, tenetur interesse choro, & pronunciare, siue cantare horas vna cum eo ad lucrifaciendum distributiones quotidianas, ita etiam si culpa sua seriùs accedens, aut citiùs egrediens, aut immiscens se rebus contrariis iis, quæ dicuntur, vel cantantur omiserit partem aliquam notabilem, obligatur ad omissi suppletionem, nec satisfacit dicendo horas iuxta formam prædicti breuiarij, vel alius cum dispensatione.

60 Tum quia qui sentit emolumentum sentire debet & onus ei annexum, [a] & constat distributionibus, quæ in choro lucrifiunt, annexum esse onus pronunciandi horas iuxta formulam breuiarij ab eo recepti. Tum quia dispensatio: qua permittitur pronunciatio horarum secundum formulam præfati breuiarij, vel alius extraordinarij, continet clausulam, qua iubetur sic dispensatus in choro recitare horas, secundum formam ab eo seruari solitam.

Hæc autem decisio tam singularis & quotidiana, quam noua limitatur primo, ne procedat in omittente prædicta iusta de causa, sine culpa, & peccato: puta quia est in capitulo, vel occupatus in negotiis à statutis Ecclesiæ pro iusta causa habitis, etiam ad lucrifaciendum distributiones quotidianas. Tum quia auctores eius restringunt eam ad committentem sine culpa errorem in ea contentum. Tum quia cum subsistente iusta causa non teneatur recitare, aut cantare in choro id, quod à choro recitatur aut cantatur, non videtur obligatus ad pronunciandum, quod tẽporis in choro dicitur, aut cantatur, quia cessante ratio & causa prædictæ decisionis qua cessante debet, & illa cessare. [b]

Secundo limitatur prædicta decisio, ne procedat in eo, qui taliter omisit partem aliquam notabilem, vt nõ teneatur supplere ipsammet omissam, sed aliud quidpiam æquipollens, vt cum quis in prima, vel alia horarum, omittit aliqua verba, aut versiculos diuersorum Psalmorum, quorum singula per se quidem partem notabilem non constituunt, omnia vero coniuncta sic. Tunc enim obligatur ad supplendum aliquid eis æquipollens, non autem eadem verba & versiculos omissos recitandum, quia id esset quidam laberinthus & magna confusio. Quare supplebit decendo vnum, duos vel plures Psalmos, qui contineant tot verba, & versiculos, quot ipse omisit: quia pronunciat plus, vel tantum, quantum omisit.

Tertio limitatur decisio prædicta, ne procedat cum horarum recitatio iuxta formam breuiarij extraordinarij omnino aut ferè conuenit cum ordinario. Non obstat, quod videri possum aliqui præsupponere duo sibi repugnantia, nempe vt idem omittat partem notabilem horæ, quæ in choro pronunciatur, & lucrifaciat distributiones eius quotidianas. Respondeti enim potest, negando illa esse repugnantia: quia imo concurrunt in omnibus illis, qui non accedunt ad primam vel aliam horarum, vsque ad versum vltimum primi Psalmi, & postea interfunt toti reliquæ parti horæ: is enim omittit partem notabilem horæ, nempe orationem Dominicam, & Deus in adiutorium, cum hymno, & toto ferè primo Psalmo, qui tamen lucratur distributiones quotidianas. Et fateor non æquè facilè hæc dici posse de egrediente ante horam absolutam, ac de tardè veniente ad eam. Statuta enim, quæ in hoc consonant statutis Gallicanis magis prohibent maturitatem egrediendi, quam tarditatem veniendi, & ita permittunt, vt veniens tardè etiam post partem notabilem lucretur, non ita egrediens sine licentia.

61 Septimo quæritur, quid dicendum sit de his, quorum alij non recitant Aue Maria. ante initium horarum, alij omittunt Pater noster. in fine illarum. Ad quam dico primo, orationem Dominicam in fine singulatum horarum dici debere, iuxta Concilium Gerunden. [a] cuius verba sunt. *Id semper placuit, vt omnibus diebus post Matutinam, & Vesperas oratio Dominica à sacerdote proferatur.* Et grauissimus ille doctor Hugutius (quem manuscriptum habeo) dicit idem fieri debere in fine cuiuslibet alius horæ, & quidem secreto: licet in Ecclesia primitiua elata voce dici soleret loco orationis, siue collectæ nostra ætate cantari solitæ, quod obseruatum fuisse in S. Ioannis Lateranens. vsque ad suam ætatem, Gulielmus Durand. & speculator affirmat. [b]

62 Quare iure mirati licuit, quod in breuiario nouo prædicti Cardinalis S. Crucis præciperetur dici oratio Dominica cum salutatione Angelica in initio cuiuslibet horæ, quod nunquam iure communi fuit statutum, licet à multis vsu receptum, in fine vero nihil, cum pari labore dici possit in fine ac in initio, & quidem consonantius iuri, quod prudentissime, si satis expendatur, fuit institutum. Tum quia aptissimum initium horarum est, *Domine labia mea aperies: & Deus in adiutorium meum intende*: à Damaso Papa inuentum, vel certè auctoritate auctum Apostolica, cum fuisset à Hieronymo inuentum auctore prædicto Guliel. [c] Tum quia omnium orationum præstantissima est Dominica, secundum omnes, & ideo maiori cum deuotione dicenda, quam reliqua omnia, & consequenter cum mens ad orandum maxime est disposita, quod contingere videtur in fine horæ, iuxta Eccles. [d] *Melius est finis orationis quam initium.* Ob quas rationes toto tempore, quo secundum formam dicti breuiarij pronunciaui horas, solitus fui incipere quidem ab oratione Dominica, & salutatione Angelica: iuxta præceptum eiusdem, concludendo vero illam oratione Dominica sola, iuxta prædictum Concilium Gerunden. Quod licet de rigore iuris necessarium esse non dicerem, satis tamen æquum erat & rationabile.

63 Secundo quod longe vigilantius in hac re disposuit sanctissimus ille Don Didacus de Sousa, Archiepiscopus Bracharensis, cum breuiarium nostrum Bracharense composuit, dum postquam statuit vt initium omnium horarum sumeretur ab oratione Dominica, hæc addidit. *Attento quod de iure oratio Dominica absoluta qualiber horæ dici debeat ita fiat.* Qua in re, meo iudicio consentire voluit prædicto speculatori [e] dicenti eam dici debere in initio, & fine, licet nullos textus in corpore iuris clausus in initio dici debere probet. Breuiarium autem generale fœl. record. Pij V. omnes horas præter completoriam præcipit inchoari à Pater noster, & Aue Maria, & finiri per Pater noster, Completoriam vero finiri per Pater noster, Aue Maria, & Credo, per quæ ipsa præcipit incipi Matutinam & Primam, & declarat Pater noster in fine dictum seruire initio horæ sequentis, si continuo dicatur [f] ordine profecto aptissimo & grauissimo.

Tertio quod ex his sequitur, multos in Episcopatu Conymbricensi, & toto Archiepiscopatu Bracharensi, pronunciare aliqua, ad quæ non obligantur, & omittere alia, quæ dicere tenentur. Plurimi enim recitant Aue Maria, cum Pater noster, in principio horarum alij commemorationem S. Sebastiani in fine quarundam horarum: alij aliam S. Mariæ in fine aliarum, ad quæ nullo iure communi nec regula particulari breuiarij aut consuetudine obligantur: omittunt autem in fine orationem Dominicam, siue Pater noster à prædicto Concilio, & nostro breuiario dici præceptum.

64 Quarto quod modo contrario ei, quem seruare debemus, nos habemus erga Pater noster, quod dicitur oratio Dominica, eo quod sit à Domino composita. Cum enim illa omnium sit gratissima secundum S. Cyprianum, [a] & perfectissima: vt post Sanct. Augustin. [b] probat S. Thom. [c] receptus ab omnibus, ideóque esset à nobis attentissimè, reuerentissimèque dicenda, nulla communiter maiori cum inscuria, & animi laxitate, & euagatione pronunciatur, quam hæc in horis Canonicis. Multos, quamuis non plures quam oporteat, videas reliquum horarum Canonicarum deuotè recitare, & alios aliquando Psalmos pœnitentiales, alios item salutationem Angelicam, aliásque aliquas preces à doctoribus tum doctis, tum indoctis compositas magna cum attentione recitare: paucos tamen collatione aliorum videas dicere Pater noster ante, aut post horas Canonicas, cum ea, qua oportet aut decet deuotione, attentione, & reuerentia. Interdum quia præcinens aut hebdomadarius incipit, *Deus in adiutorium*: antequam nutu, aut verbis inuitet alios ad dicendum illud, imo ante finita cuiusuis generis negotiorum colloquia in medium proposita, interdum hebdomadarius tam cito eam finit, vt antequam tu dimidium dixeris, ille totum deglutiat, tu item deglutias reliquum dimidium, vt eum in, *Deus in adiutorium*: assequaris. Interdum hebdomadarius adeo indeuote, & frequenter ridens, vel ringens exordiatur, vt satis negotij habeas in intendendo animum inciuilitati eius, ita vt nequeas intendere orationi Dominicæ, licet satius esset intendere ei, & per eam petere à Deo gratiam & deuotionem rectè orandi, tam præcinenti, & choro quam tibi. Interdum omittitur in fine horarum, nisi quando vna post aliam immediatè dicitur: & tunc quibusdam videtur potius dici pro initio sequentis, quam pro fine recitatæ: sed satius fuerit dicere vnum solum Pater noster, siue orationem Dominicam fini vnius, & initio alterius inseruire: ita enim ius commune, & regula breuiarij per consuetudinem antiquam interpretata esse videtur. Esto enim haud sint lapsi post nostri breuiarij Bracharensis compositionem 40. anni ad inducendum consuetudinem legis Canonicæ derogatoriam requisiti, cum tamen hæc consuetudo non tam sit derogatoria quam interpretatoria, cúmque regula breuiarij cum hac interpretatione sit recepta, videtur seruanda, per tradita à multis in diuersis locis. [d] Pro hac nostra interpretatione facit plurimum prædicta regula prædicti breuiarij Pij V. qua vnum Pater noster seruit fini vnius horæ, & principio alterius, quæ immediatè dicitur.

65 Quinto, nonnullos huius patriæ eodem plane morbo quo multialiarum terrarum labore, scilicet, quod sumus deuoti in ea quæ tantum consuluntur, & non præcipiuntur, laxi vero, & quasi aliud agentes, in ea quæ præcipiunt, & non qualia qualia, sed vt in vitam æternam assequendam necessaria. Quot clericos, monachos, & monachas videas deuote attentissimè, & cum lachrymis pronunciare preces illas. *Stabat Mater dolorosa. Obsecro te. O intemerata*: & alias nulla lege præceptas, qui ijdem horas Canonicas, ad quas ordo sacer, beneficium, vel sacra reli-

Universidad de Deusto
Biblioteca

gionis professio eos obligat, nulla ferè alia cura, & studio quam choro & mundo satisfaciendi, cum nulla, vel parua deuotione pronunciant?

66 Quot credunt esse admonitionem Angeli lucis illam Angeli Sathanæ in Angelum lucis transformati, quam intelleximus à quibusdam viris egregiè piis bona fide quibusdam nouitiis factam, illam nempe, qua persuadet, vt ardenter appetamus quam citissime quouis modo horas Canonicas finire, quo cis finitis alia deuotè meditando legamus, aut legendo meditemur, aut mentali orationi non præceptæ intendamus? Non pauci profecto, quia etiam quamplurimis eiusdem instinctu contingere solet, vt toto pectore rei cuipiam non obligatoriæ incumbentes, parum rebus præceptis intendant: & tandem persuadeantur præferre accidens substantiæ, colorem sapori, consilium præcepto. Quot enim laicos videas audientes magna cum deuotione Missam B. Mariæ Sabbato, & de quinque plagis feria sexta, qui Dominico non interfunt Missæ obligatoriæ, aut interfunt quidem, sed confabulantes, & indeuotè ei corpore magis quam animo assistentes?

67 Quare omnes, quotquot ad pronunciandum horas Canonicas obligamur, obnixe Deum precemur, vt eo inspirante iussa eius diuina humanis, & placita totius Ecclesiæ particularium eius membrorum consultis præferamus, & consequenter Pater noster, aliis omnibus, & horas Canonicas à tota Ecclesia institutas, aut approbatas aliorum preculis, petamúsque ab eodem tantam ad recitandas omnes horas, præsertim obligatorias deuotionem, *quas os, lingua,*[a] *mens, sensus, vigor, confessionem personent, flammescat igne charitas, Accendat ardor proximos.* Nemóque credat soliloquia S. Augustini, meditationes B. Bernardi, aut hymnos Prudentij præstantiores, & aptiores, imò neque pares esse Psalmis, & canticis diuinis illius Prophetæ & regis, egregiíque cantoris, & citharedi: carminúmque compositoris sublimissimi, cuius in componendo carmine artem mirè quidam Neotericus, idémque illustrissimus Cardinalis [b] aperuit, qui vtinam eius Psalmos ita secundum vulgatam editionem enarrasset, ac aliam satis duram declarauit.

68 Nitamur autem illos non solum edisce re, memoriáque tenere, & cum debita pausa recitare, concinnóque tono canere, sed & eos intelligere, mentéque gustando videre, quanto compositio diuini spiritus præstet compositioni humani.

69 Octauo quæruntur duo, scilicet, an satisfaciat obligationi pronunciandi horas Canonicas is, qui recitat partem earum secundum formulam breuiarij trium lectionum à bon. men. Cardinali S. Crucis compositi, aut alius extraordinarij extra chorum cum dispensatione: aliam autem partem in choro secundum formam breuiarij suæ diœcesis, puta Matutinam, & Laudes domi ex extraordinario, Primam vero Tertiam, & Sextam in choro ex ordinario, deinde Nonam ex extraordinario, Vesperas autem & Completoriam in choro ex ordinario? An item satisfaciat is, qui sine priuilegio, aut dispensatione pronunciandi horas secundum prædictum breuiarium trium lectionum recitat cum Domino, seu hero suo habente priuilegium, vt vnus vel duo possint pronunciare horas secum, iuxta formam illius breuiarij vsque ad Primam, & reliquum dicit solus, eo quòd herus suus id solus pronunciauit, vel contra pronunciat Primam & sequentes cum hero, & Matutinam solus?

Ad has quæstiones dico primum, me neutram hactenus partem earum mihi persuasisse, neque omnino dissuasisse.

Secundo, quod pro indubitato habeo, quod à nonnullis in dubium verti solet, nempe recitantem omnes vnius diei horas in choro, aut extra eum, secundum formam breuiarij alicuius, secundum quam licet ei recitare ratione priuilegij sui vel alieni, vel iuris communis, non obligari ad pronunciandum vllam earum secundum formam breuiarij sui, etiam si horas diei præcedentis aut sequentis secundum eam recitet. Vnusquisque enim dies, eo saltem durante, suam propriam habet obligationem, cui nec post, nec ante illum satisfieri potest, vt supra dictum est, & decisum ab Anchar.[a] & Cosma.[b] perclara in hoc iura.

Tertio dico, quòd duæ quæstiones propositæ, mea sententia, possunt redigi in vnam, scilicet, an recitans partem horarum vnius diei secundum formam breuiarij, partem vero secundum alterius, qui secundum formam vtriusque potest satisfacere, satisfaciat recitando horas vnius partis diei secundum formam vnius breuiarij, & horas alterius partis secundum alterius formam.

Quarto dico videri, quod satisfaciat illis diebus, in quibus secundum vtrumque breuiarium dicitur officium de vno eodémque sancto, vna eadémque feria, vel dominica, maximè si quod recitatur secundum regulam breuiarij extraordinarij sit prolixius quàm quod secundum ordinarij. Tum quia nulla videtur esse lex nec ratio, quæ efficaciter necessitet probet contrarium. Tum quia nullo iure obligatus quis ad pronunciandum iterum vno eodémque die eandem horam legitimè recitatam in eundem finem, & est ignorantiæ cuiusdam superstitiosæ credere quem obligari nullo id iure dictante, secundum Papam Stephanum,[c] & Innocentium III.[d] Dixi, in eundem finem, quia horæ debitæ recitatæ domi ad finem satisfaciendi præcepto pronunciandi horas Canonicas, secundo recitari, aut cantari debent in choro, ad finem lucrifaciendi distributiones, quæ ibidem earum gratia dantur.

Quinto dico me mihi in præsentiarum persuasum habere, quòd non satisfacit, si de alio recitatur in choro secundum formam breuiarij ipsius. Omnes enim horæ diei, quæ secundum nonnullos septem, secundum alios verò, quos & nos supra secuti sumus, octo numerantur, sunt vnum idémque officium, imo & vna, eadémque oratio, vt supra [e] dictum est: & intentio iuris communis, imò & priuilegij quæ diligenter est consideranda, esse videtur, vt vnicum illud vnius diei officium integrè recitetur de vno: non autem dimidium eius de vno, & reliquum de alio, nisi quando id habet formula breuiarij. Habet autem, quando in Nona includiuè finitur officium, in qua secundum breuiarium Pij V. videmus finiri omnia festorum simplicium, & ferialia extra Resurrectionem, & octauas, quibus concedi potest recitari posse Matutinam vsque ad Nonam includiuè de vno secundum formam vnius breuiarij, & vesperinam de alio secundum formam alterius, quia ratio huius dicti cessat in illis, vt palam est. Et quod potest quis de

a Sunt versus hymni quæ ad rectam quotidie dicitur.

b Calecin. commen. psalt. decennio cõfecto.

vno & eodem sancto, vna & eadem Dominica, vel feria dicere partem officij secundum formam breuiarij eius, cum quo tenetur recitare, & partem secundum formam breuiarij sui ex causis in duabus prædictis quæstionibus insertis, quia de eodem dicit totum officium, & muratio illa modi parua dicendi quo ad partem satis iustificari ex prædictis causis secundum mentem ordinantium breuiaria quæ sequenda [a] est.

Nono quæritur, an qui quærunt Psalmos, antiphonas, vel transferunt libros necessarios ex vno loco ad alium, vel quærunt, & adferunt prunas ad turificandum, vel ferunt & referunt nuncia necessaria, vel egrediuntur aliquantisper foras ad recreandum spiritum fatigatum, & ideò omittunt aliquam partem horarum vel Missæ, an, inquam, hi omnes peccant, & teneantur supplere?

70 Ad hanc nonam quæstionem respondeo primo, quòd non peccant, si non plus temporis impendant in eis agendis, quam causa ipsa requirit: quia interruptio brevis pertinens ad horam, in qua illa fit, vel finem ipsius, non est mala, modo fiat sine scandalo, vt latius dicetur infra.[b] Limita tamen hæc & illa iuxta dicenda infra,[c] & prædictæ interruptiones sunt eiusmodi, si plus temporis quàm sit necesse, non impendatur eis.

Secundo, quòd si omissa fuerint pauca, & minima, non sunt necessario supplenda, si autem fuerint tot vel tanta, quæ faciant partem notabilem, videntur supplenda sub pœna peccati mortalis: & si non fuerint tot vel tanta, quæ constituant partem notabilem, sunt tamen aliquantulæ quantitatis, tenebuntur supplere sub pœna venialis, argumento eorum quæ supra dicta sunt, & eorum quæ post S. Thom.[d] scripsimus in Manuali Confessar.[e] Quæ autem sint huiusmodi partes boni viri arbitrio diffiniendum est.[f] Quod autem non omnis interpositio etiam mala efficiat, vt hora debeat repeti ab initio dicetur infra.[g]

De causis excusandi ab horis 42. Conclusiones tangit.

CAP. XI.

1 *Horis à dicendis quæ infirmitas excusat, & num. 3.*
2 *Horas dicas domi, licet non possis in choro.*
4 *Medici faciles ad excusandum ab horis.*
5 *Deo sine authore salus malè quæritur.*
6 *Horas dicere excusatus excusatur audire.*
8 *Clerici iubentur horas dicere, laici audire.*
9 *Horas qui non potest totas, vel solus, ad quid tenetur, & num. 12.*
10 *Distributio non solita quæri sano non quæritur ægroto.*
11 *Præceptum quod non obligat ad totum, an obliget ad partem, & num. 16.*
13 *Dispensatus à ieiunio an possit edere carnes.*
13 *Horas dicere quis nequiens tenetur quærere socium.*
14 *Reditus Ecclesiæ differt in hoc à patrimonio.*
14 *Cæcus quis excusatur ab horis.*
14 *Horis à dicendis non omnis cæcus excusatur.*
15 *Horæ partem dicendi impotentia quæ excusat.*
17 *Horarum à parte dicendæ paucos omnino excusari.*
18 *Horis à dicendis quosdam ineptè excusari.*
19 *Horas dicere excusatus ad quid aliud tenetur.*
20 *Beneficium capiens nesciens horas vt peccat.*
20 *Officij ignarus illud capiens vt peccat.*
21 *Culpa caret interdum qui in culpa fuit.*
22 *Beneficium accepturus prædiscat horas.*
23 *Cæcus potius partem proprij officij dicat quàm, &c.*
23 *Horis à dicendis quæ dispensatio excusat.*
24 *Dispensare contra concilium legatus non potest.*
24 *Clericatu indignus legere nesciens.*
25 *Dispensare nequit Episcopus super ætate.*
25 *Vmbertus iuris diuini, & humani doctor præcellens.*
26 *Dispensat vt Episcopus in formula horarum, & numero 29.*
27 *Horarum formam an Episcopus mutare possit.*
28 *Episcopis quod lucrum turpe erat ex breuiarius nouis.*
30 *Breuiario trium lectionum Cardinalis S. Crucis vt liceat vti.*
31 *Papa potest dispensare super horis, sed vix id facit.*
31 *Martinus de Rada doctor Abbas laudatus.*
32 *Orare melius quàm studere.*
32 *Studium maledictum, ob quod dimittitur officium.*
32 *Studium non excusat ab horis.*
33 *Horis à dicendis non excusat peregrinatio.*
34 *Horis à dicendis quæ occupatio excusat.*
35 *Author nulla se occupatione ab horis excusauit.*
36 *Horarum à parte excusant ad eas pertinentia.*
37 *Horarum partem vt debet non præuidens, quid faciat.*
38 *Horarum interruptio non omnis mala.*
39 *Horas breuiarij defectu iustè omitti.*
39 *Horas iustè commutari in quatuor sic dicenda.*
40 *Confessarius sic commutet horas commutandas.*
41 *Horis à canendis non excusat ignorantia cantus.*
42 *Canere debent primores in choro.*

1 VNDECIMO nota ex illis verbis, *Toto corde debemus:* quod obligamur ad orandum, & quod non vtcunque, sed ex toto corde id facere debemus: sed quia de horum priore dictum est supra,[a] tractando quando, & qui obligentur ad orandum, præsertim per preces horarias, siue Canonicas, & de posteriore videlicet modo orandi inferius [b] dicetur, hoc in loco tractabimus causas, per quas ab horis canendis vel recitandis excusamur. Quarum prima est aduersa valetudo secundum Innocent.[c] & alios omnes per illud Concilij Carthaginens.[d] *Clericus qui absque corpusculi sui inæqualitate vigiliis deest, stipendiis priuatus excommunicetur.* Per inæqualitatem corporis intelligitur exuberantia, & defectus humanorum, in quo consistit infirmitas secundum gloss.[e] Ratio huius excusationis est: quia ægrotus non potest canere, nec recitare horas, & nemo obligatur ad impossibile.[f]

2 Vnde inferuntur multa corollaria particularia. Primum, non quamlibet ægritudinem præbere excusationem, cum non omnis infirmitas tollat potentiam pronunciandi horas, & secundum Innoc.[g] Hostiens. & plerosque omnes illa tantum excusat, qua ægrotanti earum pronunciatio directè aut indirectè obest, notabiliter scilicet. Secundum esse aliquem morbum, quo excusamur quidem ab obliga-

a In cap. 2. & 6.

b In cap. & 13.

c In cap. 1. de celebr. Miss. d 91. dist. in princ. & in cap. clericus vitium.

e In dicto princ. distinct. 91.

f Imposs. sibilid. ff. de reg. iur. cap. nemo ad impossibile. eo. tit. lib. 6.

g Cap. 1. de celeb. miss.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tione pronunciandi horas in Ecclesia & choro, sed non à recitandis iis domi, qualis est ille, quo quis efficitur impotens ad eundum ad Ecclesiam, & non ad eas domi pronunciandum.

3 Tertium esse morbum quo excusamur ab horarum recitatione vsque ad meridiem, aut vesperas, & non toto die, qualis est febris Tertiana, aut Quartana statim à meridie cessans, ita vt medici docti & probi iudicio non noceat ægrotanti illa horarum pronunciatio.

4 Dixi, probi: quia nonnulli tam sunt faciles in absoluendo ægrotos ab obligatione, & legibus Ecclesiasticis imò & ab ipsius Dei præceptis, ac si eorum ipsimet essent authores, iuxta illud Ambros.[a] *Contraria sunt diuinæ conditioni præcepta medicinæ, quæ à ieiunio reuocant, lucubrare non sinunt, ab omni intentione meditationis abducunt, ita quod qui se medicinis dederit se ipsum sibi abnegat.* Quartum corollarium illum ægrotum, qui potest serio loqui, & alia negotia prophana tractare cum suis amicis, ab horarum recitatione minime excusari: quia hoc non est illo facilius.

5 Quintum, iure quem mirari posse quòd nonnulli certo scientes à solo Deo nostram dependere salutem, iuxta illud Augustin. relatum à Gratiano,[b] *Qui sine saluatore salutem vult habere non sanus, sed æger ægritudine assidua laborabit*: & quod ipse vult, vt eam ab eo in obsequium eius petamus, & ad hoc vt exoretur, & eam concedat, plurimum expedire, vt voluntati eius satisfiat, & quod horarum debitarum omissio est ipsius voluntati parum grata, nihilominus tamen quidam tam facilè id faciunt ob quamlibet leuem febriculam, ac si hoc nescirent, neque crederent.

6 Sextum corollarium, circa hoc quærendum primo. An ægrotus excusatus à dicendis horis excusetur etiam ab audiendis. Ad quod negatiuè respondet Girardus,[c] quia hoc potest, licet illud non possit. Tum quia sibi videtur Hostien. hoc dicere.

7 Sed contra tenendum. Tum quia id non ait Hostiens. sed aliud, quod ante illum dixit etiam Innocent.[d] quo ambo significant contrarium: aiunt enim infirmitatem excusare à pronunciando horas, & forte ab audiendo. Tum quia iure quidem cauetur, vt horas pronuncient clerici, non autem vt audiant: laici vero vt audiant, non vt pronuncient, vt singulariter notauit Palud.[e] cuius dictum restringendum est ad eos, qui per se recitant.

8 Nam qui recitans cum aliis excusatur, tenetur ad audiendam partem ab aliis recitatam, & ita licet qui non potest pronunciare horas, audire vero sic, audiendo quidem eas bene agit, non audiendo tamen non peccat. Tum quia si Girardi sententia esset vera, nulli, aut paucissimi ægroti excusarentur ab horis, cum paucissimi collatione aliorum inueniantur infirmi, qui eas audire non valeant. Nam & in articulo mortis constitutis leguntur passio Domini, & alia solo auditu excipienda. Tum quia non obstat quod audire potest: quia non obligamur ad omnia, quæ possumus, sed ad ea, quæ nobis iubentur & non iubetur clericis auditio, sed dictio, & ita qui nequeunt dicere excusantur à dictione iussa, & non obligantur ad auditionem consultam.[f]

9 Septimum corollarium quærendum esse secundo, an ægrotus vel alius, qui non potest dicere totas horas teneatur dicere partem illam earum, quam potest: & si non potest dicere eas solus, & cum socio sic, teneatur dicere illas cum socio? Pro parte affirmante facit primo, quod ratio qua excusatur ægrotus, vel alius à dicendis horis est, quia non potest eas dicere vt prædictum est, quæ cessat in dimidio illarum, quod potest cum alio dicere, & causa cessante cessat effectus.[a] Secundo quod valet argumentum de toto ad partem:[b] ergo sicut qui potest dicere totum, tenetur dicere totum, ita qui potest dicere partem, tenetur dicere partem. Tertio quod sunt multi præsertim nobiles, & ditiores, qui cum sani sunt, rarissime dicunt soli totas horas, sed tantum dimidias, & ita non videntur excusari à dicendo dimidium. Nam & qui solebat sanus ire ad Matutinam, & omnes alias horas, lucratur cum est ægrotus omnes distributiones.

10 Qui autem tantum solebant ire ad aliquas, non nisi earum, vt colligitur ex Panormita.[c] & Domin. communiter receptus.[d] Quarto quod qui tenetur ad faciendum aliquid, si non potest facere totum, vel eo modo quo iubetur, tenetur facere partem vel totum eo modo quo potest, iuxta illud Innocent. III.[e] quo respondit citatum ad certum diem teneri ad comparendum post illum quam cito commode potest si non potest comparare in illo, & qui tenetur ieiunare aliquo die, & consequenter abstinere à carnibus, si potest, licet non à duplici comestione, à qua non possit, & dispensatus vt non teneatur ieiunare certo die, non censetur dispensatus ad comedendum carnes in eo, vt trad. Caieta.[f] Quinto quod præceptum Ecclesiæ si non potest adimpleri in totum, debet adimpleri pro parte, qua potest, vt ibidem ait, quem nos retulimus, & secuti sumus in Manuale Confessar.[g] vt qui non potest ieiunare Quadragesimam totam, tenetur ieiunare partem eius quam potest, secundum omnes,[h] & qui vouit seruare castitatem, & contrahit matrimonium, licet non possit consummare, tenetur seruare omnino, quia debet reddere debitum, tenetur seruare qua parte potest, & ita non exigere illud, & iuramentum quod non potest seruari in totum debet seruari quo ad partem.[k]

11 Ergo qui præcipitur dicere horas tenebitur dicere partem earum, quam potest, licet non possit totas, & si non potest solus, cum socio si eum habere potest. Sexto quod alioqui sequeretur, quod qui sciret memoriter dicere horas vnius diei excepta vna, vel altera lectione, vna vel altera antiphona: aut aliqua parte notabili, puta Psalmos vel hymnos aliquos, & careret breuiario, vel socio, sine quibus non posset illas per se solum legere, vel inuenire excusaretur à totis horis illius diei. Quod videtur absurdum, & ita non dicendum.[l]

Pro parte vero negante facit primo, quod nullo iure cauetur, quod qui non potest dicere totas horas, partem vero sic, teneatur ad dicendam illam, quā potest, ergo nec nos dicere debemus.[m] Secundo quod si pars affirmatiua esset vera, sequeretur quod nullus ægrotus excusaretur omnino ab horis dicendis, quia nullus adeo ægrotat vt nequeat aliquam partem earum dicere, quod est contra omnium sententiam. Tertio quod omnes horæ Canonicæ vnius diei sunt vna oratio, vt dictum est supra,[n] & ita qui non potest dicere totas videtur excusari ab oratione illius diei, & consequenter à totis horis, & à qualibet

parte

a Cap. contraria de consecrat. dist. 5.

b 16. q. 2.

c In tract. de assid. orandi. 1-4.

d In c. 1. de celeb. miss.

e In 4 d. 15. q. 5. colum. 5.

f 4. distin. 5. fin.

parte earum. Quarto, quod iura simpliciter, & generaliter excusant à dicendis horis ægrotum, vel alium, qui eas dicere nequit, & ab hac excusatione non excludunt eos, qui cum socio dicere possunt. Quinto quod nulla iura obligant ecclesiasticos ad dicendum horas cum aliis nisi cum tenentur adire choros, vbi alij beneficiarij conueniunt, ergo nec nos obligare debemus.[a] Sexto quod non omnis obligatus ad horas potest alere socium, cum quo eas recitet, & obligatio ad recitandum æque videtur omnes tangere,[b] & ita si aliqui excusantur à recitando cum socio, omnes excusabuntur à recitādo cum alio. Septimo quod alioqui omnis clericus, qui potest alere socium teneretur dicere horas, quod videtur contra omnes,[c] qui dicunt simpliciter carentes visu excusari à dicendis horis. Octauo denique, quod Innocentius dicit[d] hanc legem de dicendis horis non esse infirmis impositam, & qui absoluitur à toto absoluitur à parte.[e]

12 Hanc quæstionem tanti momenti, & passim occurrentem, nescio, quare nemo pro dignitate tractauit, cuius ego determinationē mallem ab alio quouis pio, & erudito audire, quam facere. At quando apud neminem hactenus factam memini videre, dico primo, eam habere duas partes. Alteram, an non potens dicere per se teneatur quærere socium, cum quo alternatim dicere possit? Alteram, an qui excusatur à parte, quam dicere nequit, excusetur à toto, cuius partem dicere potest.

13 Secundo quoad priorem partem dico, non posse me mihi persuadere, quod est excusatus ab horis dicendis, qui potest commode habere socium, cum quo eas commode more solito alternatim dicat siue ægrotet, siue sit cæcus, siue aliter impeditus. Tum per argumentum primum, tertium, quintum, & sextum pro parte affirmante formatū. Tum quia alioqui sequeretur, quod habens beneficium decem millium ducatorum, qui sanus, vel alias non impeditus solebat dicere horas cum suis familiaribus, excusaretur ab eis propter tantillum oculorum dolorem vel lippitudinem impedientem à lectione horarum, & inuentione dicendarum, quod videtur absurdum, & ita non dicendum.

Dixi commode: quia si non habent reditus Ecclesiasticos, vel patrimonij, ad quod est ordinatus, quibus socio satisfacere posset, non teneretur illum quærere,[f] etiam si haberet alios reditus profanos, qui saltem non essent prædicti patrimonij: quia nullo iure tenetur impendere illos in seruitio ecclesiæ, vt colligitur ex Innocen.[g] à nobis extenso in tractatu de reditibus,[h] quatenus habet clericum posse alere se de reditibus ecclesiasticis, conseruando suos patrimoniales quibus voluerit.

14 Tertio quoad eandem partem priorem dico, quod ex hoc infertur pauperes clericos vel vix posse sustētare, & monachos, & monachas simplices non habentes quo socios ad recitandum secum conducant, excusari à dicendis horis, quas per se dicere nequeūt. Qua ratione auderem excusare quendam olim familiarem meum, & nunc amicum & cæcum ab obligatione dicendi eas: quia vix quo se sustenter habet, quamuis eum recitantem eas cum puero ad id instructo laudo, & ad eum alendum aliquantula ex parte iuuo.

Quarto, quod etiam infertur id quod Angelus, Caiet. & Sylu. & alij, vt prædictum est, indefinite dicunt carentem visu excusari ab horis dicendis, intelligendum esse tantum de illo, qui non potest dicere per se, neque cum socio, vel non potest dicere per se, nec commode potest habere sibi socium, qui ad dicendum eum adiuuet.

Quinto, quod etiam infertur Clericos diuites profanis bonis, & pauperes ecclesiasticis, & patrimonij saltem in ordinationis titulum dicati, non teneri de rigore iuris ad dicendum cum sociis, si per se nequeunt, nisi cū aliquis gratis eis sese offerret. Quamuis consulendum esset eis, vt socium ad tam pium opus conducerent.

15 Sexto quoad alteram partem quæstionis, dico non excusari quem à dicendis horis propter quamlibet impotētiam dicendi partem, earum. Non enim videtur excusandus ab omnibus horis diurnis, & nocturnis, quas memoriter dicere potest, eo quod propter defectum Breuiarij, vel alicuius partis eius vel propter caliginem oculorum, non potest dicere per se aliquam partem hymnorum, psalmorum, vel lectionum, quæ memoria non tenet, nec potest legere propter oculorum caliginem, aut libri defectum: sicut non excusatur à ieiunando quadragesimam, eo quod excusetur à ieiunādo aliquot dies quibus non potest ob ægritudinem, vel aliam causam secundum omnes.

Septimo, quod etiam è contrario non potest dici non excusari quem ab horis ex eo quod aliquam partem earum dicere possit, alioqui vix vllus infirmus, cæcus, aut aliter impeditus, qui aliquanto tempore consueuit recitare, excusaretur, quandoquidem vix vllus talis est, qui aliquam partem earum memoriter dicere nequeat.

Octauo quod impotētiam dicendi maiorem partem excusat ab eis dicendis. Tum quia regulariter maior pars trahit ad se minorem.[a] Tum quia non quælibet impotentia dicendi aliquam partem excusat per sextum dictum, nec quælibet potentia dicendi aliquam partem obligat ad dicendum, per septimum dictum. Nec iure definitur quam magna, vel parua debet esse prædicta pars, & ita relinquitur arbitrio boni viri,[b] & non videtur occurrere posse aliud aptius arbitrium.

16 Nono quod per hoc videtur posse conciliari bona pars eorum, quæ pro vtraque parte citata sunt, & pro aliis dicendum, quod præceptum obligans ad aliquid certo modo faciendum, non obligat ad quamlibet partem eius, eo modo, quo fieri potest, faciendum, vt præceptum de ieiunando non obligat ad non comedendum ter & quater eum, qui iam bis comedit, & ita iam non potest in totum seruare ieiunium, secundum Communem, & præceptus venire Romam, non tenetur venire ad medium itineris, si non potest ad illam peruenire, secundū mentem doctorū,[c] nec, vt puto, qui tenetur audire Missam totam die festo, quales sunt omnes fideles,[d] tenetur audire particulam illam, *Ite missa est*, vel aliam similem, si reliquum non potest, sed tantum illā partem, quam verisimiliter præcipiens intendit præcipere, & in qua militat eadem ratio, quæ in toto vt satis colligitur ex prædictis exemplis, adiunctis illis, quæ fuerunt adducta in quinto argumento pro parte affirmatiua: & consequenter licet præceptum de

a Argu. 1. quod maior pars. ff. ad Municip. ea de his quę fiūt à maiore parte. ea. quia propter. ff. de iure delib. & Arg. l. ff. de iure delib. & cautio. de offi. deleg.

e In c. cū dilecti de dolo & contum. & Capit. Missas. supra eod. tit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

horis dicendis obliget ad dicendam partem earum maiorem, si eam dicere potest, esto non posset totas, non tamen obligabit ad dicendas particulas aliquas earum, quas dicere potest si alias totas non possit, quia præcipiens hoc non intendit, & illud sic, ob aliquos respectus, quos gratia breuitatis hic explicare omitto.

17 Decimo dico ex prædictis inferri, paucos eorum, qui diu horas recitare consueuerunt, excusari posse ab eis dicendis, ob defectum vel debilitatem suorum membrorum, etiam oculorum, nisi magna febris, vel grauis dolor continuus accesserit, neque ob defectum breuiarij, vel socij, qui regat illud: pauci enim eorum sunt, qui non possint memoriter dicere maiorem partem horarum, siquidem omnes fere tales memoria tenent, vel facili negotio tenere possunt trinam orationem, cum, *Domine labia mea, & Deus in adiutorium*, quod est omniũ horarum initium, & inuitatoriũ cum psalmo, *Venite exultemus*, & hymnos saltem cõmunes fere omnes omnium horarum, & bonam partem psalmorum nocturnorum, & magis psalmos laudum, & multo magis psalmos cæterarum omnium horarum, bonam item partem antiphonarum, & capitulorum, præsertim communis Sanctorum, Dominicarum, & feriarum, cum precibus tam ferialibus, quam Dominicalibus, bonã item partem orationum præsertim communis Sanctorum, & commemorationum, imo & horas B. Mariæ cum cantico graduum, & bonam partem psalmorum pœnitentialium, & officij defunctorum, cum Pater noster, Aue Maria, & Credo, sæpè repetitis. Nec obstat, quod non teneant memoria penitus omnia: quia sicut impotentia dicendi maiorem partem tollit excusationem, ita dictio maioris partis, quam dicere possunt, satisfacit obligationi, quia soluit quod potest: & nemo obligatur ad impossibile. [a]

18 Vndecimo ridendos fuisse quosdam, qui facientes iter excusabant se ob defectum breuiarij ab omnibus horis, cum possent omnia præter lectiones & responsoria maiora, memoriter dicere & multo magis eum, quem memini excusare se à dicendo vespertinam, eo quòd ignoraret antiphonam, & orationem illius diei propriam, quoniam omnes præfati tenebantur de præcepto recitare omnia quæ poterant, memoriter, & de consilio pro aliis aliqua quæ viderentur eis aptiora, substituere.

Duodecimo dico satis iustum esse responsum illud, quod audio sæpissimè à Max. Pontificibus, & recolo datũ aliquando in sacro Pœnitentiariæ prætorio petentibus dispensationem, siue absolutionem ab obligatione dicendi horas, impositio eis aliquo onere in earum compensationem, & allegantibus pro causa senectutem, debilitatem visus, & capitis: nempe quod si possunt dicere horas dicant, & si non possunt, non dicant. Quibus subdubitantibus, & interrogantibus, an debeant dici potentes vel impotentes ad dicendum, personarum suarum circunstantiis perpensis, respondendum est, dicendos esse potentes, si maiorem partem earum dicere possunt, & satisfacere dicendo eam partem totam, quam possunt, quamuis longè tranquilliores redderentur qui hoc petunt, si certa quædam inirungerentur dicenda pro partibus illis incertis, quas dicere possunt, & mea sententia potest sanctè iniungi id quod infra [b] dicam.

19 Decimotertio dico, quæstionis esse parum tractatæ, An qui non possunt dicere horas, teneantur dicere, vel facere aliquid aliud loco illarum? Et arbitror quod non, de rigore præcepti iuris humani. Tum quia iussus aliquo die ieiunare, si non potest per se ieiunare, non tenetur id facere per alium, neque aliud pro eo, secundum omnes. Tum quia nullum ius obligat impotentem dicere horas per se, ad dicendum per alium, vel elargiendum aliquam eleemosynam, vel ad aliquid aliud simile faciendum, ergo nec nos debemus ad id obligare. [a] Dixi, *Iure humani*, nam iure naturali Diuino videtur teneri ad aliquid huiusmodi indeterminatũ: quia vt diximus supra, [b] omnes qui obligantur ad horas Canonicas iure humano, tenentur iure Diuino ad aliquas preces: ob quarum tamen omissionem, quia non sunt determinatæ quoad locum, neque quoad tempus, neque quoad quantitatem, & modum, neminem auderem peccati saltem mortiferi damnare: ex bono tamen & æquo consulerem, vt dicerent id, quod infra [c] scribo.

20 Decimoquarto quæstionis item esse, An peccent milites è castris armorum ad castra lachrymarum transeuntes, & beneficia priusquàm habeant breuiaria, vel discant regere illa, accipiunt, & nouem dicunt horas, causantes, quòd non possunt donec habeant breuiaria, & nouerint illa regere. Ad quod respondeo primo, quòd regulariter accipiendo ea peccant: quia vt Caius I. C. ait, [d] *Nemo debet accipere officium, ad quod per inscitiã non est idoneus.* In quod etiam est illud Persij.

Publica lex hominum, naturáque continet hoc fas,
Vt teneat vetitos inscitia debilis actus.
Diluis Helleborum, recto compescere puncto.
Nescius examen, &c. cum aliis, quæ nos latè addximus, [c] & illud Gregorij. [f] *Quisquis sacerdotium desiderat bene accipere, prius vires cum eo, quod est subiturus, onere metiatur, vt si est impar abstineat.* Cui addit glo. illud. [g]

Sumite materiam vestris qui scribitis æquam
Viribus, &c.

21 Secundo, quod licet accipiendo peccent, non recitando tamen vno vel altero die, donec diligentia debita præstita possint habere breuiarium, vel instructorem, non peccant: quia etiam sua culpa cadens in foueam, à qua non potest exire, excusatur à recitnado, si careat in id necessariis, secundum omnes. [b]

22 Tertio sequi ex his quod expectantes beneficia deberent parare sibi breuiaria, & notitiam regendi ea antequam ea acciperent, ne accipiendo peccarent, & post accepta muneri recitandi statim satisfacere inciperent.

23 Decimoquinto dico quod cæcus, vel cæcutiens vel aliter impeditus, qui non potest recitare totum officium diei occurrentis, sed maiorem partem eius, videtur consultius acturus, si recitat omnes partes quas potest, proprij officij diei, quam totum officium alterius, quod forte nouit memoriter dicere: vt aliqui norunt officium maius B. Mariæ, & officium commune sanctorum exceptis paucis.

24 Secunda causa excusans ab horarum pronunciatione est dispensatio. Super quo dico primo, nonnullos affirmare ab Episcopo eam fieri posse, secundum Girard. dicentem, quod Episcopus dispensans cum puero maiore septem annorum super beneficio simplici dispensare etiam super horis Canonicis, vt loco earum alias preces, recitaret. Quod primo est in se falsum, & contra Archid. & vtrumque Cardinalem, [a] & contra Panor. aliorũmque mentem. [b] Secundo præsupponit aliud falsum, scilicet quod Episcopus potest dispensare super ætate ad beneficia obtinenda requisita, quia nec episcopi, nec legati dispensant contra concilia generalia, secundum glossas [c] communiter receptas.

25 Et in concilio generali [d] statutum est, vt in omnibus beneficiariis aliqua ætatis maturitas requiratur, & quia alia glossa [e] à Petro Rauennate pro singulari habita, & ab omnibus recepta dicit episcopos regulariter super ætate non dispensare. Tertio præsupponit falsum, scilicet quod legitimus beneficiarius propter puritiam non potest recitare, quia legere nesciens clericalis tonsura non est conferenda, [f] quam qui non habet incapax est beneficij, [g] & consequenter, qui beneficium iuste possidet legere nouit, & qui legere nouit potest recitare horas, & si nescit, recitare discat. Quarto consequentia quam præsupponit est mala, quia ex eo, quod episcopus possit dispensare super ætate ad obtinendum beneficium, non sequeretur, vt ille sentit, quod posset dispensare ne recitaret horas, cum hoc non sit necessarium consequens illi. Idem, quod dixi de Episcopo quoad suum clericum, dicendum est de Abbate & Abbatissa quoad Monachum & Monacham, secundum Vmbertum quem duo doctissimi Cardinales [h] vocant Doctorem V. Iuris diuini, & humani clarissimum.

26 Secundo dico veram mihi nunc quoque videri opinionẽ cuiusdam glossematarij, [i] quam olim quoque hoc in loco tenui, nempe Episcopum potuisse olim dispensare iusta de causa, vt subditus eius secundum aliam formam, quam propriam sui Episcopatus, horas pronunciet.

27 Quæ conclusio singularis erat olim & quotidiana, pro qua facit glossa [k] quædam memorabilis, per apta in id iura probans posse Episcopos in suis Episcopatibus nouam formam pronunciandi horas inducere, de qua dudum interrogatus à prædicto eruditissimo D. Doctore Cardona an idem nunc sentirem? respondeo, quod sic. Tum ob authoritatem prædictarum glossarum. Tum per Concilium Lugdunense, [l] quod habet posse Episcopos noua festa in suis Episcopatibus inducere, & consequenter noua eorum officia ordinare. Tum per quoddam decretum Greg. [m] quod clare illã probat, nisi dicatur Augustinum episcopum, de quo ibi, non potuisse facere illa, in qua incitabatur à Gregorio, nisi authoritas eius accessisset. Sed replicari potest nullum esse in eo verbum, quod significet eum debere facere illa authoritate delegata, & illa non præsumitur, nisi probetur, [n] & quod incitatio Papæ non facit de ordinario delegatum. [o] Tum quod D. Anto. pro contrario citatus, [p] in meo libro id non dicit, nec ex vllo eius dicto elici potest. Tum quod non obstat quod fel. rec. Pius V. in bulla breuiarij videatur appellare prauam consuetudinem Episcoporum nouas formas recitandi horas inducentium: quia non loquitur de episcopis mutãtibus formas proprias suorum episcopatuum, sed de mutantibus formam Ecclesiæ Romanæ, quam Ecclesiæ suæ ab initio cum cæteris acceperunt, quæ non erat tam eorum Episcopatuum quam Ecclesiæ Romanæ, vt ex eius contextu colligitur. Nos autem loquimur de aliis, quæ secundum formas proprias suorum episcopatuum recitabant.

28 Responderi etiam potest, quod loquitur de Episcopis aburentibus potestate mutandi eo modo, quem prædictus D. Cardona merito reprobat, nempe de his qui in initio sui regiminis aliquantula ex parte mutant breuiaria suorum prædecessorũ, quo suis impensis impressa longe maiori pretio, quam sibi constent vendant, & suos omnes clericos ad singula emendum cogentes, magnam inde pecuniæ summam sibi sordide quærant.

29 Ex quibus infertur primo, quod nullus episcopus potest nunc, nec potuit à tempore publicationis dicti Breuiarij Pij V. æditi post remissionem de illo componendo & ædendo, à Concilio Trident. sibi factam, nouam formam recitandi horas Canonicas in suo Episcopatu inducere: quia per bullam ei præpositam, summa, qua valebat, auctoritate id vetuit, & iussit, vt omnes clerici in toto orbe Christiano secundum formulam in eo positam horas Canonicas recitarent, exceptis eis, qui per breuiaria ante 200. annos composita recitabant.

Secundo infertur, quod prædictæ duæ conclusiones prædictarum duarum glossarum erant quidem veræ ante æditionem prædicti Breuiarij Pij V. post eam vero non, quia ante illam clerici subiecti Episcopis, & Archiepiscopis, tenebantur recitare horas Canonicas secundum formam ab eis præfixam, & ideo poterant ipsi & mutare suas leges, & circa eas dispensare. Nunc autem tenentur omnes lege Papæ, quam inferiores nec tollere possunt nec limitare. [a]

30 Infertur & tertio per hæc cessare quæstionem illam, quam in vulgari moueramus, An scilicet possent Episcopi in suis Episcopatibus inducere formam recitandi horas Canonicas per Breuiarium nouum trium lectionum Cardinalis S. Crucis. Dicendum est enim, quod licet forte potuissent, iuxta prædicta, si tantum formas proprias recitandi habuissent, eam inducere ante prædictum Breuiarium, nunc autem omnino non possent, nisi forte in terris, in quibus nondum est receptum prædictum Breuiarium Pij V. vel nisi ab his, qui formas proprias ante 200. annos institutas habent, quas prædictus Pius illibatas omisit.

31 Quarto principaliter dico certum esse, quod Papa potest per suam dispẽsationem excusare quem ab horis canonicis dicendis, cum illæ iure humano sint præceptæ, & Papa possit circa omne ius humanum dispensare, [b] vix tamen id facit. Nam & ipse, cum litteris operam nauarem Tholosæ, eiusmodi dispensationem procuraui, sed non obtinui, & procurate desij, abductus ab illo proposito auctoritate grauis & prudentis Doctoris Martini à Rada, Abbatis Illustris Monasterij B. Mariæ de Oliua Regni Nauarræ, tunc Romæ residentis, qui scripsit ad me quædam, quæ vera esse ipsa experientia didici, nempe quod si appellerem animum ad deuote in horis studio minus aptis impedientibus, recitandum horas, non modo tantum, vel magis studerem, quam non recitando, oratione mentem illustrante, sed etiam me à conuersationibus prauis, ac inutilibus

auocarem

a l.impossibilis. ff. de reg iur. c.nemo ad impossibile eod. tit. lib.6.

b Eod.cap. nu.40.

a Clem ne Romani. de elect.

b Cap. pro posuit. de concess. præb.

Universidad de Deusto
Biblioteca

auocarem magna cum accessione rẽporis studio impartiẽdi. Quod ipsum sæpius consului cõsulentibus me ad obtinẽdas huiusmodi dispẽsationes & quamplurimis persuasi, omnibúsq; persuasũ esse percupio.

32 Tertia causa excusans à recitatione secundum nonnullos, quos allegat Gerardus, [a] est studere constituto vicario, qui beneficio deseruiat, à quo tamen communis dissentit. Tum quod melius est ex se orare, quam studere, vel legere, secũdum quandam, quæ solennis & recepta est, gloſſam, [b] cui consonans alia, [c] dixit. *Maledictum studium propter quod relinquitur diuinum officium.* Ioan. Imol. receptus ab aliis dixit, scholarem teneri recitare horas per se, licet vicarium habeat ad suo beneficio deseruiendũ, licet non habeat alios quam minores ordines. Cuius contrariũ tenuit Abbas antiquus, [d] quod licet defendi posset disputando, nõ est tamẽ consulendũ, eo quod ei repugnet cõmunis theorica, & praxis rationi optimæ innixa.

33 Quarta causa iuxta aliquos est peregrinatio ad vrbem relicto vicario, qui beneficio deseruiat. Nam secundum prædictum Abbatem, [e] pro se adducentem Petrum Sampsonem, qui ratione solius beneficij tenetur recitare, satisfacit deseruiendo per alium, si iusta ex causa absens sit. Cuius tamen contrarium, vti prædixi, tenet Communis. Onus enim recitandi videtur personale, iuxta clem. [f] ibi, *fructuum labiorum suorum*, & quia eius industria fuit in id electa, vt recte declarauit Albertus. [g]

34 Quinta causa est, cum superuenit aliqua occupatio subito, vel eo modo, quod non potest ei prouideri, nec omitti sine scandalo vel peccato, secundum Henricum Gandauensem, [h] cui suffragãtur Parisienses, [i] & alij, [k] vt si occurreret necessitas subita horas omittendi ad pacificandum populum rixari volentem, aut necessitas habendi concionem, quæ non nisi magno cum scãdalo omitti potest, idem iudicarem de aptis confessariis audientibus confessiones septimana sancta, aut tempore talis Iobelæi, ad quod quærendum oporteat quem omnium omnes in vna hebdomada confessiones audire, hi enim mea sententia, recitando horas maiores citra preces, excusarentur à minoribus, ab officio defunctorum, à cantico graduũ, & à psalmis pœnitentialibus. Quin & tanta posset occurrere necessitas, vt merito excusarentur à maioribus, & à fortiore ratione satisfaceret is qui sciens se die sequẽti occupatissimum fore, anticiparet eas in vespera præcedente, super quo à quodã pio Dei seruo interrogatus fui. Quod ipsum dicerem de illo, qui prælectionem habere deberet illo die in cõcursu publico aliorum candidatorum, vel deberet defendere aliquam conclusionem, quod vt debite fieret, plurimum Reipublicæ vel ipsiusmet priuatæ interesset, & studium in id necessarium recitationem officij non compateretur.

35 Quanquam nos (gratiæ Deo) ad hunc vsq; diem nunquam earum recitationẽ ante vel post eiusmodi actus omisimus, tametsi frequenter nobis occurrerunt, neque ob geminas in die lectiones, quas multis annis Tholosæ, & Cathurci primũ, deinde Salmanticæ, & Conymbricæ habuimus, nec ob quaternas toto vno anno in Gallia singulis diebus etiam festis, exceptis B. Matiæ Virginis, Dominicæ, & Apostolorum, habitas, licet horæ mei breuiarij duplo longiores essent, quam quæ à prædicto Pio V. in suo Breuiario sunt præceptæ. Neque facile consuleremus alteri, qui recitando partem ante signatum concionandi, vel prælegendi punctum, & partem post concionem vel lectionem, & partem inter studendum, satisfaceret posset, attento quod sine ope diuina nihil, & cum ea omnia fieri possunt iuxta illud Pauli. [a] *Omnia possum in eo, qui me confortat, Christus.*

36 Sexta causa est necessaria occupatio circa recitationem vel cantum, iuxta S. Anton. [b] ab omnibus receptum, qualis est occupatio quærendi psalmos, & antiphonas, transferendi libros necessarios ab vna parte ad aliam, quærendi prunas ad turificandum, nuncia necessaria insinuandi, egrediendi aliquantisper ad respirandum. Omissio enim auditionis, vel recitationis officij Diuini, ob has vel similes causas, neque videtur peccatum, neque suppletio necessaria. Quod tamen locum duntaxat habere limitarem cum illa ante officium diuinum præparari non potuerunt, aut ea postea facit is, qui non tenebatur illa præparare, eo quod præparata non sint ab alio ad id obligato, quando quidem turpitudo sua nemini prodesse debet, [c] & non prouidere quod oportet, peccatum est improuidentiæ, vt sentit D. Thom. [d]

37 Ex quo infero eum, qui recitare vel cantare debet vanam lectionem vel responsorium, aut aliquidpiam in choro, & id prouidet, siue præuidet interim, dum chorus aliud recitat, vel cãtat, licet foret non canendo, vel non audiendo non peccet, & sic recitet distributiones illius horæ, non secus ac si recitaret, vel cantaret cum aliis, nihilominus eum obligari supplere postea totum id, quod omisit recitare, vel canere, dum prouidebat eam lectionem, vel responsorium, si vt dixi, sciebat, vel scire debebat illud sui muneris futurum esse, per quod limita dicta supra, [e] & dicenda infra. [f] Infertur item non omnem interruptionem horarum esse peccatum, sed tantum illam, quæ negligentia, vel alia de culpa, siue causa in id iusta fit. Quæ autem censenda sit talis, arbitrio prudentis viri definiendum est. [g]

38 Septima causa est defectus Breuiarij, vel alius rei ad recitandum necessariæ, quia deest facultas recitandi, & nemo ad impossibile obligatur. [h] Excusat item de illo, qui peregre proficiscendo oblitus est domi Breuiarium, vel postea iter faciens perdidit illud, & non potuit peruenire ad locum, vbi esset breuiarium. De illo item, qui cum non sit latinus, & nullatenus sciat recitare, beneficium vel ordinem sacerdotis suscipit, nec inuenit socium, vel non tenetur quærere, iuxta supradicta, [i] qui eum dirigat, etiam si habeat Breuiarium. Cuiusmodi sunt (proh dolor) hodie permulti milites supradicti, [k] qui vt victum habeant, ad Ecclesiam confugiunt, & prius acceptant beneficia bene vel male sibi renunciata, & forte peius collata, quàm deserant arma, & militaria stipendia, nescientes plus recitare, quàm arma ipsa plorare & orare. Cuiusmodi sunt etiam multi pueri, quorum humeris eorum parentes onus orandi pro aliis imponunt, priusquam pro se orare sciant, & eos ad id fieri legatos procurant, antequam legationem intelligant, eamvè explicare valeant.

39 Hi si quidem omnes, licet, vt supra, [l] dictum est, peccent suscipiendo onera & officia, quibus fungi nesciunt, quibúsque indigni sunt: quia tamen iam ea acceperunt, si possunt, & intendunt se ad illa idoneos reddere, & collatio quamuis iniusta, non tamen fuit nulla, siue ipso iure inualida, non reuentur

a De assidui. oran. q.6.

b In ca. licet. 8. q.1. c in gl. 3. e. quali. hor. col. 5. staturis Gall.

d In c.1. de cele. miss.

e Vbi sup.

f Cap.1. de cele. miss.

g In reper. d. cap.1 de cele. miss. q 8.

h Quolib. 15. q.10. f Io. Malo in 4. di. 12. q.6. col.4 & super Matt. c.6. col.10. k Sylu. in ver. hora. q.1m.

rentur relinquere beneficia, nec recitare horas canonicas, donec possent eas dicere, vel per eos staret, quo minus possent. qui licet de rigore iuris non teneantur dicere aliquid aliud determinatum pro eis, vt dictum est supra, [a] de consilio tamen meo ipsi, & omnes, qui non possent dicere horas, dicerent tot Pater noster, & Aue Maria, & alias preces, quot arbitrio boni viri ad id sufficerent. Equidem aliquãdo arbitratus fui huiusmodi viros, aut pueros, debere tantum temporis, plus minúsve, incumbere in attentè dicendis Pater noster, Aue Maria, Credo, & Salue Regina, quantum insumpturi essent in recitandis omnibus horis, si has recitare nosset, addendo ter, *Ego peccator*, semel manè, cum supplerent Matutinam, & iterum, cum supplerent Primam, Tertiam, Sextam, & Nonam, & tertio vespere, cum supplerent Vespertinam, & Completoriam. Quare si mihi à Maximo Pontif. committeretur commutatio horarum Canonicarum in aliquid aliud commutarem in hoc.

40 Addo primo hæc intelligenda esse iuxta supradicta, [b] de his, qui non possunt ob ignorantiam vel alia impedimenta dicere, maiorem partem horarum per se, nec tenentur quærere socios, cum quibus dicant. Alij enim, qui tenentur quærere socios, & possunt eos habere, non excusantur, nec qui possunt dicere maiorem partem, licet non teneantur quærere socios, quia tenentur dicere saltem illam maiorem partem, vt resolutum est supra, [c] declarando, qui teneantur quærere socios, & quod qui propter defectum Breuiarij non possunt dicere aliquas partes, possunt tamen dicere reliqua memoriter, vel alias, tenentur illa dicere, & quod nulli propter ignorantiam excusantur, nisi quousque discant, & quod tenentur discere quàm cito cõmodè possunt, & quòd non potest dispensari cum eis ab episcopo. Quibus quoad pueros, addo secundo, quòd Concilium Triden. [d] vetuit, ne illis ante 14. annum beneficia conferantur. Addo tertio, quòd Confessarij, quibus committeretur facultas commutandi horas, quas dicere nesciunt, vel ægrè dicere possunt, rectè, mea sententia, facerent, commutando in supradictas, [e] quatuor orationes modo ibi scripto dicendas.

41 Octaua causa, qua nonnulli se excusant à cantando in choro, & in supplicationibus, siue processionibus, licet non à recitandis horis, est ignorantia cantus, aut vocis in id aptæ defectus, aut prælatio qua nobilitate, scientia, & gradu aliis præcellũt. Quæ tamen causa non est iusta. Tum quia qui non callet cantum, aut aliquid aliud officio suo exercendo necessarium, non debet illud suscipere, [f] & si suscepit, tenetur requisita illi discere, quod si nequeat, vel nolit addiscere, priuandus est huiusmodi beneficio, vel officio, vti rectè determinat Albertus: [g] & probari potest per ea, quæ cæteris fusius, [h] scripsi. Tum quia satisfacit vnusquisque, si voce sibi à Deo donata pro virili ei laudando inseruierit, iuxta illud Apost. [i] *Secundum mensuram donationis suæ*, nisi forte vox esset tam absona, vt offenderet auditorium, & societatem. Talis enim [k] si eam mollire non posset, non foret tolerandus in beneficio cantum requirente.

42 Nihil enim cum scandalo faciendum est, [k] & qui non vult, aut non potest addiscere id, quod suo officio necessarium est, ab eo remouendus est. [l] Tum quod præstantia dignitatis non excusat à cantu, quinimmò ad eum magis obligat, vti declaratum fuit in statu. Gallicanis, [a] supra [b] relatis. Tum quia nobilitas parum momenti habet ad excusandum quempiam ab oneribus spiritualis muneris, vt multa iura insinuant, [c] licet Caiet. quodam in loco [d] dicat quiddam contrarium prædictis statutis, & sibi in alio, vt supra [c] monuimus.

a Tit. quo modo diut. offic. b in ca.4. nu.5. c Cap nos qui. & ca. seq. 40 d. & 1. q.1.c. vltimus. d In sum. verb. horarum in fine. e Cap. 10. nu.47.

Super cogitatu extrario tangit septem Conclusiones.

CAP. XII.

1 *Oratio absque cogitatu carnali vel seculari fiat.*
2 *Oratio turris alta super viua terra fundanda.*
3 *Oraturus perfectè in principio agat hæc sex.*
4 *Orationem quæ præcedere debeant, quæ non, & nu.7.*
5 *Capitula tenere ante horas quando damnosum.*
6 *Ciuile est quandoque inciuilem esse.*

1 DVODECIMO nota ex verbis illis, *Cogitatio omnis carnalis & secularis abscedat*, bene recitaturum exuere se debere omni cogitatu carnali, & seculari, & perpendum non solum dicere, omni peccato, verum etiam, omni cogitatione, significando, ad perfectè recitandum non sufficere, vt non peccemus, vel negotiemur tempore, quo recitamus, sed opus esse etiam, ne quicquàm extrarium cogitemus.

2 Quod egregie confirmant sex dicta Abbatis Isaaci, & Ioan. Cassia. [f] Primum, *Oratio est velut turris alta, quæ fundata in terra ascendit vsque ad cælum, ideóque ad eius ædificationem ante omnia remouenda est ab anima omnis mortua terra vitiorum, & prauarum cogitationum, donec deueniatur ad terram, vel rupem, vt aiunt, viuam. Secundum, solicitudo verum carnalium generaliter abscindenda. Tertium nullius negotij: causæve non solum cura, sed ne memoria quidem dum oratur admittenda.*

f In col. 9. cap.5.

3 *Detractio, vaniloquia, seu multiloquia, scurrilitates quoque similiter amputandæ. Iræ præ omnibus, siue tristitiæ perturbatio funditus eruenda, concupiscentiæ carnalis, ac philargyriæ noxius fomes radicitus euellendus. Quartum iacenda sunt profunda humilitatis fundamina, quæ turrim pulsaturam Cœlos valeant sustinere. Quintum superædificanda virtutum spiritualis structio. Sextum ab omni discursu, atque euagatione ludicra animus inhibendus, vt ita paulatim ad contemplationem Dei, ac spiritalis intuitus incipiat sublimari.*

4 *Quod enim ante orationis horam anima nostra conceperit orantibus nobis, per ingestionem recordationis occurrere solet. Quamobrem quales orantes volumus inueniri, tales nos ante orationis tempus præstare debemus. Et idcirco quicquid orantibus nobis nolumus vt irrepat, ante orationem de abditis nostri pectoris extrudere festinemus.*

5 Ex quibus omnes nos, ò patres & fratres, clerici & laici, monachi & monachæ quocunque nomine censeamur, cuiuscunque sexus, & status simus, sacri simul & profani, maximi pariter & minimi, inferamus quod qui egregie voluerit placere Deo sua oratione, recitatione, & cantu, non debet expectare horam id faciendi in vestibulo chori, aut Ecclesiæ porta, vel loquutoria, intendendo negotiis, vel iocis, & minus rebus vanis, & prauis, murmurando, aut rixando, aut pacta vana, vel inhonesta ineundo.

Inferamus secundo, non esse vtilem, imò potius damnosam diligentiam nonnullorum, qui vt temporis iacturam non faciant, procurant, vt canonici priusquam inchoent Primam, Vesperas, aut No-

nam,

Universidad de Deusto
Biblioteca

nam, ingrediantur Capitulum, vt interim, dum aduenit hora recitandi eas, illáſque incipiunt medij canonici, & rationarij, expediant aliqua negotia, & iis incœptis egrediantur à capitulo, & ingrediantur chorum. Datur enim per id occaſio, vt canonici, priuſquàm mentes affectibus carnalibus & ſecularibus in capitulo concœptis exuantur, properanter, contra hunc textum, intrent chorum cum aliis iam cœpta proſequuturi.

6 Tertio infertur ſilentium Eccleſiaſticis non ſolum eſſe neceſſarium tempore diuinorũ officiorum, ſed & valde vtile paulo antea quàm inchoentur, quando ad id cõgregantur, & ciuile admodum eſſe, tunc inciuilem & ſolitarium eſſe, renuendo tempus conterere in vrbanitatibus, & honeſta cõuerſatione harum, illarúmve nouitatum, licet bonarum.

7 Quarto, viris doctis & Deum timentibus dignum eſſe id, quod à nonnullis fieri vidi, nimirum quòd dum recitaturi conueniunt, & horam vel ſocios expectant, & vrbanitas inuitat ad colloquium mutuum, ſciſcitantur de quo, aut quomodo recitare debeant, referunt aliquas virtutes illius ſancti, percunctantur alias, narrantes quantopere eis placeat ſententia aliqua ſuæ legendæ, aut alterius officij diuini illius diei, & omni cum humilitate, & manſuetudine alios rogant illius interpretationem, & ſi non placeat aliis, vel finitur diſputatio, proferunt in medium mortes horrendas, & caſus infœlices, oſtendendo quantopere ſit reuerendus Deus, & quantum decet ei ſeruire, & in horis canonicis orare, vt omnibus ſit propitius. Si verò magis arrideant bona noua nonnullorum caſuum bene fortunatorum, & proſperorum, ea referunt, vel audiunt, commonſtrando quàm bonus ſit Deus, & quàm vtilis illius amor, & ſeruitium, vt verba facientes de timore & amore Diuino, ſimul & neceſsitate & fructu inſeruiendi, laudandi, & gratias dandi, excipiat hora recitandi, & cantandi, quod tanto minore labore facient, quanto minus oportet eos affectus, & cogitatus conceptos à mentibus ſuis remouere.

Quinto denique inferemus, quæ ſint illa præparamenta, de quibus meminit Sapiens. [a] *Ante orationem*, inquiens, *præpara animam tuam, ne ſis quaſi qui tentat Deum.* Quod in hoc citat ſtatutum eccleſ. Gallicanæ, [b] licet gloſſa [c] eius aliud exiſtimarit. An verò hæc omnia peragenda ſint ſub pœna peccati, an ſpe maioris præmij, infra [d] dicitur.

a Eccle.18.
b Tit. qualit. horæ. c In d. tit. qualiter. ſuper ver. ſancto. d In 14.c.

De attentione orandi tangit 51. Concluſiones.

CAP. XIII.

1 *Attentio orandi neceſſaria.*
2 *Animæ deſideria ſunt eius verba.*
3 *Oratio quinque producit effectus.*
4 *Attentio triplex, & quæ præſtantiſſima.*
5 *Attendit quando melius idiota quàm doctus.*
5 *Maiorem ſæpe, à minori in hoc præcelli.*
6 *Attendere melius poteſt intelligens recitata.*
7 *Miſſæ non intellectæ vt poteſt benè attendere idiota.*
8 *Miſſa quam attentionem requirat.*
9 *Clericis, & Monachis quàm expediat latinitas.*
9 *Horarum dicendarum munus præcipuum, de quo grauis reddenda ratio.*
10 *Horas ad bene recitandas præcellens doctrina.*
11 *Oratio indeuota tertio fructu caret.*
11 *Canonicatui ſeruire cur apparet laborioſum.*
12 *Horas non intelligens cogitet iſthæc.*
13 *Horæ initium requirit propoſitum attendendi.*
14 *Orationis attentio debet eſſe intenta.*
15 *Oratio indeliberata nil prodeſt, nec deliberata ſatisfacit ſine proposito ſatisfaciendi. & ſeq.*
17 *Diſtributio non lucrifit ſine animo attendendi.*
17 *Intentio tam actualis quàm virtualis ſufficit.*
18 *Attendendi propoſitum oportet continuare, interrumpitur autem bifariam.*
19 *Canens quis, aut recitans, aut lucrans non canit. &c.*
20 *Euagatio mentis interior ſola quandoque mortalis.*
21 *Euagatio quæ mortalis, quæ venialis, &c.*
22 *Horas recitando ſcribere, legere, &c. vt mortale.*
23 *Iulius Cæſar in ſcribendo & dictando mirabilis.*
24 *Orans cur peccat ſignans litteras in choro.*
25 *Orans loquendo, rixando, &c. in choro vt peccat.*
26 *Orans præcipitando feſtine vt peccat.*
27 *Horæ ſine propoſito complendi cur non complentur.*
28 *Miſſam audiens ſine animo ſatisfaciendi, &c. vt peccat.*
29 *Horas recitans immemor an hoc vel illud omiſerit.*
30 *Miſſans ignorans an hæc vel illa dixerit.*
31 *Attendere bene non eſt cogitare an attendatur.*
32 *Habitus repetendi non neceſſaria vt malus.*
32 *Horas iam recitans denuo recitare vt peccatum.*
33 *Attendendi tertius modus ſit in propoſito.*
35 *Attendere in humanitatem Redemptoris an ſatis.*
35 *Chriſti humanitas vt eſt gradus in amorem Diuinitatis.*
36 *Orantes multi abſunt à termino, quem putant attingere.*
37 *Exhortatio vt bene attendamus ad horas.*
37 *Clerici vt pro clericis habeantur optent.*
38 *Latina vt intelligunt Hiſpanus, Gallus, & Italus.*
39 *Oratio etiam voluntaria ſine attentione mala.*
39 *Actus non eſt virtuoſus ſi deeſt ei vlla circunſtantia.*
40 *Orare ſine attentione malum.*
41 *Orare non obligatus ſi oret, tenetur bene orare.*
42 *Recitando peccant multi, qui non recitantes non peccarẽt.*
43 *Pater noſter, quod dicitur Nobilis, vel Militis.*
44 *Horas colloquendo audire multis ciuile.*
45 *Conciones oſcitanter audire quando peccatum.*
46 *Recitare conſulta & præcepta non attente differre.*
47 *Recitare veſtiendo, exuendo, &c. quis peccat.*
48 *Orabant laborantes monachi Aegyptij.*
49 *Recitans agendo impatibile non ſatisfacit.*
49 *Attentio per quæ opera externa tollitur. & ſeq.*
51 *Orat purius qui externis minus intendit.*

DECIMOTERTIO nota, Orationem fieri debere cum attentione. Quod ex multis partibus huius capituli colligitur, nempè ex ea, *Nec quicquam tunc animus aliud, quàm id ſolum cogitet, quod precatur*, & ex illa *Inuigilare, & incumbere ad preces toto corde debemus*, & ex illa, *Clandatur contra aduerſarium pectus & ſoli Deo pateat*, & ob hoc in primo notabili diximus, & probauimus hũc eſſe ſcopum & finem principalem, in quem Gratianus hoc capitulum Decreto inſeruit.

Secundum huius capitis fundamentum eſt, determinatio illa Concilij generalis, [a] *Diſtrictè præcipimus in virtute S. obedientiæ, vt Diuinum officium nocturnum, ſimiliter & diurnum, quantum eis dederit Deus, ſtudioſe celebrent, ſimiliter & deuotè*, vbi gloſſa penultima & vltima dicunt verbum illud *ſtudioſe*, referri ad pronunciationem exteriorem, *deuotè*, vero ad interiorem.

a Cap. vlt. de celebr. miſſ.

Tertium huius dicti fundamentum eſt illud Apoſtoli, [a] *Cantantes & pſallentes in cordibus veſtris Domino.* Super quibus verbis dicit Hieronymus. [b] *Audiant hi, quibus in eccleſia eſt pſallendi officium Deo, non voce, ſed corde cantandum.* vbi gloſſ. adiicit verſus illos dignos continua memoria.

Non muſica cordula, ſed cor,
Non clamor, ſed amor clamat in ore Dei.

Quarto fundatur hoc dictum in tribus, quæ gloſſa [c] quædam noſtra in id allegauit, puta, S. Pauli. [d] *Si orem linguâ, mẽs mea ſine fructu eſt.* S. itẽ Auguſtini. *Quid prodeſt ſtrepitus labiorum, ſi mutum eſt cor?* S. demum Gregorij. *Animarum verba ſunt ipſa deſideria, in quibus tanto quis minus clamat, quanto minus deſiderat.*

2 Quinto fundatur in eo, quod ſpiritus eſt Deus, [e] & eos qui adorant eum, in ſpiritu, & veritate oportet adorare: qui vero ſine attentione orat non videtur orare in ſpiritu, & S. Baſilius dixit. *Diuinum auxilium eſt implorandum non remiſſe, nec mente huc vel illuc euagante, eo quòd talis non ſolum non impetrabit quod petit, ſed etiam magis Deum irritabit.* Cui etiam conſonat illud Eſaiæ ab ipſomet Domino relatum, *Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longè eſt à me.* [f] Per quæ omnia, conſtat eſſe veriſsimum id, quod Caietan. [g] dicit: non ſolum dictionem horarum, ſed etiam modum dicendi attente & deuote eſſe ab Eccleſia præceptum.

Contra tamen hoc notabile, & omnia in eius confirmationem allegata facit primo, quod antea Apoſtolus, [h] & poſt eum Concilium Viennen. [i] vocauit horas fructum labiorum, vbi gloſſa ait, textum illum probare ſola vocali pronunciatione horarum adimpleri præceptum recitandi, licet animo aliud voluamus.

Secundo facit, quod ipſi etiam ſanctiſsimi viri interdum mẽtis oculos non habent defixos in id, quod recitant, dicente Dauide [k] *Cor meum dereliquit me.* Impoſsibile vero videtur, vt quis omnes ſuas horas recitet, mente ad alia non euagante, & nemo ad impoſsibile tenetur, [l] & Eccleſia Mater non tendit ſuis filiis laqueos, quibus irretiantur, [m] neque onera importabilia ſunt imponenda. [n] Intollerabile vero videtur recitare ita attente, vt mens in alia non feratur. Et quidem memoriæ ab aliquibus [o] proditum eſt, ſanctiſsimum quendam virum ſignificaſſe, nec vnam orationem Dominicam mente nulla alia cogitatione diſtracta dici poſſe: qua de cauſa promiſit equum cuidam, ſi id ageret, cuius animum, cum ea recitaret, ſubiit cogitatio, An daturus eſſet equum cum ephippio ſiue ſella, an vero ſine illo.

3 Pro concordia horum, & aliorum complurium, quæ vltro citroque in medium adduci poſſent, & vt diuina freti ope, materiam hanc non modò indies, ſed & in horas occurrentem dilucidius, quam quiuis alius in hunc diem, (& ſi multi [p] in eo deſudarunt) elucidem, dico primo, orationis tres principales, & diſtinctos effectus eſſe ſecundum S. Thom. [q] communiter receptum, puta, mereri, impetrare, & conſolari. Quibus addo quartum quem ex tribus ab Adriano, [r] relatis colligo ſcilicet, ſatisfacere præcepto. Addo etiam quintum, nimirum ſatisfacere pro pœna temporaria debita peccatis venialibus, vel mortalibus remiſsis, vt colligere licet ex traditis à Thom. & aliis omnibus in libros Magiſtri commentantibus. Quod quidem non obſcure probatur: nam multi merentur orando, qui non impetrant, quod petunt. Sic D. Pauſus [a] meruit quidem petẽdo, vt lex membrorum ſuorum repugnans legi rationis, & ſtimulus carnis remoueretur à ſe, id tamen non impetrauit. Et è diuerſo, multi, & quandoque in ſuam perniciem impetrant poſtulata, neque tamen merentur, quin potius peccant, ſit populus Iſraeliticus petendo Regem peccauit, eum tamen obtinuit. [b] Multi inſuper neque merentur, neque impetrant, ſatisfaciunt nihilominus præcepto, veluti qui in ſtatu mortiferi peccati proferunt preces quas vouerunt, vt ab aliqua tentatione liberentur, non merentur per eas gratiam, vel gloriam, neque forte impetrant poſtulata, ſatisfaciũt tamen ſuis votis, ad effectum non peccandi omiſsione, adimplent tamen illa per infra tradenda. [c] Sæpenumero etiam recitando conſolantur citra meritum, & citra impetrationem, quin & citra adimpletionem præcepti. Exemplum eſto in eo qui deuote & ſuis lactymis incitat tertiam partem ſuarum horarum ſine animo eas finiendi. Et è contrario, poteſt quis mereri, impetrare, & præceptum adimplere, nullam percipiendo animæ conſolationem ob graues tentationes, & euagationes, quas S. Eccleſiæ priorumque omnium atrociſsimum hoſtis Sathan non ſemel dum recitamus inuitis nobis ſuggerit. Poteſt præterea oratio eſſe ſatisfactoria peccati, & non meritoria ſecundum multos quos alibi allego. [d]

4 Secundo principaliter dico, triplicem eſſe orationis attentionem. Prima eſt, qua attenditur ad verba ſola, ne in iis erretur. Secunda qua attenditur ad ſenſum eorum. Tertia qua attenditur ad orationis finem qui eſt Deus, & id, quod petitur, de qua re amplius infra. [e] Harum trium attentionem per ſe conſideratarum ſecunda præſtantior eſt prima, & tertia ſecunda: tertia item communis eſt omnibus doctis, & indoctis, quin & prima fere omnibus. Secũda vero eis duntaxat, qui intelligunt idioma, quo recitatur.

5 Ex quo ſequitur primo multos idiotas, & ruſticos attendere melius ad Pater noſter, & Pſalmum, quem memoriter recitant, quam aliquot alij litteratiſsimi. Multi ſiquidem idiotæ volentes recitare, vel recitantes mentem traducunt in illam magnam curiam cœleſtem, contemplantes, vt Deus ille, rerum omnium opifex, in quantum Deus per ſe ipſum illi præſidet, & in quãtum homo habens vnitam reuerendiſsimã, ac ſuauiſsimam humanitatem ſummus noſter mediator eſt, vtque innumeri Cælicolæ, Angeli, & ſancti ei aſsiſtunt, eiuſque ſuauiſsima conuerſatione fruuntur, & ea contemplatione deliburi, deſiderioque eo migrandi affecti recitant non ponderantes quidem verba, quæ proferunt, nec quid ea ſignificent intelligentes. Aliquot vero litterati, ea ipſa recitantes, ponderant quidem verba quæ proferunt, & legunt, & mentes in eorum ſignificata intendunt, eas tamen ad illa ſublimiora non eleuando.

6 Secundo infertur, magnam occaſionem habere nobiles, & litteratos, alioſque potentes, ac diuites humiliandi, & quadantenus ſe coram Deo contemnendi, & magnificandi aliquos ignobiles, indoctos, & pauperes hinc ſecum reputantes, quod quandoque, & vtinam non ſæpiſsime, Deus permittit obuelari oculos intellectus eorum, ne eum, & res eius diuinas contemplentur, & obfuſcari voluntates eorum dem, ne eis delectentur & fruantur. Et illinc cernẽtes aliquot vetulas manibus leuatis, oculis lacrymãtibus,

a 2. ad Corinth. 12.
b Ca audaciter. 8. q. 1.
c In ca. 14 num. 2.
d In ca. 5 ſacerdos. de Pœn. d. 6. & in ca. præſenti d. pœnit. d. 1 & in c. 2. e
e Cap. 12.

Universidad de Deusto
Biblioteca

genibus flexis velut à sese alienatas, quas probabiliter credere possunt spatiari, & conuersari per amplissima illa Cœli palatia, quod centuplo, & amplius nobilitatem, litteras, & fortunas suas præcellit.

7 Tertio sequitur, quod longe maiorem occasionẽ habet quis deuote recitandi preces compositas idiomate, quod nouit, quàm compositas alio, puta Latinus latine compositas, Græcus græcè, Italus italè, Hispanus hispanè, & sic de aliis, & hanc esse præcipuam rationem, cur Clerici in maxima Europæ parte latine callere debeant, quia nimirum in ea clerici latinè recitant. Quæ ratio mouit aliquos ad dicendum vtile fore Missas idiomate populari loci, in quo dicuntur celebrari.

8 Quod nisi maiora inconuenientia secum veheret, hoc sane respectu in iis, quæ voce sublata dicuntur, conueniens iudicaretur, id tamen non conuincit esse necessarium ad debitam attentionem prout nonnulli hæretici asseuerant: sufficit enim idiotæ audiẽti Missam iactare cogitatus suos in Deum, & desiderare suam gratiam, & gloriam, & contemplari Missam continere realem veri corporis Christi præsentiam, essèque veram representationem vltimæ Cœnæ, mortis, & passionis, quas propter nos Saluator noster perpessus fuit, quibusque redempti fuimus, qui est tertius, & optimus bene attendendi modus. Sufficeret etiam & desiderare, vt exaudiatur sacerdos ille pro cunctis orans, & sacrificans, attendere insuper ad ea, quæ dicit, & facit, licet eum neque audiant, neque intelligant, animo satisfaciendi præcepto Ecclesiæ aut seruiendi Deo.

9 Quarto sequitur plurimum conuenire omnibus Ecclesiasticis intellectum Latini sermonis, cuius in officiis diuinis est vsus. Magna item laude dignas esse sanctimoniales, quæ non solum sibi præcepta vt idiotæ adimplent, sed etiam laborant pro sua virili, latina, & quæ recitant intelligere, aliquot quidem arte, aliquot vero vsu, discretione, & aduertentia.

10 Cum enim munus præcipuum cuius à ministris Ecclesiæ rationem reposcet Dominus, sit horarum recitatio, eaque esse debeant nostra maxime assidua occupatio, & ob eam nobis suppeditetur victus, honorque tribuatur, sitque requies animæ facta deuote & attente, aliter vero facta labor, & tædium: iustum profecto & vtile fuerit, reputare nobis decorum id egregie facere, iustum in id conatus nostros intendere, iustum procurare id, quod in id multum habet momenti, intelligere nimirum, quæ pronunciamus, iustum denique ad animum reuocare, nos non posse sine intellectu verborum præstare illum modum, quẽ optimum magnus ille prædicator & doctor D. Bernard,[a] in hæc verba nos docuit. *Immolantes hostias laudis, iungamus verbis sensum, sensui affectum, affectui exultationem, exultationi grauitatem, grauitati humilitatem, & humilitati libertatem.*

a In serm. 13. sup. cantic. lic. F.

11 Tertio principaliter dico, non posse quem sine aliqua dictarum trium attẽtionum obtinere tertium fructum orationis de quo supra, puta consolationem & suauem animæ recreationem secundum omnes, iuxta illud Pauli.[b] *Si orem lingua, meus meæ sine fructu est*, est autem fructus ille suauitas illa & manna illud nectarque dulcissimum, quibus anima cum attentione deuota orãs reficitur iuxta expositionem D. Thomæ.[c] & aliorum.

b 1 ad Corinth. 14.

c Ibidẽ. & in d. art. 14.

Ex quo colligitur primo causa, cur præsertim iis, qui non sunt latini, videatur tam molestum, & laboriosum sequi chorum, & deseruire canonicatui: est enim illa, quod cum plerique in choro recitemus parua cum attentione tertiæ speciei, & secunda locũ non habeat in iis, qui arte vel vsu non callent latinum, & prima secum ferat plus aloes quàm mellis, præcipua sibi spiritualis pars amara, aut certe insulsa remanet.

12 Sequitur secundo recitanti idiomate alieno vtile fore secum cogitare & Deo dicere. *Non intelligo me Domine, quod pronuncio, vel audio: credo tamen me dicere & audire magnas laudes tuas, licet longe minores ijs, quas Maiestas tua meretur, & gratias tibi agere, quales pro tua humana infirmitas, simul peto tuam gratiã, & gloriam cum necessarijs ad eas consequendas, mihi & omnibus Christianis, præsertim vero benefactoribus meis iuxta ordinem, & intentionẽ Almæ Matris Ecclesiæ. Exaudi me Domine & præsta ea, quæ nõ intelligendo verba peto.* Credamus expertis, quod qui consueuerit dum recitat talia cogitare, animoque reputare, suauius, hilarius, & gratius suum peraget officium siue sit Ecclesiasticus siue laicus, siue recitet Pater noster, & Aue Maria, siue psalmos, & hymnos, aut aliud quicquam approbatum idiomate sibi ignoto. Quod sæpius prædicandum esset populo, & Clero, ad bene magisque afficiendum eos ad hoc, quod omnibus est factu facile, quam ad alia subtilia, quæ vt sunt paucis facilia, ita à paucioribus fiunt.

13 Quarto dico, quod etiam quoad alios tres effectus orationis, scilicet mereri, impetrare, & satisfacere, opus est secundum omnes, quod in initio habeatur propositum actuale, sine expressum, vel virtuale, siue tacitum, attendendi & vacandi Deo, dum oratur. Nullus enim actus esse posset meritorius, vel vtuosus, nisi fiat cum deliberatione, & aliquo fine debito, quandoquidem aliter non esset actus humanus, sed brutalis, vti graphice declarat D. Thom.[a]

14 Ex quo sequitur recte dixisse Paludanum,[b] orationem necessariam esse attentionem hoc sensu,[c] quod oratio nasci debet ex intentione eam dicendi. Neque hallucinatus fuit statim postea dicendo, quod orationis attentio à principio debet esse intenta.

15 Ex quo sequitur primo, quod qui incipiunt recitare indeliberate, & eodem modo prosequuntur ex sola imaginatione, non merentur, neque impetrant, nec adimplent recitandi præceptum, quales sunt infantes, stulti, & mente capti, carentes iudicio sufficienti ad merendum, vel demerendum, & multa recitant memoriter, vel legendo. Quales item, qui solent dormiendo surgere[d] vestire se, domo egredi, & ad eam redire: & recitare memoriter, quod aliis diebus vigilantes solent, quando se vestiunt. Quales sunt etiam qui accipiunt Breuiarium in manus, & expectantes socios sine proposito recitandi, vel satisfaciendi suo muneri, legunt in eo eadem horas quas recitare debebant, vel earum partem: nam licet talis mereri posset expectando virtuose alios, bene cogitando, & meditando, non tamen recitando illas horas, quatenus Canonicas, quas tenebitur denuo recitare, etiam si postea socij non auenerint: non enim à principio habuit animum dicendi illas, neque eas dixit, vt satisfaceret suæ obligationi. & actus agentium non operantur vltra intentionem eorum.[e] Dixi supra proposito actuali, vel virtuali: quia alterum eorum sufficit.

a 1 2. q. 1. art. 1. & 2. & 3. & 4. & 6. & 7. & 8. & 9. & 10. & 11. & 12. & 13. & 14. & 15. & 16. & 17. & 18. & 19. & 20. & 21. & 22. & 23. & 24. & 25. & 26. & 27. & 28. & 29. & 30. & 31. & 32. & 33. & 34. & 35. & 36. & 37. & 38. & 39. & 40. & 41. & 42. & 43. & 44. & 45. & 46. & 47. & 48. & 49. & 50. & 51. & 52. & 53. & 54. & 55. & 56. & 57. & 58. & 59. & 60. & 61. & 62. & 63. & 64. & 65. & 66. & 67. & 68. & 69. & 70. & 71. & 72. & 73. & 74. & 75. & 76. & 77. & 78. & 79. & 80. & 81. & 82. & 83. & 84. & 85. & 86. & 87. & 88. & 89. & 90. & 91. & 92. & 93. & 94. & 95. & 96. & 97. & 98. & 99. & 100. & 101. & 102. & 103. & 104. & 105. & 106. & 107. & 108. & 109. & 110. & 111. & 112. & 113. & 114. & 115. & 116. & 117. & 118. & 119. & 120. & 121. & 122. & 123. & 124. & 125. & 126. & 127. & 128. & 129. & 130. & 131. & 132. & 133. & 134. & 135. & 136. & 137. & 138. & 139. & 140. & 141. & 142. & 143. & 144. & 145. & 146. & 147. & 148. & 149. & 150. & 151. & 152. & 153. & 154. & 155. & 156. & 157. & 158. & 159. & 160. & 161. & 162. & 163. & 164. & 165. & 166. & 167. & 168. & 169. & 170. & 171. & 172. & 173. & 174. & 175. & 176. & 177. & 178. & 179. & 180. & 181. & 182. & 183. & 184. & 185. & 186. & 187. & 188. & 189. & 190. & 191. & 192. & 193. & 194. & 195. & 196. & 197. & 198. & 199. & 200. & 201. & 202. & 203. & 204. & 205. & 206. & 207. & 208. & 209. & 210. & 211. & 212. & 213. & 214. & 215. & 216. & 217. & 218. & 219. & 220. & 221. & 222. & 223. & 224. & 225. & 226. & 227. & 228. & 229. & 230. & 231. & 232. & 233. & 234. & 235. & 236. & 237. & 238. & 239. & 240. & 241. & 242. & 243. & 244. & 245. & 246. & 247. & 248. & 249. & 250. & 251. & 252. & 253. & 254. & 255. & 256. & 257. & 258. & 259. & 260. & 261. & 262. & 263. & 264. & 265. & 266. & 267. & 268. & 269. & 270. & 271. & 272. & 273. & 274. & 275. & 276. & 277. & 278. & 279. & 280. & 281. & 282. & 283. & 284. & 285. & 286. & 287. & 288. & 289. & 290. & 291. & 292. & 293. & 294. & 295. & 296. & 297. & 298. & 299. & 300. & 301. & 302. & 303. & 304. & 305. & 306. & 307. & 308. & 309. & 310. & 311. & 312. & 313. & 314. & 315. & 316. & 317. & 318. & 319. & 320. & 321. & 322. & 323. & 324. & 325. & 326. & 327. & 328. & 329. & 330. & 331. & 332. & 333. & 334. & 335. & 336. & 337. & 338. & 339. & 340. & 341. & 342. & 343. & 344. & 345. & 346. & 347. & 348. & 349. & 350. & 351. & 352. & 353. & 354. & 355. & 356. & 357. & 358. & 359. & 360. & 361. & 362. & 363. & 364. & 365. & 366. & 367. & 368. & 369. & 370. & 371. & 372. & 373. & 374. & 375. & 376. & 377. & 378. & 379. & 380. & 381. & 382. & 383. & 384. & 385. & 386. & 387. & 388. & 389. & 390. & 391. & 392. & 393. & 394. & 395. & 396. & 397. & 398. & 399. & 400. & 401. & 402. & 403. & 404. & 405. & 406. & 407. & 408. & 409. & 410. & 411. & 412. & 413. & 414. & 415. & 416. & 417. & 418. & 419. & 420. & 421. & 422. & 423. & 424. & 425. & 426. & 427. & 428. & 429. & 430. & 431. & 432. & 433. & 434. & 435. & 436. & 437. & 438. & 439. & 440. & 441. & 442. & 443. & 444. & 445. & 446. & 447. & 448. & 449. & 450. & 451. & 452. & 453. & 454. & 455. & 456. & 457. & 458. & 459. & 460. & 461. & 462. & 463. & 464. & 465. & 466. & 467. & 468. & 469. & 470. & 471. & 472. & 473. & 474. & 475. & 476. & 477. & 478. & 479. & 480. & 481. & 482. & 483. & 484. & 485. & 486. & 487. & 488. & 489. & 490. & 491. & 492. & 493. & 494. & 495. & 496. & 497. & 498. & 499. & 500. & 501. & 502. & 503. & 504. & 505. & 506. & 507. & 508. & 509. & 510. & 511. & 512. & 513. & 514. & 515. & 516. & 517. & 518. & 519. & 520. & 521. & 522. & 523. & 524. & 525. & 526. & 527. & 528. & 529. & 530. & 531. & 532. & 533. & 534. & 535. & 536. & 537. & 538. & 539. & 540. & 541. & 542. & 543. & 544. & 545. & 546. & 547. & 548. & 549. & 550. & 551. & 552. & 553. & 554. & 555. & 556. & 557. & 558. & 559. & 560. & 561. & 562. & 563. & 564. & 565. & 566. & 567. & 568. & 569. & 570. & 571. & 572. & 573. & 574. & 575. & 576. & 577. & 578. & 579. & 580. & 581. & 582. & 583. & 584. & 585. & 586. & 587. & 588. & 589. & 590. & 591. & 592. & 593. & 594. & 595. & 596. & 597. & 598. & 599. & 600. & 601. & 602. & 603. & 604. & 605. & 606. & 607. & 608. & 609. & 610. & 611. & 612. & 613. & 614. & 615. & 616. & 617. & 618. & 619. & 620. & 621. & 622. & 623. & 624. & 625. & 626. & 627. & 628. & 629. & 630. & 631. & 632. & 633. & 634. & 635. & 636. & 637. & 638. & 639. & 640. & 641. & 642. & 643. & 644. & 645. & 646. & 647. & 648. & 649. & 650. & 651. & 652. & 653. & 654. & 655. & 656. & 657. & 658. & 659. & 660. & 661. & 662. & 663. & 664. & 665. & 666. & 667. & 668. & 669. & 670. & 671. & 672. & 673. & 674. & 675. & 676. & 677. & 678. & 679. & 680. & 681. & 682. & 683. & 684. & 685. & 686. & 687. & 688. & 689. & 690. & 691. & 692. & 693. & 694. & 695. & 696. & 697. & 698. & 699. & 700. & 701. & 702. & 703. & 704. & 705. & 706. & 707. & 708. & 709. & 710. & 711. & 712. & 713. & 714. & 715. & 716. & 717. & 718. & 719. & 720. & 721. & 722. & 723. & 724. & 725. & 726. & 727. & 728. & 729. & 730. & 731. & 732. & 733. & 734. & 735. & 736. & 737. & 738. & 739. & 740. & 741. & 742. & 743. & 744. & 745. & 746. & 747. & 748. & 749. & 750. & 751. & 752. & 753. & 754. & 755. & 756. & 757. & 758. & 759. & 760. & 761. & 762. & 763. & 764. & 765. & 766. & 767. & 768. & 769. & 770. & 771. & 772. & 773. & 774. & 775. & 776. & 777. & 778. & 779. & 780. & 781. & 782. & 783. & 784. & 785. & 786. & 787. & 788. & 789. & 790. & 791. & 792. & 793. & 794. & 795. & 796. & 797. & 798. & 799. & 800. & 801. & 802. & 803. & 804. & 805. & 806. & 807. & 808. & 809. & 810. & 811. & 812. & 813. & 814. & 815. & 816. & 817. & 818. & 819. & 820. & 821. & 822. & 823. & 824. & 825. & 826. & 827. & 828. & 829. & 830. & 831. & 832. & 833. & 834. & 835. & 836. & 837. & 838. & 839. & 840. & 841. & 842. & 843. & 844. & 845. & 846. & 847. & 848. & 849. & 850. & 851. & 852. & 853. & 854. & 855. & 856. & 857. & 858. & 859. & 860. & 861. & 862. & 863. & 864. & 865. & 866. & 867. & 868. & 869. & 870. & 871. & 872. & 873. & 874. & 875. & 876. & 877. & 878. & 879. & 880. & 881. & 882. & 883. & 884. & 885. & 886. & 887. & 888. & 889. & 890. & 891. & 892. & 893. & 894. & 895. & 896. & 897. & 898. & 899. & 900. & 901. & 902. & 903. & 904. & 905. & 906. & 907. & 908. & 909. & 910. & 911. & 912. & 913. & 914. & 915. & 916. & 917. & 918. & 919. & 920. & 921. & 922. & 923. & 924. & 925. & 926. & 927. & 928. & 929. & 930. & 931. & 932. & 933. & 934. & 935. & 936. & 937. & 938. & 939. & 940. & 941. & 942. & 943. & 944. & 945. & 946. & 947. & 948. & 949. & 950. & 951. & 952. & 953. & 954. & 955. & 956. & 957. & 958. & 959. & 960. & 961. & 962. & 963. & 964. & 965. & 966. & 967. & 968. & 969. & 970. & 971. & 972. & 973. & 974. & 975. & 976. & 977. & 978. & 979. & 980. & 981. & 982. & 983. & 984. & 985. & 986. & 987. & 988. & 989. & 990. & 991. & 992. & 993. & 994. & 995. & 996. & 997. & 998. & 999. & 1000.

b In cap. 16. Matth. Paludan. in 4. d. 15. q. 4. ar. 3. concl. 2.

c Idem ibidem.

d Vide Caietan. 2. 2. q. 83. ar. 12. ad 3. & Syluest. verbo Horæ. 1. q. 3.

16 Si enim quis petat, vel capiat Breuiarium cum proposito expresso satisfaciendi huic obligationi, aut recitandi, vt debet, aut dicendi suas horas Canonicas, vt præcipit Ecclesia sufficiens propositum habet attendendi à principio, licet non habeat expressum. Amplius dico sufficere, animo deliberato capere Breuiarium, ire ad ecclesiam, vel aliud simile facere, ita vt interrogatus quare id petat, vel faciat, vere responderet, se id facere ad recitandum vel satisfaciendum suæ obligationi, vel debito, iuxta ea, quę[a] late diximus de proposito virtuali.

17 Quæ conclusio est valde quotidiana, & me pridem consolata fuit, cum eam vidi per parisienses,[b] in specie determinatam.

Sequitur secundo non mereri, quinimo peccare, & non lucrari distributiones quotianas coram Deo, ideoque in foro conscientiæ esse obligatos eas restituere, qui recitant, vel propositum habent recitandi suas horas domi, vel extra chorum, & ad illum vadunt animo non attendendi ad ea, quæ ibi dicentur, vel cantabuntur, neque vacandi Deo, saltem aliqua bona parte notabili illius. Quod ipsum dicendum est de illis, qui vadunt cum proposito attendendi aliquo dictorum modorum, verum postea mutant actualiter, vel virtualiter illud.

18 Quinto dico, quod ad merendum, impetrandum & satisfaciendum, non solum necessarium est habere à principio propositum supradictum attendendi, & vacandi Deo, sed etiam ne concipiatur postea actualiter, vel virtualiter, aliud illi contrarium, secundum omnes. Amplius dico, quod sicut duę sunt species propositi attendendi, scilicet actualis, & virtualis, vt supra diximus, ita etiam duæ sunt species non attendendi, & consequenter, bifariam posse amitti propositum attendendi conceptum ab initio, scilicet actualiter, siue expresse, & virtualiter siue tacite. Actuale siue expressum propositum non attendendi habetis, qui proponit non attendere aliquo dictorum trium modorum ad id, quod recitat, quod raro contingit, nisi eis qui iam semel recitarunt, & proponũt iterum recitare postea id ipsum, quod iam recitarunt, quæ præuentio fieri solet à multis viris piis, qui recitant, vel canunt in choris parum Deo attentis, & deuotis, & ab aliis, qui recitant cum Domiis, vel sociis balbutientibus, vel quia suo vitio anticipant versum, vel syncopant verba, vel alios defectus admittunt, ob quod non liberantur à recitandi obligatione. Propositum virtuale non attendendi orationi habet solus, & omnis ille, qui solo cogitatu se occupat in rebus ei extraiis, & aduertit se de iis cogitare, & quod per eiusmodi cogitatum auertitur plane ab omni attentione horarum, & omnia hæc animaduertendo non procurat animum suum ab iis reuocare, iuxta communem, vel animo deliberato se occupat in actibus exterioribus repugnantibus omnibus supradictis attentionibus recitandi, attenta saltẽ habilitate & cura eius, qui ita se occupãdo recitat.

19 Ex hoc dicto sequitur primo, quod aliqui recitando, & canendo, neque recitant, neque canunt, & lucrifaciendo distributiones quodianas coram hominibus, eas perdunt coram Deo, vna cum animarum suarum iactura. Quod verificatur in iis, de quibus in corollario vltimo præcedentis dicti, & etiam in his, qui à principio habent sufficiens propositum occupandi se in horis, sed postea continuando illas, mutant propositum actualiter, vel virtualiter, vt proxime dictum est. Tales enim etiam si coram hominibus mereantur & lucrentur, coram tamen Deo peccant & non merentur magis, quam si non recitarent, etiam si aliis operibus exterioribus non occupentur, secundũ Communem,[a] licet Hostiensis,[b] S. Anton.[c] Angelus,[d] & alij alibi contrarium teneant.

a Quã terni Palud. in 4. d. 15. q. 1. & Iacobus Adrian. quodlib. 8. 2. G. 12. 1. & Caietan. in verb. hora. rum. 6. 3. 10 Maior in 4. d. 12. b In c. cognouerit de celebr. Miss. & 3. par. tit. 33. cap. 4. d Vide, Indra. 5. 28. Sylu. 4. d. 15. q. 4. ar. 5. q. 4. Quæst. 4 f In aurof. cas. 9. & in verb. hora. q. 12.

20 Videtur enim mihi communi assentire etiam S. Thom.[e] quatenus præsupponit, quod aliquando sola euagatio interior est peccatum mortale, & Syluester, etiam si in duobus locis[f] videri possit alicui esse opinionis Hostiensis, in vtroque tamen meo iudicio concordat cum communi. Dicit enim, euagationem interiorem non esse peccatum mortale, etiam si sit deliberata, dummodo sciat, quod recitat, vel facit, Scire enim quod dicit, & facit, est animaduertere, & videre an erret nec ne, & hic est vnus licet infimus trium modorum attendendi, & consequenter in effectu non dicit, nisi quod non est peccatum mortale euagatio interior deliberata, quando cum ea concurrit vna trium attentionum, licet sit minima, quod etiam tenet Communis.

21 Secundo sequitur, non censeri quem mutare propositum attendendi, eo solo quod non attendat, nisi etiam aduertat se non attendere. Sed neque tunc, si procurat mediocriter animum retrahere. Dixi mediocriter: quia secundum S. Thom.[g] & omnes alios, magna est differentia in retractione animi, quando vagatur, & distrahitur: si enim adhibeatur in eo magna, aut saltem mediocris diligentia, etiam si non retrahatur euitatur culpa mortalis & venialis, & oratio est meritoria & satisfactoria, verum si non adhibetur ad minus mediocris peccatur venialiter, & per consequens oratio non est meritoria, licet sit satisfactoria præcepti, vti ad aliud propositum loquendo de eadem oratione supra[h] diximus.

g In 4. dist. 15. q. 4. art. 1. quæst. 4.

h In cap. 1

22 Tertio sequitur, quod qui accingit se ad scribendum, vel legendum aliquid diuersum ab eo, quod recitat, communiter peccat, & etiam mortaliter, si ea deliberate faciat tãdiu, quamdiu recitat partem notabilem orationis obligatoriæ. Scribere enim, & legere diuersum ab eo, quod recitatur, est actus exterior, qui videtur repugnare omnibus speciebus attẽtionis, & per consequens, qui tale quid recitãdo facit, videtur saltem eo tempore, quo id facit, mutare virtualiter propositum attendẽdi, quod à principio habuit, per proxime dicta. Dixi, communiter, quia interdum excusatur, vt cum necessitas id faciẽdi superuenit recitanti cum alio, & proponenti supplere postea quod interim dum illud scribit, socij recitarent. Dixi si id deliberate faciat quamdiu recitat partem notabilem. Qui enim tale quid ageret non cogitans quid agat, aut per imaginationem subitam aut solum dum socij recitant vnum vel alterum verbum, vel versum, non esset defectus mortalis, per supra[i] ad aliud propositum adducta.

i In ca. 10. num. 19.

23 Non sum ignarus obiici mihi posse, possibile esse quem legere, aut scribere vnam epistolam, & attendere ad horas, iuxta illud Plinij[k] de Iulio Cæsare, *Scribere, & legere simul dictare, & audire solitum accepimus. Epistolas vero tantas, & rerum quaternas passim per libertos dictare, aut si nihil aliud ageret septenas.* At ei qui mihi hoc obiecerit, respondebo, nos omnes Ecclesiasticos non esse ea habilitate, qua fuit Iulius Cæsar, & hoc esse esse mus, non tamen adhibemus tantam curam ut

k Libr. 7. cap. 25.

Universidad de Deusto
Biblioteca

recitando,quantam solebat ipse in scribendo, dictando, vel legendo. Et quod si quis reperiretur tam diligens,& habilis,vt legendo,vel scribendo aliud attenderet ad recitationem tantum quantum esset necessarium ad euitandum peccatum mortale, talis non peccaret mortaliter, licet frequenter sic venialiter, mea sententia ob irreuerentiam,quam facit Deo, occupando se, dum ei loquitur, in aliis ab eo distrahentibus, sine iusta in id causa.

24 Quarto sequitur, quod Beneficiatij legentes, vel scribentes aut subsignantes litteras prouisiones, vel alia in choro, etiam si sint Capituli, interim dum in eo canitur, vel recitatur, bis peccant, quandoque mortaliter, aliquãdo venialiter. Primo quidem,quod se ipsos distrahunt. Deinde vero, quod à bene attendendo auertunt socios.Equidem de aliis me constantioribus & parationibus, ad mentis oculos defigendum in Deum, quam ego non loquor, verum fateor, quod quando video dari meis sociis prouisionem,aut epistolam in choro subscribendam, & eas manibus pennas ad subscribendam tenentes mẽtem meam distrahi, vel ad cogitandum de illo quod prouisio continet,si sciam, vel ad dubitandum vel diuinandũ quid cõtineat,si nesciam, vel saltem cogito de ea subscriptione,quæ me ab attentionis officio auocat.

25 Quinto sequitur, iisdem duobus modis peccare eos qui loquuntur in choro, alij quidem in aurem, alij voce sublata quæpiam à recitatione aliena, quoniam loqui & audire ita sunt actus exteriores, sicut legere, scribere, & æquè ac illi repugnant attentioni ad recitandum, vel canendum requisitæ.

26 Quid ergo dicemus de ringentibus siue rixantibus,ridentibus,murmurantibus, & vociferantibus? Quid,nisi quod peccem quandoque mortifere,quandoque vero venialiter, & quod tempore, quo id agũt non magis placent Deo,quàm si non essent in choro, imò minus, quia prætermisso fine suæ orationis, qui est seruire Deo, eius hosti diabolo seruiunt aliquãdo.

Sexto sequitur peccare grauiter eos,qui attendunt quidem ad verba, sed adeo festinè, præcipitanter, & transcurrendo recitant,vel canunt, vt etiam si illa integre pronuncient,neque ipsi,neque eorum socij possint intelligere eorum significata, etiã si idioma quo recitatur calleant. Tum quia licet primo modo attẽdant, non tamen accipiunt illum, vt medium, & gradum ad conscendendum ad alios meliores attendendi modos,quandoquidem festinatio illa repugnat secundo modo,nec cum tertio concordat,saltem iuxta communem recitantium habilitatem & vsum. Tum quia id prohibetur in Concilio Viennens. [a] in verbo transcurrendo,& est festinatio,& præcipitatio,quam prohibet statutum eccles. Gallic. [b] in illis verbis. *Non cursim,ac festinanter.*

a Cle.1. de celeb.Miss. b Tit. quo modo diui. offic.

27 Septimo sequitur verum esse id,quod non semel respondi, nimirum, quod licet non satisfaciant debito, non tamen satisfacere definunt ob defectum attentionis illi,qui cum sufficienti proposito attendendi, incipiunt recitare, quod debent, & postquam inceperunt, ob variarum cogitationum pugnam, non dicunt tam deuote quàm cuperent, & ideo deliberãt denuo recitare, etiam si tunc finiant illud cum mediocri attentione, animo tamen non se à debito exonerandi. Quod sæpius contigit mihi dicenti orationes votas,& per confessarios in pœnitentiã iniunctas.

28 Quod ipsum dico de eo,qui die festo audit Missam, & quia non est de die, aut quia non audit tanta deuotione, quanta cuperet, deliberat audire eam ad finem vsque, sed sine animo satisfaciendi obligationi, quod est quotidianum. Neutrum enim eorum satisfacere debito constat ob defectum propositi satisfaciendi, & quod id non sit ob defectum attentionis, & propositi attendendi,constat ex hoc dicto.

29 Octauo sequitur, quod qui recitat, non tenetur repetere verbum,neque versum,neque psalmũ,neque lectionem,quam nõ recordatur se dixisse, modo non recordetur se nõ dixisse, & credat probabiliter dixisse, neque etiam sacerdos sacrificans facere signa, aut repetere verba,quę non recordatur,an fecerit,vel dixerit, dummodo etiam non recordetur se non dixisse, vel fecisse, modo,inquam, credant probabiliter id fecisse, eo quod alias soliti sint ea facere, vel dicere, quando sic recitant vel celebrant, & meminerint à principio,ac medio habuisse propositum actuale siue expressum,vel virtuale,siue tacitum,in id attendendi.

30 Tum quia qui recitat legendo, vel memoriter pronunciando vnum psalmum,vel alterum,imo tres, vel quatuor contemplando omnipotẽtiam diuinam, qua vniuersa creauit, sapientiam, qua eadem gubernat,& bonitatem infinitam,qua vult,vt ei seruiamus, quo saluemur,quaque se nobis mirabiliter & stupendo communicat,aut alia id genus similia,nil cogitando de verbis, quæ dicit, nec de signis, quæ egit, nec de eorum sensu non potest recordari, an illa dixerit, vel fecerit, sufficientem tamen & selectam attentionem habet, etiam si animaduertat, quod aliud ab eo quod recitant contemplatur: quandoquidem contemplatur Deum & diuina, quæ sunt finis debitus orationis, & ita tertio modo, qui est optimus, vt supra [a] dictum est, attendit. Tum quia qui incipit recitare cum proposito attendendi vno trium dictorum modorum,etiam si postea dum recitat vnum versum, psalmum,vel vnam lectionem,imo vero multas, tam intentus est fabricandis (vt aiunt) in aëre castris, vel modo quo studebit,vel præleget eo die, vel anno,aut quo excolet sua oliueta, & vineas, quod non adhibet mentem ei,quod recitat,nec eius significatui. Tamen si non aduertit se vagari, vel si aduertit, procurat se colligere, licet non possit, adeo, quod postea recolligatur an dixerit illa nec ne, satisfacit, secundum omnes. Tum quia qui sensu verborum, quæ recitat, fruitur, concipiens conceptus, quos vocant vltimatos, idest rerum per verba significatarum, minus aduertit ad eorum corticem,& minus concipit conceptus eorum,quos vocant non vltimatos, qui sunt conceptus ipsorum verborum, & non significatuum, & ita minus noscit,an ea dixerit.Præstantiorem tamen attentionem haberet,quam si soli cortici verborum intenderet,quia haberet secundi generis attentionem, quã primi generis attẽtioni supra diximus præstare. Tum quod qui recordatur se incepisse talem psalmum, talem lectionem,imo etiam talem horam,& videt se ad illius finem peruenisse legendo, vel memoriter pronunciando aliqua, in quibus ipse communiter errare non solet, iuste credere potest se totum recitasse, vti solet, & vlterius progredi, argumento eius quod singulariter dixere Parisienses [b] præfati, nempe, quod qui incepit laudes minores S. Mariæ, & se videt in fine psalmi. *Laudate Dominum de cœlis.* etiam si non recordatur dixisse vllum versum illorum psalmorum, quos dixit, iuste potest credere, se de more solito

a Arg. c.1. de Regul. iur. & l. Merito ff. pro socio.

omnes

dixisse. Qui optimè consulunt, vt qui recte vult attendere ad horas,non se occupet in cogitando,& meditando, an attendat, nec ne. Nam, vt qui transeunt per summitatem aliquarum trabium pro pontibus in aëre distentarum, citius cadunt, cogitando de casu, & metuendo cadere, ita qui recitat cogitando de errore, & metuendo errare citius errabit.

31 Tum quia vt [a] ait Caietanus,velle attẽdere non est tam attendere, quàm pro obiecto & scopo attentionem ipsam præfigere.

32 Tum quia vti sæpius consului, non solum non tenetur repetere id, quod probabiliter credit se dixisse, qui talia patitur, verum etiam male ageret id faciendo, eo quod habitum, & consuetudinem concipiendi scrupulos superfluos sibi quæreret, eo item, quòd iterum ea repetens, vt plurimum iterum erraret,& ob id oporteret eum tertio, & quarto repetere, quod non semel mihi contigit,& scio aliis contingere, quæ via est desipiendi, nisi relinquatur, eo etiam quod faceret contra illud Sapientis. [b] *Ne iteres verbum in oratione tua.* Confirmantur hæc,eo quod alibi [c] probamus,nimirum,quòd licet iterum confiteri peccatum semel confessum de se sit bonum,non est tamẽ tale iteranti ob scrupulos superfluos,assuefaciendo se ad inquietam conscientiam habendam.

33 Sexto principaliter dico, necessarium esse ei, qui primum vel secundum attendendi modum eligit, ne illum eligat animo persistendi in eo, & non transeundi ad tertium, qui melior est illis, sed eligat eum tanquam gradum attẽdendi ad alium meliorem, si Deus id dederit: nam si adeo contentus foret aliquo duorum primorum, vt proponeret non procurare tertiũ, neque mereretur, neque satisfaceret, vt singulariter determinauit subtilis Caietanus. [d]

34 Ex quo sequitur primo, quòd qui inciperet recitare, animo attendendi ad verba, quò pronuncier, vel canat ea incorrupte,ordinatè, & distinctè, putans quod ob suam imbecillitatem, vel valetudinem, qua tunc est, magis expedit eligere infimum illum modum, tanquam medium, & gradum ascendendi ad alios duos altiores, si id Deo placuerit, debito satisfaceret, non autem si eligeret eum eo animo, vt eo contentus, nollet ascendere per medium illius ad altiorem.

35 Secundo sequitur, veram videri aliam non minus insignem conclusionem eiusdem Cardinalis, [e] scilicet, quod qui dum recitat, mentem occupat in meditando amorem,mansuetudinem,suauem cõuersationem, capturam, passionem & mortem Saluatoris, & Domini nostri Iesu Christi, optimè satisfacit, si hanc meditationem sumit tanquam mediũ, & gradum ascendendi ad contemplandam diuinitatem, & concipiendum in ea amoris affectum, qui ex ea contemplatione quasi filia nascitur.Nullum si quidem est melius medium, vel gradus ascendendi ad montem cognitionis,& fruitionis Diuinitatis altissimæ,quam ipsa humanitas benedictissima Redemptoris, iuxta illud præfationis. *Vt dum visibiliter Deum cognoscimus, per hunc in inuisibilium amorem rapiamur.* verum si prædicta meditatio humanitatis, & passionis, sumeretur pro fine vltimato,& non pro medio,vel gradu ascendendi ad contemplationem, & amorem Diuinitatis, non satisfaceret. Quinimo etiam si eam non sumeret pro fine vltimato, sed videt se ita illi implicari vt maiori sit impedimentò quam auxilio ascendendi ad prædictum altissimum cognitionis & fruitionis Diuinitatis montem, omittere deberet eam, secundum eum, licet mea sententia mereretur, & satisfaceret præcepto,dummodo expresse non acciperet eam pro vltimato fine suæ recitationis, & attentionis, etiam si non expresse acciperet eam pro medio, quia virtualiter pro medio, & non vltimo fine censendus est accipere. [a]

36 Tertio sequitur, multos (quod ad orationem, & recitationem, attinet) multum abesse à termino, ad quem existimant se peruenisse, imo & prætergressos esse. Sunt enim quamplurimi existimantes se peruenisse ad optimum finem horarum, protinus ac eas omnes canunt, vel pronunciant bene, vel male ruminatas, bene, vel male pronunciatas, & cantatas. Sunt multi qui aduertentes prædictos esse suo modo satisfaciendi contentos, arbitrantur se longe prætergressos esse limitem bonæ recitationi sufficientem, eo quod eas cantent, & pronuncient sine errore syllabæ, vel puncti, licèt non intellexerint significatum eorum, quæ dixerunt, neque eis in mentem venerit Deus, nec desiderium videndi eum visionis, neque habendi illius gratiam, neque gloriam. Alij existimant se dignos, quibus deferantur (vt aiunt) candelulæ, eo quòd peruenerint ad statum, in quo dum recitant, vel canunt officium alicuius Sanctæ meditando labores eius, offunduntur lacrymulis, quæ sæpe nascuntur ex hypocrisi infima inimica contemplationi sublimi. Quod quæso videas contentissimos, & auidissimos laudis, eo quod recinerunt aliquam lectionem, epistolam, euangelium, siue collectam, sine vllo verbi, vel accentus errore? Cum tamen nihil prorsus eorum quę dixerunt intellexerint, neque eis affulserit radius contemplationis Diuinæ, ob nebulas,quibus eos auiditas glorię,& metus ignominiæ humanæ obumbrabat.

37 Quocirca, ô Domini, patres, & fratres, mihi suspiciendi, & diligendi, qui ex patrimonio Christi ratione ordinum, professionum, & beneficiorum, à Sancta Matre Ecclesia alimur, oculos in nos reflectamus, nobisque mus sæpe reputemus, eam ideo nobis & stipendia & victum suppeditare,vt gratias agamus Deo creatori nostro, vtque matrem eius laudemus, & oremus non solum pro nobis, sed etiam pro toto populo Christiano,quam ob causam sæpe nobis longe plus honoris tribuit, quàm fratribus nostris natu maioribus. Et nunquam non obuersetur ob oculos nostros, hoc esse munus nostrum, hanc esse nostram prouinciam, & de illa bene administrata nobis esse gloriam dum, simul optemus,vt primum Deus,deinde homines ad illius gloriam,nos habeant pro deuotis clericis, religiosis, peculiaribusque eius ministris, & maioris faciamus quòd laudemur ob talia, quàm ob vlla alia quamlibet alta nostræ gentis stemmata, gloriam, honores & fortunas, quibus prædictos spirituales titulos prætulimus. Ideoque omni cura & studio attendamus saltem in verba, quæ pronunciamus, nec anticipemus versus, neque qui sumus vnius chori incipiamus nostros, antequàm qui sunt alterius chori finiant omnino suos (qui cum primis magnus & frequentissimus recitantium, imo canentium abusus est) simul abstineamus à corrumpendo, deglutiendo, inepto accentu, nimia cum festinatione pronunciando verba, adeo vt intelligi nequeant.

Universidad de Deusto
Biblioteca

38 Præterea procuremus intelligere id, quod proferimus: quamuis enim non simus arte perfecti latini, si tamen idioma Italum, Hispanum, & Gallum (quod est latinum corruptum) callemus, erimus vsu saltem corrupti latini, adeo vt aliqua eorum, quæ cum debita pausa recitauerimus, aut cecinerimus, ex vsu intelligere queamus. Et Deus ipse pro sua bonitate id quod in nobis est facientibus suppetias mittet, quò imperfectè contemplātes eum, eodemque imperfectè fruentes in terris, perfectè videamus eundem, eodemque perfectè fruamur in cœlis, Amen.

39 Septimo, dico omnia supradicta de attentione, excepto vno aut altero, non tantum esse necessaria, vt debita, siue præcepta oratio sit bona, verum etiam vt consulta, siue quæ de consilio est, non sit peccatum, vt singulariter, & speciatim Caietanus [a] determinat, & antea sensit S. Thom. [b] quatenus ait peccare orantem, animo inter orandum diuagante, non distinguendo inter orantem ex præcepto, & inter orantem de consilio, & probatur illa celebri Hieremiæ [c] auctoritate, *Maledictus homo qui opus Dei negligenter facit*. Probatur & illa firmissima ratione, quòd nullum opus cuiusquàm virtutis quamlibet volūtarium est bonum, nisi concurrentibus omnibus circunstantiis ad bonitatem necessariis, vt supra [d] de eadem ipsa ratione tractantes diximus. Tum quia qui voluntariè ad id non obligatur hospitio excipit aliquem, aut intercessoris onus ad aliquem Magnatem gratis accipit, non agit studiosè, siue virtuosè, imò peccat, nisi necessarias in eo obseruauerit circunstantias, vt rectè à prædicto Cardinale [e] determinatur, & ex prædictis constat attentionem esse vnam de circunstantiis bonæ orationi necessariis. Tum quia eadem ratio quoad hoc in oratione voluntaria, quæ in obligatoria militat, ergo idem ius vtrobique censendum. [f]

40 Ratio enim cur oratio sine attentione facta non est bona est, quod vt qui non attendendo in id, quod dicit, alloquitur Principem, aut Magnatem, irreueretur & offendit eum, ita & à fortiori, qui alloquitur Regem Regum, non attendens in id, quod dicit, eum offendit. Tum per illud Malachiæ. [g] *Si offeras cæcum animal ad immolandum, nonne malum est? offer illud duci tuo, si placuerit ei, aut si susceperit faciem tuam.* Quasi dicat, quod quemadmodum offerens Magnati alicui arietem, aut hœdum cæcum errat, ita & qui aliquid Deo maculatum offert: & qui orat sine attentione, rem maculatam offert ei, vnde hac auctoritate motus dixit Adrianus, [h] orationem & sermonem ad Deum habitum, etiam si non sit de præcepto, non debere tamen esse contemptibilem, qualis est oratio sine attentione.

41 Ex quis sequitur primo, quod licet interdum ad recitandum, aut orandum non obligemur, quoties tamen id fecerimus, ritè facere tenemur.

42 Sequitur secundo multos dicendo, aut audiendo missam, horas canonicas, vel alia diuina officia, peccare, qui non peccarent non dicendo, aut non audiendo illa.

43 Quod ad id non obligati pronunciant horas, & loco orationis Dominicæ modestè dicendæ recitant illam, quam insignis ille verbi Diuini præco Thomas Illyricus solebat Tholosę in Gallijs vocare Pater noster de Gentilhōme, siue Nobilis? dum Deo dicit, *Pater noster*, & mox famulo, pasti ne sunt equi? & post, *qui es in cœlis*, subdit, est quod edatur? & dicto, *sanctifi-*

A *cetur nomen tuū*, rogat, cur se demittit accipiter ille? Et finito, *adueniat regnū tuū*. confestim dicit, strigila equi, Quot item ad id non obligati adeo oscitanter horas recitant, vt merito respōderi eis posset eo modo, quo apud nostrates famulus quidam suo respōdit hero die quo dā veneris ad focum recitāti symbolum Apostolicum. Herus enim cum oscitanter, & vaga mente peruenisset ad illa verba, *Carnis resurrectionē*. quinquies aut sexies repetit, *carnis, carnis*, famulus autem subridens dixit: *Domine hodiernus non est dies carnis.* Quot
B item bis horas recitant, & secunda vice, quia se putant prima satisfeciſse, absque fere vlla attentione pronunciant, non animaduertentes etiam secunda vice obligari ad debite recitandum, esto voluntarie id faciant. Quamobrem raro, & egrè soleo ipse recitare cum familiari vel amico iterante horas semel pronunciatas.

44 Quod præterea missas diebus, quibus ad id non
C bligantur, audiunt, nunc confabulando, nunc ridendo, & iocando, nōnunquàm dormitando, cum facile possent resistere somno, nunc oculos, imò & cogitatus in ea, quæ non oportet iaciendo? Non otiosè illi xi, *Missas*. nam pro re inurbana, vili, & abiecta (proh dolor) iam habetur à multis, audire attente Primam, Tertiam, Sextam, Nonam, & Completoriam, imò & Vesperas, nisi organi sonus accedat, & tunc non pauci eum audiunt in solum finem iudicandi, & dicendi, ó quam cælestialiter psallit, si sonus arrideat, aut qui internaliter, si displiceat, in vtroque hyperbole superflua vtēdo. Non loquor de nobis ministris superpelliceo indutis, qui quādoque loquimur in aurē, quandoque voce sublata, quin & nōnunquàm ridemus tē-
D pore quo organum pulsat suum versum hymni, aut Magnificat, Benedictus, aut Nunc dimittis: quia loquor de recitantibus, vel canentibus citra obligationem. Nos enim eo magis in ea re peccamus, quàm laici, quò magis quàm ipsi sumus obligati canere, vel audire attente per mox dicenda.

45 Quot denique audiunt conciones adeo negligenter, vt vel nolint intelligere, quod audiunt, vel ita, vt quod vna excipiunt aure, altera egrediatur, vel quod perperam, aut negligenter dictum sit, memoriæ mandant, vt postea cuiuspiam perperam vel negligenter dicti notent concionatorem, & siquid bo-
E ni desumunt, non id agunt, vt illud faciant, verum vt gloriam postea consequantur illud alibi referendo, aut vt adulentur ipsi concionatori, præsertim si Regi, vel Principi fuerit cum primis charus, dicentes, ô quam singularis, delicata, sublimis, & propositio apta fuit illa, vel illa dicendi phrasis? Omnes quidem supradicti audientes, cantantes, aut recitantes etiam citra obligationem, si faciant hæc, cum attentione facere tenentur, alioquin peccant, licet communiter venialiter tantum.

46 Non otiosè in initio huius dicti septimi dixi, excepto vno, aut altero: inter orationem enim obligatoriam & voluntariam, siue ea quæ meræ deuo-
F tionis ergo fit, duplex ex Neotericis colligitur differentia. Prior est quod qui sine attentione & cum prorentia. Prior est quod qui sine attentione & cum proposito non iterandi dicit obligatoriam, peccat mortifere, [a] quia non satisfacit præcepto, [b] qui vero non obligatoriam, venialiter tantum, quia non debita cum attentione dicit. Posterior differentia, quod pronuncians obligatoriam sine attentione, tenetur iterare [c] eam, alter non item. Vterque enim tantum,

a Sec. 2. q. 88. art. 18. b In eod. art. 13.

c Cap. 25.

d Cap. 6. num. 2.

e In 2. sec. quæst. 85. art. 3.

f l. illud. ff. ad l. aquil. c. t. de trāsl. prælat.

g Cap. 1.

h Quolib. 5. c.

& non plus ad iterandum obligatur quantum & non plus, quàm si non pronunciasset, atque ita obligato remanet sua obligatio, alteri vero sua tantum deuotio.

47 Octauo principaliter dico, verum videri illud D. Anton. [a] nempè illos, qui recitant vestiendo, calceando, & aliis actibus exterioribus se occupando, dignos esse reprehensione, & vix satisfacere præcepto, quia ex proposito se immiscent actibus ab attentione auertentibus. Quæ ratio videtur concludere
B idem esse dicendum de his, quos passim videmus recitare horas colligendo herbas, rosas, uas, instruendo ignem, pectendo caput, manus, vel faciem lauando, pennas ad scribendum aptando, & id genus alia attente agendo. Pro quo facit quod, vt ait S. Antoninus, nemo magnæ authoritatis æquo animo ferret, vt quis eum serio super re graui alloqueretur, occupando se in huiusmodi leuioribus.

Contra tamen hoc dictum Diui Antonini facit primo, quòd contrarium ab omnibus fere obseruari
C videmus. Quis enim est, qui illas, vel illas preces, illa, vel illa vice non dicat aliquid præfatorum, vel similium faciendo. Quis, quæso, non aliquando recitando se scalpit, aut ad pulicem pungentem manum porrigit, non tendit oculos in viridarium, & deambulans in margine fontis fluuij, vel ripæ, non prospiciat illa, & gaudeat quod *Raucum per leuia murmur saxa ciet*. vt inquit Poëta à Hieronymo [b] citatus? Secundo quod ferè totus mundus credit, & seruat id, quod Caietanus [c] dixit, non peccare recitantes dum se induunt, modo pro viribus recitandis attendant: & quod in nonnullis religionibus statutum videtur, vt religiosi inter surgendum pronuncient horas B. Mariæ, & quod S. Dominicus dixit orationem attende à surgente de lecto pronunciatam communem, & salubrem ad resistendum peruersis cogitationibus esse medicinam. Tertio, quod Parisienses [d] aiunt quem posse iustè exuendo recitare, cum non agat actum repugnantem actuali horarum attentioni.

48 Sicut & religiosus satisfacit mandato verendi Ecclesiam superioris sui, licèt hoc agendo intrantes eam obnixè intueatur. Quarto quòd iter faciens pedes, vel eques, suas horas iustè pronunciare potest, secundum Innocen. [e] receptum per omnes, & quod
E Ioannes Cassia. [f] (quem Isidorus [g] tanti facit) testatur de monachis Ægyptiis, quòd occupati externis actibus orarent, & recitarent in hæc verba. *Sicut nullum fermè ab eis orij tempus excipitur, ita nec meditationi spirituali quidem finis imponitur, quin & pariter exercentes corporis animæque virtutes, exterioris hominis stipendia cum emolumentis interioris æquant.* Adde quòd sacrificis præscribuntur in Missalibus formulæ precum, quas pronuncient dum sacris vestibus se induunt, dum in medio Missæ manus lauant, dumque se in fine eius vestibus sacris exuunt. Quin & E-
F piscopis in Pontificali præstituuntur multi psalmi, quos dum vestibus Pontificalibus vestiuntur, cum ministris recitant.

49 Equidem percuperem hanc adeo quotidianam, & tanti momenti quæstionem videre ab eo, qui errare non posset, decisam. Varia enim diuersis temporibus de ea mea fuit opinio, sed in præsentia arbitror, omnes conciliari posse per conclusiones sequentes. Quarum prima sit, quod omnes supra relati satisfaciunt præcepto, quoad recitandum. Tum quia solus

A & omnis ille actus corporalis adimplementum præcepti recitandi impedit, qui repugnat, & est impatibilis cuilibet attentioni trium prædictarum, habilitate eius qui recitat inspecta, iuxta Communem, vt pulchre resoluit Durandus, [a] & constat supradictos actus non esse tales, quia faciens illos potest attendere ad horas aliqua attentione trium supradictarum, nec D. Anton. dicit eos non adimplere præceptum, sed vix illis satisfacere, & vt ait Bonifacius VIII. [b] *quod vix fit, fieri tamen dubium non existit.*

B Secunda conclusio, recitans aliquid ad quod non obligatur, faciendo aliquid prædictorum, non peccat, imo meretur, si vtcunque ad id attendat, quod probant rationes contra S. Antoninum allegatæ, de quibus prædictus Caietanus loqui videtur, de eo enim loquitur, qui ex sola deuotione orat.

Tertia est, non solum satisfacere præcepto, & non peccare eum, qui iusta de causa, vna & eadem hora agendo actus prædictos horas debitas pronunciat, verum etiam mereri gratiæ augmentum & gloriam, si in statu gratiæ id faciat. Tum quia in eo non procedunt rationes pro opinione S. Antonini adductæ.
C Tum quia nullus Princeps ægrè ferret, si à subdito suo, vel quouis alio aliquid aliud agente, iusta de causa serio super re graui consuleretur, quod quotidie videmus fieri à Bombardarijs, Vitriarijs, sartoribus, sculptoribus, pictoribus, & aliis id genus officiarijs, quos occupatos in sui officij rebus libenter super rebus seriis audiunt Principes, imò ægrè ferunt, quod causa eis loquendi, omittant dare operam alicui operi celeriter absoluendo. Exemplum conclusionis sit in casu, quo venit ad aliquem visitaturus, aut interrogaturus, vir aliquis spectatæ authoritatis, & ipse
D peruenit quasi ad finem alicuius horæ, quam non potest finire, & simul vt decet illum excipere, nisi recitet componendo simul capillos, pileum, vestem, calceos, & alias vestes mutando, hoc casu non videbitur peccare, modo conetur mediocriter recitationi attendere. Item si lecto absque culpa incumbens ad celebrandam missam publicam hora non solita quis vocetur, & recitare vsque ad Primam inclusiue, & ire ad eam celebrandam tempore oportuno nequeat, nisi surgendo, vestiendo, & calceando se, & alia in id præparatoria faciendo reciter, poterit id absque peccato facere. Necessitas etiam studendi concionaturo, prælecturo, aut expedituro negotia saltem spiritualia, iusta causa id faciendi esse videtur.

50 Quarta conclusio, nonnullos actus corporales tam parum repugnare attentioni horis obligatoriis debitæ, vt etiam nulla interueniente causa, sine peccato, eos faciendo recitari possit: quorum de numero videtur esse lenis deambulatio, itineris factio moderata peditis, vel equitis, collectio huius, vel illius herbæ, prospectio in prata, hortos, & vireta.

Quinta, quod plurimi actus adeò sunt attentioni horarum contrarij, vt ea salua, magna cum difficultate fieri possunt, quos qui horas pronunciando fecerit, venialiter peccabit, in quibus dicto D. Antonini [c] erit locus. Quales sunt surgere de lecto, induere & calceare se valde festinanter, magna intentione instruere focum, & præparare libros. Qui autem horum actuum sit huius generis, vel præcedentis, certa regula tradi non potest, ideoque bo-
ni viri arbitrio relinquendum, [d] cuius muneris erit non tantum naturam operis exterioris, sed etiam

a In 4 dist. 15 q. 12.

b Cap. per Catechismū de cognat. spirit. lib. 6.

c 1. par. tit. 9. C. 4. §. ver. tertia negligētia.

d Arg. l. 1 ff. de iure delib. c. de causis de offi. deleg.

Universidad de Deusto
Biblioteca

modum, & habilitatem agentis considerare. Posset enim quis induens vestem tam esse intentus recitationi præfatæ, vt omnino non peccaret, & contra, ita intentus esse ambulationi, aut profectioni, vt sic intendendo pronunciare horas esset peccatum saltem veniale.

51 Sexta conclusio, quòd ex omnibus his sequitur, eo maioti laude dignam esse recitationem, cæteris paribus, quo minori manuum, pedum, oculorum, aliorumvè sensuum externa fit occupatione, vt integra ad eam simus mente intenti, iuxta illud Redemptoris [a] nostri bene intellectum. *Cum orauerit intra in cubiculum tuum, & clauso ostio ora.* Dixi, cæteris paribus, ad soluendum argumenta, quæ contra hoc fundari possunt in recitatione horarum canonicarum publica, & in celebrandis aliis diuinis officiis publicis in Ecclesia, vel sub dio, vt litaniæ, quę potiora sunt priuatis, cęteris paribus, licèt maiorem requirant sensuum occupationem.

Nono principaliter dico, ex octo his dictis præcedentibus colligi posse verum modum intelligendi hunc textum, & omnia in eius confirmationem supra citata: quæ breuitatis gratia haud specifico.

a Matth. 6.

De parando ad recitãdum animo, tangit quinque Conclusiones.

CAP. XIIII.

1 *Recitans horas sic ad id se præparet.*
2 *Recitans in statu implet præceptum, sed gratiam non meretur.*
3 *Præparatio quæ necessaria ad implendum præceptum recitandi.*
4 *Missam maior decet præparatio, quàm alias preces.*
6 *Attendere non est velle attendere.*
6 *Attentio triplex, ad verba, ad significata, ad Deum & Diuina.*

1 DECIMO QVARTO nota, ad horarum recitationẽ animi præparatione opus esse: sanctissimus enim Cyprianus in hoc textu ita dicit. *Ideo sacerdos ante orationem, præfatione præmissa parat fratrum mentes dicẽdo, sursum corda.* Quin & ante idem apertius reliquit dictum Ecclesiastes [b] in statuto eccles. Gallicanæ [c] in idem propositum citatus. *Ante orationem præpara animam tuam, ne sis quasi qui tentat Deum.* quæ præparatio rectè fit contritione peccatorum, & eleemosynarum largitione, vt significat Cõcilium Viennen. [d] & apertius quarundam diœcesum recitandi regulæ, quibus concordat Romana noua, scilicet Breuiarij Cardinalis S. Crucis, dum præcipit incipere horas à confessione generali, quod non facit noua fœl. recor. Pij V. Optime præparabit se, qui seruauerit illa Abbatis Isaaci, & Ioannis Cassiani supra [e] relata, vbi tamen non determinauimus, an omnia illa ita ad euitandum peccatum sint necessaria, sicut sunt ad maius præmiũ consequendum vtilia, quod in hunc locum determinandum remisimus.

2 Pro cuius determinatione dico primo, necesse esse oraturo mortali peccato infecto mundare se ab eo, saltem vera contritione, ad hoc vt oratio eius sit meritoria gratiæ & gloriæ: licet non ad hoc vt satisfaciat præcepto recitandi, siue vt non peccet nouè per omissionem recitationis, vt dictum est supra [f] cũ nemo in peccato mortali cõstitutus agat actum meritorium. [a]

b Cap. 15. c Tit. qui it. hor. dicẽd. sint ex ita chord in fine.
d Clem. 1. §. Ideoque de Relig. & vener. sanct.
e In ca. 12. num. 3.
f Ca. 8. nu 1. & seq.

3 Secundo, quòd non solum ad quærendam gratiam, sed etiam implendum præceptum per orationẽ, præcedere oportet præparationem voluntatis, & propositi actualis, aut virtualis ei attendendi modo supradicto. [b]

Tertio dico, quòd ad euitandum peccatum, & satisfaciendum præcepto recitandi, sufficit vt præparemus nos ad horas, Missam, aliaque officia diuina, per præparamẽta ad id ab Ecclesia ordinata, puta, *Domine labia mea aperies. Deus in adiutorium meum intende,* vel per orationem Dominicam, confessionem generalem, aut symbolum Apostolorum, secundum formulam breuiarij, secundum quod recitare vel missare debemus, adeo quidem, quòd si quis mẽcum recitare solitus mecum ingressus cellam, vel musæum inciperet id, & eo modo, quod & quo præcipit Breuiarium, ego autem non concepto alio proposito actuali, relicto studio secundum eiusdem formulam ipsi respondeam, præparationi necessariæ satisfacere. Quæ est decisio notabilis, & rei quotidie in choris contingenti necessaria, & ad tollendos fexcẽtos scrupulos eis, quibus negotiis extraneis intentis, aut dormientibus, incipit, & incitat hebdomadarius, orationem Dominicam, dicendo sublata voce Pater noster, aut per, *Deus in adiutorium.* vt & ante nos affirmarunt Parisienses. [c]

b In ca. 12. num. 3.
c Ca. 2. de Celebr. Miss. Ca. Ecclesia Sanctæ Mariæ de Consecr. dist. 1.

4 Ex quibus omnibus sequitur, versiculum illum, *Deus in adiutorium.* aptissimum esse horarum initium, quod confirmatur per multa dicta Cassiani, [d] & orationem Dominicam esse finem conuenientem, iuxta concilium Gerundense. [e] Per quæ confirmãtur quædam superius adducta. Verum tamen est huius capituli contextum significare, maiorem attentionem, & præparationem requiri ad vnam orationem, quàm ad aliam: quoniam ad partem illam Missæ, quæ consecrationem Sanctiss. corporis Christi continet, specialiter nos admonet S. Mater Ecclesia, vt nos præparemus per illa verba, *Sursum corda.* quod non facit ad alia, imò nec ad initium eiusdem Missæ. & S. Thom. [f] ait in ea parte Missæ animum sacerdotis esse valdè eleuandum. Quod licèt proculdubio plurimũ deceat, non tamen arbitror esse necessarium ad euitandum peccatum, imò neque ad quærendam gratiam, & meriti augmentum.

d In ca. 12. num. 3. de Cons. dist. 1.
e In ca. 12. num. 3. de Cons. dist. 1.
f 3. p. q. 83. a. 5. ad 8.

5 Licet enim orare cum attentione sub pœna peccati teneamur, non tamen hoc vel illo attentionis gradu id facere præcipimur, vt supra [g] dictum est. Nam neque quis tenetur ad omnem attentionem simpliciter possibilem, vt recte dixerunt Parisienses. [h] Aduertere item debemus omnes, qui consecramus, aliud esse occupare mentem in volendo attendere, aut ad attendendum nos parare, in quo se solent scrupulosi occupare, & non est attentio, nec ad attendendũ præparatio, sed potius euagatio, & assumere attentionem in obiectum, & scopum. Aliud est attendere, quod est aduertere, ne in verbis erretur, quæ est prima & infima attentio, vel eorum significata concipere, quæ est secunda & mediocris, vel Deum, & diuina contemplari, quæ est tertia, & optima attentio, ad quam inter alia, pertinet figere mentem in illius summa beatitate, qua nos tanta familiaritate, & humanignitate, qua nos tanta familiaritate dignos facit, vt existens in cælo in terram per sancta illa, & valentissima verba, quadantenus se demitti patiatur, quæ est consecrationis actui

g Ca. 2. de Celebr. Miss. Ca. Ecclesia Sanctæ Mariæ de Consecr. dist. 1.
h In ca. 12. num. 3. de Cons. dist. 1.

attentio

attentio aptissima, vt quidã doctissimus Cardinalis [a] sensit. De qua triplici attentione supra [b] dictum est.

a Caiet. in 2. 2. q. 83. a. 13. ad 1. Cardinalis de Vio Caietanus.
b In ca. 12. num. 3. de Cons. dist. 1.

De re à recitatione aliena, tangit tres conclusiones.

CAP. XV.

1 *Falsum non est, quod in sensu in quo sit est verum.*
2 *Corda in Deum esse eleuata dupliciter dicitur.*
3 *Attendere multi admonent parum ipsi attendentes.*

1 DECIMO QVINTO nota, non esse falsum, vel mendacium id, quod in aliquo sensu est verum, licet in communi nõ sit tale. Hic enim textus in illis verbis, dum respondet plebs, *habemus ad Dominum.*

2 Significat secundum communem intelligẽtiam, quod omnes Missam audientes sacerdoti præfati vere respondent, habemus corda actu eleuata ad Dominum, quod est falsum: quia pauci eorum collatione aliorum, corda sic habent actu eleuata, est tamen verum ita intelligendo, quod sancta Mater Ecclesia, & nonnulla eius membra habent sic eleuata, & etiam est verum intelligendo, quod audientes Missam habeant saltem virtualiter corda eleuata ad Dominum, si à principio actu, vel virtute proposuerunt cum attentione Missam audire, & tale propositum in contrarium non mutatur.

3 Verum quia aliis duobus in locis, [c] super hac cõclusione non tam materiam orationis, quàm aliam tangente scripsi, solum hic dicam, quod multos pios miseret piget, atque pudet audire aliquot sacrificos præfationes recitantes, aut cantantes, quorum alij adeo festinè, alij adeo oscitanter, alij adeo pompose eas recitãt, aut cantant, quod facile hi, qui ab eis præmonentur leuare in Deum corda, coniicere possunt quam longe habeant ab eo sua, & quàm parum leuãt in eum sua, qui alios ad leuandum hortantur, saltem actu licèt credendum sit, eos saltem virtute ita leuata habere, vt à peccato saltem mortali excusentur, per infra [d] dicenda.

c In ca. 12. num. 3. de Cons. dist. 1.
d Ca. 16. num. 58.

De impedimento attentionis, tangit 80. Conclusiones.

CAP. XVI.

1 *Recitator vitet occasiones euagationis propriæ vel alienæ.*
2 *Attentionem horarum multum rumpit laudis amor.*
3 *Monachorum Aegypti silentium imitatione dignum.*
4 *Recitans negligenter cum alijs bis peccat.*
5 *Recitans priuatim in choro aliud ab eo, quod canitur vt peccat.*
6 *Recitare debet omissa sic tarde veniens, vel cito exiens.*
7 *Recitans stando quod debet recitare sedendo, vel contra vt peccat.*
8 *Horas ad dicendas in choro qui ducit puerum vt peccat.*
9 *Recitans peccat, si monitus non seruat accentus.*
10 *Accentus Græcus à latino multum differt.*
11 *Accentus qualis verbis extraneis proprius.*
12 *Iacobus quali accentu proferendum.*
13 *Lucia & Matthæus quo accentu proferenda.*
14 *Recitans leuiter errando nonnihil peccat.*
15 *Recitans quis corrumpendo verba peccet.*
16 *Crisse dicere insignis error est.*
17 *Kyrie eleyson quid significet.*
17 *Salue qui bene & qui male pronunciat.*
18 *Pater noster quibus punctis distinguendum.*
19 *Symbolum quibus punctis & quomodo distinguendum.*
20 *Missa nec nimis festine, nec nimis tarde dicenda.*
21 *Cæremoniæ debent esse breuiores vno tẽpore quàm alio.*
22 *Missæ defunctorum aliquot ita festinanter dicuntur vt audire pigeat.*
23 *Recitare in portis ecclesiæ indecens.*
24 *Recitare cum superpelliceo tali & tali indecorum.*
25 *Anticipare versum quàm indecens.*
26 *Pausandum in medio, & in fine versus.*
27 *Recitare alta voce missam audiendo malum.*
28 *Sacristæ in tota sileatur dum paratur ad Missam.*
29 *Cantando cæremonias illas aut illas sic facientes peccant.*
30 *Ignorantia sua qui in choro mouet risum peccat.*
31 *Canunt qui contrapunctum ignorantes illum peccant.*
32 *Cantores cantu organi diuina canentes vt plurimum peccant.*
33 *Ingenio qui acuto pollent non otiantur.*
34 *Cantu qui plus quàm re cantata mouetur vt peccat.*
35 *Cantus contrapuncti magis licet quam organi.*
36 *Cantrices Monacharum Conymbricensium imitandæ.*
37 *Cantores Musici in diuinis quomodo peccant.*
38 *Cantando & audiendo cantantes varie peccatur.*
39 *Cantus non debet præferri concioni.*
40 *Cantus ecclesiæ male ab hæreticis sublatus.*
41 *Cantores qua ratione possunt effici deuoti.*
42 *Canere profana, & benedicere scõmatis in diuinis malũ.*
43 *Canere in diuinis tumultum bellicum peccatum.*
44 *Symbolum Apostolicũ in Missa incœptum finiri debet.*
45 *Organa ecclesiæ non tam Deo grata, vt vulgus putat.*
46 *Thomas Aquinas mortuus anno 1274.*
47 *Musica instrumenta scientiæ quærendæ parum prodesse.*
48 *Organis miscere profana diuinis peccatum.*
49 *Organo psallentes in quo peccant.*
50 *Missam audiens quid maxime attendere debet.*
51 *Organi sonus prolixus hoc modo deuotius audietur.*
52 *Organi sonus in diuinis non sit nimius.*
53 *Officia diuina non sint nimis longa, nec nimis breuia.*
54 *Missæ quæ pars submissè & quæ clare dicenda.*
55 *Missa & alia diuina officia nõ debent relinqui incœpta.*
56 *Missa iã cœpta quibus de causis imperfecta relinquitur.*
57 *Missam ob quam excommunicatus non fit irregularis. & num. 58.*
59 *Excommunicati præsentia est iusta causa non finiendi missam.*
60 *Canon Missæ quis, & cœptus omnino finiendus.*
61 *Horam cœptam non finire absque causa veniale.*
61 *Hora minori de causa quam Missa relinquitur cœpta.*
63 *Oratio etiam voluntaria & non debita non debet relinqui imperfecta.*
64 *Oratio sine causa non interrumpenda.*
65 *Recitans exiens cito, vel tarde veniens vt peccat.*
66 *Orationem iuste rumpi ob causam ei pertinentem.*
67 *Salutare in choro obiter vt liceat.*
68 *Oratio ob quid iuste interrumpatur.*
71 *Iudex inter recitandum ordinare aliquid potest.*
72 *Oratio consulta quando non est addenda præceptæ.*
73 *Oratio interrupta animo iterandi eam iteranda est.*
74 *Orationis dicendæ obligatio non tollitur dicendo illam absque animo eam tollendi.*
75 *Oratio male interrupta vt satisfaciat.*
76 *Missam qui dicit non miscеat illi extranea.*
77 *Officijs diuinis seruiendum modeste.*
78 *Exhortatio ad modestiam in diuinis seruandam.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

79 *Ira Dei punit populum, quem non punit eius rector.*
80 *Chori præses corrigat in eo peccantes.*

1 DECIMOSEXTO nota, cuitandas esse occasiones ab attentione recitationi debita nos auertentes. Quod colligitur ex illis verbis, *claudatur cõtra aduersarium pectus*, id enim debite fieri nequit, nisi vitentur occasiones prædictæ, & confirmatur illo Saluatoris nostri. [a] *Cum volueris orare intra in cubiculum tuum, & ianua clausa ora.* ad finem supple, ne videas, vel audias quod te impediat, & ne videaris, aut audiaris, à quibus laudari cupis, quod maximũ est impedimentũ. Confirmatur & ipsiusmet exẽplo, qui ascendebat in montem, [b] vt oraret solus.

a Matth. 6.

b Matth. 14. Marc. 6.

2 Adde quod non solũ vitare debemus causas nosmetipsos, sed etiam proximos impedientes: cum peccato alieno consentiens peccet, [c] & causam dãi dans damnum dedisse dicatur. [d]

c Ad Rom. 1. ca. de officio deleg. d Cap. fi. de fiur. l. Qui occidit. §. In hac. fi. ad l. aquil.

3 Pro vtroque facit testimonium Ioannis Cassiani de Monachis Ægyptiacis testantis, quod horis, in quibus ad recitandum & orandum multitudo eorum innumera conueniebat, tantum erat eorum silẽtium, vt nullus alius præter psalmi præcentorem ibi adesse videretur, præsertim eo tempore, quo oratio siue collecta dicebatur, in quo vt ipse ait in hæc verba, *nõ sputũ emittitur, non excreatio obstrepit, non tussis intersonat, non obscitatio somnolenta dissutis malis & hiantibus trahitur, nulli gemitus, nulla suspiria etiam astantes impeditura pronuntiant, nulla vox absque sacerdotis prece cõcludentis auditur, præter eam, quam anima accensa, & ignita non potens infra se vetinere, quasi deuotione crepans vi fractus oris repagulis emittit.*

4 Qui idem protinus hæc subdit. *Illum vero, qui cõstitutus in tempore mentis cum clamore supplicat, aut aliquid horum, quæ prædiximus, ex faucibus suis emittit, aut præcipue oscitationibus præuenitur, dupliciter peccare pronunciant. Primo quòd orationis suæ reus sit, quòd eam scilicet negligẽter offerat Deo. Secũdo quod indisciplinato strepitu alterius quoque, qui forsitan ardentius orare potuit, intercipit sensum.*

5 Ex prædictis omnibus desumuntur multa corollaria. Primum, peccare beneficiariũ, qui in choro recitat suas horas, aut earum partem tempore, quo in communi recitatur, vel cantatur quippiam aliud. Nã vt statutum Gallicanum [e] ait, non solum obsequium, quo est obnoxius, choro subtrahit, sed alios psallentes perturbat, & per consequens sumit, & dat causam auocandi se vel alium ab orationis attentione, cõtra hunc textum & notabile. Ob quam eandem rationem peccat similiter canonicus vel monachus, qui recitat quippiam præter suas horas interim dum chorus recitat vel canit, licet iam domi, vel alibi suas recitauerit.

e Tit. quomodo diuina offic. §. autem.

6 Secundum corollarium est, quod qui inchoata hora venit ad chorum, non debet statim supplere id, quod iam chorus cantauit vel recitauit, sed debet illam cum eo continuare, & ea finita, & aliis, quas postea sine intermissione cantauerit, vel recitauerit chorus, supplere illud modicum, cui non interfuit. Quod ipsum dico de illo, qui post horam cœptam, aliqua ex causa egreditur, vel obdormit, regressus enim vel expergefactus, debet continuare cum choro id quod restat, & horis finitis supplere defectum.

7 Tertio infero peccare saltem venialiter beneficiarios, qui sine causa iusta, & aduertentes stant, cum sedere debeant, & qui sedent quando stare debẽt. Eos item, qui sedibus desertis, ad vestibulum chori: sese conferunt, vel prope eius portam, quò citius egrediantur officio finito, vel vt loquantur, legant, scribant, seu aliud quippiam agant: siquidem hi omnes se ipsos, & alios perturbant, & per consequens, sumunt vel dant occasionem distractionis, contra hunc textum. Neque (meo iudicio) iusta in id causa est, videre oculis corporeis elcuari sanctum Sacramentum. Tum quod ab ipsis subselliis oculis mentis illud videre possunt. Tum quòd D. Hieronymus à glossatore [a] quodam relatus dicebat. *Ingratum est Spiritui sancto, quicquid obtuleris, neglecto eo quod teneris.*

a In Decret. Caus. 16. q. 1. Ingratum.

8 Quarto infertur, peccare eos, qui saltem tempore quo horæ pronunciantur, deferunt ad ecclesias cantes, accipitres, & infantes, qui plorant, vel vociferantur, & fatuos, qui tumultus excitant: quoniam sunt causa suæ, vel alienæ distractionis ab attentione officij Domini. Quod recte sensit statutum Ecclesiæ Gallicanæ. [b] & etiam Concilium Lugdunense [c] supra allegatum. Quid ergo dicemus de iis, qui etiãdi deferunt ad chorum, & de iis, qui in illo cum infantibus lusitant, dum diuinum celebratur officium?

b In Decret. Caus. 16. q. 1. Ingratum.

c In Decret. Caus. 16. q. 1. Ingratum.

9 Quinto, peccare eos, qui iam ab aliis certiores effecti, aut ab eruditis edocti, pertinaciter seruant prauum accentum nonnullarum dictionum, licet antiquitus ita pronunciarentur. [d] Quorum de numero sunt illi, qui hodiè sequuti suam consuetudinem veterem, accentum in antepenultima dictionis, Iacobus, constituunt.

d Cap. fi. de fiur. l. Qui occidit. §. In hac. fi. ad l. aquil.

10 Neque excusari possunt, quod dicant se accentum Græcum sequi, quoniam in omnibus casibus etiam gigẽndi & dandi, non secus ac in nominandi, accusandi, & vocandi constituunt in antepenultima, & secundum Græcos, non nisi in certis casibus in antepenultima constitui debet.

11 Qua ratione noster Antonius Nebricensis complures alios sequutus, optimè docet, dictiones peregrinas reductas ad declinationem latinam, accentu latino pronunciandas esse. Dixi supra, pertinaciter, quia qui id facerent, vt vsui chori vel auditorij, in quo id faciunt, se conforment, minime iudicio meo peccarent.

12 Similiter etiam errant, & peccant, qui admonenti, accentum in penultima dictionis, *Lucia*, constituũt. Tum quòd non est (vt putant) dictio Græca vel peregrina, sed pure latina, vti eruditores tradunt, & vti receperunt, & quemadmodum est dictio, *Lucius*. Tum quia licet foret dictio peregrina, declinatur vt latina, & in omnibus casibus ei tribuunt vnum & eundem accentum, contra regulas Græcanicas, & aliquot aliis casibus, neque Græcum, neque Latinum ei tribuunt. Idem dicendum de iis, qui in litaniis ponunt accentum in prima syllaba dictionis, *Matthæe*, non aduertentes penultimam esse longam, & diphtongo esse affectam. Horum omnium, qui admoniti non se emendant, peccatum non obscure comprobatur: quia prædant, peccatum non obscure comprobatur: quia præter quam quod non dicunt id quod, & quomodo debent, perturbant & distrahunt ab attentione horarum doctos, qui cum eis recitant, vel ab eis audiunt, & tanto grauius, quanto magis & plures perturbant.

13 Neque se tutari possunt dicendo, quòd pronunciando vt debent, perturbarent eiusmodi pronunciationi assuefactos: quia sine causa perturbarentur, alij vero cum ea, & horum scandalum est acceptum, & peccatum proprium, aliorum vero actiuũ & peccatum pronunciantis, vt colligitur ex doctrina communi de scandalo, [a] & cum hos vel illos offendere oporteat, offendat quem ratio dictat, cuiusuis protinus illam offensionem tollet, non autem quem ratio excusat, cuiusuis magis eam indies adaugebit, vna cum dedecore eruditorum Capituli, & Cleri quos docti auditores iudicabunt ignorãtes, vel incircumspectos. Fateor nihilominus, quod cum aliqua dictio vno, & altero accentu pronunciari potest, decens est eam pronunciari solito, ob rationem memoratam, & quia vbi excusationi est locus, non dandum scandalum. [b]

a Arg. ca. is autem. 22. quæst. 2.

14 Neque etiam excusari possunt dicendo, accentus errorem esse paruum. Tum quia non est eiusmodi, cum significationem immutat. Tum quod licet paruitas erroris excuset à culpa mortali, non tamen à venali. Tum quia quamuis per se paruus sit error, per accidens tamen ob perturbationem, & distractionem, quas parit in choro magnus est. [c] Tum denique quòd quilibet error horarum quamuis exiguus per contemptum admissus est peccatum, etiam mortale, vti supra [d] traditum est, & ob alias rationes cuiusdam doctissimi, quæ licet non concludant suam propositionem, vti supra ostendimus, hanc tamen sic.

c Arg. ca. is autem. 22. quæst. 2.

d Cap. fi. de fiur. l. Qui occidit. §. In hac. fi. ad l. aquil.

15 Sexto infertur, peccare etiam eos, qui pronunciant corruptè dictiones, saltem si admoniti non se corrigunt. De quorum numero sunt qui suprem Dueis nostri Iesu cognomen illud *Christus*, pronunciant sine aspiratione, cum tamen ipsa in illa significationem immuter, etiam in vocatiuo, dum dicitur, *Criste*. quod significat plumarum conum in vertice auium, quum Christe vnctum significat, idque non solum in omnibus horis, sed etiam in Missa.

16 Ex eorum quoque numero, & quidem potiore ratione, sunt ij, qui cum dicendum foret, *Kyrie eleyson*. dicunt *Kyrieleyson*. efficientes vnam de duabus dictionibus, & tollentes è septem syllabis vnam, & magis qui dicunt, *Crisseleison*. quoniam adimunt vnam syllabam, & vnam aspirationem. quæ significationem mutat, vt recte scripserunt quidam eruditi, & ipse alibi. [e] Dixi in iisdem etiã, & potiori ratione, sũt, qui pronunciant *Kyson*, & *Christon*, quandoquidem illi non solum aufferunt accentum & aspirationem, aut ponunt vbi non est opus, sed etiam syllabas adimunt.

e Tit. quomodo diuina offic. §. autem.

17 Quoniam vero, vt debeo, desidero, vt verba hæc tam vitata & tanti momenti bene pronuncientur, eius rei ignaros certiores facio, *Kyrie*. esse dictionem vnam, quæ significat Domine, & *eleyson*, seu, *eleeson* cum accentu in penultima, quæ significat, Miserere, & similiter, *Christe*, esse dictionem vnam idem valentem, quod vncte, vel Messia, est que cognomen Iesu, & *eleyson*, seu *eleeson*, aliam, quæ vt dictum est, significat Misereꝛe.

Septimum corollarium, peccare quoque eos, qui licet bene seruent accentum, & bene pronuncient verba, perperam tamen punctis distingunt, & paucas clausulas, pronunciationem interrumpentes, vbi eis lubet, quandoquidem eo mutatur significatio, & perturbatur chorus, aut socius, & similiter etiam admittur intellectus eius, quod dicitur. De numero

A horum sunt, qui recitant *Salue Regina*. non seruatis punctis, aut nonnulla seruando in vna parte, alia vero in alia, ita vt etiam doctissimi quique perturbentur, & difficile assequantur, quid cum quo, aut quomodo loquantur, cum tamen antiphona illa sit tam pia, vt facile humiliauerit, imo ad lachrymas concitarit eum, qui eam attente pronunciarit. Itaque omnes, qui illam præsertim in choro, vel cum aliis recitarint, per Deum obsecro vt puncta bene seruent, facto nimirum primo in *Misericordiæ*. secundo in *Salue*, tertio in *Eue*, quarto in *valle*, quinto in *nostra*, sexto in *conuerte*, septimo in *ostende*. octauo in *pia*. vltimo in fine.

B 18 Ex horum quoque numero sunt multi, qui etiam in missa dicunt, *Pater noster*. adeo male seruatis punctis, vt etiam docti illud non intelligant. Videbis nonnullos respirare in *sanctificetur*. alios in *fiat*, quosdam in *nostrum*: adeo vt iuxta suam pronunciationem non dicant, vt nomen Dei sanctificetur, sed vt adueniat, neque vt nobis panem det, sed vt fiat: quem possent facillime punctis actis distinguere, &

C intelligendo suas, & audientium mentes consolari, si primum punctum locarent in *cœlis*. secundum *in tuum*. tertium in secũdo *tuum*. quartum in *terra*. quintum in *hodie*. sextum in *nostris*. septimum in *tentationem*. vltimum in fine.

19 Ex horum etiam numero sunt ij, qui maius symbolum, siue Credo Missæ, citra distinctionem vnius articuli ab alio dicunt, existimantibus nonnullis, eo melius dici, quo citius, aliis vero tanto se maiore laude dignos esse, quo diutius in eo dicendo immorantur, & tam hi, quam illi respirando, & pausando

D vbi non oportet, articulum articulo ita permiscent, vt cum sanctam fidem Catholicam confiteri deberent, eam negent plerique, quod faciebat is, qui subsistebat post *Deum verum genitum non*. & postea velut periodum separatam incipiebat, *factum consubstantialem patri*. Consideremus, quæso, omnes istud, & solicite subsistamus, & pausemus vbi, & vt oportet, quod nunquam vti decet præstabimus, nisi elaboremus addere verbis mentem, & sensum.

20 Octauum corollarium, peccare eos, qui nimis festine, aut nimis tarde pronunciant Missam: turbant enim & distrahunt se suosque auditores, & occasionem præbent, vt aliqui dicantur celebrare Missam venatorum, alios vero noctisimus ille Episcopus Parisiensis Guillielmus cereorum consumptores vocat. Quoniam vero nonnulli mediocrem festinationem, & tarditatem vocant nimiam, dico mensorem eius rei non debere esse appetitum eam dicentis, vel audientis, sed rationem. Et quia illa dictat, ne quis adeo festinus sit in loquendo, vt à semetipso vel aliis satis intelligi nequeat, [a] neque etiam adeo tardus,

a Arg. ca. is autem. 22. quæst. 2.

F vt sui obliuisci, aut alia meditari videatur, is nihil legere vel recitare Missam mediocri cum festinatione, & mediocri cum tarditate videtur, qui illam eo modo pronunciat, quo, si alicui Principi seculari loqueretur, vel legeret, modestus, & vrbanus censeretur: fateor nihilominus, quandoque aliquam festinationem, aut tarditatem esse mediocrem, quæ alias foret. Cœpisti tarde Missam aut coram fatigatis negotiis, vel officiis, aut iter agentibus, equum est ea vti festinatione, quam verborum prolatorum intellectus patitur. Facis Missam societatis S. Sacramenti, suis die & hora, aut festo die maiorem

Missam

Universidad de Deusto
Biblioteca

Missam, æquum est vt tardior sis citra tamen vllam euagationem. Nam & magnus aliquis Princeps gaudet iusta de causa quem æquo & solito sibi festinantius loqui. Cæterum vt Princeps non gaudet sibi quē ita festinanter loqui, vt quid dicat non intelligat, neque ita tarde, vt sui obliuiſci, vel alia meditari videatur, ita Deo non est grata festinatio, quæ impedit intelligentiam eius, quod dicitur, neque tarditas, quæ obliuionem, vel distractionem illius, inducit.

21 Nonum corollarium errare etiam episcopos & alios, qui statis diebus canunt Missas, & licet habeatur concio prolixa, cum cantu organico dilatato adeo lente turificant, & canunt præfationem, Pater noster, & cæteras cæremonias peragunt, ac si nulla prolixitas admissa fuisset, eo quod suapte natura sint valde tardi, sic enim diminuunt deuotionem audientium, & occasionem dant obloquendi suis cœremoniis, quæ licet sint bonæ & sanctæ, sunt nihilominus duntaxat cæremoniæ & inuentæ ad augendam deuotionem, & attentionem, ac proinde, non tanti sunt æstimandæ, quanti finis[a] earum, & si plerique pluris eas faciant, & ita nunquam adeo lente sunt peragendæ, vt impediant deuotionem, & assequutionem finis, ob quem sunt inuentæ. Quin potius sunt breuiandæ, quantum patitur honestas, & dicti finis consecutio deposcit, vti dubio procul requirit præfatis diebus in præfatione, Pater noster, Benedictione, & cæteris omnibus, quæ audiuntur à populo prolixo officio, & concione præcedenti iam fatigato.

22 Decimum peccare quoque presbyteros, qui adeo festinanter canunt aliquas Missas præsertim defunctorum, vt videatur subsannatio, & irrisio bene canentium, eiusmodi enim non solum se ipsos, sed etiam audientes disturbant, distrahunt, & deuotionem adimunt, & prouocant magis ad cogitandum de illorum incuria, quam de Deo, eiusque bonitate, qui id tollerat. Quod ipsum etiam censeo de iis, qui adeo festinanter, & insipide officium, vel responsoria defunctorum canunt, vel recitant, quod miserendum sit eorum, qui sine misericordia pro illis animabus adeo miseris orant.

23 Vndecimum corollarium peccare Ecclesiasticos qui sedentes vel ambulantes recitant in portis Ecclesiarum, per quas transeunt, vel ingrediuntur multi præsertim mulieres salutationibus mutuis vacantes. Nam non modo non obserant pectora hosti, quod iubet facere hic Cyprianus, sed etiam illa iam aperta apertiora faciunt.

24 Duodecimum corollarium peccare eos, qui cum superpelliceo, vel alio amictu superiori notabiliter pretioso, & curioso, lacero, spurco, male corpori aptato, vel insolito procedunt ad chorum, ad supplicationes, vel alio cum aliis recitaturi, vel cantaturi, siquidem quandoque se ipsos, & semper alios perturbant, & occasionem distractionis subministrant, contra hoc nostrū notabile. Quod non obscure sentiens statutū Gallicanū,[b] dixit. *Si quis principem seculi rogaturus habitu honesto, gestu decenti, prolatione nō præcipiti, sed distincta, attenta quoque mente, se ipsum ac verba studeat componere: quanto diligentius in hoc sacro loco omnipotentem rogaturus Deum. hæc omnia facere curabit*, intelligi nihilominus, mea sententia, hoc debet, quum vadit oraturus coram aliis, si enim solus obseratis ianuis ibi oraret, non esset istud necessarium. Ratio enim huius corollarij in tali cessat.

25 Decimum tertium grauiter peccare eos: qui recitando, vel canendo anticipant versum, negligentes audire vltimam syllabam versus, quem eius socij, vel alius chorus recitat vel canit. Nam præterquam quod audire desinant, & causa sunt quod alij audire desinant partem horarum, perturbant intellectum eius quod recitatur, & ansam dant propriæ, & alienæ distractioni, omittendo audire finem versus alieni, neque permittendo, vt finis proprij audiatur, qui fane est defectus intollerabilis, & satis vetatur per prohibitionem transcurtionis per concilium Viennen.[a] damnatæ per illa verba, *transcurrendo & syncopando*, & in statuto eccles. Gal.[b] per illa, *cursim & festinanter*, in hæc verba. *Diuinæ laudes per singulas horas, non cursim ac festinanter, sed tractim & cum pausa decenti præsertim in medio cuiuslibet versiculi, psalmi, debitam faciendo inter solleune, ac feriale officium differentiam, reuerenter persoluantur.*

26 Quod equidem decretum pondero in fauorem eorum, qui vt par est soliciti sunt seruare puncta, & pausas in medio versiculi, & contra eos, qui recusant in fine facere, quod agunt in medio, & incipiunt sub versiculum, antequam audiant finem alterius. Perspicuum enim est, magis necessarium esse punctum in fine totius periodi & sententiæ integræ, quæ communiter perficitur singulis versiculis, quam in medio, vbi communiter non perficitur. Et quidem meo iudicio, abusus iste est omnium eorum, quæ in horarum cantu, & recitatione admittuntur, maximus, perriculosissimus, notissimus, frequentissimus, & minime emendatus.

27 Decimumquartum corollarium peccare multos, qui audiunt Missam, & iuxta altare tam clare recitant, vt eos audiunt sacrificus & alij qui cum eis Missæ assistunt, quia tam eam dicantem, quam audientes perturbant, & ab attentione Missæ debita distrahunt. Qui sane si considerarent, quantopere perturbant, præsertim post ipsam præfationē & inchoato iam Canone missæ, *Te igitur*. profecto vel non recitarent, vel voce submissa id facerent, etiam si essent Reges & Principes, neque etiam sibilarent, vt solent aliqui qui non proferunt quidem vocem claram, & altam, sed suo quodam sibilo idem fere faciunt. Ob quod, & alias rationes, non solebant olim audiri Missam submisse, nec cum cantu dictam, ingredi cancellos sacelli, in quo dicebatur.

28 Decimumquintum coroliarium peccare eos, qui rident, iocantur, narrant fabulas vel historias vanas, aut clare loquuntur, & præcipue, qui rixantur in sacristiis (quas Lusitani thesaurarias vocant) saltem tempore, quo ibi se præparant, & vestiunt se alij, quo statim celebraturi Missam egrediantur: proculdubio enim id plurimum perturbat, & distrahit volentem deuote celebrare.

29 Decimumsextum peccare eos, qui recitando in choro, vel coram aliis insolitas agunt cæremonias, prosternentes se in terram vel sine modo pugno sua pectora tundentes ad, *Domine non sum dignus*. vel se colaphizantes ad, *Ego peccator*. vel ad altare post consecrationem, ante communionem, & in ea, aut in alia parte citra modum suspirantes, diutius æquo notabiliter in primo, vel secundo Memento, immorantes, euaginantes ensem dum dicitur Euangelium, genua in terram vsque deflectendo, quando Iesus, vel Maria profertur, polientes, & mollientes notabiliter

verba.

verba. Hi si quidem omnes turbant se, & alios id ab eis fieri videntes, & auocant à debito, & aptiore cogitatu, & consequenter sua, & aliena pectora hosti adaperiunt, tantum abest vt occludant.[a]

30 Decimumseptimum peccare eos, qui canere nescientes, tam notabiliter male canunt id, ad quod tenentur, vt alliis excitent risum, perturbationem, vel fastidium, distrahendo mentes ab attentione debita. Ex quo subinfertur, eos esse obligatos ad minus tantam sibi cantus notitiam parare, vt canere valeant id, ad quod tenentur, citra pro vocationem ad aliquid supradictorum. Neque eos ab eo excusat iuuenilis vel senilis ætas. Tum quia nulla ætas sera est ad discendum.[b] Tum quia nemo debet suscipere munus, quo nesciat fungi, & si susceperit, tenetur per conscientiam subire onus, aut discere id, sine quo non potest eo, vt par est, fungi, per multa iura,[c] per quæ id alibi latius[d] probauimus.

31 Decimumoctauum peccare eos, qui vt vocem suam ostentent, & vt audiantur, non callentes arte nec vsu cantum, quem contra punctum vocant, canunt illud, & vt aiunt, cantillant contra omne punctum, & omnem bonam harmoniam in diuinis officiis aliis ridendi, aliis vero obmurmurandi ansam præbentes, & per consequens dantes & sumentes occasionem distrahendi se ipsos, & auditores à debita attentione, contra hoc notabile. Quod ipsum dico de iis, qui data opera tardius finiunt suum versum, aut in vltima syllaba vltra cæteros reboant, & repetendo velut quoddam echo, non solum ad supra memorata prouocant, verum etiam se ipsos, & alios impediunt, ne audiant initium versus alterius chori, quod peccatum est, & indies, imo vero in horas accidit.

32 Decimumnonum corollarium peccare hodie communiter aliquot cantores, qui in horis canonicis, & Missa canunt cantum organicum. Eos item per consequens, qui eum non adhibito remedio, ne peccetur procurant. Tum quod communiter hodie cantores, dum non canunt, fabulantur, & tantum strepitum excitant, vt totum chorum inquietent, & non modo non excitant, verum adimunt attentionem, & deuotionem officio debitam, & contemplationem Dei, rerúmque diuinarum, quin & dum canunt, tam parum modestis gestibus vtuntur, vt magis eos aspicientes distrahant, quam sua melodia attrahant. Tum quia, vt augeretur attentio, & deuotio propria, vel aliena, permissus fuit cantus in officio diuino, vti Pontifices,[e] & sancti Doctores determinant,[f] præsertim Ioannes XXII.[g] in hæc verba. *Ideo etenim in Ecclesiis Dei psalmodia cantanda præcipitur, vt fidelium deuotio excitetur. In hoc nocturnum, diurnumque officium, & Missarum celebritates assidue à clero, ac populo sub maturo tenore, distinctáque gradatione cantatur, vt eadem distinctione, & maturitate collibeant, & delectent.* At is cantus organicus communiter est causa, vt non audiantur, minúsque intelligantur voces, quæ canuntur, & consequenter adimit duas species supradictarum trium attentionum, præsertim apud Germanos, Flandros, & Gallos, qui vix explicant verba, asserentes solo cantu, citra vim & significationem vllam verborum, peritos cantores mouere debere auditores. Cui consequens est, hodie communiter cantum operari contrarium ei, ob quod inuentus, & in officiis diuinis permissus fuit, ac proinde

frequenter esse abusum, & peccatum.[a] Tum quia dant occasionem, vt ferè omnes alij, qui in choro sunt, relictis suis sedilibus ad alienas se approximēt, & mutuo colloquantur, iocentur, rideant, & negotientur, potissimum cum alternatim versum vnum organa, & alterum cantores cantus organi concinunt.

33 Nam cum non bene audiant, & minus intelligant id, quod canitur, cúmque non sit facilè ipsis ascendere ad fastigium conuersationis diuinæ sine verborum quæ canuntur intellectu (qui seruiat pro scala, & gradu) descendunt ad humanam, quia intellectus potissimum acuti, quales sunt vt plurimum Ecclesiasticorum, ad aliquid semper agendum sunt propensi, nequeúntque esse otiosi. Tum quia vetitus est cantus organicus in Missa, & aliis horis canonicis per prædictum Ioannem XXII.[b] de illustrissimorum Cardinalium consilio, per multa, & magna verba neruosis innixa rationibus. Tum quod delectari, aut alium delectare velle in officiis diuinis magis cantu, quam verbis, est peccatum, vti confitetur B. Augustinus[c] in hæc verba.

34 *Cum mihi accidit, vt me amplius cantus, quam res quæ cantatur moueat, pœnaliter me peccare confiteor, & tunc mallem non audire cantantem.* Tum quia vt sit licitus cantus in diuinis officiis duo sunt necessaria. Alterum, vt non canatur delectationis dandæ, vel accipiendæ gratia. Alterum ne canatur existimando, quod cantatum per se magis arrideat Deo, quam recitatum, vti rectè probauit Cardinalis Caietanus,[d] intelligo tamen horum prius de fine principali, id est, quod delectatio non debet esse finis principalis cantus: nam si finis principalis canentis, aut cantare procurantis sit excitare deuotionem propriam, vel alienam, rectè potest minus principaliter velle sibi, vel aliis audientibus aliquo bono fine placere, vti supra[e] ad aliud propositum diximus, & alibi[f] probauimus.

Non abs re vero in principio huius corollarij dixi de cantu organico: contra punctus enim qui nō turbat Gregorianum, siue planum licitus est, iuxta ea, quæ ipsemet Ioann. XXII. postquam vetuisset cantum organicum, in hæc verba dixit.

35 *Per hoc autem non intendimus prohibere quin interdum diebus festis præcipuè, siue solennibus, in Missis, & præfatis diuinis officiis aliquæ consonantiæ, quæ melodiam sapiunt, puta octauæ, quintæ, quartæ, & huiusmodi supra cantum Ecclesiasticum simplicem proferantur: sic tamen, vt ipsius cantus integritas illibata permaneat, & nihil ex hoc de bene memorata musica immutetur, maxime cum huiusmodi consonantiæ auditum demulceant, deuotionem prouocent, psallentium Deo animos torpere non sinant.* Dixi supra, *aliquot cantores*: quia multi adeo modestè deuotéque canunt, vt de Deo, déque hominibus bene mereantur, præsertim in vrbe, & maxime in capella Papæ: ad quam de cuiusque gentis artis musicæ callentissimis, & de huiusmodi callentissimis moribus probatissimi deligūtur, & tali cantu organico vtuntur, vt eum minime comprehendere videantur rationes, quibus præfatus Ioan. XXII. cantum organicum prohibuit.

36 Quæ videtur ratio germana, quare in tota vrbe non obstante dicta extrauagante, vsitatur cantus organicus, qui nec auditum, nec intellectum verborum, quæ cantantur, impedit. vt postquam in vrbem

Universidad de Deusto
Biblioteca

appuli animaduerti. Istud videtur in vsu esse sanctimonialibus Conymbricensibus dignis quas vniuersus orbis imitetur, quæ ad tanto maiorem deuotionem excitant auditores, quo attentius, modestius, humilius, deuotius, grauius, & conuenientius canũt vocibus diuersis, non corrupto, vel immutato puncto cantus Gregoriani. Dixi etiam in dicto principio huius corollarij, communiter: quia aliquando conueniunt cantores tam modesti, tam compositi, & deuoti, qui cum humilitate canunt vnum motettum, vel aliud quippiam, quod non est obligatorium, aut ita canunt obligatorium, vt æquè bene vel melius audiatur, intelligatur, & moueat littera, eis sic canentibus, quam si Gregorianum, & planum cantum canerent. In cuiusmodi cantu non habere locum dictum decretum præfati Ioan. XXII. dici potest. Quod tamen, vt cætera omnia, sanctissimi D.N. iudicio submitto.

37 Vigesimum corollarium est, magnæ miserationis causam esse erroris, qui hodie circa cantum tam à cantoribus, quam auditoribus in officiis diuinis fiunt: alij enim pluris faciunt nosse canere, quã cantata intelligere. Alij existimant cantum per se esse rem Deo valde gratam, quum tamen non sit aliud, quam ceremonia quædam ad excitandam deuotionem canentium, vel audientium inuenta. Alij, qui potius permittunt, & iubent omitti vel abbreuiari vnam bonam concionem, quam bonum cantum.

38 Videas quosdam, qui procurant, vt, *Kyrie, Gloria, Alleluya, & Credo:* valde prolixè canantur, qui tamen non ferunt quod concio vnam horam duret. Sunt item, qui egrediuntur concione ad tentandum, & qui in ea dormiant vel illam malè auscultent, qui tamen ijdem sunt attentissimi ad cantum, non quatenus est scala, & gradus ascendendi ad diuina contemplandum, vti oportet, sed ad pascendum suas aures, quas iactitant se habere valde musicas, & vt dicant ô qualiter ille canit. Sunt qui insumunt centum, quingentos, vel mille aureos, quin & myriadem in cantores Latini sermonis ignaros, vanos vitiosos, & fatuos, & renunt dare centum alicui concionatori doctissimo, graui, virtutibúsque prædito, & valde composito, cuius tres conciones coram Deo pluris sunt, quam aliorum totius anni cantus & garritus.

39 Atque vtinam solum nullius valoris foret, & non noceret choro, & animabus ipsorum, & canentium, & audientium, vt fileam loquacitates, gestus & inquietudinem, quæ Deus nouit. Sunt qui dum canunt magnopere solliciti sunt: ne vel vnius puncti sui cantus iacturam faciant, qui tamen nil cogitant de eo, quod cantant, nec oculos suos in Deum defigunt, imo dum cessant à cantu, fabulantur, rident, aut rixantur, & huc illuc ita vagantur, vt neque satis audiant orationem, quæ collecta dicitur, neque epistolam, neque euangelium, imo nec præfationem, neque Pater noster, nisi dumtaxat, vt respondeant sacerdoti, quod etiam facere non satis curant. Hi tamen sibi sufficni, & contenti, videntur magnum eo die obsequium Deo præstitisse, quum ne præceptum quidẽ de audiendo Missam adimpleuerint, quandoquidem nõ sufficit illam ita audire per supra dicta.[a]

40 Vigesimumprimum, quod hæretici veteres nostro hoc seculo renouari, & ab inferis reuocati, qui omnino sustulerunt cantum diuinorum officiorum, iniustissima id de causa fecerunt. Tum quia licet multi cantores modis præfatis peccent, non tamen sunt pauci, qui debita cum reuerentia cantent. Tum quia satis erat emendare, & tollere abusus, & errores, & defectus cantus, eo minime sublato, sufficiebat enim remouere abusum, bono vsu relicto. Tum quia tollere omnino cantum, esset tollere magnas cõmoditates ex eo manantes,[a] quas Ioan. XXII.[b] insinuauit, & nos supra[c] explicauimus. Quocirca conuenientissimũ foret cultui diuino, & honori S. Matris Ecclesiæ, cantores esse modestos, deuotos, & bene compositos, & timentes offendere Deum, cuius Maiestati, & obsequio cantum suum potissimum deuouerent, non autem gustui, oblectationi, & auditui populi, iuxta illud S. Pauli.[d] *Cantantes & psallentes in cordibus vestris Domino:* quod facilè facerent cantores, si per opera, & beneficia Principum & Prælatorum, cognoscerent parui eos facere cantum virtutum, & deuotione destitutum, & magni eis comitatum.

41 Vigesimumsecundum corollarium peccare illos qui ipso die Natiuitatis Redemptoris petentibus benedictionem ad dicendum suas lectiones iocosè malè imprecantur, ita vt totum chorum & populum prouocent ad risum. Peccare etiam eos, qui eo die, aut aliis canunt cantiones vulgares prophanas: licet de se non sint inhonestæ, aut vanæ, durante officio diuino, omnia enim hæc distrahunt ab attentione, & deuotione officio diuino debita, vt de se patet, & determinauit stat. Gallic.[e] Et licet inuentio pia celebrãdi festum, & solennizandi illud extenuet peccatum, non tamen tolli omnino illud, vti determinauit rectè Caiet.[f] loquendo de sono, & addendo, quod non solum peccant qui hoc agunt, verum etiã, qui consentiunt, & procurant.

43 Vigesimumtertium corollarium, parum placere Deo miscere spirituali grauitati diuini officij prophanam quandam, & leuem in Galliis inuentam cantilenam quæ *guerre* vocatur, iam nimis in Hispaniis receptam, qua ferè ad viuum repræsentantur tumultus prælij cum sonitu tympanorum & tubarum, & toto strepitu bellico. Nam licet hæc repræsentatio de se non sit inhonesta, & conuiuiis, recreationique seculari sit apta, inepta tamen valde est officiis diuinis quieta mente dicendis, & eorum fini, qui est erigere animas & spiritus ad meditandum diuina, & ad Deum super omnia diligibilia diligendum, & peccatum mortiferum, quod nos ab eo separet, super omnia odibilia odio habendum, ad quæ parum promouet strepitus ille bellicus magis ferociens, quam leniens audientium animos.

44 Vigesimumquartum, peccare etiam eos, qui inchoant, *Credo maius:* in missa, & non absoluunt.

45 Tum quia, id est abusus, vti determinauit dictum statutum Gallicanum.[g] Tum quia impediunt attentionẽ in partem quæ omittitur & sunt in causa, vt auditores se occupent in discurrendo, & imaginando causam cur non finiatur.

46 Vigesimumquintum, quòd vsus organorum, & horum sonus non est faciendus tanti ad verum cultum diuinum, quanti vulgus facit. Tum quia non est res per se Deo grata. Cum enim cantus ipse hominis non sit per se Deo gratus, vti supra dictũ est,[h] longe minus erit[i] sonus organi, aut fidium. Tum quia est noua ceremonia laudandi Deum in Ecclesia Catholica: viuente enim S. Thoma, qui obiit anno 1274. nõ erat adhuc eorum vsus in officiis diuinis, vt ex eius verbis colligitur,[a] neque in hodiernum vsque diem coram Papa illis vitur Ecclesia, vti testatur Cardin. Caiet.[b] & nos posquam venimus in vrbem, ab anno 67. in hunc 85. palam cernimus. Tum quia Principi philosophorum risum fuit, non conuenire scientiæ adipiscendæ instrumenta musica, cuius ratio secundum S. Tho.[c] est, quod illa magis mouent animum audientis ad delectationem, quam ad aliam bonam dispositionem. Ex quo infert idem Cardinalis, quod si instrumenta musica magis noceant, quam prosint ad dicendum scientias humanas, minus proderunt ad discendum diuinam, quæ interiot est. Tum quia multi organistæ faciunt sonare sæpius organa cantiones prophanas in Ecclesiis, imò & vanas, & quandoque malas: cuiusmodi sunt, quas vocant Baxas, & Altas, & alias cantilenas, quas vulgus nouit esse turpes, obscœnas, & petulantes: quod palam est peccatum: præsertim cum id faciunt, quando officia diuina fiunt tam ob irreuerentiam, quæ loco sacro fit, quàm propter occasionem, quæ præbetur, auertendi mentes ab attentione rerũ diuinarum, & spiritualiũ, & ad intendendũ eisdem tẽporalibus, vanis & malis.

49 Tum quia est causa, quod multis in locis non canuntur, nec audiantur, *Credo, & Gloria*, à populo in festis, quibus iubentur cani, non quidem vt pro eis audiantur fistulæ, & harmoniæ, sed vt animo & ore confiteamur sanctam fidem Catholicam, & vt gratias Domino ob suum aduẽtum agamus. Tum quia multi organistæ, quo suam artem ostentent, & plene audiantur, tandiu pulsant (cum tamen ille pulsus nõ sit aliud quàm, vt ille ait, sine mente sonus) vt nonnunquam Missam vna hora diutius æquo protrahãt, qua re adeò audientes lassant, vt cum deuenitur ad id, quod plurimum importat, puta concionem, aut contemplationem passionis Redemptoris, & redemptionis humani generis, quæ repræsentantur in sanctissima illa consecratione, tam sunt fastiditi, vt plus cogitent de egressu Ecclesiæ, quàm de illis mysteriis. Tum quia datur occasio vt interim dum organa sonant, qui in choro sunt, colloquantur, iocentur, rideant, negotientur, quandoque paulo plus cogitent de eo, quod organa sonant, quàm eorum fistulæ cogitant de eo quod ipsi agunt, vel dicunt. Tum quia cantores celebres quando cũ paribus organistis concurrunt, & contendunt, vtri eorum suos versus magis protrahant, eo magis coram Deo versus vel Psalmus perit, quo magis coram hominibus flatu ventoso, & voce theatrica tractatur. Tum quia nec chorus rebus diuinis cantatis, vel pulsatis animum intendit vix est qui fileat.

50 Pauci enim sunt tãta in diuina intentione animi & cogitatu sublimi, vt possint, vel saltem velint vti remedio in id à nobis reperto: nempe vt interim quis toties repetat animo & voce submissa versus, aut res organo vel voce cantatas, quoties oportuerit, ad animum in attentione rei cantatæ vel pulsatæ continendum, & interdum religiosius esset eleuare, & figere mentem in illa cælesti, quæ coram Deo fit, harmonia, quam illa Ecclesiæ organica, & musica in terra repræsentat. Si enim etiam cum versus vnus cantu organico canitur prolixo, videmus eos, qui in choro sunt, distrahi ab attentione debita eius quod canitur, quid sperandum est de audientibus versum fistularum sonitu obtectum? Tum quia sonus & tantus eatenus & non amplius laudantur, quatenus excitant deuotionẽ in animis audientium,[a] vel canentium, & ideo quoties in id nõ prosunt, sed potius obsunt, mouendo pro deuotionis excitatione fastidiũ, non est eis vtendum.

52 Tum quia considerãdo aliqua supra dictorum, dixit Caiet.[b] quod vtendo sono organorũ debemus esse breues, qui si consideraret omnia prædicta, dixisset debere nos esse breuissimos, dixisset quod paũ plus duraret cantus organicus, quàm planus Gregorianus cõgruè pausatus, quod sanctè seruari in nonnullis Conymbricæ monasteriis vidi, & nunc video idem fieri in aliquot vrbis ecclesiis: dixisset (meo iudicio) bonũ fore, vt saltem tertius versus cantaretur cantu Gregoriano plano, & deuoto per totum chorũ, cum aliũ pulsat organũ, & aliũ cantus organicus.

53 O si quis sibi posset persuadere religiosam diuinorum officiorum actionem nõ esse sitam in eorum nimia mora, vel nimia festinatione, sed in mediocri, modesta, attenta, deuota, humili, hilari, & tranquilla: Ita vt neque mora nimia fastidiat, nec nimia festinatio debitum rei recitatę, vel cantatæ intellectum impediat. Quod etsi plurimi obseruent, multi tamen id minime faciunt, in quibus sunt qui Psalmos laudum tribui ante Pascha tãta cum festinatione, & aliquanta versuum anticipatione cantant, vt vix eos etiam attentus, & perdoctus auditor intellectu assequi possit. Quod contingere vidi, eo quod cantores nimiam moram, quã fecerant cantando Lamentationes Hieremiæ, & responsoria earum morosissimè modulantes in primo nocturno, nimia Psalmorum laudum cantus breuitate compensare voluerunt.

54 Vigesimumsextum corollarium, peccare eos, qui Missam submissam tam submisse recitant, vt circunstantes nõ possint audire Gloria in excelsis, orationem, epistolam, euangelium & reliqua, quæ non sunt secreto dicenda. Nam præterquã quòd est abusus, vti declarauit statutum Eccles. Gall.[c] dant occasionem murmurandi, vel saltem imaginandi multa audientibus superflua, vti sæpius mihi dederũt, consequenter sunt causa distractionis attentioni cõtrariæ. Idipsum dicendum de iis qui verba consecrationis tanto conatu & aspiratione ab imo pectore tracta proferunt, vt scandalo sint auditoribus. Idem eadem ratione dicendum de iis, qui sacrosancta consecratoria verba tanta mora, & tantum temporis inter ea interponendo proferunt vt non videantur ex his componere vnam orationem.

55 Vigesimumseptimum, peccare item eos qui sine iusta causa missam cœptam non finiunt. Tum quia, id est, iure vetitum,[d] vt dictũ est. Tum quia præbent ansam distractioni audientium à debita attentione officij diuini, & imaginationi rerum superfluarum, neque sufficit, quòd alius eam finiat, vti declarauit Macharius Papa.[e] Quod ipsum dicendum de omnibus aliis horis, vt insinuat Concil. Tolet.[f] quatenus statuens de non relinquendo officio diuino imperfecto, agit de omni officio, in quo Deo Domino psallitur, vel sacrificatur, & consequenter etiam de alio quam de Missa, in qua sola sacrificatur. Dixi sine iusta causa: nam cum ea potest relinqui imperfectum secundum S. Tho.[g] Palud.[h] & alios, & dictum Concilium Tolet. insinuat. Et à fortiori tali iusta causa subsistente, qui Missam inchoauit, potest iterato eam inchoare. Ego vna dumtaxat vice, qua id egi, pro

a In c. 13.

1 Ex Aug. li. 22. de ciuit. c. 8. & li. 10. de ord. c. vltim.

2 Vt colligitur ex Tho. communiter receptis in d. q. 91.

b 2. 2. qu. 91. art. 2.

c Tiru. de iis quæ in Missa.

d Cap. nihil 7. qu. 1. & c. illud. supra eod. dist.

e Cap. nullus supra eod. dist. f In d. cap. illud.

g In 3. par. q. 65. art. 6. li. in 4. dist. 11. q. 1. conclusion 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

iusta causa habui,quòd superuenit vir magni nominis meam Missam auditurus in die festo,cum iam ad epistolam peruenissem,& certus essem non fore, aliâ quam audire posset,& ita regressus fui ad introitum.

56 Porro vna causarum,ob quas Missa cœpta potest non finiri, est impotentia facti illam prosequendi, quæ in qualibet Missæ parte sacerdoti superueniens, excusat ab ea perficienda, siue proueniat ex podagra,spasmo, alienatione mentis,siue alia qualibet infirmitate.

57 Alia est memoria impotentiæ iuris eam dicendi superueniens.

58 Videlicet, quia meminit comedisse, antequam eam incepisset, vel quod erat suspensus, excommunicatus,irregularis, vel in peccato mortali, iuxta S. Tho.[a] communiter receptum, secundum quem tamen licitè eam potest finire, pœnitendum de peccato commisso, quantum sufficeret,esto prædicta memoria superuenisset ante consecrationem, si omitti non posset citra scandalum quicquid dicat Palud.[b] si tamen posset omittere citra illud,finire non deberet in tribus primis casibus, scilicet commestionis, excõmunicationis & irregularitatis,licet sic in quarto peccati concipiendo in animo pœnitudinem debitam,& propositum confitendi suo tempore secundum eundem S.Thom.[c] communiter receptum, & finiendo eam in dictis casibus,non incurreret irregularitatem,ob excommunicationem,vel suspensionẽ, secundũ Ang.[d] & Sylu.[e] Cuius opinio in hoc iustior mihi videtur,quam cõtraria, in quã inclinat Palud.[f]

59 Tertia causa non finiendi Missam est ingressus excommunicati, & de denunciati pro tali qui non vult egredi Ecclesiam. Nam si id contingat ante incoationẽ canonis, bene potest omitti, vt significauit Concil.Viennen.[g] iuncta glos. secus tamen si canon esset inceptus, iuxta eandem glossam cõiter receptã.

60 Verumtamen semper de hoc dubitaui, quãdoquidem canon incipit in *Te igitur*: quod post, *Sanctus* secreto dicimus,secundum Fely.[h] & alios,[i] & magna pars illius dicitur,antequam perueniamus ad verba consecratoria,& videtur,quod de illo intermedio id ipsum sit iudicandum, quod de præcedentibus, vt mea sententia,sentiunt. S.Tho.[k] Palud.[l] & communis,determinando quid fieri debeat, quando memoria impotentiæ iuris superueniret ante totam consecrationem, quandoquidem in vtroque casu eadem ratio militat,ob idque videtur illa glos.[m] intelligenda,cum canon iam est inceptus, & in ea progressum vsque ad consecrationem,quod etiam Archidiac. & vterque Cardin.[n] senserunt,quatenus aiunt glos. dicentem sacerdotem,qui Missam incœpit, nõ debere ab ea desistere ob ingressum excommunicati,intelligendam esse de eo,qui Missam incœpit,& ad illius communionem peruenit. Quod confirmatur ex eo, quòd Innoc.[o] ex quo desumpta fuit hæc limitatio, non loquitur de eo, qui canonem incœpit, sed de eo, qui communionem inchoauit.

Quarta causa est, cum post Missam cœptam superuenit interdictum speciale,vel eiusmodi cessatio, vt neque valuis apertis, neque obseratis celebrari possit,vel interdictum generale,& non permitterentur valuæ occludi. In his enim casibus eadem ratione,qua in præcedenti, potest,& debet Missam cœptã omittere, si non peruenerit ad canonem, vt dixi in tertia causa. Quæstio autem,vt audio,nuper in sacro

a 3 par.q. 83.artic.6. ad 2.

b In 4.dist. 11.q.1. colum.2.

c 3.par.q. 83.art.6.

d In verb. Eucharist. 2. §. 2. & seq.

e In verb. Eucharist. 3.7.col.fi

f In 4.dist. 11.q.1. colum.2.

g Clemen grauis. de sent.excõ.

h In cap.à nobis,col. 2. de excep.

i Cardi.S. Sixti.

k In 3.par. q.83.art.6.

l In 4 dist. 11.q.1.colum.2.

m In dict. Clem.grauis.

n In c. sicut Apostoli.11.q. 3. vbi est gl. de qua loquitur.

o In cap. nuper. de sent.excõ.

Rotæ Prætorio proposita fuit, in qui cœpit dicere Missam, & sine causa eam reliquit imperfectam,ipso iure fuerit excõicatus? Cuius resolutio [a] ponetur.

a In 2.b Mill.

61 Vigesimumoctauum, quòd ex prædicto 27. sequi videtur,multos parũ dubitare de eo,an quo plerunque peccatur saltem venialiter, omittendo Primam, Tertiam, & Sextam, & alias horas cœptas cũ proposito eas postea incipiendi,& finiendi. Id enim in dies, & in horas accidit iis, qui extra Ecclesiam & chorum recitant.

62 Quòd autem peccent probatur. Tum quia, vt supra dictum est, nullum officiũ diuinum incœptũ omitti debet. Tum quia assuefactio inchoandi quippiam,& non finiendi est vitium inconstantiæ, & inconsummationis, iuxta S.Tho.[b] S.Anton.[c] & alios, & per consequens,actus omittendi opera cœpta sine iusta causa, sunt vitiosi. Tum quia inurbanum,& ciuile est,non finire colloquium cœptum cum Principe,& ad alia sine causa diuertere,quod facit,qui finire omittit aliquod officium diuinum. Longè minus tamen peccatum est nõ finire Missam,quàm alias horas,& maius non finire horas cœptas cantari,vel recitari publicè in choro,vel ad populum,quàm priuatim solitariè,vel cum socio extra chorum.In duobus enim prioribus casibus sæpius peccatur moraliter propter scandalum: in tertio vero nunquam, nisi venialiter, dummodo omittantur cum proposito iterato incipiendi, & finiendi ante diei naturalis lapsum. Longè item minor causa sufficit ad non finiendum officium priuatum, quàm publicũ, & minor ad omittendum officium consultum,quod solã deuotione fit, quàm præceptum, & minor, meo iudicio,ad confestim incipiẽdum,& finiendum, quam ad omittendum cœptum,& postea ex interuallo incipiendum, & finiendum.

b 2.2.q. 88. Mill.

c Anton. 2.p. tit. 8. c. 3. §. 1.

63 Vigesimumnonum corollarium,ex his duobus vltimis sequi,quòd quemadmodum (vt supra [d] diximus) multi peccant recitando aliquid,quòd non est obligatorium, qui non peccarent, si non recitarent; eo quòd sine attentione debita,vel cum defectu alius circunstantiæ requisitæ recitant, ita multi peccant omittendo sine causa orationem cœptam,cuius initium non erat obligatorium,& consequenter multi peccant inchoando,& non finiendo rosarium,septem Psalmos,Pater noster, Aue Maria,vel aliam orationem,quam incœperunt animo eam finiendi,qui non peccallent:si eas non incœpissent.Res sanè miseranda,& homine Christiano indigna est,quod ob colloquium cuiusuis etiam infimatis interrumpimus nostrum cum Deo cœptum,nullam præfati veniam petentes *Ignosce mihi Domine:* vel aliud simile, & inchoatum cum alio quouis non auderemus interrumpere, nisi veniam præfati, vel alia ei reuerentia exhibita.

d Cap. 27.

64 Trigesimum, peccatum etiam esse sine causa quippiam officio iam cœpto admiscere, quo illud interrumpas. Tum quia sine interruptione,finiri debet, vt in Concil. Tolet. [e] determinatur. Tum quia quod admiscetur distrahit ab attentione debita officij diuini iam cœpti, & proinde, qui hoc agit non claudit,imo vero aperit pectus hosti. Tum quia tam Conc.Viennen.[f] quam statutum Eccl. Gall.[g] vetant admistionẽ rerum impertinẽtium cũ officio diuino.

e Toletan. 12. c. 13.

f Clem. 1. de sent. excõ.

g Concil. Gallic. c. 39.

Ex hoc oritur aliud corollarium, puta quamplurimis modis peccare,qui recitamus,cantamus,vel dicimus horas Canonicas,Missas,vel alias mentis elaculatio

culationes, immiscendo eis sine iusta causa,quandoque aliquas facetias, nouitates, vel negotia, aliquando ridendo,vel alios fastidio afficiendo,nonnunquã mittẽdo inuicem aliquod nuncium superfluum,aut quod saltem differri posset vsque ad finem horæ. Interdum egrediendo chorũ, vt ad naturæ necessaria, vel aliò vadamus,& petendo licentiam ab vno,aspiciendo aliquem, vel caput ei nudando, aliáve eiusmodi interrumpimus officium cœptum:cum possemus egressum in finem vsque differre,sumúsque causa,& occasio,quod alij illud interrumpant, & ab attentione debita alienentur.

65 Vtinam persuaderi posset,quantum noceat deuotioni, & attentioni communitatis & chori egressus vnius, & ingressus alterius, cum ignoratur, aut non præsumitur eorum causa. O quam bene hoc sibi persuasum habebant (teste Ioanne Cassiano) monachi Ægyptij,quos postea imitati nonnulli in suis regulis,quas composuerunt,vel innouarunt,pro religiosis statuerunt, ne quis ingrederetur chorum finito primo Psalmo, & ne iam existenti in officio diuino negotium aliquod, aut nuncium scripto, vel verbo proferretur, donec illud finiretur. O si persuaderi posset iis, qui soliti sunt egredi ante finẽ officij,& se excusare, quantopere id dedeceat, & turpe collegis suis videatur, & quantam displicentiam & cogitationem superfluam in mentibus proximorum eorum egressus pariat. Certus equidem sum,quòd si scirent,& serio animo id reputarent,nulla id ratione agerent,nisi cum differri commode non posset ad finem vsque,vt dixi. Et si probè aduerterent quantæ irreuerentię sit inter recitandum loqui suis domesticis vel familiaribus, præcipiendo eis illud,aut illud, curam illius vel illius rei gerendo,& quam execrandum recitando blandulis,& delicatulis verbis salutare mulieres intrantes, egredientes, vel transeuntes locum vbi recitatur,: mallent fortè sibi resectas esse linguas, quam horas suas ita recitasse.

66 Limito tamen corollarium hoc, ne procedat, cum id quod interseritur,est breue: [a] aut spectat ad ipsummet officium,[b] vel eius finem vel saluti [c] corporali,vel tẽporali,honori, vel rei familiari propriæ vel proximi conuenit, & non patitur commodam dilationem, si fiat sine scãdalo alieno, & animo continuandi cœptum cum eo, quod post interserta diuturnus est. Nam & testamẽtum,[d] & stipulatio [e] continuè sine interpellatione fieri debent, non tamen valida esse desinunt,eo quòd inter eorum principiũ, & finem interseratur modicum quidpiam, vel ad id spectans, vel fuerit necessarium saluti testatoris, vel testium.[f] Eo minus tamen fieri debent eiusmodi interruptiones,quo magis publicæ sunt horæ,& in loco magis publico dicuntur: & eo magis fieri possunt, quo magis secretè & in loco magis priuato & remoto fiunt.

a Psal.11.

b Psal.94.

c In c.13.

d Cap. ii. quido. de consecrat. dist.1.

e Quæ fũdatur ind cap.nihil. 7.q.1.

67 Ex qua limitatione infertur primo licere recitanti salutare obiter intrantes chorum, aut secus illum transeunt:sunt enim actus,& opera modicæ, & bonæ occupationis. Qua eadem etiam ratione mihi licitum videtur verbũ vnum,atque alterum respondere famulo suo, vel alteri, & prouidere alij rei, vel negotio,quod ei tunc in mentem venerit, & metuit, ne illius postea obliuiscatur,aut non poterit eius curam animo depellere donec prouideat.

68 Ex eadem limitatione infertur secundo, non facere quem malam interpositionem, qui solus recitans,& incidens in versiculum illum, *Saluum me fac, quoniam defecit sanctus,* [a] *quoniam diminutæ sunt veritates à filiis hominum,vana locuti sunt vnusquisque ad proximum suum,&c.* aut in aliam non absimilem sententiam,ad animum reuocans multitudinem,malitiam,& fœditatem suorum, & aliorum peccatorum, immoratus in eis deplorandis, etiam si feruore displicentiæ fortè se ipsum cædat,aut corpore in terram prostratus, & mente erectus in cælum, aliquanto tempore in eo versetur. Neque necesse est vt inchoet horam, sufficit enim eam continuare, versu vel sententia, quæ ipsum ad hanc digressionem mouit.Sequitur etiam, quod qui recitat solus nemine alio se vidente,& incidit in verba illa,[b] *Venite adoremus & procidamus ante Deum, ploremus coram Domino qui fecit nos,&c.* si mentem eius subeat Maiestas,& cælitudo,creatoris,& vilitas creaturæ,& perpendens,quantum illi debeat,in terram se prosternat dicens, *Domine non sum dignus stare in conspectu tuo, &c.* & se tantisper in eo occupat, non peccat,neque tenetur iterato dicta repetere.sufficitque cœpta prosequi. Hæc enim spectant ad horas,aut earum finem. Ob quam eandem rationem supra [c] diximus,quod etiam accendere cereos, quæritate lectiones, & Psalmos, adferre prunas & alia eiusmodi licita sunt officio diuino durante. Quæ tamen limita vt supra limitata fuerunt.

Ex eadem limitatione infertur.Tertio licitam esse interpositionem, qua opus aliquod misericordiæ spirituale,vel corporale facimus, cuiusmodi est dare amictum,esculentum, vel poculentum pauperi, subuenire consilio bono, doctrina, reprehensione, vel consolatione, opus eis habenti, saltem quando res non patitur commodam dilationem.

69 Ex eadem limitatione infertur.Quarto potionis vel alius medicinæ sumptionem necessariam, & vtilem: quæ commodæ ad finem horarum differri nequit, interpositam earum pronunciationi minime officere, quamuis Missæ celebrationi officiat, vt alibi [d] fusius diximus, nec inferre necessitatem iterandi eas à capite,sed pergendi ab eo loco,ad quem peruentum erat, sicut nec in itinere sitis extinguendæ gratia,in cauponam ingressus, vt à quodam religioso vitæ laudatissimæ alius præcellens factum tradit: hæc enim omnia saluti recitãtium conducunt.Quin alicui exonerationem omnino necessariam etiam Missam non iniustè interrumpere, si nullatenus vsque in finem differri posset,ex facto interrogatus respondi:quia cessat in ea ratio supra dictorum.[e]

70 Quinto sequitur ex eadem non esse malam interpositionem subleuare proximum, aut iumentum eius, excipere hospitem, aut negotium aliquod afferentem, quem sine scandalo non posses iubere expectare,aut alia id genus pietatis opera facere, saltem si periculum esset in mora.Nec videtur nimium hæc extendere ad quemuis virtutis actum, qui moram non patitur,& licet ad omnes actus virtutis studiositatis extendere non fuerim ausus, imo quoties interrupi pronunciationem Matutinæ,vel alius horæ, propter prælectionem faciendam,vel studium ad eam necessarium,toties finita prælectione,vel studio, eam ab initio repetij, non tamen auderem damnare illum, qui relicta hora incœra studij tunc temporis necessarij gratia, statim eo finito continuaret cœptam,& non à capite repeteret.Quin & ipse non se-

Universidad de Deusto
Biblioteca

mel recitando solus,& non assequendo satis intellectum alicuius loci scripturæ occurrentis, substiti, vt doctores in eum commiscentes consulerem, quibus consultis, sine iteratione recitatorum ab eo loco horam cœptam absque vllo conscientiæ scrupulo sum prosecutus, quamuis hoc etiam alia ratione posset defendi, nempe quòd hæc interpositio satis pertineret ad horam quam recitabam.

71 Nec dicerem peccare iudicem, qui, dum recitat festinanter, interpellatus aliquid constitueret, aut breuiter præciperet, & deinde horam cœptam continuaret. Nec damnarem, imo defendi quāplurimos, qui diebus festiuis, dum Missa solennis cantatur dicunt horas debitas, dum sacerdos nil pronunciat, choro tardius cantante id, quod à sacerdote in altari breuius dictum est, & cum ad orationem, siue collectam, epistolam vel euangeliū peruentum fuerit, desistunt in recitando, quibus auditis continuant horam cœptam. Nec reprehensione dignum iudicarem eum, qui integram concionem, aut Missam interponeret, quamuis quidam hoc ea ratione colorabat, quod quia illa, & recitatio sunt eiusdem virtutis, quam religionem vocāt, dici posset interpositionem istam quodammodo pertinere ad horas ipsas. Quæ tamen ratio non videtur firma, quia ex ea sequeretur, interponi posse omnia officia diuina, quæ à mane in meridiem dicuntur, quod videtur absurdum, quamuis plus horum, quam aliorum interponi posset, sed quantum id esse debeat, arbitrio boni viri videtur esse relinquendum.[a] Non otiosè in calce præd. limitationis principalis dixi. *Ita vt fiat sine scandalo alieno.* Nam si plures recitarent iunctim in choro, aut extra eum nihil ab vno eorum, sine omnium consensu interponi debet.

72 Vnde errare mihi videntur illi, qui recitantes cum aliis etiam extra chorum, finitis laudibus, aut vesperis, ex deuotione faciunt aliquas commemorationes, nescientes, an sociorum palato, siue gustui sapiant: nec minus illi qui inter horam, & horam recitantes cum aliis, vltra orationem Dominicam necessariam, dicunt horam crucis respondentem horæ dictæ, aut dicendæ, vel salutationem Angelicam citra obligationem. Hæc enim scandalizant, & auellunt consocios ab attentione magis necessaria. Seruentur itaque huiusmodi deuotiones in ea tempora, quibus qui recitat, solus, vel cum iis, quibus illæ placeant, alias dicat eas solus ante cœptas, vel post finitas horas obligatorias.

73 Non etiam otiosè in fine dictæ limitationis addidi, *Animo continuandi cœpta cum dicendis post interpositionem.* Si quis enim cœptam horæ alicuius recitationem, studiis Missæ auditione, alióve quouis modo impeditus intermiserit animo non continuandi quinimo cum intentione ab initio eas iterandi, persuasum habeo continuando præfata nequaquam eum satisfacturum: actus enim vltra intentionem agentis non extenditur.[b]

74 Quo motus dicere soleo id, quod & supra[c] insinuaui, nempe eum qui cœpit audire Missam die festo, aut facere sacramentalem confessionem debitam aut implere aliquod votum, aut pœnitentiam sibi iniunctā, & quia Missa non est dici festi, vel quia non facit confessionem, vel non implet votum, aut pœnitentiam vt vellet, vel alio quouis respectu, animo non satisfaciendi obligationi eam audit, & alia facit, teneri ad iterato eam audiendam, & ad hæc facienda, licet, nisi propositum non satisfaciendi obstaret, plenissimè obligationem adimpleret.

75 Secundo, limitatur corollarium hoc 30. quòd interpositio ex eo solo, quòd sit mala, neminē obligat ad iterandum ab initio: si enim fiat absque animo habendi recitata pro non recitatis, sufficit continuatio ad hoc, vt satisfiat obligationi. Verbi gratia, inter recitandum interponis risum aliquem dissolutum, sermonem inhonestū, vel simile quid, quod differri commodè potuerat, malam interpositionem fecisti, verum si absque proposito iterandi recitata hoc feceris, omnino obligationem adimpleueris, parum enim temporis, vel alterius actus etiam impertinentis & non necessarij non annihilat, nec facit alium actum, qui interponitur, non continuum, licet faciat venialiter aut mortiferè malum. Dixi, ex eo solo, quòd sit mala: quia si esset tam magna, & tam impertinens, vt merito censeretur horæ recitationem facere adeo discontinuam, vt meritò dicta, & dicenda non facerent quid vnum, impediret obligationis solutionem.

76 Trigesimumprimum, peccare illos sacrificos, qui inter principium & finem Missæ, interponunt preces aliquas peculiares per missale non statutas, & consequenter interponentes officium defunctorum ab offertorio, septem Psalmos à consecratione, & ante communionem, aut responsorium aliquod, & magis eos, qui inter consecrationem hostiæ, & calicis remorantur, inserendo. *Tu Rex gloriæ Christe:* vsque ad finem, aut, *Ecce agnus Dei, &c.* vel alias preces iniustas, præsertim tam sublata voce, vt à circunstantibus audiantur. Tum quia illæ consecrationes eiusmodi diuisionem non patiuntur.[b] Tum quia, quāuis contemplari tunc temporis liceat cōtenta in dictis vespertinis, & precibus, vel alia similia, præsertim pœnitentialibus D. N. Iesu Christi, quam summo amore, & bonitate ineffabili dignatur mirabiliter exhibere per sanctissima illa, & valentissima consecratoria verba, non tamen licet, nec decet aliis verbis bonis nec malis interrumpere.

77 Trigesimumsecundum, quòd omnes recitantes, aut cantantes Missam, vel alia diuina officia, & ministrantes in choro, in Ecclesia, & præsertim ad altare, & accendentes lumina, & cæreos, hyssopum, aut aquam benedictam, & id genus alia portantes, maxime vero circumferentes sanctissimum Sacramentū, & alias reliquias, omnes inquam, isti debent grauitate, modestia, humilitate, & verecundia prælucere. Tū per illud S. Isidori.[c] *Non sint vagi oculi, non effrenata lingua, neque petulantia, fluidóque gestu incedant, sed pudorem & verecundiam mentis simplici habitu incessúque ostendant.* Tum quia cum primis eorum, quæ valde distrahunt à deuotione tam clerum, quàm populum, est videre in eis prædictis virtutibus contraria. Vix enim fieri potest, vt vulgus sit debita reuerentia in sanctissimum Sacramentum, reliquias Sanctorum, crucis vexillum, aut alias imagines sanctas, quod cernit portantes, & circumferentes illa non reuereri ea, nec habere mentes & oculos intentos in ea: imo videt eos colloqui, iocari, vel ridere, aut iuueniliter garrire.

78 Qui fieri potest, vt quis audiat Missam debito cum silentio, quam Episcopus, vel presbyter dicit in altari colloquens, & nonnunquam cum diacono, subdiacono, aliisve Ministris, & astantibus ridens? Qui fieri potest, vt habeam omnem sensum, & cogitatum meum iniectum in Missam, & officium, quod facio, recito, canto, vel audio, si chorauli mihi, aut alij ministrantes, incedunt incompositi, nunc nimis festini, nunc nimis tardi, nunc respondentes præcipitanter, & alte, nunc submisse, & tarde, nunc ita laxi, vt altera parte superpellicij terram vertāt, altera vix cingulum contegant? Quomodo toto corde diuinam contempler Maiestatem, dum qui tradunt mihi hyssopum, aut ampullam vinariam, hāc illac circunspicientes rident, & cum aliis cereos, thus, & his similia portantibus colloquuntur, & nonnunquam rixantur?

Trigesimumtertium corollarium, peccare illos, quorum est corrigere, non castigādo choraulos præfatos ob supradictos defectus, cum semetipsos, tum alios auertentes à debita attentione: qui enim potest, & debet & nō corrigit, peccat probante id late Hieronymo.[a] Peccant item præfecti choro, aut aliis locis, qui non habent iustam curam, non emendant verbis, ferulis, mulctis, alapis, & aliis similibus, & aptis eis, qui in aliquo præfatorū delinquunt, etiam si ea sola de causa id facere omittant, nè scandalizentur, neuè conquerantur de ipsis castiga ti, iuxta illud Hieronymi.[b]

79 *Ira Dei vno peccante, super totum populum venit, quando qui ei præsunt, ergà delinquentes benevoli videri volunt, & verentes peccantium linguas, ne forte quid mali de eis loquantur, sacerdotalis seueritatis immemores, nolunt complere quod scriptum est, Peccantem coram omnibus argue, &c.*

80 Quod rectè sentiens statutum ecclesiæ Gallicanæ,[c] sic statuit. *Decanus, vel cui onus incumbit, diligenter inuigilet hinc inde, ne quid inordinate fiat circunspiciens.*

De occasionibus bene recitandi tangit 50. Conclusiones.

CAP. XVII.

1 *Oraturus occasiones bene attendendi quærat.*
2 *Attentionem iuuat præuisio recitādorum, & canendorum.*
3 *Missam sic præuidens benedictus.*
4 *Ecclesiam intrans hæc facere debet.*
5 *Aqua benedicta cur in introitu Ecclesiæ ponatur.*
6 *Recita vbi inter te & Deum nemo transeat.*
7 *Missam celebra vnde neminem videas.*
8 *Recitans sic oculos vtatur, & nuncium vitet.*
10 *Reges an excusentur à negotiis dum recitant.*
11 *Recitans putet se à Deo & Angelo bono & malo videri.*
12 *Recitatio publica aliis commoda, aliis incommoda.*
13 *Recitans non iaceat diu in terram prostratus.*
14 *Cæremoniæ in Choro vnà ab omnibus fiant.*
15 *Silentium in diuinis laudabile.*
16 *Sacerdos in ecclesia sileat, & à risu abstineat.*
17 *Silentium robur ad spiritualia præstat.*
18 *Silentium Monasterij Sanctæ Crucis Conymbricæ laudatum.*
19 *Silentium colloquio indebito impediri certum.*
20 *Recitatio breuis & frequens bona, nihil debiti prætermisso.*
21 *Recitare solus an melius quàm cum aliis.*
24 *Horas Canonicas melius cum aliis quàm à solo dici.*
25 *Canonici, quo maioris dignitatis, eo magis choro inserint.*
26 *Choro prodest præsentia viri magnæ authoritatis.*
27 *Cæremoniæ publicæ quando possunt quantum priuatæ.*

28 *Intellectus dicti cuiusdam Redemptoris nostri.*
29 *Horas cum alijs attentius hoc respectu recitari.*
30 *Cantus quid prodest, & cur in diuinis admissus.*
31 *Exhortatio ad bene canendum, & audiendum cantum.*
32 *Organorum vsus cur receptus, & quid prosit.*
33 *Organa non pulsanda principaliter ad recreandum.*
34 *Organis & non aliis instrumentis vti licere.*
35 *Cultus Dei principalis non in cantu, nec ornatu pretioso.*
36 *Cultus Dei principalis & verus in quo consistat.*
37 *Oratio mentalis & vocalis, & quid vox prosit.*
38 *Oratio publica à priuata in quo differat.*
39 *Missa est officium publicum publice dicendum.*
40 *Orationi priuatæ non nocet sed vtilis vox.*
41 *Oratio publica eget voce, etiam si mentali noceat.*
42 *Cantus varij soni vnisono attentioni commodior.*
43 *Pausa in versiculis si nimia non sit, bona.*
44 *Tardare nimium in consecratione, Memento, &c. malum.*

DECIMOSEPTIMO nota, procurandam esse occasionē & præparationem, quò magis, & melius orationi attendamus, quod colligitur ex illis vltimis verbis, *Soli Deo pateat pectus, nec aduersarium tempore orationis ad se venire patiatur*, & is aperit Deo pectus ad eum excipiendum, & impedit aduersarium, ne veniat, qui orare volens procurat occasiones, & media, quibus magis ad attendendum orationi moueatur. Cui consonat illud Sapientis:[a] *Ante orationem præpara animam tuam, &c.* quod supra[b] declarauimus cum illo alio, nempe Diuina officia recitare, cātare, aut audire volentibus, non tantum vitanda esse vitia, sed etiam omniū aliarum rerum extrarios cogitatus.

2 Ex quibus multa inferuntur corollaria. Primum, sanctum quidem esse præmeditari, & præuidere recitanda, cantanda, celebranda, aut audienda, de quo, quæ, & quomodo dicendum sit, aut audiendum, iuxta supradicta.[c] Laudandi enim sunt (quia quod tenentur facere faciunt) qui prælegunt lectionem, epistolam, euangelium, præfationem, Ite missa est, & alia publicè dicenda, quæ non satis norunt antequam dicant, ne cum dixerint errent.

3 Magis autem cōmendandi sunt (quia plus quam tenētur faciunt) qui vespere, aut mane in Missali integram Missam à se celebrandam legunt, licēt non sit eis discere necesse. Maximè vero extollendi, qui cum eis est otium, glossam aliquam, aut Commentarium latinum vel vulgarem in euangelium Missæ, quam dicturi sunt, prælegunt, quo eam animo saporato sapidis illis sapidissimi D.N. Iesu Christi verbis sapienter pronuncient. Et præter hæc præuident, an dicendum sit Gloria in excelsis, Credo, noua Præfatio, cum nouo Communicantes, an non. Quandoquidem, vt primi, nisi id faciant, nequaquam excusare se possunt à temeritate, & impudentia audendi dicere publicè, quod nesciunt dicere priuatim, admissuri sexcentos folœcismos, & barbarismos: ita secundi opus (ad quod non tenentur) agunt supererogationis & sancti consilij. Tertij verò exhibent feruorem, quo desiderant diuino amore igniri, videréque se illo ignitos.

4 Secundum corollarium, praxim[d] laude dignam esse, qua quidem vtebatur, apponendo manum portæ Ecclesiæ, chori, aut cellæ, intra quas recitare, aut audire diuinum officium statuerat, dicens. *Tibi*

a Arg. l. 1. ff. de iure. delib. c. de cautis. de offi. deleg.

b l. nō omnis. ff. si cert. petat. l. in agris. ff. de acq. vel dom. c. in cap.

a Eccl. 18. quē f hoc c. iuxta.
b In c. 14.

c In d. cap. 14.

d Qua qui dam aliqui vsum fuisse D. Bernard.

Universidad de Deusto
Biblioteca

meas omnes alias curas commendo donec hanc absoluerim. Cuius contrarium agimus, qui proponimus intra prædicta loca agere negotia, vel dicere, aut facere attentioni recitandorum contraria, immemores ipsorum verborum, quæ nos aqua benedicta aspergente ipsi Deo dicimus.

a Psal.50. 5 *Asperges me Domine hysopo, & mundabor.*[a] animaduertentes debere nos idem (quod ille faciebat apponendo manum portæ) facere, cum aqua lustrali siue benedicta aspergimur, & quòd huius animaduersionis habendæ causa eam, in ipso ecclesiæ introitu ponipræcipit ecclesia.

6 Tertium corollarium, prudentem fuisse praxim, siue practicam illius, qui recitaturus preces, aut auditurus Missam, conabatur capere locũ adiunctum cancello altaris, dicens Maiores nostros dicere solitos: cum esse ad orandum locum eligendum, per quem nemo inter orantem, & oratum transeat.

7 Quartum, religiosam item esse praxim eorum, qui procurant dicere missam in capellis, aut altaribus, ad quorũ latera non sit talis accessus vllis, quos celebrando videant. Item illam eorum, qui præmonent famulos, aut amicos suos sibi missanti ministraturos, vt retro, & non ante se consistant, ne se visio eorum à debita attentione auertat.

8 Quintum corollarium, laudabile etiam esse praxim eorum, qui fixos habent oculos corporeos in librum, ex quo recitant, aut canunt, in terram, aut crucem Christi, aliámve imaginem positam realiter, vel imaginatam super pulpito siue facistolio, cum nulla, vel minima in alia diuersione, donec officium finiatur, modò non præsideant choro, nec incumbat eis onus aliena errata corrigendi, & consequenter, quæ ab aliis fiunt notandi.

Sextum, deuotioni & attentioni congruentem esse praxim eorum, qui recitantes iter faciendo, vel deambulando pedites, vel mulæ, vel equo insidentes, imaginantur vnam crucem, Crucifixum, aut aliam deuotam imaginem à se octo, vel decem remotam passibus, vel inter aures mulæ, vel equi, oculisque in eam fixis recitant.

9 Septimum corollarium, dignam item imitatione praxim eius, qui famulis suis mandabat, ne vllum sibi recitanti referrent nuncium, quod magnam celeritatem non desideraret.

10 Et licèt quidem reprehendat Reges, & Principes, qui deuotionis ergò horas Canonicas recitantes, iubent expectare negotiantes, donec eas absoluerint. Nos autem laudandos potius iudicamus, modò mora illa damnum, aut scandalum non pariat, nec murmurandi occasionem præbeat, nec tempore reipublicæ gubernandi destinato recitarent, nec illud ei debitum suis suffurarentur precibus, præsertim si tempus illud, quo horas Canonicas dicunt, detraherent ex eo, quod sibi ad decenter edendum, quiescendum, & recreandum est oportunum. Neque per docto illi vero credo contrariã his mẽtem fuisse, quicquid verba eius significent, vt cap. seq. dicam.

11 Octauum corollarium, laude dignos esse illos, qui recitantes imaginantur Angelos suos bonos custodes, simul & Cacodæmones inimicos suos ipsos auscultantes: illos, vt bene recitata Deo præsentent, hos verò, vt de erratis accusent. Licet melior sit illa eorum, qui imaginantur Deum ipsum præsentem & audientem, videntem, & reuidentem, & vsque ad sylA labam notantem, ad bene prolata remunerandum, & errata castigandum.

12 Nonum, quod quemadmodum benè agunt missando, vel recitando secreto id, quod non tenentur publicè recitare hi, quos sua conditio, & appetitus sensilis ad desiderandum gloriam, & laudem de cunctis, quæ agunt, inclinant, ita è cõtrario rectè agunt, recitantes, vel missantes coram aliis, qui adeo negligentes se norunt, quòd si secreto id facerent, deficientibus audientium calcaribus, non satis attendecrent iis, quæ dicerent, adeo saltem, quòd communiter in aliquo non errarent. Cauendum tamen, ne id principaliter fiat ad cõplacendum auditoribus, approbationem eorum pro fine principali habendo, sed pro admiculo quodam imbecillitatis humanæ, & pro calcari & incitamento ad magis attente, & vigilantius missandum, & recitandum.

13 Decimum corollarium, quòd quemadmodum prostratio in terram à recitante solo, aut cum aliis ad hoc assuetis, facta aliquando prodest, ita nimium manere prostratum nocet, vtpote somnum, & cogitationes extraneas inducens.

C 14 Quod grauiter Ioan. Cassian.[a] admonuit doc. Instit. cens nos, vt ad exemplum insignium recitatorum monachorum Aegyptiorum, eodem momento, quo præcentor geniculatur, aut prostratur, geniculemur, & prosternamur, & si fieri possit, nec puncto prius, aut posterius, quod male seruamus, qui præ incuria, præcentore aut præside genua flectente stamus, & cõtra eo surgente, & astante geniculamur, non absq; nota nostra, & scandalo cum iusta cura id faciẽtium.

15 Vndecimum, laude & imitatione dignos esse eos, qui vt in choro, ita in Sacristia, siue thesaurariis, & alias, quando se parant ad missandum, vel missant, aut vadunt ad ministrandum eis, vel ministrant, tantum silentium seruant, vt nullum verbum loquantur, nisi id, quod solo nutu significari nequeat.

16 Quod tam gratum & decorum apparet coram Deo & hominibus, quàm ingrata & indecora est illa episcoporum cum dignitatibus, & presbyterorum cum diaconis, vel subdiaconis eis propinquis in choro, & processionibus colloquutio, & quàm indecentes interrogationes illæ, & responsiones de aliis, & aliis rebus eorum, qui se in sacrario induunt ad missandum, vel in processionibus incredunt. Quid ergo dicendum de ridentibus, rixantibus, & vociferantibus? quid? nisi reputent, an faceremus illa in aula Regis terreni, & an credant, quòd tantus Rex terrenus est minor cœlesti, quantum mortale immortali, & creatura minor est creatore? Quæ omnia probantur per Concilium Toletanum translatum per Concilium Constantiense,[b] & Gratianum nostrum,[c] in hæc verba. *In loco benedictionis considentes Domini sacerdotes, aut quibuslibet nullus debet aut indiscretis vocibus perstrepere, aut quibuslibet tumultibus perturbare, nullus etiam fabulis vanis vel risibus agi, & (quod est deterius) obstinatis disceptationibus tumultuosas voces effundere.* Eum vero, qui respondet illum textum disponere de sacerdotibus in synodo cõsidentibus, vt glossa,[d] & dictum Concilium Constantiense sentit. Eum inquam, qui hoc respondet, interrogemus, an, qui in synodo cõsistentes tenentur seruare silentiũ, & supradicta, teneatur eadẽ seruare, quãdo agunt diuina officia, vel ad agendũ separant, si cultus iustitiæ est silentium, vt tradit Esaias[e] relatus ab eodem Concilio, [f] quanto magis erit diu-

norum

norum officiorum, præsertim D. Bernardo dicente,[a] *silentium esse robur animæ ad spiritualia properantis.*

18 O quam sancta & religiosa apparet mihi consuetudo celeberrimi huius Conymbricæ S. Crucis monasterij, ne quis in eius sacrario loquatur, neque vllum verbum in eo audiatur, sed quòd nutus pro verbis inseruiant.

19 Dicant quicquid volent illi, qui se tam habiles iactant, vt dicant se posse loqui cum aliis de negotiis, iocis, & rixis, sine vlla attentionis ad diuina debitæ detrimento, modò permittant nobis, qui tardioris sumus ingenij, credere contrarium.

Quippe quos experientia rerum magistra docet, quòd etiam cum summo silentio vix possumus concipere timorem, & reuerentiam sufficientem ad cogendos siue colligendos nostros cogitatus, & auerendo eos à rebus extrariis, figere in Deum, & expandere in summam bonitatem suæ Maiestatis, cum qua conuersari volumus, & conuersamur.

20 Duodecimum corollarium, memoria dignam esse illam consuetudinem sanctorum Patrum Aegyptiacorum, relatam à Cassiano,[b] & à S. Augustino,[c] aliisque quamplurimis approbatam, orandi scilicet parum & frequenter: parum quidem, vt magis attentè oremus, frequenter autem, vt sæpius cum eo conuersemur. Quod tamen intelligendum est de orationibus voluntariis, non de obligatoriis, hæ enim totæ horis statis, vt supra[d] dictũ est, fieri debẽt.

21 Decimum tertium, aliquot respectibus melius esse recitare quem solum, quàm in choro, vel cum socijs. Primo quidem, quòd occurrente versu aliquo qui ad diuina contemplanda moueat, qui solus recitat, subsistere, poterit, & contemplatione illa frui, & illa fruitus, ab eodem loco, vbi substitit, progredi. Secundo, quia versus, si quos cum nimia mentis euagatione dixit, poterit iterare. Tertio, quia poterit vti cœremoniis priuatis, quas sibi vtiles nouerit, si à nemine videatur, aut audiatur, quod recitando cum aliis facere non poterit. Quarto, quia hoc videtur consulere Dominus,[e] *Cum oraueris intra cubiculum tuũ, & clauso ostio ora Patrem tuum in abscondito.* Quinto, quia vbi multi vnà recitant, alius tusit, alius spuit, alius nimis festinat, vel anticipat versum, alius nimium tardat, & nimium tardè finit, alius errat in versu, alius dormit, alius nimis clara voce, & alius nimis submissa vtitur, aliùs sua dictione valdè sibi placens aliis valde displicet, alius malo vtitur accentu, & est inciuilis, alius sua nimia simplicitate ad risum, & ad sui contemptum alios mouet.

22 Omnes errare timent, & omnes volunt rectè dicere, & plerósque omnes sui erroris pudet, & rectè dictis gaudent. Quæ omnia multum attentionem debitam impedire videntur, suntque in causa, cur raro recitet in communitate officium, corde ab extrariis cogitatibus mundo, totóque in Deo fixo, & quod nonnulli boni, & deuoti dicant prius aut postea iterent omnia in communi dicenda, aut dicta. Quæ item videtur fuisse in causa, cur patres quidam cuiusliã ordinis noue instituti singuli singulatim in sui ordinis exordio suas horas Canonicas recitarẽt.

23 His tamen omnibus non obstantibus, melius puto recitari horas Canonicas in choro, & communitare, quam solitarie. Tum per mox subiicienda de cantu. Tum quia ab Apostolis ad præsentem vsque Ecclesiæ statum, ab Ecclesia Catholica id pro meliori habitum est.

24 Tum quia etiam Monachi Ægyptij, licet multa voluntaria priuatim & soli pronunciarent, ea tamen, quæ erãt præcepti, canonis, aut regulæ in communitate recitabant. Tum quia cum multi vna pronunciant, vnus deuote attendit, licet alius vagetur, & si vnus non curet, vel obliuiscatur, vel ignoret aliquid ad officium pertinens, alius procurat, meminit, & scit. Tum quia deuoti sua deuotione feruenti callefaciunt frigidos, & incendunt tepidos.

25 Qua ratione moti Parisienses[a] prudenter di- a Maior in 4.d.12.q.6.
B xerunt, Canonicos quo maioris sunt pretij, deuotionis, & virtutis, eo magis in calorem aliorum, & exemplum choro interesse debere.

26 Qua eadem ante illos Gerson dixerat,[b] vtilitatem inæstimabilem choris esse frequentiam aliquot virorum doctrina, conscientia, & virtute insignium. Tum quia erratis alienis, quæ nobis displicent, noscimus nostra eis similia, vt illa emendemus. Tum quia per sanctam illam communionem conseruatur, & crescit bona amicitia, & charitas fratrum. Tum quia in vitis sanctorum Patrum legitur, quod oratio communitatis vnius hebdomadæ liberauit cum quem peculiaris totis 14. annis non potuit, ob quod pene solum hanc conclusionem astruit Padanus,[c] cui suffragantur Parisienses.[d] Nam & Dominus ipsemet dixit.[e] *Si duo ex vobis, aut tres conuenient super terram in nomine meo, deomni re, quamcunque petierint, fiet illis à Patre meo.* Et sic vnanimiter orabãt Beata Maria, & Apostoli,[f] cum eis missus fuit Spiritus sanctus, & S. Thomæ soli non apparuit Dominus,[g] sed simul cum aliis existenti. Quin & multi pij viri, qui intentione debita placendi Deo proficiscuntur ad chorum, & recitant, vel canunt in eo, aiunt se non obscure deprehẽdere, nullam aliam recitationẽ vel cantionem horarum esse parem recitationi, vel cantioni, Chori, nec sibi omnino satisfacere recitationem vllam extra chorum, vel absque sociis factã.

Nec in contrarium adducta quicquam obstant, non primum. Tum quia rarissimi sunt, qui in eo cõtenta faciunt. Tum quia licet recites cum aliis, potes prosequi contemplationem diuinam, quam ex aliquo versiculo concepisti absque intermissione, quandoquidem illa est optima attentionum, per supra[h] dicta. Et licet id nequeas agere cum tanta libertate, quanta recitando solus, interdum tamen id ages maiore cum solicitudine, & etiam consolatione, eo quod vno & eodem tempore id lucrifeceris, & horas tuas prosequutus fueris.

Ad secundum respondeo, necessariam suppletionem versiculorum recitatorũ cum distractione etiã fieri posse post recitatas horas, per suprascripta.[i]

27 Ad tertium, quod cum per se optimæ sint eæ cœremoniæ, quibus publice vtitur Ecclesia, ob eas Deus, si ei commendes in eo loco publico largietur tibi deuotionem, quam ob tuas priuatas largiretur in occulto, & forte maiorem, vel maiori cum merito, ob bonum exemplum, quod das, aut accipis.

28 Ad quartum respondeo mentem Redemptoris & Domini nostri in verbis in eo adductis non fuisse, prohibere ne recitaremus in publico & aliis non audientibus, & videntibus, sed ne finem nostræ recitationis faceremus conspectum eorum, & laudem, vti post Ioan. Chrysost. declarauerunt ibi[k] Abulen. Caiet. & Maior, & S. Thom.[l] post S. Au-

guſt.

b De oratione.

c In 4. dist. 15. q. 1. col. 12.
d Maior I 4.d.15.q.4 col. fin.
e Matth. 18.
f Actor. c. 1.
g Ioan. 20.

h In ca. 13. num. 4.

i In cæ. to. nu. 41. cũ seqq.

k Matth. 6. l 2. sec. q. 83. art. 12. ad 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

guſt.[a] & alibi. Quorum declaratio etiam intelligenda eſt de fine principali, aut de eo, qui eſſet vana laus, per tradita à nobis alibi,[b] & etiam ſupra.[c]

29 Ad quintum, concedo frequentius quam opus foret peccari in oratione communitatis, dum tamen mihi non negauerit, non infrequenter peccare eos, qui priuatim recitant, & eo maiore cum periculo, quo per pauciores reprehenduntur. Raro in communi recitabis ſine attentione actuali ſaltem verborum, priuatim vero ſæpius. Adeo quod hoc argumentum non aliud conuincat, quam medelam eſſe defectibus orationis communitatum adhibendam, vt etiam reſponſio noſtra concluditur,[d] emendandos eſſe precatione priuatim dicta admiſſos, quorum vtrunque veriſimum eſt.

30 Decimumquartum corollarium, religioſam fuiſſe inſtitutionem B. Ambroſij, vt in eccleſia Mediolanenſi canerentur diuina officia. Cantus enim eſt occaſio & præparatio, ad magis & melius orationi attendendum, quod alibi[e] probauimus per ſacram ſcripturam,[f] declarationes Pontificias,[g] & determinationẽ ſacrorũ[h] & catholicorũ doctorum,[i] amplificando rationẽ illam D. Tho.[k] pura quod qui canit, magis & deuotius poteſt attendere ad id quod dicit: quoniam diutius illi immoratur, & quia ſecundum D. Auguſt.[l] *Affectus noſtri diuerſi magis mouentur varietate vocum, & cantuum, quam vniformitate.*

Ex quo inferebamus finem principalem, ob quem in diuinis officiis admiſſus fuit cantus, non fuiſſe, quod is eſſet per ſe valde acceptus Deo, ſed quod ſit medium conueniens ad magis excitandum, & augendum deuotionem cantantium, & eos audientium, ſicut neque etiam voces aliæ corporales laudibus diuinis adhibitæ, ex ſe ſunt admodum bonæ, licet ſic ad excitandam deuotionem laudes canentium, & eas audientium.

Ex hoc ſubinferebamus, non eſſe canendum, vel audiendum cantum, neque ad capiendam, vel dandam delectationem, vel recreationem, neque vt nos ipſos oſtentemus vt etiam ſupra tetigi,[m] inferebamus etiam non eſſe amplius cantandum in diuinis officiis, quam conueniat ad incitandam, & augendam deuotionem canentium, & audientium, declarando, quantus & quanto maior vel minor reſpectus haberi debeat ad deuotionem audiẽtium, quam canentium. Ob quod nonnunquam iter faciens per aliquot vicos ſeu pagos, & videns canentes eos, qui neque callebant, neque ſentiebant harmoniam, rogaui, ne canerent Miſſam, aut Veſperas, niſi tono plano, & vniformi, ne prouocarent magis ad riſum, & leuem ſubſannationem quam grauem deuotionem.

31 Nunc vero denuo etiam atque etiam rogo omnes, qui in eccleſia cantamus, & cantum audimus, vt per Deum putemus & reputemus, nos id agere non debere principaliter ad capiendam vel dandam recreationem, vel oblectationem, ſed ad mouendam vel augendam propriam, vel alienam deuotionem, animo preſsius voluendo id, quod canimus, vel cantari audimus, quam recitando voluerimus. Licet enim id non intelligamus, vel quia non bene verba capimus, aut ea non intelligimus, ſufficit tamen vt immoremur in cogitando quod laudamus, vel laudari audimus noſtrum Creatorem, Redemptorem, & Dueem. Voluamus hoc animo,

A & protinus videbimus cauſam, ob quam ſine affectu, aut ſaltem valde exiguo animus & audimus cantum in diuinis officiis, & quare dum canũtur Kyrie, Gloria, Credo, & alia ſimilia, colloquimur ridemus, & negotiamur: deprehendemus enim confeſtim horum cauſam eſſe, quod non animus neque audimus cantum, quo excitemus, vel augeamus propriam vel alienam deuotionem, ſed quo ſatisfaciamus legi, vel ſtato ad id nos obliganti, aut mundo id à nobis expectanti.

B 32 Decimumquintum corollarium, tollerari poſſe harmoniam organorum in diuinis officiis, vt alibi[a] probauimus. Nam vt recte ait Caieta.[b] aliqua occaſio, & præparatio eſt ad excitandum ſaltem eminus deuotionem auditorij, vel populi, & aliciendum eum ad audiendum diuina officia, à quibus ob reſrigerem in eo charitatem auocatur. Tum quia eſt receptum, & præſcripta, quæ ob præfatum reſpectum dici poteſt rationabilis.[c]

C 33 Ex quo infertur, non eſſe cantu organorum vtendum in diuinis officiis principaliter ad delectandum, & recreandum. Infertur etiam non eſſe tam vtilia, neque tam neceſſaria organa in eccleſia Dei, atque vulgus putat, exiſtimans Dei non deceter inſeruiri, vbi ea non ſunt. Nam licet aliquantulum proſint imperfectis & idiotis Chriſtianis, excitando (licet ex longinquo) ad deuotionem, doctis tamen & in Chriſtianiſmo ſolide fundatis communiter nocent, adimendo eis intellectũ verborum, qui longe efficacius deuotionem excitaret, & adaugeret, vt optime perpendit præfatus Cardinalis.[d]

Infertur etiam ratio, quare in hodiernum vſque D diem non eſt (vt ſupra diximus) eorum vſus coram Papa, vt idem atteſtatur, & nos à quindecim circiter annis, ex quo in vrbem appulimus oculis propriis cernimus. Neque Eccleſia Chriſtiana primis mille & trecentis annis eis vſa fuit. Cum enim D. Thomas[e] ſcriberet, eorum nondum erat vſus, vt ipſe ſentit,[e] & ex eo colligit præfatus Cardinalis. Et certum eſt de 1300. beatorum numero cooptatum fuiſſe à Deo, de cuius diuina Maieſtate, rebuſque diuinis tam docte, & ſancte ſcripſit.

E Infertur inſuper præpoſtere agere, qui eis vtuntur vt citius, & minore cum labore celebrent Miſſam, onus canendi reũcientes in organiſtam, qui multum etiam ipſimet cogitanti, ade efficacius & ordinatius cogitandum, & immorando illi magis affiendum, vti experientia docet. Tum quia decet, vt creatura ſuis viribus tam corporis quam mentis ſeruiat creatori, vt ait S. Thom.[h] & glo. quædam ſingularis.[i]

38 Ex his omnibus inferuntur duæ differentiæ inter orationem publicam, & priuatam. Altera, quod publica fieri debeat verbis, nec ſufficeret fieri ſola mente, etiam ſi fieret omni cum attentione mundi, ſecundum S. Thom.[k] & Communem,[l] quam elegantèr explicat Adrian.[m] Quin & Thomas ait Eccleſiam ſtatuiſſe, quod verba orationis publicæ ſint adeo clara, vt ab aliis exaudiri poſſint: quod videtur intelligendum ſolum de horis publicis, quæ publice dicuntur, & de Miſſa, quæ ſuapte natura nedum eſt publica, ſed etiam publice dicenda, vt ſupra[n] dictum eſt.

39 In publicis enim, quæ priuatim dicuntur, & quæ quilibet ſeorſum dicit, ſufficiunt verba ſecreta vt infra[o] tangetur. Ad orationem autem priuatam

a In ſermo. Dom. in monte. b 2a 2æ. in ex verba. 111. q. 3. concl. 3. 2 cor. 10 & in cap. 6. nu. 55.

d In ca. de hymnis ſupra eadem diſt.

e Ind e de hymnis. f Matt. 26. relatam in d. cap. de hymnis. g Extrauag. Ioa. xxij. tit. de vit. & honeſt. cler. inter com. h Aug. li. 9. & 10. confeſſ. i Tho. vterque 2. ſec. nu. 91. Thom. VValden. lib. de ſacramen. c. 17. & alij alibi. k 2. ſec. q. 91. art. 2. ad 1. l Lib. 10. confeſ.

m Cap. 16. coroll. 17. & 18. nu. 30. & ſeq.

muſica, partim per ſupradicta,[a] partim quod vbi illa miſtio non eſt conſuetudine recepta, parere videtur mentium à debita attentione diſtractionem, licet (mea ſententia) poſſent licitè tolerari ſi neque organiſtæ, neque inſtrumenta, neque id quod illis pſallitur, neque modus illis pſallendi illam inducerent: quia id nec iuri naturali, nec diuino nec humano repugnare videtur, & non eſt peccatum, quod non eſt contra legem.[b]

Infertur quoque, quantoperè hac in re hallucinetur vulgus, vt in aliis multis, imaginando maximum & principalem cultum diuinum conſiſtere in ſuaui cantu, clamoribus ſublatis, ſtrepitu magno, vario harmoniæ genere, ornamentorum diuerſitate, auræis textilibus eiſdémque pretioſis, magno ceræ ſumptu, diutino amplarum campanarum ſonitu, & aliis non abſimilibus rebus corporeis.

36 Quandoquidem ſecundum Sapientes,[c] verus, & principalis cultus diuinus eſt interior, quo Deum ætima fide firma, ſpe certa, & charitate feruida colit, & omnia ſupradicta ſolum ſunt quædam cœremoniæ, bonæ quidem tunc, & catenus, cum & quatenus prædictum interiorem prouocant, vel adaugent, & conſequentur catenus, & tunc malæ, cum & quatenus ab eo auocant vel eum diminuunt.

37 Decimumſextum corollarium, ſanctam & vtilem eſſe ordinationem Eccleſiæ qua ordinatur, vt horæ Canonicæ, & alia diuina officia dicantur non ſolum mente & conceptu interiore, ſed etiam ore & voce exteriore. Tum quia, ſi cantus, & ſonus ſunt præparatio, & occaſio ad prouocandam deuotionem, vt ſupra dictum eſt,[d] quanto magis eiuſmodi vox & loquela, quæ nobis ſignificant, & repreſentant id quod recitamus, vel cantamus? Tum quia id D ſenſit magnus ille Rex & Propheta[e] in his verbis. *Sacrificium laudis honorificabit me, & illic iter, quo oſtendam illi ſalutare Dei.* Tum quia licet verba principaliter fuerint reperta, vt declaremus aliis mentis noſtræ conceptus, vt docet B. Auguſt.[f] & id non ſit neceſſarium erga Deum, qui melius quam nos ipſi, videt quod petimus, & imaginamur, quippe cui vt ait Apoſtolus,[g] nuda & aperta ſunt omnia oculis eius; nihilominus tamen excitat, & mouet cogitatus, & affectus proprios & alienos, ob idque prodeſt E

non requiritur vox vlla, nec ſecreta, nec clara. Nam ſecundum omnes ſufficit, vt mente ſola fiat, vti determinat quædam gloſſa,[a] S. Thom.[b] & Communis: quamuis autem non ſit neceſſaria eſt tamen vtilis. Tum ad prouocandum, & augendum noſtram deuotionem.

40 Nam ſecundum B. Auguſt.[c] verbis, & aliis ſignis ad augendum in nobis deſiderium ſanctum nos ipſos actius excitamus. Tum vt ſeruiamus totis viribus tam mentis, quam corporis, Deo vtriuſque ceratori, iuxta gloſſ. & S. Thom. ſupradictos. Tum B vt ſeruiat pro vaſe, in quod abundantia cordis redundet, vt Regius inſinuat Propheta in illo,[d] *Lætatum eſt cor meum: & exultauit lingua mea.* Quare valeant, & à nemine audiantur, qui dicuntur noue docere, quod vocalis oratio nil prodeſt, neque eſt ea vtendum, ſed ſola mentali nitendum, quæ profecto nouitas plane hæreſis eſt, & omnino exterminanda, per omnia ſupradicta, & mox dicenda.

41 Altera differentia inter orationem publicam, & priuatam eſt, quod publicæ non potes adimere verba, neque voces, etiam ſi impediant deuotionem. C Priuatæ vero non ſolum potes, verum etiam prudenter egeris, ſi aduertas iacturam, & ademeris ea verba, quæ illi euitandæ ſunt neceſſaria, dummodo caueas fraudes inimici, qui quandoque nobis perſuadet, pronunciationem verborum impedire orationem mentalem, quo ſublata vocali, facilius nobis auferre valeat etiam illam, vti non ſemel (ni fallor) me decepit.

42 Decimumſeptimum corollarium laudabilem admodum eſſe diuerſitatem cantus, & tenorum, pſalmorum, Antiphonarum, Reſponſoriorum, Capitulorum, Hymnorum, verſiculorum & orationum. Tum quia illa fouet & renouat attentionem, ſicut cibaria diuerſa, vel diuerſimode apparata excitant appetitum, ita, vt longe plura edamus, & libentius, quam ſi vnus dumtaxat cibus, & vno tantum modo apparatus exhibeatur. Tum quia quemadmodum Prælectores, & Concionatores, qui prælegunt, & concionantur ſemper vniformi voce, faſtidiunt auditores, quantumuis multa, & optima dicant, ita etiam cantus & ſonus vniformis faſtidit & canentem, & audientem. Tum denique quod omne vniſonum faſtidit, fatigat, & prouocat ſomnum, adimit attentionem, & delectationem ei, qui cantat, dicit, vel audit. Vt enim natura humana gaudet varietate, ſecundum ſapientes, ita nauſea ei mouetur vniformitate, & auditus eſt omnium ſenſuum deliciatiſsimus, facillimus, & procliuiſsimus ad nauſeam vt ait Tullius.[e] Ex quo ſequitur, quod licet multis reſpectibus bonis, quidam religioſi (mea ſententia) excellentes, dicant totum officium diurnum & nocturnum vniſona voce, nihilominus tamen ſimpliciter, & de ſe longè melius eſt dicere illud diuerſi- ſona, vti ordinarunt S. Ambroſ. & Gregorius,[f] & ſeruant eccleſiæ Cathedrales, & communiter alij ordines. In cuius confirmationem adduco illud Ioan. Caſia.[g] *Semper æquanimus quælibet fatigatio ſuſtinetur, & ſine faſtidio labor impenditur, ſi interiecta ei vicißitudo quædam vel operis immutatio qualiſcunque inter cedat.* Pro quo eſt illud hymni dominicalis[h] *Temporum das temora, vt alleues faſtidium.*

43 Decimumoctauum iuſtum eſſe pauſare in medio, & in fine cuiuſlibet verſus, cum recitantur vel

a Glo. magna dicta clem. 1. de cele. miſſ. col. 2. ver. ſed dubitatur, probata 101 p omnes. b In dicto art. 12. c Ad probã & Bonauent. in 4. diſt. 15.

d Pal. 15.

e In 4. Rhetor. ad Herennium.

f Quod teſtatur Speculator in Ration. li. 5. tit. de his quæ in of.

g In lib. 3. de inſtit. cœnob. c. 1. h Qui incipit Aeterne. & dicitur ad laudes.

cantuntur

Universidad de Deusto
Biblioteca

a Cap. 16. nu. 16. b Tit. quo mod. diui offi. §. ſtatuimus.

canuntur pſalmi vt ſupra diximus, [a] & dictat ſtatutum eccl. Gallicanæ, [b] quod iubendo fieri pauſam in medio verſus, à fortiori videtur iubere, vt fiat in fine, ea ratione, quam ibi reddimus. Ratio vero pauſæ faciendæ eſt, quod ea vox reficitur, & anima munitur ad melius recitandum dicenda, & eis attendendum. Non tamen mihi videtur Concilium otioſe addidiſſe, verbo, pauſas, verbum, decenti, inſinuando non debere eſſe nimis magnæ, vel exiguæ durationis. Ob quod pauſa admodum magna, quam nonnulli religioſi in fine, & medio ſingulorum verſuum faciunt, licet aliquibus reſpectibus bona ſit, ſimpliciter tamen, non mihi æque decens videtur, atque alia breuior, qua boni regiminis chori cõmuniter vtuntur. Ea namque mora faſtidiunt, & excruciant auditores, dantes eis anſam obloquendi & murmurandi. Et (vt exiſtimo) nonnulli (vtinam non maxima pars ita canentium) faſtidio afficiuntur, & replentur aliis cogitationibus, facientes, quo impleatur ſcriptura illa Sapientis. [c] *Muſcæ morientes perdunt ſuauitatem vnguenti*, id eſt, conciones ſubeuntes noſtram mentem re citantem, vel canentem, perdunt ſuauitatem orationis. Quidam Cathedrarius Salmanticenſis magni nominis Theologiæ Doctor olim dicere ſolebat, quod vel ob id vnum non vellet eſſe religioſus ordinis, in quo ita caneretur. Ob eamque rationem nunquam nobis arriſit magna illa mora, qua nonnulli vtuntur inter conſecrationem hoſtiæ, & calicis, præcipue in Miſſa maiore, vel alia, in qua tempore eleuationis campana pulſatur. Tum quia vel verbis conſecratoriis admiſcent alia, quod indecens & illicitum eſt, vt ſupra diximus. [d] Vel ſi nõ admiſcentur alia, tanta mora in pronunciatione adeo paucorum verborum eſt nimia. Tum quia geniculantur, & orant ad ſonitum campanæ, quæ pulſatur in ſignum eleuationis ſacramenti caſu illac tranſeuntes, & nauſea afficiuntur, & obmurmurantes ſciſcitantur, an obdormierit ſacrificus quidve aliud agat? & conſurgunt non expectato tertio ſonitu campanæ, aut eleuatione calicis.

c Eccl. 10.

d In c. 10. & latius. c. 16 num. 76.

44 Quod ipſum quoque dicendum eſt de iis, qui *Memento*, nimis prolixa faciunt, & de iis, qui nimium lente turificant, qui vtinam tunc non cogitent magis de laude, qua eos extollet populus, quod id agant tanta cum lentitudine, & grauitate, quam de modo, quo oratio noſtra inſtar incenſi debeat eſſe odor deuotionis, vt digne ſit odora, quam Angeli in conſpectu diuinæ Maieſtatis offerant. Id ipſum dicendum de iis, qui ſub finem illius quod canunt reflectunt vocem, & tamdiu retinent, vt impedimento ſint, ne ipſi vel alij audiant principium eius quod alius chorus incipit, qui ſane teſtante Ioanne Caſſiano, magis ſe ipſos, quam officium celebrant, vt ſupra [e] dictum eſt.

e In c. 16. nu. 31.

Quod circa nouem illationes 108. Concluſiones attingit.

CAP. XVIII.

1 *Eccleſiaſtici ſunt legati & procuratores ad Deum populi.*

1 *Paſtores in quo eccleſiaſtici bene, vel male imitantur.*

2 *Clerici pro ſe & populo pugnant.*

2 *Eccleſiaſtici quales volunt videri, & non ſunt.*

3 *Canens vel recitans reputet quid, aut cui operetur, quis, & quo vadit. nu. 4.*

4 *Humilitas vt eſt aſcenſus, & deſcenſus.*

5 *Orare bene difficile in locis valdè ſplendidis.*

6 *Nobilis, doctus, & diues fortè in hoc Phariſæus.*

7 *Sellas quas ferre ad conciones & Miſſas quando malum.*

8 *Sedere altè in Eccleſia quando non malum.*

8 *Sepultura honoratior quo ſine bene optatur.*

9 *Honor an debeatur ob opera de reſtituendis facta.*

10 *Diſtributionum quotidianarum ad horas inuentum bonum, licitè, &c.*

11 *Occaſionem peccati dans diſpoſitio quæ valida.*

12 *Horas dicat ſic, qui diſtributiones quærit.*

13 *Recitans excuſatus ab horis an ſemper excuſetur à peccato.*

14 *Tentatus præferre temporale ſpiritali quid agat. & num. 15.*

16 *Exhortatio ad eleuandum mentes recitantium.*

17 *Lucrum temporale in ſpirituale intentum deſinit eſſe finis.*

18 *Orantem iuuat credere quòd Diui iuuant.*

19 *Dei magnitudo vt ſuſpicienda.*

19 *Ora pro me Martine tam benè dicitur mortuo, quàm dicebatur viuo.*

20 *Chriſtus non timet ſuæ gloriæ ob gloriam Sanctorum.*

21 *Orando ſanctos multi ſæpius errant.*

22 *Maria Virgo Mater multis titulis à quibuſdam male intellectis locupletata.*

23 *Maria Virgo Mater ſic, & ſic piè vocari à piis.*

24 *Sanctos non eſſe ſuperſtitioſè inuocandos.*

25 *Sancti minores impetrant quæpiam, quæ non maiores.*

26 *Sancti nolunt honorari cum præiudicio aliorum.*

27 *Adorare calceos Sanctorum cur non malum.*

28 *Adorantur res Diuorum, vt ipſi Diui.*

29 *Cœremoniæ Chriſtianæ, in quas mutatæ ſunt pagana, vt proſunt.*

30 *Inuocatio Apollinis & Aeſculapij vt mutata in S. Antonij & S. Rochi.*

31 *Inuocantur Sancti ſic per Pater noſter & Aue Maria.*

32 *Adorator ruſticus malè riſus à quibuſdam eruditis.*

33 *Orationes obligatoriæ ſunt paucæ collatæ decentibus.*

34 *Orandi conſuetudo, cum aliqui ſeſe excipiunt optima.*

35 *Orant communiter Chriſtiani ſibi mutuò obuiantes.*

36 *Oſculum manuum verbali orationi ſucceſſit.*

37 *Epiſtolam decet præter oſcula manuum continere preces.*

38 *Epiſtola breuis, qua bis oratur, ſapit hypocriſim.*

39 *Reges Luſitani, & Franci non porrigunt manum preſbyteris, Caſtellani autem olim ſic.*

40 *Orandum tali, & tali tempore ſine obligatione.*

41 *Manè ſurgere ad tria vtile.*

42 *Adrianus quos Hiſpanos vocabat Principes tenebrarum.*

43 *Benedicant omnes menſam, ſed ex præcepto preſbyteri.*

44 *Reges, & laicos an deceant horæ Canonicæ.*

45 *Reges orent ſaltem, quantum communiter alij.*

46 *Horæ Canonicæ de ſe ſunt optima oratio.*

47 *Orare abſolutè melius, quàm ſtudere, ſed non tali, & tali.*

48 *Reges diſcant prius ſuas leges, quàm politicas.*

49 *Rex Ioan. iij. ob legum ſuarum notitiam laudatus.*

50 *Leges Luſitaniæ breuiores, & elegantiores aliis.*

51 *Horas Canonicas ferè omnes dicere poſſunt.*

52 *Horas Canonicas recitare Reges bonum.*

53 *Reges choreis & ludis dediti periculoſe viuunt.*

54 *Prædicator non diſſuadeat alijs, quæ ſunt ſui officij.*

55 *Confeſſarium vel iudicem perfectum multa ſcire oportet.*

56 *Doctores Theologi Sorbonæ diſcebant Canones Tholoſæ.*

57 *Canoniſta audiat Theologiam ab illius perito.*

58 *Theologus & canoniſta puri regendo Rempub. errare ſolent.*

59 *Iudices quidam ſe ſua laude vituperant.*

60 *Recitare quibus non obligatis expediat.*

61 *Studere rebus Chriſti & Mariæ quando conuenit.*

62 *Studens an ob contemplationem debeat mutare vitam.*

63 *Clericos à laicis ſuperari poſſe meritis, &c.*

64 *Religioſus vocans ſe, & non agricolam Dei ſeruum, an rectè agat.*

1 EX hoc cap. & ſuper eo commentis infertur primo, quod ſacris initiati, religioſi, & beneficiarij, quando nos accingimus ad recitandum, canendum, & meditandum, debemus conſiderare nos eſſe legatos totius populi Chriſtiani generatim: ſpeciatim vero eorum, qui nos ſuſtentant ad eos Deo conciliandum, & vt tam eis, quàm nobis conſequamur indulgẽtiarum, cæterarum, & gratiam bene agendi, & perſeuerandi, vt ſupra dictum eſt, [a] eſſe eorum cuſtodes, vt eis inſtar muti, & valli ſimus, conantes ne ira Dei eos inuadat: vti ſignificat Ezechiel, [b] & eſſe milites, vt pro populo pugnantes gladio orationis reſiſtamus ſententiæ Dei, ne executioni mandetur, vti gloſſa quædam, [c] & B. Thom. [d] aſſerunt, eſſe, inquam, milites eius ſtipendiis ſuſtentatos, non vt oculis intentis in noſtras diuitias, cenſus, dignitates, ſtemmata, ſcientiam, literas & habilitatem, pluris nos faciamus, ſuperbiamus, ac vilipendendo alios, rotam, quod aiunt, pauonis expandamus: ſed vt conſiderantes nos aliorum ſumptu viuere, aliis inſeruire, eſſeque mercenarios, expandamus, & ponderemus noſtram imbecillitatem, & nigredine pedum conſpecta, eam expendam aſtringamus. Expendamus an quando ad ſtata reſponſoriis loca choro deſcendimus, & ab eis reuertimur in chorum, & extra eum rogamus pro defunctis, pro pace, ſalute, fructibus, & tranquillitate eccleſiæ.

a Ad Heb. 5. relata in ca canonicus 92. dist.

b c. 6. n. 12.

c Arg. c. 1. de Treug. & pace.

d In c. fin. n. 117. de pœn. di. 5.

2 An inquam, animis in vires collectis, & militaribus adeo parati & ſtrenui deſcendamus, & aſcendamus ad tam arduum prælium, in quo opus eſt vna manu proteger, & recipere amicos, & altera ferire, & proſternere hoſtes, & capite, ore, & clamore Deum continere, & quadantenus (vt in aliud propoſitum ait Hieron. [e]) vincere aut cogere, vt aliquantiſper expecter, & ſuſpendat ſuã iram, ac ſuæ executionem ſententiæ contra nos & populum paratæ, promittendo ex animo ei pœnitentiam, & ſatisfactionem, & poſteà eam per nos præſtando, procurandoque ſalutem exemplo, vt eam populus præſtet. Perpendamus præſertim, qui ampliore dignitate & reditu ornati ſumus, an nonnunquam cum frequenter dicimus, *Memento mei Deus, quia ventus eſt vita mea.* [f] Æſtimemus nos maioris quàm dicimus, & quòd non ſumus vt cæteri hominum, vti de ſe aiebat Phariſæus, quin & an tanti nos faciamus, vt vile nobis videatur dicere reſponſoria pro hoc vel illo, qui aliquantulos numeros ob id nobis legauit, & ideò tardè ad ea venimus, & cum peruenimus, colloquimur, & ridemus, non obſcurè ſignificantes magis id nos ad faciem ſatisfaciendum, quod ſignificantius Hiſpanus ait, *para cumplimento*, vt faciunt aulici, quales videri volumus, & non ſumus, quàm. ad perſoluendum, vt par eſt, noſtrum penſum, velut operarios diurnos, quales ſumus, & videri eſſe nolumus.

e Epiſt. ad Heliod. de vita clericali.

f cap. 15.

3 Secunda illatio eſt, noſtra plurimum intereſſe primo, quum nos ad recitandum, vel canendum accingimus, meminiſſe illius Pauli. [a] *Cantantes, & pſallentes in cordibus veſtris Domino.* & ponderare verbum, *Domino.* vt cogitemus ei ſoli principaliter nos cantu, & recitatione noſtra complacere debere. Et quamuis beatus ſit is, qui neque principaliter, neque minus principaliter canit, vel recitat ob aliud, quàm ob ſolum Deum, quò ei obſequium, & reuerentiam exhibeat, non tamen benè agere deſinit, qui, præterquàm quòd principaliter Deo placere ſtudet, etiam optat minus principaliter placere hominibus ob aliquos bonos reſpectus, iuxta ſupradicta. [b] Quin etiam hi reſpectus eiuſmodi eſſe poſſent, vt præſtantior foret oratio facta principaliter propter Deum, & ſecundario ob homines, quàm facta propter ſolum Deum. Quorum de numero eſt reſpectus incitandi proximum ad amorem, & reuerentiam diuinam, & abſtrahendi eum à prauis cogitatibus, & inſtigãdi ad ſuam ſalutem. Duo enim boni fines [c] compatibiles, cæteris paribus, magis proſunt, quã vnus ſolus, vti alibi monſtramus, [d] tradendo methodum facile conſequendi omnes virtutes.

a Ad Heb. 5. relata in ca canonicus 92. dist.

b c. 6. n. 12.

c Arg. c. 1. de Treug. & pace.

d In c. fin. n. 117. de pœn. di. 5.

4 Secundò, meminiſſe decet qui ſimus, ad quem imus, & viam, qua ire debemus: quod ſimus homunciones, [e] bulla, & res vilis obnoxia innumeris penè ſpurcitiis corpus & animam fœdantibus, aſcendimus ad Deum altiſſimum, & adeo puriſſimum, vt puritas, & limpiditas humana, qua per eius gratiam & miſericordiam nonnulli nitent, collata ſuæ diuinæ, eſt quædam immundities, iuxta illud Iob. [f] *Cæli non ſunt mundi in conſpectu eius, neque Angeli.* [g] Porrò via, qua adeo infimi poſſumus aſcendere ad ſublimiſsimum (qui nedum cœlos, ſed etiam omnem aliam altitudinem imaginabilem tranſcendit) eſt humilitas, qua deſcendimus in nos infimos, & agnoſcimus diſtantiam infimi à ſummo, cum huiuſmodi deſcenſus ſit aſcenſus, & cognitio diſtantiæ approximatio, iuxta illud Lucæ, [h] *Qui ſe humiliat exaltabitur.*

e Arg. c. in capite. 40. dist. adiunct. c. 1. & c. fin. 40. dist. faciunt ſcript. ſup. c. nihil. 16. & 17.

f cap. 15.

g c. 6 enim col penul. de Pœnit. dist. 1.

h c. 14. & 15.

5 Tertiò conuenit non eligere in eccleſiis loca valdè honorifica, & vicina altari, non vti conopæo, aulæis, puluinaribus pretioſis, & ſellis altis, aliisue ſimilibus rebus, cum ſalua dignitate perſonæ, quam gerimus omitti poſſunt. Sicut enim locus obſcurus, [i] & abiectus nos ad cognoſcendam noſtram paruitatem, vilitatem, & abiectionem prouocat, ſic contra loca alta, & ornamenta pompoſa impellunt nos ad reputandum nos magnos, & ad noſtram vilitatem, & paruitatem obliuiſcendam.

i Arg. c. in capite. 40. dist. adiunct. c. 1. & c. fin. 40. dist. faciunt ſcript. ſup. c. nihil. 16. & 17.

6 Phariſæus ille Euangelicus prope altare corpore ſtabat, iactans obſequia, quæ Deo impendebat, & vilipendens Publicanum ex angulo orãtem, verum procul ab eo mente remanſit, contra verò Publicanus procul corpore ſe vilipendens, propinquus ei factus fuit. Faxit Deus Opt. Max. vt quod euenit Phariſæo, non eueniat multis nobilibus, litteratis, & diuitibus, qui non contenti locis extra chorum, & cancellos altaris conſtitutis, clericos, & monachos, ſacerdotes, & religioſos è ſuis ſedibus & locis vi, vel verecundia deturbant, vt ex locis honorabilioribus orent. Faxit item, ne phariſæi ſimus multi tenuiores, qui Miſſam audituri, nihil non facimus, vt approximemus ſacrificio, & ſic

Universidad de Deusto
Biblioteca

fico, donec ad ipsum vsque perueniamus, etiam si ob id quospiam ad iræ prouocemus, & multos alios turbemus, non quidem vt dicenda melius intelligamus, vel deuotius audiamus, sed ne maneamus retro alios, quos despicimus.

7 Admoneo tamen lectorem primo, non esse nobis propositum carpendi eos, qui deferunt sedilia, præsertim humilia, & paruula parum loci occupantia ad conciones, & Missas è loco idoneo audiendas, neque eos, qui sedent, vbi ratione suorum graduũ, dignitatum, munerum, vel officiorum eos sedere licet, & decet. Secundo nec esse nobis mentem laudandi hypocrisim, aut pusillanimitatem nonnullorum, qui vt videantur humiles, aut ob degenerem animum eligunt loca notabiliter suis personis indecentia, & retro alios valdè obiectos, & effrontes honoratiorum loca indecenter occupantes. Tertio, esse tamen mentẽ reprobandi ambitionem illam sese maioribus, & æqualibus præferendi, desiderium illud ventosæ aure popularis, & incogitantiam illã non considerandi, quòd vbique est, & vbique audit Diuina Maiestas, cui grata sunt corda tranquilla, & mediocri honore, & minore sibi debito contenta, & ingrata seditiosa, & maiorem quàm sibi debeatur honorem appetẽtia. Quarto, esse item mentem improbandi delationem illam sellarum siue sedium per medias Ecclesiæ turbas ad audiendam Missam, & concionem congregatas, magna cum earum turbatione, & strepitu, & cum desiderio vt audiatur: hæc est sedes, siue sella illius, aut illius, & quod tali, aut tali loco ei paratur. Quinto esse item animum admonere, quod licèt non sit malum tam alto loco, ac recta ratio iubet, sedere, præsertim inuitato, & cum sedẽtium gratia id faciẽti, non tamen parum prodest stare, vel sedere in loco paulò inferiore merito, quò maiore cum sedentium gratia tranquillius, & melius oremus, magis placeamus Creatori.

8 Et quod quandoquidem ob solũ eius obsequium principaliter adimus, adireque debemus ecclesias, diuinaque officia, expediet eligere loca, in quibus id commodius præstare valeamus. Sexto, quod non etiã intendo improbare, vt nonnulli reprobant, voluntatem, & desiderium faciẽdi se inhumare in aliquo honoratiore loco ecclesiæ, vel etiam in præcipuo sacello, modo id non fiat ob vanam gloriam, aut credendo, quòd orationes Ecclesiæ citius ei suffragabuntur, eo quod vicinior sit loco, vbi eæ fiunt: modo itẽ qualitas suæ personæ, & bonorũ Ecclesiç relictorum eum locum mereantur consuetudine, vel statuto episcopi, aut alio priuilegio. Et ne dubites quo modo honor ille desiderari possit citra ambitionem, & vanam gloriam, vide quæ late alibi, [a] & contractius [b] scribo de sex finibus, ob quorum quemlibet sanctè desiderari possunt honor, fama, gloria, laus & obseruantia temporalis. Et adde sanctam esse intentionem, qua honorabilis sepultura desideratur, in finem vt sępius aliquis videndo illam, pluries, pro eo rogent, & vt celebrantes Missas crebrius eum iuuent, vel quia id poscebat sepulti dignitas, vel ad prouocandum alios ad recordationem mortis, quin etiam ad honorãdum eos, qui sui sunt generis, quo maiore recordatione incitentur ad virtutem, & mereantur esse cognati eius, qui tam honorifice fuit tumulatus. Quod ipsum dicendũ videtur de iis, qui largiuntur aliquos reditus, aut bona Ecclesiis, aut fabricant aliqua ædificia vtilia, quo numa In commen. cit. ter verba. 21. q. 3. colcluf. 5 & infra c. 21. b supra c. 6. coroll. 23. n. 36.

mina sua describantur, & perpetuo in Capitalis legantur, quando leguntur kalendæ, vel coram pauperibus, cum ministratur eis cibus, vt fit in amplissima illa aula celeberrimi illius hospitalis generalis nostræ Ronceuallis gloriosissimæ Virgini Matri dicatæ. Talem cum eiusmodi reditus vel bona donantur, aut ædificium fit de iis, quæ non erant necessario restituenda.

9 Eos enim, qui ea largiuntur, vel faciunt de bonis necessario restituẽdis piis operibus, eo quod sit incertum quibus debeant restitui, qualia sunt multa quæsta occidendo, vulnerando, præliando, furando, mentiendo, peierando, adulterando, vsuras exercendo, & alia id genus peccata patrando, construunt ecclesias, fundant altaria, & sacella, venãtes auram popularem, acriter, & terribiliter carpit Tho. VValdensis, [a] amplificando dictum quoddam B. Hieronymi ab eo relatum, licèt (meo iudicio) aliquantulum possit, & debeat mitigari.

10 Tertia illatio, vtile fuisse nouum illud inuentum diuidendi omnes, vel aliquos reditus Canonicorum, & Capitulorum in distributiones quotidianas lucrificiendas duntaxat ab iis, qui horis interfuerint, & non aliis, vti probant multa iura [b] noua. Magnus enim stimulus siue calcar, & causa impulsiua est, vt beneficiarij diuinis officiis intersint.

Contra quod tamen facit, quod mala videntur ese, quæ mali occasionẽ præbent: [c] quo fit, vt confuetudo præbens materiã delinquendi reprobetur, [d] & pactum idẽ faciens à iureconsulto: [e] & prædictũ distributionis inuentũ videri potest alicui multas præbere mali occasiones. Prima, quod ansa ex eo accipiatur, quod plerique ad eam non vadant ob solũ Deum, & solum eius obsequiũ, & beneplacitum. Secunda, quod capiatur occasio præexendi sępius falsas, excusationes, & semel ac iterum (vtinam non sæpius) in eo mentiendi. Tertia quòd capiatur occasio, vt complures existiment, quòd amittendo distributiones vnius horæ, liberantur à residentia in ea, ob idque nulla alia subsistente causa, omittũt ire ad aliquas horas, in quibus parum admodum lucrifit. Quarta, (quæ omnium periculosissima est) quod sæpe accipitur occasio à plerisque eundi ad Chorum magis ob quæstum crumenæ temporalem, quàm ob animæ spirituale, & vt supra, [f] & alibi diximus, peccat qui recitat, canit, sacrificat, vel orat principalius ob lucrum temporale, quàm spirituale. Quinta, & longè peior, quod capitur occasionem præsentes, vt gaudeãt de aliorum absentia, etiam si tales, talisque vitæ & exempli sint, vt eorum præsentia choro valdè vtilis esset, & ad imperandum quod à Deo petitur, & placãdam eius iram, non parum iuuaret. Pauperes verò aliquot dicendi (quod quandoque audiui,) quàm auarus est ille, aut ille, qui cum adeo opulentus sit, ad Maturinas, aut illas, aut illas horas venit.

11 Sed responderi potest, hoc inuẽtum distributionum principaliter factum fuisse in fauorem cuiusdam, ob idque licet ex eo aliqui accipiant aliquã occasionem peccandi, non definit esse iustũ, quicquid decausionem peccandi, non definit esse iustũ, quicquid dicat Felynus, [g] cum multis aliis citatis ab eo, nim demũ lex, & dispositio est iniusta eo solo, quod præbeat occasionem peccandi, cùm sit principaliter in fauorem eius, cui eam præbet: vti senserant Nicolaus de Vbaldis, [h] Calderinus, [i] & clarius Philippus Decius, [k] & nos diluc idius [l] probamus.

Vt

b supra c. 6. coroll. 23. n. 36.

c Ex his qui & c. tua de sponsal.

b Can. 10. Sess. 24. Cõc. Trid. de refor. mare.

c cap. 21.

d 13. di. in summa, & c. 1. com ei annotat.

e 1. Cor. 13.

f Psal. 30.

g 15. di. in summa. in fin. c. li. c 12. de re. iud. Spoliat. in fin rap. & in c. inter verba 11. q. 3.

h In hoc eodem c. illa 21.

12 Vt itaque hoc inuentum de se bonum, & conseruans cultum diuinum, non fiat nobis laqueus, quo nostra culpa præcipitemur ad orcum, solicitè conati debemus, vt assuefiamus nõ consentire alicui supra memoratorum, ad quæ prædictum inuitat inuentũ, saltem ipsa parte superiore nostræ mentis, licet pars inferior, & corrupta instiget ad ea, & prouocet superiorem sibi consentire. Quare debemus studiosè nos assuefacere, vt adeamus diuina officia ob solius Dei Creatoris nostri obsequium, & vt solum seruiamus ei, & satisfaciamus rationi, quæ hoc dictat, ac obligationi, qua astringimur ratione titulorum beneficiorum nostrorũ, aut certè magis ob hæc, quàm ob nummos, quos lucrifacimus, & quando ob prædicta non itemus, nisi nummorum lucrum accederet, pluris faciamus seruiisse Deo, & satisfecisse obligationi nostrorum titulorum, quàm lucrifeciisse illos nummos. Nam vt supra [a] tractando de circunstantia finis orationis diximus, non video rationem, qua à peccato excusari possit recitãs, canẽs, vel missans, aut aliquod aliud officium diuinum agens magis ad lucrificiendum nummos, qui pro eo dantur, quàm lucrandum paradisum, vel placendum Deo, aut satisfaciendum obligationi, & ei, quod ratio dictat, nisi fortè ordinaret illud lucrum in suam sustẽtationem, & ad magis, ac melius Deo inseruiendum, quàm sine illo. Quare latione lucri in Deum efficeret, vt principalior finis esset Deus, quàm lucrum.

13 Circa hæc tria quotidiana interrogati sumus. Primum, an peccet necne, qui cum non sit obligatus in conscientia adire Maturinam, & alia diuina officia in ecclesia cãtanda, ob iustam occupationem studendi, prælegendi, negociandi, vel aliud opus magis virtuosum, & magis necessarium agendi, ob idque non iret, nisi rigor statuti prohiberet quicquam dari ei, qui illis non interest, licet interesse desinat ob talem occupationem: verum quia ita statutum est, proficiscitur ad officium diuinum, vbi scit minus se Deo seruiturum. Nam pro parte affirmatiua facit, quòd qui omittit opus Deo gratius, ne desinat quærere pecuniàs, videtur maioris eas quàm Dei obsequium æstimare. Magis enim videtur æstimari quod præfertur, & prænominatur, [b] per multa, quæ cõgerit Felynus. [c] Vnde & prius nominatus inter approbatos ab examinatoribus candidatorum concurrentium, videtur dignior iudicatus: quam præsumptionem euitare volentes, debent nominare in circulo spherico, ita vt nullus appareat prior nominatus. Quod colligitur ex facto narrato ab Angelo. [d]

Nihilominus pars negatiua videtur verior, scilicet, quòd nõ peccat, modo verè pluris faciat obsequium, quod est præstiturus Deo, & satisfactionẽ titulo suo debitam, quàm lucrum illud temporale, quod iustè & facilè potest facere, cum illud collatũ spirituali, quod Dei obsequium consequitur, perinde se habeat, ac lutum auro collatum. [e] Ad argumentũ autem pro parte affirmante adductum responderi potest primo, negando quòd peccet omnis, qui facit id, quod est minus bonum, & minus meritum omisso maiore, aliorum omnis, qui facit contrariũ ei quod Dominus cõsulit, peccaret, quod est falsum. [f] Secundo respondetur concedendo prænominata præsumi quidem in dubio magis æstimata, vel amica, & ita in foro exteriori iudicanda esse talia, [g] nisi aliunde constaret contrarium: in foro tamen cõscientiæ, de quo hic loqui-

a Ex his qui & c. tua de sponsal.

b Can. 10. Sess. 24. Cõc. Trid. de refor. mare.

c cap. 21.

d 13. di. in summa, & c. 1. com ei annotat.

e 1. Cor. 13.

f Psal. 30.

g 15. di. in summa. in fin. c. li. c 12. de re. iud. Spoliat. in fin rap. & in c. inter verba 11. q. 3.

h In hoc eodem c. illa 21.

mur, veritatem præferri præsumptioni, [a] & nostræ responsio expresse loquitur de illo, qui vere magis æstimat Dei obsequium, quàm lucrum illud temporale. Tertio, quòd in proposito nostro nõ agitur de prænominatis, sed de prælatis, & præelectis, & licet qui nominat multos, videatur magis æstimare primò nominatum, non tamen qui præeligit vnum, videtur illud iudicare melius, alioqui omnis, qui eligeret statũ coniugalem esset iudicandus magis æstimare illum, quàm cœlibatum, & censendus esset hæreticus. [b] An autem qui verè principalius vadit ad horas ob lucrũ temporale, quàm spirituale, peccet mortaliter, an tantum venaliter, infra [c] dicetur.

14 Secundum est, quid acturus sit is, quem aliquando adeo tentat sensualitas, & cupiditas lucrificiendi magnam distributionem dici solẽnis vnius primæ, vnius supplicationis solennis, aut alterius actus, vt seruitium, & cultum diuinum & adimpletionem sui muneris, non possit tanti facere, quanti lucrum illud? Cui respondeo, non posse offerri eiusmodi casum, [d] quia non potest quisque adeo vehementer vllo genere tentationis tentari, vt nequeat pluris facere legem diuinam, & eius obseruantiam, quàm id, ad quod tentatur. Quandoquidem nostra fides Catholica habet nullam esse tentationem adeò magnam, cui ope diuina a Deo promissa facienti quod in se est, non possit resistiri: imò & (vt ait Paulus,) [e] magnum ex ea facere fructum. Quare tentatus ea tentatione, de qua in quæstione, debet iuxta illud psalmi [f] viriliter agere, confortare cor suum, & sperare in Domino.

15 Tertium, an peccet, qui ad chorum principaliter quidem vadit ob Deum, & vt suæ obligationi, & dictamini rationis satisfaciat, non potest tamen ita sibi imperare, quòd non æque principaliter vadat, vt lucretur magnum aliquod lucrum distributionis propositum, ac vt seruiat Deo, ita quod iret ad Chorum, etiã si nullus omnino respectus Dei magnus vel parvus subesset? Ad quod respõdeo id ipsum, quod proximo respondi, nimirum non posse dari eiusmodi casum: quum non possit dari casus, quo cogamur peccare, vti dixit glossa recept. [g] & pridem alibi [h] scripsi: & manifestum est ex supra, [i] & alibi [k] dictis, omnem recitationem, cantum, & auditionem Missæ, quin & alium omnem actũ virtutis, cuius finis principalis totalis, vel partialis est bonum temporale, esse peccatum saltem veniale.

16 Quamobrem oportet nos omnes Ecclesiasticos vtriusque sexus reputare nos, vt supra [l] dixi milites in conuersationem nostram, & totius Sanctæ matris Ecclesiæ delectos, & scriptos, esseque debere non degeneres animis, quos philargiria, siue auaritia deiciat sed generosos, quos spes sancta in æthera leuet, non demittere nos ad humilia, & vana, qui ad sublimia, & solida sumus delecti, meminisse nostri muneris, cuius est militare Deo altissimo propter semetipsum, & altissima, quæ ab ipso speramus, gratiæ, & gloriæ dona: & pugnare contra Infernum Plutonem infima mala, & vana promittentem, & quærtum distributionum, stipendiorum, & quemcumque alium temporarium non facientes maioris, quàm ratio dictat, *Exultemus Domino iubilemus Deo saluti nri. occupemus faciem eius.*

17 Confitendo, & laudando ipsum quidem principaliter, non ob terrena lucra, pallidula, vagula, blandula, & nudula, *sed quia est magnus Dominus, &*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Rex magnus super omnes Deos, in cuius manu sunt omnes fines terræ, & altitudines montium ipse conspicit, Amen.

18 Quarta illatio, expedire nobis plurimum, quò bene oremus, firmiter credere Angelos, & omnes Cœlites, præsertim verò illam omniũ Diuorum Reginam, eandemque gloriosissimam Virginem Matrem, posse nobis in cunctis opitulari. Tum quia hac ratione assuescimus, vt sæpius cogitemus de ipsis, eosque magis amemus, dulciusque cum eis cõuersemur, quæ magna scala est ad subleuandam mentem nostrã in Deum, eumque contemplandum, & amandum, & cum eo magna cũ oblectatione, & iucunditate mentium conuersandum, quæ est fœlicitas imperfecta quidem, sed omnium, quæ in hac vita mortali nobis contingere potest, maxima, & optima, tã iuxta Ethnicos [a] rectè philosophantes, quàm Catholicos sanctè de illa disserentes. [b] Tum quia cum fauore, quem à Deo nobis impetrare possunt, poterimus dirigere, erigere, & nobilitare nostras intentiones, & cogitatus, quomodo nimirum deceat eum alloqui, orare, & cum eo negotia nostra & nobis commendatorum agere. Tum quia in nobis excitat fidem immortalitatis, & æterni præmij animarum, cõfirmatque spem, & perficit charitatem, & amorem inter omnia membra Christi: & quod qui impedit suam inuocationem, adimit nobis hæc commoda.

Non obstat primo dicere id, quod nonnulli hæretici rationis & fere omnis sensus expertes, & ignari dixerunt, & dicunt, puta, Sãctis iam à Deo vltra merita satisfactum esse, & ita nihil mereri posse pro se, vel impetrare pro aliis. Tum quia posteaquam hæc Conymbricæ scripseramus, Concilium nunquam satis laudatum Tridentinum definiuit, (vt supra [c] dictum fuit) quinque. Nempe sanctos pro nobis orare. Nos vtiliter eos inuocare in nostros ad Deum intercessores. Sancte nos ad eorum opera confugere. Nil per hoc dignitati Christi detrahi. Hæreticum esse cõtrarium asserere, & merito quidem: quia si (vt ait S. Hieronym.) *ij dum adhuc mortale corpus circumferunt, nec omnino cavent peccatis, & egent alienarum precum intercessione, audiuntur orantes pro fratribus, quanto magis credendum est eosdem iam exuta mortalitate, omnique vitæ huius contagione liberos posse aliquid apud Deum?* Tum quia certum est, eos cum vita non exuisse fraternam charitatem, aut nostri solicitudinem, nec dubitari eos flagrante desiderio optare omnes Christi fideles salvos fieri. Tum quia cum mortali corpore circumcepti rogarent Deum pro salute etiam infidelium, eorum, qui eos martyrio afficiebant, qua ratione, & sensu dicere liceat eos nunc cum ipsomet Deo regnantes, & ad satietatem vsque flumina immensa amoris, & charitatis diuinæ bibentes, posteaquam pro eius amore mortem subierũt, plusq; apud Deum valeant, minus prosint, minusque impetrent? Magisque nos sine comparatione amantes minus ament. [d]

19 Tum quia, si sanctum & vtile erat dicere S. Martino adhuc viuenti, *Oro pro me Martine*, cur modo cum Deo regnanti id dicere tale non erit? An forte crudelior est consequuta beatitudine, quam antea? Agrestior curialis cœlicus effectus, quam cum humano commercio frueretur? Tum quia si Deus citra comparationem ditior, potẽtior, magnificentior, & suorum curialium amantior est omnibus Regibus huius sæculi, Reges autem magnanimi non solum cum possunt de se benemeritis referunt gratiam, verum etiam intercessionem ab eis pro suis amicis sactam gratissime audiunt, qui fieri potest, vt Deus Opti. Maxi. diues in omnes, omnia quæcunque vult potens, nullamque inopiam timens non audiat suos mitites meritos pro suis amicis intercedentes licet cumulatissime eos remunerauerit?

Non obstat secundo dicere, non esse necesse nos rogare sanctos vt pro nobis intercedant, cum immediate possimus ipsi Deum pro nobis orare, cum iuxta Philosophum, [a] frustra fiat per plura, quod potest fieri per pauciora. Tum quia Dominus & Magister noster ille magnus, in forma orandi nobis à se tradita nos docuit alios pro aliis orare, dicentes. *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie, & dimitte nobis debita nostra, &c.* quod si Deus ipse voluit rogari à mortalibus; corpus mortale circumferentibus pro aliis, ad conseruandum amorem & charitatem inter eos, credendum est profecto magis velle se à beatis pro nobis rogari, quo magis eos amemus, imitemur, & eorum consortio frui desideremus. Tum quia non potest non placere Deo, quod tanti faciamus eius Matrem, & tam parui nostram humilitatem: & reputantes nos indignos, qui per nos ipsos immediate ab eo beneficia postulemus, recurramus ad Diuos, quos scimus ei gratissimos, vt pro nobis mediatores intercedant. Grata fuit Redemptori humilitas Archisynagogi, qui quod se non reputaret dignum salutem sui serui per se petere, petiit per alios. Placuit ei honesta mulier obnoxia profluuio sanguinis, quæ recurrit ad fimbriam vestimenti eius.

20 Non obstat 3. quod timendum videatur, ne gloria Domini Iesu Christi, (qui summus est inter Deum & homines mediator) per totũ mediatorum multiplicationem diminuatur, & obumbretur. [b] Tum quia hoc non timuit, nec timet, qui voluit, [c] vt qui crederet in eum, opera quæ ipse faciebat, & maiora eis faceret, quique tot miracula fecit, & in dies facit, in fauorem visitantium sepulchra, reliquias, & loca dedicata Apostolis, martyribus, aliisque Diuis, præsertim suæ Sanctissimæ matri. Tum quia gloria eius non solum nõ diminuitur, aut obumbratur, quinimo magnopere illustratur [d] per rectam diuorum inuocationem, quandoquidem nunquam per eam inuocatur nisi tanquam serui & amici eius. Et qui aliquem vt seruum & amicũ alterius inuocat, & honorat, potius Dominum inuocare & honorare videtur. [e] Tum quia magni Principes multa conferunt aliis per alios sibi subditos beneficia, quo mediatores subditos honorando eorum etescat honor & gloria.

21 Quinta illatio, quòd proculdubio errarent qui petterent gratiam vel quidpiam aliud, cuius Deus solus est author, à cœlitibus, non vt mediatoribus, sed vt authoribus, & consequenter, qui peterẽt salutem, sapientiam, gratiam vel gloriam à virgine matre nõ vt mediatrice, & impetratrice, sed vt auctrice potẽte per se ea agere & dare, instar pictoris, qui potest colores addere, & depingere. Errarent item, qui eam in salutatione illa *Salue regina*. vocarent matrem misericordiæ in eo sensu, quo Apostolus [f] vocat Deum patrem misericordiarum, & qui in eadem vocãt eam vitam dulcedinem & spem nostram in eo sensu, quo Euangelium [g] vocat verbum Domini vitam. Et in eo, quod psalmista Deo dicit, [h] *Tu es domine spes mea*. & qui dicendo orationem illam vulgatam &

pientissimam. *Obsecro te Domina*, tribuerent ei illos titulos, via errantium, salus in te sperantium, fons misericordiæ & veniæ, in eo sensu, quo tribuunt Deo, & in eo, quo eius filius se vocauit viam, [a] dicens, *Ego sum via, veritas, & vita*. & in quo psalmista de Domino dicit, [b] *Dominus illuminatio mea, & salus mea*. & alibi, [c] *Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum*. & Apostolus [d] eum vocat patrem omnis consolationis, & Psalmographus [e] datorem gratiæ, dicens, *Gratiam & gloriam dabit Dominus*. Pari modo errarent, si qui peterent à S. Sebastiano, & S. Rocho, vt præseruent eos à peste, à S. Antonio, vt ab igne, à S. Barbara à fulmine, & ab aliis Diuis alia in eo sensu, quo ea petunt ab ipso Deo: manifestum est enim hæc errata esse, quamuis si qui Catholicorum in hoc errant, potius ignorantia & incogitantia, quàm perfidia & malitia id faciunt. Quare parochorum, Confessariorum, & Concionatorum fuerit, loco, tempore, ac modo aptis populum hæc admonere.

23 Quocirca omnes vtriusque sexus gloriosæ virgini Matri benè affecti honoremus eã eo modo, quo ipsa vult honorari, purà citra præiudicium Sanctæ fidei Catholicæ & honoris Dei, eiusque benedictissimi filij sui, & Domini nostri Iesu Christi: & vocemus eam salutem, & vitam nostram, non quod ipsa essentialiter sit illa, neque quòd per se eas dare possit, sed quod efficacius, quàm aliæ omnes puræ creaturæ, nobis illas impetrare potest. Vocemus eam Matrem, & fontem misericordiæ, gratiæ, consolationis, indulgentiæ, & remissionis, non eo quod ab ea emanent illæc, sed quòd ex ea natus fuit verus ille Deus & homo, à quo omnia illa manant, non quod ipsa possit ea facere vel dare, sed quia nulla alia pura creatura potest nobis ea melius quàm ipsa impetrare ab eo, qui illa facere & largiri potest. Dicamus ei cum Ecclesia, *Tu nos ab hoste protege, & hora mortis suscipe*. [f] eo quòd sit omnium diuorum excellentissima mediatrix ad ea nobis impetrandum. Quod consequitur non potuisse has petitiones, & titulos sic intellectos iustè reprehendi à quibusdam, [g] quorum alia quædam errata, aut certè parum circumspectè scripta primi omnium ipsi vulgari sermone Conymbricæ ante circiter 36. annos vulgauimus. Considerare oportet humillimam & modestissimam Virginem non dixisse Sanctæ Elisabethæ. [h] *Me decent omnes beatam, quia magna feci*. sed, *Quia fecit mihi magna qui potens est*. & consequenter cogitemus neminem ei gratum futurum, volendo vt ei per se largiatur vel agat id, quod sibi ipsi Deus reseruauit. Sed sic petendo, vt tanquam gratiosissima mediatrix id nobis impetret, quod perlubenter faciet. Recogitare oportet, nullos alios Sanctos tantum quantum eam posse, & ideo à fortiori nulli eorum placiturum, vt petatur aliquid ab eo vt authore, quod non potest, nisi vt mediator, famulus, & aulicus sui & nostri omnipotentis Domini præstare.

24 Errant item multi petendo à sanctis tanquam mediatoribus, adhibitis cæremoniis superstitiosis, puta per verba scripta in membrana Virginea, ligando eam filo à virgine ducto, vel ab ea, quæ vocatur Ioanna, vel Maria, aut ponendo ea sub ceruice ante solis ortum, recitando cum candelis ceræ virgineæ, eundo, vel veniendo dicendo, vel canendo ea toties, & non magis, vel minus, scribendo ea in vna scutella, & postea bibendo ea deleta vino vel aceto, in summendo vtendo aliqua vana obseruantia, & præstigiis, quas definimus supra [a] post S. Thom. [b] & alios.

25 Fateri etiam oportet multos errare petendo ab aliquibus Sanctis aliqua, putantes ea non posse alios impetrare, vt plerique in hac regione perunt à S. Antonio res perditas, à S. Rocho liberationem à peste, & alia ab aliis hic, & alibi. Non autem oportet fateri (quicquid præfati dicant [c]) erroneum esse credere Deum decreuisse aliqua beneficia præstare, intercessione aliquorum sanctorum quamuis minorum in aliquibus materiis, in quibus ei inseruierunt, quæ non decreuit præstare per alios licet maiores: vt in dolore dentium, & molarium intercessione S. Appolloniæ, quæ ei patientissime inseruiit, tollerando eius amore vt tyranni crudelissimi eos euellerent: & in peste intercessione S. Rochi, quam ipse patientissime perpessus fuit, & S. Antonij in rebus deperditis, qui naufragio velut perditus, & extra patriam suam delatus, & ob mutationem sui nominis sanctissime semper se gessit: & ei semper inseruiit, & ob alios respectus particulares. Fateamur etiam erroneum esse inuocare Sanctos sui ordinis, patriæ, vel officij seditiose. Horum de numero sunt, qui inuocant S. Dominicum, contemnendo S. Franciscum, aut contra, & qui inuocant Sanctos Hispanos, floccipendendo Sanctos Gallos, vel S. Bartholomæum, & S. Ludouicum Regem Franciæ, quod fuerint nobiles, paruifaciendo S. Chrispinum, & Chrispinianum, qui fuerunt fures: & qui extollendo S. Ioannem Baptistam, deprimunt euangelistam, aut contra. [d] Sancti enim non sunt inuidi, nec ambitiosi, neque seditiosi, & factiosi, vti nos peccatores, qui eis intendentes placere & ferure, displiceemus & offendimus.

26 Negemus tamen intollerabilem omnino esse, vt quidam scriptor eruditus ait, [e] & dignam vt alij dixerunt, quod è medio tollerẽtur (quando citra seditionem posset) consuetudinem adorãdi calceum, & sudarium glorioti illius D. Thomæ Archiepiscopi Cantuariensis, in quadam parte Angliæ vigentem.

27 Nam non solum vasa, terra, cinis, aut pulvis carnium sanctorum, verum etiam eorum vestimenta, & calceamenta, quibus inseruierunt Domino, possunt & debent adorari & venerari, ceu res eorum, eadem adoratione & veneratione, qua possunt & debent ipsimet, quorum illa sunt, vt rectè dixerunt Tho. VValdensis, [f] Gabriel. [g] & alij alibi.

28 Et quamuis neque ipsi, neque alij dixissent, posset efficaciter, & facile probari per theorias Magistri, S. Thomæ, & aliorum. [h] Ex quo sequitur, improbum esse illud eiusdem de calceo B. Thomę, quid ineptius quàm adorare calceum hominis? Nam licet adorari non debeant calceus, tunica, syndon, nec clauus, nec crux, quatenus sunt quoddam corium, pannus, rela consuta, ferrum, vel lignum: possunt tamen, & debent adorari, quatenus sunt instrumenta illius Sanctitatis, & redemptionis, quam nobis repræsentant, vti res talis Sancti, vel Redemptoris, vt S. Thom. [i] & alij dixerunt. Vbi autem inueniatur quod Dominus regnauit à ligno, siue à cruce lignea, dicetur infra. [k] Displicet item, quod iidem dixerunt, [l] nempe ob id duntaxat tollerandas esse multas supplicationes Christianorum, quod introductæ sint, veluti quædam minus mala, ad tollendum alia maiora Pa-

a Aristot. 10. Ethic. b Tho. & alios in 1. sen. d. 1. & in 4. d. 49. & Tho. 1. 2. q. 3. per totam pro ferim ar. 1. fin. ad 1.

c Ca. 1. 2. n. 31.

d Contra Aut. Malo magis. C. sfactos. eccles. & c. cum in cunctis. de elect.

a In c. 6 n 46 coroll 17. b 2. 2. q. 66. Quæst 12. ar. 14.

c Vbi supra.

d Contra exemplũ S. Th. qui 1. par q 20 ar. 4. ad 3. dicit præsumptionis esse iudicare. An Petr. fuerit sactior Iosue vel contra e Io. Coleus relat? à quibusdam in li. de modo orandi.

f In lib. de Sacramentale. 150 g in 1. dist. 13. q. 2. col. 2 et penul. b dist 9. li. 3. sentem. & Tho. 3. par. q. 25. per totam, præsertim ar. 6 & 2. 3. q. 96. ar. 4.

i In locis supra citatis.

k cap. 22. l vbi supra.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ganismi. Licet enim fatendum sit earum introductionem profuisse illis depellendis, negandum tamen est profuisse vti minora mala: quia imò inducta fuerunt vt magna bona, qualia ex se sunt.

29 Et consequenter fatendum est institutionem supplicationis die Purificationis B. Mariæ Virginis, quam vocant Candelarum, quæ sit cum facibus, & cæreis accensis multum profuisse ad tollendam illam sacrilegam consuetudinem Gentilium, currendi cum facibus accensis in honorem falsæ Deæ Proserpinæ, quam fingunt fuisse raptam: negandum tamen est profuisse, vt illi dicunt, tanquam mutationem maioris mali in minus, sed mali in bonum, qualis est de se illa deuota supplicatio sanctissimi illius diei, quæ repræsentat eam, quæ facta fuit in templo Hierosolymitano à S. Symeone, S. Anna, & S. Iosepho, vnà cum Sanctissima Virgine Matre, & supremo Redemptore.

30 Fatendum item est, quod ad excludendam inuocationem Gentilium, Apollinis, Aesculapij, & aliorum idolorum in infirmitatibus, potuit prodesse introductio inuocationis B. Antonij, S. Rochi, & aliorum Diuorum. Negandum tamen est profuisse (vt illi dicunt) tanquam inductionem minoris mali ad euitandum maius, sed vt inductionem boni, quod gratia, & ope diuina successit malo. Quod ipsum etiam est dicendum de institutione inuocationis Virginis, & Matris, per illam antiphonam, *Salue Regina*, quæ (vt ipsi male aiunt) inuenta fuit à nautis, ad tollendam inuocationem idolorum Veneris, & geminorum Castoris, & Pollucis. Quibus est consequens, non esse verum illud eiusdem. Hæc tollerata sunt à Patribus, non quod in his esset Christiana religio, sed quod ab illis, quæ commemorauimus, ad hæc profecisse, magnus pietatis gradus videretur. Hæc ille. Non, inquam, id est verum, quoniam prædicta tria, nempe processio diei Purificationis, & inuocatio diuorum in morbis, & cantus antiphonæ *Salue Regina*. actus sunt sancti veræ & sanctæ religionis Christianæ. [a]

31 Negandum est etiam ignorantiam esse, aut ridiculam, siue risu dignam, (vt iidem dixerunt [b]) inuocare sanctos, & sanctas oratione Dominica, vel Angelica: nam licet eorum ratio popularis sit, & primo aspectu colorata, puta, Quid absurdius quam virgini dicere *Pater noster*. & Christophoro, *Aue Maria gratia plena*. aut S. Gregorio *Dimitte nobis debita nostra*? non est tamen apud eruditos & pios vera, intelligendo illam vt communiter intelligitur ab eis, qui id faciunt; aliud enim est dicere, *Pater noster*. virgini Mariæ, referendo verba ad eam: aliud illud dicere Deo in honorem eius, quod sancte & religiose fieri potest & vulgo agitur, illud vero malum, & quod à nemine per somnium quidem fit. Aliud item est dicere, *Aue Maria*. semel, bis, vel ter S. Christophoro, referendo eadem ipsa verba ad eum, aliud dicere in honorem eius, referendo verba, ad quem oportet, hoc sanctum est, & passim fit, illud malum, & à nemine ni fallor agitur: licet enim idiotæ non intelligentes quid dicunt, non referant actu siue actualiter verba, ad quem oportet, virtute tamen, siue virtualiter, sic.

32 Quandoquidem interrogati de sua propria intentione dicerent eam esse referendam ad quem docti referrent. [c] Displicet item grauiter nobis subsannatio & irrisio illa, qua iidem referunt eruditos quosdam solitos fuisse subsannare, ridere quendam idiotam, qui finita Missa visitabat sacella, & ante quamlibet imaginem recitabat aliquoties *Pater noster*, & *Aue Maria*. & iis dictis aiebat, hæc tibi S. Barbara, hæc tibi S. Roche: licet enim illud dignum risu fuisset, si (vt interpretabantur) eo fine id egisset (quod non erat verisimile) ne vllus illorum Diuorum præriperet quod erat alterius, & ad euitandam discordiam inter eos: prudenter tamen factum erat, si (quod credibile est) agebat componendæ memoriæ gratia, vt se admoneret quod, & in cuius honorem recitaret, ac deuotionem renouaret, quo vegetior ad reliqua fieret, & vt distributio illa, quæ transitio Rethorica foret, ad transeundum finita inuocatione vnius Sancti ad incipiendam inuocationem alterius. Quemadmodum nonnulli pij viri recitantes aliquas horas Canonicas, finita vna, & si recitent soli, dicunt ante cæptam aliam ad Primam, vel ad tertiam, vel ad aliam horam pro diuersitate horæ quam sint inchoaturi, non quidem vt doceant Deum quam horam sint dicturi, sed vt se admonendo de vna hora in aliam transire, suam attentionem renouent.

33 Sexta illatio, quod licet non teneamur recitare horas Canonicas nisi supra memorati: [a] & quamuis neque ipsi, neque alij teneamur orare nisi temporibus, [b] horis, & locis [c] antedictis ad euitandum nouum peccatum, ad quærendum tamen maius meritum, & ad renouandam & augendam nobis memoriam, reuerentiam, & amorem Domini nostri, & vt perfectiores Christiani euadamus, plurimum nos decet orare, longe sæpius, & pluribus locis ac temporibus, tum ob innumera elogia, & exempla sacrorum Euangeliorum, Actorum, & epistolarum Apostolorum, & totius veteris ac noui Testamenti, quæ copiosissime quidam in libellis de modo orandi collegerunt. [d] quorum aliqua supra [e] posuimus.

34 Tum quia certum est, quod Discipuli illi veteres, vt pene in dies ad comedendum, ita etiam ad orandum & communicandum conueniebant. Quin & consuetudo inualuit, vt cum Episcopi & alij celebres viri conueniebant, primus actus suscipiendi hospitio esset orare, secundus communicare, tertius negotiari, & etiam hodie in ingressu nonnullorum monasteriorum, & domuum, primas sibi vendicat salutatio & oratio ante aliquam imaginem, aut intra sacellum portæ vicinum, & Papæ, Episcopi, Imperatores, & Reges in suarum Ciuitatum inaugurationibus prius descendunt ad portas ecclesiarum, & prius in eis orant, quam se ad sua hospitia & domicilia conferant.

35 Et nonnulli iter agentes, (quos quandoque imitatus sum (in locis vbi sunt pransuri vel cenaturi, siue dormituri, solent ex mulis, vel equis siue equitaturis descendere ad portas Ecclesiarum, & missis eis per famulos ad hospitia, ingredi eos ad orandum. B. Paulus [f] discendens Mileto, & iterum Tyro, orauit in litore maris, antequam solueret, cum fratribus, tam quibus cum nauigaturus erat, quam cum illis à quibus discedebat. Omnes insuper Christiani communiter, quando sibi fiunt obuij, vel coeunt, salutando sese orant dicendo, Deus te saluet, Deus tibi salutem, vel gratiam vel lætitiam impartiatur, Deus te consoletur, vel Deus te conuertat, si sit excommunicatus, quod ipsum agunt in recessu. Et S. Paulus omnes

a per sup. dicta.

b lib. de modo orandi, pag. 21.

c Arg. l. 6 procurator. ff. de condicin. deb. ex. de iure. iur. lib. 6.

nes suas Epistolas inchoabat ab oratione, & multas earum eadem concludebat.

36 Cuius exemplo omnes fere Christifideles idem agunt exceptis aliquot, præsertim aulicis nostræ Hispaniæ: in qua nescio quis spiritus à tempore nō adeo antiquo nobis persuasit dicere, & scribere: Osculor manus, imo & (si superis placet) osculor pedes, pro aue, salue, aut Deus te seruet, vel saluet, sustentet, & suam gratiam aut gloriam impartiatur: & malle audire semel manuum osculum, quam centies Deus te seruet, vel beet, & plus semel pedum osculum (qui est honos soli Papæ reseruatus) quam millies Deus te sustentet & conseruet: imo sunt, qui hoc iniuriæ ducunt, & illud honori.

Quibus addo primum, quod ante 70. annos Galli ob hoc ridebant Tholosæ Hispanos, quamuis nunc (vt audio) cœperunt eos imitari, quæ tamen permutatio non est nimis religiosa. Nam licet non sit imprudentiæ (vt nonnulli tunc existimabant) dicere, osculor tibi manus, quia sunt verba humilitatis, & earum pronunciatio sine fictione sit actus illius virtutis, sapit tamen aliquid superbiæ, & vanitatis, optare vt magis se quis tibi humiliet, quàm quod Deum pro te roget. Quinimo redolet aliquid gentilitatis quodammodo minoris, facere opera virtutis Latriæ vel religionis (quæ omnium moralium est præstantissima [a]) quæque nos magnopere inclinat ad nos humiliandum coram Deo, eique præstandum honorem & gloriam, quam actus humilitatis, ob gloriam & honorem inde resultantes quum tanto sint minores prædictis actibus Religionis, quanto virtus humilitatis est inferior virtute Latriæ & Religionis. [b]

37 Addo secundo, quòd ipse communiter eorum vtroque vti soleo, incipiēdo vel finiendo, & quandoque tam incipiendo, quàm finiendo epistolam meam oratione, cuius finis, & colophon sit bonum æternum, & postea separatim ponendo osculum manuum.

Addo tertio, quòd quia intellexi compluribus recipientibus epistolas esse fastidio illam salutationem initij epistolæ, quæ necessario erat legenda, à multis annis pro illa, qua breuiter solebam vti in initio epistolarū, pono illa verba dulcissima, IESVS † MARIA, cum crucula ea diuidente, in epistolæ summitate, vt eorum memoria ipse ad pie scribendum moueat, & is ad quem datur, ad sancte ea legendum, si voluerit ea prælegere, incitetur. Et si noluerit possit epistolam toram eis omissis sibi perlegere, quoniam illa non sunt lectori necessario legenda.

38 Addo quarto, quòd hic vsus ponendi in summitate epistolæ (IESVS † MARIA) pro salutatione vel oratione principij Epistolæ maxime videtur conuenire schedulis, & epistolis breuibus, quas nobis mutuo scribimus, quia sapit quandam hypocrisim orario addita illis in principio, & fine.

Addo quinto, me in hunc vsque diem non potuisse adduci ad dicendum vel scribendum osculum pedum aliis quàm Papæ, etiam Regibus, non quod si expediret honori Dei, aut vero bono proximi non cuiuis oscularer, sed quia hæc reuerentia ab omni antiquitate [c] videtur reseruata summo Pontifici.

39 Addo sexto, quòd Reges Lusitaniæ & Franciæ non porrigunt manum etiam ipsis Sacerdotibus, [d] licet fie Reges Castellæ etiam ipsis Episcopis, quod reprehenditur ab Archidiacono, & Alexandrino [e] quando saltem non sunt comites, licet meo iudicio sustineri posset quoad episcopos ratione iurisdictionis temporalis, quam exiguam, vel magnam omnes habent in Hispaniis: quod nunc non disputo, aut determino. Longe tamen post hæc scripta, anno 1555. cum à Lusitania in Nauarram redirem, in honorem sacerdotij negauit mihi manum osculandam Princeps illa Portugalliæ glorioſissima Donna Ioanna, quæ pro Carolo Quinto patre suo Castellam tunc gubernabat, & etiam Carolus ille magnæ spei Princeps, qui ante circiter 13. annos, cum maximo totius Hispaniæ dolore mortē obiit. Quin & Maiestas Regia patris eius Philippi II. quem anno 64. primum visi, non solum tunc, sed etiam postea pluries in eiusdem sacerdotij honorem, suam manum Regiam osculandam mihi tradere noluit, quam & aliis sacerdotibus, à tempore quo gubernacula Regni suscepit, negasse audio: nam & Regina illa glorioſissima Isabella eius vxor, tam in domo natalis mei cum eam hospitari dignata fuit, quàm alias semper, manum suam Regiam osculandam tradere renuit.

40 Ex hoc infertur nos pro nostra virili conari debere imitari veteres Christianos, patres, & maiores nostros, quorum opera fere omnia erant orationes, aut oratione consecrata & dedicata Deo, aut relata in eum.

41 Deberemus orare saltem pauxillum in lecto à somno primo experrecti. Imitari deberemus Gallos & Germanos in mane surgēdo etiam si essemus Comites, & Duces, Reges, & Imperatores, imò & Episcopi, & summi Pontifices, exemplo Ferdinandi Regis, Romanorum Caroli V. fratris germani, qui postea fuit Imperator, quem Proceres & alij cum facibus ante lucem negotiorum ergo adibant, quamuis in Hispaniis fuisset natus, & educatus: Exemplo item fœ. recor. Pij V. Gregorij XIII. & S. D. N. Sixti V. in hoc quoque, vt in compluribus aliis, admirabilium memoria repetentes celebre illud dictum Philosophi: [a] *Surgere mane cōducit studio philosophiæ corporis sanitati, & rei familiari.* & non obliuiscentes illud quod bo. me. Belgiæ decus æternum Adrianus VI. cum esset Cardinalis, & regeret Hispanias lepide dixisse fertur de illarum Proceribus noctu vigilantibus, & in meridiem vsque dormientibus, posse scilicet eos vocari Principes tenebrarum, & non lucis.

42 Deberemus, inquam, vti dico, mane surgere, in surgendo aliquantisper orare, & missam audire, si id per negotia liceret, antequam aliis intenderemus non vt protinus ientemus, & bibamus, quod nonnulli præfatarum gentium faciunt, & est vitium gulæ, neque vt credamus, quod audita missa votorum nostrorum, (quæcunque ea sint) compotes fiemus, quæ est superstitio, qua vtuntur Pyratæ, qui grassaturi, & furtum in immerentes committuri, prius missam audiunt, & negotium suum Deo inuerecunde commendant. Quod de more etiam faciunt latrones, qui audiendo missam, existimant se imperraturos auxilium ab eo, qui tam exosa habet furta, & rapinas. Qua etiam temeritate vtuntur nonnulli mercatores, & institores, qui vtraque manu, per fas & nefas, vndecunque & quomodocunque conquirunt bona. Deberemus orare in principio, & fine prandij & cenæ benedicendo mensam, ad quod nos Sacerdotes tenemur, [b] licèt (mea sententia, quæ communis est) non nisi sub pœ-

a lib. 1. Oeconom.

b c. quidā 44. dist.

Universidad de Deusto
Biblioteca

na peccati venialis.

43 Deberemus orare à somno meridiano, cum interdiu dormierimus, & cum pulsatur ad eleuationem S. Sacramenti, & ad vesperas, & ad *Aue Maria*, quod in Lusitania vocant, *à Trinidade*. cum nos somno componimus, vt somnus occupet nos orantes, vel res sacras attente legentes, vel audientes, quæ cum primis est apta ad prouocandum somnum medicina: licet id à nullo libro, vel ore medici receperim. Id ipsum deceret agere, cùm audimus pulsare media nocte ad Maturinam in aliquibus ecclesiis, & in aliis hora tertia, vel quarta post eam. Ne verò cupienti istud agere desint formulæ breues orandi his temporibus congruæ, nonnullæ ponentur infra. [a] Nemo tamen existimet me dicere velle supradicta obligare omnes, adeò vt id non agendo peccent etiam venialiter: non enim omisio eorum est peccatum etiam veniale, modò citra scandalum, vel aliud damnum, & vitium inconstantiæ fiat. Nec obstat illud Greg. [b] *Qui bona agunt & meliora deliberant, si ea non faciunt in conspectu Dei cadunt.* nec glossa eius, quæ habet eos saltem venialiter peccare, quia glossa est falsa, & dictum Gregorij intelligendum est de deliberantibus, & obligantibus se ad illud, ex mente vtriusque Tho.[c] nos autem solum de proponentibus facere ista, sine obligatione voti, vel alia.

44 Septima illatio, bonum esse Regibus & Magnatibus recitare quotidiè horas Canonicas, quod quidam negant, [d] dicentes quod Principes si aliquid eis temporis supersit, potius deberent illud impendere in addiscendo præcepta diuina, prouerbia Salomonis, apophthegmata Plutarchi, Polytica, Ethica, Aristo. & Oeconomica, officia Ciceronis, & dialogos Platonis, quæ tractant de Republica, & alia id genus, quàm in recitando horas Canonicas & quod sat superque recitat Rex, qui integris & incorruptis viris sua negotia credit, qui sua prudentia bellum à suis Regnis auertit, qui pauperes à potentibus opprimi non finit, qui medelam adhibet temeritati & audaciæ malignorum, cum quanta potest modica sanguinis effusione, quique sanctis legibus, & consuetudinibus suam Rempublicam fundat & instituit.

45 Circa quam quæstionem quotidianam dico primo, bonum fore, quod Principes orent iis temporibus, quibus supra diximus [e] decere omnes orare, id enim (excepta Missa) tam exiguo tempore fieri potest, vt ferè nemo negotiis publicis ita implicitus sit, vt id agere nequeat, ne quicquam iis impedientibus.

46 Secundo, quòd horæ Canonicæ per se sunt optimus modus orandi omnium, qui ab hominibus puris sunt instituti, [f] cum sint totius Ecclesiæ inuentum, & ob alias rationes, quas breuitatis ergo prætermitto. Et consequenter, quicunque tantum temporis in orando impendere possunt, quantum sufficit recitãdis horis Canonicis, sanctè eas possunt recitare.

47 Tertio, quòd licèt, vt dicit quædam glossa recepta, [g] melius sit de se orare quàm studere vel docere, quia orare est actus virtutis Latriæ, [h] siue religionis, quæ est virtutum moralium prima, secundum S. Thom. [i] & discere est actus studiositatis [k] virtutis longè inferioris, melius item quam audire partes, legere processus, decernere lites, iter facere, arare, fodere, & metere: multis tamen, qui ex officio, statu, vel munere tenentur discere vel studere, aut supra memorata agere, longe melius est discere vel agere ista, quàm vltra id quod ei præcipitur, vel est obligatorium, orare, si alterum alteri est impatibile: nullus enim actus quamlibet ex se bonus est Deo acceptus, quando ob illum omittitur alius magis obligatorius, [a] vt alibi, [b] & supra dixi. [c]

48 Quarto quòd Rex, vel Regina, aut Princeps callens omnia, quæ requirit suus status, & expeditis omnibus negotiis, ad quæ tenetur, tantum temporis impendere potest in orando, quantum recitandis horis Canonicis sufficit, eas rectè potest recitare, aliàs secus.

Quinto, quòd non solum Princeps præsertim iuuenis, ignorans, vel non intelligens leges diuinas, prius illas addiscere debet, quàm recitare horas Canonicas, si vtrunque facere nequeat, verum etiam is, qui ignorat suas proprias ad suum statum & regimen pertinentes: quinimo potius consulerem ei, vt discerret istas, quin & institutiones Iustiniani, vnà cum nonnullis decretis Pontificiis, quàm Polytica, vel Oeconomica Aristotelis, vel Dialogos Platonis, vel Apophthegmata sapientum & Regum Ethnicorum, quorum nonnulla aduersantur legi Euangelicæ.

49 Licèt enim hæc, quæ generalia sunt, magis placeant discenti, illa tamen sunt magis necessaria, & utiliora, eo quod sint particularia, & quotidiana, & ita materia morali, ea quæ sunt magis particularia, cæteris paribus veriora, & vtiliora, quàm generalia, vti post Arist. [d] dixit S. Tho. [e] Licet longè satius foret prius discere ista generalia, & postea illa particularia, quæ perficiunt scientiam moralem.

50 Quod mihi fecisse videtur Rex & D. N. Ioannes huius nominis Tertio, cum primis omnium principum quos terra colit, prudentissimus & instissimus, qui præter illa generalia, egregiè callet etiam suas leges horum suorum Regnorum particulares, quæ (meo iudicio) sunt succi pleniores, & concinniores, quàm vllæ aliæ, quas legere mihi contigit, legi autem multas tam in Hispaniis, quàm in Gallijs, & adeò quidem eas callet, vt quandoquepsemet emendari curet libellos supplices à se subsignandos, monendo aliquos eos offerentes, nil sibi aliàs eos obilum, aut illum defectum ob suas leges profuturos, nonnunquam alios, id quod petunt fieri non posse, quandoquidem peruerteretur ordo iuris per suas leges Regias sanciti.

51 Sexto, dico (meo iudicio) nullum Regem, Principem, Nobilẽ, Iudicem, Lectorem, Aduocatum, aut Apem, Nobilẽ, Iudicem, Lectorem, Aduocatum, aut alium quempiam, exceptis ad summum mercenariis, esse adeò occupatum, qui non possit, si velit, per hoc Breuiarium nouum Romanum à Cardinale S. Crucis compositũ, citra damnum publicum, vel priuatum, recitare horas Canonicas, eo modo, & tẽporibus, quibus supra [f] consului studiosis recitare. Imò etiam per hoc nouum fœl. recor. Pij V. quod & si sit paulo longius, est tamẽ grauius & sapidius. Quinimo existimo eos, qui eo modo se occupabunt ab aliis negotiis non necessariis, & otiosis, ita se auersuros, vt longe plura negotia possint expedire, quàm si eas non recitarent.

52 Septimo, subinfertur de se optimum esse, vt Reges & Principes, imò & cæteri omnes recitent horas Canonicas per hęc vel alia æque succincta Breuiaria, modò id non faciant tempore necessario ad egendum, discendum, vel audiendum alia, quæ iuxta suum statum, munus, vel officium dicere vel legere tenentur.

Ex

53 Ex quo sequitur admodum periculosum esse illorum Regum & Procerum statum, qui choreis, lusibus, venationibus, amoribus, aliisque vanis & stultis inuentis sese occupant diutius, quàm honesta recreatio postulet, in præiudicium negotiantiũ: si enim occupare se in recitandis horis tali cum præiudicio peccatum est, quanto magis erit occupare se in supradictis? [a]

54 Octauo, ex hoc ipso sequi, multos concionatores, quorum puritati conscientiæ (vt Alex. IIII. ait [b]) discretionis deest ratio, parum discrete interdum cõcionari, dum discentibus, & docentibus leges Romanas, Canonicas, & Ciuiles, quin & Theologiam scholasticam in Scholis, maximo ecclesiarum, Regum, parentum, & agnatorum suorum sumptu: dissuadent etiam publicè grauem illum & continuum laborem noctu diuque voluendi tot, & tam grandia volumina textuum, glossarum, simulque prouocant eos, vt maiorem temporis partem insumant in contemplando vitam Redemptoris, & in meditando de Deo, & sua curia cælesti, ac carcere infernali: qui tamen quandoque sacræ scripturę repugnantia imaginantur. Quod ipsum nituntur persuadere præsidibus, senatoribus, aduocatis, & procuratoribus: Concionatores, inquã, existimantes sufficere ad quorũlibet promiscuè confessiones audiendum, ciuitates gubernandum, lites dicendum, & consulendum, scientiam tumultuario studio, & animo aliud agente partam, quum tamen perfecto iudici ad omnia occurrentia iudicanda præficiendo vix sufficiat continuum, maximè serium, ac toto vitæ curriculo impensum studium.

55 Nec minus, & forte magis necessarium est perfecto confessario ad audiendos omnes occurrentes exponendo, siue deputando, quandoquidem tali necessaria est scientia Ethica siue moralis, & sacramẽtalis, cum omnibus suis accessoriis, quæ partim constat ex Theologia, partim ex sacris Canonibus, & legibus, & aliis permultis, vt alibi probamus. [c]

56 Quod satis intelligebãt Magistri illi Theologiæ Sorbonici, qui olim Doctoratu insigniti Lutetiæ, pro fiebantur Tholosam Canonibus operam dari, priusquam illi cœpissent Parisiis doceri, quod nunc diligentissimè audio fieri.

57 Sicut è diuerso decet Canonistam addiscere aliquantam Theologiam, priusquam Canones addiscere aliquantã Theologiã, priusquam Canones addiscere incipiat, vel postea, aut saltẽ audire materias spirituales Canonicæ facultatis ab eas probè callẽtibus.

58 Argumento etiam sunt errata, & grauamina frequentia, quæ imprudenter admittunt, puri quidem Canonistæ quoad forum interius, puri vero Theologi quo ad forum exterius, regentes Episcopatus, aut alia eiusmodi munera subeuntes.

Exhortemur itaque, Christiane lector, & inuitemus vtumquẽque, vt seruatis ante omnia præceptis Dei, & suæ Ecclesiæ, discat, & dicat, & agat id, ad quod obligatur ratione sui status, muneris vel officij, & vocationis, vt ait Apostolus, [d] Agricolam vt aret, fodiat & metat, quo se suamque familiam alat. Sutorem vt scindat & consuat, quãtum sufficerit sibi suisque sustentandis. Scholasticum cuiuscumque scientiæ approbatæ, vt sedulo illi inuigilet. Iudicem vt perlegat suos processus, & partes audiat, studeat insigniter suis legibus, & constitutionibus, neque agat quod aliqui, non aduertentes se se in eo vituperare, laudabant se apud me dicendo.

59 Qualibet nocte euoluo aliquam S. Scripturæ expositionem Hieronymi, vel S. Ioannis Chrysostomi. Delectant me epistolæ B. Hieronymi. Quibus respõderi potest, eos si id præstent satisfacietes suis officiis, & studiis necessariis, dignos esse laude, quia bonum duplicatum melius est simplici. [a]

60 Alioqui longè melius foret reuoluere sua Digesta, & Codicem, suum Bartolum, & Paulum, & suas ordinationes & instructiones. Recitemus igitur, recitemus, legamus, & relegamus S. scripturã, & Doctores Sacros: contemplemur aliqua vt vitam contemplatiuam agentes, sed nostris, non alienis impensis, ne de rapina offeramus holocaustum. [b] Sufferemur in id aliquid eius temporis, quod comedendo, dormiendo, & nos honeste recreando possumus insumere: non autem eius, quod sibi vendicare debent expeditiones litigãtium & negotiãtium, & studia necessaria prælectionum, discussionis processuũ, instrumẽtorum, testimoniorũ, siue depositionis testiũ, in quæ agẽda stipendia nobis persoluunt Regna, Reges, Academiæ, Ciuitates & parentes.

61 Non dehortor tamẽ, quin potius exhortor Scholasticos cuiuscunque facultatis, vt singulis vesperis sabbathorum, aliqua de benedictissima illa Virgine Matre Deipara, deque eius excellentia mẽte reuoluamus, vt olim fieri Tholosæ solebat: & manè festorum Benedictissimi filij sui D. N. de suis miraculis. Quin & si ob id cœnam omittamus, & tempus cœnę ei rei impendamus, lõge præstãtius & suauius erit studium, vt comperiet qui id experietur.

62 Non autem volo dicere quòd Rex, Iudex, Scholasticus, Agricola, vel alius artifex, non possit, nec vel le debeat omittere, vel commutare suum munus, & se religioni addicere, aut sacerdotio initiari, si id agere voluerit, & mutato statu contemplari ac meditari, quantum libuerit, & per statũ assumptũ licuerit: multa enim suapte natura bona sunt & optima, quæ non licent nec decent aliquem in vno statu, quę valdè decerent alium in alio, imò & eundem in illum translatũ, vt singulariter significauit magnus ille Aquinas. [c] Volo tamen dicere, quòd quãdiu qui est Rex, Iudex, Scholasticus, Agricola, aut alius artifex, non omittat facere ea, in quæ est obligatus Deo vel proximo, secũdum suũ statum, vt faciat ea, ad quæ religiosus est obligatus secundum suum, quodque recorderur illius adagij. [d] *Spartam nactus es ipsam orna.* nam eũ ipsimet Concionatores si sunt Prælati, nõ permittant recitare, & contemplari suis religiosis, qui dedicati sunt vitæ contẽplatiuæ, [e] omissis iis, ad quæ tenentur secundum eorum præcepta, & suum statũ, dicentes eos magis debere verrere, coquere, & alia similia, ad quę iuxta suum statum obligantur facere, quam cõtemplari: à fortiori dicere debent, dedicatos vitæ actiuæ, ne illa ad quæ secundum suum statum obligantur, omittant facere propter ea, quæ ob suauitatẽ contẽplationis de solo consilio eis conueniunt. [f] Addo præterea plurimum expedire populo Christiano, quod quemadmodũ prædicti Concionatores docent, & quidem rectè, multum mereri eos, qui etiam ordinariè mediocriter comedendo, bibendo, & dormiendo, etiam impensis & alienis inseruiunt Deo recitando, cantando, & contemplando quædam pia certis horis (quod multi religiosi, & nonnulli diuites faciunt) ita docerent cumulate remuneratum iri eos, qui parum

præ

a Ex c. 19.

b c. qui bona 27. q. 1.

c 2. 2. q. 79. ar. 3. ad 4.

d In lib. de modo orandi pag. 76.

e Illa. pro. præced.

f Arg. totius di. 92. & eorum quæ diximus in c. 10. ii. 50.

g in c. licet 8. qu. h Tho. 2. 2. q. 83. ar. 3.

i 2. 2. q. 81. ar. 6.

k 2. 2. q. 166. ar. 1.

a 2. 22. de Trinit. & pas. & re Chri. 4.

b Esai. 61. canon mal. certet. de consecr. dist. 5.

c 2. 2. q. 182. art. 6.

d Quod per pulchre exornat quidã in princi. Centuriæ. 1 cõsiliad. 2. 2 c. d. nostis 12. q. 2.

f Arg. cap. qui episcopatũ 8. q. 1. nihil. de renũt.

g Iunt. ea quæ nad. Tho. 2. 2. q. 187. art. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

præ inopia comedendo,bibendo,& dormiendo,integros dies,& bonam partem noctium impendunt literarum studio,audictiæ partium,lectioni processuum, ordinationi sententiarum, agriculturæ, aut aliis artibus mechanicis,arando,fodiendo,metendo, suendo, texendo,& id genus alia sexcenta faciendo, vt multi iudices,scholastici,agricolę,artificesque pauperes faciunt,suo muneri satisfaciẽdo,& honestè,sudore suo, sine dãno & onere proximi se,familiamque suã alendo,præceptis diuinis & humanis in primis seruatis.

63 Equidem nil loquor de aliis, qui oculos mentis in Deum & diuina dum recitant,aut cantant firmiores & fixiores habent,quàm ego. De me autem dico, quod vtinam etiam ipsis diebus maximè festis,quibus à quarta circiter hora post mediam noctem,vsque ad meridiem & vltra,& circiter à secunda pomeridiana vsque ad sextam in hac sancta ecclesia diuinis officiis interfumus, consumendo reliquum eorũ lautè edendo,bibendo,& dormiẽdo,quod vtinam,inquam,mererer coram Deo dimidium eius,quod credo aliquos rusticos mereri illis diebus, quibus sole sub ardenti, vel Borea rigenti, aut pluuia inundante metunt, serunt, fodiunt, aut pedites ab aurora in occasum iter faciunt,cauentes primum à peccãdo, deinde se Deo commendantes cum surgunt,cubant,cibum sumunt, cumque pulsatur ad orationem in eleuatione S. Sacramenti missæ maioris, ad Aue Maria meridiana & vespertina,eo fine quòd Deus ipse iubet, rectaque ratio suadet ac dictat,vt se familiamque suam,quam habet,aut post habiturus est senex, sine onere proximi sustẽtet, & pauperibus aliquid interdum eroget:præsertim si id ageret reputãdo,& ruminando, quòd robur illud ad hic laborandum diuinum sit donum, ob idque Deo gratias iustas ageret. Non est mihi tamen animus exæquandi statum laicum ecclesiastico, nec opera virtuosa mechanica operibus virtuosis ecclesiasticis:quia hæc,cæteris paribus, altiora & meliora sunt illis,quippe quæ altiori sunt virtute. Est animus tamen significandi raro esse cætera paria: primũ quidem, quia vt plurimum agricolæ & artifices plus laborant,& miserius edunt,viuũt, vestiunt & dormiũt, quàm ecclesiastici:cum passim videas multos agricolas vix sibi panem cibarium,aquam & cæpas, quibus victitant,assequi,& totas fere noctes in æstate præsertim messi & arcæ impartiri. Deinde quòd licet in omnibus tam illis,quam nobis deprehendatur negligentia nostro tamen statui periculosior est, quam suo, & longe facilius peccatur saltem venialiter in nostris actibus,quàm in suis: quia cum sint altiores & delicatiores,Deique cultui proximiores, & ideò debeãt esse puriores,pluribus indigent circumstãtiis, quò bene fiant,quàm sui.

64 Est item animus significandi æquum esse,vt eorũ misereamur ob intollerabiles labores,quos siti,fame, nuditate,frigore & calore pressi solicite sufferũt, ad sustentandos & impinguandos nos & alios diuites. Misereamur,inquam & procuremus potius consolari eos præfata conclusione, & aliis eã consequentibus,quàm superbientes, & elati nos eis immodestè præferre, ac plus satis nos eos despicientes suspicere, quasi nos soli simus serui Dei,immemores quod præces Publicani fuerunt exauditæ,& Pharisæi fastiditæ.

65 *Constitutiones Conymbricæ quæ iuuant Dei cultum.*
66 *Georgius Almeyda cum primis illustris.*

67 *Lumen accensum semper teneatur ante sacramentum.*
68 *Ornamenta sacra non applicanda vsibus profanis.*
69 *Parochi docẽt Pater noster, Aue Maria, Credo, &c.*
70 *Altaribus nemo incumbat.*
71 *Altare & oblationes non locanda laicis.*
72 *Cantandi arte nouerint beneficiarij.*
73 *Chorus non tolerat, nec excommunicat laicos.*
74 *Clerici non sunt quoad hoc, coniugati.*
75 *Missam non celebret pater minister ante filio.*
76 *Ecclesia non tolerat cãtum vel choreas seculares, &c.*
77 *Clericis Conymbricensibus quædam peculiaria præcepta.*
78 *Beneficiary non deferant thoraces, vel crepidas sectas, &c.*
79 *Deambulantes hora Missæ Tertiæ sic puniuntur Conymbricæ.*
80 *Visitatio quædam malè intellecta.*
82 *Peccatum non excusat inscita Chori.*
83 *Cantores & notatores Chori errant in hoc.*
84 *Concilium Basilense peperit Basilicum.*
85 *Clerici Conymbricæ his vicibus surgũt, & nudãt capita.*
86 *Hebdomadarius præcinens agat hoc, & hoc.*
87 *Prælati præcinant festis solemnioribus & duplicibus.*
88 *Præcentor non incipiat prius quàm omnia sint præparata.*
89 *Cappæ vt sumi præcipiantur, & vt non, &c.*
90 *Cappam non sumat ignorans cantum.*
91 *Cappas non sumunt dignitates nisi talibus diebus.*
92 *Mulctandus odio tacens, alte loquens.*
93 *Officium diuinum in legendo non seruans, &c.*
94 *Mulctandus quis non ingreditur protinus Chorum.*
95 *Capellanus & succentor nemo sit simul.*
96 *Peregrinus presbyter non recipiat absque habitu decenti.*
97 *Thesaurarius castiget in sacristia aite loquentem.*
98 *Mulctandus qui surgit à sede vt reciret antiphonam.*
99 *Sacerdos simul egrediatur cum diacono & subdiacono.*
100 *Recitatio idiotarum non vilipendenda.*
101 *Attentio triplex, & optima conuenit etiam idiotis.*
102 *Oratio mentalis breuis excellens.*
103 *Orare porta clausa quid Abbati Isaaco.*
104 *Oratio triplex, mentalis, verbalis, & mixta.*
105 *Oratio Memento sit mentalis vel mixta.*
106 *Oratio vocalis multorum psalmorum vt bona.*
107 *Oratio mentalis pura non intelligitur à Diabolo.*
108 *Maria virgo & mater orabat mentaliter.*

65 CTAVA illatio,multas constitutiones huius episcopatus, latas à Domino Georgio de Almeyda, episcopo Conymbricensi (qui cum primis Præsulum totius Hispaniæ fuit illustris multis nominibus alibi [a] expressis) laude & imitatione dignas, non solum aliis rationibus, quæ pro vnaquaque earum adduci possent,sed etiam ea,quod directe, vel indirecte inducunt causam mouẽtem ad deuotionem, aut eius impedimentum vitant.

66 Quarum de numero sunt sequentes.

67 Vigesimaprima,quæ præcipit habere lumen accensum diu noctuque ante Sanctissimum Sacramentum,quod iure communi sancitum non reperio, nisi forte defertur.[b] illa enim lux,vt dicit Honorius III. [c] significat ibi esse candorem lucis æternæ,& cõsequenter eam videntes ad deuotionem incitat.

68 Vigesimanona,quæ cõformis est iuri communi,[d] statuit, ne ornamenta ecclesiæ ludis sæcularibus seruiant, & vitat impedimentum deuotionis, ne quis hoc abusu spectato, postea videns sacerdotem eis

ad

ad celebrandum vtentem,desinat concipere reuerentiam,quam alias cõcepisset erga id, quod celebratur.

69 Trigesimaquarta qua mandatur omnibus Prioribus & parochis, vt in Quadragesima singulis dominicis, & extra eam semel saltem singulis mensibus doceant parochianos suos orationem Dominicã, cũ salutatione Angelica, Symbolũ Apostolicum, Articulos sanctæ fidei Catholicæ, Decalogũ cum Ecclesiæ præceptis, res quidem optime præcepta,[a] sed non æquè bene seruata.

70 Trigesimaseptima qua prohibentur oẽs, ne brachiis vel cubitis innitãtur altaribus, dũ diuina officia in ecclesia celebrantur,id.n.efficit,vt assistentes ea de re cogitent,& de huiusmodi irreuerentia murmurẽt, atque ita deuotionem debitam non concipiant.

71 Quinquagesimaoctaua quæ satis cõsona iuri cõmuni (quicquid frequentior opinio sentiat) prohiber locare laicis oblationes altaris, eiusmodi enim locatio plurimum impedit voluntatẽ,& deuotionem offerendi nonnullorũ,qui in tales personas nolẽt suas oblationes peruenire,vt iam pridem alibi [b] dixi.

72 Sexagesima qua præcipitur beneficiariis, vt ex arte cantum calleant: eius enim ignorantia deuotionem remouet, quatenus magis ipsi, & audientes eos animos intendunt erratis suis, quam Deo, & significatũ verborum, quæ cantant.

Sexagesimaprima qua præcipitur laicis, ne dũ diuina celebrantur officia, existant, nec existere permittantur in choris,& capellis ecclesiarum, quia cõfabulantur,& deuotionẽ impediunt, quod nunquam æquè obseruatum vidi, atque in hac nostra Cathedrali, vbi & alia complura diligentius quã alibi obseruari video.

73 Aduertendum tamen,quod in eo quod constitutio hæc addit iuri communi, [c] pœnam excõmunicationis contra laicos id facientes, & clericos illis cõsentientes,multi falluntur, putantes eos ipso facto incurrere excommunicationem,quod est contra collecta ex glosis cõmuniter receptis, [d] quatenus determinant verba illa,quibus aliquid prohibetur sub pœna excommunicationis, qualia in præfata cõstitutione ponuntur, non inducere illam ipso facto. Deinde quod præsumunt oẽs ordine sacro nõ insignitos, vel beneficiis ecclesiasticis carentes esse laicos, cum omnes primæ tonsuræ, & minorũ ordinũ sint clerici, [e] licet coniugati quoad hoc pro laicis videant iudicãdi,iuxta mentẽ Bonifacij VIII. [f] quatenus statuit, Clericũ coniugatorum non esse habendũ pro clerico, nisi quoad priuilegium fori, & Canonis: de quibus non est sessio,vel mansio in choro vt palam est.

74 Quæstionis autem est, an contraeant prædictæ constitutioni clerici consentientes, vel inuitantes laicum aliquem magni nominis virum, ad standum in locis supradictis? Et visum fuit in prima æditione nõ contraire, eo quod non videbatur intẽtionem auctoris eius ad hunc casum extendi, & ita non esse illam extendendam, [g] sed nunc contra videtur. Tum quia verba æquè conueniunt huic casui ac aliis. Tum quia ratio prohibendi, ne Chori attentio turbetur, magis militat in hoc quam in aliis. Tũ denique quia fœ. rec. Pius V. noluit mihi concedere gratiam,vt quidã Magnas interesset choro monachorum contra constitutionem prohibentem, ne vllus laicus interesset choris eorum.

75 Sexagesimasecunda qua statuitur, ne patri missanti filius ministret, quod iure communi [a] satis consonum est,ne audientium eã debitam in Deũ contemplationem, & deuotionem turbet cogitatio subiens mentẽ de fornicario coitu,quo ille fuit natus. Lxviij. Iuri communi [b] consona,qua prohibetur commestatio,tripudatio,& cantus secularis in ecclesiis.

76 Sexagesimanona qua inhibetur frumenti, aliarũue rerũ profanarum in ecclesiis depositio. His enim duabus constitutionibus inhibitæ incitant ecclesiam intrantes ad orandum, ne facile cogitationibus extraneis implicentur. Lxx. quæ consona iuri cõmuni [c] prohibet quædam vestiendi,& calceandi genera, quæ magis mouent spectantes ad suspicandum, quod qui ea deferunt plus cupiunt haberi pro aulicis politis, quam pro clericis deuotis.

77 Septuagesimaprima qua statuitur, vt singulis quindecim diebus clerici barbas & coronas tõdeant, ne præbeatur populo occasio cogitãdi quicquã quod diuinorũ officiorũ auditionem dedecet. Lxxiij. quę prohibet clericis agitare tauros, luctare, & tripudiare publice,qui enim vident eos ista facientes, non facile afficiuntur deuotione erga ea quæ postea vident ab eis in ecclesia tractari. Lxxiiij. qua iubentur clerici cum superpelliceis recitare in choro,administrare sacramenta,aut dicere Missam:hoc enim inducit deuotionem. Vnde colligitur male agere huius episcopatus clericos audientes cõfessiones sine superpelliceis: quod procedere limitarem ad auditores confessionũ laicorum, non autem clericorũ. Lxxix. consona iuri Communi,de quo supra, [d] ordinatur,ne iudex sæcularis vlli audientiam præbeat in ecclesiis, aut cœnobiis: hæc enim impedit deuotionem, & reuerentiam eis debitam.

78 Hac eadem ratione fundari possunt multa capitula visitationum eiusdem bo.me.episcopi,quorũ summam cum aliqua declaratione eorundẽ hic subiciã, partim quod sunt imitatione in omnib° Ecclesiis Cathedralibus digna, partim vt plenius per hæc huius ecclesiæ visitationes innotescant. Quorum primum ecclesiæ nostræ beneficiatis mandat,ne circumferant pilea,soleas, crepidas, aut thoraces sectas, sub pœna amittendæ distributionis illius diei, quo id ferremus, debitæ. Secundũ item statuit, & prohibet, ne scilicet arma in iure prohibita in ecclesias deferantur. Tertiũ iubet vnicuique beneficiariorum in sua sede modeste sedere in omnib° horis diurnis & nocturnis, sub pœna notæ,quoties id non obseruauerimus. Quartũ statuit,ne chorum durantibus horis sine causa legitima, & licentia notatoris excamus, sub pœna amissionis eius,quod illis lucrifit.

79 Quinto præcipitur, ne sub pœna amittendi id, quod pro prima datur, & oneris conscientiæ deãbuletur in templo,tabulario,aut antechoro,dum dicitur Missa Tertiæ cum Sexta, aut Nona postea decantanda quod ex statuto ecclesiæ Gallicanæ [e] videtur extractum,vbi statuitur,quod quicunque in ecclesia beneficiarius præsertim de maioribus diuinorum tempore in ecclesia, vel foris circa ipsam deambulando, aut cum aliis colloquendo vagari visus fuerit,non solum illius horæ, sed totius præsentiam, siue distributionem diei ipso facto amittat.

80 Notandum tamen est hoc capitulum non extendi, vt nonnulli putant, ad omnes, qui Missæ Tertiæ, aut horæ postea dicendæ non interfuerint: verba enim capituli non comprehendunt eos omnes, &

quibus

1 Arg. c. 2. & 3. de filiis presbyt.
b 1. decret. de immunit. eccles. li. 6. quod late declarauimus. sup. c. 9. n. 20.
c c. vt cleryci de vit. & honest. clericor.
d In c. 5 n. 20. & seq.
e vt quatuor horæ statim dicendæ intra eas sint.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quibus verba legis non conueniunt, nec eius dispositio conuenit,[a] sed solos illos, qui prædicto tempore in dictis locis deambulauerint. Tum quia est pœnale, & ideo restringendum.[b] Tum quia statutum fundatur in conscientiæ grauamine, quod incurrunt illi, de quibus loquitur, & consequenter non comprehendit absentes dicta Missa, & hora ob impedimentum sufficiens ad excusandum se à peccato: licet non sufficiat ad distributionē lucrificiendam, vltra quam quod statutum illud videtur excerptum ex statuto eccl. Gallicanæ[c] quod comprehendere solos eos, qui prædicto modo vagantur, malum populo præbentes exemplum, manifestum est.

81 Tum quia non reperitur eadem ratio castigandi eum, qui modo prædicto sine iusta causa deambulat, & eum qui ob negotium etiam non sufficiens ad excusandum à peccato se absentat: quandoquidem ille & peccat, & scandalum præbet, hic vero licet peccet, non tamen præbet scandalum. Tum denique quod ex contrario sequeretur, neminem ob absentiā è Pretiosa, Missa, aut Nona notari posse, qui non etiam amitteret distributionem primæ, quod absurdum est, ideo non dicendum.[d]

82 Ex quibus infertur primo, errare eos qui sola amissione distributionum excusari se à peccato non eundi ad horas putant, nisi alia subsit iusta causa excusationis: imo nec dies à statuto ad absentandum se ex horis sine amissione vlla concessi excusant à peccato, nisi alia iusta causa iis vtendi subsit, vt supra[e] sequutus Paludanum dixi.

83 Secundo infertur, errare notatorem chori, qui non notat eum, qui tempore debito non intrat ad Missam Tertiæ aliamue horam, aut antequam finiatur exeundi licentiam concedit, etiam ob negotia propria, vel amicorum, quamlibet sancta, nisi ecclesiam concernant, vel sint talia, quæ statuta declarant esse sufficientia ad lucrandam distributionem in absentia, siue causa eorum exeat ecclesiā, siue maneat in ea, modo partē notabilē dictæ Missæ, aut horæ extra chorum is impendat, quod notatu dignissimum est.

Tertio infertur, quod licet secundum statutum eccl. Gal. nulla sit differentia inter Missam Tertiæ, & horam ea finita dicēdam ex vna parte, & alias postea dicendas ex altera, quoad deambulantem modo & tēpore prædictis (nam ex eius præscripto totius dici distributiones amittit) secundum hoc tamen capitulum, maxima est. Qui enim aliis horis ita deambulat, earum tātummodo distributiones amittit: verum ille, qui tempore Missæ tertiæ, & horæ ea absoluta recitandæ deambulauerit, hatum horarum, & etiam Primæ lucro priuatur. Secundo differt statutum eccle. Gall. ab hoc capitulo, quod illud castigat deambulantem, scilicet in ecclesia, tabulario, aut antechoro, & consequenter non in clausto, aut cœmeterio, vel alio loco iuxta ecclesiam id facientem.

84 Tertia differentia est, quod statutum aufert totius diei præsentiam siue lucrum, hoc autem capitulum Primæ tantum, & quia præfatum statutum Ecclesiæ Gallicanæ eam tantum ligat, recte dici potest illud seruandum ibi: hoc autem capitulum hic, intelligendo illud iuridice, vt supra melius quam vnquam fortasse in hunc vsque diem declaratum est.

85 Sextum capitulum dictarum visitationum materiam propositam concernentium statuit erecto corpore, & aperto capite standum, dum dicitur Benedictus, Magnificat. Nūc dimittis, & orationes siue collectæ, Gloria in excelsis Deo, Credo, Gloria Patri in Responsoriis, & Pater noster, horarum nocturnarum, & diurnarum, sub pœna puncti transgressori infligenda. Quod colligi potest ex Speculatore[a] dicēte, quod in fine verborum euangelicorum signo S. Crucis nos munire, omniaque illa stando audire debemus, & specialiter recensetsupradicta.

86 Septimum præcipit hebdomadario, vt ipse per se, vel per alium præcinat omnes horas diurnas & nocturnas, & primum omnium in choro ad incipiendum se exhibeat, sub pœna amittendi præsentiam siue lucrum illius horæ, si eius culpa alius præcinerit, excepta Tertia quando est descensurus ad se vestiendū, & dicendam Missam, & Sexta, aut Nona post Missam, dicenda, quibus quando missat, non tenetur chorū interesse. In quibus duabus horis Mesochorus, siue Præsidēs choro imponit alij alicui beneficiario onus præcinendi, qui si non obedierit, amittet illius diei integram præsentiam siue lucrum, & nisi dictus hebdomadarius per se vel alium suo satisfaciat officio, Mesochorus, aliusue Præses eius impensis alium in eius locum surrogabit, cui singulis diebus pro omnibus horis diurnis & nocturnis, numerabuntur tot obolipro Matutino, tot pro singulis aliarum horarum, & beneficiarius ad hoc electus per Mesochorum, procinere nolens ab alio noterur, donec satisfaciat.

87 Octaua præcipit, vt in festis solennibus, & duplicibus principalis, dignitas præcinat, aut alia quæ proximior est illi, vel qui in id habet prærogatiuam, facto discursu per alias dignitates, & Canonicos, secundum ordinem suum, & antiquitatem, sub pœna amissionis lucri istius dici.

88 Nona statuit, ne is, cuius est præcinere siue capitulare, incipiat horas, aut officium diuinū, antequam omnia necessaria præparata videat, præsertim quatuor cantores cum cappis, & sceptris suis, & omnes ministros, aliamue quamuis solennitatem eo die aut festo requisitā, sub pœna amissionis præsentiæ istius horæ.

89 Decima Capitulum mandat, vt beneficiarij quorum sunt cappæ, templum ingrediantur antequā diuinum officium incipiatur, ad incipiendum eas cum sceptris suis, & vt loco absentium Mesochorus, seu Præsidēs diuinis substituat statim aliquos ex præsentibus huic actui aptos, quorum singulis impensis absentium numerabuntur 50. oboli, decem scilicet pro primis vesperis, decem pro secundis, viginti pro Matutino, & decem pro Missa & Processione: & nō obstante quod incepto officio accedat is, cuius erat cappa, soluatur alteri salarium præfatum, & quod medij Canonici, siue præbendarij, seu Tertiarij soluant pro dictis horis, pro oratione distributionum sibi competentium, mediam, aut tertiam partem, vt supra dictum est.

90 Vndecima ordinat, ne Canonici cantum ignorantes deferant cappas etiam diebus sibi deputatis, quorum tamen integram amittent distributionem, siue prouideant de aliis, qui eorū nomine eas induāt, siue non, vt addiscant cantum sibi necessarium: quod si ipsimet non fecerint, prouidebit Mesochorus, siue Præsidens diuinis, de aliis salarium supradictum, singuli crifacturis, qui si inobedientes se exhibuerint, singuli quaternorū dierū præsentia, siue lucro priuabuntur. Duodecima declarat dignitates huius Ecclesiæ nō esse obligatas ad habendū cappas, præterquā in Missis quæ

a c. indemnitatibus. 5. supradicta de elect. lib. 6. l. 4. 5. totius. ff. de damno infecto. b e. pœnæ de Pœnit. dist. 1.

c Vbi supra.

d l. nam quod absurdum. ff. de bon. lr. c. duūū. de præb. lib. 6.

e In c. 5. n. 15.

A

B

C

D

E

F

quæ diebus Iouis, siue feriis quintis in honorem B. Mar. celebrantur, quibus supradicta sunt obseruāda.

92 Decimatertia decernit omnes beneficiarios præodio, aut iniuria sibi mutuo non colloquentes esse notandos, licet intersint horis donec reconcilientur.

93 Decimaquarta statuit, notandos etiam eos, qui in sedibus suis tam alta voce in vno choro recitant antiphonas, responsoria hymnos, aut cantica, quæ à cantoribus aut organo decantantur, vt in altero exaudiantur, quia interturbant alios, & debitum interrumpunt silentium.

94 Decimaquinta, ordinat signandum puncto beneficiarium errantem in officiis diuinis, & præcipuè in lectionibus, epistolis, euangeliis, & orationibus, eo quod non præuiderit recitanda & facienda.

Decimasexta mandat, beneficiarios Ecclesiā iam ingressos notandos esse, si statim ad initium officij diuini chorum non intrent, immorantes vsque ad Gloria Patri primi Psalmi, quia ea libertate non gaudent, nisi qui sunt extra Ecclesiam.

95 Decimaseptima statuit, vt nemo huius Ecclesiæ esse debeat capellanus simul, & subthesaurarius, aut succentor.

96 Decimaoctaua ordinat, ne permittatur sacerdotibus extraneis celebrare, etiam litteras dimissorias, & licentiam sui Episcopi ostendentibus, etiam huiusmet episcopatus, nisi cum habitu & tonsuræ à iure requisitis incedant, propter scandalum, quod ex contrario concesso sequeretur.

97 Decimanona prohibet thesaurario, ne permittat clericis illis, & ne beneficiariis quidem tam elata in sacrario voce loqui, vt foris audiantur, aut vaniloquio, & nugis se recreare, quin è vestigio pœnitentiam iis iniungat, & castiget: quod si ipse facere nequuerit, indicet præsidenti, ad quem vt reliquum regimen Ecclesiæ ita correctio huiusmodi delinquentis pertinet, & vt dictus thesaurarius acerbè reprehendat pueros & puberes in dicto sacrario strepitum excitantes, aut malum exemplum præbentes, sub pœna viginti obolorum, quotiens in hoc negligens repertus fuerit.

98 Vigesima statuit notandos esse illos, qui suo se loco mouentes, eunt recitatum antiphonam aliquā ad Magnificat, aut nūc dimittis: in pulpito, eo quod non sunt cōtenti audiendo eam ab aliis decantatam.

99 Vigesimaprima præcipit, ne quis Missam Primæ, Tertiæ, aut quamuis aliam cantaturus exeat sacrario ante introitum incœptum, & ne tum quidem absque diacono & subdiacono sub pœna amissionis præsentiarum, siue distributionum duorum dierum, & quod, diaconus, aut subdiaconus, qui postquam ad altare accesserit, ad sacrarium redierit, aut per Ecclesiam deambulauerit, vel silentium huiusmodi loco debitum impediuerit, istius diei præsentia siue lucro careat.

100 Nona illatio iniustè contemni recitationem idiotarum à nonnullis doctoribus,[a] dicentibus parum prodesse iis pronunciationem eorum, quæ non intelligunt. Tum quia concesso eo, quod illi non possunt attendere secundo trium supra dictorum[b] modo: possunt tamen primo, qui sufficit ad satisfaciendum, quin & ad merendum, & tertio, qui eorum præstantissimus est.

101 Tum quia cum maior pars Christianorū linguam Latinam & Græcam ignoret, & orationes Ecclesiæ his duabus linguis sint compositæ, saltem in tota Europa, bona pars recitantium pronunciant id, quod non intelligunt, quod ipsum faciunt etiam eas callentes, nunc conando meditari vtiliora, nunc fragilitate humana vaga mente cogitando quæ nollēt, sine tamen attentionis virtualis amissione: & iniustū est tot Christianorū preces contemnere. Quare nullius orationes & recitationem vilipēdamus quibuscunque etiam verbis, modo bonis pronunciet, & nō desit ei volūtas actualis aut virtualis attendendi vno trium modorum supra[a] positorum. Non desinamus tamen magnificare intellectum verborum, quibus oramus, per ibidem dicta.[b] Credamus certo absque verbis intellectis, vel non intellectis, non posse persolui debitum orationis publicæ, nec etiam priuatæ votæ, aut in pœnitentiam iniunctæ, etiam si conciperemus mentaliter significata verborum huiusmodi orationis debitæ.

102 Assuescamus tamen orare frequētissime mentaliter & breuiter absque vllius verbi expressione: quia hunc orandi modum esse reliquorum omnium præstantissimum sensebat apud Ioannem Cassian.[c] Abbas Isaacus in hæc verba. *Istud est sacrificium verū, quia sacrificium Deo spiritus contritus. Hæc salutaris oblatio, Ista sunt pura libamina, istud sacrificium laudis: hæ sunt veræ & pingues hostiæ. Ista sunt holocausta mactata medullata, quæ contritis & humilibus cordibus offeruntur. De hac dici potest: Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo.*

103 Pro quo facit & illud eiusdem Abbatis in capitulo præcedenti.[d] *Ingredi ad orandum in cubiculum, de quo Dominus loquitur,[e] esse ab omnium cogitationum siue solicitudinum strepitu cor nostrum penitus amouere, & orare clausa ianua esse cum strictis labiis omnique silentio supplicamus non vocum, sed cordium scrutatori, & orare in abscondito esse, quando corde tantum, & intenta mente petitiones nostras soli pandimus Deo, ita vt ne ipsæ quidem aduersæ potestates genus nostræ petitionis possint agnoscere.*

104 In quibus verbis tres species orationis ab alienis cogitationibus mundas constituit. Prima, quæ fit verbis claris. Secunda quæ verbis submisse prolatis compressis tamen labiis. Tertia quæ fit mente sola sine vllis verbis tacitis vel expressis, & hanc tertiā omnium excellentissimam constituit, vti ex iis, quæ ibi subijcit colligitur. Quibus addo decem sequentia. Primum quidem, quod facilè videri potest alicui, quod ij patres effectu astruunt id quod diximus supra,[f] nempe triplicem esse orationem, mētalem, verbalem, & mistam, sed non est ita: quia solum astruunt esse duas species scilicet, quam mentalem & mistam ex mentali & verbali, quæ diuiditur in eā quæ fit verbis omnino tacitis, & eam quæ fit verbis claris & expressis.

Secundo, quòd non videntur damnare verbalem à mentali separatam, illam scilicet, quæ fit verbis sine conceptione mentali eorum, quæ illa significant: illa enim bona, satisfactoria, & meritoria est, modo fiat cum attentione prima vel tertia: nam ea communis est doctis & idiotis, & ea plures vtuntur quàm pura mētali, & mista, de qua, & eius merito dixim[g] supra.

Tertio, quòd quicquid ij patres senserint, verius putamus id, quod in additione huiusmet relectionis admonuimus[h] mistā, cæteris paribus, esse pura mentali meliorem. Tum quia duplex vinculum fortius est vno.[i] Tū quod mista cæteris paribus habet, quicquid mentalis, & aliquid vltra, excepto quod illa est

a Sup. 35. prædicta collat. 9. c. Matt. 6.

a In c. 11. nu. 6. & c. 14. nu. 4. & seq. b In c. 13. num. 6.

c In coll. 9. cap. 36.

d Sup. 35. prædicta collat. 9. e Matt. 6.

f Cap. 1. nu. 18.

g Cap. 13. nu. 8. & c. 14. nu. 4. & seq.

h Nu. 10.

i Cap. 1. de treug. & pac.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cacodæmonibus ignota, quod tamen ex se non auget meritum. Tum quia mentalis cum longa est, patitur maiores euagationes, & interdum curiosas, & parum dolatas imaginationes ingerit præsertim indoctis: & nonnunquam vertiginem capitis cerebro debilibus parit, vt experientia quæ rerum magistra est,[a] docet.

a c. quam sit. de elec. lib. 9.

Quarto videri aliquibus posse præfatam puram mentalem ab Ecclesia præcipi nobis sacerdotibus in primo, & secundo memẽto Missæ, sed hoc nullo iure probatur, vnde licet nobis in eis vti mista, introrsum formando aliqua verba tacita, quod ego ferè semper in aliqua eorum parte facere consueui.

105 Quinto, quòd illa omnino mentali, aut in hac mista ex mentali, & verbis omnino secretis, omnes sacrificij deberemus vti, quando nos humiliamus coram hostia finita eius consecratione, & cum eam eleuamus, & cum nos inclinamus ante calicem consecratum, & quando illum populo ostendimus, nullis verbis, quæ ab aliis audiri possint prolatis.

Sexto, quòd qui ad horas Canonicas tenemur, satisfaceremus vtendo hac pura mentali, vt dictum fuit supra: quia oportet vti verbis clarè aut submissè formatis, & ita conari deberemus vti mista, qua verba formaremus saltem tacita, & eorum significata mente conciperemus. Quod ipsum facere deberemus, cum dicimus verba in id præscripta, quando nos vestimus ornamenta sacra ad offerendum supremum illud altaris sacrificium Deo altissimo: cúmque ei gratias agimus, quòd nobis ei sacrificare concesserit, & cauere diligenter ne sola verbali vtamur, qua, ni fallor, plurimi vtuntur mente in alia vaga ea recitantes: quamuis illa satis bona sit, modo aliqua trium attentionum insit per supra dicta.

106 Septimo, quòd licet non sint displicendi, imo laudandi, qui vsque ad fatigationem mentis & corporis cum sola prima attentione, formando tantum conceptus non vltimatos corticis verborum, & non conceptus vltimatos eorum (quæ illa significant) recitant voluntariè absque obligatione has vel illas horas, hos vel illos Psalmos, has vel illas preces, insumendo in id magnam diei partem, maius tamen obsequium præstarent Deo, si minuerent verba, & augerent spiritum, & detraherent cortici, & adderẽt medullæ. Tum quia, vt ait Caiet.[b] errant qui orationi mentali numerum orationum vocalium præferunt. Tum quia etsi non peccent, imò & bene agant (quicquid ille dicat, qui omissa mentali meditatione voluntaria, recitat magnum Psalmorum numerum, cum attentione tamen debita, vt præfatum est) melius tamen facerent, si mentali orationi & meditationi partem illius temporis deputarent, & verbalem minuerent, iuxta illud Hieron.[c] *Melior est quinque Psalmorum decantatio cum cordis puritate & serenitate, ac spirituali hilaritate, quàm totius psalterij modulatio cum anxietate cordis, atque tristitia.*

b 2. 2. qu. 83. art. 12.

c Cap. nõ mediocriter. de consecr. dist. 1.

Octauo, quòd nisi tam prolixè orationes vocales fundentur in aliqua mẽtali iacta initio loco cœmenti & fundamenti, & nisi inter tot verba, quæ citra intelligentiam dicentur, misceantur aliquæ mentales, quæ illorum, vel aliorum sanctorum significatui respondeãt, pluries quàm semel saltem venialiter peccabit, qui eas sic recitauerit, & non solum priuabitur aliqua parte meriti, verum etiam desolationem, lassitudinem & accediam referet ex eo, vnde oblectatio, leuamen, & alacritas erant quærenda.

107 Nono, quòd plurimum expediret nobis omnibus Christi fidelibus consuescere vti oratione pura mentali, quamuis breui, petendo sæpe sæpius gratiam à summo illo duce D. N. Iesu Christo, ad sæpissime ea sine vllis verbis expressis nec tacitis vtendum, gloriosum nobis ducentes ita Deum orare, vt coniurati humani generis hostes non assequantur quid petamus, nec consequenter suis prauis technis nobis petitorum assecutionem impediant, simul & vt eneecentur displicentia, quòd nostras petitiones nesciant, quas scirent, si quibus verbis etiam submisse labiis compressis formatis fierent.

108 Decimo credendum esse, frequentissimè sic orasse virginem Matrem, frequenter Apostolos, & nostro quidem iudicio, multis vicibus è centum illis, in quibus D. Bartholomæus flexis genibus nocte & die orare solebat, ita orasse, sic etiam orasse exitimo sanctum illum, & senem Abbatem, qui nonnullis hospitibus suis, qui eum inuiserant post magnum colloquium tandem, cum de oratione sermo intercessisset, dixit. *Senex quidam huic orationi interest, qui à tempore, quo sermones inter nos contulimus, centum orationes peregit.* O exemplum dignum quod imitemur omnes Christiani, præsertim clerici & religiosi, exemplum, inquam, incitans, ne in mutuis cõuersationibus adeo colloquiis nostris præsertim recreationis, & aliis parum seriis afficiamur, vt nequeamus subinde vel aliquoties obiter subleuare oculos nostræ mentis in Deum, & citra verbũ vllum expresse, vel tacitè formatum, postulare inter alia, vt sua gratia liceat nobis transigere eam conuersationem absque mortali vel veniali offensa, cuiusmodi orationis beneficio habitæ in cathedra prælegendo non semel mihi venit in mentem, quod iam ab ea exciderat. Gratia gloriosissimæ virgini Matri, quæ nos omnes semper in hoc iuuet, Amen.

Continens 18. Conclusiones, & certas formulas orandi.

CAP. XIX.

1 *Orare qui iugiter volet vtatur eiusmodi versu.*
2 *Deus in adiutorium est clypeus ad omnia paratus, & nu.* 3.
4 *Deus in adiutorium illis, & illis conuenit.*
5 *Luxuria fugiendo, accidia resistendo vincitur.*
6 *Castus quas gratias agere debet ne cadat.*
7 *Gloria vana nascens ex tepore aliorum periculosa.*
8 *Victoria contra superbiam habita vt roborat eam.*
9 *Gratiam Dei seruaturus imploret auxilium Dei.*
10 *Studenti quis finis, quæ tentatio vincenda, & quis locus optandus.*
12 *Studens vni facultati non facilè transeat ad aliam.*
13 *Rex Ioannes III. & Regina Catharina cur recurrent ad hunc versum.*
14 *Maria princeps castellæ, & infans Portugaliæ deplorata.*
15 *Regina Catholica Donna Isabella maxima.*
16 *Causæ deplorationis mortis principis Donnæ Mariæ.*
17 *Reges ob regna, non regna ob Reges constituta, & nu.* 23.
18 *Regna & diuitias ex se non honesta, & assiniora malis, quàm bonis.*
19 *Bona hominum dona Dei, qui ea iure repetit.*
20 *Regi cæli pareat Rex terræ plus quàm illi subditus sum.*
21 *Prouidentia diuina omnia gubernat.*
22 *Christi incarnatio & passio piè mœsto magnum solatium.*
23 *Fata vel Parcas nullas esse, aut esse diuinum ordinem, &c.*

24 *Plinius impiè dixit Deum homini vitricum.*
25 *Deo cuncta esse aperta, ab omnibus ei, & nulli ab eo ratio reddenda.*
26 *Moriuntur multi iuuenes boni, ne fiant mali.*
27 *Rex caueat ne fiat tyrannus, & pastor ne fiat lupus.*
28 *Testamentum condendi voluntas & facultas Dei donum.*
29 *Confidendum non nimis seculi principibus.*
30 *Regnum de regibus ne iniustè queritor, nec Rex iniustè illud vexato.*
31 *Rex velit quod Deus, aut quod ille vult eum velle.*
32 *Consolando Christiano mœsto ob mortuum cur exempla Ethnica non nimis apta.*
33 *Abrahami de filio sacrificando obedientia mœstos ob mortuos solatur.*
34 *Maria Mater volẽs id, à quo abhorrebat, quẽ non soletur?*
35 *Christi animus morti se dedentis quem non soletur?*
36 *Christus quis & quantus, quantáque illi data.*
37 *Christiani cor modestum prosperis, & fortè aduersis parandum.*
38 *Mors Christiani somnus, quantúmque de illa dolendum.*
39 *Gratias Deo cur plus oportet pro mortuis agere, quàm eos lugere.*
40 *Bonorum huius seculi & futuri quanta disparitas.*
41 *Beatitudo patriæ indicibilis vt superat bona viæ.*
42 *Conuersatio cæli vt superat conuersationem terræ.*
43 *Boni mortem consequentium contemplatio plus delectat, quàm ipsa contristat.*
43 *Christi humanitas in cælos sublata nos affigit eis.*
44 *Deus in adiutorium frequentatum quàm vtile.*
45 *Verbis orationis præsertim sacramentalibus nil miscendũ.*
46 *Deus in adiutoriũ mentale pluribus quàm vocale conuenit.*
47 *Deus in adiutoriũ horarij initio aptissimo qui abutimur.*
48 *Deus in adiutorium proferens hæc cogitet.*
49 *Deus in adiutorium, cur adiunctum Gloria Patri.*

Prima conclusio.

1 VT iugiter Dei Opt. Max. recordemur, & assuefiamus iugi orationi præsertim mentali, & breui, vbicunque simus, & quicquid agamus, citra impedimentum nostrarum actionum cum magna consolatione, & fructu animarum, bonum est vti illo versiculo Psalmographi,[a] *Deus in adiutorium meum intende, Domine ad adiuuandum me festina*: licet secundum alium intellectum subtilem cuiusdam Cardinalis,[b] aliquid amplius ille insinuat. Qui vt aiunt S. Abbas Isaacus, & perdoctus Ioan. Cassianus[c] colligit, omnes affectus, & passiones naturæ humanæ obuenientes excipit, estque omni statui clypeus paratus aduersus omnes inimicorum insultus: quod ceu rem vtilem, & quotidianam paulo fusius extendemus, succidẽdo, & summando, quod in id duo illi peritissimi viri dixerunt, & quod Deus nobis inspiratit addendo.

a 1. Pet. 5.

2 Primo quidem, quòd versus hic vtilis est contra omnia pericula, continet enim petitionem auxilij diuini, quod contra omnia potentissimum est. Prodest contra superbiam, quatenus nobis suggerit considerationem propriæ fragilitatis, & quòd illa sine ope diuina subsistere nequeat. Valet contra infidelitatẽ, quatenus fidei vires recreat, & renouat, proponendo illum dicenti Deum præsentem, & iuuare paratum. Id enim quod inuitat ad continuè postulandum auxilium à Deo præsupponit eum semper præsentem, & petita præstare potentem. Valet aduersus inimicorum insidias, quatenus ad memoriam nostram reuocat eas, & obsidionem, qua nos diu noctúque velut leones rugientes[a] circundant, & iaecula quę præuidentur minus nocent, secundum Gregor.

3 Et quòd ab ea nequeamus liberari, nisi eiusdem Dei Opt. Max. opitulatione. Valet ad augendum charitatis feruorem, quatenus incitat ad feruide petendum, & vt festine adiuuet. *Est præterea nobis hic versiculus*, vt ait Cassianus, *in præliis contra dæmones murus inexpugnabilis, lorica impenetrabilis, & clypeus munitissimus: iuuat eos qui tristi, & solicito sunt animo, & cogitatione varia fatigantur, ne de sua salute desperent: quatenus monstrat Deum inuocatum continuè nostra prælia cernere, & nunquã ab hominibus petentibus abesse: imò ad exaudiendum esse præsto.* Hic admonet nos, ne vlla ex parte inflemur, vel efferamur ob bonũ successum spiritualem, aut prosperum statum temporalem. Quandoquidem monet nos, non solum in rebus duris & tristibus, sed etiam in blandis & lætis necessariam esse opem diuinã, vt in his permaneamus, & ab illis nos liberemus.

4 Ad cuius praxim & vsum declarandum, subseruient hæc exempla desumpta ex dicto Abbate, & Cassiano in hæc verba, *Gastrimargiæ seu gulæ passione perst. ingor. cibos quos ex emus ignorat inquiro, & in squalida solitudine ingeruntur mihi odores regalium ferculorũ, atque illorum desideria sentio me inuitum trahi, dicendum subinde mihi est, Deus in adiutorium meum intende, Domine ad adiuuandum me festina. Nec esse mihi est, & cupio strictioribus ieiunis corpus macerare ad reprimendum stimulos, & insultus carnis, sed debilitas stomachi vnà cum siccitate, & compressione alui id dissuadet, ne scilicet mihi noceant austera ieiunia, vel vt ardor carnalis desiderij citra illa cesset, orare debeo, Deus in adiutorium meũ intende, Domine ad adiuuandum me festina. Comesturo hora statuta nauseam mouet panis, & ea quæ sunt necessaria naturæ sustentandæ abhorreo: voce querula dicere debeo, Deus in adiutorium meum intẽde, &c. Legendo quæ oportet, quo spiritus meus prauis cogitationibus non inquietetur, dolor capitis me impedit, & infestat. Hora tertiæ indormio libro, videor compelli anticipare, aut præuertere tempus quieti deputatum, somnus grauis non permittit me finire horas publicas, similiter clamare debeo, Deus in adiutorium, &c. Euigilo & expergiscor, video me technis dæmonis noctu inquietari, suspirans orare debeo, Deus in adiutorium, &c. Existentem adhuc in lucta vitiorum titillationes carnis me pungunt, & blandis delectationibus conantur compellere ad consentiendum illicitis, ne ignis hic infernalis suo feruore adurat suaues floseulos castitatis, clamare debeo, Deus in adiutorium, &c.* Hæc illi.

b Lib. 10. de institu. cœno. c. 2. 3. qui. 3. art. 1. ad 4. d. 1. Cor. 6.

5 Quibus tamen illustribus viris addo, tutius fore in hoc vltimo casu oculos intendere in Maiestatem diuinam, & eius potentiam (quæ super omnia sufficiens est ad me, si placuerit, iuuandum) quàm in animi passionem, quam ob fragilitatem meam patior, ne cogitatione in eam intenta magis crescat, saltem cum per petitionẽ auxilij aduersus titillationes carnis crescit earum imaginatio: tunc enim satius fuerit aliud cogitare, quo obliuioni tradatur, aut minuatur illa: impugnatio enim carnis magis fugiendo vincenda est quàm resistendo, vti tentatio accediæ, secundum Ioan. Cassian.[b] S. Thom.[c] & alios dicentes id sensisse B. Paulum, quum dixit.[d]

6 *Fugite fornicationem*: & agendo item sedulo gratias Deo pro victoria, & postulando adiutorium, vt ea fruamur, & non imitari quendam mihi notum,

Universidad de Deusto
Biblioteca

qui (eo quod speciali beneficio Dei, quum esset iuuenis, eiusmodi impugnationibus non diuexabatur) non agnoscebat misericordiam, qua Deus vtebatur erga eum, quo ob id ei gratias ageret, neque petebat donum perseuerantiæ, quin potius sibi magnopere fidens, aiebat esse facillimum seruare votum castitatis, cuius difficultatem tamen postea iam senior fortasis in pœnam illius ingratitudinis adeo magnam deprehendit, vt sæpius non sufficerit clamare, *Deus in adiutorium, &c.* neque alia multa remedia quærita re, excepta gratia diuina, quæ præseruabat eum, ne illicitis consentiret.

7 Sed prosequamur alia exempla prædicti S. Abbatis in hæc verba. *Stimuli me iræ, auaritiæ, aut tristitiæ inquietant, video me pene coactum labefactare mansuetudinem, quam vt vitam desidero seruare, ne ab ea separer, & amaritudine iræ non conturber, magno gemitu clamare debeo, Deus in adiutorium, &c. Tentat me valde superbia, vel vana gloria, & spiritus meus videns ignauiam, & reporem aliorum, adulando mihi incipit suggerere, quanto melius inseruio Deo quam illi?*

8 *Aut quæsita iam virtute humilitatis, & simplicitatis, mici tumiditatem & duplicitatem superbiæ, aut hypocrisis, quò vincam prædictam tentationem & adulationem: & ne gloria meæ victoriæ contra superbiam habitæ me grauius infestet, quàm ipsamet superbia, omnibus viribus clamare debeo, Deus in adiutorium, &c. Excrucior innumeris & diuersis euagationibus mentis, & inquietudine cordis, neque comprimere, neque obligare effusos meos cogitatus, neque orare sine impedimento & imaginatione figurarum lasciuarum, & vanarum possum. Anima mea ita sterilis est, vt non concipiat, neque pariat spirituale quicquam vel contra. Percipio mentem meam in Deum intendi, & me impetrasse in bonis cogitationibus perseuerantiam, alacritatem cordis, ineffabile gaudium spirituale, quod penè me extra me ipsum ponit.*

9 *Animaduerto me adeo plenum cogitationibus spiritualibus, vt diffluam, & exundem. Reuelatæ sunt mihi res admodum secretæ, & hactenus mihi planè occultæ, repentina illuminatione diuina. Quò me à prædictis animi euagationibus vanis, & à prædicta siccitate, & sterilitate spiritus, & quo hæc alia dona in me perseuerent, multa cura & crebro clamare me oportet, Deus in adiutorium, &c.*

10 Quibus addo ista alia quotidiana, sum scholasticus, & hinc video me principaliter discere debere, quia ratio dictat, vt vnusquisque suam officio suo nauet operam, iuxta illud Apostoli,[a] *vnusquisque in qua vocatione vocatus est permaneat*: quo Deo seruiat, vel sibi aut proximis litteris, quas addiscit, prosit.[b] Illinc vero dæmon, & mundus suadent eas addiscere principaliter, vt quæram honorem, famam, gloriam, diuitias, dignitatem, siue Deo obsequium præstetur, siue non, plurimum interest clamare, *Deus in adiutorium, &c.* Multi sumus concursuri ad petendum lauream Baccalaureatus, Licentiæ, aut Doctoratus, vbi pro meritis distribuuntur loca priora, vel posteriora: vel ad assequenda beneficia Ecclesiastica, aut alia brauia, iuxta qualitatem eruditionis conferenda.

11 Prælectiones, vel examina nobis coram iudicibus habenda sunt, video hinc me optare debere, vt iudices concipiant iustam de me opinionem,[c] & debere cõtentum me esse eo titulo, loco, vel beneficio, aut brauio iure mihi debito. Illinc vero tentat me dæmon & mũdus, vt desiderem, quòd iudices de me concipiant maiorem iusta opinionem, incitant me procurare per fas & nefas, iusto honoratiorem locum, beneficium, vel brauium, vel titulum, necesse est clamare, *Deus in adiutorium, &c.*

12 Video me multum temporis insumpsisse in addiscenda aliqua disciplina, & non sum illius tam peritus, quàm alij mei condiscipuli, offerunt se menti meæ longe magni, & continui labores addiscendæ illi necessarij. Suggerit mihi dæmon milites voluptuose viuere, mercatores paruo labore ditiores fieri, quàm litterati magno. Iam diu do operam Theologiæ, & tanta iam sum ætate, vt bonus iurisperitus euadere nequeam, venit mihi in mentẽ, quanto sunt maiora præmia iurisperitorũ, quàm Theologorum, vel contra, postquam diu dedi operam iuri, incitat me dæmon, vt studeam artibus, & Theologiæ, suggerendo mihi, sufficere in iis pauxillum scire, in iure vero plurima esse addiscenda, quòd illæ exiguo labore perdiscuntur, ius autem maximo, & quòd illæ sunt scientiæ sanctæ, & à fraude alienæ, hoc autem fraudum, & technarum occasio, idque facit, vt quocando me ab ea disciplina, cui incubui, & in qua pote ram multa discere, quibus Deo inseruirem, efficiar, ne in illa, neque in alia quicquam sciam, quò Deo seruiam. Vt igitur in his tentationibus sim constãs, & ne à præcepto diuino, nec à mea vocatione, siue vacatione sine causa in id iusta discedam, per pusillanimitatem, inconstantiam, vel alios respectus, qui licet foris appareant aurei, intus tamẽ sunt plumbei, multa humilitate, fiducia, & conatu clamandum est mihi, *Deus in adiutorium meum intende, &c.*

Digressiuncula consolatoria pro regibus & dominis nostris, super morte principis castella Donnæ Mariæ, quæ hoc tempore contigit.

13 EXEMPLVM heu nouum, inopinatum, & innumeris quidem lachrymis, sed tanto damno imparibus ploratũ, & plorandũ occurrit nunc (accepto de morte serenissimæ & altissimæ Donnæ Mariæ Principis castellæ nuncio) in Regibus, & dominis nostris, Ioanne huius nominis III. & Regina Donna Catharina huius nominis prima, coniuge sua inclyta. Ipsi enim ab vna parte (vt sunt Christianissimi) proposuerunt, ne transuersum quidem vnguem ab æquitate, virtute, & mandatis Dei discedere, & mortem potius subire, quàm sanctissimæ eius voluntati (cui suas submiserunt) saltẽ mortiferè cõtraire. 14 Ab altera vero vident finitam vitam corporalem serenissimæ & celsissimæ illius principis Donnæ Mariæ, filiæ suæ vnicæ plusquã vnicè multis de causis à se dilectæ. Illius, inquam, verè Christianæ Christianissimæ in his regnis Christianissimis, tot, tantis, támque heroicis exemplis suorum Christianissimorum parentum, patruorum, & singularissimæ amitæ educatæ. Illius, quæ nata in hoc Lusitaniæ Occidente, euecta fuit in Principem & futuram Reginam regni castellæ, & ei annexorum, quæ tam in Asia, quam in Europa, & Africa, & extra eas in orbe nouo maxima sunt & amplissima imperia.

15 Illius inquam Donnæ Mariæ, quæ magna virtute, maioréque indole à tenella ætate refulgens, ab omnibus prædictis regnis tam dilecta, tantique erat habita, vt crederent se nacta esse quandam cælestem plantam, quæ breui ita excrescceret, vt sicut forma corporis venusta, nomine, statúsque magnitudine superabat, ita valore & fructu superaret illam suã proauiam perennis memoriæ, cognomentúmque Catholicæ primum adeptæ, maximam Reginam Donnam Isabellam, cuius qua eius mater prædicta Regina Donna Catharina de paritate contendit. Videntes ergo ijdem Reges & Domini nostri, se hinc teneri ad se conformandum voluntati diuinæ: illinc vero insigniter tentatos ob mortem tantæ principis, & multorum aliorum liberorum ad maledicendum fatis, & iniuriandum Parcis, quòd immaturè, & atrociter nimium stamina elegantissime ordiri cœpta rupetunt, & ad murmurãdum aduersus prouidentiam diuinam, & dicendum quod Boëtius dixit.[a]

Omnia certo fine gubernas,
Hominum solos vespuis æstus.

16 Cur tua æterna Maiestas interemit hanc innocentem in ætate adeo tenera? Cur sua morte tua immortalitas adeo discrutiat nos suos parentes, & serenissimum castellæ Principem nostrum generum, & consobrinum, eiusdémque maritum, qui tantopere eam ardebat, & Cæsarem suum auunculum & socerum, & Proceres castellæ, Nauarræ, & Aragoniæ, & alios omnes sibi subditos, qui per illam, suasque stupendas corporis & animi dotes existimabãt se à plurimis molestiis subleuatum & liberatum iri? Cur tua immẽsa bonitas mille mortes infligit eis, qui illi conuiuebant, separando eos à tam magna, tam suaui, támque vera, & plusquam Regia conuersatione, & constituendo eos in extrema necessitate remeandi ad natale solum luctu, planctu, & paupertate confectos, vnde nuper (solo enim anno princeps vixit) egressi erant maxima cum alacritate & opulentia?

17 Cur tot regna & dominia turbantur, tot fœdera dissoluuntur, tot & tantæ spes, & conuentiones vtriusque sexus hominum tolluntur? Cur, Domine mitissime, speciem crudelitatis ostendere quibusdam videri potes, toties nos occidendo,[b] dum tot vtriusque sexus Principes & infantes, filios & fratres nostros occidis? & in his vnam incõparabilem Augustam Imperatricem, & vnum serenissimum Cardinalem, & vnam Sabaudiæ Ducem admirabilem? Quò victrix ex hoc tam atroci prælio euadat humana prædictorum Regum maiestas, proculdubio adigitur magna necessitate recurrendi ad diuinam, & magnis clamoribus, & suspiriis dicendi, *Deus in adiutorium nostrum intende, &c.* & ad virginem matrem interpellandum dicentes. *Monstra te esse matrem, mala nostra pelle, bona cuncta posce, & nos ab hoste protege.*

Seminaria consolationum, quibus præfatas Regias maiestates per apostrophen in persona Christi latius consolabamur, sunt hæc.

17 PRIMO, quòd considerarent diuinam Maiestatem præsentem, omnipotentem, & omnia optime gubernantem.

18 Secundo, quòd is qui omnia potest, & omnia optime gubernat, Deus, nec filiam suã præfatam Donnam Mariam, nec se ipsius parentes, Reges, neque alios Monarchas principaliter creat vt regnent in terris, neque subditos eorum vt in eis sibi seruiant,[a] sed vt Reges bene regendo, & subditi bene parendo, omnes saluentur in cælis amplissimis perpetuo regnaturi, &c.

19 Tertio, quòd reputarent, quèd status Regis, potestas & diuitiæ, quæ pusillitati humanæ quædã magna videntur, apud Deum nõ sunt per se talia, quippe per se sunt tantum vtilia, vel delectabilia, & non per se honesta,[b] licet neque per se sint mala, quamuis affiniora sint eis, quam bonis, ob idque Deus, licet nonnullis amicis suis ea impartiat, compluribus tamen aut non largitur, aut eorum commodo illa eis adimit, aut vt ipsi ea relinquant inspirat, &c.

20 Quarto, quòd honores, status, liberi, salus & vita, quibus prædicti Reges fruebãtur, vel fruiti fuerant, sunt, vel fuerunt dona ipsius, qui iure optimo poterat dicere illud,[c] *Quid habetis quod non accepistis?* & consequenter, quod licet ipsi quo ad alios homines, eorum, quæ habeant, essent domini, quo ad Deũ tamen ipsum, quadamtenus erant depositarij, aut commodatarij: & ita nihil, quod suum non esset, eis ademit:[d] & nec eis nec cuiquam alij iniurius fuit, iuxta illud potentissimi sapientissimique Regis.[e] *Domini est terra, & plenitudo eius*: & illud,[f] *Scitote quoniam Dominus est Deus, ipse fecit nos, & non ipsi nos*: & illud eiusdem,[g] *Nos autem populus eius, & oues pascuæ eius, &c.*

21 Quinto, quòd Rex cæli est Rex Regum terræ,[h] & Dominus vitæ, & mortis, qui occidit[i] & viuere facit, cui par est, vt magis pareant Reges terræ, quam subditi eorum illis, &c.

22 Sexto, quòd alta mente perpenderent, nihil, nec minimam quidem frondem minimæ arbusculæ orbis moueri citra præscientiam illius,[k] neque frustra sine fine ab illo præstituto, &c.

23 Septimo, quòd iustum esset, vt ipsi licet sint patres æquo animo ferrent illam esse traditam morti honestissimæ, vt impleretur voluntas illius patris æterni, qui filium suũ vnigenitum Opt. Max. sibique coæuum, quẽ cæli & terræ capere non poterant, pro salute ipsorũ in terras demisit, & in angusto ventris virginalis claustro inclusit,[l] quo sanguinis sui pretio eos de captiuitate redimeret, æternúmque saluaret, nisi suæ offensæ impedimento essent, &c.

Octauo, quòd ob nullam causam maledicendum sit fatis, nec iniuriandum Parcis: quandoquidem (licet fabulosa & nimium delusa Gentilitas secus senserit) aut non sunt fata, neque Parcæ, aut non sunt aliud quã ordo, & dispositio,[m] quam in causis creatis, & earum effectibus iustissima Dei prouidentia, potestas omnipotens, & voluntas sanctissima constituit, & quòd ideò maledicens fatis, vel iniurians Parcis, aut imprudens incogitanter dat sine mente sonum, aut verè fide caret, cuius defectu credit esse aliquid, quod non est, aut ipsi Deo, vel ordini & regimini, quo orbem & suas creaturas, & opera gubernat, maledicit, &c.

24 Nono, quòd impia vox est illa Boëtio[n] tributa. *Omnia certo fine gubernas, hominum solos restuis actus*: quandoquidem adeo omnia perpendit, vt de omni vel minimo verbo otioso[o] sit petiturus rationem: desipuit enim ingratus, & infœlix ille,[p] qui dixit Deum homini esse vitricũ, brutis vero patrem, cum eum in tam altum finẽ crearit & tanta prouidentia eũ gubernet, tãtóque labore, & sumptu filij sui vnici de tyrannidè suorum inimicorum liberauit, &c.

a 1. Cor. 7. & c. 1. 21. quæst. 1.

b Bernar. serm. 9. 36. sup. Cant.

c In prooemio Gr. & 5. iuris præcipia. Institu. de iust. & iur.

a Magist. cum aliis in 1. dist. lib. 1. sent.

b Tho. 1. par. qu. 5. art. 6.

c 1. ad Corinth. 4.

d Cap. 1. de depositi. & cap 1. de commo. e Psal. 23. f Psal. 65. g Psal. 64.

h Apocalyp. 19. i Deut. 32.

k Aug. & Tho. 1. p. qu. 14. & melius q. 18.

l Iuxta illud hymni Eccles. quem ad horas cantant, adorant, prædicant, trinam reformé machinam claustrum Mariæ bajulat.

m Thom. 1. q. 116. p. 10. 5. post Aug. lib. 5. de ciuita. Dei.

n 1. de cõsol. met. 5.

o Mat. 10.

p Plin. in prooemio lib. 7. nat. hist. quem carpit Lactan. in li. de opific. Dei.

Universidad de Deusto
Biblioteca

25 Decimo, quòd expenderent, quam offuscatas nebulis passionum habeant suas mentes, qui Deum rogant, cur ex terra rerum humanarum calligine hanc innocentem euocauit: quandoquidem ipsius est ab omnibus de omnibus ratione posscere, & nullius ab eo, [a] cúmque ipse solus errare nequeat, [b] & nemo sine ipso, vel sine eius ope possit non errare, cuique omnia tam futura, quã præterita, quã etiam præsentia nuda sint, & aperta oculis eius, [c] &c.

26 Vndecimo, quod expenderẽt, quod nemo alius à Deo sciebat, an prædicta princeps, quæ iustè credebatur innocens, si diutius superuixisset, nocens effecta fuisset, & malitia mutasset eius intellectum, [d] & culpa sua sublimissimum illum & iucundissimum statutum gloriæ perennis (in quem gratia, & beneficio Dei euectam esse sanctè credi potest) perdidisset, & tandẽ fortè in tristi illo foco & infernali carcere ignominiæ perpetuæ sine fine arsisset, &c.

Duodecimo, quòd agnoscerent quãto peius prædicta princeps obijsset nocens, quam innocens, quanto peius annis & peccatis grauata, & cum indignatione Dei quam bonis operibus, & virtutibus ornata cum eius gratia, (cum qua iustè credi potest mortua) fuerit defuncta, &c.

27 Decimotertio, quòd non esset imaginandum, Deum benignissimum enecare in ea suum maritũ, vel socerum, sed potius ei gratiæ agendæ, quod ex causa suæ diuinæ sapientiæ nota, licet illis incognita, sinat eos diutius quam eam viuere: simul rogare, vt illud in eorum salutem vertere dignetur, cum ipsi & alij omnes etiam suæ Regiæ conditionis (quæ humana miseria est) ignorent, an melius sibi fuisset hãc laboriosam vitam finisse ea in ætate, qua hæc suam finiuit: ideóque cauere debere, ne suo altissimo statu, & vita longa benigne sibi concessa abutantur, [e] ne de pastoribus fiant lupi, de Regibus tyranni, de clementibus patribus asperi vitrici, nève sub specie diuinam implendi volũtatem, propriam suam, vel sibi acceptorum, illi contrariam impleant: nève sub vmbra constituendæ pacis, & inseruiendi Deo inferant bella, & proximis iniurientur, &c.

Decimoquarto, ꝙ exploderẽt à sua mente Regia blandam illã duri hostis suadelam, ꝙ regna sunt instituta propter eos, & alios Reges, & familiares eis acceptos, vt sanguisugarũ instar illa exugant, & contra leges æquas infestent: quandoquidem dubiũ non est munera eorum in regnorum commodum [f] protectionem, & tutelam inuenta fuisse, &c.

28 Decimoquinto, gratias agerent, quòd Deus Opt. Max. præuidens quem exitum res habitura esset, præfatæ principi (vt terrenis exonerata oneribus, & spiritualibus adornata emblematis se coram eo sisteret) largitus fuit voluntatem, & iudicium condendi testamentum, & sancta Sacramenta, quibus se armaret, [g] suscipiendi, &c.

29 Decimosexto, alta mente reponerent, quòd Deus Opt. noluit per præfatæ Principis mortem vllam fœdera, quę mille modis suggerit [h] infringere, monere tamen sic, vt nolint nimis confidere principibus, quia exibit spiritus eorum, & reuertentur in terram suam, & in illa die peribunt omnes cogitationes eorum, &c.

30 Decimoseptimo, cognoscerent, quod idẽ Deus Opt. Max. per præfatæ Principis mortem, nullam regnis prædictorum Regum de se, vel de illis conquerendi ansam præbuit, quippe qui, vt scit [a] eos non posse de ipso iustè conqueri, & ipsum de illis sic, ita non ignorat quando, quomodo, & quare, & quænam regna, populi, & priuati homines iustè conquerantur de suis Regibus, & dominis propriis, vel alienis, & quæ iniustè. Proinde væ illis, aduersus quos sanguis & sudor clamant ad Deum, *Deus in adiutorium meum intende*: & cõtra imitati inuerecundũ Cham, [b] facientes se de ouibus [c] canes, facilius infamant & condemnant Dei vicarios tam spirituales, quam temporarios, quam ipsi eos, transgrediendo magnopere leges Dei, ipsúmque grauiter offendendo, &c.

31 Decimooctauo semper reminiscerentur, quòd quanta cum ratione prædicti Reges genibus flexis indies ei dicunt, *fiat voluntas tua*: [d] tanta etiam debẽt velle conari id, quod ipse vult, vel certè quod ipsum velle norunt: quandoquidem nemo magis eos amat, quam ipse, nemo magis nouit, nec dare potest quod eis expedit quam ipse, &c.

32 Decimonono, omissis exemplis Ethnicorum, quę licet celeberrima sint, & à multis etiam eruditis & Christianis in consolationem aliquorum piorum proposita, non tamen videntur Regibus tam Christianis consolandis adeo idonea: quia, non fuerunt veræ, aut certè non perfectæ virtutes, sed falsæ, [e]

33 Omissis, inquam, Ethnicorum exemplis proponerent sibi illud illius obedientis serui Dei Abrahami, qui prius ab eo implorata ope, saltem æquipollenter, per, *Deus in adiutorium meum intende*: adeo suæ voluntatem diuinæ postposuit, quod firmiter decreuit sua propria manu, suóque proprio gladio Deo sacrificare proprium filium, non qualem qualem, sed innocentissimum, sibíque gratissimum, & hæredem destinatum, &c.

34 Vigesimo, quòd ob oculos ponerẽt illud aliud maius obedientissimæ Virginis matris, quæ magna fide, parique magnanimitate, absque spasmis (quos nonnulli [f] fingunt) stabat iuxta crucem acerbissimam, in qua filius eius suo pretiosissimo sanguine exoluebat pretium redemptionis generis humani, volendo plusquam vitam, (vt Deo se conformaret) id, à quo plusquam à morte abhorrebat, mortem mirum ciusdem filij sui quàm dilectissimi, quámque diligentissimi, &c.

35 Vigesimoprimo, vt animis suis infigerent illud omnium maximũ, & admirabile D. N. Iesu Christi, qui cũ esset ante omnia secula primo & vnigenitus, [g] in quo, & per quem omnia facta fuerunt, [h] & in quo reconditi sunt omnes thesauri [i] sapientiæ, & scientiæ Dei, cuique data est omnis potestas in cælo & in terra, [k] quique est Rex Regum, & Dominus dominantium, [l] quo se sanctissimæ Patris voluntati conformaret, posteaquam dixit, [m] *Pater si possibile est, transeat à me calix iste*: protinus subiunxit.

36 *Verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu vis*: & mox sciens id patrem velle, permisit [n] se tradi eis qui inpumeris eum iniuriis cupiebant crudelissimè interficere, &c.

37 Vigesimosecundo, quòd petita ope per, *Deus in adiutorium meum intende*: subleuarent in Deum mentes, & considerantes se suos seruos, & fideles, ac pruden-
dentes eius in temporalia vicarios, [o] perpenderent quantominus est id, in quo vult Deus eos sibi conformari, quam illud, in quo prædictus Abrahamus, præfata Virgo mater, & præ omnibus præfatus D. Iesus

a Aug. ad Macedon. relatus in c. quæsiti. 8. de pœnit. dist. 1.
b c. 8 nobis 2. & sententt. excõ. c. Ad Hebr. 4. &c. nouit. de iudic. d Sap. 4. & c. fiez bonas de pœnit. dist. 4.
c Nam potentes potenter tormenta patientur. Sapient. 6.
f Non erãt regnũ propter Regẽ sed Rex propter regnum est.
g c. multi. 1. q. 1.
h Cogito cogitationes pacis dicere. 29. caderet. de immunit. eccl. lib. 6.
a Ouidius 3. primo triumph. de Hector. & Andromach. c. Dominus Iesus Christus.
b Genesis 9. & c. quæsiti. 8. q. 1. c. damnatio. 23. q. 5.
d Matth. 6.
e Matth. 11.
f Ioan. 1.
g Coloss. 1.
h Ioan. 1.
i Coloss. 2.
k Matth. 28.
l Apoc. 19.
m Matth. 26.
n Ioan. 19.
o Ioan. 14.

Iesus se ipsi conformarunt, perpenderent inquam, hæc, & ea mente voluentes conarentur toto animo dicere ei, quod alius suæ conditionis Rex antea perfecto corde dixerat, [a] *Paratum cor meum Deus, paratum cor meum*, paratum, quidem ad suscipiendum modeste prospera, & paratum ad ferendum fortiter aduersa, &c.

38 Vigesimotertio, quòd licet Deus Opt. Max. velit præfatos Reges suæ voluntati iam sibi notæ se conformare, non tamen præcipit eis, ne vllatenus ob tantæ principis & filiæ tam dilectæ mortem contristentur, modo id Christiane faciant iuxta illud Apostol. [b] *De dormientibus non contristemini, sicut cæteræ gentes, quæ spem non habent*, quasi dicat, vobis quidem vere Christianis mors vestrorum videri debet somnus quidam, ex quo, quando forte minus putaueritis, excitabuntur, & ideo, potestis quidem iuste dolere, sed non ita vt Ethnici, qui nullam vlterius videndi mortuos spem habent, &c.

Vigesimoquarto, quod licet diuina Maiestas permitteret prædictis Regibus dolorem modestum, eo quòd tam cito post alios Principes & Infantes, filios & fratres ademptos, hanc quoque Principem ademisset, deberent tamen ei agere gratias, eo quod eam ipsis adeo probam, adeo in bona propensam dedisset, vt duratura diu sit eius fama, quæ sola incitare queat totam Hispaniam ad imitando eam Deo seruiendum, & ipsos parentes eius colendum.

39 Vigesimoquinto, quòd idem Deus Opt. Max. permitteret eisdem lugere mediocriter, quod tam paruo tempore tam ampla regna terrena tenuerit, modo gratias ei actu, vel virtute agerent, quod eam ipse illis præposuit, permitterétque eis dolere quòd illius præsentiam corporalem eis (licet raro ea fruituri essent) subtraxit, modo actu vel virtute gratias agerẽt pro spirituali, quam pie possunt credere eum fecisse illi adeo continuam, vt ea semper, & vbique eius consuetudine vti possent, &c.

40 Vigesimosexto, quòd etiam permitteret idem Opt. Max. eis dolere, quod illa posthac non erit mediatrix inter eos & Cæsarem, & eius filium Principem Philippum, modo non negarẽt ei gratias, quod transtulerint eam in locum, vbi erit mediatrix apud Imperatorem omnium Regum, & Imperatorũ creatorem, & apud filium suum primo & vnigenitum immortalem, ab omnibus spirituum ordinibus adoratum, [c] quem prius quam istum alium mortalem desponderat. [d]

41 Permitteret item eis dolere, quod eam euocauit Pincia oppido angusto æstate calore ardenti, & hyeme frigore rigenti, subiecto negotiis tetricis, horrendis morbis, siti, fami, aliísque id genus sexcentis malis, modo non negarent ei gratias, quòd (vt iuste credere possunt) transtulit eam ad ampliísima regna cælorum, quorum aliquot emblemata collatione aliorum mediocria (nempe stellæ) sunt longe maiora [e] tota Europa, Asia, & Aphrica, in quibus non est æstus, non frigus, non tædium, nil triste, non fames, non sitis, nec dolor vllus, contra vero redundat omne gaudium, omne lætum, [f] & indicibilis de summo bono fruito, &c.

42 Vigesimoseptimo, quòd idem Opt. Max. permitteret eis dolere, quod prædicta Princeps subduxerit se cõuersationi suarum mortalium amicarum, dum non negarent ei gratias, quod pro ea ipsi con-
cesserit consuetudinem supremæ suæ Curiæ cælestis Principis Mariæ suo de nomine dictæ, & omnium, quibus illa est amicissima, Diuorum & Diuarum, & propterea, quod eam participem fecerit admirabilis filij benedictissimi conuersationis. Super omnia verò, quod eam compotem fecerit indicibilis beatificæque visionis, qua intuetur ipsius essentiam, quam consequitur gaudium illud plenissimũ, quale nec oculus vidit, nec auris [a] audiuit, nec in cor hominis ascendit, &c.

43 Vigesimooctauo, quòd pro sui christianissimi magnitudine animi subleuarent oculos mentium, & contemplarentur triumphantem prædictæ principis in regna cælorum ingressum (quem sanctè credere poterant sibi datum) simul & ingressam cœpisse possionem sui Regni iam inde à constitutione mundi sibi destinati, præfatarúmque conuersationum cum omnium suorum desideriorum explemento, simul & illarum congratulabundam ouationem, qua excepta fuit à suis auis, fratribus, sororibus, auunculis, aliísque cognatis, & amicis, & à tota illa cælesti Curia splendidissima, & quod prædicti Reges, & domini nostri si presius contemplarentur, non solum non contristarentur, verum etiam iubilum lætis lachrymis magis, quam verbis exprimendum conciperent, & arriperentur desiderio feruenti, potiundi simili in prædicta Regna introitu, & consortio suæ prædictæ Donnæ Mariæ, & animis in vires collectis, sublatáque in cælum voce clamarent, *Deus in adiutorium nostrum intende, Domine ad adiuuandum nos festina*, quo ad hæc summa gaudia tandem post varios casus & tot discrimina rerum perueniamus. Amen.

Æqui bonique consulas, Christiane lector, quod digressionem consolatoriam, quam in vulgari per apostrophem in persona Christi cõposuimus, nunc in prædicta capita contraximus, quia tunc oportuit per eam animos prædictorum Regum, & multorum aliorum Summatum & infimatum prædictæ Principi bene affectorum lenire, & leuare dolore. Nunc autem satius visum fuit, redigere eam in prædicta capita, ex quibus lector pro casus qualitate possit excipere, quæ ad consolandum lugentes mortuos vsui conuenire possint. Conuenient autem frequenter, quandoquidem in his quibus oppugnamur, malis, maxime quotidiana & infesta sunt tela mortium parentum, filiorum, cognatorum, Dominorum, & aliorum amicorum, aduersus quæ præsentissimum propugnaculum nobis esse potest prædictum, *Deus in adiutorium meum intende*, nostro casui occurrenti debito modo applicatum. Nolo tamen tollere rationem tunc redditam, qua me iuste fuisse motum ad eam componendam, scripsi: fuit enim illa, quod in Nauarra natus, & in regno Castellæ splendidos honores adeptus, & iussu Cæsareo inde migrans in admodum insignem Lusitaniæ Conymbricam, in qua prædicti Reges susceperunt infulas, & coronati fuerunt, eisdem in eadem inseruiui maiore honore, & honorario, quam alius hactenus inseruierit, in qua eadem ciuitate prædicta inclyta Princeps nata fuerat, & tandem electa in Principem & Reginam futuram Castellæ, & Nauarræ: per hæc enim omnia simul coniuncta satis concluditur, me triplici ratione lugere debuisse mortem ipsius, quæ tria prædicta Regna vmbra alarum suarum protegere cœperat. Accedit, quod per eam super-

a r. Cor. 2. & Hier. 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ſtitem ſperabam implenda multa, quæ maxima illa Donna Iſabella Auguſta, & Imperatrix, amitta ſua verbo, & epiſtola Regia nobis promiſerat, quando eius & Cæſaris iuſſu Salmantica Conymbricã commigrauimus, ſubuenire nimirũ meis cognatis, quos illuc commigrando reliqueram deſolatos. Acceſsit item, quòd nuncium prædictæ mortis acerbiſsimæ aduenit eo tempore, quo hæc pars, in qua de verſu illo, *Deus in adiutorium*, tractatur, iam iam erat prælo ſubmittenda, pars, inquam, operis nuncupandi ſuæ matri Reginæ, noſtræ Dominæ Chriſtianiſsimæ quam, & Regem ipſius coniugẽ magnopere cupiebam ab omnibus etiam minimis quibuſque ſeruulis eius (quorum de numẽro eram) adiutum iri, vt qui tanquam magnanimi heroes ſuum iuſtum diſsimulabant dolorem, omnino eum ex ſuis (qui verè regi erant) animis expungerent, alta mente contemplantes fœlicitatem, qua credimus filiam eſſe donatam, & maiorem, qua ſperamus parentes eſſe olim donandos, magnopere, inquam, hoc cupiebam, multo autem magis, quòd ſicut Reuerendiſsima, eadémque amœniſsima illa noſtri redemptoris humanitas ab ab oculis corporeis Virginis Matris, Apoſtolorum, & aliorum ſibi deuotorum & deuotarum in cœlum ſublata, animos eorũ in eoſdem ſuſtulit, & quadantenus eis deficit, ita prædictæ Sereniſsimæ, eiuſdémque dulciſsimæ ipſorum filiæ in cælos ſublatio eſſet in cauſa, quo ipſi ſuorúmque ſubditi mente habitaremus in eis, obnixe interim, dum vita manebit, dúmque ſpiritus regerit artus, toto corde elamantes. *Deus in adiutorium noſtrum.* Regum & noſtrum intende, quo illi ſancte regendo, & nos humiliter parendo ad tua iſta cælorum ampliſsima, & omni ex parte fœliciſsima regna tandem tranſmigremus, Amen.

44 Præfata tamen digreſsio non obſtabit, quo minus te, & me admoneam, candide lector, illa verba S. Abbatis Iſaaci [a] commendãtis vſum iſtius verſus.[b] *Deus in adiutorium meum intende*, quæ ſunt hæc. *Huius verſiculi meditatio in tuo pectore indirupta voluatur. Hunc in opere quolibet ſiue miniſterio, vel in itinere conſtitutus decantare non deſinas. Hunc & dormiens, & reficiens, & in vltimis naturæ neceſsitatibus meditare. Hæc volutatio cordis velut formula tibi ſalutaris effecta, non ſolum illæſum ab omni dæmonum incurſione cuſtodiet, ſed etiam cunctis te vitiis terrenæ contagionis expurgans, ad illas inuiſibiles theorias cæleſteſque perducet, atque ad illum ineffabilem, ac à perpaucis expertum prouehet orationis ardorem. Hunc verſiculum meditanti tibi ſomnus irrepat, donec inceſſabili eius exercitatione formatus etiam per ſoporem eundem conſueſcas. Hic tibi expergefacto primus occurrat, iſte euigilanti cogitationes anticipet vniuerſas: iſte de tuo conſurgentem cubili curuationi genuum tradat, atque illinc deinceps ad omne opus actuſque deducat: hic te omni tempore proſequatur, hunc meditaberis, ſecundum præcepta legiſlatoris, ſedens in domo, & ambulans in itinere, dormiens atque conſurgens, hunc ſcribens in limine, & ianuis oris tui: hunc in parietibus domus tuæ, ac penetralibus tui pectoris collocabis, ita vt hæc ad orationem procumbenti ſit tibi aceruis decantatio, & exinde conſurgenti, atque ad omnes vſus vitæ neceſsarios incedenti ſiat erecta & iugis oratio.* Hæc illi.

Hanc doctrinam duorum iſtorum Illuſtrium virorum S. Abbatis Iſaaci, & eloquẽtis Eremitæ Ioannis Caſsiani, quam vti nemo me docuit, neque ad canos vſque didici, ita libenter tibi, Chriſtiane lector, communico, obnixe te rogans, vt id, quod ego capite iam cano in vſum habere cœpi non ſine fructu, tu cum maiore iunior eam doctus ea vtaris, quò nos Deum continuo inuocantes, & mentibus noſtris repræſentantes, quadantenus in eum tranſformemur in hoc ſeculo per gratiam, & in futuro per gloriam, Amen.

45 Addo hanc doctrinam intelligendam eſſe de dictione, & cantatione mentali tãtum, quoad actiones cantandi & recitandi, non autem de vocali. Tum quia vocaliter dici nequit, cum aliud vocaliter dicitur, & nõ eſt conſulendũ quod fieri nequit.[a] Tum quia peccaret, qui cantãdo vel recitando pſalmum, hymnum, euangelium, vel aliquid aliud eiuſmodi, verba præſertim ſacramentalia, eis miſceret verba prædicta verſiculi, cum per nil tale debeant interrumpi, vt tetigit Felyn.[b] & definiuit S. Thom. poſt & ante alios,[c] concludendo, addere quicquam vel interponere verbis formalibus ſacramentorum eſſe peccatum, etiam ſi non ſemper eſſentiam ſacramenti impediant.[d]

46 Ex hac concluſione ſequitur primo, non abſre magnum illum Hieronymum (vt fertur) conſuluiſſe Papæ Damaſo, vt in initio cuiuſlibet horæ Canonicæ diceretur hic verſus. Quando quidem etiam in principio, medio, & fine cuiuſcunque actus tam ſecularis, quàm eccleſiaſtici, corporalis & ſpiritualis magno cum fructu dici poſſe prædicti Patres doceant. Dixi, inquam, poſſe dici mentaliter tantum in actibus, qui voce tantum, vel qui mente & voce fiunt, quia in aliis dici poſſunt etiam vocaliter, per proxime dicta.

47 Secundo ſequitur id, quod ſupra [e] dicebam, puta, verſum iſtum de ſe eſſe principium aptius cuilibet horæ, quàm Pater noſter, ſicque ſtatuiſſe Papam Damaſum conſulente B. Hieronymo, & Patrem noſter, de ſe aptius in fine dici, vti veteres dicere ſoliti erant.[f] Dixi, *de ſe*, quia ex aliqua circumſtantia eccleſiis aliud poteſt eſſe aptius, vt eſt in Breuiario Romano fœl. record. Pij V. ex ipſius præcepto, & in aliis, quorum regula iubet ab alio initium ſumere. In illis enim non ſolum eſt melius, ſed etiam neceſſarium ab illo inchoare. Quandoquidem minus bonum præceptum præferendum eſt meliori conſulto, vt alibi diximus.[g]

48 Tertio ſequitur, deplorandos eſſe multos, qui in choro & extra illum incipimus hunc verſum omni ex parte Deo plenum, & redundantem, adeo ipſo vacui, adeoq; vacue, leuiter & indeuote, vt ſcõmata effutire, aut verſus Virgilianos occinere videamur.

49 Quarto ſequitur, quòd deprompturus theſauros ſupra memoratos ex tam opulẽto armario, non tam debet aſſue fieri ad recitandum vocaliter verba prædicti verſus, quàm ad cogitandum quàm propè, quamque præſens ſit ſibi Deus, à quo petit opem, quamque ille potens & benignus ad ferendum, & quàm ipſe qui petit ea indigẽs, vt ſupra [h] dictum eſt.

50 Quinto ſequitur, aptè coniungi huic verſiculo illum alterum, *Gloria Patri, & filio, & Spiritui ſancto*, vt fertur conſuluiſſe diuum Hieronymum, non quidem vt ſine attentione vlla (vt ſæpiſsimè proh dolor fit) dicatur, ſed vt priore humiliter peramus nobis opem, ſiue qua nihil poſſumus,[i] poſteriore vero reuerenter optemus, & quæramus ſummam eredem vni, & trino, Patri, & Filio, & Spiritui ſancto gloriam, & honorem, quæ ſuper omnia optare debemus, quæque vtinam vniuerſus orbis tribuat ei, quò ipſe nobis omnibus ſuam, qua nos ſibi faciat gratos, gratiam tribuat, Amen.

a Apud Ioã. Caſſian. lib.10. inſtit. c.13. collat. 10. c.10.
b Pſal. 69.

a Aug. de bono perſe. cap. 12. & de corrept. cap. 11. & 12.
b Felyn. in c. Cum Marthæ de conſecr. dift. 1.
c Sum. 3. part. q. 83. art. 4. ad 3.
d Sum. 3. part. q. 83. art. 4. ad 3.

e Cap. Cum Marthæ de conſecr. dift. 1.
f Cap. Sacerdotes dift. 37.
g Sum. 2. 2. q. 83. art. 8. ad 3.

h Cap. Cum Marthæ de conſecr. dift. 1.
i Cap. Sacerdotes dift. 37.

51 *Orandus non eſt Deus vt noue velit, quod antea noluerit.*
52 *Deus plane immutabilis.*
53 *Voluntas & ſcientia Dei vt immutabilis.*
54 *Oratio quid prodeſt, ſi Deum non mutat.*
55 *Orant vt male multi pro ſe & aliis.*
56 *Oraturus rectè expreſſe vel tacite id faciet.*
57 *Oratio facta Deo vt differt à precibus homini porrectis.*
58 *Deum non tædet multitudinis precum.*
59 *Oratio peccatoris quæ mortuis proſit.*
60 *Intellectus cuiuſdam elogij S. Gregorij.*
61 *Eleemoſyna boni Domini miſſa per malum prodeſt.*
62 *Miſſa oratio pro defunctis omnium ſecuriſſima.*
63 *Orans pro aliis agat hæc.*
64 *Orandum ſed non pro ſancto vel damnato, &c.*
65 *Orare pro infante mortuo an liceat?*
66 *Facetus fuit quidam ruſticus.*
67 *Orare pro infidelibus & excommunicatis an liceat.*
68 *Miſſa cur non applicetur excommunicato.*
69 *Orare vt liceat ſaltẽ priuatim pro eo, qui creditur beatus.*
70 *Orat vt eccleſia expreſſe pro hæreticis, &c.*
71 *Excommunicatis non proſunt ſuffragia generalia.*
72 *Oratio quæ eccleſiæ fiat pro excommunicato.*
73 *Miſſam applicare aliud, quàm applicare eius orationes.*
74 *Excommunicato non prodeſt Miſſa, ſed mortali peccato infecto ſic.*
75 *Oraturus pro mortuo, quem putat ſaluum, hoc agat.*
76 *Orare pro inimicis ſanctum, quin & interdum neceſſariũ.*
77 *Orare malum malis, ne male agant, licet.*
78 *Orari poteſt omne factibile, ſed non fieri omne orabile.*
79 *Tyrannus occidi nequit à quouis priuato.*
80 *Surdus horas non recitet cum alio.*
81 *Cæcus non excuſatur à choro.*
82 *Infirmitas ſufficiens ad excuſandum ab horis non eſt ſurditas, vel cæcitas.*
83 *Horas recitans cum aliis vt ſupplere debet particulas omiſſas.*
84 *Priuilegia quæ recitandi non ſunt vera priuilegia.*
85 *Recitare licet etiam ſedendo iure communi.*
86 *Priuilegia quæ recitandi, etiam ſi nihil noui concedant, proſint.*
87 *Priuilegiorum compendium vtile, ſed cum originali conferendum.*
88 *Interdictum vbi tollendum die conceptionis Mariæ.*
89 *Oratio ad ſupplendum defectus horarum.*
90 *Orans pro Francorum Rege hanc quærit indulgentiam.*
91 *Regibus pro duobus Chriſtianis quid orandum.*
92 *Reges an quidam Chriſtiani teneantur in foro Dei inire fœdus.*
92 *Defendere tenetur quis Rempub. & Eccleſiam plus quàm priuatum.*
93 *Concordiam ad honeſtam litigantes quos Iudex cogere poteſt.*
93 *Regibus alienis, & ſuis Vaſallis detrahentes vt peccant.*
94 *Murmurationi contra Reges obuiandum.*
95 *Chriſtiani ſunt membra, & ſerui vnius corporis & domini.*
96 *Regibus quid potius quàm victorias optare debeamus.*
97 *Orare pro Rege ſuo iuſtum, & an iuſtius quàm pro omnibus.*
98 *Orare pro multis vt melius quàm pro paucis.*
99 *Amare amicum maioris meriti quàm amare inimicum.*
100 *Orare nominatim in collectis vt licitum.*

Secunda Concluſio.

51 QVOD nemo orare debet, aut rogare Deum quicquam, exiſtimando ſe ſuis precibus flexurum eum ad volendum aliquid, quod antea nolebat.

52 Tum per illud D. Gregorij. [a] *Obtineri non poſſunt, quæ prædeſtinata non ſunt.* Tum quia Deus immutabilis eſt, teſtante ſe apud Zachariam prophetam,[b] *Ego Deus, & non mutor*, & aſſerente Auguſt.[c] *Quod ipſe ſolus eſt immutabilis, cum neque quoad ſubſtantiam mutari poſsit, vt alia corruptioni obnoxia, nec quoad locum, vti corpora cæleſtia, neque alio modo, vti Angeli.*[d]

53 Tum quia vt ineffabilis illa ſubſtantia, & ſuum eſſe ſupra modum admirabile, ita eius ſcientia & voluntas non mutatur, vti ante & poſt alios tradidit D. Tho.[e] Tum quia, vt impium eſt dicere, Deo curæ non eſſe regimen inferiorum, aut humana omnia fato quodam ineuitabili, aut ſyderum concurſu, ſiue (vt aiunt) conſtellatione, aut immutabilitate prouidentiæ diuinæ fieri, ob idque non prodeſſe orationem, ita erroneum eſt exiſtimare ob noſtras orationes mutare Deum ſuam voluntatem, inſtar Regum & potentum dominorum, ob preces ſuorum familiarium, vt tradit idem S. Doctor.[f] ab omnibus receptus.

54 At inquies, cur ait D. Ambroſius à Gratiano relatus.[g] *Nouit Deus mutare ſententiam, ſi tu nolueris emendare delictũ*, & vt dixit Hieremyas [h] relatus per Concilium Toletanum, [i] *Si pœnitentiam egerit gens illa à malo ſuo, agam & ego pœnitentiam à malo, quod cogitaui vt facerem eis.* Quomodo igitur ſecundum hoc prodeſt orare, quandoquidem ſi Deus velit fiet quod eum rogamus, etiamſi non rogemus, & ſi nolit, ſuperfluum eſt eum orare, quandoquidem non eſt mutaturus ſuam voluntatem?

Ad dictum B. Ambroſij reſpondeo, eum nolle dicere Deum mutare ſententiam definitiuam de me, aut de te à creatione mundi latam, licet ſic eam, quæ fieri debet ſecundum præſentem iuſtitiam, & ſtatum meum vel tuum præſentem, ſi nos illum immutemus, vt poſt Cardi. Turrecrem.[k] & alios complures declaraui prælegendo illud ipſum dictum [l] S. Ambroſij, anno quo hæc ſcripſi, quod poſtea typis excuſum fuit anno 1581. & ita etiam intelligendum eſt, id quod ait Hieremyas, cum aliis multis ſententiis S. Scripturæ.

Ad aliam obiectionem reſpondeo, vtilitatẽ orandi non conſiſtere in eo, vt merito, & virtute orationis faciamus eum velle, quod antea nolebat, ſed vt det quod decreuerat nobis dare oratione mediante, ſicut mittens ſementem in aliquem fundum, non facit Deum velle in eo dare panem, quem non decreuerat dare, præuia illa ſemente.

55 Ex quo ſequitur primo, male & perperam orare aliquos, & aliquas, quos vidi recitare, iubere celebrare Miſſas, ieiunare, & plangere ob ſalutem alicuius cognati infirmi, aut afflicti, ſperãtes quod Deus mutaret voluntatem conſtantiſsimam & optimam.

Secundo ſequitur, quòd orans & rogans Deum aliquid, credere poteſt, quod ante mundi creationẽ ſcit Deus cum fuiſſe illud rogaturum, & quod immenſa ſua bonitas decreuerat illud agere, aut aliud quippiam magis oranti, vel illi pro quo oratur, conueniens, iuxta illud B. Bernardi, [m] *Vnum indubitanterè*

duobus

a 22. q. 4. c. obtineri.
b Zach. c. 1
c In lib. de nat. boni.
d Cap. firmiter. de Summa Trin. cum ei annot. per Tho. ibi, & in 1. part. q. 9. art. 1. & 2. et 1. par. q. 14. art. 15. & 19. ar. 7.
e 1. part. q. 22. art. 3. & q. 23. art. 8. & 2. 2. q. 83. art. 2.
f In c. nouit. de pœnit. dift. 1. & Cap. 28.
g Cap. in cõmunibus 22. q. 4.
h In c. ſed & contra. de pœ. dift. 1. Cap. nouit. de pœ. dift. 1.
i Serm. 1. de quadra-

Universidad de Deusto
Biblioteca

duobus sperare possumus, quoniam aut dabit quod petimus, aut quod nouerit esse vtilius.

a Quod. 5.

56 Tertio verum esse, quod post alios dixit Adrianus. [a] *Omnes quippiam à Deo postulantes debere communiter, saltem virtute vel tacitè addere conditionem illam, si sua maiestas id velit, aut illud ei gratum fuerit, & magis quæ Dei sunt, quam quæ nostra, quærere, voluntatémque suam nostræ præponere.* Quinimo melius foret petitionem nostram sub finem his verbis moderari. *Sed fiat voluntas tua*, vti ipsemet Redemptor suam in horto moderatus fuit, cum dixit. *Pater si possibile est, transeat à me calix iste, veruntamen non sicut ego volo, sed sicut tu vis.* Quot (quæso) halucinantur in hoc? Quot recederēt à desideriis suis feruentibus, si considerarent illorum scopum esse debere desiderium, vt potius fiat voluntas Dei quam sua? Dixi supra, *Communiter*: nam sine vlla conditione possumus velle optare, & petere illud, ad quod nos præceptum dominicum obligat, cuius est gratia, & gloria diuina & gratia qua abstineamus à peccato mortali, vt dixit idem Adrianus. [b]

b Vbi sup.

Tertia Conclusio.

57 QVADRVPLICEM esse differentiam inter orationem, & preces, quæ fiunt homini, & eas quæ fiunt Deo, vti ante & post alios rectè tradit S. Tho. [c] Prima, quod rogans hominem, communiter suum votum & necessitatē ei manifestat, qui vero rogat Deum, non vult neque debet velle manifestare suum desiderium, aut necessitatem: quādoquidem credere debet eum cuncta videre & scire. [d] Secunda quòd orans & rogans hominem, vult, & velle potest flectere eius animum, vt noue velit desiderata ab oratore. Rogantes vero Deum, non debemus velle, vt velit noue id quod nos optamus, vti antea dictū est, [e] sed quod ibi dicimus, puta cognoscere nostros defectus, & flectere mentes nostras, vt cum feruore & pietate desideremus id quod orando speramus cōsequi. Tertia, quòd vt oremus homines communiter opus est aliqua præuia familiaritate, quæ nobis aditum præbeat, non tamen ad orandum Deum, quia ipsamet oratio nobis familiaritatem Dei conciliat, cuius efficacia ipsa mens in eum erecta facit sibi aditum, & maiore cum fiducia orat. Quarta, quòd multæ & continuæ petitiones fastidium pariunt hominibus, quum tamen sint Deo gratissimæ.

c In cōpendio Theologiæ cap. 157. & 2. 2. q. 83. art. 9. ad 5. & in 4. dist. 15. quæst. 4. artic. 1.

d Ad Heb. 4. c. Deus omnipotēs. 2. q. 1.

e In hoc c. conclu. 2. nu. 51.

58 Ex quo sequitur, quam simplex erat bona illa vetula, cuius meminit episcopus Parisiensis, [f] quæ ea diei vel noctis parte, qua sibi videbatur nemo recitare suas preculas effundebat, existimans Deum tunc temporis nullis negotiis esse districtum, & libentius exauditurū, immemor S. Fidei catholicæ, [g] quæ nos docet intellectum, & auditum diuinū adeo immensum esse, vt omnes petitiones omnium hominum, & angelorum, minus occupent auditum diuinum, quam aquæ gutta mare Oceanum, Deumque ipsum adeo magnum, & sine vllo limite omnipotentem, vt facilius sit ei elargiri & concedere, quæcunq; nos omnes ab eo petimus, quam à totius orbis potentissimo dare tertiam partem monetæ, quam Conymbricæ reae, & hic in vrbe Quattrinum appellant.

f Guillielm. in Rhetor. diuil.

g Cap. firmiter. de Sūma Trinit. & fide Catho.

Quarta Conclusio.

59 VOD etiam orationes peccatorū in peccato mortali existentium non solum eis prodesse possunt, sed etiā aliis tam viuis, quā mortuis. Tum quia sunt aliquot, quæ per se non innitendo meritis personæ orationis, & (vt aiunt) ex opere operato suum operantur effectum: de quarum numero est Missa, secundum S. Tho. [a] & omnes, quin & oratio Dominica cum omnibus horis Canonicis, secundum aliquos, [b] ob virtutem eis inhærentem ex institutione Dei, vel ipsius Ecclesiæ vniuersalis. Quē effectum æquè operatur oratio mali ac boni. [c] Tum quia peccator nonnunquam orat, & recitat tanquā minister Ecclesiæ, aut instrumentum eius, qui onus recitandi iniunxit: & tunc, quia non tam perpenditur persona recitantis, quàm eius qui recitare iubet, sufficit eum qui iubet esse bonum.

a In 4. dist. 15. q. 4. ar. 1. q. 1. ad 4. & Caiet. hic. b Caiet. hic. c Cap. Missas. 1. de consecr. dist. 1.

60 Neque obstat huic Gregorianum illud relatum à Gratiano, [d] *Cum is qui displicet ad intercedendum mittitur, irati animus ad deteriora prouocatur.* Nec illud Ioannis, [e] *Peccatores Deus non exaudit.* Ad horū enim priius respōderi potest, iuxta doctrinā B. Tho. [f] secundum receptā sententiam, Orationē peccatoris mortifero peccato infecti, quatenus est ipsius, nil prodesse alius, sicut nec intercessio Legati displicētis prodest apud iratum, quatenus est ipsius. Veruntamen sicut intercessio legati displicentis placet quandoq; ei, ad quem mittitur Legatus, quatenus est aliena, & nō propria, ita oratio peccatoris, licet non placeat quatenus est eius, placere tamen potest quatenus est alterius, puta Ecclesiæ, aut alicuius alterius iusti, vt in casibus supradictis. Neq; necesse est adeò arctare dictum Gregorij, vt arctat quædam glossa, [g] putà, intelligendum esse solùm, quando offendens data opera elegit Legatum offensō ingratum.

d Dist. 86. Cum is qui.

e Prouer. 28.

f 2. 2. q. 83. ar. 11. ad 3.

g Glossa ordi. Caiet. Sotus. Palud.

61 Ad posterius autem, videlicet dictū Ioannis, eodem fere modo respōderi potest, quòd licet Deus non audit orationem peccatoris, quatenus est eius, audit tamen quatenus est alterius: quemadmodum eleemosyna à bono Domino per famulum peccatorem missa pauperi, Domino prodest. Verum item est secundū omnes, meliorem esse orationē boni, cęteris paribus, quia nō solū innititur naturæ propriæ orationis, sed meritis alienis, sed etiā propriis orationis, aut meritis alienis, & (vt aiunt doctores) ex opere operato, non habito respectu meritorū orationis. Secundo quod alia, & (vt aiunt doctores) ex opere operato, non habito respectu meritorū orationis. Secundo quod aliarū magis securæ sunt Pater noster, & Aue Maria, quàm Missa, quia de se plus lōge operatur, quàm quælibet

Universidad de Deusto
Biblioteca

municatis generaliter,quod absurdum est.Nō etiam satisfaciet ei, qui animaduerterit rationem S. Thomæ [a] paulò ante relatam, [b] ob quam non debet celebrari Missa pro excommunicato, comprehendere etiam Missas generaliter dictas pro excommunicatis, sicuti eas, quæ specialiter celebrantur, quod clarum est.

71 Denique non satisfaciet ei, qui perpenderit, quòd Ecclesia non applicat sua suffragia, & adiutoria generalia,neque illa prosunt Christianis excommunicatis,[c] licèt sic in peccato mortali existentibus, & excommunicatione non innodatis. Itaq; alterum duorum mihi videtur dicendum, nempè, vel quòd tempore,quo Ecclesia cœpit orare publicè pro hæreticis in die veneris sancto,non erāt illi ipso facto excommunicati, [d] & licèt postea sint, vel fuerint, remansit tamen illa oratio forte ex inaduertentia: vel quia hoc videtur durum, satius fuerit dicere, quòd eo die Sancta Mater Ecclesia non solum orat publicè, & in officio publico pro membris sibi fidei & charitatis,aut solius fidei vinculo conglutinatis, vti communiter solet precibus pro suis membris compositis,verum etiam pro exteris,& inimicis suis, siue sibi nunquam adhæserint,quales sunt Iudæi, Mauri, & Pagani, pro quibus etiam eo die orat, siue ei adhæserint,& postea ab illa defecerint,quales sunt hæretici,& Apostatæ.Non tamen hoc agit orationibus compositis pro suis membris, sed aliis institutis pro iis,qui tales non sunt.

Ex quo responso subinfertur primo,quòd Ecclesia neque orat, neque orare intendit pro excommunicatis, nec aliis infidelibus orationibus compositis ad orandum pro suis membris,nec quisquam ad eius nomen facere debet.

Secundo, quòd Ecclesia interdum orat pro excommunicatis orationibus compositis ad orandum pro extraneis, & infidelibus, inimicis suis, & consequenter pro excommunicatis.

Tertio, quod eadem ipsa ratione, licet nemo debeat vel possit orare nomine Ecclesiæ, & velut persona publica pro infidelibus & excommunicatis, orationibus deputatis, ad orandum pro suis membris, sed sic orationibus,quas habet illa compositas ad orandum pro infidelibus, & excommunicatis, & aliis per ipsummet orantem componendis & eligendis.

72 Verbi gratia, non possum ego tanquam sacerdos rogare pro Turca, nec pro eo, quem existimo rite excommunicatum impœnitentem, ea oratione. *Omnipotens sempiterne Deus, qui dedisti nobis famulus tuis, &c.* illa vero diei veneris sancti, sic. *Oremus pro perfidis Iudæis,&c.* & alia sequente.Possum etiam alia noue composita puta. *Omnes Domine creasti, omnibus bene vis, omnes sumus opera manuum tuarum, pater es omnium,miserere Domine omnium,tam Maurorum, & Iudæorum,& Christianorum,largireque nobis omnibus gratiam cognoscendi,& seruiendi tibi per,&c. Amen.*

Et licet addēdo supradicta, multa addiderim omnibus,quæ in hoc hactenus scripta sunt, addo tamen etiam quarto,quod quāuis nemo possit, nec debeat applicare oratione Missæ infidelibus vel excommunicatis, neque earum valorem ad satisfaciendum pro eis, mea tamen sententia, potest quis celebrare Missam,rogando in orationibus illius, & applicando valorem pro eis, quibus Ecclesia vult, & iubet id fieri, in finem, vt actum illum suum orandi, & applicandi pro eis,& pro quibus debet, suscipiat Deus pro oratione priuata,vt infidelis aliquis, vel excommunicatus conuertatur. Aliud enim est applicare orationes Missæ,eiusq; valorem vni,aliud applicare actum illum orandi & applicandi eidem. [a]

73 Et horum prius quidem fit in orationibus publicis Ecclesiæ,eiusque nomine,posterius vero in applicando meritum particulare orantis & applicantis, ita quod nomine meo priuato celebrare possem Missam vnam, aut horas Canonicas recitare in finem, vt se conuertat excommunicatus, aut Turca, non orando pro eis in orationibus Missæ, aut horis Canonicis, neque applicando earum valorem eis, sed exhibendo suæ Maiestati seruitium illud, quod ei præstiti,aut præstare volo,rogando,& applicando vti debeo Missam, & horas, quo sua Maiestas eos conuertat, quæ singularis quotidiana,& hactenus a nemine, quod sciam,tacta, declarario est. Per quam defenduntur illi Missarum celebratores, & aliarum precum publicarum recitatores, quos audiui dicere, pro illius aut illius hæresiarchæ, aut Principis infidelis conuersione toties Missaui, totiēsque psalmos pœnitentiales recitaui. Pro quo facit, quod pro eis excommunicatis orari potest etiam in primo Memento, in quo sacerdos orat velut persona priuata secundum aliquos, [b] quos in hoc sequor, licet reliqua in Missa velut persona publica peragat.

74 Facit etiam, quod id quod operatur Missa ex opere operato, & nullo habito respectu ad dicentem,non prodest quicquam ei, qui non est incorporatus Ecclesiæ per fidem,& charitatem,& per consequens, non possumus illud applicare ei, quem non credimus esse in gratia, secundum S. Thom. [c] supra relatum. [d] Non tamen inferat quisquam me intendere, quod quoad Missas, paria sunt esse in peccato mortali citra excommunicationem, & esse excommunicatum: qui enim solùm est in peccato mortali, & non excommunicatus participat in orationibus, quæ generaliter fiunt ab omnibus Christianis, imo & earum valor illi applicari potest quoad effectum satisfactorium, vt prosit ei tempore, quo liber erit a peccato: imo & quando ei obnoxius est, secundum opinionem, quæ hodie receptior videtur, quàm contraria S.Thomæ,puta, quod existenti in peccato mortali condonari potest veniale,& pœna purgatorij ob alia peccata debita, priusquam ei condonetur mortale, vti fusius alibi diximus, [e] nihil tamen horum duorum fieri potest pro excommunicato.

75 Quinto, quod cui iniungitur vt oret, vel orat pro defunctis, quos credit in cœlis esse,nō inepte fecerit id, quod ipse sæpius feci & facio, scilicet, ērecte ad meam,& cognatorum, atque aliorum amicorum consolationem,quod sunt in cœlo,ramquam si eos viderem frui beatitudine diuina, & conuersari cum suis sanctis, & ad effectum orandi pro eis,credere quod sunt in Purgatorio, veluti si eos viderem aduri flammis:namq; alibi probo fusius, [f] (enucleando noue nonnulla capitula difficillima iuris) credere me posse aliquid ad vnum effectum, & contrarium ad alium, mediantibus diuersis causis impulsiuis in id sufficientibus, saltem diuersis temporibus, & credulitate, quæ habeat virtualem hæsitationem, iuxta ea, quæ vtilissime ad praxim quotidianam,declarando quædam dicta vtriusque Thomæ,diximus nuper. [a] Non intendo tamen dicere, necesse esse credere defunctum esse in Purgatorio,vt possit orari pro eo, sufficit enim dubitare,ad effectum orandi pro eo, & non credere firmiter esse in inferno,aut in Paradyso,vt sentit S. August. [b] relatus à Gratiano, [c] habendo pro certo,quod licet nō prosit oratio eis, pro quibus oratur,proderit tamē aliis,vt declarauit S.Tho. [d]

Septima Conclusio.

76 SANCTVM esse orare pro inimicis, vti fecit Dominus [e] in cruce,& S. Stephanus,cum lapidum grandinibus obrueretur, [f] sequendo diuinam illam euangelij doctrinam. [g] *Orate pro persequentibus, & calumniantibus vos.* Quin & tenemur non eximere eos ab oratione generali,quam pro omnibus Christianis facimus, iuxta S.Thom. receptum: [h] adeo, vt qui dicit *Pater noster.* peccaret,si de petitione illa generali. *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.* eximere vellet suos inimicos.Tenemur etiam habere voluntatem orandi in particulari pro illis,si videamus id esse necessarium ad salutem animarum,vt idem ait,illa elegantissima ratione,quod vt tenemur amare inimicos,ita etiam orare pro illis, & consequenter, tenemur eos generaliter amare, & includere in amore, quo prosequi debemus omnes proximos, eosque ab illo non eximere, imo & si videamus illos in necessitate extrema, amare eos particulariter, & eis benefacere in particulari, vt idem S.Doctor docet: [i] ita quod tenemur non eximere eos ab oratione generali,imo & orare pro eis in particulari, si eo egerent extreme.

77 Nolo tamen dicere,peccatum esse orare Deum, vt immittat aliqua mala, & damna temporalia, quin & mortes corporales nostris inimicis, aliisve prauis hominibus,vt peccatum agnoscant,& conuertantur, aut non tam grauiter peccent in suum bonum, vel Reipub. vel ad executionem iustitiæ diuinæ vel humanæ, quum scimus, aut non sine ratione pro certo habemus eos peccare, nobis inferendo, aut parando inferre mala,aut alia faciendo.Tum quia variis in locis scripturæ sacræ id rogatur. [k] Tum quia sæpe licet illis malum inferre, imo & illos interficere, iuxta iura,ob dictos respectus.

78 Quicquid autem iuste fieri potest, potest etiam iuste & sancte rogari,ac peti à Deo, licet non contra, quicquid iuste possumus petere, possumus etiam agere,vt resoluebat docte quidam Cardinalis. [l] Nam sāctē potest quisquam rogare Deum vt Princeps Turcarum moriatur, vel alius quilibet Tyrannus, vt eorum tyrannis & peccata cessent, & Hæresiarcha vt hæreses eius sopiantur,saltem quum nullum aliud remedium apparet: licet nō vnusquisque possit quemcunque Tyrannum & Hæresiarcham occidere, vti determinauit Concilium Constantiense. [m]

Octaua Conclusio.

80 VOD surdus nō debet dicere suas horas recitando cum alio,licet sic canendo in choro, iuxta Parisienses. [n] Nam vt ipsi aiunt, nemo est tam surdus, qui non audiat canentes nec est qui videndo aperiri, vel claudi labia iis,qui sunt sui vel alterius chori,nō sciat quando canere vel silere debeat. Quam conclusionē, & eius fundamenta non existimo satis firma. Tum quia sunt surdi qui audiunt, & sunt qui audiunt quidem, sed non nisi voce tam stentorea & sublata clamantes, quanta communiter non vtuntur chori, etiā voce sublatissima canentes, saltem cū festine canunt. Tum quia videre solam apertionem,aut compressionem labiorum alienorum, non est audire canentes. Dico igitur Beneficiarium non excusari à choro, eo quod sit surdus,si ex eo quod videt,vel audit,assequitur quādo canere vel silere debeat, sed non satisfacere canendo solum pensum sui chori, nisi audiat pensum alterius, vel saltem recitet submisse ex Breuiario, vel psalterio, per supradicta. [a]

81 De cœco tamen non surdo clarius est non esse excusatū à Choro, & minus à Capitulo, neque, meo iudicio,satisfacit audiendo pensū alterius & sui chori, nisi cantet pensum sui, qua parte potest. Tum per determinationem illam singularem cuiusdam Cardinalis [b] supra positam: [c] nimirum, non satisfacere beneficiarium, qui recte audit versum alterius chori, & versum suum submisse recitat, nisi cæteris concinat. Tum quia potest memoriæ mandare totum psalterium, & consequenter recitare, & cantare cum aliis.

82 Ex hac conclusione sequitur,neque surditatem neque cæcitatem infirmitatem esse sufficiētem ad lucrifaciendum distributiones quotidianas,non eundo ad Chorum. Cui addo neque his, neque illis scrupulum mouere debere, quod non audierint bene antiphonam,quam in pulpito cecinerunt cātores. Siquidem, vt recte determinarunt ipsimet Parisienses, [d] recitantem, aut canentem in choro non oportet repetere,dicere, vel supplere quod alij dixerunt, dum tussit, vel cruor è naribus diffluit, aut quicquam decens loquitur, etiam si ob id chorum egrediatur, dummodo exiguum sit,quamuis psalmus integer:ratione nāque societatis dictum ab vnis censetur dictum ab aliis qui medio cri cū sollicitudine dicunt & audiūt,quod decet, licet ob aliquod iustum impedimentum incidens non dicant, vel non audiant, aut non tam recte ac vellent. Quamuis aliis semper consulere soleam, quod mihi expediens videtur, nempe sollicite consueescere ad nihil,quod debeat audiri,prætermittēdū, & si quid prætermittatur,supplere illud citra impedimentum chori, & absentiam ab eo. Qui enim (vel quia tardius ingressi, vel egressi sunt,aut dormierūt) prætermiserunt quippiam, & supplent illud recitando interea, dum alij canunt, non recte agunt, per supradicta. [e]

Nona Conclusio.

84 VOD aliqua priuilegia cōcessa super recitatione, magis videntur declarationes iuris communis, quàm priuilegia. E quibus primum sit Papæ Sixti, [f] quo indulsit fratribus Minoribus, vt psalmo aliquo supplere possint aliquos defectus paruos, quos eo quod non possunt bene audire,vel videre, admittunt in choro, quandoque non teneantur repetere illud ipsum, quod omiserunt. Illud enim videtur ius commune,adeo quidem,vt & sæpenumero non sit necesse supplere etiā alio psalmo, vti colligit ex supradictis. [g]

Secundum est Papæ Innocentij VIII. [h] quo concessit, quod fratres Minores omittentes aliquid ex officio diuino possint illud supplere vno psalmo, vel Pater noster, aut Aue Maria: istud enim priuilegium, mea sententia, intelligendū est de parte non notabili,

Universidad de Deusto
Biblioteca

per mox dicenda : & quando tam exiguum est quod omittitur, quod licet omitteretur cum culpa, & non suppleretur,non imponit necessitatem repetendi sub pœna peccati mortalis per supradicta. [a]

a In ca.10. b In eod. cõpend. & verb.nu.8.

Tertium est eiusdem Innocentij VIII. [b] qui concessit, vt fratres professi, qui per se recitare nesciunt, non teneantur ad id sub pœna peccati mortalis, donec illud sciant, dum tamen agant quod in se est, & dicant pro suo captu, & præterea dicant horas laicorum. Nam per supradicta [c] constat, eos iure communi ad plus non obligari, imo neque forte ad tantum propter obligationem,qua per hoc priuilegium obstringuntur, recitare horas laicorum.

c In ca.10.

Quartum est Alexandri VI. simile secundo supra allegato Innocentij VIII.

Quintum,est Papæ Leonis X. [d] quo concessit fratribus Minoribus, vt censeantur implere mandatum Concilij generalis, [e] quatenus iubet horas studiose & deuote dict,quin & suæ regulæ licet fatigati, vel alia de causa dicãt suas horas sedentes, aut deambulãtes, aut non pronuncient integre verba per negligẽtiã vel ignorantiã, vel suam malam pronũciationem naturalem,defectum linguæ, vel aliter quantuncumque dicant imperfecte, cum distractione mentis, aut euagatione sensuum, dum tamen id non faciant ex malitia.Quod etiam concessit recitantibus admittẽtibus supradictos defectus,quod nimirum non teneãtur repetere, quod alij imperfecte pronunciant, aut quod audire nequeunt ob strepitum, vel loci distantiam.

d De quo in d. compend. & verb.§.16. e Ca.dolentes. de celebr. Miss.

85 Iure enim communi possumus recitare horas sedentes & deambulantes, vt supra diximus, [f] etiam sine vlla causa, quanto magis ob fatigationem, vel aliam causam, ob quam priuilegium istud indulget? Eodem quoque iure communi non tenemur repetere horas,in quibus per negligentiam vel ignorãtiam, aut malam pronũciationem naturalem, vel defectum linguæ,defectus aliquos admittimus,vel dicendo nostrum pensum, vel audiendo sociorum, nisi defectus efficiant partem adeo notabilem, vt ob illam repeti, & reiterari debeant, vti supra probatum est. [g]

f In c.4 n. 13.&14.

86 Non est autem (meo iudicio) priuilegium hoc intelligendum de omittentibus partem notabilem,in iis siquidem non militat eadem ratio, quæ in parte, quæ non est notabilis, per supradicta de his partibus, & priuilegia restringenda sunt, non amplianda. [h] Et si dicas, quod secundum hoc nil proderit istud priuilegium, neque alia iam dicta, [i] respondeti tibi potest primo id quod ad aliud simile supra diximus, [k] quod licet huiusmodi priuilegia nihil concedant vltra ius,multum tamen conferunt ad pellendum scrupulos, & ad alios effectus ibi dictos.

g In cap.9. num.18.& conseq.

h Reg.quæ cõtra iura de regiur. lib.6.cap. Porro. de Priuileg. i Cõtra ea. in hos. de Priuileg.li si quando. C.de inoffi. testam. k In ca.15. num.17.

87 Quod satis sensit compilator horum priuilegiorum, ponendo in margine verba illa, *Pro fratribus scrupulosis.* qui vt fuit mihi plurimum obseruandus in Christo pater, & dominus Salmanticæ, & non dedignatus fuit aliqua, quæ in illis scribebat, communicare:ita credo, eũ æquo animo laturũ,si admonuerolectorem, quòd aliqua eorum, quæ sua Paternitas ibi dicit,diuersa sunt à prototypis & originalibus,quoad aliquos effectus, qui tunc temporis ei licet docto & circumspecto viro, non occurrerunt : nam nisi ego ludum vidissem originalia, suspensum fuisset interdictum generaliter positum in ciuitate Conymbricensi die & octaua festi Conceptionis virginis Matris, quod plerique viri docti responderant faciendum, & quidem bene perpenso solo eo,quod præditus auctor in suo compendio transfert, [a] non tamen viso prototypo & originali, quod solum habet, vt suspendatur in ecclesiis, in quibus recitatur officium illius festi, compositum à prothonotario de Nogarolis, quod inducitur in extrauag. Sixti IIII. qui est primus in tit. de Reliquiis & Vener.Sanctor.& quod illud non recitatur in hac ecclesia, nec eius episcopatu, & ideo non fuit suspensum. Itaque quando consulendum fuerit super aliquo casu particulari dubio videtur perpendendum originale, quod in sua doctissima prudentia curiosissime allegat, magno cum fructu & leuamine litteratorum.

a Vin. Cl. cap.20. & verbo. & relatus n.517.

88 Secundo respondetur tibi, prodesse ad tollendum obligationem, qua religiosi nonnunquam obstringi possunt,ad supplendum sub pœna peccati venialis aliquos defectus, qui solo peccato veniali admittuntur.Pro hoc intellectu facit, quod istud priuilegium non excusat à peccato etiam veniali cumquis admittendo aliquos defectus in eo contentos peccasset, nisi fuisset priuilegiatus,solum enim conceditur in fauorem eius,qui non obstantibus illis defectibus, videatur satisfacere mandato Concilij generalis,& multi ei satisfaciunt peccando venialiter, vt supra dictum est. [b] Facit etiam, quod illud de euagatione & distractione intelligendũ est,ita vt saltem virtute attendat ad id quod dicit, quod clare significat id quod de malitia addit : quod ipsum etiam est de ratione communi, per supradicta. [c] Ex hoc sequitur id, quod mihi semper tale visum fuit,periculosum nimirum esse ordinato & ordinanti, promouere balbutientes ad sacros ordines præsertim presbyterij. Balbutientes, inquam, impotentes ad recitandas suas horas absque notabili errore admitti enim non debent secundum Ioan. Andr. communiter receptum,licet non sit textus in id expressus,& illius ratio quam meliorem reddidit additio,scilicet,quod qui est inhabilis ad vnum officium, non debet ad illud assumi per ea quæ latissime scripsimus alibi. [d] satis militat in ita balbutiente,& licet facile dicant aliqui mutum [e] posse ingredi, & profiteri religionem, non tamen est facile defendere, posse bene exigi ab eo professionem ad horum, [f] & ideo sententia illorum limitanda est, vt procedat in admissione, & professione ad alia officia temporalia, quæ non respiciunt chorum, neque ordines, quandoquidem ad hæc non est idoneus.

a Vin. Cl. cap.20. & verbo. & relatus n.517.

b Argu. cap. Nouit. 1. de Sent. excom. in 6. c In 4.dist. 20.q.1.ar. 1.sub fine.

Sextum est eiusdem Papæ, [g] qui concessit fratribus Minoribus, vt omne quod in Milla, & horis Canonicis secreto dici debet sufficiat dici mentaliter etra pronunciationem vocalem. Istud etiam non est priuilegium, quatenus sufficere continet dicere illas absque expresione vllius verbi,quod audiri possit ab alio,licet sic continet sufficere dicere mentaliter absque vlla voce secreta vel publica. Supra enim conclusimus, [h] Orationem publicam requirere verba secreta vel publica. Et quamuis in æditione vulgari fermone facta significauimus , disputando defendi posse,etiam in hoc sensu non continere priuilegium, eo quod posset teneri, etiam iure communi licere mentaliter tantum dicere, quæ secreto dici iubentur, quia verba videntur requiri principaliter, quo alij audiant , & quod doctrina gloss. & S. Thom supra citata , & communiter recepta non procedat , per ea

quæ

quæ dicta sunt [a] in his, quæ secreto sunt dicenda, consulendo tamen longe verius videtur, omnem orationem publicam etiam secreto dicendam, requirere verba saltem secreto inter dentes & labia formãda. Tum quia omnes canones, & statuta Breuiariorum habent, vt dicantur, & nulla, quod mente tantum concipiantur. Tum quia proprie aliud est dicere, & aliud cogitare. Tum quia significant aliud esse agendum de his, quæ in primo, vel secundo Memento sunt concipienda, & aliud de iis, quæ sunt secreto dicenda. Tum quia nemo auderet asserere, quod sufficeret verba consecratoria accipere mentaliter, licet sufficeret secreto, ita vt nemo illa audiat. [b]

a In ca. 13.

Septimum est eiusdem Papæ Leonis, qui concessit fratribus Minoribus, [c] vt cum erunt infirmi, & nõ poterunt discernere, an laborent infirmitate,quæ sufficiat excusare eos à recitatione, sufficiat dicere alios psalmos, & hymnos, vel Pater noster, & Aue Maria, toties, quoties prælatus, præsidens, vel conuentus iudicarit, quando medicus, si commode haberi possit, diceret recitationem horarum fore eis noxiam. Perspicuum est capit. hoc non continere priuilegium : nam nihil continet contra ius, quandoquidem iure communi excusatur à recitatione ob infirmitatem omnis, qui bona fide, & sine fraude credit medico, aut alicui alteri graui viro dicenti, quod ei recitatio noceat. Prodest tamen,vt supra dixi, [d] ad remouendum scrupulos, & dubia conscientiarum piarum & timidarum.

Octauum est eiusdem Papæ Leonis, qui concessit eisdem fratribus, vt negotiis districti possent anteponere, & postponere suas horas iure statis, dicendo Matutinas ante mediam noctem, & reliquas horas vsque ad vesperas mane, licet negotium non sit magnopere necessarium, si existimant, quod eas sic dicendo deuotius dicent. Quod tamen non est vere priuilegium quia nihil continet,quod iure communi non concedatur,vt supra probauimus. [e]

Nonum est eiusdem Papæ Leonis, qui concessit eiusdem fratribus, vt possint officia feriarum, quæ sunt prolixiora anticipare & dicere diebus quibus sunt otiosi, & officia festiua, quæ sunt breuiora, reseruare in eos dies, quibus credunt se fore occupatos concionibus & confessionibus, modo id non faciant in fraudem,sed ad melius studendum, prædicandum, & confessiones audiendum. Quod tamen non videtur priuilegium : quia tantundem, & amplius posse fieri iure communi supra ostensum est. [f]

Decima Conclusio.

ALIQVA priuilegia nonnullis à S.Sede Apostolica concessa super horarum recitatione, esse vere priuilegia, quorum primũ est illud, quo Leo X. concessit fratribus Minoribus, qui recitauerint suas horas ex libro, vt lucrifacerent indulgentiam medietatis peccatorum, quæ die, quo sic dixerint officium perpetrarint : nam hoc merum priuilegium est.

Ex quo videtur colligi,melius esse dicere horas ex libro, quam memoriter : si enim id non esset tale non concessisset tam magnam indulgentiam illud agenti. Contra quod facit,quòd ad contemplandum Deum, & diuina,mens recitantis memoriter videtur esse magis libera , & minus occupata , & ita paratior ad tertiam,quæ trium attentionum supradictarum optima est. Sed responderi potest , quòd licet hoc respectu melius sit recitare memoriter quàm ex libro, aliis tamen est melius recitare ex libro , præsertim indoctis. Tum quia recitans prolixe memoriter , qualis est recitans horas Canonicas,facilius distrahitur ad extranea,quàm si ex libro,præsertim si est indoctus,& non intelligit ea quæ recitat. Tum quia nonnihil recolligitur ex lectione, quoad habendam tertiam ac infimam speciem trium attentionum supra declaratarum, [a] quæ verba , & eorum ordinem respicit. Quare melius esse mihi sum expertus recitare partim legendo , partim vero memoriter. Necessitas enim vel propositum recitandi semper legẽdo, vel semper memoriter id faciendo,tertiam (quæ est optima) attentionem impedire solet.

89 Secundum est illud , quod idem Papa generaliter cuiuis infrascriptam orationem in fine alicuius horæ,cum vno Pater noster & Aue Maria,pro fœlici statu Ecclesiæ,& suæ Sanctitatis,dicenti concessit remissionem omnium defectuum , quos in ea hora ex fragilitate humana admisisset , & quòd sufficeret dicere eam in fine multarum,vel omnium horarum simul dictarum,aut cum aliquo inter horam,& horam interuallo modico.Oratio prædicta est hæc.

Sacrosanctæ & individuæ Trinitati, cruci fixi Iesu Christi D. N. humanitati, & beatissimæ ,ac gloriosissimæ Virginis Mariæ fœcunditati , siue integritati , & omnium sanctorum vniuersitati sit sempiterna laus , honor, virtus , & gloria ab omni creatura, nobisque remissio peccatorum , per infinita sæcula sæculorum, Amen. Et beata viscera Mariæ Virginis, quæ portauerunt æterni patris filium, & beata vbera quæ lactauerunt Christum Dominum, Pater noster, Aue Maria,pro intentione supradicta. Caueat tamen is, qui hoc priuilegio vti voler, ne fiat ei occasio negligentius , & laxius horas suas recitandi , concepta fiducia remissionis per prædictæ orationis dictionem habendæ : quod non paucis contigisse noui, ob quod à consuetudine illam semper dicendi frequenter abstinui. [b]

b Argu. l. cõuenit. ff. de Pact.de ral.cap. ex parte. de consuet.

90 Tertium est , quod Regi Francorum Christianissimo concessum est ab Innocentio IIII. vt quærant decem dierum indulgentiam , quotquot pro eo rogarint, teste S. Thoma, [c] quod credo concessum ei fuisse propter illustrissima officia, quæ Regia illa Regum Francorum Christianissima,piissime ac magnificentissime olim erga S. Sedem Apostolicam præstitit. Omissis enim iis, quæ scriptores Gallici prodiderunt , quæ aliquibus nimia videri possent , Doctor quidam magni nominis Hispanus, [d] sæpius testatur, quòd septem vel octo Papas sede sua Romana deturbatos , vsque ad ætatem suam suis impensis, suorumque sanguine restituerunt : quamuis non desint, qui dicant eos ætate nostra maiorem dare causam belli quàm pacis , neque qui alios id facere contendant: cuius rei veritatem, quicquid hi vel illi dicant, nouit ille Rex cæli Regum , qui nihil ignorat , quique non minus diligenter à Regibus terræ suorum actorum rationem exiget , quam ipsi à sibi subditis exigere solent.

d Io. Lup. à palatiis Rubeis in 4.part.§.1. de iure obtent. & retẽt.Regni Nauar.

91 His tamen addo,quod licet bonum sit orare Regem Regum pro Rege Francorum , & pro quibuslibet aliis Regibus catholicis , cum indulgentiarum

Universidad de Deusto
Biblioteca

priuilegio, & absque illo, non tamen id quod communiter vulgus orat, nimirum vt quoquo modo hostes perimant, & eorum ciuitates diripiant, incendántque, sed potius, vt hostes resipiscant, male ablata restituant, pro iniuriis illatis satisfaciant, pacemque piam æquis conditionibus dent & accipiant, vt quos vnum baptisma, vna fides, & vna spes in vna eademque Ecclesia Romana coniungit, vna etiam charitas vinciat, & in gloriam deducat æternam, Amen.

Admonemus te Christiane lector, scripsisse nos hoc in loco in æditione vulgari liberè quidem, sed humiliter & piè, quædam de Carolo V. Imperatore gloriosissimo, eodemque Rege Catholico, & de Fráciſco Valesio Rege Francorum Christianissimo, eodemque fortissimo, quæ iustissimo, pientissimoque illi Ioanni Lusitaniæ Regi, huius nominis III. eorum vtrique amico, & alteri sanguine, alteri antiquo fœdere iuncto, adeo placuerunt, vt eius Maiestas mihi eam in id hortanti dignata sit dicere, se conaturum præstari, quod mihi maximè optandum in suis Regnis scripsi. Ea vero paulum mutata hæc erant. Primum quidẽ, quòd debebamus Deum Opt. Max. rogare, vt non solum conseruaret Ecclesiam Christianam, quòd Ecclesia semper facit per illud. *Vt Dominum Apostolicum, & omnes gradus Ecclesiæ in sancta religione conseruare digneris.* quodque certum est factũ iri, iuxta illud Luc. [a] *Rogaui Petre, vt fides tua non deficiat.* sed etiam vt eam conseruaret in libertate, & præseruaret à seruitute, ne cuiquam infideli Principi subderetur.

92 Quod an sit futurum, non esse vsque adeo certum, dixit Remundus Ruffus in illo suo omnibus numeris perfecto libro, quem in Carolũ Molinæum pro Papa cõscripsit. Rogare, inquam, id debebamus, quia seruitus morti comparatur.[b]

Secundum, quòd debebamus rogare eundem Opt. Deum, vt prædicti duo Monarchæ sua diuina inspiratione, aliquam firmam inter se pacem inirent. Tum quia pax omnibus optanda est, iuxta illud. [c] *Non nisi tempore pacis colitur pacis author.* Tum quia illi ambo totam fere Christianam Europã in duas veluti quasdam factiones diuidebant, & eis bellantibus, tota fere illa bellabat, & eis habentibus pacem, tota fere sedabatur. Tum quia sine tali pace, nec Carolus præstare poterat quod optabat contra infideles, aduersario ei Francisco, nec contra Franciscus poterat satis imitari suos maiores, aduersante Carolo.

Tertium, quòd à plerisque omnibus totius Europæ Christianæ prudentibus probabiliter timebatur, quòd Turcarum Princeps, vt bonam partem orbis Christiani suo Imperio subiugarat, ita & quod reliquum est eius esset subiugaturus, nisi aliqua firma pax inter eos iniretur, quoniam prudentia humana bellicã dictare videbatur, non posse absque miraculo tanto tyranno à Christianis resisti, nisi eorum viribus in vnum terra marique coniunctis.

Quartum, quòd prædicti ambo sibi certo persuadere debebant, quòd sua potentissima Imperia adeo excreuerant, vt eorum controuersiæ armis sopiri nequirent, nisi tota Europa Christiana fere euersa, & viris fortibus & fortunis exhausta, & consequenter Turcarum tyrannidi fere exposita, per prædicta.

Quintum, quòd eius controuersiæ tot erant, & tam vetustæ, & tam implicitæ, & omnes fere, qui possent esse iudices, & consultores, adeo alteri parti affecti, vt per iustitiæ leges sine armis nequiret haberi pax prædicta, cum non posset separari sententia vlla, quæ vtrique parti adeo videretur iusta, vt ex ea eiusmodi pax oriretur, quam ambo optare asseuerabant.

Sextum, quòd videbatur multis (in quibus ipse eram) moraliter impossibile, vt inter eos pax firma pacto gratuito fieret, quandoquidem in vtriusque regnis vtrique iuri discendo, & docendo nauans operam certo accepi, neutrum velle quicquam de petitis à se gratuito reddere, nec quicquam de his, quæ petebat remittere, sed retinere omnia possessa, quæ prætendebat esse sua, vel iustè retenta, & repetere ab altero omnia, quæ sua esse prætendebat, licet ea non possideret, & ita frequenter à sexaginta annis dixerunt multi (in quibus & ipse fui) multas, quæ inter eos frequenter intercesserunt, paces non fuisse veras paces perpetuo duraturas, sed potius inductas occasione commoda bellandi finiendas. Quod cum ante triginta annos de quadam solennissima pace inter eos facta dixissem Illustrissimo illi, & prudentissimo Castellæ Gubernatori, Cardinali Don Ioanni à Tauera, nulli omnium, qui nostra ætate Regna pro aliis gubernarunt, secundo, & ille primum demitatus, addita ratione desiit mirari, & ante sesquiannum rupta pace laudauit, me vocans præsagum.

Septimum, quòd ex his omnibus inferebatur, non videri omnino paradoxum, id, quod semel in quodam sublimi concessu proposui, nempe potuisse quempiam, qui pacis tantorum Monarcharum, & Ecclesiæ Sanctæ conseruationis satis auidus esset, probabiliter opinari, eos ambos in foro conscientiæ videri obligatos ad ineundum aliqua pacta non grauia, siue aliquam transactionem super omnibus suis controuersiis, ita vt qui nollet dare vel accipere conditiones æquas, non abs re saluti animæ suæ timere poterat.

Octauum, quòd prædicta opinio videbatur colorari hac consideratione, quòd omnes, qui possunt succurrere saluti, & libertati proximorum suorum, qui liberi essent, etiam priuatorum periclitanti, & non succurrunt, peccant, saltem si non est alius qui succurrat, [a] & magis qui non succurrunt saluti, & libertati patriæ, & Reipub. suæ quia magis obligantur ei, quàm proximis priuatis, [b] & à fortiori, multo magis qui possent, & non succurrerent saluti & libertati Ecclesiæ Christianæ, si periclitaretur. Et quod prædicti duo Monarchæ facta aliqua iusta transactione, quæ à Pontifice Max. de consensu statuum Regnorum vtriusque in Comitiis generalibus præstito, cõfirmaretur, & censuris muniretur, poterant ineundo aliquam firmam, & honestam pacem succurrere libertati Ecclesiæ Christianæ, quæ videbatur periclitari, & non erant alij, qui id præstare poterant.

Nonum, quòd altioris indaginis erat definire, An summus & vnicus Christi Vicarius, vt decenter poterat eos inuitare, ita etiam potuisset eosdem adigere ad ineundam prædictam transactionem, si prudentia bellica Christiana iudicasset eam tam sanctam, & tam necessariam, vt sine ea totius libertas Ecclesiæ periclitaretur: altioris, inquam, erat indaginis hoc definire, quamuis deduci forte possit ex his, quæ alibi definiuimus, [c] adiuncta illa theoria Concilij Agathensis, [d] nempè quod iudex potest compellere partes

partes ad honeste concordandum super lite veteri & intricata.

93 Decimum, quòd non est meæ paruitatis censere, an prædicta, quæ colorate videbantur dici de prædictis duobus Monarchis, arte & fortitudine bellica cum primis antecessorum suorum celeberrimis, locum sibi vendicent in eorum successoribus, quamuis charitatis, professionis, & ætatis meæ sit, malle videre inter eos aliquam pacem, quæ omnino firma esset, initam, & eorum animos, vires, & fortunas in quoscunque infideles pro fide Catholica coniunctos, vt certe maluissem vidisse ante quadraginta annos inter præfatos duos Monarchas eorum præcessores sactam, quàm vllum huius mundi Regnum, munus, & imperium. Tum quia illa inita principaliter ob amorem, & timorem castum, & filialem Dei Opt. Max. & odium Cacodœmonis pessimi & sæuissimi, fuisset eis coram Deo & hominibus gloriosissima, & longè vtiliot quàm ea, ob quæ remittenda, vel recipienda non fuit inita. Tot enim aureorum myriades in eis retinendis vel recipiendis impenderunt, quot satis superque fuissent ad deturbandum à fedibus (quas vi occupant) Turcas, Saracenos, & ad sua Imperia duplo magis quàm sint, sanctè dilatanda, & terram sanctam Ecclesiæ Christianæ restituendam. Fuisset item vtilissima eorum subditis, quo libera commertia exercentes, Regnorum necessitatibus subuenirent, & ad pauperibus erogandum distecerent. Fuisset religioni conseruandæ commodissima: per eam enim effectum fuisset, ne pseudoeuangelia, nec antiqua noue, ac perperam intellecta, impune in regnis eorum ac Imperiis cum maximo eorum dedecore, & auctoritatis Ecclesiæ Romanæ iactura defenderentur, & prædicarentur. Cui malo nisi diuina bonitas antidoto aliquo salutari, ne vlterius serpat, medeatur, timendum est libertati Ecclesiæ Christianæ veræ, eiusdemque Romanæ, ne, quæ à vetere Oriente & Aphrica, & bona parte Euro iam est exposa, in nouum Orbem migret. Quod ne prædicta diuina bonitas permittat, ô Primates Orbis, Summates & infimates secuti frequentes hortatus S. D. N. hac in re, vt in cæteris, vigilantissimi, contendamus, per Deum, singuli quinque in suo gradu & ordine, contritione primum vera, & confessione integra peccatorum, deinde ieiuniis, eleemosynis, & aliis operibus piis, vt regibus omnibus Christianis, & toti populo Christiano veram pacem & concordiam, veramque charitatis vnionem donare dignetur, Amen.

Vndecimum, præterea hoc eodem loco (vt redeat vnde digressa est oratio) dicebam, debere nos orare eundem Opt. Maximum ne permitteret illorum duorum, & aliorum omnium Monarcharum Consiliarios prouocare eos ad cæcos impetus iræ, superbiæ, & ambitionis: quin potius eis persuadere rationes Iustitiæ, charitatis, mansuetudinis, & veræ humilitatis, quibus agnoscerent iusta, & quàm parum sine auxilio diuino possunt, & quàm multum esi eo. Debere nos itẽ diuinæ Maiestati eius supplicare, vt sua benignitate ex aliquorum subditorum suorum animis depelleret furias illas infernales, quæ adeo eos exagitabant, vt nunquam non maledicerent, nunquam non incumberent calumniis, iniuriis, & obtrectationibus in Reges suis Regibus aduersarios, & eorum subditos (quod solum vtinam non sufficerit impediendæ paci veræ, nobis tam necessariæ & optatæ quæque vix sinebant eos cognoscere peccatum esse detrahere superioribus. [a]

94 Quoties, ô bone Deus, nauans operam litteris discendis & docẽdis in Academiis Regnorum vnius illorum, vt satisfacerem Deo, & conscientiæ meæ, restiti eis, qui cum ignari rerum Regnorum aduersariorum, laxato (vt aiunt) omnino fræno, nullo Dei timore frænati, infamabant Regna, alienosque Reges, & subditos eorum, adiiciendo eis epitheta, quæ vel dicere pudor est. Restiti, inquam, & sæpius cum fructu, admonendo eos multa varij generis bona, multasque animi & corporis dotes, quibus Deus Opt. Max. ornauit Regna, Reges, & subditos, quibus detrahebant, & in his aliqua, quibus detracti detrahentibus præcellebant, referendo speciatim, quibus bonis, & virturibus, & gratiis naturalibus, & acquisitis vt plurimum præstent Regnicolæ vnius Regni Regnicolis alterius, & contra, quibus vitiis, & defectibus vt plurimum alij ab aliis vincerentur. Quã resistentiam & si (teste Deo) bona fide pro iusta defensione absentium facerem, nihilominus frequenter per iniuriam audiui non solum in Gallia, quòd essem Hispanus, vt eram, defendendo Hispanos, sed etiam in Castella, quod essem Gallus, aut Lusitanus, eo quòd defenderem Gallos & Lusitanos in eo, in quo iuste defendi debebant. Et in Nauarra, quòd essem Castellanus, aut alterius gentis, eo quod contra falsam aliquorum meorum Nauarrorum opinionem eos defenderem, & in quibus iustum erat, ipsis præferrem.

Duodecimum, quòd deberemus vehementer orare, vt nostras omnium mentes veniret, quòd in omni gente Christiana sunt boni, meliores, & optimi, vt contra mali, peiores & pessimi: & illud Apost. Petri. [b] *In omni gẽte qui facit iustitiam acceptus est Deo.* & illud Pauli. [c] *Non est distinctio Iudæi atque Græci, nam idem dominus omnium, diues in omnes, qui inuocat illum.* & quod recte intelligeremus illud Christi, *Diligite vos inuicem, sicut dilexi vos.* hoc est in illum finem, & illa ratione, in quem, & qua dilexi vos, & quòd non putemus adimplere hoc præceptum, eo solo quòd amore naturali siue amicitiæ, siue concupiscentiæ, amemus alios, eo quod sunt nostri conterranei vel conciues, vel cognati, vel serui, vel domini, vel amicitia politica amici: quia nullus amor huiusmodi est charitatiuus, de quo loquitur ibi Dominus: quem late definiuimus in additione huius repetitionis, [d] nempe quòd est amor, quo proximum diligimus, eo quod est capax & aptus, sicut nos, ad participandum nobiscum illam æternam beatitudinem, quam beatis diuina bonitas dare, & communicare dignatur, sui ipsius visionis, & fruitionis copiam faciendo, & gaudio æterno & indicibili afficiendo, & optare illam ei tanquàm illius capaci.

95 Ex quo facile inferas, quam stultum sit odisse, & odio habere Lusitanum, Castellanum, Gallum, Anglum, Germanum, Italum, aut alium alius cuiusli-
bet gentis hominem, ob defectus & vitia aliquorum eiusdem gentis, præsertim si animaduertamus ex nobis vitia promanare, iuxta illud glos. [e] *Ex ope cælesti fit, si quid habetur honesti.* & quod omne bonum est donum diuinitus naturaliter, aut supernaturaliter datum. [f] Perpendamus igitur omnes, nos esse seruos venium domini, [g] redemptos ab vno redemptore, membra

a Luxta ea multa quę tradimus ſ. c. inter ver ba. 11. q. 3.

b Act. ca. 10.

c Ad Roman. c. 10.

d ãn. 354 & breuius in Manua. li Conſeſſ. cap. 14. nu. 6. & 7.

e In c. ſi ex bono. de pœn. d. 4. in verb. Apoſtolica. & Thom. 1. 2. q. 109. per to am. f Iacob. ca. 1.

g Ad Eph. cap. 4.

a l. ſeruitutem cũ ei annot. per glo. & omnes ff. de Reg. iur.

b Clem. 1. de ſepult.

Universidad de Deusto
Biblioteca

vnius corporis Christi, quod est Sancta Romana, vnica, & Catholica Ecclesia, [a] & quod vti fratres in cælo tandem conueniemus, & perjucundè collætabimur, ideoque teneri nos mutuo diligere, ea ratione, quòd sumus capaces consortij diuini. Et quòd siue simus Hispani, siue Itali, siue Galli, infœlicissimi erimus, si pro diuino consortio diabolicum sortiamur, & contra, fœlicissimi, si eodem diuino consortio fruamur, & diabolicum euitauerimus, & perjucunde in conspectu Dei amplexati & vniti, vnanimi voce, eademque perpetua laudauerimus eundem ibi æternum. Quod vt per diuinam bonitatem assequamur, incipiamus in terris seruare illos duos senarios Hostiensis.

Spernere mundum, Spernere nullum, Spernere se se,
Spernere se sperni tibi quatuor hæc bona sunto.

Et ita nullam gentem despicere, & omnem estimare, honorare, & ante omnia prædicto amore charitatiuo diligere, certi nos eo gratiores fore Deo quo minoris nos fecerimus, eo quod simus huius vel illius gentis, vel regionis, quàm quòd simus omnino sui suæ religionis Christianæ, nil tantum cupientes, quàm quod in hac Dominica [b] orat Ecclesia, *In omnibus & super omnia eum diligentes, promissiones suas, quæ omne desiderium superant, consequamur*, Amen.

96 Ex his omnibus sequitur primo, gratius Deo fore, quòd nos sacerdotes oremus Deum, vt nostrorum Regum animas efficeret habitatione sua dignas, & exornatas sapientia, cultu diuino, aliisque virtutibus, magis quàm victoriis, triumphis, & gloria, qua saltem parte illa essent à virtute aliena.

Secundo sequitur, quòd quãdo Rex aliquis Christianus bellum adornat, & parat aduersus alium Catholicum, satius foret, vt sacerdotes ipsius orarent in altari pro pace, & concordia amborum, vti à multis fieri vidi in Regnis Hispaniæ, & Galliæ, quam pro victoria gloriosa sui Regis, & internecione hostium. Non ausim tamen asserere, quod quidam [c] asseruit, puta, indecens esse orare pro victoria, quicquid enim illi sentiant, iuste possumus eam petere à Deo nostro Regi, quem credimus iuste bellare. Nec obstat eius fundamentum, nimirum quandoque ambos Principes bellare iniustè. Tum quia etiam quandoque vterque iuste bellare potest, vt colligitur ex S. Augustino, [d] & ex rationibus communis opinionis, [e] & sentit Lucan. 1. Pharsal. ibi. *Quis iustius induit arma scire nefas, magno se iudice quisque tuetur.* Tum quia sufficit, vt quis iustam habeat causam credendi Regem suum iuste bellare, quò possit orare pro eius victoria.

Tertio sequitur videri verum, quod prædictus asserit, scilicèt, parum decere, vt orantes pro Regibus addant eis illos titulos profanos, Inuictissimus, Victoriosissimus, & Gloriosissimus. Cuius ratio, quam tamen ipse non reddit, potest esse, quòd loquentes Regibus mortalibus non adeo decet apellare subditos eorum dominos, nec ornare titulis & epithetis gloriosis. Ergo loquente Regi immortali de subditis eius, subticere decet eorum titulos gloriosos, vnde & antiquissima Ecclesiæ consuetudo habet vt petens benedictionẽ in choro à Prælato coram Domino Deo, dicat, *Iube Domine benedicere*, & non, *Iube Domine Benedicere*. vt Guilielmus docuit, [f] & Ecclesia orans Deum in die Parasceues pro Imperatore, non ornat eum vllo titulo profano, sed solo pietatis & religionis, scilicet Christianissimi: ergo alij minus sunt talibus titulis profanis ornãdi. [a]

97 Quarto, quòd licèt aliquo respectu verum sit, quòd prædictus ait putà pientius esse orare pro omnibus Regibus Christianis simul, quàm pro nostris peculiaribus, aliis tamen repectibus aprius est, quod communiter fit.

98 Tum quia licet maioris sit meriti orare pro multis quàm pro paucis, cæteris paribus, vt recte probat Adrianus. [b] melius tamen est vtrumque agere, quod facit Ecclesia Catholica. Tum quia ad impetrandum aliquid alicui priuato, vel ad satisfaciendum pro eo, satius est orare particulariter pro eo solo, quàm in genere pro eo, & aliis, vt colligitur ex his quæ latius scripsit dictus Adrianus. Tum quia licet Ecclesia in qualibet Missa generaliter pro cunctis fidelibus oret, statuit tamen, vt ante consecrationem prius in Memento nominatim oremus pro Papa, Episcopo, & Rege nostro. Tum quia ratio maior suadet orare pro nostro, quàm pro alieno.

99 Tum quia nobis semper vera visa est opinio illa D. Thomæ, [c] nempe plus mereri quem amando suum amicum, quàm suum inimicum, cæteris paribus: licet enim difficilius sit amare inimicum quam amicum, actus tamen magis debitus, & melior est in se, amare amicum, quàm inimicum, & bonitas actus non tam procedit ex difficultate, quàm natura & bonitate eius. Eadem quoque ratione maioris erit meriti orare pro suo Rege & protectore, quàm pro aduersario suo inimico.

100 Quinto sequitur, non videri admodum decens, vt nomen proprium cuiusquam Magnatis siue Ecclesiastici, siue laici superiorem recognoscentis, exprimatur in Collecta & oratione publica, siue dicatur pro infirmo, siue pro sano. Quin & ipsemet Reges religiosius viderentur facere, si non consentirent, vt in sua præsentia nominibus propijs nominarentur. Tum ad tollendum orantibus occasionem adulandi, & iis, pro quibus oratur, occasionem vanæ gloriandi. Tum quia non oratur pro illis, quatenus sunt priuati homines Ioannes, vel Petrus, sed quatenus publico munere funguntur. Non tamen irrecens esse existimo id facere pro non recognoscentibus superiores: nam die Parasceues Ecclesia orans pro Papa & Imperatore, [d] eos nominatim exprimit, quamuis sint præsentes, licet Concilium Constantiense [e] nomine proprio non nominasset Imperatorem Sigismundum, cum orauit pro eo præsente iam iam profecturo ad Petrum de Luna pro Papa se gerentem, & Regem Aragonum super schismate, quod tunc vigebat.

Sexto, consuetudinem illam nominandi Regem, Reginam, & Principes nostros, cum tota prole Regia & suo exercitu, non esse adeo religiosam, vt aliqui arbitrantur. Tum quia noua est, & nouitates nisi sint valde vtiles, vitandæ sunt. [f] Tum quia non videtur fuisse grata veteribus sacris doctoribus, quorum ætate nondum cœpit. Tum quia distrahere videtur mentes audientium Missas ad cogitandum plus de bellis, & personis nominatis, quàm de Missæ mysterio, cuius contrarium faciendum est. Tum quia non video id fieri in Cappella Papæ, neque in monasteriis & paræciis Vrbis, & Missale nouũ fœl. record. Pij V. satis indicat non esse id valde laudabile, cum in nulla sui parte tale quid insinuet.

a Ad Eph. 1. & 1. ad Corinth.

b Domin ca 1. post Pẽtecosten.

c De modo orãdi. pag. 25.

d Ca. quid culpatur. 23 q 1.

e Maior 4 d 15. qu. 2 o. col. penult.

f In Rodiodiuino. officio. lib. 3. c. 2. nu. 44.

a Aug. epist. 121. ad Honorat. de vtilit. credendi. Ambr. de Sacram. lib. 5. c. 4. de Dominica oratione.

b Quæstio. 3. in 3. p. Adrianus.

c Ca. fi. & tot. di. 93.

d Ca. Ecclesia. 24. q. 1.

e Concil. Constant. sess. 37.

f Ad Philem. ca. 1.

101 *Pater noster orationum prima apprime dicenda & num. 122.*
102 *Oratio Dominica multis respectibus deuote dicenda.*
103 *Fratres nos omnes esse credimus, sed incogitanter.*
104 *Deum in cælis qui male contemplantur.*
105 *Deus præsens vbique licet nõ eius humanitas, nisi &c.*
106 *Oratio Dominica docet ordinem optandorum.*
107 *Sanctificetur nomen tuum quid sibi velit.*
108 *Adueniat regnum tuum quid significet.*
109 *Fiat voluntas tua quid importet.*
110 *Panem nostrum quotidianum quid significet.*
111 *Et ne nos inducas, quid &c.*
112 *Sed libera nos à malo quid significet.*
113 *Christiani vt plus intendunt rei spirituali quam Iudæi.*
114 *Bona quibus sunt mala.*
115 *Dona 7. Spiritus S. & beatitudi. 7. continent. 7. petitiones.*
116 *Peccatores orando quid impetrant.*
117 *Orare pro alijs bonis & malis licet.*
118 *Orare pro alijs, & iniurias remittere debemus.*
119 *Pater noster qui dicens non remittendo iniurias non peccat.*
120 *Oratio eo magis meritoria, quo pro pluribus fit &c.*
121 *Orare licet alijs verbis quam Dominicis, sed non &c.*
123 *Orare calculis precatorijs bonũ, & vt melius fieri potest.*
124 *Deuotio cui deest hoc agat.*
125 *Aue Maria oratio omnium ei dicatarum acceptissima Mariæ.*
126 *Author multa diebus, & locis Mariæ cœpit & sperat.*
127 *Roncaullis laudata.*
128 *D. Maria Tauora cum suo monasterio laudata.*
129 *Aue Maria non patitur hæc auctaria.*
130 *Aue Maria quis composuerit.*
131 *Aue quid significet?*
132 *Mariam salutando non nominauit Angelus.*
133 *Maria quid significet?*
134 *Maria cur stella & mare.*
135 *Maria semper & vbique inuocanda, & imitanda.*
136 *Maria vt, & quam plena gratia.*
137 *Maria omnibus elargitur.*
138 *Maria habuit omnes virtutes & gratias gratis datas.*
139 *Maria multum priuilegiata.*
140 *Maria vt cum ipsa Dominus.*
141 *Mariæ benedictiones nemo explicare valet.*
142 *Maria operibus Euæ contraria operatur.*
143 *Maria se in flumina vertit.*
144 *Maria benedicta, sed magis eius fructus.*
145 *Maria impeccabilis gratia, Christus natura.*
146 *Maria tam cito sancta quàm concepta, sed postea sanctior facta.*
147 *Christus conceptus tanti iudicij, quanti postea vnquam fuit.*
148 *Mariæ fructus benedictus colore, odore, & sapore.*
149 *Maria stella maris, arcton, & Acus nauigandi.*
150 *Aue Maria qua parte proprie oratio.*
151 *Initium quærendi cognitio defectus.*
152 *Initium salutis cognitio infirmitatis.*
153 *Homo bulla & miserijs plenus.*
154 *Homo quot miserijs subiectus nascitur. Et ita natus vt superbire potest. & num. 155.*
156 *Homo quàm facile moritur.*
157 *Anacreon mortuus grano vuæ, & Fabius pilo lactis.*
158 *Maria nemini deest.*
160 *Pater noster & Aue Maria nõ habent hanc virtutẽ.*
161 *Oratio bene sit pro temporalibus, saltem tacita cum conditione.*
162 *Oratio sæpe postulata impetrat quatuor cõcurrentibus.*
162 *Oratur rectè pro temporali sperato, sed non tanquam de fide credito.*
163 *Indulgentijs maximis à Papa concessis vt vtendum.*
164 *Papa plurimum subsistente causa indulgere potest.*
165 *Pater noster dicens vt se reputat peccatorem.*

Vndecima Conclusio.

101 VOD sicut oratio Dominica est omnium præstantissima, vt supra [a] diximus, ita decet nos eam non recitare, vt à multis communiter recitari solet: quoniam quo aliquid est præstantius, eo reuerentius tractandum est. [b] Vehementer equidem misereor mei in primis, deinde aliorum omnium, qui adeo negligenter, irreuerenter, & vtinam non contemptim, toties vsi sumus hac excellentissima oratione, cuius renorem primum subiiciam distinctum punctis, quibus supra diximus esse distinguendum, & breuiter insinuabo quædam, quæ nos ad melius ea vtendum incitare possunt.

Pater noster, qui es in cælis: sanctificetur nomen tuum: adueniat regnum tuum, fiat voluntas tua, sicut in cælo, & in terra: panem nostrum quotidianum da nobis hodie, & dimitte nobis debita nostra: sicut & nos dimittimus debitoribus nostris, & ne nos inducas in tentationem, sed libera nos à malo. Amen.

102 Primum igitur est considerare, authorem illius fuisse Creatorem, & Redemptorem nostrum, qui quatenus homo, summus est noster aduocatus, quatenus autem Deus, summus creator & gubernator, ad quem dirigitur oratio. Nam si nos ad deuote recitandum aliquam orationem mouet, quòd composita sit à beato Augustino, Hieronymo, Thoma, aliove Diuorum aliquo, longe magis mouere nos debet ad hanc deuotissime dicendam, & recitandam, quòd sit composita ab illo, qui modo indicibili est Deus & homo, cui soli placendum est, cuius manu donandum est, quicquid oratione obtinere speramus, cui quæ (vt ait Cyprianus [c]) oratio magis placebit quàm ea quam ipsemet composuit.

103 Secundum reputare, quòd decens nos, vt in eius initio vocemus patrem illum, qui non minus est dominus & Iudex, quàm pater, [d] monet nos, vt cum eum adimus aliquid petituri, contemplemur ipsum misericordem, gratiosum, benignum, [e] cupientem prouidere filiorum suorum adoptiuorum Christianorum, scilicet fidelium necessitati, & vtilitati. Docens item, vt appellemus patrem nostrum, admonet nos, vt cum adimus eum oraturi, actu vel virtute putemus nos omnes esse fratres, [f] quos ipse pro filiis adoptiuis habet, & consequenter etiam Papas, Reges, aliosque Summates & Heroas hanc orationem recitantes, reputare debere, quòd quamlibet sint potentes & supremi, sunt tamen fratres suorum subditorũ, familiarium, & aliorum infimatum, etiam seruorum, qui facto baptismatis fonte renati sunt: vtque pari modo, qui virtute, litteris, & fortunis præstant, perpendant esse sibi fratres carentes illis, ob idque solum (etiam si nihil aliud id suaderet) deberent eas illis communicare, & non superbientes dedignari eos etiam alloqui, vt quidam faciunt etiam erga cognatos, nolentes eos agnoscere. Cuius contrarium fa-

a In ca. 10. num. 45.

b Ca. fi. & tot. di. 93.

c In serm. 6 vnde hoc ca. desumptum fuit.

d Matth. 6.

e Matth. 22.

f Ad Philem. ca. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ciendum quidem est, sed quòd id facilius sit docere quàm facere, inde colligitur, quòd hanc sanctam doctrinam omnes nouimus, & pauci aliorum collatione ea vtuntur.

104 Tertium perpendere, quòd docens nos ei dicere. *Qui es in cælis.* admonet nos suam potentiam, & valentiã, simul & Regiam suam & regalem cõuersationẽ, quã nobis præparauit, ibique esse nostram patriam, ibique nobis esse habitandum, & thesaurizandũ. Caueamus tamẽ, ne dicentes tanto patri, *Qui es in cælis.* imaginemur eum esse in illis vti Angelos, qui cũ ibi sunt non sunt hic, [a] nec contra, quando sunt hic, sunt ibi. Neque imaginemur, vt quidam religiosus Conuersus siue laicus imaginabatur eum eo modo magnum, vt capite attingeret summum, cœlum, & altero pede Orientem altero Occidentem, & altera manu Meridiem, altera vero Septentrionem. Neque (qualem suspicor plerosque imaginari eum) scilicet esse tanquam locatum, & contentum in cælis, quia est in eis tanquam eos continens. [b] Nam sicut illud Hieremiæ prophetæ, [c] *Ego cælum & terram impleo.* intelligendum est iuxta illud Dauidis, [d] *Eleuata est magnificentia tua super cælos.* ita non imaginemur eum includi in cælo, sed cælum concludi ab eo, vt post & ante alios tradit S. Thom. [e] Contemplemur itaque ipsum incorporeum, quatenus est Deus, sine capite, brachiis, pedibus, & sine vlla alia corporis parte, simplicissimum, [f] & purissimum spiritum, qui cum partibus careat, & omnino indiuisibilis sit, ita totus est in omni loco, & in qualibet eius parte sicut post & ante alios tradit S. Thom. [g]

105 Quemadmodum etiam anima rationalis, secũdum S. August. [h] & S. Tho. [i] post alios, tota est in toto corpore, & tota in qualibet eius parte, totus Deus est in Ecclesia, in qua oramus, totus in cœnaculo, in quo edimus, totus in Musæo, & dormitorio, vbi studemus, negotiamur, & dormimus, totus in itinere, per quod iter facimus, tam præsens omnibus, quæ cogitamus, loquimur, & facimus, ac sumus nosmetipsi, & multo magis absque vlla proportione. Quod perpendens dicebat Sapiens. [k] *Beatus vir qui in sensu cogitabit circumspectionem Dei.* Plurimum enim, & plusquam dici potest prodest, cõsiderare iugiter circumspici nos, & omnia quæ cogitamus, loquimur, & facimus, ab ipso, longe magis quàm à nobis ipsis, quo beatitudinis impedimenta vitemus, & quæ conferunt ad eam, amplectamur. Dicimus itaque Deo, *Qui es in cælis.* non quod non sit in tertis, sed quia ibi communiter consortes suæ gloriæ facit beatos, quos omnes ibi recipiet post diẽ iudicij, vt semper ipso fruentes ipsi coregnent. [l]

Ex hoc tamen nemo inferat, quod quidam inferebat, nempe, humanitatem benedictissimam nostri Saluatoris æquæ esse vbique, non est enim nisi in cælo, & sancto sacramento, & consequenter, licet Iesus Christus verus Deus & homo, quatenus, Deus, & quoad immensam diuinitatẽ, sit vbique, quatenus tamen homo, & quoad humanitatem, est solum in cælo, & sancto sacramento, quamuis non vno eodemque modo. In sacramento namque tota humanitas, & omnes illius partes sunt in tota hostia, & in qualibet illius parte: [m] admirabili admodum & stupenda ratione, magisque intelligibili sapiẽtibus, quam idiotis. In cælo autem circunscriptiuæ & naturali modo, vbi vtinam olim ipsius vultum gratiosissimum suspicientes, manus purissimas, & pedes sanctissimos quam humillime exosculemur. Amen.

106 Quartum considerare, quod hæc oratio sublimissima non modo nos docet verba, quibus petere debemus, verum etiam ordinem præcellentem, quo id faciamus. In prima namque petitione docet nos petere bonum diuinum. In secunda nostram æternam beatitudinem. In tertia rationem ad eam perueniendi principalem. In quarta rationem minus principalem. In aliis vero tribus sublationem trium impedimentorum, quibus à perueniendo in eam impedimur, quæ sunt peccatum iam commissum, quod est præcipuum. Tentatio, quæ nos prouocat ad committendum, & alia mala pœnæ, quæ quandoque sunt occasio committendi. Luculenter enim instruit nos imprimis, super omnia velle bonum diuinum, honoremque illius optare. Deinde nostræ animæ beatitudinem æternam, & tertio gratiam, quæ est medium principale perueniendi ad eam: quarto sancta sacramenta, & sustentationem corporalem, seu instrumenta in id instituta. Et quia oportet vitare impedimenta, quibus à tanta re assequenda impediri possumus, & ea sunt tria, primum est peccatum iam commissum, secundum tentatio directa ad illud committendum, tertium malum pœnæ ad illud indirecte inducens, ideò quinto loco docemur petere sublationem peccati iam commissi, sexto petere victoriam contra tentationem directam ad peccandum, septimo victoriam contra tentationem indirectam peccãdi, quam malum pœnæ inducit.

107 Quæ omnia fieri in hac oratione ostenditur, eo quòd in prima petitione puta, *Sanctificetur nomen tuum.* non petimus suum nomen, & cognomen, suamque gloriam & famam fieri sancta (quandoquidem sanctissima sunt) sed petimus, vt sancta habeantur ab hominibus, quo nimirum ita reuereantur, honorent, & collaudẽt suam Maiestatem, vt nil aliud sanctius, neque æque sanctum habeant, iuxta S. August. & vt talis laudetur, celebretur, & glorificetur.

108 In secunda vero scilicet, *Adueniat regnum tuum.* in summa principaliter petimus, vt nobis beatitudinem æternam impertiat: non enim petimus, vt suæ Maiestati noua potestas, nouaue iurisdictio adueniat, sed secundum S. Cyprianum, [b] petimus principaliter, vt regnum gloriæ, quo perfruuntur beati, nobis adueniat: quod certo adueniet, si nos satis adhærea-mus ei, licet etiam accessorie petamus, vt regnum gratiæ nobis adueniat, idest, quod ipse super nos regnet per gratiam, vt sensit S. Hieronymus, [c] & nos vtuamus sub suo æquissimo, sanctissimoque sceptro & imperio, & tollat, ac destruat sceptra & imperia dæmonis, & furiarum eius infernarum, superbiæ, auaritiæ, iræ, luxuriæ gulæ, accidiæ, & inuidiæ, & omnium aliorum ducum infernorum, qui nos, sibi subiiciunt, subiiceréue tentant, & illis depulsis furroget, ac permoueat in nos suos duces iustissimos, & æquissimos, fidem, spem, & charitatem, prudentiam, iustitiam, fortitudinem, & temperantiam, & omnes eis adhærentes, qui nos satagant continere in officio, & obedientia sui diuini regiminis.

109 Porro in tertia petitione, scilicet, *Fiat voluntas tua.* in summa petimus, vt nobis largiatur gratiam promerendi prædictam beatitudinem, & gloriam æternam. Nõ enim solum petimus in ea, vt fiat quod ei collibuerit: nã velim⁹ nolimus, semper & vbique fiet voluntas eius, iuxta illud Esaiæ. [a] *Omnis voluntas meæ fiet.* sed petimus, vt faciat nos suam implere voluntatem in terra, sicut impletur in cælo, [b] idest, vt sicut in cælo omnes Angeli, & Sancti charitate & amore implent suam voluntatem, & quodcũque præcipit, eodem modo nos idem faciamus in terra, quod est proprium meritum gloriæ, & beatitudinis, quàm in secunda petitione petimus.

110 In quarta autem petitione, scilicet, *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.* secundum S. Thom. [c] in primis petimus dari nobis Sanctum altaris sacramentum, sub quo velut omnium sublimissimo, subintelliguntur cætera, quæ sunt media, & instrumenta ad promerendam beatitudinem. Petimus item, sed non adeo principaliter, panem corporalem, sub quo seu præcipuo hominis alimento, subintelliguntur reliqua cibaria, & alia vitæ necessaria, quibus mereamur, seruiendo Domino: quia principalius petere debemus spirituale [d] quam corporale. Licet plerique (& vtinam non maior pars) proferentes verba illa, *Panem nostrum quotidianum.* vota sua expressius referant in alimoniam corporalem, quam in spiritualem, sed non peccant, modo saltem virtualiter & tacite maioris habeatur, & æstimetur spiritualis [e] quam corporalis, & vtraque optetur & petatur tanquam donum Dei, iuxta Ioan. Chrysost. [f] & secundum S. August. [g] & S. Thom. [h] vt instrumentum ad viuendum, & seruiendum Deo, & ad impetrandam gratiam, quæ in tertia petitione petitur, quo promereamur beatitudinem, & gloriam, quæ petitur in secunda.

Sane in quinta petitione, puta, *Et dimitte nobis &c.* petimus principaliter sublationem impedimenti prẽcipui, scilicet, peccati mortiferi clare & directe impedientis beatitudinem, & etiam peccati venialis differentis illius consecutionem iuxta illud, [i] *Stipendia peccati mors.*

111 In sexta vero, *Et ne nos inducas in tentationem.* petimus victoriam contra tentationem, quæ est instrumentale impedimentum & causale, quod producit directum & formale, puta peccatum.

112 In septima denique, *Sed libera nos à malo.* petimus liberationem à malis pœnæ corporalibus, & temporalibus, quæ nonnunquam nituntur suo pondere auferre bona spiritualia vna cum temporalibus. Ex quibus clarum euadit, hanc orationem non solum, vt diximus, nos docere, quomodo, & quibus verbis petere debeamus, sed etiam quo ordine id faciamus, & petenda desideremus.

113 Quintum reputare, quod tota hæc admodum sublimis oratio nos inuitat ad habendam maiorem curam animæ, & bonorum spiritualiũ quam temporaliũ. In quinque enim petitionibus illius directe petũtur bona spiritualia, puta augmentum gloriæ Dei, nostræ animæ beatitudo, meritum illius, remissio peccatorũ, & victoria in tentatione. In sola vero quarta, & ibi minus principaliter, directe petimus temporalia, & indirecte in vltima petendo liberationem à malis pœnæ, longe aliter quàm in veteri testamento, in quo petitiones & promissiones clarius continebãt temporale quàm spirituale, iuxta illud Poëtæ. [k]

Nostra Deo prima lucem, Iudæa supremam
Hebdomas impartit, quia prima & maxima nostris

Cura Dei, Hebræis vel nulla, vel vltima semper.

Confirmatur hoc, quod graues aliqui doctores [a] docent, quòd etiam in quarta petitione non petuntur bona temporalia, neque panis, aut alimonia corporalis asserentes in omnibus quinque petitionibus nos petere bonum Dei, non nostrum. Quæ opinio licet olim mihi arriserit, nunc tamen ea præsius expensa parum placet. Tum quia aptius est dicere, vt supra dixi, quod in sola petitione prima principaliter petimus donum Dei, licet illud minus principaliter redundet in nos. In secunda, & tertia petimus duo præcipua nostra bona, nimirum gloriam pro futuro sæculo, & meritum illius, seu gratiam pro præsenti, licet etiam hæc in gloriam Dei redundent.

114 Et quod in quarta petitione petimus instrumẽta, quibus viuendo quæramus gratiam & gloriã, siue meritum, & beatitudinem, quorum principale est panis supersubstantialis Corporis Domini, quo supernaturaliter viuimus, & minus principale panis quotidianus, quo corporaliter victitamus, vt neuose colligitur ex Euangelio Matthæi, [b] quo docemur petere panem supersubstantialem, adiuncto Euangelio Lucæ, quo docemur petere panem quotidianum: [c] vtrumque enim coniunctum docet nos petere principaliter quidem victum spiritualem, minus autem principaliter victum corporalem, quorum vtroque egemus ad quærendum meritum & præmium, gratiam, & gloriam. Causam vero cur septimam petitionem, in qua petimus liberari à malo, non posuit S. Lucas, ait August. esse, quòd impleta sexta, in qua petimus, ne nos vincat tentatio, sat superque impletur septima, in qua petimus liberari à malis: quandoquidem mala, quæ nobis pœnam & damnum corporale inferunt, magis bona quam mala sunt, nisi nos præcipitent in aliquas culpas, iuxta illud Apostoli. [d] *Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum.* & proinde mala sunt eis bona: cuiusmodi fuerunt Iob, & aliis innumeris.

115 Sextum, animaduertere id, quod asserit idem S. August. [e] quòd per has septem petitiones petuntur etiam tacite, & effectu septem dona Spiritus sancti: [f] quæ sunt sapientiæ, intellectus, consilij, fortitudinis, scientiæ, pietatis & timoris Domini, & etiam septem beatitudines, [g] quę sunt paupertatis spiritus, mansuetudinis, luctus siue ploratus, famis & sitis spiritualium, misericordiæ, puritatis cordis, & pacis. Qui enim petit, vt diuina Maiestas talis qualis est habeatur, honoretur, colatur, & glorificetur ab omnibus, satis petit donum timoris, [h] vnde nascitur ille cultus, & subinde petit beatitudinem, paupertatis, & humilitatis spiritus, quæ parit sanctus ille timor. Qui vero petit vt adueniat Regnum Dei, & in nobis sua Maiestas regnet, sat superque petit donum pietatis, & beatitudinem mansuetudinis: quandoquidem volentem iubere, vel iuberi, & regnare, vel regnari, mansuetum esse oportet, & non iracundum. Sane qui optat & petit, vt fiat voluntas Dei, satis petit donum scientiæ, quę edocet rationem implendi eam, & beatitudinem, quæ consistit in lugẽdo, & deplorando illa, quæ contra eius mãdata fiunt. Porro qui petit panẽ quotidianũ sanctorũ sacramentorũ, & nostri alimẽti corporalis, quo accendamur ad agẽda quæ debemus, satis petit donum fortitudinis, quod nos corroborat, & beatitudinẽ famis & sitis, bonorumque spiritualiũ, quibus desideramus,

& peti

a Tur. trad à Tho. 1. 1. par. q. 13
b Tho. 1. part. q. 8. c Cap 23.
d Psam. 9.
e 1. part. q. 8.
f Ca. similiter. de sum a Trini. cum glos. verb. simplex. g 1. part. quæst. 8.
h Libr. 6. de Trinit. i 1. part. q. 76. art. 8.
k Eccl. 14.
l Apoc. 12.
m S. Tho. 3. part. qu. 76. art. 3 & cõmunis 4. dist. 10.
a Isai. 46.
b Card. S. Sixti in c. Orationis.
c 2. q. 1. cap.
d Ad Rom. 8.
e Ad Matth.
f Ca. 3. de cons. dist. 4.
g Ca. 1. de cons. dist. 4.
h Ca. 2. de cons. dist. 4.
i Ca. 1. de cons. dist. 4.
k Ca. 1. de cons. dist. 4.
a Card. S. Sixti. sup. Matth. ca. 6.
b De quo per recentiores Matth. ca. 6. & Tho. in cat. aure.
c Cap. 11.
d Ad Roman. 5.
e In serm. de ver. Domini.
f De quibus Esai. 11. & Tho. 1. 2. q. 68.
g De quibus Matthæi. 5. & Tho. 1. 2. quæst. 69.
h De quo Tho. 2. 2. quæst. 19.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& petimus hunc panem quotidianum. Qui autem petit remissionem suorum debitorum, sicut dimittit aliena, satis approbat donum consilij, & beatitudinem misericordiæ: quandoquidem vult exercere misericordiam cum proximo, & accipere id tanquam medium impetrandi à Deo, quod optimum consilium est. Et qui petit ne inducatur in tentationem, satis petit donum intellectus, ex quo nascitur beatitudo puritatis cordis: quandoquidem, vt bene liberetur à tentationibus, quæ nascuntur ex bonis temporalibus, opus est intelligere illorum naturam, quã qui intellexerit, facile purgabit mentem suam desideriis illius puritatem impedientibus. Qui denique petit liberationem ab omnibus malis, satis petit donum sapientiæ, qua principaliter solus Deus, & res diuinæ animæ sapiunt, & consequẽter beatitudinem pacis, quam, vt in ea perfecta sit, oportet esse plane immunem ab omni malo.[a]

a Secundũ Boëtiũ. 3. de cõsolar. & Thom. 1. 2. q. 2. & 3. b In cap. 8.

116 Ex hoc sequitur primo, verum esse quod supra[b] dictum est, etiam peccatores orando impetrare, alioqui enim non posuisset Dominus in hac forma orandi petitionem remissionis nostrorum peccatorum. Nec soluetur argumentum, qui responderet hanc orationem de sola peccatorum venialium remissione intelligendam: quia replicari potest, eam, cum generaliter loquatur, generaliter intelligendam.[c]

c Ca. solitæ. de Maiorit. I. de pœnis. ff. de Publicanis actio.

117 Sequitur secundo, licitum esse orare pro aliis, pro se namque & pro aliis orantem manifestum est pro aliis orare, & licet hic non probetur nobis licitũ esse orare pro solis aliis, non adiungendo nos eis, neque tamen contrarium probatur, licet aliqui in id textum hunc ponderent, qui tamen non obstat: Dominus enim non præcipit, vt oremus pro nobis & aliis simul, quasi non foret licitum orare pro aliis solis, & pro nobis solis, sed vt nos doceret gratius esse suæ Maiestati, vt oremus pro omnibus, & nobis, & aliis, tam iustis quam peccatoribus: nam qui de vno dicit, non negat de alio simili, iuxta doctrinam singularem Dominici.[d] Non obstat etiam dicere alios vel bonos, vel malos esse, & quod si boni sunt non opus sit orare pro eis, si vero mali sunt, non videtur velle Deus vt pro eis oremus, iuxta illud Hieremiæ.[e] *Noli orare pro populo hoc.* Nõ inquam hoc obstat. Tum quia vtiliter pro peccatoribus oratur, vt conuertantur, pro iustis vero, vt perseuerent, & proficiant. Tum quia orationes multorum[f] citius exaudiuntur, quàm paucorum. Tum quia conuenit, vt à multis gratiæ agantur Deo pro iustis, qui multis prosunt. Tum ne extollantur, videntes se opus habere sese minoribus, vt ait S. Thom.[g] Vnde sequitur, non recte sensisse quendam parui æstimantem, quod non monachi vel sanctimoniales orarent vel non orarent pro se, quod non fecisset B. Paulus, qui sæpius rogauit multos, vt pro se orarent, ibi,[h] *Adiuuetis me in orationibus ad Deum.* & ibi,[i] *Adiuuantibus & vobis in oratione pro vobis.*

d In c. quatuor 25. dist.
e Cap. 8.
f Iux illud Collectæ omniũ 54. doctorũ, multiplicatis intercessionibus &c. g 2. 2. q. 83. art. 7. ad 3.
h Ad Romanos 15. i 2. ad Cor. 1. & alibi sæpe.

118 Septimum, quod nos mouere debet ad hanc sacrosanctam orationem deuote pronunciandam, est, quod illa nos inuitat non solum ad nos mutuo amandum, & ad mutuas iniurias remittendum, sed etiam ad orandum alios pro aliis, siue amicis, siue inimicis, ad imitandumque Deum, qui omnes diligit, omnibus largitur, & super omnes tam malos quam bonos solem suum oriri facit.[k] Quod facile colliget, qui perpenderit doceri nos dicere in ea Pater noster, & non, Pater mi. & Dimitte nobis, & non, Dimitte mihi. Debita nostra, & non debita mea. Et ne nos inducas, & non, ne me inducas, & libera nos, & non libera me. Similiter etiam qui vltra alios auctores sebera me. Similiter etiam qui vltra alios auctores sebera me. Similiter etiam qui vltra alios auctores seb

Universidad de Deusto
Biblioteca

quæque me recens natum, & vbere pendentem huic maxime Marię dicauit. Quod Maria vocatur, & Sanctæ Mariæ monasterium regit & gubernat illa, quam cum suo sacro Collegio in matrem in Lusitania Occidente, loco naturalis præmortuæ delegi, & data fuit, nempe Illustris illa valde Donna Maria de Tauora, Abbatissa Reuerendissima Sanctæ Mariæ de Cellas, generis claritate, & innumeris gratiis & virtutibus inditis & quæsitis, & in suauiter regendo, & vniendo suo monasterio vinculo charitatis clarissima. Quod Cantoria Ecclesiæ Cathedralis Conimbricensis, quæ dicata est Sanctæ Mariæ, huius libri componendi causa fuit. Quod denique die S. Mariæ sacro mori opto, & in Ecclesia eius nominis inhumari, vt ei seruiam in æternum, Amen.

128 Tertio quod verus & antiquus tenor prædictæ Salutationis Angelicę est hic. *Aue Maria gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui Iesus. Sancta Maria mater Dei, ora pro nobis peccatoribus. Amen.*

129 Ex quo tenore sequitur nõ esse genuinas huius orationis partes illam. *Et tu Domina semper sis mecum.* & illam *Spiritus sanctus superueniet in te & virtus altissimi obumbrabit tibi.* & alias, quas nonnulli magis pia intentione, quã prudenti discretione de suo addunt, quod cõfirmatur ex infra proxime dicẽdis. Nõ otiose tamen dixi supra antiquus tenor: quia consuetudo Vrbis approbata Breuiario Romano fœl. record. Pij Quinti effecit, vt illa verba, *Nunc & in hora mortis nostræ.* addita fini eus, sint pars ipsius [a] saltem cum fuerit pronuncianda in horis Canonicis ab eis, qui eas pronunciare tenentur.

130 Quarto, quòd licet hanc sanctissimam orationem non composuerit per se solum Deus, veluti orationem Dominicam, partem tamen illius composuit per Sanctum Gabrielem, qui, vt aliqui sentiunt [b] (quibus adhæreo) est ex ordine Seraphico, partem per Sanctam Elisabeth, partem per Ecclesiam. Nam verba illa, *Aue gratia plena, Dominus tecum.* Sanctus Gabriel composuit. [c] *Benedictus fructus ventris tui.* Sãcta Elisabeth, [d] & illa, *Benedicta tu in mulieribus.* vtercque. [e] Illa vero, *Sancta Maria &c.* Ecclesia addidit. Quę tamen non videtur fuisse recepta à Belgis etiam piis, qui post præfatum Breuiarium Pij Quinti ab eis receptum, tenebuntur addere illam, saltem Ecclesiastici horis Canonicis dicendis obnoxij, saltem cum in eis dicendis occurrerit. Dixi, saltem, &c. quia non facile auderem dicere teneri ad id alios, nec etiam ipsos, cum causa indulgentiæ lucrificiendæ, aut implędi vori vel pœnitentiæ, aut alia, quàm obligatione pronunciandi horas Canonicas, tenerentur ad recitandum psalterium, vel Rosarium Virginis Matris, vel aliud eiusmodi: non, inquam, auderem dicere hos non satisfacere, si recitauerint illa iuxta suam antiquam consuetudinem, omissa illa particula prædicto modo inducta, cum iure humano inducta, si receptа non fuerint, vel consuetudine legitima sint abrogata, non obligent. [f] Quæ non in hoc addo, vt non percupiam has additiones ab omnibus recipi, sed vt mentes pias, & trepidas siue timoratas à scrupulis liberem, à quibus eadem ratione liberandos censeo etiam Hispanos, qui particulam illam, *nunc & in hora mortis.* ante præfatum Breuiarium minime addere solebamus.

Ex quo colligitur ratio illius, quòd in fine dicti

a Argu. 5 sed & 9. principi plicuit Instit. de iure nat. Gent. & Ciuil & l. 1. ff. de Const. Principum.
b Ori. & Greg. quãtis. Thocõtrarium tenet in 3. par. quæst. 30. art. 2.
c Luc. 1. d Luc. 1. e ibidem.
f Ca. Fitis 5. leges. 4. d. & cæt. de consuetudine.

præcedentis dicebamus de additione illa, *Et tu domina, &c. & Spiritus Sanctus &c.* quandoquidem verba illa, *& tu domina sis semper mecum.* non composuit Angelus, neque S. Elisabeth, neque Ecclesia: Illa vero quæ nonnulli addunt, *Spiritus sanctus superuenier in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi.* licet composuerit Angelus, non tamen huic tempori conueniunt. Significant enim quod fiet id, quod factum est, & si mutes duo illa futura superueniet, & obumbrabit in prꝛterita, non erunt verba ab Angelo prolata. Ex hoc etiam videtur colligi, meo iudicio, saniori saluo, orationibus Pater noster, & Aue Maria, non esse miscendum aliquid aliud, quàm quod ab Ecclesia admistum est. Tum quia mistio speciei inferioris gradus auctoritatem minuere solet. [a] Tum quia satius esset id quod miscetur separatim dicere tamquam orationem, aut contemplationem, quam mistim.

131 Quintum, quo moueri possumus ad hanc sacrosanctam salutationem deuota mente tantæ Virgini faciendam est, quòd per primum illius verbum, *Aue.* non solum dicimus ei salue, gaude, & lætare, quod proprie illa dictio significat, sed etiam, quod sit absque væ, hoc est absque, vlla re vero dolorem gis quam gaudio digna, quod compositio ex A. quoest, sine, & væ, quæ est interiectio dolorem insinuans, repræsentat. Ita quòd qui dicit Virgini Matri, *Aue.* non solum ait salue, gaude & lætare, sed etiam, expers omnis mali, de quo non sit magis gaudendum, quam dolendum, quia vere talis fuit: nam nullum væ, siue malum habuit, quod ei bonum & meritum non fuerit, secundum omnes. Nullum væ peccati mortalis vel venialis, secundum omnes neque originalis, secundum plerosque omnes, siue maiorem partem recentiorum, quibus semper adhæsi, nullum etiam væ repugnantiæ, vel contradictionis sensilis appetitus aduersus rationem habuit. [b] Numquam oculi sui se inclinarunt ad videndum, nec aures ad audiendũ, nec manus ad tangendum, neque lingua ad gustandum, neque nares ad olfaciendum, quicquam quod ratio vetaret, nunquam tulit, nunquam constritata est, vel taquam amauit vel odit, nunquam loquuta est, vel tacuit, nisi quomodo, quare, vbi, quando oportuit, nec minus vel magis quam debuit. Erat quædã cera mollissima ad oportuna, quædam Marpesia cautes ad importuna, fuit sine væ iacturæ virginalis pudoris in sui filij conceptione, sine vllo væ doloris in partu eiusdem. Fuit sine væ corruptionis corporis sui sanctissimi in morte, siquidem, vt mea (quæ communis est) fides habet, antequam corrumperetur, suscitauit eam qui in ea se humanauit, & locauit eam (in corpus tendẽte anima) integram ad suam dexteram super omnes choros Angelorum, vbi vtinam eam videamus oculis animi væ vacuis, maxima cum alacritate dicentes ei, *Aue, gaude & lætare, quæ sine vllo væ semper fuisti. Amen.*

132 Sextum, quòd licet ille modestissimus Gabriel Archangelus, siue ob vrbanitatem, siue ob alia à facteris authoribus tradita, [c] non salutauerit eam nomine proprio, audet tamen Ecclesia, & nostrum quilibet id facere, siue quod etiam ipsemet in explicanda sua legatione postea idem fecit, siue quòd suauitas ipsa cortices nominis nos in eam diligendam pellicit, siue quod appellatione illa facile simul memores, quantum ea egemus, quantamque opem illa nobis ferre potest.

133 Nomen enim hoc *Maria*: vt est Hebræum, vel ex Hebræo deductum, authore Hieronymo, alias sonat stella maris, alias illuminans, alias mare amarum: vt autem est Syriacum sonat Domina.

134 Quæ omnia ei aptissimè quadrant, cum primum sit stella orta ex Iacob, [a] vt addictissimus ei Bernardus ait, [b] appositè eam sic syderi conferens. *Sicut sine sui corruptione sydus suum emittit radium, sic absque sui læsione Virgo parturit filium, nec syderi radius suam minuit claritatem, nec Virgini filius suam integritatem:* stella inquam, est non qualis qualis, sed maris, id est Arctos, Cynosura, vel Elice, quibus sicut verum mare nauigantes ducuntur, sic nos mundum hunc mari similem transfretantes, Mariæ ductu ducimur, & vela damus, sic enim eã alius sibi deuotus alloquitur. [c]

Tu placidum terris sydus, quod liberat omnes
A pelagi feruore rates, quod luce benigna
Saturni, Martisque graues eliminat iras.
Tu nobis Elice, nobis Cynosura, per altum
Te duce vela damus portus habitura secundos.

Est etiam illuminans, quippe quæ, vt ille ait, *Micat meritis, & illustrat exemplis.* Vnde ille ad illam totius Ecclesiæ clamor, *Profer lumen cæcis:* & si Apostoli erãt lux mundi, quanto magis illa longè lutentior illis? Fuit autem mare amarum, præsertim die passionis sui filij acerbissimæ, cum animã ipsius, iuxta Simeonis præsagium doloris gladius pertransibat, *Cum stabat mater dolorosa, iuxta crucem lachrymosa, dum penderet filius:* dũmque suo summo amore dulcedinem nostræ redemptionis augeret. Quod autem sit Domina, tota testatur Ecclesia, sic eam reuerenter salutando, *Aue Regina cælorum, Aue Domina Angelorum: & rursus, O gloriosa Domina, excelsa super sydera.* Cum igitur sit stella, ductrix, lux, illuminatrix, Domina potens, & amara pro nobis passa, consequitur, nos ea plurimum egere, testante id in hæc verba suo Bernardo. [d]

135 *O quisquis te intelligis in huius seculi prosluuio magis inter procellas & tempestates fluctuare, quàm per terrã ambulare, ne auertas oculos à fulgore huius syderis, si nõ vis obrui procellis,* & infra. *Si consurgant venti tentationum, si allidas ad rupem tribulationum, subeat animum tuum stella ista, & inuoca Mariam. Si agiteris vndis superbiæ, ambitionis, murmurationis, vel inuidiæ, reseras oculos tuos in Mariam, eámque inuoca. Si ira vel auaritia, aut blandimenta carnis inuaserint nauiculam tuæ mentis, erige oculos in Mariam. Si magnitudine tuorum peccatorum turbatus, fœditate tuæ conscientiæ confusus, & stupore condemnationis horrens, incipit te absorbere barathrum tristitiæ, & abyssus desperationis, tacta cogitatum tuum in Mariam stellam tuam consolatricem, non recedat ab ore, non separetur à corde, & vt impetres auxilium suæ orationis, non deseras exemplum suæ conuersationis.* Quantam autem opem ferre possit, indiesque & in horas, imo & momenta ferat, colligitur ex illo cuiusdam, *Sequendo illam non deflectimus à recto tramite, vocando eam non desperamus, cogitando in eam non erramus, ea duce non cadimus, vmbra alarũ eius protecti non timemus. Ea nostri misereta in portum optatum appellimus.* Et ex illo alterius.

Ipsa est aduersis commune in rebus asylum,
Ante preces etiam necdum obsecrata fauorem
Donat, & ad miseros maternas explicat vlnas.

Quamobrem, non solum humili, reuerenti & deuoto animo nomine proprio eam saluteмus, sed etiã omnes qui semper actu vel virtute Deum Opt. Max. interpellamus per, *Deus in adiutorium meum intende:* ita eam eiusdem matrem, eandémque creaturarum puratum optimam & maximam, semper actu vel virtute flagitemus, per, *Maria mater gratiæ, mater misericordiæ, tu nos ab hoste protege, & horæ mortis suscipe, Amen.*

136 Septimum, quod nos mouere potest ad hanc salutationem deuota mente faciendam est, quod appellemus eam gratia plenam, super quo multis prætermissis admoneo Græcis esse χαριτομένην, siue charitomeni, quod sonat gratiosa, pro, *gratia plena:* & ideo quidam interpretantur gratiosa pro gratia plena. Quamuis parui referat quo ad hoc, inter vtrosque: quoniam qui vocant eam gratia plenam, nolunt dicere eam ita plenam, ac eius filium, quem B. Ioannes vocauit plenum gratia: [a] nec qui vocant eam gratiosam, vocant æquè gratam, ac eius filium, de quo pater eius æternus dixit. [b] *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui:* vtrique tamen reputant eam pleniorem gratia, & magis gratiosam, quàm Ioannem filium suum adoptiuum, quem Euangelium [c] dilectum & gratum Iesu vocat, iuxta item vtrosque, plenior fuit eadem omnibus aliis sanctis, ad melius, & altius cogitandum, loquendum, & operandum, de cuius plenitudine, vt ait Bernar. [d] omnes recipiunt, captiuus redemptionem, æger curationẽ, tristis consolationem, peccator veniam, iustus gratiam, Angeli lætitiam, tota Trinitas gloriam, denique Dei filius carnis substantiam.

137 Quæ eadem secundum vtrosque dicere potest illud Sapientis. [e] *In me omnis gratia:* quia secundum eosdem fuit plena gratia, quam vocant gratum facientem, quæ omnes alias gratias præcellit, vt quæ se habẽtem efficiat Dei gratum & amicum. Plena gratia omnium virtutum tam Theologarum, scilicet fidei, spei, & charitatis, quam moralium, scilicet, prudentiæ, iustitiæ, fortitudinis, & temperãtiæ, cum omnibus aliis eis attributis.

138 Plena gratia septem donorum Spiritus sancti, quorum supra [f] meminimus. Plena omnibus nouem gratiis, quas vocãt gratis datas, enumeratas ab Apostolo, [g] quæ dantur, vt alius alium ad Deum adducat. Prima vocatur fides quæ indit omnium inuisibilium certitudinem. Secunda, sapientia, quæ indit rerum diuinarum cognitionem. Tertia, scientia, quæ indit rerum humanarum cognitionem. Quarta, gratia sanitatum sanandi corpora per miracula. Quinta, operatio virtutum manifestandi potentiam diuinam per miracula. Sexta, prophetia prænunciandi futura contingentia. Septima, discretio spirituum discernendi cordium secreta. Octaua, genera linguarum, noscendi idiomata. Nona, interpretatio sermonum, interpretandi sensum verbis illorum inclusum. Præterea secundum vtrosque, est plena gratiis peculiaribus, priuilegio sibi donatis, [h] per quas est mater omnium, porta cæli, Regina misericordiæ, resuscitata ante diem iudicij vniuersalis, [i] & exaltata super omnes Angelos & Archangelos, Cherubin item & Seraphin.

139 Quorus quisque erit igitur, qui aliquid horum animo voluens, postquam dixerit, *Aue Maria*, Dominæ tantis & tot gratiis illustratæ, non subdat alacriter, deuotè & reuerenter, *gratia plena?*

140 Octauum, quòd in ea dicimus nostræ Dominæ, *Dominus tecum:* non solum dominus filius, quem vestijsti carne, sed etiam Dominus pater, qui filium suum fecit tuum, Dominus spiritus sanctus, à quo,

a Ioan. 1.
b Matt. 3.
c Ioan. 15.
d In ferm. 7. col. 2. de assumpt.
e Eccl. 24.
f In 11. concl.
g 1. ad Corinth. 12. & Tho. ibid. & 2. 2. qu. 177. art. 4.
h Quarum 12. ponit. Ant. post alios 4. p. tit. 15. c. 20 i Augustin. Hieron. & alij recentiores in sermo. de assumpt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& cuius virtute id actum est: omnes tres,& eorum singuli, qui non sunt nisi vnus Dominus, sunt tecũ. Est tecum pater exercens suam omnipotentiam, est filius ostendens suam supremam sapientiam, est Spiritus sanctus vtens sua immensa bonitate, sunt omnes tres personæ æquè potentes,[a] sapientes,& bonę, faciendo in te opera potentissima, sapientissima, & optima. Tecum & ex te omnes tres composuerunt gloriosum illud corpus, quod vniuerunt vni soli, & secundæ personæ, sublimissimo illi filio Dei,qui vestitus carnem ventre tuo virginali egressus fuit talis, vt neque totus foret de tua substantia, neque totus de substantia diuina. In quo sensu est intelligendum illud, quod quidam deuotus tuus famulus [b] tibi dicebat,scilicet: *Totus ipse est filius tuus,& totus filius Dei, quia non duo filij, sed idem & vnus solus vtriusque.* Tecum sunt & fuerunt,vt magnificareris, & adeo splendidis beneficiis ornareris, vt verè dixeris:[c] *Fecit mihi magna qui potens est.* &, *Beatam me dicent omnes generationes.* Quin & verè dicere potuisti, maximis te beneficiis ornasse, téque vocant beatissimam Christiani, Turcæ,& Mauri, siue Sarraceni, & plerique hæretici.

a In symbolo Athanasij,& confirmat.de summa Trinit.

b Bernar. hom.4.super missus est col.2. & explicat Tho.3. part.q.35. art.8.

c Lucæ 1.

141 Nonum, quia in ea nostram Dominam vocamus benedictam in mulieribus, cuius benedictiones neminem enarrare posse ei quidam deuotus [d] per illa carmina testatur.

d Petrus Comestor author histor. eccl.

Si fieri posset, quòd arenæ, puluis, & vndæ,
Vndarum guttæ, rosæ, gemmæ, lilia, flammæ,
Aethera, cælicolæ, nix, grando, sexus vterque,
Ventorum pinnæ, volucrum, pecudum genus omne,
Syluarum rami, frondes, auium quoque pennæ,
Gramina, vos, stellæ, pisces, angues, & aristæ,
Et lapides, montes, conualles, terra, dracones,
Linguæ cuncta forent, minime depromere possent
Quæ sit, vel quanta virgo Regina Maria,
Quæ tua sit pietas, nec littera, nec dabit ætas.

142 Benedicta enim fuit concipiendo sine iactura Virginei pudoris, benedicta, quæ nouem mensibus fuit sine vlla grauedine prægnans,benedicta sine vlla corruptione & dolore pariens: benedicta filia Euæ olim maledictæ, quæ tũa benedictione maledictionem eius deleuisti,benedicta virgo Aue vocata, trãsp ositis litteris Eua, Benedicta es, quæ vt nomine ita opere fuisti ei obuersa, iuxta illud cuiusdam tibi deuoti.[e]

e Bap. Mantuan. Parthen.

Vulnus Virgo, medicamina Virgo,
Contulit illa necis, dedit hæc primordia vitæ,
Illa tulit belli causas, hæc semina pacis,
Illa venenosæ stygijs lactata Megeræ
Vberibus gelido conceptum pectore virus
Expuit in natos, nigróque afflata colubro,
In genus omne suum spumam eructauit Auerni,
Ista salutari totam se proluit imbre
Nectarei fontis, vitalia pocula, dulces
Ambrosiæ succos plenis crateribus hausit.
& se in flumina vertit
Lactea, quæ semper plenis currentia ripis
Omne solum lustrant.

143 Fiat ô Regina diuum, vt aliquot guttæ tot & tam vastorum fluminum, quæ de te scaturiunt, infundantur in eos, qui hæc humiliter scribunt, & legunt ob reuerentiam & amorem tantæ Mariæ,tantæque Virginis Matris,quæ non solum super omnes mulieres, sed etiam super omnes puros viros, & super omnes Angelos & Archangelos, Cherubin atque Seraphin est benedicta, & superbenedicta, Amen.

144 Decimum,quod in hac selectissima oratione dicimus nostræ Domine id, quod S. illa Elisabeth Spiritu sancto illuminata & accensa, ei dixit, scilicet: *Et benedictus fructus ventris tui:* addito ab Ecclesia illo dulcissimo nomine IESVS. Quare si sumus Christiani, & libenter dicimus ei, *Benedicta tu in mulieribus:* æquè libenter & libentius dicemus: *Et benedictus fructus ventris tui Iesus:* ac si clarius ei diceremus.

145 Magna & mirabilis est quidem tua benedictio benedicta Maria, longè tamen maior admirabilis benedictio fructus ventris tui benedictissimi IESV. Benedicta tu, & benedictus ille.

146 At non benedictus ille, quia tu benedicta, sed tu, quia ipse,vt tibi deuotissimus quidam [a] dicebat. Benedicta tu multis & magnis benedictionibus, at magis benedictus fructus tuus,qui omnes illas in eadem specie & forma, aut alia sublimiore, & longe plures habuit. Benedicta quæ nunquam peccasti, eius beneficio & gratia.[b] Sed magis benedictus ipse, qui suamet natura peccare non potuit. Benedicta quæ prius sancta,quàm nata fuisti,[c] & tam cito sancta [d] quàm concepta, non tamen tam sancta ac potuit quam nata, & prius concepta quo ad corpus, quam quo ad animam, prius infans sine iudicio [e] perfecto quàm discreta cum eo,magis tamen benedictus fructus ventris tui, qui tam sanctus fuit [f] in ipso puncto suæ conceptionis, & iudicij tam perfecti, quàm erat cum prædicabat.

a Thom. de Kempis lib. de Imit. Christi cap. 10. & alij.

b Ad Rom. 5. c. 1. Cor. 15. d. 3. Ioan. 1. e. 1.

c Ioan. 9. d. 1. Cor. 15. e. 1. Ioan. 1. e.

d Ioan. 1. e.

147 Nam secundum illã prophetiam Hieremiæ,[g] *Fœmina circundabit virum:* tu circundatum ventre tuo continuisti Iesum infantem quidem corpore, sed virum iudicio, & perfecta mente. Tu desponsata sancto illi Ioseph.[h] Ipse desponsatus sanctissimæ Ecclesiæ.[i] Tu virgo & mater, quia eum genuisti. Ipse virgo & pater,qui te,cæteráque omnia creauit,quod magis est quàm gignere,[k] imò & quia iam natos renascí facit aqua & Spiritu sancto,quod plus est quàm creare.[l] Tu munda vt aër purificatus, & ipse mundus vt aërem purificans, iuxta illud.[m] *Candor est lucis æternæ, speculum sine macula, imago bonitatis.* Tu quę quid te scire decebat sciuisti, [n] ipse nihil omnium ignorauit, velut in quo absconditi erant ab illa fons ineffabili conceptione, [o] omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ Dei.

g Ier. 31. e.

h Matth. 1. e. Luc. 1. e.

i Ephes. 5. e. Apoc. 21. e.

k Ioan. 1. e. 1. Cor. 4. e.

l Ioan. 3. e. Tit. 3. e.

m Sap. 7. e.

n Ioan. 21. e. 1. Ioan. 2. e.

o Col. 2. e.

148 Non minuitur tua benedictio, eo quòd sua sit maior,quin potius crescit, quia tu es arbor,[p] quæ fecisti talem fructum, qui, vt ille ait, [q] est colore, odore, & sapore benedictus. Colore, quia speciosus forma præ filiis hominum,[r] in quem desiderãt Angeli prospicere.[s] Odore tam benedictus, vt in Cantieis [t] sponsa diceret. *Trahe me post te, curremus in odorem vnguentorum tuorum.* Et Patriarcha Iacob typice,[u] *Ecce odor filij mei, sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus.* Sapore item benedictus,vt qui eum gustauit, dicerit:[x] *Fructus eius dulcis gutturi meo:* & alius qui dicebat: [y] *Gustate & videte, quia suauis est Dominus, beatus qui sperat in eo.* O igitur adeo benedicta, impetra nobis fauorem ad imaginandam rectè decoram pulchritudinem tanti fructus, & ad sentiendum illius suauem odorem, & gustandum sapidum saporem, quibus alia omnia illis contraria fordescant,tenteãt, & amarescant,illa verò super omnia dulcescant,placeant, & vt sunt super omnia benedicta, Amen.

p Psal. 1. e. Ier. 17. e. Matth. 12. e. Luc. 6. e.

q Cant. 2. e. 4. e. 7. e.

r Psal. 44. e.

s 1. Pet. 1. e.

t Cant. 1. e.

u Genes. 27. e.

x Cant. 2. e.

y Psal. 33. e.

149 Vndecimo loco moueant nos ad eam deuotè dicendam illa verba, quæ addit Ecclesia verbis Archangeli Gabrielis, & S. Elisabethæ, scilicet: *Sancta Maria mater Dei:* quibus eam appellamus sanctam Mariam, ac matrem Dei. Equis non vocauerit eam sanctam, quam reputat sanctissimam? Quis non appellet Mariam, quam habet pro sua stella maris, pro sua luce ductrice, pro sua diuina gubernatrice,cum hæc omnia, vt dictum est, significet Maria? Quis non appellet magna cum reuerentia theotocon & matrem Dei eam,quæ Deum pro sua & omnium salute ex sanguine suo purissimo [a] concepit? quem in suis visceribus nouem menses à 25. Martij in 25. Decembris portauit? quem sine dolore,non tamen sine pauperie, & frigore, peperit? quem natum reuerentissimè adorauit? quem pannis inuoluit, & fasciis constrinxit? quem denique suo purissimo lacte lactauit, cum à benedictis suis vberibus,ceu ab arbore fructus, penderet benedictissimus?

a Thom. 3. part. q. 27. art. 4. ad 3. & alij.

150 Duodecimo,nos moueat in idipsum colophon & finis eius, scilicet: *Ora pro nobis peccatoribus, Amen.* Tum quod hæc sola pars huius salutationis est proprie & specialiter oratio, cum illa sola sit petitio, & nihil, quod non sit petitio sit (vt supra [b] diximus) oratio sic accepta: Partes enim priores potius sunt salutatio, & laudes ad conciliandam benevolentiam,& erigendam mentem, præparandámque viam petitioni, quæ propriè est oratio, quam hic finis continet.

b Lib. 1. c. 6. num. 15. & sequent.

151 Tum quòd per eius finem (quatenus petimus orari pro nobis) nos agnoscimus egenos, quod est initium quærendi aliquid, vt eius contrarium est causa nihil habendi, iuxta illud Bernardi,[c] *Omnia desunt illi qui nihil sibi deesse putat.* Tum quòd per eum recolimus Catholicam illam veritatem auctoritate Saluatoris [d] firmatam,nempe vtile nobis & necessarium esse orare. Illam item magis supra [e] declaratam, scilicet, Sanctos pro nobis orare, eorúmque orationem nobis vtilem esse.

c Ad Rom. 8. e. 1. Cor. 4. e. Apoc. 3. e.

d Matth. 7. e. Luc. 11. e. Ioan. 16. e.

e Lib. 1. c. 6. num. 14. & 15.

152 Tum denique, quod hoc fine agnoscimus nos peccatores, quod nostræ salutis initium est, quod etiam quidam Paganus asseruit.[f]

f Ad probandum, quę sequitur Tho. 2. 2. q. 83. art. 6. & communis 14 dist. 15. & glos. magna clement. 1. de religio. & venerab. quo libet art. 1. D.

153 Cognoscamus igitur nostros defectus, considerando cum beato Bernardo,[g] quod etiam si simus Papæ, & Reges, sumus tamen homines, nati paupares, nudi, & miseri.

g d. 2. q. 83. art. 14. & 16.

154 Nam,& vt quidam Ethnicus in hæc verba dixit:[h] *Inter omnia animalia hominem tantum natura nudum, & in nuda humo natali die abiecit ad vagitus flatum & ploratum, nullúmque tot animalium aliud ad lachrymas, & ad has protinus vitæ principio: Hominem ita natum (quæ ne feras quidem inter nos genitas) vincula excipiunt, & omnium membrorum nexus.*

h Plinius lib. 7. c. 1.

155 Defigamus memoriæ id quod idem ipse protinus subiungit. *Heu dementiam ab iis initijs existimantium ad superbiam se genitos.* Subeat etiam animum nostrum id, quod idem alibi dixit.[i] *Miseret atque pudet æstimantem, quam sit friuola animalium superbissimi origo, cum plerúque abhortus causa fiat odor ac lucernarũ extinctus.*

i Lib. 2. c. 5.

156 Hæc, inquam, Paganum nos Christianos superbientes alloquentem audiamus. *Tu qui corporis vilibus fidis, tu qui fortunæ munera amplexaris, & te ne alumnum quidem eius existimas, sed partum.*

157 *Tu cuius semper in victoria mens, tu qui te Deum credis, aliquo successu tumens tanti perire potuisti, atque etiam hodie minoris potes, quantulo serpentis ictus dente? aut etiam, vt Anacreon Poeta acino vuæ passæ, vt Fabius Senator prætor in lactis haustu vno pilo strangulatus?* Hactenus ille.

158 Memoria igitur nostros defectus,nostramque miseriam repetentes,& tantæ dominæ tantam fœlicitatem, tantósque fœliciss imos profectus ob oculos versantes, humili reuerentique mente dicamus, Aue, salue, gaude,& lætare Maria,innumeris gratiis plena, cum qua miris modis est Dominus,quæ miris modis es benedicta, intuere nos innumeris miseriis plenos, vacuos, aut certè dubios gratiæ gratum facientis, multis modis à mandatis declinantes, ob idque totidem maledicta merentes, intuere inquam & respice miseros, & ora pro nobis.

159 Ora, inquam, & flagita pro nobis,vt misereatur nostri,& super omnia bona diuinam eius Maiestatem amantes, saluemur tandem,ea semper fruituri, & tibi gratias acturi, & seruituri, Amen.

Decimatertia Conclusio.

160 VOD licet prædictæ duæ orationes Pater noster, & Aue Maria sint excellentes, non tamen credenda sunt omnia, quæ illis aliquot libelli & tituli cõscripti maiore temeritate (ne dicam superstitione) quam Christiana discretione tribuunt, nempe quod qui toties recitauerit illas, vel earum alteram, illo aut illo die, vel loco, aut modo, erit bene fortunatus in contrahendo matrimonio,in gerendo negotia sua fœlicem habebit successum,non morietur subito,non occidetur insidiosè,non peribit igne, vel aqua,aut ante obitum apparebit ei Virgo mater, & alia id genus, quæ nulla scriptura authentica, nec ab vllo illustri,classicóve auctore probantur.

161 Non tamen est nobis mens dissuadendi cuipiam, ne has vel alias preces faciat ad impetranda à Deo prædicta, vel alia similia beneficia, modo finis primarius eius tacitus vel expressus non sit bonum temporale,vt supra [a] declaramus, & modo non credamus esse necesse, toties,& illis aut illis diebus, horis, & locis eas facere, quo illa impetrentur, neque quod eas toties sic & sic recitantibus necessario concedentur. Neque vero malum est,imo bonum, sperare Deum nobis elargiturum talia beneficia, si nostræ saluti conferant.

a In c. 6. num. 15. cũ sequent.

162 Quod duabus communiter receptis conclusionibus confirmatur. Quarum altera est S. Augustꝰ.[b] sancte nimirum petere nos posse à Deo bona temporalia in genere & specie, non velut finem & scopum, sed vt instrumenta, & auxilium transigendi vitam temporalem,& meredi vitam æternam sub conditione tacita vel expressa, si placuerit suæ Maiestati.[c] Altera est, quod etiam peccatores dubio procul impetrant postulata à Deo, quatuor concurrentibus, scilicet,vt petant pro se bona intentione necessaria ad suam salutem, & cum perseuerantia debita, vt dixit S. Basilius relatus à S. Thoma,[d] & aliis, in hæc verba, *Ideo quandoque petis, & non accipis, quia perperam postulasti, vel infideliter, vel leuiter, vel non conferentia tibi, vel destitisti.* Porro licet postulans scire possit, An sua oratio contineat duas harum quatuor conditionum (puta quod petat pro se,& bona intentione) alias tamen duas, scilicet: An quod petit necessa-

b Ad probandum, quę sequitur Tho. 2. 2. q. 83. art. 6. & communis 14 dist. 15. & glos. magna clement. 1. de religio. & venerab. Cathedrali quolibet art. 1. D.

d 2. 2. qu. 83. art. 15. & 16.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sarium sit ad salutem suam,& an satis perseueret in eo petendo, non potest scire, & consequenter, licet credere possit quod obtinebit,non tamē potest certus esse,quod sit obtenturus ea, quæ multi tituli variarum orationum promittunt.

Ex quo infertur idem dicendum, & potiore iure, de oratione:*Obsecro te. O intemerata:*& de orationibus S. Brigidæ, & aliis id genus:quandoquidem hæ sanctiores sunt illis, & cæteris paribus melius est has quam illas dicere. Idipsum dicendum de reliquiis, imaginibus, & nominibus, quæ plerique adferunt credentes, quod quamdiu ea gestarint,non peribunt aqua, aut igne, nec sine confessione aut fulmine, neque peste, aut proditione. Istud enim peti & sperari potest à diuina bonitate,& credi quod largietur,cōcurrentibus quatuor prædictis conditionibus. Sed non est credendum vt Euangelium,quod aliqui male faciunt, quandoquidem dubitatur de duabus postremis conditionibus.

163 Videtur etiam nobis discretè vtendum esse indulgentiis maximis quæ ignorantibus causas, ob quas à summis Pontificibus interdum concessæ feruntur vel fuerunt, nimiæ videntur, vt quæ tenendo in manu, vel penes se rosarium, aut calculos precatorios ab eis benedictos, consequantur tantam, vel talem indulgentiam.

164 Nam vt certus sum Pontifices Max. multum posse circa peccatorum indulgentiam, ita opinor cum plerisque omnibus necessarium in id esse iustam causam,qualis non videtur recitatio tam paucarum orationum, ad eximendam (verbi gratia) quamlibet animam earum, quæ in purgatorio cruciantur, licet sic ad liberandū aliquam, cui pauca essent purganda, esto plura essent, quam quæ orationes tales per se solæ siue indulgentia Pontificia sufficerent omnino delere. Ego quidem per eiusmodi calculos precatorios recitare soleo : non tamen id facio, nec faciendum consulo ad effectum omittendi preces, missas, & alia bona opera, pro anima eius, pro qua oratum est per calculos, pro certo habendo, quod iam liberata sit à purgatorio,nec ad effectū non agēdi pœnitentiam pro nostris peccatis : ad hunc enim effectum,non videtur mihi facilè credendum (saniori iudicio saluo) per ea quæ alibi [a] latius tradidi.

165 Admoneo etiam aliquos dixisse, quod quando iusti, & sancti dicunt in Pater noster, *& dimitte nobis debita nostra*: non petunt remissionem suorum peccatorum sed alienorum,& propterea eos non dicere, dimitte mihi debita mea:sed dimitte nobis debita nostra,qui eadem ratione dicere debebant, iustum quando dicit in Aue Maria,ora pro nobis peccatoribus, non dicere pro se, sed pro aliis : quorum vtrunque falsum est. Nam etiam iustus pro peccatis suis propriis orat, & peccatorem se censere debet, quantumuis iustus sit, vt rectè in Concilio Africano [b] determinatum fuit, vbi statuitur, quod sit excommunicatus, qui secus dixerit. Quod etiam condemnat,[c] eos, qui dicunt, iustum vocantem se peccatorem aut petentem remissionem suorum peccatorum in oratione Dominica, id agere humilitatis ergo, non autem quod res ita se habeat. Quis enim (vt dicebat Concilium) ferat orantem, & non hominibus, sed ipsi Domino mentientem,qui labiis sibi dicit, dimitti velle, & corde dicit, quæ sibi dimittantur debita, non habere?

a In commentar. de Iudæan. s. in Leuit. de pœnit. dist. nouc. 15. fug. gl. extrauag. de pœnit. & remiss.

b Cap. 32. tom. cōciliorum.

c In c. 53. eod. tom.

Decimaquarta Conclusio.

166 *Pater noster, & Aue Maria non finiuntur vt collecta.*
167 *Pater verbum duobus modis sumitur.*
168 *Oratio collecta ad omnes & singulas personas diuinas fieri potest.*
169 *Oratio collecta quæ per dominum, quæ per eundem terminetur.*
170 *Oremus semper præcedit collectas, sed non, &c.*
171 *Oratio collecta, vt & quando in fine breuiandæ.*
172 *Orationes collectæ & hymni prælegenda in scholis vt olim.*
173 *Hymni laudati à quibus compositi, & declarati.*
173 *Antonius Nebrisensis vir doctissimus hæc fecit.*
174 *Orationes collectæ veteres pulchra arte factæ.*
175 *Sacerdos non ferat Virgilium pro Euangelio.*
176 *Doctores qui parum callent Ecclesiasticа.*
177 *Ferdinandus Nunez de Guzman laudatus.*
178 *Oratio debita an dici queat in Missa debita.*
179 *Orat melius quis ex formula præscripta.*
180 *Forma orandi præcellens Pater noster, Aue Maria & Salue.*
181 *Exhortatio ad recitandum cum delectatione Salue.*
182 *Vallis quid, & qualis hæc, quam inhabitamus.*
183 *Pater noster, Aue Maria, & Salue sufficientes formæ orandi.*
184 *Salue cantatum ab Angelis vbi.*
185 *Exhortatio ad recitandum Pater noster cum deuotione.*
186 *Pater noster vt cæmentum, recollectio, & pariesorationis.*
187 *Horas canonicas debens ad consulta sic se habeat.*
189 *Orabit bene vtens antiquis formis.*
190 *Venite exultemus antiquum & nouum.*
191 *Hymni Primæ, 3. 6. & 9. noui, licet sint antiqui.*
192 *Nouitatum auiditas non tollat gustum antiquitatum.*
193 *Barbarica nouitas explosa.*
194 *Oratio vetusta per tot ora sancta dicta redolet.*
195 *Orationes quæ vulgo intellectæ prosint, & quare.*
196 *Credo tam Latino quàm vulgari idiomate docere vtile.*
197 *Credo Vetustas qua meditatione nouatur.*
198 *Pater noster, Aue Maria, Salue, & Credo, semper & vbique congrua.*
199 *Forma quæ orandi statis certis horis diei.*
200 *Crucis signum vt faciendum,cum concordia opinionum.*
201 *Breuiarium Romanum S. Crucis an bonum inuentum.*
202 *Te Deum Matutinæ, Gloria, & Ite missa est Missæ comites.*
203 *Breuiarium Romanum nouum S. Crucis in quo ad minus emendandum.*
204 *Dispensatio sine causa nec petatur, nec detur etiam à Papa.*
205 *Breuiarij S. Crucis forma orandi non est canonica.*
206 *Dispensatio recitandi Romanè an contineat breuiarium nouum.*
207 *Recitare per vnum breuiarium ledit chorum vtentem alio.*
208 *Horæ aliquæ ordinari deberent pro omnibus.*
208 *Horis breuiarij S. Crucis quid addendū pro non occupatis.*
209 *Prudentia Romanorum omnium maxima.*
210 *Breuiario S. Crucis vtens quid, & quando plus recitabit.*
210 *Breuiarium Pij V. multis, quæ optabantur, satisfecit.*
211 *Breuiarium per quodlibet recitare an sufficiat.*
212 *Recitare obligatus discere debet regulas in id necessarias.*
213 *Recitare vel orare iubet ius diuinum, licet non quid, aut quomodo.*

214 *Clericus ordinatus ad titulum patrimonij vt recitabit.*
215 *Pœnitere vt oportet non recitantem secundum regulam.*
216 *Recitat familiaris Cardinalis & Episcopi, vt ipse.*
217 *Recitare secundum aliud breuiarium quando non est peccatum.*
219 *Legem transgredi non licet etiam cum iusta causa, citra superioris dispensationem, saltem quando non est manifesta, & differri potest.*

166 QVòd orationes Ecclesiasticæ tam Missæ, quàm omnium aliarum horarum Canonicarum,nō terminantur communiter, sicut Pater noster, & Aue Maria : in istis enim non dicimus, *Per Dominum,&c.* in illis vero communiter sic,idque clarissima ratione,quod attinet,ad Aue Maria,& illos duos fines, *Qui viuis, &c.* & *Qui tecum, &c.* quandoquidem in illa alloquimur Dominam nostram, quæ est pura creatura, & non creatrix, nec creator, cui soli rectè aptantur prædicti duo fines, *Qui viuis :* &, *Qui tecum.* Quod verò ad Pater noster attinet, ratio est, secundum doctorem quendam ætate neotericum, sed doctrina veterem, [a] quòd in oratione Dominica non dirigimus verba ad solam primam personam sanctissimæ Trinitatis, quæ est Pater, sed ad totam Trinitatem, Patrem, Filium, & Spiritum sanctum: nam licet dictio,Pater,capta (vt aiunt) notionaliter, & personaliter ad discernendū vnam personam diuinitatis ab aliis, soli primæ personæ illius conueniat,[b] quia illa sola est, quæ ab æterno filium suum æternum generat,toti tamen Trinitati,& singulis illius personis conuenit,si capiatur (vt dicunt) essentialiter pro Deo,quatenus est pater creatione, iuxta illud Malachiæ,[c] *Nunquid non pater vnus omnium nostrum? nunquid non Deus vnus creauit nos?* & quatenus per adoptionem [d] offert omnibus hominibus gratiam filiorum adoptionis, licet eam actu non recipiant,& ob alia multa : [e] & in hac significatione sumitur in hac oratione.

167 Verum hæc ratio non videtur sufficiens:nam etiam multas orationes & collectas, quæ ad sanctissimam Trinitatem dirigūntur,finit Ecclesia per, *Per Christum*: vel per, *Qui vnus & regnas,&c.* vt illam, *Suscipe sancta Trinitas*: quæ secundum Missale fœl. rec. Pij V. post Offertorium dicitur,& illam, *Placeat tibi sancta Trinitas*: quæ post, *Ite Missa est* : dicitur. Dixi, *Per Christum*:nam per,*Per Dominum, &c. filium tuum,* vel per, *Per Christum filium tuum* : non possunt eiusmodi orationes terminari : quia Christus,qui est secunda persona summæ Trinitatis, non dicitur filius Trinitatis, sed tantum patris primæ personæ illius, vt colligitur ex S. Thoma communiter recepto. [f] Nec obstat quòd oratio illa,*Omnipotēs sempiterne Deus:* quæ in solennitate Trinitatis dicitur,finitur per, *Per Dominum nostrum Iesum Christum filium tuum, &c.* vt post S. Thom.[g] diximus supra, [h] quia licet dicatur in die vel solennitate Trinitatis, non tamen dirigitur ad ipsam Trinitatem, sed ad solum patrem primam personam eius. Itaque aptius fortè dici posset id Ecclesiam facere, ne operi tanti authoris, támque perfecto videatur velle aliquid addere, & ne obuiet breuitati orandi, quam ipse Christus author eius in eadem oratione condenda prætēdebat,vt contextus Euangelij [i] significat, innuens eum voluisse dare breuem quandam formulam orandi ad petendū, quantum peti poterat & debebat. Alias tamen orationes præsertim collectas instituit Ecclesia,quæ nitens illa promissione eiusdem Domini, [a] *Quodcunque petieritis in nomine meo, hoc faciam* : omnes orationes communiter direxit ad Deum patrem, vt dixit Episcopus Mimaten.[b] & determinauit, nominando, & ponendo pro intercessore ac supremo mediatore [c] Iesum, facta mentione Spiritussancti.

168 Circa quod dico primo, quòd sicut æquales sunt Pater, Filius, & Spiritussanctus, [d] potestate, scientia, & bonitate, quandoquidem sunt vna & eadem substantia,& vnus & solus Deus:ita nostra oratio dirigi potest singulis eorum,ob idque Ecclesia in Litaniis,vti dicit, Pater de cælis Deus, miserere nobis,ita quoque dicit fili redemptor mundi Deus,miserere nobis, & Spiritussancte Deus, miserere nobis. Quod ipsum facit in pluribus hymnis,prosis,& versibus,velut in, *Christe qui lux es & dies:*& in, *Iesu Christe, fili Dei viui, miserere nobis* : & in, *Veni creator Spiritus mentes tuorum visita:*& in, *Veni sancte Spiritus,reple tuorum corda fidelium.*

Secundo dico,quod orationes, quæ vocātur collectæ,quásque solus sacerdos dicit, ferè omnes diriguntur ad Patrem, & paucæ ad totam Trinitatem, paucæ item ad filium, & nullæ de antiquis ad Spiritum sanctum, ob rationes datas à Speculatore, [e] & aliis recentioribus:[f] nam neque orationes festi Spiritussancti,aut illius Octauarum diriguntur ad Spiritum sanctum, licet aliqui recentiores instituerint aliquas Missas, nouè dirigendo orationes ad suam Maiestatem, quod sine culpa fieri potuit, accedente saltem auctoritate legitima.

169 Tertio, quòd ad rectè terminandum orationem,vel collectam, aduertere oportet, cui dirigatur illa, & quarum personarum diuinarum mentio fiat in eadem:nam si dirigatur ad totam Trinitatem,rectè terminari potest per, *Qui vnus & regnas Deus*, per *omnia secula seculorum:* nulla nominata persona in fine & conclusione illius,vti sentit Episcopus Mimaten.& Potest etiam terminari, per, *Per Christum D. N.* non facta mentione de filio:non autem per, *Per Dominum nostrum, &c. filium tuum, &c.* vt proxime dictum est. Et si collecta dirigatur ad Patrem, terminari debet per, *Per Dominum nostrum Iesum Christum filium tuum,qui tecum viuit, & regnat in vnitate Spiritus sancti Deus, per omnia secula seculorum* : vt in illa oratione primæ, *Domine Deus pater omnipotens, &c.* aut per, *Per Christum Dominum nostrum* : abbreuiatū. Et si oratio vel collecta dirigatur ad filium, finis esse debet, *Qui viuis & regnas cum Deo patre in vnitate, &c.* velut in illa oratione,*Domine Iesu Christe,qui ex voluntate patris,&c.* & in illa, *Perceptio corporis,&c.* quam ante cōmunionem,& post, *Agnus* : dicimus. Quando vero dirigitur ad solum Patrem,& in principio,vel medio orationis facta fuit mentio filij,velut in illa, *Deus,qui in filij humilitate,&c.* in fine addere debemus,*Eundem:* illis verbis, *Per Dominum*,vel,*Per Christum*:& si in fine orationis facta est illa mentio filij,concludere debemus per, *Qui tecum viuit & regnat in vnitate Spiritus sancti Deus,per omnia secula seculorum*:vt in illa oratione Completorij, *Visita quæsumus Domine.* Adde hoc exemplum esse aptum, secundum breuiaria, in quibus finis illius orationis est, *& lucem tuam nobis concede perpetuam,per Dominū nostrum Iesum Christum filium tuum* : non autem secundum breuiarium fœl. recor. Pij V. secundum quod finis est, *Benedictio tua sit semper.*

a 1 Ioan. 14.

b In ratio. lib. 4. titu. de oratio. col. 5.

c Ad Heb. 9. & 12. & can. quoniam. 10. dist.

d Cap. firmiter. de sum. Trinit. & in symbol. Athan.

e In d. lib. 4. & tit. de orat.

f In lib. de modo orandi pag. 14. & aliis alibi.

g In 4. li. tit. de ora.

Universidad de Deusto
Biblioteca

per. Quare sit pro exemplo collecta illa S. Mariæ, *Deus qui salutis æternæ*: quæ dicitur in festo Circuncisionis, & illa, *Da nobis*: quæ dicitur in festo S. Stephani. Dixi, quando oratio dirigitur ad solum Patrem: si enim dirigeretur ad totam Trinitatem, & mentio filij fieret in fine, concludendum esset per, *Qui viuit & regnat cum Deo Patre*: & quando in oratione vel collecta fit mentio Spiritus sancti quacunque in parte fiat, in fine dicere debemus, *Eiusdem Spiritus sancti, & non simpliciter Spiritus sancti*: vt quando non fit illius mentio, & quando fit mentio filij & Spiritus sancti, addere debemus, *eundem*, ad, *Per Dominum*, & ad, *Spiritus sancti, eiusdem*.

Est autem quæstio quotidiana, an cum dicuntur diuersæ collectæ sub vna conclusione, & in vna illarum fit mentio de filio, & in alia de Spiritu sancto, conclusio sit facienda, ac si in vltima fieret de vtroque: & quid si in prima fiat mentio de vtroque, vel de altero, & in secunda de neutro. De qua re nulla regula Missalis noui expressè, sed sic tacitè quatenus decernit: in casibus occurrentibus perinde concludi, ac si nulla mentio fieret in præcedenti collecta. Quod videtur factum ad leuandum cura & studio missantem: quamuis ratio, qua omnes illæ collectæ habentur pro vna, & concluduntur eadem conclusione, suadere videtur, perinde concludendum, ac si in vltima fieret de vtroque vel altero mentio. Quod ipse aliquando seruaui: sed nunc seruo contrarium, quia regulariter tacitum, & expressum æquipollent, l. cum quid. ff. de rebus cred. & cap. 2. de rescriptis.

170 Quarto, quod ante omnes ferè orationes & collectas Missæ, & horas canonicas dicitur, *Oremus*: licet non *Dominus vobiscum*: nam etiam ante secretam, cuius finis est initium præfationis, dicimus, *Oremus*: non immediatè ante illam, vt aliqui (sed perperam) agunt, sed longè antea, scilicet ante Offertorium, post Euangelium & symbolum: tunc enim dicimus vnum *Oremus*: quo dicto non protinus dicimus orationem, sed alia agimus, quibus actis dicimus secretam absque alio, *Oremus*: quod est responsum notabile ad quæstionem sæpius mihi factam, & colligitur ex Episcopo Mimaten.[a]

a In ratio. libr. 4. de inclinat. col. 2.

171 Quinto, quod quoties ferè omittimus, *Dominus vobiscum*: ante orationem, abbreuiamus conclusionem illius per, *Per Christum Dominum nostrum*: loco, *Per D. N. Iesum Christum filium tuum, qui tecum viuit & regnat in vnitate Spiritus sancti Deus per omnia secula seculorum*: vel per, *Qui tecum viuit & regnat in secula seculorum*: loco, *Qui tecum viuit & regnat in vnitate Spiritus sancti Deus, per omnia secula seculorum*: vel terminando in ipsomet verbo *filium tuum*: absque, *Per Dominum*: vel, *Per Christum*, vel, *Qui tecum*: velut in dicta oratione, *Deus qui salutis æternæ*. Quin etiam quando oratio dirigitur ad S. Trinitatem, & velimus concludere per, *Qui viuis & regnas*, abbreuiamus, dicendo, *Qui viuis & regnas in secula seculorum*: loco, *Qui viuis & regnas Deus per omnia secula seculorum*: iuxta vsum & consuetudinem Ecclesiarum rectè gubernatarum. Dixi supra, ferè: quia licet in postrema commemoratione Laudum & Vesperarum, non dicatur, *Dominus vobiscum*: conclusio tamen debet esse integra, velut cum dicitur, *Dominus vobiscum*. Adde quod secundum morem vrbis in commemorationibus faciendis ad Vesperas, & Laudes, omittitur conclusio præterquam in vltima, sicut secundum morem orbis omittitur conclusio in commemorationibus Missæ, præterquam in vltima.

Secundo dico clausulam illam, *in vnitate Spiritus sancti*: quæ in conclusione collectarum ponitur, rectè (meo iudicio) exponi à Gabriele:[a] quicquid sentiat Speculator[b] per identitatem, ita vt nolit dicere quod Spiritus sanctus est vnus, sed quod Filius & Pater sunt vnum cum Spiritu sancto, licet non vna eadem persona.

a Gabr. in can. 6. lect. 36. lit. in 4. N. & in can. 6. lect. 36. lit. in 4. O.

Decimaquinta Conclusio.

172 VOD sicut non sine magna causa, & ratione Christiani prædecessores, potissimum Hispani, & Galli introduxerunt consuetudinem prælegendi in suis scholis incipientibus discere Latinè, orationes Latinas, hymnos, & homilias sanctorum: ita nūc quoque renouanda esset, saltem quod ad hymnos & orationes attinet. Tum quia iam scholæ nostræ (imitatæ in eo magis fortè quam oporteat Italicas) cum risu & vilipendio eorū, velut in exilium illos ablegarunt & professores erubescūt & horrēt audire, quod suis auditoribus hymnos & orationes prælegant.

173 Tum quia nemo eruditorum dubitat, compositionem hymnorū veterum Ecclesiæ, valde sublimem esse, adeóque parum cedere Odis Horatianis, quod ad latinitatem & artem metricam attinet, quin & illis longe præcellere in sententiis, & doctrinis, & exemplis necessariis, puta S. Ambrosij, Prudentij, & aliorum similium, qui fuerunt linguæ Latinæ peritissimi. Tum quia multi viri linguæ Latinæ illustres, non sunt dedignati suis commentariis ornare hymnos Prudentij, in quibus etiam fuit Antonius Nebrisensis, qui primus ex altera Hesperia, siue Italia, in alteram Hesperiam Occidentalem, siue Hispaniam litteras Latinas fœliciter ante circiter centum annos induxit, & omnes hymnos Ecclesiasticos scholiis se dignis decorauit.

174 Tum quia compositionem orationum veterum Ecclesiæ adeo sublimem esse dixit quidam, omnium consensu Rethoricæ artis cum paucis facile princeps, vt qui eas deiecerit, merito cōfundi debeat.

175 Tum quia plerique scholares non discunt aliàs facultatem, quam Latina intelligendi & loquendi, & nonnulli eorum ob eam solam censentur facerdotio digni, & si, cum eam discunt, nil aliud eis prælegatur, quam Virgilius, Terentius, Ouidius, aliique authores Ethnici, plus inbibent Paganismi, quam Christianismi & succedit illud indecens S. Hieronymi,[c] *Sacerdotes Dei omissis Euangeliis, & Prophetis, videmus comœdias legere, amatoria Buccolicorum versuum verba cantare, tenere Virgilium in manibus, & id quod in pueris adest causa necessitatis, crimen in se facere voluptatis.* Tum quia vt cecinit Horatius.[d] *Quo semel est imbuta recens seruabit odorem Testa diu*: sic anima scholastici, quæ ab infante & puero inbiberit, tota vita redolebit ea: & contra, qui impia, & obscœna, diu eis fœtebit. Adolescens nimirum iuxta viam suam ambulans, cum senuerit, nō recedet ab ea, & quæ à teneris annis inbibuntur, tenacissimè hærere solent. Tum quia hæc ab initio audisse nil impedit, quo minus audiantur authores politiores & copiosiores, ad profundius Latina discenda, in quod vtinam assumerentur auctores Christiani, quorum selectissimorū, tam metro quam prosa magna nobis suppetit copia. Tum quia

c In lectione ordinaria.

d Horat. lib. 1. epist. 2.

quemad

quemadmodum audiens fabulas particulares Gentilium, ad audiendam Methamorphosin Ouidij afficitur, in qua illæ fusè præscribuntur, ita qui audit particulares aliquas sacras historias, quales in hymnis, & orationibus tanguntur, afficitur desiderio videndi Biblia, in quibus illæ late describuntur, quod magnopere cōducit scholari cuiuis disciplinæ operam nauanti, & Christianè viuere & mori cupienti.

176 Tum quia hoc est in causa, quare multi (proh dolor) legum, Medicinæ, & Mathemathicæ doctores, imo & Canonum, qui solum audierūt solas materias iudiciales & forenses, inueniuntur rerum spiritualiū æq; fere ignari, ac alij laici, quod valde indecens & nocens est, ob multa quæ hic taceo: quod non contingit iis, qui à teneris annis, & veluti cum lacte nutricis imbibunt suauissimum succum hymnorum, orationum, & hystoriarum, & mysteriorum in eis contentorum.

177 Mouit me ad hoc præter supradicta, auctoritas illius eruditissimi, & cum primis totius Europæ in auctoribus Græcis & Latinis profanis versatissimi, Ferdinandi Nunnes de Guzman, professoris cathedratici Rhetoricæ, & Plinij, in nobilissima illa Academia Salmāticensi, vbi tanquam hæc expertus, affirmabat expedire multum religioni Christianæ hymnos, & orationes ad Grammaticorū scholas de more antiquo redire. Qua de re decreuit Concilium Lateranense sub Leone X. concl usum in illa verba, quæ transtuli in prima editione latina huius Enchiridij in cap. 22. miscel. 21. quæ postquam veni ad vrbem & hoc Enchiridion hispane compositum latinum feci anno 1575. in d. cōcilio legi, & nunc reponimus ea in libello miscellaneorū de oratio. miscel. 69.

Decimasexta Conclusio.

178 VOD recitans horas Canonicas, vel alias preces votas, vel à confessario, vel aliàs præceptas, vel consultas eodem tempore, quo audit Missam tam præceptam quam cōsultam, satisfacit suæ obligationi, voto, pœnitentiæ, aut deuotioni tam horarum, quas recitat, quam Missæ quam audit, vt latius alibi[a] conclusimus: vbi disputando & sequendo Parisienses,[b] corroborauimus eorum opinionem aliquibus fundamentis à parte aduersaria cōfessis, quæ hic non repeto, sed summatim dico primo, quod hæc conclusio est intelligenda de illo, qui in vtrumque tantum, quantum necesse est, animum intendit, non autem de illo, qui saltem aduertenter tantopere attendit in vnum eorum, vt in aliud non attendat quantum est necesse.

a Ang. ver. feriç 5. 46. Syl. verb. Miss. 2. in hor. b In sum. verb. Dies fest⁹, & latius in 2. tomo. tra. 4. de vsu breuiario.

Secundo, quòd facile fieri potest, vt ad vtrumque quantum est necesse attendat, quandoquidem nemo tenetur de præcepto audire, aut intelligere, quod sacerdos canit vel dicit, vt ibi probo: sufficit enim exterius assistere sacerdoti, qui pro omnibus loquitur & orat, & interius optare actualiter vel virtualiter, vt Deus cum exaudiat, flectendo & leuando genua instar aliorum, cauereue de industria cogitare, dicere, vel agere quicquam, quod prædicto desiderio & assistentiæ repugnet, quale non est precum recitatio, in eundem finem, in quem Missa, tendat.

Tertio, quòd minus dubie procedit prædicta cōclusio in eo, qui ante, vel post Missam aliis operibus honestis impendit tempus, quod lucratur in vtroq; simul faciendo, & non impendit frustra otiando, minus dubie item procedit in eo, qui præfata recitat solum tempore quo non potest audire, vel intelligere sacerdotem, aut quia longe ab est ab eo, vt quia submisse, vel secreto dicit, vel surdus est, aut alias impeditus. In eo etiā, qui non tenetur canere in choro, nisi partes Missæ, quę in eo canenda sunt. Nam dummodo eas canat, & alios non impediat, existendo vbi non debet, aut legendo altè, aut alia faciendo alieno cum scandalo, tempore, quo canendum non est, sicut potest recitare Pater noster, & Aue Maria, ita poterit alias preces debitas vel indebitas. Minúsq; dubie procedit in eo, qui sicut eodem tempore vult implere duo præcepta, ita conatur duplo magis attēdere, quam attendisset, si solum alterū implere vellet.

Quarto, quòd opinio contraria huic conclusioni procedere potest quando volens implere duo præcepta, non attendit sufficienter nisi ad alterum illorum,[a] talis enim non satisfacit, nisi illi, ad quod necessariam attentionem adhibet, & si ad neutrum adhiberet neutrum impleret.

Quinto, quòd tertia opinio Cardinalis S. Sixti,[b] quæ habet eum, qui hoc agit, satisfacere quidē vtriq; præcepto, vt habet prædicta conclusio, sed venialiter peccare, procedit in eo, qui nulla iusta de causa, sed vt postea otietur, vel antea fuit otiatus vtrunque eodem tempore implet, non habita ratione respectuum supradictorum, quibus præfata conclusio minus dubie procedit: quæ omnia & singula non probo hic latius. Tum vt finem imponam huic capitulo, quod plus quàm prægogitaram excreuit. Tum quia supra[c] id feci.

c In lectione ordinaria.

Decimaseptima Conclusio.

179 PRO decimaseptima, & vltima conclusione dico primo, plurimum expedire vti nonnullis formulis orandi Deum scriptis, aut memoriæ mandatis, quod cœpit facere ille seruus Dei Enoch, iuxta veriorem intellectum textus de eo loquentis.[d] Et quod omnium formarū optima est Pater noster, & prima, aut certe cum primis aliarum, post illam formam Aue Maria, de quibus supra[e] dictum est, & est valde sapida forma, *Salue Regina*.

d Gene. 4.

e Eod. cap. in cōclus. 1. & conclus. 11.

Secundo, quòd operæ pretium fuerit tenorem illius hic inserere, & paucis partes eius tangere, quo ad eam sapide pronunciandam excitemur, simul nos misereat, pudeat, & pœniteat nostri, qui eam toties insipide solis labiis, & lingua oris pronunciamus, sine vlla attentione, dantes (vt ille ait) sine mente sonum, cuius tenor est hic, iuxta puncta in eo signata pronunciandus.

180 *Salue Regina, mater misericordiæ: vita dulcedo, spes nostra salue. Ad te clamamus exules filij Euæ. Ad te suspiramus gementes & flentes in hac lachrymarum valle. Eia ergo aduocata nostra, illos tuos misericordes oculos ad nos conuerte, & Iesum benedictum fructum ventris tui, nobis post hoc exilium ostende. O clemens ò pia, ò dulcis virgo semper Maria.*

181 Quem enim non misereat, pudeat, pœniteatq; incogitantiæ suæ, qua desiuit cogitare, quando eam recitabat vel canebat, ea, quæ per verba eius significantur, cum vix vllus sit Christianus adeo duro, & insensili corde, qui, si cogitaret significata eius verborū cum eam recitat, vel ruminaret eam cum eam cantat, eo quod plus ad id faciēdum otij habet, non

Universidad de Deusto
Biblioteca

sentiat multos sapores? Nonne multum saporis defert cõsideratio, quod regina præpotens Cælorum, & Domina Angelorũ benignissime & gratiosissime sua nos dignetur audientia, & audire à nobis, *Salue regina, mater misericordiæ?* Cui vero cor non ardeat amore, cogitando se tam sublimi & misericordi Reginæ obsequium præstare, dicendo ei, *Vita, dulcedo, & spes nostra salue?* Quem non moueant ad agnoscẽdam suam fragilitatem, & miseriã illa verba præsius trutinata, *Ad te clamamus exules filij Euæ, ad te suspiramus gementes & flentes in hac lachrymarum valle?*

182 Quandoquidem facient eum cogitare, hunc mundum esse laboriosum, & quandam profundam vallẽ duobus eminentibus collibus depressam, nempe illo alto paradysi terrestris, à quo exulamus, & longe illo altiori paradysi cœlestis in quẽ tendimus, ea lege, vt nisi eo peruenerimus in inferni barathrum pœnas ibi semper daturi intrudamur. Ecquis hæc secum reputans non timeat & tremens non clamet, *Eia ergo Aduocata nostra, illos tuos misericordes oculos ad nos conuerte?* Quis non cum vehementi desiderio videndi id, cuius visionem toties precatur, dicat illa dulcissima verba, *Et Iesum benedictum fructum ventris tui, nobis post hoc exilium ostende?* Quis demum post hæc magno clamore non exclamet semel iterumque, *O clemens, O pia, O dulcis virgo semper Maria?* Quin & citra bathologiam, & inutilem repetitionem geminato feruore deuotionis, iuxta sanctam huius Ecclesiæ consuetudinem repetat, geminétque illa verba, *O clemens, O clemens, O pia, O pia, O dulcis semper virgo Maria.*

183 Tertio, quòd quando profundius expendo tenorem symboli siue Credo minoris (quod est firmissimum recte orandi & meditandi fundamentum) sublimissimam illam orãdi formam orationis Dominicæ, & sublimẽ Salutationis Angelicæ, & sapidam, *Salue Regina*, quã fama est olim in nostra Roncaualle sabbathis solitam ab Angelis cantari apud quẽdam fontem, quẽ ab eo tẽpore in hoc præsens Angelorũ fontem appellãt, quam, vt alij aiunt, Sanctus Bernardus audiuit ab eisdem alibi cantari, quamq; alij cantionem Nauticã vocant, eo quod Nautæ præsertim naufragãtes magna cũ intentione animi ea vtuntur.

184 Cumque considero vastam, & ampliss imam contemplandi materiam, quam in his quatuor orandi formis contenta præstant, fere mihi persuadeo, eas solas sine aliis nouis (quas tamen fateor esse vtiles) sufficere: quandoquidem hæ facile vsui esse possunt semper & vbique, nocte & die, in prosperis & aduersis, in locis sacris & profanis: & eas semel, iterum, sæpiusque repetitas, quoties opus fuerit, totam hominis vitã occupare posse. Et fastidium quod repetitio eiusdem rei generat potest facile tolli renouatione, & variatione cõtemplationis nunc eorum, quæ vna pars repræsentat, nunc eorũ, quæ alia: nam & Abbas Isaacus, & qui eum refert Ioannes Cassianus,[a] asseruerunt, posse quem iugem & perpetuam orationem facere ex solo illo versiculo, *Deus in adiutorium*, &c. nunc Deum, & quæ sunt eius innumera beneficia, & eius opem, & varia opitulandi genera, nunc necessitates varias, quibus orantes, & alij præmimur, meditando, quod est optimum, & sapidissimum orationi attendendi genus, modo per id præcepta non omittatur oratio, quod etiam partim ex adiectis supradictis quatuor orandi formis colligi potest.

Quarto, quod nihil tamen his obstãtibus, optima fuit Ecclesiæ ordinatio, qua pro diuersis horis diuersos psalmos, hymnos, antiphonas, capitula, responsoria, versiculos, & orationes statuit, non quidem ad minuendam deuotionem Pater noster, Aue Maria, Salue, & Credo, debitam: neque vt contemptius, & incogitantius ea pronuncientur (quod proh dolor sæpe fit) sed quod mens recreata illa varietate eorum clare prolatorum, deuotius, & sapidius haurire in silentio secreto recitet, & vt linita sapore suaui, & saccareo ex harum in silentio secreto recitatione potius mentali, quam vocali (vt fieri debet) concepto, reliqua omnia sapiant, & dulcescant, quod fideli commendandum est memoriæ.

185 Quare ò patres, & fratres, qui recitamus horas canonicas, per Deum, petamus opem ab eodem ad re putandum ex animo, orationem Dominicam esse omnium, quas recitamus, præcipuam, ideoque illi præcipue esse attendendum, & quod non ideo iubemur illam in silentio secreto pronunciare vt minus pausatam, minusque intellectam, & ruminatam pronunciemus, sed vt tanquam rem grauiorem, maiore cum attentione, cura, & religione (augente illam silentio) omnes & singuli totam & singulas eius partes proferamus, licet psalmos & reliqua alternatim vel particulatim, & dimidiata dicere sufficiat.

186 Petamus, inquam, opem ad hoc reputandum ex animo, simul & ad perpendendum, quòd illa oratio Dominica dicta in horæ principio, est cœmentum siue fundamentum totius molis eius, & dicta in fine, tectum & colophon eam tegens, & dicta in medio, paries eam sustentans. Simul cõsideremus, quod per nulla eorum, quæ recitamus, quicquam aliud petimus, quam quod in ea petitur, nec facimus aliud quã verbis specialioribus speciatim petere id, quod in ea generaliorib[b] generatim petimus. Quod ipsum fere cogitandũ est, de *Aue Maria*, quoad horas Beatæ Mariæ. Neq; vero quis mihi vitio vertat, quod fere hoc ipsum bis supra cõmendaui: nam, authore Seneca, *nunquam nimis dicitur, quod nunquã satis dicitur*, & vtinam etiam quater repetitum esset mihi satis ad satis superque id quod alios admoneo, faciendũ, tanta est mea, & vt suspicor, aliquorum aliorum fragilitas.

187 Quinto, quod qui tenetur recitare, vel canere horas Canonicas quotidie, meminisse debet eius, quod supra diximus, nempe illas, & Missam conuenire formas, & modos orandi omnium præstantissimos, nam præter Pater noster, Aue Maria, Salue, & Credo, continent alias orationes, lectiones, hystorias sacras, & formas ad laudandum & orandum aptissimas: & quod ideo, qui eas tenetur recitare, vel canere maioris debet eas facere, quam alias quascunque deuotiones voluntarias, maioremque conatum eis bene recitandis, vel canendis adhibere, quam illis, quibus eatenus vti debet, quatenus sibi prosunt & opitulantur ad deuotius recitandum, vel canendum horas Canonicas, vel saltem ab id faciendo non impediunt. Quinimo, si animaduerterit eas præbere ansam & occasionem dicendi præcepta, & obligantia minore cum gustu & attentione, & maiore præcipitatione, & eo quod antea in illis se occupauit, vel postea se occupaturus est, debet eas omittere saltem diebus vel horis, quibus talẽ occasionem præstarent. Quo fit vt certe iam pridem quosdã viros pios admonuerim, non satis rectè omnituere discipulos suos, monendo vt horas Canonicas

[a] Lib. 10. de instit. Monac. c. 23. & coll. 10. cap. 10. supra relati.

præceptas

præceptas quam citissime vtcumque recitarent, quo sibi tẽpus suppeditare possent ad dicenda & facienda cum magna pausa, magnoque tẽporis spacio ea, quæ ipsi illis dictabant, cõcepta & facienda, cum contra monere debuissent, vt illas grauiter magna cum pausa, & attentione recitarent, hæc autem cum ea sola, qua sine illarum impedimento possent.

188 Sexto, quod non deberemus tam procurare nouas orandi formas, quam nouare nostram deuotionem & attentionem in antiquarum ruminatione, per quam nobis fierent admodum nouæ & sapidæ: nam cui non fient noua, *Pater noster, Aue Maria, Salue & Credo*, si attendens ad eorum significata, nunc conceperit aliquos respectus: nunc alios eorũ, quos circa singulas partes earũ respicere nos posse supra significauimus, & alios, quos Spiritus sanctus pro sua benignitate suggeret ei, qui eis vti cœperit? Cui non magis ac magis renouabitur initium illud vetustissimum horæ Matutinę, *Domine labia mea aperies*: qui cogitans se de se insufficiẽtem ad illa, vt decet aperiendum, præsertim ad recte laudandum Dominum, vt illa sibi ipse, qui præsens est, aperiat?

189 Cui non fiet nouum, *Deus in adiutorium meum intende*, qui noue animaduerterit, se ob necessitatem, qua premitur, petere auxilium à Deo imaginando cum (vt est) præsentem, & ponderauerit magnam, qua id sibi dari petit, festinantiam?

190 Cui non, si animum satis intenderit, innouabitur per Inuitatorii, & illum exhortatorium psalmũ, *Venite exultemus*, quo nos mutuo exhortamur, vt humiliter, & alacriter cum lachrymis amoris & deuotionis Deũ laudemus, & ab eo beneficia postulemus, præsertim in eo versu, *Venite adoremus, & procidamus ante Deum, ploremus coram Domino, qui fecit nos: quia ipse est Dominus Deus noster, nos autẽ populus eius, & oues pascuæ eius?* Quot nouitates inueniet in huius psalmi vetustate, qui nunquam non germinat pampinos, & botros suauissimos ei, qui curauerit eos decerpere? iam vero qui inchoat Primam, Tertiam, Sextam, & Nonam, attendendo in illarum hymnis contenta, quos nouos impulsus sentiet indies ad deuote canendum psalmos sequentes?

191 Quid autem dicet qui ex animo attente conceperit ea, quæ psalmus ille, [a] *Beati immaculati*, diuisus in Primam, Tertiam, Sextam, & Nonam, continet de ipsius Dei amore, lege, æquitate, de suis viis, semitis, iudiciis, mandatis, & præceptis, quasi ore ad os familiarissime cum ipso Deo colloquendo? Quid, inquam, dicet qui hæc attente conceperit? dicet profecto illud octonarij septimi eiusdem psalmi, *Dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel ori meo*, & illud octonarij octaui, *Ideò dilexi testimonia tua super aurum & topazion.* Quo fit, vt ob eius ad prædictas horas restitutionem, ita vt quotidie in eis recitetur aut cantetur, magnæ profecto gratiæ sint agendæ fœl. rec. Pio V. ab iis, qui colloquio illo diuino, eodémque suauissimo libenter, & humiliter fruuntur: quamuis non damnem eos, qui in suis Breuiariis, vt solis Dominicis diebus ita diceretur, potestate in id iusta suffulti ordinauerunt.[b]

192 Fit etiã ex hoc & superioribus, vt par sit Christianum exhortari lectorem, vt Deum Opt. Max. etiã atq; etiam quã humillime & obnixissime oremus, vt qui est æternus, & sine vllo principio antiquissimus, simul adeo nouus ac vnquã fuit, frænet & coerceat

[a] Glossa.

[b] Pius V. Pont. Max. in Bulla.

nostros nouitatum appetitus, ita vt nõ pereat nobis sapor antiquitatis firmis radicibus nitentis, florẽtis, & maturos fructus ferentis, licet quibusdam, qui eam non cernũt oculis se dignis, videatur eradicata, marcida, & infructuosa: & vt dignatus fuit finire nostro sæculo barbariem nouam, quam indocti & barbari, præsertim in hispania, in litteras antiquas inuexerãt, ita dignetur hoc suo sancto œcumenicõque Concilio Tridẽtino[a] relegare, & deportare nouitates, quas miserandi Lutherani, & alij eis peiores induxerunt contrarias reuerendæ vetustati ab ipsis Apostolis in hæc tempora per manus tot sanctorum deriuatæ, sic vt faciat nos amare & colere formas recitãdi, & laudandi cum per horas innumerorum à tot seculi sanctificatas, æstimantes quidem (quanti par est) nouas à Catholicis compositas, non tamen tanti vt ob has nobis fœteant illæ, quæ compositæ à variis piisimis, eisdémque ipsi amicissimis, & à mille & amplius annis cõseruatæ sunt: cõseruatæ, inquã, illo condimento conseruatorio firmitate, spei certitudine, & charitatis melle ac saccaro, & aceto pœnitentię, tot & tam piorũ secum regnãtium confecto, ideoq; longe suauius, quàm storax, nard[i], & muscus, redolẽtes iis, qui eas oculis in diuina defixis, mũdis naribus olfaciunt.

193

[a] Idem post expletum hoc Concilium fit mentio de illo tanquã nondũ expleto: quia prope ei[us] initiũ hoc dictũ fuit in additione huic priori vulgari.

194 Septimo, vtilissimũ fore Christiano scire memoriter Pater noster, Aue Maria, Salue Regina, & Credo paruum idiomate vernaculo, Hispano nimirum Hispanico, Gallo Gallico, Italo Italico, & Germano Germanico. Per hoc enim fieri possent ei orationes mentales & vocales, ac magna pars Doctrinæ Christianæ, cum alioqui multis fere solum sint vocales. Prodesset etiam multum consuescere non solũ ad eas frequenter recitandum, sed etiam ad cogitandum, quã magna, quamq; mira sint in eis cõtenta, ad consolandum se eis, quæ per se intelligit, & ad interrogandum doctiores ea, quæ per se non assequitur. Quamobrem hoc in loco sermone Hispano ædito, non solum adiecimus tenorem symboli Apostolorum siue Credo minus Latinum, sed etiam Hispanũ, quod ipsum supra in suis locis fecimus de tenore, *Pater noster, Aue Maria, & Salue.* Sed quia in hoc eodem latinitate præsertim in Italia donato, ineptum esset subiicere Hispanum magis, quàm Italum, vel alium, curam id faciẽdi delegamus Curionibus siue Curatis, & pastoribus particularibus, contenti subiicere sermonem latinum distinctum punctis, quibus dum recitatur est distinguendus (in quo non parum multi errant) qui est hic.

Credo in Deum, patrem omnipotentem, Creatorem cœli & terræ, & in Iesum Christum filium eius vnicum, dominum nostrum. Qui conceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria Virgine. Passus sub Pontio Pilato, crucifixus mortuus & sepultus. Descẽdit ad Inferos, tertia die resurrexit à mortuis. Ascendit in Cœlum, sedet ad dexteram Dei Patris Omnipotentis. Inde venturus est iudicare viuos & mortuos. Credo in Spiritum sanctum, Sanctam Ecclesiam Catholicam, Sanctorum communionem, remissionem peccatorum, carnis resurrectionem, & vitam æternam. Amen.

196 Addo, quod idiota, qui idiomate Latino vel vulgari hoc symbolum memoria tenet, operæpretiũ faceret dicendo Deo. Ego Dñe firmiter hæc omnia credo, vnà cũ omnib[o], quę illa cõsequũtur vt credit S. Mater Ecclesia Romana, nec alia mihi opus est ratione, vel authoritate, quam quod illa hæc docet.

197 Addo item, quod indies hoc symbolum non

solum

Universidad de Deusto
Biblioteca

solum idiotæ,sed etiam docto nouum fieret, & eius
vetustas nouaretur in eo,si postea solus memoria re-
peteret, & optaret scire, & si scit,actu consideraret,
qui & quot composuerunt rem adeo sublimem,ma-
gnam,sanctam & compendiosam,& ex quibus ipsius
verbis colligitur, quod Deus est trinus & vnus,vnus
in substantia,trinus in personis, Pater,Filius, & Spi-
ritussanctus: & sub quibus earum,& quomodo com-
prenduntur duodecim articuli siue axiomata,secun-
dum aliquos, vel quatuordecim secundũ alios,quæ
sunt bases,& principia sacrosanctæ fidei Christianæ,
& sub quibus comprehenduntur sex vel septem spe-
ctantes ad diuinitatem: & sub quibus aliæ sex se-
ptemue ad humanitatem; & quibus diebus ac festis
anni S. Mater Ecclesia illa celebrat, & nobis suis di-
lectissimis filiis repræsentat.Idémque operæpretium
faceret desiderando & conando nosse, & postea ru-
minando, quando, vbi, & post quos affatus & affla-
tus, gloriosa illa virgo permanens virgo concepit,
& peperit. Vbi, quando, quomodo, & qua in ætate
ille innocentissimus, totiúsque innocentiæ author,
filius innocentissimæ Virginis mortem pro nobis
subiit acerbissimam. Quæ Erynnis furiaue inferna-
lis potuit persuadere maligno illi Præsidi Pontio
Pilato capitalem ipsius damnationẽ.Quis,& quouſ-
que gestabat crucem, in qua erat clauis configien-
dus,& vt ibat cum ad illam ducebatur. Quæ verba,
& quibus loquutus fuit in via,quot claui,& quomo-
do eum confixerunt. Quanto cum dolore sua mater
ipsum vidit euntem,vtque gladio fuit transfixa, au-
diens ictum maleorum, quibus quatiebantur claui
carnem ipsius cum ligno consuturi. Quid,& quibus
ipse tam crudeliter fixus cruci,adeoque afflictus tam
benigne loqui dignatus fuit, præsertim Virgini suæ
matri,quæ iuxta crucem stabat.Vt abstinuit à male-
dicendo & malefaciendo maledicentibus & malefa-
cientibus, sibi, & condonauit tam dire ipsum tra-
ctantibus & crucifigentibus. Quid de vestibus eius
actum, à quibus, & quomodo de cruce depositus,
vbi,& quomodo sepultus, & quando ac quomodo
resurrexerit,& quod primo apparuerit suæ Matri,&
& id genus alia. Idem operæpretium faceret optan-
do, & conando nosse, ad quæ quatuor inferiorum
animarum locorum descendit,& quos illinc eduxe-
rit. Quid sibi volunt verba illa, *Ad dexteram Dei*
patris,cum supra [a] dixerimus, Deum,quatenus Deus
est, non habere manum dexteram aut sinistram, &
patrem naturam humanam non assumpsisse, vt fi-
lius assumpsit. Quare dicitur in hoc symbolo, *Credo*
in Spiritumsanctum, & non credo in Ecclesiam, [b] sed
credo Ecclesiam, in qua sanctorum consistit com-
munio. Quare, & quomodo remittuntur peccata.
Cur tantopere discruciat & angit timor mortis,
cum certi simus nos resurrecturos immortales, nun-
quã amplius morituros,& id genus alia,quo id quod
per se nõ assequitur,interroget tẽporib⁹ & horis sub-
sistuis, siue aliis negotiis nõ destinatis,doctiores,& vt
instructus postea doceat ignorantes,præsertim suam
familiã ea ignorantẽ, illis maximè horis,quas præui-
deret impensum iri murmurationibus, obtrectationi-
bus,fabulis, ac historiis vanis vel obscœnis.

198 Octauo, quòd quia præfatæ quatuor oratio-
nes, *Pater noster. Aue Maria. Salue*, & *Credo*: quorum
tenores supra scribuntur,sunt præcellentes precandi
& contemplandi formulæ,omni tempori,loco,æta-

a In eod. c. nu. 115.

b Tho. 2. 2. q. 1. art. 9.

ti, & sexui conuenientes, vsum fuit, cum hæc idio-
mate vulgari componeremus, adiicere septem mo-
dos orãdi & precãdi,miscendo his septẽ illas horas,
quas Crucis vocant omnibus etiã conuenientissimas
quibus ipse sæpe soleo,cum vacat,vti nunc ad precã-
dum,nunc ad cõtemplandum, nunc domi, nunc fo-
ris,nunc solus nunc cum sociis aut familiaribus.

199 Adieci,inquam,septem modos orandi & con-
templandi, respondentes septem horis Canonicis,
compositos ex prædictis quatuor orationibus, &
horis Crucis ad hunc modum.

Ad Matutinum.

Credo,Pater noster, Aue Maria,Salue Regina.

Hymnus.

Patris sapientia,veritas diuina,
Deus homo captus est hora matutina,
A suis discipulis cito derelictus.

A Iudæis traditus venditus,& afflictus. Vers. *Adora-*
*mus te Christe nocte cõprehensum,& benedicimus tibi.*Resp.
Quia per sanctã crucẽ tuã redemisti mundum. Vers. *Domine*
exaudi orationẽ meã. Resp. *Et clamor meus,&c.* Oremus.
Domine Iesu Christe, fili Dei *viui, pone passionem, cru-*
cem & mortem tuam inter iudicium tuum, & animas no-
stras nunc,& in hora mortis nostræ, & semper largiri digna-
ris viuis misericordiam & gratiam, defunctis requiem &
veniam,Ecclesiæ tuæ pacem & concordiam,nobis quoque pec-
catoribus vitam & lætitiam sempiternam. Qui viuis &
regnas cum Deo Patre in vnitatem Spiritussancti Deus,
per omnia secula seculorum, Amen. Ad Primam.
*Credo,Pater noster,Aue Maria,Salue.*vt supra. Hymn.
Hora prima ductus est Iesus ad Pilatum.
Et à falsis testibus multum accusatum.
Colaphis percutiunt manibus ligatum,
Vultum Dei conspuunt,lumen cœli gyratum. Vers. *Ado-*
ramus te Christe ductum ad Pilatum, & benedicimus tibi.
Resp. *Quia per sanctam Crucem,&c.* Oremus. *Domine*
*Iesu Christe,*vt supra. Ad Tertiam.
*Credo,Pater noster,Aue Maria,Salue,*vt supra. Hymnus.
Crucifige clamitant hora tertiarum.
Illusus induitur veste purpurarum,
Caput eius pungitur corona spinarum,
Crucem portat humeris ad locum pœnarum. Vers. *Ado-*
ramus te Christe crucẽ portantem,&c. Vers. *Domine exau-*
di,&c. Oremus. *Domine Iesu Christe.* Ad Sextam.
*Credo,Pater noster,Aue Maria,Salue.*vt supra. Hymnus.
Hora Sexta dominus Iesus est Cruci conclauatus,
Et cum latronibus pendens deputatus.
Præ tormentis sitiens felle saturatus.
Agnus crimen diluens sic ludificatus. Vers. *Adoramus*
te Christe cruci Conclauatũ,&c. Vers. *Domine exaudi,&c.*
Oremus. *Domine Iesu Christe,&c.* Ad Nonam.
*Credo,Pater noster,Aue Maria,Salue.*vt supra.Hymnus.
Hora nona Dominus Iesus expirauit,
Ely clamans animam patri commendauit,
Latus eius lancea miles perforauit,
Terra tunc contremuit, & sol obscurauit. Vers. *Ador-*
amus te Christe in cruce expirantẽ,&c. Vers. *Domine exau-*
*di,&c.*Oremus. *Domine Iesu Christe,&c.* Ad Vesperas.
*Credo,Pater noster,Aue Maria,Salue.*vt supra.Hymnus.
De cruce deponitur hora vespertina.
Fortitudo latuit in mente diuina,
Talem mortem subiit vitæ medicina,
Heu corona gloriæ iacuit supina. Vers. *Adoramus te*
Christe de Cruce depositum,& benedicimus tibi,&c. Vers.
Domine exaudi,&c. Oremus. *Domine Iesu Christe,&c.*

Ad

Ad Completorium.

Credo,Pater noster,Aue Maria,Salue. vt supra.

Hymnus.

Hora completorij datur sepulturæ,
Corpus Christi nobile,spes vitæ futuræ,
Conditur aromate,complentur scripturæ.
Iugi sit memoriæ mors hæc mihi curæ. Vers. *Adoramus*
te Christe à matre sepultum,&c. Vers. *Domine exaudi,&c.*
Oremus. *Domine Iesu Christe,*vt supra.

Equidem arbitror, hos septem modos omnibus
doctis & indoctis inseruire posse, primò ad deuote
contemplandum in, *Credo*, articulos fidei, qui sunt
totius rectè contemplationis bases firmissimæ,& in,
Pater noster, septem petitiones eius, in quas omnia,
quæ iustè peti possunt,reducuntur,& in, *Aue Maria*,
dulcia illa colloquia Virginis matris cum magno
illo Archangelo,& cum beata illa Elisabeth,& mul-
tas eiusdem præcellentes tam animi, quàm corporis
dotes:& in, *Salue*, multos titulos triumphales Virgi-
nis matris,vnà cum contrariis nostræ captiuitatis &
miseriæ,& de nostra,quæ illos consequitur,varia ne-
cessitate ad ipsam,& alios Diuos cõfugiendi, & cum
vtili desiderio, quod inde nascitur, videndi tandem
Iesum Christum in cælis regnantem.

Secundo, inseruire possunt ad reuerenter oran-
dum, & petendum quæcunque conueniant saltem
generaliter,inseruire, inquam,possunt illis, qui sæpe
gerint mente potius quàm ore dicere illas, magnifa-
cientes & admirantes contenta in eis,iuxta ea, quæ
supra circa tenorem eorum considerari posse dixi-
mus, & alia quæ Spiritussanctus id conanti pro sua
benignitate inspiraturus est. Inseruient autem magis
illis, qui principiis præmissorum modorum præmi-
serint, *Deus in adiutorium meum intende,Domine ad adiu-*
uandum me festina: mentaliter tantum, vel mentaliter
& vocaliter, modo potius mente humili & reueren-
te,quàm voce temeraria id faciant. Dixi, temeraria:
quia mentalis adiuta voce oportuna, cæteris pari-
bus,soli mentali præstat,vt supra [a] dictum est.Vt au-
tem magis inseruire possent ad prædictos effectus
non callentibus latine, oporteret eas in linguam sibi
notam vertere: ob quod ipse in æditione vulgari in
Hispanam linguam, quia Hispane scribebam, verti,
gratiásque ob id à multis accepi. At nunc latinè scri-
bentem non decuit vertere magis in vnam, quàm in
aliam linguam, sed Curiones & Confessarij possent
eas suis deuotis, quibus illæ placerent, in suam lin-
guam versas tradere.

Admoneo denique, quòd hi modi orandi mul-
tum inseruire possunt,ad leuandum tædium itineris,
vel otij, & ad excusanda vaniloquia, his, qui volue-
rint eis simul cum aliis vti, si vnus eorũ factus Cho-
raula, siue orantium ductor, vt exponit quædam
glossa, [b] ad Matutinum incipiat,& dicat,*Credo*,solus,
& chorus, *Pater noster*, & Choraula, *Aue Maria*, &
Chorus,*Salue Regina*,& omnes hymnum,*Patris sapien-*
tia,&c. & Choraula dimidium versuum, *Adoramus*
te,&c. & *Domine exaudi*: & *Oremus*, cum Collecta, &
Chorus alterum dimidium versuum. Ad primam
autem Chorus incipiat,& dicat, *Credo*, & Choraula,
Pater noster,Chorus, *Aue Maria*,& Choraula,*Salue*,&
omnes hymnum, *Hora prima,&c.* & Choraula dimi-
dium versuum,& *Oremus*: cum Collecta, & Chorus
alterum dimidium versuum. Ad Tertiam vero inci-
piat, & dicat solus Choraula, *Credo*, Chorus, *Pater*

noster. Choraula, *Aue Maria*:& Chorus,*Salue Regina*,
& omnes hymnum,*Crucifige,&c.* & Choraula dimi-
dium versuum,& reliqua vt supra Ad Sextam Cho-
rus incipiat,& dicat vt in Prima,& Choraula sequa-
tur vt in ea, & omnes dicant hymnum. Ad Nonam
incipiat Choraula, & sequatur Chorus. Ad Vespe-
ras contra incipiat Chorus, & sequatur Choraula.
Ad Completorium incipiat Choraula, & sequatur
Chorus.

Curet autem plurimum Choraula, vt non solum
ipse, sed & alij dicant suas partes cum debita deuo-
tione,& attentione,per commata & cola, pausando
& distinguendo, vt supra distinguuntur, iuxta illud
Apostoli. [a] *Cantantes & psallentes in cordibus vestris Do-*
mino. vbi ait Hieron. *Corde, non voce cantandum*: cui
addit glossa.

Non vox sed votum,non musica cordula, sed cor,
Non clamor,sed amor clamat in aure Dei.

Quæ si procurauerit Choraula,maiorem frequenter
in se attentionem experietur dicendo cum sociis,
quàm si solus recitaret.Quod autẽ dixi de prædicto
Choraula, quod debeat curare vt totus Chorus re-
uerenter, attente, & cum pausa dicenti distinctè suã
partem dicat,idem & magis curare debet in recitan-
dis & cantãdis Missis, & omnibus horis Canonicis,
quæ vt omnibus aliis dignitate præstant, ita maiore
cum attentione,& reuerentia,quàm alia,dici debẽt.[b]

200 Nono, quòd inter omnes conuenit, debere
nos cruce nosmetipsos signare, quod Hispani vo-
cant, *Santiguar*, siue se crucis signaculo insignire, vt
Hieron. [c] loquitur, & quod id fit formando crucem
tribus digitis, vel tota manu,deductis à fronte in pe-
ctus,& ab altero in alterum latus,quod interdum fit
nullis verbis prolatis, vt ad, *Deus in adiutorium meum*
intende,&c.ad finem, *Gloria in excelsis*: & ad, *Benedictio*
sit super nos. Collectæ Completorij, & aliàs sæpe, &
nunc in Missarum introitu,secundum ordinem Mi-
salis bo. me. Pij V. Et interdum inuocata expresse
Sanctissima Trinitate,per illa verba, *In nomine Patris,*
& filij, & Spiritussancti: nominato patre, dum frons
tangitur,filio,dum pectus,& Spiritusancto, dum ab
vno ad alterum latus fit transuersio.

Est autem magnæ quæstionis inter authores, an
transuersio debeat fieri à latere sinistro in dextrum,
quod glossa quædam [d] mihi singularis (quam qui-
dam Cardinalis magnæ auctoritatis [e] sequitur) sen-
sit, an contra à dextro in sinistrum,quod Archidia-
conus, [f] Dominicus, & alius Cardinalis dicebant.
Nobis tamen magis placet glossa, cuius ego doctri-
na vti soleo, sicut & plurimi alij vtuntur, vt & ipse
Archidiaconus sentit, quamuis nec reprobem con-
trarium,quia neutrum eorum vllo Iure diuino, nec
humano inuenitur præceptum, aut vetitum, & pro
vtroque sunt fundamenta mediocria, quæ super ea-
dem glossa Salmanticæ Auditorio dictaui.

201 Decimo,quòd magnæ quæstionis est, an bona
vel mala fuerit noua ordinatio Breuiarij noui Ro-
mani,ab Illustrissimo Cardinali S. Crucis facta. Ad
quam respondeo sequentia.Primo,quòd multis gra-
uissimis vitiis displicuit.Tum quia magnam induxit
nouitatem tempore, quo hæretici tam multa com-
miscebantur. [g] Tum quia multa magni momenti
abstulit,nempe officium minus B.Mariæ,& Capitu-
la,Responsoria, versiculos,preces, Dominus vobis-
cum,& officium defunctorũ,psalmos pœnitentiales,

& Canti

a Ad Eph. 5. supra vel laud. in c. cantantes. 92. dist.

b Arg. c. fi. 90. dist.

c Cap. ecclesiastica 11. dist.

d In c. nũquid. de cõse. dist. 1. & Io. Tur recre. in c. ecclesiasticarum. 11. dist.

e In d. c. ecclesiasticarum.

f In d. c.

g Cõtra re. expertes cũ glo. de cõse. & cap. quis nescit. dist. 11. & ibi rebus. & de leg.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& Canticum graduum, quoad omnes fere dies. Tum quia contra ius [a] addidit omnibus feriis exceptis Aduentus & Quadragesimæ, *Te Deum laudamus*, & consequenter, videtur addidisse, *Gloria in excelsis Deo*, & *Ite missa est*, in missis ferialibus, quandoquidem hæc tria coniunguntur. [b]

202 Tum quia abstulit, *Pater noster*, quod iure in fine cuiuslibet horæ dicendum est. [c] Tum quia abrogauit hymnos feriales horæ Matutinæ, & omnes hymnos Laudum, cum tamen ij omnes essent vetustissimi, & possent poni hymni laudum in principio earum, vt præcepit suos dici in principiis aliarum horarum. Tum quia perturbauit ordinem psalmorum psalterij, non sine detrimento eruditorum, & eorũ qui debẽt interesse choro aliquot tẽporibus, vel horis. Tum ob alia, quæ breuitatis causa omitto.

Secundo, quòd his non obstantibus, probabilis mihi semper visa fuit. Tum quia fere tota sacra scriptura legitur in eo singulis annis semel, & bona pars eius bis, & psalteriũ singulis septimanis semel. Tum quia abstulit multas leues historias ab hominibus indoctis compositas, & multas lectiones tam historiarum, quàm expositionis homiliarũ, adeo breues, vt ridiculo esset earum breuitas: quandoquidem vix singulas periodos continebant. Tum quia sustulit confusionem nascentem ex recitatione de Sanctis anticipatis & postpositis. Tum quia ademit occasionem alienandi animum à Deo, quam præbet [d] necessitas, de quo, vel quot, & quomodo facienda est commemoratio, & quærendi capitula, responsoria, versiculos, psalmos, quin & lectiones, quæ licèt ex vna parte sua varietate renouent attentionem diligentibus, & arte recitandi versatis, aliis tamen ex alia nonnihil vt plurimum nocet. Tum quia quicquid per illud recitatur est Sacra Scriptura, vel historia, vel expositio admodum grauis à grauissimis viris composita. Tum quòd litterarum studiosis leuamini est & auxilio, quandoquidem recitando student, & plus otij sit eis ad studendum, & sapientia cum religione coniungenda est, quoniam altera sine altera diu esse nequit, auctore Lactantio. [e] Tum quod non parum subleuat cõcionatores, confessarios, & alios aliarum virtutum actibus & exercitio addictos, & occupatos. Tum quòd negari non potest, quin aliqua ex parte saltem parum deuotis, per varietatem indies renouatam, attentionem augeat, & ob alia, quæ prolixitatis vitandæ causa præterco. Tum denique, quòd sufficit ad tollendos scrupulos, his qui verentur, ne per illud satisfaciãt, quòd modus recitandi est humana lege inductus, & consequenter potest per Maximorum Pont. dispensationem mutari, & limitari etiam absque peccato, quando eam ex causa facit: quin etiam facta sine vlla causa valet ad saluandum eum, cum quo dispensat, à peccato, licèt aliquantisper sese maculet eo, iuxta à nobis alibi [f] latius dicta.

203 Tertio, quod longè probabilior tamen esset, si quoad, *Te Deum*, *Pater noster*, & hymnos laudum prouideretur, vt in æditione posteriori prouisum fuit, quoad antiphonas, sine quibus prima prodicrat.

204 Quarto, quòd nemo sine causa deberet impetrare facultatem recitandi per illud, ad oneri suo satisfaciendum. Nam vt post quendam Cardinalem doctissimũ [g] dixi, & scripto respondi Salmanticæ, [h] dispensans, licet sit Papa, & dispensatus etiam circa legem humanam sine iusta causa, peccat mortaliter vel venialiter, pro qualitate scãdali magni vel parui, quod dat iis, quibus cum viuit, petendo vel dando dispensationem, imò & vtendo illa, non quia conuenit legi humanæ, quam Papa bene vel male quoad [a] illum laxauit, sed quia contrauenit illi legi naturæ, qua turpis est pars, quæ non conuenit suo vniuerso, & qua subditi iubemur conformare nos in bono iis, quibus cum viuimus, & præpositi non solum debent abstinere ab eximendo sine causa subditos à sua lege, sed etiam se subdere illi, quam aliis imponũt, iuxta illud, *Patere legem, quam tuleris*, [b] iuxta item illud. *Quod quisque iuris in alium statuerit, eodem ipse vtatur*, [c] citra vllam personarũ acceptionem. [d] Quæ maxime memoranda conclusio est, & oportune alibi repetita. [e]

205 Quinto, quòd qui sine dispensatione recitat per præfatum Breuiarium nouum prædicti Cardinalis S. Crucis, non satisfacit obligationi recitandi horas Canonicas. Horæ enim istius Breuiarij non sunt Canonicæ, nec pro talibus etiamnum receptæ, & approbatæ, nisi eis, qui ad id dispensati sunt; & ideo, qui sine illa eas dicit, non recitat horas Canonicas, imo nec sufficit habere dispensationem recitandi simpliciter officium Romanum, sed oportet habere illam expresse, ad recitandum officium Romanum nouum per præfatum Breuiarium.

206 Quinimo non sufficeret facultas expressa recitandi Romanum per Breuiarium nouum, ad recitandum per Breuiaria prima, quæ antiphonis carent, licet nonnulli, sed male cõtrafaciant, si facultas facta fuit post æditionem Breuiariorum habentium illas, vt super his omnibus nõ semel interrogatus responderim, per rationes, quas breuitatis ergo prætermitto.

207 Sexto, quòd ad continuandum cum deuotione chorum conformando se ei, magis nocet, quàm prodest recitatio horarum per hoc Breuiarium, vt supra [f] determinamus. Ideoque, sicut nemini consulerem, vt horas quas cum choro sicut est dicturus, dicat prius extra eum, ita recitanti per hoc Breuiarium Ro. nouum consuleretem, vt non curaret de illo die bus quibus dicturus est in choro, præterquam quod legeret, vel audiret ab alio lectas tres illas lectiones, quas adeo selectas habet, tempore prandij, vel à prandio, aut alia quapiam hora decente. Permagna siquidem esset deuotio illius, qui postquam semel recitauit suas horas per hoc Breuiarium nouũ, vel aliud, posset deuote sequi Chorũ, tota die se illi conformando, quandoquidẽ etiam alij, qui satisfaciũt suæ obligationi, recitãdo, vel canẽdo cũ choro, non sine cura & solicitudine id bene agere possunt.

208 Septimo, quòd æquum videtur, vt Concilium hoc œcumenicum Tridentinum iuberet, vt eadem horas Canonicas saltem maiores omnes ad eas obligati recitaremus, ob multa, quæ in id adduci possunt, diluendo facile ea, quæ à contraria parte stant: & quia horæ huius Breuiarij videntur nimium breues, quoad religiosos, imo etiam quoad clericos non studentes, neque in prælegendo, prædicãdo, vel confessiones excipiendo occupatos, nec alia officia spiritualia magnæ occupationis exercentes, quod meo iudicio est in causa, cur prudentia Romana, quæ meo sententia superat alias, difficilius in hoc dispensat cum religiosis, quàm cum secularibus: hi enim communiter pluribus sunt negotiis districti quam illi.

Ideo

a Cap. cõsilium. de cele. miss.

b Arg. d. c. cõsilium. cũ ei annot. & ibi dixi.

c Capit. id semper. de cõsec. di. 5.

d Quod vt dum est per ca. nostrũ. & ea quæ supra dixim⁸ in cap. 16.

e In libr. institit.

f In com. c. non licet. 22. q. 2. § 3. nu. 8. & latius in Manuali Confess. prael. 9. 2 nu. 17. 3. 2. q. 96. art. 6. vbi spectatim. de dispensatione agit.

g Super c. instarum. 9. dist.

Ideo (licet ex hac formula omnibus recitandum foret) adderet pro his, qui non sunt prædictis modis occupati, saltem minus officium Beatæ Mariæ pro certis diebus, & pro aliis etiam horas defunctorum, aut psalmos pœnitentiales: aut Canticum graduum, aut ad recitandum, vel canendum eas simul in choro, aut extra illum separatim, vt expedientius videretur, aut quò singulis horis diebus singulis vltra ipsas horas, audirent vel legerent ex sacra scriptura, vel alia materia spirituali, aliqua, quæ mẽtes eorum in Deum vel diuina subleuarent.

Octauum, quòd iam præfatà ex parte cessant, & ex parte illis est satisfactum per æditionem Breuiarij noui à fœli. record. Pio Quinto æditi, quoad terras illas, in quibus præfatum Concilium Tridentinum (cuius rogatu illud compositum fuit) receptum est, & etiam quoad alios omnes, eo quòd Sanctissimus Dominus Noster præfatum Pium Quintum sequutus, nulli penitus faciat facultatem recitandi per præfatum Cardinalis S. Crucis Breuiarium, de quo etiam aliquid infra. [a]

211 Nonum principale, quod est etiam quæstionis quotidianæ, an quicunque tenetur recitare horas Canonicas, satisfaciat recitando eas ex quouis Breuiario alio quam sui Episcopatus? Ad quam iam ter in Cathedra [b]. & extra eam sæpe interrogatus latius respondi, nunc autem latiore disputatione posthabita, breuiter respondeo primo, S. Antoninum [c], & nonnullos alios [d] viros doctos recentiores tenere partem affirmantem, adeo quòd quidam eorũ dixerit [e], quòd etiam qui mutat officium pro suo libito, dicendo hodie ex vno, cras ex alio, & de Sancto, cum recitare debet de feria, non peccat mortifere, quamuis id agat, vt dicat officium breuius loco alterius prolixioris, & quòd D. Antoninus dicẽs huiusmodi fraudatorem peccare grauiter, intelligit de peccato veniali, & non mortali, licet recentiores [f] non se satis declarent. Secundo, dico fundamenta horum adeo celebrium virorum (meo iudicio) esse admodum debilia. Quidam [g] enim mouentur ad hoc dicendum, quia indecens est, quòd vir doctus, qui nouit modum vnum recitandi, alium ab indocto discat, omissa prælectione, vel concione: & quod Roma est patria communis [h], ob idque ad minus ex Romano quemlibet posse dicere.

212 Quibus responderi potest primum, neminem esse tam doctum, qui quod nescit, & scire debet, discere non debeat ab eo, qui illud melius [i] nouit, licet alia minus nouerit, & qui tenetur recitare, tenetur etiam recitãdi regulas nosse, vti determinauit quidam Card. [k] Deinde, quòd ob id non oportet omittere prælectionem, vel concionem, cum horis aliis succedens siue vacuis, & aliis negotiis non destinatis, & à prandio vel cœna facile addisci possint. Tertiò, quod Roma est quidem communis patria quoad alia, non tamen ad eximendum à legibus suorum Episcoporum eos, qui extra eam viuunt. Quarto, quòd Papa non instituit officium Romanum, vt vbiq; & ab omnibus recitandum.

Alij mouentur quodam dicto Cardinalis Florentini, [l] qui secundum illos dicit, recitare quidem esse præceptum, non tamen recitandi modum, idest, quòd licet sint præcepta obligantia ad recitãdas horas Canonicas, non tamen ad recitandas has vel illas.

213 Ad quod responderi potest, quòd licet præfatus Cardinalis Florẽtinus alibi [a] hoc significet, alibi [b] tamen se declarat, allegando seipsũ in illo loco, & non dicit, quod illi ei imponũt, sed solũm, quod iure diuino vel naturali tenentur clerici recitare: licet non quid vel quantum, aut secundum hanc vel illam regulam: sed non ait nos iure humano ad illud non teneri, imo potius contrarium, & textus quem allegat S. Anton. [c] dicit quidem id quod ipse, nempe aliquos recitare vno, alios vero alio modo: sed non, quòd nulli teneantur recitare certo modo, quin potius statuit, vt omnes seruent id, quod Ecclesia Romana antiquitus seruabat.

214 Tertio dico, ab omnibus haberi pro certa opinionem eius [d], qui dixit, quod clericus secularis ordinatus ad titulum sui patrimonij, non habens beneficium, potest dicere horas secundum regulam & Breuiarium sibi beneplacitum: mihi tamen non videtur vsquequaque vera. Tum quia licet non habeat beneficium, est tamen subditus Episcopo sui domicilij, & originis, adeo vt non possit ordinari ab aliis sine licentia alterius illorum [e]. Tum quia leges Synodales Episcoporum, quæ subditos eorum obligant [f], tam comprehendunt non habentes beneficia, quàm habentes, quoad ea, quæ illa non concernunt, cuiusmodi est recitare, quod æque pertinet ad ordinatum ordine sacro sine beneficio, ac cum illo. Tum quia iura, quæ directe vel indirecte præcipiunt recitare hoc vel illo modo, non distinguunt inter habentem, & non habẽtem beneficium. Tum quia multi habent beneficia, præsertim Præstimonia, quæ non obligant habentes illa ad recitandum in societate aliorum, neque in Ecclesia, plusquam ordinatos ad titulum patrimonij [g].

Quarto dico, contra opinionem supradictorum tenere alios, & quidem plerosque omnes diuersis in locis [h] & verius quidem. Tum quia S. Thom. [i] ait parum referre quoad Deum, dicere, *Dixit Dominus*. vel, *Laudate pueri*. dummodo seruemus statuta superiorum, & ita definit dicendum esse id, quod statuitur. Tum quia expresse ait Card. Alexand. [k] peccare mortaliter eos, qui non sequuntur formulam sui Archiepiscopatus.

215 Tum quia Concilium Toletanum [l] secus facientem præcipit sex mensibus à communione suspẽdi, & culpa lachrymis abluere, quæ ambæ sunt pœnitentiæ culpæ mortalis, non autem venialis [m].

216 Tum quia quædam clem. [n] indulget clericis familiaribus Cardinalium, & Episcoporum, vt se conformare possint eis in modo recitandi. Quod necessarium non fuisset, si quod relati in primo dicto assentirunt, verum foret. Quin & textus ille, si bene expendatur, probat ad id quamlibet causam non sufficere: quatenus probat oportuisse id indulgeri, & tamẽ suberat causa satis grauis, vt se familiaris conformaret domino in recitando, cum certũ sit Sacellanum alicuius Cardinalis, vel Episcopi magnam causam habere conformandi se suo modo recitandi, si cum eo recitare debet, imo & si cum eo non recitet, de quo etiam intelligitur clem. vt rectè ibi post alios declarauit Bonifacius. [o] Illa namque conformitas potest esse causa, vt sibi melius afficiatur suus herus, quodque vno alioue die recitet cum eo, aut cum iis, qui cum eo recitant: quandoquidem in vna morantur domo, & non parum expedit ad conferendum dubia circa id occurrentia. Tum quia indies impetratur à Papa pri-

a In clem. 1. q. 7. de celebrat. Miss.

b In cle. 2. not. 6.

c In c. cõsuenit infra. dist. 3.

d Direct. lib. 1. tit. 8.

e c. cõsuul. 1. in fin. de rep. ordi. li. 6. ca. 1. de maio. & obe. per notat. in c. quod super his. eo. tit.

g per ea quæ adit Panor. in cons. 47. vol. 2.

h Io. de Ilgua. in Reper. cle. 1. de celeb. Miss. eo. 2. post Stepha. quem sequitur Card. Florent. & Io. Imol. Bonifa. n. 19. & 71. ibid. dicens idipsum remisse Zezel et Archidia. Dominic. cũ vtroq; Car. in c. de his 12. dist. I in quoli. 1. arti. 13. quæ sequitur Hêric. in c. permissus. de celeb. miss. & Cosmas in Sex. Gal li tit. qualiter horæ in glossa. 2. col. 4.

k In c. de his 12. dist. l Quod potuit in d. c. de his. m Arg eorum quæ ad culpã venialẽ delenda potest glo. proœmij li. 6. in vers. benedictionem. n Cle. 1. de celeb. miss. o In d. cle. 1. n. 72.

Universidad de Deusto
Biblioteca

uilegium recitandi Romanum non ſolum ex hoc Breuiario nouo Card. S. Crucis, quod nondum eſt approbatum, niſi pro diſpẽſatis, ſed etiam ex antiquo, & fruſtra precibus impetratur, quod iure communi conceditur.[a] Tum denique quòd multa iura [b] iubent, vt certus in hoc modus & regula ſeruetur.

217 Quinto, quòd non obſtante quauis reſponſione, & apoſtilla ſuper hoc hactenus à me data, reſolutorie dico nunc primo, non eſſe peccatum mortale, neque veniale, vno vel alio die, quandoque aliqua de cauſa, quæ viro docto & iuſto videretur æqua, recitare ſecundum aliam regulam, vel Breuiarium, aut de vno ſancto loco feriæ, abſente ſuperiore, qui poſsit diſpenſare. & quòd iuſta mihi videtur cauſa neceſsitas repentina ſtudendi, concionandi, prælegendi, iuuandi ad recitandum vno die vel altero aliquem infirmum, aut prælatum, vel amicum defeſſum, imò & obliuio, & inaduertentia inculpabilis, & aliæ ſimiles, per ſupradicta [c].

Secundo, quòd qui eſt de Epiſcopatu, cui, nec Archiepiſcopatui cui ſubiicitur, eſt vllum Breuiarium ſpeciale, vti Breuiario Romano antiquo, per quẽdam textum [d] ſic à Ioanne de Lignano [e] intellectum.

Tertio, quòd cum diſpẽſatione Papæ, quilibet poſſet iuſte ſumere officium, quod ei libuerit, aut cum diſpenſatione ſui Epiſcopi aliud approbatum, iuxta quandam celebrem gloſſam [f], dummodo illa, ſiue detur à Papa, ſiue ab Epiſcopo, iuſta de cauſa detur iuxta dicta ſupra in fine quæſtionis præcedentis [g].

Quarto, quòd recitare interdum ex alio Breuiario, vel ex ſuo, de ſancto, cum deberet recitari de feria, vel contra ſponte, ſine vlla cauſa iuſta, eſt peccatum, ſed non mortale, modo citra contemptum legis, & adeo raro fiat, vt viro prudenti & docto non videatur notabilis audacia: non quidem ratione Caietani [h], quæ per ſuperiora refutari poteſt, ſed quia huiuſmodi mutatio tam rara, non videtur ita notabiliter contrairе menti inſtitutoris Breuiarij, vt ad culpam mortalem perueniat.

Quinto, quòd qui ſine diſpenſatione in id ſufficienti frequenter mutat modum, recitando aliquot dies ex vno Breuiario, & aliquot ex alio pro ſuo arbitrio, ita quod viris doctis & piis videri poſſet nimium, ſiue ſit beneficiatius, ſiue non, peccat mortaliter, vti dixit Angelus [i], etiamſi ordinatus ſit ad titulum patrimonij. Tum quia licet ſequeremur Directorium, quòd hic poſſet eligere modum recitandi Romanum, aut aliũm, non tamen ob id poſſet iuſte tot mutationes facere. Tum quia ſupra monſtratum eſt, inter hunc & alios quoad hoc, nullam eſſe differentiam.

218 Quod ipſum dicendum eſt de beneficiatio, religioſo, vel ſine beneficio ordinato, qui omittit, vel multo tempore mutat ſuum Breuiariũ, & regulas ſui Epiſcopatus, vel ordinis ſine diſpenſatione: hoc enim eſt plane contra præceptum poſitiuum, quo iubetur quiſque ſecundum ſuam regulã recitare. Neque ſufficit ſubeſſe iuſtam cauſam diſpenſandi cum eo, ſi reſpatitur dilationem ad recurrendum ad ſuperiorem pro ea: ſiquidem ad contraueniendum legi etiam humanæ, non ſufficit iuſta cauſa diſpenſandi, niſi actu diſpenſetur per ſuperiorem, ſaltem cum cauſa non eſt manifeſte iuſta, ſecundum communem opinionem, quam ſubtiliſsime proſequutus eſt quidam Cardinalis [k], neque eſt conſuetudo contraueniendi legi ex tali cauſa ſine alia diſpenſatione, vt ſentit B. Tho. [l]

219 Sexto, quòd inter beneficiarios ſacris initiatos ad titulum ſui patrimonij, & religioſos non eſt quoad hoc alia differentia, niſi quòd beneficiarius tenetur recitare ſecundum regulam ſui Epiſcoparus, ſi habet ſpecialem, alioquin ſecundum regulam Metropolitani [a], & religioſus ſecundum modum ſuæ regulæ per Pontificem approbatæ: & ſi ea nil præcipit, ſecundum regulam Epiſcopi [b], cui ſubeſt, ſi exemptus ſit, ſecundum vſum Romanum, quando quidem Papa eſt Epiſcopus exemptorum, iuxta groſſ. receptas. [c]

Conciliat nonnulla Doctoris Medinæ, & Authoris.

CAP. XX.

1 *Doctor Medina laudatus.*
2 *Oratio vt eſt actus intellectus, & vt voluntatis, & vtriuſque virtutum. & nu. 3.*
4 *Rogans cur rogatum dicitur honorare.*
5 *Orans an licitè temporalia pura petat.*
6 *Orando quæ bona pure peti poſſunt.*
6 *Pauper an poſsit eſſe liberalis, vel magnificus.*
6 *Fortis an poſsit eſſe debilis.*
7 *Orari poteſt omne, quod fieri poteſt, non contra fieri omne, quod orari.*
8 *Oratio qualis ad Spiritum ſanctum dirigatur.*
9 *Purgatorij animas non eſſe à viuis orandas.*
9 *Purgatorij pœnæ maiores ſunt, quàm huius ſeculi.*
10 *Oratio an ad ſanctos viuos dirigi poſsit.*
10 *Purgatorij animas pro viuis minime orare.*
11 *Animas purgatorij pro viuis orare cui vtile credere.*
12 *Peccator qualis auditur à Deo, & quæ pia opera operatur.*
12 *Obſtinatus non eſt omnis, quem non ſatis pœnitet.*
12 *Opera omnia peccatorum etiam infidelium non ſunt mala.*
13 *Dæmones proprie orare poſſunt, ſed non bene.*
14 *Horas non eſſe neceſſario tam clare dicendas, vt eas alij audiant.*
14 *Oratio publica non ſemper publice dicenda.*
14 *Miſſa ſemper publice dicenda.*
15 *Horas quis conſentiens reſeruationi fructuum dicere teneatur.*
16 *Commenda vt eſt titulus, ita obligat ad horas.*
17 *Capellaniæ quæ ad horas Canonicas obligant.*
18 *Coadiutor an teneatur ad horas, & ad quas.*
18 *Coadiutoria non eſt beneficiũ, ſed ſufficit ad ordinãdum.*
19 *Regularis omnis ad chorum profeſſus tenetur ad horas Canonicas.*
20 *Pater noſter, Aue Maria, Credo, quo iure teneamur memoriter ſcire.*
21 *Orare an teneamur pro egente noſtra oratione.*
21 *Eleemoſynã dues tenetur dare pauperi, ſed non cuique.*
22 *Orandum ſemper vt intelligendum.*
23 *Oratio interdum mala ex ſola circunſtantia perſonæ.*
24 *Orare ne licet vt fiat miraculo, quod ſine illo fieri poteſt.*
25 *Oratio aliqua peccatoris obſtinati bona.*
26 *Oratio ſine quali deuotione mala, cum diſcordium concordia.*
26 *Actus ſimplex non ſufficit, vbi requiritur qualificatus.*
27 *Oratio etiam voluntaria ſine attentione mala.*
28 *Attentio in finem orationis quando non ſufficit.*
29 *Orationem per malam vt ſatisfit præcepto.*
29 *Finis præcepti non præcipitur.*

29 *Virtutis actus ſolus præcipitur, ſed non vt virtuoſe fiat.*
30 *Horas dicens ſine animo ſatisfaciendi non ſatisfacit.*
31 *Horæ quæ ſine attentione & deuotione dictæ iterandæ.*
32 *Recitans ita male, vt teneatur iterare, perdit fructus.*
32 *Lex pœnalis in vtilitatem publicam, vel animæ lata extenditur.*
33 *Valor orationis propriæ & alienæ tractatur.*
33 *Oratio triplex, viua, mortua, mortifera.*
33 *Orationis valor triplex.*
33 *Oratio viua auget gratiam, ſatisfacit, & impetrat tribus adiectis.*
34 *Oratio nulla in charitate facta eſt mortua.*
34 *Gratia & charitas non ſunt idem, ſed ſemper concurrunt.*
35 *Oratio mortua, ſed bona, qua via prodeſt ad hæc, & aliamulta.*
35 *Bona opera mortua ad quid & qua via proſunt.*
36 *Oratio mortifera nil prodeſt etiam de congruo, etiam ob bonitatem mixtam, etiam de mandato boni Eccleſiæ, vel alterius facta, niſi ad ſummum, quoad effectum ex opere naſcentem.*
36 *Obſtetrices Aegyptiæ nõn meruere mendaciis.*
36 *Romani quibus actibus meruere imperium.*
36 *Cato gloriam contemnebat.*
36 *Orationum quot Cleri perditio deſtenda.*
37 *Oratur quid iuſte pro ſancto, & an ei proſit.*
37 *Orari an iuſte poſsit pro anima infantis mortui iam baptizati.*
38 *Oratio pro damnatis non prodeſt eis, & nocet oranti.*
39 *Oratio nulla animæ Lymbi prodeſt, purgatorij vero ſic ferè omnes.*
40 *Eccleſiæ miniſter ad orandum quis dicitur.*
40 *Oratio quæ ex opere operato prodeſt, & quæ tantum ex opere operantis.*
42 *Oratio aliena pro viuis an ſit vtilis illis n. 41. & in q̃d.*
43 *Oratio in quid prodeſt animæ Purgatorij, & in quid nõ.*
44 *Oratio quo iure mortuo & viuo prodeſt, etiam via iuſtitiæ.*
45 *Oratio nulla, excepta Chriſti, prodeſt de iuſtitia alij quoad gratiam.*
46 *Oratio aliter via iuſtitiæ, aliter via liberalitatis prodeſt.*
46 *Deus qua ratione poteſt dici obligatus.*
47 *Oratione vnius datur de liberalitate alij gratia maior merita.*
48 *Oratio pro multis, cæteris paribus, præſtat orationi pro paucis.*
48 *Oratio pro amico melior, quàm pro inimico, cæteris paribus.*
48 *Amare amicum de ſe melius, quàm amare inimicum.*
48 *Oratio generalis pro multis an proſit vt ſingularis.*
49 *Oratio facta pro aliis quid illi, & quid facienti proſit.*
50 *Oratio pro ſe orante ſolo facta prodeſt aliis.*
51 *Oratio & omne aliud opus meritorium triplicem valorem triplici hominum ſpeciei applicandum habet, & vt id ſit faciendum.*
52 *Orantium intentio in applicando vt exprimenda.*
52 *Miſſæ in Memento quid memorandum remiſsiuè.*
53 *Communio bonorum fidelium qua ratione nititur.*
53 *Chriſtus caput Eccleſiæ.*
54 *Eccleſia Chriſti corpus, Chriſtiani eius membra.*
55 *Excommunicatus quod maximum damnum incurrit.*
56 *Compaternitas, & patria quæ Chriſtianorum optima.*
57 *Confratres multarum fratriarum honorificarum infœlices, ſi fratriæ Chriſtianæ ſunt expertes.*
58 *Deuotio quid, quot, & quæ eius cauſæ.*
59 *Deuotiores cur fœminæ, ægroti, & afflicti, quàm alij.*
60 *Vota plura ſunt tempore neceſsitatis, quã proſperitatis.*
60 *Deuotionis impediendæ occaſio cur interdum ſcientia.*
61 *Religioſus cur non ſuo comme indignus, eo quòd orationem mentalem voluntariam quotidie non agit.*
61 *Oratio mentalis voluntaria ſine præiudicio præceptæ facienda.*
62 *Deuouendi nos Deo cauſas, quæ ſunt tres; hæc tria nominata ſuggerent.*
63 *Deuotionem qua Dei beneficia, & qui noſtri defectus ſuggerent.*
64 *Sacramento quo regeneramur, quo conſeruamur, & quo reſipiſcimus.*
65 *Dei caſtra quis pro diaboli deſerit, & Deum quadantenus renuit.*

1 DVM contenta in præcedenti ca. 19. imprimerentur, allatum eſt ad me ex Medina Campi id, quod ſuper quarto libro Sententiarum eleganter & elaborate compoſuit vir ille, ingenio præcelleuti, & doctrina reſoluta ornatus, Doctor Medina, Cathedrarius inſignis Academiæ Complutenſis, quem ego plurimum amo, obſeruo, & colo multis de cauſis, & in his, quòd me primo gradu literarum donauit. Quoniam igitur præfatus celeberrimus Doctor tractat in quadam parte illius libri de oratione, de qua hic ego etiam tracto, proferam hic in medium nonnulla, quæ ipſe tangit & non ego, & alia quæ ambo tangimus, ſed diuerſo, vel contrario modo. Primo quidem orationis definitionem dedit ille [a] verbis longiorẽ, ego [b] vero breuiorem, non tamen minus claram, nec ſenſu minus amplam.

Secundo, ſignificationem huius vocis, *Oratio*, ambo [c] tractamus, ille breuius, ego fuſius, quia plura tango, & non minos diligenter.

2 Tertio, ille ait, [d] orationem eſſe actum voluntatis ego vero [e] eſſe actum intellectus, ſequutus in hoc S. Thom. [f] Gabrie. [g] & Communem, qua in re ille multum moratur, ego vero parũ: quia parui refert quoad animæ vel corporis vel fortunarum ſalutem, vtra opinio teneatur. Quamobrem non reſpondeo hic ipſius conſiderationibus, quæ licet ſint ſubtiles, poſſunt tamen eneruari, aut cum noſtris conciliari per id, quod in hoc cõſiderauit quidam Cardinalis doctiſsimus, [h] dicens, quòd cum oratio ſit actus rationis practicæ, eamque moueat voluntas, poteſt attribui oratio vtrique potentiæ, intellectui ſcilicet, & voluntati. Intellectui quidem immediate, voluntati vero mediate: & vni argumento, quod ipſe poſtea format, ſatis reſpondet ipſemet S. Tho. [i] nec contra ſolutionem, quæ ex eo colligitur, replicat Medina.

3 Quarto, ergo [k] dico cum S. Thom. [l] communiter recepto, orationem eſſe actum virtutis Latriæ ſiue religionis abſolute, ipſe vero cũ diſtinctione, nimirum eſſe quidem actum latriæ eam orationem, qua petitur aliquid in Dei honorem, eſſe vero actum charitatis illam, in qua petitur aliquid ob amorem eius, vel proximi: non tamen ob id recedo à communi: nam vt nullus eſt actus virtutis, qui non poſsit ex variis virtutibus naſci, vt alibi diximus [m] (inferendo ex hoc quendam modum, ad valde compendioſe quærendas multas virtutes (adeo quidem, quod dixit S. Tho. [n] ieiunium, quod ſuapte natura palam eſt actum eſſe

a De oratio. q. 1. a. 1. n. 14.
c Ille in prima q. nos in c. 1. ſect. 1.
d Vbi ſup. in princ. 2. q. 1 vſq. c. 1. n. 16.
e In 2. 2. q. 83. ar. 1. & in 4. dist. 15. q. 4. ar. 5. g Loc. cit. col. 8. Super. cano. Miſſ. h Caiet. 2. 2. q. 83. ar. 1.
i 2. 2. q. 83. ar. 3. & in 4. dil. 15. q. 4. arti. 1. k c. 1. n. 22. & 25. l In 2. 2. q. 82. ar. 2.
m In c. 8. n. 117. de pœnit. d. 1. 2. 2. q. 83. arti. 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tempe: antiæ, interdũ esse sacrificium, & consequenter actum Latriæ ratione finis.

4 Qua eadem ratione oratio, licet suapte natura sit actus Latriæ, facta tamen ob amorem, quo Deum, nos, vel proximum prosequimur, sit actus charitatis ratione finis, vt subtilissime declarauit S. Tho. [a] Ideo autem oratio ex suapte natura est actus Latriæ, quia rogare Deum suapte natura, si nõ referatur ad alium finem aliarum virtutum, dũtaxat pertinet ad Latriam, quæ incitat ad honorandum Deum: quoniam rogare est honorare, & rogari honorati, quatenus per id significatur potestatem iuuandi inesse rogato, & necessitatem auxilij inesse roganti, vti nos alibi tangimus, vt fusius tradidit Cardinalis Caietanus. [b]

5 Quinto, ambo [c] sequimur frequentiorem opinionem, quæ habet, posse homines licite petere à Deo bona temporalia, siue sint corporalia, cuiusmodi sunt vita, salus, integritas membrorum, pulchritudo, agilitas, siue honorabilia, vt sunt honor, fama, & gloria, siue pecuniaria, vt diuitiæ; dummodo illa petant hac adhibita conditione, si Deo placuerit, & conferat ad suam salutem, aliàs secus. Cui ego addidi [d], non esse necessarium semper exprimere hanc conditionem, sed sufficere tacitè intelligi, quodque ea sit intentio petentis illa, quod etiam ipse postea dixit. [e]

6 Sexto, ambo etiam sequimur communem dicentem, posse nos petere absolute aliqua sine conditione: sed ego solum expressi ea, quæ Deus nobis iubet petere, cuiusmodi est gratia & gloria æterna, & liberatio à peccato potissimum mortali, sequutus doctissimum, eundemque piissimum Adrianum: non tamen negando alia peti posse. Ipse se extendit expresse ad omnia, quæ de se sunt bona, qualia sunt omnes virtutes, ob quod necesse visum fuit ei limitare suum dictum [f], vt non haberet locum in iis virtutibus, quæ sine bonis temporalibus haberi non possunt, de quarum numero dicit esse liberalitatem & magnificentiam, quas dicit non posse actu haberi citra bona fortunæ, & fortitudinem bellicam, quam inquit non posse acquiri citra arma & vires, & castitatem coniugalem, quam dicit sine vxore haberi non posse. Ratio tamen præfata huius limitationis non videtur eam concludere: quia multi non habentes bona pecuniaria, possunt, & solent fæpius habere voluntatem dandi quod, quando, quantum, vbi, & vt oportet, si eis abundarent, & multi magnis viribus carentes, & non habentes arma possunt & solent velle iuste pugnare, occidere, & mori in bellis iustis in debitum finem, & quantum oportet, si possent, & hi actus sunt proprij liberalitatis & fortitudinis, & consequenter possunt eas gignere: quia illæ sunt habitus, & habitus, generatur, & augetur ex suis actibus frequentatis, vt post Arist. docet S. Thom. communiter receptus [g]. Sed quia disputatio hæc parum est vtilis, satis fuerit hæc insinuasse. Admonemus tamen Lectorem, quòd in Commentario de eleemosyna [h], probauimus etiam pauperrimos teneri quandoque de præcepto ad eleemosynam mentalem, idest ad volendum eleemosynam realem facere, si possent. Quod ipsum dici potest de viro fragili, & infirmo, vidente Rempub. in extrema necessitate defensionis aduersus inuasores suos, præsertim infideles, videlicet, quòd teneretur ad defensionem mentalem, hoc est ad volendum ipsam defendere si posset, quod constat esse virtutis

[a] In 2.2.q. 83.art.17.

[b] In 2. 2. q.83.art.3. & ipse in q. 3. nos in c. 19.n. 56.et 160. & in c. 6. n. 35. sub fin.

[d] Vbi sup. n.56. & n. 160.

[e] In q.12. §.4.

[f] q.3. col. 3.

[g] 1.2.q.51. ar. 2. & 2. 2.quæstio.q. 35.ar. 2. & 3.

[h] Qui in 6. quiescamus d.42. commen. 5. finum.

fortitudinis actum, & consequenter non solum possunt pauper & debilis habere actum liberalitatis & fortitudinis, sed etiam tenentur aliquando illum habere, vel inchoare.

7 Septimo, ille [a] dicit, posse nos sancte orare Deum vt occidat hæreticum, vel alium infidelem sub conditione, si tandem se non sit emendaturus: imò & sanctum sub conditione, si diutius viuendo damnandus sit: quin vt & nos ipsos occidat, si nostræ id saluti conferat. Quod ipsum ego [b] dico breuius, & addo resolutionem illam, quòd quicquid fieri aut desiderari potest, oratione peti potest, non contra, quicquid desiderari vel peti potest, fieri potest.

8 Octauo, ambo [c] dicimus, quòd toti Sanctissimæ Trinitati & singulis trium personarum dirigi potest oratio. Ille insinuat Erasmum asserere, quòd non potest dirigi Spiritui sancto, ego vero id non admouui: quia licet ab aliis nonnullis ipsius opinionibus, [d] quarum ille non meminit, recedam, hanc tamen non inueni in eo assertam. In meo namque libro non aiebat Erasmus, non posse dirigi orationem ad Spiritum sanctum: imò dicebat Ecclesiam dirigere ad ipsum multis in hymnis, prosis, antiphonis, & versibus, licet nullam earum, quas vocamus Collectas, quod antequam ille, id dixit Speculator, vt hic sius trado. [e]

9 Nono, ille ait [f], nos orare posse animas Purgatorij, quæ sunt Deo amicæ, vt eum pro nobis orent. Ego vero id negaui §, sequutus S. Thom. & Commentem, à qua etiam nunc non recedo, non quod neq; queat vtrunque citra S. fidei Catholicæ præiudicium disputando defendi, sed quòd non videam rationem, aut textum, cur recedere ab itinere regio & communi debeam. Tum ob rationes ibi adductas. Tum quia Ecclesia hactenus nullam vnquam orationem in id instituit. Tum quia videtur inhumanum, & à misericordia alienum, imò & quædam crudelitas, vt quis petat auxilium ab eo, qui eo tantopere indiget, & tam excruciatur, cum ipse longe minus egeat, minusque patiatur, cumque sciat indigentiam, necessitatem, & tormenta animarum in Purgatorio existentium multum excedere tormenta viuorum. [h]

10 Decimo, ille dicit [i], quod pios ac sanctos viuentes possumus orare, ego vero [k] contra, sequutus S. Thom. contra tenentem: licet, meo iudicio, concliari possunt eo, quod ego ibi dixi, nempe, quod viuos rogare possumus loquendo, aut scribendo illis, vt pro nobis aut aliis intercedant apud Deum, sed id non apellari orationem à vulgo, quod ipsum S. Tho. sensit, Qui tamen illam rogationem voluerit orationem appellare, vt præfatus vir doctus, non est dicendus errare, modo confiteatur alia reuerentia debere orari Diuos Ambrosia illa diuinæ visionis, cum securitate nunquam ea carendi fruentes, alia vero rogandos sanctos viuos, qui nesciuntur etiam à se esse boni (licet sint tales) sine priuilegio speciali, & esto sint boni, quotidie possunt fieri mali, nisi fuerint in gratia confirmati, quorum nullus, aut rarus, aut certe ignotus est lege communi numerus [l].

11 Vndecimo, ille ait, [m] etiam animas in Purgatorio existentes: orare Deum pro viuentibus, ego [n] vero contra, cum S. Thoma, & communi sententia, à qua discedere nolui, licet Gabriel [o], & alius quidam doctor neotericus (quem Medina non ci-

[a] In 3. dist. 4. q. 1. art. 1. & 2. & 4. dist. 15. q. 4. art. 2. quæstiunc. 2.

[b] In 2. 2. q. 83. art. 11. & 17.

[c] Caiet. 2. 2. q. 83. art. 14.

[d] Sess. 6. can. 7. & sess. 14. can. 5.

[e] Caiet. 2. 2. q. 83. art. 14.

[f] In dicto art. 14. & 15. & 16. illius q. 83.

§ Quod olim diximus post glos. ca. 9. quidam. de pœn. & remiss. & in 4. penul. de pœn. d. 5. & Torrecre. in c. nihil. de consec. d. 5. & Adrian. quodlib. 8. pag. 1.

[h] In cap. 6. num. 24.

[i] Quodlib. 8. & postea 1. prima q. sine argum. 3. 13.

[k] In 4. d. 21. q. 1. a. 1. & 2.

[l] In cap. 9. num. 39. & seq.

[m] Ipse in q. 6. colu. 9. & nu. Nos in ca. 1. num. 17.

[n] In 4. d. 15. q. 4. art. 1. quæst. 2.

[o] quæst. 7. col. 1.

Et Horis Canonicis. 533

tat, & ego sic vtpote virum mihi peculiari ratione admodum obseruandum, cuius virtutes & eruditio, posteaquam illud ædidit, fuerunt illustratæ magno illo Episcopatu Calaguritanensi, quem optime promeruit) sequantur illius opinionem, discedere inquam nolui, quia nullus est textus qui efficaciter id probat, nec ratio, quæ nequeat facile considerationibus S. Thomæ solui. Quas tamen fateor parum concludere contra eum, qui nouam hanc tenere voluerit opinionem: nam contra eum nullus est textus, nec vlla ratio, quæ necessario concludat. Quare consulerem, vt ille nouæ huic opinioni adhæreret, quem magis moueret ad orandum pro animabus Purgatorij spes, quòd per preces earum in illis grauissimis pœnis ad Deum emissas iuuaretur, quam mouet misericordia & compassio, quã de illis habet, vnà cum spe quod illæ ab illo carcere liberatæ sint pro eo (sententia omnium) oraturæ. Nemo tamen existimet eos posse cognoscere id, quod agitur in hoc mundo, vt cognoscunt beati, qui teste Gregorio [a] Deum videntes hoc sciunt, quamuis cõiecturis & relatu aliorum, qui eo accedunt, diuinaque reuelatione, & Angelica monitione multa eorum, quæ hic fiunt, norint. Verum quia illa eorum magna miseria, & desiderium iis subueniendi eis (mea quidem sententia) plus nos mouere deberet ad orandum pro illis tam afflictis, quam spes antidoralis recompensationis facienda ab eis, in nobis subueniendo tempore, quo cruciantur, assentior opinioni D. Thomæ. [b]

12 Duodecimo, ambo [c] dicimus peccatores orare posse. Ille tamen ait primo, quod obstinati non proprie orant. Secundo videtur in obstinatorum numero ponere omnes eos, qui peccata sua non ita agnoscunt, nec curant exire ab eis. Tertio, inquit, quòd his suæ preces non prosunt. Quarto, quòd orando peccant. Quinto, quod nullus eis bonus, & pius potest esse affectus. Quæ omnia, meo iudicio, his sequentibus sex dictis temperanda sunt. Primum, quòd obstinati orare possunt saltem male, etiam accipiendo proprie vocabulum orare: nam etiam proprie acceptum significat petere rogando, quod tam facit qui male quàm qui bene orat, vt efficaciter S. Thom. probat, [d] cuius nescio an meminerit præfatus Doctor, cum hoc scripsit, quem etiam, vt credo, oblitus fuit Caietanus id alibi [e] tangens, quem supra citaui. [f] Secundo, quòd tres sunt species peccatorum, duæ supradictæ, & tertia eorum, qui proponunt exire à peccato aliquando, quamuis, impræsentiarum non exeant, aut suo iudicio satis exeunt, licet vere coram Deo non exeant, quorum magnus est numerus, vt clare colligitur ex his, quæ communis habet opinio, [g] & ex eo quod ipse alibi [h] scribo, & etiam ex eo quòd idem Doctor, 19. conclusionibus, & locis alterius tractatus, imò & in hoc ipso tractatu [k] de oratione ad aliud propositum, magnam posuit differentiam inter hos & obstinatos. Quamobrem non ascribo obstinatorum numero, nisi eos, qui sua peccata decreuerunt continuare vsque ad mortem, aut nunquam eorum pœnitere. Tertio, quòd peccatoribus etiam obstinatis suæ bonæ preces possunt prodesse ad omnia illa, ad quæ prosunt sua bona opera iis, qui peccato mortali sunt infecti, eadem enim ratio in vtrisque inuenitur, vt etiam ipse Medina alio in loco [l] inquit. Quarto, quòd peccatores obstinati facere possunt multa opera moraliter bona, sed non meritoria gratiæ, vel æternæ vitæ, vt Io. Chrysost. [a] aperte ait in hæc verba. *Non potest malus in omnibus esse malus, sed habet aliqua bona.* Et Hierony. [b] in illa. *Virtutibus Romani meruerunt imperium.* Et S. Thom. [c] ab omnibus receptus concludit, non solum infideles non peccare in omnibus, quæ faciunt, aut dicunt, sed etiam nonnulla opera moraliter bona exercere, quanto magis fideles, licet sint obstinati, possunt eadem, imo maiore ratione bene orare: quia non sunt adeo mali, ac infideles, qui etiam mori in peruersa sua opinione, sectaque sunt parati. Nec obstat id, quo præfatus Doctor mouetur, videlicet obstinatos non posse habere affectum vel desiderium piũ erga Deum. Tum quia licet id verum sit, intelligendo per pium meritorium gratiæ, vel gloriæ (qualem nullus etiam alius mortifero peccato infectus habet) non tamen est opus, vt talem effectum habeat, ad hoc, vt aliquod eius opus sit moraliter bonum: alioqui enim in peccato mortali existentes peccarent in omnibus, quæ agerent, quæ propositio falsa est, & hæretica, iuxta Concilium Tridentinum. [d] Tum quia, si intelligas per pium bonum moraliter, vt accipi debet hoc loco (quemadmodum hoc eleganter declarat quidam Card. [e] quodque sentit S. Thom. [f]) falsum est id quo Medina mouetur. Quinto quod hoc consequitur, obstinatos non solum posse habere aliquod pium desiderium, verum etiam multa bona opera, & colloquia. Sexto, quod Deus sæpe solet audire pro sua liberali benignitate, etiam ad bonum eorum saltem temporale, & ad omnia alia, ad quæ opera bona facta in peccato mortali prodesse possunt, § licet eos non pœniteat peccatorum, & sint obstinati, vt exaudiuit Saulem, aliosque plurimos Reges peruersos populi Israelitici, & ætate nostra audit Saracenos, Iudæos, Paganos, & Turcas. Probantur hæc ex iis, quæ sæpe dixi [h] per communem opinionem contra Adrianum, [i] scilicet, quod ecclesiastici cum mortali peccato sunt infecti, recitantes horas, non solum denuo non peccant recitando, sed etiam præcepto recitandi satisfaciunt. quod ipsum ipsemet Medina alibi affirmat. [k] Confirmatur etiam eo quod supra dixi, [l] nempe orationem peccatoris etiam obstinati prodesse etiam alteri, quando eam agit alicuius boni rogatu, aut tanquam minister Ecclesiæ.

13 Decimotertio ambo [m] dicimus contra Communem, Dæmones, & damnatos orare posse, licet non bene. Sed ille dicit hoc verum esse capiendo verbum hoc large pro orare, sed non proprie. Ego vero dico, quod sic, etiam capiendo proprie: proprie enim orare & rogare dicitur non solum, qui bene orat & rogat, verumetiam, qui male, vti probat efficaciter S. Tho. [n] cuius memoria fortassis Medinæ & Caietano non occurrit, vt antea dixi.

14 Decimoquarto ille ait, [o] quod qui tenetur recitare horas Canonicas, non satisfacit præcepto Ecclesiæ, recitando eas submisse inter dentes, nisi tam clare recitet, vt assistentes eas audire, cessante alio impedimento, queant. Cui rei, quia quotidiana est pauperrimorum, & vix plus operis impendam. Pro eo facit primo statuta Gallica. [p] in illis verbis. *Non in gutture: neque inter dentes, seu deglutiendo, aut syncopando, &c.* Secundo quod vt supra dixi, S. Thom. [q] dicit, quod oratio publica non solum requirit vocem, sed etiam altam vocem. Tertio, quod ipse post Caietanum [r] supra dixi, peccare dicentes Missam adeo submisse, vt

[a] Ca. quid ergo. de Pœnit. d. 3. & Ca. omnia. 28. q. 1.

[b] 2. 2. q. 10. art. 4.

[d] Sess. 6. can. 7. & sess. 14. can. 5.

[e] Caiet. 2. 2. q. 83. art. 14.

[f] In dicto art. 14. & 15. & 16. illius q. 83.

§ Quod olim diximus post glos. ca. 9. quidam. de pœn. & remiss. & in 4. penul. de pœn. d. 5. & Torrecre. in c. nihil. de consec. d. 5. & Adrian. quodlib. 8. pag. 1.

[h] In cap. 6. num. 24.

[i] Quodlib. 8. & postea 1. prima q. sine argum. 3. 13.

[k] In 4. d. 21. q. 1. a. 1. & 2.

[l] In cap. 9. num. 39. & seq.

[m] Ipse in q. 6. colu. 9. & nu. Nos in ca. 1. num. 17.

[n] In 4. d. 15. q. 4. art. 1. quæst. 2.

[o] quæst. 7. col. 1.

[p] Tit. quo modo fit oratio. q. 2. 1. q. 83. art. 12.

[r] In d. a. 12 & Ind. cap 7. num. 41.

Universidad de Deusto
Biblioteca

eam non possint audire circunstantes. Ego autem non obstantibus his, dico sufficere formare verba intra labia, ita vt illa ipse audire, vel intelligere queat, qui non tenetur dicere ita vt populus, aut alij auditores audiant. Tum quia id seruãt doctiores & pientiores, qui recitant audiendo Missas, aut manendo in sacellis, aut choris, vel cubiculis, vel proficiscendo cum aliis, vbi si tam alte & clare recitarent, ac ipse dicit, alij alios impedirent, & aliorum perturbatores censerentur, quales habentur quotidie, qui tam clare recitant. Tum quia magna pars Missæ, & horarum Canonicarum pronunciatur, & debet pronunciari secreto, & tam submisse, vt non audiant circunstantes. Tum quod alioqui innumeri sacerdotes, & pij, & eruditi, tenerentur restituere magnam partem fructuum suorum beneficiorum, quia innumeri sæpissime recitant submisse in præsentia dominorum, amicorum, & aliorum ex vrbanitate, & ciuilitate, & ad fugiendam hypocrisis speciem. Tum quia Cardinalis quidam [a] prudenter dixit, quod oratio publica de præcepto quidem debet esse vocalis, sed clara & alta solum de decentia: quæ tamen decentia cessat, cum ad non impediendum vel offendendum alterum, decentius est illam submisse dicere. Tum quia cum eas pronunciat ad se tantum mouendum, & mente & corpore Deo seruiendum, sufficit, quod formet verba, illaque audiat & intelligat, saltẽ quoad forum interius, licet quoad exterius, non posset probare se illa dixisse. Tum denique etiam suffineri posset disputando, licet ipse non consulerem, quod ea, quæ iubentur dici in Missa & horis Canonicis secrete, sufficiat dicere mentaliter, ponderando quoddam priuilegium à Leone Papa X. fratribus Minoribus concessum, & supra. [b] in id perpensum.

Non obstant pro contraria parte adducta. Ad primum enim responderi potest, quod statuta Gallicana per verba illa. *Non in gutture vel inter dentes, seu deglutiendo aut syncopando, &c.* noluerunt significare, necesse esse illa tam alte dicere, vt alij audire possint, sed ne dicantur in gutture, & inter dentes, deglutiendo, aut syncopando, ita vt neque sibi ipsi pronunciet distincte. In quod pondero illam coniunctionem, seu, quæ diuidit voces, & coniungit significata: [c] & quod coniunctio, aut videtur capi pro, seu, cum duobus illis gerundiis, deglutiendo, aut syncopando, quæ denotant verbum deglutiendo referri ad in gutture, & syncopando ad inter dentes. Pondero item quod inferius dicunt, *Sed reuerenter, verbisque distinctis peragat.* insinuando non requiri necessario vocem altam, sed euitationem confusionis, & imperfectionis verborum per pronunciationem distinctam, & articulatam. Ad secundum, videlicet dictum S. Thom. respondeo, intelligendum esse de oratione, quæ non solum est publica, verum etiam publice aliis dicenda, nec sufficit dicere etiam clare in camera aut angulo ecclesiæ, nemine audiente. Ad tertium videlicet dictum Caietani, [d] quem sequor [e], respondeo, Missam non solum esse orationem publicam, sed etiam publice coram aliis, qui eam audiant, dicendam. [f] Debent enim eam audire duo, vel saltem vnus si haberi potest, vt in lectione ordinaria alibi [g] dixi: horas vero Canonicas dici posse priuatim, quando non debent dici coram aliis, vt eas audiant.

15 Decimoquinto ambo [h] concordamus contra quosdam alios, quod qui recipit aliquod beneficium, consentiendo alteri omnes fructus loco pensionis, tenetur dicere horas Canonicas: verum ipse se fundat in eo, in quo etiam olim ego me fundabam, puta quod habet titulum, & quia per eum stat, quo minus percipiat fructus, eo quod consensit, vt alteri reseruarentur: & quod vnus eorum tenetur recitare, sed non pensionarius, ergo ipse. Ego vero me nunc fundo etiam in alio, quòd non solum habet titulum beneficiarium, sed etiam quia potest recipere, si velit. Nam si velit, potest per se seruire beneficio, velut ipsius dominus, alius verò tenetur ipsi dare tantum, quantum dandum est illi, qui seruit, quantumcunque fuerint ipsi reseruati omnes [a] fructus. Quæ tamen ratio mea noua cessat in eo, qui recipit beneficium, consentiendo, vt Papa reseruet non solum fructus, sed etiam seruitium, omnemque obligationem & administrationem, & ideo antiquior ratio, cui soli adhæret ipse, generalior videtur & firmior. Quia vero prudentia, liberalitate, & integritate Sanctissimorum, eorundemque Max. Pont. Pij V. Gregorij XIII. & Sixti V. nunc regnantis, prædictæ inolentes reseruationes iam exularũt ab aula, nec in eam (Deo propitio) redibunt, omitto tractare hic quędam corollaria subtilia, & paradoxa, quæ ex eis, & prædictis ante hac intuleram.

16 Decimosexto, ille dicit, [b] & quidem optime, quòd is, cui commendatur beneficium, tenetur recitare pro tempore, quo ei fuerit commendatum, ego id non attigi: quia de eo non dubitaui, quoniam etiam beneficiarum habet, & fructus percipere potest. Quandoquidem, vt ait glo. recepta, [c] Commenda beneficiaria est titulus canonicus, cuius contrarium præsupponit prædictus Medina, licèt excusatè posfit, meo iudicio, intelligendo per titulum id, quod multa iura intelligunt, puta ius, ob quod beneficium fit habentis illud, quale non est Commenda, præsertim cum non est perpetua.

17 Decimoseptimo, ille ait, [d] obligari ad recitandum habentem Capellaniam collatiuam, quod ego speciatim non tango, licet sæpius Salmanticæ, & hic Conymbricæ idipsum responderim, & palam est ita esse respondendum: quandoquidem beneficiarius omnis potens recipere aliquos fructus ex suo beneficio, ad id est obligatus: & Capellania collatiua est beneficium Ecclesiasticum, vt ex beneficij definitione à nobis alibi [e] data probari potest. At vero difficilius est determinare, quæ Capellania dicatur collatiua, & quæ non. Ad quod respondeo, quod illa, quæ auctoritate Apostolica, vel ordinaria instituta est, vt sit ius spirituale consequenter, & perpetuum in se, saltem quoad habentem. Nec refert an dari debeat per meram collationem, an per electionem, vel confirmationem, an præsentationem, & institutionem. [f] Vnde sequitur, quòd Capellaniæ institutæ à solis testatoribus, vel donatoribus, citra auctoritatem Papalem, vel Episcopalem, non sunt collatiuæ, neque obligant suos possessores ad horas Canonicas.

18 Decimooctauo, ille ait, [g] Coadiutores non esse obligatos ad recitandum diebus, quibus non supplent vices illorum, quorum sunt Coadiutores, quibus vero supplent sic. Quæ conclusio videtur iusta, sed facit contra eum, quatenus præsupponit, quod Coadiutor non semper tenetur recitare. Primo quidem,

dem, quòd titulus Commendæ obligat ad recitandum iuxta supradicta, [a] & quod titulus Coadiutoriæ non videtur esse minor, quàm titulus Commendæ, cum etiam virtute illius capiatur possessio Coadiutoriæ, sicut virtute tituli Commendæ, capitur possessio Commendæ. Secundò, quòd obligatio recitandi non nascitur ex suppletione officij alieni, sed ex titulo & iure, quod ad id habet. Tertio, quòd ratione illius percipere potest vitæ necessaria, [b] & consequenter fructus. Quarto, quod videtur posse quem ad titulum Coadiutoriæ ordinari.

Etiam contra eandem conclusionem, quatenus habet Coadiutorem esse obligatum ad quandoque recitandum, facit, quòd Coadiutoria non est beneficium Ecclesiasticum, quia non conuenit ei definitio beneficij, quam latè alibi [c] tradidimus, & proximè summatim retulimus: & quod ratione vsius beneficij non debent obligari duo ad recitandum, & quod eorum alter non habet ius in re, sed ad rem, vt alibi dixi. [d] Per hæc omnia videtur resoluendum, quòd Coadiutor tenetur facere omnia, & sola illa, ad quæ datus est Coadiutor, licet constituatur in totum futurus successor: & ita si datus sit Coadiutor ad dicendum omnes horas nomine alterius, tenebitur ad omnes illas, si vero ad aliquas solas, ad eas duntaxat, & si solum ad id tantum, & si omnibus diebus, tenebitur illis, & si aliquibus, iis solis, quia causa limitata limitatum producit effectum. [e] Et forte mens præfati Medinæ hæc fuit, quæ singularis declaratio est.

Ad diluendum autem argumenta, fateor Coadiutorem nunquàm teneri ad recitandum ratione beneficij, vt concludunt vltima argumenta, quandoquidem nullum beneficium neque in titulum, neque in Commendam habet, & licet ratione iuris, quod habet, possit accipere possessionem illius iuris, quod est Coadiutoria, non tamen beneficij, quod est aliud ab ea, sicut & Pensionarius potest accipere possessionem iuris recipiendi pensionem, non autem beneficij, super quo illa est constituta. Et quamuis ei deberetur sustentatio, & ordinari possit, si sit Coadiutor, & futurus successor: non tamen ratione beneficij possessi, sed alterius iuris, quo sustentari potest, quale sufficit ad ordines suscipiendos, sicut etiam Pensionarius perpetuus. Et etiam obligatio recitandi parum aut multum, hoc vel illud, procedit à Coadiutoria per eum suscepta, sicut & procederet ex voto, vel ex pacto [f], si per illa se obligasset ad illud.

19 Decimonono, ille ait, [g] Religiosos vtrales non obligari ad horas Canonicas, nihil in illius confirmationem allegando, in quo credo eum sequutum Caietanum, [h] dicentem non reperiri textum, vel rationem id probantem. Ego vero dico [i], quod quicunque religionem ad seruiendum in choro professi sunt, ad id obligantur, & pro ratione adduco non illam Paludani [k], quam confutat Caietanus, sed rationem S. Antonini, [l] ex quo infero [m] postea multa quotidiana.

20 Vigesimo, ille ait, [n] nos non obligari scire memoriter, *Pater noster.* & *Credo*, ego dico quod sic, etiam, *Aue Maria.* sed ipse intelligit de obligatione contenta sub præcepto diuino, iuxta quod tenemur quidem scire, quod contenta in oratione Dominica petenda sunt à Deo, sed non memoria tenere petitiones eo ordine, quo in ea scriptæ sunt: sicut etiam tenemur scire articulos parui symboli, licèt non tenere memoria eo ordine, quo in eo describuntur, vt recte declarant Angel. Syluest. & Ioan. Tabien. [a] Ego intelligo de obligatione nascente ex humano iure communi, vel particulari scripto, vel consuetudine introducto, quod saltem obliget ad peccatum veniale, vt sentit Palud. [b] quod confirmat textus à me ibi allegatus, [c] & alia Concilia, [d] & generalis consuetudo, quin & constitutiones synodales aliquorum Episcopatuum (velut vsus Archiepiscopatus Bracharensis [e] quæ iubent vt parochi statis diebus doceant, *Paternoster, Credo, & Aue Maria.*

21 Vigesimoprimo, ille præsupponit. [f] licèt nihil in id alleget, nos obligari iure diuino ad orandum pro nobis, & pro iis, qui extremè, vel magnopere egent nostra oratione. Ego vero allego, [g] & sequor pleroſque viros illustres contrarium tenentes, nisi cum non se offert aliud remedium. Facile tamen cuipiam videri potest nos posse conciliari, intelligendo eius dictum de eo, qui commodè citra iactum cram propriam orare potest, nostrum autem de illo qui commodè id facere non potest. Pro quo faceret, quòd videtur distingui de obligatione faciendi eleemosynam, videlicet, quòd ei, qui necessitate extrema premitur, tenetur eam facere, qui habet superfluum naturæ, idest vltra necessaria vitæ, & ei, qui non in extrema, sed in notabili necessitate constitutus est, tenetur facere is, qui habet superfluum non solum naturæ & vitæ, sed etiam personæ, siue vltra decentiam sui status, iuxta S. Thom. [h] declaratum à Cardinali Turrecremata, [i] & defensum, ac illustratum à Caietano in tractatu, quem super eo composuit. [k] Sed aduertendum est, quòd non ait S. Thom. eum, qui habet superflua vitæ & personæ, teneri ad erogandam eleemosynam cuilibet pauperi in magna necessitate constituto, sed quòd habens eiusmodi superflua tenetur facere eleemosynã alicui in tali necessitate constituto, quem rationabiliter ad id elegerit, vt colligitur ex prædicto Caietano, [l] & sic eius dictum à simili non videtur concludere, teneri nos ad orandum pro quolibet constituto in magna necessitate nostræ orationis, etiam si eam absque iactura nostra facere possemus.

22 Vigesimosecundo, ille ait, [m] illud Euangelij, *Oportet semper orare.* non esse Christi, sed Euangelistæ, & noue illud commentatur. Ego [n] sequor eos, qui illud commentantur velut dictum Christi, & vt ipse non negat in se veros esse intellectus, quos ibi refero, & deligo, ita fateor eius intellectum, esse rationi consonum, puta verbum illud *Semper*, idem valere quod instanter, & importune, intelligendo tamen per importunitatem id, quod intelligit D. Paulus, [o] & declaratur per B. Gregor. [p] & non vt fiat quando, vbi, & quomodo non congruit deficiente aliqua circunstantia: id enim peccatum foret, vt ambo alibi tradimus. [q]

23 Vigesimotertio, ambo tradimus, orationem multis modis fieri malam, quod ego longe fusius quam ille vigintiocto corollariis explico: [r] ipse vero breuius, quia tradit radices nudatas ramis, ego vero vestitas eis, Corollariis scilicet admodum quotidianis, quibus oblitus fui

a Caiet. 2. 2. q. 83. ar. 12.

b In c. 19. p. 86.

c Iux. glo. memorabilem in l. ad prouidendũ C. de in lit. dand. iuco. & gl. c Ludouic⁹. 65. dist.

d 2. 2. q. 83. ar. 12. e In c. 1. n. 4.

f In c. hoc quoq; sup. ead. dist.

g In eodẽ c. hoc quoque, si ipse in 2. 7. col. 3. Noti in c. 7. n. 19. & sup. eod. c. n. 15.

a In suis sũmis recẽtioribus.

b In 4. di. 15. q. 5. col. 2. cc. vos autẽ. de Cons. fec. d. 4. d. 3 Tolet. 4. & 9. & melius Cõcilium Remẽse, c. 2. e Quæ in ordine est 14.

f Vbi sup. in princi. q. 2.

g In c. 3. n. 9.

h 2. 2. q. 32. ar. 5.

i In e. singulis. 86. dist.

k De præceptis eleemosyna. & to. opuscu lo. tract. 5.

l In multis locis præsti tractatus præsertim ex c. 3. 5.

m In d. q. 11. n. dicto c. 3. n. 6.

o 2. ad Ti. 4.

p In Ez. re Hor. sub fi. 45. dist.

q Ipse in q. 13. Nos in c. 6.

r c. 6. in n. 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

addere vnum valde notabile, quod ipse adduxit, puta, orationem nonnunquam fieri malam sola circunstantia personæ, qualis est oratio concubinarij, vel alius peccatoris publici in ecclesia tãquam ab eius ministro, ob scandalum, quod præbet.

Vigesimoquarto, ego dixi salutem esse quærendam per media naturalia, & non per supernaturalia, & miracula, omittendo per incuriam naturalia: ille vero extendit illud optime ad quæcunque alia bona, asserens orationem fieri malam incuria & negligentia petentis, quando per eam petit, vt Deus sibi det aliquid, & non vult vti mediis naturalibus, vel aliis ad id institutis à Deo, vel hominibus, siue petat gloriam æternam, siue scientiam, siue salutem, siue alia quæuis bona.

25 Vigesimoquinto, ambo asserimus [a] cum omnibus aliis, orationem priuatam non fieri malam, eo quod orans solum sit in peccato mortali: imo neque publicam, [b] & horas Canonicas, licet in hoc contra teneat Adrianus. [c] Limitat tamen ipse hoc non habere locum in peccatore obstinato, [d] neque in eo, qui non abstinet, [e] nec proponit abstinere à peccato, ob maguam irreuerentiam, quam committit petendo ab eo, cui non vult obedire. Quæ quidem limitatio non videtur nobis bona: tum ob illa quæ supra [f] in aliud propositum allegauimus. Tum ob alia, per quæ, si otium suppeteret, monstraremus eandem ipsam rationem, quæ locum habet in peccatore non obstinato, sed non satis pœnitente, etiam secundum suam conscientiam, habere locum quoad hoc in obstinato, qui neque bene, neque male pœnitet: [g] quandoquidem vterque est in peccato mortali, & vterque nouit, aut nosse debet suum prauum statum, & quod non obedit ei, à quo petit, & quem orat & rogat. Tum quia vt defectus propositi abstinẽdi à peccato, ita voluntas peccandi & perseuerandi non repugnat voluntati recitandi, & honorandi Deum, imo se mutuo compatiuntur, sicut actus virtutis compatitur sibi peccatum mortale [h], adeo vt non semel viderim publicos concubinarios impœnitentes ex animo, & deuotissime recitare horas Canonicas. Tum quia secundum eius opinionem, innumeri sacerdotes, & beneficiarij, & religiosi deprehenderent innumera peccata nondum à se confessa, & nullus infidelis posset bene petere à Deo quicquã quod est contra Communem S.Tho. [i] & aliorum.

26 Vigesimosexto, ille ait, [k] orationem non desinere esse bonam, vel meritoriam gratiæ, & gloriæ, ob defectum deuotionis & feruoris quodque sufficit habere talem voluntatem, quæ nos inducat ad orandum, quamuis non oremus cum deuotione & feruore. Tum quia ad implendum alia præcepta sufficit tanta voluntas, quæ nos inducat ad agendum in iis iussa, licet non sit feruens, secundum omnes, iuxta Euangelicum illud, [l] *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata*, nulla facta mentione feruoris. Tum quia ieiunans voluntarie satisfacit præcepto ieiunandi, licet cum feruore [m] non ieiunet. Tum quia etiã qui amat Deum super omnia, satisfacit præcepto amandi, licet cum feruore eum non amet. Nam licet scriptura [n] præcipiat amare Deum ex toto corde, non tamen intelligendum est, quod eum amemus tanto feruore, quanto possumus: sed quod amemus eum solum, non amando aliud nisi propter ipsum, aut quod non amemus aliud contrarium eius amori, secundum

S. Tho. [a] Tum quia etiam secundum communem opinionem [b], quam alibi [c] pertracto, sufficit quòd nobis vere displiceat peccatum ob amorem Dei super omnia amati, licet displicentia non sit intensa & feruens, vt colligitur ex S.Ioan. Chrysost. [d] Tum denique quod ad peccandum non est necessarius feruor & Deus magis est ad indulgentiam, quam ad vindictam pronus.

27 Contra tamen hanc conclusionẽ tenuit Adrianus, [e] quem cur non allegarit Medina ignoro, cum retulerit omnia sua fundamenta, quæ etiam ipse supra retuli, [f] allegando eundem pro opinione, quod qui sine debita attentione orat, peccat, quamuis oratio non sit præcepta, sed consulta: quia deest ei circunstantia necessaria, puta attentio debita. Ego vero, licet ibi potuissem inferere hanc conclusionem, eam tamen attingere nolui, eo quod dura mihi videretur opinio Adriani, nec minus durum in re tam seria, & quotidiana recedere ab ea, à qua tamen nunc fermè decreueram recedere, partim vt vitarem desolationem, quam concipio de amicorum desolatione, quam illius opinio in animos eorum poterat inducere, partim ob prædicta fundamenta, & authoritatem doctissimi huius authoris: partim quia fere omnia Adriani argumenta diluuntur respondendo, eius argumenta intelligenda esse de oratione, cui deest circunstantia aliqua necessaria, conclusio vero Medinæ de oratione, cui nihil huiusmodi deest, licet ea non redundet deuotione vel feruore, quæ vtilia quidem sunt, sed non necessaria, per infra dicenda: & quod non dicitur tepidum, quod non feruet, fi caleat, neque voluntas, quæ est causa operationis, dicitur tepida, sed calida, licèt non ferueat. Respondendo item quod illud Apocalip. [g] *Vtinam calidus, aut frigidus esses sed quia tepidus es &c.* & illa id genus, non significant tepidum esse eum, qui cum feruore non implet præcepta, sed eum, qui non implet ea, vel ita negligenter implet, cum non seruat omnes circunstantias ad bene implendum ea necessarias. Significare autem vult eum esse calidum, qui facit id, quod ei iussum est, tali amore qualis sufficit ad implendum, licet non sit feruens. Is autem ibi dicitur frigidus, qui saltem metu implet mandata, & tepidus, qui per incuriam non implet ea, aut non cum circunstantiis debitis.

Contra tamen dictum Medinam, eiusque opinionem facit decretum cuiusdam Concilij œcumenici, [h] cui nescio cur non respondeat, nec illud ibi citet: quod tamen, vt statim postea dicam, allegauit in alia quæstione, [i] & non parum eum implicuit. In quo Decreto expresse statuitur vt officium deuote dicatur, & vt aliquid dicatur ita fieri, non sufficit, vt voluntarie fiat, si ea voluntas non sit prompta & feruens: quandoquidem, vt probat D. Tho. [k] receptus, deuotio est voluntas prompta submittendi se Deo, quæ promptitudo addita voluntati actuali, nil aliud esse videtur, quam intensio & feruor eius, ergo cum voluntate intensa, & feruida sunt dicendæ horæ, & consequenter deuotè. Præterea contextus illius Concilij tã clare, imo clarius præcipit deuotionem, quam attentionem, in hæc verba. *Distincte præcipimus in virtute S. obedientiæ, vt diuinum officium, nocturnum pariter & diurnum, quantum eis dederit Deus, studiose celebrent pariter, & deuotè.* Et ipsemet Medina per eundem textum asserit, [l] quod qui horas præceptas

recitat

recitat sine debita attentione, peccat. Igitur etiam peccabit, qui eas dicit sine deuotione. Confirmatur hoc, quod vt ait quidam Cardinalis, [a] ante illud Decretum præcepta erat recitatio horarum [b], & quia non recitabantur deuote & attente, in eo statutũ fuit, vt sic recitarentur: non autem videntur posse deuote recitari, nisi prompte recitentur, quod sine intensione & feruore non videtur fieri posse, vt dictum est. Nec iuuat Medinam dicere, textum illum non esse iuris diuini, sed humani, & potestatem humanam non se extendere ad iussionem, vel prohibitionem actum interiorum animæ [c], cuiusmodi est deuotio. Nam vt alibi [d] probamus, & ipse Medina alio in loco [e] fatetur, hoc non esse vsquequaque verificatum, & tenendum est, saltem vt ipsemet tenet [f], & præfatus Caietanus [g], quod licet lex humana directe, & immediate non se extendat ad actus interiores, mediate tamen, & ex consequenti sic, id est, quod iubendo vel vetando actus exteriores, mandatur etiam & vetatur id, quod est necessarium ad interiore, ad agendum actus exteriores præceptos. Ad omnia vero fundamenta præfati Medinæ responderi posset, quod in præceptis per eum allegatis præcipitur actus nudus, in hoc vero qualificatus, & cum ius quippiam requirit eum certa qualitate, non sufficit illud sine ea [h].

Pro resolutione igitur omnium prædictorum dicendum primo, quod sicut recitans sine proposito actuali, vel virtuali sufficiente ad attendendum ad suas horas, peccat, ita eas recitans sine proposito actuali vel virtuali dicendi eas deuote, vt asserũt prædicti Adrianus [i], & Caietanus [k]. Secundo, quod sicut ad recitandum cum debita attentione non est opus semper durante recitatione attendere, licet sic semper habere propositum actuale vel virtuale attendendi, vt supra clarius & fusius cæteris declaramus, ita ad deuote recitandum, non est opus toto tempore, quo recitatur, habere deuotionem, & volũtatem promptam, & feruentem, affectamque obsequio diuino, sed sic propositum actuale, vel virtuale eam tandem habendi, puta deuotam, affectam & promptam. Tertio quod, meo iudicio, nemo est, qui cum proposito sufficienti attendendi sufficienter incipiat, vel continuet suas horas, qui eas etiam non incipiat, vel continet eum proposito sufficienti dicendi eas, cum deuotione satis intensa, & feruente: licet namque attentio spectet ad potentias cognoscendi, puta intellectum & sensum, & deuotio ad voluntatem, secundum S.Thom. [l] receptum, velle nihilominus attendere etiam pertinet ad voluntatem, & qui vult attendere, vt decet ad horas, vult ei deseruire cum aliqua promptitudine voluntatis, & consequenter cum deuotione aliquantum intensa. Ex quo sequitur quarto, quòd communiter solum & semper quis peccat eo, quod non recitet cum deuotione, vel proposito illius, quum peccat, eo quod non attendat, vel non habeat propositum attendẽdi, quod quando sit peccatum vel non supra [m] clare, & fuse dictum est: & quidem per hæc duo vltima dicta possemus vtrunque conciliare, dicendo, quòd deuotio illa, quæ sufficit ad bene attendendum, sufficit etiam ad bene recitandum, nec est necessaria maior, vt ait Medina, nec sufficit minor: vt ait Adrianus.

27 Vigesimoseptimo, ambo dicimus [n] contra Gabrielem, quòd oratio, licet non sit præcepta, facta si-

ne attentione est peccatum, & consequenter, quòd licet quis non teneatur orare, tamen cum orat, tenetur bene orare, quod eleganter dixit quidam Cardinalis. [a]

28 Vigesimooctauo, multa, & valde quotidiana & particularia dico de intentione, & attentione horis & orationi debitis. Ipse vero dicit pauca, & in iis vnam declarationem, quam licet omnes probent, nemo tamen eam ita specifice tractauit ac ipse, puta illud, quod cõmuniter tenetur, scilicet sufficere, quòd is qui recitat, attendat ad verba sola, vel ad significata eorum, vel ad Deum, qui oratur, intelligendum esse, dummodo dicens orationes præceptas cogitet, quantum oportet de verbis, ne erret, dicendo aliud vel aliter, quàm quod, vel quomodo ei præceptum est: & quòd etiam ipse qui orat de consilio per verba, quæ ipsemet componit, tenetur aduertere, ne dicat verba contraria, vel inepta suæ intentioni, qua in re suspicor nonnullos, qui sese valde orationi mentali dedunt, nonnumquam errare.

29 Vigesimonono, ambo dicimus, [b] quòd recitans suas horas, licèt peccet dicendo illas, ob defectum alicuius circumstantiæ, loci, temporis, vel finis, alteriusve similis, non tamen tenetur eas repetere. Nam, vt ambo efficaciter probamus, [c] impleri possunt mandata tam diuina quàm humana, ad effectum euitandi nouum peccatum, citra obligationem iterum illa implendi per opera, quæ ob defectum alicuius circunstantiæ necessariæ, præsertim finis boni vel apti, sunt peccata. Quod ampliabam ipse [d] etiam ad peccata mortalia, imo mortalissima, iuxta Parisienses [e] qualia sunt largiri eleemosynam præceptam ad prouocandum in amorem illicitum, & dicere horas præceptas ad prouocandum in amorem illicitum, vel in opinionem hæreticam, & hanc esse communem opinionem dixit Iacobus Amayn. [f] idque sentiunt Io. Andreas, & Panor. [g] Nunc vero omnibus addo ex hoc sequi, quòd qui sic peccando recitat, non est obligatus ad restitutionem fructuum, sicut esset si non recitaret, per Concilium Lateranense, quod supra [h] allegamus & declaramus.

Nec obstat dicere, quòd Ecclesia non præcipit nisi bona opera, adeo quòd si præciperet mala, eius præceptum non valeret, neque obligaret, [i] nec excommunicatio ob id lata, [k] & quod per consequens, per mala non possunt impleri eius præcepta. Respondeti enim potest, quod aliud est, quod præcipitur, quod est actus de se bonus, aliud finis, ob quem, & intentio, qua præcipitur, quæ non præcipiuntur, vt subtiliter determinauit S.Tho. [l] à Caietano, [m] Paludano & aliis, [n] & postea per nos in Manuali Confessariorũ, [o] communiter receptus, inferendo ex eo, quòd, licet opera quæ nobis præcipiuntur, sint actus virtutis, non tamen præcipitur, quod ea virtuose agamus, quæ est mens & finis præcipientis, vt etiam alibi scripsimus. [p]

30 Trigesimo, ambo dicimus, [q] quod recitans suas horas debitas citra animum satisfaciendi suæ obligationi, causa deuotionis, recreationis, vel alia simili, non satisfacit, & tenetur eas repetere: ille autẽ addit, [r] obligatum ad id etiam esse eum, qui non recordatur se eas dixisse, sed hoc intelligendum est de illo, qui neque recordatur, nec vlla probabili coniectura, vel ratione ducitur ad credendũ se eas dixisse, quia in dubio tenetur eligere partem tutiorem c. si quis

aurem

a Ipse in q.12. Nos in c. 8.nu. 42. & c.19. n.59.
b Ipse in dicta q.12. §. 2. Nos in dicto c. 6.n.42.
c Quolib. 8.A.et postea in 4. q. sine argumentis. d q.1.§.fine in d. q. 12.
e In hoc c. 20.n.22.
f In hoc c. 20.n.22.
g Ergo idẽ de vtroq; iudicandũ l. illud.ff. ad l.Aquil. c.duduum, 2.de elect.
h Non enim repugnant sibi inuicem, per ea quæ tradit D. Tho. 1. 2. q.24. art.12. Pro quo textus in cap. plum. de pœn. dist. 1 in 2.2.q. 10 ar.4.& in 2.2i.47. ar.2. & ad Roma.14. & 1a q. 63. per totum.
i Matth. 19.
m Vt omnes sentiũt in 4. d.15 in materia ieiunij.
n Deute. 4.& Matth.22.
a 2.2.q. 44. ar. 6. & 3 p. q. 79. a. 5. ad 2. & 4. d. 15. q. 4. ar. 1. q. 1. ad 4. & de Pœnit. d. 6. q. 1. ad 2.
b In 4. dist. 16. q. 1. col. 4.
c Quæst. de Pœnit. dist. 6. q. 1. ad 2.
a 2 Cuiet. 2. 2. quæst. 83. art. 3.
b Ipse i q. 16. nos in c. 3. in fine, & in c. 4. num. 2. & latius in cõmen. ca. per verba. 2. Ipse in dic. qu. 16. nos in c. 6. men. c. inter verba. 11. q. 3.
d In dicto commun. vbi supra. e Maior f 3. dist. 37. quæst. 5.
f In 4. dist. 16. q. 1. col. 4.
g In cap. 9. quidã. de Pœnit. & Remiss.
h In cap. 7. num. 11.
i Cap. non semper. c. ridemin⁹. e Tolletus 11. q. 1.
k Cap. venerabilib⁹ 8. de sent. excõmun. lib. 6.
l 2. 2. q. 180. art. 2. & quæs. 44. art. 6. ad 3. & 3. 2. qu. 44. ad primũ & ad 3. m Ibide. n In 2. lib. sent. d. 37. q. 1. col. 2. o Cap. 11. & Ca. inter verba. 11. quæst. 3. p Iste in 3 p. col. 1. col. 11. ra. 16. num. 16. & in q. 16. colon. 6. num. 6.

Universidad de Deusto
Biblioteca

autem de pœnit. dist.7. vt multis rationibus fuse probo [a], allegando ibi Parisienses, [b] qui antea hoc asseruerunt, & id quod post quendam Cardinalem scripsi alibi [c] de peccatis, quorum nō recordatur homo, an confessus sit necne, & sufficienti coniectura credit quod sic.

31 Trigesimoprimo, ille [d] multum sudat in quærendo, an recitans sine attentione & deuotione teneatur repetere nec ne, & tandem dicit, quòd non, licèt obscure. Ego vero (licet optarem hanc opinionem, quæ antea fuit Hostiensis, [e] & S. Antonini [f] esse veram) non tamen ausus fui eam supra [g] amplecti, tum ob ea: quæ ibi allego. Tum quia non facit id, quod præcipit Ecclesia, quæ nō solum præcipit simpliciter recitare, sed qualificate [h], scilicet studiose & deuote, vt supra diximus. Tum quia opinio communis, quæ habet hunc peccare mortaliter sic recitando, fundatur in eo, quòd is non magis implet præceptum Ecclesiæ, quàm si non recitaret. Non enim agit quod illa præcipit, & per consequens, idem est iudicandum de isto, ac de non recitante: quia par ratio par ius parit. [i] Tum quia expresse sic determinat Paludan. [k] & Gabriel, [l] allegando in id S. Tho. [m] & Gersonem. [n] Nec obstat, quòd Medina dicat S. Tho. hoc non dicere: quia licet non dicat expresse, dicit tamen tacite, quatenus ait eum peccare mortaliter, sentit enim per hoc, eum nō satisfacere præcepto Ecclesiæ, & consequenter, quòd tenetur repetere saltem donec effluxerit dies, in quo repetendo potest implere præceptum, & eo elapso agere id, ad quod tenetur is, qui eas nō recitauit. Idem quoque tenent expresse Parisienses [o]: licet autē nonnulli, quos supra [p] citaui, teneant etiam non peccare hunc, Adrianus [q] tamen (qui expresse est nostræ opinionis) late eos confutat, & post eum breuius, sed nō minus efficaciter quidam Cardin. [r] qui non obscure hoc ipsum sentit. Porro cōtra responsiones, quas Medina dat argumentis contra se factis, sunt vrgentes replicæ, quas non refero, existimans aduersus illas sufficere axioma iuris infra allegatum scilicet, [s] quod cum aliquid requiritur cum aliqua qualitate, non sufficit illud sine illa: [t] ius autem requirit recitationem comitatā attentione & deuotione. Neque hic locum habet responsio, quę colligi potest ex quadam gloss. [u] singulari, ob respectus, quos breuitatis gratia sileo. Saluo tamen contrariam opinionem, vt tantum solum & semper habeat locum, quando obligatus ad recitandum non peccat magis quàm venialiter, ob defectum iustæ attentionis, & deuotionis: nostra vero communis locum habeat semper, & solum, quando ob hūc defectum peccatur mortaliter vel venialiter, & quando non, clarissime colligi potest ex his, quæ duobus in locis supra dixi [x].

32 Trigesimosecundo, ille non loquitur de restitutione fructuum, quos percipit is, qui tam male recitat, ego vero dico [y] eum teneri ad illam non secus, ac eum, qui eas nullatenus dixit. Nec obstat quod lex illa Concilij Lateranen. [z] qua præcipitur restituere fructus is, qui horas non recitat, non loquitur de male dicentibus, sed de nullatenus eas dicētibus: & quod est pœnalis, & consequenter, non debet extendi extra proprium casum, [a] non inquam hoc obstat. Tum quia est ius commune, & compositum in vtilitatem publicam, & ideo potest extendi, iuxta doctrinam Bart. [b] Tum quia est facta in salutem animarum recitantium, & eorum, pro quibus recitatur, & ita est extendenda, iuxta quandā glossam receptam. [a] Tum quia non dicitur recitasse, qui sic recitat, vt se ab onere recitandi non liberet [b], & recitans sic non liberatur ab onere recitandi [c]. Tum quia ius interpretans, vel corroborans aliud, intelligendum est in omnibus & solis illis casibus, in quibus est ius interpretatum, iuxta glossam receptam, [d] & corroboratam, pro quibus textus in Authentico. [e] At cap. præfatum dolentes, factum in Concilium vniuersali, ad cuius interpretationem, & corroborationem, vel suppletionē factus fuit ille §. Concilij Lateranen. [f] locum habet in male recitante, qui tenetur iterum recitare, vt dictum est. ergo & prædictus §. habebit locum in illo. Tum quia constitutio quamlibet pœnalis extenditur de vno casu ad alium, in quo subest eadem ratio, & includitur sub significatione saltem larga verborum constitutionis pœnalis, iuxta communem resolutionem Antonij [g], Dominici [h], Perusini & aliorum, quos alibi [i] allegauimus. At sic male recitans includitur sub significatione saltem lata verbi non recitans, & in eo subest eadem ratio, quæ in non recitante. ergo includitur in lege pœnali, disponente de non recitante. Nec obstat dicere, quòd in vtroque casu non reperitur eadem ratio, eo quòd non videtur peccare tantum recitans saltem male, quantum nullatenus recitans: nam si res satis expendatur, inuenietur magis peccare tam male recitans, vt remaneat obligatus ad recitandum, quàm non recitans bene, neque male. Peccat enim omissione, & commissione, omittendo quidem, quia censetur non recitare: committendo autem, quia peccat sic male recitando: non recitans vero solum peccat omissione, omittendo scilicet bene recitare.

De valore orationis.

33 Trigesimotertio, ambo [k] loquimur de valore orationis propriæ, & alienæ, post Adrianum [l], & aliis. Quorum omnium summa consistit in his sex breuibus conclusionibus de oratione propria, & septendecim erotematis siue interrogationibus, super oratione aliena.

Prima cōclusio, quòd tres sunt species orationis [m], nimirum viua, mortua, & mortifera. Viua est, quæ fit bene siue virtuose, absque vllius circumstantiæ defectu, ab eo, qui est in statu gratiæ. Mortua, est virtuosa quidem siue bona moraliter, facta ab existente in peccato mortali. Mortifera, quæ est mala siue vitiosa, & peccatum, ob defectum alicuius circumstantiæ. Sub hac specie includo etiam illam, quæ tantum est peccatum veniale, non quia mortem inferat, sed quia in illam disponit, vel vitam æternam differt, eo quod apta nata est priuare aliquo tempore gloria [n].

Secunda conclusio, quòd ad tria valere potest de iustitia oratio, vt supra [o] dictum est, viua scilicet ad merendum gratiæ augmentum, ad satisfaciēdum pro peccato, & impetrandum postulata. Valor tamen merendi non inest ei ex sua natura magis, quàm alijs bonis operibus, sed ex gratia, & charitate, in qua est orans, secundum omnes: licet ex gratia sola non dependeat magis vel minus mereri, vti bene declarat Medina [p], contra Ioannem Gersonem [q]: satisfacere vero inest ei, ex eo quòd sicut promisit Saluator noster remunerare bona opera, ita promisit in satisfactionem debitorum ipsorum peccatorum recipere bona opera pœnalia, vt alibi [a] probamus. Oratio autem est actus pœnalis: quia fatigat, & humiliat orātem, quod Medina ait esse contra naturam, & contra omnem inclinationem naturalem, cui in hoc non accedo: quandoquidem virtutes, licet nobis non insint à natura: non tamen sunt contra naturam, nec contra eius inclinationem. Quinimo sunt secundum naturam, & vitia sunt ei contraria, vt recte probauit, & declarauit S. Tho. [b] receptus, & iura [c] dicentia homines esse pronos ad malum, intelligi debent, quatenus est sensilis, siue sensualis, & participat cum brutis, vt subtiliter sensit Papa Ioannes xxij. [d] non autem quatenus est rationalis, vt recte dixit S. Thom. [e] neque credo aliud intellexisse Medinam, attento quòd eius verba sunt generalia, in vtranque partem flexibilia. Itaque dici potest orationem esse satisfactoriam, quia pœnalis est, & humiliat hominem contra inclinationem sensilem & sensualem. Valor autem impetrandi postulata inest ei, ob promissiones nobis factas à Redemptore multis in locis [f], quod scilicet daturus est nobis postulata, cōcurrentibus conditionibus suprādictis [g], quibus Medina addidit aliam, puta non omittere procurare media humana instituta ad id impetrandum: sed hoc includitur eo ipso, quòd dicitur, quòd oratio sit actus bonus, qualis non esset, si istud omitteretur, per supradicta [h], vt & ipsemet Medina rectè declarauit. [i]

34 Tertia conclusio, quòd oratio viua propria semper de iustitia meretur augmentum gratiæ, & gloriam æternam, & de iustitia satisfacit pro peccatis, quin & de iustitia impetrat postulata, concurrentibus supradictis [k] quatuor conditionibus, licet non, nisi de gratia & liberalitate, iis non concurrentibus. Oratio mortua non meretur gratiam de iustitia, secundum omnes, nec etiam satisfacit de iustitia, secundum opinionem S. Tho. & eius sequacium, de quorum numero est etiam præfatus Medina, licet aliter sentiat Scotus, & eius sequaces, in quibus sunt non solum Franciscani, verumetiam alij, quos allego alibi [l], dicendo hanc videri veriorem, licèt opinio S. Thomæ sit vtilior. [m] Licèt autem oratio mortua moraliter bona non mereatur gratiam, nec satisfaciat de iustitia, secundum S. Thom. [n] impetrat tamen secundum omnes, non quidem de iustitia, quæ peccatoris perentis merito nitatur, sed quæ in promissione Dei, ex misericordia promittentis à se postulata præstare, fundatur, secundum eundem S. Thom. [o]

Quarta conclusio, quòd, mea sententia, Medina, vir alioqui diligentissimus, per incogitantiam videtur sibi contrarius: nam in vna parte dixit, [p] quòd nos modo & supra [q] diximus cum communi, scilicet, quòd oratio mortua impetrat de iustitia concurrentibus certis conditionibus, & in alia parte [r] pro vna earum ponit, quòd dicatur cum fide, spe, & charitate: siquidem loquendo de oratione mortua, præsupponit, quod loquitur de oratione non existentis in statu gratiæ, & charitatis, & postea dicendo cum ea concurrere debere fidem, spem, & charitatem, præsupponit se loqui de oratione existentis in statu gratiæ, & per consequens de viua, & non mortua: quādoquidem charitas & gratia sunt vnum & idem, aut saltem earum vna non reperitur absque altera,

secundum duas opiniones relatas à glosa quadam singulari. [a] Quarum prior licet multo tempore verior mihi visa fuerit, & eam teneat Scotus, [b] & alij multi, quos puto esse plures, quam contrarios, postquam tamen in id ponderaui quādam element. [c] semper sequor S. Thom. [d] qui tenuit secundam, quæ mihi probari videtur in textu illo facto in Concilio generali.

35 Quinta conclusio, quòd oratio mortua, quæ de se est bona, prodest ad multa, sicut alia bona opera mortua, non de iustitia, sed de liberalitate diuina, quorum tria ponit S. Thom. [e] & quatuor glossa, [f] quibus addunt alij neoterici [g] alia: è quibus præcipuum est, quòd ob ea Deus inspirat suis auctoribus aliqua, quæ disponant & præparent eos ad consequendam suam gratiam gratum facientem, & amicitiam. Aliud est euitatio noui peccati, quod committeretur, si oratio debita non diceretur. Aliud consequutio precum sanctorum, qui videntes in Deo speculo suo purissimo eos qui se ipsis commendant, mouentur ad rogandum pro eis, præsertim Angelus custos, qui etiam aliter videt. Aliud consequutio salutis, honoris, diuitiarum, & aliorum bonorum temporalium. Aliud assuefactio in bonis operibus, & resistentia contra malas inclinationes. Aliud sunt effectus boni, quos oratio Dominica, & aliæ institutæ ab Ecclesia vniuersali, de se, & (vt aiunt) ex opere operato pariunt, vt dixit Gerson [h], cui suffragamur Medina [i] & ego post Gabrielē.

Sexta conclusio, quod oratio mortifera vel mala non prodest de iustitia, nec de liberalitate, quin potius nocet. De iustitia namque meretur pœnam, licet in malum orantis fæpius audiatur, secundum omnes. Quibus tamen addo, eam prodesse ad satisfaciendum de iustitia præcepto, quod ad dicendum eam obligat dicentem, per supradicta [k] contra Adrianum ibi allegatum [l], & cum Aristotele, [m] & B. August. [n] dico, sæpius eam exaudiri à Deo in malum eam facientis, imo & secundum Adrianum in bonum temporale ipsius, ob admistam bonitatem, quod probat primo ex eo, quod hac ratione meruerunt, secundum S. Gregorium, obstetrices Aegyptiæ domos, quas eis ædificauit Deus propter mendacia, quibus se excusarunt, ne occiderent filios populi Israelitici. Secundo probat ex eo, quod etiam Romani suum imperium meruerunt, secundum S. August. [o] ob iustitiam, quam faciebant ex vana gloria, licet ea mala essent, vt potè malo fine facta, cui tamen in hoc non accedo. Tum quia non videtur iustitiam diuinam decere largiri cuique mercedem ob opera mala punitione digna. Tum quia Deus non prosperauit præfatas obstetrices ob mendacia, quibus liberabant infantes, ob quæ merebantur puniri, sed ob metum, & reuerentiam, quam erga suam Majestatem habuerunt, quæ erant opera bona, vti exprimit textus [p], & declarant ibidem Lyranus, & recentiores [q] quicquid Adrianus [r] dicat. Tum quia etiam Romani non meruerunt suum Imperium ob iustitiam, vel alia opera, quæ ob malam vel vanam gloriam faciebant, sed ob illa quæ vnà cum illis bene siue virtuose faciebant eo fine, quod essent virtuosa vel rationi consona, qualia infideles agere posse asserit S. Thomas. [s] & sentit Beatus Hieronymus, [t]

vt si

a In d. cap. 11. n. 28.
b Maior. in 4. dist. 15. col. 2.
c In Manu. Confess. c. 11. n. 4. & 42.
d In 4. 15. § de sectão & §. de tertio sub finem.
e In c. dolentes, de cele. Miss. 53. par. §. 1. cap. 4.
f In c. 11. n. 14. & 18. & 10. cum seq.
g c. dolentes. de cele. Miss.
h
i c. Dudū. 3. de elect. l. illud. ff. ad l. aquil. k in 4. di. 15. §. 5.
l In Cano. Miss. lect. 61. in In 4. di. 15. q. 4. ar. 1. ad 4.
m Qui id re ner 3. par. alphab. 71. F. verf. o. ratio nem.
o Maior. in 4. d. 15. q. 7. col. penul.
p in c. 13. n. 21.
q Quol. 8. r Caiet. ver. Horarum ar. 3.
s eod. c. n. 36.
t ea. licet causam, cū annota. de probat. u Cle. de iure patro. verb. inhibe.
x In c. 13. n. 1. & in c. 19. n. 31.
y In d. c. 13. n. 1. et in c. 19. n. 31.
z Cuius tenorem po no supra c. 7. n. 32.
a c. Pœnæ de pœn. d. 1. l. b de in. terpretatione. ff. de pœnis.
b Iquem admodum C. de Agri col. et cen. l. b. 11.

a c. fin. de consti. elect. lib. 6.
b Arg. ca. de ordine. Miss. et ca. quando. de consti.
c Arg. ca. de diuort.
d In c. 1. e Arg. ca. 1. de consti. f In ca. 1. de consti. prouisum. g Archi. in ca. 1. de consti.

a In clem. 1. §. itē. de sum. Trin. ver. informans.
b In 4. di. 16. & 27. vbi multi id sequun tur.
c Cle. 1. de Sum. Trinit. § fin. d In 1. 1. q. 100. a. 1. & in 2. d. 26. & in 4. d. 1. quem sequutus fui in ca. charitas 2. De pœ. d. 1. & in c. sacrificium. de consecr. d. 2. & in di. cle. 1. §. fin. de Summ. Trin. & fide Catho. e In 4. dist. 15. q. 1. art. 3 quæst. 4. f Glosl. in ca. 9. quidā de pœ. & glos. in §. Quod autem. de pœn. d. 3. g Adr. quo lib. 8. 9. in verb. Charitas § 8. & Rosa rosa cas. 1. & Card in 1. nihil de pœn. d. 1. vbi etiam scripsimus & late diximus. h d. ca. quod quidam & d. §. quod autem.
h In 3 par. Alpha. 76. i In qu. 17. colon. fin.
k In hoc c. num. 17. l Quol. 8. art. 18. m In Rethi. in locis Ethi.
n Apud glos. magnā clem. 1. de reliq. & veneral. col. 3. & S. Tho. 2. 2. q. 83. ar. 16.
o Libr. de ciuit. Dei cap. 1.

p Exod. cap. 1.
q Caiet. in dict. cap. 1. exod.
r In Quol. lib. 8. art. 2.

s 2. 2. q. 10. ar. 4. t In com. net. 28. q. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

vt supra [a] dictum est. Tum quia iidem Romani multo minus, mea sententia meruerunt illud ob religionem suam execrandam, & cultum sacrilegum, quo dæmonibus tribuebant honorem Deo debitum: licet vir quidam spectatæ eruditionis & pietatis, qui fuit Cathedrarius celeber Conimbricensis Academiæ, & amicus meus plurimum obseruandus, in insigni illo suo Speculo Principis Christiani, forte mente sua in propositum principale eleuata, incidenter hoc dixit, addendo, quod ideo imperium eis ademptum fuerit, quia cultum illum ab se abdicarunt, iuxta S. Augustinum [b] qui meo in libro neutrum dicit: quinimo contrarium sentit in illo cap. [c] & aliis [d], asserendo, quod non obstante hac idololatria, ob alias virtutes, quas vanæ gloriæ studio adducti exercebant, Deus ipsis beneficia illa temporalia largitus est, & ad id allegauit eum Adrianus [e]. Quamuis, vt dixi, dicere possimus, magnum illum Augustinū non intendisse, quod in meritis eorūdem operum mala vel vana gloria factorum, Deus ipsos beneficiis illis prosequebatur, sed in remunerationem eorum, quæ hisce admista, bono fine actuali vel virtuali faciebant, vti ipse significat [f] aliquibus in verbis, præsertim vero in iis, quibus ex Catone refert causas, ob quas Respub. Romana magis superiori seculo quam suo florebat, & in illis Sallustianis [g] ab eo citatis, quibus insinuatur, quantopere vilipendebat gloriam magnus ille Cato. Idem sensit insuper August. [h] quatenus ait, quòd salutem suam propriam anteponebant saluti Reipubl. quòdque vna de causis, cur Imperium eis Deus cōcesserit, fuit, vt punirent alias gentes se peiores, eo quod neque ob gloriam, neque ob alium finem abstinebant à malis.

Ex quo videtur inferri, nullas horas & orationes sacerdotum, religiosorum, aut laicorum, dictas cum aliquo defectu mortali vel veniali attentionis, vel deuotionis, aut alterius circunstantiæ, quicquam prodesse, quia sunt peccata, nisi ad summum, vt iis satisfiat præcepto recitandi, quod etiam non impletur, si defectus sit mortalis ratione attentionis, vel deuotionis vt supra [i] dictum est. Quod sane pro certissimo habeo in iis, qui eas faciunt, quatenus sunt suæ, licet dubitari posset pro ea parte, qua sunt Ecclesiæ, & fiūt eius nomine [k] & mandato: nihilominus tamen videtur, quod etiā pro illa parte non prosunt, nisi ad summum, quoad affectum, quem ex opere operato operantur. Tum quia omnes absolute dicūt [l], orationem infectam malitia, aut defectu debitæ bonitatis, esse malam, nihilque prodesse, & non distinguunt inter eam, quæ dicitur nomine alieno vel proprio. Tum quia communiter magis prodest oratio eam facienti, quam alteri. Tum quia nemo contrarium dicere potest, quin confiteatur vnum & idem opus esse bonum & malum, diuersis respectibus, quale esse impossibile supra [m] post S. Tho. [n] & Communē dictum est. Tum quia non obstat dicere, quod eleemosyna iussa bene fieri ab hero ei prosit, licet minister eam dando peccet, secundum Gersonem [o] receptum. Herus enim meretur, quia bene mandat, vt eam det, & non quia minister eam male dat. Atque ita concedi posse videtur, Ecclesiam quidē mereri bene præcipiendo, quod recitetur vel oretur, sed non per malam recitationem suorum ministrorum. O conclusionem stupendam, ex qua sequitur, quantum laboris perdamus ecclesiastici, non solum nobis, sed etiam Ecclesiæ, & quanto magis prodest vox aliqua rauca & submissa in choro eius, qui vt debet recitat & canit, quam centum claræ & resonantis eorum, qui vt minimum venialiter peccant recitando vel canendo. Et quam sanctum & tremendum fuerit nuncium illud, quod de cœlo vel aere, in Ecclesia celebri Lugdunensi fertur intonuisse in illa verba, *Solus raucus auditur canentibus multis cantoribus excellentibus cantum organicum, et agre ferentibus, quod raucus ille senex cum eis tumul caneret.* Quod quidem in causa fuisse dicitur, quod in hodiernum vsque diem non fuerit in ea vsus cantus organici, qui quantum liceat, supra [a] dictum est.

Aduertendum tamen, quòd licet aliquis peccet venialiter vel mortaliter, dicendo versiculum vnum, vel psalmum, vel aliquam partem Missæ, vel alterius horæ, non ob id recitatio totius horæ, aut totius Missæ erit peccatum, & nullius meriti, sed solum recitatio vel dictio mala illius partis: quæ est conclusio plena consolationis, & digna memoria, quam in vtilissimum propositum, monemus in tractatu de Indulgentiis quem ædidimus [b]. Quare enitendum est, vt cum primum aduertimus peccare nos mortaliter vel venialiter, recitando aliquam partem, statim nos emendemus, ne defraudemus ecclesiam, & eos pro quibus recitamus fructum nostræ orationis, quæ si fuerit bona, eis proderit, licet non prosit nobis ob alia nostra peccata.

Decem & Septem erotemata, siue rogationes super orationis aliena valore.

37 PRIMA rogatio, quid oratio aliena prosit alteri iam existenti in paradiso? Respondeo, quod nihil quoad augmentum gloriæ essentialis, neque quoad satisfactionem pro suis peccatis, imo peccaret, qui quoad hæc, oraret pro eo, quem sciret ibi esse, & oratio eius esset mala, & peccatum. Orare enim pro sancto, est iniuriā ei facere vt decreuit Innocentius III. [c] Dixi, quoad augmentum gloriæ essentialis &c. quia quoad augmentum gaudij accidentalis euenies sancto, eo quod videt in verbo diuino cognatos, & amicos eius sui meminisse, & quoad honorem ipsius apud homines amplificandum prodesse potest, iuxta illam orationem, quam post ablutionem manuum in medio Missæ ad sanctissimam Trinitatem proferimus, *Suscipe S. Trinitas hanc oblationem, quam tibi offerimus, ob memoriam,* & infrà, *& in honorem B. Mariæ semper Virginis,* & infra, *& omnium sanctorum, vt illis proficiat ad honorem, nobis autem ad salutem &c.* Magis auget hoc, vt ipse sanctus reddat antidora, orando Deum pro orante per se. [d] Tum quia, vt alibi [e] ait Thomas verba Collectarum, quæ significant, nostra sacrificia, & festorum celebrationem prodesse illis ad gloriam, non sunt intelligenda ita vt significent gloriam sanctorum crescere per illa, sed quod nos crescimus illos glorificando, sicut ex hoc quòd Deum cognoscimus vel laudamus, & sic quodammodo eius gloria in nobis crescit, nihil Deo, sed nobis accrescit, vt singulariter idem subdit ibidem [f]. Qui vero putat, non tamen certus est illum esse beatum, pro quo orare vult, agat id quod supra [a] dixi. Ex quibus infertur responsio interrogationis, cur quædam Ecclesiæ collectæ habēt, *Prosit vel proficiat Domine, huic vel illi sancto, hæc oblatio ad gloriam & honorem, &c.* est enim illa, quod in iis nō orat Ecclesia, vt honor & gloria essentialis, quibus fruitur in cælo, quo ad Deum augeatur, sed vt magis magisque honorificetur, & glorificetur in terra ab hominibus, quod est magnus ei fructus vti declarat vbi supra [b] Innocent.

Est ne igitur peccatum celebrare, aut curare celebrari Missas pro infantibus morientibus baptizatis? Respondeo, quod non, quia officia illa defunctorum, quibus inhumantur, magis fiunt ad agendas Deo gratias, quàm ad orandum pro eis, vt ibi [c] dictum est post S. Thom. [d] & ideo oratio singulariter est eis applicanda, dicendo, *animam eius,* aut, *pro animabus eorum,* vel alia similia, vt rectè tradit Palud. [e] Sed quia in hoc aliquot, mea sententia vt supra [f] dixi, errāt, ideo videtur nobis institutam esse in vrbe formulā, quam in miscel. de oratio. [g] subijciemus.

Secundum erotema, siue rogatio.

38 VTRVM oratio aliena quicquam prodesse valeat damnatis inferno? Resp. minime: vt supra [h] dictum est, imo per concilium Bracharense, [i] & alia iura probatur, quòd pro morientibus in peccato mortali, & impœnitentibus non est orandum, nec eorum corpora sepelienda in loco sacro.

Nōnne saltem prodest quo ad liberationem pœnarum, quas patiūtur pro peccatis remissis, aut condonatis, quas perpeti deberent in purgatorio, nisi irrato peccassent mortaliter? Resp. nequaquam, vti rectè defendit præfatus Medina, [k] quod verum mihi videtur, etiam tenendo opinionem Scoti, contra S. Thom. & communem, scilicet quod pœna debita peccato mortali, quo ad culpam condonato, potest deleri abolerique non condonato mortali, cui obnoxius est: quam secutus fui alibi, [l] dicendo quòd licet hæc verior mihi videretur, credebam tamen vtilius fore seruare contrariam. Quibus addo, quòd orationes factæ pro dānatis pro talibus habitis, nocent eas facientibus: peccant [m] enim. Et si ignorantes eorum damnationem eas faciunt, non quidem peccant, sed nec prosunt eis, & nocere possunt, adaugendo eis pœnam accidentariam, si aliquo modo id nouerint, eo quod vident se adeo infœlices, quòd preces bonorum sua malitia sibi prodesse nequeant. Non tamen planè inutiles erunt: proderunt enim aliis defunctis, vt supra [n] post S. Thom. dictum est: quin & orans meretur sibi gratiam & gloriam, si est in statu gratiæ. Vnde non videtur absurdum, quod Medina ait, puta, ne quidem Papam ipsum posse largiri indulgentias pro damnatis, etiam quo ad pœnam debitam peccatis mortalibus condonatis. In quorum omnium confirmationem sufficiat illud S. Augustini, *Si scirem patrem meum esse in inferno, non magis orarem pro illo, quam pro diabolo:* si enim vlla ratione ad ipsos damnatos posset peruenire vllus fructus orationum ipsorum viuorum, id non dixisset vir ille doctissimus, iuxta ac sanctissimus.

Tertium erotema, siue rogatio.

39 VTRVM oratio aliena possit prodesse animabus in lymbo, vel purgatorio existentibus? Respon. quod non existentibus in lymbo: existentibus autem in purgatorio multum, [a] dummodo, vt supra [b] dictum est, orans sit in statu gratiæ, vel eius oratio sit Missa, quæ secundum omnes ex opere operato, & de se absque respectu meriti operantis, vel iubentis operari, virtutem habet: vel sit Pater noster, vel alia oratio Ecclesiæ vniuersalis, quæ secundum aliquos [c] habet virtutem & efficaciam ex opere operato, eo quod sit ab ipsomet Deo composita, vel ab Ecclesia sua dilectissima sponsa, eo approbante, aut eas dicat rogatu, vel iussu alicuius existentis in statu gratiæ, vel sicut minister Ecclesiæ vniuersalis, quæ semper est iusta & sancta, vt declarat rectè S. Thom. [d] ex quo eliciuntur corollaria, quæ supra [e] valde quotidiana intulimus.

Quartum erotema, siue rogatio.

40 QVIS dicitur minister Ecclesiæ ad hoc, vt oratio eius, quæ alias non prodesset, prosit, & valeat tanquam facta à ministro Ecclesiæ? Respond. quòd est quæstio à nemine, quem viderim, pro dignitate tractata, & (mea sententia) sunt tales omnes religiosi professi, & etiam Nouitij, sunt omnes clerici etiam prima dumtaxat tonsura insigniti: omnes Donati, & Donatę tam Ecclesiarum secularium, quàm regularium. [f] Quid vero de aliis, qui de horum quidem numero non sunt, attamen recitant orationes instituras ab Ecclesia, veluti septem Psalmos, horas defunctorum, nostræ Dominæ, aut ipsasmet horas Canonicas? Respondeo quòd, meo iudicio, dici possunt quo ad hoc ministri Ecclesiæ, si illius nomine, & tanquam compositas ab ea illas dicant: licet enim expresse supradictos solos habeat pro talibus, tacitè tamen instituendo orationes illas, vt nonnulli eas cum obligatione dicant, & omnes volentes eas dicere possint ex deuotione, videtur facere facultatem [g] illas suo nomine dicendi. Quin etiam arbitror illos, qui eas dicunt, tanquam res institutas à S. matre Ecclesia dicere virtualiter nomine ipsius, velut suos procuratores, aut negotiorum gestores. E diuerso vero, recitantes alias orationes, quæ non sunt ab ea institutæ, licet sint clerici, & religiosi, non videri ea recitare tanquam eius ministros.

Erit ne ergo securius dicere Missas, quàm alias orationes pro defunctis, & orationem Dominicam, quàm alias, & institutas, vel approbatas ab Ecclesia vniuersali, quàm alias, & per ministros ipsius, quàm per alios, & per bonos, quam per malos? Respondeo multo securius: [h] Oratio enim, quę per se ipsam prodest, dicta per bonum ministrum Ecclesiæ, prodest triplici respectu, nimirum ob meritum proprium orantis, ob meritum Ecclesiæ, cuius nomine dicitur oratio, & ob virtutem ei inhærentem: aliæ autem non nisi duplici, aut vno solo, vel nullo.

Quintum erotema, siue rogatio.

41 VTRVM oratio aliena vtilis sit viuis? Respondeo esse, quando recitans, & is, pro quo recitatur, sunt in statu gratiæ: immo, & quando solus orans: quin & quando vterque est in

a In hoc c. 10. n. 112.
b In lib. de ciuit. Dei.
c In lib. 5. cap 12. in prin. & fine. d 15. & 18. et satis 14. & 16.
e In dict. Quoslib. §. 4. ci.
f In d. c. 11. post medium. ibi Nolite, &c.
g Scriptis per eundem Aug. d. c. 12.
h In fine c. 12. & in c. 15. post medium.
i In hoc c. 20. n. 2. et 3.
k Propter ea quæ sup. in eo. c. dixim⁹.
l præsertim. Adriā vbi sup. Q.
m In c. 6. n. 33.
n In 2. lib. d. 40. q. 1. ar. 4. tacit. c. cum remuneatur 13. q. 1. o 3. par. Alpha 16. H. de valore orationis. col. 1.
a 2. Mach. 12. c. animæ. 13. q. 2. Tho. in 4. dist. 45. q. 2. ar. 1. cum omnib⁹ aliis ibidem.
b In c. 29. nu. 62. & tradit pulchrè Tho. in 4. dist. 45. q. 1. art. 2 q. 2.
c Gerson, Gabr Medina supra per nos citati in c. 29. nu. 62. & in hoc c. nu. 64. d In 4. dist. 45. q. 1. ar. 1. q. 1. e In d. c. 29. nu. 59. & 62.
f Arg. 12. q. 1. c. duo sunt genera hominum & c. nō dubiū. de sentent. excomm. & c. religiosus eo. tit. lib. 6.
g Arg. c. fi Apostolica. de præbend. lib. 6. l. 4. C. de vt. iur. enucl. ibid. omniamo tria facimus, quibus nostra impartimur auctoritate.
h Arg. c. fi quis autē. de pœnit. dist. 7. ibi. Tene certum, relinque interim & c. ad audientiam. de hom.

Universidad de Deusto
Biblioteca

malo ſtatu, ſi orans recitat orationes, quæ habẽt virtutem ex opere operato, vel recitat nomine Eccleſiæ, aut rogatu, vel iuſſu alicuius in bono ſtatu exiſtentis, vt ſupra dixi, [a] de recitantibus pro animabus in purgatorio exiſtentibus, immo & quando [b] eas recitat ſuo proprio nomine, licet non æquè, quia non de iuſtitia.

a In tertia rogatione b S. Tho. in 4. diſt. 45. q. 1. ar. 1. q. 3. ad 1.

Sextum erotema, ſiue rogatio.

42 RATIO aliena quo ad quid prodeſſe poteſt viuis? Reſp. quod quo ad omnia illa, quo ad quæ mortuis, & præterea, vt Deus illis impertiat, vel augeat gratiam, largiatur ſalutem, ſcientiam, honorem, diuitias, aliáque bona ſpiritualia, corporalia, vel exteriora, non via iuſtitiæ legalis debitæ, ſed via cuiuſdam liberalitatis, vel decentiæ, ſuæ diuinæ bonitatis.

c In hoc cod. c. nu. 9 & ſeq. d Cap. animæ, & c. pro obſeſſis. 13. q. 2. Tho. in 4. diſt. 45. q. 2. ar. 2. e Cap. qualit. 25. diſt. & 1 ad Corint. 5. ibi oẽs nos, &c. & Apocaly. 15. ibi beati, &c. & Tho. in 4. diſt. 45. qu. 1. art. 1. f Tho. in dicta diſt. 45. q. 2. art. 1. q. 1. com muniter receptus, & quo eſt lex ſoluendo. ff. de nego geſt. & l. 3. C. de ſolut. g In q. 29. colu. 1. h L. 6 quis id q. ff. de iuriſdi. om iud. l. 1. ſub fine. ff. de pœn. adiunct. c. Oſtiarius. de ſolu. & tit. de ceſſione bonorum. ff. & C. i De quo in 4. diſt. 20. & remittimus in comm. de Indul. ſup. ſ. in Eutico & peniit. diſt. 1. nor. 8. n. 4. k In clem. 1. de reliq. & Pauor. in quod autem. & cæt. eo. de pœnit. & remiſſ. l Cap. animæ. & c. pro obeſſ. ibi 13. q. 2. in Arg. c. 45. Hiero. ibi, ſi ille ſtetit Moyſes, &c. T. communiter receptus. in 4. diſt. 45. q. 1. art. 1. q. 1. & 1. 2. qu. 114. art. 5. n In d. q. 114.

Septimum erotema, ſiue rogatio.

43 AD quid prodeſt oratio aliena exiſtentibus in purgatorio? Reſp. quod prodeſt eis primo, quo ad cõſolationem, quam recipiunt, quando ſciunt modis ſupradictis [c] pro ſe orari. Secũdo ad ſatisfaciendum in totum vel in partem pro pœna, [d] ad quam ibi ſatisfaciendam ſunt damnati. Non poteſt tamen prodeſſe, vt ibi augeatur eis graria vel gloria cæleſtis in paradiſo: tales enim illum ingredi debent, quales hinc diſceſſerunt.[e]

Octauum erotema, ſiue rogatio.

44 VALI via oratio aliena prodeſt alteri viuo vel mortuo, an via iuſtitię & obligationis, an vero ſolius liberalitatis, & volũtatis diuinæ? Reſp. quod ad vnum ſolũ via iuſtitiæ, ad alia vero via liberalitatis. Quod eſt illud vnum? ſatisfactio pro pœna temporali ſufferenda in purgatorio tota, vel parte ob peccatum veniale vel mortale condonatum debita, ſecundum communem dicentem, quod ita quis liberatur à pœna, quam ſubire debet ſubeunte eam alio pro ipſo, ſicut liberatur quis à debito, ſoluẽdo illud alio. [f] Non obſtat quòd Medina [g] dicat, non reperiri textum id probantem in ſacra Scriptura: & quod non eſt efficax illatio à debito ciuili ad criminale, [h] quia fundatur in eo [i] ipſo, in quo fundantur indulgentiæ, & earum conceſsiones, de quo per Card. & alios, [k] & in multis aliis iuribus, [l] quę certè præſupponunt remitti dictam pœnam ob orationes, & bona opera aliena: quod non eſſet, ſi manaret ex liberalitate, voluntate ſola diuina nudata omni lege, & obligatione, & in aliis cõſiderationibus, quas breuitatis gratia omitto.

Nonum erotema, ſiue rogatio.

45 AN ſanctus aliquis Eccleſiæ triũphantis, quæ eſt cæleſtis paradiſus, aut militantis, quæ eſt congregatio fidelium viuorum, mereri poſsit de iuſtitia alteri, rogando Deum pro eo gratiam, vel augmentum illius? Reſp. quod non, [m] neque etiam omnes ſimul, excepto Max. illo, & optimo Ieſu Chriſto D. N. ex ſua anima benedictiſsima, ob rationem, quam in id dat S. Tho. recept. [n] neque ſalutem, alacritatem, aut aliquod aliud bonum ſpirituale vel corporale. Eſt ne igitur maioris virtutis via iuſtitiæ oratio propria quam aliena? Maioris quidem: propria enim viua de iuſtitia meretur [a] gratiæ augmentum & gloriam, imo etiam mortua, quæ non eſt mortifera vel mala de iuſtitia quadam nitenti promiſsioni Dei ex miſericordia factæ, de præſtando à ſe poſtulata, vt ſupra dictum eſt, impetrat poſtulata, concurrentibus conditionibus ſupradictis: aliena vero de iuſtitia ſolum poteſt ſatisfacere, quod etiam nolunt omnes confiteri. Eſt tamen oratio aliqua propria: quæ non prodeſt oranti, licet eidem proſit aliena, ſcilicet exiſtentis in purgatorio, iuxta ſupradicta.[b]

a Tho. ch. mentor recep. in 2. qu. 114. ar. 4. ad 3. ad 4. & ibi Ric. in 4. d. 45. q. 3. ar. 1. q. 1. b Cap. animæ.

Decimum erotema, ſiue rogatio.

46 AN ſit idem iudicium de via liberalitatis, quod de via iuſtitiæ? Reſpon. minime: quemadmodum enim, qui fodit in vinea Regis, via iuſtitiæ certum quid meretur, qua via preces Reginæ non poſſunt ei mereri aliud tantundem, via tamen decenti liberalitatis, & magnificentiæ, poteſt ei plus mereri Regina vno verbo, quam ipſe centum dierum operis: ita licet via iuſtitiæ quiſque poſsit magis ſibi per ſe mereri [c] quã per alios, via tamen decentiæ, & magnificentiæ ſæpe plus per alios, quam per ſe meretur. At, inquies, quomodo præſupponis Deum nobis poſſe, debere, & obligari, cum Dominus ſeruo non poſsit obligari, aut ei quicquam debere? [d] Reſp. Deum quidem vera obligatione nõ obligari nobis, neque etiam alia nobis quicquam debere, ſibi tamen ſic: ita vt ex ſua diuina bonitate, & veritate adimpleat promiſſa, & quæ procedunt de labiis ſuis, non faciet irrita, [e] iuxta quã declarationem intelligendum eſt illud dictum celebre Bald. [f] *Deum ſua promiſſione obligari*: relatum à multis, & in his à Decio, [g] quod puto craſsius quã oporteat à compluribus intelligi.

c In hoc cod. c. nu. 9 & ſeq. d Cap. animæ, & c. pro obeſſ. ibi 13. q. 2. Tho. in 4. diſt. 45. q. 2. ar. 2. e Cap. qualit. 25. diſt. & 1 ad Corint. 5. ibi oẽs nos, &c. & Apocaly. 15. ibi beati, &c. & Tho. in 4. diſt. 45. qu. 1. art. 1. f Tho. in dicta diſt. 45. q. 2. art. 1. q. 1. com muniter receptus, & quo eſt lex ſoluendo. ff. de nego geſt. & l. 3. C. de ſolut. g In q. 29. colu. 1. h L. 6 quis id q. ff. de iuriſdi. om iud. l. 1. ſub fine. ff. de pœn. adiunct. c. Oſtiarius. de ſolu. & tit. de ceſſione bonorum. ff. & C. i De quo in 4. diſt. 20. & remittimus in comm. de Indul. ſup. ſ. in Eutico & peniit. diſt. 1. nor. 8. n. 4. k In clem. 1. de reliq. & Pauor. in quod autem. & cæt. eo. de pœnit. & remiſſ. l Cap. animæ. & c. pro obeſſ. ibi 13. q. 2. in Arg. c. 45. Hiero. ibi, ſi ille ſtetit Moyſes, &c. T. communiter receptus. in 4. diſt. 45. q. 1. art. 1. q. 1. & 1. 2. qu. 114. art. 5. n In d. q. 114.

Vndecimum erotema, ſiue rogatio.

47 TRVM Deus det gratiam vel augmentum illius via liberalitatis alicui non merenti illam, vel illud de iuſtitia, aut aliquid plus quam meretur ob preces aliorum? Reſp. eſſe qui dicant quod non, ſed quod ob preces iuſpirat ei pro ſua munificentia talia, & largitur tam efficacem opem ea acceptandi, & in effectum deducendi, vt mereatur via iuſtitiæ illam gratiam, vel incrementum illius, pro quo alij imploratunt eius beniguitatem: ſicut contingit aliquando, quod aliquis magnas petit à Rege nonnullos aureos pro aliquo benemerito, & Rex ei dat via munificentiæ aliquod munus, vel officium præclarum, quo via iuſtitiæ illos & plures merebitur & lucrifaciet. Alij [h] dicunt, quod licet peccatori, qui ſe non præparat ſaltem ſufficienter ad merendam gratiam illam, non det Deus rogatu cuiuſquam, ei tamen, qui ſe ſufficienter præparat, dat rogatu alieno quandoque plus quam daret abſque illo. Quæ ſecunda opinio, quia magnificat magnificentiam diuinam, & non eſt contra aliquam legem ſuam, vti rectè oſtendit Medina, [i] gratior nobis eſt: & quod opinio Adriani [k] reſtringatur, & intelligatur, iuxta hanc ſecundam, & non tam largè quam nonnulli voluerũt malè intelligere: quandoquidem fundamenta partis contrariæ optime diſſoluuntur, ac diluuntur eo quod ait S. Thom. [l] ſcilicet Deum nemini facere iniuriam, dando vni magis quam meretur, precibus ſuorum ſeruorum. Pro quo eſt parabola, [m] in qua dicitur, tantundem datum fuiſſe his, qui laborauerunt parum, quantum his, qui multum.

a Tho. ch. mentor recep. in 2. qu. 114. ar. 4. ad 3. ad 4. & ibi Ric. in 4. d. 45. q. 3. ar. 1. q. 1. b Cap. animæ. 5 Cap. q. ma. 14.

Duodecimum erotema, ſiue rogatio.

48 AN oratio facta pro multis ſit melior, & magis meritoria gratiæ, & gloriæ, quam facta pro paucis? Reſp. maxime, & eo magis, quo pro pluribus fit, cæteris paribus, vt ſupra dictum eſt, [a] magis enim extenditur charitas. Dixi, cæteris paribus, alias enim ſæpe melior eſt ea, quæ fit pro paucis, vel quia fit maiore cum feruore, vel maiore cum difficultate, quæ merito augeat. [b] Ex quo infert Medina, [c] maioris meriti eſſe orare pro inimico, quam pro amico, cuius contrarium aſſero ego, [d] ſecutus concluſionem illam S. Thom. [e] defenſam à multis, [f] potiſsimum à quodam Card. [g] ſcilicet melius eſſe amare amicum, quam inimicum. Ex quo inferebam ego [h] melius eſſe orare Deum pro ſuo bono Rege, quam pro Turca, cæteris paribus. Nunquid tamẽ tanto magis impetrat, quanto pro pluribus fit? Nequaquam: quandoquidem effectus merendi eſt alius, quam effectus impetrandi, & ita ſunt pleræque preces optimæ, quibus quis merendo multum, non impetrat poſtulata, vti ſupra dixi, [i] referendo quinque effectus illius. Neque pro multis orans quoties impetrat, omnibus impetrat, ſed nonnunquam aliquibus, vel alicui dumtaxat, ſecundum omnes. Admonendi autem ſumus, quod qui oratione priuata rogauerit Deum pro ſalute omnium, facta expreſſa mentione fidelium, & infidelium, amicorum, & inimicorum, non paruum accipiet animi ſolatium, ob quod, & quia, ſecundum omnes, ciuſmodi oratio multum meretur, & grata eſt Deo, ea expedit interdum vti. Dixi, priuata: quia publicæ inſtitutæ ab Eccleſia pro membris ſuis non ſunt applicandæ infidelibus, & excommunicatis, vt dictum eſt ſupra. Num autem facta pro multis tantum valet, & prodeſt ſingulis eorum, ac ſi pro ſingulis ſingulæ [k] orationes fierent? Reſpondeo minimè, ſecundum communem, vt alibi [l] fuſè oſtendi, determinando ſacerdotem non poſſe vna Miſſa ſatisfacere vni vel pluribus, quibus debet ſingulas citra ſuum conſenſum, neque parochus vniuſ loci vel populi ea, quam ei debet, poteſt alteri ſatisfacere, niſi fortè aliqua conſtitutio, aut rationabilis cõſuetudo, vel conſenſus eius rei poteſtatem ei faciat, niſi quadam ratione, quam nonnulli [m] ponunt, quã hic neque probo, neque reprobo, referendo me ad ibi dicta.

a Scot. in quolibet. 20. d in 4. diſt. 45. & per Adri. quodlib. 8. H. & Gabr. lect. 46. ſuper can. Miſſ.

Decimumtertium erotema, ſiue rogatio.

49 AN oratio facta pro alio proſit eam facienti nécne? Reſpondeo prodeſſe. Quantum? Tantum, vt omne lucrũ totius gratiæ & gloriæ, quam de iuſtitia ob bonum opus ſuum meretur, remaneat apud eum, neque eam licet velit, poteſt alteri communicare. [n] Quid igitur alteri prodeſt? multum: ei enim applicatur via liberalitatis, valor impetrandi beneficiũ à Deo petitum, quem ſua oratio habet: quin, & valor ſatisfaciendi pro ſuis peccatis, ſi ei applicetur. Poteſt igitur orans prodeſſe ſua oratione alteri, manente apud eum omni eo, quod illa de iuſtitia meretur? Poteſt, imo pene omnes pro viuis orantes ſibi ſeruãt illud. Non enim communiter intendunt communicare, & applicare eis valorem ſatisfactorium, ſed valorem ipſum impetratorium: licet orantes pro mortuis non ſolum valorem impetratorium verum etiam ſatisfactorium communiter eis applicent. Quin & rogantes pro viuis poſſunt eis applicare hos duos valores: licet meo iudicio, id cõmuniter non faciant niſi ij, qui dicunt certum numerum Miſſarum, vel aliarum orationum, pro pitantiis, vel eleemoſynis ob id datis, & acceptis.

Decimumquartum erotema, ſiue rogatio.

50 AN partis orationis alicui pro ſe ſolo factæ alij participes ſint nécne? Reſp. eſſe bonos & iuſtos, vt & cæterorũ bonorum operum pro ſe vel aliis factorũ. Per quem textum? per illud Pſalmi, [a] qui pene quotidie canitur ad Tertiam. *Participem me fac omnium timentium te, & cuſtodientium mandata tua*: & per illum articulum ſymboli, *Credo Sanctorum communionem*: qui iuxta B. Thom. [b] nos docet omnes, & ſingulos bonos participes fieri omnium, & ſingulorum ſuorum meritorum, & bonorum operum. Nemo tamen hinc inferat, tantum valere bona opera aliena alteri iuſto, quantum illa facienti: quia id nõ eſt verum, vt enim declarauit ſubtilis Doctor [c] communiter receptus, [d] omnis actus meritorius tres in ſe continet valores, generalem, ſpecialem, & medium. Generalis prodeſt omnibus Eccleſiæ membris: ſpecialis illum facienti, medius ei, cui applicatur, ſiue vnus, ſiue multi ſint: ita quod omnes iuſti participant in tertia parte valoris omnium bonorum cuiuſlibet iuſti, & ſolus ipſe faciens in altera tertia, in alia vero ſolus ille, vel illi cui vel quibus illa ſpeciatim applicatur: quam ſuam tertiam partem alteri applicabilem poteſt faciens ſibi ſoli vel alteri, quibuſcunque volet applicare: imo & poteſt valorem, quem habet ad impetrandum, applicare vni, & valorem ſatisfactorium alij. Qui tamẽ dicit Miſſam, aliámve orationem ex obligatione tenetur applicare hanc tertiam partem illi, pro quo recitat vel dicit Miſſam: licet neque ſibi, neque alteri applicare debeat tertiam partem, quæ eſt totius Eccleſiæ, & in qua coëunt omnes iuſti. Et licet varient doctores, [e] nihilominus iuxta id, quod mihi alibi [f] viſum fuit, poteſt ſuam tertiam alteri applicare, ſaltem quo ad virtutem impetrãdi petitum, & gratiam via liberalitatis, licet nõ via iuſtitiæ: quandoquidem nulla pura creatura poteſt illam ea via alteri mereri, vti ſupra [g] poſt S. Tho. [h] communiter receptũ dixi.

a Pſal. 118. in 4. octonario. 19. incipit ma mor eſto. b In 4. diſt. 45. q. 2. ar. 1. q. 1. c Scot. in quolibet. 20. d in 4. diſt. 45. & per Adri. quodlib. 8. H. & Gabr. lect. 46. ſuper can. Miſſ. e Scot. eſt in d. quolib. 20. negat poſſe. Maior. & Vvuendel in 4. diſt. 45. contra dicunt. f In c. viſum infra eade. & c. nõ medio eriter infra diſt. 1. g In eo. c. num. 45. 1 h In 1. 2. q. 114. art. 6. & in 2. diſt. 27. ar. 3. & in 4. diſt. 45. q. 3. art. 1. q. 1. ſ. in c. viſum infra ead. diſt. k Rx mente Scoti quoli. 20. art. 9. Gab. 1. can. miſſ. lectio. 35. col. penul. & Maior. in 4. diſt. 45. q. 3. conclu. 6. & poſtea ſ. Gerſon. 3. par. alpha. 77. A. de valore orationis verſ. quiſquis.

52 Admoneo autẽ id, quod alibi [i] ſcripſi, & ſæpius reſpondi, ſcilicet, intentionem eorum, qui dicimus Miſſas, horas publicas, aliáſve orationes pro noſtris officiis & beneficiis, pitantiis, promiſsis, mandatis, aut precibus iuſtis, eſſe debere, applicare iſtos tres valores, cui, & quomodo debent: & licet non videatur mihi neceſſarium verbis exprimere hanc intentionẽ, eſſet nihilominus admodum vtile [k] id agere, & eo vtilius, quo ſæpius fieret, præſertim in memẽto, cum dicimus Miſſas, & in principio aliarum horarum, & orationum, his vel ſimilibus verbis. *Tu, mi Domine Deus, noſti valorem huius Miſſæ, horarum, vel orationum, noſtique cui, quantum, & quomodo, & quo in gradu debeatur, ſupplico tibi, vt propter temetipſum ſupplens meam ignorantiam, incogitantiam, & defectum, ſuſcipias partes huius, vel harum orationum debitarum aliis, eo modo, quo conſcientiæ meæ exonerationi, & intentioni eius, qui eas dicere curat, conuenit, & partem mihi cõtingentem applices mihi, aut N. & N. &c.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

totam, vel illam, aut illam partem. Quæ expresio (quia molestiæ & tædio foret in cuiusque actionis initio repetere) fieri potest ineunte die, quo ad omnia illo die facienda, vel ineunte hebdomada, mense, vel anno, quo ad omnia in eis facienda: nam iuxta illud Psalmi,[a] *Dico ego opera mea Regi*: potest quis omnia opera sua bona facienda in Deum vtilissime referre.

a Psal. 44.

Quoniam vero modos ordinandi memento Missæ, & pro quo Rege, vel Domino, ac pro quo Episcopo, vel Prælato orandum sit ab exteris, vel exemptis, aut orantibus in locis exemptis, cum aliis multis peculiaribus applicationis istorum valorum, scripsimus[b] in lectione ordinaria huius distinctionis, plura hic non referam, quando quidem supradictus modus applicationis sufficit quo ad id, quod de necessitate in ipsis memento dicendum est. Summatim tamen, sed fusius quam alius, tradimus in Manuali Confessar. Latino.[c]

b In cap. peaul. infra eod.

c Cap. 25. nu. 91. & latius à nu. 111.

Decimumquintum erotema, siue rogatio.

53 VA ratione innititur ista communio bonorum operum? Respondeo quod illa optima, quã omniscius ille Tho.[d] tangit in hæc verba: *Sicut in corpore naturali operatio vnius membri cedit in bonum totius corporis, ita in corpore spirituali, scilicet Ecclesia, & quia omnes fideles sunt vnum corpus, & singuli alter alterius membra, bonum vnius alteri communicatur.*[e]

d In expos. Symb. opuscu. 6. super illa parte sanctorũ cõmunioné.

e Rom. 12.

54 Vnde & inter alia credenda, quæ tradiderunt Apostoli est, quod communio bonorum sit in Ecclesia, & hoc est quod dicitur: *Sanctorum communionem. Inter alia vero membra Ecclesiæ principale membrum est Christus, quia est caput iuxta illud Apostol.*[f] *Ipsum dedit caput super omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius. Bonum ergo Christi communicatur omnibus Christianis, sicut virtus capitis omnibus membris, & hæc communicatio fit per sacramenta, in quibus operatur virtus passionis Christi, quæ operatur ad conferendam gratiam, in remissionem peccatorum:* & paulo inferius.

f Ephes. 1.

55 *Sciendum est etiã, quòd non solum virtus passionis Christi communicatur nobis, sed etiam meritum vitæ Christi, & quicquid boni fecerunt omnes Sancti, communicatur in charitate existentibus: quia omnes vnum sunt, iuxta illud Psalmi,*[g] *Particeps ego sum omnium timentium te: & inde est, quod qui in charitate viuit, particeps est omnis boni quod fit in toto mundo. Sed tamen specialius illi pro quibus fit aliquod bonum: nam vnus potest satisfacere pro alio, sicut patet in beneficiis, ad quæ plures congregationes admittunt aliquos. Sic ergo per hanc communionem consequimur duo: vnum, scilicet, quod meritum Christi communicatur omnibus, aliud, quòd bonum vnius communicatur alteri. Vnde excommunicati, per hoc, quòd sunt extra Ecclesiam, perdunt partem omnium bonorum quæ fiunt, quod est maius damnum quàm damnum alicuius rei temporalis. Est etiam aliud periculum: quia constat, quòd per huiusmodi suffragia impeditur diabolus, ne possit nos tentare: vnde quando quis excluditur ab huiusmodi suffragiis, diabolus facilius vincit eum. Et inde est, quod in primitiua Ecclesia, cum aliquis excommunicabatur statim diabolus vexabat eum corporaliter.*

g Psal. 118.

56 Ex quibus colligitur, quòd Deus Opt. Max. instituit quãdam fratriam, siue confraternitatem charitatis, in qua omnes boni simul inuicem communicant sua bona spiritualia, idque non abs re: quandoquidem vni soli Domino seruiunt omnes, omnes morantur in vna domo, quæ est Ecclesia, omnes regenerãtur vno fonte, omnes vna fide viuunt, & vno amore se diligunt.[a] O fœlicem societatem, excellentem fratriam, siue confraternitatem, expertem vitiorum, ornatã virtutibus, in qua nulla inuidia, ambitio, hypocrisis, præsumptio, vel alia actio mala saltem mortifera inuenitur. In qua clerici & laici, seculares & religiosi, diuites & pauperes, coniugati & soluti, Citramontani, & Vltramõtani, Hispani & Galli, domini & serui, heri & famuli, omnes demum accumbunt vni mensæ, omnibus propinantur iidem cibi, licet aliquot eorũ abundantius aliis, quàm alius.

a Cap. 30. quæstion. 3. Epiphan. & c. 11. Bernardus. & c. Ambrosius. & de sermone Trinit.

57 In qua pluris fit cor conscissum dolore peccatorum, quàm vestis lacera, & sordidè refecta, & calecus fenestratus, licet & hęc sincera mente gesta multum eam ornent, pluris præcordia charitate etiam vsque ad inimicos extensa, quam vestes holosericæ, panneæue pretioſę solum verrentes: quamuis & hęc, cum rationi consonant, eam decorent. Infœlices profecto & ignominiosi fuerimus, qui in multis fratris, siue confraternitatibus, & societatibus honorificis descripti, imò & probatas religiones professi, quos coronæ rasæ, barbæ resectæ, vestes diuersæ citè clamitant in ea constitutos, si ab ea sumus excluſi. Cum tamen in ea inueniantur multi milites armati, negotiatores diuites, coniugati mille curis distracti, agricolæ suis ligonibus fessi, & alij mechanici suis artibus noctes & dies exercendis dediti, imò & serui contumeliis dominorum nunquam non affecti.

Decimum septimum erotema, siue rogatio.

58 VO opus est vt ingressi hanc generalem omnium iustorum fratriam, & confraternitatem, conseruemur in ea, & vt oremus, recitemus, & cantemus, vti decet, & necesse est? Respond. quod sacræ deuotionis condimento. Deuotio autem est voluntas prompte Deo famulandi, vt docet S. Tho.[b] quæ, vt idem ibi[c] addit, nascitur ex triplici fonte, nempe ex Deo tanquã ex causa extrinseca, iuxta illud Ambrosij super Lucam.[d] *Deus, quem vult facit religiosum:* & ex meditatione diuinæ bonitatis eius, quæ est prima causa intrinseca, quæ gignit amorem, iuxta illud Psalmi.[e] *In meditatione mea exardescet ignis*, qui generat promptitudinem seruiendi ei, & ex consideratione defectuum naturæ & culpæ, quæ est altera causa intrinseca: quæ impellit recurrere ad Deum, vt eos deleat, & suppleat, iuxta illud Psalmi.[f] *Ad Dominum cum tribularer, clamaui, &c.*

b 2. 2. qu. 82. art. 2. & 3. & 4.

c Ibid.

d Ambr.

e Psal. 118.

f Psal. 119.

59 Ex quo tertio fonte hauritur ratio, qua fœminæ vt plurimum sunt deuotiores viris, & Ecclesia sexum fœmineum appellat deuotum: est enim, quod fœminæ plus considerant fragilitatem, & defectus naturæ, quos habent maiores, quàm viri, qui habent minores: & contra, viri plus considerant vires & robur, quæ habent maiora illis, quàm fragilitatem, & defectum, quos habent minores quàm illæ: & ita fœminæ magis perpendunt necessitatem suam, quæ maior est recurrendi ad Deum, quàm viri, quæ est mens S. Thom.[g] Ex quo subinfero, eas fœminas quæ sunt fragiliores, & pluribus bonis deficientes, esse vt

g 2. 2. qu. 82. art. 4.

plurimum deuotiores aliis, quæ minores defectus habent: & contra, eos viros, qui sunt fortiores, & bonis abundantiores, esse vt plurimum minus deuotos illis, qui sunt debiliores, & egentiores. Hinc cernere licet multos nobiles, potentes, diuites & robustos parum deuotos: quia occupati in considerando ea, quæ habent, scilicet nobilitatem, potentiam, diuitias & vires, parum perpendunt ea, quibus carent, & necessitatem quam habent ad Deum refugiendi. Hinc videas tam fœminas, quàm pauperes, afflictos & ægroros, vt plurimum esse deuotiores illis, qui non ægrotant, & affligũtur, & easdem personas tam fœminas, quàm mares, vt plurimum esse deuotiores, tempore, quo sunt pauperes, afflicti, & ægroti, quàm tempore, quo sunt diuites, prosperi, & sani.

60 Hinc etiam fit, vt quotidie in sacræ pœnitentiariæ prætorio petantur dispensationes super votis emissis in periculis magnis maris, fluminis, itineris, latronum, prœliorum naualium & terrestrium, carcerum, & ægritudinum, ac aliorum mortis articulorum, & non super votis tempore prosperitatis emissis, quia cum in illo plus recurratur ad Deum, quàm in hoc, plura vota emittuntur in illo, quàm in hoc. In quod facit illud Plinij. *Tunc maxime votorum locus est, quando spei nullus est.* Hinc fit etiam, quod multi ignari & simpliciores sunt deuotiores, quàm aliquot perspicaces, & eruditi. Cui consonat illud Apostoli,[a] *Scientia inflat.* Non tamen ex hoc infertur, quod sint optabiliora simplicitas, ignorantia, & carentia aliorum bonorum supradictorum, quàm perspicacitas, scientia, & alia bona supradicta, eo quod sunt occasio indeuotionis, quia, vt eleganter sentit ille Aquinas,[b] hic, & omnia alia bona per se sunt meliora, quàm defectus & carentia illorum, licet per accidens abutenti eis fiãt occasio indeuotionis, & aliorum malorum. Qui enim suam perspicacitatem & scientiam, imò & nobilitatem, & potentiam, prosperitatem, sanitatem, robur, & vires, agnoscit humiliter esse dona Dei, & habere se illa ab eo, iuxta illud.[c] *Quid habes quod non accepisti?* & quod est obligatus ad reddendam ei rationem de illis acceptis, non tumescet, nec desinet agnoscere suam necessitatem, quam habet, refugiendi ad Deum: imò cognoscet se habere maiorem ad id faciendum, vt illa sibi conseruet, & opitueretur rectè ad vtendum eis, & vt eo fiat humilior, quo ad reddẽdum de illis rationem est obligatior, sic enim considerata non solum non impedient ei deuotionem, imò eam augebunt, quamuis interdum (& vtinam non vt plurimum) personæ tam fœminæ, quàm mares perspicaces, & eruditi, & alia supradicta bona habentes, non satis considerantes à quo acceperunt illa, & quanta eius ope sit eis necesse ad conseruandum ea, & quanta ad bene vtendum eis, negligant animaduertere maximam: quam habent, necessitatem refugiendi ad Deum: & ita sunt parum (quæ magna miseria est) deuoti.

a Scientia inflat.

b Aquinas

c 1. Cor. 4.

61 Deuotio autem, & meditatio etiam voluntaria adeo quibusdam egregiè doctis ac piis videntur necessariæ, vt dixerint non esse suo nomine dignum illum religiosum, qui suam quotidie mentem saltem semel, omisso multiloquio orationis voluntariæ, ad huiusmodi meditationes non transfert, quod tamen non videtur verum. Tum quia nullo iure id probatur. Tum quia suo muneri satisfacit, qui satis studiose & deuotè ea, quæ sibi præcipiuntur, recitat vel cantat, mentem pie & humiliter illis applicando. Tum quia consiliorum omissio non facit quem religiosi nomine indignum,[a] vt etiam in specie dixit S. Thom.[b] in hæc verba: *Religiosus non tenetur ad omnia exercitia, quibus ad perfectionem peruenitur: sed ad illa, quæ determinatæ sunt ei taxata secundum regulam, quam professus est.* Quibus addit Caieta. quædam, ex quibus colligitur contrarium huius sententiæ: quod non dixerim, vt retraham quenquam à tam vtili meditatione (qua vtinam vteremur) sed vt liberem scrupulis eos, qui aliquot dies hæc omittunt, & à peccatis, quæ contra conscientiam erroneam omittendo admitterent, præseruem. Admoneo tamen, quod præfata meditatio tunc est digna laude, cum fit sine orationis præceptæ præiudicio: præiudicat autem illi (omnium sentẽtia) cum ob eam illa prætermittitur, imo & mea, cum festinantius, & minus reuerenter & attente, quam oportet, præcepta recitat aut canit, vt post illam vtcunque actam, ad prædictam meditationem consultam, & non præceptam accedat, vt insinuaui supra, referens quosdam noue, sed parum prudenter id docentes, nam recte arguitur de toto ad partem in qua est eadem ratio.[c] Cum ergo attentio, reuerentia, & mora bonæ orationi necessaria, sit pars eius, consequitur eum qui eas omittit peccare, sicut & qui totam, licet non tantum. Quando ergo tam necessaria est deuotio, & illa est haurienda ex triplici fonte, nempe Deo vti causa extrinseca, & ex duabus causis intrinsecis, scilicet meditatione bonitatis & beneficiorum eius, & consideratione defectuum naturæ & culpæ, oremus supplices ipsummet Deum Opt. Max. vt suo nos dono potentissimo suæ bonitatis, suorúmque erga nos beneficiorum agnitione, ac nostræ miserrimæ defectibúsque plenæ cõditionis perpensione, suo famulatui, & seruitio approximet, adijciat, & omnino addicat, Amen.

a Arg. cap. fin. 2. dist. b 2. 2. qu. 186. art. 2.

c l. quæ de tota. ff. de rei vendi. c pastoralis. §. item cum notis. de offic. deleg.

Decimumseptimum erotema, siue rogatio.

62 QVÆ nam pauca ex innumeris, quæ ad prædictas tres causas deuotionis pertinent, possemus deligere ad eam (quæ pretiosissima est margarita) consequendam? Respondeo aliis alia fore conuenientiora, mihi vero satis congrua hæc tria videri.

63 Primum quidem, quam supplicissime, quámque obnixissime orare & flagitare Deum Opt. Max. vt nos sua benignitate efficiat deuotos, siue volentes prompte suæ Maiestati seruire. Secundum, leuare mentes nostras in eius bonitatem & benignitatem indicibilem, qua nos amat, qua nos miseretur, & innumera tam particularia, quam communia beneficia præstat.

64 Communia quidem creando, conseruando, gubernando, & à manu Cacodæmonis sanguine vnigeniti filij sui proprio redimendo, & interius exteriúsque per se, & alios docendo, simul instituendo baptismum, quo generamur, Eucharistiam qua sustentamur, pœnitentiam qua reparamur, & alia sacramenta, quibus ad alia munimur, & singulis quibusque nostrum singulos Angelos tutelares, qui nos defendant, doceant, & gubernent, assignando.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Particularia vero beneficia quamplurima, in quibus sunt mille bonorum inspiratio, à mille periculis corporis, & animæ præseruatio & liberatio, donorúmque ac dotium animi, & corporis, honorum, & fortunarum largitio. Tertium considerare, reputaréque nostros naturæ culpæque defectus generales & particulares, in quibus sunt continuæ pœnæ, laboréque concatenati, quibus ob peccatum primorum parentum & nostrum, omnes, & singuli quique in suo statu affligimur: perpensio item, & inclinatio nostræ sensualitatis ad à via Domini deuiandum, & ad bonis, quæ ab eodem suscipimus, abutendum, pugnáque carnis aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem, prauáque consuetudo malè cogitandi, peius loquendi, & pessime agendi, & illa, qua nunquam non laboramus, instabilitas cordis, & molesta mentis euagatio, peregrinatio præterea, & exilium à conuersatione Dei, Diuorúmque illa dulcissima, in quo plagis malitiæ, & liuoribus ignorantiæ fœdati, manicisque ac compedibus quadamtenus nexi, magna cum difficultate operamur decentia, imò & præcepta: super omnia vero, illa insignis ingratitudo, qua Deo Opt. Max. intus & foris, per se, & alios recta monenti minime paremus.

Quin & mortiferè peccando fuimus rebelles, & hostes, à suisque piissimis castris in impiissima Luciferi transfugiendo, signisque illius βιαφορας, & vinificis, relictis, huius mortifera sequēdo, imò, (quod vel dicere horrendum est) quadamtenus, vt quidam erudite ait, eum pro Deo habere renuendo, nunc substituentes ei gastrimargiam, siue gulam, [a] nunc philargiriam, siue auaritiam, quæ iuxta eundem, idolorum seruitus [b] est, nunc xenodochiam, siue vanamgloriam, per quam, iuxta eundem, [c] *Dicentes nos sapientes, stulti fimus.*

65 Denique, quod vitam hanc terrestrem, & parum duraturam, tot malis afflictam, vix volumus nisi coacti relinquere, iuxta Cyprian. [d] nec nisi exiliter eam pro cælesti & perpetua his malis carente, & bonis omnibus redundante, commutare.

Hac triplici consideratione & reputatione satis ruminata, & prout cuique Spiritus sanctus dederit extensa, arbitror posse nos concipere magnam nostam fragilitatem, & maiorem ad refugiendum ad Deum necessitatem, & maximam ipsius potentiam, & ad nos iuuandum clementiam & bonitatem, & consequenter, reddere nos bene affectos ad volendum ei prompte seruire in timore, exultare ei cum tremore (quod est deuotum esse) & vt quàm humillime, quámque obnixissime ei supplicemus, vt nos à tot & tantis malis, & præsertim à morte perpetua liberet in hoc seculo per suam gratiam, & in futuro per gloriam, Amen.

a Iuxta illud Apostolus ad Philip. 3. Quorum Deus venter est. b Ad Galat. 3. c Ad Roman. 1.

d Relatum à Grat. in cap. quam præposterè. 13. q. 2.

Tractans 47. concordias inter Sotum, & Authorem.

CAP. XXI.

1 *Ioannes à Medina laudatus.*
1 *Dominicus Sotus laudatus, qui, & author, Doctores & Cathedrarij primæ functionis Salmanticenses fuere.*
2 *Clericos cur oportuit institui.*
3 *Horis dicendis, & Deo laudando debuisse constitui tempora, horas, templa, hymnos & psalmos.*
4 *Theologi & Canonistæ munera sic differunt, & num. 6.*
5 *Horas Canonicas esse octo, graues Doctores tradunt.*
7 *Horas aliquas de causa iustè interpolari & omitti.*
8 *Ordinati minoribus an teneantur ad certas preces lege humana, vel consuetudine, sicut diuina ad incertas.*
9 *Præstimonium ad nil aliud quàm horas obligat.*
10 *Pensio ad horas minores S. Mariæ obligat.*
11 *Beneficium paruum cur pro nihilo non habendum.*
12 *Beneficium etiam fructu reseruato obligat ad horas.*
13 *Breuiarij defectus vt excusat ab horis.*
13 *Horis à dicendis quæ impotentia excusat.*
14 *Cæcus & caligans vt teneantur ad horas.*
15 *Horarum pars à ministro omissa an suppleuda.*
15 *Organo cantatum quomodo suppletur melius.*
16 *Infirmitas quæ sine prælato excusat ab horis.*
17 *Horas dicat excommunicatus, irregularis, & degradatus.*
17 *Excommunicatus magis debet vitare, quàm vitari.*
18 *Excommunicatus alios (quod malè seruatur) vitet.*
19 *Monachæ ad chorum professæ tenentur ad horas.*
20 *Monachos ad chorum professos quis possit facere conuersos, qui, nec Nouitij tenentur ad horas.*
21 *Religio potest institui sine choro.*
22 *Horis obligatus tenetur dicere officium S. Mariæ, & quicquid suum breuiarium omnibus præcipit.*
23 *Breuiarium pro libito nemo iustè mutat.*
24 *Breuiarium Cardin. S. Crucis cur author colorat.*
25 *Mariæ matris horæ minores ab Vrbano II. præceptæ.*
26 *Mariam in matrem deuotio antiquissima.*
27 *Mariæ matri defunctæ statim dicatum templum.*
28 *Mariæ nondum natæ à Paganis dicatum sacellum.*
28 *Hieronymus Osorius Præsul laudatus.*
29 *Clerus credat horarum onus esse sibi primum.*
30 *Horarum præpostera tionem non esse mortiferam.*
30 *Missam ante Matutinam minime dicendam.*
31 *Missa iure communi, vt dici potest post meridiem.*
32 *Horas etiam priuatim dicendas in loco sacro.*
33 *Attentio & deuotio propriè dicta vt differunt.*
33 *Deuotio impropriè dicta vt differt à propriè dicta.*
34 *Attentio triplex, secundum omnes: prima & tertia omnibus cõmuns, secunda solis doctis, sed etiam non Theologis, contra Sotum.*
35 *Attentionis tertiæ, quæ optima est, materia propria Deus, adeo quod etiam in humanitate Christi non est omnino sistendum.*
36 *Attendendo non tam errare plebs vt putat Sotus.*
37 *Orationis quinque effectus diuersi.*
38 *Attentio qualis in qualem effectum necessaria.*
39 *Oratio omnis etiam laici sine attentione mala.*
40 *Attentio cur magis quàm bonitas orationis exigitur.*
41 *Oratio voluntaria mala cur non omnis mortifera.*
41 *Actus sine qualitate requisita non sufficit.*
42 *Non entis non sunt qualitates.*
42 *Lex non omnis præceptiua etiam naturæ mortifera.*
43 *Attentione necessa non debemus esse contenti.*
44 *Episcopum constitutio cap. commissa. de elect. lib. 6. non includit.*
44 *Lex interpretans terminis interpretatæ continetur.*
45 *Ecclesiam parochialem capiens animo certo non promouendi, tenetur restituere fructus, nisi eo mutato promoueantur, & num. 46.*
45 *Et tunc non restituet antea præceptos.*
46 *Conditione deficiente deficit dispositio.*

47 *Restituere debet fructus non promotus etiam ante sententiam.*
47 *Pœna quid sit definitur.*
48 *Conditio & modus valde diuersa.*
49 *Pœna quæ in foro Dei debita. & nu. 54.*
51 *Beneficium parochiale capientu pœna non extenditur ad capientes alia, qui tamen peccant, si non capiunt ordines eis annexos, vel laicaliter viuant.*
52 *Beneficium retinens nolendo sacrari an peccet.*
53 *Pensio perit matrimonium sed non vita laica.*
55 *Ecclesia parochialis proprie non est præbenda.*
55 *Beneficio ipso iure priuatus non potest spoliari. & nu. 57.*
56 *Beneficium capiens vt fiat presbyter, in quo dissimilis capienti pecuniam, vt aliquid faciat. & nu. 57.*
58 *Restitutio ob horas omissas iuris humani est.*
59 *Dispensat Episcopus in hoc cum Parocho tantum causa studq.*
60 *Concilium Lateran. iudicare fuisse circa horas partim nimis laxum, partim nimis strictum est nimis liberum.*
61 *Intellectus §. Statuimus. Concil. Lateran. sess. 9.*
62 *Concilij Lateranen. lex de omissis horis seruanda.*
62 *Concilium Lateranen. suspiciendum.*
63 *Absentans se ab horis legat illud Paludani.*
64 *Absentanti se principaliter ab horis hæc non obstant.*
65 *Beneficiarius male viuens an restituat fructus.*

SIcvt, candide lector, in prima huius libelli æditione adiecimus caput 20. ceu quoddam auctarium, quò quædam placita de oratione, & horis Canonicis, eruditissimi, iuxta ac piissimi D. Ioannis à Medina, qui eodem tempore, quo ego, de illis scripsit, nostris assertis conciliaremus, ita in hac æditione visum est addere, hoc cap. 21. ceu simile auctarium ad conferendum cum nostris assertis quædam, quæ scripsit [a] Dominicus à Soto, vir vndequaque doctissimus, grauissimus, & probatissimus, Illustreque Illustrissimi Prædicatorum ordinis ornamentum, posteaquam ego Salmantica (quæ nos ambo, me prius, & eum posterius doctoratu insigniuit, & Cathedra primæ functionis illum Theologiæ, me Canonum ornauit) Conymbricam duorum Monarcharum rogatu obnixo coactus migraui, & in ea hunc libellum ædidi.

2 Imprimis ergo inueniet, qui sua cum nostris contulerit, eum omissa orationis, de qua tractamus, definitione, & diuisione, ante omnia vtiliter quinque magno apparatu probasse. Primum quidem, decens, & necessarium fuisse instituere clerum, qui inter Deum & populum esset medius, qui quotidie populi nomine Deum laudando psalleret, quique curaret gratiam Dei, & precando, & administrando sacramenta in populum deriuare, & vicissim gratias eiusdem nomine Maiestati suæ rependere: & merito, quia cum hoc munus omnium Reipub. sit maximum, & ad alia omnia certos habeat ministros deputatos, maiore profecto ratione ad hoc debuit aliquos deputatos habere.

3 Secundum, non solum debuisse institui personas, quæ Deo laudes canerent, sed etiam designari tempora, dies & horas, quando id facerent.

Tertium, oportuisse constitui loca, & templa, in quibus id fieret, vasa item, & ornamenta administrandis sacris oportuna.

Quartum, debuisse præscribi psalmos, hymnos, orationes, & preces, per quæ gloria, laus, & honor tantæ Maiestati deferretur, & gratiæ pro humana fragilitate agerentur.

Quintum, septem horarum Canonicarum institutionem esse antiquissimam, decentissimam, & congruentissimam. Inueniet item, qui eadem contulerit, nos contra, definitione & diuisione præmissis, [a] horum quinque probationem præsupposuisse potius quam probasse: simul dubitare poterit, qua de causa id contigerit.

4 Cui responderi, potest facile, illi ceu Theologo fuisse animum confundendi hæreticorum statuta, Ecclesiæ probatissima probando. Mihi vero vt Canonistæ fuisse mentem eadem Canonum regulis declarandi, extendendi, & vsui Catholicorum, quibus iam probata erant, accommodandi.

5 Secundo, qui prædicta eius placita cũ meis contulerit, aduertet eum nemine citato, & quasi contemptim decernere, [b] non esse audiendos, qui octonarium horarum Canonicarum numerum ponunt. Nos vero multis, eiusdemq; grauissimis auctoribus, qui neruosa ratione nituntur, citatis, illum olim posuimus, & in hac æditione lectorem admonuimus, ipsum, si satis illa perpendisset, minime ita decreturum.

6 Tertio, ipse magno apparatu probat, [c] licere cantum psalmorum, horarum Canonicarum, & officiorum Ecclesiasticorũ. Nos [d] vero breuius idem facientes, latius id praxi, & vsui accommodauimus: quia vt prædixi, ille vt Theologus pugnans contra hæreticos, iam probata Catholicis, probat eis. Nos vero vt Canonistæ, id iam probatum Catholicis eorum praxi accommodamus.

7 Quarto, conuenimus ambo, [e] in asserendo totum clerum persuadere sibi debere, munus hoc horas dicendi esse ipsi præcipuum & genuinum. Ex quo infert ille, nullam Canonicam horam vllo genere negotij, etiam litteris studendi, gubernandi, prælegendi, vel prædicandi, esse interpolandam. Nos vero diximus [f] multis de causis posse quem interpolare, & interrumpere horas Canonicas, vt cessante causa, non oporteat à capite repetere, sed solum ab eo loco, vbi fit interruptio aut interpolatio: imo & nonnunquam totas vno die vel altero ob negotiorum magnitudinem penitus omittere. Nec obstat quæ eum ad id mouit, ratio certe memoranda: nempe quod (Deo ita disponente) subtractio temporis ad eas dicendas necessarij nil impedit, quo minus alia negotia bene expediantur. Non, inquam, hoc obstat, quia licet vt plurimum ita se res habeat, præsertim in exemplis, quæ ipse subiungit, studendi, prælegendi, prædicandi, & gubernandi, frequenter tamen occurrunt aliqua ita vrgentia, vt nullatenus, vel saltem non sine maioris præcepti transgressione, bene fieri possint, sine tali temporis subtractione, qualia sunt exempla à nobis ibi proposita, quæ gratia breuitatis hic non repetimus. Quin & ipsemet alio in loco [g] ait, causa infirmorum, & ob aliqua alia impedimenta interdum posse illas omitti. Admonuimus autē modum, quo absque studij, & aliorum huiusmodi negotiorũ iactura horæ prædictæ possint recitari, quodque nemo deberet dispensationem à S. Sede Apostolica, qua ab eis dicendis excusaretur, impetrare. Quin & alio in loco [h] addimus, Reges, principes, iudices etiam laicos, imo & fere omnes artifices

a In cap. 1. vbi definitur & diuiditur oratio & c. 7. vbi definitur & diuiditur horæ Canon.

b In dicto lib. 10. q. 5. art. 1. sub fin.

c Vbi sup. art. 2.

d Cap. 16. nu. 55.

e Ille in d. 9. 5. ar. 3. & no. 1 c. 8. nu. 6. c. 11. nu. 14. & c. 15. nu. 9. & nu. 37.

f In c. 16. à nu. 70.

g In d. q. 5. ar. 5. col. 4.

h Cap. 16. nu. 71.

Universidad de Deusto
Biblioteca

etiã mechanicos, sine suæ artis & officij notabili iactura eas per aliquot Breuiaria vtiliter posse recitare.

8 Quinto, ambo dicimus, [a] neminem ratione ordinis, qui non est sacer, teneri ad recitandum horas Canonicas, neque Canticum Graduum, quod Breuiarium Pij Quinti Psalmos Graduales appellat. Ille autem addit, quod nulla est lex, neque consuetudo, quæ etiam ad Canticum Graduum obliget, quod neque Episcopus obligare potest. Nos autem diximus, nullam quidem esse legem communem, quæ ad id obliget: sed an alicubi sit huiusmodi consuetudo dubitamus: meminimus [b] enim, ante circiter 70. annos morem fuisse in Regno Nauarræ, vt insigniti quatuor minoribus, quos vulgus ibi gradus ordinum appellat, præfatum Canticum Graduum, & qui prima tonsura tantum erant insigniti, psalmum, *Miserere mei*, quotidie dicerent. Diximus etiam, quod esto Episcopus authoritate sua sola nequeat huiusmodi minoribus ordinatos nolentes ad aliquid certum recitandum obligare vt ille ait: posse tamen de eorum consensu id facere, [c] cum iure naturali conuentiones & pacta, quæ duorum vel plurium consensu constant, [d] obligent [e] ad peccatum, præsertim in foro conscientiæ. [f]

Addidimus item, quod licet prædicti humano iure vel cõsuetudine teneantur dicere prædicta, iure tamen naturali & Diuino tenentur ad aliquas preculas, vel gratias Deo Opt. Max. maiores, quam layci, agendas, ob beneficium clericatus, & ordinum ab ipso acceptum, saltem dum clericali priuilegio gaudent.

Adiecimus etiam modum nouum eas persoluendi, vbi nulla lege consuetudine vel facto sunt determinatæ, & quod obligatio prædictas gratias agendi, iudicio nostro obligat ad plus, quàm veniale, vbi non sunt determinatæ.

9 Sexto, ille ait, [g] & recte quidem, teneri ad horas Canonicas eum qui habet præstimonium, seu beneficium quod vocant præstimoniale. Nos autem in hoc libro id non expressimus, sed satis fuit dixisse, omnem beneficiarium beneficij Ecclesiastici teneri ad eas, cum inter omnes conueniat, & efficaciter probet Panorm. [h] eiusmodi præstimonia esse beneficia Ecclesiastica, licet nullam in eo residendi, nec ei seruiendi per se, vel per alium, obligationem, vel onus habeant, expressi autem id in Manuali Confess. [i]

10 Septimo inter ambos conuenit, [k] Pensionarium non teneri ad horas Canonicas. Nos autem in hac æditione addidimus nouam fœl. record. Pij Quinti constitutionem, qua obligauit eos ad officium Beatæ Mariæ minus dicendum.

11 Octauo ille [l] ait, non obligari quem ad horas Canonicas ratione beneficij valde exigui, nos [m] vero multis nostram partem confirmando, & partis aduersæ fundamenta soluendo contradiximus. Quibus nunc addo primo, quod ipsemet confitetur beneficium octo ducatorum obligare: quod tamen certum est non sufficere ad sustentationem habentis illud: ergo non oportet ad hanc obligationem inducendam, vt beneficium valeat etiam exiliter sustentare beneficiarium. Secundo, quod etiam ipse ait illud debere esse adeo exiguum, quod pro nihilo reputetur, quale tamen nullum est. Tum quia post Concilium Trident. [n] omnis clericus etiam primæ tonsuræ tantum, habens beneficium Ecclesiasticum quamlibet exiguum, gaudet priuilegio fori, etiam quoad crimina, quoad quæ non gaudet etiam insignitus quatuor minoribus, si beneficio careat, quod est magni momenti, & facit vt non debeat pro nihilo reputari. Tum quia habens beneficium etiam exiguum, licet poterat ante Concilium Triden. & sic tempore quo scripsit Sotus sine alio patrimonio ad ordines sacros promoueri, [a] quamuis non post illud, quod ita requirit, [b] vt promouendus ad ordines sacros habeat beneficium sufficiens ad victum, sicut patrimonium sufficiens ad illum. Tum quia ratione qualiscunque beneficij accedit beneficiario aliquis honor, & præeminentia, præ non habentibus simile in ecclesia, cuius est beneficium, & honor est bonum præstans, quia præcellit alia pecuniaria, iuxta philosoph. [c] & iuxta illud Apostol. [d] *Cui honorem, honorem.* Tum quia non potest renunciari absque superioris auctoritate. [e] Tum quia non deerit, qui volet illud renunciatum acceptare cum onere horas recitandi, ob prædictos respectus.

12 Nono, ille ait, [f] non teneri ad horas Canonicas beneficiarium, cuius fructus sunt per Papam alteri reseruati, nos vero contradiximus. [g] Tum quia Papa non reseruat fructus sine consensu beneficiarij, & consequenter per eum stat, quo minus eos recipiat, cum eius consensu facta sit reseruatio. Tum quia obligatio recitandi principalius ex titulo beneficij, quam ex perceptione fructuum descendit, per eius enim collationem & acceptationem ante fructuum perceptionem, beneficiarius Ecclesiæ, & Ecclesia beneficiario quadantenus despõsatur, iuxta Innoc. III. [h] Tum quia nihil iuuat eum suũ illud fundamentum, scilicet, quod Papa reseruando fructus alteri, præsumitur velle absoluere illum ab onere recitandi, quoniam nullo iure talis præsumptio nititur, cum de ipsius consensu reseruet, per prædicta. Tum per alia quæ vbi supra, [i] referendo sententiam doctissimi Ioannis à Medina nostræ conformem, prædiximus. Quamuis sententia Soti seruari posset in eo, qui succedit in beneficio, cui omnes fructus & administratio tota reseruata fuit ex præcessoris sui consensu, huiusmodi tamen reseruationes desierunt fieri fœ. rec. Pio V. Gregorio XIII. & S.D.N. Sixto V. clauum Ecclesię vniuersæ tenentibus, vt ibidem adiicitur.

13 Decimo ipse [k] carpit Paludanum, dicentem excusari quem à recitandis horis defectu Breuiarij, quia typographiæ artis beneficio facile & vili haberi potest. Sed perfacile defenditur Paludanus. Tum quia non fuit ei mens excusandi eum, qui mediocri cura potest habere illud, & non habet, sed tantum eum, qui cura tali adhibita, non potest habere illud saltem pro illo die, quo non recitat horas. Tum quia, vt quis excusetur ab horis hodie dicendis, non oportet quod nec hodie, nec heri, nec nudius tertius, quartus, aut quintus potuerit quærere illud, neque quod non dederit causam, ob quam hodie non potest illud habere, sed sufficit quod toto hoc die non potest. Sicut ad excusandum quem ab hodierno iciunio, non requiritur quod hodie, heri, nudiustertius, quartus &c. non potuerit ieiunare, imo neque quod heri, vel nudiustertius non dederit causam, cur hodie non possit, etiam si illa impotentia sua culpa ei euenerit, [l] vt supra [m] dictum fuit.

14 Vndecimo, ambo [n] excusamus cæcũ, aut oculis ita

a Ille ibidem art. 4. col. 2 & ego in c. 7. 2 nu 12. & in Manual Conf. c. 25. nu. 96. & 108.

b Vt diximus in d. Man. c. 25. nu. 108.

c Vt in dicto nu. 18. paulo latius diximus. d l. 1. ff. de pact. e Cap. 1. de pactis. f Arg. c. Iuramenti. 22. q. 5.

g In dicto art. 3. col. 5.

h In conf. 47. vol. 2.

i In dicto cap. 25. nu. 108.

k Vbi sup.

l In dicto art. 3. col. 1. in fi. & d. c. 7. nu. 17.

m Sess. 25. cap. 2.

a Cap. Presbyteri. 8. dist. & c. fratres. 38. quæstio. 1. & c. de presbyteris. 21. dist.

a Cap. 2. de capellis. c. fratres. de quæstio. 1. & c. de presbyteris.

b Cap. de multa. de Electione.

ita calligantem, vt legere non possit: ipse autem excusat illum simpliciter, nos vero cum limitatione, nisi possit illas cum socio recitare, & esset qui vellet & posset cum iuuare gratis, aut pretio, si haberet reditus Ecclesiasticos sufficientes ad se alendum, & illum ad id conducendum. Obligamus item eum ad recitandum eam partem, quam memoriter tenet, si earum pars maior fuerit, licet non habeat socium, nec habere teneatur. Quod etiam ipse Sotus sub dubio forte satis affirmat.

15 Duodecimo, ille excusat in specie ab interruptionis horarum culpa eos, qui ex choro mittuntur ad thurificandum quo tempore, *Magnificat*, vel *Benedictus*, ab eo canuntur. Ego [a] vero generaliter excuso ab illa culpa omnes, qui exeunt choro ad aliquid aliud officio necessarium peragendum, non tamen excuso eos à supplendo post, vel antequam id fecerint, ea quæ omittunt. Ille vero sic, ea ratione, quod non tenẽtur memoriter illa scire: & quod satis videtur ab eis dici quod eis in aliis occupatis chorus omnium nomine recitat vel cantat. Ego autem non fui ausus extendere tantum, tametsi non auderem eos ob omissam suppletionem arguere peccati, quin & rationi satis consonum videtur id, quod ille subdit, nempe illum, qui organorum pulsu choro respondet, excusari à recitanda antiphona, vel alia parte quam organus pulsat: tametsi (quod ille non tangit) non auderem excusare chorum totum, nec singulos eius à supplendo tacite id, quod organus pulsat: & magis laudo modum illum supplendi, quo chorus submissa voce, & singulatim supplet singulos versus ab organo pulsatos post singulos à se cantatos, quam illum, quo chorus supplet vnico contextu, dum primus versus ab organista psallitur, totum canticum, vel psalmum à choro & organis vicissim canendum, eo quod attentionem & deuotionem magis conseruat & auget, magisque occasionem vagandi mente, & colloquendi verbis tollit, & valde laudabile est id, quod ad hoc incitat. [b]

16 Decimotertio, ambo excusamus à recitando infirmos, ille breuius ego vero latius. Ambo requirimus vt infirmitas sit talis, quæ legitimum ad non recitandum pariat impedimẽtum. Ille autem ait, quod si manifestum est infirmitatem petere tale impedimentũ, auctoritate propria potest quis horas omittere. Si autem est dubium consilium medici, & authoritatem Prælati esse requirenda, vt in ieiuniis iuxta doctrinam S. Thomæ, [c] licet ipsum ille non citet. Mihi vero [d] visum fuit satis esse consilium medici, modo ille sit prudens, Deum timens, & præcepta Ecclesiæ obseruãs, ob quoddam notabile Ambrosij [e] elogium. Nullibi enim fere consuetudo Cleti exceptis ad summum monachis, habet, vt super hoc prælatus consulatur: cum & raro, & à raris super ieiuniorum omissione consulimus Prælatos, & ex S. Tho. [f] colligitur eiusmodi consuetudinem satis esse iustam.

17 Decimoquarto, inter ambos [g] conuenit, nec excommunicatum, neque irregularem, nec depositum, neque degradatum ab horis dicendis excusari: [h] quia nemo ex improbitate sua debet reportare commodum. [i] Ille autem exprimit, & quidem recte, irregularem, depositum & degradatum, licet posset suum pensum persoluere simul cum aliis in choro, excommunicatum autem minime. Admoneo autem lectorem vitio typographiæ ipsius verbo in meo libro significare excommunicatum non teneri antequã denuncietur vitare alios, quòd longe fuisse, à mente viri doctissimi, iuxta ac piissimi, constat ex eo quòd paulo ante prædixit, excommunicatum solitarie eas dicere debere, & quod non ignorauit Canonem [a] singulariter disponentem, quod excommunicatus magis tenetur ad vitandum alios, quam alij ad vitandum eum.

18 Quod (proh dolor) male seruant multi ob occultam culpam à iure vel ab homine excommunicati, & præsertim super beneficiis, quæ possident condemnati, qui antequã denuncientur, & per schedas siue cedulones in valuis Ecclesiarum, & quadriuiis affixos publicentur excommunicati, nec verentur illa administrare, & diuinis se ingerere, & distributiones quotidianas recipere, quin & (quod horrendum est) missare, & pro missis pitantias recipere, imo & quærere, nisi eo modo, qui adiicietur in lib. miscellor. miscell. 47.

19 Decimoquinto, inter ambos [b] conuenit, quòd monachi & monachæ, ad chorum deputati vel deputatæ, iam professi vel professæ, etiam carentes ordine sacro, & beneficio Ecclesiastico, tenentur ad pronunciandas horas Canonicas. Ille autem latè nititur confirmare contrariam sententiam Caietani (à qua tamen discedit) dicentis nulla lege neque consuetudine, quam ipse sciat, neque vlla efficaci ratione communem sententiam probari. Nos vero quàm breuissime eam asserimus, insinuata ex D. Antonino efficaci ratione, quam tandem ipse Sotus elegit, & potuit à nobis mutuare, & mutuatum fuisse satis significant allegata per eum, quæ sunt ipsa eadem, quæ nos ante omnes alios ad confirmandam rationem citauimus.

20 Decimumsextum, conuenit etiam inter nos, quòd nec monachi Nouitij, nec professi ad munia layca, vel sæcularia à Choro psallendi aliena, siue sint viri, siue fœminæ, tenentur ad præfatas horas pronunciandas, sed tantum ad preces alias per sui ordinis regulam, & statuta sibi sub pœna peccati venialis, vel mortiferi, aut alia temporali præceptas. Ipse tamen addit, posse Prælatos ordinum dimouere monachos etiam professos ordine sacro nondum insignitos, & monachas etiam professas ad chorum, & spiritualia munia, ab obligatione exercendi ea, & deputare laycis muniis, & consequenter absoluere illos ab obligatione pronunciandi horas, eo quòd Maximus Pontif. ab initio institutionis religionum hanc facultatem mutandi earum Præfectis concesserit. Ego autem ea tunc tacui, & nunc minime probo. Tum quia nunquam alibi legisse memini, Summos Pontif. eiusmodi potestatem præfatis Præfectis fecisse. Tum quia receptum est, eos non posse suis monachis facere facultatem transeundi ad laxiorem, & minorem religionem: [c] & constat statum ad layca munia professi minorem, & laxiorem esse, quàm sit status ad spiritualia munia professi. [d] Tum quia hoc consequeretur, monachum nondum sacro ordine insignitum ob sua demerita ab ordine perpetuo in triremes, vel in laycam, vel clericalem vitam iectum, ab onere recitandi horas absolui. Cuius contrarium supra [e] definimus, & satis colligitur ex his, quæ in comment. de regularibus [f] scripsimus. Tum quia pars principalis voti solennis

profiten

a Cap. illud. 3. cler. excõ. ministr.

b Illum in dar. 3. col. 4. 5. & 6. & me in d. c. 7. n. 4.

c Glo. in cap. cum singula. 3. fi. verb. canonice de præb li. 6. & S. Tho. 2. 2. q. fin. art. 8. Pan. & alij in c. licet. de regular. d Arg. c. illud. & c. solitæ de maior. & obed. e Cap. 7. nu. 10. f Super c. non dicatis. 18. 25. q. 1. nu. 63.

Universidad de Deusto
Biblioteca

profitentis ad chorum est, inseruiendi spiritualibus, & ita videtur, quòd cum solus Papa possit dispensare in voto solenni, ita solus ipse possit illam partem principalem relaxare. [a] Tum quia licèt viderim aliquos monachos ad layca professos in statum professorum ad chorum euectos, neminem tamen hactenus vidi ex professis ad chorum ab alio, quàm à Pontifice Max. in ordinem professorum ad layca mutatum, nisi forte ob sua delicta, ob quæ etiam ab ordine penitus eiici posse in præfato commen.[b] probauimus, per quam pœnam ob delicta impositam, nullatenus credimus eum ab onere pronunciandi horas absolui, quum, vt & ipse ait, nemo ex sua improbitate commodum reportare debeat.[c]

21 Fateor tamen potuisse Pontificem Max. ab exordio religionum, imò & nunc posse facultatem prædictam iusta de causa facere, sed non credo eam hactenus factam: non enim satis placet id, quod ipse religionis alioqui colentissimus insinuat, nullam religionem ad munia layca sine choro, & spirituali Dei cultu subsistentia, institui posse vel debere. Tum per illud, [d] *Religio munda, & immaculata apud Deum & homines hæc est, visitare pupillos & viduas in tribulatione.* Tum quòd hac auctoritate nisus, definit S. Thom. sancte in vno loco [e] posse institui religionem aliquam ad opera vitæ actiuæ tantum, & in alio, [f] quòd etiam ad militiam armatam in proximorum defensionem ad obsequium Dei exercendam.

22 Decimoseptimo, inter ambos [g] conuenit, clericos ordine insignitos iure naturali & diuino teneri quidē ad maiores preces, & laudes diuinas, quàm laycos, substantiam autem, speciem & quantitatem earum non esse iure diuino, sed tantum humano determinatam, & ideo varias apud varios esse horarum dicendarum formulas, vt Canones censent. [h] Ipse autem latius spatiatur circa varias variarum Ecclesiarum, & ordinum horarum Canonicarum formulas, & circa obligationem, quam illæ inducunt. Ego [i] autem breuius & generaliter concludo, quòd omnes, qui præcipimur dicere horas Canonicas, tenemur ad dicenda omnia, quæ præcipit dicere forma Breuiarij, secundum quam obligamur eas dicere, & consequenter officium B. Virginis, Defunctorum, Litaniæ, psalmos Pœnitentiales, Canticum graduum, siue psalmos Graduales, & commemorationes, & trinam orationem ante Matutinum, & ante Primam, & post Completoriam, & quicquid aliud, quod illa forma præcipit esse dicendum ab omnibus generaliter secūdum eam formam recitaturis. Dixi, omnibus generaliter, quia si præcipiat aliqua dicenda illis vel illis, illo vel illo loco tantum, solum illi & in illo loco dicentes ad ea tenerentur. Dicens autem, quòd tenemur dicere id, quod præcipimur, intelligo sub pœna peccati mortiferi: quia non parere præcepto mortiferum est, [k] nisi rei paruitas, vel alia causa à tanto malo excuset, iuxta ea, quæ in Manuali Confessar. [l] resoluimus.

23 Decimooctauo, vterque [m] nostrum ait, non licere obligatis ad horas Canonicas deligere pro libito formulam, seu Breuiarium dicendi illas, etiamsi ad titulum sui patrimonij, sine vllo beneficio sint ordine insigniti, contra Directorium, & eius sequaces: ille vero ait non audēre contradicere omnino Caietano [n] dicenti id licere, sed solum quoad culpam venialem. Ego arbitror [o] contradicendum illi etiam quoad culpam mortalem, quoniā transgreditur præceptum, quo iubemur omnes recitare illas, secundū formulā Breuiarij, quam sequi præcipimur, tametsi excusaremus à culpa mortifera eum, qui vno vel altero die, etiā sine vlla causa id faceret, & etiam à veniali, si qua (licet nō omnino iusta) causa cōcurreret.

24 Decimonono, vterque [a] nostrū adduxit multa, quæ suaderēt Breuiarium bon. memor. Card. S. Crucis, aut esse tollendum, aut reformandum, aut saltem in choris nullatenus iuxta eius formulam recitandum & canendum: & ipse quidem nulla ratione inuentionem eius colorat: ego vero multis, quo excusarem & Pontifices Max. eius formulam recitandi per frequentes dispensationes probantes, & innumeros clericos, præsertim seculares, & in his etiam summates, (qui tanto applausu illud susceperunt, vt etiamnum deplorent ablatum) à facilitate communtandi vetera per tot secula Canonibus probata.

25 Vigesimo, vterque [b] nostrum ait, omnes, qui tenentur ad horas Canonicas, teneri ad horas minores Virginis Matris illis diebus, quibus forma Breuiarij, ex quo recitamus, præcipit dicendas. Sed ipse cum communi ait, nullo nos ad id præcepto scripto teneri: ego autem contra, secutus eruditissimum Cosmam Guimiel. in quadam sua glos. [c] asserentem Vrbanum ij. cum in Concil. Claramon. bellum sacrum decerneret, præcepisse, vt singulis diebus illæ dicerētur ab eis, qui ad horas Canonicas obligātur, quas Sanctissimę Virginis horas minores per præfatum Card. S. Crucis Breuiariū sublatas omnino fuisse, vt merito dolet ipse Sotus (qui ad fœlicius sæculum, antequā Pij Quinti Breuiariū prodiret, migrauit) ita ego plurimū gaudeo, eas per illud restituras.

26 Nemo autem suspicetur virum illum, quem nouimus Virgini Matri deuotissimum, per illa verba, quæ de illa subdit, *Ante Bernardi tempora, & ordinum mendicantium institutionem, non increbuit tanta Virginis deuotio*, sensisse deuotionem Christianorum in Virginem Matrem esse nouam: nouit enim vir eruditissimus, iam inde à tempore, quo ipsam filius suus ὁμότροπος cruci affixus Ioanni commendauit, maximum fuisse omnium Christicolarum in ipsam reuerentiam & deuotionem, quod præter alia multa, eademque antiquissima (quæ breuitatis gratia omittimus) argumenta, demonstrant luculentissime illa maxima, pulcherrimaque vbique terrarum in eius honorem dedicata templa.

27 Quin & statim audito ipsius in cœlo transitu, cōstructam in honorē eius in monte Carmelo Basilicā, quidā ei egregie deuotus [d] his versibus prodidit.

In vidua deserta domo rerum indiga virgo,
Coniuge defuncto, natoque in regna recepto,
Ducebat tristi vitam mœrore tacentem. Et infra
Palladiæ collem dederant cui nomina sylvæ,
Et loca, quæ curare magis quondam ille solebat,
Assidue tanquam prolem visura petebat. Et infra
Huc igitur si quando quies, vacuumque negoti
Tempus erat, veniens curas lenibat, & ipsa
Maiestate loci large oblectata redibat:
Propterea montana viri Spellæa colentes,
Audito illius fato sublime sacellum.
Apricis posuere iugis primi, atque quotannis
Sacra instaurantes, hymnos, & thura ferebant.

28 Quin & antequam ipsa nascereturs, dedicarunt ei Carnuti (quæ Galliæ Lugdunensis ciuitas celebris est) Druides sapientissimi aram sub terram profunde cauatam, cum hoc titulo. VIRGINI PARITVRAE. Quem locum postea fideles magnificentissime ampliatum sub terra, & sepulturam, in ampliss imā Ecclesiam Cathedralem erexerunt. Sed & eruditissimus, idemque pientissimus Hieronymus Osorius, iam pridem scriptor clarissimus, nunc autem etiam Præsulatu amplo Reuerendissimus, in vita glorioſissimi Lusitaniæ Regis Emanuelis tradit, ostensum fuisse Duci eius præcellenti, eidemque comiti, & Admiraldo Illustrissimo Gamæ, in Indiam cum nauium classe, misso, sacellum intra quoddam magnum templum, sub nomine, *Marien.* religiosissime ab antiquissimo tempore à paganis cultū. Quin & mihi hæc scribenti verbo asseruit, se posteaquam illa scripsit, & typis excudi fecit, accepisse à viro erudito, & fide digno ab India reuertente, quòd in vetustissimis Calicutij Regni annalibus inuenitur Regem Calicutij fuisse vnum, aut certe primarium societium trium Regum Magorum, quos ad adorandum Christum ab Oriente stella ductos fuisse Math. [a] testatur, qui reuersus in suum Calicutium præfatum templum, quod nunc visitur, extruxit, & intra illud præfatum sacellum, & in eo aram, ad quam per multos gradus ascenditur, in quā nullis aliis quàm ædituis est aditus, & in qua est sculptra imago Augustissima Virginis Matris Mariæ suum filium vlnis suis amplectentis, & summa religione à Paganis cultæ. Quæ omnia fusius, suauiúsque sua illa Ciceroniana phrasi, vir eloquentissimus, magnumque totius Lusitaniæ ornamētum & decus, propediem traduturus est in æditione, quam parat, secunda præfati Emanuelis vitæ, quā plurima scitu & memoratu dignissima, quæ intus & foris lectorē affatim instruant, amplectentis. Quin etiam mihi nunc hæc prælo subiicienti allatum est cuiusdam eruditi testimoniū, quo affirmat Constantinum Lascarim, virum eruditione præstantem transtulisse è Græca in Latinam epistolam quandam breuem, iam ab alio antea Hebræa factam Græcam, qua ipsa Virgo Mater amantissime in suam protectionem susceperit ciuitatem Messanā, quæ à B. Paulo Apostolo edocta ipsam ad hunc vsque tempus per suos Legatos reuerenter visitauerat.

Subdubitatio autem eiusdem Soti de officio defunctorum, An clerici seculares non fruentes decimis, & beneficiis Ecclesiasticis, teneantur illud recitare, parum placet, cum absque alia curiosa indagine sit firme tenendum id, quod prædixi, nempe omnes ad horas Canonicas obligatos teneri ad dicendum omnia, quæ formula sui Breuiarij iusta superioris authoritate compositi omnibus generaliter præcipit. Dixi, præcipit: quia ea, in quæ solū exhortatur (quæ lia sunt multa multis extra chorum recitantibus in præfato Pij V. Breuiario) non sunt necessario dicenda. [b] Nec aliud de Litaniis in Breuiariis præceptis censendum est, quam de officio defunctorum, & B. Virginis, quicquid ille nitens ordinis sui formula (quæ tamen excusare potest) subdubitet, cum iusto superioris præcepto parere oporteat. [c]

29 Vigesimoprimo conuenit inter nos, [d] quod horæ Canonicæ, quæ in choris debent dici publice, sub pœna peccati mortiferi, sunt horis statis dicendæ. Illæ vero, quæ priuatim extra chorum dicuntur, sub pœna venialis peccati, si absque iusta causa id fiat, quod ambo ea ratione (quam omnium ad eas recitandas obligatorum animis inculcari, & validis clauis infigi percupiendum est) confirmamus, scilicet, quod hoc munus est maxime illis proprium, & ideo aliis negotiis anteferēdum, nisi iusta in id causa contrarium suadeat. Ego autem id latius exemplis amplio, quamuis id in horis priuatè dicendis à paucis, aliorum collatione, seruari videam. Ambo [a] item affirmamus, satius esse præponere, quam postponere illas, quando alterum etiam ex causa facere oporter.

30 Vigesimosecundo conuenit inter ambos, [b] non esse peccatum inuertere ordinem horarum iusta de causa, nempe recitare Tertiam ante Primam, Nonam ante Sextam, Completoriam ante Vesperas, & quod etiamsi per negligentiam, aut incuriam, imo scienter id fieret, non esset plusquam veniale, nec inducerēt obligationem iterandi horam iam dictam ordine præpostero. De ordine item Missæ ad alias horas satis conuenimus, in asserendo, quod facere illam ante Primam recitatam, non est peccatum, quamuis ego addam nunquam me hactenus ausum fuisse id facere, neque alij, vt id faceret, consulere: & etiam ipse dicat decere multum, vt dicturus Missam post horam Primæ deputatam, antea illam recitet. Dissentimus tamen in eo, quod ille contra communem ait, non esse mortiferum, sed solum veniale, missare ante Matutinam recitatam. Ego autem sequor opinionem cōmunem, limitando eam, ne procedat, quando aliqua de iusta causa id fieret. Mouetur ille primo, quod nulla lege id videtur cauēri. Secundo, quod Missa non est de horis Canonicis, vt dictum est supra, [c] post quandam glos. singularem, [d] & ita nullus ordo videtur inter Missam & horas seruandus, sed quod hæ dicantur horis sibi statis, & illa in sibi stata. Tertio, quod si soluere nocturnum officium Sexta, aut Nona hora diei non est mortiferum, à fortiori missare ante nocturnum non erit tale.

Quibus tamen non obstantibus, mihi seruanda videtur communis, nisi cum, vt ibi dixi, scandalum, vel nimia retardatio Missæ vel alia similis causa contrarium suadeat. Tum quia omnes, & etiam ipsemet Sotus, fatentur consuetudine antiqua id seruari, & quòd ei cōtraire saltem veniale fuerit peccatū. Tum quia etsi expresse sacrosancta Mater Ecclesia id nondum decreuerit, tacite tamen videtur decreuisse, partim per vniuersalē consuetudinem, cuius magna est auctoritas, & vim legis habet, vt ait Imperator, [e] & neruosa ratione probat Iureconsultus, [f] partim statuendo, vt Matutina diceretur tempore nocturno, & Missa diurno, partim maiorem attentionē & præparationem exigēdo ad Missam faciendā, vt hoc ipsum Capitulum probat, vt notatur supra, [g] & ita significando, vt horæ saltem nocturnæ essent quædam eius præparatio: nullā enim aliam præparationē præfixit faciendā. Tum quia ipsius opinio præbet occasionē valde indecenter, & indeuote recitandi nocturnum, vel matutinum officium interdiu, etiam post prandia & meridiem, quæ merito impedienda est. [h]

Non obstant ea, quibus ille mouetur, non primū. Tum quia licet nulla id lege scripta caueatur, consuetudine tamen vniuersali, eademque sanctissima id seruatum est. Tum quia videtur id statutum esse tacite: nam ordinando, vt Matutina diceretur nocte vel mane, & Missa die, tacite voluit, vt per Matutinā

a Arg. l. 5 de tota ff. de rei vendic. c. Pastoralis. §. item cum de of. dele.

b Super c non dicatis. à n. 67.

c l. itaque fullo. ff. de fur. c. legi. adiuncta glo. 16. q. 1.

d Iacob. 1.

e 2. 2. q. 188. art. 2. & f Esd. q. art. 3.

g Illum in lib. 10. q. 5. art. 4. col. 2. & me dicto. cap. 7. nu. 2.

h Capit. in die. de cōfec. dist. 5. & c nouit. c. de his c. placuit. 12. dist.

i Capi. 10. nu. 4.

k §. quod præcipitur. 14. q. 1. §. fin. 4. dist.

l Capit. 11. nu. 4. & in Ille in d. col. 2. Ego autē in c. 19. à nu. 211.

n In sum. ver. Horarum. §. 2. o in c. 19. nu. 211.

a Illa ibi. art. 4. dub. 3. ego in Cap. 21. à n. 200.

a Vbi sup.

b Illum in d. ar. 4. col. penult. & me in c. 3. nu. 70.

c Capit. 3. nu. 29. d Cleri. de cele. miss.

e l. 2. C. q. sit lōge cōsuetu. f In l. de quibus ff. de legib.

g Cap. 2. & 15.

h Capit. ex parte. de consuet. l. consuetri ff. de pact. dotali.

Universidad de Deusto
Biblioteca

fieret ad eam præparatio, & alia proxime dicta. Ad secundum respondetur cõcedendo Missam non esse de horis Canonicis. Sed negando consequentiam illam. Ergo nullus est inter eam & eas ordo, sicut est neganda illa. Archidiaconus Ecclesiæ Cathedralis carens Canonia non est de Canonicis. Ergo nullus ordo est seruandus inter illum & eos, cum in sedendo, & aliis multis sit seruandus. [a] Ad tertium respondetur, negando illam consequentiam: quia fit à separatis, & ita in valide, [b] sicut & male inferret, qui sic argueret. Dicens Matutinã post prandium non peccat mortaliter. Ergo nec dicens Missam, [c] per quales consequentias non sunt inducendæ nouitates contra vetustam, eandémque reuerendam in tanta re consuetudinem.

31 Vigesimotertio, conuenit etiam inter nos, [d] missas esse horis sibi statis dicendas, sed ille ait missas solennes, siue maiores dicendas esse post tertiam diei horam in festis, & post sextam in profestis, & post nonam in ieiuniis, priuatas autem qualibet hora, præterquam ante lucana, & pomeridiana, in quibus ait sine priuilegio non esse dicendas. Nos autem aduertimus primo, quandam in verbis eius repugnantiam, nempè, quòd Missa solennis & maior debeat dici post Sextam in profestis, & post Nonam in ieiuniis: & quod Missa priuata non possit dici post meridiem, cum palam, sit horam sextam finiri meridie, & horam nonam incipere à secunda pomeridiana in vere, & à quarta in æstate, per ea quæ late diximus supra, [e] cum item constet Missas priuatas à fortiori dici posse post meridiem, si post illum dici possunt solennes. Secundo quod nõ obstat, quod etiam (vt in d. Manual. [f] diximus) Ioan. Andr. quem ipse non citat, communiter recept. [g] dicat, illicitum esse celebrare post præteritã notabiliter horam sextam, quæ finitur meridie: quia nostro iudicio, minus bene dicit. Tum per proxime dicta, quæ satis efficaciter probant contrarium. Tum quia non est textus, neq; ratio, quæ prohibeat ieiuno, vbi sine scandalo potest, facere eam ante Nonam. Tum quia est oblatio, & sacrificium incruentũ, à sacerdote in persona Christi oblatum, & idem quod ea hora ab ipsomet Christo fuit oblatum cruentum, quod quædam prima Missa fuit, vt latius alibi [h] probo. Tum denique quòd præfatus Ioan. Andr. non ait simpliciter illicitum esse post meridiem celebrare, sed communiter esse illicitum id facere post præteritum meridiem notabiliter. Quod ea ratione dixisse videtur, quod aliquid scandali communiter ingeritur ex celebratione tantum dilata, sine aliqua, quæ appareat, causa, cuius hanc esse mentem colligitur ex eo, quod non damnat celebrationem, quæ statim post meridiem inciperetur, & ex eo quod consuetudo Vrbis & Orbis habet, quod quando missa maior ob concionem, processionem, vel aliam causam durat, vt sæpissime durare solet, ad primam, & aliquando secundam pomeridianam, missæ priuatæ dicuntur post præfationem eius finitam.

Itaq; sine vllo scrupulo tenemus, nullo iure communi, neque vlla ratione efficaci probari, Missas priuatas cessante scandalo non posse à ieiuno fieri post meridiem vsque ad nonam, imò neruosa ratione contrarium suaderi, & etiam post nonam in ieiuniis, per Canones ad id aptos: quin & consuetudine esse satis receptum. Vnde nos sæpe consuluimus, quod clerici iusta de causa diebus festis iter facientes, & non potentes missare in loco, vnde exeunt, nec peruenire ante meridiem ad locum prãdio destinatum, possunt in eo post meridiem missare, quo ipsi suique familiares præcepto de audiendo Missam satisfaciãt, quod ipse frequenter sine vllo scandalo, imo magna cum ædificatione, & deuotione populi iam pransi ad id concurrentis, & exemplo non omittendi Missas diebus festis, etiam propter itineris faciendi necessitatem, fecisse memini.

32 Vigesimoquarto, vtrque nostrum ait, [a] quod horæ publicæ cum publice dicuntur, dici debent in Ecclesia, & loco sacro sub pœna peccati mortiferi. Ipse autem ait, nihil peccari dicendo eas extra locum sacrum, cum priuatim dicuntur, etiam à beneficiariis. Nos [b] vero contra, secuti Innoc. communiter recept. [c] dicentem mortifere peccare beneficiarios sine iusta causa id facientes, cuius dictum efficaciter probatur per quoddam Concil. [d] quatenus præcipit eos deponi, & depositio non fit nisi ob peccatum mortale. [e]

Limitamus tamen dictum eius, quatenus ait eos mortaliter peccare vt tantum procedat, quando per contemptum, aut contra præceptum particulare prælati hoc facere omittit, aut cum ob suam absentiam cultus diuinus damnum notabile patitur, eo quod ob id officium in Ecclesia aut non dicitur, aut saltem non cum debita solennitate, quia sine illo, alij eam præstare nequeunt, vti limitauit quidã Cardinalis, [f] & ante illum id sensit Syluest. [g] quorum tamen vterque ait eos graue veniale peccare, quod ipse limito, quando sine causa id faciunt: nam quemadmodum recitare sine causa aliis horis, quam statis est peccatum veniale, & id facere cum causa nullum, vt supra [h] dictum est, sic arbitror, quòd licet recitare extra locum sacrum recitandis horis statum est peccatum saltem veniale, recitare tamen cum illa est nullum, arg. à simili. [i] Quod vero ipse ait recitantes extra ecclesiam debere habere Oratorium aliquod ad id in sua domo deputatũ, potest procedere de decentia & honestate, non autem de præcepto, etiam sub pœna peccati venialis (licet in hoc ipse inclinare videatur) quia quod nullo iure præcipitur, non est pro præcepto habendum, [k] & nullo iure præcipitur clericis, vt extra ecclesias priuatas Oratoria habeant, neque quod in eis suas horas recitent, licet illa habeant, imo fere omnium consuetudine contrarium est receptum.

33 Vigesimoquinto conuenit inter nos, [l] quod attentio & deuotio proprie dicta longe differunt: quoniam attendere est habere animum præsentem, id est, quod vt in sua regula ait August. [m] *Id versetur in corde, quod versatur in ore.* Deuotio vero proprie dicta, vt definitur à S. Tho. [n] est volũtas tradendi se prompte Dei famulatui: ipse vero addit, & recte quidem deuotionem improprie dictam esse aliam ab vtraque, puta spiritualem dulcedinem reficientem animam, quæ ab vtraque illarum procedit. Non autem video, cur dicat hanc vulgus appellare deuotionem, cum constet tam indoctos quam doctos appellare deuotos, eos qui ad Deo famulandum sunt prompti, quique attente famulantur, etiamsi nesciant eos præfata spirituali dulcedine frui: cumq; tam docti quam indocti se, aliosque appellent Pontifici Max. & aliis multis deuotos, qui tamen huiusmodi dulcedine

minime

a Arg. c. cũ olim. & ei annot. de rer. iudic.
b l. Papinianus. ff. de minor. cap. ad audientiam. de decim.
c Cõra. c. liquido, & cõsec. d. 1.
d Illom in d. ar. 4. col. pen. & me in Manua. Confess. c. 25. nu. 85. & Ieuin. sup. cap. 3. nu. 42.
e Cap. 3. à nu. 48.
f d. cap. 25. nu. 15.
g In c. 1. de cele. miss.
h In d. c. soleat.

minime fruuntur, cunque omnes, qui vtcunque latine callent, etiam si altiora ignorent, nouerint deuotionem deriuari à deuoueo, quandam magnam rei deditionem significante.

34 Vigesimosexto, conuenit inter nos, [a] triplicem esse attentionem, qua orationi vocali attenditur. Prima ad verba tantum, quæ est infima, altera ad eorum sensum, quæ est media, tertia ad orationis finem, quæ est optima. Ipse autem addit non posse habere primã, qui idioma eorum, quæ recitat, non callet, & ideo clericos omnes esse debere latinos: quæ tamen non videntur nobis satis expensa. Tum quia attentio illa principaliter consistit in aduertendo, vt verba rectè suoque ordine pronuncientur, quod etiam idiotæ possunt facere, & passim faciunt, imò & secundum omnes sufficienter attendunt, & vtuntur attentione prima, si caueant ab errore pronunciandi verba, dum recitant Credo, Pater noster, Aue Maria, Salue, Rosarium, Psalterium, & Coronam Virginis Matris Latina, quorum verborum significationem ignorant, alioqui bona pars Christianorum, quæ idiotarum est, quasi semper peccaret, & nunquam ferè mereretur gratiam, neque indulgentias ob ea quærendas, cum attentione secunda, siue media vti nequeat, & tertia rarius quàm oporteat, vtatur, vt experientia (quæ rerum est magistra) [b] docet, cumque is qui absque aliqua trium attentionum orat etiam voluntariè, peccet, vt mox dicetur. Tum quia sufficit clericis græcè callere, quo suas horas Canonicas idiomate græco rectè pronuncient, vt infrà [c] tãgetur. Addit item ipse secundam attentionem non congruere omnibus latinis, sed solum Theologiæ peritis, quod gratis, & contra omnes, quos ego legerim, videtur dictũ. Tum quia palam est peritos iuris, Philosophiæ moralis, & naturalis, & Medicinæ, & aliarum artium liberalium, imò & omnes mediocriter latinè callẽtes verba orationum latinarum tam Canonicarum, quàm aliarum sine tali Theologia intelligere posse, & modum attendendi secundum in intelligendo verborum significata consistere, nec aliorum misteriorum cognitionem exigere. Tum quia eius dictum consequeretur, nullis idiotis primam, & secundam attentionẽ seruire posse, & solis Theologis secundam, quod absurdum est, & ita non dicendum. [d]

35 Vigesimoseptimo, conuenit etiam inter nos, [e] quòd vt præfatarum trium attentionum præstantissima est tertia, ita suprema tertiæ attentionis materia vel obiectum, est ipsemet Deus, & sua deitas, adeò quòd non debemus etiam in attentione, & contemplatione ipsius Reuerendissimæ Christi humanitatis omninò subsistere, nec vltimum attendendi finem ponere, sed potius eam facere gradum, & medium ad ascendendum in altiorem attentionem ipsius Dei, & eius Deitatis. Ipse autem speciatim exprimit, plebem indoctam sæpissimè errare in attendendo, cum orat Diuos, etiam Virginem sacram, in eisque sistẽdo gradum, & suæ orationis scopum. Quod nobis videtur intelligendum de illis solis, qui nec actu seu actualiter, nec virtute seu virtualiter illam in illis attentionem faciunt gradum, vel medium perueniendi ad attentionem in ipsum Deum, quales videntur esse rari, cum ferè omnes, si interrogarentur, an attentionem & deuotionem, quam habent ad Virginem matrem, & alios Diuos, tanti faciant, & eam tam vltimam effe velint, quòd ea contenti nolint altius ad attentionem & contemplationem ipsius Dei ascendere, responderent, quòd minimè. Exprimit item, & quidem verè, aliud, nempè quòd licet temporalia, quæ à Deo petimus, possint esse attentionis tertiæ obiectum, non tamen diutius eis immorandum, ne Deum ipsum ad ea referamus, cùm nec in ipsis (quæ maximè optabilia sunt) spiritualibus, videlicet gratia & beatitudine æterna, finis orationis sit constituendus: quia & ipsa sunt diligenda & quærenda propter Deum (quod est amoris, beneuolentiæ, & amicitiæ, quo diligendus est Deus) & non Deus propter ipsa (quod est amoris concupiscentiæ) quo minimè diligendus est Deus, vt alibi [a] fusius tradimus.

36 Dixi hæc eum verè dicere, quæ tamen non satis aptè dicuntur. Tum quia aliud est attendere ad aliquid, quod est cogitare de ipso, vel mente concipere ipsum, & aliud constituere vel ponere finem in illo: Et in proposito ambo loquimur de orationis attentione, & modo ad eam attendendi, & non de orationis fine, & de modo illum ei constituendi, & ita id quod spectat ad finem, torquet ad attentionẽ. Tum quia certum est maius periculum esse in modo constituendi finem, quàm modo attendendi, cùm iustæ orationis iusta materia attendendi possit esse etiam peccatum, non tamen iustus finis etiam minus principalis iustæ orationis, vt alibi [b] tradimus. Verum tamen, & aptum est id, quod ex eo colligitur, cauendum esse, ne adeò vehementer attendamus ad temporalia, quæ petemus, vt finem principalem nostræ orationis ea faciamus: quia nullum bonum temporale potest esse iustus finis principalis alicuius virtutis etiam minimæ, vt monstrauimus vbi suprà, [c] quãto minus orationis, quæ est actus virtutis, quæ est omnium moralium maxima, secundum S. Thom. [d] cõmuniter receptum. Ex eisdem quoque colligitur, cauendum esse, ne vltimum finem in gratia & gloria, quæ sunt res creatæ, ponamus, Deum ob eas principaliter diligendo, & colendo, & alias eidem seruiendo: quoniam solus Deus Opt. Max. est noster verus finis vltimus, cuius gratia sunt omnia bona facienda, vt latius alibi, [e] tradidimus. Est item verius, quàm oportet illud aliud, quod ipse insinuat, nempe multos adeò ardenter ea, quæ à Deo petunt, cupere, vt potius Deum ad suum bonum, quàm se ad illius gloriam referant, quod nonnullis exemplis suprà [f] amplificamus.

37 Vigesimooctauo, conuenit inter nos, [g] in pluribus aliis attentionem concernentibus, quæ nos fusius tractamus, ille vero contractius, & quasi nostra (quæ longè anteà ædita essent videre potuit) in summam redigendo. Cõuenimus autem præsertim, quod ambo sequuti communem ponimus [h] tres effectus orationis, nempe mereri, impetrare, & consolari, seu reficere animum. Ego verò addo quartum, scilicet effectum satisfaciendi præcepto, & quintum satisfaciendi pro pœna temporaria in purgatorio luenda, secutus Scotum, [i] quem etiam alibi [k] secutus fui. Addo item, quod quemlibet horum effectuum potest producere oratio, non producendo alios: est enim oratio, quæ solum operatur primum effectum, scilicet merendi, qualis fuit illa Pauli [l] petentis sublationem stimuli carnis: & est, quæ solum operatur secundum, scilicet impetrandi, qualis fuit illa populi Iudaici, [m] petentis Regem. Est etiam, quæ operatur tertium effectum, scilicet, cõsolandi, qualis est oratio voluntaria

a In commen. de fi. humano. ad 2ã. super cap. cũ Minister. 23. qu. 5. num. 4.
b In ca. inter verba 11. qu. 3. & in d. ca cũ Minister. 21. q. 5. nu. 1. & supra c. 6. nu. 12.
c In d. cap. inter verba & in d. ca. Cũ minister, & c. 6. supra eo. à num. 11. d. 2. 2. q. 82. art. 6.
e In d. cap. cum minister. num. 4. & 6.
f Dist. c. 6. à num. 16.
g Illum in d. q. 1. ar. 1. & me ro. prædicto cap. 13. num. 1.
h Ille in d. q. 1. col. 2. Ego in d. ca. 1. nu. 3.
i In 4. d. 15. quẽ Gabr. & Maior. sequuntur.
k In cap. 1. in prin. de penit. d. 6. num. 45. 1. 2. Cor. 12.
m Reg. 1. c. 8. ca. nuda. Oter. 8. q. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

eius,qui mortifero peccato infectus,magna cũ animi dulcedine precatur.Est & quæ solum operatur quantum effectum satisfaciendi præcepto, qualis est omnium,qui in statu mortali,& interdum peccãdo mortaliter vel venialiter, sine refectione illa animi recitant horas præceptas.Est & quæ operatur solũ quintum effectum, qualis est illa, qua bene moraliter & volũtarie oratur Deus à mortali peccato infecto,pro venia pœnæ peccati condonati luendæ in purgatorio, sine prædicta consolatione animæ.

38 Vigesimonono, ambo (ille quidem breuius, ego vero fusius)asserimus aliquam prędictarum trium attẽtionum requiri, & sufficere ad effectum primum orationis, qui est merendi de condigno, vel de congruo, & ne oratio solo attentionis defectu sit vllatenus mala, vel peccatum, & ad effectum secundum, qui est impetrandi, in hunc sensum, quòd dicturus horas, vel alias orationes siue præceptas, siue voluntarias, debet habere, & sufficit quòd habeat à principio propositum actuale, vel virtuale attendendi vno trium prædictorum modorum orationi vsque ad finem, licet postea in prosequutione per humanam fragilitatem, vel cacodæmonis infestationem, vel fomitis carnis, vel habitus in alia inclinationem, desinat ei, vel alicui eius parti etiam notabili vllo modo attendere. Ego autem addo, idem esse dicendum de sufficientia & necessitate attentionis bene orandi, quoad effectum quartum satisfaciendi præcepto, & quoad quintum satisfaciendi pro pœna condonati peccati luenda in Purgatorio, quos duos effectus ego addo, & ille tacet. Ambo item asserimus, quòd ad effectum tertium orationis, scilicet consolandi & reficiendi animam, non sufficit huiusmodi propositum attendendi à principio conceptum, sed requiritur, quòd comittetur orationem totam secunda vel tertia attentio, in hunc sensum, quòd recitatio illius vel partis eius, sine secunda vel tertia attentione non consolabitur, nec reficiet animam recitantis dulcedine illa suaui,quę ex attentione,& deuotione,vt supra [a] dictum est, nascitur.

39 Trigesimo, ambo ex prædictis expresse vel tacite inferimus, orationem non solum præceptam, sed etiam voluntariam absque vlla trium attentionum prædictarum factam, esse malam & peccatum: quia oratio est actus virtutis, & non qualis qualis,sed religionis, quæ maxima est moralium, vt prædictum est, authore S. Thoma communiter recepto, [b] & consequenter, nisi fiat eo modo, quo oportet, erit vitiosus & malus:quia omnis actus humanus,siue deliberatus, cui deest aliqua circunstantia requisitarum, est vitiosus, iuxta doctrinam Aristot. [c] recept. ab omnibus, præsertim à S.Thoma.[d] Inferimus item inter voluntariam, & præceptam hoc distare, quòd hæc absque attentione facta est mortifera: quia per eam non fit satis præcepto,illa vero venialis.Inter autem clericos & laicos nullam esse in hoc differentiã: quia etiam laicus,qui voto,præcepto, vel alia lege tenetur orare, vel aliquas preces facere, nisi eas attente fecerit, mortifere peccat. Quod autem dicatur propositum virtuale attendendi quod prodest, & propositum virtuale non attendendi quod obest, vti tem perneccessariam, latius quam ille supra [e] describimus.

40 Ratio vero cur audiens Missam, vel pronuncians horas corrupto,vel malo animo,satisfacit præcepto de audiendo Missam, & de pronunciando horas, non autem qui absque attentione Missam audit, vel preces præceptas pronunciat, illa est, quod non præcipimur audire Missam,nec dicere horas meritorie, neque moraliter bene, siue virtuose, sed sic audire, vel dicere attente, & is, cui præcipitur facere aliquid cum certa qualitate, nõ satisfacit præcepto absque illa : [a] & quamuis alicui videri possit prædictum Sotum ponere in hoc aliquam differẽtiam inter præceptum de audienda Missa, & pronunciandis horis, nulla tamen est, nec eam vir doctissimus sensisse censendus est : nam & supra [b] ex recepta sententia constituimus, audientem Missam præceptam absque attentione,non satisfacere præcepto.

41 Trigesimoprimo, conuenit inter nos, quòd ratio,quare oratio voluntaria sine attentione facta non est mortifere mala, præcepta tamen sic, illa est, quia cui præcipitur dicere aliquas preces, videtur præcipi etiam attentio ad eas, [c] eo quod est qualitas ob naturam actus necessario ei ad hoc, quòd bona sit, accedens,vt colligitur ex decreto Innocenc.III. [d] & Clemen. V. [e] & Ioann. XXII. [f]

42 Ei autem, qui voluntarie precatur, cum non præcipiatur id facere, minus præcipitur attente facere,quia non entis non sunt qualitates: [g] quamuis quia facit,debet illud bene facere, ex lege illa generali,qua quicunque facit aliquem actum, debet illum bene facere, alioqui male facit, & peccat saltem venialiter, quia nullus actus humanus inuenitur indifferens,siue qui non sit bonus vel malus in individuo, vt ex professo alibi [h] diximus, post vtrumque Tho. [i] Sed neuter nostrum, nec alius, quem meminerim, soluit argumentum, quod contra hoc formari potest, nerusum ; nempe quòd licèt quis non præcipiatur orare, si tamẽ orat,præcipitur id attentè facere, & adeò quidem, quòd alioqui peccaret, vt habet hæc conclusio, & supra [k] dictum est. Ergò,omnis qui orat etiam voluntariè,præcipitur id attentè facere, quia nullum est peccatum, nisi quod fit contra præceptum [l] & consequenter peccat mortaliter, quia contrauenit præcepto. [m] Solui tamen potest respondendo, quod qui orat de præcepto,duplici præcepto præcipitur attendere: illo scilicet speciali,quo præcipitur orare, quod obligat ad mortale, [n] & illo generali, quo quicunque facit aliquid, tenetur id cum omnibus suis circunstãtiis ad bonitatem eius requisitis facere: quod præceptum generale ex se, non concurrente alio speciali, non obligat ad mortale: alioqui enim omnis actus vitiosus & malus esset mortifer, quod est falsum & hæreticum. Qui autem voluntariè sine attentione orat, solo prædicto præcepto generali præcipitur attendere. Et quia hoc tantum ad veniale obligat, sãtum venialiter peccat, quæ est solida, & memoranda solutio.Ex quo colligitur quotidianum & pulchrum exemplum illius singularis conclusionis,quam singulariter fundat Caietan. [o] videlicet quod sunt aliquot leges præceptiuæ etiam iuris naturalis, quæ contrauenientes non irretiunt mortifero peccato : talis est enim prædicta, quæ præcipit, vt quicunque agit aliquid, agat illud cum omnibus circunstantiis ad bonitatem actus, quem facit, requisitis, quandoquidem est præceptiua, & nisi cum ea concurrat alia præceptiua fortior, ex se neminem ad mortale obligat.

43 Trigesimosecundo, concordes sumus etiam in eo,quòd licèt ad excusandum nos à peccato, sufficiat nobis, vt supra dictum est, orationi attendere : non tamen

tamen debemus esse hoc solo contenti, præsertim clerici & Monachi, quibus munus & onus orãdi pro se, proque toto populo Christiano generatim,& pro ipsos alente speciatim, est maximè proprium,genuinum, & grauissimo præcepto impositum, vt prædictum est. [a] sed potius omnibus neruis conari, & obnixè à Deo petere opem, quò totam orationem comitemur attentione actuali secunda, vel tertia, & animã refecta suauitate inde nascente, impleamus illud maximi feruentissimique orationis eiusdem Regis Dauidis [b] mandatum. *Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui.* Nec nos rei difficultas ab ea dehortetur, cùm ad eam hortari, impellere, imò & compellere debeat consideratio,& reputatio,quòd sit res in se se pretiosissima, nobis vtilissima, & Deo, Angelis, & Sanctis eius gratissima, quodque ad eam assequendam à Matutinæ initio id petimus & flagitamus per, *Domine labia mea aperies.* & ab eiusdem, & omnium aliarum horarum principio per, *Deus in adiutorium meum intende,* & per, *Domine ad adiuuandum me festina.* quæ vtinam initia humiliter, attente, & reuerenter dicta, vt plurimum ad id assequẽdum adiuuare possunt,ita pietate Dei adiuuent, Amen.

44 Trigesimotertio, ambo tractamus [c] de restitutione, ad quam tenetur qui horas præceptas non recitat. Circa quod dixit incidenter, quod decretum Bonifacij VIII. [d] quo decreuit eum, qui accipit Ecclesiam parochialem, non intendens ad sacerdotium promoueri debere restituere fructus perceptos, comprehendere Episcopũ.Quod nemo videtur ante eum dixisse,nec eũ recte dicere apparet.Tum quia Canonem pœnalem, statuentem pœnam cõtra Parochum Ecclesiæ parochialis, extendit ad episcopũ regentem Episcopatum contra omnia iura statuentia, ne leges pœnales de vno casu ad alium extendantur. [e] Tum quia ipsemet approbat glosã [f] prædicti Decreti, quæ ait, illi Decreto non esse locum in Ecclesia Collegiata. Tum quia prædictum decretum est quoddam auctarium alterius Decreti Gregorij X. [g] cui non est locus in Prælatis ecclesiarum parochialium Collegiatarum saltem secularium, iuxta aliud Decretum Bonifacij VIII. [h] & à fortiori non erit locus in Episcopis, quia ab eiusmodi pœnis plus quam alij eximuntur: [i] & lex interpretans & addens aliquid alteri legi, intelligenda, & terminanda est iuxta terminos legis interpretatę. [k] Nec obstat id,quo ipse mouetur,quod est similis ratio.Tum quia ratio similis non sufficit ad extendendam legem pœnalem,per iura prędicta,imo nec eadem,nisi concurrat aliquid ex quindecim, quæ ponit Dominic. [l] vel decem & septem, quæ ponit ibidem Philippus Francus, quorum nullum occurrit in proposito. Tum quia nec est eadem, nec similis ratio propter multas circunstantias, quæ possunt considerari in Episcopo, quas nõ inuenias in parochialis Ecclesiæ simplici parocho.Tum quia etiam non obstat, quod peius facit Episcopus accipiens Episcopatum, non intendens consecrari, quam parochus non intendens presbyterio sacrari : quia multo minora crimina iure humano acrius puniuntur, quam maiora, vt percussio clerici magis punitur iure humano, quã hæresis mẽtalis, quia ob illam excommunicatur quis ipso iure, [m] ob hanc autem minime, [n] licet iure Diuino secundum mensuram fiat plagarum modus.[o]

45 Trigesimoquarto, ait ipse [p] eum, qui capit Ecclesiam parochialẽ sine proposito absoluto assumendi presbyterium, etiam si accipiat cum proposito dubio & conditionali assumendi illud,nisi aliud conuenientius sibi afferatur, peccare, tenerique ad restitutionem fructuum : quia inquit decretum illud requirere, vt intendat accipere presbyterium absolute, ad hoc, vt excusetur à peccato & restitutione, quod tamen videtur nouum & durum,cuius contrarium alibi [a] tradidimus. Tum quia Petrus ab Anchar. [b] expresse ait illud Decretum intelligendum de illo, qui à principio, cum accipit ecclesiam, habet animum non assumendi sacerdotium. Tum quia illud loquitur expresse de illo, qui fraudulenter, vt lucretur fructus anni dati ad assumendum presbyterium, accipit illam, vt expresse verba illius habent, & per ea id notant Archid. Ioan. Mon. Ioan. Andr. Domini. Anchar. & Perusinus. Tum quia ex eo sequeretur, quod frater minor, cui debetur primogenium fratre maiore sine liberis mortuo, non posset acceptare sine peccato parochialem Ecclesiam cum proposito conditionali non assumendi sacerdotium, si frater moriatur,& alioqui sic,quod etiam ipse asserit. Quod consequitur, fere omnes clericos nobiles,imo & ignobiles totius orbis,qui sunt fratres,minores, expectantes successionem fratrum maiorum, susceptientes Ecclesias parochiales, peccare mortifere, & in statu damnationis manere,nec absolui posse, nisi eas resignauerint. Idemque dicendum esse de his, qui eo animo actuali vel virtuali sunt, vt propter assequendas nuptias ditissimarum coniugum, vel donationes amplissimas Regũ & principum, vel aliorum cognatorum & amicorum, vel alios honorificentissimos euentus, relinquerent suas parochiales ecclesias : quod est durum, & contra consuetudinem totius Orbis Christiani generalem,& contra prędictum Ancharan.ibidem [c] decidentem contrarium in fratre minore, cui euenit successio primogenij, mortuo fratre maiore, quod & nos vbi supra [d] firmauimus. Tum quia decretum illud disponit de nullo modo intendente à principio assumere presbyterium : quia disponit de non intendente, & negatiua totum, quod post se inuenit, destruit, & contrarium eius quod sequitur ponit, [e] & consequenter non de intendente saltem conditionaliter, quia etiam intentio conditionalis est intentio, cum dispositio conditionalis sit etiam vera dispositio, licet non tanti effectus, quanti est absoluta, [f] & ita Decretum pœnale loquens de nullo modo intẽdente assumere presbyterium, non debet extendi ad eum, qui aliquo modo honesto, & rationabili intendit assumere, [g] præsertim quia non est eadem nec similis ratio in vtroque : eum palam sit, longe magis peccare, qui cum absoluta intentione non se promouendi accipit,quam qui cum intentione conditionali rationabili id facit. Tum quia contextus ipsius in illis verbis, *mutata voluntate.* clare significat, agere illud de illo, qui absolutè non vult assumere presbyterium, sed solum frui beneficij reditibus, donec in minoribus tantum constitutus illud retinere poterit: nam, vt prædictum est loquitur tantum de illo, qui fraudulẽter accipit ecclesiam,vt fructus anni ad promouendum sibi dati ex ea percipiat, & ita de illo est intelligendus, ex mente omnium commentantium ab Ancha.expresse, & non de alio,qui sine tali fraude accipit ecclesiam,animo saltem conditionali assumẽdi presbyterium, nisi eueniat sibi aliquid, quod videbitur sibi magis,quàm ecclesiam conuenire. Pro quo

Universidad de Deusto
Biblioteca

præter prædicta facit, quòd aliqui omnes accipientes beneficia etiam simplicia, quibus est annexus ordo sacer, animo conditionali non assumendi ordinem sacrum, si quid conuenientius sibi offeratur, peccarent, & essent in statu damnationis, imò etiam omnes, qui acciperent alia beneficia, quibus nullus ordo sacer est annexus, si acciperent animo relinquendi illa, & redeundi ad vitam laycam, si quid eis conuenientius offerretur: nam licet pœna dicti Decreti, [a] restituendi fructus non haberet locum in istis, quia de parochiali tantùm ecclesia loquitur, haberet tamen locum quoad peccatum, quia eadem ratio naturalis, quoad illud, militat in istis, quæ in illis. Ex quo infertur à fortiore, non fore locum illi Decreto, in eo, qui post acceptam ecclesiam cum voluntate absoluta se promouendi, incipit dubitare, & fluctuare, quicquid ille dicat, quæ res frequentissima est.

a ad. ca. cõmissa, de elect. lib. 6.

46 Trigesimoquinto subdit ille, [b] circa idem Decretum Bonifacij VIII. [c] aliud nouum simile proximo dictò, nempè quòd accipiens ecclesiam parochialem animo non assumendi presbyterium, tenetur restituere fructus perceptos durante illo animo, etiam si postea illo mutato assumat illud, ea ratione, quòd secundum ipsum prædictum Decretum, quatenus habet eum, qui voluntate mutata assumpserit presbyterium, non teneri ad restituendos fructus, est restringendum ad fructus, post voluntatem mutatam, & non ante perceptos, quod non est tenendum. Tum quia lex simpliciter & generaliter loquens simpliciter & generaliter est intelligenda, [d] & prædictum Decretum à contrario sensu simpliciter & generaliter probat, huiusmodi voluntate mutata, promotum non teneri ad restituendum fructus perceptos. Tum quia Archidiaconus, & omnes alij super eodem Decreto [e] sentiunt expresè contrarium, dum notant ex illo, fraudem quandoque purgari, sicuti & mora interdum purgatur, [f] & non censentur purgari, si fructus temporis fraude durante percepti deberent restitui. Tum denique quòd Decretum prædictum condemnat recipientem ecclesiam animo non se promouendi, sub conditione, si mutata voluntate non fuerit promotus: ergò, si mutata voluntate fuerit promotus, deficiet conditio, sub qua obligatur restituere, & consequenter obligatio restituendi, quia deficiente conditione cessat dispositio. [g]

b In d. art. 6. col. 2. c d.c. commissa de elect. lib. 6.

d l. de pretio. ff. de pub. & rem. alie. & cap. solitæ de maiorit.

e d.c. commissa.

f l. interdũ. ff. de verb. oblig.

g d. §. omnis. Inst. de verb. obl. & l. cedere diem. ff. de verb. sign. & d.c. cõmissa.

47 Trigesimosexto ille ait circa idem Decretum Bonifacij VIII. [h] quòd accipiens ecclesiam parochialem fraudulenter, animo non promouendi ad sacerdotium, tenetur restituere fructus non expectata Iudicis condemnatione, quamuis regulariter non debeatur pœna, nisi sequuta illa. Pro quo est gloss. singularis, [i] cui concordat S. Thom. [k] licet ipse illam, neque illum citet, quæ sententia nobis placet, sed non ratio, primo, quatenus ait illud Decretum non esse pœnale. Tum quia id est contra mentem omnium super eo scribentium: Archidiaconus enim, cui nemo contradicit, hoc sentit, dum contextum illius inducit ad purgationem moræ & pœnæ.

h In d. art. 6. col. 2. c d.c. commissa de elect. lib. 6.

i Cap. fraternitat. 12. q. 2. k 2. 2. qu. 62. art. 4.

48 Tum quia pœna ab Augustino definitur esse læsio puniens delictum commissum, [l] cui consentiunt annotata, [m] quæ definitio conuenit prædictæ restitutioni, vt pater. Tum quòd ipsemet paulo inferius dicit, illud esse odiosum, & non extendendum, quod nulla ratione alia niti potest, quàm quòd sit pœnale. Displicet secundo eius ratio, quatenus ait eum, cui confertur beneficium, cum obligatione illud vel illud faciendi, perdere illud, & teneri ad restitutionem fructuum perceptorum. Tum quia omne beneficium datur propter officium, [a] non tamen perditur eo ipso, quòd non facit illud: non enim perditur eo ipso, quòd quis omittit dicere horas, vel facere residentiam, vel missare, quando & quoties tenetur. [b] Tum quia inter legatum & donatum sub conditione ex vna parte, & donatum & legatum sub modo ex altera, hoc distat, quòd illa non quæruntur ante consequutam conditionem, hæc vero sic ante completum modum. Tum quia donatarius & Legatarius sub modo, licet possint compelli ad implendum illum, non tamen ipso iure perdunt legatum vel donatum regulariter, non adimplendo illum. [c] Displicet etiam tertio satis, quatenus ait prædictum non intendentem promoueri, non quærere sibi fructus, licet ei concordet Philip. Franc. [d] quia contra sentit Dominic. [e] & quia habet titulum legitimum, secundum omnes, imò & secundum eundem Sotum, qui cum omnibus aliis affirmat, eum non indigere nouo titulo ad continuandam possessionem, & quærendum sibi fructus, si mutata voluntate fuerit promotus, & fructus quærunt legitimo domino rei, [f] & ipse est legitimus dominus Ecclesiæ eo modo, quo quis dicitur dominus beneficij, quia vt dictum est, habet legitimum titulum, & quia Decretum illud non priuat eum titulo, sed solum punit pœna restitutionis fructuum.

a Cap. 8. de iudæis lib. 6.

b Pro quo vide Ioan. Andr. in c. 1. de cler. non resid. in 6. & Host. in c. cum ad monasterium. de stat. monach.

c Host. in c. cum ad monasterium. de stat. monach. Ioan. Andr. in c. 1. de cler. non resid. in 6.

d Philip. Franc. in c. 1. de cler. non resid. in 6.

e Dominic. in 4. dist. 15. q. 1. ar. 4. dub. 3.

49 Ratio autem, qua tenetur restituere non expectata sententia, est illa, quòd licet regulariter, non teneatur quis ad soluendum pœnam ante sententiam, secundum communem, [g] fallit tamen quando ipsa imponitur ipso iure, & mens imponentis est, quod debeatur in foro conscientiæ, vt alibi [h] resoluimus, & quòd in casu huius Decreti mens authoris fuerit talis, colligitur satis ex ipso contextu, & ex eo, quòd pœna priuationis, qua promotus ad Ecclesiam parochialem perdit illam per illudmet Decretum, si non fiat sacerdos intra annum, habet locum in illo foro, secundum communem doctorum mentem, vt mox dicetur. [i]

g Sotus in 4. dist. 15. q. 1. ar. 4. concl. 2. & dist. 18. q. 2. ar. 2. concl. 3. & in 3. dist. 25. q. 1. ar. 4. concl. 3. & de iust. & iur. lib. 4. q. 6. ar. 2. concl. 2. & lib. 5. q. 1. ar. 2. concl. 2. & q. 3. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 4. ar. 2. concl. 2. & ar. 3. concl. 2. & lib. 6. q. 2. ar. 2. concl. 2. & ar. 3. concl. 2. & lib. 7. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 8. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 9. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 10. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 11. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 12. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 13. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 14. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 15. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 16. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 17. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 18. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 19. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 20. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 21. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 22. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 23. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 24. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 25. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 26. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 27. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 28. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 29. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 30. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 31. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 32. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 33. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 34. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 35. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 36. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 37. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 38. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 39. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 40. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 41. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 42. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 43. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 44. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 45. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 46. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 47. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 48. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 49. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 50. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 51. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 52. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 53. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 54. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 55. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 56. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 57. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 58. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 59. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 60. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 61. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 62. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 63. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 64. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 65. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 66. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 67. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 68. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 69. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 70. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 71. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 72. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 73. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 74. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 75. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 76. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 77. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 78. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 79. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 80. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 81. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 82. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 83. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 84. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 85. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 86. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 87. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 88. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 89. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 90. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 91. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 92. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 93. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 94. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 95. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 96. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 97. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 98. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 99. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 100. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 101. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 102. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 103. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 104. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 105. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 106. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 107. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 108. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 109. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 110. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 111. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 112. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 113. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 114. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 115. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 116. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 117. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 118. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 119. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 120. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 121. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 122. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 123. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 124. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 125. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 126. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 127. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 128. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 129. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 130. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 131. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 132. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 133. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 134. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 135. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 136. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 137. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 138. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 139. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 140. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 141. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 142. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 143. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 144. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 145. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 146. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 147. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 148. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 149. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 150. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 151. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 152. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 153. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 154. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 155. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 156. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 157. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 158. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 159. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 160. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 161. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 162. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 163. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 164. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 165. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 166. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 167. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 168. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 169. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 170. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 171. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 172. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 173. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 174. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 175. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 176. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 177. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 178. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 179. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 180. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 181. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 182. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 183. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 184. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 185. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 186. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 187. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 188. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 189. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 190. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 191. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 192. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 193. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 194. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 195. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 196. q. 1. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & q. 2. ar. 1. concl. 2. & ar. 2. concl. 2. & lib. 197. q. 1. ar

Universidad de Deusto
Biblioteca

ponderando, diximus, omne beneficium posse appellari præbendam, accepto generaliter nomine, non expedit tamen id facere, cum sine vlla vtilitate non sint notitiæ inducendæ.[a] Secundo ait eum, qui perdit ipso iure ecclesiam parochialem, eo quod intra annum non est factus presbyter, posse inauditum spoliari, quod nullatenus est verum, quia imo si spolietur, ante omnia est restituendus, vt nos alibi[b] late tradimus, & irrefragabiliter conuincitur per aliud decretum eiusdem Bonifacij,[c] quo expresse cauetur, beneficium, quod vacat ipso iure, per adeptionem alterius, posse quidem cõferri alteri à superiore, ad quem pertinet collatio, non citato detentore, non autem tradi ei possessionem illius, nec tolli detentor, antequam audiatur, & condemnetur.

56 Tertio, quod probat suum proximum dictum, comparando eum, cui confertur ecclesiæ parochialis cum onere, vt fiat presbyter, ei, qui capit aliquam pecuniam ab alio cum obligatione faciendi aliquid, in quo bis errat. Primo quidem, quod accipiens ecclesiam, non accipit illam ex conuentione, vt probatum est, accipiens autem pecuniam sic. Secundo quatenus significat, accipientem pecuniam, vt aliquid faciat, posse compelli ad reddendam illam sine iudicis sententia, si non præstiterit illud, in quod accepit, quod omnino falsum est, cum auctoritate sua nemo possit etiam rem suam ab alio possessam recuperare.[d] Nec mirandum, quod vir Theologus doctissimus, & in his, quæ pertinent ad forum interius versatissimus, in illis quæ pertinent ad exterius, & ad ordinem iudiciarium, interdum hallucinetur.

57 Quare tria hæc ipsius dicta, ne quem offendant, temperanda sunt. Primum quidem, quod appellatione præbendæ, nec in iure Pontificio, nec in litteris Apostolicis communiter continetur ecclesia parochialis, licet secundum significationem grammaticam, & generalissimam comprehendi posset. Secundum autem, quod habens parochialem ecclesiam, si non fiat presbyter intra annum, perdit eam ipso iure: ita quod tenetur relinquere illam in foro conscientiæ sine iudicis condemnatione, non potest tamen sine illa possessio ab eo auferri. Tertium quod recipiẽs pecuniam, vt aliquid faciat, si id non fecerit, tenetur quidem in foro conscientiæ reddere illam, vel soluere interesse, non expectata sententia Iudicis, sed in foro exteriori absque illa non potest ad id compelli per prædicta.

58 Quadragesimosecundo conuenit inter nos,[e] quod beneficiarius omittens dicere horas tenetur ad restitutionem fructuum eo modo quo statuit Concilium Lateranense[f] à Iulio II. cœptum, & à Leone X. continuatum. Discordamus autem in eo, quod ipse ait iure naturali & diuino, etiam ante dictum Concilium fuisse obligatos ad aliquam restitutionem, ego autem sequutus Communem[g] dixi, non fuisse ad id obligatos. In quod præter ea quæ ibi adduxit, potest ponderari verbum, *statuimus*, in dicto Concilio positum, quod est argumentum & signum inductionis iuris noui, iuxta glossas communiter receptas.[h] Nec argumenta per eum adducta probant pluspuam ea, quæ Cardin. & alij, sententiam contrariam Communi tenentes adduxerunt. Est & pro nobis irrefragabile argumentum, quod etiam post Concilium non tenentur restituere quicquam propter omissionem semestrem à beneficio accepto, à quo non excusarentur, si iure naturali, & diuino fuissent ad id obligati, vt palam est.

59 Quadragesimotertio, ipse[a] ait circa prædictum Decretum Bonifacij VIII.[b] quod idem Bonifacius statuit, vt Episcopi possent dispensare cum accipiente ecclesiam parochialem causa studij, ne tenentur promoueri ad presbyterium vsque ad septennium, modo intra annum promoueantur ad Subdiaconatum: & quidem recte, sed id quod subiicit, quod nunc temporis quacunque de causa dispensari, non est intelligendum de dispensatione Episcopi, sed Papæ. Episcopi enim solum possunt dispẽsare ex causa studij, quia hoc solum permittitur eis: quod non possunt alij inferiores, vt glossa recepta[d] determinat. Quamuis Vicarius generalis Episcopi, & Capitulum sede vacante id possint, quia eandem iurisdictionem, quam Episcopus habet, exercent, vt notat Felyn.[e] & Rebuff.[f]

60 Quadragesimoquarto addit ipse[g] tria. Primum, quod nimia relaxatio fuit illa, qua Concilium liberat à restitutione non dicentes in primo semestri ab acceptione beneficij, quod ego veritus fuissem dicere. Tum quia Concilium generale, cuius omnia statuta sunt suspicienda[h] id edixit. Tum quia id ipsum placuit fœl. recor. Pio V. vt ex sua Extrauaganti quæ incipit, *Ex proximo.* supra[i] relata constat. Tum quia, cum nec iure naturali, nec diuino debeatur restitutio omnium fructuum, etiam secundum ipsum Sotum, potuit Concilium modificare obligationem restituendi, quam noue inducebat.

Secundum, quod addit, est, nimis arctasse beneficiarios ad restituẽdum pro rata ob horas omissas post sex menses, quia obligauit eos ad id etiam, si vno vel altero die eas omitterent. Quod nimium libere videtur dictum, ob easdem rationes, ob quas idem Pius declarauit, quod etiam vnam horam omittens teneatur restituere pro rata, nec absre: quoniam etiam secundum ipsum Sotum peccat mortifere, & consequenter perdit gratiam, & regnum cœleste, & qui perdit quod est plus, non debet mirari quod perdat id quod est minus.[k]

61 Tertium, quod verba Concilij vt iacent, minime sunt intelligibilia, & ideo loco verbi, *post*, reponendum esse ait, *per*, ita quod sit sensus, restitutionem esse debitam ob horas omissas ante & post sex menses, sed ob omissas post sex, priuationem à beneficio faciendam, quæ profecto nullatenus sunt admittenda. Ad cuius rei confirmationem, quia est maximi momenti, & in foro conscientiæ, quotidianum, subiiciam primum totum tenorem prædicti §. statuimus vt est in Concilio, & vt ipse eum refert, cuius partem, quia proposito meo non inseruiebat, omisi supra[l] referre, & mox monstrabo planum, verum & communem intellectum eius esse illum, qui supra, in & in Manuali Confess.[n] positus est Tenor prædicti Concilij est hic.

Statuimus, & ordinamus, quod quilibet habens beneficium cum cura vel sine cura, si post sex menses ab obtento beneficio, diuinum officium non dixerit legitimo impedimento cessante, beneficiorum suorum fructus non faciat suos pro rata omissionis officij & temporis, sed eos tanquam iniuste perceptos in fabricas ecclesiarum huiusmodi beneficiorum vel pauperum eleemosynas erogare teneatur. Si vero vltra dictum tempus in simili negligentia contumaciter permanserit, legitima monitione præcedente beneficio ipso priuetur,

cum propter officium detur beneficium: intelligatur autem officium omittere quoad hoc, quod est beneficio priuari possequi per quindecim dies illud bis saltem non dixerit.

62 Et tenor Concilij, cuius verba sunt clara, & facile intelligibilia, habet enim duas partes, secundam ibi. *Si vero.* & prioris quidem sensus directus clarus est sic, quod beneficiarius omittens horas post sex menses non faciat fructus suos, pro rata temporis omissi, & teneatur restituere illos. Indirectus autem sensus, qui à contrario colligitur, est, quod beneficiarius omittens horas intra primos sex menses faciat fructus suos, & non teneatur eos restituere. Posterius autem partis sensus est, quod beneficiarius omittens horas post sex menses contumaciter, monitus vt eas dicat, & non dixerit, saltem bis intra quindecim dies ipso beneficio priuetur. Cui modo intelligendi fauẽt verba illa prædictæ extrauagantis Pij. V. simulque tollunt errorem eorum, qui putant sensisse Concilium, non peccare illos, qui omittunt horas intra primos sex menses. Verba, inquam illa, *Item ille qui primis sex mensibus officium non dixerit, nisi legitimum impedimentum ipsum excusauerit, graue peccatum intelligat se admisisse.* hæc enim verba clarissime sonant, beneficiarium, qui absque legitimo impedimento, primis sex mensibus omiserit horas, grauiter quidem peccare, sed non teneri ad restitutionem, vt palam est.

Quadragesimoquinto ipse addit,[a] statutum prædicti Concilij Lateranẽsis[b] hodie non obligare. Nos autem eius dictum damnari à prædicto Pio V. in sua Extrauag. supra[c] diximus. Addit & alia quædam, quæ quadantenus eneruare, & extenuare videri possunt auctoritatem & grauitatem præfati Concilij, nisi ea pie pro magna illius viri in Deum pietate, & notissima in Concilia, & sanctam sedem apostolicam obseruantia moliantur, puta quod concilium illud nimis prolixum, & contineat quædam, quæ non fuit tanti momenti, & partim nimis laxum, & partim nimis rigidum: & quod restitutio non sit iubenda vno vel altero die horas omittenti: cum tamen etiam omittenti vnam solam vnius diei sit iubenda, per declarationem Pij V. supra[d] relatam. Et quod per Bullas Cruciatæ quæ dant facultatem absoluendi ab horis male recitatis, huiusmodi omittens possit liberari. Quod nullatenus est dicendum, quia Bullæ illæ faciunt quidem facultatem absoluendi à peccato maledicti ob peccatum incursum, & quòd ægre ferre videtur, quod compositio super huiusmodi restitutione, quam dicit iure naturali & diuino fieri posse cum Episcopis, fieri debeat cum Papa post illud Concilium: cum tamen illud eam sibi non reseruet, nec facile dicebeat iure naturali & diuino tantum attento, eam fieri posse cum Episcopis, cum etiam vix fieri possit cum Papa, nisi iusta de causa, quidam defendit. Et quod ab vna parte appellat omissionem horarum vnius vel alterius diei, parũam negligentiam, & minutias indignas ad quas Concilium respiceret: & ab alteram mortiferam Dei offensam, quæ etiam ob vitam conseruandam non est admittenda.[e]

63 Quadragesimosexto vterque nostrum[f] tangit illud singulare dictum Palud.[g] supra lati[9] relatũ, quod in summa habet statutum Ecclesiæ, vt absens ab horis certis diebus vel horis, lucretur distributiones, nõ excusare eum, qui abest vt otietur, ludat, aut aliis rebus vanis aut malis intendat, licet in foro exteriori non debeat ei detrahi sua portio. Quod ego dictum simpliciter sequor, ille vero videtur refellere, concludens in hæc verba, *Vbi non est manifesta statuti peruersitas, quicunque choro iuxta tenorem institutionum suæ Ecclesiæ inseruiens, bona fide, & conscientia fructus facit suos, neque ad vllam restitutionem tenetur.* Sed contra eum facit, quod videtur secum pugnare, quatenus in sensu directo ait, quod prædicta suæ conclusionis verba sonant, & in sensu indirecto à contrario, quod si iniustitia statuti est manifesta, vel bona fide, & bona conscientia non credit illud esse iustum, tenetur restituere. At manifesta videtur iniustitia statuti, si intelligatur dictare, quod absentia causa otiandi, aut vane vel male versandi excusat, non potest bona fide & bona cõscientia credere illud statutum esse iustum in illo sensu. Ergo sensus directus & indirectus suæ conclusionis sibi mutuo repugnant. Quare amplectẽda videtur Paludani conclusio, imo & à concionatoribus inculcanda, quia nec ipse Sotus negat eos peccare, nec Paludanus, & ego dicimus eos cogi posse restituere in foro exteriori. Addo autem quidã, quod plurimos consolari, & seruare potest, nempe, quod qui principaliter accipit diem, hebdomadam, mensem, vel menses statuto concessos ad peregre proficiscendum, ad visendos cognatos vel amicos, vel ad alia iusta negotia successiua, etiam intra ciuitatem, vbi est Ecclesia, vno, vel multis diebus gerenda non peccat, nec tenetur restituere illa, quæ secundum formam statuti lucratur absens ab horis, licet multis horis, in quibus horæ dicuntur in choro, ipse intendat ludis, vel aliis rebus vanis vel malis. Tum quia, quod principaliter intenditur est attendendum,[a] & dies, & menses prædicti accipiuntur principaliter ad iustas occupationes. Tum quia nec minus principaliter vt plurimum accipiuntur ad illa vana, & mala, licet illa incidant, & occurrant intendenti principaliter bonis & iustis negotiis. His tamen est consequens, quod qui principaliter ad hæc vana, vel mala acciperet prædictos dies, peccaret quidem coram Deo, & in foro conscientiæ restituere teneretur, licet in foro exteriori sua portio non posset ei denegari, vt ait Palud. vbi supra.[b]

65 Quadragesimoseptimo conuenit inter nos[c] cõtra Angelum,[d] & Adrianum,[e] quod beneficiarius vitam malam & corruptam viuens, non tenetur restituere fructus sui beneficij, modo suas horas præceptas reciteat eo modo, quo præcepto eas dicendi satisfaciat. Sed ille tribuit hanc opinionem Adriano, dicens, nullum eam colorem habere, licet sic forsan apud quosdam Iurisconsultos, qui ex sancto zelo potius, quam ratione consulta philosophantur. Nos autem tribueramus eam ante ipsum Angelo à Clauasio[f] qui duo, & si Theologiam & leges egregie calluerunt, plus tamen illam quam has colluerunt, & ille hanc nostram (quæ vera est) opinionem sibi soli de more Theologorum tribuit. Nos vero anteà de more nostro, quo sua quibusque reddimus, eam tribueramus Summę Rosellæ, & Syluest.[g] & ille munit eam aliquot rationibus ex longinquo petitis: nos vero ex ipso iurium fonte hausti. Primo quidem, quod nullibi ipso iure ponitur hæc pœna clerico male viuenti. Et quæ pœna expresso iure non ponitur, non est dicenda ipso iure posita.[h] Deinde, quod ille §. *Statuimus.* quæ patitur singular. in cap. fin. de iure patron. id approbat irrefragabiliter, quatenus habet, beneficiarium, qui suas horas recitare omittit, non teneri ad

Universidad de Deusto
Biblioteca

restituendum, quod primis sex mensibus à consequutione beneficij accipit, & manifestum est illum male, & in statu malo vixisse.

Summarium.

66 Orationi tributorum multa elogia moderanda.
67 Oratio non virtus, sed actio virtutis primæ moralium.
68 Virtutum omnium princeps charitas, licèt prima fides.
68 Intellectus illius, Non est inuentus similis illi, &c.
68 Maxima qua ratione minora minimis.
69 Oratio stricte, large, & largissime sumitur.

66 QVADRAGESIMOOCTAVO loco adiicitur prædictis concordiis inter dicta præfati Medinæ & Auctoris supra relatis alia quadragesimaoctaua, quæ conciliat multorum pientissimorum scriptorum elogia de oratione cum detorta classicorum Authorum doctrina: sunt enim primo quidam, qui eam frequentissime appellent virtutem, cum tamen illa non sit virtus, sed actus virtutis, vt post, & ante alios classicos authores tradit S. Thomas recep.[a]

67 Secundo sunt, qui affirment orationem tanta operari, & tantæ altitudinis esse, vt videri possint ei primatum virtutum concedere: quod non est dicendum. Tum quia, vt prædictum est, ipsa non est virtus, sed actus virtutis, quam Græci latriam, & Latini appellant religionem: quia licet, religio, cuius ipsa est actus, sit omnium virtutum moralium maxima, vt tradit S. Thom. recept.[b] inter omnes tamē conuenit, quòd est minor Theologis, fide scilicet, spe, & charitate, quæ præcellunt omnes morales, quorum de numero est religio, vt præsupponit S. Tho.[c] Tum quia non solum est falsum, sed & hæreticum, tribuere primatum virtutum orationi & religioni, imò & fidei, & spei: quia illum habet charitas, per illud,[d] *Nunc autem manent fides spes, charitas, maior autem horum est charitas.* relatum à S. Thom. quodam loco,[e] per quod ipsum in alio[f] concludit, charitatem esse omnium virtutum maximam: quod multis eisdemque elegantibus verbis confirmat Prosper relatus à Gratiano,[g] subiiciens, Apostolum[h] eam excellentiorem viam appellare. Nec obstat quod ipsemet S. Thom.[i] dicat, fidem per se esse primam inter virtutes, intelligendo per virtutes, Caietano[a] authore tam Theologas, quam morales. Non, inquam, id obstat, quia multa sunt priora, quæ tamen sunt minora, & imperfectiora, vt embrio est prior, sed minor & imperfectior se ipso posteriore anima rationali acto: & fides informis frequenter est prior, sed semper minor & imperfectior se ipsa formata, vt & ipsemet S. Thom. colligit.[b] Quare & omnia piorum dicta, quibus eam appellant virtutem, intelligenda sunt per tropum, & figuram Metonymiam, qua effectum pro causa, vel contra causam pro effectu frequenter accipimus.

68 Et ea quibus illam aliis omnibus præferre videtur, excusanda sunt per hyperbolem, aut accipiendo dicta simpliciter pro dictis secundum quid, vt illud desumptum ex Ecclesiastico,[c] *Non est inuentus similis illi, qui conseruaret legem excelsi.* cuilibet Sancto Confessori applicat Ecclesia, intelligendum est secundum quid, siue quòd quemlibet alium sanctum ei collatum aliqua ex parte excedit: sicut & in simili S. Thomas[d] exponens illud Apostoli,[e] *Supernorum vos imitatores estote.* ait posse quemlibet etiam maximum arbitrari, se aliqua ex parte à quolibet sibi collato superari: quod vtinam omnes tam vere arbitraremur, quàm multi significamus.

69 Tertio sunt etiam, qui dicant orationem esse actionem, siue actum, sed talem, qui complectatur omnes actiones vitæ contemplatiuæ, puta fidei, spei, & charitatis, & religionis, quæ consistunt in credendo, & meditando Deum, & sperando, & confidendo in eo, amando eum super omnia, & fruendo eo iucundè, tranquillè, & pacificè, honorando item, laudando, benedicendo, & quomodolibet alias eum colendo: quod intelligendum est de oratione non assumendo eam specialiter, siue stricte, vt communiter accipiunt Auctores de oratione disputantes, sed generaliter, siue large, vt supra diximus.

Quarto sunt, qui omnem bonam, & in Deum directam actionem vocant orationem: quorum dicta intelligenda sunt de oratione generalissimè siue largissimè sumpta, quæ iuxta etiam supra[f] posita comprehendit omnem bonam actionem. Omitto gratia breuitatis alia aliorum pie quidem dicta, sed per aliquam figuram in sensum verum, & detorquendum instar præfatorum redigenda.

FINIS.

a In 4. lib. sent. d. 15. q. 4. art. 1. & 2. 2. qu. 83. art. 3.
b In 2. 2. q. 81. art. 6.
c 1. 2. q. 62. per totam & post & ante alios in 3. d. 23. q. 1. art. 4. quæst. 3. d. 1. ad Corint. 13. ed. qu. 62. art. 4.
f 2. 2. q. 23. art. 6.
g In e charitas. 2. de pœn. dist. 2. h 1. ad Cor. 12. 13.
i In 2. 2. q. art. genuli.

a Thiabie.
b Thiabie ubi supra.
c Ose. 14.
d 2. 2. q. 23. art. 6. & 1. 2. q. 62. art. 4. ad 2.
e Hebr. 6.
f Ose. 14.

MISCELLANEA CENTVM DE ORATIONE,

Præsertim de Psalterio, & Rosario Virginis Matris.

ET DE INSTITVTIONE RECTA ORATORUM, & actis quibusdam eorum, & de pertinentibus ad illa.

PRIMVM MISCELLANEVM DE PSALTERIO, ET ROSARIO VIRGINIS MATRIS MARIÆ.

1 *Rosarium B. Mariæ genus orandi nunquam satis laudatū.*
1 *Mariæ virginis matris memoria eo magis vtilis, quo magis continua.*
2 *Psalterij B. Mariæ inuentor S. Dominicus, renouator Alanus. num. 3. approbator Sixtus. num. 4. prædicator vniuersus Prædicatorum ordo. num. 5.*

1 PRIMVM Miscellaneū, & alia 31. sequentia resoluent multa, quæ de psalterio, & Rosario B. Mariæ Virginis, genere orandi nunquam satis laudato, in dies interrogamur in reuerentiā, & honorem eiusdem, & vtilitatem ei deuotorū, qui hæc dignabuntur legere, & meam, saltem illam, quam de ipsius magis cōtinuata memoria spero prouenturam, suus vt magis in nostro figatur pectore vultus, imitando glorioſum Athanasium, qui scripturus vitam S. Antonij, eo solo id sibi ingenti lucro deputabat, quod id facturum esset eum diutius memorem Antonij.

2 Primum igitur fuerit, à quo habuit originem hoc genus orandi. Ad quod respondit frater Albertus de Castellano, vir pius & eruditus Illustrissimi ordinis Prædicatorum professor in eo libro, quē super Rosario præfato copiosum scripsit, pagina 10. id quod habet recepta sententia, nēpe quod glorioſus ille B. Dominicus Patriarcha, & institutor Illustrissimi ordinis prædicatorum circiter annum M.CC. inspirante ipsamet Virgine Matre tradidit genus hoc (quod tunc nouum fuit) orandi & prædicandi per 150. Aue Maria, & 15. Pater noster, quod appellauit Psalterium Dominæ nostræ, eo quod sicut Psalterium Dauidicum constat ex centum & quinquaginta Psalmis, ita & hoc genus orandi constat ex centum & quinquaginta Aue Maria. Et quod licet à principio prædicante ipso Dominico, & fratribus eius fuisset feruide acceptum, postea tamen tepide cœpit exerceri & fere omitti.

3 Sed anno 1460. ipsamet Virgo resplendentissima apparuit in rupe Britanniæ P. Alano fratri eiusdem Ordinis & egregio doctori, egregieque sibi deuoto, simul adhortata fuit, vt magna cura, & studio per suā suorumque fratrum prædicationem ad illud denuo Orbem Christianum adhortaretur: & quia non defuerunt, qui renouationi nouæ, illius noui orandi inuenti detraherent, Frāciscus Dux Britanniæ: & Margareta eius vxor, aliique multi supplicarunt obnixè Sixto IIII. qui tunc Ecclesiæ præerat vniuersæ, vt ad gloriam Dei, & Virginis Matris authoritate Apostolica illud approbaret, quod lubentissime anno insequenti 1479. fecit, & indulgentiis auxit litteris suis Apostolicis, quarum archetypum seu exemplar authenticum est insertum inter priuilegia ordini prædicto concessa, & typis authenticè excusa, fol. 163. cuius pars nostro proposito cōueniens sic habet, *Sixtus Episcopus seruus seruorum Dei, ad perpetuam rei memoriam.* & infra omisso procœmio, in quo se ait obnixe 4
rogatum à Francisco Duce Britanniæ, & Dona Margarita sua vxore, & aliis multis fidelibus, vt approbaret genus illud orādi, quod appellatur Psalterium B. Mariæ constans ex 150. Aue Maria. & 15. Pater noster, quindecim decadibus illorum præiunctis, hæc fere verba subiungit, *Nos igitur deuotionem præfatorum Ducum, & aliorum præfatorum fidelium commendantes, eorum precibus inclinati præfatum psalterium siue modum orandi prædictum authoritate Apostolica tenore præsentium*

approba

Universidad de Deusto
Biblioteca

approbamus, & infra, *Et vt omnes & singuli Christifideles, ad deuotionis opera & prædicto modo orandum, eo feruentius inducantur, quo ex eo maiora præmia sperauerint, omnibus & singulis Christifidelibus, præsentibus & futuris vbicunque degentibus, qui quinquaginta Aue Maria præfati Psalterij modo præfato eis adiunctis dixerint, concedimus quinque annos, & totidem quadragenas indulgentiarum.* & infra. *Datum Romæ apud S. Petrum anno incarnationis.* 1479. Per quas patet primo, Sixtum nullam feciſſe mentionem de Roſario, vt quidam ſignificant, ſed de pſalterio, & 50. Aue Maria, & quinque Pater noſter, modo prædicto eis adiunctis, quæ ſunt tertia pars pſalterij. Secundo patet, quod iidem minus caute ſignificant, imo & exprimunt, quod ipſe conceſſit indulgentiam prefatam his, qui dicent Roſarium, vel partē eius per ſe, vel per alios, cum neque verbo, Roſarium, fuerit vſus, nec vllam mentionem de recitatione per alium fecerit. Tertio, quod per præfatam indulgentiam conceſſit omnibus Chriſtifidelibus, & conſequenter etiam iis qui non ſunt confratres præfatæ confratriæ, de quibus neque de illa vllam mentionem facit.

5 Addo, quòd bona pars eorum: quæ Albertus ait, approbatur à fœlic. recordat. Pio V. in quadam ſua extrauaganti, [a] in qua exordio pio præmiſſo hæc fere verba ſubdit, *Beatus Dominicus, Spirituſancto, vt creditur, afflatus, imitatuſque patres antiquos, qui diuinam opem, per ſuffragia ſanctorum implorarunt, cum Albigenſium hæreſis in partes Galliarum & Italiæ miſere graſſaretur, leuans in cælum oculos, & montem illum glorioſæ Virginis Mariæ (de quo ſine humanis manibus abſciſſus eſt lapis ille, qui ligno percuſſus gratiarum aquas affluenter produxit) recipiens, modum facilem & omnibus peruium, ac admodum pium, orandi & precandi Deum, Roſarium ſeu pſalterium eiuſdem B. Mariæ Virginis nuncupatum, excogitauit, excogitatum per aſſeclas ſuos diuulgauit, & eo diuulgato & à nonnullis accepto, cœperunt Chriſtifideles in altos viros repente mutari.* hęc ibi. Quorum poſtremum à pientiſsimo Pio, pientiſsime dictum efficit, ne adeo mirari debeamus, quòd multi idiotæ etiam ruſtici & paſtores, hoc genus orandi, nunquam ſatis laudatum frequentantes ſint quàm optime Deo, diuinis & cęleſtibus affecti, Virginique Matri familiares & deditiſſimi: cum antea eſſent fere alieni & exortici.

[a] Quę incipit Cõſueuerunt. & habetur in lib. Cõſtitutionum ipſius. f. 144.

Secundum Miſcell. de eodem Pſalterio, & Roſario.

1 Pſalterium B. Mariæ à quo Roſarium appellatum.

1 SECVNDVM fuerit, à quo cœpit præfatum pſalterium appellari Roſarium. Ad quod reſpondetur non videri dicendum ſic eſſe appellatum à ſuo inuentore ſanctiſsimo Dominico. Tum quia non inuenitur vllus claſsicus author, qui hoc aſſerat, & de non exiſtentibus & non apparentibus idem eſt iudicādum. [b] Tum quia conſtat ex præfatis litteris præfati Sixti IIII. fuiſſe appellatum ab eo ſimpliciter pſalterium, ſine vlla mentione Roſarij, etiam poſt inſtitutam confratriam Roſarij, quoniam hęc fuit inſtituta anno 1476. vt patet ex litteris Alexandri legati in Miſcellaneo ſequenti referendis, & approbatio præfati generis orandi per pſalterium B. Mariæ fuit facta per Sixti anno 1479. vt patet ex litteris eius proxime relatis, ita quod prius Pontifices Maximi vſi fuerunt nomine pſalterij, quam Roſarij. Conſtat autem pſalterium appellari Roſarium non quidem ex litteris Sixti IIII. qui primus Maximorum Pontificum hoc genus orādi approbauit, ſed ex litteris Alexandri legati in ſequenti Miſcellaneo referendis, qui primus confratriā Roſarij confirmauit: idem etiam colligitur ex ſtatutis primis præfatæ confratriæ infra relatis, in quibus ſæpe ponitur pſalterium ſiue Roſarium, quod ipſum fit in litteris Clemen. VII. & Pauli III. in quibus tamen prius appellatur pſalterium quam Roſarium, per quod ſignificatur nomen pſalterij eſſe originariū, & ſic antiquius & dignius à quam nomen Roſarium: quia quæ præponuntur cenſentur digniora: [a] & ita nomen, *Roſarium*, videtur aſcititium, & vulgari vſu inductum, quemadmodum etiam à multis in multis terris appellatur corona, vt infra dicemus.

[b] 1 duo tēſtimij. ff. de teſtamentor. c. ſacerdos. cũ gloſſ. de offic. ordin.

TERTIVM MISCELLA. de eodem Pſalterio, & Roſario.

1 Pſalterium B. Mariæ cur Roſarium appellatum.
2 Roſaria, & Roſæ aureæ cur quidam libri dicti.
3 Corona quid, & cur ſic dicta.
3 Mariam matrem ſolis 63. annis vixiſſe incertum.

1 TERTIVM fuerit, qua ratione præfatū pſalterium appellatum eſt Roſarium. Reſpondetur, quod nemo quem viderim eam reddit: ſed reddi poteſt duplex. Altera, quod ſicut Roſarium continet multitudinem fructuum gignentium roſas ſuauiolentes, ac ſe tractantem conſolantes, & lætificantes, ita præfatum pſalterium continet multitudinem orationum Dominicarum, & ſalutationum Angelicarum, quæ frequenter repetitæ miram ſuauiolentiam, ſuauemque lætitiam pariunt illis, qui eis ſic repetitis patrem miſericordiarum, & Virginem Matrem, quaſi præſentes, attenta, humili, & deuota mente alloquuntur, ſalutant, & orant.

2 Altera ratio eſt illa, qua quidam opera ſua nuncupant Roſaria, vt Archidiaconus ſuam expoſitionem in Decretum, & alij alia ſua, roſas, & aureas roſas: quia in eis contenta ſunt præcipua & pulcherrima eorum, quæ in illa materia traduntur, ſicut roſa eſt pręcipua & pulcherrima florum. Nam pſalterium hoc continet potiſsimas orandi formas, cum oratio Dominica ſit omnium potiſsima, ſecūdum S. Thom. receptum: [b] & ſalutatio Angelica omnium ad virginem Matrem directarum gratioſiſsima, vt dictum eſt. [c]

3 Ratio autem quare multi præfatum pſalterium cœperunt vocare coronam forte fuit, quod repræſentat circulum 63. annorum, quibus ab aliquibus pie creditur glorioſiſsimam illam omnium Reginam & matrem, totum ſuæ ſanctiſsimæ vitæ curriculum peregiſſe: & conſequenter repræſentat flores & roſas omnium annorum ſancte in hoc mundo poſt Chriſti filij Dei, & ſui annos actorum: non tamen eſt certum eam ſolis 63. annis vixiſſe, nec id memenit Baptiſta Mantuanus, qui vitam eius carmine pio, & heroico tribus libris magna cura, & ſtudio ſcripſit.

[a] Arg. ca. 2. & 2. de cõfirm. vtil.

[b] In trib. Miſcellan. prox. ſequẽtibus.

QVARTVM MICELL. de eodem Pſalterio, & Roſario.

1 Confratria verbum vnde deductum.
2 Collegia communiter illicita.
3 Confratria Roſarij cum ſit pia, cur confirmata.
4 Roſarij confratria vbi, & à quo inſtituta.
5 Confratriæ Roſarij Bulla confirmatoria.
6 Mariæ feſtorum maximum ſimpliciter quod.
6 Roſarium recitare per ſe melius, quam per alium.

1 QVARTVM fuerit, quando, & vbi cœpit confraternitas præfata celeberrima Roſarij. Ad quod reſpondeo primo, quòd proprius vocari poteſt confratria quam confraternitas, verbo deducto à græco φρατρια phratria, & non à latino confraternitas ſecundum Budæum, [a] eo quod φρατρια phratria dicitur græcis conuentus, ſeu conuenticulum, quorundam iiſdem ſacris vtentium, & quaſi de vno puteo viuentium: à verbo enim φρίαρ phrear, quod ſignificat puteum, deducitur φρατρια phratria, & φρατέρες phratores quaſi combibētes, & ſimul edentes: ſed repugnat ei, φ ipſemet ſcribit verbum cõfratria per f, Latinum, verba vero illa φρατρια & φρίαρ & φρατέρες per φ græcū, ſiue per ph, aſpiratū. Quare aſſentimur ei dicenti, confratria, verbum ſelectius eſſe quam confraternitas, vel eo nomine quod eſt breuius, & ideo infra eo vtemur, ſed diſsētimur, ei quatenus negat deduci à verbo frater: puto enim ab eodem verbo deduci phraternitas, & confratria, vt ſentit Archidiaconus, [b] & ſodales confratriæ aptius dici confratres, quam phratores: licet ipſe contra ſentiat. Tum quod ſodales collegiorum profanorum poſſe dici fratres ait Caius. [c] Tum quod variis nominibus appellantur congregationes particulares aliquorum coëuntium ad conuiuēdum, negotiādum, vel aliquid aliud agendum, ſcilicet collegium & corpus, vt in rubrica de Collegiis illicitis, ſocietas: [d] quo ſe noue appellauit noua eademque illuſtriſsima religio ſocietatis Ieſu, & ſodalitium, [e] cōuenticulum, [f] & in actis Apoſtolorum [g] collegia Alexandrinorum & Cyrenenſium, & quarundam aliarum nationum appellātur ſynagogæ. Vnde ſicut hæc confratria recte appellari poteſt collegium, corpus, ſocietas, conuentus & conuenticulum, ita è contrario illæ congregationes, quæ appellantur collegia, corpora, &c. poſſent appellari confratriæ, & ſodales eorum fratres, aut cõfratres, quod probatur ex lege Solonis verbo fratres, quam refert Caius. [h]

2 Non obſtat his, quòd regulariter omnia collegia particularia ſunt illicita, [i] quæ ſententia recepta Bartholi eſt: [k] quia id fallit in collegiis eorum qui cauſa religionis coëunt, iuxta Martianum, [l] & in quibus ob negotiationem, vel aliam iuſtam rationem in aliquē bonum finem coëunt, iuxta mentem Solonis, & Caij cum referentis. [m]

3 Frequens autem quæſtio eſt, an huiuſmodi confratriæ licite poſſint facere ſibi ſtatuta ſine ſuperioris authoritate. Ad quam reſpondetur, quod ſic, modo nihil in eis quod publicæ legi obuiet ſtatuatur: quod expreſſe definit Caius. [n] cur ergo tantopere procurata fuit confirmatio huius nunquam ſatis laudatæ cō-

fratriæ? Reſpondeo id factum partim quo maioris eſſet authoritatis, [a] partim ob quædam eius ſtatuta, de quibus quiſpiam dubitare poſſet, An ſine Papæ, vel legati authoritate fieri poſſent, vt infra dicetur. [b]

4 Secundo reſpondeo directe ad ipſam quæſtionē, eſſe receptam ſententiam, quod anno 1476. quidam egregius doctor Prouincialis eiuſdem Ordinis nomine Iacobus Spenger, cum eſſet prior celebris Monaſterij prædicatorum celeberrimæ Vrbis Coloniæ Agrippinæ, inſtituit ſolennem & generalem omnibus Chriſtianis vtriuſque ſexus confratriam Roſarij Dominæ noſtræ, quibuſdam ſtatutis ſuper ingreſſu, & obligatione confratrum adiectis, quam præfatus Alexander legatus, ad inſtantiam Imperatoris Federici III. & eius vxoris Auguſtæ confirmauit, & indulgentiis auxit, vt conſtat ex eius litteris, quas præfatus Albertus in præfato libro pag. 15. in Italum ſermonem vertit, & quatenus noſtro proponto inſeruiunt ſic habent.

5 *Alexander Epiſcopus Foroliuien. cum poteſtate legati de latere in totā Germaniā miſſus.* & infra, omiſſo prooēmio eleganti & pio, quo ſuadet, nos mihi non debere glorioſiſsimæ Virgini Matri Mariæ ſic fere ait, *Nos deuotione, qua ſumus erga præfatam Virginem Matrem noſtri, & Imperatoris Federici III. & vxoris eius Auguſtæ precibus inclinati, authoritate Apoſtolica confirmamus præfatam confratriam. Et inſuper omnibus & ſingulis confratribus eius centum dierum indulgentiam in ſingulis feſtis principalibus præfatæ Virg. Matris, ſcilicet Annunciationis, Viſitationis, Aſſumptionis, Natiuitatis & Purificationis, & qualibet vice, qua per ſe vel per alium recitauerint Roſarium B. Mariæ Virginis, quod conſtat ex 50. Aue Maria, & quinque Pater noſter legerint, vel legere fecerint, vel interfuerint cantui Antiphonæ, Salue Regina, diebus ſabbathis, & aliis feſtis, in quibus fratres prædicatores eam ad altare Roſarij concinunt, pro qualibet vice, quā hoc fecerint 40. dies de pœnitentijs ſibi injunctis relaxamus in Domino*, & infra. *Dat. Coloniæ, Anno 1476.*

6 Circa quarum literarum tenorem aduertēdum primo, quod non ideo præfatus legatus nominauit prius feſtum Annunciationis, quam Aſſumptionis, quod ſit maius illo ſimpliciter, cum ſecundum gloſſ. celebrem, & recept. [c] feſtum Aſſumptionis ſit maximum omnium feſtorum B. Mariæ Virginis, ſed quia eſt maximum ſecundum quid, hoc eſt quoad præfatam confratriam, quia per eius ſtatutum octauum infraſcriptum, fuit electū illud pro maximo quoad quędā in illo facienda. Secundo aduertendū, quòd præfatus Legatus nō patificat generaliter recitationē Pſalterij, vel Roſarij per alium factā, recitationi per ſe factæ, licet id aſſerat prefatus Albertus, ſed tantū quoad effectum quærendi prędictam indulgentiam 40. dierum à ſe conceſſam, & ita præfatę litteræ non probant, quod confratres præfati ſatisfaciunt ſuę obligationi dicēdi ſingulis hebdomadis ſingula pſalteria dicenda, dicendo illa per alios, vt infra probabimus. [d]

[a] Arg. ca. 2. & 2. de cõfirm. vtil.

[b] In trib. Miſcellan. prox. ſequẽtibus.

[c] Ca. almã mater. verbo Aſſumptionis de cõſecr. eccl.

[d] In miſſ. cel. 7.

Quintum Miſcell. de eodem Pſalterio, & Roſario.

1 Statuta confratriæ Roſarij quis prodit.
2 Alberto de Caſtellano cur magis in hoc credendum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

3 *Psalterij tertiæ parti quid primum indulsit Sixtus IIII.*

1 CIRCA statuta prima præfatæ confratriæ dico primo, non licuisse mihi legere, quæ sint illa, in aliqua, quæ authentica esset scriptura, licet mediocrem in id adhibuerim diligẽtiam tam in vrbe, quàm Venetiis.

2 Secundo, quod præfatus Albertus prodidit illa pagina 19. libri præfati, quem ante circiter 70. annos edidit idiomate Italo super Rosario compositum, & approbatum & laudatum, primum à Venetiarum Patriarcha & Dalmatiæ eiusdem Ordinis viro. Deinde ab hæreticæ prauitatis inquisitore etiam eiusdem Ordinis professore, cui Alberto eo magis credendum videtur, quòd in re adeo peculiari tam illustris ordini, tanto patriarcha, & tanto inquisitore, eiusdem ordinis viris approbantibus ante tot annos, sine vlla vllius qui postea scripserit contradictione testatus fuit habuisse illa ex originalibus Coloniæ, vbi confratria præfata fuit instituta.

Tertio, quòd fieri non potest, vt omnia vndecim, quæ ipse ponit pro primis statutis præfatæ confratrię fuerint eius prima, quæ præfatus Alexander legatus confirmauit. Tum quia quartum, non habet, quod institutor confratriæ statuit contentũ in eo, sed quod declarat id esse verum, eo quòd præfatus legatus confirmator id dixerit in litteris suis. Tum quia confirmatum præcedit confirmationem, sicut materia (vt ita dicam) materiatum: [a] ergo confirmationem Legati debuit præcedere statutum per eam confirmatum, & ita non est de primis statutis, si ex litteris Legati descendit: quia causa efficiens & materialis præcedit effectum, vt colligitur ex Aristot. & citatis ab eo, in 2. Physicorum, & à S. Thoma in eius expositione. Tum quia nouum declarat Sixtum IIII. concessisse quasdam indulgentias præfatæ confratriæ, & constat ipsum concessisse illas tribus saltem annis post eam institutam & confirmatam, nam concesit eas anno 1479. vt patet ex litteris eius supra relatis, [b] & præfata confratria fuit confirmata anno 1476. vt constat ex tenore confirmationis relato in Miscell. 4.

3 Tum quia decimum & vndecimum declarant indulgentias concessas ab Innocenc. VIII. & Leone X. quos constat longe post institutam & confirmatam præfatam cõfratriam fuisse in maximos Pontifices electos.

Quarto dico, parum referre an dicantur prima, an posteriora, modo vere, & legitime fuerint facta, & iuridice intelligantur, argum. eorum quæ habentur & notantur in titulis C. de nouo codice facien. & de Iustinia. codice confirmat. & de emendatio. Codicis D. Iustitia. Quare eorum omnium tenorem cum aliqua declaratione in eis cõtentorũ infra subiiciemus.

a Toto tit. de cõfirm. vtil. vel inutil.

b In Miscell. 8.

Sextum Miscell. de eodem Psalterio, & Rosario.

1 *Confratria Rosarij omnibus patet gratis.*
2 *Gratis datum, & exactum vt diuersa.*
3 *Simonia non est omnis datio pro re spirituali.*
4 *Confratriæ pro ingressu vt detur aliquid an licitum.*

1 PRIMVM statutorum præfatorum continet, quod omnes Christiani vtriusque sexus, cuiusque ætatis, conditionis, status & ordinis, possint hanc confratriam ingredi, & faciant se scribi ab aliquo fratre eiusdem ordinis quem ad id specialiter ad scribendum confratres Reuerendiss. generalis, aut suus prouincialis designauerit: & quod nemo sit obligatus pro ingressu, vel inscriptione quicquã dare, nec vllus possit quicquã pro eo petere.

Circa hoc statutum dubitant quidam primo, an hanc confratriam ingressuris liceat, cum ingrediuntur & scribuntur aliquid gratis in eleemosynam dare, & fratri scribenti, vel monasterio in quo scribitur, aliquid sic gratis datum accipere, nec abs re: quia etiam nos, qui vnum aureum in eleemosynam curauimus dari cum primum fecimus nos scribi scrupulum concepimus, posteaquam legimus quædam scripta typis excusa continentia, quòd nihil potest recipi ab intrantibus præfatam confratriam.

2 Sed proculdubio tenendum est id licere. Tum quia statutum non habet, quod nemo possit accipere, sed quod non possit petere, siue exigere: & aliud est gratis dare, & gratis datum accipere, & aliud exactum dare & exigere, vt annotauit quædam glossa [a] per legem allegatã in ea: [b] & ideo prohibito illorum altero, non censetur prohibitum alterum, vt probant quædam responsa quorundam maximorum Pontificum. [c] Vnde legislator vtrunque prohibet expressim neutrum vult permittere, [d] & ita præfatũ statutum intelligendum est, de exigente & exacto expresse, aut saltem tacite.

3 Non obstat his decisio illa Francisci de Ripa, & multa quæ ipse citat in tractatu de peste 3. parte in principio num. 109. & sequenti, nempe quòd clericis non licet quicquam accipere pro sepultura, etiam gratis, etiam sponte datum, etiam post illatum mortuum, etiam ratione consuetudinis, eo quod sit simoniacum accipere aliquid etiam à gratis, & sponte prestante pro re spirituali: & quod Bartholus [e] per glossam determinat, Notarium prohibitum accipere aliquid non posse capere sponte datum. Non inquam obstant illa. Tum quia id, quod præfatus Franciscus nititur defendere est contra sententiam Panormitani [f] receptam. Tum quia est contra Concil. Tridentinum sess. 24. de reform. capit. 14. quod satis continet, valere consuetudinem, imo & statutum, vt pro noua receptione alicuius in beneficiarium ecclesiæ soluat aliquid in vsus pios conuertendum. Tum quia aliud est accipere vel dare aliquid pro re, vel actu spirituali tanquam pretium, vel finem principalem eius, quod nullatenus licet, de quo citata per eum intelliguntur, aliud est, accipere vel dare pro sustentatione, vel stipendio, vel eleemosyna, siue pitancia ministrorum eam rem vel actum agentium, quod licet secundum sententiam receptam, & irrefragabili iure probatam, [g] & per præfatum Concil. Tridentinum, & multas determinationes glossarum, Doctorum, Adriani, Caietani, & aliorum citatas à nobis in Manuali Confessariorum. [h] Tum quia illud Bartholi, quo ipse nititur, loquitur de prohibito accipere, vt notabiliter de more annotauit Decius, [i] nos vero loquimur de prohibito petere, vt prædictum est, & iura communia, quæ prohibent accipere aliquid tenporale pro spirituali loquuntur, vt diximus, de accipiente pro pretio ipsius, vel pro causa principali, & non de accipiente pro sustentatione, vel pro eleemosyna, vel alia causa minus principali incitatiua, etiam si esset talis sine qua id nõ daretur, qualis est receptio distribu-

a In Enchirid. de Orat. cap. 6.

b Ind. Miscellan. 4.

c Arg. c. fi. de præscr. per tot. cap. 2. de simon.

d Arg. c. cũ in cunctis de elec. & authen. multo magis. C. de sacrosan. eccles.

distributionum, quæ interessentibus horis dantur, iuxta quandã glossam celebrem, [a] & alia multa quæ vbi supra citamus.

Dubitant secundo aliqui, an sit necessarium, vt volens ingredi adeat personaliter monasterium, & faciat quædam alia, quæ dicit præfatus Albertus. [b] Vnde cum ea in vrbe legissem, dubitaui an essem confrater præfatæ confratriæ, licet bis in ea me scribi fecissem, semel in Hispania, & iterum in Vrbe, quia neutra vice adiui personaliter monasteria, in quibus erant fratres ad scribendum deputati: super quo mihi consulenti quidam reuerendus religiosus ad scribendum confratres Commissarius, respondit, quod praxis scribendi non seruat ea, & quidem iure, quia id nulla lege diuina, naturali, neque positiua, nec vlla humana communi, nec particulari requiritur, & id quod nulla tali lege requiritur, non obligat, vt Stephanus Papa, [c] & Iustimianus [d] sentiunt.

4 Dubitatur tertio, an valeat statutum confratriæ, ne quis intret eam, nisi certum quid soluat. Ad quod respondet Archidiaconus, [e] vt intelligit eum Ludouicus Roman. singulari 358. quod negatiue conceptum, puta nemo ingrediatur nisi tantum soluat, non valet, affirmatiue autem conceptum qui tantum soluerit, ingrediatur valet: sed verius videtur vtroque casu valere, si quod soluẽdum est cessurum est in vsus pios, & neutro, si cessurum est in profanos. Tum quia, si satis res perpendatur, nulla, aut certe parua differentia realis est inter illa, cum quomodocumque fuerit conceptum, operetur, vt soluens ingrediatur, & non soluens non ingrediatur. Tum quia ratio principalis, quæ contra vtrunque facit, videtur esse, quod sapit simoniam, quæ per adducta contra Ripam circa primum dubium cõcludit contra vtrumque, si quod soluendum est sit in vsus profanos cessurum, & contra neutrum, si sit cessurum in vsus pios. Quo fit vt arbitrer illicitum est illud statutum, & dignum quod deleretur, iuxta Concilium Tridentinum, [f] cuiusdam confratriæ, quam ipse noui primorum cuiusdam terræ, vt ingressurus eam exhibeat omnibus confratribus die suæ receptionis vnum opiparum conuiuium.

a In Enchirid. de Orat. cap. 6.

b Ind. Miscellan. 4.

Septimum Miscell. de eod. Psalterio, & Rosario.

1 *Confratres Rosarij an morbo excusentur ab eo dicendo, & non peccent non recitando illud.*

1 SECVNDVM præfatorũ statutorum continet, quod vnusquisq; confratrum qualibet hebdomada teneatur ad recitãdum vnum psalterium integrum constans ex 150. Aue Maria, & 15. Pater noster, declarando, quod congeries 150. Aue Maria. & 15. Pater noster appellatur psalterium, & tertia pars eius scilicet 50. Aue Maria, & quinq; Pater noster, appellatur Rosarium.

Circa hoc statutum aduertendum primo, quod posterior pars eius ponderanda est ad quæstionem infra in Miscellaneo 19. disputandam, quid in hac materia appellatione Rosarij contineatur. Secundo aduertendum, quod parum iuridice quidam ex eius priori parte videntur colligere & significare, prædictos confratres, cum ægrotant, vel alias iuste impediuntur à dicendis per semetipsos suis psalteriis sin-

gulis hebdomadis teneri ad dicendum ea saltem per alios. Tum quia tantum, imo plus obligat præceptum Ecclesiæ de dicendis horis Canonicis, quam præceptum hoc confratriæ de dicendo psalterio: attamen qui præcepto Ecclesiæ vniuersæ tenentur ad recitandum horas Canonicas ita excusantur iusta infirmitate, & legitimo impedimento ab eis dicendis, vt non teneantur eas dicere, secundum omnes, neque per se audire, vt alibi [a] contra Girardum diximus. Ergo à fortiori excusabuntur præfati confratres à dicendis suis psalteriis, etiam per alium, saltem quoad fruendum communicatione bonorum confratriæ. Tum quia si tenerentur dicere, quum ægrotant, non satisfacerent dicendo per alios, quia vt infra in Miscellaneo 14. efficaciter probatur, regulariter qui tenetur facere, aut dicere aliquid non satisfacit faciendo vel dicendo per alium. An autem quoad fruendum indulgentiis sit necessarium dicere illud per se, vel sufficiat dicere per aliũ mox dicetur. [b]

Octauum Miscell. de eo. Psalterio, & Rosario.

1 *Confratres Rosarij vt peccant non dicentes psalterium.*
2 *Conscientiæ legem frangens peccat.*

1 CERTIVM præfatorum statutorũ continet, quod nullatenus peccant prædicti cõfratres non dicendo illa præfata psalteria per negligentiam, occupationem, vel obliuionem: sed solum perdunt participationem omnium bonorum, quæ fiunt à confratribus in toto orbe Christiano pro hebdomadis, quibus recitare omiserit: quod quidem prouide factum fuit ad tollendos scrupulos, quibus multi omittentium, qui hoc ignorant, anguntur, imo eorum aliquot peccant, contra legem suæ conscientiæ eo quod credunt se peccare. [c] quod ipsum videtur dicendum de confratribus non implentibus statutum 7. & 8. de interessendo certis Missis defunctorum, & diei Annunciationis cum candelis cereis: quia debitum dicendi Psalterium est maius, quam debitum exteressendi illis Missis: & ita minus obligant hæc quam illud, & consequenter minus peccant hi, quam illi. [d]

Nonum Miscell. de eod. Psalterio, & Rosario.

1 *Causa efficiens, & materialis præcedit effectum.*
2 *Opera propria cur regulariter plus prosunt & nocent, quam aliena.*
3 *Bona opera vnius quantum prosunt alteri.*

1 QVARTVM præfatorum statutorum declarat, quod recitans præfatum psalterium per alium, tantum lucratur, quantum si per se recitaret illud, & quod id clare colligitur ex præfatis litteris præfati Alexandri legati. Circa hoc statutum aduertendum primo, quod vt prædixi in principio Miscell. 5. nec hoc: nec quædam alia videntur esse de primis statutis præfatæ confratriæ per rationes irrefragabiles ibi positas.

2 Aduertendum secundo, quod ex litteris prædicti Alexandri relatis in hoc statuto non colligitur id, quod in eo imponitur ei, vt patet ex tenore litte-

c Arg. c. fi. de præscr. per tot. cap. 2. de simon.

d Arg. c. cũ in cunctis de elec. & authen. multo magis. C. de sacrosan. eccles.

Universidad de Deusto
Biblioteca

rarum eius relatarum supra, [a] in quibus, vt super eis annotauimus, solum dicitur quòd ad quærendam indulgentiam 40. dierum à se concessam confratribus recitantibus partem tertiam psalterij, sufficit illam per alium recitare: ex quo, per nullam bonam consequentiam infertur, quòd recitatio psalterij facta per alium generaliter tantum valet, quantum recitatio propria, sed solum ad summum quòd tantum valet quo ad effectum, de quo ibi agitur: scilicet ad quærendam illam indulgentiam 40. dierum.

3 Tertio aduertendum, quòd præfatus Legatus non potuisset, etiam si voluisset statuere generaliter, vt tantum valeret recitare psalterium præfatum per alium, ac per se ipsum, licet potuisset statuere, vt tantum valeret, quoad effectum querendi quam ipse concedebat indulgentiam, eo quod quamuis liceat vnicuique imponere modum rei suæ à iure non improbatum, per multa iura: [b] non tamen potest imponere modum à iure improbatum, per eadem iura à contrario sensu. At iuri naturali, diuino, & humano est contrarium dicere, quod facta bona vel mala per alios (cæteris paribus) tantum generaliter prosint, vel noceant, quantum facta propria, licet quoad aliquos particulares effectus id faciat, tum per illud Ezechielis [c] à multis, & in his ab Augustino relatum, [d] *Anima quæ peccauerit ipsa morietur*, & per leges Imperiales, quæ verant filios, & vxores pro patribus, & maritis puniri [e] tum per illud Apocalyp. [f] *Opera enim illorum sequuntur illos*, & per illud ad Galatas 6. *Quæ seminauerit homo hæc & metet.*

4 Per quæ & alia pro contraria parte citata concludit D. Thom. [g] quod licet opera aliena possint alteri prodesse, præsupponit tamen quod non tantum prosunt, quantum sua, quod nos alibi [h] magis declarauimus: licet enim prosint alij quoad effectum expiatiuum, siue satisfactorium pœnæ debitæ, etiam de iustitia & de condigno, cum debita intentione facientis opus applicatur alteri, non tamen prosunt quoad effectum meritorium augmenti gratiæ, saltem de iustitia & de condigno, neq; quoad effectum præseruatiuum à peccato futuro: quandoquidem vt vtiliter Richardus, & Bonauentura aiunt: [i] Ieiunium alterius non disponit quem ad seruãdum melius castitatem, neque oratio alterius affleit & affigit mentem alterius Deo, ne vagetur ad vana, pro quibus facit, quod licet iuxta præfationem quadragesimalem proprium ieiunium, *vitia comprimat, mentem elcuet, virtutes largiatur & præmia*, non tamen ea facit alienum. Tum denique, quod licet factum alienum frequenter reputetur proprium, vt factum mandatarij reputatur factum mandantis: [k] non tamen est vere factum, sed tantum ficte, vt annotat glo. recep.[l] Vnde regulariter propria facta plus prosunt, vel nocent quam aliena: [m] adeo quod regulariter excommunicatio lata contra facientem, non includit consulentem vel mandantem, [n] quod in Manuali Confessariorum [o] tradimus, & merito: quia dispositio in casu vero non extenditur ad casum fictum, [p] vt etiam repetemus in miscell. 14. Perque omnia videtur dicendum, quod hoc statutum non est de primis statutis prædictæ confratriæ, sed quod insertum fuit eis ab aliquo fratre pio, qui pietate iurisprudentiam superante, arbitratus fuit hanc extensionem vtilem fore, cum tamen nec causa pietatis, nec humilitatis, sit à vero recedendum, secundum S. Augustinum, [q] & Isidorum, [a] & Thom. receptum, [b] & proprius Bedam, [c] dicentem non esse relinquendam veritatem etiam ob scandalum.

a In Misc. cell. 4.

b l. in traditionib. ff. de pactis. c. verum. cũ glos. de conditio. appos.

c Ezec. 18. cap. d Cap. iam itaque 1. q. 4.

e Toto ti. Codicis ne filius pro patre. & toto tit. ne vxor p marito.

f Apo. 14. g in 4. lib. sen. di. 45. q. 1. art. 1. h in Ench. siue Man. de oratione. c. 20. nu. 49. & 50.

i In 4. dist. 15.

k Cap. mulieres. de sent. excõ. c. qui per alium. de reg. iur. li. 6. cũ multis aliis p glossas. illorũ citat. l d. c qui per alium. verb. perinde. m Cap. 6 cur diguid. Z 1. cum seq. de hu micid. n Cle. 1. de consan. & affinit. iuncta gloss. o Cap. 17. nu. 31. p l. 5. hoc ver. ff. de negot. gestis vbi Barth. & cõmunis ibi notãt. q Cap. primum. 22. q. 2.

Decimum Miscell. de eod. Psalterio, & Rosario.

1 *Verbum statuo ius nouum indicat, & declaro antiquum.*
2 *Statutum etiam declaratorium est statutum.*

1 QVINTVM præfatorum statutorum declarat, quod mortuus, quem aliquis in præfato libro scribo, & pro eo singulis hebdomadis dixerit præfatum psalterium, gaudebit fructu præfatæ cõfratriæ. Circa hoc, & sequens statutum dubitari potest etiam, An sint de primis statutis confratriæ: videri enim potest cuipiam quod non. Tum quia illa prima inducebant aliquid iuris noui, quod hæc non inducunt: quia non vtuntur verbo, statuimus, quod est indicium iuris noui: sed verbo declaramus, quod est indicium iuris antiqui, iuxta quandam glos. receptam. [d] Tum quia nominum diuersitas arguit rerum diuersitatem.

2 Sed contra dicendum est. Tum quia necessarium fuit cõstituere siue decernere, vt aliorum bona communicarentur aliis, ad hoc vt prodessent eis: quia sine tali applicatione non prodessent saltem tantum, vt circa septimum sequens statutum mox dicetur. Tum quia argumentis oppositis respondeti potest, primo quod non omne statutum est noui iuris inductorium, cum pleraque sint antiqui declaratoria. Secundo, quod licet non inducat nouam communicationem bonorum, de qua in eo, inducit tamen nouam probationem eius: vt enim finis eius habet, præfata confratria instituta fuit, vt bonorum confratrum communicatio fieret, & ita simul, ac in eam consenserunt illi, quorum consensus requirebatur, & sufficiebat, quod constitutum fuit saltem tacitè, vt illa communicatio fieret, sed oportuit facere statutum, quo probaretur eam esse factam, sicut in similibus frequentior resolutio habet, quod non sit de substantia & essentia legis, gratiæ, vel priuilegij sententia, est tamen de necessitate probationis saltem facilioris eorum, vt post Baldum, [g] & Cardinalem Panormitanum [h] in proœmio Clementinarum, & tradit ibi late Felynus & Iatius Decius. [i]

d Cap. cũ homilitas. 19. 22. q. 2. & 3. q. 3. tit. an. 1. c. 1. c. 1. c. 1. q. 3. scandalizati. scandalizanti. ult. tit.

Vndecimum Miscellaneum, de eodem Psalterio, & Rosario.

1 *Confratrum vt sociorum non omnia bona communicari.*
2 *Communicatio qualium bonorum inter iustos sit.*
3 *Communio bonorum vnius iustorum quid, & qua via prosit alteri.*
4 *Communicatio bonorum spiritualium specialis sit à priuato, prælato, Papa, sed varia ratione.*
5 *Indulgentia & communicatio bonorum vt differunt.*
6 *Papa est summus Ecclesiæ bonorum administrator.*
7 *Communicari an possit merita præterita, vt futura.*
8 *Communicare sibi quis sua merita ad quid potest.*
9 *Communicari merita Monachi, an eo inuito possint.*
10 *Communicatio bonorum confratriæ ad quid, & an mortuis prosit.*
11 *Communicari an possint bona pœnitentia præcepta.*

QVINTVM præfatorum statutorum declarat omnes confratres esse participes omnium bonorum, quæ fiunt ab omnibus confratribus & consoribus præfatæ confratriæ, per omnem Orbem dispersis. Circa hoc statutum quæritur primo, an sit de primis præfatæ confratriæ statutis. Ad quod proxime circa quintum satis responsum est, quod sic.

1 Secundo quæritur an communicatio bonorum de qua in hoc statuto esset facta, etiam si non fuisset id expressum in institutione præfatæ confratriæ? Ad quod respondeo quod non. Tum quia prædicta confratria est quædam societas, vt dictum est in Miscellaneo 2. Et in societate, non veniunt, nisi bona expressa. [a] Tum quia sancte cõtrahi potest aliqua confratria in honorem virginis matris, vel alicuius alius diui ad faciendum tantum celebrari vnam, vel alteram, vel plures Missas sui officij, vno vel pluribus diebus, vel ad alendas aliquas orphanas, vel visitandas aliquas ægrotas, aut sepeliendos aliquot morientes: Vlpianus enim sic respondit, [b] *Societas potest contrahi & omnium bonorum, & quorundam, vel vnius tantum*, & alibi ait, [c] Societatem simpliciter contractam intelligi tantum de his, quæ proueniunt ex quæstu, & non de aliis bonis. Ex quo infertur bene consuluisse illum, qui respondit quosdam confratres quorundam confratriarum B. Luciæ, & B. Sebastiani non communicare sibi mutuo omnia bona spiritualia: sed solum illa, quæ certis diebus faciebant conueniendo ad aliquot Missas audiendas, & erogandas aliquot eleemosynas cæcis & contagiosa ægritudine laborantibus: quoniam illa sola promiserunt, & ad nihil aliud se obligarunt statuto, nec promissione particulari, & nullo iure communi ad aliud tenebantur, & cessante lege obligante cessat obligatio [d] quod ipsum responderi posse arbitror de multis vrbis & orbis confratriis, quarum statutis non fit huiusmodi communicatio: quam communicationem vniuersalem ipse tanto magis suspicio, quanto minus memini legere per aliarum cõfratriarum statuta esse similem factam.

2 Tertio quæritur, an fuerit necessarium facere cõmunicationem, de qua in hoc statuto, adeo quod nisi expresse facta esset non fuisset subintellecta ex eo solo, quod esset confratria pia, videri enim potest cuipiam quod non: quia communicatio bonorum in gratia & charitate factorum ipso iure, sine ipso facto, sine communicatione alia particulari communicantur omnibus iustis gratia & charitate ornatis: adeo quidem, quod vt ait S. Thomas, [e] relatus à nobis. [f] *Omnis qui incipit esse gratus Deo gratia gratum faciente, incipit esse particeps omnium bonorum quæ in toto mundo sunt*, & merito: quia est articulus fidei explicatus in symbolo Apostolorũ esse sanctorum communionem, & probatur per illud, *Particeps ego sum omnium timentium te.* [g]

Sed contra dicendum est, tum per proxime dicta in quæstione præcedenti. Tum quia communicatio hæc fit etiam quoad valorem satisfactorium de iustitia, & de condigno, vt infra dicam, quoad quem non fit communicatio bonorum operum sanctorum ipso iure sine aliqua particulari applicatione, secundum eundem S. Thomam receptum, [h] alioqui enim, vt ait Palud. eius doctrinam sequutus, sequeretur, quod omnis peccator eo ipso quo fieret iustus, esset absolutus ab omni pœna, suis peccatis quoad culpam condonatis debita: quia ad soluendas huiusmodi pœnas infinitus meritorum thesaurus est in Ecclesia, cum in eo sit repositus etiam valor meritorum Christi, quæ fuerunt infinita vt habet extrau. Clem. vj. [a] & ita si ipso facto applicaretur ad soluendas pœnas, quas iusti debent ipso facto, etiam ipsi absoluerentur ab eis, [b] quod est falsum & hæreticum contra sacram scripturam, & definitionem Concilij Tridentini. [c] Quæ omnia confirmantur ex eo, quod dupliciter potest bonũ spirituale vnius communicari alteri, vt luculenter de more docuit S. Thomas receptus vbi supra. [d] Primo quidem in quantum est expiatiuum. Secundo in quantum est meritorium, & sentit quod communicatum primo modo, plus prodest alteri quam facienti, communicatum autem secundo modo plus prodest facienti, quam ei pro quo fit, & merito: quia vt mox dicemus, quatenus est meritorium prodest facienti ad merendum de iustitia, siue de condigno augmentum gratiæ: quatenus autem expiatiuum & satisfactorium non prodest alteri, pro quo fit quoad gratiam de condigno merendam, sed solum quoad condonationem pœnæ pro peccato condonato debitæ per viam cuiusdam recompensationis, quoad quod non prodest facienti, adeo quidem, quod nihil prodest ei, si pœna quam debet is pro quo fit requirit totum valorem operis boni communicati, vt qui soluit alicui centum pro alio 100. ei debente, non satisfacit quicquam pro se debente totidem eidem, vt colligitur ex Innoc. III. [e] & ex iureconsulto Vlpiano. [f]

3 Quarto quæritur id, quod lector hoc loco merito nosse desideret, nempe, quid prosit communio illa mutua bonorum sanctorum, quæ ipso iure, siue ipso facto fit. Ad quod respondeo, id quod latius respondi supra proximè, nempe quòd non prodest ad querendam via iustitiæ & de condigno gratiam, neque augmentum eius, neque salutem, alacritatem, aut aliquod aliud bonum spirituale, vel temporale, per illud Hieremiæ, [g] *Si steterint Moyses, & Samuel coram me non est anima mea ad populum istum*, declararum à S. Thoma [h] communiter recepto, & ab aliis, sed sic ad quærendum illa de liberalitate, & merito (quod vocant) de congruo, vt præfatus S. Thomas docet: [i] quia licet quilibet existens in gratia possit de iustitia, & condigno mereri sibi augmentum eius, nemo tamen potest de condigno mereri alteri eam, nec argumentum eius, excepto vno Christo, vt idem S. Thomas declarat in præfato art. 6. & 8. Ne quis tamen ex hoc inferat parum prodesse communicationem orationum, & aliorum meritorum, quoad vim merendi, quandoquidem nihil prodest ad merendum de iustitia, consideret ea quæ conclusimus, [k] nempe quod plerumque maiora impetrantur per viam liberalitatis, & congruitatis quam iustitiæ: qui enim fodit in vinea Regis, via iustitiæ certum quid meretur, qua via preces Reginæ non possunt mereri aliud tantumdem, via tamen decenti liberalitatis, & magnificentiæ potest ei plus mereri Regina vno verbo, quam ille centum dierum operis: ita licet via iustitiæ quisque possit magis sibi per se mereri quam per alios, via tamen decentiæ, & magnificentiæ, sæpe plus per alios quam per se meretur.

Quinto quærat hic aliquis, quid prodest communicatio præfata specialis quoad vim merendi,

a In extrauag. vnigenit. de pœn. & remiss. vlt. b 2. Mach. 12. c Sess. 25. in Decreto de indulgẽtiis. d In 4. sen. dist. 45. q. 2. ar. 1. q. 4.

e Capit. ea te. de iureiur. f In l. ff. d solutio.

g Cap. 13.

h In 4. dist. 45. q. 1. art. 1. q. 1. & 1. 2. q. 114 art. 6. & 8. i d. art. 9. & 8.

k In d. Enchirid. de oratio. in cap. 29. n. 49.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cum quoad id de congruo generaliter sit facta ipso iure, vt prædictum est, & per communicationem non additur vis merendi de iustitia, & de condigno? Ad quod respondeo, quod prodest ad hoc, vt magis debeatur de congruo, vt singulariter sensit S. Thomas [a] relatus à nobis,[b] & merito: quia licet nullum meritum de congruo quamlibet magnum perueniat ad gradum meriti de condigno quoad rationem debiti, aliud tamen alio est ma oris gradus ratione personæ, modi, temporis, loci, & iustitiæ rogantis & merentis, sicut enim preces maioris cæteris paribus, magis merentur de congruo apud rogatum, quam preces minoris, & multiplicatæ magis quàm simplices, & feruentes ac obnixæ magis quam tepidæ vel laxæ, & quæ specialiter pro vno, plusquam quæ generaliter pro omnibus, ita intercessiones & merita sanctorum & iustorum apud Deum aliæ sunt maioris meriti de congruo, quàm aliæ ad quærendum bona illi, pro quo rogant, vel bona opera faciunt, & consequenter communicatio generalis, quæ ipso iure fit bonorum iustorum, licet multum prosit de congruo, plus tamen prodest, quando additur ei specialis communicatio, quo fit, vt maxime sit illa desideranda, & per consequens maximi facienda communicatio præfatæ confratriæ, qua tot orationes, & merita tot confratrum, & in his tot millium religiosorum selectorum speciatim, quamuis non singulatim cuiq; cõfratri applicentur.

4 Sexto quæritur, à quo possit huiusmodi communicatio fieri? Respondeo, quod à quolibet priuato, quoad bona opera sua, & à quolibet prælato spirituali cuiuslibet congregationis spiritualis, quoad bona spiritualia communia ipsius, & à Pontifice Maximo quoad bona communia totius Ecclesiæ vniuersæ, vt eleganter de more determinat Angelicus Doctor.[c] Cuius definitio quoad priuatum, probatur per determinationem eiusdem receptam, [d] quod licet vnus non possit conteri vel confiteri pro altero, iuxta illud Psalmi, [e] *Reddet vnicuique iuxta opera sua*, potest tamen satisfacere pro altero quoad pœnam temporariam peccato condonato debitam, iuxta illud Apost. ad Galatas, [f] *Alter alterius onera portate*, ob rationem diuersitatis, ab eodem S. Thoma redditam: sicut etiam in iudicio humano alter pro altero debitum soluere potest. [g] Quoad prælatos autem congregationum probatur primo per illa multa, quæ Thomas [h] Vualden. attulit ad probandum quod Paulus, Ioannes, & Iudas Apostoli, & Timotheus, & Siluanus communicarunt specialiter suas orationes, suaque bona opera quibusdam particularibus Christianis sibi amicioribus, & consequenter quod pessime dixit Vuycleff non posse prælatos religionum dare sibi deuotis chartas fraternitatis, quibus suas orationes, & alia bona opera communicant eis. Secundo probatur eo, quòd prælati habent administrationem omnium bonorum communium suæ congregationis, iuxta Decretum Pelagij, [i] cum multis quæ ei nuper adiecimus in commenta. de regularib. [k] quatenus habent totam bonorum Monasterij administrationem esse penes Abbatem. Nec obstat quod Pelagius ibi loquitur de Abbatibus, qui sunt prælati congregationum regularium non habentium quicquam proprium, neque in communi bona diuisa à bonis Abbatis, & consequenter non probat idem esse dicendum de

a In dicto Opusc. 6. colū. 24. b In Enchir. siue Man. de oratione. capit. 20. nu. 54.

c In 4. sen. d. 20. art. 3. & 4. d In d. dist. 20. q. 1. art. 2. e Psal. 61.

f Galat. 6.

g Inst. quibus modis. toll. oblig. in principio. h Libr. de sacramen. cap. 94.

i Cap. nulla. 18. q. 2. k Super cod. cap. nullam.

A Episcopis, & aliis prælatis congregationum secularium habentium propria, neque de Abbatibus habentibus bona diuisa, à bonis suorum conuentuum, qui non possunt administrare, nisi sola bona sibi deputata: [a] non inquã hoc obstat: quia responderi potest primo, quod possunt facere saltē de cõsensu suorum capitulorum & conuentuum. Secundo, quod Capitula & conuentus siue congregationes Ecclesiarum, siue secularium, siue regularium non adeo curant, nec curarunt de administratione eorum bonorum spiritualium, ex quibus non redeunt redditus pecuniarij, nec honorarij, honoris, famæ, & gloriæ, saltem singulis eorum. Et ideo prælati quæ-
B runt hanc facultatem sibi solis consuetudine, & præscriptione ordinaria 40. annorum [b], aut saltem extraordinaria immemoriali, siue tanti temporis, de cuius initio non est memoria. [c] Non etiam obstat, quod hanc doctrinam Thomæ videtur consequi, quod prælati inferiores Episcopis, possunt concedere indulgentias contra Canonem Concilij generalis, [d] & contra receptam sententiam, [e] vt tradimus in commenta. de indulgentiis. [f] Non inquam hoc
C obstat quamuis vrgeat: quia ipsemet vigilantissimus Thomas 8 respondit duplici nomine hanc communicationem non esse indulgentiam. Altero quod per eam non tollitur obligatio adimplendi pœnitentias iniunctas. Altero, quod non fit de thesauro Ecclesiæ inexausto siue indeficiente, vt ipse ait, siue immenso & infinito, vt Clemens vj. loquitur. [h]

5 Sed quia hæ duæ rationes visæ sunt, vt opinor, debiles Soto, [i] ideo ipse reddit tertiam, scilicet quod
D Papa & episcopi communicant Ecclesiæ virtute iurisdictionis, & absolutionis, prælati vero communicant virtute alterius potestatis, contra quam tamen neruose replicari potest, de indulgentia quæ animæ purgatorij conceditur per viam suffragij, & non per viam iurisdictionis, & absolutionis. Ideo reddenda videtur quarta noua, sed vera (quam forte sensit S. Thomas vbi supra, dum dicit indulgentiam concedi de thesauro Ecclesiæ) nempe quod Papa, & Episcopi, per suas indulgentias communicant bona & merita etiam præterita Christi, & sanctorum in Ecclesiæ thesauro iam reposita, Prælatum vero bo-
E na, & merita futura sua, & suarum congregationum nondum in thesauro præfato reposita, nec reponenda quidem, si receptis ad fraternitatem fuerint necessaria pro soluendis pœnis debitis suis peccatis quoad culpam condonatis, quod longe minus est, cum quælibet persona etiam priuata id facere possit, quoad sua merita futura.

6 Definitio autem præfata S. Thomæ quoad Pontificem Maximum probatur ea ratione, quod ipse habet summam administrationem omnium bonorum Ecclesiæ vniuersæ, iuxta determinationem
F Concilij Lateranen. [k] & pars bonorum Ecclesiæ vniuersalis est thesaurus ille infinitus meritorum Christi, & aliorum sanctorum, paratus ad soluendam omnem pœnam debitam iustis pro peccatis eis condonatis, per iustam & rationabilem ipsius dispensationem, & applicationem, quæ pientissime à tempore Apostolorum in hunc diem facta est, & fit iuxta definitionem Concilij Tridentini, [l] in decreto de indulgentiis, & aliorum decretorum, [m] ante illud frequenter æditorum, [m] & alia quæ nos in cõment.

a Cap. cum olim. de sent. excom. in 6. & extrauag. eod. tit.

b Ca. de consuet. per tot. & ibi Doct. Cap. ex literis. de præscript. Cap. cum ex eo. de rescript. Cap. cum ad monasterium. de statu monach.

c Cap. nouerint 10. q. 1. & cap. sunt qui opes. 27. q. 1. & c. præterea. de iurepatron.

d Cap. nouerint. 10. q. 1. & cap. sunt qui opes. 27. q. 1. & c. præterea. de iurepatron.

e Cap. nouerint. 10. q. 1. & cap. sunt qui opes. 27. q. 1. & c. præterea. de iurepatron.

f Cap. nouerint. 10. q. 1. & cap. sunt qui opes. 27. q. 1. & c. præterea. de iurepatron.

g Cap. nouerint. 10. q. 1. & cap. sunt qui opes. 27. q. 1. & c. præterea. de iurepatron.

h Cap. nouerint. 10. q. 1. & cap. sunt qui opes. 27. q. 1. & c. præterea. de iurepatron.

i Cap. nouerint. 10. q. 1. & cap. sunt qui opes. 27. q. 1. & c. præterea. de iurepatron.

k Cap. nouerint. 10. q. 1. & cap. sunt qui opes. 27. q. 1. & c. præterea. de iurepatron.

l Cap. nouerint. 10. q. 1. & cap. sunt qui opes. 27. q. 1. & c. præterea. de iurepatron.

m Cap. nouerint. 10. q. 1. & cap. sunt qui opes. 27. q. 1. & c. præterea. de iurepatron.

de indul-

de indulgentiis notab. 7. adiecimus.

7 Septimo quæritur, an persona priuata possit communicare alteri sua bona præterita, sicut potest futura? Respondeo quòd non. Tum quia non potest quis iuste donare vni, quod iam donauit alteri, [a] nec retinere quod vendidit alteri. [b] Ergo neque qui valorem bonorum suorum vni dedit, potuit alteri dare. At quicunque facit aliquod bonum opus, si non facit illud pro alio, videtur valorem eius applicare sibi, quatenus eo indiget, & si facit pro alio videtur applicare illud quatenus eget, & si neutri est necessarius in totum vel in partē, totum vel partem eius, quæ non est necessaria ipsis, videtur velle reponere in thesauro generali Ecclesiæ prædicto. Ergo non potest illum applicare denuo alteri.

Ex quo infertur, iure potius militari, quàm canonico quendam meum auum virum militarem fratri suo fortissimo militi in prælio occiso donasse meritum ieiuniorum sabathorum septem annorum, quæ in honorem Virginis matris proxime antea ieiunauerat, cui rei similia illo tempore ab aliis quoque suæ conditionis viris potius bona fide, quam erudita ratione facta fuisse accepimus.

An autem prælati inferiores episcopis possint per
C chartas fraternitatis communicare sibi deuotis benemerita præterita? Respondeo quod non, tum per proximam rationem. Tum quia prælati & congregationes dantes chartas huiusmodi communicationis sibi deuotis sola futura bona communicant, vt satis patet ex his, quas videre est apud Thomam Vvalden. [c] qui ponit substantiam formæ chartæ fraternitatis Carmelitarum, & Carthusianorum.

Arbitror autem (licet apud neminem legere meminerim) quod hæc duo responsa sunt limitanda, vt
D solum procedant quoad effectum satisfaciendi de iustitia, & de condigno, & non quoad effectum merendi vel satisfaciendi de cõgruo. Tum quia etiã personæ priuatæ præsentamus Deo Opt. Maximo merita Christi, diuorum, & iustorum viuentium: & obsecramus eum per illa, vt nos iuuet ad conterendum & confitendum peccata nostra, & vt condonet pœnas pro eis condonatis debitas, & multa alia nobis conuenientia, tam temporalia, quam spiritualia. Tum quod, aliquot prælati, & congregationes so-
E lent aliquando omnia merita sui ordinis, etiam præterita præsentare Deo ad placandum iram eius, si quam contra suum regem, vel regnum, vel patronum, aut aliquem alium maximum amicum concenit, in quod facit illud principium psalmi, [d] *Memento domine Dauid, & omnis mansuetudinis eius*, per quod iuxta aptissimum intellectum quem Iansenius sequitur, Salomon repræsentat merita patris sui Da-
F uid ad obtinendum, quod optabat, & paulo post expressius, *Propter Dauid seruum tuum non auertas faciem Christi tui*. Huc etiam pertinet illud serui Abrahæ, quærentis vxorem Isaac, [e] *Domine Deus domini mei Abraham*, & illud Iacobi, [f] *Deus patris mei Abraham, & Deus patris mei Isaac*: in quibus merita præterita Domini & patris tacite ad obtinendum optata repræsentantur, eodem etiam spectat repræsentatio incarnationis, aduentus, passionis, & resurrectionis Domini nostri Iesu Christi, quam post litanias facit Ecclesia ad impetrandum misericordiam, gratiam, pacem, &c. repræsentatio item meritorum viuorum, quam frequentissime facit in collectis eorum.

a Cap. nouerint. 10. q. 1. & cap. sunt qui opes. 27. q. 1. & c. præterea. de iurepatron.

b Iuxta c. nobis. de iurpatronat.

c Psal. 138.

d Psal. 118.

8 Octauo quæritur, an possit quis sibimetipsi communicare bona præterita quoad valorem satisfactorium de iustitia, & de condigno pro eis debitum, ita quod prosint ei ad luendam pœnam, quam debet, vel debebit pro peccatis commissis post illa bona opera, & iusta pœnitentia condonatis, verbi gratia, Quidam gratia Dei gratum faciente ornatus, & perseuerans in ea multo tempore, fecit multa opera bona, quorum valore satisfactorio saltem toto non eguit, & postea peccauit mortifere, ac sufficienter penitet quoad remissionem culpæ, sed non
B quoad remissionem totius pœnæ, quæritur an præfatum valorem proximum bonorum operum, quo antea non indiguit, possit accipere, & applicare sibi pro solutione pœnæ, quam pro peccato illo noue commisso, nouéque condonato debetur? Ad quod respondeo, quod non: quia iam illa merita quoad illum valorem satisfactorium sunt reposita in Ecclesiæ thesauro, cuius dispensatio non pertinet ad eum, sed ad alium, scilicet ad Papam, & episcopos vt prædictum est, sicut & qui multa bona perfecta donatione donauit iam Ecclesiæ, non potest quie-
C quam de illis authoritate sua capere, etiamsi egeat illis: [a] licet si esset patronus & pauper, posset aliquam sustentationem petere, sed non propria authoritate capere. [b] Eodem autem modo quo limitata sunt duo proxima responsa, hoc quoque limitandum est, scilicet vt solum procedat quoad effectum satisfaciendi de iustitia, & de condigno, & non ad effectum merendi vel satisfaciendi de congruo, vt colligere licet ex citatis ibi, & ex psalmo, [c] ibi *Nonne qui oderunt te Domine oderam, &c.* & multis versibus psalmi. *Beati immaculati*, [d] in quibus Dauid præsentare videtur
D quædam acta sua bona: vt obtineat alia optata.

9 Nono quæritur, an prælatus possit orationes & benemerita singulorum suæ congregationis applicare aliis, nolentibus ipsis? Ad quod respondeo primo, quod non, si est congregatio secularis, quia possunt habere proprium, non solum iurium spiritualium, sed etiam temporalium, [e] & nemo debet re sua sine culpa priuari. [f]

Secundo, quod etiam non potest saltem sine magna causa: licet congregatio sit regularis, si ipsi indigent suorum meritorum valore: quia prælati habent potestatem in ædificationem, & non in destructionem, secundum Apostolum. [g] Destruere autem, & non ædificare videretur communicare benemerita vnius Monachi eo inuito, & eis egente: siquidem charitas debet esse bene ordinata, iuxta illud canticorum. [h] *Ordinauit in me charitatem.* Et charitas bene ordinata incipit à seipso iuxta illud Imperatoris [i] *Crudelitas quædam est, vt aqua nata in vno agro, siciente illo vigetur alius.*

Tertio, quod potest quoad eam partem, qua ipsi non indigent, & quæ reponenda esset in thesauro Ecclesiæ, si prælatus eam non communicaret aliis. Tum ob eas rationes quibus suprà diximus prælatos posse merita suæ congregationis aliis applicare. Tum quia ipsi religiosi possent illa communicare aliis, si prælatus non iuberet, vt aliis communicarentur. Cum enim vt prædictum est post S. Thom. [k] alius pro alio, satisfacere potest, & nullo iure naturali, diuino nec humano videntur Monachi ab hac facultate secluſi, saltem non contradicente prælato: quoniam licet religiosi sint incapaces dominij &

a Cap. nouerint. 10. q. 1. & cap. sunt qui opes. 27. q. 1. & c. præterea. de iurepatron.

b Iuxta c. nobis. de iurpatronat.

c Psal. 138.

d Psal. 118.

e Cap. nolo. c. habebat. 11. q. 1.

f Cap. sine culpa. de regu. iur. lib. 6.

g 1. ad Cor. 10.

h Cantic. 2. cap.

i L. 1. Cod. de seruitu. & aq.

k In 4. d. 20. q. 1. art. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

possessionis bonorum pecuniariorum, capaces tamen sunt bonorum spiritualium, qualia sunt virtutes, scientia, imo & beneficia sibi canonice collata. Imo etiam bonorum temporalium honorariorum, qualia sunt honor, fama, gloria, magisterium, doctoratus, & similia, vt tradimus in commentario de regularib.[a] post S. Thomam, & alios ibi citatos.

a Super c. non dicatis. 12. q. 2. nu. 33.

Quarto, quod si occurrerit aliqua grandis causa succurrendi alicui de Monasterio, merito per applicationem omnium bonorum spiritualium alteri communicabilium, quæ singulares Monachi possent aliis communicare, posset prælatus iuste iubere, vt omnes religiosi applicarent sua omnia opera bona vno vel altero die, aut alio tempore illi, magna necessitate oppresso: quia huiusmodi iussio esset ædificatio, & non destructio, argumento multorum iurium,[b] quibus probatur voluntatem Monachi à iusto arbitrio prælati pendere. Dixi alteri communicabilium, quia valor meritorum, quoad quærendam de iustitia, siue de condigno gratiam non est communicabilis, nec ab vllo prælato benemerenti tolli vel impediri potest, vt supra dictum est.

b Cap. quorundam. c. religiosus. de elect. lib. 6.

Decimo quæritur, an per præfatam communicationem præfatæ confratriæ communicentur omnia bona, quoad vtramque vim, siue valorem satisfaciendi & merendi, siue impetrandi. Ad quod respondeo primò, certum esse quod non communicantur, quoad valorem merendi de iustitia & de condigno gratiam, vel aliud bonum spirituale, vel temporale: quia quoad hoc sunt incommunicabilia, cum nemo alius à Christo possit ea de condigno aliis mereri, vt dictum est supra in eodem Miscell. post S. Thomam & alios ibi citatos.

Secundo, certum etiam videri communicari ea quoad omnia illa, quo ad quæ generaliter ipso iure communicantur omnia iustorum merita inter ipsos, iuxta illud articulum, *Sanctorum communionem*, declaratum à S. Thoma:[c] & quòd hæc communicatio specialis efficit, vt magis prosit, quam generaliter communicata prodesset, vt dictum est supra in eodem Miscellaneo.

c In Opus. 6. col. 14.

Tertio, certum etiam videri, quòd communicantur quoad vtrumque valorem, quem habent ad merendum & satisfaciendum de congruo. Nec obstat, quod videri posset cuipiam de communicatione quoad valorem satisfaciendi de condigno, quia vt prædixi, non communicantur quoad valorem merendi de condigno, cui similis videtur valor satisfaciendi de condigno, & de similibus idem iudicatur,[d] non inquam id obstat. Tum quia communicatio fit generaliter & dispositio generalis generaliter est intelligenda.[e] Tum quia S. Thomas id videtur sentire,[f] relatus à nobis ad verbum alibi[g] in illis verbis, *Nam vnus potest satisfacere pro alio, sicut patet in beneficiis ad quæ plures congregationes admittunt aliquos.* Tum quia negari potest esse similia quoad hoc mereri de condigno, & satisfacere de condigno: quoniam illud non potest alius pro alio facere, hoc autem sic, vt supra proxime dictum est, post S. Thom. & alios. Arbitror autem communicationem præfatam quoad valorem satisfaciendi de condigno non extendi ad illum valorem, quo eget is, qui facit illa, sed tantum ad illum qui reponendus esset in Ecclesiæ thesauro, si alio non communicaretur, per ea quę proxime dicta sunt.

d Cap. dudum 1. de elect. l. illud. ff. ad l aquil. e Cap. f. litræ, de maioritate & obed. l. de gratio. ff. de pub. in rem act. f In dicto Opusc. 6. col. 24. g In Enchir. Man. de orat. & horis canonici. c. 20 nu. 55.

10 Vndecimo quæritur, an huiusmodi communicatio possit fieri patiētibus in purgatorio. Ad quod respondeo, quod sic. Tum quia per quintum statutum huius confratriæ id fit illi, quem aliquis viuus facit scribi in præfato libro, obligando se ad recitandum psalteriū singulis hebdomadis. Tum quod, sententia S. Thomæ recepta, & catholica habet suffragia viuorum prodesse mortuis, quæ probatur per multa decreta à Gratiano relata.[a] Tum quia vna quæuis persona etiam priuata potest sua bona quoad valorem satisfactorium, etiam de condigno communicare illis, vt prædictum est.

a Opus. tertiæ partis dictorum, quæst. 71. artic. 2. & 4.

11 Duodecimo quæritur, quid sit respondendum cuidam nunc quærenti, an valorem satisfactorium operum in pœnitentiam sibi à Confessario iniunctorum possit iuste applicare suæ matri defunctæ. Apparet enim quod sic illa ratione, quod valorem satisfactorium operum, quæ quis obligatur facere, potest applicare aliis pro parte ad eum pertinente, vt diximus alibi,[b] de valore partis Missæ ad Missantem pertinente, sequuti Maiorem & Vvendelinum:[c] & quod votum & iuramentum non obligant minus, quam præceptum Confessarij, imo magis, quia iure diuino obligant.[d] At certum est posse quem bonorum operum votorum, vel iuratorum valorem satisfactorium aliis applicare.

b Cap. ad hæc. 2. q. 1. c Cap. ad hæc. 2. q. 1. d Cap. de his. de voto. Cap. de his. de voto.

Nec obstat, quod pretio quo soluitur vnum debitum, non soluitur aliud,[e] & per illam regulam iuris, *Quod semel placet, amplius displicere nequit.*[f] At confessarius de præcepto imponens aliquid pro pœnitentia peccati confessi, videtur applicare illud pro solutione pœnæ debitæ peccato sibi confesso: ergo non potest confessus postea illud alij applicare, non inquam hoc obstat: quia solum probat non posse ipsum applicare illud quoad valorem necessarium ad soluendam pœnam debitam suis peccatis, pro quibus expresse, vel tacite pœnitentia est imposita, & ita valorem, vel partem eius, quæ in id non esset necessaria posset matri applicare, & opposita loquuntur de valore operum non applicatorum ex præcepto, saltem tacito alicui alio debito soluendo, & nostra responsio de valore operum, qui ex præcepto etiam tacito non est alij debito applicandus.

e Cap. ad hæc. 2. q. 1. f Cap. de his. de voto.

Non obstat etiam dicere, quod ex hoc sequeretur, quod nullus confessus absolutus posset vllius operis sui boni valorem aliis applicare: cum fere omnes confessarij imponant sibi confessis omnia bona, quæ fecerunt in pœnitentiam peccatorum sibi confessorum, iuxta ea quæ tradimus in Manual. Confessariorum.[g] Non inquam hoc obstat: quia confessarius non videtur præcipiendo, sed consulendo, vt ibi dixi, omnia illa bona opera pro pœnitentia imponere, ita quod obligetur confessus ad applicandum omnia illa pœnæ peccatis ei confessis debitæ: sed quod illa quæ voluerit applicare prosint ei tanquam pro pœnitentia imposita: & ita potest aliquid illorum aliis applicare, etiamsi confessus applicauerit ea omnia peccatis confessis: quia consilium eo solo, quod acceptatur non fit præceptum ad implendum illud, licet enim quis acceptet consilium de audiendo Missam die profesto, vel de intranda religione, non tamen tenetur de præcepto ad illa facienda, iuxta tradita per Gratianum,[h] & specialius alibi per Archidiaconum,[i] post S. Thomam.[k]

g In Enchir. Man. de orat. & horis canonici. c. 20 nu. 55. h Cap. ad hæc. 2. q. 1. i Cap. ad hæc. 2. q. 1. k 2. 2. q. 83. art. 4. ad 3.

Decimotertio quæritur, an in applicatione vota vel iurata illius, qui applicauit bona sua opera vnius mensis, vel anni alicui defuncto, includantur bona opera in pœnitentia sibi à cōfessario intra illud tempus imponenda? & videtur quod non. Tum quia in obligatione generali non includuntur ea, quæ quis verisimiliter non obligasset.[a] Tum quia, non potuisset iustè, etiam si voluisset, per prædicta, nisi facultate sibi ad id faciendum à confessario facta: per eam enim fieret, vt impositio pœnitentiæ esset quidem præceptum quo ad implendam illam: nō autem quo ad applicandum valorem illius pœnæ debitæ pro peccatis ei confessis, nisi ad summum illam partem, quæ non esset necessaria illi defuncto: quia voluntas legislatoris qualis est in eo casu confessarij, est attendenda.[b]

a Opus. tertiæ partis dictorum, quæst. 71. artic. 2. & 4. b Cap. quoniam. de his. quæ fiunt a prælat. sine consens. capit. & ibi Abb. & Doct.

Duodecimum Miscell. de eodem Psalterio, & Rosario.

1 *Anniuersaria quot, & quando pro his confratribus mortuis dicenda.*

1 SEPTIMVM præfatorum statutorum præfatæ confratriæ continet, vt quatuor diebus proxime sequentibus quatuor festa beatæ Mariæ principalia scilicet: Purificationis, Annunciationis, Assumptionis, & Natiuitatis fiant quatuor anniuersalia in omnibus monasteriis prædicatorum pro cōfratribus iam mortuis, quibus interesse debent omnes confratres, cum singulis candelis cereis, si facultatem ad id habent. Circa hoc nil occurrit addendum, sed optandum quòd, vt est piissimum, & tanto ordine dignum institutum, ab internisque confratribus eiusdem ordinis, & religiosis pro sua parte seruatum, ita simili cura & studio externi confratres exequerentur.

Decimumtertium Miscell. de eodem Psalterio, & Rosario.

1 *Festum Annunciationis vt maximum huic confratriæ.*
2 *Annunciationis in festo multas virgines pauperes in monasterio Romæ super Mineruam dotari.*

1 OCTAVVM præfatorum statutorum continet, quòd festorum omnium virginis Matris maximū est, quo ad præfatam confratriam festum Annunciationis: & ideo in illo die conuenire debent ad Missam omnes confratres cum candelis cereis in monasteriis prædicatorum Rosarij.

Huius statuti prior pars colligebatur ex litteris præfati Alexandri supra[c] relatis, quatenus dant primum locum festo Annunciationis beatę Mariæ, nominando quatuor festa eius principalia, quibus ibi addidimus, quod nec mens illius, nec huius statuti fuit dicere festum Annunciationis esse simpliciter maximum festorum virginis Matris, sed secundum quid, scilicet quo ad hanc confratriam: quia festum Assumptionis est simpliciter maximum eorum, iuxta glossam quandam memorabilem & receptam.[d]

c In Miscell. 13. d Super 5. in Leonic. de pœnit. dist. 1. nu. 9. nu. 7.

2 Altera vero pars huius statuti, quæ obligat omnes confratres ad audiendam Missam, cum candelis cereis in præfato Annunciationis festo, tam malè seruatur aliquot in locis, quam dignum est seruatu in omnibus: quandoquidem pauci collatione aliorum præfatæ Missæ interfunt, & pauciores candelas deferunt, cum ferè solæ mulieres pauperiores ferant spirulas, siue globos, vel libretos ex cera torta conglobata, viris præsertim potentioribus parum (proh dolor) de huiusmodi candelarum delatione curantibus: quamuis in vrbe orbis capite celeberrime hoc festum in celeberrimo monasterio S. Mariæ supra Mineruam celebretur, interessente illi Pontifice Maximo, cum maxima pompa, multis virginibus pauperibus (quæ hoc anno fuerunt 93.) noue dotatis, in processione longo ordine, confratribus eas grauibus eisdémque primoribus matronis ducentibus.

Decimumquartum Miscell. de eodem Psalterio, & Rosario.

1 *Indulgentiæ multæ dicentibus Rosarium concessæ.*
2 *Indulgentia Sixti includit pœnitentiam non iniunctam, sed non quærit eam dicens per alium psalterium.*
3 *Indulgentia quæ Alexandri tollit pœnitentiam non iniunctam.*
4 *Indulgere potest inferior Papa pœnitentiam non iniunctam.*

1 NONVM præfatorum statutorum declarat, quod diuersi Pontifices Maximi, & alij Ecclesiarum prælati, concesserunt multas indulgentias recitantibus Rosarium & psalterium prædictum. Imprimis, quod Sixtus Papa IIII. concesit indulgentiam quindecim annorum, & totidem quadragenarum recitantibus præfatum psalterium pro qualibet vice, qua id fecerint.

a In Miscell. 13.

Circa hoc aduertendum primo, quod supra,[a] irrefragabiliter probatum fuit, quod hoc statutum, & duo sequentia non potuerunt esse de primis statutis huius præcellentis confratriæ. Deinde aduertendū, quod Sixtus IIII. non concesit formaliter indulgentiam 15. annorum, & 15. quadragenarum recitantibus psalterium, sed quinque annos, & quinque quadragenas recitātibus quinquaginta Aue Maria, cum quinque Pater noster: quamuis æquiualenter id fecerit: nam si quis quoties recitant quinquaginta Aue Maria, cum quinque Pater noster, quærit indulgentiam quinque annorū, & quinque quadragenarum, & qui recitat psalterium, ter recitat illa: consequens est eum qui recitat psalterium quæsiturum indulgentiam quindecim annorum, & 15. quadragenarum.

2 Tertio aduertendum, quod prædictus Sixtus concesit præfatam indulgentiam recitanti præfata quinquaginta Aue Maria, & quinque Pater noster, nulla facta mentione de recitatione per alium facienda. Ex quo infertur non quærere illam eum, qui recitat illa per alium, per latè citata supra in Miscell. 9. & præterea quia concesio indulgentiæ est restringenda,[b] quod in specie dixit antiqua glosa recepta,[c] quam ad hoc citamus in commentario de indulgentiis,[d] & quod percitata in dicto Miscell. 9. regulariter non fit extensio de vero casu ad fictum, & factum per alium non est verè factum per se, sed ficte: & quod canon excommunicans facientem aliquid non censetur in dubio excommunicare mandantem, rogantem, aut consulentem. Ex quo rursus infertur præfatos confratres non satisfacere obli-

b Argu. c. porro. de privileg. c In regu. 56. Innoc. 3. in Cancellar. d Super 5. in Leonic. de pœnit. dist. 1. nu. 9. nu. 7.

Universidad de Deusto
Biblioteca

gationi suæ recitandi singula psalteria singulis hebdomadis, recitando illa per alios, sed oportere recitare illa per semetipsos.

Quarto aduertendum quod Sixtus cõcesit præfatam indulgentiam omnibus, & singulis recitantibus prædicta quinquagena Aue Maria, cum quinis Pater noster, siue tertiam partem psalterij, & non solum quærunt illam confratres præfatæ confratriæ: sed etiã quilibet alij. Nullam enim de præfata confratria, nec de confratribus eius, neque de Rosario mentionem fecit.

3 Quinto aduertendũ, quod præfatus Sixtus concesit prædictam indulgentiam quinque annorum, & quinque quadragenarum nulla mentione facta de iniuncta pœnitentia. Et ita quærunt illam qui recitant ea, etiam si nulla pœnitentia talis fuerit eis à confessariis iniuncta, iuxta ea quæ cõtra Caietanum probamus in d.comment. de indulgentiis,[a] quod ipsum est dicendum de illa indulgentia centum dierum, quam solis præfatis confratribus cõcesit præfatus Alexand. legatus in confirmatione prædictæ confratriæ, pro singulis quinque festorum principalium virginis Matris: non autem de illa quadraginta dierum, quam concesit recitantibus tertiam partem psalterij (quam vocat Rosarium) quia concesit eam cum adiectione de iniunctis pœnitentiis, vt habet litterarum eius tenor relatus supra.[b] Nec obstat ei quod prædictum est de indulgentia centum dierum, quod Caietanus[c] tenuit, nullum inferiorem Papa posse concedere indulgentias pœnitentiarum non iniunctarum: quoniam neruose probauimus alibi,[d] contrarium esse verum.

a Super 5. in Leuitico, de pœnit. dist. 1. no. 11. n. 7.

b Misc. 4.

c In tract. 1. de ind. cap. 7. d In prædict. commentar. de indulgen. not. 11. nu. 7.

Decimumquintum Miscell. de eodem Psalterio, & Rosario.

1 *Indulgentia plenaria semel in vita, & semel in morte confratribus Rosarij concessa.*
2 *Gratiæ de substantia non est scriptura.*

1 DECIMVM præfatorum statutorũ declarat Innocentium VIII. anno 1404. viuæ vocis oraculo concesisse indulgentiam plenariam, semel in vita, & semel in morte scriptis in prædicta confratria. Circa hoc dico primo, id quod de nono dictum est, nempe probatum esse supra,[e] non potuisse hoc esse de primis præfatæ confratriæ præcellentis statutis. Secundo, quod est magni facienda: quia est plenaria, & non restricta ad pœnitẽtias iniunctas: & consequenter quicquid dicat præfatus Caietanus[f] tollit omnes pœnam pro peccatis confessis debitam, & quæ tolli potuit per pœnitentiam à confessariis iniunctam, & quæ debitè iniungi potuisset, vt efficaciter alibi[g] probamus. Tertio, quod dubitari potest an fuerit, & maneat suspensa per Bullam quam fœl. record. Gregorius XIII. paulo ante annum Iobelæum 75. suspendit omnes indulgentias plenarias, vt si maneat suspensa, remedium adhibeatur opportunum, quo suspensio illa reuocetur. Et quidem arbitror primo, illam fuisse suspensam, saltem quo ad loca & terras extra vrbem posita per prædictã Bullam, per ea quæ illi ad verbum relatæ, adiecimus.[h] Secundo, quod illa suspensio non fuit reuocata per lapsum anni Iobelæi, neque per vllam reuocationem generalem per ea, quæ super eadem diximus[a] tractata re cum Reuerendiss. Datario super dubiis, quæ antea circiter 25. annos nos Conymbricæ scripseramus in eodem commentar.[b] super simili suspensione à Iulio III. facta ob Iobelæum anno 1550. Tertio quod procuranda esset præfatæ suspensionis sublatio, quo ad dictam indulgentiam plenariam, si nondum est obtenta. Non obstat, quod non videantur super huiusmodi gratia expeditæ litteræ, quia ad valorem gratiæ non sunt necessariæ litteræ, vt multis iuribus probatur,[c] & aliis quæ latè tradunt post Archidiaconum,[d] & Panormitanum,[e] Felynus & Decius.[f]

a An glossa fuerit vna publicatio tant.

b De Iubileo.

c Cap. Cum translationis. de rescript. in 6.

2 Nec quicquam obstat replicatio, quod litteræ, licet non sint de substantia gratiæ Papæ sunt tamen de substantia probationis eius, secundum Baldum à multis receptum.[g] Tum quia id modificari & negari potest, quod facit Dec.[h] Tum quia quo ad Deum cuius oculis omnia sunt nuda & aperta, iuxta Apostolum[i] relatum ab Euaristo,[k] non est necessaria vlla probatio, neque quo ad forum conscientiæ iuxta glossam receptam.[l]

Decimumsextum Miscell. de eodem Psalterio, & Rosario.

1 *Stationes Romanas vt dedit Leo X. Rosario.*
2 *Rosarium vt ferè proprium Dominicanis.*

1 VNDECIMVM & vltimum præfatorũ statutorum, quòd Leo X. concesit præfatis cõfratribus, totius orbis Christiani confratriarum in Dominicanorum Ecclesiis fundatarum, vt visitando quinque altaria, vel quinquies vnum, vel plura, vbi desunt quinque, & qualibet vice recitando quinquies Patet noster, & quinquies Aue Maria, quærant omnes indulgentias, quas quærunt qui personaliter vadunt ad stationes Romanas. Circa hoc dicendum primo, quod non est de primis statutis huius confratriæ per supradicta.[m]

m In glos. fin.

2 Deinde, quod est magni facienda gratia vin eo contenta: sed quod ea solum possint frui, qui sunt confratres confratriæ Rosarij in Ecclesiis fratrum Dominicanorum fundatæ: quia id sonant eius verba, à quibus non est recedendum, nisi aliud aliunde constet,[n] & merito huiusmodi restrictio facta videtur, quum ipsorum Patriarcha sanctissimus fuerit huius generis orandi author & persuasor, & eius ordo renouator, & conseruator, imo & confratriæ institutor, & curiosissimus, constantissimúsque amplificator.

n Ad glossa. Clementis.

Decimumseptimum Miscell. de eodem Psalterio, & Rosario.

1 *Rosarij dicendi obligationi satisfit dicendo diuersis horis.*

1 EXTRA præfata vndecim statuta habetur in præfato libro priuilegiorum illustrissimi Ordinis prædicatorum authentico,[o] confirmatio quædam fœl. recor. Pauli III. qua confirmauit declarationem Clementis,[p] quòd (licet fortè ad quærendas indulgentias confratribus præfatæ confratriæ prædictum psalterium recitantibus concessas, requireretur secundum tenorem litterarum Sixti IIII. super hoc expeditarum, vt vno die, & vna vice deberent illud integrum recitare) sufficeret quòd vna hebdomada, & pluribus vicibus dicerent illud, accipiendo diẽ pro hebdomada, & vicem pro vicibus. Per quod plurimum confirmatur opinio illa, quam tenuimus in Enchiridio siue Manual. de oratio. cap. 10. nu. 37. scilicet eum, qui debet recitare psalterium, vel Rosariũ satisfacere obligationi suæ recitando illa in diuersis diebus, vel horis illius temporis, intra quod tenetur illa recitare. Addidit insuper præfatus Paulus duos annos veræ indulgentiæ cõfratribus illud integrum in vna hebdomada recitantibus.

o Ad glossa. Quod fuit.

p Ad glossa. Quod non est.

Decimumoctauum Miscell. de eodem Psalterio, & Rosario.

1 *Rosario, quæ dedit Pius V. quanti momenti.*
2 *Donari potest pio collegio, etiam sine insinuatione.*
3 *Articulus mortis duplex, & hic intelligitur de vero, num. 4.*

1 QVOD fœlic. record. Pius V. concesit quædam alia præfatæ confratriæ. Primum quidem confirmauit, & innouauit omnes gratias præfatæ confratriæ concessas. Secundum, quod confratribus eius, qui quælibet hebdomada totum psalteriũ recitauerit septem annos, & totidem quadragenas de iniunctis eis pœnitentiis relaxauit. Tertium, quod confratriæ prædictæ posint capere, & petere omnia quamlibet magna sibi donata, & relicta, & ea in vsus pios præfatæ confratriæ impendere absque alia vllius licentia. Quod fuit vtilissimum ob multa, præsertim propter indulgentiam plenariam semel in vita, & semel in morte quærendam viuæ vocis oraculo ab Innocentio VIII. concessa, de qua alioqui non satis constasset: quod tamen paucis nostra ætate est vtile: quia paucis nunc ab vllis iniunguntur pœnitentiæ annorum, & quadragenarum, & per pœnitentiam iniunctarum nihil remittitur eis de iniungendis, id est, de his, quas debuisset, vel potuisset Confessarius iniungere secundum communem opinionem alibi probatam:[a] quod tamen potius est iuris communis declaratio, quàm noua gratia, cum iure communi liceat omni collegio pio relinquere in morte,[b] & nullo tali quis vetatur inter viuos donare: cúmque nulla donatio ad opera pia facta requirat insinuationem, secundum Bartolum communiter receptum.[c]

a In commentar. de indulgen. super 5. in Leuitico. de pœnit. dist. 1. not. 10 nu. 3. & in Manua. Confessar. c. 26. n. 31.

b In summa, verbo mors.

c In epistoralis. 5. t. de offic. ordinar. d l. 1. & 3. seq. ff. de donat. caq. mor.

2 Quartum, quod etiam confirmauit, & innouauit gratias, & indulgentias concessas aliis vtentibus hoc genere orandi nunquam satis laudato, etiam si non sint confratres, vt colligitur ex sua extrauag.[d] Quintum[e] concesit plenariam indulgentiam, & remissionem omnium peccatorum omnibus, & singulis, confratriam prædictam in Dominicanorum Ecclesiis ritè institutum, ingredientibus, qui prima vice, qua descripti fuerint, sanctissimum Eucharistiæ sacramentum in aliqua Ecclesia seu Cappella dictæ confratriæ perceperint, & vnam saltem quinquagenam Rosarij recitauerint, & pro S. matris Ecclesiæ tranquillitate orauerint, quæ maxima gratia est. Sextum[f] concesit similem indulgentiam, & remissionem omnium peccatorum omnibus præfatis confratribus, qui in mortis articulo constituti, salutaris pœnitentiæ, & viatici sacramento muniti fuerint.

d Extra. de sepult. cap. Cum translationis.

e Vt colligitur ex illo verbo concedimus.

f l. boues. 6. hoc fermo ff. de verb. sign.

3 Circa quod dubitari potest: An hæc gratia expiret & consummetur prima vice, qua mortis articulus euenerit, & confrater confessus communicauerit: nam pro parte affirmante facit, quod articulus mortis non solum dicitur euenire, quando ex ægritudine illa, qua laborat, moritur: sed etiam cum tantum laborat, vt probabiliter timeatur moriturus, vt diximus alibi,[a] post D. Antoninum, Felynum, & alios, quos ibi citauimus, & Angelum à Clauasio,[b] ante quos omnes resoluit Panormitanus:[c] quod toties quis in mortis articulo inuenitur, quotiens probabiliter timetur moriturus, vt quia est in procinctu nauigandi, vel præliandi, vel quotidiana febri vexatur, &c. quæ sunt exempla Iureconsultorum,[d] & ita per absolutionem in articulo mortis præsumpto factam consumitur gratia, nisi aliud exprimatur, vt ibi diximus: & in præfata bulla Pij V. non exprimitur aliud, & sic per primam absolutionem in articulo mortis præsumpto factam expirat, & præfati S. Antoninus & Felynus, quos secuti sumus concludunt indulgentiam concessam pro articulo mortis expirare per absolutionem factam in articulo præsumpto mortis: ita quod postea in vero non potest prodesse, nisi aliud in ipsa indulgentia exprimatur.

a In commentar. de indulgen. super 5. in Leuitico. de pœnit. dist. 1. not. 10 nu. 3. & in Manua. Confessar. c. 26. n. 31.

b In summa, verbo mors.

c In epistoralis. 5. t. de offic. ordinar. d l. 1. & 3. seq. ff. de donat. caq. mor.

4 Qua ratione hoc mihi primo aspectu visum fuit dicendum de hac indulgentia: sed re altius perpensa videtur dicendum contrarium. Tum quia præfata bulla Pij non requirit vllum ministerium confessarij vel alius, quo hæc indulgentia concedatur, sed ipsemet eam pro illo tempore concedit.[e] Tum quia, licet cum Pontifex maximus concedit facultatem absoluendi in articulo mortis, rectè præsumatur habere mentem, vt posit absolui in articulo mortis præsumpto, ne si non absolueretur, gratia fieret frustranea: & quod per primam absolutionem in eo factam expirat gratia, vt præfati patres dixerunt, & quos nos sequimur per quandam legem solennem:[f] cum tamen ipsemet sine vllius alius ministerio concedit indulgẽtiam pro articulo mortis, videtur profecto intelligere de articulo veræ mortis, & non tantum præsumptæ: cum intentio eius sit, vt is cui facit illam gratiam mundus ab hoc mundo immundo exeat: qualis aliàs non exiret, saltem virtute illius gratiæ, si antea euenisset ei aliquis articulus mortis præsumptus, in quo confessus communicasset, & intentio disponentis imprimis est attendenda.[g] Tum quia nihil obstat prædicta lex,[h] quatenus probat gratias in dubio de prima vice intelligendas: quia concedimus illud. Sed negamus gratiam hanc vlla vice applicari in vllo articulo mortis præsumptæ: sed manere integrã pro articulo mortis veræ. Tum quia regulariter stipulatio, legatum, fideicommissum, & alia quæ fiunt pro tempore mortis, intelliguntur de tempore veræ mortis, & non tantum præsumptæ vel fictæ.[i] Et mors ciuilis non æquiparatur morti naturali, nisi in casibus à iure expressis, vt duæ glossæ celebres & approbatæ resoluerunt.[k] Tum denique, quod vt ait Felynus,[l] sanctus Antoninus & alij patres, & ipsemet loquũtur de indulgentia, quæ cõceditur quotidie pluribus à Papa per viam specialis indulti, quod in articulo mortis

g l. fin con ditionib. de condit. & demonst. cap. fin. de præb. h l. boues. 5. hoc fermo. ff. de verb. sign.

i l. si quis cum mo rierur. ff. quan. dies. leg. cod. & c. fin. de rescript. de rescrip. lib. 6.

k Cap. pla euit. 16. q. 2. & dux. fuscepti. d.

l In ferm. de indulg. num. 3.

per

Universidad de Deusto
Biblioteca

per idoneum confessorem, quem elegerint possint authoritate Apostolici indulti absolui plenarie. Et ideo dixerunt indulgentiam huiusmodi habere locum in articulo mortis præsumptæ, & per absolutionem factam in eo exspirare: quia loquebantur de gratia, per quam sola non conceditur indulgentia: sed cum ministerio confessarij, vel alius absoluentis, & poterat esse frustranea ægroto, si absolutio non fieret in illo mortis dubiæ articulo: in nostro autem casu conceditur indulgentia sine vllius alius ministerio, & non potest esse frustranea: quia adueniente veræ mortis articulo ipso iure quæritur. Quare intranda, & suspicienda est hæc confratria, etiam ob hanc solam gratiam, quæ tam fœlicem confratribus eius (si Sacramentis, Pœnitentiæ, Eucharistiæ, muniti moriantur) finem promittit. Septimum concessit omnibus etiam non confratribus, qui in festo Resurrectionis, Annunciationis, & Assumptionis beatæ Mariæ sanctissimum Eucharistiæ sacramẽtum sumpserint, & tertiam partem præfatam Rosarij recitauerint indulgentiam decem annorum, & totidem quadragenarum. Circa quod etiam aduertendum, quod in hac concessione nulla fit mentio de iniunctis pœnitentiis, & ita est valde vtilis: quia vt prædiximus (quicquid dicat præfatus Caietanus,[a]) tollit omnem pœnam pro peccatis confessis debitam, quæ tolli potuit per pœnitentiam à confessariis iniunctam, & quæ debitè iniungi potuisset, vt efficaciter alibi [b] probamus.

a sin. tracta. de indulg. c. 7
b in commentar. de indulgen. nor. 11. nu. 6. & 11.

Decimumnonum Miscell. de eodem Psalterio, & Rosario.

1 Totum & pars nõ vt numero, ita specie, & nomine distant.
2 Coronam nullus classicus author vocat Rosarium.
3 Rosarij appellatione simplici, quid veniat in dubio.
4 Obligatio in dubio quod minus est continet.
4 Vouens sextarium quod minus est debet.
5 Verba vt capienda, & ad promerendum concepta data.

1 AN appellatione Rosarij simpliciter prolati debeat intelligi sola illa congeries ex 150. Aue Maria, & 15. Pater noster, constans (quæ appellantur psalterium) an etiam præfata congeries ex 63. Aue Maria, & 7. Pater noster, an vero congeries illa constans ex 50. Aue Maria, & 5. Pater noster, quæ appellatur tertia pars psalterij. Et quidem pro asserentibus, quod sola prima congeries, siue totum psalterium veniat appellatione Rosarij simpliciter prolati facit primo, quod constat ex prædicti Legati litteris primã congeriem, siue totum psalterium appellari Rosariũ saltem vulgariter, & nõ videtur constare idem de aliis.

Secundo quod ex eisdem cõstat, quod tertia eius pars, siue congeries, quæ constat ex 50. Aue Maria, & 5. Pater noster, appellatur tertia pars psalterij, & Rosarij, & pars & totum non sunt idem.[c]

c L. si quis cum totũ. ff. de excep. rei iudic.

2 Tertio, quod videtur aliquibus solam primam congeriem, siue totum Rosarium appellari vulgariter Rosarium, & non alias. Pro his autem qui aiunt secundam congeriem dici etiã Rosarium, facit, quod vulgus Romanũ, licet appellet eam peculiarius coronam B. Mariæ, tamen etiam appellat Rosarium.

Pro asserentibus autem quod præfata tertia congeries constans ex 50. Aue Maria, & quinque Pater noster, proprius appellerur Rosarium facit primo, quod statuto secundo præfatæ confratriæ [a] expressim cauetur, quod cõgeries prima omnium 150. Aue Maria, & 15. Pater noster, appellatur psalterium, & tertia cõgeries 50. Aue Maria, & quinque Pater noster, appellatur Rosarium. Secundo, quod præfatus Alexander in suis præfatis litteris, dum confratribus concedit præfatam indulgentiam addit hæc verba, *Quacunque vice per se dixerint Rosarium B. Virginis, quod constat ex 50. Aue Maria, & quinque Pater noster*: clarè docens, quod præfata tertia congeries dicitur propriè Rosarium. Tertio facit, quod prædicta confratria, non appellatur confratria psalterij, sed rosarij: & si appellatione Rosarij solum intelligeretur psalterium tantum, iustius appellaretur confratria psalterij, cum illud nomen sit antiquius & dignius, & inditum ab ipsomet authore, vt prædictum est. Quarto, quod verba intelligenda sunt, vt communius intelliguntur.[b] At vt à fide dignis audio, apud Germanos, Belgas, in quorum terris præfata confratria instituta fuit, & apud Francos eis vicinos, & etiam Hispanos Francis finitimos, tertia pars psalterij appellatur Rosarium, in Italia etiam qui habens in manu præfatam tertiam congeriem interrogatus quid habeat in ea, respondet, quod Rosariũ. Ergo, &c. Quinto, quod aliquot Pontifices Maximi (cum appellatione Rosarij volunt solum significare totum psalterium) adijciunt verbo Rosarium illud adiectiuum totum, non obscure significantes, quod per verbum Rosarium simpliciter prolatum intelligeretur etiam aliquid aliud, nisi adijceretur verbum totum.

a Ex Miscell. 7. Sigonius refert.

3 Sexto denique, quod verba in dubio sunt propriè intelligenda,[c] & vt communiter sonant per iura dicti quarti argumenti. At per statuta confratriæ prædictæ, & per litteras Legati, qui eas confirmauit, constat tertiam partem psalterij appellari proprie Rosarium: & per quintum argumentum, quod tota vel maior pars orbis Christiani appellat illam Rosarium, efficaciter profecto probat tertiã partem psalterij venire appellatione Rosarij.

b Cap. fin. de elect. in 6. Leg. 69. tit. 16. lib. 2.
c Leg. 1. ff. de leg. 3.

Equidem, mea sententia, salua seniori, opinio hæc tertia videtur verior, tum ob fundamenta eius. Tum quod aliarum fundamenta nihil obstant: ad ea enim respondetur concedendo, quod totum psalterium appellatur Rosarium, non quidem nomine originario ab authore suo indito: sed à vulgo ei postea imposito, negando tamen quod hoc consequatur tertiam psalterij partem non appellari Rosarium. Tum quod, ex eo quod aliquod prædium dicatur fundus: imo pars fundi præsertim separata à toto dicitur fundus.[d] Et qui agnoscit partem legati, totum agnoscere videtur.[e] Tum quod, sicut vulgus totum psalterium appellauit Rosarium: ita potuit appellare tertiam partem eius psalterij separatam: imo & expressim statutis præfatæ confratriæ fuit sic appellata. Tum quod, licet pars & totum non sint idem numero: frequenter tamen sunt idem specie vel genere: & eodem nomine appellatiuo nominantur, vt Petrus & Ioannes sunt idem specie, & vterque appellatur homo, & tota regis iurisdictio, & pars eius dicitur iurisdictio:[f] & cum eadem ratio dictat, id quod dicitur de toto dicitur etiam de parte.[g] Et quã ratione totum psalteriũ dicitur Rosarium, eadem potest dici tertia pars eius, vt palam est perpendenti duplicem rationem supradictam, qua psalterium potuit

d Cap. cum dilecta. de fide instrum. Leg. 9.
e Leg. 1. ff. de leg. 3.
f Leg. 1. ff. de iurisdict. omn. iud.
g Leg. 1. ff. de leg. 3.

appellari

appellari à vulgo Rosarium. Quæ tamen conclusio limitanda videtur primo, vt procedat quando illi verbo Rosarium adijcitur totum: [a] tunc enim intelligendum est de toto psalterio, & non de parte eius. Tum quia, fundi pars non dicitur totus fundus. Tum quia ita interpretanda est dispositio, si fieri potest, vt nihil superfluat, quod Clemens III. significat, [b] & nisi hoc diceremus illud verbum totum superflueret, cum adiungitur illi verbo Rosarium. Limitanda est etiam secundo non procedere in tertis, in quibus solum totum psalterium appellatur Rosarium, & non pars eius. Tum quod verba sunt intelligenda secundum cõsuetudinem regionis in qua proferuntur, vt ait Vlpianus, [c] & loquentis, vt ipsemet ait, & alij iureconsulti alibi. [d] Tum argumento eorum, quæ alibi diximus, [e] videlicet quod appellatione Aue Maria, in terris, in quibus solet dici cum illa particula, *Sancta Maria*: & cum illa, *Nunc & in hora mortis nostræ*: venit illud Aue Maria, quod cum illis dicitur, & non illud, quod absque illis dicitur: licet in aliis terris veniret quod sine illis dicitur. *Dixi in terris in quibus solum totum psalterium appellatur Rosarium*: quia in quibus sola tertia pars psalterij appellatur Rosarium, vel tam illa, quam totum psalterium, illa veniret appellatione Rosarij in dispositione obligatoria: quia in dubio obligatio interpretanda est de re, vel summa minore per regulas iuris: [f] nam etiam numis legatis exiliores debentur, [g] & votum de soluendo sextarij tritici de solutione sextarij minoris intelligitur. [h]

a Cap. fin. de elect. in 6. Ca. verum. de tuitor.
b Sixti quidem Miscel. tr. legati vero Miscella. 3.
c L. 1. §. stipulatori. ff. de verb. oblig. cap. plus. C. cui licet. d. re. tur. lib. 8.

4 Limitanda est tertio præfata conclusio, vt procedat, cum res est dubia: non autem cùm aliunde contrarium constat, (in certis enim, non est locus coniecturis [i]) constaret autem satis aliunde contrarium, si qui vouet, vel iurat, vel imponit pœnitentiam de dicendo Rosario esset de regione, in qua solum psalterium siue congeries 150. Aue Maria, & 15. Pater noster, appellatur Rosarium: tum per limitationem præcedentẽ, & eius fundamenta. Tum quia, cùm verba sint inuenta ad exprimendum concepta loquentis, [k] cúmque is qui est de regione, in qua solum totum psalterium appellatur Rosarium, nõ videtur concipere per verbum Rosarium nisi psalterium totum, necessariò intelligenda essent vota, iuramenta quæ ipse fecerit, & pœnitentię, quas ipse imposuerit, vel acceptauerit de toto psalterio.

i Ex quibus sequitur primò, quod satisfacit suæ obligationi dicendo præfatam tertiam partem, qui ad dicẽdum Rosarium est simpliciter obligatus statuto, voto, pœnitentia, pacto, testamento, promissione, vel alia ratione per præfatam conclusionem, & eius fundamenta. Dixi simpliciter: quia si teneretur cum adiectione ad totum oporteret dicere totũ psalterium, per prædicta in prima limitatione. Item si huiusmodi obligatus esset de terra, in qua solum totum psalterium appellaretur Rosarium, & non tertia pars eius, vel esset persona, quæ nunquam consueuit appellare Rosarium tertiam partem psalterij, teneretur ad dicendum totum, per secundam limitationem. Si autem occurreret, quòd consuetudo personæ loquentis, quæ iurat, vouet, promittit, vel statuit dicere Rosarium simpliciter sit cõtraria consuetudini regionis, attendenda potius esset consuetudo personæ loquentis, quam regionis, secundum Vlpianum, [l] quod clarius dixit Iulianus, [m] vbi hoc

d L. 1. §. 1. ff. de leg. 3.
e L. 1. §. fi. ff. de verb. oblig. cap. plus. C. cui licet. d. re. tur. lib. 8.

annotauit Accursius. Quid autem dicendum de Papa concedente indulgentiam dicenti Rosarium simpliciter? & quidem videtur in dubio intelligendum de tertia parte psalterij. Tum quia Pont. Max. videtur in dubio, præcessorũ vestigia sequi. [a] At primus omnium Pontificum Maximorum, qui concesit indulgentiam vtenti hoc genere orandi, qui fuit Sixtus IIII. concesit recitanti tertiam partem psalterij. Legatus item eius qui præfatam cõfratriam confirmauit, qui omnium primus concesit indulgentiam confratribus eius, concesit illam recitanti tertiam partem psalterij, vt constat ex vtriusque litteris supra relatis: [b] & ita satis præsumi potest, quod successores eorum concedentes indulgentiam simpliciter dicenti Rosarium, intelligent de Rosario, quod est tertia pars prædicta. Tum per rationes supra pro conclusione adductas. Tum quia passim deferuntur Pontificibus Maximis psalteria integra: & tertiæ partes eius separatæ, & coronæ prædictæ constantes ex 63. Aue Maria, vt benedicat ea, vt concedat indulgentiam recitantibus per ea. Et pro comperto habetur, quod recitantes per illas tertias partes, quærunt illam indulgentiam: quamuis etiam posset attendi consuetudo suæ Sanctitatis in appellando, vel non appellando tertiam partem psalterij Rosarium.

Secundo sequitur, quod cùm apud nullum classicum authorem: neque apud præfatum patrem Albertum, qui ex professo copiose Italo sermone de Rosario scripsit, inueniatur, congeriem præfatam secundam (quæ constat ex 63. Aue Maria, & 7. Pater noster) appellari psalterium, neque Rosarium, neque tertiam partem psalterij, dicendum est illam in dubio appellatione Rosarij nullatenus venire.

Tertio sequitur, quòd qui tenetur dicere psalterium, non satisfaceret dicendo tertiam partem eius, neque dicendo congeriem illam 63. Aue Maria, & 7. Pater noster, quam multi vocant coronam, qui vero teneretur ad huiusmodi coronam expresè, nõ satisfaceret dicendo tertiam partem psalterij: sed sic dicendo psalterium, sicut qui diceret huiusmodi coronam, satisfaceret obligationi dicendi tertiam partem psalterij: quia sub maiori summa continetur minor, non contrà sub minore maior. [c]

c L. 1. §. fi. ff. de verb. oblig. cap. plus. C. cui licet. d. re. tur. lib. 8.

Vigesimum Miscell. de eodem Psalterio, & Rosario.

1 Mysteria significata per psalterium esse quindecim, quinque gaudiosa, quinque dolorosa, num. 2. & quinque gloriosa, num. 3.

1 QVOD mysteria (quæ secundum receptam sententiam significant illæ quindecim decades psalterij, siue integri Rosarij) sunt quindecim, quorũ quinque prima gaudiosa, siue gaudij plena. Secunda quinque dolorosa. Tertia quinque gloriosa. Et quinque quidem gaudiosorum, primum est salutatio illa mirabilis, qua Gabriel Archangelus eam mirabiliter conceptam, natam, in templo educatam, & sponsatam, salutauit, matrem Dei & hominis mirabiliorẽ continuo futuram. Secundum salutatio illa suauissima, qua ipsa plena, θεανδρώτω, siue Deo homine, salutauit Elisabeth ipsius maximo præcursore plenã. Tertium iucundissimus partus Virgineus, quo ipsa virgo Mater peperit Saluatorem. Quartum, præsentatio illa

Universidad de Deusto
Biblioteca

tio illa singularis, qua filium Dei & suum præsentauit in templo, maxima cum consolatione S. Simeonis, Annæ, & aliorum, qui præsentes fuerunt. Quintum, inuētio illa indicibili gaudio plena, qua filium duodenum, triduo perditum, inuenit in templo inter Doctores sedentem, interrogārem, & respondentem.

2 Quinque autem secunda dolorosa dicuntur ab aliquibus (& quidem satis rectè) esse sudor sanguineus in horto effusus, flagellatio ad columnam, coronatio spinosa, portatio crucis, & crucifixio crudelissima: quia tamen hæc quinque immediatè & formaliter nō sunt actus virginis Matris filij sui Domini nostri Iesu Christi: item quia ante 60. annos legimus quædam metra cuiusdam celebertimi concionatoris Dominicani, qui versu Hispano significat 15. mysteria significata per quindecim decades psalterij esse quindecim actus ipsiusmet Virginis, introducendo illam sic nos exhortantem: *Rezad contemplando y contemplando rezad, los quinze autos de mi vida*: paulo aptius fortè dici posset, primum dolorosum esse illud vale vltimum, quod (vt quidam deuoti contemplantur sibi) Matri dilectissimæ filius dilectissimus dixit, quum commeatum siue licentiam abeundi vltima vice Hierosolymam, passurus ibi acerbissimam passionem in Bethania petiit. Secundum videre filium durissime spinis coronatum portare crucem: quē iam audierat in horto sanguinem sudasse, móxque dure captum, durius ad columnam flagellatum fuisse. Tertium cernere eum crudelissime crucifigi, & audire ictus malleorū, quibus claui trabales affigentes cruci pedes, & manus feriebantur. Quartum cernere eundem crucifixum in altum leuari, & pendere in cruce, pendentémque se matrem dolorosam stantem, iuxta eā Ioanni condolenti condolentissimè commēdari. Quintum suscipere cum singultibus in gremio à cruce depositum, & sepulturæ parandum, illum quem toties susceperat cum maximo gaudio lactandum & fouendum, quod Hispani quintam angustiam vocant.

3 Quinque autem gloriosorum primum fuit, videre cum summo gaudio filium potentissimè suscitatum à mortuis, ipsam primam omnium visitātem. Secundum videre eundem mirabiliter ascendentem in cælos. Tertium suscipere cum toto comitatu suo Spiritum paracletum, sub figura linguarum igneārum de cælo missum. Quartum videre se à filio, & eius Apostolis in transitu suo visitatam, tota cælesti curia comitante in cælos assumi. Quintum cernere se super omnes choros Angelorum, vti omnium eorum, & nostram reginam potentissimam, & matrem misericordiosissimam constitui.

Vigesimumprimum Miscell. de eodem Psalterio, & Rosario.

1 *Mysteria signata per psalterium, an meditanda.*
2 *Finis præcepti non præcipitur.*

1 AN obligatus recitare psalterium vel Rosarium, suæ obligationi satisfacit recitando illud absque meditatione præfatorum 15. mysteriorum? Et pro parte quidem negante, quod nō satisfacit facit primo, quod finis est potior medio, secundum Pomponium. [a] Ex cuius dicto colligit Bartolus, cùm quid est propter aliud, consideratur id propter quod est, & tradit S. Thomas. [a] At præfatus S. Dominicus hoc genus orandi ad hoc inuenisse dicitur, vt illo vtentes, reuocarent in memoriam vitam & actus gloriosissimæ virginis Mariæ: ergo intentioni eius non satisfacit, qui absque tali meditatione recitat illud. Secundo, quod id videtur significare multa, quæ typis excusa, de modo dicendi Rosarium circunferuntur. Tertiò, quod præfatus Albertus vbi supra [b] significat non solum prædicta 15. mysteria: sed etiam omnia ferè quæ Christus, & mater eius in hac vita mortali gesserunt, quæ ipse piè certè & eruditè per circiter 165. contemplationes prosequitur, inter recitandum illud esse meditanda: asserens [c] quod præfatum psalterium siue Rosarium debet dici contemplando præfata 15. mysteria, subijciendo præfata 165. contemplationes distinctas per totidem numeros appositas singulas earum singulis Pater noster, & singulis Aue Maria, vt inter dicendum illa fiant.

Sed contra dicendum videtur. Tum quia nullæ orationes videntur esse magis præceptæ, quàm horæ canonicæ, [d] præsertim illi, qui ratione ordinis sacri, religionis, beneficij, & voti tenerentur ad eas recitandas, de qua re alibi [e] diximus, & conuenit inter omnes præceptas esse horas Canonicas, ad eleuandam mentem in Deum, eiusdémque res diuinas contemplandum. [f] At qui vinctus est ad dicendum eas, satisfacit præcepto dicendi eas, recitando cum aliqua trium attentionum alibi [g] declaratarum: etiam si nihil de Deo vel diuinis meditaretur secundi mentem omnium: ergo etiam qui tenetur ad recitādum psalterium vel Rosarium, suæ obligationi satisfaceret, si recitaret illud absque vlla præfatorum mysteriorum meditatione: modo id cum aliqua trium attentionum faceret. Tum quia consuetudo est optima legum interpres. [h] At consuetudo & praxis rectantium psalterium vel Rosarium adeò hanc partem amplexa est, vt vix vnus de mille recitantibus illud, inuenietur, qui contempletur ea omnia, quæ præfatus Albertus desiderare videtur, vix vnum de centum: præsertim idiotarum, maxime puerorum & puellarum, qui omnia prædicta 15. mysteria meditetur singula quaque vice, quam illud recitat: imo & vix decem de quinquaginta, qui dimidium illorum meditantur: quamuis arbitror, multos etiam idiotas, rusticos, etiam pueros, & puellas aliqua, vel aliquot eorum etiam actu Deo id inspirante solere meditari: omnes tamen obligantur ad proferendum verba *Pater noster*, & *Aue Maria*, & attendendum actu siue actualiter, virtute siue virtualiter ad verba præfata, vel ad significata eorū, vel ad Deum ipsum quem orant, vel ad virginem Matrem, quam salutāt & orāt, vel alia diuina, quæ illis æquipolleant, iuxta declarationem attentionis debitæ vbi supra posi-tam. Tum quia nullus, aut rarus facit, fecit, au faciet id quod præfatus Albertus significat, cum vix toto vnius diei dimidio, posset quis vnum psalterium recitare omnia illa, debita cum reuerentia meditando, & de huiusmodi raris non constituuntur leges, vt Pomponius & Celsus aiunt [i]. Tum quia qui tot extraria meditaretur vix satis attenderet verbis, quæ profert, concipiendo conceptus eorum, quos vocant non vltimatos, & minus significata eorum per conceptus, quos vocant vltimatos. Tum quia prædictus Albertus mea sententia non intendit illud quicquid

a I. & si nō sint. ff. de aur. & arg. leg.

a 1. 2. 3. 4. & 5. p. prol.

b In 4. de beata Virg. Rosa. Sermo. 16.

c In 4.

d Cap. Ieiunia. 21. dist. Cap. Sacerdotes. 21. dist. Cap. Nouit. 21. dist. Cap. Ecclesia. 21. dist. Cap. Omnes. 21. dist. Cap. Nullus. 21. dist.

e In Enchi. de oratione. in c. 23. nu. 13.

f In Enchi. de oratione. ca. 20. nu. 29.

g Cap. cū dilectus. de consuetud. & minime. ff. de leg.

h In Enchi. de oratione. ca. 20. nu. 29.

i L. de Tribunali. Deci. 1. cum aliquando. ff. de transactionibus.

quicquid significet in locis prædictis: sed potius allicere lectorem vt (cum per otium id licuerit) meditetur illa, non quidem vna vice omnia, sed vna hæc, & alia, illa, & alia, alia. Quod licet quibusdam assuetis subtilia, & alta prædicare, videri possit reptile ac humile, quia tamen est quotidianum, & omnibus ferè necessarium dignum profectò esset, quod in concionibus sæpè inculcaretur loco quorundam sublimiorum & subtiliorum, quæ à paucis intellecta paucioribus prosunt.

Non obstant in contrarium citata: ad primum enim responderi potest, quod licet pro comperto habeatur Patriarcham illum gloriosum Dominicum Virgine Matre id inspirante statuisse præfatum psalterium, & illud genus orandi omnibus vtilissimum, non tamen video authentica documenta, quibus probetur intendisse reuocare magis memoriam præfatorum mysteriorum per hoc genus orandi, quam per horas Canonicas, sed potius voluisse incitare omnes etiam idioras cuiuscunque sexus, ætatis, & ordinis essent, ad contemplandum & amandum Deum & Virginem Matrem, & meditanda eorum mysteria per orationes omnibus communes, ad quæ contemplanda viri Ecclesiastici, & doctiores incitabuntur per horas canonicas, & alias sacras scripturas, & consequenter, quod vir prudentissimus iuxta ac pijssimus non requisiuit maiorem attentionem, & contemplationem ad suum psalterium recitandum à rusticis & pastoribus, & pueris & puellis, & aliis idiotis, quam nouerat requiri ad pronunciandas horas Canonicas, etiam à litteratis & perdoctis viris.

2 Secundo responderi potest, quod finis præcipi, qui est alius à re præcepta, non censetur præceptus, seu non est in præcepto, vt tradit S. Thomas receptus; [a] quem [b] quoque citauimus in Manuali Confessariorum, & ita licet finis dicendi psalterium esset contemplatio præfatorum mysteriorum, non tamen ideo esset præceptus, vt eius recitatio: cum aliud sit contemplatio præfata, & aliud recitatio vt palam est.

Ad secundum respondetur, quòd scripta in eo citata significant quidem aliqua ex parte prædictorum mysteriorum cōtemplationem esse præceptam, sed non clare, & ita intelligenda sunt potius de fine intento ab statuente, quam de re ipsa præcepta, sicut in tertio præcepto Decalogi præcipimur abstinere ab operibus mechanicis & seruilibus, vt intendamus contemplationi & fruitioni Dei, non tamen hæ præcipiuntur sicut illa abstentio, vt docet idem S. Thomas. [c]

Vigesimumsecundum Miscell. de eod. Psalterio, & Rosario.

1 *Attentio & intentio, dicturi psalterium, qualis esse debeat.*
2 *Voluntas non fertur in incognitum.*

1 AN posito quoad satisfaciendum obligationi dicendi psalterium siue Rosarium non sit necessarium meditari actu præfata 15. mysteria inter dicendum illud, sit tamen necessarium saltem ab initio habere intentionem actualem, vel virtualem meditandi illa, inter dicendum quidem primas decades, quinque gaudiosa, & inter dicendum secundas decades, quinque dolorosa, & inter dicendum tertias, quinque gloriosa, licet postea ob fragilitatem id non faciat, sicut diximus alibi, [a] quod obligatus ad horas Canonicas debet à principio habere actu, vel virtute intentionem attendendi debite ad eas, licet postea ob mentis instabilitatem non attendat. Cuius quæstionis partem affirmantem satis exprimunt quædam scripta impressa, de modo dicendi Rosarium, ob quod multi confratres qui dixerunt sua psalteria sine intentione huiusmodi anguntur scrupulis.

Sed contrarium videtur verius. Tum quia nullo iure, nec statuto præfatæ confratriæ id cauetur, nec ex vlla scriptura authentica colligitur, quod prædictus Patriarcha inuentor psalterij, vel renouator illius inuenti, vel institutor præfatæ confratriæ iusserit præfatam meditationem, imo neque quoad finem meditandi præfata mysteria id facerent, sed tantum vt hoc genere orandi (quod est per se optimum) vterentur omnes, etiam idiotæ & senes, & puellæ, & pueri quorum de omnium insciti, fragilitate, & imperitia, vix vllus prudens tantam tantarum rerum contemplationem sperare poterit, & nulli est indicenda obligatio sine lege obligante. [b] Tum quia non tenetur quis habere intentionem agendi id, quod non tenetur agere vt palam est. Tum quia licet intentio & finis præfati Patriarchæ, inuentoris præfati psalterij, vel renouatoris eiusdem, fuisset, vt per eiusmodi psalterij recitationem veniretur ad prædictorum mysteriorum meditationem: non tamen ob hoc censeretur illam præcepisse: quia finis præcepti non est in præcepto, vt dixi supra, [c] post S. Thomam receptum in multis locis alibi [d] citatis. Tum quia consuetudo est optima legum interpres: [e] at maior pars, imo fere omnes recitantes psalterium vel Rosarium recitant illa sine tanta, & tam varia meditatione, & sine intentione eam habendi: ergo secundum eam intelligenda est lex de recitando illa.

Resoluendo igitur cōcludo primo, sanctum quidem & vtile valde censendum, quod vnusquisque huius præcellēris confratriæ cōfrater, imo & omnis Christianus nouerit omnia mysteria, quæ proponit contemplanda præfatus Albertus per centum sexaginta quinque contemplationes, præsertim præfata quindecim principalia: & quod eorum quinque appellantur gaudiosa, quinque dolorosa, & quinque gloriosa, vt prædictum est, [f] & singulatim nosse illa, & frequenter meditari, etiam non dicendo psalterium vel Rosarium.

Concludo secundo, quod nulla lege naturali, diuina, neque humana tenentur regulariter Christiani, neque cōfratres prædicti ad sciendum hæc in specie (vt loquuntur I.C.) vel in individuo, vt loquuntur dialectici, licet sic, credere in genere, quatenus sunt de fide ad salutem necessaria, quia tenentur in genere credere, quicquid Ecclesia Romana credit, vt testantur Lucius, [g] Hieronymus, [h] & clarius Athanasius in symbolo suo. Dixi regulariter: quia sacras & Canonicas litteras docti tenentur saltem substantiam eorum scire, licet non omnes, quod appellentur gaudiosa, dolorosa, vel gloriosa.

2 Tertio, quod cum voluntas non feratur in incognitum, secundum Augustinum, [i] & Papinianum, [k] bene dicturus psalterium non tenetur habere intentionem meditandi prædicta mysteria in specie, & in

a In Enchi. de oratione. in c. 23. nu. 13.

b Cap. Ieiunia. 21. dist. Cap. Sacerdotes. 21. dist. Cap. Nouit. 21. dist. Cap. Ecclesia. 21. dist. Cap. Omnes. 21. dist. Cap. Nullus. 21. dist.

c In proximo Miscellaneo. d In Enchi. de oratione. ca. 20. nu. 29.

e Cap. cū dilectus. de consuetud. & minime. ff. de leg.

f In Miscell. 20.

g Capit. à Ecclia. 24. q. 1.

h Cap. hæc est fides. ad fē cau. & q.

i 15. de Tribunali Del. k Cum aliquando. ff. de transactionibus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

indiuiduo, præsertim partita per præfata decades, cum non teneatur ea specialiter, vt prædictum est nosse.

Quarto, quod recitaturus bene prædictum psalterium, vel Rosarium, tenetur habere propositum actuale, vel virtuale, debite attendendi ad Pater noster, & Aue Maria, quæ pronunciabit, sicut & bene pronunciaturus horas Canonicas, vel alias preces debet habere propositũ bene attendendi ad ea quæ pronunciat: & quod sicut bene pronunciaturo horas Canonicas sufficit attendere vna trium attentionum alibi [a] declaratarum, puta ad verba, vel significata eorũ, vel ad Deum & diuina: ita bene pronunciaturo psalteriũ vel rosarium sufficit vna illarum.

a In d. Enchirid. de oratione. cap. 13. à nu. 4.

Quinto, quod etiam si statutum esset, vt ad præfatum finem recitaretur Rosarium, & consequenter quod in principio haberet propositum recitandi illud ad illum finem, satis tamen esset vt dicturus illud haberet generalem voluntatem dicendi bene, & ad debitum finem illud, sicut & Parisienses, vbi supra citati significarunt, non oportere clericum ad bene recitandum horas Canonicas habere propositum actuale vel virtuale, particulari hoc, vel illo modo, in hunc vel illum finem dicendi suas horas: sed satis esse quod accipiat Breuiarium cum proposito actuali, vel virtuali generali satisfaciendi suo debito, vel dicendi suas horas debitas ad finem quem intendit Ecclesia, & statim dicere illas sine alio proposito particulari hoc vel illo modo, aut in hunc vel illum finem attendendi, & eadem ratione videtur idem de accipiente psalterium vel Rosarium, cũ proposito actuali vel virtuali generali recitandi illud ad finem ab illius authore præstitutum.

Sexto denique concludo, quod recitans psalterium vel Rosarium ob amorem, vel laudem Dei, & suæ Matris Virginis, vel vt placeat eis, vel ad satisfaciendum obligationi confratriæ Rosarij, sufficiente fine vestit suam recitationem, ad hoc vt sit bona, & vestita circumstantia finis debiti. Quod expresse sensit Paulus III. in confirmatione cuiusdam declarationis supra [b] propositæ, licet vestita alia circumstantia particulari posset esse melior, per ea quæ alibi [c] scripsimus, de boni operis fine apto. Per quæ satis conciliari possunt, in vtramque partem adducta, & conteri scrupuli, quibus nonnulli confratres anguntur.

b In Misc. 17.

c Cap. cũ miniliter. 23. q. 1. nu. 17.

Vigesimumtertium Miscell. de eod. Psalterio, & Rosario.

1 *Rosarium dicenti an vtile hæc meditari.*
2 *Oratio attentior cæteris paribus melior.*
3 *Intrinseca extrinsecis præponenda.*

AN posito, quod non sit necessarium ad satisfaciendum obligationi recitandi psalterium, siue Rosarium integrum, meditari prædicta 15. mysteria inter dicendum illud, neque ab initio recitationis intendere meditari illa in specie inter recitandum illud, sit tamen vtile, & consulendum alicui vt id faciat? Ad quod respondeo primo, quod non, nisi paucis eo modo quo aliqui consulunt, nempe quod quinque gaudiosa meditetur inter dicendum primas quinque decades, & quinque dolorosa inter dicendum secundas quinque decades, & quinque gloriosa inter dicendum tertias quinque decades. Tum quia id nimium videtur operosum, & onerosum, præsertim idiotis, rusticis, mulieribus, pueris, & puellis, quorum magna copia scribitur in præfata confrattia, & huiusmodi operosa, & onerosa non videtur voluisse prudentissimus, idemque lenissimus Patriarcha Dominicus tantæ multitudini imponere, iuxta illud Euangelij, [a] *Alligant onera importabilia.* Tum quia consulenda sunt meliora, & non minus bona, [b] at Rosarium attentius recitatum cæteris paribus est melius, quam recitatum minus attente.

a Matth. 23. Luc. 11. b Cap. 1. de Cler. infirm. Cap. 1. de Cler. peregr. Cap. 1. de Cler. non resid. Cap. 1. de Cler. non resid. q. 1.

2 Et quod cum tam varia distractione recitatur semper aut vt plurimum, minus attente recitatur, quia tam varia meditatio necessario diminuit attentionem ad verba & significata tam orationis Dominicæ, quam Salutationis Angelicæ. Tum quia non iuuat dicere, quod maior bonitas meditatorum præstet, & præeminet bonitati contentorum in orationibus recitatis, quoniam contenta in Pater noster, & Aue Maria, sunt cum primis optima, & præterea Rosario intrinseca, quorum meditatio cæteris paribus est aptior, quam meditatio extrinsecorum iuxta mentem Hermogenis. [c]

3 Tum quia nimium occupat mentem in cogitando de ordine, numero, & applicatione præfatorum mysteriorum ad numerum & ordinem præfatorum Pater noster, & Aue Maria, quæ debitam attentionem attenuant, iuxta illud, *Pluribus intentus minor est ad singula sensus.* Tum quia nimium videtur parare mentes præsertim fragiles, ad euagationem, & capitis vertiginem. Ob quæ non sui ego auisus consulere hunc modum recitandi cuidam mente debili ad vtendum eo parato, si eum ei cõsuluissem, sed alium infrascriptum faciliorem, & mea sententia gratiorem Deo & eius Matri, mentique recitantis amœniorem. Dixi paucis: quia eruditis, & in contemplandis diuinis valde exercitatis, & forti & robusto animo donatis id securius consuli posset, eiusmodi autem personæ collatione aliarum, quæ Rosariis vtuntur, sunt paucæ.

c Cap. 1. de Cler. peregr. Cap. 1. de Cler. non resid. Cap. 1. de Cler. non resid. q. 1.

Vigesimumquartum Miscell. de eod. Psalterio, & Rosario.

1 *Rosarij dicendi modi qui mali, peiores, & pessimi, & qui boni, meliores & optimi.*
2 *Rosarij dicendi modus qui authori aptior.*
3 *Amor & reuerentia actualis iuuant attentionem.*
4 *Rosarij dicendi modus hic septem de causis præstat.*

1 VOD sicut habetur pro constituto per proxime dicta, quod obligatus ad pronunciandum psalterium vel Rosarium potest id facere bene, melius, & optime, ita per alia potest constitui, posse quem recitare illa male, peius, & pessime. Male quidem venialiter tantum peccando ob defectum attentionis debitæ: quod vereor esse frequentissimum vel ob finem ineptum, vt cum pro fine principali præfiguntur bona temporalia, quod etiam vereor esse frequens per ea quæ alibi [d] dixi-mus, vel ob finem venialiter malum, puta laudem, vel gloriam vanam, quod etiam, non semel contingit, præsertim pueris & puellis ad nimis faciendam laudem, & gloriam humanam à parentibus animatis contra doctrinam Augustini, [a] alibi, [b] à nobis relati. Peius autem cum mortaliter peccando recitant, vt cum id fit propter finem mortaliter malum, vt scilicet moriatur is cui sperant succedere in beneficio vel hæreditate, aut vt lethali aliqua voluptate potiatur. Pessime autem cum in sacrilegam aliquam superstitionem, qua præsertim expresse, Cacodæmoni exhibetur diuinus honor, id faciunt iuxta mentem S. Thomæ [c] recepti. Quibus consequens est quod vt oportet fugere malos dicendi Rosarij modos, & plus quo fuerint peiores, ita decet complecti bonos, & quærere meliores.

a Matth. 23. Luc. 11. b Cap. 1. de Cler. infirm. Cap. 1. de Cler. peregr. Cap. 1. de Cler. non resid. Cap. 1. de Cler. non resid. q. 1.

2 Quare hic scribã vnum modum, qui post septuagesimũ meæ peregrinationis annum præ aliis (quos antea fueram expertus) placuit, & quo etiam nunc nonagesimumprium annum agens, cum per otium licet, vtor, vsurus eodem (vt puto) dum vita manebit, saltem interdicendum vnam de tribus tertiis psalterij, quando omnes tres eodem die recitauero, is autem consistit in faciendo tria, quæ subiiciam, vt is cui placuerit possit ea vti. Primum præconcipere breuiter, & quasi in instanti, & momento temporis sine vllis verbis in principio Pater noster. Deum vti patrem, & dominum omnium semper, & vbiq; præsentem, & se nihilum & indignum audire dignantem, & eum continuo alloqui humiliter verbis ipsius Pater noster, tanquam Patrem nostrum, formando quoad eius fieri poterit solos conceptus, quos vocant non vltimatos, & vltimatos eorum, sine tamen reflexione, quod eos concipit vel non concipit, sicut solet alium magnum principem, verbis à se compositis, vel occurentibus humiliter alloqui. In quod plurimum iuuabunt actualis amor, & reuerentia in ipsum Deum, qui oratur, eo quod valde retinent mentem, ne in extrinseca vagetur. Dixi supra sine reflexione, &c. quia illa fatigat mentem, vt experientia docet, & nocet attentioni secundum Parisienses, [d] imo non est attentio, sed obiectum attentionis secundum Caietanum.

Secundum vero faciendum, est præconcipere breuiter, & quasi in instanti, in initio Aue Maria, nullis verbis formatis Virginem Matrem aliquem de prædictis actibus [e] agentem, seque indignum videre dignantem: & continuo alloqui eam verbis Aue Maria, seruando circa illa quæ dixi seruanda esse circa verba Pater noster, vt alloqui solet aliam magnam principem verbis à se compositis vel occurrentibus. Iuuabunt etiam in hoc valde actualis in eam amor, & reuerentia, quæ valde retinent mentem, ne in extrinseca vagetur, vt prædixi.

3 Tertium cõcipere in fine cuiuslibet decadis, quasi recreando animum, & dicere fixis oculis mentis in ipsam Virginem Matrem, vt dictum est imaginatam, infrascripta. In fine quidem primæ decadis hæc. Decies millies benedicant te Virgo mater gloriosa Maria omnes Angeli, Archangeli, & Virtutes, Principatus, Potestates, & Dominationes, Throni, Cherubin, & Seraphin, cum quibus speramus te aliquando cernere, colereque in cœlo. Amen.

In fine secundæ decadis hæc, Vigies millies benedicant te Virgo Mater gloriosa, Adam, Eua, Elias, Enoch. Patriarchæ, Prophetæ, Innocentes, Baptista, omnes alij sancti veteris testamenti, cum quibus speramus te aliquando cernere, colereq; in cœlo. Amen.

In fine vero tertiæ decadis hæc, Trigies millies benedicant te Virgo Mater gloriosa Petrus, & Paulus, & omnes Apostoli, Ioannes, & omnes Euangelistæ, Stephanus & omnes discipuli Domini, Sebastianus & omnes Martyres glorioſi, cum quibus speramus te aliquando cernere, colereq; in cœlo, Amen.

In fine quartæ hæc, Quadragies millies benedicant te omnes Sancti Confessores, Syluester, Gregorius, Ambrosius, & Augustinus, Hieronymus, Isidorus, Martinus, & Nicolaus, Benedictus, Bernardus, Dominicus, & Franciscus, & omnes alij Episcopi, Doctores, Monachi, & Heremitæ, Virgines, Vidui, & coniugati, cum quibus speramus te aliquando cernere, colereque in cœlo, Amen.

In fine decadis quintæ hæc, Quinquagies millies benedicant te Virgo Mater gloriosa, Anna mater tua, ambæ Mariæ sorores tuæ, Magdalena cum amicissimis tuis Martha & Marcella, & amicæ, seruæq; tuæ Agnes, Cæcilia, Agatha, Lucia, Catharina, & omnes aliæ sanctæ Martyres, Virgines, Viduæ, atque coniugatæ cum quibus speramus te aliquando cernere, colereque in cœlo, Amen.

C Is tamen cui nimium videretur operosum tot nomina propria mente concipere, posset tacere illa (quod ego aliquando faciebam) & loco illorum ponere tantum appellatiua generalia, quæ omnia propria comprehendant, puta in fine primæ decadis potest pro omnibus nominibus propriis, nouem Chororum Angelorum ponere appellatiuum illud generale, Omnes sancti Angeli Dei. Et in fine secundæ pro omnibus nominibus propriis supra positis, ponere illud appellatiuum, Omnes sancti & sanctæ veteris testamenti. Et in fine tertiæ pro propriis suprapositis illa appellatiua, Omnes Apostoli, Euangelistæ, discipuli Domini, & Martyres. Et in fine quartæ pro propriis nominibus supra expressis illa appellatiua, Omnes sancti Confessores, Episcopi, Doctores, Monachi, Eremitæ, Virgines, Vidui, & coniugati. Et in fine quintæ decadis, pro propriis supra expressis illa generalia, Omnes sanctæ, Martyres, Virgines, Viduæ, & coniugatæ. Is item qui voluerit plures nominare potest illorum nomina propria addere, quod ego in fine quintæ decadis soleo facere, & qui voluerit exprimere alios pro supra expressis potest hæc in illa mutare.

4 Hic modus recitandi Rosarium placuit mihi præ aliis. Primo quidem, quod inter dicendum Pater noster, proponit Deum ipsum præsentem, & audire dignantem, & inter dicendum Aue Maria, Matrem eius benigne audientem. Deinde, quod adigit, & fere cogit attendere ad verba suæ intentionis, & significata eorum, quæ maxime spiritualia sunt & suauia. Tertio, quòd conseruat memoriam decadum Aue Maria, iam dictarum, dum in fine primæ decadis meminit decem primorum Aue Maria, & in fine secundæ decadis viginti, & in fine tertiæ triginta, & in fine quartæ quadraginta, & in fine quintæ quinquaginta, quibus expletur tertia pars psalterij, & repetendo eadem in aliis duabus tertiis, si omnes tres simul vna vice recitauerit meminerit omnes decades. Quarto, quòd sine vllo impedimento attendendi ad ea quæ recitat, excitat fidem, qua figat oculos in omnium Matrem, mouet charitatem qua roget cælestis patriæ ciues, vt eam benedicant, augeatque spem, qua speret actu eam cernere, colereq; in cælo.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quinto, quod etiam præfatus Albertus vbi supra,[a] ait contemplandam esse per multas contemplationes inter dicendum tertiam partem psalterij illam indicibilem Angelorum, Prophetarum, Apostolorum, Martyrum, Confessorũ, Virginum, & omnium sanctorum & sanctarum gloriam, quod sine vllo impedimento attendendi ad recitata fieri potest hoc modo recitando illa: cum tamen illo suo vix fieri queat sine magno. Sexto, quod effectu nulla fere fiat inter decadem, & decadem interruptio: cum interposita sint pauca, & non auertant, imo conuertant mentem orantis ad Virginem Matrem, quam salutat, orat, & adorat. Septimo denique, quod licet hæc interiecta alicui ab initio videri possint insipida, vsitata tamen adeo fient sapida, quod discutient somnum, nec dormire permittent præcantem, quamuis vulgo dicatur recitationem Rosarij, sicut & aliarum precum vniformium parere somnum: quia imaginatio, quod tanta princeps auscultat, & recordatio supernæ patriæ, & desiderium, quod tot & tanti ciues illius eam benedicant, & spes actualis cernendi, & colendi eam in illa (quod hic interiecta continent) mentem intentam, & cor mundum faciunt, & intenta supplicatio (vt ait Prudentius[b]) cor mundum dormire vetat. Ne quis autem putet me oleum, & operam in his monendis perdere, consideret quàm vtilissimum esse, nosse modos, ac quibus æquo labore, æquoq; tempore ac studio, potest quis longe plus mereri, & satisfacere, quàm faciendo idem alio modo etiam bono. Et reuocet ad memoriam, id quod probauimus per quandam extrauagantem,[c] nempe quod per easdem preces vno modo dictas potest quærere plus de vna, & eadem indulgentia concessa, quam per easdem preces alio modo etiam bono factas: & quod preces vno modo etiam bono factæ, non sunt tam grandis causa indulgentiæ concedendæ, & quærendæ, quàm sunt eædem preces, optimo & heroico modo factæ, vt vtiliter alibi[d] declarauimus: & quod plurimæ indies indulgentiæ ob alias & alias causas cõceduntur psalterium, & Rosarium recitantibus.

a A nu. 191 vsque ad num. 201. inclusiue.

b In hym. laudibus feriæ tertiæ deputato.

c Quæ est secõda. de pœ. & remissio. declarata à nobis in cõmen. de indul. nor. 7.

d In d. cõmẽt. de indulg. nora. 11. & 15. nu. 4. post Innoc. & alios multos ibi relatos.

Vigesimumquintum Miscell. de eod. Psalterio, & Rosario.

1 *Pater noster dicturus nomen Dei quale præconcipiet.*
2 *Oratio quæuis Deo directa sic multum iuuatur.*
3 *Nomen Dei quale præconcipiet orans eum.*
4 *Oratio breuis omnibus omni loco, & tempori apta.*

1 QVOD non solum ad deuote, ac sapide dicendas quindecim orationes Dominicas contentas in psalterio, & rosario præfatis, sed etiam ad maiore cum merito pronunciandas illas, & alias preceptas per regulas horarum Canonicarum, vel in pœnitentiam impositas, vel voto, aut alia ratione debitas, aut consultas, imo & ad proferendum quancumque orationem ad Deum immediatè directam, quales sunt quæ appellantur Collectæ, & ad contrahendam familiaritatem cum Deo, imitando Diuam Catharinam, cui fuit ab Angelo dictum, *Quia concipis alto corde Deum concessa tibi consortia Diuum*,[e] proderit multum consuescere ad præconcipiendum in earum initiis alta mente aliquod nomen mentale Dei, ad quem illa dirigitur, non quidem tale quod clarè, & perfectè repræsentet eum nobis: qui non potest tale in statu viæ, nec in patria absque lumine gloriæ[a] concipi, de quali nomine cognoscendi Deum, vti est, intelligitur illud Dyonisij,[b] *Nullum esse nomen Dei*, & illud Salomonis,[c] *Quod nomẽ eius, & nomen filij eius, si nosti*, nequ vniuocum, quod omnino eadem ratione, & cõceptu conueniat ei, & suis creaturis, vt luculenter de more S. Tho.[d] probat, sed nec conuenit concipere penitus æquiuocum sed analogum, quod per prius de ipso, quam de creaturis prædicatur, vt declarat idem S. Thomas vbi supra,[e] quale noster intellectus iux. illud Pau.[f] *Inuisibilia Dei, per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur*, intelligere potest, nempe per habitudinem, & relationem creaturarum ad creatorem, & earum perfectionum imperfectarum ad perfectiones eius perfectissimas, quæ eminenter, indicibiliter, & infinitè continent, & superant eas, iuxta Dionysium,[g] & S. Thomam[h] receptum.

a 1. Tim. 6. 16. 1. Cor. 13. 12. 1. Ioan. 3. 2. Matth. 18. 10.
b Procl. in Parmenid. cap.
c Prouerb. 30. cap.
d 1. p. q. 13. art. 5.
e Art. 6. & 8. ad 2. & 3. q. 13. art. 2. ad 1.

2 Quale imprimis est iuxta eundem,[i] illud nomen, qui est, eo quod sit ens primum, quod à se tantum est, & omnibus dat esse. Quale item est causa prima, eo quod à nullo causata, siue producta omnia causat, siue producit: quale motor primus, eo quod immotus in se permanens, omnia mouet. Quale Deus, eò quod nullius cura & prouisione indigens, omnia curat, & omnib. prouidet: quale æternũ, eò quòd principio, fineque carens, omnium est principium & finis. Quale omnipotens, iuxta illud,[k] *Omnipotens est nomen eius*, eo quod omnia potens, omnia facit, & regit, de quo est illud elegans tristichon.[l]

Quicquid habet Phlegethon, quicquid cæua viscera terræ,
Quicquid inest pelago, quicquid secat æthera penna,
Condidit, & solus totum hoc opus ipse gubernat.

Quale trinus & vnus, & alia multa incomplexa, vel complexa ei soli conuenientia, & in his illud existens, siue manens in omnibus, & vbique, eò quòd in eis existat, & maneat vt declarat S. Tho.[m] per potentiam, præsentiam, & essentiam tanquam in omnibus habens potestatem: omnia cernens, & in omnibus manens essentialiter, essentiam eis indens & conseruans, quod vti est de nominibus eius facilioribus conceptu, ita videtur esse de vtilioribus eorum non solum ad orandum, sed etiam ad totam vitam recte agendam, iuxta illud Sapientis,[n] *Beatus vir, qui in iustitia meditabitur, & in sensu cogitabit circunspectionem Dei.* Quare vtile valde fuerit in præfatarum orationum Dominicarum initiis per verbum Pater noster, concipere aliquod præfatorum nominum Dei, præsertim illud complexum, Omnipotens, & vbique præsens, & cõsiderando eum omnipotentem & præsentem, & nos (vt ait Prudentius[o]) diebus ac noctibus, actúsque nostros à luce prima in vesperum prospicientem humiliter ac deuotè alloquendo reliqua præfatæ orationis Dominicæ pronunciare.

f Rom. 1. 20.
g Dionys. Areopag. lib. de diuin. nom. cap. 5. Procl. lib. 6. in Parmen.
h 1. p. q. 13. art. 11.
i Aug. lib. 83. quæst. quæst. 20. Anselm. lib. de process. Diuin. cap. 5.
k Psalm. 67.
l Boëtius lib. 5. de consol. prosa 6.
m 1. p. q. 8. art. 1. & 3.
n Psalm. 111.
o Prudent. lib. 1. Cathemerinon. ante princip.

Ad quærendã autem nobis præfatã consuetudinẽ, & habitum facilè præconcipiẽdi præfata nomina, & conciliandã cum ipso Deo tanquam cum Patre nostro familiaritatẽ omnibus omnimodo desiderandã, ad magnúmq; operæpretiũ paruo labore faciẽdum, valde vtile fuerit, dicere Deo frequenter contenta in meditatione, & oratione insequẽti p ipsa verba eius, vel alia plura, vel pauciora quæ dicenti occurrerint, eandẽ sententiã continẽtia, quã meditationẽ & orationẽ à maioribus nostris olim accepimus dignã q uę frequẽter fiat, in memoriã quinq; Christi plagarũ & in gratias beneficiorum à Deo acceptorum, felicet.

Omnipotens vbique manens Deus noster, gratias ago tibi primo quod dedisti mihi esse. Pater noster. (*quod totum est attente recitandum.*) *Secundo, quod dedisti esse non quale quale, sed ad imaginẽ, & similitudinem tuam, & tuæ Maiestatis, cognitionis, & fruitionis capax. Pater noster. Tertio, quod tam care pretiosissimo Christi sanguine me redemisti. Pater noster. Quarto, quod Angelum adeo magnum, sapientem, & potentem in custodem, directorem, & protectorem mihi deputasti. Pater noster. Quinto, quod non solum mihi das hanc vitam temporariam, & eius alimenta, sed etiam vitam & gloriam æternam, de tua misericordia sperare concedo. Pater noster.*

Vigesimumsextum Miscell. de eodem Psalterio, & Rosario.

1 *Aue Maria dicturus hoc præconcipiat.*
2 *Oratio quæuis ad S. Mariam directam hoc multũ augetur.*
3 *Oratio trina ad Virginem Matrem directa.*

1 VOD sicut ad attentius, amœnius, & cum maiore merito pronunciandas 15. orationes Dominicas totius psalterij Virginis Matris, vel quinq; tertiæ partis eiusdem, plurimum, vt proxime dictum est, prodest in earum initiis præconcipere aliquod nomen Dei mentale, soli ei conueniens, ita supra modum proderit, ad deuote, iucundè, maioréque cum merito proferenda omnia Aue Maria, siue salutationes Angelicas eiusdem psalterij, siue Rosarij, imo & ad pronunciandum deuotè quamlibet aliam ad ipsam immediate directam, qualis est Salue Regina. Aue sanctissima. Obsecro te, & id genus aliæ, plurimum inquam proderit præmeditari præfata 15. mysteria, vel acta eiusdem Virginis Matris gaudiosa, dolorosa, & gloriosa, non quidem omnia vna vice, neque eadem omni tempore & loco, sed alia aliis vicibus, & aliis temporibus, & interdum plura, & interdum pauciora, & interdum vnum tantum pro animi varia, & maiore vel minore virtute, siue vi, habitu, vel dispositione, & pro varietate temporum festorum, & feriarum, & quod feria secunda, tertia, & sabbatho præmeditemur gaudiosa, vel aliquod vel aliqua ex illis, diebus autem festis ea, quæ magis conueniunt illis.

2 At quia hæc vix possunt præstari, vel seruari, nisi ab eruditis, & amplissima Virgo Mater non inspirauit suo charissimo Dominico præfatum psalterium siue Rosarium, nec renouationem eius suo choro Alano pro solis eruditis: sed etiam, imo forte magis pro idiotis & illiteratis, ac simplicibus:[a] quia item præfata confratria præfati Rosarij non solum fuit instituta à præfato Iacobo prouinciali pro eruditis prædictis, sed etiam pro omnibus vtriusque sexus, & cuiuslibet conditionis, status, & ordinis, totius orbis Christiani, ideo videtur consulendum idiotis, & promiscuo vulgo, vt in initio salutationum Angelicarum psalterij vel Rosarij, vel aliarum orationum, ad Virginem Matrem immediate directarum imaginentur eam humili, reuerenti, & deuota mente solitariam, aut vnum de tribus, quæ fere omnes saltem per picturas nouerunt agentem, nempe audientem salutationem mirabilem ab Angelo tam humiliter, & reuerenter factam: aut fouentem suum & altissimi filium infantem in vlnis, & summo amore sic tractantem, quod, vt quidam eius deuotus ait,[b]

Configens oculis oculos, præcordia flammis
Dulcibus vrebat, teneros amplexibus artus
Stringebat lachrymans: roseæ dabat oscula fronti.

Aut in cælis regnantem, & benignissime nos audire dignantem, iuxta illud eiusdem.

Tu licet à nostro spatio ingentibus orbe,
Disiungare, suos quantum polus eleuat ignes,
Non tamen humanos casus oblita, tuumque
Nil partæsa genus: vigili mortalia cura
Suscipis, & lachrymæ tangunt tua pectora nostræ.

Ad quærendam autem consuetudinem, siue facile imaginandi eandem Virginem Matrem solitariam, aut aliquem trium præfatorum actuum agentem, & ad familiaritatem cum ea contrahendam, multum proderit, ter in die, mane, meridie, & vespere, cum ad id campana inuitat, eam imaginari solitariam, aut aliquem horum trium agentem, & humiliter, & reuerenter tres eius partes, in quibus tria mira facta sunt, salutare subsequenti forma, quam olim à maioribus nostris præfatis tribus horis faciendam accepimus.

a In Miscell. 60.

3 *Gloriosissima Regina misericordiæ saluto venerabile templum veri tui, in quo requieuit Dominus meus.* Aue Maria, *dicendum totum attente.*

O gloriosissima Regina misericordiæ saluto cor Virgineum tuum, quod purissimum fuit ab omni contagione peccati. Aue Maria.

O gloriosissima Regina misericordiæ saluto nobilissimam animam tuam, quæ ornata fuit omnibus pretiosis ornamentis donorum, virtutum, & gratiarum. Aue Maria.

Vigesimumseptimum Miscell. de eod. Psalterio, & Rosario.

1 *Rosarium debitum ob plures causas pluries dicendum.*
2 *Horæ ob plures causas debitæ an pluries dicendæ. & 3.*

1 AN obligatus dicere psalterium, vel Rosarium pluribus de causis satisfaciat semel dicendo illud: verbi gratia, tenetur quis dicere illud, quia est cõfrater confratriæ Rosarij, vel quia per commutationem voti, castitatis, religionis, vel alius imposita est ei recitatio illius, & quia vouit recitare illud, & quia est ei à sede Apostolica concessum, vt recitando illud, quærat indulgentias illo die statas, aut quaspiam alias: qualis nuper concessa fuit dicentibus illud per quosdam calculos precatorios à S. D. N. benedictos pro perseuerantia in fide, & liberatione à captiuitate Reginæ multis nominibus, & in his exemplo constantiæ fidei inclytæ, gloriosissimæque Marię Scotiæ: an inquam satisfaciant præfatis omnibus obligationibus, dicendo illud semel tantum? Et quidem pro parte affirmante facit primo, quod obligatus ad dicendas horas Canonicas ratione duorum beneficiorum, ob quorum quodlibet tenetur ad illas, satisfacit dicendo eas semel tantum, vt infrà dicemus.[a]

2 Obligatus item ratione plurium sacrorum ordinum, ob quorum quemlibet teneretur ad illas, satisfacit dicendo semel eas, imo & obligatus ratione beneficij, ordinis, religionis, ob quorum quodlibet, vt alibi[b] dictum est teneretur ad illas.

b In Ench. de oratione c. 7. n. 3.

Secundo, quod cum festum B. Mariæ incidit in quadragesima satisfacimus præcepto de ieiunando in vigilia eius, & in quadragesima semel tantum ieiunando: præcepto item de ieiunando quatuor tem-

Universidad de Deusto
Biblioteca

poribus incidentibus in quadragesima satisfacimus, per eadem ieiunia, quibus implemus præceptum de ieiunando quadragesimam. Et Franciscani per idem ieiunium satisfaciunt non solum præcepto Ecclesiæ: sed etiam suæ regulæ ieiunando semel feriis sextis quadragesimæ.

Quibus tamen non obstantibus verior videtur pars negans, scilicet quod non satisfacit. Tum quia solutio facta pro vna obligatione non tollit aliam, vt probat Vlpian. respondsum, [a] & solutio facta vni non tollit obligationem, qua soluens tenetur alteri. [b] Tum quia bona satisfactoria facta pro aliquo, non satisfaciunt pro alio, etiam pro ipso faciente, vt sentit S. Thom. in vno loco, [c] & exprimit in alio. [d] Tum quia secundum receptiorem sententiam, missa dicta vel facta pro multis non prodest eorũ singulis tantum, quantum si pro eorum singulis singulariter diceretur, vt alibi [e] tradimus post alios vtrobique citatos.

3 Non obstant opposita, ad prius enim respondetur, quod illud non tam destricto iure, & ratione generali procedit, quam de quadam æquitate, & ratione speciali, scilicet quod plura beneficia iuste collata vni habentur pro vno, quia pro iusta vnius sustentatione conferuntur: & quod ordo, & religio, quæ etiam per se obligant ad horas, videntur reduci ad eandem causam, quam inducit beneficium, eo quod beneficiũ datur propter officium, & officium requirit sustentationem, quam præstat beneficium, & ita non est extendendum ad nostrum casum, in quo diuersæ omnino sunt causæ dicendi Rosarium. Vnde, vt supra dictum est, qui voto, pacto, vel aliquo speciali onere deberet bis dicere horas non satisfaceret semel dicendo, vt passim contingit in Tricendiis mortuorum Hispaniæ, quæ trentena clausa vocant.

Ad posterius autem respondetur, quod etiam illud contingit ex ratione illa speciali, quod non potest bis quis in eodem die ieiunare, quod non contingit in nostro casu, in quo quis potest pluries in die Rosarium recitare: & ita quæ speciali ratione statuuntur non debent extendi ad alia, saltem ea in quibus illa non inuenitur, tanquam à iure communi exorbitãtia. Caueamus igitur, ne qui sumus confratres huius præcellentis confratriæ putemus vna & eadem recitatione psalterij vel Rosarij satisfacere obligationi eius, & aliis quæ ex voto, pœnitentia, pacto, vel ob indulgentiam quærendam descendit, in quo arbitror non paucos errare.

a l. 1. ff. de solution.
b Cap. ea re. de iureiuran.
c In 4. d. 15 quæst. 2. art. 4.
d In 4. d. 45. q. 1. art. 2. q. 3.
e Cap non mediocriter, de cõsecr. dist. 5. post gl. penult. eius, & S. Man. consid. c. 25. nu. 52.

Vigesimumoctauum Miscell. de eodem Psalterio, & Rosario.

1 *Rosario à dicendo variissimè morbus excusat, & eo excusatus non quærit indulgentias, licet bonis confratriæ gaudeat. & num. 2.*
3 *Ducis Guisij constantia egregia in recitando Rosarium.*

1 AN posito, quod confrater huius confratriæ morbo, vel alio legitimo impedimento impeditus dicere psalterium in hebdomada, excusetur etiam à dicendo illud per alium, ad effectum fruendi communicatione bonorum spiritualium totius confratriæ, vt supra [f] dictum fuit, quæstionis tamen subtilis est an etiam excusetur, quoad effectum fruendi indulgentiis concessis dicentibus illud, ita vt perinde eas consequatur, ac si recitaret illud. Et re altius pensata, videtur dicẽdum primò, quòd rarissimè occurrit cuiquam iustum impedimentum recitandi hoc psalterium intra vnam hebdomadam, cum possit illud dicere faciendo tres partes dicendas tribus diebus, cumque etiam perditis calculis præcatoriis possit dicere per digitos, cumque memoria teneantur omnia dicenda.

2 Secundo, quòd non consequitur eas, si per se non dixerit, licet sit impeditus: quia indulgentia concessa facienti aliquid, non quæritur ab eo, qui non facit illud, etiam si à faciendo eo, iusto impedimento arceatur, vt latè alibi [a] probamus, argum. extrauag. Vnigenitus. [b] etiam si faceret dicere illud per alium, nisi aliud aliunde appareat, vt probatum est supra. [c]

3 Tertio, quod exhortandi sunt, vt illud per semetipsos dicant, nec se vllo impedimento morbi excusent, simul animandi ea spe certa, quòd eorum conatibus aderit pientissima Virgo mater, vt fertur adfuisse adeo illi Illustrissimo, fortissimoque Duci Guisio, qui licet esset laicus, coniugatus, & miles strenuus, cum ciuitatem Mediomatricum ab potentissimo exercitu obsessam ab hinc circiter 33. annis, defenderet quolibet die sub auroram de stratо surgens, tanta constantia, & fiducia ante omnia recitabat Rosarium, siue tertiam partem prædicti psalterij, vt ob nullum strepitum, vel tumultum bellicum, nec ob vllam rebus gerendis curam ab eo finiendo desisteret, quod à quodam nostro Hispano captiuo eius fide digno accepimus.

a 2. d. 20. q. 2. art. 3. q. 3. ad 2. & 3. d. 25. q. 2. art. 2. q. 2. ad 3.
b Cap. ad audientiam, de sent. excom.
c In 4. d. 20. q. 2. art. 3. q. 3. ad 2. & 3. d. 25. q. 2. art. 2. q. 2. ad 3.

Vigesimumnonum Miscell. de eodem Psalterio, & Rosario.

1 *Confrater non implens onus an gratiis gaudeat.*
2 *Condtio & modus multum differunt.*

1 SVNT & aliæ quæstiones de præfatis, & aliis confratribus quotidianæ, à nemine quem legerim tractatæ. Prima est illa, quæ me olim torsit, an confratres cuiusdam celeberrimæ confratriæ, quibus erant concessæ multæ gratiæ, puta eligendi cõfessarium, commedendi oua, & lacticinia in diebus ieiuniorum, audiendi diuina officia tempore interdicti, & quærendi indulgentias plurimas, & in his aliquas plenarias iniuncto confratribus onere dicendi semel in hebdomada quinque Pater noster, & totidem Aue Maria, & audiendi quasdam in anno missas, & interessendi quibusdam supplicationibus & congregationibus. An inquam confratres illius confratriæ, qui absque iusta causa desinebant subire & implere omnia prædicta, sed tantum aliqua, vel forte nulla, possent iuste vti præfatis gratiis? Nã pro parte negante vrgebat illud Apostoli. [d] *Qui non laborat non manducet*, & illud elogium naturale. *Commoda qui sentit, sungatur onus emolumentis.* [e]

Pro parte vero affirmante præmebat, quod pauci omnia illa onera toto anno implebant, & durum videbatur eos omnes excludere à gratiis tam quotidianis, quibus sine scrupulo vtebantur, & quod clerici & religiosi apostatæ gaudent priuilegiis Canonis, & fori, [f] licet non recitent horas, nec gestent suum habitum, & quod beneficiarius non perdit suum beneficium quamuis non resideat, nec suum iuste faciat officium, licet ob hoc illud detur, [a] nec ius colligendi illius reditus, licet teneatur ad restitutionem, iuxta alibi [b] dicta.

2 Denique quod licet acceptum sub conditione propria non quæratur, nisi ea impleta, [c] acceptum tamen sub modo, qui aliquando appellatur conditio, licet impropriè [d] regulariter quæritur ante modum impletum: [e] ob quæ, & alia quædam in hanc inclinaui partem, inquam etiam nunc inclino per eadem, & ad opposita responderi posset, quod probant quidem illos confratres obligatos fuisse ad subeunda onera suæ confratriæ, & peccasse non subeundo illa absque iusta causa nisi statuta liberassent eos à peccato, vt 3. statutum huius sanctæ confratriæ liberat, vt diximus in 8. Miscell. non tamen propterea perdidisse illas gratias, sicut & præfati clerici, religiosi, & beneficiarij peccant quidem non recitando, non gestando suum habitum, vel non residendo, sed non propterea perdũt ipso iure beneficia, & gratias ordini, & religioni concessas.

a Cap. ad audientiam, de sent. excom.
b Cap. cum dilecti, de rescript.
c Cap. ad audientiam, de sent. excom.
d Cap. ad audientiam, de sent. excom.
e Cap. ad audientiam, de sent. excom.
f Cap. ad audientiam, de sent. excom.

Trigesimum Miscellaneum de eodem Psalterio, & Rosario.

1 *Indulgentiam quærit faciens quod illa requirit.*
2 *Culpa carens non meretur pœnam.*

1 QVAESTIO huic affinis est, An indulgentiam plenariam præfatam semel in vita, & semel in morte ab Innoc. VIII. concessam, quæratis confrater, qui aliquot hebdomadis, mensibus, vel annis, dixit psalterium, & aliis non? Ad quam breuiter dico quod sic: tum per dicta in proxima quæstione. Tum quod qui dicit illud aliquot hebdomadis, & aliquot non, licet perdat communicationem bonorum confratriæ illarum hebdomadarum, quibus non recitat illud: non autem perdit participium illarum, quibus recitat. Tum quia indulgentia fuit ab Innoc. VIII. concessa his, qui legitime scriberentur in confratria, nihil addito de recitatione psalterij: & ita videtur sufficere, quod scribatur quis in illa, & obliget se ad seruanda statuta eius: quoniam sicut non quærunt indulgentiam, qui non faciunt opus, ob quod illa conceditur: ita quærunt eam, qui faciunt id, quod ob illa conceditur, & sola scriptio cum vera voluntate implendi statuta, est bonum opus, ob quod indulgentia potest concedi ex mente omnium. [f]

2 Tum quia omissio recitationis psalterij non est peccatum confratri eam omittenti per tertium statutum supra [g] relatum, & non videtur tantæ indulgentiæ iactura mulctandus, qui nihil peccauit. [h] Tũ quia qui contrariam partem teneret, cogeretur concedere, quòd solus ille lucraretur illam, qui omnibus hebdomadis vitæ suæ, à tempore scriptionis recitaret psalterium: nam qua ratione requirerentur aliquot recitationes, eadem requirerentur omnes, quod nemo concedat.

a In Miscell. 4 & 7.
b Cap. ad audientiam, de sent. excom.
c Cap. ad audientiam, de sent. excom.
d Cap. ad audientiam, de sent. excom.
e Cap. ad audientiam, de sent. excom.
f Cap. ad audientiam, de sent. excom.
g 2. d. 20. q. 2. art. 3. q. 3. ad 2. & 3. d. 25. q. 2. art. 2. q. 2. ad 3.

Trigesimumprimum Miscell. de eodem Psalterio, & Rosario.

1 *Gratiarum partem quærit, qui partem requisitorum facit.*

1 OCCVRRIT etiam alia quæstio his affinis, scilicet, an confrater huius confratriæ recitans qualibet hebdomada psalterium, & non faciens alia, ad quæ obligatur, fruatur omnibus gratiis cõfratribus concessis? Ad quam respondetur quod sic, exceptis his, quæ fiunt in illis actibus, quibus debet interesse, & sine iusta causa non interest: quales sunt missa diei Annunciationis, & aliæ præfatorum anniuersariorum: quia ratio particularis suadet, vt non gaudeat his, licet generaliter aliis gaudeat: & consequenter fruetur indulgentiis concessis ob recitationem psalterij: imo & indulgentia præfata plenaria, iuxta dicta in præcedenti Miscellaneo, & indulgentia centum dierum concessa quolibet quinque festorum prædictorum. [a]

Occurrit etiam alia quæstio, scilicet an è contrario faciens omnia alia, & non recitans psalterium qualibet hebdomada fruatur eisdem. Ad quam respondetur, quod fruetur gratiis, quæ dantur pro actibus, quibus interfuerit, non autem aliis: quia licet non recitans psalterium debitum non peccet: perdit tamen communicationem bonorum aliorum confratrum, quæ faciunt in illis actibus, quos ipse deberet facere, & non facit, vt habet tertium statutum. [b] Ex quibus infertur, confratres præfatos frui gratiis aliquorum bonorum aliorum confratrum, & aliquorum non.

a In Miscell. 3. in litteris Alexãd. legat.
b In Miscell. 8. relatum.

Trigesimumsecundum Miscell. de eodem Psalterio, & Rosario.

1 *Rosarium, vel psalterium constans ex certo numero, alternósque Pater noster, vel Aue Maria, qui obligatur, vel de consilio vult dicere, vt satisfacit suo proposito alternatim cum alio, vel diuersis horis diei per partes dicendo.*
2 *Psalterium vel Rosarium dicere alternatim cum alio, vel diuersis horis dies vt vtile.*
3 *Orandi modus vtilis expectanti alios ad aliquid agendum Pater noster, & Aue Maria, quinquies dicendi cum alius modus vtilis.*

1 ADMONEO postremo candidum, & in eandem gloriosissimam virginem matrem pium, ac deuotum lectorem, tenuisse me in Enchiridio, siue Manuali de oratione duas conclusiones nouas, & mea sententia valde vtiles. Alteram [c] scilicet, posse quem vtiliter tam ad excusandum se à peccato, si votum, vel præceptum ad id vrgeret, quàm ad plus merendum, si absque debito voluntariè id faceret, suo proposito satisfacere dicendo aliquem certum numerum Aue Maria, vel Pater noster: qualem habent corona, psalterium vel Rosarium virginis Matris, recitando illa cum alio alternatim eo modo, quo ego frequentissime solitus sum facere iter faciens, & interdum domi manens, vel ad stationes iens cum familiaribus meis, & aliis sociis & amicis. Ita quod omnes dicamus simul orationes Dominicas, & alternatim orationes siue salutationes Angelicas. Alteram conclusionem posui vbi supra, [d] scilicet, eum qui debet recitare aliquo die psalterium vel Rosarium recitando illud eadem die, sed diuersis horis eiusdem diei

c In c. 10. num. 11.
d In eod. c. 10. n. 37.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ex honesta aliqua causa interruptis, perinde meretri & satisfacere, ac si vnico contextu sine vlla interruptione illud perficeret.

2 Ex quibus duabus conclusionibus in prædictis numeris efficaciter probatis infertur, priorem esse valde vtilem multis conuenientibus ad iter faciendum, vel deambulandum in curribus, vel equis, vel pedibus, vt solent heri cum familiaribus suis, vel ad venandum, putandum vites, vel aliquid aliud oratioui compatibile agendum ad hoc, vt recitent ea vigilantius, & deuotius, & ad impediendas mentis euagationes, & alia vaniloquia eorum qui cessarent à recitando, si non recitarent cum aliis alternatim.

3 Alteram item esse commodã plurimis, qui multum temporis perdunt euntes ad Ecclesiam, vel congregationes, & expectantes socios ad horas dicendas, vel expedienda negotia, vel expectantes audientias Magnatum, Iudicum, Aduocatorum, vel aliorum amicorum occupatorum, nihil agunt, nec recitant prædicta, putantes non posse illa finire antequam congregatio adunetur, aut audientia præbeatur, aut alia, quam sperant occupatio veniat: & credunt quod nihil proderit eis partem eorum dicere ad effectum, vt censeantur dixisse illa: etiam si post illas occupationes superuenientes ea perficiant. Qui si putarent posse recte dicere aliquam, vel aliquas decades psalterij, vel Rosarij ad effectum, vt dicendo postea alias cenferentur perficere illas, libenter dicerent tunc illas, & lubentius post illas occupationes alias restantes.

4 Admoneo item, quendam egregium virum re ac fama eruditum consuluisse quibusdam confratribus, qui statuto confratriæ obligabãtur dicere quinquies Pater noster, & quinquies Aue Maria: qualibet hebdomada: posse illa dicere alternatim, pronunciando dimidium, & audiendo alterum dimidium, vt dicuntur in choris Psalmi & aliæ preces: & idem posse dici de recitatione psalterij D.N. Iesu Christi, quod constat ex triginta tribus Aue Maria, & quinque Pater noster, & de corona virginis Matris, & aliis similibus. Quæ complures magna cum euagatione mentis, somnolẽtia, & parua deuotione, & minore attentione solent recitare cum singulatim singuli ea separatim recitant. Hactenus de Miscellaneis modum orandi per psalterium, & Rosarium gloriosissimæ virginis matris Mariæ tangentibus: nunc vero de institutione recta oratorum, & actis quibusdam eorum.

Trigesimumtertium Miscellaneum.

1 *Orationis integra doctrina vt personas orantium, & modos eas eligendi comprehendit.*
2 *Persona prius, quam eius actus consideranda.*
3 *Confessarij bona pars cultorum vineæ Domini.*
4 *Beneficia omnia vt requirant tot qualitates, quot Episcopatus. 7. & 8.*
5 *Episcopo quot, & quæ qualitates requisitæ secundum Paulum.*
6 *Doctoratum qualem requirat Episcopatus, & qualem alia beneficia.*
8 *Episcopo promouendo plus requirit Tridentum, quam Paulus.*

1 Hoc trigesimumtertium Miscellaneũ, & ferè alia consequentia continebunt doctrinam de vitandis peccatis, quæ in modis deligendi ministros ad munera orandi admitti solent: partim quia id facere rogamur: partim quia in Enchiridio de oratione hanc partem omisimus: & nonnullis eruditis videtur ad integram de oratione doctrinam pertinere, vt per eam noscatur quis, & quo fine, ac modo munera orandi appetere, & petere iustè possit, simul quo fine, quoque modo deligere, promoueréque debeant hi, ad quos ea res pertinet, iuxta illud Caij [a] Iurisconsult.

2 *Quæsiturus de testamenti valore in primis debet quærere de persona, an testamenti factionem habuerit*: partim quia Confessariis (quibus tanquam præcipuis vineæ Domini cultoribus operam nostram libenter impartimur) multa dubia quotidiana occurrũt circa huiusmodi sordidas munerum appetitiones, petitiones, & competitiones, electiones & promotiones.

4 Quæritur igitur in hoc 33. Miscellaneo, an ea omnia, quæ Paulus ille diuinus in epistolis ad Timoth. [b] & ad Titum [c] requirit in aliquo ad hoc, vt sit dignus siue idoneus Episcopatu, requirantur ad hoc vt quis sit dignus siue idoneus alio beneficio Ecclesiastico inferiore curato vel simplici? Ad quod respondeo primo quæstionem esse nouam, & eius partem negatiuã proculdubio videri veram vulgo, & appetentibus beneficia, præsertim magis ob reditus eorum, quam ob officia spiritualia eis annexa.

5 Pro quibus facit, quod Paulus de requisitis tantum ad Episcopatum statuit: & multa specialia statuuntur per canones, [d] pro habentibus Episcopatus, quæ non conueniunt habentibus alia beneficia, & quod illa quæ requirit Paulus ad Episcopatum videntur esse nimium multa, ad hoc vt requirantur ad alia beneficia Ecclesiastica inferiora. Paulus enim ad Timot. sic ait, *Oportet Episcopum irreprehensibilem esse, vnius vxoris virum, sobrium, ornatum, prudentem, pudicum, hospitalem, doctorem, non vinolentum, non percussorem, sed modestum: non litigiosum, non cupidum, sed suæ domui bene præpositum*: quæ ipsa in sententia eisdem ferme verbis repetit ad Titum. [e] Per quæ videtur ad Episcopatum requiri Doctoratus, & scientia docendi sanam doctrinam, & respondendi contradicentibus ei: at constat non esse necessarium Doctoratum, nec tantam scientiam ad alia beneficia.

Contraria tamen pars affirmatiua videtur verior: tum quia Gratianus ille in hac re versatissimus præfata duo dicta Pauli citat in quodam loco, [f] & in eorum declaratione, quã per multas distinctiones prosequitur, videtur extendere illa ad omnes clericos ad beneficia promouendos, in aliquot summis siue principiis earum: [g] tum quod Alexander III. in Concilio Lateranen. sic ait, [h] *In cunctis sacris ordinibus, & Ecclesiasticis ministeriis sunt ætatis maturitas, gravitas morum, & litterarum scientia, inquirenda.*

In quibus pondera verbum cunctis ministeriis: & quod tria illa comprehendunt ferè omnia, quæ requirit Paulus in dicta epistola: si satis perpendantur, excepta fortè bigamia, à qua immunem debere esse Episcopum ipse statuit per illa verba, *vnius vxoris virum*: à qua etiam omnes ordinandos, & promouendos esse debere alienos multis canonibus cauetur. [i]

Nec

6 Nec obstat, quod videtur requirere quod sit doctor ad episcopatum, & quod in Concil. Trident. [a] nouè statutum sit, vt sit Doctor, Magister, vel Licentiatus in Theologia, vel iure Canonico: aut saltem habeat publicum testimonium alicuius Academiæ de sufficienti ad Episcopatum eruditione, non inquam hęc obstant: quia Paulus non requirit gradum Doctoratus, siue munus illud Mineruale, quo in Academiis donantur qui doctores constituuntur: sed quod sit tanta doctrina, quanta est ad Episcopatum rectè gerendum necessaria.

7 Et Alexander III. etiam requirit tantam litterarum scientiam ad omnia beneficia, quanta est ad illa bene gerenda necessaria, ad hoc vt illorum collatio sit bene facta: licet non quo ad hoc, vt sit valida: & ita in effectu talem doctoratum siue scientiam requirit ad illorum singula, qualis ad ea regendum est necessaria, vt Innoc. & omnes alij significant declarando eius dictum, [b] & consequẽter ex dicto Pauli colligiur quidem maiorem scientiam requiri ad episcopatum, quam ad alia: sed non, quod non requiratur ad alia scientia ad ea regenda idonea: immo potius colligitur contrarium si bene perpendatur.

8 Non obstat etiam præfatum Concil. Tridentin. quod ad episcopatum requirit testimonium de sufficientia litteraturæ publicum, quod non requiritur ad alia omnia beneficia: quia nos loquimur de requisitis à Paulo, & nõ de requisitis à posterioribus eius. Quare resoluendum videtur, quod omnia quæ requirit Paulus ad Episcopatum, vt quis Episcopatu sit dignus & idoneus, requiruntur etiam ad hoc, vt quis sit dignus & idoneus ad alia beneficia: sed non adeo magna, & eiusdem eminentiæ: & consequenter neminem esse dignum beneficio, cui non insit puritas à vitiis, & ornatus virtutum, quas episcopatus requirit, saltem in gradu inferiori: quod maxime ponderandum arbitror ab omnibus beneficia cupientibus.

Trigesimumquartum Miscellaneum.

1 *Beneficio indignus an sit omnis peccato mortifero infectus.*
1 *Gratia gratum faciente carens, an iustè promoueatur.*
2 *Gratia, & charitas idem, vel simul semper sunt.*
3 *Boni licet desint non est promouendus malus.*
4 *Peccato in mortifero status sextuplex.*
5 *Beneficij prouisio facta peccatori quæ valet.*
6 *Peccata venialia, nec mortifera emendata non obsunt promouendo.*
7 *Gregorius XIII. etiam in hoc magnum exemplum.*
8 *Beneficium quærenti oratio apta.*

1 Magnae, & quotidianæ, parúmque pro dignitate tractatæ quæstionis est, An præter prædicta requiratur, quod promouendi ad beneficia sint in statu gratiæ, ita quod omnis peccato mortifero infectus sit adeo indignus eis, vt patiens se promoueri, & eum scienter promouens peccent? Cuius partem affirmatiuam videtur astruere Caiet. & Sot. nam Caiet. [c] sic ait, *Nota quod omnes comparationes eligibilium ad Ecclesiastica mysteria præsupponunt bonitatem absolutè, hoc est esse bonum virum, hoc est quantum humana fragilitas concedit personam illam esse in gratia Dei. Vnde qui manifestè tenet concubinam, vel in alio peccato mortali creditur versari, extra latitudinem eligibilium seu promouendorum est. Propterea in littera dicitur, quod interdum minus boni: & non dicitur quod mali præferantur melioribus*: hæc Caietan. Sotus autem [a] requirit in promouendo ad beneficium, *vt in eo sanguis Christi feruescat, & eius amor inardescat, & insit ei charitas.*

2 At constat quod charitas nusquam est sine gratia gratum faciente: licet non sit eadem, secundum Thomam, [b] quem defendit Caietan. quémque soleo sequi postquam satis perpendi quandam Clementinam, quæ est prima de summa Trinitate. [c] Et idem Sot. alibi [d] sic ait, *Nemo sine charitate potest simpliciter dici bonus*: & paulo inferius, *Primum idoneitatis fundamentum debet esse bonitas siue probitas, sine qua nemo potest esse ad spiritualia beneficia idoneus*: quorum vterque nititur doctrina S. Thom. [e] qui alibi ait, *Charitatem efficere quem bonum, aut meliorem simpliciter*: & paulo inferius significat, *Eligendum debere pollere sanctitate, non tamen excedere alios illa, si alijs donis est aptior ad fungendum munere, ad quod eligitur.*

3 Adde, quod Caietan. [f] vt prædictum est ponderat, quod S. Thom. dixit quidem minus bonum interdum eligi posse, non tamen indignum siue prauum. Et Albertus probatus ab Angelo, [g] ait mortifere peccare illum qui confert beneficium malo, etiam si deficiant ministri. Sed & Panormitanus [h] ait existentem in peccato mortali non posse eligi, vbi & alibi [i] resoluendo addit: *Collationem factam existenti in peccato graui mortali, non valere*: quod etiã glossa Ioannis tenet. [k] Idem sentit Fredericus, [l] dicens: *Collationem periuro factam non valere*: quem & alios multos ad hoc citat Felynus. [m] Pro quibus primo faciunt multa capitula, quæ citat Gratianus [n] dicens in summa, *Quod homicida, adulter, fornicator, & fur, si post promotionem conuincantur, debent deijci.*

Secundo facit illud supra citatum [o] Alexandri. *In cunctis ministeriis Ecclesiasticis requiritur ætatis maturitas, & morum grauitas*: peccatum enim mortiferum repugnat charitati, sine qua nulli perfecti mores, nec vlla virtus vera, vel saltem quæ plenæ virtutis rationem habeat, est, secundum S. Thomam, [p] iuxta declarationem Caiet. [q] & illud Apostoli. [r] *Oportet Episcopum esse irreprehensibilem*: & illud eiusdẽ ad Titum, [s] *Oportet Episcopum esse sine crimine*: id est, peccato mortifero secundum Augustinum relatum à Gratiano. [t]

Tertio facit, quod duo illa Apostoli dicta Gratianus citat. [u] Et in eorum declaratione, quam per multas distinctiones prosequitur, videtur, [x] extendere, ad omnes in Ecclesiastica munera promouendos.

Quarto facit nouè, & neruosè, quod promoti ad beneficia sunt intercessores & legati populi ad Deũ, pro eius gratia impetranda, & peccatorum venia, vt alibi [y] post S. Thomam [z] diximus, & tales intercessores non debent esse inimici Dei: quia secundum Gregorium in pastorali, relatum à Gratian. in summa, [a] *Cum is qui displicet ad intercedendum mittitur, irati animus ad deteriora prouocatur*: at constat omnem peccato mortifero quamlibet paruo infectum esse inimicum Dei. [b] Ergo mortifero peccato infectus non est dignus beneficio.

Contraria tamẽ pars videtur vulgo gratior. Tum quia alioqui sequeretur multos promotores, & promotos peccasse, peccatéque mortiferè multa peccata, de quibus pauci se accusant. Tum quia promotio

criminosi

a lib. 3. q. 6. artic. 2. conclus. 5. & in princip. conclus. 6.
b 1. 2. qu. 110. art. 3. & 4.
c 5. fi. vbi bora glo. verbo in formam gratia.
d Lib. 10. q. 2. art. 3.
e 2. 2. qu. 185. art. 2. & quolibet. 6. art. 9.
f In d. q. 61. art. 2.
g In summa verbo acceptio. 5. 6.
h c. fi. de elect. & ordin. ministr. num. 6.
i In c. fi. eiusdem tit. de iureiu. nom. 3.
k c. 1. 98. dist.
l Consil. 50. in c. 2. de refcri. n. 4. n c. Apostolus, & alia multa præsertim c. quicunque. 81. dist. & c. 1. sub dicto cap. Apostolus.
o c. cum in cũctis. de elect.
p 2. 2. qu. 23. art. 7.
q Ibidem.
r 1. ad Timot. c. 3.
s Ad Titum cap. 1. 5. nunc autem distinct. 24. col. 2.
t In d. nunc autem, vt dictũ est supra.
y In Enchirid de orat. c. 18. num. 8. & c. 21. num. 3. 2. 2. p. qu. 22. art. 1. & 4. & q. 26. artic. 2. 49. d. in argu. cap. ipse. 1. q. 1. & c. conuenior. 23. q. 8. tradit Tho. quolib. 8. ar. 6. b Iacob. c. 5. & c. 1. 5. decret. de pœnit. dist. 1. & c. de-fleat. de reg. iur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

criminosi valet, nisi cum crimen inducit irregularitatem, vel inhabilitatem specialem iuxta Theoriam communem in praxi receptam, & à Felyno,[a] & à citatis ab eo fundatam. Tum quia alioqui sequeretur promouendos oportere se perinde præparare ad beneficia acceptanda, ac ad suscipienda sacramenta, præterquam Eucharistiæ, (ad quod requiritur non solum contritio, vt ad alia, sed etiam confessio, iuxta quandam glossam singularem,[b] in canonem à Concilio Trident.[c] redactam.) Quod & si certè optandum & consulendum esset, vulgo tamen non videtur necessarium. Tum quia præfatus Alexander, & Concilium Lateranense, non statuerunt promouendum debere esse in statu gratiæ: sed debere habere morum grauitatem, quæ non videtur quocunque peccato mortali tolli. Tum denique, quod nec S. Thomas, nec Augustin. nec alij interpretes epistolarum Pauli, videntur requirere statum gratiæ in Episcopo, quando eligitur, vel confirmatur, vel ei confertur episcopatus: licet cum consecratur (quia tunc sacramentum ordinis, & Eucharistiæ accipit) aut cum celebrat debeat procurare, vt in eo statu ueniatur.

4 Pro resolutione, & concordia omnium supra pro vtraque parte citatorum videtur dicendum primo, quòd sex modis contingit promouendum esse in statu peccati mortiferi. Primo quidem, cum est infectus mortifero peccato inducente ipso iure irregularitatem, vel aliam specialem inhabilitatem ad beneficia, de quo dicendum est, quod non solum peccat mortiferè acceptando beneficium, ad quod est inhabilis, siue peccatum sit notorium, siue famosum, siue occultum: sed etiam promotio est ipso iure nulla, & indiget nouo titulo, adempta prius habilitate ad habendum illud.[d]

Secundo, contigit promouendum esse in statu peccati mortiferi, quod non inducit quidem irregularitatem, vel aliam inhabilitatem specialem ipso iure: sed est notorium & depositione dignum, de quo est dicendum idem, quod est dictum de priore: quia per notorietatem huiusmodi criminis inducitur irregularitas,[e] de qua vtiliter & compendiosè scripsimus in Manual. Confessar.[f]

Tertio, contingit promouendū esse in statu peccati mortiferi, quod non inducit ipso iure inhabilitatem, nec est dignum depositione, sed est notorium, vel famosum, de quo dicendum quod acceptando beneficium peccat mortiferè, & non valet promotio: quia illa fit contra Concilium Lateranense,[g] & collationes factæ contra illud sunt ipso iure nullæ, vt satis probatur in eodem, vbi[h] Panormit. communiter receptus id annotauit. Quod tamen arbitror limitandum, vt solum procedat in crimine graui, vel ita qualificato infamia iuris, scandalo, diutina continuatione, vel alia qualitate propter quod iudicis arbitrio veniret deponendus, saltem à beneficio, iuxta pulchrè notata per Panormit.[i]

5 Quarto, contingit promouendum esse in statu peccati mortiferi, quod tamen non inducit ipso iure inhabilitatem ad beneficia, nec est notorium, vel famosum: licet sit probabile: de quo dicendum, quod si sciens se in tali statu esse acceptat, mortiferè peccat, præsertim si esset in affectu continuandi peccatum, per præcitata pro parte affirmatiua quæstionis, quæ probant idem esse dicendum etiam si non habeat affectum cōtinuandi peccatum, modo non pœniteat eum iam perpetrati: sed promotio tenet ipso iure, nec indiget nouo titulo: quia non videtur facta contra Concilium præfatum Lateranense: cum per peccata huiusmodi occulta non videatur tolli grauitas morum per illud necessario requisita: cúmque S. Thomas in præfata epistola ad Titum sic dicat, *Non vult dicere Apostolus, quòd qui mortaliter peccat postbaptismum non possit eligi: sed quod eligendus non est infamis.*

Quinto, contigit promouendū esse in statu peccati mortiferi qui ignorat probabiliter se in eo esse, propterea quod confessus est, vel contriuit peccata sua modo, suo iudicio, sufficienti: licet verè coram Deo non fuerit talis, de quo dicendum, quod non peccat acceptando, & valet promotio: quia nullus qui semel mortiferè peccauit potest certo scire, nisi per diuinam reuelationem, se esse dignum amore Dei, & gratia eius ornatum, vt post Iobum,[a] & Ecclesiasticum[b] declarauit Concil. Trident.[c]

Sexto, quòd contingere potest promouendum esse in statu peccati mortiferi occulti, & non inducentis ipso iure inhabilitatem: sed non pœniteat eius. quia non meminit, vel non aduertit se esse in tali statu. Neque nouit, quod ad acceptandum beneficium requiritur tanta puritas, & propter hanc ignorantiam & incogitantiam non agit pœnitentiam, quam ageret, saltem mentalem, si hæc nosset vel aduerteret: de hoc videtur satis æquè posse dici quod non peccat, saltem mortiferè acceptando non præmissa pœnitentia: quia ignorantia & incogitantia, quæ est causa transgressionis legis, excusat à peccato saltem mortifero quando ipsa non est peccatū secundum Thomam communiter receptum.[d]

6 Aduertendum tamen primo, quod non otiosè dixi de existēte in statu peccati mortiferi: quia peccata venialia etiam notoria, vel famosa, non sufficiūt ad faciendum quem indignum beneficio, ita vt peccet mortiferè acceptans beneficium eo infectus, vt latè probat Gratianus[e] authoritate Augustini, Hieronymi, & aliorum. Aduertendum secundo, quod non sufficeret ad prædicta fuisse aliquo mortali crimine infectum vel infamatum, si iusta pœnitentia & emendatio subsecutæ essent, vt eleganter determinat Rabanus:[f] nisi crimen induceret inhabilitatem, vel impediret executionem ordinis ipso iure post pœnitentiam per quoddam responsum Gregorij.[g] Vnde non abs re vidimus sanctè promotū fuisse quendam egregium virum præsentatum ad episcopatum, contra quem fuit obiectum crimen ante decem annos commissum, (quod erat quidem graue: sed non inducens inhabilitatem, nec impediēs executionem post pœnitentiam) eo quod iusta pœnitentia & emendatio subsecutæ fuissent.

7 Ex quibus colligitur primo ratio, qua fœl. record. Gregorius XIII. iuxta suum nomen in regendo suo grege vigilantissimus, magno promotorum omnium exemplo iubebat, vt beneficiorū collationes à se faciendas præcederet informatio morum sufficiens promouendorum in terris eorum, vel in vrbe facta.

Secundo, valde præposterum esse maxima cura, & solicitudine per se & alios, per fas & nefas quærere beneficia, & parum curare de contritione, & minus de confessione culparum mortiferarum, quod a multis vbique fieri videmus.

Tertio

a In c. 2. de sent. num. 4.

b c. de homine. de celeb. miss. c Can. vltim. sess. 13.

d d. c. cum sanctis. si celeb. de elect. ex com. ministr. cum annotat. ei per Inno. ibi, & cap. cū nostris de coniug. præben. e Arg. c. 6. de tempo. ordinan.

f Cap. 15. nu. 73. & c. 17. nu. 248.

g Relatum in d. c. cū in cunctis.

h In 5. lib.

i In c. ad si clerici. à nu. 35. de iudic.

Tertio, saluberrimum antidoton fore volenti acceptare præsentationem, electionem, collationem, vel aliam quamlibet prouisionē beneficij sibi faciendam præmittere confessionis sacramentalis, aut certè contritionis, per illum modum breuem, quem nos alibi[a] ponimus, orationem, nempe.

8 *Confiteor tibi Domine omnipotens & misericors Deus, quod ego N. peccatum peccaui, & pœnitet me illius, & omnium aliorum mortiferorum, quæ vnquam admisi ob amorem quo te, super omnia diligenda, diligere, & tuas offensiones mortiferas super omnia odio habendas odisse debeo, & propono, tua ope, nunquam ea iterare, nec alia mortifera committere, & tempore debito ea confiteri præmissa speciali, quæ in id fuerit necessaria, detestatione, oróque summissime, vt secūdum magnam misericordiam tuam misereatur mei, quo beneficium hoc digne valeam acceptare, & fiam apud te intercessor populi tui vtcunque acceptus, Amen.*

Trigesimumquintum Miscellaneum.

1 *Beneficium indigno conferens, vel procurans, vt ei conferatur, peccat mortiferè, etiam si sit Papa, nisi, &c.*
2 *Papa non est dominus, sed summus dispensator beneficiorum, & omnium reditumm eorum.*
3 *Gregorius XIII. ab his monstris abhorret.*
3 *Papam & prælatos vrgendo ad conferendum qui peccant.*

1 QVOD omnis, qui sciens vel debens scire, promouet indignum, vel procurat vt promoueatur ad beneficium Ecclesiasticum, peccat mortiferè,[b] etiam si esset Pontifex Maximus secundum Caiet.[c] cuius dictum magnopere amplificat Sotus:[d] quorum vterque id colligit ex S. Thoma,[e] dicente prælatos non esse dominos, sed dispensatores beneficiorum Ecclesiasticorum: quæ verba ponderans Caietanus sic ait, *Nota, quod prælatus Ecclesiasticus non est dominus, vt ministeria Ecclesiastica possit dare pro libito, sed dispensator, & sub nomine Ecclesiastici prælati clauditur etiam Papa, vt patet per authoritatem Pauli allatam in littera, ad probandum intentum: est namque Christi minister, & dispensator ministeriorum Dei:* quæ confirmat Sotus vbi supra[f] per alia, & in his per illud Pauli ad Corinthios,[g] *Sic nos existimet homo tanquam ministros Christi, & dispensatores ministeriorum Dei:* & per illud Lucæ. *Quis putas est fidelis seruus & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam.*

2 Ex quibus colligit Papam iure diuino esse dispensatorem, & non dominum horum spiritualium. Quam conclusionem maxime deberent perpendere summates, & alij multi intercedentes apud Pontificem Maximum: & alios inferiores prælatos, ne nimis obnixè & importunè beneficia peterēt pro suis amicis & familiaribus, vt quidam petaces faciunt, qui & semel, & iterum sanctè repulsi, non cessant à molestando per se, & alios donec obtineant: nec à detrahendo, si non obtinuerint, reputantes secum promotores nullam Deo de beneficiorum dispensatione reddituros rationem. Id autem quod Caiet. & Sotus dicunt, quod Papa non sit dominus beneficiorum, ipse profundius quam alij, alibi[h] declaraui, exponendo quandam glossam[i] dicentem, quod in beneficiis Papæ est pro ratione voluntas.

3 Ex qua Dominicus, & quidā alij, intulerūt quædam monstra, quæ ibi refero (à quibus fœl. record. Gregorius XIII. qui erat totius iuris callentis-

A simus magno totius orbis exemplo dum vixit abhorruit) quæque S. D. N. Sixtus V. fœliciter regnās eum imitatus abominatur: ibidem tamen efficaciter probo, eum etsi non sit dominus beneficiorum Ecclesiasticorum, esse tamen summum, & immediatum Dei dispensatorem omnium eorum, & redditum ipsorum: ita quod nemo alius habeat dispensationem etiam partis eorum, nisi ab eo immediatè, vel mediatè acceptam.

Addo tamen primo, quod prædicta extensio Caietani & Soti limitanda est, ne procedat, quando indignitas esset eiusmodi, quam ipse, qua maxima est potestate, abolere posset, qualis est defectus natalium vel irregularitas, iuxta Innocentium,[a] aut alia similis iure humano inducta: adeo quod quamuis expressè non dispensaret, tamen tacitè videretur id facere promouendo scienter. Quæ recepta conclusio est, & probatur per aliquot leges,[b] & traditur à Felyn.[c] Nolo tamen dicere, quod Papa non peccaret dispensando sic tacitè, vel expressè, sine iusta causa: sed quod valeret actus, licet ipse peccaret, quod vbi supra magis declaraui, & sentit Innoc.[d]

Trigesimumsextum Miscellaneum.

1 *Beneficium quale, à quo, & ob quid iustè appetitur.*
2 *Beneficium laicus vt iustè appetit.*
2 *Spiritualia ordinare in temporaria quale peccatum.*
3 *Beneficium curatum vt appeti possit.*

1 QVAESTIONIS est, An liceat cuiquam petere, vel saltē appetere beneficia Ecclesiastica? Pro parte enim negante facit, quod appetere superiorem locum spiritualem videtur esse peccatum, secundum Augustinū[e] dicentem, quod locus superior, licet bene regatur, indecenter tamen appetitur. Pro parte vero affirmante stat vsus totius orbis Christiani desiderandi beneficia non solum parua, sed etiam media & maxima.

Pro cuius resolutione dico primo, quod ei, qui non est dignus beneficio, ob aliquem defectum iuris naturalis, diuini, vel humani, non licet appetere illud pro tempore, quo fuerit eo indignus. Tum quia desideraret rem non suam indebito modo habere, quod est contra præceptum decimum Decalogi[f] relatum à glossa[g] quadam. Tum quia non licet cuiquam desiderare officium, vel munus pro tempore, quo eo iustè fungi non potest, vel nescit secundum Caium[h] I. C. & Gregorium,[i] & illud Horatij relatum à quadam glossa.

Sumite materiam vestris qui scribitis æquam
Viribus, & vestre diu, quid ferre recusem,
Quid valeant humeri: & illud Persij,
Publica lex hominum, naturáque continet hoc fas,
Vt teneat vetitos inscitia debilis actus.

Dixi pro tempore quo est indignus: nam pro tempore, quo post supplectionem, vel defectionem defectus fuerit dignus effectus, perinde potest desiderare, ac dignus pro tempore præsenti, sicut potest quis etiam iustè desiderare habere rem alienam pro tempore, quo iusto modo fuerit facta sua.

Secundo dico, quod quilibet clericus alioqui dignus potest licitè appetere in genere beneficium ad se sustentandum in statu clericali: quia secundum Apostolum,[k] relatum ab Innocent. III.[l] *Qui altari seruit de altari viuere debet.*

a Cap. nisi cum pridem. de renuncia. & cap. ad audiē. de homic. circa iii in Manuel. c. 17. nu. 191.
b l. idem Vlpianus ff. de excū. tutorum. l. quidam cōsulebat. ff. de re iudic.
c In cap. si quando. de rescrd. Cap. innotuit. de electio.

e In c. qui episcopatum. 8. q. 1

f Exod 20 g c. quid in omnib⁹ 32. q. 7.

h l. idem iuris ff. ad l. Aquil. i Cap. non est putanda. 1. q. 1.

k 1. Ad Cor. 9. i Cap. cum secundum de præb.

Tertio

Universidad de Deusto
Biblioteca

Tertio dico, quod quilibet clericus potest desiderare, etiam in specie hoc vel illud beneficiū simplex, ad cui seruiendum se iustè iudicat idoneum: quia nullo iure, nec vlla efficaci ratione id prohibetur: nam Augustinus pro contraria parte citatus, non intelligitur de beneficio simplici. Oportet autem quod principalius desideret illud ob officium spirituale iniunctum ei, quam ob reditus temporarios, alioqui enim peccaret: quia cum beneficium detur propter officium, [a] & consequenter officium sit finis beneficij, & redituum eius, peruerteret ordinem, volendo principalius hos quam illud, & ita peccaret contra illud Apostoli: [b] relatum in extrauag. Vnam sanctam: [c] *Quæ à Deo sunt, ordinata sunt*: & illud Iustiniani, [d] *Nil debet esse inordinatum*. Ex quo facilè inferas plurimos debere refrenare, dolare, aut reformare suas beneficiorum appetitiones, & retentiones: quia plurimi appetunt & retinent principalius beneficia ob reditus temporarios eorum, quam ob officia spiritualia eis adiuncta, & adeo quidem, vt sint qui nullatenus ob ea illa desiderent nec retineant. Quamuis arbitrer eos ob hoc solum non peccare mortiferè, si illa quæ ob ea de præcepto debent velint facere & faciant: sed tantum venialiter: at grauiter per infra dicenda. Quod tamen valde fugiendum est, cum nullum peccatum etiam leue veniale sit committendum propter vllum bonum temporarium, iuxta mentem cuiusdam glossæ: [e] quæ satis elicitur ex quodam elogio Augustī. [f] & ex quadam decretali Alexandri III. Et si qui tantopere anhelant ad beneficia, [g] suas appetitiones, petitiones, & retentiones, refrenarent, dolarent, aut reformarent iuxta prædicta, tranquillius viuerent, & assuescerent finem ponere curis.

2 Quarto dico, quod laicus non potest iustè desiderare beneficium pro tempore quo laicus fuerit: imo neque clericatum, vt illo mediante adipiscatur reditus beneficij, quibus sustentetur: quia vt subtiliter de more ait Caietan. [h] qui hoc facit, refert bonum spirituale, scilicet clericatum tāquam medium ad bonum temporarium, quod ait esse illicitum, & mortiferum, propter iniuriam magnam, quam facit rei spirituali, ordinando illa ad bona tēporaria tanquam ad finem, & subdit orbem esse plenum laicis id facientibus. Quam conclusionem arbitror verissimam quatenus habet eos peccare, non tamen eo modo eam veram quatenus habet eos peccare mortiferè: tum quia terribilis est, eo quod damnat innumeros, & obligat ad cōfitenda innumera peccata mortifera saltem mentalia & vocalia, nondum confessa. Tum quia falsum videtur fundamentum eius, quod ordinare spiritualia ad temporaria, nulla alia malitia addita sit peccatum mortiferum: quoniam vt alibi probamus, [i] contra Angelum [k] pro Syluestro, [l] & pro auctore postillæ eiusdem Angeli, [m] missare & alia spiritualia, etiam quæ sunt specialiter ordinata in gloriam Dei facere, etiam principaliter ob gloriam humanam non est peccatum mortale, nec illud vllo iure, vel efficaci ratione probat Caietanus quod peruersio ordinis, qua spiritualia ordinantur ad temporalia sit mortifera, licet sit peccatum. Tum quia certum est, ac à nobis latè probatum tam alibi, [n] quam alibi, [o] quod temporalia possunt esse finis minus principalis cuiuslibet virtutis, & ita potest laicus etiam iustè sine peccato desiderare clericatum principaliter ad seruiendum Deo, & minus principaliter ad habenda temporalia suæ sustentationi honestæ necessaria, quanto magis beneficium, quod inter spiritualia numeratur? [a] Quare concludendum videtur licere laico velle suum statum in clericalem mutare principaliter ad seruiendum Deo, & minus principaliter ad quærendum modo licito beneficium & reditus eius ad se sustentandum. Non tamen desiderare clericatum principaliter ob beneficium, & reditus eius, saltem non referendo illa in obsequium Dei, & ad seruiendum suæ Maiestati. Dixi saltem non referendo illa in obsequium Dei: quia si faceret illud, desinerent esse finis principalis, quia vt alibi diximus, [b] relatio finis alicuius operis in aliud efficit vt ille relatus non sit principalis: & ita huiusmodi desiderium cum tali relatione non solum non esset mortale sed neque veniale. Quæ omnia sunt valde notanda, quia quotidiana, & à nemine quod sciam resoluta.

3 Quinto dico (licet contrarium communiter doceatur (quod licitum est clerico digno aliqua Ecclesia parochiali appetere illam, tum per proximè dicta. Tum quia qui definit aliquid esse iustum, videtur definire tale esse illud, sine quo id consistere nequit: [c] imo & illud, sine quo id commodè consistere nequit, vt pulchrè determinat Aretinus, [d] per quasdam leges in hoc aptissimas, [e] quem frequenter in hoc commendat Dec. [f] & alibi sæpe contra quandam glossam. [g] At sacrosanctū Concilium Tridentinum statuit, quod omnes Ecclesiæ parochiales conferantur per concursum candidatorum, siue oppositorum, siue competitorum, qui moribus, & scientia fuerint inuenti digniores: quod non posset esse iustum, nisi etiam esset iustum non solum illas appetere, sed & petere & competere, cum illud absque hoc nequeat esse iustum. Quæ definitio conciliaris profecto satis vrget ad dicendum illum, qui dignus esset, posse iustè desiderare episcopatum principalius vt prosit quam vt præsit: cum etiam potuerit concilium [h] statuere vt episcopatus omnes, vel alicuius prouinciæ conferrentur per concursum. Dixi principalius, vt prosit, quam vt præsit: quia neque huiusmodi Ecclesia, neque episcopatus, neque vllum aliud beneficium spirituale, potest à quoquam appeti principalius, neque æquè principaliter vt præsit, honoretur, & habeat reditus, quàm vt prosit: siquidem esset actus inordinatus, quo temporaria fierent finis principalis spiritualium, quod nullatenus licet, vt alibi diximus. [i]

Trigesimumseptimum Miscellaneum.

1 *Episcopatus malè appetitur etiam à digno, nisi in duobus casibus secundum communem, à qua infra recedetur.*
2 *Episcopatum nullus appetit iustè vllo casu principaliter vt præsit.*
3 *Episcopatus tria continet, vnum vt finem, alia vt media.*
4 *Episcopatum appetere ob temporalia cur non est mortiferum.*
5 *Finis principalis actus rei spiritualis nequit esse tēporarius.*
5 *Episcopatum appetere ob Deum, & spiritualia tantum, vel principalius ob illa, & minus principaliter ob temporalia non est malum.*
6 *Referri potest in Deum omne, quod non est peccatum.*
6 *Bonum omne ob se tantum, vel ob se, & alia, vel ob alia tantum optabile.*

7 *Bonum honorarium tam, vel plus appeti potest, quàm pecuniarium.*
8 *Bona honoraria, & pecuniaria appetere ob se tantum malum. Possunt autem appeti ob alia, sicut & contemni.*
9 *Verbum videri fictionem vel præsumptionem significat.*
10 *Appetitum superioris loci esse peccatum sic intellige.*
11 *Episcopatus appetitus non est ita per se malus, vt mendacium,*
12 *Præsumptio contraria veritati cessat in foro Dei.*
12 *Appetitus episcopatus & altioris loci ita licitus, vel illicitus, vt appetitus laudis, & honoris, & alius rei vtilis.*
13 *Appetitus qui minus principalis licet, & non principalis.*
13 *Beneficium ob quid licet optare principaliter.*
14 *Episcopatus iustè optari potest, sed iustius renui.*

1 AN liceat etiam clerico digno Episcopatu appetere illum? & communiter tenetur quod non, per illud Augustini [a], *Superior locus, licet benè regatur, indecenter tamen appetitur*. in quo se fundat etiā S. Thomas communiter receptus [b], nisi in duobus casibus. Prior est, quando & vbi necessitas ecclesiæ id requirit, vt idem Augustī. exprimit [c]. Posterior cum charitas à Deo inspirata in id mouet, iuxta illud Esaiæ [d], *Ecce ego, mitte me*. relatum à Gregorio [e], sed quia inspiratio potest esse à bono & malo spiritu, nō debet illi credere, nisi aliquo supernaturali signo id sibi innotescat, vt satis sentit S. Tho. & notabiliter declarat Caie. [f] Pro quo facit, quod inspiratio & missio interior nō est credenda, nisi miraculo, vel sacræ scripturæ testimonio comprobetur, secundum Innocen. III. [g]

2 Quæ tamen limitationes etiā sublimitandæ sunt, vt solum procedant in iis qui desiderant episcopatum principaliter, vt prosint siue vt faciant opera & officia episcopalia; quia nunquam licet illum appetere principaliter vt præsint, siue vt habeant celsitudinem gradus, aut honorem, aut reditus temporarios; quia non licet spiritualia ordinare ad temporaria, tanquam ad finem eorū, vt prædictū est [h]. Tum quia illud Apost. [i] *Qui episcopatum desiderat bonum opus desiderat*. relatum ab Augustino [k], significat q̄ qui bene desiderat episcopatum, præcipue desiderat ad operandum opera incumbentia episcopatui, ideſt vt proximis prosit.

3 Tria enim inueniūtur in episcopatu secundum S. Thomam emunctissimè de more sic fere loquentem *in episcopatu tria possunt considerari, quorum vnum est principale, & finale, scilicet episcopalis operatio, per quam vtilitati proximorum intenditur secundum illud* [l], *pasce oues meas. Alterum autem est altitudo gradus, quia episcopus super alios constituitur, secundum illud* Matth. [m] *fidelis seruus & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam. Tertium autem est, quod consequenter se habet ad ista, scilicet reuerentia & honor, & sufficientia temporalium, secundum illud ad Timoth. Qui bene præsunt presbyteri duplici honore digni habeantur* [n]. & mox in summa determinat, *quod appetere siue desiderare episcopatum propter honorem, reuerentiam, & sufficientiam temporariam, & bona temporaria, manifestè est vitiosum, & pertinet ad ambitionem vel auaritiam: appetere autem propter celsitudinem gradus, esse præsumptuosum, appetere autem propter operationem, vt prosit proximis esse quidem per se laudabile, sed quia habet coniunctam celsitudinem gradus, & ob eam deberet honor, & reuerentia, videretur præsumptuosum & ideo cessante necessitate, & inspiratione diuina non licet illum appetere, etiam propter operationem, vt prosit.*

4 Circa quæ aduertendum primum, quod licet omnes tres præfati modi appetendi dicantur illiciti à S. Thom. extra duos prædictos casus, nullus tamen eorum dicitur esse mortifer ab eo.

Secundo, quòd Cajet. ait primum eorum esse mortiferum, eo quod per eum appetitur episcopatus tanquam medium ad bona temporaria vt finem, & ita continet peruersionem ordinis, quem habent bona temporaria ad episcopatum & curam animarum, quæ sunt spiritualia, eo quod hæc quæ deberent esse finis, efficit medium ad illa quæ deberent esse medium. Cuius conclusio, quam etiam tenuit alibi [a] semper in hunc diem nobis placuit; sed nunc displicet eisdem rationibus quibus supra [b], displicuit illa eiusdem, qua tenuit laicum peccare mortaliter desiderando clericatum ob beneficium & redditus eius. Secundo, quod ipsemet fatetur alios duos modos appetendi non esse mortiferos, attamen (quicquid ipse subtiliter certe de more disputat) etiam in eis peruertitur ordo, licet non tantum quantum in hoc. Tertio, quod sequeretur ex sua conclusione pleniorem esse orbem huiusmodi peccatoribus clericis, quam laicis desiderantibus clericatum ob beneficia: quibus ipse dixit orbem esse plenū, & horret animus damnare peccati mortiferi tot animas nō solum clericorū; sed etiā laycorum, etiam militum, & mercatorum quorū plurimi vellent habere Pontificatū Maxim. vel alios magnos, opulentos, & excelsos propter celsitudinē gradus, vel reuerentiā, & honorē, & bona pecuniaria ad eos pertinentia. Quarto, quia huiusmodi appetitus nullā iniustitiā continet, in eo qui alias esset dignus, si modo actu vel virtute, eo sit animo, q̄ velit eiusmodi omnibus bonis ita vti, & ita subire onera eis incumbētia vt Canones præcipiūt. Quinto, quòd qui dignus est Ecclesia parochiali iustè potest eam appetere, petere, & cōpetere, vt dictum est supra [c], iuxta Canonem Concilij Tridentini [d], etsi res satis perpendatur similis ratio est de episcopatu per ibi dicta: tum quod mulræ parochiales Ecclesię maiorum redituum quam aliquot episcopatus, tum quod idem Conciliū potuisset statuere, quod aliquot Episcopatus, vel aliquot alicuius prouinciæ conferrentur per concursum, & competentiam. Ergo non est appetentia eius iure naturali, vel diuino prohibita, si eam circūstantia iusti finis proficiēdi proximo adornet, quā appetentia Ecclesiæ parochialis. Per quæ, credo ideo Thomā nullum triū præfatorū modorū dixisse mortiferū: quia nullū eorū putauit esse talem; licet vnus eorum visus fuisset manifestè vitiosus.

5 Tertio aduertendū est, q̄ cōmunis opinio, quæ habet appetere episcopatū esse peccatū saltē veniale; pro cui dubio est vera, cū appetitur propter se tantum, vel principaliter, quatenus habet celsitudinē loci, aut honorē, aut alia bona tēporaria, quia vt probamus alibi [e] late, & retulimus alibi [f] post Adrianum VI. § nullum bonū temporale potest esse finis principalis alicuius actus virtutis, adeo quod omnis actio, cuius finis principalis est bonū temporale est vitiosa. At episcopatus quatenus insunt ei celsitudo, honor, & alia bona temporalia eius, est quiddā bonum temporariū. ergo non potest esse finis principalis alicuius bonę actionis, nec consequenter alicuius boni appetitus. & ita appetitio eius propter se tantum, vel æque principaliter propter se, ac propter officium spirituale, est vitiosus.

6 Quarto aduertendū, q̄ appetitus Episcopatus, & eorū quæ ille cōtinet non propter se tantū, nec principaliter propter se & illud, sed principaliter propter Deū, & proximū ad seruiendū illi, & proficiēdū huic, & minus principaliter propter honorē & tēporaria, quæ insunt ei nullū videtur esse peccatū; imo meritū, si aliæ circunstātiæ in id necessariæ adsint. Primo quidem, q̄ omne quod nō est peccatū, est referibile & dirigibile, in Deū, vt sentit Apost. dum ait, *Omnia in gloriam Dei facite*. & tradit Caietanus in vno loco [g] at Episcopatus quatenus cōtinet prædicta tria à S. Thoma subtilter notata nō est peccatū. ergo est referibile

Cap. fin. de hæreticis. lib. 6.

b Ad Roman. 13.
c De maior. & obedient.
d In auth. de hæred. & falcid. §. nihil inordinatum.

e c. si aliquid. 22. q. 4.
f c. 1. & c. ne quis. 22. q. 2.
g c. super eod. de vsuris.

h d. 1. 2. q. 185. art. 1.

i In comment. cap. cum minister. 23. q. 1. num. 62. & infra recenses.
k In sum. verb. vana gloria.
l Ibidem in verbor. vana gloria.
m In Manua cap. 6. num. 15 & 16. comment. 22. q. 1. n. 9

a Cap. de lectione dist.

b In 3 Sent. distinct. 33. quæst. 1. art. 1. quæstiuncul. 1. ad 4. & distinct. 38. quæst. 1. art. 4. quæstiuncul. 1. ad 4. & alibi passim.

c In 4. Sent. distinct. 15. quæst. 3. art. 3. quæstiuncul. 2. ad 3. & distinct. 38. quæst. 1. art. 4. quæstiuncul. 1. ad 4. & alibi passim.

d In 4. Sent. distinct. 15. quæst. 3. art. 3. quæstiuncul. 2. ad 3. & distinct. 38. quæst. 1. art. 4. quæstiuncul. 1. ad 4. & alibi passim.

e In 4. Sent. distinct. 15. quæst. 3. art. 3. quæstiuncul. 2. ad 3. & distinct. 38. quæst. 1. art. 4. quæstiuncul. 1. ad 4. & alibi passim.

f In 4. Sent. distinct. 15. quæst. 3. art. 3. quæstiuncul. 2. ad 3. & distinct. 38. quæst. 1. art. 4. quæstiuncul. 1. ad 4. & alibi passim.

g In 4. Sent. distinct. 15. quæst. 3. art. 3. quæstiuncul. 2. ad 3. & distinct. 38. quæst. 1. art. 4. quæstiuncul. 1. ad 4. & alibi passim.

a Tenta c. 1. 22. art. 4.

b In Miscell. præcedenti.

c In Miscell. præcedenti. d c. 18. sess. 24. de reform.

e In d. c. inter verbor. 12. refert. 4. 14 & refutatus in d. c. cū minister. 19. f In Rubr. de oratione c. 6. num. 7. & 19. g Quolib. 10. coll. 4

h 1. 2. q. 8. art. 1. & 2. & 3. num. 1. 2. q. 100. artic. vlt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

in Deum,& appetibile aliquo bono fine,& respectu.

Secundo,quod vt alibi probamus [a],Omne bonum est appetibile, vel propter se tantum, quale est Deus solus Optim. Maxim. vel propter se & aliud: qualia sunt bona honesta, & delectabilia, vel propter aliud tantum, qualia sunt bona honoraria, & alia temporaria, quæ dicuntur vtilia: quia non sunt propter se, sed propter aliud tantum amabilia. At Episcopatus quatenus continet prædicta est quoddam bonum. ergo licebit illum appetere saltem propter aliud.

7 Tertio, quod bona honoraria tam sunt appetibilia, quam bona pecuniaria; imo plus: quia sunt maiora bona, vt nos in quodam loco [b] latissime probamus, & resolutius alibi [c]. Et ideo vt ibi diximus post Caietan. [d] sicut appetitus pecuniæ propter finem bonum est bonus; ita etiam appetitus gloriæ, honoris, & famæ propter finem aptum, erit bonus ratione appetitus Episcopatus, & loci altioris, propter finem iustum erit bonus.

8 Non enim appetitus famæ, & aliorum bonorum honorariorum est de se malus nec bonus: quia vt ait Thomas [e], iuste possunt appeti & contemni, vt latius alibi [f] retulimus. Et contra sicut appetitus pecuniæ propter ipsam tantum est malus, quia est de appetibilibus propter aliud tantum vt prædictum est; ita appetitus gloriæ, laudis, & honoris,& consequenter loci altioris propter se ipsos, erit malus, vt definit Thomas [g]: & consequenter appetitus Episcopatus propter alium iustum finem erit bonus, & propter se ipsum tantum, erit malus: & per consequens appetitus eius, vt prosit erit bonus, si aliæ circunstantiæ in id necessariæ aderint.

Quarto, quod nisi hæc pars teneatur, impossibile est defendere id, quod omnes confitentur, scilicet ei qui est dignus beneficio simplici etiam grandi, licet appetere illud, vt prosit, nec etiam defendi posse videtur id quod cogimur omnes confiteri per Concilium Tridentinum,scilicet licere ecclesiam parochialem appetere, petere, & competere.

9 Quinto, quod hoc non videtur esse contra mentem Sancti Thomæ, quia non dicit ille [h] expresse, quod appetere Episcopatum ad proficiendum proximo sit præsumptuosum, sed tantum videri esse præsumptuosum, id est præsumi esse præsumptuosum: nam verbum videri non significat veritatem affirmatiue, sed fictionem, vel præsumptionem secundum Barthol. receptum [i], & ita Sanct. Thomas voluit dicere, quod per locum à communiter accidentibus præsumitur quis præsumptuose vel ambitiose petere Episcopatum. Sed si quis dixisset ei esse aliquem dignum Episcopatu, qui vere coram Deo desideraret illum solum propter Deum, & vt prosit, & nullatenus vt præsit, & diteſcat, respondisset coram Deo non peccare.

10 Sexto, quod nec etiam videtur contra mentem Augustini [k]. quia per supradicta, necessario restringendum est dictum eius supra citatum [l] ad appetitum inordinatum, quo locus superior appetitur propter se tantum, vel propter celsitudinem, honorem, & reditus eius tantum, vel propter alios propter se & hæc, quam vt prosit, aut æque principaliter propter se & hæc,ac vt prosit: non enim est extendendum ad appetitum ordinatum, quo altitudo loci ordinate appetitur. Nec est dicendum, quod B. Augustinus voluit dicere quod appetitus altioris loci est suapte natura inordinatus & malus, ita quod talis altitudo nec propter se, nec propter aliud, neque principaliter, neque minus principaliter potest recte appeti, sicut nec mendacium, nec fornicatio, recte appeti possunt, iuxta eundem Augustinum [a]; non inquam est hoc dicendum, tum quia ipsemet receptus à Sanct. Thoma, & ab aliis fatetur licere appetere episcopatum ob necessitatem [b], quod profecto non esset verum,si eius appetitus esset suapte natura malus, vt sunt mendacium, & fornicatio secundum eundemmet ipsum. Tum quia eiusmodi appetitus non est ita suapte natura malus, vt nulla circunstantia possit fieri bonus, cum vt prædictum est circunstantia necessitatis possit fieri talis. Tum quia, licet qui huiusmodi appetitum habet, per locum à frequenter accidentibus aliqualiter præsumatur duci ambitione,vel cupiditate, vel quod principalius, vel æque principaliter appetit vt præsit,ac vt prosit: si tamen coram Deo principalius vere appetit, vt prosit, quam vt præsit, non peccat coram eo: quia ei omnia sunt nuda & aperta [c], & coram eo & in foro conscientiæ cessat præsumptio, quæ veritati repugnat secundum omnes [d].

12 Tum quia si præfatum elogium Augustini tam late intelligeretur sequeretur, quod omnes fere Reges, Duces, Comites, & quiuis alij cuiuslibet ordinis homines, tam spirituales, quam seculares essent in peccato, cum fere omnes cupiant habere vel retinere locum aliquo modo altiorem iuste quæsitum, vel quærendum, secundum conditionem suam. Tum quia licet appetitus loci superioris sit illicitus, cum appetitur tantum, vel principaliter, eo quod est superior, quia est vanitas quædam, sicut appetitus latidis tantum, vel principaliter eo quòd est laus dicitur vanitas, & illicitus: ita etiam sicut appetitus laudis relatæ ad iustum finem, dicendus est licitus; ita appetitus altioris loci, relati ad iustum finem dicendus est licitus,& consequenter quamuis appetitus episcopatus, eo solo vel principaliter, quod est locus superior sit vanus & illicitus, appetitus tamen eiusdem principaliter quatenus est gratus Deo,& vtilis proximo erit ordinatus & licitus.

13 Tum quia multa licet appetere minus principaliter, appetendo alia principaliter, quæ non liceret principaliter: nam quamuis non liceat amare Deum principaliter propter nos vel propter salutem, honorem, & alia bona temporaria nostra: licet tamen amare ipsum principaliter propter ipsum, & minus principaliter propter nos, & præfata bona temporaria iuxta illud psalmi [e], *Inclinaui cor meum ad custodiendas iustificationes tuas propter retributionem.* Sic licet ire principaliter ad horas propter Deum, & minus principaliter propter distributiones, iuxta glossam vltimam [f],& alia multa quæ alibi [g]: sic licet nullus clericus possit licite appetere beneficiū principaliter propter reditus,etiamsi sit eo dignus,quilibet tamen talis licite potest appetere beneficiū quo est dignus, principaliter vt seruiat Deo, & prosit proximo, & minus principaliter vt habeat reditus quibus se sustentet, etiamsi beneficium sit curatum, vt supra diximus [h]. Tum quia pauciſsimi sunt collatione aliorū, qui desiderant habere vel retinere spirituala,nullatenus desiderando saltem minus principaliter temporaria eius annexa, iuxta illud, *Virtutē quis amplectitur ynā,præmia si tollas.*& illud, *Honor alit artes.* & ita si non liceret vllo modo, etiam minus principaliter desiderare celsitudinem, honorem, & diuitias episcopatus, vix vllus esset,qui etiam causa necessitatis acciperet vel retineret episcopatum. Tum denique ad hanc partem tuendam vrget, quod videmus quamplurimos cupientes episcopatus, & Christianæ charitatis videtur esse velle saluare à præfato saltem illos pios, & eruditos, qui principalius cupiunt eos vt prosint, quam vt præsint.

14 Quamuis profecto longe laudabilius esset, eos (cessante iusta necessitate, & inspiratione supernaturali) nullatenus cum appetere,& minus petere,& minime muneribus,obsequiis, importunisque precibus, ne dicam pretio per se, perque alios iura promouendi habentes, flagitare.

a In sedem. c. 2 vbi interpretes. n. 4.

b In repert. cap. inter verba cōclu. tit. 15. d. 1. cōmisse. n. 51. & in Enchir. de Orat. c. 6. n. 19. & 15. d. In sum. verb. Gloria.

c Quolib. 10 art. 18. f In d. c. in ter verba. cōc. 3. n. 2.

g 2. 2. q. 131. ar. 1. ad 3. & q. 132. art. 1. & q. 133. art. 2.

h In d. ar. 1.

i I. si is qui pumpeio ff. de vsufructuis.

k Primō & ca. negauisse 23. q. 1. c. meretrices. ja. q. 4. addito ca. ita ne. 55. q. 1. l. e qui Episcopatū. 8. q. 1.

Trigesimumoctauum Miscellaneum.

1 *Beneficium non cōferens digniori, cur mortifere peccat.*
2 *Iustitia duplex distributiua & commutatiua, seruanda. & num. 5.*
3 *Beneficij collatio iniusta interdum valet.*
4 *Beneficium etiam simplex dandum digniori.*
5 *Beneficio in conferendo duplex iustitia seruanda.*
6 *Impedimento vno sublato, non tollitur alterum.*
7 *Beneficium resignans, vt detur minus digno, vt peccat.*
8 *Beneficium dari potest minus digno, quando maior pietas, misericordia, vel vtilitas rei Christiane ex eo insurgens, æquat vel superat maiorem dignitatem cum aliquot exemplis.*
9 *Beneficij collatorē mouere possunt minus principaliter ad conferendum huic, vel illi merita publica parētum, &c.*

1 VOD qui promouet aliquem minus digNum omisso digniore peccat, quicquid sentiant aliquot glossæ [a], ea firma ratione qua id tenet S. Thomas vbi supra [b], nempe quod huiusmodi promotio fit contra iustitiam distributiuam, qua prælatus tenetur conferre illam dignioribus secundum Leonem Papam [c], & secundum Hieronymum [d], & colligitur ex libro Ethicorum,& aliis fundamentis, quæ nos pridem alibi [e] addidimus, & post addidit Sotus [f].

2 Quam S. Thomæ doctrinam sequuntur communiter non solum Theologi; sed etiā Canonistæ quicquid significet Sotus,vt monstrat Decius [g] defendendo Panormitanum eam tenentem ab argumētis Phillippi Franci [h], & Præpositi contradicentium, peccat inquam non solum vtcunque sed mortifere regulariter,vt Caiet. [i] & Sot. [k] exprimunt.& licet S. Thomas id non expresserit; tacite tamen id eum intellexisse colligit Sotus, ex eo quod in vno loco [l] affirmat huiusmodi promotionem esse contra iustitiam distributiuam,& in alio [m] asserit peccata contra iustitiam esse mortifera,nisi exiguitate damni excusentur.

3 Non obstant iura [n] defendentia promotiones dignorum factas postpositis dignioribus: quia defendunt eas tanquam validas, & non tanquam bene sine peccato factas, vt S. Thomas ipse respondet [o]: quia multa quæ fieri non debent,facta tenent, vt matrimonium contractum contra interdictum Ecclesiæ [p], & contractum contra simplex votum castitatis [q]. Dixi *regulariter*. quia fallit primo cum eligitur dignus de gremio Ecclesiæ posthabito digniore extraneo, vt colligitur ex quodam decreto Cælestini [r], & idem videtur dicendum cum eligitur indigena dignus, alienigena digniore, licet non sit parœcus siue parochianus Ecclesiæ, cuius est beneficium per quandam legem Cæsaream [a].

Fallit secundo, cum per statuta, vel fundationem debetur beneficium clericis alicuius loci, vel cognationis: quia tunc tantum est promouendus eorum dignissimus,si quis eorum reperitur dignus: nam indignus nunquam est eligendus vt prædictum est [b]; etiamsi per statuta fundationis,vel alia, vocaretur, vt pulchre præ cæteris dixit Sotus [c].

4 Fallit tertio in beneficiis simplicibus, quoad culpam mortalem: quia licet peccet promotor venialiter, postponendo digniorem, non tamen mortifere secundum Caietan. [d] & Sot. [e] Quod mea sententia, nulla firma ratione nititur, & refelli videtur duplici neruosa. Altera est, quod ambo [f] secuti S. Thomam fatentur ideo promotionem digni posthabito digniore esse peccatum: quia continet acceptionem personæ; quod est peccatum contra iustitiam distributiuam, & secundum Sot. etiam contra iustitiam commutatiuam. At peccata contra iustitiam siue distributiuam, siue commutatiuam sunt mortifera secundum eosdem,& alibi tradit Thom. receptus. [g] Altera est, quod ratio præcipua, qua promotio ad episcopatum, vel aliud beneficium curatum postposito digniore dicitur mortifera est, secundum eosdem, quod fit per acceptionem personæ contra iustitias prædictas. At promotio ad alia simplicia beneficia facta posthabito digniore est contra easdem, vt efficaciter & late probat præfatus Sotus. [h] Ergo & illa erit mortifera.nec prodest eis respondere, quod promotio ad simplicia male facta, non est adeo damnosa, ac est facta ad curata: nam vt peccatum factum contra iustitiam sit mortiferum sufficit, vt per illud inferatur damnum notabile, vt alibi late monstramus, [i] licet non inferat maximum. non enim desinit esse mortiferum furtum vnius secuti,eo quod non sit tam grande, ac furtum mille scutorum. & palam est per promotionem ad simplicia posse fieri notabile damnum Ecclesiæ cui prouidetur, & digniori qui posthabetur; imo & aliquando multo maius, quam per promotionem ad aliquod curatum. Damnosior enim reputatur communiter promotio mala ad Archidiaconatum Toletan. cui nulla imminet cura, & est redditus viginti millium & amplius scutorum, & Canonicatus eiusdem Ecclesiæ reditus duorum millium scutorum, & aliorum innumerorum beneficiorum simplicium, præsertim habentium suffragium in gubernatione regiminis bonorum Ecclesiarum, quam promotio ad curatum alicuius plebeculæ decem, vel viginti parœcorum siue parochianorum. Quamuis enim regimen animarum etiam paucarum præstet regimini bonorum etiam multorum [k]; facilius tamen est supplere defectum regiminis tam paucarum animarum; quam defectum regiminis multorum bonorum temporariorum, & saltem non potest negari notabile damnum inuenirī posse in seruitio beneficij simplicis, quod sufficit, vt prædictum est, ad constituendum peccatum mortiferum.

Præterea prædicta limitatio nullatenus procedere potest, quando promotor iurat promouere dignioremvt secundum statuta Gallicana iuratur à Canonicis,quādo electio pertinet ad eos [l], & vt plurimum

a I. in Ecclesiis C. de epiſc. & cler.

b In d. l. 3. q. 6. ar. 2.

c In d. q. 6. ar. 2. col. 8.

d Tenor. 12. ad quæst. eius d. q. 2. sub finem.

e Cæter. in d. q. 67. ar. 2. Sot. in d. q. 6. ar. 2.

f In 2. 2. q. 67. ar. 4.

g In 1. 2. q. 113. ar. 9.

h In d. l. 3. q. 6. ar. 2.

i In tit. de electione. & Ex eum humanæ. verū. Ego. N. &c.

k Præcipimus 12. q. 1.

l In tit. de electione. & Ex eum humanæ. verū. Ego. N. &c.

Universidad de Deusto
Biblioteca

solent iurare etiam examinatores concurrentium ad
ecclesias parochiales iuxta statutũ Concilij Tri-
dentini [a], & concurrentium ad beneficia patrimonialia;
imo & Canonici suffragaturi concurrentibus ad Ca-
nonicatus doctorales institutos per Concilium Tri-
dentinum [b], & per alia priuilegia, & statuta eorum
particularia.

5 Fallit quarto prædicta conclusio, quando dignitas
siue idoneitas maior dignioris parum excederet di-
gnitatem minus digni: quia vt proxime dixi post
S. Thomã [c], exiguitas damni efficit vt iniustitia non
sit mortifera, & idem eadẽ ratione putaret quispiam
dicendum cum beneficium esset huiusmodi, quod pa-
rum plus prodesset Ecclesiæ conferre digniori, quam
minus digno; vt quia beneficium est institutum ad
canendum, & minus dignus cõcurrens cum dugniore
æque bene cantat ac dignior. Sed contrarium videtur
verius; quia licet eo casu iustitia commutatiua, quæ
consistit in quantum beneficium est quoddam stipe-
dium, quod confertur ob onus & laborem cantandi,
parum læderetur; iustitia tamẽ distributiua, quæ con-
sistit in hoc, quod ad munera publica digniores assu-
mantur, multum læderetur, & magna fieret iniuria
digniori: fingamus enim quod concurrunt duo ad
portionem, vel præbendam institutam ad canendum,
& vterque calleat æque cantum. at alter superat alte-
rum egregia eruditione Theologiæ, Canonum, vel
artium liberalium, & si insignitus gradu Doctoratus,
vel licentiaturæ, nonne magna iniuria fieret huic si
postponeretur illi, qui solum cantum callet? Non igi-
tur sufficit ad excusandum conferentem à peccato,
quod parum obsit Ecclesiæ violando iustitiam com-
mutatiuam; sed oportet quod etiam parum obsit di-
gniori postposito, violando iustitiam distributiuam;
quoniam non sufficit tollere alterum impedimen-
tum, quando duo concurrunt [d].

6 Quare non crederem id licere, nisi fieret consen-
tiente digniore, vel consentientibus dignioribus;
cum eorum tamen cõsensu sic, iuxta illam regulam [e],
scienti & consentienti non fit iniuria neque dolus. Quam-
uis arbitror non sufficere consensum illorum quan-
do notabiliter plus prodesset Ecclesiæ promotio di-
gnioris: quia eorum consensus non potest illius iuri
publico nocere; licet si non solum consentirent; sed
etiam renuerent accipere beneficium, & ad id com-
pelli non possent, licite minus digno daretur: quia
tunc non fieret iniuria dignioribus [f].

Quinto fallit, cum dignior non potest haberi: quia
vt ait Caietanus [g], *Sicut extra latitudinem eligibilium
sunt indigni; ita extra illam sunt qui non possunt haberi*.
Cuius dictum arbitror habere locum etiam, cum ha-
beri potest dignior; sed magna cum difficultate, quia
non videtur loquutus de possibilitate logica, sed tan-
tum morali & ciuili [h].

7 Sexto, videtur aliquibus fallere in resignatori-
bus, qui sine vlla consideratione dignatis maioris sua
beneficia renunciant in fauorem suorũ cognatorum,
vel amicorum, pro quibus facit, quod illi non sunt
promotores, neque cõsequi beneficia quæ resignant,
sed tantum eis renunciant in manibus eorum, ad quos
spectat ea conferre, vel renunciationem admittere [i].
Contrarium tamen tenet Sotus [k], & merito quidem:
quoniam etsi non sunt collatores, neque conferant
beneficia sua; sunt tamen causa conferendi ea suis co-
gnatis, vel amicis minus dignis, & qui causam damni
dat, damnum dedisse videtur [a]. Et non solum, qui est
causa peccati, sed etiam qui consentit in illo peccat
secundum Apostolum [b]. Quam Soti conclusionem,
& (qua illa nititur) rationem consequitur grauius
peccare Prælatos admittentes huiusmodi renuncia-
tiones in fauorem cognatorum & amicorum minus
dignorum, quam ipsi resignatores. Cõsequitur etiam
non solum resignatores, & admittentes resignatio-
nes, sed etiam omnes alios parentes, cognatos, heros,
& amicos, ea recta vel indirecta via, etiam sine vllo
pretio, & simonia procurantes, peccare mortifere,
quod si concedas, quis saluus erit? cum passim ab
omnibus, & vbique gentium hæc fiant, aut certe pro-
curentur, vel optentur, aut approbentur. Quare præ-
fata conclusio Soti limitanda videtur primo saltem
in permutatione beneficiorum candido animo facta,
cum iustitia commutatiua nitatur, iuxta quoddam
cap [c]. Dixi *candido animo facta*; quoniam non aude-
rem excusare à peccato permutationes & renuncia-
tiones illas, quibus aliquot senes eruditi, & exempla-
res viri renunciant causa permutationis, magna &
pinguia beneficia cum paruis nepotum, cognatorum,
vel amicorum suorum exiguæ virtutis & eruditionis,
ea causa principaliter moti, ne ipsis senectute defi-
cientibus, sua pinguia beneficia extra suam fami-
liam, & suos amicos aliis conferantur. tum quia prin-
cipalis causa, & finis dispositionis spiritualis non de-
bet esse res temporaria per supra tradita [d]; imo per
alibi [e] dicta, quandam simoniam sapit. Dixi *ea sola
causa principaliter moti*; quia si principaliter move-
rentur spe probabili, quod resignatarij studebunt vir-
tuti & litteris ad obsequendum Deo, & minus prin-
cipaliter, vt eos & cognatos eorum paupertate, aut
calamitate oppressos, leuent, consolentur, & in vir-
tutis officiis contineant, iuuando parentes, aut alios
cognatos pro sua conditione pauperes, & locan-
do sorores vel alias cognatas pro sua conditione
pauperes, satis tolerari posse videtur propter limi-
tationem sequentem: nempe, quod secundo limi-
tanda videtur præfata conclusio Sor. ne procedat in
resignatore, qui resignat beneficium ea mente, vt
detur alicui suo cognato, vel extraneo tam digno
quam est ipse, omissis dignioribus: cum enim posset
ipsemet retinere nulli videtur iniurius, si procuret vt
illud conferatur ei, qui est æque dignus ac ipse. nam
qui doctor potest legere per substitutum, satisfacit
substituendo æque peritum, vt tenet Barth. commu-
niter receptus [f].

8 Limitari posse videtur conclusio prædicta prin-
cipalis, nempe nõ licere conferre minus digno post-
posito digniore, quando in minus digno concur-
runt aliqua pietatis, misericordiæ, vel vtilitatis pu-
blicæ, quæ conficiunt iustam causam arbitrio boni
viri, vt præferatur digniori, etiamsi non efficiant eum
digniorem. tum quod bona pars virorum pruden-
tum laudaret Papam, qui mortuo in Curia quopiam
de S. Sed. Apost. & de republ. Christiana egregie be-
ne merito (qui sui beneficij reditibus parentes, fra-
tres, vel sorores pro sua conditione pauperes ad ho-
neste viuendum, vel ad discendas bonas artes alebat)
conferret illud beneficium fratri eius, digno quidem
eo; sed minus multis aliis extraneis, principaliter
quidem, vt inseruiret Deo, minus principaliter autem
eo quod probabiliter speraturus id ipsum, quod frater
faciebat, facturus. tum quod nemo damnat collatio-

nes

a c. 18. de reform. sess. 24.
b c. 8. de reformat. sess. 24.
c In d. q. 59. art. 4.
d De exuta. de auct. & vsu pallij & l. si domus. ff. de Ser. vrbam. præd. & affinit. Inst. de nupt. e Scient. de reg. iur. lib. 6.
f Est diligẽ. de for. cõpetenti. Ius pub. ff. de pœnis. g In d. q. 63. art. 2. not. 4.
h Arg. l. nepos Proculo. ff. de verb. sign. c. faciat. 23. q. 2.
i Arg. ca. admoner. & c. quod in dubiis. de renun. & glossis. cles. de renun. Eccle. & de verũ permut.
k Lib. 5 q. 8 ar. 2. sub finem. de iust. & iur.
a c. fin. de simonia. Extra. com. & c. Ad Rom. de reg. iur. lib. 6.
b Ad Rom. 1. & c. notũ. 2. q. 1. c. 1. de offic. dele.
c In c. fin. de sim.
d Arg. l. 1. de iust. & iur. & l. 1. inst. eod. titulo.
e Arg. ca. 1. de const. ca. Apost. de cler. excom. ministr.
f In duob. misc. proxim.
g C. qui episcopatũ. 8. q. 1. h Cit. scripturã. cas. c. & q. 1. q. 1. 285. art. 1. ad tertiũ. k Cardo of fi. de deleg. l Arg. cap. fin. de simon.

nes beneficiorum, quas nonnunquam Maximi Pon-
tifices, & alij faciunt ad preces obnixas Monacha-
rum, & aliorum summatum, postpositis dignioribus,
principaliter quidem vt Collatarij seruiant Deo, mi-
nus principaliter autem, vt conseruent vel augeant
voluntatem rogantium ad cultum Sed. Apostolicæ,
fideique reipubl. Christianæ augmentum, vel ad ali-
quam pacem publicam ineundam. tum quod su-
pra diximus, quod Papa iuste potest etiam post Con-
cil. Tridentinum dispensare, vt quis habeat plura be-
neficia quorum vnum sibi sufficiat, eo quod habeat
parentes, fratres, sorores, neptes, vel alias cognatas
pauperes, quos eum oporteat alere, collocare, vel in
aliquam viam salutis æternæ dirigere. tum denique
quod ratio quare collatio fieri debeat digniori, est,
quia maior inde vtilitas & decor Ecclesiæ, & rei
Christianæ insurgit. Ergo eadem ratione, si aliquo
iusto respectu maior vtilitas & decor Ecclesiæ, &
rei Christianæ insurgeret ex eo, quod aliquo casu
collatio fiat minus digno, poterit illi fieri iuste, argu-
mento à simili quod valet [a], præsuppositis enim digni-
tate siue idoneitate personæ Collatarij tam maior di-
gnitas, quàm maior pietas, misericordia, & maior vti-
litas rei Christianæ accedunt vti quidam cumuli per-
fectionis, & ita potest in vno casu alius maioris pon-
deris esse quam alius.

9 Tum quòd memini laudatam fuisse in quadam
parœcia præsentationem vnius populi, qua minus
dignum ætate, litteris, & virtute præsentauit, præter-
missis aliquanto dignioribus, eo quòd erat frater
præmortui, & filius patris optime de Ecclesia, & po-
pulo meritorum, & erat bonæ indolis, & longe pau-
perior, & aliquanto genere honestior illis. tum quod
merita publica parentum, fratrum, patruorum &
auunculorum posse hanc legem de digniore præfe-
rendo mitigare, plurimum facit commendatio illa,
qua quidam Pontifices Maximi (in quibus teste Pla
tina [b], fuit ille doctissim. iuxta ac pissimus Pius II.)
iamiam morituri commendarunt sacrosancto Car-
dinalium Collegio nepotes, & cognatos aliquot suos
orphanos destitutos, & pro sua conditione pauperes,
quo qui eligeretur Papa iuuaret eos beneficiis. Com-
mendatio enim illa parum prodesset, nisi conferre
possent eis (si essent digni) beneficia prætermissis di-
gnioribus, vt palam est. Dixi supra præsuppositis di-
gnitate siue idoneitate: quia licet interdum minus
dignus litteris & moribus præferatur ob aliquas alias
qualitates digniori, & meliori, nunquam tamen in-
dignus, & malus debet præferri digno & bono, vt
dictum est supra [c], post vtrunque Thom [d].

Trigesimumnonum Miscellaneum.

1 *Beneficij collatarius an peccet quoties collator, & cõtra.*
2 *Beneficium qui dat vel accipit, principaliter vt præsit, peccat.*
3 *Beneficium collatum accipere vt melius quam appetere.*
4 *Consentiens actui peccati non omnis peccat.*
5 *Eleemosyna male data vt bene capiatur.*
6 *Beneficia dantes & capientes hæc dolare debent.*
7 *Beneficium dare indigno, & dare minus digno, & dare digno sine inepto, vt sunt peccata inæqualia.*
8 *Beneficij iuste obtenti retentio sine inepto mala.*
9 *Actus fit malus non solum sine malo sed etiam inepto.*
10 *Finis principalis boni actus nihil temporale esse.*

A 1 QVod quotidianæ quæstionis est, an quo-
ties peccat promouens male, eo quod
promoueat minus dignum posthabito
digniore, vel ob aliam causam, toties
etiam promotus peccet, & è contrario. An quoties
peccat promotus peccet etiam promotor? Nam pro
parte affirmante facit primo, quod consentiens pec-
cato peccat, secundum Paulum ad Roma [a].

Secundo, quod petere, & appetere sibi quod debe-
tur alteri, videtur esse contra præceptum Decalogi [b]
decimum, *Non concupisces rem alienam*. relatum in
quadam glossa [c]. Conferri item vni, quod est confe-
rendum alteri est contra iustitiam, quæ reddit vnicui-
que quod suum est [d]: & vtrunque horum videtur in-
teruenire, quoties promotor confert beneficium mi-
nus digno illud acceptanti.

2 Sed contra dicendum est. Tum quia fieri potest,
vt superior promoueat aliquem suum cognatum, vel
amicum, quem credit esse minus dignum alio; & ta-
men ipse promotus iuste ignoret: & ita promotor
peccat, ob malam conscientiam, & promotus excu-
satur ob iustam ignorantiam [e]. Tum quia fieri po-
test, quod promotor conferat beneficium amico vel
cognato principaliter vt præsit, siue ob honorem, &
reditus, & promotus dignus acceptet principaliter
vt prosit proximo, & obsequatur Deo: & ita promo
tor peccabit ob inordinatum finem, & promotus ex-
cusabitur ob ordinatum per supra dicta [f].

3 Tum quia promotus nulli videtur esse iniurius
acceptando bona fide munus à superiore collatum,
sine vlla sua petitione formali vel æquipollenti in-
iusta præcedente: quia non quoties est peccatum pe-
tere vel appetere locum superiorem, est peccatum
sponte oblatum accipere: nam secundum commu-
nem semper peccatur à petentibus Episcopatus, non
tamen ab accipientibus oblatos, vt sentit Augusti-
nus [g], & Gregorius [h], & exprimit Thomas [i]. Dixi
bona fide: quia si promouendus videt, quod promo-
tor ob cognationem, vel amicitiam confert ei pin-
gue beneficium, postposito scienter digniore, & id
sibi placet non excusabitur à peccato; cum consen-
tiat peccanti [k], & iniuriam facienti [l], sciens eum pec-
care. Dixi etiam æquipollenti: quia frequenter non
fiunt petitiones formales, & directæ, sed æquipollen-
tes, & indirectæ. Tum quia etiam è contrario fre-
quenter promotus peccat acceptando beneficium
principalius, vel æque principaliter propter hono-
rem, & reditus, & vt præsit, & non promotor confe-
rendo illud principaliter ob obsequium Dei, & vt
prosit. Tum quia frequenter superior, falsa informa-
tione illius, qui est promouẽdus, vel alius pro eo pro-
mouet cum credens esse digniorem aliis, & ipse pro-
motus scit contrarium, & tacet, & ita promotorem
excusat iusta ignorantia, & promotum accusat mala
conscientia per iura prædicta.

Ad prius oppositum respondetur, quod non omnis
qui consentit actui, qui est peccatum, peccat, sed
solum qui consentit ei, quem scit esse peccatum, &
consentit in eo quatenus est peccatum: & conse-
quenter non qui iuste ignorat illum esse peccatum,
vel consentit in eo, alia ratione, quam quia est pec-
catum. Verbi gratia consentio donationi rei furtiuæ,
ignorans eam esse furtiuam, vel sciens illam esse fur-
tiuam; sed non ea ratione qua est peccatum, sed alia,
puta, vt seruent illam domino suo non pecco; quia

a Ad Rom. 1. & c. notũ. 2. q. 1. c. 1. de offic. dele.
b Exod. 20.
c Ca. quadragesimo 32. q. 7. d Iustiti. ff. de iust. & iure. & 1. inst. eod. titulo.
e Ca. 2. de const. ca. Apost. de cler. excom. ministr.
f In duob. misc. proxim.
g C. qui episcopatũ. 8. q. 1. h Cit. scripturã. cas. c. & q. 1. q. 1. 285. art. 1. ad tertiũ. k Cardo of fi. de deleg. l Arg. cap. fin. de simon.

Universidad de Deusto
Biblioteca

priori casu ignoro illum peccare, & ita non consentio in peccato [a]. In posteriore vero consentio quidem actui donandi sciens illum esse peccatum; sed non illa ratione, qua est peccatum; & ita non pecco: sicut sancte consentimus percussioni Christi, quatenus fuit actus patientiæ ipsius indicibilis, licet detestemur eam quatenus fuit actio incredulorum detestabilissima, iuxta illud glossæ [b], *Actio displicuit, passio grata fuit*, sic promotus ignorans conferentem beneficium peccare, potest collationem acceptare sine peccato; imo & sciens conferentem peccare ob malum animum: quia confert ei principaliter vt præsit, & non vt prosit, potest acceptare illam, quatenus est donatio beneficij ea mente vt prosit principaliter. Sicut & pauper potest consentire largitioni eleemosynæ, quatenus est sua subuentio, non consentiendo ei, quatenus est actus vanæ gloriæ, ob quam credit sibi eam largiri.

Ad posterius oppositum respondetur concedendo quidem, quod aliquando & vtinam non frequenter in collatione beneficij concurrit inordinata cupiditas beneficij alteri debiti, cum iniustitia facientis eam vni, cum deberet fieri alteri: sed negamus id semper contingere, cum frequenter contingat collatorem inique, vel iniquo animo conferre, & promotum æque, æquoque animo collationem acceptare, & contra promouendos inique vel iniquo animo collationes petere, & collatores æque æquoque animo eas facere, per supradicta.

Ex quibus facile inferas, plurimos promotores peccare non solum conferendo beneficia indignis, & dignis posthabitis dignioribus, sed etiam malo vel inepto fine conferendo illa: & è contrario plurimos promotos peccare, non solum appetendo, petendo, & acceptando beneficia quibus non sunt digni, vel scientes, quod per eas fit iniuria dignioribus, sed etiam appetendo & acceptando ea malo, vano, vel inepto fine; & ideo necessariũ esse multis promouendis, & promotis refrenare, dolare, aut certe mutare suas beneficiorum appetitiones, petitiones, & acceptationes. Multos item promotores oportere reformare, vel mutare suas voluntates promouendi, & conferendi, non solum eas, quibus volunt promouere indignos, vel digños posthabitis dignioribus, sed etiam eas quibus cupiunt promouere vel promouent malo, vano, vel inepto fine, siue principalius promouendo ob honorem, & reditus, siue vt præsint, quam ad obsequium Dei, & vt prosint, vel æque principaliter vt præsint, ac vt prosint.

Aduertendum autem plurimum, quod non parum refert inter peccatum, quod committitur in promouendo indignos ex vna parte, vel dignos posthabitis dignioribus ex altera; quia licet vtrumque sit mortiferum per supradicta; quod tamen committitur admittendo cõferendo digno posthabito digniore, non reddit promotionem nullam, vt supra dictum est [c], peccatum vero quod committitur conferendo indigno frequentissime reddit collationem nullam, per ea quæ infra dicemus, & supra tetigimus [d].

7 Aduertendum item, quod inter peccatum quod admittitur in conferendo indigno, vel minus digno, posthabito digniore ex vna parte, & peccatum quod committitur conferendo digno, vano vel inepto fine, siue principalius ob temporaria, quam ob spiritualia, vel æque principaliter ob vtraque ex altera, plurimum differt: quia hoc tantum est veniale licet graue, dummodo eo animo conferatur, vt debeat facere omnia quæ beneficium de præcepto requirit; illud autem mortiferum per supradicta [a]. Quod ipsum dicendum est de acceptatione beneficij ab indigno facta ex vna parte & acceptatione vano, vel inepto fine, à digno facta ex altera: quia hoc est veniale dummodo acceptet animo implendi omnia quæcunque beneficium acceptatum de præcepto requirit, & illud mortale per supradicta.

8 An autem retentio beneficij iuste acceptati fiat illicita eo, quod principalius retineatur propter honorem & reditus, siue vt præsit quam propter officium spirituale, siue vt prosit, quæstio noua est.

9 Cui tamen nuper respondimus, quod sic; per illam regulam Topicam, *Cuius finis malus est ipsum quoque malum est*. & quia nullus actus, cui deest aliqua circunstantia, ad bonitatem requisita, qualis est circunstantia [b], finis boni, & apti, est bonus iuxta illud Dionysij [c]; *Bonum constat ex integra causa*. & tradit Thomas [d], & tradunt omnes libro 3. sent. [e] & vt alibi concluximus [f] post alios præsertim Adrianum sextum [g], quod ad bonitatem actus, non solum requiritur quod finis eius principalis sit bonus, sed etiam quod sit aptus, ita quod sit maius bonum illo, quod ad ipsum ordinatur: adeo quod nullum bonum temporarium potest esse finis aptus cuiuspiam actus virtutis nec rei spiritualis, cum hæc præcellant omnia bona temporaria, & adeo quidem, vt Caietanus [h] asserat mortiferum peccatum esse, facere finem rei spiritualis bonum temporarium, cuius tamen contrarium firmis rationibus supra [i] tenuimus, asserentes esse quidem peccatum graue, sed tantum veniale.

Quadragesimum Miscellaneum.

1 *Beneficium, an iuste competat minus digno cum digniore.*
2 *Confessarij multum rem Christianam augent.*
3 *Beneficia competuntur per duplicem concursum, quorum alterum nullus, aut rarus seruat.*
4 *Beneficij collator quare non dicitur liberalis.*
5 *Rex Philippus II. hac in re laude dignissimus.*
6 *Concurrendi seu opponendi ad beneficia duo modi.*
7 *Beneficium qui competit duobus modis potest esse indignus.*
8 *Beneficij collatio, quo litterarum, vel morum defectu nulla.*
9 *Iuri ad rem per concursum quæsito non derogat Papa.*
10 *Beneficij competitor minus dignus, quis peccat.*
11 *Episcoporum in concurrentes fraus magna.*
12 *Beneficij competitor minus dignus an, & quomodo possit excusari à peccato, concurrendo cum digniore. & 13.*
13 *Competitorum excusatio communis an excuset.*
14 *Competitores, vt graue, grauius, & grauissime peccent.*
15 *Competitorum intercessores qui grauiter peccant.*
16 *Competitor imponens, vel reuelans crimen, vt peccet.*

1 VOD quæstio quotidiana in prætorio præsertim diuino est, de Candidatis siue concurrentibus, & competentibus ad quærendas ecclesias parochiales iuxta præfatum decretum Concilij Tridentini [k], & ad alia officia vel munera, quibus est orandi onus annexum, qualia sunt omnia beneficia Ecclesiastica, quales capellaniæ, etiam si non sint beneficia, quales

Cantoriæ

[a] l. fi quis per errorem ff. de iurisd. omn. iudi. cũ c. quãquis. 28. dist.

[b] c. r. de cõsecr. Eccl. lib. 6.

[c] Miscel. 38.

[d] in Miscel. 54. nu. 64.

[a] Miscel. 17. & 18. Miscellan.

[b] c. 1. de consecr. dist. 4. in ca. relatum ad ficta glos. de præbend. lib. 3. tit. de collat.

Cantoriæ, siue officia canẽdi, psallendi, & organa Ecclesiastica pulsandi, & id genus alia; quæstio inquam quotidiana est de præfatis muneribus orandi, an qui sunt minus digni eis, possint absque peccato competere illa, & in arenam siue concursum examinationis descendere cum aliis se dignioribus.

Ad quam quæstionem dico primo, quod illa est satis similis illi quotidianæ, quæ passim occurrit confessariis in Academiis, & collegiis studiorũ, vbi gymnastę, & collegæ per concursum candidatorum deliguntur suffragiis doctorum scholasticorum; vel collegarum, patronorum; examinatorum, vel aliorum ad quos ea res pertinet, qua de re quædam diximus alibi, & præsertim in Manuali Confessariorum [a].

2 Secundo, quod circa hæc tot fui antequam in vrbem appellerem interrogatus, & tot posteaquam in eam appuli, vt vix iusto libello eis satisfieri possit. Quia tamen multi viri prudentissimi (in quibus est Sotus vbi supra [b]; maximè vero Reuerendissimus in Christo pater Episcopus Rossensis, Ioannes Leslæus, Illustrissimo genere prognatus, omnigenaque eruditione clarus, in libro, quem de gestis Regum Scotorum pietate, prudentia, & modestia refertum, dictionisque politiæ nitentem nuper edidit [c]) arbitrantur propter neglectum curę animarum, hæreses, & alia multa mala euenisse orbi Christiano, eo quod prælati desierunt habere in distributione beneficiorum iustam meritorum rationem, subiiciam pauca generalia; per quæ confessarij animarum salutem zelantes (quibus, tanquam rem Christianam maximè promouentibus inseruire per cupio) facilius possint admonere aliquos sibi confitentes; quæ in hac re admittuntur peccata.

3 Tertio, quòd competitores eiusdem beneficij, Cathedræ, vel muneris ab eruditioribus appellantur candidati, eo quod olim candida veste amicti poscebant suffragia, etiam dicuntur ambientes, eo quod circumibant suffragatores: Vulgo autem in vrbe vocantur concurrentes, & in Hispania competentes, & oppositores. Actus autem competendi dicitur vulgo concursus in vrbe, & alibi competentia, & oppositio. Est autem (licet à nemine quod meminerim legi expressum) duplex. Alter qui à iure naturali & diuino dictatur, alter qui à iure humano communi vel particulari præscribitur. Concursus qui à iure naturali & diuino dictatur, requirit, vt distributor aliquanto tempore arbitrio boni viri determinando debeat ante & post vacationem deliberare de personis, quibus debeat illa distribuere, & non statim ac sciuerit illa vacare, vel se posse illa conferre, nec primo aut alteri roganti, absque alia consideratione illa distribuere. quod probatur illo iure naturali, quo dictatur cum qui tenetur facere aliquid bene, teneri præmittere id, sine quo id bene facere nequit: sicut & qui potest facere aliquid, potest facere id, sine quo illud fieri nequit. [a] At palam est distributorem beneficiorum, vel aliorum munerum publicorum non posse illa bene vt plurimum distribuere, quibus conuenit; nisi præmissa deliberatione aliqua de personis, quibus sunt distribuenda. Quod autem iure diuino idem fieri debeat, satis visus est sentire Paulus [c]; cum Timotheo sic præcipit, *Ne cui cito manum imposueris*. nam exponens id Sanct. Thomas [d] sic inquit, *Agit de promotione, & monet, quod sicut non debet cito promouere*. Facit etiam quod ipsemet Paulus subdit pro ratione sui dicti, *Neque communicaueris peccatis alienis*. Quod exponens idem Thomas sic ait, *Quia si inordinate promoueas, & ex hoc contingat peccatum eis, vel in plebe, hoc tibi imputabitur*.

4 Ex quibus infertur primo, quod illa conclusio recepta, & probata [a], cui satis concordant Concordata Ecclesiæ Gallicanæ [b]; quòd Collatores beneficiorum exercent liberalitatem, non quidem in conferendo, quia tenentur conferre: sed in cui vel quibus conferendo: quia possunt illa quibus volunt conferre, non est intelligenda (vt multi collatores intelligunt) scilicet quod possunt conferre illa sine peccato quibus, quando, & quomodo eis libet, cognatis, familiaribus, & amicis, dignis, & non dignis, & dignioribus, & minus dignis, & subito cum vacauerint, & maxime primis vacationem monentibus, & rogantibus; etiam diplomate vsis; sed intelligenda est, quod Collationes factæ dignis, erunt quidem validæ; sed conferentes peccant, si non deliberant, quantum debent prius de personis, quibus illa beneficia sint distribuenda, & qui sunt digniores, & magis non conferendo ea illis, etiamsi tardius, vel nullatenus illa peterent, quod à nullo Episcoporum satis seruatum memini audire toto tempore quo in Hispaniis & Galliis degi, nisi à duobus tantum; qui non conferebant beneficia petentibus, neque rogantibus, nisi scirent eos esse digniores aliis clericis suorum episcopatuum; sed ipsi rogabant eos, qui sudabant in Academiis virtutibus & litteris (quorum cathalogum in libris suis scriptum habebant, cum informatione, quam quotannis de vita & studiis eorum per fideles amicos faciebant) vt vellent accipere illa beneficia, & ad iuuandum se in pascendis gregibus sibi commissis, quam citius possent venire.

Secundo, quod hinc videtur habuisse originem illud priuilegium Ecclesiæ Gallicanæ, quod omnes ordinariis Collatores tenentur conferre graduatis & nominatis in Academiis omnia beneficia vacantia in quatuor mensibus scilicet, Aprili, Iulio, Octobri, & Ianuario: cum enim collatores conferrent pro libito suo beneficia omnia, quibus volebant, oportuit inuenire viam, qua saltem pars tertia eorum conferretur eruditis, & in Academiis versatis. Et quamuis nulla glossarum concordatorum, nec aliorum statutorum præfatæ Ecclesiæ, vnde illa fuerunt desumpta, animaduerterit, admonendi tamen sunt omnes ordinarij Galliarum, quod non possunt alias duas tertias beneficiorum conferre pro libito; secundum prædicta iure naturali & diuino fundata.

5 Tertio, quod merito hac in re plurimum laudatur Rex Catholicus Philippus II. qui præsentaturus ad beneficia sui iurispatronatus vacantia nunquam, vel rarissime primos nunciantes vacationem beneficiorum, & se præsentari ad ea rogantes, statim præsentat, sed prædictum ius naturale, & diuinum obseruãdo expectat alios competentes, quo queat deligere digniores & aptiores.

Alter concursus, qui iure humano communi, vel particulari statuitur est, quem superior debet ordinare habita vacationis notitia, præfigendo certum diem intra quem possint & debeant venire qui volẽt ad competendum illa, ea lege, vt præuia examinatione conferantur dignioribus, qualis est illa Triden-

Universidad de Deusto
Biblioteca

timi [a], iubentis eum fieri modo in eo præscripto, circa prouisionem ecclesiarum parochialium. Quales sunt etiam illæ, quæ debent fieri per statuta particularia id iubentia. In quorum vtroque concursu solent admitti multa peccata, quædam per concurrentes, quædam per examinatores, & illos coram quibus fit concursus; quædam per promotores siue collatores, & alios ius in re, vel ad rem, vel ius implorandi officium iudicis tradere valentes. De quorum primis tantum dicam in hoc Miscellaneo.

6 Quarto, quòd inter hos duos modos concurrendi magna est differentia à nemine quod sciam expresse perpensa: in modo enim priore beneficium vacans, licet debeatur vni ex competentibus vel dignioribus non tamen adeo, vt ita illi afficiatur siue debeatur, vt collatio illius alij digno etiam iniuste facta non valeat, per supradicta [b] quia ei nihil iuris in re, nec ad rem quæritur. In posteriore autem ita afficitur siue debetur vni ex his, qui se intra terminum præfixum iuxta tenorem edicti propositi, concurrunt, vt non possit illud conferri alteri postea venienti, etiam si fuerit dignissimus. [c]

Quinto, quòd qui petunt vel competunt beneficia per concursum, tantum & plus peccant concurrendo & competendo, quam facerent appetendo, de quibus dictum est supra [d]: cum competitio, appetitionem includat, & ei aliquid addat.

7 Sexto, quòd multum refert, an indignitas sit talis quæ reddat collationem non solum malam, sed etiam ipso iure nullam; an vero talis, quæ reddat ipsam quidem malam, sed non ipso iure nullam: quia priore casu peccat, & mortifere quidem petendo beneficium, & plus accipiendo, & retinendo, & tenetur ad relinquendum illud, & restituendos fructus acceptos [e]; posteriore autem peccat quidem petendo, & accipiendo: non tamen retinendo, si rectificare voluerit suum apperitum, & intentionem, & facere omnia quæ debet, vt dignus eo efficiatur, nec tenetur restituere fructus, per ea quæ notat Innoc. communiter receptus [f], & Panormi. 8

8 Septimo, quòd indignitas illa reddit promotionem nullam ipso iure, quæ descendit ex aliquo defectu illorum, quæ Alexander III. in Concilio Lateranensi [h], requisiuit ad beneficia suscipienda, nempe ætatis maturitas, grauitas morum, litterarum scientia, & naturitas legitima: prouisio enim facta alicui patiēti aliquem horum defectuum, est ipso iure nulla; vt satis decernit ipsemet Alexander [i], declaratus à Panormit. ibidem, & à Felino, & citatis ab eo. [k] Per defectum autem litteraturæ non debet intelligi defectus scientiæ competentis, sed totius litteraturæ: ita quod nesciat legere, per quædam iura in hoc apta: [l] licet enim defectus scientiæ sufficientis reddat collationem iniustam, non tamen reddit nullam, si non reddit prorsus amusium, siue illiteratum, & per defectum morum grauitatis non debet intelligi omne peccatum mortiferum, quod inducit defectum gratiæ gratum facientis, sed solum illud, quod est graue, quodque comitatus etiam defectus bonæ famæ seu infamia, vel (vt ita dicam) notorietas, per supra dicta [m], vel sit tale per quod inducatur irregularitas, excommunicatio, suspensio, vel alia inhabilitas specialis ad beneficium. Vnde indignitas resultans ex mortali occulto quamlibet graui non impediente executionem post pœnitentiam, neque inducente irregularitatem, vel inhabilitatem specialem, non reddit collationem nullam. & consequenter non est nulla, licet sit iniusta collatio facta petenti, vel petenti beneficium principaliter ob temporaria bona, vel ad otiandum, vel sine proposito actuali, vel virtuali dicendi, vel efficiendi ea ad quæ beneficium de præcepto obligat. Per quæ, & superius [a] tradita, longe clarius, quam alibi resoluitur quæstio illa grauissima; An collatio facta criminoso valeat, quam Felin. & citati per eum [b] multum confundunt.

9 Octauo, quòd ex his colligitur ratio respondendi ad quæstiones graues occurrētes de indigni, qui per concursum expressum inductum iure humano consequuntur beneficia: nam si indignitas fuerit primi generis, non dabit eis Papa remedium retinendi illa, etiam quoad forum conscientiæ tantum: quia non vult præiudicare iuri ad rem quæsito per concursum suis competitoribus, nisi consentirent illi facti de præfato defectu certiores [c], vt sæpe respondimus; si autem est secundi generis dabit pro sua benignitate, saltem ex causa iusta remedium oportunæ dispensationis. Dixi sup. eodem Miscell. de his, qui per concursum expressum iure humano inductum, &c. quia hoc non haberet locum in consequutis per concursum tacitum, siue iure naturali seruandum, cum per illū nullum penitus ius quæratur concurrentibus, vt prædictum est [d].

10 Nono, quod etiam videtur peccare mortifere minus dignus concurrendo in concursu cum eo, qui est notorie, vel manifeste dignior ipso, prosequēdo saltem concursum vsque ad examinationis vel suffragationis finem, vt satis mihi videtur sensisse Cajetanus [e]. Tum quia videtur dare causam peccandi mortifere examinatoribus vel suffragatoribus, vel collatori, nocendo notabiliter Competenti. quod est mortiferum, secundum mentem Beati Pauli [f]. Tum quia lædit notabiliter digniorem, etiam si beneficium assequatur, obligando eum ad faciendum aliquot impensas, & dandas propinas, quæ examinatoribus, vel aliis de morte, vel statuto eis debentur, quod est mortiferum, iuxta mentem Augustini [g]. Dixi contra notorie, vel manifeste digniorem: quia concurrere cum alio digniore, sine dolo, & mendacio, quo detrahat, vel alias noceat ei, quem putat esse digniorem ea consideratione, quod forte aliquo respectu honesto putauit superior se esse digniorem, vel æque dignum, posset iuste concurrere in vtroque modo concurrendi supra dicto, vt notabiliter dixit Caietanus [h], quia vt ait Paulus iurisconsultus [i], non tenetur quis suum ius dubium dimittere indiscussum.

11 Dixi animo prosequendi concursum vsque ad finem. Tum quia ratio peccati mortiferi cessaret, si antequam damnum notabile inferretur digniori à prosecutione desistere: [k] non etiam, vt nobis videtur peccaret prosequendo vsque in finem, quando id faceret, eo fine vt obuiaret fraudi, qua quidam prælati post Concilium Tridentinum feruntur vsi ad conferendū ecclesias parochiales suis amicis parum habilibus, faciendo sequentia.

Primum vocando, & rogando aliquot amicos suos dignissimos, vt concurrerent ad finē quo aliqui mediocriter, sed minus digni eis, & digniores aliis suis amicis nollent concurrere frustra cum illis dignissimis. Secundo consulendo præfatis mediocribus, ne

frustra

frustra concurrerent contra tam manifeste dignos. Tertio admittendo elam suos amicos parum habiles ad concursum, sub finem termini ad concurrendum præfixi. Quarto, rogando post lapsum præfati termini illos dignissimos, vt desisterent à progressu concursus; quo nullo alio concurrente, leui examine præmisso amicis parum dignis Ecclesias conferrent, in hunc inquam finem, iuste posset minus dignus probabiliter id suspicans cum digniss imo quoque concurrere; quia hominum malitiis, vt ait Iurisconsultus, [a] obuiare licet.

12 Decimo, quod quotidiana quæstio est; An competens, qui se agnoscit minus dignum aliis concurrentibus, excusetur à peccato, eo quod id faciat, non vt manifeste digniori præponatur; sed vt possit allegare se iam alias concurrisse, vel concurrisse cum viro adeo digno, quod ei aliquando posset esse honori, & etiam commodo, vel ne habeatur minoris, vt postponatur aliis, qui non sunt digniores ipso, & volunt concurrere vt in alio concursu allegare possint, se iam alias concurrisse, & non obtinuisse: ideoque debere aliis, qui nunquam concurrerunt præferri.

Ad hanc quæstionem omissa longa disputatione, quæ super ea texi posset, respondetur breuiter negatiue, scilicet, quod non excusatur. Tum quia non licet quærere honorem, vel commodum cum iniuria proximi, exemplo Gregorij [b], tum per illud Ambrosij [c], *nihil facias commendandi tui causa, quo minor alius fiat*. Tum denique quod propter nullum honorem vel commodum est peccandum, iuxta illud Matthæi. [d]

13 *Quid prodest homini totum mundum lucrari, si animæ suæ detrimentum patiatur* relatum [e] alibi: posset tamen huiusmodi vir pius excusari, si cum se in albo competitorium scribit, protestetur nolle sibi conferri beneficium cum præiudicio N. quem agnoscit se digniorem, quodque nullum suffragium sibi petit ex his, qui illi vellent suffragari, quodque libenter discederet à competentia, si alij sibi æquales ab ea discederet vellent, quodque si munus competitū est ad iudicandum ei, qui haberet suffragia pluta, nollet, vt vllus, qui suffragaturus esset præfato N. si ipse non concurreret suffragaretur sibi, quodque damnum impensarum, quod illi digniori eueniret, eo, quod ipse concurreret, est paratus restituere. Per has enim protestationes satis viderentur cessare causæ, ob quas suus concurrendi actus fieret sine peccato [f].

14 Vndecimo, quod huiusmodi competitores peccant etiam sola mente desiderando expresse, vel tacite, vt præponantur aliis etiam digniotibus, grauius autem qui non sola mente sed etiam verbo, vel scripto per se obnixissime & absolute rogant suffragatores, vel promotores, vt eos præponant; grauissime vero qui procurant, vt aliquot alij magnates, aut potentiores, vel multum valentes gratia, & amicitia apud suffragatores idem per se vel per nuntios, aut literas faciant, quod plane valde illicitum est; nisi forte illis, qui se nouerunt esse aliis suis competitoribus euidenter digniores. Sola enim illa rogatio modesta (qua in concursibus siue oppositionibus meis olim Salmanticæ ad munera Cathedrarum vtebar, & vtendum esse publice, ac priuatim docebam) licere mihi videtur, nempe quod serena mente, meritis omniū competitorum libratis, si mea iudicarent maiora, vel paria, mihi gratificarētur, quia cæteris paribus gratificationi est locus. Vt Episcopus, cum patronus laicus variando duos æque idoneos ad beneficium ei præsentat, potest alteri eorum gratificari, & vtrum eorum voluerit instituere [a].

15 Quare grauiter errant qui obnixe rogant, & flagitant non solum Monarchas, summates, & mediocres, sed etiam infimates, & interdum impudicissimas fœminas, vt sine vlla modificatione rogent promotores eis conferant beneficia, Cathedras vel alia id genus munera, vel ad ea non nihil iuris præbeant, agnoscentes coram Deo competitores eorum esse longe digniores, siue concursus & competentia debeat fieri expresse iure humano siue tacite iure naturali, & diuino. Quantum vero errent huiusmodi rogati, & intercessores exequendo rogata, ipsi viderint: mihi enim certum est eos grauiter peccare, non solum in legem diuinam, & Christianam, sed etiam in illam ethnicam de rationis naturalis fonte deductam, qua Cicero ethnicus [b] ait, *Caueri ne amicis turpia & inhonesta rogemus, neve pro illis rogati faciamus*. certum item multos eorum incidere in obligationem restituendi damna quæ dignioribus, & Ecclesiis intulerunt, iuxta ea quæ alibi [c] diximus.

16 Duodecimo, quod manifestius peccat, qui competitoribus falsa crimina, vel falsos defectus imponit, vel occulta illegitime reuelat, quo minus beneficia vel alia competita munera, alioquin sibi conuenientia consequantur: grauius autem qui minis, & terroribus à competendo illa, vel à prosequendo competentiam, vel concursum iam cœptum arcent, & impediunt: neque à peccato hypocrisis sunt alieni, qui falsas sibi virtutes, aut falsa gesta sua aut partum, & cognatorū suorum dolose narrant, quo suffragatoribus, aut collatoribus digniores falso appareant, & consequenter munera competita male assequantur. Hi enim omnes non solum peccant supra dicta faciētes, sed etiam si competita consequantur munera, tenentur ad restitutionem, quia cōtra leges iustitiæ specialis peccando assequuntur, iuxta ea, quæ alibi [d] scribimus. Illi vero, qui collatoribus, vel suffragatoribus offerunt munera principaliter ob habenda eorū suffragia, & vota siue consensus ad obtinenda beneficia requisita plus peccant; plusque tenentur ad restitutionem. Quippe qui simoniam admittunt [e], aut quod peius est si id apud sanctam sedem Apostolicam fiat incurrunt pœnas illas grauissimas extrauagantis Bonifa. VIII. [f] innouatę per fœlic. record. Gregorium XIII. per extrauagātem ab ipso. quam nos iusto cōmentario nuper donauimus [g].

Quadragesimumprimum Miscellaneum.

1 *Beneficij competitores admittens, vt peccat.*
2 *Competitorum, & examinatorum peccata.*

1 QVod examinatores competitorum, & qui potestatem ad examen admittendi habent frequenter, & grauiter peccant. Primum quidem admittendo ad examen eos, quos iure non deberent admittere, vel contra, non admittēdo eos, qui iure deberent admitti: quod aliquando factum in Vrbe accepi, ex falsa competitorum suggestione, & informatione potius,

quam

a Sess. 24. cap. 18.

b In Miscell. 14. et 15. num.

c Arg. cle. 1. de concess. præb. in princi. & §. secus adiuncta glos. ver. intra mēsem. d In Miscel. 36.

e Cap. 1. de reg. iuris. lib. 6. & c. sæpe. cap. grauis. de rest. spol. & notata in illis.

f Cap. cum nostris de concess. præben. & Cap. reuerabilis. de præb.

h Cum in cunctis. de elect.

i Cap. cū in cūctis. §. fi. de elect.

k In ca. 2. de rescrip.

l In c. illiteratos. 16. dist. & c. fin. de emp. & distrib.

m In Miscell. 34.

a In capit. cum autē de iureper. vbi id annotat Ioā. Andr. communit. recep. à Pan. & ab aliis ibi, & à cet. à Ro. code iurepa. verbo Honorific. q. 17.

b Lib. 1. de amicitia.

c In Manu. Const. ca. 17. nu. 69. & multi sequentibus.

d In Manu. Conf. c. 17. num. 69.

e In c. sit nonnulli. 1. q. 1. & tradita in præfato Man. c. 15. nu. 100. & seq.

f Quæ est prima. de fen. excō. in extr. comm. & in commen. de dat. & promiss.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quam intentionis admittentium [a] (quæ præsumenda est sancta) prauitate. Quare valde cauendum est, ne facile inuidis & ei fauentibus credatur, iuxta canones in hoc aptos [b]. Ad quam vero restitutionem teneantur huiusmodi admittentes vel excludentes, potest ex iis, quæ alibi diximus [c] colligi.

Secundo solent examinatores peccare, communicando per se, vel per alios amicis examinandis puncta quæ interrogabuntur, vt prænoniti superent alios non prænionitos, contra quod prudenter in Episco. Palentino cautum est, ne vllus examinatorum (antequam intra conclaue conueniant omnes) nouerit, quę sint interroganda; sed casu, vel ab infante aliquo aperitur liber Sententiarum Theologis, & Decretalium Canonistis, & Logicæ Aristotelis Artistis, & Hieronymi, vel Cypriani, vel alius similis humanistis, vt ex tempore super eo loco, qui contigerit respondeant, quod aliquando memini dicere fœl. record. Gregor. XIII. esse adeo necessariũ, quod alioqui timere posset eruditissimus quisque Canonista concurrere cum scholastico eiusdem facultatis anniculo, cum possent deligi puncta insueta tractari, ad q̃ nõ posset ex tẽpore vllus eruditissimus, vel mediocriter respõdere: Anniculus autem prænionitus posset copiose satisfacere, quod aliquando factum esse in vrbe à fide digno accepimus. Sunt & alia, contra hoc periculum tam imminens, in dicto Episcopatu Palentino statuta, quæ gratia breuitatis ea non refero.

Tertio, peccare solent prædicti examinatores illis modis, quibus alij iudices qui non parent Innocentio IIII. sic iubenti. [d] *, Caueant Ecclesiastici iudices, & prudenter attendant, vt nil vendicet odium, vel fauor vsurpet, timor exuiet, præmium, aut expectatio præmij iustitiam non auertat sed stateram gestent in manibus, lances appendant æquo liberamine.*

Quadragesimumsecundum Miscellaneum.

1 *Beneficij collator, & patronus, vt peccant grauiter promouendo sine concursu formali, & grauius cum eo.*
2 *Episcopi ambientes alios Episcopatus, vt cognatos, & familiares promoueant, quam grauiter peccant.*
3 *Patronus qui noluit esse, vt vitaret peccatum.*
4 *Confessarij hoc pœnitentes admoneant.*

1 QVod collatores, & alij promotores, præsertim patroni, qui sine concursu formali promouẽt ad beneficia, solẽt peccare passim promouendo ad ea indignos; aut certe minus dignos per acceptionem personæ, ob cognationem, familiaritatem, amicitiam, aut munera data, vel promissa, iuxta supra dicta [e]. Quod cum adeo splendidum vitium sit, vt etiam ipsi promotores id confiteantur, iure quis miretur paucissimos, & vt ille ait raros nantes in gurgite vasto esse, qui ab eo abstinent, tam verum est illud Hieronymi, *Esse quibus confessa vitia placent*, quo fit, vt non desint, qui dicere audeant iustius beneficia Ecclesiastica distribui per reges, & magnates laicos, quam per ordinarios, & patronos inferiores, quorũ aliquot nouimus, eo præcipue nomine reliquisse suos Episcopatus, & procurasse habere alios, ad quos libera multorum beneficiorum collatio pertinebat, vt per ea possent suis cognatis, & familiaribus prouidere; ideoque fecerunt, cum magna suorum familiarum laude; sed cum magno vituperio illorum piorum, & eruditorum, qui ab vna parte nouerant ex Thom. cõmuniter recepto [f], tum demum cognatos, & familiares posse iuste aliis præferri, quum sunt digniores, vel certe pares eis, & ab altera parte sciebant ex facto plurimos esse in Episcopatibus, quos ambierunt longe digniores cognatis, & familiaribus eorum, & consequenter inferebãt, eos voluisse quærere nouos episcopatus, eo præcipue, vt antiqua peccata sola mente concepta nouis operibus exequerentur, & animum peccandi in quo diu permanserant, diutius continuarent.

2 Quare prælatorum confessariis curę maxime debet esse adhortari eos, vt ab hac iniustitia (qua lædũtur Ecclesiæ, qua populi scandalizantur, quaque nomini eorum maxime detrahitur) omnino abstineant, doleant nõ abstinuisse, cũ proposito firmo semper, & vbique (non obstantibus cognatorum & amicorum precibus) canones sacros de hac re decernentes seruãdi, & docẽdi nos opere, vt Deũ in omnibus & super omnia diligentes, ad promissiones eius, q̃ omne desideriũ superant currere, anhelareque debeamus, Amẽ.

3 Est mihi egregius in vrbe amicus (prudẽtia senior, quàm annis) nomine Pontius à Seua, qui capellaniam quandam copiose dotaturus noluit sibi, sutique hæredibus ius præsentandi Capellanum reseruare, ne posteris suis peccandi occasionem prẽberet, eo quod nouerat per absolutiones, condonationes, & dispẽsationes, quas pro patronis, & promotoribus in hac re peccantibus impetrare solent, plurima in præsentando, promouendoque peccata cõmitti. Ideoque raro exẽplo ius præsentandi reseruare fecit cuidam selectissimorum sacerdotum collegio.

4 Secundo, grauius peccant promotores, qui pẽ concursum formalem promouent, procurando multis modis, vt ab examinatoribus iudicentur digniores, qui sibi sunt acceptiores; grauissime autem, & cũ magno scãdalo proponendo eos, quos examinatores postposuerunt, dando magnam diu litigandi causam, quiter, quaterque videntur peccare. Procurando primo minuere honorem vnius iniuste per examinatores, deinde procurando augere honorem alterius iniures, deinde procurando augere honorem alterius iniures, deinde procurando augere honorem alterius iniures

Universidad de Deusto
Biblioteca

3 Altari qui non seruit, de illo non viuat.
4 Actus inordinatus omnis est peccatum.
5 Pensionem vel beneficium accipere animo certo non viuendi clerice malum, non autem accipere cum hoc dubio.
6 Pensionarius quis viuens laice tenetur restituere accepta.

1 AN volens, petens, vel accipiens pensionem super beneficio Ecclesiastico sine animo viuendi clericè, siue clericaliter, peccet, Cuius partem negantem videtur tenere Sotus [a], relatus à nobis alibi [b], quatenus ait, quod pensionarius non tenetur ad viuendum clericaliter. Pro quo facit primo, quod multi procurant sibi pensiones huiusmodi, ad finem congerendi aliquas pecunias ex eis; per quas, & per habendas ex redemptione illarum, ditati, vel aucti, possint ducere vxores bene dotatas. Multi etiã procurant eas ad finẽ extinguendi eas statim, aut paulo postea, quã eas tenuerint per redemptionem earum factã ab eis, qui eas soluere tenebuntur; imo aliquot ea intentione animi eas quærunt à Pontifice Maximo, vt obtineant dispensationes quibus liceat eas, post vxores ductas retinere; qui tamen non videntur vllam de huiusmodi peccatis facere pœnitentiam, & durum videtur eos ob hæc dãnare, contra morem assuetum [c].

Secundo, quod is actus nulla ex parte videtur esse inordinatus; neque illicitus: quia licet clerico primæ tonsuræ velle petere, & accipere huiusmodi pensionem, & eam authoritate Papæ anticipata solutione extinguere, iuxta stylum Curiæ, qui facit ius [d]: licet item post eam relictam laicaliter viuere [e].

2 Sed pro parte affirmante faciunt primo illa quæ contra prædictum Sotum ibidem adduximus [f]. Secundo quod non licet appetere, nec petere nec accipere primam tonsuram, nisi volenti clericaliter viuere, vt Concilium & Tridentinum significauit per illa verba, *Nec prima tonsura initientur, nisi qui (vt Deo fidelem cultum præstent) hoc vitæ genus elegerint.* Ergo à fortiori non potest quis appetere, petere, vel accipere pensionem huiusmodi [h], quæ primam tonsuram adeo prærequirit, vt non debeat eam non habenti constitui [i].

3 Tertio quod intentio & mens Papæ illam constituentis est iuuare pensionarium, ad se commodius sustentandum in statu, quem suscipit, clericali, quod E colligitur ex verbis suæ bullæ, quibus eum appellat clericum, & illis, *vt commodius se sustentare possit.* certum est enim Papam nisi aliud exprimat non præsumi velle constituere pensionem ad sustentandum eum in statu militari, vel coniugali, vel alio, clericatui contrario, vel extraneo: cum beneficia Ecclesiastica & fructus eorum sint instituta ad cultum Dei & statum clericalem sustentandum: adeo quod Sotus non leui ratione dubitauit in quodam loco [k], An Papa posset iuste huiusmodi pensiones constituere ad alios fines, quãuis nos mox dicemus, cum id iusta F de causa posse. Quarto, quia sicut qui altari seruit de altare viuere debet, secundum Apostolũ [l], relatum ab Innocentio III. [m], ita qui non seruit altari non debet de illo viuere iuxta Dionys. Papam [n], & illud glossæ. [o] *Commoda qui sentis, iungas onus emolumentis.* Quinto, quod vt alibi [p] dictum est, Pius V. adiecit pẽsionariis onus dicendi officium paruum B. Mariæ. Per quod non obscure significauit huiusmodi pensiones constitui ad clericale officium exercendum.

A Sexto, quod inordinatus est omnis actus, qui ab fine debitum non ordinatur [a], ob defectum circunstantiæ finis debiti, qui reddit actum inordinatum. Et omnis actus inordinatus est peccatum vt alibi [b] post Thomam [c] tradimus.

4 Pro huius (quæ valde quotidiana est) quæstionis resolutione dico primo, Pontificem quidem Maximum pro sua plena & absoluta potestate, posse (quicquid dubitet Sotus) iusta de causa constituere pensionem super fructibus beneficij Ecclesiastici laico ad viuendum honeste, & decenter pro sua B conditione. Tum quia est summus omnium reditum Ecclesiasticorum dispensator à Christo immediate constitutus, iuxta declarationem Concilij Lateranensis, sub Leone X. [d] Tum quia licet eius Sanctitas teneatur illa potestate vti ad ædificationem, & non ad destructionem [e], satis vtitur ea ad ædificationem cum aliquam pensionem constituit laico iusta de causa, puta, quia est valde benemeritus de Christiana Ecclesia, pugnando pro fide Catholica, vel agendo negotia pro pietate, libertate, vel vtilitate Ecclesiastica, aut tanta paupertate, C vel membrorum debilitate pressus, vt sit valde dignus eleemosyna, quæ ex his quæ superfluunt ministris Ecclesiasticis debet fieri pauperibus, vel piis operibus [f]. Tum quia non obstat, quod aliqui Pontifices Maximi, qui constituisse dicuntur aliquas pensiones aliquibus laicis male audierunt, & quod fel. record. Gregorius XIII. & eum imitatus S. D. N. Sixtus V. fœliciter regnans bene audiunt, eo quod ab huiusmodi pensionum constitutione omnino abstinuerunt, & abstinent. Non item hoc obstat: quia ideo aliqui male audierunt, quod illi aliquas pen- D siones constituerunt sine iusta causa, laicis, ob uitibus, & potentibus, precibus eorum, & aliquorum regum obnixis coacti, & ob eas audierunt male, & non ob iuste constitutas. Et præfatus Greg. quem imitatis S.D.N. non ideo abstinent ab eiusmodi pensionum constitutione: quia illa ex se mala sit, sed quia id non potest facere de potestate ordinaria, & non vult vti absoluta, & quia melius est eas constituere clericis, vel monachis egenis, quorum (gratia Deo) magna copia in Ecclesia Christiana est: & ne aperiatur ostium laicis rapiendi sibi fructus Ecclesiasticos, per suas & suorum principum preces importunas.

Dico secũdo, Pontificem Maximum de sua potestate absoluta, & iusta de causa etiam posse constituere clerico in minoribus constituto, pensionem cum clausula, ne teneatur clerice viuere; si enim vt prædictum est, potest eam constituere laico, à fortiori videtur posse constituere clerico in minoribus constituto; cum liberum sit ei non vti eis, nec clericaliter viuere; si noluerit eorum priuilegiis gaudere [g].

Dico tertio, quòd pensionarius laicus, cui iampridem constituta fuit huiusmodi pensio, vel cui nunc constitueretur tanquam laico, non teneretur clericaliter viuere; quia communiter non licet laicum vita clerica, sicut nec clericum vita laica [h]. Addo tamen, quòd Papa in dubio non præsumitur eam constituere cum facultate viuendi laice: tum per argumenta pro parte affirmante supra formata. Tum quia Papa in dubio non videtur vti plenitudine potestatis, iuxta dictum Innoc. [i] receptum; quem sequitur Panorm. [k] & Felin. [l]. Et de potestate ordinaria

non

a Lib. 10. q. 1 art. 6. de iust. & iure
b In Enchiri. siue Man. de orat. cap. 11. nu. 53.
c Arg. ea, quæ contra 8. d. & 3. de qui bus ff. de legibus. d Cap. ex literis. de constit & c. qui gra ui de crimi. falsi. e Arg. ca. Ioan. & c. diuersis de ele. 6. inq. f Infr. ea. 11. nu. 63. g cess. 13. c. 4. de reform.
h Argu. Auchen. 2. q. 80 ma gis C. de Ca tholan. Ecclesi. cum in cõsti. de elect. i Arg. cap. pen & vl. tim 12. q. 2 & ca. diuersis fal lacius, de elect. con sup. k Libr. 2. de iust. & iure q. 6. art. 2. sub finem. l Ad Cor. cap. 9. q. 1 In cap. cum secũ de præb. ecc. 13. q. 1. m Cap. 1. col. 13. q. 1. n Citatq; à glos. 2. præsati ca. cum secũdũ & pen hasf. per L. 3. pro secundo. C. de cad. tollend. p In fen chind. fin. Mart. de orõno nec 7. nu. 25.

non debet constitui pensio clerico, nisi vt in statu clericali commodius viuat per argumenta præfata.

Quarto, quod ex proximo dicto sequitur, quod clericus minorum ordinum, cui constitueretur pensio, tanquam laico ex iusta causa non teneretur clericaliter viuere: quia eadam ratio idem iuris suadet in hoc, quod in laico: nam & clericus, qui est patronus, ratione patrimonij pro laico patrono iudicatur, vt sentit Innocenc. [a] & de suis bonis patrimonialibus potest disponere, vt laicus. [b]

5 Quinto, quod volens, petens, aut acceptans pensionem (de qua loquimur) clericalem, animo non clerice viuendi, saltem tempore quo illam tenuerit ab alio quam à Papa, vel à Papa non intendẽte de potestate absoluta constituere illi eam tanquam laico, ex aliqua iusta causa grauiter peccat. Tum quia volens, petens, aut acceptans beneficium quamlibet simplex, animo non viuendi clerice, saltem tempore quo illud tenuerit, grauiter peccat vt post Sot. dixi [c] alibi. Et quod ad hoc nulla videtur differentia inter tale beneficium simplex, & huiusmodi pensionem clericalem per supradicta. Dixi [d] ab alio quam à Papa, quoniam alius à Papa non potest eam ei tanquam laico constituere. Dixi vel à Papa non intendente, &c. quia Papa non intendit id facere, nisi exprimat, vt prædictum est.

Sexto, quod sicut acceptans beneficium animo certo & determinato, quod non perseuerabit in statu clericali peccat, vt alibi [d] post Sot. diximus: ita volens, petens, vel accipiens pensionem clericalem cum simili animo certo & determinato non perseuerandi in statu clericali peccat, per rationes paulo ante [e] & alibi [f] adductas. Dixi *certo & determinato animo non perseuerandi in statu clericali*, quia in ea sum opinione, contra Sotum quod clericus acceptãs beneficium animo viuendi clerice, & subeundi onera eius quæ de præcepto incumbunt illi, tempore quo illud tenuerit, & cum incerto & conditionali, quod non mutabit statum, nisi superueniat casus, in quo prudentum consilio illud facere deceat, non peccat. Pro quibus facit, quod sicut alibi & tenuimus cum Soto, peccat ille qui accipit Ecclesiam parochialem cum animo certo & absoluto non assumendi sacerdotium, ita tenuimus contra eum quod non peccat, qui accipit eam cum prædicto animo incerto & conditionali sumendi illud nisi superueniat aliquid ob quod fine offensa Dei magis conuenire sibi videatur.

6 Septimo, quod licet accipiens pensionem sine vllo animo viuendi clericaliter, peccet: non tamen tenetur ad restitutionem fructuum perceptorum, si a- F liàs illa sibi Canonice cõstituatur, & officium B. Mariæ paruum recitauerit toto tempore quo pensionem tenuerit, & fructus in suos honestos, vel pios vsus impenderit, vel seruauerit: nam vt alibi [h] tenuimus cum Soto, etiam qui accipit aliquod beneficium Ecclesiasticum aliud ab ecclesia parochiali sine vllo animo perseuerãdi in clericatu, peccat quidem, sed fi alias ei canonice conferatur, non tenetur ad restituendos fructus perceptos, quia huiusmodi obligatio restituẽdi specialiter imponitur à Bonifacio [i] ei tantum, qui Ecclesiam parochialem, sine vllo animo accipiendi presbyterium assumit. Dixi modo officium paruum B. Mariæ recitauerit, propter extrauagantem Pij V. [k] Dixi, & fructus in suos vsus honestos, vel pios impenderit, vel seruet: quia vt alibi [l] probamus, ita pen-

A sionarius tenetur ad bene impendendum fructus ex sua pensione perceptos sub pœna restitutionis, ac beneficiarius ex suo beneficio perceptos.

Octauo quod hæc consequitur, peccare quidem, sed non teneri ad restitutionem pensionum acceptarum eos, qui procurant quærere sibi, sine animo certo vel conditionali præfato seruiendi Deo in statu Ecclesiastico ad hoc, vt congerant aliquot pecunias ex iis, vel earum redemptione, cum quibus possint ducere vxores bene dotatas, vel vt possint iis frui, etiam post illas ductas de gratia Pontificis Maximi speciali: consequitur etiam fuisse reformationem maximæ laude dignam, qua fœlic. record. Gregorius XIII. reuocauit equitibus Sanctorum Petri & Pauli facultatem retinendi pensiones Ecclesiasticas, post vxores ductas, quas consequuti fuere ante illas ducendas.

QVADRAGESIMVM-sextum Miscellaneum.

1 Beneficium, vel pensionem conferens, vel procurans conferri, vel constitui nolenti clerice viuere vt peccat.
2 Papa summus est Ecclesiasticorum fructuum dispensator.
3 Pensionem cur Gregorius XIII. non constituit laicis.
4 Voluntas non fertur in incognitum.
4 Actus agentium limitantur ad mentem eorum.
5 Clericatus & Monachismus periculose relinquitur.
6 Clericatus non accipiendus ob reditus principaliter.

1 AN cõferens beneficium simplex, vel constituens pensionem ei, quẽ nouit non esse perseueraturum in clericatu vel Monachatu peccet, & quid de procurante, consulente & fauente? Respondeo ad primam partem quæstionis, quod peccat, si conferens vel constituens est inferior Papa. Tum quia facit actum inordinatum contra illud Iustiniani: [a] *Nihil inordinatum.* & contra illud Apostol. [b] *Quæ à Deo sunt ordinata sunt.* tum quia consentit peccanti accipienti illa, qui vt prædictum est peccat: & consentiens peccato peccat secundum Apostolum. [c]

2 Dixi inferior Papa: quia ipse pro summa, quam habet in dispensandis Ecclesiæ reditibus potestate (vt in Concilio Lateranensi declaratum fuit) [d] non solum posset intuitu paupertatis & pietatis constituere huiusmodi pensiones præfatis clericis non intendẽtibus in clericatu perseuerare, sed etiam laicis pauperibus vt supra diximus. [e]

3 A quo tamen vltimo, vt prædiximus magna piaque cum prudentia, & constantia fœlic. record. Gregorius XIII. abstinuit, ne laicis aperiret ostium inuadendi, per preces importunas Ecclesiasticos fructus, quibus potius clerici, & Monachi indigentes sunt alendi & sustentandi. Aduertendum tamen non excusari à peccato etiam clericum, qui sine vllo animo perseuerandi in clericatu accipit pensionem à Papa nisi Sanctitas eius id præsciuerit, & ex certa scientia eam constituerit vt prædiximus: [f] tum per ibi dicta.

4 Tum quia voluntas nõ fertur in incognitum secundum Augustinum. [g] Tum quia actus agentis non extenditur vltra intentionem eius. [h] Et Papa non nouit animum inordinatum, pensionem sic petentis, nec habuit intentionem sustentandi eum in statu clericali contrario.

a Auchen. de hæred. & falcid. 9. nihil. b Ad Roma. 13. relat. in extrauag. Vnam sanctam. de maior. & obedientia. c Ad Roman. 1. & ca. 1. de offic. deleg. li 6. 5. Et eõ frequẽti relat. à nobis ad pulchrum propositũ in cõmentario cap. nõ liceat. 22. q. 2. §. 9. num. 2. e Misc. præcedenti.
f In Miscella. præcedenti.
g Libr. 11. de Trinit. vel hãc ipsa ratione. ff. de reb. credit. cap. fin. de præbend.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ad ſecundam vero partem quæſtionis reſpondeo id ipſum, quod dictum eſt de conferente & conſtituente, imo & de appetente & accipiente, eſſe dicendum de procurante, conſulente, & fauente: quia conſentiunt aliquo nouem modorum conſentiendi, quos alibi [a] explicamus: & conſentiens, vt prædictum eſt, peccat vt faciens.[b]

5 Quos omnes admonemus quod eos, qui poſt beneficia ſuſcepta, & penſiones ſuper eis acceptatas, ſtatum Eccleſiaſticum in laicum mutabant appellari ſolebant in Hiſpania ante ſeptuaginta annos, *Raſtra epiſtolas*, hoc eſt abiicientes & trahentes per terram officium Eccleſiaſticum, ſicut etiam Monachi etiam nouirij abſque cauſa habitum religionis ſuſceptum reiicientes, appellantur etiam nunc vulgo, *Mones renegados*, ideſt Monachi qui Monachiſmum abnegarunt, quodque tunc pro adagio erat *Alos raſtra epiſtolas, vendran malas venturas*. id eſt, vitam Eccleſiaſticam ſuſceptam deſerenti infortunia euenient. Quæ quibuſdam non ſine mei animi dolore euenuiſſe obſeruaui.

6 Quare etiam atque etiam mouendi, rogandi, otandi & flagitandi ſunt laici, ne fiant clerici principaliter vt diteſcant & clerici minoribus tantum initiati, ne appetant beneficia vel penſiones ſuper eis principaliter, vt reditibus eorum ditati vel aucti, vitam Eccleſiaſticam in ſecularem commutent. Parentes item cognati heri & domini eorum, ne quos filios cognatos aut miniſtros ſuos ad id incitent, eiſque opitulentur, vel faueant, tum vt euitent peccatum, à quo tanquam à facie colubri fugiendum eſſe docet Eccleſiaſticus, [c] tum nedum bonam fortunam mala via quæritant, infortunia reperiant: & ne in morborum & in vtriuſque hominis vitæ diſcriminum Scyllam incidant, dum vnius pauperiei volunt vitare Charybdin.

c Eccleſ. c. 21.

Quadrageſimumſeptimum Miſcellaneum.

1 *Hæretici excommunicati notoriè cur non vitandi.*
1 *Extrauagantis Martini V. ad euitanda intellectus.*
1 *Lex vſu non recepta non ligat.*
2 *Hæreticum damnare, & denunciare non idem.*
3 *Excommunicatus parochus poteſt ſuis parœcis ſacra eis debita miniſtrare, ſicut & alia debita aliis ſoluere.*
4 *Excommunicato communicat, qui idem cum illo audit.*
5 *Excommunicandi poteſtas iure diuino data eſt Eccleſiæ, ſed non omnis forma & effectus vitandi.*
5 *Hæreticus iure diuino, vt excommunicatus.*

1 VLTRA illa omnia, quæ alibi [d] de non orando pro excommunicatis ſcripſimus, & quod excommunicatus tenetur orare, [e] admonemus primo, quod in Manuali Confeſſ. [f] inſinuauimus qua ratione poſſunt excuſari à peccato quidam Monarchæ, & alij Principes, & priuati homines, etiam Eccleſiaſtici, qui permittunt Legatos, vel alios manifeſtos hæreticos intrare ſecum in eccleſias, & eis præſentibus orant, & Miſſas audiunt, vel faciunt, licet notorij hæretici ſint, & conſequenter notorie Excommunicati: [g] licet item extrauagans Ad euitanda: qua referimus in diſt. Manuali Confeſſ. [h] excommunicatos, denunciatos & notorios equiparet. Ratio enim inſinuata ibi eſt, quod non tenemur vitare niſi duplex genus excommunicatorum, videlicet denunciatorum ſpecialiter, & perd In Ench. de orat. ca. 19. à n. 67.
e In cap. 7. num. 162. f Cap 17. num. 55.
g Ca. excõmunicam. de hæret. & c. 1 Bullæ Cœnæ Domini quæ declaratur in d Man. c. 17. à num. 52. h Ca. 17. à num. 55.

nicando cum eis in ſacris, & dicendo eis Miſſam quæ omnia videntur abſurda, atque ita non audienda.[a]

His tamen non obſtantibus videtur prædicta concluſio defendenda. Nec obſtant obiecta, non primum, ſcilicet quod ſit noua, vel noue aſſerta, quia, vt poſt Iuſtinianum, ait gloſſ. celebris. [b] *Quanto iuniores, tanto peſſicatiores.* intelligendo per iuniores recentiores, qui antiquorum ſcripta legerunt, vt ei recte addidit Laſ. [c] qualis cum primis fuit prædictus Sotus. Nõ item obſtant alia, quia non directo ſed per accidens reſultant ex fauore creditorum, quod non adeo attenditur, [d] & potius eſt onus, quam fauor: & ea quæ ſupra inferuntur abſurda, non ſunt talia, cõſiderando, quod concluſio intelligenda eſt de occulto excommunicato, quem iuſte pœnitet ſui peccati, ob quod eſt excommunicatus, & aliorum omnium ſaltem mortiferorum, ſic quod nil aliud obſtat ei, quàm quod ſit excommunicatus: ſi enim abſque iuſta pœnitentia ſacramenta miniſtraret, peccaret vtique, etiam ſi non eſſet excommunicatus: & non inconuenit, quòd parochus excommunicatus peccaret communicando ſuis parœcis etiam in leuibus, etiam profanis, ad quod non tenetur, nec obligatur, quia in hoc caſu excuſat obligatio ſoluendi debitum, quæ in illo non inuenitur: [e] facit etiam quod vt alibi [f] diximus, non peccat celebrando ille, qui perpetrauit homicidium occultiſsimum præmiſſa iuſta contritione, & confeſsione ante abſolutionẽ irregularitatis, ne illud proderetur.

4 Admonemus quarto, quòd quamuis liceat orare & audire Miſſam in eccleſia, tranſeunte per illam excommunicato, & manente illo, & orante, & aliam miſſam audiente in alia eius parte, ex mente Innoc. communiter recepti, [g] non tamen licet cum eo audire vnam Miſſam vel aliam horã, quicquid dicat Durand. [h] quia non poteſt negari eum communicare in oratione cum excommunicato, qui dicit illi orationem, vel audit eam ab illo, ſed etiam, qui audit eandem vna cum eo, ſicut & qui comedit in vna menſa cum eo, quod etiam Soto placuit.

5 Admoneo quinto, quòd licet poteſtas excommunicandi iure diuino à Chriſto ſit data Eccleſiæ, per illud Matthæi. [i] *Si autem non audierit Eccleſiam ſit tibi tanquam Ethnicus*. vt copioſe poſt alios probat contra Lutherum prædictus Sotus: [k] nulla tamen Euangelij parte videtur lata ipſo iure excommunicatio, ſecundum eundem, [l] vtrobique carpentem Almay. qui dixit [m] hæreticum ipſo iure diuino excommunicari, cuius tamen opinio defendi poteſt per illud Pauli. [n] *Hæreticum hominem poſt primam & ſecundam correptionem deuita.* & per illud Ioan. [o] *Venientem ad vos ſine hac doctrina nolite recipere, nec dixeritis ei Aue.* quamuis non ſit iure diuino excommunicatus in ea forma, & ad omnes eos effectus, in qua & ad quos poſtea vſa eſt, & vtitur Eccleſia. Per quam declarationem reſponderi poteſt ei, qui contenderit probare, prædictam extrauag. non potuiſſe contra ius diuinum facere facultatem communicandi excommunicatis non denunciatis, licet ſciantur eſſe excommunicati, non denunciati? Reſponderi enim poteſt, quod licet poteſtas excommunicandi ſit iure diuino data, & licet aliqua excommunicatio eodem iure feratur, forma tamen vitandi, & effectus, ad quos facienda eſt vitatio, non fuit præſcripta iure diuino, ſed relicta præſcriptioni Eccleſiæ, quæ iure humano à ſe (poteſtate ſibi diuinitus collata) conſtituto præſcripſit, & poteſt ea, quæ expedierint, addere, adimere, & mutare.

a Quæ refertur in c. accuſati. de hæret.
b Ca. excõmunicami. de Hæret. cap. 1 Bullæ cœnæ.
c Ca. excõmunicatio. c. excõmunicato. c. ad mentam. 11. q. 3. c. ſupereſt multitudo. de ſent. excõ. d Ca. illud de cler. excõ. miniſt.
e Extraua. 2. de immo. fc. ſi quis ſuadente. 17 q. 4.
g Ca. ſi celeb. de cle. excõmuni. miniſt.
h Cap. 27. Man. Cõf. num. 54. i In cap. ſi cui. de ſent. excõ. li. 6.

Quadrageſimumoctauum Miſcellaneum.

1 *Hæreſcos cauſa capti an poſſint ad ſacra admitti.*

1 QVAESTIONIS eſt quotidianæ, an coniectus in carcerem ob hæreſim debeat admitti ad audiendam Miſſam, & ad alias orationes, quæ intra carcerem dicuntur. Pro parte namque negante facit vſus communis Inquiſitorum Hiſpaniæ, qui non permittunt hæreticis à ſe captis audire Miſſas, nec ſacram confeſsionem facere, nec ſacram communionem ſumere.

Secundo, quòd Deodatus in quadam epiſtola Decretali, [a] quam in hoc mihi pro ſua ſingulari humanitate citauit fœl. recor. Pius V. ait, *ſymoniacum pendente accuſatione, non debere ad miſſandum admitti.* & non alia (vt apparet) ratione, quam quia ipſo iure eſt ſuſpenſus, vt colligitur ex gloſſ. eiuſdem. Ergo nec hæreticus, quia eſt ipſo iure excommunicatus. [b]

Tertio faciunt mille iura, quibus iubemur vitare quos ſcimus maiore excommunicatione excommunicatos, non ſolum ab oratione, ſed etiam ab omni humana conuerſatione, [c] iubemur, inquam, vitare non ſolum quos ſcimus excommunicatos, ſed etiam, quos fama prædicat eſſe tales: [d] at coniecti in carcerem ob hæreſim ſciuntur excommunicati, vel fama prædicat eos eſſe tales: ergo tenemur eos vitare.

Pro parte vero affirmante facit, quod in præcedenti nuſcellaneo concluſimus hæreticos etiam notorios non eſſe vitandos, antequam denuncientur. Deinde, quod multi coniiciuntur in carceres ob alia multa delicta excommunicationem annexam habentia: quales ſunt ſymoniaci in ordine & beneficio: [e] quales item clericorum percuſſores etiam occulti, [f] & crimina bullæ Cœnæ Domini prohibita perpetrãtes, qui etiam ſi ſint preſbytericidæ, modo non ſint notorij, non reiiciuntur tamen ab illis. Tertio, quod poſt extrauag. Martini V. ad euitanda, non tenemur vitare vllos excommunicatos præterquam denunciatos, & notorios clericorum percuſſores, quorum de numero non ſunt prædicti ob hæreſim capti. Quarto, quod non parum videtur expeditioni iuſtæ cauſarum violatæ fidei, quia ob eas capti, ſi non reiicerentur ab orationibus, & ſacramentis, facilius confiterentur ea, quæ confiteri deberent, contritione peccatorum eos ad id impellente. Quinto, quod in vrbe vidimus quendam maximum Primatem cauſa hæreſeos captum ad ſacras confeſsiones admitti, & ad recitandas horas Canonicas cum aliis, & ad conuerſandum cum multis: & conſtat facilius debere quem admitti ad audiendas miſſas, quam ad ſacramentum confeſsionis. Excommunicatus enim excommunicatione minori, excluditur à ſacramenti pœnitentiæ participatione paſsiua, quæ in ſola perceptione conſiſtit, [g] non tamen ab audiendo Miſſam, & alias orationes, vt alibi [h] tradimus, ſecuti Dominic. & Francum contra Archidia. [i] perque, & alia ſemper mihi viſum eſt, præfatos hæreſeos accuſatos, vel inquiſitos non eſſe iure communi à Miſſa, nec ab aliis orationibus, & ſacramentis excludendos, pluſquam alios accuſatos, & inquiſitos ob alia crimina excommunicationem annexam habentia, ſalua tamen cenſura, & auctoritate prædictorum Reuerendiſsimorum Inqui-

Universidad de Deusto
Biblioteca

sitorum, qui ad id aliis mihi occultis rationibus moueri possunt. Dixi iure communi: nam iure speciali, & stylo vt audio, vrbis, inquisiti, & capti hæreseos causa non admittuntur ad sacramenta, nec sacramentalia, per quod multum restringitur præfata extrauagans Martini V. ad euitanda, per Concilium Lateranens. sub Leone X. finitum confirmata.

Ad primum oppositorum respondemus, præfatum vsum Inquisitorum iure quidem aliquo priuilegij, vel consuetudinis speciali, vel alia ratione mihi ignotis defendi posse, iure autem solo communi attento minime.

a In d. cap. accusatum de simon.

Ad secundum respondeo, quod Deodatus [a] non agit de excõmunicato, sed de simoniaco, qui suo tempore non erat ipso iure excommunicatus, sed tantum suspensus, nec loquitur de quolibet simoniaco, sed de famoso, qui propter infamiam poterat suspendi ab administratione beneficij, iuxta Canones. [b]

b Ca. presbyter. ca. fi mala fama 2. q. 4.

Ad tertium, quod iura in eo citata procedunt secundum tempora, quæ præcesserunt Concilium Cõstantiense in quo Martinus V. prædictam extrauag, Ad euitanda scandala: ædidit, post quam non tenemur vitare nisi duplicis generis excommunicatos, vt prædictum est. [c] Equidem salua S. D. N. & me prudentiorum sententia, è re Christiana existimo, prouidere, vt qui causa fidei violatæ coniiciuntur in carceres, donec damnentur, perinde ad sactamentorum & diuinorum participium admitterentur, ac alij ob crimina in Bulla Cœnæ Domini prohibita capti. Tũ quia multi eorum, sicut & aliorum, omnino absoluũtur, vel leui pœna purgationis, vel alia citra declarationem, quod inciderint in hæresim, mulctantur. Tum quia tardius vt plurimum expediuntur sacrosanctæ Inquisitionis causæ, & dura res est tamdiu arcere Christianum quem nescimus esse excommunicatum, à communione sacramentorum, quibus spiritualiter viuimus, nutrimur, & munimur contra hostes nostros, Dæmonem, Mundum, & Carnem, qui etiam sacris armatos frequentissime vincunt, & triũphant. Tum denique, quod Sacrosancta eademque piissima mater nostra Ecclesia imitata Christum suũ sponsum (cuius diuinitatis natura clemens est, & pia) [d] pronior esse debet & est ad miserendum, quam ad puniendum, & docet melius esse reddere rationem de misericordia, quàm de iudicio, iuxta illud Iacobi. [e] *Super exaltat misericordia iudicium.*

c In præced. Miscellan.

d Ca. quia diuinitatis de pœ dist. 1.

e Iacob. 2.

Quibus tamen non obstantibus aliqua ratione mihi occulta contrarium potest esse vtilius, & seruari, & statui, sicuti ante præfatam extrauag. ad euitanda: iure antiquissimo statutum erat, & seruabatur.

Quadragesimumnonum Miscellaneum.

Communio sacra damnatis vt datur in Vrbe.

QVAESTIONIS est quotidianæ, an damnati ad mortem corporalem, & sacram communionem petentes, debeant ab ea excludi. A parte enim affirmante stat Cõcilium Viennense, [f] quatenus grauissime prohibet, ne vltimo supplicio puniendis denegetur sacramentum pœnitentiæ, si petierint illud. Cui addit glosſ. idem dicendum de sacra Communione, quæ illis pro viatico datur, argumento responsi Innocenc. III. [g] quo respondit, *Non esse negandum viaticum, quibus moribundis conceditur pœnitentiæ Sacramẽtum.* quod communis tenet, præsertim Bonifacius. [a]

f Clem. 1. de pœn. & remi.

g In cap. sp. fic de pœn. & remi.

a Ibi de ea re tra

Pro parte autem negante facit totius Hispaniæ, Galliæque vsus, quo seruatur contrarium, adeo vt authore Roberto Gaguino, [b] Ludouicus Luxemburgensis, Connestabilis Franciæ damnatus ad mortem, & religiose confessus, non potuit obtinere, vt sibi viaticum ministraretur, sed audita Missa, & pane benedicto (vt solet in ea regione diebus Dominicis benedici) per eum assumpto statim ei ducto in tabulatum caput amputatum fuit. Deinde, quod irreuerentia quædam videretur fieri sacramento, si factus Summi Regis hospes statim occideretur, antequam corrumpatur species panis, sub qua manet verum corpus eius, donec illa durat, secundum S. Thom. recept. [c] vnde & Hostiensis, qui tenens priorem, ait, ob reuerentiam tanti hospitis, executionem mortis esse in alium diem differendam. Qua ratione abolenda valde videtur cõsuetudo quarundam regionum in quibus ait prædictus Bonifacius, [d] parari Missam in via, qua ducendus est damnatus ad patibulum, vt viatico ibi sumpto religiosius & animosius obeat mortem.

b In 1. 2. Ludouic. XI.

c In quæst. 3. ca. 2.

d Vide infra

Est tamen consuetudo vrbis digna maxima Maximorum Pontif. prudentia, quam orbis imitari deberet, vt damnato ad mortẽ denuncietur sententia post mediam noctem, vt liceat ei confiteri, & communicare ante quatuor horas, quam ducatur ad mortem, & (si libuerit,) etiam testari, vt iam corrupta tanto temporis spatio panis specie, sine vlla irreuerentia sacramenti cum magno eius fructu moriatur semper victurus. Amen.

Quinquagesimum Miscellaneum.

1 *Dei ad laudem principaliter inducta inducere principaliter ad laudem propriam, an sit mortiferum.*
2 *Contemnit non semper vere, qui videtur contemnere.*

QVAESTIONIS etiam grauis est, & quotidianç, an communicatio, qua quis communicat cum aliis orando, prædicando, missando, vel agendo quemlibet alium actum principaliter in honorem, & cultum Dei institutum sit mortifera, si fiat principaliter in laudem & gloriam humanam? Partem enim affirmatiuam asserit Angelus, [e] & ante illum Abulensis, [f] quorum auctoritatem iam inde ab adolescentia mea magnifeci. Pro quibus facit primo illud August. [g] *Diuina scriptura principaliter ordinatur ad honorem Dei in quo Deus cõtemnitur, si principaliter ad alterius honorem ordinetur.*

e In 2. sent. q. 26. a. 3.

f In cap. 8. Matth. q. 30.

Secundo, quòd D. Antoni. [h] definit, peccare mortaliter eum, qui etiam alioqui benemeritus, vult assumere, vel assumit magisterium in sacra Theologia ob honorem, & immunitatem illud consequentes.

g 2. Cor. 12. Ioan. 5. Ioan. 14. Ioan. 17.

Tertio, quòd simonia est peccatum mortale: [i] & qui spiritualia facit propter laudem & honorem, videtur symoniam admittere, cum auctore Gregorio, [k] symoniam admittat, qui munus à lingua pro spirituali accipit, vt Adrianus alibi [l] late tradit.

h In 3. part. tit. 8. c. 3. §. 1.

i Ca. 1. de simo. Ca. 1. de pœn. dist. 3.

k Ca. 1. de pœn. dist. 3.

l Quodl. 1. ar. 5.

Partem verò negantem tenuit egregia, & resoluta erũditione Sylueſt. [m] subdens, totum pene clerum esse in malo statu, si Angeli conclusio esset vera. Pro quo facit resolutio, quam tangit ipse, & pridem nos

m Verbum fere glossæ

explicaui

explicauimus alibi, [a] desumpta ex B. Thom. [b] nempe, *quod appetitus, vel amor laudis, vel gloriæ ex se neque est bonus neque malus, sicut nec appetitus, vel amor aliorũ bonorũ temporalium: & quod, quamuis appetitus, & amor laudis, & gloriæ vanæ sit semper malus saltẽ venialiter, siue tamẽ solũ est mortiferum in ea constituitur vltimus finis, vel appetitur de aliqua re notabilem irreuerentiam Dei, vel notabilem iniustitiam proximi continente.* Et constat posse quem orare, cantare, missare, prædicare, vti sacra veste, vel aliquid aliud huiusmodi facere, ad laudem, vel gloriam suam principaliter, non ponendo in eo vltimum finem, & non resultante ex eo notabili irreuerentia Deo, nec notabili iniustitia proximo. Vnde & Author postillæ Angeli hanc partem tenet, subdens, nec ipsum Angelum sensisse contrarium, quod ei Sylueſter imponit, eo quòd per principaliter facere in gloriam suam, intellexit facere ponendo in eo finem vltimum. Equidem, vt gaudeo authorem postillæ in hac esse opinione, ita ingenue fateor, Angelum contrarium sensisse, nam clare sentit differentiam in hoc inter eum, qui principaliter agit in gloriam suam ea, quæ sunt instituta in gloriam Dei, & inter eum, qui facit principaliter in gloriam suam ea quæ non sunt instituta principaliter in gloriam Dei. & secundum intellectum Authoris postillæ non esset in hoc differentia, quia vterque peccaret mortaliter, siquidem cõstituere vltimum finem in alio quàm Deo est mortale peccatum, secundum omnes, vt alibi [c] latius dixi.

a In verb. Doct. q. 4.

b In 1. 2. tuã. de grate, & qualitate. c Cap. 53. d 101. vers. ro. Manu. Confeſſ. d Quolib. 9. littera H. ad litteram O.

Ad primum autem argumentum pro Angelo supra formatum, quod est authoritas Augustini in eo citata, præfata postilla tacite respondet, quod verbum, principaliter, in ea secundo loco positum idem valet, quod vltimum finem in eo constituere, quod non videtur satis apte dictum, tum per proximam cõfutationem. Tum quòd passim in finem principalem accipimus multa, quorum nullum nisi rarissime facimus vltimum, vt alibi [d] monstramus. Sed neque sufficienter respondere videntur, qui dicunt Augustinum solum loqui de sacra Scriptura, non autem de aliis ad laudem Dei principaliter institutis, quia eadem ratio idem suadet dicendum de omnibus, quod ipse de sacra Scriptura dicit.

d Vide infra

2 Quare nos alibi, [e] aliter respondimus, & nunc respondemus, quod Augustinus noluit significare, quòd omnis qui ordinat Scripturam sacram institutam ad honorem Dei in suum honorem, contemnit vere Deum, & ita peccat mortifere: sed quòd adeo parum reuerenter eam tractat, quòd videri posit cõtemnere, sicut in simili quædam glosſ. solennis, [f] dixit, quod transgrediens legem sine causa, videtur trãgredi ex contemptu: & sicut aliqui, quos refero, in Manual. Confeſſ. [g] dicunt ex contemptu peccare, qui ex consuetudine peccant: cum tamen longe aliud sit ex contemptu vero peccare, quam ex consuetudine, vel sine causa, vt colligitur ex vtroque Thoma, [h] & Archid. [i] & Domin. [k] quicquid Felyn. inuoluat alibi. [l] Ita quod mens piissimi Augustini non fuit dicere, quòd qui sacram Scripturam datam ad honorem Dei ordinat in honorem suum, contemnit Deum, sed quòd tam parum reueretur Deum, vt videri posit contemnere illum, ita tamen, quod si vere non contemnet, non admittat peccatum mortiferum, sed graue veniale.

e In 2. sent. q. 26. a. 3.

f In cap. 8. Matth. q. 30.

g 2. Cor. 12. Ioan. 5. Ioan. 14. Ioan. 17.

h In 3. part. tit. 8. c. 3. §. 1.

i Ca. 1. de simo. Ca. 1. de pœn. dist. 3.

k Ca. 1. de pœn. dist. 3.

l Quodl. 1. ar. 5.

Ad secundum pro Angelo adductum, scilicet definitionem illam D. Antonini, quòd mortifere peccat, qui etiam benemeritus assumit gradum Theologiæ ob honorem, & immunitatem illum consequentes, respondetur, non esse verum, vt Sylueſter alibi, [a] recte tradidit.

a In verb. Doct. q. 4.

Ad tertium respondetur, quod munus à lingua tum demum facit actum simoniacum, cum datur vel accipitur in pretium, non autem alias, vt ante omnes dixit Innocenc. [b] & nos alibi [c] resoluimus. Per hanc ipsam responsionem tolluntur etiam illa, quæ ex Adriano, [d] pro Angelo adduci posse supra fuit insinuatum.

b In c. tuã. de grate, & qualitate. c Cap. 53. d 101. vers. ro. Manu. Confeſſ. d Quolib. 9. littera H. ad litteram O.

Quinquagesimumprimum Miscellaneum.

1 *Dei vnius, & Trinitatis cognitio, amor, fruitio, & adoratio qualis bona, & qualis mala.*
2 *Papam videre, & videre Papam, vt differunt.*
3 *Deum trinum noſſe, & noſſe Deum trinum, vt differunt.*
4 *Deum verũ trinum, siue qui trinus est personaliter multi infideles cognoſcunt, qui tamen non cognoſcunt Deum trinum, siue quatenus est trinus personaliter.*
5 *Deus verus nequit cognosci, nec amari, nec orari, nec adorari quin cognoſcatur, ametur, oretur, & adoretur id quod est summa Trinitas, vel eius personæ.*
6 *Deus verus sanctè cognosci, amari, orari, & adorari potest ab aliquo in quantum est vnus substantialiter, licet non cognoſcatur, ametur, oretur, nec adoretur ab eodem vt est trinus personaliter.*
7 *Fruitione eadem est fruendum Deo summa Trinitate, & personis eius, & licèt beatus intuens essentiam Dei non possit frui ea, non fruendo actu personis omnibus Trinitatis: potest tamen viator sanctè frui actu essentia non fruendo actu personis Trinitatis: & è contrario, modo virtualiter fruatur eis.*
8 *Fruitio Dei propria quid est.*
9 *Fruitionem Dei propriam præcedunt saltem natura cognitio, & amor eiusdem.*
10 *Dei vnitate fruentium sine actuali memoria personarum Trinitatis, vel è contrario singularis consolatio.*

1 QVAESITVM est, quid responderi potuit ei, qui (perlecta decimaquarta quæstione quam super primam distinctionem lib. 1. sent. tractat. acutissimus Ioã. Maior.) interrogauit quendã eruditum, qualis cognitio, amor, fruitio, oratio & adoratio (quibus fere sẽper communicamus cum Deo Opt. Max. & misericordissimo, & tota sũma Trinitate, & tribus personis diuinis eius, patre scilicet, filio, & Spiritu sancto) sit bona, & qualis mala. Ad quod respondemus, prædictum virũ eruditum respondere potuisse. Primo verum quidem esse, secundum puram & defœcatam dialecticam (quę à Petro Hispano in suis summulis traditur, sub tit. de appell. id quod colligitur ex præfato Ioan. Maiore vbi supra, scilicet aliud esse affirmare, Petrus Papam vidit, & P. equum album vidit ab vna parte, & P. vidit Papam, & P. vidit equum album ab altera: quoniã ad verificandum duo priora sufficit, quod viderit aliquem hominem, qui est, vel fuit Papa, & aliquem equum, qui est, vel fuit albus. Ad verificandum autem duo posteriora requiritur, quòd viderit aliquem hominem, qui tempore, quo vidit eum, erat Papa, & aliquem equum qui tempore, qui vidit eum, erat albus,

Universidad de Deusto
Biblioteca

quod etiam Iuris periti sentiunt, dum aiunt qualitatem verbi intelligendam esse secundum tempus verbi, [a] & consequenter aliud esse Deum personaliter trinum cognoscere, vel amare, & aliud cognoscere, vel amare Deum personaliter trinum: quia ad verificandum prius sufficit cognoscere Deum, qui vere est trinus personaliter, licet non cognoscat illud sub conceptu Trinitatis, vel personarum. Ad verificandum autem posterius requiritur, vt cognoscat Deum concipiendo eum trinum personaliter.

Secundo, quòd præfatus eruditus potuit respondere planius, omissis præfatis argutiis logicalibus sequendo doctrinam planam S. Thom. [b] & Soti, & etiam Ioan. Maioris, & communis, aliorum ibidem, quod nemo potest cognoscere, vel concipere Deum verum, quin cognoscat, vel concipiat id, quod est vera, & summa Trinitas, & tres eius personæ realiter distinctæ: quia sunt vna, & eadem res, & eadem substantia: potest tamen cognoscere & concipere Deum inquantum, & ea ratione qua est primus motor, prima causa, & vnus Deus, non cognoscẽdo, nec concipiendo eum esse trinum, vel Trinitatem, & tres personas realiter distinctas: quia vnum & idem potest cognosci, & concipi inquantum, & ea ratione, qua dicitur vno nomine, non cognoscendo alia ratione, & in quantum dicitur alio diuerso. Potest enim Petrus, qui vere est homo, & sapiens, & filius regis cognosci, & concipi ab alio ea ratione tantum, qua est homo, non concipiendo eum ea ratione, siue inquantum est sapiens, vel filius regis, & ita qui cognosceret, & conciperet eum, quòd est homo, licet ignoraret, quòd est sapiens, & filius regis, consequenter tamen conciperet quendam, qui vere est homo, & sapiens, & filius regis.

3 Tertio, quòd potuit respondere id, quod Maior ait scilicet multos philosophos cognouisse, concepisse, & amasse, vt & nunc cognoscunt, concipiunt, & amant Iudæi, Mathumetani, & Ariani, Deum vnum verum essentialiter, qui vere est trinus personaliter: quia cognoscunt, concipiunt, & amant eundem Deum, quem orthodoxi cognoscimus, & concipimus, qui vere est vnus essentialiter, & trinus personaliter, licet cognoscant, concipiant, & ament eum ea ratione, qua est trinus personaliter: & quod his est etiam consequens Christianos orthodoxos, qui cognoscimus, concipimus, & amamus Deum nostrum vere vnum in essentia, siue essentialiter, & trinum in personis, siue personaliter, quamuis non possimus cognoscere, concipere, & amare illum vnum essentialiter, quin cognoscamus, concipiamus, & amemus eum, qui est trinus personaliter: possumus tamen cognoscere, concipere, & amare eum inquantum, siue ea ratione, qua est vnus essentialiter, non concipiendo actu eum esse trinum personaliter.

6 Quarto, quòd idem quod potuit respondere præfatus eruditus de cognitione, & amore, potuit respondere de oratione: quia idem in ea concludit eadem ratio: & ita licet non possimus orare vnam personam diuinam, quin oremus saltem virtualiter alias, neque dirigere orationem nostram ad vnam personam, quin aliquatenus saltem virtualiter dirigamus ad alias (quia omnes sunt vna & eadem summa res) possumus tamen orare vnam personam, & dirigere orationem nostram ad illam, non concipiendo actu alias personas, nec dirigendo actu orationem nostram ad illas, inquantum aliæ sunt. Vnde Ecclesia ipsa orthodoxa tota dirigit vt plurimum orationes, quas vocamus collectas, ad Patrem obsecrando in calce per filium, cum speciali mentione Spiritussancti, docens per hoc posse nos orare vnam summæ Trinitatis personam, sine conceptione actuali aliarum duarum, imo & orare vnam obsecrando eam per aliam: & ita separatim oramus, Pater de cælis, Deus, miserere nobis. Fili redemptor mundi Deus, miserere nobis. Spiritussancte Deus, miserere nobis, & coniunctim, Sancta Trinitas vnus Deus miserere nobis.

7 Quinto, quod id quod potuit respondere de cognitione, amore, & oratione, potuit respondere de adoratione: quia idem in ea concludit earum ratio, imo & idem potuit etiam respondere de fruitione. Tum quia licet vna sola fruitione, & non pluribus, debeamus frui Deo, & tribus personis, vt determinat S. Thom. [a] communiter receptus, ea ratione quod obiectum fruitionis, quod est summa Dei bonitas, vnum tantum est in omnibus personis: adeo quod secundum Scotum, [b] non potest comprehensor siue beatus frui essentia diuina, quam intuitiue videt, quin actu fruatur etiam tribus personis eiusdem essentiæ, quas etiam intuitiue videt: & quod secundum eundem licet nec viator possit ordinate frui vna persona, quin fruatur alia, fruitione saltem virtuali, hoc est tali quæ sit proxima dispositio fruendi alia, si distincte illam conciperet, potest tamen secundum eosdem, & omnes idem viator frui vna persona, quam actualiter concipit, sine fruitione actuali alterius, quã distincte non concipit: sicut etiam potest cognoscere, & amare, vt supra dictum est.

8 Tum quia fruitio proprie dicta secundum S. Thom. [c] est actus voluntatis potentiæ appetitiuæ, & non intellectiuæ, & illa quæ est bene ordinata, solum est vltimi finis habiti vel habendi: & frui ordinate est inhærere amore vltimo fini, qui est Deus, propter ipsum, & non potest concipi sine cognitione, & amore prævijs, secundum eundem. Per quæ illa eadem quæ dicta sunt de cognitione, & amore Dei vnius essentialiter, & trini personaliter, dicenda sunt de fruitione, qua ex præuia cognitione, & amore procedit: nec multum refert, an teneamus fruitionem potius consistere in amore, quam delectatione, cum sequacibus Scoti, An potius in delectatione quam in amore cum sequacibus S. Thomæ, quod Caietanus ibidem defendit: quia secundum vtrosque procedit ex cognitione, & amore præcedentibus saltem naturæ.

10 Sexto, quòd præfatus eruditus respondere potuisset, non debere quemquam scrupulis peccati angi, eo quod Apostolorum acta legendo, & Aduentum Spiritussancti memoria repetendo frequenter Spiritussancto fruitus est, nullis de patre, aut filio actuali amore, & fruitione conceptis: neque qui frequentissime passionis Christi misteria repetens Christum secundam personam Trinitatis ardentissime amauit, & ea fruitus & delectatus est, sine vlla cognitione, siue conceptione actuali, & speciali Patris, vel Spiritussancti: sufficit enim eis, ad hoc, vt eorum fruitiones actuales essent bonæ, quod habuissent virtualiter, quibus virtualiter parati erant ad actualiter fruendum, si memoria ad id necessaria occurrisset. Quæ eadem ratione non est, cur scrupulis angantur, qui meminerũt frequentissime se mente cõcepisse, amasse, oraſſe,

a L. in delictis. §. 1. ff. de noxa. actio.

b In lib. 1. sent. d. 1. q. 2. art. 2.

a In 1. d. 1. q. 1. art. 3. ad 1.

b In 4. d. 49. q. 4. art. 2. q. 1.

c 2. 2. q. 82. art. 1.

oraſſe, & adoraſſe Deum vnum & eodem fruitos fuisse, sine actuali memoria Trinitatis, vel alicuius eius personæ non concipiendo, amando, & orando actu Deum vt vnum, vel è contrario fruendo actualiter summa Trinitate, vel aliqua eius persona, non fruendo actu eius vnitate, modo non defuerit eis virtualis, & proxima illa, de qua loquitur Scotus, dispositio idem faciendi illas, si memoria earum ad id sufficiens succurrisset.

Quinquagesimum secundum Miscellaneum.

1 *Ecclesia an recte fundetur de rebus male acquisitis.*
2 *Eleemosyna an de re aliena recte fiat.*
3 *Patronus an fiat ecclesiæ de rebus male acquisitis.*
4 *Religio moralium virtutum maxima.*
4 *Misericordia quadantenus maxima virtutum.*
4 *Iustitia est maxima virtutum Cardinalium.*
5 *Virtutum opera non fiant principaliter ob temporaria.*
6 *Incertorum in opera pia quæ restitutio pia.*
7 *Meretrix, & excommunicatus vt quærunt ius patronatus.*
8 *Restituenda necessario duplicia, de quibus sit eleemosyna, & ius patronatus.*

1 AN recte quidam, in quibus etiam fuit Thomas Vualdensis [a] citatus à nobis alibi [b] carpant eos, qui ecclesias, sacella, missas, vel alias preces construunt aut fundant, de rebus male quæsitis communicando sua bona male quæsita, sed eo quod incertum est quibus sunt reddenda necessario piis operibus, vel pauperibus, debent restitui: qualia sunt multa quæsita occidendo, vulnerando, militando, furando, mentiendo, peierando, adulterando, vsuras clare, aut simulate exercendo, vel fumos vendendo.

2 Et quidem pro eis facit primo, quod ipsemet Dominus reprobare videtur apud Matth. [c] sepulchra & monumenta prophetarum, quæ Iudæi ambitiose ædificabant, iuxta Hieronymi sensum. [d] Secundo, quod gloriam de peccatis quærere, peccatum est vanæ gloriæ. [e] Tertio, quod iniustum est de re aliena fructum quærere, quod facere videntur qui gloriam, & laudem quærunt, de re aliena male quæsita, & necessario restituenda, quæ nisi male retineri non potest. [f] Quarto, quod peccat qui eleemosynam de rebus illicite quæsitis largitur, vt ait Grego. [g] confirmans id illo Prouerb. [h] *Hostiæ impiorum abominabiles sunt Domino, quæ offeruntur ex scelere.* & illo alio. [i] *Honora Deum de tuis iustis laboribus, & non alienis.* & illo Eccles. [k] *Qui offert sacrificium de substantia pauperis, idem est ac si victimet filium in conspectu patris.* At qui constituit & fundat prædicta de rebus necessario restituendis, id facit de rebus alienis. Ergo grauissime peccat.

3 Quinto, quod qui de rebus alienis vel restitutioni subiectis facit prædicta, non quærit ius patronatus, iuxta quandam solennem glossam, [l] vti late concludit Lambert. [m] postquam retulit omnia, quæ Rochus à Curte, Paulus de Cittad. ea de re scripserunt: nam vt Augustin. relatus à Gratiano [n] ait, non licet futari à diuite etiam auaro ad erogandum pauperibus. At ij de quibus loquimur, ædificatores & fundatores nihil non agunt, vt fiant patroni, & præsentatores ministrorum præfatorum piorum operum: ergo grauissime peccant ea in illum finem facientes.

4 Contra tamen præfatos ita carpentes facit primo, quod facere prædicta opera pia in honorem Dei est actus, siue opus religionis, [a] & religio est maxima virtutum Moralium. [b] Largiri etiam pauperibus ea quæ nesciuntur, quibus sunt restituenda, eleemosyna quædam est. [c] Eleemosyna vero est actus siue opus virtutis Misericordiæ. [d] Misericordia vero est quadantenus maxima earum virtutum, quæ sunt ad proximum. [e] Restituere item male quæsita est actus Iustitiæ. [f] Iustitia vero est maxima virtutum Cardinalium. [g]

5 At prædicti hæc tantum quatuor videntur facere: ergo laudari merentur & non vituperari: quia quamuis non liceat facere opera virtutum principaliter propter bona temporalia, vt alibi diximus: [h] licet tamen facere illa principaliter propter iustum finem, & minus principaliter propter temporalia, & consequenter propter laudem & gloriam non vanam, sed solidam, id est in aliquem iustum finem relatam, vt etiam vbi supra, [i] & in locis ibi citatis diximus.

Pro resolutione dicendum primo, quod prædicti recte carpunt eos qui prædicta construunt, vel fundant, ad gloriam & laudem vanam, vel sumptu superfluo, & rei piæ inutili, ad quandam iactantiam humanam, vel ad renouandam memoriam delictorum suorum, vel ad iudicandum modum expiandi illa, mente incitandi alios ad similia, proposita suo exemplo venia cum laude coniuncta, quod probare videntur rationes pro eis allatæ.

6 Secundo, quòd non merentur carpi, qui prædicta faciunt principaliter in honorem & gloriam Dei, & salutem animarum suarũ, absque superfluo sumptu, & absque superstitione & curiositate, & in exemplum restitutionis, etiam si velint ex eiusmodi actis minus principaliter quærere sibi aliquam laudem, & honorem, in iustum finem relatum: nam & nil peccat, qui pœnitentiam publicam ob publicum delictum agit principaliter ad placandum Deum Opt. Max. licet minus principaliter intẽdat sibi recuperare bonum nomen, quod ante illud habuit, & de bono pœnitentiæ in bonum finem laudari. [k]

7 Tertio, quòd difficilius est respondere ad duo argumenta vltima pro prædictis carpentibus, quæ ipsi omiserunt, formata: nam licèt facile sit defendere, quòd meretrix, & excommunicatus iuste possint largiri eleemosynam, & quærere sibi ius patronatus, quando eam faciunt de rebus suis etiam turpiter quæsitis, modo non sint necessario restituendæ, vt habet communis opinio, quam Rochus, [l] & post eum Lambertinus [m] defendunt, difficile tamen est defendere, quòd liceat etiam honestæ personæ, & non excommunicato facere eleemosynam, & quærere ius patronatus per res alienas necessario restituendas, adeo quidem, vt prædictus Lambertinus argumentorum pondere pressus, negatiuam partem tenuerit, sed mea sententia non satis acriter. Aliud enim est simpliciter dicere, quòd non licet de rebus alienis necessario aliis restituendis facere eleemosynam, vel alia opera pia, contra voluntatẽ eorum, quibus illæ sunt restituendæ, quod palam est

a Secundũ mentem S. Tho. 2. 2. q. 81. art. 1. & toto tit. de eccles. ædific. & c. nemo cũ multis aliis de cõsecr. dist. 1. b Secundũ eundem S. Tho. 2. d. q. 81. art. 1. c Cap. tria. & ca. duæ. 45. dist. d Secundũ eundem S. Tho. 2. 2. qu. 30 per totam. e Secundũ eundem 2. 2. qu. 30. art. 4. f Secũdum eundem S. Tho q. 62. art. 1. g S. Tho. 2. 2 q 58. art. 1. h In Ench. de orat. ca. 6. i In dicto ca. 6. nu. 11.

k arg. ca. 1. de pœn. & remiss. & ca. in capite. 86 alias 39. dist.

l De iure patro. vet. competes, quæst. 1. in 1. con. tract 1 par. 1. lib. 8. q. art. 10.

Universidad de Deusto
Biblioteca

illicitum, [a] & aliud de rebus reſtituendis aliis elargiri eleemoſynam illiſmet, quibus ſunt reſtituendæ, vel impendere in pia opera ipſis placita, quod palam eſt licitum. Vnde qui male quæſiuit aliena, & tenetur ea reſtituere aliis, qui ſciuntur, vel ſciri poſſunt, non poteſt quidem largiri eleemoſynam, vel facere alia opera pia cum præiudicio eorum. At qui habet illicite quæſita, quæ non ſunt neceſſario reſtituenda dominis antiquis ignotis, qui neque hæredes eorum queunt ſciri qui ſint, & ideo neceſſario ſunt reſtituenda Chriſto, vel piis ipſius operibus, ſanctè poteſt facere eleemoſynam pauperibus, & piis aliis operibus impendere: quia illam eleemoſynam facit illis, quibus iuſte poterat reſtituere, cum incerti ſint ij à quibus fuerint erepta & ita licet declaratio Lambertini ſit vera, quoad res neceſſario reſtituendas eis, qui, vel quorum hæredes reperiri poſſunt, non tamen eſt vera quoad res, quæ neceſſario quidem ſunt reſtituendæ, ſed non Dominis antiquis, nec hæredibus eorum: quia nequeunt inueniri, ſed Chriſto & operibus piis. Et quæſtio, quam tractamus, proponitur de fundantibus prædicta de his rebus, & non de fundantibus de illis.

8 Grauius tamen quàm prædicta arguměta, obſtat, quòd ius patronatus non videtur quæri niſi ob largitionem bonorum propriorum, vt colligitur ex reſponſo Gelaſij Papæ, [b] & ex Concilio Toletano, [c] relatis à Gratiano. Sed reſponderi poteſt, quòd huiuſmodi fundatores non parum videntur dare de ſuo, vere pœnitendo, plene reſtituendo, & prouide & ſolicite curando, vt ædificia & fundationes prædicta fiant vtiliter, & in vtilem & ſanctum finem, & quòd non refugiendo ad ſacroſanctam ſedem Apoſtolicam, & Commiſſarios Cruciatarum, qui condonare ſolent aliquam partem huiuſmodi bonorum incertorum, volentibus reſtituere alia in pia opera, à ſede prædicta deſtinanda: & ita videntur dare quodammodo ſuam partem illam, quæ per compoſitionem eis condonata fuiſſet. Facit, quod qui nimis emungit elicit ſanguinem, [d] & quod parum præiudicij fit per hoc operibus piis fundatis, & quòd animādi ſunt ad reſtitutionem hi, qui citra illam ſalui fieri nequeūt. Huiuſmodi autem fundatoribus conſulerem, vt impetrarent, quoad forum conſcientiæ gratiam iuriſpatronatus, vel quod aliquid vltra neceſſario reſtituenda prædictis fundationibus de his, quæ ſua omnino ſunt, impenderint, quamuis non arbitror id omnino eſſe neceſſarium.

a Ca. ea te. de Iureiur.

b Cap. piæ mentis. 16. quæſt. 7. c Ca. noueritis. 10. q. 1.

d Prouerb. c. 30. c. denique 4. d.

Quinquageſimumtertium Miſcellaneum.

1 *Sepeliendis paruulis baptizatis quæ officia ſunt apta.*
1 *Parochi qui errant ſepeliendo paruulos.*
2 *Officium ſepeliendi paruulos ad longum.*
3 *Sepeliendi ſunt amentes vt paruuli.*
3 *Paruuli qui ſunt in hoc propoſito.*

1 VONIAM multi parochi, ſiue Curiones, & alij ſepeliētes paruulos iam baptizatos, errant, vt diximus, [e] communicando & applicando reſponſoria, miſſas, & alias preces ab Eccleſia pro defunctis inſtitutas, & ſpecialiter ea in ſuffragium animarum eorum, admonemus eos primo id non vt ibidem dixi-

e In Ench. de orat. ca. 19. nu. 65.

mus, quamuis liceat ea dicere in laudem Dei, & gratiarum actionem, vt docuit S. Thomas, [a] applicando ea defunctis propinquis eorum, vel quibus Dei iudicio potius ſunt applicanda.

a In quæſt. 4. a. 1. expoſ. litt. E.

Secundo admonemus, inſtitutum eſſe in Vrbe officium pro talibus paruulis ſepeliendis digniſsimum quo totus Orbis vtatur, quod fit hoc ordine.

Cum paruulus extrahitur è domo, dicitur Antiphona.

2 SIT nomen domini benedictum. Verſ. Ex hoc nunc & vſque in ſæculum. & poſt eā pſalmus. Laudate pueri dominum. & alij pſalmi, ſi fuerint neceſſarij ad continuandas preces, vſque ad eccleſiam, ſinguli, cum gloria patri. &c.

Cum peruentum fuerit ad Eccleſiam repetitur Antiphona prafata.

Sit nomem Domini benedictum.
Verſ. *Hic accipiet benedictionem à Domino.*
Reſp. *Et miſericordiam à Deo ſalutari ſuo.*
Kyrie eleyſon, Chriſte ele. Kyrie ele. Pater noſter.
Verſ. *Et ne nos inducas in tentationem.*
Reſp. *Sed libera nos à malo.*
Verſ. *Me autem propter innocentiam ſuſcepiſti.*
Reſp. *Et confirmaſti me in conſpectu tuo in æternum.*
Reſp. *Domine exaudi orationem meam.*
Reſp. *Et clamor meus ad te veniat.*
Verſ. *Dominus vobiſcum.*
Reſp. *Et cum ſpiritu tuo.*

Oremus.

OMNIPOTENS & mitiſſime Deus, qui omnibus paruulis renatis fonte baptiſmatis dum migrant à ſeculo, ſine vllis eorum meritis vitam illico largiris æternā, ſicut animæ huius paruuli, vel paruulæ credimus te feciſſe: fac nos, quæſumus, per interceſſionem beatæ Mariæ ſemper Virginis, & omnium electorum tuorum, hic purificatis tibi mentibus famulari, & in paradiſo beatis paruulis perenniter ſociari. Per Chriſtum dominum noſtrum, Amen.

Antiph. *Iuuenes, & virgines, ſenes cum iunioribus, laudate Dominum de cælis.* Pſal. *Laudate Dominum de cælis, cum gloria patri. Kyrie eleyſon. Chriſte eleyſon. Kyrie eleyſon. Pater noſter.*
Verſ. *Sinite paruulos venire ad me.*
Reſp. *Talium enim eſt regnum cælorum.*
Verſ. *Domine exaudi orationem meam.*
Reſp. *Et clamor meus ad te veniat.*
Verſ. *Dominus vobiſcum.*
Reſp. *Et cum ſpiritu tuo.*

Oremus.

OMNIPOTENS ſempiterne Deus, ſanctæ puritatis amator, qui animā huius paruuli, vel paruulæ, ad cælorum regnum hodie miſericorditer vocare dignatus es, digneris etiam ita nobiſcum miſericorditer agere, & meritis tuæ ſanctiſſimæ paſſionis, in eodem regno nos cum omnibus ſanctis, & electis tuis ſemper facias congaudere. Qui viuis & regnas, cum Deo patre in vnitate ſpiritus, &c. Antiph. *Benedicite dominum.*

Canticum trium puerorum.

Benedicite omnia opera Domini Domino. & Antiph. *Benedicite Dominum omnes electi eius, agite diem lætitiæ & confitemini illi.* Reſp. *Amen.*

Oremus.

DEVS qui miro ordine angelorum miniſteria, hominumque diſpenſas, concede propitius, vt quibus tibi miniſtrantibus in cælo ſemper aſſiſtitur, ab his in terra vita noſtra muniatur. Per dominū noſtrum Ieſum Chriſtum. &c.
Verſ. *Benedicamus domino.*
Reſp. *Deo gratias. Et fidelium animæ per miſericordiam, &c.*

3 Tertio admonemus, idem eſſe faciēdum in ſepeliendo quoſcunque baptizatos, qui fuerunt ſemper amentes, & iudicij ad peccandum ſufficientis experres: quia eadem ratio, idem ius ſuadet in eis: [a] cum non peccauerint, nec peccare potuerint pluſquam paruuli.

a Ca. ſicut dignum. de conſecr. diſt. 4.

Quarto admonemus, hæc omnia intelligenda eſſe de paruulis, & amentibus, quos certum eſt non habuiſſe vſum rationis ad peccandum ſufficientem: ſi enim dubitaretur, faciendum eſſet officium ordinarium mortuorum, ea mente, vt ſi animabus eorum in ſuffragium, ſi eo egerint, alioqui animabus eorum, quibus Dei iudicio ſunt potius applicanda. [b]

b Ca. ſicut dignum. de conſecr. diſt. 4.

Quinquageſimumquartum Miſcellaneum.

1 *Beneficium Principis late interpretandum.*
1 *Confeſſio facta diuerſis, vt diuerſe ſumitur.*
2 *Aue Maria à Belgis, & Hiſpanis vt dicitur.*

QVOD ad quæſtionem, quam nuper interrogatus fui, à quodam egregie erudito, an Belgis non ſolentibus de more ſuo antiquo addere ſalutationi Angelicæ Aue Maria, illam particulam finalem, *Sancta Maria &c.* ſufficiat ad lucrifaciendas indulgentias cōceſſas à Papa pronunciantibus Roſarium, Pſalterium, vel Coronam Virginis matris dicere Aue Maria illa, quibus ea conſtant abſque illa particula.

1 Reſpondeo ſufficere. Primum, quòd beneficia Principum latiſsimè ſunt interpretanda. [c] Deinde, quod verba concedentis debent intelligi ſecundum conditionem perſonę, cui fit conceſsio per quandam ſolennem legem, [d] ex qua id colligit ibi Bart. & probat, quatenus habet conceſsionem equitij factam Aurigæ aliter intelligendam, quam factam exercenti equos in ludis Circenſibus, per quam multi multas quæſtiones particulares deciderunt. [e]

c Ca. ſuper quibuſdam. de verb. ſignif.

d L. 1. C. de veteri iure enucleando.

e Ca. ſuper quibuſdam. de verb. ſignif.

2 Cum ergo mos antiquus quarundam prouinciarum (in quibus, vt audio, eſt bona pars Belgiæ) ſit non addere ſalutationi Angelicæ, ſiue Aue Maria, illam particulam, *Sancta Maria &c.* conceſsio indulgentiæ dicēti certa Aue Maria, intelligēda eſt quoad meolentes eas de Aue Maria, ab eis dici ſolito, quāuis quoad eos, qui ſunt earum prouinciarum, in quibus additur illa particula, teneantur dicere cum illa. Qua ratione reſpondi, etiam Hiſpanos ſaltem laicos, quibus nō eſt mos addere Salutationi Angelicæ illa verba, *nunc & in hora mortis noſtræ.* lucrifacturos indulgentias recitando ſine illis, præſcriptum numerum Aue Maria. Dixi, ſaltem laicos: quia Eccleſiaſtici obligati ad horas Canonicas, ſecundum formulam Breuiarij fœl. record. Pij. V. forte debent illa addere, ſicut tenentur id facere, cum horas Canonicas dicūt: quia in formula earum dicēdarum iubetur dici, *Aue Maria.* illis verbis adiunctis: quamquam de rigore iuris contrarium ſeruari poſsit, donec conſuetudo amplior contraria introducta fuerit.

Quadrageſimumquintum Miſcellaneum.

1 *Crucis à ligno regnaturum Chriſtū, vbi Dauid expreſsit.*
2 *Crux quare imperium Chriſti ſuper humeros eius.*

1 IAM quod à iuuentute mea merito deſideraui ſcire, nempe vbinam Rex ille ſapientiſsimus, idemque prophetarum quo ad myſteria Chriſti, certiſsimus Dauid cecinerit illud carmen, quod et vniuerſa Eccleſia tribuit in illo hymni, *Vexilla.* à Theodo. compoſiti.

Impleta ſunt quæ concinit.
Dauid fidelis carmine.
Dicens in nationibus.

Regnauit à ligno Deus. cum in nullo ſuorum pſalmorum id inuenire poſſem, ipſe Chriſtus ab illo regnans, pro ſua intermina benignitate dignatus fuit docere me 84. annum in Vrbe (vbi omnia ſciuntur) agente per Rutilium Benzonum, ſapientia & moribus magis, quam annis canum, qui ſuper hoc à me rogatus reſpondit illud in pſalmo 95. cuius initium eſt *Cantate.* inueniri: ibi enim ſecundum tranſlationē pſalterij Romani, quam in hodiernum diem Eccleſia ſancti Petri vaticana ſeruat, pro eo quod vulgarior ædditio habet. *Dicite in nationibus quia dominus regnauit.* habet illa, *Dicite in nationibus, dominus regnauit à ligno.* quam tranſlationem valde ſuſpiciendam eſſe contendit ipſe Rutilius, & recte quidem, mea ſententia. Tum quia glorioſus Doctor S. Auguſtinus ea ſola tranſlatione ſine vllius alius mentione in eiuſdem pſalmi expoſitione vtitur, deſumens ex eo neruoſum contra Iudæos argumentum, pro Chriſti regno glorioſo, exordium à ligno Crucis ignominioſo ſumente. Tum quia Iuſtinus Martyr, in oratione ad Antoninum Piū circa medium ea vtitur, deſumens ex eo præclarum teſtimonium ædificationis domus Dei, populi ſcilicet Chriſtiani, & regni Chriſti, qui idem Iuſtinus, [a] teſtatur, malitia Iudæorum illa verba, *à ligno*, fuiſſe ſublata.

a In libr. de veritate Chriſtianæ fidei.

2 Tum quia idem fulcitur authoritate Tertulliani, [b] qui in ſumma ait, per illa verba pſalmi præfati, *Dominus regnauit à ligno.* non ſignificari quidem, Regem aliquem Iudæorum lignarium regnaſſe, vel regnaturum, ſed qui mortem in ligno vſque ad ſe ab orbe condito regnantem, in ligno quoque vinceret, & ea per paſsionem & mortem victa & triumphata, erat glorioſsime regnaturus: & quòd ideo apud Eſaiam, [c] dictum fuit, *Imperium eius ſuper humerum eius.* quia inſigne imperij ſui erat futurū lignum humeris eius portandum, quod nouus Rex nouo modo non diademate capitis, non ſceptro manu geſtato, ſed cruce lignea humeris portata erat deſignaturus. Poſtremo quod Cyprianus ait, [d] mōrem Sion ligni ſacri, Regnum eſſe ſanctitate iuſtificatum, dicente Dauid, *Annuntiate Regnum Dei in gentibus, quia dominus regnauit à ligno.* Suſpiciamus igitur, adoremus, & oremus Chriſtum in ligno morte ſua mortem deſtruentem, & ab eo vita reparata glorioſe in omnes gentes regnantem,

b Lib. 3. ad verſus Marcionem.

c Eſai 9.

d In opuſculo de mortib. Sina, & Sio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

vt nos quoque in illo peccatis mortui,& per illud iuſtitiæ viuificati, tam felici Regi ab eo regnanti viuamus æternum, Amen.

Quinquageſimumſextum Miſcellaneum.

1 *Eccleſiam ingreſſus adoret Euchariſtiam,non ſedeat tergo verſo ad eam, fugiat riſus, non deambulet, nihil, quod turbet diuina, faciat, nihil obſcœnum ſub graui pœna loquatur, non permittatur quis intra eam mendicare.*
2 *Mendicans,vel ei dans intra Eccleſiam,an peccet.*
2 *Eccleſiæ defunctorum tumbis non occupentur.*
3 *Miſsis pro nouis quicquam dari, vetent ordinarij.*
3 *Diſpenſatio,vt quid pro Miſſa noua detur,quæ ſcãdaloſa.*
4 *Eleemoſyna ne imperetur vetandum, & an hæ ſint eiuſmodi. num. 5.*
6 *Miſſam nouam cur author extra patriam ſecreto dixit.*
7 *Miſsis pro nouis pauci multum iuſte largiuntur.*

a Cap. 5. à num. 22. vſque in finem.
b Quę haberi to c. decet. de cõmun. Eccleſ. lib. 6. c in ſua ex trauag. quæ ſcipit quã primũ poſita inter ſtit. eius pagi. 9.

1 QVOD licet in Enchirid. de oratio, [a] late fuerimus commenti ſuper quadam parte Concil. Lugdunenſ. [b] de cultu Eccleſiæ, & modo in eam intrandi & orandi,omiſimus tamen addere illa noua, quæ illi addidit fœl. record. Pius V. [c] Primum, *Eccleſiam ingreſſi genibus flexis Sanct. Sacramentum adorent.* Secundum, *Ceſſent in eis riſus immoderati, & alia quæcunque diuinum officium perturbare poſſunt.* Tertium, *Nullus intra Eccleſias deambulare audeat, ſiue præſumat, dum celebrantur ſacra Miſſarum myſteria, & alia diuina officia.* Per quam deambulationem grauiter Scholaſtici,præſertim Hiſpani, tempore Veſperarum multum peccabant mea ætate Tholoſæ, in illa eccleſia Monaſterij Dominicanorum cum primis totius ſui ordinis reformatiſſimi, ad quam Doctores cum bona parte Scholaſticorum ibant ad ſacra feſtiuis diebus audienda, & in qua eſt ſepulchrum glorioſum glorioſiſſimi Thomæ Aquinatis, in loco ædito, ad quem per multos gradus ab vtraque parte magna, cum deuotione aſcenditur, ſito: cuius ſolius reuerentia, ſatis dehortari poterat à tali deambulatione, ſi mens non læua fuiſſet. Quartum, *Nemo dum celebrantur diuina, aut prædicatur, vociferetur, aut verſo tergo ad Sanctiſſimum Sacramentum irreuerenter ſedeat.* Quintum, *Qui aliquid,quod ſcandalum generet, aut diuina perturbet officia facere præſumpſerit, pœnam 25. ducatorum incurrat.* Et quamus cuipiam videri poſsit,præfatam pœnam ipſo iure incurri, verius tamen,& æquius eſt nec eam,nec aliquam aliam infra poſitam deberi ante ſententiam, tam per illa quæ ſequuntur verbum, incurrunt, in hac clauſula, quam per alia verba futuri temporis,quæ ponuntur in aliis: quod gratia breuitatis latius nõ explico. Sextum, *Qui in Eccleſijs cum mulieribus impudicis, ſiue etiam honeſtis, colloquium ſcurrile habuerit, aut alios inhoneſtos actus fecerit, vigint iquinque ducatorum pœnam incurrat & carceris per menſem.* Hæc verba, carceris per menſem, faciunt ad præfatam concluſionem, quod pœnæ huius extrauag. non incurruntur ipſo iure. Septimum, *Qui in Eccleſijs, obſcœnis & inhoneſtis verbis, aut ſignis vſus fuerit, aut alia fœda colloquia cum perſonis quibuſcunque habuerit, decem aureorum pœna mulctetur, aut alias corporaliter puniatur.* Hæc verba futuri temporis iuuant id quod de pœna prædiximus. Octauum, *Capitula Rectores, Vicarij, Sacriſtæ, Oſtiarij, & alij Eccleſiarum cuſtodes, præfatos omnes in Eccleſijs delinquentes admoneant & in eis vetita fieri non permittant, vel ſaltem ipſis Ordinarijs, vel officialibus noſtris puniendos deferãt, quod ſi facere neglexerint, pœnam duorũ aureorum vice qualibet incurrant.* Nonum, *Præfati, Capitula, Rectores Vicarij, &c. pauperes mendicantes ſeu eleemoſynas petentes per Eccleſias tempore Miſſarum, prædicationum, aliorumque diuinorum officiorum ire non ſinant, ſed eos ad valuas Eccleſiarum ſtare faciant ſub pœna duorum aureorum, Capitulis infligenda, pro qualibet vice niſi eos ejici curauerint, & parochis dimidij aurei, Religioſis quoque Clauſtralibus, ſiue Regularibus præcipimus in virtute ſanctæ obedientiæ, vt in Eccleſijs ſuis deputent aliquem, qui tales ejiciat, & ſi negligentes fuerint, grauiſsime ab Ordinario corripiantur, quod ſi illi parere recuſauerint, grauiſsimas pœnas incurrent, & pro qualitate perſonarum etiam corporaliter puniuntur arbitrio noſtro, ſiue ſuperiorum ſuorum.*

2 Ponderanda primo verba futuri temporis harum clauſulatum pro præfata concluſione de pœna, quòd ipſo iure non incurratur. Secundo aduertendũ, quòd non prohibentur pauperes, nec rogati dare, & ita virtute huius conſtitutionis neutri eorum peccant, quicquid aliqui etiam eruditi dixerint, quamuis vi legis naturalis & diuinæ vtrique peccarent, ſi turbarẽt audientes, & dicentes diuina, etiam mortaliter, ſi turbatio eſſet notabilis. Decimum, *Ne in Eccleſijs aliquid indecens relinquatur, ydem prouideant, vt capſæ omnes, & depoſita, ſeu alia cadauerum conditoria ſuper terram exiſtentia omnino amoueãtur, & defunctorum corpora in tumbis profundis infra terram collocentur.* Quamuis hoc (quod rectè fuit decentiſsimum) ante fuiſſet ſtatutum vt in ipſamet extrauagante dicitur, quia tamen nullo iure Decreti, Decretalium, Sexti, & Clementinarum ſpeciatim inuenitur ſtatutum, ideo inter noua repono.

a Cap. 1. de cler. non reſid. in 6.

3 Addimus etiam, quod Concil. Trident. [a] circa hæc noue & ſpeciatim ſtatuit, primum in hæc verba, *Ordinary locorum epiſcopi ea omnia prohibere, atque è medio tollere ſedulo curent, ac teneantur quæ vel auaritia, ſeruorũ ſeruitus, vel irreuerentia (quæ ab impietate vix ſeiũcta eſſe poteſt) vel ſuperſtitio, veræ pietatis falſa imitatrix, induxit. Atque vt multa paucis comprehendantur) imprimis quod ad auaritiam pertinet, cuiuſuis generis mercedum conditiones, pacta, & quicquid pro miſsis nouis celebrandis detur.* Quo ſancto ſtatuto aliquot Ordinarij, non ſine magno ſcandalo turpiter vtuntur, dum ſub grauibus pœnis interdicunt dari quicquam Miſſas nouas cantantibus, vltra quid certum, niſi à certo genere cognatorum, attamen in fauorem quorundam potentiorum illud interdictum relaxant, non ſine magno ſcandalo tenuiorum clericorum, & cognatorum eorum, quos ob verecundiam humanam inuitatos, ad Miſſas nouas eorum, oportet dare multum, cum tamen non receperint, nec recipere ſperent vllum antidotum.

4 Secundum in hæc verba, *Ordinarij interdicant importunas, atque illiberales eleemoſynarum exactiones potius quàm poſtulationes, aliaque huiuſmodi, quæ à ſimoniaca labe, vel certè à turpi quæſtu non longe abſunt.*

Animaduertant ergo primo, Reuerendiſsimi Ordinarij, An debeant prohibere conſuetudinem, quæ à paucis annis cœpit in Vrbe irrepere, vt Concionator in medio concionis hortetur auditorium ad eleemoſynam ſtatim coram omnibus faciendam, bona

bona pauſa ad id facta, cum aliqui ob id omittant adire concionem, & aliquot ob magnam verecũdiam, & non diuinum amorem largiuntur eleemoſynam aliquam, vel certe maiorem quàm vellent, contra illud Apoſtol. [a] de hac ipſa re decernentis. *Vnuſquiſque prout deſtinauit in corde ſuo,non ex triſtitia aut ex neceſsitate: hilarem enim datorem diligit Deus.*

a 2. Cor. 9. c. 7.

5 Secundo animaduertant iidem ordinarij, an debeant prohibere morem quo multi Hiſpaniæ parochi, & (vt puto) etiam aliarum prouinciarum,in Litaniis, & aliquot feſtis ſolennibus de more regionis, ſolent in medio vel fine Miſſę publice hortari,vt promittant aliquid in honorem illius ſancti,cuius ſolennia celebrantur, vel in aliquod opus pium, idque publice corã omnibus faciant, excipiente notario quid, & quantum quiſque promiſerit, ita vt nemo non cogatur aliquid promittere, & omnes pluſquam poſſunt, vel velint,ob verecundiam vel ambitionem promittant.

Tertio animaduertant, an debeant prohibere morem quo quæſtores aliquorum pietatis nomine celeberrimorum locorum, oſtiatim eleemoſynam quæſturi faciunt, vt ſe comitentur Parochi vel primores locorum,ob cauſam ſimulatam demonſtrandi eis domus, quæ poſſunt eleemoſynam facere, cum tamen vera cauſa tales comites ſuſcipiendi ſit, vt præſentibus eis, non poſsint non dare, vel nõ plus dare,quam alias darent. An item idem debeant facere circa morem eligendi aliquos viros primores, ad petendam eleemoſynam pro aliquibus pauperibus vt ob reuerentiam, & verecundiam illorum plus largiantur petiti ſiue rogati, quam ob Dei amorem: quamquam enim memini me decidere alibi [b] nõ peccat quem largiendo eleemoſynam maiorem, eo quod magnus eſt qui petit eam, quam largiretur illimet, pro quo petitur, vel ſi minor eſſet, qui nomine eius peteret, modo principaliter totam eleemoſynam largiatur propter Deum vel miſericordiam veram, licet minus principaliter id faciat etiam propter reuerentiam petentis, vel præſentiam populi, vel ſpectantium. Non audeirem tamen facile ſaluare ab omni peccato eos,qui ſaltem ſine magna cauſa procurant vt ſic peratur eleemoſyna, prębendo magnam occaſionem largiendi eam, principalius vel æque principaliter propter verecundiam, vel ambitionem, vel amorem, & honorem petentium,vel ſpectantium,quam propter Deum & veram miſericordiam. Gregaria enim perſona primorum ſpectantium, & petentium præſentium turbata, non leuat vt plurimum mentem ad Deum, ita vt dicat ei, Hoc principaliter facio propter amorem, & honorẽtuum Domine, licet non feciſſem,ſi à quo, vel modo, quo rogor, non rogarer, imo vt à multis intellexi plurimi præſertim iuuenes,ruſtici, & pauperiores petita largiuntur nulla de Deo concepta memoria, neque vlla in corde concepta miſericordia, principalius vt placeant petentibus vel ſpectantibus, quam vt ſubueniant miſeris,vel Deum honorent,dolentes frequenter quod id fecerint: quod in cauſa fuit, vt primam meam Miſſam dicerem extra patriam, quando & vbi veſtiretur ab aliis, quam à patre meo, & duobus fratribus, ægre ferentibus populo patriæ, & multis cognatis, & amicis, qui de more gentis ante Concilij. Trident. Miſſas nouas præſertim nobilium magna ambitione & largitione decorabant.

b Cap. 28 à num. 104.

7 Præuidebam enim multos daturos, pluſquam

Quinquageſimumſeptimum Miſcellaneum.

1 *Oratio mentalis cum operibus ſine verbali, an ſufficiat.*
2 *Oratio mentalis verbis aucta,vt præſtantior.*
3 *Orationi vitali omnia tribuere,hæreticum.*
3 *Orans alio modo quàm præcepto, non ſatisfacit.*
4 *Oratio mentalis duplex, nota & ignota demoni.*
5 *Oratio pure mentalis etiam mali, diu durare poteſt.*
5 *Beatitudo vera imperfecta, quæ?*
6 *Contemplatiui ab hac ſuperbia caueant.*

1 NVNQVID liceat Chriſtiano aſſerere, ſufficere ad ſalutem opera, & mentis cõcepta ſine oratione verbali, & quod de hac parum ſit curandum ei qui meditationi, & operibus præceptis, & conſultis, abſque vllis verbis iuſtam operam nauat.

2 Cui quæſt. ſatis reſpondi in enchiridio de oratione in duobus locis coniunctis, dum altero, [a] probaui verba plurimum iuuare ad bene orandum: & in altero [b] orationem miſtam ex mentali & vocali cæteris paribus, ſoli mentali præſtare, declarando quædam ad hæc pertinentia, & in his quod oratio priuata & voluntaria,hoc eſt non præcepta,non ita indiget verbis, vt per ſolas animi conceptiones bene fieri nequeat, oratio tamen publica, & priuata præcepta indiget verbis publice, vel ſecrete prolatis.

a Cap. 17. à num. 37.
b Cap. 18 à num. 104.

Quibus addo primo, hoc limitandum eſſe, quando mens præcipientis vera vel præſumpta fuiſſet, vt ſufficeret mentalis. [c] Secundo addo limitandum etiam eſſe hoc in non valentibus loqui: quia vel non tenerentur ad agendam orationem præceptam, aut recte præſumendum eſſet mentem præcipientis non fuiſſe ligare illos ad vocalem. [d] Tertio addo, quod per rumores à regione quadam Catholica delatos vereor, ne quidam mentali orationi (ſuadente Angelo malo in bonum transformato) plus ſatis deferentes, contemnant vocalem, ſicuti quidam hæretici omnia tribuentes interiori puritati, exteriora non ſolum ſacramentalia, ſed etiam ſacramenta, eodem authore contemnunt. Sicut etiam è contrario Hæreſiarcha ille Vuiteleff mentalem orationem contemnens, orationi vitali, hoc eſt operi & actioni exteriori omnia tribuenda eſſe docebat, quem neruoſo apparatu Thom. Vuald. confutauit. [e]

c Arg. l. in conditionibus. ff. de condit. & demon & gio. ſing l. tale paſtil. §. fin. ff. de pact. & ca. ſuper litte. de reſcript. & Arg. cap. nemo ad impoſſibile. obligatur de reg. fur. lib. 6.
e In c. 2. de Sacrament.

3 Quare addo quarto, debere nos abſtinere ab his extremis opinionibus,quę per defectum vel exceſſum à Sacrorum, & Claſsicorum via Regia deuiant, & credere omnem orationem debitis cum circunſtantiis actam, eſſe laudandam, ſiue ſit mentalis, ſiue vocalis,ſiue miſta,& non ſufficere ſolam mentalem,cum præcipitur vocalis, nec contra ſolam vocalem, cum præcipitur mentalis: & quòd multæ vocales ſine

mentali

Universidad de Deusto
Biblioteca

mentalibus actu ei respondentibus sunt bonæ, modo attentio virtualis eas comitetur, vt in enchiridio de oratione probauimus. [a] Addo quinto, duas videri orationis mentalis species.

4 Altera, quæ sola mentis conceptione sine vllo verbo linguæ officio formato fit. Altera, quæ fit formatis verbis sibi respondentibus, adeo secreto, vt à nemine audiri possint: qualis videtur fuisse illa Annæ matris Samuelis, de qua scriptura ait, [b] quod dum corde præcaretur Deum tantum labia mouebantur, vox penitus non audiebatur. Quarum prior Angelo & dæmoni est de se occulta, posterior vero minime: quia corporali actu efficitur, iuxta doctrinam S. Thomæ, [c] subtiliter à Caietano auctam. Et prior quidem sublimior videtur, posterior vero planior, & prioris quidem vsus animum viriliorem requirere videtur (præsertim si diuturna fuerit, & circa multa concipiatur) quam posterior. Mista fere omnes securius vti posse puto.

5 Quo forte fit, vt non meminerim legere apud vllum classicum authorē, qui expresse diceret id, quod aliqui, vt audio, gregarij homines autumant, nempe esse multos, qui vna & altera hora orationem mentalem nullis verbis etiam secreto prolatis, ordinate cōtinuant. Addo Sexto, me tamen non negare, id fieri posse. Tum quia beatitudo vera imperfectæ viæ consistit in cognitione, quæ non est intuitiua & perpetua, sed sic iuncta cum fruitione vt post & ante alios præsupponit S. Thom. [d] & nos alibi [e] latius repetiuimus, qua vtuntur hi, qui grata Deo mēte concipiunt Deum Opt. Max. & ei attributa, & substantias beatas, cum eis attributis, diligentes eum propter se, & substantias beatas propter ipsum, ita vt tota Sanctissima Trinitas veniat ad eos, & māsionem apud eos faciat. [f] Hi enim Deo mentaliter tantū fruentes diu in huiusmodi contemplatione sine vlla verborum formatione immorari possunt. Tum quia etiam ex philosophi doctrina [g] colligitur hoc ipsum fieri posse etiam per eos, qui gratia Dei gratum faciente non sunt ornati, attentis eis quæ illi adiicit Thom. [h] maxime hi qui præfata beatitudine imperfecta gratiæ siue viæ fruiti, mortifera culpa (quæ humana fragilitas est) cecidērūt. Hi enim habitibus acquisitis adiuti licet gratiam amiserint, id facilius præstare possunt. Tum quia alioqui scire posset quis absque particulari reuelatione, se in gratiæ statu esse contra illud Eccles. [i] *Nemo scit an sit amore dignus.* & illud, *& si fuero simplex hoc nescit anima mea.* [k] & contra Concil. Trident. [l] Addo septimo, quod qui ad hunc gradum peruenerit, multum à superbiæ iaculis sibi cauere debet, ne ob hæc Sanctæ contemplationis & fruitionis dona elatus, se se aliis ita præferat, ac si nosset se Dei seruum & alios diaboli esse.

6 Addo octauo cauere quoque debere præfatos, ne se melioris & maioris meriti credant, quam alios qui eiusmodi oratione mentali, & contemplatione non vtuntur: sed seruatis Dei præceptis, impendunt totos dies suæ vacationis vel vocationis officiis, vel artibus liberalibus, vel mechanicis, actu, vel virtute, in Deum, vel alium finem bonum & aptum relatis. Tum quia, vt ait Innocens. [m] licet vita contemplatiua sit magis secura quam actiua, hæc vero est fructuosior illa. Tum quia, vt eleganter de more resoluit B. ille Aquinas. [n] *Licet vita contemplatiua simpliciter sit melior, & ceteris paribus maioris meriti: secundum quid tamen frequenter contingit, vt vita actiua sit melior, & maioris meriti quam contemplatiua.*

a Capit. 13. num. 17.
b 1. Reg. 10.
c 1. part. q. 57. art. 4.
d 1. 2. q. 5. art. 4.
e In Man. Cōf. præl. 4. num. 15.
f Ioan. 14.
g 10. Æth.
h In 4. lib. 10. æth. & 1. 2. q. 182. art. 1.
i Eccles. 9.
k Iob. cap. 9. & ca. 8. de purgat. canon. 1 Sess 6. can. 13. & 14.
m In c. nisi cum pridem. de renunt. & ver. num. 2. 2. qu. 185. art. 1. & 2.
n

QVINQVAGESIMVM octauum Miscellaneum.

1 *Orare pro damnatis quod liceat, triplex argumentum.*
2 *Leges aliæ miraculorum, aliæ naturæ limitum.*
3 *Traiano pro damnato orans Gregorius non peccauit.*
4 *Gregorius non orauit, vt Traianus recta iret in cælum.*
5 *F. Alphonsus Ciacon laudatus.*
6 *Resuscitati qui fuerunt omnes saluifacti verisimile.*
7 *Gregorius non peccauit orando pro sepeliendis &c.*
8 *Gregorius non ægrotauit ob peccatum orandi.*
9 *Orare pro damnati refrigerio peccatum.*

1 ALIQVA occurrunt contra id, quod diximus alibi, [a] nempe non licere communicare orationes, & suffragia mortuis damnatis, vt saluentur: & contra illa quibus id fulcitur, scilicet, illud Iob, *Inter nonnullas est redemptio.* & illud, [b] *si ceciderit lignum ad Austrum, siue ad Aquilonem, ibi erit.* quo innititur & illud Gregor. [c] *Qualis quisque hinc egreditur, talis in iudicio apparebit.* Occurrit, inquam primo quod Helias, & Heliæus orauerunt pro mortuis, qui videbantur damnati, vt resuscitarentur, quos par est credere fuisse postea saluatos. Secundo, quod multi infideles fuit infidelitate mortui, fuerunt resuscitati à D. N. Iesu Christo, & ab Apostolis, & à B. Martino, & aliis multis sanctis, quos par est credere in statu prima vice obiisse, & in bono secunda. Tertio quòd historia à plerisque omnibus recepta tradit, Traianum Imperatorem B. Gregorij precibus ab inferni cruciatibus fuisse ereptum.

2 Ad quæ respondeti potest primo, verum esse id quòd supra dictum est, scilicet non licere orare pro mortuis damnatis, vt saluentur attento iure ordinario, & lege communi, sed fallere illud, quoties iure speciali conceditur à Deo contrarium: potest enim Omnipotens & misericors Deus gratiam particularem, quibus sibi placuerit, multo, & sine proportione liberius facere, quam legislator humanus suam legem relaxare, [d] & ita frequenter fecit gratiam aliquibus viuis vt liceret eis orare pro mortuis damnatis, & rursus damnatis, vt ad vitam miraculo reuocati postea saluarentur, ex mente S. Thom. [e] ante quem fuisse describens D. Augustin. [f] idem sensit in hæc verba, *Alij itaque sunt humanarum limites rerum, alia diuinarum signa virtutum, alia sunt quæ naturaliter, alia quæ mirabiliter fiunt, quamuis & naturæ Deus adsit vt sit, & miraculis natura non desit.*

3 Secundo, quod nullam ipse maiorem difficultatem inuenio in defendendo Beatissimo Gregorio à peccato, eo quòd orauit pro æterna salute Traiani, quam in defendendis Prophetis, Apostolis, & aliis sanctis à peccato, eo quod orauerint Deum pro resurrectione illorum mortuorum, quos credebant vel credere debebant in mortiferi peccati statu mortuos fuisse, & consequenter perpetuo damnatos: quia qua facilitate S. Thomas & dissoluit argumētum à se formatum ex orationibus prædictorum pro resurrectione mortuorum infidelium, contra conclusionem illam Catholicam, scilicet, suffragia viuorum non prodesse damnatis, eadem potest dissolui argumentum desumptum, ex oratione B. Gregorij pro Traiano defuncto facta, vt & ipsemet respōdit [a] in hæc verba, *De facto Traiani hoc modo potest probabiliter æstimari, quod precibus B. Gregorij ad vitam fuerit reuocatus, & ibi gratiæ consequutus sit, per quam remissionem peccatorum habuit, & per consequens, immunitatem à pœna. sicut etiam apparet in omnibus illis, qui fuerunt à mortuis miraculose suscitati, quorum plures constat idololatras & damnatos fuisse, de omnibus enim similiter dici oportet, quod non erant in inferno finaliter deputati, sed secundum præsentem iustitiam propriorum meritorum, secundum autem superiores causas, quibus præuidebantur ad vitam reuocandi, erat de eis aliter disponendum.*

4 Tertio hæc consequi primo, quod Gregorius non orauit, vt Traianus damnatus recta sine baptismo, pœnitentia, & gratia saluaretur, sed simpliciter, vt saluaretur. Deus autem misericors de modo saluandi prouidit, suscitando eum ad vitam, in qua ea, quæ ad salutē erant necessaria, faceret, vt ait S. Tho. Nec obstat, quod nemo Historicorum de resurrectione Traiani, neque de pœnitentia, baptismo vel gratia videtur testari, licet plerique omnes de ipsius saluatione testentur. Tum quia argumentum ab auctoritate negatiue non valet. Tum quia omniscius & omni pietate refulgens Aquinas sequutus alios id scripsit. Tum quia reuictio siue resurrectio illa potuit esse secreta. Tum quia, præsupposita historia de Traiani saluatione contexta nil videtur posse dici, quod pauciores leges & regulas diuinas limitet: nam per hunc dicendi modum solum limitatur lex, quæ dictat nullam esse in inferno redemptionem: per alios autem modos dicendi non solum limitatur illa, sed etiam illa, quæ dictauit neminem sine fide, [b] sine baptismo, [c] sine gratia gratum faciente, & charitate, [d] sine pœnitentia peccati mortiferi saluandum: [e] & à regula, quam minime fieri potest, debet recedi. [f]

5 Secundo hæc eadem consequi, veram esse de oratione Gregorij pro Traiano, & de saluatione ipsius historiam, quam dudum copiose, eleganter, & neruose probauit F. Alfonsus Ciacon, vir pietate, nobilitate & eruditione insignis in libro, quem ea de sola re stilo ædidit elaborato.

Tertio iuste eum recedere à Dominico Soto viro alioqui sui ordinis eruditissimo, qui [g] dixit illam sibi esse dutissimā creditu, & iustius à Melchiore Cano, viro eiusdem ordinis ingenio acri, & stylo facundo prædito, qui [h] plane illam, & nimis audacter negauit.

6 Quarto par esse credere, omnes eos, qui miraculo Prophetarum, Apostolorum, & aliorum diuorum reuixerunt, saluos tandem euasisse.

Quinto non esse audiendum Abulensem virum alioqui doctissimum, & egregie pium, dicentem [i] S. Gregorium in orando pro Traiano, quem credebat esse damnatum, mortifere peccasse. Tum quia non est verisimile Deum iustissimum cōcessurum fuisse tam insignem gratiam tam insigniter in ea petenda peccanti. [k] Tum quia tam facile saluari potest ipse, ac alij prophetæ & Apostoli, & alij sancti, qui rogauerunt Deum pro resurrectione illorum, quos credebant esse damnatos, eo quod sciebant illos idolatriæ, & aliis peccatis grauibus infectos mortem obiisse. Nec obstat dicere, quod illi non rogarunt, vt damnati recta saluarentur, sed vt ad vitam temporariam reuocarentur, & postea, si facerent ea, quæ saluti æternæ consequendæ sufficerent, saluarentur. Non inquam, hoc obstat. Tum quia, quod vna via prohibetur, alia non est concedendum. [a] Tum quia petendo vt suscitarentur, satis directe petebant, vt aliqua gratia fieret damnato, & aliqua in inferno redemptio. Tum quia vt dictum est supra, non petiit Gregorius à Deo vt Traianus recta ex inferno in paradisum duceretur, sed simpliciter, siue generaliter, vt saluaretur: quod erat intelligendum eo modo, quo multi alij damnati sua infinita bonitate salui facti fuerunt, per reductionem ad vitam temporalem: sermo enim generalis non comprehendit delictum, quando intelligi potest de eo, quod non est dilectum. [b] Tum quia par est credere, Deum Opt. inspirasse Greg. voluntatem id petendi: sicut & aliis sanctis inspirauit voluntatem petendi aliorum damnatorum resuscitationem, & licet regulariter mortifere peccet, qui transgreditur, vel transgredi proponit præceptum, [c] non tamen peccat, imo bene meretur, quando inspirante vel iubente Domino vult facere vel facit, id quod alias esset contra diuinum præceptum, vt Abraham, qui voluit filium suum occidere, [d] & Sampson occidit se & Philisthæos demoliendo domum [e] quos nullatenus peccasse, sed bene meritos fuisse definit August. [f] relatus à Gratiano. [g]

7 Sexto non esse tantæ operæ saluare Gregorium à peccato, eo quòd orauit Deum finita confectione Ecclesiæ S. Andreæ in cliuo Scauri, vt quicunque in circuitu eius deligeret sepeliri, saluaretur dummodo fidem tenuisset Christianam: quia oratio illa non fuit pro aliquo damnato, sed ad summum pro aliquo damnando, nisi deligeret se ibi sepeliri, sed neque fuit mens orantis, vt si cum sola fide informi absque gratia gratum faciente moreretur, fieret saluus, sed vt nemini ex Christianis daretur ibi sepeliri qui non esset saluus futurus.

8 Septimo non videri verum id, quod subiicit Abulensis, & aliquot alij affirmant, ob has petitiones fuisse punitum à Deo Gregorium dolore stomachi, & pedum. Tum quia historia verior (quæ est diaconorum Ioannis & Petri) non habet, quod in pœnam peccati pro Traiani anima orando admissi, fuerit stomachi, & pedum dolore punitus, sed quod non esset liberandus ab illo, eo quod pro anima illa, & animabus eorum, qui eligerent sepulturam in præfato circuitu Ecclesiæ S. Andreæ, orauit, quorū verba non habent eum peccasse, neque punitum fuisse, sed potius voluisse Dominum per illum dolorem ipsum in humilitatis virtute continere, contra tentationē superbiæ vel xenodochiæ, quæ de tam magnarum petitionum concessione facile nasci poterat. Tum quia ante illas petitiones patiebatur illum, vt ipsemet testantur, & piissimus Deus noster solet immittere multas infirmitates & labores suis seruis, & amicis ob multas alias causas, quā peccatorum, [h] & interdum ne ob dona sibi diuinitus data superbiant, iuxta illud Pauli, [i] *Ne magnitudo reuelationum extollat me, datus est mihi Angelus Sathanæ, qui collaphizet me.*

Octauo summopere cauendum esse, ne oremus Deum pro salute siue saluatione, vel leuamine, aut refrigerio vllo eorum, quos scimus, vel firmiter credimus esse damnatos, etiam amicorum, cognatorum & parentum nostrorum. Tum quia non licet aliquid

a Capit. 13. num. 17.
b 1. Reg. 10.
c 1. part. q. 57. art. 4.
d 1. 2. q. 5. art. 4.
e In Man. Cōf. præl. 4. num. 15.
f Ioan. 14.
g 10. Æth.
h In 4. lib. 10. æth. & 1. 2. q. 182. art. 1.
i Eccles. 9.
k Iob. cap. 9. & ca. 8. de purgat. canon. 1 Sess 6. can. 13. & 14.
m In c. nisi cum pridem. de renunt. & ver. num. 2. 2. qu. 185. art. 1. & 2.
n
a In Dist. 45. ante can. 1.
b In Dist. 45. ante can. 1.
c In Dist. 45. ante can. 1.
d In Dist. 45. ante can. 1.
e In Dist. 45. ante can. 1.
a Capit. cū quid. de reg. iur. li. 6.
b l. 5. si procurator. ff. de cōdict. indebit. c. t. de iure fisci. li. 6.
c Cap. voluentibus. 17. q. 1.
d Genes. c. 28.
e Iud. c. 16.
f In libel. ciuitate dei.
g In cap. si non licet. 23. q. 5.
h Cap. nō omnis. 5. 9. t. 1. ad Corinth. 12.

Universidad de Deusto
Biblioteca

horum facere pro diabolo damnato, & quo ad hoc damnati pares sunt diabolis, iuxta illud August. *Si scirem patrem meum esse damnatum, non orarem pro eo plusquam pro diabolo.* Tum quia non minus oderunt nos illi, quam diaboli, quia vtrique omni charitate carent, & odio redundant, iuxta dictum Iob.[a] *In eis nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat.* Tum quia id prohibitum est.[b]

a Iob. 10.

b Cap. pro obeuntib⁹. 13. q. 2. & c. placuit. 23. q. 4. gl. recep. in c. ex parte. de sepult.

Quinquagesimumnonum Miscell.

1 *Distributiones quotidianæ an remitti possint.*
2 *Distributio etiam iam perdita hodie remitti nequit.*
3 *Dolus futurus non remittitur vt præteritus.*
4 *Distributio restituta an possit reddi restituenti.*
5 *Remittere proprie aliud quam donare.*
5 *Remittit facilius quis quam donat.*
6 *Distributiones, quæ non accrescunt interessentibus.*

1 AN eis, qui non intersunt horis canonicis, vel aliis quibuscumque precibus pro quibus præstitutæ sunt quotidianę distributiones interessentibus distribuendæ, possint tuta conscientia recipere, & retinere sibi eas, consentientibus illis, quibus iure ob absentiam eorum accrescebant. A parte namque affirmante videtur stare primo quædam glo. memorabilis,[c] quæ habet, valere remissionem distributionum male perceptarum factam ab eis, quibus accrescebant. Secundo quod qui tenetur ad restitutionem alicuius rei absoluitur ab obligatione, remittente illam illo, ad quem illa spectabat, iuxta quandam aliam glo. solennem receptam,[d] & merito quia remittens, donare videtur.[e] Tertio faciunt aliquot iura quibus specialiter vetatur fieri remissio,[f] & consequenter, regulariter valet.[g] Quarto denique, quod potest quis de sua re ad libitum disponere,[h] ergo & is, cui accrescit distributio, potest illam donare cui volet, & consequenter remittere illam sibi debenti.

c Capit. 1. verb. fuat. de cler. nō desid. li. 6.

d Cap. peccatū. verb. restituatur. de reg. iur. lib. 6. e Cap. veniens. de testib. f Cap. statutum. §. fi quid aurē. de referip. lib. 6. & c. exigit. de cenſibus. eod. lib. g Argu. c. præſenti. 3 loca. de præb. li. 6. h l. 1. in re mandata. C. de mandato. l. fed etſi. §. conſuluit. ff. ſi portit. hær. l. In d. c. 1. de cler. nō reſid. li. 6. k Capit. ſi diligēti de foro cōp. l. ſuſ. publicum. ff. de pact. l. Conuenerint. ff. de pact. dota. c. ex parte. de cōſuetudine. m Seſſ. 24 cap. 1.

Pro parte vero negante stat primo, quod distributionum perditio principaliter statuta est in fauorem publicum cultus diuini, vt sentit Bonifacius,[i] & consensus priuatorum ius publicum tollere non potest,[k] ergo consensus eorum quibus accrescunt non potest eis prodesse. Secundo quod materia delinquendi est tollenda,[l] & si consensus eorum, quibus distributiones accrescerent, sufficeret facile fieret, vt omnes in absentia perciperent illas: facile enim consentiret vnus Canonicus, ne alius perdat in absentia, vt alius consentiat, ne ipse perdat cum abfuerit, & ita omnes delinquerent. Tertio quod videtur hoc expressum in Concilio Trident.[m] ibi, *Distributiones vero qui statis horis interfuerint recipiant, reliqui quatenus collusione, aut remissione exclusa, his careant.*

2 Pro concordia horum arbitror dicendum primo, non posse Canonicos vel clericos statuere, neque pacisci de remittendis distributionibus in futurum perdendis, ob argumēta pro parte negante formata. Nec obstat glo. solennis supra pro altera parte citata,[n] quia non ait posse conuenire, vt distributiones perdendæ remittantur, sed solum, quod is, cui iam ipso iure accreuerunt, possit eas remittere, idest consentire, & pacisci, ne is, qui eas perdidit teneatur ei restituere, quæ longe sunt diuersa: sicut & aliud est pacisci, vt dolus futurus remittatur, quod non licet, & aliud vt præteritus remittatur, quod licet,[a] quia remissio doli futuri dat occasionem delinquendi, non autem remissio doli iam præteriti, vt post alios Iason declarat.[b]

a l. 1. ff. de dolo. Bart. in l. fi. de pub.

b Ang. l. fi. de dolo. Bart. in l. fi. de pub. & in l. 1. de dolo. Alex. in l. 1. de dolo.

3 Secundo, quod nulla collusione, machinatione, vel dolosa inuentione effici potest, vt non teneatur restituere distributiones, qui eas non interessendo diuinis percepit.[c] Tum quia eadem ratio suadet hoc, quod prius dictum est: ergo idem dici debet de hoc quod de illo. Tum quia prædictum Concilium Trid. expresim de collusione id definit.

c Ang. l. fi. de dolo. Bart. Ang. Alex. & Iaſon. in l. 1. de dolo.

Tertio idem videri dicendum post Concil. Trid. de remissione illarum antequam restituantur: quia perinde verat remissionem ac collusionem, vt palam est, ac consequenter dicendum, glossam prædictam solennem[d] esse sublatam per prædictum Concilium: nam ratio, qua se fundauit glossa ad asserendum quod erat locus remissioni, fuit, quod illa non erat prohibita, quæ tamen hodie prohibita est.

d Ang. Alex. & Iaſon. in l. 1. de dolo.

4 Quarto, quod maioris quæstionis est, An prædictas distributiones iam restitutas possint ij quibus accreuerant, & quibus restitutæ sunt, reddere restituentibus, ita quod maneant sibi ac si iuste lucrari fuissent, & arbitror, id fieri non posse, si restitutio fieret cum pacto de donando postea restituta, quoniam effectu idem est, ac si non restituerent, eo quod rem videtur habere qui actionem habet,[e] & quia qui sic soluit vt recipiat non liberatur.[f]

e Ang. Alex. & Iaſon. in l. 1. de dolo.

f Ang. Alex. & Iaſon. in l. 1. de dolo.

5 Quinto, quod qui bona fide, sine dolo & fraude restitueret distributiones male partas, eis, quibus accreuerunt, & postea illi libere sine dolo, metu, & alia coactione ex charitate, & beneficentia redderent eas restituentibus, præsertim intuitu paupertatis, vel pietatis, valeret illa redditio. Tum quia iura, quæ prohibent remitti debitum, sunt exorbitantia à iure regulari, per argumenta pro parte affirmante formata, & ideo non sunt extendenda[g] ad donationem rei iam restitutæ & solutæ: quia & si largo modo paria sunt remittere & dare, proprie tamen differunt:[h] nam facilius quis remittit, quam donat, vt aiunt. Bart.[i] Vnde mulieri conceditur donatio, non fidiusio quia non est tam facilius ad donandum, quam ad fide iubendum.[k] Tum denique quod glossa quædam singularis[l] cōiter recepta hoc tenet expresse.

g Ang. Alex. & Iaſon. in l. 1. de dolo.

6 Quæritur autem nunc à nobis post hæc scripta, antequam excuderentur, à quadam valde Illustri Ecclesia Cathedrali, quomodo conciliari potest antinomia illa, quæ videtur esse inter cap. 3. de reformat. sess. 21. Concilij Trid. & cap. 3. sess. 22. eiusdem Concilij, quatenus, in hoc decernitur, aliquas distributiones quotidianas amissas ab absentibus applicari debere fabricæ aut alij loco pio. In illo vero decernitur omnes distributiones amissas ab absentibus accrescere præsentibus & interessentibus. Ad quod respondeo idem, quod alibi respondi, nempe, quod hoc posterius loquitur tantum de distributionibus extraordinariis, quæ de reditibus particularibus dignitatum, personatuum, & officiorum constituuntur lucrifaciendæ ab eis solis, qui habent ea, impendendo officia diuina eis per episcopos designant. Illud autem de distributionibus ordinariis, quæ constituuntur de fructibus communibus lucrifaciendæ à facientibus communiter officia diuina, & ideo hæ extraordinariq merito non accrescunt aliis, quibus aliæ ordinariæ distributiones accrescūt, quoniam illæ de communibus fructibus constituuntur pro officiis, communiter ab omnibus faciendis, hæ vero de fructibus particularibus præfatarum dignitatum, personatuum, & officiorum pro officiis à solis habētibus ea fiendis. Pro quo facit quod etiam ante Concilium Tridentinū in multis Ecclesiis erāt quædam distributiones extraordinariæ pro habentibus aliquas dignitates, personatus, vel officia, qui personaliter facerent aliqua diuina officia, puta Missas maiores certorū dierum, vt haberent lucrum vnius scuti, aut maius, aut minus: ita quod si ea personaliter subirent, lucrarentur illud, alioqui amitterent, & illud lucrum amissum non accrescebat Canonicis interessentibus Missæ. Facit etiā quod multis persuaderi posse videtur, quod si quispiam constitueret in suis bonis onus reale dandi vnum, duo, vel plura scuta Decano, vel Archidiacono Ecclesiæ, qui tali, vel tali die Missam diceret, vel matutinam, vel vespertinam inchoaret, & alias non, non accresceret illud aliis Canonicis, qui Missæ illi vel matutinæ interessent.

h Ang. c. ex parte. de iure iur. cum ei annot.

i Ang. à ſimili quod eſt validū. c. inter cęteras. d reſcrip. & c. conſtitutus. de Appell.

k Vbi ſup. d. 3. 9.

Sexagesimum Miscellaneum.

1 *Horas an teneatur bis dicere cui sunt duo beneficia.*
1 *Beneficia plura habens quoad horas hæc reputer.*
2 *Beneficia plura non obligare ad recitandum horas pluries in die, non tam valido iure fundatur, ac eius contrarium.*
3 *Naturæ lex est vt qui commodum sentit, sentiat & onus.*
4 *Beneficium duplex male tentum duplices horas requirit.*
5 *Laudes bis Deo debitæ bis sunt soluendæ.*
6 *Horas binas tricendia hispana requirunt.*
7 *Officia duo tenens duorum vicem gerit.*
8 *Dispensatio ad hæc tantum accessoria extenditur.*
9 *Beneficia duo fiunt vnum quoad hoc.*
10 *Beneficia quæ plura quam duo teneri possunt.*
11 *Dispensatio vltra iustam causam vt requiritur.*
11 *Dispensatio & consuetudo vt paris potentiæ.*
12 *Beneficij pluralitas de se mala vt fit iusta.*
13 *Confessarius pluralis in beneficiis hoc faciat.*
14 *Beneficia plura procurare alij vt peccatum.*
15 *Horas triplices, & alia bona triplicia debet qui tria beneficia habet.*

1 MISCELLANEVM igitur sexagesimum est, an communicatio plurium beneficiorum inducat obligationem dicendi pluries in die horas canonicas, quod propositurus attentum te velim esse, Christiane lector, ad reputandum quam improba vexet Erynnis eos, qui per fas & nefas, per se & per alios quærunt, ac requirunt sese multis onerare beneficiis Ecclesiasticis cum fuerint, qui dubitarunt, An habens duo beneficia Ecclesiastica teneatur quotidie bis horas Canonicas pronunciare, & consequenter qui tria, ter, & qui quatuor, quater, &c. Et quanquam non sim ignarus, nonnullos me oleum (quod aiunt) & operam perdere iudicaturos, eo quod proponam quæstionem tam vulgo indubiam, quam totius orbis Christiani vsu pro parte negante est resoluta. Ego autem non paruum operępretium facturum me existimo, si per argumenta, quæ contra illum vsum, & partem negantem per illum resolutam occurrunt monstrauero eam non esse adeo expeditam, vt merito non debeant qui habent illa pensare, an iuste teneant, & qui iuste tenent gratias agere mitissimæ

S. Matri Ecclesiæ Rom. eo quod à tanta obligatione dissimulando ipsos absoluerit, & parare se ad tanto deuotius & attentius ad suum soluendum pensum, quo magis ad id ob plura quam ob vnum teneantur.

2 Quæstionem hanc ante nos mouet S. ille Tho.[a] & post eū Io. à Lignano,[b] & postea Albertus de Ferrariis,[c] postea Probus,[d] quorum nullus pro prædicta parte negante (quæ habentibus plura beneficia tam indubia videtur) vllum fere aliud fundamētum affert, quam quod consuetudo Ecclesiæ id habet. Contra tamen illam pro parte affirmante adduci possunt aliqua vix dissolubilia. Primum quidem, quod legis naturalis est ille senarius. *Commoda qui sentis iungas onus emolumentis.*[e] At vnumquodque beneficium habet onus pronunciādi quotidie horas Canonicas, vt supra dictum est[f] & consequenter, duo beneficia duo onera, & tria tria.

a In quolibeto 1. art. 13.

b De horis canon. quæſt. 6.

c In ſuo lib. de horis canon. nu. 30.

d In addit. gl. Coſmæ Guimiel. in rit. qualiter horæ dicen. veri. tenantur, & l. ſecundum naturam. ff. de regul. iur. ciem. §. de cenſib.

e l. Vnica. §. pro ſecundo. C. de caduc. toll.

f In Enchiridio de oratione c. 7. nu. 5.

3 Si enim duobus conferuntur, bis dicerentur horæ ab eis, & ter, si tria tribus, &c. ergo etiam si duo vni conferantur, ille debet dicere bis, & si tria conferantur vni, ter, &c. Secundo, quòd non est ferendus, qui commodum sumit, & onus ferre recusat.[g] Tertio, quod qui duobus creditoribus dena deberet nisi essent correi credendi, non satisfaceret, si ambobus decem solueret, secundum omnes.[h] Quarto, quòd si quis duo sacella siue capellanias, quib⁹ singulas Missas quotidie dicendi onus esset iniunctum, acciperet, non satisfaceret dicendo vnam tantum: ergo neque duo beneficia, quorum cuilibet est iniunctum onus dicendi horas Canonicas satisfacit dicendo vnas tantum.[i] Quinto, quòd ob aliqua horum argumentorum præfatus Albertus dixit, vsum huius sæculi hoc seruare, sed nescire se, an vsus futuri idem seruet, significans nolle, vt quisquam se ob eius dicta absolutum putet, à pluralitate recitationis qui habet plura beneficia. Sexto, quòd Hugo à S. Victore relatus à prædicto Ioan. de Lignano[k] dixit: *Accipe beneficium, redde seruitium, fuge supplicium*, & quòd nullo, quod meminerim, expresio iure pars hæc approbatur. Sed neque S. Tho. neque alij, vt dixi, aliud quàm consuetudinem pro ea fundanda adducunt, nec meo iudicio argumentis, quæ contra se faciunt satisfaciunt: nam qui altius respondent, sunt ipse S. Thomas, & Lignanus eum ad verbum referens. Quòd autem non satisfaciāt argumentis, colligitur ex ipsis verbis S. Thomæ collatis & applicatis argumentis contra formatis: verba enim S. Thomæ sunt hæc. *Supposito, quòd aliquis sit licite præbendatus in duabus ecclesiis scilicet ex dispensatione, considerandum est, quod ille qui in aliqua ecclesia præbendam accepit, duobus obligatur scilicet Deo, vt ei debitas laudes exoluat, pro eius beneficiis, & Ecclesiæ, de qua accipit sumptus: ea vero, quæ ad Ecclesiam pertinent subiacent dispensationi Prælatorum Ecclesiæ, & ideo hoc debitum quod debet Ecclesiæ debet exoluere, secundum quod statutum est, vel per se ipsum, si sit præbenda, quæ requirat residentiam, vel per Vicarium, si hoc sufficiat secundum Ecclesiæ statum, ac consuetudinem, sed debitum quod debet Deo per se ipsum debet exoluere. Non refert autem quantum ad Deum, quibus psalmis aut hymnis Deum laudet, vt puta, vtrum dicat in vesperis, Dixit Dominus, vel, Laudate pueri Dominum, nisi quantum ad hoc, quòd homo, debet sequi maiorum traditiones: & quia laudes Deo debet quasi vnus homo sufficit, quòd semel dicat officium secundum consuetudinem alicuius Ecclesiarum, quarum est clericus.* Per quæ tamen non soluuntur argumenta.

g l. Vnica. §. pro ſecundo. C. de caduc. toll.

h Arg. c. ex te. de iure iur. cum ei annot.

i Arg. à ſimili quod eſt validū. c. inter cęteras. d reſcrip. & c. conſtitutus. de Appell.

k Vbi ſup. d. 3. 9.

Universidad de Deusto
Biblioteca

4 Tum quia non saluant illum, qui iniuste recipit plura beneficia quatenus habent, *Supposito quòd quis sit licite præbendatus in duabus Ecclesiis.* Tum quia continet eum qui habet duo beneficia in duabus Ecclesiis obligari Deo,& Ecclesiæ,Deo quidem, vt ei exoluat laudes debitas pro eius beneficiis, Ecclesiæ vero, vt præstet ei ea, quæ debet secundum statuta: sed per hoc non soluuntur argumenta, imo fortificantur, quatenus habent, eum teneri ad soluendum debitas laudes Deo pro beneficiis suis.

5 At pro quolibet beneficio debet horas Canonicas Deo, ergo debet dicere laudes duplicatas. Tum quia dicere, quòd laudes debitas Deo per se debet ei exoluere,& debita Ecclesiæ possit soluere per alium, non satisfacit: quia etiam Ecclesiæ per se tenetur satisfacere, quoad ea, quæ personale officium requirunt,& si duplex officium personale debet Ecclesiæ, vtrunque præstare debet. Tum quia qui duplicatas laudes Deo debet,non satisfacit soluendo simplices.

6 Qui enim voto, vel pœnitentia tenetur ad dicendas horas Canonicas, vltra debitas ratione ordinis vel beneficij, non satisfaceret dicendo eas semel in die, secundum omnium mentem, quam praxis quotidiana Hispaniæ exprimit in eis, qui intra Ecclesias inclusi, ex legato, vel ordinatione testamenti dicunt, triginta Missas triginta diebus cohtinuis, cum obligatione geminandi horas canonicas. Tum quia dicere, quòd non refert quantum ad Deum, quibus psalmis & hymnis Deum laudet, &c. non satisfacit,quia plurimum refert, an psalmi vel hymni debeant duplicari,vel triplicari, & argumenta contendunt debere duplicari officium,& solutio tendit ad dicendum,quòd non adeo referat quale officium dicatur,quod non pertinet ad propositum.

7 Tum quia non videtur iuridicum dicere, quod debens laudes Deo ob duo beneficia, eas debet vt vnus,quia imò videtur debere vt duo: nam licet regulariter non possit quis fungi duplici officio,[a] cum tamen fungitur,duorum vicem tenet, vt aiunt Lucius III.[b] & Iurisconsultus,[c] vt cum quis iure proprio & procuratorio habet duas voces in electione.[d] Tum quia videns circunspectissimus Thomas hæc non satis firma esse, statim (omissa responsione formali ad argumenta) se vertit ad dicendum, cuius beneficij officium eligere debeat,quod optime definit:& ita solum videtur niti generali consuetudine, quam solam pro decisione quæstionis allegauit.

8 Adde,quòd etiam solutio, quam addunt verbis S.Tho.Ioan.à Lignano,& Albertus de Ferrar.parui momenti est,videlicet,quòd consuetudo vel dispensatio efficiens licitam beneficiorum pluralitatem, efficit etiam licitam omissionem horarum aliarum ab his,ad quas obligat vnum eorũ, eo quòd dispensatio extenditur ad accessoria, per quandam glos. solennem.[e] Ideo enim parui momenti est, quia tum demum dispensatio extenditur ad accessoria, quando sine illis consistere non potest id, super quo dispensatur, vt dispensatio Papæ ad duo residentiam personalem requirentia, extenditur ad non residendum in vtroque:quia sine hoc accessorio, non potest consistere principale, quod est exemplum illius glo. At dispensatio ad duo, & cõsuetudo retinendi duo, potest consistere cum obligatione recitandi horas bis,imo & ter in vno eodemque die.

9 Aptius autem responderi posset quod consuetudo & dispensatio iusta obtinendi duo, videtur quidãtenus facere ex eis vnum,obiecessitatẽ,pietatem, vel vtilitatem per quam iustificatur dispensatio vel consuetudo ad hunc effectum vt tantum teneatur dicere vnas horas: quod forte fuit D. Thomas in illis verbis, *obligatur vt vnus.*

10 Ex prædictis infertur primo ium,qui habet plura beneficia debere secum reputare, quam difficile sustentari potest, vt non teneatur pluries quam semel dicere horas Canonicas in die, & consequenter conari ad supplendum deuotione & attentione id, quod iteratio adderet, secundum D. Thomam & alios prædictos solum illum excusare à geminatione horarum,qui per dispensationem vel cõsuetudinem iustam ea retinet. Quis autem dicatur iniuste obtinere plura,alibi resoluimus[a] in hæc verba(quæ ideo non grauor repetere,quod vt ait Seneca, *nunquam minus dicitur, quod nunquam satis dicitur. Is peccat retinendo plura beneficia qui habet plura beneficia diuisa in titulum,quorum vnum suo statui decenti sufficit, vel sine dispensatione, vel consuetudine iusta, iuxta quandam glo. singularem[b] receptam à Panor. & Communi,[c] & ab alijs, quos cito vno loco,[d] & probatur alio,*[e] & alibi sentit S.Thomas.Dixi, diuisa:quia secus si legitime vnita aut annexa.[f] Dixi, in titulum: quia licet habere vnum in titulum, & aliud ad tempus commendatum, ad sex menses tantum, si est Ecclesia parochialis.[g] Dixi, ad tempus: nam de commendato in perpetuum idem dicendum est quod de dato in titulum, iuxta Card. Alexand.[h] & Ludouicum Gomez[i] & citatos per eum, quod probauimus alibi,[k] excepto, quod vacans per mortem Commendatarij censetur vacare eo modo quo vacabat tempore,quo fuit ei commendatum, quod stilus Rom.curiæ hodiernus palã seruat. Dixi, quorum vnum sufficit, alioqui secus, nam quãuis Concilium Trid.[l] quod approbat tacite prædictam glos. sam,statuerit,vt vnum tantum conferatur vni, quamlis & quantus quisque sit ille, adiicit tamen, quod si illud ei non suffecerit, liceat & aliud simplex sufficiens (dummodo vtrunque personalem residentiam non requirat) habere.

11 Ex quo duo collige,posse quem iuste tenere duo beneficia simplicia,non requirentia residentiam personalem,quorum alterum non sufficiat, absque vlla dispensatione,quę ante hoc concilium fuit cõmunis opinio,[m] & quod concilium non prohibet retentionem plurium etiam requirent um residentiam personalem per iustam dispensat onem. Dixi, absque dispẽsatione:quia non sufficit habere iustam causam ea obtinendi,attento solo iure naturæ,& diuino,sine dispensatione iuris positiui id prohibentis, iuxta S. Tho.[n] dixi,aut consuetudine iusta,quia tantum, licet non plus valeret illa,quantum dispensatio, iuxta eundem,[o] quia vtraque potest iuri humano derogare,& neutra naturali vel diuino.[p]

12 Porro iusta causa tenendi plura, & consequenter dispensandi, & consuetudinem circa id inducendi,est secundum eundem,circunstãtia eiusmodi,quæ sufficiat ad tollendum deformitatem, quam multitudo beneficiorum præ se fert. Plura siquidem beneficia tenere (vt ille ait) nec adeo suapte natura est malum,vt per nullã circunstantiam iustificari possit: vt fornicatio, & alia id genus vitia: neq; adeo indifferens vt sine aliqua circunstantia iustificante liceat, vt habere duo prædia vel domos,vt vbi supra[q] dixi-

mus. Talis est circunstantia personæ eius, cui attẽta sua qualitate non sufficit vnum beneficium ad honeste decenterque viuendum. Talis item tanta prudẽtia,sagacitas & industria alicuius, vt speretur plus eis,quibus præest profuturus etiã absens,quam communiter alius præsens, & potius accipit propter vtilitatem beneficiorũ,aut subditorum, quam propriã, iuxta Innoc.[a] recept. Talis est etiã defectus aliorum idoneorum iuxta Host.[b] Talis insuper notabilis animi virtus,nobilitas scientia:[c] quamuis hæc causa videatur includi sub primam & tertiam, quoniã ideo eũ nobili & graduato dispensari posse videtur,[d] quia eius honesta sustentatio pluribus quam alterius indiget: & eruditio plus prodesse potest, vt alibi diximus.[e] Talis etiam visa fuit Cardin.[f] intentio tenentis plura beneficia,non ad splẽdidiorem victum, vestitum,& famulatum,& alia eiusmodi,sed ad largius erogandũ in pauperes, & opera pia,retentis sibi tantum ad vitam decentem necessariis, intentio (inquam) talis cum vera eius executione.

13 Quare Confessarius nõ debet absoluere habentem plura beneficia, nisi saltem cõcurrat aliqua prædictarum,vel alia similis circunstãtia.[g] Dixi, saltem. Tum quia non sufficit quælibet illarum sine dispensatione iuris humani. Tum quia vltima circunstãtia Cardinalis,licet ante prædictum Concilium sustentari vtcunque poterat, post illud tamen non potest, cũ illud absolute prohibeat habere plura beneficia etiam cõpatibilia vltra id vel ea, quæ sufficiunt honestæ atq; decenti sustentationi,iuxta prædictã glos. sing.[h] Hæc ibi:quod postremũ iterum infra tãgetur.

14 Quibus addo primo, non solum peccare, qui quærũt & parant inordinate sibi plura beneficia, sed etiam cognatos,amicos, & heros siue dominos, qui eis in hoc fauẽt,vt in specie vbi supra Parisienses notauerunt,[i] & comprobatur per illud Pauli.[k] *Digni sunt morte non solum qui faciunt, sed etiam qui consentiunt.* Quod fuit in causa,vt frequenter rogatus in vrbe ab aliquot amicis meis,quos ego valde obseruabam, & quibus non minus inseruire cupiebam, non fecerim rogata,nempe,vt S. D. N. vel reuerend.cius Datariũ orarem, vt quibusdam habentibus beneficia, iuberent conferri alia cum prioribus retinenda.

15 Secundo addo, per nullum Canonem, nec per vllam opinionẽ doctorum excusari habentem plura beneficia à recitãdo pluries quolibet die horas Canonicas,si nõ retinet illa iuste:quia Tho. & prædicti, solum excusant eos, qui per iustam consuetudinem, vel dispensationem retinent plura,& non alios. Tertio,his esse consequens,quod quicunq; tenet alia beneficia præter vnum,quod ei sufficiat,tenetur ad recitãdas pluries quotidie horas Canonicas:& ita non solum peccat retinendo illa superflua sine dispensatione legitima, sed etiã non recitando quotidie pluries horas Canonicas,& quod non solum tenetur restituere fructus eorum,quæ iniuste detinet, eo quod iniuste detinet,sed etiam eo quod non recitat horas, quas ob ea recitare deberet. Quod expresse definiuit magnus ille prefatus Gullielmus episcopus Parisiensis,[l] relatus & probatus à Dionysio Cartusiano[m] in hæc verba. *Quemadmodum, quot feuda vnusquisque tenet tot debet inde seruitia, sic quot præbendas vel beneficia vnusquisque detinet, tot debet inde ecclesiastica seruitia,hoc est, tot paria horarum,& aliarũ huiusmodi,*& idem Gullielmus,[n] probatus ab eodem Dionysio[o] in hæc verba. *Quinon vult operari dupliciter vel tripliciter non manducet dupliciter vel tripliciter. Dupliciter vel tripliciter manducant,qui tres habent præbendas, debent ergo operari tripliciter, tria paria horarum dicendo,& omnia bona alia triplicando,hoc est vigilando tripliciter, ieiunando tripliciter, &c. Et subdit, nemo sibi vellet seruum comedentem quantum tres, & operantem solum quantum vnus.* Cuius tamen dicta licet ipse non restringat, videntur restringenda ad tenentem plura iniuste vel vltra sufficiens,vel sufficientiam per prædictam doctrinam S.Thom.

a Cap. singula. 89. distin.& l. nemo. C. de assess. b In c. ex litteris. de proba. vbi gl.resoluit c In l.consul. ff. de adopt. d Cap. quapter. de ele. c. pen. de procur. lib.6. e Capit. si quis 1 cleric. 7. q. 1. cui fatis, similis cap. quis in tãtum. 1 dist. & cap. 16 potest eo. tit.lib.6.

a Dicto c. dudũ in 2. b Sess. 24. c 17 de reform.

Sexagesimumprimum Miscellaneum.

1 Beneficium minus habens, & petens maius hoc faciat.
2 Papa dans habenti vnum sufficiens aliud non dispensat.
3 Beneficia iustius,quam solebant dantur in Curia.
4 Matthæus Contarellus nulli Datariorum secundus.
5 Hippolytus Aldobrandinus Datarius laudatus.

1 FVM, qui habet vnum beneficium,quod non sit ei sufficiens, non debere petere aliud sibi sufficiens,nisi cum intentione relinquendi prius, habita pacifica possessione secundi,etiam si alioqui iure, vel consuetudine,vel dispensatione essent compatibilia:quia omne beneficium sufficiens alicui est incompatibile, quoad illum, cuiuis alij beneficio quamlibet simplici, & de iure compatibili, ad effectum, vt non possit retinere illud cum sufficienti absque culpa mortali, per prædictam glossam singularem[a] canonizatam à Concilio Tridentino.[b]

2 Cui adde primo admonendos esse impetrantes plura beneficia etiã à Papa, non dispensari cum eis, vt retineant plura quàm debent, licet exprimant in sua petitione alia multa,quæ habent. Tum quia nunquam,vel rarissimè Sanctissimus Dominus noster & fœli.record.Pius V.dispensarunt expresse cõtra præfatum Canonem Concilij Tridentini, vt quisquam retineret alia, vltra illud vel illa, quæ suo statui decenti sufficiant. Tum quia nec tacite id fecerunt per quoddam singulare decretum Bonifacij VIII.[c] ibi, *Cum vero tibi (non obstante quod aliud beneficium obtinere noscaris) à sede prædicta de aliquo beneficio prouidere cõtingit, per hoc tecum (vt primum beneficium cum secundo retinere valeas) non intelligitur dispensatum. Hoc enim solum præfata operatur expressio, quòd facta tibi gratia nequeat subreptitia iudicari,* hæc ibi.Per quæ palã est decipi eum, qui post acceptam aliquam dignitatem,quæ iudicio prudentis,& timentis Deum, est sibi ad decenter viuendum sufficiẽs, nihil non agit,vt sibi aliquot alia simplicia, quibus affluentius viuat, conferantur, putans quòd Papa relaxat ei Canonẽ illũ singularẽ,[d] quo quilibet vetatur habere aliquod beneficiũ vltra vnũ sufficiẽs.

3 Addo secundo, quòd gratia Deo,cũ alia multa, tum maxime beneficiorum Ecclesiasticorum distributio,iustius, cautius, & sanctius,fuit facta in Vrbe, clauum Sacrosanctæ Sedis Apostolicæ tenente fœli. record. Gregorio XIII. & fit nunc tenente illum iustissimo D.N.Sixto V. quàm forte vnquam à Gregorio I. vsque ad eos facta fuerit.

4 Nec quis miretur,aliquot præsertim vltramontanos obtinuisse, & retinuisse plura beneficia, etiam tria,& quatuor,quorum singula,vel bina affatim sufficerent sibi decenter alendis: quia id non euenit culpa conferentis, sed collatariorum importuna, & falsa suggestione: nã de fœl.record. Gregorij XIII.

c In c.non potest. de præb. li.6.

d Cap.17. de refor. sess.24.Concil. Trid.

Universidad de Deusto
Biblioteca

maxima prudentia valde illustris, & Reuerendiss. D. Matthæus Contarellus, quo in datariatus munere fungendo iustior, constantior, & recti tenacior non fuit alter, quem nostra nouerit ætas, quique ob id, & alia sua maxima merita Illustrissima Cardinea dignitate fuit ab eodem sublimatus, non facile credebat suo tempore perentibus plura beneficia, affirmando illa, quæ habebant non sufficere sibi, quo iuxta suarum personarum qualitatem decenter viuere possent, imo prius quàm illa sua Sanctitas conferret ipse, (vt certo audio) interdum testimoniis ex partibus allatis, interdum in ipsa vrbe acceptis, & frequenter antequàm de vacatione nuncius veniret, se informabat, & informationes iniustæ magnitudinis libro scribi faciebat: & ad Sanctitatem suam suo tempore referebat non solum ea, quæ ad vitam, & mores pertinebant, sed etiam ea qua erant ætate, gente, & quibus erga S. Sedem Apost. & alias ecclesias, & pia loca, & Rempub. Christianam officiis, & aliis circunstantiis ad hoc propositum pertinentibus, quem in præsentia de prouidentia simili Sanctissimi D.N. iustissimi fertur hac in re imitari valde Illustris, idemque Reuerendissimus eius Datarius nouus D. Hippolytus Aldobrandinus pietate, prudentia, iustitia, & eruditione similis illi, quos, & præfatum Sanctissimum D. N. fœlicissime regnantem D. N. Iesus pro sua infinita bonitate quam diutissime seruet incolumes. Amen.

Sexagesimumsecundum Miscellaneum.

1 *Beneficium quod sufficiens cur definitu difficile.*
2 *Beneficia plura male tenens non Deum, sed seipsum decipit.*
3 *Beneficium quod sufficiens definitum Parisiis, sed efficaciter improbatur. nu. 4.*
5 *Beneficium sufficiens est, quod prudens arbitratur tale.*
5 *Determinat indeterminatum vir bonus.*
6 *Nobilitatis gradus plures sunt.*
6 *Literaturæ gradus plures.*
7 *Sufficiat quantum clerico simplo. duplo, & triplo.*
8 *Beneficium sufficiens ad viuendũ honestè, vel sine penuria, non sufficit ad viuendum commode, vel decenter.*
9 *Beneficiarius iudicet quantum sibi sufficiat ex eo, quod daret alij, vt sibi similem aleret.*

1 CONSVLTATIONIS quotidianæ magnique momenti est, quod beneficium Ecclesiasticum dicatur ita sufficiens, vt vltra illud aliud etiam simplex, & alias compatibile iuste retineri nequeat? Ad quam sæpissime consultus respondere renui. Tum quia nulli vel pauci eorum, qui se pluralitati beneficiorum implicant (quæ magna fragilitas est) sunt, qui non putent se plura mereri, quàm mereantur, & pluribus egere quàm egeant. Tum quia qui ad eam respondent patres, adeo paruam quantitatem sufficere definierunt, & adeo magnam esse sibi, qui ea de re cõsulunt, persuadent, vt difficile sit medium iustum, quod consulentibus arrideat, inuenire.

Cui addo primo, quòd pro re compertissima est constituendum peccare mortaliter, & in statu damnationis viuere, quicunque retinet saltem sine iusta causa & dispensatione Apostolica, aliquod beneficium vltra illud, vel illa, quæ ad honeste viuendum sibi sunt necessaria. Tum quia hoc tenuit glo. celeberrima, [a] recepta à plerisque omnibus Classicis authoribus ibi, & fere vbique, quorũ nomenclaturam leuandi tædij gratia, vt rem parum necessariam minimè refero. Tum quod prædictum Concilium eius tenorem in Canonem grauissimum reduxit [a] in hæc verba.

2 *Quoniam multi impiæ cupiditatis affectum, se ipsos non Deum decipientes, ea quæ benè constituta sunt varijs artibus eludere, & plura simul beneficia obtinere non erubescant, Sancta Synodus debitam regendis Ecclesijs disciplinam restituere cupiens præsenti decreto, quod in quibuscunque personis, quocunque titulo, etiamsi Cardinalatus honore fulgeant mandat obseruari, statuit, vt in posterum, vnum tantum beneficium Ecclesiasticum singulis conferatur, quod quidem si ad vitam eius, cui confertur sustentandam non sufficiat, liceat nihilominus aliud simplex sufficiens, dummodo vtrumque personalem residentiam non requirat, eidem conferre.*

Cuius canonis tenor à prædictæ glossæ sententia hoc differt, quòd Canon futuram tantum beneficiorum pluralitatem expresè prohibet. Glossa verò etiam omnium sæculorum præteritam, quod etiam non obscurè sensit Concilium [b] in illis verbis, *Cum Ecclesiasticus ordo peruerteretur, quando vnus plurium beneficia occupat clericorum, sanctè sacris Canonibus cautum fuit, neminem oportere in duabus Ecclesijs conscribi.* Per quæ testatur id etiam antea multis Canonibus futile prohibitum, [c] præsertim autem à Ioan. XXII. qui paucissimis verbis vndecim argumẽta ex vndecim malis pluralitatem consequentibus, contra eam infinuauit. Quorum septem latè prosequitur Ludolphus Saxo, admiscens multa ex Bernardo, & alios terrorem incutientia.

3 Secundo addo, quòd multi iidemque grauissimi Patres, super beneficij sufficiẽtia interrogati responderunt, beneficium valoris quindecim librarum Parisiensium esse sufficiens. Dionysius enim Carthusianus & ante eum Ludolphus, [f] & ante vtrunque quidam magnus Doctor Illustrissimi ordinis Prædicatorum, (quem præfatus Dionysius ait genere, virtute, eruditione, & experientia, clarissimum) testatur & in hæc verba, *Volo, vt quicunque hæc legerit sciat me anno ab incarnatione Domini 1208. fuisse Parisijs, vbi venerabilis Gulielmus Parisiensium Episcopus, qui in theologia iam excurat, conuocationem fecit in fratrum Prædicatorum capitulo omnium magistrorum, proposita quæstione de pluralitate beneficiorum, solerti & valdè longa disputatione probatum est, duo beneficia, dummodo vnum valeret 15. Parisiensium libras cum animæ salute non posse teneri. Hæc determinauit prædictus Episcopus, & frater Hugo ordinis Prædicatorum, postmodum Ro. Cu. Cardinalis: hoc frater Guerricus, frater Ioannes de Rupella fratrum Ordinis Minorum, & alij quam plures Magistri Theologiæ determinauerunt etiam hoc in scholis propriis.* Qui & præfati vltra alia multa, quæ proximè dicta confirmant, adducunt illud memorabile prædicti Gulielmi Parisiensis, nempè quòd cum nollet quendam Cancellarium Parisiensem solitum defendere mordicus pluralitatem beneficiorum esse licitam, in mortis agone constitutum, maximæ quæ in eum erat charitate, visitauit, & summoperè rogauit, vt illam suam opinionem, quam ante tres annos generalis congregatio, omnium magistrorum vnanimiter, excepto ipso & altero, damnarat, exueret, & omnia sua beneficia excepto vno resignaret, ne cum tanto damnationis periculo ab hoc sæculo migraret: qui tamen noluit acquiescere, dicens se mox experturum, vera opinio esset verior.

Qui

[a] Cap. duũ de elec.

Qui misserimus post paucos à sua morte dies apparuit prædicto Episcopo, & dixit se damnatum esse perpetuò propter tria: quorum vnum erat pluralitas beneficiorum, quæ vltra sufficientiam retinuit. Facit, quod Concilium Trident. [a] statuit, ne quis ratione beneficij ad sacros ordines promoueatur, nisi illud sibi ad victum honestè sufficiat: per quod significat omne beneficium sufficiens ad ordinem sactũ, esse sufficiens ad honestè viuendũ. At videtur, quòd tempore patrum præfatorũ sufficiebat beneficium 15. librarum ad ordinem sacrum: ergo etiam ad honestè viuendum: & consequenter erat sufficiens: sed & nunc, si omne, quod est sufficiens ad ordinem sacrum dicatur sufficiens ad hoc, quòd cum illo non possit aliud tenere, profectò omne beneficium valoris annui 30. vel 40. scutorum aureorum est sufficiens: quia omne tale habetur pro sufficienti ad ordinem sacrum.

4 Tertio addo, quod quamuis nimiæ cuiusdam audaciæ quibusdam Confessariis visum fuerit recedere à sententia, in qua sunt tot, & tanti patres, tanta Academia, & tantus Episcopus, & tam insignes religiosi, à quibus in theoria nulli vel pauci expresè recedunt, proculdubio tamen in praxi videntur tenenda sequentia. Primum, beneficium sufficiens vt hic accipitur, non rectè definiri esse beneficium 15. librarum Parisien. Tum quia experientia (quæ rerum magistra est [b]) monstrat contrariũ. Tum quia id, quod sufficit vni, non sufficit cuilibet alij: quia sufficientia attenditur secũdum dignitatem & qualitatem personæ, cui est prouidendum, vt dixit glossa recepta. [c] Tum quod glossa [d] in verbo penuria, ait, non sufficere ad commodè viuendum canonico Bononiensi centum florenos. Tum quòd Bald. cui nemo contradicit, [e] ait beneficium non esse sufficiẽs nobili, nisi ex eius fructibus possit alere vnũ equum sine equitaturam. Cui satis consonat Iureconsultus. [f] Tum quia viri iustè litterati æquantur nobilibus, iuxta glossam notabilem, [g] pro qua est concilium generale, quatenus [h] exæquat nobilibus litteratos, & habet vtrosque posse habere plura beneficia etiam incompatibilia per Papæ dispensationem, quæ videntur iustificari eo, quòd pluribus indigent ipsi quã alij, & Ioan. XXII. qui præ aliis execratur prælates, [i] Cardinalibus tamen & filiis Regum multum in hoc defert.

5 Per quæ & alia multa efficaciter probatur primo, non esse tenendum beneficium 15. librarum Paris. fuisse vnicuique sufficiens, vt hic sumitur, tempore quo patres præfati id definierunt anno 1208. imo neque hodie infimo cuiquam. Secundo, satis bene definiuit posse beneficium sufficiens esse id quod vir prudens & bonus arbitrabitur esse tale, per regulam illam, [k] quod determinatio eorum, quæ indeterminatè à iure statuuntur, relinquitur tali viro bono seu iudici. Tertio, certum esse quod eiusmodi vir definiturus id, in casibus occurrentibus, deberet circum spicere conditiones, & qualitates personarũ, de quarum pluralitate agitur: & quod non omne, quod ignobili sufficit, est sufficiens nobili, & egregie litterato, & aliquo gradu litterario insignito, & cum nobilitatis, & litteraturæ etiam sint multi gradus, vt colligitur ex regul. Cancellariæ, [l] quatenus in secunda parte agit de vno genere nobilium: & in tertia de alio, & huic præfert illud: colligitur item ex glossa eiusdem, [a] quatenus ponit quatuor vel quinque genera nobilium, præsertim in Hispania: & non omne, quod sufficit nobili gradus inferioris, sufficit illustri, vel illustrissimo, & Regis filio, vel fratri, quin & litteraturæ distinctio colligitur ex eadem regula. [b]

6 Circumspicienda etiam esset virtus animi egregia, litteratura magna siue vllo gradu magistrali, doctorali, vel alio mineruali, [c] & merita erga sanctis sedis Apostol. vel aliam Ecclesiam particularem, aut ipsam Rempub. Christianam, & id genus alia. Et an beneficium sit situm extra vias, an in via, vt annotauit glos. [d] & an beneficiarius sit complexionis delicatæ: [e] mos item hominum honestorum regionis, in qua situm est beneficiũ, [f] & caritas vel vilitas victus, siue esus, potus, vestitus, & habitionis, & medicinæ. [g]

7 Quarto addo, quod quia millies interrogatus à Confessariis & beneficiariis, quod beneficium deberent censere coram Deo ita sufficiens, vt non debeat cum illo aliud retineri? Respondi, esse id mihi difficile, & ideo me ferè semper excusaui: & quia ipsi solent replicare, quis erat eis satisfacturus, si ego post tam longam ætatem, & tam longa & continuata studia non audebã id facere? ideo nunc secutus mentem regulæ prædictæ Cancellariæ, [h] & multorum eruditissimorum virorum, audeo quadamtenus delineare hanc sufficientiam, dicendo quod vt beneficium dicatur sufficiens alicui clerico quamlibet simplici & sano, requiritur, vt valeat ad minus tantum, quantum est necessarium ad alendum mediocriter siue modestè se, & vnum ministrum, & vnum coquum focarium, [i] & ad conducendam habitationem sibi necessariam. [k] Vt autem dicatur sufficiens nobili etiam inferioris gradus, & magistro Theologiæ, & doctori iurium mediocris litteraturæ oportet, vt valeat tantum quãtum requiritur ad alendum se & duos ministros, & vnam equitaturam, & vnum coquum focarium, & ad conducendum habitationem digniorem ea, qua eget clericus simplex. [l] Ad hoc autem vt sit sufficiens nobili mediocris ordinis, puta filio vel fratri Baronum, & Vicecomitum, vel magistro & doctori præcellenti, debet esse tanti valoris, vt possit alere se, & vnum coquum, & vnam equitaturam, & quatuor ministros, & conducere habitationem digniorem ea, qua eget clericus nobilis & litteratus ordinis inferioris. Vt autem sit sufficiẽs nobili, puta filio vel fratri Ducis, Marchionis, vel Comitis mediocris, valeat tantum quantum est necessarium, ad alendum se & duas equitaturas, & octo ministros, & vnum coquum, & conducendum habitationem splendidiorem ea, qua eget præfatus nobilis mediocris ordinis. Prouinciam autem definiendi sufficiẽs beneficiũ quo ad filios & fratres Regum, Principum, & Ducum, Marchionum & Comitũ maximi ordinis, illis relinquo, quorum imagines (vt Persius ait) *lambunt hædere sequaces*, & qui res aulicas Christi philosophia rectas melius quam ego nouerint.

Contra tamen hanc nostram delineationem, & quod illa nimium sit beneficiariis fauorabilis vrget, quod vt supra [m] ponderatum est, Concilium Trid. [n] non obscurè definiuit omne beneficium sufficiens ad ordinem sacrum sufficere ad victum honestum. At omne beneficium valoris quinquaginta aureorum habetur communiter pro sufficienti ad ordinem sacrum: ergo cum beneficio huiusmodi valoris non potest teneri hodie aliud.

[a] In 3. par.
[b] In par. 1. & 4 additis quæ gloss. ibi adijcit.
[c] De quæ sequitur. glos. supr. in 3. part.
[d] In d. c. 1. 21. q. 1. verbo necessitatem.
[e] Cap. non cogantur. 4. dist.
[f] Arg. c. quisquis. 21. dist. & c. quæ cõtra 8. dist. & Iux. Bar. in l. legatis ff. de alim. & cibar. legat.
[g] Quæ est vl glossa rum. de prærogatiuis expectatiuarũ.
[h] In præcedenti Miscell. in fest. 21. de reformat.
[i] Arg. c. 1. de vita & honest. cleric. & cap omnino 31 dist.
[k] Arg. l. 1. legatis. ff. de alim. & cibar. legat.
[l] Arg. præd. tutil. & ipsa glo. d. Bald. in c. cũ adeo. eodem. ti. de rescrip. & l. idemque. § fi. ff. Labeo. ff. mandat.

Universidad de Deusto
Biblioteca

8 Accedit quod præfata definitio Pariſiẽſium fortè fuit in cauſa,cur hoc ſenſerit præfatum conciliũ. Et quamuis argumentum hoc multum profectò vrgeat, videtur tamen poſſe dilui, ponendo differentiam inter poſſe viuere honeſtè, & poſſe viuere decenter:& quod illud dicatur ſufficere ad viuendum honeſtè,quod ſufficit ad viuendum ita,vt non cogatur mendicare,nec poſsit dici de illo illud Hieronymi,[a] *Mendicat in plateis infœlix clericus.* Ad decenter autem viuendum requiratur id, quod prælineatum eſt. Pro quo facit gloſſa ſolennis,[b] quatenus habet aliud eſſe poſſe viuere ſine penuria, & aliud poſſe viuere commodè: & quatenus ait ſufficere canonico Bononienſi ad viuendum ſine penuria vigintiquinque florenos, ad viuendum autem commodè non etiam centum,& illam gloſſam ſequuntur ibi Dominicus, & Francus, & Panormitan.[c] quicquid contra illam murmuret Decius.[d]

Quinto addo, quòd ex prædictis ſequitur, maioris valoris eſſe debere beneficium ſufficiens regionis, in qua ſunt alimenta cara,quàm illius, in qua vilius emuntur,& maioris illius, in qua ſunt cariſſima, quam illius in qua ſunt cara,& minoris illius regionis, in qua viliſsimo pretio venduntur, quam illius, in qua vili.

9 Admoneo autem pium lectorem,quòd mea ſententia, omnis beneficiarius volens rectè iudicare, quot ſcutis annuis egeat vnum quódque genus prædictorum clericorum, ad ſe cum ſibi præſcriptis neceſſariis alendum, poteſt multum ad id iuuari, reputando ſecum, quot ſcuta daret ipſe alicui,vt victum honeſtum & neceſſarium vnius anni adminiſtraret cuipiam ſuæ conditionis & ordinis,ad quem decenter alendum obligaretur ex aliqua vltima voluntate,vel contractu,aut ſuo filio vel fratri,ex pietate paterna, vel cognationis.

Sexageſimumtertium Miſcellaneum.

1 *Diſpenſatio quæ prodeſt plurali.*
2 *Beneficia plura habere quale malum.*

1 QVAESTIONIS videtur magnę,an diſpenſatio Papæ ſuper beneficiorũ pluralitate poſt Concil. Trident. ſit neceſſaria vel vtilis. Pro parte namque negante facit primo, quòd nemo vel rarus (quod ipſe ſciam) petit nunc illam à ſanctiſsimo Domino noſtro,nec petiuit à fœl. record. Pio V. Secundo,quòd præfatum concilium[e] omnino vetat, ne quis duas cathedrales Eccleſias,nec vnam cathedralem, & alteram parochialem,nec duas parochiales ſimul, neque alia duo beneficia incompatibilia, vel alias reſidentiam perſonalem requirentia retineat:& expreſsè conceſsit facultatem accipiendi & retinendi plura,modo vnũ non ſufficiat,& alia ſint ſimplicia,non requirentia reſidentiam perſonalem, quod nullo iure anteriori fuit expreſſum, licet ſic cõſuetudine inductum, vt communiter docetur.[f] Sed contrarium eſt verum. Tum quia etiam hodie iuſtè iuſta de cauſa poteſt S. D. N. diſpenſare ſuper dignitate, perſonatu,& officio,[g] quæ fecit impatibilia generale Concilium,quia nulla parte Concilij Triden. id vetatur. Tum quia vidimus diſpenſationem à Pio V. factam viro perdocto,& optimo ad retinendas duas Eccleſias parochiales ferè contiguas, quarum neutra poterat ei dimidium victus miniſtrare. Et ita etiam hodie iuſtè S. D. N. iuſta de cauſa poſſet ſimilem diſpenſationem facere,[a] quamuis ſanctius abſtineat ab ciuſmodi gratia, quæ ſi inciperet dari, poſſent timeri diſsipationes pro diſpenſationibus, vt ante prædictum concilium, inueniebantur.

2 Ex quibus infertur,quãplurimos mortiferè peccare, & manere in ſtatu damnationis, eo quòd ſine diſpenſatione receperint & retineant plura beneficia,quorum vnum ſibi ſufficeret,quia tranſgrediuntur canonem præfati concilij, à cuius tranſgreſſione poſſent per Papæ diſpenſationẽ iuſtam excuſari.

Sexageſimumquartum Miſcellaneum.

1 *Diſpenſatio Papæ an omnem tranſgreſſionem excuſet.*

1 NON eſt paruæ quæſtionis, an ſicut quis excuſaretur à peccato tranſgreſſionis præfati canonis per Papæ diſpẽſationem, ita etiam excuſari poſſet ab omni alia tranſgreſsione legis naturalis, diuinæ ac humanæ. Pro parte namque negante ſtat id quod ſupra,[b] ex S. Thoma[c] dictum eſt,nempe quod actus habendi plura beneficia, licet non ſit de ſe tam malus,vt per nullam circunſtantiam poſsit fieri bonus, ſicut actus fornicandi, adulterandi, & id genus alius: eſt tamen de ſe malus,niſi aliqua circunſtantia ſufficiente iuſtificetur: & ita licet malitia proueniens ex tranſgreſsione præfati canonis,& aliorum multorũ, quibus prohibetur, ne quis habeat plura beneficia, quorum vnum ſufficiat, tollatur per Papæ diſpenſationem, manere tamen videtur malitia illa præſtata naturalis,quæ de ſe inhæret illi. A parte tamen affirmante ſtat: quòd poteſt concurrere aliqua circunſtantia, ratio,& cauſa iuſta, per quam tollatur malitia illa inhærens ei ex lege, vel ratione naturali, vel diuina,vt dixit S. Thomas.[d] Quo caſu nulla remaneret malitia, cum illa tranſgreſsionis canonis, & legis humanæ eſſet ſublata per Papæ diſpenſationẽ. Illa vero legis & rationis naturalis per circunſtantiam,& cauſam iuſtam. Propter quas duas rationes reſpondendum eſt ad quæſtionem præfatam, quòd Papæ diſpenſatio ex ſua ſola voluntate ſine aliqua iuſta cauſa procedens, excuſaret quidem à malitia tranſgreſsionis prædicti canonis, non autem ab alia fractionis legis naturalis vel diuinæ: manans tamen ex ſua voluntate, & ex circunſtantia & cauſa iuſta, tolleret vtramque.

Sexageſimumquintum Miſcellaneum.

1 *Beneficia plura habendi actum ſola inſufficientia iuſtificat ſine diſpenſatione, cum illa vero etiam aliæ.*

1 VTILIS autem, & notabilis quæſtionis eſt, an aliqua circunſtantia,vel cauſa iuſta diſpenſandi circa pluralitatem beneficiorum poſsit occurrere, præter inſufficientiam beneficij? Ad quam reſpondetur affirmatiuè per ſupradicta:[e] ibi enim expreſsimus aliquas vltra inſufficientiam. Quibus fortè addi poteſt circunſtantia ſubueniendi parentibus, ſororibus, & neptibus ex fratribus vel ſororibus, maxime innuptis & nupturis. Illa vero quam ex Cardinali poſsumus ibi,& in Manuali,[f] vnde tranſlata eſt ſcilicet,an ſit reprobata per Concilium Trident. dubitari poteſt, eo maxime, quod ego ibi dixi opinionem eius non poſſe poſt prædictum Concilium ſuſtentari, eo quod ille abſolutè prohibeat habere plura beneficia etiam compatibilia,vltra id vel ea,quæ ſufficiũt honeſtæ atque decenti ſuſtentationi. Nihilominus tamen videtur,quod poſsit defendi,non quidem in illum ſenſum:quod poſt Concilium liceat tenere plura (quorum vnũ ſufficiat) ſine diſpenſatione,quamlibet eſſent ſimplicia, non requirentia reſidentiam perſonalem: & quantumlibet abſtineret ab impendendo ſuis vſibus vltra reditus beneficij ſufficientis, & quantumlibet rectè & plenè impenderet aliorum reditus in ſolos pauperes, & vſus pios: ſed in hunc ſenſum, quod illa circunſtantia & cauſa ſufficeret ad hoc, vt diſpenſatio Papæ ob eam facta non ſolum excuſaret à malitia tranſgreſsionis prædicti canonis Concil. Trident. ſed etiam ab alia malitia, quæ de ſe ineſt beneficiorum pluralitati. Itaque circunſtantia inſufficientiæ ſine diſpenſatione iuſtificat aliquam pluralitatem, cum ea vero etiam alias tam proxime, quam ſupra relatas.

Sexageſimumſextum Miſcellaneum.

1 *Indulgentiæ datæ pro oratione non ſunt reuocatæ, datæ vero & dandæ pro eleemoſyna ſic.*
1 *Orationis vna ſuper eleemoſynam prærogatiua.*
2 *Quæſtorum nomen, vſus, & officium ſublata.*
3 *Indulgentia quæ non parit temporale, vt langueat.*
4 *Quæſtoribus ſublatis an quæri poſsit oſtiatim.*
5 *Lex generalis, etiam odioſa comprehendit omnes ſpecies, etiam ſi in alia ratio maior inueniatur.*
6 *Lex naturalis maior humana, nequit ab ea tolli.*
7 *Mendicantem eſſe, & non licere ei mendicare, repugnant.*
8 *Lege naturæ licet ægenti mendicare.*
9 *Lex generalis ſtringitur alia lege, & ratione.*

1 QVOD fœl. recordat. Pij V. maiorem quandam prærogatiuam fecit orationi, quam eleemoſynæ, nempe quod non reuocauit indulgẽtias conceſſas orantibus pro ſalute Eccleſiæ, pro Regibus, aut aliis Chriſtianis, & dicentibus, aut legẽtibus illas, aut illas preces, & orationes: reuocauit tamen omnes, & ſingulas conceſſas portigentibus manus adiuttrices, ſiue eleemoſynas in fabricas, vel alia quæcunque opera pia, in ampliſsima forma, per quandam ſuam extrauagantem,[a] ea potiſsimum de cauſa, quod nonnullis videbatur fieri turpis de indulgentiis quæſtus.

2 Quæ eadem cauſa videtur mouiſſe ſacros Concilium Trident.[b] ad abolendum quæſtores, & nomen eorum, qui ad publicandas indulgẽtias, & quærendas eleemoſynas ratione earum à fidelibus dandas antea à variis monaſteriis, hoſpitalibus, & aliis piis locis & perſonis mitti ſolebant, in hæc verba. *Sancta ſynodus ſtatuit, vt in quibuſcunque Chriſtianæ religionis locis quæſtorum nomen, atque vſus penitus aboleatur, nec ad officium huiuſmodi exercendum vllatenus admittantur. Non obſtantibus priuilegiis Eccleſiis, monaſteriis, hoſpitalibus, piis locis, & quibuſuis cuiuſcunque gradus, ſtatus, & dignitatis perſonis conceſsis, aut conſuetudinibus etiam immemorabilibus.*

3 Quibus addo primo, quod reuocatio prædicta Pij V. videtur eſſe in cauſa, cur parum ſit in vſu clauſula illa præfati Concilij, quæ prædicta eius verba conſequitur, videlicet: *Indulgentias vero, aut alias ſpirituales gratias (quibus non ideo Chriſti fideles decet priuari) deinceps per ordinarios locorum, adhibitis duobus de Capitulo, debitis temporibus populo publicandas eſſe decreuit, quibus etiã eleemoſynas, atque oblata ſibi charitatis ſubſidia, nulla prorſus mercede accepta fideliter colligendi facultas datur.* Cum ergo hodie huiuſmodi clauſulæ non ſit locus in indulgentiis conceſsis porrigentibus manus adiutrices, per prædictam extrauagant. cúmque ex publicatione aliarum ipſis impetrantibus plus laboris & damni, quam vtilitatis & quæſtus proueniat, facilè (quæ fragilitas humana eſt) ceſſat cura publicandi indulgentiam quæ nihil temporale parit.

4 Secundo addo in gratiam perſonarum orationi deuotarum,& locorum religioni dicatorum, dubitatum fuiſſe ante 40. annos in Hiſpania: an canonici,& miniſtri Illuſtr. monaſterij, & hoſpitalis generalis Roncæuallis Virgini matri ſacræ regni Nauarræ,vertici Pyrenæi montis inſeſſæ poſsint petere oſtiatim eleemoſynas non obſtante bulla cruciatæ, quæ quæſtores omnes à quærendis eleemoſynis arcebat. Nuper item magnã ortam fuiſſe quæſtionem in eadem Hiſpania, an commendatariis, & miniſtris diui Antonij liceret eleemoſynas de more ſuo antiquo quærere non obſtante prædicto decreto Concilij Tridentini.[a]

5 Et quidem potiſsimum eorum, quod contra vtriuſque monaſterij miniſtros facit, eſt, quòd omnis lex generalis generaliter eſt intelligenda,[b] etiam ſi maior ratio in vna ſpecie, quam in alia inueniatur.[c] Ita quod etiam lex odioſa & pœnalis comprehendit omnes ſpecies,quę ſub propria verborum legis ſignificatione continentur:[d] & quod prædictum concilium[e] tollit generaliter,& vniuerſaliter omnes quæſtores:& negari non poteſt, miniſtros prædictorum monaſteriorum, quærentes à piis fidelibus eleemoſynas, ex propria ſignificatione vocabuli verè dici quæſtores, cum verè prædictis monaſteriis pro ſe & pauperibus, & ægrotis ad eos confugientibus quærant mendicando & petendo eleemoſynas.

6 Potiſsima vero eorum,quæ pro religioſis,& miniſtris prædictis faciunt ſunt hæc. Primum quidem, quod inferior non poteſt,nec in dubio intendit tollere legem ſuperioris,[f] & conſequenter, nec lex humana legem naturalem & diuinam,quæ eſt ſuperior illa,[g] & lex naturalis & diuina permittit, & interdũ præcipit quærere mendicando egentibus,ægrotis,& ſanis, qui aliter, quam mendicando viuere non poſſunt.[h] At præfata monaſteria, religioſi, miniſtri & ægroti ad eos confugientes, & eis inſeruientes non habent vnde alant ſe, & ægrotos, & ſanos ad ſe: & ſua hoſpitalia confugientes, niſi mendicando à piis fidelibus quærant: ergo non fuit intentio Concilij condentis legem humanam,[i] tollere naturalem, & diuinam, ſe ſuperiorem.

7 Secundum, quod nihil abſurdi eſt admittendum,[k] & ſecundum contrariam partem admittendum eſſet grande abſurdum, nempe, quod nulli religioſi mendicantes poſſent mẽdicare: quod videtur quiddam abſurdum, & quædã in obiecto repugnantia,[l] videlicet quod ſint mendicantes, & non liceat eis mendicare. Quod autem admittendum eſſet hoc abſurdum, patet ex eo, quod tam verè & propriè dicuntur omnes illi quærere ſuis monaſteriis, aut ordini in communi, aut ſanctæ ſedi Apoſt. (quod dixerim propter Franciſcanos, qui non poſſunt quærere bona ſibi etiam in communi,[m] ſed bene ſanctæ ſedi

Apoſto

a Cap. legimus. 93. d.

b c.1. ver. penuria. de ſtatu reg. lib. 6.

c In c.1. de inſtitut. & c. poſtulaſti. de reſcript. d. In c. peruenit. 2. de appel.

a In d.c.9. de refor. ſeſſ. 25. b c. ſolliq. de maior. & obed. & l.1.§. & generaliter. ff. de leg. præſta. c l.1.§. q? autem. ff. de alelus. & aleat. & poſt. & an te alios tra dit. Deci. conſi. 669. num. 3. d l. cũ lege. ff. de re ſtamẽ. vbi hoc anno. Aret. rece. ſæpiſſime à recentio ribus, & ſibi à Dec. in l. faſtid. ff. in pœnalib. nu. 12. de regiur & alibi ſæpe, & Alciat. in rub. ff ver bor. ſignif. ſub finem 1. pag. e d.c.9. ſeſſ. 21. de reformat. Pio ap. inferior. 21. diſtinct. & clemen. ne Romani. de elect. g Arga. c. quo iure. 8. diſt. &c. ſunt quidã. 25. q. 1. h c. quicſcam. 42. diſt. & c. 1. de religioſis domib. lib. 6. i Quæ habetur in d. cap. 9. k l. 1. nã q? abſurdum ff. ſi bonis libert. cap. dudum. de præbend. lib. 6 l Vbi repugnantia ff. de regul. iur. m ſuxta c. 1. de regul. ſeſſio. 25. Conc. Trid.

e Seſſ. 7. c. 2. & 4. de reform. & ſeſſ. 24. c. 17. eod.

f In c. conquerente, & c. fin. de clerī. non reſid. & c. cum iam dudũ. & c. extirpandæ. 3. qui vero. de præben. & c. gratia. de reſcri. lib. 6. & clem. gratiæ. eo. titul.

g Cap. de multa. de præben. & extrauag. execrabili Ioan. xxij.

a Add. Caiet. in ſum. ver. Papa. 2. & 3. q. 88. de dilpenſ.

b Add. 1. Quæſt. 3. Add. 2. Add. 3. Add. 4. Add. 5. Add. 6. Add. 7. Add. 8. Add. 9. Add. 10. Add. 11. Add. 12. Add. 13. Add. 14. Add. 15. Add. 16. Add. 17. Add. 18. Add. 19. Add. 20. Add. 21. Add. 22. Add. 23. Add. 24. Add. 25. Add. 26. Add. 27. Add. 28. Add. 29. Add. 30. Add. 31. Add. 32. Add. 33. Add. 34. Add. 35. Add. 36. Add. 37. Add. 38. Add. 39. Add. 40. Add. 41. Add. 42. Add. 43. Add. 44. Add. 45. Add. 46. Add. 47. Add. 48. Add. 49. Add. 50. Add. 51. Add. 52. Add. 53. Add. 54. Add. 55. Add. 56. Add. 57. Add. 58. Add. 59. Add. 60. Add. 61. Add. 62. Add. 63. Add. 64. Add. 65. Add. 66. Add. 67. Add. 68. Add. 69. Add. 70. Add. 71. Add. 72. Add. 73. Add. 74. Add. 75. Add. 76. Add. 77. Add. 78. Add. 79. Add. 80. Add. 81. Add. 82. Add. 83. Add. 84. Add. 85. Add. 86. Add. 87. Add. 88. Add. 89. Add. 90. Add. 91. Add. 92. Add. 93. Add. 94. Add. 95. Add. 96. Add. 97. Add. 98. Add. 99. Add. 100. Add. 101. Add. 102. Add. 103. Add. 104. Add. 105. Add. 106. Add. 107. Add. 108. Add. 109. Add. 110. Add. 111. Add. 112. Add. 113. Add. 114. Add. 115. Add. 116. Add. 117. Add. 118. Add. 119. Add. 120. Add. 121. Add. 122. Add. 123. Add. 124. Add. 125. Add. 126. Add. 127. Add. 128. Add. 129. Add. 130. Add. 131. Add. 132. Add. 133. Add. 134. Add. 135. Add. 136. Add. 137. Add. 138. Add. 139. Add. 140. Add. 141. Add. 142. Add. 143. Add. 144. Add. 145. Add. 146. Add. 147. Add. 148. Add. 149. Add. 150. Add. 151. Add. 152. Add. 153. Add. 154. Add. 155. Add. 156. Add. 157. Add. 158. Add. 159. Add. 160. Add. 161. Add. 162. Add. 163. Add. 164. Add. 165. Add. 166. Add. 167. Add. 168. Add. 169. Add. 170. Add. 171. Add. 172. Add. 173. Add. 174. Add. 175. Add. 176. Add. 177. Add. 178. Add. 179. Add. 180. Add. 181. Add. 182. Add. 183. Add. 184. Add. 185. Add. 186. Add. 187. Add. 188. Add. 189. Add. 190. Add. 191. Add. 192. Add. 193. Add. 194. Add. 195. Add. 196. Add. 197. Add. 198. Add. 199. Add. 200. Add. 201. Add. 202. Add. 203. Add. 204. Add. 205. Add. 206. Add. 207. Add. 208. Add. 209. Add. 210. Add. 211. Add. 212. Add. 213. Add. 214. Add. 215. Add. 216. Add. 217. Add. 218. Add. 219. Add. 220. Add. 221. Add. 222. Add. 223. Add. 224. Add. 225. Add. 226. Add. 227. Add. 228. Add. 229. Add. 230. Add. 231. Add. 232. Add. 233. Add. 234. Add. 235. Add. 236. Add. 237. Add. 238. Add. 239. Add. 240. Add. 241. Add. 242. Add. 243. Add. 244. Add. 245. Add. 246. Add. 247. Add. 248. Add. 249. Add. 250. Add. 251. Add. 252. Add. 253. Add. 254. Add. 255. Add. 256. Add. 257. Add. 258. Add. 259. Add. 260. Add. 261. Add. 262. Add. 263. Add. 264. Add. 265. Add. 266. Add. 267. Add. 268. Add. 269. Add. 270. Add. 271. Add. 272. Add. 273. Add. 274. Add. 275. Add. 276. Add. 277. Add. 278. Add. 279. Add. 280. Add. 281. Add. 282. Add. 283. Add. 284. Add. 285. Add. 286. Add. 287. Add. 288. Add. 289. Add. 290. Add. 291. Add. 292. Add. 293. Add. 294. Add. 295. Add. 296. Add. 297. Add. 298. Add. 299. Add. 300. Add. 301. Add. 302. Add. 303. Add. 304. Add. 305. Add. 306. Add. 307. Add. 308. Add. 309. Add. 310. Add. 311. Add. 312. Add. 313. Add. 314. Add. 315. Add. 316. Add. 317. Add. 318. Add. 319. Add. 320. Add. 321. Add. 322. Add. 323. Add. 324. Add. 325. Add. 326. Add. 327. Add. 328. Add. 329. Add. 330. Add. 331. Add. 332. Add. 333. Add. 334. Add. 335. Add. 336. Add. 337. Add. 338. Add. 339. Add. 340. Add. 341. Add. 342. Add. 343. Add. 344. Add. 345. Add. 346. Add. 347. Add. 348. Add. 349. Add. 350. Add. 351. Add. 352. Add. 353. Add. 354. Add. 355. Add. 356. Add. 357. Add. 358. Add. 359. Add. 360. Add. 361. Add. 362. Add. 363. Add. 364. Add. 365. Add. 366. Add. 367. Add. 368. Add. 369. Add. 370. Add. 371. Add. 372. Add. 373. Add. 374. Add. 375. Add. 376. Add. 377. Add. 378. Add. 379. Add. 380. Add. 381. Add. 382. Add. 383. Add. 384. Add. 385. Add. 386. Add. 387. Add. 388. Add. 389. Add. 390. Add. 391. Add. 392. Add. 393. Add. 394. Add. 395. Add. 396. Add. 397. Add. 398. Add. 399. Add. 400. Add. 401. Add. 402. Add. 403. Add. 404. Add. 405. Add. 406. Add. 407. Add. 408. Add. 409. Add. 410. Add. 411. Add. 412. Add. 413. Add. 414. Add. 415. Add. 416. Add. 417. Add. 418. Add. 419. Add. 420. Add. 421. Add. 422. Add. 423. Add. 424. Add. 425. Add. 426. Add. 427. Add. 428. Add. 429. Add. 430. Add. 431. Add. 432. Add. 433. Add. 434. Add. 435. Add. 436. Add. 437. Add. 438. Add. 439. Add. 440. Add. 441. Add. 442. Add. 443. Add. 444. Add. 445. Add. 446. Add. 447. Add. 448. Add. 449. Add. 450. Add. 451. Add. 452. Add. 453. Add. 454. Add. 455. Add. 456. Add. 457. Add. 458. Add. 459. Add. 460. Add. 461. Add. 462. Add. 463. Add. 464. Add. 465. Add. 466. Add. 467. Add. 468. Add. 469. Add. 470. Add. 471. Add. 472. Add. 473. Add. 474. Add. 475. Add. 476. Add. 477. Add. 478. Add. 479. Add. 480. Add. 481. Add. 482. Add. 483. Add. 484. Add. 485. Add. 486. Add. 487. Add. 488. Add. 489. Add. 490. Add. 491. Add. 492. Add. 493. Add. 494. Add. 495. Add. 496. Add. 497. Add. 498. Add. 499. Add. 500. Add. 501. Add. 502. Add. 503. Add. 504. Add. 505. Add. 506. Add. 507. Add. 508. Add. 509. Add. 510. Add. 511. Add. 512. Add. 513. Add. 514. Add. 515. Add. 516. Add. 517. Add. 518. Add. 519. Add. 520. Add. 521. Add. 522. Add. 523. Add. 524. Add. 525. Add. 526. Add. 527. Add. 528. Add. 529. Add. 530. Add. 531. Add. 532. Add. 533. Add. 534. Add. 535. Add. 536. Add. 537. Add. 538. Add. 539. Add. 540. Add. 541. Add. 542. Add. 543. Add. 544. Add. 545. Add. 546. Add. 547. Add. 548. Add. 549. Add. 550. Add. 551. Add. 552. Add. 553. Add. 554. Add. 555. Add. 556. Add. 557. Add. 558. Add. 559. Add. 560. Add. 561. Add. 562. Add. 563. Add. 564. Add. 565. Add. 566. Add. 567. Add. 568. Add. 569. Add. 570. Add. 571. Add. 572. Add. 573. Add. 574. Add. 575. Add. 576. Add. 577. Add. 578. Add. 579. Add. 580. Add. 581. Add. 582. Add. 583. Add. 584. Add. 585. Add. 586. Add. 587. Add. 588. Add. 589. Add. 590. Add. 591. Add. 592. Add. 593. Add. 594. Add. 595. Add. 596. Add. 597. Add. 598. Add. 599. Add. 600. Add. 601. Add. 602. Add. 603. Add. 604. Add. 605. Add. 606. Add. 607. Add. 608. Add. 609. Add. 610. Add. 611. Add. 612. Add. 613. Add. 614. Add. 615. Add. 616. Add. 617. Add. 618. Add. 619. Add. 620. Add. 621. Add. 622. Add. 623. Add. 624. Add. 625. Add. 626. Add. 627. Add. 628. Add. 629. Add. 630. Add. 631. Add. 632. Add. 633. Add. 634. Add. 635. Add. 636. Add. 637. Add. 638. Add. 639. Add. 640. Add. 641. Add. 642. Add. 643. Add. 644. Add. 645. Add. 646. Add. 647. Add. 648. Add. 649. Add. 650. Add. 651. Add. 652. Add. 653. Add. 654. Add. 655. Add. 656. Add. 657. Add. 658. Add. 659. Add. 660. Add. 661. Add. 662. Add. 663. Add. 664. Add. 665. Add. 666. Add. 667. Add. 668. Add. 669. Add. 670. Add. 671. Add. 672. Add. 673. Add. 674. Add. 675. Add. 676. Add. 677. Add. 678. Add. 679. Add. 680. Add. 681. Add. 682. Add. 683. Add. 684. Add. 685. Add. 686. Add. 687. Add. 688. Add. 689. Add. 690. Add. 691. Add. 692. Add. 693. Add. 694. Add. 695. Add. 696. Add. 697. Add. 698. Add. 699. Add. 700. Add. 701. Add. 702. Add. 703. Add. 704. Add. 705. Add. 706. Add. 707. Add. 708. Add. 709. Add. 710. Add. 711. Add. 712. Add. 713. Add. 714. Add. 715. Add. 716. Add. 717. Add. 718. Add. 719. Add. 720. Add. 721. Add. 722. Add. 723. Add. 724. Add. 725. Add. 726. Add. 727. Add. 728. Add. 729. Add. 730. Add. 731. Add. 732. Add. 733. Add. 734. Add. 735. Add. 736. Add. 737. Add. 738. Add. 739. Add. 740. Add. 741. Add. 742. Add. 743. Add. 744. Add. 745. Add. 746. Add. 747. Add. 748. Add. 749. Add. 750. Add. 751. Add. 752. Add. 753. Add. 754. Add. 755. Add. 756. Add. 757. Add. 758. Add. 759. Add. 760. Add. 761. Add. 762. Add. 763. Add. 764. Add. 765. Add. 766. Add. 767. Add. 768. Add. 769. Add. 770. Add. 771. Add. 772. Add. 773. Add. 774. Add. 775. Add. 776. Add. 777. Add. 778. Add. 779. Add. 780. Add. 781. Add. 782. Add. 783. Add. 784. Add. 785. Add. 786. Add. 787. Add. 788. Add. 789. Add. 790. Add. 791. Add. 792. Add. 793. Add. 794. Add. 795. Add. 796. Add. 797. Add. 798. Add. 799. Add. 800. Add. 801. Add. 802. Add. 803. Add. 804. Add. 805. Add. 806. Add. 807. Add. 808. Add. 809. Add. 810. Add. 811. Add. 812. Add. 813. Add. 814. Add. 815. Add. 816. Add. 817. Add. 818. Add. 819. Add. 820. Add. 821. Add. 822. Add. 823. Add. 824. Add. 825. Add. 826. Add. 827. Add. 828. Add. 829. Add. 830. Add. 831. Add. 832. Add. 833. Add. 834. Add. 835. Add. 836. Add. 837. Add. 838. Add. 839. Add. 840. Add. 841. Add. 842. Add. 843. Add. 844. Add. 845. Add. 846. Add. 847. Add. 848. Add. 849. Add. 850. Add. 851. Add. 852. Add. 853. Add. 854. Add. 855. Add. 856. Add. 857. Add. 858. Add. 859. Add. 860. Add. 861. Add. 862. Add. 863. Add. 864. Add. 865. Add. 866. Add. 867. Add. 868. Add. 869. Add. 870. Add. 871. Add. 872. Add. 873. Add. 874. Add. 875. Add. 876. Add. 877. Add. 878. Add. 879. Add. 880. Add. 881. Add. 882. Add. 883. Add. 884. Add. 885. Add. 886. Add. 887. Add. 888. Add. 889. Add. 890. Add. 891. Add. 892. Add. 893. Add. 894. Add. 895. Add. 896. Add. 897. Add. 898. Add. 899. Add. 900. Add. 901. Add. 902. Add. 903. Add. 904. Add. 905. Add. 906. Add. 907. Add. 908. Add. 909. Add. 910. Add. 911. Add. 912. Add. 913. Add. 914. Add. 915. Add. 916. Add. 917. Add. 918. Add. 919. Add. 920. Add. 921. Add. 922. Add. 923. Add. 924. Add. 925. Add. 926. Add. 927. Add. 928. Add. 929. Add. 930. Add. 931. Add. 932. Add. 933. Add. 934. Add. 935. Add. 936. Add. 937. Add. 938. Add. 939. Add. 940. Add. 941. Add. 942. Add. 943. Add. 944. Add. 945. Add. 946. Add. 947. Add. 948. Add. 949. Add. 950. Add. 951. Add. 952. Add. 953. Add. 954. Add. 955. Add. 956. Add. 957. Add. 958. Add. 959. Add. 960. Add. 961. Add. 962. Add. 963. Add. 964. Add. 965. Add. 966. Add. 967. Add. 968. Add. 969. Add. 970. Add. 971. Add. 972. Add. 973. Add. 974. Add. 975. Add. 976. Add. 977. Add. 978. Add. 979. Add. 980. Add. 981. Add. 982. Add. 983. Add. 984. Add. 985. Add. 986. Add. 987. Add. 988. Add. 989. Add. 990. Add. 991. Add. 992. Add. 993. Add. 994. Add. 995. Add. 996. Add. 997. Add. 998. Add. 999. Add. 1000.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Apostolicæ,[a]) quam prædicti religiosi Roncæuallis, & S. Antonij quærunt suis monasteriis, vt palam est: quia cum sint veri religiosi, non possunt quærere, nec habere quicquam nisi in commun.[b] ergo si prædicti ordines Mendicantes possunt ostiatim mendicare, non obstante prædicto decreto, poterunt etiam idem facere præfati religiosi, & ministri Roncæuallis, & diui Antonij.

8 Tertium, quod lex naturalis & diuina non solum permittit, vt egentes, & qui non possunt aliàs quærere victum, quærant sibi per semetipsos, mendicando ostiatim, sed etiam, vt quærant per alios pios ad id substitutos: imo & vt alij sponte sua in id oblati, aut publica auctoritate in id deputati id faciant pro eisdem, qui per se ipsos mendicare nequeunt, vel modestè erubescunt, vt habet praxis & vsus totius populi Christiani, quatenus alij quærunt pro pauperibus in suis domibus ægrotantibus, alij pro sanis, quibus pudor est egere, & mẽdicare:[c] & alij pro monialibus & aliis personis in carceres, vel alia loca conjectis & inclusis, & alij pro varij generis hospitalibus passim ostiatim, publicè, & priuatim mendicant: imo & nonnunquam concionatores ex ipsis suggestis, & communiter prædicti religiosi Roncæuallis, & S. Antonij non solum poterunt per semetipsos mendicare, sed etiam substituere & nominare, & in socios & fratres accipere aliquos pios, qui id pie, & fideliter faciant.

Quartum, quod ex legibus & canonibus,[d] pro quorum roboratione æditum fuit præfatum decretum Concilij,[e] colligitur ratio, quæ illud capitulum limitat, procedere solum in quæstoribus, qui quærunt eleemosynas prædicando, vel publicando indulgentias, præsertim concessas pro porrigentibus manus adiutrices piis locis, quorum sunt quæstores, & pro quibus petunt: eadem colligitur inquam, ex eo quod illæ leges ponuntur in titulo de pœnitentiis & remissionibus: & in capitulis, quæ tractant de indulgentiis, & de vsu vel abusu quæstorũ in eis publicandis. Colligitur etiam ex fine eiusdem decreti[f] quatenus prohibet publicari indulgentias per quæstores, & permittit earum publicationem per deputatos in id ab ordinariis.

9 Quintum, quod non obstat potissimum contrariæ partis argumentum supra formatum. Tum quia licet lex generalis generaliter sit regulariter intelligenda, vt probat argumentum præfatum, fallit tamen quando per aliam legem limitatur lex generalis, vel excipitur aliquis casus ab ea, iuxta glos. recept.[g] siue lex excipiens & limitans legem generalem præcedat eam, siue sequatur.[h] At in casu proposito bulla Pij IIII. facta ante publicationẽ Concilij, & alia facta post publicationem eius, quæ vim habent,[i] excipit à dispositione præfata[k] quærentes eleemosynas pro commendatariis, hospitalibus, & ægrotis S. Antonij, & ita non habebit locum in eis: & ratio eadem, quæ mouit Pium ad declarandum illud decretum non habere locum in religiosis & ministris D. Antonij: mouere debet ad declarandum, non habere locum in canonicis & ministris Roncæuallis, imo neque in aliis aliorum locorum piorum, qui ostiatim sine indulgentiarum publicatione quærunt, vel quærere volunt. Tum quia conclusio præfata, *Lex generalis generaliter est intelligenda*: fallit etiam in ea specie, quæ per rationem alterius legis excipitur ab illa, vt annotauit Bald. receptus.[a] At in casibus propositis reperiuntur tres leges, naturalis, diuina, & humana, tactæ in tribus argumentis pro hac parte formatis: ex quibus colliguntur tres efficaces rationes ad limitandam prædictam cruciatam, & prædictum Concilium,[b] quibus quæstores à quærendo arcentur, ne sit locus eis, qui quærunt ostiatim eleemosynas sine vlla indulgentiarum publicatione: ergo non comprehendunt canonicos Roncæuallis, nec commendatarios S. Antonij quærentes ostiatim eleemosynas pro se, suisque hospitalibus, & ægrotis vel sanis in illis recipiendis: & ita ante paucos menses obtinuit declarari quo ad commendatarios, & ministros D. Antonij, D. Bernardinus de Palatios, S. Antonij Oleti regni Nauarræ commendatarius, idémque vir religione, prudentia, & commoda temperantia & modestia clarus, qui causam nuper ad sanctam sedem Apostolicam detulit, & obtinuit.

a c. exiit. §. porro. & §. ad hæc. de verbor. signi. lib. 6.
b c. nõ dicatis. 12. q. 1. cum eis quæ ei nuper. Iuæ fuerunt: g nos adiecta.
c c. exprobranda. & c. considerandã. 86. dist.
d c. cõ ex eo. de pœnit. & remiss. & clemen. abusionibus. eod. tit. e c. 9. sess. 21. de reformat.
f d. cap. 9.
g in l. de pretio. ff. de publ. in rem actio. h l. fed & posteriores. ff. de legibus. & gl. in lege sciendum. ff. qui & à quib. cog. adiuncta gl. authen. offeratur. C. de litt. contest. i Cap. ipsi sunt canonici. 9. q. 3. & lic. ff. de constitut. principi. k d. capituli. & decreti notat.
a In Enchirid. de oratio. c. 17. num. 16. & Cap. seq. dubio. 38. distinct. d De consecr. dist. 1.
b Argu. c. super litteris. de rescrip. & c. intelligentia de verbor. signi. f In c. 19. num. 10.

Septuagesimumseptimum Miscellaneum.

1 *Dominus vobiscum vnde desumptum, & quid significat.*
2 *Et cum spiritu tuo vnde sumptum, & quid significat.*
2 *Salutamus, & resalutamur cur frigide in hora.*
3 *Dominus vobiscum solus presbyter non excommunicatus dicit: dicit autem etiam cum solus, aut cum vno tantum recitat, num. 4.*
5 *Missa præsente vno tantum dici potest.*
6 *Ecclesiæ minister respondendo personam eius gerit.*
6 *Sacerdos vt Ecclesiam salutat, & ab ea resalutatur.*
7 *Salutatio septuplex in Missa quid significat.*

QVOD circa illam solennem, quæ in Missa & horis Canonicis fit, salutationem, puta, *Dominus vobiscum*: occurrunt aliquot dubia. Primum, vnde fit desumpta, ad quod ex S. Isidoro,[c] & Alcuino[d] respondetur, quod ex Ruth:[e] vbi legitur, sic *Benedixerunt messores, dicentes: Dominus vobiscum. Illi autem respondebant: benedicat tibi Dominus. Cumque surrexisset Booz ad benedicendum, præcepit famulis suis, dicens: Dominus sit vobiscum. Qui responderunt: benedicat tibi Dominus. Et cum salutasse messores suos*: & ex Paralipom.[f] vbi legitur, *Dixit Ezechias ad Esaiam Prophetam Azariam eisdem verbis salutasse Asa Regem, cum exercitu suo, sicut & Angelus singulariter salutans Gedeonem*[g] dixit, *Dominus tecum*. Quod ipsum fecit Gabriel gloriosissimam Virginem, eandémque diuorum omnium Reginam Mariam salutando in numero singulari, *Dominus tecum*.

Secundum dubium, quid per illa verba sacerdos sibi velit? Ad quod ex mente doctissimi illius Guilielmi Durandi, Episcopi Mimatensis, cognomento speculatoris,[h] responderi potest, velle, vt salutati sint attenti, & ita maneat in eis Dominus, vt eius meminerint, eodémque fruantur.

2 Tertium, quid sibi velit resalutatio illa salutatorum, *Et cum spiritu tuo*: desumpta ex Paulo?[i] Ad quod respondetur breuius, quàm à Mimatensi, vel quod respondetur breuius, quàm à Mimatensi, vel le, vt salutanti eadem ipsa fiant, quæ ipse salutatis fieri desiderat.

Quartum, cur ergo cum sacerdotes missamus, & recitamus, tam parum attẽti his verbis salutamus, & à salutatis tam oscitãter resalutamur, vt pauci, aliorum collatione, quicquam horum recogitemus, & vix verborum ipsorum corticem apprehendamus? Resp. id esse in causa videri, quod neutri minimum actu cogitamus de Deo, & minus ei actuali amore

inhæremus, & parum nostram miseriam, & necessitatem ad eum confugiendi recogitamus, nec plus satis ipsius interminam potentiam, & misericordiam admiramur: iuxta ea, quæ de deuotione, & fontibus eius alibi tradidimus.[a]

Quare ô patres & fratres, qui salutamus & resalutamur, omnes conemur versare corde id, quod versamus ore, & non agamus id frigidæ, ac vt aliud agentes, sed feruido aut certè calido affectu concipientes verè id mente, quod cupere ore profitemur.

3 Quintum, an salutatio præfata fieri possit in horis ab aliis quam à presbyteris? Respondetur non posse: adeo quod nec Diaconus debet ea vti, nisi cum cantat Euangelium, vel cereum Paschale benedicit, vt præfatus Mimatensis ait. Quanquam non memini legere canonem vllum, quo id etiam subdiacono vetetur, sed cum generalis Ecclesiæ vsus ita obseruet, non est ab ea discedendum,[b] licet aliqui dixerint, posse illam facere omnes, qui horas tenentur recitare canonicas, sed eis, præfato Gulielmo testante, generalis mundi vsus repugnat.

Sextum, an presbyter excommunicatus, qui vt alibi dictum est,[c] ad horas Canonicas tenetur, possit ea iustè vti? Respondeo non posse, secundum Hostien.[d] & Cosmam,[e] & Albertum.[f]

4 Septimum, an presbyter & Episcopus, cum soli recitant, debeant vti præfata salutatione? Ad quod frequentius responderi videtur, non debere, vt Mimatensis,[g] Albertus,[h] & Cosmas[i] significant. Pro quibus facit primo, quod pluralis locutio, & si duobus contenta sit,[k] duo tamen saltem requirit, & ita inepta esset salutatio per illud verbum plurale, *Dominus vobiscum*: nisi salutati saltem essent duo. Secundo facit, quod Sother Papa ea ratione probat Missam non esse faciendam, nisi saltem duobus præsentibus: quia missans salutando per, *Dominus vobiscum*: præsupponit saltem adesse duos.

Contraria tamen opinio nobis verior, & sanctior videtur. Tum quod generalis omnium vsus habet, quod presbyter missans coram vno solo ministro, vel recitans cum vno solo socio vtitur hac salutatione, *Dominus vobiscum*: non obstante, quod sit pluralis locutio, quæ vt sit apta, requirit saltem duos. Tum quod qua ratione non deberent dicere, *Dominus vobiscum*: eadem deberent abstinere à dicendo in medio Missæ, *Orate fratres*: cum etiam sit verbum pluralis numeri, sicut &, *vobiscum*, à quo tamen nemo abstinet. Tum quod, vt ait glossa memorabilis,[l] Sacerdos cum salutat per, *Dominus vobiscum*: non solum videtur salutare præsentes, vel præsentem, sed etiam Ecclesiam totam, & maxime particularem, cui deseruit, cuiúsve beneficio viuit. Tum quia graue onus, & vix sine aliquo peccato, & multa cura esset explicabile presbyteris, & Episcopis recitãtibus, nũc solis, nunc cum socio, nunc cum choro toties, & ita frequenter salutationem mutare. Tum quod fœl. record. Pij V. Breuiarium nullibi hanc variationem præcipit, imo significat, quod qui ratione sui ordinis potest iustè dicere, *Dominus vobiscum*: dicat illud semper, siue in choro, siue extra eum, & siue solus, siue cum socio vel sociis recitat, imò in formula gratias agendi post Missam, quas ferè omnes agimus soli, ponitur, *Dominus vobiscum*.

5 Non obstant opposita, non primum, cui respondeo concedendo pluralem locutionem duos saltem requirere: negando tamen non adesse duos, etiã cum soli recitamus: adest enim Ecclesia, quam totam, vel partem eius salutamus. Ad secundum, scilicet decretum Sotheris Papæ respondetur, quod secundum S. Thom.[a] illud est intelligendum de Missa solenniter dicta, & non de priuata: sed ratio textus ita concludit in hac, vt in illa. Paludanus autem respondet, illud esse consuetudine abrogatum, & rectè quidem: nam vbique gentium missatur cum vno solo ministro, imo glossa illius satis concedit inclusum presbyterum, & non potentem habere vllum ministrum, posse solum missare, salutando Ecclesiæ in persona sua, & resalutando se in persona Ecclesiæ: cui tamen non assentior. Tertio altius responderi potest ex mente eiusdem S. Thomæ, insinuãtis ministrum gerere personam Ecclesiæ, & ideo ex persona illius pluraliter respondere, & pluraliter salutari.

6 Ex quibus infertur, rectè facturos nos presbyteros, si cum missando & recitando salutamus, non solum intendamus salutare ministrum vel alios præsentes, sed etiam ipsam Ecclesiam totam, & præsertim partem eius, cui peculiariter seruimus: & resalutationem, qua nos ministri salutant, accipiamus non tantum vt factam nomine suo solo, sed etiam vt factam nomine Ecclesiæ, & prædictæ partis eius: quod non parum animum consolatur. Placet enim Deo plurimum oratio communis, & communicata per alibi dicta,[b] & diximus supra, quod respondentes Missanti, & consequenter Choraulam agenti videntur respondere non solum nomine suo, sed etiam Ecclesiæ, siue cum respondent *Amen*,[c] siue cum respondent, *habemus ad Dominum*: vt in cap. quando,[d] siue cum respondent, *Et cum spiritu tuo*. Non autem est mihi mens dicendi errare illos, qui suam salutationem solo actu ad solum præsentes referunt, nec eos qui salutationem solo actu admittunt, tanquam à solo ministro factam: quia virtute siue virtualiter referunt eam ad omnes, ad quos referre debent, secundum intentionem sanctæ matris Ecclesiæ: quod puto omnes facere, licet alios expressius, quam alios. Si enim interrogarentur, an salutent præsentes, & eorum resalutationem admittant eo modo, quo debent, secundum intentionem Ecclesiæ sanctæ, responderent, quod sic.

Octauum dubium, quid teneantur dicere loco præfatæ salutationis, cum recitant horas, qui non debent ea vti. Respondeo quod debent dicere, *Domine exaudi, &c.* Quæ substitutio adeo videtur grata fuisse Cardinali S. Crucis, cum suum breuiariũ composuit, vt videatur voluisse, vt ne etiam presbyteri dicerent in horis, *Dominus vobiscum*: quo solo nomine videbatur ab antiquo instituto nimis exorbitare.

Arbitror autem, quod cum in aliquo breuiario occurrit (vt semper occurrit ad preces dominicales, & feriales breuiarij Pij V.) locus, in quo dicendus est versiculus, *Domine exaudi*: ante versiculum, *Dominus vobiscum*: tunc, quia non possunt iustè dicere hunc, non tenentur duplicare illum, vt intellexi quosdam facere. Tum quia videtur, quod illa battologia fuit aliena à mente condentis breuiarium, & ita reijcienda.[e] Tum quia licet, *Pater noster*: dicendum sit ante, & post quamlibet horam: tamen cum duæ simul dicuntur, non duplicatur, sed quod finit horam præcedentem, seruit pro initio sequentis, vt diximus in Enchir. de oratio.[f]

a In 3. p. q. 83. art. 5. ad 12.
b In Pontif. de ordin. c. 2. c. 19.
c d. c. 9.
d In c. 19. num. 10.
e c. 19. num. 10.
f In Enchirid. de oratio. c. 17. num. 16. & Cap. sequitur. 38. distinct.
g d. c. 9.
h In c. 19. num. 10.
i c. 19. num. 10.
k c. 19. num. 10.
l In c. 19. num. 10.

Universidad de Deusto
Biblioteca

7 Prætermitto autem alia quædam dubia, quæ nō adeo spectant praxim, qualia sunt, cur, & quoties Episcopus interdum pro, *Dominus vobiscum*: substituit, *Pax vobis*: & cur missans septies salutat, & cur solum quinquies se vertit ad populum, & quomodo versiones significant dona Spiritus sancti, ad expellenda septem vitia mortalia siue Cardinalia, &c. quæ videri possunt apud Archidiaconum,[a] & apud Matiensem.[b]

a In d. c. hoc quoque.
b In d. c. 14. lib. 3. ratio. diuinorum offic.

Sexagesimumoctauum Miscellaneum.

1 *Romana deuotio in visitandis Ecclesias mira.*
2 *Deuotionis tantæ Romanæ quæ causa.*
2 *Romam magna mole conditam Petrus, & Paulus effecere maximam.*
3 *Romani etiam ante Hieronymum deuotissimi.*

1 QVOD & si in Enchiridio de oratio,[c] vtcunque licet breuiter satisfecerim mihi quærenti quid, & quotuplex sit deuotio, & vnde haurienda, & per quæ prouocanda, & quid docti, & quid vulgus vocant deuotionem, nullatenus tamen hactenus satisfacere potui mihi admiranti, quid sit in causa, cur gens Romana, quam condere (vt ille ait) tantæ molis fuit, tanta, tamque assidua & indefessa deuotione, præ cæteris gentibus, quas mihi videre licuit, sit in Deū, diuósque omnes colendos, statásque peccatorum condonationes, & indulgentias quærendas. Admiranti, inquam, & quærenti iam inde ab anno 1567. quo in Vrbem appuli, eo quod videre omnes vtriusque sexus, cuiuscunque ætatis, conditionis, fortunæ, gradus, & ordinis, tam summates, quam infimates, & mediocres, miro quodam spiritu afflatos rara honestate, & modestia adire, & circumire nunc quatuor, nunc septem, nunc nouem Ecclesias 16. circiter miliarium, circuitu confecto, nunc singulas quásque, præsertim tota Quadragesima, & toto Paschatis festo in id ab antiquissimo tempore destinatas, & in eis quam humillime, mira deuotione Deum Opt. Max. diuósque omnes, corúmque omnium Reginā, eandémque Dei matrem, & virginem gloriosissimā Mariam suppliciss ime adorare, orare, sacrificiis, ac aliis diuinis officiis etiam interdum cum vitæ periculo, ex confluentium frequentia imminente interesse: & quod cum stationes sint frequentissimæ, imo in tota Quadragesima, & festo Paschatis continuæ, tot, & cum tāto deuotionis feruore singulis quibúsque diebus adeunt eas ac si toto anno alia statio nō esset adeunda, neque alia indulgentia quærenda.

c Cap. 10. nu. 58. & 21 nu. 33.

2 Quo nomine & multis aliis, multo alia (gratia Deo) mihi fuit, & est Roma visa, quam audita. Fortè tamen dici potest esse in causa primo, quod Petrus & Paulus iudices seculi, vera mundi lumina sua in ea corpora gloriosa deposuerūt, in nouissimo die gloriosissime resumenda: de quibus Nicolaus Pontif. Max.[d] sic ait, *Isti sunt, per quos Euangelium Romæ resplenduit. Isti sunt, qui vna die pro merito, vno loco pro gloria sub vno persecutore pro pari virtute compassi, vrbem ipsam gloriosa cruore martyrij Christo Domino consecrarunt. Isti sunt, qui illam in hanc gloriam prouexerunt, vt sit gens sancta, populus electus, ciuitas sacerdotalis, & Regia per sacram B. Petri sedem caput totius orbis effecta.*

d In cap. fundamenta. de elect. lib. 6.

Deinde, quod licet multæ sint in orbe Christiano sedes Pontificales, quarum multi præfecti per sua martyria fidei Christianæ firma testimonia præstiterint, nulla tamen est, in qua tot, & tam insignes, atque in hac id fecerint: quandoquidem ferè omnes, quotquot ei ante Sylvestrum præfuerunt, martyrij coronam meruerunt, & qui eam non fuerunt consecuti, magna passi, tam firma confessione illum munierunt, vt, vel quadamtenus martyres fuisse non immerito dici possint.

Tertio, quod in nulla vrbe tot, & tam insignes vtriusque sexus Martyres (in quibus sunt Laurentius & Sebastianus, Ioannes & Paulus, Agnes & Cecilia) & tot, & tam insignes confessores & virgines (in quibus sunt Sylvester, & Gregorius, Petronilla, & Praxedes) palmas & laureolas ac in hac meruerunt.

3 Quarto, quod iam inde ab Apostolis gens Romana eiusmodi deuotionis sobria ebrietate inebriata est, testante id Hieronymo[a] in hæc verba. *Romanæ plebis laudatur fides. Vbi alibi tanto studio & frequentia ad Ecclesias, & ad martyrum sepulchra concurritur? vbi sic ad similitudinem cælestis tonitrui Amen reboat? & vacua idolorum templa quatiuntur? Non quod aliam habeant Romani fidem, nisi hanc quam omnes Christi Ecclesiæ, sed quod deuotio in eis maior sit, & ad credendum simplicitas:* quæ non latuerunt Thom. Vvalden. eam magnificientem.[b] Quare ô principes, & ciues Romani, quos mater Roma genuit & adoptauit, pergite, & perseuerate in conseruanda tantæ deuotionis margarita: & nos exteri nostræ sanctæ matricis Vrbis exemplum secuti, eadem quærere, seruare, & (si qua parte fieri potest) augere conemur, quo vtrique ad brauium, in quod vos contenditis, peruenire mereamur æternum, Amen.

a In 7. Epist. ad Celant.
b Occasion. error. Bohem. lib. 3. c. 3.

Sexagesimumnonum Miscellaneum.

1 *Scholis Latinitatis quæ spiritualia vestituenda.*

1 QVOD in Concilio Lateranensi sub Leone X. finito[c] est contextus singularis pro conclusione inserta præfato Enchiridio de reducen. ad Latinitatis scholas hymnis, & aliis spiritualibus, quem ideo non memini[d] cum primum ab hinc circiter 40. annis illud Enchiridion de oratione sermone Hispano componerem, sed postea cum illud anno 1575. Latinitate hic in vrbe donarem eius mentionem ibi[e] feci, & illius tenorem hue scribendum remisi: nec mirū, quod antea non vidissem: quoniam pauca de actis eius in Academias Hispanicas deuenerunt, neque in hunc diem multa in eis sciuntur: imo mirati fuerūt multi Salmanticæ, cum ipse prodidissem duo,[f] quorum alterum præcipit beneficiariis non recitantibus horas restituere fructus. Alterum per sancte, & grauiter punit blasphemos. Quæ ipse excerpsi ex nona sessione hinc illuc absque aliis sessionibus missa.

c In d. c. 14. lib. 3. ratio. diuinorum offic.
d In d. c. 14. lib. 3. ratio. diuinorum offic.
e In d. c. hoc quoque.
f In d. c. 14. lib. 3. ratio. diuinorum offic.

1 Pars autem, quæ præfatam reductionem præcipit, in hæc verba texitur. *Cum omnis ætas ab adolescentia prona sit ad malum, & à teneris assuefieri ad bonum magni sit operis, & effectus, statuimus, & ordinamus, vt magistri scholarū, & præceptores pueros suos, siue adolescentes, nedum in Grammatica, & Rhetorica: & cæteris huiusmodi eruditionibus instruere debeant, verum etiam docere teneantur eos, quæ ad religionem pertinent, vt sunt præcepta diuina, articuli fidei, sacri hymni, & Psalmi, ac Sanctorum vitæ, diebúsque festiuis nihil aliud eos docere possint, quam ves ad religionem & bonos mores pertinentia, eósque in illis instruere, hortari, & cogere in quantum possint, teneantur, vt nedum ad missas, sed etiam ad Vesperas, diuinaque officia audienda ad Ecclesias accedant, & similiter ad prædicationes, & sermones audiendos impellant, nihilque contra bonos mores, aut quod ad impietatem inducat, eos legere possint.* qua in re egregiam profecto laudem meriti sunt, & in dies merentur patres Illustrissimi Ordinis Societatis Iesu, qui scholis litterarum scholas pietatis adiungentes, non solum quę præfatum Concilium decreuit, etiam antequam scirent ea fuisse ab illo decreta, seruare in Hispania à principio fundationis suorum Collegiorum studiosę cœperunt, & studiosius seruant, sed etiam postea addiderunt alia suo magisterio digna, contenta breuissime in libello de his, quæ facere debent, qui in scholis suis discere volunt, digna certe, quæ etiam in omnibus aliorum scholis seruarētur, in quibus est Fidei Catholicæ, & in Sanctam Sed. Apost. deuotionis pura, simplex, & firma professio: Confessio sacra mensſtrua: Parentum & seniorum reuerentia: in cibo, potu, verbis, vestibus, & actibus abstinentia, sobrietas, & modestia, iustus suorum studiorum finis, iugisque memoria præsentiæ Dei, & quòd ab eo tanquam patre luminum omnis sapientiæ & scientiæ lux in eos est discensura.[a] Per quam studiorum, pietatis, & litterarum coniunctionem maximam orbi Christiano, præsertim circa pueros & adolescētes vtilitatem importarunt, & important, sicut contra paulo antea orbi Gallico indicibile damnum inuexerunt in docendis eisdem: qui in quasdam Galliæ, Aquitaniæ scholas impietatem Lutheranā, & rudimenta Grammatices coniunctim eosdem docuerunt, quoniam, *Quo semel est imbuta recens, seruabit odorem Testa diu.*

a Cap. 10. nu. 61. & alibi quid. c. 3. n. 64.

Septuagesimum Miscellaneum.

1 *Vesperæ quadragesimæ: an etiam priuatim ante cœnam dicendæ.*
2 *Nona in ieiuniis, an ante cœnam dicenda.*
3 *Intellectus c. solent. de consec. dist. 1.*
4 *Lex noua veterem declarans, secundū eam intelligenda.*

1 VISVM est quibusdam, vt audio, dutum illud: quod asseruimus in enchiridio de oratione,[b] scilicet vesperas iuste posse in Quadragesima etiam in seriis, post cœnam priuatim dici. Primo, quòd Breuiarium Romanum tam antiquum, quam nouum habet vesperas dicendas illis diebus ante cœnam sine vlla exceptione. Secundo, quod consuetudo id videtur seruare. Tertio, quod Concilium Cabilonen. à Gratiano citatum[c] verbis præcisioribus, quàm breuiaria id statuit, *Illi*, scilicet, *nullatenus ieiunare credendi sunt, si ante manducauerunt, quàm vespertinum celebretur officium.*

b In d. c. 3. n. 41.
c In d. c. solent.

2 Quibus tamen non obstantibus tenenda est præfata conclusio. Tum quia, vt ait Caiet.[d] non est de necessitate officij, nec de necessitate ieiunij, vt clericus dicat vesperas in Quadragesima, nec in aliis ieiuniis Nonam ante cœnam. Et alibi[e] ait primo non esse de præcepto, sed de consilio, dicere vesperas ante cœnam. & paulo post dixit, quòd sicut in ieiuniis quatuor Temporum non est necesse dicere Nonam ante cœnam: quamuis iure communi id videatur statutum, vt colligitur ex S. Thoma,[f] sic non est necesse in Quadragesima dicere Vesperas ante cœnam.

d In sum. ver. ieiunium 2. 2. q. 9.
e Opusc. 20. tract. 2. c. 3. ad 2. dub.
f 2. 2. q. 147. art. 7. ad 3. dub.

3 Tum quia, ego eius determinationem (cum ante

circiter 50. annos præfatum c. solent Salmaticæ prælegerem) iuste declaraui, & limitaui ne procederet in Vesperis publice dicendis, sed tantum in eis, quæ priuatim dicuntur. Pro qua declaratione ponderaui contextum illius cap. in illis verbis continentibus rationem decidendi, videlicet, *Concurrendum est enim ad Missas, & audiris Missis, & Vespertinis officiis ad cibum accedendum est.* per quæ apparet Concilium loqui de Vesperis concurrente populo dicendis, & non de aliis de quibus locutum fuisse Caietanum coniiciebam ex illis verbis eius, quæ posuit vbi supra.[a] *An autem ante quam comedat dixerit clericus Nonam, aut Vesperam ad officij magis quam ieiunij horam refert, ad neutrius tamen spectat necessitatem.* Tum quia vbi supra[b] tenui mediam opinionem, monendo eam ibi[c] probari, si bene ponderetur textus, videlicet Vesperas, quæ publice dicendæ sunt in Ecclesia, dici debere de præcepto ante cœnam, priuatas vero tantum de consilio: & eodem modo videtur limitandus Angelus dicens,[d] prædictum c. solent. loqui de perfectione siue consilio, & non de præcepto: & idem quod ego, tenet Sylvest.[e] addens sita tenere Doctores. Tū quia, per proximè dictum respondetur ad tertium argumentum, desumptum ex dicto c. solent. nempe quod habeat locum in Vesperis publicè dicendis, non autem in aliis.

a In d. ver. ieiunium, §. 1.
b In d. c. 3. n. 41.
c In d. c. solent.
d In sum. ver. ieiunium 2. 2. q. 9.
e Verb. hora q. 9.
f d. c. solēt.
g c. le statu tū de eleverb. consuetudine. h in d. cle. 1 in Auth. cōstitutio que inno. 3. vnde. vers. in illis. collat. 3.

4 Ad primum autem desumptum ex Breuiariis Roma. respondeo illud deduci ex dicto Concilio,[f] esseque quandam admonitionem, vel inuocationem ipsius, per quod totus orbis Christianus Vesperas publicas ante cœnam canit, vel recitat: & lex noua innouans, vel declarans antiquam, intelligenda, amplianda, & limitanda est, vt illa, iuxta glossam recep.[g] quam dixit singularem Card.[h] & pro qua est textus Iustiniani.[i]

Ad secundum vero respondeo primo, variam esse consuetudinem: quia vt multi dicunt Vesperas etiam priuatim ante cœnam, ita & multi post eam, vt & in ieiuniis multi dicunt Nonam ante cœnam, & multi post eam. Secundo, quòd qui dicunt ante cœnam videntur de consilio id agere, & probabile est Angel. Sylvestrum, & Caieta. viros insignes ita dixisse, quando eas ante cœnam dicebant: cum ipsi in ea fuissent opinione, vt possent iuste dici post cœnam, quam ego semper secutus sum quoad Vesperas priuatas (licet enim eas etiam priuatim ante cœnam soleam dicere, nisi aliqua causa iusta interueniente, ea tamen mente id soleo facere, quòd putem id consuli magis quàm præcipi) non autem quoad publicas, de quibus prædictum Concilium, vt supra declaratum est, præcipit, vt ante cœnam dicantur.

Septuagesimumprimum Miscellaneum.

1 *Pater noster, vt breuiter alicubi non dicitur post vesperas.*

1 QVOD contra aliqua eorum, quæ in Enchiridio de oratio.[k] satis copiosè dicta sunt de necessitate dicendi orationem dominicam, siue Pater noster, in horis canonicis, videtur obseruantia illustrissimarum ecclesiarum vrbis: ibi enim dictum est, in fine omnium horarum, præsertim vespertinarum, debere dici pater noster, & in prædictis ecclesiis non dicitur post vespertinam, quando immediate dicitur Completoria, vt fere semper dicitur: neque in fine alicuius horæ, si dicenda

k c. 10. n. 61. & aliquid. c. 3. n. 64.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sit immediate alia, dicitur pro fine illius, sed pro principio immediate dicendæ. Pro qua obseruantia facit Rubrica initiorum Tertiæ, Sextæ, & Nonæ, quæ iubent dicere Pater noster, & Aue Maria, pro initio illarum: & non videntur dici pro fine præcedentis. Contra vero illam faciunt ea, quæ in Miscell. 73. adducentur, saluando prædictam obseruantiam iure speciali.

Septuagesimumsecundum Miscellaneum.

1 *Marcellus Francolinus laudatus omittitur.*
2 *Indefinita, & particularis ad veritatẽ idem requirunt.*

1 ADMONEO pium lectorem, quod recogniturus Miscellaneum proximum præcedẽs legi ea, quę scribit D. Doctor Mar. Francolinus, quem ego pietatis, eruditionis, & facundiæ nomine laudare soleo in c. 28. libri de temp. horarum. vbi admonuit lectorem videri sibi me fuisse falsa relatione deceptum, quatenus in illo Miscellaneo dixi, obseruantiam quarundam Illustrissimarum ecclesiarum vrbis aduersari eis, quæ antea scripseram in enchiridio de orat.[a] de necessit. dicendi orationem dominicam in horarum canonicarum principio, & fine. A qua præmonitione meo iudicio vir prouidentissimus abstinuisset, si prænosset id obiter non fuisse factum: quia rogatu meo vir quidam pietate doctrina, & dignitate clarissimus, meoque diligentissimus legit prędictum enchiridion, cuius impressio iam fere ad calcem peruenerat, vt ea quæ me admoneret ipsum offendisse, saltem sub finem, vel in indice eius dolata grauiora fierent. Qui notauit decem Antinomias, quarum vna fuit, quod obseruantia aliquarum ecclesiarum Illustrissimarum vrbis aduersabatur iis, quæ vbi supra scripsi, quod certe verissimum erat: nam notissimum erat, & est, & ab ipsomet Francolino magno apparatu defenditur, orationem dominicam nunquam in prædictis ecclesiis dici post vespertinam, quando immediate post eam dicenda est Completoria, & id quidem iuste fieri. Nos autem[b] dicimus eam semper iure communi dicendam post vespertinam, neque iuste illam posse omitti, quæ negari non potest sibi aliquo modo aduersari, cum fere sint contradictoria, quorum oppositio est omnium quatuor oppositionum maxima, secundum Arist. Petrum Hispanum, & omnes Dialecticos. quod etiam sensit glossa singul.[c] Præterea obseruantia prædictarum Illustrissimarum ecclesiarum habet, ne dicatur Pater noster, pro fine aliarum horarum, quando immediate alia hora sequitur: sed pro initio sequentis cum Aue Maria, quod etiam ipsemet Francol. defendit, & nos vbi supra diximus illud post omnes horas esse dicendum, quæ etiam aliquo modo sibi aduersantur.

2 Ergo verum est, quod mihi retulit vir ille pientissimus, & veracissimus indefinite, & non vniuersaliter, obseruantiam præfatarum ecclesiarum videri dictis mei aduersariam. Ad cuius indefinitæ veritatem, sicut & ad particularem veritatem sufficit, vt aliqua earum obseruantia sit alicui dicto meo aduersaria, iuxta glossam memorabilem:[d] non enim ille retulit, nec ego refero illum retulisse, quòd omnis obseruantia præfatarum ecclesiarum in dicendis horis erat omnibus dictis meis contraria: sed indefinite obseruantiam, siue aliquam obseruantiam præfatarum ecclesiarum esse aliquibus dictis meis aduersariam, siue oppositam aliquo genere oppositionis.

Septuagesimumtertium Miscellaneum.

1 *Pater noster quo iure post Vesperas omittitur.*
2 *Generaliter dispositum generaliter complendum.*
2 *Subrogatum sequi naturam eius, cui subrogatur.*
3 *Pater noster olim vt elata voce dicebatur.*
4 *Regulario à iure sola iuris exceptione discedi.*
5 *Pater noster omissio post Vesperas vnde orta.*
5 *Pater noster omnium orationum perfectissima.*
6 *Pater noster vt in fine vnius horæ, & initio alterius dicendum.*

1 VOD præfatus D. doctor Francolinus defendit magno apparatu obseruantiam præfatam Illustrissimarum ecclesiarum vrbis in omittẽdo Pater noster, post vespertinam iure communi esse iustam, quam nos quoque tuemur, sed iure speciali.

2 Quod enim iure communi non debeat defendi facit primo, quod concil. Gerund. statuit, illud semper esse dicendum post vespertinam, in hæc verba, *Id semper placuit obseruari, vt omnibus diebus post matutinas, & vesperas oratio Dominica à Sacerdote proferatur, ea. id semper de Consecrat. dist. 5.* quo generaliter statuitur, vt in fine vespertinæ semper diceretur Pater noster, non excipiendo casus, in quibus immediate dicitur Completoria: & ita generaliter est intelligendum.[a] Secundo, quòd Pius V.[b] statuit eam esse dicendam post omnes horas non excipiendo vllas vesperas. Tertio, quod subrogatum sapit naturam eius cui subrogatur.[c]

3 At si elata voce dicendum esset Pater noster, in fine vesperarum, sicut olim in primitiua Ecclesia dici solebat loco collectæ vsque ad ætatem Gullielmi Durandi, qui testatur id vidisse obseruari in ecclesia sancti Ioan. Lateranen. quem[d] ad hoc citauimus, non deberet omitti. ergo neque Pater noster, secreto dicendum, quod subrogatur illi, est omittendum iure cõmuni. Quarto, quòd nullo iure communi permittitur, illa omissio contra prædictum Concil. Gerund. Ergo standum est illi.[e] *per illud quod sanctorum patrum documento sancitum non est superstitiosa adinuentione non est præsumendum.*

4 Quinto, quia non est discedendum à regula, nisi exceptio iure, vel efficaci ratione probetur,[f] & latius tradit post alios à se allegatos Decius.[g] At nullo iure communi inuenitur discessio ab illa regula Gerundensis Concilij.

5 Ergo ab ea non est discedendum iure communi. Sexto, quòd præfata omissio Pater noster, contra præfatum Concil. Gerund. potius prouenisse videtur ex leui desiderio abreuiandi vesperas, quàm ex alia vlla graui deuotione: quod multũ iuri communi[h] aduertatur. Septimo, quòd oratio dominica est omnium præstantissima, & omnium perfectissima, vt post S. Cyprianum, & alios catholicos in D. N. Iesum Christum eius summum auctorem pios & deuotos tradit S. Thom. quem retulimus in Enchiridio de oratio. cap. 10. num. 63. & ideo non est dicendum, quod eodem iure communi, quo inculcatur omnibus horis in principio, medio, vel fine, & nonnumquam in illis

a cap. nouit.

b In præfato cap. 10.

c In ea. cũ dilect⁹. de consuetud.

d In ca. vt circa de eccles. lib. 6.

in illis omnibus, sit absque alio iure cõmuni, vel alia efficaci ratione suo loco mouendum sine aliqua graui causa. Octauo, quòd à lege antiqua non est discedendum, nisi catenus quatenus lege noua cogimur.[a]

6 At iure communi antiquo tenemur dicere Pater noster, post vespertinam. ergo non debemus discedere ab illa iure communi, nisi alio iure nouo ad id cogente. Nono denique, quod Pius V. in regul. generali de orat. dom. statuit in hæc verba, *Finitis horis dicitur similiter secreto Pater noster, tantum, dicto versu Fidelium animæ.* Per quod ego semper hactenus dixi, & posthac, donec aliud clarius statuatur, dicam Pater noster, in fine cuiuslibet horæ: licet immediate pro fine dictæ, & principio dicendę dico Pater noster, adiuncto Aue Maria, excepta vespertina, in qua dico Pater noster, pro fine illius, & pro principio completoriæ alterũ Pater noster, post Iube Domne, & breuem lectionem. & vers. Adiutorium.

a Arg. l. prædictum. C. de appellat. & similibus.

Septuagesimumquartum Miscellaneum.

1 *Legi contrarium qua tollerantia firmatur.*
2 *Argumentũ à cõtrario nihil valet cõtra ius expressum.*
3 *Lex antiqua vsque ad nouam seruata, quæ non seruanda.*
4 *Legis contrauentionem hæc quatuor excusant.*

1 VOD conclusioni in præcedenti Miscellaneo efficaciter probatæ non obstat prædicta obseruantia prædictarum Illustrissimarum ecclesiarum, quam tuemur, & seruandam esse censemus: non quidem iure communi solo attẽto, sed iure speciali. Tum quia iustificari potest expresso, vel tacito consensu, vel priuilegio Pontificis Maximi, quod colligitur ex patientia adiuncta, cum potentia facile prohibendi eam, per ea quæ leguntur & notantur alibi.[b] Tum quia excusari potest, si à principio regulam illam non receperunt Ecclesiæ præfatæ in sensu, quo ego illam recepi, & seruo: quia lex humana etiam iusta, si non est recepta, non ligat iuxta Gratia.[c] & gloss. recep. & singularem[d] late dilatatam ibidem à Felino, & licet sit recepta quoad vnam partem non obligat quoad aliam, quoad quam non est recepta.

2 Secundo non obstat regula illa specialis Pij V. quæ ponitur in fine vesperarum Sabbati sancti, *Post fidelium animæ. & Pater noster, sic terminatur officium, vbi alia non sequitur hora.* Tum quia in sensu directo facit pro nobis, quatenus habet, quod vesperæ terminantur per fidelium, & Pater noster. Tum quia, nihil obstat argumentum à contrario sensu, quod aliqualiter indefinite sumi potest: quia licet huiusmodi argumentum fit in iure alias fortissimum:[e] nihil tamen valet cum sumitur contra ius expressum, iuxta glossam memorabilem & receptam:[f] adeo quod glossa singularis & recepta[g] habet, valere statutum, quo cauetur, ne quis accipiat pro vsura plusquam vnum pro decem: eo quod non censetur disponere argumento à contrario sensu, quod possit accipere vnum pro decem: quia contrarium exprimitur in iure.[h] & ita cum iure dici debeat Pater noster, post Vespertinam, & omnes alias horas iuxta Concil. Gerund.[i] adiunctis Scholiis Archid. communiter recepti: cumque regula Breuiarij generalis præfata de oratione dominica idem habeat,

a Arg. l. 1. de appellat. & similibus.

non potest dici quòd sit locus præfato argumento à contrario sensu.

3 Tertio non obstat consideratio illa præfati Francolini, quæ videtur ei noua, qua limitat theoriam illam excerptam, a scilicet ab antiqua lege non esse discedendum, nisi quatenus per nouam cogimur discedere, vt non procedat in lege adeo veteri quod iam erat ante præfatam legem nouam aliquando antiquata, vel limitata. Tum quod nemo vnquam illam intellexit de lege iam antiquata ante nouam legem: sed de antiqua, quæ tempore legis nouæ vrget. Tum quia lex recitandi per Breuiarium nouum Pij V. non fuit data soli vrbi tantum, in cuius ecclesiis non consueuit dici Pater noster, post vespertinam, quando Completoria dicenda est immediate: sed toti orbi Christiano, cuius, vt ipse arbitror, bona pars vsque ad præfatum Pium V. seruabat præfatum Concil. Gerund. vt in fine Vespertinæ semper diceretur Pater noster, non excipiendo casus, in quibus immediate dicitur Completoria: & ita generaliter est intelligendum, vt prædiximus.

4 Quare concludimus præfatam obseruantiam præfatarum Illustrissimarũ ecclesiarum esse quidem seruandam, vt prædictum est, iure speciali, sed non attento solo iure communi, quam semper ab octoginta annis ipse seruauit, & seruo, & seruabo ope diuina, dum vita manebit: saltem cum solus, vel cum aliis meæ opinionis sociis vesperam pronunciauero, quanquevidimus in Hispaniis, & vt opinor etiam in Galliis seruari, etiam post vesperas solennes, & eandem seruandum esse consuluimus, & consulimus etiam post nouissimum Pij V. Breuiarium, exceptis eis quos priuilegium expressum, vel tacitum, vel consuetudo, vel receptio noua sic limitata excusat. Quæ quatuor, vel aliquot eorũ excusare Illustrissimarum ecclesiarum Romanarum Beneficiarios, & eos qui ab initio præfati nouj Breuiarij imitati sunt illos, credimus: quia prædicta illa quatuor sunt optimi legẽdum interpretes.[b]

b c. cũ dilectus. de consuetud. cũ ei concordantibus.

Septuagesimumquintum Miscellaneum.

1 *Horæ dicendæ secundum obseruantiam Ecclesiæ suæ.*

1 VOD circa hæc oritur quæstio grauis, & quotidiana, An obseruantia præfatarum ecclesiarum Illustrissimarum excuset à dicendo toties Pater noster, alios clericos dicentes singulariter suas horas extra choros earum, vel extra vrbem, vel vltra montes. Pro parte enim affirmante facit solenne illud c.[c] quatenus probat inferiores debere sequi ordinẽ iudicandi Papæ. per quod ibi Baldus fulsit illud Pentametrũ, *A maiore bouie discat arare minor.*

Pro parte vero negante facit, quod præscriptio, priuilegium, & alia iura specialia non extenduntur vltra illa, quibus sunt concessa, vel speciali iure quæsita.[d] Equidem arbitror in præsentia excusare omnes Clericos Vrbis, qui exemplum præfatarum ecclesiarum bona fide sequuti illud omittunt, præsertim illos, qui bona fide præfatas regulas ita intellexerunt, & iudicarunt esse obseruandas, ac præfatæ ecclesiæ obseruant: non autem eos, qui eas, vt ego intelligo, &

c. 10. cau. fin. de rescript.

d Arc. e. o. dicunt de reg. iur. lib. 6. & c. ad hæc de præscript.

Universidad de Deusto
Biblioteca

vero communis iuris rigore mea sententia sunt intelligenda, intellexerunt à principio, & eas iuxta illum intellectum obseruare cœperunt nisi scandalum comitantium sociorum eos excusaret.[a] Qua ratione supra dixi,[b] me seruaturum id, quod seruo, dum solus, vel cum meæ opinionis sociis recitauero: quoniam recitare debet quis iuxta obseruantiam ecclesiæ, ratione cuius beneficij recitare tenetur per tradita à nobis in Enchiri. de oratio.[c]

a rec. ni. mi. de præ. c. . b M. c. 4. 74. in.

c c. 19. an. 311.

Septuagesimumsextum Miscellaneum.

1 *Missus solo iure communi attento licite posse dici post meridiem sine vllo scandalo, vel præiudicio alterius, & sine vlla alia circunstantia, vel lege iusta repugnante. & 6.*
2 *Missæ dicendæ hora debita quæ.*
3 *Missas aliquas dici posse post meridiem iure communi expresso.*
4 *Actus per se bonus semper, & vbique sit bene, nisi &c.*
5 *Missa quædam prima, & cruenta ab ipsemet Christo post meridiem facta.*
6 *Missam cœptam ante meridiem post illis finiri posse omnes fatentur.*

1 QVOD prædictus D. Doctor M. Francolinus magno apparatu extendit c. 41. libri 1. de temp. horarum in impugnando opinionem quandam meam, quam tenui contra Dominic. Sotum in enchir. de oratio.[d] scilicet, Missas iuste celebrari posse vsque ad horam nonam in quo adducit multa erudite quidem, & eleganter, in quibus me immeritis laudibus pro suo in me animi candore extollit, ob quod gratias habeo, & ego potius ob publicam vtilitatem, quæ ex meis opusculis ab eo laudatis prouenire potest, quam ob meam, quæ mihi adeo seni sarcofagoque proximo parum commodare potest. Cui respondeo primum, me non dixisse, vt ille putauit, simpliciter, & absolute eas vsque ad horam nonam dici posse: sed quòd solo iure communi attento, cessante scandalo, & suadente aliqua honesta causa id fieri potest. Per quas declarationes soluuntur omnia, quæ ipse contra me adduc. it fundamenta, in consuetudinibus, & statutis, & constitutionibus, & fundationibus particularibus; vel generalibus extra corpus iuris communis vagantibus.

d c. 31. mu. ib.

2 Secundo, quòd mea opinio irrefragabiliter probatur ea firma ratione, quòd nullo iure naturali, neque diuino supernaturaliter dato, nec vllo Canone humano, saltem ante Concilium Tridentinum contrarium inuenitur prohibitum, & vtrumque meum enchiridion de oratione, & Confessariorum fuerunt composita sermone Hispano antequam prædictum Concilium Tridentinum confirmaretur: imo & longe antequam cogeretur. Cui ad redundantiam iuste respondeo in enchirid. de oratio.[e] scilicet quod illud solum habet, Missas horis debitis esse dicendas, quod ego salua melius sentientis reuerẽtia intelligo de horis iure communi attento debitis. De quibus sunt horæ pomeridianæ, in quibus iure communi dici posse aio, & etiam horam Gallicantus in nocte Natalis Domini.[f]

§ c. 5. n. 43.

f c. hoc sanctum, de consecr. 1.

3 Tertio, quòd iure communi expresso probatur, posse prædictas Missas dici vsque ad horam nonam: nam Sabbato sancto iure communi in crepusculo noctis dicebatur, in cuius memoriam etiam hodie vbique cereis incensis dicitur cum oratione, *Deus qui hanc sanctissimam noctem.* Tum quòd in ordinationibus magnis generalibus, quæ incipiunt in Sabbato, & finiunt in Dominica, satis probatur,[a] & in quadragesima in qua Christiani maxime seruiunt Christo, sicut non est cœnandum ante vesperas, ita post nonam dicitur Missa iure communi: imo etiam in ieiuniis quatuor temporum,[b] quod ipsemet Francolin. fatetur.

a Sec. q. 2. pacem. 3. q. 1. ad hoc. 4. Gratianus, sub ra. for. hanc de sol. sec. dict. b vt habetur in fin. sabbato. sab. q. fin. lent.

4 Quarto, quòd omnis actio siue actus suapte natura bonus semper, & vbique fieri potest bene, nisi aliqua circunstantia, vel lex repugnet, iuxta illud præfationis, *Dignum & iustũ est tibi semper, & vbique gratias agere.* At missa non solum est actus suapte natura bonus, sed etiam optimus, per quem ex instituto D. N. Iesu Christi offertur Deo patri corpus, & sanguis ipsius sub specie panis & vini translatorum in illa. Neque est nomen noue inuentum quicquid delirent noui hæretici, sed deductum ex Hebræo & Caldeo Missach.[c] quod oblationem spontaneam significat, vt pie, ac erudite tradit eruditissimus Demochares.[d] Ergo illa semper & vbique fieri potest, nisi aliqua circunstantia, vel lex repugnet. Sed attento iure communi nulla circunstantia, neque lex communiter repugnat, vt ipsa dicatur, vel fiat à ieiuno vsque ad nonam. Ergo licite potest fieri vsque ad illam.

c Arg. Ar. tino. mat. to. magn. Cole. locis. Genebr. in Chron. Cl. de regu. in cal. Sept. Sigon. de nom. Hebr. lib. 2.

d Dem. de sac. vest. missa.

5 Quinto, quòd ipsemet Missæ author Dominus Noster Iesus fecit primam oblationem spontaneam sui Corporis, & sanguinis (quæ prima quædam missa cruenta dici potest) hora nona. Ergo etiam Missa incruenta, quam facit sacerdos desumpta persona eius potest fieri illa hora, quod scio quendam Regem potentissimum, eundemque Christianissimum, nempe Ioannem huius nominis III. Lusitaniæ, multisque aliis regnis illi annexis imperantem respondisse cuidam opinionem Francolini duriusculè, absque vlla limitatione asserenti: quam tamen ipse Francolinus eum aliqua limitatione proponit.

Sexto, quòd ipsemet Sotus etiam debuisset facere: nam asserit Missam solennem, & maiorem debere dici post Sextam, in professis, & post nonam in ieiuniis. Cui consequens est etiam Missam priuatam dici posse post meridiem in professis, & in ieiuniis, cum Sexta hora finiatur meridies, & hora nona multo tardior sit meridie: & maiori quadam ratione possit dici priuata, quàm solennis.[e]

e Sot. de iust. & iur. lib. 5. q. 6. ar. 3.

6 Septimo, quòd etiam Ioannes Andreas, cui maxime innititur opinio Francolini, concedit posse dici Missam post meridiem: dummodo non longe post eam incipiatur. Quinetiam & omnes cõfitentur posse Missam finiri post meridiem, modo incipiatur ante illum, etiam si duret vna hora & amplius. Quinetiam vbique fere terrarum Missæ solennissimæ dilatatæ cum concionibus solennissimis durant aliquando vna hora, aliquando sexquihora post meridiem, & currantibus illis dicuntur priuatæ in Capellis, & incœptæ post consecrationem in solennibus factam finiuntur post eas, nemine id eas facientibus vitio vertente. Quinetiam in consecrationibus Regum finiuntur longe post meridiem, quamuis (proh dolorum) in Europa solus vnus nostra ætate consecratur. Per quæ omnia,

omnia, mea sententia (quam Sanctissimo D. N. & cuiuis melius sentienti subiicio) tenendum est in hac re, quod solo iure naturali, & diuino supernaturaliter lato, & Canonico in corpore iuris clauso attento licite possunt dici Missæ priuatę vsque ad horam nonam cessante omni scandalo, & omni prẽiudicio alterius, & nulla alia circunstantia repugnante, neque iusta alia lege extante, & aliqua causa, quæ videatur honesta suadente, qualem puto esse illam iter facientium, qui commode non potuerunt audire Missam in loco vnde recesserunt, neque peruenire ante meridiem ad locum prandio destinatum, dicunt Missam post meridiem ante prandium sine scandalo cum ædificatione populi iam pransi, qua mouetur quanti sit facienda dictio, vel auditio Missæ die festo. Illam item causam, qua multi Parochi protelant Sabbato sancto missam vltra meridiem, eo quod non possunt audire ante illum reconciliationes eorum, qui ob honestam causam communicare capiũt, & ob alias causas præfatis similes, quæ relinquuntur arbitrio viri prudentis & iudicis.[a]

a antiquo præcepto Papæ Vrbani, quod tamen postea multis modis limitatũ fuit, & est vt prædicitur & limitationes eius, quæ non sunt abrogatæ, seruandæ sunt.

Septuagesimumseptimum Miscellaneum.

1 *Horas B. Mariæ non solum consuetudo, sed lex papalis induxit.*

1 QVOD in Enchiridio de oratio.[b] visi sumus aliquibus dicere omnes, qui tenentur ad dicendas horas Canonicas teneri etiam ad dicendas horas minores Virginis Matris, ex præcepto Vrbani II. Facit non solum formula recitandi Breuiarij Pij V. sed etiam omnium breuiariorum, saltem clericorum sæcularium, quæ mihi legere licuit, iuxta quorum formam plurimis diebus non dicuntur horæ Virginis Matris. Ad quod respõdetur primo quod desunt ibi[c] hæc verba: Præcepto antiquo, vt in erratis ponitur, ita vt sit sensus, quod non solum vsu & consuetudine dicebantur olim horæ B. Virginis, vt ibi citati putarunt, sed etiam ex præcepto Vrbani II. Pontificis Max. & non quod hodie omnes, qui sunt obligati ad horas canonicas, obligantur ad dicendas illas: quoniam sicut multa præcepta generalia etiam Max. Pontificum, etiam in conciliis generalibus edita, quæ omnes & omni tempore obligabant quando edita fuerunt, nunc non obligant, vt tunc: quoniam postea per alios suos Canones, & statuta, & priuilegia, & cõsuetudines rationabiles præscriptas inueniũtur sublata vel limitata, ita illud præceptum Vrbani, in variis terris varie limitatum fuit etiam ante præfatum Breuiarium per consuetudines rationabiles non dicendi eas, quibusdam diebus, & partibus anni: imo & sublatum fuit per dispẽsationes, quæ solebant dari ad recitandum Breuiarium Cardinalis S. Crucis imo etiam per præfatum Breuiarium Pij. V. sublata est obligatio dicendi eas de præcepto extra chorum, quamuis prouide, ac pie inducta fit exhortatio ad eas dicendum, cum indulgentiarum largitione licet, vt audio, Cistercienses, & aliquot alij religiosi etiam hodie, quotidie dicant eas. Ita quod sensus illorum verborum est non solum vsu, & consuetudine fuisse indictas horas B. Mariæ virginis omnibus obligatis ad dicendas horas canonicas, sed etiã

b In c. fin. dist. 92. dist.

2 Tum quia consuetudo omnium, qui Missas dicunt, diebus quibus Christi passio cantatur ab aliis quam à sacerdote, habet non recitare inter Missarum solennia, passionem illam cantandam vel cantatam, neque qui cantat eam cum aliis, dicit secreto partes illas, quas alij canunt. nec in die Parasceues, & Sabbato Sãcto apud multos legit secreto sacerdos lectiones, quas subdiaconus, & chorus cantant, nec hebdomadarius lectiones nocturnorum cantatas tenetur, nec consueuit secreto dicere. Tum quia decus officiorum diuinorum consistit in seruãdo ordine, quem statuit Ecclesia: vt quædam dicat solus sacerdos, quædam solus populus, vel chorus nomine ipsius, quædã subdiaconus, & quædam diaconus: ita quod dedecus & confusio esset, vt sacerdos secrete diceret omnia quæ dicit chorus: & iure fuit reprehensus quidam, qui cantato *sursum corda.* secreto, dicebat *Habemus ad Dominum.* quod chorus cantabat, & cantato *Gratias agamus &c.* subdebat *Dignum & iustum est.* & Beatus Gregorius[d] decreuit ne subdiaconus vel diaconus altari assistens caneret psalmos, vel alia ad se non spectantia. Tum denique, quod audio in Illustriss. Prædicatorum ordine qui missat sic non recitat secreto Euangelium à Diacono cantandum, vel cantatum. Tum quia, licet quid aliis vsu veniat nesciam: mihi autem vtrumque modum diuersis vicibus experto vsu venisse scio, quod grauius, & attentius rẽ gero quoties tantum audio ea, & non prælego secreto, quam quoties primũ prælego secreto, & postea audio cantata, eo quod spes magis attendendi ad cantanda diminuit attentionem, & deuotionem prælectionis secretæ (quæ vt plurimum tumultuarie fieri solet) & e

c c. 9. fi. 4. d. c. 9. præcipitur. 14. q. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

contrario fiducia prælectæ lectionis diminuit attentionem, & deuotionem ad cantata. Tum quod hac ratione in enchiridio de oratio. [a] dixi experimento probari, recitationem secretam vesperarum canendarum solere efficere, vt frigide attendatur, tam secrete recitatis quàm cantatis quod fuit in causa, vt ante 40. annos à consuetudine prælegendi illas secreto abstinuerim: quamuis certum sit vtrũque bene fieri posse.

Septuagesimumnonum Miscellaneum.

1 *Cantus distributioni lucrandæ an necessarius.*
2 *Maiores chori non excusantur à cantu.*

1 QVIBVSDAM placet id, quod fit in aliquibus ecclesiis insignib[3], scilicet quod aliqui habentes dignitates in eis lucrãtur distributiones quotidianas in choro, etiamsi non canant canenda cum aliis, modo secrete suum versum dicant; nos tamen id non esse iustum diximus in Enchiridio de oratio. [b] tum per ea, quæ ibi scripsimus. Tum quia non quod fit, sed quod fieri debet est attendendum: vt in hac ipsa specie psallendi habetur in concilio Viennensi. [c] Tum quia huiusmodi consuetudo subtili & efficaci ratione reprobatur à Caietano in alio loco. [d] Tum quia licet ipsemet Caietanus in quodam loco [e] nitatur eã defendere, id tamen facit potius ductus compassione ea vtentium, quam vllo vero iure communi, vt ex eius verbis colligitur.

2 Tum quia id, per quod nititur illam defendere, scilicet quod maiores chori debent contemplari, & non cantare ea quæ cantantur à minoribus, est falsum & efficaci ratione ab ipsomet alibi confutatum. [f] Tum quia id nullo iure communi statuitur, nec probatur, & ideo non est dicendũ. [g] Tum quia repugnat ei totius Ecclesiæ Hispanę, & Gallicanæ consuetudo, & ratio illa quę habetur in statutis Gallicanis in titulo, Quomodo diuina officia sunt dicenda, scilicet, *Cum psallendi gratia ibi conueniant, muta & clausa labia tenere non debent sed omnes præsertim, qui maiore funguntur honore, in psalmis hymnis & canticis Deo alacriter modulentur.* Quare, meo iudicio non potest defendi præfata consuetudo Ecclesiarum prædictarum, nisi priuilegio S. Sedis Apostolicæ, vel statuto ab ea confirmato, vel consuetudine rationabili legitime præscripta, quamuis sic illis, quatenus ita quod per illa tollitur est iuris humani: nam quatenus est iuris naturalis, vel diuini, eo quod est inductum per contractum, vel vltimam voluntatem, non potest defendi per illa, nisi iusta causa interentur, iuxta mentem Vrbani Papæ, [h] & communem sententiam. [i]

Non obstat præfatis contra Caietanum adductis, id quod pro eo potest allegari (licet ipse non alleget (ex S. Thom. [k] scilicet, quod maiores Ecclesiæ non debent insistere cantui. Tum quia non loquitur de maioribus chori, sed de maioribus Ecclesiæ. Tũ quia ex ratione ipsiusmet colligitur, voluisse dicere, quod præfati maiores non debent officium cantorum assumere, ne auertantur ab officio prædicandi: non autem voluit dicere, quod maiores Ecclesiæ habentes beneficia, vel officia, quibus cantus est annexus, non debeant cantare: nam etiam Cardinalis, qui coram Papa die solenni missat, cantat eam, & idem facit, cum aliud officium cantandum ei committitur.

Octogesimum Miscellaneum.

1 *Deuotioni augendæ cur seruit cantus.*

1 QVAERI autem potest, an iusta causa esset omittendi cantum versuum, propter contemplationem in eis contentorum, quod videtur sentire Caietanus vbi supra. [a] Sed ipse contra puto. Tum quia cantus officiorum diuinorum inuentus fuit ad augendam deuotionem & contemplationem in eis contentorum, vt post S. Tho. [b] late diximus alibi, [c] & testatur Ioan. XXII. Tum quia experientia rerum magistra [c] cõstat, quod minus bene contemplari potest quis contenta in versu, quem secrete dicit, sociis eum cantantibus, quam cantando eum cum illis. At Caietanus non excusat maiores chori, à recitando secreto suum versum: & ita non potest dicere causam iustam omittendi cantum sui versus, esse contemplationem maiorem in eo contentorum. Tum quia, vt diximus alibi [f] post S. Tho. [g] mora, quæ fit in cantu, auget occasionem contemplandi, & consequenter festinatio eam diminuit; quia quod operatur propositum in proposito, operatur oppositum in oppósito. [h] ergo cunctatio, quæ cum maiori mora fit maiorem occasionem contemplandi præbebit, [i] quam recitatio quæ breuis fit præsertim diuisa attentione in suam secretam recitationem, & in audiendum cantum, quem non potest non audire.

Octogesimumprimum Miscellaneum.

1 *Maria qua ratione creaturarum maxima dici possit.*

1 VOD in prima editione nostri enchiridij de oratione, [k] vt in erratis impressoris notatur, deest verbum, seditiose, post illa verba, *erroneum esse sanctis sui ordinis patriæ, vel officij.* Quod etiam ex verbis immediate sequentibus colligitur & quod in c. 19. [l] vbi legitur, *Creaturarum optimam esse virginem matrem.* melius legeretur, *Creaturarum puarum optimam.* vt etiam in erratis Impressoris fuit notatum. quamuis etiam si non legeretur expresse, ita tamen subintelligendum esset, vt subintelligitur etiam in Breuiario præfato Pij V. & in S. Io. Chrysostomo relato ibi, [m] *Hæc sola B. Maria, cœlum ac terrã amplitudine superauit.* & paulo inferius, *Non denique aliud quippiam inter creatas res visibiles aut inuisibiles, maius aut excellentius inueniri potest.* intelligendum enim est de rebus creatis puris, siue quæ non sunt ipsi Deo illa mirabili vnione hypostatica vnitæ, vt etiam eodem modo intelligendum est illud Euthimij apud Metraphrasten, relatum ab Aloysio Lippomano, [n] *Hæc demum peperit, & est proprie, vereque Deipara, & altior, & superior quauis re creata, tam quæ sub aspectum cadit, quam quæ non cadit.* Similiter & quædam alia Bernardi, [o] præsertim illud, *Super omnem exaltata est creaturam.* & illud, *Nec in terris locus dignior vteri Virginalis templo, nec in cœlis regali eius solio.* Cuiusmodi loquendi ratio desumi potest ex iis, quæ tradit S. Tho. [p] scilicet quod licet palam sit, animã & humanitatem Christi esse creaturas, longissimè quoad donna gratuita præcellere Virgini Matri: quia tamen ita sunt ineffabili modo vnitæ fecundæ personæ diuinæ increatæ, quod illa dicitur homo simpliciter, licet non creatura, nisi cum adiectione secundum illas; excedunt tamen adeo aliam omnem puram creaturam, vt dicens Mariam esse maximam rerum creaturarum, merito videri debeat dicere eam esse maximam tantum purarum creaturarum, quibus ram longe præstant illæ ita creatori summo vnitæ, vt quadantenus dicantur deificare, & extra omnem aliarum creaturarum aleam sepositæ.

Octogesimumsecundum Miscellaneum.

1 *Oratio an dicatur credo.*

1 VOD illud præfati enchiri. [a] de credo minori, scilicet quod credo non est oratio. & illud eiusdem enchirid. [b] quo innuitur esse orationem, & formam orandi conciliantur sic, quod in priori loco expresse dicitur, quod nõ est oratio capiendo verbum oratio proprie, pro petitione, in posteriore vero loco, si satis perpendatur, non ponitur inter solas formas orandi, sed inter formas orandi, & cõtemplandi & constat *Credo* esse formam optimam contemplandi, imo & necessarium, totius bonæ contemplationis fundamentum, iuxta illud Augustini [c] *Vbi sana fides non est non potest esse iustitia.* & breuitatis & claritatis causa, vt vno verbo complecterer quatuor formas precandi & cõtemplandi vsus fui verbo Orationis, in significatione generali, qua significat nõ solum petitionem, sed omnem actum cogitandi, meditandi de Deo, & contemplandi diuina: vt frequentissime solere accipi dixi alibi [d] & omnium apertissime & breuissime docet eruditissimus idemque pijssimus Petrus Canisius, [e] magnum Illustrissimæ Societatis Iesu decus, & ornamentum.

Octogesimumtertium Miscellaneum.

1 *Pater noster, Aue Maria: Credo, & Salue. lingua vulgari donanda.*
2 *Biblia vulgaria quibus permittenda.*

1 QVOD sunt, qui contra illud dictum præfati nostri enchir. [f] videlicet expedire, vt Pater noster, Aue Maria, Credo, & Salue, fideliter versa permitterentur aliquibus non callentibus linguam latinam, vt melius intelligerent: & contemplarentur contenta in eis, cõtra inquam hoc sunt qui opponant. Primo, quod Italia non vtitur huiusmodi versionibus. Deinde, quod fœl. recor. Pius V. vetuit vsum horarum B. Mariæ Virginis in linguam vernaculam versarum. Ad quæ respondetur primo, negando quod illorum quatuor versione non vtatur Italia, cum etiam Romæ, quæ caput est eius, ac totius Orbis Christiani permittantur verti, & typis excudi. Tum quia, ex eo quod aliquid non fiat in Italia, vel alibi, non sequitur non posse iuste fieri alibi, vel in ea: neq; ex eo quod aliquid fiat in ea vel alibi, infertur id iuste fieri posse in ea, vel alibi: quia illa sunt diuersa. & à diuersis non fit illatio: [g] & quia multa bona non fiunt in Italia, vel alia regione, quæ iuste fieri possunt: & cõtra multa mala, quæ iuste fieri non possunt: vt palam est. Secundo, quod aliud est officium Virginis Mariæ, & aliud Pater noster, Aue Maria, & Credo, & Salue. & Pius V. non vetuit hæc quatuor haberi versa in Vernaculam linguam, neque omnia contenta in officio Virginis Mariæ in linguam vulgarem versa, sed tantum officium ipsum, vt patet in sua extrauaganti. [a] Tertio, quod causa prohibendi, nempe, quod erant multa superstitiosa, cõposita ex capite impressorũ, habet locũ in his quatuor, & cessante causa debet cessare effectus. [b] Quarto, quod in tota Ecclesia Hispana cum magno fructu puerorum id permittitur, ab Ordinariis, & inquisitoribus ex versione Dominici Soti viri eruditissimi iuxta ac pijssimi, ac aliorũ eruditorum, & in latissimis Indiæ Regnis hæc quatuor, & alia multa doctrinæ Christianæ in suam linguam vernaculam versa, cũ magno fructu docentur, & ante circiter 35. annos quidam Cantaber pius, & doctus magna cum approbatione supremi Regis Catholici Concilij, patique vtilitate Christianissimi prouinciarũ, quæ lingua Vasconica, (quę remotissima est à Latina, Itala, Hispana, & Galla) in finibus Hispaniæ, & Galliæ ad Oceanum vtuntur, hæc quatuor, & totam summam doctrinæ Christianæ vertit in linguã Vasconicam, simul & docuit, quod vtinam ante quingentos & mille annos factum fuisset & quantum profuerit summa doctrinę Christianę à præfato Canisio cõposita, & in varias vulgares linguas versa ex edicto Cæsaris Ferdinandi, cum primis omnium Cæsarum Christianissimi colligere licet. Quinto, quod per regulam quartam indicis librorum prohibitorũ Concilij Trid. à fœ. re. Pio IIII. confirmati possint aliquibus certo modo qualificatis, etiam tota Biblia in vulgarem sermonẽ versa ab Episcopo, vel Inquisitoribus permitti. Sexto, quod bona pars causæ, quare, vt aliquot pœnitentiarij Romani, & aliquot aliarum gentium cõfessarij testantur, magna pars rusticorum & pastorum quarundam regionum montanarũ paulo plusquam ethnici de pertinentibus ad doctrinã intelligunt, est, quod contenti tenere illa memoriter, vt Psittaci humana verba edocti, nõ ediscunt quicquam horum in suam linguam versum: & ita parum vel nihil de illis intelligunt: & minus eis afficiuntur, quia vt ait August. [c] *Nihil volitum, quod non prius cognitum.* Denique, quod nullo iure naturali, diuino, vel humano id prohibetur. ergo non est dicendum esse prohibitum. [d]

Octogesimumquartum Miscellaneum.

1 *Missæ præparatio quæ præcepta, & quæ vtilis.*
2 *Exordia nimium longa vitanda.*

1 VOD minus recte visum est quibusdam non esse rectum, & iustum id quod diximus in præfato enchirid. [e] scilicet voluisse, dicendo Ecclesiam vniuersalem non videri præcepisse aliquã præparationem ad missandum præter eam quæ ponitur in ordinario missæ, reprobare vel despicere præparationes, quas aliquot missalia continent, & alias quibus deuotiores ante missam vti videntur. Tum quia aliud est dicere reprobandas, vel despiciendas esse præparationes aptas, quibus præfati deuotiores vtuntur, vel quas Missalia docte composita suadent, (quod ipse nullatenus aio) & aliud est dicere Ecclesiam nõ præcepisse missantibus aliam præparationẽ, quam in Ordinario Missæ contentam, quod ego aio, & quidẽ recte. Tum quia nullã talem præcipit in suo missali fœl. recor. Pius V. nec vllo iure cõmuni in corpore iuris clauso id præcipitur. Tũ qa in nullo alio Missali legere memini præceptũ de vlla tali præparatione faciẽda, imo bona pars Sacrificorũ ante missale præfati Pij V.

a 1.2.q.10. nu. 45.

b de eo nu. 47. & cap. 42.

c cle. 1. de celib. miss. & extrauag. Ioa. xxij. de vit. & hon. cler. & tom. 1 opusc. tract. 8. de statu vitæ p. 8. in summa verbo. Horarium. 3. 4. fin. d. tract. vlti.

d 2.2.q. consuet. 3. q. 4.

e 1.2.q.91. ar. 2. in 3. arg. & responsio ad illud.

f 2.2.q.88. ar. 9. ad 3.

g 2.2.q.81. ar. 3. ad 2.

h ca. sunt quidã 25. q. 1. & in c. quę in ecclesiã de constit.

i 2.2.q.88. ar. 9. ad 3.

k 3.p.q.27. ar. 2. ad 3.

l in c. 19.

m Ser. de assumpt. B. Mariæ.

n Lib. de laudibus B. Mariæ Virg. cap. 2. & 3.

o Ser. de assumpt. B. Mariæ Virginis.

p 3.p.q.27. ar. 2. ad 3. & 1.p.q.25. ar. 6. ad 4. & 3.p.q.2. ar. 10. ad 3. & q.35. ar. 5. ad 3. & q.27. ar. 2. ad 3.

a Quę incipit fuerunt edita anno 1575.

b de eũ cessante de appellat. l. exigere. 5. quamuis. ibi de iure patronat.

c libr. 11. de Trinit.

d 2.2.q.88. ar. 9. ad 3.

e in c. 21. n. 81.

Universidad de Deusto
Biblioteca

omittebat psalmum *Iudica me Deus*. quem ordinarium Missæ Romanum ante confessionem generalem dicendum proponebat. Tum quia vtentes præparationibus aptis, præsertim breuibus verbis conceptione interiore redundantibus adeo imitati iam inde à mea Missa prima percupiui, vt post aliquot annos cœpissem vti quadam breui, quæ mihi paucis meam humilitatem, & diuinam sublimitatem repræsentaret: in hæc verba.

Fragilitatis tenuitatis, & omnimodæ penuriæ meæ consideratione, Maiestatis & omnigenæ virtutis tuæ ô mi Deus Omnipotens contemplatione, fac me animo collecto, & tremebundo ad mensam ditissimi D. N. Iesu Christi accedere: ita vt timor tuæ offensionis abigat à me spiritum elationis, & amor honoris, & laudis tuæ expellat à me appetitum honoris, & gloriæ propriæ, quo fiat vt admirabile Sacrificium rite offeram tibi ad laudem & gloriam nominis tui, ad vtilitatem quoque nostram, & totius tuæ Sanctæ Ecclesiæ. Amen.

2 Dixi supra præsertim breuibus: quia nimis longæ parum placent. Tum quia eis fit, vt animus in attendendo præparatoriæ orationi lassatus minus attente priores partes missæ legat, aut proferat, & minus deuote misteria consecrationis, quæ maiorem attentionem, & deuotionem requirunt, iuxta tradita in prædicto enchiri. de oratio. [a] peragat quod mihi non semel euenisse ingenue fateor, veniissēq; in mentem præcepta illa Rethorum quæ nimium longa exordia reprobant, ne dicatur oratio creuit in caput, vt habetur in lib. 2. ca. 2. Macab. *stultum est ante historiam effluere, in ipsa autem historia succingi.*

Octogesimumquintum Miscellaneum.

1 *Horas omittens miles, vel puer qui non peccat, nec restituit,*
2 *Episcopus non intendens consecrari cur non restituit, vt parochus nolens ordinari.*
3 *Pœna maiore interdum punitur crimen minus.*

1 AN satis cautum dictum fuerit in præd. nostro enchiridio de oratio, [b] non solum peccare, sed etiam teneri restituere fructus illos beneficiarios, qui docti & scientes recitare, & digni beneficiis, quæ suscipiūt, non recitant horas canonicas, non autem quosdam milites, & quosdam alios ignorantes, & nescientes recitare, qui ob hoc non recitant eas: quamuis non sint satis digni beneficiis donec addiscant: contra enim illud facit primo, quod hi ter videntur peccare, nempe indigne acceptando beneficia; & indigne retinendo illa, & negligendo dicere horas: ille autem non nisi semel, scilicet negligendo dicere horas. At qui magis peccat, magis est puniendus, iuxta illud, [c] *Pro mensura delicti debet esse plagarum modus.* Secundo, quod qui possider beneficium sine canonico titulo, non facit fructus eius suos, & tenetur restituere illos, iuxta sacros Canones, [d] & præfati milites & alij nescientes recitare horas, non videntur habere canonicos titulos suorū beneficiorū: quia videntur peccare acceptando illa, ignorantes ea quę requiruntur ad iuste seruiendum eis, in quibus est scientia recte recitandi, qua ipsi carent, cum omnis qui vtitur munere, quo vti nescit, peccet, iuxta doctrinam Caij Iurisconsulti [e] confirmata à B. Gregorio. [f] Tertio quod vtriq; tam hi, quam illi omittunt dicere horas Canonicas, & vtrique tenentur dicere illas, cum possunt, & ita vtriq; committunt idem peccatum, ob quod perdūtur fructus, iuxta Concilium nouissimum Lateranense, [g] & extrauag. Pij V. quæ incipit, ex proximo. [h] Quam antinomiam siue oppositionem clare dilucidabimus, præsuppono primum, quod non omnis collatio beneficij iniusta, est ipso iure inualida: illa enim, quæ fit capaci ab habente potestatem conferendi, cum defectu alicuius circunstantiæ finis debiti, siue iustæ intentionis, temporis, loci, vel scientiæ sufficientis, ad iuste & sancte regendum beneficium sibi collatum, modo sciat legere & construere valida est, secundum receptam sententiam: [c] sicut & multæ sunt excommunicationes iniustæ quæ tamen ipso iure valent, [d] imo etiam multæ absolutiones iniustæ valent. [e]

Secundo præsuppono, quod non omnis indignitas reddit collationem ipso iure nullam, cum solum regulariter eam talem reddat illa quadruplex, quę ex celebri decreto Alexandri colligitur, [f] scilicet defectus natalium, ætatis, litterarum, scientiæ, & morum honestatis: imo neque semper duæ posteriores, nam tertia, scilicet, defectus scientiæ litterarum, tum demum reddit nullam, quando efficit quem penitus illitteratum, ita quod nesciat legere, vt decreuit Gelasius cum glossa sua. [g] Cui satis cōcordat Bonifacius [h] quamuis enim qui non habet scientiam sufficientem administrandi beneficium altquod, sit indignus eo ad hoc, quod peccet acceptando illud, per iura supradicta: [i] non tamen regulariter ad hoc, quod collatio ei facta non valeat: nam Innoc. [k] receptus ab omnibus ait, posse valide beneficium conferri ei, qui non habet sufficientem scientiam eorum, quæ requiruntur ad illud regendum, modo sit spes quod ea discet. Et licet omne crimen, quod inducit defectum grauitatis morum, faciat quem indignum beneficio, ad hoc vt illud acceptans peccet, vt infra vtiliter, & efficaciter probabitur: non tamen efficit collationem nullam, nisi talis sit quod inducat irregularitatem, censuram, aut aliam inhabilitatem specialem quæ erit luculenta resolutio eorum, quæ alibi [l] satis cōfundunt Felinus & citati ab ipso, tractantes illam quæstionem, an collatio facta criminoso valeat.

Tertio præsuppono, quod beneficiarius non tenetur ad renunciandū beneficium, eo solo, quod nesciat omnia illa quæ illud requirit, modo sciat legere & construere, vt prædictū est, & præsupponit Panor. receptt. [m] dicens quod tenetur quidē discere illa, sed non renunciare illud, si discere potest, & id intēdit facere.

3 Quarto præsuppono, quod nonnumquam minora crimina lege humana grauiori pœna, quā maiora puniuntur, iuxta Claudianum iurisconsultū, [n] & iuxta receptā sententiā, [o] quæ habet, Neminem excōmunicari ipso iure ob solā hæresim mentalem, vel odium Dei mentale, quæ sunt maxima crimina, vt tradit S. Tho. [p] & maiora multis aliis, obque ipso iure incurritur excommunicatio, vt palam est, cum ob persuasionem clerici etiam leuem incurratur. [q]

Quinto præsuppono, quod miles vel alius nesciens recitare, licet peccet acceptando beneficiū, nō tamen peccat omittēdo dicere horas durāte importētia dicēdi eas ob ignorantiā, & defectū directoris, & instructoris, pro tēpore quo nō potest discere modū recitādi, nec habere instructorē: nemo enim ad impossibile obligat'. [r] Quo fit vt infirm' & quis ali', [s] ob defectū Breuiarij, vel inclusionē in carcerē, vel alia impedimēta nō potest recitare, excusatur à peccato omissionis

hora

a 3 Hartm. Schr. p.

b Rebuff. in prolog. Clement. de oratio. n. 6. 7. 8. & in Manual. edit. n. 1.

c Host. Card. in cap. Cum dilecti de elect. & gloss. ibi. & de consuet. gloss. in c. 1. vers. de. e. vers. Sabinus. & vbi doctores. f In cap. cum in ecclesia. de elect.

g Gillmera. vol. Bull. in Bull. de Pium. gloss. ibi.

h d. Valent. tom. 3. disput. 1. punct. 6. g. 2. d. cum in cunctis.

i Deutero. 21. & c. non affirmauit 24. q. 1.

d ca. 1. de reddit. li. 6 cum citatis à glossa in verbo obtinuit & c. gratis de restitu. cū citatis à glossa eius.

e In l. ide iuris ff. ad l. Aquil. f In c. scripturis 8. q. 1.

horarum: secundum omnes, [a] etiam si per suam culpam incidere in illa. [b] vt quia sua culpa incidit in citharam, vel conicitur in carcerem: aut captus à latrunculis vel hostibus tenetur vinctus in montibus vel desertis, vbi non sunt Breuiaria: & consequenter qui nescit recitare, nec potest habere directorem, non obligatur eas dicere, durante illa impotentia, & adhibito sufficienti conatu ad discendum, excusatur à peccato omissionis earum non dicendo illas.

Quibus præsuppositis ad primam antinomiam, siue oppositum respondeo, negando quod huiusmodi miles, vel alius nesciens dicere horas ter peccat. quia per quintum præsuppositum constat, quod non peccat omittendo horas durante impotentia dicendi eas, cum iusto conatu discendi modum recitandi: neque peccat retinendo beneficium si vult & potest discere illa, quæ illud requirit per tertium præsuppositum. Ad 2. respondeo concedendo quidem, quod qui possidet beneficium sine canonico titulo tenetur restituere fructus: negando tamen quod omnis qui male acceptat collationem beneficij careat canonico titulo, per præsuppositum primum, & secundum. Ad tertium concedo, quod vtrique relati in argumento omittunt dicere horas, & quod vtrique tenentur ad dicendas eas, cum possunt: negando tamen quod præfati milites, & ignorantes recitare possint dicere, sicut alij qui sciunt id facere: & consequenter negando, quod peccent sicut illi omittendo dicere illas cui est consequens, quod non tenentur ad restituendos fructus: quoniam pœna restitutionis imponitur pro solo peccato negligentiæ dicendi horas: & ita non ligat alio modo peccantem, cum à separatis non fiat illatio: [c] nec pœnæ de vno casu ad alium debeant extendi. [d]

Octuagesimumsextum Miscellaneum.

1 *Missam incœptam iniuste relinquens an sit excommunicatus.*
2 *Pœna nulla ipso iure incurritur, nisi iure id caueatur.*
3 *Excommunicationi minori nō æquatur peccatū mortale.*

1 QVOD duo concionatores celeberrimi, idēque doctissimi, & mihi maxime suspiciendi, cum nostrum enchiridion de oratione nuper editum legere dignati essent, & incidissent in quemdam locum, [e] vbi tanguntur multa de relinquentibus officia cœpta imperfecta, aduerterunt ibidem [f] me mouisse illam quæstionem, quæ paulo ante in sacro Rotæ Prætorio inciderat, an relinquens missam imperfectam absque rationabili causa, sit ipso iure excommunicatus, & eius solutionem remisisse in alium locum eiusdem Enchiridij, [g] in quo non inuenerunt: quia non potuit tunc commode ibi tractari. Quare hortati fuerunt, vt eam soluerem cum aliis duabus in duobus Miscellaneis proxime sequentibus soluendis. Nunc igitur eam soluturus dico primo, quod quidā patroni causarum putauerunt eum incurrisse excommunicationem maiorem: alij quod minorem. Nos autem ex tempore respondimus neutram incurrisse. Secundo dico facere pro illis, primum Concilium Toletanū, [h] quatenus habet, quod huiusmodi desertor officij excommunicationis sententiam sustinebit. Secundo decretum Macharij Papæ, [i] quatenus statuit, vt huiusmodi Clericus à sacro Corpore & sanguine Domini sit suspensus. Per quod Archidiacon. dixit [a] incurrere excommunicationem minorē. Tertio quod excommunicatio minor videtur incurri octo vel nouem casibus, quos alibi [b] refert Innocen. quorum vnus est, quando incurritur peccatum mortale, per quod quis à sacra communione corporis Domini excluditur, iuxta Paulum Apostō. [c] At qui absque iusta causa relinquit Missam imperfectam videtur peccare mortaliter, per præfata capitula. [d]

2 Quibus tamē non obstantibus, respōsum meum extemporarium videtur mihi verum. tum quia non memini aliquem eorum, qui collegerūt casus, in quibus iure ipso incurritur excōmunicatio vllam de hoc feciſſe mentionem, neque ego qui post alios ordine longo collegi eos [e] vllam talem feci. Tum quia non est dicendum aliquam pœnam ipso iure incurri, nisi cum id exprimitur iure, [f] & nullum videtur in toto corpore iuris communis tale ius inueniri. Tum quia verba illa præfati Concilij Toletan. *Sententiam excommunicationis sustinebit.* nihil vrgent quia sunt verba futuri temporis, quæ non important pœnam ipso iure impositam, nisi alia verba id significantia sis adiungantur, iuxta quandam glossam solennem & receptam. [g] Tum quia minus obstat elogium Macharij præfatum: [h] quia nullam de excommunicatione mentionem facit: sed solum de suspensione, & non ab omnibus actibus spiritualibus, sed solum à Corpore & Sanguine Domini, quod non sufficit ad inducendam excommunicationem maiorem: imo nec ad producendam substantiam excommunicationis minoris, quæ non solum repellit à communione sacramenti Eucharistiæ, sed etiam ab omni participatione passiua omnium aliorum Sacramentorum. [i] Tum quia non obstat dictum Archidiaconi: quoniam nihil pro suo dicto allegat nisi præfatum decretum Machatij, quod tamen nihil probat, eo quod vt prædixi, nullam de vlla excommunicatione mentionem facit. Et suspensio à sacramento Eucharistiæ, de qua loquitur, non sufficit, vt dictum est, ad substantiam excommunicationis minoris.

3 Tum quia nihil obstat dictum Innoc. [k] scilicet, quod in octo casibus incurritur excōmunicatio, partim quod non est hic vnus eorum, partim quod in illis, quos ibi enumerat, excepto vno vel altero, non incurritur vera excommunicatio minor, vt alibi [l] diximus, & colligitur ex iuribus per eum citatis, quæ suum dictum non probant, partim quod in illis ponit peccatum mortale, quod palam est non esse excommunicationem, cum illa sit causa huius, & hæc pœna illius, nec coæquentur, vt alibi [m] diximus. Neque (licet aliqui contra putauerint) Panor. exæquat peccatum mortale excommunicationi minori, si satis perpendatur: [n] censet enim (vt supra [o] retulimus) collationem beneficij factam aliquo peccato mortifero infecto valere: cum tamen facta excommunicato minori excommunicatione non valeat. [p]

Octogesimumseptimum Miscellaneum.

1 *Missans quando ab Euangelio in introitum redire potest.*

1 QVARVM quæstionum (quarum decisionē prefati duo clarissimi Cōcionatores dixerūt fore vtilē ad quorūdā scrupulos tollēdos) est, An liceat Missanti q. iā

Euan

a In d. c. ut. inti.

b c. 1. de sententia excō

c 1. Corint. c. 11. relatus in c. quod est de consec. di. 2. d. in c. nihil. & c. nullus.

d In Manu. Conses. c. 27. n. 49. f Iuxta gl. solenn. & recept. c. fi. de iure pat.

g In reg. in pœnis. de reg. iuris. li. 6. h d. c. nullus.

i c. fi celebrat. cū ei annota. de cler. excōmunicati ministrare.

k in d. c. 1 de sent. ex com.

l in Manu. Conses. c. 27. n. 25.

m in d. ca. 27. n. 28.

n c. fi celebrat. n. 6. de cele. excommu. o Mile. in p. d. c. fi celebrat. de cl. excommuni. ministran.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Euangelium dixit, redire ad introitum eius, vt qui post illum superuenerunt, possent eam integram audire, ne expectando aliam, quæ vsque ad finem illius non est incipienda, tædio afficiantur, vel suarum operum, vel aliarum bonarum actionum iacturam faciant. Cuius partem negantem, quod id non liceat, suadere possent iura citata [a] in Miscella. præcedenti, quatenus habent officia diuina esse dicenda perfecte, & non relinquenda inchoata, & illud Salomonis, [b] *Non iteres verbum in oratione tua.* & quod inter alia vitia ponitur vitium inconsummationis. [c]

Partem vero affirmantem persuadent illa, quæ alibi probauimus, [d] scilicet multis de causis posse quem orationem cœptam relinquere, & recitare, multis item de causis etiã Missam, imo debere relinqui imperfectam. Quare videtur tenendum licere id facere iusta de causa. Et quia qualis sit illa non est à iure determinata, viri boni arbitrio definienda est. [e] Et ita tales & tot personæ, & tam occupatæ negotiis publicis, aut priuatis, & tali die superuenire possent post introitum Missæ, quod decenter qui missat redire posset ad introitum à iam dicta, *Gloria in excelsis.* & interdum à dicta Epistola, & nonnunquam à dicto Euãgelio. Ego enim auderem redire ad illum, si quis princeps magna comitatus familia, iter faciens, & diuertens ad ecclesiam iuxta iter positam, in qua ego missarem id rogarent, vt id facerem. Tot etiam & tales operarij, solicitatores vel negotiatores superuenire possent, quod rogantibus iis sancte morem gerere posset sacerdos: ne deuotio illorum tarditate alterius Missæ frigesceret, neue operarum suarum iacturam facerent. Tum quia nulla lege videtur prohibitum, ne huiusmodi reiteratio iusta de causa fiat. [f] Et licitum est iterare idem verbum in eadem oratione iusta de causa, vt in Euangeliis & sæpe legimus, *Amen amen dico vobis.* & in psalmis [h] *fiat, fiat.* Et in Paulo, [i] *Abba pater.* Tum quia per hanc retroreditionem non relinquitur officium imperfectum magis videtur perfici, vt palam est.

Octogesimumoctauum Miscellaneum.

1 *Missæ quas quidam siccas appellant, vt licitæ.*

1 AN liceat dicere Missas, quas quidam appellant siccas, saltem in nauibus, in quibus non licet dicere integram ob periculum effusionis Sanguinis Domini? Ad quam respondetur primò, nomen hoc esse nouum, & in nullo cõtexturis Canonici, nec in vllo commento eius cuiusquam ordinarij, & classici authoris quod sciam inueniri. Secundò, quod eo nomine vsus fuit Guilelmus Episcopus Mimatensis siue Speculator, [k] sentiens in summa Missam siccam appellari eam quæ continet omnia contenta in Missa integra, excepta consecratione Corporis, & Sanguinis Domini, cum aliquot aliis ad eam pertinentibus. Et quod interdum dicitur à Sacerdote omnibus sacris vestibus induto, & interdum omissa Casula, & retenta stola alba, & aliis, & interdum cum stola, & solo superpellicio.

Tertiò, quod pro parte affirmatiua quæstionis, quod liceat huiusmodi Missas siccas dicere facit primo, quod nulla lege naturali, neque diuina, neque humana id vetari videtur. Deinde quod nihil mali hoc continet. Licet enim Sacerdoti vestire se omnibus sacris vestibus ad aliqua pia, sine consecratione Corporis, & Sanguinis Domini facienda, nempe ad Litanias siue supplicationes, & ad oleum sacrum consecrandum, & ad assistendum interdum in Capella Papæ, & aliqua id genus alia.

Pro parte autem negatiua facit primò, quod quandam simulationem inutilem præ se ferre videtur, cum videatur esse quædam imago, & figura inutilis rei scilicet Missæ, quæ non est, quod non licet facere. [a] Deinde, quod audimus nonnullos scandalizari, & offendi, eo quod videtur per eas detrahi Maiestati summi, & Augustissimi nostræ Religionis sacrificij, & nihil quod absque peccato potest omitti, est cum scandalo faciendum. [b]

Tertiò, quod videntur sapere quendam superstitionem; cum sine vlla figura Missæ, & sine vllis vestibus presbyterio propriis tã vtiliter dici possint omnia, quæ in iis leguntur, ac cum illa & illis, & ita videntur superflua, & quædam religio supra modum seruata, & consequenter superstitio: cum illa definiatur à S. Thoma recepto, [c] esse religio supra modum seruata.

Quartò, quod non licet interpolare Missam integram interponendo inter partes eius aliqua extranea, vt alibi probamus, [d] & aliquot sacerdotes (vt præfatus Gulielmus [e] ait) dicunt Missam integram vnius officij ab introitu vsque ad offertorium, & postea duplicem secretam, duplicem cõmunionem, & postcommunionem. Et aliquot, vt ipsi vidimus, post vltimam Collectam Missæ integræ ante *Ite missa est.* & *benedicamus*, vel benedictionem, incipiunt Missam siccam, & ambas concludunt per *ite missa est*, vel eandem benedictionem. Et aliquot post illã ante Euangelium Ioannis, vel aliud secundum regulas Missalis Pij V. in fine dicendum. Quorum primos detestatur expresse præfatus Gulielmus, [f] & ratio hæc quarta alios reprobat.

Quarto principaliter dicendum pro concordia horum, & resolutione quæstionis, licere de se præfatas Missas siccas dicere, vt probant argumenta pro parte affirmante adducta, modo fiant sine scandalo, & sine superstitione, & interpolatione, vt probant argumenta posteriora pro parte negante adducta. Dixi *sine scandalo.* quia cum illo non liceret per prædicta. Scandalum autem contingeret, si diceretur coram aliquibus, qui putarent sacerdotem dicere duas Missas integras, vel si dicendo siccam post integram præsumeretur velle obligare ad audiendam siccam, vt erant obligati ad audiendam integram. Quod tamen per leuem monitionem tolli posset. *Dixi sine superstitione:* quia cum illa nil licet. [g] Dixi *& sine interpolatione integræ Missæ.* quia non liceret cum ea, vt alibi probamus.

Octogesimumnonum Miscellaneum.

1 *Missa sicca non est incipienda post missam integram nondum omnino finitam.*
2 *Missa sicca in litanijs ad loca longinqua sic inferi solita.*
3 *Missæ siccæ celebrandi modus: & ordo.*

1 EX præcedenti miscellaneo infertur primo, non licere post missam integrã dictã incipere siccã ante. Ite missa est. & Benedicam[9]. nec ante benedictionẽ integrę missę, nec ante Euãgeliũ Ioãnis, vel aliud qp iuxta

a c. nihil. & cap. vt priud. 7. q. 1. & c. nullus. & c. vt illud de consecr. d. 1.
b Ecclesiast. 6. c. 7. 8. c. in summa virtutum & vitiorum. to. mo. 2. ab Erodio ff. Francisco per alia ff. Iust. ordinis Prædicatorum cõpositã. & In Enchir. de oratio. c. 10. à n. 48. & c. 11. & c. 16. n. 55.
c Arg. l. 1. ff. de iur. delib. & de causis. de otiã dic.
f Arg. c. 1. de baptis. mo & c. ecclesia. de consec. di. 1.
g Ioannes c. 6. scribi sæpe.
h Psal. 40. & 105.
i Paul. ad Roma. 8. & ad Galat. 4.
k In rationali diuinorum of fic. li. 4. c. 1. n. 23.

est, in quo nonnullos errare vidimus.

2 Secundo infertur licitum esse id quod sæpe, cum essem puer vidi fieri in Litaniis, siue supplicationibus quæ ad pia loca longinqua fiebant, nempe quod inter eundum, ne orationum remissio, & interpolatio fieret, interponebatur Missa sicca à sacerdote, induto superpellicio, stola superposita, nunc missa Virginis Matris, nunc alius diui, quam clerici memoriter dicere vel cantare nouerant, quæque populi prosequentis deuotionem incitaret, & conseruaret.

3 Tertio infertur vera esse illa quę de modo dicendi missam siccam habet liber sacerdotalis [a] à Leone X. (vt aiunt) probatus, quem nobis monstrauit R. in Christo pater F. Paulus Constabilis Sacri Palatij, Magister multis nominibus mihi suspiciendus. Cuius verba de ordine dicendi Missam siccam statim post integram sunt hæc. *Data benedictione post Missam celebratam, & Euangelio S. Ioannis lecto, celebrans deponit casulam, & omnibus aliis paramentis retentis stans in cornu Epistolæ, versus ad altare detecto capite legit absolute ex Missali introitũ alterius Missæ, Gloria in excelsis Deo, si illud in prima Missa non dixit, & secundæ Missæ conueniat, alioquin ipsum prætermittit. idem obseruat de Credo in vnum Deum. Subiungit absolute prætermissis. Ve. s. Dominus vobiscum, & Oremus, Orationem, Epistolam, Graduale, Allelua. vel tractum, Euangelium, quod incipit, sequentia, vel initium S. Euangely prætermissus, Dominus vobiscum. Offertorium, communionem. Et similiter omissis ver. Dominus vobiscum, & oremus, absolute subiungit post communionem omnia intelligibili voce legens, & sic ibi absque alia ceremonia officium ipsum terminat, tum dicit secrete seu competenti voce Antiph. trium puerorum &c. Deponit omnia paramenta, prout superius post Missam ordinariam dictum est, hæc ibi.*

Nonagesimum Miscellaneum.

1 *Missæ siccæ loco fluctuante dicendi modus.*
2 *Missa in sicca, vt omittenda illa, quæ sacramentum præsupponunt.*

1 EX præmissis duobus miscellaneis quarto infertur, etiam vera esse quæ idem liber sacerdotalis [b] continet de missa sicca in mari, & fluminibus celebrari solita, in hæc verba: *In loco fluctuanti, vt in mari & fluminibus celebrare non licet alicui. Consuevit tamen in mari pro populorum deuotione absque consecratione, Missa (quam siccam vocant) dici per sacerdotem hoc ordine: In loco nauis Ecclesiola nuncupato, parata est mensa supra quã ponitur mappa munda, etiam non benedicta, & in medio partis posterioris eiusdem mensæ Crux, ac hinc & inde in cornibus posterioribus ipsius mensæ duo candelabra cũ duabus candelis ardentibus collocantur, vbi sacerdos Missam huiusmodi dicturus, ante dictam mensam stans, accipit superpellicium, & desuper stolam ab humeris dependentem, quam transuersat ante pectus per modum Crucis, & cingulo eam firmat. Vel secundum alios, omnibus paramentis sacerdot alibus induitur ordine superius dato omissa sola planeta sine casula, qua non vtitur. Sicque paratus stans ante mensam prædictam facit confessionem cum interesse ntibus dicens, in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. introibo &c. pro vt habetur supra in principio Missæ vsque ad orationem, Oremus te Domine vt per merita & c. exclusiue, ascendit ad mensam, & omisso illius osculo, stans in cornu Epistolæ legit illius introitum, Kyrie eleison. Gloria in excelsis Deo: si est dicendum: Dominus vobiscũ, non vertendo se ad populum, Oremus, & orationem ordinariam, deinde si placet & dici conueniat facit vnam vel duas commemorationes, legit Epistolam, Graduale, Allelua, si est dicendum, vel tractum, portat librum ad cornu Euangely: dicit in medio mensæ, Munda &c. Dominus sit in corde &c. Deinde ante librum Dominus vobiscum. Sequentia &c. signando librum & se in fronte, ore, & pectore. e: finito Euangelio osculatur textum: dicit Credo: si dies & officium requirit, Dominus vobiscum, non vertendo se ad populum Oremus, Offertorium, Præfationem, Sanctus &c. Oremus præceptis salutaribus moniti &c. Pater noster, Agnus Dei, & dat osculum pacis, si alias officio illius diei quod legit conueniat, reuertitur cum libro ad cornu Epistolæ, dicit communionem in eodem loco, Dominus vobiscum non vertendo se ad populum, post communionem, & commemorationes, si prius fecit ibidem, Dominus vobiscum: vt prius & ite Missa est, vel benedicamus prout conuenit, aut requiescant in pace, si legit pro defunctis. Quo dicto ibidem se vertit ad populum, & illi more solito benedicit, si non legit pro defunctis. Pro quibus si legit, benedictionem huiusmodi prætermittit. Tum dicit, Dominus vobiscum, & signans seipsum in fronte, ore, & pectore continuat Initium sancti Euangely secundum Ioannem, in principio &c. vt supra. Quo finito vestes sacras quas recipit ibidem deponit. Omnia præmissa in huiusmodi Missa dicuntur voce intelligibili: ita quod ab omnibus illis interessentibus audiantur,* hæc ibi.

2 Circa quæ tamen aduertendum est, quod non videtur dicenda postcommunio, quando in ea fit mentio de oblatione, sacrificio, vel sacramento oblato, vel percepto, qualis est postcommunio, quæ in Missa Dominicæ primæ Aduentus, & in aliis multis pro Papa dicitur scilicet, *Hæc nos quæsumus Domine perceptio Sacramenti.* Qualis item illa postcommunio vnius Confessoris: *Refecti cibo, potuque celesti.* & alia multa in quibus eorum verba præsupponunt factã esse consecrationem Sacramenti, vel illud perceptum, aut oblatum: quæ in Missa sicca non fiunt. Et ita qui eas diceret mentiri videretur, quod nulla de causa facere licet. [a] addẽdum item, quod præfatus Gulielmus ait [b] posse dici etiam, *Pax Domini sit semper vobiscum.* Quod ea ratione asseri potest, quod illa verba, *modo non fiant super calicem.* non præsupponunt consecrationem factam: nec Sacramentum perceptum: sicut præfatæ postcommuniones.

Nonagesimumprimum Miscellaneum.

1 *Missa sicca cur, quando, & quomodo coram infirmo dicenda.*
2 *Missæ vt maxima reuerentia exhibenda.*
3 *Sacramentum eucharistiæ omnium maximum maxima operans.*

1 VINTO etiam infertur vera itẽ esse illa quæ continet præfatus liber [c] de modo dicendi Missam siccam coram infirmo vel alio (quam varijs de causis dici posse præsupponit) in hæc verba, *Si aliquando accidat, quod quis infirmus, vel alius velit Missam audire, vbi non est Sacerdos ad Missam celebrandam dispositus: quia ipse eadem die celebrauit, vel ex alia legitima causa, poterit Sacerdos in Ecclesia, vel alio loco conuenienti, vt præmittitur huiusmodi Missam legere in omnibus, & per omnia pro vt superius de Missa nauali dictũ est, & non in ea sacramenta ostendere, etiam si illud in Ecclesia ibidem in loco suo sacro habeat paratum, propter periculum offensionis, ad laudem Saluatoris nostri.*

a c. primũ 12. q. 2. c. super eo. de vitu.
b vbi sup. lib. 4. ca. 1. n. 23. Rational. diuinorum. ofic.
c in dicta, 4. c. 19.

Circa

Universidad de Deusto
Biblioteca

2 Circa quod etiam aduertendum, quòd ratio quæ redditur in præfatis verbis, cur non debeat ostendi verum sacramentum, non videtur satis apta & efficax, & videtur posse reddi hæc aptior, quòd quędam irreuerentia videtur fieri tanto Sacramento educendo illud è custodia, ex leui causa, & tempore, & modo insolito: à quali omni irreuerentia, omnique specie eius, eo magis nos oportet fugere circa tangentia missam, quo illa magis omnia alia diuina officia præcellit, & maiorem deuotionem saltem de consilio requirit, vt diximus alibi, [a] quoque, vt habet concilium Viennense, [b] *In illa conficitur Sacramentum maius præcelsum, & memoriale mirabile, ac stupendum, delectabile, suaue, tutissimum, ac super omnia pretiosum. Quodque* vt alicubi [c] ait angelicus Doctor (de eodem bene meritus) *omnium sacramentorum est maximum. Quodque*, vt idem alibi [d] ait, *omnium miraculorum à Christo factorum est maximum. Quodque nullum sacramentum est eo salubrius, eoque purgantur peccata, virtutes augentur, & mens omnium spiritualium charismatum, abundantia impinguatur.* Per cuius vtinam memoriam ænigmaticam, ex parte obscuram viæ, sed veram, eandemque firma fide suffultam, perque vsum eius cernuis, venerabundisque animis frequentatum, ad omnino clarum patriæ intuitum eiusdem perueniamus, Amen.

a in enchiri. de orat. c. 2. n. 5.
b in cle. 5. de reli. & vene. sanct. tom. 2. c. 3. par. 9. 65. ar. 3.
d in sermone de Eucharistia hrevitate inserto.

Nonagesimumsecundum Miscellaneum.

1 *Indulgentiam ad quærendam forma seruanda.*
2 *Oratio trium dierum quæ melior oratione vnius diei.*
3 *Forma non suppletur pro æquipollens. & n. 4.*
4 *Conditio implenda in forma specifica.*
5 *Plus non continet minus, cum ratio est diuersa.*
6 *Oratio, & eleemosyna semel factæ, quæ valeant pro ter factis.*
7 *Statutum videtur, quod statuens rogatus statuisset.*

INTERROGATVS, an indulgentia iobelæa concessa à fœl. recor. Gregorio XIII. vt efficacius imploraremus diuinam clementiam, qua bellum Flandricum in gloriam suam, in augmentum fidei catholicæ, quæ Romana est, pacem tranquillitatemque totius Ecclesiæ Christianæ verteret, quærereturne ei, qui vno solo die pro præfata clementia Deum tantum oraret, quātum tribus diebus teneretur orare.

1 Respondeo primo, hanc quæstionem esse similem illi, quam me ante triduum dignatus fuit quidā summas Illustriss. (cui multis nominibus plurimum debeo) interrogare, scilicet, An præfatam indulgentiam quæreret is, qui vno solo die largiretur eleemosynam tantam, quanta facta tribus diebus sufficeret ad eam quærendam. Secundo respondeo vtramque quæstionem esse quotidianam, quippe quæ occurrit in omnibus fere Iobelæis in quibus, sicut in hoc conceditur indulgentia Iobelæa contritis & confessis, qui quarta, & sexta feriis, nec nō die sabbati ieiunauerint, & orationes deuote habuerint, & eleemosynas potentes, iuxta suam deuotionem largiti fuerint. Tertio quod pro vtriusque parte affirmāte facit primo, quod non refert quid de æquipollentibus fiat, [e] & oratio & eleemosyna factæ vno die eiusdem quantitatis, cuius sunt factæ tribus diebus videtur sibi mutuo æquipollere. Secundo facit, quod qui soluit plus videtur soluere minus: sicut promittens plus, videtur promittere minus. [f] At qui soluit ante diem videtur soluere plus, sicut qui petit ante diem, videtur petere plus, quam sibi debetur. [a] Ergo orationes habitæ, & eleemosynæ factæ, saltem primo die tantæ magnitudinis, quantæ tribus diebus factæ sufficerent, non solum satis, sed etiam plus quam satis, satisfaciunt.

2 Sed contrarium tenendum est. Tum quia seruanda est forma data ad indulgentiam quærendam: adeo quod non quæritur illa, nec vlla pars eius, nisi compleatur totum, quod indulgens ad eam quærendam requirit, vt efficaciter alibi [b] colligimus ex quadam Extrauaganti [c] Clementis vi. At forma quærēdi hoc Iobelæum habet: quod tribus diebus habeantur orationes, & fiant eleemosynæ. Ergo non sufficit vna die habere & facere illas. Tum quia concessio indulgentiæ restrictè intelligenda est, [d] quod in specie dixit quædam glos. recepta, [e] quam ad hoc alibi citamus. [f] Tum quia dispositio copulatiua ad fui veritatem requirit, vt omnes eius partes sint veræ. [g] Ergo ad hoc vt quis dicatur largitus esse eleemosynam quarta feria, Sexta, & Sabbato, non sufficit vt largiatur vna, vel duabus illarum. Tum quia, licet id quod est dandum, vel faciendum aliquo tempore possit fieri ante illud, quando tempus est adiectum in fauorem debitoris [h]: non tamen potest id fieri, quum est adiectum in fauorem alterius, [i] vt & nos post alios in hac ipsa materia orationis alibi [k] tradimus, asserentes quod pœnitens iussus ad recitandos Psalmos pœnitentiales septies, septem hebdomadis, non satisfacit dicendo illos septies in vna hebdomada si tempus non fuit adiectum in fauorem eius, vt leuius eos recitare posset: sed in fauorem animæ suæ, vt maiore tempore defleret peccata.

3 Et in casu proposito videri potest onus de faciendo eleemosynam tribus diebus, adiectum esse vt diutius & pluries bene operaretur. Tum quia conditio debet impleri in forma specifica, & non in æquipollenti, [l] quin & efficit, vt positum sub ea censeatur esse de forma substantiali actus, secundum Baldum, [m] quem inter alios sequitur Felinus. [n] Tum denique, quod nemo diceret sufficere ieiunare vno solo die tam austere proferendo cœnam in noctem, & tunc solum parum panis, & aquæ sumendo, quod esset tantum & maioris meriti, quam trium dierum ieiunium otio pipare sexta hora cœnantis.

Ad primum oppositorum respōderi potest primo, negando quod æquipolleant facere prædicta vno die, vel tribus per supra [o] adducta. Secundo respondetur, quod illi regulæ, *non refert quid de æquipollentibus fiat.* non est locus in dispositione conditionali, & aliis in quibus aliquid pro forma traditur, vel ratio diuersitatis aliud suadet. Et in proposito oratio & eleemosyna tribus diebus facienda, pro conditione & forma quærēdi Iobelæum traditur. Et ratio est diuersa: quia maioris meriti est ter tribus diebus orare, & eleemosynam facere, quam vna tantum die.

Ad secundum respondetur, quod illa regula, *Plus continet in se minus.* fallit in his quæ sunt de forma, & conditione substantiali, iuxta quandam gloss. P & doctores ibi, neque cum est ratio diuersa, vt notauit Decius post alios. [q] Et in casu proposito agitur de implendis iis, quæ dantur pro forma & conditione quærendi iobelæum, & non militat eadem ratio in implendis iis semel, quæ militat in implendis ter, vt prædictum est,

Ex quo infertur primo, quam vtilissimum fore,

e l. fin. ff. mādati. c. licet ex quadā. de testibus. l. 1. n. 3. si filiipulā. ff. de ver. oblig. & reg. plus & ca. cui pl' de regul. lib. 6.

vt parochi, & Concionatores huiusmodi Iobelæa promulgantes monerent præfata tria tribus diebus in eo expressis esse facienda: quoniam scio multos, partim per negligentiam, partim per incogitantiam omittere orationes, & eleemosynas vsque ad sabbatum.

Quamuis aliquando visum fuerit nobis id, quod & nunc videtur probabile, scilicet quod qui per probabilem ignorantiam, obliuionem, vel incogitantiam, siue inaduertentiam, absque alia culpa & negligentia omitteret orare, & eleemosynam facere vsque ad sabbatum, & tunc haberet orationem, & faceret eleemosynam notabiliter maiorem, quam tribus diebus facere tenebatur, ex quadam æquitate, & tacita indulgentis intentione quæreret illam; quia rem, quæ culpa caret in damnum vocari non conuenit [a]. Et quia quædam glossa singularis & recep. [b] dixit pro tacite statuto habendum id quod verisimiliter statuturum fuisset, si ab statuente quæsitum fuisset: & verisimile est Papam, si de hoc casu interrogatus fuisset, ita pro sua maxima pietate, & æquitate responsurum.

a Lnam quidem. ff. de bon. libertō. c. dodum. de præb. li. 6.

Nonagesimumtertium Miscellaneum.

1 *Absolutio à reseruatis facta per Confessarium, virtute Iobelæi electum, an valeat, si reliqua ad quærendum illud requisita non fiant.*
2 *Confiteri bis idem peccatum nemo cogitur.*
3 *Absolutio Sacramentalis non debet esse conditionalis.*
4 *Confessio facta excommunicato, quæ non valet.*

1 CIRCA idem iobelæum, quod in proximo miscellaneo meminimus, occurrit altera quæstio noua grauior, quam præcedens cuidam Confessario perpio, perdocto, perque celebri Concionatori de quodam, qui firmiter proponens quærere illud die Dominica sequenti, cum animo firmo faciendi omnia ad quærendum Iobelæum requisita vere contritus confessus fuit feria secunda generaliter omnia totius vitæ suæ peccata, etiam reseruata, à quibus fuit absolutus à Confessario, virtute Iobelæi electo, qui postquam ieiunauit feria quarta, non curauit ieiunare, nec orare, nec largiri eleemosynam feria sexta, & sabbato, neque communicare die Dominica, An Confessio reseruatorum; & absolutio ab eis facta valeant? ita quod non obligetur iterum illa confiteri, neque eorum absolutionem aliam quærere? Et quidem pro parte negante facit primo, quod vt supra dictum est [c], nulla indulgentia, nec pars eius, quæritur alicui antequam faciat omnia, quæ requiruntur ad eam quærendam; etiam si bonam partem eius fecerit, per quandam extrauagantem Clementis VI. [d], alibi à nobis ad verbum relatam [e], ex qua id efficaciter collegimus [f], & aliis fundamentis muniuimus.

Secundo, quod intentio S. D. N. videtur esse, vt Confessarius absoluat à reseruatis sub conditione, si fecerit requisita ad Iobelæum quærendum: & actus agentis non operatur vltra intentionem eius [g].

Tertio facit, quod alioquin daretur occasio fraudis, qua quis posset virtute Iobelæi absolui ab omnibus censuris reseruatis S. Sedi Apostolicæ, nil curando de Iobelæo quærendo: posset enim quis confiteri, & absolui feria secunda, vel tertia hebdomadæ, in cuius Dominica sequente per sacram communionem quærendum est Iobelæum, & nihil præterea curaret de Iobelæo quærendo, & ita maneret absolutus à reseruatis, antequam communicaret, aut vllam orationem, aut eleemosynam faceret. quod videretur absurdum, & ita non dicendum [a].

2 Quibus tamen non obstantibus, pars affirmatiua, nempe quòd absolutio valeat, & confessio non sit iteranda tenenda est. Tum quia qui semel confitetur legitime peccata sua, & absoluitur, non tenetur illa iterum confiteri iure naturali, nec diuino, nec Canonico communi; imo nulla lege humana posset constitui, vt quis absque consensu suo obligetur ad confitendum bis idem peccatum, vt post S. Thomam [b], & alios [c], alibi [d] tradidimus. At is, de quo quæritur legitime fuit semel confessus peccata reseruata, & legitime absolutus. Ergo non tenetur iterum confiteri. Tum quia præfatus pœnitens, si feciſſet omnia ad Iobelæum quærendum requisita, vel obiret mortem ante diem Dominicum, iudicaretur absolutus, etiam quoad reseruata, & non per aliam absolutionem. Ergo illa absolutio fuit valida, etiam quo ad reseruata. Tum quia S. D. N. requirit ieiunium, & eleemosynam, & orationem, tanquam præambula Iobelæi, ad confessionem & absolutionem peccatorum. At ieiunium, oratio, & eleemosyna facta valent, etiam non consecuto Iobelæo. Ergo etiam confessio & absolutio reseruatorum valebunt, eo non consecuto [e].

Ad primum argumentum in oppositum formatum respondetur, quod procedit à separatis, & ideo non valet [f]. Aliud enim est indulgentia quærenda, de qua sumitur argumentum; aliud confessio legitima, quæ est quoddam præambulum, ad eam quærendam requisitum, & potest, imo debet esse legitima.

3 Ad secundum autem argumentum respondetur, negando intentionem Papæ fuisse concedere Confessariis eligendis potestatem absoluendi sub conditione, si facerent omnia requisita ad quærendum Iobelæum, & non alias. Tum quia nihil tale habetur in Bulla, imo per eam fit potestas absoluendi absolute. Tum quia, nullum mandatum generale extenditur ad delicta [g]. At Confessarius, qui absoluit sacramentaliter sub conditione rei futuræ delinquit; quia absolutio esset incerta, & in pendenti, vt post S. Antoninum tradidimus pridem [h], & postea [i]: ergo non fuit intentio S. Sanctitatis, vt confessarij absoluerent conditionaliter.

4 Ad tertium respondetur negando, quod per hoc daretur occasio delinquendi & fraudandi fructum Iobelæi illis, qui nolent aliud, quàm absolutionem à reseruatis: quia nos loquimur de illo, qui vere contritus, & cum proposito firmo quærendi Iobelæum, & faciendi omnia in id requisita, legitime confitetur. Et qui tali fraude vteretur non esset legitime confessus, nec absolutus à reseruatis, neque à non reseruatis: quia confessio sua non esset integra. eo quod peccatum illud animi fraudandi admissum, taceret; sicut in simili tradidimus alibi [k], quod licet confessio ab excommunicato facta, & absolutio ei data valeant, si ignorat, vel non aduertit se esse excommunicatum, neque excommunicato non licere suscipere sacramentum, non tamen valent, si fiant ei hoc scienti, & aduertenti: quia non pœnitet, nec confitetur integre,

e Arg. l. 1. l. fod. ff. Ad l. Aquiliā. c. dodum. de l. de elect. f l. Papinianus. ff. de minoribus.

g l. procurator ff. de cōsti. indebiti. c. t. de iureiur. li. 6.

h cap. 1. in principio n. 62. de pœnit. dist. 6. i in Manu. Confess. c. 26. n. 12.

k in Man. Confessar. 9. n. 4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

eo quod non pœnitet eum peccati, quod in hoc committit, nec confitetur illud.

Nonagesimumquartum Miscellaneum.

1 *Iobelæum hoc, vt impotens ieiunare, quærat.*
2 *Iobelæum impeditus facere, vt quærit.*

1 POst præcedens miscellaneum prælo mandatum tria quotidiana interrogor à quodam sacerdote admodum Reuerendo, primum an præfatum iobelæum quæsierit messor, vel alius operarius, qui operando non potuit ieiunare tribus diebus in bullis iobelæi præscriptis, cætera tamen omnia requisita impleuit. Ad quod primum respondeo, quod pro parte negatiua, scilicet quod non quæsierit, facit primo, quod qui de duobus propositis alterum concedit, alterum negare videtur [2]. At Bulla huius Iobelæi excusat expresse ab obligatione largiendi Eleemosynam illum, qui eam facere nequit: nihil autem ait de non potente ieiunare. Ergo videtur illum non excusare. Secundo, quod (vt in proximo Miscellaneo probauimus) non quærit quis indulgentiam, qui omnia quæ ad eam quærendam requiruntur, non implet, etiam si iusto impedimento aliquid eorum omittat, vt alibi [b] probamus per extrauagantem, Vnigenitus. Tertio, quod non dicitur impeditus, qui potest tollere impedimentum [c]; at messor, & alius operarius, licet non posset ieiunare operando, potest tamen id facere non operando, & ita potest tollere impedimentum ieiunij, ac consequenter ieiunare.

2 Pro parte autem affirmatiua facit primo, quod fortius, aut saltem æque obligat quem ad ieiunandum præceptum Ecclesiæ, ac Bulla hæc: & operarius qui ob iustam necessitatem operatur opus, quod operando ieiunare nequit excusatur à ieiunio Ecclesiæ præcepto, vt post alios tradimus [d]. Ergo etiam excusabitur à ieiunio huius Bullæ. Secundo quòd de similibus idem est iudicandum [e]. ar impotens facere eleemosynam, excusatur ab ea facienda per ipsammet Bullam. Ergo etiam non potens ieiunare excusabitur à ieiuniis, cum quoad hoc illa duo sint similia. Tertio, quod licet non quærat in dubio indulgentiam is, qui non implet omnia ad eam quærendã requisita, etiam si ob impedimentum iustum omittat: quærit tamen quando expresse excusatur ab eis faciendis iuste impeditus, vt præfata Extrauagans Vnigenitus [f] probat, & nos alibi [g] annotauimus, & præfatus Gregor. XIII. expresse concedit [h], vt impediti morbo, vel alio iusto impedimento facere requisita ad hanc indulgentiam; quærant eam faciendo pro illis alia, in quæ Confessarij commutauerint illa: & in claris non est locus coniecturis [i]. Itaque ad quæstionem propositam resolute dicendum est, quod messor, vel alius operarius, de quo quæritur si propter iustam necessitatem alendi, & sustentandi se, vel vxorem, aut familiam suam, quam tenetur alere, omisit ieiunare præfatos dies, sed fecit alia, in quæ Confessarius suus illa ieiunia ei commutauit, quæsiuit indulgentiam, & non alias.

Ad primum oppositorum respondemus, quod illud vulgatum, qui de vno dicit, de alio negare videtur, intelligendum est de alio dissimili, & non de alio simili: vt singulariter annotauit Dominicus [k]. Ad secundum respondeo, quod assumptum in eo intelligendum est in casu dubio, & non in claro, vt proxime dictum fuit. Ad tertium, quod nostra responsio agit de operatio operante propter iustam necessitatem, qui licet potentia siue possibilitate logica dicatur posse ieiunare: possibilitate tamen morali iuste dicitur non posse ieiunare [a].

Inter impotentem autem ieiunare, & inter impotentem largiri eleemosynam, videtur quoad hoc Iobelæum id interesse, quod ille non quærit illud, nisi faciat id, in quod Confessarius ieiunium commutauerit, hic autem sic; quoniam solum potentem largiri eleemosynam obligat ad illam, & ita impotens non tenetur ad eam, nec consequenter ad aliud in quod illa commutetur: ad ieiunium autem obligat omnes, ad quod (vt supra dictum est) non excusaret impedimentum etiam iustum, nisi in Bulla exprimeretur. Exprimitur autem vt excuset, dummodo fiat id in quod à confessario commutabitur, & ita id est faciendum.

Nonagesimumquintum Miscellaneum.

1 *Iobelæum hoc an quærat confessus mane Dominicæ.*
2 *Legem seruare videtur seruans finem eius, licet medium statutum non principaliter propter se, sed propter finem non seruet.*

1 SEcvndvm, quod me præfatus admodum Reuerendus Confessarius in proximo miscell. citatus interrogauit, est, an prædictam indulgentiam Iobelæum quæsierit is, qui non fuit confessus intra hebdomadam vsque ad mane Dominicæ, in qua debebat communicare; tunc autem sic & postea communicauit, & antea cætera omnia per bullam requisita adimpleuit. Ad quod respondetur primo, quod pro parte negante facit primo, quod bulla requirit, vt confessio fiat in hebdomada præcedente Dominicam communionis, & is non fuit intra illam confessus, ac consequenter non impleuit omnia requisita per Bullam. Quod tamen oportet facere ad indulgentiam quærendam, vt supra dictum est [b].

Secundo, quòd multo melius est confiteri ante præfatas orationes, eleemosynas, & ieiunia requisita, quam postea; cum illa facta in statu gratiæ, sint multo gratiora Deo, & habiliora ad obtinendum id, propter quod Iobelæum conceditur, & Confessio sacramentalis, actu peracta, est de præcipuis mediis ad illum statum quærendum, secundum omnes, per multa alibi à nobis tradita [c].

2 Pars tamen affirmatiua, scilicet quòd is, de quo quæritur, consequutus fuerit præfatam indulgentiam, videtur tenenda. Tum quia is, qui seruat finem, ad quem aliquid non propter se principaliter, sed propter illum finem, tanquam medium constituitur, satis videtur seruare constitutum; licet illud non faciat, vt Panorm. colligit ex quodam canone Concilij generalis [d], quem sequitur ibi Aretinus, & late confirmat Felinus, & licet Decius contra id argumentetur: tandem tamen ait saluari posse dictum Panormitani quoad forum conscientiæ, vt procedat iuxta illud dictum Innocen. celeberrimum in alio canone [e] eiusdem Concilij, videlicet quòd electio prælati facta non seruata forma, & solennitate iure humano statuta, valet quoad forum conscientiæ; si iuxta ius naturale maior pars vere consensit in electum. Et in casu nostro agimus de re fori cõscientiæ, & in quo iubetur fieri confessio intra hebdomadam non principaliter propter ipsam; sed ad finem iuste sumendi Eucharistiam, quam non licet sumere etiam verissime contrito, non præmissa confessione actuali peccati mortiferi, iuxta quandam glossam singularem [a] redactam in canonem à Concilio Tridentino [b]. Ergo satis seruat ordinem Bullæ, qui ante communionem tempore apto habendam fuerit confessus. Tum quia nemo negabit sufficere confiteri feria Quinta, Sexta, & Sabbato etiam in eius nocte vna quarta horæ ante dimidiatam noctem, & durum videbitur ei qui hoc confitebitur, negare quòd satisfaciat, qui vna quarta horę post eam dimidiatam confiteretur: & qua ratione defendi potest, sufficere confiteri vna quarta horæ post dimidiatam noctem, eadem potest defendi sufficere confiteri post vnam horam, & tres, & quatuor, & plures, dummodo id fiat ante communionem opportuno tempore sumendam [c]. Tum quia falsum est dicere intentionis præfati Gregorij XIII. fuisse obligare ad confitendum ante ieiunia, orationes, & eleemosynas faciendas: alioqui enim non sufficeret confiteri, etiam intra hebdomadam feria Quinta, & Sexta, & minus Sabbato post illa facta, quod est absurdũ, & contra omniũ praxim. Ergo non est dicendum [d]. Et ita vidimus consultum, & seruatum in Hispaniis ante quadraginta annos in casu Iobelæi huic simili.

Ad oppositа responderi potest, quod satis confitetur intra hebdomadam præcedentem, quo ad hunc effectum, qui confitetur manè Dominicæ ante Communionem per rationes prædictas; cum confessio requiratur non principaliter propter se, sed tanquam medium ad finem iuste sumendi sacramentum Eucharistiæ, ad quod sufficit confessio mane Dominicæ ante illius sumptionem facta.

Nonagesimumsextum Miscellaneum.

1 *Iobelæum hoc an quærat, qui processioni non interest.*

1 AD tertivm quæsitum, quod me interrogauit Confessarius in miscellaneo 89. relatus, scilicet, an præfatam indulgentiam iobelæam quærat is, qui omnia impleuit, præterquam quod supplicationibus, siue processionibus in bulla fieri iussis non interfuit, respondeo affirmatiue, quod sic: quia non est necesse interesse supplicationibus, siue processionibus per bullam haberi iussis: nam licet præfatus Gregorius XIII. iusserit eas fieri, & desiderauerit, vt frequentissimo comitatu fierent: non tamen præcepit, vt omnes iobelæum quæsituri interessent eis, sed solum, vt ad eas inuitarentur, & inuitatio, hortatio, & rogatio non inducunt præceptum, sed consilium tantum faciendi ea in quæ inuitantur, & rogantur [e].

Nonagesimumseptimum Miscellaneum.

1 *Beneficium an liceat acceptare nescienti recitare.*
2 *Beneficium licebat olim pueris acceptare, nunc autem minimè.*
3 *Munus per se exercendum non capiat nesciens illud exercere.*

3 *Beneficium non quæritur per collationem, ante acceptationem.*

1 ANte paucos dies interrogati, An liceat ei, qui non callet artem, siue modum recitandi legitimè horas canonicas, suscipere beneficium Ecclesiasticum, & cõpetere illud cum aliis competentibus, & concurrentibus, quum per concursum est conferendum? Respondemus, quòd à parte affirmante stat primò, quod olim ante sacrum Concilium Triden. [a] passim conferebantur beneficia simplicia pueris infantiam, siue ætatem septem annorum egressis, qui nesciebant recitare illas, imo ignorabant quot, & quæ essent illæ. Secundò, quod vsus ille non erat Canonico iuri contrarius; imo consentaneus iuxta resolutionem communem Panormitani, & aliorum [b], pro qua est per locum ab speciali regula Cancellariæ Innoc. VIII. quatenus specialiter requirit ætatem quatuordecim annorum ad canonicatum ecclesiæ cathedralis, & decem annorum ad canonicatum ecclesiæ Collegiatæ, adiuncta glossa, quæ definit rationes, portiones, & præbendas, quæ non essent Canonicales, posse conferri maiori septem annorum, non obstante illa regula, quæ ad solos Canonicatus præscribit illa tempora: immo, quod mortuo Papa (quia per eius mortem cessant regulæ Cancellariæ per procemium earum) posset Ordinarius conferre prædictos canonicatus maioribus septem annorum. Tertio, quòd etiam post præfatum Concilium frequenter conferuntur beneficia etiam doctis, qui vix vnquam acceperunt in manibus breuiaria. Quarto, quòd etiam Magisterium, Doctoratus, & alia munera Minerualia conferuntur iis, qui vix salutarunt à limine facultates illas quarum docendarum præfata munera conferuntur eis. Quinto, quòd etiam officia Romana scriptorum, & quædam alia tam Ecclesiastica, quàm secularia vbique gentium donantur viris Bullas Apostolicas nescientibus scribere, & nescientibus illa exercere. Sexto, quòd tam circa spiritualia, quàm temporalia videntur abrogare leges illæ, quibus vetamur fungi muneribus, quorum exercitium ignoramus. Septimo, quòd accipiens beneficium non videtur teneri ad recitandas præfatas horas intra primum semestre, cum nec per Concilium Lateranen. [c] nec per Pium V. in Extrauag. [d] ex proximo Lateran. cogant beneficiarios omittentes illas primo semestri restituere fructus illius temporis.

2 Quibus tamen non obstantibus contrarium est dicendum. Tum quia lex naturalis, diuina, & humana habet, ne quis suscipiat munus, exercendum statim necessario per semetipsum, quod nescit exercere: quia vult se obligare ad impossibile, cum ad faciendum aliquid bene requirantur potestas, & scientia [e], & est per se notum. Tum quia id præsupponit Gregorius [f] in quodã capitulo, cuius glossa [g] citat illud Horatij [h].

Sumite materiam vestris, qui scribitis, æquam
Viribus, & versate diu, quid ferre, &c.

cui concordat Caius Iureconsultus [i], & illud A. Persij [k].

Publica lex hominum, naturaque continet hoc fas,
Vt teneat vetitos inscitia debilis actus.
Dilue elleborum, certo compescere puncto
Nescius examen, vetat hoc natura medendi.
Nauim si poscat sibi peronatus arator
Luciferi rudis, exclamet Me ignorante periisse
Frontem de vobis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Clem. 1. de Magistris.

Fum quia glossa quędam singularis [a] recepta, ait peccare qui indignus accipit honorem Magisterij, vel Doctoratus.

Ad oppositа vero pro parte affirmante adducta responderi potest ad duo quidem priora, quòd procedunt à separatis, & ita inualide [b]: aliud enim est acceptari beneficium à puero, quod antiqua iura permittebant; aliud est acceptare beneficium ab ignorante recitare, quod nulla lege permittitur: multi enim pueri sciunt recitare, quorum de numero etiam ipse fui, qui à nono ætatis meæ anno (in quo mihi quoddam beneficiolum simplex collatum fuit) eas in hunc vsque 95. (gratia Deo) recito. Sed sanctissime prudentissimeque præfatum Concilium prouidit, ne vllum beneficium quamlibet simplex vlli puero ante decimumquartum annum conferatur; quandoquidem adeo difficile est puero bene recitare, vt nulla in re videar mihi adeo senì, & exercitato, etiam nunc frequentius peccare, quàm in eis non bene recitandis. Et vix me vllius rei magis pœnitet, quàm acceptasse beneficium in tam puerili ætate.

b l. Papinianus. ff. de Minoribus.

Ad tertium, & quartum respondetur, non quod fit, sed quod fieri debet esse faciendum [c].

c Inemo. C. de sent. & interloquu. omn. iudicum. & c. cum quæ de electione.

Ad quintum, quòd officia scriptorum, & quædam alia similia tam ecclesiastica, quàm secularia non habent onus exercēdi ea per semetipsum; sed per se, vel per alium ad id idoneum: beneficia vero habeat onus dicendi præfatas horas per ipsosmet beneficiarios secundum omnes per alibi à nobis tradita [d].

d In Enchir. siue man. de orat. c. 7.

Ad sextum respondetur, quod lex præfata, quæ vetat ne quis fungatur munere habente onus, quod statim & necessario est subeundum per ipsummet suscipientem illud, si nescit eo fungi, non solum est humana, sed etiam naturalis, & diuina per supradicta; & ideo nullo vsu abrogari potest [e]: quamuis enim lege, consuetudine, vel dispensatione fieri possit, quod quis accipiat munus cum onere, quod per se subire nequit, cum facultate illud exercendi per alium; non tamen fieri potest, vt quis iuste accipiat munus cum onere necessario exercendi per semetipsum, si nescit per se illud exercere: quia cum hæc sibi repugnent, non possent simul licere [f]. Et vt prædictum est, beneficia habent annexum onus recitandi horas Canonicas statim, & necessario subeundum per ipsosmet beneficiarios.

e c. quæ ea tra. 8. dist. c. fin. cum annot. ei p omnes. de consuet.

f l. vbi repugnantia. ff. de reg. Iur. & c. fo licitudine. de appellationibus.

Ad septimum respondetur, quòd etiã vt duo priora procedit à separatis, & ita male [g]; aliud enim est non teneri ad restituendum fructus, quod allegata in eo assumunt, aliud non teneri ad recitandum, quod in eo concluditur. Et præfatus Pius expresse determinat in præfata Extrauag. quòd omittens horas in primo semestri, licet non teneatur restituere fructus: grauiter tamen peccat, per quod mense proximo quendam ab hoc errore auertimus.

g l. Papinianus. ff. de minoribus ea ad auctentig. de desist.

3 Limitanda tamen est hæc conclusio ita, vt non includat eos, qui tali sunt ingenio, & taliter sciunt legere, & talem Magistrorum, vel sociorum opportunitatem habent, quod probabiliter credunt, quod poterunt legitime recitare statim post acceptatum beneficium sibi collatum, & proponunt firmiter hoc facere simul ac illud acceptauerint: quia fundamenta eius, nihil contra eos concludunt. Memini autem consuluisse pridem cuidam, vt beneficij collati sibi acceptationem differret, quantum iustè posset, vt interim disceret recitare, & quædã alia facere ad sanctè acceptandum illud conuenientia; cum enim per solam collationẽ collatoris nõ quæratur ius collatario ante suam acceptationem [a], non erat obligatus ad recitandum ante illam, & eam iuste potuit sine vllius iniuria in illo casu differre, quod ipsum etiam hodie consulerem aliis similis conditionis clericis.

a Inuenta quia. ff. de Orig. iurisdict. accessorij. de priuilegijs. & c. ex literis. 10. de fide instrum.

Nonagesimumoctauum Miscellaneum.

1 *Horarum pronunciatio mala, hæc damna importat.*
2 *Præcepto dicendi horas, quis eas maledicens, satisfacit.*

QVONIAM quidam vir Deo deuotus, mihi maximè amicus interrogauit me, quomodo posset mouere se ad deuotè orandum, operæpretium me facturum arbitrot, si accepta ex contentis in Miscellaneo proximo occasione omnes nos beneficiarios (præsertim recitandis horis canonicis nouitios, & eos qui fiunt beneficiarij antequam nouerint recitare illas, & plus, forte, potius ob fructus, & reditus eorum, quàm ob dicenda, & facienda officia diuina eis adiuncta, quæ-runt, & accipiunt) admonuero tria in his tribus postremis miscellaneis, quibus nos incitemur ad bene fructuoseque pronunciandas horas canonicas (genus orandi omnium optimum) nobis, ac omnibus ordine sacro initiatis, religioneque sacra obuinctis, munus maximè commendatum, præcipuum [b], & præceptum.

b Per ea. dist. & c. ex literis. de Magistris. quæ refert. Nauar. in Manual. cap. 22. n. 20.

1 Primum est frequenter, & serio considerare, habereque alta mente repostum, quot, & quanta mala incurrimus, qui male recitamus horas canonicas. Primo quidem quod multi magnam partem fructus, laboris, temporis, & verborum; quæ insumimus in recitando perdimus. Secundo, quod non satisfacimus præcepto de dicendis illis, qui pronunciamus illas sine proposito actuali, siue expresso, aut virtuali siue tacito debite illis attendendi, & satisfaciendi obligationi, vt alibi [c] probamus, declarando quod dicatur propositum huiusmodi actuale, vel virtuale. Neque qui incipimus eas pronũciare cum tali proposito, sed in prosequutione mutamus illud actu, siue expresse, aut virtute, siue tacite. quod quando contingit etiam alibi [d] explicamus. Præterea, quod qui hæc duo, vel alterum horum facimus perdimus fructus beneficiorum, pro rata temporis, quo id facimus. Quarto, quod amittimus gratiam Dei, aut omittimus quærere illam, quam bene recitando potuissemus consequi, quæ perditio multo maior est, quàm perditio totius mundi, vt testatur Dominus apud Matth. [e] Quinto, quòd nouum peccatum mortiferum, quod est omnium malorum maximum [f], incurrimus, vt alibi [g] declaramus. Sexto, quòd etiam cùm notabilem partem illarum omittimus hæc mala incurrimus (qualem multi, qui sunt in recitando nouitij frequenter omittere solent.) Septimo quòd qui pronũtiamus horas in statu peccati mortiferi, etiamsi eas bene moraliter pronunciauerimus: perdimus tamen, aut certe omittimus quærere gratiã Dei, quam vel cuius augmentum quæsiuissemus, si eas in statu gratiæ pronunciassemus, vt alibi [h] latius tradimus post S. Thomam [i] & alios ibi relatos.

c In Enchir. vbi supra. n. 18. Nauar.

d Nauar. in Manual. cap. 22. n. 20.

e Matth. 12. Quicunque blasphemauerit in Spiritum sanctum, non habebit remissionem in æternum. Marc. 3. Qui autem blasphemauerit in Spiritum sanctum, non habet remissionem in æternum, sed reus erit æterni delicti.

f Nauar. in Manual. cap. 22. n. 20. & 21. Sotus. in 4. dist. 21. q. 2. art. 2. concl. 4. Caiet. 2. 2. q. 154. art. 6. Ioan. de Medina. de Restitut. q. 1. de Restitut. in 2. 2. Ioan. de Lugo. de Iustitia. disp. 35. n. 1. Ioan. de Salas. 1. 2. tract. 3. de Legibus. disp. 15. sect. 4. n. 44.

g In Enchir. vbi supra. n. 18.

h In Enchir. vbi supra. n. 19. Nauar. in Manual. cap. 22. n. 20. & 21.

i 2. 2. q. 83. art. 15. ad 3. 1. 2. q. 114. art. 9. ad 3. 3. p. q. 79. art. 1. ad 1. 3. p. q. 89. art. 1. ad 3. 4. dist. 15. q. 4. art. 3. q. 1. ad 4. 4. dist. 21. q. 2. art. 2. concl. 4. Caiet. 2. 2. q. 83. art. 15. Sotus. in 4. dist. 15. q. 4. art. 3. Ioan. de Medina. de Restitut. q. 1. de Restitut. in 2. 2. Ioan. de Lugo. de Iustitia. disp. 35. n. 1. Ioan. de Salas. 1. 2. tract. 3. de Legibus. disp. 15. sect. 4. n. 44.

2 Quare meminisse debemus omnes tantum fere nos debere curare, vt eas pronunciemus in statu gra-

tiæ, quantum benè ac integre, ne tam pulchrum lucrum amittamus. Octauo, quòd qui eas peccando venialiter pronunciamus, etiamsi in statu gratiæ id fecerimus, tantum tamen gratiæ Dei quærere omittimus, quantum si in statu peccati mortiferi eas pronunciaremus, vt alibi declaramus [a]. Nono, quod à fortiori prædictam gratiam quærere omittimus, qui eas mortaliter peccando, pronunciamus: quamuis tam hi, quàm illi qui venialiter peccando id facimus, satisfacimus præcepto de dicendis horis, & à nouo peccato omissionis illarum excusamur, si nullo alio respectu eas peruerse dicamus per alibi tradita [b].

a In Miscell. 25.

Nonagesimumnonum Miscellaneum.

1 *Horas Canonicas, qui sapienter psallit.*
2 *Orans sapienter quæ lucra facit.*

1 SECVNDVM autem de tribus, quæ in proximo Miscellaneo admonuimus posse nos inuitari ad bene dicendum horas canonicas, est iuxta monita Prophetæ [c] sapienter psallere, & pronunciare. Psallit autem sapienter ille (secundum varias expositiones [d]) qui psallit intelligenter, discrete, deuote, sapide & grate. Intelligenter autem psallit, qui non ore tantum, sed etiam mente id facit, iuxta illud cuiusdam glossæ [e],

Non musica cordula; sed cor:
Non clamor; sed amor clamat in aure Dei.

suffultum authoritate Apostoli, Hieronymi, Gregorij, & aliorum, quos alibi [f] ad id citamus. Discrete vero psallit, qui ordine, tempore, & loco ab Ecclesia statutis id facit, vt alibi [g] significamus. Deuote autem, qui voluntate famulandi, & placendi Deo id facit, iuxta alibi dicta [h]. Sapide vero is, cui sua sapit oratio, hoc est quem delectat memoria Dei, & diuinorum quæ pronunciat, iuxta illud, *Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui* [i]. & illud psalmi [k], *In meditatione mea exardescet ignis.* nempe amoris, & sanctæ voluptatis ex eo nascentis. Porro ille psallit grate, cuius oratio Deo sapit, & est ei grata, id est facta in statu gratiæ, bene moraliter absque vllius circunstantiæ ad bonitatem actus necessariæ defectu & excessu, iuxta ea quæ alibi [l] diximus.

b In Enchir. vbi supra. n. 18. Nauar. in Manual. cap. 22. n. 20. & 21.

c Psalm. 46. Psallite sapienter. Psalmos quis sapienter, & quis insipienter psallit.

d Nauar. in Manual. cap. 22. n. 20. & 21. Sotus. in 4. dist. 21. q. 2. art. 2. concl. 4. Caiet. 2. 2. q. 154. art. 6. Ioan. de Medina. de Restitut. q. 1. de Restitut. in 2. 2. Ioan. de Lugo. de Iustitia. disp. 35. n. 1. Ioan. de Salas. 1. 2. tract. 3. de Legibus. disp. 15. sect. 4. n. 44.

e Aug. in Psal. 98. Non clamor; sed amor clamat in aure Dei. Hieron. ad Eustoch. de custod. virg. Non vox; sed cor. Aug. in Psal. 140. Non vox; sed affectus. Aug. in Psal. 118. Non vox; sed cor. Aug. in Psal. 37. Non vox; sed affectus. Aug. in Psal. 6. Non vox; sed affectus. Aug. in Psal. 76. Non vox; sed affectus. Aug. in Psal. 129. Non vox; sed affectus. Aug. in Psal. 141. Non vox; sed affectus. Aug. in Psal. 85. Non vox; sed affectus. Aug. in Psal. 37. Non vox; sed affectus. Aug. in Psal. 6. Non vox; sed affectus. Aug. in Psal. 76. Non vox; sed affectus. Aug. in Psal. 129. Non vox; sed affectus. Aug. in Psal. 141. Non vox; sed affectus. Aug. in Psal. 85. Non vox; sed affectus.

f Nauar. in Manual. cap. 22. n. 20. & 21. Sotus. in 4. dist. 21. q. 2. art. 2. concl. 4. Caiet. 2. 2. q. 154. art. 6. Ioan. de Medina. de Restitut. q. 1. de Restitut. in 2. 2. Ioan. de Lugo. de Iustitia. disp. 35. n. 1. Ioan. de Salas. 1. 2. tract. 3. de Legibus. disp. 15. sect. 4. n. 44.

g In Enchir. vbi supra. n. 18. Nauar. in Manual. cap. 22. n. 20. & 21.

h In Enchir. vbi supra. n. 19. Nauar. in Manual. cap. 22. n. 20. & 21.

i Psalm. 36. Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui.

k Psalm. 38. In meditatione mea exardescet ignis.

l In Enchir. vbi supra. n. 18. Nauar. in Manual. cap. 22. n. 20. & 21.

Admoneamur igitur hunc modum pronunciandi, & psallendi horas Canonicas, quo auertamus à nobis damna eorum, qui (vt ait Augustinus [m]) absque intellectu, vt equus & mulus, ore solo psallunt, & dant (vt quidam ait) sine mente sonum, vel quod est peius, cum alicuius circunstantiæ defectu vel excessu peccando venialiter, vel (quod est horrendum) offendendo mortaliter, simul vt quæramus grandia illa lucra gratiæ gratum facientis, charitatis, amoris diuini, & serenitatis mentis, eiusdémque consolationis, voluptatis, & gaudij, ea, vt plurimum consequentium.

m Aug. in Psal. 32. Psallite ei in vocibus, & organis. Psallite ei in vocibus, & organis. Psallite ei in vocibus, & organis.

Centesimum Miscellaneum.

1 *Horas ad sapienter pronunciandum vna via facilis.*
1 *Pater noster, & Aue Maria dicendi attente consuetudo quam vtilis.*
2 *Deus in adutorium, Gloria patri, & Salue dicendi attente consuetudo quam vtilis.*

1 TERTIVM de tribus, quæ nos ad deuote recitandum monere posse diximus in miscellaneo 93. est consuescere ad pronunciandum quotidie vnum Pater noster mane, & vnũ Aue Maria vesperi, modo sequenti.

Dicturus mane Pater noster, præconcipiat mente iuxta supradicta [a], mente reuerenti & humili Deum omnipotentem, vbique præsentem, & preces nostras vbique audire dignantem: & continuo reuerenter, & amanter alloquatur eum vti præsentem, & benigne auscultantem verbis vnius Pater noster, attendens solum ad eius verba, vel ad eorum significata, vel ad ipsummet Deum sic conceptum, sine mentis ad alia euagatione quoad eius fieri poterit.

a In Miscell. 25.

Dicturus autem vesperi Aue Maria, imaginetur glorioſissimam Virginem Matrem angelicam salutationem audientem, aut puerum Iesum in vlnis reuerenter, & amanter gestantem, aut in cœlis glorioſissime regnantem, aut aliquid aliud de supradictis [b] agentem, & preces nostras audire dignantem; & continuo eam ita imaginatam verbis vnius Aue Maria reuerenter, & amanter alloquatur, attendendo solum ad ipsam eandem, & ad præfatorum verborum significata, sine mentis ad alia euagatione, quoad eius fieri poterit.

b In Miscell. 56.

2 Et cum aliquanto tempore hæc fecerit, consuetudinemque facile id faciendi, quæsierit, nitatur aliquanto alio tempore alloqui quotidie mane semel Deum præconcæptum, vt omnipotentem, vbique præsentem, & nostras preces audire dignantem per verba illius versiculi (alibi [c] à nobis valde dilatati) *Deus in adiutorium meum intende, Domine ad adiuuandum me festina.* & per verba illa alterius nunquam non reuerendi, & non suspiciendi [d], *Gloria patri, & filio, & spiritui sancto.* attendens solum ad eum, à quo petit adiutorium, & cui gloriam impendit, & ad significata verborum, quibus id facit, sine mentis ad alia euagatione, quoad eius fieri poterit. Vesperi autem saluter & oret piissimam Virginem Matrem (vti prædictum est imaginatam) verbis totius Salue Regina, vel saltem harum duarum partium, *Salue regina Mater misericordiæ, vita, dulcedo, & spes nostra salue. Et Iesum benedictum fructum ventris tui, nobis post hoc exilium ostende.* attendens solum ad eam ipsam, & significata verborum, quibus eam salutat, & orat, sine mentis ad alia euagatione, quoad eius fieri poterit.

c In Enchir. siue Manuali de Oratio. c. 19. à n. 4. d Per tradita in Enchirid. de Oratio c. 19 n. 49. & 50.

Qua duplici consuetudine, qui nos muniuerimus, hæc saltem sequentia sequemur. Primum, quòd non tantum offendemus Deum Optim. Maxim. eiusque pientissimam Virginem Matrem, quantum olim offendebamus quidam pronunciando prædicta. Quæ cum intelligentius, attentius, reuerentius, deuotiusque, quam alia multa pronunciari debuissent; minus tamen intelligenter, minus attente, minusque reuerenter, & deuote, magisque festine, quam illa alia quasi contemptim pronunciabamus; & consequenter saltem venialiter peccando, quæ maxima iactura erat per prædicta [e].

e In Miscell. 53.

Secundum, quòd modestius, grauius, intelligentius & reuerentius inchoabimus, & finiemus præfatas horas Canonicas, cum illæ fere omnes per prædicta quatuor incipiantur, aut finiantur, quod merito

Universidad de Deusto
Biblioteca

facere debemus: quia cum illæ sint genus orandi omnium humanitus inuentorum optimum, dignissimæ sunt, quæ intra & extra ecclesias optime incipiantur & finiantur, siue canterur, siue absque cantu pronuncientur, vt alibi latius tradimus [a].

Tertium, quod assueti ad prædicta quatuor, modo præfato dicendum, facile nos assuefaciemus ad pronunciandas etiam alias orationes ad ipsum Deum, ipsamque Virginem Matrem directas sapienter, hoc est intelligenter, discrete, deuote, sapide, & grate: quarum multas olim insipienter aliqui pronunciare solebamus, & vtinam etiam nunc saltem aliquas non ita pronunciaremus.

3 Quartum, quod sapientius psallemus, & pronunciabimus psalmos Dauidicos, præsertim illum suauissimum, *Beati immaculati* [b]. per cuius totam seriem quasi ore ad os familiariter ipsum Deum Opti. Maxim. alloquimur, quemque beatissimus, idemque eruditissimus Patriarcha noster Augustinus triginta duabus concionibus ornauit, quique quatuor horis quotidie diuisus in vndecim Octonarios versuum duplicatos inferuit; sapientius inquam cantabimus, & pronunciabimus, quàm ipse & multi alij solebamus eos olim cantare & pronunciare. quod & nunc idem facere videmus aliquos, qui sine vlla pausa in medio versuum, & cum rara in fine illorum, & cum frequenti eorundem anticipatione, incipiendo sequentem ante finem præcedentis, tanta cum illorum confusione & miistione, tantaque festinantia, vt qui pronunciat sequentem non possit intelligere finem præcedentis; nec contra qui pronunciat præcedentem initium sequentis, qui est omnium cantantium, & recitantium abusus maximus, & frequentissimus, & qui mea sententia mortifera culpa non vacat, dignusque vt emendetur vbique, quod etiam alibi [c] monuimus. Videmus autem hunc abusum præsertim in Sexta, & Nona, quæ post Missam maiorem tarde finitam cantantur, & in Completoriis, quæ immediate post vesperas sollennissime cantatas properantissime canuntur, & vtinam omnes imitaremur multos religiosos, præsertim Illustrissimi Ordinis Prædicatorum, qui magno studio faciunt id, quod ordinatio [d] quædam Ecclesiæ Gallicanæ fieri iussit in ecclesiis Cathedralibus & Collegiatis, nempe, *Vt laudes diuinæ per singulas horas non cursim, ac festinanter, sed tractim, & cum pausa decenti, præsertim in medio cuiuslibet versiculi (debitam faciendo inter sollenne & feriale officium differentiam) reuerenter ab omnibus persoluantur.*

4 Quibus nos alibi [e] adiecimus id quod præfati Religiosi faciunt, nempe præfatam pausam fortiori ratione quàm ibi explicamus, in fine cuiuslibet versiculi faciendam, ad gloriam summæ Trinitatis, eiusdemque indiuiduæ Vnitatis, quæ, intercedente illa omnium diuorum Regina, omniumque ei gratissima parthenomitri, dignetur persuadere nobis omnibus, ad horas Canonicas dicendas obuinctis, munus eas pronunciandi esse nobis præcipuum, grauiter commendatum, districteque præceptum, ideoque maxima cura, & studio exercendum, nullasque opes, nullum earum magnificum vsum, nec vllam generis claritatem tantæ vtilitati, gratiæ, & gloriæ solidæ nobis apud Deum, & homines ei charos fore, quantæ functionem eius sancte, ac iugiter in finem vsque vitæ continuatam. Amen.

[a] In Ench. de Oratio. cap. 13.

[b] Qui est 118. & quotidie Primæ, Tertię, Sextæ, & Nonæ diuisus p multos octonarios inserit.

[c] In Enchi rid. de Oratio. c. 16. n. 55 & sequen. & c. 17. n. 43.

[d] In citat. Quomodo diuin. offi. sit celebran.

[e] In Ench. de Oratio. c. 16. à nu. 55 & c. 17. nu. 43.

A

Vltimum Miscellaneum.

Ad Illustrem admodum Don Bernardum de Ezpeleta Illustrissimi Ordinis Hospitalis S. Ioannis Hierosolimitani militem eidem additissimum.

1 *Don Bernardo ab Ezpeleta quid pro centesimo miscellaneo mittitur.*
2 *Domnæ Annæ ab Ezpeleta laudatæ quid dicauit olim Author.*
B 3 *Franciscus, & Hieronymus ab Azpilcueta Societatis Iesu laudati.*
4 *Surgẽti à lecto, & redeũti sero ad illud quid vtile dictu.*
5 *Fides prima virtutum, licet charitas sit prima earum.*
5 *Fidem catholicam, & explicitam requirit salus æterna.*
6 *Crux quæ, qualis, & vt reuerenter facienda.*
7 *Deus, & Trinitas non imaginandi corporei.*
8 *Gratias agat quisquis pro se, ac tota Ecclesia.*
8 *Deus verus, vnus, solus immensus, vbique manens, omnia cernens.*
C 9 *Trinitatis personarum processio spiritualis, non corporea.*
9 *Anima nostra, vt est imago Dei vnius, & trini.*
10 *Contritio peccatorum in redeundo ad lectum vtilissima.*
11 *Articuli fidei ante somnum vt concipiendi.*
12 *Orandi formulæ consuetæ vt caute pro non consuetis omittendæ.*
13 *Cruce se signando vt tria christianorum genera peccant.*
14 *Deum per visibilia nosse licet, sed nõ credere visibilem.*
15 *Imaginum vsus qualis, & ad quid licitus.*
16 *Dei, & Trinitatis figuræ corporeæ quo fine licent.*
17 *Imago corporea rei spiritualis quo fine permittitur.*
D 18 *Imaginari Deum corporeum quando peccatum, & hæreticum.*

RECOGNOSCENTI mihi vltimũ huius libelli Miscellaneũ occurrerũt duo quibus moueor ad mutandum illud in quendam codicillum subiectum. Alterum est relectio binarum litterarũ, quibus mihi nuper significasti, non solum te, sed etiam aliquot cõmilitones tuos desiderare, vt mittam ad vos omnia opuscula mea, quę iampridem ædita, & typis excusa, nunc auditis me nouę recognita, emendata, & aucta denuo vulgare velle.

2 Alterum est, quòd nunc tandem recordatus sum ante circiter quinquaginta annos scripsisse me quoddam auctarium satis longum in Enchiridion de oratione sermone Hispano in inclita Conimbricensi Lusitanorũ academia, in quo sategimus describere quandam vtilem praxim theoriæ orationis longe, lateque in eo tractatæ, id que dicasse tuæ illi valde Illustri ac demque religiosissimæ Donnæ Annæ de Ezpeleta magnæ amitæ tuæ proabbatissam exẽplarissimæ vitæ in celeberrimo sanctæ Claræ Albiensi monasterio agenti, quã longe antea (spretis nuptiis honestis, quæ in Nauarra Reginæ Catharinæ Nauarræ honorifice inseruienti sibi offerebantur) videramus transeuntem Tholosa Galliarũ vrbe celeberrima in præfatum monasterium (omnium vt fama ferebat tunc reformatissimum, & Nauarræ nobilitatis germinibus florentissimum) vbi mortem subiit sanctissimam diuinæ maiestati vigilantissime seruiens in terra peregrina, vt antea inseruierat in sua propria.

Pro

3 Pro quo (quia non potest illud in præsentia mitti cũ aliis nondum sit latinitate donatum) decreui mittere vnum ex eo fragmentum quasi quendam codicillum huius nostræ recognitionis operum nostrorum antea typis excusorum vltimum: in quo ætate mea duorum & nonagiata annorum admonente iam vltimum peregrinationis meæ diem instare, rogo te, ac per te omnes cognatos nostros, tam eos qui vt nos peregrinantur, quàm qui vt indigenæ patria sua fruũtur, vt constantissime sequamini pietatem maiorum vestrorũ, & qua parte poteritis (officiis status vestri saluis) imitemini vestigia maiorum vestrorum, præsertim illius celeberrimi, iuxta ac pientissimi magni patrui tui Francisci à Xauierre, & Azpilcueta, qui fuit vnus de vndecim primis Illustrissimi ordinis Societatis Iesu, qui ætate nostra Iapponem, & Quinas Christianam legem ab Apostolo Thoma olim eis prædicatam vti legatus sanctæ Sedis Apostolicæ, & Regis Lusitaniæ, omnium quos terra suo tempore coluit facile christianissimi Ioannis III. renouare obnixissime conatus fuit, & fratris tui germani Hieronymi ab Ezpeleta, qui eiusdem patrui vestri vestigia sequutus gloriosum pietatis exemplum apud eosdem tribuere fertur, obsequendo diligenter ordini suo præfato Illustrissimo, cuius præcepta, acta, & erga eum honorem, & reuerentiam obnixe vobis commendo, precatus, vt donec aptior alia formula orandi in surgendo mane à lecto, & redeundo sero ad illud vobis occurrat, vtamini hac, quam ex præfato auctario decerptam in hoc vltimum miscellaneum nouum pro vetere vltimo mutatum in hanc, quæ sequitur formam, tradimus.

5 Quoniam secundum Apostolum ad Hebræos 2. Impossibile est placere Deo sine fide, quæ prima est omnium virtutum, secundum Sanct. Thom. [a] licet charitas sit maxima, & suprema earum, secundum eundem Sanctæ Thom. [b] Quam fidem quicunque vult saluus esse ante omnia debet habere, iuxta Symbolum Athanasij. [c] & non solum implicitam, quam includit illa generalis, qua creditur quicquid Ecclesia catholica Romana credit, sed etiam explicitam quoad mysteria Incarnationis Christi, & Trinitatis ab Ecclesia solenniter celebrata post tempus gratiæ, & euangelij prædicati, [d] & puram ab omni falsitate: nam fidei non potest subesse falsum, quia nitens primæ, & infallibili veritati perficit intellectum, secundum Sanct. Thom. [e] ideo in prædicto auctario traditum saltem ex parte poterat suæ, & sororum suarum fidei explicationem falsis imaginibus detegere, quibus nonnulli suam fucant.

6 Ex illis enim poterat elici signum sanctæ Crucis, quod de more à fronte in pectus, & ab vno latere in alterum nos signamus, esse reuerenter, & absque falsa imaginatione faciendum, vt colligitur ex B. Hieron. [f] & Rabano, [g] & Stephano Papa, [h] quod habuisse ortum etiam ex vetere testamento docet glossa memorabilis, & recepta [i].

7 Reuerenter quidem, & non vt multi ofcitanter, quasi aliud agentes faciunt quiddam diuersum ab ea, qua vt ait præfatus Raba. vbi supra signamur, cum baptizamur, vt apostata diabolus per illam agnoscat suum illud vas pristinum factum esse alienum. quæ crux fieri debet sine falsis imaginationibus, quibus multi eam fucant, imaginantes Patrem, filium, & Spi-

A citum sanctum, veluti tres homines communes corporeos Patrem, filium, & nepotem, aut tres alios viros a sese mutuo differentes; cum deberent cõcipere tres personas spiritualissimas, & nullatenus corporeas, immensas, siue infinitæ magnitudinis, diuinitus quidem personaliter, sed vnius & eiusdem indiuiduæ substantiæ.

8 Primum igitur surgens mane à lecto signet se ter signo sanctæ crucis, pronuntiando verba illa sanctissima. *In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* modo præfato.

B 9 Secundo dicat, *Gratias ago tibi Domine Deus Opt. Max. pro custodia huius noctis, & pro vniuersis beneficiis quibus totam Ecclesiam, & me minimam eius particulam donas. Et quod nos vis, & facis firmiter credere, & simpliciter confiteri, [a] quod tu es solus verus Deus, & vnus, vnus omnium vnitatum maxima, [b] & totus in qualibet eius parte [c], vti anima nostra tota est in corpore, & tota in qualibet eius parte. Et quod à nihilo includeris, sed includis omnia, interminus, super omnes cælos, infinite eleuatus [d], vbique manens per essentiam, præsentiam, & potentiam [e] omnino simplex, & incorporeus [f] sine vllis partibus, sine vllo accidente, omnia cernens [g], & non solum desuper, sed etiam desubter, & de intus, ac de lateribus nos, & cunctos actus nostros prospiciens à luce prima in vesperam.* [h]

C Tertio addat, *Supplico tibi humillime Deus optime max. vt intercedente beata Virgine Maria, cum Angelo meo custode, & cum aliis omnibus Angelis, & sanctis tuis, tua nos hodie saluos virtute: ita vt in ea ad nullum declinemus peccatum, per Christum D. N. qui viuit, & regnat æternum Amen.*

Quarto, si vacat, nitatur dicere vnum Pater noster, & vnam Aue Maria, formando conceptus non solum non vltimatos verborum, sed etiam vltimatos, siue significata eorum [i].

D SERO autem rediens ad lectum primum signet se ter signo sanctæ Crucis eo modo, quo mane.

Secundo dicat, *Gratias ago tibi Deus optim. max. pro beneficiis hodie à tota Ecclesia christiana, & à me minima eius parte acceptis: & quod dedisti nobis credere, quod sicut tu es solus vnus, & verus Deus substantialiter, ita es trinus personaliter Pater, Filius, & Spiritus sanctus. Pater generans, Filius nascens, & Spiritus sanctus ab vtroque procedens, [k] non quidem instar generationis, & processionis corporalis, sed instar illius spiritualis, qua Anima nostra intellectualis, quæ cum sit vna in substantia, est tamen quodammodo trina, potens reminisci, intelligere, & amare. [l] Et quod tu solus vnus, & trinus creasti omnia, & solus das, & dabis gratiam, & gloriam æternam.*

10 Tertio dicat, *In manus tuas Domine commendo spiritum meum, & noctem quietam, finemque perfectum concede nobis Deus omnipotens, cum contritione omnium peccatorum nostrorum, maxime mortalium, Amen.*

11 Quarto, si vacat, & somnus non impedit, satagat pronuntiare vnum Pater noster, & vnum Aue Maria, sicut mane, & hanc partem, *Credo in Dominum nostrum Iesum Christum filium Dei, qui conceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria virgine, passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus. Descendit ad inferos, tertia die resurrexit à mortuis. Ascendit ad cælos. Sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis. Inde venturus est iudicare viuos, & mortuos.*

12 Addo tandem omnibus prædictis, visum fuisse nonnullis satius esse docere quid, & quantum mane, & sero faciendum, vel dicendum sit, quàm docere formulas verborum, quibus illa sunt facienda & o-

Universidad de Deusto
Biblioteca

randa,ea ratione quod deuotius,attentius, & flagrantius cupit, vt plurimum,& dicit is,qui verbis ex tempore conceptis ea facit vel dicit, quàm quæ pronuntiantur memoriter nullis conceptibus mente formatis de significatis eorum, quos vltimatos vocant, neque de ipsis verbis, quos non vltimatos appellant, quod (proh dolor) passim mihi, & meis similibus horas canonicas memoriter, & osciter recitantibus contingit. Admoneo tamen lectorem, quòd licet eruditis, & diligentibus hoc vtile valde futurum sit, rudioribus tamen, & tardioribus nonnunquam male cessurum: nam mihi (cum ob hanc causam olim vti omisissem formulis orandi sero,& mane,quas adhuc infans à parentibus meis edisceram, persuasus vtilius fore vti verbis ex tempore conceptis,& à Deo vel Angelo meo immissis, quàm aliis verbis antea compositis, & memoriæ mandatis) male cesit: quia omisi antiquas sepe negligendo concipere nouas, & sic omnes omittebam. Quod fuit in causa, vt iam à multo tempore putauerim vtilius mihi esse vti supradictis formulis, vel aliis eis æquipollentibus; præsertim cum ea sint talia, quorum aptam verborum formulam non potest quilibet facile ex tempore concipere;qualia sunt aliqua, quorum formulas supra nos expressimus.

13 Ex prædictis infertur primo,bonã partem Christianorum frequenter peccare, cum se salutifera cruce signat,imaginando primam personam Trinitatis scilicet Patrem,& tertiam scilicet Spiritumsanctum, esse duas personas corporeas, sicut secunda persona scilicet filius, qui quoad humanitatem est corporeus, iuxta illud Athanasij,[a] *Perfectus Deus,perfectus Homo ex anima rationali,& humana carne subsistens.*

Secundo, etiam bonam partem Christianorum peccare, imaginando Deum ipsum vnum, & maxime vnum, in sua substantia [b], & primum in personis ita residere in cœlo, & inde gubernare omnia non per se immediate, sed per Angelos, & Archangelos, suos, vt Papa residens Romæ, & Imperator in Germania, & alij Reges in suis regnis, & soliis regalibus residentes gubernant omnia sua Regna, & Dominia non per se,sed per suos legatos, nuncios,& actores.

Tertio, tantum & magis errare, qui putant summam,& sanctissimam Trinitatem præfatarum personarum diuinarum esse fœmineam vt nomen ipsum est fœmineum, vt multis modis tota ætate nostra cognouimus partim ex conuersatione multorum rudiorum, partim ex confessionibus aliquorum pœnitentium; imò & semel ex nutibus cuiusdam frequentissimi Auditorij Thomæ Illirici Fræciscani concionatoris celeberrimi, & omnium quos ego vnquam alibi audiui, feruentissimi,& efficacissimi euangelicæ doctrinæ persuasoris Tholosæ (quæ Galliarum vrbium multis nominibus primis annumeratur) factum vidimus,cum quodam die Trinitatis sacro venisset ad prædicandum de sanctissima Trinitate, & interrogasset Auditorium quod erat frequentissimum, quã nam putarent esse illam, & an putarent esse aliquam purissimam, & sanctissimam mulierem, vel virginem sacram,quæ proxima Deo assisteret, & rogauit de more suo solito, vt nutu responderent auditores. Cui bona pars eorum inclinando capita respondit,ita se putare. Quod fuit in causa, vt elatissimo clamore exclamaret contra negligentiam tam Academiæ(quæ ibi est celeberrima)quam parlamenti (quod est omnium Galliarum secundum) quam Concionatorum egregiorum, qui mane diebus festis in omnibus parochiis, & à prandio in tredecim saltem monasteriis prædicare meo tempore solebant, quòd tãta vrbs,tanta eruditione,& tantis Doctoribus & Concionatoribus frequens, tam grandi laboraret circa omnium articulorum fidei maximos ignorantia.

14 Nec obstat, quod Paulus[a] ait, *Inuisibilia dei per ea quæ facta sunt intellecta conspici.* quod angelice de more interpretatur ibi Aquinas, docens egregie vias per quas Romani gentiles potuerunt cognoscere inuisibilia Dei per eius opera corporalia. Et consequenter posse Christianos imaginare aliqua visibilia, & corporalia, per quæ ducantur ad aliqualiter cognoscendum illa vnitatis, & Trinitatis Dei ineffabilia mysteria.

Nec etiam obstat, quod Magister Sententiarum post S. Augustinum, & alios antiquiores Doctores, & Sanct. Thom.cum omnibus recentioribus, [b] & alij alibi,docent in omni creatura, etiam corporali reperiri aliquod vestigium Dei, per quod in aliqualem Deitatis,& Trinitatis cognitionem peruenirí possit. Quod ipsum etiam colligitur ex multis capitulis [c]. Non inquam hæc obstant: quia aliud est adduci quẽ ad cognoscenda, & colenda aliqua inuisibilia & incorporalia, vti per quædam vestigia, & quasdam imagines, & similitudines quod probant licere præfata obstacula: & aliud est credere Deum, vel diuinas personas esse visibiles & corporeas, quod negat formula prædicta, & à separatis non fit illatio [d].

15 Infertur & quarto Concionatorum,& parochorum munus esse docere populum, quòd quamuis licitum & sanctum sit, habere imagines, & similitudines Angelorum & animarum sanctarum, quas colit,& adorat Ecclesia adoratione duliæ, vel hyperduliæ [e] ad peruenendum per eas in debitam cognitionem eorum ad melius orandum, & adorandum eas, non tamen licet eas habere ad effectum credendi aliquam eis diuinitatem & sanctitatem inesse, [f] quarenus sunt quædam lineæ,ferreæ, argenteæ, vel aureæ, neque quoad effectum credendi quòd Angeli, & sancti, quos repræsentant, sint res corporeæ, quales sunt ipsæ imagines: & ita non recte facere, qui credit eas esse corporeas.

16 Quinto, licitum quidem esse, ac sanctum habere effigiem & imaginem Dei Patris in figura cuiusdam grauissimi viri, qualem vidit Isayas propheta sedentem super solium excelsum,& eleuatum [g], & Ezech. [h] & Ioan. Euang. in multis locis suæ Apocalip. & etiam habere effigiem columbæ, vt pingit Ecclesia inter patrem senem,& filium crucifixum, quæ repræsentet Spiritumsanctum, qualem vidit Ioannes Baptista. [i] non quidem ad significandum, quod Pater, & Spiritussanctus sint talis figuræ,vel res corporales: sed ad significandum id quod habetur in Corollario septimo,& ita non est licitum credere,Patrem ipsum, & Spiritumsanctum esse similes illis corporeos, visibiles,& tangibiles oculis,& manibus corporeis; quia sunt res incorporeæ, spiritualissimæ, & inuisibilissimæ,iuxta illud [k], *Regi seculorum,immortali,inuisibili,soli Deo,*&c. & ab omni effigie, figura, & accidente alie

a Cap. ad Rom.

b In Dist. 3. lib. 1. Sent. & alibi. c Cap. fin. de Cons. dist. 1. & ca. Nouit. de Iudæis. d Ad Tit. cap. 1. e Iuxta dicta Damasc. lib. 4. de fide orth. cap. 12. & alibi. f Iuxta dicta Damasc. lib. 4. de fide orth. cap. 16. & alibi. g Cap. 6. h Cap. 1. & 4. i Cap. 1. k 1. Tim. 1.

a In Simb. Quicunq; vult.

b Tom. 1. p. q. 11. art. 4.

cil. generale [a].

Sexto, recte dixisse Sanct. Thom. [b] quod imaginum vsus triplici de causa seruatur ab Ecclesia Christiana,scilicet ad erudiendos illiteratos, qui literis doceri nequeunt, & ad conseruandam memoriam sanctorum,& ad excitandam deuotionem erga illos,innuendo non seruari ad significandum eas esse eiusdem figuræ vel qualitatis,cuius sunt imagines.

17 Septimo,quod non intendit Ecclesia significare per imaginem grauem Dei patris vllam figuram, vel qualitatem corpoream eius, sed essentiam diuinam incorporalem esse infinita sapientia, prudentia, & omnigena virtute præditam; vel certe vtentem eis

F I N

non quidem vt accidentibus inhærentibus ei, sed tanquam summis rebus, quæ realiter sunt ipsamet substantia inuisibilis Dei.

18 Octauo,quòd omnes imaginationes contra formulam prædictã conceptæ sunt per se illicitæ, sacrilegæ,& hæreticæ, & aliquot inurentes excommunicationes ipso iure, & aliquot mortiferæ, & non excommunicantes, & aliquot tantum veniales. Dixi, per se: quoniam per accidens ab ignorantiam iustam vel aliquam aliam circunstantiam possunt culpa excusari. Quæ omnia, ne nimis crescat hoc miscellaneum, remitto colligenda ex fine præludij primi [a] Manual.nostri Confessar.

a Nu. 25.

I S.

Universidad de Deusto
Biblioteca

COMMENTARIVS
DE SILENTIO IN DIVINIS OFFICIIS PRÆSERTIM
in choro seruando super cap. in loco benedictionis. s.q.4.

SVMMARIVM.

1 *Hortator ad bona sequendus.*
1 *Confessarij maxime nos in nostro continent officio.*
2 *Silentium in altari, & choro necessarium.*
2 *Rusticus qui hæc in grauium conuentu facit.*
3 *Canon generaliter intelligendus, etiamsi maior ratio sit in vna quam in alia specie.*
4 *Canonem similis ratio ad similia extendit.*
4 *Rex immortalis cur magis quam mortalis honorandus.*
5 *Orans de solo illo quod orat cogitet.*
5 *Orantis pectus Deo pateat, & hosti claudatur.*
5 *Oras cogitet quem alloquatur, & audiat se, si vult a Deo audiri.*
6 *Orantis sermo tranquillus sit, & verecundus.*

REVERENDIS ADMODVM IN CHRISTO PATRIBVS, ET dominis meis omnibus sacris confessionibus audiendis præfectis. S. P.

1 CVM Proximis diebus, patres admodum in Christo reuerēdi, & domini mei, vir quidam illustris admodum, & Reuerendiss. pro sua magna, qua est in Deum religiõe, deuotione, atque pietate dixisset mihi; se desiderare, vt in reuerentiã eius Diuinę Maiestatis, & cultus eius obseruantiam colligerem insigniora loca Enchiridij nostri de oratione Sãctiss. Domino nostro dicati; quibus cõmendatur, & probatur, esse valde necessarium silentium, dum diuina præsertim in choro peraguntur; quo multi, qui ea celebrate tenentur, possent facile illa in vnum quasi faciculum myrrhę coadunata odorari, & gustare: & per ea persuaderi ad illa cum decenti grauitate, mora, & reuerentia celebranda; de quo maxime curandum esse censebat. Cum in quã hoc mihi dixisset, admiratus fui primum, quod vir omnium, qui hanc Sacram Curiã sustentant, & ornant, publicis rebus, priuatisq; occupatissimus cuperet, vt officia diuina; quibus ille vti canonicus solet interesse, cũ deuoto silentio, iustaq; mora fierent: cũ alij ordinis sui viri paucioribus occupati soleãt desiderare, immo petere à SS. A. libertatẽ à seruitute etiã illa priuatim recitandi. Deinde cœpi mecum reputare, id ideo specialiter a Spiritu sancto æterno Deo nostro inspiratũ videri, quod æquum esset, vt is cuius causa plurimi ad illa facienda deliguntur à Sãctiss. Domino Nostro, curet, vt illi, & alij aliorum cura delecti, id debite faciant. Postremò quod magnũ operæ pretiũ, me factũrũ putaui, si vos patres, & domini mei; quorum sancto labore, cura, & studio Christiani omnes in officio nostro potissimum, mea sententia, continemur, admonerem præfatam, quæ mihi a tanto viro, tam occupato facta est admonitionem; & simul etiã atque etiã rogarẽ, vt dignaremini ea, quæ perpauca sunt legere, ac obligatis ad illa recitãda, vel canenda (qui nostra errata in officiis diuinis cõfitemur) persuadere; vt ea emendemus, & dolemus ad amussim, & dolabram, quã scio nobis daturos conformẽ illi, quæ colligitur ex eis, aut certe parũ differmẽ. Quare decreui redigere illa in quendã cõmentariolum illius celeberrimi principij Decreti, cuius caput est: *In loco benedictionis, causse quartæ, quæstionis quintæ*, per Gratianũ nostrũ incerti. nõ quidẽ ruminatũ amussitatũ, aut dictiõis nitore politũ: ab inconsequentiæ tñ rerũ vitio satis, ni fallor, purũ, ad exhortandũ in primis me ipsum; deinde omnes alios de patrimonio Christi, vt nos, viuentes, qui cum sua lectione, mora, & attentione, quas silẽtiũ promouet, & colloquiũ dissipat feruentes seruiamus Deo Opt. Max. qui vos omnes, ad modũ Reuerendi in Christo patres, & Domini mei, in vinea sua egregie laborantes seruet, prosperet, beetque æternum. Amen.

Cap. In loco benedictionis s.q.4. ex Concilio Toletano II. Cap. I.

In loco benedictionis, considentes domini sacerdotes, nullus debet aut indiscretis vocibus perstrepere, aut quibuslibet tumultibus perturbare, nullis etiam fabulis vanis, vel ribus agi, & quod est deterius, obstrepatur actionibus tumultuosas voces effundere; & reliqua.

2 Collecturus igitur ex nostro Enchiridio de oratione, & horis canonicis præfata loca insigniora, quibus cõmendatur, & cõcluditur, silẽtiũ esse valde vtile, decorũ, & necessariũ ad omnia diuina officia præsertim in altari, & choro peragẽda, delegi principiũ huius Decreti à nostro Gratiano suo magno libro [a] Decretorũ insertũ; posteaq; à Concilio [b] Cõstãtiensi & aliis, atq; tandẽ à Cõcilio Tridẽtino repertũ, & à nobis in prædicto [c] Enchiridio citatũ. Cuius illa verba; *Considentes domini sacerdotes*, in prędicto Concilio Tridentino ponũtur in ablatiuis absolutis; scilicet: *Considentibus dominis sacerdotibus*: quę quidẽ lectio videtur aptior: quã uis nemo in hoc Decretũ cõminiscẽtiũ id admoneat. Primus itaq; præfatorũ locorũ fundatur in prædicto principio [d] quatenus probat male, rustice, & inurbane facere illũ, qui considentibus in synodo sacerdotibus indiscretis, vel vt in Concilio Tridentino est, immodestis vocibus vtitur, aut tumultibus, fabulis vanis, vel ritibus perturbat, & alia in ea vetita facit.

3 Neque plane huius argumẽti vim reprimet, qui responderit, Decretũ hoc probare tantũ, id nõ licere in Cõcilio, siue Synodo episcoporũ, de quo nos nõ agimus; & quod à diuersis nõ fit illatio [a]. Nõ inquã huius argumẽti vim reprimet, qui hoc responderit. Tũ quia replicari potest primo, quod canõ hic generaliter loquitur de omni loco benedictionis, in quo dñi sacerdotes cõsidũt, & palã est sacerdotes dñi considere, siue considẽre, cũ in choro, vel altari simul sedent, vel considũt, & canon generaliter conceptus generaliter est intelligẽdus, [b] etiamsi maior ratio suadeat, vt includat magis vnã speciẽ, quã aliã: [c] ergo hic canõ etiã dãnat eos, qui nõ vertũtur in altari, vel choro prædicta facere. Tũ qui replicari põt secũdo, quod canõ & lex, q̃ nõ est odiosa, ob similitudinẽ rationis de vno casu ad aliũ extẽditur: [d] ar similis, immo eadẽ, vel maior ratio dictat, ne præfata fiant in altari, vel choro, aut supplicationib. & aliis actibus, quibus diuina officia fiũt: ergo tã male, tã rustice, & inurbane peccãt, qui prædicta faciunt, dum diuina peraguntur; quam dum Concilim, vel Synodus agitur.

4 Tũ quia tertio replicari potest, quod canõ etiam correctorius, & exorbitãs à iure regulari extẽditur ad aliũ casum, ad quẽ ratio in eo expressa extẽditur, [e] fallẽ quãdo illa cõtinet causam finalẽ: & ratio, cui innititur hic canõ est, vt in eo paulo inferius habetur illud Iacobi: [f] *Si quis putat se religiosum non refrenans linguam suam sed seducens cor suum, huius vana est religio.* Et illud Isaiæ: *Erit cultus iustitiæ silentiũ.* Quæ plane duo elogia eo neruosius probant silentiũ cũ debita reuerentia magis esse in altari, & choro, atque aliis locis, quibus diuina officia peraguntur, seruandũ, quã in Synodo, quo maiori Regi, & domino immediate in illis, quã in hac seruitur; quoq; maior reuerentia, & modestia debetur regi sæculorũ immortali, inuisibili Deo præsenti, omniaque pœnitentissime cernẽti; & tandẽ iudicio, quod æternũ durabit iudicaturo, quã mortali, visibili, ab illo creatæ, atq; pastæ: & tandẽ iudicãdæ, in ignẽq; æternũ dimittẽdę, aut in æternam gloriam eleuandæ.

5 Secundus locus est in ea parte, [b] q̃ habet celeberrimũ illud S. Cypriani [1] elogiũ, cui explicando totũ præfatũ Enchiridiõ incũbit: *Quãdo stamus ad orãdũ, fratres dilectissimi, inuigilare, & incũbere toto corde debemus: cogitatio carnalis ois, & sæcularis abscedat, neque quidquã tunc animus aliud, quam id solum cogitet, quod precatur. ideo, & sacerdos ante orationem, præfatione præmissa parat fratrum mẽtes dicendo:* Sursum corda, *vt dum respondeat plebs:* Habemus ad dominum, *admoneatur nihil se aliud, quã dominũ cogitare debere. Claudatur cõtra aduersariũ pectus, & soli Deo pateat, nec ad se hostem Dei tempore orationis venire patiatur.* Per quæ nos Cyprianus vehementer hortatur, vt reuerenter, & attente oremus. Id quod etiam facit alio loco, [k] vnde cap. illud desumitur, iis non minus elegantibus & politis verbis: *Quæ autem se cogitia est aliena, & capi ineptis cogitationibus, & profanis, dum Deum deprecamur, quasi sit aliud, quod magis debeas cogitare, quam cum Deo loquaris?* Et paulo post: *Quomodo te audire postulas, cum te ipsum non audias? vis esse Deum memorem tui cum vocas, cum tu ipse memor tui non sis?* Idem & aliis verbis ante in eodem [1] sermone sic ait, *Sit autem orantibus sermo, & precatio cum disciplina, quietem continens, & pudorem. Cogitemus nos sub conspectu Dei stare, placendum est diuinis oculis, & habitu corporis, & modo vocis. Nam vt impudentis est clamoribus strepere: ita congruit verecundo, modestibus vocibus orare.* Id ipsum paulo [a] inferius efficit dum ait: *Et quando in vnum cum fratribus conuenimus, & sacrificia diuina cum Dei sacerdote celebramus, non passim ventilare preces nostras in conditis vocibus, nec petitionem commendandam modeste Deo tumultuosa locacitate iactare.* Quæ plane omnia, qui serena mente legerit, satisque perpenderit, facile persuadebitur, eos omnes qui diuina officia sine debito silentio, debitaque attentione agunt, non solum vtrumque male agere: sed inurbanitatis, immodestiæ, indisciplinæ, ac incogitãtiæ, stultitiæque esse notandos: ideoque à collocutionibus in choro, & aliis locis, vbi ea fiunt omnino cessandum.

a In eod. sermon. pag. 1.

SVMMARIVM.

7 *Affabilitas quæ Christiano mori repugnat non est virtus.*
7 *Regem vt alloquens, ita Deum orans seruet hæc.*
8 *Locutio cum alio interrumpit eam, quæ fit cum Deo.*
9 *Horæ partem not abilem corrumpens non satisfacit.*
10 *Orans pellat cogitatus etiam non malos.*
10 *Oratio turris alta in terra viua fundanda.*
10 *Orationis altæ basis viua humilitas.*
11 *Orationem vt præcedere debet purgatio.*
11 *Attentio, & deuotio bene oranti necessaria.*
12 *Clamat in aure Dei non musica cordula, sed cor.*
12 *Animarum verba sunt earum desideria.*

7 TErtius locus est in ea parte, [b] quæ habet, peccare illos qui (quod quotidianum est) horis admiscent iocos, risus, cachinnos, aut extraria negotia præsertim in choro scandalizando cęteros, & eorum mentes alienando à cogitatu diuinorum & spiritualium, licet nonnulli adeo cæcutiant, vt id honestæ affabilitatis, & ciuilitatis esse iudicent, existimantes affabilitatem, & ciuilitatem vllam esse honestam, quæ Christianis moribus repugnet, ignorantiamque suam prodentes, qua ignorant id in diuersis prohibitum esse locis. Est & idem tertius locus in ea parte, [c] quæ habet, ex statutis ecclesiæ Gallicanæ, & ex præfato sermone Diui Cypriani, ac aliis neotericis colligi, eum, qui mentis aciem vult in Deo defigere, considerare debere, quanta cura se componeret, si Imperatorem, aut Regem esset allocuturus, ne quid in corporis habitu, aut verbis appareret, quod oculos suæ maiestatis offendere posset: quamuis id non amplius sit quam hominem homini, & mortalẽ mortali loqui. Et hoc considerando secum reputare debere, quãta sollicitudine deceat, compositum esse illum, qui profecturus est ad diuinæ maiestatis thronum, ac sedem, coram quã etiam angelicæ potestates contremiscunt, ne quid in eo sit, quod oculos diuinos possit offendere.

b Cap. 4. n. 4. citat. Euchi.

c d.c. 2. n. 6.

8 Considerare item debere, quod qui non audemus loqui Regi nisi deflexis in terram genibus, non debemus Deo loqui recti, non dico corpore: sed elati arrogantia. Et quod qui veremur alloqui Regem absque veste munda, & nisi pexis capillis, facie lota, & forte suffita odoribus, ne aliquis fœtor eum offendat, magis debemus vereri alloqui Deum conscientia contaminata. Et quod quidã eruditus sic ait: *Multis Principibus sæculi locuturis præcellentia illa humana tantum pudorem*

Universidad de Deusto
Biblioteca

ingerit, vt eis & vocem & memoriam adimat: & nos vocifer-ando, atque cum aliis alia colloquendo, & velut aliud quidpiam agendo alloquimur Deum nostrum omnipotentem, & venes cordaque nostra pœnitissime circunspicientem? clamamus ad Deum: Exaudi domine orationem meam, & clamor meus ad te veniat? & non audimus, nec pensamus id quod dicimus. Per quæ quidem omnia aperte probatur id quod proposuimus. nam si orationem, quam fundimus ad Deum inficit immodesta gestus, corporisque compositio, magis profecto inficiet cum aliis collocutio, cum illa, vt palam est, collocutionē, quam cum Deo inurbane, imprudenterque habemus interrumpat.

a Cap. 19. n. 9. eiusd. Enchir.

9 Quartus locus est in ea parte,[a] quæ habet, non satisfacere præcepto recitandi horas eos, qui dum cantant, aut recitant, omittunt tantam partem versuum, psalmorū vel deglutiendo, corrūpendo, vel syncopādo verba, syllabas, aut litteras, vt ex ita omissis, & corruptis fieret notabilis pars horæ. qui enim id agunt, omittunt partem notabilē horæ, atque consequenter non recitant eas integras. Cū igitur grauius erret, qui ea, quę sūt orationi extraria, cūalio loquitur, quā qui præfata facit (quoniam ille nec bene, nec male pronūtiat, hic autem sic saltem illarum partem) consequitur propositum.

b Cap. 12. Eiusdem. 7. c Cap. quā do de cōsec. d 1.

10 Quintus locus est in ea parte[b] illorum verborū S. Cypriani: [c] *Quando flamus ad orationem, cogitatio omnis carnalis, & secularis abscedat.* Quæ quidem verba clare significant, recitaturum exuere se debere omni cogitatu carnali, & seculari. Vbi perpendendum est, non solum dicere omni peccato, verum omni cogitatione significando ad bene recitandum non sufficere, vt non faciamus aliqua, quæ suapte natura sunt peccata tempore, quo recitamus: sed opus etiam esse, ne quidquam extrarium cogitemus. Quod egregie confirmant sex dicta Abbatis Isaaci, & Ioannis Cassiani.[d] Primum: *Oratio est velut turris alta, quæ fundata in terra ascendit vsque ad cælum, ideoque ad eius ædificationem ante omnia remouenda est ab anima omnis mortua terra vitiorum, & prauarum cogitationum, donec deueniatur ad terram, vel rupem, vt aiunt, viuam.* Secundum: *Solicitudo rerum carnalium generaliter abscindenda.* Tertium: *Nullius negotij, causſæue non solum cura, sed ne memoria quidem dum oratur admittenda. Detractatio, vaniloquia seu multiloquia, scurrilitates quoque similiter amputandæ. Hæ præ omnibus, siue tristitiæ pertubatio funditus eruenda, concupiscentiæ carnalis, ac philargyriæ noxius fomes radicitus euellendus.* Quartum: *Iacienda sunt profunda humilitatis fundamenta, quæ turrim pulsatura cælos valeant sustinere.* Quintum: *Superædificanda virtutum spiritualis structio.* Sextum: *Ab omni discursu, atque euagatione lubrica animus inhibendus, vt ita paulatim ad contemplationem Dei, ac spiritualis intuitus incipiat subleuari. Quod enim ante orationis horam anima nostra conceperit, orantibus nobis, per suggestionem recordationis occurrere solet. Quamobrem quales orantes volumus inueniri, tales nos ante orationis tempus præstare debemus. & idcirco quidquid orantibus nobis nolumus, vt irrepat ante orationem de abditis nostri pectoris extrudere festinemus.* Per quæ plane omnia aperte probatur, non solum non debere nos abstinere dum oramus, ab extrariis, & ab oratione quā agimus alienis: sed etiam immediate ante orationis initium, cum nos ad illam faciendam paramus, quāuis concilij tantum, & non præcepti sit, sicut & illud.

d In coll. 9. c. 3.

11 Sextus Locus est in ea parte,[a] quæ habet orationem fieri debere cum attentione, idque ex multis, quę in prædicto elogio Cyprianus[b] ait colligi, nempe ex illo: *Nec quidquam tunc animus aliud, quam id solum cogitet, quod precatur.* Et ex illo ad aliud propositum supra[c] ponderatum: *Inuigilare & incumbere ad preces toto corde debemus.* Et ex illo: *Claudatur contra aduersarium pectus, & soli Deo pateat.* Quod ipsum colligitur ex illo Concilij Generalis:[d] *Præcipimus districte in virtute sanctæ obedientiæ, vt diuinum officium nocturnum, pariter & diurnum, quantum eis dederit Deus, studiose celebrent, pariter & deuote.* Cuius glossa penultima, & vltima referunt verbum illud, studiose, ad pronuntiationem exteriorem: & verbum, deuote, ad interiorem. Id ipsum etiam colligitur ex illo Apostoli:[e] *Canentes, & psallentes in cordibus vestris Domino.* Super quibus verbis inquit Heronymus:[f] *Audiant hi quibus in ecclesia est psallendi officium Deo non voce, sed corde cantandum.* Cuius glossa postquam dixit illi verbo, *voce* posito in contextu esse addendum aduerbium, *tantum*, quia voce quoque cantandum est, licet magis corde adiicit versus illos continua memoria dignos.

Non vox, sed votum, non musica cordula, sed cor,
Non clamor, sed amor, clamat in aure Dei.

a Adcon. 1. p. 2. c. 1. n. 10. b Adcon. 1. p. 2. c. 1. n. 10. c Adcon. 1. p. 2. c. 1. n. 10. d Adcon. 1. p. 2. c. 1. n. 10. e Adcon. 1. p. 2. c. 1. n. 10. f Adcon. 1. p. 2. c. 1. n. 10.

12 Idipsum etiam colligitur ex illis tribus, quæ glossa quædam nostra in id allegauit, puta ex illo Sancti Pauli: [g] *Si orem lingua mens mea sine fructu est.* Et ex illo Sancti Augustini: [h] *Quid prodest si repitus labiorum, si mutuum est cor.* Et ex illo Diui Gregorij: [i] *Animarum verba sunt ipsa desideria, in quibus tanto quis minus clamat, quanto minus desiderat.* Per quæ omnia ea ratione probatur institutum nostrum, quia ea efficaciter monstrāt, eum, qui orat, debere abstinere ab omnibus, quæ orationis attentioni repugnant, & palam est, locutionem rerum ab attentione alienarum maxime repugnare attentioni orationis præsertim vocalis, quæ est locutio rerum ab eis diuersarum, cum vno, & eodem tempore nequeat quis diuersa loqui[k].

SVMMARIVM.

13 *Legentes vel subsignantes litteras in choro, vt peccant.*
13 *Orans caueat impedientia attentionem etiam sodalium.*
14 *Occasio ad melius attendendum quærenda.*
14 *Silentium mirum chori monachorum Ægypti.*
14 *Attentio mira monachorum Ægypti.*
15 *Silentium etiam in sacristiis necessarium.*
16 *Anima ad orandum præparanda.*
16 *Silentij causa vbi solo nutu loquendum.*
16 *Ministrantium collocutio in altari & choro, & cer. indecens.*
17 *Sacrista vt nugantes, & loquentes castigabit.*
18 *Ecclesia pellat quæcunque officia turbant.*
18 *Deambulare, mendicare, &c. in ecclesia malum.*
19 *Anticipatio versus in psallendo quam mala.*
19 *Pausa in medio versus psallenti, quam bona.*
19 *Anticipantem non punire Prælato vt malum.*

13 SEptimus locus est in ea parte,[l] quę habet, beneficiarios legētes, vel scribēres, aut subsignātes litteras, pulsiones, vel alia in choro, etāsi sint capituli, interim dū in eo cantur, vel aliquid recitatur, bis peccare nunc mortaliter, nunc venialiter. Primo se ipsos distrahūt; deinde vero qa soles à bñ attendēdo auertūt. Equidē, vt de aliis taceā, q

l 1. 2. dist. 21. q. 1. a. 3. q. 1. ad 3. 1. 2. q. 88. a. 3. ad 3. 2. 2. q. 83. a. 12. ad 3. 3. p. q. 83. a. 4. ad 3. 4. dist. 15. q. 3. a. 2. q. 1. ad 4. 4. dist. 21. q. 1. a. 3. q. 1. ad 3. 1. 2. q. 88. a. 3. ad 3. 2. 2. q. 83. a. 12. ad 3. 3. p. q. 83. a. 4. ad 3. 4. dist. 15. q. 3. a. 2. q. 1. ad 4.

sunt

sunt me constantiores in continendo mentis oculos in Deo defixos dum orant, vel recitant, de me fateor, quod quando video dari meis sociis prouisionem, aut epistolam in choro subscribendā: & eos manibus pennas ad subscribēdum tenere, mens mea distrahitur vel ad cogitandum de illo, quod prouisio continet, si sciam, vel ad dubitandum quid contineat, si nesciam: vel saltim cogito de illa subscriptione, quæ plane cogitatio me ab attētione officij auocat. Et eisdē prorsus modis peccant illi, qui loquuntur in choro, alij in aurem, alij vero sublata elataque voce aliquid à recitatione alienum. Loqui quippe & audire ita sunt actus exteriores, sicut legere & scribere, & æque ac illi repugnant attentioni ad recitandum, & canendum requisitæ. Per quæ duo aperte comprobatur lectionem, subscriptionem, & collocutionem eorum, quæ sunt attentioni extraria, ex diametro orationi vocali repugnare: & ideo eum qui hæc facit, dum tenetur vocaliter orare, vel orantem vocaliter audire, grauiter peccare.

14 Octauus locus est in ea parte,[a] quæ habet ex præfato Cypriani elogio colligi, orantes non solum vitare debere causas, quæ impediunt nosmetipsos, sed etiam eas, quæ attentioni sociorum impedimento sunt. Et merito, cum peccati occasionem præstans peccet, sicut causam damni dans damnum dedisse dicitur. [b] Quod firmatur testimonio Ioannis Cassiani [c] de monachis Ægyptiacis testantis, quod horis, in quibus ad orandum, & recitandum multitudo eorum innumera conueniebat, tantum erat eorum silentium, vt nullus alius præter psalmi præcētorem ibi adesse videretur, præsertim eo tempore, quo oratio collecta dicebatur, in quo, vt ipse ait: *Non sputum emittitur, non excreatio obstrepit, non tussis intersonat, non oscitatio somnolenta dissutis malis, & hiantibus trahitur, nulla suspiria, etiam adstantes impeditura promuntur, nulla vox absque sacerdotis prece concludentis auditur, præter eam, quam anima accensa, & ignita non potens intra se vetinere, quasi deuotione crepans vi fractis oris repagulis emittit.* Qui idem protinus hæc subdit: *Illum vero, qui constitutus in tempore mentis cum clamore supplicat, aut aliquid horum, quæ prædiximus ex faucibus suis emittit, aut præcipuæ oscitationibus præuenitur, dupliciter peccare pronunciant, primo quod orationis suæ reus sit, quod eam scilicet negligenter offerat Deo: secundo quod indisciplinato strepitu alterius quoque, qui forsitan ardentius orare potuit, intercipit sensum.* Quæ plane omnia ea ratione probant institutū nostrum, quia non solum expresse damnant collocutionem in choro: sed etiam obligant ad abstinendum in eo à multis aliis, quæ longe minus, quam collocutio debitæ attentioni aduersantur.

15 Nonus locus est in ea parte,[d] quæ habet, peccare illos, qui rident, iocantur, narrant fabulas, vel historias, aut clare loquuntur, & præcipue qui rixanturi in sacristiis, siue sacrariis saltem tempore, quo ibi se præparant, & vestiunt se alij, quo statim celebraturi missam egrediantur: quippe id proculdubio plurimum perturbat, atque distrahit volentem deuote celebrare. Per quod ea ratione probatur id quod instituimus: quoniam magis necessarium est silentium in eis, qui actu, siue actualiter in choro, vel alibi voce orant, vel psallunt, quam præparantibus, & induentibus se in sacristia ad missandum, vel ministrandum extra illam in altari.

15 Decimus locus est in ea parte,[e] quæ habet ex

a Ecc. 18. quem in hoc citauit Cōc. Basil. sess. 11. b Præd. c. 17. nu. 15.

c Cap. 18. num. 87. eiusd. Enchir. d Constituto Brac charensis.

e Cap. 22. n. 12. eiusd. Enchir. f Pius V. in extrau. quæ incipit. Quam primū po. litia inter constitutiones eius pag. 9.

Universidad de Deusto
Biblioteca

psallentibus, quam extra illum in ipso ecclesiæ corpore. Et quod si risus puerorum, & deambulatio virorum, & mendicatio pauperum facta dum diuina peraguntur in aula, seu ecclesiæ corpore adeo visa sunt pientiss. Pio vitanda, merito debent videri abominanda, & execranda colloquia, & confabulationes ipsorummet recitantium, & psallentium, cum sint diuinis laudibus, quas proferũt incompatibilia.

a Cap. 16. nu. 25. & 26. eiusd. Enchir.

19 Decimustertius locus est in ea parte,[a] quæ probat grauiter peccare illos qui recitando, vel canendo anticipant versus, omittẽtes audire vltimam syllabam versuum, quos eius socius, vel alius chorus recitat, vel canit. Nam præterquam quod audire non sinunt partem horarum debitarum, prætermittunt, & cõfundunt intellectum eius, quod canitur, vel recitatur, & causam dant propriæ, & alienæ distractioni, omittendo audire finem versus aliorum, & non permittendo, vt principium sui audiãt alij. Qui sane defectus est intolerabilis, & satis vetatur per prohibitionem transcursionis Concilij Viennensis[b] damnatæ per illa verba: *Transcurrendo, & syncopando.* Et clarius per illa verba: *Cursim & festinanter*, cuiusdam Decreti ecclesiæ Gallicanæ[c] inferius ad verbum referendi, quo præcipitur facere pausam in medio versuum. Quod vt ponderãdum est in fauorem eorum, qui vt par est, solliciti sunt seruare puncta, & pausas in medio versuum: ita retorquendum est contra eos, qui recusant in eorum fine facere quod agunt in eorum medio, & incipiunt suum versum antequam audiant finem alterius. Perspicuum enim est, magis necessariam esse pausam in fine totius periodi, & sententiæ integræ, quæ communiter perficitur in fine versuum, quam in medio eorum, vbi communiter non perficitur. Et quidem meo iudicio hic abusus omnium eorum, qui in horarum cantu atque recitatione admittuntur, maximus, periculosissimus, notissimus, frequentissimus, & minime à Prælatis emendatus, vt alibi diximus, videtur mortifer, ideoque ab eis ex choris auferendus. Per quod illa ratione fit planum quod instituimus: quoniã longe peius est, colloqui extraria verbis orationis, quam anticipare vel postponere illa: & consequenter si anticipatio est mala, collocutio extrariorum erit peior, & pessima.

b Concil. Viennen. clem. 1. de celeb. miss.

c Quomodo diuina officia celeb. sit.

SVMMARIVM.

20 *Canonicus quis non cantans in choro queat excusari.*
21 *Oratio meretur, impetrat, & consolatur.*
21 *Orationis, & cuiusuis boni fructus summus gratia.*
21 *Gratia gratum faciens omni bono naturali præcellit.*
21 *Peccatum veniale vt non perimit, sed impedit gratiam.*
21 *Oratio infecta veniali nihil nisi pœnam meretur.*
22 *Oratio nuntius, cursor, fortis, penetrans, & actus cumprimis omnium Deo gratus.*
22 *Orandi ad munus cur oportuit quosdam instituí.*
22 *Orandi munus sacrarum personarum præcipuum.*
23 *Oratio etiam voluntaria mala si non bene fiat.*
23 *Dei opus negligenter faciens maledictus.*
23 *Hospitans gratis peccat sordide hospitando.*

20 DECIMVS quartus locus est in duabus partibus,[d] quæ continẽtæ habent, peccare, & non lucrari distributiones quotidianas, canonicas, & dignitates, quæ non cantant in choro cum aliis, quamuis versum sui chori voce submissa recitent, & vocem alterius recte audiant, & quod difficillimum est defendere contrarium, & quod nemo vsque ad nos, quod sciamus, modum recte defendendi tradidit, etiam qua parte cantus ille iure humano est præceptus. Per quod illa ratione nostrum institutum concluditur, quod longe peius est colloqui extraria orationi, quæ fit in choro, quã tacere, vel submissa voce sine cantu dicere sui chori versum audiendo recte versum alterius, & consequenter si hoc est malum, longe peius est illud.

d Cap. 10. nu. 47. & ca. 12. nu. 101. eiusd. Enchir.

21 Decimus quintus locus conflatur ex iis quæ habentur in multis partibus eiusdem Enchiridij, puta ex ea,[a] quæ habet orationis tres principales & distinctos effectus esse secundum Diuum Thomam communiter receptum scilicet mereri, impetrare, & consolari. Et ex ea[b] quæ habet orationum, & aliorum bonorum operum maximos fructus esse mereri gratiam gratum faciẽtem, vel eius augmẽtum, quam esse maius donum, quam omnia naturalia à Deo nobis data affirmat idẽ Thomas[c] receptus, & à nobis alibi relatus. Et ex parte,[d] quæ habet per nullũ opus quamlibet ex se bonum mereri nos gratiam, si est malum saltem venialiter, immo demereri pœnam ob illud. Et quod licet gratia iam quæsita nõ amittatur ob peccatũ veniale secũdum Thomam[e] receptum: impeditur tamen eius acquisitio, aut auctio per peccatum veniale. Ita quod ob nullum bonum etiam de se præcellentissimum quæritur gratia præfata, si qua parte vel minima est peccatum veniale, vt alibi[f] latius tradidimus. Per quæ plane omnia ea ratione concluditur, quod intendimus: quoniam cum maximum orationum nostrarum lucrum sit impetrare gratiam Dei gratum facientem, cumq; hoc lucrum amittamus quotiescunque orando saltim venialiter peccamus, cumq; præcipuus beneficiariorum saltem inseruientium in choro labor sit diuina officia cantare, vel recitare, cumq; colloqui extraria cantando vel recitando illa, sit saltem veniale peccatum, consequens profecto est, vt quilibet vir prudens, & cordatus abstinere debeat ab huiusmodi collocutionibus, ne præcipuorum operum suorum præcipuum, & maximum lucrum misere perdatur, cum eodem, immo leuiori labore corporis, & animi feliciter possit illud quærere.

a Cap. 11. nu. 3. eiusd. Enchir.

b Cap. 10. nu. 14. & lib. 2. de oratione a cap. 10. vsque ad 14. & Lib. 3. de sacrificio Missæ a cap. 10. vsque ad 14.

c Thom. 2. 2. quæst. 83. art. 2. ad 3. & 3. p. quæst. 62. art. 6. ad 3. & quæst. 79. art. 5. ad 1. & 2. Dist. 27. quæst. 1. art. 4. quæstiunc. 1. ad 1. & Dist. 38. quæst. 1. art. 3. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 41. quæst. 1. art. 1. quæstiunc. 1. ad 4. & 4. Dist. 15. quæst. 4. art. 1. quæstiunc. 1. ad 4. & Dist. 17. quæst. 3. art. 1. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 20. quæst. 1. art. 1. quæstiunc. 1. ad 2. & Dist. 49. quæst. 4. art. 3. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 1. art. 3. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 1. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 2. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 3. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 4. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 5. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 6. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 7. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 8. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 9. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 10. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 11. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 12. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 13. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 14. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 15. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 16. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 17. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 18. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 19. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 20. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 21. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 22. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 23. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 24. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 25. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 26. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 27. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 28. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 29. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 30. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 31. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 32. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 33. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 34. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 35. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 36. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 37. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 38. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 39. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 40. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 41. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 42. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 43. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 44. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 45. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 46. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 47. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 48. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 49. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 50. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 51. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 52. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 53. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 54. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 55. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 56. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 57. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 58. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 59. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 60. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 61. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 62. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 63. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 64. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 65. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 66. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 67. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 68. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 69. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 70. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 71. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 72. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 73. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 74. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 75. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 76. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 77. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 78. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 79. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 80. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 81. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 82. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 83. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 84. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 85. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 86. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 87. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 88. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 89. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 90. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 91. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 92. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 93. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 94. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 95. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 96. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 97. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 98. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 99. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 100. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 101. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 102. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 103. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 104. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 105. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 106. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 107. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 108. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 109. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 110. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 111. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 112. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 113. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 114. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 115. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 116. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 117. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 118. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 119. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 120. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 121. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 122. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 123. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 124. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 125. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 126. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 127. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 128. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 129. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 130. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 131. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 132. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 133. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 134. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 135. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 136. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 137. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 138. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 139. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 140. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 141. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 142. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 143. quæstiunc. 1. ad 3. & Dist. 50. quæst. 2. art. 144. quæstiunc. 1. ad 3.

sium,[a] consequens est psalmos in choro aliaque ecclesiastica officia diuina nõ vtcunque, & velut aliud agentibus ministris esse dicenda: sed modeste, grauiter, cum iusto silentio, iustaque intentione animi, & reuerentia peragenda.

a Cap. 11. nu. 3. eiusd. Enchir.

23 Decimusseptimus locus est in ea parte,[b] quæ habet, non solum orationem præceptam, sed etiam tantum cõsultam, & omnino voluntariam fieri debere cum iusti silentij, iustæque attentionis, & reuerentiæ circunstantiis, adeo quidem, vt qui eam sine illis facit, etiam si id faciat solus, & extra locum sacrum, & sit laicus, peccat saltem venialiter. Vnde plurimi peccant orando, & recitando psalterium, vel rosarium Virginis Mariæ, aut quiduis aliud, quod non tenentur recitare, præcepto, sed tantum consilio, vel voluntate id faciunt, qui nullatenus peccarent, si ea recitare penitus omitterent. Tum ob illud Hieremiæ:[c] *Maledictus homo qui opus Dei negligenter facit.* Tum quia qui hospitio excipit aliquem virum valde reuerendum, quem non tenetur præcepto excipere, peccat, si eum sordide, & immodeste tractet, vt colligitur ex[d] Malachia, peccare illũ, qui offert Deo, vel Principi hœdum cæcum, vel abominabilem, etiã si offeratur ab eo, qui nullũ tenetur eis offerre. Debet enim aut non excipere, aut non offerre, aut bene cum debitis circunstantiis id facere. Si ergo qui orat voluntarie, sine vlla obligatione, etiam solus & in deserto, peccat saltim venialiter orando sine debito silentio, debitaque attentione, aut aliis circunstantiis ad bonitatem orationis requisitis, quanto magis peccabit, qui ex præcepto ecclesiæ tenetur id facere? Et maxime si stipendia, vel alimenta iusta ob id accipiat, quales sunt fere omnes qui tenentur in choris recitare, vel psallere, siue sint canonici sæculares, vel regulares, siue monachi, aut monachæ.

b Cap. 11. nu. 3. eiusd. Enchir.

c Malach. 1.

d Malach. 1.

SVMMARIVM.

24 *Psallit quis sapienter, & quam magna illi lucra.*
24 *Psallit quis insipienter, & quanta ei perdit.*
24 *Psallit quis grate, & quis ingrate.*
25 *Oranti male debetur pœna inferni, vel purgatorij.*
25 *Pœna purgatorij oranti male quam magna.*
26 *Orationes quatuor primariæ, quæ optime dicendæ.*
26 *Orationes optimæ quæ dicebantur pessime.*
27 *Horæ canonicæ inuentum humanum, & optimum genus orandi.*
27 *Orabit attente sic assuefactus.*
27 *Psalmus Beati immaculati, qui per quatuor horas diuisus quotidie canitur, aut dicitur sapide dicendus quomodo sic dicetur.*
28 *Anticipatio versus iterum damnatur.*
28 *Numquam nimis dicitur quod numquam satis dicitur.*
29 *Pater noster de gentil home quod.*
29 *Exhortatio ad bene psallendum, & cantandum.*
30 *Munus præcipuum cleri psalmus publicus, & priuatus.*
30 *Clero nec vnde tantus honor, & gloria quantus de bona horarum recitatione in finem vitæ continuata.*

24 DECIMVS OCTAVVS locus est in ea parte,[c] quæ docet illos lucrari maxima lucra horarum canonicarum, siue precum horariarum, gratiæ gratum facientis, caritatis, amoris diuini, & mentis serenitatis, eiusdemque consolationis, voluptatis spiritualis, & gaudij eas vt plurimum cõsequentium, qui psallunt eas sapienter iuxta illam adhortationem propheticam:[f] *Psallite Deo nostro, psallite Regi nostro, quoniam Rex omnis terræ Deus, psallite sapienter.* Et contra illos ea perdere, aut non quærere, qui psallunt eas insipienter. Illi autem psallunt sapienter, secundum varias expositiones, qui psallũt intelligenter, distincte, sapide ac grate. Intelligenter autem psallunt, qui non ore tantum: sed etiam mente id faciunt. Discrete vero, qui ordine, tempore, & loco ab ecclesia statis id faciunt, vt alibi significamus.[a] Deuote autem qui animo, voluntateque famulandi, & placẽdi Deo id faciunt, iuxta alibi dicta. Sapide vero quibus sua sapit oratio, hoc est quos delectat memoria Dei, & diuinorum, quæ pronuntiant, iuxta illud: *In meditatione mea exardescit ignis*, nempe amoris, & sanctæ voluptatis ex eo nascentis. Porro illi psallunt grate, quorum oratio Deo sapit, & est ei grata, idest facta in statu gratiæ bene moraliter absque vllius circunstantiæ ad bonitatem actus necessariæ defectu, iuxta ea quæ alibi[b] diximus. Itaque qui non psallit sapienter, saltim grate, ita quod psalmus sit Deo gratus perdit (proh dolor) omnia præfata bona, quæ sapienter psallentes lucri faciunt, immo fit reus pœnæ, quæ æterna est, inferni, aut purgatorij, quæ temporaria quidem est: sed secundum Augustinum, tanta vt superet omnia etiam maxima huius sæculi tormenta. Cum igitur collocutio extratiorum in choro, vel alio loco dum diuina peraguntur sit peccatum saltem veniale, & consequenter efficiat, vt qui colloquitur non psallat sapienter, saltem grate Deo, & qui sic non psallit præfata grandia bona perdat, immo grauia damna incurrat: consequens est, omnem hominem prudentem, dum diuina facit, ab ea abstinere debere.

a Capit. 3. num. 31. & c. 5. & 10. eiusd. Enchir.

b Capit. 6. n. 1. eiusd. Enchir.

25 Decimusnonus locus desumitur ex ea parte[c] quæ habet, magnum operæpretium facturum eum, qui se assuefecerit dicere: *Pater noster, Aue Maria, Deus in adiutorium, Gloria patri, & Salue regina*, horis & modis ibi[d] à nobis ad hoc expressis, nempe quod aliquanto tempore singulis diebus mane dicat semel vnum, *Pater noster*, præconcipiendo iuxta alibi[e] dicta mente reuerenti, & humili Deum omnipotentẽ vbique præsentem, & preces nostras vbique audire dignantem: & continuo reuerenter, & amanter alloquatur eum vt præsentem, precẽsque nostras vbique auscultantem verbis illis, *Pater noster*, attendens solum ad eius verba, vel ad eorum significata, vel ad ipsummet Deum sic præconceptum sine mentis ad alia euagatione quoad eius fieri poterit. Et quod idẽ singulis diebus vesperi dicat semel vnã. *Aue Maria*, imaginando gloriosissimam virginem matrem angelicam salutationẽ audientem, aut puerum Iesum in vlnis tenentem, & amanter gestantem, aut in cælis glorioßissime regnantem, aut aliquid de alibi[f] dictis agentem, & preces nostras audire dignãtem. Et continuo ita imaginatam verbis illis: *Aue Maria*, reuerenter, & amanter alloquatur, attendendo solum ad ipsam eandem, & ad præfatorum verborum significata sine mentis ad alia euagatione quoad eius fieri poterit. Et cum aliquo tempore hoc fecerit, consuetudinemque facile id faciendi quæfierit, nitatur aliquanto alio tempore alloqui quotidie mane semel Deum modo supradicto præconceptum per verba illius versiculi alibi à nobis[g] valde dilatati: *Deus in adiutorium meum intende, domine, ad adiuuandũ me festina.* Et per verba illa alterius numquam non reuerendi, & non suspiciẽdi: *Gloria patri, & filio, & spiritui sancto:*

c Miscell. vlt. d ora. nu. 139. & 150. & 161. miscell. & miscell 33. nu. 48.

d Dic. miscell. vlt. num. 139.

e Miscell. 34. nu. 50.

f Miscell. 34. nu. 50.

g Cap. 19. nu. 4. eiusd. Enchir.

Universidad de Deusto
Biblioteca

attendens solum ad eum, à quo petit adiutorium, & cui gloriam impendit, & ad significata verborum, quibus id facit sine mentis ad alia euagatione quoad eius fieri poterit. Vesperi autem saluter, & oret piissimam virginem Mariam, vti prædictum est, imaginatam verbis totius. *Salue regina*, vel saltem harum duarum partium: *Salue regina mater misericordiæ, vita dulcedo, & spes nostra salue, & Iesum benedictum fructum ventris tui nobis post hoc exilium ostende*: attendens solum ad eam ipsam, & significata verborum, quibus eam salutat, & orat sine mentis ad alia euagatione quo ad eius fieri poterit. Qua quidem duplici consuetudine, qui se munierit, & alluefecerit, assequetur multa, & in his primũ quod non offendet tãtum Deum Opt. Max. eiusdemque plenissimam virginem matrem, quantum multos (quorum de numero nos quoque fuisse dolemus) vidimus offendere pronunciando prædicta quatuor. Quæ cum intelligentius, attentius, reuerentius, deuotiúsque quam alia multa pronunciare deberẽt: minus tamen intelligenter, minus attente, minúsque reuerenter, & deuote, magísque festine, quam vlla alia quasi contemptim pronuntiabant: & consequenter saltem venialiter peccando, quæ maxima grandium bonorũ iactura est per prædicta. [a] Secundum quod sapientius, modestius, grauius, intelligentius, & reuerentius prædictas horas canonicas inchoabit, ac finiet, cum illæ fere omnes per præfata quatuor incipiantur, & finiantur, quod merito fieri debet.

a Miscell. 61. nu. 137.

27 Quia cum illæ sint genus orandi omnium humanitus inuentorum optimum, dignissimæ plane sunt quę intra, & extra ecclesias optime incipiantur, & finiantur, siue cantentur, siue absque cantu pronuntientur, vt alio in loco [b] latius tradimus. Tertium quod qui se imbuerit consuetudine pronuntiandi præfata quatuor modo prædicto, maiore cum sapore, siue sapientius psallet, & pronuntiabit Dauidicos psalmos, & præsertim suauissimum illum [c] *Beati immaculati*. Per cuius totam seriem quasi ore ad os familiariter ipsum Deum Opt. Max. alloquimur: quique quatuor horis quotidie diuisus in vndecim octonarios versuum duplicatos inseruit. Sapientius inquam, & attentius cantabit, & pronuntiabit, quam ipse, & multi alij solebamus eos olim cantare, & recitare, quod & nunc idem facere videmus aliquos. Si ergo res Deo gratissima est, vt ei sapienter psallamus: etsi etiam nobis vtilissima & consolantissima res est pronuntiatio, & auditio psalmorum Dauidicorum sapienter facta, consequens profecto est, vt quius diuina facturus, si fidelis, & prudẽs fuerit, satagat diuina ope adiutus vitare, odisseque, dum illa peraguntur, colloquia, quæ nemo non nouit præfatis perquam esse contraria.

b Cap. 13. nu. 9. etsi. Enchir.

c Psal. 118.

28 Quin etiã aspernabitur, & abominabitur consuetudinem eorum, qui siue vlla pausa in medio versuum, & cum rara in fine illorum, & cum frequenti eorundem anticipatione ea pronuntiant, incipiendo sequentem ante finem præcedentis tanta cum illorum confusione, & mixtione, tantaque festinantia, vt qui pronuntiat sequentem, non possit percipere, neque intelligere finem præcedentis, neque contra qui pronuntiat præcedentem, finem sequentis. Qui plane abusus, vt supra diximus, & nunc repetimus (eo quod numquam nimis dicitur, quod numquam satis dicitur) est omniũ cantantium, & recitantium maximus, & frequẽtissimus, & qui mea sentẽtia, mortifera culpa non vacat: ideoque à Prælatis necessario corrigendus, & explodẽdus. Dolebirq; quod is abusus frequenter vsurpetur in psallẽdo sextam, vel nonam post missam solennissime, tardéque finitam, & completorium immediate post vesperas solennissime cantatas, & in fere deglutiendo psalmos laudum vsque ad benedictus post officium nocturnum triduo ante Pascha cantu organico morosissime decantatũ.

a Cap. 13. nu. 4. & 5.

29 Vigesimus locus colligitur ex illis partibus, [a] in quibus insinuatur, quod nemo psallentium in choro est sui honoris, & reuerentiæ, quæ sibi debetur, adeo prodigus, vt æquo animo ferat alium alloquentem se vultum frequenter huc, & illuc vertentem, & sermonem, quo ipsum alloquitur aliis, atque aliis verbis ad alios prolatis interrumpentem. Nemoq; non vituperaret eos, qui orando Deum pro *Pater noster*, modeste pronuntiãdo pronuntiant illud, quod insignis ille verbi diuini præco Thomas Illyricus [b] solebat olim Tholosæ in Galliis vocare: *Pater noster de gentil home*, dicendo ad Deum: *Pater noster*, & mox ad famulum: *Pasti-ne sunt equi?* Et post: *Qui es in cælis. Est quod edatur?* Et post: *Sanctificetur nomen tuum.* Rogat: *Cur se demittit accipiter ille?* Et finito adueniat regnum tuum, confestim dicit: *Strigila equum, &c.* Et palam est, eum qui alloquitur extraria cũ aliis dum psallit in choro, similem esse illi, qui alloquitur aliquem reuerendum, vultum frequenter huc atque illuc vertendo, & sermonem, quo ipsum alloquitur aliis atq; aliis verbis ad alios prolatis interrumpendo, & ei, qui per præfatum, *Pater noster de gentil home*. Deum alloquitur.

b Thom. Illyric. in lucubr. in 1. Reg. cap. 1.

30 Quare vos omnes Patres in Christo admodum Reuerendi, & Domini mei sacri Confessarij, quibus magna, & oportuna in hoc est auctoritas, etiam atque etiam rogatos velim, vt coniunctis votis hortemur nos primum, deinde omnes alios, qui volumus apud Deum nobis oratione siue præcepta, siue volũtaria proficere, vt nitamur pro viribus, eam facere abstinẽdo à colloquiis extrariis, & ab omnibus aliis, per quæ attentio, vel alia circunstãtia bonitati actus necessaria impediatur. Omnes autem qui psallimus in choro, vel psallentibus interfumus, aut præsumus, seruemus, & quoad fieri poterit seruare faciamus in nostris choris id, quod quædam celebris Ecclesiæ Gallicanæ constitutio iubet in ecclesiis cathedralibus & collegiatis Gallicanis seruari per hæc verba: *Laudes diuinæ per singulas horas non cursim ac festinanter, sed tractim, & cum pausa decenti præsertim in medio cuiuslibet versiculi, debitam faciendo inter solenne, & feriale officium differentiam reuerenter ab omnibus persoluantur.* Amoneamusque simul nos ipsos, omnesq; alios ad horas canonicas, siue preces horarias pronuntiandas obligatos, vt sæpe meminerimus, nobiscumque reputemus, munus pronuntiandi eas nobis esse præcipuũ, ideoque maxima cura, & studio exercendum, nullásque opes, nullum earum magnificum vsum, nec vllam generis claritatem tantæ vtilitati, gratiæ, gloriæque solidæ nobis apud Deum, & homines fore, quantæ functionem sanctam eius iugiter in finem vsque vitæ ita continuatam, vt tandem videamus Deum Deorum in Sion. Amen.

FINIS. COM

COMMENTARIVS
DE ANNO IOBELAEO,
ET INDVLGENTIIS OMNIBVS,

In §. in Leuitico. sub cap. quis aliquando. de pœniten. dist. 1. & in Extrauag. 1. antiquorum. 2. vnigenitus. & 4. quemadmodum. de pœniten. & remissio. iam pridem duobus annis Iobelæis editus.

*Nunc autem tertio cum auctario glossarum aliquot ea de re extrauagantium, adiectis scholiis quibusdam non omnino pœnitendis huiusmodi asteriſco * signatis.*

AD S. D. N. SIXTVM QVINTVM PONTIFICEM OPT. MAX.

§. in Leuitico. sub cap. quis aliquando. de pœniten. distin. 1.

IN Leuitico, & infra. *In Iobelæo plenaria remissio præstabatur. Vnde per eum perfecta peccati remissio figuratur. Sacerdos ergo numerum annorum vsque ad Iobelæum supputat, cum eius arbitrio pœnitentiæ tempora definiuntur, quibus quisque plenam peccati remissionem inueniat: non enim, sicut Esych. in lib. 7. ad cap. 25. leuit. Esychius ait super eundem locum, statim post definitam pœnitentiam quisque peccato plenè mundatur.*

PRIMVM NOTABILE DE ANNO Iobelæo, & de nominis deductione, ac significatione.

SVMMARIVM.

1 *Iobelæus annus Hebræis solennis.*
2 *Iobelæus, & iubilæus, à variis variè scribi, sed aptius Iobelæus: quia non à, Iubilo, sed à, Iobel, deducitur. num. 6. & 9. Idemque quod quinquagenarius significat. num. 3.*
4 *Iobelæis Hebræos perinde vsos, ac Græcos Olympiadibus, & Romanos Lustris.*
5 *Septimus dies, septimus mensis, septimus annus, & 7. hebdomadis annorum finis Hebræis sacer.*
7 *Iubilum, iubilare, iubilatus, esse Latinis: iubilus, & iubilæus non esse.*
8 *Cantum in eadem dictione cur moratur Ecclesia?*
10 *Iobelæus varia vario respectu Hebræis significasse.*
* 11 *Iobelæi anni Christianorum initium an sit certum.*

A

MISSIS aliis multis, quæ ex hoc §. colligi possunt, eque ad alia multa capitula, & paragraphos huius distinctionis, ac ad hunc pertinentia, colligam sex, quæ sequuntur notabilia ci peculiaria, & ad Iobelæi anni indulgentiam spectantia, mox collecturus alia ex omnibus quinque Extrauag. de pœnit. & remiss. ad eandem pertinentia, eademque quotidiana.

Primum igitur notabile sit, Hebræis fuisse annum, qui Iobelæus eis appellabatur. Quod etiã colligitur ex glossa 1. [a] Deinde manifestius ex [b] Leuit. [c] Numer. & aliis multis sacræ scripturæ locis.

2 Tertio idipsum probatur ex eo quòd verbum, Iubilæus, vt vulgus pronunciat, vel Iobelæus vt M. Antonius Sabelli, [d] vel Iobilæus, vt Cardinalis S. Sixti siue de Turrecremata, [e] à voce illa Hebræa Iobel, dicitur, secundum Nicolaum Lyranum, [f] qui non latuit Card. Alexand. [g] Quod ipsum ait etiam [h] M. Antonius Sabelli: quãuis in alio dissideant, nempe in eo, quòd Lyranus, & Cardi. aiunt, vocem illam, Iobel, significare buccinam, & ita annum quinquagesimum appellari Iobelæum à clamore buccinæ, eo quòd in septimo mense anni eum proximè præcedentis, secundum vnum intelligendi modum, vel in septimo eiusdem anni Iobelæi, secundum alium denunciabatur Iobelæus.

B

3 Sed M. Antonius Eusebiũ sequutus ait, † vocem illam Hebræam, Iobel, significare quinquagenariũ

a Hosuf. met. 5. & ex glossa Arch. Dom. & Alexandri. in 9ma distinct. 7.
b Cap. 25. & 27.
c Pet. ca. 6.
d Libr. 3. Enneadis 1.
e In præsenti. §.
f Leuit. c. 25.
g In d. summa de pœn. dist. 7.
h Vbi sup.

Universidad de Deusto
Biblioteca

idemque valere vocem illam Iobelæum, de illa à Latinis deductam. Cui consentire videtur etiã Polydo. Vergil. [a] quatenus ait annum quinquagesimum esse verè Iobelæum. Pro quibus videtur tex. vrgentissimus in [b] Numer. in illis verbis: *Cum Iobelæus id est quinquagesimus annus, &c.* per quem significatur, verbum Iobilæum, siue Iobelæum, idem significare, quod quinquagenarius, & ita annus Iobelæus perinde sonare, ac annus quinquagenarius.

4 At constat Hebræis annum quinquagenarium fuisse celebertimum, [c] & per illud memorabilisimũ Marci Antonij, [d] scilicet Hebræos illo spatio Iobelæo, hoc est, quinquaginta annorum dimensos fuisse annos à protoplasto, vt Græci postea Olympiadibus, & Romani lustris dimensi fuerunt. Ergo etiam constabit Hebræis fuisse annum Iobelæum.

5 Quarto facit, quòd sicut sacra scriptura attestante, [e] teste item Iosepho, [f] † Moyses, aut potius Deus ipse per Moysen statuit, vt inter dies, septimus quisque, hoc est sabbathum obseruaretur: & sicut [g] statuit, vt inter quosque menses cuiusque anni septimus esset sabbathum mensium, in quo solennia sacra agerentur, quæ sabbatha sabbathorum dicebantur, secundum prædictos auctores: & sicut [h] institutum fuit, vt inter annos septimus quisque ita obseruaretur, vt terra eo anno vacaret, &c. sic etiam statuit [i] vt quicunque annus, qui primus septem annorum hebdomadas insequeretur, hoc est, quinquagesimus Iobelæus diceretur, vt ex [k] Leuitic. colligitur in illis verbis, *Numera quoque tibi septem hebdomadas annorum, id est septies septem, quæ simul faciunt quadraginta nouem, & clanges buccina mense septimo.*

6 Ex quibus omnibus satis confirmatum restat primum, scilicet, Hebræis fuisse annũ, qui Iobelæus dicebatur: simul infertur primo Ioan. ab Anna. à Felyn. [l] D. Anton. [m] & aliis satis probatum, incautè significasse, [n] verbum Iubilæum descendere à verbo, Iubilus. [o]

7 Tum, quia glo. illa nihil de Iobelæo ait: sed significationem verbi Iubilet, in illa littera positi explicat. Tum, quia licet verbum, Iubilum, genere neutro planè Latinum sit, iuxta illud. [p] *Et lætus scopulis audiuit Iubila Cyclops*, & significet id, quod glo. singul. [q] ait significare verbum, Iubilus, scilicet gaudium, quod nec verbis explicari, nec penitus reticeri potest. Et licèt à voce Iubilũ, descendat Iubilare, quod, vt Festus inquit, est voce cõfusa inclamare præ gaudio, iuxta illud. [r] *Iubilemus Deo salutari nostro.* Et rursus, *In psalmis iubilemus ei.* [s]

8 † Vbi S. Tho. ait Iubilum esse lætitiam immensam, quæ verbis exprimi non potest, sed voce datur intelligi: ad quod significandum Ecclesiam ait multiplicare solere noras in eadem dictione. Et quamuis à Iubilo verbo descendat Iubilatus, pro clamore rusticorum lætitiam præ se ferente, authore Varrone, & Valla, secundum quos clamor ciusmodi vrbanorum quiritatus dicitur. At verbum, Iubilæus, pro re ad Iubilum pertinente nusquam apud Latinos est.

Secundo infertur verbum, Iobelæus, à nulla dictione Latina, vel Græca descendere, sed ab illa Hebræa, Iobel.

9 Tertio † rectius pronunciari Iobilæus, vt Card. S. Sixti hic pronunciat, quam Iubilæus, vt vulgus, & rectius Iobelæus, vt M. Anton. Sabel. quem in hoc sequemur, sine tamen vlla offensione illius, qui aliter pronunciandum, scribendumve duxerit.

Contra tamen hæc omnia facere videtur, quòd glos. interlinearis [a] Iobelæum interpretatur remissiuum, vel initiatiuum: & quòd magister historiarum [b] dixit, Iobel, significare initium, vel remissionem. Et quòd Isidorus, [c] verbum Iobelæum, interpretatur annum remissionis. Et quòd certam sonitus, vel buccinæ speciem significare videtur [d] ibi, *Tollant septem Iubilæorum buccinas.*

10 Sed responderi potest † verbum, Iobel, varia significare, & æquiuocum esse Hebræis, sicut & alia innumera, & ita annum quinquagesimum dici potuisse Hebræis Iobel siue Iobelæum vario respectu: remissiuum quidem, quòd remissionem induceret, & initiatiuum, quòd ad initium, & primum statum res, & persona reduceret, & buccineum, siue sonitus buccinarum, eo quòd buccinarum sonitus eum pronunciaret vel notificaret, nullo tamen respectu proprio, & ex vi vocabuli significare lætum, vel lætificatiuum: quamuis ab effectu dici posset tale, eo quòd ea, quæ inducebat ille annus, maximè læta erant, & lætificabant. * His pridem anno 1550. (vt in epistola ad lectorẽ diximus) Conimbricæ æditis, addo nunc Romæ 75. supra 1500. denuo ædendis quòd quamuis Ioan. Friburgen. [e] dicat nil certi se inuenire potuisse de initio anni Iobelæi sub lege noua, præterquam quòd vulgatum est centesimum quemque annum à Natiuitate Christi fuisse talem: quamuis item Platina [f] nulli eorum ante Bonif. VIII. relationem Iobelæi ascribat, glossa tamen [g] affirmat fuisse tunc prædictam opinionem, vel fidem vulgatam: Iacobus item S. Georgij in velabro Cardinalis [h] testatur, anno millesimo trecentesimo ingentem multitudinem ex longinquis & diuersis Regionibus confluxisse in vrbem Romam ad sacram beati Petri Basilicam properantem, cuius rei causam esse dicebant centesimi anni tempus, quo omnium culparum sordes abluerentur, & tunc proiectæ ætatis hominẽ fuisse, qui recordaretur patrem suum superiore centesimo venisse Romã ad consequendas indulgentias, à quo etiam admonitus fuerat, vt si ad venturi centesimi tempus peruenire, non grauaretur Romam venire. Addit idem scriptor, multos, tum ex Gallis, tum ex Italis superstites fuisse, qui eãdem rem meminissent.

Secundum notabile de remissione anni Iobelæi.

SVMMARIVM.

1 *Iobelæo anno veteris legis quanta remittebantur.*

1 SECVNDO noto, remissionem temporariorum debitorũ, solitam fuisse fieri Hebræis in anno Iobelæo: habet enim textus, *In Iobelæo plena remissio præstabatur.* Et constat ex eò, quòd illo anno seruũ libertate donabantur, debita relaxabantur, & prædia diuendita ad antiquos possessores reuertebantur: imo, & exules quoque, in patriam, & pristinam libertatem redibãt, iuxta illud. [i] *Sanctificabisque annum quinquagesimum, & vocabis remissionem cunctis habitatoribus terræ tuæ: ipse est enim Iobelæus. Reuertetur homo ad possessionẽ suam, & vnusquisque redibit ad familiam pristinam: quia Iobelæus est, & quinquagesimus annus.*) Imo, & in carcerem cõiecti soluebantur, secundum Archid. Domi. & Alexa. [k] Sed contextus sacræ scripturæ id non aperit, quod etiam animaduertit præfatus Ioan. ab Anna. vbi supra.

a Lib. 8. de inuentori. rerum c. 1. sub fine. b Cap. fin.

c Per c. 15. & 17. Leuit. & cap. 6 Numer.

d Vbi sup.

e Exodi 20. & Leuit. 23.

f 3. lib. de antiqui.

g In d. cap. 23.

h In c. 25. eiusdẽ lib.

i Leui. 25.

k Ex con. tex. & glo. d. cap. 25.

l In serm. de indul. in Parr. 1. cap. 3. n. in vsũ. de Iobelæo. post rubric. de crim. fals. ann. 1450. m Per glo. sing. Cle. 1. 5. intelleximus. de reli. & vener. san. verb. Iubilet.

n Syl. Ital. lib. 24.

o Cle. 1. de reli. & vener. sanct.

p Psal. 94. 1 Et psal. 97. & 99. & psal. 46.

q In 1. Cap. Leuit.

r Psal. 94.

s Psal. 80.

a Cap. 10. Leuit.

b Sequen. in 4. Sentẽ. c Lib. 7. Etymolo.

d Festus.

e Ioan. de Ianduno in 2. de Cœlo. & Mundo.

f De Ioan. Friburgen. & Platina. quæst. 2.

g Platina. in vita Bonif. 8.

h Iacob. de Voragine in Chronica.

i Ezechiel. 18.

k Dist. 3. in glossa.

De anno Iobel. Hebræ. & nostro. 655

Tertium notabile de remissione anni Iobelæi, an significaret indulgentiam anni nostri Iobelæi.

SVMMARIVM.

1 *Iobelæus annus veteris legis quod Iobelæum nouæ legis præfigurabat.*

1 CERTIO noto, eam remissionem temporariam plenã significasse remissionem spiritualium quoque plenam sub lege gratiæ concedendam: habet enim text. *Per eum, scilicet Iobelæum, perfecta peccati remissio figuratur.* Ad idem est illud hymni diei Pentecostes: *Patrata sunt hæc mystice, Paschæ peracto tempore, sacro die rum numero, quo lege fit remissio.* Per quod palam testatur Ecclesia Catholica, remissionem illam plenam anni Iobelæi, siue quinquagesimi olim fieri solitam, significasse diem illum Pentecostes, id est quinquagesimum, in quo plenissima peccatorũ remissio cum magnis donariis data fuit Apostolis, & sociis suis, danda postea per eos aliis, iuxta illud: [a] *Dum complerentur dies Pentecostes, erant omnes discipuli pariter in eodem loco: & factus est repentè de cælo sonus, tanquam aduenientis spiritus vehementis, & repleuit totam domum, vbi erant sedentes, &c.* idque palam testatur Clemens VI. [b] Facit etiam id quod latius prosequitur D. Anton. [c] & nos meritò omittimus, scilicet quòd Iobelæus in Abrahamo fuit inchoatus, in vetere lege præfiguratus, tempore gratiæ perfectus, à summo Pontifice plenaria indulgẽtia decoratus. Et hoc notabile verũ quidẽ est in sese. At ex hoc textu parum efficaciter illud colligas: non enim habetur in eo, plenam peccati remissionem hoc, vel illo die, aut anno factam, præfiguratam fuisse per remissionem anni Iobelæi: sed quòd plena remissio peccati, quæ per pœnitentiam iustam, & sufficientem peccatori contingit significabatur per illam: quod longe diuersum est ab hoc notabili.

Quartum notab. de anno Iobelæo Hebræorum, an hunc nostrum figurasset.

SVMMARIVM.

1 *Iobelæus annus Hebræorum non figurabat nostrum.*

2 *Iobelæus annus primum fuit Christianis centesimus, deinde 50. postea 33. nunc est 25.*

3 *Iobelæus annus Hebræis, in quibus similis nostro.*

1 VARTO notat Card. [d] annum, quem nũc Christiani appellamus Iobelæum, fuisse per illum Hebræorum antiquũ præfiguratũ. Pro quo facit extrauag. [e] in qua Clemẽs VI. statuit, vt quinquagesimus quisque annus esset Iobelæus: cum tamen ante illam solus esset centesimus, assumens hoc notabile ferè pro ratione, in hæc verba: *Attendentes, quòd annus quinquagesimus in lege Mosaica (quam non venit soluere, sed spiritualiter adimplere) Iubelæus remissionis gaudij: sacerque dierum numerus, quo lege fit remissio, censebatur.* † Hoc tamen notabile parum nobis arridere videtur. Tum, quia extrauag. 1. [f] per quam omnium primus Bonif. VIII. hunc annum in scriptis redegit, vt [g] dicetur, nihil de anno vetere Iobelæo loquitur. † Tum, quia illũ non statuit quinquagesimũ, sed centesimũ, vt patet in ea.

2 Tum, quòd mille trecẽtis annis ab orbe redempto, nullus fuit annus quinquagesimus, qui sua remissione referret illum legis antiquæ annum Iobelæum, vel quinquagesimum: & par videtur credere, quòd antea fuisset institutus, si, vt notabile hoc habet, per illum Mosaicum fuisset præfiguratus. Tum, quòd iam hodie non quinquagesimus annus, sed vigesimusquintus est nobis Iobelæus. [a] Nec §. hic probat hoc notabile: cùm, vt paulò ante monstrauimus, nec præcedens notabile probet. Nec §. ille, nos autem [b] id coniuncit: quia non habet per annum quinquagesimum, & Iobelæum veteris legis, significatum fuisse hunc Iobelæum nostrum: sed quòd par videbatur, vt Christianis quinquagesimus annus esset Iobelæus, & remissionis spiritualis, sicut Hebræis olim quinquagesimus annus fuisset Iobelæus, & remissionis temporalis. Neque probat text. ille, Christum adimpleisse figuram illius anni per hunc nostrum, sed per missionem Spiritus sancti in die Pentecostes, qui à Resurrectione dominica quinquagesimus fuit, factam.

3 Fateor tamen hunc annum Iobelæum nostrum in multis simile esse illi: vt enim ille buccina, sic iste voce Apostolica prænunciatur: in illo labor colendi terram omittebatur, in hoc labor proprius excusatur per laborem & merita Christi, & aliorum sanctorum: in illo debita temporaria, in hoc spiritualia condonantur: in illo libertas temporalis, in hoc spiritualis restituitur: in illo possessiones terrenæ abalienatæ recuperabantur, in hoc virtutes, & merita per peccatum perdita: in illo denique exules in patriam redibant, per hunc exules à cælo, quæ patria nostra est, & in hac lachrymarum valle pererrantes, habiles simus, quo ad eandem reducamur, Amen.

Quintum notabile de indulgentia, quòd vtilis sit, licet hic non probetur.

SVMMARIVM.

1 *Indulgentiam vtilem esse, licet hic id non probetur.*

2 *Indulgentiam quærere etiam perfectorum esse: quia licet ea ipsa non sit meritum: quo tamen acquiritur, opus meritorium est, num. 3.*

4 *Pœnitentiæ actio non solum pœnam peccati tollit. sed etiam medetur, cauétque peccato.*

1 VINTO notat Cardi. [c] remissionem, siue condonationem pœnæ peccato debitæ, quam indulgentiam appellamus, multum valere iis, quibus conceditur. Quod verum quidem est, & necessariò cuique fidelium credendum, vt [d] ostendetur: id tamen ex hoc §. non colligitur efficaciter: quoniam licet de remissione pœnæ temporalis agat, non tamen de ea, quæ per indulgentiam fit: sed de ea, quæ per absolutionem sacramentalem, & pœnitentiam à sacerdote iusto arbitrio taxatam, quam non esse indulgentiã definitio eius [e] continet. Probatur autem ea ratione, primò, quòd per indulgentias tollitur obligatio implendi totam pœnitentiam impositam, vel aliquam eius partem. Deinde quòd etiam absoluitur quis à pœna temporali in purgatorio sustinenda: quoniam, vt ait Palud. communiter receptus [f] lucranti 20. annorum indulgentiam tantum pœnæ purgatorij condonatur, quantum per totidem annorum pœnitentiam condonatum fuisset. Quod probant extrauagan. 2. [g] & decem notabilia, quæ ex ea excerpemus.

2 Ex quo infertur, † errare illos, qui putãt imper-

a Iuxt. extrauagant. Sixti iij. quemadmodum. eiusdẽ tit. de pœnit. & remiss. in notab. 11. infra transcriptam.

b Extrau. vulgenit.

c Num. 5.

d In 7. 8. & 10. not.

e In nota. 20 declaranda.

f In 4. dist. 20. qu. 4. art. 2.

g De pœnit. & remiss. not. 11. infra transcrip.

Universidad de Deusto
Biblioteca

fectorum tantum esse,quærere indulgentias,eo quòd quærere indulgentiam non videatur meritorium.Et quòd perfectorum est,amplecti pœnas, & sitire crucem Christi : cùm tamen quærere indulgentiam sit eas fugere. Et quòd secundum omnes,consiliũ pium est agere pœnitentiam iniunctam,etiam si per indulgentiam sit condonata. Infertur inquam ex hoc notabili, errare illos, qui hoc dicunt. Tum quia velle indulgentias, est velle satisfacere per alienas pœnas iustitiæ diuinæ modo licito,quod cùm licitũ, & bonum sit, factũ ab existente in gratia Dei erit meritorium,& viro perfecto dignũ. Tum, quia perfectorũ est cupere dissolui,& esse cum Christo,& per consecutionẽ tollere impedimenta,quibus si contingeret dissolui,remorari possent à præsentia Christi.At indulgentia tollit hæc impedimẽta omnia, vel aliqua.

3 Neque fundamẽta sua iuuant aduersariũ: † quoniam licet indulgentia ipsa non sit meritum : velle tamen illam debito modo , & facere opus pium ad id necessarium meritorium est.

4 Et quia satisfeciſſe Deo per pœnas alienas non impedit voluntatem satisfaciendi ei per proprias, neque executionem consilij de implendo pœnitentiam per indulgentiam condonatam : quia, † licet adimpletio illa non prosit ei fortè quo ad satisfaciendum, proderit tamen ad merendum , & ad medendum peccatis,& ad ea multo maiore odio prosequendum : ad quæ doni indulgentiæ tam liberaliter sibi dati gratitudo mouere magis debet & impellere. Ex quo subinfertur imperfectionis esse quærere indulgentiam, quò post eam habitam tepidè Christo inseruias, & minus medelæ cautelæque peccatis impediendis,& vitiis extirpandis impendas,quod plus satis nostrum seculum facere vereor.

Sextum notabile de indulgentiæ, & Iobelæi plenitudine.

SVMMARIVM.

1 *Indulgentiam Iobelæam plenam, sed hic non probari.*
2 *Indulgentiæ causa, pauperis subuentio omittitur, nisi, &c. num.4. & 5.*
3 *Maria Magdalena suo nos exemplo docuit officia ciuilia pauperum causa non omittenda, num.4.*

1 SEXTO notat Cardinalis [a] † indulgentiam anni Iobelæi , cius causa Romam euntibus concessam , plenariam esse. Quod tamen ex hoc §. mea sententia non colligitur efficaciter:illa enim, per quæ proximè in principio præcedentis notab.& antea in fine tertij,& quarti dicebã ea non probari, in hoc §. conuincunt,neque hoc ex eo efficaciter colligi.Notabile autem hoc verum est in sese, per extrauagan.antiquorum,[b] quæ in fine eam appellat plenam , largiorem , imò plenissimam peccatorũ omnium veniam: cuius tenorem notabili sequenti inseram : & per extrauag. illam singularissimam Clementis VI.[c] in illis verbis,*Plenissimam omnium peccatorum veniam consequantur* : cuius tenorem in 12. notabili ponam.

2 An autem † liceat cuiquã hoc anno audire Romam causa deuotionis , quærendæque indulgentiæ impendendo pecuniam in itinere , quam si non iret, erat pauperibus erogaturus? Respondebo,licere. Tũ, quia Tho.de Vio,[d] respondit licere cuique in indulgẽtia q̃renda impẽdere,qđ alioqui pauperi erogasset.

3 Tũ,quia pia Magdalena † reprehẽsa à discipulis, q̃ vnguentũ,cuius pretiũ pauperibus dari potuit,in pedes Christi effudisset,benignè fuit ab eod. defensa.[a]

4 Tum, quia ex eo colligitur,humanitatis officia, quæ & certo loco, & tempore debentur,non esse omittenda propter communia indeterminatè proximis debita,vt pulchrè colligit idem Thom.de Vio[b] ex eo subinferens † maiestatem diuinã nolle,vt Christianus prætermittat conuiuium nuptiale , officium sepulturæ, politicum conuictũ cum ciue, & familia, vt largiores eleemosynas efficere valeat. Tum , quia licet pecuniæ in eleemosynas pauperũ erogatæ plus defunctum iuuarent,quàm honorabiles exequiæ:nõ tamen peccaret, qui has moderatas faceret:quia bonitas vnius rei melioris non tollit bonitatẽ alterius minoris : cùm bono melius detur.[c] Neque obstant ea, quæ contra se in simili adiecit Thomas de Vio:[d] quia eis ipsemet respõdet ibidẽ:& breuius resoluas, si dicas,quòd talis † posset esse pauper,& eo tẽpore, & loco petere, vt oporteret ei subuenire, & Romanam profectionem ob hanc causam relinquere.

5 Si tamen necessitas eius non esset extrema , vel adeò grandis , vt meritò concluderet peccatum saltem veniale in non subueniente pauperi,licet superflua status non haberet, tunc licitè posset quis peregrinari Romam:etiam si fortè gratius esset Deo,impensas itineris, pauperibus eas petentibus erogare.

Septimum notabile , de origine , & antiquitate indulgentiarum.

SVMMARIVM.

1 *Extrauag.1. de pœnit. & remiss. tenor.*
2 *Indulgentiarum inuentum non esse nouum.*
3 *Gregorius auctor stationũ, siue cæremoniarũ Romæ statarũ.*
4 *Iobelæi inuentorem non fuisse Bonifacium, contra Polyd.*
5 *Indulgentiarum mentio cur olim rara , & nunc frequens: sicut & purgatorij,nu.6.quia ex hoc illæ pendent,nu.7.*
* 6 *Purgatorij mentio,cura , & timor vt sunt antiqua , & non noua, num.8.*
8 *Indulgentias posse, debereque concedi esse de fide.*

SEptimo loco inseram tenorem extrauag.1. de pœnit.& remif.collecturus ex ea notab. septimum, cuius tenor est qui sequitur.

1 ANTIQVORVM habet fida relatio,† quòd accedentibus ad honorabilem basilicam Vincipis Apostolorum de vrbe,concessæ sunt magnæ remissiones,& indulgentiæ peccatorum. *Nos igitur , qui iuxta officij nostri debitum salutem appetimus,& procuramus libentius singulorum,huiusmodi remissiones,& indulgentias omnes , & singulas , ratas, & gratas habentes,ipsas auctoritate Apostolica confirmamus & approbamus,& etiã innouamus,& præsentis scripti patrocinio communimus. Vt autem beatissimi Petrus,& Paulus Apostoli, eò amplius honorentur , quò ipsorum basilicæ de vrbe deuotius fuerint à fidelibus frequẽtatæ, & fideles ipsi spiritualium largitione munerum ex huiusmodi frequentatione magis senserint se refertos:nos de omnipotentis Dei misericordia,& eorundem Apostolorum eius meritis,& auctoritate confisi, de fratrum nostro consilio,& Apostolicæ plenitudine potestatis, omnibus in præsenti anno millesimo trecentesimo , à festo Nativitatis Domini nostri Iesu Christi præterito proxime inchoato, & in quolibet anno centesimo secuturo ad basilicas ipsas accedentibus reuerenter verè pœnitentibus , & confessis,vel qui verè pœnitebunt,& confitebuntur,in huiusmodi præsenti, & quolibet centesimo secuturo annis,non solum plenam,& largiorem, imò plenissimam omnium suorum cõcedimus veniam peccatorum:*

statuentes,vt qui voluerint huiusmodi indulgẽtiæ à nobis concessæ fieri participes, si fuerint Romani,ad minus triginta diebus continuis, seu interpolatis, & saltem semel in die : si verò peregrini fuerint , aut forenses , simili modo diebus quindecim ad basilicas easdem accedant. Vnusquisque tamen plus meretur,& indulgentiam efficacius consequetur,qui basilicas ipsas amplius & deuotius frequentabit. Nulli ergo, &c.

2 Septimo igitur noto,in hac extrauag.1.[a] † remissiones,siue condonationes,& indulgentias peccatorum non esse nouum inuentũ,vt noui hæretici somniant,sed rem esse in Christiana Ecclesia valde antiquam:sunt enim iam lapsi ducenti & quinquaginta anni ab hac extrauaganti , quæ condita fuit anno 1300. vt in eadem [b] exprimitur. At ante id tempus, antiquorum habebat fida relatio , accedentibus ad honorabilem basilicam Principis Apostolorum magnas remissiones , & indulgentias peccatorum esse concessas. Ante illam Honorius III.de illis statuit [c] ante Honorium , Innoc. III. restrinxit potestatem concedendi eas Episcopis in Concilio generali,[d] ante Innocent. etiam Abbates eas concedere solebant: quod tamen ipse cùm cõcilio prohibuit,[e] ante eundem Alexander III. ad quæstionem de indulgentiis propositam respondit.[f]

3 Longè † ante illum magnus ille,ac primus Gregorius creatus Pontif. summus anno 619. stationes, seu ceremonias staras ad indulgẽtias quærendas Romæ statuit, secundum S.Thom.[g] Et quod euntibus ad bellum sacrum terræ sanctæ indulgẽtia fuit concessa, colligitur ex cap. excommunicamus:[h] imo q illa indulgentia fuit plenaria,sine dubitatione affirmatur per omnes [i] ob partem eius decisam.

4 Adde,† quòd quamuis Polyc.[k] primum authorem Iobelæi fecerit Bonifacium VIII. huius extrauagant.conditorem:Ioan.tamen monachus qui eius tempore floruit Cardinalis,[l] ait , vulgatam rem eo tempore fuisse,quòd illa Iobelæi indulgentia centesimo quoque anno semper concedi solita fuerat,* & longe ante illum testatus fuit Iacobus Cardinalis S. Georgij ea quæ supra [m] retulimus.* Quare Bonif. VIII. potius videtur nouasse, & in scriptis constitutionem omnium primus eam redegisse, quàm inuenisse : quod satis significatur illis verbis eiusdem, *Præsentis scripti patrocinio communimus.*Indulgentiarum autem fundamentum continebit notat.13.[n] & earum Constantiensis Concilij approbationem notab. 8. Nihilominus fatemur cum communi , nullum esse in sacris litteris testimonium earum apertum:nullũ item antiquorum doctorum Græcorum,aut Latinorum expressum, vt ait S. Anton.[o]

5 Quare autem † apud antiquos tam rara,& apud recentiores tam frequens sit indulgentiarum mentio,docuit vir ille sanctiss.& Episcopali,ac Cardinalitia dignitate reuerend.& Catholicæ veritatis martyr,& testis clarissimus Ioan.Roffensis,[p] cuius ea de re verborum summa est , quòd non certo constat à quo primum tradi cœperunt.Quod nonnullus earũ vsus,vt aiunt,apud Romanos fuit vetustissimus.

6 Quòd multa de Euangeliis , & aliis scripturis sunt nunc excusa luculentius, & intellecta perspicacius,quàm fuerant olim.† Quòd nemo iam dubitat orthodoxus,an purgatorium sit,de quo tamen apud priscos illos nulla,vel quàm rarissima fiebat mentio. Quod non fuit tam necessaria , siue purgatorij , siue indulgentiarũ fides explicita in primitiua Ecclesia, atque nunc est. Quòd tunc adeò caritas ardebat , vt quisque paratissimus esset pro Christi mortem oppetere. Quòd rara erant crimina : & ea,quæ contingebant,magna canonum seueritate vindicabantur. Quòd nunc bona pars populi,magis Christianiũ exueret,quàm rigorem canonum pateretur.

7 Quòd dum nulla fuerat de purgatorio cura,nemo quæsiuit indulgentias : quia † ex eo pendet omne indulgentiarum pretium.Quod indulgentiæ cœperunt, postquam ad purgatorij cruciatus trepidari cœpit. His causis addit aliam Innoc.[a] scilicet , quòd ante tẽpus Gregorij , non satis poterat fieri conuentus magnus Christianorum:quæ tamen non videtur firma. Ait item etiam ante illum solita fieri huiusmodi indulgentias : licet non ita frequenter , ac ab eo,& post eum.

* Non obstat prædictis,quod ex illo:[b] *Quodcunque solueris, &c.* relato in cap. quodcunque, [c] & latissimè inducto à Roffen.[d] & ex illo:[e] *Si quid donaui vobis propter vos in persona Christi:* adiuncta expositione Theodoreti, Oecumenij,Ambrosij,Theophylacti,Chrysostomi , & aliorum illud exponentium , & ex multis, quæ doctissimus Medinas citat [f] efficaciter colligatur,quod indulgentiarum vsus iam inde ab Apostolis cœpit , quòd confirmat historia Martini Poloni, & Theodorici,qui fuit post illum , à nemine citata: quæ prodit à Cleto Rom. Pontifice responsum , peregrinationem illorum , qui venirẽt ad visitationem S. Petri , esse duorum annorum ieiunio ad salutem validiorem.Non inquam hæc obstant,quia aliud est dicere non esse formaliter expressum in sacris litteris, nec Doctoribus antiquissimis , prædictas indulgentias ab Ecclesia concedi posse , & debere , quod D. Anton. & superiora intendunt, aliud dicere colligi ex eis efficaciter eas concedi posse , & debere, quod in contrariũ citata & infra scripta not.13. probant,* & esse de fide Catholica declarat Cõc. Trid.[g] omnium quæ hactenus coacta sunt œcumenicorum nouissimum quidẽ,sed amplitudine, vtilitate,& decisionum catholicarum varietate fortasse primum.

8 Illud item Ioan. Roffen. supra relatum , scilicet † quòd de purgatorio apud priscos rarissima , aut nulla fiebat mentio, intelligendum est de mentione formali, per hoc verbum nunc vulgatissimum, purgatorium,siue locus purgatorius,nõ de illi æquipollenti:omnia enim loca, quibus probatur,frequentissimè , & quasi semper culpam mortalem per solam contritionem vel attritionem , & sacramentum pœnitentiæ deleri, commutata pœna æterna in temporalem, vel aliquos cum gratia Dei gratum faciente, sed cum peccatis venialibus decedentes,cruciari;antequam ad visionem Dei prueniant,illam faciunt : è quibus est illud.[h] *Sancta , & salubris est cogitatio pro defunctis orare:* & illud,[i] *Qui ædificat super hoc fundamentum, &c.* irrefragabiliter à S.Thom.[k] cum mentione formali purgatorij,inductum,& à D.Augustprius [l] tractatum,licet absque tali mentione formali:qui tamẽ in sermone 41.[m] cuius pars refertur à Gratiano,[n] de igne purgatorij in tit.& in corpore sermonis ter, vel quater formaliter meminerit , quod ipsum facit in Enchiridio , [o] & alia quæ post alios adducit Sotus post hæc nostra,[p] & F.Franciscanus Medina,[q] & alij alibi , præsertim illud Dionysij coætanei Apostolorum,[r] relatum à prædicto Soto,[s] videlicet : *Nam venerandus Antistes precem sacram supra mortuum agebat,vt*

a Nu. 93.

b Quę prima est , de pœnit. & remis.

c Quæ incipit, Vnigenitus. & pœnit. & rem. ii. colum. 1.

d De thesauro indulg. q. 1.

a Matt. 26. & Ioan. 12.

b In Summa.

c Addit in ref. mag. gratiani. d. 18. & de indulg. & Ioa. Gerson. de indulg. q. 1.

a In d. c. quòd autem. nu. 5.

b Matt. 16. d. 24. q. 1. d In artic. 17. contra Luther. e 2. ad Corinth. 2.

f Disput. 4. c. 11. & disput. 5. cap. 23. de indulg.

g Sess. 25. in decret. de indulg.

h 2. Mach. 12.
i 1. ad Corinth 3.
k 1. 2. qu. 87. art. 2.
l Libr. 21. de ciuitat. Dei, c. 25. & 27.
m De sanctis.
n In cap. vnã oratium. 13. dist.
o Cap. 69. relatus in cap. qui in aliud. 25. dist.
p In 4. dist. 19. q. 1. ar. 1 q. in tract. de indulg. dispu. 7.
r De eccl. Hierarch. c. 7. p. 3.
s In 4 dist. 21. q. 1. ar. 3

Universidad de Deusto
Biblioteca

Deus peccata dimittat per infirmitatem humanam admissa, eúmque in luce statuat in regione viuorum, in similibus Abrahæ, Isaac, & Iacob, in loco vnde aufugit dolor, & tristitia, & gemitus, quo vitu etiam nunc vtitur Ecclesia. Illud item Roffensis, *Dum nulla fuit de purgatorio cura:* & illud, *Postquàm ad purgatorij cruciatus trepidari cœpit*: non ita sunt accipienda, vt credatur fuisse vllum tempus, in quo explicitè vel implicitè, formaliter vel æquipollenter, non fuerit cura, & timor purgatorij: sed quòd non fuit tam formalis, & tam frequens, & explicita mentio, & cura, & timor de illo à principio, quam postea fuit per supra dicta.

Octauum notab. de indulgentia, & remissione, quòd idem sint, &c.

SVMMARIVM.

1 *Indulgentia peccati, & remissio peccati, idem: licet non, remissio omnium peccatorũ, & indulgentia peccatorũ, nu. 3.*
2 *Indulgentiæ verbum, saltem per translationem remissionem significare.*
4 *Indulgentiam non esse piam fraudem: & per eam solam effici, vt passio innocentis membri vnius, pro alterius eiusdem nocentis satisfactione accipiatur.*

1 OCTAVO principaliter noto in eadem extrauag.[a] transcripta, indulgẽtiã peccati, & remissionem peccati idem esse: nam id, quod extrauagãs hæc in initio appellat remissiones, & indulgentias, postea[b] appellat veniam: & postea, & remissiones, & indulgentias supra nominatas solo verbo indulgentiæ comprehendit. Facit, quòd in definitione indulgentiæ[c] remissio ponitur, pro genere. Et quòd huiusmodi remissio à prælato sine sacramento facta, nihil aliud est, quàm indulgentia, iuxta extrauag. 2.[d]

Contra tamen hoc facit primo, quod indulgentia non est Latinis remissio, vel condonatio: sed mollis tractatio, secundum Quintil.[e] & Vallam[f] vt latius[g] dicemus. Deinde quòd summaria stationum Romanarum, nonnunquam habent vno & eodem die in altera Ecclesia remissionem omnium peccatorum concedi: in altera verò indulgentiam plenariam. Postremo, quòd hæc extrauag. bis,[h] verbum remissiones, cum verbo indulgentiæ copulat: quæ nisi diuersa significarent non videbantur copulanda, neque inculcanda.[i]

2 Ad horum primum respondeo primo, † quòd quicquid dicat Valla, indulgentia pro remissione pœnæ ponitur,[k] & indulgentia crimen abolere dicitur apud Iurisconsultum,[l] & de molli educatione, quam latissimè significat, secundum omnes, facilè ad condonationẽ, quæ blandities quædam est, transferri posset. Secundo respondeo, frequens esse doctis, præmissa propria, & Latina voce, adijcere vulgatam, licet minus Latinã, quæ idem clarius significet: licet frequenter adijcere soleant, vt aiunt, vel aliud simile.

3 Ad secundum respondeo primo, quòd illa diuersitas fortasis non est in originali gratia: sed tantum in summariis. Secundo, † quod remissio omnium peccatorum, & indulgentia plenaria differunt: quia hæc est genus, & illa species, vt[m] dicam. Sed non ex eo infertur, quòd remissio peccatorum, & indulgentia peccati omnino differunt: sicut etiam animal rationale, & sensibile vt genus & species differunt: sed ex eo non sequitur, quòd animal, & sensibile omnino differant.

Ad tertium, quòd coniunctio illa copulatiua, & sæpe expositiuè, pro id est, assumitur.[a] Vel alterum resoluitur in adiectiuum, vt sit sensus: indulgentias remissiuas, sicut gloss.[b] illud copulatum, placitum & consensus in placitus consensus, resoluit: & causa iungendi illas duas voces tacta est in responsione ad primum.

4 Ex iis infertur primo, eodem modo diuidi remissionem, quo[c] diuidemus indulgentiam. Secundo infertur, falsam, & impiam esse antiquorum, & recentiorum hæreticorũ sententiam, quæ habet, † indulgentias in nihil aliud valere, quàm vt sint piæ quædam fraudes, quibus pia mater Ecclesia, falsis præmiis indulgentiarum propositis, ad pia opera suos filios prouocat, puta ad ieiunia, peregrinationes, eleemosynas, audiẽdum verbum Dei, & similia: sicut pia mater filium paruulum prouocat ad ambulandum, præmonstrato pomo, quod postea ambulanti non præstat. Cuius sententiæ falsitas patet ex hoc notab. per quod paret, indulgentias esse veras peccatorum remissiones.

5 Impietas autem prædictæ sententiæ patet ex eo, quòd est contraria penitus Concilio generali,[d] & Concil. Lugdunensi.[e] Et eam damnauit Concilium Constantiense.[f] Quod & grauissimè damnauit prædictum Concil. Trid.[g] * Nec iuuat eos quòd secundum mensuram delicti debet esse plagarum modus,[h] quoniam per indulgentiã non fit, vt non sustineantur plagæ, quas delictum meretur: sed vt non sustineantur ab eodem mẽbro, quod deliquit: quia † per indulgentiam solùm fit, vt pœna suapte natura satisfactoria vnius membri innocentis alicuius corporis iusta de causa applicetur satisfactioni pœnæ alterius membri noxij eiusdem corporis. Non iuuant etiam alia quædam, quibus Roffen. art. 17. & aliis sex, quæ proximè sequuntur, latè post se antiquiores, & ante se recentiores respondet. Quòd autem hæ indulgentiæ non tam facilè toties, & tam copiosè, ac vulgus putat, acquirantur[i] dicemus.

Nonum notab. de plena, & non plena indulgentia.

SVMMARIVM.

1 *Indulgentia plena, & non plena, & plena triplex: & non plena quid nouè, num. 2. & quid plena nouè, num. 3. & quid plena in specie plenior, & plenissima, num. 4.*
5 *Restitutio plena, & plenissima, vt differant.*
6 *Pleno plenius dari quomodo.*
7 *Indulgẽtia plena cõcessa, nõ esse concessam plenioré, aut plenissimam: quia stricti iuris est, nu. 8. qua ratione, nu. 9.*
8 *Remissio omnium peccatorũ videtur indulgẽtia plenissima.*
9 *Antonini quædam dicta vt temperanda.*

1 NONO loco principaliter colligo tria ex prædicta extrauagan.[k] transcripta. Primum, duplicem † esse indulgentiã, non plenam, & plenã. Secundum, plenam esse triplicem, plenam, plenioremm, & plenissimam. Tertium, concessa plena, non censeri concessam. Tertium, concessa plena, non censeri concessam pleniorem, neque plenissimã. Horum primum probatur in prædicta extrauagan.[l] & declaratur per definitiones in sequentes.

2 † Indulgentia non plena, *est indulgentia partem pœnitentiæ iniunctæ, vel partem iniungendæ per se condonans.* Dixi, *indulgentia*, pro genere: quia omnis indulgentia non plena est indulgentia: non contra, omnis indulgentia est non plena. Reliqua addidi pro differentia, qua hæc à plena differt. Addidi autem, *per se*: quoniam non plena est etiam illa, quæ interdum per accidens condonat totam pœnitentiam alicui iniunctam, vel totam iniungẽdam: verbi gratia, indulgentia decem dierum, vel annorum applicata ei, cui non est iniuncta, neque iniungenda maior, totam pœnitentiam iniunctam, vel iniungendam condonat. At nihilominus est non plena: quoniam non per se, sed per accidens id facit.

Ex quo infertur primo, omnem indulgentiã partis pœnitentiæ iniunctæ, vel iniungendæ, vel pœnæ peccatorum, puta quartæ, tertiæ, medietatis, vel alterius maioris, esse non plenam: quia hæc neque per se, neque per accidens totam vnquam condonat. Secundo infertur, omnem item indulgentiam tot, aut tot dierum, mensium, quadragenarum, & annorum etiam centum millium, esse non plenam: quippe quę per se non tollit totam, licet per accidens frequenter eam tollat: quoniam frequenter non est iniuncta, neque iniungenda tanta pœnitentia ei, cui talis conceditur indulgentia.

3 † Indulgentia plena est, *quæ per se totam pœnitentiam pro peccatis confessis iniunctam, vel iniungendam, vel totam pœnam pro omnibus confessis, & etiam lethalibus non confessis debitam, vel totam pro omnibus etiam non confessis etiam venialibus tollit.* Dixi, *indulgentia*, pro genere. Dixi, *per se*, ad includendam eam, quæ per se quidem totam tollit, sed per accidens partem tantum: quia causa concedendi ad id non sufficit, iuxta dicenda.[a] Dixi etiã, ad excludendam eam, quæ totam per accidens tantum tollit, iuxta dicta.[b]

4 Addidi autem tria membra disiuncta, † quibus tres indulgentiæ plenæ species includerem, plenam, scilicet pleniorem, & plenissimam. Per illud enim membrum, *pro peccatis confessis iniunctam, vel iniungendam*, comprehendo plenam. Per illud vero, *vel totam etiam pro omnibus confessis, & etiam pro lethalibus non confessis debitam*, comprehendo pleniorem, quam largiorem videtur appellare hæc extrauag. Per illud autem *pro omnibus etiam non confessis, & etiam venialibus*, includo tertiam, quam hæc extrauagan. videtur appellare plenissimam.

Ex hoc infertur primo, esse indulgentiam, quæ totam pœnam tollit: sed non est plena: & contra, esse indulgentiam, quæ non tollit totam, & est plena, vt palam est.

5 Secundo infertur, verum esse secundum prædictorum trium in hoc notabili decerptorum, scilicet quòd triplex est indulgentia plena, scilicet plena, plenior, & plenissima. Quæ diuisio vt palam colligitur ex prædicta extrauag. ita eius membrorum definitiones ex definitione proximè datæ, manifestè fluunt: ob idque speciatim ea non definio. Neque obstat, quòd hæc membra aliter definiunt Paludan.[c] S. Anton.[d] Adrianus,[e] & Maior.[f] Tum, quia nulla ratione, vel auctoritate id fulciunt. Tum, quia, vt pridem bis animaduerti, Palud. sibi non satis constat, & S. Anton. & Adria. Palud. secuti, aliter, quàm ille, dicunt, & neuter alteri omnino consentit: nam & Adrianus vtrique in vno articulo est cõtrarius: & Maior ab omnibus dissentire videtur. Tum, quia nulla ratione alia, quàm prædicta, magis conciliari posse videntur. Tum, quia omnia hæc nostra, illa ratione confirmantur, quòd consentaneũ videtur rationi, & menti scribentium, & stylo indulgentiarũ, præsertim antiquo, vt plena dicatur, quæ omnes pœnitentias iniunctas tollit: quę cum nisi pro confessis nequeant esse iniunctæ, meritò ea, quæ totam pœnitentiam pro confessis iniunctam tollit, plena dicitur. At si hæc plena dicatur, maiore cum ratione plena erit ea, quæ omnem pœnitentiam tam iniungendam, quàm iniunctam peccatis confessis debitam tollit: quandoquidem hæc per se maior est præcedenti. Et si plena simpliciter dicatur, tam quæ omnes pœnitẽtias iniunctas, quàm quæ iniunctas, & iniungendas pro peccatis confessis condonat, meritò plenior dicetur, quæ totam pœnã omnibus peccatis lethalibus etiam nõ confessis debitam tollit. Cum autem huic superaddi nequeat, nisi venia etiam pœnæ venialiũ, meritò dicetur plenissima, quæ omnem tam venialibus, quam lethalibus, tam confessis, quàm non confessis, debitam pœnam condonat. Quòd si fortè roges, quare sub prima specie plenæ indulgentiæ duas includo, eam scilicet, quæ totam pœnitentiã pro confessis iniunctam tollit, & eam, quæ totam etiam iniungendam? Respondebo, ideo me id facere, quia necesse videtur, sub aliquo trium membrorum prædictæ diuisionis ponere duas species, & æquius apparet ponere sub plena, quam sub pleniore, vel plenissima. Et si rursus roges, quare hanc secundam, cum sit plenior priore, non appello pleniorem? Respondebo ideo me id non facere, quòd non ausim negare eum, cui Papa simpliciter hoc tempore concederet indulgentiam plenam peccatorum suorum, non quærere veniam, nisi pœnitentiarum iniunctarum: quoniam arbitror eum quærere veniam etiã iniungendarum, per ea, quæ[a] dicam, Quod tamen videretur negandum, si eam pleniorem appellarem, eo quòd concessa plena indulgentia non videtur ob id concessa plenior, vt tertia pars huius not. habet, & argumenta, quæ pro Thoma de Vio[b] adduco, probant. Et si tertio rogaueris, quare indulgentiã totius pœnitentiæ pro confessis iniunctæ tantum appello plenam? Respondebo ideo me primùm id facere, quòd negari non potest respectu aliquo eam esse plenam. Deinde, quòd non ausim dicere, eam non fore sublatam, vel suspensam, per extrauag. 4.[c] vel aliam dispositionẽ Papæ, quæ oẽs plenas indulgẽtias tolleret, vel suspenderet.

5 Tertio infertur, non sine colore † esse differentiã illam, quam Cardinalis, & Ioan. Imol. inter plenam, & plenissimam restitutionem senserunt,[d] nempe q, per restitutionem plenam bona in alium à fisco alienata non recuperantur: per restitutionem autẽ plenissimam sic: nec Franc. Aret.[e] tenet contrariũ: licet id ei Iason imponat,[f] quamuis dicat id, ex quo argumentatur Iason: cui facilè responderi posset. Pro qua differentia, & prædicta diuisione facit etiam, quòd est dominium plenum, & plenissimum,[g] quæ de plenissimo dominio loquitur.[h] Faciunt & quædã alia, quæ desumi possunt ex citatis latè per Felyn.[i] Propius tamen faciunt, & profundius ea, quæ supra diximus. Quæ omnia plurimum sunt memoranda pro his, quæ de suspensione indulgentiarum infra dicemus.

6 Quarto infertur, † dari posse pleno plenius: & cap. si omnia[k] quatenus habet, plenitudinem nõ accipere augmentum, & ita pleno plenius dari nõ posse, intelligendum esse eo respectu, quo plenum est: quia id, quod plenum est, vno respectu, plenius esse potest altero: vt modius tritici raorio rasus, plenus

est vno

Universidad de Deusto
Biblioteca

est vno respectu: at cumulari potest cumulo, & secundum festum cumulus est, qui additur mensuræ plenæ. Sic ergo indulgentia, quæ plena est respectu pœnitentiarum pro confessis iniunctarum tantum, vel iniunctarum, & iniungendarum, plenior effici potest per cumulum veniæ totius pœnæ pro peccatis omnibus lethalibus, etiam non confessis debitæ: & rursus hæc cumulari potest cumulo remissionis, etiam pœnæ pro venialibus debitæ. Sic Stephanus [a] dicitur gratia plenus respectu officij, ad quod electus fuit, & virgo Mater quæ plena gratiæ dicitur [b] respectu officij, ad quod delecta fuit, scilicet, vt esset mater Dei, plenior fuit Stephano. Et Dominus Iesus, qui plenus gratia dicitur, [c] fuit plenior illa, & plenissimus: vt pulchrè declarat post antiquiores S. Thomas. [d]

7 Quinto infertur, † verum esse vltimum trium [e] exceptorum, scilicet, quòd concessa plena indulgentia simpliciter, non censetur concessa plenissima, neque plenior, quod colligitur ex ead. extrauag. quatenus, vt contineret pleniorem, & plenissimam, expressit eas. Quatenus item ait non solùm plenam, &c. quasi diceret, maius aliquid concedimus, quàm concederemus concedendo simpliciter plenam.

8 Facit & extrauag. *Vnigenitus*, quæ, vt contineret plenissimam, eam expressit. † Facit etiam, quòd concessio indulgentiarum strictè interpretãda est: quoniam indulgentia pro certis diebus festis cuiuslibet anni futuri concessa, restringenda est vsque ad 20. annos, [f] cum tamen in alia materia talis restrictio nõ fiat. Et indulgentia concessa Ecclesiæ alicui, seu capellæ, tacita alia quamlibet parua illi prius concessa, nihil valet, [g] & quòd prohibitum est, ne super indulgentiis instar alterius pij loci concessis expediantur litteræ generaliter, instar indulgẽtiarum illi concessarum, nisi specificentur, quæ sint illæ, [h] cum tamen in alia materia passim expediantur. Et si indulgentia petatur simpliciter pro festo, vel festis alicuius loci pij, & Papa concesserit per, *fiat*, tantum: si Ecclesia cathedralis, vel insignis collegiata, aut solenne monasterium fuerit, tres, alioquin duo anni, & totidem quadragenæ: & per, *fiat vt petitur*, cathedrali collegiatæ, vel monasterio, quatuor, aliis tres anni concessi videntur. [i]

9 Ex quibus omnibus colligitur, indulgentiarum concessionem odiosam & restrictè interpretandam esse: quod annotauit glos. [k] ea ratione, quòd quæstores non quærunt commodum animarum, sed pecuniarum. Quæ † tamen ratio parum seruire videtur illius regulæ speciei, quæ meo iudicio plus loquitur de indulgentiis, quas quæstores non solent prædicare, quàm de iis, quas solent. Aptior ergo ratio fuerit, quod magna pars impetrantium eas, non tantum commodum animarum, quãtum pecuniarum respicere solet: quia tamen etiam hæc ratio cessat in concessione indulgentiarum, quæ pro solis ad Deũ precibus, vel pro sola contritione, & confessione peccatorum cõcedi solent, addi posset stylum sedis Apost. habere pro odiosa, & restricte interpretanda indulgentiarum concessione, propter duos prædictos respectus adiuncto illo tertio, quòd per eam multum eneruatur satisfactio pœnitentialis, [l] quæ tantopere est nobis vtilis, tantopere nostra nos ad eam mater Ecclesia monet, per tot canones pœnitentiales, imò & per totam Quadragesimam adeò adhortatur, vt tantum non compellat. Adiuncto item illo quarto, quòd concedens indulgentiam, de alieno soluit alterius debita: & indecorum esse id fusius efficere, significat illud barbarum prouerbium, *De corio alieno corrigiæ longæ*. Adiuncto item illo quinto, quòd non nisi iusta de causa concedi potest, iuxta ea, quæ [a] dicemus. Et quòd est quædam dispensatio, vt habet extrauag. *Vnigenitus*, transcripta. [b] Et quòd omnis dispensatio aut odiosa est, [c] aut cautissime facienda. [d] Et quòd concessio indulgentiarum sit stricti iuris, affirmat etiam Palud. [e]

Sexto infertur ex prædictis, & ex dictis [f] remissionem peccatorum aliam esse non plenam, & aliã esse plenam: eásque omnes, & suas species ita distingui, definiri, & diuidi, ac indulgentia peccatorum non plena, & plena, cum suis speciebus, quæ supra sunt distincta, definita, & diuisa: quia remissio peccati, & indulgentia peccati idem sunt. [g]

10 Septimo, quòd † indulgentia omnium peccatorum maior est, quàm indulgentia plenaria peccatorum simpliciter concessa: quia videtur plenissima: sicut & [h] diximus, remissionem omnium peccatorum videri plenissimam: licet remissio plena peccatorum non diceretur talis.

11 Octauo infertur † intellectus, & dolabra, quibus intelligi, & dolari debeant ea, quæ de indulgentia plenaria sub varia forma tradidit D. Anton. [i] non quidem his cõtraria, sed quæ lectorem decipere possent: nisi hæc fuerit præmonitus: quoniam præsupponere videtur, indulgentiam plenariam concessam omnibus visitantibus certum locum, vel visitantibus certo die, vel facientibus certum opus, esse plenissimam: quod non est verum, nisi ampliorem formam contineat, per prædicta. Sic etiam temperandus est Palud. quatenus [k] dixit, indulgentiam plenariã, pleniorem, vel plenissimam, pœnitentias iniungendas comprehendere: quoniam id verum est de pleniore, & plenissima, & etiam de plena simpliciter concessa: nõ autẽ de plena, cum adiectione (de iniunctis) data.

12 Nono infertur † ei, qui se parat ad lucrãdas indulgentias de iniunctis pœnitentiis datas, etiã si sint plenæ, expedire plurimum, vt prius confiteatur peccata sua, rogétque confessorem, vt tot dies, vel annos pœnitentiæ imponat, quot indulgentia, quam lucrari sperat, continet: vel omnes illos annos, & dies, qui ad integram deletionem peccatorum suorum sunt necessarij, sub præcepto disiuncto, scilicet, quod illã totam pœnitentiam impleat, vel indulgentiam, quæ tali implemento æquipolleat, sibi quærat. Quod est consilium Paludan. [l] à posteris susceptum, quamuis Caiet. [m] putasset hanc rogationem, & iniunctionem frustraneam esse: quia, vt [n] dicam, in ea est ille opinione, vt putet nemini prodesse indulgentiam, nisi ei, qui habet animum satisfaciendi per pœnitentiam. Nobis tamen vtile videtur consilium Palud. quod etiam Adria. sequitur, etiam retenta opinione Caiet. quando huiusmodi pœnitẽs verè concipit animum faciendi eam pœnitentiam sibi sub prædicta disiunctione præceptam, si non contingat ei eam lucre per indulgentiam: dato quòd eum animum non concepisset, nisi ad id impulisset spes redimendi ea per illã, quam lucrari sperat, vel aliam indulgentiam. Per quę omnia facilè colliges concordiam omnium, & temperamentum iustum consilij Palud. & rigoris Caiet. & securitatem pœnitentis.

13 Decimo

[a] 1 Act. 7.
[b] Luc. 1.
[c] Ioan. 1.
[d] 3. par. q. 7. art. 12.
[e] In hoc 10. notab.
[f] reg. Cancellar. 17.
[g] reg. Cancellar. 17.
[h] reg. Cancellar. 18.
[i] reg. Cancellar. 19.
[k] reg. Cancellar. 16.
[l] Cap. cum ex eo. de pœnit. & remiss.
[a] Ibi n. 15.
[b] In addit. 2. Cap. de Reliq. & vener. Sanct. in 6.
[c] Ibi n. 6.
[d] Innocent. ibi n. 6. & in cap. 1. de pœnit. & remiss. n. 6. & Ioan. And. in addit. ad Specul. tit. de pœnit. & remiss. §. 1. n. 6.
[e] Ibi n. 6. & Host. in Sum. de pœnit. & remiss. §. Quomodo n. 6.
[f] Ibi n. 6. & Host. in Sum. de pœnit. & remiss. §. Quomodo n. 6.
[g] Ibi n. 6. & Host. in Sum. de pœnit. & remiss. §. Quomodo n. 6.
[h] Ibi n. 6. & Host. in Sum. de pœnit. & remiss. §. Quomodo n. 6.
[i] Vide Adria. Adrian. in 4. sent. quæst. de indulgentiis. & Ioan. And. in addit. ad Specul. tit. de pœnit. & remiss. §. 1. n. 6.
[k] Ibi n. 6. & Host. in Sum. de pœnit. & remiss. §. Quomodo n. 6.
[l] Vide Adria. Adrian. in 4. sent. quæst. de indulgentiis. & Ioan. And. in addit. ad Specul. tit. de pœnit. & remiss. §. 1. n. 6.
[m] Ibi n. 6. & Host. in Sum. de pœnit. & remiss. §. Quomodo n. 6.
[n] Ibi n. 6. & Host. in Sum. de pœnit. & remiss. §. Quomodo n. 6.

13 Decimo infertur, † quòd remissio sacramentalis, & indulgentia, non solùm differunt secũdum materias: quia, vt diximus [a] huius materia principalis est reatus improprius, vel obligatio ad pœnam temporariam: illius verò, macula peccati, siue culpa & reatus proprius, siue obligatio ad pœnam æternam, sed etiã secundum modum: quia omnis remissio sacramentalis est plena, & plenissima respectu suæ materiæ principalis [b] indulgentia verò non item.

14 Vndecimo infertur † inter plenam, & plenariam nihil aliud distare, quàm quòd plena est vox latina, plenaria verò barbara, & per consequutionem vtramque illarũ generatim eapram, esse genus ad tres prædictas species, & vtramque speciatim sumptam esse speciem sui ipsius generatim sumptæ.

15 Duodecimo, indulgentiam † plenariam, vel plenam instar indulgentiæ anni Iobelæi concessam, de qua meminit Extrauag. [c] esse plenissimam: quia relatum inest referenti [d] & ea quæ infra [e] dicam.

16 Decimotertio † verum videri id, quod prodidit, qui collegit priuilegia religiosorum, verbo, *indulgentia*. scilicet stylum curiæ habere, quòd facultas lucrandi omnes indulgentias stationum Romanarum, vel alicuius alterius loci pij, hoc, vel illud facienti, non comprehendit indulgentias plenas, sed tantum alias. Quod etiam, dum Salmanticæ abhinc circa 48. annos librum Clementinarum interpretarer, [f] dictaui.

Decimoquarto infertur, non defuisse à prædicta diuisione indulgentiæ communiter recepta, & in prædicta extrauag. efficaciter fundata, & multis rationibus quæ ex prædictis colliguntur munita, tam facilè discedere, ac discesisit Dominus Sotus, qui post hæc nostra edita scripsit, & quidem perdoctè, de indulgẽtiis. [g] Contra quẽ etiã irrefragabiliter vrget d. extrau. 4. ibi, vt *Plenarias etiã ad instar Iubelæi*. dicemus infra. [h]

Decimum notabile de venia, quam dat indulgentia, quæ, & qualis sit.

SVMMARIVM.

1 *Indulgentia veniam peccati dat, sed pœnæ temporariæ tantum. num. 2. non culpæ, vel potius maculæ. num. 11. etiam venialis. num. 12. nisi indirectè. nu. 14. quia non est idem quod pœna temporalis ei debita. num. 13.*
3 *Culpa peccati quid, & quid pœna eiusdem.*
4 *Macula effectus peccati, & quid est, & nihil positiuum dicere. num. 7. manet præterito peccato. num. 8. & non efficitur à veniali. num. 9.*
5 *Reatus peccati respectu triplicis legis, & pœnæ, & quid: & macula sublata tollitur. num. 10. eis sublatis manet obligatio pœnæ temporariæ, & propriè non est reatus. num. 11.*
6 *Venia, verbum in hac Extrauag. quid.*
15 *Peccatum pro pœna peccati sæpe.*
16 *Indulgentia non dicitur tam propriè à culpa & pœna, quam absolutio sacramentalis. num. 17. & quare impropriè. num. 18.*
19 *Indulgentia cum attritione non efficit contritionem, contra Palud.*
20 *Indulgentia vnius diei tam propriè à culpa & pœna ac plena.*
20 *F. Paulus Constabilis sacri Palatij magister laudatus.*
21 *Remissio per indulgentiam longè differt à remissione sacramendi, etiam pœnæ, qua ratione. 22. & 23.*

1 DECIMO principaliter ex prædicta Extrauag. 1. [a] transcripta colligo, † per indulgentiam anni Iobelæi peccatorum veniam dari. Contra quod facit, quod peccatum non potest remitti, nisi à Deo authoritate, vel à ministro Ecclesiæ, ministerio, mediantibus sacramentis tantum, & non sine illis [b] vt tradit S. Tho. communiter receptus. [c] Et quòd venia anni iobelæi, & omnis alia, quæ per indulgentias datur à prælatis Ecclesiæ sine sacramentis conceditur, vt [d] colligo.

2 Pro huius resolutione dico primo, † quòd, vt Communis loquitur, per indulgentiam non remittitur culpa, neque pœna æterna, vt probant contraria, sed pœna temporaria sic, vt habet notabile nostrum.

3 Et quòd aliud est culpa peccati, † aliud pœna, arg. cle. 1. [e] & cle. 2. [f] quatenus faciũt mentionẽ de absolutione quoad culpam, & pœnã, & post alios annotabat Cardin. qui [g] receptus à posteris, & in his à Felyn. [h] ait culpam peccati esse maculam generatam à peccato in animo peccatoris, &c. quod etiam S. Thomas nobis sensisse visus fuit olim [i] quodque tam in illis duabus clem. quàm alibi sæpe nobis etiam placuit. Nunc autem altius rem perpendentibus parum sapit, & alienum videtur à mente S. Thomæ diligentius expensa. Tum, quod culpa non est effectus peccati, sed ipsum peccatum: nam idem B. Thom. à nemine in hoc reprehensus [k] ait, malum esse genus ad peccatum, & peccatum genus ad culpam: & ita omnis culpa peccatum est, & non effectus peccati: quod cõuincic etiam definitio culpæ Bart. [l] & Panorm. [m] receptorum ab aliis, scilicet quòd est deuiatio ab eo, quod bonum est: & constat hanc deuiationem esse peccatum. At macula illa, quam hi patres dicunt esse culpam, est effectus peccati, & per consequutionẽ culpæ, secundum S. Thom. [n] in hoc ab aliis receptum. Nec curandum videtur de illa inutili subtilitate Ioannis Maioris, [o] scilicet, quòd reatus peccati potest accipi transitiuè, & intransitiuè. Et quòd reatus est ipse homo, & quiddam bonum: & reatus peccati, qui est, vel fuit, est in cælo, & id genus alia.

4 Secundo dico, cautius, & rectius nos dicere posse quatuor, cum S. Thoma. [p] Primum, quòd culpa † & peccatum, quæ idem sunt pariunt maculam, quam prædicti vocant culpam, & reatum pœnæ, quam ipsi vocant pœnam. Secundum, quòd macula peccati, *est defectus luminis rationis naturalis, vel diuinæ legis, ex recessu gratiæ proueniens:* ita quòd non proprie dicitur macula, sed metaphorice, eo quòd sicut corpus ex contactu rei sordidæ maculatur, ita misera anima ex inhæsione rei temporalis per amorem inordinatum, quæ est veluti quidam contactus, perdit lumen rationis, & lumen diuinæ sapientiæ & gratiæ, quibus refulgebat, secundum eundem. [q] Tertium, quòd reatus peccati nihil aliud est, *quàm status peccatoris pœnæ obnoxius*, secundum eundem. [r] verbum enim, reatus proprius significat statũ rei criminis accusati, quã crimẽ. [s]

5 Quartum, † quòd reatus hic siue status obnoxius est respectu triplicis pœnæ, & etiam tres ordines pertinent, scilicet rationis propriæ interioris, & politiæ exterioris, & diuini regiminis: & ita triplicem obligationem ad pœnam incurrit, vnam ad pœnam sui ipsius, siue rationis interioris hominis, quæ est remorsus conscientiæ. Secundam ad temporariam exterioris hominis, scilicet Iudicis exterioris. Tertiam ad æternam Dei.

[a] De pœn. & remiss. f notab. 7.
[b] Ca. & euidẽter. 1. q. 1. c. multipler. & c. verbum. de pœ. d. 1. vbi bona. glos. & va. nemo. de consecr. d. 4. vbi etiã glos. c. 1. parte. q. 64. ar. 1. & 4. & in 4. lib. sent. d. 14. q. 1. dis. notab. 14. c. f. 1. de priuileg. f De pœn. & remiss. & in cl. cle. 1. de reliquiis. quæst. 14. & in d. ser. mone. in dict. col. 1.
[c] In quol. 2. a. 16. ad 3.
[k] In 1. 2. q. 21. art. 2.
[l] In Quod Nerua. ff de posit. & in c. ad commod.
[n] 1. 2. q. 86. art. 2.
[o] In 4. di. 14. q. 1.
[p] In d. qu. 86. & sequenti.
[q] In d. qu. 86. art. 1.
[r] Ind. qu. 86. art. 1. sluz. 1. vt stem. ff. de iniur. & ea quę ibi annotãtur Bal. & in l. 6. diuino. ff. de pœn.

Universidad de Deusto
Biblioteca

6 Tertio dico, † verbum hoc veniam, positum in hac Extrauag. non esse intelligendum de venia maculæ, quam culpam vocant: non etiam de venia reatus proprij, siue obligationis ad pœnam æternam, sed de venia reatus improprij, siue obligationis ad pœnã temporariam in Purgatorio luendam. Tum, quia indulgentia, de qua in hac Extrauag. & omnis alia conceditur ab homine sine sacramento, vt infra [a] ostenditur, & macula peccati lethalis non potest tolli ab homine, nisi mediante sacramento: quia sola gratia Dei, quæ à solo Deo creatur, redeunte tollitur, vt ex eius definitione colligitur. Tum, quia definitio indulgentiæ [b] ponenda id conuincit, quatenus habet, indulgentiam esse remissionem extra absolutionem sacramentalem factam. Tum quia nemo tollit peccata, nisi Christus, qui est agnus tollens peccata mundi [c] quod est intelligendum, quoad maculam peccati, & reatum pœnæ æternæ. Tum, quòd clare hoc sensit glossa 5. [d] & altera [e] & tertius Innocens. qui receptus ab omnibus [f] sensit, per indulgentiam solùm condonari pœnam Purgatorij: & altius declarat prædictus Ioan. Roffensis [g] & S. Thom. cum omnibus posterioribus. [h]

Ex quibus tribus dictis inferuntur plurima subtilia, & vtilia. Primum ex primo dicto, scilicet parum cautè, ac minùs propriè dici, in peccato inueniri culpam, nisi prout species inuenitur in genere, sicut fraus in dolo [i] quia per hoc significatur, aliud esse culpam peccati, aliud ipsum peccatum: quod tamen est falsum, per primum dictum.

7 Secundum, quod ex secundo dicto manat, † maculam peccati non esse qualitatem aliquam fœdam, productam in anima à peccato, sed solam priuationem gratiæ: sicut vmbra non est qualitas aliqua, sed absentia luminis, secundum eundem S. Thomam. [k]

8 Tertium, † maculam peccati manere post transitum peccati: quia, cum sit absentia gratiæ Dei, durat donec illa redeat.

9 Quartum, † per peccatum veniale non fieri propriè maculam, quia per illud non perditur nitor gratiæ diuinæ, quoad habitum, licèt quoad actum impediatur secundum S. Thomam. [l]

10 Quintum, † post transitum peccati, maculam eius manere, macula verò sublata, tolli reatum pœnæ æternæ, & ita pœnæ simpliciter, non tamen semper reatum pœnæ satisfactoriæ, secundũ eundem S. Thomam receptum. [m]

11 Sextum, † transeunte peccato, & sublata macula eius per contritionem, remanere vt plurimum obligationem ad satisfaciẽdum per pœnam aliquã maiorem, vel minorem, prout peccatum fuit maius, vel minus, & contritio maior, vel minor, vt [n] dicemus.

Septimum, maculam peccati venialis dici posse obfuscationem nitoris animæ, gratiæ diuinæ, quæ tamen non est verè macula: & reatum peccati venialis dici posse, statum dignum, vel obnoxium pœnæ satisfactoriæ temporarię, qui tamen non est perfectus reatus, sed imperfectus. [o]

12 Octauum, † verius videri, quòd etiam macula illa imperfecta peccati venialis nõ tollitur per indulgentiam: quia per eam nulla culpa, neque macula, neque perfecta, neque imperfecta condonatur, sed sola temporalis pœna, vt [p] colligitur.

13 Et ne dicas idem esse maculam venialem, & pœnam tẽporalem ei debitã, vt sentire voluit Maior [q] †

considera, quòd ipsemet Iacob contrarium tenet. [a] Et quòd contrarium conuincit ratio, quam ipsemet Maior tangit ad aliud propositum [b] scilicet, quòd si id esset verum, consequeretur non debere nos potius præeligere mortem, quàm peccare venialiter: quia mors omne malum pœnæ præcellit, quod tamen est falsum, [c] iuxta ea quæ tradit S. Thom. [d]

14 Non obstat huic corollario, quòd Palud. [e] quem sequitur D. Anton. [f] tenere videtur contrarium: quia ratio eius non est firma, nec dicta ipsius satis placent Adrian. [g] † vel intelligendum est, quod culpa venialis, quam nos maculam imperfectam dicimus, remittitur per indulgentiam indirectè, quatenus pœna peccato veniali debita sublata, ipsa quoque macula imperfecta præsupponitur sublata.

15 Nonum, † verbum, *peccati*, positum in illo celebri dicto cap. 12. 2. Macha. scilicet, *Sancta, & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, vt à peccatis soluantur.* non esse intelligendum de macula peccati, quam alij culpam vocant, sed de temporali pœna peccatorum in Purgatorio sustinenda: quoniam etiam per preces non tollitur culpa mortui, sed solum temporalis pœna pro peccato in Purgatorio luenda, secundum omnes. [h]

16 Decimum, quòd † nulla indulgentia propriè appellatur à culpa, & pœna, vt ait D. Anton.; Tum antiqua eius, ac aliorum ratione, scilicet quòd per nullam indulgentiam culpa vlla, vel rectius culpæ macula remittitur per prædicta: & ideò, licèt propriè appelletur indulgentia à pœna temporaria: impropriè tamen dicitur à culpa, siue macula, & per consequutionem à culpa, & pœna. Tum noua ratione, scilicet quòd macula peccati, quam ipsi per culpam intelligunt, est ipsummet peccatum, per prædicta. Hanc illationem sentiunt clem. 1. [k] & clem. 2. [l] quatenus loquentes de absolutione à culpa, & pœna, addunt illa verba, *vt eorum verbis vtamur*, significando illam esse impropriam locutionem.

17 Vndecimum, † absolutionem sacramentalem verè posse appellari à culpa siue macula, & pœna, imò & ab omni culpa, & reatu pœnæ æternæ, & à pœna: quoniam per illam tollitur culpa, vel macula peccati, & pœna æterna, & aliqua saltem pars pœnę temporariæ, [m] imò & aliqua datur absolutio sacramentalis ab omni macula, & reatu, seu ab omni culpa, & omni pœna, ea scilicet quæ fit tali pœnitenti, qui non debet maiorem pœnam ea, quamuis clauium condonat.

18 Duodecimum † quòd indulgentia huius Extrauag. & alia quæuis plenissima, potest saltem impropriè appellari à culpa, & pœna, vt in dictis clem. appellatur, & mea ætate passim in Gallia appellabatur; quia, vt ex D. Anton. & Felyn. vbi supra colligitur, per eam tota pœna peccatori pœnitenti debita directo condonatur: tota item macula culpæ indirectè, quatenus remissio à pœna virtute indulgentiæ habenda, remissionem præsupponit maculæ, ac culpæ vi contritionis, aut sacramenti habitæ, iuxta dicenda. [n] † quòd

19 Id autem, quod sentire videtur Palud. [o] † quòd attritio cum absolutione Papæ per viam indulgentiæ efficitur contritio, noua doctrina est, & nulla ratione videtur sustentabilis: licèt teneamus opinionem S. Thom. & Commun. quòd attritus frequenter fit contritus per realem sacramenti susceptionem: quoniam absolutio per viam indulgentiæ non est sacramentum, vt palam est.

20 Decimumtertium, † pari ratione, omnem indulgentiam, etiam vnius diei, appellari posse impropriè indulgentiam à culpa, siue macula, & pœna, siue reatu pœnæ: non tamen ab omni, eo quòd directè aliquã pœnam temporariam, quæ saltem imperfecta pœna est, condonat, indirectè omnem culpam, & maculam eius præsupponit condonatam: omnem inquam culpam mortalem; non autem omnem venialem: quia vt Reuerend. idemque eruditissimus Magister Sacri Palatij Paulus Constabilis, scriptorum expensor diligentissimus, & veritatis zelator acerrimus, & pijssimus, & in munere suo fungendo vigilantissimus me admonuit, secundum sententiam eorum, quos sequor, etiam indulgentia plenaria, prout diuiditur contra plenissimam, non præsupponit culpam venialem remissam, neque pœnam illi debitam tollit. * Quamuis autem omnis indulgentia possit appellari impropriè à culpa siue macula, & à pœna, non tamen omnis indulgentia potest appellari à culpa, & ab omni pœna: quoniam, licèt omnis præsupponat totius culpæ, vel maculæ condonationem: paucæ tamen directè omnẽ pœnam condonant, vt postea palam fiet.

21 Decimumquartum † remissionem per indulgẽtiam longe differre à remissione sacramentali, etiam pœnæ temporariæ: quia illa fit per compensationem, soluendo de thesauro Ecclesiæ tantum, quantum remittitur quærenti indulgentiam, iuxta dicenda [a] sacramentalis autem sine vlla compensatione, per liberalitatem diuinam, vt pulchrè Palud. dixit [b] & clarius ex eo colligit S. Anton. [c]

22 † Non quidem ea ratione, vt quidam falsò dixerunt, quòd Christus non satisfecerit sufficienter, cùm passio eius infinitæ virtutis fuerit, tam quoad satisfactionem, quàm quoad meritum, iuxta Extrauag. 2. [d] & dicenda, [e] sed quia diuinam magnificentiam decet nobis miseris, cum iusta demissione animorum peccata confitentibus, condonare aliquid pœnæ, sine respectu solutionis, & satisfactionis alius secundũ eosdẽ.

23 Decimumquintum, altero quoque modo eas differre, eo scilicet quòd remissionis, & indulgentiæ materia circa quam directo, & principaliter ipsa versatur, est pœna temporaria, vel reatus improprius, vel obligatio ad eam, iuxta dicenda. [f] Remissionis verò sacramentalis materia principalis est peccati macula, quam culpam alij vocant, & reatus proprius pœnæ æternæ, vt in d. not. 11. dicam: quamuis etiam minus principaliter respiciat obligationem ad pœnam temporariam, & partem eius remittat, vt colligitur ex illatione præcedenti, & affirmat B. Anton. [g]

Vndecimum notabile de valore indulgentiarum.

SVMMARIVM.

1 *Indulgentiam vnam, & eandem alius plenius, quàm alius quærit: licèt partem tantum causæ eius implens nihil consequatur. n. 2. non ratione glossæ. nu. 3. sed noua. n. 4.*
5 *Indulgentiæ eiusdem causa eadem impleta ab vno iusta, ab alio non item.*
6 *Indulgentias valere quantum sonant, & intelligi de iniungendis, si sine mentione iniunctionis concedantur. nu. 7.*
8 *Indulgentia vnius diei quid indulget.*
9 *Indulgentiã etiã iniungendæ pœnitentiæ episcopus cõcedit.*
10 *Pœnitentiam iniunctam tollere respectu quodam facilius quàm tollere iniungendam: & altero hoc facilius esse illo: ideoque vtrumque esse æquè facilè. nom. 11.*
12 *Indulgentia de iniunctis no continet minora eis: sed absolutè concessa sic, contra Caietan. & quæ vario. num. 13. & idem de plena. num. 14.*
15 *Indulgentia antiqua, an credenda concessa de iniunctis tantum, & an ea, quæ constat simpliciter concessa ad iniungendas extendatur. nu. 16. & quid de noua. nu. 17.*
18 *Indulgentia certi temporis quoad varios, vtile intelligẽdia.*
19 *Indulgentia eadem alij plus quàm alij prodest.*
20 *Indulgentia non tollit pœnam fori exterioris, neque pœnitentiam in capitulo datam. num. 21.*
22 *Indulgentia temporis purgatorij minor, quàm pars temporis vitæ.*
23 *Pœnitentiæ multæ iniunctio vtilis. &c.*

1 VNDECIMO principaliter colligo ex eadem Extrauag. 1. [a] † quòd vna, & eadem indulgentia multis quæsita, aliis quæritur plenius, quàm aliis. Probat enim indulgentiam huius anni iobelæi aliis quærendam pleniorem, quàm aliis, in illis verbis, *Vnusquisque tamen plus merebitur, & indulgentiam efficacius consequetur, qui basilicas ipsas amplius, & deuotius frequentabit.* Contra quod facit primo, quòd faciens omnia requisita ad eam lucrandam, totam lucrabitur, & per consequutionem plenissimã sibi quæret: qui verò ea omnia non faciet, nihil lucrabitur, per ea, quæ trado. [b]

2 Secundo † facit, quòd solum adimplens partem eius, quod pro indulgentia quærenda est faciendum, & non totum, neque totam, nec partem eius vllã quærit, secundum D. Antoni. [c] Et ea ratione probatur, quòd neque relictum, neque pars relicti sub conditione, quæritur, nisi tota impleta, etiã si pars impleatur. [d]

3 Has forte difficultates, vt effugeret glossa. prædictæ Extrauag. in verb. consequitur, tripliciter expossuit verbum, *efficacius*. † positum in text. primo quidem modo, referendo illud ad maius meritum, sed ineptè. Tum quia, prius dixit, *Plus merebitur*, & postea subiecit, *Et indulgentiam efficacius consequetur*. Tum, quia aliud est, plus mereri, aliud efficacius indulgentiam cõsequi, quod ex sese non est mereri, vt [e] diximus. Secundo modo ead. glossa. in versicul. *Vnde*. pro quo debet reponi, vel, exponit verbum, *efficacius*, referendo id ad maiorem indulgentiæ fructum, id est, ad maioris pœnæ remissionem. Quod tamen ea ratione confutatur, quòd secundum hanc expositionem non esset hæc indulgentia plenissima.

Tertio exponit verbum, *efficacius*, referendo illud ad medium lucrandi indulgentiam, vt scilicet sit sensus, quòd per melius medium eam quærit, qui per plura, & meliora opera eam adipiscitur. Quod tamen nõ satisfacit: quia per melius, & maius opus mereri indulgentiam, non est illam efficacius consequi: hæc enim verba non significant maiorem bonitatem, vel quantitatem in medio consequendi, sed maiorẽ quantitatem, & effectum consequutionis, vt palam est.

4 Quarto, † ergo dico, quòd secunda expositio prædictarum est litteræ germana: & verificari potest secundum eam vno modo ex mente Adriani [f] non quidem in omnibus, sed tantum in his, quorum visitatio non fit cum deuotione necessaria ad constituendam iustam causam tantæ indulgentiæ: illi enim soli, quò plus, vel minus ad eam accedent, eò plus, vel minus de hac indulgentia consequentur.

5 Et si roges, qui fieri potest, vt deuotus peregrinus,

Universidad de Deusto
Biblioteca

qui pœnitẽs, & confessus saltem in statu gratiæ quindecies visitauerit ecclesias hic præscriptas, non pertingat ad iustam causam indulgentiæ: Respondeo, † eo quòd, vt [a] dictmus, vna, & eadem causa vno modo impleta est iusta causa vnius indulgentiæ, & alio modo impleta, non: & eo, quòd contingit frequenter, quod vna causa de se insufficiens ad certam indulgentiam, cum egregia contritione, deuotione, & reuerentia adimpleta, fiat sufficiens: & è contrario, causa de se iustã, & sufficiens, cum exili deuotione impleta, fiat insufficiens.

Quinto dico, etiam posse verificari secundo modo hunc tex. iuxta secundam expositionem gloss. ex mente Caiet. [b] & ex dicendis [c] in his, quibus non est iniuncta pœnitentia sufficiens ad tantam pœnam delendam, quantam hæc indulgentia eis deferet, neque est efficax animus satisfaciendi Deo per pœnitentiam voluntariè suscipiendã casu, quo non quæreret hanc, vel aliam indulgentiam: hi enim plus vel minus de hac indulgentia quærent, quo plus, vel minus proponunt satisfacere pro peccatis suis: & quia, quò deuotius, & frequentius ecclesias hic præscriptas visitauerint, eò maiorem, & efficaciorem animum satisfaciẽdi concipiunt: ideo quo deuotius, & frequentius ecclesias illas vltra numerum præscriptum visitabunt, eo plus de hac indulgentia quærent.

Sexto dico, quòd posit tertio verificari tertius hic intellectus iuxta secundam expositionem glos. in his, qui partem visitationum in statu peccati lethalis, & partem in gratiæ statu implebunt: hi enim iuxta dicenda [d] pro ea parte, quam in gratię statu implebunt, quærent hanc indulgentiam, pro altera verò, quàm in statu lethalis peccati, minimè.

6 Ex his infertur primo, non probare hanc Extrauag. id, quod primo aspectu videtur concludere, † scilicet indulgentias non valere tantum, quantum sonant: quamuis enim probet, dari aliquam indulgentiam, quæ sonat plenissimam remissionem, quam tamen qui lucrifaciunt, omnes non quærunt eam plenissimam: quia tamen id non contingit ex ipsius defectu: sed extrinsecus ex defectu iustæ causæ, vel alterius ad id requisiti, non dicitur non valere, quantum sonat? licèt verum sit, aliquos nõ quærere ex ea tantũ, quãtum sonat: quia id, quod est naturale, & principale attendendum est, & non id, quod extrinsecum. [e]

Secundo infertur decisio quæstionis, quæ vetus quærela est, secundum gloss. [f] scilicet indulgentias ex sese tantum valere, quantum sonant. Quæ sententia recepta est, secundum Raymun. [g] & Ioan. Andr. [h] & Carder. [i] & Communem. [k]

7 Tertio infertur, † indulgentiam, quæ absolute, sine mentione iniunctionis pœnitentiæ conceditur, comprehendere pœnitentiam etiam iniungendã, hoc est, debitam peccatis eius, qui lucratur indulgentiam, etiam si non sit iniuncta. Primo quidem per hanc Extrauagantem, quæ per verba illa, *Plenam pleniorem, & plenissimam peccatorum remissionem.* cõprehendit iniungendas, ac iniunctas. Tum quia summo Pœnitentiario iniungenti pœnitentias eis, qui hanc indulgẽtiam consequebantur, mandatum fuit à Papa, ne id faceret, secundum Palud. [l] Tum, quia glos. huius Extrauag. [m] restatur, se præsente in consistorio Cardinalium, conditorem eius, scilicet Bonifacium VIII. declarasse, quòd tantum indulgentiam concedebat, ad quantam claues Ecclesiæ extendi possunt, secundum omnes, etiam ad iniungendas. Secundo facit, quòd indulgentia, quæ datur pro defunctis, simpliciter sine vlla mentione iniunctionis, vel iniunctionis, datur, & prodest eis, etiam quo ad iniungendas, & non iniunctas, secũdum mentem omnium, post Inno. [a] cõmuniter receptum ibi, & vbique. Et quòd in forma plenissimæ absolutionis, quæ conceditur in morte, continetur, quòd absoluens restituit eum ad innocentiam baptismalem: quòd tamẽ non faceret, si ab iniuncta tantum pœnitentia absolueret.

Quarto infertur, quòd alioqui nihil ferè valeret concessio indulgentiæ vnius dici, vel anni, ei, cui nulla pœnitẽtia iniuncta est, & cum hodie paucis, & paucissimi dies, & nulli ferè anni pœnitentiæ iniungantur, parum, vel nihil prodessent communiter indulgẽtiæ; quoniam vel de injunctis, vel absolutè de pœnitentiis sine expressione iniungendarum conceduntur.

8 Quinto infertur, quòd † concedere indulgentiam vnius dici, vel vnius anni, est remittere tãtam pœnam Purgatorij, quanta remitteretur per pœnitẽtiam vnã die, vel anno factam, secundum Innoc. [b] quem Communis ibi sequitur, & Carderi. [c] & Palud. cum Maior. & communiori [d] & Adrian. [e] Et ita non præsupponit eum diem, vel annum esse iniunctum.

9 Contra tamen hanc illationem, & eam affirmantes, tenet duo Thomas de Vio. [f] † Primum, quod episcopi, & inferiores Papa, etiam si maxime velint, non possunt concedere indulgentiam, nisi de pœnitentiis iniunctis. Primo quidem, quòd concilium generale limitare voluit Episcopis omnem potestatem, quam habebant concedendi indulgẽtias, & solùm limitauit potestatem dandi indulgentiam de pœnitentiis iniũctis. Ergo non habebant potestatem indulgendi non iniunctas. Deinde, quòd si eis antea fuisset potestas indulgendi etiam non iniunctas, quoad eas nõ esset hodie limitata eorum potestas: quod est contra mentem illius text. [h] & contra mentem omnium Doctorũ vbique. Sed his non obstantibus tenenda est communis sententia, scilicet quòd etiam Episcopus potest condonare pœnitentias iniungendas, & non iniunctas, argumento ipsiusmet Thomæ de Vio in ipsum sic retorto.

10 Per illud cap. constat posse eos concedere indulgentiam pœnitentiæ iniunctæ. † At secundum ipsum difficilius, & maius est tollere iniunctam, quæ iudicio Dei, & hominis debetur, quàm iniungendam, quæ iudicio Dei tantum. Ergo potest etiam iniungendam.

Et ad argumenta eius respondeo, quòd restricta potestate indulgendi pœnitẽtias iniunctas, restricta quoque videtur potestas indulgẽdi non iniunctas. Neque obstat id, quod ille replicat, scilicet quòd quiddam maius videtur indulgere pœnitentiã iniunctã, quę iudicio Dei, & hominis debetur, quã quæ iniũgi debuisset, quæ solo Dei iudicio debetur: & ꝙ negato maiore nõ cẽsetur negari minus. [k] Huic enim replicationi subtili nõ min⁹ subtiliter respõderi potest. Primo quidem, ꝙ licèt vno respectu maius sit tollere pœnitentiã iniunctã, quàm nõ iniunctã, eo scilicet, quòd hęc iudicio tantũ Dei debetur, illa verò iudicio Dei, & hominis: altero tamen respectu facilior est illius, quã huius sublatio, eo, scilicet quòd qui firmo proposuit facere pœnitentiam iniunctam, & acceptauit eam, dignior est eius remissione, quàm is, cui non est iniuncta: & adeò quidem, vt secundum eundem ipsum Thomam à Vio [l] ei cui non est iniuncta, vel saltem qui non est firmo

a In 3. dist. 19. sect. Ad hoc.

a In 4. dist. 20. q. 1. ar. 3. q. 3. ad 3.

b In primo tract. de indulg. quæst. 2. pœnitentiæ. c In not. 11.

d Sub fine not. 19.

e Argu. l. si quis nec causam ff. de rel. & re. cũ notatis ibi per Iason. & cæ. nõ dubitũ de sent. excom cũ an not. ibi p Felyn. f Ca. quod autem. de pœnit. g In sua summa de pœn. h In cap. quamq; aust. col. 2. i In ca. nostro colu. 12. rod. tit. k In 4. di. 20. & vbique.

l In 4 dist. 20. q. 4. in fin. m In verbo, plenissimam.

firmo proposito satisfaciẽdi per non iniunctam, non potest applicari thesaurus indulgentiarum Ecclesiæ prædictus, & aliis sic.

11 Et † ideo quoad potestatem saltem tollendi ambæ videntur æqui ponderis, vel certè leuioris est iniũcta merito pœnitentis tantum, vel plus leuante lancem pœnitentiæ iniunctæ quantum, vel quam obligatio hominis adiuncta diuinæ eandem grauat: & per consequutionem limitata potestate remittendi pœnitentias iniunctas, limitata quoque videtur potestas relaxandi non iniunctas. Secundo respondeo, potest, constare de mente concilij, quòd vtranque voluit limitare: quoniam ratio eius expressa, scilicet restringendi indulgentias indiscretas, æquè, vel potius militat in iniungendis, ac, vel quàm in iniunctis.

Alterum, quod contra omnes tenet idem Caietan. est, quòd Papa, licèt possit condonare pœnitentias iniungendas, nunquam tamen in dubio eas videtur condonare. Primo quidem, quia stylus communis indulgentiarum habet relaxare pœnitentias iniunctas, vel partem iniunctarum: adeò quòd Durandus [a] postea quàm dixit indulgentias tantum valere, quantum sonant, subiicit, *Sonant autem, quòd ab iniunctis pœnitentijs liberant.* Secundo pro eodem facit, quod non obstat, quod quidam dicunt, quòd indulgentiis loquentibus de pœnitentiis iniunctis, addendum est verbum, etiam, vt sit sensus, etiam de iniunctis: quoniam hæc mera diuinatio videtur, quam reprobat capit. 1. [b]

Tertio, quòd etiam nostra ætate Romanus Pontif. concedit singulis diebus dominicis Aduentus, & Quadragesimæ, quinque, vel septem annos, & totidem quadragenas de vera indulgentia. Quæ concessio palam respicit pœnitentias iniunctas, iuxta canones, quibus tales iubentur iniungi. Quin & idem ait dicendum de indulgentia plena simpliciter concessa, eo quòd plenitudo non mutat substantiam, sed quantitatem: & plena dici potest ea, quæ ab omni pœnitentia iniuncta liberat: & non plena, quæ ab illius parte tantùm, vt [c] colligitur.

12 † Quibus non obstantibus tenendum est cum Communi, scilicet quòd per indulgentiam absolutè concessam condonatur pœnitentia tam iniuncta, quàm iniungenda, & pœna Purgatorij, quæ per talem pœnitentiam deleri potuisset. Non obstant argumenta eius, quæ solum probare videntur, indulgentias olim primum cœptas fuisse dari de pœnitentiis iniunctis, & quæ hodie dantur de iniunctis non esse extendendas ad iniungendas, siue eas Papa concedat, siue alius: & quòd etiam indulgentia plenaria de iniunctis non continet iniungendas: sed nullatenus probant, quòd indulgentia tot dierum, vel annorum, vel plena simpliciter concessa, non comprehendat etiam iniungendas in defectum saltem iniunctarum quoad peccata, in quæ plena simplex se protendit.

13 Ex quibus omnibus infertur primo, indulgentiam concessam expresse de pœnitentiis iniunctis, siue sit plena, siue non plena non videri comprehendere pœnitentias iniungendas, sed iniunctas. Tum, quia concessio indulgentiarum restricte interpretanda est, per dicta. [d] Tum, quia verba huius concessionis non se intendunt ad non iniunctas: & quibus verba dispositionis non conueniunt, neque ipsa dispositio cõuenit. [e] Tum, quia non est eadem ratio de vtrisque quoad hoc, licèt quoad aliud eadem sit, vt proximè dicebam: quoniam qui iniũctam acceptauit in maiore necessitate est constitutus, quippe qui non solum agit de lucro quærendo, sed etiam de damno noui peccati vitando: & ideo magis est iuuandus. [a] Tum denique, quòd si de vtrisque intellexisset, de vtrisque dixisset, vel tacuisset, vel vtrasque tacuisset. [b]

14 Secundo infertur † idem quoad hæc esse dicendum de plena, seu plenaria, & alia, scilicet, quòd si detur plenaria de iniunctis, de illis solùm intelligatur, si plenaria simpliciter, tam de iniunctis, quàm de iniungendis. Tum, quia eadem ratio idem in his, quod in aliis dicere suadet. Tum, quia secundum omnes indulgentia huius Extrauag. comprehendit tam iniungendas, quàm iniunctas, & non alia ratione, quã quia simpliciter conceditur plena, & plenissima.

15 Tertio infertur † indulgentias plenarias, vel plenas olim concessas in dubio credendum esse, fuisse concessas de iniunctis pœnitentiis, & ideo non esse iudicandas in dubio tales plenas, quæ ad iniungendas, & non iniunctas extendantur: quoniam vt Durand. & alij multi testantur, & est valde verisimile, olim cum Canones pœnitentiales in vsu quotidiano haberentur, & bona pars Christianorum esset pœnitentiis multorum annorum, quadragenarum, mensium, & dierum onusta, ad earum remissionem Papa suum animum intendebat: & ideo, nisi aliud concessum exhibeatur, credendum videtur, concessum de iniunctis tantum.

16 Quarto, † facile esse sustentare indulgentias antiquas plenas simpliciter, sine iniunctarum mentione concessas, interpretandas, & intelligendas esse de plenis pœnitentiarum iniunctarum: quia verba recipiũt interpretationem ex consuetudine proferentis illa. [c] At consuetudo, & forma Sedis Apost. antiqua concedendi indulgentias, expresse restringebat se ad pœnitentias iniunctas.

17 Et ideo quoad has plenas indulgentias olim concessas probabilem arbitror opinionem Caietan. † quamuis eam non credam veram quoad indulgẽtias plenas, quæ hodie simpliciter, sine vlla adiectione cõceduntur: licèt ipse etiam dicat eas intelligendas de plenis pœnitentiarum iniunctarum, & non de plenis iniungendarum: quoniam quicquid ipse dicat, consuetudo illa Sedis Apost. antiquior mutata esse videtur, cum æquè frequenter, aut frequentius videamus hodie indulgentias simpliciter cõcessas, ac, vel, quàm, cum adiectione de iniunctis. Quamuis verum arbitrer, vt not. præcedenti dicebam, indulgentiam plenam etiam hodie simpliciter concessam non comprehendere pleniorem, vel plenissimam: & ita solùm deleri per eam pœnitentiam iniunctam, vel iniungendam pro peccatis confessis tantum.

18 Quinto infertur, indulgentiam, † vel remissionem peccatorum tot dierum, vel annorum, concessam sine mentione iniunctarum pœnitentiarum, intelligendam esse de iniunctis quoad eos, qui habẽt eas iniũctas: quoad eos, vero, qui non habẽt iniunctas, vel quatenus nõ habẽt de his, quæ debuissent iniungi, vel saltem de diebus, vel annis, quibus in Purgatorio manere debebant. Tum quia res in dubio ita interpretãda est, vt valeat. [d] Tum, quia etiam dispositio restringibilis tantum extendenda est, quantum verborum eius proprietas patitur, [e] & diximus latè. [f] At verba illa, *Concedimus tot dierum indulgentiam.* secundum

a Arg. l. rẽ legata. ff. de adimend. legat. b Arg. cap. ad audientiam. de decimis.

c L. librorũ quod tamen Cassius. ff. de leg. 3.

d Quotiens ff. de regu. iur. e I cũ lege. iunct. glo. per quam id ibi Aret. notat. ff. de resta. & post eũ refol. Dec. in l. factũ. §. in pœnalibus. n. 12. ff. de regu. iur. & f alijs multis locis, & eruditiss. Alciat. in prime. Rubr. de verb. signif. f In ca. arsi. de iudi. & in ca. quia in tantum de præbẽ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

suam propriam significationem æque comprehendunt dies iniunctos, ac non iniunctos dies, in purgatorio luendos, ac alios. Ergo si, & quatenus continet iniunctos, continebit alios.

19 Sexto infertur, † indulgentiam vnius anni pœnitentiæ iniunctæ lucrifactam à duobus, quorum alteri multo grauior pœnitentia, quàm alteri fuerat iniuncta, multo plus prodesse cæteris paribus ei, cui grauior fuerat imposita, quàm cui leuior, tam quoad futurum, quàm quoad hoc seculum. Quoad hoc quidem, quia pœnitentia austerior in eo peragenda ei remittitur. Quoad futurum verò, quia remittitur ei tãta pœna purgatorij, quanta per pœnitentiam illam austeram impletam fuisset sublata: quæ longè maior est, quàm quæ per pœnitentiam molliorem alterius fuisset deleta. Dixi, *cæteris paribus*: quia si is, cui est iniũcta leuior pœnitentia, haberet maiorem gratiam, secus accidere posset: quia sicut pœnitentia in maiori caritate facta, est magis satisfactoria, ita eadem indulgentia vni concessa tanto est magis vtilis illi, quàm alij, quanto pœnitentia ab eo in maiore caritate facta, fuisset magis satisfactoria secundum Palud.[a].

a In d. dist. 20. qu. 4. col. 4.

20 Septimo † infertur, per indulgentias solum cõdonari pœnam peccato debitam in foro Dei, vel pœnitentiali: non autem debitam in foro exteriori. Ideoque castigari posse per Iudicem secularem, & etiam ecclesiasticum in foro exteriori eum, qui indulgentiam quamlibet plenissimam est assequutus: quoniam omnis indulgentia respicit pœnitentias iniunctas, vel quæ iniungi potuerunt, vel debuerunt à confessario, vt ex definitione indulgentiæ[b] colligetur, & ita solum respicit forum pœnitentiale.

b In notabil. 20. posita.

21 † At si absolutus in foro pœnitẽtiali castigari potest in exteriori.[c] His consequens est, quod Communis tenet scilicet, non condonari pœnitentiã in capitulo iniunctam: quia illa forum exterius respicit.

c Cap. admonere. 33. q. 2. ibi dicta glos. 2. & gloss. 1. c. 2. de chirurg. & glos. in ca. gaudemus. de diuor. tradit Feiy. in ca. de his. col. 2. de accusatio. post Panor. & Deci. post eos, in cõsil. 139.

22 Octauo † infertur ampliorem esse, vt plurimum, indulgentiam dierum, vel annorum cum commemoratione iniunctionis, vel sine illa simpliciter concessam, quàm indulgentiam totidem dierum, vel annorum Purgatorij: quoniam pœna Purgatorij, quæ relaxatur per pœnitentiam vnius diei, vel anni in hac vita sponte, & voluntarie factã, longè maior est, quàm pœna vnius diei vel anni Purgatorij coactè susceptæ, secundum omnes.

d In d. cap. quæ autem, de pœnit.

23 Nono, † vtilissimum, & tutissimum esse iniungere, & acceptare grandes, & multorum dierum, & annorum pœnitentias in hac vita peragendas: verum item esse illud Maioris, vbi supra, *Non esse veri amici parum imponere pœnitentias.* Et non esse verum id, quod Panorm. ait[d] scilicet cauti hominis esse indulgẽtiam reseruare pro pœnitentia peccatorum non iniuncta, & facere pœnitentiam iniunctam pro peccatis, ob quę illa iniuncta fuit. Tum, quia id non arbitror esse suæ potestatis. Tum, quia fieri potest, vt aliqua de causa non quæratur ei illa indulgentia: & longe cautius est per indulgentias redimere pœnitentiam iniunctam, & postea eandem pœnitentiam, quæ iam voluntaria effecta est, vel alia opera laboriosa pro residua pœnitentia sibi debita, efficere, quod etiam Adrian. animaduertit.

Decimo, indulgentiam concessam eis qui se bello sacro, & subsidio terræ sanctæ recuperandæ, vel conseruandæ deuouere solebant, crucéque signabant, ad omnes pœnitẽtias tũ iniungendas, tũ iniũctas extẽdi.

Duodecimum notabile de miro, & infinito Christi meritorum pretio.

SVMMARIVM.

2 *Extrauag. Vnigenitus. quæ secunda est de pœnit. tenor.*
2 *CHRISTI sanguinis gutta vna sufficisset toti mundo redimendo: imò & minima passionum eius. num. 3. quod cur versandum mente. num. 4. quæ ratio tanti pretij. num. 5.*
6 *Intellectus illius, Quod infirmum est Dei, fortius est hominibus.*
7 *CHRISTI merita infinita, etiam secundum intensionem. num. 8.*

a De pœnit. & remiss.

DVODECIMO principaliter inferam hic partem tenoris Extrauag. 2. Clemẽtis VI. quæ incipit, Vnigenitus.[a] vt ex ea 12. notabile, & alia singularia nostro proposito necessaria colligam.

Vnigenitus, & infra.

*CHRISTVS † in ara crucis innocens immolatus, non guttam sanguinis modicam, quæ tamen propter vnionem ad verbum pro redemptione totius humani generis sufficisset, sed copiosè velut quoddam profluuium nocitur effudisse: ita vt Isa. 1. à plãta pedis vsque ad verticem capitis nulla sanitas inueniretur in ipso. Quantum ergo exindè, vt nec superuacua, inanis aut supeflua tantæ effusionis miseratio vederetur, thesaurum militanti Ecclesiæ acquisiuit, volens suis thesaurizare filijs pius pater, vt sic sit infinitus thesaurus hominibus, quo qui vsi sunt, Dei amicitiæ participes sunt effecti. Quem quidem thesaurum non in Luc. 19. sudario repositum, non Matth. 13. in agro absconditum, sed per beatum Petrum cæli clauigerum, eiusque successores, suos in terris vicarios commisit fidelibus salubriter dispensandum, & propriis, & rationabilibus causis, nunc pro totali nunc pro partiali remissione pœnæ temporalis pro peccatis debitæ, tam generaliter quàm specialiter (prout cum Deo expedire cognoscerent) vere pœnitentibus, & confessis misericorditer applicandum. Ad cuius quidem thesauri cumulum beatæ Dei genitricis, omnium electorum à primo iusto vsque ad vltimum merita admiculum præstare noscuntur. De cuius consumptione, seu minutione non est aliquatenus formidandum, tam propter infinitam Christi, (vt prædictum est) meritã, quàm pro eo quòd quanto plures ex eius applicatione trahuntur ad iustitiam, tanto magis accrescit ipsorum cumulus meritorum. Et paulo inferius. *Nos autem attendentes, quòd annus quinquagenarius Leuit. 25. in lege Mosayca (quam non venit Dominus soluere, sed spiritualiter adimplere) iobeleus remissionis gaudij, sacerque dierum numerus, quo lege fit remissio, censebatur, quoque ipse quinquagenarius numerus in testamento veteri quidem, ex legis datione, nouo ex visibili Spiritus sancti in discipulos missione, per quam datur peccatorum remissio, singulariter honoratur.* Et infra, *Volentesque quamplurimos huiusmodi indulgentiæ fore participes, cum pauci multorum respectu propter vitæ hominum breuitatem valeant ad annum centesimum peruenire, de fratrum nostrorum consilio prædictas, & aliis iustis causis ad annum quinquagesimum duximus reducendam. Statuentes de Apostolicæ plenitudine potestatis, vt vniuersi fideles, qui verè pœnitentes, & confessi in anno à Natiuitate eiusdem M. CCC. & quinquagesimo proxime futuro, & deinceps perpetuis futuris temporibus de quinquaginta in quinquaginta annis prædictas eorũdẽ Petri & Pauli Apostolorũ Basilicas, Lateran. ecclesiam. Et infra, modo prædicto visitauerint, plenissimã omnium peccatorũ suorum veniam consequantur. Et infra, Adijcientes vt ij etiam, qui pro ea consequenda ad easdem basilicas, & ecclesias accederẽt, post iter arreptum impediti legitimè, quominus ad vrbem illo anno valeant peruenire, aut in via, vel dierum prætacto numero non completo, in dicta vrbe decesserint, vbe pœnitentes vt præmittitur, & confessi eandem indulgentiam consequantur.*

Aduertendum primo, non videri esse hanc Extrauagãtem, vel tenorem eius, illam copiam bullæ Clementis, quàm dicit esse apocrypham S. Anton.[a] quia hæc non leuia, & dissona stylo Romano continet, vt ille ait illam continere, sed grauissima, & consonantissima illi.

a In quæst. illic. fol. 3.

2 Ex ea igitur colligo pro 12. notabili tria singularia, quæ nullibi adeo inueniuntur expressa. Primum † quòd effusio vnius tantum guttæ sanguinis Christi sufficisset pro redemptione totius generis humani.

3 Et ita hic est casus singularis pro Cald. cõmuniter recepto[b] & pro S. Tho. qui communiter receptus[c] † dixit, quòd minima passionum, quas ille sustinuit, ad id sufficisset, quoad sufficientiam, licèt quoad conuenientiam siue redundantiam, omne genus earum sustinuerit, vt mira breuitate demonstrat in corpore eiusdem articuli, † quòd nunquam non deberemus animo versare, vt magis, ac magis bene afficeremur ei, qui, quo nostrum in se magis excitaret amorem, pro redemptione nostra non solùm iustum pretium, non solùm duplum vel centuplum, sed sine vlla proportione maius, & in finitum præstitit. Ob quam & alias iustas rationes S. Thom.[d] cõcludit, modum omnium redimendi genus hominum conuenientissimum fuisse passionem eo modo, quo eam ille subiit.

b In 4. dist. 20. q. 1. ar. 1. q. 3.
c In 3. part. q. 46. ar. 2. ad 3.
d In 3. part. q. 46. ar. 3.

5 Alterum singulare, quod ex eadem. Extrauag. & illis verbis, propter vnionem ad verbum, colligitur, est ratio, † quare vnius tantum guttæ sanguinis effusio tanti valoris fuit: est etenim, quòd illa effusio propter vnionem humanitatis cum diuinitate, est operatio diuinæ, & infinitæ personæ, & ita hic rursus est casus singularis pro S. Thoma communiter recepto, & dicente[e] quòd passio Christi relata ad Christi carnem congruit infirmitati assumptæ.

e In 3. part. q. 46. ar. 3. ad 3.

6 Relata verò ad diuinitatem, consequitur ex ea infinitam virtutem, secundum illud 1. ad Cor. 1. *Quod † infirmum est Dei fortius est hominibus.* quia scilicet ipsa infirmitas Christi, in quãtum est Dei, habet virtutem excedentem omnem virtutem humanam.

7 Tertium singulare, quod ex eadem. Extrauag. colligitur, † est, meritum Christi fuisse infinitum: id enim significant illa verba, *Infinitus thesaurus*, & illa alia, *Propter infinita Christi merita.* Quod etiam asseuerauit S. Thomas communiter receptus.[f] Infinitum, inquã, primo ratione personæ merentis, quippe quæ Deus verus erat: licèt secundum humanitatem, quæ creatura est, id mereretur. Deinde ratione Dei acceptantis: quia Deus illud meritum pro infinitis acceptauit, secundum omnium mentem. [g] † Postremo secundum Ioannem Maior. ibidem, etiam ratione intentionis meriti, quia fuit infinitè intensum. Ex quibus omnibus consequitur, verum esse id, quod Palud.[h] & S. Anton.[i] aiebant, nempe passionem Christi valoris infiniti fuisse, tam quoad vim satisfactoriam, quàm quoad meritoriam.

f In 3. part. q. 48. ar. 1. ad 1.
g In 3. part. q. 50. ar. 1. c. Sess. 14. c. 8. canon. 4. d Capit. ad abolẽdam. de hæret. e In lib. de thesauro indulgent. quæst. 1. f De indulgent. q. 1.
h Cap. 4.
i 26. q. 7. k 13. q. 1.

DECIMVM TERTIVM notabile de indulgentiarum thesauro, & meritis Christi, & Sãctorum, vnde conflatur ille.

SVMMARIVM.

1 *Indulgentiarum thesaurus quid, & vnde.*
2 *Sacramentorum doctrinam Ecclesiæ Romanæ tenendam.*
3 *Actus meritorius meretur, & satisfacit pro agente, vel alio diuersa ratione. num. 4.*
5 *Meretur nemo alij gratiam de condigno excepto Christo, qui à sua conceptione eam omnibus seruandis meruit. num. 6.*
7 *Satisfacit alius pro alio de condigno.*
8 *Maria virgo immunis à peccato etiam originali, & quatuor sanctorum genera. num. 9.*
10 *Christus gloriam sui corporis, non autem animæ sibi meruit, quam tamen infinitis alijs meruit quoad sufficientiam: & ita nunquam condignè remunerabitur, neque ob id iniuriam patitur. num. 11.*
12 *Merita sanctorum remunerata vltra condignum, quoad vim merendi, non autem quoad vim satisfaciendi, nec ob id Deus iniurius eis. num. 13.*
14 *Christo, & sanctis fuisse mentem satisfaciendi pro alijs.*

1 DECIMOTERTIO principaliter colligo ex dicta Extrauag. in præcedenti notab. relata, aliud singularissimum, † nempe, merita Christi, & Sanctorum quatenus sunt satisfactoria esse thesaurum indulgentiarum Ecclesiæ, vnde prælati eius sumunt, quo pœnas, quas relaxant compensent. Et quidem ad huius notabilis confirmationem satis superque sufficit hæc Extrauag.[a] cum præsertim contineat doctrinam sacramentorum, scilicet tertiæ partis sacramenti pœnitentiæ, quæ est satisfactio secundum S. Thom. receptũ *[b] quod esse de fide Catholica declarauit Cõcil. Trident.[c] * & à doctrina † sacramentorum Ecclesiæ Romanæ non licet discedere.[d] Quamobrem non abs re Thom. à Vio.[e] illam Extrauag. in hoc magnificauit, licèt in libr. alio[f] eam non citasset.

a Arg. cap. in canonicis. 19. dist. 2.
b In 3 part. q. 90 art. 1. c Sess. 14. c. 8. canon. 4. d Capit. ad abolẽdam. de hæret. e In lib. de thesauro indulgent. quæst. 1. f De indulgent. q. 1.

3 Monstratur tamen & secundo veritas huius notab. ea ratione, quòd eodẽ actu † quis potest pro seipso mereri præmium, & pro quouis altero satisfacere, absque vllo sui præmij dispendio, argumento.[g] Exod. quatenus ex eo colligitur, Moysen sua illa feruenti oratione, qua Deum orabat, vt populo parceret, aut se de libro vitæ deleret, & sibi præmium quæsiisse, & populo pœnæ remissionem impetrasse: argum. item.[h] Leuit. quatenus per illa verba, *Sacerdote orante propitius erit ei Dominus*, significat sacerdotem rectè orantem non solum sibi præmium, sed etiam populo pœnæ remissionem impetrare. Quid enim aliud est eo loco Deum eis propitium esse, quàm eum nonnihil ex pœna peccatis debita remittere? Probatur & idem facto Andreæ Apostoli, qui pro presbytero toto suæ vitæ prioris tempore scortis dedito, non prius cessauit orare, & se ieiuniis, & lacrymis affligere, quàm diuinitus intellexisset condonata fuisse illi sua peccata. Probatur & per capit. 1.[i] & per capit. animæ,[k] cum eorum similibus, quatenus docent eodem actu, & mereri posse quem sibi gratiam siue gratiæ augmen-

g Cap. 32.
h Cap. 4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tum,& alteri etiam mortuo pœnę in purgatorio purgandæ condonationem. Demonstratur & eo, quòd dominus Iesus Christus pro peccatoribus sanguinem suum fudit, & acerbissimam perpessus est mortem,vt nobis peccata remitterentur, nec tamẽ ob id suæ passionis præmio frustratus est ipse:nam,*propter hoc Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen, quod est super omne nomen.*[a]

a Ad Philip 2.

4 Comprobatur & eo,quòd meritum,& satisfactio non tam re,quàm ratione differunt:† quoniam omne opus bonum factum ab eo, qui caritatem habet est meritorium, & satisfactorium. Meritorium quidem ea ratione, qua est bonũ, & quis pro illo meretur beatitudinem: satisfactorium autem, qua est pœnale, & per illud quis patitur pœnam.

5 Et licèt quatenus est meritorium nõ excedat personam merentis,eo, † quòd nullus potest mereri fœlicitatem æternam alteri, saltem de condigno, secundum S. Thom. receptum.[b] excepto Christo, cui soli data fuit gratia capitalis, seu vniuersalis, quæ ob sui eminentiam in alios tãquam in membra deriuaretur, secundum eundem receptum,[c] & ideo † meruit eam aliis omnibus seruandis,secundum eund.[d] iam inde à sua ineffabili Conceptione,secundum eundem.[e]

b 1. 2. qu. 114. art. 6.

c 3. parte. q. 8. art 5. & 6.

d 3. parte. q. 48. art. 1.

e Ibidẽ ad 2. & q. 54. art. 3.

6 Licèt inquam opus ex caritate procedens,quatenus est meritorium beatitudinis de cõdigno, non excedat personam merentis: quatenus tamen est satisfactorium etiam de cõdigno,eam excedit:† potest enim vnus pro alio satisfacere,vt antea probabam.

7 Et ita nõ solum merita Christi pœnalissima:sed etiam multa aliorum,qui vel nullas culpas habuerunt, vel vltra pœnas eis debitas passi sunt, manent,vt quidam vocant irremunerata quatenus satisfactoria: hoc est, non sortita effectum, quoad virtutem illam satisfaciendi. Demonstratur & eo, quòd quanquam nemo sit, cui non cumulatius præmium in cælo Deus largiatur, quàm hic in terris ipse meruit: innumeri tamen sunt, qui longe grauiores ærumnas pertulerunt, quàm ad suorum suffecissent delictorum expiationem.

8 Quorum prima est † gloriosa Christi genitrix, quæ næuo quouis & labe caruit,tam originalis,quàm actualis peccati, quæque innumeras, & easdem acerbissimas perpessa fuit molestias.

9 † Secundi ab ea sunt, qui lethalibus noxiis caruisse creduntur, vt Ioannes Christi præcursor, & Hieremias. Tertium locum obtinent plurimi, qui nunquam post baptismi gratiam culpam admiserũt mortiferam. Quarti sunt qui post condonata eis peccata mortifera, & debitam pro eis satisfactionem factam, clades, & calamitates immensas, & absque numero sunt perpessi. Quorum acta quatenus meritoria fuerunt,nõ solùm iustum,sed longè maius recepisse præmium vt non est negandum, ita confitendum est ea, quatenus fuere satisfactoria non esse suum sortita effectum: & ita Ecclesiæ omnium piæ matri relicta, vt ea in thesauro suo habeat, vnde pro aliorum suorum filiorum debita pœna satisfaciat.

Non obstat, quod Franciscus Mayronis dicebat nulla esse Christi merita,quæ non essent plenè remunerata, iuxta illud Paul. [f] *Propter quod & Deus exaltauit illum, & dedit illi nomen,quod est super omne nomen.*

f Ad Philip 2.

10 Responderi enim potest primo,id longè falsissimum esse: † quia licèt ille sibi solam corporis exaltationem meruisset, eamque longè amplissimam recepit, vt Apostolus testatur [a] & licèt suæ animæ summã illam beatitudinem minimè prius saltem tempore meruisset, sed gratis sine tali merito suo datam accepisset: aliis tamen infinitis meruit, cùm corporis,tum animæ beatitudinem,quoad sufficiẽtiam, quam nunquam recipiet. Meruit & eandem electis suis, quotquot fuerunt, & in finem vsque mundi erunt, quoad sufficientiam, & efficientiam, quam tamen nondum in eis recepit, vt colligitur ex S. Thoma communiter recepto.[b] Secundo & clarius respondeo, quòd licèt merita Christi, quatenus erant meritoria essent remunerata: non sunt tamen omnino, neque vnquam erunt,qua parte erant satisfactoria: quoniam infinita erant,vt in præcedente notab. colligebamus.

a 2a ad Philip.

b 3. p. Elit. 18. & 2. in 4. dist. 49. q. 1. Ar. 6. q. 1. Ar. 1. Scot. ibi q. 1. Ar. 1. & 2. Durand. ibi q. 2. Ar. 2. Gabr. ibi q. 1. ad 3. & 4. Ar. 1. dub. 2. & 3. Ar. 2. dub. 1. & 2. Ar. 3. dub. 1. & 2. Ar. 4. dub. 1. & 2. Ar. 5. dub. 1. & 2. Ar. 6. dub. 1. & 2. Ar. 7. dub. 1. & 2. Ar.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& continet infinitum satisfaciendi valorem, vt [a] diximus, & tam Christus, quàm Sancti, qui eum lucri fecerunt, voluerunt, vt satisfactiones, quæ illis superfluerent, solutioni debitorum suorum membrorum, & fratrum cederent, & ea sua compensatione tollerent, vt in fine præcedentis notabilis dicebamus, & possunt etiam, sine sacramenti applicatione applicari, consequens profecto videtur omnia omniũ peccatorum debita simul, ac ipsi iustificantur, etiam quoad temporariam pœnam soluta. Quandoquidem necesse est, vt infinitum pretium solutioni, & compensationi eorum quæ finita sunt applicatum, ea ipso iure soluat. [b] Hæc tamen replicatio solui potest respondendo, quòd sicut merita Christi quoad vim merendi licèt sint infinita, finitè tamen voluit nobis applicari: ita etiam merita eius, quę etiam quoad vim satisfaciendi sunt infinita, finitè tamen voluit ea satisfactioni peccatorum applicari, licèt latius quàm quoad vim merendi: quoniam quoad hanc neque applicari possunt nisi per sacramenta, neque per illa, nisi quoad partem certam iam à diuina volũtate determinatam: quoad vim tamen satisfaciendi, voluit ea posse applicari etiam sine sacramentis, & quoad quantitatem, quæ dispensatori eorum videbitur, modo id rationabili de causa faciat. Quorum omnium iustissima est ratio, quandoquidem vis illa merendi longè pretiosior est, quam vis satisfaciendi, & ideo parcius est largienda. Nec vis illa satisfaciendi, adeo vilis putanda est, vt passim, & omnibus, & sine iusta causa pro libito humano sit effundenda, adeo omnia quæ à Deo sunt, ordinata sunt. [c]

a In tit. Rotabili.

b Arg. l. fi. C. de compensatio.

c Ad Rom. 13. & Extrauag. vnam sanctam. de maior. & obed.

Decimumquintum notab. de causa indulgentiæ, quæ & quanta esse debeat.

SVMMARIVM.

1 *Indulgentia sine causa nihil valet, sicut nec relaxatio voti, nec iuramenti. num. 2. neque cum causa, quatenus eam excedit. num. 3. & num. 13.*
4 *Indulgentia intra metas concessionis alij maior, alij minor quæritur, licet multi contra. num. 5. quorum septem rationes. num. 6. sed profundius alij pro. num. 7.*
8 *Indulgentiæ causa vt sit sufficiens, licet non æquipollens.*
9 *Indulgentiæ magnæ pro re leui concessæ excusatio, & declaratio noua.*
10 *Dispensatio bonorum Ecclesiæ spiritualium, & temporalium concessa Papæ, quadruplicis generis.*
11 *Pœnitentiæ iniunctæ relaxatio, à Papa sine causa tenet.*
15 *Pœnitentia debita duplex, & quæ causa iusta illas remittendi. 13. & seq.*
15 *Causa indulgentiæ sic impleta maior, sic impleta minor.*
16 *Indulgentia magna pro re leui cur vtilis, & qualiter temperanda. num. 17.*
18 *Indulgentiæ denunciatores qui reprehendendi.*
19 *Indulgentia quæ quolibet die, sed non qualibet hora quæritur.*

1 DECIMOQVINTO, principaliter colligo ex prædicta Extrauag. [d] transcripta, aliud singulare, scilicet † non vanè, sed ob causam rationabilem esse cõcedendã indulgẽtiam: habet enim contextus, Christum cõmisisse thesaurum indulgentiarum prædictum dispẽsandum per Petrum, & eius successores propriis, & rationabilibus de causis. Facit & extrauag. 1. [e] quæ in versi. Vt autem, expressit causam concedendi indulgentiam anno centesimo, & in §. statuentes: duplo plures visitationes ecclesiarum iniunxit Romanis, quàm aliis exteris, vt laborem satis sufficientem faceret ad quærendas indulgentias, quas alij longiore peregrinatione essent merituri. Quæ etiam in hac Extrauag. *Vnigenitus*: versi. *statuentes*, repetuntur. Facit, cum ex eo: [a] quatenus indiscretas indulgẽtias dãnat.

2 Et † quòd relaxatio voti sine iusta causa facta, est nulla. [b] Relaxatio item iuramenti. [c] Et quod potestas concessa est prælatis in ædificationem, non in destructionem. [d] Et quòd prælati non sunt domini thesauri prædicti, sed solum dispensatores, vt hæc ipsa Extrauag. exprimit. Et quòd dispensatio bonorum temporalium Ecclesię à Papa sine vlla causa pro sua sola voluntate facta, est nulla, etiam si eorum possessionem in alium transferat, argumen. cap. non liceat Papæ. [e] in cuius Comment. tractando de spoliis clericorum latius hoc nuper declarauimus. [f]

3 Amplio hoc † notab. procedere, non solum in indulgentia sine vlla causa concessa, sed etiam in concessa cum causa iusta quidem ad aliquam indulgentiam concedendam, sed non ad tantam: quia quoad partem illam, quæ causam excedit, non valebit quicquam, vt affirmat Augustinus ab Anchona, [g] & Fely. [h] & Gabriel. [i] & Iatius Adrianus [k] & Maior. [l] & Thomas de Vio. [m] quod confirmatur, tum, per hanc extrauag. & prædicta.

4 Tum quia Innocenc. cum quo omnes transeunt [n] id sentit, quatenus [o] ait † de indulgentia generaliter ob aliquid concessa, alterum plus, & alterum minus intra metã à prælato concessam quærere posse, prout alter vel plus dat, vel plus laborat, vel maioribus periculis se obiicit, vel deuotius ad ipsum, quàm alter accedit. Pro quo videtur casus à nemine in hoc citatus, in d. Extrauag. 1. in illis verbis, *Vnusquisque tamen pius metebitur, & indulgentiam efficacius consequetur, qui Basilicas ipsas amplius, & deuotius frequentabit.* Tum, quia idem iuris est de parte, quoad partem, quod de toto, quoad totum. [p] At indulgentia sine vlla causa concessa, tota est nulla, vt omnes ferè sentiunt. Ergo indulgentia concessa ob causam, quæ tamen non sufficit ad totam, sed ad partem illius concedendam, erit nulla, quoad aliam partem, quæ causam excedit.

5 Contra tamen hæc omnia facit, quòd contrariũ, † scilicet concessionem indulgentiæ, sine sufficienti causa factam, quoad totam valere, licet eam concedens peccet, tenere videtur D. Antoni. [q] & affirmat Dionysius [r] & Ioan. Tabien. [s] tribuens id S. Thomæ: & gloss. magna Extrauag. prædictæ 1. [t] clarè significat, eam causam, quæ sufficit ad concedendam indulgentiam aliquam magnam, sufficere quoque ad concedendam maiorem.

6 Secundo facit, † quòd si causa sufficiens requireretur, consequeretur, indulgentiam nihil profuturam esse, quippe cuius causa sola sine illa sufficeret ad delendam pœnam temporalem, ad cuius deletionem applicatur indulgentia.

Tertio, quòd pro eadem causa sæpe Papa concedit minorem, & maiorem indulgentiam.

Quarto, quod S. Tho. [u] dixit, indulgentiæ causam & rationem non exigi ad metiendum indulgentiam.

Quinto, quòd sæpe Papa concedit indulgentiam plenariam pro visitatione sola alicuius ecclesiæ, facta cum manuum adiutricũ porrectione: imò & pro sola visitatione, etiã sine vllius rei oblatione. In die item sancto

d In d. notab. 12.

e In 3. notan. supra transcripti.

a Decret. & rotab.

b Secundo gloss. Extrauag. de voto. c Secundo gloss. Extrauag. de his qui fauent. d Ad Cor. e Extrauag. f Extrauag. g In 4. sent. h In 4. sent. i Extrauag. k In 4. sent. l In 4. sent. m In 3. q. 25. n In 4. sent. o In 4. sent. p In 4. sent. q In 4. sent. r In 3. q. 25. s In 4. sent. t In 3. q. 25. u In 4. sent.

sancto Paschæ, facta benedictione à Papa super platea S. Petri, duo Cardinales pronunciant indulgentiam plenariam omnibus præsentibus, restante id Thom. de Vio Cardinali, * quod & nos factum sub fœl. record. Pio V. & à Sanctiss. D.N. Gregorio XIII. posteaquam senes ad Vrbem venimus, vidimus, * vidimus & globulos ligneos è summis Pontific. ita benedictos, vt qui aliquem eorum tenens in manu, orationem dominicam pro anima quapiam Purgatorij diceret, eam ab eo liberaret. Passim item per diplomata, quæ confessionalia appellant, concedi videas omnes indulgentias omnium stationum Romanarum visitanti tres ecclesias, vel tria altaria, sine vlla precum pronuntiandarum præscriptione. Passim item tota Castella, cum sibi annexis regnis, suscipit nostra ætate diplomata, quibus cuicunque etiam quantum libet diuiti, & magno principi binos nummos argenteos in Turchas, vel Sarracenos danti, plenaria indulgentia peccatorum, cum multis aliis facultatibus conceditur. Aut ergo decipit nos Ecclesia Romana (quod non est dicendum) aut leui, & leuissima de causa concedi potest indulgentia omniũ grauissima.

Sexto facit, quòd dispensatio thesauri spiritualis Ecclesiæ perinde videtur Papæ commissa, ac aliorum ministeriorum. At dispensatio aliorum ministeriorũ etiam si male, ac sine causa fiat, valet tamen: is enim, quem Papa etiam indignè efficit presbyterum, diaconum, vel subdiaconum, presbyter est, diaconus, aut subdiaconus: & is, quem indignè Episcopum, Abbatem, vel Priorem constituit, verè, vt plurimum est Episcopus, Abbas, aut Prior, licèt in eo Papa peccet.

Septimo, quòd pœnitentiarum iniunctio, quæ fit à sacerdote post confessionem sacramentalem, ex dispositione humana, & non diuina debetur: ergo sublatio obligationis implendi eam, etiam si male fiat à Romano Pontif. valebit tamen. [a]

7 Ad horum primum respondeo, † multo plures, & firmius, & firmioribus fundamentis tenere nostrũ hoc notabile cum ampliatione sua, quàm cõtrarium.

8 Ad secundum sequutus mentẽ Adriani, & Caiet. respondeo, † quòd ad indulgentiam concedendam non requiritur causa æquipollens, sed sufficiens: verbi gratia, quoad concedendam indulgentiam viginti dierum non oportet interuenire talem causam, quæ per se mereatur tantam remissionem pœnæ, quanta pœnitentia 20. dierum mereretur: sed alia minor, quæ sit iusta causa, quare prælatus pro ea 20. dierum pœnitentiam relaxet. Quanto autem minor sufficiat, & quãto minor non sufficiat, Deum solum omniscium scire arbitror: sicut & quæ sit sufficiens, & adæquata pœnitentia ad condonandam pœnam temporalẽ debitam peccato mortali condonato, solus ipse nouit, scientia inquam certissima, probabili enim opinione arbitrari potest etiam qui concedit eam, sicut & confessarij arbitrabantur pœnitentias magis olim, quàm ætate nostra, in qua pauci sic arbitratas æquo animo, quæ fragilitas nostra est, susciperẽt, iuxta illud Pelag. in cap. fraternitatis. 34. dist. *Defectus nostri temporis, quibus non solum merita sed corpora ipsa hominum defecerunt, districtionis illius non patiuntur manere censuram.* * Ad tertium concedo papam sæpe pro eodem opere maiorem, & minorem, concedere indulgentiam: sed nego ex eo inferri quicquam contra nos, qui non negamus, minorem indulgentiã rectè concedi posse pro causa merte maiorem. Ad quartũ respondeo, quòd † mens Papæ concedentis grauissimas, & maximas indulgentias pro leuibus, & paruis rebus, nõ est, vt quicunque illa quoquo modo fecerit, totam illam indulgentiam quærat: sed quòd intra metam indulgentiæ illius quærat tantam, ad quantum concedendum implementum illius paruæ rei sufficiet: ita quòd licèt vulgaris implerio illius rei leuis, & paruæ non sit causa tantæ indulgentiæ, tamen cum tanta peccatorum contritione, & tanta in Deum reuerentia, & tanto caritatis feruore posset illam rem paruam facere, quod efficeret iustam causam indulgentiæ tantę sibi concedendæ. Quæ responsio plurimum quadrat verbis, & menti Innocenc. [a] pro ampliatione huius notab. supra relati: verbis item, & menti Extrauag. 1. de pœn. pro eod. ibidem citatæ. [b] Ad quintum pro illius dissolutione præmitto, Papæ quidem omnium, & aliis prælatis aliquorum spiritualium, & temporalium dispensationem esse concessam, & non dominium, saltem plenum, iuxta illud Apostoli, 2. Corint. 9. *Dispensatio mihi credita est.* † quod non solum esse verum, sed & de fide probat. [c] Concilium Trident. quod nos late comprobamus in Tractatu de redit. Ecclesiast. [d] sed illam dispensationem non esse in omnibus suæ potestati subiectis eiusdem naturæ: quoniam sunt quædã, quorum dispensatio bene, vel male facta ipso iure tenet, licèt mala sit: qualis est dispensatio ordinum, beneficiorum, & legum humanarum, quæ vt plurimum, licet fieri non debeat, facta tamen tenet. [e] Sunt autem alia, quorum mala dispensatio ipso iure non tenet, licèt aliquem aliquando effectum sortiantur: qualis est dispensatio bonorum temporalium Ecclesiæ, quoad alienationem saltem, quæ, si mala est, ob defectum saltem causæ, non valet ipso iure, [f] potest tamen habere aliquem effectum facti: quia possessio vera, licet forte iniusta, in eum, cui fit, transibit. [g] Sunt alia, quorum mala dispẽsatio, nec ipso iure valet, neque vllum facti sortitur effectum: qualis est dispensatio mala voti, & absolutio iuramenti, & dispensatio huius thesauri spiritualis, quæ si malæ sunt, saltem ex defectu causæ veræ non tenent ipso iure, & vix aliquem facti effectum sortiũtur, nisi forte quoad forum exterius. Quæ autem sint illa, quorum dispẽsatio etiam mala teneat, & quæ quorum dispensatio mala non teneat, ex campo iuris diuini, & humani declarantis illud decerpendum est. Ad argumen. ergo in forma respondeo, concedendo dispensationem quidem ordinum, beneficiorum, & multorum aliorum, etiam sine iusta causa factam, vt plurimum tenere non autem dispensationem thesauri, iuxta proximè dicta.

11 Ad sextum concedo, quòd † sublatio pœnitentiæ à sacerdote post confessionem sacramentalem iunctæ, etiam sine causa facta à Romano Pontif. valet, dato, quòd sit mala, adeò, quòd pœnitens non tenebitur eam implere. Nego tamen ob id ei condonari pœnam temporalem, ad quam iure diuino tenetur. Et ita concedo, posse quidem Papam, etiã sine vlla causa concedere indulgentiam, qua obligationem implendi pœnitentiam iniunctam tollat: non tamen, qua pœnam Dei iudicio ei taxatam cõdonet: qua humana potestate constituta, licèt si bene cõstituta sunt, non debeant sine iusta causa destrui, & tolli: tamẽ destructio, & sublatio facta per Papã tenet, [h] cum tamen diuino iure cõstituta nequeãt ita dissolui per p̃dicta.

12 Ex his omnibus infertur primo † duplicem esse pœnam, vel pœnitentiã debitam à pœnitente. Alteram,

a In d. cap. quæ autem. b Vt in illatio. 6. 7. 8. & 9. demõstrabo. c Cap. 1. de reform. sess. 25. d In ca. vltimo. 16. q. 1. & in qu. 1. mon. n. 18. 21. 40. & 42. e Arg. eorũ quę habentur in tit. de eo, qui furt. ord. suscepit. tit. de bigam. & feriis non ord. & ea, quæ de præb. & con. suas, quæ late ibi diximus: & eorũ, quæ ponit. vterque Thomas in 1. 2. q. 95. & in 2. 2. qu. 88. ar. 12 & tertius in cõmentar. de spoliis ea, non liceat. 22. q. 1. 5. 1. nu. 8. & 9. f Cap. sine exceptione, cum ei annotatis. 12. quæst. 2. g Arg. l. 1. §. fi. vlt. ff. de acquir. posse. h Ca. proposuit. de offic. præbend. 1. principes. ff. de legi.

quam

Universidad de Deusto
Biblioteca

quam arbitrio Dei, & iure naturari taxatam subire debet Alteram quam arbitrio sacerdotis,humano iure taxatam subire debet.

Secũdo,nullas indulgentias debere concedi à Roma. Pontific. vel alio prælato absque vlla causa rationabili.

Tertio, concessionem indulgentiarum, quibus pœna Dei arbitrio taxata, sine vlla causa relaxatur, non solùm esse malum, sed etiam ipso iure, ac omnino nullam.

Quarto, concessionem indulgentiarum, quibus pœna humano iudicio taxata, sine causa laxatur, etiã si mala sit,valere, & per eam verè absolui peccatorum ab ea,quatenus humanitus est taxata.

Quinto,non omnem causam, quæ iustificat vnam indulgentiam,sufficere ad iustificandam etiam aliam maiorem, & causam, quæ non sufficit iustificare totam indulgentiam, quæ ob eam conceditur, sufficere tamen ad iustificandam illius partem, respectu cuius sufficiens esset: & ita cui illa conceditur, quæsiturum illam licèt totam non quærat.

14 Sexto, † indulgentiam ob aliquam causam concessam, ea mente videri indultam, vt eam totam lucrifaciat, si confectio illius causæ vel suapte natura, vel ob egregium & feruidum eius conficiendæ modum, vel ob paruitatem pœnæ debitæ à lucrifacturo, tanta sit quantam oportet esse ad eam quærendam: alioqui solam eam illius partem quæret, cuius respectu est sufficiens.

Septimo, fieri posse, vt multi verè pœnitentes facerent idem opus, ob quod indulgentia plenissima conceditur, & eorum alius quæreret eam totam, alius semissem, alius trientem, & alius quadrantem, & alius aliam partem maiorem,vel minorem. Cuius ratio illa est, quòd, vt ex mente Extrauag.1. [a] & Innoc.[b] recepti, supra dicebam causam concedendi indulgentias multùm auget,vel minuit modus eam implẽdi. Paruitas item pœnæ debitæ efficere potest, vt quæ causa tibi iusta fuerit ad quærendam indulgentiã,quę tibi erit plenissima, mihi vix sit semiplena.

15 Octauo, † eum, cui indulgentia plena concederetur ob visitationem facilem vnius, vel alterius ecclesiæ, vel altaris, vel ob pronunciationem vnius, vel alterius precis dominicę,vel ob acceptationem deuotam vnius vel alterius benedictionis Papalis, vel Episcopalis,vel ob auditionem vnius, vel alterius concionis,in hac, vel illa ecclesia, cum tanta peccatorum contritione, cum tanta Dei reuerentia, & tanto caritatis feruore posse id facere,vel tam parum pœnæ forte debere, vt totam eam indulgentiam, etiam si plenissima esset, per illum actum lucrifaceret: & è contrario, eum, cui ob arduam valde causam plenissima indulgentia concederetur, cum tam exili contritione, & cum tam tepida Dei reuerentia, & tam frigida mente id efficere posse, vt eam totam non lucrifaceret,quamuis partem eius aliquam quæreret: quoniam modo adimplendi frigido,causam suapte natura in id idoneam diminuit.

16 Nono, vtilius † esse nobis indulgentias magnas pro causis suapte natura paruis, & eis indignis, concedi, quàm alias minores vel pares causis concedendi, iuxta earum naturam solum consideratis: quoniam in posteriori casu, per nostram industriam, & conatum, indulgentia vltra suam metam crescere nequit, in priore verò sic intra metam, vt singulariter dicit Innocenc. [a]

Decimo, nolle me per hæc sentire, solum id aliud, quod ibi doctissime dicit Innocenc. nempe, tantam posse quem habere contritionem peccatorum, tantum erga Deum caritatis feruorem, vt sine indulgentia Papæ, vel alterius prælati, plenissimam quæret à Deo indulgentiam totius pœnę in purgatorio debitæ. Sentio enim,quòd sicut verissimum est hoc,ita est verum,quòd licèt opus, ob quod indulgentia conceditur,non fiat cum tanta contritione,neque cum tanto caritatis feruore, vt id ex sese, sine indulgentia sufficeret ad plenariam pœnæ ab id faciente debitæ remissionem: potest tamen esse iusta causa, quo indulgentiam plenariam totius pœnæ à se debitæ consequatur.

17 Vndecimo infertur, † adhunc modum etiam esse temperandas indulgentias, quibus vnam, vel alteram missam in illa, aut illa ecclesia, vel illud aut illud opus facile, in illo, aut illo loco facienti, conceditur, vt vnam ex purgatorio animam, quam volet, extrahere possit: tam parua enim esse posset pœna, per illam animam luenda, vel cum tanto caritatis ardore opus pro ea liberanda fieri posset, vt etiam si illa missa, vel illud opus suapte natura cum mediocri pietate factum, non esset causa iusta indulgentiæ plenissimæ pœnæ maximæ per illam animam luendæ: esset tamen, si fieret cum heroica quadam animi deuotione, & etiam factum cum mediocri, si pœna per illam animam debita non esset vsque adeo magna.

Duodecimo infertur, per hæc cõciliari posse multas opiniones inter se contrarias: & saluari posse indulgentias, quas sæpe Romani Põtifices nimium largas iudicio multorum faciunt, quoad eorum mentem: quamuis qua parte ansam præbent populo credendi plus per eas quæri, quàm verè quæratur, negligentiam inducat minus,quàm par est,pœnitendi. Cui tamen, parochorum, & concionatorum sana doctrina facilè mederi potest.

18 Decimotertio infertur, † graui reprehensione dignos esse multos indulgentiarum denunciatores, qui pecuniæ inhiantes, vulgo indocto persuadent, tantam esse indulgentiæ, quam prædicant, virtutem, vt per solum opus,ob quod illa conceditur euolatura sit anima eius, qui id fecerit, rectà in paradisum, nulla meritione de modo id faciendi, imò neque de vera contritione, facta.

Decimoquarto, non me negare tamen, posse Papam errare in decernendo, quòd hæc, vel illa sit iusta causa concedendi hanc, vel illam indulgentiam: neque ob id aliquid erroris impingi Ecclesiæ, vt Adria. & Caietan. declarant: quamuis per prædicta, quæ luculentissime causam indulgentiarum declarant quædam eorum dicta parum sint huic negotio declarando necessaria.

19 Decimoquinto infertur,verum esse id Paludan. [b] scilicet, quòd indulgentia in perpetuum, vel in tempus aliquod certum visitantibus aliquam ecclesiam concessa, lucrifieri potest quolibet anno, quolibet mense, & quolibet die, non autem qualibet hora, vel momento diei, eo quòd ad tam repetitam indulgentiæ acquisitionem multò maior causa est necessaria, quàm ad alias prædictas: & quia id videtur alienum ab intentione Romani Pontif. qui indulgentiam iusta de causa concedere debet, per prædicta, & non ita quærendam,vt videatur ludicra.

a De pœn. & remiss. in Ind. cap. autem.

a In dup. 9. mem.

b In 4. sent. dist. 20. quæst. 4. conclus.

Decimumsextum notabile de condonatione peccati, quòd non tollat omnem pœnam.

SVMMARIVM.

1 *Peccato condonato per contritionem, non condonari omnem pœnam, nisi ob magnitudinem contritionis. n. 3. vel per baptismum, num. 4. aut per indulgentiam. num. 5.*
2 *Peccati culpa infinita, qua parte.*
6 *Purgatorij ratio fundamentalis.*
7 *Peccati condonatio baptismalis, & pœnitentialis, vt differunt.*

1 DECIMOSEXTO principaliter colligo ex prædicta Extrau. vnigenitus. [a] condonato peccato per contritionem solam,vel per eam,aut attritionem & absolutionem sacramentalem,non condonari, vt plurimum, omnem pœnam ei debitam; imò eam esse delendam per dignos pœnitentiæ fructus. Quod colligit glos. 8. [b] haber enim hic tex. expresse, per indulgentiam Romani Pontifi. tolli vere pœnitenti, & confesso, pœnam temporalem pro peccato debitam. Et ita clare præsupponit peccatorem,cui per veram contritionem,& etiam absolutionem sacramẽtalem condonatum est peccatum,teneri ad aliquã pœnam temporalẽ pro illo peccato luendam. Ad idem facit,quòd secundum Augustinum [c] relatum à S. Thom. [d] non est idem abstrahere telũ,& sanare vulnus. Telum enim peccati abstrahitur per remissionem peccati: vulnus autem sanatur per reformationem imaginis, quæ quidem fit per opera satisfactionis.

2 Ad idem facit, † q culpa licet in sese finita sit: infinita tamen est ex parte auersionis, qua se ab infinito bono, Deo scilicet Opt. Max. miser peccator auertit, secundum S. Thomam receptum [e] & ita pœna culpæ mortali debita infinita est,quoad durationẽ,licet non quoad intentionẽ [f] quod optime declarat idẽ S. Thomas [g] vt ibi diximus: & ideo cũ culpa mortalis à Deo condonatur per pœnitentiã,pœna illa infinita, & perpetua in tẽporalẽ mutatur, secundũ eundẽ,& Cõmunem [h], & probat text. cũ glos. & his, quæ ei annotauimus in cap. nullus. [i] nisi cũ tanta est contritio, † & tantus gemitus,saltem cordis, vt omnẽ peccati maculam radere sufficiat,iuxta glos. prædictã d. Extrau. [k] Dixi, *peccato condonato per contritionem*: † quia,cum condonatur per baptismũ,tota pœna penitus raditur [l], † Quod ipsum cõtingit,quando indulgẽtia in id sufficiens cõcurrit cum tali cõtritione,vt hic text. palã probat [m].

6 Ex his infertur primo, † ratio fundamentalis, per quam concilium Florentinum determinauit esse purgatorium locum, vt videre est in bulla Eugenij IIII. continente doctrinam sacramentorum,in quo animæ defunctorum,qui cum gratia Christi gratum faciente decesserunt, à reliquiis peccatorum purgantur: quò nitide ad nitidissimam Dei præsentiam, & visionem admittantur. Quod & aliis modis multis late probant S. Thom. & alij in 4. dist. 20. & 45. & Ecchius in libro super hoc quadripartito, & Alphonsus Castre. in libro contra omnes hæreses, verbo, Purgatorium. & verbo, suffragium. Quorum de ea re argumẽta notabile quoque nostrum probant.

7 Secundo infertur, † longam esse differentiã inter condonationem peccati pœnitentialem, & baptismalem: quia hæc tam maculam peccati mortalis propriam, quam vulgus culpam appellat, quàm pœnam æternam ei debitam,& à fortiori maculã impropriam peccati venialis,& pœnam temporalem ob eam luendam tollit. Ita quòd moriens cum gratia baptismali antequam vllum aliud peccatum superueniat, recta pergit ad gloriam. Illa verò, scilicet pœnitentialis solam condonat maculam, seu culpam peccati mortiferi, & pœnam æternam ei debitam, & maculam impropriam peccati venialis, cum pœna temporali ei debita,& aliquantam partem pœnæ temporariæ peccato mortifero debitæ: nõ autem totam, vt plurimum saltem, etiam si contritionem comitetur, consequaturue absolutio sacramentalis: imò pœnam æternam in temporariam in hoc, vel altero seculo luendam mutat, quod gloss. 8. [a] pulchre aperit, & supra dictum est.

a Extr. de pœn. & remiss.

Decimumseptimum notab. de indulgentia, quòd soli verè pœnitenti quæratur.

SVMMARIVM.

1 *Indulgentiam soli verè pœnitenti quæri, non ergo alij, etiam pro quo tempore pœnituerit. nu. 2. etiam pro peccatis antea condonatis. n. 3. quamuis per opus mali quæratur bono defuncto. num. 4.*
5 *Indulgentias à paucis quæri verendum licèt à multis quæri possint. nu. 19.*
6 *Arbitrio libero solo caditur, sed non resurgitur.*
7 *Gratiam primam nemo sibi meretur de condigno, neque reparationem post casum. num. 8.*
9 *Pœnitens vere quis resoluitur.*
10 *Vitæ mutatio difficilis, nisi, &c. num. 18.*
11 *Indulgentiæ quærendæ multa requisita.*
12 *Gratia datur facienti quod in se est.*
13 *Carnis vitio diu deditos difficile resurgere, & gloripetas quosdam. num. 14. & aliena tenentes. num. 15. & nobiles quosdam. num. 16.*
17 *Indulgentiam quærens, vt beatus.*
20 *Exhortatio ad pœnitentiam.*

1 DECIMOSEPTIMO principaliter colligo ex prædicta Extrau. Vnigenitus [b] † nullas eorum,de quibus loquimur,indulgentias aliis,quàm vere pœnitentibus quæri: habet enim contextus,Petro,& successoribus eius à Christo concessam esse prædicti thesauri satisfactionum dispensationem ad applicandum ex rationabili causa vere pœnitentibus, & confessis. Et ne putes, hic solùm, quoad indulgentiam anni iobelæi,probari hoc notabile,considera,quòd initium huius Extrauag. in his præsertim verbis, de omnibus indulgentiis, & omnium earum fonte,& dispensatore in vniuersum agit: & ita nullibi hæc conclusio vniuersaliter, & expressim ita probatur,vt hic: licet pro eadem faciat etiam versic. statuentes [c], quæ indulgentiam anni iobelæi, solis vere pœnitentibus, & confessis concedit: & clem. 1. [d] quæ non omnibus, qui diuinis festi Corporis Christi officiis interfunt,sed tantùm vere pœnitentibus, & confessis impertit indulgentias. Adde,quòd venia nõ concedi-tur,nisi correcto [e], & quòd iure diuino contritio exigitur, licet iure humano confessio secundum Caiet. [f]

2 Ex quibus infertur primo, verum esse id, quod

b In 11. no tab. relator.

c Extra. de pœn. & remiss. & Decret. lib. 5. tit. 9. cap. 4. & Extra. de vener. Sanctor.

d Extra. de reg. iur. lib. 6. in fine. & Decret. lib. 5. tit. 9. cap. 10.

e ea venia de reg. iur. lib. 6. in fine. & Decret. lib. 5. tit. 9. cap. 4. & Extra. de indulg. cap. 10.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Palud. [a] dixit, scilicet † indulgentiam nihil prodesse infecto culpa mortali, siue lethali. Quod ipsum ait Calder. communiter receptus à nostris [b].

Secundo infertur, nimia fiducia dictum videri id, quod ait Sylvest. [c] scilicet, eum qui infectus culpa mortali facit id, quod indulgentia quærenda exigit, eam quærere; non pro illo tempore; sed pro eo, quo in gratiæ fuerit statu: eo quòd intentio concedentis videtur esse, vt indulgentia prosit ad eam requisita facienti, quàm optimo modo possit. Quod etiam nobis aliquando visum fuit probabile: sed nunc perpendo id esse contrarium, non solum communi sententiæ; sed etiam huic notab. & prædictæ Extrauag. vnde id elicitur, quatenus habent hunc thesaurum dispensandum esse solum verè pœnitentibus, non hoc anno tantum, sed & aliis temporibus. Et ne respondeas etiam dicere dispensandum esse confessis, cùm tamen dispensari possit etiam non confessis, vt mox dicam: quia replicari potest, diuersam longè rationem esse inter confessionem, sine qua actu facta quis potest esse Deo amicus, & inter veram pœnitentiam, sine qua non potest esse. Et Christus ac Sancti non videntur voluisse satisfacere pro membris aridis, & inimicis: licèt voluerint eos fieri prius amicos, & membra viua, & postea eis applicari sua merita. Non obstat ratio Sylvest. de intentione concedentis, quia contrariam esse illi apparet ex eo, quòd Extrauag. prædicta declarat, thesaurum hunc solis verè pœnitentibus esse communicandum.

3 Tertio infertur, † lethali peccato infectum non posse quærere indulgentias pœnarum, etiam pro peccatis sibi alias condonatis, debitarum: quamuis quidam recentiores id dicant: & quamuis pro eis faciat, quòd Scot. [d] cum aliis relatis, & probatis à nobis [e] dicat, posse quem in statu peccati lethalis satisfacere pro pœna temporali suis peccatis condonatis debita: & quamuis etiam S. Thom. & assectæ eius [f] teneant, pœnitentiam sacramentalem in statu peccati lethalis factam, prodesse facienti in tempus, quo ad statum gratiæ redierit: quoniam ex his non infertur, idem quoque dicendum esse de indulgentia, eo quòd satisfactionem propriam, per pœnitentiam sacramentalem præsertim, applicat quis pœnæ à se soluendæ. Satisfactionem autem Christi, & Sanctorum non vult Deus applicari, nisi iustis, vt per hanc Extrauag. declaratum est, & ratio supradicta persuadet.

4 Quarto infertur, † non esse consequens his, falsum esse id, quod Augustinus ab Ancho. [g] & Feli. [h] dicunt scilicet existentem in purgatorio quærere posse indulgentiam per opus existentis in peccato lethali, siue mortali, vt palam est. An autem id alia ratione sit falsum, postea dicetur.

5 Quinto infertur, † quod dolens refero, verendum esse, ne plus satis verum sit id, quod ait glos. sing. [i] scilicet paucos indulgentias consequi, eo, quòd de vere pœnitente, ac confesso secundum illam dici possit illud [k]. *Quis est hic, & laudabimus illum?* Verendum, inquam, id plus satis esse verum. Primo quidem: quia nemo, nisi vere pœnitens, eas consequitur, ob prædicta, & vera pœnitentia difficile attingitur.

6 Tum, quòd † licet solo nostro libero arbitrio peccare possimus, & in Dei Opt. Max. inimicitias nosmet præcipitare: ab eis tamen in amicitiam eius exurgere sine illius fauore & gratia nequimus, iuxta tria postrema capitula de cõsecra. [l] & tradita late per Magistr. & omnes alios [a].

7 Tum, quòd † nemo potest sibi primam gratiam de condigno mereri, secundum S. Thomam communiter receptum [b] † neque reparationem post casum, secundum eundem [c].

8 Et quamuis Deus munificentissimus sua magnificentia faciẽtibus id, quod in se est, eam cõferat, vt mox dicã: rati tamen sunt aliorũ collatione, qui id faciunt.

9 Tum, † quia tunc demum dicitur quis vere pœnitens, cum ei omnia, & singula peccata lethalia ita ob Dei amorem principaliter displicuerint, quòd ob nullum bonum quærendum, malumue vitandum ea denuo admittere proponat, iuxta ea, quæ latius [d] diximus, * & postea resolutius in Manual. Confes. [e] * post S. Thom. [f] Palud. [g] & D. Antoni. [h] & Thomam de Vio [i]. Quanquam fateor non esse necessarium ad veram pœnitentiam, credere, nunquã nos denuo lethaliter peccaturos, secundum Innocentium receptum [k]. Fateor item sufficere nobis, velle vere concipere tam altum, támque viro Christiano dignũ odium, & horrorem omnis peccati lethalis horrendi; & dolere, quòd concipere nequeamus, secundum Paluda. receptum [l] * quem defendimus ad requisitionem cuiusdam viri piissimi iuxta ac doctissimi, Illustrissimi ordinis societatis Iesu in d. cap. n. 1.

10 * Tum, quòd † non est facilis mutatio vitæ: sed cum magno animi labore fit, attestante id Imperatore [m] vbi S. Augustinus ait, facilius se inuenisse, qui rite seruauerit innocentiam, quàm qui rite egerit pœnitentiam. At constat paucos esse, qui recte seruauerint innocentiam.

11 Secũdo † quòd pauci consequantur indulgentias, facit principaliter, quòd ad id vltra veram pœnitentiam, vera quoque confessio, vt plurimum exigitur, iuxta notab. insequens. Tertio, quòd vltra hæc requiritur, quòd opus, ob quod indulgentia conceditur, in statu gratiæ fiat, aut subeatur: & quòd bene moraliter fiat, secundum eos, quos [n] referemus. Quarto, quòd præter hæc exigitur, vt eam consequuturus, vel pœnitentiam ea condonatione dignam à confessario iam acceptauerit, vel agere eam deliberauerit, si credimus Caiet. cui an sit credendum [o] dicetur.

Contra tamen illam glos. facit, q̃ visa fuit stupẽda, vel rectius stuporem incutiens modestissimo Felin. P Primum quidẽ, quia tam facilis est contritio ad hanc indulgentiã lucri faciendam, ac ad confessionem, & absolutionem sacramentalẽ digne faciẽdam. Deinde quòd difficilior est aliquorum negotiorũ secularium explicatio, quàm mutatio propositi mali in bonum. Potuit vir doctissimus adducere illud [q] quod in cap. Potuit ponderet. [r] transfertur, scilicet. *Quacunque hora ingemuerit peccator, omnium iniquitatum eius non recordabor.* Potuit itẽ allegare illud [s] scilicet, *Dixi confitebor aduersum me iniustitiã meã Domino, & tu remisisti impietatem peccati mei.* Super quo ait Aug. verba quæ, cap. sequens habet, scilicet, est Cassiodori in hũc psal. & habet id glo. ord. *Magna Dei pietas, vt ad solam promissionẽ peccata dimiserit.*

12 Potuit item allegare, quòd secundum † catholicam veritatem, peccator faciens id quod in se est meretur de congruo: & ideo Deus misericors & benignus adiuuat eum ad resurgendum à peccato, conferendo ei gratiam gratum facientem, iuxta illud scilicet. [t] *Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos.* & illud, [u] *Appropinquate Deo, & appropinquabit vobis.* & illud [x] *Ego sto ad ostium & pulso.* & alia quæ

in hoc

a In 4. di. 20. qu. 3. col. penal. b Vbi sup. col. 3. & 7.

c Verb. in dulgentia q. 7.

d In 4. dis. 15. q. 1. * in princ. de pœnit. dist. 6. n. 46.

e In 4. di. 18.

g De potest. Eccles. q. 13. art. 2. col. 3.

h De indul. col. 7.

i Clem. 1. de reliq. & venera. sancto sub. finem. verbo, confessi & Eccl. 31.

l Dist. 4.

a In hoc cap.

b In 4. di. 14. q. 1. ar. 4. q. 3. ad 4.

c In 2. di. 27. qu. 1. col. 2.

d In 4. di. 20. q. 1. ar. 3. q. 3. ad 2.

e In 4. di. 14. q. 1. ar. 4. dub. 3.

f In 4. di. 20. q. 1. ar. 3. q. 3. ad 2.

g In hoc cap.

h In hoc cap.

i In 4. di. 20. q. 1. ar. 3. q. 3. ad 2.

k In hoc cap. 10.

l In 4. di. 20. q. 1. ar. 3. q. 3. ad 2.

m In hoc cap. 10.

n In hoc cap. 10.

o In hoc cap. 10.

p In hoc cap. 10.

q Extra. 5. de pœn. & remiss. cap. Ad.

r Vide Abb. in hoc cap. Ad.

s In hoc cap. 10.

t Zach. 1.

u Iacob. 4.

x Apoc. 3.

in hoc citabat Gabri. [a] Per quæ, & id genus alia glos. prædicta olim nobis illam clem. Salmanticæ interpretantibus, ac postea multo tempore displicuit, & sententia Felin. plurimum placuit.

13 Substiti tamen, & dubitare cœpi postea quàm prædicta perpendi simul, & animaduerti † plurimos vitio carnis iam inde ab adolescentia debitos, adeò difficile inducere se posse propositum firmum nunquam eo iterum vtendi, vt quidam falso mihi diceret, se non posse sine illo abusu viuere.

14 Posteaquàm item comperi non paucos † gloriæ vanæ, ac honori temporario adeò addictos, vt citius mortem oppetant, & cupiant, quàm remittant rancorem conceptum in eos, qui sibi facies alapis dehonestarunt, aut castitatem, vel fidelitatem suis fallis testimoniis traduxerunt.

15 Postea item quàm offendi † multos rapinis, furtis, vsuris, & aliis illicitis modis ditatos, & beneficiis ecclesiasticis male quæsitis refertos, adeò à restituendis, & relinquendis male quæsitis abhorrentes, vt Kalendas Græcas prius expectare possis, quàm id fiat ab eis.

16 Posteaquam † inueni multos, & nobiles & milites certos, potius tartarea regna petere, quàm duella eis oblata detractare, etiam si nequeant ea licitè suscipere: & alios varij ordinis homines, qui fauorem & gloriam apud stultum vulgus, & præmia apud reges prodigos duellis, vindicationibus iniustis, susurrationibus, detractionibus, diuinationibus, veneficiis, & aliis id genus modis iniustis quæsitam adeo amant, vt nulla possint arte induci ad nolendum, & dolendum eam sic sibi quæsisse. Quamobrẽ pro quali quali concordia, & peccatorum solatio dicimus primo, verum esse, nullas indulgentias, nisi verè contritis, quæri.

17 Deinde beatos esse illos beatitate saltem viæ, quibus eas lucrifacere contingit: quandoquidem & filij, & amici Dei sunt. Tertio, verius, quàm ipse vellem, esse, quamplurimos putare sibi quærere illam, vel illam indulgentiam, quam tamen minimè quærunt, vt prædicta glos. fensit. Quarto, difficiliorem esse emendationem vitæ, quàm Felin. ille innocens, aut emendatissimus præsupponebat. Quinto, quòd quamuis quis indulgentiæ huius anni Iobelæi causa centies hoc anno Romam ierit: nulla tamen vice eam sibi quæret, nisi verè eum suorum omnium peccatorum saltem mortiferorum pœnituerit, & alia in id requisita fecerit.

18 Sexto verum esse id, quod Feli. ait in his, qui peccauerunt quidem: sed non adeo sæpe, neque tam longo tempore, vt iam in eis occalluerint.

19 Septimo, satis facile † etiam omnes alios indulgentias assequi posse, vt ait Felin. si nobis mens læua non esset, per ea Ezechielis, & Dauidis testimonia, & alia pro eo adducta. At verò plurimos mente in hoc læua esse, dum vel nullatenus, vel non, vt quantum, & ob quod oportet, vitia, & peccata nostra odimus, dum eis, viseo dæmonis, mundi, & carnis artibus confecto adhæremus, & veluti ferruminamur, & plumbamur.

20 Quapropter † orandus est Iesus Christus in hoc præsertim tempore, quo passionis eius acerbissimæ memoria recolitur mœstissima, vt veram nobis omnibus per semetipsum infundat peccatorum, & vitiorum pœnitudinem, verum odium, verum horrorem, quibus ea omnia conteramus, & veram contritionem conficiamus. Quod vt eius diuina ope nobis contingat, & expergiscamur patres, & fratres, quibus futuram catholica fides vitam proponit, quibus spes certa eam promittit: & animis in vires collectis, de somno surgamus, vitamque nostram circunspiciamus, errata, præsertim lethalia, plusquàm mortem ipsam oderimus: conemur malle mortem oppetiisse corpoream, diuinam perdidisse amicitiam: saragamus malle cuncta alia bona cum vita corporea perdere, quàm ab amicitia Dei nostri deficere, reputantes nobiscum id, quod lugubris hic dies repræsentat, nempe ipsum pro immensa, qua in nos est, beneuolentia, proprio suo filio, & tali, ac tanto filio, primo, & vnigenito non pepercisse: & filium item ipsum pro summa in patrem obedientia constantissimo, eodémque misericordissimo animo mortem subiisse acerbissimam, & infamissimam, quò nos miseros, & infames à fauce draconis liberaret, & in regna cœlestia ueheret: ibique apud se, & apud suam, eandémque glorioſissimam virginem matrem collocaret. Amen.

Decimumoctauum notabile de confessione, quatenus indulgentiæ quarendæ necessaria sit.

SVMMARIVM.

1 *Confessio peccatorum an necessaria indulgentiæ lucrè pro affirmatiua. n. 2. & potest esse pars causæ. n. 8. & sine illa concedi. n. 9. vt in dubio præsumitur. n. 10. quia id iure humano requiritur, licèt contritio diuina. nu. 11. quæ etiam aliter differunt. n. 19.*
2 *Thomas à Vio Cardinalis laudatus.*
3 *Copulatiuæ, proprietas, forma, seruanda, & n. 6.*
4 *Indulgentia vna vtilitas magna.*
5 *Contritionem vari, nisi confessuri habent.*
7 *Contritio quando necessaria.*
12 *Indulgentia confraternitatis corporis Christi, vt quæratur, & festiuitatis corporis eiusdem, & aliorum. nu. 13.*
14 *Contritus non potens confiteri quærit, & qui se putat legitimè confessum cùm non sit. n. 15. & quid de impotenti in articulo mortis. n. 16.*
17 *Confessio peccatorum nõ confessorum sufficit. idem. n. 18.*

1 DECIMOOCTAVO colligo, ex eadem Extrauag. Vnigenitus [a] † qui huius anni Iobelæi indulgentiam quæsturus est, non solùm debere suorum peccatorum verè pœnitere, vt in notab. præcedenti dictum est; sed etiam ea, si sunt mortifera, prius actu confiteri: habet enim text. eam concedi verè pœnitentibus, & confessis. Quod tenet glos. 8. [b] quæ sub sui finem ait, verbum, *confessis*, in illa positum, intelligendũ esse de illis, qui nõ solùm proposito; sed etiam facto sunt confessi. Quod ipsum sentit etiã glos. 9. [c]

2 † Quod etiam nobis pridem cœpit placere, licèt olim contrarium cum Communi tenuerimus [d] cœpit inquã placere. Tum quia glos. prædictæ in hoc maxima est authoritas, eo q̃ eius author Ioan. Monac. Cardin. erat, & multa de interpretatione Bonifacij, conditoris illius Extrau. facta viua voce audiuit. Tum, quia postea idem affirmauit Thom. à Vio alter Cardinal. eorum, quia nostra ætate fuerunt, etsi non eloquentissimus, certè doctissimus, & acutissimus, & rerum Romanarum ad hoc spectantium peritissimus [e].

3 Tum, † quia quæ dispositio copulata est, vtriusq

a De pœn. & remiss. in ri. notabili sup. inscripta.

b Extra. 5. de pœnit. & remiss.

c Col. 2. & 4. eiusdem Extrauag. d In declamen. 1. de rel. & vener. sanct.

e Introdu. de indul. cap. 10.

Universidad de Deusto
Biblioteca

qne partis veritatem exigit[a], & concessio prædictæ indulgentiæ, quæ fit vere pœnitentibus, & confessis, copulata dispositio est. Tum, quia in dubio à verborum proprietate non est recedendum[b]. Tum, quia forma diligenter seruanda est[c].

4 Tum, quia non eadem ratio persuadet idem in solùm vere pœnitente, & in vere pœnitente, & confesso.† Tum, quia vna, & principalis indulgentiæ concedendæ vtilitas est, per eam Christicolas ad veram pœnitudinem allicere, vt postea dicemus: ad quam plurimum confessio vocalis actu facta cooperatur, eo quòd, multi secundum S. Thom. & Communem, per eam, & absolutionem sacramentalem subsequutam de attritis fiunt contriti.

5 † Multi raro, aut nunquam iustum de peccatis dolorem concipiunt, nisi cum vel confitentur, vel ad statim confitendũ sese parant. Constat enim multo magis nos abominari, & horrere peccata, cùm confitemur, vel iam iam volumus ea cum verecundia confessariis confiteri, quàm cùm solùm proponimus id post ea in Quadragesima sequenti facere.

6 Accedit, quod pro contraria parte nullus vsquam est tex. nulla † efficax ratio, sine quib. subauditiones, restrictiones, & improprietates verborum suapte natura clarorum non sunt faciendæ, per prædicta.

Adde, quod tutior est hæc opinio, & pietatem maiorem parit. Et quod fere vbique viri iudicio quadrato, & latine pulchre callentes, verbáque sincere intelligentes, ita interpretari solebãt clausulam illam, *Vere pœnitentibus, & confessis*, insertam breuibus, quibus frequenter bonæ memoriæ Paulus III. indulgentiam anni iobelæi aliis de causis concessit. Quin & vix verbis assequi queam, quantum erga Deum amoris ardorem, quantum in peccata horrorem illa interpretatio susciturit in animis fere omnium, qui cura incredibili sacerdotes, quibus confiterentur, quæritabant. Quorum profecto bonam partem frigere, aut certe tempere vidisses, si parochi Communem sequuti, respondissent, satis eis esse, propositum in Quadragesima confitendi concipere.

7 Adde, quod nihil aduersarios iuuat dicere, quod satis confessus dicitur esse, secundum iuris interpretationem is, qui eo anno iuxta præceptum Ecclesiæ fuit confessus.[d] Tum, quia id verum est, quoad iuris communis effectum; non tamen, quoad effectum priuilegiorum suas priuatas formas habentium. Tum, quia pari ratione diceres sufficere, quòd in Quadragesima pœnituisset: quia etiã pœnitens dicitur, quem in Quadragesima suorum erratorum pœnituit: nec regulariter alio † tempore, quàm illo, sub pœna noui peccati pœnitere, ac contritionẽ habere tenetur iuxta ea, quæ[e] late diximus. Tum, quia si verbum, *confessis*, intelligendum esset de eo, qui eo anno in Quadragesima esset confessus, grande consequeretur absurdum, scilicet eos, qui Quadragesima proxime lapsa non essent confessi, non posse quærere indulgentiam huius anni iobelæi.

8 Adde, † quòd causam concedendi auget onus confitendi peccata extra Quadragesimam: & quoniam indulgentia præsertim plenissima, pro habente multa peccata, magnã causam requirit: & quoniã frequenter satis de leui causa cõcedit eam Papa vere pœnitenti, & confesso, præsumi potest, confessionẽ peccatorum actu faciendam pro parte causæ iustæ adiecisse. Quibus rationibus, & authoribus hoc nobis videtur consulendum, licet contrarium olim tenuerimus, & contrarium teneat Paluda. cum Communi[a] & Cardin.[b] & Pan.[c] & Fel.[d] dicens sic declarasse concil. Const. quod tamen non constat: imo Basil.[e] cõtraire videtur, & Tabien. D. Antoni. in hoc sequutus; cuius tamen attestatio illa, scilicet quod Papa nõnunquam illi verb. *confessis* solet addere, *Vel qui intra mensem confitebuntur*. plurimum pro nostra parte vrget, quam etiam tutiorem, & magis tenendam dixit Angel.[f] cui adhæreo: non tamen eo animo, vt damnem tenentes alteram partem; quæ vera est, si aliunde constaret de mente Papæ cõcedentis indulgentiam: concedimus enim, posse Papam concedere indulgentiam vere pœnitenti, & contrito, licet nondum confesso.

9 Ergo dicamus primo, † neminem, qui gratia gratum Deo faciente caret, acquirere indulgentias sibi, licet ob factum eius quæri possit alteri iusto.

10 Secundo posse Papam concedere illas contrito, licet nondum actu sit confessus.

11 Imo † præsumendum esse, eum illas concedere vere pœnitentibus, non confessis, nisi exprimat, se illam concedere pœnitentibus, & confessis: quia licet, quando vtrunque exprimit, vtrunque requiratur: † tamen posterius iure tantum humano exigitur, prius autem etiam diuino, secundum Caiet.[g] vt in præcedenti notabili diximus.

12 Tertio, quæsturos plenariam indulgentiam; † quam bulla confraternitatis Corporis Domini cõcedit his, qui se illi addicũt eodem die, quo nomen dant illi, oportere esse confessos: quoniam solùm contritis, & confessis conceditur. Quod pridem respondimus, & in summario illius bullæ, quod excusum fuit, exprimi persuasimus, cum aliis doctissimis doctoribus, qui idem censuerunt.

13 Quarto, † idipsum esse dicendum de indulgentiis festi corporis Domini, & Conceptionis virginis Matris, & de aliis aliorum breuium, per quas indulgentiæ instar anni iobelæi concedi solent.

14 Quinto, † eum tamen, qui cõtritus voluit quidem confiteri: nõ tamen potuit, vel ob defectũ confessarii, vel ob ægritudinem, vel etiã ob excõmunicationem, vel aliã legitimã causam acquisiturũ esse indulgentiã pœnitentibus, & confessis cõcessam. Quod satis exprimit Angel.[h] quoniam ea mente videtur fuisse concedens, quod est valde quotidianum.

15 Sexto, † huic consequens esse, idem dicendum de illo, qui probabili facti, vel iuris ignorantia putat se legitime confessum: cum tamen aliqua de occulta ei causa, sua confessio, vel non valuisset, vel haberet aliqua peccata, quæ, sine tamen peccato, nondum fuit confessus, quoniam is satis videtur saltem iure à confitendo impeditus, argumento notatorum in regul. ignorantia[i].

16 Septimo, eum, † cui pœnitenti, & confesso conceditur plenaria indulgentia in articulo mortis, acquisiturum eam, si tunc defectus voce, memoria, vel iudicio non potuit confiteri. Hoc tamen intelligo, cum simpliciter conceditur indulgentia: secus autem, cum Papa concedit facultatem eligendi confessorem, qui eum plenarie à peccatis absoluat: quoniam cum nemo sacramentaliter absoluere possit eum, qui sibi non est confessus, consequens est non posse absoluere plenarie eum, qui sibi non est confessus, quæ sententia est S. Antonini, & Communis, * vt latius trado in Manual.[k]

17 Octauo,

a Host. in c. 1. de cens. in 6. Ioan. And. in c. 1. de cens. in 6. Imol. in c. 1. de cens. in 6. Panor. in c. 1. de cens. in 6. Felin. in c. 1. de cens. in 6. Abb. in c. 1. de cens. in 6. Ioan. de Anan. in c. 1. de cens. in 6. Card. in c. 1. de cens. in 6. Butr. in c. 1. de cens. in 6. Dec. in c. 1. de cens. in 6. Ias. in c. 1. de cens. in 6. Alex. in c. 1. de cens. in 6. Bal. in c. 1. de cens. in 6. Sal. in c. 1. de cens. in 6. Cyn. in c. 1. de cens. in 6. Bart. in c. 1. de cens. in 6. Bald. in c. 1. de cens. in 6. Ang. in c. 1. de cens. in 6. Fran. in c. 1. de cens. in 6. Ant. in c. 1. de cens. in 6. Mar. in c. 1. de cens. in 6. Fel. in c. 1. de cens. in 6. Abb. in c. 1. de cens. in 6. Ioan. de Anan. in c. 1. de cens. in 6. Card. in c. 1. de cens. in 6. Butr. in c. 1. de cens. in 6. Dec. in c. 1. de cens. in 6. Ias. in c. 1. de cens. in 6. Alex. in c. 1. de cens. in 6. Bal. in c. 1. de cens. in 6. Sal. in c. 1. de cens. in 6. Cyn. in c. 1. de cens. in 6. Bart. in c. 1. de cens. in 6. Bald. in c. 1. de cens. in 6. Ang. in c. 1. de cens. in 6. Fran. in c. 1. de cens. in 6. Ant. in c. 1. de cens. in 6. Mar. in c. 1. de cens. in 6.

b Host. in c. 1. de cens. in 6. Ioan. And. in c. 1. de cens. in 6. Imol. in c. 1. de cens. in 6. Panor. in c. 1. de cens. in 6. Felin. in c. 1. de cens. in 6. Abb. in c. 1. de cens. in 6. Ioan. de Anan. in c. 1. de cens. in 6. Card. in c. 1. de cens. in 6. Butr. in c. 1. de cens. in 6. Dec. in c. 1. de cens. in 6. Ias. in c. 1. de cens. in 6. Alex. in c. 1. de cens. in 6. Bal. in c. 1. de cens. in 6. Sal. in c. 1. de cens. in 6. Cyn. in c. 1. de cens. in 6. Bart. in c. 1. de cens. in 6. Bald. in c. 1. de cens. in 6. Ang. in c. 1. de cens. in 6. Fran. in c. 1. de cens. in 6. Ant. in c. 1. de cens. in 6. Mar. in c. 1. de cens. in 6. Fel. in c. 1. de cens. in 6. Abb. in c. 1. de cens. in 6. Ioan. de Anan. in c. 1. de cens. in 6. Card. in c. 1. de cens. in 6. Butr. in c. 1. de cens. in 6. Dec. in c. 1. de cens. in 6. Ias. in c. 1. de cens. in 6. Alex. in c. 1. de cens. in 6. Bal. in c. 1. de cens. in 6. Sal. in c. 1. de cens. in 6. Cyn. in c. 1. de cens. in 6. Bart. in c. 1. de cens. in 6. Bald. in c. 1. de cens. in 6. Ang. in c. 1. de cens. in 6. Fran. in c. 1. de cens. in 6. Ant. in c. 1. de cens. in 6. Mar. in c. 1. de cens. in 6.

c Host. in c. 1. de cens. in 6. Ioan. And. in c. 1. de cens. in 6. Imol. in c. 1. de cens. in 6. Panor. in c. 1. de cens. in 6. Felin. in c. 1. de cens. in 6. Abb. in c. 1. de cens. in 6. Ioan. de Anan. in c. 1. de cens. in 6. Card. in c. 1. de cens. in 6. Butr. in c. 1. de cens. in 6. Dec. in c. 1. de cens. in 6. Ias. in c. 1. de cens. in 6. Alex. in c. 1. de cens. in 6. Bal. in c. 1. de cens. in 6. Sal. in c. 1. de cens. in 6. Cyn. in c. 1. de cens. in 6. Bart. in c. 1. de cens. in 6. Bald. in c. 1. de cens. in 6. Ang. in c. 1. de cens. in 6. Fran. in c. 1. de cens. in 6. Ant. in c. 1. de cens. in 6. Mar. in c. 1. de cens. in 6. Fel. in c. 1. de cens. in 6. Abb. in c. 1. de cens. in 6. Ioan. de Anan. in c. 1. de cens. in 6. Card. in c. 1. de cens. in 6. Butr. in c. 1. de cens. in 6. Dec. in c. 1. de cens. in 6. Ias. in c. 1. de cens. in 6. Alex. in c. 1. de cens. in 6. Bal. in c. 1. de cens. in 6. Sal. in c. 1. de cens. in 6. Cyn. in c. 1. de cens. in 6. Bart. in c. 1. de cens. in 6. Bald. in c. 1. de cens. in 6. Ang. in c. 1. de cens. in 6. Fran. in c. 1. de cens. in 6. Ant. in c. 1. de cens. in 6. Mar. in c. 1. de cens. in 6.

d Host. in c. 1. de cens. in 6. Ioan. And. in c. 1. de cens. in 6. Imol. in c. 1. de cens. in 6. Panor. in c. 1. de cens. in 6. Felin. in c. 1. de cens. in 6. Abb. in c. 1. de cens. in 6. Ioan. de Anan. in c. 1. de cens. in 6. Card. in c. 1. de cens. in 6. Butr. in c. 1. de cens. in 6. Dec. in c. 1. de cens. in 6. Ias. in c. 1. de cens. in 6. Alex. in c. 1. de cens. in 6. Bal. in c. 1. de cens. in 6. Sal. in c. 1. de cens. in 6. Cyn. in c. 1. de cens. in 6. Bart. in c. 1. de cens. in 6. Bald. in c. 1. de cens. in 6. Ang. in c. 1. de cens. in 6. Fran. in c. 1. de cens. in 6. Ant. in c. 1. de cens. in 6. Mar. in c. 1. de cens. in 6.

e In princ. dist. de pœnit.

f Host. in c. 1. de cens. in 6. Ioan. And. in c. 1. de cens. in 6. Imol. in c. 1. de cens. in 6. Panor. in c. 1. de cens. in 6. Felin. in c. 1. de cens. in 6. Abb. in c. 1. de cens. in 6. Ioan. de Anan. in c. 1. de cens. in 6. Card. in c. 1. de cens. in 6. Butr. in c. 1. de cens. in 6. Dec. in c. 1. de cens. in 6. Ias. in c. 1. de cens. in 6. Alex. in c. 1. de cens. in 6. Bal. in c. 1. de cens. in 6. Sal. in c. 1. de cens. in 6. Cyn. in c. 1. de cens. in 6. Bart. in c. 1. de cens. in 6. Bald. in c. 1. de cens. in 6. Ang. in c. 1. de cens. in 6. Fran. in c. 1. de cens. in 6. Ant. in c. 1. de cens. in 6. Mar. in c. 1. de cens. in 6.

g In 1. 3. q. 1. de cens. in 6. Ioan. And. in c. 1. de cens. in 6. Imol. in c. 1. de cens. in 6. Panor. in c. 1. de cens. in 6. Felin. in c. 1. de cens. in 6. Abb. in c. 1. de cens. in 6. Ioan. de Anan. in c. 1. de cens. in 6. Card. in c. 1. de cens. in 6. Butr. in c. 1. de cens. in 6. Dec. in c. 1. de cens. in 6. Ias. in c. 1. de cens. in 6. Alex. in c. 1. de cens. in 6. Bal. in c. 1. de cens. in 6. Sal. in c. 1. de cens. in 6. Cyn. in c. 1. de cens. in 6. Bart. in c. 1. de cens. in 6. Bald. in c. 1. de cens. in 6. Ang. in c. 1. de cens. in 6. Fran. in c. 1. de cens. in 6. Ant. in c. 1. de cens. in 6. Mar. in c. 1. de cens. in 6.

h Host. in c. 1. de cens. in 6. Ioan. And. in c. 1. de cens. in 6. Imol. in c. 1. de cens. in 6. Panor. in c. 1. de cens. in 6. Felin. in c. 1. de cens. in 6. Abb. in c. 1. de cens. in 6. Ioan. de Anan. in c. 1. de cens. in 6. Card. in c. 1. de cens. in 6. Butr. in c. 1. de cens. in 6. Dec. in c. 1. de cens. in 6. Ias. in c. 1. de cens. in 6. Alex. in c. 1. de cens. in 6. Bal. in c. 1. de cens. in 6. Sal. in c. 1. de cens. in 6. Cyn. in c. 1. de cens. in 6. Bart. in c. 1. de cens. in 6. Bald. in c. 1. de cens. in 6. Ang. in c. 1. de cens. in 6. Fran. in c. 1. de cens. in 6. Ant. in c. 1. de cens. in 6. Mar. in c. 1. de cens. in 6.

i Host. in c. 1. de cens. in 6. Ioan. And. in c. 1. de cens. in 6. Imol. in c. 1. de cens. in 6. Panor. in c. 1. de cens. in 6. Felin. in c. 1. de cens. in 6. Abb. in c. 1. de cens. in 6. Ioan. de Anan. in c. 1. de cens. in 6. Card. in c. 1. de cens. in 6. Butr. in c. 1. de cens. in 6. Dec. in c. 1. de cens. in 6. Ias. in c. 1. de cens. in 6. Alex. in c. 1. de cens. in 6. Bal. in c. 1. de cens. in 6. Sal. in c. 1. de cens. in 6. Cyn. in c. 1. de cens. in 6. Bart. in c. 1. de cens. in 6. Bald. in c. 1. de cens. in 6. Ang. in c. 1. de cens. in 6. Fran. in c. 1. de cens. in 6. Ant. in c. 1. de cens. in 6. Mar. in c. 1. de cens. in 6.

k Host. in c. 1. de cens. in 6. Ioan. And. in c. 1. de cens. in 6. Imol. in c. 1. de cens. in 6. Panor. in c. 1. de cens. in 6. Felin. in c. 1. de cens. in 6. Abb. in c. 1. de cens. in 6. Ioan. de Anan. in c. 1. de cens. in 6. Card. in c. 1. de cens. in 6. Butr. in c. 1. de cens. in 6. Dec. in c. 1. de cens. in 6. Ias. in c. 1. de cens. in 6. Alex. in c. 1. de cens. in 6. Bal. in c. 1. de cens. in 6. Sal. in c. 1. de cens. in 6. Cyn. in c. 1. de cens. in 6. Bart. in c. 1. de cens. in 6. Bald. in c. 1. de cens. in 6. Ang. in c. 1. de cens. in 6. Fran. in c. 1. de cens. in 6. Ant. in c. 1. de cens. in 6. Mar. in c. 1. de cens. in 6.

17 Octauo, † nisi aliud exprimat bulla, non esse necessarium, vt omnia peccata ante confiteatur is, cui contrito, & confesso conceditur indulgentia plenaria; sed satis esse, vt confiteatur ea mortifera, quæ nunquam antea confessus fuit, vt sensit gloss. sing.[a] sufficit enim, quòd ita sit confessus, quòd non teneatur ad confitendum: non enim videtur fuisse Papæ intentio obligandi ad iterum confitenda peccata, quæ legitimè semel confessus fuit, vel probabiliter se legitimè illa confessum credit.

18 Nono, non † esse necessarium facere confessionem die, vel tempore, quo indulgentia est lucrifacienda: sed satis esse, quòd post vltimam confessionem nullum peccatum mortiferum admiserit, neque de aliquo nondum confessione detecto noue recordatus fuerit. Quod prædicta gloss.[b] tenet: licet plus satis[c] id inuoluat: quod frequenter respondi.

19 Decimo, † quod licet contritio, & confessio, vt prædixi conueniant in hoc, quòd vtraque est actu necessaria, si haberi potest: differunt tamen plurimum in alio, scilicet quod defectus contritionis legitimæ semper, & vbique impedit acquisitionem indulgentiæ, defectus autem confessionis legitimæ non semper: quia non, cùm fieri non potest, vel facta iuste creditur legitima. Cuius ratio est, quòd Papa nunquam in dubio videtur concedere indulgentiam existenti in peccato mortali: imò neque potest pro tempore, quo est in peccato mortali, saltem quoad pœnam illi mortali debitam, secundum omnes: licet, secundum aliquos possit, quoad pœnam temporalem pro aliis peccatis mortalibus condonatis debitam: licet item posset existenti in peccato mortali concedere pro tempore, quo fuerit contritus, secundum eosdem, quos in corollario 5. nimium fidere diximus.

Decimumnonum notabile de requisitis ad indulgentiam aliys à contritione, & confessione.

SVMMARIVM.

1 *Indulgentia, vt quæratur requirit subitionem operis, aut oneris pij totius, non partis tantum. nu. 2. etiam quoad partem. num. 3. nec iuuat paupertas, aut impotentia. nu. 4. nec clausura, vel carcer. nu. 5. & oportet, vt bene fiat. nu. 6. imo in statu gratiæ, secundum Caiet. num. 7. contra quem est Communis nu. 11. pro qua septem fundamenta ponuntur. num. 12. sed ipse olim defensus nunc omittitur. num. 16.*

8 *Indulgentiæ tria tempora considerandi.*

9 *Mortuum opus esse non verè pœnitentis, imo & verè pœnitentis nisi beneſiat. num. 10.*

13 *Indulgentiarum magnus reditus alicubi.*

14 *Bullam indulgentiæ accepturum ratiò pœnitet, ratiò etiam peregrinos vt debent. num. 15.*

17 *Indulgentiæ causa proxima, & remota sic differunt, cuius pars bene implera quando prodest. nu. 18.*

19 *Bulla in malo statu, quoad quæ prodest, quam accepturi quid præmonendi. num. 20.*

21 *Lusitani in capiendis bullis, quibus præstant.*

22 *Indulgentias statas qui non quærunt, & quid, vt quærant, facient. num. 23.*

I DECIMONONO principaliter colligo, † eum, qui adepturus est indulgentiam concessam, non solum debere pœnitere, & confiteri, quando id exprimitur, vt prædictum est in duobus notabilibus præcedentibus; sed etiã efficere, vel subire opus, aut onus pium, quòd ei ad eam quærendam imponitur. Quod colligitur ex hac Extr. quatenus in §. statuentes. probatur eum, qui adepturus est indulgentiam huius anni iobelæi, oportere adire Romam, & ibi quædam templa quindecies, aut trigesies visitare. Facit, quòd Palu. ait[a] indulgentiam concessam crucem sumentibus ad bellum sacrũ, quæri, simul ac eam sumpserint: concessam autem euntibus, non antequamierint: concessam verò transfretantibus, non donec transfretauerint.

2 Hoc autem notabile amplio † primo ex dictis S. Anton.[b] scilicet quòd non sufficit partem implere, vt partem habeat indulgentiæ[c]. Vnde si quis teneatur ex forma indulgentiæ certis diebus ieiunare, & non ieiunauerit omnibus, non assequitur eam, neque vllam eius partem: quamuis aliquot ieiunauerit.

3 Si quis item visitare debeat quatuor ecclesias, intra 15. dies, & non visitet, nisi tres, vel non, nisi intra 20. dies, † neque totam, neque partem indulgentiæ quæret.

4 Secundo † amplio procedere, etiamsi paupertas, vel impotentia, vel aliud impedimentũ quodcunque, & quàmlibet legitimum, impediret; nisi cõtra expresse in concessione caueretur: quoniam illud non prodest ad quærendam indulgentiam, quæ sub illa conditione videtur concessa, vt efficaciter probat prædicta Extrauag. Vnigenitus, quatenus in versi. Adiicientes. habet eos, qui hoc anno causa indulgentiæ consequendæ iter ad eundi Romam arripuerint, & legitime impediti, vel morte præuenti, vel peruenientes visitationes ecclesiarũ præstitutas facere nequiuerint, eandem consequantur. Ex hoc enim colligitur, speciale esse in hac indulgentia: quia id in ea exprimitur, & non quidem in omnibus; sed in his tantùm, qui ad adeundam Romam iter arripuerint, vt illi licet non potuerint efficere opus ad indulgentiam consequendam propositum: eam tamen consequantur. Ergo regulariter contrarium est tenendum[d]. Itaque hic videtur casus singularis pro hac ampliatione, quam affirmat Ricardus[e] & Palud.[f] & Maior.[g] & Fel.[h] post D. Antoninum[i].

5 Facit, quòd † nec moniales etiam suburbiorum Romanæ vrbis, perpetuam clausuram seruantes, hanc huius anni iobelæi indulgentiã quæsiissent, ni cum facultate ad id iusta visitassent ecclesias in prædicta Extrau. cõtentas: vel facultatem eam intra sua monasteria lucrandi eis, & ob eas, omnibus sanctimonialibus totius orbis, Iulius III. P.M. fecisset diplomate sui Vicarij, cuius transcriptum vidimus. Ex quo inferrur, minus eas lucraturos in carcerem coniectos. Quod memorabile est pro limitatione cap. magna.[k] quatenus habet, votum pro facto reputari, vt non procedat in indulgentiarum materia, quod non meminit Felin[l].

6 Tertio amplio, † quòd non sufficit quoquo modo efficere id, quòd pro indulgentia consequenda est faciendum; sed oportet illud bene moraliter facere: adeò quidem, quòd si in eo conficiendo, vel venialiter peccaretur, non acquireretur indulgentia, secundum mentem Adrian.[m] intellige hæc, quando ex se illud faceret, secus si alij mandato illius: sufficit enim quòd id principalis bene mandet, vt idem Adrian. ibi declarat.

7 Quarto amplio, † quòd non sufficit etiam bene

a In dist. 20. qu. 4. col. pen.

b 2. part. tit. 10. ca. 2. §. 4.

c Angu. I. cui fuerit, ff. de cõdi. & demon. sic. & l. si legauj plures, ff. de cõd. inst.

d Arg. ca. præsen. de præb. li. 6. ca. quoniã de coniug. leprof. & in 4. lib. sent. di. 20. art. 3. q. 5. & q. 4. col. pen. & q. 2. col. 5. & Vbi sup. col. 6. & 1. 1. patet tit. 10. cap. 3. §. 2.

k De pœnit. dist. 2.

l In tract. Quando quis tenet. &c.

m De indulg. col. 12. verſic. Quarto cõ cubo.

Universidad de Deusto
Biblioteca

mo raliter facere, sed oportere, vt in gratię statu id fiat: ita quòd quæsiturus indulgentiam non solùm debet esse verè pœnitẽs, & in statu gratiæ tempore, quo ipsa indulgentia quærenda est; sed etiam tempore, quo fit opus, ob quod illa conceditur, secundum Thom. de
8 Vio [a] quæ quotidiana conclusio est: † quoniam licèt quandoque idem tempus sit operis, & acquisitionis indulgentiæ; vt cùm ea conceditur omnibus illic, vel illic præsentibus: frequẽter tamen alio tempore conceditur, & alio fit opus, ob quod conceditur, & alio quæritur; vt cum Papa concedit, vt qui hanc, vel illam eleemosynam erogauerit, vel hoc vel illo die iciunauerit, possit plenariè à suo confessario illo, vel illo tempore suæ vitæ, vel mortis absolui: in hac enim forma, vel alia simili, vno die conceditur indulgentia, & alio fit opus propter quod conceditur; & alio quærenda est illa, vt palam est.

9 Dicit igitur prædictus Thomas à Vio, quòd quãuis quæsiturum indulgentiam non oporteat esse verè pœnitentem, quo tempore conceditur facultas quærendi eam: oportet tamen eum esse talem duobus aliis temporibus, nempe, cùm facit opus, ob quod conceditur, & cùm absoluitur, vel eam quærit. Tum, quia consueta forma Ecclesiæ (quæ, vt ille ait, semper in indulgentiis subintelligitur, etiamsi non exprimatur) continet expresse, quòd opus fiat à verè pœnitentibus. Continet enim, *Omnibus igitur verè pœnitentibus & confessis, qui visitauerint vel dederint, &c.* quod videtur præsupponere, faciendum esse opus per verè pœnitentem. Tum quia oportere videtur, vt causa indulgentiæ, quæ est ratio communionis passionum Christi, & Sanctorum cum membris viuis, sit viuum opus: quia nulla est conuentio tenebrarum ad lucem, neque mortis ad vitam [b].

10 Constat autem, † opus factum à non verè pœnitente esse mortuum, iuxta notata per glos. magnam, & Cadin. [c] & glos. & Communem, cap. quod quidam. [d] & S. Thom. communiter receptum [e]. Tum quia adimpletio causæ indulgentię, est meritum communionis remissiuæ: ita quod nihil aliud exigitur ad remissionem, nisi mera exequutio meriti remissionis pœnæ peccato debitæ.

Quinto, vltra eum facit, quòd tex. in hac Extrauagan. §. statuentes in illo verbo, *qui pœnitentes, & confessi.* adiuncto verbo *visitauerint* quod est eorum appositum, id significare videtur de opere, quod hæc indulgentia iobelæa exigit.

Sexto facit, quòd contrariam opinionem videretur consequi, quòd opera mortua per pœnitentiam reuiuiscerent, & redirent: quandoquidem ei, cui concessa est indulgentia, si verè pœnitens inueniatur tempore quo ea quærenda est, opus illud, ob quod indulgentia concedebatur mortuum, ad promerendam eam reuiuere videtur: quæ est argumentatio, quam sensit glos. 9. d. Extrau. 1. [f]

11 Septimo, quòd Adrian. [g] singulariter sentit non sufficere, † quòd opus fiat in statu gratiæ, nisi etiam bene moraliter fiat. Quæ conclusio etiam ex rationibus Thomę de Vio deducitur, quatenus exigũt opus illud viuum, & meritorium: quale non potest esse id, quod non est moraliter bonum: quia vnus & idem actus non potest esse simul bonus & malus etiam diuerso respectu, vt tradimus in Manua. nostro Confess. [h] post S. Thom. [i]

Octauo, quòd indulgentia neque debet neque potest concedi, nisi ob rationabilẽ causam, vt habet hæc Extrauag. & [a] est prædictum. At opus non gratum Christo, quale est opus etiam moraliter bonum in statu damnato existentis, non videtur rationabilis causa, quò Christi passionis fructus ei communicetur, per viam saltem iustitiæ, per quam indulgentia prodest.

Nono, quòd ferè omnium doctorum mens habet id quod [b] dicebam, scilicet causam concedendi indulgentiam debere quidem esse in sese sufficientem, non autem æquialentem, hoc est, ex sese aliquantam remissionem merentem, licèt non tantam, quanta per indulgentiam conceditur. At opus eius, qui lethali culpa est infectus, nullam penitus remissionem, saltem, de condigno meretur, secundum S. Thomam, & eius assecłas, ergo nõ potest esse causa sufficiens quærendi indulgentiam.

Decimo, quòd secundum mentem Doctorum, gratia indulgentiæ in eo consistit, quòd propter opus, quod ex sese non meretur nisi certæ pœnæ veniam, multo maior, vel plena, aut plenissima concedatur facienti illud: & ita mens Doctorum præsupponit oportere, vt opus ipsum aliquantæ pœnæ veniam mereatur: cui consequens est, in gratiæ statu id esse faciendum.

Vndecimo, quòd licèt aliquando Papa concedat indulgentiam facienti aliquid, & postea intra certum tempus confitenti, vt Paluda. [c] & eum sequutus S. Antoninus testantur: nunquam tamen concedit eam alicui ob opus aliquod, post quod intra certum tempus pœniteat peccatorum. Vnde secundum opinionem Thomæ à Vio is, cui concederetur indulgentia, si septem Psalmos recitaret, vel tot ecclesias visitaret, vel illud, aut illud opus pium faceret, etiamsi erogatio eleemosynæ esset, non quæreret eam, nisi id in statu caritatis diceret, aut faceret.

11 Contrarium † tamen huius ampliationis videtur sentire glos. 9. [d] in principio, quatenus sentit, hanc indulgentiam lucrifactam iri, etiam ab iis peregrinis, qui aliquot dies in lethali statu peregrinantur. Et clare affirmat S Antoni. [e] & Feli. [f] & Ioa. Tabien. [g] allegans in hoc S. Thom. [h] vbi tamen hoc non dixit: idem Syluest. [i] qui tamen nihil pro se adducunt, neque contraria soluunt: imo alius post alium ita sequuntur S. Antonium, vt grues suam ducem.

12 D. † autem Anton. eo solo nititur, quòd pœnitentia iniuncta, etiam in lethali peccato acta, prodest eam agenti, etiam quoad pœnæ sublationem, si ab eo resurgeret. Ipse tamen allego secundo, pro eis, quod dixi tenere Ioan. Maior. [k] scilicet quòd existenti in peccato mortali, potest concedi pro tempore, quo fuerit in statu gratiæ.

13 Tertio contra eundem S. Thom. facit, quòd eius opinionem consequeretur, † quòd in aliquibus, eisdemque latissimis regnis, in quibus triennio quoque tot indigenæ eorum tot bullas, siue diplomata indulgentiarum dicuntur accipere, vt nummi argentei, qui à singulis tantum bini soluuntur 90000. aureorum siue ducatorum summam excedere dicuntur, pauci collatione aliorum indulgentias in eis cõtentas quærerent: quoniam † etsi multi, qui bullas prædictas capiunt, postea conterantur, & confiteantur, quando indulgentiam sunt quæsituri: rari tamen sunt, qui quo tempore bullas capiũt, & nummos illos binos argenteos soluunt, quæ est causa illas concedendi, cõtritionis, & confessionis satis meminerint; rariores verò,

qui

a In tract. posteriore de indulg. cap. 9.

b 1 ad Corin. 6. & c. si enim de pœn. dist. 2.

c In c. quærat 3. q. 4 & sequenti. de pœnit. dist. 1.

d De pœnit. & remissio. e 3. part. q. 89. art. 4. & in 4. lib. sent. dist. 14. q. 1. & in dist. 15. quæst. 2.

f De pœn. & remiss. supra not. 7. ex scrip. & De indulg. col. 11. vers. Quarta conclusio.

g In Præl. 7. num. 17. 1. 1. q. 20 a. 11. 6.

a Nota.

b In pro. cap.

c 2. pet. 2. 20. cap. 3. & vers. Ecce. in quarto. & in indulg. col. 1. & de pœnit. dist. 1. cap. 1. & vers. Ecce. & de pœnit. dist. 3. cap. 1. & vers. Ecce. & de pœnit. dist. 4. cap. 1. & vers. Ecce.

d 4 dist.

e 4 dist. 20. q. 1. & vers. Ecce.

f 4 dist. 20. q. 1. & vers. Ecce.

g 4 dist. 20. q. 1. & vers. Ecce.

h Vbi tamen.

i 4 dist.

qui dolorem vllum præteritorum concipiant: ratissimi autem, qui perfectam contritionem præhabere fatagant, quo illud pium opus soluendi nummos illos argenteos, in gratiæ statu peragant. Quod si fateamur vt arbitror, quod Thomas de Vio fateretur, cõsequi videtur, miserandam, & lacrymis vberrimis deflendam esse perditionem illam.

Quarto facit, quòd licèt is text. probet, ob rationabilem causam tantùm concedendas esse indulgentias: non tamen probat, eam causam debere esse meritum de condigno: quoniam frequenter earum concedendarum finis primarius est pax, & concordia principum, frequenter decus, honor, & gloria Dei, vel sanctorum eius: qualis videtur esse finis indulgentiæ anni iobelæi. Sed replicari potest, quòd licèt causa principalis concedendi indulgentiam generatim non sit meritum; tamen causa principalis, propter quam hic, vel ille eam meretur, est meritum, opus scilicet illud bene, ac in caritate, & gratia factum: quod in forma indulgentiæ inducitur.

15 Quinto, quòd † sequeretur, pauciss imos de plurimis ituris hoc anno iobelæo Romam, eius indulgẽtiam adepturos: pauci enim eorũ, collatione aliorum, ab arrepto itinere noctes, & dies in itinere, & vrbe, vsque ad vltimam templorum ad id præscriptorum visitationẽ, in statu gratiæ permanebunt.* Quod ipsum de Romanis sentiebam, cum hæc olim scriberem, quamuis nunc, perspecta modestia, & deuotione, qua ipsi ecclesias præstituras visitant, aliter sentiam.

Sexto facit, quòd eadem ratione consequeretur, bonam partem eorum, qui in Hispaniæ regnis bullas, quas appellant, misericordiæ, redemptionis captiuorum, & alias accipiunt, frustra eas accipere: quandoquidem bona pars eorum sine debito peccatorum dolore eas accipit.

Septimo fecit, quòd nusquam prædicatur, accepturos bullas, ante illarum acceptionem debere pœnitere: licèt ante acquisitionem indulgentiæ sic. Et ita, aut earum prædicatores errant, nimiumve sunt negligentes, aut opinio Thomæ de Vio falsa est.

Hæ septem considerationes vehementer me in D. Antonini opinionem impulerũt, compulissentque, nisi me aliæ pro Thoma de Vio allatæ in eius opinione retinuissent.* Quare † cùm hæc pridem scripsissem, eius opinionem coactus tenui, aliquibus tamen modis limitatam, nunc autem dico sequentia. Primum, quod non procedit quoad facultates quæ præter indulgentiæ acquisitionem conceduntur: qualis est facultas concessa cuipiam eligendi confessarium, qui eum etiam à reseruatis absoluat: qualis est facultas edendi ouа, & lacticinia diebus ieiuniorũ ab Ecclesia indictorum: audiendi diuina tempore interdicti, sacrificandi super altari portatili extra loca sacra, & id genus alia multa, quæ bullæ fabricæ Sancti Petri, misericordiæ, expeditionis in infideles (quã Cruciatam vocant) & aliæ multæ continent: quoad has enim facultates nihil videntur concludere rationes Thomæ, neque aliæ pro eo adiectæ: cùm æquè conuenire possint etiam mortali culpa infectis, ac ab ea mundis.

17 Secundo, † quòd non procedit saltem in causa principali remota, puta indulgentia quam concederet Papa ad agendas gratias Deo pro fœdere sua operа inito inter aliquos principes, qui mala mortaliter intentione, illud iniissent: quãuis enim causa principalis remota, scilicet, pax inita, peccatum esset lethale, & qui eam fecissent, mortifere peccassent: ij tamen qui in statu gratię, pœnitentiæ sacramentum sumerent, gratiasque pro pace, quam bene factam esse credunt, agerent, indulgentiam profectò lucrarentur concessam: quoniam, etsi principale opus remotum, ob quod indulgentia concederetur, non esset meritorium, proximum tamen tale esset.

Tertio, quod non habet etiam locum in causa minus principali: nam in hoc anno Iobelæo licèt peregrini Romam euntes lethali peccato infecti arriperent, vel continuarent totum iter, aut partem eius: si tamen Romam peruenientes, verè pœnitẽtes, & confessi, ecclesias præscriptas visitauerint, indulgentiam hanc lucrifacere posse videntur, eò quòd etsi totum opus in statu gratiæ non peragerent: principale tamen & proximum opus, nempe visitationem ecclesiarum, in eo statu requisito peragerent.

Quarto, etiam limitabam tunc, eam procedere cùm totum opus in damnato statu fieret, secus, quãdo pars in bono, & pars in malo: quia tunc licet totam indulgentiam quis non quæreret, partem tamen, quæ illi parti operis boni, & bene impleti responderet, lucrifaceret: ita quòd peregrinus qui hoc anno Iobelæo ecclesias in hac Extrauag. contentas, trigesies visitaret, decies quidem peccato lethali infectus, vigesies verò eo liberatus, is non lucraretur totam, sed duas tertias tantum. Sed hoc non videtur satis firmũ, propter firmam conclusionem supra positam, quòd relictum siue promissum sub conditione, vna vel pluribus, non debetur nisi tota vel omnibus impletis [a], nisi defendatur per præsumptam intentionem Romani Pontif. quòd quamuis velit, vt indulgentia per eum ob aliquod opus cõcessa, neminі alij quæratur, quàm totum illud opus facienti, & quamuis eius intentionis sit, vt illud in statu gratiæ fiat ad quærendam totam indulgentiam, intendere tamen, vt quærat partẽ proportionabilem parti operis in bono statu impleti; modò totum opus in bono, vel malo peragat.

18 Quinto, quòd qui teneret prædictam quartam †ampliationem Caiet. & limitationem eius proximè positam, deberet etiam limitare supradictam ampliationem tertiam, ex Adriani doctrina desumptã, videlicet, quòd licet opus, ob quod indulgentia quærenda est, oporteat esse bene moraliter factum: si tamen pars operis succesiui per indulgentiæ formam requisiti, bene moraliter fiat, pars verò male, pro parte bene peracta indulgentiæ partem ei respondentem acquirat, licèt si bene, vel male totum opus non fuisset factum, nihil de indulgentia quæreret.

19 Sexto, quòd secundum vtranque opinionem Caiet. & contrariam, dicendum est, bullas fabricę Basilicæ Apostolorum Principis, vel misericordiæ, vel expeditionis in Turcas, vel alias similes, in peccati lethalis statu acceptas, prodesse, quoad omnes alias facultates, quàm indulgentiæ acquisitionem, quæ homini peccato lethali infecto concedi possunt, & solent. Quorum aliquot exempla supra proximè tacta fuerunt, quibus addi potest facultas, qua possit absolui à censuris quibuslibet.

Septimo, quòd secundum vtranque opinionem dicendum est, prædictas bullas nihil prodesse, quoad indulgentias, quæ per solam bullæ acceptionem quærerentur, accipientibus eas in statu peccati mortalis, neque priuilegia confraternitatum, quibus concedi-

a I eni fidus. ff. de cond & demonst. cum suis concord.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tur indulgentia intranti eam, pro tempore quo intrat et qui intrat in statu peccati mortalis, neque priuilegia altarium, vel reliquiarum, quibus aliquot indulgentiæ conceduntur porrigentibus manus adiutrices, pro tempore quo adiuuant; si tunc sint in mortali peccato.

Octauo, quòd prædictæ bullæ & alia priuilegia, quibus conceditur habentibus ea, vt quærant indulgentias Romæ statas, siue stationum Romanarum, visitando tres ecclesias, aut tria altaria, prosunt eis quo ad illas quærendas; licèt tempore, quo illas bullas & priuilegia quæsierunt, sint in malo statu, modò in bono prædictas ecclesias vel altaria visitauerint: quia licèt causa remota illius indulgentiæ, scilicet, acceptio bullarum, vel introitus in confraternitatem, vel manus porrectio, non fiat in gratię statu: visitatio tamen ecclesiarum, vel altarium, quę est causa proxima earum, in eo fit, quod sufficit iuxta 2. dictum.

Nono, quòd per proximum, & secundum dictum videtur dicendũ, etiam secundum opinionem Caietani, per illa tamen limitatam, prodesse posse prędictas bullas quo ad potestatem faciendi se absolui plenè, vel cũ remissione aliqua in vita, vel in morte: quia hęc absolutio non quęritur ipso iure per bullę acceptionem, sed per absolutionem postea faciẽdam: quia sicut arreptio itineris veniendi Romam, ad quærendam hoc anno indulgentiam Iobeleam, in malo statu facta, non impedit acquisitionem indulgentiæ illius, si actus visitandi ecclesias fuerint facti in bono, quia nõ est causa proxima, sed remota quærendi eas, per prędicta, ita acceptio bullę in malo statu, non impediet acquisitionem indulgentię, cuius non est causa proxima, sed remota; modo in bono statu accipiatur absolutio, quę est causa proxima.

Decimo, quòd intentioni concedentium indulgẽtiam propius videtur, eam lucrifieri ab eo, qui est in bono statu, tempore quo est quęrenda; licet conditiones totę ob eam quęrendam requisitę, non impleãtur in bono statu, modò impleantur bene moraliter, & vltima pars earum, quę est proxima acquisitionis indulgentiæ, fiat in statu gratię, tum, ne nimis emungentes eliciamus sanguinem contra cap. Prouerb. 30. [a] Tum, quod alioqui pauci collatione aliorum, quærerent indulgentias anni Iobelæi, nec alias quę prærequiruntur ieiunia, & eleemosynas certorum dierum, vel hebdomadarum, quorum omnia, & partes eorum, pauci collatione aliorum, in bono statu prosequuntur; & pauciores incipiunt; & rari collatione aliorum, perfectè se conterunt, antequam confiteantur; imò nec bona pars confitentium peruenit ad integram contritionem, nisi per attritionem absolutione sacramentali auctam, & confortatam, vt supra tactum est, [b] & latius in Manuali nostro Confess. [b] *

Vndecimo, quod ad argumenta Caiet. & supra eis in fauorem eius addita responderi potest, illa esse quidem valde vrgentia, & adeò quidem mihi visa fuisse vrgere, vt volentem nolẽtem me à sua parte stare hoc in loco, olim coegissent; sed nunc altius perpendenti rem, non videri conuincere, præsupposito eo quod rationabiliter dixit Ioan. Maior, [c] quòd Papa potest concedere indulgentiã existenti in malo statu, pro tẽpore quo fuerit in bono. quod licet ipse non dicat, ea ratione conuincitur, quòd Iobelæa indulgentia huius anni generalis, & quęlibet alia, conceditur etiam malis, vt eam lucrari possint in bono statu.

a relatum in c. denique dist. 4

b Cap. 1.

c Vbi sup.

A Præsupposito item, quòd non est intentionis Romani Pon. concedentis Iobelæam indulgentiam particularem (quæ aliquando solet concedi in hebdomada proxima sequenti Dominicam, in qua publicatur, ieiunãti, preces, & eleemosynas facienti feria 2. 4. & 6. & communicanti Dominica sequenti) vt iam inde à manè feriæ 2. quo illa facere incipit, sit in statu gratiæ quoniam pro prudẽtia tantæ Sedis Præside digna, nouit tantam & tam variam multitudinem, non posse moraliter inueniri tam breui paratam; ideoque censere eam satisfacere, si per totam hebdomadam, & initiũ
B Dominicæ insequentis antequam communicet, ita videatur parata & confessa.

Præsupposito item tertio, quòd intentiõ Sanctissimi D.N. & prędecessorum suorum, concedentium anni Iobelæi indulgentiam, non fuit vt omnes eã lucraturi iam inde à die arreptionis itineris veniendi ad Vrbem, & toto tempore, quo iter facerent, & in ea, visitandis ecclesiis operam darẽt, semper essent in statu gratiæ, quippe qui nouerũt quàm fragilis, & inconstans, & quam vertibilis liberi arbitrij sit humana natura, præsertim in tanta tã variarum gentium multi-
C tudine, quamque frequens sit mortiferè cadendi occasio, & illud, [a] *Septies in die cadit iustus.* relatum in c. septies. [b] Ad cuius strictam veritatem licèt sufficiat casus in peccatum veniale, per quod non perditur bonus status, iuxta S. Thom. receptum, [c] tamen etiam significat magnam esse hominis in peccatum mortale propensionem.

Præsupposito item quarto, quòd existens in bono statu, potest quærere indulgentiam per factum mali ministri, per quem largitur eleemosynam indulgentię quærendæ necessariam, [d] & quòd existenti in purga-
D torio potest quæri indulgentia concessa defunctis per factum viui mali, facientis id quod ad illam quęrendam fieri debet, vt traditur infra [e].

His inquam præsuppositis, respondeo ad omnia argumenta Caiet. quòd illa tantum opera, & illo tantũ modo facta sufficiunt ad indulgentiam, quot, & quo modo illa necessariò ad illam quærendam voluit cõcedens esse facta, modò illa moraliter saltem bene fiãt, & perfectio eorum vltima, per quam est quærenda indulgentia fiat in bono statu: & negando quòd omnia opera, quę requirit indulgentia quęrenda, debeant esse viua, negando item, quòd opera mortua, si alioqui
E sint moraliter bona, repugnent operibus viuis, & in gratia factis: quia imò multum & multis modis iuuãt ad quęrendam illam; iuxta gloss. cap. quod quidam, [f] negando item, ꝙ non possint seruire ad integrandã causam concedendi indulgentias pœnarum, à Pontifice concedendas, cum etiam seruiant de cõgruo, ad quęrendam indulgentiam culparum à Deo condonandam, vt S. Thom. recep. dixit, [g] cui grauiter astipulatur Conci. Trid. [h] Negando item cum Ioan. Maiore, & Siluest. infra citato, quod non possit concedi indulgentia existenti in malo statu pro tempore,
F quo fuerit in bono.

20 Duodecimo, † plurimum prænotandum esse populum, vt accepturi bullas Cruciatæ, & alias similes, quibus magnæ indulgẽtiæ conceduntur, antequã eas accipiant, & soluant, vel se obligent soluere eleemosynam, ob quam conceduntur, prius magna cura iustum dolorem de peccatis præteritis, cum proposito iusto ea confitendi, cauendique futura concipiant, & ꝙ, nisi illud fecerint non esse lucrifacturos indul-

genti-

genti am, quæ ob ipsam bullæ acceptionem & eleemosynæ solutionem ipso iure, sine alia Cõfessarij absolutione quęritur: quia illa est proxima causa illius quærendæ; quamuis alias postea per absolutionem sacerdotis quærendas, lucrifacere possint, si tẽpore absolutionis in illo bono statu inueniantur, & prærequisita in id opera saltem moraliter bene fecerint.

21 Decimotertio, gratiorem Deo videri vsum accipiendi bullas, quo hæc Lusitaniæ florentissima, ac alia quædam regna vtuntur, quàm ille alius quæstuosior, quo in aliis nonnullis regnis Quæstores abutuntur: in his enim certus locus, vel certa loca deputantur, vbi
B præsto sunt ministri ad dãdum bullas desiderantibus eas, ad quærendas indulgentias, & alias facultates in eis concessas, & erogare volentibus eleemosynam, ob quam conceditur, & pœnitentes, vel alij pietate in Deum ducti, de consilio Confessariorum, aut aliorũ eruditorum, ante confessionem, vel post eam ante absolutionem, cum iusta cura, & iusto peccatorum dolore, sponte vadunt, aut mittunt pro bulla quærenda. In aliis verò quibusdam regnis, varij per varias partes prædicatores earum deputãtur, qui eos modis, minis, & temporibus importunis ad suas cõciones ita vocãt, & compellunt. quo fit, vt illi non amore Indulgentiarum, nõ pietate ducti, sed timore seruili perdẽdi messem, vel alia incommoda incurrendi, accipiunt bullas detrahentes eis, & etiam compellentibus se ad eas accipiendas, vel ad messem, & trituram suam derelinquendam, nouisque se peccatis vinciunt, qui antiqua delere debuissent, & magnum bullarum beneficium sancte acciperent.

22 Decimonono, vtile, sanctum & toto corde exoptandum esse, vt quãcumque idoneam indulgentiam, & aliam quamlibet lucrifacturi, conẽtur in statu bono facere omnes actus, etiam præambulos, & medios, ad quærendam illam indulgentiam præstitutos, maxime autem vt vltimos, quærendæ indulgentiæ proximos faciant in illo. Cui consequens est, secundum vtranq; opinionem, quàm maxime vtile esse, quod vltima visitationum huic Iobelæo quærendo prescriptarum, qua ipso iure sine noua absolutione Confessarij quęritur, fiat in bono statu: & consequenter, maxime expedire, vt in die vltimæ visitationis, paulo ante, vel post communicetur, vt in aliquot aliis Iobelęis, magno cum omnium fructu pro vltimo actu solet adiici communio. An autem sufficeret, vt vera pœnitentia, confessio, vel status gratię post prędictas omnes visitationes, etiam ex interuallo intra residuam anni Iobelęi partem superueniat; dicetur infra [a].

Quæstionis tamen grauis est, An præsupposito, ꝙ non sit necessarium, vt opus, siue actus, quem prærequirit indulgentia, sit meritorius, hoc est bonus factus in statu gratię; sed sufficit, & requiritur, ꝙ sit bonus moraliter factus, an inquam desinat esse talis, si fiat peccando venialiter? Quam (ne nimis hoc notabile oneremus) infra in scholijs extrau. S.D.N. oportuno loco verb. *deuote*, resoluemus.

Ex quibus omnibus infertur primo, eos non lucrifacere sibi indulgentias, qui extra Quadragesimam, vel intra eam antequam confiteantur vel veram & perfectam cõtritionem suorum peccatorum lethaliũ, a confessione postrema admissorum, concipiant, in varia templa vrbium vel suburbiorũ, vel eremi conuenia cũ aliis suis comitibus, recreãdi se potius, quã expiandi causa: etiãsi quempiam dolorem, imperfectũ

A ramen, suorum peccatorum habeant, præsertim si nũc vana, nunc detractoria, nunc obscœna colloquantur,

Secundo infertur, neque illos quęrere indulgẽtias; qui Episcopali benedictioni intersunt, vel concionem priuilegio indulgentiarũ munitã audiunt, vel qui pro Rege in hoc priuilegio donato (vt est Rex Franciæ secundum S. Tho. [a] vt in repetitione cap. quãdo, [b] dicebam) orãt. Neque qui orationes B. Brigidę, & alias, quarum pronũciatoribus indulgẽtię cõcedũtur, tecitãt: nisi vel se à cõfessione postrema mũdos à peccato lethali seruarint, vel magna cura eorum, quę postea
B peccarũt, cõtritionem perfectam præhabuerint: licet aliquantulam eorum memoriam, & aliquãtulum dolorem præconceperint.

23 Tertio infertur, cum, qui semel lethali culpa † est infectus, tum demum, & nõ antea, vel minimã indulgẽtiam sibi quęsiturum, cum ei omnia, & singula peccata lethalia, ita ob Dei amorem principaliter displicuerint, ꝙ ob nullum bonum quærẽdũ, malumve vitãdum, ea denuo admittere proponat; eo ꝙ tũc demũ, & non antea dicitur vere pœnitẽs, iuxta ea, quæ latius in c. perfecta, [c] dix. mus prideˊ, & postea in Manua. nostro Cõfess. resolutius c. 1. post S. Thom. [d] Palud. [e] D. Antoni. [f] & expresius Thom. de Vio. [g] Quãquam fateor nõ esse necessarium, vt [h] dicimus, ad verã pœnitẽtiam, credere nũquam nos denuo lethaliter peccaturos, secũdum Innoc. receptum. [i] Fateor item sufficere nobis, velle vere cõcipere tam altum, tamque viro Christiano dignum odium, & horrorem omnis peccati lethalis horrẽdi, & dolere, ꝙ eũ cõcipere nequimus, secũdum Palud. receptum, [k] defensum vt diximus. [l]

D *Vigesimum notabil. de definitione indulgentiæ, & multis, quæ illam consequuntur.*

SVMMARIVM.

1 Indulgentiæ definitio, & quòd verbum, indulgentia, varia significat. nu. 2. & an hic latine sumatur. nu. 3. & definitionem Caiet. non esse bonam. nu. 13. & Caldev. Felyn. Henri. & Communis nimiam. nu. 14.
4 Indulgentia semper est absolutio secundum Caiet. pro quo argumenta. nu. 5. & contra. nu. 8. concordia. nu. 10.
6 Indulgentiæ concessio, non est iustitiæ distributiuæ actus.
7 Iurisdictio, quæ redditur in inuitum.
9 Absoluit se nemo, & absolutio non est genus ad indulgentiã. num. 11.
12 Indulgentiæ genus est remissio, prout æquipollet illi disiuncto, absolutio vel compensatio.
15 Remissio latroni facta in cruce, vera indulgentia, sed nõ remissio quæ fit per professionem. nu. 17.
16 Indulgentiam mortuo concedi posse.
18 Indulgentia quæ concedenti prodest, & quæ non. numero 19.

VIgesimo principaliter colligo ex sæpe dicta extrau. Vnigenitus, [m] & ex octo notabilibus ex ea supra excerptis, ꝙ
I indulgẽtia recte definitur esse *remissio † pœnæ temporariæ, debitæ actuali peccato pœnitentis: extra sacramentalem absolutionem facta, à prælato Ecclesiæ, ob rationabilem causam. eam de thesauro satisfactionum Ecclesiæ compensante.* Dixi *remissio.* pro genere: si quidem omnis in-

a In 4 distinct. 20. q. 1. art. 3.
b De consecr. dist. 1. cap. 19. nu. 90.
c Supra eadẽ dist. d in quo lib. 1. nu. 9.
e In 4 distinct. 17. q. 1. f 3. parte ti. 14. c. 18.
g 2. tom. de contritio. q. 1. col. 3.
h Sup. eo. mot.
i Inc. omnis. de pœn. & remiss.
k In 4 distinct. 17. q. 1. art. 3. l Vbi sup.
m De pœn. in 11. not. supra trãscripta, verbo, venasam.

dulgen

Universidad de Deusto
Biblioteca

indulgentia,prout hic sumitur, remissio quædam, seu condonatio est. vt prædicta Extrauag.habet. nõ contra,omnis remissio, vel condonatio est indulgentia, de qua hic loquitur.Dixi,*pœnæ*, quo differat a remissione culpæ,aut rectus maculæ peccati, quæ sine sacramento non potest à prælato Ecclesiæ fieri, vt diximus.[a] Addidi, *temporariæ*:quia per indulgentiã non condonatur pœna æterna,sed tantum temporaria, vt hæc Extrauag.habet,tum expressè,tum tacite:quatenus habet indulgentiam solis verè pœnitẽtibus quæri. At constat eum, quem verè pœnitet, nullam æternam pœnam habere,secundum omnes. Dixi, *debitæ*: quia remissio, & condonatio, quæ priuatio quædam est,debitam præsupponit pœnam.[b] Addidi,*actuali peccato*, ad excludendam indulgentiam pœnę debitæ originali peccato,quę nõ remittitur, nisi per sacramẽtũ vel à Deo immediate.Dixi,*pœnitẽtis*,quia nõ *pœnitenti* nõ cõcedi litur,vt hęc Extrauag.habet,& [c]est dictũ.Nõ tamẽ addidi,cõfessor: quia,vt dictum est,[d] cõcedi potest:imo in dubio,nisi aliud exprimatur videtur concessa pœnitẽtia,licet nõ sit actu cõfessus. Addidi, *extra absolutionem sacramentalem*: quia remissio pœnæ temporariæ,quæ fit a sacerdote virtute sacramẽti,[e] non est de qua loquimur,indulgẽtia. Dixi, *facta à prælato Ecclesiæ*:quia quæ fit à rege,alio ve seculari iudice,nõ est, de qua loquimur,indulgẽtia,quam solus Prælatus ecclesiasticus potest cõcedere,per infra dicẽda. Addidi, *ob rationabilem causam*,propter ea,quæ supra,[f] dixi.Addidi, *eam de thesauro satisfactionum Ecclesiæ compensante*, ad significãdam rationem,qua fit hęc remissio;de qua supra ,[g] & ad excludẽdas remissiones , quæ per eleemosynas,ieiunia,& alia pia fiũt opera[h].

2 Ex hac definitione inferam multa,quibus nõ pauca cõtraria dissoluas , & non paucas opiniones cõciles,quę breuitatis,& claritatis gratia substitui,cãdide lector,oppositionibus,& earum solutionibus,quas iã scripseram:Primo igitur infero,verbũ indulgẽtia,† æquiuocum esse,ac varia significare:in hac enim materia significat remissionem pœnæ in foro pœnitentiali,alibi verò gratiam,priuilegium,& dispẽsationem, [i] alibi remissionẽ pœnæ in foro exteriori. [k] Latinis autem politioribus indulgẽtia est mollis permissio , & educatio,iuxta illud Quinti. [l] *Mollis illa educatio, quam indulgentiam vocamus,nervos omnes, & mentis, & corporis frangit.* sic accipitur in capit. cum ad monasterium. [m] Quãdoque,indulgere,est dare operam, & fere in malam partem:vt, *Indulgere gulæ noli, &c.* & indulgere nouis amicitiis,apud Ciceronem,de Amicitia.

3 Quibus consequens est primo,recte Decium,[n] reprehendisse Antoni. [o] dicentem , priuilegium eo differre ab indulgentia, quod hæc sit temporalis , illud verò perpetuum. Deinde recte nos etiam discessisse à Decio [p] dicente, indulgentiam definiri remissionem pœnæ. Tum,quod in illo ipso cap.nõ significat remissionem pœnæ:sed priuilegium,vel gratiam, vel beneficium principis. Tum,quod indulgere, pro,ignoscere,soli barbari dicunt,secundum Vallã.[q] Tertio † verbum,indulgentia, non nimis Latine sumi hic pro remissione pœnæ , nõ qualiscunque , sed debitæ in foro pœnitentiali. Quanquam indulgentia crimen abolere,sit apud iurisconsultum , [r] & de molli educatione facile ad hanc remissionem transferri potest.

4 Secundo principaliter infero,indulgentiam, † de qua loquimur,secundum omnes, esse liberationem à pœna temporaria,pro peccato mortali cõdonato, vel pro veniali sustinenda:quamuis, secundum alios,hæc liberatio immediatè , & principaliter sit solutio pœnæ ab vno debitæ , per compensationem pœnæ ab alio susceptæ,& mediatè,ac minus principaliter absolutio:secundum verò alios, è contrario immediatè,& principaliter est absolutio à pœna; & per viam causæ iustificantis continet compẽsationem cum pœna ab alio susceptа.

5 Et pro hac posteriori opinione, † quam Thom.à Vio sustentat,facit primo d. cap. quod autem.quatenus efficaciter probare videtur, indulgentiam concedere,esse vel ligare,vel absoluere : & constat non esse ligare ; ergo erit absoluere. quod ipsummet cap.probat,neminem posse illam alteri:quam subdito suo cõcedere,sine consensu superioris eius, cui conceditur: & ita probat concedere indulgentiam esse iurisdictionis : cum tamen soluere creditori pro debitore, non sit iurisdictionis;sed priuatæ potestatis,& operationis,[a] & quotidie in materia ipsa nostra , vnus existẽs in caritate,pro alio viuo, vel mortuo existente in caritate satisfacit,iuxta ea,quæ late habentur in 4. lib. sententiarum,[b] & probatur in cap.animæ.& cap.tempus.[c]

6 Secundo facit.quòd concessio † indulgẽtiæ non est actus iustitiæ distributiuæ:quoniam sine vlla consideratione proportionis meritorum vnius,ad meritа alterius,cõceditur,vt palam est. Quod iuste fieri non posset si esset distributio,& actus iustitiæ distributiuę, iuxta doctrinam Aristotel. [d] ea , quæ late nos tradidimus in cap.graue.de præb. Ergo est actus definitiuus iurisdictionis,& non condemnatio:ergo absolutio.

7 Tertio,quòd non obstat, quòd iurisdictio reddatur in inuitum,&† indulgentia nõ concedatur, inuito:quoniam omissa cõsideratione Thomæ à Vio,respondeti potest,quòd licet cõtentiosa iurisdictio reddatur in inuitum, [e] non tamen voluntaria , saltem vt plurimum,& ad hanc videtur pertinere indulgentiarum concessio:sicut etiam pertinet legitimatio:emãcipatio,collatio beneficij,& id genus alia,iuxta notata in cap.nouit. [f] Quarto, quòd animabus Purgatorij Papa non concedit simpliciter indulgentiam , sicut viuis;sed per viam suffragij , & non alia ratione, nisi quia super illis non habet iurisdictionem;ad absoluendum eas authoritatiue: quia, [g] solum habet iurisdictionem super terram,& non sub eam.Ergo indulgẽtiarum concessio principaliter est absoluo.

8 Pro altera verò opinione, † quã Palud. sequitur, [h] oppidò vrget primum, quòd proximum argumẽtum probat , indulgentiam aliquam aliquo modo cõcedi posse animabus Purgatorij. quod ipse quoque Tho. de Vio fatetur.At illa concessio nõ est absolutio:quod etiam ipsemet fatetur.Ergo non omnis indulgẽtia est absolutio.Secundo vrget plurimum, [i] tam secundũ eundem Tho.de Vio,quã secundum S.Tho. Paludanum,& alios,[k] is,qui cõcedit indulgẽtiam,potest fieri particeps eius.

9 At nemo potest † seipsum absoluere. [l] Nec satisfacit responsio Caiet. quam ad aliud propositum pofacit Cal.[m] scilicet quòd concedens indulgentiam , nõ participat eam sicut alij:sed potest committere alicui sacerdoti,vt absoluat eum eo modo, & ab eadem pœna,quo modo,& à qua ipse absoluit alios:sicut & Papa subiicit se absolutioni sacramentali ; non, inquam hoc satisfacit. Tum, quia sicut nemo potest seipsum absoluere , vel condemnare:ita nemo potest dare alteri potestatem,se absoluẽdi,vel ligandi.[a] Tum , quia potestatem , quam quis non habet , non potest alteri mandare.[b] At nemo habet potestatem se absoluendi. Ergo nemo potest alteri delegare illam. Tum quia ratio , qua Papa absoluitur à suo confessario , non est, quia ipse committit ei iurisdictionem id faciendi, sed alia,vt profundius,quam hactenus scriptum sit, scrutabamur.[c]

10 Tertio infertur,† pro quali quali harum opinionum concordia , indulgentias aliquas esse principaliter absolutiones,alias autem principaliter compensationes.Est enim vera absolutio indulgentia,per quam principaliter,& immediatè tollitur pœnitentia iniuncta,& acceptata:ita,vt ad eã implendam nõ teneatur, siue pœna in foro Dei debeatur,siue non:licèt mediatè,& consequenter etiam condonetur ei pœna correspondens pœnitẽtiæ iniunctæ, in Purgatorio luenda,si ea debetur,& alia necessaria concurrant,& cap. quod autem.de hac loquitur:quoniam loquitur de ordinario,qui saltem olim solum dabat indulgentias ad relaxandum pœnitentias iniunctas. [d] Et in his seruari posset opinio prior:altera verò,in indulgẽtia, per quã immediatè,& principaliter condonatur pœna in Purgatorio luenda:licèt mediatè,& per consequutionem tollatur quandoque etiam pœnitentia iniũcta. Fateor tamen,Thom.de Vio nolle admittere hanc diuersam naturam indulgentię:cùm tamen ex suis ipsis dictis oriatur efficaciter,vt supra probabam.

11 Quarto infertur,verbum,† absolutio , esse genus ad indulgentiam,contra Thomam de Vio:quia datur aliqua indulgentia,quæ non est absolutio:illa nempe, quam lucrifacit ipse,qui eam dat , faciẽdo illud opus, ob quod eam aliis concedit. illa item , quæ conceditur animabus Purgatorij,quam etiam ipse Caiet.concedit non esse absolutionem.

12 Quinto patet,verbum † *remissio*, positum in nostra definitione,tantum valere,ac hoc disiunctum,absolutio , vel compensatio , vt tanquam verum genus omnes comprehendat indulgentias.

Sexto infertur,verbum *pœnæ*,positũ in definitione, non solum comprehendere pœnam in purgatorio luendam,sed etiam pœnitentiam iniunctam , siue aliquid debeatur in Purgatorio,siue non.

Septimo eandem indulgentiam , vno respectu dici posse absolutionem, & alio , compensationem; qualis est indulgentia huius anni iobelæi , quæ respectu pœnitentiarum iniunctarum viuorum,est absolutio:respectu verò pœnæ,quam viuus debet vltra eam , quæ per exequutionem pœnitentiæ iniuctæ relaxari potuisset,est compensatio.

13 Octauo definitionem Caieta. quam ille summa animi intentione,& subtilitate dedit, & defendit , *quæ est, Absolutio ab iniuncta pœnitentia in foro pœnitentiali.* non esse bonam. quandoquidem non comprehendit indulgentiam animabus Purgatorij concessam , neque concedenti communicatam, neque aliquot alias. Fatetur enim ipse, posse Papam concedere nobis indulgentiam pœnitentiarum non iniunctarum, quæ tamẽ iniungi debuissent , vel erant necessariæ ad integram peccati deletionem , etiam per viam compensationis, & suffragij,si vellet.Itaque amplius est definitum, quã definitio, contra l.1.[e] & alia,quæ adduximus. [f]

14 Nono infertur, nimium † redundãtem esse definitionem Calderini,quam primus omnium circunspecte profecto dedit, [g] quam Felinus transcribit. [a] quam Henr.Gand.[b] sibi tribuit : cuiusque esse illam credidit Cardi.Turrecrem. [c] Ex qua nos nostrã paulò limitatiorem desumpsimus.

15 Decimo,veram indulgentiam fuisse, remissionẽ † illam plenariam,quam Redemptor pendens in cruce,Latroni prope se pendẽti , concesit, per ea verba, *Hodie mecum eris in paradiso.* [d] quamuis ante eius Aduentum nullus veteris testamenti sacerdos,indulgentiam vllam concesisset,secundum Innoc.[e] Quod optimè fulcit conclusionem nostram repeti.cap.nouit, [f] scilicet potestatem ecclesiasticam à Christo Petro datam,numquam antea fuisse.

16 Vndecimo infertur, † rectè posse mortuis indulgentiam concedi,secundum Innoc. [g] vbi eum sequitur Card.cum Communi. & in clem. 1.[h] & Felin. i Calde. [k] Sanct.Thom.& Comm. [l] & August. ab Anco.[m] quoniam , quæ ratio maximè huic conclusioni obstat,illa est,quòd non videtur Papa posse absoluere mortuos,in quos secundum Comm.non habet iurisdictionem.* Dixi supra , Papam non habere iurisdictionem in animas Purgatorij,secundum communẽ: quia secundum aliquos habet,quorum sententiã post hæc nostra scripta late tuentur moderni Medinen. [n] ob quæ tamen non recedo à communi;licet (quia id paruæ vtilitatis est) causa breuitatis non respondeam eorum fundamentis.* At secundum hanc definitionẽ & eius declarationem non est de substantia indulgẽtiæ, quòd sit absolutio ; sed satis est quòd sit absolutio,vel compensatio,iuxta dicta , [o] quibus autẽ mortuis concedi possit,postea,[p] dicemus.

17 Duodecimo infertur,non videri † verũ id, quod tribuitur Sanct.Thom,[q] scilicet eum, qui , profiteturaliquam religionem perinde quærere sibi indulgentiam plenariam , ac qui suum corpus subsidio terræ sanctæ deuouet:quoniam etsi actus professionis sit actus heroicus , & per eum in gratiæ statu factum, plurimum quis mereatur & magnam , & integram, ac forte plenam suorum peccatorum remissionem proprio merito nitentem consequatur:nullam tamen indulgentiam consequi videtur :quia nullam remissionem alienis meritis nitentem , per compẽsationẽ à prælato factam habet , quod definitio prædicta exigit ad indulgentiæ essentiam. Neque Sanct. Thomas id,vbi supra,dixit,tametsi multi posteriores, & in his Felin. [r] id putent eius enim ea de re verba hæc sunt. *Rationabiliter autem dici potest , quòd etiam per ingressum religionis aliquis consequatur remissionem omnium peccatorum : si enim aliquibus eleemosynis factis , homo potest statim satisfacere de peccatis suis, secundum illud.* [s] *Peccata tua eleemosynis redime : multò magis in satisfactionem pro omnibus peccatis , sufficit , quòd aliquis se totaliter diuinis obsequiis mancipet, per religionis ingressum , qua exceditur omne genus satisfactionis etiam publicæ pœnitentiæ , vt habetur in decretis.* [t] *Sicut etiam holocaustum excedit sacrificium , Gregor. hom.20. in Ezech. vt Gregor. dicit super Ezech. Vnde legitur in vitis patrum : quòd eandem gratiam consequuntur religionem intrantes,quam consequuntur baptizati.* Hactenus ille. qui in illis verbis , *eleemosynis factis , &c.* & in illis , *sicut holocaustum. &c.* palam significat , se de remissione merito proprio nitente , & non de indulgentia de meritis alienis hausta, agere. Adde, quòd gratia baptismalis,cui secundum aliquos æquat gratiam professionis , non est indulgentia , vt palã est; quia non datur sine sacramento : tametsi memoranda est virtus illa magna professionis , quam

a In nor. 20. per ea ne no de consecr. dist. 4. & dicta S. Tho.excepti 3 part. q 64. art. 3.4.

b Arg. l. manumissiones. ff. de iusti & iure & c. ad dissoluendum. de despõs.impub. c In nostr. 27. d In no 12.x18.

e Iurta e quum pœ. infra Lad.

f In 14.no tabili.

g Notab. 13.

h Iuxta c. quinæ.13 q 2. & ca 1.& 2.6.q 7.& Nouar. in 4. li. sent. dist. 18.& 45 i Cap 1.de refer.& c. fin.vt hi. gend. cle. 2. de celebra. miss. c.indulti. de reg.iuris.6 & c. interfectores.13 q.2. § 1. fin.C. de abolit. l 1. infin.

m De statu monach.

n In 1.c de refer.

o In ea.in nostra de sepult. p in d.c.1.

q Libr.4 ca.18.

r In l.1.ciues.ff. ad Senatusc. Turp.

a In serm. de indulg. col 3.
b Quinl. ber. 15. & posteano 211.2.
c in hoc ipso 9.a 1.
d Luc.23. &c.baptismu vice de consec. dist.4.
e In cap. quod aut. de pœnit. & remiss. f De iudi. no ab. 3. nu.89.
g In d. ca. quod aut. n.7.ad hæc qu. 13. de pœn. & remiss.
i Vbi sup. col.8.
k In d.ca. nostro.no lum.10. l In 4.dist. 20.
m De pœnit. Eccles. q 32. art.3.
n In li. de indulg.dist 20.7.mul tis cap.
o In corol. 6.& 7. p notab. 31.nu. 48.
q 2.2.qu. 189. art. 3. ad 3.
r Vbi sup. col.4.
s Danie.4.
t 13.q 2.c. admoneare.

Universidad de Deusto
Biblioteca

vir ille doctissimus simul cum Communi, voto peregrinationis in terram sanctam facto, longe præponit. Dan. ideoque opera est, vt quicunque eam facturus est, in gratiæ statu faciat: quoniam alioqui tanquã opus mortuum nihil prodest, neque ad gratiam, neque ad vllam peccatorum remissionem, etiam pro tempore, quo in gratiæ statum redierit, vt alter Tho. ibidem declarat.

18 Decimotertio infertur ratio, † quare Papa, & alij prælati concedentes aliis indulgentias, eas sibi quærunt faciendo ea, ob quæ facta aliis concedunt. Ratio enim illa, quam reddit August. ab Anch.[a] quámque sequuntur Caieta. & Felin.[b] scilicet quòd potest dare alij potestatem absoluendi se, confutata fuit supra.[c] Quædam item aliæ tactæ per Cald.[d] facilè confutari possent. Sed vera ratio est, quam tangit idem Calderinus,[e] scilicet quòd indulgentia non est remissio pœnæ, per viam sententiæ, sed per modum dispensationis. Cuius rationis ratio est, quod non omnis indulgentia est absolutio, & ita sententia, sed absolutio, vel cõpensatio, per prædicta. Et quamuis nemo in sese possit sententiam dicere, neque per consequutionem seipsum absoluere,[f] potest tamen compensare, & de thesauro communitatis, eo modo, quo aliis, sibi haurire. Non obstat argumentum illud Calder. scilicet quòd prælati non possunt concedere indulgentias, nisi suis subditis[g]. Et quod prælatus concedens non est sibi subditus: quod adeò neruosum sibi visum fuit, vt pro sua modestia dicere non erubuerit, se ibi velle doceri. Id autem ideo non obstare dixit quidam vir celebris, quòd illi capit. non est locus in Papa. Sed replicari potest, esse saltem in aliis prælatis: & ita nullum prælatum alium à Papa, quærere posse sibi indulgẽtiam à se aliis concessam. quod contra fere omnes est. Deinde quòd saltem ratio text. scilicet quòd ideo indulgentia non prodest eis, qui eam concedenti non subsunt, quòd non habet in eos iurisdictionem, comprehendit eum. hæc enim ratio æquè videtur cõprehendere eum, ac alium: quia constat in sese iurisdictionem non habere. Quare ipse distinguerem inter indulgentiam directam pœnitentiæ iniunctæ, quæ principaliter est vera absolutio, quæque olim maxime erat in vsu: & indulgentiam indirectam iniungendæ, quæ principaliter est compensatio, per prædicta. & cap. quod autem. solum procedat in indulgentia priore: non autem in posteriore.

19 Decimoquarto infertur, † indulgentiam directam de iniunctis pœnitentis non prodesse concedenti: quoniam illa solas iniunctas, non autem iniungendas, & nondum iniunctas, tollit, per supradicta.[h] Et nemo sibi potest concedere indulgentiam ab iniunctis: quia id esset sese absoluere, per corollarium præcedens.

a Vbi sup. q. 29. ar. 2. b. Vbi supra, col. 8.
c Eodem not. n. 9.
d Ind. ca. nostro. col. 8 & 19.
e Col. 18.
f l. pen. ff. de receptor. arbit.
g Cap. quæ autem. de perui.
h In not. 11. n. 2.

Vigesimumprimum notabile de requisita dispositione quæsituri indulgentiam vltra gratiam.

SVMMARIVM.

1 *Indulgentiam quæsituro satis esse gratiam, sine proposito satisfaciendi: sed contra Caietan. num. 2. & defenditur multu. nu. 3. sed satis est conditionale. nu. 13.*
4 *Aliena ope indignus, qui sibi non opitulatur.*
5 *Indulgentiam irrationabiliter volens peccat.*
6 *Christus non est passus pro quibus non erat patiendum.*
7 *Satisfacere posse pro se an quis semper dicatur.*
8 *Pœnitentium duplex genus, & quamdiu pœnitendum. numero 9. & pœnitentem à verè pœnitente differre. num. 10. & pœnitere velle noua ratione vtile nu. 14.*
11 *Mortuis quæ non prosit indulgentia, noua ratio.*
12 *Pœnitentia rogata spe redimendi eam indulgentiis, an prosit.*

1 VIgesimoprimo, principaliter colligi posse videtur ex prædicta Extraua. vnigenitus.[a] † quòd ad quærendam indulgentiam ex parte adepturi, sufficit, vt sit verè contritus, imò & confessus, cùm id exprimitur: & opus, vel onus pium à prælato præstiturum subeat, vel faciat in statu gratiæ. Nihil enim aliud ex parte eius exigere videtur prædicta Extrau. neque vllus alius canon: quin & conclusio Communis,[b] & Caldc. communiter receptus, tria tãtum exigunt ad indulgentiam quærendam, scilicet authoritatem in concedente, habilitatem in quærente, & pietatem in opere.

2 Contrarium tamen affirmat Thom. † à Vio,[d] dicens in summa, necessarium esse præter prædicta, adepturo indulgentiã, & remissionem alicuius pœnæ, acceptasse à confessario agendam, aut animo proposuisse agere tantam pœnitentiam, quantam illi pœnæ delendæ sufficeret: aut certe illa esse mente, vt per sua bona opera, piásque passiones, ac labores, velit in hoc seculo Deo satisfacere: aut opus, ob quod indulgentia conceditur adeò sit arduum, vt velle id ob illam quærendam subire, sit tantùm, vel plus facere velle quàm pœna debita pro sua satisfactione requiratur, quòd contingit in his, quibus ob mortẽ naturalẽ, vel ciuilẽ propter Christum opperendam, plena conceditur indulgentia. Quę opinio abhinc duodeuiginti annis, cum hunc §. in celebertima Salmanticensi Academia multis nominibus mihi semper suspiciendã, in frequentissimo auditorio perlegerẽ, arridere cœpit: & nunc etiam tanquam vtilissimum concilium perplacet, non quidem ea ratione prima Tho. à Vio, scilicet quòd distributor prædicti thesauri per sacramenta, tanto est liberalior, quàm distributor per indulgentiã, quãto Deus est liberalior homine. Et quòd ad consequendam indulgentiam plenam, per distributionem sacramentalem non sufficit contritio, neque confessio cum gratia. ergo neque ad plenam per distributionem indulgentiarum. hoc enim argumentum non concludit propositum: quoniam, si illud concluderet, euinceret etiam, non quæri indulgentiam plenariam etiam'ei, cui esset mẽs omnino satisfaciẽdi, imo neq, illi, qui condignam suis peccatis pœnitentiam iniunctam acceptasset: quoniam, per absolutionem sacramentalem communiter non condonatur tota pœna eiusmodi pœnitenti.

Mouet me autem ad hanc opinionem renendam, primo, quòd per eam suus honor indulgentiis seruatur, Christiani ad pœnitentiæ opera subeunda excitantur, obstruuntur ora indulgentias debacchantium, & suffragia Ecclesiæ non contemnũtur, deliberationes corporis pœnas pendunt, aut saltem diligentiæ aliorum fructum non percipiunt.

a Vbi supra.
b Vbi supra.
c. Super literis. de rescript. c. Matth. 24. R. Magn.
d. In 19. hoc.

4 Deinde mouet me, † quòd indignus est aliena ope, qui sibi non vult opitulari, cum possit,[a] cui alludit illud Apostol. [b] *Qui non vult operari, non manducet.* Qui ergo pœnitens, etiam si gratiam Dei gratum facientem habeat, non vult, aut non curat, cùm possit, satisfacere de reliquiis suorum peccatorum, siue de pœna, quam pro eis debet temporali, indignus erit ope aliena, & per consequutionem, vt Ecclesia ei de thesauro prædicto subueniat.

Tertio quòd vicarius, & delegatus alicuius nõ debet facere id, quod principalis non faceret.[c] At Christus non iuuaret suis satisfactionibus eum, qui torperet, & sibi subuenire negligeret, iuxta illud. [d] *Vigilate ergo, quia nescitis qua hora dominus vester venturus sit.*

5 Quarto mouet, quòd qui † irrationabiliter vult sibi distribui indulgentiam, peccat, & indignum se facit ea: quoniam, vt[e] dicebam, per actum, qui malus est, etiam venialiter tantum, ea quæri nequit. At qui pœnitens, etiam Dei amicus, pro pœna per eum personaliter luenda, cùm possit, nõ vult pro se redimendo, laborem perferre, & vult Christum, & seruos eius pro eo pati, irrationabiliter id videtur velle: quoniam perinde se habet pœnitens Purgatorij grauissimis pœnis obnoxius, ad thesaurum prædictum, & eius dispensatorem, ac debitor pœnæ verborum, & grauium cruciatuum, qui pecunia, vel alio labore leuiori, suo, vel amicorum suorum ea redimere possit. At si is habitu corporis ad labores apto, & pecuniosus nollet suo se labore, vel pecunia à tam grauibus cruciatibus redimere: sed vellet, & petereт, vt suus amicus omnem laborem ad id necessarium subiret, vel pecuniam omnem solueret, irrationabiliter profecto id vellet & peteret, ac per consequutionem peccaret, saltem venialiter.

6 Quinto, quòd non obstat huic rationi dicere, quòd Christus, † & eius Sancti iam sunt passi, & ita huiusmodi pœnitens non vult eos pati: sed passionibus eorum per Ecclesiam ei dispensatis frui: quoniam illi non sunt passi, pro quibus non erat patiendum: & ideò, si pro pœnitentibus pro se redimendis satisfacere negligentibus non esset patiendum, non sunt etiam pro eisdem passi.

Sexto mouet, quòd ex ærario publico non debet succurri eis, qui, cum possint de suo æs alienum soluere, nolunt: quoniam per id daretur materia negligentiæ, ac delicti.[f] Ergo neque ex thesauro satisfactorio Ecclesiæ, qui quoddam ærarium publicum est, solui debet pro pœnitentibus quidem, sed nolentibus per se soluere.

7 Et ne dicas, † hanc rationem concludere, nemini ferè largiendam esse indulgentiam: eo quòd ferè nemo est, qui, si velit, non possit pro suis peccatis satisfacere. Ne, inquam, hoc dicas, considera, quòd qui non potest commodè facere, dicitur non posse,[g] & quòd in nullius potestate est vitæ duratio: & quòd quis, etiam si velit, nõ potest ilico satisfacere: & quòd difficilis est satisfactio: & per consequutionem rari essent, qui commodè, & quàm citò vellent, satisfacere possent, cùm tamen omnes illico possint velle id facere tempore competenti, & quàm citò commodè poterunt.

8 Septimo mouet, quòd † pœnitentium alij sunt, qui contenti gratia Dei, negligunt liberationem à pœnis Purgatorij. Alij diligentes, qui non contenti qualiquali amicitia, & gratia diuina, proponũt in hac vita satisfacere iustitiæ diuinæ, quò illis terribilibus pœnis liberentur: quibus solis videtur cõcedi indulgentia, quippe qui verè dicuntur pœnitere, eo quòd non solum carent actu contrario pœnitentiæ: sed etiam habent actum virtualem eius, nempe volũtatem iustè pro pœna satisfaciendi & indulgentia non omnibus pœnitentibus: sed tantùm verè pœnitentibus conceditur, vt prædictæ duæ Extrauag. exprimunt. †

a 3. parte. q. 84. art. 8.

9 Facit, quòd, vt ait S. Thomas,[a] pœnitentia exterior durare deberet vsque ad determinatum tempus, secundum mensuram peccati, idest vsquequo satisfieret pro pœna temporali peccato cõdonato debita, saltem honestatis debito.

Postremo facit, quòd secundum antiquam indulgentiarum formam, solæ pœnitentiæ iniunctæ relaxabantur: & ita illæ, quæ taxatæ erant, & quas pœnitens implere decreuerat. Et ideo licèt per nouas formas, præsertim plenariarum indulgentiarũ, aliquando etiam pœna, cui tollendæ idonea pœnitentia, & taxata non est acceptata, tollatur: tamen non videtur tolli, nisi ea, cui tollendæ idonea proponebatur facienda: nam iniuncta pœnitentia duo significat, taxationem pœnitentiæ, & animum eam implendi. Quorum alterum saltem, scilicet propositum faciendi pœnitentiam tantæ pœnæ diluendæ idoneam, requirere videtur indulgentia.

Non obstat, quòd prædicta Extrauag. neque vllus alius canon requirat aliud ex parte adepturi indulgentiam, quàm prædicta tria, vel quatuor, scilicet contritionem, confessionem, cum id exprimitur, & operis vel oneris pij factionem, vel subitionem in statu gratiæ. Tum, quia id negari potest.

10 Tum, quia hoc satis exprimit prædicta Extrauag. dum indulgentiam non omnibus: † sed tantum verè pœnitentibus concedit, per illud, *verè*, id, quod diximus, significans, vt in 6. fundamento tangebamus. Tum, quia canones antiquiores, & forma indulgentiarum antiqua, qui de relaxatione iniunctarum pœnitentiarum agunt, satis idipsum innuunt, vt in vltimo fundamento tangebam. Tum, quia rationes neruosæ de sacris literis, & de iuris, & boni, & æqui prudentia decerptæ, idipsum euincunt. Itaque in ea sum opinione, vt satis putem solertem disputatorem posse quidem ad hæc argumenta colorate in hominum etiam doctorum theatro respõdere: coram Deo verò, & in scrinio conscientiæ sereno, minimè. Quare tametsi non damno diuersæ partis fautores: certè omnes etiam atque etiam rogo, & adhortor, vt hanc opinionem amplectantur, eam concionentur, populoque ad indulgẽtias quærendas prono, eam etsi non vt necessariam, valde tamen vtilem & vsitandam suadeant, & ad concipiendos animos satisfaciendi pro peccatis suis in hac vita, pro viribus cohortentur: moneantque ipsum, hanc esse regiam, tutissimamque ad indulgentias quærendas viam, hanc animo Christiano dignissimam: ideoque ad eam omnes accingere se debere. At si qui sunt adeò degenere animo, vt in hanc sese attollere non curent, hi demum communem illam ingrediantur: ita, vt omnes hac, vel illa, in indulgentias quærendas magno animo, & fiducia ferantur.

11 Ex his infertur primo † noua ratio dubitandi de indulgentia mortuis concessa, an illis prosit: nam si indulgentia non prodest etiam illis viuis, qui non

Universidad de Deusto
Biblioteca

proponunt satisfacere Deo pro peccatis suis, dum viuũt, minus proderit mortuo, qui sine huiusmodi proposito è vita migrauit. De quo in notab. sequenti dicemus.

Secundo infertur, non sufficere animũ satisfaciendi fictum: sed oportere esse verum.

12 Tertio, veriorem videri opinionem † prædicti Thom. à Vio, quàm Adria. quatenus ille opinatur, & affirmat, parum, aut nihil prodesse pœnitenti rogare confessarium, vt ei grandes pœnitentias iniungat, quo per indulgentiam de iniunctis pœnitentiis concessam illæ sibi remittantur, nullatenus id alias rogaturus: imò neque impositas suscepturus, nisi certus esset, eas sibi per indulgentiam mox esse remittendas: quia, vt inquit ille, eiusmodi pœnitens non habet animum pro se satisfaciendi, neque per iniunctas, neque per alias. Quæ ratio solum concludit in eo, qui verè non vult satisfacere: sed simulat velle. Ideo credo opinionem Adriani procedere posse, cùm pœnitens ea mente rogat confessarium grauium pœnitentiarum iniunctionẽ, vt eas verè velit facere, si nulla indulgentia iuuetur: quamuis speret se per aliquam illas redempturum. Nec obest, quòd destitutus illa spe id non proposuisset, modò cum illa, vel sine illa id verè proponat facere. * Per quod soluitur etiã id quod [a] prædictus Sotus, [a] concordans Adriano post hæc nostra scripta prædicto Caiet. obiecit.

Quarto consequitur, satis esse, etiam secundum opinionẽ Caiet. vt indulgentiam quæras, habere propositum conditionale satisfaciendi per alia opera, si per indulgentias non iuueris: licèt non habeas propositum satisfaciendi eis quæsitis.

Quinto consequitur, rem esse multò vtilissimam, tum alio nomine, tum etiam indulgentiarum querendarum, velle, ac conari, nunc ieiuniis, nunc precibus, nũc eleemosynis, & aliis operibus, & laboribus iustis, redimere se à pœna in Purgatorio alioqui luenda.

a Vbi sup.

Vigesimum secundo notabile de indulgentia, an, qua, & quando, & quo modo mortuis prosit.

SVMMARIVM.

1 *Mortuo non quæritur huius anni indulgẽtia, & quare. n. 2.*
3 *Mortuis Paradisi, Inferni, & Limbi indulgentia non prodest, nec Purgatorij. si detur ab inferiore Papa. n. 4. nec data à Papa per modum authoritatis. n. 5. nec etiam per modum suffragij. n. 8. nisi vt in n. 10.*
6 *Papa nec soluit, nec ligat mortuos, & n. 9.*
7 *Voluntas non est pro facto in indulgentia, idem in notab. 16. n. 4.*
11 *Animæ purgatorij, in quo cum beatis, & in quo nobiscum communicant.*
12 *Thesaurus Ecclesiæ communicari potest mortuis, vt viuis.*
13 *Indulgentiam prodesse per modum suffragij, non est, quod sentit Calder. sed quod dicitur nu. 21. & potest sic viuis prodesse. n. 23. imò frequenter sic prodest. n. 24.*
14 *Suffragium auxilium ecclesiasticum est hic, & triplex quod defunctis datur. n. 15. & nec satisfactorium prodest eis viatis iustitiæ, secundum Caiet. n. 16. contra quem tenetur n. 18. & quòd omnibus defunctis prosit. n. 44. contra Caiet. n. 45.*
17 *Forum animæ separatæ aliud à nostro.*
19 *Suffragia ex se non satisfacere. secundum instantiam: sed attenta diuina acceptione sic.*
20 *Indulgentia via iustitiæ prodest mortuo cõtra Caietanum.*
22 *Indulgentiam absoluere indirectè, quid?*
25 *Indulgentia quæ absolutio, & quæ compensatio, & quæ vtraque. n. 27.*
26 *Iudex non absoluit directè à sententia superioris: licèt pro eo soluendo indirectè posit.*
28 *Indulg. per modum suffragij non minoris effectus quàm alia: vt hæc quoad diuersos: imò & diuersa eiusdem peccata, diuersa est. n. 29.*
30 *Mortuus quærit indulg. facto viuentis mali.*
31 *Malus nec pro se, nec pro alio, nisi ministerialiter satisfacit.*
32 *Indulgentiam alius viuus aly viuo quando quærit.*
33 *Indulg. à Papa cõcessa mortuo simpliciter audita eius morte, an, & quando valeat.*
34 *Indulg. mortuo simpliciter concessa videtur per modũ suffragij, & non directa absolutio. n. 35.*
36 *Indulgentiæ causa eam præcedere potest.*
37 *Papæ amicitia cur morienti vtilis, & cur non potest pro libito vacuare Purgatorium.*
38 *Mortuo, qui viuens noluit satisfacere, an prosit indulg. & illam ei quærendam ab amicis. n. 39.*
40 *Morientes bene expresse, vel tacitè integrè velle pœnitere, idque sufficere ad indulgentiam. n. 41.*
42 *Morienti vtilis voluntas Deo satisfaciendi, ob duos respectus nouos, & seq.*
44 *Christi descensu ad inferos qui Purgatorio liberati. & nu. 48.*
46 *Suffragia potentiora indulgentiis in quo, & suffragia posse iuuari, non esse præmium accidentale. n. 47. licèt Christi descensu liberari tale fuerit. & seq.*
51 *Suffragia lætus faciet hæc, & hæc reputans.*
55 *Suffragia fiunt pro mortuo post indulgentiam plenariam, ob quinque nouas rationes, & tres antiquas.*

1 VIGESIMO SECVNDO principaliter colligo ex d. Extrauag. vnigenitus. [a] hanc huius anni Iobelæi indulgentiã † non posse quæri mortuis. Tum, quia illi ordinaria saltem potestate, nequeũt facere id, quod hic dicitur, sine quo illa non quæritur, iuxta dicta. [b] Per quam rationẽ satis hoc affirmat Aug. ab Anco. [c]

2 Tum quia nulla indulgentia † extenditur ad mortuos, nisi concedens eam expresse ad eos extendat, secundum mentem S. Thom. [d] & aliorum omnium. Quod procedit etiam, si quis viuus pro mortuo Romam adiret, & id, quod hic dicitur, efficeret, secundũ Calderin. [e] & meritò: nam si quis viuus pro altero viuo Romã adiret hoc anno, & faceret huic indulgentiæ quærendæ necessaria, non quæreret illam illi, secundum omnes.

3 An autem concedens extendere possit eam ad mortuos, quæstionis fuit olim nõ mediocris. Et † primò quidem dico, inter omnes conuenire, non posse ad mortuos cœlicolas: quia non habent, quibus expientur, sordes, neque quibus soluantur, vincula. Neque ad pueros in limbo detentos: quia non habẽt, qua Christi membra fiant, caritatem. Neque ad omnino damnatos: quia in inferno nulla est redemptio, vt canit Ecclesia, & probatur. [g]

4 Secundo dico † conuenire debere inter omnes, mea sententia, quòd inferior Papa non potest indulgentiam extendere ad mortuos purgatorij. [h] Tum, quòd nunquam videtur id hactenus factum. Tum, quòd

quòd etiam non parum dubitatum extitit, an Papa id efficere posset, iuxta latissimè congesta per Feli. [a] Tũ, quòd hoc sensit Inno. I. II. [b] & Cardinal. [c].

5 Tertio dico, etiam † Romanum Pontificem non videri posse concedere indulgentiam mortuis Purgatorij, per modum auctoritatis iudiciariæ potestatis, absoluendo eos directe, vt concludit Calder. [d] & Cardi. [e] & Richardus communiter receptus. [f] Tum per cap. verbum, [g] ibi, *Dominus pariter soluendi voluit esse, & ligandi.*

6 Sed Papa † non potest auctoritate iudiciaria ligare illos, qui sunt in Purgatorio. Ergo neque soluere. Tum, quia quoties Romanus Pontif. concedit indulgentiam pro mortuis, toties addit, per modum suffragij: quasi diceret, se non directè absoluendo: sed indirectè soluendo pro eis, eos iuuare.

7 Tum, quòd indulgentia per modum auctoritatis, non prodest illis, qui concedenti non subiacent, [h] nec illis, qui non faciunt illud, ob quod ea datur, licet voluntatem faciendi habeant: quàmuis enim quoad præmium essentiale, non potenti operari, voluntas pro facto sit, [i] non tamen quoad præmium accidentale, † nec per consequutionem, quoad remissionem pœnæ, per indulgentiam obtinẽdam, vt [k] diximus. Mortui autem Purgatorij, non sunt iurisdictionis prælatorum Ecclesiæ, vt innuit illud Domini ad Petrum, [l] *Quodcũq; solueris super terrã.* Per illud enim (*super terrã*) visus est restringere potestatem eius ad hãc vitã mortalem viuentes. quod etiam innuit, ca. à nobis. 2. [m] Non possunt etiam facere, saltem lege communi, quod cõtinet forma indulgentiæ: quia etsi ob orationes pro aliquo principe, vel aliquo speciali negotio Ecclesiæ faciendas concedatur, & illi orare possint: id tamen illi nesciunt, nisi speciali reuelatione.

8 Etsi per eam, vel quia fortè dum viuerent nouerunt, id scirent, & orarent: non tamen † esset eis ita pœnalis illa oratio, ac vitam mortalem viuentibus, secũdum Richard. [n] Quæ ratio concludit nõ posse regulariter mortuos, per seipsos acquirere indulgentiam etiam à Papa concessam.

9 Addo, † quòd Ioan. Maior [o] ait, in senatum doctorum Parisiẽsium ad discutiendos quosdam articulos dubios coactum, allatam fuisse vnam propositionem cuiusdam Ioan. Angeli huiusmodi tenoris. *Animæ in Purgatorio existentes sunt de iurisdictione Papæ: & si ille vellet, posset totum Purgatorium euacuare.* De qua senatum ita censuisse testatur, *Hæc propositio est in se dubia, & ad mẽtem asserentis: per modum iurisdictionis, & ordinariæ potestatis, de falsitate suspecta, & scandalosa: & nullatenus populo publicè prædicanda.* Nec obstat, quòd, vt Gabr. [p] ait, Pius II. & Inn. VIII. cõcesserunt visitantibus ecclesiam Sanctonensem facultatem liberandi singulas animas è Purgatorio. Et quòd Calixtus III. hoc cõcesserit in Hispania ecclesiæ Tyrazonensi. Et quòd idem legitur de Paschasio V. cuius factum vndecim pontifices confirmarunt, vt in literis authenticis in introitu sacelli ecclesiæ S. Praxedis Romæ haberi dicitur, idemque cõcessum esse visitantibus Ecclesiam S. Laurentij extra muros: quoniam, vt ipsemet ait, omnes addiderunt illam clausulam, per modum suffragij.

10 Quarto dico, inter plerosque omnes cõuenire, q† indulgẽtia Papæ, prodest mortuis existentibus in Purgatorio, per viam suffragij. Tum, quòd Innoc. communiter receptus [q] dixit, non esse negandum, indulgentiam, quam Papa concederet defunctis, eis prodesse. Et non prodest eis per modum auctoritatis, vt prædictum est. Ergo proderit per viam suffragij.

11 Tum quia † animæ Purgatorij, sicut communicant cum Ecclesia triumphante, in impotentia peccãdi: ita communicant cum militante, in sustinenda pœna, & cum vtraque in caritate: & ideo videtur, quòd Ecclesia militans, potest eos iuuare, tanquam sibi cõiunctos per caritatem, & quàm maximè auxilio eius indigentes: vtpote qui sunt in statu, in quo non possint pœnam assumere voluntariam, per quam citius ad visionem admittantur beatificam, potest, inquam, iuuare per sua suffragia, & per indulgentias per modum suffragiorum. Tum, quia meritum thesauri Ecclesiæ, quod per indulgentias dispensatur, maius est, quàm meritum vnius singularis personæ, vt [a] habitum est. at meritum singularis personæ, prodest existentibus in purgatorio, [b] ergo multo magis eis proderit indulgentia.

12 Tum quòd nulla ratio reddi potest, quare thesaurus † satisfactionum, [c] applicari potius possit viuis, quàm mortuis Purgatorij, secundum S. Thomam receptum. [d]

13 Quinto dico † indulgentiam ideo dici prodesse mortuis per viam suffragij, secundum mentem Calder. vbi supra, quòd ita prodesse potest viuus mortuo, per acquisitionem eius, ac per aliud opus pium. Verbi gratia, sicut vnus audiens vnam missam, vel faciens eleemosynam ea mente, vt ea auditio, vel eleemosyna alicui mortuo prosit, proderit ei: ita etiam acquisitio indulgentiæ ea mente facta, vt illud bonum opus acquirendi sibi indulgentiam, prosit alicui mortuo, proderit illi. quod (vt videtur) ille hausit ex dictis Richardi, [e] quæ tamen declaratio videtur falsa, & omnino respuenda. Tum, quia nimium restringit indulgentias mortuis concessas. Tum, quia secundum hãc sententiam nulla indulgẽtia plena prodesset mortuis. quod est contra concessiones multorum Romanorũ Pontif. supra relatas. Tum, quia indulgentia concessa per modum suffragij tam grandis est, ac concessa directè per modum auctoritatis quoad effectum, secundum Gabr. [f] dicente S. Thom. [g] nullam rationem reddi posse quare Ecclesia transferre valeat merita communia, quibus indulgentiæ innituntur, in viuos, & non in mortuos: subditque non inferri ex hoc, quod prælatus Ecclesiæ possit pro suo libito animas à purgatorio liberare. quia, vt indulgentiæ valeant, requiritur causa conueniens indulgentias faciendi.

14 Aliter ergo, quàm Calde. sentiat, rem declaraturi † dicimus primo verbum, suffragij, prædictæ clausulæ, idem in hoc proposito significare, quod verbum, auxilij, & sumi pro auxilio ecclesiastico, quod per opera pia defunctis datur: ideoque concedere indulgentiam mortuis per modum suffragij, esse concedere, vt illi iuuentur eo modo, quo pijs operibus iuuari possunt: ex verborum enim loquentis significatione, deprehenditur mens eius. [h]

15 Dicimus secundo, modum auxiliandi defunctis per indulgentiam, ad modum suffragij, quia est auxilium instar suffragij, non posse satis intelligi, nisi prius intelligatur modus auxiliandi eisdem per pia opera, [i] † Modus autem auxiliandi defunctis per pia triplex est, secundum Cardinalem Caieta. [k] Primus, merendo per ea illis de congruo tantùm, auxilium liberationis. Secundus, impetrando precibus illud. Tertius, sa-

a In nota. 13.
b c. animę 13. q. 2.
c De quo in notabili 13.
d In 4. lib. sentent. di. 45. q. 3. ar. 3.
e Vbi sup.
f Lect. 17. L. g In 4. d. 45. q. 2. ar. 3.
h l. 1. Lebeq. ff. de supell. leg. l. non aliter ff. de leg. 3. c. propterea de verb. sign. 2 arg. l. in testamento ff. de cõdi. & demõstr. k tract. 1. de indulg. q. 5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tisfaciendo pro illis, per pœnalium operum passionem. Et quia, vt dictum fuit, [a] indulgentia, quatenus indulgentia est non est meritoria, neque impetratoria, sed satisfactoria: consequitur suffragium, vel auxilium indulgentiæ non esse per modũ suffragij meritorij, vel impetratorij, sed satisfactorij.

16 Dicimus tertio, prædictum † Caieta. affirmare, quòd auxilium suffragiorum Ecclesiæ, & per consequutionem, auxilium indulgentiæ, via gratiæ, seu misericordiæ, & non iustitiæ, deducitur ad defunctos. Primo quidem, quòd in omnibus ferè suis suffragiis, Ecclesia orat Deum, vt per suam diuinam misericordiam, & gratiam, ea sint ei accepta pro liberandis animabus, quibus suffragatur.

Secundo, quòd pœnæ huius seculi secundum S. Tho. [b] alterius generis sunt, quàm pœna animarum separatarum: sicut pœna pecuniaria est alterius rationis, quam pœna seruitutis, vel sanguinis, & ideò videtur, quòd sicut seruitus non redimitur pecunia, secundum iustitiæ rigorem: sed secundum domini acceptationem: ita pœnæ animę separatæ, pœnis nostris non redimuntur, secundum iustitiæ rationem: sed secundum diuinæ misericordiæ dispensationem.

17 Tertio, † quòd alterum est forum, in quo nos patimur, & alterum altius, in quo animæ separatæ patiuntur: nostrum enim est mite, quasi canonicum, vel ciuile, illud verò rigorosum, & quasi sanguinis, & criminale. At pœnæ ciuiles, & canonicæ non sufficiunt ad liberandum quem à pœna sanguinis. [c]

Quarto, quòd clericus, qui traditur curiæ seculari, [d] & ita in forum sanguinis decidit, non potest liberari pœnis Pontificiis, vel ciuilibus, secũdum iustitiæ rigorem. [e] Ergo nec pœnæ nostræ sufficient, secundum iustitiæ rigorem ad satisfaciendum pro pœnis animarum separatarum: ad quas in illo rigoroso, & sanguinis foro damnatæ sunt hæc tamen opinio † noua mihi videtur, & relinquenda.

Tum, quia est contraria menti Richardi, & Thomæ, aç Cõmunis. [f] Tum, quia Gregorius, [g] affirmat, animas defunctorum quatuor modis solui, aut oblationibus sacerdotum, aut precibus sanctorũ, aut charorum eleemosynis, aut ieiunio cognatorum. [h] Tum, quia S. Augustinus in Enchir. [i] ait negandum non esse, defunctorum animas pietate suorum viuentium releuari, cum pro illis sacrificium mediatoris offertur, vel eleemosynæ fiũt in Ecclesia quin & mox subiicit, hæc prodesse eis, qui cum viuerent, hæc sibi, vt posttea possent prodesse, meruerunt. [k] Quod ipsum ait in lib. de cura pro mortuis agen. [l] Tum, quia ipsemet Caieta. fatetur ibidem, vnum viuum pro alio viuo via iustitiæ satisfacere. Ergo & pro mortuo: quia in vtroque est eadem ratio, scilicet caritatis communio, vt asserit etiam Ioan. Metinens. [m] Tum, quia eius opinio reprehensa, inducere videtur.

Neque obstant argumenta eius, & si primo aspectu sint nerosa: ad primum enim concedo, quod Ecclesia petit, vt Deus sua misericordia & gratia suscipiat suffragia pro defunctis oblata: sed nego ex eo sequi, quòd non satisfacit via iustitiæ. Tum, quia idem petit Ecclesia de suffragiis, quæ pro viuis facit: attamen ipse fatetur, viuum pro viuo via iustitiæ satisfacere.

19 Tum, quia illa petitio Ecclesiæ recepit † suffragia secundum suam naturam considerata, secundum quam neque satisfactoria de condigno, & via iustitiæ, iuxta illud Apostoli. [a] *Non sunt condignæ passiones nostræ ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis.* vti declarat S. Thomas communiter receptus. [b] Quin & licèt considerata, vt manant ex gratia Spiritus sancti, sint meritoria de condigno, & inducant iustum simpliciter quoad mercedem, iuxta illud. [c] *In reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi dominus in illa die iustus iudex.* Quoad tamẽ Deum retributorem, non inducunt iustum simpliciter: sed paternum, vel dominatiuũ, vt ipsemet Caiet. dixit. [d] Et ita hoc quoque respectu, id potest Ecclesia petere.

Ad secundum concedo, quòd pœnæ nostræ in sese consideratæ, deficiunt, à ratione pœnarum purgatorij: sed consideratæ, prout procedũt à gratia, & secundum acceptationem diuinam, æquippollent eis.

Ad tertium concedo, forum animarum separatarum esse altius foro nostro, quoad multa: sed non quoad hoc, attenta diuina acceptatione: & quòd pœna minor hic voluntariè assumpta, æquippollet maiori ibi coactè toleratæ. Concludendum igitur videtur, auxilium suffragiorum Ecclesiæ, quatenus est satisfactorium, prodesse defunctis via iustitiæ: quamuis quatenus est meritorium, vel impetratiuum liberationis eorum, sola via gratiæ nitatur.

20 Dicimus quarto. † etiam indulgentias via iustitiæ defunctis prodesse: quia prosunt per modum suffragij ecclesiastici satisfactorij: quod prodesse via iustitiæ nunc diximus. cuius etiam contrarium tenet Caiet. [e] ea ratione noua, quòd indulgentia defunctis conceditur per modum suffragij, vt patet ex concessionum formis: viuis autem per modum absolutionis, vt patet, [f] & non alia ratione, secundum eum, quàm quia nos, qui viuimus sumus subditi Pontifici, & pœnæ nostræ ad forum præsentis vitæ spectant: & propterea seruatis seruandis indulgentia ad nos defertur via iustitiæ, per iudicis actum, scilicet absolutionem: Defuncti autẽ, quia extra hoc forũ manent, nequeunt à Papa absolui. Sed hæc ratio nil concludit. Tum, quia falsum est ea ratione, quam dat ille Romanum Pontif. vti illa diuersitate. Tum, quia supra, [g] demonstrauimus, non omnem indulgentiam, quę viuis conceditur, esse principaliter absolutionem in compensatione fundatam: sed aliquam esse principaliter compensationem, operantem consequẽter absolutionem: eam scilicet quæ fit de pœnitentiis non iniunctis, & hanc, & illam: quę fit defunctis, eiusdem esse generis. Non obstat etiam similitudo, quã ille adducit de principe, qui ex sui regni, vel ciuitatis ærario publico depromeret pecuniam ad liberandum omnes suos ciues, vel regnicolas ære alieno grauatos: quorum alij in suo dominio, alij in alieno propter id seruituti addicti essent. Quo casu, licèt princeps ex publico ærario auctoritatiuè nummos pro vtrisque dispẽsaret, & degentes in suo dominio iudicialiter liberaret: degentes autem alibi non posset, nisi per modum auxilij, alterius gratiam, ac absolutionem expectando. Non, inquam, hoc obstat. Tum, quia argumentatur à similitudine duorum principum omnino separatorum, ad duos, quorum alter est vicarius alterius: qui, dato, quòd non sit vicarius, quoad existentes in purgatorio respectu potestatis iudicandi: est tamen respectu potestatis iuuandi per suffragia satisfactoria: quorum de numero est thesaurus satisfactionum superfluarum Christi, & sanctorum. [h] Tum, quia argumenta-

tur

tur de principe, qui non promisit verbo, nec declarauit facto, se accepturum pecuniam pro redemptione subditi alterius principis sibi ab eo missam, ad principem, qui vel promisit, vel saltem facto declarauit, se accepturum satisfactiones viuorum pro redemptione mortuorum. Tum, denique, quòd princeps, de quo loquitur, non potest eiues iam verè factos seruos, intra suum dominium existentes, iudicialiter, vt ipse putat, liberare. [a]

21 Dicimus ergo postremo, † quòd ideo dicitur indulgentia mortuis concedi, per viam suffragij: quia cõceditur, vt prosit eis eo modo, quo suffragium ecclesiasticum satisfactorium prodest, scilicet satisfaciendo pro debito eorum, & soluendo pœnas ab eis debitas Christi, & sanctorum satisfactionibus in Ecclesiæ thesauro reconditis: & quia non conceditur, vt absolutio iudiciaria: sed vt compẽsatio extraiudiciaria. Ex iis infertur primo, quòd nulla indulgentia potest mortuis concedi per modum absolutionis iudicialis.

22 Secundo infertur, Papam iuuare quidẽ posse defunctos indulgentiis eo modo, quo Ecclesia, cognati, & amici iuuant eos suis suffragiis satisfactoriis: & ita absoluere eos indirectè, † hoc est, soluere quod ipsi debent: quod consequitur diuina absolutio: Iurisdictionem tamen absoluendi eum directè nullã in eos habere, sicut nec ligandi vllam habet potestatem.

23 Tertio infertur, posse Papam, † concedere indulgentiam viuis per modum suffragij: qua enim ratione potest mortuis, eadem, & fortiori potest viuis. Cui consequens est, concessioni indulgentiæ mortuorum non addi per Papam clausulam, per modum suffragij, ad significandum se non posse viuis per eundem modum concedere: sed ad denotandum se non posse concedere illis, per viam absolutionis iudiciariæ.

24 Quarto infertur, non † solum posse Papã concedere indulgentiam viuis per viam suffragij, sed etiam frequentissime id facere: licèt enim † cum Caietano contra Communem arbitrer, non omnem indulgentiam esse principaliter compensationẽ, & consequenter absolutionem: ita cum Communi contra eundem credo, non omnem indulgentiam esse principaliter absolutionem: sed aliquam esse principaliter compẽsationem, vt [b] probabam, indulgentiam enim, quæ abiuncta, & acceptata pœnitentia quem absoluit, quatenus ab ea absoluitur, arbitror principaliter esse absolutionem ab illa sententia, & vinculo iudicis humani: licèt fundetur in compensatione, & solutione debiti per applicationem thesauri Ecclesiæ facta. Et licèt, quatenus absoluit à sententia, & condemnatione Dei, potius sit compensatio extraiudiciaria: indulgentiam verò, quæ liberat quem non à cõdemnatione hominis pœnitentiam imponentis: sed à condemnatione Dei damnantis ad tantam purgatorij pœnam, etiam viuo concessam, arbitror esse principaliter cõpensationem, & solutionem: licèt cõsequenter pariat diuinam absolutionem.

26 Tum, quia, à † superioris sententia, & condemnatione inferior absoluere directè nequit. [c] Tum, quia de quo non cognouit iudex, non pronũtiat, [d] quamuis pro condemnato à superiore, etiã debitũ incognitum possit soluere inferior, & priuatus quilibet, [e] & ita indirectè absoluere: quod Ecclesia facit, dum quẽpiam à pœnitentia non iniuncta liberat.

27 Quibus cõsequens videtur id, quod, [f] dicebam †

indulgentias plenarias partim esse directas absolutiones in compensatione fundatas, partim directas compensationes absolutionem parientes.

28 Quinto infertur, † inter indulgẽtiam per modum suffragij concessam, & inter eã, quæ simpliciter conceditur, non esse illam differentiã, quam aliqui putãt, scilicet quòd altera sit maioris effectus, altera minoris: sed quòd illa nunquam est principaliter absolutio: hæc autem sic, licèt nonnunquam sit solũ cõpensatio principaliter, & nonnunquã principaliter absolutio quoad vnum, & principaliter compensatio quoad alium, & nonnunquã principaliter absolutio † quoad partem peccatorum vnius: & principaliter compensatio quoad partem peccatorum eiusdẽ: quoniam eorum, qui aliquam indulgentiam plenariam quærunt, alij debent pœnitentias iniunctas, & alij non, & alij debent pœnitentiam iniunctam pro aliis peccatis, & pro aliis non. 29

Sexto infertur, indulgẽtiam tum demum mortuo prodesse, cum forma eius id habet, & ab aliquo viuo fit illud, propter quod mortuo illa conceditur.

30 Nec refert, † an viuus, qui id facit, sit in statu gratiæ, vel peccati lethalis, vt Augustt. ab Anco. [a] eleganter probat, & sequitur Felin. [b]

31 Non obstat, † quod malus non potest satisfacere pro se, secundum S. Tho. [c] neque pro alio, secundum Palud. [d] communiter receptũ. Tum, quia in proposito nostro non satisfacit malus, sed facit illud opus, ob quod Papa satisfactionem Christi, & aliorum Sãctorum defuncto impertit. Tum, quia etiã malus potest ministerialiter satisfacere pro alio, cuius mandato fecit eleemosynam, vel aliquid aliud boni, vt dixit Palud. communiter receptus, [e] tametsi hæc ratio non concludit, vt præcedens.

32 Septimo infertur, † quòd licèt vnus pro alio nequeat indulgentiam quærere, quando id eius forma non habet: potest tamen, quãdo ea id habet. Si enim viuus mortuo eam quærere potest, cum eius forma id habet: à fortiori viuus viuo poterit, per prædicta. [f]

33 Octauo dubitari posset, † an illa indulgentia plena, quæ dicitur à quodam Papa concessa cuidam magistro Parisiensi, audita eius morte, eo, quòd Parisius defendisset, Papam posse indulgentiam mortuis cõcedere, valeat: quamuis de eius valore nõ dubiter Felin. [g] neque Alexand. Lombard. quem ipse citat, [h] neque alius (quem meminerim) dubitari autem meritò potest. Tum, quia non dixit, se concedere illã per modum suffragij. Tum quia videtur directè voluisse absoluere. Tum, quia nemo viuorum fecit aliquid, ob quod ei tanta indulgentia concederetur.

Quibus tamen non obstantibus, arbitror eã valuisse, si in statu gratiæ obiit. Tum, quòd audio, alios quoque Papas similia effecisse erga quosdã, qui de Sede Apostolica bene meriti mortẽ obierunt: & iustũ est, vt Romani Pontificis acta, quoad eius fieri poterit, defendamus. [i]

34 Ad primum contrariorũ respondeo, Papam quidem, vt supra dictũ est, non posse cõcedere indulgentiam mortuo aliter, quàm per modũ suffragij: sed non esse necessariũ, vt ipse dicat, se per illum modũ cõcedere: nã eo ipso, † quòd simpliciter cõcedit indulgẽtiam mortuo, per eũ modũ, qui valere potest, videtur concedere: & non per modũ, qui valere non potest. [k] Ad secundum nego, eum directè absoluere voluisse, per iura proximè citata. Ad tertium nego, nullum vi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

uum feciſſe id,ob quod ea indulgentia defuncto data fuit:quia ille ipſe,cū viueret,fecit. Ex quibus ſolutionibus pulchra inferas.

Nono ex prædictis ſolutionibus inferuntur noua quædam,& ſingularia hactenus non tacta: nempe indulgentiam à Papa mortuis ſimpliciter conceſſam, intelligendam eſſe per modum ſuffragij,vt res potius valeat,quàm pereat.

35 Et quòd in dubio Papa non † videtur velle abſoluere mortuum directè,ſed indirectè ad modum ſupra declaratum. Et quòd indulgentia mortuo concedi poteſt ob ea, quæ ipſe viuens digna illa fecit.

36 Et quod,† licet indulgentia requirat iuſtā concedendi cauſam,vt diximus,[a] nō tamen requirit cauſam,quæ indulgentiæ conceſsionem cōſequatur: ſed ſatis eſt,quòd eam præcedat. Et quòd amicitia Papæ, non ſolum multis aliis nominibus eſt vtiliſsima viuentibus : ſed etiam iſto eſt multò vtiliſsima morientibus.

Decimo infertur,omnia,quæ neceſſaria ſunt viuētibus ad quærendam indulgentiam, etiam morientibus eſſe neceſſaria. Cui conſequens eſt concluſio S. Thomæ communiter recepti,[b] ſcilicet Papam non poſſe pro libito euacuare purgatorium animabus in eo detentis.

38 Vndecimo infertur, quòd videtur non poſſe cōcedi † indulgentia omnibus defunctis purgatorij, ſi teneamus opinionem Caieta. ſupra,[c] defenſam, ſcilicet quòd ei ſolum poteſt indulgentia prodeſſe, qui vel tantam pœnitentiam ſibi iniunctam acceptauit, vel tantam non iniunctam proponit in hac vita facere, quanta ſufficit ad delendam pœnam per illam indulgentiam condonandam: quoniam non omnes incolæ purgatorij acceptarunt,neq; decreuerunt in hac vita tantam pœnitentiam agere. Quæ concluſio non ſolùm videtur elici ex prædicta concluſione Caieta. quam affirmat,[d] ſed etiam in ſpecie aſſeritur ab eod.[e]

39 Equidem,vt magis inclino in priorem concluſionem in præcedenti notab. defenſam non quidem tanquam neceſſariam,ſed tanquam vtiliorem, & dignam quæ valde vſitaretur, quàm in Communem ei contrariam : ita etiam magis & ad eundem effectum placet hoc corollarium: † tametſi , vt ibi adhortabar omnes,etiam non habentes propoſitū in hac vita pœnitentiam ſuis peccatis condignam agendi, vt indulgentiis quærendis operam darent : ita nunc quoque adhortor omnes, vt pro omnibus defunctis, quos nō conſtat eſſe beatos,vel perpetuo damnatos,vel limbo addictos,ſatagant eas quærere. Et eo quidem magis, quòd vna,& non minima rationū,quę me mouebant ad ſuadendum,non quæri indulgentiā ab eo, qui non vult agere pœnitētiam erat,vt omnes verè, & integrè ad pœnitendum conaremur , quæ ratio in defunctis ceſſat.[f]

40 Eo item † magis,quo rariores ſunt defūcti purgatorij,ſi repentinam mortem non obierunt, qui voluntatem ſatisfaciendi integrè pro peccatis commiſſis expreſſe,& formaliter vel ſaltē æquipollenter, aut virtute ſeu virtualiter non conceperint, quod † videtur ſufficere.[g]

41 Et quia etiam ipſemet Caieta. ait,eū quærere indulgentiam,qui decreuit facere id,ob quod ea datur, quando eſt maioris pœnæ,quàm pœnitentia pro peccatis ſuis ſumenda: quod nulla ratione alia defendi ſatis poteſt,quàm quia eiuſmodi homo virtualiter,& tacitè decreuit integrè pœnitere.

42 Duodecimo infertur, vtiliſsimum † perſuadere ægroto,& iamiam morituro, vt cōcipiat animū Deo ſatisfaciēdi pro peccatis in hoc ſeculo, ſi vita ei ſuperſit. Tum,quia is poſt talem mentem cōceptam, abſolutus plenarie,per bullas ad id idoneas , plenariam in illo mortis articulo indulgentiā conſequetur ſecundum omnium opiniones. Tum , quòd viuorum ſuffragiis,& indulgentiis , pro mortuis conceſsis iuuari poterit ſecundū omnium opiniones : cùm tamen alij, qui id animo nō concepit, neque viuo in mortis articulo abſolutio plena fieri,neque mortuo indulgentia quæri poſsit,ſecundum opinionem Caieta. quæ memorabilia,& quotidiana duco.

43 Decimotertio inferri videtur alia cōcluſio Caiet.[a] ſcilicet † non omnibus defunctis purgatorij ſuffragia Eccleſiæ ſpecialia pro eis facta,prodeſſe: nam primo, ſi indulgentia quæ tam , vel magis efficax remedium eſt,quàm alia ſuffragia,& cōceditur per modum ſuffragij:non prodeſt eis,minus vel non plus proderunt illa. Deinde,quòd S. Aug.[b] ait,ſuffragia non prodeſſe omnibus defunctis:ſed his tantū,qui dum viuūt cooperantur,vt proſint. Et idem,[c] ait ſuffragia eis tārum prodeſſe,qui cùm viuerēt, vt poſtea prodeſſe poſſent, meruerunt. Quibus locis ſatis aperte videtur aſſerere S. Auguſt. nō omnibus mortuis,noſtra ſuffragia prodeſſe. Tertio facit, quòd meritum , vt ſuffragia, poſt mortem proſint, non eſt meritum præmij, eſſentialis, ſed accidentalis. At non omnes, qui præmium eſſentiale merentur, continuò merentur accidentalia.[d]

44 Quarto facit , † quòd S. Thom.[e] in hæc verba ſcripſit, *In Chriſti deſcenſu ad inferos non ſolum liberati ſunt illi,quorum tempus purgationis aduenerat: ſed etiam illi,qui ob ſpecialem in hac vita deuotionem, ad Chriſti aduentum meruerunt, vt Chriſto viſitante, liberarentur.* per quæ verba ſatis apertè ſignificauit , accidentali merito huius vitæ tributum, vt pœnæ remiſsio in purgatorio accelerata fuerit.

45 His tamen non obſtantibus contrarium videtur tenendum. Primum, quòd ſuffragia vnius viui cuilibet iuſto viuo,pro quo fiunt, proſunt : & non alia ratione, quàm quia ambo ſunt vnius corporis membra per caritatem coniuncta,ſecundum omnes, & omnis mortuus purgatorij iuſtus eſt, & viuo iuſto caritate coniunctus. Ergo ſuffragia viui , qua ratione proſunt viuo iuſto,proderunt & mortuo iuſto.[f]

Deinde,quòd etiam ipſemet Caiet. fatetur,ſuffragia generalia Eccleſiæ omnibus mortuis purgatorij prodeſſe. Ergo à fortiori ſpecialia: cūm in hac materia ſpecialia plus proſint ei , pro quo fiunt , quàm generalia huic, vel illi, ſecundum Communem,[g] vt latè tradidimus in c. non mediocriter.[h]

46 Ad primum fundamentum Caietani reſpondeo primo,id nō procedere ſecundum cōmunem opinionem ſecundo , etiā ſecundum ſuā , † non eſſe eandem rationē indulgētiæ,& ſuffragiorum, quoad hoc: nam ratio præcipua, quare ſecundū eum indulgentia non prodeſt cuilibet defuncto purgatorij , illa eſt, quòd Chriſtus,& Sācti,qui plus,quàm debebant,paſsi ſunt, non videntur habuiſſe intentionem animi ad cōmunicandum illa ſuperflua his,qui volunt per ſe dignam pœnitētiā in hoc ſeculo facere. At cum quiſpiā viuus morruo purgatorij ſuffragium aliquod præſtat,cōſtat de intentione animi eius , quòd id illi velit applicare. Ex quo colligitur,hoc reſpectu potentius eſſe ſuffragium indulgentia:licèt potentior ſit indulgentia ſuffragio, eo alio , quòd aſſumpta à malo pro defuncto prodeſt ei:licèt ſuffragium mali non proſit,vt infra.[a] tangetur:& ſupra.[b] eſt tactum.

Ad ſecundum concedo S. Auguſt. in illis duobus locis ſenſiſſe,ſuffragia nō prodeſſe omnibus mortuis: quoniam non proſunt omnino beatis , vel damnatis, neque intra limbum perpetuo detinendis. Sed nego, quòd vir grauiſsimus,ac ſanctiſsimus ſenſerit ea non prodeſſe omnibus purgatorij:quoniam omnibus,qui non ſunt valde mali, nec valde boni ; proſunt ſecundum eundē.[c] & inter omnes ferè theologos ,[d] & canonum peritos,[e] conuenit,omnes,qui ſunt in purgatorio loco eſſe mediocriter bonos & mediocriter malos : quamuis in ratione reddenda cur ita dicant,ſint varij.

47 Ad tertium concedo, eum , † qui præmium eſſentiale beatitudinis meretur, non continuo quidem mereri alia præmia accidentalia:ſed nego facultatem, vt ſuffragia viuorū proſint mortuo , eſſe tale præmiū accidentale mortui:ſed potius quiddam annexum caritati,commune viuo ac mortuo , vt in primo noſtro fundamento tetigi: nam quēadmodum ait S. Gregorius,[f] animas ſolui ſuffragiis cognatorum,& amicorum:ita inquit Theodorus,[g] amicorum orationibus, & eleemoſynarum ſtudiis , pondus pœnitentiæ ægroti , qui pro ſe non poteſt ſatisfacere , ſubleuandum.

48 Ad quartum † reſpondeo primum , aliquos , in quorum opinionem inclinat Richard. tenere,[h] quòd per Chriſti deſcenſum ad inferos,omnes animæ purgatorij fuerunt ab eo liberatæ : vt omnes in carcere conſecti,nouo aduentu principis ſolent liberari,quod certè mihi perſuaſum habeo:& hoc dicenti,nihil obſtat S. Thomæ dictum à Caiet.citatum.

49 Secundo reſpōderi † poteſt , aliud eſſe de remedio illo extraordinario, quod nunquam niſi ſemel contigit , nec vnquam continget amplius , vt habeatur pro præmio quodam accidentali : aliud de remedio ſuffragiorum ordinario , quòd nunquam ceſſat.

50 Decimo quarto infertur noua ratio , † quare ſuffragia fiunt pro mortuo , poſtea quā in articulo mortis plenè fuit abſolutus, vel poſt mortē, quæſita ei aliqua indulgentia plenaria eſt. etenim illa , quod fieri poteſt vt indulgentia non profuerit ei, ſaltem, quoad effectum tollendi totam pœnam purgatorij,ſecundū opinionem Caiet. eo quòd viuens non habuiſſet iuſtum,& ſufficiens propoſitum pro tota illa Deo ſatisfaciendi. Altera ratio etiā noua, colligi poteſt ex his, quæ[i] dicebamus ſcilicet , quòd non omnis plena indulgentia tollit omnem pœnam in purgatorio luendā, imò neque omnis plenior, licèt pleniſsima ſic regulariter:quod maximè memorabile eſt. Tertia etiā ratio,& noua colligi poteſt ex notab.15.ſcilicet quòd etiam pleniſsima non liberat pleniſsimè,niſi cauſa,ob quam ea conceditur,ſit ad id ſufficiens. Quarta etiam noua colligi poſſet ex opinione Caieta. ſupra relata, ſcilicet,quòd indulgentiæ via gratiæ , & non iuſtitiæ proſunt mortuis:& ita non eſt certum,à Deo eam pro mortuo fuiſſe acceptatam:quod etiā ſenſit Gabriel,[k] cuius tamen cōtrarium ſupra defendimus. Ad quam tamen opinionem tollendā expedit facere,quæ nocere nequeunt,licet non proſint. [l] Quinta etiā noua,deſumi poteſt ex ea opinione,quæ habet,indulgentiā aſſumptā à viuo malo pro mortuo,non prodeſſe illi, ſicut neque ſuffragiū prodeſſet ; & ita cū de nemine viuente ſciatur,an ſit in ſtatu gratiæ:nō poteſt etiā ſciri, an indulgētia ab eo pro mortuo accepta,profuerit ei. Nos tamen cōtrariū illius opinionis ſupra tenuimus. Aliæ verò antiquæ , quas poſt alios latè proſequitur Gabriel.[a] ſunt,quòd fiūt ad gratiarum actionē: ſicut etiā pro puero recens baptizato mortuo , fiunt ſuffragia,non quidem ad expiationem animæ illius ſed ad gratias agendas,vt docuit Alexāder.[b] Fiunt itē ad augendum gaudiū accidentale mortuorū, qui regnātes in cœlo, plurimū gaudent , quòd amici eorum tā pia pro eis agētes Deo gratiores fiant : & quòd Deus honoretur:& quòd animæ aliæ purgatorij iuuentur. Itaque indulgētia ad ſolā acceleratione liberationis animæ à pœnis Purgatorij, prodeſt.

Suffragia verò & quoad hoc : licèt non ita efficaciter,ac illa, & quoad alia multa & facienti, & eis,pro quibus fiunt,proſunt. † Quæ omnia qui Chriſtianus animo ſatis reuoluerit,& lætè indulgentias cognato, & amico mortuo quæret,& lętius ſuffragia faciet,hęrique curabit:vtraq; quidē,vt celerius ab aliis horrendis pœnis liberetur,ſuffragia verò etiam vt gaudium accidentale quoddā perpetuum eis accreſcat , & aliæ animæ iuuentur: & anima ſuffragantis ditēſcat , gratiorque Deo fiat : & eius diuina maieſtas honoretur. Quin & eo lætius ſuffragabitur , quo probabilius ſibi fuerit,animā amici,vel cognati,liberā à pœnis,cœlos incolere,reputans ſecum,quāta cum animi gratitudine,& quanto efficacius,quā in purgatorio , illa beata anima incuria,ingratitudinis neſcia,pro eo ad regem regum,& patrē miſericordiarum,& Deum totius cōſolationis,& retributionis intercedet. Quæramus ergo defunctis ſeſe iuuare nequeuntibus indulgentias, quæ ad eas extendātur,plenarias,& pleniſsimas: lætis eis ſuffragemur animis,vt lętiores illæ à pœnis liberę, etiam atque etiam orent patrem communem , vt nos liberet à malis in terris , & cum eis locet in cœlis. Amen.

Vigeſimumtertium notab. quòd neque in Extrauag. vnigenitus neque in aliis canonibus, ſacris literis abutitur Papa contra maledicos.

SVMMARIVM.

1 *S. Thomæ gratiæ aguntur.*
2 *Papa abutitur ſacris literis in canonibus hic, & alibi, ſecundum quoſdam:quod eſt falſum.n.4.*
3 *Indulgentia nemo ſit amicus Deiſed iam factus:per eam citius conſummatur.n.7.*
5 *Amicitia Dei duplex.*
6 *Theſaurus ſapientiæ diuinæ multa continet : & in his merita Chriſti,vt ſatisfactoria.n.8.*
9 *Papatus per quæ verba promiſſus,& per quæ datus:& eo vacante non carere Eccleſiam ſponſo , paſtore, & rectore:ſed vicario eius.n.13.*
10 *Intellectus c.in nouo.& c.quamuis.21.diſt.*
11 *Intellectus cap. translato.de conſtit.*
12 *Sacerdotium non eſſe trāslatum propriè à Chriſto in Petrum:ſed impropriè:& ita intelligendā gloſſ.c.tranſlato.nu.14.*
15 *Verbum,transferre,pro concedere nouumquam.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

1 VIgesimotertio loco admoneo quiddã parergon, & excesiuũ materiæ indulgentiarum. Tum, quia intellectũ multorum canonum tangit. Tum, vt gratias pro mea virili habeam Diuo Thomę † Aquinati, cuius scholæ insignis discipulus alter Thomas à Vio, eius solidam doctrinam, & summam erga sedẽ Apostol. & eius canones obseruantiam, sequutus, dexterè canones in hoc arti. ac alibi sæpe tutatur.

2 Est ergo parergon, & parùm ad indulgentias pertinens, aliquos dixisse, † per hanc Extrauag. Romanos Pontifices in suis canonibus abuti solere sacra scriptura: eo quòd hæc Extrau. abuti videtur illa scriptura libri Sapientiæ. [a] *Infinitus thesaurus est hominibus, quo qui vsiunt, participes facti sunt amicitiæ Dei.*

3 Quandoquidem † nemo vsu thesauri istius, de quo hæc Extrauag. loquitur, efficitur amicus Dei: quoniam per indulgentias, quatenus tales sunt, neque efficimur amici Dei, neque meremur, vt, [b] diximus: sed eius antea facti amici, soluim⁹ id, quod debemus, vt [c] habetur id ipsum confirmant per c. quamuis, [d] quatenus habet Romanam Ecclesiam esse prælatam cunctis Ecclesiis Euang. voce. [e] *Tu es Petrus*, &c. & tamen constat per illam Domini sententiam nõ esse Petrum prælatum cæteris: sed per illam. [f] *Pasce oues meas.* Tertio confirmant per c. in nouo. [g] in illis verbis, *In nouo testamento post Christum Dominum, à Petro sacerdotalis cœpit ordo: quia ipsi primo pontificatus in Ecclesia datus est, Domino dicente ad eum, Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam, & dabo tibi claues regni cœlorum.* Quarto, quòd in c. translato. [h] affertur auctoritas Apostoli. [i] *Translato sacerdotio necesse est vt translatio quoque legis fiat.* ad probandum, sacerdotiũ esse trãslatum à Moyse in Christum, & à Christo in Petrum. Cõstat autem impium esse, dicere sacerdotium translatum à Christo in Petrum. Abutitur ergo Apostolica Sedes in suis canonibus sacra scriptura, vimque illi infert.

4 Hæc tamen conclusio † falsa est, & animus per eam detrahendi Romano Pontif. ac subinde sacrosanctæ Sedi Apostolicæ longe pessimus. Neque Extrauag. hæc, neque alia pro corollario adducta quicquam probant. non primo hæc Extrauag. quia quadamtenus clarius loquendo, quàm Caiet. loquitur, [k] considero primum, † quòd duplex est amicitia Dei scilicet consummata, quæ erit in patria, & non consummata, quæ est in via.

6 Secundo, † quòd thesaurus sapientiæ diuinæ, de quo loquitur illud. [l] Sapien. est thesaurus Christi, qui est diuina sapientia, & fons omnis sapientiæ, multaque continet, actus, scilicet sapiendi, secũdum Deum, & merita Christi, quatenus sunt meritoria, & eadem quaten⁹ sunt satisfactoria, & alia multa. Tertio, quòd nullo thesauro vtens, particeps amicitiæ Dei cõsummatæ fiet, nisi in eo vsu vsque in finẽ perseuerauerit.

7 Quarto, quòd licèt nemo vtatur thesauro indulgentiarum, nisi sit amicus Dei amicitia viæ. † tantò tamen prius fiet particeps amicitiæ Dei consummatæ, quanto sua debita prius tolluntur per indulgentias.

8 Ex quibus constat, † quòd thesaurus indulgentiarum vere est thesaurus diuinæ sapientiæ, meritorum, scilicet Christi, qui est diuina sapientia, quo qui perseuerauerit vsi sunt, participes amicitiæ Dei consummatæ sunt effecti, tantò citius, quanto tardius fuissent effecti, si eo thesauro non fuissent adiuti.

9 Ad secundum † concedo cum glo. 1. [a] approbata ibi per omnes, quòd per illa verba non fuit datus pontificatus maximus Petro: sed promissus. Datus enim fuit per illa, *Pasce oues meas.* [b]

10 At quia Christus est via, veritas, & vita, [c] vbi tres glossæ breues quàm breuissimè, & scitissimè id exponunt: ideo † eo ipso, quòd illa auctoritas probat Petro fuisse promissum illum pontificatum: probat consequenter etiam fuisse datum: & hæc est mẽs Anacleti, [d] & Pelagij, [e] per quod etiam soluitur tertium.

11 Ad quartum nego Ro. Pontificem probare, vel sentire voluisse per illud ca. † trãslato. [f] sacerdotium à Christo translatum esse in Petrum. Tum, quia illa verba illius c. non sunt Papæ, sed August. Tum, quia secundum Panor. & recentiores, per illam auctoritatem solum intendit Gregorius IX. probare, legem in vno casu loquentem extendendam esse ad connexa, quod in sese verum est, & ibi probatur. Tum, quia secundum Anton. [g] quem sequutus fui Salmanticæ ab hinc 25. annis, * & à tempore huius recognitionis so. * intentio Gregorij fuit probare, legem condendi potestatem, esse penes Papam: eo quòd sacerdotium esset trãslatum in Christum, cuius ille est vicarius, quæ aptior lectio est.

12 Neque obstat, quòd glo. ibi dicat, † sacerdotium fuisse translatum à Christo in Petrum: & quòd ibi glo. nemo carpat: quia non est credendum glo. loqui de trãslatione, per quam Christus desineret esse summus sacerdos † cum pasim à canonibus, glosis, & doctoribus omnibus, Papa appelletur eius vicarius, eius, inquam vicarius, & Petri successor, [i] cúque glo. memorab. [k] ab omnibus vbique recepta, dicat, vacante Sede Apostolica non esse Ecclesiã sine sponso, pastore, & rectore; quia Christus ipse est sponsus, pastor, & rector verus, & proprius, & Papa vicarius eius, quo tunc vacat.

14 † Bernardus ergo glossator doctissimus, cũ dicit in glos. illius c. quòd trãslatum est sacerdotium de Christo ad Papam, & doctores eũ non carpentes, non sunt intelligendi, sensisse de translatione, qua potestas de vno in alium ita transfertur, vt non remaneat penes priorẽ: sed de ea, qua posterior fit prioris vicarius.

15 Quo modo loquendi vtuntur dicẽtes: quòd potestas episcopi transfertur in vicarium eius: † nam verbo, transferre, pro, concedere, etiam iurisconsultus videtur vsus. [l] Valeant ergo temerarij apud semetipsos sapientes, nitentesque suæ prudentiæ, qui sacrorum canonum, eorumque authorum authoritatem, contra ius, falsque eleuare nitũtur. quod qui fecerunt omnes in varios errores turpiter deciderunt.

Vigesimumquartum notabile, & tenor extrauag. Sixti quarti, quemadmodum quæ 4. est de pœ. & remisio. & à quo die iobelæus incipitur.

SVMMARIVM.

1 *Iobelæum annum in 25. primùm Paulus mutauit: qui à vigilia Natiuitatis incipit.*
2 *A. præpositio excludit: sed non hic. n. 4.*

1 VIgesimoquarto principaliter infero eã partem Extrauag. quemadmodum, [m] quæ nostro proposito inseruit, vt inde 24. notab. eliciam: cuius est qui sequitur tenor.

QVemadmodum, & infra. Olim fœlicis recordationis Paulus Papa II. prædecessor noster, rationabilibus causis tunc expressis inductus, annum iobelæum ad breuius tempus, nempe ad annum 25. Apostolica auctoritate restrinxit, ac voluit statuit, & decreuit ex causis prædictis, quòd singulis 25. annis iobelæus annus prædictus celebrari deberet: quòdque à vigilia Natiuitatis Domini nostri Iesu Christi idem annus iobelæus inciperet, & vt sequitur statueretur. Et deinde nos qui (dicto prædecessore sicut Domino placuit, sublato de medio) fuimus diuina disponente clementia ad apicem summi Apostolatus assumpti: & per alias nostras literas eiusdem Pauli prædecessoris ordinationem, voluntatem, & statutum approbantes similiter statuimus, & ordinamus, quòd annus iobelæus prædictus, cum eisdem indulgentiis, & remissionibus plenarijs peccatorum, anno proximè futuro, à vigilia Natiuitatis incipere, & vt sequitur continuari debere. Verum quia postmodum tam nos, quàm idem Paulus prædecessor noster multorum principum, & aliorũ Christi fidelium pulsati precibus, diuersas indulgentias, & peccatorum remissiones, plenarias nonnullis ecclesijs, monasterijs, & pijs locis duximus concedendas, propter quas populorum forsan concursus ad basilicas, & ecclesias antedictas retardari, aut ipsius anni iobelæi celebritas minui, vel intermitti posset cum animarum non modico detrimento. Nos, ne propter aliarum indulgentiarum hactenus à nobis, seu eodem Paulo, vel alijs prædecessoribus nostris concessarum, huiusmodi concessionem, hoc sanctum opus, ac remissionis & gratiæ annus iobelæus intermittatur, aut fideles ipsi à tanto munere reddantur expertes, remedijs opportunis prouidere volentes, omnes & singulas plenarias etiam ad instar iobelæi, ac etiam commutandi vota, aut super eis, & malè ablatis incertis, aut per vsurariam prauitatem, vel alium illicitum modum extortis dispensandi, & componendi, aut illa sub certis modo & forma remittendi, & deputandi confessores cum potestate absoluendi, etiam in casibus. Sedi Apostol. reseruatis facultates, concessiones, & indulta à nobis, & eadem Sede, vel illius auctoritate quibuscunque ecclesijs, monasterijs, hospitalibus, & pijs locis, vniuersitatibus, fraternitatibus quibuslibet, tam in perpetuum, quàm ad certum tempus, tu vita seu in mortis articulo, quouis modo, aut quauis causa, quomodolibet concessas, & concessa, & in posterum forsitan concedendas, vel concedenda auctoritate Apostolica, tenore præsentium de Apostolicæ potestatis plenitudine, vsque ad nostrum, & eiusdem Sedis beneplacitum suspendimus: illasque durante beneplacito nostro, & Sedis prædictæ suspensas esse volumus, nec interim alicui suffragari, indulgentijs tamen basilicarum ecclesiarum dictæ vrbis in suo plenario robore durantibus. Districtius inhibentes alias indulgentias præter istas duntaxat, in locis publicis, vel priuatis prædicari, aut nunciari, earumque prætextu à Quæstoribus aliquid exigi quoquo modo. Quamus Quæstores, & prædicatores quoscunque per locorum Ordinarios à prædicationibus, & quæstis huiusmodi faciendis, volumus, & mandamus præsentium auctoritate arceri, sub censuris, & pœnis ecclesiasticis, de quibus visum fuerit opportunum. & reliqua.

1 EX hac Extrauag. 4. colligo 24. notabile, quòd sicut Bonif. VIII. fuit † primus, qui literis mandauit iobelæum annum singulis cẽtenis annis celebrari, per Extrauag. 1. [a] cuius tenorem, [b] inseruimus. Et sicut Clemens VI. fuit, qui primus statuit, vt singulis quinquaginta annis celebraretur, per Extrauag. vnigenitus. [c] cuius tenorem, [d] trãscripsimus: sic primus, qui ordinauit, vt singulis 25. annis celebraretur, fuit Paulus II. & prim⁹, qui posteà id probauit, & exequutus est Sixtus IIII. quorum vterque statuit, vt inciperet à vigilia Natiuitatis Domini.

2 † Vbi annotandum, quòd licèt præpositio illa, à, propriè sit exclusiua: ita quòd dies, cui adiicitur, non computetur in termino, iuxta gloss. memorabilem clem. sicut. [a] communiter receptam ibi, & in c. super eo. 2. [b] vt ibi latè per Francum, Præpolit. & Decium: hic tamen non excludit: nam, vt audio, in primis vesperis Natiuitatis Domini hic annus incipitur, & in eisdem reuoluto anno finitur. Nisi dicamus, vigiliam Natiuitatis Domini finiri quòdammodo incipiente vespertino eiusdem festi officio, ad quod vsque durat officium vigiliæ: vel quòd huius specialitatis causa sit materia subiecta, in qua dictio illa non solet excludere, [c] quæ statuendo, vt dies Dominici à vespera in vesperam obseruentur, non excludũt, imo includunt vesperam. Ex quo infertur, rectè me dudum monuisse sanctimoniales quasdam, quæ volentes vti priuilegio dato à S. D. N. Iulio III. omnib⁹ monialibus clausuram seruantibus, vt intra sua monasteria hoc anno indulgentiam iobelæam sibi quærere possent, perinde ac si Romam adiissent, illius acquisitionẽ in diem Natalis Domini proximè futuram causa maioris deuotionis differre volebant: eas enim monui, ne id facerẽt: quoniam annus iobelæus ad illum vsque diem exclusiue esset duraturus, per hanc Extrauag. in hoc mihi singularem: & ita dies ille sanctissimus non esset futurus pars huius anni iobelæi. * Adde his adiecta infra. [d]

Vigesimumquintum notabile, quòd anno iobelæo alia, & quæ indulgentiæ suspenduntur, &c.

SVMMARIVM.

1 *Iobelæa indulgentia suspendit alias pœnas tantum. nu. 2. licèt omnium prædicationes vetet. n. 5.*
3 *Causa finali cessante, lex cessat.*
4 *Gratia non extenditur per verba executionis.*
6 *Determinatio sequens ad omnia refertur.*

1 VIgesimoquinto principaliter noto illa verba, *Diuersas indulgentias.* prædictæ Extrauag. 4. [e] ad hoc, † quòd hoc anno iobelæo, & omnib⁹ aliis similibus, suspensæ sunt indulgẽtię aliæ ab iobelæa Romæ quærenda. Quæstionis tamẽ magnæ fuit hoc anno, an solæ plenarię, an omnes aliæ etiam non plenarię suspenderentur? Et quòd omnes sint suspensę, faciunt primo verba hęc, *diuersas indulgentias*, simpliciter prolata. Secundo verba illa, *propter aliarum indulgentiarum.* etiam simpliciter prolata. Tertio, quòd excipit à suspensione, indugentias solas ecclesiarum vrbis: quo verbo simpliciter prolato, certũ est includi plenarias, & non plenarias. Ergo & regula vnde illa exceptio facta fuit, etiam omnes alias, tam non plenarias, quàm plenarias videtur includere: quia exceptio debet esse de regula, hoc est, de contentis sub significatu verborum regulæ, secundum Dyn. [f] Quarto, quòd districtè prohibet prædicari hoc anno alias indulgentias, præter istas duntaxat. Ego neque plenarias, neque non plenarias. Ponderandum enim videtur verbum *duntaxat*, & verbum, *præter istas.* Quinto facit, quòd indulgẽtiæ concessæ, quo pleniores sunt, eo difficilius videntur tolli. Tũ, quia maius præiudiciũ fit, eas, quã minus plenas, habenti. Tũ, quia hic text. in illis verbis, *Plenarias etiã ad instar iobelæi*, significare videtur, quòd reuocatis

plenis

Universidad de Deusto
Biblioteca

plenis non videretur reuocata plenissima, qualis est illa, quæ instar iobelæi datur. Sexto, quòd per prædicta argumenta videtur addenda particula, etiam, inter verbum, singulas, & verbum, *plenarias*, vt sit sensus, *Suspendimus omnes, & singulas indulgentias, etiam plenarias.*

2 His tamen non obstantibus † contrarium respondi, & quidem (mea sententia) verè: quoniam primo verba, per quæ hic Sixtus IIII. suspendit indulgentias, in effectu sunt, *Omnes, & singulas plenarias, etiã ad instar iobelæi suspendimus.* At hæc solas plenarias includunt.

3 Deinde, quòd causa † finalis constitutionis cessante, etiam ipsa constitutio cessare videtur. [a]

Sed causa principalis, quare suspenduntur hoc anno indulgentiæ, vt exprimitur in litera, est, ne fideles retrahãtur à peregrinatione Romana ob facultatem, quam habent quærendi indulgentias domi. At hæc ratio cessat in aliis à plenariis. Tum, quia illæ vt purimum, conceduntur de indulgentiis iniunctis: & ita nihil prosunt non habentibus iniunctas, vt [b] dicebam. Et horum de numero sumus ferè omnes: quoniã omnibus paruæ pœnitẽtiæ de more iniunguntur.

4 Tertio, quod † verba posita in exequutione dispositionis non ampliant illã, iuxta tex. singul. cle. 1. [c] quatenus habet, grariam, per quam habenti vnam dignitatem, concedirur altera si impliciter, nulla de cura facta mentione, non valere, si curam habeat annexam: etiam si in literis super ea gratia confectis sit inserrum, ne cura, si qua illis, vel alteri earum imminet, negligatur. Ergo versic. *districtius*, huius Extrauag. cum solum respiciat exequutionem suspensionis huius Extrauag. non ampliat eam. Et ita omnium argumentorum pro altera parte neruosissimum, clare tollitur.

Quarto, quòd in secundo responso illius clem. 1. videtur casus simillimus huic nostro ad hoc, quòd versicul. *districtius*, non ampliat suspensionem superius factam: habet enim illud secundum responsum, quod mandatum de prouidendo alicui de dignitate ad quorumcunque dispositionem spectante, non cõprehendit dignitatem electiuam, etiamsi in eod. inhibeatur eis, ad quorum dispositionem dignitates pertinent: ne de vlla dignitate, etiamsi sit electiua, disponant. Hæc ergo suspensio indulgentiarum plenariarum non extenditur ad nõ plenarias: propterea quòd in eius calce inhibeatur, ne vllæ aliæ indulgentiæ prædicentur. Faciunt etiam illa, quæ aiunt Panor. & Feli. [d] de sententia excommuni. & Felyn. in c. licet. col. 4. de for. comp. & [e] & Ias. [f] & alij alibi.

5 Adde noue † quod non habet hæc clausula, nullas alias valere: sed quod nullæ aliæ prædicẽtur: quod est diuersum, & diuersa ratio: nam prædicatio prohiberi potest, non solũ, eo quod non valeant: sed ne vulgus putet, eas tãtũ valere, vt ob eas omittat Romanas.

Quinto, quòd Sixtus hic narrans causam suspendi indulgentias dixit, se, & Paulum cõcessisse diuersas indulgẽtias, & peccatorum remissiones plenarias: & determinationem illam, *plenarias*, referendo ad vtrunque verbum præcedens, [g] significat, concessionem plenariarum indulgentiarum à se, & à Paulo factam, esse causam suspendendi: & ita non concessionem aliarum non plenariarum.

Non obstant pro contraria parte citata. Non primum: quia non dicit simpliciter diuersas indulgentias: sed *diuersas indulgentias, & remissiones peccatorum plenarias.*

6 Vnde † referendo verbum, *plenarias*, positum in fine, ad vtrumque præcedens: sicut verbum (*diuersas*) positum in principio, refertur ad idem vtrumque sequens, facit pro nobis, vt proximè argumẽtabar. Ad secundum respondeo, quòd verbum, *aliarum*, debet intelligi de plenariis, propter arg. 2. pro nobis supra factum. Ad tertium dico, nihil aliud probare, quàm quòd per illam exceptionem excipiuntur plenariæ vrbis Romæ quod concedimus. Ad quartum dico, solutum esse in tertio, & quarto arg. pro nobis allatis: imo & in contrariam partem retortum. Ad quintum respondeo, id esse verum in dubio: & quãdo non militaret eadem, vel maior ratio tollendi maiorẽ indulgentiam quã minorẽ. At hic res clara est, & maior ratio est tollendi plenas, quàm alias, vt palam est. Ad sextum quòd illa additio mera diuinatio, & contextus violatio est.

Vigesimum sextum nota. quòd indulgentia instar iobelæi est species plenæ, scilicet plenissima. &c.

SVMMARIVM.

1 *Indulgentia instar iobelæi plenissima est.*
2 *Instar alterius tale, quale alterius: & an pereat cũ eo. n. 8.*
3 *Etiam, verbum implicat magis dubium.*
4 *Indulgentia ad instar aliarum, quod non expediatur, nisi, &c. ius exorbitans est: & an conscientiæ. n. 6.*
5 *Regula Cancellariæ quæ danda.*
7 *Gratia signata perfecta.*
9 *Indulgentiarum instar aliarum moderatio Pauli III.*

1 DECIMOSEXTO principaliter noto illa verba, *Plenarias etiam ad instar iobelæi*, in d. Extrauag. 4. [a] ad hoc, † quòd alia est indulgẽtia plenaria, alia instar iobelæi. Sed hæc diuersitas non est rerum omnino separatarum: sed generis, & speciei: quoniã plenaria est generis: quia inter eam, & plenam nulla est differentia, nisi quòd hæc est vox Latina: illa verò barbara, vt diximus: addẽdo, quòd diuiditur in tres species, plenam, pleniorẽ, & plenissimam: quas ibidẽ definiuimus. Indulgentia autẽ instar iobelæi, est species plenæ, nẽpe plenissima: quia indulgentia instar iobelæi idẽ est, quod indulgentia instar indulgentiæ anni iobelæi: & hæc videtur plenissima. Tũ, quia citatio instar edicti prætorij in albo propositi, tantũ ligat, quantũ edictum prætorium in albo propositum. [c]

2 † Et quòd habet instar rei iudicatæ, virtutem habet rei iudicatæ, vt innuit l. instar. [d] Et primilegia concessa vni Academiæ instar priuilegiorum alterius, perinde valent, ac illius priuilegia, secundũ Bal. receptum. [e] Et prærogatiua expectantiũ instar descriptorum, tantũ valet, quantum prærogatiua descriptorũ, saltẽ contra alios, quàm descriptos, vt præsupponit glo. regul. Cancel. Iulij II. [f], vbi, & in reg. 10. [g] quæ ũ his notatu digna dixit. Facit, quòd indulgentia instar iobelææ cõcessa, est illa, quę ad similitudinẽ illius conceditur, id enim significat (*instar*) vt declarat Secuius super illo Vergilij, [h] *Instar montis equum*, &c.

3 At hæc similitudo nõ potest assignari in alio, quàm in plenitudine. Ergo erit plena, vt iobelæa: & per consequutionem plenissima. Postremo facit hæc Extrauag. quæ habet, *Plenarias etiam ad instar iobelæi.* non obscurè significans, maiorem esse plenariam instar iobelæi, quàm plenariam simplicem: cum dictio, etiam, † implicatiua sit casus maioris, & magis dubij, iuxta l. etiam, [a] & iuxta tradita vtrobique per Card. & Mariam. [b] Facit etiam, quòd Legatus missus cum potestate Legari de latere, habet potestatem legati de latere, secundum Deci. [c]

4 Ex quibus infertur primo, quòd reg. Cancell. 57. exorbitat à iure communi, quatenus statuit, † quòd super indulgentiis concessis ad instar aliarum, non debent expediri bullæ, nisi specificentur: & ita glos. ibidem dixit, speciale esse id in illis, is enim tex. clarè probat, esse indulgentiã plenam instar iobelææ concessam, sine indulgẽtiarũ iobelæarum alia explicatione.

5 Facit † etiam, quòd illa reg. non est de dandis, secundum glos. eiusdem reg. quia solam expeditionem literarum respicit, iuxta doctrinam Franc. Paruini, [d] & Fel. [e] & Ludo. [f] Quare si literæ super indulgentiis ad instar expedirentur, sine alia expressione, validæ iudicarentur indulgentiæ in eis contentæ: licet peti posset bullarũ correctio, vt Francisc. Pauin. [g] docet. Quæ tamen petitio cessaret, quando per Cameram expedirentur: quia regulæ, expeditionẽ Cancellariæ respiciunt: & per Cameram expediuntur multa, quæ non expedirentur per Cancellariam. [h]

6 Secundo infertur, † quòd indulgentiæ datæ instar aliarum, videntur valere in foro conscientiæ, etiam ante literarum expeditionem, attento iure communi, non obstante illa regula: nisi aliquid noui adiecerit in suis Iulius III. quarum copia mihi nondum contigit, saltem quoad illa, quę verosimile est Papam concessurum fuisse in specie: quoniam omnis gratia † simul ac signatur, perfecta est, & valet. [i]

8 Tertio infertur, quòd sublatis † indulgentiis alicuius ecclesiæ, hospitalis, ordinis, vel societatis, non censerentur sublatæ indulgentiæ concessæ alij instar earum. Sicut priuilegia concessa Academiæ Aurelianensi, instar priuilegiorum Tolosanorum non tollerentur: licet Academia Tolosana perderet sua, secundum Bald. receptum, [k] quoniam eiusmodi indulgentiæ non pendent ab aliis quoad conseruationem: sed quo ad productionem. Quod aliis verbis obscurioribus dixit Bald. ibidem distinguendo, an pendeant in essendo, an in fiendo.

9 Quarto infertur, quæstionis esse hodie magnæ, an idem sit dicendum. † posteaquam Paulus III. quandam moderationẽ promulgauit, qua motu proprio, saltem certas indulgentias instar aliarum concessas restrinxit: eamque omnibus litteris super confraternitate sacrosancti corporis Domini expediendis inseri iussit, vt quotidie inseruntur. Quam forte in fine huius repetitionis ad vtilitatem communem inseram, & hanc quæstionem, si per tempus licuerit, tangam.

Vigesimum septimum notab. quòd potestas dispensandi, & commutandi vota differunt: & quòd altera suspensa, vel concessa, altera non suspenditur, vel conceditur, &c.

SVMMARIVM.

1 *Voti dispensatio, & commutatio differunt, in quo num. 2. & altera suspensa, altera non suspenditur. nu. 3. nec alterа concessa, altera conceditur. nu. 4. Quod malè aliquot confessarij aduertunt. n. 7.*
5 *Dispensandi actus odiosus, potestas non.*
6 *Argumentum à maiori negato ad minus negatum, & non ab æquiparato quando valet.*

1 VIGESIMOSEPTIMO principaliter noto illud verbum, *commutandi*, d. Extrauag. 4. [a] ad hoc, quòd suspensa, † vel data potestate commutandi vota, non cẽsetur suspensa, vel data potestas super illis dispensandi, neque è cõtrario: pro diuersis enim hic ponuntur illæ duæ potestates, & à diuersis nõ fit illatio. [b] Et longe differunt commutare votum, & dispensare super eo, vt sensit glossi. [c] vbi latè probauimus, post vtrumque Tho. [d] † ea præsertim ratione, quòd dispensatio materiam voti, & vinculum tollit, [e] commutatio verò, solum mutat materiam eius: non autem tollit vinculum. Et dispensatio fieri non potest, nisi ob impedimentum voto adimplendo repugnans: commutatio autem sic, etiam ob bonitatem maiorem rei, in quã fit, vt elegantèr declarat Tho. à Vio, [f] & nos, [g] monstrauimus.

3 Ex quo infertur, primo † quòd si hæc Extrauag. solum suspendisset facultatem commutandi, vt ipse suspicatus fui, & dixi in quadam prælectione, ob literam, quam habeo vitiatam, non fuisset suspensa dispensandi potestas. Tũ, quia longe sunt diuersę, vt dixi.

4 Tum, quia sicut concessio potestatis dispensandi, est fauorabilis, [h] licèt ipsa dispẽsatio, siue actus dispensandi sit odiosus, [i] ita per contrarium videtur odiosa sublatio potestatis ad commutandum, vel dispensandum, eo, saltem respectu, quòd est contraria iuri communi cõtento in regula, [k] † & per consectionem, de vna re ad aliam non esset extendenda. [l]

5 Hæc tamen ratio, quæ cuidam viro docto placebat, non est necessaria: † quoniam etiam potestatum harum altera concessa, non videtur cõcessa altera: licèt concessio sit fauorabilis, & non restringibilis, per prædicta.

Contra tamen hanc conclusionem facit, quòd plus est dispensare, quàm cõmutare, per supradicta. Ergo, si per hanc suspẽsionem tollitur potestas commutandi, tollitur quoque potestas dispensandi: quia, cui non licet minus, non debet quod plus est licere. [m]

6 Secundo, contra prædicta facit, quòd † dispositũ in vno æquiparatorũ, censetur dispositũ in altero. [n]

Ad horum tamen prius respondeo, tunc demum videri negari, quod est minus, quando eadem ratio vtriusque negationem persuadet: aliàs non, vt probat, c. 1. [o] In commutatione autem, & dispensatione voti, non est eadem ratio. Tum, quia multi sunt, qui discernunt, an sit iusta causa dispensandi, qui nesciunt discernere rem iustam, in quam commutent. Tum, quia qui potestatem commutandi habet, potest arbitrari eleemosynas, in quas cõmuter, quasque sibi colligat: quod habens solum potestatem dispensandi, non potest. Itaque est, cui credi posset dispensatio, & non commutatio.

Ad posterius autẽ nego, commutationẽ, & dispensationem parificari à iure simpliciter, per supradicta. [p]

7 Secundo infertur, † male facere multos confessarios, qui per literas Apostolicas, siue bullas solam potestatem commutandi vota facientes, solent super eis dispensare, vel mutare votũ de vna re bona in minus bonum: quod fieri nequit sine aliqua dispensatione. [p]

a In 24 not. tranſcripſæ.
b l. Papinianus, ff. de minor. ex. de tranſlac. prælat.
c Ver. Abſoluí. cap. quamuis. de tutelæ.
2 dict. 2. q. 88. a. 12. ex q. 3. nihil igitur. sub c. requiritur. q. 7.
d In d. art. 12.
e In d. ca. quamuis.
b Iuxta glo. cle. 1. de offic. Vicar. i. c. 1. & 2. de filijs preſb. li. 6. & c. decet. de reg. iur. lib. 6. l. Arg. Ieſi quis. ff. de liber. & poſth. & c. odia. de reg. iur. li. 6. in Arg. ea. cui plus. de reg. iur. lib. 6. & l. nõ debet. cul. ff. eo. n. l. vt tanum. ff. de ſeruo corrupto. addúcta l. ſi qꝭ ſeruo C. de furt. & eſt glo. penult. in ca. ſi poſtulat de electio. li. 6. quæra ſingul. à Panor. in c. 1. col. 4. de mut. petitio. & a. illis alibi quæ tamẽ ſimilẽ habent in d. l. ſi quis ſeruũ. & in c. miramur. de reſpon. ordinario. & in c. de ſoluta. 5. in fine. de præb. & in cle. 1. ver. Sacerdotij de offic. vicarij.
o De tornea. addunta glo. & glos. recepta in. 2. re. col. plus.
p Vt ſuper d. gl. d. cap. quamto. declarat declar. poſt Canta. in d. art. 12.

a l adigere ff. quòuis. ff. de iur. patro. cap. illuminatus. c. de ſuggeſtum. cui ſer annot. per Panor. de appel.

b In nota. 11. n. 15.

c de præb. in princi.

d in ea. cũ pro cauſa. & in c. in noſtra co. 14. de reſcrip. e in l. 1. at autem cluniac. col. 2. ff. de iuſti. & iur. & l. qui Romæ ff. ditto fratres equit. ff. de verbo. obli.

f In l. 1. at autem cluniac. col. 2. ff. de iuſti. & iur. & l. qui Romæ ff. ditto fratres equit. ff. de verbo. obli.

g Iuxta regulam ca. fecundo requiritur. de appellatio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vigesimumoctauum notabile, quòd annus Iobelæus suspendit quinque, quæ ampliantur octo modis, & angustantur quinque, cum multis quotidianis illatis.

SVMMARIVM.

1 *Iobelæus annus quinque suspendit, quæ ampliantur octo modis. n. 2. & angustantur quinque. n. 8.*
3 *Facultas faciendi, & præceptum differunt.*
4 *Papæ, & Apost. Sedis placitum differre.*
5 *Confratria à phratria græco, non à fraternitate.*
6 *Articulus mortis ab alio tempore differt.*
7 *Papa priuilegia etiam remuneratoria, vel pretio data interdum reuocat.*
8 *Incerta restituenda duplicia.*
9 *Confessarium deputandi potestas, sine facultate absoluendi à reseruatis Papæ, hic non suspensa.*
10 *Factum, cum qualitate vetitum, non vetatur sine illa, nec pulsus à maiori, pellitur à minori. n. 11.*
12 *Argumentum à remoto genere ad speciem validum.*
13 *Indulgentiis, & aliis priuilegiis collegiorum vniuersitatum, &c. suspensis, non suspendi singularium, nec habentium confessionale, & bullas. n. 20.*
14 *Vniuersitas, & ciuitas aliud, quàm singulares ciues, vel collegia.*
15 *Moritur nunquam vniuersitas, vt singularis.*
16 *Absoluendi à reseruatis episcopo facultas non suspenditur hic, etiam à Papa facta. n. 17. nec absoluendi à reseruatis Papæ nuncio quatenus est nuncius facta. n. 18.*
19 *Legatus est ordinarius extraordinariè.*
21 *Indultum edendi ova, lacticinia habendi altare portatile, &c. hic non suspendi.*
22 *Lex non continet, quæ verba eius nõ continent, & quæ ad similia extendatur. n. 24.*
23 *Extendi non debet quod exorbitat à iure.*
25 *Intellectus nouus c. cum dilecta. de confir. vtil. vel inutil. & Extrauag. quemadmodum. n. 26.*
27 *Indulgentiarum suspensio Extrauag. quemadmodum etiam ad alios annos, quam Iobelæi extendi, latè probatur, nec legi reuocatam. n. 31. sed conijcitur reuocata, vel modificata. n. 32.*
28 *Beneplacitum Papæ, vel iudicis, vt durat.*
29 *Iobelæum ante annum conditam Extrauag. quemadmodum, mensibus 16.*
30 *Indulgentiarum quasi prodigus Sixtus IIII.*
33 *Iobelæum annum imitare omnes indulgentias, facultates, &c.*

1 VIGESIMOOCTAVO principaliter noto illa verba, *omnes, & singulas*, &c. vsque ad verbum, *suspendimus*, ad hoc, quòd quinque tantùm † suspenduntur per hanc Extrauag. Primum, indulgẽtia plenaria. Secundum, potestas commutandi vota. Tertium, potestas dispensandi super eis. Quartum, potestas dispensandi, vel componendi super malè ablatis incertis, vel ea certo modo restituendi. Quintum, potestas deputandi confessarios, cum potestate absoluendi, etiam in casibus Apostolicæ sedi reseruatis.

2 Amplificatur autem suspensio horum quinque, & angustatur multis modis, qui ex litera colligũtur: ampliatur quidẽ primo, vt procedat quocunq; nomine vocentur gratiæ in hoc factæ, siue facultates, siue cõcessiones, siue indulta: licèt enim † aliàs cõcessio facultatis faciendi aliquid, à præcepto faciendi illud, plurimum differat, [a] hic tamen nihil refert: licèt item indulta, quæ frequenter ob remunerationẽ benefícij, vel obsequij præteriti, præsentis, vel futuri solent cõcedi, ab aliis liberaliter concessis differre soleant, iuxta ea, quæ Andr. Sicul. Areti. & Feli. scribunt, [b] tamẽ quo ad hoc nihil videntur differre.

4 Secundo ampliatur, vt procedant, siue sint concessa ab ipso Sixto nomine † proprio, vel nomine sedis Apostolicæ, quæ aliàs longe differunt, [c] siue ab alio eorum auctoritate: puta à Legato Apostolico, qui haberet potestatem dandi auctoritate Apostolica facultatem aliquibus faciendi aliquod prædictorũ: hoc enim etiam mihi comprehendunt illa verba, *Vel illius authoritate*. [d] licèt etiam comprehendant successores Sixti, vt, [e] dicam.

5 Tertio ampliatur prędicta hortũ suspensio, etiamsi fuerint concessa ad fouendũ hospitalia, per illa verba, *Quibuscunque ecclesijs, monasterijs, hospitalibus, & pijs locis*. quamuis aliàs inter hospitalia, & alia beneficia differentia ponatur non minima. [f] vel ad fauendum fraternitatibus, quæ per multa priuilegia eis priuatim concessa, sunt valde munitæ, quas cõfratrias rectius appelles, † à verbo, phratria, quod conuenticulũ, vel pagum eorum, qui vno puteo cõmuni vtuntur, significat, & non à voce, frater, vel fraternitas, secundum Budæ. [g]

Quarto ampliatur, vt cõprehendat tam perpetua, quàm temporaria: licèt inter ea in aliis dispositionibus magna soleat esse differentia. [h]

6 Quinto ampliatur, vt cõprehẽdat omnia prædicta, siue data sint, † vt in articulo tantũ mortis profincta, siue etiã, vt alio tẽpore vitæ: licèt ĩ his aliàs magna soleat esse differentia, iuxta ea. si quis suadente. [i] & tradita per nos. [k]

7 Sexto ampliatur, vt cõprehendat omnia indulta quouis modo, aut quauis causa quomodolibet cõcessa, † & per consequutionem, mea sententia, etiã concessa ob remunerationẽ: licèt secundum Andr. Sicul. Aretin. & Felyn. [l] reuocari nequeant regulariter, quæcunque tamen sunt accepta. Illa item, quæ pretio aliquo interueniẽte: siue nomine cõpositionis, siue alio fuerint concessa, licèt regulariter reuocari nequeãt, secundũ Bald. [m] & Deci. [n] Omnia enim hæc arbitror esse suspensa: quoniã iusta de causa possunt ea tolli, quantò magis suspendi, secundũ prædictos: sicut & princeps, licèt regulariter cõtra suũ cõtractũ venire nequeat, [o] potest tamen iusta de causa, secundũ omnes, præsertim Baldum, [p] & Felin. [q] faciunt annotata in c. quæ in ecclesiarum. [r] Causam autem id faciendi iustã quoad effectum suspendendi per adeò modicum tempus in proposito nostro interuenire, nemo est, qui neget.

Septimo ampliatur, vt comprehendat tam concedenda, quam concessa, licèt regulariter lex solùm futura respicere soleat. [s]

Octauo ampliatur, vt hæc suspensio nõ solùm durauerit durante vita Sixti, sed etiam postea: quoniam non suspendit solum vsque ad beneplacitum suum: sed etiam vsque ad beneplacitum Sedis Apostolicæ. Et constat, quòd licèt beneplacitum Romani Pont. cesset morte ipsius, non tamen beneplacitum Sedis Apostolicæ, vt est text. omnium totius iuris optimus, reddens rationem huius. [t]

Angustatur autem, & restringitur suspẽsio prædicta, vt non comprehendat indulgentias, quæ nõ sunt plenæ, siue plenariæ, per ea quæ dicta sunt. [a]

8 Secundo angustatur, † ne comprehendat facultatem remittendi, dispensandi, componendive super rebus incertis restituendis, non male, neque illicito modo ablatis: quoniam alia sunt incerta restituenda, malo, & illicito modo quæsita, alia bene, vel licito modo habita, vt [b] ostendo.

9 Et solùm hic suspenditur † facultas dispensandi super male ablatis, & illicito modo quæsitis.

Tertio angustatur, ne comprehendat facultatem deputandi confessarios, sine potestate absoluendi in casibus Sedi Apost. reseruatis. Tum, quia hic tantùm suspenditur facultas deputandi cõfessarios cum illa potestate: & aliud est hoc, & aliud facultas deputãdi sine illa. Et hæc suspensio, quæ est odiosa, quia contra regulam, [c] non debet extendi de alio ad aliud, saltem, vbi non est eadem ratio vt hic. [d]

10 † Tum, quia cui prohibetur factum qualificatũ, non censetur ob id prohibitum factum simpliciter: vt prohibitus ius dicere extra territorium, vel diebus feriatis, aut locis sacris, non est prohibitus ius dicere. [e] Neque repulsus à petitione, qua peteret aliquid actione rei vendicationis: eo quòd esset factus dominus eius per traditionem Caij, censetur repulsus à petitione, qua peteret idem, quasi suum, actione publiciana, quæsita ei, per illam traditionem, secundum Cyn. receptum. [f] Neque repulsus ab accusatione adulterij, cum Titio facti, repellitur ab accusando adulterij, cum alio admissi. [g] Neque repulsus ab accusatione percussionis cum sanguinis effusione, aut cũ armis, videtur repulsus ab accusando percussionis simpliciter propositæ, secundum mentem Cyn. [h] & mentem Bartol. [i]

11 Denique, repulsus à maiori † non censetur repulsus à minori. [k] Ergo prohibitus, repulsus, & suspẽsus à potestate deputãdi confessarios, cum facultate absoluendi à reseruatis Papæ, quæ est factũ qualitate grandi qualificatũ, & maius, quàm factũ sine illa, per se sumptũ, non censebitur repulsus, suspensus, prohibitusve à facultate deputandi confessarios, sine illa.

12 Tum, quia licèt † à quocunque remouetur genus quælibet eius species remota videtur, [l] non tamen à quo remouetur species, remouetur genus, [m] licèt enim consequatur non est animal, Ergo non est homo: non tamen cõsequitur, Non est homo, Ergo non est animal. Cum igitur hic remoueatur species, & non genus, sequitur, quòd ea remota, non censebitur remotum genus. Et ita, quòd licèt, si simpliciter suspensa fuisset potestas deputandi confessarios, suspensa fuisset potestas deputandi eos, cum illa, vel illa facultate: non tamen suspensa potestate deputandi cum illa vel illa facultate, censetur suspensa potestas deputandi cum alia.

Quarto angustatur, ne comprehendat facultates alias, quàm à Sede Apostolica, vel eius authoritate concessas: Sixtus enim hic solum suspendit facultates concessas à se, vel à Sede Apostolica, vel eius authoritate: non ergo alio modo concessas. [n]

13 Quinto angustatur, ne comprehendat † facultates singularibus personis concessas: quoniam hic solùm suspenduntur concessæ ecclesiis, monasteriis, hospitalibus, piis locis, & vniuersitatibus, & fraternitatibus, siue confratriis.

14 At nihil horum est singularis persona: si enim aliquod horũ esset singularis persona, maximè esset vniuersitas, vel fraternitas, quæ ex personis constant: sed hoc est falsum: quia aliud est vniuersitas, & collegiũ, & aliud singuli collegij, vel vniuersitatis, vt eleganter dixit Ludoui. Roma. [a] Libertus enim collegij, vel vniuersitatis, non est singularum personarum eius. [b] Nec bona vniuersitatis, sunt bona singulorum: [c] Et aliud est ciuis, & aliud ciuitas, vt probat §. conuenticula, alias, cõuenticulas, sed mea sententia, vitiose. [d] Et pacta conuenta inter regem Vngariæ, & communitatem Venetorum non cõstringunt ciues Venetos singulos, vt pulchrè consuluit Petrus ab Anchar. [e] Et interdicta ciuitate, non censentur interdicti ciues, quia illi extra illam ciuitatẽ sacra audire possunt. [f] Et licèt interdicto populo, singuli de populo censeantur interdicti per illud cap. id tamen non est ideo, quia singuli de populo sint populus: sed quia alioqui id interdictum esset inane, vt contextus ipse habet: sicut & interdicta ciuitate censentur interdicta suburbia, [g] non quia suburbia sint pars vrbis, sed ne interdictum sit inane. Cum ergo suspensio facultatum vniuersitatibus & collegiis concessarum, nõ sit futura inanis, licèt facultates singularibus concessæ non censeantur suspensæ, consequitur propositum, scilicet quod priuilegia de quibus hic, cõcessa collegiis, & vniuersitatibus, licèt suspendantur: non tamen censebuntur suspensa concessa singularibus illorum collegiorum. Faciunt multa, quæ adduxit Felyn. [h] probantia aliud esse capitulum, aliud singulos capituli, & Deci. [i] Confirmat hæc etiã illud Ioa. Andr. [k] scilicet pendente inquisitione super delicto contra collegium, vel capitulum, posse promoueri singulos eius, si non erant in inquisitione nominati. Cur ergo suspensio facultatis collegij, collegarum facultates suspendet? Adde, quòd inhibita vniuersitate ne conferat beneficium aliquod, non censentur inhibiti singulares eius. [l]

15 Denique facit, quòd non est tanta ratio suspendendi facultates concessas singulis, sicut concessas collegiis, & vniuersitatibus: † quoniam ob singularium facultates, pauciores, & breuiori tempore retrahẽtur ad adeunda Roma ob Iobelæum, quàm ob collegiorum, & vniuersitatũ facultates: quandoquidem singuli pauciores sunt, & moriuntur: vniuersi verò plures, & sunt perpetui. [m]

16 Ex hoc notabili amplificato, & angustato, vt supra infertur primo, recte me respõdisse hoc anno, cũ cui erat facultas deputandi confessarios, etiam cum facultate absoluendi à reseruatis Papæ, posse deputare hoc anno confessarios, sine illa, per dicta in tertia restrictione.

17 Secundo infertur, rectè me respondisse, † facultates quas multi habent absoluendi à peccatis episcopis reseruatis, factas ab ipsis episcopis, vel à legatis Papæ, virtute generalis legationis, non suspẽdi: quia non sunt authoritate Apostolica factæ, † neque facte ab ipso Papa: quia non sunt de reseruatis Papæ.

18 Tertio, item rectè me respondisse † facultates, quas nuncius Apostol. quatenus est legatus, fecit, etiã de reseruatis Papæ: qualis est absolutio ab excõmunicatione, [n] à qua ipse absoluere potest, [o] non suspendi: quia & illæ cõcedũtur auctoritate ordinaria. [p]

19 Quia licet legatus † auctoritate Apostolica sit effectus legatus: ea tamẽ quæ facit, vt legatus, auctoritate ordinaria facit: quia est ordinarius, [q] quamuis extraordinario modo inductus. [r] Facultates autem

a In no. tib. ff.
b In hoc. c. cõfir. de Iudæis.
c Cap. de reg. lib. 6.
d Bal. in l. 3. C. de reg. iur. lib. 1. & in l. cum quidã. ff. de liber. & posth.
e Bal. in l. fi. de Imp. Iustin. & c. fi. de Iudæis.
f Abb. in c. fi. de priuil. & c. fi. de constit.
g Bal. in l. 2. C. de probat. & in l. 1. C. de priuil. scrin. lib. 12.
h Bal. in l. 1. C. de priuil. scrin. lib. 12.
i Bal. in l. 2. C. de priuil. scrin. lib. 12.
k Bal. in l. 2. C. de priuil. scrin. lib. 12.
l Bal. in l. 2. C. de priuil. scrin. lib. 12.
m Bal. in l. 2. C. de priuil. scrin. lib. 12.
n Bal. in l. 2. C. de priuil. scrin. lib. 12.
o Bal. in l. 2. C. de priuil. scrin. lib. 12.
p Bal. in l. 2. C. de priuil. scrin. lib. 12.
q Bal. in l. 2. C. de priuil. scrin. lib. 12.
r Bal. in l. 2. C. de priuil. scrin. lib. 12.

a Consil. 400. Quæritur. b l. sed si hac. §. qui manumittitur. ff. de iniust. vocã. transcripta in c. episcopus. §. qui manumittitur. 12. q. 2. c l. in tantũ. §. Vniuersitatis. ff. de ver. diuis. d De pact. iur. firma. in vsib. feud. e Consil. 204. f Capit. si sententia. de sen. excom. li. 6. g Cap. si ciuitas. eod. tit. lib. 6.

h In c. ea te. de refer. nu. 24. i Consil. 186. Visis. k In cap. per inquisitionẽ. de electio.

l Arg. c. cũ in illis. §. fi. ff. præb. lib. 6.

m l. propo nebatur. ff. de iudi. & 7. q. 1. cap. denique vbi glo.

n Capit. si quis suadente. 17. q. 4. o Cap. excõmunicatis. de offic. legã. & c. ad eminentia. de sent. excõ. p Arg. c. bf qui. &c. fi Apostolicæ Sedis de præb. lib. 6. q Cap. 1. de offic. leg. lib. 6. r tex. glo. fing. elem. 2. de offic. ordin.

Universidad de Deusto
Biblioteca

datæ ab eo virtute specialium facultatum à Papa ei concessarum, essent suspensæ: quia illæ auctoritate Sedis Apostolicæ dantur: & ita in dicta Extrauag. cõprehendẽtur, vt in ampliatione secunda diximus.

20 Quarto infertur, verum † esse id, quod interrogatus satis supérque cunctabundus tandem multis respondi, nempe, diplomata illa, quæ vocant confessionalia, singularibus personis concessa, non esse suspensa quoad hæc quinque, neque quoad aliquod eorũ, quominus vti possint psonæ in eis expressæ, vel expressæ ante hunc annũ per expressas in eis habẽtes ad id facultatẽ: imò neq; bullas redẽptionis captiuorum, misericordiæ, cruciatæ vel aliæ similes ante hũc annum acceptæ: quoniam primo, & irrefragabiliter per hanc Extrauag. non suspenditur aliquid horum quinque singularibus personis cõcessum, vt [a] probatum est. At per confessionalia, & bullas prædictas hæc quinque, vel aliquod eorum singularibus personis cõceduntur. Ergo per hanc extrauag. ea non sunt suspensa. Secũdo facit quòd nihil refert, an Papa immediate, & absolutè concedat alicui aliquid, vel mediate, & sub conditione, ad vtendũ eo post adimpletam conditionẽ, & mediatam cõcessionem. [b] Sed in 4. restrictione late est conclusum nihil eorũ, quæ Papa singularibus personis absolutè, & immediatè concessisset, per hanc extrauag. suspẽdi. Ergo neq; quicquam eorum, quæ mediatè per alium vel sub aliqua conditione concessisset. At omnibus prædictis, vel immediatè, & absolutè Papa concesit, vel mediatè, & sub conditione, quæ ante hunc annum fuit adimpleta. Ergo cõcessa eis ab eo per hanc extrauag. non suspenduntur: * huic tamen illationi non esse locum hoc anno Iobelæo 75. & quare, ꝓmonuimus supra. *

Quinto infertur, nõ suspendi per hanc extrauag. facultatem edendi oua, & ex lacte confecta, quæ vulgus, lacticinia, Celsus vero, [c] lactantia appellat, in vigiliis festorum, & in Quadragesima, neque facultatem habẽdi altare portatile, neque facultatẽ audiendi missam tempore interdicti, neq; facultatem accipiendi cœnaculũ, quam collationẽ vocamus paulo ampliorem solita, vel mane pro sero fieri solita, neque aliqua alia, præter hæc quinque.

22 Primo quidem, † quòd cui verba legis non conueniunt, neque decisio conuenire potest. [e] Deinde, quòd exceptio firmat regulam. [f] Ad hæc quòd glos. memorab. [g] habet, quòd cap. illud, permittens, vt in causa inquisitionis hæreseos testes alioqui nõ idonei admittantur, non habet locum in accusatione eiusdem criminis.

23 Et glos. celebris, & singularis, secundũ aliquos, [h] quæ tamen similem habet, [i] prædictæ clem. dudum: quæ loquitur de Prædicatoribus, & Minorib. nõ esse locũ in Carmelitis, & eremitis S. Augustini, quod intelligendum est attento iure communi: quamuis hodie per priuilegia peculiaria sit locus, vt annotauit Card. [k] & est tex. qui confirmat has glossas in d. cap. constitutionem, [l] quatenus habet constitutioni Alexan. IIII. non solum, eiusdem tituli (quæ infirmat professionem Prædicatorum, & Minorum ante certum tempus factam) non fuisse locum in aliis mendicantium ordinibus donec superueniret prædictũ cap. cõstitutionẽ Bonifacij viij. & Lud. Rom. [m] dixit quòd extãte regula, quòd omnis expectans, publicet intra certum tempus acceptationem beneficij in ecclesia, cuius est illud, præter Romæ morantes, quibus permittitur publicare in audientia contradictarum curiæ Romanæ, non satisfacit is, qui publicat eam in audientia cõcilij generalis alibi coacti. Facit, quòd adempta vna re legata, nõ censetur adempta alia, nisi essent indiuisibiliter annexæ. [a] Et quòd adẽptio totius, vel partis, facultatis concessæ à principe, odiosa videtur, & contra. [b] Deniq; facit, quòd ratio suspendendi hæc quinque, nõ suadet aliorum suspensionẽ: nam ratio suspendendi hæc fuit, ne Christi fideles à visitatione ecclesiarũ Romanę vrbis, & ab agnitione Papæ in Ecclesiæ Christianæ principem, retraherentur: & singula horum quinque, habent aliquantum vim notabilem retrahendi ab hac peregrinatione, quantam cætera non habent.

24 Sexto infertur, † ex hoc proximè dicto, non obstare huic corollario, quòd casus exceptus à regula, ob rationis similitudinem extenditur, [c] etiamsi casu excepto adderetur dictio exclusiua, tantùm, vel solùm. [d] Neque quòd statutum conforme iuri cõmuni, loquens de vno casu, extẽditur ad alium ei similem. [e] Infertur, inquã, ex ratione prædicta, non obstare hoc corollario prædicto: quia non est eadẽ ratio de aliis.

25 Respondeti etiã posset † adductis in argumẽto locum esse, quando legislator ideo de aliquibus expressit: quia vel erant frequentiora, vel quia tunc alia verisimiliter non occurrerunt: in casu autem nostro videbat Papa, per diplomata Apostolica passim cõcedi alias multas facultates, vltra has quinque hic expressas: è quibus tamen, solas has easdẽq; restrictas, quas suspenderet, delegit, aperte per id significans, nolle se alias suspendere. Quæ noua cõsideratio plurimũ iuuat, ad soluenda cõtraria, quæ opponi solent dicto cap. cum dilecta, & ad nouã eius declarationem.

26 Septimo inferri † videri potest alicui id, quod quidam doctor doctus respõdebat, scilicet per hanc Extr. solùm suspensas fuisse gratias Sixti, non autem aliorum Pontificum Roma. prædecessorum, vel successorum suorum, quoniam de solis suis tantum loqui videtur, ibi, *à nobis, vel ead. sede, &c.* Sed contrarij videtur verius. Tũ, quia superius narrauit se mouere ad hanc suspensionẽ faciẽdam, ob effusionem gratiarũ à se, Paulo, & ab aliis prædecessoribus suis concessarũ. Tum, quia non solùm dicit à nobis, sed etiã, ab eadem sede. Et nõ solum ab eadẽ Sede, sed etiam, vel eius auctoritate. Et non solum ait, concessa, sed etiam cõcedenda: sic enim habet, *A nobis, vel ead. sede, vel illius auctoritate concessa, vel in posterum, forsitan concedenda.* Omnes autem gratiæ huiusmodi quorumcunque Romanorum Ponti. sunt gratiæ concessæ, vel concedendæ à Sixto, vel à Sede Apostolica, vel auctoritate eius: omnia enim quæ Romanus Ponti. facit, vt Romanus Ponti. licèt nõ faciat nomine Sedis Apostol. auctoritate tamen eius facit: nam etiam in casu illiusmet cap. si gratiosæ: facultas retinendi beneficium facta episcopo promoto à Romano Ponti. ad beneplacitum suum, licèt dici posset personalis, & non facta ab ipsa sede, sed præfecto ipsi sedi: tamen nemo negare potest illã esse factã auctoritate ipsius Sedis. Ergo omnes huiusmodi gratiæ factæ à Sixto, & prædecessoribus, & successoribus eius vere dicentur factę à Sixto, vel ab ead. Sede, vel ei[9] auctoritate, quod, mea quidem sententia, firmiter probatum est.

27 Octauo inferri videtur conclusio mirabilis, scilicet omnes indulgentias plenarias, † & alia quatuor hic expressa, non solùm esse suspensa, quoad annum

Iobelæum,

Iobelæum; sed etiam quoad omne aliud tempus.

28 Primo quidem, quòd per hanc Extrau. facta fuit suspensio eorum vsq; ad beneplacitum Sedis Apost. quod constat durare † vsque ad expressam reuocationem, nec morte Papæ expirare. [a] Et licèt de morte Sixti constet: nullibi tamen constat de reuocatione ab eo facta.

Secundo, quòd licèt pœna successiua, sine præfinitione temporis appositra, decennio finiatur regulariter, [b] non tamen, quando imponitur vsque ad beneplacitum iudicantis: quia tunc durat, vsque ad mortem, vel vsque ad expressam reuocationem eius: & minus cum imponitur vsque ad beneplacitum officij, cuius ratione iudicatur: quia tunc durat vsque ad reuocationem expressam, nec morte imponentis finitur, secundum Bart. [c] Communiter receptum, qui per d. cap. si gratiosæ. ait, quòd exilium, vel relegatio facta vsque ad beneplacitum iudicis relegantis, vel exulem facientis, morte illius reuocatur: & facta vsque ad beneplacitum officij sui, non reuocatur per eius mortem: minus ergo suspensio hæc facta à Sixto non solùm vsque ad beneplacitum suum: sed etiam, Sedis Apostol. non fuit reuocata per mortem Sixti. At de alia reuocatione expressa nullibi constat. Ergo. &c.

Tertiò, quòd hæc Extrauag. nullum verbum habet, quo significetur, hanc suspẽsionem solùm fuisse factam pro anno Iobelæo tantum: quia simpliciter facta fuit vsque ad beneplacitum suspendentis, & Sedis Apost.

Quarto, & neruosè quidem, quòd vel oportet cõcedere nihil suspendi, per hanc extrauag. hoc anno Iobelæo, vel suspendi etiam aliis annis: nam aut reuocata est hæc Extr. aut non. Si est reuocata, nihil suspendit hoc anno: si non est reuocata, suspendit etiam alijs annis. Ergo cùm omnes dicamus per hãc Extrauag. suspensa esse hoc anno Iobelæo omnia illa quinque hic expressa: consequitur suspensa etiam esse quoad alios annos.

Quinto, quòd nihil iuuat respondere, quòd mens Sixti fuit solùm suspẽdere quoad annum Iobelæum tantùm; eo quòd tantùm videtur voluisse præcauere, ne eo anno cessarent fideles à visitanda Roma: eo quòd hæc quinque in suis terris, vel propre eas inuenirent. Non, inquam, hoc iuuat: quoniam spes certa habendi hæc quinque paulò ante initium anni Iobelæi, & statim post finem eius, plurimum retrahit homines ab adeunda Roma, vt palam est. Multi enim, qui non adierunt hoc anno adiissent Romam, si aliquot annis ante hunc nullam potuissent acquirere indulgẽtiam plenariam, neque aliquot aliis post eum lapsuris quærere possent, vt palam est.

29 Sexto, quia † hæc Extrauag. facta fuit ante annũ Iobelæum, scilicet kal. Septem. anni 1473. & ita sedecim mensibus ante annum Iobelæum, qui fuit anno 1475. vt ex eius fine apparet, & nemo diceret, per ea non fuisse suspensa hæc quinque ante initium anni Iobelæi. Ergo pari ratione confiteri debet suspensa mansisse post illum annum, vsque ad reuocationem. Ergo propositum.

Septimo, adiuuat nos, quòd auctor cõpendij priuil. ordin. [d] ait, in quadam tabula antiqua contineri, quòd d. Sixtus IIII. ad preces cuiusdã fratris indulsit, ne qui vadunt ad consequendas indulgentias suspẽsas, ignorantes eas esse suspensas, in censuras vllas incurrant. Per quod etiam significatur quòd hæc suspensio etiam post annum Iobelæum duraret.

30 Octauo facit, quòd Sixtus † omniũ iudicio fuit nimius in concedendis indulgẽtiis. Quod etiam ipsemet significat in d. Extrauag. versic. Verum. ibi, *Ne propter indulgentiarũ à nobis, &c. concessarum huiusmodi effusionem.* arg. glos. in verbo. effusione, cap. cum illorũ de sen. exc. & cap. reuertimini. 16. q. 1. Et in extrauag. etsi dominicæ. ibi, *Ob multitudinem facultatum per nos, & auctoritate nostra concessarum.* Et ideo hæc occasione accepta, voluit forte mederi suæ prodigalitati, quod & fecit.

31 NVNC articulum propter † eius difficultatem, & periculum ex eius solutione imminens nec in cathedra publicè, neque extra eam priuatim hactenus proposui; nec decidissem antequam id lucis, quòd Roma expecto, mihi aduenisset: nisi quia iam declinat annus Iobelæus, & tota ferè relectio hæc est impressa, & instare incipiũt prælectiones in sequẽtis anni, quibus otium amplius vacandi huic rei tolletur. Quod autem iuri consonantius esse occurrit, est primum quidem, per hanc Extrauag. factam fuisse suspensionem omnium horũ quinque, non solum quoad annum Iobelæum; sed etiam quoad omnes alios, vt argumenta prædicta irrefragabiliter probant. Secundo, eam durasse donec expresse reuocaretur, vt etiam argumenta probant. Tertio, nullibi me vnquam vidisse, legisse, neque audisse vllam huius suspensionis reuocationem expressam: mirarique me plurimum, quòd nec Francis. Paui. qui illam prodidit, neque aliquis alius, quem viderim, ea de re vllam mentionem faciat.

32 Quarto, † conijcere me tamen eam ab eod. Sixto reuocatam, vel saltem modificatam fuisse: quoniã Extrau. sequens & si dominicæ, quæ est eiusdem Sixti, & facta anno 1478. & ita quinque annis post d. Extraua. quẽadmodum. clare præsupponit multos potuisse absolui etiã in casibus Apost. S. reseruatis, & etiã quærere indulgentias plenarias virtute suarum gratiarum. Quod fieri non posset, nisi prædicta suspensio, vel sublata, vel modificata fuisset. Et ne dicas id verificari posse in gratiis, quę singularibus personis concesit, quas non esse hoc anno suspensas supra [a] probauimus, considera, quòd d. Extrauag. & si dominicæ: non solum præsupponit hoc in gratiis singularibus concesis, sed etiam in concesis capitulis, collegiis, conuentibus hospitalibus, &c. vt in ea patet. Quinto, certum esse, quòd si suspensio prædicta indulta per d. Extrauag. penitus reuocata fuisset per eam, nihil suspenderetur hoc anno Iobelæo, neque aliquo alio, vt argumẽta superius facta efficaciter probãt. Sexto loco, arbitrari me suspensionem illam modificatã fuisse postea, per eundẽ Sixtum, ne haberet effectum, nisi quoad annum Iobelæum. Tum, quia non consonat rationi, vt eam quantum ad illum annum reuocaret. Tum, quia cõstare videtur, quòd reuocauit quoad aliquod tẽpus: & nullum videtur negotio cõuenientius, quàm prædictum. Tum, quia anno superiore Paulus III. antequam moreretur, prælaro ordini societatis Iesu cõcesit, vt vno die singulis annis per eos eligendo, in eorũ collegio Conimbricæ acquireretur indulgẽtia plena, excepto tamen anno Iobelæo, per quod significatur, suspensionem hanc modificatam fuisse quoad annum Iobelæum. In hac igitur opinione

Universidad de Deusto
Biblioteca

sum, & ero, donec plus lucis mihi Roma deferatur, vel aliunde hauriam; idque si hoc mense Septembris superuenerit scribam super d. Extrauag. etsi dominicæ: cuius tenorem sub finem, cum aliquot scholiis subiiciam. * quem quia tunc non subieci loco eius longe vtilius subiiciam Indictionem huius anni Iobelæi 75. S. D. N. Gregorij XIII. & suspensionem ampliorem ab eodem factam, cum determinatione huius dubij.

33 Nono inferri videtur, † verum item esse id quod sæpe hoc anno respondi, scilicet omnes facultates ecclesiis, monasteriis, & ordinibus, & cæteris, in d. Extrau. quemadmodũ, expresis datas, etiã post illã, etiã cũ clausulis derogatoriis, & derogatoriarũ derogatoriis, limitãdas esse d. Extrau. ne locũ habeant anno Iobelæo: & quanquam scio longum hic aperiri disputandi campum, & dexterum disputatorem facile posse vtramq; partem defendere, in hanc tamen procliuior sum ob tantam Iobelæi anni celebritatem, & maximam quæ ad eum suspiciendum mouet, æquitatem, & ob mentem Rom. Pont. qui eum post Bonif. VIII. cum exquisitis cæremoniis, parique pompa, summaque deuotione peregrinorum, & Romanorum omnium celebrarunt, & coluerunt, representantes per id toti orbi Christiano quadantenus aditum gloriæ cælestis, aduentumq; regni Dei, quod à patre cælesti frequentissime petitum nobis omnibus tandem adueniat. Amen.

Vigesimumnonum notab. quòd incerta male ablata potest Papa remittere, dispensare, & componere: & quando, & quatenus sunt tuti. &c.

SVMMARIVM.

1 *Papa dispensat, remittit, & componit incerta: quia summus dispensator. nu. 2. quia Christi vicarius, & nõ Petri. n. 3.*
4 *Restituere debentes per remissionem, & compositionem quatenus tuti, & quæ sunt incerta.*

1 VIGESIMONONO, noto illa Verba, *super male ablatis incertis, aut per vsuram prauitatem, vel alium illicitum modum extortis dispensandi, aut illa sub certis modis, & forma remittendi*, ad hoc, quòd super malè ablatis incertis † triplicem potestatem, & habet Papa, & dare potest, scilicet dispensandi, componendi, & remittendi. Dispensandi quidem, quòd potest ea impendere. Componendi, quòd potest super eis transigere. Remittendi verò, quòd potest ea condonare. Pro quo facit, quòd ipse habet plenitudinem potestatis. [a] Ipse est pater patrũ, & concurrit cum omnibus prælatis in iurisdictione, secundum Bald. [b] Ipse primus, & maximus omnium prælatorũ, secundum S. Thomam [c] imo & vniuersalis & immediatus omnium Christianorum, secundum eundem [d] licèt Fely. mea sententia, vitio impressorum eum appellauerit mediatũ, [e] quod in caute secutus fuit Ioa. Lup. [f] & multos id incautè credere arbitror, sed latè [g] Turrecrem. confirmat hoc, & [h] confutat contraria, & † est summus rerum Ecclesiæ, & pauperum gubernator, & distributor, [i] * & ita declaratum fuit in Concil. Later. coacto sub Iulio II. & continuato sub Leone X. [k] quia Christus est dominus omnium rerum Ecclesiæ, [l] & tenet Inno. [m] quẽ latè sequuti fuim°. [n] * quod

a Capit. ad bonorem, de auth. & vsu pal. c. qui scit. 2. quæst. 6.
b In cap. 1. col. 1. qui feud. dar. possi.
c Cõtra eor. Græc. cap. 14.
d Contra impugnãtes religionem c. 4. col. 17. & contra eor. Græc. cap. 14.
e In cap. 1. col. 2. de constit.
f In lib. de iure, & obtent. reg. Nat.
g Lib. 2. de potest. eccl. cap. 65.
h Duobus cap. seq.
i Card. S. Sixti in c. fi. res. 14. q. 6. art. 2. & D. Ant. 2. part. tit. 2. c. 6. versus finem.
k Sess. 5. & eũ fructum. de reform.
l Cap cum secundum apostoli. de præsc. eũ. ex eo. de elect. 9. lib. 6. m In c. eũ super. de causa. poss. n In d. ca. eũ secundum.

A posteà declarauit Concilium Trident. [a] & nos fusius in tracta. de redit. eccles. [b] & Papa est eius summus vicarius & Petri successor, [c] quamuis enim in cap. ego Ludou. [d] appelletur vicarius Petri: tamen ea appellatio est impropria, vel ita intelligenda, quòd exercet eandem vicariam, quam Petrus, vt glosl. singularis, [e] dixit. Cum igitur Christus posit hæc tria facere, eadem quoque Papa poterit.

2 Ex quibus † inferri videtur, eos, qui super incertis male ablatis cum Papa, vel cõmissariis eius compositionem, vel transactionem fecerũt: eos item, qui remissionem corũ ab eis acceperũt, tutos esse, * modò fuerẽt iusta & pia de causa, per citata in dictis monitis, [f] quod cum multis aliis huc pertinentibus, & definitione incertorum, & corollariis ex ea illatis, ne nimium relectio eresçat, mitto in commenta. cap. cum sit. de Iudæ. quod cum repeti. cap. ita quorundam: eiusd. tit. sub prælo est.

Trigesimum notab. quòd concessionum indulgentiæ plenariæ variæ sunt formæ, & de ea, quæ conceditur in articulo mortis multa quotidiana.

SVMMARIVM.

1 *Indulgentiarum formæ variæ, & quæ communis eium, quæ datur pro articulo mortis. nu. 7.*
2 *Sepulcrum Domini nemo, sine licentia Papæ, visat.*
3 *Articulus mortis præsumptus, non verus hic dicitur, nisi aliud exprimatur. nu. 5.*
4 *Vnctio extrema finem vitæ præsumptũ tantum requirit.*
6 *Confiteri non tenetur confessa, ob indulgentiam.*
8 *Absolutioni plenariæ, quæ verba necessaria, & quando eam laicus faciat. nu. 9. & includit oblita. nu. 11. & cui amenti fieri potest. nu. 12.*
10 *Confessarius idoneus, an quandoque laicus.*
13 *Indulgentia aut datur, aut mandatur dari: & de cautelis in articulo mortis seruandis.*

1 TRIGESIMO loco noto verba illa, *Tam in perpetuũ, quàm ad certum tẽpus in vita, seu mortis articulo*, ad hoc quòd † indulgentiarum plenarũ cõcessio, variæ formæ.

2 Alia enim cõceditur visitantibus certum locum quocunque tempore, qualis est cõcessa visitanti Dominum † sepulchrum: quò tamen non licèt ire sine licentia Papæ, ne leues homines blanditiis, terroribus, aut cruciatibus Sarracenorum à fide diuertãt, vt testatur Diuus Anto. [g] Alia conceditur visitanti certo die anni certum locum: qualis dicitur esse concessa visitanti templum, vbi Diuæ Mariæ Magdalenæ corpus sepultum est in Balnea. Alia omnibus facientibus certum opus: qualis est, quæ conceditur assumentibus crucem contra infideles, [h] in parte decisa: qualis hæc item Iobelæa, quæ conceditur omnibus euntibus Romã, & visitantibus certas ecclesias anno Iobelęo, de qua in Extra. 1. 2. & 4. [i] Alia ita cõceditur, vt extra mortis articulũ quęri possit. Alia verò in articulo tantum mortis: & super hac postrema, de qua olim multa dubitatio fuit, secũdum Diuum Anto. [k] quem Fely. Sylu. & alij sequuti sunt, & cui in aliquibus consentit Cardinal. S. Syxti vir illius temporis. [l]

3 Dico primo † quòd per articulum mortis in hac materia intelligendus est articulus præsumptus, & non verus, si nihil aliud exprimitur in gratia.

4 † Sicut, & extremæ finis vitę, in quo solo extrema

vnctio

g S. Anto. 1. 2. tit. 2. c. 4.
h Capit. ad Abbatem de sepult.
i De pœn. & remiss. fin.
k 1. part. tit. 10. cap. 1. col. 2. & 3. part. tit. 2. c. 4. col. 3. fin.

vnctio dãda est, nõ est verus finis, sed præsumptus, [a] Vnde probabiliter morituros, vti potest indulgentia pro articulo mortis sibi concessa, & lucrabitur eam, quamuis non moriatur. sed postea vti non poterit amplius ea etiam si conualescat, & postea in articulo mortis vero vti ea velit.

5 Nõ otiosè dixi, si nihil aliud † exprimitur in gratia: quoniã si quid exprimeretur id seruandũ esset, [b] si enim exprimeretur quòd toties ea vti posset, quoties in articulum mortis incideret, vti posset ea, quoties in præsumpto moriendi articulo constitueretur, & ille vsus sibi esset vtilis. si autẽ exprimeretur quòd daretur pro articulo mortis vero, nihil prodesset vsus eius in articulo præsumpto, neque consumeret gratiam: quæ tamẽ postea vtilis esset in articulo mortis vero. Neque, mea sententia, refert an confessarius dicat id, quod D. Anton. & Felin. aiunt, dicere debere, scilicet quòd concedit eam indulgentiam ea conditione, si ex illa ægritudine obierit: alioqui reseruat illam pro vero mortis articulo: quia nullo iure ad id dicendũ astringitur cõfessarius, & eius reseruatio, vel reseruationis omissio nõ potest mutare gratiã Papę. [c]

6 Secundo dico, quòd quamuis † indultum dicat de plenaria remissione omnium peccatorum, de quibus est ore confessus, & corde contritus: tamen non tenetur confiteri de aliis antea confessis, nec venialibus, vt latè per multa concludit D. Anton. [d] & omnes probant, sicut & supra [e] diximus.

7 Tertio, quòd illa † debet esse forma verborum in remissione plenaria concedenda, quam concedẽs indulgentiam decreuit: quia mandati forma obseruanda est [f] concessionum autem huiusmodi formã, vt plurimum esse, quòd talis habeat facultatem eligendi idoneum confessorem in articulo mortis, qui vigore talis indulgẽtię, valeat eum absoluere ab omnibus peccatis, de quibus est corde contritus, & ore confessus: exceptis illis, quæ perpetrasset sub fiducia talis gratiæ.

8 Quarto, † quòd, secundum prædictos, absoluens debet vti his verbis, *Authoritate Sedis Apostolicæ mihi pro nunc commissa, concedo tibi plenariam remissionem peccatorum tuorum, de quibus es corde contritus, & ore confessus, exceptis his, quæ ex confidentia huius indulti cõmisisti.* Subduntque Anton. & Felin. superfluum esse dicere, *Restituo te illi innocentiæ in qua eras quando baptizatus fuisti.* licèt id dictũ non vitiet actũ. Quibus adde, quòd non vitiaret etiã omisso illius particulæ. *Exceptis his, &c.* licèt cõtenta in illa exceptione, sub illa absolutione nõ includerentur. Adde itẽ, multa etiã alia non necessaria cõtineri in prædicta absolutionis forma. Tũ, quia concessionis prædictæ forma non habet, vt absoluens in absolutione aut executione indulgentiæ ponat hęc verba: sed quòd fiat id quod illa significãt: & nulla verba præscripta, vel statuta sunt, ad concedendam indulgentiam plenariam: & ideo sufficiunt quæcunque id exprimentia: qualia sunt, *Concedo tibi indulgentiam, in hac bulla contentam, vel vt in hac bulla continetur.* vel aliud æquipollens. Tum, quòd, quia ad absolutionem à sententia excõmunicationis nulla verba præscribuntur, sufficiunt ad eam faciendam quæcunque significantia, quòd absoluens vult absoluere illum, & absoluit, vt ait Richard. [g] quem cõmuniter receptũ sequuti sumus in cap. 1. [h] * & nuper in Man. Confess. [i] * Tum, quia Scotus [k] dixit, quòd etiam ad absolutionem à peccatis sacramentalem, sufficiunt

a Iur. notata in cap. fin. & cap. illud. 19. dist. & in 4. dist. 17.
b Arg. l. cõsequitur. 8. cum ita. ff. de verborũ obli.
d 4. dist. 20. quæst. 3. Vbi Sup. n. Nota. 18.
f 1. dist. 20. quæst. 3. Panor. ibi. Ant. de Butr. Felin. fin.
g Richard. in 4. dist. 20. art. 3. quæst. 3. ad 4. Gabriel. ibi. quæst. 1. ad 3. Ocham. ibi. quæst. 6. Marsil. ibi. quæst. 5. Durand. ibi. quæst. 5. Ang. ibi. quæst. 3. Armilla. ver. Indulgentia. 1. num. 3. Sylu. ver. Indulgentia. 1. q. 3. Tabie. ver. Indulgentia. 1. q. 3.
h Ex Richard. Gabriel. Ocham. Marsil. Durand. Ang. Armilla. Sylu. Tabie. ubi Sup.
i Cap. 26. nu. 30.
k 4. dist. 20. quæst. 1. Vbi Sup.

a Ita 3. parte, q. 84. art. 3.
b In d. c. 1. à nu. 8. vsque ad nu. 29.
c In col. præcedẽti.
d In 4. dist. 20.
e In cap. accedentibus. de excess. præl.
f Iur. c. 1. & ea, quæ super eo scripsimus, de pœnit. dist. 6.
g Vbi Sup.
h In cap. 1. de pœnit. dist. 6.
i In c. omnis. de pœ. & per not cap. fi. nu. 64. & seq. de pœnit. dist. 6.
k Not. 18. nu. 10. 14. & sequent.
l Cap. 26. nu. 30.
m In notabili 10. reper. cap. Ita quòd. de iudæ. nu. 8.
n De confessar. 1. p. 2. nu. 1. & cap. 13. nu. 17.
o 23. q. 5. nu. 18.
p 11. q. 3. concl. 5. nu. 40.
q In nota. 17. supra eodem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sola contritio cum proposito confitendi tempore debito sufficit:imo neque secundum opinionē glos. Extrauag.1. [a] quam secuti fuimus, [b] & quam Cardi. etiā tenere videtur,scilicet quòd necessaria est actualis confessio: quia id intelligendum diximus in potente confiteri:qualis non est is,de quo Cardi.agit.

14 Secundo infertur, † magnam differentiam esse inter indulgentiam, quæ immediatè à Papa hoc vel illud facienti conceditur,& inter eam,quam mandat concedi per confessarium,illa enim sine alia alicuius absolutione acquiritur,hæc autem non nisi mediante illa,vt per superiora patet.

15 Sicuti etiam magna differentia † est inter concessionem conditionalem beneficij à Papa factam: quales sunt accessus, regressus, & coadiutoriæ cum futura successione, quæ simul ac conditio adimpletur confert ius, nulla alia executoris expectata collatione:& inter mandatum de prouidendo,per quod non quæritur beneficiū, nisi executoris consequuta prouisione, iuxta ea, quæ in prælectio.cap. si quando,[c] scripsimus.

16 Tertio infertur, quòd multi habentes † arcas bullis Apostolicis plenas, quarum singulis eis plenaria indulgentia conceditur, sine vllius acquisitione decedunt:quoniam,vt prædictū est,bullæ, vel diplomata,quibus singularibus personis indulgētia plena, vel plenissima pro articulo mortis conceditur, vt plurimum conceduntur iuxta formā in tertio dicto supra relatā:per quam palam est,non quæri eas, nisi absolutione consecuta:& plurimi, præsertim plebeij immemores, vel non animaduertentes id esse necessarium,non petunt eam:neque confessarij earū ignari,& non curantes interrogare eos, an habeant tales bullas,vel gratias,eis quicquam concedunt:& ita nihil de illis refrigerij in locum illum horrendum igniuomumque deferunt.

17 Quarto infertur,parochi,confessariique muneris esse, interrogare ægrotum, num talia diplomata, vel gratias habeat,vt eum,cum opus fuerit,absoluat.

Quinto infertur, hanc plenissimam in articulo mortis absolutionem eo esse vtiliorem, quo tardius, & tempore morti propiore fit:quoniam solùm delet pœnam peccatorum vsque ad illam admissorum, & non sequentiū,& fieri potest,quòc vel lethaliter, vel venialiter peccet ægrotus post absolutionem, antequam moriatur, quorum pœna, quæ per contritionem,vel eam, & absolutionem sacramētalem deleta non fuerit,iuxta dicta [d] luenda erit in purgatorio.

18 Sexto,vtile consilium † esse, vt qui ægrotus multas huiusmodi gratias distinctas habet, quales innumeri sunt in Regnis Castellæ, vna earū vtatur statim cum ad articulum mortis præsumptum venerit:& altera, cum iam efflare animam parat, ne dum vltimæ vitæ spiritus expectatur, subitò antequam putabatur, moriens omnia lucrifacere volens, omnia perdat. Qui nō habent autē,nisi vnam tantū, cōsulerem, vt tēpore extremæ vnctionis ea vtantur.

Trigesimumprimum notabile omnes fere de Iobelæo, & indulgentia quæstiones resoluit, vel per remissionem ad notabilia præcedentia, vel per resolutiones illis additas.

SVMMARIVM.

1 Indulgentias dat Papa,& concilium,& legatus,& episcopus,&c.nu.3. etiam non consecratus.nu.4. non inferior, non vicarius.nu.6. non parochus.nu.9. nec excōmunicatus,vel hæreticus.nu.10. sed alioquin malus sic.nu.11.
2 Concilium concedit indulgentiam,etiam plenam.
5 Electus,confirmatus,& prouisus æquantur.
7 Consuetudo dat facultatem indulgendi.
8 Iurisdictionis omnia iure canonico delegantur.
12 Episcopus non indulget pro opere extra episcopatum faciendo,nec non subdito,nisi in tribus casibus.nu.13. licèt communicet merita sui episcopatus.nu.14.
15 Peregrinantes facultatem quærendæ indulgentiæ petant.
16 Indulgentia concessa vltra modum quatenus valet.
17 Cardinales,& pœnitentiarius vt dent centum dies.
18 Merita suæ alteri ētiam laicus communicat intentione triplici.nu.19. & quæ illorum communicatio indulgentia. num.20. & quæ non. num.21. & quæ non suspenditur suspensa indulgentia. nu.22.
23 Meritorum cōmunicatio quo magis vtilis, & quo minus quàm indulgentia,& in quo melior.nu.24.
25 Indulgētia nō reuocatur per mortē indulgētis,sed per destructionē loci sic.nu.27.nec expressa nocet ignorāti.nu.28.
26 Licentia celebrādi, & aliæ similes non expirant per mortem concedentium.
29 Indulgentia non prodest lethaliter infecto, etiam quoad quærendam gratiam.nu.33.
30 Confessio quando requiritur noua ratione.
31 Indulgentiæ quinque requisita.
32 Indulgentia prodest perfectis, religiosis,mortuis,concedenti: & concedi potest ita, vt ab vno viuo alteri viuo quæratur:sed non solet.nu.33.
34 Indulgentia vt quæritur pro opere indeterminato,& vt pro determinato.nu.35.
36 Indulgentia perennis,& temporalis vt differunt: & hæc quandoeodem die bis quæratur.nu.37.
38 Indulgentia pœnitentiæ iniunctæ non tollit non iniunctā.
39 Annus pœnitentiæ continuus,dies vtilis,vt intelligantur, & quando indulgentia. 40. dierum æqua indulgentia anni.num.40. & quot dierum is annus. nu.41. quanto maior annus simplex,quàm iniunctæ pœnitētiæ.nu.42.
43 Pœnitentia iniuncta non necessariò implenda, acquisita pari indulgentia: sed de consilio sic.nu.44.
45 Prædicans indulgentias indiscretas vt peccat.
46 Quæstores indulgentiarum quales, & quid faciant, & quibus legibus contraeant.
47 Simonia vt excusatur in indulgentiis pro re temporali.
48 Purgatorium vt spoliatur per indulgentiam.

TRIGESIMOPRIMO, & postremo ex prædictis omnibus, & aliis paucis additis colligo, plenā omnium penè de Iobelæo, & indulgentiis quæstionū resolutionē expressam,vel per remissionē ad præcedentia notabilia,quarum prima sit,vnde vox illa,Iobelæus,deducitur,quid significet, vtq; scribi debeat,ex probatis authoribus, [a] quid remittebat, condonabatur annus Iobelæus Hebræis. [b] Anni Iobelæi Hebræorum remissio quid figurabat, & quòd non præmonstrabat nostrū hunc annum Iobelæū:licèt ei similis fuerit, & quotus sit fuerítque. [c] Quòd Iobelæa indulgētia plenissima sit: & quo iure id probetur,[d] & quis eius inuentor, [e] & à quo die incipitur annus Iobelæus, [f] & q̄ indulgētiç suspendantur per illū, [g] & quæ aliæ gratiç, [h] & indulgētia instar Iobelææ quāta sit, [i] vnde hoc verb.indulgetia,deducatur,& quid significet, & an sit vox Latina. [k] Deinde nitio eius, prout in hac materia accipitur, exactior, quàm hactenus, [l] cū sua declaratione, & multorū nō parui pōderis. [m] Diuisio indulgētiæ,quotuplex sit illa, &

a Nauar. in manu. c. 27. nu. 75. b Nauar. in manu. c. 27. nu. 75. c Nauar. in manu. c. 27. nu. 75. d Nauar. in manu. c. 27. nu. 75. e Nauar. in manu. c. 27. nu. 75. f Nauar. in manu. c. 27. nu. 75. g Nauar. in manu. c. 27. nu. 75. h Nauar. in manu. c. 27. nu. 75. i Nauar. in manu. c. 27. nu. 75. k Nauar. in manu. c. 27. nu. 75. l Nauar. in manu. c. 27. nu. 75. m Nauar. in manu. c. 27. nu. 75.

a De pœn. & remiss. b In d.notab.17.

c Præl. 2. & 3. de rescripe.

d In 19 notab. supra eod.

la,& quid plena,& non plena: & q̄ plena diuidatur in plenam, pleniorem,& plenissimā, cum earum exactis definitionibus,& multis ad eam rem pertinētibus. [a] Quòd indulgentiæ vtiles sint, & etiā perfectis quærendæ. [b] Quæ origo earum & quàm antiquæ. [c] Quòd merita Christi,quorū virtute satisfactiua maximè nituntur indulgentiæ, mira sunt, & infinita. [d] Quid sit,& qualis thesaurus ille indulgentiarum inexhaustus: & quòd ex meritis Christi,& sanctorum eius sit collectus. [e] Quòd thesaurus hic dispēdi possit,& quòd aliter per sacramentorum collationem, aliter per indulgentias dispendatur,& huc pertinentia, [f] quid,quæve pœna per indulgētias condonetur, quid sit culpa,quid pœna,q̄d macula,quid reatus peccati,q̄ absolutio à culpa,& pœna,& huc pertinētia. [g]

Decimatertia illatio,an condonato per pœnitentiam peccato,cōdonetur rota pœna ei debita:quidq; purgatorij,qđ indulgētię p̄supponūt esse,cōcludit. [h]

Decimaquarta, quid valeant indulgentiæ, & an quantum sonant,& an plus vni,quàm alteri,cum plurimis ad hæc pertinentibus. [i]

Decimaquinta,an causa iusta cōcedendi indulgētiam requiratur,& an debeat esse sufficiēs ad tantam indulgentiam,an ad aliquantam,& id genus alia. [k]

Decimasexta,quis possit indulgentiā concedere, tāgitur [l] quatenus habet in p̄dicta extrau.vnigenitus probari,Rom.Pontif.Petri successorē, esse dispensatorem thesauri indulgentiarum.Cui tñ addendū est primo, aliquos ob hoc dixisse, vt refert Palud. [m] neminem aliū à Papa,auctoritate ordinaria posse concedere indulgētias:sed solùm delegata, p̄ fundamenta, per eum ibi recitata:quibus ipsemet respondet.

2 Addo secundo,contrarium tamen cum eo videri tenendum,& dicendum,Roman.Pontif.esse quidem primum,& summum huius thesauri dispensatorem: solúmque posse plenam indulgentiam de illo depromere,& illam concedere,secundum cōmunem [n] non excluso tamen concilio œcumenico legitimè † cogacto:quia etiam illud hoc facere potest, secundū Panor. [o] quem refert,& sequitur Fely. [p] Quo iure vsus fuit prædictum Concil.Basilien.cum [q] indulgentiam plenam, imò & plenissimam pro reductione Græcorum concessit:& ita intelligendum esse id, quod in d. extrauag. de solo Romano Pontif. traditur.

3 Addo tertio, etiam alios inferiores Papa,esse ordinarios, licet secundarios illius thesauri sanctissimi dispensatores,ad concedendas indulgentias minime plenas.Quorum primus,† est Legatus intra fines suę legationis.Secundus,Patriarcha intra suum Patriarchatum.Tertius,Primas intra suum primatū. Quartus, Archiepiscopus intra suum Archiepiscopatum. Quintus,Episcopus intra suum Episcopatū:hi enim omnes & singuli conferre possunt indulgētias,modò non excedant summā dierum 40. vel vnum annum in dedicatione Basilicæ,etiā si à pluribus dedicetur. [r] Possunt autem hi conferre, etiam si non sint in Episcopos consecrati, imò etiam si non sint presbyteri, modò iam sint legati facti,vel in Episcopos, aut superiores dignitates electi,& confirmati, [s] vt S. Tho. communiter receptus probat, [t] & Card. S.Sixti, [u] & Panor. etiam cōmuniter receptus, [x] & Aug. ab Anchon. [y] Quod ipsum est dicendū de prouiso per litteras Apostolicas,cum pręsentatione,vel absque illa.

5 Quoniam † is æquatur electo, & confirmato, secundum glos. omnium iuris optimam, [z] licet etiam gloss.verb. formam, [a] idem probet.

6 Addo quarto,quòd † inferior Episcopo eas conferre nō potest, [b] neque vicarius Episcopi generalis, neque capitulū, sede vacante, secundum Cald. [c] latè id probantem:etiā si consuetudo haberet contrariū.

7 Quod latè Card. S. Sixti hic defendit, [d] tametsi finis d.cap.accedentibus, [e] mihi contrarium suadeat, † putémque id cum Panor. ibidem esse verius, cùm hoc non ad ordinis,sed iurisdictionis potestatē pertineat, per multa, quæ in hoc adduci possent: quæ causa breuitatis omitto.

8 Sicut & tenendum est,inferiores clericos ex cōmissione Papæ,vel Episcoporum indulgentiam concedere posse:quia omnia,quę spectant ad iurisdictionem, sunt delegabilia iure Pontificio. [f]

9 Neque † parochus id potest, etiā cùm pœnitentem à peccatis absoluit,secundum Cald. [g] & S.Tho. communiter [h] receptum:quamuis Innoc. [i] & Angelus [k] contradicant: quoniam iura in id citata, non probant,confessarium condonare posse pœnitenti p viam indulgentię quicquam:sed quòd arbitrari possit pœnitentiam minorem, quàm à iure impositā, ad hoc,vt non teneatur in hac vita ad maiorem: & etiā, quòd de pœna purgatorij remittere potest aliquid vi clauium,& inducendo ad maiorem pudorem, & contritionem.Ex quo infertur,abusus esse vsus eorū confessariorum, qui nullo ad id muniti priuilegio, suo,vel pœnitentis,cōcedunt ei indulgentiam,iuxta aliquas absoluendi formas malè compositas.

10 Addo quinto,etiam Episcopos,& superiores id non posse facere, † si sunt excōicati, schismatici, vel hæretici:quia carēt,vel suspēsi sunt omni iurisdict. [l]

11 Quamuis † non obstante peccato solo lethali id possint perinde ac alij sanctissimi, secundum S. Thomam,& alios, [m] quia dare indulgentias, spectat ad iurisdictionem, quæ per peccatū lethale non tollitur, neque suspenditur, secundum omnes.

12 Addo sexto,Cald. [n] disputantem per 4. columnas,& concludentem, † quòd Episcopus vnius diœcesis non potest concedere indulgentiam pro opere pio in alia diœcesi faciendo,etiam de consensu Episcopi proprij,vt grauiter dixit Specul. [o] quāuis contrarium sine vllo scrupulo prę supponat Palud. [p] Arbitror autem ipse, q̄ episcopus existens extra suum episcopatum, posset concedere hoibus eiusdem, indulgentiam intra suum episcopatum quærendam. [q]

13 Addo septimo, q̄ etiam episcopi, & superiores non possunt cōcedere indulgentias non subditis,exceptis primo,exemptis sui episcopatus, secundū Paludan. [r] pro quo facit consil.14.Fely.quicquid imponat ei Fely. [s] Exceptis secundo,his quibus à superioribus suis facta est facultas eas quærendi, [t] superior autem quo ad id videtur etiam esse parochus,secundum Innoc. & glos. communius receptam. [u]

14 Exceptis tertio,saltem mediatè subiectis:quales sunt subditi suffraganeorū respectu Archiepiscopi, [x] his enim Archiepiscopus concedit, [y] quamuis enim † Episcopus possit facere participes bonorum, quæ fiunt in suo episcopatus, eos qui sibi non subijciuntur,etiam inuitis eorū episcopis,sicut & prælati aliarum congregationū: quia id aliud est ab indulgentia, vt prædictum est, [z] non potest tamen eis concedere indulgentias secundum Specul. [a]

15 Ex quibus infertur primo, vtile esse consilium † Panor. [b] scilicet vt is,qui vult peregrinari,& visere

a Cap.vt circa.eod. tit. & lib. & 5 clem. 5.eod.tit. b d. c.ac. cedentib*. c In d.cap. nostro. de pœn. col. peo.& fin. d In dicto art. 5. e De excess. prælat.

f Iux.glo. recepta in c.peruenit 35. dist. & nota, in c. quod sedē de offic. ordin. g Ibidem. col.17. h Vbi supra. i In c.qđ autem. k Vbi supra.

1 Cap.audiuimus. 24. q.1. c. cum dilecti de dol. & cōtum. n Vbi supra.

n In d.c. nostro.

o Tiru.de pœnit.5.1. num 8. p Vbi supra. q Argum. eord. quæ notantur in c nouit de offic. leg. r In 4 dist. 20 q.4. colum.pen. s In epistoralis 5. col.1. de offic.ord. t c. quod autem. de pœnit. & remiss. u Ibidem. x Cap.pastoralis de offic.ordi. y d.c. nostro.5 pœnit. & remiss.

z In addit. 10. a De pœnit. & remiss. 5.1. num.6. b In cap. quod autē. de pœnit. & remiss.

Universidad de Deusto
Biblioteca

loca pia, muniat se facultate sui Episcopi ad quærẽdas indulgentias episcoporum alienorum. Secundo infertur, falsum videri id, quod quidam vir certè doctus, & acri iudicio, in suo tractatu de indulgen. vulgari sermone scripto, sine vllo scrupulo affirmat, scilicet indulgentias concessas ab Episcopo, omnibus, etiam exteris ad suam diœcesim venientibus, prodesse, etiam si nulla in id facultate suorum Episcoporum sint muniti.

16 Addo octauo, indulgentiam † concessam ab inferiore vltra modum in d.cap.cum ex eo.præfixum, non valere,[a] nisi quo ad id, quod cõcedere potuit, secundũ gl. Arch. Io. And. & cõem cõtra Io. Monach.[b]

17 Non memini † tamẽ (quod sciam) ius aliquod per quod fiat summo pœnitentiario, & aliis Cardinalibus facultas concedendi centum indulgentiarũ dies, vti videmus eos concedere in bullis, seu diplomatibus, quę Roma deferuntur multis sigillis munita: & de summo pœnitentiario id exprimit Palud.[c] nisi eam facultatem habeãt viuæ forsitan vocis oraculo eis factam, vel cõsuetudine, Papa sciente, ac tolerante, vsu captam, iuxta opinionem Panor.[d] quam contra Cardin. hic, supra fuimus secuti. Sicut etiam aliquot verbi Dei concionatores habẽt priuilegium concedendi indulgẽtias auditoribus suis: quas tamẽ non quærent, si ipsi obliti fuerint eas eis concedere.

18 Addo nono, † posse tamen quemlibet etiã laicũ sua merita cõmunicare alij, etiam quo ad vim satisfactoriam, Prælatos item inferiores cuiusque cõgregationis posse communicare merita suarum congregationum, pro benefactoribus suis facta: quia id non est cõcedere indulgentiã, vt ex definitione eius[e] colligitur, & ex S. Tho. cõmuniter recepto, qui[f] relatus hic per Card. & alios alibi, in hæc ferè verba scripsit.

19 *Indulgentiæ effectum habent, secundum quod opera satisfactoria vnius, alteri computantur, non solum ex vi caritatis, sed ex intentione operantis, aliquo modo directa ad ipsum. Intentio verò alicuius potest ad alterũ dirigi † tripliciter, aut in generali, aut in speciali, aut in singulari. In singulari quidẽ, vt cum quis pro alio determinato satisfacit, & sic quilibet potest alteri opera sua communicare. In speciali autem, cum quis orat pro cõgregatione sua, & familiaribus, & benefactoribus: & ad hoc ordinat etiam opera sua satisfactoria. Et sic ille, qui congregationi præest, potest opera sua alteri communicare, applicando intentionem illorum, qui sunt de congregatione sua, ad hunc, vel illum determinatè. In generali verò, sicut cum quis opera sua ordinat Ecclesiæ vniuersæ, & sic qui præest Ecclesiæ vniuersæ, potest illa opera communicare, applicando intentionẽ suam ad hunc, vel illum. Et quia homo est pars congregationis, & congregatio pars Ecclesiæ: ideo ille, qui præest Ecclesiæ, potest communicare ea, quæ sunt congregationis, & huius hominis: & ille, qui præest congregationi ea, quæ sunt huiusmodi hominis: sed non è contrario.*

20 *Aduertendum autem est, † quòd nec prima communicatio, nec secunda dicitur indulgentia: sed solum tertia.* Hactenus diuus Thomas.

Ex quibus infertur primo, eum, cui alicuius sodalitij, vel confratriæ bona cõmunicantur, non absolui ab obligatione agendi pœnitentiã à confessario sibi pro peccatis iniunctam, etiam si per illam communicationem assecutus fortè sit, quo ad Deum remissionem omnem pœnæ in purgatorio per eũ subeundæ: quoniam neque absolueretur, si alius pro eo tantundem pœnitentię, quantum est sibi iniunctum, ageret.

21 Secundo infertur, suspensis indulgentiis nõ esse suspensam facultatem, quam quis habet ad communicandum sua propria, vel suæ congregationis bona alicui, vel aliquibus: quoniam † aliud est indulgentia, aliud est hæc communicatio, vt ait S. Tho. receptus.

22 Tertio infertur, per bullas, quas appellant cruciatæ, siue de cruciata, & alias similes, suspendentes omnes alias indulgentias (quod frequentissimum est in Castella) non † videri suspensam facultatẽ, quam monasteria, & ordines habent, recipiendi aliquos in fratres suos spirituales, & communicandi eis sua bona spiritualia, & dandi litteras (quas appellant) confratriæ. Quod est quotidianum, & certè verum, licet sciam, quæstoribus cruciatæ Castellæ, aliquando id ingratum fuisse. Et eadem ratione hoc anno Iobelęo fieri posse has communicationes cum litteris cõfratriarum, & sine illis, non obstante extrauag. quemadmodum, supra transcripta, notab. 24.

23 Quarto infertur, ꝙ licet indulgentia † vno respectu sit vtilior, quàm receptio ad bona, & merita alicuius communitatis vel vniuersitatis: altero tamẽ est inutilior. Vtilior quidẽ, eo quòd per indulgẽtiam certius, & efficacius soluitur pœna peccatis debita: quia nititur thesauro infinito, & qui deficere nõ potest, per dicta[a] per receptionem autem ad merita alicuius communis, siue cõmunitatis non soluitur pœna per eũ debita: nisi tãtum meriti satisfactorij supersit illi communitati, quantũm ad id sufficiat: quæres incerta est, cum merita illa sint finiti valoris.

24 Inutilior autẽ est indulgentia, quàm hæc communicatio, qua parte indulgentia solùm prodest ad satisfaciendum pro pœna, vel pœnitentia in hoc, vel alio seculo subeunda: receptio verò prodest, nõ solũ ad satisfactionem pœnæ in alio seculo subeundæ, sed etiam de congruo ad augmentum gratiæ gratum facientis habitæ, & ad præparandum se, ad recuperandam eam, iam perditam, ad firmius benè operãdum, ad fortius dæmoni, mundo, & carni resistendum, & id genus alia, arg. eorum, quæ de communione † bonorum latius scribimus in parergis cap. penul.[b] quæ cum hac repet. simul & componuntur, & mox excudentur, indulgentia item non prodest, nisi ad pœnæ remissionẽ: cõmunicatio verò bonorũ operũ sic, etiã ad gratiæ acquisitionem, secũdum S. Tho. vbi supra,

25 Decimaseptima illatio, est absolutio quæstionis, quæ in † hac repetitione nondũ occurrit, de reuocatione indulgentiarum, scilicet quòd per mortẽ concedentis non reuocantur, secundum Innoc. singulariter[c] communiter receptũ. Pro quo est regula:[d] & gloss. sing.[e] cõmuniter recepta, quæ habet, indulgentiam concessam à legato ad refectionẽ alicuius pontis, durare etiam eo mortuo, reuocato, vel recedente. Sicut nec litteræ salui conductus pereunt mortuo concedente, secundum Domin.[f]

26 Nec licentia celebrandi † in loco non consecrato, à vicario Papæ, secundum Rotam[g] per quod idem nos respondimus, de licentia celebrandi extra locum sacrum ab Episcopo concessa. Nec licentia recipiendi ordines, vt sæpissime respõdimus, secundum Cardin.[h] Neque vlla gratia Papæ iam signata, per mortem eius ante litterarum expeditionem, secundum Rotam,[i] tradita à Fely. & Dec. & Ripa.[k]

27 Neque denique vlla licentia, secundum Card. † Destructo tamen loco, cui conceduntur indulgentiæ, censentur reuocatæ, secundum Palud.[m]

28 Reuocatio vero, † vel suspensio expressa, indulgentiæ

gentiæ perimit, vel suspendit eam,[a] attamen non nocet, donec sciatur, secũdum Domi.[b] & idem videtur eadem ratione de suspensione: quod in Castella quotidianum est. Sic licentia concessa religioso ad consentiendum electioni, non expirat morte concedentis, secundum Cardi. singulariter,[c] nec licentia non se promouendi ad presbyterium.[d]

29 Decimaoctaua illatio est, quòd ad indulgentiã multa requiruntur. Primum iusta causa.[e] Secundum contritio. Nec placet † illud Sylu.[f] quod licet ipse nõ dicat, antea fuit Palud.[g] scilicet infectum lethali peccato, posse quærere pro tempore, quo futurus est in gratia: quod est contra S. Tho.[h] & contra dicta[i] acquisitio enim indulgentiæ, neque est sacramẽtum, neque sacramentale, vt palam est: & ita recedente fictione non operatur, vt illa.[k]

30 Tertium confessio, † quando conceditur contritis, & confessis,[l] quamuis Sylueſter dicat, contrarium fuisse declaratum in Conc. Constant. secũdum quendam fratrem sui ordinis in quodam libello manu descripto ab eo relatum: ipse tamen id non inuenio in concilio: neque Card. Caieta. neque Cardin. à Turrecrem. id meminerunt, licet vterque sit ordinis prędicatorij: & vterque contrariũ teneat, vt[m] dicebã. Quod non memini cõfirmare ibi ex eo, ꝙ tam Sylu. q̃ ferè omnes tenent, ꝙ indulgẽtia cõcessa contritis, & ore confessis exigit confessionẽ factã: at inter confessum, & ore confessum, nihil mihi distare videtur: quandoquidẽ ore facienda est confessio, non pede.

31 Quartũ subitio operis, vel datio rei, ob q̃ indulgentia cõceditur peracta: quia nõ sufficit ꝓpositum.[n] † Quintum, propositũ satisfaciẽdi ꝓ peccato in hoc seculo, de vtili & optimo cõsilio: licet nõ necessario.[o]

Decimanona, quæ indulgentia, & quantum, & quando, & cui mortuorum prosit.[p]

Vigesima, quòd varia indulgentiarũ plenariarum forma, varium effectum producit.[q]

32 Vigesimaprima illatio, quibus indulgẽtiæ prosint: nam † 5. notab. habet, prodesse etiam perfectis, ac per consecutionem & religiosis, qui de prælatorum suorum licentia dant, faciũt, subeuntve id, quod pro ea quærenda, secundum tenorem bullæ, est necessarium: quia secundum S. Thom.[r] non sunt minus adiuuabiles meritis sanctorum, quàm alij: non tamen per eas remittuntur illis imposita in foro capituli: quia illud, vt ille ait, quasi iudiciale est, & non pœnitentiale. Propter indulgentias tamẽ quærendas, obseruantia regularis non debet dissolui: quia licet illæ plus valeãt quo ad remissionem pœnæ, quàm obseruantia: hæc tamen plus prodest quo ad acquisitionẽ præmij, quod est melius, quàm illæ. Prosunt etiã mortuis, quando tenor concessionis id cõtinet. Prosunt etiam concedentibus, vt[s] subtiliter defenditur: quia, secundum S. Tho.[t] communiter receptũ, licet prælatus non possit sibi soli indulgentiã dare: quia causa, vt se prouocet ad ea, quæ vergunt in Dei honorẽ, & vtilitatem Ecclesiæ, gratia cuius datur, non est iusta: quia horum cura est illi cõmissa: tamen ea, quam dat aliis, vti potest sub eadem forma. Quod etiam Cald.[u] & Gemin.[x] tenent, & facit illud doctorum,[y] scilicet quòd princeps legitimare potest filios suos, non tanquam pater: sed tanquam princeps.

33 Et ad argumentum contrarium, respondimus noue.[z] † Prosunt etiam vni viuo per ministerium alterius viui, si id continet gratia: qualem tamen nunquam vidimus, neque audiuimus. Quo fit, vt parum prudenter faciãt, qui mittunt alios ad loca, in quibus quæruntur indulgentiæ visitantibus ea, vt singulariter ait Abulen.[a] quamuis enim rectè faciat, & mereatur id faciens: tamen stultè credit prodesse sibi ad indulgentias, quæ solis illo euntibus quærũtur. Non prosunt tamen lethali peccato infectis, quo ad remissionem pœnæ, secundum omnes: imo neque quo ad acquirendam gratiam, secundum S. Thom.[b] contra quosdam: quia per indulgentiam non dispenduntur merita quo ad hoc, sed solùm quo ad remissionem pœnæ, & ita illam tantum operantur.[c]

34 Vigesimasecunda, quòd indulgentia, † quæ datur danti, vel facienti aliquid indeterminatum, puta manus adiutrices porrigenti, vel oranti, ab illo solo quæritur, qui dat, facitve: prout suæ personæ congruit: pauperi quidem danti parum, diuiti verò danti multum: & tamẽ, qui minus, quàm decet, dat, aliquid ex ea quærit, & si non totum, secundum omnes.

35 Dixi, *indeterminatum*: † quia si quod faciendum, dandúmve fuerit, est determinatũ, illud omnino subeundum est, vt[d] est dictum. Quin & secundum communem opinionem non refert quo ad indulgẽtiam, & pœnæ remissionem, an fiat cum magno labore vel paruo: quia indulgentia non proportionatur labori, sed meritis dispensatis, licet referat quantum ad meritum. Vnde secũdum S. Tho.[e] clerici, & alij Ecclesiæ vicini, tantam indulgentiam quærunt, quantam è longinquo venientes, nisi aliud exprimatur in concessionis forma: sed non tantum cæteris paribus merentur. Quam ipse conclusionẽ limitandã censeo, vt procedat cum id, quod determinatur faciendum, vel dandũ, mediocriter datũ, vel factũ, est iusta causa concedendi totam indulgentiã, & mediocriter fit, vt illa tota quæratur: non autẽ aliàs: qm̃ id, quod ex sese nõ est iusta causa cõcedendi certã indulgẽtiã, tãta cum caritate, & religione dari, fieri ve potest, vt iusta efficiatur causa eiusdẽ: è cõtrario id, qđ ex sese iusta est indulgentiæ concessæ causa, si mediocriter detur, vel fiat, tã frigidè, tamq; parũ religiosè fieri posset, vt desinat esse iusta, secũdũ ea, q̃ nouè, sed vtiliter[f] dixim⁹.

36 Vigesimatertia illatio, ꝙ grandis videtur † differentia inter indulgentiã perennem: qualis est quadraginta dierum concessa visitantibus Ecclesiam B. Petri vrbis Romæ: & inter indulgentiam concessam pro certo tẽpore determinato: quales sunt quas videmus passim cõcessas, certis locis pro certis diebus, à vesperis in vesperas eos visitãtibus. Prior enim sæpius quæri potest: posterior verò semel tãtum, secundum S. Thom.[g] cuius opinio videtur sequenda.

37 Tum, quòd vsu recipitur, & vsus est optimus legum interpres.[h] Tum, quòd Palud. & communis eã ibi sequitur, & Domi. & Franc.[i] licet Archid.[k] & aliquot alij alibi contradicant, Palud. tamen vbi supra † subdit, ꝙ perennes eodem die bis quæri nequeunt, ne ludibrio esset indulgentia, si quis eam sæpissimè eodem momento ingrediendo, egrediendóque Ecclesiam lucrifaceret. Et ne sine iusta causa videretur concessa, quæ tam leuiter lucranda proponeretur, contra dicta.[l] Quæ tamen ratio, non concludit in eo, qui statutis horis, vel aliis vadit ad Ecclesiã talem ad orandum, vel audiendum verbum Dei, non causa fraudis, neque irrisionis, sed deuotionis ad id motus. Quare verius videtur id quod Fely. non facta mentione de Palud. ait post Lyra: scilicet ꝙ bis, & pluries

potest

Universidad de Deusto
Biblioteca

potest quæri eodem die indulgentia perennis:sed nō toties,& tali modo,vt fraus q̄dam,& irrisio videatur.

38 Vigesimaquarta, quòd vt supra[a] diximus, per indulgentiam † dierum, vel annorum iniunctorum, solum condonantur dies,& anni pœnitentiarum iniunctarum à confessario in foro pœnitentiali:ideóq; nihil eorū lucrifieri ab eo,cui nihil eorū est impositū.

39 † Et quòd sensus illius dicti Host.[b] scilicet dies indulgentiarum esse vtiles,annos vero continuos,secundum Ioan.And.Panor.& Commu.ibidem,est, q̄ per indulgentiam certi numeri dierum simpliciter concessam, tollitur pœnitentia totidem dierū:etiam si dies pœnitentiæ non essent continui, sed interpolati:ita vt per indulgentiam 40. dierum non solùm censeantur condonati 40.dies pœnitētiæ implendæ 40. diebus cōtinuis,sed etiam implendæ 20. hebdomadis:per indulgentiam autem vnius anni non tollitur,nisi pœnitētia vno anno implenda,etiam si solis quinquaginta diebus esset in eo pœnitendum : vt quia ita data est annalis pœnitentia,vt singulis quartis, & sextis feriis sit tantum orandum, vel ieiunandum. Ex quo infertur primo aliquos nouiores id parum apte explicasse.

40 Secundo,quod aliquando indulgentia 40.dierum tantum † tollet, quantum indulgentia anni : & aliquando indulgentia anni plus, quàm indulgentia trecentorum dierum:quia indulgentię tantū valent: quantum sonant, vt [c] est dictum.

41 Tertio, † quòd plurimum refert:an indulgentia vnius anni de iniunctis pœnitentiis,an indulgentia vnius anni simpliciter concedatur:quia prior potest continere plures vel pauciores dies, prout pluribus, vel paucioribus diebus anni iniuncti, iussisset confessarius pœnitere. Posterior verò videtur continere 365. dies:quia totidem continet annus.[d]

42 Quarto infertur, quòd licet grandis sit differentia inter indulgentiam certi numeri dierum iniunctorum,& indulgentiam certi numeri dierū simpliciter concessorū:quia,vt [e] diximus, per hanc condonatur pœna, † etiam si non sit iniuncta pœnitentia, per illam autem non:maior tamen est inter indulgentiam certi numeri annorum iniunctorum, & indulgentiam certi numeri annorū simpliciter:quoniam per hanc semper censetur concessa indulgentia 365. dierum, per illam autem nihil, si nullus annus pœnitentiæ est iniunctus. Præterea si qui anni sunt iniuncti, non condonatur pœnitentia tot dierum, quot annos habet : sed tot dierum vnius anni, quot iussus fuit à confessario pœnitere.

43 Vigesimaquinta illatio,† quòd is cui certus dierum, vel annorum numerus pœnitentiæ iniunctus est,non tenetur explere illam,si totidem indulgentiā iure fuerit consecutus : quia indulgentia æquipollet satisfactioni pœnitentiali, [f] quatenus habet, per indulgentiam eneruari pœnitentialem satisfactionem: quod non contingeret, nisi obligationem eam implendi tolleret. Contra quod obstat is nouus scrupulus,quod nemo scit certo, an quæsierit indulgentiam:quia nemo scit,an sit odio,vel amore dignus,[g] & nemo,qui nō est in caritate,quærit indulgētiam.[h] Sed respondeo, quòd satis est quod probabiliter potest se quæsisse indulgentiam, nō quo ad hoc,vt verè condonetur ei pœna in purgatorio luenda:quia illa non tollitur,nisi verè indulgentiam quæsierit:sed sic quo ad hoc, vt ipse liberetur ab obligatione faciendi pœnitentiam iniunctam.Sicut & confessio informis habita probabiliter pro formata, excusat ab iteranda confessione, secundum S.Tho.[a] communiter receptum : & assumptio sacramenti Eucharistiæ ab existente in peccato mortali, putante se esse in statu gratiæ, absoluit assumentem ab obligatione, quam habebat tunc assumendi,[b] quod vt quotidianum ita & memorabile duco.

44 Omnium † tamen, tum Theologorum, tum Canonistarum vna est sententia, consulendum esse ne quis ob indulgentias à pœnitentiæ operibus cesset:quia vt S.Thom.receptus ait,[c] opera pœnitentiæ non solùm sunt in satisfactionem,sed etiam in remedium contra peccata : præcipuè quia interdum quis debet plura,quàm credat.Tum etiam,quia nescitur, an sacerdos pœnitentiam debitam totam iniunxerit: & communiter, an ad aliquid ab eo non iniunctum, & per consecutionem per indulgentiam aliquando non relaxatum, teneamur.

45 Vigesimasexta, quòd religiosi indulgētias † indiscretas prædicantes peccant lethaliter,[d] quo sub virtute obedientiæ, & maledictionis æternæ prohibentur id facere. Indulgentiæ autem dicuntur indiscretę, primo,non cōcessæ.[e] Secundo,illæ,quæ concessæ quidem sunt:concedi tamen nō potuerunt ab eo,qui eas concessit:quia taxam [f] excedebant,secundum Paulum à Leazaris,quem sequuntur Ioan.Imo. & Cardin.[g] Tertio,quæ probari non possunt,vel litteris Papæ, si ab eo sunt concessæ,vel litteris concedentis,aut testibus, quando ab alio inferiore, secundum prædictos. Addo tamen eis primo, quòd hoc tertio casu non peccaret,præsertim lethaliter in foro conscientiæ religiosus,qui sciret verè esse concessas ab eo, qui poterat, aut indiciis probabilibus id crederet. Tum,quia lex fundata in præsumptione,quo ad forum conscientiæ cessat, quando veritas ei est contraria,[h] vt in relectio[i] dicebam. Tum, quòd coram Deo, qui omnia nouit,[k] non sunt indiscretæ, si sunt veræ,ac benè concessæ:nec temerè facit,qui indiciis probabilibus id credit.[l] Tum quòd alioqui quamplurimi cōcionatores, qui in suggesto existentes,rogantur per schedulas,vt publicent indulgētias sibi ignotas illo,vel illo die,illo,vel illo loco quęrendas, peccarent:quod mihi durum videtur. Addo secundo,indiscretas etiam videri indulgentias,quæ [m] diximus, ne iusta causa conceduntur per ea, quæ quod sentit cap. cum ex eo:[n] quarum tamen prædicatores religiosi,nō videntur peccare:quippe qui de superiorum facto iudicare nō debent.[o] Addo tertio quòd quamuis illa clement. de religiosis tantum loquatur:& quamuis illi sic prædicātes plus, quàm alij peccent:non tamen alios clericos,& à fortiori laicos id facientes, à peccato excusari, non quidem per illam clement. sed per rationē,qua illa nititur. Quod videtur sensisse D. Anton. dum [p] illam clement. ad omnes prædicatores extendere videtur.

46 Vigesimaseptima, quòd quæstores † eleemosynarum,& pecuniarum,quæ ad indulgētias assequendas dantur,multipliciter errant.Primum quidē contra Concilium generale,quod [q] postea quàm scripsit formam litterarum,quibus sedes Apost. indulgētias concedit, in hæc verba de illis edixit, *Qui autem ad quærendas eleemosynas destinantur, modesti sint, & discreti: nec in tabernis,aut in aliis locis incongruis hospitentur:nec inutiles,aut sumptuosas faciant expensas.cauentes omnino,ne falsa religionis habitum gestent.* At contra, plurimi eorum sunt immodesti potui,& esui,& vtinam non libidini dediti:cúmque sint laici,& coniugati, pileo rotūdo, tonso capillo,& corona,quod peius est,rasa,simulāt se in sacris constitutos, vt ex suggesto prædicent in terris à suis municipiis longe semotis. Deinde quòd toti sunt in haurienda per fas,aut nefas pecunia,qua prius eleemosynarum prouentum conducunt, aut redimūt à monasteriis,& aliis pijs locis, pro quibus quæruntur, & postea eas quærunt. Et quia lucrum, vel damnum eis totum cedit,multas abusiones proponunt in suis prædicationibus, vt simplices decipiant,& aurum subtili,vel fallaci potius ingenio extorqueant,vt habet d.clem.2.[a] Tertio,quòd cum eorum officium non sit prædicare,sed caritatis subsidia suppliciter petere, & indulgentiam exponere,[b] ipsi tamen prædicant contra d. clem.2.[c] Quarto quòd, vt ead.clem.[d] subiungit : *Non sine multa temeritatis audacia,& deceptione multiplici animarum,indulgentias populo, motu suo proprio de facto concedunt, super votis dispensant, à periurijs,homicidijs,& peccatis aliis, sibi cōfitentes absoluunt.* Quinto,quòd aliquot eorū,qui habuerūt priuilegia faciendi aliquid prædictorū vtuntur, vel potius abutuntur eis,cum sint reuocata.[e] Sexto,quòd tempore messis,& triturę in regno Castellæ diebus profestis compellūt miseros agricolas venire ad suas conciones audiēdas,& operas suas perdere.[f] Septimo quòd eosdem volentes, nolentes compellunt ad accipiendas indulgentiarum bullas,vocando eos ad conciones importunas,& compellendo,vt veniant per censuras Ecclesiasticas,etiā de vno pago ad alium,quod pluris eis constat, quàm ipsa bulla.[g] Octauo quòd cum pecunias pro bullis indulgentiarū acceptis debitas, vel permissas via ordinaria petere debeāt,[h] ipsi tamen per censuras & captionem inhumanā pignorum,& etiam interdum culcitræ viliſimę,quam miser rusticus habet vnicam,vel straguli similis,imò, & in defectum omnium aliorum bonorum, vsque ad ianuam domus. Quas omnes culpas populus vexatus, in Romanum Pont. & regem immeritò reijcere solet.Tum,quia Romanus Pontif.qua parte potuit, his abusionibus viam pręclusit,[i] quatenus in principio eius prohibuit,ne vlli quæstores admittātur sine litteris Apostol. per diœcesanos examinatis,vel sine litteris ipsiusmet diœcesani. Quatenus item vetat,ne vllatenus populo prædicent,sed solum indulgentias concessas ei insinuent:& subsidia simpliciter ab eodem postulēt,neque aliud,quàm quod in bulla continetur,exponant. Quatenus item [k] eis multa prohibet in quarto abusu superius citata. Quatenus item tollit eis omnia priuilegia faciēdi ea. Quatenus itē [l] statuit vt illi, non obstante quocunque priuilegio, possint ab ordinariis castigari. Tum etiam, quia catholica regum Castellæ Maiestas multis,quas præcitauimus, legibus multa dedit remedia : & adeò quidem [m] statuerit,vt nō impleatur eius iussio,qua bullarum prædicatoribus faciat facultatem compellēdi populum,vt ad eorum cōcionem,etiam relictis suis operibus,cōueniant. Tum,quia commissarij,siue delegati generales bullarū,quas cruciatas appellant, & similium à regia celsitudine,vel proceribus eius moneri solent, vt ex præscripto instruant quæstores, & prædicatores bullarum,quid, & quo ordine,quaque modestia populis proposituri sint vel expositurі,& à quibus abstinere debeant,vt mihi pridem cōmissarij ipsi dixerunt,addentes se id diligenter efficere solere. Quare bonam horum excessuū partem in parochos, vel decuriones,aut rectores populorum reijcerem:eo quòd ante omnia non petunt à prædicatoribus,& quæstoribus ipsis fieri copiam videndi instructionem à commissario generali eis datam,quo sciant,in quibus eis parere debeant, & quibus ipsi sibi temperare: quod semper vt faciant,etiam atque etiam eos rogo. Illud item admoneo,quòd contra Roman.Pontif.& Cæsaris mentem hi quęstores grauissimè aliquando delinquebant, cum ipse adhuc Salmanticæ agerem, in eo quòd cum ob nouas indulgentiarum bullas ad triennium datas, præcedentes omnes frequenter suspenderentur,cum ea clausula,vt acceptanti nouam omnes essent vtiles:& primo anno triennij prædicaretur noua,& acciperetur, postea secundo,vel tertio anno eandem bullam in eodem oppido prædicabant tanquam nouam:& ipsam pręcedenti anno prædicatam,& acceptam suspendētem:& ideo miseri putantes suspensas esse,quas præcedenti anno acceperant, eandem pro alia accipiebant. Hæc quæstorū immodestia, & scandalosus excessus iam dudum in causa fuit in Germania,vt indulgentiæ reijcerentur : vtinā eorundem emendatio,& renouatio in Hispania efficiat,vt ab ea magis, magisq; indies æstimētur, Amē.

47 Vigesimaoctaua illatio,quòd † indulgētia concedi potest ob causam,quæ gloriam Dei,vel Sanctorum honorem, vel vtilitatem Christianismi respicit, siue res in se temporalis, & in opere exteriori consistens:siue spiritualis,qualis est oratio,secundum ferè omnes post S. Tho.[a] Neque committitur simonia, cum pro causa temporali, datur:quia, vt S. Tho. receptus ait ibidem,nō datur pro temporali quatenus est temporale:sed quatenus ordinatur ad spiritualia, ad quæ constat ordinata esse temporalia:& his ob ea nos vti debere.[b] Quæ ratio tametsi communiter recepta est,oppugnari tamē neruosè potest per ea,quæ in cap.significatum [c] scripsimus,quæ breuitatis causa ibi legenda,cui volet, omittimus.

48 Vigesimanona,quòd † quamuis,vt dictum est [d] purgatorium non possit à Papa pro eius libito euacuari:tales tamen, & tam paucæ animæ possent esse in eo,vel tot viui possent facere requisita ad indulgentiam pro mortuis concessam, quòd omnes in eo manentes vno,& eodem die liberarentur,secundum mentem cōmunem in locis prædictis.Neque obstant illa multa,quę præ cæteris attulit Aug.ab Anchon.[e] quæ in summam redegit S.Anton.[f] Tum quòd nos loquimur de animis habentibus meritum conditionale,quod ille vocat,quòd sint aliqui, qui pro eis in hoc seculo faciant ea,quæ concessio indulgētiæ illis quærēdæ,requirit. Tum quòd negari potest,vt mox dicam,eius subtile dictum,scilicet quòd possunt esse animæ in purgatorio,quæ nunquam fuerint sub potestate Papæ:puta qui ante baptismū iustificati obierunt obligati ad purgatorium:vel responderi,quòd ex illo non sequitur,non posse illas per indulgētiam Papæ iuuari,argum. eorū, quæ super definitione indulgentiæ [g] diximus. Tum,quòd non obstat dicere, secutum me fuisse [h] Tho. à Vio dicentem indulgentias eis solis prodesse, qui pœnitentiam debitam secundum diuinam iustitiam pro peccatis suis in hoc seculo agere, vel per indulgentias redimere explicitè,vel implicitè decreuerunt. Tum, quia id non affirmaui vt necessarium,& præceptum, sed vt valde

a In pot. 10.

b In c. cū ex eo. de pœnit.

c In not. 11.

d Iux.glo. 5, quā sit. de electio. libr. 6. in verb. mēsem.

e In not. 11.

f Cap. cū ex eo. de pœnit.

g Eccles. 9. cōfi. de purg. can. in Extrau. 1. & 2. de pœnit. & remiss.

a In d. 17. q. 4. ar. 1. ad 2.

b Panor. in cap. quicunq; de pœnit. Host. in sum. de pœnit. Ioan. And. in Nouel. Ioan. Andr. in cap. 1. de pœnit. in 6.

c In d. 17. q. 4. ar. 1. ad 2.

a In d. dist. 20. q. 1. ar. 1. qc. 3.

b Arg. c. fi. quis obtenta. q. 3. & annot. in rubr. de usurpatio.

c De præben. super glos. d In not. 23.

d In not. 23.

e De potest. eccles. q. 13. art. 3. 3. par. tit. 22. c. 5. §. 6.

g In not. 20.

h In not. 21.

Universidad de Deusto
Biblioteca

vtile, & consulendum.

An autem vlla anima possit esse in purgatorio, quæ antequam exiret è corpore non fuisset Papæ subiecta, sicut palam præsupponunt August. ab Anchar.[a] & D.Anto.[b] videtur,quòd sic.Primum,quòd illi grauissimi patres id sine vllo scrupulo præsupponunt. Deinde,quòd baptismus,est ianua aliorum sacramentorum.[c] Tertio,quòd per baptismum aggregatur quis ad cœtum fidelium,secundum S. Tho.[d] Quarto, quòd qui non est baptizatus excommunicari non potest, secundum S.Thom.[e] & doctrinam receptam Dominici,[f] & nõ alia ratione, quàm quòd nondũ baptizatus non subest iurisdictioni spirituali Ecclesiæ. Ergo quis, etiam si sit cathecumenus, & gratia Dei iustificatus ante baptismum, non videtur Ecclesiæ potestati subesse. Quinto facit, quòd ante baptismum non iuuatur Ecclesiæ beneficiis, vt post Alexand.Halen. ait Card. S. Sixti.[g] Sexto, quòd in die Parasceues Ecclesia orat pro cathecumenis tanquam pro eis,qui nondum sunt Christiani effecti. Et quòd in relectione cap.nouit.[h] diximus,omnẽ Christianum,quatenus Christianus est,esse rem quandam spiritualem, propter characterem illum baptismalem in baptismo ei impressum: qui cùm desit cathecumeno,non potest iustè appellari Christianus.

Sed contra dicendum videtur. Primo quidem, ꝙ de necessitate salutis est subesse Romano Pontif. secundum S. Thom.[i] qui non latuit Fely.[k] & facit illud cap.cuncta per mundum.[l] Ergo repugnat,quem esse iustum,siue habere animæ salutem, & non subesse Papæ. Deinde, quòd proprius est membrum Ecclesiæ iustificatus,& gratia Dei gratum faciente ornatus,quàm baptizatus lethali peccato infectus,[m] & latissimè tradita à Ioan. de Turrecremat.[n] At baptizatus malus est membrum Ecclesiæ Dei, licet aridũ, vt ibidem copiosissimè probatur:& conuincit text.[o] Ergo à fortiori constitutus in gratia Dei, & iustificatus nondum baptizatus. Tertio,quòd extra Ecclesiam non est salus,neque remissio peccatorum,iuxta principiũ extrauag.[p] Neque vllus saluatur, nisi subsit Christo capiti, & eius vicario.[q] Qui ergo fiet id, quod Augustin. & eum secutus Anton. aiunt, scilicet vt quis mortuus sit in purgatorio,qui viuus,nunquã fuit Papæ subiectus : cum nemo in purgatorium descendat, nisi qui obierit in gratia,[r] & nemo possit illam habere,nisi intra Ecclesiam:& nemo possit esse intra illam, quin Vicario Christi sit subiectus, per d. extrauag.vnam sanctam,[s] & per illum artic.Symbo. *Vnam sanctam Ecclesiam catholicam.* Quarto facit, cap. ante baptismum,& cap.ante viginti : cum multis sequentibus,[t] quibus significantur cathecumeni subesse Ecclesiæ, aliqua saltem ex parte. Quinto, quòd qui baptismum differunt, peccant, vt probat cap. quando[u] & tradit S.Tho.[x] non solùm ob transgressionem legis diuinæ : sed etiam ob transgressionem legis humanæ, si qua esset,quæ præscriberet tempus, secundum Thom.de Vio.[y] Ergo,antequam baptizetur, potest quis esse Papæ subiectus:quandoquidem lex non ligat non subditos illius latori.[z] Sexto,quòd videtur Ecclesia præscribere legem cathecumenis,vt certis diebus certa quædam faciant,[a] imò & legem posuit,vt certo tempore anni baptizarentur.[b] Septimo facit,quòd illud Psal.118. *Particeps ego sum omnium timentium te:* probat secundum omnes, quòd merita cuiuslibet existentis in gratia, prosunt cuilibet alij existenti in eadem,sine alia operantis intentione,ob solam vnionem caritatis.Et quòd probat et.am art. Symboli,*Sanctorum communionem:*vt etiam declarat S. Thom.[a] & Card.S.Sixti,[b] & S.Thom.communiter receptus,[c] cuius verba retulimus supra.[d] At qui iam est iustificatus,antequã baptizetur, habet caritatem, & participat de spiritu Christi.Ergo habet prædictã communionem:ergo est intra Ecclesiam:& per consecutionẽ præsidi vniuersæ Ecclesię subijcitur.Octauo facit,quòd triplex est baptismus,scilicet fluminis, sanguinis,& flaminis,[e] quorum præcipuus est baptismus sanguinis,cap.cathecumenum,vbi Card. S.Sixti.[f] Et quamuis possit quis iustificari sine baptismo fluminis actu susceptо:non tamen potest non susceptо baptismo flaminis.Et ita nemo potest adire purgatoriũ,qui viuens nõ acceperit aliquẽ baptismum, saltẽ flaminis:& hic videtur sufficere, vt quis subdatur Papæ:sicut sufficit,vt fiat membrũ viuũ Christi.[g]

Pro contrariorum solutione dico primo,eum,qui non est baptizatus baptismo fluminis, non insigniri charactere baptismali,quo insigniuntur baptizati illo baptismo,[h] etiam si fuerit baptizatus baptismo sanguinis, secundum Cardin.[i]

Secundo dico, baptizatum solo baptismo flaminis,donec baptizetur baptismo fluminis, inhabilem esse ad sumendum alia sacramenta,[k] imò & ad audienda Missæ secreta, quæ post missam cathecumenorum peraguntur.[l]

Tertio,dici posset disputando,eiusmodi iustificatum, non esse participem suffragiorum Ecclesiæ, vt sensit Cardin.[m] quia solùm fiunt pro cœtu fidelium, vt in parergo[n] dicimus : cui quis videtur aggregari per susceptionem characteris baptismalis, vt ait S. Thom.[o] in quod facit cap.displicet.[p] Consulendum autem videtur contrarium per dictum 5. Et quòd is videtur quo ad suffragia Ecclesiæ similis iniustè excommunicato,qui secundum communem sententiã est excommunicatus iniustè,vel iustè. Sed contritus antequam absoluatur, gaudet eis : licet Ecclesia speciatim non oret pro illis:quia non præsumit eis inesse caritatem, iuxta ea, quæ in d. parergo dico : sicut neque huic, de quo loquimur, iustificato.

Quarto dico,huiusmodi iustificatum non esse de Ecclesia,quo ad hũc sensum,quòd possit ab ea compelli ad accipiendum baptismum,vel seruandum fidem,quam iam semel accepit, vt probare videntur argumenta pro altera parte facta.[q]

Quinto verò dico,eiusmodi iustificatũ,& ita baptismo flaminis baptizatum,esse membrũ verum, & viuum Christi,ac per cõsecutionem eius sponsæ sacrosanctæ matris Ecclesiæ,& esse de illa,& intra illã, participaréque de omnibus omnium bonorũ, & iustorum operibus,& frui ea cõmunione,quæ fit inter iustos omnes,vi caritatis,sine vlla applicatione particulari,vel generali Ecclesiæ,vel alterius priuati.

Sexto,eiusmodi solo baptismo flaminis baptizatũ subiectum esse Papæ eo modo,quo est de Ecclesia,& est intra eam,nõ quidem subiectione irreuocabili,vt est baptizat[o] baptismo fluminis:sed reuocabili:ideóque si in statu gratiæ decesserit,ad purgatoriúmque descenderit, perinde posse indulgentiis adiuuari ac alias animas sanctas in eodem pœnas dantes, cum quibus vtinam olim Christo συναθροίσθω Opr. Max. cuius infinito merito nituntur Iobelææ, & aliæ indulgentiæ, perfruamur in cælo empyreo, Amen.

SVM

a In d.q 12.art.3.de potest. eccles.
b 3.par.ri 22.c.5 & 6 & 9 venit& de presby. non bapt. d 1.par.q. 70. arti 1. & in dist. 18 q.2.art. 1.q.3.
c Ind.dist. 18.q.2 art. 2.q.3.
f In c Romana.5.in vniuersita. de sent.excõ. lib.6.
g In cap. quãdo. de consecrat. dist.4.
h De iudi. no.6.n.31.
i Cõtra error Græc. cap.61.
k In c.1. col 2 de constit. 1 9.q.3.
m Iuxt.c. non dubito.& c.est vnitas. de consecrat. dist.4.
n De potest. eccle. lib.1.c.55. 56. 57. & 58.
o In c.sicut vigesi tq.1.
p Vnã sanctam. de maior.
q Vt ibid in verific. hæc est & annot.ibidem glos. memora.f verb vni?.
r Argu.c. qualis. 25. dist.
s De maior.
t De consecr.dist.4.
u De consecr.dist.4. 2.3.par.q. 68.art.3.
y In d.art.3. 2 Cap.2.& const.ii.6
a Cap.ante baptismũ,& ca. ante 20. dies de cõsecr.dist.4.
b Cap.duo & cæte cathecumenis eadem dist.

SVMMARIVM.

1 *Extrauag. Gregor. XIII. qua indicitur iobelæum tenor. num. 1.*
2 *Basilica quid propriè, & vndè dicta.*
3 *Irregularis sit interdictus, celebrando in Basilica etiam non consecrata, modò sit Episcopi authoritate dedicata.*
4 *Romam extra vrbem esse Burgum, & Basilicas Petri & Pauli.*
5 *Romanis, vt est omnis Latina polities, ita vulgo nonnulla barbaries.*
6 *Loquendum vt plures, sentiendum vt pauci.*
7 *Exordij tria effecta.*
8 *Christi passio omnium huius seculi acerbissima fuisse probatur.*
9 *Indulgentiam Iobelæum an quærat Catechumenus?*
10 *Catechumenus etiam ante baptismum, subest quoad aliqua Papæ.*
11 *Papæ soli omnem indulgentiam concedendi facultas.*
12 *Papa, Petri successor, & vnicus ac summus Christi vicarius.*
13 *Ecclesia Romana, aliarum Caput, non vacat sponso etiam mortuo Papa.*
14 *Indulgentiarum thesaurus immensus & infinitus.*
15 *Proportio nulla finiti ad infinitum.*
16 *Sancti non solum dando exemplum, & intercedendo, sed etiam satisfaciendo profuerunt.*
17 *Peccatum sæpè pro pœna peccati accipitur.*
18 *Peccato remisso superest ferè semper aliqua pœna luenda.*
19 *Peccatum vt quodammodo infinitum, sic & pœnitentia quadantenus infinita.*
20 *Pœnitentia iusta est imponenda, omnis alia cur falsa dicta, omnibus eadem leuis necessaria, & alia grauis voluntaria indiscretè ponitur.*
21 *Pœnitentia iusta quid, eam Deus solus nouit, & septennis vnicuique peccato mortali non debetur in foro interiori, contra communem cum Sanct. Thom. num.22. & arbitrio Confessarij relinquitur non ad hunc effectum sed ad istum, & in imponenda consideret hæc, sitque conueniens, quales non sunt hæ. num.23.*
24 *Confessarius antequam pœnitentiam iniungat, dicat hæc, & quanta esset iniungenda.*
25 *Pœnitentia aliqua, quæ non est satisfactoria, necessaria culpæ delendæ.*
27 *Iobelæus, verbum non deriuari à Iubilo.*
28 *Indulgentiam ad iustam, septem requirit Innoc. quinque glos. tris Thom. sequendus.*
29 *Indulgentia sine iusta causa nulla est, grandi ratione glos. Cardinalis.*
30 *Papæ quæ administratio spiritualis & temporalis Deo placida.*
31 *Indulgentiæ Iobelæe concedendæ quæ fuit causa prima, & quæ adiecta.*
32 *Petri & Pauli Apostolorum breue Encomium Clement. VI.*
33 *Ecclesias visitandas in anno Iobelæo, qui Papæ præscripserunt.*
34 *Causa impulsiua cessante, non cessat dispositio.*
35 *Iobelæum cur Romani quàm exteri, minore impensa quæsierunt.*
36 *A, præpositio propriè sumpta excludit tempus, cui præponitur.*
36 *Annus Iobelæus à quo tempore incipitur.*
36 *Opera bona mortua quæ, & quæ mortificata, & ad quid vtraque veniant.*
37 *Indulgentiam Iobelæam an quærat etiã, qui post visitationes sit verè pœnitens, & confessus intra annum Iobelæum.*
37 *Conditionis impletæ temporis capacitas sufficit ad hoc.*
37 *Relatiuum (qui) adiunctum verbo futuri temporis conditionem inducit, & num.49.*
38 *Indulgentia Iobelæa quæ temporis momento quæritur, & num.49.*
38 *Qualitas adiuncta verbo, intelligitur secundum tempus eius.*
38 *Indulgentia non quæritur per statum bonum superuenientem post momentum temporis, quo indulgentia quærenda est.*
40 *Pœnitentia indulgentiæ quærendæ necessaria, non solum dolorem summum præteritorum, sed & summum vitandi futura propositum continet.*
40 *Ecclesiarum præscriptarum visitationes non oportet esse continuas.*
41 *Ecclesiarum præscriptarum visitatio eadem die facienda.*
42 *Romani qui, quoad hanc Extrauag.*
43 *Incola quid propriè, & quid quoad hanc Extrauag.*
44 *Peregrini qui propriè, & qui quoad hanc Extrauag.*
45 *Opus de se bonum, quod factum à peccante venialiter, ad indulgentiam sufficiat.*
45 *Actus de se bonus, qui sit malus eo quòd ab agente peccante fiat.*
46 *Visitatio cuius maior pars præsertim postrema est bona, ad indulgentiam sufficit.*
46 *Præceptum impletur in statu malo, imò & per malum actum, quoad substantiam.*
47 *Indulgentia Iobelæa potest pluries intra annum Iobelæum quæri.*
47 *Promissio vel permissio alicuius facti quæ, prima actu finitur.*
48 *Preces quas & cuius formæ indulgentia Iobælea requirit, & seq.*
50 *Impeditus etiam iustè ab opere, propter quod datur indulgentia, non quærit eam, licèt secus de impedito facere alia in id requisita.*
50 *Beatitudinis & miseriæ memoria homini præsertim Christiano vtilissima.*
51 *Præceptum, mandatum, & commissio vt differant.*
51 *Mandatum superiorus tanquam talis, factum subiecto tanquam tali, præceptum est.*
51 *Mandamus, verbum simpliciter etiam in lege Ecclesiastica positum, ligare ad veniale, non ad mortale, sed verbum præcipimus sic.*
52 *Iobelæum ad indulgentiam quæ præparamenta populum docenda.*
52 *Greg. XIII. bonam partem itineris visitationum pedes confecit.*
52 *Romanus populus visitandis sacris, & quærendis Indulgentijs omnium deuotissimus.*

IN REGESIMVMSECVNDVM notabile cõtinens Extrauagan. nouam S. D. N. Gregorij XIII. nouissimæ indictionis huius anni Iobelæi, & plenissimæ remissionis pro visitantibus Basilicas[a] beatorum Petri, & Pauli, necnon ecclesias S.Ioannis Lateranensis, & B. Mariæ Maioris[b] de Vrbe anno 1575.verborum,clausularum, & sententiarum nitore, cohærentia, & grauitate insignem,cum aliquot glosis non omnino pœnitendis, cuius tenor est qui sequitur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

GREGORIVS EPISCOPVS
SERVVS SERVORVM DEI,
ad futuram rei memoriam.

[c] *Dominus ac redemptor noster Iesu Christus, qui pro ineffabili caritate sua serui formam accipiens,* [d] *acerbissimam crucis mortem subire dignatus est, vt Deo patri genus humanum reconciliaret, atque in sortem hæreditatis æternæ vocaret, volens nostræ plenius succurrere imbecillitati, & donum hoc pretiosissimo ipsius sanguine acquisitum copiosius communicare, ne lapsis* [e] *post regenerationis lauacrum opportunum eiusdem diuinæ misericordiæ deesset subsidium,* [f] *beato Petro Apostolorum Principi, eiusque deinceps successoribus suis in terris Vicarijs Sanctæ Catholicæ Romanæ Præpositis Ecclesiæ* [g] *(quæ cæterarum omnium* [h] *caput, mater, & magistra est) potestatem dimittendi peccata plenissimam reliquit, ac thesauro præterea* [i] *immensa meritorum eiusdem passionis* [k] *(cui etiam gloriosissimæ semper virginis Mariæ, omniumque sanctorum merita accedunt) idcirco ditauit Ecclesiam sponsam suam, eumque prædictus* [l] *beato Petro, & successoribus dispensandum commisit, vt eo cæteri fideles pro temporalibus pœnis ex remissis* [m] *culpis sæpius remanentibus ad satisfaciendum adiuti ad percipiendos cœlestis gratiæ fructus expeditiores redderentur. Quarum rerum consideratione adducti, diuinæque bonitatis exuberantia confisi Romani Pontifices prædecessores nostri, animarumque saluti toto animi sensu prospicientes, prò facultate dispensandi thesaurum prædictum illis credita, Sanctum Iubileum statis annis, priores quidem longioribus interuallis, alij verò breuioribus, & posteriores vigesimo quinto quoque anno celebrandum* [n] *decreuerunt, quo scilicet tempore idem Ecclesiæ thesaurus ad salutarem eorum* [o] *lætitiam depromeretur, qui ea* [p] *causa almam inuiserent* [q] *Vrbem, quam prædictus Princeps Apostolorum, & Doctor gentium, torque deinceps Christi Martyres suo sanguine consecrarunt. Quocirca nos dictorum prædecessorum pium, salubrrimumque institutum secuti, de fratrum nostrorum assensu, Iubilæi celebrationem proximè sequenti anno millesimo quingentesimo septuagesimoquinto,* [r] *à primis vesperis, quæ vigilia est diei festi proximè futuri Natiuitatis Domini nostri Iesu Christi, incipiendam, & per totum annum ipsum finiendam, vniuerso Christiano populo quanto maiore possumus animi gaudio indicimus. Quo quidem anno* [s] *durante qui vere* [t] *pœnitentes &* [u] *confessi beatorum Petri & Pauli Apostolorum basilicas, & Sancti Ioannis Lateranensis, ac Sanctæ Mariæ matoris in Vrbe ecclesias triginta* [x] *vicinius vel* [x] *intermissis diebus* [y] *semel saltem in die si* [z] *Romani, vel Vrbis* [aa] *in colæ fuerint, si vero* [bb] *peregrini quindecim diebus* [cc] *deuote eodem modo visitauerint, ac pro ipsorum totiusque Christiani populi salute pias ad Deum* [dd] *preces fuderint* [ee] *plenissimã omnium peccatorum suorum Indulgentiam & remissionem quemadmodum etiam prædecessores nostri concesserunt,* [ff] *consequentur. Et qui* [gg] *post iter ad Vrbem huius deuotionis causa susceptum, illud perficere ob aliquod legitimum impedimentum non potuerint, aut in morbum inciderint, & siue in via, siue in vrbe ipsa ab humana excesserint vere pœnitentes & confessi, hoc quoque pro eorum pia ac prompta voluntate ipsius indulgentiæ ac domi participes fieri volumus. Monemus itaque &* [hh] *hortamur omnes Christifideles, qui sacro huic cœtui interesse poterunt, vt humanæ vitæ miseries, seculi huius vanitatem, dierumque paucitatẽ, qua ad mortem, & districti examinis diem assidue properamus, contra verò immensa cœlestis vitæ gaudia, summam fœlicitatem, perpe-*

tuam æternamque beatitudinem attente considerantes, & animo reuoluentes, ita conscientias suas examinare, & ad omnium peccatorum vitiorumque maculas, & sordibus purgare studeant, simulque bonis & sanctis operibus, atque orationi adeo intenti sint, vt tanti huius gaudij & ecclesiasticorum munerũ largitionis veræ participes fieri, & in altero postea sæculo præmium vberrimũ consequi mereantur. Quare [ii] *mandamus omnibus Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis, cæterisque ecclesiarũ Prælatis, vt suos quisque populos diligẽter curent ea omnia* [kk] *edocendos, quæ ad remissionis & indulgentiæ prædictæ adipiscendæ præparationẽ fucrint opportuna, debita in eos pietatis & misericordiæ opera exercendo. Rogamus quoque in Domino carissimũ in Christo filium nostrũ Maximilianum Romæ Regem in Imperatorem electũ, ac Reges, & Principes omnes Christianos, quo magis merita ipsorum in fouenda hac peregrinantium pietate apud Deum crescant, & tanti tamque boni operis participes efficiantur, vt viarum securitati ad eorundem peregrinorum commodũ prospicere, egentibusque beneficentia & eleemosynis succurrere velint. Vt autem præsentes litteræ, &c.*

[a] Basilic. B.Petri & Pauli.

Nota, etiã Ecclesiã cõsecratam appellari proprie basilicã, licèt gl. Io.Mon.[a] cõtra senserit, dicens per translationẽ ita vocari. Tum, quia notissimũ est, ecclesias B.Petri & Pauli esse consecratas, earũ enim consecrationis officiũ quotannis celebratur: quæ tamen hic & in d.extrau.1. appellantur Basilicæ. Tum quia illamet glos. fatetur Palatium Regis proprie dici Basilicã. Ac constat ecclesiã consecratã esse Palatiũ Christi, qui est Rex Regum & Dominus dominantiũ [b], & ita summi Regis, vt ipsa eadẽ glossa fatetur. Tũ, quia Basilica siue βασιλικὴ est generis fœminini, possessiuũ, adiectiuũ deductũ à βασιλεὺς q. est Rex, & nõ à basilico, vt ait Papias[a] probatus à Panor. [c] cũ basilico sit casus ablatiuus à nominatiuo basilicus, vel basilicum generis masculini vel neutrius, vt basilica generis fœminini.

Nec obstat, q. Panor. recep. frequẽtius ibidẽ doceat eam tantũ, quæ nõ est cõsecrata dici Basilicã, eam verò, quæ cõsecrata est, ecclesiã. Tum, quia id licet esset verum non prouenireț ex proprietate significationis, sed ex vsu cõmuni loquendi. Tum, quia id solum videtur verũ de Basilica non cõsecrata, nec Episcopi auctoritate constructa, quales sunt multæ in palatij Magnatũ, & aliquot eremitoria eremorũ, auctoritate tantum laica ædificata, quæ nõ dicuntur Ecclesiæ, nõ autem de dicatis Deo Episcopi auctoritate: qualis est bona pars ecclesiarum nostra ætate dedicatarum: illas eñ, & cõsecratas promiscue Canones appellãt ecclesias, & Basilicas, vt bis in hac ea. Extr. & in d.1. & aliis. [d]

3 Tum, quia vero propius videtur, cõtra Panor. [e] statutum puniens delinquentem in ecclesia comprehendere delinquentem in basilica Episcopi auctoritate condita. nam interdictus celebrare in ecclesia, irregularis fit celebrãdo in tali basilica secundũ Card. [f] probatum à Gemin. [g] & immunitatibus ecclesiis cõcessis gaudẽt tales basilicę, vt tradim [g] in Man. nostro Cõs. [h]

[b] De Vrbe.

Nota, quòd gl. Io.Mon. [i] sensit hunc modum loquẽdi esse impropriũ: ea ratione, quòd Ecclesiæ SS. Petri & Pauli non sunt in Vrbe, sed extra Vrbem, nam Basilica S. Petri, non est in Vrbe, sed in suburbio Vrbis Romæ, quod Burgum appellãt. Et Basilica Pauli nec in Vrbe, nec in suburbio, sed longè ab ea citeriter sesquimiliare. Defendit autem hunc modum loquendi ea consideratione,

ratione, quòd est modus loquendi plurium.

Contra quod tamẽ facit, quòd imò vulgari omniũ Vrbicolarum loquendi modo non solum basilica B. Pauli, sed etiam suburbium, seu Burgum, dicitur esse extra Vrbem: omnes enim inhabitantes Burgum, passim dicunt se ire Romam & venire Roma, quod nos cum primum in eam appulimus, mirabantur, nec videtur defendi posse aliter glos. quàm intelligendo eã, de modo loquendi exterorum extra Romã, quo prædictæ Basilicæ dicũtur esse Romæ & in Vrbe. Alia tamen & aptiore ratione videtur prædictus modus loquendi improprius, & quod nunquam, aut rarò apud vllum probarum auctorem Latinum inuenias, præpositionem de seruientem ablatiuo, per modum quietis, vel posito pro genitiuo significante dominiũ, vel possessionem. Et ita vix inuenias apud vllũ idoneum auctorem ecclesia, vel templum, vel platea de vrbe, de ciuitate, vel oppido, pro ecclesia, vel templo, &c. Vrbis, ciuitatis, vel oppidi. quam improprietatem etiã videtur hæc bulla reijcere, qua parte habet in contextu in Vrbe, pro. de vrbe, posito in inscriptione, & in extrauag. prædicta, & alijs [a] & in Extrauag. suspẽsionis [b] ponitur, Vrbis, loco, de Vrbe hic positi. Et modus, quo glossa saluat aliam improprietatem, longe aptior est ad saluandum istã, scilicet quòd vtitur modo loquẽdi plurium: habet enim modus loquẽdi vulgaris Vrbis, contra politiorem politiorum eius, quales quàmplurimi sunt in ea, imbibitam improprietatem illã dicẽdi, de Vrbe, pro Vrbis, licet rarò inuenias apud emendate loquentes, præpositionem, de, pro, in, seruientem ablatiuo significanti tempus per modum quietis, licet passim inuenias seruiẽtem ablatiuo per modum motus, successionis, vel originis, vt in illo, *Veni de Libano.* Cant. 4. & illo, *Ioseph de domo Dauid.* Luc. 2. & illo Persij, *De gente hircosa Centurionum.* Obliter autem colligitur ex prædicta glos. illud Aristot. in lib. Topic. *Loquendum vt plures sentiẽdum vt pauci*, quod licet nemo alius aduertat, solũ videtur procedere, quando incõsuetus modus aliquid scandali siue offensionis afferret, [c] quale non contingeret in hoc proposito: & ideo non sunt vituperandi, sed laudandi, qui pro, de anno, de mense, de die, & de Vrbe, &c. dicunt, Anno, die, mense, Vrbis, vel in vrbe, vt ex hac Extrauag. facilè colligas prædictam limitationem dicti Aristotelis, quatenus habet locum in contextu, in Vrbe, pro, de Vrbe, posito in inscriptione, secundum vetustum morem: & ex prædicta Extrauag. suspensionis, qua parte habet, Vrbis, pro, de Vrbe.

Nec obstat quòd modus loquendi cõsuetus est attendendus, [d] quia id est verũ, quoad intelligenda mẽtem loquentis, vel excusandum, aut accusandum loquentem, non autem quoad imitãdum eum, niti cum vsus rectè loquentium iam probasset, iuxta textum in d.l. Labeo, & illud Horatij. [e]

Multa renascentur, quæ nunc cecidere, cadentque
Quæ nunc sunt in honore vocabula, si volet vsus,
Quem penes arbitrium est, & vis, & norma loquendi.

[c] Dominus, ac Redẽptor.

Nota exordium non solum elegans, & pium, sed aptũ: reddit enim pium lectorem attentum, docilem, & beneuolum, quæ sunt tria exordij effecta, vt docet Cicer. [f] dũ magna, & maximè ad eum pertinentia, reique dicendæ propria, eleganti breuitate ob oculos ponit, nempè illum de cuius nomine dicitur Christianus, omnium Deum omnium redemptorem, omnium nostrum seruilem formam assumentem, mortemque in eadem subeuntem, non qualem qualem, sed turpissimam, qualis tunc erat crucis, quæ fons est inexhaustus Iobelæi, & indulgentiarum: dumque simul proponit eum amabilem, visibilẽ, & cognoscibilem, vt per visibilem cognitionem, in inuisibiliũ amorem rapiamur, iuxta præfationem Natiuitatis eiusdem, & iuxta totius Ecclesiæ assiduum rogatum, mentes nostræ ad cælestia desideranda erigantur.

[d] Acerbissimam.

Nota passionem Christi fuisse acerbissimam, fuit enim omnium, quæ in hac vita Laurẽtio, Vincentio, & vllis alijs contigerunt, maxima, quatuor de causis, quas explicat S. Thom. [a] iuxta illud, [b] *Attendite & videte omnes, qui transitis per viam, si est dolor similis, sicut dolor meus.* quamuis nõ fuit tãta quanta est Inferni, vel Purgatorij, vt ipsemet fubdit, [c] & probatur per §. fin. [d] passus enim fuit omnes pœnas, non quidem in specie: quia multæ sunt sibi contrariæ, & tantæ innocentiæ repugnantes, vel indecoræ, sed in genere, quod paucis insinuauit prædictus S. Thom. illarum meditator diligentissimus, [e] cuius ea de re verba, quia in die tantæ passionis hæc scribimus, non grauabor referre, rogans quoque lectorem, ne ipse quoque grauetur legere, certus operæ suæ pretium factũrum, si ita memoriæ fixerit quædam veluti seminaria ruminandæ rei multo vtilissimæ, maximè commodantia. *Christus*, inquit, *passus est omnem passionem humanam: quod quidem potest considerari tripliciter, vno modo, ex parte hominum, à quibus passus est: passus est enim aliquid & à Gentilibus, & à Iudeis, & à masculis, & à fœminis, vt patet de ancillis accusantibus Petrum. Passus est etiam & à Principibus, & à ministris eorum, & popularibus, secundum illud.* [f] *Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania? Astiterũt Reges terræ, & Principes conuenerunt in vnum, aduersus Dominum, & aduersus Christũ eius. Passus est etiam à familiaribus, & notis, sicut patet de Iuda eum prodente, & Petro ipsum negante. Alio modo patet idem ex parte eorum, in quibus homo potest pati: passus est enim Christus in suis amicis, eum deserentibus: in fama, per blasphemias contra eum prolatas in honore & gloria, per irrisiones & contumelias ei illatas. In rebus, per hoc, quòd etiam vestibus spoliatus est: in anima, per tristitiam, tædium, & timorem: in corpore, per vulnera, & flagella. Tertio potest considerari, quantum ad corporis membra: passus est enim Christus in capite pungentium spinarum coronam, in manibus & pedibus, clauorum fixionem, in facie, alapas, & sputa, & in toto corpore flagella. Fuit etiam passus secundum omnem sensum corporeum: secundum tactum quidem flagellatus, & clauis confixus, secundum gustum, felle & aceto potatus secundum olfactum, in loco fœtido cadauerum mortuorum (qui dicitur Caluariæ) appensus patibulo, secundum auditum, lacessitus vocibus blasphemantium, & irridentium, secundum visum, videns matrem, & discipulum quem diligebat flentes.* hæc ille: cuius relationem, etsi amplissima sit, summariam tamen esse collatione illius, quæ adamussim fieret, adiicit ibi aliter Thom. in hæc verba, *Author summariè pertransit generalitatem passionum Christi: nam si adamussim, dinumerandæ essent omnes conditiones passionum eius, & differentiæ earum, humanum ingenium forte deficeret.* Clarè siquidem liquet, quòd passus est iudicialiter à iudicio Ecclesiastico, & seculari, passus est obiectione superbiæ, blasphemiæ, seductionis, ambitionis, rebellionis, &c. vsur-

Universidad de Deusto
Biblioteca

pationis diuinæ: passus est à teslibus falsis, & à propria confessione occasionaliter: passus est vt malus, & vt stultus: passus est à viris timoratis secundum legem Dei (vt pote non intuentibus in Prætorum, & vacantibus operibus misericordiæ actualiter) & à sceleratis: passus est & simpliciter, & comparatiuè ab Barrabbam: & breuiter ad pelagus passionum harum contemplatio ingressum dans, semper adiciet. hæc ille, quæ quia cuilibet Christiano sunt maximè vtilia, & indulgentiarum materiæ, ac tempori, in quo scribuntur accommodata, latius fortasse, quàm alicui par esse videbitur, sed pressius, quàm rei magnitudo requirit scripta, boni consulat Chtistianus Lector.

c 9 **Post regenerationis Lauacrũ.** Nota, quòd ante Baptismum non est necessaria indulgentia; quia per illum tota culpa peccati originalis, & tota culpa, & pœna peccati actualis, siue mortalis, siue venialis, sine vlla alia satisfactione remittitur & condonatur, iuxta illud, [a] *sine pœnitentia sunt dona, & vocatio Dei.* relatũ in cap. sine pœnitentia. [b] cuius glossa verbum, sine pœnitentia, exponit per sine satisfactione, & in quo D. Ambrosius reddit rationem, dicens, *Gratia Dei in baptismate non requirit gemitum, non requirit planctum, vel opus aliquod, sed solam fidem, & etiam gratis condonat.*

10 Per quod innuitur, nullam indulgentiam posse quæri Catechumeno, etiam habenti gratiam quæsitam per contritionem, & Baptismum flaminis [c]. Sed verius videtur contrarium, per ea quæ diximus [d] tenendo contra August. de Anchon. etiam Catechumenos nondum baptizatos subesse summo Christi Vicario, quoad multa; licèt non quoad tot quoad quot baptizatus. quod, vt ait Sotus [e] omnis habens gratiam Dei, potest quærere indulgentiã; quamuis hanc huius anni Iobelæi non posset: quia illa requirit confessionem sacramentalem vltra cõtritionem, vt exprimitur in littera ibi, *contriti & confessi*: & Catechumenus nõdum baptizatus, quamlibet bonus sit, non est capax sacramenti pœnitentiæ, nec vllus alius [f], nisi intelligamus illud verbum, *confessi*, de potentibus confiteri, & non de impotẽtibus, arg. l. impossibilitũ nulla est obligatio. [g] & cap. nemo ad impossibile obligatur, [h] quandoquidem & lex diuina, quæ iubet confiteri semel in vita, & humana, quæ idem iubet semel in anno [i], non obligat, nisi cum qui id facere potest, secundum omnes [k] quæ satis pia interpretatio videtur.

f 11 **Beato Petro.** Nota, quòd summa indulgentias concedendi potestas est penes Romanum Pontificem, summum & vnicum vniuersalem Christi Vicariũ, quod ipsum probat d. Extrauag. 1. [l] & plenius Extrauag. Vnigenitus. relata [m] quæ est catholica conclusio, à quo alij inferiores ordinariam, vel delegatam sibi concedendi potestatem accipiunt [n].

§ 12 **Quæ cæterarũ omnium &c.** Nota, quòd tota Ecclesia, vt habet vnum verum, & proprium caput, qui Christus est [o], ita habet vnum supremũ Vicarium eius qui ei præest, & ille est, qui succedit Petro, & Romanam Ecclesiam regit, quod etiam cap. in nouo. [p] & cap. 1. 9. & Extrau. vnam sanctam. [r] probant efficacissime quoad catholicos, quoad hæreticos autem probant alia innumera, quæ sacri & scholastici Doctores, præsertim nostra ætate, adduxerũt aduersus hæreticos, quorũ vnum ea sola ratione semel cõfudi, quod alioqui essent in tertis tot Vicarij Christi, nõ agnoscentes superiorem, quor saltem Episcopi; & consequenter, nullus corũ posset cogi ad cõcordandũ alij; & ita nullus cõuinci alicuius erroris neq; hæreseos, ac subinde nullus posset haberi ordo, nec vnitas in Ecclesia Christiana, contra articulum, *Vnam sanctã Ecclesiam.* Et quod lõge rationabilius constituta essent regna tẽporalia, etiã à paganis, quàm regnũ Ecclesiæ ab ipsomet Christo Deo, & Domino nostro, quæ mera blasphemia etiã ipsis impiis horrenda, & mera fatuitas, & stultitia, etiã ipsis stultis ridenda est. Multas autem rationes huius Catholicæ veritatis tangit glos. [a] quas breuitatis gratia, & quia disputatio huius articuli, qui hic pro de fide præsupponitur, parergon & impertinens est, prætermitto ibi legendas.

h **Caput.** Nota, q̃ Ecclesia Romana nõ solùm est omnium aliarum mater & magistra; & quidẽ propriissime, vt habet cap. 1. [b] sed etiam caput, quod non solum hic singulariter probatur. sed etiam ample asseueratur à Calixto, [c] & à Greg. [d] & longe prius ab Anaclero, [e] vbi etiã aliarum cardo appellatur, ibi, *Hæc Apostolica sedes caput, & cardo est: a Domino, & non ab aliis est constituta, & sicut cardine ostium regitur, sic huius Apostolicæ sanctæ sedis auctoritate omnes Ecclesiæ (Domino disponente) reguntur.* hæc ibi, & meritò: quia proprijssime est prima.

Non obstat, quòd etiam Petrus ipsi præpositus non videtur esse verum, & proprium caput eius, sed cum adiectione caput Vicarium, siue Vicarius capitis eius glos. sing. & recep. [g] quæ pulchre definit, mortuo Papa Ecclesiam non carere sponso, sed summo sponsi Vicario, eo quòd Christus est sponsus, Pastor, rector, & caput eius. Et quòd S. Thom. recept, [h] definit, quòd proprium Christi est esse caput Ecclesiæ, non inquam hæc obstant: quia S. Thom. & glos. loquuntur de Ecclesiæ capite principali proprio secũdum omnem locum, statum, & tempus, & influente propria virtute omnem influxũ spiritualem, in Ecclesiam suum corpus mysticum, hæc autem Extrauag. cum suis concord. loquitur de capite minus principali, Vicario, & influente ministerialiter, & gubernante visibiliter, virtute ab ipso principali capite accepta, vt ex mẽte prædicti D. Thom. latius declarat Turrecr. [i] ita tamen, quòd simpliciter & absolute, tam sedes Apostolica, quàm Romanus Pontif. ei præsidens potest dici simpliciter & absolute caput Ecclesiæ vniuersæ, subintelligendo tamen differentiam intermodum, quo Christus est caput, & modum, quo ipsi sunt capita.

i 14 **Immenso.** Qui definitur esse infinitus in extrauag. Vnigenitus. [k] per quam & istam fundãtur quædã, quæ Ioan. Mon. longe antequã illæ cõderentur, [l] dixit, & in his istæ. *Non est timendum, seu phantasticè opinandũ, quòd per talem dispensationem thesauri, quæ fit in collatione indulgentiarum, præceptus thesaurus in aliquo minuatur: nam si omnes Catholici vtriusque sexus, per vniuersum orbem dispersi, in hoc anno centesimo, pro hac indulgentia obtinenda, venirent ad Vrbem, & perfectè prædictam indulgentiam obtinerent, tota omnium indulgentia in minori proportione se haberet ad thesaurum, ex quo sumitur, quàm sit proportio vnius guttæ aquæ ad totum Oceanum, vel vnius gram milliq ad montem S. Bernardi: quia finiti ad finitum est proportio aliqua, finiti verò ad infinitum, nulla: propter infinitatem enim suam præcidus thesaurus ex dispensatione sua non diminuitur, nec decrescit, vnde versus,*

Mille

Mille licèt sumant, deperit inde nihil. hæc ille.

k 16 **Cui etiam, &c.** Nota, quòd sancti non solũ nos adiuuarunt & adiuuant exemplo, precibus, & intercessione, sed etiam meritis suis satisfactoriis, quatenus ad suam propriam satisfactionem, non indiguerunt, vt dictum est [a].

l **Pro temporalibus pœnis,**

17 **&c.** Hæc littera est optima glo. verbi, *peccatorũ.* infra positi, & verbi, *peccatorum.* prædictæ extrau. 1. videlicet, q̃ accipiuntur pro pœna tẽporali debita peccato, vel culpæ remissæ per contritionẽ, vel attritionẽ sacramentali absolutione auctam, & nõ pro culpa neq; pro pœna æterna ei debita, quod satis annotauit glos. prædictæ extrauag. in verbo, *peccatorum.*

m 18 **Ex remissis culpis, &c.** Nota, contra hæreticos nostri temporis, quòd licèt remissa culpa peccati mortalis, remittatur & pœna æterna illi debita; sæpe tamen, imò fere semper remanet obligatio ad pœnam temporalem, in quam mutatur æterna luenda in hac vita per satisfactionem, vel in altera per purgationem, vt hic exerte probatur post glos. Extrauag. 1. [b] & est conclusio catholica S. Thom. recepti [c].

19 Nec obstat id quod [d] opponit, quod ipsum facit glos. d. extrau. 1. [e] nempe, q̃ peccatum nostrũ est quodammodo infinitum; quippe quo Deus, qui est infinitus offenditur, & actus nostræ pœnitentiæ sunt finiti, & finitũ non potest tollere infinitũ: quia sic ei respondet, q̃ actus pœnitentiæ habet infinitatẽ ex parte gratiæ, quæ est Dei similitudo, & in virtute diuinę misericordiæ operans, quæ infinita est: quãuis ex parte actus nostri sit finita. habet etiam efficaciã ex virtute passionis Christi, quæ infiniti quodammodo valoris est, in quantum fuit passio Dei & hominis. Quæ aptiot solutio est, quàm reddita à prædicta glos. quæ tamẽ subdit aliqua quotidiana super pœnitentia à Confessariis arbitrãda. Quã de re, quia vtilius & profundius diximus nos in Manual. nostro Confes. [f] ideo nõ grauabimur referre illa quæ sic habent. Frequenter rogati super quantitate pœnitentiæ imponendæ, tandem concluximus octo. Primũ. quòd Cõfessarius debet conari imponere pœnitentiã iustam pœnitenti. Tum, quia ea minorẽ S. Greg. falsam appellat in cap. falsas. de pœnit. dist. 5. Non eo q̃ nil profit, vel absolutionẽ irritam faciat, sed quia pœnitentem fallere potest, prębendo occasionem credẽdi, se per illam plenè satisfacere. Tum, quia Abulen. [g] dixit, Confessariũ imponentẽ pœnitentiam pro suo libito, sine alia circũspectione, peccare: quamuis non declaret an mortaliter, an venialiter, nisi quum nullã scienter iniungit, cui satis cõcordat Concil. Colon. [h] multa de hac re tangens, & Adrian. [i] dicens facerdotẽ non debere cõdonare offensas contra Deum factas sine multa prudentia, & pœnitentia [k], cui addit Maior. [l] nõ esse veri amici imponere paruã pœnitentiã, neque prudẽtiæ, illius patuitate lætari. Tum, quia Concil. Trid. [m] post illa scripta declarauit, conuenientes pœnitentias esse à Confessariis imponendas, & non leues pro grauibus iniungendas, ne participes eorum fiant. Quo fit, vt constanter affirmemus, non recte fungi officio suo Confessarios, qui omnibus vnam, & eandem leuem pœnitentiam obligatoriam, & aliam grauiorem voluntariam imponunt.

21 Secundum, illam esse pœnitentiam iustam, quæ ne

a Aug. l. Iustificat. ff. de iustit. & iure. & ibi Greg.

b In c. hoc ipsum. 5. 2. 3. q. 2. c. ind. cap. fili. 2. 14. d. pœna in d. cap. hoc ipsum. & ca. admon. 33. q. 2. & in c. prædic. 22. q. 1 & cap. sunt plures. de pœn. di. 5. e In summa de pœnit. & remiss. 5. quę pœna. f In 4. di. 20. q. 2. g 3. par. tit. 17 cap. 10. h In 4. di. 20. q. 2. i In c. misericordiam. de pœn. di. 2. k Ind ea. hoc ipsũ. 5. 1. l In d. cap. fallax. n. 14 m In d. 5. quæ pœna. n. de mẽsurâ cap. Deus. de pœn. & remiss. & ca. 1 epora 26. q. 7. o dil. cap. mensurâ. 5 ind. cap. Deus. qui. n. 4. q In ca. 2. de emptione. r In 4. di. 20. s In d. cap. mẽsurâ. & cap. Deus qui & supra not. 5. d. nu. 22. t Infra nu. 26.

23 par. tit. 17. cap. 10. 5. 10. x In c. misericordiam. de pœn. di. 2. y In 4. di. 17. q. 2.

a Quæ est maior, neque minor merita, quæq; exæquat, & non superat pœnam pro peccatis cõfessis in Purgatorio luendam [a].

22 Tertiũ, hanc soli Deo esse cognitã, solus enim ille nouit, quanta pœna debeatur in Purgatorio, peccato mortali per cõtritionẽ & cõfessionem cõdonato: quia solus ipse nouit grauitatẽ peccati, & vim cõtritionis, & partẽ, quam absolutio tollit, meritũ item operis satisfactorij, tum sacramentalis, tũ cuiuslibet alius, quod pro magnitudine vel paruitate gratiæ, & deuotionis, magis vel minus, saltem ex opere operantis, satisfacit.

23 Quartũ, vulgatũ esse, vnicuique peccato mortali, iuxta Canones, pœnitentiã septem annorũ iniungendam esse, in quod allegatur Gratian. [b] pro quo nunquã nos textum reperire potuimus, vt dixi [c] quamuis sic multas glossas recep. [d] quæ id dicũt: & cõmunis cum Hosti. [e] & Palud. [f] S. Anton. [g] cui consonare videtur stylus concedendi indulgentias 40. vel alius numeri annorũ, & dierũ, in pœnitentiam iniunctorum. Quare contrariũ putamus. Tum, quòd id tenent S. Thom. [h] ante quem idem sensit D. Hiero. [i] Tum, quia nec Gratianus dicit, Ecclesiã septennem pœnitentiã in singula peccata statuisse, sed tantum pro grauissimis peccatis iniungi solitã fuisse [k]. Tum, quia dici potest, illã pœnitentiam nõ fuisse taxatam pro foro interiori, sed exteriori, vt probamus [l]. Tũ, quia ibi ostẽdimus illos 46. Canones pœnitẽtiales, quos Host. [m] colligit ad forum exterius pertinere. Tũ, quia inepte imponeretur pœnitentia septennis ei, qui mille peccata mortifera confiteretur.

24 Quintũ, quantitatem, & qualitatẽ iustæ pœnitentiæ, nunc, & semper relinqui, relictãque fuisse prudentis Confessarij arbitrio, [n] non quidẽ, vt sensit glossa [o] & Panor. [p] & Anton. Burgen. [q] & aliquot alij alibi ad effectũ, vt pœnitens facta pœnitentia iniuncta, magna, vel parua, ab omni pœna Purgatorij liberetur: quia hoc falsum est, iuxta Maio. & Cõmunẽ [r] & posumus [s] Nec etiam ad effectum, vt pœnitens ad pœnitentiam impositam acceptandã teneatur, secundũ aliquos, vt dicemus [t] sed ad effectum, vt animæ negotia quoad hunc mundum, & quoad alterum mediocriter gerantur.

25 Sextum Confessariũ circũspicere debere in æstimanda pœnitentia magnitudinẽ, & paruitatẽ peccati, & contritionis, & qualitatem personæ pœnitentis, an sit robustus, an debilis, iuuenis, an senex, assuefactus pœnitere, an non. an idẽ videatur magnã recusaturus, aut quamuis acceptet, eam nõ impleturus, an sit pauper, an dines, magnoperęque curare debere, ne pœnitentiã ineptam imponat, qualis est eleemosyna pauperi, ieiunium perpetuo laboranti, austeritas magna delicato, & in altiori loco posito, aut famulo in notabile obsequiorum debitorum impedimẽtum, vel in periculum lapsus spiritualis, aut delectionis peccati occulti, iuxta mentem S. Antonini [u] qualis peregrinatio mulieribus, iuxta Host. [x] maximè sine suis maritis, vel cum illis in longinquum, cum domi manẽtes, sanctos muisere spiritu possint, vt ait Maior. [y] qualis panis & aquæ, & solitudinis melancholico, & scrupuloso, qualis, multa recitatio prælectori, & ad longas preces obligato, vt diximus [z] & aliæ similes.

25 Septimum, Confessarium pœnitenti dicere debere, iustam pœnitentiam, quę sibi imponenda erat, solum Deum Opt. Max. scire, & timentes, & cupientes vitare pœnam alterius vitæ, antiquitus septem anno-

z In d. cap. confitebor. 5. pœna. n. 4. de pœnit. dist. 5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

rum pœnitentiam pro vnoquoque maximo peccato mortali facere solitos fuisse, iudicantes, tam longam pœnam, tam magnę offensæ purgandę adhiberi oportere, sed quòd non intendit imponere ipse, nisi sponte velit eam suscipere. Etsi responderit se velle, & iudicat illum impositam impleturum, iniungat eam, quæ iusta videbitur, habito respectu ad eas, quæ prædictis Canonibus pœnitentialibus præcipiuntur: nam, vt habet Concil. Colon.[a] iam quòd sperandum non sit, vt communiter ab hominibus iterum suscipiantur pœnitentiæ antiquæ, bonum tamen esset, vt aliqui ad illas reuocarentur, in quod mouere potest etiam formula antiqua concedendi indulgentias, per relaxationem annorum, & dierum in pœnitentiam iniunctorum.

26 Octauum, quòd pœnitenti nolenti acceptare tam magnam pœnitentiam satisfactoriam, diminuat, quãtum ei placuerit, declarando ei pœnam alterius mundi, iuxta Maior.[b] Dixi, *satisfactoriam:* quia restitutoria, vel ad excundum à peccato necessaria, qualis est alieni restitutio, odij mortalis depositio, & dimissio Concubinæ, & officij, quod sine peccato exerceri nequit, & cõuersationis, qua se credit in peccatum mortale lapsurum, necessariò imponenda est, quam si nolit acceptare, nullatenus est absoluendus vt dixi.[c] Recte autem faciet concedendo, vt quod non recitauerit, aut non ieiunauerit die præscripto, reficere possit alio, vel eleemosynis redimere. hæc ibi.

n **Decreuerunt.** A quo tamen anno id cœperũt, & quo progressu continuarunt dictum fuit supra.[d]

27 o **Lætitiam.** Ne verba hæc; & illa infra posita, *magno gaudio:* moueãt aliquem ad credendum, quòd verbum, Iobelęum: de quo est sermo, deriuetur à verbo latino, iubilo. cõtra dicta[e] considereat, aliud esse, aliquid fieri ad lætitiam publicã, vel indicere illam gaudio magno, quod littera hic & ibi intendit. Aliud, verbum, quod illud significat, deduci à lætitia vel gaudio, quod ibi negatur: licet enim victoria contra Turcas lætitiam publicam intulerit, nomen tamen, victoria: non à lætitia, sed à vincendo deducitur, & à separatis non fit illatio.[f]

28 p **Causa.** Hic significatur illa vera, & communis conclusio, quòd concessio indulgentiarum, legitimam ob causam est facienda, de qua multa supra.[g] Quibus adde primo, quòd gloss.[h] ait, quòd ad valorem indulgentiæ quinque requirũtur, auctoritas in concedente, habilitas in recipiẽte, pietas in fine, vtilitas in opere, & quintũ, cõgruitas in tempore: & Innoc.[i] requirit septẽ, sed S. Tho. aptius loquens,[k] cõmuniter receptus, quẽ non citat glos. prædicta licet auctorẽ eius ipse præcesserit, dicit quòd tria requirũtur, scilicet ex parte dantis auctoritas, ex parte recipiẽtis caritas, ex parte causæ, pietas, quæ comprehendit honorem Dei, & proximi vtilitatem. Adde, omnia horum trium dicta esse declaranda per posita supra.[l] Et quòd prædicta glos.[m] sic ait,

29 *Ponamus quòd Papa alicui existenti in gratia, concedat indulgentiã sine causa rationabili, non facienti opus bonum, pro quo est indulgẽtia meritò concedenda, quæritur vtrum valeat? Videtur quòd sic: quia Papa habet plenitudinem potestatis, nec habet superiorem, quem sequi debeat, & à quo debeat regulari. Ergo si det indulgẽtiam, tenet, & valet ei, cui datur: quia capax est: sed Papa, qui omnia & præcipuè maiora agere debet cum discretione, & secundum iudicium rectæ rationis, peccat in sic concedendo.*

30 *Sed dicendũ, quod licet Papa habeat plenitudinẽ potestatis, quantũ ad omnia bona ecclesiastica, ęteporalia, & spiritualia, nõ habet tamen eam vt dominus, sed vt minister, & dispensator Domini principalis. Vnde licet non habeat superiorem in terris, eum tamen habet in cœlis: & ideo dispensatio talium bonorum, ab eo non debet fieri, nisi in illis casibus, in quibus verisimiliter apparet quod Dominus, cuius sunt huiusmodi bona cõsensum adhiberet, vt potestas semper ratione restringatur.[a] Constat autẽ, quod Deo nõ placet, quod tanta bona sua sine causa rationabili cõcedantur. Et ideo talis concessio non valet.* hæc illi. Quæ à tanto Cardinali in glo. tantæ extrau. à tanto tẽpore scripta, etiã ad alia multa, & grãdia possũt applicari, & cõfirmari, ac vtiliter declarari per ea, quæ scribimus in cap. non liceat Papæ.[b]

q **Vrbem.** 31 Nota, q causa ob quam Indulgẽtia Iobelæa cœpit, & cõtinuata est concedi, fuit, vt Christi fideles ex toto orbe Christiano venirent ad visendã vrbem, quam Princeps Apostolorum Petrus & Paulus, totque deinceps martyres suo sanguine consecrarunt, cui videtur in hoc concordare principium Extrauag. 1.[c] ibi.

32 *Vt autẽ beatissimi Petrus & Paulus Apostoli eo amplius honorentur, quo ipsorũ Basilicæ de Vrbe deuotius fuerint à fidelib. frequentatæ.* concordat item principiũ Extrauag. Vnigenitus. ibi, *Attenta meditatione reuoluens, quantum apud homines glorioſi Principes terræ Petrus & Paulus, per quos Euangeliũ Christi Romæ resplẽduit, & per quos Ecclesia Religionis sumpsit exordium, qui facti Christiani populi per Euangelium genitores, gregis Dominici pastores, fidei lucernæ, Ecclesiarum columnæ, præ ceteris Apostolis peculiari quadam prærogatiua in ipso Saluatore fidei virtute præcellunt: quorum vni, scilicet Apostolorũ Principi, sicut bono dispensatori, claues regni Cœlorũ commisit: alteri, tanquam idoneo doctori, magisterium ecclesiasticæ eruditionis iniunxit, in speciali veneratione haberi debeant.*

33 Cui causæ adiectus fuit numerus actuũ visitandi prædictas Basilicas, qui fortè ab initio vsque ad Bonif. VIII. authorẽ illius Extr. 1. non fuit præscriptus, quas solas necessario visitãdas etiã ipse præstituit, vt videre est in illa Extr. 1. nã necessitatẽ visitandi tertiã scilicet S. Ioã. Later. addidit Clemens VI.[d] & quartã Paul. II.[e]

34 Non obstat, q videtur ex eo sequi, Romanos & incolas Vrbis nõ debere indulgentias prædictas consequi, cũ non veniãt ad Vrbem causa visendi prædictas Ecclesias. non inquam obstat. Tum quia hęc causa videtur fuisse impulsiua, & non finalis, qua cessante non cessat lex, vt ait glo. recep.[f] quę habet Calphurniã impudicã fuisse causam statuẽdi, ne mulieres postularẽt. At omnes mulieres etiã pudicæ cõtinentur sub ea lege. Tũ, quia frequenter fertur lex generalis causam in id præstante aliquo particulari,[g] hãc autẽ causã fuisse iustã cõcedendi tantã indulgentiã. probat Ioã. Mon.[h]

35 Non obstat etiam, quòd hæc causa est valdè inæqualis quæsituris eam, cum Romanis nullo ferè labore nec impensa ea constet, & vicinis Romæ paruis, aliis autem Italis magnis, Gallis vero, maioribus, Hispanis autem, Anglis, & alijs longius habitantibus, maximis: non inquam hoc obstat. Tum quia, vt ait S. Thom.[i] non datur secundum proportionem ad laborem: cui adde, quòd nec secundum proportionem ad honorem: quia venientes è longinquo maiorem videntur exhibere, sed secundum causam prædictam impendendi honorem prædictis Apostolis, & sedi Apostolicæ absolutè consideratam, quam & Romani, & vicini satis ad hoc præstant. Tum, quia magis

magis laborantibus, & magis impendentibus, maius meritum ęteris paribus quæritur, quod longè pretiosius est indulgentia pœnarum Iobelæa, quæ omnibus æqualiter datur; & ita non defraudantur suo labore & impensa, vt rectè Ioan. Mon.[a] ait.

r **A primis vesperis.** Perpende, q cautius dicitur hic, quàm in d. Extrauag. 1.[b] quæ habet, *A festo Natiuitatis, &c.* quàm in Extrauag. quẽadmodum.[c] quæ habet, *A vigilia Natiuitatis.* nã vt ibi dixi, vix defendi potest illarũ contextus, eo q præpositio, à, secũdũ suã propriã significationẽ excludit tẽpus cui adiũgitur, iuxta gloss. memor. & recep.[d] & ita per illarum contextum non debebat incipere annus Iobelæus in vigilia neque in festo Natiuitatis, sed post eam, cuius contrarium tum audieram, & hoc anno vidi seruatũ. Hæc autem littera, vtranque difficultatem tollit, sed quia ante initium vesperarum aperitur Porta sancta, cautius fortè dictum fuisset à Porta sancta aperta: post eius enim apertionem, illicò, ante finem vesperarum, quæ solennissimè cantantur, incipiunt & saragunt eã intrare, & visitare, & esse primi, vel cum primis, & tãto quidem ardore, vt hoc anno innumeri fuerint oppressi, & multi animi deliquium, imò & mortem passi. quo autem ritu & ceremonia Porta sancta hoc anno aperta fuit subiicitur infra in fine libri.

37 s **Durante.** Hæc littera videtur suffragari ei, quod sentit Ioan. Mona.[e] quod, qui in statu peccati mortalis impleret visitationes hic requisitas, lucrifaceret hanc indulgentiam iobelæam, quoad peccata commissa ante perfectas visitationes, si post eas durante anno, confessus, in Domini gratiam rediret: hęc enim littera solum videtur requirere, vt quis faciat tria, durante hoc anno, videlicet, vt inueniatur verus pœnitens, & legitimè confessus, & quòd impleat visitationes hic cõtentas, quę tria facitis, de quo loquimur.

Secundo facit prædicta Extrauag. 1. quatenus per illa verba, *Verè pœnitebunt & confitebuntur.* significat sufficere, quòd vera pœnitentia & confessio subsequantur visitationes; quamuis sciam responderi posse verbum illud, confitebuntur, ad alios annos centesimos referendum esse, & quòd Extrauag. hæc non habet illud verbum, licèt hæc secunda responsio nihil obsit: quia satis compertum videtur Sanctissimũ D. N. nõ exigere maiorem pœnitẽtiam & confessionem ad hanc Iobelæam indulgentiam quærendam, quàm Bonifac. exigebat ad illam.

Tertio, quòd ei cui legatur aliquid sub cõditione, deberur legatum, si tempore quo purificatur conditio, inuentatur capax, quamuis medio tempore non fuerit talis,[f] & indulgẽtia iobelæa conceditur sub conditione, si durante anno fuerit pœnitẽs cõfessus, & visitationes requisitas fecerit: nam relatiuum, qui, adiũctum verbo futuri temporis, inducit cõditionem.[g] & tam per hanc Extrauag. quam prædictam primam, & similes, cõceditur indulgentia iobelæa, per relatiuum, qui, coniũctum verbo futuri temporis, scilicet, *His, qui hoc anno durante verè pœnitentes, & cõfessi præscriptas Ecclesias accesserint, vel visitauerint.* In qua clausula est relatiuum, qui, adiunctum verbo, visitauerint vel accesserint, quæ sunt futuri temporis; & licèt illa verba *pœnitentes & confessi)* per se sint præsentis vel præteriti, adiectis tamen illis (*hoc anno durante*) æquiualenter sunt futuri, cum sit sensus, si durante hoc anno, talis fuerit, & de æquipollentibus idem est iudicium[a].

38 Quarto, quòd sentẽtiam cõtrariam consequeretur, eum qui vltimo visitationis momento inueniretur in statu malo, nõ quærere hanc indulgentiam, etiamsi toto anno ante, & post illud, esset in statu gratiæ: quia secũdum contrariam opinionem, necesse est dicere, hanc indulgentiam quæri in illo vltimo momento, per ea quæ dicta sunt.[b] Cõsequeretur item, q parum prudẽs cautela esset eorum, qui visitationibus requisitis aliam & aliam ad maiorem cautelam quærendi eam, adiiciunt: quia pœnitentia vel confessio posterior nil prodesset eis quo ad hoc, secũdum illam opinionem: quod tamen est absurdum secundum cõmunem omnium animi conceptionem, & ita non asserendum[c].

Quinto facit, quòd prædicta glossa nullum habet cõtradictorem, saltem specialem, & videtur habere vsum sibi astipulantem: multi enim Romani & Incolæ, nõ præmissa confessione, cœperunt hoc anno facere visitationes.

Sexto facit, quòd omnes ferè Theologi, & Canonistæ, vt dictum est,[d] tam ante, quàm post Caieta. cõtradicunt ei, dicentes, quòd non est necessarium facere in statu gratiæ opus requisitum ad indulgentiam quærendam, sed sufficere, vt fiat bene moraliter.

Septimo, quòd contrariam opinionem consequitur, quòd nemo illorum consequerentur indulgẽtias iobelæi, qui male confitẽtur à principio, quales sunt multi, qui ob maximam pœnitentiariorum occupationem, nimium festinãter & turbate cõfitentur generaliter omnia, & grauissima peccata, quæ vnquam fecerunt, licet postea legitime confiteantur.

Octauo facit, quòd etiam consequeretur contrariam opinionem, quòd pauciss imi collatione aliorũ, cõsequerẽtur indulgẽtias Iobelæas particulares, quæ de more solent cõcedi pœnitẽtibus, & cõfessis, qui feria 2. 4. & 6. alicuius hebdomadæ fecerint aliquot preces, vel eleemosynas, & die Dominica sequenti communicauerint: pauciss imi enim collatione aliorum, incipiunt facere illa, præmissa confessione, cum publicatione facta die Dominico nõ possint inuenirri confessi die Lunæ, nisi pauciss imi.

Nono, quòd prędicta opinio glossæ est fauorabilis, & amplificat beneficiũ Principis, vt fieri debet,[e] modò nõ sit ambitiosum,[f] nec tertio damnosum,[g] quale non est hoc.

39 Contra tamen prædictam glossam facit primo, quòd secundum communem animi conceptionem, confessio debet præcedere visitationes. Secundo facit, q ordo litteræ est seruãdus.[h] At in littera huius Extr. verba requirẽtia pœnitentiam & cõfessionem, præcedunt verba significantia indulgentiæ consequutionẽ. Tertio quòd verba illa *Pœnitentes & confessi qui visitauerint, &c.* videntur requirere, vt vera pœnitẽtia & cõfessio præcedant & comitentur visitationes; quia qualitas verbo adiuncta, intelligenda est secundum tempus verbi.[i] Quarto facit, quod eius opinio videtur præbere ansam, & occasionẽ laxo animo aggrediendi peregrinationem, & faciendi visitationes, quæ non est danda[k].

Per hæc argumẽta pro vtraque parte facta videtur dicendum primo, quod mens Pontificis Max. fuit &

Universidad de Deusto
Biblioteca

est, vt lucrifacturi hanc indulgẽtiam Iobelæam ante iter arreptum veniendi ad vrbem, vel saltem ante initium visitationum cõfiteantur, ita vt bona fide putent se benè cõfessos. Secundo, quod si forte nõ esset eis iusta copia bene cõficẽdi, saltem ꝙ volunt generaliter omnia peccata suæ vitæ confiteri, vel cõfessarius (vt sæpe cõtigit in hoc anno) vult studere vel cõsulere ante absolutionem, possint incipere visitationes, modo ante vltimum inueniantur probabiliter bene confessi & absoluti. Tertio, quod si post confessionem illam primam ceciderint, quę fragilitas humana est, in aliqua mortifera, possint præmissa illorum cõfessione, visitationes cõtinuare, ita ꝙ ex integro nõ teneãtur eas denuo incipere. Quarto, ꝙ si post visitationes factas etiã in patrias suas reuersi admonerẽtur, defectu aliquo cõtritionis, vel cõfessionis vel absolutionis suas cõfessiones nõ fuisse legitimas, & ad gratiã gratũ faciẽtẽ quærẽdã sufficiẽtes, quãuis ipsi ignorãtia crassa putassent esse tales, quærãt hãc indulgẽtiã, si intra annum ita suppleuerint defectum, vt in gratiã Dei per eius misericordiam redirẽt: quia benignissimus Princeps præsertim spiritualis, qui tãto gaudio ad tãtam indulgẽtiam indixit, iustè præsumitur voluisse iuuare illos, qui licet ignorantia crassa se nõ debuisse facere plus credẽres, postea admoniti veritatem, pro virili quod facere debebãt, intra annum supplẽt: præsumitur enim velle imitari eum, quem repræsentat rogãtem. Luc 23. *Pater ignosce eis, qui nesciunt quid faciũt.* Quinto, ꝙ qui eo modo, quo dictum est, parati, visitationes fecerint, nõ solum quærunt remissionem peccatorum ante itineris arreptionem admissorum, vt ait prædicta gloss. sed etiam omnium aliorum, quæ ante vltimam visitationem commiserint, dummodo ante illam modo prædicto cõfessi fuerint, cõtra illam gloss. quæ in vno nimis laxare, & in alio nimis stringere videtur. Sexto, ꝙ in aliis Iobelæis particularibus videtur sufficere diligentia notata supra [a].

[a] Notab. 20. nu. 19.

[b] Supra nu. 17.

[c] Num 9.

[d] In ca. 1. nuncio. ad. Manual. nostri Cõfess.

[e] Pere. de fide de pœn. dist. 3. & tradita in d. ca. Manual. confess. Cõfess. n. 33. [f] Nota 18

t 40 **Pœnitentes.** Quæ dicatur vera & requisita pœnitẽtia, ad quę rẽ lam Iobelæam, & alias indulgẽtias diximus, [b] quibus solũ addo, docere & inculcare debere concionatores suis auditoribus, & viros doctos indoctioribus, summã eius quod dicitur ibid. [c] nempe, ꝙ nõ solùm requiritur, vt pœnitẽti adeo displiceat peccatum mortiferum ꝙ formaliter vel virtualiter mallet omnia mala pœnæ, etiam ipsam mortem corpoream toleraſſe, quã illud admisisse, & ob illud gratia Dei amissa, eius inimicitiam capitalem incurrisse, & latius, [d] diximus, sed etiam malle formaliter vel virtualiter potius irã omnium Regum, & Principum, herorum, cognatorum, & amicorum incurrere, & omnia mala, etiam mortẽ corpoream sibi obuenire, quam illud mortiferũ, quod fecit, iterare, vel aliud simile admittere; aut saltem ex animo dolere, ꝙ ad tam generosam pœnitudinem nõ posit omnino peruenire, quamuis nõ teneatur credere, se nũquam id amplius facturum, vt vtrobiq; dicitur. Iste enim duobus nõ cõstat vera pœnitentia: nam vt pœnitudo peccati perueniat ad gradum cõtritionis necessarium, oportet pœnitẽtem plus odisse peccatum, quam quoduis aliud malum pœnæ odio dignum simul & velle vitare idem plus quam quodlibet aliud vitatu dignum [e].

u **Confessi.** Non solum proposito, sed etiam actu & de facto, vt latè probamus supra, [f] limitãtes hoc in eis, qui iure, vel fa-

A sto iustè à cõfessione actu faciendа impediрẽtur, addẽtes, quãdo, & qualis cõfessio ad hoc sufficeret: vbi quamuis nihil de sufficiẽtia cõfessionis factę post perfectas visitationes requisitas meminerimus, meminimus tamen multa supra, [a] quę pro repetitis habemus.

x 41 **Intermisis.** Ergo sufficit, ꝙ visitationes fiant diebus interpolatis, & discõtinuis: quãquam scio nõnullos egregia in Deum caritate & religione, cœpisse ab integro illas, eo ꝙ iã cœptas interpolare ob causas superuenientes oportuisset, sed aliud est adimplere præceptum, siue solum opus præceptum facere, aliud implemento præcepti cumulum, & quę de cõsilio sunt, addere. [b] hoc posterius fecerũt illi absque necessitate; quod tamen nõ esse faciẽdum necessariò, probat hęc littera dissuctiua, quę solius vnius partium implementum requirit [c].

y **Semel saltem in die.** Quæ fuit in principio huius anni mora in facto, quã prius mouerat in iure Io. Mona. [d] an satisfaceret, qui vnã vel alteram Ecclesiam visitaret vno die, & altero vel tertio aliam vel alias, an vero oporteat eadem die omnes quatuor visitare? & prędictus quidem Io. Mon. respõdet sufficere, ꝙ fiat visitatio earum diuersis diebus, subdens hoc respõdisse Bonif. auctorem illius Extrauag. 1. Contrarium autem dicitur respõdisse S. D. N. Gregorius XIII. auctor huius, & quidem rectè: quia nõ est recedendum à proprio, & communi sensu verborum. [e] At illa verba, *Qui quatuor ecclesias semel saltem in die visitauerit.* de proprio & communi sensu eorũ, requirunt, vt visitatio earum semel in die fiat. Tum quia dicitur, *in die*, numero singulari, & nõ, diebus, in plurali. Tum ꝙ aduerbium, semel adiunctum verbo, diei, significare videtur, vt vno & eodem die fiat, [f] eadem fere ratione dicendum posse videtur, non posse quem duas visitationes eodem die facere, ad effectum satisfaciendi duorum dierum visitationi, de quo dubitatum est à nonnullis.

z 42 **Romani.** d. Extrau. 1. per quod non sunt intelligendi, qui sola origine propria, vel paterna sunt Romani, [g] arbitror enim ꝙ ille, qui natus in vrbe, vel oriundus ab ea habitat in Hispaniis, vel Galliis, vel in Italia extra vrbem, veniens ad quærendum hanc indulgentiam, non tenetur visitare 30. diebus, sed satisfacit visitando quindecies, sicut alij peregrini; quia licet aliàs domicilium originis præferatur domicilio habitationis, [h] quoad hoc tamen, prævalere videtur domicilium habitationis: quia ratio cur pauciores visitationes imponantur peregrino (quę est euitatio laboris & impensarum) habet locum perinde in illis, ac in penitus extraneo, & consequenter eodem iure sunt censendi [i].

aa 43 **Incolæ.** Hoc verbum nõ ponitur in d. Extrau. 1. per quod tamen intelligẽdi sunt, non solùm qui verè sunt incolæ, sed etiam qui sunt habitatores eius, habitantes in ea ad aliquod tempus incertum, vel adeò magnũ certum, vt meritò dicantur habere domicilium, ratiõe

cuius

cuius incolæ ordinari possunt à Vicario Vrbis, [a] is enim est vere incola, & contrahit tale domicilium (vt eruditus Andr. Alciatus definit,) [b] qui cùm sit aduena, in aliquam ciuitatem ea mente habitatum venit, vt ibi perpetuo sit, summamque rerum suarum habeat, quę definitio probatur per l. 1. & 3. vbi idem dixit Ioan. de Plat. [c] & Panorm. [d] & consequenter, nec Romani habitantes in vrbe dicuntur incolæ; quia non sunt aduenæ, nec curiales, & alij quamplurimi, qui sine animo perpetuo in ea manendi eam ad aliquod tempus incertum, vel certum magnum inhabitant. Attamen, in hac Extrauag. tam per Romanos, quam per incolas, illos omnes & solos intelligimus, qui perpetuam, vel tẽporalem magnam habitationẽ habẽt in ea, siue sint aduenæ, siue originarij, & siue habeant animum perpetuo in ea manendi, siue non. Quare rectè, licet non à radice, censuit Ioan. Mona. [e] teneri ad visitandũ trigesies Curiales omnes, litigãtes, Procuratores, Aduocatos, Officiarios, etiam Cardinales, qui ad tẽpus incertum manẽt in vrbe animo ab ea discedẽdi. Cui addo, idem dicendum de manentibus ad annum, vel aliud certum tempus adeò magnum, vt boni viri arbitratu dici possint inhabitatores, licet careant domicilio, [f] quatenus probat eum, qui est eiusmodi habitator, puta, quia habet tabernam vel pergulam, posse ibi conueniri; licet non cum, qui vt viator, & peregrinus contraheret.

bb 44 **Peregrini.** Hoc verbum seruit in hac Extrau. pro illis duobus, forenses & peregrini, positis in d. Extrau. 1. ꝙ factum videtur ad tollendam illam dictionem barbaram, forenses, quæ tamen erat vtilis, ad comprehendendum eos, qui non sunt Romani, nec habent domicilium verum in Vrbe, nec habitationem, qua possint dici incolæ, vel habitatores, quippe qui non habent tabernam, neque pergulã, & veniunt ad vrbem statim abituri, alia de causa quàm peregrinationis, ciusmodi enim hominem Extrauag. illa appellauit forensem, qui non tenetur nisi ad visitãdum quindecies, & non videtur esse peregrinus, quia non venit ad Vrbẽ causa visitãdi limina Apostolorum, neque ad cõsequẽdum Iobelæũ. Attamẽ respõderi potest, eum dici posse saltem largo modo peregrinũ, vt probatur, c. 1. [g] Et consequẽter, ꝙ appellatione peregrini continẽtur in hac Extrau. omnes & soli, qui veniũt ad Vrbem hoc anno causa deuotionis, vel causa quærẽdi Iobelæum, vel alia quasi viatores statim recessuri, & non intendẽtes figere domicilium, siue perpetuo manere in illa, nec tanto tempore inhabitare illam, vt meritò dici possint inhabitatores Vrbis, & ita loco verbi (forẽses poterat adiungi verb. Peregrini & alij, quasi viatores, & statim recessuri. Nam non posset apte poni exteri vel extranei, neque forenses: quoniam illæ dictiones non comprehenderent Romanum originarium, qui habet domicilium extra vrbẽ, & inueniretur in ea alia de causa, quàm peregrinationis, quasi viator, quem tamen negari non potest satisfacere quindecies visitando.

cc **Deuotè.** Concordat Extrau. Vnigenitus. ibi, *Deuotionis.* & Extrau. quemadmodũ, quæ habet, *reuerenter*, pro eodẽ pro quo hęc deuote: per quæ significatur, visitationes has ecclesiarũ, debere fieri bene, & quidem rectè, nã, licet per aſ-

ſerta cum communi cõtra Cajet. [a] non sit necessarium vt fiant in statu gratiæ, necessarium tamẽ est, vt ibi diximus, quòd sint actus boni moraliter. Ex quo nasci videtur quæstio illa grauis, an præsuppositio quod ibi probauimus, videlicet, ꝙ non sit opus, vt actus quem prærequirit indulgẽtia, fiat in statu gratiæ, & sit meritorius, sed quod sufficiat, & requiritur, quòd sit bonus saltem moraliter, an inquam, desinat esse talis, si fiat à peccante venialiter? Nam pro huius parte affirmante facit, quòd vnus & idem actus non potest esse bonus & malus, etiã venialiter tantum, etiã diuerso respectu, secundũ S. Thom. [b] relatum à nobis in Manual. nostro Confess. [c] & actus ille visitandi, quẽ quis facit venialiter peccãdo, videtur esse malus. Ergo non est bonus moraliter.

Pro parte verò negãte facit, quòd nulli vel pauci, saltem collatione aliorum, visitant trigesies, vel quindecies quatuor ecclesias hoc anno Iobelæo visitãdas, nullo peccato mortali vel veniali, in eundo, stando, & redeundo, admisso. Et consequenter, nulli vel pauci consequerentur, hanc indulgentiam Iobelæam, quod est præter omnium ferè opinionem, & absurdum, nec dicendum [d].

45 Pro solutione igitur præsuppono, quòd opus, siue actus ille potest geri malè à peccante venialiter dupliciter, vno modo ita, ꝙ ipse actus, vel aliqua eius pars sit mala venialiter, agendo illum inordinate, vel in finem malum venialiter, putà, ad gloriam vanam, vel aliàs ad iniustè complacendum, displicendum, lucrãdum, vel nocendum leuiter alicui, vel cum defectu alicuius circumstantiæ ad eius bonitatem requisitæ, vt quia facit tempore, modo, habitu, vel gestu indebito, Verbi gratia visitat quis prædictas ecclesias propter vanam gloriam venialem: quia talis actus est venialiter malus ob defectum circunstãtiæ boni finis, aut nimio risui, & prophanis negotiis, nimiisq; colloquiis indulgens; vel tempore indecenti, cum scandalo, saltẽ veniali aliorum, vel cum habitu vel comitatu suę personæ indecenti, aut nimiũ properando. Secundo modo, faciendo aliqua venialia, quæ non contingunt actum, vel partem eius, verbi gratia. Visitat quis quatuor ecclesias siue in statu gratiæ, siue in statu malitiæ, bono fine, bono modo, & tẽpore opportuno: sed durante tota visitatione, vel aliqua eius parte, in via vel in ecclesia peccat venialiter, inordinate intra se irascẽdo, concupiscendo honorem, gloriam, voluptatẽ, vel aliud huiusmodi malum venialiter volendo, vel bonũ male venialiter faciendo: is enim visitando solũ peccat alia venialia visitandi actui extraria: nam qui cõcupiscit aliquam vindictam paruam, aliquam vanam gloriolã ex aliis actibus eius, vel etiam ex eodem actu visitandi per alium actum separatum, non præstituendo illam pro visitationis fine, non facit actum visitationis malum, sed facit alia ei extraria: illa enim non sunt de substantia vel circũstantia illius visitationis, vt post Sanct. Thom. [e] & Iacob. Almayn. [f] diximus in c. inter verba. [g] quòd qui facit eleemosynam desiderando vanam gloriam, si vno & eodem actu vult vtrumque, est malus: si autem vno actu vult facere eleemosynam propter bonum finẽ: & alio actu vult gloriam vanam, erit ille bonus moraliter, imò & meritorius, si fiat in statu gratię, licet hic sit mal[e] venialiter.

46 Hoc igitur præsuppositio, respõdeo primo, quod qui visitans ita peccat venialiter circa ipsum actum visitandi, ut ipse reddatur malus saltem venialiter cir-

cu i psum

[a] Supra notab. 19

[b] In 2. sen. dist. 40 q. 1. artic. 4. [c] Prælud. 7. nu 22.

[d] I nam quod absurdum. ff. de bon. lib.

[e] In 2. sent. dist. 38. q. 1. art. 4. ad 4. [f] De moral. 12. q. 11. q. 3. conclus 1. nu. 61.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ea ipsum actum visitandi, vt ipse reddatur malus saltem venialiter, quia facit illum cum defectu alicuius circunstantiæ ad bonitatē moralem ipsius necessariæ, nō facit actum ad quærendam indulgentiā sufficientem: qui autem visitans solùm peccat alia venialia visitandi actui extraria, satisfacit.

Secundo, quòd fieri potest, imò frequentissimè fit, ꝙ vna pars actus sit venialiter mala, & alia omnino bona: qualis est actus eundi ad ecclesiam illius, qui incipit eum ob vanam gloriam, & postea in se reuersus prosequitur, & finit ob Dei obsequium: qualis item actus eius qui vnam vel alteram particulam missæ, vel horæ Canonicæ facit, cum nimia mentis euagatione, vel omissione alicuius verbi vel versiculi. Qui igitur maiorem partem actus visitādi bene faceret, licet pars eius esset mala, satisfacere videretur, tum, arg. l. quod maior pars.[a] Tum, quia hæc extrauag. & aliæ, maiorem respectum videntur habere ad vltimam partem actus visitationis, quàm ad reliquas: Extrauag. enim 1. habet, qui accesserint, & hæc, & aliquot aliæ; qui visitauerint, & non qui iter fecerint ad visitandum; & ita ponderare videntur ipsum accessum, & ipsam visitationem, quæ sunt vltimæ partes visitationis, potius quàm alia: nam si absque vlla itineris sactione accederent, vt multi habitantes intra aliquas prædictarum ecclesiarum faciunt, perinde satisfacerent, ac alij iter facientes. Vnde arbitror, eum qui modestè, ac deuotè ingrederetur, precaretur, & exiret ecclesiam, satisfacere, etiamsi reliquum itineris immodestè faceret.

Tertio, ꝙ ea quæ dixi de visitatione facta à peccāte venialiter, dicenda videntur etiam de facta à peccante mortaliter, nempe, quòd si ita fiat, vt ipse actus visitationis sit peccatum mortale, non satisfacit; si autem ita fiat, vt ipse non dicatur malus, quamuis qui facit illum, peccet alias mortaliter, satisfacit. Tum, quia actus visitandi bene mortaliter factus, non desinit esse bonus moraliter plus ob alium actum mortiferum, quàm ob venialem: actus enim moraliter bonus compatitur sibi actum malum mortiferum, ac venialem, secundum omnes. Tum, quòd (vt diximus in Manua. nostro Confess.[b] vniuersa ista decem præcepta, & alia omnia possunt impleri ab illo, qui est in peccato mortali quoad substantiam actus præcepti, & effectum euitandi nouum peccatum, quòd incurreretur, si non adimpleretur illud, iuxta definitionem Sanct. Tho.[c] communiter recepti, quod Concil. Trid.[d] sensit, declarans hæreticum esse illum, qui dixerit, opera nostra, ob id solum quod fiant extra statum gratiæ, esse peccata: licet ad obtinendam gratiam in hac vita præsenti, & gloriam in futura nihil valeat implementum præcepti in illo statu.[e] Quibus addo nunc, posse impleri ad effectum prædictum, præceptum per opus etiam mortifere malum, secundum Maior, qui,[f] ponit exemplum de Presbytero obligato de præcepto ad faciendam aliquam missam, quam facit mortali culpa infectus: is enim implet præceptum de dicendo missam ad hoc, vt non teneatur iterare; quamuis id faciēdo peccet mortaliter.[g] Quod non in hoc dixerim, vt relaxem visitantes ab intentione animi, quanta maxima possunt religione totum iter visitationis faciendæ, sed vt tollam scrupulos eorum, qui aliqua occasione id solum, quod diximus requiri, fecerint.

Circa hoc interrogor, an quis possit bis, ter, vel plures hanc indulgentiam Iobelæam sibi quærere, bis, ter, vel pluries, faciēdo visitationes requisitas? Et quidem pro parte negatiua faciunt ea, quæ pro parte tenentium ꝙ facultas eligēdi cōfessorē restringatur ad primū actum eligendi, adduximus in c. placuit.[a] nēpe, ꝙ sermo simpliciter prolatus in primo actu verificatur, & de illo tantū intelligitur,[b] vt securitas venendi data bānito, de primo veniēdi actu intelligitur,[c] & potestas arbitro data in cōpromisso de prorogādo ter in ino cōpromissi, si nō est dictū semel vel pluries, intelligitur de prima prorogatione & vnica, quod amplificat Feli.[d] & Rochus[e] dum disputat, an gratia cōcessa patrono laico, vt post vnū præsentatum possit aliū præsentare,[f] debeat intelligi de prima vice tantū? In qua q. Cald.[g] respondit, non posse. quem secuti sūt prædicti & in præcitatis locis, & etiā idem Fel.[h] secundum quos patronus quidem potest semel, aut iterum, quot volet cumulando, præsentare: non autem tertia vel quarta, vice.

Pars vero affirmās videtur verior, primū quidē, ꝙ dispositio generalis, etiā in materia odiosa, cōprehendit omnes casus, ad quos se extendunt verba eius secundum propriā significationē.[i] At verba huius Extrau. per quæ cōcedit indulg. Iobelæā omnibus trigesies, vel quindecies visitātib. ecclesias, de propria significatione comprehendunt non solum eos, qui visitat prima vice trigesies vel quindecies, sed etiam eos qui secunda, tertia, vel quarta idē fecerint. Secundo, ꝙ qui instituit posthumū non solum intelligitur instituere posthumum ex prima vxore, sed etiam ex secunda vel vltiore,[k] imò & idem de exhæredatione tenet ibi gloss. approbata per Barto. & sequaces, licēt aliqui cōtra teneant. Tertio, ꝙ hic agimus de beneficio Principis nō ambitioso, non præiudiciabili tertio, quod latissimè interpretandum esse supra diximus in glo.[l] non obstante. ꝙ aliquo respectu concessio indulgentiæ sit restringibilis: quia illi non est locus in ista, vt dicetur infr.[m] Quarto, per ea per quæ secuti fuimus.[n] Palud.[o] dicentem eum qui facultatem habet eligendi confessarium, posse nunc eligere vnū, nūc alium, toties quoties voluerit. Quinto, per ea, per quæ in Tract. de redit.[p] tenuimus, licentiam testandi non finiri per primam testamenti factionē. Sexto, per illud Palud. relatum supra[q] videlicet, ꝙ indulgentia in perpetuum, vel in rēpus aliquod certum visitantibus aliquā ecclesiam concessa, lucrifieri potest quolibet anno, quolibet mēse, & quolibet die. Cui dicto ne sit cōtrarius S. Tho.[r] est restringēdus ad rēpus determinatū dierū, & non ad aliud longius. Septimo, quòd non obstant adducta pro contraria parte, & omissa solutione, quæ ex perpensione eruditiss. Alciati colligitur, quia replicari posset, respōdeo, ꝙ non obstat illa regula cū sup. citatis, scilicet, quòd sermo simpliciter prolatus intelligi debeat de primo actu: quoniam illa procedit in odiosis, & onerosis, puta cùm dispensatur cū aliquo, vt possit duo beneficia obtinere, intelligitur de duobus primis,[s] & idem, quādo quis promittit alicui dotem cum nupserit, de primis tantum nuptiis accipiendum intelligitur,[t] secus autem in parum onerosis, & satis fauorabilibus,[u] quod tradit Oldr.[x] Anan.[y] Alex.[z] Nouissimi, [a] & Dec. in c. quanto. de iud. & quod notat Pan. de caritatiuo subsidio [b] cum similibus. Hæc autem gratia concessionis Iobelæi est omnino fauorabilis, nulli onerosa, omnibus cupienda, vt palam est ex illis verbis contextus, *Ad salutarem lætitiam*, & ex illis, *Quanto maiore*

iore posſumus animi gaudio audiemus.

47 Ex quo & superioribus patet multiplex solutio quæstionis, quā interrogati fuimus à cōfessario quodā eruditissimo, mense Ianuario proximè elapso, super quo: iam, qui post aliquot visitationes factas peccauit mortaliter, an possit ex integro incipiēdo visitatiōes, hanc indulgētiā quærere? Prima quidē affirmatiua euidēter colligitur ex proximè dictis. Secūda, ꝙ non erat ei necesse omnes visitationes ex integro repetere: quia illud peccatū nō annihilauit iā factas, eo ꝙ nō est de substātia, vt fiant in statu gratiæ, & minus, ꝙ nullū peccatū mortale admittat toto tēpore illarum, per dicta supr.[a] Tertia, quòd licet dubitari possit, an qui semel lucrifaceret hanc indulgentiam, posset iterum eā lucrari. procul dubio tamen est, cum qui nondum lucratus fuerit, licet visitationes cœperit, posse eas noue faciendo, vel continuando, si erant bene moraliter factæ, lucrari: quia etiam in illis casibus, in quibus dispositio finitur primo actu, potest repeti, & fieri secundo, si primus esset nullus, & omnino inutilis[b].

dd **Preces fuderint, &c.** Nota ꝙ Extrau. 1. omnium, quibus inductus est Iobelæus annus, quæ est prima in impressis de pœn. & remiss.[c] simpliciter requirit accessum ad prædictas ecclesias: extrau. verò vnigenitus. quæ est secunda, addit debere eum fieri *deuotè & reuerenter*, cui etiam quarta concordat: hæc autem requirit non solùm accessum, sed etiam preces pro salute visitantium, & totius populi Christiani: nō tamen præstituit formam, nec numerum precum, & non desunt qui dubitēt & rogent, quid in hoc facere debeant, & potest responderi primo requiri, hoc anno precare Deum pro salute visitantium, & totius populi Christiani, per hunc text. in hoc singularem.

Secundo, nullam precandi formam esse aliquo iure præscriptam, & ita satisfacere omnes, qui verbis quibusuis Hebraicis, Græcis, Latinis, Italis, Hispanis, Gallis, Vasconis, vel Germanis, prędicta duo in qualibet ecclesiarum visitandarum precati fuerint; imò & qui sola mente absque verbis id facerent, non solum, si muti essent: quia littera hæc solam precationem requirit, qualis est mentalis, quæ solam vocalem præcellit, iuxta Hieron.[d] & iuxta illud relatum ab eiusdem glo. *Non vox sed votum, non musica cordula, sed cor, non clamans, sed amans clamat in aure Dei.* Tertio, quòd à fide dignis accepi S. D. N. cum prædictas visitationes faceret variis, itsque secretis precandi formulis vsum fuisse, quod ipse quoque feci & facio.

ee **Plenissimam.** quid verò inter plenissimam, plenam & pleniorem distet, dictum est supra[e].

ff **Consequentur.** Ipso facto: quia non videtur requirere vllam aliam Confessarij, vel alterius absolutionem, vel concessionem, per quod soluitur quæstio nobis super hoc proposita: & consequenter immediate post, & non ante vltimum momentum vltimæ visitationis. Tum, quia dispositio conditionalis post impletam conditionem statim sortitur effectū, & non ante,[f] & hæc indulgentia conceditur formaliter, vel æquialenter sub conditione, si visitauerit, eo quod relatiuum, quis, vel, qui, adiunctum verbo futuri temporis, vt hic adiungitur, vt prædictum est conditionem importat.[g] Tum, quia ante illud queri nequit: quia ante illud non potest dici completa conditio visitandi, sub qua conceditur, nec est vllum verbū, quo in aliud tempus differatur. Cui consequens est, eam non quæsitam iri ei, qui illo vltimo momento non esset in statu gratiæ, & perdere, quoad hoc, fructum itineris sui, & laboris visitandi; nisi eo in casu quo supra satis noue,[a] tenuimus, pœnitentiam & confessionem superuenientes, post actus visitationum perfectos, intra residuam partem anni Iobelæi sufficere: illo enim casu dicendum est prædictam indulgentiæ consequutionem futuram immediate post vltimum visitationum momentum, vel post illud, cum primum fuerit præmissa confessio in statu gratiæ intra residuam Iobelæi anni partem: quod est valde memorandum, ne perdamus, quod aiunt, oleum, & operam, vt perdemus si in vltimo visitationum momento visitantes non inueniamur in illo fœliciss. gratię statu, vel intra residuam anni Iobelæi partem.

gg **Post iter.** Nota ex hoc loco argumentū ab speciali, quod est validum,[b] non posse lucrifieri indulgentiam: nisi opere, ob quod conceditur consequuto, etiam ab impedito iusto impedimento: speciale enim est, in impedito post iter arreptum, & consequenter angustior est concessio hæc S.D.N. Gregorij XIII. quam fuit illa fœl. rec. Iulij III. de qua supra,[c] egimus. Contra hoc tamen facit, quòd sup.[d] dictum est, impeditum confiteri posse lucrifacere indulgentiam, non facta confessione. Sed responderi potest, nos hic loqui de opere, & actu propter quem conceditur indulgētia, ibi, vero de impedimento confessionis, propter quam illa non conceditur, licet ad eam quærendam requiratur.

hh **Hortamur.** Nota exhortationem cōpendiosam, concinnam, neruosam, & omnim forte Iuris Pontificij ad verum nostræ peregrinationis scopum proponendum aptissimam, dum breuiloquio eleganti nostram peregrinationem, & vltimum illius finem, cum mediis ad illum iuuantibus simul & impedientibus, ob oculos proponit. quod frequenter facere esse homine Christiano dignissimum vtiliter monuimus in Manua. nostro Confess[e].

ii **Mandamus.** Meritò dubitari potest, an hoc verbum contineat præceptum, & quale? An obligans ad mortale, an veniale tantum? & quidem arbitror continere præceptum. Tum quia omne mandatum superioris tanquam talis factum subiecto tanquam tali, videtur esse iussus & præceptum,[f] per quam gloss. intulit, licet non efficaciter, superioris preces iussui æquipollere. Tum, quia proprie mandare est committere,[g] & cōmissio superioris obligat ad obediendum.[h] Tum, quia in cap. 1.[i] quod in vna parte præcipitur, in altera parte appellatur mandatum. Tum, quòd secundum Anton. & Imol.[k] quos sequitur ibi Felin.[l] verbum, mandamus, inducit præceptum. Tum, quia constitutio in dubio continet præceptum, nisi aliud sonent eius verba, secundum Archid.[m] Tum, quia negari non potest S.D.N. magis voluisse obligare Prælatos, per hanc clausulam, *Mandamus, &c.* quam alios Christi fideles per illam superius positam, *Monemus & exhortamur*, quod & sensit inferius ibi. *Monitionis, hortationis, mandati, rogationis, &c.*

a ff. ad Municip. & c. 6. de his quæ fiunt a maiore par. c.

b Cap. 11 Manua. 23.

c 1 seq. q 100 ar. 10. & 2. 2. q. 44. art. 1. & fin d Sess. 6 c. 7.

e Cap. nihil de cōsecr. dist. 5

f 1a 3 dist. 37. q. 1.

g Cap. fane. cum glos. & et addite de reiud. mis

a Iu glos. verb. ut tantis.

b Cap pręsenti 3. loca. de præb. lib. 6.

c Notab. 19.

d Eod. no. tab. n. 10.

e Prælud. 4. nu 1.

f Ia. ff. qđ iussit. glo 10 Rub. ff. de offic. eius cui mand. est iurisd. & l. 3. qui mandati. eod. tit. & in Auth. de mand. prin. in vrbi. & nigro. c. Cap. pastoralis. de offic. deleg. i De offic. deleg. k In cap. ad. de sepult. l Num. c. in 2 hac est glo. 4. dicit

Universidad de Deusto
Biblioteca

Non obstat, q̃ mãdare idẽ est propriè, quod committere, & quòd cõmissio, & mãdatũ non obligãt, donec acceptentur, & mandans & mandatarius consentiant[a] & quod committere videtur esse genus ad præcipere: nam omnis qui præcipit committit, nõ autem contra omnis qui committit præcipit, cum enim par pari & inferior superiori, aut superior tanquam priuatus committit alteri inferiori non tãquã subiecto, sed tanquam alteri, vel cum procuratorẽ, vel nuntium constituit, committere quidem videtur, sed non præcipere, non inquam hæc obstant: quia non loquũtur de mandato superioris tanquam talis, facto subiecto, tanquam tali, de quo loquitur hæc Extrauag. sicut enim mandatum factum alicui gratia illius tantum, habet vim concilij,[b] sic commissio siue mandatum superioris tanquam talis, factum subiecto tanquã tali, habet vim præcepti[c].

Non obstat etiam, quòd præceptum & mandatum tanquam diuersa ponuntur in cap. eam te,[d] & ea longè differre dicit gloss. celeb.[e] & Felin. post alios[f] ponit quinque differentias, quarum vltima est Arch. g scilicet, quòd mandatum tenet medium inter consilium & præceptum, & non ligat ad pœnam, non in quam hæc obstant: quia solùm probant, differre mandatum & præceptum, tanquam genus & speciem, & quòd præceptum aliquanto magis obligat, quàm mandatum, quod nos fatemur, & supra probamus, & infra dicemus. Non autem probant, quòd mandatum superioris tanquam talis, factum subiecto tanquam tali non obliget illum plus quàm consilium: esto non obliget tantum, quantum præceptum, quod & nos dicimus: nam & illud dictum Archid. quòd mandatũ continet medium inter consilium & præceptũ, (quod Decius ait,[h] iure nõ probari) probatur certè, tenendo quod dicimus de mandato superioris, quod obligat quidem, sed non tantum, quantum præceptũ, vt mox dicetur. Maioris tamen difficultatis est alterum mẽbrum supra positum, scilicet an obliget ad mortale? Pro vtraque enim parte possunt adduci illa quæ magna intentione animi, licèt parua verborum mole cõpendiosè scripsimus in Manual. nostro Confess.[i] Pro parte quidem negatiua illud, quòd non obligant ad mortale leges etiam Canonicæ, quæ non habent verba præceptiua, vel prohibitiua, sed solum ordinatiua, vel constitutiua; etiamsi sint imperatiui modi: qualia sunt illa, facite, dicite, faciant, dicant,[k] & alia similia, quæ iuxta communem intelligentiam non significãt præceptum, nec prohibitionem, iuxta Sanct. Thom. communiter receptum[l], probatum à Panormit. & communi,[m] & illud, quòd nullum est verbum latinũ, quod solum aliqua in lege positum, sufficienter significet suo significatu originario, mentem illius latori fuisse, trangressorem ad mortale obligare, nec consequenter illa verba, teneatur, debeat, obligetur, nec illa, præcipimus, obligamus, vetamus, inhibemus, mandamus, prohibemus. Tum, quia sunt generalia, & tam apta ad inducendum obligationem ad culpam venialem, quàm ad mortalẽ,[n] atque ita in dubio intelligenda potius de culpa & pœna veniali, quàm de mortali, cùm leges quæ rectè intelligi possunt de pœna maiori & minori, in dubio de minori intelligẽdæ sint. [o] Tum, quia multæ leges etiam diuinæ & naturales præceptiuæ, ad solum veniale obligant, vt probat Caiet. vbi supra, qualis est lex de non mentiendo iocosè aut officiosè, sine damno alterius. Et quod frequenter iura addunt aliquid verbis præceptiuis, vt [a] ibi. *D. strictè præcipiendo mandamus.* & [b] ibi. *In virtute sanctæ obedientiæ præcipimus.* & [c] ibi, *Sub obtestatione diuini iudicij præcipimus.*

Pro parte vero affirmante colligi potest ex eodem loco,[d] illud. Dixi supra, *de se, & suo originario significatu*: nam de accidentali, quem vsus Ecclesiasticus, & communis interpretatio conciliorum, Pontificum, & aliorum Prælatorum, & Doctorum illis tributi, omnia & singula verba præceptiua & prohibitiua, posita in lege Ecclesiastica, significant, in dubio conditorem eius habere animum obligandi ad mortale, nisi aliud in ea positum, contrarium indicet, per cle. exiui.[e] quę habet Sanct. Franciscum noluisse obligare omnes suos religiosos æqualiter ad omnia, quæ sua regula continet, eo quòd ad aliqua ex regula addidit verbũ præcipiens, quod ex vi sua ad mortale obligat, & ad aliqua non. & c. & illud paulò inferius, *Concedendum est vnum, quod est satis durum populo Christiano, quòd intentio cuiuslibet legislatoris ecclesiastici vtentis in sua lege verbo præceptiuo aut prohibitiuo est obligare ad mortale, vt tenet communis in d. cap. nam. nisi per aliquod aliud verbum, aut signum exprimatur cõtrarium, aut significetur.* Et quod verbum, mandamus, huius Extrauag. habet vim quandam præceptiuam per supradicta.

Quibus perpensis videtur iuri propior pars prior affirmans: quia verbum, mandamus, nec ex sua innata significatione, nec ex vsu Canonum ecclesiasticorum videtur habere tantam vim ligandi, quantam præceptum, nisi aliquid ei adiiciatur.[f] Quare credimus per hanc clausulam obligari transgressores eius ad veniale tantum, nisi ex contẽptu fecerint.

ℵk ℵ2 **Edocendos.** Hoc ego mandatum quanta diligentia fuerit in aliis Regnis impletum, nondum nouimus: quod autem in Italia fuerit cumulatè executum, non solum verbis & libellis editis constat, sed etiam respondentes exemplis Illustrissim. Cardin. prefertim Caroli Borromei Archiepiscopi Mediolanensis, & Alexãdri Sforza Episcopi Parmensis, qui cum tempore indictionis in suis ecclesiis residerent, gregibus suis per conciones, & libellos edoctis, magna cum religione in Vrbem appulerunt, summo Pontifici Portam Sanctam aperturo astaturi. Et, (vt causa breuitatis omittam dicere de Parmensi, & aliis, eorumque libellis) prædictus Illustrissimus Borromæus, antequam iter arriperet, gregem sibi commissum pijssimè pientissimus, non solum verbis, sed etiam scriptis typis excusis exhortatus fuit, non tantum vt sua peccatorum suorum omnium contritione & confessione pararent, sed & sacrosancta communione munirent, iterque religiose sacras aliquas ecclesias obiter visitando facerent, Vrbique appellentes se denuò confessione mundarent, & deuote magna cum veneratione, omnem peccati maculam euitantes, ecclesias præstitutas visitarent reliquias Sanctorum in eis seruatas adorantes, eorumque aliqua gesta (quò in amorem eorum accenderentur) in memoriam reuocantes, simul pro sua populique Christiani salute prospera orantes &c. quæ omnia ipsemet sui gregis forma factus, magno & raro exemplo, in itinere faciendo primum, deinde in Vrbe, ab ipso primo sanctarum Portarum apertionis die, præstitutas in id ecclesias pedes visitando, præstare cœpit, & præstitit, cohibens se, suosque familiares omnes, à colloquiis,

a l. 2. & l. diligẽter. & not. ff. & C. mandati.

b l. 2. sub fin. ff. mãdati.

c Per d. l. 2 ff. quod iussu.

d De rescript. c. ff. de of. Præf. Ind. c. ea te. mi. 10. de rescri. g lia c. qũ præcipitur. 2. q. 3

e Hostien. Ioan. Andr. Abb. Imol. Dec. Ancha. Alex. Ias. Cagnol. Bero. Rebuf. Gamb. Gabr. Ias. Mart. Laud. Ioan. Fab. Cardin. Mant. Cephal. Ioan. Lup. Ripa. Ioan. Nic. Ioan. Bapt. Fulgos. Ioan. Bapt. Ferret. Ioan. Bapt. Cacial. Ioan. Bapt. Cardos. Ioan. Bapt. Ferrar. Ioan. Bapt. Card. Ioan. Bapt. Ferrar. Ioan. Bapt. Card. Ioan. Bapt. Ferrar. Ioan. Bapt. Card

Universidad de Deusto
Biblioteca

ad alias discontinuas causa indulgentiarum quærendarum haberi solitas, ac aliis annis, cuius in hac re incredibilis est deuotio, modestia, & frequentia: tanta enim & maiore cura eas quotidianas & frequentissimas celebrat, quanta in aliis celebrantur annuæ: tanta item modestia & patientia, vt vix toto anno in tot stationibus vna inter tot millia concurrentium rixa intercidat, cum alibi vix vna in anno sine illa celebretur: tam verum est illud glos. [a] super illis verbis, [b] *Spiritus vbi vult spirat. Tu spiras vbi vis, tua munera diuidis, vt vis: Tu scis, cui des, quod, quantum vis, tempore quo vis.* cuius vtinam immensa bonitas nobis opportuna, quò vitas sanctè finiamus inspiret, & in finem vsque prosequi efficaciter adiuuet, Amen.

a Casp. nisi cú pridé. de renunt. b Ioan. 3.

2 Facultates. Dubitari potest, an hoc verbum solum comprehendat facultates quærendi indulgentias, an etiam alias quatuor, quas Sixtus IIII. suspenderat in sua Extrauag. [c] quòd enim solùm suspendat facultatem quærendi plenariam indulgentiam, facit, quod solam illam exprimit, & à sola illa excipit Ecclesias & Basilicas vrbis. Et quòd alioqui videretur suspendere facultates eligendi Confessarios, edendi oua & lacticinia diebus pisculentis, siue ieiuniorum, celebrandi extra locum sacrum super altari portatili, audiendi diuina tempore interdicti, & id genus alia, quod videtur durum, & contra regulam, de non extendendis odiosis, [d] & de non restringendis principum beneficiis, [e] Quòd autem comprehendat etiam alias, facit quòd prædictus Sixtus [f] similem suspensionem faciens expresse suspendit alias quatuor nempe, facultatem commutandi votum, dispensandi super eis, componendi super male ablatis, & deputandi Confessarios, cum potestate absoluendi à casibus reseruatis, de quibus supra diximus. [g] Et quòd S. D. N. ait in littera, se facere hanc suspensionem suorum prædecessorum vestigia secutum. Et quòd verba illa, indulta quæcunque, includunt etiam alias facultates: verbum enim, indultum, præsertim adiuncto signo vniuersali, quodcunque, alia vel certe multo plura significat quàm verbum, indulgentia, quod secundum eundem stylum pro remissione peccatorum sumitur, quæ facile colligas ex cap. indultum [h]. Et denique, quod littera habet, se suspendere Indulgentias plenarias, & facultates earum causa concessas &c. aperte significans, suspendere aliquot alia, quæ non sunt indulgentiæ plenariæ: nam coniunctio copulatiua significat diuersitatem copulatorum [i]. Qua de re quibusdámque aliis, ne Sanctissimo D. N. tot tantisque rebus occupato tædio essem, consului Reuerend. D. Datarium Matthæum Contarellum, genere, pietate, eruditione clarissimum, eundémque rei Romanæ Curiæ peritissimum, qui mentem Sanctissimi D. N. propius aliis nouit, quippe quem mea sententia, eò in tantum munus prælegit, quòd præuiderat eum suis prædictis dotibus, vnà cum suæ maxima vitæ integritate, & in pernegandis, quæ non debent concedi libera, & æquea fronte, ad suam Curiam in eum, quem iam nemo sperabat, statum restitui cœptum, plenè restituendum, & stabiliendum non parum sibi commodaturum: isque respondit intentionis etiam S. D. N. fuisse, per prædictam clausulam suspendere solas, & omnes indulgentias plenarias, & sola, & omnia earũ quærendarum causa concessa, & indulta, ita quod nulla indulgentia, quæ non esset plenaria, nec vlla facultas, quæ non esset causa indulgentiæ plenariæ quærendæ concessa, censeatur suspensa. quod consequitur quatuor facultates, scilicet eligendi Confessarios cum potestate absoluendi ipsos à censuris, & aliis pœnis, & commutandi vota, vel in eis & super rebus male ablatis, & incertis, dispensandi, cáque certo modo remittendi, quo indulgentia plenaria commodius quæreretur, esse suspensas: & consequenter quòd per prædictam clausulam tacitè videntur suspendi illa quatuor, quæ vltra plenariam indulgentiam expresse suspenduntur per prædictam Extrauagant. quemadmodum. Percunctanti autem mihi cur illa expresse non fuissent suspensa, respondit, duabus de causis id factum. Priore, quòd nullæ sunt nunc eiusmodi facultates: quia sunt reuocatæ per alias litteras. Posteriore, ne cui quam maleuolo videretur indici Iobelæum causa compositionum reducendarum ad sedem Apost.

c Esti do minici. d c. odia. de reg. iur lib. 6. e l ben. fi ciũ ff. de cõst prin f in d Extrau. etsi dominici. g Not. 28. h De reg. iur. lib 6. adiuncto cap. 2 & vl'im de dilat. ab vna parte, &c. quod autẽ & c. ex eo de pœn & remiss. & c. fin. eod. tit. lib. 6 & reg. Cæcili. 57 cum 2. seq. ab alt. i sunt a gi. celeb. 10 Rub. ff de iur. & fac. ignor. & e quærel. de simon.

Ex quibus infertur primo, quòd facultas edendi oua, vel lacticinia in ieiuniis, celebrandi super altari portatili, dicendi hoc vel illud officium, & alia eiusmodi, quæ ad indulgentias quærendas non pertinent, non sunt suspensa, licèt in eadem bulla cum facultate indulgentiæ plenariæ quærendæ cõcedantur.

Secundo, quòd nec potestas eligendi Confessores, nec potestates faciendi prædicta quatuor causa quærendi alias indulgentias, quàm plenarias censentur suspensæ.

Tertio, quòd Iurisconsultus interrogatus nunc super indulgentiis, & facultatibus cum eis concessis à Sed. Apostolica multis Monasteriis, Hospitalibus, Confratriis, & aliis singularibus personis, attentè debet legere & perpendere litteras Apostolicas, quas si viderit non continere plenarias, respondebit nihil esse suspensum: si autem continent plenarias, solas illas, & quatuor prædicta, quæ causa earum sunt concessa, esse suspensa: si verò contineat vtrasque coniunctim, respondeat omnia esse suspensa: quia, cum quod est dignius, trahat ad se minus dignum [a], & principalius minus principale [b], & quòd est attendendum id, quod principaliter intenditur [c], & plenaria sit dignior, principalior, & magis intenta aliis, meritò aliæ facultates videri possunt concessæ principalius ob illas, nisi separatim quoad vtrasque concedantur [d].

3 Personis. Nota, quòd hæc suspensio est maior, quàm suspẽsio Sixti IIII. qua parte illa solùm suspendit plenarias concessas vniuersitatibus, ordinibus, & aliis, quæ non sunt personæ veræ, sed fictæ: hæc autem etiam concessas singularibus, quæ sunt personæ veræ, vt etiam infra. nuaui per nouam additionem [f] posteaquam variis & validis rationibus probaui illam non extendi ad facultates singularibus personis concessas. Quod consequitur nullibi gentium posse quem quærere vllam indulgentiam plenariam, nec frui illa facultate suspensa hoc anno, neque sequentibus, donec suspensio hæc tollatur: quod satis ægrè ferent bullas Cruciatæ, & indulta personalia, quæ confessionalia vocant, habentes, & non satis animaduertentes, quòd non solum Papa, sed etiam alij Monarchæ possunt de plenitudine potestatis, qua hæc Extrauag. nititur, suspendere, imò & abrogare iusta de causa, qualis videtur ista, priuilegia præsertim gratis, vel modica impensa, præsertim subditis data, qualia sunt prædictæ bullæ, & confessionalia [g].

d Vrbis,

a Notab. præced. n. 1.

4 Vrbis. Hic locus fuit supra [a] citatus ad confirmandum phrasim illam, de vrbe, pro, vrbis, patum castam esse. Fecit item scrupulum nonnullis, an indulgentiæ ecclesiarum Beatorum Pauli, Sebastiani, Laurentij, quæ non sunt in vrbe, nec in suburbiis sitæ, fuerint suspensæ: quia secũdum propriam, & strictam significationem, appellatione vrbis vel ciuitatis, non includuntur ea, quæ sunt extra muros sita, vt ecclesiæ prædictæ: nisi quando alioquĩ dispositio redderetur elusoria [b].

b Iaxta c. Ecclesiam. de re iudic. & ca. 8 distinct. de consecrat. & 6 cum ecclesia annot.

Contrarium tamen videtur dicendum. Tum quia exceptio litteræ non excipit ecclesias in vrbe sitas, sed ecclesias vrbis, quales sunt prædictæ ecclesiæ; licèt nõ sint in ea sitæ, sicut & alia prædia illis contigua, non sunt nec dicuntur esse in vrbe, vtpote quę sunt extra vrbem sitę; sed sunt & dicuntur esse vrbis. Tum quia verba sunt intelligenda secundum vulgatum modum loquendi, qui attendendus est, [c] & prædictę ecclesiæ talem secundum vulgatum modum loquendi dicũtur esse Vrbis vel de vrbe, vt [d] est dictum.

c Cap. ex literis. de probat. l. primo. ff. de Gagel. d In præfatis nouis constitutionibus. e Cap. qui de sent. ex. in 6. f Cap. ad audientiam verborum. g Cap. qui de sent. ex. in 6. h Cap. ad nostram. de constit. i Cap. ex parte. de rescript. k Cap. 9. de sepult. l Cap. 6. de sepult. in Clement. m Cap. 1. de sepult. n Cap. 1. de sepult. in Clement. o Cap. 9. de sepult. in 6. p Cap. 1. de sepult. in 6. q Cap. ca. de verb. signif. r Cap. 1. de sepult. in 6. s Cap. 1. de sepult. in 6. t Cap. 1. de sepult. in 6. u Cap. 1. de sepult. in 6. x Cap. 1. de sepult. in 6. y Cap. 1. de sepult. in 6. z Cap. 1. de sepult. in 6. aa Cap. 1. de sepult. in 6. bb Cap. 1. de sepult. in 6. cc Cap. 1. de sepult. in 6. dd Cap. 1. de sepult. in 6. ee Cap. 1. de sepult. in 6. ff Cap. 1. de sepult. in 6. gg Cap. 1. de sepult. in 6. hh Cap. 1. de sepult. in 6. ii Cap. 1. de sepult. in 6. kk Cap. 1. de sepult. in 6. ll Cap. 1. de sepult. in 6. mm Cap. 1. de sepult. in 6. nn Cap. 1. de sepult. in 6. oo Cap. 1. de sepult. in 6. pp Cap. 1. de sepult. in 6. qq Cap. 1. de sepult. in 6. rr Cap. 1. de sepult. in 6. ss Cap. 1. de sepult. in 6. tt Cap. 1. de sepult. in 6. uu Cap. 1. de sepult. in 6. xx Cap. 1. de sepult. in 6. yy Cap. 1. de sepult. in 6. zz Cap. 1. de sepult. in 6.

5 Præcipimus. Hoc præceptum videtur obligare transgressores ad mortale. Tum quia, vt dictum est supra, [e] ex vsu Ecclesiastico iã pridem ab omnibus recepto, hoc verbum in Ecclesiastica lege positum, non solum habet vim præcepti obligantis ad veniale, vt verbum mandamus, statuimus, ordinamus, & similia, sed etiã ad mortale, per clem. exiui, [f] & tradita per S. Thom. & Caiet. [g] Tum quia adiicitur verbum interdicimus, quod etiam inducit præceptum, [h] & tradit Feli. [i] Tũ, quia est quædam geminatio, quæ multum auget, & operatur per multa, quæ post alios tradit Feli. [k] & alij, [l] & facit cle. dudum, [m] & clem. 1. [n] & tradit Caiet. [o] Tũ, quia statuitur in transgressores pœna excommunicationis, quod est certum signum, quo noscitur legem ad mortale obligare, secundum omnes, [p] quod non fuit additum mandato publicandi Iobelæum in eius indictione, de quo supra [q].

6 Ne vllæ aliæ indulgẽtiæ. Per hęc verba vniuersalia negatiua videri posset alicui suspendi omnes indulgentias, etiam nõ plenarias. Pro qua parte supra, [r] vbi est similis clausula, licèt non tam strictè inhibens ac ista, multa citauimus. Quibus tamen non obstantibus cõclusimus contrariam; adiicientes tamen quòd per verba illius contextus teneri posset, quòd licèt non suspendantur, prohibetur tamen earum prędicatio & publicatio, ob rationem ibi tactam. Sed prędictus Reuerendissimus Datarius super hoc etiam à me interrogatus, respondit de Sanctissimi D. N. animi sententia fuisse, non vetare vllam publicationem, nec prędicationem vllius Indulgentiæ non plenariæ, ante hunc annum Iobelæum, neque in illo, neque etiam post illũ. Quare absque vllo scrupulo hoc anno & post illum, potest quis visitare loca sacra, audire conciones, & accipere benedictiones, & facere preces ad aliquot diuos vel diuas, & vti calculis precatoriis, siue Rosariis, ob quæ aliæ Indulgentiæ, quàm plenariæ, quæruntur: quia etsi cõcessione vnius Papę esset concessa Indulgentia plenaria ob aliquod opus bonum, & ob idem concessione eiusdem vel alterius, dimidia, vel alia aliquota pars eius, aliquorum dierum & annorum, iuste posset facere illud ad quærendam non plenariam, licet non ad quærendam plenariam, publicare item non plenariam, tacendo plenariam, vel eam non posse quæri monendo.

7 Publicentur. An suspẽsio prędicta duratura sit etiam post annum hunc Iobelæum disputatum est supra, [a] vbi suspendimus aliqua ex parte nostram de ea re sententiã, donec plus lucis nobis ab vrbe deferretur. Nunc autẽ absolute eam dicturus consului prædictum Reuerendiss. Datarium, qui respondit ex S. D. N. sententia esse omnia, quę in prędicto notab. pro certis concluſi. Id autem de quo dubitaueram, videlicet: An suspensio facta per Sixtum IIII. fuisset reuocata, vel modificata per lapsum anni Iobelæi, vel aliam dispositionem? Et cõsequenter, id de quo nunc dubitamus, videlicet, An suspensio huius Extraua. erit reuocata per lapsum huius anni, vel aliã dispositionem? Respondit, pro certo me posse tenere, quòd nullam reuocationẽ expressam generalem suæ suspensionis fecit prædictus Sixtus, nec vlla talis fuit per lapsum anni tacite facta, & consequenter nullam faciet expressam & generalem huius suspensionis S. D. N. nec vlla talis tacite per lapsum huius anni fiet, quamuis credere possim aliquas particulares rogatu aliquorum feciſſe Sixtum, & aliquas, quæ videbuntur expedire, facturum esse S. D. N. Quod consequitur operepretium facturos esse eos, siue sint Vniuersitates, & Collegia, siue singulares personæ, quibus sunt facultates quærendi plenam Indulgentiam, & aliæ eius quærendi causa factæ, si ad benignitatem S. D. N. refugientes, earum confirmationem non obstante hac suspensione sibi obtinuerint, & suis animis rectè cõsulturos, si nullatenus eis vtantur, nullatenusque illas prædicent, vel publicent, anteà quam eiusmodi confirmationem, vel suspensionis reuocationem quoad illas obtinuerint.

a Sub fin. not. 28.

Trigesimumquartum notab. continens responsa quædam ad quæstiones nunc propositas.

SVMMARIVM.

1 *Peccato futuro quæ impunitas, & indulgẽtia dari potest*
2 *Pœnitentiæ sacramentum iterabile, & pœnitentiam pœnam esse.*
3 *Scandalum non datur quoties illud ab alio accipitur.*
4 *Indulgentia concessa pro peccatis includit etiam post illam commissa.*
4 *Absoluendi potestas à peccatis, censuris, votis, &c. includit etiam futura.*
5 *Occasio delinquendi non omnis vetita.*
5 *Scandalum quid, & quòd non omnis occasio peccandi est tale.*
6 *Peccans spe veniæ, indulgentiæ, vel alius gratiæ an possit ea frui.*
6 *Immunitate & gratia gaudet etiam qui spe illius peccat.*
7 *Peccato superuenienti post visitationes perfectas quod remedium.*
8 *Ceremoniæ quibus Sanctæ Portæ anno Iobelæo aperiuntur, & clauduntur. nu. 9.*
8 *Portam sanctam anno Iobelæo quis, & quo ordine aperiat & claudat. nu. 9.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

EActurus finẽ interrogor ex facto quæstiones sequẽtes. Prima est, an liceat vlli principi Indulgẽtiã, & remissionẽ delicti futuri cõcedere vel ꝓmittere. Ad q̃ respõdeo, id iusta causa licere, hoc est posse statuere & disponere, ne qui illud aut illud fecerit, puniatur pro illo aut illo peccato, etiam post illud statutum cõmisso. Tum quòd Deus Opt. Max. per varias sacræ scripturæ literas promittit veniam peccatoribus, si eos verè pœnituerit, præsertim per illud. [a] *In quacunque hora ingemuerit peccator iniquitatum eius amplius non recordabor*, & illud. [b] *Cor contritum, & humiliatum Deus non despicies*. quæ non solùm includunt eos, qui ante illa elogia peccarunt, sed etiam omnes alios, qui in finem vsque mundi peccabunt. Tum, quia Pontifex Max. eius Vicarius 25. quoque anno eam non qualem qualem, sed plenissimam omnibus peccatoribus, etiam postea peccaturis promittit, & alias indulgentias passim concedit perpetuas & temporales, consequendas etiã à peccaturis post eas concessas, vt per bullas fabricæ S. Petri, Cruciatæ, & Confessionalia, & stationes Romanas, & multa alia priuilegia. Tum, quòd Reges & alij gubernatores impunitatem concedunt multis, qui se detulerint, vel complices reuelauerint. [c]

2 Tum, quòd Catholica veritas habet, sacramentum pœnitentię esse iterabile contra Montanum, Nouatum, & alios hæreticos, vt tradit S. Thom. recep. [d] Tum denique, quòd Greg. in c. denique. 4. d. ait, peccantes in Carnispriuio cum venia esse relinquendos.

Contra tamen hæc facit 1. quòd lege diuina vetatur, ne quis scãdalum præbeat. [e] Et qui promittit veniam peccaturo, scandalum & offendiculum cadendi videtur præstare.

Secundo, quòd rescriptum concedẽs veniam peccati futuri non valet, vt ait Salic. recep. [f]

Tertio, quòd facilitas veniæ peccati etiam præteriti damnatur à D. Ambrosio. [g] Ergo à fortiori est damnanda venia peccati futuri. Vnde & dolus futurus non potest remitti. [h]

Quarto, quòd reg. Iur. [i] sic ait, *Peccati venia non datur nisi correcto*. Ergo non debet dari antequam fiat, cum nondum possit esse correctus. Et quòd quidam celebris Auctor relatus à Felin. [k] ridebat monachum desiderantem à Deo veniam peccati antequam id admitteret.

3 Ad horum primũ respondetur, concedendo, peccare illum, qui dat scandalum, sed negando dari illud ab eo, qui misericordia motus, veniam aliqua iusta de causa promittit: non enim is præbet scandalum, vtens præclarissima misericordiæ virtute, sed abutens actu virtutis illius, accipit sibi scandalum, & [l] vetatur quidem scandalũ dari, sed non fieri aliquid benè, ex quo ali⁹ malè accipit illud, vt colligitur ex S. Th. recep. [m]

Ad secundum, quòd dictum Salic. intelligendum est de rescripto sine iusta causa cõcedente veniam futuri delicti, qualis fuit concessio cuiusdã Iudicis Salmanticensis academiæ, qui fecit facultatem scholastico feriendi alapa quendam plebeium, qui inhonorans ipsum petebat, vt percuteret eum alapa, quam ei minabatur, causa lucri faciendæ pœnæ pro alapa impositæ: non autem de rescripto, quo iusta de causa id fieret: qualia sunt multa edicta, quibus ad exemplũ prædictæ l. quisquis. passim in Vrbe proponũtur promittentia impunitatem iis, qui deliquerint, si complices suos denunciauerint, quod & nouissimè S. D. N. Gregorius xiij. fecit in sua Extrauag. Ab ipso, qua innouauit Extrauag. 1. [a]

Ad tertiũ respondetur, illud Ambrosij intelligendum de facilitate veniæ indiscreta & inordinata, non autem de facilitate veniæ iusta & discreta.

Ad quartum respondeo, concedendo illam regulam, *Peccati venia non datur nisi correcto*, procedere infallibiliter, quoad forum Dei, & pœnam alterius seculi, vt habet c. legatur, [b] fallere tamen quoad forum humanum, & pœnam huius seculi, primũ, quoad veniam non veram, sed permissiuam, iuxta prædictum ca. denique. [c] Secundo, quoad veniam veram pœnæ temporalis iusta de causa concessam, vt annotauit glo. prædictæ regulæ, & probant præcitata.

Nec obstat, quòd indulgentiæ, de quibus agimus, contingant forum Dei, & pœnam alterius seculi: quia concesso illo, negamus eam dari non correcto: quia solum datur pœnitentibus & confessis, aut saltem vere pœnitentibus, qui non sunt vtcunque correcti, sed correctissimi, & in gratiam Dei restituti.

Ex quibus infertur vera ratio, qua sanctè Sanctissimus D. N. potuit concedere hanc indulgentiam Iobelæam, pro peccatis etiam post suam concessionem futuris: est enim quòd non concedit eas incorrectis, sed correctis. Et quòd etiam non indulget impunè, sed impositis eis pœna pœnitétiæ, quæ est magna, iuxta illud. Auguſt. [d] *Pœnitere est pœnam tenere, vt semper puniat in se vlciscendo, quod commisit peccando, pœna enim propriè dicitur læsio quæ punit, vindicans, quod quisque cõmisit. Ille pœnam tenet, qui semper vindicat, quod commisse dolet*, hæc ille. Et quòd, vt ait S. Thom. recept. [e] vltra pœnam, quam ipse peccans luit, additur pœna, quam ipsemet Christus, & sancti pro illo dederunt, qua fit iustitiæ satis.

4 Secunda quæstio, an præsupposito, quòd Papa possit indulgentias peccaturis, & pro peccatis futuris dare, cum dat eas generaliter censeatur dare pro præteritis tantum, an etiã pro futuris? Quæ profectò quæstio grauis & quotidiana est: quia non solum pertinet ad hanc indulgentiam Iobelæam, sed etiam ad quamlibet aliam plenam & non plenam, & quamcunque facultatem absoluendi, commutandi, dispensandi, & componendi de incertis male quęsitis, de quibus idipsum, quod de hac, quæri potest, an extendatur ad peccata commissa post illarum concessionem? Cuius resolutio negatiua colligitur ex gloss. Ioan. Mona. à paucis notata. [f] ait enim, per hanc indulgentiam non remitti peccata commissa post visitationes cœptas, imò nec post itineris arreptionem ad eas faciendas. Pro qua facit primo, quòd omnis dispositio materiam delinquendi tribuẽs est nulla, vel certè ita restringenda, ne illam præbeat. [g] Secundo, quòd lex, quæ suapte natura futura respicit, [h] qua parte veniam tribuit, vel condonat delictum restringitur ad præterita, etiamsi verbis futuro tempori aptis vtatur, ne materiam delinquendi præbeat, [i] per quam Bart. recept. ab aliis ait, statutum, vt banniti certo pretio à banno extrahantur, intelligendum de bannitis ante illud, & non de banniendis postea, quod multis confirmat Felyn. [k]

Sed contra facit, primum quidem, quòd concessio hæc est generalis, & eius verba includunt peccantes post eam, & peccantes antea: & dispositio vel lex generalis includit omnes species, etiãsi aliqua maior ratio includendi inueniatur in vna, quàm in alia,

præsertim, si loquatur vniuersaliter per verbum, omnes, vel omnium, sicut hæc, [a] & diximus nuper in cõment. Extrauag. ab ipso. [b] Tum quia est beneficium Principis cum magno gaudio ad magnam lætitiam concessum, vt tenor indictionis habet & ita latè & alacriter interpretandum, [c] cum non sit ambitiosum, de quo in capit. quamuis [d] nec tertio damnosum, de quo in cap. super eo. [e]

Nec obstat, quòd concessio indulgentiæ particularis sit strictè interpretanda ob aliquos respectus particulares, vt dictum est. [f] Tum quia, hæc est generalis, proprio motu, & de plenitudine potestatis, magnoque cum gaudio concessa. Tum, quia strictio illa intelligitur quoad quantitatem, & durationem eius, non autem quoad personas, & peccata quibus, & quo ad quæ conceditur. Tum, quia dispositio etiam restringenda & odiosa extenditur, quatenus verba eius secundum suam propriam significationem se extendunt. [g] Secundo facit, quòd prædicta gloss. prædictæ Extrauag. 1. significat eam extendi ad peccata commissa post indictionem Iobelæi, (quæ quoad hunc annum facta fuit mense Maio anni proximè lapsi) ante itineris arreptionem. Et nulla ratio iusta reddi potest, quare illa comprehendantur, & non admissa post illam ante visitationẽ, quia vtraque sunt admissa post indictionem Iobelæi, & notitiam indictionis, & venię de proximo condonandę. Tertio facit, quòd nil iuuat dicere, quòd in iis magis præsumitur peccatum ob spem veniæ factũ, quàm in illis. Tum, quia præsumptio nil operatur quoad forum conscientiæ, de quo hic agitur, stante contraria veritate. [h] Et veritas habere potest, vt illa cõmittantur spe veniæ, & non hæc, vel è contrario, vel vtraque illa spe, vel neutra. Tum, quia mox dicemus includi etiam ea, quæ spe indulgẽtię fuerint admissa. Quarto facit, quòd alioqui nec ista nec alia Indulgentia potest quæri bis, vel pluries eodem die, mense, vel anno, cuius contrarium probauimus supra. [i] Quinto facit, quòd glos. magna recept. [k] tenet quòd delinquẽs extra vel prope ecclesiam, gaudet immunitate eius, vt probatur in d. cap. fin. per locum ab speciali: speciale enim inducit in delinquente intra ecclesiam. Sexto facit quòd non omnis occasionis & materiæ delinquendi præstatio, sufficit vt dispositio illam præstans non valeat, aut vt ita restringatur, ne includat ea, quæ eius verba includunt. Tum, quòd eam etiam dare videntur omnes leges, & dispositiones, quibus datur spes futuræ successionis siue ex testamento, siue ab intestato: quoniam dant aliquam occasionem captandæ mortis alienæ, vt satis probant l. fin. [l] & cap. 2. [m] Tum, quòd leges statuentes, vt filij naturales illegitimi succedant parentibus, licèt præstent multis occasionem fornicandi & habendi filios ex illicito coitu, valent. [n] Tum, quòd etiam primogenia & maioratus continentes, auctoritate Regia, clausulam, vt deficientibus legitimis succedat illegitimus & spurius, valent, vt pulchrè probat Philip. Dec. [o] & quotidie praxis Hispaniæ seruat. Tum, quòd duo illa conf. Friderici. [p] quorum alterum vitiosè citatum cõmẽdat Fel. [q] in quibus tenet, quòd nullo statuto valido disponi possit, vt succedat spurius, licèt cõmuniter approbentur, exploduntur tamen in regnis (quorum de numero est Nauarra) quæ iam inde ab initio eorũ habent leges contrarias, & eis sunt anteponenda consilia Card. [r] & alia citata per Decium vbi supra. Tum, quòd etiam ex illa sententia benignitate plenissima.

In quacunque hora ingemuerit peccator, peccatorum eius amplius non recordabor. Tam magnam aliqui materiam delinquendi accipiunt, vt Nouatus Hæresiarcha dixerit pœnitentiam non posse iterari, quæ tamen est impiissima hæresis, [a] & latè declarat Castrens. [b] Per quæ posteriora fundamenta tenenda est hæc pars.

5 Ad primum oppositorum respondet quintum argumentum, quo probatur non omnes dispositiones aliquam materiam delinquendi præbentes esse iniustas, nec ad tollendam vel restringendam legem sufficere præstationem qualiscunque materiæ delinquendi, quãuis multa iustè statuantur, vt talis materia tollatur. Sed longè aliud est rationem aliquam sufficere ad constituendam legem, & aliud, non posse constitui contrarium eius ob illam rationem, vt latius declaro. [c] Et potest proponi exemplum ex prædictis Freder. Cald. & aliorum consiliis: iustè enim statutum est à canonica & ciuili lege, ne Spurij succedant, ad euitandam materiam peccandi, & nihilominus iustè potest Monarcha cõcedere priuilegium ob aliquem iustum respectum, vt in primogenio, vel maioratu alicuius in defectum legitimorum succedat Spurius, & etiam facere legem aliquo iusto respectu, vt in suis regnis succedant Spurij: iustè item statutum est, ne beneficium viuentis promittatur alteri post mortem eius, per iura prædicta: attamen iustè cõfertur alicui Canonicatus, ratione cuius debeatur ei præbenda primo vacatura. [d]

Ad secundum etiam respondeo, quod lex illa cum lex. [e] non probat id ad quod assumitur: solum enim habet illa verba, *Cum lex præteritum indulget, futurum verat*. quæ non sonant legem condonantem aliqua non comprehendere futura, sed potius id, quòd sentit glos. ipsius, scilicet, quòd imperator vel lex indulgens, vel condonans præterita, videtur declarare illa esse mala, & consequenter postea non facienda, quod verum est: quia bona opera non indigent venia, cum nõ mereantur pœnam, iuxta illud. [f] *De bono opere non te lapidamus &c.* Et mala non sunt facienda etiam propter bonum finem. [g]

Secundo, quòd decisio, ad quam Bart. illam induxit, procedit in lege per quam tota pœna remittitur, non autem quando pars pœnæ tantum, vt tradit Nellus [h] quia tamen eum efficaciter confutat Dec. [i] respondeo nouissimè, & tertio, quòd Papa concedendo Indulgentiam, non condonat simpliciter totam pœnam peccato debitam, nec partem eius, imò soluit illam totam, partim de bonis peccantis, scilicet contritione, confessione, & operis iniuncti exhibitione, & partim de bonis amicorum eius in Ecclesiæ thesauro repositis. Et replicanti, quòd per hoc aliqua occasio peccandi datur, respondeo negando quòd datur occasio, licèt accipiatur: quia non datur directè. Contra quod tamen facit, quòd iura vetantia dare materiam & occasionem delinquendi, non solum vetant dationem directam, sed etiam indirectam, vt patet per omnia iura præcitata: & quòd non solùm qui directè dat materiam vel occasionem delinquendi, dicitur dare illam, sed etiam qui indirectè dat eam, nam qui facit publicè id quod est peccatum, vel habet speciem eius, etsi minimè velit inducere quem ad peccandum, dicitur dare materiam & occasionem peccandi, & scandalum. Et quod materiam vel occasionem peccandi dare, est genus ad dare occasionem directè, & dare indirectè, & ad dare occasionem per se, & ad dare per accidẽs, & ad dare sine peccato dantis, & ad dare cum

Universidad de Deusto
Biblioteca

peccato dantis,& ad dare cum scandalo accepto tantùm,& ad dare cum scandalo actiuo tantùm,& ad dare cum vtroque simul, vt irrefragabiliter colligitur ex S. Thoma.[a] & ex cap.de occidēdis.[b] Et quòd cùm species omnis propriè contineatur sub genere, iuxta dictum Bald.ab omnibus receptum [c] consequitur dici quem propriè dare aliquam materiam, & occasionem delinquendi qui facit vel dicit aliquid,ex quo alius accipit ansam delinquendi quamuis eam male accipiat,licet eā dans non peccet,nec dicatur dare scandalum,imò bene mereatur.Facit etiā q̄ S.Thom.[d] ad defendendam definitionem scandali à Hieronymo datam [e] videlicet, *quòd est dictum vel factum præbens occasionē ruinæ*.addidit *minus rectum*, sentiēs quòd alioqui definitio conueniret aliis à definito. Et quòd sunt aliqua dicta & facta recta,quę præbent occasionē ruinæ.

Quæ tamen omnia dilui possunt dicendo,quòd in solutione verbum, *directè*, accipiatur pro inordinatè seu minus rectè, vt dicit S. Thom. quamuis directius solueret replicationem prædictam qui responderet, concedendo quidem, quòd datur aliqua occasio in genere, sed negando quòd detur inordinatè vel minus rectè, licèt malè accipiatur. Negando item quòd detur tanta, quanta sufficeret ad tollendam iustitiam legis, vel concessionis, vel ad restringendam eam, ne ad id extendatur sicut nec occasio peccandi ex lege diuina de condonando peccato pœnitenti à plurimis desumpta,tollit illius bonitatem, vt prædictum est.

Ex quibus sequitur decisio affirmatiua dubiorum sæpe propositorum, an facultates concessæ hoc anno generaliter, & alias particulariter eligendi Confessores,qui absoluant habentes illas à peccatis & censuris, vel commutent eorum vota, vel dispensent super eis, vel componant super male ablatis incertis,vel faciant aliqua similia, quæ nonnullam deliquendi occasionē indirectè,sed non inordinatè, vel minus rectè præbēt,includāt peccata,cēsuras, vota & malè patta post illas obtentas? Quæ decisio memoranda est pro habentibus bullas Cruciatæ,fabricæ S.Petri, confessionalia, & alia eiusmodi.

6 Tertia quæstio, an peccans spe indulgentiæ consequendæ, posit eam consequi? Et pro parte quidem negāte facit primo c.sanè,[f] ibi, *Nemini dedit Deus laxamentū peccandi,quibus miserando deleat iam facta peccata*. Secundo, quòd delinquens intra Ecclesiam, non debet gaudere immunitate illius,[g] & non alia ratione, quam quia spe veniæ delinquit: & gloss. eius [h] sic habet, *Nemo debet spe veniæ peccare,[i] quia facilitas veniæ incentiuum tribuit delinquendi*. [k]

Sed contra videtur tenendum. Primum quidem, quòd,vt prædictum est,peccans non concepta spe cōsequendæ indulgentiæ, potest illam consequi. Et qui peccat tali spe,nō peccat plus, quàm qui sine illa peccat, imò minus. Tum, quòd peccans desperando de misericordia Dei multo magis peccat,vt Cain.[l] quàm qui sine tali desperatione peccat. Et qui peccat nulla spe veniæ concepta, propinquior est peccanti desperatione, quàm peccans spe veniæ concepta: & consequenter propinquior est maiori malitiæ, & ita peior est eo,qui est remotior ab illa, & propinquior igni calidior est remotiori.

Secundo, quòd circunstantia illa spei promerendi veniam, videtur aliqua ex parte temperare malitiam peccantis. Tum, quia circunstantia finis boni licèt non excuset peccantem à toto, excusat tamen à tanto.[a] Tū, quòd licèt allegata per prædictā gloss.[b] probent non esse peccandum spe veniæ, non tamen probant magis peccare, qui peccat illa spe, quàm absque illa,modò vterque sciat se peccare. Tum, quòd cap.si verè, [c] significat id, quod dicimus.

Tertio,quia circunstantia spei impunitatis integrę, vel partialis, non excludit delinquentem à participatione legis, vel dispositionis eam concedentis. Tum, quia clerici & alij exempti à iurisdictione laica committentes grandia crimina fiducia & spe certa impunitatis integræ, vel partialis, concessæ illis [d] possunt vti, & quotidie vtuntur suis exemptionibus, & priuilegiis,suis ordinibus, vel sibi concessis, quo ad peccata post eorum concessionem, nulla distinctione facta inter admissa illa spe & admissa sine illa. Tum, quòd etiam religiosi, si quando incidunt in aliquot censuras, & irregularitates, spe habendi absolutionem, & dispensationem à suis Prælatis virtute priuilegiorum suorum, passim absoluuntur ab eis. Tum, quòd omnes ferè Christiani Catholici admittimus multa peccata spe veniæ habendæ per pœnitentiam, quæ non admitteremus, si crederemus nullum esse pœnitentiæ remedium, vt palam est, & tamen adeo non excludimur à beneficio pœnitentiæ, secundum omnes,quòd contrarium dicere est hæreticum, vt prædictum est. Tum, quòd gloss. magna recept. [e] tenet, quòd etiam delinquens extra & prope ecclesiam, etiam spe gaudendi eius immunitate, gaudet illa. Quæ tamen limitanda sunt non procedere,cum in facultatibus exprimitur,ne spe illarum peccantes eis ad huiusmodi peccata vti possint, quod etiam annotauit eruditissimus F. Martinus Ledesmius. [f]

Ad primum oppositorum respondeo,concedendo non esse quidem peccādum fiducia eleemosynarum, neque misericordiæ Dei,sed negando ex eo consequi, peccantem eiusmodi fiducia excludi à lege diuina & humana concedente veniam peccati: alioqui nemo, qui peccaret spe veniæ consequendæ à Deo, posset eam consequi, quod est hæreticum.

Ad secundum negando, quòd ea sola ratione delinquēs intra ecclesiam,non gaudet immunitate,quia spe illius delinquit: nam Panorm. ibi efficaciter probat, quòd illa ratio potius est impulsiua quàm finalis. Et quòd nec delinquens intra eam per improuisam rixam, sine vlla memoria & spe immunitatis, debet gaudere illa.

7 Quarta quæstio, quid sit respondendum lapso in mortale post visitationes, & interroganti quid faceret, vt posit redire ad patriam plenissimè adsolutus? Cui respondi sequentia. Primum, quòd remissionem peccatorum anteriorum iam quæritam per hanc indulgentiam Iobelęam,non amisit ob mortale post visitationes iam perfectas subsequutum secundum mētem omnium: quia pœna illorum per eam semel sublata & extincta, non potest reuiuere: quod enim semel extinctum est, amplius reuiuiscere non potest.[g]

Secundo, nullum esse ipsi ad id remedium, secundum gloss.prædictæ extrauag. I.[h] quia secūdum eam, hæc indulgentia non extenditur ad peccata facta post arreptionem itineris: contra quam tamen gloss. tenuimus supra.[i]

Tertio, esse tamen illi remedium secundum eam, quā sequimur sentētiam,faciendo visitationes necessarias ex integro,ad quærēdum iterū hanc Iobelæam indulgentiam: quia secūdum illam defensam supra [k]

potest

a 1. 2. qu. 45. art. 1. b 23. q. 5. & ca. nihil cū scandalo. de præscrip. & c. 2. de noui oper. nūc. cum annotat. ibi, & ex aliis multis locis. c In l. 2. C. de iur. aur. annot. d Vbi sup. e Super c. 15. Matthe.

f De pœn. dist. 1.

g Cap. fi. de immun. eccles. h In verb. sperantes. i Infra de cler. exco. minist. ca. illud. & de confess. d. 4. c quando quis. k 2. qu. 4. c. est iniusta. & supra de vit. & honest. Cler. ca. vt clericorū. l Genes. cap. 4.

potest quis bis,ter, & pluries quærere illam intra annum,repetendo illas. Et ita, consului ipsi, vt erat consulendum, vt repeteret contritionem, confessionem, & visitationes necessarias, quæ hac de causa facilè diminuerentur ei,vt plurimis fuerunt diminutę,& quotidiè diminuuntur multis, causa ægritudinis, debilitatis, paupertatis, occupationis, & id genus aliorum impedimentorum: quanquam ipse nolui vlla diminutione vti quippe qui contentissimus essem, vt expletis omnibus eis in eum statum, quem tanta indulgentia promittit,euaderem.

Quoniam autem varias Ceremonias, variasque preces à variis Pontif.in variis annis Iobelæis in apertione S. Portæ seruatas legimus: expedire visum est, subiicere hic vltimas, easdemque aptissimas, quibus Sanctissimus D.N.Gregor.XIII. hoc anno vsus est. quæque typis excusæ post Portæ sanctæ huius anni apertionem, prodierunt.

PRECES DECANTATÆ, ET ceremoniæ obseruatæ aperiendo portas sanctas quatuor ecclesiarum vrbis Romæ pro anno Iobelæi 1575.

Et primo,ecclesiæ sancti Petri in Vaticano per S. D.N. D.Gregorium,diuina prouidentia Papam XIII. Opt. Max. obseruatas.

DIe vigesimaquarta Decembris, qua celebratur vigilia Natiuitatis domini nostri Iesu Christi, post meridiem hora vesperarum S.D.N.Papa indutus cum suo pluuiali & Cardinalibus iuxta suum gradum cum prælatis paratis, & aliis officialibus ornatis in locis solitis existentibus processionaliter incedendo,cruce in suo loco præcedente vadunt ad capellam palatij Apostolici,in qua ingressi Papa genuflexo ante Sacramentū, & reliqui omnes orant,& interim accenduntur faculæ tradendæ Cardinalibus, & aliis præmissis. Cardinalibus verò albæ trium librarum, prælatis & aliis communi cera sex oñ. genuflexis. Papa etiam adhuc genuflexo imponit incensum in thuribulo, & incensat sacramentum, quo facto intonat hymnum, *Veni creator Spiritus*. & deinde cōtinuant cantores recedēdo ab ipsa capella,& vadunt ad ecclesiam sancti Petri, Papa in sua cathedra portato vsque ad portam sanctam, quæ adhuc est murata, & omnes aliæ portæ ecclesiæ sunt clausæ,ibique omnes vt præfertur deuenti Papa descendit ab ipsa cathedra accipiendo cādelam suam accensam, ascendit ad aliam cathedram ibi paratam iuxta portam sanctam altius, cum tribus gradibus sedet in ea aliquantulum, & deinde descendit ab ea, & ante portam sanctam tenens in manibus vnum malleum, cum quo ter percutit murum portæ aperiendæ, dicendo ter versus sequentes, cantores in singulis respondendo, videlicet.

Vers. *Aperite mihi portas iustitiæ.*
Resp. *Ingressus in eas confitebor Domino.*
Vers. *Introibo in domum tuam Domine.*
Resp. *Adorabo ad templū sanctum tuum in timore tuo.*
Vers. *Aperite portas, quoniam nobiscum Deus.*
Resp. *Quia fecit virtutem in Israel.*

Hic Papa ad sedem redeundo dicit.

Vers. *Domine exaudi orationem meam.*
Resp. *Et clamor meus ad te veniat.* Et statim reuersus de porta ad sedē architectores,& ministri cum suis artificiis in ictu oculi diruunt murum portæ sanctæ auferendo lapides ac ruinas. Et Papa procedit per suas preces, dicendo successiue post præmissa.

Vers. *Dominus vobiscum.*
Resp. *Et cum spiritu tuo.* Oremus.

ACTIONES nostras quæsumus Domine aspirādo præueni & adiuuando prosequere, vt cuncta nostra oratio & operatio à te semper incipiat, & per te cœpta finiatur. *Per Christum Dominum nostrum, Amen.*

Qua finita cātores cātant Psalmū. *Iubilate Deo omnis terra*,& alia moteta Iubilationis, & laudis: interim aufertis lapidibus & ruinis è porta sancta abstractis, qui omnes à populo cum maxima auiditate auferuntur, quantum vis minima seu maxima sint deuotionis causa, pœnitentiarij induti presbyteralibus vestimentis cum aqua benedicta lauāt postes portę sanctæ.

Aperta porta sancta,& lota vt præfertur ante quam Papa ingrediatur, dicit versus sequentes, cantores respondendo.

Vers. *Hæc dies quam fecit Dominus.*
Resp. *Exultemus & lætemur in ea.*
Vers. *Beatus populus tuus Domine.*
Resp. *Qui scit iubilationem.*
Vers. *Hæc est porta Domini.*
Resp. *Iusti intrabunt in eam.*
Vers. *Domine exaudi orationem meam.*
Resp. *Et clamor meus ad te veniat.*
Vers. *Dominus vobiscum.*
Resp. *Et cum spiritu tuo.* Oremus.

DEVS qui per Moysem famulū tuum populo Israelitico annum Iobelæi & remissionis instituisti, cōcede propitius nobis famulis tuis Iobelæi annum hunc tua authoritate institutum, quo portam hanc populo tuo ad preces tuæ maiestati porrigendas ingrediente sollenniter aperiri voluisti, feliciter inchoare,vt in eo venia atq; indulgentia plenæ remissionis omnium delictorum obtenta, cum dies nostræ aduocationis aduenerit, ad cœlestem gloriā perfruendā tuæ misericordiæ munere perducamur. *Per Christum dominum nostrum, Amen.*

Deinde datur crux in manu pontificis,qui genuflexo,ante portam sanctam intonat, *Te Deum laudamus*.& intrat portā sanctam prosequendo cantores, *Te dominum confitemur*.quo ingresso ponitur in sua sede,in qua defertur per suos parafrenarios vestibus rubeis indutos, vsque ad altare maius ipsius ecclesiæ S. Petri,& ibi ex sede descēdēs orat ante altare:quo facto ad aliā sedē ibi paratā ascēdit eminētioris loci,inibique stando incipiūtur per eum vesperæ consuetæ Natiuitatis.

Eadem die & hora accesserunt ad reliquas tres portas sanctas præmissas aliarū ecclesiarū, tres illustrissimi Cardinales, videlicet, ad ecclesiam sancti Pauli Illustrissimus & Reuerendissimus Cardinalis Moronus Decanus Collegij.

Ad ecclesiam sancti Ioannis Lateranensis,Illustrissimus & Reuerendissimus Cardinalis Columna.

Ad ecclesiam sanctæ Mariæ Maioris, Illustrissimus & Reuerendissimus Cardinalis Sforza, archipresbyter ecclesiæ.

Qui Cardinales præfati singulariter, singulas cæremonias,& preces decantando vt præmittitur singulas portas sanctas ipsarū ecclesiarū aperuerunt,sicque omnes per totum præsentem annū apertæ & patefactæ reperiuntur,vt omnes Christi fideles possint continue consequi veniam & indulgētiam,ac plenariam suorum delictorum remissionem,ad laudem & gloriā omnipotētis Dei,totiusque Ecclesię suæ sanctę,Amē.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quæ autem futura sit eiusdem Portæ claudendæ cæremonia, nondum est notum, qua autem clausa fuit anno 1525. à Clemen. VII. est hæc.

9 DIE Dominico 24. Decemb. 1525. finitis vesperis vigiliæ Natiuitatis Domini omnes Prælati parati cum candelis accēsis processionaliter venerunt ad vultum sanctum, quo ostenso simul cum ferro Lanceæ, Papa intonauit, *Cum iucunditate exibitis.* & Cantores prosequuti sunt Antiphonam consequentem, vt in Pontificali. Interim exiuerūt omnes Portam Sanctā, & Papa post omnes, qui conuersus ad Portam incipit versiculos subsequentes, & orationem.

Vers. *Adiutorium nostrum in nomine Domini.*
Resp. *Qui fecit cælum & terram.*
Vers. *Sit nomen Domini benedictum.*
Resp. *Ex hoc nunc & vsque in seculum.*
Vers. *Lapidem quem reprobauerunt ædificantes.*
Resp. *Hic factus est in caput anguli.*
Vers. *Domine exaudi orationem meam.*
Resp. *Et clamor meus ad te veniat.*
Vers. *Dominus vobiscum.*
Resp. *Et cum spiritu tuo.*

SVMME Deus, qui summa, media, imaque custodis, qui omnem Creaturam intrinsecus ambiendo concludis sanctifica † & benedic † has Creaturas lapidis, calcis, & sabuli. Per Christum Dominum nostrum.

A Deinde aspergatur aqua, & adoletur incenso, postea ponendo primum lapidem, dicit submissa voce.

IN fide & virtute Iesu Christi filij tui viui, qui Apost. Principi dixit, Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam: collocamus lapidem istum primarium ad claudēdam hanc portam sanctam sinqulo Iobelæi anno reseruandam, In nomine patris, † & filij † & spiritus † sancti. Amen.

B Interim Cantores cantent Hymnum, *Vrbs beata Hierusalem.* quo finito Pontifex lotis manibus cantet versus sequentes.

Vers. *Saluum fac populum tuum Domine.*
Resp. *Et benedic hæreditati tuæ.*
Vers. *Fiat misericordia tua Domine super nos.*
Resp. *Quemadmodum speruimus in te.*
Vers. *Mitte nobis Domine auxilium de sancto.*
Resp. *Et de Syon tuere nos.*
Vers. *Domine exaudi orationem meam.*
Resp. *Et clamor meus ad te veniat.*
Vers. *Dominus vobiscum.*
C Resp. *Et cum spiritu tuo.*

Oremus.

DEVS qui in omni loco dominationis tuæ clemens, & benignus exauditor existis, exaudi nos quæsumus, & præsta, vt inuiolabilis permaneat huius loci sanctificatio, & beneficia tui muneris in hoc Iobelæo anno vniuersitas fidelium impetrasse lætetur, per Christum Dominum nostrum, &c.

FINIS TOMI TERTII
& totius operis.

Laus Deo Optimo Maximo, ipsique soli sit honor & gloria, Amen.

Typographus lectori beneuolo.

DIci non potest, beneuole lector, quantum me tot erratorum dispudeat, quæ à quodam religioso viro, qui Indices confecit, fuerunt in hoc opere toto obseruata. Sed quamuis mea aliqua culpa fuerit (neque enim me hominem esse, & proinde posse errare nonnunquam inficior) tamen hoc etiam te ignorare nolo: ea exēplaria quæ Roma ab ipso auctore priusquam è viuis excederet, huc sunt missa, adeo fuisse mendosa, vt nisi is, qui mea iā impressa relegit, alia fuisset exēplaria nactus, aliquando ea emendandi vix copiam habuisset. Nos itaque quibus lege typographica cautum est, nihil in exemplari immutare, quod nobis ad imprimendū datur, errata etiam exemplarum Romanorum magna ex parte expressimus: sicque factum est, vt erratorum numerus vt vides, creuerit. Sed si, Deo nobis fauente, aliam huius libri editionem moliamur, speramus fore, vt hæc omnia errata, & si qua alia non notata fuerunt, propter correctiora, quæ speramus nos habituros exemplaria, ab omni hoc opere, quod scio dignissimum esse, vt absque mendis prodeat, expurgentur. Bene vale, & aqui bonique nostros labores consule.

Insigniora aliquot errata.

PAg. 2. col. 2. lin. 34. lege non valentes. 3. 1. 45. & sæpe alias D. Antoninus. 2. 11. Roffense. 41. 47. amussis. 2. 37. ex diuina 6. 1. 10. à propolito. 7. 1. 36. monomachias. 2. 35. sed si dentur. 8. 2. 10. excidit à rostro. 10. 1. 11. & munera, fortuna. 2. 24. siue appetitui. 39. minore scientia. 11. 1 32. parum librata. 13. 2. 4. hæc desiderantur. non habet qualitates his officiis exercendis necessarias & 19. Carneadis. 15. lin. 16. a fine nec ditiorem. 2. 37. demittere 16. 1. 8. neque quod in Belzebub. 2. 40. similitudinem medicinæ & non malitiæ. 17. 1 fin. ad sextum. 19. 2. 10. Græcæ [illegible] 20. 1. 24. luculenter. 21. 2. a fin. 17. & lætos oculis & 13. Si quis Amatæ 22. 1. 11. conuenianr. 23. 2. 2. Scæuola. 8. inclinatur. 24. 2. 25. brauia 26. 1. 21. accusauit, M. Catonem quadragies adegit. 28. 2. a fin. 28. siue actu 30. 1. 30. de more. 31. 2. 4. quod est operatio. 34. 1 a fin. 26. honestius viuat. 2. 3. visitationem vouit. 37. 2. a fin. 16. necessario 12. circunstatum circunstantia. 38. 1. 8. post de re falsa. adde quæ non est vel non tanta quæ mereatur tantum appeti, sed cum appetitur de re falsa, & fin. fin. væ possemus. 40. 2. a fin. 7. mercantur illum. 41. 1. 37. delatione. 41. 2. a fin. 23. impletio præceptorum. 43. 2. 7. aliter soluendo. ibid. a fin 30. moraliter impleta. 45. 1. 26 mos resurrectură 29. studiose debere. 40. obseruari regulam. 47. 1. 14. denudant & 2. a fin. 18. interrogat reum. 48. 1. a fin. 20. in iniustam. 2. 9. interrogat reum. 50. 1. 48. quę frequenter non battologium, sed expositionem operatur. a fin. 6. potest nominatum ad 2. 29. currente rota. 51. 2. 11. seruare neminem posse, & a fi. 25. internæ adfert. 68. 1. 8. in quæritis aliunde 69. 29. ff. de exercit. actio. 74. 2 23. a fin. si ea non petisset ab ea. 75. 1. 26. at licentia iniusta. 76. 1. 20. per lectionem. 81. 25. a fin. tenor est hic. 82. 1. 1. etiam militarium, & 38. & daram concedentibus 84. a fin. cum primis vrbis & orbis 87. 30. persona liberos habens. 89. 2. 10. bona pecuniaria & a fin. 22. parcius viuendo. 92. a 55. regularis canonicus. 2. 15. ne scilicet profint. 94. 2. a fin. 3. fuit concepta. 96. 2. a fin. 29. dixi iniquæ. 101. 2. 23. regalia Hispana 28. iustius forte 102. 1. a fin. 16. rationi congrua. 103. 2. 18. & clausula irreuocabili. 104. 27. a fin. ac certum est. 106. 2. a fin. 19. expressionem qualitatum. 108. 1. 19. & si de adm. 109. 2. 34. obseruantiam regularem 111. 1. a fin. 4. & nunc sit. 3. illa authen. 115. 1. 31. & nunquam viuunt. 2. a fin. 28. vel canabeos. 117. 1. a fin. 29. sunt contradictoria. 2. 10. necessario obediendum. 118. 2. 16. quæ sedantur. a fin. 19. quia compererunt. 119. 2. 9. ab officiis diuinis. 13. in canonicos. 122. 2. a fin. 11. lautius exhibentur. 123. 1. 1. reliquandi. 127. 1 30. Regularem fugitiuum 129. 2. a fin. 15. quis ordo est. 11. quis transire. 131. 1. 15. a fin. congregationum partibus. 2. 1. dictas causas. 133. 1. 22. pro eis nobis. 2. 12. neenon monasteriorum. a fin. 14. parum religio. 135. 1. 14. Nec minus suam a fin. regula eremitarum 134. 1. 20. intrare religionem. 137. 2. a fin. 16. debet esse tantum. 142. 1. 13. omnis tactura. 147. 1. 17. iam perditam onem. 152. 2. a fin. 7. etiam intuitu. 162. 1. 2 fin. 35. quod nostro horum. 165. 2. 26. non profitendi siue nolle profiteri. 167. 1. 18. sine iusta causa. 2. 3. pensionem annuam. 200. 1. 11. non quia id. 201. 1. 27. a fin. etiam cum consilium. 204. 2. a fin 21. iuxta verbum Spoliatorium. 205. 2. 30. vsus decentes. 208. 2. 18. cassari possit. 210. 1. a fin. 24. prædia ecclesiarum. 211. 2. 34. a nemine ita exertum. 212. 1. a fin. 2. in veniendo. 218. 2. 11. cum quanta lex. 221. 2. 26. testandi ratione suorum. 29. qua fieret facultas. 56. anno primo sic habet. 222. 2. 18. a fin. ac reliquendum animarum fin. expressa mentio habenda foret ad vsum & cultum diuinum. 232. 2. anno. irritantis efficatior. 233. 19. nemo alius. 2. a fin. 5. indifferenter est habendum. 236. 2 25. quod Episcopus possit. 237. 1. a fin. 17. occurreret venalis. 238. 1. 3. vberrimi sperantur. 241. 1. 28. paulo inferius. 242. 2. 22. quæ a nemine. 243. 1. 6. iniuste auferentem. 2. a fin. 12. quam quia multi. 246. 1 a fin. dos succedit. 248. 2. 22. vel præter in commune. 253. 2. 22. quæ grandis gradus. 254. 1 31. certa fide. 39. Nouerint enim. 260. 2. 18 *y bivan debexo.* 261. 1 6. *a las otras.* a fin. 27. *nuestro saluador.* 2. 23. *cuya filiacion es Alcantara.* 24. *que en el voto a fine de la sentencia.* 262. 1. 6. *y es error, y argumento de los.* 264. 1. 4. Iurisconsultos esse philosophos. 265. 1. 2 fin. 28. cur impingatur. 266. 2. 10. sibi acquirit. 267. 2. a fin. 17. vsurain huius lucis 268. 2. 35. & quæst. 2 5 & 4. 37 pluris æstiment. 270. 1. 21. noto ex hoc cap. a fin. 8. mutuate ob beneficium. 271. 1. fin. vel volunt recipere 273. 1. 15. siue locarentur 278. 1. a fin. alteri non seminaturo & 9. contra dictam l 3 & 5. solutionis moram. 280. 2. 31. dicto cap. conquestus. 282. 1. 9. capere possunt 18. propter mutuationem. 10. à fin. argumento l. 283. 1. 12. curam & labore suscipiunt. 284. 1. 18. quod dos traditur. 287. 1. 7. vendens nō teneatur. 288. 1. 35 rationes partis adversæ a fi. 2. 2. absque personæ obligatione. 290. 1. 29. an præsupposito. 2. 31. & postea per eas. 295. 1. a fin. 20 impensas moderatas. 2. a fine quam immemorialem. 292. 2. 4. ad præscribendum ea a fin. 8. etiam irredimibilium. 2. 4. vel dotationis alicuius Ecclesiæ. 16. in qua fundatur. 294. 2. 15. in debitore confitente. 298. 1. 6. an sit talis. 300. 1. 6. exempeo actione. 2. 33. operatur oppositum in oppositō, operatur. 301. 1. a fin. 14. in pecunia numerata. 2. 10. census vnius anni. 22. duarum partium pretij. 302. 1. 9. periculi perdendi. 306. 2. a fine. 24. vreeus instituitur. 14. quod probaueris. 307. 1. 26. ad Nepotianum. 308. 1. 29. domum redeat. 309. 2. 3. qui me totum annum. 310. 2. 7. oportet vt vouearur. 13. eorum qui perficiunt. 311. 1. 10. non vouisse. 311. 2. a fi. 21. quoad dominium. 312. 1. 21. fallum & insolens. 313. 1. 13. esse dominio. 315. 2. a fin. 3. & Alexandrinus. 316. 1. 24. Mulam in Salmanticam. fi. iustitiæ specialis. 317. 1. a fin. 19 summus eorum. 26. tribora egentium. 1. a fin. qui dixit huc. 11. 320. 1. 4. eamdemque piam. a fin. arg. glos. 7. non reperitur. 2. 8. præterea alia. 17. sunt diuites subleuanda. 321. 1. a fin. 2. victum aut fastū. 321. 1. 21. inseruient in eis. 14. ad altioris loci. 325. 2. 24 non inferiane 326. 1. 30. grossam appellant 330. 2. 5. est quidam a fin. 10. cui tamen est similc. 331. 1. 4. magalia quondam. a fin. 6. vt nullum inueniar. 2. 23. impigerrimis. 333. 1. 31. tā fœdæ occidi oni. 2. 1 inaudita animi corporisque sibi cōstantium consistentia. 336. 1. 2. non sunt in hominum. 337. 1. 18. aut relinquuntur. 339. 2. a fin. 17. de camera secundum communem æstimationem 341. 1. a fin. 6. alius iuste quæret. 342. 2. a fin. 13. Data Romæ. 343. 2. 7. impendendo superflua. 2. a fin. 9. de recta in Deum. 344. 1. 15. nouissime audiuit. 347. 2. 24. separatos a mensa. 348. 2. 19 inducere augmētum. 30. pauperibus erogandi. 350. a fin 24. non quilibet. 351. 1. 12. qui dominus est. 352. 2. a fi. 15. quam militi stipendium. 353. 1. 29. in sanctarum catalogum. 2. 30. plura discens. 354. 2. fin. falsa octo. 357. 2. 12. nihil nobis obstabit præfatum. a fin. 22. sic Sotus. 359. 2. 17. a fin. ipsemet. N. 360. 2. a fin. 9 illam peccēt mortaliter. 361. 2. 18. sui patrimonij. a fin. 26. valet responsio. 364. 1. 23. Papas in huiusmodi. 2. a fin. 3 vbi supra decr. 365. 2. a fin. 8. quod peius est eis. 370. 2. 1. modum sub quo. 373. 2. 6. de iustit. &. 2. a fin. 15. quod præfatus N. securus præfatum. 374. 1. 14. onera beneficiorum. 375. 2 a fin 9. vxoris, ita &. 377. 1. 8. per montium. 378. 2 30. vel quasi qui quæcunque. 38. parcæ sumptibus. a fin. 15. qui a clerico. 383. 1. 17. siue alij. iuxta. 385. 1. a fin. 20. nec in pios episcopis. 2. a. fin. 4. qui de rebus 386. 1. a fin. 26. in pios vsus. 389. 1. a fi. 19. quibus constitit. 391. 1. 13. quæcūque habent. 3 aut possessionis. 393. 1. 26. consuleret, qui non solum boni consuluit sed & 395. 2. a fin. 23. securitatem labefacter. 396. 1. a fi. 3. allegasse, addā tamen hic tria. 397. 2. a fi. 22. de me infingiter triumpharunt. 400. 2. 19. nec famulos. 2. a fin. 24. nec nūc directe negat. 2. dum replicat. 401. 2 a fin. 10. posse deligere. 403. 2. 7. *de las otras.* 404. 28. *por defensa y augmento.* 17 *solament.* 406. 2. 16. improperia, quæ ipse tū expresse. 408. 1. 2. vt palma florebit. a fi. 9. eoquod fui tunc. 412. 2. a fi. 22. sic enim est. 2. 10. vt Clemens a fin. 21. vt doctus. 413. 1. 12. impartire. a fin. Apostolicam constitutionē. 2. 10. edito ex Ecclesiæ 16. sibi sumat. 24. apostolicam cōstitutionem. 415. 2 25. Leuitica tribus. 30. ali debet. Et sicut voluit. 2. 22 ad Romanos. 418. 2. a fin 23. pauperi negauit. 2. 14. nihil haberet. 20. rebus non contentus habebat. 22. in necessariarum rerum. 31. dispēsant. 419. 1. 1. ordinationes feceris. 421. 1. 20. & eadem oratio. 422. 2. 17. ad quem definitio. 424. 2. a fin. 18. hanc intentionem. 19. iuxta intentionē 7. deberent ingenerare. 426. 1. a fin. 5. quod partes. 428. 1. a fin 19. æquam cum illa. 2. 13. iudicabatur bis. 429. 1. 30. Alteram bonam. 2. 30. & aduran-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ti.4 1. velit debet appellare. 431.1.a fin.13 Domini sacerdotibus. 411.1 19 profundæ humilitatis.29.nostri pectoris. a fin.5. Cuius glossa.2.4 putacx illo.a fin.7 alij in aurem.434.1.17 non excreatio.436.1.a fin.20.non tenetur.417.1.a fin.13. plane abusus.440.1.9. nec ille quo quiescit.4 a fi.fere prodegit.441.1.12.in bonum propter se & bonum propter aliud,bonum autem propter se in bonum 2.a fin.10.habetur in.442.1.a fin.23 iure videamur.441.1.27.apens in hoc 449.1.a fi.30.00 pœnam peccaur.16.falsum dictum.20 nimirate infideles.2 9.principaliter amatur, & de timore quo mala temporalia minus principaliter timentur.453.1.a fi.31.cũ gloriam quærens.fin.constituitur.456.1.20.concederemus quod.457 1.a fin.18.intelligit inordinate.2.4.impertinentibus.459.2.a fi.9.vix obtecto.469.1.7.quæ agerem.461.1.8.alter in Hispania 29. Principibus viris.2. a fin.16 litterarum studiosi.fi.Castella vetus.462.2.a fin.13. cum parentũ.463.1.17.quam pacis.2.16. meum discerent.464.1.15. regnisque huis.2.a fi.3 cũ primis nobilissima.466.1.a fin.20. Cardinalis S. Sixti.467.1.7. & Thomas.35.metonymia.2.a fi.3.quæstionem.469.1.11.vel amœnius vel 16.Pœnitentiæ virtus.471.2.a fin.6.iustificari ad Rom.472.1.a fi.8. quod post Christi.473 1.18.impropria & 474 a fin.32. facultas confitendi.2.21 attentationem.475.1.8 voluntas imperfecta.20. interiori tantum. 22.& in eam.476.1.11.& non in malis.2.6.in dicto nu.477.1.4. Imp. Iouianos.2.27.laudans fere.478.2.2.vbi supra.480.1.17.& arbitraria.481.2.a fi.resoluẽdum.486.2.a fin.4 non attingit.487.2.13.fine interiori actu.a fi.16 alterum non comitatum.488.1.14.quæ aliqnid.2.22.quomodoliber perciperet.289.1.a fin.19.quale est item.491.2.31.iuris statuit.492.2.38. fuit Caiet.493.2.2.impropriatio.494.1.10.effectum verborum.a fin. vel pœnam.495.2.a fin.14. vt notarit.498 1.14 multi dementes.26.tubum densum.2.9.omnino demẽte.501.1.32.ad casad.504.1.14. quoad finem.505.1.14.aduentũ Christi.506.2.a fin.3.quoad alterum. 508.2.a fin.10. summates.509.1.16 summates.510.2.a fin.12.qui bene.515.1.19.quod tam.34.ex causa illicita.a fin.11.inter tactum.2.11.& senum decrepitorum.517.1.17 quã etiam 1.2 fin.24 voluntas furandi.18 peccata mortalia.5 8.1.27.& diminui.à fin.10.à omnino spontanea,521.1.34 præparatiui quã ante illam.a fi.19.infundendo.522.1.5.ad eam sequantur.525.13.supernaturale.25.1.a fi.12. illud Ecclesiastis.525.1.31. contritioni sine sacramenti.526.a fin. 28. ipsa pœnitentia.1.18.illa videat.19.Multa item.527.2.2 fin.15.tota pœna 529.1 a fin.18 & 14.aliquod mali.2.25. sicut Adamã.531.2.19 cap. Xj 532.1.20. indulgentia à culpa.535.1.27 scilicet spei 536 1.11. cuiusmodi sit cauta.2.14. condemnandi ab eo qui habet potestatem condemnandi & absoluendi.537.2. fin.Alabastri fractio.539.1.27.existiment.39.Christus in.2.1.contẽptus.540.1.11.per contemptum.541.1.2 fin.16.& mallent.20.non habuit.2.a fin.17. spiritualis potestas.542.1.12. instrumentum animatum.544.1.17. quod alioqui del.aliquod.2.a fin.24. aliquos quos vidimus.545.2.a fi.20. authenticæ.9.diligimus.2.a fin.18.continua pugna.547.1.a fin.26. post & ante.548.1.fin. pœnirudo.549.1.21. ex impertitillimis.2.36.nec præsidem.550.1.13.inquinato.29.& in suo36.actũ volente nolente.551.1.10.nõ subiici.558.1.a fi.22.vel in purgatorio.2.13.& saluatus.561.2 11. quod legem.21. falsum dictũ 32.proprie ponitur.a fi.2.à Domino.ei.562.1.a fin.15.appellatur peccatum 563.2.a fin.32.quanta pœna debeatur.565.1.a fin.22.siue appetitiuæ.566 1.1.vt te prodas.2.a fin. immunes ab onere.16 2.13.ab hoc onere.568.1.28 copiam indiciorum.569.2.1. quæstione.5.570.2.a fin.24. inexhaustus.575.2.a fi.5 sic peccatum.576.1.a fi.13.quibus eam. 2.a fi.7.vt mors.8.577.1.2.peruaserit.a ff.inquinamenti.578.1.34.prorsus aduersã 2.31. saltẽ de congruo.a fi.18.beatificatorẽ.579.1.19.qui mandata.582.1.19 illud Ioan.15.35. & creaturam.a fin.6. minus bonos.2.25 eminet infinite 37.in inuisibilij.582 1.a fi.3.Diligere.583.2.5.nũquã excidit.11.nõ excidit.584.1. 10.eniti debem⁹.585.1.25 per q; arbor.586.2.21. Non fõte labra proluit.22. Nec in bicipiti.23.Memini repente vt sic.587.1.a fi.14.nulla ordinis.588.1 12. In spositio.2.6.Marci.9.590.1 & ista est.18.vos aduocare.30.sũm⁹.2.19 interiore volũtate.594.1.10.fabulator.2.4.à Deo pingitur.595.1.6.subsistãtia est pater.13 notitiam quæ & eius imago.& per volũtat.m generat sibi amorem.2.a fi.14.id minime nossent.598.1.2.Boni & doctiores 2.5.angelorũ malorũ.599.1.a fi.11.Exo.15 601.1.a fi.10.nõ fuit planctus.102.2.a fi. 25.âseparatis.603 1.36.& Pœnitẽtię.604.1.16.recõpensatio.27.offendẽdi. 2.a fi.16.omittere nos.605.1.a fi.16. Absoluendus quando.606.2.1.Sacramenti.608 1.a fi.2.Dolor cui pœnitens.611.2.16. quæ videmus. 612.1.a fi. 1. non abolentur.1.1.ne fortiantur.617.1.a fi.14. præter illam 2.31.Mouetur ingenium. 618.2.13. a fin. quo Christianismus. 619.1.12.incuetur cor 621.1.a fi.5.præsenti die debetur.1.conterere. 623.2.7.à vero alienius.11. tẽporis mometo 625.1.1.præcepta affirmatiua.a fi.16. Christianissimi.627 1.a fi.35.tam in vrbe.630.2.8.dici posset.632.1.11.vnum tantum 36.& plus 2.10.in loco sacro.28.& arbitratur.29.cõformiorem esse.635 1.36.ea solum. 636.1.a fi.25.maior docentium. 6.resolutius.637.2.a fi.31.peccatorũ iliadem.638.1.a fi.14.à quodam viro.640.2.10.oppositio grauis. 642.1.a fi. 27.diguati sint.643.1.0.teneantur.646.1.a fi.23. Quod si teneatur.647.1. 16.a fi. An-ne magis.648.1.1.autum esse.18.æterotitari.2.quando scandalũ timeretur confl ssarij. 650.1 14. coram aliis.651.1.a fi.31. confitentis.2. 5.tantum animæ.659.1.2 fi.Doctoris dictum.660.2.11.esse negotiantem. 12.reprehendere.31.satis intellectus. 662.1.2.4.del. per codex 11. aduertenti.14.pretiũ non est.663.1.22.vel emere merces.664.2.17.sed tornea-menta.667.1.2 fi.10.minores iusta.670.1.30. Qui superãdificauerit.2.23. communis boni.676.2.a fi.10 absoluendi à peccatis. 679.1.22. & qui filũ.688.2.a fi.7 vt sit iustus.692.2.fi.6 vt sacerdos.694.1.16.& deinde longe grauiorem multo tempore exoluendam, quam ipsi.697.1. 26.qua teneretur.4 absolutum si erat excomm 698.1.14 in mortis articulo.2 a fi. 8.iurisdictionis defectu.701.1.2 fi.21.etiam si casus.705 2.1.aliquem peccatorem.a fi.23.talem.7.non constat probabiliter.706 2.a fi.20.non pertinete.5.& resolutior.709.1.5.Dilinis helleborum 13.a fin.iniustitia.2 9 ne dicam probroſe.710.2.7. quo peritiores. 713.2.19. sibi antequam 715.2.a fin.15 tam mittenteis.720.1.19.quocunque vadat. 722.1.34 in confessione manifestatum.729.1.10.nempe quod. 731.1.fin.solutione. 733.1.9. testari posse.734.2.32 millesimum & centesimum.737.1.21 cap.1.causf.23. alterius pars.hianũ 739 2.a fi.18.suspicere soleo.15. defectu neque à peccatis venialibus 747.1.a fin.13.cap. quæsti sunt. 748.1.7. & altius id tractat.2. a fin.10. conitear. quam sibi:si.751.2.10. cui commissus.752.2.18. tam necessaria 759 a fi.17.discere ante.761.18.sermonis proprietatem. 762.2 a fi.10.agens peccare.768 2.a fin.12.incidisset.769.1.2 fin.4. iudex in foro exteriori. 771.2.1.vtinque sit gratus.772.2.28.2 fi.die festo.Si enim esset aliquis Doctor qui dubitaret vtrũ prælegere scholasticis in die festo fit. 776.1.a fin.5.non est licitus. 780.2.a fin.18. peccatum sit.2. deponar.

Errata quæ in secundo tomo obseruauimus.

PAg.6.col.2.lin.17.causa ero pia.24. laudandam ob ea 12 2.6.in nostro proposito.25.1.11.ita participes.26.2.17. virtus moralis.14.2 34. alibi dicant 35.1.a fin. Guliel.innuerunt. 48.1. vltra in illo.50.2.15 vel segnationem. 56.1.19. contradictor. 57.1.29. processus fulminati multa 2. 18.si non pareret. 649.1.communicate, attamen si quem excommunicaret excommunicationem 71.1.21.executore.at iudex.86.1.25. non esse inferũt.99.2.4.non potest obiicere.101.2.26.ideo exemptum.103.23.& sentiendum 14 per quæ excusatur 106.2.28. quod est mens: sed mens & 115. 2.28. & inperata.119.2.21.a fin. parituros. 121.2.19. *eius & mente iegatus.* 126.1.a fin.23.illis prodente.9 & ministerio 2.12.vitam hominis.2 a fin.1. de teras.127.1.a fin.11.gnauiter.137.1.31. operæ pretium.a fin.5. non constat.141.1.a fi.19.cã de qua loquimur. 144.2.quæ à fi.11.extendit se vsque. 149.2.23. de lxoti natura humanæ.152.2.a fi.29.quo regia 161.1.in eo casu.20.notabile nostrũ.169.1.19.sola ratione naturali.171.1.a fi.20. debereque correctione fraterna.178. a fi. 4. Domine facere. 173.3. *ἀπαραλλάκτως* 180.1.12. Nã ex ipsius.181.1.a fi.13.ad cuiusdam.188.2.19.& recissio 191.2.a fin.15. titulo colorato.191.2.10. non obstare.193.1.a fine. 19 potest subditus.201.a fine.10.etiam in abbatissis. 220.2.6. quorum inuentores. 221.2.a fin.20.subito coorta 2.15. intentione assumentis. 230.1.a fi.5.hoc. que minus lint hic.232.1.21.si videat.10.dum non curat. 238.1.5.vectores. 242.2.a fi.9 quod nõ inducit.257.13.nõ ligari.261.1.a fi.9 pro veritate 265. 1.18.& Ioannes III.266.1.a fi.6.qui rogant vel precẽtur.271.1.1. Tũ quia.

Errata quæ in tertio tomo notanda iudicauimus.

PAg.2.col.1.lin.20. & sentiens siue sensitiua.9.1.7. & amandũ 12 2.19 Nec lætos.16.1.a fin.4.agere non agit.27.2.11.16. aliunde.30. 1.a fi.18. debeat curare, vt à tam.31.1.8.delere. peccatũ.35.1.14 nihil ex necessario. 46.2.a fin.21.nec consequentes.72.1.a fi.15.non peccat ille qui. 89.2.a fi. 26 in his regionibus 97.2.15.ad veniale,veniale.107.1.a fi.17.siue sit subditus.122.1.2.a fi.14.mentale furtum.132.1.a fin.29.iuste satisfacit nec certe satisfieri.135.1.a fin 29.quod non habemus.148.1.7.in pyratarum.110.28. amor Dei, & necessitas proximi habiti pro seruo Dei. 156.2.a fi.7. ob meram liberalitatẽ.165.1.a fi.15.refrenarur.illa.168.1.4.peccatum vsurę licet sit peccatũ simoniç.179.1.37.in malos.196.2.9.ratiõe diuturni. 210.2.27. & ob id nõ ieiunat.220.30.licete cõrito.229.1.31.aut postquã. 230.1.a fi. 20.inter alium & alium.233.2.a fin.14. esse de vt ita.238.1.a fi.9. quod decere.242.1.13.spiritualium nil rẽporale.2.a fin.vel iustis in finem. 251.2.35. 254 1.a fin.non aliunde.254.2.a fin.4. nõ admonito.258.1.11 vel vacanti. 34.obligationis.260.1.7. citra omnem.264.2.4. facto pacto quod illi vel illi.270.2.9.in illum deligere.272.2.36.adeo eo delectatur. 273.1.11. iuxta illud.Proba.38.corpor.animæ.malitia,rancor.297.1.22.prohibeat ieiunio. 300.2.a fin.25.beneficiarius est.302.2.a fin.11.oblationem spontaneã.305. 1.37.cum vno ex mulcis.308 1.4.iusta:quia tantum.310.1.22.a fi.& Gallia. 19.per hoc corrigitur.313.2.a fin 23.venerint,satisfacier confirendo.321.2. 21.& forma.326.1.19.huius volumus quod.36.peccare omnes. 336.2.a fin. 8.mediate vel immediate subiecta.341.2.30. quod cõmunicatio fiat. 343. 2.11.a fin.in licentia.2.religioso exempto.346.1.10.& volũtare. 350.2.a fi. 5.veli accipiendi.351.1.a fin.19.proficiscatur.354.2.a fi.12.vel viteriotis.365. 1.24. ineligibiles.4. a fin. non est paritum. 369.2.a fin.2. proximo valenti. se.376.1.19.efficitum neque illicitum.381.2.4.admittit alicui. 387.1.a fi. 10.post decendium.391.1.a fin.19.in quam inclinat. 394.2.in marg. loc.18. & 26.aut dabit.30.oratio,ne carpamur.397.1.a fi.9.benedictionis⁹.412.1. a fin.6.iuxta illud Virgilij 2.a fin.24. quod staturum Ecclesiæ Gallicanæ. 414.2.27.gestus vnus. 415.1.28.in caula porcaria. 424.2.11. vel sanguine tibi.447.1.a fin.10.laborare.7.quæ præcipiuntur.449.2.a fin 13. defectus humorum.457.2.19 recitat tertiam. 458.2.7.cibi spiritualis.462.1.a fi.14. ex his sequitur.464.1.28.in malo statu.467.2.a fin.12.es mihi 5. foret nimia.480.1.21.cogitationes.483 2.a fin.17.conseruationem.489.1.27. lites decidendum.493.2.a fin.17.purã mentalem.494.1.22.nõ satisfaceremus. 35.despicẽdi.489 1.3. extætra.15.statũ glorię.500.1.26.eis defuit.31.nostrorum regũ. a fi.17.eum decẽtare.501.2.8.apud Malachiã in marg.Mala.3. 523.1.a fi.5.cum in eundẽ.525.2.20.fidei firmitate.538.1.a fin.16.mortaliter. Quando vero peccatur mortaliter vel 541.1.15.& ideo nulla oratio.549.1. a fin.3.licite posse.2.1.ipsius verba.559.1.a fi.quidam defendant.560.2.20. superiores.562.17.respiciens.45.& exotici.565.2.a fin.21.debitum interfendi.589. 2. 28. multæ sunt. 31. magis prohibita.591.1. 7. à peccato. 17. quale videtur.606.1.a fin.24 licet non cognoscant.608.1.fin.id non licere.610.2.a fin.10.antidotum.611.1.a fin.33 non peccare.6. ne scireur.612. 17.in inferno.6 4.2.6.designata.619.2.9.erga sanctam Sedem.32.habitacionẽ.a fi.11 hederæ.10.tectas.625.2.29.innouationẽ.627.2.a fi.24.optimi legũ.628.1.33.& ago potius.631.2.32.ad doctrinã Christianã.634.1.38.imo magis.642.2.6.diuitias quidẽ 644.1.36.& trinũ.647.1.a fi.26. quã synodo mortali.1.6.celebramus,vereciidię & disciplinę memores esse debemus: non passim 650.1.a fi.3.canonicos.659.2.fi.rafario.661.1.29.non debuisse. 670.1.fi.merente.675.1.8.qua diuinam.683.2.3.limatiorem. 687.1.a fi.30. & orarẽt. 688.2.1. quam neque illa neque vlla opera nostra sunt meritoria neque satisfactoria.693.2.34. plenas tantum. 700.1.15.per d.extra.2.a fi.24. variæ formæ est.19.diuertantur.702.1.a fin.14.condonabatur.706. 1.a fin.5.putet se.711.1.4.suburbium.7 mitabamur a fin.15.intelligendam.

INDEX LOCORVM SACRÆ SCRIPTVRAE, QVAE IN HOC OPERE IVXTA LITTERALEM maximè sensum ex antiqui alicuius Patris scriptis explicantur, & primum ex veteri testamento.

GENESIS 1. Faciamus hominem ad imaginem & similitudinẽ nostram. pag.8.col.2.lit.c.to.5.
15. Et creauit Deus hominem ad imaginẽ & similitudinem suam. 595.1.c.to.1.
Gen. 1. Crescite,& multiplicamini, & replete terram. 438.1.c.to.3.
Gen.4.Respexit Dominus ad Abel, & ad munera eius. 653.2.a.to.1.
Gen. 6. Quod cuncta cogitatio cordis intenta esset ad malum. 487.1.c.to.1.
Gen. 18. Descendam & videbo, an clamorem qui venit ad me opere compleant. 122. 2.c.to.2.
Gen. 28. Ego sum Esau primogenitus tuus. 429.1.a.to.1.
Gen. 44. Quod non sit similis meiin augurandi scientia. 429.1.a.to.1.
Gen. 59. Non auferetur sceptrum de Iuda, nec dux de femore. 505.1 a.to.1.
Ex 18. Prouide viros sapientes & timentes Deum, in quib⁹ sit veritas, & qui oderint auaritiam. 91.2.b.tom.2.
Ex 20. Non habebis Deos alienos coram me. 58.2.b.to.3.
Ibid. Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum. 68.1. c.f. to. 3. *& ita decalogus fuse exponitur in manuali dum de decem præceptis agitur.*
Ibid. Omne opus seruile non facietis in eo. 635.1.a.to.1.
Ib. Sex diebus operaberis & facies opa tua. ibid.2.b.c.
Ibid. Non occides. 512.7.a.to.1.
Ibid. Non furtum facies. 207.2.b.to.1.
Ibid. Non falsum testimonium dices. 567.1.b.to.1.
Ibid. Non concupiscες. 551.1.b.to.1.
Leuit. 4. Sacerdote orãte propitius erit ei Dñs. 667.2.f.to.3.
Deut. 22. Non arabis simul in boue & asino. 122.1.a.to.1.
Deut. 24. Non accipies loco pignoris superiorem & inferiorem molam. 535.1.b.to.1.
1. Reg. 2. Deus scientiarum Dominus. 123.2.c.to.2.
Iob. 2. Pellem pro pelle & cuncta, quæ habet dabit homo pro anima sua. 540.1.a.to.1.
Iob. 10. Vadam & non reuertar ad terram tenebrosam, & opertam mortis caligine, terram miseriæ & tenebratum,&c. 13.2.b.c.d.to.3.
Iob. 40. Principium viarum Dñi. Behemoth. 598.2.b.to.1.
Psal.1. Ideo non resurgent impij in iudicio. 421.1.c.to.1.
Ibid. Nouit Dominus viam iustorum. 529.1.b.to.1.
Psal. 7. Scrutans corda & renes Deus. 508.1.c.to.1.
Psal. 18. Delicta quis intelligit. 655.1.a.2.b.to.1.
Psal. 18. Ab alienis parce seruo tuo. 510.1.c.to.1.
Psal. 24. Vniuersæ viæ Domini misericordia & veritas. 548.1.a.to.1.
Psal. 30. Proteges eos in tabernaculo tuo. 554 2.c.to.1.
Psal.36. Noli æmulari in malignantibus. 575.2.c.to.1.
Psal. 36. Cum ceciderit non collidetur. 648.2.c.to.1.
Psal. 38. In meditatione mea exardescet ignis. 641.1.d.to.3.
Psal. 46. Psallite sapienter. 641.1.c.to.3.& 651.2.a.b.& 436. 2.b.to.1.
Psal. 50. Et peccatũ meũ contra me est semper. 570.1.a.to.1.
Psal. 50. Cor mundum crea in me Deus & Spiritum rectũ innoua.&c. 56.1.b.to.3.
Psal. 50. Sacrificium Deo Spiritus contribulatus cor contritum & humiliatum Deus non despicies. 472.1.b.to.1.
Psal. 51. Quid gloriaris in malitia. 453.2.b.to.1.
Psal. 68. Deleantur de libro viuentium. 592.2.c.to.1.
Psal. 69. Deus in adiutorium meum intende. 495.1.d.e.to.3.
Psal. 70. Quoniam non cognoui litteraturam seu meditationem. 661.2.c.to.1.
Psal. 95. Dicite in nationibus, quia Dominus regnauit à ligno, *vt habet vetus quadam translatio.* 609.1.d.c.to.3.
Psal. 106. Errauerunt in inuio & non in via. 474.1.c.to.1.
Psal. 107. Paratum cor meum Deus, paratum cor meum. 499.1.a.to.3.& 50.1.c.to.1.
Psal. 118. Septies in die laudem dixi tibi,& media nocte surgebam ad confitendum tibi. 403.1.c.to.3.
Psal. 118. Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes &c. 589.1.b.to.1.& 26.2.d.to.3.& 448.2.b.to.1.
Psal.118. Amputa opprobrium meum,quod suspicatus sum. 25 2.c.to.1.& fusius.26.2.a.
Psal. 131. Memento Domine Dauid, & omnis mansuetudinis eius. 569.1.c.to.1.
Psal. 132. Sicut vnguentum in capite, quod descendit in barbam barbam Aaron. 538.1.b.to.1.
Psal.136. Beatus qui tenebit, & allidet parvulos suos ad petram. 586.1.a.to.1.
Psal.146. Et pullis coruorũ inuocantibus eum. 597.1.a.to.3.
Prou. 24. Septies in die cadit iustus. 680.2.c.to.3.
Prou. 26. Qui imponit stulto silentium, iras mitigat.15.2.c. to.1.& 16.2.c.
Prou. 26. Responde stulto iuxta stultitiam suam,ne sibi sapiens videatur, &, ne responde stulto iuxta stultitiam suam,&c. *conciliantur & explicantur.* 16.2.b.to.1.
Eccles. 3. Altiora te ne quæsieris. 36.2.c.to.1.
Eccle.9.Nemo scit an odio vel amore dign⁹ sit. 524.1.c.to.1.
Cant. 1. Nigra sum sed formosa, quia decoloratio me sol. 583.2.c.to.1.
Canti. 3. Inuenerunt me vigiles, qui custodiunt ciuitatem. 436.1.d.tom.3.
Cantic. 8. Fortis vt mors est dilectio. 576.2.c.to.1.
Cant. 8. Lampades eius lampades ignis atque flammarum. 579.1.c.to.1
Sap. 7. Infinitus est thesaurus hominibus, quo qui vsi sunt participes facti sunt amicitiæ Dei. 692.1.b.c.to.3.
Eccli. 3. Qui amat periculum peribit in illo. 660.2.c.to.1.
Eccli. 5. Ne tardes conuerti ad Dominum, & ne differas. 624.1.a.b.to.1.
Eccl. 7. Noli quærere esse iudex, nisi virtute potens sis irrumpere iniquitatem.11.2.a.tom.1.
Eccli. 10. Musicæ morientes perdunt suauitatem vngu enti. 480.1. c. tom.3.
Eccli. 15. Deus ab init io constituit hominem, & reliquit eum in manu consilij sui. 7.2.a.tom.3.
Eccli. 17. Addidit illis disciplinam. 242.1.c.to.2.
Eccli. 41. Curam habe de bono nomine. 17.1.a.tom.1.
Eccli. 44. Non est inuentus similis illi, qui conseruaret legem excelsi. 560. 2.c.tom.3.
Isa.3. Rapinã pauperum in domo vestra. 307.1.b.to.1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Isa.9. Cuius imperium super humerum eius. 609.2.f.to.3.
Isa. 33. Beatus qui excutit manus suas ab omni munere. 263.1.c.to.2.
Isa.48. Laude mea infrænabo eum. 35.2.a to.1.
Isa. 61. Vos autem sacerdotes Domini vocabimini, ministri Dei nostri, dicetur vobis fortitudinem gentium deuorabitis. 414. 2. c. to.1.
Ibid. Et eritis in diuitiis eorũ admirabiles. ibid. 415.1.a.to.1.
Hier. 18. Si pœnitentiam egerit gens illa à malo suo, agam & ego pœnitentiam à malo, quod cogitaui vt facerem eis. 544.1.a.2.a.b.to.1.
Hier. 20. Fœmina circundabit virum. 518.2.c.to.3.
Thren.1. Attendite & videte si est dolor similis sicut dolor meus. 790.1.c.to.1.
Ezech.1. Animalia nec reuertebantur cùm ambularent. 984. 1.a.to.1.
Ezech.33. In quacunque hora ingemuerit peccator, & conuersus fuerit. 519.1.c.&o.1.
Ezech. 34. Lac deuorabatis, & lanis operiebamini. 413. 2.c. tom.1.
Ibid. Pascebant pastores semetipsos, & gregem meum non pascebant. ibid.
Ibid. Visitabo oues meas, & pascam illas in iudicio. ibid.
Dan.2. Tu rex regum es, & Deus cœli regnum & fortitudinem. &c. 142. 1.a. to. 2
Dan.4 Peccata tua eleemosynis redime. 556.2.a.to.1.& 259. 1.c.to.3.
Ose. 6. Misericordiam volo & non sacrificium. 532. 1. b. & 533.1.a.to.1.
Ose. 12. Adhuc sedere vos faciam in tabernaculis, sicut in diebus festiuitatis. 554.2.a.b.to.1.
Ose.14. Reddemus vitulos labiorum nostrorũ. 393.2.d.to.3.
Ioel.2. Scindite corda vestra, & non vestimẽta. 519.2.b.to.1.
Zach.1. Conuertimini ad me & ego conuertar ad vos. 521. 1.b.tom.1.
Mal. 1. Si offeras cœcum animal ad immolandum nonne malum est. 462.1.d.e.to.3
2. Mach. 6. Orabat sceleſtus Dominum, à quo misericordia non erat consecuturus. 541. 1.a.to.1. & iterum. 759 1.c.
2. Mach.12. Sãcta & salubris est cogitatio. &c. 662. 2.b.to.3. & 788.1.b.to.1.

EX NOVO TESTAMENTO.

Matth.5. Beati pauperes spiritu. 56.1.a.to.1.
Matth. 5. Luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona. 39 1.a.to.1.& 456.1.a.
Matth.5. Qui autem occiderit reus erit iudicio. 87.1.c.to.2.
Matth.5. Ne forte aduersarius tradat te iudici & iudex ministro. 557.1.a.to.1.
Matth. 5. Amen dico tibi non exibis inde, donec reddas nouissimum quadrantem. 707.2.a.to.1.
Matth. 5. Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam iam mœchatus est in corde suo. 514.2.c.to.1.
Mat.5. Ego autẽ dico vobis non resistere malo. 664.2.b.to.1.
Matth. 6. Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis. 39.1.a.to.1.& 455.2.c.
Matth. 6. Te autem faciente eleemosynam, nesciat sinistra tua quid faciat dextera. 27.1.a.to.1.
Matth. 6. Tu autem cum orueris intra in cubiculũ tuum 466.1.b.to.3. & 477.2.f.493.2.c.
Mat.6. Pater noster qui es in cælis. 511.2.c.d.512.1.513.1.to.3.
Matth. 7. Nolite iudicare, & non iudicabimini. 91.2.c.to.2. 761.2.c.tom.1.
Math. 10. Timete eum qui postquam occiderit habet potestatem mittere in gehennam. 28. 1.b. tom.1. & fusius. 29. 1.a. & 449.1.c.
Matt. 10. Non est discipulus supra magistrum. 399.1. b.to.1.
Matth. 10. Dignus est operarius cibo suo. 1.c.to.1.
Matth. 10. Qui amat patrem aut matrem plusquam me non est me dignus. 444. 1.c.to.1.
Matth.12. Qui dixerit verbum contra Spiritum sanctũ non remittetur ei, neque in hoc sæculo neque in futuro. 541. 1. b. to. 1.b.
Matth.14. Ascendit in montem solus orare. 395.1.b.to.3.
Matth.16. Qui vult venire post me abneget semetipsum. 444.2.b.to.1.& 576.1.b.
Matth.16. Quodcũque solueris super terram, erit solutum & in cælis. 669.2.d.to.3.
Matth.16. Vade retro me Satana, scandalum mihi es. 630.2. b.tom.1.
Matth.18. Si peccauerit in te frater tuus corripe illum. 154. 2.a. to.2. & 155.156.to.1.
Matth. 20. Die vt sedeant hi duo filij mei vnus, ad dextram & alius ad sinistram in regno tuo. 422.1.c.to.1.
Matth.22. Diliges proximum sicut teipsum. 35.2.b.to.1.
Matth.24. De die autem illa nemo scit neque angelus neque filius hominis: sed solus pater. 421.2.b. & 422.2.c.to.1.
Matth. 26. Vigilate & orate ne intretis in tentationem. 395 1.a. tom.1.
Matth.26. Omnis enim qui acceperit gladium, gladio peribit. 664.2.b.to.1.
Mar.9. Credo Domine, adiuua incredulitatem meam. 588. 1.b. tom.1.
Mar. 11. De die autem illa & hora nemo scit. 730.2.b.to.1.& 125.2.a.tom.2.
Mar.16. Erat autẽ hora tertia & Ioan. 19. Erat autẽ parasceue Paschæ hora quasi sexta *conciliantur*. 505.2.a.b.to.1.
Luc.1. Aue gratia plena Dominus tecum. 517.2.d.e.to.3. 767.2.b.to.1.
Luc.1. Quomodo fiet istud. 269.1.a.to.1.
Luc.6. Mutuum date nihil inde sperantes. 269.1.a.to.1.
Luc. 10. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua. &c. 59.1.2.b.to.3.
Luc. 11. Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. 545.2.b. to.1.
Luc.12. Quis putas est fidelis seruus & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam, vt det illi in tempore tritici mensuram. 412.1.a.to. 1.Ibid. Quod si dixerit seruus moram facit Dominus meus & cœperit percutere seruos & ancillas. 414.2.a.b.to.1.
Luc.14. Qui nõ odit patrem & matrem & vxorẽ & filios. & 92.1.d. to.3.
Luc.18. Oportet semper orare & nunquam deficere. 395.1.a. to.3. & 400. 2.b. & 535.2.c.
Luc.22. Hoc facite in meam commemorationẽ. 140.1.b.to.2.
Ioan.1. Sine ipso factum est nihil. 6.2.c.to.1.& 599.2.c.
Ioã.5. Quomodo vos potestis credere, qui gloriam ab inuicem quæritis. 25.2.c.tom.1.
Ioan. 8. Qui facit peccatum seruus est peccati. 636. 1. c. tom.1.
Ioan.9. Deus peccatores non audit. 502.2.d.to.1.
Ioan.11. Ecce quem amas infirmatur. 395.2.b.to.3.
Ioan.12. Adhuc modicum lucis in vobis est, ambulate dum lucem habetis, vt nó vos tenebræ comprehendant. 709. 1.b. tom.1.
Ioan. 12. Ante sex dies Paschæ venit Iesus Bethaniã, vbi Lazarus fuerat mortuus. &c. 538. a.b.to.1.
Ioan.13. Diligite inuicem sicut dilexi vos. 509.2.d.to.3.
Ioan. 14. In domo Patris mei mansiones multæ sunt. 507. 1. a.tom.1.
Ioan.18. Nobis non licet interficere quemquã. 505. 1.c.to.1.
Ibid. Accipite eum vos & secundum legem vestram iudicate eum. 505.2.a.
Ioan.19. Non haberes potestatem aduersum me vllam. &c. 138.1.a.to.2.
Ioan.20. Et quorum retinueritis retenta sunt. 27.1.b.to.3.
Act.5. Cur tentauit Satanas cor tuum mentiri Spiritu sancto non es mentitus hominibus, sed Deo. 411. 1.c.to.1.
Rom.1. Inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt intellecta cõspiciuntur. 644.2.b.to.3.
Rom. 3. Conclusit Scriptura omnia sub peccato. 597. 1. c. 2.a. tom.1.
Rom.3. Iustificati gratis per gratiam ipsius. 785.1.b.to.1.
Rom. 5. Arbitramur hominem iustificari per fidem. 471.2. c. tom.1.
Rom. Caritas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum. 578.1.c.2.a.tom.1.
Rom. 6. Non regnet peccatum in mortali vestro corpore. 21.1. d.tom.3.
Rom.7. Non quod volo bonum hoc ago, sed quod odi malum illud facio. 550.2.c.to.1.

Rom. 8. Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonũ. 592.2.a.b. to.1.
Rom. 11. Sine pœnitentia sunt dona Dei & vocatio. 712. 1. b.tom. 3.
Rom.12. Non vos defendentes carissimi. 664.2.b.to.1.
Rom.14. Quicquid non est ex fide peccatum est. ex 639.1.b. to.1. & 775.2.a.
1.Cor.1. Quod infirmum est Dei, fortius est omnibus hominibus. 667.1.c.to.3.
1. Cor. 3. Si quis superædificet lignum, fœnum, stipulam. 610.1.a.b.tom.1.
1.Cor.4. Mihi autem pro minimo est, vt à vobis iudicer, aut ab humano die. 25.2.b. to.1.& fusius. 26.1.c.
1. Cor. 5. Quid nobis de his quæ foris sunt iudicare. 227.2. b.tom. 2. & 244. 1.b.
1. Cor. 7. Bonum est homini mulierem non tangere. 515. 2.a. tom. 1.
1. Cor. 9. Dominus ordinauit iis qui Euangelium annunciant, de Euangelio viuere. 417.1.a.to.1.
1.Cor.9. Debet in spe qui arat arare. 32.2.c.to.1.
1. Cor. 10. Siue manducatis siue bibitis, omnia in gloriam Dei facite. 40.1.a.to.1.
1. Cor. 11. Viri caput Christus est, caput autem mulieris vir. 8.2. f.to.3.
1.Cor. 11. Probet autem seipsum homo, & sic de pane. 625. 2.c. tom.1.
1. Cor.11. Mulier non est imago Dei. 595.1.c.to.1
1.Cor.11. Iudicium sibi manducat & bibit. 87.1 c.to.2.
1.Cor.12. Alij sermo sapientiæ alij sermo scientiæ. 2.a.2.to.1.
1.Cor.13. Caritas nunquam excidit. 583.2.b.to.1.
1.Cor. 13. Videmus nunc per speculum & in ænigmate, tũc autem facie ad faciem. 767.1.a.to.1.& 92.1.c.to.2.
1.Cor.15. Deus erit omnia in omnibus. 584.2.a.to.1.
2.Cor.1. Gloria nostra hæc est testimonium cõscientiæ nostræ. 19.1.c.& 21.2.b.to.1.& iterum. 24.2.b.
2.Cor.4. Licet is qui foris est noster homo corrumpitur, tamen is qui intus est renouatur de die in diem. 3. 2.c.to.3.
2.Cor.5. Neque molles regnũ Dei possidebunt. 112.2.c.to.3.
2. Cor.5. Eum qui non fecit peccatum, pro nobis peccatum fecit. 596.2.c.to.1.
2.Cor.8. Non enim vt aliis sit remissio, vobis aut tribulatio. 60.1.c.& 61.1.b.tom.1.
2.Cor.10. Qui gloriatur, in Domino glorietur. 19.1.b.tom.1. & 25.2.a. 489.1.b.
Gal.4. Quanto tẽpore hæres paruulus est &c. sed sub tutoribus & actoribus est. 412.1.c.to.1.
Gal. 5. Caro concupiscit aduersus spiritum, spiritus autem aduersus carnem. 7.1.b.to.3. & ibid.c.
Eph. 5. Vt mundaret sibi Ecclesiam non habentem maculam, neque rugam. 549.2.c.to.1.
Eph. 5. Surge qui dormis & illuminabit te Christus. 521. 2. c. tom.1.
Ephes. 5. Cantantes & psallentes in cordibus vestris Domino. 457. 1.a.to.3. & 433. 1.c. to.1. 481.2.b.
Phil. 4. Thessalonicam semel & bis in vsum mihi misistis, non quia quæro datum. 411.2.c.to.1.
Col. 1. Adimpleo ea quæ desunt passionum Christi in carne mea. &c. 668.2.d.to.3.
Col.3. Ante omnia caritatem habete, quę est vinculum perfectionis. 53.2.a.to.1.
Col.3. Omnia quæcũque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine Dei facite. 40.1.a.to.1.
Col.3. Laudantes & psallẽtes in cordibus vestris. 21.1.a.to.1.
1. Thess. 4. De dormientibus non contristemini, sicut & cæteræ gentes. 499.1.b.to.3.
1. Thessal. 5. Sine intermissione orate. 400.2.b.to.3.
2. Thess.3. Si quis nó vult operari nec mãducet. 80.2.b.to.1.
1. Tim.2. Volo viros orare in omni loco, leuantes puras manus. 412.2.a.to.3.& 415.2.b.
1. Timoth.2. Obsecro primum fieri obsecrationes, orationes, postulationes &c. 395.1.c.to.3.& 397.2.b.
1. Tim.2. Mulier seducta in præuaricatione fuit. 593.2.c.to.1.
1. Tim. 3. Qui episcopatum desiderat, bonum opus desiderat. 589.1.d.to.3.
1. Tim. 5. Nemini cito manum imposueris, neque communicaueris peccatis alienis. 595.1.f.to.3.
1. Tim. 5. Qui bene præsunt presbyteri duplici honore digni sunt, maximè qui laborant in verbo & doctrina. 325. 2.a.to.1.
1. Tim. 5. Peccantem coram omnibus argue, vt cæteri timorem habeant. 724.2.b.to.1.
1. Tim. 6. O Timothee depositum custodi, deuitans profanas vocum nouitates. 412.1.c.to.1.
1. Tim. 6. Habentes alimenta & quibus tegamur, his contenti simus. 411.2.a.to.1.
Tit.1. Oportet episcopum sine crimine esse. 585.2.c.to.3.
Heb.5. Perfectorum est solidus cibus. 594.1.c.to.1.
Heb. 7. Translato sacerdotio necesse est vt legis translatio fiat. 692.2. c.d.to.3.
Heb.9. Impossibile est eos qui semel sũt illuminati, & prolapsi sunt, rursus renouari per pœnitentiam. 601.1.a.to.1.
Heb.11. Habete pacem & sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum. 545.2.c.to.1.
Heb. 12. Esau non inuenit pœnitentiæ locum. 540. 2.c. 541. 1.a.tom.1.
Iac. 2. Qui offendit in vno factus est omnium reus. 506. 2.a. 2.to.1.685.1.b.172.1.b.to.2.
Iacob. 2. Dæmones credunt & contremiscunt. 596. 2. b. tom.1.
Iac. 5. Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros Ecclesiæ &c. 221.1.c.to.3.
1. Ioan. 1. Si dixerimus quia peccatum non habemus. 660. 2.c.tom.1.
1. Ioan.3. Qui natus est ex Deo non peccat. 523.2.c.to.1.
Ibid. Qui non diligit manet in morte. 523.2.b.to.1.
1. Ioan. 5. Est peccatum ad mortem non dico vt pro eo roget quis. 759.2.a.to.1. Qui scit fratrem suum peccare non ad mortem petat & dabitur ei. b.c.
Apoc.3. Qui aperit & nemo claudit, claudit & nemo aperit 542.2.c. tom.1.
Apoc. 3. Vtinam calidus & frigidus esses, sed quia tepidus es. 536.2.d.to.3.
Apoc. 5. Dignus est agnus accipere diuinitatem: & scientiam. 125.1.c.to.2.
Apoc.14. Beati mortui qui in Domino moriuntur. 762.1. c. tom. 1.
Apoc. 21. Vidi ciuitatem sanctam Hierusalem nouam descendentem. 130.2.a.tom.2,

Universidad de Deusto
Biblioteca

CAPITA QVAEDAM IVRIS CANONICI, QVAE A DOCTORE NAVARRO BREuiter aliquando, & aliquando satis copiosè in hoc opere explicantur: glossæ item aliquot eiusdem iuris, quibus etiam addidimus Bullas Pontificum Maximorum in corpore iuris non insertas, quas magna ex parte in hoc opere idem doctissimè explicauit.

EX DECRETO.

Cap. 1. dist. 1. quatenus habet ius naturale esse id quod in lege & Euangelio continetur, explicatur. pag. 618. col. 1. lit. b. to. 1.
Cap. omnes, d. 1. quatenus habet humanas leges moribus constare explicatur. 254. 1. a. tom. 1.
Cap. denique. 4. d. quod habet veniam esse dandam peccantibus propter consuetudinem explicatur. 658. 2. b. to. 1.
Cap. ad eius. d. 5. habens bonarum mentium esse ibi timere culpam, vbi non est. 76. 1. c. 2. a. to. 2. & 390. 2. a. to. 3.
Cap. 1. 21. dist. quod habet Christus Petro æternæ vitæ claligero iura terreni simul & cælestis imperij commisit. 146. 2. b. to. 2.
Cap. in nouo. 21. di. quod habet per illa verba *Tu es Petrus*. Pontificarum Petro primo esse collatum. 692. 2. b. to. 3.
Cap. Quamuis. 21. dist. quod habet per illa verba. *Tu es Petrus* Romanam Ecclesiam aliis fuisse prælatam. 692. 2. a. tom. 3.
Cap. Ecclesia. 23. distinct. quatenus habet sacerdotem cum stola & superpelliceo communicare debere. 216. 1. b. to. 3.
Cap. Vnum 25. dist. quod habet nullum peccatū adeo esse veniale, quod non hat criminale, dum placet explicatur. 658. 1. b. to. 1 & 360. 1. a. to. eod. & 244 2. a. to. 3.
Cap. Interdixit. 32. dist. & similia, quæ habent licere clerico cohabitare filiæ, matri, sorori, amitæ. &c. 301. 2. b. to. 3.
Cap. Maritum dist. 33. quatenus habet nō ordinandum eum qui in infaniam aliquando versus fuerit. 295. 1. b. c. to. 3.
Cap. illiteratos. 36. dist. quod habet illiteratos a sacris muneribus arcendos, 19. 1. c. 2. a. to. 2.
Dist. 44. in prin. quatenus habet sacerdotem de altari viuere non luxuriari debere explicatur. 345. 2. b. to. 1.
Dist. 49. in principio, quatenus habet, cum is qui displicet ad intercedendum mittitur, itati animus ad deteriora prouocatur, 502. 2. b. c. to. 3.
Cap. Ego Ludouicus. 63. dist. quod habet Papam esse Petri vicarium. 700. 2. a. to. 3.
Cap. Scire. 76. dist. quatenus habet genua inter Pascha & Pentecosten in oratione non esse flectēda. 415. 2. c. d, to. 3.
Cap. Clericus. 91. dist. quatenus habet clericum qui absque sui corpusculi inæqualitate &c. 449. 2. c. to. 3.
Cap. Eos in fine. 1. q. 1. quatenus habet non licere dare aliquid ordinanti etiam post susceptum ordinem. 269. 2. a. b. tom. 2.
Gloss. cap. Altare. 1. q. 3 quatenus sensit oblata in altari non posse vendi, reticitur. 244. 1. a. b. to. 1.
Cap. Consuluisti. 1. q. 4. quod habet quod sanctorum Patrum decreto sancitum non est superstitiosa adinuentione non esse præsumendum. 629. 1. c. to. 3.
Glossa. cap. Metropolitanum. 1. q. 7. quæ dicit eum qui sine causa legem transgreditur, videri contemnere. 246. 2. c. tom. 3.

Cap. Quidam. 5. q. 1. quatenus precipit vt qui famosū libellū secreto publicato castorij famam læsit, se probat. 369. 1. c. to. 1. & 101. 1. b. to. 2.
Cap, In loco. 5. q. 4. quatenus agit de silentio in choro seruando. 476. 2. c. to. 3.
Cap. Si omnia. 6. q. 1. quod habet plenitudinem nō accipere augmentum. 659. 2. f. to. 1.
Cap. Placuit. 6. quæst. 2. quod habet reuelanti cōfessionem tamdiu solum tollitur communio, quamdiu ipse reuelans confitenti abstulit. 733. 2. c. to. 1.
Glo. Sum. 7. q. 1. quæ habet Abbatem si fiat prorsus inutilis reiici, reprobatur. 21. 2. c. to. 2.
Gloss. cap. Præsentium. 7. q. 1. quæ habet spoliatum à iudice non posse agere de spolio. 64. 2. b. to. 2.
Cap. Non autem. 7. q. 1. quod secundum intellectum communem habet Augustinum secundum indulgentiam Apostolicam fuisse factum episcopum Hipponensem. 3. 2. a. to. 2.
Cap. Nihil. 7. q. 1. quatenus habet quod diuini desertor officij excommunicationis pœnam sustinebit. 633. 2. b. to. 3.
Gloss. cap. si quis in clero. 7. q. 1. quæ habet dispensationem extendi ad accessoria. 616. 1. f. to. 3.
Cap. In apibus. 7. q. 1. habens In apibus vnus est rex. 151. 2. b. tom. 2.
Cap. Qui episcopatum. 8. q. 1. quod habet, Superior locus licet bene regatur, indecēter tamē appetitur 590. 1. f. to. 3.
Cap. Quicunque 11. q. 1. quomodo intelligendum sit. 161. 2. c. to. 2. cur hoc c. & cap. volumus ea. constitutum sit. ibid.
Cap. 1. 11. q. 3. habens Sentētiam pastoris etiam iniustam timendam esse. 75. 2. c. to. 2. & 76. 1. a.
Cap. audi. & cap. omnis. 11. q. 3. quatenus habent excommunicatum possideri à diabolo. 323. 2. f. to. 3.
Cap. non dicatis. 12. q. 1. quatenus habet parcendum esse sponte confitenti. 513. 2. b. to. 1.
Gl. Summæ. 15. q. 4. quæ habet in causis matrimonialibus & electionibus diebus festis procedi posse. 69. 4. b. to. 2.
Cap. Auctoritatem. 15. q. 6. habēs & spirituali simul & temporali gladio malignos illos insequantur. 146. 2. c. to. 2.
Cap. vlr. 15. q. 8. quod habet debere quem deponi ob crimen confessum. 518. 2. b. to. 1.
Cap. Monachi. 2. 16. q. 1. quatenus concedit monacho de licentia abbatis procurare vel postulare in iudicio explicatur. 94. 1. c. to. 1.
Cap. Quæsti sunt. 16. q. 1. quod habet decimas personales soluendas, vbi per anni circulum, quis eas soluturus Missas audiuit. 747. 1. c. to. 1.
Cap. Decimæ. 16. q. 1. quatenus habet decimas esse tributa egentium explicatur, 318. 1. b. to. 1
Cap. Nihil. 16. q. 2. quod habet officium diuinum non debere relinqui imperfectum. 297. 1. c. to. 3.
Cap. Qui bona. 17. q. 1. quod habet qui bona agunt & meliora deliberant, si ea non faciunt in conspectu Dei cadere. 488. 1. b. to. 3.
Cap. Si quis suadente 17. q. 4. habetur & fuse explicatur. 338. 1. c. f. & seq. to. 3. & 493. 2. a. to. 1.
Cap. Sicut. 2. 17. q. 4. quatenus habet eum qui clericum insequitur esse sacrilegum explicatur. 485. 1. b. c. to. 1.
Cap. 1. 18. q. 1. quatenus probat monachum à suæ regulæ iugo per episcopatum absolui, explicatur. 211. 1. c. to. 1.
Cap. 1. 18. q. 2. & similia quatenus habent monachum post ingressum acquirere monasterio omnia, explicatur. 83. 2. a. to. 1.
Cap. Duæ. 19. q. 2. quatenus habet legem Dei priuatam præferendam esse legi humanæ explicatur. 52. 2. c. tom. 1.
Cap. Monacho. 20. q. 4. quatenus habet monacho non licere vouere. 82. 2. b. to. 3.
Cap. Non in inferenda. 23. q. 3. emēdatur & explicatur. 277. 1. c. f. to. 3.
Cap. Est iniusta. 23. q. 4. quod facilitatem veniæ peccati etiam præteriti damnat. 724. 2. a. to. 3.
Cap. De occidendis. 23. q. 5. quatenus habet quem nō posse velle alium occidere nisi militem vel publica auctoritate fungentem. 104. 1. c. to. 3
Cap. Quicunque. 24. q. 1. quatenus habet eos qui se ab vnitate Petri Apostoli segregāuerunt, à nullis peccatorum vinculis absolui posse. 677. 2. a. to. 1.
Cap. Is qui. 26. quæst. 6. quatenus insinuat ægrotum contritionis signa ostendentem absoluendum. 317. 1. c. to. 3.
Cap. 1. 26. quæ. 7. quod habet in mortis articulo non imponendam, sed notificandam pœnitentiam. 763. 1. b. to. 1.
Cap. Agathosa. 27. q. 2. quatenus habet maritum cuius vxor fornicata est posse religionem ingredi. 224. 2. c. to. 3.
Cap, Iudicantem. 30. q. 5. quatenus agit de iudicis officio in veritate inquirenda explicatur. 4[illegible]
Cap. Obiiciuntur. 32. q. 4. quod habet *Quando mos erat, crimen non erat.* 658. 2. c. to. 1.
Cap. Dominus 32. q. 7. quod habet exceptio firmat regulam in casibus non exceptis. 703. 1. b. to. 1.
Cap. Nouit. de pœn. di. 1. quatenus habet, Nouit Deus mutare sententiam, si tu noueris emendare vitam. 501. 2. c. to. 3. Alia de pœnitentia libro proprio sunt exposita.
Capit. Solent de consec. dist. 1. quatenus habet Vesperas ante cœnam tempore, Quadragesimæ esse dicendas. 625. 2. a. b. to. 3.
Cap. Nullus. de consec. dist. 1. quatenus habet clericum desertorem officij à sacro corpore & sanguine Domini esse suspensum. 933. 2. c. to. 3.
Cap. Sacrificium. de consec. dist. 2. quatenus habet sacramētum esse sacrum signum, vel inuisibilis gratiæ formam. 217. 1. b. tom. 3.
Cap. Episcopus de consec. dist. 3. quod insinuat episcopum non tenere interesse diuinis officiis nisi diebus dominicis. 417. 1. a. to. 3.
Caput. Nihil prodest. de consec. dist. 5. explicatur. 44. 2. c. tom. 1. & 421. 1. c.
Cap. Sanctum de consec. dist. 5. habens quemdam laicū pœnitētem ab alio laico, quem tunc ipse baptizauerat fuisse reconciliatum. 698. 2. c. 699. 1. a. to. 1.
Cap. Ne tales. de consec. dist. 5. quatenus habet, nec potest viuere anima nisi ere scendi capax sit. 3. 2. f. to. 3
Cap. Id semper. de consec. dist. 5. quod habet *Pater noster* in fine horatum esse dicendum. 626. 2. c. d. to. 3
Cap. nunquam. de consec. dist. 5. habens nunquam de manu psalterium cadat explicatur. 634. 1. b. to. 1.

IN DECRETALIBVS.

Cap. translato. de constitutionibus, in quo Apostoli auctoritate videtur probari sacerdotium à Christo ad Petrum fuisse translatum. 692. 2. b. to. 3.
Cap. Cum in cunctis. de election. quod habet Ecclesiarum ministris litterarum scientiam esse necessariam. 19. 2. b. to. 2. & vt habet parū scienti, si tamē est docilis beneficiū conferri posse. 23. 2. c. & quatenus agit de morum honestate ordinandis necessaria. 25. 2. b. & quatenus habet electorem eligendi facultate primari. 26. 2. b. & quatenus habet in cunctis ministeriis ecclesiasticis requiri ætatis maturitaté & morum grauitaté. 585. 2. d. & 586. 1. b. c. to. 3. & fusius 596. 1. c. f. & quatenus suspectos clericos eligentes in episcopum eum, qui non est legitimus. 356. 1. a. to. 3.
Cap, dudum. 2. de election. quatenus habet quendam fuisse interrogatum an plura beneficia curata possedisset. 100. 2. c. & 101. 1 a. to. 1.
Cap. super hoc. de renunciation. quatenus habet, ei qui beneficium reposcit obstare exceptionem spontaneæ abiurationis. 174. 1. c. to. 2.
§. Pro defectu. cap. nisi. de renunciat. qui habet Episcopum scientia minus idoneā præditum episcopatui posse cedere, 25. 1. b. to. 2.
Cap. Litteras. de tempore ordinand. quod dicit suspensum, qui duos sacros ordines eodem die suscipit. 377. 2. c. to. 3.
Cap. fin. de ætat. & qualit. ordin. quod habet repellendū esse ab episcopatu eum qui nō didicit grammaticam. 25. 1. b. to. 2.
Glo. cap. 1. de sac. vnctione quatenus habet cor esse animæ sedem, explicatur. 3. 2. d. to. 3.
Cap. fin. de sacramen. non iteran. quatenus habet baptismum supplendum esse & non iterandum. 222. 1. a. to. 3.
Cap. finale, de Bigamis quod dicit clericum irregularem esse etiamsi contrahat matrimonium nulliter. 365. 2. a. tom. 3.
Cap. Pastoralis. §. Quia vero. de officio deleg. habens executorem teneri ad exequendam sententiam quam scit esse iniustam. 73. 1. a. b. to. 2.
Cap. fin. §. cæterum. De officio deleg. qui habet pœnitentias iniungendi potestatem etiam à Papa concessam subdelegari non posse, 745. 2. b. c. to. 1.
Cap. fin. de offic. deleg. quod excommunicat partem incitantem conseruatorem ad procedēdum in eis, quæ non debet. 347. 2. b. to. 3.
Cap. Cum vos. de offic. ordin. quatenus significare videtur spolia esse reseruanda futuro successori, explicatur. 227. 2. b. tom. 1.
Cap. Adaures. De his quæ vi. quatenus probat, ei qui renunciauit suæ electioni, ac iurauit, se non fore prælatum obstare illam abiurationem, ne illi præficiatur. 174. 1. b. to. 2. idem cap. conciliatur cum cap accepta. de restitut. spoliat. 185. 1. b. & explicatur. 186. 1. c. & 188. 2. a.
Cap. Sacris. De his quæ vi. quatenus significat communicantem excommunicato etiam metu mortis peccare mortaliter. 5. 2. a. tom. 1.
Cap. final. de his quæ vi. quod excommunicat eos qui vi vel metu alicuius censuræ absolutionem consequuntur. 347. 2. c. to. 1.
Glo. cap. 2. de arbit. & similes quæ probant leges canonicas in foro canonico esse obseruandas & ciuiles in ciuili explicantur. 296. 2. a. to. 2.
Cap. licet. de feriis, quatenus habet tam veteris quam noui testamenti paginam septimum diem humanæ quieti deputauisse. 87. 2. b. to. 3.
Cap. Sollicito. de restitut. spoliat. quatenus habet conferentem restitutionem Ecclesiæ, non admitti exceptionem renunciationis etiam iuratæ exponitur, & conciliatur cum cap. sequenti, accepto. 176. 1. c. to. 2. & 184. 1. b.
Cap. item cum quis. de restit. spoliat. explicatur. 90. 1. c. tom. 2.
Cap. Laudabilem. vt lite pendēte, quod habet cōiuge matrimonium accusante, non debere alterum suo iure priuari. 781. 2. a. to. 1.
Cap. Nonne. de præsum. quod habet qui de vno dicit, de alio negare videtur. 85. 2. c. to. 2.
Cap. fin. de præsumpt. agens de collatione beneficij facta ab executore. 2. 4. 2. a. b. to. 2.
Cap. ad nostram de appellationibus, quatenus habet appellationem non debere alicui in sua nequitia patrocinari, explicatur. 128. 1. b. to. 1.
Cap. Cum dilecta. de confir. vtil. vel inu. quod habet casum exceptum à regula ob rationis similitudinem extendi. 698. 2. b. c. tom. 3.
Cap. Veniens. de iureiurando. quatenus habet in quocunque iuramēto esse superioris ius exceptum. 84. 2. b. to. 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Index capit. Iur. Canon.

Cap,Si vero.de iureiur. quatenus habet eum,qui beneficiũ metu abiurauit non posse illud petere. 188.1.b.to.2.
Cap.1.de re iudicata.quod suspẽdit iudicem ecclesiasteum, quicontra ius aggrauat partem gratia vel sordib is.356.2. a.tom.3.
Cap.Clerici.de vita & honest.cleric.agens de vestibus clericorum explicatur. 41.2.1.to.1.
Cap. monasteria.de vita & honest. cleric,quatenus habet mulierum monasteria à clericis non frequentanda explicatur. 157.1.c.to.1.
Cap.1.de cleric.non residente,quatenus ex eo quidam colligunt clericos esse dominos distributionum, quæ præsentibus erogantur,explicatur. 351.1.b.to.3.
Glos.cap.1.de cler.non res.verbo *suas* dicens valere remissionem distributionum male perceptarum factam ab eis quibus accrescebant. 614.f.to.3.
Cap.Relatum.de cleric. non resid, quatenus habet, *qui per se valeant curam exercere* explicatur, 493.2.b.to.1.
Cap. Licet de præbendis.qua parte probat eum qui adeptus est beneficium curatum, non posse pelli ab altero simili antequam audiatur. 204.2,c.to.2.
Cap. cum venissent. de institution. quatenus habet abiurationem contra quemdam, archidiaconum non fuisse admissam conciliatur cum cap. accepta. de rest. spoliat. 179.1.c,tom.2.
Cap.2. de concess. præben, iuxta Imolæ explicationem expenditur. 44.2.b.c.to.2.
Cap.post electionem. de concess. præben. quatenus habet curdam agenti interdicto ad cuiusdam beneficij possessionem quærendam,fuisse obiectam renunciationem & abiurationem, explicatur & conciliatur cum c. accepta. de restit.spoliat. 181.1.c.2.a.b.to.2.
Cap.cum super.de concess.præb.& alia multa, quæ habent *Cum lex præteritum indulget, futurum vetat.* 725.2.c.to.3.
Cap.detestanda.de concess. præbend. quod cassat promissiones beneficiorum vacaturorum, etiam quę ante illud caput licebant. 35.2.b.to.2.
Cap.fin.de his quæ fiunt à maio. par. cap. quatenus habet fabricis in necessitatem adductis episcopum cum maiori parte capituli etiam minore repugnante è capitulari portione debere applicare necessaria declaratur.349. 2. a. tom.1.
Cap.2.de reb.Eccles. non alien.quod excommunicat compellentes prælatos ad submittendum bona Ecclesiæ laicis, 347.2.c. to.3.
Cap.fin.de reb.Eccles. quatenus dicit quod laici non possunt statuere de funeralibus. 346.2.c.to.3.
Cap.cum dilecti.de cmp.explicatur. 170.1. b. tom.2. & cap. causa.eo.c.
Cap. quod quibusdam.de fideiuss. quatenus ex eo colligũt Abbates & conuentum ad soluenda monachi debita etiam dum non constiterit ad vtilitatem monasterij esse facta,obligatum esse explicatur. 352.1.c.to.1.
Cap.peruenit.de fideiusionib. quatenus habet beneficiarium,qui non habet patrimonialia debere,imo cogi posse soluere creditoribus suis debita sua de redditibus sui beneficij explicatur. 351.2.c.352.1.a.to.1.
Cap.Cum in officiis. de testam, quatenus ait clericos bona quæ ab Ecclesiis receperunt, isdem debere relinquere explicatur. 228.2.1,to.1.
Cap.relatum.2.de testamentis. quatenus tradit de quibus clerici beneficiarij testari possint vel non, explicatur. 383.1.b,to.1.
Cap. Ad hæc.de testamentis. cur in antiqua huius capitis parte aliqua fuerint,quæ in posteriore cõpilatione sunt amputata. 383.2.c.to.1. idem cap. quatenus permittit beneficiariis ægrotantibus moderate aliquid de suis superfluis largiri, explicatur. 329. 1. a. tom. 1.
Cap,In aliquibus,§. ille.de decimis quatenus habet diuino iure decimas deberi. 210.c.d.to,3.
Cap.Vltimum.de Regularib.quatenus iubet,vt visitatores requirant fugitiuos & electos, & cogant monasteria illos recipere explicatur. 80.1.c.to.1.
Cap.cum ad monasterium.de statu monach.explicatur. 72. 1.c.to.1.
Cap. monachi. de statu monach. in hæc verba. *Monachi peculium non permittantur habere*,explicatur. 72.1.c.to.1.
Cap.1. de celebr. Miss. quatenus habet diuinum officium studiose & deuote celebrandum. 456.2.f.to. 3.& 536.2.f. 537 1.a.& 433,1.c.to.1.
Cap.1.de celebrat.Miss.quod habet parochum vnius Ecclesiæ prouidere debere peregrinis , hospitibus & aliis cõmeantibus de sacramentis necessariis. 747. 2. a. tom. 1.
Cap. decer, de immun. Eccl. quatenus agit de his quæ in Ecclesia fieri non possunt. 419.1.a,b.to.3.& quatenus fori tumultus in ea debere cessare statuit. 421.1.b.
Cap.non minus.de immunit. Eccles. quod excommunicat seculares magistratus clericis taleas imponentes. 345. 1. b. tom.3.
Cap.non magnopere.ne clerici vel monachi.quod excommunicat religiosos,qui exeunt à suis monasteriis, vt audiant leges & medicinam. 345.2.d.to.3.
Cap.ex litteris.de spons. quod habet modum loquẽdi consuetum attendendum. 711.1.c.to.3.
Cap.1.de desponsimpub.quatenus habet filium teneri ducere vxorem illam, de qua assumenda pater pacisc itur. 94.2.c,to.3.
Cap.Quia circa.de consang. quod habet dissimulari posse cum his,qui bona fide putãt legitimum esse inter se matrimonium,si ex separatione graue scandalum sequeretur. 772.1.c.to.1.
Cap. significasti. de diuortiis. quatenus habet non posse coniugẽ innocentem discedere ab adulterante sine iudicis auctoritate explicatur. 501. 1. b.to.1. & 224. 2.d.to.3. & cap.porro.eod.ibid.
Cap.Per vestras.de donatio.inter vir, & vxorem,quatenus habet vt marito vergente ad inopiam dos apud fidelem mercatorem deponatur. 178.1.b.to.3.& 274.2.c.to.1.
Cap. Dominus. de secundis nuptiis. quod habet eam,quæ nupserit secundo marito nõ habita certitudine de prioris morte,licet de eius morte dubitet, reddere posse debitum,non tamen petere. 779. 1. b.c.to.1.2. b. & 778.2.a. tom.1.
Glo,cap.vir.de secũdis nuptiis.dicens sacramentum,id est, benedictionem nuptialem non debere iterari reprobatur.238.1.c.to.3.
§.Debet.cap. qualiter & quando. 2. de accusat. quatenus habet eum debere esse præsentem contra quem facienda est inquisitio. 569.2.a.to.1.& 101.1.c.to.2.
Gloss.cap.consulere.de Simonia. quatenus habet voluntatem non efficere quem simoniacum. 217.1.f.to.3.
Caput Quoniam. de Simonia. quatenus habet regulariter per simoniam ingressum in aliud debere detrudi,explicatur. 140.1.c.to.1
Cap, de hoc.de Simonia.quatenus habet acceptum per simoniam iuste retineri non posse. 131.1.a to.3
Cap.per tuas.de Simon. quatenus ait quod cum agitur de remotione Abbatis ab administratione, causa est ciuilis non criminalis. 90.1.a,to.2.
Cap. per tuas.2.de Simonia quod habet neminem ab eo episcopo posse ordine insigniri, quem credit esse simoniacum, 780.1.a.to.1.
Cap.mandato. de Simonia. quatenus habet eos non teneri de simonia,qui solo affectu animi vtrinque spirituale pro temporali dederint. 251.1.b.c.to.3.
Cap.penult.de Simonia quod suspendit eum qui sacris initiatur sine patrimonio cum pacto non petendi ab episcopo victum. 356.2.c.to.3.
Cap.Ad liberandam. de Iudæis.quatenus agit de armis & aliis ad Sarracenos non deferendis.228.2.a. b. to.2. quid prohibeat & contineat.234.1.b.c. & iterũ quatenus habet,vt quotannis illa innouetur. 244.2.b.
Cap.Si quis.de hæretic.quod habet *Dicatur mortuo anathema.* 387.1.b.to.3.
Cap.dubius.de hæret.quod habet *Dubius in fide infidelis est.* 770.2.a,to.1.
Cap.ad audientiam.de homic.volunt. quod habet in dubiis aliquem irregula rem præsumendum.769. 1. a. b.& seq.

fusè

Quæ in hoc opere explicantur.

fuse. tom. 1.
Cap.Ad audientiam. de homic. quod habet tutior pars est eligenda in dubio. 390.1.f.to.3.
Cap. Significasti. de adulteriis quod habet presbyterum detexisse quandam mulierem ipsi confessam esse adulteram. 728,1.c.to,1.
Cap.Excommunication.de raptoribus,quod excommunicat eos qui bona capiunt Christianorum naufragio perdita. 346.1.a.to.3.
Cap. Salubriter.de vsuris quatenus habet fructus pignoris fructiferi pro dote licite capi posse. 283.2.a,284.1. c. to.1.
Cap.fin.De vsuris. quatenus habet vsurarium censendum, qui mutuat pecunias nauiganti , aut ad nundinas proficiscẽti,pro eo quod suscipit in se periculũ. 181.2.b.c.to.3.
Cap.Statuimus. de maledicis, quatenꝰ ait ei qui pœnitẽtiã renuerit interdicendũ Ecclesiæ ingressum.652.2. c,to. 1.
Cap.fin. de cler. excom. ministr. quatenus habet clericum minore excommunicatione irretitum peccare conferendo sacramenta. 380.1.d.e.to.3.
Cap. final. de iniur.quatenus habet eum qui causam damni dat,videri dare illud. 276.2.b.to.2.
Cap.1. de pœn. & remiss. quatenus habet pro manifestis peccatis manifestam iniungi debere pœnitentiam, fuse explicatur. 724. 2.a. b. 725. 1.a. b. to. 1. & quatenus habet manifesta peccatata non esse occulta pœnitentia purgãda explicatur.653.1.c.to. 1, & quatenus habet semel in anno proprio sacerdoti confitendum esse.750.2.a. to.1. & iterum fusius declaratur,752,1.b.c. & quatenus semel in anno communicãdum esse præcipit.214.1.f. to. 3. & quatenus habet reuelatorem confessionis in monasterium perpetuum detrudendum. 734.1.a. to. 1. & quatenus habet sacerdotem confessionem reuelantem puniendum, & de aliis 720.2.a.b.to.1.
Cap. Quod autem.de pœnit. & remiss. quatenus habet indulgentiam concedere esse, vel ligare vel soluere. 682. 2.b.& 683.1.b.to.3.& 684.1.d.to.3,
Cap.Officij.de pœni.& remiss.quatenus habet quem à restitutione excusari, eoquod sine vitæ & salutis periculo restituere non possit. 144.1.a.to.3.& 145.1.b.to.3.
Cap. Nuper.& ca.si concubinæ: de sententia excomm.quæ excommunicant eum qui scienter communicat cum excommunicato in crimine criminoso. 344.2 c.f.to.3.
Cap, Eos, de sent,excom. quod excõmunicat eos qui propter aliquam causam ab eo absoluti,à quo nõ poterant, non se præsentant quam primum possunt ei, qui eos potest absoluere. 345.1.b.to.3.
Cap.Nouerit. de senten, excom. quod excommunicat eos qui obseruari faciunt statuta, vel consuetudines contra libertatem Ecclesiasticam, 346.1.c.to.3.
Cap.Significauit.de sent. excommun.absolutionem excõmunicationis Papæ reseruans , quam incurrunt clerici communicantes cũ excõmunicato à Papa.341.2.c.d,to.3.
Cap. Conquestus. eod, quod habet excommunicatos esse sacrilegos,qui effringũt & spoliãt Ecclesias. 341.1.a,to.3.
Cap. Officij de senten, excom. quatenus habet absolutionem ab excommunicatione ab vno prælato factam non prodesse,si erat excõmunicatus ab alio.245.1.c.2. a. to.2.
Cap.A nobis.2.de sent, excom. quatenus habet excommunicato mortuo qui viuus signa contritionis ostendit beneficium absolutionis impendendum. 387.1.c.to.3.
Cap. Tua,eod, quod reseruat excommunicationẽ latam & denunciatam in incendiarios. 341.2,c.f.to.3.
Gloss.ca.Cum desideras.de senten.excom. quę habet hunc versũ. *Vtile lex,humile res ignorata,necesse.* 325.1.c.d. to.3.
Cap.Inquisitioni.de senten. excom. habetur & explicatur. 777.1.c.to.1.& fusius adhuc de eodem agitur.780. 2, b.c, & 781.1 b.c.
Cap.Quod in dubiis.de pœnis quatenus habet sacerdotes, qui ad prælíandum in bellis incitãt esse irregulares.570, 1.b.to.3.
Cap, cum tibi, de verb, signifi. quatenus loquitur de ordinatione rerum ecclericorum post mortem ipsorum explicatur. 384.1.c.to.1.
Cap. Qui scandalizauerit, de reg. iu. quatenus habet vtilius scandalum nasci permittitur , quàm veritas relinquatur,explicatur. 120.1.c.to.1.
Cap.2.de Reg.iuris.nemo in dubio præsumitur malus:ostẽditur quando hæc regula vera sit& falsa.164.1. b.c.to.1.

IN SEXTO.

Cap. 1.de Constit,in 6. quatenus ait , omnem consuetudinem,cui ius resistit esse irrationabilem explicatur.234.1. c. tom.1.
Glo.2.ca. Si gratiosè,de reseriptis lib.6.quatenus ait in beneficialibus est Papæ pro ratione voluntas, explicatur. 210.2.b. to.1.
Cap. Statutum de reseriptis.in 6. agẽs de officio executoris,examinatur. 54.55.56.to.2.
Cap.Sciant cuncti.de electio, lib. 6. quod excommunicat omnes , qui vexant personas ecclesiasticas eoquod non elegerint,quem voluerint. 347.1.c.d.to.3.
Cap. Cõmissa. de electione.lib.6.quatenus habet eum qui accipit Ecclesiam parochialem,non intendens ad sacerdotium,debere restituere fructus perceptos. 555. 1. c. d. 2.2.b.556,1.c.d.to.1.
Cap. Indemnitatibus. de electio. in 6. quod excommunicat directorem electionis monialium. 347.1.c.to.3.
Cap.2.de Iudiciis.lib. 6. quod excommunicat eum qui fingit casum,quo ipse ad mulierem vadat. 347.2. d.to.3.
Cap.2.de Confessis in 6.quatenus habet reum iussum à iudice respondere haberi pro confesso nisi responderit. 569.1.b.to.1.& 100.1.b.to.2.
Cap. Quicunque. de senten. excom. lib. 6, quod excommunicat eos qui vexant eos qui se excommunicauerunt vel cognatos eorum. 342.1.f.to.3.
Gl. pen.c.1.de cler.non resid.lib.6.quæ habet eum canonicũ qui principaliter ad preces horarias it,vt distributiones quotidianas lucretur simoniam committere explicatur. 679.2.c.to.3.
Cap.1.de Præbendis.in 6.quatenus habet plenariam dispositionem beneficiorum pertinere ad Papam,explicatur. 211.1.a. to.1.
Glo.cap.si Pater. verbo pauperum. de testam. lib. 6. quatenus habet testamentarium , cui ex testamento coromissum est vt pauperibus aliquod legatum tribuat , debere illud in pauperes sui loci cõferre explicatur.324.1 b.to.1.
Caput fin.de Sepulturis.lib.6. quatenus habet religiosum non posse eligere sepulturam,limitatur, 84.2.c.to,1.
Glo.cap.1.de Decimis lib.6. quatenus habet decimam partem fructuum deberi in lege noua iure diuino errare coniungitur. 363.1.b.to.1.
Cap.Quia sæpe.de off.ord.in 6, quatenus ait inuenta apud clericos mortuos in vtilitatem Ecclesiæ cedere debere, explicatur.227.2.c.to. 1. item caput præsenti. eod. tit. & lib. ibid.
Cap. 1. de relig. domib. in 6.quod excommunicat eos qui instituunt nouum ordinem religionis. 348.1.a.to.3.
Cap,Quanquam de censib. lib. 6. quod excommunicat eos qui exigunt ab Ecclesiis portorium vel ducatum. 348. 1. b. tom.3.
Cap. fina.de immun. eccles.in 6. quod excommunicat prohibentes subditis,ne vendant vel emant à clericis. 348. 2.a.to.3,
Cap. 2. ne cler. ne mon.in lib.6. quod excommunicat religiosos temere habitum relinquentes.348.2.c. d.to.3. & qui vadunt ad aliqua studia sine licentia sui prælati 349. 1.c. & doctores qui docent religiosos,leges & medicinam. 2. a.
Cap.2.de reb. Eccl. non alien.in 6. quatenus haber res Ecclesiæ,sine solẽnitate iuris alienari nõ posse.242. 1.a.to.1.
Cap.1.de homicid. lib.6. quod excommunicat mandantes aliquem interfici per assassinos. 349.1.d.to.3.
Cap. 1. de vsuris.lib. 6. quod excommunicat clericos quatuor modis vsurariæ prauitati fauentes. 349.2.f.to.3.
Cap.1.de iniur.lib.6.quod excommunicat concedentes repressalias in Ecclesiasticos. 450.1.a.to.3.
Cap.Fœlicis.de pœnis lib.6.quod excommunicat eum qui infectatus fuerit aliquẽ Cardinalem. & c.342.1.d.e.to.3.
Cap.si episcopus.de pœnit.& remiss.in 6. quod habet nulla posse consuetudine introduci , quod aliquis possit sibi confessarium deligere. 740.1.c.741.1.a.b,to.1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Index Capit. Iur. Canon.

Cap. solet de senten. excom. in 6. quod ait tutius esse vitare excommunicatum etiam nullitèr in familiari conuersatione. 76. 2. b. to. 1. & iterum 78. 2. a.
Cap. Exiit. §. porro & §. ad hęc. de Verbor. signific. lib. 6. explicatur. 66. 1. a. to. 1.
Cap. Semel. de reg. Iur. in 6. quatenus ait res sacras in prophanos vsus conuerti non posse, explicatur. 243. 2. b. c. tom. 1.
Cap. factum. lib. 6. de reg. Iuris, explicatur. 36. 1. c. to. 2.
Cap. Peccati. de reg. iur. lib. 6. quod habet *peccati venia non datur nisi correcto.* 724. 2. b. to. 3.
Cap. Qui prior. de reg. iur. in 6. quatenus habet, *qui prior est tempore potior est iure.* 136 2. b. c. to. 3.
Cap. Sine culpa. De reg. Iur. in 6. quod habet *sine culpa quis nisi subsit causa non est puniendus,* 605. 2. c. to. 1.
Cap. Periculoso. de statu regul. lib. 6. explicatur aliqua ex parte. 149. 1. a. to. 1.

IN CLEMENTINIS.

Clem. Gratiæ. de reseriptis. habens eum qui ad beneficium obtinendum gratiam impetrauit, eam gratiam amittere, si aliud priori incompatibile obtinuerit. 8. 2. b. to. 2. & 9. 1. b. & adhuc. 198. 1. b.
Glo. 5. Clem. vt hi qui. de ætate & qualit. habens nouam constitutionem comprehendere effectus futuros actus præteriti. 39. 2. a. to. 2.
Clemen. 2. sub finem vt lite pendente, quatenus ait liberam dispositionem beneficiorum pertinere ad Papam explicatur. 210. 2. c. to. 1.
Clem. 1. de probatio. quatenus habet verbis narratiuis, quando super illa fundatur gratia credendum. 22. 1. c. to. 2.
Clem. 2. de vita. & honest. vestes virgatas & partitas clericis prohibens. 40. 1. c. to. 2
Clem. 1. de præbendis, per quam gratiam non extendi per verba executionis, asseritur. 694. 1. c. d. to. 3.
Glo. Clem. 1. de concess. Praben. ver. *censemus*, quæ habet illi Clem. locum esse in præteritis. 33. 2. a. b. to. 2.
Clem. 1. de sepult. quæ excommunicat sepelientes aliquem in loco sacrato, in quo non debet sepeliri, vel qui non debet. 350. 2. e. f. to. 3.
Clem. 1. de decim. quæ excommunicat, qui decimas vel alia iura Ecclesiæ appropriare sibi præsumpserint. 351. 1. b. c. to. 3.
Clem. Eos. de regularibus, agens de professione facita eius qui per annum habitum nouitiorum gestauit, explicatur. 165. 1. a. to. 1.
Clem. Ne inagro. de statu mona. quæ excommunicat monachos sine facultate abbatis arma in claustro tenentes. 351. 1. c. to. 3.
Glos. clem. 1. de stat. monach. quatenus habet armorum nomine lapides non intelligi. 220. 2. c. to. 2.
Clem. 2. de celeb. Miss. quæ indulget clericis familiaribus Cardinalium, & episcoporum, vt se conformare possint eis in modo recitandi. 529. 2. e. to. 3.
Clem. 1. de consangui. quæ excommunicat eos qui matrimonium in certis casibus scienter contrahunt. 351. 2. c. d. tom. 3.
Clem. 1. de Hærer. §. *verum.* quæ excommunicat inquisitores male suo officio fungentes. 342. 2. c. to. 3. & quatenus habet excommunicari episcopū qui odio vel amore imponit alicui hæreticam prauitatem, explicatur. 487. 2. b. c. tom. 1.
Clem. 2. de hæreticis, quæ excommunicat inquisitores, qui præter extra sui officij illicite sumunt pecuniam. 352. 1. c. tom. 3.
Clem. 1. de vsuris. quæ excommunicat officiales ciuitatum, qui faciunt statuta, vt vsuræ soluantur. 352. 1. e. to. 3.
Glo. Cle. 1. de priuilegiis quæ habet scholariū parochum esse illum cuius habitant parochiam. 547. 2. c. to. 1.
Clem. 1. de priuilegiis. quæ excommunicat religiosos certa sacramenta sine licentia parochi ministrantes. 542. 2. e. to. 3.
Clem. 2. de pœnis. quatenus habet renunciationem beneficij factā metu ab Ecclesiastico detento per laicos donec eam faciat, esse nullam. 184. 2. c. to. 2. & 185. 1. a.
Clem. Cupientes. de pœnis, quæ excommunicat religiosos inducentes aliquem ad vouendum eligere sepulturam in sua Ecclesia. 343. 1. c. to. 3. & quæ excommunicat religiosos mendicantes qui nouas domos accipiunt. 352. 1. fi & qui concionantur, ad auertendos audientes à soluendis decimis. 2. b. & qui de industria in confessionibus nullum faciunt scrupulum iis, qui non soluerunt decimas. c. d. to. 3.
Clem. 1. de senten. excomm. quæ excommunicat religiosos qui non seruant interdictum, quod seruat matrix Ecclesia. 352. 2. c. to. 3.
Clem. Grauis. de senten. excom. quæ excōmunicat nobiles & dominos temporales qui cogunt diuina celebrare aempore interdicti. 343. 1. d. to. 3.
Clem. Grauis, de sent. excomm. quatenus habet missam ob excommunicati aduentum omitti posse. 472. 1. d. c. to. 3.
Clem. Exiui. de verbor. signifi. vetans fratribus minoribus testamentorum executionem, expenditur. 46. 1. c. to. 2.

IN EXTRAVAGANTIBVS.

Extrau. Vnam sanctam. de maior. & obed. explicatur. 148. 1. b. tom. 2.
Extrau. iniunctæ de electione quæ habet prouisionem, dignitatum in Romana curia factarum per litteras Apostolicas demonstrandam esse. 200. 1. a. to. 1. 201. 2. b. to. 2.
Extrau. 1. Ioan. XXII. de vita & honest. cleric. partes. 469. 1. b. 2. c. to. 3.
Extrau. 1. de sepulturis, quæ excommunicat eos, qui exenterant mortuos ad eos conseruandos. 343. 2. a. to. 3.
Extrau. 1. Pauli II. de rebus Eccles. non alien. quæ incipit *ambitiosæ*, pars. 198. 1. a. to. 3.
Extrau. fin. de sent. excom. quæ excommunicat impugnantes litteras electi Papę antequam coronetur. 353. 1. b. to. 3.
Extrau. 1. de Simonia. quæ excommunicat eos qui dant aut accipiunt aliquid ob ingressum in monasterium. 343. 2. b. tom. 3.
Extrau. 2. de Simonia quæ excōmunicat cōmittentes simoniam in ordine, aut beneficio. 343. 2. d. to. 3.
Extrau. Bon. VIII. de Iobelæi indictione, quæ est prima de pœnit. & remissioni. quæ incipit *Antiquorum.* 656. 2. d. c. tom. 3.
Extrau. 2. Clementis VI. de pœn. & rem. qua Iobelæum in annum quinquagesimum reducitur, incipiens *Vnigenitus.* 666. 2. b. c. d. to. 3.
Extrauagans Sixti IIII. qua Iobelæum in annum vigesimum quintum reducitur; de pœn. & remiss. quæ incipit *Quemadmodum.* 693. 1. a. b. to. 3.

PONTIFICIÆ ALIÆ CONSTITVTIONES in corpore iuris non insertæ.

Bulla Martini V. de non vitandis excommunicatis quæ incipit *ad euitanda.* 710. 2. a. to. 1. & 326. 1. a. to. 3.
Bullæ Sixti IIII. qua rosarij seu psalterij recitationem approbat pars. 562. 1. c. d. to. 3.
Bulla Clementis VII. qua filios illegitimos excludit à successione parentum in beneficiis tam mediata, quam immediata: & incipit *Sane postquam.* 32. 1. a. to. 2.
Bullæ Pauli III. qua spolia prælatorum ad cameram Apostolicam pertinere decernit, quæ incipit, *Romani pontificis*, pars. 214. 1. c. to. 1.
Bullæ Iulij III. qua spolia prælatorum in Romana curia decedentium ad Cameram Apostolicam non pertinere declarantur, pars. 216. 2. b. c. to. 1.
Breuis Pauli IIII. de spoliis clericorum pars. 218. 1. a. to. 1.
Bullæ Pij IIII. de spoliis clericorum pars. 218. 2. b. to. 1.
Breuis Pij IIII. commissionis quod incipit, *Cum sicut.* de spoliis clericorum pars, 219. 1. b. to. 1.
Bullæ Pij IIII. de spoliis clericorum. quæ incipit, *cupientes.* pars. 219. 2. c. to. 1. 220. 1. a. to. 1.
Bullæ Pij IIII. qua dat clericis facultatem testandi in Romana curia degentibus pars. 220. 2. b. c. to. 1.
Breuis Pij IIII. de spoliis clericorū Paulo Odeschalco datum, pars. 221. 2. c. to. 1. & 222. 1. a.
Breue Pij IIII. quo probatur sententia quorundā Cardinalium super præsidentia Canonicorum regularium præ monachis d. Benedicti. quod incipit, *Sedis Apostolicæ.* 131. 1. b. c. to. 1.
Bullæ Pij V. conditę super spoliis. quæ incipit, *Romani Pontificis* pars maxima. 222. 2. b. c. to. 1. 223. 1. a. b.
Bulla Pij V. super affrancatione bonorum Ecclesiasticorū, quæ incipit, *Et sf benedictus.* 237. 2. c. 238. 1. a. b. to. 1.
Bulla Pij V. reuocatoria facultatum testādi & disponendi de rebus Ecclesiasticis in illegitimos, quæ incipit. *Quæ ordini.* 245. 1. b. c. & 246. 1. a. b. to. 1.
Bulla Pij V. de censibus quæ incipit, *Cum onus.* 288. 2. c. to. 1. & 174. 1. b. to. 3.
Bullæ Pij V. pars, qua facultatem testandi religiosis ordinum militarium adimit. 391. 1. c. 2. a. to. 1.
Bulla Pij V. de officio recitando, quæ incipit *Ex proximo.* 419. 1. a. to. 1. & 307. 2. e. to. 3. & 434. 1. c.
Bulla Pij V. aduersus rautorum agitationē, quæ incipit, *De salute.* 108. 1. c. d. to. 3.
Bulla Pij V. de cambiis, quæ incipit, *in eam pro.* 187. 2. a. to. 1.
Bulla Pij V. de Simonia cōfidentiali, quæ incipit, *Intolerabilis.* 266. 2. c. f. & 267. 1. a. to. 3.
Bullæ Pij V. de clausura sanctimonialium, quæ incipit, *Cum decori*, pars 81. 2. c. 82. 1. a. b. tom. 1. c. iusdem bullæ alia pars. 151. 1. b.
Bullæ Pij V. contra ambientes officia administrationem iurisdictionis habentia, pars. 281. 2. f. to. 3.
Bullæ Pij V. aduersus nefandum crimen exercentes, pars. 379. 1. e. to. 3.
Bullæ Pij V. qua Rosarium seu psalterium B. Virginis approbat. pars. 462. 1. c. d. 6. 3.
Bullæ Pij V. circa veneretionem diuini cultus, quæ incipit, *Quam primum* partes. 610. 1. c. d. to. 3.
Bullæ Pij V. de clausura sanctimonialium, quæ incipit, *Circa pastoralis*, partes. 147. 1. c. 148. 1. a. 149. 2. b. to. 1.
Bullæ Pij V. quæ incipit, *Regularium*, qua fœminæ ingredi clausura monasteriorum prohibentur, pars. 157. 2. b. to. 1.
Bulla Gregorij XIII. per quam statuitur modus prouidendi necessitatibus monialium: quæ incipit. *Deo sacris.* 153. 1. c. 2. a. b. to. 1.
Bulla Gregorij XIII. de datis & promissis pro iustitia vel gratia obtinendis, quæ incipit, *Ab ipso.* 250. 1. c. to. 2.
Bulla cœnę Gregorij XIII. quæ incipit, *Consueuerunt.* 350. 2. f. 351. 352. to. 3.
Bullæ Gregorij XIII. de duellis, pars quę incipit *Ad tollendum.* 354. 1. c. d. to. 3.
Bullæ Gregorij XIII. de indulgentiis concessis fratribus sanctissimę Trinitatis, pars. 384. 2. a. to. 3.
Bulla Gregorij XIII. qua priuilegia quædam à Pio V. fratribus mendicantibus concessa reuocantur, quæ incipit *In tanta.* 392. 1. a. to. 3.
Bulla Gregorij XIII. qua Iobelæum anno. 1575. indictum est, quæ incipit. *Dominus ac redemptor.* 710. 1. a. to. 3. Bulla Gregorij XIII. de suspensione omnium indulgentiarum plenariarum sui Iobelæi tempore. 721. 2. b. c.

Quæ in hoc opere explicantur.

LEGES ALIQVOT EX CORPORE IVRIS DESVMPTAE, QVAE AB IPSO NAVARRO IVRISCONSVLTORVM maximo in hoc opere explicantur.

EX DIGESTIS.

L. Lo. l. 1 §. huius studij. ff. de iust. & iur. quatenus ait leges factas in fauorem singulorum principaliter esse factas ad vtilitatem priuatorum, explicatur. 445. 2. c, to. 1.
L. Vt vim. ff. de Iust. & iur. quatenus vim vi licere repellere ait. 239. 2. a. to. 2.
L. ex hoc iure. ff. de iust. & iure quatenus habet seruitutem introductam iure gentium. 243, 1. b. to. 2.
L. Ex hoc iure. ff. de iust. & iur. habens ex hoc inducta. sunt bella, discretæ gentes, condita regna, terminis agri impositi. 142. 2. b. to. 2.
L. Princeps. ff. de legibus. quæ habet principem non teneri legibus. 13. 1. a. to. 2.
L. 1. §. hæc verba. ff. quod quisque iuris, quatenus habet verba cum effectu esse intelligenda explicatur. 202. 1. b. tom. 1.
§. hæc autem verba l. 1. ff. quod quisque iuris exponitur. 491. 1. b. c. to. 1.
L. 1. ff. de Pactis, quatenus habet pactum esse placitum & consensum. 507. 1. a. to. 1.
L. iuris gentium §. sed si fraud. ff. de pactis quatenus habet fraudem inesse dolo. 252. 2. a. to. 3.
L. Isti quidem. ff. Quod metus causa, quatenus ait viris bonis stupri maior metus quam mortis esse debet, explicatur. 23 1. c. tom. 1. & 452. 1. a.
L. In causæ. 2. §. item Pomponius. ff. de minoribus quatenus habet licere cōtrahentibus naturaliter se decipere, explicatur. 662. 2. b. c. to. 1.
L. sed & si restituatur. ff. de iudiciis, quatenus habet in natura omnia recta esse. 121. 1. c. to. 2.
Gl. l. de pretio. ff. de pub. in rem act, quatenus habet vbi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus. 269. 1. c. tom. 2.
L. Vbicunque ff. de interrog. action. quæ habet iudicem vbicunque æquitas mouerit posse interrogare partes. 568. 1. b. to. 1. & 100. 1. a. to. 2.
L. quidam existimauerunt. ff. de reb. cred. quatenus habet Prætorem humanius facturum si coegerit creditorem ad accipiendam debiti partem, explicatur. 294. 1. a. tom. 1.
L. 1. & 2. de condict. ob turpem cau. quatenus habet, qui dat vel accipit aliquid vt recte iudicet. 278. 2. c. to. 2.
L. 1. 2. 3. & 4. §. fin. ff. eo. quatenus habēt, neminem posse honeste quicquam accipere, pro eo quod tenetur gratis facere. 280. 2. b. to. 2.
L. 4. §. sed & quod. ff. de cōdict. ob tur, cau. quatenus ait meretricem & si turpiter faciat eoquod sit meretrix, non tamen turpiter accipit cum sit meretrix. 131. 2. f. to. 3. & clarius. 132 2. d. e. to. 3.
L. Si à Patre. §. prædo. ff. de petit. hæred. quatenus habet quod non debet esse melioris cōditionis stultus quam sapiens, explicatur, 341. 2. a. to. 1.
L. In commodati. §. duabus. ff. commod. quatenus habet cōmodantem duas res posse vnam separatam petere, explicatur. 294. 2. c. to. 1.
L. Deprecatio. ff. ad l. Rhod. de iactu. vbi Imperator dominus mundi dicitur. 151. 2. c. to. 2.
§. Sæpe. l. 1. ff. de posiri. quatenus agit de illo qui se gratis offert ad depositum custodiendum. 41. 2. b. c. to. 3.
L. ff mandauero. § si tibi centum. ff. mandatis quatenus habet eum cui data sunt centum, vt det cui velet, teneri mandati si ea consumpserit, explicatur. 401. 1. a. tom. 1.
L. Item pretio. ff. locat. quæ ait licere contrahentibus naturaliter se decipere. 661. 2. b. c. 662. 1. a. to. 1.
L. tutor. §. Lucius. ff. de vsuris, quatenus habet debitorem centum soluendo quinquaginta non liberari ꝫ solutione vsurarum, explicatur. 294. 2. c. to. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

L. Dotis promissio, ff. de iure dotium. & aliæ similes quæ hab nt verba simpliciter prolata de primo actu verificari. 755.2.b.to.1.
L. Diuortium.ff.de diuortiis,explicatur. 500.1.a.to.1.
Glo.l.Gallus. ff. de lib.& post. quæ habet. *Quanto iuniores tanto perspicaciores.* 603.1.a.to.3.
L.Non aliter.ff. de legatis 3.quæ habet à verbis legis nõ esse recedendum. 703,1,2,to.1.
L.1.§.Denique.ff.de aqu,plu, arcen,quatenus habet eũ qui puteum effodit in suo,non teneri de damno vicino illato,si non animo nocendi faciat. 140.2.f.to.3.
L.1.ff.de manumiss.quæ habet quod media nox pridie Calen.Ianuar.incipit hora sexta, 404.2.f.to.3.
L. 2. §. si quis. ff. Ne quid in loco publ. fi. quatenus habet principis dispositionem sine alterius præiudicio accipi debere explicatur. 106.1.b.to.1.
L. Vulgaris.ff. de furtis explicatur. 490.1.b.c.to.1.
L.Aut facta.ff. de pœnis, explicatur. 496.2.a.b.to.1.
§.Euentus spectatur,l.ea.explicatur. 497.2.a.b.to.1.
L.qui decem.§.idem respondet.ff.de solut. explicatur. 493. 2. b. to.1.
§. Si quis pulsatus. l. Item apud. ff. de iniurijs explicatur, 485. 1. c. to.1.
L.1.ff.de extraordinarijs criminibus exponitur. 489. 2.a.b, tom.1.
Gl.l.3.ff.de sepul.viol, quatenus ait quod cum pœna pecuniaria applicanda est fisco, est iudicium criminale, cum vero parti ciuile. 89.2.c.to.2.
L.Cogitationis,ff.de pœnis explicatur fuse, 486.2.b.c.to.1.
L.si diutino.ff.de pœnis.quatenus ait,Si diutino tempore aliquis in reatu fuerit,aliquatenus pœna eius sublenanda erit explicatur. 647.1.a,to,1.
L. fin. de pœnis quæ habet inhibitionem artis exercendæ alicui factam morte inhibentis expirare explicatur. 588. 2.a. to.1.
L.Interpretatione.ff.de pœnis explicatur. 494.2,a.b.to.1.
L. Non omnes,§.à barbaris.ff. de re militari, quatenus habet militem restituturum ab hostibus esse præsumendum non fuisse captum ab eis. 102.1.c.to.2
L.Cognitionum. §. existimatio. ff. de variis & extraor. cognit.quatenus continet famæ definitionem explicatur. 19.2.c.& 45.2.c.to.1.
L.Boues,§.hoc sermone. ff.de verb. significa. quatenus probat gratias in dubio de prima vice intelligendas. 573.2.f. tom,3
L. boues,§.hoc sermone.ff.de verb.significa.quæ habet verba promittentis aut concedentis non comprehendere nisi primum actum,explicatur. 389.1.a.to.1.
L.cui licet.ff.de reg,iur.explicatur. 144.2.a.to.2.
L.In omnib.ff.de reg.iuris,explicatur. 624.1.c.

EX CODICE.

L.Si quis non dicam.C. de epis. & clericis. explicatur fuse. 477.478.to.1.
L.Si qua mulier. C.de Episcopis & clericis,explicatur. fusissime. 85.2.a.b.c.& 86.& 87.to.1.
L.Quod fauore.C.de legib, quatenus habet multos multis legibus renunciare posse,& l. ius publicum. ff.de pactis. quatenus habet neminem posse renunciare legi in fauorem publicum latæ conciliantur. 445.2.b.to.1.
L. Nemo vel in foro.C.de postulando.explicatur fuse.480. 2. tom.1.
L.2. C. de rescind. vendit. quæ agit de venditione citra dimidium iusti pretij. 170.1.a.to.2.
L.Conspirãtes. C.ad leg.Iul.maiest.explicatur. 481.2.to.1.
L.Is qui cum telo.C.ad leg.Cor.de sicarijs,explicatur.482. 1.c.to.1.
L.Si quis necandi.Cod, ad leg. Cor. de sicariis, explicatur. 482.2.b,c.to 1,
L, Si forte mulier,C.ad leg.Cor.de Sic,explicatur.484.1.a, tom. 1.
L,Si quis in metalla.C.de pœnis, quatenus habet facié hominis nõ esse maculandam aliqua nota pœnæ. 8.2.d.to.3.
L.1.C.de mendicant,Valid,explicatur, 61,1.b.to.1.

EX AVTHENTICIS.

Auth. sed hodie.Cod,de episc. & cler. habens illa verba in caussa criminali vel pecuniaria. 90.1.c.to.2.
Authen.De leonibus.§.sancimus,coll.3.quaten⁹ habet,Castitas sola Deo potis est animas hominum præsentare. 545.2.a.b.to.1.

DEO IESV CHRISTO ÆTERNI
Dei æterno Filio, laus & gloria.

INDEX RERVM OMNIVM ET VERBORVM ETIAM QVORVNDAM

Copiosissimus, omnium quæ in hoc opere continentur summam complectens, in quo primus numerus,paginam,secundus columnam,littera vero a.columnæ principium, b.medium, c.vero finem in primo & secundo tomo denotat, in tertio verò eam columnæ partem,cui vnaquæque littera respondet.Definitiones porrò & quædam alia diuerso charactere designantur.

A PRÆPOSITIO.

Præpositio propriè est exclusiua à termino nisi in festorũ materia. pag. 693. col. 2.litt.a.to. 3. Excludit propriè temp⁹ cui adiungitur.715.1.b.

ABBAS ABBATISSA.

Abbas à monachis expelli nõ potest. 97.2.b.to. 1.nec ordinari.id est confirmari.c. Commendatarius quid debeat monasterij fabricæ & conuentui præstare.98.1.b.An debeant esse perpetui, vel triennales disputatur. c. & 2.a. b. Ad abbatẽ tota gubernatio monasterij pertinet.99.2.c.Qua ratione suam personam sustentare debeat. 100. 2.c. Abbates diuisa bona à monasterio habẽtes debent superflua decentiæ in vsus monasterij impendere. 102.1.a. Inter abbatem & conuentum fieri potest bonorum diuisio. 103.2.a. Qua ratione hæc diuisio facta sit. 105. 1.c. abbates præsentandi consuetudo vnde emanarit. 2. a. Abbates Canonicorum regularium & S. Benedicti in consiliis quomodo sedere debeãt.130.1.c. Abbas & cõuentus tenentur soluere monachi debita quamuis non sint pro monasterio. 352.1.b.to.1. Abbatissis non minus quam monialibus egressus est prohibitus. 151. 2. a.tom.1. Possunt tamen exire cùm electæ sunt vt præsint alteri monasterio. c. Abbatissa executrix ad distribuendum pauperibus suum pauper monasterium potest deligere.258.1.c. Abbatissæ expendentes suos reditus in profana, & nolentes moniales ob id nisi cum magna dote accipere,vt peccẽt. 365. 2.a.b.non debent plures recipere nec dotatas quidem, quam monasterium possit sustentare, 366.1.a. Abbas monasterij prodigens bona in malos & profanos vsus,est maximè proprietarius, & qui ab eo receperunt, tenentur restituere.75.1.b.to.1.Testari nõ potest nec habere propriũ. 85.1.a. Abbas vel alius prælatus iure communi regularium iudex. 92.1.a.nisi in his quæ non tangunt regularem obseruantiam aut statuta.b. habet iurisdictionem quasi episcopalem per priuilegia.c.potest agere in iudicio sine licentia & procurator alterius esse vt alius prælatus. 93. 1. a. Abbas qui petiit benedictionem ab episcopo si eam nõ obtineat, habetur pro benedicto. 385. 2.d. to.3. Abbates quinam non possint excommunicare. 321.1.a. to. 3.

ABBREVIATIO.

Abbreuiatio termini & peremptorij, si est citatorius non est iusta caussa appellandi quando intra illum citatus commode comparere potest. 61.2.c.to.2.

ABIGEVS.

Abigeus & fur quomodo differant. 497.1,b.to.1. Abigeus quis pro vno vel altero actu non dicitur. 379.1. c. tom.3.

ABIVRARE ET ABIVRATIO.

Abiurare Ecclesiam est renunciare illam,& iurare se non repetiturum eam.175.1.a.to.2. Abiuratio spontanea admittitur contra agentem interdicto vnde vi. 179. 2. a. to. 2. & contra agentem interdicto,retinendæ.ibid. Abiurare est plusquam cum iuramento renunciare.188.2.c.sed hoc refellitur, 189.1.a.

ABNEGARE.

Abnegare seipsum difficillimum est. 145.2.c.to.1.

ABORSVS.

Aborsum qui procurat antequam fœtus anima rationali vegetetur non est irregularis. 372.2.c.to.3.

ABRAHAM.

Abraham & Isaac à mendacio excusantur, dicendo de suis vxoribus non esse suas, 428.1.c.to.1. Abraham ad consolandos patres qui liberos amiserunt exemplum aptissimum. 498. 2. c.to.3. Abraham cur non peccauit volens occidere filium. 613. 2.c.to.3.

ABSOLVTIO ET ABSOLVERE.

Absolutio verbis indicatiuis non deprecatiuis ferenda esse probatur, 534.2.a.b.to.1. Absoluere qui potest, potest condemnare: & contra.535.1.c, Absolutio a

Universidad de Deusto
Biblioteca

censuris petentibus illam datur, qui eas ex contemptu non contraxerunt. 561.2.c. Absolutio facerdotum & pœnitentia per eos iniuncta vni & eidem peccato multiplicant veniam. 572. 1. c. Absolutio à duobus pro vna quando computatur. 656. 1. b. Absolutio à censuris præmittitur fere passim absolutioni peccatorum. 657. 1. a. & 691. 1. a. eam sua virtute verba illa. *Absoluo te*, continent. b. & absolutionem accipiens vel dans er quem scit excommunicatum prerque sacrilegi. f. 677. 1. c.
Absolutio in forma indicatiua fieri debet. 689. 2. c. to. 1.
Quæ sit verbis deprecatiuis nō est proprie absolutio, sed preces pro ea à Deo obtinenda. 690. 1. a.
Absolutio ex parte sacerdotis certa & efficax, licet quandoque ex parte eius cui fit inefficax maneat. 2. a. Est actus iudicialis. b.
Absolutionis forma essentialis his duobus verbis, *Absoluo te*. continetur. c.
Absoluendi potestas in foro conscientiæ vna est, quamuis diuersorum diuersa est materia subdita. c. in forma Absolutionis voti vel iuramenti cui dicatur. *Auctoritate Papæ*, non in sacramentali absolutione. 691. 1. a. b. In Absolutione qui dicunt *Auctoritate Papæ vel alterius* quomodo sint intelligendi. ibid. Absolutionis tria præambula relaxatio à censuris, precatio, & manuum impositio, & an sint necessaria. c. Absoluens animo faciendi quicquid iustè facere potest per illa verba *Absoluo te*, ab omnibus censuris absoluit. 2. a. Si tamen dicat *absoluo te ab omnibus peccatis tuis* non videtur censuras comprehendere. b. impositio manus in absolutione non est necessaria, imo etiam aliquando mala. c. precatio non est necessaria; sed conueniens, 692. 1. a.
Absolutioni quædam à quibusdam adduntur omnino superflua, & quæ illa. b. c. Absolui quem à peccatis oblitis demonstratur. 2. a. Sunt tamen ea cum in memoriam redierint confitenda. b. Absolutionem consequuntur inuocatio sanctissimæ Trinitatis, signum crucis, & pœnitentiæ iniunctio. c. in Absolutione ab excommunicatione quatuor seruanda, & quæ illa sint. 695. 2. c.
Si tamen hæc non seruentur ea valet. 696. 1. a. Non est sacramentale, sed consequens iudiciariam iurisdictionem, nec refert quibus verbis fiat. b. Absolutio non debet fieri sub conditione. 2. a. Si tamen fiat valebit. b. Absolutus generaliter est is, qui cum ignorat se excommunicatum ea mente est, vt velit omnia quæ ei iniungerentur facere. 697. 1. b.
Absolutio ab excommunicatione non est sacramentalis, & à clerico minorum ordinum fieri potest. 725. 1. b. Absolui quis potest, qui tamen an absoluatur subdubitat. 779. 2. c. eum qui absoluitur, nō necesse est credere certo dimissa sibi esse peccata. 785. 2. b.
Absolutio ad cautelā ab excommunicatione etiam inutili peti potest. 83. 1. b. to. 2.
Absolutionem sacerdotalem esse actum iudicialem Tridenti definitum est, & alia de ea. 42. 1. f. to. 3. Absolutio à peccatis quę confertur maiore aut minore excommunicatione ligato communiter valet. 52. 2. f. & multo magis si excommunicatio erat inualida. 53. 1. c. Absolutio concessa excommunicato scienti, & peccatum quod committit eam accipiendo non ignoranti nulla est. 53. 1. c. to. 1. Absolutio non habentis iurisdictionem nulla est & debet iterari. 2. a. Absolutionem quæ ratificatio bonam efficit. b. Absolutio illius q ui potest absoluere ab his & non ab illis partim valida, partim inualida. c. Absolutio per scriptum data valet. 212. 3. a. Absolutionem peccatorum accipiens quis nouum peccatum contrahit. 220. 2. c.
Absolutio non neganda pœnitenti ob peccatum, de quo sunt contrariæ doctorum opiniones. 312. 1. c.
Absolui non debet qui habet reseruatum, sed pro eo ad eum cui reseruatum est remitti. 2. a.
Absolui pœnitens excommunicatus prius debet ab excommunicatione, quam à peccatis. c.
Absoluitur quis ab excommunicatione quomodo. d.
Absolutio à priore excommunicatione quomodo effectum habeat ante absolutionem alterius. 245. 1. c. to. 2. Absolui quis potest a b vna excommunicatione ante aliam. 2. a. Absoluens ab vna, ab omnibus quando absolutus. 245. 1. b. Absolui prius debet pœnitens ab excommunicatione, quam à peccatis. 248. 2. b. Absolutio excommunicationis à iure latæ nulli reseruatur, nisi exprimatur. b. ad absolutionem sacramentalem quæ requiratur attritio, & quæ non sufficiat. 33. 2. c. to. 3.
Absolutio sacerdotis regulariter valet etam si fuerit iniusta. 52. 2. c.
Absolutionis sacramentalis forma, & multa ad eum spectantia. 313. 1. c. d. to. 3.
Absolutio cum conditione de futuro dari non debet. 2. a.
Absolutus ab omni excommunicatione & peccato reseruato ab eo qui potest, potest à quocunque absolui, ab ea excommunicatione vel peccato reseruato, quod tunc non meminit confiteri. c.
Absoluens ab aliquo casu vel excommunicatione, à quibus non poterat, quid faciet. f. absolutio non neganda pœnitenti eo quod nolit acceptare pœnitentiam. 315. 1. d. e.
Absoluere potest quilibet sacerdos in articulo mortis quemlibet à quolibet peccato vel censura. 316. 2. c. Modo sit Catholicus aut non præcisus. d. quod ampliatur ad omnem, qui non est hæreticus. c. Absolutus in articulo mortis à peccato à quo non poterat absolui, non tenetur iterum confiteri. f. Absolutio sacramentalis est à culpa & pœna. 662. 2. e. to. 3.
Absolutio ab excommunicatione simplex, quid sit, & ad cautelam triplex. 388. 2. f. to. 3.
Absoluere non potest confessarius cum reincidentia. 389. 1. a. Absoluere ad cautelam ab excommunicatione ignorantes se esse excommunicatos laudabile est. b. absoluere ab excommunicatione quæ scitur esse lata, sed dubitatur an valeat, sine præuia satisfactione confessarius non debet. c. Absolutus ab excommunicatione quoad forum conscientiæ tantum est vitandus sicut antea. 2. b. Absoluere pœnitentem in peccato mortali sacerdos non potest, nisi ipse mortaliter peccet. 428. 1. d. Absolutio virtute Iobelæi facta valet, etiāsi confessus non faciat ea quæ Iobelæum iniunguntur. 637. 2. a. b. Absoluere seipsum, vel condemnare nemo potest. 682. 2. f. to. 3. Absolutio genus est ad indulgentiam. 683. 1. c.
Absolutionis peccatorum forma præscripta. *Ego te absoluo*. 701. 2. a.
Absolutio in mortis articulo vi indulgentiarum concedenda, quando sit danda. 702. 1. d. c.
Absolutio ab excommunicatione, & excommunicatio, in quo conueniant. 327. 1. c. to. 3.
Absolutio data mandato Papæ ad absoluendum secundum formam iuris, valet quamuis ea non seruetur. 2. a.
Absolutio & excommunicatio in quo differant. b. Absoluere potest ab excommunicatione minore quilibet sacerdos & à maiore non reseruata quilibet prælatus, & proprius sacerdos. c. f.
Absoluere potest excommunicatum ab homine ipse, aut eius successor, aut superior. 328. 1. b.
Exceptis tamen quibusdam qui excommunicarunt. c. Absoluere qui potest ab excommunicatione lata à iure, potest etiam à lata ab homine generaliter. 2. a.
Absoluere qui possunt ab excommunicatione virtute iurisdictionis delegatæ à principe, aut virtute alterius ordinariæ potestatis vices suas possunt aliis committere. b. Absolui qui possunt ab episcopo ob percussionem clericl. 349. 1. a. b.
Absolui possunt ab episcopo ob quācunque excommunicationem Papæ reseruatam legitimè impediti. c.
Absoluere ab hæresi sine speciali commissione Papę nemo potest. 388. 1. f. to. 3.
Virtute Iubileorum quibus non datur specialis facultas absoluendi ab hæresi, ab ea absoluere sacerdos non potest. 2. a.

ABSTINENTIA.

Abstinentia & sobrietas promouent castitatem maxime. 119. 1. a. to. 1.
Abstinentia ciborum non tantum valet, quantum mortificatio vitiorum. 464. 2. a. eius laudes. b.

AC PARTICVLA.

Ac copulatiua diuersitatem denotat eorum casuum, quos coniungit. 4. 2. b. to. 2.

ACACIVS.

Acacius Abydenorum Episcopus pauperibus etiam infidelibus quid præstiterit. 417. 2. b. tom. 1.

ACCENTVS.

Accentus qui male seruant inter orandum quando peccant. 466. 2. c. to. 3. Accentu latino pronunciandæ sunt dictiones peregrinæ ad latinam formam reductæ. d. Accentu vno vel altero quæ dictio pronunciari potest, solito pronuncietur. 467. 1. b. Accentus error paruus non est iudicandus. ibid.

ACCESSORIVM.

Accessorium sequitur naturam sui principalis. 52. 1. c. to. 2. quando eadem ratio militat in eo, & in principali. 54. 2. a. Accessorium communicatum esse videtur communicato principali. 37. 1. c.

ACCESSVS.

Accessuum concessio quamdam vim contractus habet 34. 1. a to. 2. accessus & regressus & coadiutoriæ etiam cum consensu a Pio V. sublata. 50. 1. b. Accessus, regressus aut coadiutoriæ cum futura successione non conceduntur nisi certis de causis. 310. 2. d. to. 3. Accessus & regressus ad beneficium non conceduntur, neque coadiutoriæ cū futura spe successionis 2. 2. a. to. 2. & 32. 1. b. accessus *est quando Papa concedit alicui litteras tales per quas ex tempore datæ fiunt collationem alicui beneficij conditionalem*. 3. 1. a. accessus & regressus non datur, nisi renūcianti alicui titulo canonico vel colorato, vel ei, quem ad hoc renuncians nominat. 5. 1. c. per accessum & regressum ius ad rem & non in re quæritur. 9. 1. a. accessus est *gratia per quam in futurum tue aliquod speratur accipi*. 29. 2. c. est collatio conditionalis. ibid.

ACCIDIA.

Accidia continet omnem tristitiam de spirituali bono, sed proprie est *vitium inclinans ad tristandum de bono spirituali diuino, quatenus est diuinum in eo qui tristatur*. 272. 2. c. to. 3 in quo maxime consistat peccatum Accidiæ 273. 1. a. eius lex filiæ desperatio, pusillanimitas, torpor animæ, rancor, malitia, & euagatio mentis, & cur hoc vitium pigritia vulgo nominetur. c. qui peccat mortaliter in accidia, & eius filiabus. d. e.

ACCIPERE ET ACCEPTVM.

Accipere possunt aliquot pretium amici & familiares regum & principum pro gratia impetranda rerum natura sua vendibilium. 279. 2. b. to. 2. Accipere quicquam tanquam debitum de iustitia nemo potest, pro eo quod tenetur gratis facere. 280. 1. c.
Accipere omnes aliquid possunt pro bonis bene præstitis ex mera liberalitate datum. 281 1. c.
Hoc tamen per accidens malum esse potest. 2. b.
Acceptum iniustè de voluntate dantis ita vt turpitudo ex vtraque parte versetur, nulli regulariter est restituendum. 130. 1. c. d. to. 3. Accipiēs aliquid vt faciat bonum, quod tenetur facere, debet restituere. 130. 2. 2. Quod etiam contra Sotum asseritur verum esse in actibus quæ contra specialem iustitiam non fiunt. 151. e. f.
Accipiens aliquid ne male faciat, in foro conscientiæ non tenetur restituere donec qui dedit repetat. 2. b. c.
Acceptum ob operam meretriciam sicut & ob alia male facta non restituendum, quia vtrinque turpitudo versatur. 132. 2. c. d.
Accipiens aliquid occulte ab eo cui non displicet acceptio sibi nota peccat, sed venialiter. 155. 2. b. Accipiens alienum magis peccat quam qui retinet. e. Accipiens bene aut male ab eo qui male dat, ad restitutionem non tenetur. 260. 2. e.

ACCVSARE, ACCVSATOR accusans.

Accusare qui volunt, pro bationes habere debent. 567. 2. c. to. 1. sine Accusatore nemo damnetur. 110. 2. c. to. 2. Accusator & testes non infamantur eo quod eis non credatur. 426. 2. c. to. 1. Accusatores ficti, ob quos inquiri potest qui & quot. 100. 2. c. to. 2. Accusans iuridice non peccat imo meretur circunstantiis omnibus ad id requisitis concurrentibus. 192. 2. d. to. 1. Sine accusatione peccata aliorum secreta reipubl. perniciosa detegens non peccat. e. f. accusare tenetur quis alium eius criminis, quem scit alteri falso imponi. 194. 1. a. Accusatus de vero crimine secreto non tenetur ad restituendam famam, quam accusator amisit. 196. 2. e. f.
Accusans in iudicio criminis falsi, vel petens debitum falsum. P. M. 287. 1. b.
Accusans aliquem veri criminis sed malo animo vel fine mortali P. M. 287. 1. c. to. 3. Qui paciscitur in causa criminali adulterij quando peccat. d. Accusare omittens quando peccat. e.

ACEPHALVS.

Acephalus. 1. sine superiore nemo esse potest. 79. 1. a. tom. 1.

ACHILLES STATIVS.

Achillis Statij Lusitani elegantissima de bonis Ecclesiasticis ad auctorem epistola. 416. 1. to. 1.

ACTVS, ACTIO, ACTOR, Agere.

Actus in genere ex fine speciem sortiuntur. 646. 2. c. to. 1. Actus quia nostra voluntate pēdent donec in aliam transeant obligationem pro libito nostro mutari possunt. 675. 1. b. Actui non necessaria si adhibeantur, non eum viciant. 56. 2. b. to. 2. Actus extra iudicialiter nullus non dicitur actus. 74. 1. c. Actus qui secūdum suum obiectum pertinet ad vnum vitium, secundum finem pertinet ad aliud, sicut etiam actus virtutis. 215. 1. a. Actus valet potestate & voluntate concurrentibus. 245. 2. c. Actus vnus non potest esse bonus & malus, de eodem tamen diuersa ratione gaudere quis & tristari potest. 265. 1. c.
Actus virtutis principaliter ob ipsam virtutem & minus principaliter ob aliquod commodum licet. 271. 2. c.
Actus interior & exterior eadem bonitate bonus & malus est. 475. 1. a. to. 1. Quando videlicet vnus ab altero non separatur b. Actus exterior nihil addit bonitati vel malitiæ actui interiori. ibid. quod intelligendum est si cætera paria sunt, & tribus de causis fieri potest vt sint imparia. c. Actum qui inutiliter facit, non facit. 491. 2. c.
Hoc autem restringitur. 492. 1. b. Actus bonitas & malitia obiectiuè prius est in actu exteriori: & in voluntate vt in causa. 517. 2. b. Actus exteriot licet sit bonus vel malus in se, nisi sit voluntarius non reputatur alicui in præmium vel supplicium. c. Actus vnus in genere entis potest esse & venialis & mortifer, sed non in genere moris. 560. 1. b. Actus bonus moraliter existentis in gratia censetur sufficienter relatus in Deum & meritorius 580. 2. b.
Actus exteriores compescere sine interioribus non sufficit. 585. 2. c. Actus omnis humanus debito fine carens est peccatū veniale. 453. 2. a. to. 1. Actus ex principali fine recipiunt speciem. 17. 2. c. to. 1. Nullus potest esse bonus, nisi rectæ rationi consonet. 27. 2. b. Nullus actus qui non refertur actu aut virtute ad vltimum finem vel virtutis bonus est 33. 2. c. In individuo nullus indifferens. 45. 1. a. Actor apud primos scriptores ecclesiasticos idem quod procurator & œconomus. 412. 1. c. tom. 1. Actor repelli potest à reo per exceptionem criminis læsæ maiestatis 482. 1. b. Actore non probante reus absoluitur. 567. 2. b. & 98. 1. c. tom. 2. Actor omnis cur non potest reum ad forum ecclesiasticum cui ipse subiectus est trahere. 159. 1. 2. to. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Actus nullus simul potest esse bonus & malus. 25.1.b.to.1.443.2.b. ad valorem actus nó sufficit voluntas sine potestate.sicut nec potestas sine voluntate.135.1.c. Actus agentium non intenduntur vltra intentionem eorum. 162.2.a. Actus si fiat inconsulto eo qui debet consuli non valet. 199.2.c. Actus factus contra iuramentum valet.200.1.b.si lex nó aliter resistit.2.a. Actum inualidum & nullũ faciens vt peccat.201.2.c. Actus vnius virtutis potest esse alteri⁹ alio respectu.264.1.a. Actus agentiũ non operantur vltra fines eorum.348.1.c. Actio omnis tollitur per cõpensationem debiti liquidi ipso iure.301.2.b.to.1. Actione subsidiaria qui tenetur, obligatur ad restitutionem.368.2.c. *Qui actionem habet rem habere videtur.* 624.2.b. *Actiones quando plures ex eodem facto manant, vna tantum agi potest.* 637. 2. c. Actus exterioris malitia & bonitas ex interiori ei respondente pendet. 309. 2. c. to.1. actus moraliter bonus existentis in gratia sufficienter relatus in Deum censetur. 440.1.a. Actus vnus potest habere multos fines. 448.1.c. Actus nullus quamlibet bonus potest habere finem malum culpæ, quin malus sit.2.a. Actus quibus homines specimen sui ingenij vel roboris vel artis edunt quando boni.455.2.c. actus exterior potest habere duas bonitates & duas malitias.474.2.c. Actiones factæ extra curiam quæ fiunt coram legatis Papæ,in curia fieri non dicuntur.267.2.c.to.2. *minus est habere actionem quam rem.* 282.2.a.

Actus human⁹ est *Actus hominis transitorius & voluntarius perfitte & simpliciter,vel omissio eius.* 16.2.d.to.3. Actus in genere naturæ vnus quomodo bonus & malus esse possit.19.1.c. non tamen eodem tempore. c. Actus vnus malus vel bonus quomodo multiplex peccatum vel meritum esse possit. 23.2.f. Actione publiciana quomodo quis agere possit, prohibitus agere actione vindicationis. 697.1.c.to.3. Actus moraliter bonus compatitur sibi actum malum mortaliter vel venialiter.718.1.d. Actus interior sine exteriori æque bonus ac malus est atque cum illo. 430. 2.c.to.3. Actus nullus potest esse bonus & malus,meritorius vel demeritorius.435.1.d. Actus omnis potest fieri per partes interruptas exceptis his , in quibus contrariũ iura statuunt.442.2.c. Actus nullus ex se bonus Deo placet,si ob illũ alius magis obligatorius omittatur.2.a. Actus humanus cui deest aliqua circunstantia peccatũ est.554.1.c.to.3. Actũ quicunque aliquẽ facit debet eum benefacere,alioquin peccat, lex est generalis. 2.c.

Actus omnis cuius finis principalis est bonum temporale,est vitiosus.589.2.c. Actus sua natura bonus semper & vbique fieri potest nisi circunstantia aliqua & lex repugnet. 628.2.b. Actio furti dari non debet pro re, quæ nõ pertingit ad culpam mortalem.124.1.d.to.3. Actus de se est inuendibilis cum miscetur inuendibili , vt peccatum, & spirituale.133.2.a. Ad actus bonos virtus & ad malos vitium mouet,& multæ actuum diuisiones tam boni quam mali. 240. 1. c. Actum faciens regulariter plus peccat quam consulens. 149. 1. f. to. 3. *Actio cui datur,à fortiori datur exceptio.* 21.2.c.to. 2.actione doli tenetur qui opus cœptum in re sua , in alterius vtilitatem non permittit ei finire.35.2.a. Actio & accusatio quomodo differant.88.1.a. *Actionem qui habet,rem videtur habere.*187.1.a. Actus indifferens in specie datur , in individuo nullus.10.1.a.to.3. Actus virtutis quantumlibet suauis laboriosus est.668.2.f.to.3. Actus meritorius tres in se valores continet generalẽ,specialem & medium,& quis sit horum vterque.543.2.c. Actu eodem potest quis pro se mereri & pro altero satisfacere. 667.2.c.

ADAM ET EVA.

Adam fuit creatus in vitili ætate & in optima dispositione corporis ad animæ munia exercenda. 595. 2. a. to. 1.

Non vidit Deum per essentiam,nec angelos.ibid.habuit scientiam rerum naturalium & supernaturalium huic vitæ necessariarum.b.non potuit decipi antequam peccaret.c.

Adam non perdidit per peccatum Dei imaginem,quoad naturalia, sed quoad supernaturalia. 595. 1. b. vt ipse & Eua ante peccatum nudus fuerit. c. non solum mortem, sed peccatum in posteros transfudit.20.2.c.tom.3. Adam quid significet apud Hebræos. 558. 2.b. to. 1. vbi fuerit creatus: ibid.fuit creatus in gratia. ibid. & iustitia originali, & est saluatus. 559. 1. a. & Eua etiam. 562. 2. b.

ADESSE.

Adesse frequenter videtur id, quod prope est. 24. 1. a. tom. 2.

ADMONERE.

Admonere nemo tenetur alium de errore facti vel iuris, quod probabiliter ignoratur.238.a. to.e. 3. Admonere, hortari & consulere quandoque præceptum & quandoque consilium inducunt. 673.2.a.b.to.1.

ADOLESCENS.

Adolescentes ad religionem assumi bonum est ipsis, viros verò Ecclesiæ vtile.122.1.c.to.1.

ADRIANVS VI.

Adrianus VI. vocabat principes tenebrarum eos Hispanos,qui ad meridiem vsque dormiebant. 487. 2. d. tom. 5. Adrianus VI.iuris humani & diuini callentissimus quid fecerit.211.2.b.to.1.

ADVLTER, ADVLTERIVM.

Adulter qui credit alterius vxorem ex se cõcepisse,quid restituere teneatur. 122. 1. b. to. 3. adulter magis est quam fur,qui furatur vt adulteretur. 192. 1. c. ab adultero marito vxor non cogitur discedere. 224.2. e.adulter suæ defensionis causa maritum mulieris occidens est irregularis. 375. 1. f. Adulterium maius est crimen quam sacrilegium, & similia,& propter illud dos perditur, non propter hæc. 86. 2.b.c.to.2. Adulterium committens tenetur confiteri se & illam fuisse coniugatum si sit.441.e.to.3.

ADVOCATVS.

Aduocatus in iudicio nemo potest esse nisi Christianus. 480.2.b.aduocati cur togati dicãtur.ibid.c. Aduocatus vel pars qui sciẽter prouocant aduersarium ad iudicem iurisdictione carẽtem peccant.104.1.b.to.2. Aduocatus non idoneus ad patrocinandum, & id muneris subiens P. M.286.1.f.to.3.& qui iniustam caussam tuetur,vel dubiam. 2.a.negligentia sua iustam partem suam amittens. b. & id faciens per quod aduersarius iustam caussam suam amittit. c.pauperi in extrema necessitate non subueniens.d.stipendium accipiens quando non debet,& maius quam debet.c. conueniens de quota parte litis si vincat.f. Aduocatus peccat litium secreta sibi reuelata detegens.288.2.c.

ÆGROTVS.

Ægrotus quomodo bullis indulgentiarum in mortis articulo vti debeat. 702. 1. c. to. 3. Ægrotis sana mentis præditis quid maximè consulendum. 317.1.c. to.3. Ægrotis in mortis articulo quomodo indulgentiæ concedendæ. 2. a. Ægrotus qui cum signis contritionis moritur post mortem ab excommunicatione absolui potest.c.ei moritur o pœnitentia non imponenda , sed spes in Deum maxime excitanda.318.1.a. Ægroti de fide Catholica dum moriuntur maxime tentantur, & quid tunc respondere debeant.c.d.cum eis de cognatis & rebus temporalibus non colloquendum, nec spes eis vitæ facienda.e. Ægroris interdicti tempore etiam clericis extremaunctio danda non est. 362. 1. a. Ægrotum in articulo mortis excommunicatum & signa contritionis dantem etiam non confitentem sacerdos non laicus ab excommunicatione potest absoluere,387.1.f. Ægroto & iamiam morituro concipere animum Deo satisfaciendi pro peccatis suis persuadendum.690.2.a.to.3. Ægroto facto lethargico vel amenti potest conferri in articulo mortis plenaria indulgentia, si eam sana mente postulauit. 701. 2. c. non ei ad eã consequendã confessio est necessaria 702.1.a. Ægroto à iudicio mentis alienato quæ sacramenta ministrari debeant

beat.317.1.b.to.3. Aeger pœniteris quem ante ægritudinem non pœnituit, cur reste Augustꝰ. securus non exeat. 27.2.d.to.3. Aegrotus respuens humanum remedium, & soli se prouidentiæ diuinæ committens quando peccet vel non.67.2.f. Ægrotus non petens extremæ vnctionis sacramentum per contemptum P. M. 221. 2. d. Ægrotus quis à peccatis absolui potest vel non.317.1.c.

ÆGYPTIVS.

Ægyptium seu Cingarum de sua fortuna percontans quando peccat.66.1.a.to.3. Ægyptiorum monachorum inter orandum silentium mirabile.466.1.c.

ÆQVITAS.

Æquitas æquum & bonum & ἐπιείκεια idem, quæ definitur, *iustitia contra vel præter verba legis.* 105.1. b. to. 2. ea leges omnes tam diuinæ quàm humanæ temperandæ. c. 2. a. Æquitas nulla est extendens,sed solum limitans. c. hoc tamen postea auctor argumentis subtilibus reprobat. 106. 1.a.b. Æquitas adhibenda est in lege vbi ratio legis deficit.2.b. Æquitate seu τῆς ἐπιεικείας quomodo scrupulosus vti poterit. 390.1.f.to.3.

ÆTERNITAS.

Æternitati collatum omne tempus breue est. 648. 1. c. tom. 1.

ÆTHIOPES.

Æthiopes à pyratis captos qui emunt antiquę eos libertati reddere tenentur. 255. 2. c. to.3. Qui eos emere sine peccato possunt. 256.1.a.

AFFABILITAS.

Affabilitas non est quæ Christianis & honestis moribus repugnat.432.2.a.to.1.

AFFINITAS.

Affinitas est *propinquitas duarum personarum quarum vna cum consanguinea alterius copulam habuit.* 228.1. d.to.3.

ALABASTRVM.

Alabastri fractio,Christum in cruce fractum significat, qui sua passione peccatores omnes iustificat. 538. 1. a. b. tom. 1.

ALCHIMIA.

Alchimiæ ars reprobata.671.1.b.to.1.

ALEXANDER.

Alexander Seuerus fumo hominem fumi venditorem enecari iussit.276.1.b.to.1.

ALIENVM, ALIENATIO, ALIENARE.

Aliena quærens sua perdit,344.1.c.to.1. Alienandi qui non habent potestatem etiamsi sint veri domini. 351.1.a. Aliena peccata audita ab aliis referre quando peccatum sit vel non.104.1.c.f.to.3. Alienandi bona Ecclesiæ mandatum generale non sufficit.242.1.a.to.1. Alienatio bonorum Ecclesiæ etiam cum aliquo dedecore reuocanda. 203. 1. c. to. 1. Ad restitutionem tam alienans quam alienata accipiens quanto tenetur. 2. a,b. Alienandi facultas quam habet Papa,quomodo ab ea differat, quam habet quilibet episcopus.108.2.a. Alienatio quæ fit à Papa rerum Ecclesiasticarum in vsus Ecclesiasticos alios,est contra legem humanam,& in vsus prophanos contra diuinam.211. 2. c. Alienatio bonorum alia iusta & valida,alia iniusta & valida, alia iniusta & inualida. 212. 1. a. Alienare bona Ecclesiæ cur non liceat & cum causa cur liceat.336.1.a. Alienatio est *actus per quem transfertur dominium.* 167.2.c.to.1. Rerum Ecclesię est prohibita per Paulum I. 168.1. a. Alienatio quæ fit sine iusta causa nulla, etiamsi cum debita solennitate fiat.2.c. alienatio rei minoris sine iusta causa etiam cum decreto iudicis nulla. 199. 1.a. Alienationem rerum Ecclesiæ quæ pœna sequitur. 200.1.a. Facta contra iuramentum quæ valet. c. alienans domum pensione perpetua quanta soluit quotannis non peccat. 201.1.c. Alienatio rei Ecclesiasticæ facta per commissionem, non valet nisi de caussa alienandi appareat.113.1.b.to.2. Alienum qui retinet tantum fere peccat,quam qui accipit.136.2.f.to.3.alienum qui retinet quoties peccat non restituendo illud. 137. 1. a. Alienum restituere satis èst cum id commode fieri potest , boni viri arbitrio.b. Aliena res non semper domino restituenda.148.2.b.

ALIENIGENA.

Alienigena *est qui non est ortus in regione in qua habitat , nec filius orti in ea.* 350.1.a.to.3.

ALLEGARE.

Allegare & non probare, & non allegare sunt paria.181. 1. c. tom.2.

ALOYSIVS LIPPOMANVS.

Aloysius Lippomanus in Lusitaniam legatus,qualis. 151. 1. b. tom. 2.

ALPHONSVS REX.

Alphonso Lusitaniæ regi Christi stigmata diuinitus ostensa fuerunt.150.2.b.to.2.

ALTARE.

Altaribus in templo non incumbendum. 491. 1. b. to.3. Altaris oblationes à laicis non locandæ,ibid. altari qui non seruit,de altari non debet viuere. 606.1.f.

ALVARVS PELAGIVS.

Aluarus Pelagius contra quemdam qui eum vanitatis arguerat defenditur. 311.2.b. 312 1.a. to.1. Eius error nullum extra Ecclesiam regnum esse.136.1. c.to.2.

AMBIGVVM.

In Ambiguis pro dote respondere melius est. 781. 2. c.to.1.

AMBIRE, AMBITIO.

Ambire seu allicere donis valentes gratia apud eos qui gratiã facturi sunt graue peccatum est.274.1.a.to.2. Ambitio est *Vitium inclinans ad inordinatum honoris appetitum.* 242. 2. c.to.3. Per ambitionem quando quis peccat mortaliter.243.2.a. Ambitionis vitium quale & quam detestandum.42.1.c.to.1.

AMICVS, AMICITIA.

Amicos turpia & inhonesta rogare cauendum , & rogatos ea facere. 597. 2.b.to.3. Amicitia Dei duplex consummata quæ erit in patria,& non consummata quæ est in via. 692.1.c. Amicitiam aliquorum bonam notabiliter lædere intendens vel lædens per susurrationem graniter peccat.161.1.c.to.3.

AMARE, AMARI, AMOR.

Amare debemus magis nos quã proximos. 35.2.b.to.1.Quod nõ amamus facile contemnimus.136.1.a. Amandi Deũ lex determinata est per leges caritatis & decalogi.380. 2.c. Amare aliquid aliud à Deo tanquam omnium amabilissimum idololatria est. 444.1.b. Amans aliquem tantum, vt eius gratia præceptum velit mortale committere,peccat mortaliter.444.1.c,to.1. Amari aliquid propter se solum, aliud propter se & propter aliud , aliud propter aliud tantum potest. 2. c. Amans amicum plus meretur quam amans inimicum.310.2. c. to. 3. Amans Deum super omnia,satisfacit præcepto,licet cum feruore non amet.536.1.f.

Amoris & caritatis occasio iis quærenda maxime , qui

Universidad de Deusto
Biblioteca

parum sunt in amore propensi.10.2.a.to.1. Amor vel preces blandæ,non reddunt opus inuoluntarium aut nullum.280.1.a. Amor Dei maximus esse debet quoad firmitatem 26.1.b.to.3. Amor Dei quo plus quam alia omnia diligitur est virtualis pœnitentia.b. Amor Dei obedientialis, virtualiter continet voluntatem adimplendi quicquid Deus præcipit c. Amor Dei minus principalis ob eius beneficia bonus, si principalis propter Deum sit. d. Amor Dei si non maior sit quam quiuis alius quo ad firmitatem non sufficit. e. Amor Dei super omnia solis viribus naturalibus haberi non potest. 30.1.b. Amor Dei in hac vita qualis esse debeat. 59.1.c. Amare patriam, parentes & Deum ipsum lex naturæ iubet.60.1.c. Amor Dei non super omnia quomodo bonus.d. Amor Dei actus est maximè bonus. 61.2.d.de amando proximo præceptum cur nõ in decalogo habeatur. 92.1. c. Ex Dei amore omnia præcepta pullulant.f. Amor duplex est diuinus & humanus & quis vterque horum. 91.2.a.to.3. Humanus item duplex alter concupiscentiæ alter amicitiæ. b. diuinus amor est caritas quæ si habeatur ad proximum eiusdem est naturæ cum Dei amore.c. Amor nostri & proximi quomodo caritatis esse poterit.d.e. Amor concupiscentiæ quomodo caritatis esse poterit. f. Amor caritatis rarus inter Christianos. ibid. Amor proximi quo nos tempore ad actum obligat.91.1.e. Amor honestus in libidinem qua ratione non conuertetur. 2. c. Amoris gradus non seruans peccat. 97. 2. a. qui illi sint. b. amans adeo aliquem vt eius causa Deum velit offendere,peccat. ibi. ad amorem inhonestum quouis modo volens alium allicere M.P. 109. b. Amore Dei principaliter datum acquiritur Deo.150.1.c. Amore libidinoso & mortali ab alio amari volens P.M. 200.1.d. Amor proximi quo eum ex caritate diligimus fuse quis sit.309.1.c.

AMPHIBOLOGIA.

Amphibologia vti quomodo in iudicio & extra illud sit licitum.425.1.c.2.a.b.to.1.

ANABAPTISMVS.

Anabaptismus impius damnatur.552.2.b.to.1.

ANATHEMA.

Anathema sit ne vox Græca an Hebræa.255.2.c.to.2.eius nominis vera etymologia & interpretatio D. Tho, 256. 1. b. Duo significat actum separationis à Christi corpore, & hominum separatum, b. ab excommunicatione quomodo differat. c. est excommunicatio maior.2.a.

ANDREAS ALCIATVS.

Andreas Alciatus Iurisconsultus summis laudibus extollitur.225.1.b.to.2.

ANGELVS A CLAVASIO.

Angelus à Clauasio miraculis clarus.58.1.c.to.1.

ANGELI.

Angelum custodem omnes homines habent & habuerunt præter Christum. 562. 2. c.to.1. Angelorum tam bonorum quàm malorum liberum arbitrium quomodo sit immutabile.599.1.a.vię finis eius est electio ipsius. ibid. Angelorum ordines nouem sunt & tres hierarchiæ.ibid. Angeli & homines ordinarie cogitationes eius qui nolit eas sciri,ignorant.124.1.c.to.2.

ANGLIA.

Anglię omnium redituum Ecclesiasticorum, quę in schismate Henrici regis perceperat facta est remissio, 235. 2. c. to. 1. Angliæ & Germaniæ bona Ecclesiastica quæ occuparunt hæretici ad Papam pertinent. 228.1.b.to.3.

ANIMA, ANIMVS.

Animarum regimẽ ars artium est, vicariis indoctis non committendum. 710. 1.c.to.1. Animæ potentiarum quando vna est in vehementi actu altera distrahitur ab actione. 784. 2.a.to.1. Animus malus vere & tacite & æquipollenter. 232. 1. c.to.2. Animæ cognitio parum à plurimis curatur.2. 1. c.to.3. Est *substantia per se subsistens incorporea immortalis,creata à Deo ex nihilo,vbi & quando infunditur corpori,vt sit forma corporis,per se, ad beatitudinem per se, & bona opera consequenda apta.e.* Animas in homine tres esse, & duas in morte interire,tertiam vero superuiuere falsum & hæreticum. 2. 2.b.to.3. Anima non est creata ante corpora, sed simul creatur & infunditur. c. Est vere forma corporis.c.est incorporea.3.1.f. Et tota in qualibet parte corporis ibid.anima nõ est homo.2.a.omnes corporis partes simul informat.e. animę scięntia præstat reliquis scięntiis.4.1.a.b. De animæ essentia male sentientes qui sint hæretici,& qui non.5.1.a.b. Animæ vt vegetatrix est,tres sunt potentiæ,nutritiua,augmentatiua, & generatiua. c. f. eius item vt sentiens est,vires sunt exteriores sensus quinque & interiores quatuor.2.a.b. & habet vim appetitiuam, quæ sensualitas dicitur,cuius partes sunt irascibilis & concupiscibilis.c.d.hæ vires non sunt anima, 6. 1. a. Habet item intellectum & voluntatẽ.f. anima est intellectus & voluntas ipsius.2.a.b. Diuersa ratione diuersa sortitur vocabula.e.f. Quæ & quot quatenus intellectualis est cognoscere & apperere possit. 8.1.d.e. Seipsam per actum sui intellectus cognoscit.f. Anima est imago Dei secundum suas potentias & actus. 9. 1. a. Animarum verba sunt ipsa desideria,quibus tãto minus quis clamat,quãto minus desiderat. 457.1. b. to.3.& 648. 2.c. Anima rationalis tota est in toto corpore,& tota in qualibet eius parte.512.2.d. Animus ex coniecturis coniicitur. 272.1.b. to.1. Animorum verba sunt desideria. 433. 2. a. Animæ vita est plus quam vita corporis. 510. 2. b. Animæ bona non tolluntur nisi volenti. 511.1.a. Sunt in duplici differentia gratuita scilicet & naturalia.b. Anima hominis quomodo sit imago Dei.594.2.c.

ANIMAL.

Animal domesticum alterius in prædio suo damnum inferens,occidens aut percutiens peccat. 152. 2. c.to.3. per Animalia domestica vel feras nocẽs proximis peccat etiam si postea cumulatissime satisfaciat. 153. 2. c. Animalia aliena etiam fugitiua accipiens, vt eis vtatur:peccat.154.1. a. Animalia qui locans peccat.178.2.f. Animalia in societatem qua ratione conferenda sint.178.1.b. Excommunicari non possunt.323.

ANNA.

Anna de Ezpeleta pro abbatissa monasterij S.Clarę laudatur.642.2.c.to.3.

D. ANTONINVS.

D. Antoninus pius & eruditus maiore cura fuit in colligendis aliorum dictis,quam in examinandis. 743.1.c, to.1.

ANTONIVS.

Antonij à Rossellis aliquot errores redarguuntur, 237. 1. c. & 2.a.to.2.

APIS.

Apum examina antequam in aluearia includantur sunt accipientis.154.1.a.to.3.

APOSTATA, APOSTASIA.

Apostatæ religionum hominum omnium pessimi. 90. 2. b.to.1. Apostasia iuniorum & leuiorum dehonestatur Ecclesia vel monasterium.121.2.b. Apostatas recipientes vt eos deinde in sæculo viuere sinant vt peccent.146.2.c.& quando non.147.1.a.

Apostata negotiando non quærit monasterio, sed cameræ sedis Apostolicæ. 221. 1. b.to.1. Apostatæ sunt omnium mortalium nequissimi. 565.2.b.

Apostatæ Christiani addicti Mahometicæ perfidiæ sunt Sarraceni.217.1.b.to.2.

Apostatæ ab ordine & religione communiter male percunt.602.1.a.to.5.

APOSTOLI, APOSTOLICA.

Apostoli fuerunt proprie religiosi, & tria substantialia vota ediderunt. 143.2.b.to.1.510.2.b. Apostolorũ exemplo quomodo in religionibus aliqui sint choro vel litteris & alij seruitiis deputati. 155. 1.b. Apostoli habuerunt dominium aliquarum rerum in particulari vel in communi.310.1.b. Vouerunt omnia quæ ad statum perfectionis pertinent. 2.a. Et ideo etiam paupertatem. 311. 2.c. Apostolica lex de non edendo suffocato per contrariam consuetudinem abrogata est. 621. 2. c.to.1. Apostoli non confessi leguntur,quia post Spiritum sanctum acceptũ nunquam peccarunt. 624.2.a. Apostolica sedes permanet,& perpetuo permanebit.268.1.a.to.2. Apud sedem Apostol.quæ non fieri dicuntur, & quæ fieri.b.c.

APPELLATIO, APPELLARE,
APPELLANS.

Appellationis est cõtra substantiam, vt ad parem vel minorem appelletur.741.2.a.to.1. Post appellationem fidens ei,si excõmunicatus celebrat non est irregularis. 766. 1.c. Appellatio nõ suspendit excommunicationem latam, nec eius denunciationem. 34.2.c.35.1.a.to.2. Appellatio in scriptis ferri debet, atque in libello continente appellationem scriptam haberi. 62.1.c. Et coram iudice quando eius copia haberi potest. ibid. nisi postmodum ipsi iudici notificetur. 2.a.

Appellans ab eo qui est dux & rex tanquam à duce, non videtur appellare à rege. 268.1.a.to.2.

Appellatio est, *Rescissio sententiæ.* quomodo intelligendum. 24.2.a.to.1. Appellatio omnibus licet etiam regularibus, nisi prohibeantur. 127.2.b.

Appellatio ab excõmunicatione, si est legitima deuoluit iurisdictionem, non tamen suspendit, si ante appellationẽ lata. 63. 1.b. to.2. Post appellationem censuræ omnes nullæ sunt.70.1.c. Appellandum coram iudice, nisi copia eius haberi nõ possit.2.b. Appellari potest in omni causa ab excessu modi.71.1.a. Per appellationẽ quę interponitur à sententia nulla actus non confirmatur. b. appellatione pendente nihil innouandum. 72.2.c.

Appellationem iura remouentia in aliquot casibus, intelligenda sunt in foro exteriori.284.1.c.to.3. Ad appellationem non requiritur vt sententia sit iniusta,sed sufficit, vt credatur esse iniusta. d.

APPETITVS.

Appetitus honoris & bonorum honorabilium quando bonus.37.1.a.452.2.c.to.1. Et quando malus. b. 453.1.c. Est veniale peccatum nisi in quinque casibus. c.453.2.c. Non semper est peccatum mortale cum est de re falsa 38.1.a. 454.2.b. Appetitus honoris ex habitu sordido fugiendus decernitur.41.1.c. Hic appetitus est continuus hostis noster.42.1.a. Appetitus bonorum honorariorum cur magis in Scripturis prohibeatur,quam pecuniariorum.44.1.a. Appetitus & honorariorum & pecuniariorum bonorum est indifferens. 452.2.c.& 454.1.b. Appetitus excellentię de re vera & bona,& in bonum finem directa bonus est. 241.1.c.to.3. Appetitus excellentiæ quatenus non excellentia est non est superbia,sed alia vitia.d. Appetens proptiam excellentiam cum actuali contemptu Dei. P. M. 2.c. Appetitus bonorum honorabilium quando bonus vel malus.242.2.a. Appetitus pecuniæ, honoris, famæ & aliorum & episcopatus bonus esse potest.590.1.b.

ARBITRI.

Arbitri voluntarij non habent iurisdictionem sed notionem. 738.2.b.to.1.

ARCHIDIACONVS, ARCHIDIACONAT.

Archidiaconus quomodo sit Episcopi vicarius. 113. 1. a. to.1. Beneficium curatum habet. 639.2.c.

Archidiaconatus Toletanus est viginti mille scutorum & amplius redituum. 591.2.c.to.3.

ARGVERE.

Arguere verbi significationes.660.2.a.to.1.

ARMA.

Arma omnium artium instrumenta proprie & large significant. 220. 1. c. tom. 2. Sed proprie bellica instrumenta. 2.a. & quæ defensionis causa parata sunt. ibid. & lapides & fustes.b.non cultellus.c. *Arma sunt instrumenta principaliter ficta ad præliandum eis quatenus talia sunt, vel in id ante conflictum assumpta.* 221.1.b. Nulla à Deo homini data.c.in offensionis & defensionis arma diuiduntur.2.a.& in ea quæ intentione animi fabricantis talia sunt, & animi assumentis. ibid. quomodo quæ non sunt arma in appellationem armorum veniant, & contra. b.c.

Arma in variis statutis varie sumuntur & cur. 222. 1. b. to.2. Armorũ appellatione triremes,&arces,& equi non veniunt.c.armorũ materia non est arma.2 b. Arma rustica, quomodo etiam bellica sint. c. arma subministrare illi soli Sarracenis dicuntur, *qui lethaliter peccant in deferendo hic prohibita specialiter quæcũque id mẽte faciãt, vel mala mente tradũt alia illis ad Christianos impugnandos si timor mortis,captiuitatis,vel cruciatus eos non excusat.* 227. 2. b. Armorum delatio & subministratio in quo differant.228.1.c. Arma permutantes in canonem incidunt. 229. 1. a. Arma non nisi turpiter perduntur.230.1.b. Arma sua relinquens Sarracenis mortis periculo nõ peccat,nec in cẽsuram incidit.c.

Arma offensiua & defensiua quæ sint. 333. 1.c.d.to.3.

Arma deferentes aliis hostibus non Sarracenis puniri possunt lege ciuili,sed non canonica.240.1.c.to.2. Arma vendens ei quem scit emere ad alteri iniuste nocendum quomodo peccet. 255. 1. 2. Arma mittens Sarracenis ita est excommunicatus ac deferens.330.1.c.to.2. *Arma bellica sunt arma principaliter ad pugnam facta, vel destinatione animi ad eam destinata.* 333.1.c.

Arma præbens generaliter militi ad bellum iustum, neque eum exhortans ad prælium iustum est irregularis. 368. 2.f.to.3. Arma præbẽs alteri,vt se alias defendere non valentem defendat,non est irregularis. 369.1.d. Arma dans proximo valenti se sine illis defendere est irregularis.c. Arma dans eunti ad prælium quando est irregularis,& quando non.2.f. Arma præbens eunti ad prælium iniustũ si quis in eo deformetur est irregularis.373.1.b.

ARS, ARTIFEX.

Ars cuius operibus sine peccato homines vti nequeunt, illicita.669.2.c.to.1. Artibus suis quam plurimi Christiani aburuntur. ibid.ad eam artem quæ sine peccato mortali exerceri non potest pœnitens redire non debet, sed ad eam quæ cum veniali exerceri potest,vt non redeat,nõ præcipiendum.670.1.a.b. Arte illa vti veniale peccatũ est,quę sine veniali exerceri non potest. ibid. quomodo cum præceptum sit non redire ad talem artem, sine mortali peccato illa exerceri possit.c. Ars illa licita est cuius operibus homines bene vel male vti possunt. 2.a. Ea tamẽ qua homines vt plurimum male vtuntur à principe extirpanda.b. Ars reprobata est,vel quæ ipsius operibus homines nisi cum peccatis vti non possunt,vel quæ sine peccato nequeat exerceri.671.1.b. Artis exercendæ inhibitio alicui facta morte vel depositione inhibentis expirat.755.1.a. Ars illa cuius finis altior præcipere debet iis,quarum finis est inferior.130.2.c.to.2. Artes mechanicæ quarum vsus bonus & malus esse potest sunt licitæ. 102.2.f.

Ars faciẽdi opera quibus male etiam mortaliter vti homines possunt non est prohibita.120.2.b.to.3. Artibus bonis & aliis rebus hominum maior pars male vtitur. c.

Artium mechanicarum professores quomodo peccant accipiendo seruos quos in aliis rebus occupant.150.2.c.

Artifices à ieiunio qui excusantur.209.1.a.

ASSASSINI.

Assassini qui proprie nominentur.549.2.c.to.3.

ASSECVRARE, ASSECVRATIO.

Assecurare principale in societate quomodo liceat. 177. 2.c.to.3. Assecuratio licita & vtilis. 183.1.a.

ASTROLOGIA.

Astrologiæ dediti futura prædicentes, homines sunt pestilentes.124.c.1.to.2. Et qui de hominum contingentibus

Universidad de Deusto
Biblioteca

iudicant.125.1.a. Ars tamẽ non est Christianis prohibita.b.
Astrologiæ iudiciariæ fidés aut credens.P.M.67.1.a.to.3.

ATTENTARE, ATTENTATIO.

Attentaꝛe pudicitiam est *de pudico aliquem velle impudicum facere.* 484.2.b.to.1.
Attentatio delicti legibus punitur, 477.2.a.to.1.

ATTENTIO, ATTENDERE.

Attentio in horis optimè seruata quę cõmoda pariat.641. 2.e.f.to.3. Attentio non solũ orationi præceptæ,sed etiam cõsultæ est necessaria.462.1.b.554.1.e.to.3. Attentio maior in vna oratione , & animi præparatio quam in alia requiritur. 464.2.d. Ad attentionem sibi possibilem nemo tenetur.e.attendere velle seu ad attentionem se parare, & attendere diuersa sunt,& hoc,non illud est necessarium.f.attentio triplex,& quæ missæ maximè cõsecrationi quadret, ibid.attentionem impediens occasio est in oratione euitanda. 466.1.a. Attentio à Choraula in recitandis officiis diuinis procuranda. 527.2.b.c. Attentio & deuotio differunt, quod attentio ad intellectum, deuotio ad voluntatem pertineat.537,1.d. Sine attentione & deuotione horas recitans tenetur eas repetere.538.1.b. Attentio triplex & primam etiam idiotæ , qui verba latina ignorant habere possunt.553.1.a. Tertius attentionis modus præstantissimus & quis.d.e. Attentionis aliquis modus in omni oratione requiritur. 554.1.b.
Attentio in horis triplex esse potest verborum,rerum,& personarum.300.2.f.to.3. Attentio virtualis sufficit & quæ illa sit. 301.a. Attentionem virtualem is non habet,qui aduertit se euagari, & ad nullam attentionum animum reuocare nititur.b. Attentionẽ quæ occupatio impediat.c.ad attente orandum,Cypriani ex hortatio. 398.2.a.
Attentionis in oratione exempla insignia.400.1.c.
Attentio triplex esse potest,verborum, sensus & finis orationis qui est Deus. 457.2.e. Attentio necessaria ad merendum, impetrandum & satisfaciendum.458.2.d.
Attentio orationis à principio debet esse intenta. 458.2.d.to.3. Non attendendi in oratione duplex propositũ actuale & virtuale, & quodnam sit horum vtrumque. 459.1.e.f. Ab attentione quæ lectio vel scriptio auocat. 2.d. Ab attentione alienorũ locutio & auditio auocant. 460.1.b. Repugnat Attentioni festinatio & præcipitatio. c. Attentio qua quis recordetur se dixisse omnia in horis non est necessaria. 2.c.d. Attendere volens non cogitet an attendat vel non.461.1.a. Attentio primi & secundi generis non solum prægienda est pro scopo orãdi, sed vt gradus ad tertium,quod est perfectissimum.c.d.

ATTRITIO.

Attritio qua quis dolet se non satis de peccatis dolere, quomodo valeat ad obtinendam absolutionem. 28.1.c.to.3. Attritio duplex vna cũ qua absolui pœnitens potest, altera non.31.1.d. Attritus virtute sacramenti fit contritus,sed non attritio contritio. 32.1.b. Attritio quæ non putatur esse contritio , nec futura talis accedente sacramenti calore non sufficit.33.1.f.

AVARITIA, AVARE.

Auaritia proprie nõ est idololatria sed metaphorice.635. 1.b. to.1. Cur dicatur idololatria & sæua potius quam crudelis.214.2. c.to.2.
Auaritia est *vitium inclinans ad inordinatum appetitum pecuniæ,* 251. 1. f. to. 3. Auaritia quæ liberalitati opponitur peccatum veniale,& quæ iustitię,mortale.2.a. Auaritia est capitale vitium,cuius septẽ sunt propagines,scilicet dutitia cordis,inquietudo mentis,violentia,fallacia,periurij, fraus & proditio. 2.c. in auaritia qui peccant mortaliter.d.
Auare aliquid quærens citra alicuius iniuriam non tenetur ad restitutionẽ.341.1.b.to.1. Auaritia contraria liberalitati non obligat ad restitutionem , sed contraria speciali iustitiæ.c.

AVCTIO.

in Auctione publica aliquid vendendo quomodo peccetur. 273.1.a. in Auctione plus offerenti res adiudicanda non est nisi cautionem præster.502.1.a.

AVDENTES.

Audentes non includit facientes quolibet modo sed tantum temerario & præsumptuoso.273.1.a.to.2.

AVE MARIA.

Aue Maria est omnium orationum Ecclesiasticarũ ad B. Virginẽ antiquissima & gratissima. 515.2.d.to.3. Eius tenor antiquus & recens quis.516.1.b. Eius auctor Gabriel, Elizabeth & Ecclesia.d.eiusdẽ expositio.2.b.c. Aue Maria cur in silentio in horis dicatur.524.2.d. Aue Maria quo modo varie in variis regiõib⁹ dicatur & appelletur.575.1.b.
Aue Maria dicturus animo quid præconcipere debeat. 581.1.c. Aue Maria more suæ regionis quisque dicens indulgentias lucratur. 609.1.d.e. Aue Maria clerici recitantes horas tenentur dicere vt est in breuiario Pij V.f.
Aue Maria vesperi vt dicendum.641.2.e.

AVGVSTINVS.

Augustini regula monacharum desumpta est ex eiusdem regula clericorum non contra, vt Erasmus blaterat. 161.2.b.to.1. Dicebat se alterum pedem in tumulo habentem non pigere discere.265.2.b. Eius est liber de vera & falsa pœnitentia. 616.1.a.b.
Augustinus obtrectationis aliorum impatiens. 45.1.2. tom.1. Eius regula cæteris laxior, & Carthusianorum strictior.57.1.c. Maximam voluit inter suos seruare concordiam. 105.1.b. Dubium est an fuerit eremitarum Augustianorum auctor. 133.1.a.
Augustinus de se in tertia persona loquitur. 786.1.c.
Augustini discendi studium.28.1.b.to.2.

AVRELIANENSIS.

Aurelianensi Academiæ priuilegia concessa instar Tolosanorum.695.1.d.to.3.

AVRIS.

Auris non est membrum,sed carentia eius facit irregularem.372.2.f.tom.3.

AVXILIVM.

Auxilium diuinum quid sit & quomodo à gratia gratum faciente differat.520.2.c.to.1. Illud est duplex naturale vnum, & alterum supernaturale. 521.1.a. Est gratia prima. 527.1.b. Est necessarium ad superandas tentationes.581.2.c.
Auxilium Dei speciale adultis ad consequẽdam salutem est necessariũ.401.1.b.to.3. Auxilium Dei nemo promeretur nisi petens.ibid. absque Auxilio Dei speciali solo libero arbitrio neminem posse bene moraliter operari,opinio est antiquorum receptissima. 291.2.c.to.3. Contraria opinio in quibus vera esse possit.& prior antiquorũ tenenda.f. Auxilio Dei quoties & quibus in rebus egeamus,& illud quomodo implorandum. 495.2.a.b.

B

BALBVTIENS.

Balbutientes qui sine errore notabili recitare non possunt,non sunt ad sactos ordines promouendi. 506.2,c.to.3.

BALDVS.

Baldi error,dicentis Papam secũdum quid Cæsare maiorem,reprehenditur.136.1.c.to.2.

BAPTISMVS, BAPTIZANS, BAPTIZATVS.

Baptizari volens , vt pœna ei à iudice remittatur quantũ peccet, & an ad id exhortari possit. 27.2.a. to.2. & 28.1.a.
Baptismi suscipiendi voluntas non æquipollet ipsi baptismo. 473.2.b. Baptizare quancunque partem sufficit in necessitate.490.2.b.
Baptizandi qualem de suis peccatis,si sint adulti,concipere pœnitentiam debeant. 32.1.c.d.to.3. Baptizatus qua ratione ex decalogo vitam suam conformare debeat. 158.1. a.b. Ante baptismum actualem Dei amorem concipere

quomo

quomodo sit necessarium.59.2.c. Baptizans filium suũ ex fornicatione cõceptum,non potest eius matrem in vxorem ducere.119.2.d. Baptismus, *est sacramentum aquæ naturalis,quæ vnus ab alio in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti cum debita intentione ablutur.*218.1.c.
Baptizans quem scit certo esse baptizatum.P.M.& est irregularis. 295.2.d. to.3. Baptismus aquæ solum proprie baptismus est, flaminis autem & sanguinis metaphoricẽs. 218.1.e. to.3. De baptismo errores Tridenti damnati.e.f. Baptizans bis vel se baptizari permittens peccat & est irregularis.2.c. Baptismi ministri qui,& quãdo peccant.d.e.
Baptizando qui peccare possunt.f.ad baptismum sufficit quantulacunque pars tingatur aqua. 219.1.a. Ad baptismum aquam esse consecratam non est necessarium.d. Baptismus est ianua sacramentorum.e. ad baptizandum in extrema necessitate dans pecuniam est simoniacus. 259.2.c.
Non baptizandi anthropophagi nõ proponẽtes perpetuo à carnibus humanis abstinere.272.2.b. Baptizandi non sunt filij infidelium sine parentum consensu. 275.2.b.
Baptizans bis quem scit esse baptizatum etiam ignoranter , nisi ignorantia sit iusta, vel probabilis est irregularis. 378.1.c.to.3. Baptizati amentes, & iudicij expertes qualiter sint sepeliendi.609.1.a.
Baptismus & pœnitentia in quo conueniant & differãt. 542.2.c.to.1. Præparatio ad baptismum in adultis necessaria. & quæ. ibid. iterum baptismus & pœnitentia in quo differant fusius ostenditur. 552.1.c. Cur prima post naufragium tabula dici possit. 2.a.b. Est ianua sacramentorum.559.1.c. In baptismo etiam paruulis à Deo infundũtur omnes virtutes. 602.1.c. Lex de baptismo non naturalis sed diuina est.618.1.b. Baptismus ab hæreticis in necessitate accipitur.701.2.c.
Baptismo Ioannis baptizatus, iterum baptizatus est, non autem à Iuda baptizatus & cur. 705.1.b.to.1. Baptismus in fine vitæ facilius hominẽ saluat,quam pœnitentia saltem nostro iudicio.785.1.a. In baptismo pueris in funduntur gratia & virtutes. 785.1.c. Baptismus flaminis recta ad cælũ perducit 788.2.c. Nisi forte in catecumenis.789.1.a.
Baptismi & pœnitentiæ in condonando peccato differentia.67.2.a.to.3. Baptismus est ianua sacramentorum, & per eum quis aggregatur ad cœtũ fideliũ.708.1.a. Baptizatus malus est mẽbrum Ecclesiæ licet sit aridũ.d. Baptismum qui differunt peccant ob trãsgressionem legis humanæ & diuinæ.e. Baptismus triplex fluminis, flaminis & sanguinis. 2.a.
Baptismo tota culpa peccati,& pœna actualis sine vlla satisfactione remittitur. 712.1.b.to.3.

BASILICA.

Basilica ecclesia etiam consecrata dicitur. 710.2. c. to. 3. deducitur à nomine *Βασιλεὺς*, quod regem denotat. d.
Basilicæ gaudent immunitatibus Ecclesiarum. f. Basilicas in anno Iobelæo visitandas qui Pontifices statuerint. 714.2.d.

BATTOLOGIA.

Battologia non est eiusdem verbi omnis repetitio, sed superflua.50.1.c.tom.1.

BEATI IMMACVLATI.

Beati immaculati,Psalmus quotidie cũ quo gustu dicendus.525.1.c.to.3. Eius psalmi magna commendatio.642.1.b.

BEATITVDO, BEATI.

Beatitudo quomodo sit vltimus finis. 33.2.b.c. tom.1. & 441.c. Quid sit,& quotuplex.53.2.b. Imperfecta est triplex.& quæ.c.nulla ratione potest in alio, quàm in Deo cõsistere.442.2.b. Beati qui dici volunt antequam Deum videant ridiculi.c. Beati in spe qui & quot dicantur.443.1.a. Quomodo omnes eodem præmio & diuersis athcientur.506.2.a.
Beatitudo obiectiua nostra Deus est,essentialis eiusdem adeptio.10.2.a.to.3. An hæc sit in intellectu vel voluntate dubitatur.b.c.significat omnem rei volitæ possessionem,& in veram & falsam diuiditur. d. aliæ eius diuisiones, e. *Beatitudo summa creatæ est cognitio intuitiua Dei cũ fruitione eiusdem.*f. hæc duplex perfecta, & imperfecta. Illa est, *cognitio Dei intuitiua,perpetua, cũ fruitione eius dẽ producẽ e simmum gaudiũ ac delectationem & satietatem omnium desiderabilium.*11.1.d. Imperfecta est,*cognitio Dei intellectiua,non intuitiua,perpetua cum fruitione eiusdem.*2.d. A paucis aliorũ comparatione nota est. e. f. Beatitudo creata est , *qualitas quædã creata in potentia intellectiua,qua Deus, clare & facie ad faciem cognoscitur.*12.1.a. Est operatio in animo manens.b. Imperfecta habetur in hac vita. d. Quomodo sit vita æterna.e.nulli perfecta in hac vita contingit.2.c. Quomodo replear omnium hominum desiderium cumulatissime.d.e. Quot & quanta bona hominibus conferet.13.1.a. Beati non omnes pares in gloria.b.c.
Beatitudo viæ imperfecta consistit in cognitione,non intuitiua,sed iuncta cum fruitione. 612.1.c.to.3. Qui sunt hac beatitudine fœlices.d.

BEHEMOTH.

Behemoth animal immundum & diabolum designat. 598.1.c.tom.1.

BELIAL.

Belial quid significet, & quare diabolum designet. 523.1.a.tom.1.

BELLVM.

Bellum requirit intentionem rectam , sed ea si desit non obligat ad restituendum belli damna. 117.2. b.to.2.
Bellum iustum sit,vel eum homines inuasores propulsantur,vel res ablatæ repetuntur,vel aliis iustis de causis. 664.1.a.to.1. In bello iusto malo animo rapiens peccat,sed nõ tenetur ad restitutionem. ibid. Belli boni pax finis est. 2. c.
Bellum indicenti regi subditus parere debet,quando nõ est certus de iniustitia , licet de iustitia certus non sit. 780.1.a. Bellum iustum duo requirit.vt scilicet indicatur à superioré non agnoscente,& sit iusta causa.117 2.a.to.2. Vel pro re priuata,vel publica in subditos legitimã potestatẽ.b.
Bellum an iniustum sit diu deliberandum, & consultandum antequã indicatur.118.1.a.to.2. Qui sciunt esse iniustum,& in eo bellant peccant,etiamsi sint subditi.b. Et qui crassa ignorantia belli iniustitiam nesciunt. c. Ex nullis circunstantiis bellum iniustum redditur. 2.b. Bellum propatria & religione iure naturali gerendum.213.2.c. Bellum & prælium quomodo differant. 232.1.b. Ad bellum iniustũ miles redire volẽs non est absoluendus. 38.2.e.to.3.
Bellum iniustum gerere & tutari se in iusto illicitum. 422.1.d.tom.3.
ad Bellũ iniustũ proficiscens,vel ad illud intentione prauata pergens.P.M.607.1.d.to.3. In bello iusto cur incitans ad prælium non est irregularis,sed sic in bello iniusto. 370.1.e.f.2.a.

BENEDICTVS.

D. Benedictus puer à scholis recessit. 9.2.c.to.1.

BENEDICTIO.

Benedictio duplex constitutiua sacri , & inuocatiua , & quæ vtraque sit.244.2.a.to.1.

BENEFACIENS, BENEFICVS.

Benefacienti benefaciendum esse lex naturalis est. 263.2.c.to.2.a. Debetur aliqua compensatio post benefactũ, quæ non ante.269.1.c. Benefici & liberales dicuntur,qui dant ea quæ sibi retinere nõ possunt.181.1.c.

BENEFICIARIVS, BENEFICIVM.

Beneficiarius mortifere peccat fructus beneficij in vana consumens.250.2.b.to.1. Testatus vel legans de suis reditibus in prophana tenetur reuocare & pœnitere. 251.2.a.
Beneficia regularia sunt incompatibilia omnia,requirũt personalem residentiam. 124.2.a. Et maiorem requirunt residentiam quã sæcularia.b. Beneficia regularia obtinẽtes in cõmendam,an sint obligati ad residentiam,& hæc an sint incõpatibilia sæcularibus dubitat auctor.c. Beneficiũ est,*quoddã ius habens vniuersitatem & corpus bonorũ.* 162.2.b.
Beneficiũ habens regularis,& habens pẽsionem quomodo differant. 163.1.b. Beneficiarius alienans rem Ecclesiæ inconsulto Papa, faciens rem Ecclesiæ meliorem non peccat,nec in pœnas incurrit.201.1.b. Quæ ipse viu⁹ bona fid

Universidad de Deusto
Biblioteca

quæsuit Ecclesiæ non sunt spolia.105.2.c. Sed ea quæ ipse emit ex reditibus suis ecclesiasticis. 106.a.
Beneficiarius vt restituet male impẽsa de suis reditibus. 376.2.c. to.1. Etiam regularis. 377.1.a. Beneficij collator conferens male, peccat, & tenetur ad restitutionẽ. 2.c. Beneficiarij debitores sunt pauperum & operũ piorum. 378.2.a. à Beneficiario qui est soluendo accipiens non tenetur ad restitutionem.b. Sed sic quando ex donatione, vel alia causa lucrativa, scit eum nihil amplius habere quàm id quod is pauperibus erogare tenetur.c. Eos de reditibus suis superfluis testari non posse ostenditur. 381.1.c. 2.a.b. Beneficiariis testari cui alicubi permittat Ecclesia. 385.1.a. Beneficiarij etiã simplices testari non possunt. 385. 2.c. Possunt tamen etiamsi sint episcopi tantum legare de suis superfluis quantũ in vsus Ecclesiæ de suis patrimonialibus impenderint. ibid. eis interdicitur lege diuina ad prophana testari, humana verò lege etiam ad pia. 386.1.b. Habentes facultatem testandi à Papa non possunt testari nisi ad pia. 387.1.a.b. Beneficiorum pluralitas etiam simplicium, licet prohibita, impunita relinquitur. 401.2.c. Beneficiarij in quos quibusue rebus sui beneficij reditus iure possint impendere. 410.2.a.b. Furtum committunt si superflua pauperibus non erogent. 418.1.c. Possunt viuere de suorũ beneficiorũ reditibus etiamsi habeant vnde aliũde viuãt. 419 1.b. Officium non recitantium pœna ex Bulla Pij V. & concilio Lateranensi statura. 2.a. Beneficiarij peccant non canendo in choro quamuis versum sui chori voce submissa recitent. 435.2.a. Beneficia aut officia publica male distribuens vbi & quando restituere teneatur. 141.1.c.to.3. Beneficia sunt institura propter seruitium Ecclesiæ non eius cui conferuntur. 141.1.f. Beneficiarius pauper non habẽs patrimonialia quare ex reditibus sui beneficij soluere possit sua debita. 352.1.a.273.1.b.to.3. Cur nõ possit dispensare de reditibus sui beneficij sicut miles de suo stipendio. 353.1.a. Consuetudo eorum testandi non est vbique, & pauci sunt qui testari non possint, qui id faciant.b. Beneficiarius qui de suis patrimonialibus dedit Ecclesiæ, tãtundem de bonis Ecclesiæ in vsus quos volet potest impẽdere 361.2.b. Beneficiarij vtentes rebus ecclesiæ ad prophana quot modis septimum præceptum violent. 363.2.b. Cogi possunt à iudice ad danda superflua pauperibus tẽpore necessitatis. 369.1.c. Eos superflua si non erogent pauperibus teneri ad restitutionem, fusissime probatur. 2.a.b. Et sequentibus furti tenentur. 370.2.b. Sunt eleemosynarij Christi. 372.1.a. Eorum fructus non æquantur stipẽdiis præsidum, vt de illis æque ac illi possint disponere. 2.c. Non possunt iis vti sicut mariti fructibus bonorum dotalium. 373.2.b.& 374.1.b. Beneficij successor debet soluere prædecessori suo demortuo de fructibus ab eo non perceptis, quantum necesse fuit ad honestam eius sustentationem. 2.a. Beneficiarij scire debent quibus egeant ad honestam sui sustentationem saltem plus minusue. 376. 1.a. Obligantur lege iustitiæ specialis non lege caritatis ad eleemosynas dandas de superfluis. c.
Beneficiarij qui in choro aliis publice canẽtibus priuatim horas suas recitat peccat. 466.1.d.to.3. Peccat sedens quãdo stare debet in choro & contra, & propriam sedem sine causa relinquens. 2.a. Beneficiarij ex arte cantum callere debent. 491.1.c. Beneficiarius qui consensit alteri omnes fructus loco pensionis tenetur ad officium & cur. 534. 2.a. Beneficiarius commendatarius tenetur recitare pro tempore quo beneficium ei fuerit commendatum. c.
Beneficium quamuis exiguum ad recitationem obligat. 548.1.c. Beneficiario ratione beneficij accedit honor & præeminentia. 2.b. Beneficiarius ex cuius consensu omnes fructus resignanti reseruantur, ad horas tenetur. c. Beneficium accipiens animo conditionali non assumendi ordinem sacrum non peccat. 556.1.a. *Beneficium datur propter officium*, non tamen perditur, si non fiat. 2.a. Beneficia accipientes non intendentes accipere ordines eis annexos & viuere laice. P.M. 557.1.c.
Beneficiarij qui non intersunt horis canonicis præter distributiones quotidianas quas amittunt, peccãt etiam. 417. 1.b. to. 3. Qui non intersunt horis canonicis etiamsi eos aliquod statutum excuset, sine iusta causa peccant. d.
Beneficiarij quo iure ad horas recitandas obligentur. 429.2.d. Beneficiarij non excusantur ab horis, eoquod beneficium sit exiguum. 433.1.a. Beneficia non conferenda iis qui beneficia ad decentiam vitæ sufficientia possident. c. Beneficiarius non obligatur ad horas eoquod suo beneficio sustenterur, sed quod sit deputatus ad seruiẽdum Deo. c. Beneficiarius per quem non stat quo minus fructus percipiat, nec per se nec per alium recipit, ad horas non obligatur. f. Beneficiarius ante possessionem captam si habuerit collationem, ad horas tenetur. 2.c. Et qui resignanti beneficiũ fructus omnes relinquit loco pensionis. c. Et cuius fructus vel antecessori vel fabricæ debentur. f.
Beneficiarij tenentur ad fructuum perceptorum restitutionem, si horas non recitauerint. 434.1.b.c. Et quando statutũ est, vt fructus male percepti certis operibus pijs restituantur. 2.d. Non tamen eoquod in peccato mortali occulto vel notorio fuerint. f. Beneficiarij non recitantes horas, cur non teneãtur refarcire iniuriam benefactoribus, quam eis intulerunt non recitantes. 446.1.c. Beneficiatus recitans breuiarium aliud quam ordinarium ex dispẽsatione tenetur interesse choro, & pronunciare horas iuxta suum ordinariũ ad distributiones lucrandas: alioquin eas non lucratur. f. Nisi à choro absit iusta de causa. 2.b. Vel breuiarium extraordinarium suo ordinario sit valde simile. d. Beneficia expectantes debent parare sibi breuiaria, & ea scire regere, antequam accipiant. 452.2.c. Beneficiarius legitimus nõ est qui propter pueritiam recitare horas non nouit. 453.1.b. Beneficiarij qui non possunt vel nesciunt dicere officium quid facere debeant. 455.1.2.b.
Beneficiarij in choro legentes, scribentes aut subsignantes litteras bis peccant. 460.1.b.
Beneficiarij non sunt domini directi, neque vtiles bonorum Ecclesiasticorum. 317.1.c.to.1. Beneficiarij non sunt vsuarij nec vsufructuarij suorum bonorum & cur. 2.b. 337. 1.a. Non debent suos cognatos de bonis Ecclesiæ ditare. 318.1.c. Non possunt testari de reditibus suorum beneficiorum, neque etiam ipse Papa. 2.a. Tenentur lege naturali & diuina erogare superflua. 320. 2.c. Non solum male impendendo peccant, sed etiam male custodiendo. 321.1.b. Et propter vtrumque damnantur. c. Beneficia plura habere quomodo liceat vel non. 321.1.c. Apperentes pinguiora beneficia ob solam reditum commoditatem peccant. 322.1.2. Beneficiã altioris gradus quomodo sit peccatũ appetere. b. Beneficiarij possunt aliqua reseruare in casus verisimiles futuros. c. Vel in opera aliqua pia, ad quæ destinarunt. 2.a. Et quid tunc faciendum. b. Parcius viuentes ea quæ subtraxerunt non tenentur erogare pauperibus. c. 339.2.a. Satisfaciunt si ea quibuscunque pauperibus distribuant, quamuis melius possent eas erogare. 323.2.c. Non tenentur ea sui loci pauperibus erogare. 324.1.a. Qui ex humili loco in altiorem dignitatis gradum ascenderunt, possunt dare aliquid suis cognatis ad statum suum amplificandum. 324.1.c. Quomodo superflua honestè impendent. 2.a. Liberalitatis aut amicitiæ causa non possunt ea quibuslibet impẽdere. b.c. Expẽdendo prodige suorũ prouentũ partem quam merentur eius labores, vltra seruitium & beneficiũ requirit nõ peccãt. 325. 1.c. Male viuẽtes suorũ beneficiorũ fructus nõ perdũt. 1.c.
Beneficiarius quod de fructibus suis ob parsimonia seruat, id habet quasi patrimoniale. 257.1.c.to.1. Tenentur tamen de his lege caritatis eleemosynam facere. 2.a. Beneficij titulus dat eum habenti facultatem dispensandi fructus in suos & pauperum vsus. 258.2.a. Potest tantundẽ impendere de suis beneficialibus in vana, quantum impendit de patrimonialibus in opera pia. 265.2.a. Beneficius secularis & regularis in quo differant. 266.1.c.2.a. Ob beneficium Ecclesiasticũ mutuare est vsura & cur. 270.2.c.
Beneficiarij tria bonorum genera habere possunt, patrimonialia, Ecclesiastica, & quasi patrimonialia, & quæ illa sint. 315.1.c. Quomodo hæc tria bonorum genera impendere debeant. 2.a.b. *Beneficium datur propter officium.* 316.1.a. Beneficij fructus in quas res impendendi, sub pœna peccati mortiferi, & restitutionis obligatione. b.c.
Beneficia sunt quæsita Ecclesiæ cum pacto, vt quæ superfuerint ministrorũ sustentationi pauperibus tribuãtur. 2.a.

Beneficiarij omnes sunt in superfluis erogandis æqualis conditionis. 326.1.a.to.1. Et tenentur ad id tam de superfluis quotidianis distributionibus, quam annuis prouẽtibus. b. Possunt viuere de suorum beneficiorum fructibus etiamsi habeant vnde aliunde viuãt. c. Beneficia regularia regularibus & sæcularia sæcularibus danda: regula hæc quomodo à sed. Apost. obseruetur. 327.1.c. Beneficiarij regulares æque possunt disponere de fructibus suorum beneficiorum ac sæculares. 2.b.c. Sani & ægroti donare possunt superflua, sed non testari. 328.2.a. Eorum debita sunt persoluenda ex reditibus eorum præsertim facta operum piorum causã. 329.2.c. Famulos suos remunerare in morte debent. 330.1.b. Possunt expendere tantùm quantùm ipsos decet. 2.b. Beneficia plura cur litterati & nobiles interdum habere possint. ibid.c. Beneficiũ *est ius spirituale percipiendi fructus Ecclesiasticos perpetuum in se Ecclesiasticæ personæ conferibile.* 335.1.c. Et adhuc fusius. 336.1.b.& 355.2.c. Beneficiarius etiam per auaritiam aliqua de fructibus sui beneficij sibi relinquens potest de eis disponere pro arbitrio. 341.1.c. Beneficiarij bona comparata ex reditibus suis non omnia sunt Ecclesiæ. 342.1.b.
Tantam habet ipse in ea potestatem quantam in reditibus.c. Emptis ab eo ipse potest vti sicut aliis Ecclesiæ bonis, sed nõ aliis donare & relinquere. 2.b. Beneficiarium æque esse dominum suorum redituum ac patrimonialium, asserere est hæresis. 343.2.a. Multisque ibidem hæc opinio confutatur. & 344.345. Vnde habeat potestatem de suis reditibus libere disponendi. 351.2.a.
Beneficium Ecclesiasticum non potest sine canonica institutione possideri. 212.2.a.to.1. Beneficia ecclesiastica quomodo Papæ manualia sint & non sint. c. Beneficium simplex habens testari quando potest. 218.1.c.2.a. Beneficiarium posse dare in vita & in morte res sui beneficij error. c. Beneficiarij res sacræ eo mortuo pertinẽt ad Ecclesiam, cuius ipse fuit beneficiarius. 224.1.c. Beneficiarius quę seruat parce viuendo facit patrimonialia vel quasi. 2.c.
Beneficia Ecclesiastica quærentibus qui fauentes peccãt. 9.2.a.to.1. Et alia item ciuilia. ibid. beneficiis ad bene agendum homines impelli possunt. 28.1.b. In beneficio accipiendo quasi contractus aliquis contrahitur inter beneficiarium & Ecclesiam. 76.1.c. Beneficiorum fructus vendi possunt antequam colligantur, sanctiùs tamen esset eos non vendere. 110.2.a.b.
Beneficium sine canonica institutione obtineri nullum potest. 401.1.b.to.1. Beneficiarij successor non tenetur soluere debita prædecessoris ratione suæ personæ cõtracta. 228. 2.c. Sed nomine Ecclesiæ sic. ibid. Nisi Ecclesiæ sustentatio pertineat ad populum. 229.1.b. Beneficiarij male fructus percipientes ob titulum nullũ, debent cõponere de his cum Camera. 231.1.b. Non autem dare eos futuro successori & cur. c. Beneficium qui male recipit tribus modis fructus male perceptos potest restituere. 242.1.b. Cui gratia facta est sine obligatione restituendi Cameræ, potest eos in suos vsus conuertere. c.
Beneficij possessio cõtra decretum Papæ facta caret omni iuris effectu. 208.2.c.to.2. Eius reseruatio efficit vt collatio ordinarij sit nulla & colore vacua. 209.1.b. Beneficij collatio facta excommunicato nihil valet. 53.1.d. to.3.
Beneficium non est restituendum carenti titulo vero aut colorato. 184.1.b.to.2.
Beneficij renunciatio metu facta ipso iure valere probatur. 2.b.c. Licet rescindi possit. c. Beneficium omnis habens ad horas dicẽdas tenetur. 185.2.a. Illa qui metu renũciauit, nõ potest in cõscientia tenere, nisi restituatur. 186.2.c.
Beneficium sine titulo canonico licite teneri non potest. 187.1.a. Beneficiũ per multa crimina, actiones & negligentias perditur. 190.1.c. Beneficiorum dominium renunciari non potest, etiam simul cum possessione sine superioris auctoritate. 191.1.c. Beneficij titulus coloratus non perditur per renunciationem ipso iure. 2.c. Beneficium non censetur vacare per renunciationem factam in manibus priuati nisi post sex menses à superiore approbetur. 193.2.c. Beneficiũ dimittẽs ob posterius quod sibi putat esse quæsitũ, non perdit proprietatem dimissi nisi sit ei quæsitum alterũ. 194.2.a.
Beneficium incõpatibile accipiens non renunciat prius, sed perdit ipso iure, & eo priuatur. 197.2.c. Beneficium reseruatum semper manet reseruatum, etiamsi cesset causa cur fuit reseruatum. 208.1.a.
Beneficium parum scienti, sed spem maioris scientiæ præ se ferenti etiam sine dispensatione conferri potest. 23.2.c.to. 2.24.1.c. Est digniori conferendũ. 24.1.b. Beneficia in conferentes indignis horrenda sententia. 25.1.a. Beneficium acceptans illiteratus peccat. 27.1.b. Tenetur quam primum cõmode potest litteras discere, alioquin peccat. c.
Beneficio indignus maior 25. annorum curatorẽ habens. 28.2.a. Beneficio seruiendo idoneus non est per aliũ sed qui per se inseruit. 29.1.b. In beneficiis iam quæsitis quodlibet non licet quãuis in expectatiuis vel gratiis quærẽdorum licere quodlibet dici possit. 31.2.c. Beneficiorũ reseruationes mentales per Conc. Trid. sublatæ. 50.1.c. Beneficium possessum potest conferri ab ordinario nõ vocato possessore, possessio tamẽ tolli nõ potest ab eo, antequã audiatur. 58.2.a. Beneficium viuentis impetrans, acceptis de eius morte litteris falsis non incidit in pœnas. 97.1.b. Beneficij restitutionem petens, non auditur, si probatur illud resignasse. 173.1.c. Beneficio quo sustentatur sponte renunciare nemo præsumitur. 178.2.c. Titulis variis vnum beneficium obtineri potest. 181.2.c. Beneficium viuentis nemini pure Papa confert. 2.2.b.to.2. In beneficiis duo ius re habere nequeunt. 3.1.c. Beneficij renunciatio cum conditione, modo ac pacto facta illicita. b.1.c. Beneficiũ viuentis impetrare iniquum est. 7.2.a. Beneficium collatum non acceptatum sine vlla superioris auctoritate respui potest. 8.2.c. Per adeptionẽ vnius beneficij non perditur aliud, nisi sit cura, dignitas, personatus & officium. ibid. Beneficium simplex de iure cũ alio potest retineri. 9.2.a. Beneficij non est capax, qui doli ac prudentiæ non est capax. c. Eorum magnũ officium. ibid. Beneficia pueris conferri non debent existentibus adultis idoneis. to.1.b. Beneficij collatio facta mente capto vel furioso non valet, nisi Papa hũc defectũ rescierit. 14.2.b. Beneficiarius non perdit beneficiũ propter irregularitatẽ, superueniẽtẽ neque propter futorẽ. 16.1.a. ius ad beneficiũ per adeptionem beneficij repugnãtis perditur: sed nõ ius in beneficio. 2.a. In omnibus litteris ad beneficiũ datis, intelligitur clausula *si dignus est is cui datur.* 17.1.b. Beneficia habere illiterati non possunt. 19. 1.b. ad Beneficium sufficiens scientia quæ sit. 2.c. Et fusius. 21.1.b. Beneficio is dicitur habere scientiam idoneã, qui habet eam quæ sufficiens est attenta dignitate, loco, & ordine. c. In promouendis ad beneficia magis requiritur morũ honestas, quam scientia litterarum. 22.1.c. Beneficij collatio in peccato mortali facta regulariter valet. 2.a. Beneficium conferens scienter indigno, vel ad illud eligens priuatur eligẽdi hac vice facultate, & electio nulla est. b. c. Beneficium de suo nemo tenetur facere. 279.2.c.
Beneficium is non debet sumere qui modum horas recitandi nescit. 639.2.c.f.to.3. Beneficia pueris non conferẽda. 640.1.b. Beneficiũ qui nescions horas recitare acceptare potest. e.f. Beneficium expectans acceptationem beneficij tenetur publicare in Ecclesia cui° est illud intra certũ tẽpus. 698.1.f. Beneficij concessio conditionalis à Papa facta, & mandatũ de prouidẽdo vt differant. 702.1.b. Beneficiũ viuẽtis ne promittatur alteri iure recte cautũ. 725.2.c.
Beneficiorum electores non faciunt dãnum iis quos non eligunt, sed Ecclesiæ. 141.2.a.to.3. Beneficij Ecclesiastici datio aut procuratio à restitutione non excusat. 143.1.d.
Beneficiarij fructus suorum beneficiorũ impendentes in vanos & prophanos vsus peccãt, & ad restitutionem tenẽtur. 146.2.a. Quæ bona illi in profanos vsus impendentes peccant mortaliter. d.e.147.1.a.b. Sine Ecclesiastico beneficio nemo ordinari debet. 223.1.a. Beneficium dicitur incompetens vni, quod aliis multis est competens. 240.1.a.
Beneficia incompatibilia plura accipiẽs vel cupiens sine iusta dispensatione. P.M. 243.1.b. Aut plura cõpatibilia quã ad sui honestam sustentationẽ sufficiant. ibid. vel ea principaliter propter honorem vtilitatemve temporariam. c.
Beneficiarius non erogans superflua statui decẽtiæ. P.M. 252.1.c. Beneficiorum permutatio si fiat sine superioris auctoritate simoniaca est. 258.1.a. Beneficiorum permutatio qua ius ad rem cum iure in re commutatur, & qua re-

Universidad de Deusto
Biblioteca

nuncias beneficium minoris valoris reddit pecuniam permuranti valoris maioris beneficium est simoniaca. b. Beneficij dominij translatio per simoniam collati impeditur solum humano iure ecclesiastico.261.2.c. Beneficij nulla collatio potest esse pendens.261.2.f. Quod intelligendum est iure antiquo,sed non nouo.262.1.a. Beneficium omne inuendibile esse demonstratur. 265.1.f.

Beneficiũ tenens vel accipiens sine titulo canonico cum obligatione restituendi.P.M.305.2.e.to.3. Post secundum beneficium obtentum non renuncians prius.P.M.2.a. Et ante legitimam ætatem sine dispensatione.b. Beneficiũ accipiens carens qualitatibus quas illud requirit.P.M.306. 1.a. Beneficium quodnam accipiens sine intentione presbyrium accipiendi. P.M.Vel non.d.e. Beneficium accipiens cum intentione relinquẽdi illud, si pinguius se offerat non peccat,neque eum intentione ducendi vxorem,si expedire videretur. 2. a. Beneficium retinens clericus post matrimonium per verba de presenti contractum.P.M. d. in Beneficio non residens sine iusta causa.P.M.e. A non residendo in beneficio quæ causæ excusent.ibid. à Beneficio absens sine causa licet peccet non tamẽ tenetur restituere fructus.307.1.a. Abesse à beneficiis etiam curatis quando licet.f. Beneficiarius non tenetur ad restitutionem fructuum eo quod in peccato notorio fuerit.308.1.f. Beneficiarij bona sui beneficij destruentes & suspensi, & excommunicati sui beneficij fructus percipientes. P. M. & tenentur ad restitutionem.2.a.b. Beneficia plura habens diuisa in titulum quorum vnum ad sustẽtationem sufficit, vel sine iusta dispẽsatione.P.M.d.e. à Beneficiorum pluralitate quę causæ excusare possint.309.1.a. Beneficiorũ fructus in plures quam tres annos locans est excõmunicatus.2.a. Beneficiarius accipiens beneficium aliqua censura notatus.P.M.& titulus eius nullus: item qui non dicit tot missas,quot dicere tenetur. P.M.e.f. de Beneficiariis Tridenti definita.310.1.c.d. Beneficia Ecclesiastica omnia sunt iura spiritualia, quæ nullus sæcularis princeps erigere vel destruere potest.nisi habeat potestatem à Papa.321. 1. c. Beneficij collatio facta criminoso quæ valeat vel non. 370.2.b.c.

Beneficium aliquod clerico iam ordinato qui sine culpa irregularis factus est conferri potest.380.2.a.to.3. Beneficij collatio facta excommunicato,qui se talem ignorat est nulla.387.2.c. Beneficiarij qui recitant priuatim officium Romanum,& postea in choro suæ diœcesis quomodo peccent.407.1.b. Beneficiarius non recitãs horas publicas in Ecclesia etiã quas priuatim dicit quomodo peccet. 416.2.f.

Beneficia duo habẽs in duabus Ecclesiis, Deo & Ecclesiæ obligatur,& quid vtrique debeat.616.1.a.to.1.

Beneficiarius vitam malam & corruptam viuens non tenetur fructus restituere modo horas præceptas recitet. 559.2.c.to.3. Beneficia quęlibet ea requirere quæ D.Paulus in episcopis requirit, probatur.584.2.f. Non tamen adeo magna & eminentia.585.1.c. Beneficia accipientes in statu gratiæ esse debere, nec ad ea peccato mortali infectos promoueri posse qui & quot tradiderint.2.a.b. Beneficiarij sunt legati & intercessores apud Deum, nec debent esse eius inimici.e. Beneficiarios necessario in Dei gratia esse non debere satis probatur.586.1.a. Ad beneficia promouendus infectus peccato inducente irregularitatem vel aliam inhabilitatem.P.M.& promotio est nulla.c. Idem si est notorium & depositione dignum.d. Idem si est notoriũ & famosũ propter quod iudicis arbitrio deponẽdus. e.

Beneficij collatio iniusta non omnis est inualida.632.2.a. to.3. Quæ reddit eam inualidam quadruplex est & quomodo quædam eorum inualidã eam non reddant.b.c. Beneficiarius non tenetur renunciare beneficiũ eo quod nesciat omnia quæ beneficium requirit.e. Beneficium retinẽs sine titulo canonico tenetur restituere.633.1.b. Beneficia Pontificibus Gregorio XIII. & Sixto V. in vibe optime dispensata. 617.2. f.to.3. Beneficia qua prudentia Matthæus Contarellus Gregorij XIII. datarius conferri curabat.618 1.a.b. Similis in eisdem conferendis Hippolyti Aldobrandini sollertia prædicatur.d. Beneficium quod sufficiens vix definiri potest. e. Beneficia plura retinens quàm quæ ad honestam sustentationem sufficiant. P. M. 2. e. Beneficium quale sufficiens antiqui Patres definierunt.c.d. Beneficium omne.30.vel 40.aureorum sufficiens est censendum. 619.1.b. Beneficium sufficit vni,non sufficit alteri.c. Beneficium sufficiens,id est quod vir prudens & bonus arbitratur.e. Beneficiũ sufficiens clerico simplici,nobili inferioris gradus,& doctori theologiæ & iurium quod nam auctoris sententia.2.c.d. Beneficium quod sufficit ad viuẽdum honestè,non sufficit ad decenter viuendum. 620. 1.a. Beneficiarius volens rectè iudicare quot scutis egeat ad viuendum quid faciet.c. Beneficia etiam plura quis habere potest ad subueniendum parentibus egenis.2.f. Beneficia plura ob insufficientiam excusantur citra dispensationem, & ob alias causas sine hac. 621.1.b.

Beneficia acceptans in statu peccati non notorij nec famosi,sed probabilis. P.M. sed promotio valet. 586.2.f.to.3.

Nesciens se esse in peccato mortali non peccat.2.b. Et non aduertens se esse, pœnitentiamque non agens nõ peccat.c. Beneficio quem indignum non faciunt peccata venialia.d. Beneficij à consecutione non impediunt peccata præterita licet grauia emendata. e. ad Beneficia promouendis oratio conueniens. 587.1. a. ad Beneficia indignum promouens,vel procurans vt promoueatur. P. M. c.

Beneficiorũ summus dispensator Papa,ita vt nemo alius habeat dispensationem, nisi ab eo mediate vel immediate acceptam.2.a. Beneficio indigno non licet illud appetere pro tempore quo fuerit indignus.d. Beneficium appetere potest licite clericus alioqui dignus.f. Beneficium appeti debet plus ob officium spirituale,quam ob reditus temporarios.588.1.a.b. Beneficium nullum appeti potest principalius vt præsit, quam vt prosit.2.e. Beneficium conferens minus digno omisso digniore. P. M. 591.1. d. e.

Nisi cum eligitur dignus de gremio ecclesiæ posthabito extraneo digniore, vel indigena post posito alienigena. f. Vel cum per statuta clericus alicuius loci, vel cognationis est eligendus.2.a. ad Beneficium simplex promouens dignum omisso digniore.P.M. & Sotus id negans arguitur. b.c. Beneficium conferens minus digno,si dignitas dignioris parum excederet dignitatem minus digni nõ. P.M. 592.1.a. Vel secundum quosdam cum parum plus prodesset Ecclesiæ conferre digniori quam minus digno quod tamen refellitur.c.d. Vel cum dignior haberi non potest. e. Vel cum aliqua concurrunt in minus digno, quæ non sunt in digniore.2.f. Beneficium quandoque conferendum minus digno ob merita patrũ, fratrum ac cæterorum huiusmodi.593. 1.c.d. ad Beneficium nunquam malus & indignus præferri debet digno.e. ad Beneficium promouente peccante,non peccat qui promotus est interdum. 2. b. Et ad beneficium promoto peccante,non peccabit promouens interdum. e. ad Beneficia promouentes vel promoti malo vel inepto fine peccant.594.1.d.e. inter Beneficij promotionem factam minus digno & factam digno quæ sit differentia,& factam etiam digno malo & inepto fine.e.f. Beneficij iusti acceptati rerentio propter honorem & reditus illicita. 2. b. Beneficiorum collatores in conferendo exercere liberalitatem quomodo sit intelligẽdum.595.2.b.c. Beneficia vacantia non debent à collatoribus conferri his, qui primi ea vacare nunciauerint, sed debent multi competitores expectari, vt dignior eligatur: idque iure naturali. e. Beneficij collatio in quatuor casibus ipso iure nulla: & qui illi sint. 596.1. e. Beneficium simplex habens, cogi potest ad sacros ordines suscipiendos quando necessitas vel vtilitas exigit.599.1.a. Nisi beneficium talem ordinem fundatione sua non requireret. b. Beneficium accipiens simplex animum debet habere ordines sacros accipiendi vel relinquendi illud in necessitate. e. Beneficium accipiens sine animo inferuiendi Ecclesiæ peccat.2.a.b. Beneficia ecclesiastica instituta sunt ad cultum Dei & statum clericalem commodius sustentandum. 600. 1. e. Beneficium conferens vel pensionem constituens ei, quem scit non esse perseueraturum in clericatu, si alius sit à Papa peccat. 601.2. c.d.

Beneficia principum latissimè sunt interpretanda. 609. 1.d. Beneficia duo habentem teneri ad Horas bis recitandas fuse probatur. 615. 2.c.d.

Beneficiarius,duplex officiũ personale Ecclesiæ debens, tenetur vtrumque persoluere.616.1.b. Beneficia plura possidens attentius debet suas horas recitare.2.a. Beneficia plura possidendi quæ causæ iniustæ sint.b.c. Beneficia duo simplicia licet habere etiam post Concil. Trid. d.

Beneficiorum pluralitatis iustę causæ.f. Beneficia plura habens non solum peccat, sed omnes qui ei consentiunt. 617.1.c.d. Beneficium sufficiens alicui est incompatibile quoad illum cuiuis alij beneficio etiam de iure cõpatibili. 2.c. Beneficia plura impetrantes à Papa non dispensantur,vt plura quam debeant obtineant.d.

BIBLIA.

Biblia in linguam vulgarem versa aliquibus permitti possunt.631.2.c.to.3.

BIGAMIA.

Bigamiam & irregularitatem statut Ecclesiastico per se repugnare falsum ostenditur. 358.1.c.to.1. Sed ordinis sacramento.2.a.

Bigamia est, *status coniugati cum duabus coniugibus siue ante, siue post baptismum ductis.* 365. 1.c.to.3. Cur sit ordinis impedimentum.ibid.triplex est,vera,interpretatiua, & similitudinaria,& quid sit harum vtraque.c.

BLANCA.

Blancæ Galliarum reginæ pium ad filium monitum. 39. 2.c. tom.1.

BLASPHEMVS, BLASPHEMIA,
BLASPHEMARE.

Blasphemum quis tenetur corrigere, etiamsi emendatio non speretur.86.1.c.to.3. Blasphemiæ formæ horrẽdæ.f.

Blasphemiæ in sanctos horrendæ.2.b. Blasphemia non est dicere, *per corpus Domini* & cur.c. Blasphemia est *infamatio gloriæ Dei & sanctorum & angelorum.*192.1.b. Blasphemus non est hæreticus quatenus talis est. 285. 1. b.

Blasphemus quomodo absoluendus in foro conscientiæ. 384.1.c.

Blasphemia est *Dei, Angelorum & Sanctorum, & creaturæ irrationalis, quatenus est creatura infamatio.* 45. 1.c. tom. 1.

Blasphemia leuis minus est peccatum quam homicidium. 531. 1. b.

Blasphemari Deũ audiens ad actũ diuini amoris tenetur, & illum qui eum blasphemauit redarguere. 60.1. d. tom.3.

Blasphemare est, *dicere tacite vel expresse,verbo aut scripto, contra Deum aut eius sanctos quippiam contumeliosum.* 86.1.b.

Blasphemia triplex,mentalis,vocalis & scripta.c.est grauissimum peccatum sed non hæresis, ibid.

BONVM, ET BONVS.

Bona Ecclesiæ cur à fidelibus collata ex concilio Aquisgranensi.416.1.c.to.1. Item ex Vrbano primo.2.a.sunt bona pauperum & patrimonium, potiusque his consulendum quam Ecclesiæ reparationi. b.c. Bona Ecclesiæ ideo non dantur, quod ministri ea vt decet non erogant. 417. 2. a.

Bona animæ pretiosiora sunt bonis aliis. 510. 2.b. Bonum & vtile est arcere malos ab opere exteriore mali, etiãsi à mala voluntate arceri non possint. 586. 1.c. Bonus vir & conscientiã idem sunt.661. 2. b. Bona alterius sæculi præferenda sunt bonis huius sæculi.768.1.c. Bona temporalia non quærenda, imo despicienda & abiicienda docuit Christus consultorum maximus. 2.2. certa bona temporalia pro incertis eligere consilium est.b.certa Bona spiritualia pro incertis omittere licet quando vtrumque consulitur. ibid.

Bonorum Ecclesiæ quædam debentur primo ministris,& postea pauperibus & alia contra, & quæ sit inter vtraque differentia. 377.2. c.& 378. 1.a.to.1. Bona Ecclesiæ sunt Christi, vt veri Domini, ministrorum vt dispensatorum, & pauperum,vt sustentandorum.336.2.c.to.1. Bona Ecclesię sunt data ministris cum onere, vt ea quæ supersunt eis, pauperibus tribuant.338.1.b. Quod probatur. ibid. c.2.a.b.c.

Bonorũ Ecclesiæ duo genera, alia Ecclesiis incorporata, quæ nomine spoliorum nunquã veniunt,alia non,quæ sunt spolia.343. 1.a. Bonorum Ecclesiæ administratio est penes Ecclesiasticos,sicut ciuitatum penes consules. 346. 2. b.

Eorum diuisio non facit vt ad superflua pauperibus eroganda beneficiarij non teneantur.348.1.c. & probatur fuse. 2.& 349. Non facit eos dominos suarũ partium. 350.1.c.

Argumenta contra illud confutantur.2.a.& sequent.Bona Ecclesiæ aliis possunt dari iusta de causa quam personis Ecclesiasticis.455.2.a.

Bona Ecclesiæ alienare, locare ad longum tempus, & in emphiteusim concedere non licet.168.1.b.to.1. Nisi cũ debitum vrget,vel causa pietatis,vel vtilitatis.c.nõ alienari debent sine solennitate iure canonico inducta. 2.a. quæ solennitas iam requiratur.b. Bonorum Ecclesiæ cum causa apparenti alienatio nulla est.159.1.a. Facta cum causa vera non seruata iuris humani forma valet.201.1.b. Bonorum Ecclesiæ alienatio iniusta mortale peccatum esse ostẽditur.2.b.c. Bona in emphiteusim data minus valent quam si sine emphiteusi venderentur. 202.2.c. Bona generali nomine quæ comprehendant.205.1.b. Bona regularium an spolia dici possint. 215.1.a. Illa sunt spolia, quæ regulares in vita possunt expendere sine vlla limitatione.2.b.

Bona prophana laicorum gaudere non debent priuilegiis bonorum Ecclesiasticorum. 241. 2.a.to.1. Bonorum Ecclesię alia principaliter deputata sunt ministris & secundario pauperibus:alia primo pauperibus,deinde ministris.335. 1.b. Bona Ecclesiastica vt talia sint,non sufficit dari ecclesiasticis personis ab Ecclesia.335.1.a. Necesse est, vt sint deputata ad sustentandum sacra vel reditus eorum. b.

Bona Ecclesiæ quomodo sint Dei seu Christi,& Ecclesiæ seu Papæ,& reliquorum ecclesiasticorum.336.1.b. Quomodo sint & non sint in hominium commercio.2.a. Bonorum diuisio fieri potest inter prælatum & conuentũ. 81. 1.b.to.1. Vide prælatus.bonorum diuisio qua prælato tertia pars bonorum assignatur & tertia pars cõuentui,& tertia hospitali ei anteferenda, qua fructuum totidem partes iisdem à prælato attribuuntur.108.2.a. Bonorum diuisio talis cur facta sit, & vt non eis augeat expendendi facultatem. 348.2.c.

Bona honoraria pro fine minus principali non licet appetere, nisi actu vel virtute in alium finem aptum referantur.454.2.a.to.1. Nec item pecuniaria.ibid. Bona opera facta in peccato ad aliquid prosunt, 537.2.b. Bonum diuinum omnibus amabile. 578.2.a. Bonum gratiæ vnius maius est quam bonum totius vniuersi.579.2.b. Bonum propter se amabile Deus,propter aliud pecunia, propter se & propter aliud virtutes. 580.2.a. Boni & docti lapsu suo quantum aliis prosint. 598.1.a.

Bona honoraria ad quos fines recte appeti possunt. 35. 2. a.to.1. Hæc tam licite quæri possunt,ac bona pecuniaria. 36.2.b.450 2.b.

Bona sua agnoscere eo modo quo agnosci possunt non est peccatum.36.b.451.2.c.

Bona honoraria vitæ & saluti præponentes errant. 49.1.c. Bona honoraria ob pulchritudinem, vel vestes, vel similia appetentes stulti. 40.1.a. Bona honoraria in quo conueniant & differant. 451. 2.a.

Bona immobilia ab Ecclesiasticis nomine proprio empta,non sunt Ecclesiæ ipsorum. 217.1.b.218.1.b.to.1. Bona omnia sunt Dei generaliter:alia specialiter sunt nulli⁹. 265. 2.c. Alia Dei tantum:alia hominum vniuersaliter vel singulariter.266.1.a. Bona quæ nullius sunt, vel nullius hominis sunt humana dispositione, vel Dei solius speciali attributione.314.1.c. Bona Ecclesiæ quomodo sint Christi,ministrorum,& pauperum. 317.2.a. Quæ post Apostolos vel discipulos eorum data sunt, eiusdem sunt generis cum illis.319. 2.a.

Bonorum Ecclesiæ verus Dominus Christus solus: administrator summus Papa:& alij mediate vel immediate ab eo constituti.231.1.c.266.1.b.c. Sunt sacra quartæ speciei. 242.2.b. Et fusius.243.2.b. Bona Ecclesiasticorum relinquendi illegitimis facultas est scandalosa.247.1.c. Bonis Ecclesiasticis sæculares ditati,non fœlicem exitum sortiuntur. 254.2.e. Qualiter illa sint expendenda.266.2.b.

Bonorum Ecclesiæ proprietas ab vsu ipsorum longe diuersa. 314. 2. b. Bona beneficialia sunt patrimonium Christi.317.1.c.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Bona incerta sunt, *bona debita alicui homini, qui vel quorum quantitas ignoratur, etiam post inquisitionem debitam.* 145.2.c.to.3.
Horum bonorum restitutio per se citra episcopi cõsensum fieri potest.c. incertorum bonorum restitutioni obnoxius si est pauper, potest sibi ea capere. 146.1.b. Bonorum incertorum compositio facta in camera valet, si nõ sit indiscreta. d. Bonorum omnium impensa & retentio inordinata peccatum est. 2. c. Ecclesiasticorum bonorum impẽsa peccatum mortale, & laicorum veniale est. ibid. bona naufragorum qui accipiũt quomodo peccent & sint excommunicati. 148.1.a. Bona abscondens ad compensationem alicuius dotis vel debiti, non tenetur ea manifestare, etiã sub pœna excommunicationis vel iuramenti. 155.1.c.
Bona quæ nullius sunt cuiusmodi sint. 160.2.b.to.3.
Bonus volens videri cùm non sit venialiter saltem peccat. 190.2.d. Bonum siue bonus actus constat ex integra causa, malum autem siue malus actus ex quocũque defectu. 240.1.c. Bona honoraria quinque laus, honor, fama, gloria, reuerentia & definitiones eorundem. 242.1.d.
Bonorum honorabiliũ appetitus est indifferens & quando mortalis.c. Bonum spirituale diuinum hominis consistit in caritate & amicitia inter ipsum & Deum. 273.1.a.
Bonum minus seu minoris meriti faciens omisso maiore seu maioris meriti non peccat. 483.1.c.
Bonũ omne appetibile vel propter se, vel proprer aliud. 590.1.a.to.3. Bonum constat ex integra causa. 594.2.b.
Bona opera non indigent venia, cum non mereantur pœnam. 725.2.d.
Bona opera in peccato mortali facta ad quæ prosint. 48.1.a.to.3. Bonum constat ex integra causa. 19.1.f. Bona opera in statu mortali facta sunt mortua. 30.2.c. Prosunt ad multa etiam tangentia ad iustificationem. 37.1.b.
Non sunt peccata, & quoad substantiam actus præcepta implent. 61.2.a.
Bonum & malum natura seu genere suo quæ sint. 3.a.1.to.1. Bona honoraria quinque non sunt virtutes. 22.1.c.
Sunt bona vtilia & pretiosa. ibid.2.b. Sunt minora bonis vitæ. 23.1.a. Bona honoraria quinque definiũtur. 451.1.a.
Bonũ se simulare cum malus sis pessimum. b.a.1.to.1.
Bona honoraria appeti posse demonstratur. 24.2.b.
Sũt indifferẽtia, & possunt esse laudabilia & vitiosa. ibid.c.
Non possunt esse finis vltimus actionũ humanarum. 27.1.a.b. Bonum maius non potest esse medium ad minus bonum assequendum. ibid.2.c. Bonum in bonũ propter se, & bonum propter aliud diuiditur. 31.1.b. & 441.1.b.
Bona vtilia propter se amari nequeunt, ibid. Bonum aptum quid sit. 31.2.b. & 441.1.c.

BORBONIVS.

Borbonius Cardinalis quam religiose in Ronceaualli pauperibus ministrauerit. 101.2.a.to.1.
Borbonium ducem in vrbe capienda qui iuuit, quid restituere debeat. 127.2.b.to.3.

BORROMÆVS.

Borromæi Cardinalis in populis sibi creditis ad pietatẽ accendendis Iobelæi tempore magnum studium & pietas. 720.2.d.e.to.3. Eius gesta omnia imitatione digna, sed non necessaria. 721.1.b.

BRACHIVM.

Brachium sæculare à delegato à Papa implorari potest. 72.1.c.to.2. Inquisitor iure communi illud inuocare potest. 2.a. Brachium sæculare inuocatũ nõ debet cognoscere de sententia iudicis ecclesiastici, vt eam infringat, sed vt informet. 73.2.b.

BREVIA.

Breuia quæ & quatenus sint licita. 127.2.c.to.2. Breuia sunt illicita. 66.2.a.to.3.

BREVIARIVM.

Breuiarium Cardinalis S. Crucis quot incommoda habuerit. 527.2.f.to.3. Eiusdem breuiarij maxima commoda, 528.1.b.c. Quomodo corrigendum fuerit. f. qui per hoc breuiarium sine dispensatione recitat obligationi non satisfacit. 2.b.c. Non recitandum est extra chorum ab eo, qui in choro horas est recitaturus. d. sublatum est hoc Breuiarium per Pium V. 529.1.b. Per breuiarium quodlibet etiam Romanum recitans horas non satisfacit. e. breuiarium quod sibi lubuerit quisque potest sumere cum dispensatione Papæ vel episcopi. 530.1.c. Breuiarij defectus ab Horis recitandis excusat. 548.2.c. Breuiarium Cardinalis S. Crucis aut tollẽdum aut immutandũ. 550.2.b.

BVLLÆ PONTIFICIÆ.

Bullarum procemia causſam ipsarum finalem continent. 12.1.a.to.2. Per ea non datur forma procedendi executori, vel verificandi contenta in eis. 2.b. Eorum verba non sunt ad ornatum. c. ea vera esse necesse est, vt gratia valeat. 13.1.b. saltem vt eorum falsitas non reddat impetrantem inhabilem ad gratiam quæ ei fit. 2.a. Bullæ cœnæ excommunicationes sunt vna & non diuersæ. 248.1.b.
Bullam cœnæ non derogasse Trident. Concil. concedenti facultatem episcopis absoluendi ab hæresi contendi potest. 388.1.f.to.3.
Bullæ indulgentiarum in peccato mortali acceptæ, ad quid prosint & ad quid non. 679.2.c.to.3. Bullæ quibus licet consequi indulgentias stationum Romanarũ visitãdo ecclesias habent suum effectũ etiamsi accipiantur in mortali peccato, modo visitatio fiat in bono statu. 680.1.a.
Bullas indulgentiarũ accepturis quid consulendum. 2. f. in accipiendis his bullis quid Lusitani obseruare soleant. 681.1.a. Bullæ quæ confessionalia nominantur, vel aliæ quomodo per Iobelæum non suspendantur. 698.1.a.b.
Bulla cœnæ adimens episcopis facultatem absoluendi hæreticos Trid. Concil. derogat. 383.2.f.to.3. Bulla cœnę quę sit, & vnde dicatur, & vnde originem sumpserit. 330.2.b.to.3. Bullam cœnæ D. Antoninus & alij interpretati, & ipse auctor alias, & nũc Bullam Gregorij XIII. exponit. d.e. eius iteratio non facit, vt toties quoties iteratur, noua indicatur excommunicatio. e.
In Bullis verba quibus potestas datur absoluendi à quibuslibet censuris & pœnis quomodo sint intelligenda. 380.2.e.f. tom.3.
Bullæ cruciatę quæ dant facultatem absoluendi ab horis non recitatis, nõ eximũt à restitutione fructuũ. 559.1.e.to.3.

CÆREMONIÆ.

Cæremoniæ sunt inuentæ ad augendam populi deuotionem, & minuendæ potius sunt quam augendæ. 468.1.b.to.3.
Cæremoniis insolitis in oratione vtentes peccant. 2.e.f.
Cæremoniæ publicæ in Ecclesia fieri solitæ, meliores sunt quam priuatæ. 477.2.e. Cæremoniæ bonæ & malæ quæ. 479.1.b.

CÆSAR.

Cæsaris procurator res ipsius sine eius consensu alienare non potest & cum illo sic. 336.1.b.to.1. Eius bona quomodo extra commercium esse dicantur. 2.a.

CÆSAR A COSTA.

Cæsar A Costa referendarius Papæ laudatur insigniter. 161.2.c. tom.3.

CALECVTIVM.

Calecutij rex in India vnus ex tribus, qui ad Christum Dominum adorandum stella duce venerunt, templum B. Virgini in India extruxit. 551.1.b.to.3.

CALIDA.

Calidorũ esus non est occasio propinqua peccandi mortaliter. 40.1.a.to.3. Calidorum esus, ob quem pollutio in somnis euenit non est. P.M. 113.2.d. Calidorum esus ad finem luxuriæ nisi sint coniuges, est. P.M. 115.2.a. Calidus, frigidus & tepidus in Apoc. quid significent. 536.2.d.

CALLIXTVS.

Callixtus. I. statuit vt nullus alterius iudicaret parochianum, neque alterius parochiam vsurparet. 737.1.b.to.1.

CAMBIVM.

Cambium proprie est *commutatio vnius rei pro alia*, & diuiditur in cambium pecuniæ numeratæ, & aliarum rerum. 183.1.c. Vel cambium *est contractus pecuniæ pro pecunia non gratuitus*, & diuiditur in siccum & reale. d. cambiorum

septem sunt genera & quæ illa sint. c. Cambiendi ars licita est Christianis. f. in omnibus cambiis non potest accipi aliquid vltra iustum valorem pecuniæ, quã dat campsor ratione cambij. 2.c. Cambium per officium licitum est. c. Cambium per minutum, quo quis cambit præsentem pecuniam pro præsenti licitum. f. illicitum est autem quando plus accipit, quàm lege vel consuetudine constitutum sit. 184.1.b. Cambium per litteras quale sit, & licitum & reipub. necessarium. c. Quomodo in eo æqualitas seruanda, & pretium nec crescere nec diminui. d. Campsor scire debet personam cui dat pecuniam recipiendam in remotis locis habere eã in eo loco vel fidem. e. Cambij & recambij litteræ vsuram continent. f. Cambium de tẽpore ad tempus nõ licet. 2.a. Cambium per litteras è ciuitate vnius regni in aliam eiusdem licet. ibid. Cambium per trãslationem realem quomodo fiat, & licitum est. d.e. Cambium quo campsor recipit aliquid vltra sortem ratione veri interesse licitum. f. Cambium quo quis lucratur ob custodiam pecuniarum, quæ apud eum deponuntur licitum. 185.1.a. Cambium quo commutatio fit præsentis pecuniæ pro absente licitum. f. Cambij pretium pro multitudine vel paucitate eorum qui pecunias ad cambium capere volent augeri potest vel minui. 186.2.a.
Cambium quo campsor dat pecuniam alibi alio tempore soluendam cum certo auctario quomodo licitum esse possit. 186.2.d.e. Hoc cãbium licitũ esse potest, ratione ea qua absens pecuniæ maior minori emitur. 187.1.a.b. Vt hoc cãbium sit licitum necesse est vt accipiens præsentem pecuniam eam habeat in solutionis loco. d. Cambia sicca qualia sint ex bulla Pij V. 2.a. In cambiis realibus quid vitandum. d. Vsura est cambij nomine personata illud lucrum quod capiunt campsores à creditoribus propter dilationem. f. Campsor dans Romæ centum ad agendum sua negotia soluenda Parisiis post octo menses cum auctario quomodo sit vsurarius. 188.1.f.

CANCELLARIA.

Cancellariæ regula de excommunicatis per quadrimestrem vel per annum in ea insordescentibus non gaudentibus absolutione generali. 246.1.a.b.to.2. Cancellariæ stylus facit ius. 55.1.a. Cancellaria regula requirens scripturam stringenda est non extendenda. 200.2.a.to.2.
Cancellariæ regula statuens quod super indulgentiis concessis ad instar aliarum non expediantur bullæ exorbitat à iure communi. 695.1.a.to.3.

CANDELA.

Candelas qui ementes & vendentes in Ecclesia peccant vel non. 419.2.a.to.3. Candelarum in die purificationis supplicatio quid significet. 486.1.b.

CANON, CANONICVM IVS.

Canon generaliter conceptus generaliter est intelligendus. 43.1.2.a.to.3. Canon & lex quæ non est odiosa ob similitudinem rationis de vno casu ad alium extenditur. 2.b. etiam correctorius extenditur ad alium casum ad quem ratio eius extenditur. c. Canonis verba indefinita vniuersaliter non semper sunt intelligenda. 471.2.a. Canones pœnitentiales in foro conscientiæ locum non iam habent. 668.1.c. Cur eos ignorare sacerdotibus non conueniat. 2.a. Canones pœnitentiales, qui sint & quod, & ad quid sunt editi. 572.1.a.to.1. Qui iubent aliquem ad agendam pœnitentiam in monasterium includi quomodo intelligendi. 653.1.b. Instituti sunt vt confessarius pœnitenti volenti pœnam iniungat. ibid. Aliquot ex his enumerantur. 667.1.a.b. Inter canones non abrogatos nulla est contrarietas. 135.2.b.to.2. Canonibus tanta quanta S. Scripturæ tribuenda est Auctoritas. 135.2.b.to.2. sacris canonibus fidem non habere, temerarium est. 136.1.a. Canonicum ius à Spiritusancto processit. 137.2.c. Canonicum ius vocibus Gothicis & barbaris quare sit respersum. 224.2.c.
Canon generaliter conceptus generaliter est intelligendus. 647.1.b.to.3. Canon qui non odiosus ob similitudinem rationis in alium extenditur. ibid. Canon correctorius extenditur ad alium casum, in quem ratio eius extenditur. c. Canonum scientia plus indiget tempore quã aliæ omnes & quę ad perfectum canonistam requirantur. 291.1.d.c.to.3. Canones & constitutiones Ecclesiæ vtentes verbo *præcipio* vel ei æquipollenti ad mortale obligãr. 302.2.d. Canon se extendens ad consulentem non comprehendit eum, sine quo delictum fuisset admissum. 330.2.e.

CANONICI.

Canonici regulares præcedunt monachos in processionibus & aliis actibus publicis, idque à Pio IIII. definitum. 130.1.c.2.a.to.1. Ab Apostolis inceperunt. 132.2.c. Iam ad monachos transire possunt & ad prædicatorũ ordinem. 134.1.b.c. Canonicorum regularium aliqui cur non possint transire ex vno conuentu in alium, alij autem possint. 138.1.c. Canonici regulares cum fœminis etiam non suspectis habitare non possunt, sæculares vero sic. 560.2.a.
Canonici sunt simplices beneficiarij & testari non possunt. 285.2.c.to.1. Canonicorum duo genera in Ecclesia. 50.2.a.to.1. Canonici quomodo Ecclesiæ bona tractare debeant. 62.2.a. Canonici regulares in Hispania quomodo reformandi ex auctoris sententia. 121.2.a. Hi sunt clerici & non monachi. 123.1.c. Canonici regulares & monachi quantum inter se differant. 129.1.c. Eorum ordo altior quam monachorum. 2.b. Non possunt transire ad ordinem monachorum & cur. c. quando possunt. ibid.
Canonici debent scire litteras & seruire Deo in ordinibus suis & officiis. 27.1.c.to.2. Canonicus qui saltem subdiaconus non fuerit non habet vocem in capitulo. 39.2.a. Canonicus in capitulo vbi maiori parti statur consentiens delicto peccat, sed non tenetur de damno quod iniquam sententiam secutum est. 127.2.f.to.4. Canonicus qui primo & vlteriori anno beneficij fructus non percipit, sed omnes cedunt antiquis, non tenetur ad horas. 434.1.a. Canonicatui deseruire cur molestum iudicetur. 458.2.a. Canonici quo maioris sunt pretij, eo magis choro interesse debent. 477.2.b. Canonici pacisci non possunt de remittẽdis distributionibus in futurum perdendis. 614.1.e. Canonici sine episcopo non possunt statuere de his quæ totius Ecclesiæ statum tangunt, nisi quando per id statutum redit ad ius commune. 702.1.a.to.1.

CANTOR ET CANTVS, CANTIO.

Cantoris in Ecclesia dignitate fungentis partes & officia. 17.2.b.to.2. Cantum ignorans ita vt nesciat id canere, quod scire tenetur, peccat & illud discere tenetur. 469.1.a.to.3. Cantum quem nesciunt se scire fingentes, & contra omnem punctum cantillantes peccant. b. in cantu quomodo sæpe peccetur. d. Cantus vt augeretur sua & aliena deuotio permissus. e. Cantus organicus parum iuuat deuotionem vel eam potius minuit. f. Cantus organicus in Missa & aliis diuinis officiis à Ioanne 22. vetitus. 2.b. Cantantis, plus voce quam re quę cantatur delectans se peccat. c. Cantus non organicus sed contra punctus qui non turbat planum cantum licitus. e. Cantus organicus qualis in vrbe passim canitur valde laudatur. f. Cantores & cantatrices pij & modesti nonnulli sunt. 470.1.a. Circa cantum multi errores notantur. b.c. Cantum qui sustulerunt hæretici damnãtur. 2.a. Cantores quales esse debeãt. b.
Cantiones in die Natali non canendæ in officio diuino. c. Cantio dicta *la Guerre* officio diuino non miscenda. d.
Cantus institutio à D. Ambrosio facta probatur. 478.1.b. Cantus ad diuina officia cur admissus. c. Cantus non adhibendus ad recreationem aut delectationem. e. Cantus & tonorũ diuersitas laudabilis. 479.2.c. Cantui maiores Ecclesiæ nõ debere insistere quomodo sit intelligendum. 630.1.f.to.3. Cantus diurnorum inuentus fuit ad augendam deuotionem & contemplationem contentorum in eis. 2.a.

CAPELLANIA.

Capellania collatiua obligat ad officium recitandum, & quæ illa sit. 554.2.e.to.4. Capellaniæ institutæ à solis testatoribus sine auctoritate Papali vel episcopali non obligant ad officium. f.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CAPITVLVM.

Capitulum sede vacante litteras dimissorias date nisi post annum debet. 295.2 f.to.3. capitulum sede vacante excommunicare potest. 321.1.b. Capitulum habendum nō est ante Horas immediate. 456.1.a. Capitulorum inuentum diuidendi reditus per distributiones iis, qui horis interfuerint & non aliis probatur. 482.2.c.d.

Capitulum sede vacante posse concedere indulgentias asse ritur. 703.2.a.to.3.

Capituli forū quasi iudiciale est non pœnitētiale. 705.1.d.

Capitulum sede vacante eandem iurisdictionem habet quam episcopus. 558.2.b.to.3.

CAPTIVVS.

Captiuus fugiens, aut in causa existens vt captiuus fugeret peccat. 149.1.b.to.3.

CARDINALES ET CARDINALATVS.

Cardinales nec summus pœnitentiarius vllo iure habent facultatem indulgentias concedendi nisi vsu & consuetudine. 704.1.b.to.3. Cardinales qui tres portas sanctas aperuerunt Papa apertente portam S. Petri. 677.2.c.

Cardinalium Collegiū nostro sæculo omniū præstantissimum. 251.1.a.to.1. Cardinales sunt patricij scripti in diade mate principis. 257.1.a. Ligantur legibus cancellariæ, & lege generali Papæ, in materia fauorabili, & de se mala. c. sed non tenētur pœnis rigidis extraordinarie additis. 258.1.a. Cardinalatus est beneficium Ecclesiasticum sicut & Papatus. 354.2.b.to.1. Quæ Cardinalibus dantur à sede Apostolica vt sustententur, sunt quasi patrimonialia. c. sed non ea quæ eis debentur ratione sui tituli, 535.1.b.

CARCER.

Carceri mancipatum ob debita, iniuste soluens quando peccat. 148.2.c.to.3. è Carcere licite fugiens ad damna custodis non tenetur. f. Carceratus ob delictum morte dignum aut abscisione licite fugere potest. 149.1.a. In Carcerem viri honorati, & de fuga non suspecti non conficiendi. 110.1.b.to.2. In carcere detentus donec beneficio renunciet, nullam facit renunciationem, si eam faciat. 185.1.b. In carcerē se rediturum iurans & nō rediens, nisi carcer sit iniustosus P. M. 71.2.d.to.3. In carcerem aliquem iniuste coniiciens P.M. 106.2.e.

CARITAS.

Caritatem ad fouendā in omnes gentes pulchra exhortatio. 510.1.a.b.to.3. Caritas & gratia sunt vnum & idem, aut saltem vna non reperitur sine altera. 539.1.f.

Caritas omnium virtutum absolute princeps. 560.1.d.

Caritas bene ordinata incipit à seipso. 569.2.e. Sine caritate nemo simpliciter dici potest bonus. 585.2.b. Sine ea nulli perfecti mores, nec vlla virtus vera est. d.

Caritas est *Quiddam creatū & qualitas inherens rationali creaturæ.* 578.1.a.to.1. Est virtus specialis & donum, sed non ex septem S. Spiritus. ibid. non est voluntas recta, sed causa voluntatis rectæ. b. à Deo infunditur. c. potest esse cum veniali peccato, sed non cum mortali. 579.1.b. Non potest diminui. ibid. est immutabilis quod quomodo intelligendum sit explicatur. c. Augeri potest in infinitum in via. 2.a. est vita animæ. 580.1.a, Est forma virtutum. b. Caussa meritorum. c. Est maxima omnium virtutum. 2.b. *Est quædam amicitia qua creatura rationalis fit amica Dei, & ille amicus eius.* 581.1.a. Eius est amare & diligere non amari. c. adiuuat nos ad mandata Dei obseruanda. c. In caritate ordo seruandus. 582.2.a. Quis ordo ille sit. b. c. ordo caritatis in patria durabit. 583.1.a, ex caritate proximus diligitur cum eo respectu quo beatitudinis æternæ particeps est diligitur. b. Caritas cur ab Apostolo excidere non dicatur. 2.a. non est Spiritus sanctus sed donum ipsius. b. Caritas vera quæ amittitur ob fragilitatem ficta dicitur. 585.1.a. Est radix omnium bonorum. 2.b. Quod est verum de omnibus bonis absolute Deo gratis & vita æterna dignis. c, caritas patriæ dicitur Seraphica. 587.1.b. Caritas diuiditur in incipientē, proficientē, & perfectam. 2.c. Cum quo timore seruili esse possit. 589.1.c, non potest decrescere. 2.a. Perfecta in hac vita quomodo esse possit. c. sine caritate nullum opus meritorium. 595.2.c. Actus à caritate elicitus, est dilectio Dei. 602.2.b. Caritas est omnium virtutū maxima. 532.1.b.to.1. eiusdem encomium. ibid. attingit Deum ipsum, vt in eo sistamus. c, caritas semel quæsita in hac vita sæpe amittitur, & amitti posse probatur. 574.1.a.b. sed non in altera. c. est inamissibilis ex parte Spiritus sancti mouentis ad eam, sed non ex parte nostra in hac vita quēadmodū erit in altera. 2.a. Caritas quæ amissa est nō vera, id est 1. ficta, fictilis, fragilis & inefficax ad saluandum fuit. 575.1.a. sine caritate peccatum nō remittitur. 576.1.c. quare vt mors dicatur fortis. 2.c. egregium illius ex Prospero encomium. 577.1.a.b. *Est donum supernaturale infusum à Deo rationali creaturæ, quo diligit Deum super omniæ & proximum sicut seipsum.* 2.b. vnum est cum gratia gratum faciente vel certe inseparabilis ab ea. c. sine Caritate nullus potest salutem consequi. 785.1.b.to.1. Caritate ordinata quisque tenetur propriam salutē saluti præferre proximi. 77.1.c.to.2. Caritas non est pœna sed maxima gratia. 528.2.b.to.1. datur à Deo gratis. ibid. caritas ordinata incipit à seipso. 538.2.a.

CARO.

Carnis illecebræ fugiendo magis, quàm resistendo superantur. 602.c.to.3. & 495.2.f. Carnibus vesci diebus ab Ecclesia prohibitis ex aliqua causa occulta sine illius manifestatione peccatum est. 103.1.c. Carnalis omnis copula extra legitimum matrimonium prohibita. 110.2.f. carnibus vescens in alia regione eo die quo eis vesci licet in patria P.M. 272.1.d. Carnibus humanis vesci extra extremam necessitatem est P. M. 272.2.a.to.3.

CAROLVS.

Carolus Molinæus redarguitur quod vsuram in nono testamento non prohiberi dixerit. 249.1.a,to.1. Ab hæresi excusari non potest, quod vsuras moderatas licitas esse dixerit, 2.a. & quod vsuram mentalem ad restitutionem non obligare dixerit, 271.1.a. aduersum eum Remūdus Rufus pro primatu Papæ eruditè scripsit. 333.2.c. Carolus V. Philippus II. & Ioannes III. preces pro familiaribus nullas iudicibus facere soliti. 166.2.b.to.2. Carolus V. præscripsit pretium moderatum, quo suorum regnorum campsores cambirent. 184.2.a.to.3. Carolus V. legem sanciuit ne quis obligaretur fide sua ad ea soluēda quę iussit. 203.1.c,

CASTITAS.

Castitatis voto adstrictus peccat habendo vel habere volendo rem carnis etiam maritalem. 360.1.b.to.1. Castitatis studiosi debent dure alloqui fœminas. 484.1.c.

Castitatem difficilius coniuges absentes quam cœlibes omnino seruant. 514.2.b. 546.1.a. Castitas est balcheum sacerdotum. 545.1.b. eius encomia. c. Castitas virtus est rara legitime propter Deum seruata. 2.c. pro ea in omni statu propugnandum si salui esse volumus. 546.1.b. Est radix omnium virtutum. c. Castitas seruari potest extra septa monasterij sed difficilius. 262.2.a.to.1. ad Castitatem seruandam abstinentia sobrietasque conducunt. 328.1.a. Etiam inter aulicas delicias seruari potest. 358.1.a. Castitatis votum simplex impedit matrimonium, nec potest debitum petere. 359.2.c. Est omnium virtutum virtor. 592.1.a. Castitatis commendatio & quę, quantaque bona ex ea proueniant. 392.1.c. 50.1. Castitas virginalis facilior seruatu quam vidualis, & hæc coniugali in absentia. 270.1.c.to.3. Castitas non facilis seruatu iis qui non agnoscunt hoc Dei donum. 496.1.a.

CASVS.

Casus omissus relinquitur dispositioni iuris. 702.1.a,to.1. casus exceptus à regula ob rationis identitatem extenditur ad similem, b. Casus bonorum & doctorum quomodo aliis prosint. 598.1.a. Casus fortuiti multum diminuunt de iusto pretio rerum locatarum. 272.2.c. Casus fortuite non sequuto euentu non puniuntur, eo tamen secuto puniuntur. 498.1.b.

Casus quid propriè & metaphoricè significat. 382.1.f. to.3. Significat peccatum, & est duplex reseruatus & non reseruatus & quid sit vterque. 2.a. Casus reseruatus ideo dicitur quia potestas absoluēdi tollitur ab eo, qui eam actu vel habitu hab. b.t.b. casus reseruatus aliud est & aliud cessura eius. 383.1.d. De eis Tridenti statuta. c.

Casus fortuitus est *inopinato rei euentus, qui prouideri non potuit.* 161.2.f.c.to.3. Casus fortuitus ei qui est in mora nocet. 162.2.f.

Casus episcopis reseruati non sunt iure diuino sed humano ad disciplinam Christiani populi spectante. 385.1.c. to.3. Hanc potestatem à Papa accipiunt. d. Casus reseruatus Papæ annexam habet excommunicationem. 383.2. a.to.3. Casus papalis sublata censura definit esse papalis & à quolibet absolui potest. b. Casus sibi reseruatos episcopus concedens non concedit censuras sibi reseruatas. c. Casus episcopi reseruati sunt quatuor, quinque aut sex. I. Peccatum clerici quod irregularitatem annexam habet. 384.1.a. II. Incendium. III. Peccatum ob quod solennis pœnitentia imponenda. IIII. Blasphemia publica. b. c. Alij duo non sunt peccata. ibid. Casus reseruati episcopo per consuetudinem. d.e.

CATECHVMENI.

Catechumeni aliqua ex parte Ecclesiæ subsunt. 708.1.e. to.3. Catechumenis legem Ecclesia præscribit, vt certis diebus quædam faciant. f. Catechumenus iustificatus est membrum Christi & subiicitur Ecclesiæ Præsidi. 2.a.b. Participat de suffragiis Ecclesiæ quamuis Ecclesia pro eo non oret. d. In quo sensu non sit de Ecclesia. c. In purgatorio sicut & alij indulgentiis iuuari potest. f. Catechumenus quærere potest indulgentiam aliquam. 712.1.d.

CATHEDRÆ.

Cathedræ doctoribus qua ratione sint conferendæ. 11.2. b.c. tom.1.

CATHOLICVS.

Catholicus nunquam potest simulare se esse hæreticum vel infidelem. 430.2.a.to.1. Qui ore dissimulat se Catholicum, quamuis sit talis in corde, peccat mortaliter. b. Non tamen qui non prodit se Catholicum quando id sine diuini honoris iactura, aut scandalo fieri potest. c.

CATHVRCENSIS.

Cathurcēsis Academia à Ioanne XXII. instituta. 543.2.b. tom.1.

CAVSSA.

à Caussa turpi honestus immediatè non potest produci effectus sed mediatè. 659.2.c.to.1. *Per quascunque caussas res nascitur, per eas demdissoluitur.* 781.1.b. Caussa immediata in omnibus hominum actis, non autem mediata & secundaria attenditur. 38.1.c.to.2. Caussa qui est etiā mediata alicuius damni tenetur ad restitutionem. 270.2.b.

Caussa iusta probari debet, quando sine ea aliquid fieri nō potest. 208.2.c.to.1. Caussas quatuor quomodo finis in se comprehēdat. 440.2.c. Caussa perempta quomodo effectus perimatur, & quot sint caussarum genera. 240.2. b.to.2. Caussa finali cessante cessat dispositio. 254.1.c. Caussa limitata, limitatum producit effectum. 139.1.a.to.3. Caussa finali constitutionis cessante ipsa etiam constitutio cessare videtur. 694.1.b.to.3. Caussa impulsiua legis cessante non cessat lex. 714.2.c.

à Caussa pari in pari subiecto par producitur effectus. 38. 1.f. tom.3.

Caussa impulsiua *est illa sine qua non fieret actus, modo principaliter ob aliam fiat.* 258.2.a.to.3. Caussæ principalis definitio *qua cessante cessat effectus, reprobatur.* b. Caussarum quatuor genera, efficiens, materia, forma, & finis & quomodo hæ in irregularitate concurrant. 371.2.f. Caussa propinqua illicita deformationis est dictū aut factū illicitū directum sufficiēter in deformationem inde secutā. 372.1.a.

CENSVS.

Census quid sit & an liceat. 285.1.b.to.1. Nouus etiam constituitur. c. In vitam emptoris vel in aliquot annos an licitus. 2.a. Quibus conditionibus census constituendus. b. Quæ sint necessariæ. 286.1.b. Et primò prædium vel certa res alia supra quā assignetur. ibid. Secundo quod res illa sit censui obligata, & non aliud. 2.a. Tertio vt venditio sit iusta. b. Quarto vt totum pretiū statim soluatur. c. Quinto, vt in totum vel in partes redimi possit. 287.1.a. Sexto vt vendens non teneatur redimere: & septimo vt pereūte re cessuaria pereat census. ibid. Octauo vt prædij reditus æquet aut superet censum. ibid. Censū in propria persona cōstitui nō posse probatur. 2.a.b.

Census personalis exposus in Hispania & à Pio V. damnatus. 288.2.a. Omnes octo conditiones bulla Pij V. continentur. 289.2.a. Non potest constitui super omnibus bonis. b. Sed sic super annuos reditus. ibid. c. Debet pecunia qua census emitur corā testibus numerari. 290.1.a. Potest emptor sensus accipere centum ex summa principali, quæ ipse antea venditori mutuauerat. b.c. In censu exceptioni casus fortuiti non derogatur. 2.a. Constituens censum non potest se obligare ad non alienandum rem cessui subiectam. b. Domini census in emptione aliis præferantur. c. Non soluenti censum tēpore præstituto quæ pœnæ soluendæ & quæ non. 291.1.b.c. Census non potest constitui pro censibus iam decursis. 2.a. Omnis census est redimibilis. b.c. Census redimibilis intra tres vel plures annos non potest constitui. 292.1.b. Census irredimibiles per viam legati vel alterius rei liciti. 2.c. Census per sententiam iudicis imponi potest non in lite rerum mutuabilium, sed aliarum rerum. 293.1.c. Census in alia re quam in pecunia numerata constitui potest, estque prodiuersitate regionum varius. 295.1.b.c. & 304.2.a. Census in re non frugifera est contra naturā. 1.b. Et quod sit in re mobili. ibid. Census debitor in dubio non tenetur credere, se debere illum ex contractu emphyteutico. 297.2.a.

Vendi non potest ad certum tempus sed in perpetuum: sic eodem pretio quo emptum est vel minore. 298.1.b. Vel etiam maiore si sit opus. ibid. Super censum census potest constitui. b. Potest constitui super diuersis prædiis separatis. 2.b. Censualis res vendi potest per partes. c. Re censuali vendita diuersis census Dominus potest eum petere à quolibet. 299.1.a. Census ante bullam Pij V. creatus non perit pereunte re nec infrugifera effecta. b. Venditor census definit esse obligatus vendendo rem censualem. c.

Census emi non potest cum pacto de retrouēdendo. 176. 2.d. tom.3. Censui res obnoxia non est infrugifera si non reddat tantum quantum consueuerat. 299.2.a. tom.1.

Nec propter sterilitatem. b. Si hæc res sit molendinum quod destruatur à domino & ex eius materia aliud construatur: non tenetur pro secundo molendino soluere censum, sed de dolo, vel soluere census pretium. b.c. Census vendi non potest cum pacto, vt vendens teneatur soluere pretium eius donec res sciatur esse libera. 300.1.a. Census emptor, qui nouit rem super quam is constituitur non esse liberam, sed alienam, non potest eum percipere. c. Census in alia re quam pecunia constitutus solui debet etiamsi eius rei pretium creuerit, donec à legislatore aliter constituatur. 2.b.c. Census emptor est tutus in conscientia, si soluerit pretium eius iustum non tamen coram testibus & notario. ibid. Si non dedit iustum pretium tenetur ad illud implendum, & ad interesse. 301.1.a. Census in nullo casu vendi potest cum pacto exigendi pretium, alioquin eius emptio præsumeretur vsuraria. ibid. Census venditor potest illud redimere in alia re quam pecunia. b.c. In redemptione census non potest plus accipi quam in emptione datum sit, etiamsi per partes redimatur. 2.a. Potest tolli per compensationem debiti liquidi. b. Censuarius potest accipere census quousque debitor eum admoneat, etiamsi tantum debitori debeat, quantum census valet. c. 302.1.a. Census redimendi denunciatio quolibet anni tempore fieri potest. ibid. Si ante finem anni redimatur,

Universidad de Deusto
Biblioteca

pro rata temporis soluendus est.b. Censuarij prælationi in emptione rei præiudicari à debitore quomodo possit.ibid. Huius prælatio cognati vel socij prælationi non est anteferenda.c. Census quo dantur mille ad centum quotannis in vita percipiendis licitus.2.a. Super vna re designata & super omnibus bonis census constituj non potest.b.& 303.1.a. Sed ante bullam Pij V. potuit.b. Censum vnum duo possunt imponere super duabus rebus suis.b. Et super re aliena consentiente domino.b. Census dimidium in semestri spacio soluēdum iuste conuenirj potest 2.a. ob Census solutionis cessationem, tem capi posse iniquum est.c. Censum illicitum emens vt peccat & Bulla Pij V. de censibus.174.2.a.b.to.3.
Censum vendere pluris vel emere minoris non licet quam primo fuit venditum vel emptum.255.1.c.to.3.

CENSVRA.

Censuræ non incurruntur ex sola volūtate. 476.2.c.to.1. Censuræ ecclesiasticæ omnes conueniunt in nouem & quę illa sint.358.2.d.to.3. Quomodo hæ inter se differant.e.f.
Censura Ecclesiastica est *sententia lata à capace ordinis mediā e turisdictione ecclesiastica fori exterioris qua quis priuatur à communione sacramentorum, vel hominum vel exercitio duumorum spiritualium, vel prohibentur officia diuina vel sacramenta vel sepulturæ.* 319.2.e.to.3.
Censuræ occultæ nisi fuerint in publico denunciatæ non impediunt valorem actus. 541. b. to.3. Censuræ vel irregulariter non defendendo alium non incurruntur, nisi ad id lege institiæ teneatur. 279. 1. d. Censura triplex est, excommunicatio, suspensio & interdictum. 319. 2.d.

CERTVM.

Certum id dicitur, *non solum quod scitur, sed etiam quod creditur vel quod credi à viro prudente debet.* 767. 1. c. tom. 1.
Certum à cerno quod est video dicitur.2.b. Certa bona & clara pro dubiis & incertis non eligenda, & certiora minus certis. ibid.

CESSATIO A DIVINIS.

Cessatio à diuinis, *est quedam desistentia à diuinis officijs, & ab administratione sacramentorum.* 363.1.d.to.3. Duplex est generalis & particularis & quomodo ab interdicto differat. ibid. Cessationem à diuinis non obseruans, non fit irregularis, sed sic interdictum non obseruans. 2. a.

CESSIO BONORVM.

Cessio bonorum quæ excusat à debito soluendo & quæ non. 52. 2.a.to.1. Non omnis excusat à restitutione. 81. 1.c. Ad cessionem bonorum regularis non admittitur. 96. 1.a. Cessio bonorum in foro exteriori excusat, sed in interiori, nisi quantum necessitas sine cessione excusaret. 1. f 143.2.f. tom.3.

CHARACTER.

Character ordinis indelebilis, cui annexa est potestas ligandi atque soluendi. 689.1.b.to.1. Charactere Christian⁹ omnis in baptismo insignitur, & est, *spiritualis potestas passiua ad recipiendum cultum diuinum necessaria.* 156.1.c.to.3.
Charactere baptismatis non insignitur nisi baptizatus baptismo fluminis. 708 2.c.to.3.

CHARTÆ.

Chartarum lusoriarum ars non est in se reproba, licet eam non exerceri reipub. expediret. 671.2.b.tom.1.

CHARTHVSIANI.

Charthusiani quomodo hospites in suis domibus recipere debeant. 325. 1. b. to. 1. Carthusianorum priores nihil possunt vltra duos aureos vel res impendere sine cōsensu capituli. 99.1.c.to.1. Ad solum Carthusianorum ordinem mendicantes transire possunt. 140.1.2. Eorum clausura viderur esse quidam carcer perpetuus. 144.1.c.
Qualis illa sit. 2.a. Eorum religio optima omnium. b. Eorum clausura strictissima ob causas violatur. 132.2.c.

CHIRVRGVS.

Chirurgus iuste alicui membrum secans nec qui eum iduuat est irregularis. 371.1.a.tom.3.
Chirurgus aut medicus cuius dolo aut ignorantia, vel culpa æger deformatur est irregularis. 373.2. d.to.3.

CHOREA.

Choreas ducens quando, peccat mortaliter. 272.2.c.to.3.

CHRISTIANVS.

Christianæ vitæ perfectio in caritate consistit. 53.1.c.2.a. to.1. Et est triplex. ibid. Quomodo sit magis ac magis perfecta. 53.1.c. Ad eam non tendere religioso peccatum est mortiferum. 146.1.c. Non repugnat Christianæ vitæ perfectioni aliquorum ministerio vti, dum quis sublimioribus negotiis occupatur. 161.2.a. Christianæ vitæ perfectio in præceptis essentialiter consistit, & instrumentaliter in consiliis. 264.2.c. Christiana caritas & benignitas in pauperes longe maior omnibus aliis. 320.2.c.
Christiani omnes tres proprios sacerdotes habent quibusdam exceptis. 751.1.c.2.a.
Christianorum bona pars ius eligendi confessarium ex prinilegio habet. 700.1.a.tom.1.
Christianorū proprium est non odisse se mutuo eo quod alterius sint nationis. 461.2.b.c.to.1. Christianam ad iudicem infidelem appellare quando licet & quando non. 481.1.a. Christianæ familiæ dux Christus, quem omnes relicto prorsus dæmone ipsius hoste sequi debemus. 509. 1.a.b. Christianis vti signo Saracenorum non licet quo tempore illi sine eo signo caperentur. 537.1.c.
Christiani à Turcis vi verborum ad fidem negandam adacti benignius recipiuntur. 537. 2. b. Christiani alij alios mordentes, eo quod alterius ditionis & regni sint grauiter redarguuntur. 117. 1.a.b.to.2. Profusis hostibus quomodo orare debeant. e. Possunt eximi ab imperio & omni iura potestare non ecclesiastica. 145. 1. c.
Christianis à fide Catholica deficientibus deficiunt vires & consilium. 343.1.b.to.1. Christiani primi Ecclesiæ bona contulerunt, vt pauperes fideles alerentur. 338.1.c.
Christianus omnis quatenus Christianus petinet ad forum Ecclesiæ etiam quoad actiones mere ciuiles. 156. 2. c. to.2. Charactere Christiani omnes insigniantur, à quo genus electum, regale sacerdotium, & gens sancta dicuntur. 2. a. Subsunt omnes potestati laicæ, & ecclesiasticæ diuersa ratione. 157.1.a.b. Christianus conueniendus est in foro Ecclesiastico de peccato mortifero, vbi agitur. 158. 2.b. Christianorum duo genera clericorum, & laicorum: & quare illi foro solo subsint ecclesiastico, hi vero etiam laico, ratio propria. 160.1.c. Christianus omnis vt homo & vt Christianus potest considerari. 2.b. Christianus vt talis conuenitur, cum conuenitur de his quæ supernaturaliter reuelata sunt vel eis annexis. 161 1 c.
Christianus omnis ad Deum orandum aliquo tempore iure diuino tenetur. 206.2.d.10.3.& 429.1.f. Christiani soli gaudent immunitate Ecclesiarum 284 2.d. Christiani omnes tenentur scire memoriter Patet, Aue & Credo. 402.1.c. Christiani primi qua ratione ad horas canonicas conuenirent. 404. 1. a.b. Christiani in omni gente sunt boni, meliores, optimi, & mali, peiores, pessimi. 509.2.d.e.
Christianus vt talis non conuenitur cum conuenitur super actionibus ciuilibus realibus, vel personalibus, vel super delictis cōmunibus, eo solo respectu quo delicta sunt. ibid. 2.a.to.2. Christiani cur Christianos impugnare pro Sarracenis non debeant. 212.2.a. Cur fœuj sint qui hoc faciant. 215.1.a. Christiano nomine licet gloriari. 2.b. Christianus plus peccat iuuans Sarracenos contra Christianos quam Sarraceni. 230.2.b. Christianus captiuus apud infideles fugiendo non peccat. 149.1.c.to.3.

CHRISTOPHORVS.

Christophorus à capite fontium laudatur, & eius libri qui abusus hæreticorum circa iudicium nostræ fidei demōstrat summa. 119.2.b.c. tom.2.

CHRISTVS.

Christus cur aliquibus iniuriis responderit & aliis non. 17.2.c.to.1. Est Dominus specialis omnium bonorum Ecclesiasticorum. 65.2.c. 226.1.b. 207.1.c. Semel tantum lauit discipulorum pedes, aliàs autem vilia ministeria aliis legauit. 161. 2.b. Christus immortalis pauperum non incuriosus, qui mortalis tantū de eis erat sollicitus. 317.1.c.
Christi dolor superauerit ne eorum qui sunt in purgatorio dolores. 790.1.a.b.
Christus angelum custodem non habuit. 561.2.b. tom.1. In instanti suæ conceptionis summus & ex omni parte perfectus fuit. 586.2.b. Quomodo sit factus peccatū. 596.2.c.
Christus rerum Ecclesiæ temporalium verus est Dominus. 312.2.a. Quod non capit Christus, rapit fiscus. 321. 1.a. Christum verum esse bonorum Ecclesiasticorū Dominum probatur fuse. 335.2.b.c. 336.& 382.a. Quomodo se diem iudicij ignorare vere dixerit. 421.2.b. Christus vias quærendi misericordiam & veniam peccatorum noluit tollere sed addere. 468.2.a. Nos dilexit vsque ad mortem. 504.1.a. Nostræ redemptionis pretium soluit Deo non diabolo. 557.1.a.
Christus cur non debuit suo vicario omnē potestatem in omnia Christianorum regna tribuere. 147.2.b.to.2. Christi anima in instanti suæ conceptionis iustificata & beatificata. 3.1.d.to.3. Christus caruit peccato originali, & secūdum plerosque ipsius mater. 21.2.b. Christus quam gratioso vultu & serena facie hic fuerit, & in cælo sit. 391.2.d.e.
Christus nobis non vestiendi & similium formam sed orandi reliquit. 394.1.c.
Christus orbis dominus directe ad salutem animarum suum ordinauit principatum. 143.1.c.to.2. Non contulit Petro omnem potestatem, quā habebat humanitus. 147.1.b.
Christus vt Deus omnia nouit, vt homo aliqua nescit. 123.1.b. Christi anima omnia scire demonstratur. 125. 1. b. c. Christi vt hominis in vniuersum terrarum orbem imperium probatur. 129.2.b. Quod ex matris vtero accepit. c. Ipse est caput omnium hominum & angelorum. c. 130.1.a. Christus ita fuit vniuersorum dominus in sua natiuitate & conceptione, vt nulli auferret, quod suum erat antea. 137.1.c. Habuit aliquod dominiū sæculare. 2.a. Christus ab æterno fuit verissima propositio. ibid.
Christus præcipuum est Ecclesiæ membrum, cuius virtus cæteris communicatur. 544.1.c.to.3. Christus primam Missam fecit in cruce hora nona. 628.2.c. Christi passio infinitæ virtutis fuit tam quoad satisfactionem, quam quoad meritum. 665.1.d. Christi sanguinis vnius guttæ effusio pro redemptione generis humani sufficisset. 667.1.b. Christi minima passio sufficiebat ad nostram redemptionem, licet eum omne passionum genus ferre cōueniens fuerit. c. Christi passio ex verbi vnione cum carne infinitam vim habuit. d. Christus orat non vt Deus, sed vt homo. 397.1.a.to.3. Christi nomen suauissimū IESVS., venerandum potius quam virginis Matris, quamuis illud veneratione sua carere nō debeat. 417.2.d.e.
Christi Domini nostri corona siue orandi modus quis sit. 440. 2. d. Christi humanitatis meditatio gradus est ad contemplandam diuinitatem. 461.1.c.f. Christi nomen cum aspiratione pronunciandum. 467.1.c. Christi mediatoris maiestas sanctorum inuocatione non minuitur. 484. 2.c.
Christus latroni prope se pendenti indulgentiā concessit. 683.2.a.to.3. Christus & sancti pro quibus non erat patiendum passi non sunt. 685.1.d. Christi ad inferos descensu omnes in purgatorio animæ liberatæ sunt. 691.1.c.
Christus thesaurus sapientiæ est & multa continet. 692. 1.c. Christi sacerdotium in Petrum fuisse translatum quomodo intelligendum. 2.b.c. Christus sponsus pastor, & rector proprius Ecclesiæ. d.
Christus mortis vel in se vel in suis perferendæ exemplum cumulatissimum. 498.2.c.to.3. Christi humanitas non est vbique. 511.1.c. Ea in cælo est & in sacramento, sed diuersa ratione. f. Christus vnus est filius Dei & virginis & quomodo. 518.1.b. Christus vt supra Mariam benedictus. 2. b. c. Christus fructus virginis colore, odore, sapore suauissimus. c. Christus non est filius Trinitatis, sed Patris solius, vt Deus. 521.1.d. Christus solus alteri gratiam & gloriam meruit. 542.1.f.
Christi passio omnium quas vnquam homines passi sunt maxima quatuor de caussis. 711. 2.b.c.to.3. Christus passus est omnem passionem humanam. c. Generaliter hoc ex D. Thoma demonstratur. d.e. Et magis speciatim ex altero. f. Christi propriū est esse caput Ecclesiæ principale. 712. 2.c. Christi passio infiniti valoris in quantum fuit Dei & hominis. 713.1.d.
Christum à ligno regnaturum vbi Dauid præcinerit, & qui quotue Patres hoc testimonio contra Iudæos. vsi sint. 609. 2.c. d.to.3. Christus secundum quid creatura, & longe omnes res creatas eminet. 630.2.f. Christi meritum infinitum est. 667. 1. c. Quod diuersa ratione factum ostenditur. f. Christo gratia capitalis seu vniuersalis collata est. 668. 1.c. Christus plus meruit, quam sit vnquam assecutus. 2. 2. Christo quomodo iniuria non fiat, etiamsi ipsius merita non plane sint remunerata. b.
Christi merita sunt communicabilia per vim meredi per sacramenta, & sine sacramentis per vim satisfactionis. 669. 2. c. Christi merita infinita finite & quoad merendi & satisfaciendi vim applicantur. 670. Christus quomodo diem iudicij scire & nescire dicatur. 730.2.c.to.1. Christus peccare non potuit quia Deus. 765.1.b.

CIBVS.

Cibus in Scriptura dicitur quod ad naturæ necessitatē pertinet. 411.1.c.to.1. Cibum quēcunque sumens credens eius esu se deuictum iri carnis illecebra. P. M. 207.2.d.to.3

CIRCVNSTANTIA.

Circunstantia contra conscientiam confitenda necessario, & cōtra dubiū. 782.1.b.to.1. Hoc tamē postea reiicitur. c.
Circunstantiæ peccatorum septem & quæ illæ sint. 629. 2.b.to.1. Alia circūstantiarum diuisio in quinque membra. c. Quæ confitendæ. 630.1.a.b. Quæ minuunt peccatum confitendæ quando oriri posset scandalum. b. Quæ augent, sed non mutant speciem non necessario confitendę. c.2.a.b. Nisi ille quæ notabili ac omnibus euidenti grauitate longe deformius illud efficiunt. 631.1.c. Quæ tamen limitatio tollitur. 632. 2.b. Quæ mutant speciem in venialem non confitendæ. c. Sed quæ mutant in speciem mortalem. ibid. Circunstantia quæ murat speciem mortalem est illa *quæ vltra malitiam actus principalem specialem cum ratione repugnantiam habet.* 633.1.a. Definitur item aliis modis. b. Circunstantia loci confitenda est quæ specialiter repugnat cum aliqua lege speciali. 634.1.b. Temporis sacri non est confitenda. 635.1.2. Nisi ex consilio. 636.1.2.b. Vel in contemptum diei festi. ibid.
Circunstantia auget peccatum. 638.2.c. Peccatum inducit quando repugnat statui vel voto. 639.1.a. Circunstantiæ peccatorum confessario notæ non necessario confitendæ. 640.1.a. Modi Circunstantia auget peccatum, sed nō confitenda præsertim in venereis. 642.1.2. Tentationis circunstantia non confitenda, nisi ob finem mortaliter malum extiterit. 643.1.a. Circunstantia quæ manifestata inducit confessarium ad cognoscendum peccatum alterius detegi potest, si is persona sit quæ prodesse possit. c.2.a. Si vero talis non sit quid faciendum. b.c. Circunstantiam omissam in confessione peccati confiteri licet sine ipsius peccati manifestatione. 644.2.b.c.
Circunstantiariū cognitio apprime iurisc̄sultis & theologis vtilis. 497.1.b.to.1. Circunstantiæ quæ non mutant speciem peccati non sunt necessario confitendæ. 614. 2.a. Circunstantiæ peccatorum sunt & aliorum actorum hominum. 629. 1. b. *Est accidens actus humani. c. Circunstātia peccati est accidens quoddā ipsius peccati.* ibid. vel, *Circunstantia est accidens actus humani, qui peccatum est.* 43. 1.f.to.3. Et sunt septem. *Quis, quid, vbi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando.* 2.a. Quæ sint necessario confitendæ. b. De earum confessione Conc. Trid. decretum explicatur. c.d. Circunstantia loci & personæ confitenda. 44. 1.a.b. Et finis. d. Diminuens non confitenda, sed si eam aperiat non peccat. f. Nisi ita diminuat vt de mortali vel nullum vel veniale peccatum faciat. 2.a. Quæ augent si

Universidad de Deusto
Biblioteca

non mutant speciem non confitendæ.b. Nisi quandoque. 45.1.d.e. Circunstantia dicit festi non confitenda.f. Nisi quandoque.2.a. Et loci sacri in quibus casibus confitenda vel non. b.c. Et personæ non est confitenda nisi cum peccatum repugnat statui vel voto.d.e. Circunstantiam confiteri oblitus tenetur illam dicere, sed non peccatum quod confessus est.48.2.c.

Circunstantia in confessione tacenda quando ex eius manifestatione alienum peccatum noscitur.49.1.b.c.tom.3. Circūstantia graduū cognationis in incestu cōfidenda. 2.c.

Circunstantia qua persona reuelatur exprimi potest, quando id ei obesse non potest. f. Circunstantia quæ in actualiquo requisita ad bonitatem deficit, efficit actum malum. 422. 1.a.

CISTERTIENSIS.

Cistertiensium statutum quo obligantur ad confitendum sua peccata confessa semel suis Abbatibus, redarguitur vel temperatur.750.2.b.c.to.1.

Cistertiensium statutum vt omnes semel suis Abbatibus confiteantur ea quæ aliis confessariis sui ordinis sunt confessi.749.2.a.

CITATIO.

Citationem per solam nemo grauatur.62.1.2.to.2. Citatio iure naturæ facienda est, & neque per principem tolli potest. 65.2.a.

CIVES, CIVITAS.

Ciues vnius regni sunt æquè liberi, ac ciues liberarum ciuitatum.154.1.a.tom.2.

Ciuitas omnis iurisdictionem habet super singulos illius ciuitatis.144.1.c.tom.2.

Ciuitas potest donare de bonis communibus si sit libera, non autem decuriones & consules.346.2.c.to.1. Ciuitate interdicta etiam suburbana interdicta censenda sunt. 620. 1.a. Ciuitas non potest auferre ius alicui suum singulariter, sed generaliter. 45.2.tom.2.

Ciuitates orbis terrarum conuenientes maiore ex parte nō possunt deligere vnum imperatorem qui sibi & reliquis aliis etiam inuitis imperet. 153.1.a. Ciuitates liberæ possunt deligere ducem, cui subiaceant minori parte inuita.2.c.to.2.

CLANDESTINA.

Clandestinæ electiones reprobantur, & noctu & clandestine facta de malo sunt suspecta. 66.1.a.tom.2.

CLAVIS.

Clauis potestatis & clauis scientiæ vna est & quid sit. 542.2.a.to.1. Clauis triplex auctoritatis, quæ est in sanctissima Trinitate, excellētiæ, quę est in Christo & ministerialis, quæ est in sacerdotibus.b. Veteris legis sacerdotes non habuerunt clauem. ibid. Virtus clauium in pœnitentia operatur ad culpæ remissionem, vt aqua in baptismo. 543.1.a. Ordinatur ad culpę remissionem non vt caussans sed vt disponens ad eam. ibid. Clauium potestas in pœnitentia quam in baptismo latior. 690. 2.b. Claues nullus habet nisi sacerdos.697.2.a.

Claues duæ sunt scientiæ & potestatis quas sacerdotes in ordine acceperunt.741.2.c.to.1. Clauis est *potestas spiritualis ligandi atque soluendi, quæ iudex Ecclesiasticus dignos recipere, & indignos reycere debet.* 541.1.c.& 742.1.d. Cæli ostium quomodo clausum per claues aperiatur.542.1.a.

Has claues qui hæretici negant. b. Propriè sunt ipsemet character sacerdotalis indelebilis.c. Non sunt duæ, sed vna tantum diuersa ratione. ibid. Clauem ligandi atque soluendi, & clauem scientiæ ecclesia accepit. 446.1.b.to.1.

Clauis est *potestas ligandi & soluendi sacerdotibus concessa.* 536.2.c. Claues habent fundamentum in scriptura, & quod illud sit.541.2.b.

CLAVSVLA.

Clausula quæ deberet alioqui ad multa referri cum inscribitur alicui capiti tanquam illius accessorium, non debet ad alia referri.4.2.a.tom.2.

Clausula *posita in aliqua dispositione regulariter ad omnia referuntur.* 227.2.c.to.2. Hæc regula quando fallit.228.1.a.

CLAVSTRVM.

Claustra in cœnobiis diligenter munienda & seruanda. 146.2.a. tom.1.

Claustrum *locus est vnde exire non licet sine licentia.* 351. 1.f.tom.3.

CLAVSVRA.

Clausura monachorum vnde originem sumpserit. 144. 1.b.tom.1. Qui eam summa cura custodiant.c.2.a. Eius commendatio.c. Clausura in aliis regularibus strictior, in aliis laxior.145.1.b. Quando sit peccatum.1.b. Hæc vbi non habetur, nulla reformatio speranda.146.1.b.

Clausura monialium iure tantum humano inducta. 147. 1.b. Ante Bonifacium. VIII. Similis erat clausura monialium & monachorum.c.

CLERVS, CLERICVS.

Clerum in Ecclesia instituere quare necessarium fuerit. 10.1.a. to.2. Clerici vulgari nostra lingua litterati dicuntur, & laici (sed debuit dicere idiotæ) ignari. 20. 1.a. Cur ita dicantur.b. Clerici prima tonsura & minoribus ordinibus insigniendi, qua litterarum scientia præditi esse debeant.20.2.c.21 1.a. Clericis vestium virgatarum vel partitarum vsus interdictus. 40.1.c. In clericum prælatus inquirere non potest nulla infamia laborantem, quamuis duo vel tres testes de visu id ei dixerint. 99. 2.a. Clerici qui procurant vt sæculares cognoscant de litteris apostolicis peccant.104.1.c. Clericus potest apprehendi à laico ad obuiandum delicto futuro.114.1.a.

Clerici libris poëticis vel fabulosis vel inutilibus studentes redarguuntur. 124.2.c. Clerus nihil potest statuere contra legem superioris & populus sic contra legem imperatoris & cur. 145. 2. c. Clerici sunt subiecti iurisdictioni Ecclesiæ quia sunt insigniti charactere spirituali. 156.1.c. Clerici & monachi iure diuino sunt exempti à potestate laica in causis criminalibus & spiritualibus. 160.2.a. Clericis ignominiosa peregrinatio non conuenit.734.1.b. Clericis diuitibus relinquuntur multa in eleemosynam vt ipsis sustentatis dentur superflua. 547. 1.c.tom.1. Clerici honorabiles rari sunt, quos peccati sui, quo famam perdunt recte pœniteat. 564.2.c. Plus curant habere dispēsationem à Papa de criminibus ob quæ beneficia amiserūt, quam Deum habere propitium. 565.1.b.

Quam sit graue eos laicis esse deteriores. 2.a. Debent præcedere moribus bonis populum cuiuscunque ordinis sint. b. Clericorum peccata non propalanda. c. Clerici de peccato inquirere non potest episcopus nisi infamia præcesserit. 567.2.c. Clericis omnes dies sunt festi. 635. 2.a. Clericus propter continuatam fornicationem hodie deponitur, propter moēraneam nequaquam. 646.2.c.

Clericis mercatura prohibita. 661.1.b. Per pœnitentiam quando redeunt ad pristinam dignitatem & quando non redeunt. 714.2.b.

Clerici in minoribus constituti, nec habentes beneficia possunt exercere ea omnia officia, quæ laici exercent. 221. 2.a. to.1. Clerici morientes quædam habent quæ nec spolia nec patrimonialia bona dici possunt. 223.2.c. Negotiatores clericos iura damnant. 225.1.b. Debent filias suas etiam spurias dotare. 249.1.b. Tenentur superflua beneficiorum lege veræ iustitiæ dare pauperibus. 253. 2.b.

Quod probatur etiam ex iure ciuili. 254.1.b. Viuere debent de altari, non luxuriari. 318.2.b. Non debent vti veste serica aut variata.c. Non debent reditus suorum beneficiorū diuitibus tribuere. ibid. Clericorum inopia futura prædicitur, eo quod nolint præsenti inopiæ pauperū succurrere. 320.2.a. Clericū percutere conatus & nō percutiens non excōmunicatur. 485.1.c.to.1. Est tamen puniendus. 2.b. Clerici valde decipiuntur cum putant se grande opus fecisse, cum multos reditus ecclesiasticos sibi compararunt. 321.2.a.b. Clerici quicquid habent, pauperum est, quomodo sit intelligendum. 338.2.b. Qui non habent in bonis Ecclesiæ plus. 50. Ducatorum non habent

spolia

spolia, & testari possunt. 339.2.b. Clericorum peccata à Papa etiam impunita quandoque relinquuntur. 354. 2. b.

Clerici circunstantia non auget ita peccatum, vt mortale faciat de veniali, nisi votum vel lex particularis obstet. 380. 1.b. Quæ possunt testamento legare. 383.1.b. Clerici qua in re leuiticæ tribui similes sint, & eam excellant. 415.1.b.c. Non possunt de bonis Ecclesiæ viuere si aliunde habent, Statij sententia. 417.1.b. Necessario fuerunt instituendi ad Deo gratias agendas & bona impetranda. 436. 1.a.

Clerico seruire Ecclesiæ cum spe ascendendi ad superiorem gradum minus principaliter, licet. 29.2.c.30.1.a. 448. 2.c.to.1. Clericī honorem ex bonis corporis & externis appetentes peccant. 41.1.a.b. Clericorum vestes nec sordidæ, nec delicatæ esse debent. 2.a. An habere proprium debeant disputatur. 51.1.a. Et concluditur eos posse.b.c. Clerici vnius Ecclesiæ licet possint statuere, vt semel & iterum matutinum mediæ noctis transferatur in auroram, non tamen perpetuo. 411.1.c.to.3. Clerici quo gestu orantes Deum maxime offendunt. 414. 2.a.

Clerici rationarij non eundo ad Ecclesiam ad horas recitandas quomodo peccent. 416.2.d. Clerici diuina officia celebrātes à vana gloria ob ea maximè cauere debent. 426. 1.d. Clericus maiorum ordinum quo iure ad horas recitandas obligetur. 429.2.c. Clerici primæ tonsuræ aut minorum ordinum non beneficiarij ad horas non tenentur. 430. 2.c. Nisi ex consuetudine aliquid ad dicendum obligentur. 431.1.a. Vel ad id eos episcopus obligauerit. b. Quomodo ipsi Deum de collatis ordinibus collaudabunt, & quod peccata ipsi in hac re committant. c.d. Clericus minorum ordinum aut primæ tonsuræ non gaudet priuilegio fori in criminalibus nisi in certis locis. 2.b.

Clericus cum corrupta contrahens & se enormibus dimisso clericali habitu ingerens perdit priuilegium clericale ipso iure. 198.1.a.to.2. Et qui delinquit in iurisdictione alieni episcopi ei subiicitur. b. Clericus notorie filius eius, qui ante ipsum fuit beneficiarius potest à beneficio expelli. 206.2.b. Clericus qui arma pugnantibus ministrat habetur pro homicida si homicidium sequatur, & est irregularis. 241. 1. b. Clericus sibi ipsi manus violentas iniiciens excommunicatur. 106.2.c.to.3. Clericorum bona quæ post clericatum acquirunt sunt quasi castrensia. 156.1.c. Clericis vectigalia imponentes nisi ob mercaturam, vel à Papa facultatem habeant, vel ab eis exigentes quantum peccent. 166. 2. c. d. Clericus & monachus licite possunt etiam talis & chartis ludere. 201. 1.b. Clerici & monachi lege obligante ad mortale prohibentur ludere summa notabili. 2.c. Ludum etiam spectantes quando peccant. 202.2.d. Clerici non possunt vendere suum triticum pluris quam sit æstimatum communiter. 254.1.c.

Clericus qui est patronus patrimonij ratione pro laico iudicatur. 601.1.a.to.3. Clericus accipiens pensionem animo non perseuerandi in statu clericali si Papa id non præsciuerit peccat. 2. c. Clerici committentes grandia crimina spe impunitatis ratione clericalis ordinis sibi concessæ, ea gaudent. 726.2.a.

Clericus beneficiarius qui cessit beneficio, si sacris non sit initiatus non tenetur ad horas. 432.1.a.to.3. Clericus officium defunctorum quando recitare teneatur. 437. 2.c. Clericus omittens aliquam partem officij vel canendi vel audiendi. P.M. 443.1.c. Clerici duo valde errabāt gaudentes eoquod officij dicendi hora præterierat. 445.1.f. Clericus cœcus horas quando recitare tenetur. 451.1.f. Clerici à cantu ob ignorantiam aut vocis aptæ defectum excusari non debent. 455.1.e.f. Clerici paulo ante officij recitationem quibus de rebus agere debeant. 456.1.b.c. Clerici ad diuinum officium obligati linguam latinam callere debent. 458.1.d. Clerici ad portas Ecclesiarum preces dicentes peccant. 468.2.c. Et superpelliceo nimium pretioso vel spurco vtentes. f. Clerici in choro cantantes, vel alia diuina officia peragentes modestia singulari esse debent. 474 2.c. Clericus legitime impeditus ne diuina officia adeat, ea tamen adiens minus principaliter vt distributiones lucretur non peccat. 483.1.c. Clericus non potest ita tentari vt pluris distributiones quàm obsequium Dei faciere vt sensualitatis adigatur. 2.c. Clericus coniugatus non est habendus pro clerico, nisi quoad priuilegium fori & canonis. 491.1.c.

Clericum ordinatum ad titulum sui patrimonij posse recitare horas breuiarij cuiuscunque reprobatur. 529.2.b.

Clericus beneficiarius tenetur horas recitare secundum regulam sui episcopatus, & regularis secūdum modum suæ regulæ. 530.1.a. Clericos debuisse institui ad laudem Dei cantandam & alia huiusmodi probatur. 547.1.c. Clerici minorum ordinum ad nihil de iure humano recitādum tenentur, sed sic diuino & episcopi auctoritate si in id consenserint. 548.1.a. Clerici sacro ordine insigniti iure diuino tenentur ad maiores preces quàm laici: tamen horarum forma iure humano inducta est. 550.1.c. Clerici iter facientes qui ante meridiem celebrare nō possunt post illum celebrent. 552.2.a. Clerici extra Ecclesiam recitantes debent habere oratorium ad Horas recitandas. d. Clerici conari quantum debeant vt actualem attentionem secundi & tertij generis consequantur. 555. 1.a.

Clerici qui accipiunt beneficium animo relinquendi illud & mutandi suum statum in coniugalem vt peccent. 599. 2. d. e.

Clerici transgredientes leges humanas quomodo peccent mortaliter. 302. 2.c.to.3. Clericus quærens vel quærere volens beneficia per Simoniam qualemcunque. P.M. 305.1.b. Clericum percutiēs quis incidit in canonē. 336.1.e.f. Et quis nō. 339.1.b. Clerici percussio, quæ non est mortifera non excōmunicat. 340.2.d. Percussio clerici leuis ob quam adeūdus Papa non est quæ sit. f. Clerici percussio grauis quæ iudicada. 341.1.a. Clerici portoria soluere debent, quæ licite exiguntur à quibusuis laicis etiam immunibus. 348. 1. c. Clericus non debet vecturam de redditibus suis ecclesiasticis, nec de bonis patrimonialibus. e. Clerici coniugari interdicti tempore diuinis interesse non possunt. 360.2.d. Clericus non obstante interdicto tenetur dicere diuinum officium. 361.1.c. Clerici seruantes interdictum possunt sepeliri in loco sacro. f. Clerici non seruantes interdictum. P.M. 363.1.c. Clericum percutiens ob necessariam proximi defensionem non est excommunicatus. 369.1.f. Clericus qui alium ob alienas iniurias cum protestatione accusat est irregularis, non tamen si accuset ob vitanda mala. 2.c. Clericus deferens alium ob crimen, quod deformationem non meretur, si ille aliunde deformetur, nō est irregularis. d. Clerici qui intersunt deformationibus, quæ per iudicis sententiam fiunt non sunt irregulares, quamuis peccent si sine rationabili caussa intersint. d. Præsens iusto bello, adhortans, & efficiens vt milites suo hortatu multos occidant non est irregularis. c. Clericus qui mulieri consilium dedit vt abortiret quod postea ille reuocauit, sed illa secuta est, fuit irregularis. 374.2.c. Clericus introducens meretricem in domum suam per tecta, si illa decidens moriatur fit irregularis, non autem per viam planam. f. Clericus occidens aliquem venando quando est irregularis vel non. 375.2.c.

Clericus degradatus potest cogi ad preces horarias, non tamen ad dignitatem quam tenebat ante degradationem. 80.1.c. to.1. Num peregrinando mendicare possit. 2.c. Sæculares si non habet beneficium nec ordinem sacrum potest in iudicio postulare. 94.2.a. Clericus à suo iudice potest verberari & torqueri. 128. 2. b. c. Clericis quæ venatio conueniat. 141. 2. b. Quis item habitus. 142. a. In habitu, incessu, gestu, sermone & cæteris quales esse debeant. c. Quæ eis interdicantur in moribus. 2. a. b.

Clericis quæ iura præcipiunt intelliguntur de ordinariis vel beneficiatis. 143.1.a.to.1. Cleticis sæcularibus longe minus prohibetur conuersatio cum mulieribus, quā regularibus. 160.2.b. Clerici sæculares recipi possunt in monasterio ad iuuandum, non tamen in collegium ipsorum. 161.2.b. Negotiari eis non licet & bona quæ ex illicita negotiatione reliquerunt sunt spolia. 205. 2.c.220.2. b.c. Patrimonia eorum vel quasi, non sunt spolia. ibid.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Clericus qui non habet vltra triginta aureos in bonis Ecclesiæ, non relinquit spolia.206.1.b.224.2.c.225.2. Clerici non possunt testari de spoliis in foro conscientiæ, licet id eis in exteriori concedatur. 217. 2. b. Clericis quæ iure interdicta.221.1.c.

Clericale ius cui omnia beneficia sunt annexa, est à Deo institutum, & inuendibile. 265.2.a.to.3. Clericum qui non defendit ab iniuria manifesta cum potest, excommunicatus est. 279. 1, a. Clericus à laico capi potest, ne committat delictum, non tamen pro commissis.2.c. Clericus vtius Ecclesiæ tempore interdicti clericos alterius Ecclesiæ admittens an peccet. 299. 2.c. Clericus horas omittens aut omittere volens toto die. P.M.2.a. Clerici minorum ordinum ad horas recitandas iure communi non obligantur. 301. 1. e. Clericus sacri ordinis & beneficiarius & religiosus habitum & tonsuram gestare debent.2.f. Clerico minorum ordinum non beneficiario licét omnia quæ laicis in ciuilibus & criminalibus. 302. 1.a. Clericis in iure prohibita quæ & quot, sed non sub peccato mortali.c. Clerici tabernarij & lanij & similium pœnæ. c. f. Opera sæcularia ipsis licita. 2.b.

COADIVTORIA, COADIVTOR.

Coadiutoria cultus diuinus augetur & illius suppletur defectus.31.1.a.tom.2.

Coadiutor tenetur facere omnia & sola illa, ad quæ datus est coadiutor. 535.1.b.to.3. Coadiutor non tenetur ad recitandum nomine beneficij. c.

COECVS.

Cœcus non excusatur à choro neque à capitulo. 505. 2. b. to.3. Cœcitas non est sufficiens impedimentum non eundi ad chorum lucrari distributiones.c. Non excusat omnino ab horis recitandis. 549.1.a.

CODICILLVM.

Codicillum potest conficere qui potest testari.589.2.a.to.1,

COGITARE, ET COGITATIO.

Cogitare de peccato non est peccatum.486.2.b.to.1. Cogitare & actum potentiæ cognitiuæ & appetitiuæ significat. 487.b. Primo modo est actus indifferens, secundo potest esse bonum & malum non tamen punibile. 2.a. Nisi sit aliquo actu manifestum.c. In diuino tamen foro punibile. 488. 2. c. Cogitationis peccata necessario confitenda. 518. 1.a.to.1. Cogitatio licet propriè peccatum non sit, est tamen occasio peccati.570.1.a. Cogitatio etiam prima pœnæ humanæ non subiacet. 619. 2.a.

COGNATIO.

Cognatio spiritualis *est attinentia duarum personarum, quæ ex statuto Ecclesiæ oritur, vel ob baptismi & confirmationis administrationem, vel susceptionem baptizati vel confirmati.* 226. 1.d.to.3. Quotuplex olim fuerit. ibid. Quomodo hæc à Concilio Trident. limitata fuerit. 2. a. b.c. Non nascitur ex solennitate baptismi, quæ in Ecclesia fit, sed ex baptismo, qui domi interdum confertur.f. Cognatio item ex confirmatione Tridenti limitata. 228.1. a. Cognatio spiritualis impedit quo minus pater filij illegitimi, quem ipse baptizauit cum eius matre possit contrahere.b. Cognatio carnalis *est propinquitas duarum personarum eo quod vna ex altera, vel amba ex vna tertia descendant.* c. Hanc cognationem quæ copula facit.d. Cognatio legalis *est propinquitas ex adoptione alicuius in filium prouenies.* 228.2.c.tom.3. Est triplex. ibid. Quos & quas personas comprehendat. c. Cognatio spiritualis nata ex catechismo quæ sit, & quæ comprehendat. 235.1.b. Cum cognata contrahendi matrimonium dispensationem petens tacito incestu, falsum exprimit, & nullam gratiam obtinet. 293.1.c.

COLLATOR, COLLATIO BENEFICIORVM.

Collatores beneficiorum & patroni promouétes indignos aut minus dignos vt peccent.598.1.c.to.3. Per solam collationem collatoris non quæritur ius collatario, si ipse non acceptauerit. 640.2.a.

Collator indigno beneficium conferens plus peccat quàm elector. 23.1.a.to.2. Collatio beneficij illiterato penitus facta non tenet, licet qui possidet colorato titulo gaudeat.2.b.

Et gaudet priuilegio de triennali possessore.ibid. Collator qui post posito eo qui habet scientiam actu, confert ei qui actu & spe eam habet, peccat. 24.1.b. Collatio alias initulla regulariter colorem possidendi præstare potest.2.a. Facta ab executore parum idoneo quando valet. b.

Collatio beneficij in peccato mortali facta regulariter valida.25.2.a.to.2. Collatio beneficij ob ea peccata redditur inualida quæ Ecclesia censuit ex natura criminis irregularitatem inducere. c. Et quæ notoria sunt iuris & facti depositione digna. 26. 1, 2. Et quæ sunt cum infamia coniuncta.c. Quæ ad quatuor casus limitantur.ibid.2.a.

Collatio illiterato facta & ita nulla, si ille litteras sufficienter discat reuiuiscit. 27. 2. c. Collator beneficiorum vt peccat.147.3.b.

COLLEGIA.

Collegia omnia particularia quę sint illicita.565.1.c.to.4. Pro Collegio licet in morte relinquere, & nullo tali quis vetatur inter viuos donare. 573.1.d.

COLONI.

Coloni agrorum colligunt fructus Deo, sibi & beneficiariis. 375.1.a.tom.1.

COLVMBARIVM.

Columbarium illicitū quis habere dicendus sit, & peccare illum habens.153.2.d.to.3. in Columbario suo semina spargés quò aliorū Columbariorum Columbas alliciat peccat.f.

COMES.

Comiti Palatino potestas est legitimandi quoscunque spurios. 42.2.c.to.2. Non tamen potest proprium legitimare filium.133.2.b.

COMMENDA.

Commenda beneficiaria titulus est canonicus.534.2.d.to.3.

COMMITTERE, COMMISSIO, COMMISSARIVS.

Committere & mandare idem sunt, & commissio & mandatum non obligant donec acceptentur.720.1.a.tom.3.

Commissio superioris tanquam talis facta subiecto tanquam tali habet vim præcepti.b. Commissio cum tanta deliberatione non solet componi, cum quanta solet lex.218. 2. b. to. 1. Commissarij Cruciatæ qua ratione peccent, cum Apost. Sed. debita remittunt. 235.2.c.

COMMODARE, COMMODATVM.

Commodare ballistam vel alia arma quando occasio peccati mortalis esse possit.100.2.e.to.3. Commodatum ante tempus à commodatario cum eius damno repetens. P.162. 2. d. Commodatarius quomodo peccat re commodata vtendo.f. Commodatarius qui rem sibi commodatam cum domini damno alteri commodat peccat. 163. 1, a. Commodatum mittens per nuncium non habitum pro fideli si perit, perit ipsi, sed per fidelem mittens perit commodanti. d. Commodatarius nolens reddere commodatum nisi solutis impensis leuibus peccat.e. Commodatum quid sit.267. 2.c.to.1. Debet esse gratuitum. 268.1.a. In commodato totum periculum est penes recipientem, etiamsi fortuito pereat. 276.1.a.

COMMODVM.

Commodum qui sentit, onus quoque sentire debet. 282.2. c.to.1. Et contra. 374.2.a.

COMMVNIO, COMMVNICATIO, COMMVNIS, ET COMMVNITAS.

Communionem in Paschate quis non sumens peccat & quis ab ea excusetur.214.1.c.d.to.3. Communicandum non est

non est statim post primam totius anni confessionem.e. Non communicans in Paschate tenetur communicare cum primū poterit. f. Communicans credens aut credere debens se mortalis culpæ reum. P. M. 2. d. Ad communicandum recte non necesse est scire se esse in gratia. 215.1.a. Communicans contra præcepta Ecclesiæ. P.M.e. Communicans ante confessionem omnium peccatorum mortalium habita confessarij copia. P.M.d. Non communicans propter odium. P.M.f. Communionem à non proprio parocho accipiens etiam extra quadragesimam, nisi habeat facultatē. P.M.2.c. Communicans post aliquam cibi sumptionem à media nocte nisi sit æger. P.M.f. Communicare in die pluries quam semel peccatum est. 216.1.b. Communionem suis subditis tempore quo debent non procurans. P.M.f.

Cōmunicans sub vtraque specie nisi celebret. P.M.1.b. De communione sub vtraque specie Tridenti definita.c. Communicare quotidie melius est quam contrariū.d. Communio triplex interior, exterior, & mixta & quid hæ sint. 323.2.d.

Communio bonorum operum sanctorum quæ ipso iure fit quid prosit. 567. 2. c. d.to.3. Communicatio bonorum facta per applicationem quomodo magis prosit quam ea quæ ipso iure fit. 568. 1.a. Communicatio bonorum suorum à quolibet priuato fieri potest, & congregationis à prælato, & totius Ecclesiæ à Papa.d. Communicatio bonorum cur indulgentia non sit. 2. c. Communicare alteri bona sua prætenta persona priuata non potest. 569. 1.a. Communicare sibi nemo potest sua bona opera præterita quoad valoré satisfactorium. 2. a. Communicatio meritorum quoad merendum vel satisfaciendum quomodo in aliqua congregatione fiat. 570. 1. c. d. Communia bona Ecclesiæ dispensari possunt à præsidente Ecclesiæ aliter quam per sacramenta. 669. 2. c.

Communio bonorum operum qua ratione innitatur. 544. 1.c.d.to.3. Per hanc communionem duo consequimur, & quæ illa. c. Est quædam phratria seu confraternitas à Christo instituta. 2. a. Communicatio bonorum operum sanctorum ad valorem satisfactorium non fit sine aliqua particulari applicatione. 567. 1. f.

Communia distribuenda singulis habens tenetur ad restitutionem, si minus eis tribuat quàm debeat. 370. 1.c.tom.1.

Communitas nulla ita potest se abdicare à iurisdictione sibi naturæ lege indita, quin possit eum resumere. 145. 2. b. to. 2.

COMPASSIO.

Compassionis affectus peccanti exhibendus. 15. 1. b. tom. 1.

COMPENSATIO.

Compensatio fit iure ipso, sed parte opponente illam. 301. 2. c.to.1. Compensatio qua famuli beneficiatiorum ægrotantium remunerantur est debiti quædam solutio. 330. 1. b. Compensatio *est debitis & creditis inuicem inter se contributo.* 604. 1. c.

COMPETENS, COMPETENTIA, COMPETITOR.

Competens qui indignus beneficium per concursum obtinuit quando tenetur illud restituere vel non. 596. 2. b. tom. 3. Competens minus dignus cum eo qui manifeste est eo dignior. P.M.c. Competens minus dignus ob aliquod commodum vel honorem à peccato non excusatur. 597. 1. b. Competentia beneficiorum duplex vna iure diuino & naturali dictata, altera iure humano præscripta, & quid vtraque sit. 595. 1.d.e. to.3. & 2. f. In competentia iure humano introducta multa peccata committuntur. 596. 1. a. Inter duos competentiæ modos differentia. b. Competentes beneficia peccant sicut ea appetentes. c. Competentis indignitas quædam facit collationem beneficij ipso iure nullam, quędam malam, sed tamen validam, & quæ sit inter vtramque differentia. d. Competens minus dignus concurrens cum digniore quid faciet, vt excusetur à peccato. 597. 1. d. to. 3.

Competens quis grauiter, grauius, & grauissime peccat. e. Competentibus quæ rogatio concessa. f. Competentes grauia competentium peccata deregentes, vel alia facientes vt peccent. 2. c. d. Competitorum examinatores vt peccent. f. Competitorum examen qualiter faciendum. 598. 1. b. c.

CON PRÆPOSITIO.

Con præpositio in compositione quam vim habeat. 786. 2. b. tom. 1.

CONATVS.

Conatus solus ad delinquendum opere non sequito quando meretur pœnam fuse. 477. 2. c. to. 1. Conatus non dicitur sola voluntas sine exteriori aliquo opere. 478. 1. a.

Qui ductus pœnitentia conatum non perficit non meretur pœnam. b. Ordinariam scilicet, sed extraordinariam sic. c. Et quando conatus tendit in delictum nemini nocens. ibid.

Conatus ad delinquēdū non cōsecuto delicto debet puniri pœna extraordinaria, quia est actus malus. 480. 1. c. 490. 1. b.

Conatus non secuto effectu quot modis exprimitur. 485. 1. a. Conatus exterior coram Deo parum prodest, si ei non respondeat interior. 519. 2. c.

Conatus ad aliquid eo non facto non punitur, quando id factum nemini nocet. 259. 1. c. to. 2. Conatus non sufficit ad incurrendam pœnam ipso iure impositam, extra crimina atrocissima. ibid.

CONCILIVM.

Concilium œcumenicum legitimum plenam potest concedere indulgentiam. 703. 1. d. tom. 3.

Concilium Tridentinum quomodo statuat beneficiarios ad restitutionem de superfluis teneri. 377. 1. b. Renouauit decretum Concil. Toletani. In loco. 5. q. 4. 421. 1. c.

Concilium Trident. quatenus agit vt regulares ad suam antiquam formam reducantur explicatur. 114. 2. a. to. 1. Item. 119. 2. c. Explicatur item quatenus vetat ne regulares superiorem ad eam, sine licentia superioris immediati. 128. 1. b. c.

Explicantur item quatenus vetat ne regulares post quinquennium professionis factæ audiantur. 166. 2. a. Ab hoc sine periculo aberrandi à fide nō possumus discedere. 345. 2. c.

Definiit esse de fide reditus Ecclesiasticorum Dei esse & in vsus profanos non posse impendi. 346. 1. a.

Concilium Tridētinum statuit ne nothi presbyterorum in eadem Ecclesia, in qua patres habent, beneficia habeant. 48. 2. c. to. 2. Hoc decretum cum alio conciliatur, quo statutum est, vt accessus, regressus & coadiutoriæ ante illud datæ durent. 49. 1. c. Concilium œcumenicum etiam ob temporalia ab imperatore conuocari non potest. 138. 2. b. Concilium cur potest pœnam temporalem in laicos statuere. 241. 2. b. Concilium Tridentinum quatenus habet publicis peccatoribus pœnitentiam publicam imponendam esse explicatur. 51. 1. c. tom. 3.

Concilium Lateranense vltimum sub Leone. X. Totum recipiendum. 282. 2. b. tom. 1.

Concilium Lateranense vltimum statuens vt beneficiarij horas non recitantes fructus restituant defenditur. 558. 2. c. d. tom. 3. Eiusdem statutum de eodem refertur & explicatur. f. 559. 1. a. Ab aliis etiam quæ impugnantur ei defenditur. b. c.

Concilium errare non potest in legum diuinarum expositione. 282. 2. b. to. 1. Concilio œcumenico necessario credendum est. 468. 2. a. Concilio generali nulla est maior in Ecclesia potestas legem aliquam inducendi. 621. 1. a.

CONCIONATOR, CONCIO.

Conciones qui audiunt quomodo sæpe peccent. 462. 2. d. tom. 3. Concionatores qui à studio iuris ciuilis & Canonici & theologiæ scholasticæ auocant redarguuntur. 489. 1. a.

Concionatores partem falsam multis argumentis corroborare non debent. 770. 1. b. tom. 1.

Concionator publice prædicans sine legitima facultate. P. M. 310. 2. f. to. 3. Item prædicans in mortali, & mentiens in doctrina fidei & morum. 311. 1. a. Item in aliis multis, sed venialiter tantum peccat. b. De concionatoribus tam sæcularibus quam regularibus Tridenti statuta. d. e.

Concionatores & omnia officia gloriæ caussa facientes nō peccant mortaliter. 38. 1. c. to. 1. 454. 2 c. Qua ratione appetitum bonorum honorariorum & pecuniariorum carpere debeant. 454. 1. c.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Concionator assumens aliquod miraculum falsum pro materia concionis mortaliter peccat.675.1.a.

Concionatores, & doctores, & prælati, quibus iniuriis respondere possunt vel non. 17.2.a.to.1. Concionatores laudis caussa recte concionantes laureolam non merentur.26.1.a.450.1.c. Qui concionantur præmij temporalis caussa peccant.27.2.b.

Cõcionatores opiniones minus tutas in suggestu animi gratia proponentes peccant.770.1.to.1. Concionatores ridiculis in concionibus abutentes peccãt. 726.2.a.to.1.

CONCORDIA.

Concordiæ maxime congruit, vt vnus in vna domo gubernet, modo id aliquorum consilio faciat. 105. 1. b. tom. 1.

CONCVBINARIVS, CONCVBINA.

Concubinarius & fornicarius vagus si sint notorij eadem pœna plectuntur.196.1.a.to.3. Concubinarius in loco sacro non sepeliendus.c. Concubinarij neque publici neque occulti absolui debent.38.2.c.f.to.3. Concubina absolui non debet, quæ vult suo concubino in agone mortis assistere. 39.1.a. Concubinarius cohabitans concubinæ absolui non debet sine separatione.216.2.e.

Concubinarij sunt in quibusdam diœcesibus excommunicati, vel certè vbique excommunicandi.117.1.d. Concubinam retinens non est verè pœnitens.139.2.a.

Concubinariorum clericorum pœnæ à Concil. Trident. decretæ. 301. 2. c.to.3. Concubinarij pro salute concubinarum sacrificantes. P.M.423.2.f.

CONCVPISCENTIA.

Concupiscentia manet in baptizatis, sed peccatum non est.486.2.c.to.1. Per se nullius est meriti neque demeriti, sed solum quatenus regitur, vel negligitur à voluntate. 526. 1.c. Concupiscentiam libidinis auget frequentia eius & experientia.546.1.a. Concupiscentia seu sensualitas non esse peccatum demonstratur. 550.2.c. Non subiicitur voluntati vt alia membra.551.1.a. Non tamen in ea ratio peccati inest. ibid. Concupiscentia inordinata contra iustitiã & deliberata est.P.M.201.2.a.to.3. Concupiscentia quæ venialis. b.

CONDEMNATIO.

Condemnatio iudicialis requirit plenam probationem iudicialem.96.2.c.to.2.

CONDITIO.

Conditio debet impleri in forma specifica & non in æquipollenti. 636.2.d.to.3.

Conditionum in matrimonio tria sunt genera: turpes & contra matrimonij bonum, quæ illud annihilant, & turpes sed non contra illud, quæ pro non appositis habentur, & honestæ quæ illud suspendunt.232.2.c.d.to.3. Conditiones de re præterita non suspendunt. e. Conditio *contrahо tecum matrimonium, si pater meus voluerit*, quomodo implearur patre tacente. 233.1.a. Conditionis implementum non retrotrahitur ad tempus dispositionis in his quæ ex voluntate solius disponentis pendent.c. Conditiones quædam in matrimonio adhiberi solitæ explicantur. d. Conditio de re quæ necessario euentura est, pro non appositа habetur.2.b.

CONDVCTOR.

Conductor qui eoquod domo non vtitur pensionem nó vult soluere peccat.165.2.f.to.3. Et qui infert damnum notabile rei conductæ & non vult satisfacere.166.2.c.

CONFESSARIVS.

Confessarius potest vti ad multa scientia eorum quæ audiuit in confessione.422.1.a.b.to.1. De licentia pœnitentis potest dicere peccatum quod sibi confessum est. c. Absoluit non tanquam Deus, sed tanquã Dei minister.2.b. Confessarij repidos in fide quomodo interrogabunt. 488. 2.b. Sunt iudices peccatorum nostrorum, sicut nos ipsi sed diuersa ratione. 518.1.c. Habet potestatẽ absoluendi iudicialiter, & per illa verbo *Remitto tibi peccata tua* absoluere potest.514.2.c. Confessarius in iniungendis pœnitentiis quid considerare debeat.564.1.a.b. Potest dispensare circa canones pœnitentiales diminuendo pœnam in eis decretam. 572. 1. a. Hoc postea non probatur. b. Confessarius superior est pœnitentis etiam si Papa sit. 651. 2.a. Confessarius cui aliquis casus reseruatus occurrit, quid faciet vt ab eo possit absoluere. 656.1.a. In confessione scire debet an peccatum sit mortale vel veniale. 674. 1.c.

Confessario scientia medica est necessaria. 711.2.b.tom.1. Quæ illa sit. ibid. Confessarius pœnitentem interrogare debet etiam aliquando sub pœna peccati mortalis. 712. 1.a. In interrogationibus tria seruet primum vt interroget de peccatis non de fabulis. c. II. Vt interroget de peccatis consuetis. ibid. III. Ne descendat nimium ad particulares circunstantias rerum præsertim venerearum. 2.a.

Quando non interrogando mortaliter peccat.b. Interrogationes præambulæ quas confessarius debet facere.c.

Confessarius potest eum audire, quem scit in statu mortali esse, nec velle eum deserere, quamuis non absoluat. 713. 1.b. Quæ sunt interrogationes ipsi confessioni internæ, & qui de eis scripserint.2.b. Confessarij octo conditiones & quæ illæ sint. 714. 1. a. Non tenetur ferre pœnitentiæ onus nisi de consilio.b. Confessarius tenetur ad seruandum sigillum, confessionis cuius rei plures rationes afferuntur. 715. 1. c. & 717. 1. c. 2.a.b. Confessarij quibus modis confessionem reuelent. 720. 2. c. 721.1.a.

Dicens *tales homines non confitentur nisi venialia*, non reuelat confessionem, etiamsi velit dicere eos mortalia facere. c.

Confessarius dicens *ego eum non absolui* reuelat confessionem. 2.b. Nominans aliquem sibi confessum potest aliquando reuelator esse confessionis. 722. 2. b. Per quæ non reuelatur confessio. 723. 1.a. Eos ad verba non faciẽda de his quæ per confessionem nouerũt auctor hortatur. 2.c. Confessario satis est, vt is qui publice peccauit secretam agat pœnitentiam. 725. 2. b. Confessarij sunt incauti, qui ieiunia vel graues pœnitentias statim post confessiones adimplendas iniungunt. ibid. Confessarius quas pœnitentias publicas potest iniungere. 727. 1.a.

Confessarius cui grauia peccata in publicam perniciem confessa sunt, quid faciet, vt his malis sine confessionis reuelatione prouideatur. 727. 2. c. Confessarius iuratus potest dicere se nihil scire eorum quæ in confessione audiuit. 730. 1. c. Scit & non scit diuersa ratione. 2.a. Potest se aliter cum pœnitente gerere, ac si eius cõfessionem non audiuisset. 731. 1. a. Eligens indignum quem talem ex confessione esse didicit, suspensus est. ibid. De licentia pœnitentis eum posse reuelare confessionẽ demonstratur. 2. a.b. Scit quæ audiuit in confessione vt homo, sed non ea via, vt possit ea reuelare. 732. 1. c. Tenetur tacere tertiam personam cum qua pœnitens peccauit, & potest reuelare quæ nouit in confessione si alia via ea nouerit. 2. c. & 753. 1. a.

Confessarij monachis qui nunquam se habuisse animum profitendi asserunt, quid consulere debeant. 165. 2. a. to. 1. Facultas eligendi confessarium non expirat morte concedentis. 388. 1. b. Confessarij beneficiariorum qui se male suorum beneficiorum fructus impendisse confitentur, quid considerare debeant. 410. 1. a. b. Quomodo possunt negare se scire id quod per confessionem audiuerunt. 421. 2. c. Scit vt homo seu Dei minister quæ audiuit in confessione. 422. 1. a.

Confessarius ad ea dicenda quæ per confessionem nouit per excommunicationem compelli non potest. 733. 1. c. to. 1.

Confessarius optimus quomodo eligendus esse intelligatur, etiamsi pœnitens proprio sacerdoti confiteri teneatur. 734. 2. b. c. Confessarium eligere Augustini tempore licebat cuilibet, quemcunque sacerdorem voluisset. 737. 1. c. Confessarius habere debet iurisdictionem in actu & exercitio. 2. a. Confessarij deligendi potestas non tollitur morte concedentis. 740. 2. b. Confessarium deligendi cui facultas data est, non necesse est vt eum deligat qui iurisdictionem aliam habeat. 742. 1. b. c.

Confessarium deligendi cui à Papa vel episcopo facultas conceditur, à Parocho alteri confitendi licentiam non petat. 743. 1. c. Confessarium deligendi facultas est declaratio qua parochus vel alius declarat se nolle suo iure vti. 745. 2. c. Confessarij eligendi licentia non expirat morte concedentis. 755. 1. a. b. Nec per primam confessarij electionem. 2. b. Confessarius cui pœnitens confitetur, se aliquid fecisse peritorum iudicio, quod ipse confessarius iudicat mortale, pœnitens vero non, potest se pœnitentis iudicio accommodare. 771. 1. b. Confessarius potest absoluere pœnitẽtem qui est in contraria illius opinione, si pro sua ipse habeat doctores contrarium opinioni ipsius confessarij tenentes. 773. 1. b. c. Confessarij parum liberi & minus docti multorum peccatorum caussæ sunt. 81. 2. a. tom. 2.

Confessarius prudens qua ratione confessionem imperito sacerdoti factam reiterandã esse cognoscet. 54. 2. c. to. 3.

Confessarius pœnitentẽ audire non debet, qui nõ adhibuit ad se præparãdum vllam diligentiam. 55. 1. f. Confessarij præparatio qualis esse debeat. 56. 1. b. Erga pœnitentem qualis erit. c. Quibus de rebus eum principio interrogabit. d. e. Quomodo in progressu confessionis se erga pœnitentem geret. 2. c. d. Confessarius ob lucrum, fauorem, & audiens confessiones principaliter mortaliter peccat. 57. 2. b. Confessarij male agunt cum pertrahunt pœnitentes ad iurandum vel vouendum. 72. 1. d.

Confessarij non possunt negare absolutionem iis qui ea faciunt quibus homines vt plurimum ad venialia vtuntur, eos tamen ab iis debent abducere. 102. 2. a. Confessarius non debet reuelare ea quæ nouit per sacramentalem confessionem etiamsi damnatum à morte liberaret. 107. 2. a.

Confessarius quid faciet cum adultero qui ex alterius vxore filium habuit, qui hæreditatem patris putatiui vel adiuit vel aduturus est. 122. 1. b. c. Confessarius absoluẽs ante restitutionem vel antequam eam præcipiat parato, ad restitutionem obligatur. 128. 1. a. Confessarius potest dicere heredibus defuncti, vt restituant eis, quibus ipse debet, si is ei mandauerit. d. e. Confessarij mulierum impudicarum vel virorum quibus aliquid ob scelus patratum promissum & non datum est, quid eis consulere deb. 134. 1. a. b. Confessarius non debet absoluere eum, qui statim restituere tenetur, nisi actu restituat, qui prius iussus non fecit. 138. 1. a.

Confessarius quem bellantem non potest absoluere. 117. 2. c. to. 2. Quomodo se geret erga eum, qui de iustitia belli dubitat. 118. 2. a. Confessarius virtute bullarum electus potest absoluere ab omnibus censuris, etiam quas pœnitens se non incurrisse recordatur. 146. 2. b. Confessarius habens potestatem absoluendi ab excommunicationibus iuris & cœnæ non potest absoluere ab episcopo latis. 248. 1. c. Hoc tamen non tenetur. 2. a. b.

Confessarius tenetur ad interrogationes in confessione faciendas. 681. 1. a. to. 1. Quomodo se geret cum pœnitente, qui nullam adhibuisse se fatetur ad confessionem diligentiam. 2. a. Quomodo se geret cum pœnitente quem ad peccatorum displicentiam concipiẽdam hortabitur. 685. 2. b. c. Confessarius qualis esse debeat. 688. 2. c. Deber primo scire ligare & soluere. 689. 1. a. Debet item habere potestatem & iurisdictionem. ibid. Ei non est necessaria hodie scientia pœnitẽtialium canonum. 2. b. Est index. ibid. Eius partes sunt cũ accepit alicuius cõfessionem eũ instruere quæ ignorare est visus. 695. 1. b. Vel ad virtutes pro ratione personarum cohortari. c. Erga eruditiorem quomodo se geret. ibid. Confessarium iure communi nullus sibi potest eligere. 699. 2. b. Confessarij ignorantia aut nunquam aut raro ad iterandam confessionem obligat. 699. 2. c. Confessarius esse non potest qui ab Ecclesia diuisus est. 700. 2. c. Vide plura in Sacerdos. confessarij absolutio etiã criminosi bona. 705. 1. b.

Confessarius doctus esse debet. 708. 1. b. Quid scire debeat. 709. 1. b. c. Quo eruditioris confessionẽ audit, eo eum eruditiorem esse necesse est, 2. c. Et quo puriorum hominum confessiones audit, eo etiam doctiorem esse conuenit. 710. 1. a. Vnius loci aliis alterius loci doctior esse debet. b. Iudiciariam scientiam habere debet. 2. a. Et magis in parte quid scire debeat. b.

Confessarius curare debet, vt pœnitentiam iustam imponat. 314. 1. d. to. 3. Confessarij arbitrio pœnitentia semper imponi solita fuit. 2. d. Confessarius in imponenda pœnitentia quot & quanta circunspicere debeat. e. f. Quid pœnitenti dicet, vt eum ad pœnitentiam suscipiendam animet. 315. 1. a. Quid faciet pœnitenti nolenti accepiare satisfactoriam pœnitentiam. b. Confessarius ægroto sana mente prædito quid consulere debeat. 317. 1. c. Confessarius virtute bullarum electus cum nulla irregularitate dispensare potest. 380. 2. d. Confessarius munitus facultate dispensandi super voto, non potest dispensare super iuramento. 388. 2. b. Confessarius cui committitur absolutio ab excommunicatione in vtroque foro quid facere debeat. 389. 1. e. f. Confessariis perfectis studium maxime necessarium. 489. 1. d.

Confessarij populum Christianum maxime in officio continent. 646. 2. a. to. 3. Confessarij qui habent potestatẽ cõmutandi vota, si super eis dispensent peccant. 695. 2. f. Confessarij ægrotis in mortis articulo positis habentibus bullas indulgentiarum quid facient. 702. 1. d.

Confessariorum abusus qui nullo muniti priuilegio pœnitentibus indulgentias concedunt. 703. 2. c. Confessarius debet conari imponere pœnitentiam iustam pœnitenti. 715. 1. d. Confessarius qualem imponet pœnitentiam. 714. 1. a.

Confessarius ignarus quando confessiones audire possit. 42. 1. b. to. 3. Confessarius debet esse ad minimum à lethali culpa liber. e. Tenetur interrogare pœnitentem de his quæ ignorat vel occultare velle videtur. 2. a. b. Confessarij maxime de numero & specie specialissima debẽt interrogare. d. e. De quibus sunt maxime cõmuniter à confessario pœnitentes interrogandi. f. In peccatis carnalibus quomodo confessarius interrogare debeat. 43. 1. a. b. Non nominet turpiter, quod turpe est audiru. d. Confessarius est iudex & non posset absque manifestatione circũstantiæ æquam proferre sententiam. 2. e. Confessarius non tenetur confiteri peccatum ex quo confessio manifestaretur alterius. 49. 2. b. Confessarius directe vel indirecte confessionem detegens semper peccat mortaliter. 50. 1. f. Non potest publicam pœnitentiam imponere pro peccato publico, quamuis illi eam sponte subire debeant. 51. 1. c. Quomodo se vocatus cum publicis peccatoribus geret. 2. a. Quomodo possit de his quæ in confessione audiuit testari, si ea aliunde didicerat. 52. 1. a, b,

Confessarius quando pœnitenti restitutionis dilationem dare potest etiamsi pars nolit. 139. 2. b. to. 3. Confessarij beneficiariorum qui male fructus suorum beneficiorum se impendisse cõfitentur, quid considerare debeant. 146. 2. b. c. Confessarius vsurarium absoluens peccat, nisi ipse hoc & illud faciat. 181. 2. a. Confessarius vel alius detegens peccatum medio confessionis sacramẽtalis auditum. P. M. 196. 1. f. Confessarius quid consulet ei, qui se non posse ieiunare putat. 209. 2. c. Confessarius quid cum eis faciet quos videt in ornatu peccare venialiter. 244. 2. a.

Confessarius audita confessione quid facere debeat. 311. 2. f. Quid pœnitenti iniungere debeat. 312. 1. a. b. Quid faciet cum pœnitens contrariam sententiam sequitur de aliquo peccato, de quo diuersæ doctorum sententiæ. d. e.

Confessarius cum pœnitente non plene contrito quomodo se gerere debeat. 28. 1. b. c. to. 3. Confessarius debet pollere potestate, scientia & bonitate. 40. 2. a. Confessarij quæ scientia perfecta & quæ sufficiens. 41. 1. c.

Confessarius audiens sponte non maiori pollere debet scientia, quam qui ex obedientia. 2. a. Confessarius non sufficienti scientia quis. 42. 1. a. Confessarius reũ quando ad confitenda sua delicta impellere debeat vel non. 283.

Confessarius imponens, sibi confesso omnia bona per eum facienda in pœnitentiam quomodo sit intelligendus. 570. 2. d. e. tom. 3.

Confessarij sunt præcipui vineæ Domini cultores. 584. 2. b. Confessarij prælatorum quid eos ad beneficia pertinens hortari debeant. 598. 2. b.

Confessarius quomodo absoluet eos qui habent simplicia beneficia sine animo sacerdotij suscipiendi. 599. 1. d.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CONFESSIO, CONFITENS, CONFESSOR.

Confessio fidei ad salutem necessaria.4.2.b.to.1. Confessor reuelans peccata medio confessionis scita & alij etiam vt peccent.48.1.a.

Confitenti se aliquid feciſſe ad ſui defenſionem, creditur,ſed non ad ſui defenſionem.424.2.b.to.1. Confeſſionem quando quis etiam contritus facere tenetur. 469. 1.b.c. Quando eam Chriſtus inſtituit.471.1.a. Cõfeſsio & voluntas confitendi quomodo differant.473.2.a. Confeſſus mitius puniendus quam conuictus.518.2.a. Confeſsio ſpontanea facta timore probationis debet minuere pœnam.c. Confitens negando qualitatem neceſſariam non eſt confeſſus.ibid. Confeſsio requiritur ad iuſtificationem ſaltem in voto.525.2.a.to.1.

Confeſsio peccatorum perſonalis eſſe debet,& non per nuntium,vel ſcriptum.571.2.b.to.1. Si tamen per ſcriptum fieret, & abſolutio daretur per ſcriptum, valeret.ibid. Publice fieri poteſt, quamuis nemo ad eam teneatur. ibid. Per eam quomodo mortale fiat veniale.c. Confeſsio vnius peccati pluribus ſacerdotibus facta plus prodeſt quam ſi ſemel & vni facta fuiſſet. 572.1.c. Peccati alicuius confeſsio etiam antea confeſsi eſt abſolutioni neceſſaria. 2.a. Nec ſufficit generalis.b. Confeſsio publica laudabilis. 573.2.a.

Confeſsio peccatorum ſcrupuloſis non reiteranda. 654. 1.to.1. Integra eſſe debet mortalium.2.c. Confiteri occulte peccata publica ſufficit.529.1.a.to.1.

Confeſsio multũ prodeſt ad peccati veniam impetrãdam. 530.1.b. Confeſsio venialium non eſt neceſſaria.610.2.a. Eſt tamen vtilis.ibid. Confeſsio in ſpecie nõ in individuo facienda.b. Confeſsio non eſt inſtituta in paradiſo terreſtri.617.1.c. Nec eſt iuris naturalis.ibid. Nec à Ioſue inſtituta.618.1.b. Nec à D. Iacobo.c. Neque eſt inducta generali Eccleſiæ conſuetudine.2.b. Nullo iure humano induci potuiſſe demonſtratur.c.619.1.a. Confeſsio in toto Chriſtiano orbe vſitata.b Modus eius & tempus in Concil.lateran.præſcripta.ibid. Diuina lege inſtituta eſſe probatur.2.c. à Chriſto non ſolum inſtituta ſed etiã præceptaprobatur.620.1.c. Debet eſſe ſecreta regulariter.2.b.

Confiteri non tenetur non peccans.624.1.c. Confiteri non tenemur ſtatim poſt mortale admiſſum.625.1.b. Cõfitendi tempus nulla lege diuina determinatum.c. Confitens ſine cõtritione vel attritione peccat.626.1.c. Confitenda ſunt peccata in ſpecie ſpecialiſsima.633.1.c. Quod intelligitur de ſpeciebus vt plurimum notis.2.c. Confiteri oportet numerum peccatorum, ſed non nimis anxie. 637.1.b.c. Circunſtantias peccatorum oblitas qua ratione facile confitebimur. 645.2.b.c.

Confeſsio eorundem peccatorum legitime facta ex obligatione non eſt iterabilis. 655.1.a. Confeſsionem peccatorum integram vni faciendam rationes quæ probent nõ ſufficiunt. c. Lege hoc cautum eſt à Chriſto tradita & ad Apoſtolos deriuata.2.a. Confeſsio reſeruatorum quomodo ſit facienda.c. Confeſsio debet eſſe integra,ſed per accidens fieri poteſt vt non ſit integra.656.1.b. Confeſsio non reiteranda propter pœnitentiam non adimpletam. 665 2.a. Confeſsionis ſexdecim conditiones enumerantur & colliguntur. 673. 2.c.674.1.a. Conditio prima vt ſit *ſimplex* innuit confeſsionem clare à facerdote intelligendam c. Et vt confeſſarius intelligat clare an peccatum ſit mortale vel veniale.ibid. II. Cõditio *humilis*, per quam pœnitens ſe miſerum & infirmum declaret. 2. a. III. Conditio *pura* ideſt munda ſit ab impertinentibus,& præſertim peccata aliena non miſceantur.b. IIII. Conditio *fidelis* ideſt, digna cui fides habeatur.c. In Confeſsione quæ mẽdacia mortalia ſint,& quæ venialia & quæ non ſint. 675. 1.c. Peccata confitens quæ non fecit non ſemper mortaliter peccat.2.c.V. Conditio *frequens* innuit, vt qui frequenter cadit frequenter confiteatur, vel vt pluribus eadem peccata confiteantur,quorum vtrumque eſt de conſilio. 676.1.b. Confeſsio iteranda ob quinque defectus quorum primus eſt ex parte confeſſarij.2.c. Secundus ex parte contritionis & quis ille ſit. ibid. Tertius ex parte confeſsionis quando non fuit integra. 677.1.b. Quartus ex parte pœnitentis, quod ſit inhabilis ad abſolutionem.c. Quintus ex parte pœnitentiæ non impletæ qui non eſt verus.678.1.c.

Confeſsionis, VI. Conditio *nuda* ideſt non veſtita coloribus quæ grauitatem peccati obſcurent. 679.1.a.to.1. VII. Conditio *diſcreta* in verbis,in circunſtantiis, in modis narrandi,& eligendo confeſſario b. VIII. Conditio *lubens* ideſt,vt volũtarie propter Deum fiat.c. IX. Conditio *verecunda* ideſt vt verecundiam pœniteps habeat& præ ſe ferat. 2.c. X. *Integra*,ideſt vt omnia peccata etiam cordis comprehendat.ibid.680.1.a. Quæ conditio etiam fuſius explicatur.ibid.c.2.a.

Confeſsioni ea eſt diligentia adhibenda,quã pœnitens in re ardua adhiberet.b.c. Ea diligẽtia non adhibita,ad iterandam confeſsionem an obliget.681.1.a. Ea minor vel maior eſſe poteſt.c. Quando obligat ad iterandam Confeſsionẽ vel non. 2. a. Ea ſit integra per interrogationes confeſſarij vt plurimum. c. XI. Conditio *ſecreta*, ideſt non publicè,nec per interpretem niſi velit.682.1.c. Nec per ſcriptum.683.1.a. Niſi quando niſi hoc faciat peccatorum ſuorum non recordabitur. ibid. Hoc tamen facere laudabile eſt.b. Tertio audiente peccata ſua fateri nõ licet.ibid. Peccata ſua confiteri publica publice nullus tenetur;occulta verò non licet niſi in terra alienæ linguæ, & tẽpore magnæ pœnitẽtiæ.c.XII.Conditio *lachrymabilis*, ideſt cũ diſplicentia.2. b. XIII. Conditio *acceleraca*, ideſt ne mortali peccato admiſſo differatur. 684.1.a. XIIII. eſt *fortis* ideſt conſtans. b. XV. *accuſans*, ideſt ſibi peccata imputans.2.a. XVI. *parere parata*, ideſt vt pœnitens habeat animum ſatisfaciendi arbitrio confeſſarij. ibid. Confiteri optimo,conſilium eſt non præceptum. 687. 1.b.c. Confeſsio laico facienda de conſilio non de præcepto. 697. 2. b. Et hoc niſi perſona prudens & ſecura ſit. 698.1.a. Confeſsio & abſolutio occulta peccatorum publicorũ & pœnitentia ſecreta nõ facit vt huiuſmodi pœnitens abſolutus publice cenſeatur.699.1.c. Confeſsio fieri non poteſtei, qui concubinã tenet.704.1.a. Sed ſic ei quẽ pœnitens ſcit ſpeciatim excommunicatum, ſed non denunciatum. ibid.

Confeſsio alieno ſacerdoti ſine licentia proprij facta eſt inutilis.756.1.b.to.1. Et eſt iteranda.c. Item facta intruſo.ibid. Et ei qui ſe pro parocho gerit,eccleſiæ tamen poſſeſsionem nullam habet. 2. a. Vel ei qui notorie ſuo titulo eſt priuatus. ibid. Sed non ei qui à ſuperiore toleratur.b. Intruſis etiam bona fide facta valet,non propter ſacramentum,ſed propter ſacramenti fidem.ibid. Confeſsio facta ſine dolore iuſto non ſatisfacit præcepto. c. Confeſsio vera in vltimo vitæ eſſe poteſt.758.2.c. Confeſsio ſacramentalis *eſt accuſatio peccatoris ſecreta de ſuis peccatis coram proprio ſacerdote vt ab illis ſacramentaliter abſoluatur.* 609.1.a.to.1. & 34.1.a.to.3. Quæ definitio explicatur fuſe.ibid.

Confeſsionẽ qui non iterat quãdo debet, non eam ore proprio per ſemetipſum ſed per ſcriptum vel per nuncium facit peccat.212.2.a.1.to.3. Confeſsio per ſcriptum facta valet. c. Confitens negans in confeſsione ſe commiſiſſe peecatum alias legitime confeſſum non peccat. c. Confiteri non proponens peccatum mortale niſi à confeſſario interrogetur & principaliter ob malum finem confiteri volens peccat.f. Confiteri omnia ſua peccata confeſſario familiari, & poſtea leuia quædam alteri quale ſit peccatum.213.1.b. Laico vel clerico non facerdoti confitens peccata ſua abſque neceſsitate vt peccet. c. Confeſsionem laico factam non iterans vel eam propter ſcrupulos ſæpius iterans peccant. d. Confeſsionem ſæpius iterans & nunquam eam benefacere proponẽs peccat. 2. a. Confeſsio eorundem peccatorum fieri ſæpe poteſt. b. ad Confeſsionem obligatus ſemel in anno non confitens vel non confiteri proponens.P.M.212.1.a. Confeſsionem non faciens in caſibus in quibus ad eam obligatur. P. M. c. in Confeſsione ſibi aliquid à confeſſario dictum reuelans in eius damnum notabile. P. M. c. Confeſsio alteri quam facerdoti abſoluturo facienda non eſt, niſi vt nuncio, qui confeſſatio referat.386.2.b.

Confeſsio iudicialis inducit notorium iuris niſi tormẽtis exprimatur.111.1.b.to.2.

Confitenti publico peccatori, & non peccatum ſuum in confeſsione detegenti abſolutio negari non poteſt. 722.1.b. to.1. Confeſsionis reuelator is eſt,*qui manifeſtat quem ſibi aliqua mortalia in genere, vel venialia in ſpecie eſſe confeſſum.*2.a. in Confeſsione peccatum auditum ſine expreſsione perſonæ reuelans non eſt confeſsionis reuelator.723. 2.a. Et hoc cũ aliquo fructu etiam fieri poteſt.2.b. Confeſsionis ſchedulam petere licet parocho à ſuis parochianis.724.1.c. Confeſsione alicuius clam audire procurans grauiter peccat. 726. 2.b. Et grauius peccat ſi ita audita reuelauerit.ibid. Confitens reuelans in confeſsione ſibi dicta peccat. c. Confeſsionem celare, non eſt cõtra caritatem etiamſi patria periclitetur.730.1.b. Confeſsionis delegendæ facultas dari debet à pœnitente ſponte, & propter eius vtilitatem. 732.2.a.b. Confiteri venialia peccata cuilibet nullus textus probat, ſed tamen id multi probãt,& tenendũ eſt.738.1.c. Confiteri non tenetur alij legitime de licentia Papæ ſua peccata cõfeſſus. 746.1.a.

Confeſsio ſub ſpe ratihabitionis alieno parocho facta quomodo ſit valida vel non. 748.2.c. Confiteri alieno cupiens non debet prius parocho ſua peccata confiteri.749. 1.b. Confiteri peccata nemo bis obligari poteſt ſine ſuo conſenſu.2.c. Confiteri lege diuina tenemur,ſed ſtatuto Eccleſiæ tempus limitatur. 752.1.b.

Confeſsio ſacramentalis à Chriſto eſt inſtituta. 34.1. d. to.3. Et non ab alio.e. Eius ſexdecim conditiones explicantur breuiter.2.a.b. Confeſsio publice etiam fieri poteſt ſed non eſt neceſſe.e.f. Ad confeſsionem quando quis iure canonico teneatur.35.1.c.d. Vel ob alias cauſſas.e.f. de Confeſsione errotes in Concil.Trid. damnati.2.b.c. Confeſsionem alleuiari quoad eius neceſſe eſt, reipubl. Chriſtianæ intereſſ. 44.2.f. Confeſsio cui facta reiteranda. 53. 2.d.e.

Facta excommunicato non denunciato valet. 54. Etiamſi confitens id nõ ignoraret.b.c. Confeſsio facta parocho nullum titulum habenti nulla.f. Confeſsionis defectus ob quos ea iteranda eſt. 55.1.a.

Confeſsio informis habita probabiliter pro formata excuſat ab iteranda confeſsione. 706.2.a.to.3. Confeſsio lege humana & diuina præcepta non obligat niſi cum qui eam facere poteſt.712.1.c. Confeſsio quando facienda qui vult viſitare Eccleſias Iobelæi tempore.716.1.a.b.

Confeſsio reſeruatorum facta tempore Iobelæi ab eo, qui non ſeruat ab eo præſcripta valet.637.1.d.c. to.1.

Confeſsio excommunicati quando valet vel non. 2. f. Confeſsio die Dominico facta ab eo qui vult lucrari Iobelæum & communicare eodem die valet.639.1.b.c. Confeſsio requiritur non propter ſe ſed ranquam mediũ ad Euchariſtiam ſumendam in Iobelæo. d. Inter confeſsionem & pœnitentiam differentia eſt,quod ſine illa quis poteſt eſſe Dei amicus non ſine hac. 674 1. b. Confeſsio ad quærendam indulgentiam neceſſaria oſtenditur. 676.1.a.b. Confeſsio & contritio ad quærendam indulgentiam vt differant. 677.1.c.

CONFIDENTIA.

Confidentia eſt certa ſpes de re aliqua, quod ita ſit, eſt, & erit interdumque, in bonam partem & interdum in malam ſumitur.266.2.a. Confidentia beneficialis duplex licita & illicita,& quæ ſit vtraque.b. Et illicita duplex altera ſimoniaca,& altera non.ibid. Confidentia beneficialis à Pio IIII. & V. prohibita ſolum eſt ſimoniaca.c. Bulla Pij V. de Confidentia beneficiali. e. f. Per confidentiam beneficialem quot & quãta mala committantur. 267. 1.b.c. Confidentiæ beneficialis ampla per Pium V. facta deſcriptio.e. f. in Confidentiam beneficia accepta ſunt reſeruata ſedis Apoſtol. collationi. 268. 1. c. Ad confidentiam ſimoniacam probandam octo coniecturæ adhibentur.2.a.

CONFIRMATIO.

Confirmationis ſacramentum quantum & quale, & quomodo in eo conferendo & accipiendo peccetur. 626. 2.a.tom.1.

Confirmatio, *eſt ſacramentum vnctionis Chriſmatis conſecrati,quo epiſcopus frontem baptizati inungit ſub certa verborum forma.* 219. 1.c. to.3. Ad confirmationem Chriſma conſecratum eſſe neceſſarium eſt. d. Confirmatione baptizatus ſit miles Chriſti, & de confirmatione Tridenti decreta. f. Confirmari non ſe curans vel familiam per contemptum peccat. 2. b. Confirmari ſe ſine patrino ſinens, vel ante omnem ordinationem eam non ſumens peccat.d.

CONIECTVRÆ.

Coniecturæ aliquæ dantur quibus aliquis præſumitur eſſe ſaluus & aliæ quibus non ita firme præſumitur. 761. 2. b.tom.1.

CONIVNCTIO.

Coniunctio copulatiua ſignificat diuerſitatem copulatorum.722.2.f. tom.3.

CONIVNX.

Coniunx coniugi debitum negans loco & tempore idoneis petitum, niſi precibus contrarium ſuadeat, vel graue aliquod periculum ſubeat peccat.117. 2.d.to.3. Poteſt denegare debitum ſi ante cõſummatum matrimonium vult religionem ingredi.f. Coniunx continentiæ votum habens marrimonium contrahens, etiamſi non conſummet, & conſummans & quoties petit peccat.118.1.d. Coniunx cum alterius conſenſu vouens cum debitum petit vel reddit ad eius petitionem qui vouit. P. M.2.a. Coniunx debitum petens aut reddens tempore menſtrui non peccat.f. In loco ſacro coniuges rem habentes peccant.119. 1. a. Coniunx præbens vel ſumens aliquid ad conceptionem impediendam. P. M.d. Coniunx filij patrinus exiſtens ne poſſet reddere debitum vt peccet.f. Coniunx matrimonio clandeſtine contracto ſine teſtibus contracto vterq.P.M.120.1.b. Coniunx matrimonium contrahens clandeſtine cum priore & publice cum poſteriore & cum hac relicta priore cohabitans.P.M.f.2.a. Coniunx de prioris coniugis morte dubitans & ſecundo nubens & permanente eadem dubitate potens vel reddens debitum.P.M.b.c. Coniunx poteſt à coniuge lutherano diſcedere eum ad ſuam hæreſim inducente, non tamen noue contrahere.224 2.b. Coniunx à coniuge ob amentiam vel morbum gallicum non diſcedere.c.

Coniunx adulterans non poteſt exigere debitum à conſorte innocente,poteſt tamen petere tanquam rem iure licitam. 224. 2.a. to.3. Coniunx innocens negare debitum poteſt adulteranti ſine iudicis auctoritate. b. Si tamẽ poſtea adulteretur, tenetur reddere.ibid. Coniugatus quis quomodo ordines poſsit,vel non poſsit ſuſcipere.236. 2. f. Coniunx contrahens cum ſecunda priore viuente, audita de huius prioris morte fama debet iterum contrahere. 231. 1. d. Coniugum aliqua peccata circa matrimonium vel ſponſalia.311 2.b.

Coniuges poſt copulam non debent ad communionem accedere, non tamen peccant ſi id faciunt. 215. 2. c. tom.3.

Coniuges qui inter ſe continere pepegerunt vſque ad certum tempus poſſunt ſibi pactum remittere. 80.2 b.to.3.

Coniugum votum de non ſoluendo vel exigendo debitum eſt illicitum. c. Votum autem eorum de non habendo niſi quando mos gerendus eſt alteri coniugum licitũ. d.

Coniunx ſine alterius conſenſu religionem profeſſus non poteſt petere nec exigere debitum,nec mortua vxore aliam ducere. ibid. Coniunx vota non ſeruans quæ non præiudicant alteri coniugum peccat.e. Coniuges poſſunt ſine mutuo conſenſu vouere terræ ſanctæ ſuccurrere, ſed non debent.81.1.b. Coniuges quæ vota alter alterius irritare poſſunt. 2. f. Coniuges ſe mutuo infamantes. P.M.95 2.f. Et qui ſe ad blaſphemiam per iram prouocant. 96. 1.c. Coniunx habens rem cum coniuge tam bene ac ſi non eſſet ſua.P.M.117.2.c.

Coniunx abſens non poteſt ſe delectare de copula futura.514.1.b. tom.1.

Coniunx iuſtam cauſam diuertendi habet ab eo qui ei machinatur mortem. 484. 2. c. Coniunx ab hæretico coniuge ad hæreſim inducente ſe poteſt ſeparare, non tamen alij nubere.500 2.b.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Non propter morbum gallicum neque ob amentiam. c. Adulterans perdit ius petendi debitum non tamen rogandi.501.1.a. Innocens potest illud negare adultero nisi postea & ipse adulteretur, b.

Coniuges quorum alter vouit continentiam vel vterque quomodo peccent debitum exigendo vel reddendo. 80. 1. f.to.3. Coniunxin absentia coniugis delectans se de copula quam habuit vel habiturus est.P.114.2.a.

CONSCIENTIA.

Conscientia quem defendit liber est inter accusationes. 14.2.a.to.1. Conscientia necessaria est sibi, fama proximo. 15.2.c. Conscientiæ nostræ testimonium sufficere quomodo sit intelligendum.18.1.b.c.& 2.b.

Conscientia generalis non sufficit ad obligandum aliquē ad peccatum propter eam. 661. 1.a. to.1. Contra conscientiam faciens aliquid quod credit esse mortale etiam si id vel nullum vel veniale sit, mortaliter peccat. 762. 1. b.

Conscientia leuis de impedimentis matrimonij concepta,ad arbitriū pastoris deponenda.771.1.b. Conscientia non significat scientiam, sed applicationem scientiæ ad opus exercendum. 772.1.c.

Conscientia quid sit & quā vim habeat.390.1.a.b.to.3. Duplex est vera,& erronea: & erronea triplex,certa,dubia,& scrupulosa.ibid. Conscientia scrupulosa vnde nascitur.d. Eius decem medicinæ.ibid.

Conscientia peccati pœna est grauissima.617.2.b.to.1. In conscientia nemo tenetur ad pœnam exoluendam antequā condemnetur.614.2.c. Contra conscientiam peccare, vt sit peccatum. 639.1. b. Et quando consitendum deco. 640.1.c. Et fusius. 641.1.b.c.contra Conscientiā erroneā faciēs peccat,& si nō faciendo illud nō peccaret. 775.2.c.to.1.

Conscientia erronea quæ dictat aliquid mali faciendum non excusat à peccato. 778. 2. a. Conscientia erronea semper ligat vel ad sui depositionem,vel ad faciendū quod illa dictat. 780.2.b. Contra conscientiam aliquid agere est vna circunstantia necessario cōfitenda.782.1.b. Contra conscientiam faciens quando mortaliter,& quando venialiter peccat.32. 2.c.to.3. Conscientia quæ peccatum facit specialis esse debet,d.& 98.1.b.

contra Conscientiam opus factū tunc confitendum est, cum nulla alia lege ad id obligatur. 146.1.a.to.3.

CONSENSVS, CONSENTIENS.

Consensus eius non est petendus, ad cuius grauamen tollendum ad superiorem recurritur.91.1.b.to.1.

Consentiens actui qui est peccatum si nesciat illum esse peccatum non peccat.583.2. tom .3.

Consentiens in alterius peccatum quando tenetur impedire in vno ex nouem modis.61.1.c.to.3. Consentiēs peccat sicut principalis. 99. 2. e. Consentiens vno ex nouem modis quando tenetur ad restitutionem. 127. 1. c.

Consensus dantis impedit restitutionem quando quod datur,datur per viam contractus approbati.260.2.c.

CONSILIVM, CONSVLERE.

Consilia Euangelica velle nullus lege communi tenetur. 309.2.c.to.1. Ea seruare in præparatione animi quid sit. 310.1.a. Et mentaliter. ibid. Præcepta sunt quando necesse est ea seruare.b. Ex contemptu qui ea transgreditur mortaliter peccat.469.1.c. Consilia præceptis cedunt. 644.1.a. Consilia etiam quando sunt præcepta sunt meritoria.694.1.a

Consilia euangelica non obligant etiam ad veniale nisi ob contemptum.252. 1.b.tom.1.

Consilia euangelica vel canonica per contemptum non implens nec implere proponens.P.M.204.1.a.to.3. Seruanda sunt in præparatione animi.c. Consultum omittere non est de se vllum peccatum.246.1.a.b. Consulendum non est quod fieri nequit. 500. 2. b. Consilium eo ipso quod acceptatur non fit præceptum ad implendum illud. 570.2.f.

Consilio aut fauore aliis mortalis criminis causa existens,P.M.98.2.1.to 3. Consilium peccandi alteri dans etiam sine animo inducendi ad illud.P.M.100.2.f. Consulens mortale aliquod proximo aut damnum notabile lata culpa. P.M.276.1.c.

Consulendus quis est de re aliqua.4.1.c.to.1. In consulendo tria perpendenda, an liceat, & an expediat. 4. a. 2.

Consulentes clericis sæcularibus, ne suos cognatos hæredes relinquant an peccent. 51.1.c.

Consulens,iubens aut fauens opere non secuto tunc subit pœnas cum principaliter hi puniuntur,non autem cum accessorie, 274. 2. to. 2. Consulere dicitur *quicunque monet, precatur, & persuadet, vt illud fiat.* 258.1.c.to.2.

Et qui instruit aut proponit vtilitatem inde secuturā. c. Consulens aut mandans quomodo excommunicatur non sequuto opere & quomodo non. 259. 2. b. Consulens appellare à Papa ad concilium quomodo excōmunicetur.c.

Consulens male scienter & dolose, vel non abhibito studio peccat.154.2.a.to.3. Consulere dicitur *quicunque monet,persuadet,& precatur,vt faciat aliquid.*330.2.1. Consulens deformationem debet eam reuocare & persuadere contrarium,alioqui ea secuta est irregularis.374.2.c.

Consulens delictum pœna extraordinaria puniendus est.478.1.b.to.1. Consulere alteri vt se peccandi periculo exponat nemo debet.769.2.c.

CONSTANTINVS.

Cōstātini donatio Ecclesiæ facta est & valet.138.1.b.to.2.

CONSTITVTIO.

Constitutio declaratoria iuris antiqui extēditur ad præterita.295.1.b.to.1.

Constitutio interpretans aliam, intelligenda est iuxta mentem interpretatæ. 383.1.b.to.1.

Constitutio etiam pœnalis ex rationis identitate ad similem casum extenditur. 702.2.c.to.3.

CONSVETVDO.

Consuetudo quando peccatum grauius vel leuius faciat. 658.2.b.to.1. Consuetudo qua spolia alij quam Papæ succedant sine vllo pietatis intuitu est cōtra naturæ legem. 232.1.c. Sed ea, qua spolia cedunt in pia opera valet.2.a.

Consuetudo rationabilis quę sit,& quæ irrationabilis.c. Consuetudo & lex humana in quo differant.234.1.a. Cōsuetudo lege antiquior.ibid. Consuetudo memorialis cur non potest aliquid inducere contradicente lege.b. Consuetudo qua in Lusitania episcopus beneficiarij demortui quancūque rem voluerit accipit, probatur, sed cum multis limitationibus. 236.1.a. Consuetudo inquirendi contra reum ante aliqua indicia est contra naturæ legem. 568. 1.a. Consuetudo pèrinde ligat ac lex.625.2.b.

Consuetudo qua pupilli & viduæ dant mercatoribus pecunias ad quatuor pro centum vnde orta sit & an iusta.275. 1. a.to.1. Nihil valet contra legem naturalem & diuinam.320.2.c. Non valet consuetudo donandi superflua beneficiorum quibuscūque beneficiarij voluerint. 326.2.a.

Consuetudo potest dare facultatem religioso dandi aliquid. 328.1.c. Si esset testandi non valeret. 382.1.b. & cur.384.1.c.

Consuetudo peccandi non inducit contemptum, nisi forte præsumptum.561.1.b.to.1. Consuetudo iurisdictionem dare vel augere potest.128.2.c.to.1. Est optima legum interpres. 163.1.c. Nulla consuetudo excusare potest quemquam contra legem naturalem vel diuinam. 233.1.a. Decreto irritante contra legem munitam consuetudo nihil prodest.b. Consuetudo clericis non est testandi de superfluis.377.2.a.

Consuetudo testandi clericis ad pia induci posset, non autem ad profanos vsus.386.2.a.to.1.

Consuetudo contra legem diuinam abusus est. 377. 2. a. tom.1.

Consuetudo regionis in qua es in festis, ieiuniis & aliis seruanda.262.1.c.to.3. Consuetudo sola per se non excommunicat, nisi legitime præscripta sit.321 1.c. Consuetudo puniendi clericos per laicos excusat à culpa sed

non à pœna. 339. 2. e. Consuetudo potest ampliare iurisdictionem immo & dare.383.2.c.

Consuetudo quæ contra ius est non est amplificanda. 208. 2.f.to.3. Consuetudo in sacramentalibus valet.238.2.b.

Consuetudo peccandi in foro interiori non probat legem per contemptum violari. 246.2.c.

CONTEMPTVS.

Contemptus bonorum honorariorum & bonus & malus esse potest.454.1.a.to.1. Et bonorum pecuniariorum.b.

Ex contemptu peccare quis præsumatur, & quis vere coram Deo ex contemptu peccet.561.1.a. Consuetudo non inducit huiusmodi contemptum licet præsumatur.b. Contemptus efficit vt peccatum sit quod alioqui nō esset. 652.1.c.

Cōtemptus rerum omnium,atque adeo ipsius vitæ ad martyrium requiritur. 540.1.2.tom.1.

CONTENTIO.

Contentio *est vitium inclinans ad inordinate altercandum.* 242.2.d.tom.3. per Contentionem quomodo quis peccet mortaliter.245.2.a. Contentio est altercatio inordinata & semper peccatum est.575.2.c.tom.1.

CONTINENTIA.

Continentiæ simplex votum habens contracto matrimonio antequam consummet tenetur religionem ingredi. 85.2.a. tom.3. Continentiæ votum habens matrimonium contrahens & consummans duo peccata facit. 2.e.

CONTRACTVS.

Contractus suos non seruans etiam si sit rex vel Papa peccat.316.2.b.to.1. Contractus innominatus est reuocabilis. 364. 2. a. Contractus ad hoc vt valeant requiritur iudicium. 499.2.c. Contractus per itaeundiam factus valet, nisi ea tanta fuerit vt iudicium alienet. 501.1.c.

Contractus secundum contrahentium mentem obligant. 624. 2.b.to.1. Contrahentes se inuicem decipere non possunt. 661.2.b. In Contractibus omnibus tam nominatis quam innominatis seruanda est æqualitas dati & accepti.280. 1. c. to. 2. Contractus quando fiunt quis tenetur de dolo & culpa & quis non.162.1.c.to.3. Per Contractus quosdam rei dominium in alium transit,& per alios non, & qui illi sint. d. In his seruanda est iustitia commutatiua. 183.2.b.

Contractus per Papam aut alium principem sine causa tolli non potest. 211.1.b.tom.1.

CONTRADICTOR.

Contradictor is dicitur qui de facto ipso contradicit & non de iure.63.2.c.tom.2.

CONTRARIA.

Contraria quomodo possint esse simul. 7.a.1.to.1. Et quomodo possint esse simul vera. 43.1.a. Duo contraria diuersis possunt esse rationabilia. 234. 1. c. Contraria contrariis curantur.576.1.a.

CONTRITIO, CONTERERE.

Ad Contritionem statim post peccatum nemo tenetur.622. 2.b.to.1. Ad eam quando tenemur. 625.2.a.623.1.a.

Contritione sola peccata remitti nullo veteris legis testimonio sufficienter probatur. 468. 1. b. to.1. Hoc tamen verum esse demonstratur.2.a.b. Requirit tamen hæc contritio votum seu propositum confitendi & satisfaciendi. c. Alioqui non est legitima. 469.1.a. 525.1.b. Ea non liberatur peccator à confitendo peccatum mortiferum. b. & 471. 1.b. Non sufficit ad contritionem quod non contemnat confiteri. 472. 1. b. Contritio, iustificatio, remissio, & dilectio simul tempore sunt. 473.1.c. Contritione non obligatur quis ad confitendum nisi statuto tempore. 474.1.a.

Contritio sola non meretur tantum, quantum confessio & satisfactio simul. 490.1.c.

Contritio oraturo peccato mortali infecto quomodo sit necessaria. 464.1.f.tom.3.

Contritionis effectus est delere peccatum quoad culpam & partem pœnæ minuere. 33. 1. a.b.to.3. Circa contritionem errores in Concil.Trident,damnati.c.d. Contritionis defectus qui sunt causa repetendæ confessionis. 542.c. Contritum se esse nemo scire potest.f. Contritio diebus festis bona sed non necessaria.91.1.a. Contritū qui se probabiliter credere potest, qui vere Deo tria dicere potest. 215.1.b.

Contritio aliquando delet totam pœnam continuata scilicet & multorum annorum, non statim atque cœpit esse contritio.788.2.b.to.1. *Contritio est pœnitudo voluntaria, cum dolore maximo peccati propry, quatenus est offensa Dei &c,* 25. 1.a.to.3. Contritio suapte natura requirit formale propositum non vlterius peccandi sed per accidens virtuale sufficit. 26.1.f.to.3. Contritioni non repugnat minus principaliter propter alios respectus pœnitere, quam propter Deum. 2. c. Contritio & si dimittat peccata quoad culpam non tamē tollit obligationem ea confitendi. 27.1.a. Contritio est animi dolor, quia est causa doloris. 2. a. Contritus non est qui non maiult generatim omnes pœnas subire,quàm peccare mortifere.e. Contritio generalis omnium peccatorum non specialis requiritur. 29. 1. a. Contritio ad deletionem venialium non est necessaria. d. Contritio ante confessionem delet peccata.2.b. Ad contritionem post peccatum statim nemo tenetur. 30. 1. d. Contritio quando sub pœna noui peccati necessaria.e. Ea statim post peccatum procuranda. 2. c. De grauiore peccato non requiritur maior Contritio saltem ex necessitate. 31. 1. b. Quæ nam circunstantiæ ad debitam contritionem requirantur. c.

Contritionis causa ex parte Dei est sua gratia & ex parte nostra sex, quæ nos ad eam mouent. 32. 2.c.f.

CONTRITIO.

Conterendi tempus nulla lege diuina determinatum. 615. 1.c.tom.1. De Contritione quæ tractantur in Enchiridio habentur summatim. 608. 1.2.tom 2. Contritio vt deleat peccata non sufficit, vt non contemnat confiteri, sed necesse est,vt habeat confitendi propositum. 525. 1.b. to.1.

Contritio includit disciplinam & pœnam de peccatis.528. 1.a. Ad contritionem requiritur vt magis doleat de peccato eoquod sit offensa Dei quam ob aliud quippiam. 565. 1.a.

Contritio est pœnitentia interior & eam comitari debent lachrymæ saltem interiores. 571.1.c. Requirit dolorem & odium vitæ præteritæ & lachrymas exteriores,sed non necessario.2.a. Requirit confessionem sed in voto.ibid. De contritione in Concil. Trident. definita.607.2.c. Contritio *est pœnitudo voluntaria cum dolore maximo actuali vel virtuali peccati propriꝫ commissi cum proposito non peccandi amplius: & confitendi & satisfaciendi.* 608.1.a.

CONTVMELIA.

Contumelia *est significatio alicuius mali culpæ facta præsenti.*190.2.f.to.3. Contumelia vt sit sine peccato quid habere debeat. 191.1.c.

CONVENTIO.

*Conuentio tacita tantum valet quantum expressa.*382.2.b.to.1.

CONVERSVS, CONVERSI, CONVERSÆ.

Conuersus est qui omnia peccata relinquit, & versus qui partem.786.2.a.to.1. Sed hæc differentia non est perpetua.b.

Conuersus & oblatus an testari possint.85.2.c.to.1. Conuersas quæ moniales habere possint vel non habere. 154. 2. c.

Tenētur ad clausuram sicut cæteræ moniales, nisi ad eleemosynam egrediantur. 155.1.a. Nullæ post hac nisi ad eleemosynam petendam assumendæ sunt.b.c.

Conuersi religiosi non tenentur horas recitare, sed quid aliud. 432.2.a. tom.3.549.2.d.

CONVITIVM.

Conuitium *est significatio facta præsenti mali culpæ vel pœnæ.* 191.1.a.tom.3.

CORDA.

Corda habere sursum eleuata duobus modis potest intelligi. 465. 1.c. tom.3.

CORONA.

Coronarum tam apud Athenienses quam Romanos vsus gloriæ & honoris specimen. 25.1.b.to.1. 450.2.c. Ea quæ est in capite clericorum quid significet. 51.2. b.& 307.2.b.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CORRECTIO.

Correctio fraterna in proditionibus contra remp.& hæresibus non necessaria. 199. 1. a. to. 3. Correctio fraterna *est monitio proximi secreta, aut coram testibus, vt se à peccato emendet.*. 276. 1. d. Ad eam sub peccato quando quis teneatur.e. Correctio fraterna etiam ab eo qui est in peccato mortali facienda. 276. 1. c. to. 3. à quorum Correctione quis sine peccato abstinere potest. 2. a. Correctionem differre interdum non est peccatum sed meritum. c. Correctionis ordo quis. d. Non est necessaria secreta peccato publico e. circa Correctionem fraternam quis peccat mortaliter, f. Corrigere omittens petulantius se in choro choraulos gerentes, is ad quem id pertinet peccat. 475. 1. a. b.

Correctio fraterna *est admonitio fratris ne peccet, neve maneat in peccato ex caritate facta.* 154, 2. a. to. 2, Diuinitus est mandata. b. Qui corripi potest, potest & denunciari Ecclesiæ, si correptus non corrigatur. 156. 1. a. Corripere proximum omnis Christianus tenetur, quem videt in mortali peccato perseuerare. 167. 1. b. c. Corripere quando multi tenentur, is magis est obligatus qui magis tenetur. 2. a. Debet præcedere denunciationem. 272. 2. a.

CRATES.

Crates philosophus ex suarum diuitiarum contemptu vituperandus, 62. 1. b. tom. 1.

CREATVRA, CREARE.

Creatura nulla scit omnia præter animam Christi. 580. 2. a. to. 1. Idem habetur. 113. 2. a b. to. 2. Omnes creaturæ simul creatæ. 535. 2. c. Creare opus Dei maximum quoad modum agendi. 534. 1. a. in Creaturis omnibus est Dei vestigium. 598. 2. c.

CREDO.

Credere *est firmiter adhærere alicui iudicio, non eo quod videat sed ob aliorum relationẽ.* 766. 2. c. to. 1. 92. 1. b. to. 2. Credulitas & opinio in quo conueniant & differant. 767. 2. a. 92. 2. a. to. 2. Credere aliquis aliquid potest in genere, in specie autem dubitare. 772. 2. a.

Credere aliquid esse faciendum, & aliud agentem excusare diuersa sunt. 774. 1. b. Credere quis potest aliquid ad vnum effectum, & non credere ad alium. 779. 1. a.

Credere explicitè quæ quis teneatur, & quando quis hæreticus censendus est non credens ea quæ sunt fidei Catholicæ, & quando non. 4. 1. c. d. to. 3.

Credendum est explicitè eos articulos quos Ecclesia solenniter celebrat. 14. 1. a. Credens à Deo se non posse sufficiens auxilium ad non peccandum impetrare mortaliter peccat. 55. 2. d.

Credo id est symbolum fidei, non est orario sed fidei confessio. 413. 2. b. Credo seu symboli fidei tenor. 525. 2. e. Credo dicens quid cogitabit. 526. 1. a. b.

Credo, quomodo sit oratio vel non. 630. 1. b. c. to. 3. Est necessarium totius bonæ contemplationis fundamentum. ibid. Credo, Pater, Aue & salue in linguam vernaculam vertenda probantur. d. e. Credo vesperi qualiter pronunciandum. 643. 2. c.

Credere Deo, Deum, & in Deum quid sit. 586. 2. a. tom. 1.

CREDITOR.

Creditor ad capiendam solutionem partis oblatæ cogi potest, nisi eum nimis minutatim offertur. 294. 1. c. to. 1.

Creditori nolenti alium debitorem nemo delegare potest, & se liberum reddere. 710. 2. b.

CRIMEN.

Crimen suum alienis commodis imp endere indecens est. 77. 1. c. to. 2. Crimina extinguuntur morte quoad alias pœnas, sed non quoad pœnam bonorum. 90. 1. c.

Crimen obiectum per iracundiam potest excusari si non perseuerat in obiectione. 503 1. b. tom. 1. De hoc postea dubitatur & contrarium tenetur. c. Crimen *est peccatum graue accusatione & depositione dignum.* 562. 1. b. Crimina temporis diuturnitate non tolluntur in foro interiori, neque Ecclesiastico, sed in ciuili. 647. 1. c. Crimen alienum iudicaturus sine crimine esse debet. 704. 2. c.

Crimen probatum in iudicio etiam ciuili, potest iudicis officio criminaliter puniri. 111. 1. c. to. 2. Ob crimen læsæ maiestatis humanæ sine accusatore inquiri potest. 114. 2. a.

Crimen mixti fori *est illud super quo adiri potest directe vtriusque fori iudex.* 159. 1. c. Crimina quædam sunt mere spiritualia, quæ sunt sola lege supernaturali, vel sola pontificia prohibita, quædam mere secularia, quæ sunt sola lege seculari vetita. & mixta quæ sunt simul vtraque lege vetita. 162. 1. a. b. Crimen ob vnum ad duo fora diuersa ratione quis trahi potest. 169. 2. b.

Crimina minora iure humano acrius puniuntur quã maiora. 555. 1. f. tom. 3. & 632. 2. c.

Crimina depositione digna sunt adulterium & omnia alia maiora eo. 578. 2. d. to. 3. Crimina enormia occulta non faciunt irregularem præter homicidium. e.

CRVDELIS.

Crudelis & sæuus quomodo differant, & quid sit horum vterque. 214. 2. c. tom. 2.

CRVX.

Cruce se signare oportet & quomodo hoc faciendum est. 527. 2. c. d. to. 3. Crucis à ligno vbi regnaturũ Christum Dauid præcinerit. 609. 2. c. d. Crux quare imperium Christi super humerum eius dicatur. f. Crucis signum reuerenter & deuote faciendum. 643. 1. e. Quod ortum habuit ex veteri testamento & à quibusdam male fit. f.

CVBICVLARII.

Cubicularij & alij familiares Principum quomodo possint munera accipere pro obsequiis clientibus præstitis, & nó accipere. 280. 2. c. 281. 1. a. tom. 2.

CVLPA.

Culpa *est voluntaria inordinatio actus, vel deuiatio à bono.* 161. 2. b. to. 3. Diuiditur in dolum & culpam simplicem. ibid. Culpa à dolo differt, quod ille scienter, hæc vero ignoranter & negligenter fiat. e. Culpa ex triplex, lata, leuis & leuissima. ibid. *Culpa vbi non est, pœna esse non debet regulariter.* 172. 1. c.

Culpa non est macula peccati, sed ipsum peccatum. 661. 2. b. c. tom. 3. Culpa *est deuiatio ab eo, quod bonum est.* ibid. Culpa seu peccatum parit maculam & reatum pœnæ. d. Culpam inueniri in peccato improprie dictum. 662. 1. e.

Culpa peccati in se finita ex parte auersionis 673. 1. d. Culpa mortali condonata pœna æterna mutatur in temporalem. ibid. Culpa seu rectius macula peccati sine sacramento tolli non potest. 682. 1. a.

Culpa ex sua nemo tenetur nisi quando damnum ex ea prouenit, vel ea ad id ordinatur. 39. 1. c. to. 2. *Sine culpa, nisi subsit causa, non est aliquis puniendus.* 47. 1. c. Culpa lata æquipollet dolo. 235. 1. b. *Eius nulla culpa est, cui necesse est parere.* 239. 1. c. to. 2. Cum culpa remitti totam peccati pœnam dicere est hæreticum. 37. 1. d. tom. 3.

Culpa minor minorem meretur restitutionem male dictum est, sed meretur minorem pœnam. 110. 2. a.

Culpa tolerabilior si lateat quomodo sit intelligendum. 70. 2. c. to. 1. Culpa pro eadem quis bis puniri non potest. 80. 2. a. Culpa & mora vbique transferunt periculum in debentem. 276. 1. b. *Absque culpa nemo puniri debet.* 498. 1. c. Quod intelligitur spiritualiter, sed in fortunis & fama potest. 2. b.

Culpa omnis etiam venialis maius malum est omni alio malo, quod non est peccatum. 230. 2. b. Culpa præcedens casum fortuitum, non efficit vt fortuita imputentur, nisi culpa dirigatur sufficienter ad illum. 372. 1. c. to. 3. Et tunc fit. f.

Culpa peccati remissa remanet pœna temporalis, in quam mutatur æterna. 713. 1. e. tom. 3.

Culpa peccati remissa non remittitur tota pœna. 562. 1. a. b. Saltem vt plurimum. ibid. to. 1. *Sine Culpa quis nisi subsit causa non est puniendus.* 605. 2. c. tom. 1.

Culpæ remissio fit coniunctione hominis ad Deum. 610. 1. a.

Culpa & pœna insunt in peccato veniali & mortali, & remissa culpa etiam veniali non remittitur tota pœna. b. *Regnõ est sine culpa, qui se rei ad se non pertinẽtis immiscet.* 708. 1. c.

CVLTVS.

Cultus veri Dei in firma fide, spe certa, caritate feruida consistit. 477. 2. b. to. 3. Ad cultum Dei instituta agere ob humanam gloriam vt peccatum. sit. 695. 1. a.

CVM.

Cum voluero quare reddit promissionem vel venditionem perfectam: non autem si voluero. 491. 1. c. tom. 1.

CVPIDITAS, CVPERE.

Cupiditas radix omnium malorum est, quia nulla est species mali, cuius aliquod indiuiduum ex ea non profluat. 585. 2. a. tom. 1.

Cupiditas & bona & mala est. 214. 2. c. to. 2. Cupiditas mala genus est ad omne desiderium, sed proprie auaritiam designat. ibid. Cur idolorum seruitus sæua & crudelis dicatur. ibid. Cupiditas non omnis reprehendenda. 215. 1. b. Cupere plura quam quæ statum deceant quomodo non sit reprehendendum. c.

CVRA.

Cura iusta & neque maior neque minor quam par sit cuique negotio adhibenda. 681. 1. b. tom. 1.

Curæ vacuitas vituperatur. 555. 1. c. to. 1. Cura duplex est vna bona, altera mala. 2. a. Cura omni negotio bene gerendo necessaria ab arbitrio boni viri pender. b.

CVRIOSITAS.

Curiositas quæ *est vitium mouens ad nimis vel immoderate sciendum* quando sit peccatum mortale vel veniale. 244. 2. c. to. 3. Curiositatis multa exempla quibus peccatum mortale committitur. 245. 1. a. b.

CVSTOS.

Custos vrbis qui non accusat, quos noctu vagantes deprehenderit vt peccat. 287. 2. a. to. 3. Custodes qui positi sunt ad videndum quæ merces exportentur vel importentur, vt peccent. b. Ad restitutionẽ non tenentur mercium quæ exportantur, etiamsi hæ fisco applicari debent: sed vectigalis. 289. 2. d. Custos infirmi quando sit irregularis & quando non. 373. 2. e.

Custodes piscatus, venatus & aliarum rerũ contra fidem datam venari, piscarue finentes quãdo peccãt, vel non. 153. 1. a. b. to. 3. Custos ciuitatis aut agri non obstans damno notabili quod fieri videt, peccat cum obligatione restituendi. 155. 1. c.

D

DÆMON.

Dæmonis inuocandi duplex modus expressus & tacitus, & quis sit vterque. 64. 1. d. to. 3. Modi aliquot quibus tacitè dæmon inuocatur. e. Dæmonum & cæterarum creaturarum inuocatio & adoratio. P. M. 65. 1. a. Dæmonum inuocatio in auxilium vel quid aliud. P. M. 2. a. Adiurans illos obsecrationis modo, non coactionis. P. M. b.

Dæmonis opera vtens ad thesauros inueniendos. P. M. e. Dæmoni maledicere ratione suæ naturæ malum est, secus ratione culpæ. 271. 1. d. Dæmon ei inflixit alapam, qui cũ diceret in Credo *& homo factus est* genua non flexit. 413. 2. a. Dæmon colligebat in choro verba male prolata. 438. 2. c.

Dæmonum societas quam fugienda principibus præsertim. 509. 2. b. to. 1. Eos colunt qui ab eis futura rimantur. c.

DAMASVS.

Damasus statuit vt psalmi alternatim canerentur. 439. 2. a. to. 3. Eius tamen de hac re decretum non reperitur. c. Et quidem res hæc Damaso antiquior ostenditur. 440. 1. c. d. Eam tamen Damasum instituisse quomodo verũ sit. 441. 1. e.

DAMNATI.

Damnati erant quos Apostoli & prophetæ suscitarunt. 613. 1. f. to. 3. Sed postea salui omnes facti sunt. ibid. Pro damnatis non orandum. 2. f. Damnatus quis fuit ob pluralitatem beneficiorum. 619. 1. a. Damnatus ad moriendum fame, debet comedere si potest. 159. 1. a. to. 1. Damnatus ad mortem iustè iudici resistere non potest. 2. a. Damnatus tenetur ad executionem earum pœnarum quas iustè potest exequi. b. Damnati vestes & cætera quæ habent ad quem pertineant. 203. 1. a. Damnatus per sententiam iudicis ad soluendum mille vel censum eorum potest particulatim illa soluere. 293. 2. c.

Damnati eadem pœna in inferno puniuntur priuationis & durationis, sed non extensionis. 306. 2. a. to. 1. Post mortem saluari non possunt. 535. 1. a.

Damnatis preces vitorum nullo modo prosunt, imo vero aliquando nocent. 541. 1. c. d. to. 3. Damnatis ad mortem non danda Eucharistia, si statim ad mortem ducantur: sed sic, si aliquanto post tempore supplicio afficiantur. 604. 2. b. c. Pro damnatis orare iure speciali à Deo licet. 612. 2. d. Damnato ad mortem concedenda pœnitentia, sed non Eucharistia nisi vt in sit in vrbe. 285. 2. c. tom. 3.

DAMNVM.

Damni causam dans damnũ dedisse videtur. 15. 2. c. to. 1. 203. 2. c. Damnũ datum per monachum habentem peculiũ ipse resarcire tenetur. 291. 2. c. Damnum emergens quid sit. 277. 1. c. Quando peti potest. 2. a. Damnum ei qui etiam ex causa illud passus est resarciendũ, nisi fiat per viam legis generalis. 47. 2. a. to. 2. Et sit rerum quæ sitarũ. b. Nec obueniant ei per viam priuilegij. ibid. Damnum datum alicui contra suam voluntatem regulariter est damnificato restituendũ. 130. 1. a. b. to. 3. Damnum iuste datũ per acceptionem iniustam restituẽdum est damnificato. 131. 1. d. Damnum magnum proprietorum bonorum non est res alienas magni valoris restituere, vel desinere lucrari. 137. 2. c. f. in Damno dato participantes qui & quot peccant. 154. 1. c. f. 2. a. de Damno nemo tenetur quod casu fortuito contingit nisi in tribus casibus. 162. 1. a. Damnũ notabile est quod *est caussa infamato vt aliquod bonũ animæ, corporis, vel pecuniarum amittatur vel patiatur tali bono indigentis.* 192. 2. b. ad Damnum proximi vitandum etiam is qui non extremè egeat: quisque tenetur, ad opem ferendam vero non, nisi extremè egeat. 279. 1. f.

DARE.

Dare omnia sua alia ratione quam propter Deum peccatum est. 61. 2. c. to. 1. Sed propter Deum non, modo id fiat sine cuiusquam iniuria. 61. 1. a. Dare tantum eleemosynæ de suis, vt quis sit impotens ad cõsulendum suis, peccatũ. c. Dare beneficium est conferre, non autem assumere per electionem. 112. 2. b. Dans ante tempus plus dat, fallit in censu constituendo. 290. 2. c. Dari id dicitur pro iustitia, *quod pro quacũque sententia iusta vel iniusta datur.* 266. 1. a. to. 2. Dantes xenia iudicibus vt eos corrumpant quantũ peccent. b. Dare vel accipere aliquid pro iustitia etiã sine pacto est prohibitũ. 268. 2. c. Dare & accipere aliquid pro iustitia iam facta licet. 269. 1. b. Nisi id animo consequendi aliã gratiam principaliter fieret. b. Datio & acceptio pecuniæ in pretium iustitiæ & gratiæ in spiritualibus illicitum. 270. 1. b.

DAVIDIS.

Dauidis psalmi omnibus hymnis & orationibus etiam sanctorum antestant. 448. 1. d. to. 3. Dauid simulans se esse stultum apud Achis recte fecit. 425. 1. c. to. 1. Dauidis, psalmi & præsertim 118. qualiter recitandi. 437. 2. a. b. Fuit Deo carissimus, sed grauissime aliquando peccauit. 596. 1. a. Multa fecit quæ facere non tenemur. 623. 2. c.

DE.

De vrbe loquendi modus improprius in bullis vsitatus. 711. 1. b. to. 3. Cur hac improprietate vti Romani consueuerint. c. Huius propositionis vsus vulgi mutandus est. e.

DEAMBVLARE.

Deambulando quomodo horatiæ preces recitandæ. 414. 1. b. tom. 3.

DEBITOR, DEBITVM, DEBEO.

Debitor non liberatur soluendo vni quod debet alteri. 751. 2. b. to. 1. Debitor lege diuina tenetur soluere debitum, & non potest nisi eo soluto religionem ingredi. 52. 2. a. to. 1. Nisi manendo in sæculo lucrari non possit quo debitum soluat. b. c. Debita fieri, præsumuntur facta. 799. 2. c. to. 1. Debita quæ contraxit beneficiarius antequam haberet

Universidad de Deusto
Biblioteca

beneficium potest soluere ex fructibus ipsius.208.2.b. Debiti remissio est donatio.235.1.a. Debitum duplex legale & de honestate.264.1.b. à Debitore fraudatore creditorum aliquid accipiens quando teneatur ad restitutionem, & quando non.378.2.b.c.378.1.a.to.1. Debeo verbum non obligationem sed decentiam aliquando significat.8.1.b. Debitor creditori debet iure naturali impẽsas moderatas & salarium iustum.271.1.c. Debitum legale duplex de honestate & de præcepto, hoc etiam est duplex.407.1.c.2.a.tom.1.

Debitũ quantitatis potest solui per partes.294.2.a.to.1.etiã Reip.b. Debitum defuncti hæredes per partes soluere possunt.2.b. Debitor de pretio contentus, solutus censetur.301.1.c. Debitor constituitur qui donat.329.2.c. Debitor quãdo est soluendo,illi quibus ipse dat, ad nihil tenentur.328.2.b.

Debitor ad soluendum statim non debet à creditore compelli.529.1.c. Debiti remissio & condonatio quando à peccato excusat.142.1.f.to.3. Debiti remissio quæ fit propter minas creditori illatas de non soluendo non est bona.2.a.

Debitor paratus quantum sua facultas fert ad soluẽdum, & rogans creditorẽ vt ei debitũ remittat,id consecutus & à peccato & à restitutione liber est.d.e. Sed si non habet animum soluendi peccat.ibid. Debitor à soluendo non excusatur,eo quod creditor metu non petat.143.1.a. Debitor in genere non liberatur speciei peréptione, sed sic speciei debitor, si absque fraude dolo & culpa perierit.b. pro Debito nullus inter Christianos iam vendi potest.144.1.c. Debitum occulte recipiẽs,quod palam recuperare potest peccat.151.2.a. Debitum sibi iure, occultè recuperare peccatũ non est, quãdo alias illud recuperari non posset.b. Debitor si minoris pignus vendat quã illi creditum fuit,potest repetere reliquum,& si pluris debet reddere.167.2.b. Debitum qui non vult recipere,nisi tempore quo eius pretium crescit peccat.173.1.f. Debitum soluendum à se vel ab alio post annũ quomodo emens peccet vel non.174.1.a. Debita iuste emi possunt.c.d. Debitor vnius rei soluendo aliam non liberatur.209.2.c. Debitum in India cõtractũ post solui in Vrbe deductis cambiis, quibus illud in vrbem transuehi constitisset.134.2.e.to.3. Debiti ad condonationem non necesse est offerre pecuniam præsentem quæ debetur.155.1.c. Debita certa prius soluenda quam incerta.f. Nisi res incerta debita sit integra.2.a. Debitor qui soluendo ordinem præscriptũ non seruat suæ conscientiæ non satisfacit,136.1.a. Nisi creditor petendo alius sit diligẽtior.b.

Debitor sciens se debere creditoribus non priuilegiatis, & sua sponte soluens posteriori fraudans priorẽ, grauiter peccat.2.a. Debita quæ ex contractu iusto facta sunt quoad restitutionem non differunt ab his quę ex delicto sunt contracta.137.2.a. Debitorum ob non solutionem multi dãnantur,credentes se non teneri ad ea soluenda antequam damnentur.139.1.f.

Debitum cui debetur sub conditione,non dicitur ei debitũ ante conditionem purificatam.3.1.c.to.2. Debitum conditionale diem continens perit, si superueniat impedimẽtum conditione pendente,vel antequam dies eueniat.36.1.a. Debiti partem remittens malo debitori, vt reliquũ soluat repetere potest.180.2.c. Debitum certo tempore non sufficit soluere post illud, neque ante aliquando.402.2.b.tom.3.

DECALOGI.

Decalogi præcepta sunt iura naturalia.207.2.b.to.1. Decalogi 7. præceptum violat, qui aufert vsumfructum & vsum & administrationem alteri,quam habet.210.1.a. Et multi alij.316.2.b.c. Omnia eius præcepta sunt leges naturales,& diuinæ.c. Sunt omnia precepta iustitiæ specialis vel partium eius potentialium.371.1.a. Sunt leges diuinæ & naturales.382.1.a. Decalogus continet summam omnium quæ facienda sunt.57.2.e.f.to.3. Adhuc in noua lege perseuerat.ibid. Est veluti speculum in quo baptizatus vitam suam cõplari debet.48.1.a. Decalogo cur duo caritatis præcepta non cõprehendantur,2.a. Præceptum primũ decalogi quid cõprehendat.b. Decalogi præcepta impleri possunt quoad substãtiam operis ab eo qui est in peccato.61.1.f.

DECIMA.

Decimarum percipiendarum ius laicis tradi non potest,sed ipsæ decimæ iam perceptæ.361.1.b.to.1. Quæ concedũtur laicis pro præteritis damnis & laboribus æquiores sunt,quam quæ pro futuris conceduntur.2.a. Non possunt omnes eodẽ modo iis vti.b. Decimæ non soluendæ,vbi non est consuetudo soluẽdi modo ministris aliunde necessaria proundeãtur, & debentur iure humano quoad quotam partem, diuino vero ad sustentationem ministrorũ.363.1.a.b. Dantur propter pauperum & ministrorum sustentationem.379.2.b. Decimam ecclesiasticã qui nõ soluit integrè cui debet. P.M.211.1.a.to.1.

Decimarũ soluendarũ lex erat iudicialis partim,partim naturalis.b. Decimæ personales soluendæ vbi quis per annũ eas soluturus missas audiuit.747.1.c.to.1. Decimæ dantur cũ onere,vt quod superest sustẽtationi pauperibus tribuatur.378.1.a,to.1. Sunt tributa egentium.b.&338.2.c. Sunt antiqua Ecclesiarum bona & Apostolorũ ordine eis cum onere addicta.320.1.a. Decimæ quotuplices sunt.2.c. Iam magna ex parte subtractæ sunt,quod non vt decet erogentur.322.1.a.

Decimas non dare quantum sit scelus.338.2.b. Quomodo dandæ sint pauperibus.339.1.a.b. Dari possunt principibus iustas ob causas.360.2.c.Quod factũ fuisse in pyrenęis montibus ostenditur.361.1.b. Non tamen pro libito.c. Decimas qui non soluit,aut impedit solutionẽ,quomodo possit absolui ante earum solutionem.138.1.b.to.1. Decimæ non debentur quoad quotam iure diuino,sed solum quoad necessariã sustentationem ministrorum.211.1.c. Decima triplex prædialis, personalis & mixta,& quid sint hæ tres.d. Soluens de vnis fructibus decimã & de aliis non, vel minus quam decimã non peccat,si consuetudine rationabili ita sit receptum.e.Personalis decima fere toto orbe non debetur,nisi in Hispania de qua busdã.2.b.Decimæ soluendę non sunt deductis impensis.c.de Decimis Cõc.Trid.cõstitutio.d.à Decimarũ solutione cõcionator vel cõfessarius religiosus auertens est excõmunicatus.e.

DECIPIENS, DECEPTIO.

Decipiens contrahendo notabiliter etiam citra dimidium iusti pretij peccat mortaliter.163.2.b.to.2. Decipiens notabiliter alterum, sed bona fide, postquã aduerterit tenetur de deceptione.165.2.a.to.2. Deceptio reipsa & dolosa æqui parantur.b. Deceptus in emptione citra dimidium iusti pretij potest recurrere ad iudicem ecclesiasticum.167.1.b. Hoc autem faciat solum si deceptio sit notabilis.171.2.a.

DECRETVM, DECRETALES.

Decretũ Gratiani quomodo diuidatur.466.2.c.to.1. Glossa eius summæ quæ dicantur.467.2.c. Decretalium liber in quinque libros digestum,quorũ materia hoc senario continetur *Iudex, iudicium, clerus, sponsalia, crimen*.85.2.a.to.2.

DEFECTVS.

Defectus verisimilis notitiæ, mortis renunciantis nõ obest impetrationi per renunciationẽ factæ quando additur,vel alio quouis modo vacet.4.2.c.to.2. Defectus prudentiæ ac iudicij non solum ius in re in beneficiis impedit sed ad rem.11.1.b Defectus iudicij maior est quam ætatis.18.2.c. Defectus notorius proprietatis repellit quem à petitione restitutionis beneficij.175.1.c.

DEFENDERE, DEFENSIO.

Defendere proximum quis sub peccato tenetur.277.1.f. to.3. Qui non defendit consentiendo peccat.2.a. Qui non tenetur defendere quando peccat non defendendo.b.c.

Defendere proximi bona quando quis tenetur.c. Defendere se & alios lege caritatis & iustitiæ qui teneantur.278.1.a. Non defendentes ab iniuria,qui non verè consentiant licet præsumantur.b. Inter non defendere & non defendere cum consensu,& consentire, & auxilium præbere quæ sit differentia.d.e. Non defendens proximum cur peccet.2.c. Non defendens proximum quamuis peccet, cur in foro exteriori non puniatur.270.1.c. *Defensionibus pluribus nemo vir prohibetur*.84.2.a.tom.2.

DEFORMATIO.

Deformatio triplex est, mere voluntaria, mere casualis, & mixta & quid sit harum vtraque.371.2.b.c.to.3. Deformatio prima inducit irregularitatem, sed non secunda.372.1.b. Mixta etiam secuta ex opere illicito lege iustitiæ, quod est causlã propinqua eius,inducit irregularitatem c. Deformatio casualis quę ex opere licito,licitè facto nascitur, nõ facit irregularem.d. ex Deformatione casuali ex illicito opere secuta fit aliquis irregularis.2.b. Deformans embryonem & cãdauer inanimatum non est irregularis.d.

DEFVNCTI.

Defunctorum animæ per precatorios globulos iuuãdæ, non tamen pro eis preces omittendæ.520 1.d.to.3. Defunctorũ animę in purgatorio existentes orari non possunt. 552.2.c. Eas pro viuis orare etiam si auctor non probet quis credere tamen possit. 533. 1. a. Non norunt quæ fiunt in hoc mundo vt beati,sed per aliorum relatum.c.pro Defunctis securius est Missas & Pater quam alias orationes dicere.541.2.e. Defunctorum officium recitandum.551.1.e.

DELECTARE, DELECTATIO.

Delectans se præsenti delectatione de copula quam haberet,si aliqua esset eius vxor,vt peccet.513.2.a.to.1. Delectatio manans ex memoria copulæ licitæ, vt sit licita, & illicita.514.1.a. Delectatio omnis venerea inordinata, & in eam consensus sexto præcepto prohibetur.b. Ea est inordinata quæ non ad generationem prolis refertur.c. Delectatione morosa de copula etiam licita se delectare nõ licet.2.a. Delectatio de fœmina visa vel tacta quando sit peccatum vel non.515.1.a.b. Delectatio de tactu quomodo honeste capi possit.516.1.b.c. Delectatio venerea insurgens ex tactu honesto modo ei non cõsentiatur, in hoc tactu non est mortalis.2.a. Delectatio venerea parua esse potest,& sic non peruenire ad culpam lethalem.b. Delectatio morosa vt peccatum sit,quatuor requirit, & quæ illa sint.60.2.a.b.to.3. Delectatio morosa vnde dicatur.e. Delectationi resistere quæ nascitur ex cogitatione peccati mortalis virtus est,assentiri peccatum.60.2.f.to.3. De his delectationibus confitendum & quomodo.61.1.a. Delectari propter bonum quod sibi ex alicuius morte oritur peccatum non est, sed sic delectari cogitatione homicidij.106.2.a. Delectatio ex copulæ cogitatione nascens,quam habiturus est cum aliqua,si esset eius vxor.P.M. 114.1.d.e. Delectare se bono effectu ex peccato nascenti quisque potest.214.2.c.

Delectabilia an propter se vel propter aliud appetenda. 31.1.a.to.1.& 441.1.b. Delectatio morosa est peccatum mortale.489.1.a. Quando non est.b.c.

Delectatio tenet delectantem in opere,& tristitia remouet.273.1.d.tom.3.

DELEGATVS

Delegatus in nullos alios habet iurisdictionem,quam in delegatorio rescripto expressos nominatim. 63. 1. c.to.2.

Non recipit à delegante iurisdictionem nisi super expressos in rescripto. 79.2.c.

Delegatus inferioris vel delegati à principe subdelegare regulariter nequit. 845.1.c.to.1. Nisi inferior subdelegandi facultatem concedit.ibid.

DELINQVERE, DELICTVM.

Delinquere in dubio nemo præsumitur.764.1.b.to.1. Hæc regula fallit quando ex præsumptione bonitatis actus alicuius resultat illum agenti damnum.c.

Delictum quis parari sciens, & non reuelans puniri debeat.279.1.b.to.3. Delictum vt dicatur publicum non sufficit vt actus sit publicus, sed necesse est, vt sciatur esse delictum.381.2.a.

Delicti ratione nemo sortitur forum conscientiæ.746.2. c.to.1. Delicta antiqua in foro exteriori leuius puniuntur recentibus,sed in interiori æquè.647.1.b.to.1. Item in foro exteriori canonico.c. Delicto antiquo sola præsumptione probato, non debet delinquendi pœna ordinaria imponi. 733.1.b.

Delictorum quo maior numerus, eo maior offensio. 185. 1.b.tom.2.

DEMERITVM.

Demeriti duplex pœna essentialis & accidentalis,& quæ sit vtraque.475.2.c.tom.1.

DENVNCIANS, DENVNCIARE,
DENVNCIATOR, DENVNCIATIO.

Denuncians iudicibus proditiones, homicidia, & alia delicta cum protestatione, non est irregularis.360.2.c.to.3.

Denunciare personas, quãdo sufficit admonitio generalis non est necessarium.199.1.b.to.3. Denuncians quando non debet, vel quando debet intentione mortali, vel omittens denunciare quando debet,peccant.287.1.e.f. Denunciare iussis crimina vel debita debet parere nisi legitima caussa excuset.289.1.b. Causæ ob quas quis denunciare non tenetur.b.c.qui non denunciauit delicta cum debuit,tenetur cùm potest.d. Denunciator non excluditur à testimonio quãuis accusatoris personam referat. 113.2.b. to.2. Denunciare delinquentẽ imperio superiorum subditi tenentur salua tamen fraterna correctione. 194.2.f.rom.3.

Denunciatio canonica *est delatio criminis ad iudicē sine legitima inscriptione ad pœnitentiam vel restitutionem eius, quod crimen exigit, vel ad remotionem officij quo crimina cessent, vel ad hæc omnia,vel ad aliquot ex his*.155.1.a.to.2. Denunciatio fieri potest, de quolibet peccato quod probari potest, & de quolibet peccatore qui probari potest in peccato iacere. 161.1.b.c. Denunciatio excommunicatorum quantocyus Papæ vel cui ille commiserit facienda.272.1.c. Non debet fieri nisi præcedente correctione fraterna cum crimina sunt occulta.2.a. per Denunciationem cum quid manifestari præcipitur intelligitur de eo qui scit & probare potest. 155. 1.b. tom. 3.

DENVO.

Denuo idem quod rursus ac de nouo.194.1.c.tom.2.

DEPOSITVM.

Depositum *est commendatum alicui cum pacto, vt totum periculum sit custodientis*. 276.1.b.tom.1.

Depositum contra petentẽ non admittitur compensatio. 290.2.a.tom.1.

Depositum furioso, itatóue,vel eo in suo damnum abusuro non reddendum. 139.1.c.to.3. Nisi quando ex retentione multo maiora mala euentura crederentur.d. Depositum apud Ioannem clam accipiens pro debito, quod Ioannes ei debet,tenetur reddere.151.2.c. Depositum facta potestate depositario vt eo vratur incipit esse mutuũ. 162.2.c. Deponens rem in pondere, numero & mensura,cum potestate vtendi ea,& pacto lucri peccat.c. Circa deposita quæ peccata committuntur.f. Depositarius tenetur de dolo & lata culpa, non de leui vel leuissima. 2. a. Deponens pecuniam apud mercatorem & salua sorte aliquid exigens certo tempore est vsurarius. 175.2.f.

Depositum custodiens sponte an magis obligatur quam qui coactè.41.2.b.to.3. Deponens suos nummos apud nummularios vsurarios quando peccat.101.1.d.

DERISIO.

Derisio *est significatio inordinata mali culpæ aut pœnæ adinyctendam erubescentiam & graue peccatum est*. 191.2.a.tom.3. Grauissima est in Deum & sanctos. ibid.

DESIDERARE, DESIDERIVM.

Desiderare quædam licet,quæ non licet procurare.113.2. b.to. 3. Desiderare malum pœnæ alicui non est peccatum. 204.1.f.

Desiderium malæ & vanæ gloriæ, non autem gloriæ simpliciter malum est.423.1.a.tom.3.

DETECTIO, DETEGERE.

Detectio peccati sui,vel alieni quod peccatum. 47.1.c.2. a. to. 1. In visitationibus secretum peccatum, & quod probari non potest deregere non licet.48.2.c. Neque si ad id aliquis per obedientiam adigatur. 426.1.a.

DETRAHERE, DETRACTIO.

Detrahere & infamare alium atque adeo seipsum diuina lege vetitum est.567.1.b.to.1. Detrahere is dicitur *qui falsum crimen imponit, & qui secretum reuelat*.c. Detrahere audiens detractor est.2.a.

Detractio censetur homicidium & cur. 506. 1.b. tom. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Detractionis peccatum committit, qui alterius malum ex animi leuitate profert, si ex hoc sequatur infamia. 651. 1.b. Detrahere summa iniquitas est. 698.2.b. Is non detrahit, qui alterius crimen etiam occultū, ei qui prodesse potest detegit. ibid. Detrahere alteri & infamare alium contra legem naturæ est. 98 2. c. to.2. Detrahere audiens peccat. 99.1.b. Qui ex leuitate detrahens peccat mortaliter. 232.2.b.

Detractio *est significatio alicuius mali cuiuspiam hominis non canonicè ordinata, expressa, siue directa & indirecta seu tacita.* 194.1.2.to.4. Detractor est qui seipsum infamat. e. Detractio sæpius diuiditur. 2.c. Est quandoque peccatum mortale aliquando veniale. d. Detrahentem audiens plus & minus, & æquè ac ille qui detrahit peccare potest. 194.1.f.

Detractor est non corrector qui fraterna correctione præmissa alterius crimen malo animo Ecclesiæ denunciat. 199.1.c.

DEVOTIO.

Deuotio religiosis plurimum necessaria & meditatio. 545. 1. f. to.3. Deuotio ex meditatione consulta non ita quærenda, vt oratio præcepta negligentius fiat. 2.b. ad Deuotionem quę potissimum nos permouere debeant. e.f.

Deuotio & attentio vt differant, & deuotio propriè & impropriè dicta quid sint. 552.2.e.f.

Deuotio *est voluntas prompta submittendi se Deo.* 536.2.f. to. 3. Deuotio quæ & quanta requiritur ad horas recitandas. 537.1.c.d. cum Deuotione quali non recitans quis peccat. f. Deuotio est condimentum quo conseruamur in communione sanctorum. 544.2.d. Vnde ea nascitur. e. Deuotiores vitis fœminæ cur sint. f. Deuotionis causſæ per se non sunt ignorantia & imbecillitas sed per accidens. 545. 1.c. Deuotiores quomodo reddentur, qui sunt maioribus bonis ornati. d.e.

DEVS.

Deus natura clemens bonos vltra condignum remunerat, & malos citra condignum punit. 758.2.c.to.1.

Deus non requirit à nobis nisi quod possumus. 771. 1. a. Deum esse super omnia diligendum & colendum ex per se notis est. 775.1.b. in Deo non ita fit locus misericordiæ, vt non iustitiæ etiam suus relinquatur. 788.2.c.

Deus in beatis futurus est omnia in omnibus causſaliter. 584.2.a.to.1. Timeri potest & debet tanquam causſa mali pœnæ. 588.2.b.c. Deus quantum sit diligibilis. 589. 2.c. Deo omnis aut gratus est, aut exosus & ei quis exosus est dupliciter. 593 1.c. Dei in homine imago triplex. 594 2.b. Deo non conuenit posse peccare, sed non posse. 599.2.b. Est omnipotens. ibid. in Deo realiter neque ira neque passiones vllæ insunt. 606.1.c. Deus spacium pœnitentiæ hac vita nostra definiuit. 624.2.b. de Deo neque bene neque male meremur statibus neque habitibus sed actibus. 625.1.b. à Deo quo maiora quis accepit beneficia, eo grauius peccat. 685.1.b. Deus vel in totum diligitur vel in totum odio habetur. 686.1.a. Deus solus remittit peccata auctoritatiue, sacerdos vero ministeraliter. 690.1.c. Vtitur hominum peccatis ad aliquod bonum. 705.2.b.

Deum minus amat, qui cum eo aliquid amat, quod propter eum non amat. 59.2 2.to.1. Cor magis quam manus respicit. 64.1.c. *Deo semel dicatum non est ad humanos vsus transferendum.* 241.2.a. Deus res sibi oblatæ à fidelibus verus est Dominus specialis. 257.1.a. Deus principaliter propter se amandus & colendus minus principaliter propter alia. 271.1.c. Deo quæsita, sunt ei restituenda. 378.1.c.

Deus maxime diligibilis. 578 2.a. Sine caritate vt beatificator diligi non potest. c. Deum principaliter colere propter seipsum licet & minus principaliter propter rem temporalem. 454.2.b.to.1. Deum colens principaliter vt sit abstinens peccat. 455.1.c. Deum posse facere vt quod factum fit, non fit factum, quomodo verum esse possit. 503.1.a. Deus scrutator cordium est. & omnia scit. 508.1.c. Suam gratiam volentibus omnibus offert. 511.2.a. Est testis & iudex nostrorum errorum. 518.1.b.

Deus posset nos absque motu liberi arbitrij iustificare, sed non facit. 519.2 a. Sponte gratiam suam nobis etiam conuersis donat. 520.1.a. Sua tamen promissione obligatus id facit. ibid. Diligit homines communi & proprio quodam modo. 522.2.a. Deus & misericors est qui neminem punit citra demeritum, & iustus, quia peccatum impunitum non relinquit. 528.1.a.

Deus propter se tantum amabilis & finis vltimus. 30.1.c. to.1. & 444.2.c. Deus est finis cuius humanæ vitæ, eius fruitio finis quo. 31.2.c. Is nullomodo potest esse finis medius vllarum actionum nostrarum, sed principalis aptissimus. 32. 1.a. Deus principium & finis omnium bonorum operum. 33.2.b. Deo quomodo multi honorem tacitè præponant, licet non expresse. 37.2.a. Deus est infinitus, omnipotens, & omnia implens. 51.1.a. ad Deum quomodo omnes actus nostros referre possumus. 443.2.b.

Deus laudari quomodo possit, vel non possit. 21.1 b.to.1. Solus est Dominus vitæ & necis. 23.1.a. Deo seruire principaliter meru supplicij an bonum sit. 29.1.a.

Deum omnia nosse iure Pontificio, Cæsareo, ac diuino demonstratur. 121.1.b.c.to.2. Nouit futura contingentia in se. 2.b. Est sua ipsius notitia, & quicquid in eo est, Deus est. ibid. More humano quædam ignorare dicitur. 122.2.c. Quædam nouit secundum præsentem iustitiam, & quædam secundum æternam præscientiam. 123.1.a.

Dei omnia aut cōsensu aut permissu fiunt. 138.1.a. Deum creatorem omnium esse visibilium & inuisibilium fides est Catholica. 2.2.c.to.3. Deum patrem corporeum & Spiritum sanctum qui imaginantur docendi sunt. 4.1.c.f.

Quid significent figuræ, quibus Deus & incorporea res repræsentantur. 2.a. Diuersa ratione diuersè sortitur nomina. 6.2.c. Dei in cognitionem vel per creaturas vel per prædicationem venimus. 8.1.f. Dei cognitio quodam modo. 522.2.a. Deus & misericors est qui neminem punit citra demeritum, & iustus, quia peccatum impunitum non relinquit. 528.1.a.

Deus propter se tantum amabilis & finis vltimus. 30.1.c. to.1. & 444.2.c. Deus est finis cuius humanæ vitæ, eius fruitio finis quo. 31.2.c. Is nullomodo potest esse finis medius vllarum actionum nostrarum, sed principalis aptissimus. 32. 1.a. Deus principium & finis omnium bonorum operum. 33.2.b. Deo quomodo multi honorem tacitè præponant, licet non expresse. 37.2.a. Deus est infinitus, omnipotens, & omnia implens. 51.1.a. ad Deum quomodo omnes actus nostros referre possumus. 443.2.b.

Deus laudari quomodo possit, vel non possit. 21.1 b.to.1. Solus est Dominus vitæ & necis. 23.1.a. Deo seruire principaliter meru supplicij an bonum sit. 29.1.a.

Deum omnia nosse iure Pontificio, Cæsareo, ac diuino demonstratur. 121.1.b.c.to.2. Nouit futura contingentia in se. 2.b. Est sua ipsius notitia, & quicquid in eo est, Deus est. ibid. More humano quædam ignorare dicitur. 122.2.c. Quædam nouit secundum præsentem iustitiam, & quædam secundum æternam præscientiam. 123.1.a.

Dei omnia aut cōsensu aut permissu fiunt. 138.1.a. Deum creatorem omnium esse visibilium & inuisibilium fides est Catholica. 2.2.c.to.3. Deum patrem corporeum & Spiritum sanctum qui imaginantur docendi sunt. 4.1.c.f.

Quid significent figuræ, quibus Deus & incorporea res repræsentantur. 2.a. Diuersa ratione diuersè sortitur nomina. 6.2.c. Dei in cognitionem vel per creaturas vel per prædicationem venimus. 8.1.f. Dei cognitio haberi quomodo possit. 9.1.c. in Deo generatio & processio spiritualissimæ. 2.a. Dei beatitudo Deus est. to. 2.c. Dei cognitio communis quomodo habeatur. 11.1.c.f. Deum in raptu videre non efficit hominem beatum. 2.b.

in Deo nec passio nec mutabilitas contingit. 529.2.b.to.1. In eo quicquid est, est ipsemet. 532.1.b. Ipse est omnino simplex. 2.b 553.2.a. Quæ in eo sunt ratione differunt. c. Non est causſa materialis nec formalis, sed efficiens & finalis rerum omnium. ibid. Ipsius effectus reducitur ad illud attributum, cum quo habet conuenientiam. 534.1.b.

Deum negare ore tenus non licet. 537.1.c. Deus solus remittit culpam, sacramenta vt instrumenta. 543.1.a.

Immutabilis esse ostenditur. 544.1.b.c. Dei duplex de nobis sententia altera secundum præsentem statum, altera iuxta ipsius æternam præscientiam. 2.b. Deus in omni opere suo misericordiam & iustitiam miscet. 548.1.a.

Deus pius & clemens esse probatur. 553.1.b. Promtior ad clementiam quam vindictam. c. In eo nihil est prius & posterius. ibid. Natura scilicet vel tempore, sed ratione. 2.b.c. Sic prius est pius quam iustus. ibid. Cognosci potest naturaliter vt finis & principium naturale rerum creatarum. 579.1.a. Propter se diligendus & non propter aliud nisi forte impulsiue. 581 2.a. Caritate diligendus est plusquam nos ipsi & proximus. 582.2.a. Deus impios nouit & non nouit. 654.1.c.

Dei est omnium rerum ab omnibus rationem exigere, ab eo vero nemo rationem exigat. 498.1.2.to.3. Deus præsens orantē cogitandus. 500. 2.c. Deus non orandus quasi nouæ aliquid velit, quod antea noluerit. 501.1.a. Est immutabilis. b. Dei intellectus immensitas, & eiusdem ad optata concedenda omnipotentia. 502.1.c.

Deus in cælis quomodo esse dicatur. 512.1.b. Deus est totus in omni loco & in qualibet eius parte. c. Deus vt Deus non habet dextram nec sinistram. 526.1.c. Deus qua ratione obligatus esse nobis possit. 542.2.c.

quomodo det ad preces aliorū alicui gratiam, vel augmentum illius. d.e. Deus nulli facit iniuriam dando vni plusquam meretur precibus suorum seruorum. f. Deus amandus & colendus propter Deum, non propter alia etiam spiritualia. 555 2.a. Quod Deum cuius oculis omnia nuda sunt nulla est probatio necessaria. 572.2.b. Dei nomen oraturo quale præconcipiendum. 580.1.f.

Deo soli latriæ honor debetur. 422.1.c.to.1. Deus propter se amandus tantum, & non propter aliud. 441.1.a.

ad Deum

ad Deum omnes suas actiones sigillatim referre vtilissimum. 443.1.c. in Deum operum relatio quomodo expresse vel tacite fiat. 2.b. c. Deum qui æquè amat ac se, vel creaturam peccat. 444.2. b. Deus non est remunerator verborum sed aduerbiorum quid sit. 449. 1. b.

Deo non conuenit laus sed aliquid excellentius nisi secundum eius effectus. 451.1.a. Deus non potest facere vt id quod factum est non fuerit. 502.2.b.

Dei nomen quod clare & perfecte eum repræsentet hic nullum concipi potest. 580.2.a.to.3. Dei nomina quæ imperfectè eius perfectiones perfectissimas nobis repræsentent quæ & quot. b.c. Deus est in omnibus per essentiam, præsentiam & potentiam. d. Deum amare licet principaliter propter ipsum & minus principaliter propter nos. 590.2.e. Deum personaliter trinum cognoscere aliud est quàm cognoscere Deum personaliter trinum. 606. 1.a. Deum verum cognoscere & concipere nemo potest, quin concipiat & cognoscat eum qui est S. Trinitas. b.

Deum vt est primus motor & prima causa qui potest sine conceptione S. Trinitatis concipere. ibid. Deum vnum & verum multi cōcipiunt & cognoscunt, licet non cognoscant S. Trinitatem. e. Nos possumus cognoscere & amare vnum Deum essentialiter, non cognoscentes eum trinum personaliter. e. Deitatis vnam personam possumus orare non concipiendo actu aliam. f. Deitatis vna persona frui possumus non fruendo actualiter alia. 2.f. Deo vno aliquis frui potest sine actuali memoria alicuius personæ S. Trinitatis. 607.1.a. Deum qualiter plurimi imaginantes errant. 644.1.d. Deum qui alloquitur quanta reuerentia vti debeat. 647.2.d.

Deus non obligat ad impossibile neque ad nimis difficile. 44. 2. c.to.3. Deus facienti quod in se est gratiam concedit. 55.2.e. Dei amor in hac vita qualis esse debeat. 59.1 c. Deus diligendus est plusquam creaturæ comparatiuè, & absolutè, & firmius, sed non intensius. 61. 2.e. f. Deum colendum & honorandum ius naturale & diuinum præcipit, sed tempus non definit. 87.2.b.

Deus pro sua bonitate nostris peccatis ad bonos fines vtitur. 101.1.c. Deus est sponsus virorum æquè ac mulierum qui se Deo consecrarunt. 111.2.f. Deus qua ratione clementiam suam exerat, in eos qui omnino ei fidunt, & seueritatem in eos qui propriis viribus nituntur. 391.1.c.

Dei magna pietas qui ad solam promissionem peccata dimittit. 674 2 f.to.3. Deus promittit veniam peccatoribus si eos delicti verè pœnituerit. 724.1.b.

Deus est principium & finis noster. 396.1.d.to.3. Est solus orandus ad effectum vt det. e. Deus quædam negat propitius, quæ concedit iratus. 435. 2.b. Deum inter orandum qualem cōtemplantur idiotæ, quem plerumque litterati non cogitant. 457. 2.c. Deus in horis vt contemplandus, etiamsi ad verba non attendatur. 460. 2.e.

Deus in adiutorium versus est ad omnia pericula recitandus. 495. 1. e. f. Deus omnipotens gubernans omnia reges cur creauerit. 497.1.f. Deum esse homini vitricum & brutis parentem falsum. 2.f.

DIABOLVS.

Diabolus non habet fidem informem. 596.2.b.to.1. Behemoth cur dicatur. 598.1.c. Eius voluntas in malo obstinata conuerti non potest. 2.b. Est in fine vitæ Christianis infestissimus. 763. 1.a. à Diabolo velle scire aliquid, vel est hæresis vel superstitio hæresim sapiens. 124.2. a. to.3. Diabolus scit quam plurima ab hominum cognitione remota. 125.2.c. Quomodo nullum nobis cum ipso commercium esse debeat. 227.1.b. Diaboli inuocatio duplex, expressa & tacita, & quæ sit vtraque. 2.b.

Diaboli familiaritas infidelitati proxima & superstitio tetterrima. 126.2.b.to.2. Diabolus non est causa omnis peccati directè, nec cogit ad illud. 596.1.c.to.1. Diabolus cur Belial dicatur. 523.1.a.to.1. Diabolo se militare scire possunt homines. 524.1.c. Diabolo quomodo bene illudatur. 537.2.c. Diabolus in peccatorem quod ius habeat. 556.2.c. Et quomodo nihil soluere debeamus etiamsi per peccatum nos ei addixerimus. 557.2.a. Mentitus est dicens de Christo dictum. e *Angelis suis Deus mandauit de te.* 562.2.c. Ab eo omne peccatum est. 596.1.c.

DICERE, DICTVM.

Dicit qui de vno aliquid, de alio negare videtur. 719.2.b.to.1. *Dicit qui de vno, de alio negare videtur* quomodo sit intelligendum. 276.2.e.to.2.

Dictum generale vnius auctoris debet intelligi vt alibi ipse ait specialius. 210 2.c.to.1. Dictum de vno simili, de alio simili intelligi potest. 328 2.c.

DIES.

Dies vt accipitur quando in horas ab Ecclesia diuiditur, & de diei initio & fine varia. 404.2.a.b.to.3. Dies quoad horas recitandas incipit à vesperis, & finitur ad mediam noctem. 408.2.f.

Diei diuisio ad sacræ Scripturæ cognitionē vtilis. 505.2.b. to.1. Dierū obseruatio superstitiosa, peccatū est. 67.1.b.to.3.

DIES DOMINICA.

Diem dominicum Apostoli auctoritate sua cæperunt celebrare & celebrandum indicere. 87.2.c.to.3. Dominicis diebus & festis omnes vnam missam & non plures, & non alia diuina officia audire tenentur. 204.2. d. Dominicis diebus qui ieiunans peccet vel non. 210.2.e.

DIGITVS.

Digitus non esse membrum demonstratur. 368. 1.b. to.3.

DIGNVS, ET DIGNITAS.

Dignius trahit ad se minus dignum, & principalius minus principale. 722.2. d.to.3. Digniora censentur quæ præponuntur. 562.2.b.to.3. Dignitates Ecclesiasticæ duæ sunt incomparabiles. 8.2.1.tom.2.

DILATIO.

Dilatio quæ sit nimis breuis arbitrio boni viri relinquitur. 60.1.2. tom.2.

DILIGENS, DILECTIO, DILIGERE.

Diligens Deum, & credēs se esse in statu gratię quamuis non sit, de diligendo Deum præceptum implet. 60.1.2.to.3. Diligere Deum possumus amore naturali. c. Diligēs Deum principaliter ob beneficia præsētia vel futura peccat. 62 1.b.

Dilectio Dei & hominum quomodo differant. 522. 2. c. to.1. Dilectio Dei & proximi sunt simul. 523.2.b.

Dilectio proximi caritatiua quæ sit. ibid. Dilectio duplex est humana & diuina & quæ vtraque sit. 524.1.a. Dilectione Dei se præditum quomodo quis nesciat. 2.a. Dilectio est gratiæ comes individua. b. Dilectio Dei ex caritate differt à cognitione eiusdem cum hæc habeatur mediante creaturarum cognitione, illa vero à Deo ad creaturas descendat. 581 2.b. Diligere Deum debemus plusquam nos ipsos & proximos. 582.2.a. Diligi magis debet pater quam mater, & pater & mater quam vxor, & benefactor quam cui benefactum est. 583.1.a. Diligere Deum quantum potest nemo tenetur. 687.1.c. Dilectionis Dei præceptum quomodo sit omnium maximum. 58. 2. f. tom. 3.

Potest impleri hoc præceptum in hac vita etiam in statu peccati, quoad substantiam. 59.1.d. Quando implendum est sub noui peccati pœna in hac vita. 2.c.d.

DIONYSIVS.

Dionysius, I. parœcias diuisit, & vnicuique parocho suam plebem commisit. 737.1.a.tom.1.

Διορθώσεις.

Διορθώσεις apud veteres restitutionē significat. 414.1.c.to.2.

DISCIPLINA.

Disciplinæ nomen vnde dicatur, quidue propriè & metaphoricè significet. 528. 1.c.tom.1.

DISCORDIA.

Discordia oritur maxime ex prælatione æqualium. 118.1. 2.to.1. ad Discordias exteriores sedandas multa permittuntur, quæ non sedant interiores. 214.2.c. Discordiam parere solet rerum communio. 348.2.a.

Discordia *est vitium inclinans ad ostendendum nostram voluntatem, voluntati alterius præstare.* 242.2.d.to.3. Per discor-

Universidad de Deusto
Biblioteca

diam quomodo quis mortaliter peccet. 245.1.f.

DISIVNCTIVA.

ad Disiunctiuæ verificationem sufficit alteram partem verificari. 258.2.c.tom.2.

DISPENSATIO.

Dispẽsatio *est legis vel canonis relaxatio ex causa.* 572.1.b.to.1. in Dispensationibus argumentũ à maiori nõ valere quomodo sit intelligendum. 389.2.b.to.2. Dispensationem voti impetrans vel in eo dispensans sine iusta caussa peccat mortaliter. 80.1.b.c.to.3. Dispensare, irritare, & cõmutare votũ quomodo differant. 81.1.f. Dispensandi & commutandi votum potestatem habens potest imponere aliquid loco voti ipsi vouenti. 2.a. Dispensare & commutare vota soli prælati possunt, irritare vero plurimi. b. Dispẽsans, commutans, & irritãs votum quando non potest peccat. 83.1.c. Dispensare super quinque votis solus Papa potestatem habet. 2.f. In cæteris prælati eo inferiores possunt dispensare. 84.1.b. Dispensandi potestatem habens non habet commutandi, nec contra. 85.1.a. Dispensare in votis religiosi quinam & in quibus possint. c. Dispensari potest virtute cruciatæ in votis post ipsam emissis. 2.f. Dispensare in ieiunio cuius sit. 209.2.c. Dispensatus vt pluries in die comedat non videtur dispẽsatus vt carnes comedat. c. Dispensatio in matrimonio raro danda & quas ob causas. 239.2.c. Dispensans & dispensatus sine iusta caussa etiam circa legem humanam. P.M. 528.2.a.

Dispensationes de matrimonio in gradu prohibito scienter contracto, in quibus non est de eo scelere facta mẽtio, & multæ aliæ huiusmodi nullę. 8.2.b.to.2. Dispensationem non suffragari nisi litteris expeditis quomodo sit intelligendum. 200.2.a. Dispensatio seu dispensandi actus odiosus, potestas autem fauorabilis. 695.2.c.to.3. Dispensatio iusta à peccato contra legem diuinam & humanam excusat. 23.1.a. to.3. Quæ dispensatio iusta sit. b. Dispensatio sine caussa legis humanæ valet, à peccato tamen nec dispensans nec dispensatus excusantur. c. Dispensatio est relaxatio legis caussa cognita. d. Dispensatio inferioris circa legem superioris sine iusta caussa non valet. e. Dispensatio quædam iusta & valida, quædam iniusta & valida, quædam iniusta & inualida. 212.1.b.to.1. Dispensatio extenditur ad accessoria, quando sine illis non potest consistere id in quo dispensatur. 616.1.f.tom.3.

Dispensatio Papæ ad plura beneficia ex sola voluntate excusat à transgressione canonis, sed ex caussa iusta excusat à transgressione legis naturalis. 620.2.d. Dispensatio bonorum ecclesiæ Papæ & prælatis tradita quamuis mala quædam ipso iure tenet, quædam non. 671.2.a.

DISPOTISIO.

Dispositio quamlibet odiosa & pœnalis includit omnia, quæ sua verba propria significant. 483.2.a.to.1. Dispositio conditionalis nihil ponit in esse donec adimpleatur cõditio. 513.1.c. in Dispositione conditionali tempore conditionis adimpletæ habilitas requiritur. 15.1.c.to.2. Dispositio à iure communi exorbitans præsertim pœnalis non est extendenda. 200.1.c.to.2. Dispositio puniens præsumentem aliquid, non comprehendit eum, qui id bona fide ignoranter agit. 202.1.a. Dispositio pœnalis ita interpretanda est vt quam minimum pœnæ contineat. 2.c. Dispositio pœnalis loquens de vno, eoquod id frequentius accidit, non excludit aliud quod rarius. 223.2.b. Dispositio non cessat cessante vna ex duabus caussis eius finalibus. 150.1.b.to.3. Dispositio pœnalis in dubio de minore pœna intelligẽda excepta excommunicatione. 319.2.d. Dispositio copulatiua requirit vt omnes eius partes sint veræ. 636.2.b.to.3. Dispositio quæ copulata est vtriusque partis veritatem exigit. 676.1.a. Dispositionis in executione verba posita nõ ampliant illam. 694.1.c. Dispositio generalis etiam in materia odiosa cõprehendit omnes casus, ad quos se extendunt verba eius. 718.2.b.

Dispositio quæ finito primo actu repeti potest & fieri secũdo, si primus actus esset nullus. 719.1.b. Dispositio conditionalis post impletam conditionem & non ante fortitur effectum. 2.e in *Dispositione dubia mittor elsyenda est.* 522.2.d.to.3.

Dispositio condionalis est vera dispositio licet nõ tanti effectus quanti est absoluta. 515.2.c.to.3. Dispositio in casu veronon extenditur ad casum fictum. 566.1.f. *Dispositio generalis, generaliter intelligenda est.* 470.1.c.

DISSIDENTES.

Dissidentes à fide & communi conuersatione honesta suspecti. 114.1.c.tom.2.

DISTINCTIO.

Distinctio quid propriè significet, & cur tam Magister quam alij suos libros in distinctiones secuerint. 467.1.b.to.1.

DISTRIBVTIO, DISTRIBVTOR.

Distributiones quotidianæ quæ remitti non possunt iis, qui non interfunt horis canonicis. 614.1.f.to.3. Qui eas cum non interesset diuinis recepit tenetur restituere. 2.a. Quomodo hæ remitti possint. c. de Distributionibus quotidianis Conc. Trident. antinomia conciliata. c. Distributiones ex sola præsentia canonicos non posse lucrari nisi etiam cantent probatur. 630.1.b.c. Distributor onerum & commodorum alicuius communitatis contra iustitiam distribuit nam vt peccet mortaliter. 147.2.c.tom.3.

DIVINATIONES.

Diuinationes qui sectantur grauiter redarguuntur. 508.2.b.c.to.1. Diuinationis species non necessario contitendæ. 640.2.b. Diuinationis ars reprobata. 671.1.b. Diuinationibus dediti quot quantisque malis se se inuoluant fusè demonstratur. 126.2.127.tom.2.

DIVISIO.

Diuisio bonorum aliquorum quæ iustè operari potest. 249.2.c.450.1.a.to.1. Diuisio quæ & quale dominium transferat. 350.1.c. Diuisio bonorum Ecclesiæ iusta de caussa ficta est. 373.1.c. Diuisio fructuum beneficij inter præcessorem & successorem facienda est sicut inter vsufructuarium & dominum. 374.1.b. Diuisio inter succedentem in primogenio & eum qui tenuit illum, facienda est sicut inter vsufructuarium & dominum. 375.1.b.

DIVES, DIVITIÆ.

Diuites quibus bona Ecclesiastica sine pietatis intuitu remittuntur non sunt tuti. 235.2.c.to.1. Peccant mortaliter si notabilem quantitatẽ bonorum Ecclesiæ recipiunt. 365.1.c. Diues qui gratuito contractu recipit à beneficiario aliqua sciens non esse patrimonialia P.M. 147.1.c.d.to.3. Diuites qui agros colonis suis locant pluris iusto pretio rigido ob aliqua commoda eis præstita redarguuntur. 169.2.f. Diuitibus regibus mutuantibus ad vsuram quid consulendum. 188.2.c. Diues quando ad eroganda superflua cogi potest. 252.1.a. Diuitiæ vt bonæ malæue esse possunt. 56.1.c.to.1. Diuitiæ actu habitæ faciunt difficilem aditum regni cælorum. 61.1.c. Diuites quare obligantur ad eleemosynam vt clerici. 378.2.c. Diuitias non facit admirabiles copia ipsa, sed earum vsus. 415.1.b.to.1. Diuitias nolle habere vt distribuendi labore liberere, quomodo possit esse & non esse peccatum. 539.1.a.tom.1.

DIVORTIVN.

Diuortium quid sit & quid significet. 500.1.a.to.1. Quomodo fiat secundum iura canonica. c. Diuortium per iracundiam factum nihil valet, sed non propter ipsam iracundiã, sed propter ea quod illicitum. 501.2.b.

DOCERE, DOCTOR.

Docere quempiam recta qui iam falsa est doctus difficilius est, quam rudem qui nondum verũ vel falsum agnouit. 778.2.c.to.1. Doctoris dictum prout ipse allegat est intelligendũ. 27.1.c.to.2. Doctores bono exemplo debent esse aliis. 77.2.a. Doctoris alicuius auctoritate aliquid faciens etiã malum excusatur. 78.2.a. non Docentes nec discentes prima Christianæ fidei rudimenta qui peccent. 402.2.a.to.3. Docere omnes volunt alios orandi & seruiẽdi Deo modum, sed pauci quæ sciunt operari. 393.2.b.to.3. Doctores legum, Medicinæ & Mathematicæ & Canonum cur spiritualium rerum ignari sint. 523.1.b. Doctus nemo tam est, qui quod nescit & scire debet discere non debeat. 529.1.c. Doctor qui potest docere per substitutum satisfacit substituendo æquè peritum. 592.2.c. Doctor consulens non tenetur concilium sequi. 492.2.c.to.1. Doctorum maiori parti de consuetudine testantium non creditur. 757.2.b. Doctor in concessu multorũ scholasticorum docẽs quam cautus esse debeat. 770.

1.c.

1.c. Nec se assuescere falsas tueri opiniones. ibid. Doctor non vendit scientiam, sed locat operas & industriam suam ad eam docendam. 277.2.a.to.2. Doctor diebus festis consulere & prælegere potest. 90.1.d.to.3. Doctor crudeliter scholasticum castigans, vel qui simpliciores cõtemnit. P. 291.1.a.to.3. de Doctoribus Tridenti definita. b. Doctor religiosi quis excommunicatus. 349.2.a. Doctoratus gradus an in Ecclesia conferri possit. 419.2.c. Conferri potest etiã auctoritate regia. 420.1.a. Modo sine strepitu & choreis. c. Doctor lauream magistralem indignus accipiens vel principaliter propter honorem quomodo peccet. 290.1.f.to.3. Legens scripturam peccato mortali infectus. P.M. 2.a. Scholasticos admittens excommunicatos vel prauis moribus vtentes quando peccat. b. Doctor legum vel medicinæ religiosum presbyterum, vel clericum, vel doctor theologiæ religiosum sine licentia sui prælati admittens excommunicatur. c. Inducẽs scholasticos alterius doctoris, vt se audiant peccat. e. Dei festo prælegens quando peccat. f. Exigens stipendium quando peccat. ibid. Præbendam cum pacto docendi accipiens est simoniacus. 291.1.a.

DOLOR, DOLERE.

Dolor de aliquo malo potest esse maior vel intensiue vel appretiatiue. 565.1.b to 1. Dolor de peccatis maximus esse debet quoad æstimationem. 26.1.a.b.to.3. Dolere de peccato plus aliquid debet, eoquod sit offensa Dei, quã quod incommodet. 2.b. Dolor sensus ad contritionem minime necessarius. 28.2.c. Nec rationalis debet esse intẽsior quouis alio dolore ob alia incommoda d. Nec nimius. e.

DOLVS.

Dolus minus potest apud Papã quã simplicitas. 7.2.c.to.2. Dolo bono promittẽs aliquid sine animo adimplẽdi ad nihil tenetur. 428.2.c.to.1. Dolus & fraus nemini patrocinari debent. 7.2.b.to.2. Dolus est triplex, verus, præsumptus & æquipollens. 232.2.b. Dolus dans causam contractui vel actui in spiritualibus non reddit eum nullum. 78.1.b.tom.1. Sed in temporalibus sic. ibid. Dolus *est machinatio ad fallendum alium adhibita.* 427.1.c. Dolo malum damnum datum est debitum. 428.2.c. Dolo nullus videtur vti qui iure suo vtitur. 64.1.c.to.2. Dolus futurus remitti non potest, dolus vero præteritus sic. 614.1.f.to.3. Dolus *est machinatio seu circumuentio ad decipiendum alium adhibita.* 161.2.c.to.3. Est duplex vnus verbis vocatur fallacia, & alter rebus qui dicitur fraus. ibid. Diuiditur in verum & præsumptũ. ibid. Dolus, metus, & fraus omnem contractum irritum vel irritandũ faciunt. 292.2.c. Dolus itẽ quid & eius species. 252.2.a.

DOMICILIVM, DOMVS.

Domicilium habens in vna parœcia vnius ciuitatis, & in altera habitationẽ, debet sumere sacramenta à parocho sui Domicilij. 742.1.c.to.1. Domicilium originis præfertur domicilio habitationis quoad aliqua non quoad omnia. 716.2.c.to.3. Domicilium non habentes in vrbe, sed habentes tabernam aut pergulam, in ea possunt conuenire. 717.1.c.

Domicilium originis immutabile, nec aufertur per dignitatem sed cumulatur. 79.1.b.to.1. Domicilium regularis est monasteriũ, vbi debet residere. 92.1.b. Domus quomodo regnum quoddam esse possit. 142.2.c.to.2. Domus quæ gaudent priuilegio Ecclesiarum, ne ex eis reis extrahãtur. 284.2.c.to.3. Domicilij ratione subiectio, maior est quam ratione originis. 304.1.a. Domicilium non trãsfertur nisi cum animo perpetuo ibi manendi. 747.1.a.to.1. Domicilium alibi habens propter annalem habitationem nõ fortitur forum conscientiæ, si potest commodè adire sui domicilij parochum. c. Domicilium habens in duabus parœciis alteri parocho confiteri potest. 746.1.a.to.1. Etiam si in vna tantum degat, tempore quo confitendum est. 2.a.

DOMINICVS.

Dominicus à Soto insigniter laudatur: & ea quæ ipse de oratione scripsit examinantur. 547.1.d.c.to.3. D. Dominicus Rosarij B. Virginis institutor. 561.1.c. Cur maxime voluerit illud instituere. 577.1.b. Dominicus dies à vespera in vesperã quomodo obseruandus. 693.2.c.to.3. Vide dies Dominicus.

DOMINVS VOBISCVM.

Dominus vobiscum vnde desumptum & quid significet. 622.2.d.to.3. Et cum spiritu similiter. c. Eam salutationem cur ministri & sacerdotes osciantur proferant. 623.1.a. Nulli alij nisi sacerdoti & diacono cum Euangelium dicit ea salutatione vtendum. b. Nec sacerdoti excommunicato. c. Sacerdos tamẽ solus recitans hac oratione vti potest. d. Hac salutatione sacerdos vtens & minister respõdens, quid cogitare debeant. 2.b.c. Pro ea quid dicere debeãt, qui ea vti nõ possunt. e.

DOMINVS, DOMINIVM.

Dominorum de morte contra seruos & cõtra nautas nauis submersæ inquiritur. 115.1.c.to.2. Dominium sub conditione relictum non perditur, nisi conditione impleta. 194.2.a.

Domini seruorum salutem notabiliter negligẽtes. P.M. 96.2.c.to.3. Et seruorum errata ad ea corrigenda notabiliter scire negligentes. f. Et eos vxores ducere prohibentes. 2.a. Dominus rei quis dicatur cui rei alienæ restitutio faciẽda est. 129.2.b. Dominus tradens seruum vel seruam matrimonio cum libera vel libero videtur eam manumittere. 228.2.f.tom.3.

Dominus matrimonio serui consentiens, & non dans ei ad debitum reddendum locum, peccat. ibid. Potest eum vendere post matrimonium contractum, sed non in regiones remotas. 227.1.a. Domini terrarum in quibus prognati à Sarracenis degunt, tenentur parochos sustẽtare, & ad inquisitores eos deferre, qui mahometicis superstitionibus vtuntur. 286.1.c.

Dominium *est ius perfecte disponendi de re, nisi lege prohibeatur saluo iure alterius.* 54.2.c.to.1. Quasi dominium qui habeant. 55.1.a. Dominium quod prælati vel beneficiarij habere dicuntur de rebus sibi crediris improprium est. 66.1.b. Dominus rei præsumitur in dubio nolle vt res eius alteri tradatur. 207.2.c. Sed iusta de caussa sic. 208.1.a. Dominum rei eo solo nõ transit, quod periculũ in se quis recipiat. 276.1.a. Dominiũ rei in quẽ trãsiit cũ aliquo onere nõ potest ea re vti pro suo arbitrio. 276.2.a.to.1. Dominus quicunque alicuius rei non potest de ea pro libito disponere. 350.2.c. Dominus eius rei non est is qui ea indiget in extrema necessitate. 368.1.b. Dominium vnius rei non est in pluribus in solidum. c. Dominium non perditur per peccatum mortale. 137.1.a.to.2. Est penes infideles. b. Dominium verum habet etiam existens in peccato mortali. 636.1.c.to.1. Dominium renuncians alicuius rei non renunciat possessionem nisi velit. 191.1.a.tom 2. Dominium prophanorũ auctoritate principis perditur non perdita possessione. c. Dominium vnius rei esse penes plures in solidum iura non patiuntur. 138.1.d.to.3. Dominus omnis eius rei non est, quam licite consumit. 2.e. Dominium directum habere is is dicitur qui proprietatem rei sine vsu fructu habet, dominium vero vtile qui sine proprietate habet ius fruendi re perpetuo vel pro sua vita. 161.1.a.

Dominium directum habens quando fructus pignoris dati in emphiteusim capere possit. 172.2.a. Dominium rei venditæ per vsurarium transit in emptorem. 180.1.a.

DONANS, DONATIO, DONARE.

Donans aliquid alicui, vt post aliquod tempus ad Ecclesiã perueniat, potest illud onus donatario remittere. 364.2.c.to.1.

Donatum cum modo accipiens tenetur ad restitutionem si modum non seruet. 370.1.c. Donatio bonorum turbato iudicio facta valet. 501.2.a. Donatio ad piam caussam facta per iracundiam iudicium alienantem non valet. 502.1.a.

Donatio facta cuipiam ea lege, vt post certum tẽpus ad Ecclesiam perueniat potest reuocari in Ecclesiæ præiudiciũ. 729.1.c. *Qui cito dat bis dat.* 5.2.a to.2. Donare in dubio nemo præsumitur. 165.1.b. Donatio vel receptio ex promissione mala procedens pro gratia obtinenda prohibita. 265.2.b.

Donatio inter viuos & mortis caussa quomodo differãt. 328.2.c.to.1 329.2.a.b. Donatio beneficiarij extremæ ægrotãtis in maxima quantitate suspecta habetur. 329.1.b. Valida tamen est si fiat ex animo irreuocabiliter. c. Et quamuis non tradat actualiter quod datur. 2.b. Donans lucratur, si donatarius nõ est illiberalis. 330.2.b. Donatio sub modo licitè fieri potest. 302.2.a.to.1. Donatio quinque ob causas reuocari potest, quæ tamẽ ad similes extenduntur. 151.2.c.to.1. Donata in vita iustè non cedunt spoliis. 217.1.b. Donatio quæ nõ licita sit beneficiariis. 218.2.c. Donationes spoliorum factæ à Pont. Max. non pietatis intuitu subreptitiæ. 230.1.b. Donatio magna quorũdã redituum ecclesiasticorũ facta diuiti à quodã abba-

Universidad de Deusto
Biblioteca

te sine pietatis intuitu nulla.235.1.c. Donatio ob aliam causſam quam virtutis non eſt donatio propriè. 271.1.a.tom.2.
Donatio mariti de mobilibus etiã ſine conſenſu vxoris valet,non autẽ de immobilibus.158.1.e.to.3. Donatio quæ non ex mera liberalitate, ſed ex neceſsitate quærendi pecuniã datur non eſt vera.176.1.c. Donatum & legatum cum conditione & cum modo quomodo differãt.556.2.b. Donatio ad pia opera non requirit inſinuationem.571.1.e. Donatio & tranſactio non valet,quæ non fit animo libero. 124.2.c.tom.3.
Donare non poſſunt, Abbates,religioſi, moniales,ſerui,& alij.149.2.d. Donatio patris facta filio,qui eſt in ipſi' poteſtate non valet,nec cõtra niſi in certis caſibus.156.2.d.e. Donatio patris & matris non remuneratoria, ſi excedat quãtitatem de qua patres diſponere poſſunt reuocanda eſt.157.1.a. Donatio à marito facta vxori poſt cõtractum matrimonium non valet & reuocari poteſt.b. Niſi in quibuſdam caſibus.c.

Δῶρα.

Δῶρα & δόματα in Scriptura quid ſint.411.2.b.tom.1.

DORMIO, DORMIENS.

Dormiendo bene vel male mereri non poſſumus. 436.1.f. to.3. Dormiens in choro dum horæ cantantur non lucratur diſtributiones.2.a. Dormiendo nemo mereri poteſt, poteſt tamẽ ipſum dormire eſſe cauſſa peccati.d. Dormiens in Miſſa audienda quomodo peccet.e. Dormiens qui non peccat audiens Miſſam vel horas recitans.437.1.a. Dormitutienti ſatius eſt ſomnum aliquantuliſi capere,& poſtea officiũ reſumere.c. Dormire ad vnũ vel alterum verſum non eſt peccatũ.d.

DOS.

Dos ſuccedit in locum alimentorum.149.2.a.to.1. Dos traditur in vxoris patrimonium ad ſuſtentationem onerum matrimonij. 284.1.b. Dotem accipiens à beneficiario quando tenetur reſtituere vel non.379.1.c.2.a.

DVBIVM, DVBITANS,
DVBITARE, DVBITATIO.

Dubia ſunt in bonam partem interpretanda. 430.2.c.to.1. in Dubio bene iudicandum de quolibet.661.1.a. in Dubio pro religione iudicandũ eſt.344.1.a. in Dubio doctorum dicta ita interpretanda ſunt, vt iuri conſonent. 368.1.c.b. in Dubio interpretatio debet fieri vt actus valeat. 387.2.b. in Dubio pars tuta non tutior ſemper eligenda.636.2.c. Dubitãs aliquid peccatũ eſſe & faciens peccat.ibid.& fuſius.639.1.b.c.
*in Dubio pronunciatur pro profeſſore.*766.1.b.to.1. in Dubiis in quibus iura pronunciant tutiorem opinionẽ ſequendã, de neceſsitate præcepti eam ſequi neceſſe eſt.769.2.c. Et duobus in caſibus quando id iura non exprimunt. 770.1.a.
Dubitare *eſt animũ applicare ad plura,& nihil eligere.* 766. 2.c.to.1.92.1.c.to.2. Dubietatem fides catholica admittit, ſed ſubitam & ſubreptitiam.767.1.c. in Dubio peritiores conſulens dummodo nullam habeat contrariã expreſſam auctoritatem,ſequens quod ſibi conſultũ eſt nõ peccat. 771.1.a.
Dubitans aliquid æquè vel magis eſſe peccatum quam non eſſe,ſi illud agat peccat. 2.a. Et cum formidine dubitans an altera pars ſit vera. b. Hæc autem dubitatio ſeu formido in ſpecie cum contrario iudicio eſſe debet.772.1.b. Dubitans de fide pertinaciter,peccat mortaliter,ſed ſubreptitia dubietas vel non eſt peccatum vel veniale tantum.63.1.a.to.4. Cùm dubitatur an aliquid ſit mortale nec ne, ſecutior pars eligẽda: cùm verò an aliquid ſit dandũ vel faciendũ benignior.312.1.c.
Dubitatio de aliquo modo ſpeculatiuo nõ facit illud quod ſit contra talem dubitationem eſſe peccatum, ſed modo practico,& quid ſit vtrũque.772.2.b.to.1. Dubitationis ratione non peccat,qui quod facit credit licere, quãuis cõtra ſuam credulitatem ſcrupulos habeat.c. Quod dubium eſt aliis an ſit mortale vnus aliquando licite poteſt facere, 775.1.a. Dubitat quod quis eſſe mortale,agere non poteſt etiam ſuperiore præcipiente.b. Contra dubium peccati mortalis agere eſt contra ius naturæ.ibid. in dubiis parendum eſt ſuperiori.777.1.a. Sed iuſte parere non poteſt,niſi inferior credat id quod ſibi præcipitur bonum eſſe.780.1.a. In re dubia certa non detur ſententia. 781.2.c. Dubitare & dubitare debere paria ſunt. 68.2.b.tom.2.

DVCES.

Duces in hac vita duo,ſub quibus omnes homines militãt Chriſtus & diabolus.523.2.c.to.1. Hi ſunt Chriſtus rex regũ, & Behemoth princeps Cacodæmonũ.117.1.c.to.2.& 126.2.b.

DVELLVM.

Duellum qui prouocatus acceptat peccat mortaliter niſi in duobus caſibus.67.1.f.to.3. de Duello quæ Tridenti definita.2.a. ad Duella illicita vel torneamenta illicita procedẽs. P.M.106.1.c. Duella licita quæ.d. Duellis etiam qui intereſt peccat.e. Duella militum. 10. ad 10. vel. 20. ad 20. poſſunt eſſe licita vel non.110.2.b. Duellum quibus pœnis & à Concil.Trident.& ab aliis prohibitum.354.1.c.d.to.3.

E

EBRIVS, EBRIETAS.

Ebrius iudicio carens alium deformãs etiam ſua culpa non eſt irregularis.374.1.a.to.3. Ebrietas aſsidua peccatum mortale ſit.646.2.c.to.1. Ebrietati ſeipſum ſcienter dedens & procurans vt alter inebrietur. P.M. 272.2.f.tom.3.

ECCLESIA, ECCLESIASTICÆ.

Eccleſia quæ per alienationẽ nofabiliter læditur poteſt petere reſtitutionem in integrum. 199.2.c.to.1. Eccleſiaſticæ perſonæ quæ dicantur.205.1.b. Eccleſiæ rem alienare licet pro ſoluendis eius debitis,non autẽ pro iis ſoluendis, quæ eius rector contraxit.208.1.c. Eccleſiæ ſeculares in Hiſpania in quibus cõmuniter viuitur.215.1.c. Eccleſia ſuccedit beneficiario in patrimonialibus defectu cognatorum.228.1.c. Eccleſia minans ruinam cuius expenſis reparanda.229.2.a. Eccleſiæ bonorum diuiſio facta eſt à Petro & aliis Pont. Max. 230.1.c. Eccleſia multa permittit peccata clericorum impunita,ſed plura laicorum.259.1.a. Eccleſiæ bona ſunt pauperum.307.1.b. Hoc autem probatur. 319.1.a. Eccleſia Catholica cunctos mundi fideles ſuos reputat filios.324.1.a Eccleſia tenetur ad antidora.330.1.c. Eccleſiæ auctoritatem principes reuereri & ſuſpicere debent. 333.2.c. Eccleſia non obligat ad nimis difficile.749.2.c.to.1. Non cogit ad peccandum.777.1.b.to.1. Eccleſia indiget hominibus litteratis,non autem aſinis ferratis.23.1.c.to.2. Eccleſiæ parochiales ſunt ab omni reſeruatione exemptæ & conferri debẽt per viam oppoſitionis.50.2.a. Eccleſia errare poteſt his exceptis quæ ſunt morum & fidei.113.2.b. Eccleſia eſt vnum corpus in ſpiritualibus,ſed non in temporalibus.153.2.c. Eccleſiæ priuilegio,ne rei in ea capiantur, quæ loca ſacra & prophana gaudeant.284.2.a.b.to.3. Qui eo priuilegio ineludantur.d. Eccleſia poteſt determinare quo tempore Chriſti ſponſi præcepta ſeruanda ſint.680.1.b.to.1. Eccleſia vna vnius eſt ſacerdotis.699.1.b. Eccleſia militans Eccleſiæ triũphantis inſtar.130.2.c.to.2. Eccleſia habet vtrũque gladium ſpiritualem & tẽporalem.131.1.b. Militans non per omnia triumphantis inſtar,ſed in aliquibus.147.2.b. Eccleſia ab Abele vna fuit, non tamẽ ſemper neceſſario vnũ ſummũ monarchã habuit.148.1.c. Eccleſia fraudẽ & dolum plurimum odit.159.1.b. Non vult videri arrogãs,nec eſt alieni vſurpatrix,nec vexare vllum cupit.ibid. Eccleſiæ Chriſtianæ praxis cogit ſeruos redire ad ſuos dominos.149.2.e.to.3. Eccleſia principalia præcepta quinque & quæ illa.204.2.c. Eccleſiam adiens principaliter ad videndum fœminam poteſt etiam præcepto de audienda miſſa,ſatisfacere. 206.2.c. Eccleſiæ præcipua pars ſunt boni qui ſciri non poſſunt.549.2.c.to.1. Eccleſia non habens maculã neque rugam eſt triumphans. ibid. Eccleſiæ militantis ſtatus apte per tabernacula & tentoria deſignatus.554.2.c. Eius poteſtas ad interiora ſe non extendit. 680.1.a. Eccleſiæ antiquæ pulchritudo in ſubſidio pauperu eluxit. 345.1.c.to.1. Eccleſia non fouet peccatum. 454.1.b. Non fouet omne quod ſcit illicite fieri, & non punit. c. 2.a. Eccleſia minante ruinam cur à maiori parte capituli minor pars cõpelli poſsit,vt de ſuis reditibus partẽ ad eam reparandã tribuat.365.1.a. Eccleſiæ bona vocantur *κυριακὰ* & cur. 411. 1.c. Eccleſiæ auctoritas non attingit actus omnino interiores.486.2.c. Eccleſia non habet maculã neque rugã.548.2.c. Eccleſia propriè & figuratè multa ſignificat,& quę illa ſint. 549.1.a.b. Eccleſia & ſynagoga idem fere ſunt,ſed ſynagoga proprie ad Iudæos, Eccleſia verò ad Chriſtianos pertinet. c. cõprehendit beatos & viatores.2.a. Quid ſit,vt ſolos cõprehendit viatores & bonos & malos.ibid. Non eſt inuiſibilis & cur.b. Eccleſia dicẽs in die Natiuitatis *Hodie Chriſtus natus eſt.* & aliis diebus ſimilia quomodo ſit intelligenda. 445.1.c.to.3.

Eccleſiaſtici ſunt totius populi Chriſtiani legati ad Deum. 481.1.b. Et cuſtodes & milites.c. Quales in orando eſſe debeant.d.e. in Eccleſia commeſſatio, tripudiatio, & cantus ſæcularis fieri non debet. 491.2.a. in Eccleſia deambulare dum fiunt diuina officia clericis prohibitum.f. pro Eccleſia orandum, vt non ſolum permaneat, ſed ne cuiquam infideli principi ſubdatur.508.1.b. Eccleſia quomodo fundari poſsit de rebus male quæſitis. 607.2.b. in Eccleſia quid maxime tempore diuinorum officiorum ſeruandum & vitandum 610.1.c.
Eccleſiæ priuilegio ne ab ea rei extrahantur qui & quot hominum genera non gaudeant. 285.1.a.b.to.3. Eccleſiæ parochiales plures vel vna parochialis & altera cathedralis ab eodem retineri non poſſunt. 309.1.e. Eccleſia in ſex caſibus polluta cenſetur, & primo cum intra eam ſanguis humanus iniuriosè effunditur, aut cauſſa eius effuſionis aut mortis datur. 381.2.e.11. Cum in ea ſemen humanum effunditur voluntarie. 382.1.b. III. Quando excommunicatus in ea ſepelitur. IIII. Quando infidelis in ea ſepelitur. V. Quando per excommunicatum epiſcopum conſecratur.& VI. Quando parietes eius incruſtantur,ſed hic non tenetur.c.d. Eccleſia polluta cœmeterium illi contiguum pollutum cenſetur. ibid. In Eccleſia cur potius orandum ſit quàm alibi.415.2.a.
Eccleſias ingredientes clerici præſertim quantum peccent. 417.2.e. In eis ludos & geſticulationes facere peccatum eſt.418.1.b. Atque ſtrepitus & clamores.c.
Eccleſia habet vnum proprium & verum caput Chriſtum: & vnum eius vicarium.712.1.f.to.3. Quod aliquibus rationibus aduerſus hæreticos demonſtratur.2.a. extra Eccleſiam non eſt ſalus nec remiſsio peccatorum.708.1.d.tom.3.
Eccleſiæ non dicuntur, quæ non ſunt epiſcopi auctoritate conſecratæ.710.2.e. Eccleſiæ caput proprium rector & ſponſus Chriſtus. 712.2.c. Petrus & eius ſucceſſor eſt caput vicarium & miniſteriale. d. Eccleſia non eſt locus conuiuij & ſympoſij. 418.2.e.to.3. Quando in ea conuiuari licet.f. in Eccleſiis nec cœmeteriis controuerſiæ non decidendæ. 419.1.a. In eis ad pia laici conuentus habere poſſunt.c. In eis à quibus verbis abſtinendum.d. in Eccleſiis nũdinationum omnium ſtrepitus, & in cœmeteriis ceſſare debent. f. In eis nullæ lites niſi ſpirituales tractandæ. 2.c. in Eccleſiis non licet informationem facere de iis qui in eas ſe recipiunt. 420.1.e. In eis ſententiæ qua hæretici brachio ſæculari traduntur ferri poſſunt.2.e. Eccleſiæ ornamenta vſibus prophanis non inſeruiant. 490.2.f.
Eccleſia imitata ſponſum ſuum Dominum noſtrũ pronior eſſe debet ad miſerandum quam ad puniendum. 604.1.c.

ECCLESIA ROMANA.

Eccleſia Romana omnium eſt Eccleſiarum mater & magiſtra. 712.2.b.to.3. Et caput & cardo.c. Eccleſiæ vrbis etiam quæ extra vrbem ſunt eſſe dicuntur.723.1.a.

EDVCATIO LIBERORVM.

Educatio bona liberorum quantum iuuet. 40.1.a.to.1. Non eſt ſine liberis qui vnum tantum habet. 85.1.a. Educatio liberorum iure naturali debetur.248.2.c. vide liberi.

EFFECTVS.

Effectum quæ ad aliquem inducuntur non debent operari contrarium. 109.1.b.tom.1.

ELEAZARVS.

Eleazarus mortem pro honore non ſuſcepit. 24.1.a.tom.1. 452.1.c. Sed ne fidem ſuam diſſimularet. 537.2.a.

ELEEMOSYNA.

Eleemoſynam maiorem largiens publicè, quam ſecretò largiturus eſſet non peccat.33.1.c.to.1.& 456.2.b. Vel qui rogatus ab inſigni perſona,vel aliquam ob cauſſam publicè eleemoſynam maiorem facit, vel in Eccleſia offert.2.a.& 456. 2.c. Eleemoſynam maiorem facit, qui omnia dat ſimul propter Deum,quàm qui minutatim. 61.2.a. Eleemoſynam regularis ſimplex dare non poteſt ſine Superioris aſſenſu niſi in tribus caſibus.68.2.c. Et extreme egenti.76.2.b. Quo maior, Deo gratior. 82.2.c.
Eleemoſyna vnde dicatur,& quid ſignificet. 546.2.b.to.1. *Eſt opus in quo datur aliquid indigenti ex compaſſione propter Deum.* 547.1.a. Quæ definitio explicatur.b. Duplex eſt eleemoſyna cordis & corporis. c. Diuiti fieri poteſt aliquo modo. 1 b.
Eleemoſyna eſt actus miſericordiæ, caritatis & iuſtitiæ diuerſa ratione. 547.2.a.b.to.1. Non ſufficit ad ſalutem niſi cum comitatu aliarum virtutum.c. 557.2.b. Spirituale effectum habet licet ſit corporalis. 556.1.a. Triplicitèr poteſt conſiderari, ſecundum ſuam ſubſtantiam, ex parte cauſſæ, & ex parte effectus.b. Eſt maxima partium ſatisfactionis. 557.1.c. In ſe virtute comprehendit alias duas. ibid.
Eleemoſyna aliquid per ſimulationem acquirens quando tenetur illud reſtituere. 150.1.b.to.3. Eleemoſynæ cauſſæ finales duæ,amor Dei,& neceſsitas proximi. c. Eleemoſyna interdum ſumitur pro re,& interdum pro opere. 274.1.d.
Eleemoſyna ſpiritualis melior eſt corporali, & quando corporalis eſt de præcepto. 275.2.a.b.
Eleemoſynam dare niſi extremè egenti nemo tenetur. 275. 1.a. Eleemoſynæ encomium per præteritionem. c.d.
Eleemoſynam de ſuperfluo naturæ vel perſonæ quando quis facere teneatur. 535.2.c.
Eleemoſyna de rebus illicitè quæſitis non largienda. 607. 1.d.to.3. ad Eleemoſynam faciendam à diuite etiam auaro furari non licet. f. ad Eleemoſynam dare ea quæ neſciuntur quibus ſunt reſtituenda licet.2.a.& 608.1.a.b.
Eleemoſynam erogare publicè concionis tempore abuſus cenſetur. 611.1.a. Eleemoſynarum quæſtores,qui aſſumunt viros honorabiles, vt cum eis vel pro eis eleemoſynam petant an tolerandi.c.d. Eleemoſynam faciens propter vanam gloriam vt non peccet. 717.2.f.
Eleemoſynarius cui rex ea lege mille aureos daret, vt poſtquam ſe honeſtè aluerit reliqua pauperibus det,ſi id nõ faciat, tenetur ad reſtitutionem. 471.2.c.tom.1.
Eleemoſynarius cui dantur aliquæ pecuniæ ad diſtributionem pauperum,ſi ſit talis ſibi tãquam pauperi aliqua retinere poteſt. 401.2.a. Eleemoſyna à peccato quomodo liberat. 471. 2.c. Eleemoſynarij principum qui largiuntur eorum eleemoſynas ſunt benefici. 281.2.a.tom.2.

ELIGERE, ELECTVS,
ELECTIO.

Eligere dignum ad dignitates quando reſpectus habetur ad ipſorum onera ſufficit, non quando habetur reſpectus ad commoda. 734.2.c.tom.1.
Electus vt confirmari poſsit, vel præſentatus inſtitui, non ſolum tempore electionis vel præſentationis habilis eſſe debet, ſed tempore confirmationis vel inſtitutionis. 15.2.a.to.2.
Electus repellitur ob crimina, quæ poſt electionem ſuperuenerunt.ibid. Electus ſolum non poteſt agere poſſeſſorio, quoniam ius in re non habet. 174.2.b.tom.2. Electio dat ius ad rem. 188.1.a. Electio bona opinionis dubiæ pro ſcrupulosis quomodo fieri poſsit. 390.2.c.tom.3.

EMANSOR.

Emanſor miles eſt qui dies euagatus tardius ad caſtra redit. 497.2.b.tom.1.

EMENDANS.

Emendans in choro cantum vel accentum vt peccet. 439. 1.d.tom.3.

EMERE, EMENS, EMPTIO.

Emens rem alienam bona fide poſtquam reſcierit, reddere illam venditori poteſt, & pretium recuperare. 125.2.b.tom.3.
Non tenetur eam vero domino reſtituere.c.d. Emens rem alienam ignorantia craſſa & ſupina non excuſatur à reſtitutione. 143.2.b.
Emens aliquid, & dicens ſe pluris emiſſe, vt ſibi illud plus retineret. P.M.147.2.d.
Emens minore iuſto pretio, ob anticipatam ſolutionem & vendens maiore propter dilatam ſunt vſurarij. 169.2.c.
Emens triticum ante meſſem minoris ob anticipatam ſolutionem quomodo peccet. 173.2.c.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Emens aliquid cum pacto de retrouendendo simulatè peccat,sed non si sine simulatione id fiat.176.1.a. Emi,vendi, & promitti res nondum nata potest.183 2.c. Emptionem iniustam non facit venditoris necessitas. 253.1.a.

Emere minoris prædium licet cum pacto vt venditor quandiu vixerit fructus eius percipiat, 2.b. Emere vili pretiosam rem ab existimante rem vilem. P.M.254.2.b.

Emptores & conductores vectigalium regiorum vel redituum episcopatuum vel similium vt sæpe peccant. 272.2. b.c.tom.1.

EMPHYTEVSIS ET EMPHYTEVTA.

Emphyteuta non potest ius suum vendere, nisi requisito prius domino directo. 203.1.2.to.1. Emphyteuticus contractus & censualis differunt. 290.2.c. Emphyteuta perdit prædium non soluendo censum intra duos aut tres annos. 297.1.c.2.a. Emphyteuticus contractus post Bullam Pij V.licet,b. Hic à censitico quomodo differat,c. Emphyteutæ hæredes perdunt prædium si alter eorum non soluat.299.1.a.

Emphyteusis non transit nisi in filios veros si sit ab Ecclesia. 88.1.b.to.1. Emphyteuta non perdit emphyteusim per venditionem inutilem.202.1.c.

In Emphyteusim rem Ecclesiæ habens si pensionem soluere desinat per duos annos eam rem amittit, si vero rem priuatæ personæ ad tres annos solutionem differens eam perdit. 164.1.e.f.to.3. Emphyteusim donans non tenetur soluere in foro conscientiæ laudemium, sed vendens sic. 250.1.e. Emphyteusis quomodo possit esse pendens.262.1.b.

EPILEPTICVS.

Epilepticus etiam semel hoc morbo infectus nunquam ordinari potest.367.1.a.tom.3.

EPISCOPVS, ET EPISCOPATVS.

Episcopus dispensare potest super omnibus votis quinque exceptis.58.2.c.to.1. Episcopi religiosi nihil quærunt sibi, sed Domino. 61. 2.c. Episcopo suæ originis subiectus est religiosus iuste electus. 79.1.b. Episcopo autem cui subsunt triremes ad eas damnatus, & ab eis liberatus suæ originis episcopo religiosus subest.c. Episcopus religiosus tenetur seruare tria vota religionis, nulli tamen prælato subest.126.1.a. Episcopus regionis à Turcis occupatæ quid facere debeat. ibid. Non debet habitum regionis deserere. 2.b.

Episcopus & loci ordinarius non tenetur seruare censuras nullas. 81. 2.b.to.2. Episcopi non pauperum modo suæ diœcesis sed externorum etiam curam habere debent. 415.2.b.to.1. Eos ex bonis Ecclesiæ non posse percipere præter ea quæ ad honestam sustentationem faciunt probatur. 417.1.a. Episcopi multi propter malas ordinationes damnantur. 418. 2.c. Episcopo interroganti confessarium de his quæ scit per confessionem, amphibologice respondere is debet. 424.2.b. Episcopatum fugere debent, qui non sunt in operibus humilitatis exercitati. 457.1.b. Episcopum ita credens simoniacum, vt nemini liceat ab eo ordine insigniri, ordinem ab eo non potest assumere.780.1.c. Episcopus electus & confirmatus repelli potest ab episcopatu, si ante consecrationem fiat inhabilis.16.2.a.to.2. Ob simplicitatem quidam electus à B.Gregorio repulsus est. 18.1.a.

Episcopi obligantur ad cogendum clericos seruare antiquos canones ad mores spectantes. 142.2.a.2.a.1. Episcopi peccant mortifere,qui Bullam de clausura monialium non publicant.150.1.c. Episcopi quando habent potestatem includendi moniales, & ad eam intrandi dare licentiam. 156 2.c. Episcopus quæ acquirit intuitu Ecclesiæ suæ ad ipsam pertinent.226.2.b. Quæ habuit ante episcopatum conferre potest,quibus voluerit,quæ post,sunt ipsius Ecclesiæ.c. Episcopi solent esse cœci erga cognatos. 247.1.a. Habens filios vel nepotes non potest esse episcopus.b. Qui ordinat alienum clericum sine litteris dimissoriis suspenditur.248.1.b. Eorum status non requirit paupertatem, nec bonorum renunciationem. 310.2.b. Nec etiam habere rerum dominium.312.1.c.

Episcopi sunt œconomi & dispensatores bonorum Ecclesiæ vt docet Apost.constitutio.412.1.a.b. Et actores. 2.a.to.1. Obligantur lege iustitiæ distributiuæ pauperibus superflua erogare.413.1.b. Si excedant tenentur ad restitutionem.2.b. Rationem reddere rei Ecclesiæ male administratæ tenebantur.414.1.a. Debent prouidere egentibus,& si non habent perere. 415.2.a.

Episcopi non debent mutare episcopatum propter propriam vtilitatem.322.1.a.to.1. Episcopus quidam Italus cur ad ampliorem episcopatum transire noluerit. c.

Episcopus positus est ad per se vel alium misericordiam pauperibus dispẽsandam.358.1.c. Non debet habere alios filios quam pauperes.345.1.c. Episcopi possunt erigere beneficia, & eis statuere bona, sed non possunt in prophanos vsus eorum bona conuertere. 364.1.b. Episcopis pars assignata est ad hospitalitatem exercendam. 373. 1.b. Quomodo ex bonis Ecclesiæ viuere debeat.411.2.a.

Episcopum concilium prouinciale nec condemnare nec absoluere potest sed solus Papa.535.2.c. Episcopi qui illiteratos promouent taxantur, qui vero neque ad primam tonsuram eos admittunt, qui non sunt ad maiores ordines promouendi laudantur. 20.2.c.to.2.

Episcopus potest cognoscere de appellatione ad Papam interposita, non solum incidenter,sed etiam principaliter. 82.1.a.to.2. Non potest obiicere clerico suo crimen quod probare non potest. 99.2.a. Episcopis & inferioribus prælatis licet in causis suarum Ecclesiarum testificari.146.1.b. Episcopus & dux seu marchio simul non potest per se iubere occidi aliquem vel mutilari. 159.2.b.

In Episcopum electus quando potest administrare episcopatum etiam antequam à Papa confirmetur.201.2.b.to.2.

Episcopus male facit,qui tollit alicui possessione prioris beneficij curati, secundo simili adepto eo non audito. 266. 1.c. Episcoporum depositio soli Apostolicæ sedi reseruata est. 257.2.c. Episcopus an dispensare possit super voto ingrediendæ religionis si hoc vel illud peccatum admissum sit. 76.2.b.c.to.3. Episcopi quomodo possint in voto continentiæ dispensare.84.1.c. Episcopus præcipere non potest,vt diebus festis non laboretur in necessitate.90.1.c. Episcopus potest dispensare cum coniuge voto obstricto ad petendum debitum. 119.2.c. Episcopi bonorum incertorum restitutionem quomodo sibi reseruent.145.2.c.

Episcopus interesse debet horis Canonicis in sua Ecclesia Cathedrali. 416. 2.f.to.3. Episcopi conferentes primam tonsuram quibuslibet redarguuntur. 431. 2. c.

Episcopus accipiens episcopatum non intendens consecrari,non tenetur iure ipso fructus restituere. 555.1.c.d.

Episcopatus absque vllo peccato quomodo potest appeti. 589.2.f. Est tamen magis pium eum nullatenus appetere.591.1.a. Episcopatum relinquentes,vt alio adepto beneficia cognatis conferant damnantur.598.1.f.

Episcopus potest concedere indulgentiam intra suum episcopatum quærendam cum est extra eum.703.2.c.tom.3.

Quibus non subditis eam possit concedere.f. Episcopi quando se bonorum incertorum restitutioni immiscere debeant. 146.1.a.to.3. Episcopi excommunicatio, qua innodantur qui alicui nescienti res subtraxerint,nõ comprehendit eos, qui eas pro debito legali subtraxerunt. 151.2.f. Episcopo monenti vt furtum reueletur, obedire non debet nisi correctio fraterna præcedat. 155.1.b.

Episcopus seipsum infamans, & suæ infamiæ non resistens. P.M.199.2.c. Episcopus non potest præcipere, vt quisque missam in sua parœcia audiat. 206.1.c. Episcopus dispensat ad matrimonium cum his qui se incestu polluerunt. 236. 2.b.

Episcopi nec legati dispensant contra Concilia Generalia. 453.1.a.to.3. Episcopus potest dispensare, vt eius subditus secundum aliam formam quam propriam sui episcopatus horas pronunciet.d.Et potest nouam formam pronunciandi horas inducere.ibid. Episcopi qui ob quæstum nouas breuiarij formulas cudunt arguuntur. 2.b. Nunc post breuiarium Pij V. nõ possunt noua breuiaria cudere.c. Episcopi nunc non possunt breuiariũ Cardinalis S.Crucis in suas

in suas ecclesias inducere.d. Episcopi quales ex Conc. Trident.esse debeant.585.1.a.b. ad Episcopatum maior requiritur scientia,quam ad alia beneficia. c. Episcopatum quando appetere liceat vel non.589.1.b.c. in Episcopatu tria sunt,& quomodo ille appeti non possit.c. Vel sic. 2.a.b. Episcopus ordinans aliquem impedimento notatum,in quo potest dispensare,ipso facto non dispensat,sicut Papa & cur. 295.2.b.to.3. in Episcopum promotus,quomodo consecrari debeat.306.2.d. Episcopus abesse à sua Ecclesia quando potest.307.1.f.2.1.

Episcopus non potest excommunicare suos subditos extra suum territorium.321.1.c. Episcopos non afficit suspensio,quando de eis non fit peculiariter mentio.1.b.

Episcopos è suis terris exire iubentes, & lictores iussa exequentes & alij similes excommunicantur.334.2.a.

Episcopus dicitur qui est consecratus non electus.d. Per se suis manibus clericos punire non debet.339.2.e.

Episcopus potest ab omni irregularitate occulta dispensare excepta ea quæ oritur ex homicidio voluntario & quę ad forum contentiosum pertinet.364.2.d.tom.3.

ERASMVS.

Erasmus in suis censuris est hallucinatus, eiusque multi errores deteguntur.440.1.b.to.1. Erasmus sentit confessionem esse de iure diuino, quamuis alij eum tenuisse contrarium asserant.618.2.b.

EREMITÆ.

Eremitæ S. Augustini an ab illo originem sumpserint dubitatur. 133.1.b.to.1. Eremitica vita perfectis conuenit. 594.1.c. Non iuuenibus.ibid.

Eremitæ horas præponenti vel postponenti quid contigerit. 406. b.tom.3.

ERMIGILDVS.

Ermigildus rex maluit mortem opperere,quam communionem è manibus hæretici episcopi accipere. 700.2.c.to.1.

ERROR.

Error & titulus efficiunt vt auctoritate publica gesta valeant.701.1.b.tom.1.

ETIAM.

Etiam dictio implicatiua est casus maioris.695.1.2.tom.3.

EVAGATIO.

Euagatio sola interior in oratione quomodo sit peccatum mortale.459.2.a.to.3. Vel non.b. ab Euagatione quomodo animus retrahitur sine lethali vel veniali culpa. c. ab Euagatione mentis quomodo nos liberare poterimus. 476.1.a.

EVANGELIVM.

Euangelium non in verbis scripturarum consistit, sed in sensu. 365.1.a.to.1. Non continet omnia Christi facta. 471.1.a.

EVCHARISTIA.

Eucharistiæ sumendę volũtas non æquipollet ipsi sumptioni. 493.2.b.to.1. Voluntas Eucharistiæ sumendæ quomodo tollat veniale peccatum.474.1.a. Eucharistiæ sacramentum requirit confessionem, reliqua vero solam contritionem. b. Eucharistia commercium dicitur & cur.538.2.b. ab Eucharistiæ perceptione cessare sine pœnitentia.c. ad Eucharistiæ perceptionem necessaria est contritio & confessio. 625.2.a. Eucharistia statim post annuam confessionem non sumenda.657.2.c.

Eucharistia non neganda pœnitentibus publicè, etiamsi habeant casum à quo non sunt absoluti. 721.2.a. Non est concedenda publicis peccatoribus etiam confessis, & tunc quid faciet parochus. c. In paschate non negari debet iis,qui ob peccata occulta non sunt absoluti,724.1.a.

Sed iis qui publica peccata commiserunt,etiamsi ab ipsis fuerint absoluti.c. Quod intelligendum est publice,nam priuatim ea ipsis concedi potest sine publica pœnitentia. 725.2.b. Eucharistiam ter in anno sumere olim omnes tenebantur.754.1.c. Ad eam sumendam Augu. octauo quoque die hortatur. 2.a. in Eucharistia tenemur credere fide Catholica esse verum Christi corpus sed non sub hac vel illa hostia, 779.1.b.

Eucharistiæ sacramentum est polyonymum.219.2.d.to.3. *est sacramentum quod sub specie panis & vini vel alterius eorum verum corpus & sanguinem Iesu Christi continet.*c. de Eucharistia definita Trident.220.1.a.

Eucharistia non danda damnato ad mortem,nisi vt in vrbe fit.285.2.c. Eucharistia ægrotanti,& phrenesi laborante si antea contritionis signa dederit dari potest, 317.1.b.

Ante Eucharistiam lumen ardere semper debet. 490 2.c. Eucharistiæ sacramentum omnium maximum,eique maxima reuerentia exhibẽda.636.1.b.c. Vide cõmunio & missa.

EVENTVS.

Euentus non auget vel minuit peccatum nisi quatenus præuisus est aut præuideri debuit.772.1.a.tom.1.

EXCEPTIO.

Exceptio debet esse apta de his quæ continentur in regula.478.2.a.to.1. Exceptio firmat regulam in casibus non exceptis.702.1.a.

Exceptio regulæ irregularis debet esse fauorabilis. 702. 2.b.tom.1. *Exceptio rei iudicatæ litis impedit ingressum.* 80.1.b.tom.1.

Exceptiones multæ opponi possunt contra agentem super proprietate, quæ non admittuntur contra agentem super spolio.174.1.c.to.2. Exceptio omnis respiciens possessionem opponi potest contra petentem restitutionem. 190.2.a. Exceptio renunciationis beneficij spontaneæ ac præcedentis spolium non obstat petenti restitutionem. 192.1.b. Casus vbi renunciatio obstat.c. Exceptio opposita agenti de spolio facilius præsumitur malitiosa, quam opposita agenti super petitorio.209.2.b.

Exceptio peremptoria, quæ perimit gratiam & litteras ante litis contestationem opponi potest.52.2.c.to.2. Æquè proponi potest post intẽtionem actoris propositam ac probatam,ac post propositam tantum.173.2.c. Exceptio debet esse de regula.693.2.c.tom.3.

EXCOMMVNICATI, EXCOMMVNICATIO, EXCOMMVNICARE.

Excommunicatio lata simpliciter à iudice de maiori intelligenda. 254.2.c.to.2. *Excommunicamus & anathematizamus* canon habens prius verbum minorem, posterius maiorem includit excommunicationem.255.2.a.

Excommunicationis ferendæ solennitas. 2.b. Excommunicatio minor non incurritur communicando cum excommunicato ob eius animæ salutem. 56.1.f.to.3. Excommunicatio generalis contra omnes qui furantur,comprehendit eos qui furtum faciunt pertingens ad quantitatem peccati mortalis.124.1.f. Excommunicatio non ligat, nisi quos & quot vult qui excommunicat, aut qui cam perit.2.a. Excommunicatio quæ potest esse pendens & quomodo.261.1.b.c.

ab Excommunicatione appellari non potest, nisi feratur sub conditione.71.1.c.tom.2. Excommunicatio ipso iure quoties incurritur. 241.1.c. Excommunicatio latæ sententiæ incurritur quoties participio præteriti tẽporis iungitur verbum præsentis. 2.a. Excommunicatus semel potest iterum excommunicari.244.1.b. Non est omnino extra Ecclesiam.c. Pluries ab eodem & ob vnam causam semel est excommunicatus.2.a. Excommunicatus censetur qui excommunicatum in loco sacro sepelit.760.1.a.to.1. Quis post mortẽ absoluitur, & in sacro loco sepelitur. ibid.

Excommunicatus potest accipere beneficium sub suam expectationem cadens, non tamen ei conferri ante absolutionem.15.2.b.to.2. Gaudet priuilegio de triennali possessione.c. Excommunicatio impedit acquisitionem beneficij quæ tamen non tollit acquisitum. 21.2.c. ad Excommunicationem fulminandam iurisdictio non requiritur.57.1.a.Excommunicare pertinet ad iurisdictionem contentiosam,& est meri imperij.2.a.b. Excommunicatio sine præcedenti monitione ferri non debet & quæ illa sit. 60.1.b. Nisi pro culpa futura.c. Si tamen feratur tenet, etiam si iniusta sit.2.a.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Excommunicatio *est censura, quæ priuat communione sacramentorum tantum, vel communione sacramentorū & hominum*, & est duplex, maior & minor & quid sit vtraque. 319. 2. d. to. 3. Item generalis & specialis & generalis duplex lata à iure & ab homine & quid sit vtraque. e. Inter has duas quod sit discrimen. f. Item iusta & iniusta, & quid sit vtraque. 320. 1, 2. Quid operetur iusta. ibid. Iniusta diuiditur in validam & inualidam & quid sit vtraque. b. Iniusta item valida diuiditur in iniustam defectu rectitudinis, & defectu causſæ & quid vtraque operetur, c. Iniusta defectu causſæ vera est excommunicatio, d, e. Excommunicatio iniusta in quinque casibus nulla, & qui illi sint. 2. a. Excommunicare qui possunt iure communi. f.

Excommunicare non possunt mulier, laicus, neque quis seipsum. 321. 1. d. in Excommunicatione ferenda qui peccent mortaliter. f. Excommunicari nemo debet nisi ob contumaciam mortalem aut ob futuram inobedientiam mortalem. 2. d. Excommunicatio lata à canone aut statuto non requirit monitionem. e. De rebus perditis non dari debet nisi ab episcopo. f. Excommunicatus per annum de hæresi suspectus. 322. 1. e. Excommunicatio nisi præcedente monitione ferri non debet nisi sit periculum in mora. d. Sub conditione lata non ligat ante eius implementum, neque eum quem excommunicans ligare non intendit. f. Eius nulla certa forma est. 2. a. Excommunicatus statim non erit non parens canoni, vel iudici sub pœna excommunicationis, cum ea non detur verbis futuri temporis. b. c. Excommunicari non potest *nisi homo, baptizatus, mortalis habens superiorem:* & proinde multi excommunicari non possunt. f. Excommunicatione generali non includitur, quem proferens non intendit, nec qui si non soluat intra terminum excommunicatur, si illud prorogetur. 323. 1. e. f. ab Excommunicatione quomodo & quatenus ignorantia excuset. 2. a. b. Excommunicatio quam tollit communionem & quam non. e. f. Item à quibus officiis & precibus & commerciis excludat. 324. a. b. Eius alij effectus quam plurimi. e. f. Excommunicatio minor solum priuat participatione sacramentorum. 2. e. f.

Excommunicatione minore innodatus potest dare sacramenta, audire missam, & alia multa. 324. 2. f. to. 3. Solum per ius fertur, idque in octo casibus, qui tamen vno dempto non sunt in vsu scilicet *participatio cum excommunicato*. 325. 1. a. Excommunicatio non transit in tertiam personam. b. Excommunicatio minor non incurritur ab his qui hoc versiculo designantur, *Vtile, lex, humile, res ignorata, necesse*. c. d. cum Excommunicato participatio non est plus quam venialis, nisi in aliquibus casibus. 2. a.

cum Excommunicato participans in delicto, ob quod incurritur excommunicatio ante illud non excommunicatur, sed post, sic. e. Excommunicato ingrediente Ecclesiam Missæ tempore quid faciendum. e. f. cum excommunicato non denunciato, nisi ob crimen notorium communicare licet. 326. 2. a. b. Excommunicatus denunciatus semper vitari debet donec saltem de alio constet. f.

cum Excommunicato timore mortis communicare licet, nisi quando ex hoc contemptus clauium Ecclesiæ sequeretur. 2. a. pro Excommunicato orare quomodo sit. P. M. b. c. cum Excommunicato participantes contra præceptum iudicis. P. M. d. cum Excommunicato orare quando sit peccatum mortale vel non. e. f. Excommunicati actus extraiudiciales etiam denunciati valent regulariter. 327. 1. b. Exceptis his qui pertinent ad iurisdictionem ecclesiasticam humanam. c. Excommunicatus semel semper præsumitur talis. 328. 1. e. Excommunicati à iure vel homine si casu aliquo absoluantur ab eo, à quo non possunt, se præsentare ei debent qui eos potest absoluere quam primum possunt. 2. d. Excommunicationes iuris veteris quot & quam paucæ. 329. 1. f. Sed postea earum numerus auctus nimium est. 2. a. Excommunicatio non debet extendi de vno casu in alium. d. Excommunicatio. I. Bullæ est in hæreticos, credentes, & fautores, & libros eorum legentes. f. II. In Schismaticos & eos qui se ab obedientia Rom. Pont. subtrahunt. 331. 2. a. III. In appellantes ad futurum concilium. d. IIII. In pyratas & latrunculos maritimos. c. V. In naufragorum bona diripientes. 332. 1. b. V I. In noua pedagia imponentes. c. V II. In falsarios litterarum Apostolicarum. 2. a. V III. In prohibita ad Sarracenos deferentes. f. I X. In impedientes in Rom. curiam victualia defetri. 333. 2. e. f. X. In vexantes Romipetas, 334. 1, 2. XI. In eos qui non habentes iurisdictionem in curia eam vsurpant. d. XII. In capientes & carcerantes Cardinales & similes. e. f. XIII. In impedientes cursum causſarum Rom. curiæ. 2. d. e. Quot & quæ hominum genera hac excommunicatione comprehendantur. 335. 1. b. c. XIIII. in Iudices iurisdictionem ecclesiasticam vsurpantes. e. f. X V. In iudices sæculares personas ecclesiasticas ad sua tribunalia pertrahentes. 2. a. b. XVI. In impedientes cursum causſarum Ecclesiasticarum. c. XVII. In bona Ecclesiastica inuadentes. d. XVIII. In exigentes prohibita ab ecclesiasticis. e. f. XIX. In iudices in personas ecclesiasticas iurisdictionem vsurpantes. 2. c. XX. In inuadentes terras Rom. Ecclesiæ. e. XXI. In inuadentes bona mobilia sedis Apostolicæ tempore vacationis. 337. 1. a. XXII. In eos qui absoluunt ab excommunicationibus in bulla contentis. e.

Excommunicationes reseruatæ Papæ præter Bullam cœnæ quarum. I. Est in trangressores canonum. 338. 1. d. II. In violentas manus in clericos vel monachos iniicientes. d. e. III. Lata à delegato lapso anno. IIII. In falsarios. V. lata ab episcopo in habentes bullas falsas. V I. In clericos communicantes cum excommunicatis à Papa. 341. 2. b. c. V II. In incendiarios ab episcopo excommunicatos & denunciatos. e. f. VIII. In sacrilegos effringentes & spoliantes ecclesias. f. IX. In eligentes in senatorem aliquem regem aut magni principem. 342. 1. b. X. In clericos laicis decimas pendentes sed reuocata. XI. In percutientes Cardinales & auxiliantes. c. d. XII. In vexantes eos qui aliquam tulerunt excommunicationem. f. XIII. In inquisitores in officio suo non recte procedentes. 2. c. XIIII. In religiosos sine licentia parochi certa sacramenta ministrantes. c. XV. In religiosos qui inducunt aliquem ad vouendum eligere sepulturā in sua ecclesia. 343. 1. c. XVI. In nobiles qui cogūt celebrate diuina tempore interdicti. d. XVII. In eos qui absoluunt ab aliquo quinque votorum. f. XVIII. In eos qui exenterant mortuos ad eos conseruandos. 2. a. XIX. In eos qui dant aut accipiūt aliquid ob ingressum in aliquod monasterium. b. XX. In committentes simoniam in ordine vel beneficio. c. XXI. In mendicantes transeuntes ad alios ordines excepta Carthusia. XXII. In accipientes aliquid in curia Rom. pro iustitia vel gratia obtinenda. e. f. XXIII. In eos qui asserunt peccatum mortale esse dicere B. Virginem conceptam esse sine peccato. 344. 1. a. XXIIII. In commissarios qui malè probant alienationem bonorum ecclesiasticorum. b. XXV. In ingredientes monasteria mulierum ordinis Prædicatorum & Minorum, & eis ordinibus iniuriā inferentes aliquam. c. d. XXVI. In eos qui peregrinantur in Hierusalem sine licentia Papæ. 2. b. XXVII. In cardinales reuelantes de secreto actis in consistorio Papæ. b. XXVIII. In eos qui prædicāt miracula falsa. ibid. XXIX. In cardinales qui ausi fuetint attentare, vt Papa non sine ūmonia eligatur. c.

Excommunicationes episcopis reseruatæ sunt tres & duæ aliquando & quæ illæ sint. d. e.

Excommunicationes nemini reseruatæ, quarum. I. Est in Iudices ius ecclesiasticis non reddentes. I I. In non bene electum in Papam, & electioni suæ consentientem. 345. 1. e. III. In episcopum qui in ciuitate diuersarum linguarum suscipit suæ episcopatum antequam ab alio suscipiatur. f. IIII. In scholasticos Bononienses. 2. a. V. In imponentes talias Ecclesiasticis. VI. In religiosos vel clericos qui audiunt leges vel medicinam. b. c. d. V II. In clericos suscipientes præfecturas sæculares. e. V III. In eos qui obseruari faciunt statuta vel consuetudines contra libertatem ecclesiasticam. 346. 1. c. d. IX. In mittentes litteras ad Cardinales in conclaui congregatos. 347. 1. a. X. In magistratus eius loci vbi Papa creandus est. In eos qui vexant ecclesiasticas personas, eo quod non elegerint quem voluerint. b. c. X I. In vsurpantes ius custodiendæ alicuius ecclesiæ vacantis. XII. In illectorem electionis monialium. e. f. XIII. In partem impertantem conseruatorem ad procedendum contra quod debet. 2. a.

bet. 2. a. XIIII. In eos qui extorquent absolutionem à censuris. XV. In iudicem qui fingit casum, quo ipse vadat ad mulierem. b. c. XVI. In eos qui compellunt prælatos laicis bona Ecclesiæ submittere. e. f. XVII. In eos qui instituunt nouum ordinem religionis. XVIII. In dominos qui prohibent subditis ne vendant vel emant aliquid à clericis. 348. 1. a. 2. b. XIX. In religiosos qui temerè habitum relinquunt. c. d. XX. In religiosos qui vadunt ad studia sine licentia sui prælati. 349. 1. b. c. XXI. In doctores qui docent religiosos medicinam vel leges. 2. a. XXII. In sepelientes hæreticos in loco sacro. XXIII. In eos qui inquisitores non adiuuant in prehendendis hæreticis. b. c. d. XXIIII. In interficientes Christianos per Assasinos. XXV. In clericos vsurariæ prauitati quatuor modis fauentes. e. f. XXVI. In eos qui eōcedunt repressalias in clericos. 350. 1. a. XXVII. In eos qui capientes fructus impediunt. &c. 2. d. XXVIII. In sepelientes excommunicatos vel vsurarios manifestos. e. f. XXIX. In religiosos qui decimas sibi appropriant. 351. 1. c. XXX. In eosdem ad aulas principum proficiscentes. XXXI. In eosdem arma in claustra tenentes. XXXII. In impediētes monialiū visitationē. c. d. e. 2. a.

Excommunicatio XXXIII. In mulieres quæ statum Beguinarum sequuntur. 351. 2. a. to. 3. XXXIIII. in contrahentes matrimonia in certis quibusdam casibus prohibitis. b. c. XXXV. In inquisitores qui illicitè sumunt pecuniam ratione sui officij. 352. 1. c. XXXVI. In magistratus qui statuunt vt vsuræ soluantur. d. e. XXXVII. In mendicantes qui accipiunt nouas domos. f. XXXVIII. In religiosos cōcionantes vt auertant à soluendis decimis. 2. b. c. XXXIX. In eosdem qui nullum de non soluendis decimis confitentibus scrupulum faciunt. d. XL. In eosdem qui non seruant interdictum matricis Ecclesiæ. e. f. XLI. In impugnantes litteras Papæ antequam coronetur. 353. 1. b. XLII. In commentantes clem. *Exiui*. c. XLIII. In imprimentes vel facientes libros imprimi sine licentia. e. f. XLIIII. In impedientes ne legati vel nuncij Papæ recipiantur. XLV. In alienantes bona Ecclesiæ. 2. b. c. XLVI. In mulierum raptores. XLVII. In cogentes ad matrimonia. 354. 1. a. XLVIII. In cogentes mulieres religionē ingredi. XLIX. In impedientes eas religionē ingredi. L. In concedentes locum ad duellum. b. LI. In duellum committentes vel spectantes. c. LII. In non habentes pro authenticis libros S. Scripturæ. f. LIII. In ingredientes monasteria fœminarum sine debita licentia. 2. a. LIIII. In eos qui inquisitores in suo officio quomodocunque molestauerint. c. d. LV. In eos qui crimen in Cardinales commissum vel committendum Papæ vel ordinario non reuelauerint. LVI. In accipientes aliquid ex fructibus primi anni beneficij vacantis. LVII. In moniales exeuntes è monasterio sine causſa. LVIII. In capientes Christianos in seruos. e. f. LIX. In principes non parentes Cardinalibus inquisitoribus generalibus Romæ. 355. 1. a. Excommunicatio minor quamuis sufficiat ad peccandum, non tamen ad irregularitatem incurrendam. 377. 1. a. Excommunicatus celebrans diuina officia est irregularis, non autem officia iurisdictionis. 378. 1. a. Excommunicatio episcopi etiam ipso volente non ligat extra episcopatum. 387. 2. d.

Excommunicatio conditionalis impleta conditione non retrotrahitur. e. Excommunicationis pœna non incurritur ab ignorante eam esse tali statuto positam. 388. 1. a. b.

Excommunicatio, suspensio, degradatio, & depositio non tollunt ordinem sacrum, & si talis consecraret, verè consecraret. 431. 2. d. e.

Excommunicari nullus potest propter actum quantūuis mortiferum omnino interiorem. 488. 1. c. to. 1. Excommunicati non sunt participantes in crimine quod sub excommunicatione interdicitur. 504. 2. b. c. Excommunicare qui potuit officio suo durante, non potest eo finito absoluere. 535. 1. b.

Excommunicatus est exclusus à diuinis & absolui nō potest à peccatis. 656. 2. a. Excommunicati actus qui validi. b.

Excommunicati peccant saltem venialiter communicando iis, qui eis absque peccato communicant. 704. 1. b. to. 1. Personæ tamen subditæ communicare possunt, in iis ad quæ illi tenetur. c. Excommunicatus post appellationem in omnibus extraiudicialibus admittitur, in iudicialibus vero aliis ab his in quibus agitur de illa excommunicatione non admittitur. 779. 2. b. Excommunicatus post appellationem à declaratoria non vitandus etiam in iudicialibus. 72. 1. a. to. 2. Excommunicatio nulla timenda non est. 73. 1. c.

Excommunicatus nulliter non tenetur abstinere à diuinis neque ab alia hominum communione, cum nullitatis causſa publicata fuerit. 74. 2. a. to. 2. Ingerens se diuinis incurrit irregularitatem nisi post legitimam appellationē. c. Ante excommunicationem qui appellauit secure celebrare potest. ibid. Post appellationem neque in electionibus, neque in postulationibus vitandus. 75. 2. a. Excommunicati magis peccant non vitando alios, quam alij qui nondum sunt participare illis prohibiti. 78. 1. b.

Excommunicatus non est persona honesta. 81. 1. a. Excommunicans iniuste tenetur de damno & interesse excommunicati. b. Excommunicatio & interdictum quoad ferendi & tollendi modum æquiparantur. 84. 1. a. post Excommunicationem qui appellauit, non potest denunciari. b. Excommunicationis capax nullus nisi Christianus. 227. 2. c. In eam nemo incidit nisi ob peccatum lethale. 228. 1. a.

Excommunicationis duo effectus eiicere ex Ecclesia, & tenere extra eam. 244. 2. c. Et tertius declarare excommunicatum à Deo esse separatum. 245. 1. a. Lata sine conditione non potest esse in pendenti. b. Secunda sortitur suum effectum antequam prima tollatur. ibid.

Excommunicamus verbum in Bulla cœnæ quid denotet. 249. 1. a. Excommunicantur qui pro iustitia vel gratia obtinenda apud sedem Apostolicam promittunt, dant, vel accipiunt aliquid. 251. 1 c. Est reseruata. 272. 1. c.

Excommunicati non sunt ipso facto qui id faciunt quod est sub pœna excommunicationis prohibitum. 491. 1. c. to. 3. pro Excommunicatis quomodo orandum vel non. 504. 1. b. c. Excommunicati quid per dant. 544. 1. f.

Excommunicatus non potest Horas in choro cum aliis recitare, irregulares vero depositi, & degradati sic. 549. 1. f.

Excommunicati magis tenētur ad vitandum alios, quam alij ipsos. 2. a.

Excommunicatos denunciatos specialiter & notorios percussores clericorum solum tenemur euitare. 602. 2. a.

Excommunicandi potestas Ecclesiæ data est iure diuino, nulla tamen est diuino iure excommunicatio. 603. 1. c. ad Excommunicationem inducendam non sufficit à corpore & sanguine Domini esse suspensum. 633. 1. c. Excommunicatio minor non incurritur per peccatum mortale. e.

Excommunicato impensa scienter absolutio est sacrilegium. 677. 1. c. tom. 1. Ab vna excommunicatione quis absolui potest sine alia. 2. c.

Excommunicatio quam communionem tollit, & non tollit. 678. 1. a.

Excommunicatus iustè se talem ignorans vel oblitus vere absoluitur. b. Excommunicato ignoranter collarum beneficium valet. c. Excommunicatus putans se posse à confessario absolui, si ab eo absoluatur à peccatis verè est absolutus, si sciat aut scire debeat se à confessario absolui non posse, absolutio est inutilis. 2. a. Potest excommunicatus post peccatorum absolutionem mitti ad superiorem, vt ab excommunicatione absoluatur. b. Excommunicatum se ignorans, & à peccatis absolutus, dum scit se excommunicarum absolutionem excommunicationis procuret, & non sit de peccatorum absolutione sollicitus. ibid. In absoluendo excommunicato quæ seruanda. 695. 2. b. c.

Excommunicatus defunctus quomodo absoluetur. 696. 1. a. Excommunicatum absoluens, quem non potest eum monere. c. Excommunicato in diuinis etiam metu mortis communicare non licet. 701. 1. a.

Excommunicati non notorij etiam in diuinis iam non vitandi. 2. a. b.

Excommunicatus speciatim donec denuncietur ab eo qui scit non vitandus. 705. 2. b.

EXECVTOR.

Executores principales possunt appellatione postposita

Universidad de Deusto
Biblioteca

procedere,non tamen ab eis delegati. 61.2.b.to.2. Executor merus non debet vti iurisdictione, debet tamen informationem à partibus & aliis assumere.65.2.c. Executor modum excedens etiam si datus esset de consensu partium potest recusati. 67.1.a.

Executor merus non habet iurisdictionē neque in principales, neque in rebelles. 79. 2. a. Executorum sententiæ contra participantes latæ raro valent.80.1.b.

Executor non tenetur exequi sententiā quam ei constat esse nullam.81.2.b.

Executor mixtus verus iudex est, nec potest esse nisi canonicus Ecclesiæ cathedralis. 54. 1. b.to.2. Debet habere qualitates delegatorum sedis Apostolicæ.c. Executor merus non necessario canonicus esse debet.2.c. Executor gratiæ non potest mandare subexecutoribus iudicis officium,sed nudum ministerium. 55.1.c. Executores meri in regno franciæ non excommunicant.57.1.c.

Executores gratiarum possunt plurimum sine cognitione causæ procedere, nisi quando exequuntur contra eum qui est in possessione.58.1.c. Executor merus non potest terminum figere ad excommunicandum quem nisi pauerit.59.1.c. Executor nimium festinans grauat.60.1.b.

EXIGERE.

*Exigere est extorquere à nolente soluere.*332.1.c.tom.3.

EXILIVM.

Exilium vel relegatio vsque ad beneplacitum relegantis facta quando finiatur.699.1.d.tom.3.

EXORDIVM

Exordij tria officia reddere docilem, beneuolum, & attentum auditorem. 711.1.f.tom.3.

EXPECTATIVÆ.

Expectatiuis omnibus commune est,vt dies datæ prouisionis ad diem conditionis adimpletæ trahatur.2.1.c.tom.2.

Expectiua perditur quæsito alio incompatibili. 8. 2. b. Expectatiua ad beneficium non conceditur nisi clerico. 11. 1.c. Et ætas ad eam habendam necessaria,est illa quæ requiritur ad habendum beneficium. ibid. Expectatiuam infanti concedere contra ius humanum est. 2.a. Expectatiua non reuiuiscit temporali inhabilitate extincta. 16.1. b. Nisi illa inhabilitas sit facile delebitis.c. Expectatiuam qui post irregularitatem incursam renouare debeant. 2. b.

per Expectatiuam ius ad rem quæritur expectāti. 37.1.b. Expectatiua & accessus seu regressus in quo differant. c.

Expectatiuæ per Concil. Trident.explosæ.50.1.c.

EXPILATIO.

Expilatio *est subtractio rei alicuius hæreditariæ non aditæ.* 497.1.b.tom.1.

EXPRESSVM.

Expressum quo tacito gratia non fuisset obtenta, reddit litteras gratiæ vitiosas. 13.2.b.tom.2.

Expresse aliquid dicens, dicit illud quod ei necessario inest. 106.2.c.to.1. Expresse aliquid de vno dicens, de alio negare videtur. 110.1.a. Expressio eius quod iure inest non nocet. 300.1.b.

EXTREMA VNCTIO.

Extremæ vnctionis sacramentum *est sacramentum quo presbyter vngit oleo cōsecrato certas corporis partes infirmi probabiliter periclitantis, certa verba cum debita intentione proferendo.*220.2.c.to.3. Quibus hoc sacramentum sit ministrandum vel non. 221. 1. a. Materia & forma huius sacramenti. b. Hoc sacramentum ad venialia maximè institutum fieri tamē potest vt mortalia crimina remittat. 221. 1. d.

Per illud quis damnandus saluari potest.c. Quare morienti senio vel morbo & non alteri conferatur. f. De eo Trideti definita. 2.a.

Extrema vnctio in quo mortis articulo dāda.701.1.a.to.3.

F

FACERE, FACIENS, FACTVM.

Facere & inutiliter facere non semper sunt paria. 202.1.a. to.1. Facta,consilia & scripta quomodo differant.496.2.c.

Facere an is videatur qui facere non perseuerat.502.1.a. Facta & omissa multa habentur pro non factis multis de causis. 503.1.a. Faciam hoc tribus modis accipi potest: nec obligat. 584.1.c.

*Facit per se qui per alium facere videtur.*725.1.b.to.1. *Facit qui per alium non vere sed ficte videri facere.* 330.1.a. tom.3. Facta multa tenent,quæ fieri non debent. 591.1.f.

Faciendum non quod fit, sed quod fieri debet. 640. 1. c. to.3. Factum qualificatum cui prohibetur,non prohibetur factum simpliciter.697.1.b.

Facienti quod in se est in foro conscientiæ nunquam est venia deneganda. 696. 2.c.tom.1.

Factum legitime non pertt,quamuis ad eum casum veniat, vnde incipere non possit. 36.1.c.tom.2.

Facta loquuntur, & plus exprimitur facto quam verbo. 264.2.c.to.2. Facto nostro quæ nobis quæ runtur fortius adhærent quam quæ alieno vel lege sola. 729. 1. b.to.1.

Facere in aliquem finem aliquid, & facere in alium partia sunt, quando quis videt vel videret factum in illum finem tendere. 232.2.a.tom.2.

FACVLTAS.

Facultas faciendi aliquid & præceptum plurimum differunt. 696. 2.a. to.3. Facultates singulis concessæ non suspensæ sunt,si vniuersitatis vel collegij facultates suspendantur. 697. 2. a. b. Facultates tempore Iobelæi quæ non sunt inhibitæ. e. Facultates edendi lacticinia tempore quadragesimæ per Iobelæum non suspenduntur,698.1.d.

Facultates quæ per Iobelæum suspensæ sunt, non sunt reuocatæ per finem Iobelæi vel per mortem Pōtificis. 699. 1.a. Sed per ipsum Sixtum IIII. Qui eas suspenderat, reuocatæ coniiciuntur.2.d. Facultates omnes post extrauag. *quemadmodum* quibuscunque datæ anno Iobelæo suspenduntur, 700. 1. a. Facultas communicandi sua merita non suspenditur suspensis indulgentiis. 704.2.a.

Facultates concessæ nonnullis eligendi confessores qui absoluant eos à censuris, & liberent à votis etiamsi materia delinquendi præbeant valent. 726.2.c.tom.3.

FOEMINA.

Fœmina quæ putatur virgo & corrupta est an se detegere debeat,si alius eam vt virginem ducere velit. 13.1.a.tom.1.

Fœmina adhuc hodie approbatam religionem professa de licentia Papæ potest viuere extra monasterium in domo sua.73.2.a.b. Fœminæ religiosæ sed non secundum regulam approbatam nullas possunt recipere.149.2.c.

Fœminæ regularium domos ingressæ quæ excommunicantur. 158. 1. c.to.1. Quam suspecta esse debeat viris Deum timentibus earum conuersatio.160.2.c. Fœmina à viro decepta per copulam affectu maritali simulato. habitam quæ remedia habere potest,vt castè vitam agat. 428. 1. b.c. Fœminæ quæ abortum procurant,ne putentur vulgo concepisse qua pœna puniendæ. 481.2.b.

Fœminæ quarum pudicitia tentatur eam cum graui eorum contumelia tuētes laudantur. 484.2.b.c.to.1. Cum viris multominus sine illis peregrinari religionis causa non debent.564 1.b. Earum ornamenta,quibus se vt viris magis placeant secundum suum statum ornant vendere licet. 672.1.a. Quarum tamen magna pars iis vtendo peccat. ibid. Fœminæ pro aliis postulare non possunt.679.2.a.

Fœmina quæ vritur alicnis capillis non putans se male facere etiam si audierit non licere non peccat.772.2.a.

Fœmina credens aliquem in eius concupiscentiam ruiturum si ei se videndam offerat,peccat mortaliter ipsi se videndam exhibe s.650.1.b.tom.1. Vide mulier,vxor.

FALSARIVS, FALSVM.

Falsarius litterarum episcopi vel nuncij non est excommunicatus. 332.1 c.to.3. Falsi in pœnam nemo incidit propter falsum,si falsum nulli præiudicet.250.1.c.tom.2.

Falsans litteras Papæ excommunicatus est excommunicatione Papali. 160.1. d.to.3. Falsans pondera, & mensuras sub scriptione & sigillum. P. M. c.

Falsum non est quod in aliquo sensu verum est, licet in communi non sit tale. 465.1.b.

FAMA.

Famam negligere quando peccatum.16.2.a.to.1. Famæ definitio à Iurisconsulto tradita explicatur. 19. 2. c. 451. 1. c. Et reiicitur.20.1.a. Vera traditur.b. 45.451.1.a. bona Fama definitur.45.2.c. Famæ damnum duplex,leue & notabile, & quid vtrunque. 46 1.a.

Fama non probat in criminalibus,nec in ciuilibus nisi legitime probata fuerit.93.1.c.to.2. Famam suam negligere & seipsum infamare etiam metu tormētorum peccatum. 98.2.b. Famam alterius qui læsit, si non potest relarcire nisi se ipse infamet tenetur id facere.101.1.b. Famam quam animam perdi satius est. 162.1.a.tom.1.

Fama *est existimatio bona de aliquo, qua existimatur bonus vel habilis in aliquem vsum bonum.*192.2.c.to.3. Fama duplex altera qua putatur bonus & qua vtilis.2.a. Fama maius est bonum quàm quodlibet pecuniæ bonum, nec cum eius iactura facienda est restitutio. 144. 2. b.c. Quod datur pro compensatione famæ, non datur pro solutione ipsius sed pro damno.d.e. Famam qui illustri familiæ abstulit eam compensare cum vitæ periculo non tenetur.145.1.d.c.

Famæ cum iactura restitutio bonorum pecuniariorū fieri non debet.f. Fama vitium naturalium pretio æstimabilis,non autem virtutum.2.a. Famæ condonatio non solum potest esse iusta,sed etiam meritoria. 196. 1.d.

Fama quod aliquis sit excommunicatus vel denunciatus sufficit ad aliquem vitandum. 256. 1.c.

Fama alicuius illæsa, quando anima vel corpus alicuius saluari potest,omnino ea seruanda est.716.2.tom.1.

FAMILIARES.

Familiares Cardinalis vel episcopi possunt se cum eo in officio conformare.529.2.e.f.tom.3.

Familiares qui dicantur in aliis materiis & specialiter in materia interdicti. 362.1.c.tom.3.

FAMVLVS, FAMVLA.

Famulus aliquis potius,quàm fœmina etiam anus Collegio scholasticorum vel regularium ministrare debet. 161.1. 2.to.1. Famulus cui herus certum quid assignat ad negotium aliquod cōficiendum,non tenetur reddere si minus expenderit. 257.2.a. Famulis beneficiarij quid & quantum donare debeant vel possint. 320. 1.c.

Famuli suæ mercedis decimas soluunt ecclesiis, in quarum parochiis habitant alicubi, alibi verò vbi ipsi parentes eorum habent domicilium. 747.2.b.tom.1.

Famulum alicuius odio prosequens & faciens vt herus eum dimittat,quando tenetur ad restitutionē. 140.2.c.to.3.

Famulæ cum heris peccantes sine separatione quando absolui possunt.39.1.e.f.to.3. Quomodo se gerendum sit cum his quæ reciderunt.ibid.& 2.a. Famula ab hero fugere potest, cui se non posse resistere putat. 117. 1. b. Vel certe eum ad eam vendendam compellere.c.

Famulum habens ad ei seruiendum omnibus horis obligatum victum & vestitum ei præbere debet.151.1.c.to.3. Si vero ei tantum famulus certis horis vel certo tempore inseruiat, non tenetur nisi ad certam mercedem.d. Famuli qui capiunt occulte esculenta & poculenta à dominis nō peccant,sed sic si ea ad dandum aliis accipiant.155.2.c. Qui capit vno die minutim quid, & sic aliis peccat venialiter & tenetur ad restitutionem. e. Famulus qui non expresse iuuat in peccatum, neque in id cōsentit, quamuis inseruiat peccanti non peccat.203.1.a.

FATA.

Fata & Parcæ aut nihil sunt,aut ordo & dispositio secundarum causarum. 497. 2. c.to.3. Fato omnia fieri aut syderum constellatione dicere,impium est. 301.2.b.

FEBRIS.

Febris ab horis recitandis quæ non excuset. 45c. 1. a.to.3.

FELINVS.

Felinus auctori quis & quantus sit, & qualis futurus si iudicio maiore congesta examinasset. 46.2.a.to.2.

Felini error omnes qui per Apost. sedem accipiunt possessionem beneficiorum per signatas litteras esse intrusos reprehenditur.220.2.c.

FERA.

Feram domi suæ alens aut custodiens, si ea aliquem deformet an sit irregularis.373.1.d.tom.3.

FERDINANDVS.

Ferdinandus Nunnes sacros hymnos in scholas introducendos censuit. 423.1.c.tom.3.

FERRVM.

Ferrum factum & infectum non deferendum Sarracenis & quid sit horum vtrunque.223 1.b.c.& 2.a.to.2. Non comprehendit omnem armorum materiam.b. Ferrum non habet,ergo arma non habet incogitanter dictum.240. 2.a. Ferrum quid signet in bulla.333.1.d.tom.3.

FESTI DIES.

Festo diè processus fieri non debere ostenditur. 69. 1. a. to. 2. Festis diebus quæ opera pietatis fieri possint vel non.88.1.c.to.3. diebus Festis tam licitè fieri potest ob pecuniam, quam gratis, id quod in eo fieri conceditur. c.

dies Festi seruandi in vnaquaque regione qui ibi lege vel consuetudine seruantur.2.a. dies Festos regionis in qua degit quisque seruare tenetur. b. Festis diebus euntes ad ea loca vbi non celebrantur laborandi gratia nō peccant.e.

Festis diebus laborantes qui peccent mortaliter. 89.1.b. Et qui quotue laborantes excusantur.c.d. diebus Festis in festorum contemptum aut Ecclesiæ laborare nullus debet. 2.a. Vendere aut emere diebus festis quatenus liceat.c.d. Tondere die festo quantum liceat.e. Et piscari.f. Laborare in subsidium pauperum diebus festis vt liceat. 90. 1. a. Ad se sustentandum licet modo id occulte fiat.b. Venans audita missa diebus festis non peccat.c. diebus festis Christiani grauius Deum offendunt, quàm reliquis hebdomadæ diebus. e. In necessitate sine licentia episcopi laborare licet.ibid. Festis diebus audita missa ludens vel saltans coram iis qui eam non audierunt.P.M.100.1.d.

Festis diebus homines non tenentur audire vel dicere vesperas. 402.1 d.tom.3.

Festi dies omnes iure humano in Ecclesiam introducti. 87.1.f.to.3. Festi dies Christianorum non ita stricte celebrandi ac olim. 2.c. diebus Festis exterior tantum cultus non interior præcipitur.d. diebus Festis opera seruilia prohibentur & quæ illa sint. f. Septem opera seruilia diebus festis licita. ibid. Et quinque opera non seruilia prohibentur.88.1.a. Opera necessitatis non pietatis iis diebus fieri possunt.b.

Festis diebus cur minus peccatum sit nere vel texere quā lasciuire. 636.2.b.tom.3.

Festis diebus non tenemur interno vacare otio sed externo. 635.2.a. Eorum cultus non vt Iudæis nobis est arcte præscriptus.b.

FEVDATARIVS

Feudatarius amittit feudum si vxorem domini sui impudice tangat.86.1.c.to.2. Feudum minus est illius quam dos vxoris mariti.ibid.

FIDES, FIDEIVSSOR.

Fides *est credere quod non vides* qualis sit definitio. 24. 2. a. to.1.467.1.b. Fideiussor non potest accedere principali non obligato.83.2.c. Fide bona faciens aliquid contra legem humanam putans sibi licere non peccat. 169.1.c.

Fides tam necessaria est ad salutem quam boni mores vel magis, licet tamen credere de his quæ inter doctores controuersa sunt vtrū volueris ante Ecclesiæ determinatione. 771.1.c.to.1. Fidei diuersi sunt gradus.95.2.b.to.2. Fides sine hæsitatione duplex.96.1.a. Fides bona excusat ab irregularitate frequēter,sed nō ab excommunicatione. 202.1.c.to.2. Fidei cognitio ex parte intellectus imperfecta est.11.1.a.to.3. de Fide in veteri testamento præcepta data non sunt, quamquam sine ea Deo placere impossibile fuerit.62.1.f. Fides explicita post Christi aduentum

Universidad de Deusto
Biblioteca

necessaria.63 1.c. Fidem negans verbo & non corde. P.M. Non tamen hæreticus est, nec excommunicatus. 65. 1.c. *In malis promissis rescinde fidem.* 153.1.c.

Fidem bonam *quis habere dicitur, non solum qui credit verum esse suam, sed etiam qui dubitat.* 776.2.b. Fides bonæ possessor tamdiu quis dicitur, quamdiu ignorat rem esse suam. ibid. bona Fides per abnegationem malæ dicitur.c. Fides à voluntate & motiuo non naturaliter vt scientia, sed liberè producitur.781.1.b. Fides humana ex leui caussa deponi potest,non autem ex graui,c. Fides seu credulitas alicuius mali de alio quomodo peccatum mortale esse possit. 94. 2.a.to.2. Fides de bonitate morum alicuius non est peccatum, & de malitia sine sufficientibus indiciis peccatum est. 97.2.a.b.tom.2.

Fidem qui negant sponte magis peccant, quam qui coacte.537.2.b.to.1. Fides quælibet non sufficit ad salutem, sed perfecta & quæ illa sit.579.1.a. Fides est firmior opinione,& licet in certitudine æquiparetur scientiæ,in modo tamen sciendi differunt. 761.2.b. Fides & scientia quomodo conueniant & differant.767.1.a. *Fides est certitudo animi de rebus absentibus supra opinionem, & infra scientiam constituta.* 767. 2.a. Fides & dubitatio de eodem haberi non potest, sed solum de modo. b. in Fide dubius quando infidelis censendus est. 770. 2.a.

Fides vbi sana non est, non potest esse iustitia. 631.1.c.to. 3. Fides Christiana sine qua Deo placere nemo potest,non solum implicita,sed etiam explicita necessaria est. 643. 1. d. Ei falsum subesse non potest.e.

Fideiussor potest accipere aliquid pro fideiussione. 183. 1.b.to.3. Hoc autem intelligitur modo sit sine fraude & dolo. c. Fides *est cognitio qua firmiter esse iudicamus id quod non videmus.* 389. 2. c. Fides prima virtutum qua ratione dicatur. 560.2.a.

FILIVS, FILIA.

Filius ingressus religionem etiam professus tenetur egredi ad subueniendum patri in necessitate constituto, si ante ingressum hæc ei acciderit, si post ingressum, non & cur. 126.2.a.b.to.1. Potest tamen iuste exeundi potestatem petere.b. Quatuordecim ob causas filij exhæredari possunt, quæ tamen ad similes extenduntur.151.2.c.

Filius plus tenetur amare Patrem, quam ipsum Pater.23. 2.a.to.1.452.1.a. Clam accipiens aliquid quod petitum pater non negaret peccat. 74.2.c. Filius naturalis non legitimus potest succedere bonis paternis in quibusdam regionibus.86.1.a. Filius potest petere legitimam in bonis paternis statim post Patris religiosi professionē. 87.2.b.

Filij familias perinde possunt administrare auctoritate quæsita peculio,ac ipsum peculium.162.1.c.to.1. Filius nullo iure tenetur alere patrem habentem quo se alat.249.2.b.

Filiæ ne succedant extantibus masculis statutum cōprehendit iam natas.42.1.c.to.2. Filij clericorum nothi in Ecclesiis in quibus eorum parentes habent beneficia, non possunt beneficia habere.48.2.c. Quid de his iure antiquo & nouo statutum fuerat. 49. 1. a. Non possunt per accessus & regressus & coadiutorias parentum beneficium obtinere.b. Quid facere debeant de his. 2.c.

Filius odiendo parentes vel damnum aliquod notabile eis optando.P.M 51.2.f.to.3. Vel eis signa amoris non ostendit, eisque in rebus ad regimen domus, vel ad bonos mores pertinentibus non obedit. 94. 1. a. b. Vel leuiter percutit, vel maledicit ex animo, vel eos accusat alicui⁹ criminis,vel eos contemnit. c.d. Vel eorum mortem optat,vel eis in necessitate constitutis non opitulatur. e. f.

Filius quando teneatur ex præcepto Patris vxorem ducere.2.d.c. Filius malè parta à patre restituens vel pia eius legata non soluens.P.M.e.f. Filij parentibus viuentibus quatuor peculiorum genera habere possunt.156.1.d.

Filius de bonis paternis tanto plus debet habere, quanto plus in eis quærendis laborauit. 2.c. Si tamen pater non dat, non habebit.157 1.a.b.

Filius familias quæ vota possit edere inuitis parentibus. 85. 1.a. to.3. Filius sacerdotis in eadem Ecclesia in qua pater habuit etiam post ipsius mortem non potest habere beneficium. 50. 1.a.to.2. Filij clandestinè contrahentes lege Castellana exhæredari possunt. 163.1.b. Filius sacerdotis in matrimonio conscia vxore natus, est iure pontificio seruus.243.1.c.2.a. Filium vel filiam monasterio offerēs, in quo laxè viuitur,vt sint monachus vel monacha peccat.79.1.b.tom.3.

Filiis naturali iure debetur legitima bonorum paternorum,de quibus intelligendum.319 1.c.tom.3.

Filius qui accipit aliquid ex bonis paternis contra voluntatem patris peccat.158.2.c.to.3. Non potest ex his aliquid accipere ad eleemosynam dandam non extremè egenti. d. Filius ex patris consensu accipiens fructus aliquorum bonorum, & post mortem eius nolens in diuisionem cum cæteris fratribus illos conferre peccat.f. Filius non conferens ea quæ pater ipsi emit, sed viuens contulit peccat. 159.1.a. Filius non tenetur conferre illa, quæ cum eo præ cæteris pater impendit.c. Filius qui id quod de patris pecunia lucratus est, eo mortuo non vult conferre, & qui non vult pro sua parte soluere debita honesta, quæ frater eius in litterarum studiis contraxit viuente patre, peccat. e. f. Filius qui non vult computare in suam legitimam,sumptus quos pater in sua bona aduētitia fecit, peccat.2.a. Et qui committens aliquod delictum,ob quod pater pœnam soluit, non vult illam computare in legitimam suam. c. Filius quando tenetur ad denunciandam hæresim patris, quid faciet inquisitor.289.1.a. Filij clericorum pensiones super beneficiis quæ patres eorum habuerunt habere non possunt,neque beneficia vbi patres eorum habuerunt.306.2.f. Vide illegitimi.

FINIS, FINITVM.

Finis duplex operationis & operantis: & item principalis & minus principalis.29.1.b.c.to.1. Finis quò purior à rebus omnibus aliis præter Deum,eo melior.30 1.c. Finem cognoscere quantum referat.2.c. Finis quid sit & vt in vltimum & medium diuidatur. ibid. Aliæ item eius diuisiones.31.1.a.b.& 441.1.b.c. Finis operationis vnus,operantis multiplex esse potest.2.a.445 1.b.

Finis omnium actionum humanarum aptus quis. 32. 1. a. b. Finis malus & ineptus in quo differant.c.& 2.a. Finis principalis *est id quo cessante cessat actus* incaute dictum.b. & 448.1.c. *Item id in quod intellectus finaliter tendit.* c. Is tandem quis sit definitur & explicatur.33.1.a. Et minus principalis quis sit, b. & 271. 2.c. Finis bonus & malus quid sit,441.1.c.

Finis & medium potest esse idem diuersa ratione. 442.2. c.to.1. In vltimum & medium diuiditur & vltimus in verè vltimum & falsè.ibid. Medius item diuiditur. ibid. Finis cuius & finis quo quid sint. 441.1.b.442 2.a.

Finis principalis & minus principalis quid sint.2.a,b. Finem aliquem vltimum esse qua ratione pr. bari potest.443 1.b. Fines duos vltimos nullus sibi statuere potest.444 1.b. Finis alicuius esse non potest nisi ab eo præcognitus, 446.1.a. naturaliter Finis noster vltimus,ideſt Deus sci- ri non potest. ibid. Finis medio minor ineptus & malus. 2.c. duo Fines partiales vnius actus quomodo esse possint. 447. 1.c. Fine prohibito, omnia media quibus peruenitur ad eum prohibita censentur. 19.2.c. tom.2. de Fine cuius est iudicare, eiusdem est iudicare de mediis. 150. 2.c. & 157.1.b.

Finis executionis potest esse luctum,intentionis non item. 34.1.a. b. to.1. Quod ad fines multos referri potest, si ad vnum referatur sufficit. 36.1.2. cur Finis vtorum irritum reddat non aliæ circunstantiæ. 96. 1.a. Finis minus principalis alicuius virtutis possunt esse temporalia. 119.1.b. Et fusius.271.1.b. Finis vel circunstantia mala faciunt actum malum & eiusdem speciei cuius sunt ipsa.417.2.b. *cuius Finis malus & ipsum malum & cuius finis bonus & ipsum bonum.* 439. 1.c. Hoc postremum pronunciatum non semper est verum. 440.1.a. Finis quid generaliter & propriè exactè & fusè. 2.a.b. Finis malus & ineptus quantum differant.448.2.c.

Finis principalis *est finis cuius solius gratia fit vel fieret opus, etiamsi alius non concurreret actu, nec virtute, vel saltem tantum vel æquè gratia illius ac alius.* 423 1.c.to.3. Quæ definitio fusè explicatur. 2. a. b.c. Finem principalem à minus principali quomodo quis secum discernere poterit. 424.1.f. Fieri potest vt alter finis plutis æstimetur ad alia,quàm alter, sed non ad illud quod facit.2.a. Finis nostrarum orationum vel piorum operum bona temporalia quomodo esse possint vel non.425.2.a.b. *Cuius operis finis est melior & sublimior,eo ipsum melius & sublimius est, & cuius finis peior & deiectior,eo ipsum peius & deiectius.* d. c. Finis actus virtutis quomodo possit esse bonum temporale.427.2.a. Finis vltimus in gratia & gloria quæ sunt res creatæ non collocandus sed in Deo.553.2.d. Finis præcepti qui est alius à re præcepta non cadit sub præcepto. 577. 1. d. *Cuius finis malus est,ipsum quoque malum est.* 594. 2. b. Finem vltimum in alio quam in Deo constituens.P.M.605.1.c.

Finis boni circunstantia excusat peccantem non à toto sed à tanto.726.1.f.tom.3.

Finem seruans, seruat medium quod propter eum constitutum est, etiam si illud seruare non videatur. 638. 2. c. to.3. Finiti ad infinitum nulla est proportio,sed finiti ad finitum aliqua.712.2.f.

Finem cognoscere negligentes redarguuntur. 10.1.a.b. to.3. Finis *est bonum verum vel apparens, quod propter se appetitum facit, vt aliud propter ipsum appetatur.* d. In vltimum & medium diuiditur,& vterque in verum & falsum. e. Et in finem cuius & finem quo.f. in Finem mortalem actus relatus mortalis est. 23.2.b. Finis malus quando vorum irritum reddit, & quando non. 74.1.b.c. Finis præcepti quando est aliud à re præcepta non cadit sub præcepto. 87.2.c. *Actus cuius finis mortalis est ipse quoque talis est.* 212.2.f.

FOMES.

Fomes omnium caussarum peccati potissima. 603. 2. b. to.1. Non potest tolli humanitus sed diminui.604.2.b. Fomes peccati non est peccatum, quamuis ita nominetur. 21. 1.c. tom.3.

FORNICATIO.

Fornicationis prohibendæ caussa non praua solum prolis educatio,sed abusus corporis & seminis. 107. 2.b.tom.2. Vide luxuria, libido adulterium.

FORSAN, ET FORTE, FORTVNA.

Forsan apud iurisconsultos quid significet. 215. 2.c. to.1. Forte de fide Catholica dicere non licet. 767.2.a.tom.1. Fortuna nulla est,sed occulta Dei prouidentia. 172. 1.c.to.2.

FORVM.

Forum est triplex contentiosum,vbi accusator & denuntiator interuenit:mixtum,in quo quiddam interuenit de interiori foro:& plane interius. 769.1.c.to.1. Forum exterius de non apparentibus,& de non existentibus eodem modo iudicat. 777.1.c.

Extra fuum forū nemo est trahendus.157.1.c.to.2. Quomodo ad forum laicum Christiani trahipossint. 158. 2. b. in Foro interiori magis attenditur, quod verè agitur, quam quod simulatè.270.2.b.to.2. in Foro cōscientiæ quomodo obligent pœnæ à Greg. XIII. suæ extra. de datis & acceptis additæ.275.1.a.

Forū quid propriè & quid metaphoricè significet. 421. 1.b.to.3. forum animarum separatarum diuersum est à foro huius sæculi.688.1.c.

Forum quis sortitur ratione solius habitationis,vt de gestis etiam alibi, ibi conueniatur.748.1.b.

D. FRANCISCVS, ET ALII, EIVSDEM NOMINIS.

D.Franciscus noluit obligare omnes suos religiosos æqualiter ad omnia quæ sua regula continet. 720. 2. b. tom.3. Franciscus I.statuit vt quosdam articulos hæreticos asserens censeretur humanæ maiestatis reus.163.1.a.tom.1.

Franciscus Xauier vnus è patribus qui Societati Iesu initium dederunt laudatur. 108.1.a.to.3. Nauarri cognatus fuit, fidemque Catholicam in Indiis latissimè propagauit. 275.2.c. Mors eius gloriosissima & miraculis clara.d. Iapponem & Chinas Christiana doctrina illustrauit. 643.1.b.c.tom.3.

Franciscus Valesius & Carolus V. totam Europam in duas factiones diuidebant: & pax inter eos principes concilianda ostenditur. 508. 1.d.to.3. Fitma pax cur inter eos initi nulla potuit. 2.b. Pax inter eos inita quot commoda attulisset.509.1.c.d.

Franciscus à Nauarra auctor diuisionis bonorum conuētus Roncæuallis laudatur. 102. 1. b. to.1. Et Adrianus VI. Prioratum auferre noluit, nisi ei aliud beneficium conferretur.211.2.b. Pauper Archiepiscopus Valentiæ obiit, vt pauperibus subueniret. 348. 2. c. Is quis quantusue fuerit.349.1.c.tom.3.

Franciscus ab Eraſſo Caroli V. Et Philippi II. Secretarius laudatur,& quæ ei actio intentata fuerit. 282. 2. c.to.2. Franciscus Turrianus Societatis Iesu laudatur. 254 2. b. to.1.& 410.2.c. Eiusdem epistola doctissima de reditibus Ecclesiasticis.411.

Franciscus Toletus Societatis Iesu laudatur.376.1.b.to.3.

FRANCI.

Francorum regna & patria communis omnium Roma, Christianum in eis nullum seruum esse patiuntur. 149. 2, c.to.3. Franci & Germani participantes cum Lutheranis manifestis quomodo excusentur à minori excommunicatione. 326. 2. c.d. Francorum pro rege orans indulgentias consequitur & cur. 507.2.e. Vide Galli.

FRATRES.

Fratres se esse omnes Christiani vt perpendere debeant. 511.2.c.f.to.3. Frater minor qui accipit parochialem ecclesiam cum proposito dimittendi si frater moriatur non peccat.555.2.b.

FRAVS.

Fraus sua & dolus nemini prodesse possunt. 299. 2.c. tom.1. & 557.1.b.

*Fraus & mora interdum purgātur.*556.2.d.to.3. Vide Dolus.

FREDERICVS.

Fredericum II. Imperatorem iure Papa deposuit. 144. 1.c. tom.2.

FRVI, ET FRVITIO.

Frui Deo debemus & tribus personis vna sola fruitione. 606.2.b.to.3. Frui viator potest vna persona sine actuali fruitione alterius.c. Frui *ordinate est inhærere vltimo fini, qui est Deus propter ipsum.* d.

Fruitio *est inhæsio rei per amorem propter ipsam solam conceptum.* 11.1.c.tom.3.

FRVCTVS.

Fructus bonorum Ecclesiasticorum quomodo alienari possint vel non.213.2.b.to.1. Eorum alienatio quandoque valida & non iusta.214.1.a. Fructus beneficiorum sedi Apostolicæ reseruatorum vacantium in regno Neapolitano sunt Rom. Pont. 220. 1. b. Fructus beneficiorum qui viuente beneficiario veniunt, sunt deputati potius ad sustentandum eum quam Ecclesiam.229.1.b. Fructus beneficiorum malè habentes vel retinentes,debent eos beneficiariis reddere. 231. 2. a. Fructus beneficiorum qui beneficiarijs mortuis primo vel secundo anno deputantur in quæ impendendi.352.2.a. Qua ratione hæredes eos percipere possint.b. Fructus à solo separati & nondum in horrea conditi ad præcessorem pertinent. 374.2.c,

FRVSTRA.

Frustra fit per plura, quod potest fieri per pauciora. 6.2.c.to.3.

FVGERE, FVGITIVVS.

Fugere potest qui quæritur vt capiatur iuste vel iniuste. 149. 1. a. tom. 3. ad Fugiendum etiam eum alter iuuare potest. b. Fugere quis tenetur ad irregularitatem vitandam sed non ad peccatum. 369. 1. b. Fugitiuus miles *qui diu latuit, & postea rediit ad castra.* 497.1.b.tom.1.

FVMVS.

Fumi venditores qui olim appellati fuerint. 276.1.b.to. 2. Fumos vendere quid significet.279.1.b.

Universidad de Deusto
Biblioteca

FVRIOSVS.

*Furiosi vel ei cui bonis interdictum est nulla voluntas est.*28.2. b.to.2. Furiosus propter aliquod grande malum euentum puniri an debeat. 498.1.c.to.1. Non potest peccare, & hominem occidens non incurrit irregularitatem. 762.2.b. Furiosus est iure naturæ beneficij Ecclesiatici incapax.10.1.c.tom.2.

FVRTVM, FVR.

Furtum quomodo sit furandi voluntas.512.1.c.to.1. Furtum non fit sine dolo.518.2.c. Fur excusatur consensu domini. 113.1.c.to.2. Furtum *est dolosa contrectatio rei alienæ inuito domino suo, ad proprietatem eius aut possessionem aut vsum acquirendum.* 122. 2. c.to.3. Duplex est mentale & reale.f.

Furtum non facit qui clam accipit alienum, quod scitum Domino placeret.74.2.c.to.1. Furtum rei exiguæ non est nisi veniale.270.2.b. Furtum est, *rei alienæ contra voluntatem domini vti.* 316.2.a. Et re in alium vsum data vti.c. Furtum lex prohibens quæ & quanta prohibeat. 363.2.b. Eius quantitas confitenda. 631.2.b.

Furtum genere suo mortale est nisi paruitas rei excuser. 123.1.b.to.3. Furtum quæ quantitas mortale faciat boni viro arbitrio definiendum.c. Furari multum volens licet parum furetur.P.M.d. Furatus rem paruulam,ex qua notabile damnum ad dominum prouenit non furatur rem notabilem.e. Est tamen hoc.P. M. si fur damnum illud sciat vel scire debeat.f. qui Furatur rem paruulam, ex qua scit dominum eius magna molestia afficiendum. P. M.2.a.

Furtum duorum regalium vel duorum ducatorum notabilem esse vel non esse quantitatem malè quidam colligunt,d.c. Furtum mortale duorum regalium vel iuliorum quantitas constituit vel circa. 124.1.a.b. Excusat item à culpa mortali iudicij subreptio & probabilis ignorantia & necessitas. 2.a.b.c. Et conditio iustificans & quædam alia.d.e. Furem quis videns furantem non peccat semper eum non manifestando:nec tenetur id reddere quod ab eo, ne eum reuelaret accepit.127.2.c. Fur non tenetur restituere nisi aliquando lucrum quod ex pecunia furtiua fecit.128.2.c. Furtum aut aliud damnum datum sine sui manifestatione qui non potest restituere per alium faciat. 159. 2.d. Fur cui remissum est furtum peccarer,si esset animo non restituendi illud. 146.2.c. Furtorum varij modi & species.147.1.f. Furans cum aliis aut damnum inferens peccat,& quid restituere teneatur.154.1.e. Furta solum venialia obligare possunt ad restitutionem sub pœna peccati mortalis. 155. 2.d. Fur tenetur ad expensas quas fecit furtum passus in sua re quærenda.f. *Furor omnis est in mora.*162.2.f. Furta quæ non erant mortalia exercitus ductor morte afficiens laudari potest.249.2.a. Furem detinens quoad iudex veniat, aut eidem tradens non est irregularis si protestatione vtatur. 373.2.c.

G.

GABRIEL.

Gabriel à Toro Franciscanus cur futuram Ecclesiasticorum paupertatem prædixerit.320.2.a.

GALEA.

Galea pro eo genere nauis quod remis agitur, vox barbara.224.2.c.to.2. Galeæ ad pugnandum in mari mediterraneo aptiores,quam naues onerariæ.225.2.c. Galeas vendentes Sarracenis sunt excommunicati.228.1.c. Galeas Sarracenorum & pyraticas naues gubernans in canonem incidit.238.2.b.to.2. Vectores in galeis delati & pueri,& remiges non incidunt.239.1.a. Nisi tempore belli eos iuuarent.b.

GALENVS.

Galeni sententia quædam merito laudatur.15.1.c.tom.1

GALLI, GALLIA, GALLICANA.

Galli præstant Hispanis in liberorum suorum educatione. 39.2.a.to.1. Galli olim fuerunt tam liberi in Ecclesiis ditandis quam nunc proni in diripiendis.321.1.a. Galli ab Hispanis in Florida victi eoquod essent Lutherani.322.2. c. Galliæ episcopatus sunt minoris reditus quam Hispaniæ propter abbatias & prioratus. 347.2.b.

è Gallia in Hispaniam quinam solidas artes & scientias perfectas inuexerint. 461.1.b.c.to.1. Galli quales, cum apud eos Nauarrus degeret, erant.2.a. Gallias ruituras prædixit Nauarrus. 462.1.c. Galliæ reges se rebus sacris administrandis immiscere noluerunt.104.2.c.to.2. Hi nullum superiorem in temporalibus admittunt.134.1.b.

Galliæ regnum Christianissimum, & eius reges fuerunt Ecclesiæ deuoti ex quo Christiani esse cœperunt. 158.1.c. to.2. Galli an peccauerint qui Ænobarbo euocato prohibita vendiderint. 219.1.b. Galli in fœdere cum Turcis inito quomodo potuerint in censuras incidere,& quomodo non. 2.a. in Gallia pauca ponuntur interdicta. 360.2.c.tom.3.

Gallicanæ Ecclesiæ priuilegium quo omnes ordinarij collatores tenentur conferre beneficia graduatis quatuor anni mensibus vnde ortum. 596.2.d.e.to.3. Gallicanæ Ecclesiæ statuta iubent vt dignitates in choro cãtent. 630.2.d.

GAVDERE.

Gaudere de eo quod peccatum est quomodo quis possit. 539. 1.a.to.1. Gaudere & tristari de eadem re quomodo quis possit.7.1.a. Gaudere debet is,qui in magnis periculis versatus non periit. 15 1.a. Gaudens de percussione clerici ab alio facta vt peccet. ibid.2.a.

GENER.

Gener licite capere potest fructus pignoris fructiferi in cautionem dotis soluendæ. 283. 2.a. to.1. Cuius rei rationes omnes reprobantur.c. Vera ratio adiicitur. 284. 1.a. Et quilibet maritus. 284.2.a.

Gener vestes pretiosas & alia ornamenta etiam num extantia à socero vxori data in legitima computare quando debeat vel non.159.2.d.to.3. Gener licitè recipit fructus pignoris frugiferi traditi sibi à socero.171. 1.f. Gener à socero vsurario dotem accipiens quando peccat. 180.2.c.

GENERALES ORDINVM.

Generales ordinum possunt transferre fratres vnius prouinciæ in aliam, quod tamen sine causa faciendum non est.137.1.b.tom.1.

GENESIVS.

Genesius à Sepulueda laudatur, quamuis ab eo auctor dissentiat.717.1.a.tom.1.

GENICVLARI, GENV.

Geniculari non debere inter Pascha & Pentecosten quomodo sit intelligendum.413.2.d.e.to.3. Geniculari inter Pascha & Pentecostem cum pulsatur ad Aue Maria probatur. f. Genu vtrunque cum genibus oratur flectendum est. 414.1.f.

GESTVS.

Gestus varij pro ratione personarum in oratione priuata seruari possunt.414.2.d.tom.3.

Gestus exteriores in oratione cur adhibendi sint. 412. c. to.3. Gestus in oratione seruandi iure Pontificio qui sint.d.e. Gestus ex consuetudine introducti.413.1.b.

Gestus quis seruandus in recitando illud Credo *& homo factus.* f. Gestus varij Christi & Sanctorum inter orandum.414.1.d. Gestus insoliti in oratione vitandi.f.

GLADIVS

Gladium accipere quis dicendus sit.664.2.b.to.1. Gladium non reddendum furioso æquitas dictat. 105. 1.c. to. 2.

GLORIA, GLORIA PATRI, GLORIPETÆ.

Gloriæ cupiditas minus acre calcar est,quàm ignominiæ metus. 14. 2.a.to.1. Gloriæ definitiones plurimæ expenduntur.19.1.c. Definitio præcipua declaratur.20. 1.b.451.1.c. Gloria filia honoris & laudis.21.1.c.

Gloriæ cupiditate flagrant & bonus & ignauus. 25. 1. a. Gloriæ cupiditas vitium esse demonstratur.ibid.2.a.b.450. 1.a. Sed hoc postea diluitur. 26.1.b.c. Gloriæ cupiditas hostis est subdolus. 42.1.a.

Gloriæ appetitus, dux superbiæ,habẽs sub se multos pro ducẽs,& qui illi sint. 42.1.c.tom.1. Vide Vanagloria.

Gloria Patri & Filio &c. quam religiose canendum vel dicendum. 412.2.c.to.3. Gloria Patri &c. cur post *Deus in adiutorium* dici soleat. 500.2.f.

Gloripetæ ex philosophia magis quam ex Euangelio veritatem discere cupientes redarguuntur.10.1.d.tom.3.

GNOSTICI.

Gnostici hæretici vnde dicti & eorum de anima error. 2. 2.c.tom.3.

GRÆCI.

Græci debent & solent confiteri. 573.2.b. Græcos debere & solere confiteri contra glossam verum abstruitur. 621.2.b.c.

GRANA.

Granorum reditus locare interdixit Carolus V. & Philippus. f. 273. 2.c.tom.1. In fraudem huius edicti quid committatur.274.1.a.b. Vide triticum.

GRASSATIO.

Grassatio & grassator quid.497.1.b.tom.1.

GRATIA.

Gratia gratum faciens valet plus quam omnia bona totius mundi.510.2.b.to.1. Primam nemo mereri potest. 597.1.b. Sine ea potest homo moraliter bonum agere. ibid. Gratiam solus Deus creare potest principaliter, sacramenta vero instrumentaliter. 607.1.a.

Gratia Dei gratum faciens, *est donum Dei supernaturale, infusum à Deo creaturæ rationali, quo illi est ad vitam æternam accepta.* 17.2.c.to.3. Eius valor.ibid. in Gratia quis se probabiliter esse credere potest.215.1.b. Gratiam solus Deus creare potest. 217.1.c.

Gratia Dei qui se priuatum non iri nec punitum quantuscunque peccator sit credens. P.M.243.1.f. Gratiæ gratis datæ nouem & quæ illæ sint.517.2.d.e.

sine Gratia gratum faciente peccatum non remittitur. 576.2.a. Est caritas.577.2.c.to.1. Gratia gratum faciens quid sit & quomodo à Dei auxilio differat. 520. 2.c. to.1. hac Gratia homo munitus meretur vitam æternam etiam de condigno.521.2.c. Gratia hæc ireum quid sit fusius.522.2.b.c. Gratiam gratum facientem nemo scit se habere.524.1.b.to.1. Gratiam primam nemo mereri potest. 527.1.a.b. Gratia est duplex: auxilium diuinum,& gratum faciens,& ista etiam duplex operãs & cooperans.b. Item præueniens & subsequens. b. Effectus eius in nobis quinque.c.

Gratiam Dei se habere nemo scire potest.18.1.d.to.1. Et hoc velle scire naturali ratione peccatum est. 36.2.c.

Gratia subreptitia ad impetrationem nihil valet & quæ illa sit.106.2.b. Gratia gratum faciens præcipuus est orationis effectus,& quanti ea facienda sit. 455.2.b.

Gratia qua condonatur delictum sequentis delicti, nulla est, si in ea de priore delicto mentio non fiat. 658.1.b. to.1.

Gratia maior qua stamus, quàm qua lapsi erigimur. 2. b. sine Gratia Dei nemo mereri potest.762.1.c. Hanc nemo se vel alium habere scit.ibid. Habere tamen de ea credulitatem aliquam potest.2.a. Gratia & caritas vel idem sunt, vel se mutuo sequuntur.785.2.a.

Gratiam ad beneficium vacaturum habens, aliud acceptans, quod cum eo iure retineri nequit, illi gratiæ videtur renunciare.8.2.a.tom.2.

Gratia à Papa impetrata si ea ante mortem eius effectum non sit sortita,à successore renocari potest. 31.1.c.

Gratia quæ data picola seu parua à Romanis dicitur quasi sit.51.1.a.

Gratia quando ipso iure nulla, ipso quoque iure datio executoris nulla. 52.1.c.to.2. Gratia si non sit subreptitia,litteræ executoriæ etiam subreptitiæ valent.53.1.b.

Gratia perempta, executorum quoque illius gratiæ datio perempta est. 2.c. ad Gratiam intellectus iura deducentes sunt frigendi.176.2.c.

Gratia obligatione antidorali debetur ei, qui gratiam fecit non facturo.269.1.c. Gratiam primam nullus mereri potest, eam tamen nullus adultus absque motu liberi arbitrij consequitur. 3. 1.b.tom.3. Infantes eam quomodo consequantur.c.

Gratia Spiritus sancti quæ sermo sapientiæ & scientiæ dicitur, qualis sit.2.2.a.to.1. ob Gratiam alicuius quod conceditur,non debet in eius odium retorqueri.164.1.c.

in Gratia reformatoria non est necesse exprimere ea quæ fuerunt in gratia reformata.644.2.c.tom.1.

Gratia à Papa facta simul ac ipsius manu signata est perfecta est, nec morte illam facientis expirat. 755.1.c. & 388. 1.b. Gratia concessa patrono laico vt possit post vnum præsentatum alterum præsentare,de prima tantum vice intelligitur.2.b. Gratia cui concessa non est non dabitur gloria.761.1.c.

Gratia Dei egemus ad persistendum in bono statu. 8.1.b. to.3. Gratiam Dei esse Spiritum sanctum, vel non esse inhærentem falsum. 161.c. Ea animæ inhæret.c. Est formalis causa ob quam peccata remittuntur.29.2.c.

Gratia Dei quæ est auxilium Dei mouentis non requirit præparationem.401.1.c.

Gratiæ Dei perditio maior est quam perditio totius mundi. 640.2.c.to.3. Gratia gratum faciens maximus orationis fructus, & maius donum quam omnia naturalia. 650. 2.b. Ob nullum bonum quæritur si sit peccatum veniale.c. Gratia non extenditur per verba executionis. 694.1.c.

Gratiam primam nemo mereri potest de condigno, neque reparationem post casum.674.2.a.to.3.

Gratia gratum faciente nemo carens acquirit sibi indulgentiam.676.2.b. Gratia simul ac signatur perfecta est & valet. 695. 1.c. Gratia gratum faciente ornatus est magis membrum Ecclesiæ, quam baptizatus lethali peccato infectus. 708. 1.c.

GRATIANVS.

Gratianus digredi à proposito sæpe solet. 469.2.b.tom.1. Eiusdẽ est auctoritatis apud Canonistas,cuius Petrus Lombardus apud Theologos. 616.1.b.

Gratiano nulla fuit potestas condendi canonem, nec auctoritas vim canonis indendi. 87. 1.c.to.1. Non fuit ei potestas faciendi de iure laico canonicum.168.2.a. Male summat cap.si fenerauerit.14.q.3.267.a.b.

Gratianus Hieronymo attribuit quæ apud eum non reperiuntur. 307.1.b. Item multis aliis doctoribus.308. 2.a. Et Augustino. 440.1.b.

GRATITVDO, GRATVITVM.

Gratitudinis est non solum dare quantum est beneficium collatum,sed etiam plus.330.1.c.tom.1.

Gratitudinis iure naturali obligatus est beneficiarius ad antidora & ad referendam suo tempore gratiam. 263. 2.c. to. 2. Gratitudinis obligatio quæ non reddit obligationem ciuilem,licet in datione gratiarum.274.1.a. Gratitudinis promissio precibus adhiberi solita licet.b.

Gratuitum aliquid accipiens ab eo qui donare non potest peccat.149.2.d.to.2.. Gratitudinis obligatio non parit actionem, neque ius petendi sicut obligatio legalis.151.2.d.

Gratitudinis ergo aliquid ob depositam pecuniam datum licet accipere. 176.1.a.

Gratis accipiens aliquid ab vsurario,si sciat eum non habere ad restitutionem eius bona. P.M.181.1.c.

D. GREGORIVS.

D.Gregorius orans pro Traiani salute defenditur. 611.2. E.to.3. Eius precibus quomodo Traianus saluatus fuerit. 613.1.a. Eum mortiferè peccasse orando pro Traiano,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Abulensis asserit, sed redarguitur. e. Eiusdem oratio, vt hi qui in circuitu ecclesiæ S. Andreæ sepelirentur salui essent quomodo intelligenda. 2.c. Eius morborum causſæ quæ fuerint. d.e. D. Gregorius stationes in vrbe primus instituit ad indulgentias. 657.1.c.

GREGORIVS XIII.

Gregorius XIII. Mediocritatis studiosissimus. 257.2.a. to.1.& 340.2.c. Is in minoribus positus pensionem quam Philippus ei offerebat recusauit. 281.2.b.tom.2.

Gregorius XIII. Dignus qui primis Pont. à Gregorio I. annumeretur. 252.1. a. tom. 2.

Gregorius XIII. Morum informationem præcedere volebat collationem beneficiorum. 586.2.f.to.3. Erat totius iuris callentissimus & à monstris beneficiorum abhorrebat. 587.1.f. Laude dignissimus fuit, quod reuocarit facultatem equitibus S. Petri & Pauli retinendi pensionem post vxores ductas. 601.2.a.

Gregorij XIII. In quærendis indulgentiis anni Iobelæi singularis pietas & deuotio. 621.1.a.tom.3.

GVISIVS.

Guisij Ducis Francisci mira in recitando Rosario pietas & constantia. 582.1.c.tom.3.

GVLA.

Gula *est vitium inclinans ad concedendum & bibendum inordinate*. 272.1.a.tom.3. Eius species quinque, *Præpropere, laute, nimis, ardenter, studiosè*. b. Filiæ item quinque hebetudo mentis, immoderata lætitia, multiloquium, scurrilitas, & spurcitia. c. Veniale est & quandoque mortale. d.

H

HABERE, HABITVS.

Habere quis duobus modis dicitur vt dominium & vt vsum facti. 313 2.a.to.1. Habere ad distribuendum præstat, quam non habere. 415.1.c.

Habitus qui non propter venustatem accipitur in clerico damnatur. 142.1.a.to.1. Habitus quis clerico conueniat. 2.c. Habitus gestatio quæ professionem inducit, & quæ non. 165.1.a.b. Habitibus non peccamus, sed actibus. 444.2.b.

Habitus *est qualitas mentis mouens eam ad actus similes ex quibus producitus est*. 240.1.a.tom.3. Habitus animæ *est qualitas stabilis inhærens essentiæ ipsius, vel alicui potentiæ eius, inclinans eam ad aliquid agendum*. 16.1.b. Omnes habitus potentijs animæ inhærent excepta gratia. d. Habitus duplex, infusus & acquisitus, & quis sit vterque. e. Item bonus & malus. f. Habitus malus secundum quid peior est actu malo, sed is simpliciter habitu peior est. 2.a. Habitus non sunt actus, & quæ inter eos differentia. 17.2.a.

HÆRES.

Hæres realia defuncti vota tenetur persoluere non autẽ personalia. 69.2.c.to.3. Et si votum partim reale, partim personale sit, tenetur illud quatenus reale est non autẽ personale reddere. 80.1.a. Nisi realia sint voti accessoria. b.

Hæredes damnati ad mortem tenentur ad resarciendum damnum parti, sicut & alia debita. 110.1.b.

Hæredes miserandi qui non soluentes debita suorum propinquorum defunctorũ eos & non se miserãtur. 140.1.b.

Hæres detractoris in iudicio exteriori & interiori tenetur restituere. 195.2.f.to.3. Hæres mortui susceptis sacramentis, & in loco sacro sepulti, si postea credat eum obiisse excommunicatum non tenetur eius absolutionem petere. 387.1.a. Hæres item excommunicati occulti non tenetur, sed sic denunciati. c.

Hæres iussus erogare aliqua post suam mortem pauperibus potest ea erogare in vita. 402.2.e.tom.3.

HÆRESIS, HÆRETICVS.

Hæresis crimen in confessione detectum non manifestandum. 727.1.c.to.1. de Hæresi suspectus leuiter non censetur relapsus, si fiat hæreticus, sed sic, si sit vehementer. 93.1.c.tom.2.

Hæresis *dogma est peruersum fidei Christianæ contrarium*. 135.1. c.to.2. Hæreticus non est qui hæresim sine pertinacia tenet. 2.a. Is *est qui non credit illud quod scit esse fidei Christianæ*. ibid. Hæresis mentalis non inducit excommunicationem. 4. 2.f.to.3. Hæreticus *est qui pertinaciter credit aliquid fidei Catholicæ contrarium*, & est excommunicatus si errorem suum prodiderit. 62.2.d. Hæreticus sine pertinacia nullus. c. Hæreseos in crimine & apostasiæ inquiri potest sine accusatore, sed non sine suspicione. 114.1.b.to.2. Hæresis serpit vt cancer, & pestifera est. 2.a. Hæretici non sunt Sarraceni in bulla comprehensi quamuis eorum infidelitas sit peior quam Sarracenorum. 218.2.b. Hærerici non sunt simplices qui sine pertinacia male de rebus fidei sentiunt. 4.2.b.to.3. Modo ea scire non teneantur. d.

Hæreticis facerdotibus confiteri peccata nemo debet. 700.1.c.to.1. Hæresis mentalis non inducit excommunicationem. 479.1.a. Hæretici sunt omnium infidelium pessimi. 481.1.b. Hæretici occulti qui sint excommunicati. 488.1.a. Hæresis eo ipso quod aliquis eam credit scienter completa est. c. Hæreticus mentalis suam hæresim signo vel verbo nemine præsente aperiens est excommunicatus. 2. b. Hæreticis etiam relapsis quoties ad Ecclesiam redire voluerint sacramenta non neganda. 677.2.c.

Hoc tamen non faciendum est antequam ab excommunicatione absoluantur. ibid.

Hæreticos non vitantes cur excommunicationem non incurrant. 602.1.e.to.3. Hæreticus vt euitetur non satis est vt denuncietur hæreticus, sed necesse vt excommunicetur. 2.c. Hæretici iure diuino sint ne excommunicati. 603.1.e.f. ob Hæresim in carcerem coniecti admitti possunt ad diuina. 2.c.d. Capti ob hæresim in vrbe speciali iure ad sacra non admittuntur. 604.1.a. ob Hæresim capti sunt admittendi ad diuina auctoris sententia. d.e.

Hæreticorum credentes & fautores qui sint: saltem ad effectum vt excommunicationem contra tales latam incurrant. 331.1.a.b.to.3. Hæretico extremè egentitenetur quis subuenire & non extremè egenti quatenus homo est. c. Hæretici mentales pure non incidunt in bullæ censuras. e. Hæresis exterior sine mentali ad bullæ censuras non pertinet. f. inter Hæresim & schisma discrimen. 2.b.

Hæretico notorio si non est denunciatus excommunicatus licitè communicatur. 53.2.f.to.3. Hæretici non gaudent priuilegio immunitatis Ecclesiarum. 285.1.a. in Hæreticos excommunicatio omnium est antiquissima, sed non erat reseruata ante bullam. 331.1.a.

HEBETVDO.

Hebetudo mentis quando peccatũ mortale. 272.2.c.to.3.

HENRICVS.

Henricus. VIII. Angliæ rex quomodo infamis & gloriosus simul sit. 20.1.b.tom.1.

Henricus infans Portugalliæ & Cardinalis & postea rex eximiè laudatur. 167.2.c.tom.3.

HIERONYMVS.

Hieronymus creber est in digressionibus. 469.2.b.to.1. figurata oratione crebro vtitur. 507.2.c.

Hieronymus ab Espeleta Societatis Iesu laudatur. 643.1. c.tom.3.

Hieronymus Osorius scriptor celebris quid de cultu B. Virginis in India scripserit. 551.1.a.b.tom.3.

HISPANIÆ.

Hispaniæ episcopi capiunt vnam speciem rei mobilis beneficiarij demortui. 226. 2. b. to.1. Hispaniæ nobilitas in laudando suo rege parca, in profundendo pro eo sanguine larga. 231.2.c. Hispaniæ consuetudo testandi de supellectilibus clericorum lege permissa quomodo intelligenda. 385.1.b.

Hispaniæ

Hispaniæ episcopi non solent testari etiam ad pia. 385.1.c. tom.1. Eorum spolia à Pont. Max. collectoribus accipiuntur. 2.a.

Hispaniæ reges qua ratione sese ab imperij Rom. ditione exemerint. 145.1.b.tom.2. Hispania tota nunquam iure Romano imperio subiecta fuit. 152.2.b.

HOC.

Hoc pronomen demonstratiuum est respiciens præsentia oculo corporis. 274.2.a.tom.3.

HOMO.

Homo in statu naturæ integræ potuisset vitare peccata mortalia sine gratia habituali. 582.1.b.to.1. Homo agit propter finem sicut omnia agentia naturalia sed diuersa ratione. 442.1.c.to.1. Non omnia quæ vult, vult propter vltimum finem. 443.1.b. Hominis in hac vita finis duplex cuius & quo. 445.1.b. Est secundum suam conditionem liberi arbitrij. 519. 1.c. Homo iustus duplici vita viuit spirituali & corporali. 522.1.c. Et habet duas naturas. 2.a. Hominis duplex vita quæ sit. b. Homines sunt liberi à prodendis suis criminibus occultis in foro exteriori. 566.2.c. Et tenentur sub pœna peccati ea tacere. 567.1.a. Habent facultatem defendendi se corporaliter & ciuiliter. 2.b.

Homines omnes sumus liberi ab onere prodendi nostra crimina occulta in foro exteriori iure naturali. 98.2.b.to.2. Et grauati onere illa tacendi. ibid.

Homo omnis Deo aut gratus aut exosus. 593.1.c.to.1. In eo est imago Dei. 594.2.b. In eo non est imago Dei secundum corporalem formam, sed secundum mentem. ibid. Secundum corpus repræsentat eum per modum vestigij. c.

Homo se Christo dæmonique propria voluntate mancipat. 684.2.a. Homo omnis dum viuit peccare potest & damnari, & è contrario saluari. 758.2.b.c. Homo an bene de hac vita exeat nemo scire certo potest nisi diuina reuelatione. 761. 1.b. Hominum tria genera qui secure ex hac vita exeunt statim à baptismo morientes, & qui post baptismum vixerunt innocentes, & qui post peccatum sani egerunt pœnitentiam. 765.2.c. Homines in statu naturæ integrę nulli seruituti obnoxios futuros fuisse probatur. 242.2.b.tom.2.

Homo non est anima sed compositum ex anima & corpore. 3.2.a.to.3. Homo differt à reliquis rebus, quòd libero vtatur iudicio. 7. 2. b. Homines omnes mundi qui moriuntur in peccato originali damnati sunt saltem pœna damni. 21.2.a. Homines omnes quomodo inter parentes censeri debeant. 92.1.b. Homo liber nullo pretio redimi potest. 109.1.c. Homo suæ vitæ non est dominus sed custos, & potest eam pro Deo, & pro Rep. ponere. 144.1.b. Hominis liberi emptio scienter facta nihil valet. d. Vendere tamen se ipse potest. e. Hominis liberi emptio vt licita vel non. 255.2.c. Homo in quanta miseria nascatur. 519.2.c. Vt se ex suo ortu humiliare debeat. f. Quomodo facile ei vita eripiatur. 2.a.

HOMICIDIVM, HOMICIDA.

Homicida suiipsius non sepeliendus in loco sacro, pro eo tamen orare ptiuatim licet. 759.1.a.to.1. Homicidiorum tria genera sed impropriè, cædes, detractio, odium. 506.1.b.to.1. Quomodo omnia æquali pœna puniantur. 2.a. Omnis iniqua actio & oppressio etiam homicidium dicitur, & quare. 507.2.b.508.1.a. Qui persuadet alteri peccatum homicida est. 510.1.b. Voluntas occidendi quare homicidium. 512.1.c. Et appetitus nocendi. 2.a. Homicidium est grauius peccatum odio proximi & Dei propter nocumentum. 531.1.a. Homicidium interre & admittere paria sunt. 622.1.c. Homicidij voluntas cæteris paribus æquè magnum peccatum est ac ipsum homicidium, non tamen confitenda eum homicidio. 640.1.b. Homicidij pœna ordinaria mors. 647. 1. b. Eius iudicia certissima. 720.1.c.

Homicida quid restituere teneatur, & quam pœnam subire debeat. 105.2.a.b.to.3. Homicida sutoris magis restituere debet quam nobilis. e. Etiam si à iudice puniatur tenetur parti læsæ satisfacere. f. 110. 1. a. b. Homicida excedens modum legitimum defensionis tenetur satisfacere parti læsæ. d. Homicidium alterius iussu faciens tenetur de damno. 127.1.e. Homicida qua ratione poterit petere id quod sibi promissum fuit, si patraret homicidium. 134.1.c.d. Homicidij remotam causam dans non est irregularis. 13.1.e.to.1. Homicidium grauius peccatum quam adulterium. 23.2.b.452 1.c. Homicidiorum tria genera, cædes, detractio, & odium. 45.1.b. Homicida ipso iure non excommunicatur, nec priuatur beneficio licet fiat inhabilis. 152.2.a.

Homicidium quomodo puniri potest à sæculari & Ecclesiastico iudice. 169. 2.c.tom.2.

ob Homicidium voluntarium factum auctoritate legitima, & iusta de causſa non incurritur irregularitas indispensabilis. 119.1.a.to.2. Homicida est qui occidit fœtum anima rationali præditum non alias. 483.2.c.to.1. Homicidium est grauissimum peccatum, quod tamen interdum licet. 504. 1.b.

Homicidæ quot & quales sint. ibid. Homicidiũ consulens effectu sequuto est irregularis. 505.2.c. Et qui tradit furem saltem sine protestatione. c. Homicidium qui patrauit occultè præmissa cõtritione potest celebrare ne prodatur. 603.1.c.to.3. Homicidium voluntarium illicitum duplex, alterum in se intẽtum ac volitum alterum volitum causſa defensionis. 376.1.a.to.3. Homicidium intẽtum ac volitum in se causſa defensionis, licet sit illicitum ob excessum inculpatæ tutelæ non est indispensabile. b.

Homicidium voluntariũ, super cuius irregularitate non dispensatur, *est homicidium illicitum, intentum ac volitum in se saltem æquipollenter, aliàs quam vita de mortis causſa, ab oratore*. c. Homicidium iniustum dicitur voluntarium. d. Homicidium potest esse voluntarium vni & non alteri. e. Homicidium voluntarium & casuale quomodo differant. f.

Homicidium percutientis in vtero pragnantem sine occidendi animo est casuale licet punibile. 2. d.

HONOR.

Honoris definitio expenditur. 19.2.c.to.1. 451.1.a. Quomodo à laude differat. 20.2.c. Honor variè accipitur. 21.2.c. Honor bonorum exteriorum maximum. 22.2.c. pro Honore moriendum falsum est. 23.2.c. 452.1.b. Vel explicandum. ibid. Honorem debitum recipere etiam sine principali intẽtione referendi ad Deum non est peccatum. 36. 1.a.to.1. Honor etiam vitiosis hominibus propter Deum, quem repræsentant deferendus. 40.2.c. Honore præstantior nisi præcellat scientia & sanctitate, vilissimus. 111. 1. a. Honor quo vicarius honoratur diuersus ab honore principalis. 422.1.c. Honorem conseruare studere debemus. 457.1.c.

Honor in Scripturis pro amore, obedientia, & subuentione sumitur. 92.1.d.to.3. Honoris ruendi causſa inuadentem etiam sine armis, armis licet repellere. 104.2.b.

Honor *est exhibitio reuerentiæ in testimonium alicuius excellentiæ maximè virtutis*. 191.1.a. Honor, gloria & fama vana sunt tribus de causſis, & quæ illæ sint. 427.1.b.c. Ob quos fines hæc appeti possunt qui sunt quinque. c.d. Vide bona honoraria. Honorem & commodum cum iniuria proximi quærere non licet. 597.1.c.to.3. Propter nullum honorem vel commodum peccandum est. ibid.

HORÆ SEVPRECES HORARIÆ.

Horæ nocturnæ quomodo olim à Christianis dicerẽtur. 403. 2.f.to.3. Ad eas qui & quod surgerent. 404.1.a. Vt mos illas ad horas surgendi desierit. c.d. ad Horas recitandas piè & deuotè pia & actis exhortatio. e.f. Horæ in quibus Horæ canonicæ debitè dici debet quæ sint. 405.2.b. Horæ matutinæ conuenienter mediante nocte, & aptè ante auroram, & sub eam rectè dicuntur. d.e. Horæ nona & Vesperæ in quadragesima quando dicendæ. 406.1.a. Horæ canonicæ etiam primarium suis temporibus & horis recitari debent. 2.a. Hoc postea explicatur. c. Horas equitantes debent dicere potius suis horis quam mane. e. Horas ob publicos lusus anticipare non licet. 407.1.c.

ad Horas

Universidad de Deusto
Biblioteca

ad Horas qui pulsant & eas non canunt, turpiter agunt, & qui vesperi matutinum dicunt, vt commodius dormiant & mane totius diei officium, vt iudant peccant, 2.c.f.

Horæ canendæ in Ecclesia iusta de caussa anticipari aut postponi possunt, 408.1.a. Horas anticipanti vel postponenti raro adest diuina consolatio. e.f. Horæ matutinæ vesperi, & diurnæ mane vsque ad vesperas propter pias occupationes licitè recitantur. 2.a. Cur ad eas recitandas horis indebitis priuilegia concedantur, b.c. Eas recitare horis indebitis sine iusta causa non est plus quam veniale. d.e. Horæ vesperi diei subsequentis vsque ad matutinum & laudes tantum dici possunt. 409.1.a. Horas matutinas vsque ad laudes exclusiue vesperi licet dicere. 2.b.

Hora matutina dici potest ante cœnam, & antequam noctescat die præcedenti. 410. 1, d. Horas inuertere, & prius Tertiam quam Primam dicere quomodo liceat. 2. a.

Horæ publicè recitandæ non tam facili de caussa mutari debent ab horis debitis, quam priuatim. f. Horarum publice recitandarum transferendarum caussa publica esse debet. 411.1.a. Horæ debitæ quibus officium diuinum dicendum est habent suam latitudinem. 2.a.

Horas matutinas media nocte dicendas esse nullus textus probat. c. inter Horæ debitæ obligationem & diei debiti quo officium recitandum quæ differentiæ. f. Hora deputata lectioni Horarum expirante non expirat obligatio recitandi eas. 412.1.a. in Horis recitandis seruandum est publicè quod lex & consuetudo statuit. 413.1. c. d.

Horæ canonicæ quæ publicè recitantur canendæ sunt in loco sacro. 416.1.c. ante Horas finitas è choro egrediens, vel non veniens ad eas quando peccat & amittit distributiones. 417.1.e.f. Horas in choro & Missas in altari principaliter ob lucrum cantans peccat. 424.1.c. Qui tamen hoc facit principaliter ob seruitium Dei, licet lucrum aliquod intendat non peccat. d. Horis interesse difficile est principaliter ob lucrum & Deum, & cum intentione dicēdi eas peruerso modo. 2.c. Horas publice cantans vel priuatim recitans in mortali statu nō peccat mortaliter modo non agat aliquid alicui ordini peculiare. 428.1.c.

Horæ canonicæ sunt *oratio publica sub certo numero psalmorum, lectionum, & aliorum huiusmodi ad laudem Dei ordinata, & per septem congruentes horas distributa.* 429.2.a. Ad eas recitandas, sacris initiati, beneficiarij, & religiosi obligantur. b. Horas omittens vel vnam vel partem eius notabilem. P. M. 430.1.a. Horas integras qui vno die omittit vnum peccatum mortale admittit. c. Horas non recitandi propositum. P. M. est, & illas non recitare aliud. d. Horas se omisisse confitens & quoties proposuerit eas non recitare confiteatur. d. ad Horas dicendas excommunicati, depositi, & degradati tenentur. 431.1.c. Horas recitans dormiendo vel dormitando ad singulos versiculos nō satisfacit. 436.1.f. Horas in lecto recitantes qui peccant grauiter. 2.c.d. Horæ integræ recitandæ sunt. 437.2.c.

Nec cœptæ sunt interrumpendæ. d. Horæ B. Virginis ab his recitandæ erant, qui Horas canonicas recitare tenebantur. e. Horas malè recitans deglutiendo vel syncopando notabiliter. P.M. 438.2.a.b. ad Horas tardè veniens quomodo peccet. c. Ante finem Horarum egrediens vt peccet. e. Horas recitans & agens aliqua attentioni ipsarum contraria vt peccet. f. Horas in choro recitans vel extra eum cum sociis quo iure satisfaciat etiam si dimidium tantum suarum horarum recitet. 439.1.c.f.

Horæ publicæ sine interruptione dici debent sed priuatim possunt interrumpi. 442.2.d. Horæ partis notabilis omissio facit. P.M. & quæ illa sit. 443.2.c. Horarum principiorum repetitio & aliorum quæ dicuntur ab vno solo in choro est inutilis. e. Horas recitare priuatim quæ postea in choro canendæ sunt non est admodum vtile. 444.1.a.b.

Horas qui non canunt in choro, etiam si adsint & eas priuatim dicant, non merentur distributiones. c.d.

Horarum omissio quæ mortalis vel venialis. 2.a. Horarum supplementum quando excusat à peccato vel non. c.

Horarum omissio & non suppletio partis non notabilis citra contemptum non est peccatum mortale. e.

Horas dicens priuatim nemo peccat mortaliter eoquod tardè eas dicat. f.

Horas notabiliter malè pronuncians peccat. 432.2.b.c. to.1. in Horis recitandis maximè in eo peccatur, quod versus nimis cursim & festinanter recitantur. 435.1.a.b. 437.2.b. Horas recitans in peccato mortali non peccat. 707.1.b. Horas pronuncians & aduertens se postrema pronunciare, & intermedia se ritè pronunciasse credat. 766.1.c.

Horas pronuncians memoriter, & non recordatur se intermedia, sed solum finem & principium dixisse, quando tenetur eas repetere & quando non. 734.1.c.2.a. tom.1.

Horas canonicas qui & quot recitare teneantur. 299.2.a.b. to.3. Horas anticipare melius est quam postponere. b.

Horæ matutinæ vespere præcedentis diei dici possunt. c. in Horis recitandis quod peccatum grauissimum & frequentissimum committatur. e. Caussæ aliquæ quæ ab horis recitandis excusant. 300.1.a.

Horæ canonicæ magis præceptæ sunt quam quælibet orationes, quas tamen necessarium non est meditando recitare. 576.2.b.c.to.3. ad Horas recitandas sufficit generalis intentio eas dicendi ad finem quem intendit Ecclesia. 577.1.b. Horas tantum semel cur recitare teneatur beneficia plura possidens vel ordines plures sacros habens & similia. 582.1.c.d.

Horas canonicas bis eum debere dicere, cui sunt duo beneficia probatur. 6[illegible].2.b.c.

Horas canonicas pluries in die recitare debet, qui plura beneficia sine iusta caussa possidet. 617.1.f.

Horæ vesperæ in quadragesima, & nona in aliis ieiunij diebus ante cœnam minime dicendæ necessario. 625.1.e.f.

Nisi cum publicè dicuntur. 2.b. in Horarum fine etiam sequenti alia immediatè à quibus Pater noster dicendum. 627.2.e.

Horas B. Virginis non solum de consuetudine sed etiam de præcepto omnes ad dicendas horas canonicas obligatos dicere debebant. 629.1.d. Sed illud præceptum sublatum est. e. ab Horis recitandis miles & puer qui nescit recitare excusantur. 632.2.f. ab Horis recitandis impossibilitas excusat. 633.1.a.

Horas qui malè recitant quot & quanta damna subeant. 640.2.c.d. Horas qui venialiter peccando pronunciant, gratiam Dei quærere cimittunt. 641.1.a.

Horas qui sapienter, ideſt intelligenter, discretè, deuotè, sapidè & gratè psallunt. c.d. Horas ad sapienter pronunciandum vna via facilis. 2.a.b. Horis risus iocos & alia admiscentes peccant. 647.2.d.e.

Horas à recitando prima caussa excusans est infirmitas corporis, & quæ qualisue illa esse debeat. 300.1.a.to.3. Secunda est occupatio repentina, & quæ sine scandalo prætermitti non potest. c. Tertia est defectus breuiarij, & quarta Papæ dispensatio. f. Ab eis recitandis, nemo, eoquod studeat, inseruiat, peregrinatur, excusatus. 2.a. Neque ob tenuitatem beneficij. ibid. Quinta est, quod fructus beneficij, nec per se, nec per alium potest recipere. b. ad Horas recitandas tenetur, qui litigat de beneficio fructibus sequestratis, & qui in pensionem omnium fructuum consentit ei qui in eius fauorem beneficium resignauit. c.d. Sed non si consensit vt omne seruitium & administratio renuncianti cederent. e. ad Horas necessaria est debita attentio. f.

Horæ matutinæ ante solis occasum recitari possunt, neque earum obligationi satisfacit, qui per nouum breuiarium vel per breuiarium cuiuscunque diœcesis recitat. 301.1.d.

Horas canonicas beneficiarius non recitans. P. M. & ad restitutionem fructuum quomodo teneatur. 307.2.d.

Horas incipiens hebdomadarius vel alius quid facere debeat. 398.2.c.d.

ad Horas iocos admiscentes & alia impertinentia, & indecentis corporis gestu peccant. e.f. Horis tribus in veteri testamento orandi mos erat. 400.1.b.

Horæ & aliæ preces debitæ tempore debito pronunciandæ. 402.2.b.

Horæ cur statæ Ecclesiæ preces dicātur & quot sint. 403.1.b. Cur septem sint iuxta varias considerationes. c.d. Sunt octo. e.

ad Horas recitandas obligatus, debet eas recitare per proprium breuiarium. 329. 2. d.e.to.3. Vno autem vel altero die aliqua de caussa iusta dici possunt per alterius breuiarij formulam. 530.1.b. Horas recitans non ex suo breuiario, vel de sancto cùm est de feria si raro id faciat non peccat. M.d. Si autem hoc faciat multo tempore siue sit sæcularis sine regularis. P. M.d. Ad horas obligatus satisfacit ita recitando, vt à nemine audiatur. 534.1.a. Horas recitans sine proposito actuali vel virtuali dicendi eas deuotè. P. M. 537.1.c. Horas recitans attendat ad verba, vel ad sensum, vel ad Deum ipsum. 2.b. Eas recitans & peccans ob defectum alicuius circunstantiæ non tenetur eas repetere. c. Nec tenetur ad restitutionem fructuum. d.

Horas male recitans tenetur ad restitutionem fructuum si ita male reciter, vt non satisfaciat. 538.1.e.

Horæ sacerdotum, religiosorum & laicorum cum aliquo mortali defectu factæ ad quid prosint. 540.1.d.e. Horæ partes in peccato mortali vel veniali dictę non prosunt, sed aliæ bene recitatæ sic. 2.b. Horarum recitatio præcipuum cleri munus, & nunquam omittendum, nisi ob grauissimam occupationem. 547.2.c.d. ad Horas canonicas obligatus formam breuiarij, iuxta quod eas dicere debet, seruare debet per omnia. 550.1.d. Non potest deligere breuiarium, iuxta quod reciter. f. ad Horas B. Virginis qui tenentur, ad horas Canonicas tenentur omnes, & quis eorum institutor fuerit. 2.c. Horæ publicæ horis statis in choro dicendæ sub pœna peccati mortiferi. 551.1.f. Horarum ordinem inuertere iusta de caussa peccatum nō est. 2.a.

Horas dicere extra locum sacrum quando est peccatum mortiferum. 552. 2. b. ab Horis absens, vt otietur vel ludat lucrari non potest distributiones in cōscientia iis diebus etiam quibus per statutū Ecclesiæ abesse licet. 559.2.a.b.

Horas recitare elapso iam tempore quo recitandæ sunt quomodo non sit indecens. 445.1.a.to.3. Horas qui omisit vno die, non tenetur illud ipsum quod omisit altero die dicere. 2.a. Cuius dicti vera ratio redditur. c. Horas cantans dum totus chorus errauit, non tenetur iterum illas publicè cantare. 446.1.e.

Horarum optimum principium *Domine labia*, & *Deus in adiutorium*, à quo institutum. 447.1.c. Horæ præceptæ maiore cum deuotione dicendæ quàm consultę. 448.1.c.

Horas vnius diei recitans secundum formam breuiarij sibi per dispensationem concessi, non obligatur ad eas recitandas secundum suum breuiarium. 2. a. Horas dicens partim secundum formam sui breuiarij, partim secundum formam breuiarij per dispensationem sibi concessi, quando satisfacit & quando non. c. d. Horarum interruptio breuis pertinens ad horam, in qua illa fit, vel in finem ipsius non est mala. 449. 1.b. Quando ea quæ interim dicta sunt, sint supplenda. c. ab Horis recitandis excusatur ægrotus. 2.c.d. Vide infirmus. Ab horis recitandis qui ob breuiarij defectum non excusentur. 451. 1.d. ad Horas non dicendas dispensatio datur cum conditione. f. Horas qui non potest dicere, non tenetur eas audire, nec facere aliquid earum loco. 2. a. Nisi iure diuino ad aliquid indeterminatum. b. ab Horis recitandis dispensatio legitima excusat, & quis eam dare potest. 453.1.a. ab Horis recitandis solus Papa dispensat, quod tamen raro facit. 2.c.

ab Horis recitandis studium non excusat. 454.1.a. Nec peregrinatio ad vrbem relicto vicario, qui beneficio deseruiat. b. ab Horis recitandis secundum quosdam grauis & subita occupatio excusat, sed hæc excusatio nō satis probatur. d. e. ab Horis recitandis necessaria circa recitationem vel cantum occupatio quomodo excuset. 2.a. Horarum non omnis interruptio peccatum est, sed illa quæ ex negligentia vel alia culpa fit. d. ab Horis recitandis defectus breuiarij, & alterius rei ad recitandum necessariæ excusat. e. f. Horarum non solum dictio sed etiam modus orandi attentè & deuotè cadit sub præcepto. 457.1.c. Horarum recitatio quare magna cum attentione faciēda. 458. 1.e. Horas recitans idiomatē alieno quid dicere debeat. 2.b. Horas qui cum debita attentione non recitant. e.f.

Horæ festinanter & præcipitanter non recitandæ. 460. 1. d. Horas vel alias preces dicendi debito non satisfacit, qui eas cum attentione mediocri incipiens, variis postea cogitationibus agitatus, eas absoluit, sed proponit eas iterum dicere, vt se ab obligatione liberet. f. Horas recitans etiamsi non recordetur se aliquem Psalmum non dixisse, non tenetur illum repetere. 2. b. Imo etiam peccat, si credens probabiliter se illum dixisse repetit. 461.1.b.

Horas recitans in meditatione humanitatis Christi non debet consistere, sed eam tamquam medium ad contemplandam eius diuinitatem sumere. e.f. Horas qui recitent vt decet, quam pauci sunt. 2.b. ad Horas attentè recitandas grauis exhortatio. c.d. Horas recitans occupatus exterioribus quibusdam actionibus, quæ attentionem non impediunt præcepto satisfacit. 463.2.a.

Horarum tempore aliquid agere quando & qua caussa liceat. c. d. Horæ quibus quis à principio non interfuit, vel quas reliquit inceptas quando supplendæ. 466.1.c.

Horæ interpunctim & distinctè valde pronunciandæ. 468. 2. b.c. Horas incipiens & non finiens etiam cum proposito iterum eas incipiendi peccat. 472.2.a.

Horas incipiens publice & non finiens vt plurimū. P.M. c. Horis iam cœptis aliquid admiscere quo eas interrumpas peccatum est. f. Horis iam cœptis chorum ingredi vel eis nondum finitis egredi quanta sit distractionis caussa. 473.1.a. Horis quæ extranea admisceri non debent, & quæ possunt. c. d. Horas solus recitans quomodo possit eas interrumpere. 2.a. Horas recitantes cum aliis non debent admiscere preces extraneas, si eis displiceant. 474. 1. d.e. Horæ interruptio eo quod fiat in re mala non obligat ad horarum repetitionem. 2.a. Horas recitanti angelum vel dæmonem vel potius Deum præsentē imaginari debent. 476. 1. f. Horas canonicas in choro communiter recitare melius esse quam solitarie eas dicere demonstratur. 477.1.f.2.a.

Horæ canonicæ cur voce exteriore pronuncientur. 479. 1.e. Horas canonicas regibus & principibus dicere quotidie bonum est. 488.1.c. Horæ canonicæ optimus orādi modus, quem omnes seruare possunt, qui tantum temporis in orando, quantum in eis impenditur possunt impendere. f. Horas canonicas qui recitare sine vlla negotiorum iactura iuxta Breuiarium Pij V. facile possunt. 2.f. Absens ab horis non excusatur à peccato etiam si distributionem amittat. 492. 1.c. Horarum recitatio facta à non callentibus linguam iniustè contemnitur. 493.1.f.

Horas canonicas pura oratione mentali orans non satisfacit. 494.1.e. Horarum principium recte à versu *Deus in adiutorium* sumitur. 500.2. c. Horas surdus cum alio recitare non debet, sed in choro sic. 505.1.f. Horas in choro recitans quæ non debeat repetere, etiam si non audiat. 2.c. Horas recitare ex libro melius est quam memoriter. 507.1.f. Hoc tamen non omnino probatur. 2.a.

Horis canonicis cur *Pater, Aue, Credo & Salue* adhibeātur. 524.2.a. Horæ canonicæ quare melius quam omnes preces aliæ recitandæ. e.f. Horæ S. Crucis præstantissime integræ recitantur. 526.2.b.c. Horæ S. Crucis qua ratione cum sociis recitandæ. 527. 1. e. f.

HOROLOGIVM.

Horologiorum Italicorum & Gallicorum diuersitas. 405. 1.a.tom.3.

HOSIVS.

Hosius Cardinalis toti orbi notissimus etiam ante purpuram. 343.2.c.to.1. Vt eruditissimus & doctissimus omniū qui de sacramentis scripserunt prædicatur. 606.2.b.

HOSPES, HOSPITA, HOSPITALARIVS.

Hospita cum hospite rem habere solita quando absolui potest. 39.1.c.tom.3.

Hospitalarius hospitalis bona insumens & ea non bene conseruans. P.M. 293.1.a.to.3. de Hospitalitate Tridenti definita. b.

Hospitalitas illustrium personarum in monasteriis licet, modo sit temperata. 324.2.c.to.1. ad Hospitalitatem & pauperum exceptionem tenentur episcopi. 373.1.c.

Hospitio excipiens hominem reuerendū sordidè peccat. 436.1.c. Hospitalia lege misericordiæ fundantur. 532.2.a.

Universidad de Deusto
Biblioteca

HVMANI.

Humani moris est illum vereri, cuius iudicio ac voluntate quis nunc erigitur nunc deprimitur. 110.2.c.to.1. Humani actus à fine suam speciem sortiuntur. 442.1.c.

HVMILITAS.

Humilitatis actiones quæ sint tam erga Deum quam erga proximum. 20.2.b.to.1. Humilitas etiam gloria tangitur quomodo intelligendum. 25.1.a. Humilitas nos retrahit, ne in magnos honores præter rationem tendamus. 215.1.b.to.2.

Humilitas præclara virtus est, in religioso præsertim. 132.2.c.to.1. Humilitatis actus est sua bona naturalia vel diuina subiicere aliis maioribus & omnia diuinæ gratiæ. 241.2.a.tom.3.

Humilitas est via qua homines humillimi ad Deum sublimissimum possumus ascendere. 481.2 d.to.3.

Humilitatis aliquos actus pluris facere quàm actus religionis sapit gentilitatem, & qui hoc faciant. 487.1.c.

Humilitatem quomodo quis etiam maximis donis præditus conseruare & augere poterit. 545.1.d.e.to.3. Humilitatem quomodo ex defectuum nostrorum consideratione comparare possimus. 546.1.b.c.

HYMNI.

Hymnorum Ecclesiasticorum compositio grauis & sublimis. 522.2.c.tom.3.

HYPOCRISIS.

Hypocrisis *est vitium inclinans ad ostendendam propriam excellentiam falsis fictis* 242.2.e.to.3. per Hypocrisim quomodo quis peccet mortaliter. 245.1.e.

I

IACOB.

Iacob & Ioseph à mendacio excusantur. 429.1.a.tom.1.

IACTANTIA.

Iactantia *est vitium inclinans ad ostendendam inordinatè verbo propriam excellentiam.* 242.2.d.to.3. per Iactantiam quomodo quis peccet mortaliter. 243.2.e.

IDIOTÆ.

Idiotæ qui horas recitantes finem earum melius contemplantur, quàm litteratissimi. 457.2.e.to.3. Idiotæ qui & quot melius merentur quam Ecclesiastici, etiamsi toto die illi laborent, hi vero magnam partem diei precibus impendant. 490.1.b. Idiota antequam recitet *credo* quid dicere debeat. 525.2.f.

IEIVNARE, IEIVNIVM.

Ieiunare vel alia pia facere ob res temporales à Deo cõsequendas quomodo peccatum esse possit vel non. 34.2.b, c.to.1. item Ieiunare & similia facere ob bona honoraria quando peccatum vel non. 35.1.b. Ieiunia vbi in diuersoriis facile violantur. 328.1.b. Ieiunans vt placeat Deo melius facit, quam si ieiunet vt obediat præcepto Ecclesiæ. 441.2.b. Ieiunij multiplex finis. 445.1.c.

Ieiunare & orare nihil prodest nisi mens ab iniquitate cohibeatur. 564.2.b.to.1.611.2.c. Ad æterna videlicet & gratiam consequendam, sed ad temporalia prodest. 612.1.a.b. Ieiunare quando à confessario per pœnitentiam iniunctum est, maioris est meriti quàm ex propria voluntate. 665.2.c. Ieiunium è pluribus fontibus manans eò Deo gratius. 692.2.b. Ieiunij legem non seruans ob caussam dubitatam sine dispensatione non peccat. 107.1.b. tom.2. Ieiunij transgressio quando obligat ad ieiunandum alio die & quando non. 79.2.a.b.tom.3.

Ieiunare qui non tenetur, à carnibus abstinere tenetur si potest, & ieiunare Quadragesimam qui non potest, tenetur ieiunare partem eius quam potest. 450.2.c.d.to.3. Ieiunij præceptum non obligat ad non comedendum ter aut quater eum qui bis comedit. 451.2.c. Ieiunare obligatus vno & eodem die duplici obligatione cur satisfaciat semel ieiunando. 582.1.d. Ieiunium quod naturali lege Dei nos obligat. 207.2.d.to.3. Pluries quam semel diebus ieiunij vel carnibus vescens. P.M.e. Ieiuniis dies designati. f. Ieiunia Christianorum iure humano instituta. 208.2.b.

Ieiunij die sæpe bibere licet. c. Item cibos prægustare, vel medicinam sumere. d. Vespere aliquid sumere licitum. e. in ieiunio sola secunda comestio peccatum est. 2.b.

Vetiti cibi ieiunium frangunt. c. Omnis caussa non ieiunandi reducitur vel ad impotentiam, vel ad necessitatem, vel ad maius bonum. d. à Ieiunio opera misericordiæ excusant. 209.2.d. Ieiunij tempore inuitans eum ad cœnam, quem scit alias cœnaturum an peccet. 210.1.a.

Ieiunij diebus cibos ministrans suis vel aliis, quibus credit eos sine caussa ieiunium soluturos. P.M.2.a. die Ieiunij per inaduertentiam comedens & postea non ieiunans ob id. P.M.c. Horam prandij diebus ieiunij notabiliter sine caussa præueniens peccat. d. Ieiunij diebus famulos ad ieiunandum obligatos ad opera ieiunio incompatibilia adigens quæ differre possunt, peccat. e. Ieiunium quare die præfinito non obseruans vel preces horarias non recitans ad alio die ieiunandum vel recitandum non teneatur. 214.2.c. ad Ieiunium iure naturæ quando obligamur. 401.2.b.

IGNIS.

Ignis pœna omnis purgatorij & inferni dicitur & cur. 789.2.c. tom.1.

IGNORANS, IGNORANTIA.

Ignorans & errans non consentit. 164.2.b.to.1. ob Ignorantiam probabilem iuris humani bona fide aliquid faciens quod tertio non præiudicat, non peccat, nec eum vllus admonere tenetur. 773.2.c.to.1. *Ignorantia iuris vt plurimum non excusat.* 28.1.a.to.2. Ignorantia probabilis iuris diuini naturalis non datur sed sic positiui. 698.1.c.tom.1.

Ignorantia est caussa peccati modo sit talis, qua cessante non fieret peccatum. 591.1.b. Ipsa etiam quandoque peccatum est. ibid. Inuincibilis quæ sit. c. Hæc excusat à peccato. ibid. Alia excusat à tanto fed non à toto, alia peccatum auget. 2.a. & 642.2.b. per Ignorantiam peccatum minus est quã per infirmitatem vel studium. ibid. Ignorantiam inuincibilem vel probabilem à peccato excusare receptum est. 641.1.b. Ignorantia, qua quis putat aliquid non esse peccatum, non excusat à peccato, qui tamen ob id si hoc non confiteatur non desinit facere integram confessionem. 682.1.c. Ignorantia quæ non reddit actum peccandi inuoluntarium potest reddere omissionem eius inuoluntariam. ibid.

ob Ignorantiam qui non excommunicentur prohibita ad Sarracenos deferentes. 229.1.c.to.2. *Ignorantia iuris quod quis scire teneatur non excusat.* 4.2.c.to.3. per Ignorantiam factum quando est actus humanus & quando non. 17.1.f. Ignorantia facti & quandoque iuris à peccato excusat. 22.2.f. Ignorantia probabilis facti aut iuris obscuri à restitutione excusat. 143.1.f. Ignorantia triplex affectata, crassa siue supina, & iusta & quid hæ sint. 246.2.f.

Ignorantia interdum est caussa peccati & aliquando comes tantum, illa à peccato aliquãdo excusat, hæc nunquam. 247.1.b. Ignorantia quoad legem naturalem vel diuinam communiter iusta esse nequit, nisi quoad pœnam humanitus statutam. c. Ignorans pœnam legis quoad alia sibi notæ non eam incurrit. 323.2.c. Ignorantia quæ non est tãtum comes, sed etiam caussa sine qua non fieret actus, multum diminuit de pœna. 351.2.f.

IGNOSCERE.

Ignoscere potius ad culpam, & indulgere ad pœnam pertinet. 532.1.a.tom.1.

ILLEGITIMI.

Illegitimos filios succedere parentibus lex statuens in quibusdam regnis valet, in quibusdam non. 725.2.c.f. to.3.

Illegitimos non succedere parentibus, quare iure ciuili & canonico cautum. 2.b.

Illegitimus absque dispensatione beneficium accipiens. P.M. 305.2.f. tom.3.

ILLITERATVS.

Illiteratus indignus beneficio & est irregularis. 19.1.b. to.2. Quomodo sit magis irregularis quam homicida. b. Illiterati sunt *aut nihil aut parum scienter.* ibid. Illiterato non potest beneficium conferri, nec cum eo episcopus dispensare. 27.1.b.

IMAGO.

Imago Dei in homine triplex, creationis, recreationis, & gloriæ. 594.2.b.to.1. Imago Dei attenditur, quoad naturalia, similitudo quoad gratuita. 595.2.b.

Imagines sanctorum licitum est habere, sed vsum earum concionatores populum doceant. 644.2.d.to.3. Imagines Patris & Spiritus sancti haberi possunt, sed de eis maximè populus instruendus. e.f. Imagines cur seruentur in Ecclesia. 645.1.a. Imagines Dei quid in Deo repræsentent. 2.a.

Imago Dei in homine est secundum intellectualem eius naturam. 8.2.c.to.3. Ita est in muliere ac in viro. f. Imago Dei est anima secundum suas potentias & actus. 9.1.a.

Hoc disertissime explicatur. b.c. Imagines & reliquiæ venerandæ & quid de eis Tridenti constitutum. 64.2.b. Propter ipsas imagines eas adorans peccat. 66.1.e.

IMMVNITAS.

Immunitate gaudet, qui delinquit extra, sed prope ecclesiam, & non qui delinquit intra eam, quamuis per impronisam rixam peccet. 726.2.c.d.tom.3.

IMPEDIMENTVM, IMPEDIENS.

Impedimentis bonorum operum gaudere vt malum sit. 538.2.c.to.1. *Impedimentum non præstat, quod de iure non sortitur effectum.* 201.2.b.to.1. Hæc regula habet multas fallentias, quarum aliqua habentur. 202.1.c.

Impedimentum non præstat, quod iure non sortitur effectum. 74.1.b.tom.2. Impedimentum publicæ honestatis ex nullis sponsalibus ortum sublatum Tridenti. 76.1.b. tom.3.

Impedimentum excusans cum qui ad Papam pro absolutione recurrere debet, quod & quale sit. 340.2.b.tom.3.

Impediens alium à consecutione officij seu beneficij quando restituere teneatur. 140.1.d.to.3. Impediens ne alicuius cathedræ candidatus eam consequatur, quando restituere teneatur. 142.1.a. & Impediens à consecutione beneficij aliquem vt non restituere teneatur. b. Impediens alium à consecutione beneficij & officij vt peccat. 147.2.f. Impediens aliquem qui impedire volebat damnum quod alter alteri inferre volebat, peccat, & restituere tenetur. 156.1.a.

IMPERATOR, IMPERIVM.

Imperator est Dominus mundi. 132.2.b.to.2. Sed non Christianorum omnium, neque ei vnquam orbis vniuersus paruit. 136.1.c. Imperatore mortuo cur à Papa imperium administretur, non autem alia regna. 144.1.b. Imperator suscipit insulas à Papa non diuina institutione, sed humana. 147.1.b. Imperia mundi quatuor per violentiam cœperunt. 151.1.c.to.2. Imperium laicum totius mundi vnum esse debere falsum est. 2.a. Imperatorem mundi dominum esse falsum ostenditur. 2.c.

IMPOENITENTIA.

Impœnitentia finalis dupliciter capitur & pro proposito non pœnitendi & pro statu peccati. 623.2.b.tom.1.

IMPOSSIBILE.

Impossibilium nulla est obligatio, & ad impossibile nemo obligatur. 548.1.c.to.1. Impossibile dicitur *quod sine permissione principis fieri non potest, cum id non est solitum ab eo fieri.* 207.1.a.tom.2.

IMPVGNARE.

Impugnare nemo id debet, ex quo commodum reportat. 212.2.a.to.2. Impugnare habitu Christianos quando Sarraceni vel alij dicendi sunt. 219.2.b.

IN PRÆPOSITIO.

In præpositio in Sacris litteris est idem quod per. 547.1.b.to.1. Sæpe auget & minuit verbi cum quo componitur significationem, sæpius tamen negat. 588.1.c.

INCENDIARII.

Incendiarij peccant mortaliter, & locorum sacrorum sunt excommunicati, prophanorum vero excommunicandi. 148.2.d.to.3. Incendiarius excommunicatus ab episcopo nõ potest absolui ab eo post denunciationẽ. 328.1.c.

INCESTVS.

Incestus commissus cum ascendentibus vel descendentibus alterius est speciei, cum eo qui cum collateralibus. 631.1.c.to.1. Incestus est etiam copula in virgine sacra vel homine sacro. 111.2.e.tom.3.

Incestus *est coitus cum consanguinea vel affine in gradu prohibito.* 236.1.c.to.3. ex Incestu cum affine durante matrimonio admisso oritur impedimentum impediens matrimonium contrahendum cum quacunque alia. ibid. An ex incestu cum consanguinea tale impedimentum oriatur disputatur. d.e. Incestuosis qualis soleat dari dispensatio ad contrahendum. 2.b.c.

INCOLA.

Incola is dicitur *qui aduena in aliquam ciuitatem habitatum venit, vt ibi perpetuo sit, summamque rerum suarum habeat.* 717.1.a.to.3. sed Incolæ etiam dicuntur qui perpetuam vel temporalem magnam habitationem in vrbe habent. c.

INCVLPABILE.

Inculpabile iudicandum quod necessitas exigit. 777.2.c.tom.1.

INDICIVM.

Indicium dupliciter sumi potest, vniuersaliter & propriè. 568.1.c.to.1. Indicia alicuius criminis debent esse manifesta ad quæ tria requiruntur, & quæ illa sint. 2.a.b.

Indicia virtutis in infante prudentia est præueniens ætatem. 12.1.c.to.2. Indiciis leuibus aliquis aliquid credens peccet ne mortaliter. 95.1.a.b. Absque indiciis sufficientibus iudices nec reos torquere, nec ioramentum ab eis exigere possunt. 98.1.a. Indicia iudicialiter probata pariunt quandam iuris notorietatem, & possunt pro infamia haberi. 115.2.b.

INDIGNVS.

Indignus est aliena ope qui sibi non vult opitulari cùm possit. 685.1.a.tom.3.

INDVLGENTIA.

Indulgentiam quis consequitur post vltimam Ecclesiarum visitationem immediatè. 719.1.f.to.3. Indulgentia non lucrifit nisi opere ob quod conceditur, cõsecuto etiam ab eo qui iusto impedimento impeditur. 2.c. Indulgentiæ non plenariæ extra vrbem non suspenduntur per Iobelæum, & illæ etiam in vrbe nequaquam. 721.2.c. Indulgentiarũ per annum Iobelæum suspensarum quærenda est à Pont. Max. confirmatio. 723.2.c. Indulgentia cur detur de peccatis post concessionem eius futuris. 724.2.c.

Indulgentia non omnis strictè interpretanda & præsertim Iobelæi. 725.1.b. Indulgentiam Papa concedendo non condonat totam pœnam, sed soluit eam. 2.c. Indulgentiam consequi potest, qui peccat spe consequendi eam. 726.1.c.

Indulgentia *est remissio pœnæ temporariæ debitæ peccato actuali pœnitentis extra sacramentalẽ absolutionem facta à prælato Ecclesiæ ob rationabilem caussam, eam de thesauris satisfactionum Ecclesiæ compensante.* 570.2.b.to.3. Inferior episcopo eam concedendi ius non habet. 572.2.a. Indulgentiæ delent pœnam peccatis per obliuionem in confessione omissis debitam. 691.2.b. Indulgentiæ in mortis articulo iis prosunt, qui sua ob errata satisfacere Deo pro virili proponunt. 763.2.b.

Indulgentiæ concessæ orantibus non sunt à Pio V. sublatæ, sed sic eleemosynam conferentibus. 621.1.d.

Indulgentiarum publicatio cur hodie non sit tam expetita ac alias fuit. 2.a. Indulgentiæ per quæstores non publicandæ sed per deputatos ab ordinariis. 622.1.e.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ad Indulgentiam quærendam forma data seruanda est. 636.2.a. ad Indulgentiam per orationem dierum trium quærendam non sufficit tantum vno die orare quantum illis tribus.b.c, Indulgentiam is quærit qui ieiunare impotens non ieiunat, si alia omnia faciat quæ sunt requisita, 639.1.c.d. Indulgentia seu pœnæ debitæ condonatio multum valet iis qui ea vtuntur.655,2.e. Indulgentias quærere perfectorum est.656.1.a.

Indulgentia in articulo mortis concessa non finitur ob præsumptum mortis articulum, 573.2.c.to.3. Indulgentia concessa in mortis articulo per ministerium confessarij expirat in præsumpto mortis articulo.574.1.a.

Indulgentiam concessam per preces vno modo dictas aliquis plus quærit, quam alio.580.1.d. Indulgentia concessa facienti aliquid, non quæritur ab eo qui non facit illud etiam si legitimo impedimento teneatur.582.1.b.

Indulgentiæ nomen æquiuocum multasque habet significationes. 682.1.d. Indulgentiæ concessio non est actus iustitiæ distributiuæ.1.c.

Indulgentiæ concessæ recitantibus per calculos quantũ valeant.520.1.c.to.3. Indulgentia quæ conceditur defunctis non conceditur per viam iurisdictionis, sed per viã suffragij. 568.2.d. Indulgentiæ cur non à prælatis, sed episcopis & Papa concedantur noua ratio.e. Indulgentiæ concessio est restringenda. 571.2.f. Indulgentia plenaria tollit omnem pœnam peccatis debitam.571.1.c.

Indulgentia quædam principaliter est compensatio, & quædam absolutio.683.1.b.to 3. Indulgentia vno respectu dici potest absolutio & alio compensatio.e. Indulgentiæ definitio à Caiet. data *absolutio ab iniuncta pœnitentia in foro pœnitentiali* reiicitur. f. Indulgentia mortuis concedi potest.1.b. Indulgentia directa de pœnitentiis iniunctis non prodest concedenti, sed de iniungendis.684.1.c.

ad Indulgentiam quærendam tria necessaria, auctoritas in concedente, habilitas in quærente, & pietas in opere. 684.2.c. ad Indulgentiam consequendam tanquam vtile demonstratur habere propositum satisfaciendi in hoc sæculo pœnis corporalibus pro peccatis. 685.1.a.b. Hæc de indulgentiis opinio concionanda populo maximè.1.c. ad Indulgentiam quærendam propositum conditionale satisfaciendi per alia opera habere sufficit.686.1.d. Indulgentia defunctis prodest non per modum auctoritatis sed per modum suffragij.687.2.a. Indulgentia etiam viuis per modum suffragij à Papa concedi potest.689.1.c. inter Indulgentiam quæ datur per modum suffragij, & eam quæ datur simpliciter, quæ sit differentia,2.a. Indulgentiam vnus pro alio quando quærere potest, & quando non,d. Indulgentiæ solæ plenariæ per Iobelæum, non autem aliæ suspendantur.694.1.a. Indulgentiæ nullæ Iobelæi tempore prædicari debent.c. Indulgentiæ instar Iobelæi est species plenæ nempe plenissimæ.2.d. Indulgentiæ instar aliarum concessæ valent in foro conscientiæ. 695.1.c. Indulgentiarum plenarum cõcessio variæ formæ est.700.2.d.

in Indulgentia plenaria concedenda in articulo mortis qua forma vtendum. 701.1.c. ad Indulgentiam plenariam concedendam nulla verba præscripta sunt.e. ad Indulgentiam consequendam laico confiteri sufficit in articulo mortis, si clericus haberi non possit.2.b. inter Indulgentiam quam dat Papa, & quam mandat dari à confessario quæ sit differentia.702.1.b. Indulgentias qui concedere possint late.703.1.d.e. Et qui non possunt.2.a.

Indulgentia concessa ab inferiore vltra modum ei præfixum non valet. 704.1.b. Indulgentia in quo sit vtilior bonorum meritorum communicatione, & ista illi. 2.c.d.

Indulgentiæ morte concedentis non reuocantur.c. Destructo tamen loco cui conceduntur censentur reuocatæ.f.

Indulgentiarum reuocatio vel suspensio perimit vel suspendit eam, non tamen nocet nisi sciatur.705.1.a. ad Indulgentiam quærendam necessaria.b.c. Indulgentiæ quibus prosint. d. Indulgentiam quæ datur facienti aliquid determinatum vel indeterminatum qui quærant.2.b. Indulgentia non proportionatur labori sed meritis dispensatis.c. Quod postea limitatur.d. inter Indulgentiam perennem, & eam quæ certo sit & determinato tempore differentia. c. Indulgentia perennis bis & pluries eodem die quæri potest, sed non tam sæpe vt irrisio videatur. 706.1.a.

Indulgentiarum dies esse vtiles, annos verò continuos quomodo sit intelligendum, b. Indulgentia certi numeri iniunctorum & certi numeri simpliciter quomodo differant. d.e. Indulgentiæ indiscretæ quæ & quot sint. 2.c.

Indulgentias concedendi summa potestas est penes Papam. 712.1.e. Indulgentiæ ad valorem tria vel quinque requiruntur & quæ illa. 714.1.c. Indulgentia non datur secundum proportionem ad laborem. 2.c.

Indulgentia licet non sit meritum, facere tamen opus pium ad ea necessarium est meritorium. 656.1.b.tom.3.

Indulgentiam quærere ad seruiendum Christo postea tepidè imperfectionis est. d. ad Indulgentiam quærendam adire licet Romam impendendo pecuniam quam quis pauperibus erogaturus erat. f. Nisi sit aliqua necessitas quæ ad impendendam eleemosynam pauperi adigat.2.c. Indulgentiarum origo & antiquitas demonstratur.657.1.b.c.

Indulgentiarum cur rara fuerit apud veteres mentio.e.f. Earum vsus ab Apostolis cœpit. 2.c. Indulgentia & remissio idem sunt. 658.1.c.d.

Indulgentiam non mollem solum educationem sed pœnæ remissionem significat.c. Indulgentias esse pias fraudes impium esse dicere demonstratur.2.b. per Indulgentiam fit, vt pœna quæ debetur ab vno membro, per aliud membrum innocens suscepta ei applicetur. c. Indulgentia duplex plena & non plena, hęc definitur *indulgentia partem pœnitentiæ iniunctæ vel iniungendæ per se condonans.f.* Plena *est quæ per se totam pœnitentiam pro peccatis confessis iniunctam vel iniungendam, vel totam pœnam pro omnibus confessis, & etiam lethalibus non confessis debitam, vel totam pro omnibus etiam non confessis, etiam venialibus tollit.* 659.1.b.c.

Indulgentia plena triplex, plena, plenior, & plenissima. e. Quæ sit harum quælibet explicatur.2.a. Indulgentia plena concessa, non conceditur plenissima. 660.1.b.

Indulgentiarum concessio strictè interpretanda est. c. Indulgentiarum concessio cur odiosa censenda sit.e.f. Indulgentia omnium peccatorum est maior plena. 2.c. Indulgentiam lucraturus de pœnitentiis iniunctis quid facere debeat.e. Indulgentia & remissio sacramentalis quomodo differant.661.1.a.

Indulgentia plena & plenaria non differunt. b. Indulgentia non tollit culpam, neque pœnam æternam sed temporariam.2.b. Indulgentia nulla propriè à pœna & culpa appellatur.662.2.c.

Impropriè tamen sic Indulgentia plenissima dici potest. e. Imo etiam quælibet indulgentia sic impropriè dici potest. 663.1.a.

Indulgentia longè differt à remissione sacramentali. e. Indulgẽtia vna & eadem aliis quæritur plenius quam aliis. 2.b.c. Indulgentiæ vnius vna caussa vno modo impleta est iusta, & alio modo non.664.1.a.

Indulgentia valet quantum sonat, licet ex ea aliqui non quærunt quantum sonat.d. Indulgentia quæ absolutè & sine mentione iniunctionis pœnitentiæ conceditur, comprehendit pœnitentiam etiam iniungendam.e. Indulgentia quæ datur pro defunctis datur & prodest eis quoad pœnitentias iniungendas. 2.a. Indulgentiam concedere vnius diei vel anni *est remittere tantam pœnam purgatory, quantam remitteret pœnitentia vnius diei vel anni.b.* Indulgentiam de pœnitentiis iniungendis & de iniunctis concedere posse episcopum probatur. c.d. per Indulgentiam absolute concessam condonatur pœnitentia tam iniuncta quam iniungenda. 665.1.e.

Indulgentia concessa de iniunctis non comprehendit iniungendas. f. Indulgentia plena de iniunctis non comprehendit iniungendas, sed simpliciter plena, vtrasque.2.a.

Indulgentiæ plenæ olim concessæ simpliciter cur solum de iniunctis sint in dubio intelligendæ.b.c. Et quæ nunc simpliciter conceduntur, cur iniungendas etiam comprehendant.d.e. Indulgentiæ tot annorum vel dierum quomodo sint intelligendæ.f. Indulgentia vnius anni pœnitentiæ iniunctæ plus prodest ei cui gratior fuerat imposita, quam cui leuior.666.1.a.

per Indulgentias solum condonatur pœna debita in foro Dei, non in foro exteriori.c. Indulgentias sine caussa iusta &

iusta & rationabili non debere concedi demonstratur. 670.1.e.f. Indulgentia cum caussa iusta concessa quoad partem illius, valet, quoad illam non quoad totam. 2.c. ad Indulgentiam concedendam requiritur caussa sufficiens sed non æquipollens. 671.1.d.

Indulgentia maxima pro leui re concessa qua ratione intelligenda sit. 2.a. Indulgentiam ob aliquam caussam concessam quis totam lucrifaciat.672.1.b.c.

Indulgentiam aliqui totam, aliqui semissem, aliqui trientem, vel quadrantem partem lucrantur. ibid. Indulgentiam plenissimam quis per leuem actum consequi potest, quam alius per grauem & difficilem actum non consequitur. d. Indulgentias magnas pro caussis suapte natura paruis concedi nobis vtilius est, quam alias pares caussis concedendi. f. Indulgentiarum prædicatores qui reprehenduntur.2.d. Indulgentia visitantibus aliquam Ecclesiam quolibet die concessa, semel tantum quæri potest. f.

Indulgentiæ aliis quam verè pœnitentibus non quæruntur.673.2.d. Indulgentia mortali peccato infecto nihil prodest. 674.1.a.

Indulgentiam quæri à mortali peccato infecto facienti ad eam requisita pro statu gratiæ falsum. ibid. per Indulgentias non remittuntur pœnæ peccatis condonatis debitæ si quis sit in mortali peccato. c. Indulgentias pauci an acquirant nec ne.674.2.a.b.

Indulgentias quibus lucrifacere contingit beati sunt. 675.1.d. Indulgentiam sibi quærere multi putant, qui eam non quærunt. ibid. Eam tamen omnes faciè sibi quærere possunt.e. ad Indulgentiam quærendam confessio necessaria adstruitur.2.c. Nisi aliter constet de mente Papæ. 676.2.a. Indulgentiam quærit contritus qui confiteri voluit & non potuit. d. Indulgentiam plenariam in articulo mortis quis quærit, etiam si confiteri non possit.f. ad Indulgentiam omnium peccatorum antea confessorum cõfessio non est necessaria. 677.1.a. Neque confessio eodem die quo indulgentia quæritur facienda.b. Indulgentiam quæsiturus debet opus piũ subire quod ei ad eam quærendam imponitur.2.a. ad Indulgentiæ partem quærendam non sufficit partem operis pij pro ea impositi implere. b. ad Indulgentiam quærendam quælibet impotentia operis perficiendi non excusat.c.d. ad Indulgentiam quærendam necesse est opus bene moraliter & in statu gratiæ facere. 678.1.a.

Indulgentiæ caussa *est ratio communionis passionum Christi & sanctorum eius cum membris eius viuis.* d. Indulgentiarum finis primarius frequenter est pax & concordia principum, & aliquando gloria Dei & Sanctorum.679.1.a.b. Ad consequendum facultates in indulgentia concessas non necesse est in statu gratiæ consistere.c. Indulgentiæ quærendæ caussa remota non est necessario opus meritorii.f. Opus tantum principale in statu gratiæ facere & proximũ ad indulgentiam consequendam necessarium est.2.b. Indulgentiam partim in statu dãnato, partim in statu gratiæ consequens, eam quærit partem quæ respondet operi in statu gratiæ facto.c. Indulgentias concedentium intentioni propius videtur vt eas hi quærant, qui in bono statu tempore quo quærenda est, sunt, licet multa ad ea pertinentia in eo statu non impleantur. 680.1.d. Indulgentia concedi potest existenti in malo statu pro tempore quo fuerit in bono. f. Indulgentia quæri potest per factum mali ministri. 2.d. Indulgentiæ vltimus actus in statu gratiæ maximè perficiendus. 681.1.e.

Indulgentias non quærunt qui contriti non sunt nec verè pœnitentes, & qui illi sint.2.a.b. Indulgentia *est remissio pœnæ temporariæ debitæ actuali peccato pœnitentis, extra sacramentalem absolutionem facta à prælato Ecclesiæ ob rationabilem caussam eam de thesauro satisfactionum Ecclesiæ compensante.f.* Indulgentia quid sit secundum plerosque alios. 682.2.a

INFAMARE, INFAMIA, INFAMATVS.

Infamare alterum & reuelare aliena peccata peccatum est. 48.2.c.to.3. Infamans alterum & peccatum mortale falso illi imponens. P.M.192.2.c. alium Infamans de peccato veniali non infert damnum notabile, nec de se peccatum mortale facit.f. Infamare de veniali alium potest esse mortale.193.1.b. Infamans alium de peccato mortali vero secreto. P. M. c. Infamare seipsum non nisi peccatum veniale censendum. c. Nisi quando notabile damnum sequitur.f.

Infamans non excusatur consensu infamati qui etiam se infamando peccaret. 113.1.c.tom.2. Infamia nata post rei capturam non sufficit ad inquirendum.2.a.

Infamatus quando ex sua infamia respubli. damnum capit, tenetur ad procurandam famæ suæ restitutionem.195.2.a.to.3. Infamantes se mutuo à restitutione non liberantur.196.1.d. Infamatus cum infamante conuersans videtur remittere iniuriam, sed non restitutionis obligationem.c. Infamiæ caussam dans tenetur restituere. 427.1.c. to.1. *Infamibus portæ dignitatis non patebunt.*26.1.c.to.2.

INFANS.

Infans nondum natus & anima rationali viuificatus est homo. 483.1.c.to.1. Infantem necare non tam graue scelus ac necare adultum.483.1.a.to.1.

Infantem qui occidit nondum natum & non viuificatum non incurrit pœnam legis, nec est irregularis.b.

Infantem furatus qui apud eum adoleuit vnum furtum fecisse dicitur.46.2.c.to.3. Infans sine solemnitate baptizatus in loco sacro debet sepeliri.218.2.a. Et cum solemnitate Crucis & luminarium.c.

Infans matre difficultate pariendi laborante baptizandus in quacunque parte sotis apparente.219.1.b.tom.3.

Infans & amens interdici possunt.359.2.d. Infans, furiosus aut dormiens deformãs non est irregularis & quis infans hic dicatur. 373.2.f. Infantem qui illicite in lecto tenens eum suffocat est irregularis.375.1.b. pro Infantibus recens baptizatis mortuis, qui Missas dici procurant errant. 503.1.d. Non tamen peccatum est eas celebrare, ad agendas pro eis Deo gratias. 541.1.b. & 608.2.a. Pro eis officium quod in Vrbe fit. b.c.

Infantes nondum baptizati si moriantur eunt in limbum & sunt Deo exosi.593.1.c.2.a.to.1. Infans nondum baptizatus si moriatur in solo veniali, non castigabitur pœna sensus. 707.2.c. Infans beneficij Ecclesiastici non est capax nec stipulari potest. 10.1.c.2.a.to.2. Legitimari potest, sed legitimationi consentire non potest.b. Infans capax est expectativæ beneficij habendi tempore congruo. 11.1.b. Hoc tamen neque factum est nec fieri debet.c. Quomodo gratiam consequantur.3.1.c.tom.3.

INFERIOR.

Inferior acta superioris abolere non potest. 612.2.c.to.1. Neque eam tollere vel minuere. 109.2.a.to.2. Inferior nullam habet iurisdictionem in superiorem etiamsi delinquat in suo territorio. 137.2.b.

INFIDELIS, INFIDELITAS.

Infidelium actus omnes non sunt peccata. 443.1.c.tom.1. Ad fidem donis & muneribus quomodo inuitari possint. 448.1.c. Ad Sarracenos arma exportantes puniri possunt lege Cæsarea. 227.2.c.tom.2.

Infidelis positiuè quis sit, & damnatur peccato infidelitatis, negatiuè autem damnatur ob alia peccata. 62.2.a.to.3.

Infidelem credens in sua secta saluari posse peccat. 62.1.b. Infidelis verbo sed non corde peccat, non tamen est excommunicatus. 63.1.b. Nec hæreticus. c. Infidelium matrimonia si alter eorum ad fidem conuertatur quomodo separari possint vel non.219.2.b.c.

Infideles non peccant in omnibus quæ faciunt, & nonnulla bona moraliter exercent. 533.2.a.tom.3.

Infidelitas est maius peccatum quam parricidium. 530.2.c.tom.1.

INFINITATVM.

Infinitatum superius est pars infinitati inferioris quid sit. 520.2.a.tom.1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

INFIRMVS.

Infirmus absolui non debet sacramentaliter, qui verbis vel signis non fuerit cõfessus sacerdoti, qui eum potest absoluere.386.1.f.to.3. Potest tamen vngi extremè, & absolutione deprecatiua absolui.2.a. Infirmitas quæ ab horis recitandis excusat.449.2.f. Infirmi qui non tenentur dicere horas,non tenentur audire.450.1.d.e. Et qui non possunt dicere totas horas, non tenentur dicere partem. 2.e.f.

Infirmus qui non potest dicere horas solus non tenetur eas dicere cum socio.451.1.a.to.3. Nisi eum possit habere commodè c. Et sic pauper qui alere socium cum quo dicat non potest non tenetur eas dicere.f. Et qui non potest dicere totum officium quando ad dicendum eius partem obligatur vel non.2.b.c. Infirmi pauci qui diu horas recitare consueuerunt, excusantur à magna earum parte dicenda.452.1.b. Infirmus qui dubitat an horas possit recitare medici consiliũ sequatur.549.1.e.Vide ægrotus.

INGERENS,

Ingerens se loco,personis aut factis, in quibus se mortiferè peccaturum credit,peccat.12.a.tom.1.

INGRATITVDO.

Ingratitudo saltem peccatum veniale est. 330. 1. b.tom.1. Ingratitudo qua quis post pœnitentiam redit in peccatum, illud auget.613.2.b. Non tamen inducit circunstantiam necessario confitendam. 614.2.a. Ingratitudinis peccatum speciale est quo quis peccat in contemptum beneficiorum Dei & est confitendum.ibid.

INHABILIS.

Inhabilis ad vnum est inhabilis ad ei annexum. 379.2.d.to.3. Inhabilitas superueniens potentior est ad tollendum ius ad rem,quam ius illud ad inhabilitatem ne superueniat arcendam. 36.2.a.tom.2.

INIMICVS.

Inimici quomodo diligendi. 93. 1. c. to.3. Inimico mortem æternam desiderans, vel ei ex animo maledicens, peccat.97.2.c. Non tenetur ei signa amoris semper ostendere.c. Inimicus mittentis vel cui mittitur epistola potest eam legere quando dubitat sibi per eam aliquod dãnum parari.198.1.f. Inimicis mala imprecari quomodo possimus.505.1.c.

INIQVITAS.

Iniquitas propriè *habitus est,quo quis inclinatur ad ea agenda quæ insqua sunt.* 507.1.c.to.1. *Nemo debet ex iniquitate sua commodum reportare.*7.2.a.tom.2.

INIVRIA.

Iniuria facta monacho vel canonico in totum Collegiũ redundat. 490. 2. b. to.1. Qui eam remittere possint, ibid.

Iniuria læsus an silere potius quam respondere debeat. 2.1. b.tom.1. Potest & debet nonnunquam moderatè respondere.2.2 b. Iniurias nostras patienter ferre debemus, Dei nequaquam.17.2.c.

Iniuria affectus cuius amici iniuriantem deformant quãdo est irregularis & quando non. 374.1.d.tom.3.

Iniurias remittere magnanimi est, inferre verò pusillanimi.177.1.e.to.3. Iniuriæ qui consentire præsumitur, non præsumitur semper auxiliari. 278. 1.f. Nisi quatuor concurrant. 2.b.

Iniuriosa verba significantia diuersas iniurias proferens, diuersa peccata committit 47.1.f.to.3. Sed significantia vnam iniuriam vnum peccatum facit. 2.a. Iniuriæ satisfactionem in iudicio alteri remittere nemo tenetur. 97. 2.f. Iniuriam remittens ei qui ei aliquid mutuat quare ad vsuram non capiat.175.1.d. Iniuriam passus quid teneatur remittere iniurianti & quid non. 514.2.c.

INIVSTITIA, INIVSTVS.

Iniustus omnis actus est peccatum mortale, nisi rei paruitas excuser. 28. 1.a.tom.1. *Iniustus non est qui id appetit quod non est suum sed quod est alienum.* 454.2.c. Iniustitia omnis peccatum mortale est nisi surreptio, vel paruitas, vel imperfectio excuser. 709.1.c.

INOBEDIENTIA.

Inobedientia *est vitium inclinans ad inordinatè renuendum iussa saltem quatenus iubentur.* 242.2.d.to.3. *Vel vitium inclinans ad non faciendum quod iubetur, eo principaliter quod iubetur.* 245. 2. c. Inobedientia generalis omnes omnium viti rum actus comprehendit. f. Specialis est cum omittitur iussum, eo principaliter quod iubetur. 246. 1.a. Inobedientia mortalis est cum quis omittit deliberatè facere,quod sibi satis a pertè iubetur à superiore. ibid.

INNOCENS,

Innocens cæteris paribus grauius peccat peccando quã alius.658.1.c.to.1. Hoc postea tamen improbatur. 2.a. Innocens credit omnes esse veraces. 779.1.c. Innocentem nemo se, nec alium tenetur prodere,præsertim ad damnum & præiudicium.152.1.b.tom.3.

INQVIRI, INQVISITIO.

Inquiri potest sine accusatore etiam ficto ad impediendamala salutis animarum. 114. 1. a. to. 2. Inquisitio in criminalibus est prohibita vtroque iure, & quibus casibus licet iure Pontificio,licet & iure Cæsareo.109 1.a.b.tom.2.

Inquisitio particularis super crimine contra aliquem, quod per generalem inquisitionẽ ei constat iudici licet. 111. 2.a. Inquisitio generalis fit ad tranquillandã temp.puniẽdo mala quibus turbatur.b. Inquisiturus specialiter virtute infamiæ debet in primis super infamia inquirere. 113. 1.b.

INSTAR.

Instar alterius tale est,quale alterum.694.2.d e.to.3. Instar similitudinem illius cuius instar est declarat.f. Instar alterius concessum non perit etiam si illud cuius instar cõcessum est pereat.695.1.d.

INTELLECTVS.

Intellectus recepti non sunt mutandi, nisi ratio aliqua ad id nos moueat.194.1.c.tom.2.

INTENSIO.

Intensio seu feruor peccandi non necessario confitenda. 632.1.b. to.1.

INTENTIO.

Intentio non est actus intellectus sed volũtatis.32.2.to.1. Intentio vel relatio virtualis definitur pulcherrimè. 34.1.c. & iterum. 2.a. & iterum.59.1.b. Intentio non sufficit vt bonum sit opus. 107. 2. a. Intentio ad diminuendum, non debet inducere augmentum. 348. 2.c.

INTERDICTVS, INTERDICTVM.

Interdictum & suspensum, in quibus rebus suspensus aut interdictus est non euitare, grauius est, quam non vitare excommunicatum. 702.2.c.to.1.

Interdictum generale *est quo omnes Ecclesiæ alicuius ciuitatis vel prouinciæ interdicuntur.* 80.1.c. to.2. Seruandum est ab omnibus religiosis siue valeat siue non,quãdo seruatur ab Ecclesia matrice. 2. a. Non autem ab aliis clericis. b. Interdictum generale non potest ad cautelam relaxari.83.2.b. Nisi ad instantiam partis præstita cautione de parendo iuri.ibid.

Interdicta ciuitate non censentur interdicti singuli ciues.697.2.b.tom.3.

Interdictum generale non excusat ab audiẽda Missa eum qui potest eam audire.205.1.e.to.3. Interdictus ingressu Ecclesiæ si diuinis intereat. P. M.& si celebrat fit irregularis. 295. 2. c. Interdictum quod religiosi seruare tenentur,& quod non.352.2.e. Interdictum propriè *est censura ecclesiastica, qua prohibentur diuina officia, sacramenta, & sepultura actiuè & passiuè exceptis aliquibus.*358.2.c. Inuenit cum excõmunicatione & suspensione conuenit, & quę illa sint,quomodo hæc inter se differant,& interdictum triplex, locale tantum, personale tantum, & locale & personale simul.359.1.b. Quid sit horum vtrumque.ibid. Locale diuiditur in generale & speciale,& quid sint.b. Personale duplex,generale & speciale. b. Item in simplex & mixtum. d.

Interdicti generalis tempore orationes publicæ in locis solitis fieri debent.416.1.e.tom.3. Interdictum in die Conceptionis quando suspendendum.506.2.a.

Interdictum ambulatorium quale sit.359.1.d. Interdictum generale loci non comprehendit populum, neque interdictum generale populi comprehendit locum.e. Interdictum populi non includit clerum, neque cleri populum.f. Interdictum ciuitatis comprehendit suburbia.2.a.

Interdicere potest,qui potest excommunicare,& interdici qui excommunicari,& vniuersitas & locus.b. Interdici vnus potest propter culpam alterius. c. Interdictum generale personale,solum includit personas,& actus in ea expressos.f. Interdictus ingressu Ecclesiæ, potest introire in eam,& orare quando in ea non aguntur diuina officia. 360. 1.a. in Interdicto prohibentur diuina officia, sacramentum, & ecclesiastica sepultura. e. in Interdicto diuina officia prohibita quæ sint.2.a. tempore Interdicti Missa vna singulis hebdomadis celebrari potest.b. In loco generaliter interdicto diuina officia quomodo celebrari possint.ibid. Et à quibus.c. Interdicti generalis tempore clerici quomodo possint suas horas vel in campo, vel in Ecclesia recitare.361.1.a. Interdicti tempore quæ & quot licitè fieri possint etiam in Ecclesia. c.d. Interdicti tempore quomodo & quatenus campanæ pulsandæ sunt. 2. a. Sacramenta & sacramentalia quæ interdicti tempore celebrari possunt.d.e. & quæ non.362.1.a. Qui priuilegium habent cum suis familiaribus diuinis officiis interesse interdicti tempore possunt,& qui non.b.c. Quibus diebus interdictum iure communi tollitur.f. Interdictum aliquando suspenditur,& quomodo.2.b. Interdictum nemo tenetur seruare nisi denunciatum.e. Interdictum est nullum,in iisdem casibus,in quibus excommunicatio.f. Interdictum quando relaxandum religiosis & parochis. 363. 2.d. Interdictum violans clericus exercendo aliquem ordinem sacrum fit irregularis.laicus autem. P. M.377. 2. e. ob Interdictum generale non licet mutare horas diuini officij cantandi. 407.1.f. Interdicti tempore Missæ suo tempore submissa voce celebrari debent.2.a.

INTERESSE.

Interesse in genere quid sit. 277.1.b.to.1. Et quotuplex scilicet damni emergentis & lucri cessantis.c. Quando peti possit.ibid.2.a. Interesse capi potest ex pecuniis negotiationi expositis sine vi mutuatis.278.1.a. Interesse omnes creditores capere non possunt.b. Interesse damni emergentis & lucri cessantis quomodo differant. 279.1.b. Lucri cessantis ratione non potest tantum capi, quantum damni emergentis. c. ad Interesse quæ conditiones requirantur, & quæ non. 280.1.a.b. Interesse lucri ab initio conuentum capi potest, etiam si constet nullum lucrum factum fuisse. 281.1.a. Capi potest ab eo qui statio die non soluit,ob quod ad vsuras accipit.c.

Interesse intrinsecum sine alia monitione mora facta debetur.281.2.a.to.1. Et extrinsecum etiam.ibid. Illud potest petere habens pecunias paratas emptioni rei frugiferę.b. Non possunt illud capere,qui nolunt negotia,nec res frugiferas emere.c.

Interesse *est damnum emergens & lucrum cessans ex eo quod aliquid fieri cessatur.* 170.1.b.to.3. Interesse duplex damni emergentis & lucri cessantis. ibid. Interesse quando peti potest. c. ad Interesse capiendum quæ conditiones necessariæ & quæ non.2.c. Interesse verum peti & exigi potest etiamsi promissio de eo soluendo non præcesserit. 171. 1. b. Interesse multi capere non possunt. c. In materia cambiorum de interesse verisimili à principio pacisci non debet, in aliis verò licet.188.1.a.

INTESTABILIS.

Intestabilis *dicendus non solum ad ferendum testimonium alicui inhabilis,sed vt ei etiam non feratur.* 495.1.a.tom.1.

INTRVSVS.

Intrusus non est,qui per solam signaturam possessionem beneficij capit.220.2.a.tom.1.

INVENIENS, INVENTIO, INVENTVM.

Inueniens alienum,& sibi retinens,& quam citò & commodè potest non reddens vt peccat.160.2.b.to.3. Inuentum post debitam inquisitionem non apparẽs cuius sit pauperibus distribuendum.d. Inueniens pecuniam disperse, aut in sæculo, aut metu belli occultatã restituere tenetur. 161.1.b. Inueniens aliquid vi fluminis delatum quando id pro suo potest retinere. e. Inuentio nouitatum est vitium *inclinans ad ostendendam inordinate propriam excellentiam veris factis laude falsa vel vana digni.*242.2.e.

Inuentione nouitatum quomodo quis.P.M.243.2.f.

INVIDIA.

Inuidia *est vitium inclinans ad tristandum de bono alterio, eo quod suam excellentiam minuat.* 575.1.c.to.1. Cuius definitionis partes explicantur.2.a. Est peccatum mortale,& capitale,& quare.b. Quãdo potest esse veniale.ibi. Inuidia iterum definitur vt supra.271.1.a.to.3. ex Inuidia septem vitia nascuntur, odium,susurratio, detractio, in aduersis aliorum lætitia & in prosperis tristitia. c. Quis circa eam peccat mortaliter.d.

INVITARE.

Inuitare licet iusta de caussa alium ad actum suo genere bonum, vel indifferentem, non consentiendo in eum quatenus est peccatum. 210.1.b.tom.2.

INVITVS.

Inuitus nemo bonus fieri potest, & omnes cogi debent, vt subeant media quibus boni fiant. 855.1.c.tom.1.

IOANNES, IOANNA.

Ioannæ vxoris Principis Lusitaniæ admirabilis in morte sui coniugis constantia summopere prædicatur. 205. 2. e. f. to.3. Ioanna hæc gubernans Hispaniam auctori manum osculandam præbere noluit ob reuerentiam.487.2.b.

Ioannes III. Lusitaniæ iuris sui callentissimus. 488. 2.d. to.3. Eius liberi qui & quot mortui.497.2.d. Is & eius vxor optimum regum & regimarum exemplũ. 154. 1. c.to.2.

Ioannes Lusitaniæ rex,princeps nunquam satis laudatus. 332.1.b. to.1. Eius laudes quibus omnibus principibus exemplar esse dicitur. 463.1.a. Quomodo ex eius aula diuinaculi fugerint. 509. 2.b. Quomodo ipse & vxor filij principis mortem tulerint.205.2.c.tom.3.

Ioannes Trullus quis & quem librum ediderit. 49. 2. c. tom.1. Ioannis Austriaci nobilis de Turcis naualis victoria.204.2.b.tom.1.

Ioannes Lesæus episcopus Rossẽsis scriptor clarissimus laudatur.595.1.b.tom.3. Ioannis Polliaci tria dicta hæretica.749.2.c.tom.1.

IOBELÆVM.

Iobelæi tempore cur aliquæ facultates suspendantur, 698. 2.b.tom.3. Iobelæi anni celebritas quid designat. 700.1.c. de Iobelæo summariè quid in hoc opere tractatum sit, habetur. 702. 2.e.f. Iobelæum à iubilo non deducitur.714.1.c. Iobelæum cur Romani pene nullo labore consequantur æquè ac alij,quibus magno labore cõstat.2.f. Iobelea indulgentia quomodo Romæ instituta fuerit. 570.1.c.to.1. de Iobelæo commentarij summa.2. Iobelæo anno quinque facultates suspenduntur, & quæ illæ. 696. 1. e.to.3. Iobelæus annus Hebræis solemnis. 653. 2.a.to.3. à Iobel nomine Hebræo,quod buccinam significat,deducitur.b. Vel quinquagesimus.654.1.a. Iobelæo Hebræi vt Græci Olympiadibus annos à protoplasto numerabant.b. Iobelæum non deducitur à verbo iubilo.c. Iobel multa apud Hebræos significat.2.b. Iobelæi apud Christianos initium antiquissimũ in vrbe.c.d. in Iobelæo veteri quot & quanta remitterentur.e.f. Iobelæi veteris remissio significabat plenam remissionem spiritualiũ sub lege gratiæ concedendam.655.1.a.b. Iobelæum Hebræorum non fuisse figuram nostri Iobelæi Christiani probatur.f. Iobelæus noster in multis Iobelæo Hebræorum similis ostenditur, 2.c.d. Iobelæi indulgentia plenaria est, imo & plenissima.656.1.c.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iobelæi non primus inuentor, sed in scriptis publicator fuit Bonifacius VIII. 657.1.d. Iobelæi indulgentiam qui lucraturi sunt non necesse habent iter Romanum in bono statu arripere, nec totum in eo statu peragere. 660.2.a. Iobelæi indulgentia mortuis cur quæri non possit. 686.2.d. Iobelæum Paulus II. ad 25. annum reduxit, & Sixtus IIII. promulgauit. 693.1.f.

IRA, IRACVNDIA.

Ira est passio non habens contrariam nisi priuatiuè. 14.2.c.to.5. Ira quæ & quatenus à peccato mortali blasphemum accuset. 86.2.a. Ira cum est caussa contumeliæ non correctio, graue peccatū & frequenter mortale. 191.1.b.

ex Iracundia votum vel iuramentum factum quando obligat vel non obligat. 72.2.f.to.3. Ira & passionem & habitum vitiosum significat & prout est vitium *est vitium animæ ad appetitum inordinatum vindictæ inclinans.* 270.2.c.

Ex eo nascuntur septem vitia, indignatio, tumor, clamor, blasphemia, contumelia, opprobrium, rixa. f.

Iracundiæ calore delictum perpetratum non excusatur nisi per mentis alienationem. 503.2.a.to.1. Mitigari tamen eius pœna debet. b.

Ira Dei est tranquilla iusti supplicij constitutio. 606.1.c.to.1. Circa iram & eius filias quis peccat mortaliter. 271.1.a.to.3.

IRREGVLARIS, IRREGVLARITAS.

Irregularitas omnis iure humano positiuo inducta non diuino. 769.2.a. to.1. Irregularem se putare debet, à quo percussus mortuus est, si dubitatur an illius vulneris occasione mortem obierit. 766.1.a.to.1. Is etiam qui cum aliis percussit alium, si nescitur cuius ictu interiit. ibid. In dubio irregularis nemo iudicandus. b.

Irregularitas omnis iure humano inducta est. 714.2.c. to.1. Irregularitas tempore interdicti non incurritur nisi per exercitium alicui ordini deputatum. 706.2.c.tom.1.

Irregularis à peccato absolui potest non remota irregularitate. 710.2.b.

Irregularitas partim in interiori quam in exteriori foro incurritur. 769.2.c.to.1. In dubio irregularem quando quis censere se debet. ibid. Irregularis ex defectu non incurrit nouam irregularitatem celebrando ante dispensationem. 26.1.b.tom.2.

Irregularitas pœna est contemptus, & qui nesciens se excommunicatum celebrauit, non est irregularis. 75.1.a.to.2. Et sine dolo non contrahitur. b. Irregularitas quæ ex bello iniusto contrahitur non contrahitur ex iusto. 118.2.c.

Irregularitas non contrahitur indispensabilis nisi in casibus expressis à iure. 119.1.b. Irregularis non est occidens inuasorem cum moderamine inculpatæ tutelæ. c. Et qui iuuans inuasum inuasorem percutit, licet si occidat erit irregularis. 2.a. Et qui comitatur lictores ad occidendum innitos non est irregularis si non occidat. ibid. Irregularitas pœna est contemptus, vnde celebrans nesciens se excommunicatum cum sit non est irregularis. 202.2.a.

Irregularis non est qui celebrat post simoniam ab altera tantum parte completam. 262.1.c.to.3. Neque qui celebrat post intimationem executorialium antequam declaretur. 2.a. Irregularitas quid generaliter significet. 564.1.a. Specialiter est *impedimentum inductum à iure canonico, directè impediens acceptionem ordinum ecclesiasticorum, aut aliquem vsum eorum quatenus sunt ordines etiam post pœnitentiam.* b. Irregularitas diuiditur in quinque species videlicet in eam quæ manat ex defectu animæ, corporis, sacramenti, lenitatis perfectæ, & delicti. d. Incurritur solum in casibus in iure expressis, & mentalis nulla est. e. In foro exteriori in dubio nullus censendus irregularis, in interiori sic. f. Irregularis celebrans ante dispensationem. P.M. sed non incurrit nouam irregularitatem. 2.a. Irregularitas non rollitur per bullas Papæ. b.

Irregularitas contrahitur ex homicidio etiam iustè illato nisi ob propriam vitæ defensionem. 105.1.d.tom.3.

Irregularis est homicida ob sui defensionem si ea in facto illicito adhibeatur. 2.d. Irregularis non sit qui non impedit homicidium quod nouit tractari, eo sequuto, sed si præsumeretur auxilium tulisse, talis fieret. 278.2.a. Irregularis est iudex ecclesiasticus, si celebret post sententiam contra conscientiam latam. 283.1.e.

Irregularitas omnis iure humano canonico inducta est. 364.1.c. Irregularitas non est suspensio. d.

Irregularitas occulta in foro conscientiæ tantum nocet quantum publica. 364.2.c. to.3. Irregularitas omnis descendens ex crimine, dispensatione indiget. 365.1.a. de Irregularitate quæ ex bigamia oritur. 365.1.b.

Irregularis est qui cum muliere scurrili serua, & publica fabularum actrice contrahit. 2.b. in Irregularitate ex bigamia solus Papa dispensare potest. d. Irregularitatem inducit defectus cuiuslibet membri principalis ex culpa contingens. f. Et defectus partis membri quam quis sibi per indignationem abscidit. 366.1.a.

Sed ille cui sine propria culpa contigit, non, nisi celebrationem impediat. b. Irregularis est monoculus, sed non omnis & quis ille. c. Defectus aut imbecillitas cuiuslibet membri, quæ inhabilem facit ad celebrandum irregularitatē inducit. f. Defectus qui efficit inhabilem ad exercēdum vnum officium ecclesiasticum, non inducit irregularitatem in alium. 2.a. Irregularis est omnis illegitimus etiam occultus. b. in Irregularitate ex defectu natalium quis dispensat. c. Defectus ætatis irregularem facit & quis in eo dispensat. d. Lepra, & alij morbi qui faciunt irregularem. e. Irregularis est seruus sic vt non possit sine facultate sui domini ordinari. 367.1.b.

Irregularis est infamis tam facti quam iuris infamia. c. Abstemius irregularis est, potest tamen ad minores ordines promoueri. e. Irregularis est idiota seu illiteratus. f. Et qui non est baptizatus. 2.a. Hæreticus & hæretici filius, nouus Christianus seu recenter conuersus. b. Irregularitas ex defectu perfectæ lenitatis vnde oritur & cur ab Ecclesia introducta. 368.1.a.

Irregularis non est omnis qui irregularem facit. 2.a. Irregularis *est ex defectu perfectæ lenitatis omnis baptizatus qui in casu licito hominem deformat, aliò quam infirmitatis, aut dat causſam propinquam deformandi aliquē aut saltem vt citius deformetur quam alias fuisset deformatus, extra necessitatē inuentabilē suæ vitæ defendendæ.* b.c. Irregularis est iudex iustè procedens accusator, testis & notarius & multi similes in causſa sanguinis. 369.1.d.

Irregularis est deformans alium ob defensionem iustam vitæ alterius. f. Irregularis est indicans furem, aut reum vt à iudice capiatur, aut conqueritur de aliquo apud iudicem sine protestatione. 370.2.c. Et qui reum hortatur vt spiritu caput admoueat vel scalas ascendat. f. in Irregularitate ex defectu perfectæ lenitatis solus Papa dispensat. 371.1.d.

Irregularis est ex homicidio iniusto, qui discretus & baptizatus, seipsum aut alium homicidium illicitè deformat, aut causſam propinquam illicitam illius, aut suæ anticipationis præbet. 2.c. Irregularis non est qui multum sanguinis effundit modo non deformet. e. Irregularis est qui cum non sit medicus neque chirurgus, sagittam vel aliud telum corpori infixum euellit quo citius moriatur. 375.2.c. Irregularis est quando ebrius vel furiosus vel dormiens deformans. 374.1.b. Irregularis est qui auertit aliquem à liberando alio ab iniusta deformatione. d.

Nemo sit irregularis ex sola complacentia quod alius deformetur. ibid. Irregularitas ex homicidio occulto prouenies tam mala est, quam ex homicidio publico. 375.2.d.

in Irregularitate ex homicidio prouenīente quis dispensare potest. 376.2.e.f. Irregularitas suscipiendo malè ordines quomodo contrahatur. 377.1.a.b. Irregularis est qui quatuor minores ordines, & subdiaconatum vno die suscipit, nisi consuetudine excusetur. c. Irregularis est qui ordinatus est ab episcopo, qui se ab episcopatu abdicauit. d. Irregularitas non est verbum antiquum in canonibus. e. Irregularis qui ab episcopo hæretico, simoniaco & denunciato ordinatur. e. Quis in irregularitate ob susceptos malè ordines dispenset. e.

Irregularis qui celebrat diuina officia sciens aut scire debens se excommunicatum. f. In hac irregularitate solus Papa dispensat. 378.1.d. Irregularis est bis baptizans vel bis baptizatus, nisi probabilis ignorantia excuset. e. Irregularis est notorio crimine enormi depositione digno notatus. 2.d. ad Irregularitatem inducendam enormitas delicti non sufficit. 379.1.a. Irregularitas non inducit priuationem beneficij iam quæsiti, sed præcedens collationem reddit ipsam nullam. 2.b. Irregularis licet sit incapax omnis ordinis suscipiendi, non tamen ordinis suscepti vsus. e. ad Irregularitatem incurrendam quæ ex delicto nascitur, non sufficit peccatum veniale. 380.1.b.

Est pœna maior minori excommunicatione. c. in Irregularitate nullus confessarius per bullas Papæ electus dispensare potest. 2.c. In dispensatione irregularitatis quomodo publicum & occultum intelligatur. 381.1.a.

ISABELLA.

Isabella regina Hispaniæ Henrici. f. laudatur. 332.2.b. tom.1. Isabella Regina Hispaniæ Catholica maxima. 487.1.a.tom.3.

ITERATVM.

Iteratum non monstratur, quod nescitur esse factum. 378.2.c.tom.3.

IVBILVS.

Iubile & iubilum latinis quid significet. 654.1.e.tom.3.

IVDÆVS.

Iudæos claussos esse vanissimum est. 218.2.a.to.2. Iudæus potest postulare pro se coram iudice Christiano. 481.1.b.to.1. Iudæi voluntatem occidendi peccatum esse ante Christum ignorabant. 512.1.c. Iudæorum exitus de Ægypto & in deserto mora, nostrum baptismum & pœnitentiam vt significauerunt. 554.2.a.

Iudæis & ante Christi aduentum & ipsius Christi tempore licuit reos sanguinis occidere. 505.1.b.to.1. Iudæi ex suo Thalmud fingere se esse Christianos licere sibi putant. 537.2.a. Iudæis in aliquibus casibus legem naturæ propter eorum duritiem Deus temperauit. 717.1.b.

Iudæorum reges dum sacerdotes vngerent hoc faciebant virtute potestatis sibi à Deo delegatæ. 147.1.c. tom.2.

Iudæi non sunt Sarraceni in bulla comprehensi, quamuis sint Christi nominis hostes. 218.1.c. Eis nulla est post Christum potentia & dignitas. ibid.

IVDEX, IVDICIVM, IVDICO.

Iudex potest cogere ad faciendum quod iubet lex misericordiæ vel alterius virtutis. 264.1.b.to.1.366.2.c. & 367.2.b.369.1.b. Iudicis sententia condemnans aliquem ad soluendū mille vel censum eorum quādo in foro conscientiæ vel exteriori seruanda sit vel non. 193.1.b. Potest actionem dare de his ad quæ quis obligatur lege caritatis. 369.1.a.b. In dubio duplici potestate fungens præsumitur vti efficaciore. 387.1.c. Iudicis officium nobile quid sit & ad quid adhibeatur. 407.1.b. in Iudicio mentiens, vt peccet. 675.1.c.

Iudex non debet in foro exteriori punire hominem propter actum omnino interiorem etiamsi constet per confessionem eius. 487.1.a. Qui malè iudicat secundo sententiam nullam, non facit litem suam. 494.1.a. Iudex se potest delectare de occisione quam iustè fieri iussit. 514.1.c.

Non debet iudicare secundum scientiam priuatam sed publicam. 568.2.c. Iudex exterioris fori cur delinquenti pœnam velit nolit potest imponere non interioris. 652.2.a. Debet ex suo officio supplere ne iudiciū reddatur nullum. 682.2.b. Iudici dare aliquid ad eum corrumpendum in criminalibus est contra ius naturæ & Dei præcepta. 260.1.b.c.to.2. Et in ciuilibus. ibid. Iudici dans vt in recta sententia perstet non peccat, si de eo probabiliter dubitet. 261.1.a. Iudici dans aliquid ad id faciendum, ad quod non obligat iustitia, etiam peccat. c. Iudex non debet agere aut aggredi ob famam vel iudicium quod ex manifestatione confessionis oriretur. 50.2.c.to.3. Iudex ecclesiasticus à censuris quoad eius fieri potest abstineat. 322.1.a. Iudex procedens per viam inquisitionis specialis, de his quæ notoria non sunt vt peccet. 47.2.b.to.1. Interrogans reum vel de se vel sociis præter iuris ordinem peccat. 48.2.a. Non potest de regularium causis si sit secularis cognoscere. 92.2.c. Iudicis sententia de lite monachi ante monachismum orta si est exequenda in personā eius, in ea concipienda, si in bonis, in monasterio. 94.2.c. Iudex ecclesiasticus potest verberare vel pœnam verberum imponere. 128.2.b.

à Iudice interrogatus iustè, tenetur respōdere, & iniustè, nequaquā, & partim iustè partim iniustè interrogatus, partim non, partim sic. 424.2.2.to.1. debet iudicare secundū legata & probata, & quomodo hoc sit intelligendum. c. Tenetur veritatem quærere. ibid. 425.1.a. Debet inquirere de veritate quæ occulta est, quamuis de occultis iudicare non debeat. 426.2.b. Dicitur esse largus, qui vltra petita pronunciat. c. Iudici quando secundum mentem ipsius respondendum est, & quando non. 429.2.d. Iudici malè iubenti officialis repugnare debet. 481.1.c. Non potest de occultis interrogare, neque per tormenta & iuramentum nisi prius indicia habuerit, inquirere. 566.2.b. De notoriis & famosis non de aliis potest inquirere. 568.2.c.

Iudex multa credit ad vnum effectum, & non ad alium. 779.1.c.to.1. Iudex licitè contra scientiam propriam iudicat. 781.1.a. Sed non contra conscientiam. 2.a. Iudex peccat qui opinionum varietate confisus pro amiciore pronunciat in causa dubia nisi dubietatem deponat. b.c. Vel certe credat ita esse iudicandum. 782.1.a. à Iudice citra iuris ordinem spoliatus de spolio agere potest. 64.2.b.to.2.

Iudici interroganti crimen quod nemo à me alius nouit non teneor reuelare. 716.2.c.to.1. Iudicem ciuilem saltem experientiam oportet habere causarum. 708.2.c.to.1.

Iudex non debet admittere articulos impertinentes. 712.1.c. Iudex sæcularis non tenetur obedire Ecclesiastico, quando mandat ei extraiudicialiter aliquid, quod ipse scit esse iniustum. 73.1.b.to.2. Iudicis sæcularis officium ab ecclesiastico petitur tāquam paris, non vt inferioris. 2.a.

Iudex delegatus non habet potestatem excommunicandi participantes cum excommunicato à se. 79.2.b. Iudices duas virtutes maximè habere debent, prudentiam & iustitiam. 91.2.b. Non peccant mortaliter eo quod in mortali iudicant. c. Sed venialiter nisi humiliter secundum inclinationem iustitiæ id faciant. 92.1.a. Iudex qui per suspicionem sine sufficientibus indiciis cōceptam facit reū torquere, inortaliter peccat. 94.1.c. Per præsumptionem de crimine cōuictum credit reum extraordinaria pœna afficiendum non pœna mortis. 95.2.b. Citra vllam necessitatem infamiam &c. capi iubens & maximè si sit inquisitor peccat mortaliter. 96.2.a. Et qui non capit dum habet sufficientia indicia. b.

Iudex fatuus est qui super non petitis pronunciat. 186.2.a.to.2. Iudicare nemo potest in causa sua, nec iuri superioris, nec de sua iurisdictione dubius. 209.1.a. Iudices ad iudicandum munera accipere prohibentur. 252.2.b.

Iudex ecclesiasticus iudicans de præparatoriis non iudicat de præparatis. 86.2.b. Iudicium quindecim apud Iurisperitos significat, & primo actionem. 87.1.b. Et alia. ibid. Iudicium processum iudicialem significans *est actus trium personarum actoris iudicis, & rei in discutiendo contendentium vel contendere parantium.* 2.a. Diuiditur in ordinarium & extraordinarium. c. Ordinarium *est in quo procedit mediante actione vera.* 88.1.a. Extraordinarium in *quo sine actione vera procedit.* ibid. In tres partes principales diuiditur principum, medium, & finem. b. Item diuiditur in spirituale & temporale. c. Item in criminale & ciuile. 89.2.b. Illud *est in quo principaliter agitur de crimine ad vtilitatem publicam, hoc in quo non de eo agitur, & ad vtilitatem priuatam.* ibid. Iudicium mixtum datur, *in quo agitur de crimine principaliter tam ad priuatam quam publicam vtilitatem.* 90.1.b. Iudicium proprie *est dictio iuris sine actus iudicis quatenus est iudex, & dicit sine decernit ius inter litigantes.* 91.1.b. Potius procedit ex iustitia quam ex prudentia. c. Iudicium vt significat determinationem diuiditur, in scientiæ, fidei, opinionis & dubitationis iudicium. 92.1.a. Iudicium aliud de re vel actu, aliud de persona per se considerata. 2.c.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iudex non potest interrogare reum nisi præuia probatione ad id sufficiente in acta publica deducta.100.2.b.

Iudicium iterum in competens & in vsurpatum diuiditur.103.2.c. Quid sit horum vtrumque.104.1.a. Item in iustum & iniustum & quid sit vtrumque. 105.1.a. Iudicium inordinatum quod contra iuris ordinem datum est, iniustum.108.1.c. Iudices qui sine præuia infamia vel alio ei æquipollenti inquirunt in aliquem specialiter peccant.2.b. Iudicis grauamen per interlocutoriam de capiendo,non potest satis reparari per definitiuam. 110.1.b.

Iudex non debet credere nuncianti etiam si sit officialis crimen esse famosum vel notorium.115.1.b. Iudicis boni officium iuxta leges & iura pronunciare.116.1.a. Iudices peccant leuiores vel grauiores pœnas delictis imponentes. b. Iudicem pœnam posse vel minuere vel augere quomodo intelligendum. c. Iudicando tria per ordinem consideranda,an liceat,an deceat,an expediat.2.c. Iudicem Ecclesiasticum posse cogere laicum ad soluendum debitum certum, vel bonis cedendum virtute clauium quomodo sit intelligendum. 161.1.a. Iudex Ecclesiasticus de peccato merè Ecclesiastico iudicat,de mere seculari secularis, de mixto vterque, de Ecclesiastico vero non mere solus Ecclesiasticus.162.2.b. Iudex Ecclesiasticus potest cognoscere de peccato deceptionis citra dimidium iusti pretij. 163.2.a. Iudex beneficium restituens ei qui antea illud metu renunciauerat, renunciationem antea factam rescindit.186.1.b. Condemnans ad restituendum alienum declarat id esse alienum.c.

Iudex sciens aut scire debens,sententiam iniustam ferès, aut iustam ferre negligens.P.M.283.1.d.to.3. Et pecuniam vt bene vel malè iudicet accipiens.e. Iudicans iustè, sed iurisdictionem non habens, eoquod persona exempta sit. f. Iudicans sine sufficienti probatione aut iuris ordinem non seruans.2.a.b. Pœnam remittens aut augens.c.

Iudex qui grauat,peccat non admittendo appellationem siue liceat appellare,siue non.284.1.c. Et qui negligit præferre aliis miseras personas, vel ecclesiasticam libertatem multis modis violat.d.e. Iudex extrahens vel extrahi iubens reum è sacris locis ad ea confugientem.f. Iudex suis officiariis consentiens aliquo dolo aut falsitate vtentibus.285.2.a. Damnato ad mortem Confessionis locum non tribuens. b. Item aduocatos æquales partibus non tribuens, etiam gratis eorum causam acturos si pauperes sunt.d.e. Clericum captum suo iudici non restituens. f. Feriatis diebus nisi in necessitate iurisdictionem exercens.286.1.a. Fingens aliquid quo eat ad accipiendum testimonium alicuius fœminæ excommunicatur.b. In inquisitione non ritè procedens. P. c.

Iudex malè interrogans non obligat reum ad respondendum vel iurandum ad mentem suam.70.1.a.to.3. Iudex diebus festis litigantes audiens peccat.90.1.e. Ab hoc tamen plurimi excusantur. f. Iudex iniquam sententiam ferens ob iuris ignorantiam ad restitutionem tenetur. 127.1.b. Iudex vsuras vsurario adiudicans & eas restituendas non cogens. P.M.181.1.a. Iudex procedens contra aliquem nulla præcedente infamia.P.M.194.1.c. Iudex reum conuictum interrogans de sociis occultis peccat. e.

Iudex interrogans præter iuris ordinem de se & sociis reum aliquem. P. M.199.2.a. Iudex munus iudicandi accipiens quo est indignus.P.M.283.1.c.

Iudex in re dubia iudicaturus antequam id faciat debet ex animo dubitatem expellere.391.1.2.to.3. Iudici perfecto ad omnia occurrentia iudicandum studium necessarium.489.1.c. *Iudex de quo non cognouit non pronunciat. 689. 1. Libro 2.*

Iudices quando studijs sacris vacare possunt, & quando non.489.2.2.to.3. Iudex sæcularis nulli audientiam præbeat in ecclesijs aut cœnobijs. 491.2.c. Iudex potest compellere partes super lite veteri & intricata concordare.509.1.a. Iudices Ecclesiastici quæ maximè cauere debeant.598.1.d.

Iudicium quod sufficit ad obligandum aliquem diabolo, debet sufficere ad obligandum Deo.95.1.b.to.1. ad Iudicium quis trahi potest etiam si nihil contra legem iustitiæ specialis commiserit. 264.2.b.

Iudicandum est non exemplis sed legibus.637.1.a. Iudicium temerarium de proximo in eius damnum notabile peccatum mortale est.190.2.c.tom.3.

in Iudicio humano de non apparentibus & de non existentibus idem iudicamus. 8.1.b.to.2. à Iudice incompetente spoliatus potest agere de spolio contra ipsam parte. 64.2.c. Iudicis processus incipientis ab executione est ipso iure nullus.65.1.b. Iudex etiam recusabilis antequam recusetur validè procedit. 67.2.c. Iudex à quo appellatum est, non potest brachium seculare implorare appellatione pendente.72.2.b. Iudex secularis tenetur iuuare ecclesiasticum causa incognita: non ecclesiasticus secularem.73.1.2.

IVDOCVS.

Iudocus quidam Belga quis,& eius dictandi mos auctori probatus. 396. 2.c.tom.1.

IVLIVS.

Iulij III. Extrauagans prohibens beneficiariorum debita nondum soluta ex reditibus beneficiorum solui, qualis. 379.2.c.tom.1.

Iulij Cæsaris mira in scribendis litteris ingenij celeritas. 459.2.f.tom.3.

IVRARE, IVRANS,
IVRAMENTVM.

Iurare *est affirmare vel negare aliquid adducendo expresse vel tacite Deum in testem tanquam infallibilem veritatem.* 68. 2.a. to. 3. Est actus suapte natura bonus, quia est actus latriæ. c. Iurare non est *per fidem meam* dicendo. d. Iuramentum requirit tres comites veritatem, iustitiam, & iudicium, alioqui peccatum est. e. Quando mortale vel veniale.f. Duplex est assertorium & promissorium.69.1.a.

Iurare per dæmonem, Mahometū &c.blasphemia est.b. Iurare per creaturam quomodo sit vel non sit peccatum. c.

Iurans per creaturam non tanquam testem infallibilis veritatis, sed talis qualis est,non peccat. e. Iurans falsum & aduertens se iurare.P.M.f. Iurare falsum non considerando se iurare,vel an sit falsum non est mortale.2.b. Iurans secundum mentem suam, non illius à quo iurare iussus est, si iudex est competens, vel se ad iurandum obtulit. P. M. c. f. Iuramentum de re parua licita non obligat ad mortale. 70. 1.d.e. Iuramenta matrum de cædendis filiis vel huiusmodi non sunt mortalia. f. Iuramentum de ludo non amplius exercendo, graue est,& dispensari non potest.2.b.c. Iurans se aliquid facturum sine animo adimplendi.P.M.e. Iurans sophistice sine causa. P. M.f. Iuramentum non obligat extra intentionem eius qui bona fide iurat.71.1.a. Iuramentum eius qui dolo circumuentus iurat,non obligat. ibid. Iurans ob metum cum intentione obligandi se, de iuramento tenetur. b. Iurare non tenetur quis ad intētionem eius qui male ad hoc ipsum cogit.c. Iurans contra præcepta diuina vel consilia Euangelica.P.M.e.f. Hoc postea limitatur ad id tempus quo hæc ad mortale obligant.2.a. Iuramentum de re leui melius frangitur quam seruatur & otiosa.b.

Iurans redire in carcerem, redire tenetur, etiam si mors illi oppetenda sit.159.1.c.to.1. Iurans verum in suo sensu, quod in sensu iudicis verum non est periurus. 424.1.c.

Iurans ad portam ciuitatis se non ex oppido peste infecto venire,ex quo veniat,quomodo non peccet.425.1.b. Iurans tunc non tenetur ad mentem adiurantis iurare, quando alia mente quam debet adiuratur.426.1.c. Iurans adiuratus à iudice competenti vel incompetēti quid faciet. 429. 2.c. Iurare nemini licet super eo quod dubitat. 776.1.2.

Iuramentum omne promissorium seruandum, quod sine interitu salutis æternæ seruari potest.175.1.c.to.2. Iurans dicere quicquid scit intelligitur iurare, dicere quod licitè potest.200.1.b.to.3. Iurans in ludo se soluturum si perdiderit & non soluens,peccat.203.1.c. Potest tamen repetere quod soluit, vel iuramenti solutionem impetrare. 2. a. Iuramentum duo vincula continet promissionis & iuramenti & magis obligat ea ratione quam votum. 388. 2.b.

Iurans ad portas vrbis falsum quando peccat vel non. 72.1.a.to.3. Inducens ad iurandum eum quem perperam iuraturū arbitratur iudice excepto,ex officio id faciente.P.M.c. Iuramentum à seruis vel famulis exigere quando peccatum vel non. c. Iurans se id facturum quod scit se non posse præstare.P.M.f. Iuramentum quando magis vel minus obligat quam votum.74.2.b. Iurans à iudice incompetente rogatus iuxta suam mentem nō illius,non peccat. 86.2.f. Iuramentum de actu qui tempore iuramenti erat illicitus, quomodo obliget iurantem pro tempore,quo cœpit esse licitus.87.1.a.b. ad Iurandum eum inducens quem scit per deos falsos iuraturum non peccat. 101.1.b. Iurare coactus vtrum acceperit aliquid quod bene accepit,se non accepisse iurare potest.152.1.c. Iurans soluere vsuras est obligatus. 176.1.c.

Iuramentum metu cogente factum est validum, nisi fiat super actu nullo. 185.1.c.to.2. Metu factum de non repetendo beneficium valet. 2.a. Iuramentum æquè obstat agenti possessorio ac agenti petitorio.187.2.b. Et agenti super iure quæsito ac iure quærendo.188.1.a.

Iuramentum *non est vinculum iniquitatis*, ideſt non obligat iurantem ad iniquitatem faciendam.169.2.a.to.1. Iuramentum quod potest seruari sine dispendio salutis æternæ seruandum. c. Iuramentum fictè factum quatenus obliget. 428.2.b.

Iuramentum non remitti, nisi iurare volenti, an verum sit.473.1.c. Iuramentum per iracundiam factum valet. 501.2.a. Est tortura quædam spiritualis.568.1.a. Iuramēto quod per falsos deos fit, licitè quis vti potest.705.2.b.

IVRISDICTIO.

Iurisdictionem super se nullus habet.107.1.a.to.1. Iurisdictionem Ecclesiasticā à Christo Papa accepit, qui eam per titulos episcopales & consuetudinem communicat. 234.2.b.

Iurisdictio seu potestas iudicandi dupliciter haberi potest, primo ex principio iudicādi,secundo ex parte eius qui iudicandus est. 738.1.c.to.1. Iurisdictionem super Papam posteriore modo confessarius eius habet.2.a. Hoc tamen refellitur.b. Iurisdictio habitualis in actualem per legitimam subiectionem reducitur. 739.2.b. Iurisdictio non sumitur à partibus, sed à lege, vel homine, qui publica fungitur auctoritate.c. Iurisdictionem dare potest consuetudo etiam alias non habenti.740.2.b. Iurisdictio cum in solidum est penes multos, vnus eam potest cōmittere sine alio,& procedere & facere alia omnia.743.2.b.

Iurisdictionem alienam quot & quam multi iudices vsurpent & quodnam illud peccatum sit. 104 1.b.c.tom.2.

Iurisdictio quæ coertionem non habet frustranea est. 143.2.b. Iurisdictionis Ecclesiasticæ capax est fœmina religiosa & laicus.149.2.a. Iurisdictionem spiritualem violantes magis peccant,quam violantes temporalem.268. 1.b. Iurisdictio *est potestas de publico introducta cum necessitate iuris dicendi, & equitatis statuendæ* & vendi potest. 278. 1.b. Et permutari & in feudum & dotem dari.c.

Iurisdictio contentiosa redditur in inuitum sed non voluntaria.682.2.d.to.3. ad Iurisdictionem pertinentia omnia sunt delegabilia iure pontificio. 703.2.b.

Iurisdictio per mortale peccatum non tollitur neque suspenditur.702.2.d.tom.3.

Iurisdictione vti quam quis non habet peccatum mortale est. 85.1.f.to.3. Iurisdictione vti extra suum territorium, vel absoluere à peccatis vel dispensare & commutare vota.P.M.243.2.e. Iurisdictionem Ecclesiasticam emens, conducens vel aliquo contractu non gratuito quærens est simoniacus,sed non excommunicatus.269.1.d.

in Iurisdictione sæculari non potest committi simonia. b. Iurisdictio ordinaria merito fouenda & fauorabilis. 336.1.d.

IVS, IVS PATRONATVS.

Iuris naturalis & diuini quomodo aliquid esse cognoscatur.143.1.b.to.1. Iuris humani dubij intellectus ignorantia excusat à peccato. 158.1.b. *Ius est ars æqui & boni & iurisconsulti sunt philosophi æquum ab iniquo separantes.* 264.1.a. Iuris diuini multa sunt quæ iure humano positiuo determinantur. 362. 1.a.b. Iuris ciuilis finis non potest esse nostra beatitudo vera. 445.1.a. Sed huius vitæ fœlicitas.b. Pontificij finis est vera beatitudo.c.

Iuris canonici & ciuilis fines an diuersi sint vel idem. 445.2.c.to.1. Ius habet,id quod est vnius sine eius consensu,non effici alterius.368.2.c. Ius humanum malè intellectum transgrediens non peccat.120.1.b.tom.1.201.1.a.

Iuris impossibilia sunt, quæ pietatem & æstimationem lædunt.164.1.a. Ius naturale & diuinum positiuum antiquius iure pontificio.205.2.b. Quæ sunt iuris naturalis & quæ non. c. Iuris ciuilis scientia confessario necessaria. 709.1.c.

Ius ciuile multis nominibus barbaris scatet vt canonicū. 225.1.a.to.2. Ius naturale *est quod instinctu naturæ, & non constitutione habetur aliqua.* 242.1.b. *quod Iuris est de toto quoad totum, est de parte quoad partem.* 280.2.a. Ius humanum circa ea quæ sunt iuris humani fancire potest, sed non circa sacramentorum substantialia.55.1.d.to.3.

Ius regulare habet id quod est vnius, sine consensu eius non effici alterius. 138.1.d. Ius ad rem est ius imperfectum, & ius in re est ius perfectum.140.1.e.f.

Iuris ciuilis quatenus est à principibus Christianis constitutum potest esse vltimus finis nostra fœlicitas. 446.2.a.

Ius ciuile ita interpretandum vt non contraueniat canonibus Ecclesiasticis. b. Ius canonicum à iure naturæ non deuiat. 662.2.c. Ius correctorium restringendum nisi ratio aliud suadeat.45.2.b.to.2. *Iuris quod quisque in alterum statuit eo vti debet.* 61.1.a. *Ius extra suam potestatem docentis impune non paretur.* 80.2.c. *à Iure communi quæ exorbitant in consequentiam non sunt trahenda.* 82.2.b. Ius patronatus cadit in laicum & potest donari & legari. 86.1.a. *Ius competens alicui extinctum non reuiuiscit, licet illud cesset quod fuit extinguendi.*9.1.b.tom.2.

Ius quod quisque statuit in alterum, ipse eo vtatur, quam late pateat. 492.2.c.to.1. Ius naturale est commune omnium nationum 617.1.c. *Est id quod per se solum est notum hominī, aut ex per se notis infertur.* ibid. Ius diuinum non omne est iuris naturalis. 618.1.a. *Iuris ratio vbi eadem militat, idem quoque ius statuendum est.*632.1.a. *Iure communi quod mest non est eximendum.*639.2.c. *Ius naturæ est id quod per se notum est, vel ex per se notis deducitur.*775.1.c.

Ius ad rem facilius perditur quam ius in re.8.2.b.to.2. in Ius naturæ non cadit dispensatio. 14.2.c.

Ius patronatus non est spirituale sed spirituali annexum.88.2.a.to.2. Est spirituale origine. 89.1.c. *contra Ius naturæ quod est nullo tempore potuit esse laudabile.* 150. 2. b.

Ius patronatus est inuendibile, etiam si cadat in laicam potestatem. 265. 2. a. Iura multa iure naturali multis competentia restringuntur & limitantur per potestatem ecclesiasticam & regiam. 384.2.c.to.3. Ius naturale & diuinum per cōsuetudinem rationabilem limitatur. 385.1.c.

à Iure antiquo non discedendum, nisi quatenus ei ius nouum vel consuetudo derogat. 406.1.a.

Iure communi quod conceditur frustra precibus impetratur. 408.2.b.to.3. *Iuris quod quisque in alterum statuerit, eodem ipse vtatur.* 528.2.b. Ius cum quippiam requirit cum aliqua quantitate,non sufficit illud sine ea.537.1.c. Ius interpretans & corroborans aliud,intelligendum est,vt ius interpretatum & corroboratum.538.1.a. Ius suum dubium dimittere indiscussum nemo tenetur.596.2.c. Ius patronatus quomodo iure quærere illi possint qui de rebus alienis incertis Ecclesias fundant. 608.1.c.d.

Iuris idem est de parte quoad partem, quod de toto ad totum. 670.2.c.to.3. Ius dicere prohibitus extra suum territorium non prohibitus est ius dicere.697.1.b.

IVSTIFICATIO, IVSTIFICARE.

Iustificatio magis opus est diuinæ misericordiæ quā iustitiæ.533.1.b.to.1. Est maximum operum Dei.2.a. Quoad id quod fit est maior creatione.534.1.a.579.2.c. Iustificari mortuus non potest nec saluari.535.1.a. ad Iustificationem spem & timorem necessaria esse declaratur.b. in Iustificatione Deus misericordiam & iustitiam simul miscet. 548.1.a. Iustificationis gratia amitti potest.574.1.b.c. in Iustificatione fides, spes & caritas necessariæ sunt. 785. 2.b.

Iustificatio fit per motum liberi arbitrij in Deum.519.1.c. to.1. Iustificatur peccator per solam cōtritionem.520.1.b. Nisi quando fit per confessionem & sacerdotis absolutionem de attrito contritus.ibid. Ex his quæ ad iustificationem requiruntur, primum est diuinum auxilium.521.1.a.b,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Gratia gratum faciens est prior natura in ea reliquis. c. Iustificatio fit in instanti licet in ea quædam ordine naturæ præcedant. 522. 1. a. Est idem quod remissio peccatorum & causæ ipsius. 525. 1. c. 526. 2. c.

IVSTINIANVS

Iustinianus probat clericos vane superflua expendentes ad restitutionem teneri. 396. 2. a. tom. 1.

IVSTITIA.

Iustitia quomodo sit maior misericordia & religione. 532. 2. a. c. to. 1. Iustitia viatoris duplex altera secundum præsentem statum, altera secundum æternam prædestinationem. 592. 2. b. Iustitia quædam est inter pares, quædam inter inæquales. 602. 2. c. Iustitia vindicatiua duplex vera & metaphorica, & quid vtraque sit. 605. 2. a.

Iustitiæ & veritatis amica est simplicitas. 661. 2. b. Iustitia commutatiua æqualia extrema requirit. c. de Iustitia quæ & qualia theologi doceant, qui tamen plurima de ea à iure petere debent. 709. 2. a. Iustitia genus ad æquitatem & iustitiam stricte sumptam. 105. 1. b. to. 2.

Iustitiæ commutatiuæ fundamentum est æqualitas pretij. 164. 1. a.

Iustitiæ multa opera boni viri arbitrio relinquuntur. 376. 1. b. to. 1. Iustitiæ ministri non peccant occidendo reos modo id animo vindictæ non faciant. 439. 2. c. Iustitia virtus est omnium moralium aliqua ratione princeps. 36. 1. b. to. 1. Est præferenda liberalitati, & virtutibus aliis moralibus aliqua ex parte. 264. 2. c. Iustitiæ specialis leges sunt quæ ponunt ordinem inter datum & acceptum. 316. 2. c. Iustitia specialis & generalis, eiusque partes in quibus versentur. 367. 1. a. b. Ex speciali iustitia ad restitutionem obligatio nascitur. c. Quomodo hæc ab aliis virtutibus differat. 2. b.

Iustitia & gratia sunt inuendibiles & dona Dei. 252. 2. c. to. 2. pro Iustitia etiam recta dare aliquid est contra septimum præceptum. 253. 1. c. Iustitiæ cedere debet liberalitas vt cedit latonia Phæbo. 262. 1. a. Eius significationes. c. Iustitia commutatiua in omnibus commerciis & contractibus seruanda est. 378. 2. c.

Iustitia *originalis est donum supernaturale inditum à Deo Adamo pro ipso & pro posteris eius, quo vires inferiores subjiciebat superioribus, & superiores Deo.* 21. 1. a. tom. 3.

Iustitiæ *generalis officium est referre omnium virtutum moralium actus ad commune bonum humanum.* 125. 1. b. to. 3.

Iustitiæ veræ & partium eius potentialium differentia. 126. 1. a. Iustitiæ legum transgressio cur obliget ad restitutionem & non caritatis & misericordiæ. c. d. Iustitia distributiua licet obliget ad dandum aliquibus hoc vel illud officium aut beneficium, nemini tamen ius in re, vel ad rem eis tribuit. 141. 2. b. contra Iustitiam commutatiuam & distributiuam peccata commissa sunt mortalia. 591. 2. c. tom. 1.

IVSTVS.

Iustus *est qui facit aliquid iustum eoquod iustum est.* 27. 1. c. to. 1. *Iuste possidet qui auctore principe possidet.* 212. 2. a.

Iustum & iniustum non consistit in animo, sed in rerum æqualitate vel inæqualitate. 279. 2. c. 280. 2. b. Iustè interrogatus à iudice respondere tenetur, iniuste non tenetur. 424. 2. a.

Iustus omnis natus ex Deo & filius Dei est. 523. 1. c. tom. 1. Iustos nouit Deus approbando & non malos. 529. 1. b. Iustis quomodo peccata sua prodesse possint. 592. 2. c. Iusti omnes quoad effectum suscipiendi & administrandi sacramenta se Deo acceptos putant, sed quoad effectum dolendi de peccatis, peccatores. 779. 2. b.

Iustus omnis aliqua habet in hac vita peccata pro quibus orat. 520. 1. c. tom. 3.

IVVANS.

Iuuans delinquentem quandoque plus peccat, quam ipse delinquens. 230. 2. b. to. 1. Iuuans plus quandoque punitur, quam ipse faciens. c.

Iuuans facientem delictum, quando & quantum restituere teneatur. 127. 2. a. tom. 3.

K

KHARTVLARII.

Khartularij iudices quinam fuerint. 620. 1. b. to. 1. Et fusius. 739. 1. a. Eorum iurisdictio prorogari poterat. 742. 2. b.

KYRIE ELEISON.

Kyrie eleison quid significet & quomodo in Missa cantandum. 546. 2. b. tom. 1.

Kyrie eleison quomodo pronunciandum. 467. 1. d. e. to. 3. Et quid significet. e.

L

LABORARE, LABOR.

Laborare manibus quis teneatur. 80. 2. a. to. 1. ob Laborem magnæ pecuniæ numeratæ aliquid accipere non est peccatum. 272. 1. b.

LÆTITIA.

Lætitia immoderata quando peccatum mortale. 272. 2. c. tom. 3.

LAICVS.

Laicis ex omnibus quæ spectant ad sacerdotem id tantum licet quod expressum est. 699. 1. a. to. 1. Laicus est incapax iurisdictionis Ecclesiasticæ. 56. 1. a. to. 2. Laicis quamuis religiosis nulla est potestas in rebus Ecclesiasticis. 136. 1. c. Laicus lege caritatis plus tenetur ad eleemosynam quam clericus quandoque. 371. 1. c. tom. 1. Sed non lege iustitiæ. 376. 1. c. Laico in articulo mortis licet confiteri, licet ille veram absolutionem dare non possit. 536. 1. c. Laico non est confitendum etiam cum sacerdos deest. 622. 1. a. Nisi de consilio. 697. 2. c. Et is tenetur ad sigillum confessionis seruandum. 698. 1. a.

Laico bona fide confitens & ab eo absolutione accipiens putans id licere non peccat. c. Laicus in mortis articulo ab excommunicatione, non potest absoluere. 2. b. Laicis dari potest potestas à Papa excommunicandi & absoluendi ab excommunicatione sed non à peccatis. c.

Laicus in causa spirituali procurator esse potest, index autem nequaquam. 111. 1. b. to. 1. Laici quibus à Papa concessa sunt aliqua bona ecclesiastica sine causa, non possunt ea in conscientia possidere. 212. 2. a. Laicorum bona sunt eorundem, quoad verum dominium. 242. 2. b.

Laici omnes sunt ad beneficiatam danda, quam accipienda incapaces. 355. 2. c.

Laicus est idoneus confessarius ad consequendam indulgentiã in articulo mortis, si clericus haberi non potest. 701. 2. c. to. 3. Hoc tamen posse reprobari postea asseritur. d.

Laici in choris dum diuina officia celebrantur manere non debent. 491. 1. c. to. 3. Nec à clericis inuitati ad id debent quamuis sint magni nominis. f. Laicus potest sine peccato desiderare clericatũ principaliter propter Deum, & minus principaliter propter temporalia. 588. 2. a.

Laici qui è choro clericos ad orandum deturbant redarguuntur. 481. 2. f. to. 3. Laicus de fide disputans sciens id laicis esse prohibitum. P. M. 65. 1. c. to. 3. Laicus per quem iudex ecclesiasticus torquet, vel punit clericos, excommunicatur. 339. 2. c. Laicus quando peccat non seruando interdictum. 363. 1. a.

Laicum communiter non decet vita clerica, nec clericũ vita laica. 600. 2. f. to. 3. Laicus vel clericus in minoribus contrahens cum vidua nulliter irregularis non efficitur. 365. 1. f. to. 3. Laicus vel clericus qui alium in iudicio iniuste criminis merentis mortem aut deformationem accusat, si ea sequatur est irregularis. 373. 1. d. Laicus audiens serio confessionem & absoluens, fit irregularis. 377. 2. d. Laicus non potest iustè appetere beneficium pro tempore quo laicus fuerit. 588. 1. d.

LATRONES.

Latrones & alij qui publica auctoritate suspenduntur, vix seruari posse credendum est. 787. 2. a. to. 1. Eorum confessionum partes. b. Latro in cruce cum Christo moriens non fuit martyr. 540. 1. b. tom. 1.

Latro qui furatur, ne à sociis mortem timere iudicetur, bis peccat. 105. 2. f. tom. 3.

LAVS, LAVDARE, LAVDATVS.

Laus magna & fama vitæ & eruditionis plurimis obest. 15. 1. b. to. 1. Laus paucorum, quando præstat laude multorum. 19. 2. c. Laudis definitio. ibid. 2. b. Laus quomodo absque sermone exteriori esse possit. 21. 1. a. Laudis amor quomodo sit peccatum. 450. 1. b.

Laudibus propriis quando quis sub pœna peccati contradicere teneatur. 13. 1. c. to. 1. Laudatus falso, tenetur non credere, alioqui stultus. 2. a. Quando potest laudi falsæ quis non contradicere. b. Quando hoc peccatum confitendum. c.

Laude nostra falsa non gaudendum sed tristandum est. 5. 2. c. to. 1. Hoc quomodo sit intelligendum fuse declaratur. 6. 2. b. c. Laude sua falsa quomodo quis sine peccato gaudere possit. 7. 1. c. Non obligatur autem ad tristandum de ea. 8. 1. a.

Laudem nostram falsam audientes vt plurimum peccamus. 8. 1. c. to. 1. Laudant multi præsentes, quos absentes subsannant. 2. a. b. Peccant qui falso laudari cupiunt. c. Laudans se vel alium falso quando mortifere peccat. 11. 2. c. Laudatus falso ab alio, quid ei respõdere debeat. 12. 2. c.

Laus summa est non ambire laudem falsam. 26. 2. b. to. 1. Laudare frigidè turpiùs quàm grauiter vituperare. 47. 1. c.

Laus in aliquẽ finem bonum relata quæri potest, licet alteri noceat. 307. 2. c. Laus quid sit. 451. 1. a. Quomodo ab honore differat. ibid.

Laudans se vel alium quomodo peccet mortaliter. 243. 1. a. to. 3. Laudatus falso ab alio & non contradicens quando peccat. b.

LAVDES i. PRECES.

Laudes sunt horæ distinctæ ab officio matutino. 403. 1. f. to. 3. Laudes potius mane dicendæ etiam cum matutinum vesperè dicitur quam sero. 2. b. Laudes & matutinum aptissimè dicuntur ante auroram. 405. 2. d. in Laudum principio quando separatim dicuntur, dicendum est Pater & Aue. 410. 1. a.

LECTOR.

Lector quidam religiosus an potuerit libris pecunia sua coemptis ad vitam vti, & gaudere reditibus, quos ipse eadem pecunia comparauerat. 72. 2. c. & 75. 1. a. tom. 1.

LEGATARIVS, LEGATVM, LEGATVS.

Legatarius tenetur ad implendum modum sub quo ei legatum relinquitur. 370. 2. a. to. 1. Legatum alienæ rei scienter factum ad quid valeat. 236. 2. to. 1. Legatarius cui generaliter optio serui legata est, potest quem voluerit optare. ibid. Legatum *pium illud est, quod legatur ad animæ salutem.* 323. 1. c. De quo vidę plura. ibid. 2. a. Legatum pauperibus generaliter cui dandum. 2. c. Legatum ad pia certa, in alios vsus impendi non potest, nisi auctoritate Papæ. 349. 1. a.

Legatarius si ante conditionem adimpletam moriatur, vel fiat incapax, nil quæritur ei nec successorib⁹. 46. 1. b. to. 2. Legatum quæritur ignoranti sola legis dispositione vel acceptatione legatarij. 229. 1. b. tom. 1. Legatus à latere de appellatione ad sedem Apost. interposita suo iure cognoscere potest. 82. 2. b. to. 2. Eius potestas quanta. c.

Legatus Apostolica auctoritate effectus, quæ facit vt legatus, auctoritate ordinaria facit. 697. 2. f. to. 3. Legata vna re adempta, non censentur adempta alia nisi essent indiuisibiliter annexæ. 698. 2. a. Legatum alicui sub conditione, ei deberur, si tempore quo purificatur, conditio inueniatur capax. 715. 1. e.

Legata pia tempore & modo debitis non soluens peccat. 152. 1. c. tom. 3.

Legatum quod pater filiæ facit cui debebat dotem videtur relinqui in solutionem. 157. 2. c. Legatum pecuniæ parocho factum, vt perpetuo missæ pro legante ducantur valeat, & qua ratione de eo disponendum. 178. 2. b.

LEGITIMATIO, LEGITIMATVS.

Legitimatio primogeniti non tollit ius primogenituræ secundo legitimè nato quæsitum. 34. 2. a. to. 2. Hoc absolutè falsum ostenditur nisi tria concurrant. 45. 2. a.

Legitimatio extantibus legitimis perosa est, & princeps eam faciens pecus dicitur. 45. 2. c. tom. 2. Legitimatus non plus habere potest quam legitimus. ibid.

LEO.

Leo Papa quomodo sibi peccata fuisse remissa nouerit. 418. 2. c. tom. 1.

LEVITÆ.

Leuitæ quomodo essent typus cleri nostri, & quomodo in possessione bonorum ecclesiasticorum clerici nostri eos superare debeant. 415. 1. c. tom. 1.

LEX.

Lex priuata Spiritus sancti quæ præferenda legi communi. 52. 2. c. to. 1. Legem successori nullus ponere potest. 107. 1. a. Lex cuius finis est bonum commune non intendit inducere malum commune. 114. 1. c. Lex & consuetudo recepta non est ob quamlibet vtilitatem mutanda. 118. 1. a. Legis transgressio clarior, peior est quam dubia. 120. 1. b. Lex pœnalis non debet excedere proprium casum. 123. 2. b.

Lex particularis derogat generali. 137. 2. c. to. 1. Legis mens plusquam verba attendenda. 149. 2. b. Lex imponens pœnam præsumenti aliquid facere non includit facientem per obliuionem vel simplicitatem. 158. 1. c. 200. 2. c.

Lex disponens indistinctè in genere, vindicat sibi locum in eius specie. 164. 2. a. Leges insertæ in Decreto non habent vim canonis, nisi inserantur in ipsis canonibus. 168. 1. a. Lex de non alienandis Ecclesiæ bonis est naturalis. 207. 2. a.

Legibus duabus naturæ concurrentibus ei est standum quæ fortior est. 716. 2. c. to. 1. *Lex pœnalis non debet extendi extra suum casum.* 480. 1. b. to. 1. Diuina cur homini necessaria. 487. 1. a. Lex humana legem diuinam declarare, non destruere debet. 362. 1. c. to. 1. ad Legis finem non obligamur, sed ad illud quod ipsa præcipit. 2. b. Legis causa cessante non cessat lex. ibid. Legis intentio seruanda, sed non finis legis. 365. 1. a. Lex de actibus omnium virtutum ferri potest. 366. 2. c. Leges caritatis æquè obligant omnes Christianos. 371. 1. c. 373. 1. b.

Leges naturales ad iustitiam & alias virtutes per leges positiuas determinatæ sunt. 380. 2. a. Leges prouidere solent, ne consuetudines pravæ quæ sunt contra ius diuinum oriantur. 385. 2. c. Legem maioris minor non tollit. 385. 1. b. Legis omnis finis principalis est vtilitas publica. 445. 1. c. Leges aliquæ contrariæ conciliantur. 2. a. Lex disponens indefinitè & generaliter comprehendit omnes species eius. 471. 2. b.

Lex humana id solum constituere non potest, quod est contra legem naturalem vel diuinam. 234. 1. b. to. 1. Lex cum indulget aliquid est ad præterita vel præsentia restringenda. 247. 2. c. Lege subsidiaria qui tenentur obligantur ad restitutionem. 264. 2. a. Lex canonica quando seruanda in vtroque foro & quando non. 296. 2. a.

Lex pœnalis non excedit proprium casum. 494. 2. a. to. 1. Quod probatur tribus rationibus. b. Lex omnis etiã pœnalis extẽdenda est ad omnia, quæ verba ex propria significatione comprehendunt. 495. 1. a. 105. 1. c. Extenditur præterea ad correlativa. b. Et ad æquiparata. ibid. Et ad late significata. c. Et in fauorem animæ & ecclesiarum. ibid. Et ad multa alia. 2. a. b. c. Lex excommunicans facientem aliquid non comprehendit regulariter consentientem. 504. 2. b. Lex lata contra facientem non includit volentem, neque attentantem, nisi exprimatur. 506. 1. a. Lex quæ populo magno datur, non respicit rara. 632. 2. c. Lex aliquãdo ad vnum casum extenditur, non autem ipsius pœna. 720. 2. a. Lex quæ de vno ex rationis identitate ad alium extenditur, cum pœna sua extenditur. ibid. Lege

Universidad de Deusto
Biblioteca

naturæ omnes se suâque tueri tenentur.729.2.b. Lex noua qua parte contrarium statuit legi veteri derogare videtur ipsi.734.1.b. Lex non recepta non obligat.737.1.a.

Lex tam ampliari & stringi debet, quam ampla & stricta est eius ratio.739.2.a.to.1. Lex quædam est constitutio omnis, & regulæ cancellariæ quædam sunt leges sed temporariæ.30.1.2.to.2. Lex non respicit præterita,nec quando ratio legis eam antecessisset. 33.1.c.2.a. Lex noua non comprehendit futura quando ea comprehendendo involueret præterita. 34. 1.c. Lex noua non respicit effectus etiam futuros actus præteriti & perfecti.ibid. Lex posterior derogat priori. 38. 1. a. Lex noua extenditur ad præterita,quando actus præteritus suam perfectionem à facto futuro expectat.39.1.b. Hoc tamen postea reprobatur.c. Lex noua non comprehendit acta præterita perfecta,sed si de vsu & executione loquitur,non comprehendit ea quæ iam sunt præterita,futura vero sic.42.2.b. Lex noua de vsu & executione loquens comprehendit præterita præter quam in duobus casibus. 43. 1.b.

Lex communis extenditur ex similitudine rationis de vno casu in aliũ. & pœnalis quãdo est eadẽ ratio. 441.1.f.to.3.

Lex & dispositio iniusta non est eoquod præbeat occasionem peccandi, 482. 2. f. Legis verba quibus non conueniunt,nec eius dispositio conuenit.492.1.a. ad Legi contraueniẽdum etiam humanæ nõ sufficit iusta causa dispensandi, nisi dispensetur.530.1.f. Lex humana se non extendit ad actus interiores directè sed indirectè. 537. 1.a. Leges aliquæ præceptiuæ sunt, quæ contra facientes non irretiunt peccato mortali. 554.2.f. Lex interprerans & addens aliquid alteri legi intelligenda est iuxta terminos legis interpretatæ. 555.2.c. Lex vsu non recepta non ligat. 602.2.b.

Lex posterior vt plurimum priorem limitat. 49. 2.a.to.2. Lex quæ respicit personas spectalior est quam lex, quæ respicit casus. b. Lex naturalis præbet facultatem cuilibet sui defendendi corporaliter & ciuiliter. 99.1.c. de Legibus postquam fuerunt institutæ & formatæ iudici iudicare non licet sed secundum ipsas.105.1.a. Leges non extenduntur ex epieixeia,sed ex rationis identitate.2.c. Legis ratio est anima legis.106. 2.b. Lex principaliter ad aliquem finem facta,illo cessante non ligat.107.1.a. Legem adimpler, qui secundum sententiam eius eam adimpler,licet non secundum verba.c. Lex diuina naturæ immutabilis. 110. 1. c. Legibus duabus naturalibus concurrentibus standum illi est quæ fortius obligat.114.1.b.

Legum Ecclesiasticarum & sæcularium fines diuersi qui sint.142. 1. a. Lex extenditur & limitatur iuxta finem & rationem legis. 143. 1.b. Lex imperialis prouidentias naturalestollere non potest.145.1.a. Lege naturæ in necessitate extrema vti licet in suis & alienis rebus, & seipsum defendere, atque alterum si aliter fieri non potest occidere.149.2.b.c. Legem generaliter loquentem restringimus in aliquot speciebus. 174 2.a. Legis verba quibus non conueniunt,eos lex non comprehendit.218.2.b.

Lex noua inducens vnam pœnam,non tollit alteram per veterem impositam. 247. 1. b.

Legis humanæ transgressorem rationabilis causa semper excusat. 23. 2.a.to.3. Lex de raris contingentibus parum curat. 25. 2. d. Lex cessat ratione cessante, ob quam inducta est. 41.1.c. Legibus duabus concurrentibus,illa quæ maior est minori debet anteferri. 48.2.f.

Legis diuinæ ignoratio nõ excusat à peccato,sed ne peccet non consitendo. 55. 1.d. Lex non definit obligare subditos ad id quod præcipit etiã si sine ea habeatur id quod ipsa præcipit.119.2.e. Lex corrigens vel limitans metiens,censetur corrigere vel limitare mensum,si eadem ratio militat in vtroque. 235. 1.c. Legem superioris inferior nec tollere nec moderare potest.239.1.d. Legem humanam qui transgrediens.P.M.246.1.f.

Lex noua,quatenus est noua, non extenditur ad præterita 254.1.b.tom.2.

Lex non includit id, ad quod mens auctoris non se extendit.254.1.c. Lex diuina & naturalis ligat etiam Papam & Cardinales.257.1.b.

Lex debet esse moraliter possibilis.264.1.b. Lex possibilis seruatu esse debet. 275. 1. c. Lex æterna Dei *est summa ratio Dei per quam iam inde ab æterno cuncta ordinauit, & post mundum creatum omnia gubernat.* 18.1.c.tom.3.

Lex generalis generaliter intelligenda etiamsi maior ratio in vna quam in altera inueniatur. 621. 2.c.to.3. Lex humana legem naturalem & diuinam nõ potest tollere. d. *Lex generalis generaliter intelligenda,* hæc regula aliquando fallit.622.1.c.

Lex noua innouans vel declarans antiquam, intelligenda vt illa. 625. 2.d. à Lege antiqua non discedendum nisi quatenus lege noua cogimur. 627.1.a. Lex humana etiam iusta si non est recepta non ligat. d. Lex in vno casu loquens extendenda est ad connexa. 692.2.b. Legis cui verba non conueniunt, neque decisio conuenire potest. 698. 1. c. Lex fundata in præsumptione cessat quoad forum conscientiæ,quando veritas est ei contraria. 706.2.f.

Lex non ligat nisi subditos legislatori. 708.1.f. Lex generalis fertur causam in id præstante aliquo particulari. 714. 2. c. Leges in dubio de minori non maiori pœna intelligendæ sunt. 720.1.f. Lex generalis includit omnes species, etiam si maior ratio inueniatur in vna quam in alias. 724. 2.f.

Lex iniusta non obligat ad sui obseruationem & qualis illa sit. 246.1.f.to.3. Legem *transgreditur ex contemptu, qui principaliter mouetur ad id quod illam legem prauificat.*2.b.

Legis transgrediendæ iusta causa quę sit.d. Leges humanæ iustæ possunt obligare in foro conscientiæ etiam ad peccatum mortale.247.1.c. Leges quarum latores non intendunt obligare ad mortale non obligant.f. Leges Canonicæ,quæ non habent verba præceptiua vel prohibitiua sed constitutiua ad mortale non obligat.2.a. Nisi in materia quæ de se ad mortale obligat.b. Leges quæ rectè possunt intelligi de pœna maiori vel minori, in dubio de minori intelligendæ sunt. d. Leges multæ naturales & diuinę ad solum veniale obligant.e. Legislatoris ecclesiastici vtentis in sua lege verbo præceptiuo intentio est ad mortale obligare. 248. 1.b. Lex quæ continet pœnam præsupponentem peccatum mortale ad hoc obligat.c. Leges sæculares ad mortale non obligant, eo solo quod verba præceptiua vel prohibitiua contineant.d. Leges humanę præsertim sæculares quæ pœnam temporariam inducunt in dubio ad æternam non obligant.2.a. Lex pure pœnalis quatenus est talis ad aliquam culpam non obligat.d. Leges etiam quæ statuunt pœnam amissionis magnorum bonorum non obligant ad mortale.249.1.b. ad Legis institiam sufficit, vt præsumatur mortale in foro exteriori, quãuis non sit in interiori.d. Lex quoad nihilũ recepta,ad nihilũ obligat,& quoad partẽ,ad partẽ.f. Legislatores qui ad nullam pœnam animæ interiorem, & ad grauem corporis subditos obligant,laudantur. 250.1.b. Lex non extenditur ad præterita. 266.2.d. Lex excommunicans facientem aliquid non comprehendit regulariter solũ consentientem, nisi id aliunde colligatur.329.2.d. Lex pœnalis extenditur de vno casu ad alium,quando alioqui esset fruftratoria. 330. 1.c. Lex puniens aliquid facientem scienter,requirit dolum.351.2.c. Lex specialis non censetur tolli per generalẽ siue præcedat,siue sequatur. 383.1.f.

LIBELLVS, LIBER.

Libellum famosum reperiens & illum publicans contra legem naturæ facit 715 2.a.to.1. Et illum non rumpens capitali pœna puniri debet,ibid.

Libellos famosos contra ordines prædicatorum & Minorum scribentes sunt excommunicati, vel qui affirmant illorum statum perfectionis non esse.17.2.b.tom.1.

Libellum famosum componens, aut talem inueniens & & non rumpens. P.M.194.1.d.tom.3.

Libri qui purgandi, & quomodo in lectione librorum curiositatis peccatum committi possit.245.1.d.e.

Libros imprimentes vel imprimi curantes qui excommunicantur. 353.1.e.

Libros profanos & fabulosos qui cum peccato legant vel siue eo.71.b.to.1. Libros fabulosos & inutiles legere stultum est. 124.2.b.tom.2.

Libros Catholicorum in quibus sunt hæreticorũ verba legens, nec elucidatos ab hæreticis legens in bullæ censuras incidit.331.1.f.2.a.tom.3.

LIBERALITAS.

Liberalitas à iustitia quomodo ad aliquid obtinendum differat. 542. 2.b.tom.3.

Liberalitatis via maiora impetrantur quam via iustitiæ quandoque. 567.2.c.

Liberalitate ex meta datum dicitur,quod nec exactum nec petitum est.271.2.b.tom.2. Liberalis nemo præsumitur in necessitatibus. 282.2.a.

Liberalitas est pars iustitiæ & definiri potens *virtus inclinans ad appetitum dandi ordinate pecuniam.* 251.1.c.to.3. Est inter duo vitia prodigalitatem & auaritiam.ibid.

LIBERTAS, LIBER.

Libertas ecclesiastica est, *quam habet Ecclesia vniuersalis, quatenus est talis in spiritualibus vel temporalibus concessam à Deo,vel Papa vel Imperatore.*346.1.d.tom.3.

Libertatem Ecclesiasticam qui violans vel non.e.f. contra Libertatem ecclesiasticam qui statuere dicendi sunt. 2. a.

Libertas hominis quomodo sit de iure naturæ. 242. 2.b.to. 2. Libertas animi magis tollitur metu quam blanditiis. 126. 2. f. tom.3.

Liberi hominis venditio & obligatio perpetua ad manendum alicubi legibus vetita.166.2.b.tom.1.

Liberius quis sibi præiudicare potest quam alteri. 209. 2.a. Liberè in iure quid significet. 210.2.c. Liberum hominem pignori dare legibus vetitum.287.2.b.

LIBERVM ARBITRIVM.

Libero arbitrio carere hominem in mortis articulo quandoque verum est. 784.1.c.tom.1. Saltem illud valdè impeditur.2.a. Vel illud in eo gradu homo habet,vt peccare non possit mortaliter sed venialiter.c. Liberè non agit, qui merces in mare proiicit.787.1.b.

Liberum arbitrium *est facultas voluntatis & rationis.* 591.2. b.to.1. *Qua bonum eligitur gratia assistente vel malum eadem desistente* & est in homine.597.1.a.

Eius definitio fusè declaratur. ibid. Non sufficit ad merendam gratiam, saltem de condigno.b. In Deo, Angelo & homine quomodo differat. 598.2.c.

Liberum arbitrium per se ad peccandum sufficit, sed non ad bene merendum sine gratia.763.1.a.tom.1.

Liberum arbitrium est in homine quatenus ratione præditus est.7.2.a.tom.3.

Est ipsamet anima, *quæ cognoscendo aliquid, illud velle & non velle potest.* c. Hæreses circa liberum arbitrium duæ confutantur. d.e.

Libero arbitrio nostro peccare possumus, sed non à peccato resurgere.674.1.f.tom.3. Liberi arbitrij natura inconstans & vertibilis in malum.680. 2.c.

LIBIDO.

Libido non extinguitur eius vsu sed resistentia. 165. 1. e. tom.3. contra Libidinem vera remedia. 2.a.

LICENTIA, LICET.

Licentia iusta concedendi aliquid proprium religioso quæ sit & quotuplex. 76. 1.a tom.1. Licentia iusta quomodo à peccato excusat facientem contra diuinam legem & non consuetudo. 117.1.c.

Licet quod est plus cui licet quod est minus. 295.1.b.tom.1.

LIGNAMEN, LIGNVM.

Lignamen vox barbara *est materia lignea galeis fabricandis idonea.*224.2.b.tom.2.

Vel etiam *materia omnia ex qua bellica instrumenta fieri possunt.*225.2.a. Et iterum.226.1.b.

Ligna qui defert quibus hæreticus comburatur,quando est irregularis.370.2.c.tom.3.

Ligna trunca & indolata nauibus fabricandis non aptis in Ægyptum portantes excommunicantur.226.2.e.tom.2.

Ligna quæ ad Sarracenos ferens excommunicatur. 353. 1. f.

LINGVA.

Linguam eam non facit nisi rea mens.75.2.c.tom.3.

LIS, LITIGANS.

Litigantes tenẽtur obedire iudici in his quæ iusta sunt.426. 1.c.tom.1. Lite pendente nemini interdicendum possessionis vsum.788.2.c.

Litem ante contestatam multa licent, quæ non licent pòst, & multa licent pòst,quæ non licent antè.87.2.c.tom.2.

Litium vitiosarum motus reip.nocet,sed non ob quas iustitia colitur. 171.1.a.tom.3.

Lites ad rescindendam venditionem citra dimidium iusti pretij non leuiter mouendæ.2.b.

LITTERA, LITTERATVS.

Litteras alienas clausas aperiens & legens,peccat. 715. 2.c. to.1. Nisi certas ob causas.ibid.& 716.1.a. Qui possunt eas aperire & qui peccant in hoc.2.a.

Litteras accipere quas vel quales religiosis peccatum sit vel non.70.2.c.tom.1. Litteras in choro legentes vel subsignantes peccant.433.2.c.

Litteratus dicitur *qui nouit idioma in quo litteræ quas ille legit scriptæ sunt.*20.2.a.tom.2. Litterati apud I.C.quoad consulendum ea quæ ad testamenta pertinent, sunt legum periti,& quoad subscribendum sunt scribendi periti.b.

Litterati iustè æquantur nobilibus & possunt vtrique habere plura beneficia cum iusta dispensatione. 619. 1. d. tom. 3.

Litteras aliorum obseratas aut scripturas malo animo reserans. P. M. 198. 1.d.tom.3. Veniaiter qui peccant eas legentes.e.

Litteras concludere per hæc verba *osculor tibi manum* est irreligiosum. 487.1.a.b.to.3. Litterarum initio quæ verba apponenda auctoris iudicio.d.

Litteras falsas habere is dicitur, qui sciens esse tales eis vtitur.332.2.d.tom.3.

LOCARE, LOCATIO,
LOCATOR.

Locans domum suam ad peccata in ea perpetranda peccat. 164.2.c.tom.3. Locare domum meretrici,ia ea parte in qua ei habitare permittitur peccatum est. e.f. Hoc tamen postea non ita certum esse monstratur.165.1.a.b.

Locationis merces quando sit soluenda 166.1.a. Locatio bonorum ecclesiasticorum vltra triennium an licita, & excommunicet. 355.2.c.d. circa Locationes bonorum ecclesiasticorum Tridenti definita. e.f.

Locator tenetur ad reddendam conductori pensionem, si fundus ob maleficium publicetur.163.2.b.tom.3.

Locator qui compellit ad soluendam integram pensionem domus locatæ superueniente peste, vel alia causa ob quam habitari non potuit, & locator fundi qui non vult deducere partem agricolæ debitam ob sterilitatem peccant.c. Locator in longum tempus quando tenetur ad remittendam pensionem ob casus fortuitos,& quando non.164.1.c.

Locationis pensio quando augenda propter copiã prouentus,& quando sic.d. Locans domum suam ad certum tempus in quatuor casibus inquilinum ante tempus ab ea amouere potest.2.a.

Locatio bonorum Ecclesiæ vltra triennium,vbi,& quando liceat.202.2.a.tom.1. Locatio decem annorum vel ad vitam hominis longi temporis censetur.648,1.a.

LOCVS.

Locorum distantia quæ rei gerendæ commoditatem tollit sæpe multa operatur. 748.1.a.tom.1.

Loca valde honorifica in Ecclesia nisi ratione dignitatis non eligenda. 481.2.c.to.3. Loca etiam nimium humilia ob hypocrisim appetentes notantur. 482.1.b. Loco paulo inferiore merito sedere bonum est.c.

Locus sacer in quo sacrilegium committitur quis sit.147.2. c.tom.3. Loci sacri circunstantia quæ ludum mortalem reddat.201.1.a. Locus sacer ex quo reum qui ad eum confugit non licet extrahere, quis sit.284.2.a.b.

Universidad de Deusto
Biblioteca

LOCVPLETARI.

Locupletari nemo debet cum aliena iactura. 164.2.a. tom.2. & 170.2.a.

LOQVI.

Loqui maius est suo genere, quam tacere. 2.2.c.to.1. Loquendi facultate homines cæteris animantibus præstant. 3.1.a. tom.1. Loqui per se, sicut nec & tacere, nec bonum, nec malum. ibid. Hæc quando bona vel mala. ibid. c. ad Loquendum vel tacendum quomodo nos dæmon, caro, & mundus incitent. 4.a.1. Iis vt nulla ratione parendum sit. ibid.b. *Loqui non dicitur qui sine iudicio loquitur.* 10.2.a.tom.2.

Loquendum & tacẽdum quando Ecclesia Christiana præcipit. 4.2.b.tom.1.

Loquendum vt plures, sentiendum vt pauci, quando sit seruandum. 711.1.d.to.3. Loquendi modus vsitatus attendendus est, quando hoc verum est. c.

LVCIFER.

Lucifer omnium malorum angelorum princeps per Behemoth designatus. 598.1.a.to.1. Est omnium angelorum maximus absolutè.b. Luciferi peccatũ fuit superbia. 569.1.b.

LVCRARI, LVCRVM.

Lucrari & lucrum per se nec bona nec mala. 422. 1.f.tom.3. Lucrum non potest esse finis principalis diuini officij. 483.1.b. Lucrum quomodo operationis possit esse vltimus finis, sed non operantis. 29.2.b.to.1. Lucrum suapte natura quoddam est pecunia æstimabile, aliud non. 268.2 b. Lucrum ex mutuo nullum expectari iure potest, sed tanquam antidorale & remuneratorium sic. 271.2.a. Lucrum expectare ex mutuo mediante amicitia non est peccatum. 2.c. Lucrum duplex honestum & inhonestum. 659.2.c.

L.VDOVICVS.

D. Ludouicus dandorum Ecclesiis Episcoporum ius à se reiecit. 104.2.c.tom.2.

D. Ludouici Francorum regis sententia dignissima. 333. 2. c. to.1. Ludouici X I. Francorum regis Apophthegma, *Qui nescit dissimulare, nescit regnare*, quomodo intelligendum. 430.1.c.

Ludouicus Portugalliæ infans laudatur insigniter. 262. 1.a. tom.1. Ludouicus Viues in nomine Canonici regularis reprehendendo hallucinatus ostenditur. 50.1.b.tom.1. In multis erasse, scribens in Aug. conuincitur. 152.tom.2.

Ludouicus Granata concionator omnibus numeris absolutus laudatur. 300.2.c.tom.3.

LVDVS.

Ludus mediocris etiam eo die quo quis est confessus, communicauitue non prohibitus. 657 2.c.tom.1.

Ludus ex quibus circunstantiis fiat mortalis. 200. 2. f.to.3. in Ludis operosis totum diem audita missa consumere quale peccatum. 201. 2. c. Ludus schaechorum ad honestam recreationem inepros.d. Ludus mortalis quis.e. Ludus multis prohibetur qui non prohibetur aliis. 2.a. Ludus aleæ prohibitus quis.b. Ludus etiam arte & industria nitens, quo principaliùs lucrum quæritur prohibitus. d. Ludus laicis nulla lege ad mortale obligante prohibitus. 202.1.b. Nisi diuina naturali quandoque.c. Ludus quis ob lucrum principaliter dicendus. c. à quibus personis in Ludo lucrari aliquid notabile peccatum est. 2. a. Ludis subministrantes domum &c. Quando peccant. f. in Ludo fraus & dolus vitanda sunt. 203. 1.c. in Ludo fide sua se ad soluendum si perderit adstringens non tenetur soluere nisi iurauerit. f.

Ludicra exercitia quibus olim Gallia se recreare solita erat. 109.1.c.tom.3. *Ludus est actus principaliter fictus adrecreandum animum per voluntatem.* 202. 2.b. Ludus duplex est bonus & malus, & quis sit horum vterque.c. Ludus malus vt plurimum venialis. ludus ob lucrum principaliter actus negotiatio mala est.e.

LVGDVNENSIS.

Lugdunensis Ecclesia vnde habet, vt cantu organico non vtatur. 540.2.a.tom.3.

LVMEN GLORIÆ.

Lumen gloriæ admirabile à Deo animæ inditum, eam eleuat ad Deum videndum. 12.1.c.tom.3.

LVPANARIA

Lupanaria permitti non expedit reipublicæ. 165.1.d.tom.3.

LVXVRIA, LVXVRIARI.

Luxuriæ species sex, sed specialissimæ plures, quas non est necesse confiteri. 646.1.b.tom.1. Luxuriæ peccatum an cum formosa vel deformi patratum sit, nihil refert ad confessionem. 2.a. Luxuriæ species fornicatio peccatum est, idque fide tenendum. b. & 110.1.f.to.3. Luxuriæ sex species explicantur. 111.2.a.b.

Luxuriæ octo infernales filiæ sunt cæcitas mentis, præcipitatio, inconsideratio, amor sui, amor huius mũdi, horror futuri sæculi, odium Dei. 270.2.a.to.3, à Luxuria qui maximè alieni esse debeant. b. per Luxuriæ filias quomodo quis peccet. c.d. Luxuria *contra naturam comprehendit omnem pollutionem extraordinariam.* 379.1.f.

Luxuria est nimia diffluentia in esu, potu & similium sed propriè *est vitium inclinans ad inordinatum venereorum vsum.* 270.1.d.tom.3.

Luxuriæ peccata omnium tribulationum quas hic patimur caussæ. 112.1.a.to.3. Luxuriæ species specialissimæ plures sunt quam sex, quæ confitendæ sunt. c.f. Non est tamen confessario in his immorandum. ibid. Luxuriæ peccatum tantum est si decies cum vna, quam si cum decem semel committatur. 2.d. Luxuriæ peccatum est contra naturam habere copulam, & impedire conceptionem. 114.1.a. Luxuriæ verba quomodo sint peccata. 115.1.e. Luxuria resistendo maximè sedatur, & fugiendo. 271.1.c.

Luxuriari non debere clericum de bonis Ecclesiæ quid sit. 345. 2.b.to.1. Luxuria quæ & quot mala pariat. 392.1.c. Luxuria magis fugiendo quam resistendo superatur. 489. 1. b. 546.1.a. Luxuria quando minus peccatum quam rapina. 517.1.b. Crescit experientia. 546.1.a. Luxuriæ peccata minoris sunt culpæ sed maioris infamiæ. 642.2.a.

Luxuria maius peccatum est cum deformi cæteris paribus quam cum formosa. b.

M

MACVLA.

Macula peccati *est, defectus luminis rationis naturalis, vel diuinæ legis ex recessu gratiæ proueniens.* 661.2.c.to.3. Macula lethalis peccati non potest tolli ab homine nisi mediante sacramento. 662.1.a. Macula est gratiæ priuatio. d. Macula non sit per peccatum veniale, qua sublata tollitur reatus æternæ pœnæ. c.

MAGDALENA.

Magdalena suo exemplo ciuilia officia docuit pietatis in pauperes caussa non relinquenda. 656.2.a.tom.3.

MAGI, MAGICA.

Magicas artes discens, vel eis vtens, vel volens vtrumque facere. P.M. 65.2.c.to.3. Magorum effectus non tribuendus verbis vel rebus quas applicant, sed dæmonibus. 66. 1. a. Magi si alias nõ sint hæretici, non sunt excõmunicati. 331.1.a.

MAGISTER, MAGISTERIVM.

Magistri grammaticæ aut alij præbendas accipientes ad docendum non obligantur ad horas. 432.2.f.tom.3.

Magister castigans discipulum si moriatur, quando est irregularis vel non. 374.2.d.tom.3.

Magisterij lauream qui petentes vel accipientes peccant. 8. 2. c. to.1. Et qui non studeant eam assequi vt debent. 9. 2.a. Et qui præcedentias immeritas quærunt. ibid. Et odientes se à studiorum principio. b.c. Magisterij laureæ probantur. 25. 1.c. Eas petere quomodo non sit peccatum. 36.2.a. Magisterij laureæ tres sunt, bacca laureatus, licentiatus, & doctoratus. 450.2.c.

Magisterij lauream propter gloriam accipiens non peccat, qui est dignus illo gradu. 455.1.b.to.1. Magister prophanos poëtas explicans, & Deorum vanitatem ridendam suis non propinans peccat. 68.1.b.tom.3.

MAGISTRATVS.

Magistratus sæcularis iudicem ecclesiasticum ne vtatur cẽsuris prohibere non debet. 322.1.b.tom.3.

Magistra

Magistratus qui vectigalia prohibita à clericis exigunt grauiter redarguuntur. 166.2.c.d.tom.3.

MAGNANIMVS.

Magnanimus non curat gloriam & cur. 26.1.a.& 2.b. Hoc quomodo sit intelligendum traditur. 39.1.c. Magnanimitas egregia virtus est. 215.1.b.to.2. Eius effectus. ibid.

MAIOR, MAIORATVS.

Maiora minoribus præponi debent, nisi aliquæ circunstantiæ impediant. 1.2.c.tom.1. Maior & minor alio vnus & idem diuerso respectu esse potest. 97.2.c. Maiore & minore simul iubentibus subditus maiori parere debet. 106. 2.a. Maior eò quisque est, quò maioribus præst. 217.2.b.to.2. Maior curatorum habens, & is cui bonis interdictum est exæquantur furioso. 29.1.a. tom.2.

Maioratus seu primogenia non sunt dignitates. 575. 1. c.to. 1. Nisi in veteri testamento, in quo ius sacerdotij habebant. 2. a.

MALEDICERE, MALEDICENS.

Maledicere creaturæ quomodo sit peccatum blasphemiæ vel non. 86.2.c.to.3.& 271.1.c. Maledicere proximo dicendo *diabolus te arripiat* diabolica est consuetudo. 93. 2.b.c. Maledicens imprecando sibi malum vel proximo animo deliberato. P.M. 271.1.b.c.

MALEFICI, MALEFICIVM.

Maleficos aut diuinaculos consulens aut consuli suadens. P. M. 65.2.c.tom.3. Maleficium soluere volens. P.M.d. Maleficium licitis modis solui potest, vel sine dæmonum inuocatione. e. ad maleficium rebus sacris & ecclesiasticis vtens. P. M. 66.1.b. Maleficis vtens ad consequendum suæ concupiscentiæ effectum. P.M. 115.1.c. ob Maleficium datum titulus ipso iure nullus est. 120.2.e.

MALITIA, MALVS, MALVM.

Malitia & dolus in dubio non præsumenda. 182. 1. c. tom. 2. *Malitijs hominum obuiare licet*, vt ait I.C. 597.1.a.tom.3.

Mali aliquot sunt in conspectu Dei, alij vero non. 529.1.c. Qui sint illi. 2.a.to.1. Malos arcere ab exteriori malo opere vtile est, etiam si non possint à mala voluntate prohiberi. 586.1.b. Mala bonis, & malis bona in hac vita cur sæpe contingant. 611.2.a. Malus *status est esse in inimicitia Dei.* 625. 1.a. Eo non male de Deo meremur, sed malis actibus. ibid. Mala sustinere bonum opus est. 693.1.c. Mala non sunt facienda vt inde eueniant bona. 730.1.b.

Mala nostra tolerabilius est abscondere, quam detegere. 7.2.a.tom.1.

Malum quicunque scit aliquid esse, scire debet illud esse puniendum. 388.1.b.to.3. Mala quæ nobis pœnam corporalem inferunt, magis bona quam mala sunt. 513.2.d.

Malus in omnibus non potest esse malus, sed habet aliqua bona. 533. 2.a.

MANDANS, MANDATVM,
MANDARE.

Mandans aliquem deformari, & iubens & consulens opere secuto sunt irregulares. 374.1.f.to.3. Et citra deformationem mandans percuti ea secuta. 2.a. *Mandatum re integra amorte mandantis finitur.* 388.1.c.tom.1.

Mandatum de prouidendo triplex, monitorium, præceptorium & executorium. 2. 1.c.to.2. Mandatum de prouidendo, aut alius titulus de futuro non est habilis ad producendum ius in re. 37.1.a. Per illud nihil iuris quæritur expectanti. ibid. Mandans delictum tenetur ad restitutionem. 154. 2. d. to.3. Mandans non verè sed fictè facit id, quod mandatarius facit. 330. 1.b. Mandans percuti clericum verè committit in legem. ibid. Mandans clerici percussionem, si ea sequatur excommunicatur. 538.2.c.

Mandatum & commissio alteri facta re integra expirat morte mandantis. 380. 1. f. tom. 3.

Mandatum generale non extenditur ad delicta. 637. 2. d. tom.3. Mandati forma seruanda est. 701.1.c. Mandatum superioris tamquam talis factum subiecto tãquam tali videtur esse præceptum. 719.2.c.

MANE.

Mane surgendum est Gallorum & Germanorum exemplo: non stertere ad meridiem vsque. 487. 2. c.tom.3. Mane surgere vtilitatem magnam affert. d. Mane postquam surreximus orandum, & Missa audienda non tentandum. e. Mane statim à lecto orandi egregia formula. 643.2.b.

MANVS.

Manus pro opere reali accipitur. 504. 1.b.tom.1. Manum osculandam sacerdotibus qui Reges non porrigant 5 & qui sic. 487.1.f.tom.3.2.a.

MARCELLVS.

Marcellus Francolinus de Pater noster in fine horarum recitando quid scripserit. 626.1.c.d.

MARE.

in Mari amissum quomodo occupantis esse possit. 148. 2.a. tom. 3. in Mari mercimonia agentes etiamsi aliquando prædas agant non incidunt in bullam. 331.1.a.

MARIA VIRGO.

Maria virgo dicens *quomodo* non dubitauit sed modum inquisiuit. 767. 2.b.to.1. Fuit concepta sine peccato, contrarium tamen dicentes damnandi non sunt. 774.1.b.

Maria virgo non fuit propriè martyr, licet eius dolor plurimos martyrum dolores superauerit. 540.1.c.to.1. Eius caritas in patria præcellit Seraphicam. 587.1.c. Meritis excelluit omnes omnium ætatum homines. 597.1. c. Eam solitam confiteri Ioanni Euangelistæ vanum. 624. 2.a. & 722. 2.a. Præseruata ab originali maiori dono quam nos liberati. 658.2.b.

Maria virgo quomodo sine væ fuerit, amplè declaratur. 516. 2.c.to.3. Cur nomine proprio non salutata à Gabriele, à nobis eo compelletur. f. Hoc nomen quid significat, & vt B. Virgini ritè quadret. 517.1.a. Cur stella maris nominetur. b. Et illuminans. c. Inuocanda est in omnibus difficultatibus. d.e. Gratia plena quare nominetur. 2.a.b. Ad B. Virginem deuotio est antiquissima. 550.2.d.e. Ei Druydes sapientissimi Carnuti antequam nasceretur templum dedicarunt. 551. 1.a. Calicutij in India templum ei ab antiquissimo Calicutiorum rege, qui Christum cum aliis regibus adorauit, est extructum. b.c. Adhuc viuens Messanam ciuitatem in suam protectionem accepit. d. Mariæ festum præcipuum assumptio. 563.2.d.e. Et secundum quid annunciatio. 571. 1.c.

Maria virgo filio morienti constanter adstitit. 498.2 d.to.3. Mariæ nomini quis honor exhibendus. 417.2.c. Mariæ honor deberur longè minor quam filio. 418.1.a. Horas B. Mariæ Vrbanus I I. In Conc. Claromon. dici instituit. 437. 2.c. Mariæ virginis tituli quomodo intelligendi. 484.2.c. virgo Maria quomodo inuocanda. 485.1.b. Est humillima & modestissima, & non vult ab se peti, quod Deus solus largiri potest. c.

ad Mariam Virginem triplex salutatio deuotissima ter in dies facienda. 581.2.c.d.to.3. Maria virgo creaturarum omnium non simpliciter, sed solum purarum præstantissima & optima. 630.2.d.e. B. Mariæ officium non vertendum in linguam vulgarem, quomodo intelligendum. 631.1.f.

Maria virgo, multa sustinuit acerba, quibus pro aliis non pro se satisfecit. 668.1.d.

MARIÆ ALIÆ.

Mariæ Reginæ Scotiæ constantia in fide & patiẽtia laudatur. 581.2.c.to.3. Mariæ Castellæ principis & Lusitanorum regum filiæ obitus deploratio. 496.2.d.c.to.3. Maria à Mendoza ob singularem in pauperes liberalitatem laudatur. 319. 1.f.tom.3.

MARITVS.

Maritus dubitans de seruitute vxoris, non tenetur ei etiam Ecclesiam iubente debitum reddere. 775.1.c.to.2. Et de prioris vxoris morte dubitans aliam non potest ducere. 2.a.

Maritus quilibet potest accipere fructus pignoris fructiferi donec ei dos soluatur. 284.2.a.to.1. Et pacisci cum eo qui dotem non soluit, vt tantundem singulis annis soluat. b. Inuita vxore fundum vxoris alienare non potest. 351.1.a.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Est domnus bonorum dotalium suæ vxoris,& ex eius consensu ea alienare potest.173.2.b. Maritum non habere & habere inutilem patia sunt. 491. 2.c. Quod tamen non per omnia verum est. 492.1.a.

Maritus cuius vxor audita eius morte alteri nupsit, tenetur eam recipere, nisi ipsa postquam eum viuere rescuit,cum secundo rem habuit. 231.2.a.to.3. Maritus qui non potest habere copulam perfectam,licitè potest niti. 232.1.f.

Maritus de bonis vxoris capiens quomodo peccat. 157.2.c. to. 3. Maritus tenetur dotem integram vxori reddere, & paraphernа,quæ male impendit.158.1.c. Maritus in terris vbi lucra sunt communia inter eum & vxorem donans aliqua clam vxore sua tenetur eam monere.2.a. ad Maritum pertinet, quod consanguinei eius offerunt vxori, & ad vxorem, quod consanguineus eius eidem offerunt.159.2.e. Maritus quilibet potest capere fructus pignoris frugiferi sibi pro dote dati. 171.2.a.

Maritus adulterans grauius peccat quam vxor adultera.117. 2.b.to.3. Maritus post copulam,cum vxor etiam eo ignorante adulterata est,fit irregularis. 118.1.a. Non se separans ab vxore adultera,sed ei debitum soluens,peccat.b. Non potest adulterij vxorem incusare,si ipse est adulteratus, c. Maritus tenetur restituere rem furto ab vxore ablatā. 369.1.a.to.1.

Maritus vxoris votum continentiæ ipsius consensu factum irritare non potest. 80. 2.f.to.3. Maritus vxoris vota antequam contraheret facta irritare potest.82.1.e. Maritus vxori missam audire prohibens,vel eam cædens, vel contemnens peccat.95.2.f. Maritum vagabundum vxor quando sequi tenetur. 96. 1.b. Maritus vxorem in adulterio deprehensam non potest occidere.104.2.d.

MARTINVS V.

Martini V. extrauagans *ad euitanda* quam vim habeat in Gallia.53.2.f.to.3. Et alibi. 54.1.a b. Eius tenor ponitur. 326.1.a. Martini V. extrauagans de non vitandis excōmunicatis habetur & declaratur. 701.2.702. & 703.to.1.

MARTYR, MARTYRIVM.

Martyribus gloria martyrij debetur.265.1.a.to.1. Martyrium patiendi voluntas non est tanti effectus, quanti passio ipsa.474.1.b. Martyrij aureola non datur ob martyrij voluntatem, sed ob opus ipsum. 476. 2.b. *Est summum testimonium de veritate fidei Christianæ latum per sanguinis effusionem.* ibid. per Martyrium absque peccati detestatione iustificari possumus.519.1.b.

Martyrem nullū esse posse absque sanguinis vsque ad mortem effusione demonstratur.519.2.c.to.1. Martyrem facit non pœna sed causa. 540.1.b. Non desinit esse martyr qui afflictionibus in longum protractis sine sanguinis effusione moritur. c. per Martyrium sine vllo dolore explicito peccata condonantur.748.2.c. Et hoc non soli martyrio proprium est,sed idem amor Dei obedientialis operatur. 26.1. c.d.to.4. Martyrium quando est de præcepto,vel de consilio,vel peccatum. 67.2.c.

Martyrioſe ob vitæ tædiū exponens. M. P. 106. 2.d.tom.3. Martyriū in præparatiōe animi quisque subire debet.204.1.c.

Martyres multi prouocarunt tyrannos ad sui occisionem sine peccato.210.1.c.to.3. Martyrium ob vanam gloriam petens peccat.422.2.c.

MATER.

Mater filium propriis vberibus non lactans vt peccet.95.1. c.to.3. Vsque ad triennium filium nutrire tenetur,& pater deinceps.d. Mater quæ tenellum filium in lecto ne eiulet secum cum periculo tenet.P.M.207.1.a.

MATRIMONIVM.

Matrimonium solo actu interiori contrahi non potest. 478. 2.c.to.1. Consummatum omnino est inseparabile. 492. 1.a. Est sacramentum Ecclesiæ & indissolubile 500.1.b.

Quot modis fiat separatio iuxta iuta canonica.c.1.a. Matrimonium quomodo contrahentes grauiter peccent.616.2.a.

Matrimonium qui post simplex religionis votum consummauit,potest petere debitum 85.2.c.to.3. Matrimonium quomodo olim per copulam post spōsalia habitam verum esset,& iam nullum sit.165. 2.c.to.1. Matrimonium quoddam spirituale est inter beneficiatum & Ecclesiam. 211. 1.a.

Quomodo autem hoc matrimonium auctoritate Papæ possit dirimi explicatur. 212.2.b. Nullum est matrimonium nisi coram parocho & duobus vel tribus testibus. 428.1.a.

contra Matrimonium coniugibus etiam ambobus non creditur,nec pro eo super impedimento. ibid.

Matrimonium consensu coacto contractum non valet, sed si mutetur ille consensus in spontaneum valebit. 151. 1. b.to.2.

Matrimonium tam spirituale quam carnale maximam exigit libertatem, propter captiuitatem quam subit contrahens. 187.1.b. Matrimonio præstat virginitas,illud tamen malum non est,imo vnum sacramentum.215.1.c. Matrimonium cōtractum à duobus quorum alter ignorabat, alter sciebat,impedimentum est legitimum.243.2.a. in Matrimonio sine separatione viuere aliquando possunt, qui non simul ob aliquod impedimentum commiscentur.28.2.a.b.tom.3.

Matrimonium iusto timore contrahens in gradibus prohibitis, etiamsi peccet non est excommunicatus. 352. 1.b.tom.1.

Matrimonia contrahētes in quibus casibus sint excommunicati. 551. 2.c.tom.3.

Matrimonium non dissoluitur per sequentem furorem vel lepram sed sponsalia.16.1.a.to.2. Matrimonium quomodo possit esse validum etiam non præsente parocho celebratum.428.1.b.to.1. Matrimonij sacramentum sanctissimę Trinitatis inuocatione & signo crucis perficitur.692.2.c.

Matrimonij impedimentum ex peccato occulto prouenies quomodo reuelare teneatur.717.1.a.b. ad Matrimonium nondum contractum impediendum vnius viri testimonium sufficit, ibid. Dissimulari potest cum his qui bona fide putant legitimum esse inter se matrimonium si ex separatione graue sequeretur scandalum.773.1.c. Matrimonium fiat ne nouo consensu esse non potest, cum post cōtractum in gradu prohibito superuenit legitima dispensatio.2.b.

Matrimonium inter aliquos verum non erit, & tamen filij erunt legitimi.ibid.

Matrimonium contrahi non debet ab eo, qui habet continentiæ votum,etiam sine animo consummandi. 118.1.f.tom.3.

Matrimonium contrahens sine iusta causa etiam præsente parocho & testibus peccat.119.2.e. Matrimonij clandestinè contrahendi quæ iusta causa esse possit. 120.1.a. Matrimonium clandestinè contrahens eo solo, quod ipse non velit publicare. M. P. e. Matrimonij impedimentum ex iniusta copula ortum sciens antequam illud fiat tenetur reuelare.198. 2.c. Matrimonium *est sacramentum, quo fit mares & fœminæ coniunctio individuam vitæ societatem retinens.* 225.1.c.

Matrimonium vt contractus est apud infideles sed non vt sacramentum.ibid. Est insolubile.f. Matrimonium Christianorum gratiam confert ex opere operato. 2.a. Materia & forma matrimonij sunt consensus legitimus & verba.b. Verba sunt apta huius sacramenti forma. d. Matrimonium diuiditur in totum,vel,quoad torum & habitationem tantum vel quoad torum totum.e. In totum quando diuiditur.ibid. Quando quoad habitationem & torum.224.1.a. Matrimonium qui clam ante Conc.Trident.contraxit,& coram iudice id postea negauit, vxore alteri copulata non potest religionem ingredi.2.e. ad Matrimonium contrahendum quæ ætas legitima & qui sunt ad illud habiles. 226.1.b.

Matrimonij impedimentum dirimens & impediens simul, & impediens tantum quodnam sit.226.1.c.d. Prioris generis duodecim sunt, posterioris verò ad duo reuocantur.e. Matrimonij impedimentum primum dirimens est *error personæ* & quis sit iste error.2.a. Error fortunæ vel alius qualitatis non dirimit matrimonium. c. II. Impedimentum *conditionis seruilis*, quæ & quatenus matrimonium dirimit. d. Matrimonium erroneum clandestinum propria auctoritate separari potest, sed in facie Ecclesiæ contractum non nisi per sententiam iudicis. ibid. III. Impedimentum *est votum solemne* castitatis,in quo contrahens excommunicatur. 227.1.c.IIII. *est cognatio* quæ est triplex spiritualis,carnalis & legalis.d.XI. *est affinitas*, quod in copula illicita est Tridenti limitatum. 228. 1.d. Matrimonium contrahentes in gradu affinitatis vel consanguinitatis prohibito sunt excommunicati. 2. a. V. *Est crimen homicidij* ad. contrahendum cum coniuge illius, & *adulterij* data fide illi de contrahendo cum adultera. 229.1.a.b.

Matrimonium vt inter ignorantem impedimentū & scientem impedimento sublato valere possit, necesse est nouus vtriusque consensus.d. Quomodo talis consensus haberi potest.e. VI. *est cultus disparitas.* 2.a. Matrimonium infidelium non diuiditur eoquod alter eorum ad fidem conuertatur. b.

Matrimonium cum hæretica vel schismatica valet.c. VII. *est Vis.c.* Vide metus. VIII. *est ordo sacer.* 230.2.d. IX. *Est ligamen.* 231.1.b. Matrimonium cum secunda viuente prima nullum.ibid. X. *Honestas seu impedimentum publicæ honestatis* quod est *impedimentum ab Ecclesia inductum dirimens matrimonium contractum inter sponsum aut maritum, aut omnes cognatos sponsæ suæ aut mariti intra gradū prohibitū.2.c.* Huius impedimenti gradus Tridenti limitati. e. XII. *Impotentia coeundi* quę est *impedimentum perpetuum naturale aut accidentale ad copulam naturalem perficiam.* 232. 1.c. Matrimonium contrahens potens cum impotenti sciens esse impotentem potest se separare ab eo contra eius voluntatem. e. Impedimētum impediens tātum. I. *est condition suspensiua alicuius dispositionis, quousque aliquid quod futurum est fiat.* 2.a. II. Impedimentum impediens *est interdictū & feriarum*, & quod illud sit.e. de Matrimoniis clandestinis Tridenti statuta.f. 234. 1.a. Matrimonia clandestina Trid.Conc.non annullata: sed illa solum quæ præsente parocho & duobus vel tribus testibus non sunt. e. Matrimonia clandestina *sunt quæ non præuia trina denunciatione coram duobus vel tribus testibus fiunt* licet valida sint. 2.a. Matrimonium contrahi sine parocho & duobus vel tribus testibus non potest cōcedere episcopus. b. Matrimonium contrahi potest sine parocho & testibus, quando sublato impedimento denuo contrahendum est, inter eos qui publice contraxerunt.c. Matrimonij celebrandi tempus Tridenti ampliatum. e. III. Impedimentum impediens est id *quod oritur ex sponsalibus.* 235.1.a.IIII. *est cognatio spiritualis nata ex Catechismo.* b. V. *est votum simplex castitatis.* c. an Matrimonium post votum simplex castitatis valeat rogatus respōdens affirmatiuè peccet, dubitatur & resoluitur. 2.a.

Matrimonij VI. Impedimentum *est incestus.* VII. *vxoricidium.* 235. 2.c. VIII. *Est raptus sponsa alterius*, quod per Conc. Trident.factum est dirimens. f. IX. *proprij filij de fonte susceptio.* X. *Presbytericidium.* XI. *Pœnitentia solemnis.* XII. Matrimonium scienter cum moniali contractum.236.1.b.

Matrimonium fictè contractum nullum,& quomodo validandum.2.c.d. Matrimonium secundum contractum post fictum valet.e. Matrimonium contrahens ob finem mortaliter malum. P.M. 237. 1.d. in Matrimonium consensus diuerso tempore fieri potest, modo altera pars in suo consensu perseueret. 2.a. Matrimonium excommunicatus vel mortali peccato infectus contrahens. P. M. 2.b. post Matrimonium contractum sciens illud non valere eo vtens.P.M. c. Impedimentum matrimonij sciens quando illud,& quomodo denunciare teneatur.e. Sciens impedimentū inter duos bona fide coniugatos,non debet illis reuelare.238.1.a. Matrimonij impedimenta omnia iuris humani sunt & ea tollit Papa excepto impedimento inter ascendentes & descendentes.2.e. Impedimenta matrimonij in Leuit,non fuere iuris naturalis,& ideo Christo aduenientę cessarunt. f. In omnibus impedimentis non dirimentibus episcopus potest dispensare excepto voto simplici castitatis.c. In impedimentis dirimentibus episcopus dispensare non potest nisi quandoque.f. Iis qui in gradibus prohibitis matrimonium contraxerunt difficilius danda est dispensatio quàm aliis.2.b.

MATTHÆVS CONTARELLVS.

Matthæus Contarellus Gregorij XIII. datarius qua prudentia beneficia conferri curabat.618.1.a.b.tom.3.

Eiusdem pietas, eruditio & cætera plurimum commendantur.722.1.e.

MEDIATOR.

Mediator Simoniæ eam incurrit & est excommunicatus, 263. 2.f. tom. 4. Mediator confidentiæ Simoniacæ ipso facto excommunicatur. 268.2.c.

MEDICVS.

Medicus vinum ægroto propinans, quod ipse an mortem ei inferre possit propter contrariam aliorum opinionem dubitat,peccat. 772. 1.a.tom 1. Medicus opinans aliquid esse toxicum vni ægro quod ei porrigitur propter contrariam aliorum opinionem, monere illum debet & quomodo. 774. 1.c. Medicus empiricus quomodo mederi possit. 291.2.c. tom.3. Medicus de aliquo medicamento dubitans & illud præbens. P. M.e.

Medicus non tenetur mederi diuiti ægroto gratis, etiamsi ipse nolit. 279.2.c.tom.2.

Medicus potest desiderare, vt ei cui medetur sine sua culpa eueniat pollutio.113.1.c.to.3. Medicus sine sufficienti scientia medicans vel negligens. P.M.291.2.d.

Medicus curando infirmum,vt sæpe peccet. 291.2.f.tom.3. Non admonens ægrotum ad confessionem quomodo peccet. 292.2.a. Qui contra salutē animæ aliquid præcipit,vel abortiendi causa est. P.M.b. Sine iusta causa frangendi ieiunij licentiam concedens,& multa eiusmodi peccat.c.d. Pauperi non medicans vel diuiti nolenti soluere expensas quando peccat. e. f. Medici & chirurgi clerici esse non possunt nisi causa pietatis.302.2.a.

Medici nimium sunt faciles in excusandis ægrotis à legibus diuinis & humanis. 450.1.a.b.

MELIOR, MELIVS.

Melior peccans quandoque grauius peccat quam minus bonus quandoque leuius.648.2.a.c.tom.1.

Melius aliquid esse altero non arguit rem esse malam. 64. 1.b.tom.1.

MEMBRVM.

Membrorum suorum nemo est dominus. 371. 2. d. tom. 3. Membrum *est pars hominis quæ officium per se distinctum habet.* 568.1.a.tom.3.

Membrum abscindere & interficere paria sunt in irregularitatis materia,sed non debilitare.f. Membrum aridum vere est membrum. 2.a.

MENDACIVM.

Mendacium omne peccatum est.7.2.c.tom.1. Quotuplex sit mendacium. 46.1.b.

Item peccatum esse asseritur etiam pietatis causa prolatum. 63.2.b.

Mendacium nullam ob causam dicendum. 761.1.c.tom.1. Mendacium *est significatio falsi vel putati falsi pro vero*, & quandoque mortale & quandoque veniale. 189. 2. a.b. tom.3.

Mendacium est significatio falsi cum intentione fallendi. 675.2.c.tom.1.& 761.1.c.

Mendacium *est significatio falsi*: & ille non mentitur, coram Deo, quem ille nouit verum dicere,quamuis alij eum falsum dicere intelligant. 421.1.a.tom.1.

Mendacium non est vti amphibologia ad dicendum aliqua iusta de causa. 423.1.c.& 425.2.a.

Mendacium iurare grauius est quam simpliciter mentiri. 531. 1. b. Mendacium omne peccatum & in confessione grauius.674.2.c.

Mendacium in confessione de peccato mortali nondum per confessionem aperto vel de mortali confessō & veniali quod confiteri proposuerat est mortale, de aliis verò rebus veniale.675.1.a.

Mendacium in iudicio tunc demum est peccatum, cum res ad iudicium pertinet.c.

Mendacium in formale tantum & in materiale tantum & mixtum diuiditur, & quod sit horum vtrumque. 189. 2.b.to.4.

Item in iocosum, officiosum & perniciosum. ibid. Mendacium de re leui ad iudicium pertinente non est mortale. d.

Mendacium omne in materia fidei perniciosum & mortale est. 190.1.a.

Mendacium in factis quomodo peccatum sit.2.c. Mendacium in confessione sacramentali quando peccatū. 212.2.c.

MENDICANTES,
MENDICARE.

Mendicantes quomodo possint nouas domos construere, vel mutare.452.2.a.tom.3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Mendicantes esse, & non posse mendicare videtur absurdum. 621.2.c.to.3. Mendicantes ordines possunt ostiatim mendicare. 622.1.a. Mendicare pauperes iure naturali per se & per alios possunt. b.

MENS.

Mente captus quis septem modis esse probatur, & qui illi sint. 14.1.b.tom.2. De eo perinde iudicamus ac de quadrupede. c. Mente captus & furiosus exæquantur. 15.1.a.

MENSVRA.

Mensura *falsa est quæ licet aliquam partem debitæ quantitatis contineat, non tamen integram continet.* 668.1.a.tom.1.

MERCATORES, MERCATVRA.

Mercatores ad Sarracenos merces deferentes quando peccant. 214.2.a.tom.2. Qui de licentia suorum regum cum eis negotiantur sunt Sarraceni in bulla comprehensi. 217.2.a. Vendentes equos Sarracenis quando sunt excommunicati, & quando non. 218.2.c. Mercatores quibus mittuntur litteræ cambij, nec soluunt eas, nisi eis aliquid detur, peccant. 282.1.b.

Mercatores vendentes sagacibus & astutis possunt conuenire per denunciationem euangelicam. 168.1.a.to.2. Carius vendentes tenentur ad restitutionem. b.

Mercatura an Christiano liceat, disputatur. 659.2.a.b.to.1. Probatur esse licita. c. 660.1.a.b. Duæ eius species, altera qua res vna pro alia datur: altera qua pretium pro re. b. Eius finis lucrum esse non debet, sed alius. ibid. Illa probanda est maximè qua è longinquo merces aduehuntur. c. Quæ principaliter ad reip. subueniendum assumitur Deo gratior. ibid. Moderato lucro debet esse contenta. ibid. Mercatura non licita clericis quia prohibita. 661.1.b. Mercatores se inuicem decipere secundum iura quomodo possint. 662.2.a.

Mercatura non deferenda propter dubium peccandi. 782.1.c. Mercatura multis de causis illicita. 164.2.c.tom.3.

Mercaturam *exercere is dicitur qui emit vt vendat, sine aliqua rei mutatione.* 349.2.d.tom.3. Mercator non est qui emit vel vendit semel & iterum. 379.1.c.

MERCENARIVS.

Mercenario diarium suum statim non soluens, vel non vt debet. P.M.150.1.f.to.3. Mercenario non tenetur soluere herus pro tempore quo ægrotauit. 2.a.

MERETRIX.

Meretrices etiam ad eas conuertēdas solas conuenire peccatum. 17.2.a.to.1. Satisfaciunt dum conuertuntur consitentes se in eo statu tanto tempore fuisse. 637.2.c.

Meretrici publicæ vel alij publico peccatori, quamlibet pœnitenti & confesso non danda Eucharistia, donec publice constet eam pœnituisse. 699.2.a.tom.1.

Meretrix quomodo peccet non solum contra sextum & nonum præceptum, sed etiam contra octauum. 133.2.d.tom.3.

Meretrici promisio facta, quomodo valeat vel non. c. Quando mercedem prostibuli tenetur restituere. 134.2.a.b. ex Meretricum opera & lucro vectigal impurum exigitur. 165.2.b.

Meretrix cur in foro conscientiæ accepta ob turpem caussam non teneatur restituere. 131.2.f.to.3. Meretrices peccant quæ accipiunt mercedem tamquam debitum. 133.1.b.c. Meretrici domum ad meretricandum locans peccat. 115.2.b. Meretrices non tenentur restituere, quod suis blanditiis, absque dolo, fraude & mendacio obtinuerunt. 127.1.a. Meretrix vel alia mulier impudica non tenetur id restituere, quod pro mercede prostibuli accepit. 130.2.a. Meretrici quod datur ne fiat talis repeti potest. 131.1.f. Meretrix & excommunicatus possunt de rebus turpiter quæsitis eleemosynam facere, & sibi ius patronatus quærere. 607.2.c.tom.3.

MERITVM, MERERI.

Meritis inæqualibus, inæqualia præmia debentur. 325.2.b. to.1. Meritis respondent duo præmia, vnum essentiale, & alterum accidentale, & quæ illa sint. 475.2.b. Meritum essentiale respondet caritati & gratiæ cooperanti. 476. Meritum consistit penes caritatem, & demeritum penes cōemptum Dei. 560.2.b. Merita sua communicare alij aliis possunt. 571.1.a. Nulla sunt sine caritate. 580.1.b.

Merita aliorum priuatæ personæ ad eum placandum Deo repræsentare possunt. 569.1.d.e.to.3. Merita Christi & Sanctorum thesaurus est indulgentiarum. 667.2.c. Meritum & satisfactio non tam re, quàm ratione differunt. Nam opus quatenus bonum, meritum, & quatenus pœnale satisfactorium est. 668.1.a. Meritorium opus non excedit personam merentis, sed satisfactorium etiam de condigno eam exceedit. b.c. Merita Christi & aliorum manent quoad virtutem satisfactoriam irremunerata. d.

Meritum & actus bonus idem sunt, meritum autem duplex de condigno, *qui est actus humanus factus ab eo qui habet gratiam Dei gratum facientem*, & de congruo, *qui est ab eo factus qui non habet gratiam.* 17.2.c.f. tom.3. sine Meritis gloriam se adepturum sperans aut meritis sui liberi arbitrij. P.M. 243.2.c.

Merita quoad vim merendi de condigno non sunt communicabilia, sed quoad vim satisfaciendi. 669.2.c.tom.3.

Merita sua quilibet etiam laicus alteri communicare potest, & prælati suarum congregationum. 704.1.c. Meritorum communicatio in quo sit vtilior indulgentia, & ista illi. 2.c.d. Merita cuiuslibet existentis in gratia, cuilibet alij in ea existenti prosunt sine alia operantis intentione. 708.2.a.

Meritorum valor quoad quærendam gratiam vel gloriam nulli communicabilis. 570.1.b.to.3. Mereri de condigno nullus alteri potest præter Christum: satisfacere vero sic. f. Meritum maius magis laborantibus cæteris paribus quæritur, quod est præstantius indulgentia Iobelæi. 715.1.a.

MERX.

Merx minoris valet cum rogatur emptor, quàm cum rogatur venditor. 252.2.d.tom.3. Merces futuræ etiam nondum natæ emi, obligari, promitti, & legari possunt. 261.2.c.

MESSIS.

Messem lædens non tenetur restituere quantum valet in area sed in herba. 205.1.d.tom.3.

METONYMIA.

Metonymia qualis figura. 467.1.b.tom.1.

METVS.

Metus qui est causa principalis, vel sine qua non fieret actus in foro interiori, tantùm excusat, quantum iustus in foro exteriori. 95.2.a.tom.1. Metus causa professus, quando reclamare debeat, ne censeatur eam ratificare. 163.2.b.

Metu factum tunc aliquis approbat, quando potens reclamare non reclamat. c. Metus facit professionem nullam vt & matrimonium. 165.2.c. Pro nullo metu peccatum mortale faciendum. 622.1.c.

Metus etiam reuerentialis reddit actum nullum, in spiritualibus, & in temporalibus rescindendum. 78.1.b.tom.1.

Metus iustus quis sit boni viri arbitrio definiendus est. 230.1.a. tom.3. Qualem esse iudicabit iudex prudens iustum metum. c.

Metu factum est actus humanus partim voluntarius partim non voluntarius. 17.1.b.to.3. Metu factum meritum esse potest & prodesse & nocere. c. Rescindi tamen potest, nisi sint sacramenta, quæ characterem imprimunt. d. Metu aliquid iniustè datum est restituendum, non autem iustè. 126.2.d.e. Metu facta regulariter valent, & sacramenta quæ characterem imprimunt, sed nequaquam matrimonium. 229.2.c.

Metus minor iusto reddit actum coram Deo inefficacem. 230.1.d. tom.3.

Metus reuerentialis annullat votum pueri vouentis religionem. c. Metu mortis testis deponens peccat, sed nullum est eius testimonium. 2.a. Metu mortis matrimonium contrahens & consummans peccat, sed nullum est matrimonium. b.

Metus iustus annihilat matrimonium eius etiam qui verè consentit. c. Metu coactus, si sponte copulam habeat videtur consentire. ibid.

MICHAEL MEDINA.

Michael Medina quis fuerit. 543.2.c.tom.1.

MILITES, MILITARE, MILITIA.

Milites ordinum militarium quibuscum Papa de vxore ducenda dispensauit, propterea non desinunt esse religiosi. 356.2.c.tom.1. Iustè & sanctè iis militibus redditus ecclesiastici applicantur. 358.2.b.c. Quos tamen illi in vsus sanctos applicare tenentur. 359.1.a. Sunt instituti ad bella pia, quæ pro Catholicæ religionis defensione assumuntur. b. peccant abutentes suis bonis Ecclesiasticis c. Non sunt pares clericis in bonis temporalibus. 360.1.a.b. Testari non possunt pro libito de suis redditibus. 390.2.c. 391.a. Nisi cum priuilegio, & tunc in pios vsus. b. Quantum fallantur qui hos ordines ambiunt. c.

Milites ordinum militarium ad bella professi & per dispensationē legitimam coniugati testari quomodo possint. 88.1.b. Ordo militarium religiosorum verè est religio. 259.1.c.2.a.b. Gaudent priuilegio fori & canonis. 2.b. 402.1.c.

Milites ordinum militarium sunt personæ ecclesiasticæ & vouent tria religionis vota. 259.2.c. 402.2.b.tom.1. Quomodo votū pauperatis seruent. 260.1.a.b. 402.2.c. Testari non possunt. b. Eorum beneficia sunt regularia. 403.1.b.

Milites S. Iacobi sunt ordinis S. Augustini. 260.2.b. & Milites de Calatraua & Alcantara ordinis Cistercienſium. ibid. Ex his non potest transire aliquis ad alias religiones. 261.1.a.2.b. Sunt vitæ contemplatiuæ partim, & partim actiuæ. ibid. Videntur perfectiores aliis religiosis, eo quod ipsi vitæ se exponant periculis, alij non item. b. Superant alias religiones in voto obedientiæ. 2.b. Milites religiosi non reparantes ordinis sui Ecclesias reprehenduntur. 331.1.a. Non possunt expendere reditus suorum beneficiorum in vana. 334.1.b. Papa non dispensauit cum eis in paupertate sicut in castitate cum quibusdam. c. Sunt personæ Ecclesiasticæ quod probatur. 355.2.a.b.

Sunt religiosi. 356.1.a. Quotannis dant magistro ordinis suorum bonorum memoriale. 2.a.

Militum ordinum religiosorum cur quidam ad horas teneantur, & alij non. 432.1.f.to.3. Milites qui è castris armorum ad castra lachrymarum transeunt, & priusquam habeant breuiaria habent beneficia, vt peccent. 452.2.c.

Militare peccatum non est. 663.2.c.to.1. In exercitio militari vitia non sunt, sed in hominibus illud exercentibus. 664.2.a. In dubio sub principe suo iuste militatur. 766.2.b. Militia non deserenda propter peccandi dubium. 782.1.c. Milites vitantur emere prædia in his locis vbi degunt, sed non domos. 106.2.c.tom.2.

MINISTER.

Minister Ecclesiæ vtens spiritualibus in peccato mortali si ea ad consecrationem non pertinent non peccat mortaliter. 706.2.b.tom.1.& 707.1.a.b. Modo se probabiliter in peccato existere non cognouerit. c.

Minister Ecclesiæ agens aliquid vt minister eius, quod pertinet ad eum ratione alicuius ordinis facti & consecrationis in peccato mortali. P.M.427.2.c.to.3. Quæ sunt ea quæ Ecclesiæ minister agens in peccato. P.M.428.1.a.b.

Ministri Ecclesiæ qui censendi, vt eorum oratio quæ alias non prodesset prosit. 541.2.c. Ministri Ecclesiæ boni oratio magis prodest, quam alterius. e.

MINORES FRANCISCANI.

Minores conuentuales tota Hispania expulsos esse cur auctor non probauerit. 136.2.b.to.1. Minores obseruantes D. Francisci regulam ad vnguem auctor reputat inter uentos Christi martyres. c. Causæ ob quas condemnationem conuentualium nonnulli reprobant. 137.1.a. Sententia in eos relaxanda ostenditur. c. Non sunt domini rerum quas comedunt & vestiunt. 313.1.b.

Minores non acquirunt sibi nec suis monasteriis, sed Papæ & Ecclesiæ vniuersæ. 66.1.a.to.1. Minores eiecti è suis conuentibus, non peccant tangendo pecuniam. 125.2.b.

Minores conuentuales quibus facta fuit facultas transeundi ad alios ordines quid facere debuerint. 135.1.a.b. Non eis satis de aliis ordinibus prouisum esse ostenditur. 136.1.a.b. Quomodo sit eis prouidendum auctor demonstrat. 2.a.

Minores quolibet die excepto Paschatis Eucharistiā possunt ministrare. 343.1.c.to.3. Minores templa ampla & nimis ornata habere non debent. 121.1.c.tom.2.

Minori fratri non repugnat habere supremam iurisdictionem. 138.1.c.

MISERIA.

Miseria duplex vera & apparens ex malo duplici oriens. 13.1.c.to.3. Item summa & non summa illa *est passio carentiæ visionis & fruitionis Dei vel miseria carentiæ visionis & fruitionis diuinæ comitata æterno sensus cruciatu, & omnium malorum genere.* d. non summa *est miseria carentiæ & fruitionis Dei sine cruciatu.* 2.a. Miseriæ gradus, & qui in eis sunt. b. Miserorum in inferno damnatorum pœna septuplex fusè explicatur. c.d. Vide damnati.

MISERICORDIA.

Misericordia & pietas Christiana erga pauperes exuperat omnium aliarum nationum pietatem. 307.2.b.tom.1.

Misericordia omnibus personis competit. 380.1.a. tom.1. An sit maxima virtutum omnium. 532.1.b. Duobus modis sumitur & *pro virtute quæ mouet ad compatiendum de aliena miseria, & ea quā alteri subueniamus* 2.a.b.

Misericordia qua ratione sit potissima virtutum moralium quæ sunt ad proximum. 532.2.b.to.1. Eius opera quædam sunt hostiæ & ipsa est caritatis filia. c. Quomodo sit sacrificio maior. 533.1.a.

Misericordia est plusquam moralis virtus & quomodo in Deo prior sit iustitia. 554.1.a. Misericordia iusta esse debet, qualis non est illa, qua vtitur iudex contra legem sui superioris. 116.2.a.tom.2.

Misericordia virtus est omnibus etiam paupertimis communis. 387.1.a.to.3. Misericordia quadantenus virtus est maxima quæ sunt ad proximum. 607.2.b.

Misericordia *est virtus moralis inclinans ad miserendum ordinate, patienti aliquod malum vel defectum ad subueniendum ei.* 274.1.c.to.3. Misericordiæ opera cur vocantur opera caritatis & eleemosynæ. d. Misericordiæ opera duplicia corporalia. *Visito, poto, cibo, redimo, tego, colligo, condo*, & corporalia. *Consule, castiga, remitte, solare, fer, ora* c.f. Misericordiæ opera non exercens quando peccat mortaliter. 275.1.f.

MISSA.

Missam facere grauiora peccata notoria post pœnitentiam impediunt. 649.2.a.to.1. Missam publici concubinarij audire non licet. 701.1.a. Missam petens ab eo fieri quem scit esse in peccato, & ad id non est paratus peccat. 705.2.b. ob Missæ celebrationem in loco polluto non incurritur irregularitas. 769.2.c. Missam audire cum mediocri attentione omnes tenētur sub pœna peccati mortalis. 91.1.a.tom.3. Missam integram die festo sine iusta caussa non audiens. P.M.204.2.d. Missæ pars notabilis quæ non audita reum mortalis culpæ facit, quæ. 205.1.a. Missam audire professo die nullus tenetur. b. Ab audiēda missa quæ caussa excuser. c. Missa non audiēda necessario est in propria parœcia. 206.1.d.to.3. Missam non audiens cum debita attentione in parte ipsius notabili. P.M.2.b. Missam die festo iusta de caussa non audiens, non tenetur Deum apud se orare. d. Preces in Missa recitans præcepto potest satisfacere. e. Missam ne audiant, famuli aut filij Dominus aut pater impediens die festo. P.M.207.1.b. de Missa errores qui Tridenti damnati. d.e. in Missarum celebratione obseruanda, ibidem definita. f. pro Missa facienda dare eleemosynam quomodo non sit simonia. 259.1.c. Missa pro dicenda certum quid ab episcopo statui non debet. 262.1.e. Missam publici concubinarij qui audiunt, ita vt eius dicendæ caussa sint. P.M.296.1.b. Missam commēdare bono sacerdoti prudentiæ est. c. Missam publici concubinarij audiens & legem nesciens non peccat, si autem sciat vel scire debeat, sic. d.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Missam celebrare extra locum sacrum post Concil. Trid. non licet. 296. 1. f.to.3. In necessitate post illud sine licentia episcopi licere potest.2.a. In mari celebrari non potest. b. Eam in ecclesia interdicta vel polluta celebrans, vel ante matutinum recitatum.P.M.c. in Missa plurimos alios defectus committens, peccat etiam. d. e. Missam ante lucem celebrari an liceat.297.1.a.

Missa post meridiem celebrari potest.b.c. In quadragesima post nouam celebrari potest. d. Missa quam sacerdos finire non potest relinquenda est, nisi sit perfecta consecratio. e. Non tamen per laicum vel clericum sacerdote minorem perficienda est. 2. a. Missam pluries quam semel facere in die non licet, nisi in septem casibus.b.c. Missam facere omnibus diebus excepto Parasceues & Sabbatho sancto licet.e. Missæ triplex valor, generalis, medius & specialis: & qui illi sint. 298. 2.e.f.

Missa vna pro duabus pitantiis dici non potest. 299. 1. a. Missæ valorem nõ applicans cui debet peccat: est autem Missa *actio qua ex institutione Christi in memoriam eius passionis panis & vinum in corpus & sanguinem eiusdem transsubstantiãtur, ac illa sub eorundem specie Dei Patri offeruntur.*302.2.e.

Missæ nomen vnde deductum. f. Missæ valor & quatenus sacramentum & quatenus sacrificium.303.1.a.b.

Missæ valor quatenus est sacrificium certus & limitatus est. c. ex Missa quid singuli orthodoxi & nominati à sacerdote consequantur. d. Missa non solum prodest ex opere operato, sed ex opere operantis. 2. e. in Missa quis modus optimus faciendi viuorum & mortuorum commemorationem. 304. 1. c.

Missam de B. Maria dicendi onus habens, non tenetur de ea quotidie missam facere.310.1.a.

Missas episcopi, generales, & abbates possunt minuere in suis ecclesiis.2.b. Missam pro excommunicato vel infideli qua ratione quis dicere possit.326.2.b.

Missam post debitam contritionem & confessionem potest facere ante dispensationem qui occultissimè occidit alium. 375. 2.b.tom.3.

Missam celebrantis excommunicati delictum occultum est, si excommunicatio est occulta, licet celebratio sit publica.377.1.b.& 381.2.a. Missæ præfatio antiquissima,& à temporibus Apostolorum vsitata.398.1.c.

Missæ præfationes probatæ decem & non plures. e. in Missa attentio maximè seruanda. 399. 1.a. Missam qui omisit audire vel dicere diebus festis, non satisfacit si eam aliis diebus audiat vel dicat.402.1.c.

Missæ dicendæ sunt eo tempore, quo ad eas dicendas debitores obligantur.2.d. Missa non est de numero horarum, nec episcopus eam non audiens non ita peccat, ac si horam non diceret.403.2.d.

Missa in sabbato sancto, vel in sabbatis quatuor temporum quando dici debeat,& quando dici potest. 406.1.b. Missam celebrare etiam post tertiam & quartam horam post meridiem modo absit scandalum certis diebus licet.d. Missa ante primam dici potest, & si ante matutinum dicatur non est nisi veniale peccatum. 410.2.c.

Non est tamen facile ante has horas dicendas.d.e. Missam vel alias preces obligatus dicere in vno loco, non satisfacit dicendo in alio.415.1.c. Missam dicens peccato mortali infectus & propter pitantiam bis in eo peccat.424.2.c.

Missam audientes & ea facientes quæ repugnant attentioni necessariæ ad audiendam eam. P. M.439.1.a.

Missa vt sacrificium agit ex opere operato & non tantum operantis.2.b. Missæ pars notabilis quam qui omittit.P.M. quæ sit.443.1.f.

Missæ vnius partem audiés & alterius aliam quam in priori non audiuit præcepto satisfaciet.4.2.a. Missam audiens quid cogitare debeat, vt fructu eius non careat, etiamsi non intelligat quæ dicantur. 458.1.b.

Missæ etiam consultæ adstanti attentio est necessaria. 462. 2.b. Missæ maior attentio in canone quam in alia parte requiritur. 464.1.d.

Missæ quæ sit conuenientissima attentio.1.f. Missa nec nimis festiuè, nec nimis lentè dicenda: vno tamen tempore lentiùs, alio festinantiùs dici potest. 467.2.e.f.

Missam lentiùs cantantes episcopi diebus festis redarguuntur, & sacerdotes citius. 468. 1.a.b. Missam audientes submisse orare debent.2.c.

Missæ magna pars tam submisse recitari debet, vt non audiatur à præsentibus.534.1.b.tom.3.

Missam audire debent duo, vel saltem vnus.f. Missæ triplex valor quibus applicandus, 543.2.d. Missa ante primam recitari potest, sed non ante matutinam.551.2.c.d.

Missa qua hora dici debeat iuxta Sotum.552.1.b. Dici potest post præteritam notabiliter horam sextam, idest meridiem.c.d. Missam audiens vel horas recitans sine attentione cur peccat, non autem qui animo corrupto. 554. 2. a. Missam cum excommunicato audire non licet.603.1.d. Missis pro nouis quicquam dari ordinarij vetantes, vt peccent. 610.2.e.

Missa ante vnum solum socium dici potest.623.2.a. Non tamen à sacerdote solo incluso siue ministro.b. Missa attento iure communi quomodo cessante scandalo ex iusta causa dici possit, vsque ad nonam demonstratur.628.1.d.e.

Missa in Sabbato sancto in crepusculo noctis dicebatur. 2. a. Missa actus & suapte natura non solum bonus sed optimus.b.c. Missam dicens non tenetur dicere secreto, cantata à Diacono vel subdiacono.629.2.a.b.

ad Missam nullam præparationem Ecclesia præcepit, ea tamen quam habent missalia vri bonum est.631.2.e.f.

ad Missam præparatio breuis qualis esse debeat.632.1.a. Ea quare non nimis longa esse debeat.c. Missam imperfectam relinquens non occurrit excommunicationem.633.2.a.b.

ad Missæ introitum iusta de caussa qui in ea progressus est redire potest.634.1.b.c.

MISSA SICCA.

Missæ siccæ nomen nouum, & quid illa contineat. 634.1.e. f. tom.3.

Eas non licere dicere rationibus probatur. 2.a.b. Eas tamen si sine superstitione dicantur & sine interpolatione & scandalo, posse dici auctor probat.d. Missam siccam ante finem Missæ integræ incipere non licet. f. Missam siccam in supplicationibus dicere licitum. 635.1.a.

Missæ siccæ dicendi modus.b.c. Missa sicca in naui quomodo dici debeat.e.f. In ea quando postcommunio omitti debet. 2. c. Missa sicca coram infirmo vt dici debet. f.

in Missa sicca non ostendendum S. Sacramentum & cur. 636. 1.a.

MISSA VERA.

Missa voce demissa nimium dici non debet. 471.1.d.tom.3. in Missa consecrationis verba qui proferentes peccant. ibid.

Missam imperfectam qui relinquens peccat.e.f. Missam imperfectam relinquendi quæ caussæ esse possint. 472.1.a.

Missa ob ingressum excommunicati quando non finienda & quando sic. e.f. Missa solemnis dum cantatur, horæ debitæ dici possunt. 474.1.b.

Missam qui audit, & quia non ei placet proponit aliam audire, obligationi non satisfacit.f. Missæ confectionem nullis verbis etiam pijs permixtis licet interrumpere.2.d.

Missam præuidere quam sit sanctum & laudabile. 475.2.d. Missa quo in loco celebranda, vt attentioni consulatur. 476.1. b. Missam dicere solum vel publicè quando expediat. 2. a. in Missa nimis in verbis consecrationis immorantes redarguuntur. 480.1.d.

Missa mane audienda si per negotia licet, sed non eum aliquia superstitione. 487. 2.e. Missam celebranti Patri filius ministrare non debet. 491.2.a.

Missa omnium orationum quæ fiunt pro defunctis securissima.502.2.d.

Missam qui pro excommunicato dicendam suscipit vt peccet. 503.2.b. Missa quibus prodest. ibid. Missa pro quo excommunicato dici potest. e. Missa quomodo excommunicato vel infideli applicati possit.504.1.f. Missa ex opere operato prodest iis tantum qui incorporati sunt Ecclesiæ. 2. c.

MOLLITIES.

Mollitiei peccatum faciens quando pluries peccat. 47.2.d. tom.3. Mollities quomodo contingat, & vt peccatum sit. 112.2.d.e. Vide pollutio.

MONACHVS, ET MONACHA.

Monacha laudata pro bona ostiaria, quæ nõ est, debet contradicere.13.1.c.to.1. Monacha cupiens laudem & honoré de pulchritudine & habitudine corporis, vel aliis rebus vanis peccat.41.1 b.c. Quæ defert vestes caudatas peccat.2.b. Semel ingressa non potest exire monasterium, sed illa quę non est ingressa potest.74.2.a. Quæ testari potuit.90.1.b.

Monachæ nullus potest exeundi extra claustrum facultatem facere.81.2.b.to.1. Qua de re est bulla Pij V. ibid. Nisi in causa magni incendij, epidemiæ, aut lepræ. 82.1.a. Vide Monialis.

Monachus quærit monasterio particulari vbi profitetur. 66.2.a.to.1. Non verè professus non quærit monasterio. 77. 2.c. In iure quæsito prodesse potest monasterio, non obesse, in iure quærendo vtrumque potest.78.1.c. Depositione priuatur, ipsa præbenda, & voce in capitulo, sed non desinit esse monachus.2.c. Non potest reuocare vel alterare post professionem testamentum ante illam factum. 87. 1. b. Potest testari cum priuilegio Papæ. 89.1.a.

Non potest testari de aliis rebus quam pertinentibus ad monasterium, etiam cum licentia superioris. b. Potest esse executor testamenti.ibid. Monachi an creari possint ab Abbate sine consensu capituli 100.1.c.

Monachus factus episcopus testari non potest, sed quærit suæ Ecclesiæ. 311.1.c.tom.1.

Monachi & canonici tot sunt instituendi, quot monasteria & Ecclesiæ possint alere.101.2.c.to.1. Monachi non debẽt carnes edere, nec indusia linea ferre: canonici verò hæc possunt.124.1.b.

Monachus & monasterium non sunt correlatiua, sed monachus & professio monachalis.125.2.a.

Monachus quamuis exeat patria potestate, retinet tamen iura suitatis. 126. 1.c. Oppressus ab Abbate fugere potest, & si necesse est arma pro defensione accipere. 128. 1.a.

Monachi translati bona ante translationem prioris sunt Monasterij, & quæ post habuit posterioris. 140.1.b. Monachus claustro contentus sit. 143.2.a.

Monachus proprium habere dicitur, *qui desinet aliquid clã superiore, disponendo illud pro suo arbitrio.*116.2.b.tom.1.

Monachi quibus aliquid pro victu & vestitu assignatum est, quomodo proprium habeant & proprio careant. 117. 1.b.

Causæ ob quas liceat aliquibus monachis partes assignare priuilegiatas. 118.1.a.b. Monachi non reformandi iuxta primæuam originem, sed moderatius.121.1.c. Monachi appellatione canonicus regularis in pœnalibus non includitur.123.1.c. Monachi non sunt propriè clerici.2.a.

Monachi manentes prope monasterium destructum vi bellorum vt peccent. 146. 1.b.c. Extra claustra manentes quibus quærunt.311.1.a.

Monachum non esse dominum cibi quem mandit, non est ridiculum.113.2.c.

Monachi semel in mense peccata sua confiteri iubentur. 749.2.b.to.1. Et si habent mortalia, ea dicant, si non habent, saltem venialia aperiant.751.1.b.

Monachus quis sit in canone si quis suadente. 338. 2. c. to.3. Monachi & moniales non habentes facultatem facientes ea quæ prohibita sunt clericis interdicti tempore. P. M. 363. 1.b.

Monachus vtendo chirurgia siue ob pietatem siue ob lucrum sit irregularis, si ægrotus quem ille curat moriatur. 172. 2.a. Monachis per suam ordinationem tanta potestas datur, quanta parochis aut aliis 382.2.d. Vide regularis, religiosus, Abbas, prælatus, monasterium, claustrum & multa similia.

MONARCHIA, MONARCHA.

Monarchia optima gubernandi ratio, in monasteriis etiam vigere debet.103.1.b.tom.1.& 107.2.b.

Quomodo temperanda sit, ne in tyrannidem degeneret.c. Monarcha nullus potest mutare piorum voluntates sine causa, neque Papa. 363.2.c. Monarcha quomodo possit subditis ab eo petentibus satisfacere maximè. 430.1.b. Cur de omnibus non bene mereantur. 459.2.b.

Monarchia omnium regiminum optima. 130. 2. b. tom. 1. Duæ sunt in mundo & distinctæ vt plumbum & aurũ. 133.2.c.

MONASTERIA.

Monasterij bona pecuniaria omnia sunt communia omnibus. 68.2.b.tom.1. Illud ingrediens quærit illi vsus fructus quos ad vitam suam habet. 81.1.a.

Ingressus tenetur id facere, quod se facturum iurauit, dummodo regulari obseruantiæ non sit contrarium.83.2.a.

Monasterium non omne capax successionis est, & sic moriente professo non adit illius hæreditatem.86.2.a.

Quod nam sit capax & quod non. c. Monasteria quomodo visitanda ex decreto Trident.Concil.99.1.a.b.

bona Monasterij in quinque rebus impendenda.102.2.b.c. Exeundi ex eo quæ facultas iusta esse possit.146.1.a.b.

Monasteria monialium nulli nec viro nec mulieri, nec puero nec fœmo ingredi licet.156.2.a.to.1. Nisi persona sit honesta, causa rationabilis, & licentia Superioris. b. Quis Superior hanc dare possit.c. In necessitate tamen etiam sine licentia quæ commodè haberi non potest, ea licet intrare. 157. 1.b. Nulla viri virorum monasteria ingredi prohibentur, sed fœminæ. 2. a.b.

MONIALES.

Monialis mulierum lasciua ornamenta fingens, vt peccet, & an ab his abstinere debeat.672.1.b.tom.1.

Monialis translata de vno loco in alium, non defert secum dotem priori datam.140.2.a.tom.1.

Earum clausura perpetua à Bonifacio VIII. inducta. 147. 2.a. Ad eas ingressus prohibetur.b Et à Trid. Conc. innouata.ibid. Et Pius V. vtramque innouauit. c. Cur eis arctior est indicta clausura, quàm à sue institutionis principio. 148. 1.a. Eis benignior clausura conceditur à concilio, quàm à Pontifice b.c. Illæ etiam quæ nunquam clausuram seruarunt, ad eam adigendæ sunt.149.2.a.

Plures esse non debent, in quolibet monasterio, quam ab eo sustentari possint. 150.1.a. Iterum exire prohibentur. 151.1.b.

Moniales tres ob causas exire possunt. 2. b. Et possunt extendi ad similes. b. c. Possunt item egredi infirmitatis tempore medici consilio.152.1.a. Eas excipientes qui cognati amicitiæ excommunicentur vel non. 2.a.

Monialium facultates manendi extra monasterium omnes reuocatæ.153.1.a. Earum necessitatibus vt Pius V. prouiderit & Gregorius item XIII. 2. a.b. Eis dimidium eleemosynarij pauperibus incertis cocessarum attribuitur.154 1.b c. Non possunt habere ostia per quæ aditus eis extra clausuram pateat. 155.2.c.

Moniales frequenter cum viris colloqui est prohibitum. 157.1.c.tom.1.

Et scribere ad eas & eas alloqui sine licentia Romæ. 2. a. Moniales non recipi absque dote vbi maximè absonum. 365. 2.b. Nec dotatæ nec indotatæ plures in monasterio recipi debent, quam illud possit alere.c.

Moniales nobiles possunt tenere quasdam puellas vel discipulas quæ eis inseruiant ex iusta licentia. 161. 1. a. b. tom 1.

Moniales quomodo plures recipi possint quam monasterium alere queat. 366.1.b.

Moniales professæ ad chorum ad horas dicendas obligantur, & non aliæ. 432. 1.c.tom.3.540.2.c. Moniales quæ vt quomodocunque latinam linguam calleant, student laudè dignæ sunt. 458.1.d.

Monialium monasteria ingredi qui & quoties Pontifices prohibuerint. 354. 2.a. tom.3. Moniales exeuntes è monasteriis excommunicatæ. f.

Monialis quæ se polluit, vel fornicata est, non potest consecrari. 11.1.d.tom.3.

Monialis semel in mense communicare tenetur. 216. 2.c. Monialis vel ad contrahendum inhabilis volens ab aliquibus videri, quo ab eis in vxorem appetatur P.M.244 2.c.

Monialium monasteria clericus frequentans vt peccet. 301.2.c.

Moniales vt rectè eligant abbatissam directore opus habent. 347.1.f.

Universidad de Deusto
Biblioteca

MONITIO, MONITORIVM.

Monitionis verbum non præceptum sed exhortationem iurisperitis significat. 627.1.b.

Monitiones per clausulam audientiæ promissiuam non iustificatæ contra eum qui excusationem habet iniustæ & nullæ sunt. 65.1.c.to.2. Et excommunicationes eas consequentes nullæ. 2.b. Monitorij alicuius tempus non currit donec copia illius detur authentica. 70.2.b.

Monitio extraiudicialis quæ non fertur ad excommunicandum vnica sufficit. 347.2.f.tom.3.

MONOPOLIVM.

Monopolium qui facere dicantur & quomodo in eo peccetur. 255.1.f.tom.3.

MONTES PIETATIS.

Montes pietatis quomodo instituantur. 282. 2.b.tom.1. Non eis soluitur ratione mutui, sed ratione custodiæ. 283.1.b. Montes pietatis sunt liciti. 171.1.2.tom.3.

MORA.

Mora sua cuique est damnosa. 511.1.b.to.1. in Mora restituendi quis esse dicatur. 143.1.c.to.3. in Mora debitor tenetur restituere damnum creditori quod ipse accepit, nó diues pauperi, cui non dedit eleemosynam. 275.1.b.

MORES.

Moribus laxandis non est præstanda materia. 344.1.2.to.1.

MORS.

Mors ciuilis non æquiparatur veræ morti nisi in casibus à iure expressis. 573.2.f.to.3. Mortis articulus quis sit intelligendus ad indulgentias concedendas. 700.2.f. *Mortis articulus est quoties quis probabiliter creditur esse moriturus.* 573.2.b.

Mortem alterius optans quando peccat. 106.1.f. Et quando non. 2.a. Mortem suam qui exoptat, peccat. b.

Mortis sententiam iniustè pronuncians, vel iniustè mortem damnatum non liberans. P.M. 107.1.f. Mortis articulus quomodo sit intelligendus, vt quis in eo absolui possit. 317. 2. d.

Mortis timor naturalis vel casualis non irritat votum, nisi violentæ. 179.1.c.to.3. in Morte non dignus est accipere solarium, qui se non cogitauit moriturum. 759. 1. b. tom. 1. ante Mortem moti discendum est. 759.1.c.

Qui sit, vt ante mortem aliqui pœnitentes veniam non consequantur. ibid. de Morte sæpe meditandum. 783. 1.c.

Mortem loquentibus probatur infligere, qui hanc cum potest non excludit. 754 1.c.tom.1.

Mortis metu licet alloqui excommunicatum & non audire Sacrum, & cur. 4.c.2.c.to.1. Quod postea limitatur. 5.a.1. Mors potius oppetenda est quam peccare mortaliter. 23.1.c. Mortis metus quis reddit votum irritum & quis non. 95.1.c. Mors inopina solet bona proposita impedire. 321. 2.b. in Mortis articulo tenemur confiteri & conteri. 611. 2.a.

MORITVRI, MORTVI.

Morituris carorum præsentia subtrahi debet. 787.2.c.to.1. Mortuus nec absolui nec excommunicari propriè potest. 387.1.b.to.3. Mortuos lugere mediocriter Christianis licet. 499.1.c. Mortuis in purgatorio patientibus communicari possunt viuorum merita. 570.2.a.

Mortuis lobelæi indulgentia quare prodesse non possit. 686 2.d,to.3. Ad eos nulla indulgentia extendi potest, nisi concedens id expresserit. c. ad Mortuos cælicolas, neque ad damnatos in limbo vel inferno, neque ab inferiore Papa ea non extenditur. f. Mortuis qui sunt in purgatorio Papam per modum auctoritatis iudiciariæ eam non posse concedere, probatur. 687. 1. a. Sed per modum suffragij. b. Mortui purgatorij non sunt iurisdictionis prælatorum. c. Mortui purgatorij cur ab Ecclesia militanti iuuari possint. 2.a.b. Mortuis per modum suffragij indulgentias prodesse quid sit. c.d. Mortuis auxiliandi modus triplex, primus merendo pro illis de congruo, secundo impetrando, tertio satisfaciendo. f. ad Mortuos auxilium suffragiorum Ecclesiæ via gratiæ & misericordiæ non via iustitiæ deducitur. 688.1.a Hæc tamen sententia vt noua relinquitur. d. Mortuorum animæ quatuor modis iuuari possunt. ibid. Mortuis indulgentiæ via iustitiæ prodesse possunt. 2.e. Mortuis indulgentias prodesse per modum suffragij quid sit. 689. 1.a.b. Mortuis indulgentia prodest, cum forma eius id habet. 2.b. pro Mortuo viuus etiam malus indulgentiam consequi potest. c. Mortuis omnibus suffragia non prodesse quomodo intelligendum. 691. 1.a. pro Mortuo quare fiant suffragia qui indulgentiam plenariam in mortis articulo est consecutus. d.e. Vide defuncti purgatorium.

MOTVS.

Motus primo primus & secundo primus & deliberatus qui sint, & quomodo sint vel non sint peccata. 550.2.c.tom.1. Motus in peccatum primi attrendi ad Petram i. Christum. 586. 1.a.

MOYSES.

Moyses non fuit auctor legis vereris, sed promulgator. 618.1.a.to.1. Moyses sibi temporalia, fratri verò spiritualia curanda reliquit. 134.1.b.

MVLIER.

Mulierem grauidam qui percutit ex qua abortus sequitur, peccat, & quandoque est irregularis. 107.1.b.tom.3.

Mulier grauida abortum procurans etiamsi non sequatur. P.M.c. Mulier vim patiens si non aliquam vim adhibeat creditur consentire, etiam in foro exteriori. 111.1.d. Et peccat si aliquid cooperetur in eo opere etiam metu coacta. e. Mulieri cohabitanti cum qua credit se non manere posse sine peccati consensu non debet absolui sine separatione. 117. 1.a. Mulier supponens sibi partum peccat mortaliter. 121.1.c. Et quæ concepit filium ex adulterio, non tamen tenetur se prodere. d. Nisi iam esset de adulterio infamis. f.

Mulier virili veste, vel vir muliebri, quando licitè vti possunt. 244.2.d.to.3. Mulierem nudam vir, & mulier virum nudum videre volens. P.M. 245.1.c. Mulier tutelæ officio fungens, post secũdas nuptias vel post stupru̇m. P.M. 292.2.f. Mulier percutiens clericum eam de stupro facto tentantem non excommunicatur. 359.2.c. cum Muliere grauida saltans ob quod illa abortit, quando est irregularis. 475 1.a. Mulieres cur viris deuotiores sint. 544.2.f. Mulieri cõceditur donatio non fideiusio. 614.2.d.

Mulier vanæ gloriæ caussa fucis vtens non peccat mortaliter etiam si sciat alios ob id in eius concupiscentiam exarsuros. 98 1.d.to.3. Mulieris suspectæ consuetudine vtens & ob id scandalum præbens peccat. 99.1.b.

Mulierem longo tẽpore persequens nec ea fruens, quoties peccat. 47.2.f.to.3. Mulieres licitis quibusdam benedictionibus & orationibus vtentes non peccant mortaliter, prohibendæ tamen sunt. 66.2.f. Mulier secretum habens impedimentum, ratione cuius habitare cum viro non potest quid faciet, si se cum viro habitaturam iurare compellatur. 70.1.c. Mulieris vota ante nuptias facta à viro irritantur. 81. 1.a.

Mulier ex adulterio filio concepto clam, quid faciet vt filius bonis patris putatiui cedat. 111.2.a.b.to.3. Mulier quæ tradidit filium suum ad supponendum alteri partum & adulter ex quo concepit filium aliena vxor damnum resarcire hæredibus tenẽtur, quod ex supposito partu vel filio spurio eis prouenit. e. Mulier quæ habet filios spurios retinere potest. f. in Mulierum absentia, castitas liberius obseruatur. 142. 2. c. Mulier honesta potius seruitutem quam libertatem cum infamia debet eligere. 145.1.a.

Mulier ob menstrua die festo à missa non excusatur. 207. 1.c. Mulieres ostentantes pectora nuda quo pulchriores videantur absque mala intentione, quomodo peccent. 244.2.c.d.e.

MVLTILOQVIVM.

Multiloquium quando peccatum mortale. 172. 2.d.to.3

MVNERA.

Muneribus & blanditiis ad bona incitantes non peccant. 449. 1.c.tom.1.

Muneris datio ex se non est mala, sed ex intentione dantis & fragilitate recipientis. 253.2.b.to.2. Muneris datio notabilis prohibetur, facta ante iustitiam vel gratiam, malo vel scandaloso animo. 254.2.a. Muneris datio, quod creditur non moturum iudicem, vel auctorem gratiæ à recto non prohibetur. 263. 1.a.

MVSICA.

Musica instrumenta scientiæ adipiscendæ non conueniunt. 471.1.a. tom.3. Musica instrumenta in diuinis officiis tolerari possunt. 479.1.a.

MVTVANS, MVTVVM, MVTVARE.

Mutuans quomodo cognoscer id quod sibi à mutuatario datur, non dari ratione mutui, sed gratis. 272. 1.a tom.1.

Mutuans debitori suo ad vsuram ad percipiendum ex vsuris, quod sibi debetur non peccat. b. Mutuum non dicitur iustum vel iniustum ex eoquod vel ex amore vel ex odio procedat. 279.2.c. Mutuare non licet cum pacto pœnali. 239.1.b. Mutuans principaliter ob gratiam & secundario propter lucrum non peccat. 488.2.c.

Mutuum nequit iustè fieri nisi gratis, neque depositum rei consistentis in numero, pondere & mensura. 237. 1. b.to.1.& 267.2.c. Quid sit & vnde ducatur. 268.1 a. Duplex est verum & palliatum. ibid. Mutuare est consilij nisi in extrema necessitate, nihil expectare præcepti. 270 2 b.

Mutuare ad beneficium obtinendum vsura est. ibid.c. Mutuare licet ad gratiam comparandam. 271.2.b.

Mutuum si nó peruenit ad mutuãtem perit mutuatario. 163. 1.f.to.3. Mutuum & commodatum quomodo differant. 168.1.b. Mutuum duplex verum & palliatum, & quid sit vtrumque. c. ex Mutuo sperare possumus lucrum amicitiæ & gratitudinis. 169.1.c. accipiens aliquid à mutuario credens sibi ob gratitudinem dari non peccat. f. Sed sic si tentiat sibi coactè datum. 2.a. Mutuans pecunias expositas negotiationi, potest capere interesse lucri cessantis ante moram & culpam. 170. 2.c.

Mutuum non soluens stato die nisi impotẽtia excuset peccat. 172.1.a.to.3. Mutuans apposita pœna ei quem à principio credebat non posse soluere peccat. c. Mutuator accipiens pignus cum pacto legis commissoriæ quando peccat vel non. f. Mutuans triticum cum pacto vt sibi reddatur tempore quo pretium eius creditur auctum iri, quando peccat. 2.c. Mutuans cum pacto molendi in suo molendino & similibus peccat. d. Mutuans cum pacto assecurationis vt peccet. f. Mutuans cum pacto vt si superuiueret duplum redderet, si moreretur nihil, peccat. 173.1.a. Mutuans cum pacto regi vt sibi conferat officium pecuniæ æstimabile, peccat. b. Mutuans triticum vetus, vt tantundem nouum alio tempore recipiat vt peccet vel non. c. d. Mutuans cum pacto vt mutuatarius det alicui tertio est vsurarius. 175.1.d.

Mutuans cum pacto, vt sibi iniuria remittatur non peccat, nisi etiam damnum quod alter passus est sibi remitti postuler. d. e. Mutuans in malos fines non habenti vnde sua debita soluat, dignus est cui non soluatur. 179.2.d. Mutuans pecuniam traiiciendam per loca periculosa eo pacto vt mutuatarius faciat eam assecurare à mutuante est vsurarius. 182. 2.b.

Mutuans centum ducatos ad annum, si eorum valor crescat quando potest accipere eorum valorem quo tunc valent & quando non. 185.2.d. Mutuo dans Romæ centum soluenda in Hispania qua ratione poterit plura his centum in Hispania accipere. 188.1.c.d. Mutuantes regibus vel aliis principibus sub vsuris defendi non possunt. 2.c.d.

MVTVS.

Mutus quomodo possit religionem profiteri vel non. 506. 2.d. tom.3.

N

NATVRÆ.

Naturæ lex quod concedit non est peccatum. 661. 1.c.to.1. *Natura est Dei voluntas, ac bonitas, ac sapientia.* 2.a. Natura non deest in necessariis, nec abundat in superfluis. 141.1.a.

NAVARRVS DOCTOR NOSTER, NAVARRA, NAVARRI.

Nauarrus ad vitanda peccati pericula cautissimus. 47. 1. a. tom.1. Suos de regularibus commentarios B. Virgini cur dicauerit. 50. 2. c. Iuuenis bis peregrinatus eleemosynis victitans, tantundem pauperibus elargitus est, quantum acceperat ex eleemosynis. 80. 2. c. Religiosus Roncæuallis nunquam vsus est partibus priuilegiatis & quare. 115. 1. b. & 117.2.b.

Nauarrus simplex Canonicus Roncæuallis, postea fuit cõmendatarius de Villar Legionensis diœcesis. 262.2. b. tom.1. 406.2.b. Fuit Gymnasta iuris ad 40. Annos. 265 1.b.

Romam venit admodum senex ad prosequendam illustrissimi Archiepiscopi Toletani causam. 305. 2.b. Qua ratione & methodo in scribendo vsus sit, suaque confirmauerit. 306.2.c. Vbi & quandiu docuerit. 307.2.b. Eius munera, & generis antiquitas, & claritas. 309.1. b.c. Ad Carthusiam S. Mariæ de Paular pene mortuus delatus, eius precibus breui conualuit. 325. 1.a. Aulam nunquam frequentauit. 331. 2.c. Cognitus fuit à Philippo nemine indicante. ibid. Eum Philippus horam & amplius pro Toletano Archiepiscopo dicentem audiuit. 333.2 a. Ab infantia studiis litterarum dicatus eas in quot, quibusue locis vel didicerit vel docuerit. 343.2.b.

Nauarri propinqui quibus honoribus functi sint. 460. 2. c. tom.1. Didicit & docuit in Gallia iura Pontificia, & Cæsarea, & in Senatu Parisiẽsi Consiliarius cooptari potuit. 461. 1.b. Gallias amauit & cur.c. Orationem Tholosæ habuit ad conciliandos inter se studiosorum animos. 2 c. Quibus in regionibus versatus, quid à singulis acceperit. ibid. Fuit à sacris confessionibus principibus. 462.1.a. Suos propinquos qui Ioanni Alabretto adhærebant ad Hispanum transtulit. c. Quomodo Salmanticæ & quot annos docuerit, & Coimbricam sit translatus. 2. b.c. Libri ab eo in Hispania editi. 463.1.a.b. Attulit ad iuris cognitionem theologiæ scholasticæ peritiam. 465.1.c.

Nauarrus Romæ accusatus quod ei Philippus esset infensus se defendere iure potuit. 457. 2.a.to.1. Eiusdem epistola ad ducem Alburquerquensem qua se defendit. c.& seq. Honores sibi amplissimos oblatos recusauit. 459.2.b. Voluit omnibus honoribus spretis alicubi latere incognitus. c. Fuit visitator duorum celeberrimorum monasteriorum. 460. 1.a. Cur & quomodo Toletani patrocinium susceperit. b. Eius maiores nobiles Ioãni Alabretto regno Nauarræ pulso adhæserunt. 2.a.b.

Nauarram Philippum iure possidere asserit Nauarrus. 458. 2.b.c.to.1. Et si eam is iniustè possideat, non reneri tamen ad eius restitutionem. 459.1.b. Nauarra à S. Saturnino fidem Christi suscepit. 460.2.a. Nauarri & Legionenses Hispanorum primi è Sarracenorum manibus se exemerũt, & regem Enecum à Vigurio habere cœperunt. 145 1 b.tom.2.

Nauarrus in omnes religiosorum ordines benevolus. 136.2. c.to.1. Anno 1584. agebat annum. X C I. 167. 2. b. Commendatarius cuiusdam Ecclesiæ voluit onus sustentandæ eius fabricæ sustinere, quod alioqui non debebat. 229.1.c. In senectute ad omnia munera agenda fuit aptissimus. 250.1.a.b.

In aliorum laudibus fuit omni ætate profusus, & omnis gloriæ laudisque contemptor. 255 1.b. Nobilibus parentibus natus est, & familiæ perantiquæ. 256. 2.a.

Nauarrus Salmanticæ quidnam prælegerit. 465.2.b.c. Et Coimbricæ. 466. 1. a. Eius stylus quis & qualis. b. c.

Thomam Aquinatem sequitur. 468.1.a. Nauarrus primus Salmanticæ theses defendit, quas Cathedrarij illius Academiæ defendunt. 143.2.c.to.2. Qui eo propugnante eas oppugnauerunt, quali auctoritate fuerint. 144.1.a. Nauarri præceptores qui fuerint 200.2.c. Nauarrus annum agens octuagesimum quadragesimam ieiunare poterat. 208.2.d.to.3. Nauarrus cum Francisco Xauier Societatis Iesu voluit in Indiam proficisci. 275. 2.f.

Nauarri & Cantabri Romanis nunquam sponte adhæserunt, & adhuc idioma antiquum retinent. 152.2.c.tom.2. Nauarrus spatio 70. annorum horas canonicas recitans bis

Universidad de Deusto
Biblioteca

aut ter ob morbum ab illis recitandis desticit. 300. 1. b. tom. 3.
Ob nullas occupationes, quæ ei grauissimæ contigerunt eas omisit. e. & 454 1. e. f. Nauarrus falso accusatus quod male de potestate Papæ sentiret, sese defendit. 323. 1. a. Quibus horis nocturnis officium dicere solitus erat. 403. 2. c.
Nauarrus litteris dans operam horas non recitandi dispensationem petens, cur eam non obtinuerit. 453. 2. f. In Hispania Gallos aduersus maledicas Hispanorum linguas, & in Gallia Hispanos contra Gallorum petulantiam tuebatur. 509. 2. a. b. Quod & quantis nominibus se B. Virgini addictum profiteatur. 515. 2. e. f. Cantor fuit in Ecclesia S. Mariæ Coimbricensi. 516. 1. a.
Nauarrus Missam primam cur extra patriam dicere voluerit. 611. 1. f. to. 3. Laudatus potius ob publicam vtilitatem quam ob suam laudanti gratias agit. 628. 1. c. A nono anno ætatis quo beneficiolo donatus est vsque ad 95. Horas recitauit. 640. 1. b. Pœnitet eum illud acceptasse. ibid.

NAVFRAGVS.

Naufragorum bona esse danda illi vel illi lex statuens est iniquissima. 346. 1. b. tom. 3. Vide Galea.

NECESSARIA, NECESSITAS.

Necessaria Sarracenis in bello subministrãs est excommunicatus. 231. 2. c. to. 2. Necessarium triplex apud iurisperitos, vitæ, status & vtile. 2. b. *Necessaria prohibita deferri ad Sarracenos, sunt vtilia mediatè vel immediatè ad prælium vel bellum specialiter prohibita, vel malo animo ad eos iuuandos contra Christianos subministrata.* 232. 1 b.
Necessitas extrema obligat ad subueniendum eam patienti, & facultatem facit accipiendi à quocunque ad ei succurrẽdum. 76. 2. a. to. 1. & 77. 1. a. Non tamen facit dominum necessariorum. ibid. *Necessitas fœlix est quæ nos ad meliora constringit* 104. 2. a. Necessitas ventris lege caret. 150. 1. b.
Necessitas facit licitum quod non licet. 152. 2. a. Necessitati extremæ lex mandans succurrere est lex caritatis non iustitiæ. 367. 2. c.
Necessitate absque extrema aliquid ab aliis accipiẽs etiam superflui vel pro se, vel pro aliis peccat. 152. 2. b. to. 3. in Necessitate extrema petens sibi sub vsuram dari, non peccat. 179. 2. b. Necessitas extrema dicitur *cum non solum quis agit animam, sed creditur eo deuenturus, nisi ei subueniatur.* 274. 2. c.
Necessitatem extremam spiritualem quando Christiani pati dicuntur. 275. 2. a. à subueniendo constituto in extrema Necessitate nemo nullo voto aut statu liberatur si potest. 276. 1. a.
Necessitate in extrema aliquis per se, vel per alium aliquid potest accipere. 152. 1. f. In ea pro alio accipiens ad restitutionem manet obligatus, nisi res parua sit. 2. a.
Necessitas extrema excusat à furando, sed non ab occidendo. 239. 1. c. to. 2. Necessitas extrema à restitutione excusat, nisi creditor eadem necessitate prematur. 138. 1. b. Necessitas extrema non excusat à restitutione eius quod quis in ea constitutus acceperit, si ad pinguiorem fortunam venerit. c. Non efficit dominum rei eum qui est in ea constitutus. 2. c.
Necessitas ineuitabilis, in qua quis potest sine irregularitate aggressorem occidere quæ sit. 269. 1. a. tom. 3.

NEGLIGENTIA.

Negligentia notabilis & non leuis est peccatum mortale. 665. 1. c. tom. 1.

NEGOTIVM.

Negotium quod ante conuersionem peccatum non extitit, hoc etiam post conuersionem repetere culpa non est. 663. 2. c. to. 1. & 669. 1. c. Ab his negotiis Christiani omnes abstinere debent, quę vix aut nullatenus exerceri sine peccato possunt. 669. 2. b. Negotiorum alienorum gestores, damnum notabile nomine sui principalis alteri inferentes peccãt, & tenentur ad restitutionem. 155. 2. a. tom. 3.

NEMBROTHVS.

Nembrothus Regũ primus fuerit ne tyrannus. 151. 1. b. to. 2.

NEMESIS.

Nemesis quare & quale peccatum sit. 575. 2. c. to. 1. Quæ peccatum mortale 271. 2. e. tom. 3.

NIHIL.

Nihil & inutile paria sunt, quando eadẽ est ratio. 70. 1. a. to. 2.

NOBILES, NOBILITAS.

Nobiles & milites pro diuitiis & honoribus labores subeuntes vt errant. 24. 1. a. to. 1. Plurimum errant dum vitæ & saluti bona honoratia præponunt. 38. 2. a. 452. 1. c. Nobiles vitiosi, & diuites qua ratione honorari possint. 40. 2. c.
Nobilitas politica per religionis professionem perditur, sed non sanguinis. 256. 2. a. Nobiles & litterati habentes plura beneficia possunt reditus illorum expendere iuxta decentiam status illorum. 331. 1. c.
Nobili beneficium sufficiens non dicitur nisi ex eo equum possit alere. 619. 1. d. to. 3. Nobilium plura genera & non omne beneficium sufficiens vni, sufficit alteri. 2. a.
Nobiles præ ipsis plebeios contemnentes, & ex caritate non diligentes redarguuntur. 93. 1. b. tom. 3. Nobiles qui accipiunt pueros à pedibus & eos honestè alunt non peccant. 151. 1. a. Nobiles qui famulum conducunt ad certum tempus, non tenentur eis victum præbere. c.
Nobilium quorundam inter orandum gestus indecens. 414. 2. b. tom. 3.
Nobilitas parum momenti habet ad excusandum à spiritualibus muneribus. 455. 2. a. tom. 3.

NOMEN.

Nominis sui celebrandi caussa, reditus Ecclesiis vel ædificia pauperibus construere vt liceat. 482. 1. f. tom. 3.

NOSTRVM.

Nostrum quod est irreuocabiliter nostrum esse intelligitur. 31. 1. tom. 2.

NOTARIVS.

Notarius est simoniacus, accipiens plus pro instrumento quo maioris ordinis fides fit, quam pro alio. 259. 2. c. tom. 3.
Notarius scribens instrumẽtum vsurarium simulatum peccat, & quando tenetur ad restitutionem. 181. 1. b. Notarius non peccat accipiendo mercedem pro instrumẽto vsurario. c.
Notarius qui non seruat iurata à se cum factus est notarius. P. M. & quæ illa sint. 289. 2. f. to. 3. Et instrumentum falsum conficiens, aut verum occultans. 290. 1. a. Et non dans instrumentum rogatus quod dare tenetur. b. Et statuta de vsuris scribens, aut in publicam formam redigens, & testamentum carentis ratione conficiens. c. d. Et stipendium maius debito notabiliter accipiens & pro litteris de maiori ordine maius accipiens. d.

NOTORIA, NOTORIVM.

Notoria ars prohibita & quæ illa sit. 67. 1. c. tom. 3. *Notorium non indiget denunciatione.* 702. 2. c. tom. 1. *In notoriis sententia non requiritur.* 703. 1. a.
Notoria habentur facta in iudicio. 177. 1. c. to. 2. *Notorium est manifestum quod per clamosam insinuationem certo auctore procedente patefactum est.* 77. 2. c. to. 2. In Notoriis iudex Ecclesiæ potest procedere. 171. 1. a.
Notorium *est quod est manifestum per sententiam, vel per confessionem in iure, vel euidentiam rei quæ nulla potest tergiuersatione celari.* 216. 1. c. to. 3. *Vel est id quod est confessum à parte in iudicio, vel super quo est lata sententia, quæ transiit in rẽ iudicatam, aut est adeo manifestam, vt nulla possit tergiuersatione celari.* 295. 1. c.

NOVISSIMA.

Nouissimorum infirmi & paradisi meditatio vtilissima. 14. 1. c. tom. 3.

NOVITAS.

Nouitates fugiendæ sunt. 344. 1. a. tom. 1. Nouitates tamen non omnes reprobandæ. 169. 1. b. tom. 2.
Quæ sunt contra Scripturas & canones reprobandæ. c. Nouitas pleraque commendat exceptis scriptis, quibus vetustas commendat gratiam. 174. 1. a.

Nouitatum appetitus frænandus, & standum antiquitati præsertim in formis orandi. 525. 2. a. tom. 3.

NOVITII, NOVITIÆ, NOVITIATVS.

Nouitius qui tria substantialia vota emisit, & Eremita testari possunt. 85. 1 c to. 1. Nouitij bona ab intestato, non sunt monasterij. 86. 1. c. Eorum testamenta non seruata quadam solemnitate Trident. Concil. valent. 2. c. Nouitiæ propriè non sunt moniales. 151 2. a.
Nouitij de delicto cognitio ad superiorem Ecclesiasticum pertinet. 82. 1. e. tom. 3. Nouitiatus est iusta caussa discedendi à sponsalibus. 225. 1. a.
Nouitij non tenentur ad horas dicendas. 432. 1. f. tom. 3. Nouitios qui monent vt cito officia diuina peragant, quo meditationibus piis incumbant, eis malè confulunt. 448. 1. a. b.
Nouitij non tenentur horas recitare, nec professi ad munia laica vel sæcularia à choro psallendi aliena. 549. 2. d.

NVDVM.

Nudum caput non est filo vel reticulo vestitũ. 679. 1. b. to. 1.

NVMERVS.

Numerus peccati non est circunstantia, sed multiplicatio peccati, & quomodo ille confitendus sit. 46. 1. a. b. tom. 3.
Numerus peccatorum augetur, quoties voluntas peccandi renouatur in peccatis internis, non in externis. e. f. Neque etiam per præambula diuersa ad peccatum. 2. a. Neque per plures actus in genere entis, qui vnum sunt in genere moris. c.
Neque actus consequentes actum principalem peccati numerum augent. d. e. Sed sic diuersi actus quorum vnus ab alio non pendet. 47. 1. b. c. Numerus multorum peccatorum vno verbo exprimi potest. 48. 1. a. Numerus non est circunstantia sed peccati multiplicatio. 430. 1. f.

NVMMI.

Nummos in substantia, pondere aut forma falsificans, aut falsis scienter vtens. P. M. 159. 2. f. to. 3. Nummos adulterinos dans pro veris nó excusatur, eoquod tales ab alio accepit. 160. 1. a. Nummos auctoritate priuata circumcidens aut attenuans. P. M. b. Nummus aureus pluris valet vbi est magna inopia auri, & argenteus vbi est argenti inopia. 185. 2. e.

NVPTIÆ.

Nuptiarum secundarum benedictio nec danda nec accipienda. 238. 1. b. to. 3. Nuptiæ primæ benedicendæ sunt. e. secundæ Nuptiæ cur non benedicantur. e. In benedictione Nuptiarum vbi altera pars nunquam nupsit, standum est consuetudini. 2. a.

O

OBEDIENTIA.

per Obedientiam religiosus adactus non tenetur pandere crimen quod ipse solus nouit. 426. 1. a. tom. 1.
Obedientiæ votum secundum regulam approbatam factum comprehendit duo alia. 57. 2. a. to. 1. 402. 2. b. contra Obedientiam prælati inferioris non est, facere quod prælatus superior præcipit. 110. 1. c. non Obediens superiori iusta præcipienti peccat. 121. 1. b. Obedientiæ magis fauendum quam contumaciæ. 294. 2. b.
Obedietia à peccato excusat in dubio, modo ex animo dubietas pellatur. 166. 2. a. to. 3. *Obedientia est virtus inclinans ad faciendum quod iubetur, eoquod iubetur.* 245. 2. c.

OBLATIONES.

Oblationes in altari vendi possunt. 244. 1. a. to. 1. Oblationum accipiendi ius non vendi potest. b. Locari laicis non debent. c.

OBLIGATIO.

Obligatio non tollitur, eoquod alius debita assecuret vel fideiubeat. 276. 1. c. to. 1. Obligatio, qua quis sub pœna ad aliquid faciendum obligatur licita. 293. 1. a. Obligatio quantitatis soluendæ est natura & effectu diuidua. 294. 1. b. Obligatio sine lege vel ratione non est inducenda. 341. 1. b. *In omnibus obligationibus in quibus dies non habetur præsenti die debetur.* 622. 1. c.
Obligatio quando præfinitur ad dilatandam solutionem, non finitur post lapsum temporis, quo præfinita est, sed vegetior efficitur. 214. 2. a. to. 3. *Obligatur nemo ad impossibile.* 452. 1. c. tom. 3.
non Obligamur ad omnia quæ possumus, sed ad ea quæ nobis iubentur. 450. 1. f. to. 3. Obligatio in dubio de re & summa minore intelligenda est. 575. 1. c. *Obligatio sine lege obligante nulli inducenda.* 577. 2. c.
Obligatus ad dandum regulariter, præcisè ad illud cogitur, & non liberatur soluendo interesse, obligatus autem ad faciẽdum non item. 266. 2. a. to. 2. Obligatio qua quis se obstringit ad faciendum spiritalia pecunia æstimabilis est. 278. 1. b. inter Obligationem ex contractu & obligationem ex lege descendentem quæ sit differentia. 62. 2. a. 2. b. to. 1.
Obligatio ex delicto duas parit actiones vnam parti læsæ, alteram reipubl. c.

OBSERVANTIA.

Obseruantiæ *est virtus, qua viros in dignitate constitutos veneramur, tanquam principia nostræ gubernationis.* 91. 1. f. tom. 3.

OBSTETRIX.

Obstetricis officio fungens & baptizandi formam nesciẽs peccat. 218. 1 d. to. 3. Obstetrices Ægyptiorum non meruerunt domos propter mendacia, sed ob Dei metum & reuerentiam. 539. 2. e.

OSTINATI.

Obstinati orare possunt saltem malè. 533. 1. d. to. 3. Obstinati sunt *qui peccata sua decreuerunt continuare vsque ad mortem, aut nunquam eorum pœnitere.* f. Iis preces suæ bonæ, & opera moralia bona, quomodo prosint. ibid. Possunt habere bonum quemdam affectum in Deum. 2. b. Preces eorum à Deo quomodo exaudiantur. c. Obstinati oratio prodest alteri quando eam agit boni rogatu, vel vt minister Ecclesiæ. d. Obstinatum, non male agere orando Deum, probatur. 536. 1. d.

OBTRECTATIO.

Obtrectationis quare Deo permittente bonorum vita obnoxia sit. 15. 1. a. to. 1. Obtrectatio siue detractio est peccatum mortale, & probatur. 44. 2. b. c. Obtrectationis vitium detestabile multis rationibus ostenditur. 45. 1. a Obtrectatio quid sit, siue detractio, fusè traditur. b. c. Eius species. 46. 1. b. Mortale & veniale peccatum quando sit. 46. 2. a. Qui peccant in hoc vitio. b. c. Obligat ad restitutionem. 47. 2. c. & 48. 1. a.

OCCASIO.

Occasio non parua est alienis rebus vrendi habere eas in sua potestate. 109. 1. a. to. 1. Occasio delinquendi est impedienda ne detur, & si data fuerit rollenda. 247. 2. b. Occasionem peccati præstans peccat. 434. 1. a. Occasio peccati non omnis vitanda. 601. 1. b.
Occasionis delinquendi præstatio non sufficit, vt dispositio illam præstans non valeat. 725. 1. c to. 3. Occasionem peccandi non omnis dat, qui facit aliquid ex quo aliquis ad peccandum indirectè inducitur. 726. 1. b.
Occasione peccati remota se nunquam vsurum pœnitens statuere non debet. 37. 2. a. to. 3. Sed à propinqua, & quæ illa sit aliorum sententia. c. Occasio nulla est quæ nos possit ad peccandum cogere. e. Occasio propinqua est illa *quæ est peccatum mortale, aut talis occasio peculiaris, qua credit vel credere debet confessarius vel pœnitens nunquam vel vero se vsurum ea, sine peccato mortali bene perpensis eius circunstantijs.* 38. 1. b. Occasione etiam propinqua non sublata quando absolui potest pœnitens f. Occasio peccati alterius *est illa quæ per mortale peccatum datur, aut intentione principali aut mutuis principalis inducendi ad illud, aut adiuuando, aut contemnendo salutem spiritualem proximi, aut in id falsum interpretatiue consentiendo.* 99. 1. d. Cum proposito huius occasionis dandæ nullus absolui potest. ibid. Occasionem venialiter peccandi dans solum venialiter peccat. 2. f. Occasionem peccandi

Universidad de Deusto
Biblioteca

ei præbere sine mala intentione, quem scias ex malicia peccaturum non est malum. 101. 1. c. Occasione peccati qua quis semel vsus est non abstinens quando peccat. 243.1.f.

OCCIDERE, OCCIDENS.

Occidere alium licere pro sui defensione, dum iura dicunt quomodo sit intelligendum.239.2.b.to.2. Occidens bis si gratiam impetret, non valet secunda, si de priore in ea non fiat mentio.279.1.b.

Occidendi aliquem potestas iure naturali diuino ciuitati data est.144.2.c.to.2. Occidere mandans, per assassinos opere non secuto excommunicatur.274.2.c.tom.3.

Occidere alium licet auctoritate publica, in bello iusto ob vitę propriæ defensionem & rem suam tuendo.103.2.d.e.to.3.

Et ob defensionem proximi. f. Quomodo hi casus differant. 104.1.a. Occidere velle alium etiam ob sui tuitionem licet. c. Occidere alium antequam is aggrediatur, etiam si sciatur id velle facere non licet. e. Nisi aliter nulla mora interposita aggrediendus non possit effugere.f. In tribus postremis casibus occidere licet cum moderamine inculpatæ tutelæ.2.a. Occidere non potest vulneratus aggressorem qui eum reliquit & fugit, nisi id non faciendo sui honoris iacturam faceret. c. Occidens alium iniustè, mutilans aut notabiliter percutiens vel procurans.P.M.105.1.c. Occidens furem diurnum aut nocturnum, cum posset eum apprehendere.& se suaque defendere. P.M.e. Occidens aliquem casu quando peccat. 2.a. Occidens alium ad necessariam sui defensionem in opere illicito est homicida. c. Occidens ministros iustitiæ homicida est.d.

Occidens sine animo occidendi minus peccat quam vulnerans animo occidendi. 376. 2.a.tom.3. Occidens aliquem non intendens occidere, non incurrit irregularitatem indispensabilem.b.

OCCVLTVM.

Occultum duplex, per se & per accidens & quid sit horum vtrumque. 287. 2.c.to.1. & 105.1.c.tom.2. de Occulto quod sua natura probabile est, nemo puniri potest in foro exteriori sententia D. Thomæ.619.2.b.

Occultum est triplex, *quod suapte natura probari non potest, quod probabile est, sed probari non potest, & quod difficulter probari potest.*381.1.f.tom.3.

ODISSE, ODIVM.

Odisse vel odio habere homines eoquod vnius gentis sunt stultum est. 509.2.f.to.3. Odium & rancorem malum ob quamlibet iniuriam in proximum habens. P.M 97.2.d.tom.3.

Odium sine malus animus sine opere iniurioso non obligat ad restitutionem.141.1.d.

Odium censetur homicidium & cur.506.1.b.to.1. Odium Dei omnium peccatorum maximum.511.2.a.530.2.c.

Odium proximi est minus peccatum quam homicidium,ratione nocumenti, sicut & odium Dei eadem ratione. 531. 1. a.

Odium proximi continuatum confitendum.631.2.a. Odium Dei cur omnium peccatorum maximum. 61. 2. d. e.to.3.

OE CONOMI.

Oeconomi olim quinam essent.254.1.c.tom.1.

OFFERRE.

Offerre seipsum Dei quid sit & sæpe faciendum. 653. 2. b. tom. 1. Offerre Deo aliquid inter Missarum solemnia quando quis tenetur. 91.1.e.tom.3.

OFFICIVM.

Officia singula singulis sunt committenda personis. 230. 2. b. to. 1. Officium *est quod vnusquisque secundum suam conditionem circumspectè facere debet.* 481. 2.c. Significat etiam officialium curiam. ibid. Officium aliquod sumens credere non debet se nunquam in eo peccaturum. 661. 1.a.

Officia publica exercenda assumens ignorans ea exercere, quantum peccet. 12. 1.c.to.1. Officia publica quomodo & à quibus emi possint.281.1.e.tom.3.

Officium iudicis vendi non potest à recognoscentibus superiorem in terris,vbi leges id vetantes vigent.279.1.a.tom.2. Nec ab iis ignoto regi pretio. 279.1.c.

Officium aliquod sumens, ad quod sua scientia non sufficit peccat. 23.1.c.to.2. Officium iudicis vendi potest. 278. 1.b. Hoc tamen ne fiat legibus humanis cautum.2.b.

Officium iudicis quando vendi potest duo necesse est intercedere.279.1.c.to.2. Quorum alterum est,vt pretium sine grauamine populi recuperari possit. ibid. Alterum vt vendatur idoneis. 280.1.c.

Officium nemo debet accipere, ad quod per inscitiam non est idoneus. 452.2.d.to.3. Officium quo quis fungi nescit,aut tenetur relinquere, aut discere id sine quo fungi eo vt par est nescit. 467.1.b. Officia diuina nec nimia longitudine,nec nimia breuitate affecta esse debent. 471.2.c.

Officium aliquod appetens quod nescit exercere quando peccat. 243.2.c.to.3. Officia iurisdictionem habentia in curia Romana emere prohibitum à Pio V.282.1.a.

Officio duplici quis fungi non potest, cum tamen fungitur duorum vicem tenet. 616.1.d.tom.3. Officiorum diuinorum decus consistit in seruando ordine, quem statuit Ecclesia. 629.2.d.

OMISSIO.

per Omissionem incurritur excommunicatio. 346.1.d.to.3. Omissio operum caritatis etiam obligantis ad mortale, non obligat ad restitutionem damni, nec ad pœnas irregularitatis.374.1.c.tom.3.

Omissio cuiuspiam, vt sit voluntaria tria requirit, & quæ sint illa. 16. 2.f.tom.3. Quomodo sit peccatum etiamsi factum non sit.18.1.d.

OMNINO.

Omnino apud iuris consultos quid significet. 651. 1.a. & 664.1.b.

ONVS.

Onus reale transit cum ipsa re. 299. 1. c. tom. 1. & 720. 1. 2. Onus probandi narrata in rescripto incumbit impetranti. 12. 1.c. to. 2. Onus sibi quem quærere vel mandatum impetrandi iustitiam accepto pacto peccatum est.273.2.b.

OPERA, OPERARIVS, OPVS.

Operas suas qui locant ad opera quę sunt peccata, sed permissa in foro exteriori,non tenentur ad restitutionem. 131.1.a. tom. 3. Operarius fideliter non laborans ob quod conductor damnificatur, peccat.161.2.e.

Operarius potest accipere pretium operarum suarum,quas omisit ob preces alterius. 170. 2.c.to.3. Opera bona facere quibus bonus appareas,quando sit peccatum mortale vel non. 190. 2.d. Opera bona in peccato mortali facta ad multa prosunt.386.1.d.e. Opera ex parte bona & ex parte mala non sunt meritoria nec satisfactoria.407.1.d.

Opera bona eo meliora sunt, quo minus habent aliquid boni temporalis permixtum, & optima si solum ob Dei amorem fiant.426 2.a.

Opus bonum omnibus circunstantiis debet esse vestitum. 3.1.c.to.1. Opera bona omnia non sunt peccata,2.c. Opus bonum ob laudem principaliter factum peccatum.27.1.b.

Opus bonum de se aliud est,& aliud illud benefacere. 28. 2.b. Opus tanto excellentius, quo finis operis excellentior. 35.1.a. Opera bona ob gloriam quando licet facere vel non. 39. 1.a.b. vt Operis boni fructus perdatur sufficit vt sit veniale. 42.2.a.

Operum bonitas vel malitia ab euentu non pendet.47.1.b. to.1. Opera *pia sunt quæ ad diuinum cultum, pietatem, & misericordiam pertinent.* 323. 1.a. Opus quamlibet bonum non meretur gratiam,si malè fiat venialiter. 435.2.c.

Operum nostrorũ relatio ad Deum quomodo fiat. 443.2.a. Est duplex expressa,& virtualis,& quo vtraque sit.b.c. Quomodo huic nostrorum operum oblationi satisfaciamus. 447. 2.b. Quomodo omnia nostra opera non sint peccata.459.1.b.

Opera bona sine caritate, mortua sunt, & non sunt meritoria.580.1.a.tom.1. ab Operibus bonis quæ excepimus,ad mala quæ reliquimus reuerti non debemus.584.1.a. Opera bona sine gratia Dei facta prosunt ad multa.611.2.a. Quæ illa sint. c. Opera bona mortificata per pœnitentiam resurgunt.612.1.a.615.1.a. Opera mortua & mortificata quomodo differant.2.a. Opera bona sunt Dei dona & iustificati merita. 615.1.c. Opera bona in statu peccati mortalis facta prosunt ad remissionem pœnę peccatis antè dimissis debitæ. 2. b.c. Opera mortificata resurgunt per pœnitentiam,sed non mortua.650.2.c. Opera bona quo ex pluribus virtutibus manant eo meliora & mala quo ex pluribus vitiis oriuntur peiora. 693. 1.b. Opus bonum & ad merendam vitam æternam & satisfaciendum valet.c.

Opera omnia nostra non sunt peccata,sed plurima sunt venialia. 435.2.d.to.3. Opera bona facta per alios tantum nobis prodesse quantum per nos facta iuri est contrarium. 566. 1.c.

Opera bona mortua quomodo prosint ad quærendam indulgentiam. 680. 2. d. tom. 3. Opera nostra secundum suam naturam neque meritoria neque satisfactoria sunt. 688. 2.a. Opera omnia meritoria pœnalia aliquam habent consolationem, & omnia opera suauia pœnam aliquam. 668. 2. e. tom.3. Opus ob quod indulgentia conceditur licet non fiat cum tanta contritione, vt ex se valeat ad omnem pœnæ remissionem,per indulgentiam tamen eam consequetur.672. 2.a. *Opus factum à non pœnitente est mortuum.*678.1.d.

Opus indulgentiæ partim bene moraliter, partim malè gestum acquirit indulgentiæ partem. 679.2.e.

Opera aliena prosunt nobis ad satisfactionem non ad meritum vel ad præseruationem à peccato futuro. 566. 1. d. tom.3.

Opus bonum communicari alteri potest, & ad expiationem & ad meritum. 567. 2. b. in Opera pia quæ iniustè quæsita impendi possunt,& quæ non.608.1.a.b. Operarius qui ieiunare non potest, lucretur indulgentias, quæ ieiunium requirunt.639.2.e.

Opera nostra ex gratia Spiritus sancti sunt meritoria de cõdigno,sed non inducunt iustum simpliciter.688.2.b.tom.3.

Opera satisfactoria triplici intentione alteri applicari possunt, singulari, speciali, & generali, & quomodo hoc fiat. 704. 1. d.e.

OPINIO.

Opinio quæ eligenda scrupulosis ostenditur.390.2.b.c.to.3. Opinio fauorabilior & benignior in quibus maximè sequenda. d. Opinio communis potius est ea quam sex aut septem auctores classici tenent, quam ea quam quinquaginta sola vnius auctoritate ducti sustinent.391.1.c.

Opinioni adhærens quamuis falsæ non peccat,si de ea sunt contrariæ doctorum opiniones.766.1.c.tom.1. Opinati *est adhærere vni parti contradictionis non tamen firmiter.* 766. 2.c.& 92. 2.c.to.2. Opinio & dubitatio in quo conueniant vel differant.767.1.b.to.1. Opinionem tutiorem eligere in rebus agendis consilium tantum est, non præceptum. 768.2.c. Nec solum in exteriori, sed in interiori foro locum habet. 769.1.a. Opinionem minus tutam in grammaticis sequi nihil refert, neque in scholis disputandi causa, sed in concionibus &c. 770.1.a. Et qui in dubiis credit alteram opinionem veram. 2. a. Quod limitatur ad eum qui credit aliquam opinionem veram,quæ non contra expressum Scripturæ testimonium, neque est Ecclesiæ auctoritate definita. b.

*Opinio communis non facit ius.*37.1.c.to.3. Opinio est *qua iudicamus aliquid esse vel non esse, quod nõ videmus nec firmiter credimus.* 389.2.d.

Opinioni dubiæ adhærens, quam neque probabili auctoritate,neque ratione veram credit, peccat.771.2.a.tom.1.

ORARE, ORANS, ORATIO.

Orare temporalia à Deo licet.28.1.c.449.2.b.to.1. Oranti quomodo à vanis cogitationibus abstinendum. 432.1.a.

Quibus vocibus & sermonibus vtendum sit. b. Oranti de Deo quid sentiendum.2.b. Orantes vitare debent causas,quæ attentioni sociorum impedimento sunt.434.1.a.

Orans voluntariè sine debita attentione peccat. 436. 1. c. Orare qualiter nos deceat ex D.Bernardo. 458.1.c. Orare temporalia quatenùs liceat. 449.2.b.

Oratio actus est virtutis nobilissimæ nempe religionis. 28. 1. c. to.1. Oratio mentalis,vocalis, scripta,& mixta ex his inuenitur. 421.1.b. Quomodo illæ veræ sint & falsæ. c. in Oratione omnis cogitatio extraria repellenda.433.1.a.

Oratio est velut turris alta, quæ fundata in terra ascendit vsque ad cœlum.ibid. Oratio cum attentione debet fieri.c. ante Orationem præparatio necessaria ostenditur.434.1.c.2.a.

Orationis tempore quæ in Ecclesia prohibita.c. Orationis tres effectus mereri,consolari & impetrare.435.2.b. Est opus omnium, qui Deo grati sunt eminens & sublime. 436. 1.a. Orationis plurimi fructus.2.b. Et malæ orationis pœna. c.

Orans vel bonum opus agens ob laudem humanam vel fauorem quo aliquod beneficium quo est indignus assequatur peccat.455.1.c.to.1. Et ob eam principaliter.ibid. Sed qui hoc facit principaliter propter Deum & minus principaliter propter laudem non peccat.2.a. Orationis inconsequętia rerum maximum vitium est.486.1.b. Oratione nihil à Deo impetratur, quod ipse ab æterno dare non constituerit. 544. 1. c. Orationibus nostris credentes Deum mutare sententiam falluntur.2.b. Cùm oramus,credere debemus Deum, id quod ab eo petimus,ab æterno dare constituisse vel aliquid melius, c. Oratio, quo aptior & salua perspicuitate breuior eo placidior.173.2.a.b.tom.2.

Orationis forma quam quisque dicere potest in memoriam beneficiorum Dei quotidie.581.1.a.tom.3. Orare possumus vnam S. Trinitatis personam sine conceptione actuali aliarum duarum. 606. 2.a. Oratio purè mentalis quando ad salutem sufficere credenda est. 611. 2.d. Orationi mentali quosdam nimium tribuere verendum. e. de Oratione siue mentali siue vocali quid sentiendum.f. Orationis mentalis duæ species & quæ ex his dæmoni nota sit. 612. 1. a.

Oratio mentalis vna vel altera hora continuatè fieri potest. b. Orare pro mortuis damnatis iure ordinario non licet,sed hoc fallit quoties à Deo specialiter contrarium conceditur. 2. d. Oratio communis & communicata Deo plurimum placet.623.2.c. Orandum qualiter sit mane & vesperi.643. 1.b.c. Orandi formulæ certæ vt eruditis inutiles esse possunt mane & vesperi, sic tardiores multũ adiuuant 644.1.a.b.

Orationis tempore omnis extranea cogitatio abesse debet. 648. 1.c.d. Orationi repugnant locutio, subscriptio, & lectio. 649. 1.b. Oratio opus est suauissimum & tamen satisfactorium.669.1.a. Orationes ad consequendas indulgentias Iobelæi quæ necessariæ. 719.1.d.

Orationis nostræ fines temporalia esse non possunt.553.2.c. tom. 3. Eius effectus. e. Orationi animi præparatio est necessaria.464.1.d.to.3. Quæ illa sit.e. ad Orationem infantes,canes,& huiusmodi deferentes,peccant. 466.2.b.

Orationem aliquam incipiens peccat non finiens, qui non peccasset si non eam incepisset. 472. 2. d. ante Orationem media quærenda quibus melius orationi attendatur.475. 2.c. Orare prostrato corpore non multum attentioni confert.476.2.b. Orandi modus parum & frequenter probatur. 477. 1.c. Orare solum melius esse quam cum aliis quæ rationes probant.d. Oratio melius fit in choro & communitate quam separatim. 2.b.c. Oratio duplex priuata & publica & duæ inter illas differentiæ. 479.1.c. Orationis vocalis vtilitates. d. & 2.a.b. Oratio principaliter propter Deum, & minus principaliter propter homines fieri potest.481.2.b. Orationi crebrius etiam quam teneamur insistendum. 486.2.c. Orationi primas qui & quot peregrinantes, vel aliquam domum vel vrbem intrantes tribuunt. d.e. Orandum est statim post somnum. 2. c. Orandum in initio & fine prandij,& ad id sacerdotes tenentur.f. Interdiu & noctu vt orandum. 488. 1. a. Orare de se melius quam studere, hoc tamen illi est aliquando præponendum. f. 2.a. Orationi mentali maximè nobis est assuescendum. 493. 2. b. Orationis ab alienis cogitationibus mundæ tres species. d. Oratio mixta est pura mentali cæteris paribus melior.f. Oratione mentali vel mixta ex mentali & vocali sacrificii post consecrationem vti debent.494.1.b.

Oratio vocalis minuenda, vt crescat mentalis. d. Oratio vocalis mentali est condienda.f. Oratione mentali quamuis breui vti consuescendum est.2.a.

Orationis mentalis exempla B.Virgo, Apostoli,& alij valde imitanda. b. c. Orationis mentalis formula *Deus in adiutorium.*500.1.d.2.a.b. Orandus est Deus,vt det nobis quod antea dare decreuerat oratione mediante.501.2.c.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Orans Deum quid cogitare possit vel debeat. f. Orans semper conditionem apponat, *fiat voluntas tua*. 502.1.a. Inter orationem quæ fit Deo & preces quæ fiunt homini quadruplex differētiæ & quæ illę. c.d. Orationes in peccato mortali existentium eis prodesse possunt & aliis. 2.a. Orationum omnium securissimæ *Missa, Pater, Horæ canonica*. d. e.

Oraturus alio nomine quam Ecclesiæ prius conari debet vt sit in statu gratiæ. 503.1.a. Pro quibus non orandum. b.c.

Oratio qua ratione omnes actus vitæ contemplatiuæ complectatur. 560.2.c to.3. Orare pro Hæreticis in die Veneris sancto cur Ecclesia soleat. 504.1.b.tom.3. Oratio Ecclesiæ quomodo magis prosit existenti in peccato mortali, quam excommunicato. 2.d. Orare pro inimicis vt teneamur, 505.1.b. Orari à Deo potest, quicquid iustè fieri potest, non tamen quicquid orari potest, iustè fieri potest. e. Oratio publica etiam secreto dicenda requirit verba. 507.1.a.

Orantes publicè non debent nominare in oratione aliquē superiorem agnoscentem. 510.2.d.e. Orando peccatores vt impetrent probatur. 514. 1. c. Orandum est non pro se solum, sed & pro aliis. d.e. Oratio qua oratur pro multis maioris est meriti, quam qua oratur pro vno. 2.f. Orationes quæ omnium potissimæ. 515.1.c.d. Orationes non superstitiosè dicendæ. 519. 2.c.d. Oratione bona temporalia impetrari possunt. e. Oratione quatuor concurrentibus omnia impetrantur. f. Orationes Collectæ plerunque ad Patrem, paucæ ad filium, nullæ ad Spiritum sanctum diriguntur. 521.2.b. Hæ quomodo terminandæ sint. c.d. In collectis pluribus vno per Dominum concludendis vltimæ tantum habenda est ratio. 522.1.b. Ante omnes orationes collectas dicendum *Oremus*. d. in Orationibus *per Dominum* quando sit abbreuiandum. e. f. Orationes votas & præceptas recitans & audiens Missam, de præcepto vtrique satisfacit. 523. 1. d. Hoc quando maximè verum est. 2.a.b.

Quando qui sic orat non satisfacit, & quando venialiter peccat. c. Orationes præstantes *Pater Aue, & Salue*. d. Hæ cum symbolo Apostolorum pene sufficiunt ad totam vitam in oratione transigendam. 524.1.c.

Orationis formæ nouæ non procurandæ, sed vetustæ diu & attentè ruminandæ. 525. 1.a.

Oratio mentalis adiuta vocali soli mentali præstat. 527. 1. c. Oratio est actus intellectus immediatè & voluntatis mediatè. 531. 2.c.

Est actus religionis siue latriæ, & caritatis diuersa ratione. 532. 1. a.

à Deo orari possunt bona temporalia sed cum conditione. b. Et gratia & gloria & liberatio à peccato citra conditionem vllam. c. Oratio publica de præcepto debet esse vocalis, sed de decentia clara. 534.1.c. Oratio fieri potest mala sola circunstantia personæ. 536.1.a. Oratio mala esse potest per incuriam petentis & quomodo. ibid. Oratio non est mala etiam publica in peccato mortali facta. b. Orationem non desinere esse meritoriam ob defectum feruoris probatur. e.f. Adriani opinio huic contraria cur non probetur. 2. c.

Orationis tres species viua, mortua & mortifera, & quæ illæ. 538. 2. c. Oratio ad tria valere potest merendum, impetrandum, satisfaciendum. f. Quod quomodo fiat explicatur. 539. 1.a.b. Orans humana media ad impetrandum necessaria omittere non debet. c. Oratio viua & mortua quid faciant. d. Oratio mortua ad multa prodest, & quæ illa sint. 2.b. Oratio mortifera, quæ de se mala est nihil prodest. c. Oratio aliena nihil prodest existēti in Paradiso. 540. 2.d. Oratio damnatis nihil prodest. 541. 1. c. Oratio non prodest existentibus in limbo, sed in purgatorio & quomodo. 2.a.b. Oratio alterius ad quid viuis prodesse possit. 542.1.a. Et in purgatorio. c. Oratio an prosit alteri via iustitiæ vel liberalitatis. d. Oratio propria maioris est virtutis via iustitiæ quam aliena. f. Oratio pro multis facta melior & magis meritoria quam facta pro paucis. 543.1.a.

Orans pro amico magis meretur quam pro inimico. b. Oratio priuata pro salute omnium fidelium vel infidelium Deo gratissima & maximè meritoria. c. Oratio pro multis facta eis non tam prodest quam pro vno. d. Oratio pro alio facta quantum prosit facienti. e.f.

Oratio pro se solo facta quibus aliis prosit. 2. b. Orans oratione præcepta sine attentione peccat mortaliter, & consulta venialiter & cæ. 554.2.c.d. Oratio non est virtus, sed actus virtutis. 560.1.b. Et religionis. c.

Oratio actus est cum primis omnium qui Deo grati sunt, eminens & sublimis. 393.2.d.tom.3.

Orationi vt crebro insistamus adhortatur Ecclesia. 394.1.a.

Oratio est actus virtutis religionis omnium moralium maximæ. b. Orationis necessitas demonstratur. c. Oratio est noster ad Deum nuncius, interpres & proxeneta. d. Oratio quantæ sit virtutis quantarumque virium. 2.a.b. Orationem difficile esse & quid significet oratio. d.e. Orario generalissimè *omnem bonam actionem significat*. f. Et generaliter *omnem actum contemplandi & laudandi Deum*. 395.1.a. Et specialiter, *est petitio Deo facta*. c. Orationes omnes Ecclesiæ petitionem aliquam continent. é. Oratio *est Petitio Deo aperiè vel operiè facta*. 2.a. Oratio est actus intellectus non voluntatis. d. Non est desiderium. e. Nec purus affectus in Deum. f. Orationis variæ aliorum definitiones arguuntur & explicantur. 396.1.a.

Orandi Angeli & Sancti vt pro nobis intercedant. f. Non in purgatorio existentes. 2.c. Oratio dicitur precatio facta ad Sanctos mortuos, non autem ad viuos & cur. d. Oratio est hominum & Angelorum actus solum. f. Oratio triplex mentalis, verbalis & mixta. 397.1.e.

Et quædam bona, & quædam mala. f. Item quædam publica, & quædam priuata, & quæ sit vtraque. 2.a. in Orando Deum praxis à nobis seruanda. e. ad Orandum attentè S. Cypriani exhortatio. 398. 2.a.

Orandus Deus quo mentis affectu ex comparatione sermonis cum principe habendi, describitur. 399. 1.a.b.c.

Orantes fracto & incomposito corporis & membrorum habitu saltem venialiter peccamus. e. ad Orandum nullum certum tempus iure diuino naturali & positiuo præfixum est. 400. 2.a.

Orare omnes cùm ad discretionis vsum peruenimus præcepto diuino naturali aliquo tempore tenemur. 401.1.a. ad Orandum quando sub peccato tenemur. d.2.a. ad Orandum quis non tenetur, statim atque rationis vsum adeptus est. d. Orare tenemur vel assistere sacerdoti pro nobis oranti in Missa diebus festis. 402.1.b.

Orandum quo gestu corporis sit nullo diuino iure præscribitur. 412. 2.a. Orandi quis optimus habitus. 414. 1.a. Orationis de loco hæreses. 415.1.e.

Oratio mentalis & vocalis etiam priuata ac publica priuatim dicenda in omni loco fieri potest. d. Hoc tamen postea ad locum honestum limitatur. 2. b. Orationes quorum in loco sordido factæ gratiores sunt illis quæ fiunt in splendido. c. Orare quomodo & quando in locis sordidis licet. d. c. Oratur quandoque in locis sordidis quietius, quam in splēdidis. 416.1.a.

Oratio quæ bona vel mala. 421. 2. f. Et fusius. 422. 1.a. Oratio mala, cui deest aliqua circunstantia. ibid. Item ea qua petitur aliquid mali culpæ. b. Et victoria in bello iniusto. c. Et impletio desideriorum prauorum alterius. d. Et qua lucrari petitur. c. Orant quædam quidam à Deo, quæ ab homine vilissimo petere non auderent. 2.a.

Oratio eius mala est, qua quis episcopus vel Papa esse petit. b. Oratio cuius finis principalis est lucrari distributiones, mala est. 423.1.c.

Orare principaliter, ieiunare & similia facere ob bonum temporale peccatum est, nisi hoc ad spirituale bonum referatur. 425.1.f.

Orationes virginum vt rectè nubant, militum vt à periculis liberentur, & similes quomodo malæ & bonæ esse possint. 2.a.b.

Orationes & alia bona opera in mortali peccato facta quando prosunt ad aliquos effectus bonos à Deo consequendos. 426.1.b.

Orationum nostrarum & bonorum operum quomodo bona temporalia finis esse possunt. 2.e.f. Oratio omnis mala est *cui vana superstitio admiscetur*. 428.2.a.

Orationum superstitiosarum varia exempla, quibus herbæ colliguntur, morbi curantur, febres pelluntur. d.e. Oratio eius qui non est in caritate non est meritoria. 435.1.b.

Oratio tres effectus operari potest, meritum gratiæ & gloriæ, assecutionem postulatorum, & consolationem animarum orantium. c.d. Orationem peccatoris quomodo Deus audire dicatur. e.f. Oratio quædam est meritoria, quæ non est impetratiua, & quædam impetratiua quæ non est meritoria. 2.b. Oratio nulla aliquo respectu veniale peccatum est meritoria. c. Ad orandum bene grauis exhortatio. d.e. Oratio mala est impetratoria alicuius boni temporalis. 436.1.a.

Orationes quæ præcipiuntur longè maiori attentione & deuotione dicendæ, quàm quæ consuluntur. 447.2.f.

Oratio absque cogitatu carnali & sæculari fieri debet. 455. 2.b.c. In orationibus sex maximo studio procuranda. d. Oratio fieri deb. cum attentione 456.2.e.

Orationes quinque effectus, mereri, impetrare, & consolari, satisfacere præcepto, & satisfacere pro pœna temporali debita venialibus. 457.1.f. Orationis tertius fructus, qui est consolatio, sine attentione haberi non potest. 458.1.f.

Orationi tam præceptæ quam consultæ attentio necessaria, vt peccatum non sit. 462.1.b. Orantes multi peccant, qui non peccarent, si non orarent. f. Inter orationem obligatoriam & voluntariam duplex differentia, & quæ illa sit. 2.f. Oratio voluntaria fieri potest quo tempore actionibus temporalibus distrahimur & obligatoria quandoque. 463. 2.b. Oratio eò maiori laude dignior, quò minori sit corporis occupatione. 464.1.a. Oratio publica priuata præstantior. b.

ORDO, ORDINATVS.

Ordinatus per saltum verum ordinem suscipit, est tamen suspensus, & quis cum eo dispensare possit. 377.2.a. to.3. Ordine vtens quem non habet quomodo sit irregularis. b.

Ad ordines suscipiendos nō sufficit quodlibet beneficium siue patrimonium. 548.2.a.

Ordo generaliter est *parium dispariumque, sua cuique loca tribuens dispositio*. 221.2.c. Pro ordine Ecclesiastico definitur *Sacramenta ministrantium habitudo legitima, cuique ratione sui ministerij legitimè conueniens*. f. Ordinis sacramentum non requirit necessario characterem confirmationis sed baptismi. 219.2.d.tom.3. *Ordo* est *Sacramentum quo traditur character & potestas consecrandi Eucharistiam, vel in ad administrandi*. 221.2.f. Hoc sacramentum non est character, sed hic effectus eius. 222.1.b.

Ordines nouem sunt canonistis & septem theologis, quorum alij sacri sunt alij non. c. Ordine sacro insigniri se permittens tacitè vouet castitatem, vel legis obligatione se ad seruandam eam obligat. 750.2.c. tom 1.

Ordines minores non conferendi nisi his qui Latinam linguam calleant. 24.1.c. tom.2.

Ordines sacros suscipientes ante legitimam ætatem, bona fide sine dolo, & in his ministrantes non sunt irregulares. 202. 1.a. Ordine sacro insigniti quomodo Simoniam committunt, dantes aliquid post ordinem susceptum. 269.2.a.

Ordine sacro insigniri se faciens contra Canones Triden. Con. P. M. 293. 2. d. tom.3.

Ad minores ordines quid requiratur. c. Et ad maiores assumendus quis faciet. ibid. Ordinatus ab episcopo denunciato excommunicato p. m. Et suspensus est 294.2.b.

Et illegitimus, & qui in eo dispensat. c. Et extra tempora, & ante legitimam ætatem. ibid. Et qui fortùm vel per saltum. c. Et qui ordinatur omisso aliquo quod est de necessitate præcepti. f. Minores ordines & subdiaconatum vbi est consuetudo, quis vno die potest accipere. 295. 1.a.

Ordines suscipiens notabiliter deformis peccat. b. Item si est excommunicatus vel peccato mortali infectus. d. Et notatus aliquo peccato notorio depositione digno, etiam post actam pœnitentiam. e. Ordine aliquem actum specialem exercens excommunicatus, interdictus, & suspensus P. M. Et fit irregularis. 299.1. c.

Ordine sacro insignitus matrimonium contrahens. P. M. Et est excommunicatus. 301.2. a.

Et fœminæ cohabitans cum periculo. b. Et solus domum fœminæ de fornicatione suspectæ adiens. c.

Ordine sacro insigniendi iuxta Tridenti definita, qua ætate esse debeant. 305.2. d.e.

Ordini sacro deputata illa dicuntur, quorum faciendorum potestas in ordinatione traditur. 358. 1. b.

Ordinatus tacita irregularitate occulta, petere debet dispensationem tacitè. 364 2.c.

De ordinis sacramento Tridenti definita. 222.1.d.e. tom.3.

Ordines quatuor sacri scilicet episcopi, presbyteri, diaconi & subdiaconi sacramenta sunt, reliqui verò quinque sacramentalia. 2.c. De hoc sacramento Tridenti statuta. d.e.

Ordinem sacrum metu iusto suscipiens non obligatur ad continentiæ votum. 230.1.f.

Ordinem sacrum suscipiens ad castitatem seruandam voto se obstringit etiam si id non proponat. 2.c. Ad ordines promouendi à quocunque facultates nisi ob causam nō concedendæ. 294. 1.a.

Ordines minores nisi sigillatim non conceduntur, nec maiores nisi tempore statuto. b. Nullus sine titulo promoueri potest. d. Ordinari nemo debet per Simoniam. f.

Per simoniam se initio factam ordinatus non peccat. 2.a.

Ordines mendicantes quatuor iure communi, sed plures iure nouo & declaratione Papæ. 145.1.b.to.1.

Ordinum mendicantium princeps est ordo Prædicatorum. 138.1.b. Translati ab ordine mendicantium ad non mendicantes non possunt habere beneficia, nec vocem in capitulo. 139.2.b.

Ordinum sacrorum susceptio non sufficit ad probandum aliquem esse professum. 164.1.b.

Ordinationes clericorum malę causæ sunt, cur clerici bona Ecclesiæ malè dispensent. 418.2.c.

Ordines etiam minores suscipientes confiteri debent & conterere. 626.2.c.

ORGANA, ORGANISTÆ.

Organorum pulsus in Ecclesia minimè conuenire demonstratur. 471. 1.a. tom.3. Organistæ cantiones profanas cantibus admiscentes vt peccent. b. Organa dum pulsantur quid cogitandum animo. c. Organorum pulsus debet esse breuis. 2.a. Organorum cantus in diuinis officiis tolerari posse probatur. 478.2.b. Non tamen est tam vtilis vt vulgus putat. e. Organorum abusus in cœnobiis. e. Organo cantata quomodo supplenda. 549. 1.c.

ORIGENES.

Origenis error de anima redarguitur. 2.2.d.to.3.

Et de beatitudine. 12.1.a.

Et de miseria. 13.1.e.

ORNATVS.

Ornatus & vestitus animo pelliciendi alium ad sui concupiscentiam mortalem est. P. M. 243.2.f.to.3.

Ornatu eo se ornans, vt non desisteret etiamsi ei prohiberetur. P. M. 244.1.a.

Ornans se splendide pro statu sui decentia & more regionis bono fine non peccat. b. Ornatus vanus ob leuitatem, peccatum veniale est. ibid. Ornans se contra morem, vel supra decentiam status quando. P. M. vel non. c. Ornatu aliquo ficto, vt fuco & pigmentis vti de se non est mortale. f.

OTIVM.

Otium quærit caritas, negotium necessitas. 15.1. c. tom.1. 463.2.c. Otij vitatio monachis maximè competit. 119.1.b.

P

PACTIO, PACTVM.

Pactio de dando aliquid pro iustitia & gratia quatuor de causis fit, & quæ illæ sint. 260.1.a.to.2. Causa prima ad corrumpendum iudicem est contra ius naturæ & præcepta Dei. b.c. Secunda vt iudex rectam iustitiam faciat, non est contra ius naturæ, sed præsumitur. 2.a.b. In spiritualibus tamen hæc causa nulla est. ibid. Tertia non considerando iustum sit necne, est item cōtra naturæ ius. 260.2.c. Pactio ob quartam causam. 1. Ad redimēdam vexationem super iure iam quæsito licita. 261.1.a.to.2. Pactio pro differenda iustitia æquè mala, ac illa, qua pro ea danda fit. 262.1.c. Pactio vel promissio facta tertio ad dandū alteri pro iustitia & gratia obtinenda, est prohibita. 268.2.b. Pactio qua quid ob maleficiū datur, non valet ipso iure, nisi fortè vt donatio. 130. 2. f. to. 3. *Pacta lege naturali & diuina seruanda*. 241.1.b.to.1.

Princeps iusta de causa noua potest illa rumpere. 242. 1.b.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Pacta quamuis nuda in Hispania modo sint licita obligant promittentem. 260.2.b.

PACTVM DE RETROVENDENDO.

Pactum de retrouendendo multùm diminuit de iusto pretio. 254.1.a. tom.3.

Pacta & conuentiones quæ duorum & plurium consensu constant, obligant. 548.1.b.

Pactum de retrouendendo *est quo emptor promittit reuendere rem emptam venditori quandocunq; voluerit, vel intra certum tempus.* 176.2.b.to.3. Licitum est si aliqua in eo concurrant.c. Potest esse pactum ne intra certum tempus redimere illud quis possit.f. Pactum in quo qui aliena pecunia negotiatur, omne lucrum domino tradit, & ei certum quid assignatur licitum. 178.2.a.

PAGANI.

Pagani non sunt Sarraceni, nisi sint Christiani nominis hostes. 218.2.c. to.2.

PALEA.

Palea discipulus Gratiani titulos seu rubricas cereto adiecit. 492.2.a. to.1.

PAPA.

Papa super voto solemni continentiæ non paupertatis, dispensare potest. 311.1.c.to.1. Papa omnium prælatorum summus. 106.2.c. to.1. Potest statuere etiam quod est contra iura humana. 111.1.a. Papa est caput concilij. 114.2.a.

Est verus prælatus omnium regularium etiam immediatus, vt etiam cuiuslibet Christiani. 118.2.b. In his quæ sunt fidei & morum errare non potest. 137.1.c. Est solutus legibus quoad vim coactiuam non directiuam. 145.2.c. Papæ nomen episcopis & archiepiscopis attributum, Romano Pontifici propriè venit. 206,2.b. Eius deriuatio.c. Est omnium Pater. 203.1.a.

Papa, Rex, vel Episcopus titulis suis etiam falsis quomodo iure vocari possint. 7.1.c. tom.1. Hi quomodo oscula pedum vel manuum, vel alia signa honoris sine relatione ad Deum recipientes, non peccent. 36.1.c.

Papæ dum consecratur stupa accensa ad quid præsentatur. 43.2.c.

Papa omnium bonorum Ecclesiasticorum summus administrator. 225.2.b.to.1.

Idque diuino priuilegio. 227.1.c.

Est vicarius Christi generalis in his gubernandis quæ ad ipsius dominium pertinent. 2.a. In Missa semper cur Pallio vtitur. 231.1.b. ad eum spoliorum administratio iure pertinet. 232.2.b. Eius constitutio posterior derogat priori, non tamen rationabili consuetudini. 233.2.b.

Papa non potest dispensare cum regulari professo, vt habeat proprium stante eius voto. 73.2.c.to.1.

Non potest item dispensare, super voto paupertatis sicut super voto castitatis. 74.1.a. Non solet nec debet regulari tantam facultatem dare disponendi de suis, quantam prælatus. 76.1.c. Quo modo possit religioso testandi concedere facultatem. 83.1.a. Et adhuc. 88.2.c. Potest præiudicare iuri alterius si velit. 106.1.b.

Papa non subest iuri humano. 242.1.b.to.1. Papa in momento quo electus est accipit à Deo potestatem super totum Christi corpus mysticum. 207.1.b.to.1. Sed super Christi corpus verum per consecrationem. ibid. non est absolutè dominus omnium bonorum Ecclesiasticorum.c. Est possessor ac dispensator nomine Christi. 2.a. Potest iusta de causa alienare Ecclesiæ bona. 208.1.a.b. Sed non debet esse præsumpta. 1.c. Non potest alienare rem Ecclesiæ inferioris sine iusta causa. 209.2.c. Habet administrationem omnium bonorum Ecclesiasticorum sibi immediatè à Christo concessam. 2.b. Non potest sine causa iusta diuidere & vnire episcopatus. 210.1.c. In beneficialibus quomodo Papæ sit pro ratione voluntas. 2.a. Non potest sine causa episcopum deponere. b.

Papa non potest conferre vel auferre beneficia pro libito suæ voluntatis. 211.1.a. to.1. De potestate Papæ quomodo sentiendum. 211.1.b.c. Non potest sine causa bona vnius Ecclesiæ alteri attribuere. 2.a. Papa peccat si sine iusta causa beneficium vni auferat, & alteri tribuat, tamen hic actus validus est. 212.1.a. Nec tenetur ad restitutionem de rigore iuris & cur. 213.1.a. Non potest dare prædium Ecclesiæ Rom. neque vsumfructum eius ad longum tempus.c. Non potest bona Ecclesiarum & reditus earum alienare sine iusta causa, & sine consensu eorum ad quos pertinent. 214.1.a.

Papa totius Ecclesiæ princeps immediatius à Deo suam accipit potestatem, quam alij principes. 216.1.b.to.1. Papæ debentur beneficiorum omnes fructus à die vacationis vsque ad prouisionem. 219.2.a. Potest reditus beneficiorum debitos vel perceptos ad pia opera applicare. 228.1.b. Sibi reseruauit fructus beneficiorum primi anni. 230.1.a. Non potuit sibi soli restituere administrationem omnium bonorum temporalium totius Ecclesiæ & cur. 2.a.b. In hac Christi exemplo debet sibi assumere multos socios qui eum adiuuent. b. Quomodo eius administrationis sint omnia bona Ecclesiæ. 231.1.a.

Papæ testamentum etiam in pios vsus cur non sit validum. 383.2.a.to.1. Et iterum. 384.2.a. Dispensatio eius ad testandum clericis quatenus valeat, vel non. 386.2.b. Testari tamen ipsi possunt.c. Papæ osculamur pedes sed non adoramus vt Deum. 422.1.c. Papa solus de criminibus episcoporum potest cognoscere. 536.1.a. Tenetur diuina lege sua peccata confiteri quamuis non canonica. 620.2.c.

Potest ligari & solui à suo confessario. 621.1.b. Papam simplex sacerdos se ipsi subiicientem cur potest absoluere. 691.1.a. Papa non potest dispensare cum confessario, vt confessionem reuelet. 729.1.a. Papa in iuramento & voto dispensant, sed non in sigillo confessionis detegendo & cur. b. Super eum nemo habet iurisdictionem & tamen quotidie absoluitur. 737.2.b. Is non accipit supra se iurisdictionem, neque eam alteri dare potest. 738.1.b.

Papam esse supra Concilium neruose probat & defendit Caietanus, licet alij contra scripserint. 738.2.c.to.1. Papa se subiicit cuilibet sacerdoti, quem vult tanquam iudici Kartulario. 739.1.a. Papa nec vllus omnium hominum potestatem consecrationis sacerdoti tollere potest. 741.2.b.

Neque iurisdictionis, sed ei potest materiam subtrahere. 742.1.a. Papæ gratia die quo electus est in conclaui facta non valet. 787.1.a. Papa solus prouisiones beneficiorum conditionales ad tempus facere potest. 2.1.a. to.2. Contra libertatem plenitudinis potestatis Papæ nihil statui potest. 4.1.b. Papa simplicitatis est amicus. 7.2.c. Papæ in factis à se, vel coram se, dum ab eo narrātur creditur. 12.2.a. Papa transgrediendo suas leges sine iusta causa peccat. 13.1.a. Videtur dispensare cum promouet aliquem contra iura humana. 14.2.b. In Papam electo furoris exceptio obiicitur. c.

Papa raro nunquam super defectu prudentiæ & morum raro dispensat. 28.2.b. Non potest cum eo dispensare, vt habeat beneficium cui bonis interdictum. c. Papam vendere beneficia non est dicendum, vnde pecuniæ quæ pro eis dantur sunt largitiones. 31.1.b.

Papæ testamentum nullum saltem ad profana à successore admissum. 344.1.b. to.1. Non testatur de reditibus sui episcopatus. 345.2.a. Non fouet omne quod scit illicitè fieri & non punit. 354.1.c.2.a. Papa qui fuit religiosus non definit esse talis, quamuis nulli homini obediat. 357.1.a. Potest dispensare cum religiosis super castitate & habenda maritali copula. 2.a. Potest minuere vel augere decimas iusta de causa. 363.1.b. Nullus Papa concessit facultatem beneficiariis, vt superflua in vsus profanos impenderent. 564.1.a.

Nullius Papæ testamentum validum ad prophana, & omnia eius bona ad camerarium deferuntur. 383.1.c.

Papa hæreticus quando deponendus. 138.2.a.tom.2.

Papæ sacerdotio omnes Christiani & eorum reges quomodo sint subditi. 143.1.b. Apicem vtriusque potestatis quomodo teneat. 143.2.a. Deponere reges cur & quomodo possit. 2.b. Et eis coadiutores dare. 144.1.b. Papa contractus inter partes non solet tollere. 34.1.b.to.2. Potest ex iusta causa contractibus suis contrauenire. 44.2.a.

Papæ electionis iuri Galliæ reges renunciarunt. 104.2.c.

Tenetur vsque ad sanguinem legem diuinam defendere. 108.2.b.

Papa an

Papa an habeat iurisdictionem laicam in omnes principes. 128.1.c. Iudicat subditos imperij eo vacante, & in multis aliis casibus. 2.b.c. Eius in imperium quanta sit potestas. 129.1.a. Papalis & imperialis potestatis comparatio. b.

Papa successor est Petri & Christi vicarius. 130.1.b. Papam non habere potestatem laicam super principes quoscunque probatur. 131.2.b.c. Papa est qui maximè Deo militare debet. 133.2.b. Papa in ordine ad spiritualia habet amplissimam potestatem supra omnem temporalem statum. 134.2.b. penes Papam est principalis fidei declarandæ potestas. 137.2.c. Papa qua parte est Papa, in his quę sunt fidei errare non potest. 136.1.a. Papa est maior Cæsare planè absolutè non secundum quid. 2.a. Quomodo possit secundum quid quolibet alio minor esse. c.

Papæ cur maxima quādoque, non autem minima in regnis statuere liceat. 144.2.a. Cur imperium Græcorum ad Francos transtulerit. 146.2.a. Papa maiorem potestatem habet super imperium quam super ditionem aliorum regum. 147.1.a. Papæ cur nullomodo duo simul esse possint sicut duo Cæsares. 148.2.a. Papa accipit suam potestatem à Deo mediante electione Cardinalium. 150.1.b. Cogere posset omnes Christianos vt vnum summum regem eligerēt, quando tale esset reip. Christianæ periculum, vt sine eo, salua esse non posset. 153.1.c.2.a. Papa cum ea quæ iuris sunt positiui vult haberi pro nullis, & illa & facta illorum virtute annihilantur. 199.2.a. Papa potest statuere vt laicus committens aliquod crimen fiat seruus. 241.2.b. Papæ multi in personis pro vno haberi possunt. 247.2.a. Papa non purgat sordes, quas nescit interuenire. 261.2.c. Papa vbi est, ibi est Roma. 267.1.c. Dupliciter potest considerari & vt est summus Christi vicarius, & vt rex iurisdictionem habens. 2.b.

Papa vbi est, non semper ibi est curia. 267.2.c.to.2. apud Papam quæ fiunt quatenus est rex, non dicūtur fieri apud eum quatenus est Papa. 268.1.a. Papa solus in quinque votis dispensare potest. 83.2.f.to.3. Papa solus potest dispensare in voto continētiæ emisso per sacri ordinis susceptionem vel professionem solemnem. 84.1.c. Non potest pro mera voluntate sua dispensare aut commutare vota f.

Papa plus iuris habet in bona Ecclesiastica clericorum quā rex in bona laicorum. 242.2.b.to.1. Non tamen in eorumdem patrimonialia. c. Teneretur ad restitutionem si eis sine causa iusta patrimonia tolleret. 243.1.a. Papam statuentem non commentantem sequi tenemur. 279.1.b. Papæ leges in quibus vertitur salus animæ sequi omnes debent. 296.1.b. Et circa spiritualia. c. Papæ lex si est super materia temporali & communi, non ligat sibi non subditos. 297.1.b.

Papæ amicitia viuentibus vtilissima, sed multomagis morientibus. 690.1.b.to.3. Non potest euacuare pro libito purgatorium. c. Papam non abuti in suis constitutionibus sacra Scriptura demonstratur. 692.1.c.d. Papa Christi vicarius & Petri successor à canonibus passim vocatur. 2.c.

Papæ & sedis Apostolicæ beneplacitum quomodo differant. 696.2.f. Papa quæ facit vt Papa auctoritate Apostolica facit. 698.2.c. Papa super incertis malè ablatis triplicem habet potestatem, dispensandi, componendi & remittendi. 700.1.d. Et hoc ob multos titulos quibus honoratur. c.

Papa est episcopus exemptorum. 530.2.b.tom.3. Papa habet generalem administrationem omnium quæ debentur pauperibus. 146.1.c. Papa non dispensat in gradibus matrimonij in Leuit. prohibitis, nō quia non potest, sed quia non solet. 259.1.a. In matrimonio legitimè contracto & consummato dispensare non potest. b. Papæ declarationi assentiri debemus, licet rationem, qua ille motus fuit, non assequamur. 260.2 b. Papa peccare potest peccatum simoniæ sicut & quilibet homo. 265.1.a. Non potest efficere, vt actus simoniacus iure diuino, desinat esse simoniacus. ibid. Potest rem cuius spiritualitas iure tantum humano inducta est prophanam efficere, & rem spiritualem quæ constat ex spirituali & temporali vendere. b. Nullam pœnam contra simoniacos latam incurrit, & potest facere ne alius eam incurrat. c. Eximit à pœnis simoniæ omnes qui cum eo, vel eius consensu faciunt actum simoniacum. d.

Papa habet in omnes Christi fideles iurisdictionem immediatè sibi à Christo concessam. 384.2.c.tom.3. Non tollit episcopis potestatem reseruandi sibi casus, dans aliquibus ab eis absoluendi potestatem. d. Papa ius diuinum tollere non potest, sed limitare. 385.1.b.

Papa vendens beneficium & emens illud committit Simoniam. 265.1.c.

Papa non vendit beneficia, sed accipit aliqua non via venditionis, sed aliis viis iustis & licitis. 2.c. Potest vendere beneficia quoad partem quam habent pecuniariam & temporariam. d. Papa consentiente multæ dispositiones super spiritualibus quæ alioquin sunt tales, non sunt simoniacę. 266.1.d. Papa nulli homini vel legi humanæ quoad pœnā subiicitur. 322.2.f.

Papæ in beneficiis statuendis vel destruendis potestas astruitur. 325.1.a.b. Papa eodem momento quo eligitur confirmatur à Deo immediatè, & habet eamdem quam post coronationem potestatem. 353.1.b.

Papæ facultas concessa alteri ad conferenda beneficia aliquibus idoneis, non expirat morte Papæ, sed facultas ad ea conferenda certæ personæ eius morte expirat. 380.2.b. Papa constituens sibi confessarium, non dat ei iurisdictionem super se, neque episcopus. 383.1.a.b.

Papa in mortuos directè non habet iurisdictionem sed indirectè. 689.1.c.tom.3.

Papæ acta quoad eius fieri potest defendere iustum est. 2.c. Papa habet administrationem omnium bonorum Ecclesiæ vniuersæ & thesauri indulgentiarum. 568.2.f.

Papa in dubio videtur præcessorum vestigia sequi. 575.2.a. Papa non est dominus, sed dispensator bonorum spiritualium iure diuino. 587.1.e. Papa indigno beneficium conferens, quando non peccat. b. Papa post Concilium Tridentinum dispensare potest, vt quis habeat plura beneficia. 593.1.a.

Papa in dubio non videtur vti plenitudine potestatis. 600.2.f. Papæ iudicandi ordinem inferiores omnes sequi debent. 627.2.c.

Papa non habet iurisdictionem in animas purgatorij. 683.2.b. Papa indulgentiam mortuis simpliciter concedens intelligendus est per modum suffragij. 690.1.a.

Papa quomodo sit caput Ecclesiæ sub Christo. 712.2.d.to.3. Papa licet habeat plenitudinem potestatis, non tamen eam habet vt dominus, sed vt minister. 714.2.a. Papæ subesse est de necessitate salutis. 708.1.c.tom.3.

PAR.

Par in parem non habet imperium & ius. 102.2.b. tom.1.& 106.2.b.207.2.c.

Par vsus par ius parit. 538.1.c.tom.3.

PARASITI.

Parasiti & dicaces venialia sæpe mortalia quomodo faciant. 561.2.a.tom.1.

PARAPHERNA.

Parapherna *bona sunt, quæ vxor sibi reseruat præter dotem, quam marito pro oneribus matrimonij dedit.* 157.2.c.tom.3.

PARCE.

Parcè viuens & suum genium defraudans, vt aliqua ei supersit, quæ possit honestè impendere, non peccat nisi ob finem malum id faciat. 340.1.b.c.tom.1. Imo si ob honestum aliquem finem id faciat bene meretur. 341.1.a.&2.b.c.

PARENTES.

Parentibus & aliis sanguine iunctis magis tenemur prouidere quoad sustentationem, quam aliis amicis etiam melioribus. 582.2.b.to.1. Parentibus potiusquam filiis in articulo necessitatis subuenendum, extra illam autem filiis. c. Parentum nomine in decalogo qui cōprehendantur. 92.1.b.to.3.

PAROCHIALIS, PAROCHVS.

Parochialem ecclesiam sumens bono animo: & postea eo mutato illam retinēs, nō tenetur ad restitutionem. 556.2.c.to.3.

Eam assumens animo non presbyterandi, tenetur eam relinquere sub pœna peccati mortalis. 557.1.b.

Parochialem

Universidad de Deusto
Biblioteca

Parochialem Ecclesiam sumens, nisi fiat presbyter intra annum eam amittit ipso iure ante sententiam iudicis. 557.2.b.
Non tamen potest inauditus spoliari.558.1.a. Possint tamen cum eo dispensare episcopi ratione studij ad septennium,modo fiat intra annum subdiaconus.2.a. Et quacunque ex causa solus Papa.ibid.
Parochialem Ecclesiam à clerico dignè appeti posse demonstratur.588.2.c.to.3. Parochiales Ecclesias qua fraude quidam prælati suis amicis per concursum conferunt. 596. 2.f. Parochus occultè excommunicatus potest licitè suis parœcis conferre sacramenta, quibus iure tenetur conferre. 602. 2.d.e.
Parochum alterius parochi subditos iudicare non posse statuerunt antiqui Pontifices, sed Vrbanus secundus renouauit. 737.1.a.b.to.1. Parochus cui deligendi confessarij potestatem fecerit: is poterit deligere aliquem siue aliam iurisdictionem siue non habeat. 741.1.c. Parochis non præiudicatur, cum aliis audiendi confessiones suorum subditorum facultas conceditur,sed onus aufertur.744.1.b. Parocho nolente quando alteri confiteri parochianus potest. 746. 1. b.
Parochus extra suam parœciam sui parochiani confessiones audire potest. 2.c. Parochi sine licentia,etiam iusta de causa,parochianus alteri confiteri non potest.753.2.a. Siue tamen eam dederit siue non, alteri poterit confiteri, sed non sine iusta causa.b. Licentiam confitendi facile dare debet.c.
Parochi morosi esse non debent,vt suis subditis facultatem alteri confitendi concedant. 700.1.c.to.1. Illi stulti sunt qui pro labore diei festi veniam peti publicè alio die festo mandant.726.1.b. Sacrilegi sunt, qui multos simul pueros doli capaces sine necessitate audiunt.c. Potest coniungere matrimonio inter quos nouit esse impedimentum,& cõmunicare cum excommunicato etiam in diuinis.730.2.c.
Parochi Christianæ doctrinæ rudimenta quando docere debeant. 491. 1.a.to.3. Parochialem ecclesiam sumens animo presbyterium non accipiendi, non tenetur fructus restituere mutata voluntate,quos accepit ante eam.556.1.c.
Eam accipiens animo non presbyterandi tenetur restituere non expectata iudicis sententia. e. Ipse tamen est legitimus dominus,& quærit fructus sibi. 2.c.
Parochi malè agunt suis parochianis pœnitẽtias imponentes, eoquod in aliena parœcia laborauerint, diebus in sua festis. 88. 2. a. tom.3.
Parochus tenetur ad confessiones Parochianorum audiendas quoties illi confiteri voluerint, nisi à maioribus negotiis auocetur.754.1 a.to.1. Parochus simplex excommunicare non potest,nisi consuetudine quęsillet iurisdictionem.57. 2.b.to.2. Parochialem Ecclesiam qui tenuit pacificè sine presbyterio,gaudet priuilegio de triennali possessore. 198.2.a.
Parochi in vrbibus muratis doctiores esse debent quam in pagis.41.2.f.to.3. Parochi sunt sacrilegi qui simul pueros multos confitentes audiunt. 51. 2. e. Et qui parochianos ob festum violarum veniam petere cogunt.90.2. a.
Parochus peccat communionem subdito denegãs propter peccatum occultum,quod in confessione audiuit.216.1.d.to.3.
Manifestis autem negare illam potest peccatoribus.d. Parochus qui ob studium poëtis vel officij mechanici ignorat res ad confessiones audiendas necessarias.P.M.245.1.b.
Parochus qui tenetur dicere missam pro vno non satisfacit dicendo pro illo & alio.299.1.c. Parochialem Ecclesiam accipiens sine intentione accipiendi ordines. P.M.306.1.e.
Parochus habens potestatem absoluendi à casibus reseruatis suo episcopo, potest absoluere à casibus alterius episcopi subditum illius.383.2.c.to.3. Parochialem Ecclesiam sumens non intendens ad sacerdotium promoueri tenetur restituere fructus.555.1.c.
Eam assumens cum proposito dubio assumendi illud, nisi aliud commodius offeratur non peccat, nec ad restitutionem tenetur. 2.a.
Parochi iure diuino tenentur residere in suis parœciis. 307. 1.c.tom.3. Aliquando tamen abesse possunt & quomodo.2.b. Parochus in sacramentorum administratione vel aliis suis muneribus vt peccet.309.2.b.
Parochus quando & quoties Missam facere teneatur.f. Parochus est ordinarius suæ parœciæ, & potest delegare alteri, quæ sunt iurisdictionis suæ.310.2.f.
Parochus mulieris in matrimonio sufficit, quando contrahitur in parœcia mulieris & viri, quando in viri parœcia id contrahitur.311.2.c.
Parochi non possunt excommunicare.321.1.b. Parochus non debet baptizare quem obstetrix baptizauit. 378. 1.f.
Qui tamen hoc facit bona fide, non est irregularis.2.a.

PARRICIDIVM.

Parricidium non omne homicidij genus comprehendit, sed *cædem ascendentium & descendentium*. 530. 1. b. c. tom. 1.
Eius pœna. c. Fratris cædes & cuiusuis hominis, etiam parricidium dici potest.2.a.

PARS.

Pars & totum non sunt idem numero, sed plerumque specie.574.2.f.tom.3.

PASCHASIVS.

Paschasius miracula in purgatorio non faciebat suã oratione sed orantium fide. 397. 1.c.tom.3.

PASQVILLI.

Pasquillos componẽtes & sacris dictẽtiis viros graues imperentes peccant. 726.2.a.tom.1.

PASSIO.

Passiones animæ dicuntur morbi & ægritudines & quare. 591. 2.b.to.1. Passiones quæ à terrentibus manant, plus mouent quam quæ à delectantibus. 786.2.c.
Passio animæ *est motus appetitiuæ virtutis, sensibilis, in imaginatione boni vel mali*. 14.1.f.to.3. Passiones animæ principales quatuor.2.b. Omnes sunt vndecim,in concupiscibili,sex,& in irascibili quinque.d. Sunt bonæ vel malæ ratione obiecti de quo sunt. 15.1.d.e. Quæ bonæ & malæ. 2.a. Passiones confitentes quomodo peccent.f.

PASTOR.

Pastoris boni opera propria. 754.1.b.tom.1.

PATER, NOSTER.

Pater & Aue Maria qua ratione deuotissimè recitabuntur.437.1.a.b.to.1. Quomodo grauissimè in his recitandis Deus offendatur.c. Preces sunt omnium deuotissimè recitandæ. 2. a. *Pater noster de Gentilhome* qualis iuxta f. Thomam Illyricum.438.1.a.tom.1.
Pater noster dici debet in fine nocturnorum quando dicuntur separatim à laudibus.410.1.b.to.3. *Pater noster & Aue Maria* quomodo dicẽdum in memoriam quinque plagarum. 441. 2.e.f. *Pater noster* in fine omnium horarum dicendum.447.1.a. Iuri consonantius est vt dicatur in fine horarum quam in principio.c.
Pater noster in fine omnium horarum dicendum iure communi ostenditur,quamuis non iure speciali.626.2.c.d. Dicebatur olim in fine horarum elata voce.d.
Pater noster omnium orationum præstantissima religiosè dicenda.511.2.b.to.3. Eius auctor est Christus Dominus noster.c. Cur in ea Deus *Pater* vocetur.d. Quid significat in ea *Qui es in cælis*.512.1.a. Hæc oratio ordinem petendorum vt pulchrè doceat. 2.a. Prima petitio *sanctificetur nomen tuum* exponitur.e.f. *Adueniat regnum tuum*, explicatur. d.e. Et sic aliæ. f. 513.1.a. *Pater noster* vt doceat nos spiritualia temporalibus præponere.e.f. In hæc oratione bona temporalia petuntur.2.a. Per septem petitiones dona Spiritus sancti & beatitudines quomodo petantur.e.f. Ad mutuò nos amãdos quomodo per hanc orationem inuitemur. 514.1.f. Hanc orationem recitantes non tenentur remittere debitorum solutionem.2.c. Hanc orationem qui recitant, & non dimittunt iniurias nec peccant, nec mentiuntur. d.e. Continet quicquid à Deo iustè peti potest.515.1.a.b. In eo recitando quæ meditanda sint.d. Per calculos & globulos precatorios ea sæpius repetenda.2.a. *Pater noster & Aue* non est miscendum aliud, quam quod ab Ecclesia admixtum est.516.2.b. In fine *Pater noster & Aue*,cur non dicamus per Dominum.521.1.b. Cur in silentio in horis dicatur.524.2.b. *Pater noster* dicturus,nomẽ Dei quale præconcipiet.580.2.c.d.

Pater noster attẽtè dicere volens quid præconcipiet. 641.2. b.tom.3. *Pater noster* in Horarum recitatione ex Pij V. præscripto quando recitandum.447.1.c.to.3. *Pater noster* omnium orationum gratissima & perfectissima pessimè à nobis pronunciatur. 2. a. *Pater noster de gentilhomme* siue nobilis quod sit. 462.1.f. *Pater noster, Aue, Credo. Salue regina*, idiomate vulgari ab omni Christiano memoriter tenenda.525.2.c. *Pater, Aue, Credo*, quo iure omnes scire teneantur. 535. 2.a. Patet in fine horarum non dicendum sequente alia. 626.1.a.

PATER, ET PATRES.

Patrum constitutionibus quod non est constitutum affirmari non debet. 226.1.b.c.tom.1. Patres qua ratione filios ad bona honoraria excitabunt.39.2.c.to.1. Quomodo possint de bonis filiorum religiosorum legitimam percipere.85.2.c. Quomodo possint habere vtumfructum bonorum filiorum,qui religionem sunt ingressi. 87.2.c.88.a.
Patria potestas per religionis ingressum amittitur. 126. 1. b. Qua lege teneantur filios alere.367.2.a.
Pater legans bona sua filiis non tenetur legibus iustitiæ distributiuæ. 319. 1.a.to.3. Pater exhæredandi filios ius habens,eos melius in officio continet. b. Pater quomodo possit iusta conscientia partes bonorum suorum filiis minuere. d.
Pater dum viuit potest largiri de suis bonis in veras eleemosynas & opera pia.c.
Pater filium in extrema famis necessitate vendere potest. 255. 2.d.tom.3. Pater relinquens tertiam partem bonorum filio minus digno non peccat. 318.2.f.
Pater potest filium obligare ad peccatum mortale. 92. 1. a. tom. 3. Pater non potest filiam exhæredare eoquod contra ipsius voluntatem maritum elegerit. 94. 2. d. Pater qui filio necessaria si possit non suppeditat.P.M.95.1.b. Et filium exponens in hospitali,vel alibi nutriendum.d. Et vota filiorum antea cõcessa irritans, vel à religione retrahẽs vel ad coniugium contra votum continentiæ compellens. d.e. Et eum ad religionem intrandam adigens.f. Pater & mater qui filias amari turpiter patiuntur,vel fucis vti,vel tactibus impudicis cum sponsis peccant.2.a.b.
Pater potest filios suos alios aliis iuxta variarum regionum leges præponere.122.2.b. Patris peccata in filiorum bonis,quæ & quot. 156.1.d.e. & 157.1.e. Pater qui inducit per metum vel fraudem filium vel filiam vt legitimæ suæ renunciet,vel patrimonio,peccat. 157.2.a.

PATIENTIA, PATIOR.

Patientia multa tolerantur, quæ si in iudicium vocarentur iustitia exigente cassarentur. 27.1.b.to.2. Patere legem quam ipse tuleris lex naturæ est. 492.2.c.tom.1.

PATRINI.

Patrini in baptismo qui sint & quot esse debeant. 227.2.a. Patrinus vir & vxor esse possunt. d. Quando per culpam parochi non designantur omnes tangentes sunt patrini. ibid.
Quando plures admittuntur, omnes item cognationem contrahunt.e.
Patrini & matrinæ quæ filios in baptismate susceptos docere debeant. 402.1.f.tom.3.

PAVLVS.

D. Paulus visit Hispanias. 123.2.b.tom.2. Pauli III. regula Cancellariæ expectatiuas beneficiorum reuocans. 29. 1.c.2.a.b. tom.2.
Paulus III. Societati Iesu concessit,vt vno die singulis annis in Coimbricensi Collegio acquireretur indulgentia plena. 699.2.f.tom.3.
Paulus Odescalchus & Franciscus Odeschalchus plurimũ ob fidem,diligentiam & integritatem commendantur.222.1. b.tom.1.

PAVPERTAS, PAVPER.

Paupertatis votum solemne indispensabile. 74. 1. a.tom.1. Pauperibus eleemosynam eos non largiri qui possunt,quãtum sit peccatum.109.1.c.
Pauper non magis tenetur ad eleemosynam de quęsitis per eam quam alij diuites. 257. 2. c. Pauper qui tenetur aliquid pauperibus restituere,potest sibi aliquid reseruare.258.1. b. Paupertas pertinens ad perfectionis statum necesse est vt voueatur. 310.2.a.
Paupertatis votum minus aliis duobus,eius tamen violatio est causa lapsus religionis.54.1.c.to.1. Paupertas quid sit & vnde dicatur. 55.2.c. Est duplex interior & exterior. 56.1 a.b. Interior triplex,& exterior duplex.ibid. Exterior vt mala bonaue esse possit. c. Vtilior tamen est quam diuitiæ,& bona ipsius.ibid. & 2.a. Exterior item duplex voluntaria & inuoluntaria,& aliæ eiusdem diuisiones.a.b.
Ad quam paupertatem religiosus obligetur.c. Quæ sit ad religiosum constituendum necessaria.57.1.a. Non necesse est eam expresse profiteri.2.a. Post votum paupertatis habens vel habere volens bonum pecuniarium peccat mortaliter. 58. 1.b.
Paupertatis votum etiam solemne non tollit capacitatem quærendi Ecclesiæ,nec facultatem administrandi ea per se de iusta Ecclesiæ licentia.310.2.c.tom.1.
à Paupertatis voto nec Apostoli per Apostolatum,nec monachi per episcopatum absoluuntur. 311.1.b. Paupertas quam Christus consuluit, & religiosi vouent maior est paupertate seruorum. 312. 2.c. Paupertas Ecclesiasticorum futura à quo prædicta sit. 320.2.a. Pauper non tenetur ad eleemosynam dandam de his quæ accepit.341.2.b.& 378.1.b.
Paupertatis votum etiam simplex obligat ad sui obseruantiam.359.2.a. Et si quærit aliquid,eo tamque suo vti non potest. c.
Paupertatem vouens quam voueat. 58.2 a.to.1. Paupertatem qui vouit, & non potest in religione recipi quid faciet. 58.2.c. Is qui eam vouit simpliciter est incapax iuris pecuniarij, sicut qui vouit solemniter. 59.1.a. Religiosorum paupertas qualis esse debeat. 2.a. Voluntaria non inducit periculum perdendæ salutis animæ vel corporis. 61. 1.c.
Paupertimus etiam tenetur quandoque ad eleemosynam mentalem faciendam.532.1.f.to.3. Pauper & debilis tenentur habere aliquando actum liberalitatis & fortitudinis. 2.a. Pauperes & afflicti cur deuotiores sint seipsis diuitibus & prosperis. 545. 1. b. Pauperibus non erogandum necessariò,quod ciuiliter expendendum est. 656.2.a.
Pauperes in quos bonorum incertorum restitutio fieri debet qui & quot sint. 146. 2.c.to.3. Pauperes intelliguntur *egentes ijs, quæ sunt eis ad decentiam necessaria*. d. Paupere rem qui se simulauit vel religiosum vt aliqua obtineret peccat cum obligatione restituendi. 150.1.a. Pauper qui factus est sua bona donans, vt posset cooptari in aliquod collegium, vbi soli pauperes recipiuntur,est habilis ad illud.2.c. Pauperem eleemosynam petentem durè repellere inhumanitatis est barbaræ. 275. 1. e. Pauperibus dare aliquid debens, potest sibi illud retinere si sit pauper. 308.1.e. Pauperibus dare non sufficit quod debetur alteri, nisi ignoretur. d. & 434. 2. d.

PAX.

Pax non est virtus sed caritatis opus.664.2.c.to.1. Quæ bello sit contraria.ibid. Pax quædam bona & quædam mala: illa seruanda,hæc violanda.170.2.c.tom.2.

PECCARE, PECCANS,
PECCATVM.

Peccare Christus & virgo mater nũquam, & Apostoli post S.Spiritum hausturn non potuerunt.762.2.c.to.1. Peccata publica nec publicè confitenda sunt, nec publica eis imponenda est pœnitentia.699.1.c. Peccato alterius licitè aliquis vti potest. 705. 2.b. Peccatum veniale dimitti sine mortali vtilius est creditu quamuis contrarium sit verius.708. 1.b. Peccatum sine irregularitate tolli potest.710.2.b. Sine venialibus peccatis nemo viuere potest, quamuis ad ea confitenda cogi non possit.722.2.a. Peccata publica, manifesta pœnitentia punienda sunt.724.2.a. Cur de eis pœnitentia publica esse debeat. c. Hoc intelligitur in foro exteriori. 725.2.a. Peccata omnia venialia confiteri nemo tenetur,neque ad id obligari potest.751.1.b. *Peccatum in Spiritum sanctum est finalis impœnitentia*.759.2.a. Peccatum ad mortem *est finalis impœnitentia*.b. Vel omne peccatum mortale *quod mors animæ est*. ibid. Vel potius *est illud quod per se machinatur mortem animæ*. 760.1.a.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Pœnitens in fine damnatus non præsumitur.761.2.c. Imo & saluandus præsumitur saltem ad hunc effectum, vt sacramenta suscipiat,& in loco sacro sepeliatur.761.2.c. Peccare non posse hominem in aliquo huius vitæ tempore hæreticum est.762.2.c.

Peccans nulla spe veniæ consequendæ,magis peccat,quam qui cum ea peccat.726.1.f.tom.3.

PECCATOR, PECCATVM.

Peccator non est de Ecclesia quomodo sit intelligendum. 550.1.a.to.1. Peccata abscondere dupliciter contingit,vno modo ea occultè faciendo,& altero ea iam facta occultando, 552.1.a. Peccator suis peccatis vendit se diabolo.556.2.b. Est diaboli iure belli & iure emptionis. c. dum à Peccato se liberat, nihil soluit Diabolo sed Deo. ibid. Est obligatus Deo vt summo iudici, illi vt tortori, & ideo Deo, non isti soluit.557.1.a. Peccator tam publicus quam occultus Ecclesiæ suffragia quærere debet & cur.558.1.b.

Peccator ad Deum non potest conuertere se, nisi diuino auxilio adiutus.521.2.b. Potest tamen hoc facere sine ipsius gratiæ infusione. c. Non debet de præcepto sustinere tantam pœnam pœnitendo quantam sustinuit malo agendo. 528.2.c. Peccatori remissa culpa non remittetur tota pœna. 532. 1.a. Peccator etiam ob vnum peccatum semel admissum nisi pœniteat damnabitur. 541. 1.c. Peccator debet tanto tempore pœnitere,quanto peccauit. 548.1.b.

Hoc est de consilio.c. Peccatores fideles & orthodoxi sunt de Ecclesia. 648. 1.a.

Peccator molendus est inter duas molas timoris & spei, quæ debent caritatis cantho circumduci.785.2.b.to.1. Peccator quilibet præsumitur mori contritus, si qua contritionis signa ostenderit, non tamen hæc sunt vera contritio. 27. 2. c. tom 3. Peccator non solum tenetur compensare damnum alteri illatum, sed etiam ad satisfaciendum Deo pro offensa. 36. 1. c.

Peccatum duobus constat, actu scilicet & rectitudinis defectu.6.2.c.tom.1. Quomodo sit nihil.ibid. *Peccatum mortiferum est quicquid nos à caritate Dei & proximi separat.*12. 1.a. de Peccato gaudere, ob bonum quod de eo sequitur,vt possumus.16.1.c. Vel non possumus.17.1.b. Peccatum suadere peccatum est. 18.2.a.

Peccata venialia sine mortalibus dimitti posse demonstratur. 707. 2.c.to.1. Peccatum veniale tribus modis dicitur *quod consequitur veniam quod mortem non meretur, & quod habet circunstantiam quæ venia dignum facit.*531.2.a.

Peccatum veniale non perimit sed impedit gratiam. 435.2. c. Peccatum mortale non facit suspensum, & celebrans in eo non est irregularis. 478.2.a.489.1.a.

Peccatum magis in voluntate quam in actu exteriore consistit. 487.1.b. Peccati definitio. ibid. Peccatum mortale quæ cogitatio censenda sit. 188. 2.c.

Peccata venialia tribus modis remittuntur, & qui illi sunt. 473. 2. c. to. 1. Peccata occulta lege humana cur puniri non possint. 486. 2.b. Peccatorum pœnæ quomodo æquales & inæquales.506.2.c.& 507.1.a.b. omne Peccatum voluntarium.511.1.a. Peccata omnia non quo maiora eo sunt maiori restitutioni obnoxia.2.b. *Peccati venia non datur nisi correpto.*524.1.c. in Peccato esse tria scilicet impudentiam, delectationem & perpetrationem, quæ tribus pœnitentiæ partibus tolluntur explicatur.526.2.a. Peccata contra priora præcepta commissa sunt grauiora iis quæ cõtra posteriora committuntur.530.2.c.f Quod postea limitatur.531.1.a.b. Grauiora difficilius condonantur.540.2.a.

Peccatum prerium est quo nos diabolo venundamus. 556. 2.b.tom.1. Peccatum veniale in mortale nunquam transmutatur.559.2.c. Venialia disponunt ad mortale.560.1.a.

Ob circunstantiam fieri possunt mortalia. b. Per orationem dominicam condonantur. c. Peccata venialia omnes facimus sine iusta causa. 2.c. Peccare ob nullam causam licet.561.1.a. Nulla æquipollent vni mortali. c. Peccatorum origines multæ, maxima fomes. 585. 1. b. Peccati tres gradus & quasi mortes vna in interiore voluntate, altera in actu exteriore, tertia in consuetudine peccandi designatæ per tres mortuos quos Christus suscitauit. 590.2.a.b. Habet causam positiuam & negatiuam.c. Habet causas tres interiores, exteriores plures quarum omniũ præcipua est voluntas.591.1.a. Peccata per infirmitatem qualia sunt.591.2. b. Peccata ex studio quæ sint. c. Peccata quomodo diligentibus Deum prodesse possint. 52. 2.c. sine Peccati s venialibus hæc vita non ducitur. 609. 2.a. Homo non potest vitare venialia omnia licet sic singula.b. Septem modis illa dimittuntur, & qui illi sint.c. Peccata non sunt opera seruilia.635.1.a.

Peccatum nullum ad Deum referri potest. 35. 1. b.tom.1.& 443. 1. c. an Peccatum occultum sit grauius manifesto. 70.2.c. Peccatum mortale peius est excommunicatione & cur. 108.2.b. Peccata minora magis aliquando puniri debent quam maiora. 152.2.b. Peccatum omne diuiditur in mentale & reale,& quid sit vtrumque. 269.2.c. Peccati mortalis timor magis debet à peccato deterrere quam onus restitutionis. 344.2.b. Velle facere id quod est peccatum mortale,est mortale.393.1.a.

Peccatum *est dictum, factum & concupitum contra legem Dei & actus inordinatus.* 427.1.c. Peccata nulla quamuis atrocia per pœnitentiam irremissibilia non esse probantur. 540.2.c.tom.1.

Peccata in Spiritum sanctum cur dicãtur irremissibilia.541. 1.a. Peccatum & delictum differunt, eoquod illud sit perpetrato mali,hoc autem boni omissio.562.1.b. Hæc differentia non est perpetua. c. Peccato cuilibet mortali septem annorum pœnitẽtiam imponi solitam vulgatum, sed non verum.563.2.c. Peccata sua confiteri nemo nisi in sacra confessione tenetur.566.1.c. Peccatorum memoria continuo habenda probatur ad dolẽdum de ipsorum commissione,& non se de eo delectandum. 570.1.a.b.

Peccatum vnum est, quoties acta siue interiora siue exteriora sunt via ad vnum peccatum. 638. 1.c.to.1. Si tamen interruptio fieret per cõtrariam opinionem, tunc diuersa peccata constituunt.2.b. Peccatum eo grauius est quo peccans melior est.648.2.a. Hoc tamen temperatur in eo meliore qui ex contemptu vel contra suum votum peccat.c. Peccatum grauius est quod coram pluribus fit, & tolerabilior culpa quæ latuit. 649. 1.c. Peccatum publicum per confessarium publica pœnitentia non purgandum.652.1.c. Peccatum reseruatum ab eo omissum ignoranter,qui potuit ab eo absolui Iobelæi virtute vel alterius indulgentia desint esse reseruatum. 656. 2. c. Peccatum iteratum grauius non iterato. 658. 1. c. Peccatum per consuetudinem quomodo sit grauius vel leuius. 2, c. Peccatum semel ritè confessum nulla obligatione quis ad iterum confitendum adstringitur. 676. 2.b. *Peccati venia non datur nisi correcto.* 677.1.a.

Peccata occulta sunt confitenda iure diuino, ad quod faciendum tempus est ab ecclesia determinatum. 680.1.b.

Peccata omnia paria esse dicere hæreticũ est.686.1.a. Peccatum vnum æquè excludit à regno ac sexcenta millia.b. Peccata omnia sunt paria quoad auersionem à Deo.686.1.a.

Peccata solus Deus remittit auctoritatiue, sacerdos vero ministerialiter.690.1.c.

Peccata iam admissa non relinquunt peccatorem,neque ab eo relinquuntur nisi per veram pœnitentiam. 784. 2. c. tom.1. in Peccatis qui continuè vixit habet habitum quo inclinatur ad peccata,& à bono retrahitur.787.1.c. Peccato per contritionem condonato non confestim omnis pœna remittitur.288.1.c. in Peccato mortali moriens illicò damnatur,moriens verò in gratia non illicò saluatur.789.1.c.

ad Peccata fugienda exhortatio.790.2.a.b. Peccatũ impetrantis gratiam non reddit subreptitiam.13.1.c.to.2. Peccato mortali perit caritas & amicitia Dei, sed non fides, & spes, & aliæ virtutes, 25. 2 b. Peccatum ecclesiasticum non merè est quod alia lege vetitum, etiam pontificia prohibitum est. 162.2.a.

Peccatum mortale separat à Deo perfectè, & veniale imperfectè. 610. 1.a.to.1. ad remissionem venialis non est necessaria gratiæ infusio, sed sufficit aliquis actus procedens ex gratia. b.c. Peccata venialia sine mortalium remissione remitti posse auctor probat.2.c. Mortalia non remittuntur sine remissione venialium regulariter.611.1.a. Mortalis vnius sperare veniam sine alterius remissione stultissimum. b. Peccata per pœnitentiam sublata non redeunt. 612. 1. b. Quod postea discutitur & probatur.613.1.b.c.2.b.c.

Peccatum nunquam nobis placere debet. 622.2.c.

Contritum nec quod existimamus esse contritum, non tenemur conterere. 623.1.a. Peccatum mortale magis repugnat fini præceptorum, id est caritati quam opus seruile, hoc tamen repugnat tertio præcepto, non illud. 636.2.a.

Peccatorum numerus necessario confitendus.637.1.b.c.

Peccatorum numerus augetur quoties peccandi voluntas interrupta iteratur. 2.c. Si tamen opus non interrumpitur non multiplicatur peccatum. 638.1.a.

Peccatum erroris seu oppositionis est mere Ecclesiasticum: peccatum verò vendicationis non est. 162. 2. c. tom.2. à mortali peccato excusat parnitas rei in omni materia.162.2.b.

Peccatum mortale nõ potest cum caritate neque cum gratia consistere. 16.2.a.to.3.

Est deuiatio & declinatio à rectitudine operi debita. 18.1.b.

Peccatum est dictum, factum vel concupitum contra legem Dei æternam. c. vel, *Voluntas retinendi vel consequendi quod iustitia vetat.* 2.a. Comprehendit delictum.b. Et originale peccatum.c. Et veniale.e. Omne peccatum non ideo malum quia prohibitum quomodo intelligendum. f.

Duobus constat actu & priuatione. 19.1.a.

Nihil esse vnum sit.b.

Peccato mortali irretitus non peccat, si non pœniteat, nisi ei illud placeat. 401.1.c. to.3. Per peccatum veniale nil bene mereri possumus. 399.1.c.to.3. Peccatum veniale est in non seruando modum rationabilem adimplendi præceptum,quod lex prætendit.409.1.c. Peccatum quod non est nisi veniale, non fit mortale si fiat in Ecclesia.420.2.a.

Nisi contineat irreuerentiam notabilem, aut diuinum officium perturbaret. b. Peccatum non potest referri ad Deum siue virtutem. 427.1.a. Peccatum cui placet & etiam alienum peccat. 439.1.c. Peccatum mortale sola pœnitentia & non aliis supplementis deletus. 444.2.c.

Peccato mortifero quamlibet parue infectus est inimicus Dei. 585. 2. f. Peccatum nullum licet veniale committendum propter vllum bonum temporarium. 588.1.c.

Peccatum aliquando pro temporali pœna peccati sumitur. 662. 2. b.

Peccatum in genere naturæ, & in genere moris aliud & diuersum.19.1. c. tom.3.

Peccatum vnum sunt actus,interior & exterior.2.a.

Peccatum exterius confitens non tenetur confiteri interius sed non contra. b. Hæreses circa peccatum quot fuerint.20.1.c.d. Peccatum in originale & actuale diuiditur.illud definitur: *Peccatum primum primi parentis, quatenus fuit naturæ transfusum per virtutem seminalem in omnes immediatè vel mediatè ab eo genitos, quo sibi & illis perdidit iustitiam originalem, quoad hoc sæculum, & beatitudinem æternam quoad alterum.* 2.a. Tollitur per baptismum sed non carentia iustitiæ. c. Illud negare hæreticum est. 21.1.c.

Peccatum diuiditur in peccatum oris, cordis, & operis. 22.1.a. Aliæ plurimum eius diuisiones. ibid. Peccatum mortale est. *Peccatum contra præceptum diuinum, vel humanum promulgatum, receptum & non derogatum, æternum pœna munitum.vel contra aliquid pro tali habitum, vel an tale sit dubitatum, quod ignorantia, subreptio, aut paruitas rei, aut dispensatio iusta vel causa iusta, quo ad legem humanam non excusat vel contra diuinum consilium contemptam, vel contra salutem proximi spretam, vel ob finem malum, vel in quo finis vltimus ponitur.* f. Quæ definitio fusè explicatur. 2.a.b.c.

Peccatum veniale est *Peccatum quod non est mortale.* 23. 2.d. Peccatum multiplex etiam vnus actus esse potest.c.

Peccata ante Christum per pœnitentiam dimittebantur. 29.2.d. Peccata nobis vnquam complacere debent.30.2.a.

Et ita illorum memoria nõ refricanda.b. Peccati præambula opere peccati subsecuto non faciũt nisi vnum peccatum. 46.2.a. Peccatum operis non est circunstãtia peccati mentis sed eius perfectio.48.2.b. Peccatum semel legitimè ritè confessum non est necesse iterum confiteri. 52.2.d. Peccatum mortale est *quicquid est contra aliquod ex decem præceptis, nisi tria excusent.* 58.1.b.c. Peccatum vnum est quod committitur contra duo præcepta vnum generale & alterum speciale.d. Sed duo quando contra duo præcepta specialia, e.

Præcepti transgressio peccatum est, & propositum transgrediendi,& voluntas interpretatiua & expressa. 60. 1.f.

Peccati non solum executores, sed etiam in illud consentientes peccant. 61.1. b.c. Ad peccatum inuitare alium quomodo quandoque sine peccato fieri potest.210.1.c.d.to.3.

Peccata venialia quando necessariò confitenda. 212.1.c.

Peccatum *ex quocunque defectu siue obiecti non iustificabilis,siue non iustificati, siue finis, siue alicuius circunstantiæ constat.* 240.1.f.

Peccatum in Spiritum sanctum *est peccatum contra bonitatem spiritui sancto attributam commissum.* 773.2.b. Peccata in Spiritum sanctum sex sunt, desperatio, præsumptio, impœnitentia,obstinatio,impugnatio agnitæ veritatis,& inuidia caritatis fraternæ.c. Cur dicatur irremissibile. ibid. Peccatum publicum est quod est notorium iure vel euidentia facti vel fama. 276.2. c. Peccato per contritionem vel absolutionem condonato restare adhuc pœnam temporalem ostenditur.673.1.c.d.to.3. Sed per baptismum condonato tota pœna raditur.e. Peccatis qui maximè obstricti teneantur sunt libidinosi, auari, glorioſi & alij. 675.1.a.b.

Peccatum pro pœna peccato debita sumitur. 713.1.b.

Peccatum nostrum quodammodo infinitum quomodo per pœnitentiam nostram quæ finita est tollatur. 713.1. c.

Peccato alieno vti licet, quando ipsa res peccatum non est, non autem peccato consentire, neque alium etiam paratum ad peccandum inducere. 65. 2. c, to.3. Peccatum mortale alterius prohibere valens & non faciens,mortaliter peccat.98.1.c. Ad peccatum mortale inducere volens. P.M.c.

Peccatum nulla ratione desiderare neque finis principalis neque minus principalis esse potest. 99.2 a. Peccatum veniale ob nullam causam committendum est.100.2.c.

Vnum tantum veniale disponit ad mortale.d. Peccatum ad minus eum inducere, qui est ad maius committendum paratus non est malum.101.1.d. Mala omnia mundi potius debet homo perpeti quam peccato consentire. 111.1.a. Ad peccatum mortale constituendum iudicium integrum requiritur. 113.2.f. Peccata nullus pretij sunt, & inuendibilia. 132.1, d. Pro opere quod peccatum est nihil accipi potest, nisi pro opere meretricio.c.

PECVLIVM.

Peculium quid,& quotuplex.55.a.to.1. Est autem duplex iustum & iniustum.b. Peculium quoad administrationem est triplicis generis. 72.1.a. Peculium demortui regularis,vbi viuitur in particulari,quomodo diuidi debeat.113.2.a. Peculium castrense, quasi castrense, aduentitium, & profectitium quid sint. 156.1. d c. to.3. Peculium quoddam mixtum est, partim aduentitium, & partim profectitium, & quod illud sit. 2.b.

Peculia castrensia non fiunt bona quæ pater emit filio, si ea non ei tradantur. 159.2.b.

PECVNIA.

Pecunias quæ nobis non debentur,sine alterius præiudicio recipere possumus.58.1.b.to.1. Pecunia quid sit, & quid comprehendat.56.1.a. De se neque bona neque mala est, eius tamen contemptus à Domino confunditur.c. Pecuniæ summa non est vna res. 236.2.b. Pecuniæ monti alicui traditæ non sunt depositæ.c. Pecunia vna plus valet apud mercatorem quàm apud alium. 278.1 b. Pecuniæ facultas ad lucrandum non auget eius pretium in se, sed ptour est personæ, quæ illa scit vti. 278.2.a.to.1. Pecunia absens maior minori præsenti emi potest, & minus emi quo maior est locorum distantia. 186.2.c. to.3. *Pecunia est numerata, & quicquid ea est æstimabile.* 251.2.a. Pecuniam inordinatè retinens & congerens,quando peccat mortaliter. c.

Pecuniã recipiens vt aliquid faciat,si id non fecerit in foro conscientiæ tenetur eam reddere,sed in foro exteriori absque iudicis sententia non tenetur. 558.1.c. tom.3.

Pecuniam adulterinam bona fide alteri tradens postquam id rescierit tenetur ei legitimam reddere. 125.1.c.tom.3.

Pecunia negotiationi exposita,vel alterius rei emptioni destinata pluris valet quam alia. 170.2. a.

Pecuniam argenteam in auream vel contra mutare, emere, & vendere cum moderato lucro licitum. 175.2. b.

Pecunia inuenta est, vt esset pretium rerum,& mensura quo omnia regnarentur. 183.1. f.

Pecuniæ fines sunt septem,& qui illi.2.a.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Pecunia præsens pluris valet, quam absens cæteris paribus. 186.1.b.to.3. Pecuniam habens quæ ratione materiæ vel alterò respectu pluris sit ab eo quam vulgo æstimetur illud plus accipere potest. 184.1.a.to.3. Pecunia emi vendiue potest. 2.e. Pecuniæ depositio apud camsorem, & traditio eiusdem duobus modis fit, numeratione & traditione chirographiorum. 185.1.c. Pro pecunia deposita apud camsorem nihil soluitur sed gratiæ habentur, & redditur aliquando. 5. vel. 7. pro centum, sed hoc vsura esse potest.e. Pecunia deposita facta potestate ea vrendi mutuata censetur f. Pecunia vna plus valere potest in eadem specie quam alia octo obcaussas. 2.c.

PEDES.

Pedum osculum est honor soli Papæ reservatus. 487.1.a. tom.3. Pedum osculum nulli alij dandum quam Papæ.f.

PELAGIVS.

Pelagij error quem posse sine gratia saluari redarguitur.3. 1.a.tom.3. Eius alij errores in Conc.Trid. damnati. 8.1.a.

PELLÆ.

Pellæ & folliæ Lusitanæ quæ sint. 109.1.c. tom.3.

PENSIO, PENSIONARIVS.

Pensionarius non potest de pensionibus suis pro libito disponere. 225.1.a.to.1. Pensio alicuius rei conductæ debet solui in termino à partibus statо. 303 2.a. Pensionarius tenetur expendere in pauperes superflua eius sustentationi ei pensioni, quam ex aliquo beneficio percipit. 327 1.a.

Si ante diem solutioni præfixum moritur, ei non est soluenda pensio. 375 2. b.

Pensionarius Ecclesiasticus ad recitandum B. Virginis officium obligatur. 419.2.c.to 1.

Pensionarij beneficiorum tenentur ad officium minus B. Mariæ. 301.2.c. to.3. & 308.1.a. Pensio super quorum episcopatuum & Ecclesiarum parochialium reditibus constitui non possit. 310.2.b. Pensionarius non tenetur recitare horas canonicas. 432.2.c.

Nisi ad paruum officium B. Virginis. e.

Pensionarij sæculariter viuere non debent, non tamen perdunt pensiones, si id faciunt, extinguuntur autem eorum pensiones, si vxores ducant. 557.1.f. to.3. Pensionem petens vel accipiens animo viuendi non clerice peccare probatur. 600.1.c.d. Pensionem constituentis Papæ mens est iuuare pensionar um, vt commodius viuere clericè possit.e.

Pensio dupliciter regulari constituitur, vno modo à prælato suo, altero à Papa. 162.1.b. Pensio quomodo à beneficio differat. 1.a. Pensio *est ius quoddam personæ adhærens non habens vniuersitatem bonorum vt beneficium.* b.

Pensio super beneficio Ecclesiastico non potest pecunia redimi, neque constitui. 269.1.a. to.3. Potest gratis remitti etiam sine auctoritate constituentis, non tamen redimi anticipata solutione. b. In emptione & venditione illius committitur simonia ibid. Pensionem super beneficiis coniugati auctoritate apostolica acciptentes no peccant. 306.2.c.

Pensionem super beneficio potest constituere Papa laico ad honestè & decenter viuendum. 600.2.a. Pensionem laicis qui Papæ constituere noluerunt benè audiunt, qui verò eas constituerunt malè, & cur. c. Pensionem Papa clerico in minoribus constituto potest constituere cum clausula *Ne teneatur clericaliter viuere.* c. Pensionarius laicus non tenetur clericè viuere. f. Pensionem Papa in dubio constituens est intelligendus ad clericè viuendum. ibid. Pensionem petens aut acceptans animo clericè non viuendi tempore quo illam tenuerit peccat. 601.1.b. Pensionem alius à Papa tanquam laico nullus potest constituere. c. Pensionem acceptans animo certo non perseuerandi in statu clericali peccat. ibid. Non tamen restituere fructus tenetur si officium B. Mariæ paruum recitauerit & fructus in suos vsus pios conuerterit c.

Pensiones & beneficia Ecclesiastica ad diteſcendum non quærenda. 602.1.c.

PERCVTIENS.

Percutiens aliquem iustè & non deformans, non est irregularis, etiam si ille sua culpa vel alterius moriatur. 372. 2.f. to.3. Secus si iniustè. 373.1.a.

PERDVELLIS.

Perduellis non potest validè donare, nec alienare bona sua, nec debitores illi soluere possunt. 481.1.a.to.1. Perduellium filij propter parentum culpam puniuntur. 498,2.c.

PEREGRINVS, PEREGRINATIO.

Peregrinatio voluntaria non excusat à ieiunio. 209.1.e.to.3. Peregrinatio mulieribus ineptè in pœnitentiam imponitur. 314.2.f. Peregrinus, qui humiliatis gratia mendicato vult viuere non peccat. 80.2.c.to.1. Peregrini de licentia parochi peregrinantes possunt confiteri, iis quibus incolę vbi peregrinantur confitentur. 744.1.a. Et quibus hoc episcopus concesit non possunt à casibus sibi reseruatis absolui. 2.1. c. Peregrini debent petere facultatem à suis episcopis quærendi indulgentias alienorum episcoporum, 704.1.a to.3. Peregrini qui dicantur venientes ad vrbem tempore Iobelæi. 717.1.d.c.

PERFECTIO.

Perfectio viæ, & beatitudo in quo differant. 54.1.b. tom.1. Perfectionis acquirendæ fundamentum paupertas. 58. 2.b. An paupertas sit ad perfectionem necessaria, fuse disputatur. 60. b.c. In statu perfectionis Christianæ fideles reperiri possunt, qui non sunt religiosi. 2.c.

Perfectionis vitæ Christianæ duplex status eorum qui perficiunt, & qui perficiuntur. 310.2.b. to.1.

Perfectio religionis quid requirat. 61.1.a.to.1.

PERICLES.

Pericles conuicianti quid obsequi præstiterit. 14.2.b. to.1.

PERICVLOSVM, PERICVLVM.

Periculosum est coram multis ea pronunciare, quæ solum ab vno pronunciari possunt, quibus honor vel quæritur, vel perditur. 425.1.b.c. to 3. Periculo peccandi se exponens vt peccet. 46.2. c. to.1. & 515.2.b. Periculi subitio est iusta causa accipiendi aliquid vltra id quod datur. 302.2.a.

Periculum mortis non semper adest, etiam si statim omnibus horis mori possimus. 624.1.b. Periculo speciali non generali se exponens peccat. 660.2.c. Periculo peccandi mortaliter, peccat mortaliter, & venialiter, venialiter peccandi periculo se exponens. 771.2.b.to.1. Periculo peccandi se exponens peccat. 98.1.a.to.3. Periculo amittendi vitam vel alium, vel alterum eidem periculo obiiciens P. M. 105.2.c.

PERIVRVS, PERIVRIVM.

Periurus est *qui affirmat aliquid falsum quod nouit esse verum.* 423.2.c. Periurium licet sit peccatum in Deum, eo tamen grauiora sunt multa peccata in proximum. 531.1.b.

Periurio & mendacio in negotiatione vti peccatum graue. 601.2.c.

PERMISSIO.

Permissio duplex approbans, & non puniens. 384.2.c. to.1. Permissio peccati non est licita cum participatione lucri procedentis. 164. 2. d. to.3.

Permissum ad tempus post illud videtur prohibitum 18.2.b.to.2.

PERMVTATIO.

Permutatio rerum antiquior emptione. 185. 1. f. tom. 3. In permutatione rerum non est necesse, vt res accipienda iam sit in rerum natura. 2. d.

PERSONA.

Persona libera non potest regulariter quærere alteri, nisi de mandato eius. 58.1.c. to.1.

Potest vti re sua sine cuiusquam iniuria vt libet. 59.2.b.

Et iuri suo priuato renunciare.c. Personæ Ecclesiasticæ quod quærunt per modos à canonibus prohibitos, quærunt sedi Apostolicæ. 221.1.c.

Qui & quod sunt illi modi. ibid. In persona libera census constitui non potest. 286.1.b.

Personæ omnes aut sunt laicæ aut Ecclesiasticę. 355.2.a.to.1.

Personarum Ecclesiasticarum quid sit proprium. b.e.

Personæ delictum non debet in damnum Ecclesiæ redundare. 359.1.c. Personæ magis peccant ratione status, conditionis & dignitatis. 638.2.c.

PERTINACIA, PERTINAX.

Pertinacia *est vitium inclinans ad inordinatè ostentandum proprium iudicium.* 242.2.c. to.3. Per pertinaciam quomodo quis pecat mortaliter. 245.1.f. Pertinax est *qui credit animo non discedendi à sua persuasione, etiam monitus contrarium ab Ecclesia teneri.* 62.2.c. to.3.

PESTIS.

Peste laborantibus qui non est parochus nec prælatus subuenire non tenetur. 276.1.a.to.3. Qui hoc tamen faciunt magna laude digni sunt. b.

PETRVS APOSTOLVS.

Petrus an fuerit dominus vestis quam induit. 311.2.b.c.to.1. Non fuit eius dominus, nec ante nec post episcopatum. 312. 1.a.b. Petrus & Paulus dum externis gentibus prædicabant, pauperibus quanta cura prouidere satagebant. 415.2.b.

Petro ante ipsam Christi passionem peccatum fuit remissum. 471.1.b. Petrus tantum ore negauit, sicut nec Marcellinus. 537.1.c. Petrus amisit caritatem sed non fidem. 588.1.c. to.1. à Petro post Christum cœpit sacerdotalis ordo. 142.1.c. tom.2. Petro per hæc verba *Tu es Petrus* Pontificatus promissus & per illa *Pasce oues meas* concessus. 692.2.b. tom.3.

Petri & Pauli laudes, ob quas in eorum venerationem totus mundus debet concurrere. 714.2.c.d.

Petrus & Paulus Romanis quid etiam adhuc hodie conferant. 624.1.c.

PETRVS DE OSINA ET ALII.

Petrus de Osina cum quibusdam suis assectis confessionem de iure diuino negans ab Archiepiscopo Toletano damnatus est. 620.2.a. to.1.

Petrus à Soto insigniter laudatur. 343.2.b.to.1.

Petrus Canisius Societatis Iesu laudatur. 631.1.c.to.3.

Eius summa Doctrinæ Christianæ in linguam vernaculam versa quantum profuerit. 2. c.

PHILIPPVS REX CATHOLICVS.

Philippus II. Rex Catholicus beneficia sui iurispatronatus non confert iis, qui primi ea vacare nunciauerint. 595.2.f. tom.3. Philippus Rex quantum erga auctorem bene affectum se prodiderit. 463.2.b.c.tom.1. Philippus Hispaniæ rex superans reditibus Ecclesiæ omnes prælatos excepto Papa, quantum de eis possit expendere. 331.1.b.c. Non potest eos in vanis expendere. 2.a. Eius regis laudes fusissimè habentur. 332.333. Eius laudatio cur operi suo ab auctore inferta fuerit, vtque accepta. 398.2.b. Magni monarchæ (quem hunc esse suspicor) singularis quædam in excipiendis ad se adeuntibus solertia & prudentia. 430.1.b.

Ad Nauarræ restitutionem eum non obligari auctor asserit. 459.1.b.c.

Philippus Macedo pro iniuriis beneficia rependebat. 14. 1.b. tom.1.

ΦΡΑΤΡΙΑ, CONFRATRIA.

Φρᾶτρία. 1. *Conuenticulum seu conuentus quorundam ejusdem sacri ptentium* vnde ducatur. 563.1.b. Ab eo nomen confratria seu confraternitas non deducitur.c. Nomina varia latina quibus huiusmodi confratria appellari potest.d. Confratriæ alicuius statutum iubens aliquid solui ab ingressuro quomodo valeat vel non. 565.1.c. Confratria potest contrahi in honorem alicuius Diui ad faciēdum celebrari missas. 567.1.b. Confratriæ alicui adscriptus etiam si non impleat eius leges eius gratiis fruitur. 583.3. a.

Φρᾶτρία conuenticulum vel pagum significat. à quo confratria non à nomine frater deducitur. 696.2.c.tom.3.

Confratriarum litteris bona vnius phratriæ communicari etiam tempore Iobelæi auctor probat. 704.2.b.

PHILTRVM.

Philtrum alteri propinans. P.M. 66.1.b. tom.3.

PIACVLVM.

Piaculum & pium opus & atrox scelus significat. 482. 2. c. tom. 1.

PIETAS.

Pietas quid propriè sit, & quantum extendatur. 323.1.b.to.1. Pietatis lege & caritatis filij alere tenentur patres & contra. 367.2.b. Iterum pietas definitur & an Deo conueniat dubitatur. 553.1.a.b. Pietas est *virtus quæ impellit homines ad colendum parentes, cognatos, patriam & amicos, tanquam principia quædam secundaria, quibus subsistimus & conseruamur.* 91.2. c. tom.3. Pietas & misericordia quomodo differant. d.

PIGNVS.

Pignoris ius non cadit in personam, sed in rem pignori traditam. 710.1.b. to.1. Pignus in homine libero constitui non potest. 287.2.c. to.1. Id quę legibus Romanorum & Græcorum constitutum est. 288.1.a. Pignore qui vtitur absque consensu debitoris, furtum committit, & vsuram si cum eiusdem consensu. 167.1.d.e. to.3. Alia circa pignora peccata. ibid. f.1.a.

Pignoris traditi fructus in sortem computandus est deductis expensis. 172.1.d. Et hi etiam quos creditor colligere non cogitabat.e.

PILATVS.

Pilatus nullam habuit in Christum iurisdictionem. 137.2.b. tom.2.

PIVS V.

Pius V. de parsimonia iure laudatus. 257.2.c.to.1. Et fusius. 340.2.a.b. Mensæ eius quales.b. Eius bulla de censibus quos liget & quantùm. 296.2.b.c. An illa bulla per contrariam consuetudinem tolli possit. 297.1.a. Vel omitti extra terras Papæ subiectas. b. Cur ei auctor suum de reditibus Ecclesiasticis librum dicauerit. 305.2.c. Qualis erga cognatos tenuiores extiterit. 324.2.a.

PLANGERE.

Plangere præterita quis duobus modis potest absolutè & secundum quid. 602.1.a. to.1.

PLENVS.

Pleno plenius aliquid dari potest. 659.2.f.to.3. Plenus gratia Stephanus plena. B. Virgo, plenus Christus, sed diuersa ratione plenitudinis. 660,1. a.

PLVS PLVRAILIS.

Plus quod est qui perdit, non debet mirari quod perdat minus. 558. 2.d.to.3. *Plura alia locutio duobus contenta est.* 623.1.c. *Plus continet in se minus.* 636. 2.c.

POENA.

Pœna vel supplicium essentiale respondet quantitati demeriti. 476.1. b.to.1. Pœna imposita contra debitorem mutuabilium præsumitur esse vsuraria. 293.1.a. Pœna non incurritur ipso iure propter solum conatum. 479.1.b. Pœnis homines à peccato deterreri possunt. 18.1.a.b. to.1. Pœnis abducti qui non peccant, peccant, sed minus quàm si actu peccarent. 2.b. Pœnis à peccato abducti assuescunt sponte bene facere.c. Pœna ipso iure non incurritur, nisi cùm iure cauetur. 152.2.b. Pœnam soluere antequam condemnetur nemo tenetur in foro conscientiæ, sed sic post. 159.1.b.

Pœna pro aliquo delicto imposita puniri non debet quis pro actu interiori conatu exteriori monstrato nisi in casibus in iure expressis. 496, 2.a.to.1. Hoc hodie locum non habet.c. Pœna quæ hic pro peccatis subeunda est, longè minor est pœna inferni. 528.2.b. to.1. Pœna *dicitur iusto quæ punit pro culpa, quæ* definitio explicatur. 605.2.b.to.1. Pœna non solum dicitur corporis afflictiua sed quælibet alia. ibid. Est mensura culpæ.c. Pœna peccati mortalis duplex, damni & sensus. 614.1.a. Illa est omnibus æqualis, hæc

Universidad de Deusto
Biblioteca

autem diuersa. ibid. Est infinita duratione, & finita intensione pro quolibet peccato. 630.2.a.
Pœnæ optio quando reo datur, satisfacit subeundo eam, quam elegerit, 651,2.b. Pœna peccato debita per crebram eorundem peccatorum confessionem minuitur. 676. 1.c.tom.1. Pœna ex maiore caritate suscepta magis meretur.693.1.c. Pœna nisi sit Deo grata, illi non satisfacit.707.2.b. *E duobus malis pœna minus est eligendum.* 716.2.b. Pœnæ pecuniariæ impositio ad iurisdictionem pertinet. 57.2.c. tom.2. Et quando est applicanda parti officio nobili ad mixtum imperium, & quando officio mercenario, ad simplicem iurisdictionem pertinet. 78.1.a.
A legis pœna non appellatur. 71.2.b.
Pœnæ omnia mala prius ferenda sunt quam malo culpæ consentiendum.239.1.c.tom.2. Pœna legalis est applicanda fisco in dubio,non quando lex aliud definit.99.1.a.tom.2.
Pœna conuentionalis est applicanda parti in dubio. b.
Pœnæ remissio est iniusta, & nocet reipubli. cuius interest delicta puniri. 116.2.a. Pœnam qui aditcit prohibitis videtur illa prohibere.214.1.a.
Pœnam iniustè sibi adindicatam nemo subire tenetur. 160. 1.b.tom.1. Pœna ob non solutum censum in foro conscientiæ quando debetur. 298. 1.a. Pœnis quomodo malè à peccatis abstrahi possint, & ad bonũ cogi. 449.1.a.b.
In pœnis benignior interpretatio facienda est. 494.2.b.
Non debent excedere proprium casum.c. Pœna imposita facienti aliquod delictum in dubio, non ligat eum qui tentat,& conatur id facere. 159.2.a. tom.2. Pœnam in foro conscientiæ à iudice imponendam nemo subire tenetur donec imponatur. 275. 1. b. Pœnæ ipso iure incursæ, non obligant in foro conscientia delinquentem ad eas contra se exequendas. c. Pœna statuti posita contra occidentem aliquem occiso priore debet applicari prioratui, & non monasterio,cuius erat monachus.67.1.a.b. to.1. Pœna à iudice competenti lata in foro conscientiæ implenda. 79.2.a.
Pœna ipso iure non incurritur nisi cum id in iure exprimitur.663.2.b. tom.3.
Pœna satisfactoria remanet sublato peccato, quæ minor vel maior esse potest. 662.1. c.
Pœnam temporalem peccato debitam restare post peccati remissionem ostenditur.673.1.b.c. Pœna mortali peccato debita, infinita quoad durationem, finita quoad intensionem. d. Pœna originali peccato debita non remittitur nisi à Deo immediatè vel per baptismum. 682.1.b.
Pœna successiua sine præfinitione temporis appolita regulariter decennio finitur. 699.1. a. Nisi imponatur ad beneplacitum iudicantis.b. Pœna ipso iure incursa ob legem violatam non debetur in foro conscientiæ priusquam à iudice statuatur. 250.1.e.tom.3.
Hoc fallit in his pœnis, quæ executionem iudicis non requirunt. 2.b. Pœna imposita à testatore ante sententiam iudicis soluenda, sed non pœna conuentionalis, quam partes in suis contractibus conuentionalibus adhibent.c.d.
Pœnæ quæ in satisfactionem interesse debentur, sunt ante iudicis sententiam soluendæ. f.
Pœna est *læsio puniens delictum commissum.* 556.1.f.
Pœna ante sententiam soluenda est quando debetur ipso inte. 2.d.
Pœna ipso iure statuta quando debetur ante sententiam iudicis. 557.2.c.
Pœna ciuilis non excusat quem à soluendo damnum læsæ parti,si habeat vnde possit. 110.1.a. tom.3.
Pœna pro iniuria imposita vel imponenda in foro exteriori non debetur in foro conscientiæ. 116.1.b.
Ad pœnam obligatus, quam non subit eo quod veritatem iudici negat,non tenetur eam in foro conscientiæ subire. 197. 1.a. *Pœna non debet extendi vltra suum casum,* fallit in illis correlatiuis, in quibus eadem ratio idem suadet. 235.2.c.
Pœnam commissi iustè capere potest is, in cuius fauorem committitur si iustè fuit imposita, secus si iniustè. 250.1.d.
Pœna iure statuta debetur in foro conscientiæ etiam antequam à iudice constituatur, cum ita constat ex mente legislatoris.306.1.b. tom.3.
Pœna dicitur *læsio quæ punit vindicans quod quisque commisit.* 724.2.d.tom.3.

POENITENS, POENITERE, POENITENTIA.

Pœnitens non verbis sed factis pœnitentiam ostendat.666. 1.a.to.1. Pœnitentiæ solennis vestigia quæ sint apud Saxones.b. *Pœnitentia falsa est, quæ non secundum auctoritatem patrum pro qualitate criminum imponitur.* 2.c.
Pœnitentia pro eiusdem speciei peccato à canonibus indicta interdum maior & interdum minor iusta est. 667.2.a.
Pœnitentia falsa illa non est, quæ iusta de causa à sacerdote minor iusta imponitur.b. Quomodo totum vitæ tempus in pœnitentiam à sacerdote pœnitentibus iniungatur.c.
Falsæ pœnitentiæ quæ verè sint. ibid. & 668.1.a.
Pœnitentiam septennem pro quouis mortali peccato imponi solitam falsum.b. Si tamen hoc verum esset, quomodo sit intelligendum. c. Pœnitentiæ olim grauiores pœnitentibus imponebantur, non tamen illæ quæ in canonibus pœnitentialibus imponuntur. 2.b.
Falsæ pœnitentiæ iterum quæ sint. 669.1.b.
Pœnitentia dicitur falsa *quando quem vnius & non omnium peccatorum pœnitet.* 673.2.c.
Pœnitentiæ sacramentum verum reperiri potest sine gratiæ infusione. 677.1.b.
Pœnitens absolutionem accipiens excommunicatum se sciens mortaliter peccat & est sacrilegus.c. Pœnitens qui non sufficientem adhibuit ad confitendum diligentiam, sed habet voluntatem obediendi & respondendi confessario satisfacit diligentiæ ad confessionem requisitæ.682.1.a.
Pœnitens qui aliquid vult in confessione præ verecundia occultare vt peccet. 684.1.c.
Pœnitentia in missæ introitu à Sacerdotibus laicis non iniungenda,vel si iniungatur non ligat. 690.1.a.
Quæ in capitulo imponitur ligat.b. Pœnitentia post vel ante absolutionem iniungi potest. 693.1.a.
Pro pœnitentia iniungi possunt pœnitenti opera alias debita. 694.1.a. Pœnitentia extra caritatem facta in foro Ecclesiæ sufficit. c. Non est imponenda duplex, vna leuis, & altera grauior. 2.a. Pœnitens non assuetus confiteri sine præmeditatione,sua omnia peccata confiteri non potest. 713. 1.c. Per veram pœnitentiam peccatores ad eum statum redeunt, quo inter Dei filios computantur. 714.2.a.
Resurgit ad maiorem gratiam sed non ad innocentiam. b.
Pœnitentiam ante factam publicè, publico peccatori potest conferri absolutio. 722.1.b, Pœnitentia publica publico peccatori an sit imponenda.247. 2.a.
Concluditur esse imponenda tum ad incutiendum aliis metum,tum ad vitandum scandalum.c. Nisi quando aliter fieri reip. vtilius fuerit. 725.1. a. Proprie pro excommunicatione hæc datur.727.b. Non pro peccatis in foro interiori. c. Sed in exteriori. 2.a.
Pœnitenti sufficit habere propositum satisfaciendi Deo hic vel in futuro. 315.1.d. tom.3.
Pœnitentiæ minuendæ multæ causſæ esse possunt & quæ illæ.2.a.b. Pœnitentia iniuncta minui & mutari potest. c.
Pœnitentiam sacerdos imponens ieiunij aliquot dierum,in dubio vltra ea quæ de precepto iniuncta sunt,intelligendus.e.
Cessatio à peccato & emendatio vitæ in pœnitentiam imponi potest.f. Hoc quomodo intelligendum sit explicatur. 316.1.c. Pœnitenti relinquere officium,in quo multum peccat,non facile consulendum. d. Pœnitenti ad emitanda in posterum peccata quid consulendum. e.f. Pœnitentes confessi religiosis habentibus priuilegium non tenentur peccata sua parochis suis iterum confiteri.384.2.f. Pœnitentia cur dari non potest infirmo non confitenti per se, & Eucharistia & baptismus & extrema vnctio possunt ea nõ intelligentibus conferri. 386.2.d.
Pœnitentia iusta quæ dicenda sit.713.2.a.to.3. Hæc soli Deo cognita. ibid. Pœnitentiam septennem cuilibet mortali impositam vulgatum sed non probatum. b. Hoc etiam falsum multis rationibus ostenditur. c. Pœnitentia omnis prudentis confessarij arbitrio relicta.d. Pœnitentia inepta non imponenda & quæ illa. e.f. Pœnitentia satisfactoria pœnitenti nolenti eam acceptare diminuenda : restitutoria verè omnino non remittenda.714.1.b. Pœnitentia quæ & quanta animo verè pœnitenti concipienda ad luctandas indulgentias. 716.1.d.

Pœnitere *est pœnam tenere, vt semper puniat in se vleiscendo quod commisit peccando.* 724.2.c.
Pœnitentiæ tres partes ante baptismum, post baptismum venialium,& mortalium.559.2.b.c.to.1. Pœnitentia dupliciter accipitur,& pro virtute,& pro sacramento.2.a.
Pœnitens à communione est ad aliquot tempus ob grauiora crimina arcendus. 562.2.c. Pœnitentia est arbitrio sacerdotis imponenda.563.1.c. Iusta tamen imponenda est. ibid. Quæ illa sit.2.a. Eam solus Deus nouit. b.
Pœnitentiam septem annorum cuilibet mortali imponi solitam vulgatum,sed non verum.c. Pœnitentiæ arbitrio sacerdotis imponendæ quales esse debeant. 564.1.a.b.
Pœnitentia satisfactoria pœnitenti minuenda est, sed non restitutoria. 2. a. Pœnitens grauiùs dolere debet de peccato ob offensam Dei, quam ob quippiam aliud. 564.2.c. 565.1. a. Pœnitentia vera iterum & sæpiùs iterari posse ostenditur.600.2.a. Pœnitentia virtus *est actus plangendi legitimè mala præterita cum proposito legitimo non committendi plangenda in finem placandi Deum offensum, & vindicandi offensam.* 602.1.b. vel est *vindicta puniens in se quod dolet commisse.* 2.a.605.1.c. Probatur esse virtus. ibidem.
Et specialis.ibid. Non est actus elicitus caritatis sed imperatus.b. Ad iustitiam pertinet.c. Est in voluntate vt in subiecto.605.1.a. Fuit omni tempore necessaria.ibid. Sed non actus eius exterior.b. Pœnitentia cui productior culpa esse debeat. 606.1. b. Pœnitentia vt sacramentum *est illud quo sacerdos sibi subditum iustè & legitimè confessum peccata sua, cum iusto dolore & proposito satisfaciendi absolut ab eis.* 607.1.b. De ea in Conc.Trid. definita tenenda sunt, & quæ illa sint.c.2.a. Tres eius partes contritio, confessio & satisfactio.b. Pœnitentia quæ ad mortale & quæ ad veniale requiratur. 610.1.a.to.1. Per pœnitentiam peccator resurgens, ad maiorem gratiam vel maiora merita resurgere probatur. 615.1. b.c. Pœnitentia peccatorum iuris naturæ quomodo sit. 618.1.a.
Pœnitere statim post peccatum peccator non tenetur. 622. 2.b. Pœnitentia non est de virtute relicta sed de malo patrato. 647.2.b. Pœnitentiæ indiscretæ esse non debent,& quæ illæ sint.651.2.c.
Pœnitentia iniuncta & acceptata nõ liberat penitus à purgatorio,nec vllus eam acceptare tenetur. 652.1.a.
Indiscretæ non acceptandæ. b. Quæ sint acceptandæ necessario.c. Pœnitentia nulli imponi potest, vt sit religiosus, sed vt in monasterium intrudatur. 653.1.a.
Pœnitentia publica à confessario pro peccato publico non imponenda.c. Non est in omni vita continuo peragenda. 654.1.a. Pœnitentiæ tempore à quibus iudis abstinendum.657.2.c. Pœnitens peccando cæteris paribus grauiùs peccat quam innocens.658.2.a.
Ad acceptandam pœnitentiam nemo tenetur, acceptatam tamen non est liberum prætermittere. 665.1.a.
Eam per contemptum vel negligentiam non adimplens peccat mortaliter. b. Non tamen tenetur confessionem reiterare. 2.a. Pœnitentia in fine vitæ admodum difficilis esse ostenditur.786.2. b.c.tom.1.
Pœnitentia vera debet omnibus circunstantiis esse vestita qualem vix habent morituri. 787.1.b.
Pœnitens non omnis recta in cælum volat. 788.1.c.
Pœnitentia interdicti tollendi remedium.81.1.c.tom.2.
Pœnitere est nolle fecisse aliquid tam à se factum. 24.1.c.to.3.
Pœnitentia verbum latinum ad sacramentum trãslatum.d.
Pœnitentia quomodo cogat ea subire quæ sunt ad eam necessaria.526.1.b.to.1. Pœnitentia instituta,vt lapsis post baptismum succurreret. 514. 1.c. Pœnitentiam lapsis denegantes damnandi & hæretici. 538.1.a. Ad pœnitentiam quilibet potest accedere vel contritus vel attritus vel neuter,& quid ex ea percipiat. 543.1.b.
Pœnitentia non est sola noua vita.2.a.559.2.b.
Pœnitentia debitis circunstantiis circumamicta etiam in instanti concepta, satis est ad remissionem culpæ & pœnæ æternæ in temporariam commutationem. 548.2.a.
Pœnitentiam grauiorem in grauiori peccato requiri quomodo intelligendum.ibid. Pœnitenti peccata condonantur,sed non impœnitenti.560.1.c. Pœnitentia *est secunda post naufragium tabula metaphorice.* 551.2. b. Cur ita dicatur.552.1.a.& 2.a.b. Non est fundamentum spiritualis ædificij simpliciter, sed in secunda reædificatione.551.2.b.
Differentiæ eius & baptismi declarantur. 552.1.c.
Quomodo figurata sit per mansionem Iudæorum in deserto. 554.2.b. Pœnitentia impleta in peccato an sit valida & ad quid.43.2.b. tom.1. Pœnitentiæ nomen generaliter quid significet. 466.2.b.c. Est bona & mala. ibid.
In sacramento pœnitentiæ ex attrito quis fit contritus. 468. 2.b. Pœnitentia & est virtus & est sacramentum & de ea vt est virtus non vt est sacramentum agit Gratianus. 470. 1.a.b.c. Per pœnitentiam assequimur veniam delictorum & præmia beatorum. 518.1.c. Pœnitentiæ tres effectus,liberatio à morte animæ,apertio paradisi & spes salutis æternæ explicantur.525.2.b.
Pœnitentia in publicam & priuatam, publica item in solennem & non solennem diuiditur. 735.2.b. Pœnitentia priuata est *quæ non vt publice impleatur iniungitur,* ibid. Publica item alia est & solennis publica, & alia publica & non solemnis & quid sint. c. Pœnitentia est sacramentum iudiciale, & ideo ad eam requiritur iurisdictio. 737.2.b.
Pœnitenti asserenti suum parochum ignarum esse credendum est,vel etiam quamlibet iustam occasionem prætendenti. 756.1.a. Per pœnitentiam in vltimo vitæ articulo factam saluari quis potest. 758.1.c. Et fusiùs.2.b.c. Pœnitens in fine damnatus non præsumitur ab Ecclesia. 760.2.c.
Pœnitentiæ periculosè ægroranti non imponenda, sed notificanda.763.1.c. Hoc postea examinatur & concluditur debere imponi. 2.a.b. Pœnitere quem non credimus, ei sepulturam & communionem denegamus. 782.2.c.
Pœnitentibus in fine vitæ quibus est neganda communio & sepultura. 783.1. a.b.
Ob pœnitentiam perfectum non desinit esse perfectum. 229.2.c. tom.2. Pœnitentia duplex bona & mala : & bona vt actus pœnitentis est ab Adamo, & vt sacramentum à Christo incepit. 24.2.b.c.to.3.
Pœnitentia virtus,voluntas puniendi,pœnitudo peccati,& susceptio punitionis quomodo differant. 25.2.b.
Pœnitere metu pœnę si voluntatem peccandi excludat bonum est. 26.2.d.
Pœnitentis bonum signum est si dicat se malle mortuum esse quam Deum mortaliter offendere. 28.1.f.
Pœnitentia semper fuit & est iure naturæ peccatori necessaria. 29.2.c. tom.3.
Pœnitentia quæ ad baptismum requiratur Soti sententia, & quæ ad pœnitentiæ sacramentum. 32.1. a.
Hæc sententia quoad pœnitentiã in baptismo requisitam reiicitur.c. Quæ sit inter pœnitentiam ante baptismum & eam quæ post illum differentia auctoris sententia. 2.a.
Pœnitens peccati confortes nominare non debet. 49.1.a.
Qui non potest manifestare suum peccatum sine alterius infamia quid faciet. 2.c. Pœnitens ad iterandam confessionem accedens quid facere debeat. 55. 2. c.
Pœnitens sua ipse peccata ruditer exponens audiendus patienter. 57.1. d. Pœnitenti quamuis fides habenda sit pro se & contra se dicenti,prouidendum tamen est ne qui decepit iterum decipiat. 138.1.a.
Pœnitenti in foro conscientiæ contra se & pro se dicenti creditur. 177.1.a.
Pœnitentiæ sacramentum *est sacramentum absolutionis quo sacerdos sibi subditum, & confitentem legitimè sua peccata cum iusto dolore & proposito satisfaciendi absolut ab eis.* 220.1.d.
De ea Tridenti quæ definita sint.c. Pœnitentiam à sacerdote iniunctam quando peccatum sit,stato die non perficere sed anticipare & quando non. 402.2. e.f.
Pœnitentiæ sacramentum est iterabile contra Nouatum. 724.1.c. tom.3. Pœnitens quis verè dicendus. 674. 2. b. tom.3. Ad pœnitentiam pulchra exhortatio. 675.2.a b.
Pœnitentium alij negligentes,alij diligentes,& qui vtrique sint. 685.1.f. Pœnitentia exterior durare debet vsque ad determinatum tempus. 2.b.
Pœnitens qui rogat confessarium, vt sibi graues pœnitentias iniungat, quas ipse postea indulgentiis redimat, quando benè vel malè facit. 686. 1.a.b.
Pœnitentia certorum dierum cui iniuncta est, non tenetur eam implere, si totidem dierum indulgentiam sit consecu-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tus. 706.1.c. Pœnitentiæ opera propter indulgentias non deferenda.2.b. Pœnitentia noſtra finita quomodo peccatum infinitum tollat. 713.1.c.

Pœnitens non tenetur acceptare in pœnitentiam opera magis grata Deo quam quæ omiſit facere.446.1.a.to.3.

Pœnitentiam publicam ad Deum placandum principaliter faciens, & minus ad recuperandum bonum nomen non peccat.607.1.e. Pœnitentiam iniunctam quam non iniunctam quomodo faciliùs ſit tollere vel non. 664.2.f.

Pœnitentias multorum dierum & annorum in hac vita acceptare & iniungere tutiſſimum eſt. 666.1.e. Pœnitentia quæ ſit ſufficiens ad condonandam pœnam peccato debitam Deus ſolus nouit. 671.1.e. Pœnitentiæ à ſacerdote iniunctæ facta à Papa ſine iuſta cauſſa ſublatio valet. 2.f.

Pœnitentia duplex altera in foro Dei ab ipſo taxata, altera à ſacerdote humano iure impoſita.671.1.a. Vide contritio: confeſsio,ſatisfactio, peccatum,indulgentia & multa alia.

POLLVTIO.

Pollutio graue peccatum confitenda eſt, ſed non illius modus. 642.1.b.c.to.1. Pollutionis periculoſè exponens loquens cum fœmina non abſoluendus.29.2.e.to.3.

Pollutio quæ citra peccatum poteſt contingere.113.1.a.to.3.

Pollutionem aduenientem qui non tenentur impedire,& qui ſic. b.c. Pollutionem cupere ſibi in ſomnis euenire non eſt peccatum.e.f. Pollutio in ſomnis non eſt peccatum.2.e. Quæ poſt ſomnum placuit, quomodo ſit peccatum.f. Pollutio Eccleſiæ occulta non impedit celebrationem.382.1.a.to.3.

Pollutio aut copula illicita non impedit communionem ſiquis de ea verè contritus & confeſſus exiſtat.215.2.a.tom.3.

Minus autem pollutio in ſomnis.b.

PONTIVS A SEVA.

Pontius à Seua capellaniam fundaturus noluit ſibi ſuiſque hæredibus ius præſentandi reſeruare. 598.2.c. to.3.

PORTA SANCTA.

Porta ſancta Romæ quando aperitur,& quanta cum hominum in eam intrantium vehementia. 715.1.c. tom.3.

Porta ſancta quibus precibus & ceremoniis à Greg. XIII. aperta ſit.727.1.b.c. Et quibus clauſa ſit. 728.1.a.b.

POSSIDERE, POSSESSIO.

Poſsidet quis aliquid iuſtè quoad vnum, & iniuſtè quoad aliud. 190.2.c.to.2.

Poſsidens aliquid ciuiliter ſciens illud naturaliter ab alio poſsideri, poteſt illum depellere. 195.2.b.

Poſſeſsio *eſt ius inſiſtendi rei non prohibitæ poſſideri.* 54. 2.c. tom.1. Poſſeſſori malæ fidei non quærit liber homo. 77.2.c. Poſſeſsionis vſus acquiritur ſine aduerſarij præſentia,ſed ſufficit ipſius ſcientia & patientia. 107.1.c.

Poſſeſſor poſſeſſum vbicunque capere & tenere poteſt.137. 1.c. Poſſeſsio rerum iure naturæ quomodo ſit communis. 242.1.b.tom.2.

Poſſeſsio ciuilis eius qui ſtatim atque ſciuit alium occupaſſe naturalem recuperat illam,non cenſetur interrupta.196.1.b. to.2. à Poſſeſsione ſua nemo inuitus repelli poteſt. 199.1.c.

Poſſeſsionem nemo perdit beneficij eccleſiaſtici eoquod perdat eius titulum. ibid. à Poſſeſſore tolli non poſſunt iure perdita,niſi per iudicem declarentur.200.1.a.

Poſſeſſor bonæ fidei ſit dominus fructuum ſimul ac ſeparati ſunt à ſolo,non autem vſufructuarius.374.2.c.to.1.

Poſſeſſor nolendo ſine cauſſæ cognitione poſſeſsionem dimittere non indebitè contradicit. 64.1. b.to.2. Poſſeſſor nullus tenetur ius ſuum indebitè dimittere.c. Poſſeſsione qui non priuatur non poteſt agere de ſpolio, licet priuetur de tentatione. 175.1. b.c.

POSSE.

Poſſumus id ſolum, quod commodè poſſumus. 230.2.c.to.1.

Poſſe *facere id ſolum dicimus, quod commodè facere poſſumus.* 164.1.a.to.1. Poſſe is *liberè dicitur qui poteſt non obſtante reclamatione alterius.* 195.1.c. to.2. *Poteſt quis per alium facere id quod per ſeipſum poteſt.* 150.2.a. to.2.

POSTLIMINIVM.

Poſtliminio redit nauis in bello amiſſa & equus, ſed non arma. 222.2.a. tom.2.

POTESTAS.

Poteſtas Eccleſiaſtica & laica in vnam & eandem perſonam poſſunt concurrere. 134.2.a.to.2. Poteſtas regia, & ſpiritualis quæ ſit.b. Poteſtas regia eſt naturalis, ſpiritualis & ſupernaturalis. c. Poteſtas laica & eccleſiaſtica non repugnant inter ſe.138.1.e. Poteſtas & officium differunt, vt potentia & actus. 139.1.b. Poteſtas & potentia vt differant.c. Idem ſunt. 2.a. Poteſtas *eſt facultas propinqua ad agendum aliquid vel faciendum.* b. Poteſtas Eccleſiaſtica *eſt facultas à Chriſto immediatè & ſupernaturaliter conceſſa ad gubernandos fideles ſecundum legem Euangelicam in ſupernaturalibus, & in naturalibus vt ad illa opus eſt.* c. Poteſtas Eccleſiaſtica ſextuplex ordinis,adminiſtrandi ſacramenta, iuriſdictionis in foro exteriori, inſtituendi miniſtros & diſtribuēdi beneficia, prædicandi, & exigendi à ſubditis neceſſaria vitæ. 140.1.b.c. 2.a.tom.2. Duæ tamen hæ omnes ſunt, ordinis & iuriſdictionis.b. *Laica eſt poteſtas naturaliter data à Deo mortalium communitati ad ſeſe gubernandum in rebus naturalibus, vt benè beatéque viuant ſecundum rationem naturalem.* 141.1.a. eſt à Deo.b. Eccleſiaſtica & laica quomodo differant.2.b.

Laica antiquior Eccleſiaſtica à Chriſto inſtituta, ſed hæc dignitate illa prior. c. Eccleſiaſtica non antecedit Chriſtum.142.1.b. Eccleſiaſtica à ſui initio perfecta fuit, laica vero à minimis incepit.c. Laicæ origo & progreſſus.2.a.

Eccleſiaſtica principaliter ſupernaturalia, & per conſecutionem temporalia ſpectat. 143.1.a. De quibus cognoſcat ad laicam poteſtatem pertinentibus, ſunt talia, vt diuinitus inſtituta ſint vel ad eam referantur. 146.1.b.

Cur Eccleſiaſtica Soli & laica Lunæ comparetur.2.b.

Poteſtatem Eccleſiaſticam non fundari in caritate demonſtratur.149.1.a.b. Neque in fide.c. Sed in charactere baptiſmali. ibid. Poteſtas laica nulli à Deo data: eccleſiaſtica vero ſic.2.b. Eſt tamen à Deo vtraque, ſed vna data naturaliter, altera ſupernaturaliter.c. Poteſtas Eccleſiaſtica extenditur ad cognoſcendum de omni peccato mortali cuiuſlibet Chriſtiani etiam laici. 155.2.a.to.2.& 166.2.b.

Et poteſt procedere contra quemlibet laicum ſui epiſcopatus etiam imperatorem,etiam ſuper crimine merè prophano. 156.1.b.

Ad eam pertinet cognoſcere de contractibus & huiuſmodi an ſint peccata vel merita. 2.b.

Et de quolibet actu an ſint peccata mortalia necne.c.

Poteſtas Eccleſiaſtica vt talis non extenditur ad mutilationem vel occiſionem. 159.2.b.

Hæc modificat laicam in vna & eadē perſona ſecum concurrentem. ibid. Poteſtas publica permittere poteſt, vt in aliqua parte ciuitatis ſint lupanaria. 164.2.d. to.3.

Poteſtatem Eccleſiaſticam emens, conducens vel contractu non gratuito quærens eſt ſimoniacus, ſed non excommunicatur. 269. 1.d.

Poteſtates duæ in Eccleſia ſacerdotalis & laica diſtinctæ vna ab alia. 132.1.b. to.2.

Poteſtas laica non ſolum habitu ſed etiam actu non eſt in Papa. 134.1. e.

Poteſtatis ſpiritualis vſus exiſtenti in peccato mortali non eſt ſemper peccatum mortale. 428.1.e.to.3.

Sed ſolum cum poteſtas in ordine data exercetur. f.

Poteſtatem alicui aliquam concedens concedit etiam ea, ſine quibus ea poteſtas cōmodè exerceri non poteſt. 619.2.c.

Poteſtas cui alicuius cauſſæ decidendæ conceditur,cognoſcendi quoque de ea facultas data eſt. 708.2.c.

Poteſtas publica quæ ſcientia publica ducitur non poteſt duci priuata.100.2.b.to.2. Poteſtate humana conſtituta non debent ſine iuſta cauſſa deſtrui, ſi tamen deſtruantur valer deſtructio, ſed diuina poteſtate conſtituta non ita deſtrui valent. 671.2. f. to.3.

Poteſtatem quam quis non habet, alteri mandare non poteſt. 683.1. a.

POSTLIMINIVM.

Poſtliminio redit nauis in bello amiſſa, & equus ſed non arma. 222.2.a. to.2.

POTIO.

Potionis vel medicinæ ſumptio neceſſaria inter horas fieri poteſt. 473.2.d.tom.3.

PRÆBENDA.

Præbendas plures obtinens quando peccat mortaliter.771. 2.c.tom.1. Præbenda eſt *ius ſpirituale canonicatui annexum.*89.2.a.tom.2.

Præbendam omne beneficium appellari non expedit. 558. 1.a. tom. 3. Hoc nomine nec in litteris Apoſtolicis nec in iure Eccleſia parochialis non comprehenditur.d.

PRÆCEDENTIÆ.

Præcedentiæ in gradium conſecutione magnæ ſunt peccatorum occaſiones & ad ſtudendum impedimenta. 10.1.c.& 2.a. tom. 1. Eam petere quando non ſit peccatum tam ſæcularibus quam religioſis. 36.2.a.

PRÆCEPTVM, PRÆCIPIMVS.

Præceptum omne ad mortale non obligat. 670. 1.c.tom.1. Nihil eſt contra Præceptum decalogi,niſi quod eſt contra caritatem Dei vel proximi. 2.a. Præcepta ſeruans & ſatisfacit obligationi & meretur gloriam ſempiternam. 693.2.c.

Præcepta non dantur, niſi de his quæ à noſtra voluntate pendent.781.1.c.

Præcepta ſeruari non poſſe niſi mentaliter conſilia ſeruentur dure dictum eſt. 309.2.b.to.1. Præceptum obligans ad mortale æquè infringit ille,qui per contemptum ac qui per negligentiam illud non implet. 469.1.c. Præcepta negatiua ſemper & ad ſemper obligant. 622.2.a. Affirmatiua obligant ſemper, ſed non pro ſemper.c. Præcepta de caritate dicuntur maxima, quia ſunt de fine, alia de mediis. 636. 2. b. Præcepta minora maioribus cedunt.644.1.b.

Præceptum an impleri poſsit per actus malos ſaltem venialiter. 42. 2.b.c.to.1. Aliud eſt præceptum & aliud finis præcepti. ibid. Præcepta de ſingulis virtutibus dantur, & vbi ea D. Thom. expoſuerit.367.1.a. Præcepta caritatis non implens non tenetur ad reſtitutionem, ſed præcepta iuſtitiæ ſic. 371.1.a.b. Præcepta omnia decalogi dantur propter Dei & proximi caritatem.380.2.b.

Præcepta omnia decalogi ſunt iuris naturalis,& omnia cōtra illa ſunt contra naturæ ius. 258.2.b.tom.2. Præcepta naturalia,& diuina, poſitiua, & humana quandoque obligant ad mortale.22.2.a.to.3. Præcepta affirmatiua non obligant niſi pro tempore neceſsitatis.30.1.c.

Præceptum impleri poteſt per actum mortaliter malum,& ab eo qui non eſt in gratia.718.1.c.tom.3. Præceptum & mandatum quomodo differant.720.1.c.2.b.

Præceptum qui tranſgrediturr diuina inſpiratione vel mandato non peccat. 613.2.b.tom.3. Præcepta multa Pont. Max. quæ obligabant quando edita ſunt, nunc non obligant. 629.1.c. Præceptum adimplere aliud eſt,& aliud implemento præcepti cumulum addere.716.1.a.b. Præceptum etiam diuinum omne non obligat ad peccatū mortale.720.1.f.

Præcepto ſexto & ſeptimo cur additum ſit nonum & decimum cum illa hæc cōprehendant.111.1.f.to.3. Præceptum Eccleſiæ cum in totum ſeruari nequit, in aliqua ſui parte ſeruandum.209.2.c. Præcepta diuina per peccata impleri poſſunt quoad ſubſtātiam operis & ad euitandum peccatum. 537.2.d.tom.3. Præceptum & finis præcepti diuerſa ſunt c.

Præcipimus verbum poſitum in lege Eccleſiæ vim habet obligandi ad mortale. 723.1.c.tom.3.

PRÆDESTINATI,
PRÆDESTINATIO.

Prædeſtinati ſæpè amittunt caritatem, ſed ad eam redeunt ante mortem.592.1.b.to.1. Prædeſtinatio nihil ponit in reale diſtinctum in homine, ſed eſt ſolum in mente diuina, ibid. Eſt certiſsima & effectum habet certiſsimum.c.

PRÆDICARE.

Prædicare eſt officium ordini ſacro peculiariter deputatum, & ideo ſuſpenſus prædicando fit irregularis ſi prædicet. 358.1. f.tom.3.

Prædicans in ſtatu mortalis peccati peccat mortaliter.707. 1. a. tom. 1.

PRÆLATI.

Prælati debent pœnitentes benignè ſuſcipere.539.2.a.to.1. De occultis non iudicant.568.2.c. Prælati prouiſi à Papa iurant ſe nō alienaturos bona ſuarum Eccleſiarum eo inconſulto. 199. 2.b. Qua pœna puniantur qui hoc iuramentum violauerint.200.2.b.

Prælatus cōtra formam iure humano introductam electus, bene electus eſt, ſi facta ſit ſecundum ius naturæ eius electio. 201.1.a. Caſſari tamen poteſt, etiam ſi bona conſcientia retineat dignitatem. 208. 2.a.

Prælatus quidam morti proximus quomodo legatum nepoti factum in pium opus mutauerit. 326. 2. b. Prælati non poſſunt monaſteriorum ſuorum bona niſi in pios vſus impendere. 359.2.a. Prælatum habere inutilem & nullum habere non ſunt prorſus paria. 492.1.b. Prælati in ſubditos delinquentes miſericordiam & diſciplinam ſeruare debent.527.2.c.

Prælato non eſt obediendum contra diuinum præceptum præcipienti,& occulta reuelare mandanti. 569.1.a.tom.1.

In Prælati mandatum qui peccat, quomodo præuaricatur legem diuinam,quæ iis parere iubet. 641.2.b.

Prælatorum peccata grauiora ſunt. 649. 2.a. à Prælato non eſt diſcedendum donec à ſuo officio ab Eccleſia deponatur.701.1.a.

Prælatus etiam peccator cum debita humilitate poteſt ſubditum corripere.706.2.b. Prælati poſſunt ex iure confeſſarium ſibi deligere & cur. 740.1.b.c. Prælati beneficia indignis conferentes ſolum peccant, ſed etiam tenentur de damno. 23.1.b.tom.2.

Prælatus regularis poteſt petere relicta ſuæ dignitati antequam ipſe ius in eo conſequeretur.93.2.c.to.1. Prælatus ſolus poteſt agere ſuper bonis monaſteriis verum ne ſit.100.2. a. In quæ quoſue vſus monaſterij bona impendere debeat. b.c. Debet prius prouidere neceſsitati fabricæ & Eccleſiæ quam ſuis religioſis. c. Prælatus ſolus omnia negotia expedire non deber. 106. 1.a.

Quæ ſunt ea,in quibus ei religioſus parere tenetur. 106.2.a.

Quomodo poterit reddere rationem Deo, de his quæ ſuis ſubditis ad victum deputata ſunt. 108. 1.a.

Debet vti adminiſtris,& non omnia per ſeipſum velle agere. b. Ex diuiſione bonorum inter eum & conuentum non eſt liberior ad vtendum iis, quam erat antea. 10. 1.b.

Debet eſſe ſuis ſubditis exemplo, & eos longè in virtutibus ſuperare.111.1.a. Solus ſumm facit vicarium. 2.c.

Prælati qui non curant reformare ſua monaſteria ad perfectam communitatem peccant, & ſubditi qui eam impediunt. 120.1.b.

Poteſt ſuo ſubdito prælatus dare facultatem manendi in ſæculo ad parentis ſubuentionem.126.2.b. Poteſt capere ſubditum fugitiuum vbicunque inuenerit. 127.1.c.

Prælati qui non faciunt eleemoſynas publicè non laudandi. 457.1.a.

Prælati qui plus æquò ſumptus in apparatu ciborum, vel veſtium, faciunt, an ratione ſuæ dignitatis à peccato excuſari poſsint. 41.2.c.tom.1.

Qui noſcere cupiunt peccata ſubditorum ſecreta vt peccant. 47.2.c.

Et qui famæ reſtitutionem non petunt. 48.2.b. Prælatus inferior Papa non poteſt concedere facultatem religioſo teſtandi ad pia. 75.2.b.

Poteſt concedere facultatem eidem donandi in vita, eo modo quo ipſe donare poſſet. c. Eius delictum regulariter non nocet Eccleſiæ. 78.1.a.

Prælatus iniuſtè ſuum ſubditum opprimens & iuſtæ ci appellationis remedium negans peccat.128.1.c.to.1. Prælatus non poteſt recipere tranſlatum è ſuo ordine & monaſte-

Universidad de Deusto
Biblioteca

rio,vt eum postea dimittat. 134.1.c. Quod etiam Trid. Concil.vetuit.2.b. Prælatus non potest cogere suum subditum ad strictiorem vel laxiorem religionem ingrediendam. 137.2.a.b. Nec inferior potest cogere ire ad aliud monasterium ordinis eiusdem.b. Prælatus non potest cogere suum subditum ad accipiendum beneficium sæculare, nec regulare alterius ordinis.138.2.c. Potest cogere ad relinquendum manuale modo id non malo animo fiat.139.1.c. Prælatæ monialium egredi non possunt, non magis quam moniales. 151.2.a. Prælatos habere rerum temporalium dominium non est necesse. 312.1.b.c.

Prælati ordinum non possunt monachos professos ad chorum,ad laica munia transferre. 549.2.c.to.3. Nisi fortè ob sua delicta,ob quæ ab obligatione horarum nō eximuntur. 550.1.a. Prælati habent administrationem omnium bonorum suæ congregationis.568.1.f. Prælati non possunt communicare suæ congregationis bona præterita.569.1.c.

Prælati non possunt communicare merita singulorum suæ congregationis nolentibus ipsis. 2.d.e. Nisi ea quibus ipsi non indigent.f. Vel sit magna necessitas succurrendi alicui de monasterio benè merito. 570.1.a.b. Prælatis bonorum Ecclesiæ temporalium & spiritualium dispensatio concessa,& non dominium.671.2.b. Prælati qua ratione indulgentias quas aliis concedunt sibi quærant. c.

Prælatus non potest sibi soli indulgentiam dare. 705.1.c. tom.3. Prælatus,iudex,visitator, aut quiuis alius peccata secreta alteriùs quando non debet,scire volens,&c.P.M.195. 1.b.tom.3. Prælatus imponens aliquam pœnam temporariam faciēti aliquid,præsumitur excludere spiritualem.249. 2.c. Prælatus aut dominus qui ligatus aliqua censura coram se celebrare facit, vel ligatum si ipse solutus est,est irregularis. 378.1.d. Prælati religionum possunt dispensare cum suis super irregularitate excepta bigamia & homicidio. 381.1.b.

Prælati religiosorum cōfessarios sui ordinis ordinariis præsentare tenentur.385.2.a.b.to.3. Prælati nō procurantes horas canonicas in suis Ecclesiis recitari horis debitis.P.M. 409.1.f. Prælati qui subditos non corrigunt,irā Dei concitant.475.1.c.

PRÆIVDICIVM.

Præiudicium non fit alicui, nisi subtrahatur ei, quod est in fauorem ipsius indultum.744.1.b.tota.1.

Præiudicium per solam consecutionem & non principaliter contingens non habetur in consideratione.38.1.b.tom.2.

in Præiudicio tertij non solum quod principaliter fit, sed quod secundario consideratur.2.a. Præiudicium tertij secundarium attēditur quando actus suapte natura in illud tendit. 39.1.b. Præiudicium alteri per viam legis princeps velle facere in iure quæsito non videtur, sed in iure quærendo. 48.1.a.

PRÆSCRIPTIO.

Præscriptio centum annorum maior immemoriali.291.2.c. tom.1. Contrarium est verius.292.1.a. Præscriptio immemorialis iudicanda est inualida, si probetur mala fide continuata, b. Præscriptio bona fide completa excusat à restitutione præscribentē,cui mala fides interuenit.165.2.c.to.2.

Præscriptio est modus acquirendi approbatus,& actus virtutis.165.2.c.to 2. Contra præscribentem mala fide legibus ciuilibus remedium non est appositum.167.1.a. *Præscriptio non currit sine possessione.* 206.2.c. Præscriptio canonica excusat à restitutione. 143.2.c.to.3. Præscriptio modus est *acquirendi dominium alicuius rei, ex eo quod eam legitimo tempore modo ad id legitimo bona fide possederit.* 143. 2.c.tom.3. Præscriptio & vsucapio quomodo differant iuxta doctissimum Alciatum.b. Præscriptio ciuilis non excusat à restitutione. c. Præscriptio non se extendit de vna re ad aliam etiam similem. 411.1.f.

PRÆSTIMONIVM.

Præstimonium accipiens animo non inseruiendi in aliis, Ecclesiæ quam in dicendis horis canonicis non peccat.599.2. c.tom.3. Præstimonia obligant ad horas canonicas & qualia hæc beneficia sint.548.1,d.tom.3. Præstimonia & quæuis beneficia simplicem tonsuram requirentia accipiens animo viuendi laicè. P.M.557.1.d.to.3. Non tamen si ea retineat animo transeundi ad statum coniugalem modo viuat clericaliter, c.

PRÆSVMENDVM, PRÆSVMPTIO.

Præsumendum est de frequenter accidētibus.760.2.c.to.1.

Præsumptionum multæ sunt species & multi gradus. 761. 2.a. Et fusiùs.c. Præsumptio quomodo varia operetur. 779.1.b. contra Præsumptionem iuris & de iure nulla probatio regulariter admittitur.235.2.c.to.2. *Præsumptio iuris & de iure est præsumptio legis de aliquo super eo tamquam de sibi comperto statuentis.* c. in Præsumptione lex fundata si contra veritas ostendi potest, nec in exteriori, nec in interiori foro ligat. 236.1.a. Præsumptio cessat in foro interiori,vbi sola veritas valet. 150.1.b.tom.3. non Præsumuntur facta, nisi probentur. 233.1.b. Præsumptio minor malitiæ sufficit ad repellendam obiectionem oppositam agenti possessorio, quam agenti petitorio.183.1.a. Præsumentem lex puniens non includit illos qui bono & simplici animo id faciunt.273.1.b.

Præsumptio qua *semel malus semper malus præsumitur* tollitur per triennalem honestam conuersationem.110.1.c.tom.1.

Præsumptio non habet locum in foro conscientiæ.290.1.c. Neque lex super eam fundata.295.2.b. Præsumptio nil operatur quoad forum conscientiæ stante contraria veritate. 725.1.c.tom 3. Præsumptio *est vitium inclinans ad inordinatum appetitum eorum qua vires & merita excedunt.* 242.2. c.tom.3. Præsumptiones duæ speciales non debent circa idem concurrere.278.1.f. Quæ veritati repugnat cessat coram Deo,& in foro conscientiæ.590.2.c.

PRECARIVM.

Precarium *est cum res commodata est, quousque commodanti placuerit.*262.2.c.tom.3.

PRECES.

Preces pro pretio dari & accipi non est omnino verum,nec illæ Simoniam inducunt.266.1.c.tom.2. Preces canonicas recitanti necessaria est intentio, sed sufficit virtualis. 27.1. c.tom.3. Precibus qui non vacauit tempore quo debuit quando mortaliter peccauit. 91.1.b.

PRESBYTERIVM.

Presbyterium nostrum non est de iure naturæ, sed à Christo institutum. 617.1.a. Illud ordinum sacrorum est maximum, quo sacerdotes absoluendi potestatem acceperunt. 690.2.c.

PRETIVM.

Pretium rei venditæ fit venditoris.237.1.b.to.1. Est triplex pium rigorosum & medium. 268.1.b.c. Pretio minori iusto emens vel locans ob anticipatam solutionem & maiori vendens ob dilatam peccat. 272.1.c.

Pretio summo habita de pretio fide res credita pecunia vēdi potest,quæ pio præsenti venderetur.662.1.b.to.1. Pretium rei nō crescit,eo quod res furto, vi,aut metu subtrahatur. 278.1.c.to,1. Pretium rei augeri potest,cum res venditori plus valet quam alteri. 2.c. Pretia rerum pro varietate circunstantiarum varia esse possunt. 295.1.c. Pretij iustitia sumenda est,secundum tempus venditionis.300.2.b. Pretium iustum non est indiuisibile, sed habet suam latitudinem. 662.1.a. Pretium rei iustum est,*pretium pecuniarum,quo communiter æstimatur res valere tunc, attenta illius intrinseca bonitate, & vendentis utilitate, loco, tempore & copia,vel defectu rerum illius generis, & emptorum & venditorum earum: & modo vendendi eam,statutum à gubernatore loci,vel res domino.* 252.2.b. Res tanti valet quanti vendi potest quomodo intelligendum.253.1.b. Pretium iustum est, *in rebus taxatis quod ab habente in id potestatem præstituitur.* 254.1.c. Pretium certum rebus præstituere non est è republ.2.a. Pretio quo soluitur vnum debitum non soluitur aliud.570.2.c.

Pretium iustum habet suam latitudinem.172.2.d.to.3. Iustum Pretium non est, *quo quis suas merces pluris quam emit sumptibus & lucro moderato vendit deductis.* c. Pretium rei iustum propter anticipatam vel dilatam solutionem nec crescit nec diminuitur. 184.2.c.to.3. Pretium quod communiter iustum est,in vno loco vel anno non erit iustum alio loco vel anno.240.1.a. Pretium rei iustum triplex est,pium, rigorosum & medium,seu moderatum. 252.2.f. Pretium iustum est, quo communiter res in hoc loco & tempore & modo vendendi haberi potest. ibid.

Pretium iustum est, *quo communiter res in hoc loco, & tempore & modo vendendi haberi potest.*ibid.

PRIMITIÆ.

Primitias iure vel consuetudine legitima debitas non soluens.P.M.211.2.c.tom.3.

PRINCEPS.

Princeps non peccat dum sub pœna temporali subditos ad bene agendum obligat. 489.1.a.b.to.1. Princeps in dubio non præsumitur vti plenitudine potestatis, nisi cum aliter actus non valeret.387.2.c. Princeps in dubio nullius ius lædit,tamen cùm constat eum animum lædendi habere,lædit, in quo lædere potest. 106.1.b.to,1. Principes quomodo peccent non curando monialium clausuram.150.2.a. Princeps non potest mutare voluntates mortuorum absque iusta causa.210.1.b. Princeps non potest procedere contra aliquem subditum non citatum sine causa iusta, sed cum illa sic. 243.1.c. Principis constitutio sine præiudicio tertij intelligenda. 291.1.a Princeps respondens ad consultationem secundum ius prius intelligendus est.351.2.b.

Princeps audiens falsas suas laudes recitari, vt peccat vel non. 7.1.c.& 2.a.to.1. Principum filij nihil nisi equitare rectè discunt. 13.2.a. Princeps quomodo sit solutus legibus,quoad vim coactiuam non autem directiuam.212.1.c.

Principi quod placuit legis habet vigorem.216.1.a. Principibus non agnoscentibus superiorem in propria causa licet ius dicere.136.1.b.tom.2. Principibus laicis malè consulunt, qui eos ad minuendam iurisdictionem ecclesiasticam hortantur.104.2.b.to.2. Principibus laicis ius conferendi beneficia vix conferri debet. c. Princeps potest ex iusta causa priuare subditum dominio rei suæ etiam inuitum. 112. 1.a. Principi asserenti iusta de causa facere aliquid non creditur,nisi aliunde appareat.c. Principes non possunt pœnas reis pro suo libito remittere.116.2.b. Nec debent rogare iudices vt pœnas reis remittant. b.

Principis beneficium non ambitiosum nec tertio damnosum fauorabile. 715.2.f.to.3. Princeps regulariter contra suum contractum venire nequit,nisi iusta de causa. 696.2. e.tom.3. Potest legitimare filios suos tanquam princeps, non tanquam pater. 705.1.c.

Principem quod mouet ad concedendam aliquam gratiam eam efficit surreptitiam si non est verum quod exprimitur. 5. 1.c.tom.2. Princeps faciens aliquid scienter contra ius suum humanum videtur in eo dispensare. 11.2.b. Princeps transgrediendo suas leges vt peccet.11.1.a. In dubio errare præsumendus non est.b. Princeps quod concedit percepto pretio dicitur contractus venditionis & non priuilegiū. 30.2.b. Non potest regulariter reuocare suum priuilegium vel contractum sine causa. 31.1.a. Hæc postea regula limitatur.c.2.a. In dubio aliquid facere cum causa præsumendus est.ibid. Princeps per suam legem nemini censetur præiudicare. 35.1.b.c. Alio scilicet præiudicio quam de cogitato per ipsum.49.1.a.

PRIOR. PRIVS.

Priores canonicorum regularium habent iure communi ius administrandi spiritualia & temporalia. 124.1.a.tom.1.

Priores monachorum conuentuales intra annum presbyterj effici debent & non canonicorum regularium.b.c.

Prius multis modis dicitur.553.2.b.tom.1.

PRIVILEGIVM.

Priuilegium remuneratiorium iusta de causa datum à principe reuocari potest. 242.1.c.tom.1. Aliud est à lege, & legi contrarium.248.1.c. Priuilegia contra ius commune feruntur & operantur aliquid contra illud,quo dato non operantur aliud. 350.1.b.387.1.b. Priuilegium concessum à Papa contra legem diuinam sine iusta causa nemini prodesse potest in foro conscientiæ. 387.1.c.

Priuilegio quod competit facilius tollitur, quam quod iure communi. 37.1.a.tom.2.

Priuilegium in remunerationem vel contractum concessum ex causa reuocari potest.317.1.d.tom.3.

Priuilegium aliquid contra ius commune operati debet & dato quopiam quod operetur, sed in alios strictè debet. 744.1.a. tom.1. & 85.1.b.tom.3. *Priuilegia sunt restringenda.* ibid.

Priuilegia quædam Minoribus concessa super recitatione officij sunt iuris communis declarationes.505.2.c.tom.3.

*Priuilegia restringenda sunt non ampliandа.*506.1.c. Priuilegiorum compendia cum originalibus concordent. f.

Priuilegium,& alia iura specialia non extenduntur vltra illa quibus sunt concessa. 627.2.f.tom.3. Priuilegium remuneratorium vel pretio datum reuocari potest.696.2.c.

Priuilegium vel gratia morte concedentis nō expirat.704. 2.c.f. Priuilegia sua principes gratis vel modica impensa subditis data reuocare possunt.722.2.f.

PROCESSIONES.

in Processionibus Sacramēti & aliorum dierum multa adhibentur,quæ præstaret omittere. 418.1.d.to.3. Quid iis diebus facere in his processionibus conueniret.f. In Gallis processiones fieri solitæ maximè probantur.2.b. in Processionibus quando concio omitti potest.d. Processiones quæuis sint introductæ ad tollendum superstitiones gentilium, non tamen vt minora mala,sed vt per se bona.486.1.a. Eis interesse non est necesse ad lucranda Iobelæa. 629.1.c.

PROCESSVS.

Processus post recusationem ipso iure nullus est. 67.2.a.to. 2. Nisi probabilis esset coniectura malitiæ recusantis.b. Processus iudicis scientis se nullam habere iurisdictionem ipso iure nullus. 68.1.a. Processus factus post exceptionem declinatoriam valet nisi appelletur.b. Processus dubitantis an vllam habeat iurisdictionem,nullus.c. Processus ignorantis se habere iurisdictionem,nullus. 2.b. Processus die sacro fieri non debet.c. Processus contra præsentem & non se opponentem valet.113.1.c.

PRODIGITAS, PRODIGALITAS, PRODIGVS.

Prodigitas omnis peccatum est, sed non bonorum renunciatio. 61.1.a.& 2.c.to.1. Prodigitas illa peccatum mortale est,quæ debitam exonerationem præpedit. 321.1.c.

Prodigo & bonis interdicto non sunt committenda Ecclesiæ gubernacula.28.2.b.tom.2.

Prodigalitas laicorum est peccatum veniale, beneficiariorum verò de reditibus sui beneficij est mortale.276.2.a.tom.1.

Prodigalitas *est vitium inclinans ad inordinatum appetitum effusionis pecuniæ.* 251.1.f.tom.3. Prodigalitas quædam mortalis & quædam venialis. 2.a.

PROFESSIO, PROFESSVS, PROFESSOR.

Professio facta cum debita contritione indulgentiam plenariam dat.90.2.c.to.1. Professus tacitè per habitus delationem an verè sit talis. 57.1.c.to 1. Professus religionem in ordine generalissimo non est verè talis. 66.2.c.& 125. 1.b.c. Professor sacræ Theologiæ latius patet quàm Doctor.65.1.b.to.1. Professus non verè, non quærit monasterio. 77.2.c. Professio monachi decepti ab Episcopo vel Abbate ad bona eius acquirenda valet. 78.1.b. Sed facta metu etiam reuerentiali non valet.c. Professionem quis metus irritet. 95.1.c.

Professio inualida quomodo valida reddatur. 165.2.b. Quomodo quis per annalem gestationem habitus sine animo profitendi non fiat professus.ibid. Professio duplex expressa & tacita. 164.2.3.to 1. Hæc fit multis modis vt per actum,qui ad solos professos spectat.2.b. Per habitus professorum gestationem. ibid. Professio nulla esse potest, sine eo qui incorporare potest religioni.c. Professionem etiam facit annalis gestatio habitus post nouitiorum pubertatem. ibid.

Professio tacita non facit verè professum, sed præsumptum. 165.1.c.

Professio omnis intra annum ingressus facta est ipso iure nulla. 125.1.c.to.1. Hæc producit in anima characterem indelebilem. 2.a. Professio post simoniacum ingressum facta valet.140.2.c.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Item ab excommunicato. ibid. Per professionem regularem duo fiunt, mutatio status, & ius habendi victum: prius per Simoniam non impeditur, posterius sic, & quare. 141.1.a. Professio metus causa quæ valida. vide metus.

Professio mendicantium religiosorum ante certum tempus inualida. 698.1.c.tom.3. Professio post quinquennium nulla iam reuocari potest. 164.1.a.tom.1.

PROHIBITA

Prohibita deferri Sarracenis, qui & quod Pontifices vetuerint. 247.1.a.to.2. Prohibita ex regno exportans vel importans non peccat, nisi velit ea vi defendere. 249.2.c.tom.3.

Prohibita deferri Sarracenis sunt vel speciatim vel generatim & quæ illa sint. 234.1.a.to.2. Cur aliqua speciatim sint prohibita, alia verò generatim. 235.1.a.

Eorum quædam ipso iure præsumuntur mala mente facta, quædam non. c. Et quædam mala, & malo animo & fine verè fiunt & quædam præsumuntur. 2.a. Prohibita item quædam sunt simpliciter, quædam quæ ad omnem locum, quædam quæ ad omne tempus. 236.1.b.

Prohibitum est deferri merces etiam tempore pacis ad omnes Turcarum terras. 2.a. Prohibita absolute prohibentur, quando sine adiectione aliqua prohibentur. 237.1.b. Vide arma. Sarraceni, necessaria.

PROMISIO.

Promissio per iocum non obligat. 502.1.a.to.1. Promittens aliquid tacitè videtur promittere id, sine quo promissum consistere non potest. 284.1.c. Promissio qua venditor census se obligat de euictione licita. 303.2.a.b.

Promissio cum iuramento contrahendi absque animo se obligandi valet quoad forum exterius, & in interiori obligatur ad restitutionem. 428.2.b. Promissio de dando cum voluero etiam post mortem peti potest. 491.2.a.

Promissio ad solam complacentiam, sine animo se ad aliquid speciale ciuiliter obligandi licita in gratiis. 264.1.c.to.2.

Promissio facta pro iustitia & gratia obtinenda illicita est prohibita per extrauag. Gregor. XIII. 264.2.3. Promissionis acceptatio quæ sit mala & prohibita per eamdem extrauag. 265.1.b.c.

Promissio faciendi æquipollet promissioni dandi. 266.2. b.c. Promissio facta de eo quod est mortale peccatum, est mortalis & de veniali venialis. 73.2.d.to.3. Promissio de re indifferenti quatenus est talis non est votum. c.

Promissio obligans ad mortale *est omnis vera, deliberata, voluntaria, etiam nuda rei licitæ possibilis & nobilis, quam mutatio rerum status non eneruauit.* 190.1.c.tom.3.

Promissio cuius causa principalis nō est vera, si ei qui promisit se absque ea obligandi, non erat animus non obligat. c. Promissio simplex conferendi, vel restituendi alicui beneficium non est confidentia, sed ea non obligat. 268.2.f.

PROOEMIA.

Proœmia mentem statuentium & contrahentium indicant. 12.1.b.tom.2.

PROPHETÆ.

Prophetæ aliqui dæmonum instinctu vera prædicunt, alij verò Dei permissione. 126.1.a. Veri aliqui sunt & falsi, & qui sunt illi. ibid.

Prophetæ neque in dictis suarum reuelationum, neque in modo intelligendi, vllam habuerunt dubitationem. 767.2.b.

PROPINÆ.

Propinas qui iudicibus dant non mercantur gratiam. 269. 2.c.tom.2. Non deponendæ, nec conuertendæ ante sententiam maiores debitis. 270.1.a.

PROPINO.

Propinans mulieri aut viro potum quo eis generandi facultas impediatur non est irregularis. 372.2.c.tom.3.

PROPOSITVM.

Propositum hoc vel illud faciendi non inducit obligationem. 675.1.b.tom.1.

Propositum quamuis ardenter conceptum non obligat aliquem, nisi promittat animo se obligandi. 584.1.b.tom.1.

Propositum faciendi aliquid boni absque animo seipsum obligandi non obligat. 73.1.d.tom.3. Propositum ingrediendi religionem absque promissione non efficit votum. 2.a.

Propositum faciendi aliquid censetur esse prohibitum, simul atque illud factum veritum fuit. 111.1.c. Propositum habendi copulam & delectatio morosa in ea sunt. P.M. 114. 1.b. Propositum nocendi alicui vel damnum inferendi obligat ad restitutionem. 140.2.c. Propositum conferendi beneficium multum differt ab ipsius collatione. 141.1.c.

Propositum restituendi damnificato non excusat à peccato, quod admittitur damnificando aliena inuito domino. 153.2.b.

Propositum quod requiritur ad incurrendam excommunicationem bullæ contra vexantes Romipetas quale sit. 334. 1.c.tom.3.

Propositum omittendi horas & non audiendi sacrum; & similia confitendum, etiamsi postea vel horæ recitatæ, vel sacrum auditum sit. 430.2.a. in Propositis malis non confitendis quæ postea non executi sunt, quam multi errent. c.

Propositum quod recitaturus horas debet habere quodnam sit. 459.1.a. Propositum qui habent dicendi horas domi, & vadunt ad chorum animo non attendendi eis. P.M. nec lucrantur distributiones. b. Propositum attendendi duplex & non attendendi. c.

PROPRIVM.

Proprium duplex & quale illud sit. 55.2.b.c.tom.1. & 72. 1.a. Proprium habere volens regularis peccat mortaliter. 64.1.c. Proprium rei pecuniariæ est *id quod religiosus habere non potest.* quid illud sit. 2.c. An de licentia superioris regularis illud habere possit. 71.1.a.b. Proprius dicitur *qui solus & nullus alius, & quia ipsius & non alterius.* 351. 2.c.tom.1.

PROTESTATIO.

Protestatio contrario facto tollitur, & non valet si altera pars ei non consentiat. 107.2.a.tom.1.

Protestatio etiam denunciatiua per partem vel procuratorem facienda est. 62.2.b.tom.2.

Protestatio quæ facto contraria est nihil prodest. 237.1.d. tom.3. Protestatio quæ fit in causa sanguinis ad vitandam irregularitatem fieri debet ex animo. 373.2.a.

PROVIDERE.

Prouidere alteri qui debet si egeat, non potest ei administrationem bonorum tollere. 111.2.b.tom.3.

PROXENETA.

Proxenetæ vsurarum quando peccant petendo sub vsuris. 180.1.d.tom.3. Proxeneta aliquid ad vendendum accipiens, & sibi partem retinens quando peccat. 256.1.b.

PROXIMVS.

Proximum videns in ea necessitate, à qua nisi ipse subueniat liberari non potest, sub pœna peccati ad eum liberandum obligatur. 93.2.d.to.3. Proximum non diligens amore caritatis vel humano quando debet peccat. 97.1.c. Eum à communione orationum separans vel ad subueniendum animum non habens. f. Proximum non reprehendens vel denuncians. 2.c. Proximi salutem negligens adeo vt id faciat, quod eum ad mortale inducat. P.M. 98.2.c. Proximi vitam quando plus tenemur diligere, quam fortunas nostras. 103.2.d.

Proximi peccatū, qui cum potest non impedit peccat mortaliter, quod multis probatur. 279.2.c.tom.3. Proximi damnum qui potest impedire & non impedit. P.M.d.

Proximi mala impedire tenemur, etiam quæ ille vitare potest si vult, modo talia sint, quibus ipse consentire non possit. 280.1.a. peccatum Proximi impedire cum sub peccato tenemur, tria necesse concurrere, & quæ sint illa. c. Cum quis ex malitia non ex fragilitate peccat, tunc non tenetur quis eius peccatum impedire. d. Proximorum saluti & libertati qui succurrere potentes non succurrunt, peccant. 508.2.c.

PRVDENTIA.

Prudentia carnis *est vitium inclinans ad quærendum bonum apparens & non existens per bona vel mala media.* 252.1.f.tom.3.

Prudentiæ veræ duo vitia sunt contraria, prudentia carnis & astutia. 252.'1.e.tom.3. Prudentia omnium virtutum mater, non ineſt nobis à natura. 12.1.c.to.2. Non potest esse in

esse in amente. 17.1.c. Prudentia quæ requiritur ad peccandum non solum requiritur ad beneficium ecclesiasticum, sed alia multò maior. 2.a. Prudentia vera *est virtus quæ inclinat ad quærendum vera bona per verè bona media.* 252.1.f.tom. 3.

PSALLERE, PSALMVS, PSALTERIVM.

Psallere sapienter quid sit. 436.2.c.tom.1. Psalmum qui se incepisse recordatur, & videt se ad illius finem peruenisse non debet eum repetere, etiamsi media se dixisse non recordetur. 460.2.f tom.3. Psalmi cum pausa in medio & fine versus, sed mediocri fieri debent. 480.1.a. Psalterij Romani Vaticana translatio probatur. 609.2.d. Psallere sapienter quid. 641.1.c.

PVBLICVM.

Publicum *est quod patet omnibus* & est triplex notorium, famosum & manifestum, & quid sit horum vtrumque. 381.1.d. e.tom.3.

PVER.

Puer alium casu fortuito interficiens qua pœna puniendus. 499.1.a.tom.1. Eorum delicta non sunt pœna ordinaria punienda. b. Puer infans peccare non potest, & alium occidens irregularitatem non incurrit. 762.2.c. 763.1.b. in Pueris duo sunt defectus ob quos sunt dignitatibus indigni ærarij & iudicij. 18.2.c.tom.2.

Pueri non scientes horas recitare & habentes beneficia quid facere debeant. 455.1.a.b.to.3. Ante 14. annum nullum eis conferendum beneficium. d.

Puer habere discretionem quando dicendus sit. 212.1.b. to.3. Pueri in articulo mortis nisi sint iudicio admodum puerili communicare debent. 216.2.b. Pueri docendi sunt gloriam & laudem non appetere, sed Dei obsequium & virtutem. 426.2.c. Ex bonis tamen temporalibus ad virtutem animandi. d.

PVNCTA.

Puncta malè in choro & alibi seruantes, peccāt. 467.1.f.to. 3. Puncta quomodo in Pater, & Credo Missæ seruanda. 2.b.c.

PVRGATORIVM.

Purgatorium esse S. Scripturæ testimonijs demonstratur. 789.1.b.tom.1. Qui hoc negat hæreticus est. c. Purgatorij locus duplex vnus secundum specialem Dei dispositionem, alter secundum legem communem. 2.a. Purgatorij dolor grauissimus. b. pœna Purgatorij grauior est ea quam Christus in cruce sustinuit. 789.2.c.790.1.c. in Purgatorio existentibus prosunt suffragia, à peccatoribus facta. 56.2.f. tom.3. Purgatorium quis post impletam iniunctam pœnitentiam non subibit. 764.1.a.tom.1.

Purgatorium maximè causa fuit vt ad indulgentias curreretur. 657.2.a.to.3. Purgatorij mentio rara apud veteres quoad vocem non quoad rem. e.f. de Purgatorio cura fidesque semper fuit apud veteres. 658.1.a. Purgatorij pœna quæ relaxatur in hac vita per pœnitentiam sponte susceptam maior est quam pœna purgatorij coactè susceptā. 666.2.c.

Purgatorium qua ratione Christi merita infinita non tollant. 670.1.b.c. Purgatorij quæ anima ab eo per actum ad indulgentiam consequendam iniunctum liberatur. 672.2.c. Purgatorij ratio fundamentalis est remissa culpa non remitti pœnam. 671.1.e. Purgatorij animabus quare indulgentia per viam suffragij concedatur. 682.2.d.

Purgatorij nullam esse animam, quę non fuerit Papæ subiecta, probatur. 708.1.c.d. in Purgatorium nemo descendit, nisi qui obierit in gratia. e. Purgatorium quamuis non possit à Papa pro libito euacuari: tamē fieri potest vt vno die omnes animæ ab eo per indulgentias liberentur. 707.2.e.tom 3. Purgatorij à pœna se velle eximere res vtilissima est. 686. 1.d.tom.3. Purgatorij animas esse de iurisdictione Papæ & illum posse illud euacuare, propositio scandalosa est. 687. 1.e. Purgatorij omnibus animabus indulgentia concedi tur non posse videatur. 690.1.c. Pro omnibus tamen eas quærere nos debemus. e. Purgatorij omnibus defunctis Ecclesiæ suffragia specialia prodesse credendum est. 2.e. in Purgatorio quotquot sunt nec valdè mali, nec valdè boni sunt. 691.1.b.

in Purgatorio animæ non detinentur quousque eorum debita soluantur. 140.1.a.to.3. in Purgatorio existentes non sunt à nobis orandi. 396.2.c. Pro eis orare debemus, vt à pœnis liberentur. 397.1.c. in Purgatorio esse credere possimus quos cœlum habet. 504.2.f.

PVRITAS.

Puritas non excludit minus principalem respectum. 272. 1.a.tom.2.

PVTEVS.

Puteum fodiens in suo, si venas aquæ in alterius puteum fluentis abscindat, non peccat modo id animo malo nō faciat. 309.1.a.to.1. Nec tenetur vicino de damno. 140.2.c.f.to.3.

PYRATICA, PYRATÆ.

Pyraticam exercentium naufragorum bona occupantis esse non possunt. 148.1.d.e.to.3. Pyratæ qui propriè dicantur. 331.2.f. Pyratæ & latrones Missam audientes prospera sibi cuncta euentura superstitiosè putant. 487.2.c.

Q

QVADRAGESIMA.

Quadragesimæ tempore quis suorum erratorum pœnitere tenetur, sub pœna noui peccati. 676.1.c.tom.3.

QVÆSTORES.

Quæstores parricidiorum qui fuerint & cur instituti. 526.2. a.tom.1. Quæstores indulgentiarum à Concil. Tridentino cur aboliti. 621.1.e.to.3. Quæstores eleemosynarum pro hospitalibus & pijs locis non sublati. 2.d. Quæstores non quærūt commodum animarum, sed pecuniarum. 660.1.e. Quæstores indulgentiarum qui cogunt populum ad suas conciones & accipiendas indulgentias redarguuntur. 681.1.b. Hi multipliciter errare demonstrantur. 706.2.f.

Quæstores indulgentiarum pessimi esse homines probantur. 707.1.a.tom.3. Eorum vitia in Pont. Max. & regiam maiestatem immeritò reiiciuntur à populo. d.e. Quæstorum immodestia & abusus fuit in causa vt indulgentiæ in Germania reiicerentur. 2.b.

QVALITAS.

Qualitas verbo adiuncta intelligenda est secundum tempus verbi. 715.2.f.tom.4.

QVI, QVOD.

Qui prior est tempore potior est nore. 136.2.b.to.3. *Quod semel placet, amplius displicere nequit.* 570.2.c.to.3. *Cui non licet minus non videtur licere, quod est plus.* 695.2.c. Qui relativum adiunctum verbo futuri temporis inducit conditionem. 715.1.f.

R

RADIX.

Radix quid propriè & metaphoricè designet. 585.1.b.c.to.1.

RAPINA.

Rapina grauius peccatum quam furtum, & obligat ad restitutionem honoris. 147.1.a.tom.3.

RATIO, RATIONALIS.

Rationi subduntur vires concupiscibilis & irascibilis. 5.2. c.to.3. Rationis vsum adeptus tenetur se & sua ad Deum dirigere. 401.2.d.to.3. Rationalis potentia deber determinari in vnum, vt rectè in actum exeat. 772.1.c.tom.1.

RATIHABITIO, RATVM.

Ratihabitionem retrotrahi & mandato non est dubium comparari. 748.2.a.to.1. Ratum & gratum habens, quod alter suo nomine alteri nocuit. P.M. 154.1.b.to.3. Ratihabitio æquipollet mandato. c. *Ratihabitionem retrotrahi & mandato comparari non est dubium, de eo qui mandauit vel rarum habuit.* d. Ratihabitio non solum habet vim augendi peccatum, sed etiam faciendi incidere quem in pœnam. e. Ratificans delictum suo nomine factum est puniēdus pœna, sed extraordinaria. f. Ratificans clerici percussionem si eius nomine facta sit excommunicatur. 328.2.c.

Universidad de Deusto
Biblioteca

RATIFICANS.

Ratificans deformationem suo nomine factam est irregularis, si eam antequam fieret mandare poterat. 374. 2.b.tom.3.

REATVS.

Reatus *peccati est obligatio mala, ex peccato ad pœnam subeũdam.* 19. 2. c. tom.3. Vel *status rei criminis* apud I.C.d.

Reatus duplex est, vnus ad mortale, & alius ad veniale. e. Vel triplex secundum triplicem ordinem, quem peccator offendit. f.

Reatus *est status peccatoris pœnæ obnoxius*, quæ est triplex, hominis interioris, exterioris iudicis & Dei. 661.1.2.f.tom.3.

RECEPTOR.

Receptores & thesaurarij principum, qui mandata ab eis differunt exequi, donec eis detur aut promittatur aliquid, vt peccent. 282. 1. a. tom. 2. Quomodo lucrum eorum sit iniustum quod ex militibus capiunt non valentibus stipendia ab eis accipere, nisi tertiam vel mediam eorum partem remittant. c.

RECONCILIATIO.

Reconciliatio peccatorum est actus exterioris fori. 728. 2. b.tom.1. Reconciliatio ecclesiæ à quo, & quomodo fieri debet. 381.2.d.tom.3.

RECVSATIO.

Recusatio in scriptis & caussa iusta expressa fieri debet. 66. 1.c.tom.2. Recusationis iusta causa & suspicio quod iudex rectè non iudicabit. 2.b. Et quod sit nimium alteri familiaris & amicus. ibid. Et quod sit conterraneus. c.

REDITVS.

Reditus ecclesiastici superflui naturæ & decẽtiæ sunt pauperibus impendendi. 101.2.c.to.1. Reditus beneficij primi vel secundi anni mortuo beneficiario debiti in opera pia impendi debent. 234. 2. c. Reditus simplici d, scribendum. 256.1.b.302.1.a. Reditus suos locantes, qui maximè peccant. 273.1.b. Quibus sunt locandi reditus. 2.b. Vnde deriuetur. 308.1.b.

Reditus beneficij possunt auctoritate Apostolica diuidi & vendi, saluo & non vendito iure clericali. 266.1.a. Reditus beneficiorum non debent à beneficiariis consanguineis & parentibus donari, nisi sint pauperes. 308. 2.c. Reditus Ecclesiasticos capientes quando in bullam incidunt vel non. 336. 1. c. Vacationis tempore qui eos capiunt sunt excommunicati. 2.a.

RELATIO.

Relatio virtualis *est cum quid actu ad aliquem finem non refertur, si tamen operarius interrogaretur, an propter aliquem finem faceret, verè responderet, quod sic.* 424.1.b.to.3. ob Relationem in malum finem opera bona fiunt mala, sed opera mala ob relationem in finem bonum, bona esse non possunt. 426.1.c.

REGRESSVS.

per Regressum & per coadiutorias cum futura successione ius tantum ad rem & non ad rem quæritur. 3.2.a.tom.2.

Regressus est reditus quidam ad ius pristinum. 30.2.c. Regressus Ecclesia Gallicana non admittit quasi quædam peccatorum fomenta, & animarum scandala. 32.1.a.

REFERRE, RELATIO.

Referre qui omittit omnia sua ad Deum, tempore quo debet, peccat. 61.2.c.tom.3. Referri potest ad Deum quicquid non est peccatum. 113.1.e & 204.1.e. *Relatio virtualis est, quæ in alia generali facta antea includitur, aut quæ ex speciali sequitur.* 423.1.c.

REGVLA, REGVLARIS.

à Regula nisi exceptio iure vel ratione probetur non discedendum. 626.2.c.tom.3.

Regula affirmatiua cedit negatiuæ, quando cum illa concurrit. 49.2.a.tom.2. Regulæ omnes iuris præter vnam patiuntur exceptionem. 105.2.a. Regulæ cancellariæ solum durant eo tempore, quo earum auctor viuit. 251.2.b.

Regularis quamuis per professionem mutet forum, potest tamen ciuiliter quandoque puniri. 91.1.a.to.1. Nimium grauatus exiens monasterium non est apostata. b.

Regularis iustè electus tenetur se præsentare episcopo, in cuius obedientia viuit, & ei subesse in omnibus, quæ ipse voluerit. 79.2.b.c.tom.1.

Is debet ferre habitum clericalem ordini suo conuenientem. 80. 1. a.

Non potest cogi per superiores, vt iterum ordinem ingrediatur, si iustè expulsus est. b. Regularis non tenetur laborare manibus vltra statuta regulæ. 2. a.

Regulari non potest dare facultatem superior viuendi extra monasterium, & quæcunque sic quæsierit in suos vsus conuertendi. 81.1.c.

Nisi pro vtilitate monasterij vel alias iustas ob causas. ibid. Maior tamen causa necessaria est vt conuertat in suos vsus, quæ foris quæsierit. 2.a. Quæsita etiam intra monasterium non potest in suos vsus conuertere sine aliqua licentia. 82. 2.a.

Potest largiri eleemosynam de his, quæ potest in suos vsus conuertere. b.c. Et non solum hanc facere, sed maiora etiam, vt est capellaniæ institutio. ibid.

Debita ante ingressum contracta tenetur soluere, vel per se, laborando manibus, vel per monasterium. 83.1.b. Nec sufficit credere bonis. c. Non potest obligari naturaliter sicut seruus, sine prælati consensu. 2.b.

Regulares per votum paupertatis non renunciant bonis spiritualibus nec honoribus, sed temporalibus bonis. 311.2.b. tom.1. Non est dominus vestis quam habet. c.

Regularis potest agere in iudicio de rebus non temporalibus. 93. 1. c.to.1. Non potest acceptare electionem vel prouisionem de se factam sine licentia superioris, post acceptatam tamen, agere potest sine illa. ibid. Quandoque etiam in iudicio sine licentia agere potest. ibid. Iniustè electus è suo monasterio alimenta petere potest. 2.a. Non potest agere de spolio cõtra suum superiorem sine malo animo ex beneficio manuali priuantem. b. Ratione studij quando potest obligare libros & quando non. 94.1.a. Non licet ei pro stipendio postulare etiam cum abbatis licentia. b. Quod tamen postea limitatur. c. Potest procuratorem constituere, in quocunque casu potest suo nomine agere. 2.c. Potest deponi à monachatu, & non ab ordine. 96.1.a. Potest esse episcopi vicarius de consensu sui prælati. 2.a. Regulares in perfecta communitate viuentes prælatis detrahere non debent, quod vni plusquam aliis tribuant. 100. 1. a. Regulares prius alendi, quam alij pauperes. 101.1.b. Regularibus canonicis posse tribui in victum & vestitum certum, quid quotannis probat auctor. 115.2.a.b.c. Modo tamen ea accipiendo sex obseruentur. 116.2.c.117.1.a.b.

Causæ ob quas illa tribuere regularibus liceat. 118. 1. a. b. Post Concil. Trident. quousque per Superiores corrigatur status illorum Regularium non est reprobus. 200.1.a.

Regularis post Concil. Trident. ad perfectam communitatem iussu prælati redire nolens quando peccat, & quando non. 121.1.a.b. Tenetur subuenire parentibus in extrema necessitate constitutis. 126. 2.a. Non extrema autem ante ingressum obligat, ne ingrediatur, & post ingressum si superuenerit ad egrediendum non obligat. ibid. A quo petere debeat egrediendi facultatem, & quomodo egressus hanc ob causam ineedere debeat. c.127.1.b.

Regularis simplex, non est persona super quam fundari possit iudicium super iuribus temporalibus. 92.2.c.to.1. Habens tamen beneficium in titulum agere potest. 93. 1.b.

Regulares canonici quare sic dicãtur, & merito nominentur. 30.1.c. & 2.a.tom.1.

Hi propriè canonici dicuntur. b. Quale proprium regulares omnes habere non possint. 55.2.c.

Non possunt emptione sibi quærere rem aliquam. 59. 1. c. Quid respondere debet emens cui quærat. ibid. Regulares habent bona in communi, & non in particulari, & quomodo hoc sit intelligendum. 61.2.b.

Regularis an peccet dicendo aliquid suum. 63.2.b.c. Et concluditur non peccare in bono intellectu. 64.1. b.

Regularis futans vel lædens aliquẽ iniustè nõ obligat suum monasterium ad restitutionem. 91.2.a.tom.1.

Sunt exempti ab ordinatiorum iurisdictione per sua priuilegia. 92.1.c.

Sed extra monasteria degentes conueniri possunt coram ordinario. 2.a. Qui etiam ab iisdem puniri possunt. b.

Regularis non potest habere dominium in pecunia vel re pecunia æstimabili. 65.1. c. to.1. Sed administrationem & detentionem facti naturalem. 2.a. Et titulum beneficiorum. ibid. Æquiparatur seruo in habendo & acquirendo bona pecuniaria. 66.1.c. Regularis non solum quærit monasterio, quæsita post professionem, sed omnia quæ ante habuerat. 2.c. Beneficiarius autem quærit suæ Ecclesiæ, quæ non subest suo monasterio ibid. & 67.10. Et qui promotus est ad beneficium non subiectum suo ordini pleno iure. b. Et qui habet beneficium regulare ad nutum superioris amouibile. c.

Habens plura beneficia, quærit vnicuique pro rata fructuum. 68.1. b.

Regularis potest obligari obligatione passiua, quæ tandiu valet, quoad à Superiore irritetur. 84.1.a.b.

Est similis filio familias & seruo, ratione vltimæ voluntatis. 2. b.

Quando potest eligere sepulturam. c. Nullus absolutè testari potest, quod probatur. 85.1.a. b.

Eius bona ante professionem si moriatur non cedunt monasterio. 86.1.b.

Ingressus an testari possit sine solennitate iuris sicut miles. 87.1.a.

Regularis petens licentiam transeundi ad arctionem regulam, ea non obtenta habetur pro licentia donato. 385.2.c. to.3.

Regularis semel præsentatus ad audiendas confessiones, non indiget noua præsentatione etiamsi diœcesim exierit. e.

Haberi possunt pro præsentatis si episcopi voluerint. f.

Regularis vllus neque etiam canonicus testari volens est absoluendus, neque in sacro loco sepeliendus. 386.2.c. Potest tamẽ rogare suum Superiorem, vt hoc vel illud de suis rebus faciat. 387.1.a. Regularium omnium canonicorum monasterium reformatissimum est Coimbricense S. Crucis. 420.1. d.

Regularium quatuor genera, quorum aliis Papa concedere solet testandi potestatem, aliis verò non. 89.2.b.c. & 90. a.b. tom. 1.

Regularis habet velle & nolle in multis. 2.a. Magis peccat quam alius ratione suæ personæ. ibid.

Regularis habens peculium iustè sibi commissum, non potest illud citra rationem impendere. 69.1.b.

Habens officium, cui non inest facultas dispensandi, non potest quicquam sibi accipere, nisi ad salarium ei aliquid assignaretur. ibid.

Regularis beneficiarius perinde potest disponere de fructibus sui beneficij, ac sæcularis de fructibus sui. 2.a.& 258. 1.c.

Is de quæsitis labore suo vel aliunde perinde potest disponere, ac de fructibus sui beneficij. b.c.

Habens peculium iustè concessum & beneficium quantum in administratione eorum differant. 70.1.a.

Non potest accipere litteras sine licentia. c. Quod probatur esse contra votum paupertatis. 2.a.

Regularem proprium etiam cum licentia habere nõ posse multis probatur 71.2.

Quæ licentia ad habendum proprium requiratur, expressa vel tacita. 74.2.c.

Requiritur iusta. 75. 1.a.

Licentia iniusta non excusat, & qui eam habet peccat peccato proprietatis. ibid. b.

Regularis proprietarij pœna infligitur ei, qui clam sine licentia saltem iniusta retinet bona monasterij. 2.a.

Memoriale relinquens de his quæ fieri vult de rebus suis post mortem peccat. b. Potest accusare prælatum iustè delinquentem, & tunc ei à monasterio alimenta debentur. 76. 2.a. Potest agere in iudicio nomine monasterij, & non suo. 77.1.a.

Non potest conuenire neque conuenire ratione contractus cum eo initi. b.

Non potest agere iniuriarum. ibid.

Æquatur seruo & filio familias quoad sibi apta, modo eadem subsit ratio. 2.b.c.

Regularis facti dolo episcopi vel abbatis bona non acquiruntur monasterio, sed cognatis. 78.1.a.

Quicquid fugitiuus & vagus acquirit, est monasterij. 2.a.

Electus autem iniustè acquirit monasterio, & iustè, nec sibi, nec monasterio, sed episcopo. b.c.

Regulares possunt habere bona in communi, exceptis Obseruantibus & Capucinis. 313.1 c tom.1.

Regularis in causa ciuili & criminali & correctionis appellare potest. 127.2.c. tom.1.

Is qui iniustè oppressus sine licentia è monasterio fugit & ad Superiorem per appellationem recurrit, non est apostata. 128. 1.c.

Regularis translatus ex vno ordine in alium potest à prælato nutu vbicunque, vt eiusdem religionis vernaculus. 135. 2.b. Potest esse vicarius episcopi. c.

Regulares iure particulari & statuto cogi possunt ad adeunda alia sui ordinis monasteria 137.2.c.

Possunt cogi ad suscipienda beneficia sui monasterii. 139. 1.a. Sed debent eis dari necessaria sustentationi, si beneficium non sufficiat. b.

Non possunt habere duo beneficia etiam sui ordinis. c.

Nec cum dispensatione duo in titulum. 2.a.

Non potest consentire electioni de se factæ sine consensu Superioris, nec cum ea, cum electio in discordia facta est. c.

Nec ei quæ facta est à minore parte. 140.1.a.

Regularibus venatio non licet. 141.1. c.2.a.

Vestes quæ eis conueniant. c.

Omnes vouent clausuram implicitè vel explicitè. 143.1.c.

Hoc tamen temperatur 2.c.

Regulares qui & quando exire possunt. 145.1.b.

Debet tamen semper esse iusta causa. c. Regulares obseruantiæ non obligant ad peccatum præter vota. 2.b.

Regularis ad carcerem perpetuum iustè damnatus non potest fugere. 159.1. b.c.

Cur regularis etiam ante condemnationẽ è carcere fugere non possit, sæcularis verò sic. 160.1.a.

Si tamen iustè damnatus est, sed executio est iniusta fugere potest. c. Regularibus non obest aliquos sæculares famæ integræ aliquando cum eis viuere. 161.2.c.

Regularis cui quærit habens aliquam pensionem, & non beneficium. 162.1.a.b.

Quando dicitur habere beneficium, ei & non monasterio quærit. 2.c.

Habens beneficium, & aliunde multa quærens, cuius post mortem erunt omnia. 153.1.a.

Vide religiosus, monachus ordo, & multa alia.

RELATIVVM.

Relativum tempori adiunctum futuro conditionem denotat. 693.1.b. tom.1.

RELIGIO, RELIGIOSVS.

Religio est *virtus impellens hominem ad honorandum colendumque Deum, tanquam primum principium nostrum, à quo sumus, & in quem viuimus* 91.2.c. tom.3.

Religiosus concionando prælatis detrahens. P.M. 311. 1. c. Et decimarum solutionem dissuadens est excommunicatus. d. De religiosis concionatoribus Tridenti statuta. e.f.

Religiosus temerè habitum relinquere quando dicitur. 348.2. c. d.

Habitum occultum gestare religiosos non decet. e.

Religiosus prætendens se vi vel metu religionem ingressum, audiri non debet, nisi intra quinquennium. 349.1.a.

Adire non potest studia sine licentia prælati. e.

Religiosi habentes priuilegia quos confratres suos ad diuina possint admittere tempore interdicti. 362. 1. c.

Religiosi præsentati ordinariis ad audiendas confessiones si sine iusta causa non admittantur possunt confessiones audire, ac si admissi essent. 385.2.c.

Religionis ordo quis altior ex fine maximè iudicandum. 129.2.c. tom.1.

Ex vna religione aliquis in aliam transire, quando potest. 130. 1. a.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Et quas ob causas. ibid. Ad hoc à Superiore petenda est licentia. b. Ad strictiorem religionem transeundi facultatem dat Superior quilibet. 133.2.c.

Ad laxiorem solus Papa. ibid. Sed non sine iusta causa. 134.1 a. Religionem strictiorem qui vouit intrare, non potest laxiorem ingredi etiam de consensu Superioris illius. 134.1. b. Ad laxiorem ordinem transeundi facultatem dare potest inferior Papa.c. Est compendium ad vitam æternam religio.2.c.

Religio ad militiam institui potest, & institute sunt. 261.1.a.
Religio non desinit, etiamsi religiosi malè viuant. 262.1.a.
Religio licet adhæreat iustitiæ specialis non tamen est iustitia vera. 380.1.a. Est quoddam martyrij genus. 392.1.a
Religionis status *est exercitium, per quod peruenitur ad perfectionem caritatis.* 59.2.a. to.1.
Religio si qua deleretur, eius religiosi reciderent in obedientiam episcoporum. 79.1.a. Non liberat ab omni irregularitate, sed à defectu natalium ad suscipiendos sacros ordines tantum. 90.2.b. Eiecti ex religionibus ad eas redire contendere debent. 125.2.c.

Religionem ingredi volentes spe honorum, aut quæstus peccant. 51.2.c.tom.1. Ei qui vouit religionem ingredi non licet differre ingressum. ibid. Eam non potest ingredi seruus inuito domino, & filius familias inuito etiam parente nisi prematur inopia. 52.1.a.b.

Pater eam non potest ingredi relictis liberis sine rebus ad educationem necessariis. ibid. An debitor possit ingredi creditoribus inuitis, fusè disputatur, & concluditur non posse. c.2.a. Ingressus religionis scopus est se contra triplicem hostem egregiè defendere. 53.1.a. Vel Christianæ vitæ perfectio.c. Et beatitudo tam perfecta quam imperfecta. 2.b.

Religionis regulæ approbatæ iure communi quatuor. 57.1.b.

Extra religionem votum paupertatis difficulter seruari potest. 58.1.c. Religionem ingredi volens laxam ingrediendo non satisfacit, & si eam intendit ingredi nullum est votum. 77.2.b.to.3.

Religionem ingredi vouens in genere, non satisfacit, si non recipiatur in eam quam vellet ingredi, sed qui restrinxit ad vnam non obligatur ad aliam. d.e. Et qui vouet religionem ingredi animo se obligandi ad seruandam continentiam, nec eam seruat peccat. f. Sed si non eo fuit animo, & post vxorem ducat, non tenetur ad continentiam seruandam ex sua parte. 78.1.a.

Religionem qui vouit ingredi & in ea profiteri magis obligatur, quam qui ingrediendi solum votum habet. c.d.

Ad ingrediendam religionem deliberatio cui non sit instituenda. 2.b.

Quis animus ingressuro religionem concipiendus. d.

Religionem professus non obseruans ea quæ sunt religionis substantialia. P. M. e. Alia quæ sunt accidentaria non obseruans si communiter non obseruantur excusatur. f.

Religionem vouens generaliter à multis ingressum petere tenetur. 81.2.c.

Religiosorum vota superior irritare potest, non autem nouitiorum. 82.1.c.

Religiosorum vota quare inualida dicuntur. 2.b.

Valida sunt quandiu eis à superiore non resistitur. c. Religiosus ordinis mendicantium quomodo peccet, dum dispensationem transeundi ad ordinem non mendicantium impetrat. 85.2.a.

Religionis votum minus est quam votum castitatis, vel certè æquale. 85.2.c.

Religiosi quamuis exempti dies festos ab episcopo indictos in suo episcopatu seruanto. 88.1. f.

Religiosus etiam professus quando tenetur egredi monasterio, vt parentibus subueniat. 94.2.b.

Religionis ad ingressum compellentes excommunicantur. 95.1.f. Religio nulla hæreditatis incapax præter Capucinorum & Minorum obseruantium. 121.2.c.

Religiosum quis laudans vituperet. 192.1. b.

Religiosus suæ infamiæ non resistens vt peccat. 199.2.c.

Religiosus potest iustè gaudere quod pretium modiorum tritici creuerit, qui sibi à suo abbate assignantur. 204.1.d.

Religiosus D. Benedicti semel in mense communicare tenetur. 216.2.c. Religiosus volens transire ad regulam laxiorem, si ideo habitum dimittat gratiam non consequitur. 289.2.c. Religio *nos inclinas ad suspiciendum & colendum Deum vt principium & finem nostrum.* 596.1.d.to.3.

Religio & latria soli Deo debetur.e. Religiosi vel religiosæ quomodo peccent, dum principaliter religiosa opera ob metum disciplinæ, vel spem præmiorum faciunt. 424.2.c.

Religiosi quo iure ad horas recitandas teneantur. 429.2.e.

Religiosus extra suum monasterium degens, nec ab eo alimenta percipiens sacris nō initiatus tenetur ad horas. 432.1.a.

Nisi sit dispensatus in votis essentialibus. c. Religiosus per solam dispensationem ducendi vxorem, non definit esse talis. d. Religiosus non obligatur ad omnia consilia. 545. 2.a. Religio ad munia laica sine choro institui potest. 550. 1.c. Religiosus non est capax bonorum pecuniariorum sed spiritualium sic & honorariorum. 570.1.a. Religiosus testari non potest. 589.2.c.to.1. Nec si sit abbas, vel archiepiscopus vel episcopus. 590.1.a. Sed cum licentia Papæ & non inferioris potest. b. Religiosi in quadruplici differentia, & qui ex his testari possunt cum licentia. c.2.a.

Religiosus adiens curiam ad nocendum suo monasterio excommunicatur non adire volens. 488.1.b. Religiosi iuramentum de non manendo in monasterio cum alio nullum est, & quare. 501.2.b. Contra religiosos inquirere nisi præcedente infamia non licet. 113.1.c.tom.2. Ad religionem inducere, in qua non seruatur obseruantia regularis peccatum est. 77.2.f. tom.3. Vouere ingredi eam nulli suadendum. 2.a. Religionem ingressus non acquirit indulgentiam plenariam, sicut qui corpus suum subsidio terræ sanctæ deuouet. 683.2. d.e. Per eam tamen eandem gratiam consequitur ac per baptismum. f. Religiosus non habens animum tendendi ad perfectionem, est in statu peccati mortalis. 54.1.a.tom.1.

Religiosi omnes bona in communi possidentes habent vsum, qui est ius, præter Capucinos & Obseruantes. 55.1.c.

Ad quam paupertatem religiosi obligentur. 56. 2.c. Vide paupertas. Religiosi non sunt, qui vota tria edunt non tamen iuxta aliquam regulam approbatam. 57.2.b.

Religiosus simplex, vt pauperior non sit prælato vel œconomo diuitias cœnobij administrante. 62.2.c. Habens proprium vt peccet. 64.1.c. Potest habere proprium bonorum interiorum. 2.c. Potest recipere honores ecclesiasticos & doctoratum. 65.1.a. Potest appellari magister. b. Cui acquirat quæ acquirit an monasterio vel alij. 2.c. & 66.1.b.c.

Religiosi non sunt, qui non tria substãrialia vota emittunt. 357.1.b. to.1. Religiosum esse velle quanti faciendum sit. 392.2.b. Religiosis etiam militibus cur castitas maximè conueniat. c. Religiosus beneficiarius æquè potest fructus in vsus pios impendere ac seculares. 401.1.a.

Religiosi quomodo se in cogitationibus venereis delectare non possint. 514.1.b.

Religionis ingressus non potest pro pœnitentia iniungi, & cur. 653.1.a. Religiosorum vestibus ad iocum abutentes peccant. 726.1.c. Religiosi non habentes curam animarum in confessarios deputati sunt veluti iudices Karthularij, habentes iurisdictionem in eos qui se sibi sponte subiecerunt. 743.1.a. Religiosi non peccant, si communionem asserenti se habere licẽtiam à parocho tribuerint. 756.1.a.

Religiosi quibus confessionum audiendarum cura incumbit qui & quot. 757.1.a. b. to.1. Religiosus in peculio moriens in sterquilinio sepeliendus. 760.2.c. Religiosi minores testamentorum executores esse nō possunt. 46.1.b.to.2.

Religiosus non potest audire confessiones nisi in articulo mortis sine superioris licentia. 40.1.d.tom.3.

Quod intelligendum est vt ibi habetur. c. Habet suum velle & nolle in multis. ibid. Religiosi aliorum religiosorum audire confessiones possunt. 41.1.a.

Religiosi ex obedientia audientes confessiones vt peccant vel non. 42.1.c.

Religiosis etiamsi illorum non sint non possunt auferri panes quos deferunt ad monasterium. 313.2.c. 314.1.a. to.1.

Possident eos nomine sui monasterij. 314.1.a. Et si illud sit incapax & incapacia possident ea nomine sedis Apostol. b. Vel Christi. c. Religiosi beneficiarij quomodo possint suorum beneficiorum fructus impendere. 327.2. b.c.

Qui iter faciunt quando possint eleemosynam dare. 328. 1.b. Parciùs viuendo de residuis suorum beneficiorum disponere pro arbitrio possunt. c. Ægrotantes possunt dare pauperibus superflua. 329.2.a. Religiosi non desinunt esse tales etiam si malè regulam obseruent. 356.2.c. Neque ob ipsorum malam vitam. 357.2.b.

Religiosi honori omni non renunciarunt. 36.2.a. tom.1.

Honori renunciarunt, qui ex ostentatione & apparatu prouenit. 41.1.a. Ingredientes temerè religionem temerè eam relinquunt & qui sint illi. 51.2.a. Bene dispositus ad religionem quis. b. Quis dicendus religiosus propriè. 52. 3.c. Religiosus dimittens habitum mendicantium, vt possit transire per dispensationem Papæ ad canonicos regulares ea dispensatione gaudens non est tutus in conscientia. 72.2.c. tom.2. Religiosi licitè honores aliquos appetere possunt. 215.2.a. Religiosus quando tenetur personæ suæ circunstantiam consiteri vel non. 45.2.f. tom.3.

A religione retrahens eum qui propositum ingrediendi habet vel iam ingressus est, peccat, sed non tenetur ipse ingredi. 77.1.c.d. Nisi hoc fiat bona intentione. e. Religiosi indulgentias indiscretas prædicantes peccant mortaliter. 706. 2.c.tom.3. Religiosi peccantes spe habendi absolutionem à censuris à suis prælatis absolui possunt. 726.2.b.

Religiosos inter se dissidere quàm sit indecens. 135.1.c.to.1.

Religiosus habitu deposito celebrare non potest. 145.1.a.

Religiosi paucissimi ad alios ordines lubenter transeunt. 136.1.a. Religiosi nostra ætate multi sese reformarunt 561.2.c. Religiosi deputati ad iuuandos parochos plus actioni quam contemplationi vacare debent. 599.1.c.

RELINQVO.

Relinquere oportet duo propter Deum, facultatem possidendi & voluntatem habendi. 64.2.a.to.1.

RELIQVIAE.

Reliquias falsas, vel miracula falsa venditans. P. M. 65.1.f. to.3. Reliquias sanctorum vana ali qua superstitione ductus gestans. P.M. 66.2.d. Reliquias falsas aut veras turpis quæstus gratia aut nouas ab episcopo non approbatas proferens peccat. 160.1.e. Reliquiæ sanctorum vt venerandæ vel adorandæ. 485.2.c.

REMEDIVM.

Remedium ordinarium fauorabilius est extraordinario. 327.1.b. tom.1.

Remedium per viam actionis in iudicium deductum non sufficit ad repellendum, si etiam per viam exceptionis non opponatur. 180.1.b.to.2. Remedium restitutorium competit ei qui renunciauit beneficium in fauorem alterius dum spoliatur à tertio. 190.2 b.

REMIGES.

Remiges in classe Sarracenorum contra Christianos verberibus adacti remigantes peccant mortaliter. 239.1. b. to.2.

Non sunt excommunicati. 240.1.a. Possunt absolui à confessariis si nunquam remigare proponant. b. Idem traditur. 333.d.tom.3.

REMVNDVS.

Remundus Rufus librum contra Molinæum pro primatu Petri edidit. 333.2. c. tom.1.

RENVNCIATIO, RENVNCIANS.

Renunciatio beneficij iam quæsiti in manu Superioris fieri debet. 8.2.c.to.2. Per renunciationem perditur titulus. 51. 2.a. Renunciatio beneficij per simoniam quæsiti nulla, sed renuncians non perdit illud. 263.1.a.to.3. Renunciatio spontanea beneficij & meticulosa idem valent, & vtraque perditur titulus. 176.1.b.to.2. Per renunciationem post spolium proprietas perditur, sed ante spolium proprietas & possessio. 177.2.a. Hæc postea reprobantur. b.c. Renunciatio malitiosè proposita ad impediendam restitutionem non audienda ante quam illa fiat. 178.2.a. Renunciatio meticulosa iurata quo non obsit petenti restitutionem duo requirit, sed non iurata vnum tantum. 188.2.a. to.2. Renuncianti iura sua non est dandus regressus. 189.2.a. Renuncians proprietatem alicuius rei non renunciat possessionem. 183.1.a.

Renunciationem metu factam non valere, quæ ratio suadeat, & qui auctores teneant. 183.2.c.184.1.a. Contrarium tamen probatur. 2.b.c.

Renunciatio tituli solum defectum eius, & ita solius proprietatis inducit. 190 1.b.to.2. Renuncians suum beneficium & remanens, in eo potest constituere se nomine alterius possidere. 192.1.a. Renunciatio in manibus superioris facta quæ non obstat restitutionem petenti. 2.a. Renunciatio facta in manibus priuati, & facta in manibus prælati antequam ab eo admittatur eiusdem sunt rationis. 193.1.a. Renunciatio eius qui post eam factã in manibus Papæ sex menses, & in manibus ordinarij vnum vixit, & in possessione moritur, habetur pro nulla. 199.2.b. Renunciatio beneficij spontanea quandoque impedit restitutionem, non autem coacta. 185.2.b.to.1. Renunciatio facta in fauorem alterius est simoniaca, nisi fieret in manibus Papæ. 264.2.b.

Renunciatio beneficiorum facta in fauorem propinquorum, qua minus dignis conferuntur beneficia postpositis dignioribus est. P.M. 591.1.f. to.3. Nisi fiat cum permutatione candido animo facta. b.c. Vel fiat ab eo qui resignat alicui qui est æquè dignus ac ipse, qui resignat. c. Renunciatio beneficij in manibus superioris facta ea intentione vt conferatur alicui cognato renunciantis nō est simoniaca. 264. 2.d. tom.3. Renunciare velle cum pacto vel modo vt detur illi vel illi, etiam si nulla sequatur renunciatio simonia mortalis est. f.

REPRESALIÆ.

Represalias ad clericos extendentes excommunicantur. 40.2.a. tom.2. Represalias concedere vel extendere quorum sit. 350.1.b. tom.3.

REPVLSVS.

Repulsus à maiore non censetur repulsus à minore. 697.1. d. tom.3.

RES.

Re sua quilibet pro arbitrio vti potest. 779.2.c.tom.1.

Modo ea non abutatur. ibid. *Res quæ culpa caret cauere debet & pœna.* 78.1.c. tom.2. Res quæ seruando seruari nequit, quæ sit. 168.1.c. to.1. Res tanto minoris valet quanto maiori onere grauatur. 203.1.a. Res Ecclesiæ sunt *Res Christi, qui non vult vt sine causa alteri tradantur.* 207.2.c.

Rerum sacrarum quatuor sunt species, ex quibus aliæ aliis sacratiores sunt. 337.1.a.b. tom.1. Quartæ speciei duæ sunt species. ibid. Quomodo omnibus his ministri vti debeant. ibid. In re quæ communis est pluribus vt singulis, maior pars alteri præiudicare non potest. 149.2.b. Rei cognitioni maior impendenda est cura quam verborum. 440. 1.c. Re bona vt plurimum homines malè vtuntur, quod exemplis multis confirmatur. 670.2.b. *Rem quæ culpa caret in damnum vocari non conuenit.* 678.1.c. Res eadem non est diuersi iuris censenda. 119.2.b. to.1. Res cum onere transeunt. 327. 1.a. Res sacræ nullius hominis sunt, quoad verum dominium, vsus tamen illarum potest esse etiam apud laicos. 224.1.a.to.1. Res sacræ, quæ execrari possunt & quæ non. 243.1.c. & 244.2.a. Rerum sacrarum partes in vsus profanos conuerti possunt cum Papæ auctoritate. 2.c.

Non autem ordinarij. 245.1.a. Sunt pecuniæ inæstimabiles iure, suapte tamen natura sunt. 270.1.c. Rei suæ traditioni quisque potest modum imponere. 302.2.a. Res sacræ sunt quatuor specierum, nempe sacramenta, vasa, ornamenta, & bona. 315.1.b. vide Bona Ecclesiæ. Res vna & eadem diuerso iure diuersa ratione censenda est. 159.2.a. to.2. Rei artificialis prohibita materia, ne ipsa res fiat, res censetur prohibita. 226.2.a.

Res iudicata pro veritate habetur. 97.2.c.to.2. & 262.1.c.

Res quæsita pluris valet quam res in futuro quærenda. 768. 1.a.to.1. *Rem qua culpa caret in damnum vocari non conuenit.* 35.1.a.to.2. & 696.2.c.to.1. & iterum. 637.1.b.to.3.

Res incertæ non malè ablatæ, & malè ablatæ quomodo in restitutione differant. 697.1.a.

De rebus incertis malè ablatis qui compositionem vel transactionem cum Papa fecerunt sunt tuti in conscientia. 780.2.b.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Rem suam ab alio possessam nemo potest auctoritate sua recuperare. 578.2.c.to.3. Rei suæ vnicuique licet imponere modum à iure non improbatum. 566.1.c. Re sua nemo debet sine culpa priuari. 569.1.c. Rem videtur habere qui actionem habet. 604.2.c.

RESCRIPTVM.

Rescriptum quod concedens veniam peccati futuri non valet. 724.1.f. tom.3. Rescriptum ad lites subreptitium non est ob id ipso iure regulariter nullum, sed ad beneficia sic. 1.2.c. tom.2. Rescriptum ad lites sine mandato speciali impetratum regulariter non valet, sed ad beneficia sic. 2.1.a.
Rescriptum executorium *est in quo dantur executores ad prouidendum vel compellendum.* b. Rescripta omnia ad beneficia restringenda sunt non amplianda. 4.2.a.
Rescriptum ad lites subreptitium ipso iure valet. 52.2.c.
Rescriptum secundum, etiam de priori non faciés mentionem, præualet illi quando tria concurrunt. 69.1.c.
Rescriptum generale reuocatur per speciale posterius. 2.a.
Rescriptum ab initio nullum aliquando conualuit principe id vinificante. b. c. Rescriptum in dubio debet interpretari, vt conformet iuri communi. 112.2. b.

RESERVATIO.

Reseruatio beneficiorum non solum specialis, sed etiam generalis res est cum primis odiosa. 209.2.b.tom.2.
Reseruatio quò specialior, eò est potentior. 210.1.a.
Reseruatio inficit collationes eótra illam factas, sed etiam possessiones contra illam apprehensas. 2.a. Ea item quò notior, eò validior. ibid.

RESIDENTIA.

Residentiam personalem iure communi omne beneficium exigit, licet de consuetudine & statuto multa non requirant. 599.2.c. tom.3. de Residentia beneficiariorum in suis beneficiis Tridenti definita. 307.1.c.to.3.
Residentia in beneficiis curam animarum habentibus est de iure diuino, d.

RESPONDERE.

Respondendum est secundum intentionem & intelligentiam communem iustè interrogantis. 429.2.a.tom.1.
Respondere non tenetur ad intentionem interrogantis, qui non est obligatus ad respondendum. ibid. Respondere debet reus à iudice interrogatus super crimine notorio & famoso. 566.1.a.
Respondere non tenetur quis positioni criminali, nec ciuili, ex qua sequeretur crimen. 568.1.c.

RESPVBLICA.

Reipublicæ interest maleficia puniri. 440.1.a. tom.1.
Hoc tamen fallit, quando sunt occulta, & non est accusator verus vel fictus. 109.2.b. tom.2.

RESTITVERE, RESTITVTIO.

Restituere cui teneatur à beneficiario aliquid malè accipiens. 379.2.b. tom.1.
Restitutio bonorum pecuniariorum cũ iactura sui honoris fieri non debet. 22.2.c. tom.1. 450.2.b. Qualis fiat restitutio mutilationis. 24.2.b. Et bonorum honorariorum. ibid.
Restitutio famæ detrahenti necessaria. 47.2.c.48.1.a.
Ad restitutionem tenetur accipiens malè alienatum. 203.2.c. Inter restitutionem qua Papa tenetur ob beneficium malè ablatum clerico, & eam qua tenetur ob patrimonium ablatum eidem differentia. 243.1.a.
Restituendi impotentia non tollit obligationem restitutionis, etiamsi pro tempore excuset. 376.2.c.
Restitutio quæ facienda ei, qui in bonis animi proximum damnificauit. 103.1.c.d. tom.3.
Restituere is tenetur bona animæ, qui vi, dolo aut fraude ad peccandum induxit. f. Restitutio facienda nulla est ob cædem hominis liberi. 109.1.e.f.
Restitutio est facienda impensarum & stipendiorum, quæ sanus lucrifecisset homini libero vulnerato. 2.a.b.
Item earum impensarum, quæ is qui occisus est in se meditando fecit, & in funere & in damno liberorum. b. Restituere tenetur percussor sicut & homicida & impensas & damna quæ fecit, & per totam vitam faciet vulneratus si iustè occidit vel percussit vel vulnerauit. 110.1.e.
Restituere nemo tenetur bona inferioris ordinis cum iactura bonorum altioris. 121.1.d. Restituere non obligant peccata solius voluntaris. 123.1.a.
Restitutio est actus iustitiæ specialis commutatiuæ, quo redditur alteri quod suum est, vel quod ei debetur lege vera iustitiæ formaliter vel virtualiter, de bonis animi, corporis, honoris vel iustitiæ. 125.1.a.
Restituere tenetur quisquis habet rem alienam, sed alio modo si eam habuit bona fide, & aliam si mala. c.
Restituendi necessitas ex transgressione legum veræ & specialis iustitiæ nascitur. 126.1.b.
Restituere tenetur ille, qui rem alienam tenet, vel aliquid lege iustitiæ specialis verè debet. 2.a.
Quod postea multis sigillatim docetur. c.d. Restituendum est regulariter id ipsum quod acceptum est, vel quod debetur. 128.2.a.
Et si res fructifera est, fructus & emolumenta b.
Restituendum est tantum, si res certa est, quanti res valet, si incerta, arbitrio boni viri. f. Restituenda est res aliena regulariter domino absoluto aut dispensatori. 129.2.a.
Nisi sit furiosus vel prodigus & prælatus bonorum Ecclesiæ dissipator, vel is ignoratur, vel nimis remotus est. d.e.
Restitutio quæ non est facienda alicui certæ personæ sed pauperibus non debetur ex præcepto, sed ex consilio. 130.1.c.
Restitutio facienda est, vbi solutio fieri debet, & ita vbi res sita est, quando restitutio est facienda. 134.2.c.
Restituere est rem in primo statu reponere. d.
Restitutio occulta esse debet si delictum occultum est. 135.1.a. *Restitutio etiam est debiti remissio & condonatio* b.
In restitutione nullus ordo seruandus quando suppetit, vnde omnibus soluatur. e. Cum autem non suppetit, vnde omnibus soluatur, quis ordo seruandus ex Baldo. 2.a.b.
Restitutio facienda est statim. 136.1.f
Restitutionis impotentia à statim restituendo excusat. 137.1.d. Restituere commodè quis non posse dicitur. c.
Restituere statim non tenetur, qui non posset decenter pro ratione sui status viuere. 139.1.b.
Nec quando ex restitutione damnum redundaret. c.d.
Restitutio in ludo acquisitorum, quę necessaria & quę non. 205.2.c.tom.3.
Pro restitutione quæ compensatio in ludo valeat, & quæ non. e.f.
Restituere iudex iniustè iudicans quando & quomodo tenetur. 283.2.c.
Restitutio fructuum beneficij ab his qui horas non recitarunt, quibus facienda. 308.1.b.c.
Restitutioni obstrictus non potest ad sui nominis celebritatem, ex his quæ restituere debet, pium aliquod opus agere. 481.2.b.
Restitutio plena & plenissima quomodo differant. 659.2.c. tom.3.
Restitutio non statim facienda quando mortalia peccata, si ea fiat, euentura sunt. 139.1.c.tom.3.
Restituere qui potest totum & non vult nisi partem, non est absoluendus. 2.c.
Restituere potens, si id solum testamento faciat, non discedit securus. e.f.
Restituere non tenetur ius ad rem impediés tantum, quantum si ius in re eripuisset. 141.2.c.
In mora restituendi quis esse dicatur. 143.1.c.
Restitutio non obligat ad danda bona altioris ordinis, pro bonis quæ sunt ordinis inferioris. 144.1.a.
Ad restitutionem non obligatur, qui sine amissione famæ non potest restituere. 1.a.b.
Restitutio bonorum incertorum pauperibus facienda est. 145.2.d.
Restituenda non sunt capta omnino pro derelictis habita. 148.1.c.
Restitutio eorum quæ simulans se esse pauperem acquisiuit, facienda est Deo. 150.b.c.
Restituere quid teneatur, qui cum aliis damnum aliquod intulit. 154.1.c.

Ad restitutionem non obligat peccatum mentale tantum. 168.2.c.
Restituere tenetur vsuras vsurarius, vxor, liberi & alij. 181.1.c. Restituendum est bonum famæ, quod & probatur. 195.1.c.
Famam qui ob vitæ periculum restituere non potest eam compensare tenetur. c.
Restituere non tenetur nocere volens noxa nõ secuta. 2.b.
Restituere tenetur qui immodicè laudando alium, alterius famam notabiliter extenuat. c.
Restitutio famæ de peccato falso & occulto quomodo facienda. d. Restitutio famæ ab infamato condonari potest. 196.1.a.
Restitutionem famæ quæ caussæ impediant. f. 2.a.
Qui ad famæ restitutionem non tenentur. 197.1.c.
Restirutio facienda non est de bonis animæ quæ quis alteri abstulit. 510.2.b.to.1.
Et quare c. quod intelligendum est de bonis gratuitis non naturalibus. 511.1.b.
Restituendi obligatio cessat oblato debito creditori per debitorem vel alium. c. Restitutio de quibus bonis animæ facienda sit & non facienda, & à quibus. 2.c.512.1.a.
Restitutio *est redditio rei acceptæ vel damni illati recompensatio.* 604.1.a. *Vel repositio rei in eum statum quem habuit.* ibid. Restitutioni locus est propter deceptionem vltra medietatem iusti pretij in transactionibus. 768.1.b.
Ad restitutionem solum obligat lex iustitiæ specialis. 117.2.c. tom. 2.
Ad restitutionem obligatur, qui bona fide decepit alium, sed postea aduertit. 166.1.a.
Ad restitutionem qui tenentur, & hoc quam citissimè possunt non faciunt peccant. c. Restitutio in integrum neque minori, neque Ecclesiæ concedenda est post tres conformes sententias. 179.1.a.
Restituendum pauperibus turpiter datum & turpiter acceptum pro gratia obtinenda. 272.2.c.

REVERENTIA, REVERERI.

Reuerentiæ definitio expenditur. 20.1.c.to.1.451.2.a.
Reuerentia erga seipsum quomodo esse possit. 2.b.
Reuereri & honorare quomodo differant. 21.1.c.

REVS.

Reo potius quam actori cum sunt iura partium obscura fauendum. 781.2.c. to.1.
Reus de aliquo crimine infamatus & conuictus, non potest de alio interrogare. 569.2.c. to.1. & 101.2.c. to.2.
Reum nocentem potius absoluere quam innocentem condemnare iudici conuenit. 769.2.b.to.1.
Reus secundum ordinem iuris interrogatus sua peccata occultans vel contra, propalans vt peccet. 48.1.c. to.1.
Et detegens suos consortes. 2.a.
Ecarcere fugere potest, etiam si hinc custodibus aliquid mali euenturum sit. 159.1.a.
Non tenetur respondere secundum veritatem non interrogatus iuridice. 425.2.c.
Rei sunt fauorabiles. 536.2.a. to.1.
Reus quando torqueri potest vnius testis testimonio. 103.1.a. tom.2.
Reus iniustam litem defendendam suscipiens, aut prosequens, vel iuridice interrogatus non respondens. P. M. 287.2.d.e. tom.3.
Reus negans veritatem iudici competenti eum interroganti cur peccet mortaliter. 189.2.f. tom.3.
Reus negans veritatem secundum ordinem iuris, & reuelans, contra iuris ordinem. P.M. Et quæ sint vt iuridicè interrogetur necessaria. 199.d.
Rei quos socios detegere debeant, & quos non. e.
Rei ad socios reuelandos non torquendi. 2.c.
Reus non tenetur confiteri delictum, ob quod ad mortem ducitur, si illud antea negauerat. 288.1.a. to.3.
Appellationem iustæ sententiæ interponens. P.M. b.

REX, REGNVM.

Rex regna & dominia iniustè quærens, vel quæsita non restituens. P.M. 280.2.c. tom.3.
Regis laborum finis est Deus. d. Iustè possessa iniustè gubernans. P.M. ibid.
Et per incuriam non prouidens rebus statui suo, & sibi necessariis. e. Et pecunias non coaceruans vel eas iniustè congerens. 281.1.a.
Et effusis largitionibus ærarium exhauriens, & suas arces munire negligens. b. Controuersiam inter se & alium regem non componens. d. Legem pœnalem in sui vtilitatem statuẽs & in legibus diuinis & suis male dispensans. e.
Iniustum bellum gerens. 2.a.
Tributa noua absque necessitate publica exigens. b.
Officia vendens quando peccat. c. Cogens ad matrimonia, vel officiarios indignos præficiens, vel ad ecclesiastica beneficia personas idoneas non præsentans. 282.1 b.c.
Non abolens prauas consuetudines, aut in dicta caussa alium condemnans. e.
Reges homicidæ sunt qui inauditum & indefensum subditum tollunt. 2. a.
Eis contra ius naturale & diuinum non est obediendum. b.
Sine citatione cum res notoria est potest condemnare. c.
Rex quomodo debita sua restituet. d. e.
Rex vel index superiorem non agnoscens quando peccat veniam reis concedendo. 283.2.d.
Regum capellani possunt capere fructus in absentia sicut & Papæ. 307.2.d.
Reges, Imperatores, & domini, Ecclesiam sanctam obseruare magnopere debent. 336.1.e.
Regna multa ab vno rege moderari non est contra naturæ legem. 150.2.b. tom.2.
Reges accipiunt, à Deo auctoritatem suam mediatè electione tacita vel expressa. 150.1.a.b.
Regia potestas à Deo esse potest immediatè, sed non hi aut illi reges. c. Hoc demonstratur non esse contra naturæ legem. 2.a.
Regna aliquot diuinitùs approbata sunt, vt Franciæ & Lusitaniæ. c. Regna suis regibus superiora sunt quando reges potestate sua abutuntur 141.2.c. tom.2.
Reges & Imperatores acceperunt initio iurisdictionem à populo. 242.2.c. to.1.
Tenentur ad integram redditionem officij, vendibilis, non autem gratis à se dati. 243. 1.b.
Rex dicitur metaphoricè omnis qui se suosque affectus rectè regit. 635.1.c.
Reges qui ius habent præsentandi abbates & alios prælatos religionum non nisi professos eiusdem ordinis, & non sæculares præsentare debent. 98.1.a. to.1.
Regis filius habens beneficium tenetur ad Ecclesiæ reparationem etiam si non habeat decentia statui. 330.2.c.
Ei à patre facta donatio quando valet, & quando non. 387.2.c.
Reges Iudæorum sacerdotibus non parebant, nisi quatenus erant Dei nuncij. 133.1.c. to.2.
Reges Franciæ & Hispaniæ olim subiecti fuerunt Imperatori. 129.1.c. tom.2.
In temporalibus Papam non agnoscunt superiorem. 133.1.a.
Rex vnus in Europa solum consecratur. 628.2.f. tom.3.
Regis præfectus curans materiam aliquam vehi minore sumptu pro publicis ædificiis, non potest curare, vt similis materia pro priuatis ædificiis eodem sumptu vehatur. 385.1.c.to.3.
Regis pro victoria orantes quando malè orant. 422.1.d.
Reges horas canonicas recitantes, quando iubere possunt vt nemo eos pro suis negotiis interpellet. 476.1.e.
Pro regibus vulgus orans quomodo malè oret. 508.1.a.to.3.
Regum consiliarij ad quæ reges impellunt. 509.2.f.
Regum subditi quantum peccent detrahendo regibus aduersariis. 2.a.
Pro regibus Deum orantes non debent titulis honorificis eos nominare. 510.1.c.
Pro regibus suis speciatim orare pium esse ostenditur. 2.a.
Reges, regina &c. non nominandi in oratione. f.
Reges aliquando præstat cito mori, quam diutiùs viuere. 498.1.d. tom.3.
Regum status non propter ipsos sed propter populum institutus. c. Hi de Deo conqueri non possunt. 2.a.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Reges & magnates Horas canonicas dicere quotidie bonum est. 488.1.c. rom.3.
Reges orare quibus temporibus salua sua occupatione possunt.c. Qui horas canonicas recitare facilè possunt. 2. b.
Rex iuuenis & ignorans quid discere debeat. b. c.
Regis status qualis apud Deum. 497.2.a.
Reges suum statum & omnia à Deo acceperunt qui eis potest omnia auferre absque cuiusque iniuria. b.

RITE FACTVM.

Ritè factum & recte factum idem sunt. 108.2.3. to.2.

RIXÆ, RIXANS.

Rixæ qui interest vel prælio ex parte iniusta auxiliando, vel fauendo, est irregularis si aliquis in ea deformetur, sed non si ad suadendam pacem interfit. 373. 1. c. to.3.
Rixans illicitè cum alio si eius amici superueniant & deforment, est irregularis. 2. e.

ROFFENSIS.

Roffensis martyr egregius quid de indulgentiis scriptum reliquerit. 657.1.f. tom. 3.

ROMA, ROMANI.

Romæ in monasterio prædicatorum multæ virgines pauperes in festo annunciationis dotantur. 571. 2.a. tom. 3.
Romanæ vrbis præ cæteris prærogatiuæ. 624.2. a.
A tempore Apostolorum insigni fuit deuotione prædita. b.
Romæ cur Iobelæum indictum & continuatum fuit causa honor Apostolorum Petri & Pauli. 714. 2. b.
Romani olim gloriæ & laudis cupidissimi. 25.1.c.tom.1.
Roma vrbs Pio V. & Gregorio XIII. Pontif. reformatissima. 157.2.a. Eius laudes. 216.2.b. Omnes in curia Romana existentes testari possunt.c.
Romani omnibus gentibus benevolos se ostendunt neque oderunt alios eo quod sunt nationis alterius. 461.2.b.
Romani adhuc ethnici castitatis studiosi fuerunt. 489.2.b.
Romani Imperium nec iniustè quæsierunt nec possederunt. 152.1. b. tom.2.
Roma donatione Imperatorum Romani Pontificis facta est. 2. a.
Roma vrbs omnium reformatissima. 252.1.a.
Romani cur quamuis ad vrbem non veniant causa lucrandi indulgentias eas tamen consequantur. 714.2.d.to.3.
Romani non dicuntur, qui veniunt Romam de longinquo ad quærendas indulgentias, etiam si Romæ nati sint. 716.2.c.
Romani omnium quos terra colit populorum in indulgentias deuotissimi. 721.2.b.
Et fusius. 722. 1. a. b.
Romani qua ratione Imperium sunm meruerint. 539. 2. f. tom.3.& 540.1.a.b.
Romani gentium omnium in Ecclesiis visitandis & indulgentiis quærendis deuotissimi. 624.2. c.d.
Roma multo alia visa quam audita.e.

RONCÆVALLIS.

Roncæuallis hospitale antiquissimum omniū præter compostellanum 50.2.c.to.1.
Roncevallis capitulum potuit accipere & mittere litteras sine licentia prioris aliquas ob causas. 71.1. a.
Roncæualli prius constructum fuit hospitale quam conuentus. 101.1.b.
Qua ratione ibi pauperes excipiantur. c.

ROSARIVM.

Rosarium qui recitat cum socio alternatim an satisfaciat. 439.2. c. tom.3.
Rosarium dici posse à multis alternatim probatur. 440. 1.d e.
Rosarium B.Virginis partibus interruptis dici posse ostenditur. 442.1.b.
Rosarium B.Virginis inuētum fuit à D.Dominico.561.2.c.
Cur psalterium nominetur. 2. a.
Eius deinde renouator P.Alanus & approbator Sixtus IIII. c. Indulgentiæ ab eo illud recitantibus concessæ.562.1.a.
Rosarij nomen à quo primum psalterio B.Virginis datum. 562.1. e. f.2.a. tom.3.
Cur ita nominetur. c.d. Cur nominetur item corona. c.
Rosarij confratria, à quo & quando instituta. 563.2.a.b.
Et confirmata.d. Rosarij eiusdem confratriæ statutorum quis auctor fuerit,dubitatur. 564.1.a. b. I. Statutum vt omnes Christiani possint hanc confratriam ingredi, & in ea describi. 2.a. Ingressuri in eam possunt aliquid gratis, sed non exactum dare. b. Non necesse habent monasterium in quo describantur adire personaliter.565.1.a. Statutum iubens ingressuro aliquid solui an valeat.c. II. Statutum vt ingressi in eam dicant singulis hebdomadis psalterium B.Virginis, & quod illud sit. 565.1.c.
Illud recitare fratres in infirmitate non tenentur. 2.a.
III. Statutum fratres nullatenus peccare dum non recitant, sed solum bonorum communicationem perdere.c. IIII. Statutum recitantem per alium rosarium æque lucrari,ac si per se ipse recitaret, quod examinatur. e.f.
Rosarium per alium recitare, non tantum valet, ac per se illud recitare. 566.1.a. V. Statutum mortuum quem scribi aliquis fecerit, & pro eo psalterium dixerit gaudere fructu confratriæ.2.b. VI.Statutum omnes fratres esse participes omnium bonorum, quæ fiunt ab aliis. 567.1. a. VII. Statutum anniuersaria sequenti die festa aliquot B. Virginis pro fratribus mortuis debere fieri. 571.1. c.d. VIII. Festum annunciationis pro hac confraternitate esse præcipuum. e. f.
IX.Statutum indulgentias multas illi confraternitati à Pontif. Max. fuisse concessas. 2.c.d.
Rosarium qui recitant etiamsi non sint confratriæ Rosarij Sixti IIII. indulgentiam consequuntur.572.1.a. X.Statutum indulgentiam plenariam semel in vita, & semel in morte confratribus esse concessam. d.e.
Hæc tamen indulgentia videtur suspensa 2.a. XI.Indulgentias stationum Romanarum à fratribus Rosarij quæri posse.d. Rosarium recitare debens obligationi satisfacit si internolatim illud recitet. 573. 1. a.
Rosarij confraternitati quæ Pius V. concesserit.c.d.
Rosarij nomen potius conuenit congeriei ex 50.
Aue Maria & 5. *Pater* constanti, quam toti psalterio. 574.2.c.
Rosarium cum adiicitur totum significat psalterium B. Virginis. 575.1.a.
Rosarium non dicitur corona B. Virginis. 2.c.
Rosarium dicens non satisfacit obligationi dicendi coronam vel psalterium: sed contra. d.
Rosarij mysteria quindecim gaudiosa, 5. totidem dolorosa, & totidem glorioſa & gaudiosa,quæ.f. Dolorosa quæ. 576.1.a.
Et glorioſa quæ. e.
Rosarij mysteria inter recitandum non necessariò meditanda. 2.c.d.
in Rosario recitando quæ attentio sit necessaria. e.
Rosarij quindecim mysteria ab initio eius non intendenda, meditari. 577. 1. b.
Rosarij mysteria quindecim qui & quatenus scire teneantur. e. f.
Rosarium benè recitaturus quid attendere debeat. 578.1.a.
Ad illud benè recitandum sufficit generalis intentio ad finem,pro quo institutus est. c.d.
Rosarij mysteria meditari non consulendum nisi paucis.f. 2.a. Rosarium attentius recitarum cæteris paribus melius, quam minus attentè. b. Rosarium recitatur malè, peiùs,pessimè,& benè, meliùs & optimè.f. Rosarij recitandi modus optimus auctori maximè probatus. 579.1.b.
Cur præ reliquis hunc modum probauerit. 2. d.e.
Rosarium ad dicendum obligatus pluries,non satisfacit dicendo semel pro omnibus. 582.1.a. b. Rosario dicendo quis vix excusatur. 2.a. Illud non dicens non consequitur indulgentias.b. Illud non dicens aliquot mensibus vel annis indulgētiam plenariam semel in vita, semel in morte consequitur. 583.1.c.d.
Rosarium recitans & alia non faciens gratiis confratriæ fruitur. 2.a. b.
Rosarium non recitans licet nō peccet perdit tamen communicationem bonorum aliorum. c. Rosarium alternatim vt recitari possit vel interruptis vicibus. 584.1.a.
Quæ commoda ex his proueniant. b.

ROTÆ.

Rotæ prætorium magnam habet auctoritatem, sed non necessariam. 175.1.b.tom.2.

RVBRICA.

Rubricæ & rituli pro iuribus sub eis contentis allegari possunt. 492. 1. e. tom.1. Contrarium tamen verius. 2. b.

RVSTICI.

Rustici quare rerum diuinarum omnino sint expertes. 631. 2.d. tom.3.
Rusticorum conditio quibus in rebus Ecclesiasticorum conditioni præferenda. 490.1.c.d.
Rustici & idiotæ aliis sunt deuotiores ob rosarij recitationem.562.1.d.

S

SABBATHVM.

Sabbathum dierum, mensium,annorum,& hebdomadûm annorum Hebræi colebant. 654.1.c.tom.3.

SACERDOS, SACERDOTIVM.

Sacerdotes proprij vnius cuiusque sunt tres,Papa,episcopus & parochus. 743.1.c.tom.1.
Sacerdos peccat si non est facilis ad concedendam licentiam, vt quis alteri confiteatur. 750.2.c.
Sacerdos ille dicitur proprius, *qui est præfectus parœciæ*. 751. 1.c. Hoc autem examinatur & quot sint vnicuique proprij sacerdotes enumerantur.2.a.b.
Sacerdos proprius,communissimè,communiter & propriè aliquis dicitur: & quis sit horum vnusquisque.752.1.a.
Sacerdos *proprius idem quod ordinarius qui iure communi ordinario sine alterius licentia & electione habet actu iurisdictionem in conscientia foro*.2.b.
Sacerdos qui scit eius maritum illius fœminæ quæ sibi confitetur, cum ea sibi nupsit habuisse aliam vxorem, non tenetur ei dicere,& si diceret malè faceret. 773.2.c.
Sacerdotes pro populo interpellant & peccata populi comedunt.9.2.c.tom.2.
Sacerdotum filij numquam beneficia, quibus patres præfuerunt obtinere possunt. 35.2.a.tom.2.
Sacerdotium & imperium maxima dona Dei à superna clementia donata. 132.2.c.
Sacerdos non potest absoluere nisi habeat iurisdictionem actualem. 40. 2. b. tom.3. Nisi in articulo mortis & habentem sola venialia.c.
Sacerdotes scientia præditi omnes esse debent.708.2.c.to.1. Sacerdos qua scientia præditus esse debeat, etiam simplex. 710.1.c. Sacerdos bonus esse potest,qui non erit ad curam animarum idoneus. ibid. Sacerdos cui vnus ex comitibus confitetur, se & socios deliberasse eum in sylua occidere,sylvam intrare debet.729.2.a.
Sacerdoti nulli alterius parochianum audire licet. 737. 1.c. Et necesse est eum habere iurisdictionem vt confessiones audiat. 2. b.
Sacerdotes omnes acceperunt in ordine iudicandi potestatem,ac si essent Kartularii iudices.738.2.c.739.1.a.
Hæc tamen iurisdictio ab ipso Rom. Pont. ab aliis episcopis ab ipso institutis ritè manare dicitur.b. Sacerdos quilibet quomodo absoluendi à venialibus potestatem habeat. c. Et ab excommunicatione minore.2.b.
Sacerdotes omnes Ecclesiæ primitiuæ poterant omnes qui sibi volebant confiteri absoluere,non autem nunc. 740.1.a.
Sacerdotes omnes ferè vbique confessarios quos volunt eligunt,quod quo iure liceat disputatur. b. c.
Post concilium Trident. habent facultatem deligendi confessarios,sed non nisi approbatos.741.2.a.
Acceperunt in ordine ambas claues scientiæ & potestatis. c.& 742. 1.c.
Sed earum exercitium non habent, nisi in eos qui sibi legitime subduntur.2.b.
Sacerdotum de continentia lex est honestissima. 670. 2. c. tom.1. Sacerdos accepit à Deo potestatem soluendi & ligandi.689.1.b.
Non absoluit auctoritate Papæ vel alterius hominis, sed auctoritate Dei mediante ordinis sacramento accepta. ibid.
Consecrandi potestas illi etiam degradato & in scalis mox suspendendo inest. c. Non potest absoluere non subditum & cur. c.
Sacerdotibus hæreticis & præcisis in articulo mortis quemliber & absoluendi potestas non est concessa. 698. 2. c. tom.1. Sacerdotes proprij omnium Christianorum qui & quot. 700.1.a.
Sacerdotes hæretici & schismatici non possunt absoluere, & his confitendum non est. 701.1.b.
Et his qui non seruant canones. c. Et notoriè fornicariis præsertim denunciatis. ibid. Sacerdos fornicarius denunciatus, excommunicatus,suspensus & interdictus, aut notoriè talis non est idoneus confessarius. 703.1.a.
In peccato recitans horas vel baptizans vt laicus non peccat, sed sic aquam benedicens.707.1.a.
Sacerdotem mortali peccato irretitum inducens ad celebrandum quis peccet vel non. 54.1.c.tom.3.
Sacerdos simplex etiamsi in articulo mortis de omni voti fractione possit absoluere,non tamen in eis dispensare. 84. 2.
Sacerdotem mortali peccato irretitum qui inducit ad infantem baptizandum non peccat. 98. 2. b. Sacerdotem qui inducit ad celebrandum, quem scit in eo mortaliter peccaturum quando non peccat.101.2.a.
Sacerdotes præfationes malè recitantes vel cantantes arguuntur. 465.1.c.tom.3.
Sacerdotem non præparatum vel peccato mortali irretitum celebrare faciens peccat.502.2.f.
Sacerdotes auctores profanos tractantes redarguuntur. 522. 2.c.
Sacerdos etiam excommunicatus & denunciatus potest absoluere constitutum in articulo mortis. 187.2.a.tom.3.
Sacerdotes quid maximè pro suis regibus Deum orare debeant. 510. 1. c. tom.3.
Sacerdotibus in ordinatione nullam dari iurisdictionem ad absoluendum à peccatis, malè dictum est à Soto. 382. 2. c. tom.3. Sacerdos est minister pœnitentiæ. 381.1.b.
Sacerdos sciens aliqua secreta aliter quam per sacram confessionem vergentia in damnum reipubl. tenetur ea reuelare. 198.2.d.tom.3.
Sacerdos sine stola & superpelliceo communicans ob infirmitatem non peccat.216.1.b.
Sacerdos quilibet dispensatione Apostolica confirmationis minister esse potest. 219.2.d.
Sacerdotium visibile & externum in Ecclesia esse fide tenendum est.222.1.d.
Sacerdos aduertens,si celebrat post cibum sumptum. P.M. vel si est in peccato mortali, vel est concubinarius & fornicarius. 295.2.c.f.
Sacerdotis boni & mali missæ quoad quid pares vel impares. 296. 1. c.
Sacerdos qui non celebrat ter aut quater in anno saltē. P.M. 298.1.a.tom.3.
Sacerdotis cuius negligentia sanguis cecidit pœna.b. Sacerdos confecrationis reliquias quomodo sumere debeat. d.
Quid faciet si aquam pro vino consecraverit. f. Consecrans plures hostias si non aduertat,omnes consecrat.2.b. Accipiens pecuniam ad dicendum missam per se vel per alium, quomodo peccet, si aliquid sibi datæ pecuniæ retineat.c. Sacerdos qui obligatus ad dicendam missam pro aliquo non applicat ei totum valorem quomodo peccet.d.& 303.2.d.
Sacerdos sine auctoritate absoluens à casibus à quibus non potest.P.M.& quid faciet.299.1.f. Sacerdos tenetur applicare valorem missę satisfactorium iis quibus debet.303.2.c.
Sacerdos pro quibus in missa nominarim orare teneatur. c.
Sacerdos non ordinandus ante 25.annum cœptum.305.2.c.
ad Sacerdotium intra annum promoueri tenetur, qui Ecclesiam parochialem accepit. 306. 1. b. Sed episcopus potest cum eo ratione studij dispensare, si fiat intra annum subdiaconus. c.d. Sacerdos vt talis est, quid scire teneatur, vt verò est aliis officiis decoratus quid. 309.2.c.
Sacerdos negligens confessionem audire & communicare morientem etiam pestilentia laborantem. P.M.e. Sacerdos non debet sepelire mortuum, qui toto vno anno non est confessus & alios. 317.2 f.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Sacerdos quilibet à minori excommunicatione potest absoluere.325.1.b.
non Sacerdos ab excommunicatione in foro exteriori, & interiori si non habeat cõiunctam peccatorum absolutionem potest absoluere.328.1.d.
Sacerdotes omnes in sua ordinatione accipiunt potestatem super Christi corpus verum & mysticum.382.2.b. Eis tamen potestate vti super corpus Christi mysticum non conceditur.e. Vide presbyterium,parochus,clericus,beneficiarius.

SACRAMENTVM.

Sacramenti vox habet plures significationes. 606.2.b.to.1. Definiri potest *signum rei sacræ* quæ definitio explicatur. c. Vel *inuisibilis gratiæ visibilis forma,cuius similitudinem gerit & causa existit.* ibid. Sacramenta conferunt gratiam ex opere operato.607.1.b.
Sacramenta omnia venialia remittunt.610.1.c. Sacramentum nullum à puro homine institui potest.620.1.c. ad Sacramentum aliquod dandum vel accipiendum necessaria est contritio.626.1.a.
Sacramenta ab excommunicato scienter suscepta quæ valida.656.2.b. Sacramentum à principio nullum per nullam ratificationem etiam Papæ potest esse validum. 748. 2. b.
Sacramenta Eucharistiæ & Pœnitentiæ necessitate præcepti Christiani quando sumere teneantur.768.2.c. Sacramentalia sunt spiritualia. 89. 1. c. tom.2. Et annexa spiritualibus. 2. a. Sacramenta omnia à Christo instituta. 142.1.b.tom.2.
Sacramentis sanctissimis maxima pars hominum malè vtitur.671.2.c.tom.1. Sacramenta omnia personæ propriæ actionem exigunt excepto matrimonio, quod per procuratorem sumi potest. 683.2 b.
Sacramenta omnia sunt *ex se signa & causa certissima gratiæ quamuis propter indispositionem suscipientis vana fiant.*690. 2.a. Sacramenta omnia & sacramentalia fictione recedente sumn sortiuntur effectum.695.1.b.
Sacramẽta administrans in mortali mortaliter peccat. 705. 1.a. In his nihil à malo minùs,nihil à bono maiùs perficitur.b. Ea à malis ministris quãdiu tolerãtur ab Ecclesia non est malum accipere. c. Inducere tamen ad ea ministranda malum ministrum peccatum est nisi in duobus casibus.2.a. Rationes quæ probant non peccare mortaliter malè administrantes sacramenta diluuntur.706 1.a.b.
Sacramenta ex parte operis operantis requirunt ministri bonitatem, non ex parte operis operati. b. ad Sacramenta administranda sufficit quem esse contritum, sed non ad suscipienda. 707,1.c.
Sacramenti nomen quid significet. 217.1.a.to 3. *Sacramentũ est sacræ rei signum.* b. Vel *inuisibilis gratia visibilis forma.* c. Sacramenta conferre gratiam ex opere operato quid significet. e. Sacramenta nouæ legis septem sunt. f. de Sacramentis Tridenti definita.2.a. Sacramentum quodlibet materia & forma constat. c. de Sacramentis in genere Tridenti definita.d.e. Sacramentũ ministrãs vel suscipiẽs in peccato mortali.P.M.e.Sacramẽta suscipiẽs à sacerdote excommunicato,& excepto baptismo & Eucharistia necessitatis tempore.P.M.218.1.a. Sacramenta quæ & sacramentalia interdicti tempore licita.361.2.d,e.
Sacramenta quæ characterem imprimunt si iterentur faciunt irregulares. 378. 2.b.
Sacramentorum verbis formalibus aliquid addere aut intermiscere peccatum est. 500 2.b.
Sacramenta quo ordine à Theologis tractentur. 470. 1. b. tom. 1. Omnia remissionem venialium operantur. 473. 2. c. Sacramenta suscipiendi voluntas non æquiparatur sumptioni eorum. 476.1.c.
Absque rebus sensibilibus & signis exterioribus constare non possunt. 478. 2.c.
Sacramenta omnia sunt quædam tabulæ i. remedia post peccatum. 551. 2, b, Eorum quædam per se ordinantur ad salutem hominum,quædam per accidens,& quæ illa sint.c. Non sunt virtutes.620.1.a.
à Sacramentorum doctrina Ecclesiæ Romanæ non licet recedere.667.2.d.tom.3.
Sacramenti effectus dare sine sacramento pertinet ad præcellentem Christi gratiam. 669.2.d.
Sacramenta ad conficienda sufficit virtualis intentio. 27.1. f. tom. 3. Sacramenta cum proposito mortalis peccati percipientes, si se eis occasio offerat,mortaliter peccant & deplorandi sunt.28.2.a.
Sacramentorũ Eucharistiæ & pœnitẽtiæ differentia.33.2.b. ad Sacramenti Eucharistiæ & pœnitentiæ susceptionem dispositionis diuersitas.d. Sacramenta ab excommunicato ministrata vera sunt & valida.52.2.f.

SACRIFICARE.

Sacrificandum soli Deo lex naturæ monstrat. 362. 1. c. to.1. Sacrificare est actus religionis omnium virtutum moralium maximæ.532.1.c.

SACRILEGIVM,
SACRILEGVS.

Sacrilegium est absolutionem peccatorum ab eo accipere, qui eam dare non potest.698.1.a.tom.1.
Sacrilegus & sacrilegium quid sint.243.2.c.to.1. Sacrilegus est qui bona Ecclesiæ malè capit.319.2.a. Et qui omnes res sacras quacunque ratione diripit.337.2.a.
Sacrilegus est qui clericos fugiẽtes insequitur.485.2.c. Sacrilegium est materiam sacramentorum falsam pro vera substituere.676.1.a.tom.3.
Sacrilegium horrendum est copula religiosi cum religiosa. 111. 2.f.tom.3. Et copula omnis ratione loci sacri. ibid. Inter quæ non computãtur dormitoria & monasteria. 112.1.c.
Datum alicui ne sacrilegiũ faciat,repeti potest.131.1.e. Sacrilegium committit *qui rem sacram ex loco vel non sacro, & rem non sacram ex loco sacro surripit.*147.2.b.

SACRVM, SACRISTIA.

Sacrorum tres sunt species personæ,loca,& res sacræ.315.1. b.tom.1. Sacra omnia solius sunt Dei.335.2.c. Etiamsi nullius esse dicantur. ibid. Sacrorum alia sunt aliis sacratiora,omnia tamen sacra sunt.336.2.a Et fusius.337.2.a.
Sacra sunt bona Ecclesiæ mobilia vel immobilia, sed non spiritualia.89.1.b.tom 2. Sacrum omne non est spirituale,vt sunt bona Ecclesiæ. 256.2.f.tom.3.
in Sacristia silentium maximè obseruandum. 434. 1. c.to.1. Quæ pœna olim iis qui loquerentur in ea immodestiùs iniungeretur. 2. c.

SAGA.

Sagarum & præstigiatricum orationes reprobantur. 429.1. a.b.tom.3.

SALARIVM.

Salaria debita Notariis, Aduocatis,& aliis pro gratia & iustitia obtinendis soluenda sunt. 265.2.c.280.2.c.tom.2. de Salario pacisens aduocatus,procurator,vel tabellio non peccat. 270. 2.a. Salarium plus iusto dans aduocato, vt ille eum apud iudicem iuuet peccat.b.
Salarium laboris & industriæ iustè datur & accipitur. 273. 2. b.tom.2.
Nisi sit maius iusto, & pro maiore gratia maius, & pro minore minus detur. c. Salarium & merces lege iustitiæ propriè quibus debeatur. 279 2.c. Qui & quot illud possunt accipere.280.1.a.

SALVE.

Salue regina, oratio deuotissima punctis, vt distinguendum.467.2.a.tom.3.
Salue regina, non inuentum à nautis ad tollendam inuocationem Veneris.486.1.c.
Salue regina,distinctè ponitur.533.2.c. Quomodo illud ruminandum.524.1.a. Cantatum fuisse ab angelis apud quendam fontem,fama est.d.

SANCTI.

Sancti aliqui peccata sua publicarunt.14.2.b.c.to.1. Sanctorum

et quam intercessione Deum decreuisse aliqua beneficia præstare etiam minorum, quæ non præstat aliorum intercessione credere non est erroneum. 485. 2. b. tom.3. Sancti seditiosè non inuocandi. c.
Sanctorum opera remunerata sunt vltra condignum,quoad meritum non quoad satisfactionem 668.2.c.to.3. Hi quomodo suas satisfactiones nobis applicare intenderint.d.
Sancti plura passi, quam pro suis peccatis pati debuissent qui & quot. 668. 1. d.tom.3. Sanctorum inuocatio profuit ad Deorum cultum tollendum, sed non vt minus malum, sed vt per se bonum. 486.1.c.to.3. Sancti quomodo per orationem dominicam vel salutationem Angelicam inuocari possint. d. Ante quamlibet sancti imaginem recitans Pater & Aue aduersus calumnias quorundam defenditur.2.a.
Sanctum quem credo saluatum orare possum priuatim, sed non publicè.503.2.e. Sancti in hac vita non orandi, sed rogandi,sed mortui sic. 532.2.e.f.
Sanctis viuentium orationes quomodo prosint. 540. 2.d.e. tom 3. Sanctus nullus mereri potest alteri gratiam & iustitia augmentum de iustitia.542.1.f. Sanctorum communio qua ratione innitatur.544.1.c.d. in Sanctorum festis per parochos inuitari publicè parochianos ad faciendum aliquid in honorem sancti,est abusus. 611. 1. b.
Sanctis quę oratio apertè fit,ea opertè Deo fit.395.2.b.to.3. Sancti & Angeli à nobis orandi,vt intercedant pro nobis.396. 1. f. De orandis sanctis Tridenti definita. 2.a.& 484.1.c.
Sanctos nobis posse opitulari credere multùm deuotionem & pietatem adiuuat.484.1.a. Sanctorum inuocatio multis adstruitur.c. Sancti non orandi vt Deus.2.e. Non sunt superstitiosè colendi.485.1.f. Sanctos qui putant aliqua impetrare,quæ alij non impetrant errant.2.a.

SANGVIS.

Sanguis in Scriptura pro peccato sæpe sumitur. 507. 2. b. tom.1. in Sanguine sedes est animæ. 558.2.c.

SANITAS.

Sanitas corporis sine Deo haberi non potest.450.1.c.tom.3.

SARRACENI.

Sarraceni quot & quas regiones incolunt. 217. 1. a. tom. 2. Sarracenos qui in bello iusto etiam cõtra hos iuuant, non sunt excommunicati. 2.c. Neque qui ad eos arma deferunt qui in terris regum Christianorum degunt.ibid. Neque Sarraceni etiam in hunc effectum sunt hi qui impugnant Sarracenos contra nos pugnantes, vel nostros principes in bellis iustis iuuant.218.1.a. Sarraceni sunt grauiores Christi nominis hostes quam pagani, & his prohibita facilius vendere licet quam illis.219.2.b.c. Sarracenis quomodo lapides deferre sit prohibitum vel non. 222.1.a. Quomodo gladiosos ad eos deferre sit vel non sit prohibitum & alia.2.b.
Sarracenis argentum aurum, cuprum vel aliam armorum materiam deferentes non excommunicantur nisi malo animo id faciant. 224 1.a.tom.2. Neque qui ferrum factum ad alios vsus in parua quantitate.b. ad Sarracenos galeas,& lignamina qui deferunt sunt excommunicati.226 1.b.c. Et qui vendunt naues,vt ad eos deferantur 2.a. Sarracenis ob famem prohibita vendentes non peccant.229.1.c. De vna Sarracenorum vrbe ad aliam vetita deferẽtes non excommunicantur.2.b. Sarracenis tradens arcem,in qua sunt arma, vel se turpiter dedens,est excommunicatus.230.1.b.
Sarracenis arma & alia necessaria deferentes quibus Christianos impugnant sunt excommunicati.212.1.a.tom.2.
Sarraceni hostes sunt Christiani nominis, & ad eos arma deferri lege Cæsarea interdictum. 2. b. & 213.2.b. Imo etiam diuina. c. Sarracenorum nomine qui comprehendantur.216.1.b.c. Sarraceni populi sunt Arabiæ post Nabathæos 2.b. Quomodo à Rom.imperio defecerint,quibusque potiti sint victoriis.b.c. *Sunt omnes Mahometicæ sectæ sectatores.* ibid.217.1.b.
Sarraceni vel Iudæi habitum gestans in loco,vbi ex habitu talis quis esse cognoscitur. P. M.65.1.c.to.3. Sarracenis dans vnum vel alterum equum & similia, vt gratiam eorum ineat,non putatur in bullam incidere. 333.2.b.

SATISFACERE, SATISFACTIO, SATISFACTORIVM.

Satisfacere alicui *dicimur cum eius desiderium adimplemus.* 294.1.c.to.1.603.1.a. Satisfacere *est causas peccatorum excidere, & illorum suggestionibus adrum non indulgere.* 603.2.a.b.
Satisfactio largè & strictè accipitur.604.1.a. Est propriè *compensatio facta Deo propter peccatum contra ipsum commissum,cum proposito amplius non offendendi eum.*b. Vel *Passio voluntaria pœnæ pro peccato ad placandum Deum, & cum proposito amplius non offendendi eum.*c.
Satisfacere possumus Deo per opera aliàs debita. 315. 2. d. e.tom.3. Et per flagella ab eo inflicta. 316. 1. b.
Satisfacere ante mortem debere excommunicatum, vt absoluatur,quomodo sit intelligendum. 728.2.c. Satisfaciendi quæ cautio sufficiens esse possit.f.
Satisfacere vnum pro altero quoad pœnam temporariam probatur. 568. 1.d.to.3. Satisfactionem in pœnitentiam iniunctam etiam alteri posse applicari probatur. 570.2.c.d.
Satisfacere Deo per pœnas alienas non impedit satisfacere per proprias.656.1.c. Satisfacere quem pro alio posse, & sibi ipsi gratiam mereri exemplo Christi probatur. 668.1.a.
Satisfactionis tres species non rectè ex tribus peccandi formis,oris,cordis & operis colliguntur.36.2.a.tom.3. Ieri potest per opera aliàs debita,& tribulationes à Deo immissas. b. à sacerdote iniuncta præstantior est illa, quam quisque sponte susci.it.c. de Satisfactione errores Tridenti damnati.37.1.e. Satisfactionis defectus non facit confessionem nullam. 55.1.f.
Satisfactionem sibi à Confessario iniunctam,& à se acceptatam non implens quando potest & meminit. P. M. 213. 2.d. tom.3. Satisfactio æquè potest post absolutionem ac ante imponi.313.1.c. Satisfactio pro peccato leuis esse non debet.314.1.d.e. Satisfactio quæ iusta solus Deus nouit. 2.a. Satisfactionem septennem vnicuique peccato mortali imponi soliram falsum. b.
Satisfactoria bona per pœnitentiam iniuncta plus de pœna purgatorij minuunt quam alia bona opera.693,1.a,to.1. Eorum tria genera,speciatim scilicet nobis iniuncta,& generaliter,& sponte facta.2.a. Satisfactoria sunt opera aliàs debita,si ad eum finem fiant.ibid. Cur per opera aliàs debita satisfactio fieri potest Deo,non autem homini.694.1.b.
Satisfactio sacramentalis extra caritatem facta nihil prodest ad expiationem pœnæ pro peccato apud Deum debitæ. 2. b. Sed contrarium probabilius auctori videtur. c. Secundũ omnes si postea pœnitens ad cor redeat valida est.ibid.
Satisfactio hæc totum effectum sortietur ac si in caritate facta fuisset. 695.1.a. Satisfactio largè & strictè sumitur. 36.1.c.tom.3. Propriè sumpta est *passio voluntaria pœnæ pro peccato ad placandum Deum cum proposito non offendendi eum amplius.*d. Satisfactionis opera tria. f.

SCANDALVM.

Scandalum quid sit.247.1.c.to.1. Scandalum passiuum & actiuum quid sint. 649. 2. c. circunstantia Scandali duobus modis confitenda. ibid. Tertius casus quando aliquis coram aliis peccat sine animo inducendi alios ad peccãdum confitendi necessitatem imponit iuxta aliquos. 650.1.a.
Sed verius tenendum non esse confitendam.c. Nisi sit talis persona, & tales præsentes qui ad nouè peccandum inducantur.2.a. Scandalum Phariſæorum quale sit,nec timendum est.76.1.b.to.2. ob Scandalum opus saluti necessarium nemo debet omittere.77.1.c. Scandalum paruulorum quale sit.ibid.
Scandalum vtiliùs nasci permittitur, quam veritas relinquatur.120.2.c.tom.1.
Scandalum est publicè peccare, vel publicare se peccasse. 567. 1. b. Scandali circunstantia in confessione oblita quomodo confitenda. 646.1.b. Quando hæc confitenda.c. Scandalum est *dictum aut factum prabens occasionem ruinæ.* 649.2.b.
Scandalum passiuum vitare volens & omittens facere,propter quod debuit peccat. 102.2.f.tom.1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ob Scandalum Phariſæorum, aut puſillorum bona opera etiam conſilij non ſunt omittenda. 103.1.a. ob Scandalum euitandum nullum peccatum etiam veniale committendum. c.

Scandalum vetatur dari, ſed non fieri aliquid bene ex quo aliquis illud accipit. 724.1. c.tom.3.

Scandali circunſtantia duobus in caſibus confitenda, de tertio dubitatur, ſed reſoluitur. 48.1.c.d.to.3. Scandalum magnum confeſſario credens ſe exhibiturum, ſi aliquod peccatum confitearur, poteſt illud tacere. 49.1.d. Scandalum phariſaicum quod quis ſibi accipit negligendum. 56.2.f.

SCHEDVLA.

Schedulam alienorum peccatorum quomodo quis reperiens vel legens peccet. 715.2.b.to.1. Et qui eam diuulgat peccat mortaliter, niſi peccata ſint leuia. 194.1.d.tom.3.

SCHISMA.

Schiſma generaliter *eſt peccatum quo quis ſe ab vnitate debita ſeparat*, ſpecialiter verò eſt *quo ſe ſeparat ab vnitate Eccleſiæ*. 331. 2.c.tom.3.

SCHOLÆ, SCHOLASTICI.

in Scholis puerorum hymni & orationes & Homiliæ Sanctorum reuocandæ. 522.2.b.to.3. De hac ipſa re Concil. Lateranenſis poſtremi decretum. 624.2.f. De quibus in iis pueri maximè inſtruendi ſunt. 625.1.a.b. in Scholis pueros quidam in Gallia doctrina lutherana imbuerunt. c.

Scholaſticotum modeſtia commendatur. 10.1.a.tom.1. Scholaſticorum ſuffragiis cathedræ, vt Salmanticæ doctoribus non ſint conferendæ. 11.1.a.b.

Scholaſtici antè prandium vacantes ſtudiis, & poſt horis recitandis non peccant. 408.1.c.to.3. Quomodo commodè ſine iactura ſuorum ſtudiorum horas recitare poterunt. d. Scholaſtici de B. Virgine ſabbatho, & Dominico de Chriſto cogitare debent. 489.2.b. Scholaſtici quo fine ſtudere debeant, & quo non. 496.1.c. Scholaſticorum variæ tentationes quomodo ſuperandæ. 2.a.b.

Scholaſticus ob finem mortaliter malum ſtudens, ſtatuta Academiæ non ſeruans, ſuffragans indigno, & ſcientias malas addiſcens P.M.291.1.e.f. Notabiliter negligens in ſtudiis, & contra veritatem altercans. 2.a. Scholaſticus pauper qui amiſit fructus ſui beneficij, eoquod officium non recitauerit, poteſt eos ſibi capere. 434.2.c.308.1.c. Scholaſtici ad officium obligati quando peccant, illud ſuo tempore non recitantes. 407.1.b.

SCIENTIA, SCIRE.

Scientia ſine conſcientia eſt diabolica. 9.2.c.to.1. Scientiæ culmen attigiſſe credens, vlteriùs proficere non curat. 10. 2.a. Quæ ad honorem quæſita eſt, vanitas. ibid.b. Scientia poteſt eſſe finis vltimus ſtudiorum. 444.2.c.

Scientiæ diuerſi ſunt gradus & vna ſcientia firmior eſt altera. 95.2.b.to.2. Scientia priuata multum iuuat iudicem, quo diligentius rem perſcrutetur. 731.1.c.tom.1.

Scientiæ defectus in clericis neque venia, neque excuſatione dignus. 23.1.c.to.2. ad Scientiam nulla ætas ſera cenſenda eſt. 28.1.b. Scire quem & ſcire debere paria ſunt. 68.2.a. Scientia Dei non efficit opera hominum contingentia neceſſaria. 121.2.b.tom.2. Non poteſt augeri, minui, nec variari. b. Scientia res eſt inuendibilis, & pecunia inæſtimabilis. 277.1.e.to.4. Eam doctor non vendit, ſed locat operam ſuam & induſtriam ad eam docendam. 2.a. Scientia Dei & Angelorum, & noſtra quomodo differant. 8.2.a.b.to.3. Scientias licitas in Academiis docere & gradus in eis coferre peccatum non eſt, etiamſi ob eas multi peccent. 102.1.c. Scientiam ligandi atque ſoluendi quis ſacerdos habeat. 689 2.a. Scientia canonum pœnitentialium confeſſarijs hodie non eſt neceſſaria. b. Scientia eſt *cognitio viſiua rei tam intellectus quam ſenſus* 389.2.d.to.3. Scientiæ competentis defectus reddit collationem beneficij iniuſtam non tamen nullam. 596.1.c. *Scienti & conſentienti non fit iniuria neque dolus*. 592.1.c. Scire melius eſt aliquid quam nihil. 709.1.a.to.1. Nihil ſciens nihil dubitat. b. Scire eſt *veritatem viſu perceptam in mente retinere* 766.2.b.to.1.& 92. 1.a.to.2. contra Scientiam peccare maius eſt quam contra fidem, vel opinionem. 775.2.b.

Sciens non poteſt deponere iudicium quod euidenter nouit. 780.1.b. Sciens matrimonij impedimentum non poteſt vllo modo reddere debitum, ſed credens ſic depoſita credulitate. 781.1.b. Scire quæ tenentur omnes & ſinguli homines. 21.2.a.tom.2.

Scire poteſt homo ſe Dei odio dignum. 124.1.a.to.2. Scire futura Dei proprium. b. Et cogitationes hominum, qui nolit eas ab alio ſciri. c. Scire debet vnuſquiſque quod illi neceſſarium eſt ad ſuum munus exercendum iuræ naturæ. 41.1. c.tom.3. *Scienti & conſentienti non fit iniuria neque dolus*. 115.2.c. Scire & debere ſcire paria ſunt. 116.1.f.

SCRIBERE, SCRIPTVRA.

Scribere de ſe non eſt opus ſeruile, ſed tranſcribere. 90.2.a. tom.3. Scripturam aliquam falſans aut ſciens eſſe falſam ea vtens. P.M.160.1.c.

è Scriptura ſacra non colligitur argumentum efficax, niſi iuxta ſenſum litteralem. 635.1.b.tom.1.

Scriptura non eſt de eſſentia gratiæ, legis vel priuilegij, ſed de neceſsitate probationis. 566.2.e.tom.3 & 572.2.a.b.

Scriptura ſacra ad iocum minimè vtendum eſt. 726.1.c.to. 1. Neque ad vlla profana opera. 201.1.e.tom.3.

SCRVPVLOSVS, SCRVPVLVS.

Scrupuloſus neſciens ſe aliquod peccatum eſſe confeſſum, poteſt credere ſe illud ritè eſſe confeſſum. 766.1.c.tom.1.

Scrupulus *eſt habere argumentum vel apparentiam aliquam contra id quod ſcit vel credit*. 2.c. *Vel motiuum contra quod ſentis conceptum*. 772.2.c. Scrupuloſis vtile frequenter & fortiter agere omittendo tutiorem partem. 773.1.a. Hoc intelligendũ eſt ita, vt quod minùs tutum eſt id ipſi intelligat eſſe ſatis tutum. 774.2.c. Non neceſſe eſt ſcrupuloſis eligere tutiùs, ſed ſatis eſt tutum. 76.2.c.tom.2.

Scrupuloſus confeſsionem iterare ſæpè non debet. 654.1. b.tom.1. Et fuſiùs idem habetur. 676.2.a. Non tenetur peccatum ſuperioris anni confiteri quando non recordatur, an illud ſit ſolitus confiteri, & mediocrem ſit ſolitus adhibere diligentiam. 774.2.c.

Scrupuloſus ſua peccata ſæpius ac ſæpius confiteri non debet. 213.1.c.to.3. Scrupulus quid, & quomodo cum fide & cæteris conueniat. 389.2.f. Scrupulorum magna pars vnde oriatur. 391.2.a. Eius medicina ſalubris. c.

SCVRRILITAS.

Scurrilitas & ſpurcitia quando ſunt peccata mortalia. 272. 2.d.tom.3.

SECRETVM.

Secretum iure naturæ ſeruandum, quod cui commiſſum eſt. 715.1.c.to.1. Secreta aliorum conſilia de inuadenda aliqua vrbe, vel aliis ſimilibus quomodo tegenda vel reuelanda. 716.2.a.b. Secretum confeſsionis vna cum ipſa ab ipſo Chriſto Domino inſtitutum. 717.2.b. Magis obligat quam vllum aliud. ibid. Secretorum cognitor & iudex Deus eſt. 98.2.a.tom.2.

Secreta reuelare & publica & priuata quod peccatum. 48. 1.b.tom.1. Secreti celandi obligatio præſupponit eſſe hominem, cui ſecretum reuelatum eſt. 422.1.b.

Secretum *eſt quod à nemine vel à tam paucis ſcitur, vt neque ſit famoſum neque notorium*. 197.2.a.to.3. Secreti aliquot diuiſiones. b. Secreti celandi obligatio quibus legibus cauta ſit. c. Secreti ſeruandi promiſsio de re parui momenti non obligat ad mortale. c. Secretum in confeſsione auditum, quis reuelans etiam plura peccata poteſt committere. 198.1.a

Secreti detectio non in confeſsione auditi poteſt eſſe venialis, ſed non illius quod in confeſsione auditum eſt. b. Secreta ciuitatis vel conſilij in iniuſtam aliorum perniciem non vergentia nemo etiam ſi ſibi moriendum eſſet reuelare debet. 2.a. Sed ea quæ iniuſta ſunt ſic. c.

Secreti peccati detectio non licet, niſi fraterna correctione præmiſſa. 199.1.a.to.3. Secretum peccatum ſibi communicatum non vergens in damnum alterius iudici competenti non reuelandum. 2.d. Secreta peccata in viſitationibus non pandenda. f. Secretum ſibi commiſſum diuulgans. P.M.200. 1.b. Secreti detectio venialis eſt, quam conſtat nemini nocuiſſe. c.

SECVRITAS.

Securitas parit negligentiam, & negligentia parit offenſam. 555.1.b.tom.1. Ea eſt duplex, & vna bona, altera mala. 2.a.

SENES.

Senex à iuuene diſcere poteſt. 265.2.b.to.1. in Senem ſe puero deteriorem diſtichon. 597.2.c. Senes ad ſcientias neceſſarias addiſcendas cogendi ſunt. 28.1.b.to.2. Senes ſunt maximè ſuſpicioſi. 93.2.b.

SENSVALITAS, SENSVS.

Senſualitas poteſt eſſe ſubiectum peccati, non eſt tamen illius agens ſufficiens. 551.1.b.tom.1. Senſualitas poteſt eſſe cauſſa peccati, ſed non ſufficiens. 591.1.a. Senſualitas *vis eſt animæ appetitiua, quæ in iraſcibilem & concupiſcibilem diuiditur*. 5.2.c.tom.3.

Senſus exteriores quinque ſunt, & interiores quatuor. 5.2. b.to.3. Senſuum actus de ſe ſunt indifferentes & boni ſi benè ordinentur, & mali ſi malè. 274.1.a.to.3. Per quinque ſenſus quomodo homines mortaliter peccent, & vt non eſt de eis neceſſarium pœnitentes interrogare. b.

SENTENTIA.

Sententia à non ſuo iudice lata nulla eſt. 713.1.a.tom.1.

Sententia vnius melior quandoque, & potius ſequenda quam plurium. 295.1.a.tom.1.

Sententia interlocutoria ex ſolis anteactis vel reprobanda vel approbanda. 336.1.c.tom.3.

Sententia ſanguinis in Eccleſia non eſt ferenda, qualis non eſt traditio hæretici brachio ſæculari. 421.1.c.to.3. Sententia in hæreticos qualiter in Hiſpania feratur. 2.a. Sententia, opinio, & ratio quæ pro religione facit fouenda. 440.2.c. Sententia ſuper poſſeſſorio diuerſa ratione & interlocutoria & definitiua dici poteſt. 179.2.c.to.2. Sententia iudicis conformis eſſe debet libello ac petitioni partis. 186.2.a. Sententia æqua appellatur ius & iuſtitia, & iniqua etiam. 262.1.c. Sententiam etiam iuſtam vendere non licet, nec quicquam poſt eam latam in pretium accipere. 270.1.b. Et multo minus pro iniuſta. c.

SEPELIRE, SEPVLCHRVM.

Sepeliri in nobiliore aliquo Eccleſiæ loco quomodo quis deſiderare poſsit. 482.1.e.to.3. Sepulchra in Eccleſia ſuper terram extantia remouenda. 610.1.c.f. Sepulchrum Domini viſere ſine licentia Papæ cur non liceat. 700.2.c.

SEPTENARIVS.

Septenario numero quot & quæ comprehendantur, & an ſit perfectior ſenario. 467.2.a.tom.1.

SEQVESTRA.

Sequeſtra hodie qui infringunt vel ſeruant. 350.2.c.tom.3.

SERAPHIM.

Seraphim ordo angelorum altiſsimus vnde dicatur. 587. 1.c.tom.1.

SERMONE.

Sermone illo vt plurimum vtendum, quo aptiùs quis ſe poteſt explicare. 1.2.c.to.1. Sermones morales quò generaliores, eò minùs vtiliores. 50.1.a. Sermo intelligendus eſt ſecundum intentionem & cauſas loquentis. 425.2.a. Sermo ſimpliciter prolatus de primo actu intelligendus, hoc quomodo ſit intelligendum. 718.2.c.tom.3.

SERVVS, SERVITVS, SERVILE.

Seruus qui grauiter deliquit domino exhortante minore pœna affligendus. 483.2.c.to.1. De eo quando contra dominum quæſtio haberi poteſt, & quando non. 484.1.b. Seruus communis duobus in effectu ſolum quærit ei, cuius ex re quærit. 67.2.c.to.1. Peculium poteſt, ſi ei ſit commiſſum diſpenſare. 69.1.b. Non poteſt regulariter agere, neque conueniri ratione contractus. 77.1.b. Poteſt hæres inſtitui, & legari, non tamen teſtari. 84.2.b. Poteſt eligere ſepulturam non religioſus, & cur. c. Seruus & monachus in dominio pares. 413.1.a.

Seruus non eſt dominus veſtis quam induit. 311.2.c.tom.1. Seruum ſe ſcire & dubitare paria ſunt, quantum ad hoc quod peccat, ſi ſe in libertatem recipiat. 773.2.c.tom.1.

Seruus quis non poteſt eſſe ſine domino, & ſi derelictus ſit, fit liber. 125.1.b. Fugitiuum dominus vbicunque capere poteſt. 127.1.c. Seruus quærit vſufructuario ea, quæ de re ipſius quærit. 162.1.c. Seruile opus *ſolum eſt manuale & mechanicum*. 635.1.a. Illud non eſt peccatum niſi metaphoricè. b.

Seruus ob delictum non poteſt manumitti. 243.2.b.tom.2. Seruus in bello iuſto captus peccat fugiens à Domino. 149.1. c.tom.3. Serui in bello capti ponori iure ſerui ſunt, quam ab hominibus empti. 2.a.

Seruitus nulla hominis ad hominem iure naturali inducta eſt. 242.1.b.to.2. Seruitus hominis ad Deum iure naturali & ſupernaturali probatur. c. Et ea qua homo ignorans ſapienti ſubiicitur eſt naturalis. 2.a. *Seruitutem mortalitatis fere comparamus*. b. Seruitus eſt contra ius naturæ in ſtatu naturæ integræ, & poſt peccatum quoad aliquid. c. à quo inuenta ſit. 243.1.a. Quomodo ſit iuris pontificij vel ciuilis. b. Seruis Domini non eſt danda via, vt putent ſe aliquid melius habituros ſi facti fuerint deteriores. 8.1.a.tom.3. Seruus domino parere non debet præcipienti, vt vxorem adulteram occidat, etiamſi ab eo ſit occidendus. 239.2.c.

SICA, ET SICARIVS.

Sica & Sicarius quid ſint. 482.2.a.tom.1.

SIGILLVM.

Sigillum eſt debitum vel obligatio ad aliquid. 717.2.c.tom.1. Aliud eſt ſigillũ ſecreti naturæ, & aliud ſigillum confeſsionis, & quid vtrumque ſit. ibid. Sigillum confeſsionis nullas patitur exceptiones, vt ſigillum ſecreti naturæ. ibid. vtrumque ſine peccato violare non licet, ſed præcipuè confeſsionis. 718. 1.a. Sub confeſsionis ſigillo non habetur, quod in animo ſub proteſtatione talis ſigilli dicitur. b. Hoc autem facere, non eſt ſigillo confeſsionis irreuerentiam exhibere, ſed reuerentiam. c. Ad hoc ſigillum omnes tenentur, qui quomodocunque aliquid in confeſsione reuelarum audiuerunt. 719.2.c. Etiam ſi is cui hoc dictum eſt, illud habeat per eum, qui hoc ei dixit vt publicaret. 720.1.a. Sigillum confeſsionis non perſonæ, ſed rei quæ per confeſsionem ſcitur annexum eſt. b. Sigillum confeſsionis *comprehendit non ſolum peccata, ſed & circunſtantias & omnia quibus detectis aliquod peccatum pœnis emiis cognoſceretur*. 2.c. confeſsionis ſigillum nullo in caſu niſi in vno reſerandum. 727.1.b. Non propter hæreſim. c. Non propter crimen cuius pœnitentem non pœnitet. 2.a. Nec etiam ſi Pontifex vel rex propter eius conſeruationem interficiendus eſſet, quod & probatur. 728.1.a. Sigillum confeſsionis longe ſtrictius eſt ſigillo ſecreti naturæ. 2.c. Sigilli ſeruandi lex diuina poſitiua fortior eſt lege naturali de ſui ipſius conſeruatione 730.1.a. Sigillum confeſsionis non violandum eſſe etiam de licentia pœnitentis qui dixerint, & quibus rationibus, quæ diluuntur. 732.1.a. b. Inuentum hoc eſt ad fauorem publicum. c.

Sigillum eſt obligatio vel debitum occultandi aliquid. 50.1.d. tom.3. Diuiditur in ſigillum legis diuinæ naturalis, & in ſigillum confeſsionis. ibid. Illud poteſt reuelari aliquando, hoc nunquã, niſi in vno caſu. c. ſigillo confeſsionis obligantur qui quoquomodo confeſsionem audiuerunt. 2.a.b. Sigillum qui & quibus modis infringant. 51.1.a.b. ſub Sigillo ſecreti ſe aliquid habiturum iurans. & illud ſine cauſa rumpés. P.M.72.2.a. ſub Sigillo confeſsionis non habetur, quicquid ab hominibus ſub hac forma *dico tibi in confeſſione* exprimitur. 198.2.c.

SIGNATA, SIGNVM.

Signata ſupplicatio gratiam perfectam continet & tribuit ius. 201.1.b.tom.2. Et continens diſpenſationem ad duo beneficia incompatibilia valet in foro conſcientiæ. 2.a. Signa exteriora coram Deo parum ſunt, ſi eis non reſpondent interiora. 519.2.c.to.1. Signum duplex, vnum quod tantum ſignificat, alterum quod ſignificat & facit rem ſignificatam. 606.2.b.

Universidad de Deusto
Biblioteca

SILENTIVM.

Silentij commendatio. 2.1.b.c.1.tom.1. Silentium in religione vbi seruatur,& regula etiam. 45.1.b. Est cultus iustitiæ.144.2.e. Eius item vtilitas.ibid.145.1.a. Silentium in choro magis seruandum & altari quàm in omnibus aliis quibuscunque locis.431.2.c.& 647.1.b.c.to.3. Item in sacristia. 649.1.e.

Silentium ecclesiasticis non solum tempore diuinorum officiorum, sed etiam antequam ea inchoentur perneccssarium. 456.1.b.to.1. Silentium in choro & sacristia & processionibus maximè seruandum. 476.2.d. Silentium est robur animæ ad spiritualia properantis. 477.1.a.

SIMONIA, SIMONIACVS.

Simonia in receptione monialium sollicitè cauenda. 366.1.c.tom.1. Ea committitur *quando est pacto aliquid accipitur, præter illud quod alendæ monialis est necessarium.*2.a.

Simonia non est dare eleemosynam pro regno cælorũ. 556.1.e. Eam committeret qui daret principaliter eleemosynã pauperi, vt oraret pro eo. 557.2.a. Simonia non est missam principaliter propter Deum dicere, quam tamen non diceret,nisi pretio adductus.679.2.a. Simoniam committit canonicus,qui principaliter it ad matutinas vt distributiones consequatur, & quis ille sit.679.2.c. Simonia *est dare quippiam temporale pro collatione beneficy alias debiti.* 264.2.c. tom.2. Simonia non est prælato seruire principaliter ob finem aptum,& minus principaliter ad beneficium consequẽdum.30.1.b.tom.1.488.2.c. Simonia non est dare vel facere aliquid spirituale ob laudem, vel gloriam non vti pretium,sed vti gloriam. 38.2.c. per Simoniam religionem ingressus quid consequatur in ea & quid non.141.1.a. Simonia non est renunciare beneficio,vt illud nepoti detur,modo id fiat sine pacto. 269.1.b.

Simonia est renunciare beneficio in alicuius fauorem, vt is renunciet suo beneficio in alterius fauorem.6.1.b.to.2. Simonia mentalis & conuentionalis si modo non fuit realis non inducit tituli priuationem,neque excommunicationis sententiam infligit. c. Simonia in ordine vel beneficio horrenda maximè. 2. b. Simoniacorum pœnæ quæ non incurruntur ante simoniam ex vtraque parte completam.c. Simonia interuenire potest sine rei temporalis promissione vel datione.7.1.b. Simonia conuentionalis etiam cum traditione non facit simoniam realem.ibid. Simoniacæ non sunt compositiones apud sedem Apost. pro re spirituali factæ, sed temporalia quæ dantur sunt, vel pro pœnitentia vel in gratiarum actionem.44.1.c. Simonia est dare aliquid iudici pro iustitia facienda circa spiritualia. 260.2.c. Simonia quam Papa committit, & alius cum eo qualis sit. 261.2.b. Simonia pro re minima non committitur.262.2.c. Nisi detur pro pretio.263.1.b.

Simoniam committunt principum familiares qui accepto pretio fauorem vendunt, quo aliis spiritualia à principe concedi curant.276.1.b.to.2. Et tenentur ad restitutionem fructuum à beneficiatis perceptorum, eis nolentibus, & non potentibus reddere. 2.b. Et omnes qui mediatores fuerunt simoniæ tenentur restituere, si simoniaci non restituant. 277.1.a. Restituere hi possunt pauperibus.b. Simoniæ mediator quomodo licitè potest pretium accipere.280.1.b.

Simonia non est aliquid gratum datum, vel etiam pro sustentatione vel eleemolyna pro re spirituali accipere. 564.2.c.d. Simoniacum facit munus à lingua cum datur vel accipitur in pretium. 605.2.a.

Simonia non committitur, cum indulgentia pro re temporali datur.767.2.c.tom.1. Simonia *est voluntas studiosa emendi vel vendendi spirituale vel spirituali annexum.* 257.1.c.to.3. per Simoniam acceptum iustè retineri non potest,sed dandum est Ecclesiæ damnificatæ vel pauperibus. 131.1.a.tom.3.

Simonia est mutuare alicui vt præsentetur, vel eligatur ad beneficium. 168.2.a. Simonia mentalis verè peccatum est. 257.1.e. Simonia non committitur circa corporea vel spiritualia,quæ sunt naturaliter quæsibilia. 2.b. Simonia duplex, altera prohibita, quia simonia, & altera simonia quia prohibita.d. Simonia committitur frequenter sine interuentu pecuniæ, vel rei ea æstimabilis.e.

Simonia non est dare vel accipere alia ratione quam pro pretio quærendi spirituale. 258.1.c.to.3. Simoniam non facit minus principalis intentio.e. Sed sic principalis lucri quantumus minimi.2.d. Simonia non est dare pro sustentatione ministri.e. Neque pro impensis, vel pœna excommunicationis, vel absolutionis.f. Neque pro vexationis redemptione,modo qui dat,iam habeat ius acquisitum.259.1.a.

Simonia quando est à manu, vel lingua aliquid pro spirituali accipere. d. Simoniam non committit, qui dat pecuniam notario pro litteris ordinis nec episcopo post susceptum ordinem pro pastellis,nec canonicis leue aliquid in possessionis adeptione ad quod tamen cogi non potest.2.b.c. Simonia triplex mentalis,conuentionalis, realis: mentalis *est mente tantum concepta citra omnem conuentionem tacitam & expressam siue res tradatur siue non* & hæc item duplex.260.1.a.

Simonia mentalis non obligat ad restitutionem, siue illud sit temporarium,siue spirituale quod per eam acceptum est.b.

Simonia conuentionalis *est ea quæ conuenta est expressè vel tacitè,nondum tamen ab vtraque parte executa.*261.1.c. Duplex hæc item est,& vtraque in foro exteriori punibilis.d. Per eam acceptum est restituendum, si acceptum sit temporale, non spirituale.e. Simonia realis *est ea quæ conuenta est expressè vel tacitè ex vtraque parte completa, saltem quoad aliquam partem promissorum vtriusque partis.* 262.2.c. Simonia hæc quibus pœnis puniatur. f. Simonia est conuentionalis promittere 100. scuta alteri pro beneficio, sine animo emendi illa vel persoluendi illa.263.1.a. ad Simoniam sufficit velle dare aliquid quod formaliter vel virtualiter est temporale pro spirituali.b. Simonia non est conferre beneficium ei cui est ad antidora obligatus animo se ab ea obligatione liberandi.263.2.d. Nec propter consanguinitatem,quamuis conferens ob illam principaliter peccet.264.1.b. Simoniam nõ inducit expressio eius,quod tacitè inest. 557.2.e.to.3.

Simonia realis quomodo committatur à duobus quorum alter familiaris est Papæ, quem alter monet de beneficio alicubi vacante, qui illud pro illo impetrat, & ipse conuenit de pensione inter se constituta danda illi. 264.1.c.tom.3.

Simoniaca conuentio desinit esse talis adiecta clausula *si & quatenus sedi Apostolicæ placuerit.*2.b. Et iterum.266.1.d.

Simoniaca confidentia non est, *quæ quis confidit quod alter conferet beneficium a se renunciatum alteri sine vllo pacto & modo.*266.1.e. Simonia conuentionalis confidentiæ beneficialis est peior alia conuentionali beneficiali, qua palam emitur, vel venditur beneficium. 268.1.a. Simoniacorum pœna primum ignis æternus. 269.1.f. Reliquæ pœnæ. 2.a.b. Simoniacus ordinatus recipit quidem characterem, sed non executionem. d. Simonia non est accipere aliquem in familiarem constitutæ ei mercede, donec ei beneficium cõferatur. 305.1.c. per Simoniam ab alio in eius fauorem commissam eo ignorante quærens beneficium, & rescius illud si non renunciat illicò. P. M. d. Simonia quæ verè non fuit causa quærendi coram Deo,non nocet.e. per Simoniam quæsitum restituendum est Ecclesiæ, ita vt nihil cedat delinquenti. f. Simonia quomodo non incurritur dando aliquid ob ingressum in aliquod monasterium.343.2.b. Ob quam simoniam excommunicatio incurratur.d. Simoniaca est omnis collatio beneficij per conuentionem facta.557.2.c.

SIMPLEX, SIMPLICITAS.

Simplex sine plica Iurisperitis dicitur,*& quod cum conditione fit simpliciter fieri non dicitur.* 674.1.c.to.1. Simplicitatis causa ab episcopatu & archidiaconatu clerici repelluntur.18.1.a.tom.1.

SIMVLATIO, SIMVLATOR.

Simulatio dolosa peccatum est. 300.1.tom.1. Simulatio duplex bona & mala,& quid vtraque sit.429.1.b.tom.1. Simulatores boni & mali qui.c.& 430.1.c.

SIXTVS IIII.

Sixtus IIII. In indulgentiis concedendis nimius fuit.699.2.a.tom.3.

SOCIETAS, SOCIETAS IESV, SOCIVS.

Societas qua ratione iniri possit salua forte, vt non sit vsuraria.274.1.c.2.a. tom.1. Socius non potest vti pecunia quæ ei traditur ad negotiationem in vsus alios. 276.1.c.

à Socio cogi ad id potest.2.c. Societas potest contrahi & omnium bonorum,& quorundam,& vnius tantum. 567.1.c.tom.3. Societas simpliciter contracta intelligitur tantum de his, quæ proueniunt ex quæstu. ibid. Societatis Iesu in erudienda iuuentute studium, & pietas summopere prædicatur,& omnibus imitanda proponitur. 625.1.a.b.

Societas omnis circa animalia quæ illicita. 179.1.c.tom.3. in Societatem nautarũ volentium ire piscatum & commeatum non habentium mittens pecuniam quis est vsurarius.281.2.e.f. Societas *est conuentio plurium suam pecuniam, industriam,vel laborem conferentium ad lucrandum.*177.1.c.to.3.

Ad societatem vt iusta sit tria requiruntur,& quæ illa sint. d. Societas qua ratione peritorum iudicio exæquanda sit. f.

In societate pecuniæ iacturam subire debet,qui eam dedit, & laboris qui eum contulit.2.b. Pecunia perire potest communiter,si pactum fiat,vt ea communis esset, & communiter diuideretur.d. In societate quomodo sors & lucrum assecurari possit.e.f. In societatem dans pecuniam ei,quem scit ea non negotiaturum peccat. 178.2.c.

Pecuniam in societatem conferens, sed à socio scripturam mutui vel depositi accipiens, peccat. d. Societatis Iesu clerici non fiunt professi per habitus gestationem antequam ad solemnem professionem admittantur.166.1.a.tom.1.

Non possunt succedere professorum bonis venientibus ab intestato.86.2.a. Societatis Iesu gubernatio per Generalem perpetuum, & Prouinciales ab eo delectos probatur. 39.2.b. Societatis Iesu clerici verè sunt religiosi post biennium,etiamsi tria sola vota simplicia emiserint. 57.2.c.

Exeuntes è societate sine licentia, veri sunt Apostatæ. 58.1.a. tom.1. Societas simpliciter contracta videtur esse contracta, quo ad ea quæ obuentura sunt ex quæstu. 81.2.a. tom.1.

SOCRATES.

Socratis dictum de nece sua laudatur.18.2.c. tom.1.

Socrates omnium hominum sapiẽtissimus iudicatus, quod se vnum hoc scire,quod nihil sciret,dixerit.124.1.b.tom.2.

SODOMITA.

Sodomita occultus non est irregularis. 379.1.a.to.3.

Si sit in hoc nefando opere diu volutatus per extrau.Pij.V. puniendus. c. d.

Eiusdem ab eodem pœnæ huic sceleri constitutæ.ibid.

Quis illis pœnis subiicitur,& an obligent in foro conscientiæ.e.f. Est dignus depositione quod grauius est quam irregularis solum. 2.a.

SOMNIA.

Somniis credere quatenus sit vel non sit peccatum.66.1.c. tom.3.

SORDES.

per Sordes acta omnia prohibita,quia mala.252.1.c.to.2.

Sordes censentur de se vitandæ. 2.a.

Sordes sunt auaritia vel pretium quod per eas illiberaliter quæritur. ibid.

Per sordes obtentorum vsus apud sedem Apostol. est malus. 253.1.b.

SORS, SORTES.

Sors in Gallia qua ratione salua esse possit. 188.1.d.to.3.

Sortes iacere quando peccatum sit vel non.67.1.c.tom.3.

SOTVS.

Sotus dicens eum qui rem aliquam ita habet, vt ea suo periculo pereat,eius esse dominum confutatur. 276.1.a.b. to.1.

Et cum dicit interesse capi non posse, cum sponte mercator pecunias negotiationi expositas mutuat. 277.2.b.c.

Et quod montes pietatis reprobat. 282.2.a.

Quomodo suam de bonis ecclesiasticis sententiam recantauerit. 345.1.c. vide Dominicus.

SPERNERE.

Spernenda sunt quatuor, & quæ illa sint. 510.1.b.to.3.

SPES.

Spes impunitatis delinquendi non excludit delinquentem à participatione legis,vel dispositionis eam concedentis. 726.2.a.to.3. Nisi in ea exprimatur, ne peccantes ea spe vti possint.e.

SPIRITVS, SPIRITVALE.

Spiritus multas habet significationes.256.1.f.to.3. Spiritus in materia simoniæ *est res pertinens ad salutem animæ.* 2.a.

Spirituale *est donum supernaturale à Deo datum ad animarum salutem, vel aliquid aliud institutum supernaturaliter, ab eodem ad eandẽ efficiendam, vel ab Ecclesia potestate supernaturali, & gratis sibi data ad conficiendum illud, & gratis dandum.*b. Spirituali repugnat emptio & venditio. d. Spiritualium quædam sunt à Deo solo immediatè creata, vel instituta, quædam ministerio Ecclesiæ institutra: & vtrorunque venditio est simoniaca. e. Spiritualia ab Ecclesia instituta,sunt instituta virtute potestatis diuinitus acceptæ.257.1.a.

Spiritualium quædam sunt pura ab omni rei temporalis mixtione,quædam mixta,& mixta duplicia sunt.b. Quæ vendi possunt & quæ non. c. Pro spirituali nihil accipi posse quomodo verum sit,& non.258.1.d.

Spiritualia ad temporalia ordinare nulla alia malitia addita non est semper. P. M. 588.1. c. tom.3. Spiritus sanctus Christo semper infuit, non aliis hominibus.585.1.c.tom.1.

Non est caritas sed ipsa est donum eius. 2.b. Spiritus multa significat, & quid illa sint.88.2.b. tom.2.

Spiritus sanctus variis, varia, varioque modo inspirat. 722.1.b.tom.3. Spiritualibus vtens in peccato mortali non peccat mortaliter. 706.1.b. to.1.

Nisi cum scandalo vel superbia id faciat. 707.1.a.

Spirituale est *donum supernaturale datum à Deo ad hominum salutẽ,vel quid institutum supernaturaliter ad eam efficiendam, vel ab ecclesia potestate super naturali sibi data ad conficiendum eam vel annexa eis.*88.2.c.tom.2.

Spiritualia alia aliis sunt spiritualiora. 89.1.b.

Spiritualia religioni Christianæ propria quæ & qualia sint. 161.2.b. Spirituale bonum appetens propter temporale peccat. 588.1.d. tom.3. Pro spiritualibus tanquam pro caussa impulsiua & minus principaliter aliquid temporale licet dare aut accipere.258.1.c.tom.3.

Pro labore qui suscipitur in rebus spiritualibus potest accipi aliquid temporale minus principaliter, sed non principaliter. 259.1.f. Et principaliter item pro obligatione exercendi munus aliquod spirituale. 2.a. Pro spiritualibus actibus dari consueta licitè peti possunt antequam præstentur. 263.1.f.

SPOLIVM, SPOLIATVS.

Spolium est *id quo aliquid vi vel sponte nudatur.* 204.2.a. to.1. Est duplex violentum & voluntarium. ibid. Spolia clericorum sunt *bona clerici morientis, vt quæ nemo succedit communi via.* c. *Vel bona ab ecclesiastica persona acquisita ex bonis ecclesiasticis, quæ non fuerat ante mortem eius iustè impensa.* 205.1.b. Cuius definitionis partes fusè declaratas vide. ibid. c.2.a.b.c. Quæ nouè spolia sint vel non, declarat Pius V. 206. a.b. Spolia omnia reseruantur cameræ Apostolicæ. 216.1.a.tom.1. Semper ad sedem Apostolicam spectarunt.c. Pecuniæ, gemmæ & alia speciosa, veniunt nomine spoliorum. 219.2.b. Res sacræ spoliis non comprehenduntur. 222.2.c. & 223.2.b. Nec suppellex domestica.223.1.c. Spolia ad sed.Apost. antiqua aliqua constitutione non fuerunt reseruata,sed diuina lege. 227.2.a.

Spolia in vtilitatem Ecclesiæ, cuius erat beneficium conuertere per consuetudinem licet.235.1.a. tom.1. Qui ea possident alio respectu quam pietatis ad restitutionem tenentur.ibid. Et qui ea retinent etiam intuitu pietatis,vbi non est consuetudo,vel priuilegium de eis ad pia testandi.b.

Spolia quæ dicantur & comprehendant. 341.2.c.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Spoliato auctoritate ordinaria non competit interdictum vnde vi.178.1.b.to.2. Spoliatus à repetenda possessione repellitur, cum soli vni titulo nititur, secus cum duobus. 181. 2.b. per Spolium intelligitur *quæcunque acceptatio quorumlibet bonorum mobilium vel immobilium occulta vel violenta* 347.1.d.tom.3.
de Spolio agenti obstat pactum & iuramentum de non petendo restitutionem.175.1.a.tom.2.

SPONSALIA, SPONSI, SPONSIO.

Sponsalia clandestina non prohibita sicut matrimonium. 428.1.c.tom.1. Quomodo olim transirent in matrimonium,& iam non transeant.2.a. Sponsalia non possunt inter eos contrahi, inter quos matrimonium esse non potest. 10. 2.c.to.2. Sponsalia sunt præparatoria ad matrimonium, in multis tamen ab eo differunt.85.2.c.
Sponsalia contrahens cum aliqua,& deinde matrimonium cum eius cognata priorem debet accipere, nisi cum secunda rem habuerit, & tunc neutram habere potest. 231. 2. e. tom.3.
ex Sponsalibus & matrimonio inualidè & clandestinè contracto non nascitur impedimentum publicæ honestatis. 232. 1.a. post Sponsalia cum vna contrahens matrimonium cum alia sine iusta causa vel sponsalia peccat. 235.1 a.
Sponsalia quomodo dirimantur per sponsi in aliam regionem migrationem.227.1.d.to.3. ex Sponsalibus ante septennium non oritur publicæ honestatis impedimentum.e.
Spondens non ducturum aliam, non tenetur eam ducere cui spopondit.2.b. Sponsa certum dotem sponso non promittens videtur omnia sua promittere.c. Sponsalia à quo regulariter dirimi possint. e. Sponsalia duobus modis in matrimonium transeunt per carnalem copulam(quæ tamen post Concil.Trident.non habet locum)& per declarationem consensus verbo aut signo factam. 228.1.a.
Sponsalia *sunt promissio mutua seu reciproca matrimonij*. 224. 2.c. Multis modis solui possunt.f. Sponsalia non transeunt in matrimonium per copulam.225.1.c.
Sponsi inter se soli ante matrimonium versari non debent. 115. 1.b.tom.3. Sponsio de aliquo præterito vel futuro quomodo sit peccatum.203.2.b. Sponsalia tantum sunt matrimonia impuberum. 228.2.b.

SPONTE.

Sponte fit quod sine metu iusto fit, etiamsi interueniat aliquis leuis. 341.2.d.tom.3.

SPVRII.

Spurij non possunt succedere in bonis parentum Ecclesiasticorum etiam in curia morientium.217.2.a.tom.1. Et fusius.245.1.b. Reuocatæ sunt facultates testandi in fauorem spuriorum etiam laicis à Pont. Max. concessæ. 247.2.a.b.
Possunt habere aliqua de bonis paternis.248.2.b. Eis debentur alimenta iure naturæ. 249.1.a.

STARE.

Stare verbi variæ significationes.412.1.d.e.tom.3.

STATVERE, STATVTVM.

Statuere is *solum dicitur qui perfecit statutum non qui inchoauit*.491.2.b.tom.1.
Statuimus verbum ius nouum inducit.220.1.c.tom.1. in Statutis verba propriè sunt intelligenda. 480.1.a.
Statuta recte non debent sine grauibus vtilitate mutari. 108. 2. c.tom.1.110.2.c. Statuta rigorosa mollienda sunt ex causa. 137. 1.b. Statutum non potest habilitare spurium ad parentum successionem. 248.1.a. *Statutum ad vnum finem contra illud operari non debet*.326.2.c.
Statutum de vno quod frequentius fit, comprehendit aliud.720.1.c.tom.1. Statutum inferioris confirmatum à Papa eo casu quo confirmatio erat necessaria non potest per inferiorem tolli.702.2.a.tom.1. Statutum in vno æquiparatorum vt habeat locum in altero, ea oportet regulariter esse exæquata. 31. 1. b. tom. 2. Statutum omne non inducit nouum ius,sed vetus plerunque declarat.566.2.d.tom.3.
Id pro statuto habendum quod verisimiliter statutum fuisset, si ab statuente quæsitum fuisset. 637. 1.b. Statutum conforme iuri communi, loquens de vno casu extenditur ad alium ei similem. 698.2.c.tom.3.

STATVS.

Statui sui conuenientia primo quisque agat, & postea aliis studeat. 489. 1. f. tom.3. Status in perfectionem mutari facile potest.2.d. Statui quædam vni conueniunt,quæ alteri non conueniunt, etiam si sit eadem persona.e. Status Ecclesiasticus est laico præstantior, ille tamen est hoc periculosior. 490.1.d.e.
Status quem necesse est conseruare etiamsi restitutio alienorum non fiat, intelligitur de statu iure quæsito. 137.2.b.to.3.
Statum suum mutare & ex plebeio nobilis fieri quomodo quis possit.252.1.c. Status decentia in indiuiduo non consistit. 274. 2.e. ad Statum mutandum sæculares pecunias cogere, possunt. f.
Status malus non est peccatum, nisi quatenus in eo sibi aliquis placet.625.1.a.tom.1.

STERILITAS.

Sterilitas fortuita quæ dicenda sit,& quando eueniat.163.2. e.tom.3. Sterilitas quæ ex vitio agri,aut tenuitate nascitur fortuita dicenda non est, nec ob eam remissio pretij facienda est. 164.1 b. De annonæ sterilitate quomodo quis gaudere possit.204.1.d.

STIPVLATIO.

Stipulationis diuisio in stipulationem de dando & faciendo comprehendit stipulationem de non dando & non accipiendo.18.1.c.tom.2. inter Stipulationem dandi quantitatem,& facti,vel dandi hominem quæ sit differentia.294.1. c.tom.1. Stipulationes tot sunt effectu,quot sunt res quas stipulamur.631.2.c.
Stipulationis quæ interrogatione & responsione fit materia & forma sunt consensus & verba. 223.2.c.tom.3. Stipulatio & testamentum continuè fieri debent, non tamen valida non sunt,si aliquid breuè admisceatur.473.1.e.

STOICI.

Stoicorum paradoxum omnia peccata esse æqualia & rectè facta hæreticum 506.2.b.tom.1.
Stoicorum opinio asserentium omnes passiones esse malas falsa.15.1.f.tom.3.

STVDIVM.

Studium non est idonea causa excusandi à recitandis horis canonicis. 408. 1.c.tom.3. à Studio non auocant horæ canonicæ, imò illud adiuuant. 453. 2.f. Studium maledictum,propter quod relinquitur diuinum officium.454.1.a.
Studij causa horas interrumpere quandoque licet.473.2.f.
Studijs alienæ professionis,qui vacare possunt vel nō.489.2.a.

STVLTVS.

Stultus non est melioris condirionis quam sapiens,quando verum. 341. 2.a.tom.1. Stultus melioris conditionis esse non debet quam sapiens. 696.1.c.tom.1.

STYLVS.

Stylus curiæ facit ius.4.1.c.tom.2.

SVBDIACONVS.

Subdiaconus recitans epistolam in apparatu subdiaconi peccat mortaliter in peccato mortali existens, sed non vt laicus.707.1.a.tom.1.

SVBDITVS.

Subditus quando peccat superiorum iussa & leges non obseruans. 96.2.b.c.tom.3. Subditus tyranni petens ab eo iustitiæ administrationem vel beneficium,non peccat.101.2.d.

SVBMINISTRARE.

Subministrare verbum est generalis admodum significationis,& quot sub ea comprehendantur.228.2.b.to.2. Subministrantes arcem,turrim,&c.vel machinam aliquā bellotilē Sarracenis,incidunt in canones.237.2.c. Et commeatum & vestes militares. 238. 1.a. Calcem item extra terras Ægypti subministrantes quando incidunt & quando non. b.

SVBPRIOR.

Subprior à conuentu potius eligendus quam à solo Priore. 112.1.a.to.1. Eius officia. ibid. Non est propriè Prioris vicarius. 113. 1.a.b.

SVBSIDIARIA ACTIO.

Subsidiaria actio quæ & quis ea teneatur. 368.2.c.to.1.

SVBSTITVTVS.

Substitutus alicui, si sine liberis decesserit, statim succedit post professionem factam ab intestato. 87.2.b.

SVMMA, SVMMVS.

Summa capitum, vel legum iurium,vt bona sit quatuor habere debet. 212.1.b. tom.2. Summus repentè nemo fit, quomodo intelligendum. 586.2. b. tom.1.

SVPERBIÆ.

Superbiæ,ambitionis,præsumptionis,& vanæ gloriæ actus, quando sunt peccata mortalia. 12.1. b. tom.1. Superbia est vltimum vitium redeuntibus ad Deum, quod recedentibus primum fuit. 14.2.c.
Ob superbiam bona opera pereunt. 42.2. a.
Superbia in bonis operibus maxime cauenda. 456.2.c.to.1.
Superbia non est vnum ex septem capitalibus vitiis, sed regina vitiorum.240.1.c.to.3. Superbia quid ex aliorum opinione,& vnde ducatur.e.f. Superbus quid significat. 241.1.a. Superbia bona & mala, & vt habirus definiri potest esse *vitium mouens siue inclinans ad appetitum inordinatum excellentiæ propriæ, quatenus est excellentia*. b.
Ad superbiam non requiritur actualis contemptus Dei nisi ad mortale.e. Superbiæ actus qui & quot.2.b. Superbiæ species quatuor & quæ illæ. c. Modi quibus quis per superbiam peccat.e.f. Superbiæ à iaculis sibi cauere debent,maximè contemplationi dediti. 612.1.c.

SVPERFLVVM.

Superflua danda esse pauperibus de quibus intelligatur.76. 2.c.tom.1. Superflua beneficiariorum debentur pauperibus.247.2.a. Superflua beneficiorum malè impendentes teneri ad restitutionem, probatur. 253.2.a.b. Superflua naturæ & statui quando pauperibus danda.317.1.a.
Superfluum naturæ est *id quod superest alicui deductis necessarijs ad vitam suam & suorum, statu vero, quod superest alicui deductis necessarijs ad vitam statumque decentem suum ac suorum*. 274.2.d.

SVPERIOR, SVPERIVS.

Superior potest compellere inferiorem, vt quod tenetur facere faciat, non autem quod ille facere debebat conficere. 753.1.b.to.1. Hoc autem de superiore immediato intelligitur.c. Ad superioris præceptum nullus debet mortem subire corpoream, nisi pro publica vtilitate. 776.1.c.to.1.
Superiore præcipiente, nemo potest agere licitè quod credit esse malum, etiamsi peccatum sit non facere, quod facere præcipitur.780.1.c. Superioris hominis præcepto subditus parere non tenetur contra præceptum Dei.100.2.c.to.2.
Superior quomodo dicatur religiosi votum irritare. 82. 2.f. tom.3. Quomodo peccet irritando votum, prius à se ratificatum. 81.2.b. Superior votum commutans quid considerare debeat. 84.2.d. Superior ad multa subditum obligare non potest. 146.1.c. Quæ & quot illæ sint. c.d.
Superior non videtur legem à se latam abrogare, si subditos non puniat. 384.2.c.to.1. Nullus potest legem diuinam ac naturalem tollere.c. Superioris iusto præcepto parendum.551.1. f. to.3. Superiorem qua ratione quisque sibi alterum arbitrari possit. 560.2.c. A superioris sententia & condemnatione directo inferior absoluere nō potest. 689.1.f.
Superiora inferioribus postponere vel æquare malum. 31. 2. b. 441.1. c. to.1.

SVPERSTITIO.

Superstitio vitiorum omnium in suo genere pessimum.127. 1.c.to.2. Quatuor superstitionis species,vel dæmonis tacitè inuocandi. 2.b.c. Superstitio maximum vitiorum quæ actibus moralium virtutum opponuntur. 63.2.e. to.3. Eius quatuor species. ibid. to. 3. Superstitionum specialium & particularium grandem numerum vide pag.66. 67. per totas. to. 3. Superstitiosa obseruantia quænam sit fusè describitur. 428.2.b. Superstitionis omnes species excepta vna sunt peccata lethalia. 64.1.b. to.3. Superstitionibus homines dediti grauiter redarguuntur.2.a. Superstitio Iudaica & Mahometica prohibita, & peccata mortalia. 2.f.

SVRDVS, SVRDITAS.

Surdus beneficiarius non excusatur à choro, & quod non audit tenetur recitare.505.2.a. to.3. Surditas non est impedimentum sufficiens lucrandi distributiones non eundo ad chorum. c.

SVRROGATVM.

Surrogatum sapit eius naturam cui surrogatum est.113.2.b. to.1.341.2.c. Et debet subire naturam & conditionem eius. 280.2.c.& 326.1.b.

SVSPENSIO.

Suspensio est *prohibitio vsus, officij vel facultatis alicuius*. 355.1.c. tom. 3.
Propriè est *censura qua alicui personæ ecclesiasticæ prohibetur exercitium sui officij, vel beneficij ecclesiastici, in totum vel in partem, in certum tempus, vel perpetuum quoad partem, ob suam culpam à iudice vel à legr.d.* Sine aliqua culpa propria ferri non potest.e. Non est peccatum mortale, neque excommunicatio,neque irregularitas. 2.a.b.
Suspensio triplex officij & beneficij simul, officij tantum, & beneficij tantum. c. Item à iure, & ab homine,& à iure quot.Et I. qua notorius fornicarius.f. II. Qua eligentes in episcopum eum, qui non est legitimus. 356.1.a. III. Qua qui sine legitima ætate ordinantur,& sic deinceps. 1.d.
Suspensio vna à diuinis, alia ab aliis 357.1.a.
Suspendere potest, qui potest excommunicare, suspendi autem possunt solæ personæ ecclesiasticæ.c. Ob quodlibet peccatū mortale,imò & veniale potest quis suspendi. d.
Suspensus à quibusdam actibus, non est suspensus ab aliis non annexis eis. e. Suspensio quibusliber verbis ferri & tolli potest. 2.b.
Suspensio quæ certo tempore terminatur tollitur lapso tempore. c. à Suspensione lata ob contumaciam potest absoluere episcopus, sed à lata in pœnā alicuius delicti non.d.
à Suspensione lata ab homine regulariter non potest absoluere,nisi qui eam tulit. e.
Violans suspensionem ecclesiasticam, P.M. & est irregularis. 556.1.a. Exercens ordinem etiam minorem suspensus fit irregularis. b. Suspensus ab episcopatu si solenniter celebrat fit irregularis.c. Suspensi,qui fiunt irregulares vel non. d.e. Suspensus est euitandus si est denunciatus. 2.a.

SVSPICANS, SVSPICIO.

Suspicantium hominum tria genera, qui peccant. 93. 2. a. tom. 2. Suspicio non omnis peccatum est,nec ea,quæ peccatum est mortiferum.c. Quæ sit mortalis 94.1.a. Ob suspicionem sine sufficientibus signis iudex torquēs,vel alium à beneficio prohibens peccat mortaliter. c. Suspicio & opinio de peccato proximi sine grauibus indiciis collecta non est peccatum mortale. 762.1.a. to.1.
Suspicio est *species opinionis & qua quis opinatur aliquid mali citra certitudinem*. 93.1.a.to.2. De bono item ac de malo dicitur.b. De bono peccatum esse potest. ibid.

SVSVRRATIO.

Susurratio est *significatio inordinata mali culpæ alienæ, alteri facta, per quam seruus discordia, vel causa discordandi inter eos*. 191.1.d. to.3. Graue peccatum est, & quid facere debeat vt absoluatur. ibid.

T

TABERNARII.

Tabernarij & caupones diebus ieiuniorum cibos veritos ministrantes vt peccent. 210.2.b. to.3.

TACTVS.

Tactus verendorū de se iudicatur esse lethalis nisi fiat causa infirmitatis.515.2.b.to.1. Vel alia iusta de causa. 516.1.a. Alij tactus sunt de se indifferentes nisi fiant causa perueniendi ad copulam.ibid. Tactus sponsi cum sponsa qui permittuntur, & qui prohibentur. 95.2.c. to.3. Tactus mammillarum vel aliarum corporis partium quando peccatum non est. 102.1.a. to.3. Tactus,amplexus & oscula & voluntas eorum quando sunt P.M. 114.2.b. Tactus sponsorum & delectatio ex eis nascens,sine tamen vlteriori proposito liciti. 115.1.a.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Tactus verendorum sponsis nullo modo liciti. c. Tactus impudici coniugibus illiciti. 120.2.c.
Tangi dicitur omne totum non continuum etiamsi eius omnes partes non tangantur. 490.2. b. to. 1. Tactus de se fœminæ mari non est peccatum si fiat honesta de causa & sine delectatione venerea. 515.1.a. Sed cum ea sic. b. Et si fiat etiam ob causam illicitam non luxuriosam, non est maius peccatum quam illa. b. Est periculosior visu. c.

TACERE, TACENS, TACITVRNITAS.

Tacere vel exprimere id, quo tacito vel expresso difficilius gratia impetratur, non illi nocet. 41.1.a to.1. *Tacens on fateatur nec negare videtur.* 233.1.b.to.3. Taciturnitas veri quod iura iubent exprimi, & falsi expressio ad gratiam impetrandam à principe nocet. 239.2.c. Taciturnitas causæ impulsiuæ quæ expressa principem non retraxisset à concedendo, nec difficiliorem reddidisset non officit gratiæ. 5.2.a. to.2.
Taciturnitas veri quod iura iubent exprimi, annullat gratiam. 279.1.b.

TAVRI.

Taurorum agitatio an sit licita, quæ rogatus responderit Nauarrus. 107. 2. c d. c.to.3. à Pio V. bulla de ea edita prohibita est. 108. b. c. Moderata non reprehenditur nec prohibetur. 2.c.d.
De taurorum agitatione præposterum quorundam Hispanorum iudicium. 109.1.a.

TE DEVM.

Te Deum ad matutinum non ad laudes pertinet. 409.2. c. d. tom.3.

TELVM.

Telum quid sit & vnde dicatur. 481.2.a. to.5.

TENTATIO.

Tentare Deum quis dicatur & quomodo hoc peccatum mortale sit. 67.2.c. to.3. Tentatio nulla adeo magna, cui à faciente quod in se est ope diuina resisti non possit. 483.2.c.

TERRENA.

Terrena appeti & desiderari possunt. 378. 1. c. tom. 1.
Terrenis bonis sænius mali quam boni abundant. 611.1. c.
è Terra creata esse omnia & in terram reuersura sæpe cogitandum. 783.2. b.

TERRIBILIA.

Terribilia multò plus terrent si speciatim cogitentur, quam si generatim. 28.1.a. tom.3.

TESTAMENTVM, TESTOR.

Testamentum non potest facere qui non potest illud reuocare. 87.2.a.to.1. Testandi consuetudo in Hispania de rebus ecclesiasticis ad quæ licita. 255.1.c. Testandi consuetudo si esset de superfluis beneficiorum, nihil valeret, & cur fuse. 382.1.2. Testamentum mutare faciens sine vi, metu & dolo non tenetur ad restitutionem. 140.2.b.to.3. Si autem per modos iustitiæ contrarios id faciat, tenetur. 141.2.d. Testamenti executor qui non soluit debita & legata præsertim pia, P.M. 292.2.b. Testari volens sanus, & in principio morbi id faciat. 318 2.c. Testator in statu gratiæ id faciat. d. Non habens hæredes legitimos non tenetur relinquere bona cognatis nisi extremè egentibus. e. Testari possunt omnes morientes in curia. 217.1.c. to.1. Non tamen regulares. 2.a. Testandi facultas nihil prodest eis qui non testantur. 221.2.b. Testandi facultas de suis spoliis in causas non pias subreptitia. 230.1.b.
Testandi facultas iis facta, qui sunt in curia quomodo temperanda. c. Testari non possunt clerici de superfluis lege diuina. 233.1.c. Neque in filios illigetimos. 247.2. a.
Testari de superfluis cur clericis Ecclesia interdixerit. 381.2.a.
Testandi facultas non expirat morte concedentis. 388.1.a.
Testandi facultatem habens sæpiùs etiam testari potest. 388.2.b.c. to.1. Testandi facultas est deambulatoria & mutabilis vsque ad mortem. c. Per testamentum nihil iuris quæritur, quousque testator moriatur. 389.1.c.
Testatoris voluntas legantis vt aliquot missæ pro eius anima dicantur non æquipollet ipsis. 476.2. c.
Et idem de aliis bonis operibus. ibid.

TESTIS, TESTIMONIVM.

Testis qui testatur verum, quod credit esse falsum, vel se excusat, quando ad testificandum tenetur, P. M. 288. 2.a. Secretum peccatum alienum detegens. b. Qui ad testificandum non tenetur quid respondere debeat iudici cum interroganti. d. Testis suo testimonio non succurrens ei, quem scit esse in extrema sui testimonij necessitate P. M.c. Et si iussus non testificetur tenetur ad restitutionem. f. Mercedem accipiens vt verum testetur tenetur ad restitutionem, sed non vt falsum. ibid. Nisi accipiat ratione laboris, & interesse. 289. 1.a. in Testem cum tenetur qui non se offert, vel se offert cum non tenetur peccat. d. in Testem qui admitti non possunt misi quando alij desunt. e. Testis qui legitimè interrogatus super crimine ob quod bona publicantur negat veritatem, & reus absoluitur, non tenetur fisco de damno. b.
Testis qui respondere non tenetur iudici quomodo se geret. 429.2.c.to.1. *Testis vnus facit indicium*, intelligendum est de omni exceptione maiore qui testetur de malefitio, & non de indicio. 568. 2. a. Testi super vno articulo inducto non debet credi super alio. 712.1. c.
Ad id dicendum quod probari non potest non tenetur. 73. 2.b. Testis in instrumentis vsurariis scienter adhibitur vel dubitans P. M. Et tenetur ad restitutionem. 181.1.c.
Testimonium falsum, ob tria peccatum mortale est. 189.1.c.
Testatus aliquid esse tale, sed credens cuipiam illud affirmanti grauiter peccat, sed non tenetur ad restitutionem. f.
Testes singuli ad probandam confidentiam simoniacam sufficiunt & criminosi ad omnem simoniam probandam sunt idonei. 268.2.c. Testis verum esse in iudicio affirmans quod scit esse falsum vel dubitat, aut tacet verum. P. M. 288. 1. d. Testis integer quis sit. e. Testis vnius etiam fide digni, dictum non sufficit ad alicuius credendæ rei necessitatem inducendam. 237.2. c.to.3.
Testimonium vnius sufficit ad impediendum matrimonium contrahendum. f. Testimonio suo qui potest alterum à morte vel pœna liberare nec facit, M.P. 107.f.to.3.
Ad testimonium ferendum quo quis condemnetur nemo se tenetur offerre. 2.a.
Testimonium falsum qui protulit, ob quod alter est in vitæ periculo illud reuocare tenetur, etiàsi sibi vita perdenda sit. b.
Testis restituere tenetur quod accepit ob testimonium quod ferre tenebatur. 131.2.d.
Testis à iudice legitimè interrogatus an sciat tale furtum, & sciens tacet, peccat, & tenetur restituere. 155.1.a.
Testificari quis tenetur post semiplenam probationem coram ipso factam. e.

THEODOSIVS IMPERATOR.

Theodosius & Carolus magnus statuerunt, vt liberum esset omnibus litigantibus ad episcoporum tribunalia causas dirigere. 104. 2. a. to.2.

THEOLOGIA, THEOLOGI.

Theologiæ, legum, & medicinæ disciplinæ, quamuis ob eas multi pereant vtilissimæ. 102.1.e. to.3. Theologi quamuis in arce omnium scientiarum sedeant iuris prudentiam non debent contemnere. 709.2.b. to.1.
Theologorum & Canonistarum in tractandis rebus mos & differentia. 49.2 c.& 50.1.a.to.1. Theologi & Canonistæ spinosas quæstiones & parum ad salutem animæ spectantes tractantes arguuntur. 465.1.a.b.
Theologi doctores iuri Canonico operans dantes, & canonistæ sacræ Theologiæ studio vacantes laudantur. 489.1.c.d.
Theologi puri facile errant si sint sacrorum canonum imperiti & contra puri canonistæ theologiæ ignari. e.
Theologi esse non debent, qui sensum verborũ orationum & psalmorum intelligunt. 553.1.c. Theologi & Canonistæ diuersi in differendo & cur. 547.2. b. tom.3.

THESAVRVS ECCLESIÆ
VEL ALIVS.

Thesaurus indulgentiarum æratium quoddam publicum est. 685.1.c, to.3. Thesaurus Ecclesiæ à quibus maximè sanctis sit conflatus. 668.1.c. to.3.

Hic dispen

Hic dispensari potest, & à quo, & quomodo. 669.1.d.c.
Hic thesaurus quomodo aliter per sacramenta, & aliter per indulgentias dispensetur. f. Thesaurus indulgentiarum quomodo sit thesaurus sapientiæ Dei. 602.1.f. Thesaurus est *pecuniæ sub terram vel alibi abscondita vetustiore tempore, cuius dominus ignoratur, & de cuius occultatione nulla est memoria.* 161.2.c. to.3. Est eius qui inuenit in suo, & in alieno dimidium est eius & dimidium loci domini. ibid.
Thesaurum in loco sacro aut publico inueniens partiri debet cum fisco aut prælato Ecclesiæ. 161.1.b. Thesaurum inueniens in agro quem emit, nil tenetur restituere venditori. d.
Thesaurarius alicuius ciuitatis negotiando pecunia publica vt peccet. 255.1.b.
Thesaurus Ecclesiæ infinitus & immensus esse demonstratur. 712.2.c. to.3.

D. THOMAS ET ALII.

D. Thomas à communi opinione non solet recedere, & canones Ecclesiæ suspicit. 346.2.a. to.1. Eius de bonis Ecclesiasticis quæ sit sententia. 347.1.b. In Gallia peregrinatus eius sanctissimum corpus ibi colitur. 2.b. Nullo munere publico functus est. 459. 2.a. Quis quantusque doctor sit. 468.1.a. Eius confessionem non reuelauit. f.
Reginaldus dicens eum nunquam in cogitationem mortalis peccati incidisse. 722.2.c. D. Thomæ mirabilis in sacros canones & leges obseruantia. 141.1.d.to.3. D. Thomas quo anno in diuorum Catalogum relatus. 478.2.e.to.3.
Thomas Illyricus Tolosatibus persuasit cartharum Iusoriarum artem esse reprobam. 671.2.a.to.1. Eius auditorium & zelus. b. Thomas Illyricus concionator qualis & quomodo maximum circa S. Trinitatem errorem Tolosæ deprehenderit. 644.1.c.d. tom.3.

TIBERIVS CÆSAR.

Tiberius Cæsar prouinciarum rectores mutare cur non solitus. 98.2. c. to.1.

TIMOR.

Timor seruilis quando sit peccatum & quando non. 449. 2.a.to.1. Duplex est timor filialis & seruilis, item initialis & mundanus. 588.2.c. 589.1.a. Timores isti quinam sint. ibid.
Seruilis quandoque bonus quandoque malus. b.
Potest aliquando esse cum caritate. c.

TITVLVS.

Titulus beneficij est ius per quod beneficium sit habentis illud. 534.2.d. tom.3.

TOLOSA.

Tolosæ monasterium dominicanorum reformatissimum, in quo est D. Thomæ Aquinatis sepulchrum gloriosum. 610. 1.d. tom.3.

TONSVRA.

Tonsura prima præparat ad ordines sacros sed non est ordo. 85.2.c. tom.2.
Tonsura prima insigniri volens quid habere debeat ex Conc. Trident. 293.2.c. tom.3.
Ea licet etiam hodie insigniri sine animo ascendendi ad ordines. 301.1.f.
Tonsura prima & ordinibus minoribus multi malè ordinantur. 431.1.f.
Tonsura clericalis nescienti legere non est conferenda. 453. 1.b.to.3.
Quid scire debeat iuxta canones is cui tonsura conferenda est. 599.1.c.
Tonsuram primam non licet accipere nisi ei qui vult clericaliter viuere. 600.1.c, to.3.

TORMENTVM.

à Tormentis in iudicio non est incipiendum. 484.1.B. to.1 & 568.1.a.
Tormentorum metu qui seipsos infamant peccant. 567.1.a.
Sed non nisi venialiter nisi in quatuor casibus. 193.2.c.to.3.

TORNEAMENTA.

Torneamenta quæ prohibita, & quæ licita. 664.2.c.to.1.

TRADITIONES.

Traditiones Apostolicæ ita venerandæ sunt ac leges diuinæ. 320.1.c.to.1. Pro institutione diuina seruandæ sunt. 383.1.a. Traditiones quas à patribus accepimus infringi, ferendum non est. 616.1.c.

TRAIANVS.

Traianum D. Gregorij precibus saluatum historia tradens, vera asseritur. 613.1.d, to.3.

TRANSFERRE.

Transferre verbo pro concedere, I. C. vtitur. 692.2.c.to.3.

TRIBVTA.

Tributa & iura regia iustè publica auctoritate, consuetudine immemorabili imposita non soluens peccat cum obligatione restituendi. 166.1.c. to.3. Eadem sine auctoritate imponens vel imposita exigens cum eadem obligatione peccat. f. Tributa & gabellas licitè laicis imposita à clericis exigens peccat & est excommunicatus. 2. b.
Tributa soluenda sunt de iis etiam quæ quis in suam suæq; familiam, necessitatem inuehit. 167.1. b. Tributi debitor, qui obstrictus iureiurando, vt veritatem suarum mercium proferat & eam non profert peccat. c. Tributa seu vectigalia nullus potest imponere, qui recognoscit superiorem in temporalibus. 332.1.d.

TRINITAS SVMMA.

Trinitatis opera omnia ad extra sunt indiuisa. 537.1.a. to.1.
Trinitatis imago in anima quomodo sit. 595.1.a. Quæ & quanta in vtraque differentia. b. Trinitatis inuocatio cur absolutioni postponatur. 682.2.c. Trinitatis fides explicita omnibus est necessaria. 63.1.b c.to.3. Trinitatem personarum solo lumine fidei possimus cognoscere. 8.1.c.to.3.
Trinitatis imago in hominis anima clarè explicatur. 9.1.b.c.
Trinitatis cognitio per animam magis quam per alia comparatur. f.2.b. De trinitate errores aliquot. 62.1.f.
Trinitas sancta tribus horis in veteri testamento designata. 400.1.b. to.3. Ad S. Trinitatem oratio *Omnipotens sempiterne Deus qui dedisti, &c.* omnibus suis numeris absoluta. 397.2.d.e. to.3. Trinitas tota *Pater* rectè nominatur si hoc nomen essentialiter non notionaliter sumatur. 521. 1.c. Oratio S. Trinitatis *Omnipotens* cur finiatur *per Dominum*: & non illæ quæ ad S. Trinitatem diriguntur. ç. Ad singulas Trinitatis personas orationes dirigi possunt. 2.a.
Trinitatis tres personæ spiritualissimæ concipiendę. 643. 2.a. Trinitatem qui imaginantur corpoream allucinantur. 644 1.c. to.3. Trinitatem fœmineam aliquam personam rudiores aliquos credidisse vt Thomas Illyricus deprehenderit. c.d. Trinitatis vestigium aliquod extat in omnibus creaturis. 2.b. De S. Trinitate errores vulgi. 645.2.a.

TRISTARI, TRISTITIA.

Tristari quod non sint tanta bona temporaria quanta alteri, quando peccatum mortale, vel venialè vel nullum. 271. 2.c. Qui tristatur de colloquio & familiaritate cum Deo P. M. 273.1.b. Qui tristatur de bono spirituali virtutum non peccat peccato accidiæ. c. Tristitia omnis in se quoddam malum est, sed secundum quid bonum. 681.2.c.to.1.

TRITICVM.

Triticum vel aliud tam immoderatè emens, vt caritatem inducat, P. M. 255.1.c, to.3.
Triticum vendere vno mense pretio, quo valiturum est altero, quando peccatum. 175.1.f.tom.3.
Triticum quod quis habet paratum ad seminandum, plus valet quam aliud. 178. 1.c. Tritici acerui partem qui furatur, non furatur totum. 491.1.a.
Tritici caritatem desiderare, vel gaudere quod illa euenerit simpliciter peccatum est. 204.1.a. Triticum vendens pluris quam sit æstimatum à gubernatore, peccat cum obligatione restituendi. 154.1.d.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Triticum mutuare caritatis tempore eo pretio, quo tunc venditur, vt tempore solutionis reddatur triticum eo pretio quo tunc valebit non est vsura. 173.1.c.to.3. Triticum quod sibi debetur qui non petit nisi tempore quo illud cariùs erit, non peccat. 2.a.

TVRPIS, TVRPITVDO, TVRPITER.

Turpis quæstus *dicitur qui quæritur ex venditione, locatione, traditione vel ostensione reliquiarum & aliorum sacrorum cum pacto vel fine principali aliquid recipiendi.* 160.1.c.to.3.

Turpiter accipit, qui pro eo quod tenetur facere accipit. 279.2.c.tom.2. Turpes cantilenas cultui diuino admiscere quale peccatum. 86.2.d. to.3. Turpitudo sua nemini prodesse potest. 454.2.b.to.3.

TVTOR.

Tutor aut curator non conseruans bona sui pupilli aut minoris, M.P. 292.2.d. to.3. Tutor & curator qui dicantur. c.

Qui dat sui pupilli pecunias salua sorte, nisi per tres contractus peccat. f.

V

VANA GLORIA.

Vana gloria *est vitium inclinans ad inordinatum appetitum gloriæ.* 242.2.b.to.3. Vana gloria vitium capitale, & parens septem vitiorum, iactantiæ, inuentionis nouitatum, hypocrisis, pertinaciæ, discordiæ, contentionis, & inobedientiæ.c.

Per vanam gloriam qui peccant mortaliter. 2.c.f.

Ob vanam gloriam res ad diuinam gloriam institutas principaliter faciens vt peccet. 243.1.c. Ob vanam gloriam aliquid à Deo petens peccat. 422.2.d. Vana gloria omnes impugnat etiam qui in eremo aut loco deserto aliquid agunt. 425.1.d.

VAGABVNDVS.

Vagabundus *qui nullibi certum habet domicilium*, potest confiteri cuilibet. 746.2.b. to.1. Vagabundus est *etiam qui certum quærit domicilium.* c.

VALDENSES.

Valdensium hæresis non esse licitum iudicare confutatur. 91.2.c.to.2. Et potestatem Ecclesiasticam in caritate esse fundatam. 148.1.b.

VASA.

Vasa Ecclesiæ in vsus pauperum constanda esse egregiè demonstratur. 417.2.c. to.1. Vasa vini vitiosa locans aut pro integris vendens sciens, peccat & ad restitutionem tenetur. 165.2.d. to.3. Vasa ecclesiæ nisi in magna necessitate pignorari non possunt. 167.2.e.

VASCONICA.

Vasconica lingua à vulgaribus remotissima, in quam versa sunt fidei Christianæ doctrina capita. 631.2.b.to.3.

VENDO, VENDITIO, VENDITOR.

Vendere fauorem, beneuolentiam & amicitiam, vt aulici solent, etiam apud ethnicos peccatum fuit. 276.1.b.to.2.

Vendi non possunt sola supernaturalia, & sacrata & suapte natura inæstimabilia. 278.1.a. Vendi non possunt etiam vendibilia pro officiis malis à se præstitis vel præstandis. 279.2.a. Vendens aliquid pretio iusto, quo illud valiturum est aliquo tempore, non debet exigere summum pretium, sed medium illius tẽporis. 175.2.b.to.3. Vendens aliquid dilata solutione pretio maximo quo valebit ad aliquod tempus peccat, sed non medio, si illud erat vsque ad illud tempus seruaturus.d. Vendens aliquid, vt statim illud sibi venderetur, peccat, sed non, si non habuit emendi animum.e. Vendi res posse carius creditò, vel emi anticipata pecunia viliùs reprobatur. 253.1.b.

Vendere cariùs licet iusto pretio propter verum interesse lucri cessantis. e. Vendens rem tanto pluris iusto pretio quanto damno saltem affectionis eius venditione afficitur non peccat. 2.a. Vendere licet dilata solutione tanto pluris, quanto credit se in eo recuperando insumpturum. b.

Venditio qua non exceditur dimidiũ iusti pretij est rescindenda. c. Ad illam venditionem rescindendam quid sit seruandum. d. Vendere volens cariùs iusto pretio rigoroso vt peccat. 254.1.b. Vendens rem vitiosam debet declarare defectus in specie, quibus illa laborat. 254.2.c.d.to.3.

Manifestum vitium non tenetur dicens, nec occultum quod non est notabiliter damnosum. e. Vendens aliquid amissum ipso iure ob hæresim, vel aliud simile, tenetur id manifestare. f. Venditio qua quis emit rem aliquam ab alio, & statim eidem vendit, quomodo liceat vel non. 256.1.d.

Vendens aut emens aliquid temporale cariùs eo quod aliquid spirituale annexum habeat P.M. Sed non est excommunicatus. 270.1.b. Venditio citra dimidium iusti pretij fœnoris vicaria, & eo grauior. 168.1.c.to.2. Quomodo per eam vltra triginta pro centum lucrentur. 2.a. Venditiones & emptiones iustitiæ & gratiæ iure naturali & diuino vetantur. 252.2.b.

Venditio minore iusto pretio citra dimidium valida in foro exteriori: in interiore verò nequaquam. 662.1.a.b.to.1.

Licita autem est ne lites multiplicentur. b. Vendere velle suas merces iusto pretio rigoroso, & emere pio bonis viris licitum. c. Venditio & emptio in quam minus pretium vel maius interuenit quam sit iustum est peccatum. 164.1.c. tom. 2. Venditio vltra dimidium iusti pretij iure ciuili licita sicut lupanaria. 2.b. In venditione & emptione multa peccata comittuntur. 165.1.a. Venditor celans vitia rei venditæ tenetur emptori ad interesse. 299.2.c.to.1.

Venditor prædij seruituti subiecti tenetur emptori id ignoranti ex empto actione. 300.1.a. Venditor census tenetur soluere iura regalia. 303.1.c. Venditor census non possidet rem nomine precarij, sed proprio. 2.c. Venditor qui res pluris emptori facit, quam sciat eam valere, vt peccet. 661.2.c. Et tenetur restituere. ibid.

VENOR, VENATIO, VENATVS.

Venans diebus festis etiam quæstus gratia audita Missa non peccat. 90.2.c. to.3. Venari aut piscari prohibens, cum non possit, peccat cum obligatione restituendi. 152.2.d.

Ad iustè prohibendum ne quis venetur quinque necessaria sunt. e. Venantes prima vice in locis prohibitis, occidentes, vel mutilantes malè faciunt. f. Venatus custodes finentes venari quando peccant vel non. 153.1.a Venatio ferarum certis temporibus iustè prohiberi potest. 153.1.d.to.3.

Ad venandum profectus permittens canes nocere aubius domesticis peccat. f. Venatio non licet regularibus & clericis. 141.2.a. to.1. Nisi fortè causa necessitatis & recreationis.c.

VENENVM.

Veneni negotiatio est licita quando illud aliis rebus admixtum potest esse hominibus vtile. 671.1.a.to.1.

Venenum qui sumit vt experiatur theriacam quando peccat vel non. 166.1.a. to.3.

VENIA.

Venia non datur nisi correcto. 117.2.c.to.2. & 672.2.f.to.3.

VERBA, VERBVM DEVS.

Verba debent propriè sumi, nisi quando aliud constat de monte deponentis. 215.2.c. Verba cum effectu sunt intelligenda. 135.1.c. & 202.1.b. to.1. Verba tam sunt necessaria, quam panis. 2.b.2. Verba in dubiis pro verisimilibus accipiuntur. 58.2.b. Grauiora verba sunt necessaria ad societatem omniũ bonorum qua vnius negotiationis vel rei. 81.2.a.

Verba subiunctiui modi potentiam quãdam indicant. 697.2.b.to.1. Verba potius secundum vsum, quam originariam significationem sunt interpretanda. 562.2.a.to.1. Verba præceptiua consilium, & consiliua præceptum pro materia subiecta inducunt. 673.2.b. Verba de primo actu tantum esse intelligenda quando non verum est. 389.1.a.c.to.1. Verborum magis quã rerum studiosi redarguũtur. 467.1.c. Verba cum effectu intelligenda esse explicatur. 495.1.a.b. Verba eadem ad diuersos relata diuersa modo sunt intelligenda. 55.2.b.to.1.

Verba iniuriosa vel blasphema quando vnum vel plura faciunt peccata. 57.2.a.to.3. Verba ciuiliter & curialiter non rusticè & rigorosè intelligenda. 264.2.a. to.2. Verbum generale in dubio in bonum sensum interpretandum. 15.2.c.to.3.

Verborum omnis inordinata prolatio octauo præcepto prohibetur, & quæ sit mortalis. 189.1.c.d.

Verba sunt

Verba sunt intelligenda secundum consuetudinem regionis, in qua proferuntur, & loquentis. 575.1.b.tom.3. Verba inuenta sunt ad exprimenda concepta mentis. d. Verba generalia non comprehendunt delictum, quando intelligi possunt de eo quod non est delictum. 613.2.b.

Verba accipiunt interpretationem ex consuetudine proferentis illa. 665.2.c.tom.3.

VERBVM, DEVS.

Verbum cur Dei filius dicatur, idque aptiùs quam sermo. 536.2.c.tom.1. Est secunda trinitatis persona, à Patre æternaliter genita, & in tempore incarnata. 537.1.a.

VERECVNDIA.

Verecundia quando excusat à confessione apud proprium parochum & quando non. 753.2.c.tom.1.

VERSVS.

Versus & conuersus differunt eoquod versus timore pœnæ, conuersus, ob Dei offensam à peccato abstinet. 312.1.c.to.3.

VERVM, VERITAS.

Verum omne semper est à Spiritu sancto. 126.1.a. tom. 2. Veritas sæpius exagitata magis resplendet. 306.1.c.to.1. *est virtus quæ inclinat ad ostendendum proximo se talem qualis est.* 423.2.c. Vera magis dicentis fidem quam verborum lenocinium exigunt. 256.1.a.tom.1. Ex vero non nisi verum inferri potest, sed ex falso aliquando verum. 247.2.c.to.2.

VEXATIO.

Vexationem suam cuique licet redimere, iniustam scilicet non autem iustam. 175.1.d.tom.3.

VIATOR.

Viatores eo loci in quo reperiuntur quoad sacramenta tanquam incolæ censendi sunt. 744.2.b.tom.1.

VICARIVS.

Vicarius episcopi de se non potest cognoscere de criminibus, neque conferre beneficia nisi potestas eius amplietur. 530.2.b.tom.1. Vicariorum duo genera, & quæ illa sint. 112.2.c. & 113.1.a.tom.1. Vicario honor exhibitus principaliter cedit in eius honorem cuius est vicarius. 422.2.b.c.

Vicarij episcoporum non debent inquirere qui in pascha te non sint confessi, sed potius in eos animaduertere, qui in publico peccati statu manent. 723.1.c.

Vicarij episcoporum sunt parochi eorum, quibus præsunt & possunt iis dare licentiam, vt quibus voluerunt, confiteantur. 744.1.c. de Vicarij parochi licentia alieno confitens legitimè est confessus. 745.1.b.

Vicarius generalis episcopi eamdem iurisdictionem habet, quam episcopus. 558.2.b.tom.3. Vicarius & de legatus non debet facere quod principalis non faceret. 685.1.a.

VICTORIA.

pro Victoria regum suorũ in bello orari potest. 510.1.d.to.3.

VIDVA.

Vidua vel repudiata potest accipere aliquid donec dos ipsi soluatur. 284.2.b.tom.1. Vidua cogitans de copula cum viro viuente habita, & in illa sibi complacens peccat. 523.2.b.

Vidua gaudens de præterita copula & in ea se delectans. P.M. 114.1.c.tom.3. Vidua post mariti mortem sacrum per plures menses non audiens an peccet. 205.1.f.2.a. Benefaceret quæ post mariti mortem quotidie sacrũ audiret. b.

Viduas toto primo à morte mariti anno à missa abesse consuetudo ab episcopis tollenda. 206.1.c.to.3. Vidua fornicata realiter non potest retinere bona relicta sibi à marito, vt castè viueret. 249.2.f. Vidua à marito vsufructuaria bonorum relicta quoad castè viueret, si stupro commisso iis gaudeat, cum obligatione restituendi peccat & viduus similiter. 292.2.c.

VIOLENTVS.

Violentus actus est ille *cuius principium est ab extrinseco, passo non conferente vim.* 16.2.d.tom.3. Violenter facta & metu facta quomodo differant. 17.1.b. Violenter factum nullomodo peccatum est, nec puniri potest. c.

VIGILARE, VIGIL.

Vigilantibus & non dormientibus iura subueniunt. 436.1.c.tom.3. Vigilibus & non dormitantibus pastoribus Christi natiuitas nunciata. d. Vigilandum maximè in oratione. e.

VIR.

Viri intuendo fœminas nudas & contra vt peccent. 47.1.a.tom.1. Viri boni arbitrio terminanda relinquuntur, quæ iure non sunt determinata. 76.1.a. Viri fide digni testimonio putans aliquid esse vel aliter se habere quam sit vel habeat, non peccat. 308. 2.b. Viri & fœminæ qui sunt de tertio ordine S. Francisci & Dominici non sunt religiosi. 358.1.b. Viri peccatum adulteri grauius est quam fœminæ. 642.2.b. Viri adulterij criminalem habent actionem in fœminas: fœminæ ciuilem. c.

Viri potentes, nobiles, & diuites cur parum sint deuoti. 545.1.a.tom.3.

VIRGO, VIRGINITAS.

Virginem appellare *est eam de stupro sollicitare.* 484.2.c.to.1. Virginitas res magis voti est quam præcepti. 750.1.b.

Virginem qui corrupit sine dolo & deceptione ipsius ad nihil tenetur in foro conscientiæ. 115.2.c.tom.3. In foro exteriori quid ei faciendum, ibid. Tenetur tamen ad ei satisfaciendum. 116.1.a. In foro conscientiæ quando retetur ad restitutionem. c. Qui pollicitationibus eam decepit ad quid tenetur. d. Si promisit eam ducturam tenetur id facere, nisi sint admodum inæquales. e. Neque si magnum sequeretur scandalum. 2.c. Quando obligatur ad satisfaciendum pro fractione sigilli virginalis. c. Et quid de ea quæ putatur virgo, & non est. d. Virgo quæ vult scire quanta sit carnalis copulæ delectatio etiamsi eam experiri nolit. P.M. 245.1.a. Virginitas est virtus non tamen eius actus necessarius. 107.2.b.tom.2. Virginitas cui renitenti violatur non peccat. 17.1.a.tom.3. Virginitatis circunstantia confitenda, etiamsi is qui confitetur non peruenit ad actum. 54.1.b. Virginitatem quæ vouit tenetur castitatem seruare, postquam corrupta est, & pœnitere. 76.1.d.

Virginitas melior matrimonio non arguit illud esse malum. 285.1.c. Virginitas etiam inter aulicas delicias seruari potest. 358.1.a. Virginitatem vouentibus velle nubere mortale est. 473.1.b. Virginum sollicitatores non debent puniri vt raptores, sed pœna extraordinaria. 478.1.a.

VIRTVS.

Virtutis quatuor conditiones, vt sit sciens, eligens, & recta intentione & constans. 674.1.a.tom.1. Virtutes omnes connexæ sunt. 684.2.b. Quomodo omnes per vnum peccatum minuantur. 685.1.b.

Virtus *est habitus electivus in mediocritate consistens.* 686.2.c.tom.1. Eius medium rationis est non rei excepta iustitia. 587.1.a. Virtutum aliæ aliis maiores sunt, & quæ illæ sint. 2.a. Etiam ratione vnius & eiusdem hominis. 588.1.b. quomodo Virtutum augmentum fiat. ibid. Virtus per actum suum sæpè definitur. 601.2.c. Virtus non omnis generatur ex actibus & præsertim infusa. 602.1.b. actus Virtutis omnis voluntarius. 604.1.c. Virtutis studium bonorum exemplis citiùs quam verbis discitur. 666.1.a.

Virtus est aptus finis omnium actuum ad eam conuenientium. 447.2.a.tom.1. Virtutis alicuius finis bona honoraria esse non possunt. 450.1.b. Nisi minus principalis. 2.a. Virtus est *bona qualitas mentis, qua bene viuitur, & nullus male vitur.* 22.2.a.tom.1. 451.2.c. Virtutis actus facere minus principaliter ob bonum temporarium bonum est. 29.2.b.c. 448.2.c. Virtutis actus principaliter ob bonum temporarium agere peccatum. 31.2.c. 446.2.c. 447.1.a.

Virtus est suarum actionum finis. 32.1.b. Virtutibus omnibus vnum hominem fulciri impossibile. 130.1.a.

Virtuti potius quam vitio fauendum. 279.1.a. Virtutis actum facere ad salutem corporis bonum est. 447.1.b.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Virtutem quampiam illi quærere faciliùs est qui non habet vitium illi contrarium, quam illi qui vitium imbibit. 778. 1.c.
Virtus nulla sine prudentia esse potest. 17. 1.c. to. 2. Virtus puerilis quæ est cum iudicij paruitate est indigna dignitatibus Ecclesiasticis. 19. 1.a. Virtutes infusæ sunt similes donis Spiritus sancti in genere, sed non in specie. 88. 2.a.
Virtutis à medio recedens peccat. 164. 1. b. Virtus omnis tam intellectualis quam moralis modo naturali quæsita res spiritualis non est, in qua committatur Simonia, sed est inuendibilis. 277. 1.c. Et à fortiori theologica est inuendibilis & inæstimabilis. 2. b. Virtuti quare præmia sint attributa. 278. 1.a.
Virtutem tantum quis nouit, quantum eam opere exercet non planè verum. 393. 2.c. tom. 3. Virtutis aptus finis non potest esse temporale bonum. 426. 1.f. Virtutes in ethnicis non fuerunt veræ seu perfectæ, sed falsæ. 498. 2.c.
Virtutis actus compatitur in se peccatum mortale. 536. 2.d. Virtutes sunt secundum naturam & vitia contra naturam. 539. 1. c. Virtutes theologicæ moralibus præstantiores & earum caritas potissima. 560. 1.d.
Virtus est *qualitas, quæ bonum facit habentem.* 16. 1. f. tom. 3. Virtutis omne opus iuramento promissum est faciendum. 71. 1.c. Virtutis actus vno respectu delectabilis, alio pœnalis. 316. 1.b. Virtutes omnes vna obtenta qua ratione quis parare poterit. 685. 2.b.

V I S.

Vis quoties iusta est, resistentia est iniusta. 105. 2. d. tom. 3. Vis absoluta excusat à crimine eam quæ ob eam virginitatem amisit. 111. 1.b. Vi qui restitit iustè aggredienti peccat, 249. 2. d.

V I S I T A T I O.

Visitationes Ecclesiarum, quæ fiunt actu venialiter malo, quando impediunt consecutionem indulgentiæ Iobelæi tempore & quando non. 717. 2.c.d. tom. 3. Et quando fiunt actu mortaliter malo quomodo à consequenda indulgentia impediant. 718. 1.c.d. Visitationes Ecclesiarum tempore Iobelæi ad pluries indulgentias concedendas pluries fieri possunt. 718. 2.c. Visitationes omnes in statu gratiæ facere non est necessarium. 719. 1.a.b. post Visitationes omnes qui peccauit mortaliter, quid facere debeat, vt plenissimè absolutus in patriam redeat. 726. 2.e.f. Visitationes diminui possunt, & multis diminutæ sunt. 727. 1.a.
Visitationes Ecclesiarum ad Iobelæum consequendum interpolatæ esse possunt. 716. 1.a. to. 3. Eodem die tamen quatuor omnes visitandæ sunt. c. Visitationes duæ eodem die fieri non debent. d.
Visitatio Ecclesiarum quinque vno die facienda diuersis horis fieri potest. 442. 1. d. tom. 3.

V I S V S.

Visus fœminæ & delectatio in ea quando sit peccatum & quando non. 515. 1. b. c. Pluribus de causis licet quam tactus. ibid.
Visus & colloquium fœminæ pulchræ etiam cum aliqua delectatione quomodo peccatum non sit. 114. 2. d. e. tom. 3.

V I T A, V I V E R E.

Vitæ mutatio difficilis. 118. 2.a. tom. 1. Vitam mutare & assueta relinquere difficile. 546. 1. b. Vitæ huius statu malitiæ & peregrinationis. 554. 2. c. Vita solitaria simpliciter melior vita sociali. 594. 1.b. Vitæ huius spatium est brevissimum. 647. 2. c. respectu Vitæ æternæ. 648. Sed longum altero respectu. ibid. Vitæ brevitas ad confessionem maturè faciendam nos impellit. 684. 1.a.
Vitæ contemplativæ dediti à superbia maximè cauere debent. 612. 1.c. tom. 3. Vita contemplativa & si melior actiua, hæc tamen illa fructuosior. f. Et secundum quid maioris meriti. 2.a. Vitæ mutatio non est facilis, sed cum magno labore fit. 674. 2.c. Vitæ duratio in nullius est potestate. 685. 1.f. Vita contemplativa, qua ratione actiuam antecedit. 12. 2. b. tom. 3. Viuere volens perpetuo in hoc mortali sæculo peccat. 62. 1.d. Vitam sibi per abstinentiam decurtans idque aduertens peccat. 106. 2.d. Vita est pretiosior libertate. 255. 2.d.
ad Vitam redimendam iustè condemnati non tenemur, etiam si Rex potestatem faceret. 277. 2.c. tom. 3. Vitæ contemplatiuæ actiones propriæ quæ. 560. 2.c.

V I T I V M.

Vitium naturale est negligi, quod communiter possideatur. 118. 1. c. tom. 1. Vitiorum curandorum ratio est in actibus virtutum contrariarum se exercere. 576. 1.a. in Vitio nec in virtute nemo repentè fit summus. 590. 1.c.
Vitia duplo plura sunt quam virtutes & cur. 249. 2.b. tom. 3. Vitia capitalia septem sunt & cur ita dicantur. c.

V I T V P E R I V M.

Vituperio falso quomodo gaudendum sit ostenditur. 14. 2. a. tom. 1. Hoc autem quomodo sit intelligendum declaratur. 16. 1.b. Vituperio digni sunt qui non curant honorem conseruare. 457. 1.b.

V I X.

Vix apud iurisperitos significat vel nullomodo vel difficile admodum. 670. 2.c. 671. 1.a. tom. 1.

V N D E C V N Q V E.

Vndecunque dicens nullum locum excludit. 258. 1.b. tom. 2.

V N I V E R S I T A S.

Vniuersitati quod tribuitur singulis eius non tribuitur. 106. 1.c. tom. 1. Vniuersitas & Collegium aliud est quam singulæ Vniuersitatis vel Collegij personæ. 697. 2.a. to. 3. Vniuersitatis bona non sunt singulorum. ibid.
Vniuersitates non incurrunt excommunicationes, sed interdictum. 331. 2.c. tom. 3. Vniuersitates quando ipso facto interdicuntur. 359. 2.d.
Vniuersitate inhibita, ne conferat beneficium, non censentur inhibiti singulares eius. 697. 2.d. tom. 3. Vniuersitates non moriuntur. ibid.

V O C A T I O.

Vocatio Dei *est auxilium diuinum quo mouetur quis ad recedendum à peccato per detestationem eius.* 521. 1.a. tom. 1.

V O L O, V O L V N T A S, V O L V N T A R I V S.

Volens *aliquid, videtur velle id, sine quo illud consistere nequit.* 186. 1.c. tom. 2.
Volumus & decernimus, ius nouum inducit. 219. 2.b. tom. 1. 221. 1.b. Voluntas hominis deambulatoria vsque ad mortem. 759. 1.a. tom. 1. Voluntas coacta non est simpliciter voluntas. 787. 1.b.
Voluntas faciendi aliquid est duplex, perfecta & imperfecta & quæ vtraque sit. 475. 2.a. to. 1. Perfecta item diuiditur, in perfectiorem & perfectissimam. ibid. Voluntas quæ reputatur pro facto resolutè explicatur. 476. 1. a. b. Voluntas quæ peccandi mortale peccatum sit. 488. 2.c. Voluntas interior faciēdi aliquod peccatum, & actus sunt vnum. 517. 1. a. Voluntas quæ meretur opere non secuto præmium vel pœnam est efficax. ibid. Voluntas est radix meritorum & demeritorum. 526. 1.c. Voluntas est qua peccatur & rectè viuitur. 550. 2.b. Voluntas vt alius mortaliter peccet morifera est. 100. 1.c. tom. 3.
Voluntas est animi motus ad aliquid imitandum vel non imitandum. 7. 1.a. tom. 3. Quomodo à vi volendi appetitiua differat. c. Voluntas mouet intellectum imperando, intellectus autem voluntatem præsentando. e. Habet vim concupiscibilem & irascibilem diuersam ab appetitiua facultate. f. Voluntarij actus qui simpliciter, & qui secundum quid. 16. 2.c. Voluntarius actus elicitus, non potest esse violentus. 17. 1.d. Voluntarius est actus per concupiscentiam impulsus. e. Voluntas quæ semel in peccatum corruit vix multis admonitionibus ad virtutem resurgit. 103. 1.c.
Voluntas pro facto habetur non potenti operari, quoad præmium essentiale non accidentale. 687. 1.c. tom. 3.
Voluntas non fertur in cognitum. 386. 2.c. tom. 3.

V O V E R E, V O V E N S, V O T V M.

Vouens vel iurans se applicaturum bona opera vnius mēsis vel anni

vel anni alicui defuncto, non intelligitur de his quæ illi pœnitentiam imponuntur. 571. 1.a. tom. 3.
Voti & iuramenti relaxatio sine iusta causa nulla. 670. 2.b. Vel commutatio & dispensatio plurimum differunt. 695 2.b. Vbi dispensatione sublata tollitur commutandi potestas. d.e. Vota religionis ingrediendæ non paris sunt conditionis omnia. 52. 1. a. tom. 1. Votum posterius non tollit obligationem antecedentem. 53. 1.a. Vota religionis essentialia 1.a.b. Votum solemne & simplex paupertatis in quo differunt. 57. 1.b. Vota regularium valent, donec superior illa irriter. 83. 2.c. Vota per iracundiam facta, quæ rationis iudicium non tollit, irrita non sunt. 95. 1.a.
Votum ob spei vel amoris vehementiam non irritatur. 95. 2.a. tom. 1. Cuius finis malus est, nullum est. Quando tamen sit non mali causa, sed alicuius boni ex malo prouenientis obligat. c. Ira, pudor, leuitas vel huiusmodi non irritant votum, sunt tamen iustæ causæ, vt dispensatio petatur & detur. 126. 2.b. Votum intrandi vel profitendi religionem quoad dispensationem soli Papæ reseruatum. 138. 2.c.
Vota soluere obligamur diuino iure. 143. 1.b. Vota etiam implicita paupertatis castitatis & obedientiæ qui non seruās, peccant mortaliter. 360. 1.a.b.
Votum dandi aliquid alicui Ecclesiæ vel altari est commutabile sine illius Ecclesiæ consensu. 364. 1.c. tom. 1. Votum *voluntatem, & desiderium, & promissionem Deo factam significat.* 473. 1.a. Votum pro opere reputatur, quomodo intelligendum. 2.a. Hoc tam in bonis quam in malis locum habet. 489. 2.c.
Votum per iracundiam factum valet. 501. 2.a. Facile tamen cum eo dispensatur. 503. 2.c. *Vouere consilij est, reddere autem votum præcepti.* 665. 1.b. ex Voto bona fata cæteris paribus voluntariis sunt meliora. 693. 2 a. Votum aut iuramentum non ligant aduenientē discrimine vitæ corporeæ neque cum discrimine vitæ animæ. 776. 1.b.
Votum de dispensatione voti non petenda minimè valet. 58. 2. c. tom. 2. Votum est *promissio Deo facta de aliquo bono maiori, deliberata à superiore non irritata.* 72. 2. d. tom. 3. ad Votum promissio mentalis sufficit, & deliberatio ad peccatum mortale sufficiens. e.f. Votum & de præcepto & de consilio esse potest. 73. 1.b. Vota filiorum familias. & aliorum legitimè irritata non obligant. c. ad Votum deliberatio necessaria in momento temporis fieri potest. e.f.
Votum quod fit magna præcedente deliberatione, & illud quod non præuia deliberatione fit in dispensatione maximè differunt. 75. 2.a. tom. 3. Vouens sine animo adimplendi peccat & obligatur, sed vouens sine animo se obligandi non obligatur. b. & 75. 2.c. Votum non faciendi ea quæ Christus consuluit quando est peccatum mortale, vel veniale. 74. 1. & 75. 1.d. Votum maioris boni ob malum finem cessat quando obligat vel non obligat. 741. b.c. Voti causa impulsiua mala non reddit votum nullum. e. Votum quod irritum proprij peccati fit validum est. f. Votum duplex fœmne & simplex, & quid horum vtrumque. 2.a. Votum quomodo magis vel minus obliget quam iuramentum. b. ex Voto bonum opus factum melius quam sine eo. c. Votum de faciendo peccato mortali mortale est, de veniali veniale. 75. 1. d. Vota stulta & temeraria faciēs peccat. 2. b.c. & Vouens quod animaduertit se implere non posse. e. Votum qui vouit & non potest id præstare, præstet quod potest. 76. 1.a.
Votum cum conditione factum non implens, cuius ipse conditionis implementum impedit peccat. e. Vota conditionalia quando obligant vel non. 2.a. Votum eundi Hierosolymā genibus flexis ore buſonem tenente an valeat. d. Votum dicendi vxorem quando valet vel non. 77. 1.a. Vouens tempore mortis spirituālis & corporalis, & impleta conditione vota non reddens. P. M. 79. 1.c. Vouens se nunquam biberum vinum quotiescunque illud facit. P. M. c. Vouens & pœnitens se vouisse non peccat, sed fic si adimplere votum studis pœnitudine non vult. 2.c. Casus in quibus loco alterius quis votum implere potest. e. Votum validum nullus potest emittere alterius potestati subiectus absque illius consensu. 81. 2.c. Vota realia & personalia quæ parentes, tutore &c. irritare possunt, & quæ non. d. Votum de non peccando quando valeat vel non valeat. 82. 1.a.b.
Vti materia est materia præcepti, quamuis consilij magis propria sit. c. Vota impuberum irritata non obligant simul atque illi qui vouerunt, de potestate suorum exierunt. 2.a. Vota eorum qui carent ætate sufficienti, sed iudicio vigent, eos obligant. c. Vota impuberum etiam solemnia antequam ad legitimam ætatem peruenerint irritari possunt non postea. 83. 1.c. Votum suum inualidum quomodo quis ratificet. d. Vota dispensandi & commutandi soli prælati potestatis non perit pereunte illa. 88. 1.a. Vsuarius & vsufructuarius qui sint, & cur beneficiarij non sint suorum beneficiorum vsuarij nec vsufructuarij. 337. 1.a. 341. 2.c.
Vsucapio iustificat acquisitionem rei alienæ, ne incerta sint rerum dominia. 148. 2.c. tom. 3. Vide præscriptio.

V S V R A, V S V R A R I V S.

Vsura quid sit ex D. Hieron. 267. 1.b. tom. 1. & Ambrosio. c. Vsuram committentes sunt qui creditoribus vsque ad annonæ caritatem mutuant, & interim apud eos hospitantur. 1.a. Vsuræ nomen & eius alia descriptio. b. Duplex vera & palliata. 268. 1.a. Vsuræ peccatum & vsura differunt, & quid vtrumque fusissimè. 2.a.b.c. Vsuræ lucrum veritum, & quibus modis. c. Prohibita est in nouo testamento. 269. 1.a. Et non admissa solum cum pacto, sed sine pacto cum intentione principali. 2.a. Vsura duplex, mentalis & realis, & quæ sit vtraque. b. Vsuræ peccatum mentale quomodo differat ab vsura mentali. c. Vsura mentalis quæ obliget ad restitutionem. 270. 1.a. Quæ olim licita fuerit. c. Definitiones aliorum minus aptè redarguuntur. 2.a.b.
Mentalis cum intentione principali obligat ad restitutionem, non minus principalis. 271. 1.a. Ea mutata intentione gratis datum accipiens nec peccat, nec obligat ad restitutionem. 2 b.
Vsuræ in fauorem Ecclesiarum, viduarum & pupillorum non exercendæ. 275. 1.a. tom. 1.
vis Vsuram licitam facere non potest. 278. 1.a. De his dandis nulla potest esse dispensatio. ibid. Vsurā & interesse differunt. b. Vsuræ sunt quasi pœna quæ non excusatur per solutionem partis. 294. 2.c.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vsuram credens mente non esse peccatum non est excommunicatus quamuis sit hæreticus. 478.2.a.

Vsurarij manifesti testamentum & codicillus nulla sunt. 620.1.a. Vsurarius qui voluit lucrum sæpius ex pecunia quærere, & si semel tantum dederit sæpiùs peccauit. 637.2.b. Vsuras accipiens à parato non peccat. 705.2.b.

ad Vsuram capiens aliquas merces ad res vanas, P. M. 179. 2.d.tom.1. Vsuram suadens volenti mutuare gratis. P.M. cum obligatione restituendi.e. Vsurarij bona non sunt obligata pro vsuris extortis. f. Vsurarij minister, & qui nomine sui principalis ad vsuram dat vel colligit eas. P. M. & tenetur ad restitutionem. 180.1.b. ministri Vsuriariorum sunt principales agentes & magis tenentur ad restitutionem quam illi.c. vxor Vsurarij, liberi & famuli quando peccant viuendo de bonis vsura acquisitis. 180. 2.a.b. Vsurarij testamentum, nisi hoc vel illud faciat nullum est. 181.2.b.

Vsurarius manifestus est, *qui palam & notoriè ad vsuram dat, aut suas res ob dilatam solutionem carius iusto pretio rigido manifestè vendit.* c. Vsuras nauticas per ius pontificium prohibitas esse, quomodo sit intelligendum. 182.2.f. Vsura mentalis cur obligat ad restitutionem non simonia. 260. 2. c.

Vsura bene soluitur, & malè accipitur. d. Vsurarius publicus factus amens quomodo poterit sacramenta accipere. 317.1.d.

Vsuræ *vitium vorago est animas deuorans.* 168.2.c.to.2. ab Vsurario mutuum petens, sciens eum non nisi ad vsuram daturum, non peccat. 98.2.a.tom.3. ad Vsuram petens etiam ab vsurario parato peccat, sed non mutuum tempore necessitatis. 101. 1.a.

Vsurarij manifesti iure tenentur vsuras restituere. 41. 1. c. tom 2. Vsuræ peccatum merè ecclesiasticum est, quoad quæstiones iuris. 162.2.c.

Vsurarij famulus iussu domini dans ad vsuram ad restitutionem obligatur. 127.1.e.tom.3. Vsurarius non tenetur restituere lucrum, quod ipse fecit ex pecunia in vsuram accepta. 128.2.c. Vsurarius prius debet soluere debita per contractus licitos, quam vsuras iniquè extortas. 136.1.c. Vsuræ nomen apud Græcos, Hebræos & Latinos vnde ducatur. 168. 1.b. Vsura duplex vera & palliata, c. Vsura est *lucrum pecunia æstimabile suapte natura, quod principaliter vi mutui veri vel palliati quæritur.* f. Vsura est *illicitum lucrum, & velle & accipere illam.* P.M.2.b. Est prohibita in vtroque testamento. c. Vsuræ peccatum duplex mentale tantum, & mentale & reale simul. d. Vsura mentalis obligat ad restitutionem, sed non peccatum vsuræ mentale. e. Vsura mentalis *est voluntas quærendi lucrum ex mutuo dato intentione principali quærendi illud sine vllo pacto expresso vel tacito.* ibid. Prohibita est iure Christianorum principum. f. Vsura centesimæ quæ. 169. 1.a.

Vsuram constituit intentio principalis non autem minus principalis b. Vsurarius non est qui suum peccatum agnoscens magis principalem lucrandi intentionem in minus principalem mutat. e. Vsurarius non solum quoties ad vsuram dedit, sed quoties dare vouit confiteatur. 172. 1.b.

Vsuram etiam ad redimendos captiuos lucrari non licet. 175.1.d. Vsuras soluere qui iurauit debet eas soluere. 176. 2.d. Acceptio sub vsuris qua ratione licita. f. ad Vsuram dari non potest in fauorem ecclesiarum, pupillorum & viduarum. 178.1.d. Vsurarium inducere ad vsuram peccatum mortale est. 179.2.a. Accipiens ad vsuram quando peccat. ibid.

Vsurarius manifestus qui in sacro loco sepeliri non potest, est *qui notorie sine palliatione, sine simulatione damni vel interesse fenerat.* 350 2.c.tom.3. Vsurariorum absolutio sine debita satisfactione nulla est. 351.1.a.

VTILITAS.

Vtiliratem ob publicam quis prædiis suis mulctari potest. 716.1.c.tom.1.

VXOR.

Vxor mœchata non tenetur adulterium suum prodere. 2. 2. c.tom.1. Vxorem ducere qui iurauit, & vult ingre religionem prius eam ducat, quam intret. 52.1.c. Vxore sustentare non est pati damnum, sed officium præstare. 283. b. Potest negare se non adulteram esse ad mortem fugie dam, modo id in suo sensu sit verum. 422.2.c. Vxorem lienam sollicitans puniendus. 489.2.b.

Vxor amittit dotem ob adulterium, non tamen ob ea qu ad illud præparant. 86.1.a tom.2. Vxor marito iurans adulterium non perpetrasse, quod fecit quando peccat vel n 71.2.e.tom.3. Vxoris vota quæ inualida. 30.2.f.

Vxor tenetur debitum reddere, non tamen petere dubitar de prioris mariti morte. 776.1.c.tom.1.

Vxor de mariti morte dubitans non potest alium duce quantuncunque is absit. 775. 2.b. Vxor de prioris mari morte dubitans, potest & debet deponere dubietatè ad effe ctum reddendi debitum secundo marito, & non deponere a effectum petendi. 779. 2. a.tom.1.

Vxor non tenetur marito debitum reddere, si probabilite mortem timet, nec si dubitat fœtum extingui, vel abortu fieri. 776.1.c.tom.1.

Vxor quæ marito est notabiliter inobediens. P. M. 96. 1. tom.3. Quando tenetur eum sequi vel non.b. Vxor no tenetur viro cohabitare qui eam ad peccandum pertrahit. 117 1.b. Vxoris metus indicandi suum adulterium marito ea à restituenda hæreditate liberat. 145.1.b. Vxor qua ration tuto adulterium marito indicare poterit. 145. 1.c. Vxo quæ præter dotem non habet bona paraphernalia, donare no potest, sine expresso aut tacito consensu mariti. 149.2.c.

Vxor de bonis mariti occultè potest accipere ad soluend eius debita. 152.1.d.tom.3. Vxor vsurarij quando pecca viuens de bonis mariti per vsuram acquisitis. 180.1.e.f.

Vxor quando potest dotem sibi ex vsuris datam redder sine scandalo tenetur. 2.c. Vxor quæ sine mariti scandal Missæ interesse non potest non tenetur. 206.1.d. Vxo quæ marito si ieiunet placere non potest non tenetur. 209.2.c

Et à ieiuniis voluntariè votis si maritus repugnet excusatur 2.a. Vxor cuius maritus eam ad peccandum inducit, ab ec potest discedere. 224.1.c.

Vxor de mariti bonis accipiens quando peccat. 157.2.d.fo 3. Vxor potest in octo casibus sine consensu mariti aliquid do nare. d.e. Vxor exercens aliquam artem potest ex lucro il liis alteri donare. 158.1.a. Potest licitè clam aliquid ac cipere necessitatis tempore congrua, si maritus sit prodigus. l

Potest integra m dotem mortuo marito repetere, etiam ille multa superflua in eam impendisset. c. Vxor quæ etia maximam dotem marito attulit, nō potest 40. aureos sine m riti consensu donare. d. Vxor de prioris mariti morte dub tans, petens debitum coniugale vel reddens, peccat. 231. 1.

Potest tamē reddere credendo mortuum: & non petere eo dubitando. f. Vxor quæ decepta est à viro fingente se m trimonium contrahere quando potest secūdo nubere. 237.1

X

XENIVM.

Xeniorum datio in vrbe auditoribus Rotæ & iudicibus cita. 271.1.a. Modo ea non sint nimis grandia. b. N tabiliter maiora vel plura, vel alia quàm consueta & non est lenta vel poculenta dans & accipiens peccat. c. Vel in p tium iustitiæ, & ad iudicem corrumpendum. 2.a. Ex m liberalitate dari debent principaliter. b. Ea quæ dantur ctoribus gratiarum eiusdem sunt generis cum iis quæ dan iudicibus. 272.1.b.

Deo Iesu Christo, æterni Dei, æterno filio, animarum nostrarum vis terue sponso suauissimo, honor & gloria.

FINIS.

LVGDVNI,
Excudebat Petrus Roland,
Typographus.

1589.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca